www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.ir

لغت‌نامه دهخدا

بر اساس

الفبای حروف

حرف «ب»

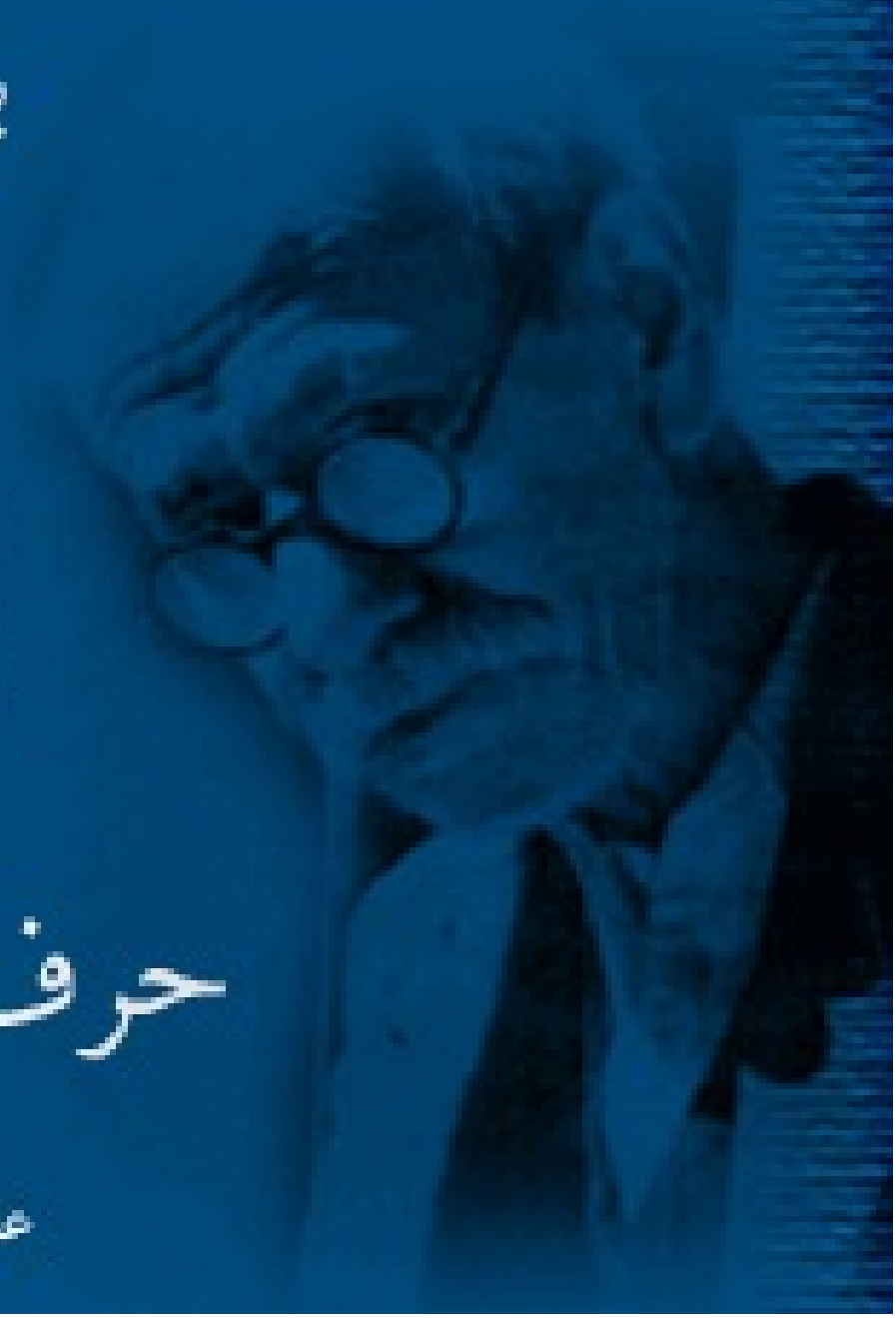

علی‌اکبر دهخدا

بسم الله الرحمن الرحیم

لغتنامه دهخدا (بر اساس حروف الفبا)

نویسنده:

علی اکبر دهخدا

ناشر چاپی:

سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست ----- ۵
لغتنامه دهخدا ----- ۸۵۸
مشخصات کتاب ----- ۸۵۸
حرف ب ----- ۸۵۸
با. ----- ۸۵۸
با. ----- ۸۵۸
با. ----- ۸۵۸
با. ----- ۸۵۸
با. ----- ۸۵۸
با. ----- ۸۵۸
با. ----- ۸۶۴
باآدر. ----- ۸۶۴
باآفرین. ----- ۸۶۵
باآنکه. ----- ۸۶۵
باء . ----- ۸۶۵
باء . ----- ۸۶۵
بائب. ----- ۸۶۵
بااباب. ----- ۸۶۵
بائت. ----- ۸۶۶
بائث. ----- ۸۶۶
بائج. ----- ۸۶۶
بائجه. ----- ۸۶۶
بائخ. ----- ۸۶۶

بائد. ----- ۸۶۶
بائد. ----- ۸۶۶
بائدة. ----- ۸۶۶
بائر. ----- ۸۶۶
باارز. ----- ۸۶۷
بائره. ----- ۸۶۷
بائز. ----- ۸۶۷
بائزا. ----- ۸۶۷
بائس. ----- ۸۶۷
بائش. ----- ۸۶۷
بائص. ----- ۸۶۷
بائض. ----- ۸۶۷
بائضه. ----- ۸۶۸
بائع. ----- ۸۶۸
بائق. ----- ۸۶۸
بائقة. ----- ۸۶۸
بائک. ----- ۸۶۸
بائکه. ----- ۸۶۸
بائل. ----- ۸۶۸
بائن. ----- ۸۶۸
بائن. ----- ۸۶۹
بائنة. ----- ۸۶۹
بائوباب. ----- ۸۶۹
بائوتسن. ----- ۸۶۹

بائورلرمیان. ----- ۸۶۹
بااوش. ----- ۸۶۹
بائهٔ. ----- ۸۶۹
بائه. ----- ۸۶۹
بائهٔ. ----- ۸۷۰
بائی. ----- ۸۷۰
بائیدن. ----- ۸۷۰
بائی روت. ----- ۸۷۰
بائیز. ----- ۸۷۰
بائیف. ----- ۸۷۰
بائی لن. ----- ۸۷۰
بااینکه. ----- ۸۷۰
با اینهمه. ----- ۸۷۰
باایوب. ----- ۸۷۱
باب. ----- ۸۷۱
باب. ----- ۸۷۲
باب. ----- ۸۷۶
باب. ----- ۸۷۶
باب. ----- ۸۷۶
باب. ----- ۸۷۷
باب. ----- ۸۷۷
باب. ----- ۸۷۷
بابا. ----- ۹۲۱
بابا. ----- ۹۲۱

بابا. ----- ۹۲۱
بابا. ----- ۹۲۱
بابا. ----- ۹۲۱
بابا. ----- ۹۲۱
بابا. ----- ۹۲۱
بابا. ----- ۹۲۱
بابا. ----- ۹۲۲
بابا. ----- ۹۲۲
بابا. ----- ۹۲۲
باباآدم. ----- ۹۲۲
باباآدم. ----- ۹۲۲
باباآدینه. ----- ۹۲۲
باباحمد. ----- ۹۲۲
باباحمدی. ----- ۹۲۲
باباسحاق. ----- ۹۲۳
باباسکی. ----- ۹۲۳
باباسکی. ----- ۹۲۳
باباافضل. ----- ۹۲۳
بابا الجدال. ----- ۹۲۴
باباالهی. ----- ۹۲۴
باباامان. ----- ۹۲۴
بابائی. ----- ۹۲۴
بابائی. ----- ۹۲۵
بابائی. ----- ۹۲۵

بابائی. ----- ۹۲۵
بابائی. ----- ۹۲۵
بابائی. ----- ۹۲۵
باباایور. ----- ۹۲۵
باباباغی. ----- ۹۲۵
بابابرونی. ----- ۹۲۵
بابابزرگ. ----- ۹۲۶
بابابزرگه. ----- ۹۲۶
بابابن میرزا محمد. ----- ۹۲۶
بابابهلول. ----- ۹۲۶
بابابیک طولانی. ----- ۹۲۶
بابابیک کمانگر. ----- ۹۲۶
بابابیکی. ----- ۹۲۶
باباپشیمان. ----- ۹۲۶
بابات. ----- ۹۲۷
بابات الکتاب. ----- ۹۲۷
باباتنبکتی. ----- ۹۲۷
باباج. ----- ۹۲۷
باباجائی و قبادی. ----- ۹۲۷
باباجان. ----- ۹۲۷
باباجان. ----- ۹۲۸
باباجان. ----- ۹۲۸
باباجان. ----- ۹۲۸
باباجان. ----- ۹۲۸

باباجانی. ----- ۹۲۸
بابا جبول. ----- ۹۲۹
باباجعفر همدانی. ----- ۹۲۹
باباجعفری. ----- ۹۲۹
باباجیک. ----- ۹۲۹
باباحاجی. ----- ۹۲۹
باباحاجی. ----- ۹۲۹
باباحاجی. ----- ۹۲۹
باباحسن. ----- ۹۳۰
باباحسن. ----- ۹۳۰
باباحسن جنوبی. ----- ۹۳۰
باباحسن سفلی. ----- ۹۳۰
باباحسن شمالی. ----- ۹۳۰
باباحسن علیا. ----- ۹۳۱
باباحسین. ----- ۹۳۱
باباحسین. ----- ۹۳۱
باباحسینی. ----- ۹۳۱
باباخاکی. ----- ۹۳۱
باباخان. ----- ۹۳۱
باباخان چاوشلو. ----- ۹۳۱
باباخانی. ----- ۹۳۱
باباخداداد. ----- ۹۳۲
باباخمس. ----- ۹۳۲
باباخندان. ----- ۹۳۲

باباخیرالله. ----- ۹۳۲
بابادرغی. ----- ۹۳۲
بابادوبولس. ----- ۹۳۲
با باد و دم. ----- ۹۳۲
بابادورمز. ----- ۹۳۳
بابادوست. ----- ۹۳۳
بابادی. ----- ۹۳۳
بابادی. ----- ۹۳۳
بابادیندار. ----- ۹۳۳
بابارتن. ----- ۹۳۳
بابارتن هندی. ----- ۹۳۳
بابارضی الدین. ----- ۹۳۴
بابارطن هندی. ----- ۹۳۴
بابارود. ----- ۹۳۴
باباروزبهان. ----- ۹۳۴
بابارى. ----- ۹۳۴
بابازاده. ----- ۹۳۴
بابازاهد. ----- ۹۳۵
بابازى. ----- ۹۳۵
باباساغرى. ----- ۹۳۵
باباسالار. ----- ۹۳۵
باباسلطان. ----- ۹۳۵
باباسنکو. ----- ۹۳۵
باباسودائى. ----- ۹۳۵

باباسید. ----- ۹۳۶
باباشاه. ----- ۹۳۶
بابا شاه عراقی. ----- ۹۳۶
باباشاهو. ----- ۹۳۶
باباشجاع الدین. ----- ۹۳۶
باباش کندی. ----- ۹۳۶
باباشمل. ----- ۹۳۷
باباشوریده. ----- ۹۳۷
باباشهیدی. ----- ۹۳۷
باباشیخ علی. ----- ۹۳۷
باباشیخ نعمهٔ الله نخجوانی. ----- ۹۳۸
باباشیخی. ----- ۹۳۸
باباصالحی. ----- ۹۳۸
باباطاغ. ----- ۹۳۸
باباطاغی. ----- ۹۳۸
باباطاهر. ----- ۹۳۸
باباعباس. ----- ۹۴۲
باباعبدالله چشمه مالان. ----- ۹۴۲
باباعرب. ----- ۹۴۲
باباعرب. ----- ۹۴۳
باباعشقی تبرائی. ----- ۹۴۳
باباعلی. ----- ۹۴۳
باباعلی بیک کوسه احمدلوی ----- ۹۴۳
باباعلی خوشمردان. ----- ۹۴۳

باباعلی شاه. ---------- ۹۴۴
باباغری. ---------- ۹۴۴
باباغری شدن. ---------- ۹۴۴
باباغوری. ---------- ۹۴۴
بابافرج تبریزی. ---------- ۹۴۴
بابافغانی. ---------- ۹۴۴
باباقاضی. ---------- ۹۴۵
باباقدرت. ---------- ۹۴۵
باباقره. ---------- ۹۴۵
باباقری. ---------- ۹۴۶
باباقله. ---------- ۹۴۶
باباقلی. ---------- ۹۴۶
باباقنبر. ---------- ۹۴۶
باباقوری. ---------- ۹۴۶
باباقوشی. ---------- ۹۴۶
باباکاون. ---------- ۹۴۶
باباکپور. ---------- ۹۴۷
بابا کلک. ---------- ۹۴۷
باباکلیمان سابع. ---------- ۹۴۷
بابا کمال. ---------- ۹۴۷
بابا کمال جندی. ---------- ۹۴۷
بابا کندی رود. ---------- ۹۴۷
بابا کندی کوه. ---------- ۹۴۸
بابا کوکلتاش. ---------- ۹۴۸

بابا کوهی. ----- ۹۴۸
بابا کیان. ----- ۹۴۸
باباگردعلی. ----- ۹۴۸
باباگرگر. ----- ۹۴۹
باباگل. ----- ۹۴۹
باباگنبد. ----- ۹۴۹
باباگنجه. ----- ۹۴۹
بابالنگ. ----- ۹۴۹
بابالنگر. ----- ۹۴۹
بابالو. ----- ۹۴۹
بابالی. ----- ۹۵۰
باباماما. ----- ۹۵۰
بابامبارکی. ----- ۹۵۰
بابامحمد. ----- ۹۵۰
بابامحمد. ----- ۹۵۰
بابامحمود. ----- ۹۵۰
بابامحمود. ----- ۹۵۱
بابامحمود طوسی. ----- ۹۵۱
بابامحمودی. ----- ۹۵۱
باباملکی. ----- ۹۵۱
بابامنیر. ----- ۹۵۱
بابامیدان. ----- ۹۵۲
بابان. ----- ۹۵۲
بابان. ----- ۹۵۲

بابانجم. ----- ۹۵۲
بابانصیبی. ----- ۹۵۲
بابانظر. ----- ۹۵۲
بابانعمهٔ الله. ----- ۹۵۳
بابانک بالا. ----- ۹۵۳
بابانک پائین. ----- ۹۵۳
بابانوذر. ----- ۹۵۳
بابانور. ----- ۹۵۳
بابانوروز. ----- ۹۵۳
بابانومو. ----- ۹۵۴
بابانی. ----- ۹۵۴
بابانیات. ----- ۹۵۴
بابا و باخواجه. ----- ۹۵۴
باباوچین. ----- ۹۵۴
باباولی. ----- ۹۵۴
بابای. ----- ۹۵۴
بابایاقوت. ----- ۹۵۴
بابای بی کرز. ----- ۹۵۵
بابایزید. ----- ۹۵۵
بابای عتیق. ----- ۹۵۵
بابای کلان. ----- ۹۵۵
بابای کوهی. ----- ۹۵۵
بابایلو. ----- ۹۵۵
باباینکی. ----- ۹۵۵

بابایوسف. ----- ۹۵۵
باباًباباً. ----- ۹۵۶
باب ابراهیم. ----- ۹۵۶
باب ابن محرز. ----- ۹۵۶
باب ابی الفضل. ----- ۹۵۶
باب اسفیش. ----- ۹۵۶
باب اصطخر. ----- ۹۵۶
باب اقلام. ----- ۹۵۶
باب الابواب. ----- ۹۵۷
باب الابواب. ----- ۹۵۷
باب الارمن. ----- ۹۶۱
باب الازج. ----- ۹۶۲
باب الاسباط. ----- ۹۶۲
باب الاسد. ----- ۹۶۲
باب الاسواق. ----- ۹۶۲
باب الانبار. ----- ۹۶۲
باب الانطاکیه. ----- ۹۶۲
باب الباب. ----- ۹۶۲
باب الباب. ----- ۹۶۳
باب البحر. ----- ۹۶۳
باب البرید. ----- ۹۶۳
باب البریص. ----- ۹۶۳
باب البستان. ----- ۹۶۳
باب البصره. ----- ۹۶۳

باب البيرة. ----- ۹۶۳
باب البيزنطى. ----- ۹۶۳
باب التبن. ----- ۹۶۳
باب التل. ----- ۹۶۴
باب التمارين. ----- ۹۶۴
باب التوبه. ----- ۹۶۴
باب الجابيه. ----- ۹۶۴
باب الجامع. ----- ۹۶۴
باب الجسر. ----- ۹۶۴
باب الجعفريه. ----- ۹۶۴
باب الجنان. ----- ۹۶۴
باب الجنه. ----- ۹۶۵
باب الجوامع. ----- ۹۶۵
باب الجوز. ----- ۹۶۵
باب الحجرة. ----- ۹۶۵
باب الحديد. ----- ۹۶۵
باب الحرب. ----- ۹۶۶
باب الحزورة. ----- ۹۶۶
باب الحطه. ----- ۹۶۶
باب الحكم. ----- ۹۶۶
باب الحلبه. ----- ۹۶۶
باب الحوائج. ----- ۹۶۶
باب الخاصة. ----- ۹۶۷
باب الخداش. ----- ۹۶۷

باب الخضر. ----- ۹۶۷
باب الخطابین. ----- ۹۶۷
باب الخلج. ----- ۹۶۷
باب الخلیج. ----- ۹۶۷
باب الخوخه. ----- ۹۶۷
باب الدباغین. ----- ۹۶۷
باب الدجله. ----- ۹۶۷
باب الدقاقین. ----- ۹۶۸
باب الذهب. ----- ۹۶۸
باب الرباط. ----- ۹۶۸
باب الرحمه. ----- ۹۶۸
باب الرصافه. ----- ۹۶۸
باب الروم. ----- ۹۶۸
باب الزبرجد. ----- ۹۶۸
باب الزلاقة. ----- ۹۶۹
باب الزویله. ----- ۹۶۹
باب الزهومه. ----- ۹۶۹
باب السدره. ----- ۹۶۹
باب السرداب. ----- ۹۶۹
باب السریج. ----- ۹۶۹
باب السریه. ----- ۹۶۹
باب السطوی. ----- ۹۶۹
باب السعاده. ----- ۹۷۰
باب السعید. ----- ۹۷۰

باب السقر. ----- ۹۷۰
باب السکینه. ----- ۹۷۰
باب السلام. ----- ۹۷۰
باب السلسله. ----- ۹۷۰
باب السماء . ----- ۹۷۰
باب السول. ----- ۹۷۰
باب السهله. ----- ۹۷۱
باب الشام. ----- ۹۷۱
باب الشام. ----- ۹۷۱
باب الشزری. ----- ۹۷۱
باب الشعیر. ----- ۹۷۱
باب الشماسیه. ----- ۹۷۱
باب الشمس. ----- ۹۷۱
باب الصفا. ----- ۹۷۱
باب الصول. ----- ۹۷۲
باب الطاق. ----- ۹۷۲
باب الطاق. ----- ۹۷۲
باب الطاق. ----- ۹۷۲
باب الطاق. ----- ۹۷۲
باب الطوقچی. ----- ۹۷۲
باب الطیب. ----- ۹۷۳
باب العامهٔ. ----- ۹۷۳
باب العجلهٔ. ----- ۹۷۳
باب العراق. ----- ۹۷۳

باب العطارين. ----- ۹۷۳
باب العقاب. ----- ۹۷۳
باب العيد. ----- ۹۷۳
باب العين. ----- ۹۷۳
باب الغربة. ----- ۹۷۳
باب الغلة. ----- ۹۷۴
باب الفارسيين. ----- ۹۷۴
باب الفتح. ----- ۹۷۴
باب الفتح الشرقى. ----- ۹۷۴
باب الفتوح. ----- ۹۷۴
باب الفراديس. ----- ۹۷۴
باب الفراق. ----- ۹۷۴
باب الفرج. ----- ۹۷۴
باب الفردوس. ----- ۹۷۴
باب الفسانين. ----- ۹۷۵
باب القبلة. ----- ۹۷۵
باب القريتين. ----- ۹۷۵
باب القنطره. ----- ۹۷۵
باب القنطره. ----- ۹۷۵
باب الكبد. ----- ۹۷۵
باب الكحل. ----- ۹۷۵
باب الكرج. ----- ۹۷۵
باب الكرخ. ----- ۹۷۵
باب الكناسه. ----- ۹۷۶

باب الله. ----- ۹۷۶
باب المحول. ----- ۹۷۶
باب المخاضة. ----- ۹۷۶
باب المذبح. ----- ۹۷۶
باب المراتب. ----- ۹۷۶
باب المراد. ----- ۹۷۶
باب المربد. ----- ۹۷۶
باب المردوم. ----- ۹۷۶
باب المسجد. ----- ۹۷۷
باب المشاوره. ----- ۹۷۷
باب المعامل. ----- ۹۷۷
باب المعده. ----- ۹۷۷
باب المعمور. ----- ۹۷۷
باب المقبره. ----- ۹۷۷
باب المکاره. ----- ۹۷۷
باب المندب. ----- ۹۷۷
باب المیدان. ----- ۹۷۸
باب النار. ----- ۹۷۸
باب النبی. ----- ۹۷۸
باب النبی. ----- ۹۷۸
باب النجد. ----- ۹۷۸
باب الندوة. ----- ۹۷۸
باب النصر. ----- ۹۷۹
باب النقب. ----- ۹۷۹

باب النوبی. ----- ۹۷۹
باب الواد. ----- ۹۷۹
باب الوسیط. ----- ۹۷۹
باب الولید. ----- ۹۷۹
باب الهاشمی. ----- ۹۷۹
باب الهدی. ----- ۹۷۹
باب الهند. ----- ۹۷۹
باب الیون. ----- ۹۸۰
باب الیهود. ----- ۹۸۰
باب انار. ----- ۹۸۰
باب انبار. ----- ۹۸۰
باب ایل. ----- ۹۸۰
باب ایوب. ----- ۹۸۰
باب ایور. ----- ۹۸۱
باب باب. ----- ۹۸۱
باب باب کردن. ----- ۹۸۱
باب برتی. ----- ۹۸۱
باب بردان. ----- ۹۸۱
باب برزی. ----- ۹۸۱
باب برطال باره. ----- ۹۸۱
باب برنگ. ----- ۹۸۱
باب بزاعة. ----- ۹۸۲
باب بغداد. ----- ۹۸۲
باب بلسان. ----- ۹۸۲

باب بلوچی. ---------- ۹۸۲
باب بلوچی. ---------- ۹۸۲
باب بن ذوالجرة. ---------- ۹۸۲
باب بنی شیبه. ---------- ۹۸۲
باب بنی مخزوم. ---------- ۹۸۲
باب بنی هاشم. ---------- ۹۸۳
باب بودن. ---------- ۹۸۳
باب بیزاغره. ---------- ۹۸۳
باب بیزغره. ---------- ۹۸۳
باب بیزغرهء انتیکه. ---------- ۹۸۳
بابت. ---------- ۹۸۳
باب تلمسان. ---------- ۹۸۴
باب توماء . ---------- ۹۸۴
باب تیر. ---------- ۹۸۵
باب تیره. ---------- ۹۸۵
باب جبار. ---------- ۹۸۵
باب جبول. ---------- ۹۸۵
باب جده. ---------- ۹۸۵
باب جزی. ---------- ۹۸۵
باب جوش. ---------- ۹۸۵
باب چاه. ---------- ۹۸۵
باب حفر. ---------- ۹۸۵
باب حوض. ---------- ۹۸۶
باب خداداد. ---------- ۹۸۶

باب خراسان. ---------- ۹۸۶
باب خربة الهراس. ---------- ۹۸۶
باب خرسم. ---------- ۹۸۶
باب خلج. ---------- ۹۸۶
باب خور. ---------- ۹۸۶
باب خوش آب. ---------- ۹۸۷
باب خیزوئیه. ---------- ۹۸۷
باب داود. ---------- ۹۸۷
باب دراز. ---------- ۹۸۷
باب درب الغلة المظلمة. ---------- ۹۸۷
باب دستان. ---------- ۹۸۷
باب دستانی. ---------- ۹۸۷
باب دستانی. ---------- ۹۸۷
باب دشت. ---------- ۹۸۸
باب دولت. ---------- ۹۸۸
بابر. ---------- ۹۸۸
بابر. ---------- ۹۸۸
بابر. ---------- ۹۹۰
بابر. ---------- ۹۹۱
بابر. ---------- ۹۹۲
بابرالدین خاوندشاه. ---------- ۹۹۲
بابرت. ---------- ۹۹۲
بابرتی. ---------- ۹۹۲
بابرتی. ---------- ۹۹۲

بابرتی. ----- ۹۹۲
بابرتی. ----- ۹۹۲
باب رشید. ----- ۹۹۳
بابرکان. ----- ۹۹۳
باب رودبار. ----- ۹۹۳
بابره. ----- ۹۹۳
بابری. ----- ۹۹۳
بابری. ----- ۹۹۳
بابزن. ----- ۹۹۴
باب زنگوئیه. ----- ۹۹۴
باب زنگی. ----- ۹۹۵
باب زویلهٔ. ----- ۹۹۵
باب زیرین. ----- ۹۹۵
باب سانتو دومینگو. ----- ۹۹۵
باب سان مارتین. ----- ۹۹۵
باب سان مرتین. ----- ۹۹۵
بابسر. ----- ۹۹۵
باب سراده. ----- ۹۹۵
باب سرود. ----- ۹۹۵
باب سعادت. ----- ۹۹۶
باب سعادت. ----- ۹۹۶
باب سعادت. ----- ۹۹۶
باب سفید. ----- ۹۹۶
باب سلم. ----- ۹۹۶

باب سلمان. ---- ۹۹۶
باب سلیمان بن داود. ---- ۹۹۶
باب سنجاب. ---- ۹۹۶
باب سنجدوئیه. ---- ۹۹۶
باب سواران. ---- ۹۹۷
باب سوق السلطان. ---- ۹۹۷
باب سیبا. ---- ۹۹۷
بابسیر. ---- ۹۹۷
بابسیری. ---- ۹۹۷
بابسیری. ---- ۹۹۷
بابسیری. ---- ۹۹۷
بابسیری. ---- ۹۹۸
بابش. ---- ۹۹۸
بابشاذ. ---- ۹۹۸
باب شاع. ---- ۹۹۸
باب شاقره. ---- ۹۹۸
باب شام. ---- ۹۹۸
بابشامی. ---- ۹۹۸
باب شدن. ---- ۹۹۸
باب شقره. ---- ۹۹۸
باب شگفت. ---- ۹۹۸
باب شورستان. ---- ۹۹۹
بابشی. ---- ۹۹۹
باب شیخی. ---- ۹۹۹

باب شیر. ---------- ۹۹۹
باب شیری. ---------- ۹۹۹
باب صفا. ---------- ۹۹۹
باب صفحه. ---------- ۹۹۹
بابصیل. ---------- ۹۹۹
بابصیل. ---------- ۱۰۰۰
باب طعام. ---------- ۱۰۰۰
باب عالی. ---------- ۱۰۰۰
باب عامر. ---------- ۱۰۰۰
باب عبدالجبار. ---------- ۱۰۰۰
باب عبدان. ---------- ۱۰۰۰
باب عروهٔ. ---------- ۱۰۰۰
بابعقوبا. ---------- ۱۰۰۱
باب علی. ---------- ۱۰۰۱
باب عمان. ---------- ۱۰۰۱
بابغیش. ---------- ۱۰۰۱
باب فرغانی. ---------- ۱۰۰۱
باب فیروز. ---------- ۱۰۰۱
بابقران. ---------- ۱۰۰۲
بابقرانی. ---------- ۱۰۰۲
بابقرانی. ---------- ۱۰۰۲
باب قره بغاز. ---------- ۱۰۰۲
باب قصاب. ---------- ۱۰۰۲
باب قمرون. ---------- ۱۰۰۲

بابقه. ----- ۱۰۰۲
بابک. ----- ۱۰۰۲
بابک. ----- ۱۰۰۳
بابک. ----- ۱۰۰۴
بابک. ----- ۱۰۰۴
بابک. ----- ۱۰۰۵
بابک. ----- ۱۰۰۵
بابک. ----- ۱۰۰۵
بابکان. ----- ۱۰۰۵
بابکان. ----- ۱۰۰۵
بابکان. ----- ۱۰۰۵
بابکان. ----- ۱۰۰۵
بابکانه. ----- ۱۰۰۶
بابک الخرمی. ----- ۱۰۰۶
بابک بر ابلق زدن. ----- ۱۰۰۶
بابک خرم دین.یا خرمی ----- ۱۰۰۶
بابکر. ----- ۱۰۴۲
باب کردن. ----- ۱۰۴۲
باب کرفس. ----- ۱۰۴۲
باب کس. ----- ۱۰۴۲
باب کسی. ----- ۱۰۴۲
بابکلو. ----- ۱۰۴۳
باب کلواذا. ----- ۱۰۴۳
باب کنده. ----- ۱۰۴۳

بابک نژاد. ----- ۱۰۴۳
باب کوچ. ----- ۱۰۴۳
باب کورک. ----- ۱۰۴۳
باب کوسک. ----- ۱۰۴۳
باب کوشک. ----- ۱۰۴۳
بابکوشکی. ----- ۱۰۴۳
بابکوشکی. ----- ۱۰۴۳
باب کهکین. ----- ۱۰۴۴
باب کهن. ----- ۱۰۴۴
باب کهنوج. ----- ۱۰۴۴
بابکی. ----- ۱۰۴۴
بابکی. ----- ۱۰۴۴
باب کی کی. ----- ۱۰۴۴
باب کیل. ----- ۱۰۴۵
بابکیه. ----- ۱۰۴۵
باب گرگ. ----- ۱۰۴۵
باب گرگی. ----- ۱۰۴۵
باب گروه. ----- ۱۰۴۵
باب گزک. ----- ۱۰۴۵
باب گلوئیه. ----- ۱۰۴۵
باب گوریان. ----- ۱۰۴۵
باب گونگنبد. ----- ۱۰۴۶
باب گهر. ----- ۱۰۴۶
باب گهر. ----- ۱۰۴۶

بابل. ---------- ۱۰۴۶
بابل. ---------- ۱۰۴۶
بابل. ---------- ۱۰۴۶
بابل. ---------- ۱۰۴۷
بابل. ---------- ۱۰۴۸
بابل. ---------- ۱۰۴۹
بابل. ---------- ۱۰۵۰
بابل. ---------- ۱۰۵۰
بابل. ---------- ۱۰۵۰
بابل. ---------- ۱۰۵۰
بابل. ---------- ۱۰۵۰
بابل. ---------- ۱۰۵۰
بابلا. ---------- ۱۰۵۰
باب لاتینه. ---------- ۱۰۵۰
بابل السوق. ---------- ۱۰۵۱
باب لامکان. ---------- ۱۰۵۱
بابلان. ---------- ۱۰۵۱
باب لاینصرف خواندن. ---------- ۱۰۵۱
بابلبام. ---------- ۱۰۵۱
بابل پشت. ---------- ۱۰۵۱
باب لت. ---------- ۱۰۵۱
بابلتی. ---------- ۱۰۵۱
بابل خانه. ---------- ۱۰۵۱
بابل خواجه. ---------- ۱۰۵۲

بابلرم. ---------- ۱۰۵۲
بابلس. ---------- ۱۰۵۲
بابلسر. ---------- ۱۰۵۲
بابلص. ---------- ۱۰۵۲
بابلقانی. ---------- ۱۰۵۳
بابل قله سی. ---------- ۱۰۵۳
بابلکان. ---------- ۱۰۵۳
بابل کنار. ---------- ۱۰۵۳
بابلور. ---------- ۱۰۵۴
بابلون. ---------- ۱۰۵۴
بابله. ---------- ۱۰۵۴
بابله. ---------- ۱۰۵۴
بابلی. ---------- ۱۰۵۴
بابلی. ---------- ۱۰۵۴
بابلی. ---------- ۱۰۵۴
بابلی. ---------- ۱۰۵۴
بابلیان. ---------- ۱۰۵۴
بابلی خوردن. ---------- ۱۰۵۵
بابلی دادن. ---------- ۱۰۵۵
بابلی دادن. ---------- ۱۰۵۵
بابلیون. ---------- ۱۰۵۵
بابلیه. ---------- ۱۰۵۵
باب ماران. ---------- ۱۰۵۵
باب ماه. ---------- ۱۰۵۶

باب محمد. ----- ۱۰۵۶
باب محول. ----- ۱۰۵۶
باب مردوئیه. ----- ۱۰۵۶
باب مردوم. ----- ۱۰۵۶
باب منذر. ----- ۱۰۵۶
باب موروئیه. ----- ۱۰۵۶
باب مویس. ----- ۱۰۵۶
باب میشان. ----- ۱۰۵۶
باب نامدار. ----- ۱۰۵۷
بابنای. ----- ۱۰۵۷
باب نجاش. ----- ۱۰۵۷
بابندن. ----- ۱۰۵۷
باب نم. ----- ۱۰۵۷
باب نو. ----- ۱۰۵۷
باب نوبی. ----- ۱۰۵۷
باب نوند. ----- ۱۰۵۷
بابنیه. ----- ۱۰۵۸
بابو. ----- ۱۰۵۸
بابو. ----- ۱۰۵۸
بابو. ----- ۱۰۵۸
بابوائی. ----- ۱۰۵۸
باب وادی الحجاره. ----- ۱۰۵۸
بابوار. ----- ۱۰۵۹
بابواری. ----- ۱۰۵۹

باب والابواب. ----- ۱۰۵۹
بابوئی. ----- ۱۰۵۹
بابوتاربیخزن متر. ----- ۱۰۵۹
بابوته. ----- ۱۰۵۹
بابوج. ----- ۱۰۵۹
بابوجه. ----- ۱۰۵۹
بابوخ. ----- ۱۰۵۹
بابوده. ----- ۱۰۵۹
بابورس. ----- ۱۰۶۰
بابوس. ----- ۱۰۶۰
بابوس بیک. ----- ۱۰۶۰
بابوسر. ----- ۱۰۶۰
بابوشیه. ----- ۱۰۶۰
بابوف. ----- ۱۰۶۰
بابوک. ----- ۱۰۶۱
بابوکان. ----- ۱۰۶۱
بابوکان. ----- ۱۰۶۱
بابول. ----- ۱۰۶۱
باب ولی. ----- ۱۰۶۱
بابون. ----- ۱۰۶۱
بابون. ----- ۱۰۶۱
بابونج. ----- ۱۰۶۲
بابونج ابیض. ----- ۱۰۶۳
بابونج خرد. ----- ۱۰۶۳

بابونج رومی. ----- ۱۰۶۳
بابونق. ----- ۱۰۶۳
بابونک. ----- ۱۰۶۳
بابونک. ----- ۱۰۶۴
بابونه. ----- ۱۰۶۴
بابونه. ----- ۱۰۶۴
بابونه. ----- ۱۰۶۴
بابونه. ----- ۱۰۶۴
بابونه پلو. ----- ۱۰۶۴
بابونهء شیرازی. ----- ۱۰۶۴
بابونه گاو. ----- ۱۰۶۴
بابونه گاوی. ----- ۱۰۶۴
بابونیا. ----- ۱۰۶۵
بابوی. ----- ۱۰۶۵
بابویه. ----- ۱۰۶۵
بابویه. ----- ۱۰۶۵
بابویه. ----- ۱۰۶۵
بابویه. ----- ۱۰۶۵
بابویه. ----- ۱۰۶۵
بابویه. ----- ۱۰۶۵
بابهٔ. ----- ۱۰۶۷
بابهٔ. ----- ۱۰۶۷
بابه. ----- ۱۰۶۷
بابه. ----- ۱۰۶۷

بابه. ---------- ۱۰۶۸
بابه. ---------- ۱۰۶۸
بابه. ---------- ۱۰۶۸
بابهائی. ---------- ۱۰۶۸
بابهائی صغیر. ---------- ۱۰۶۸
بابهائی کبیر. ---------- ۱۰۶۸
باب هرمز. ---------- ۱۰۶۸
باب هزار. ---------- ۱۰۶۸
باب همایون. ---------- ۱۰۶۹
باب هوتک. ---------- ۱۰۶۹
باب هویزه. ---------- ۱۰۶۹
بابی. ---------- ۱۰۶۹
بابی. ---------- ۱۰۶۹
بابی. ---------- ۱۰۶۹
بابی. ---------- ۱۰۷۰
بابی. ---------- ۱۰۷۰
بابی. ---------- ۱۰۷۰
بابی. ---------- ۱۰۷۰
بابی. ---------- ۱۰۷۱
بابی. ---------- ۱۰۷۱
بابی. ---------- ۱۰۷۱
بابیافت. ---------- ۱۰۷۱
بابیان. ---------- ۱۰۷۱
بابی بگیری. ---------- ۱۰۷۱

بابیتور. ----- ۱۰۷۱
بابیرس. ----- ۱۰۷۱
بابیرس. ----- ۱۰۷۲
بابیروسا. ----- ۱۰۷۲
بابیروش. ----- ۱۰۷۲
بابیزان. ----- ۱۰۷۲
با بی زبانی ساختن. ----- ۱۰۷۲
بابیزن. ----- ۱۰۷۲
بابیک. ----- ۱۰۷۲
بابیل. ----- ۱۰۷۳
بابیل. ----- ۱۰۷۳
بابی لاس. ----- ۱۰۷۳
بابیلنی. ----- ۱۰۷۳
بابیلو. ----- ۱۰۷۳
بابیلون. ----- ۱۰۷۳
بابیلونه. ----- ۱۰۷۳
بابیلونیاکا. ----- ۱۰۷۳
بابین. ----- ۱۰۷۴
بابین. ----- ۱۰۷۴
بابینگر. ----- ۱۰۷۴
بابینه. ----- ۱۰۷۴
بابیه. ----- ۱۰۷۴
بابیه. ----- ۱۰۷۴
بابیهء حشویه. ----- ۱۰۷۵

باب یهودیه. ----- ۱۰۷۵
با پادشاه دست زدن. ----- ۱۰۷۵
باپایان. ----- ۱۰۷۵
باپ تانه. ----- ۱۰۷۵
باپیر. ----- ۱۰۷۵
بات. ----- ۱۰۷۵
بات. ----- ۱۰۷۵
بات. ----- ۱۰۷۶
بات. ----- ۱۰۷۶
باتا. ----- ۱۰۷۶
باتا. ----- ۱۰۷۶
باتاب. ----- ۱۰۷۶
باتاب. ----- ۱۰۷۶
باتاو. ----- ۱۰۷۶
باتاویا. ----- ۱۰۷۷
باتب. ----- ۱۰۷۷
بات تا. ----- ۱۰۷۷
باتر. ----- ۱۰۷۷
باتر. ----- ۱۰۷۷
باتر. ----- ۱۰۷۷
باترژک. ----- ۱۰۷۷
باتره. ----- ۱۰۷۸
باتری. ----- ۱۰۷۸
باتس. ----- ۱۰۷۸

باتس. ---------- ۱۰۷۸
باتش. ---------- ۱۰۷۸
باتک. ---------- ۱۰۷۸
باتک. ---------- ۱۰۷۸
باتک. ---------- ۱۰۷۸
باتکرو. ---------- ۱۰۷۸
بات کیلکای. ---------- ۱۰۷۹
باتکین. ---------- ۱۰۷۹
باتلاق. ---------- ۱۰۷۹
باتلاقی. ---------- ۱۰۷۹
باتمان. ---------- ۱۰۷۹
باتمان. ---------- ۱۰۷۹
باتمانقلیج. ---------- ۱۰۷۹
باتمانقلیج بالا. ---------- ۱۰۷۹
باتمجین. ---------- ۱۰۸۰
باتمن. ---------- ۱۰۸۰
باتنجل. ---------- ۱۰۸۰
باتنگان. ---------- ۱۰۸۰
باتنگل. ---------- ۱۰۸۰
باتنه. ---------- ۱۰۸۰
باتنی. ---------- ۱۰۸۱
باتنیر. ---------- ۱۰۸۱
باتو. ---------- ۱۰۸۱
باتو. ---------- ۱۰۸۱

باتو. ---------- ۱۰۸۲
باتو اغول. ---------- ۱۰۸۲
باتوته. ---------- ۱۰۸۲
باتور. ---------- ۱۰۸۲
باتوری. ---------- ۱۰۸۲
باتوری. ---------- ۱۰۸۳
باتوری. ---------- ۱۰۸۳
باتوری. ---------- ۱۰۸۳
باتورینه. ---------- ۱۰۸۳
باتوغن. ---------- ۱۰۸۳
باتولی. ---------- ۱۰۸۳
باتون. ---------- ۱۰۸۳
باتون روژ. ---------- ۱۰۸۴
باتونه. ---------- ۱۰۸۴
باتویه. ---------- ۱۰۸۴
باتیال. ---------- ۱۰۸۴
باتیر. ---------- ۱۰۸۴
باتیر. ---------- ۱۰۸۴
باتیس. ---------- ۱۰۸۴
باتیکه. ---------- ۱۰۸۵
باتیل. ---------- ۱۰۸۵
باتیلد. ---------- ۱۰۸۵
باتیله. ---------- ۱۰۸۵
باث. ---------- ۱۰۸۵

باثر. ----- ۱۰۸۵
باثع. ----- ۱۰۸۵
باثعه. ----- ۱۰۸۵
باثق الکرم. ----- ۱۰۸۶
باثقه. ----- ۱۰۸۶
باج. ----- ۱۰۸۶
باج. ----- ۱۰۸۶
باج. ----- ۱۰۸۷
باج. ----- ۱۰۸۷
باج. ----- ۱۰۸۷
باج. ----- ۱۰۸۷
باج. ----- ۱۰۸۷
باج. ----- ۱۰۸۷
باج. ----- ۱۰۸۷
باجاباج. ----- ۱۰۸۸
باجات. ----- ۱۰۸۸
باجات. ----- ۱۰۸۸
باجاخسرو. ----- ۱۰۸۸
باج اوقلی. ----- ۱۰۸۸
باجباره. ----- ۱۰۸۸
باجبان. ----- ۱۰۸۸
باج پران. ----- ۱۰۸۸
باج تپه. ----- ۱۰۸۹
باج خانه. ----- ۱۰۸۹
باج خواه. ----- ۱۰۸۹

باجخوست. ---------- ۱۰۸۹
باجخوستی. ---------- ۱۰۸۹
باجدا. ---------- ۱۰۸۹
باجدا. ---------- ۱۰۸۹
باجدائی. ---------- ۱۰۸۹
باج دادن. ---------- ۱۰۸۹
باجدار. ---------- ۱۰۹۰
باجدان. ---------- ۱۰۹۰
باج دنباله. ---------- ۱۰۹۰
باج ده یک. ---------- ۱۰۹۰
باجدی. ---------- ۱۰۹۰
باجر. ---------- ۱۰۹۰
باجر. ---------- ۱۰۹۰
باجر. ---------- ۱۰۹۰
باجر. ---------- ۱۰۹۱
باجرا. ---------- ۱۰۹۱
باجرا. ---------- ۱۰۹۱
باجرای. ---------- ۱۰۹۱
باجرای. ---------- ۱۰۹۱
باجربق. ---------- ۱۰۹۱
باجرگه. ---------- ۱۰۹۱
باجرما. ---------- ۱۰۹۱
باجرمق. ---------- ۱۰۹۱
باجرمی. ---------- ۱۰۹۱

باجروان. ----- ۱۰۹۲
باجروان. ----- ۱۰۹۲
باجریقی. ----- ۱۰۹۲
باجریقیه. ----- ۱۰۹۳
باجس. ----- ۱۰۹۴
باجس. ----- ۱۰۹۴
باج ساروق. ----- ۱۰۹۴
باج سبیل. ----- ۱۰۹۴
باج ستان. ----- ۱۰۹۴
باج ستاندن. ----- ۱۰۹۴
باجسرا. ----- ۱۰۹۴
باجسری. ----- ۱۰۹۴
باجسری. ----- ۱۰۹۴
باجغلو. ----- ۱۰۹۵
باج قپان. ----- ۱۰۹۵
باجقلی. ----- ۱۰۹۵
باج کردن. ----- ۱۰۹۵
باجگاه. ----- ۱۰۹۵
باجگاه. ----- ۱۰۹۵
باجگاه. ----- ۱۰۹۵
باجگاه. ----- ۱۰۹۵
باج گرفتن. ----- ۱۰۹۶
باج گزار. ----- ۱۰۹۶
باج گزاری. ----- ۱۰۹۶

باجگیر. ----- ۱۰۹۶
باجگیران. ----- ۱۰۹۶
باجگیران. ----- ۱۰۹۶
باجگیران. ----- ۱۰۹۶
باجگیران. ----- ۱۰۹۷
باجگیرخانه. ----- ۱۰۹۷
باجل. ----- ۱۰۹۷
باجل. ----- ۱۰۹۷
باجل. ----- ۱۰۹۷
باجلان. ----- ۱۰۹۷
باجمال. ----- ۱۰۹۸
باجمیرا. ----- ۱۰۹۸
باجناغ. ----- ۱۰۹۸
باجناغ شدن. ----- ۱۰۹۸
باجناغی. ----- ۱۰۹۸
باجناق. ----- ۱۰۹۸
باج نامه. ----- ۱۰۹۸
باجنگ. ----- ۱۰۹۸
باجنید. ----- ۱۰۹۹
باجنیس. ----- ۱۰۹۹
باجوا. ----- ۱۰۹۹
باج و خراج. ----- ۱۰۹۹
باج و خراج گرفتن. ----- ۱۰۹۹
باجور. ----- ۱۰۹۹

باجوری. ----- ۱۰۹۹
باجوری. ----- ۱۱۰۱
باجوری. ----- ۱۱۰۱
باجوری. ----- ۱۱۰۱
باج و ساو. ----- ۱۱۰۱
باجول. ----- ۱۱۰۱
باجول. ----- ۱۱۰۱
باجوند. ----- ۱۱۰۱
باجهٔ. ----- ۱۱۰۲
باجهٔ. ----- ۱۱۰۲
باجهٔ. ----- ۱۱۰۲
باجهٔ. ----- ۱۱۰۲
باجهٔ. ----- ۱۱۰۲
باجه. ----- ۱۱۰۲
باجه. ----- ۱۱۰۲
باجه. ----- ۱۱۰۲
باجه. ----- ۱۱۰۳
باجه. ----- ۱۱۰۳
باجه. ----- ۱۱۰۳
باجه. ----- ۱۱۰۴
باجه. ----- ۱۱۰۴
باجهٔ الزیت. ----- ۱۱۰۴
باجهٔ الغرب. ----- ۱۱۰۴
باجهٔ القمح. ----- ۱۱۰۴

باجه جی زاده. ----- ۱۱۰۴
باجهر الهندی. ----- ۱۱۰۴
باجه وجه. ----- ۱۱۰۴
باجی. ----- ۱۱۰۵
باجی. ----- ۱۱۰۵
باجی. ----- ۱۱۰۵
باجی. ----- ۱۱۰۵
باجی. ----- ۱۱۰۵
باجی. ----- ۱۱۰۶
باجی. ----- ۱۱۰۶
باجی. ----- ۱۱۰۶
باجی. ----- ۱۱۰۶
باجی. ----- ۱۱۰۶
باجی. ----- ۱۱۰۶
باجی. ----- ۱۱۰۷
باجی. ----- ۱۱۰۷
باجیان. ----- ۱۱۰۷
باجیک آباد. ----- ۱۱۰۷
باجیکه. ----- ۱۱۰۷
باجی گوابر. ----- ۱۱۰۷
باجیلان. ----- ۱۱۰۷
باجی یاسمن. ----- ۱۱۰۷
باچنگ. ----- ۱۱۰۷
باچو. ----- ۱۱۰۸

باچو. ----- ۱۱۰۸
باچو. ----- ۱۱۰۸
باچو. ----- ۱۱۰۸
باچوکی. ----- ۱۱۰۸
باچوکی. ----- ۱۱۰۸
باچون. ----- ۱۱۰۸
باچه. ----- ۱۱۰۹
باح. ----- ۱۱۰۹
باحاما. ----- ۱۱۰۹
باحث. ----- ۱۱۰۹
باحثاء . ----- ۱۱۰۹
باحثهٔ. ----- ۱۱۰۹
باحثهٔ البادیه. ----- ۱۱۰۹
باحر. ----- ۱۱۰۹
باحر. ----- ۱۱۱۰
باحرب. ----- ۱۱۱۰
باحرب. ----- ۱۱۱۰
باحرب. ----- ۱۱۱۰
باحرب. ----- ۱۱۱۰
باحرب. ----- ۱۱۱۰
باحرب. ----- ۱۱۱۰
باحرب. ----- ۱۱۱۰
باحرب. ----- ۱۱۱۰
باحرهٔ. ----- ۱۱۱۰
باحری. ----- ۱۱۱۱

باحسیثا. ----- ۱۱۱۱
باحفص. ----- ۱۱۱۱
باحفصان. ----- ۱۱۱۱
باحفصانه. ----- ۱۱۱۱
باحمشا. ----- ۱۱۱۱
باحمشی. ----- ۱۱۱۱
باحمشی. ----- ۱۱۱۱
باحور. ----- ۱۱۱۱
باحورا. ----- ۱۱۱۲
باحوری. ----- ۱۱۱۳
باحوریهٔ. ----- ۱۱۱۳
باحهٔ. ----- ۱۱۱۳
باخ. ----- ۱۱۱۳
باخ. ----- ۱۱۱۴
باخ. ----- ۱۱۱۴
باخال. ----- ۱۱۲۳
باخبر. ----- ۱۱۲۳
باخت. ----- ۱۱۲۳
باختر. ----- ۱۱۲۳
باختر. ----- ۱۱۲۵
باختروس. ----- ۱۱۲۹
باختری. ----- ۱۱۲۹
باختریش. ----- ۱۱۲۹
باختگان. ----- ۱۱۲۹

باختگی. ---------- ۱۱۲۹
باختن. ---------- ۱۱۲۹
باختنی. ---------- ۱۱۳۱
باخته. ---------- ۱۱۳۱
باخجوشت. ---------- ۱۱۳۱
باخجوشتی. ---------- ۱۱۳۱
باخدیدا. ---------- ۱۱۳۱
باخذی. ---------- ۱۱۳۱
باخر. ---------- ۱۱۳۲
باخرز. ---------- ۱۱۳۲
باخرز. ---------- ۱۱۳۳
باخرز. ---------- ۱۱۳۳
باخرزی. ---------- ۱۱۳۳
باخرزی. ---------- ۱۱۳۳
باخرزی. ---------- ۱۱۳۴
باخرزی. ---------- ۱۱۳۵
باخرزی. ---------- ۱۱۳۵
باخرم. ---------- ۱۱۳۶
باخره. ---------- ۱۱۳۶
باخره گر. ---------- ۱۱۳۶
باخریق. ---------- ۱۱۳۶
باخس. ---------- ۱۱۳۶
باخسه. ---------- ۱۱۳۶
باخسه. ---------- ۱۱۳۶

باخع. ----- ۱۱۳۷
باخق. ----- ۱۱۳۷
باخقهٔ. ----- ۱۱۳۷
باخل. ----- ۱۱۳۷
باخله. ----- ۱۱۳۷
باخمرا. ----- ۱۱۳۷
باخمس. ----- ۱۱۳۸
باخواجه. ----- ۱۱۳۸
باخوخا. ----- ۱۱۳۸
باخور. ----- ۱۱۳۸
باخوس. ----- ۱۱۳۸
باخون. ----- ۱۱۳۸
باخونس. ----- ۱۱۳۸
باخویش. ----- ۱۱۳۸
باخه. ----- ۱۱۳۸
باخه زن. ----- ۱۱۳۹
باخی. ----- ۱۱۳۹
باخیزان. ----- ۱۱۳۹
باد. ----- ۱۱۳۹
ر ----- ۱۱۵۴
باد. ----- ۱۱۵۴
باد. ----- ۱۱۵۴
باد. ----- ۱۱۵۴
باد. ----- ۱۱۵۴

باد. ----- ۱۱۵۵
باد. ----- ۱۱۵۵
بادٍ. ----- ۱۱۵۵
باد آبستنی. ----- ۱۱۵۵
بادآب سر. ----- ۱۱۵۵
بادآبله. ----- ۱۱۵۵
باد آتشین مخلب. ----- ۱۱۵۵
بادآس. ----- ۱۱۵۶
بادآشیان. ----- ۱۱۵۶
بادآفراه. ----- ۱۱۵۶
بادآلو. ----- ۱۱۵۶
بادآلونا. ----- ۱۱۵۶
باد آمدن. ----- ۱۱۵۶
بادآور. ----- ۱۱۵۷
بادآور. ----- ۱۱۵۷
بادآورد. ----- ۱۱۵۷
بادآورد. ----- ۱۱۵۷
بادآورد. ----- ۱۱۵۸
بادآورد. ----- ۱۱۵۹
باد آوردن. ----- ۱۱۵۹
بادآورده. ----- ۱۱۵۹
بادآوله. ----- ۱۱۵۹
بادآهنج. ----- ۱۱۵۹
بادآهنگ. ----- ۱۱۵۹

بادا. ----- ۱۱۵۹
بادا. ----- ۱۱۶۰
بادا. ----- ۱۱۶۰
بادا. ----- ۱۱۶۰
باداباد. ----- ۱۱۶۰
باداب رنگ. ----- ۱۱۶۱
باداجز. ----- ۱۱۶۱
بادارنگ. ----- ۱۱۶۱
باداش. ----- ۱۱۶۱
باداشن. ----- ۱۱۶۱
بادافرا. ----- ۱۱۶۱
بادافراش. ----- ۱۱۶۲
بادافراه. ----- ۱۱۶۲
بادافراهی. ----- ۱۱۶۲
بادافره. ----- ۱۱۶۲
بادافره نمای. ----- ۱۱۶۳
بادافرهی. ----- ۱۱۶۳
بادافزا. ----- ۱۱۶۳
بادافشان. ----- ۱۱۶۳
بادافشان. ----- ۱۱۶۳
بادام. ----- ۱۱۶۳
بادام. ----- ۱۱۶۵
بادام. ----- ۱۱۶۵
بادام. ----- ۱۱۶۵

بادام. ---------- ۱۱۶۵
باداما. ---------- ۱۱۶۵
بادام بن. ---------- ۱۱۶۶
بادام بوره. ---------- ۱۱۶۶
بادام تر. ---------- ۱۱۶۶
بادام تره. ---------- ۱۱۶۶
بادام تک. ---------- ۱۱۶۶
بادام تلخ. ---------- ۱۱۶۶
بادام تلخ. ---------- ۱۱۶۶
بادام تلخه. ---------- ۱۱۶۶
بادام توأم. ---------- ۱۱۶۷
بادام چالوق. ---------- ۱۱۶۷
بادام چشم. ---------- ۱۱۶۷
بادام چنگ. ---------- ۱۱۶۷
بادامچه. ---------- ۱۱۶۷
بادامچه. ---------- ۱۱۶۷
بادام دره. ---------- ۱۱۶۷
بادام دومغز. ---------- ۱۱۶۸
بادام زار. ---------- ۱۱۶۸
بادام زار. ---------- ۱۱۶۸
بادام زمینی. ---------- ۱۱۶۸
بادام زنجیر. ---------- ۱۱۶۸
بادام ساقی. ---------- ۱۱۶۸
بادامستان. ---------- ۱۱۶۸

بادامستان. ----- ۱۱۶۸
بادامستان. ----- ۱۱۶۹
بادامستان. ----- ۱۱۶۹
بادامستان. ----- ۱۱۶۹
بادامستان. ----- ۱۱۶۹
بادام سفال. ----- ۱۱۶۹
بادامسک. ----- ۱۱۶۹
بادام سوخته. ----- ۱۱۷۰
بادام سیاه. ----- ۱۱۷۰
بادام سیه. ----- ۱۱۷۰
بادامشک. ----- ۱۱۷۰
بادام شکوفه شدن. ----- ۱۱۷۰
بادام شکوفه فشان. ----- ۱۱۷۰
بادام شیرین. ----- ۱۱۷۰
بادام شیرین. ----- ۱۱۷۰
بادام شیرین. ----- ۱۱۷۱
بادام شیرین. ----- ۱۱۷۱
بادام صفت. ----- ۱۱۷۱
بادامغز. ----- ۱۱۷۱
بادام فروش. ----- ۱۱۷۱
بادام قندی. ----- ۱۱۷۱
بادامک. ----- ۱۱۷۱
بادامک. ----- ۱۱۷۱
بادامک. ----- ۱۱۷۲

بادامک. ----- ۱۱۷۲
بادامک. ----- ۱۱۷۲
بادامک. ----- ۱۱۷۲
بادامک. ----- ۱۱۷۲
بادامک. ----- ۱۱۷۳
بادام کاغذی. ----- ۱۱۷۳
بادام کوهی. ----- ۱۱۷۳
بادام لق. ----- ۱۱۷۳
باداملو. ----- ۱۱۷۳
باداملو. ----- ۱۱۷۳
بادام مشکی. ----- ۱۱۷۳
بادام منقی. ----- ۱۱۷۴
بادامن. ----- ۱۱۷۴
بادام نو. ----- ۱۱۷۴
باداموئیه. ----- ۱۱۷۴
باداموئیه. ----- ۱۱۷۴
باداموئیه. ----- ۱۱۷۴
باداموک. ----- ۱۱۷۴
بادامه. ----- ۱۱۷۵
بادام هندی. ----- ۱۱۷۵
بادامی. ----- ۱۱۷۶
بادام یار. ----- ۱۱۷۶
بادامی ها. ----- ۱۱۷۶
بادان. ----- ۱۱۷۶

بادان. ---------- ۱۱۷۶
بادان. ---------- ۱۱۷۶
بادان. ---------- ۱۱۷۷
بادان پیروز. ---------- ۱۱۷۷
بادانجیر. ---------- ۱۱۷۷
بادان فیروز. ---------- ۱۱۷۷
بادانگیز. ---------- ۱۱۷۷
بادانگیز. ---------- ۱۱۷۷
باداۀ. ---------- ۱۱۷۷
بادئه. ---------- ۱۱۷۸
بادایوز. ---------- ۱۱۷۸
بادبا. ---------- ۱۱۷۸
بادباد. ---------- ۱۱۷۸
بادبادک. ---------- ۱۱۷۸
بادبادک بازی. ---------- ۱۱۷۸
بادبار. ---------- ۱۱۷۸
بادباز. ---------- ۱۱۷۸
بادبان. ---------- ۱۱۷۸
بادبان اخضر. ---------- ۱۱۷۹
بادبان چرخ. ---------- ۱۱۷۹
بادبان سبز. ---------- ۱۱۷۹
بادبان کشیدن. ---------- ۱۱۷۹
بادبانه. ---------- ۱۱۸۰
بادبانی. ---------- ۱۱۸۰

بادبانی کردن. ----- ۱۱۸۰
بادبدست. ----- ۱۱۸۰
باد بدست بودن. ----- ۱۱۸۰
بادبر. ----- ۱۱۸۰
بادبر. ----- ۱۱۸۰
بادبر. ----- ۱۱۸۰
بادبرک. ----- ۱۱۸۱
باد برگ ریزان. ----- ۱۱۸۱
بادبرنگ. ----- ۱۱۸۱
باد بروت. ----- ۱۱۸۱
باد برود. ----- ۱۱۸۱
بادبره. ----- ۱۱۸۱
بادبره. ----- ۱۱۸۱
باد بری. ----- ۱۱۸۱
باد برین. ----- ۱۱۸۲
بادبز. ----- ۱۱۸۲
بادبزرگ. ----- ۱۱۸۲
بادبزن. ----- ۱۱۸۲
بادبمشت. ----- ۱۱۸۲
باد بمشت پیمودن. ----- ۱۱۸۲
باد بمشت داشتن. ----- ۱۱۸۲
بادبند. ----- ۱۱۸۳
بادبندی. ----- ۱۱۸۳
بادبن فیروز. ----- ۱۱۸۳

باد بواسیر. ----- ۱۱۸۳
باد بود. ----- ۱۱۸۳
باد بهار. ----- ۱۱۸۳
باد بهاران. ----- ۱۱۸۳
باد بهاری. ----- ۱۱۸۳
بادبیز. ----- ۱۱۸۳
بادبیزن. ----- ۱۱۸۴
بادبین. ----- ۱۱۸۴
بادپا. ----- ۱۱۸۴
باد پائیز. ----- ۱۱۸۴
بادپالا. ----- ۱۱۸۵
بادپای. ----- ۱۱۸۵
بادپر. ----- ۱۱۸۵
بادپران. ----- ۱۱۸۵
بادپرانی. ----- ۱۱۸۵
بادپرست. ----- ۱۱۸۶
بادپرستی. ----- ۱۱۸۶
بادپرک. ----- ۱۱۸۶
بادپروا. ----- ۱۱۸۶
بادپرور. ----- ۱۱۸۶
باد پروردین. ----- ۱۱۸۶
بادپره. ----- ۱۱۸۶
بادپزان. ----- ۱۱۸۶
باد پس پشت. ----- ۱۱۸۷

باد پس دست. ---------- ۱۱۸۷
باد پسین. ---------- ۱۱۸۷
بادپی. ---------- ۱۱۸۷
بادپیچ. ---------- ۱۱۸۷
باد پیش. ---------- ۱۱۸۸
بادپیکر. ---------- ۱۱۸۸
بادپیما. ---------- ۱۱۸۸
بادپیمائی. ---------- ۱۱۸۸
بادپیمای. ---------- ۱۱۸۸
بادپیمایی. ---------- ۱۱۸۸
باد پیمودن. ---------- ۱۱۸۸
بادتخم. ---------- ۱۱۸۹
باد تند. ---------- ۱۱۸۹
باد تنگ بسته. ---------- ۱۱۸۹
بادجان. ---------- ۱۱۸۹
بادجان آخوره. ---------- ۱۱۸۹
بادجان ورزق. ---------- ۱۱۹۰
بادجر. ---------- ۱۱۹۰
باد جستن. ---------- ۱۱۹۰
باد جنوب. ---------- ۱۱۹۰
باد جنوبی. ---------- ۱۱۹۰
بادجواد. ---------- ۱۱۹۰
بادجیج. ---------- ۱۱۹۰
بادحرکت. ---------- ۱۱۹۰

بادحکه. ----- ۱۱۹۱
باد خاستن. ----- ۱۱۹۱
باد خامه. ----- ۱۱۹۱
بادخان. ----- ۱۱۹۱
بادخان. ----- ۱۱۹۱
بادخانه. ----- ۱۱۹۱
بادخانه. ----- ۱۱۹۲
بادخانی. ----- ۱۱۹۲
بادخایگی. ----- ۱۱۹۲
بادخایه. ----- ۱۱۹۳
بادخرام. ----- ۱۱۹۳
بادخرید. ----- ۱۱۹۳
باد خریف. ----- ۱۱۹۳
باد خزان. ----- ۱۱۹۳
باد خزانی. ----- ۱۱۹۳
باد خصیه. ----- ۱۱۹۳
بادخن. ----- ۱۱۹۴
بادخنده. ----- ۱۱۹۴
باد خنک. ----- ۱۱۹۴
باد خنک زدن. ----- ۱۱۹۴
بادخوار. ----- ۱۱۹۴
بادخوان. ----- ۱۱۹۴
بادخوانی. ----- ۱۱۹۵
بادخور. ----- ۱۱۹۵

بادخور. ---------- ۱۱۹۵
بادخورا. ---------- ۱۱۹۵
بادخوران. ---------- ۱۱۹۵
باد خوردن. ---------- ۱۱۹۶
بادخورک. ---------- ۱۱۹۶
بادخوره. ---------- ۱۱۹۶
بادخوره. ---------- ۱۱۹۶
باد خوش. ---------- ۱۱۹۶
بادخون. ---------- ۱۱۹۶
بادخون. ---------- ۱۱۹۷
بادخیز. ---------- ۱۱۹۷
بادخیز. ---------- ۱۱۹۷
باد دادن. ---------- ۱۱۹۷
باددادہ. ---------- ۱۱۹۷
باددار. ---------- ۱۱۹۷
باد داشتن. ---------- ۱۱۹۸
باد دبور. ---------- ۱۱۹۸
باد در بروت انداختن. ---------- ۱۱۹۸
باد در بینی افکندن. ---------- ۱۱۹۸
باد در تام. ---------- ۱۱۹۸
باد در دست داشتن. ---------- ۱۱۹۸
باد در دماغ نشستن. ---------- ۱۱۹۸
باد در زیر دامن داشتن. ---------- ۱۱۹۹
باد در سبلت افکندن. ---------- ۱۱۹۹

باد در سر. ---------- ۱۱۹۹
باد در سر افکندن. ---------- ۱۱۹۹
باد در سر بودن. ---------- ۱۱۹۹
باد در سر داشتن. ---------- ۱۱۹۹
باد در سر شدن. ---------- ۱۲۰۰
باد در سر کردن. ---------- ۱۲۰۰
باد در قفس بودن. ---------- ۱۲۰۰
باد در قفص بودن. ---------- ۱۲۰۰
باددرکف. ---------- ۱۲۰۰
باد در کف داشتن. ---------- ۱۲۰۰
باد در کلاه افکندن. ---------- ۱۲۰۱
باد در کلاه بودن. ---------- ۱۲۰۱
باد در کلاه داشتن. ---------- ۱۲۰۱
باد در کله داشتن. ---------- ۱۲۰۱
باددرمشت. ---------- ۱۲۰۱
باد در مشت داشتن. ---------- ۱۲۰۱
باد در مغز نشستن. ---------- ۱۲۰۱
باددره. ---------- ۱۲۰۱
باددژم. ---------- ۱۲۰۲
باددژنام. ---------- ۱۲۰۲
باددست. ---------- ۱۲۰۲
باددستی. ---------- ۱۲۰۲
باددم. ---------- ۱۲۰۲
بادده. ---------- ۱۲۰۳

باد دیو. ---------- ۱۲۰۳
بادیه. ---------- ۱۲۰۳
بادر. ---------- ۱۲۰۳
بادر. ---------- ۱۲۰۳
بادر. ---------- ۱۲۰۳
بادر. ---------- ۱۲۰۳
بادرائی. ---------- ۱۲۰۳
بادرات. ---------- ۱۲۰۴
بادراغه. ---------- ۱۲۰۴
بادرام. ---------- ۱۲۰۴
بادران. ---------- ۱۲۰۴
بادران. ---------- ۱۲۰۴
باد راندن. ---------- ۱۲۰۴
بادرانی. ---------- ۱۲۰۴
بادرانی. ---------- ۱۲۰۵
بادرانی. ---------- ۱۲۰۵
بادرانی. ---------- ۱۲۰۵
بادرانی. ---------- ۱۲۰۵
بادرایا. ---------- ۱۲۰۵
بادرایائی. ---------- ۱۲۰۵
بادرایه. ---------- ۱۲۰۶
بادرد. ---------- ۱۲۰۶
بادردو. ---------- ۱۲۰۶
بادرس. ---------- ۱۲۰۶

بادرساد. ----- ۱۲۰۶
بادرفتار. ----- ۱۲۰۶
بادرقیه. ----- ۱۲۰۶
بادرم. ----- ۱۲۰۶
بادرنبو. ----- ۱۲۰۷
بادرنبویه. ----- ۱۲۰۷
بادرنج. ----- ۱۲۰۷
بادرنجبویه. ----- ۱۲۰۷
بادرنجین. ----- ۱۲۰۷
بادرنگ. ----- ۱۲۰۷
بادرنگ. ----- ۱۲۰۹
بادرنگ. ----- ۱۲۰۹
بادرنگبو. ----- ۱۲۰۹
بادرنگ بویه. ----- ۱۲۰۹
باد رنگین. ----- ۱۲۱۱
بادرو. ----- ۱۲۱۱
بادرو. ----- ۱۲۱۱
بادروج. ----- ۱۲۱۲
بادروج ابیض. ----- ۱۲۱۳
بادروج بویه. ----- ۱۲۱۳
بادروچه. ----- ۱۲۱۳
بادروح. ----- ۱۲۱۳
بادرود. ----- ۱۲۱۳
بادرود. ----- ۱۲۱۳

بادروز. ---------- ۱۲۱۴
بادروزبویه. ---------- ۱۲۱۴
بادروزن. ---------- ۱۲۱۴
بادروزه. ---------- ۱۲۱۴
بادروژه. ---------- ۱۲۱۵
بادروغوغیا. ---------- ۱۲۱۵
بادرو غونزالز د مندوزا. ---------- ۱۲۱۵
بادروک. ---------- ۱۲۱۵
بادروم. ---------- ۱۲۱۵
بادرونه. ---------- ۱۲۱۶
بادرویه. ---------- ۱۲۱۶
بادرهٔ. ---------- ۱۲۱۶
بادره. ---------- ۱۲۱۶
بادری. ---------- ۱۲۱۶
بادریس. ---------- ۱۲۱۷
بادریس. ---------- ۱۲۱۷
بادریسکی. ---------- ۱۲۱۷
بادریسه. ---------- ۱۲۱۷
بادریسه چشم. ---------- ۱۲۱۸
بادریش. ---------- ۱۲۱۸
بادریشه. ---------- ۱۲۱۸
بادریه. ---------- ۱۲۱۸
بادزد. ---------- ۱۲۱۸
بادزدگی. ---------- ۱۲۱۸

باد زدن. ---------- ۱۲۱۹
بادزده. ---------- ۱۲۱۹
بادزم. ---------- ۱۲۱۹
بادزن. ---------- ۱۲۱۹
بادزنام. ---------- ۱۲۱۹
بادزنه. ---------- ۱۲۱۹
بادزهر. ---------- ۱۲۲۰
بادزهره. ---------- ۱۲۲۱
بادزهریه. ---------- ۱۲۲۱
بادزین. ---------- ۱۲۲۱
بادژ. ---------- ۱۲۲۱
بادژبام. ---------- ۱۲۲۲
بادژدام. ---------- ۱۲۲۲
بادژفام. ---------- ۱۲۲۲
بادژکام. ---------- ۱۲۲۲
بادژنام. ---------- ۱۲۲۲
بادژوام. ---------- ۱۲۲۲
بادس. ---------- ۱۲۲۳
بادس. ---------- ۱۲۲۳
بادسار. ---------- ۱۲۲۳
بادساری. ---------- ۱۲۲۳
باد سام. ---------- ۱۲۲۴
باد سبلت. ---------- ۱۲۲۴
بادستر. ---------- ۱۲۲۴

بادستگاه. ----- ۱۲۲۴
باد سحرگاهی. ----- ۱۲۲۴
بادسخا. ----- ۱۲۲۴
باد سخت. ----- ۱۲۲۴
باد سخت جستن. ----- ۱۲۲۴
بادسر. ----- ۱۲۲۵
بادسرخ. ----- ۱۲۲۵
بادسرد. ----- ۱۲۲۵
بادسره. ----- ۱۲۲۵
بادسری. ----- ۱۲۲۵
باد سلیمان. ----- ۱۲۲۶
باد سموم. ----- ۱۲۲۶
بادسنج. ----- ۱۲۲۶
بادسنج. ----- ۱۲۲۶
بادسنجاب. ----- ۱۲۲۶
بادسنجی. ----- ۱۲۲۷
باد سنجیدن. ----- ۱۲۲۷
بادسوار. ----- ۱۲۲۷
بادسی. ----- ۱۲۲۷
بادسی. ----- ۱۲۲۷
بادسیر. ----- ۱۲۲۷
بادسین. ----- ۱۲۲۷
بادش. ----- ۱۲۲۷
بادشاه. ----- ۱۲۲۸

بادشاهت. ---------- ۱۲۲۸
بادشاهی. ---------- ۱۲۲۸
باد شبگیری. ---------- ۱۲۲۸
بادشتاب. ---------- ۱۲۲۸
باد شدن. ---------- ۱۲۲۸
باد شرط. ---------- ۱۲۲۸
باد شرطه. ---------- ۱۲۲۹
بادشفام. ---------- ۱۲۲۹
بادشکام. ---------- ۱۲۲۹
بادشکن. ---------- ۱۲۲۹
بادشم. ---------- ۱۲۲۹
باد شمال. ---------- ۱۲۳۰
باد شمردن. ---------- ۱۲۳۰
بادشنام. ---------- ۱۲۳۰
بادشوام. ---------- ۱۲۳۰
بادشه. ---------- ۱۲۳۰
باد صبا. ---------- ۱۲۳۰
باد صدوبیست روزه. ---------- ۱۲۳۱
باد صرصر. ---------- ۱۲۳۱
بادصولت. ---------- ۱۲۳۱
بادعنان. ---------- ۱۲۳۱
باد عیسی. ---------- ۱۲۳۱
بادغد. ---------- ۱۲۳۲
بادغد شدن. ---------- ۱۲۳۲

بادغر. ---------- ۱۲۳۲
بادغرا. ---------- ۱۲۳۲
بادغرد. ---------- ۱۲۳۲
باد غریب درکن. ---------- ۱۲۳۳
بادغس. ---------- ۱۲۳۳
بادغن. ---------- ۱۲۳۳
بادغند. ---------- ۱۲۳۳
بادغنده. ---------- ۱۲۳۳
بادغیس. ---------- ۱۲۳۴
بادغیسی. ---------- ۱۲۳۵
بادغیش. ---------- ۱۲۳۵
بادفت. ---------- ۱۲۳۵
باد فتق. ---------- ۱۲۳۵
بادفر. ---------- ۱۲۳۵
بادفرا. ---------- ۱۲۳۶
بادفراه. ---------- ۱۲۳۶
بادفراه. ---------- ۱۲۳۷
بادفرک. ---------- ۱۲۳۷
بادفرنگ. ---------- ۱۲۳۷
بادفرنگ. ---------- ۱۲۳۷
باد فرنگ. ---------- ۱۲۳۷
باد فرودین. ---------- ۱۲۳۷
باد فروردین. ---------- ۱۲۳۸
بادفروش. ---------- ۱۲۳۸

بادفره. ---------- ۱۲۳۸
بادفره. ---------- ۱۲۳۸
باد فوردین. ---------- ۱۲۳۹
بادفوز. ---------- ۱۲۳۹
بادفیس. ---------- ۱۲۳۹
باد قبله. ---------- ۱۲۳۹
باد قبول. ---------- ۱۲۳۹
بادقین. ---------- ۱۲۳۹
بادک. ---------- ۱۲۴۰
بادک. ---------- ۱۲۴۰
باد کار. ---------- ۱۲۴۰
بادکان. ---------- ۱۲۴۰
بادکان. ---------- ۱۲۴۰
بادکردار. ---------- ۱۲۴۰
باد کردن. ---------- ۱۲۴۰
بادکرده. ---------- ۱۲۴۱
باد کژ. ---------- ۱۲۴۱
باد کسی یا چیزی نشستن. ---------- ۱۲۴۱
بادکش. ---------- ۱۲۴۱
بادکش. ---------- ۱۲۴۱
بادکش فراشی. ---------- ۱۲۴۱
بادکش کردن. ---------- ۱۲۴۲
باد کشیدن. ---------- ۱۲۴۲
بادکلاه. ---------- ۱۲۴۲

بادکلاهی. ---------- ۱۲۴۲
باد کله. ---------- ۱۲۴۲
بادکن. ---------- ۱۲۴۲
باد کنجی. ---------- ۱۲۴۲
باد کندن. ---------- ۱۲۴۲
بادکنک. ---------- ۱۲۴۳
باد کنکو. ---------- ۱۲۴۳
بادکوبه. ---------- ۱۲۴۳
بادکوبه. ---------- ۱۲۴۳
بادکوچک. ---------- ۱۲۴۳
باد کوه. ---------- ۱۲۴۴
باد کهنکو. ---------- ۱۲۴۴
بادکی. ---------- ۱۲۴۴
بادکی. ---------- ۱۲۴۴
بادکی. ---------- ۱۲۴۴
بادکی. ---------- ۱۲۴۴
بادکی کوه سبز. ---------- ۱۲۴۵
بادگان. ---------- ۱۲۴۵
بادگانه. ---------- ۱۲۴۵
بادگاه. ---------- ۱۲۴۵
بادگذار. ---------- ۱۲۴۵
بادگذر. ---------- ۱۲۴۶
بادگر. ---------- ۱۲۴۶
بادگرد. ---------- ۱۲۴۶

بادگرد. ----- ۱۲۴۶
باد گردیدن. ----- ۱۲۴۶
باد گرفتن. ----- ۱۲۴۶
بادگرفته. ----- ۱۲۴۶
باد گرم. ----- ۱۲۴۶
بادگزار. ----- ۱۲۴۶
باد گشتن. ----- ۱۲۴۷
بادگلو. ----- ۱۲۴۷
بادگلو زدن. ----- ۱۲۴۷
بادگن. ----- ۱۲۴۷
باد گنج. ----- ۱۲۴۷
باد گنجی. ----- ۱۲۴۷
باد گند. ----- ۱۲۴۷
باد گنده. ----- ۱۲۴۷
بادگندی. ----- ۱۲۴۸
باد گور. ----- ۱۲۴۸
بادگی. ----- ۱۲۴۸
بادگیر. ----- ۱۲۴۸
باد گیسو. ----- ۱۲۴۸
بادل. ----- ۱۲۴۸
بادل. ----- ۱۲۴۹
بادل. ----- ۱۲۴۹
بادلان. ----- ۱۲۴۹
بادل پوش. ----- ۱۲۴۹

بادلج. ---------- ۱۲۴۹
بادلجان. ---------- ۱۲۴۹
با دل زدن. ---------- ۱۲۴۹
با دل گفتن. ---------- ۱۲۴۹
بادلو. ---------- ۱۲۵۰
بادلوطه. ---------- ۱۲۵۰
بادلهٔ. ---------- ۱۲۵۰
بادله. ---------- ۱۲۵۰
بادله. ---------- ۱۲۵۰
بادله دره. ---------- ۱۲۵۰
بادله دوز. ---------- ۱۲۵۰
بادله دوزی. ---------- ۱۲۵۱
بادله کوه. ---------- ۱۲۵۱
بادلیان. ---------- ۱۲۵۱
بادلیج. ---------- ۱۲۵۱
بادلیجه. ---------- ۱۲۵۱
بادلیکاه. ---------- ۱۲۵۱
بادلیه. ---------- ۱۲۵۲
بادم. ---------- ۱۲۵۲
بادماغ. ---------- ۱۲۵۲
بادمجان. ---------- ۱۲۵۲
بادمجان. ---------- ۱۲۵۲
بادمجرا. ---------- ۱۲۵۲
بادمحمود. ---------- ۱۲۵۲

باد مخالف. ----- ۱۲۵۲
باد مراد. ----- ۱۲۵۳
باد مسیح. ----- ۱۲۵۳
باد مسیحا. ----- ۱۲۵۳
باد مشرقی. ----- ۱۲۵۳
بادمشکی. ----- ۱۲۵۳
باد مغرب. ----- ۱۲۵۳
باد مغربی. ----- ۱۲۵۳
باد مفاصل. ----- ۱۲۵۳
باد مقابل. ----- ۱۲۵۴
باد موافق. ----- ۱۲۵۴
باد مهرگان. ----- ۱۲۵۴
بادمهره. ----- ۱۲۵۴
بادن. ----- ۱۲۵۴
بادن. ----- ۱۲۵۴
بادن. ----- ۱۲۵۴
بادناک. ----- ۱۲۵۵
بادن بادن. ----- ۱۲۵۵
بادنج. ----- ۱۲۵۵
بادنج. ----- ۱۲۵۵
بادنجان. ----- ۱۲۵۵
بادنجان. ----- ۱۲۵۶
بادنجان بری. ----- ۱۲۵۶
بادنجان بیک. ----- ۱۲۵۶

بادنجان ترشی. ----- ۱۲۵۶
بادنجان دشتی. ----- ۱۲۵۷
بادنجان سفید. ----- ۱۲۵۷
بادنجان صحرائی. ----- ۱۲۵۷
بادنجان فرنگی. ----- ۱۲۵۷
بادنجان کشک. ----- ۱۲۵۷
بادنجانه. ----- ۱۲۵۷
بادنجانی. ----- ۱۲۵۷
بادنجانیه. ----- ۱۲۵۷
بادنجیر. ----- ۱۲۵۷
باد نرم. ----- ۱۲۵۸
بادنگ. ----- ۱۲۵۸
بادنگان. ----- ۱۲۵۸
بادنگون بالا. ----- ۱۲۵۸
بادنگون پائین. ----- ۱۲۵۸
بادنما. ----- ۱۲۵۸
باد نوا. ----- ۱۲۵۸
باد نوروز. ----- ۱۲۵۹
باد نوروزی. ----- ۱۲۵۹
بادنهٔ. ----- ۱۲۵۹
بادنی. ----- ۱۲۵۹
بادنی. ----- ۱۲۵۹
بادنیان. ----- ۱۲۵۹
بادوام. ----- ۱۲۵۹

بادوان. ----- ۱۲۶۰
بادوایه. ----- ۱۲۶۰
بادوبان. ----- ۱۲۶۰
باد و برف آوردن. ----- ۱۲۶۰
باد و بروت. ----- ۱۲۶۰
باد و بفش. ----- ۱۲۶۰
باد و بود. ----- ۱۲۶۰
باد و بوران. ----- ۱۲۶۰
باد و بوش. ----- ۱۲۶۰
باد و بید. ----- ۱۲۶۱
باد و دم. ----- ۱۲۶۱
باد و دمه. ----- ۱۲۶۱
بادور. ----- ۱۲۶۱
بادور. ----- ۱۲۶۱
بادوری. ----- ۱۲۶۱
بادوریا. ----- ۱۲۶۲
بادوریاء . ----- ۱۲۶۲
باد وزیدن. ----- ۱۲۶۲
بادوسبان. ----- ۱۲۶۲
بادوسپان. ----- ۱۲۶۴
بادوستان. ----- ۱۲۶۴
بادوستیان. ----- ۱۲۶۴
بادوش. ----- ۱۲۶۴
بادوله. ----- ۱۲۶۴

بادولی. ----- ۱۲۶۴
بادون. ----- ۱۲۶۴
بادویز. ----- ۱۲۶۴
بادویزن. ----- ۱۲۶۴
باده. ----- ۱۲۶۵
باده. ----- ۱۲۶۶
باده. ----- ۱۲۶۶
باده. ----- ۱۲۶۶
باده. ----- ۱۲۶۶
باده انداختن. ----- ۱۲۶۷
باده برگرفتن. ----- ۱۲۶۷
باده پالا. ----- ۱۲۶۷
باده پرست. ----- ۱۲۶۷
باده پرستی. ----- ۱۲۶۷
بادهء پشت دار. ----- ۱۲۶۷
باده پیما. ----- ۱۲۶۷
باده پیمائی. ----- ۱۲۶۷
باده پیمائی کردن. ----- ۱۲۶۸
باده پیمان. ----- ۱۲۶۸
باده پیمای. ----- ۱۲۶۸
باده پیمودن. ----- ۱۲۶۸
باده خانه. ----- ۱۲۶۸
باده خایه. ----- ۱۲۶۸
باده خوار. ----- ۱۲۶۸

باده خواری. ---------- ۱۲۶۸
باده خواه. ---------- ۱۲۶۹
باده خوردن. ---------- ۱۲۶۹
باده دادن. ---------- ۱۲۶۹
باده ده. ---------- ۱۲۶۹
باد هرات. ---------- ۱۲۶۹
بادهرزه. ---------- ۱۲۶۹
باده رنگ. ---------- ۱۲۷۰
بادهء ریحانی. ---------- ۱۲۷۰
باده ریختن. ---------- ۱۲۷۰
باده زدن. ---------- ۱۲۷۰
بادهء سرجوش. ---------- ۱۲۷۰
بادهء شبگیر. ---------- ۱۲۷۰
بادهء شفقی. ---------- ۱۲۷۰
باده شیر. ---------- ۱۲۷۰
بادهء شیراز. ---------- ۱۲۷۱
بادهء شیرازی. ---------- ۱۲۷۱
باده فرسا. ---------- ۱۲۷۱
باده فرسای. ---------- ۱۲۷۱
باده فروش. ---------- ۱۲۷۱
باده فروشی. ---------- ۱۲۷۱
بادهء قرمزی. ---------- ۱۲۷۱
باده کان. ---------- ۱۲۷۲
باده کش. ---------- ۱۲۷۲

باده کشی. ---------- ۱۲۷۲
باده کشیدن. ---------- ۱۲۷۲
باده کی. ---------- ۱۲۷۲
باده کی. ---------- ۱۲۷۲
باده گرفتن. ---------- ۱۲۷۲
باده گسار. ---------- ۱۲۷۲
باده گساردن. ---------- ۱۲۷۲
باده گساری. ---------- ۱۲۷۳
باده گساری کردن. ---------- ۱۲۷۳
باده گیر. ---------- ۱۲۷۳
بادهلج. ---------- ۱۲۷۳
بادهء لعلی. ---------- ۱۲۷۳
باده لونی. ---------- ۱۲۷۳
بادهء مست. ---------- ۱۲۷۳
بادهء ممزوج. ---------- ۱۲۷۳
بادهء ناب. ---------- ۱۲۷۴
بادهء ناهار. ---------- ۱۲۷۴
بادهنج. ---------- ۱۲۷۴
بادهء نو. ---------- ۱۲۷۴
باده نوش. ---------- ۱۲۷۴
باده نوشی. ---------- ۱۲۷۴
باده نوشیدن. ---------- ۱۲۷۴
باده نوشیده. ---------- ۱۲۷۵
بادهء نوشین. ---------- ۱۲۷۵

باد هوا. ----- ۱۲۷۵
بادهوائی. ----- ۱۲۷۵
بادی. ----- ۱۲۷۵
بادی. ----- ۱۲۷۵
بادی. ----- ۱۲۷۶
بادی. ----- ۱۲۷۶
بادی. ----- ۱۲۷۶
بادی. ----- ۱۲۷۶
بادی آباد. ----- ۱۲۷۶
بادیا ئی لبلیش. ----- ۱۲۷۷
بادیات. ----- ۱۲۷۷
بادیات الجن. ----- ۱۲۷۷
بادیار. ----- ۱۲۷۷
بادیان. ----- ۱۲۷۷
بادیان. ----- ۱۲۷۷
بادیان. ----- ۱۲۷۷
بادیان ختائی. ----- ۱۲۷۸
بادیان خطائی. ----- ۱۲۷۸
بادیان رومی. ----- ۱۲۷۸
بادیان شامی. ----- ۱۲۷۸
بادیانه. ----- ۱۲۷۸
بادیاوند. ----- ۱۲۷۸
بادیاوندی. ----- ۱۲۷۹
بادی النظر. ----- ۱۲۷۹

بادیج. ---------- ۱۲۷۹
بادید. ---------- ۱۲۷۹
بادید آمدن. ---------- ۱۲۷۹
بادید آوردن. ---------- ۱۲۷۹
بادیدار. ---------- ۱۲۷۹
بادید کردن. ---------- ۱۲۸۰
بادیر. ---------- ۱۲۸۰
بادیز. ---------- ۱۲۸۰
بادیز. ---------- ۱۲۸۰
بادیز. ---------- ۱۲۸۰
بادیژ. ---------- ۱۲۸۰
بادیس. ---------- ۱۲۸۰
بادیس. ---------- ۱۲۸۰
بادیس. ---------- ۱۲۸۱
بادیس. ---------- ۱۲۸۱
بادیلوفالن. ---------- ۱۲۸۱
باد یمانی. ---------- ۱۲۸۱
بادیمه. ---------- ۱۲۸۱
بادین آباد. ---------- ۱۲۸۱
بادین آباد منگور. ---------- ۱۲۸۲
بادین آوا. ---------- ۱۲۸۲
بادینان. ---------- ۱۲۸۲
بادیوس. ---------- ۱۲۸۲
بادیوس. ---------- ۱۲۸۲

بادیهٔ. ----- ۱۲۸۲
بادیه. ----- ۱۲۸۳
بادیهٔ. ----- ۱۲۸۳
بادیه آشام. ----- ۱۲۸۳
بادیهٔ الشام. ----- ۱۲۸۳
بادیهٔ العرب. ----- ۱۲۸۴
بادیهٔ النمل. ----- ۱۲۸۴
بادیهٔ بنی اسد. ----- ۱۲۸۴
بادیه پیمائی. ----- ۱۲۸۴
بادیه پیمای. ----- ۱۲۸۴
بادیهء حجاز. ----- ۱۲۸۴
بادیه خردک. ----- ۱۲۸۵
بادیهء غول. ----- ۱۲۸۵
بادیهء غول دار. ----- ۱۲۸۵
بادیه گرد. ----- ۱۲۸۵
بادیهء محن. ----- ۱۲۸۵
بادیه نشین. ----- ۱۲۸۵
بادیه نشینی. ----- ۱۲۸۵
باذ. ----- ۱۲۸۵
باذ. ----- ۱۲۸۵
باذ. ----- ۱۲۸۶
باذآورد. ----- ۱۲۸۶
باذآورد. ----- ۱۲۸۶
باذآورد. ----- ۱۲۸۶

باذابرنگ. ----- ۱۲۸۶
باذار. ----- ۱۲۸۷
باذارنگ. ----- ۱۲۸۷
باذافراه. ----- ۱۲۸۷
باذام. ----- ۱۲۸۷
باذام. ----- ۱۲۸۷
باذام. ----- ۱۲۸۷
باذام. ----- ۱۲۸۸
باذامک. ----- ۱۲۸۸
باذان. ----- ۱۲۸۸
باذان. ----- ۱۲۸۸
باذان. ----- ۱۲۸۸
باذان الکتاب. ----- ۱۲۸۸
باذان بن ساسان. ----- ۱۲۸۹
باذان فارسی. ----- ۱۲۸۹
باذان فیروز. ----- ۱۲۸۹
باذانی. ----- ۱۲۸۹
باذبین. ----- ۱۲۸۹
باذبین. ----- ۱۲۸۹
باذبینی. ----- ۱۲۸۹
باذبینی. ----- ۱۲۸۹
باذبینی. ----- ۱۲۸۹
باذپیچ. ----- ۱۲۹۰
باذخ. ----- ۱۲۹۰

باذذم. ---------- ۱۲۹۰
باذرم. ---------- ۱۲۹۰
باذرنبویه. ---------- ۱۲۹۰
باذرنجبویه. ---------- ۱۲۹۰
باذرنجویه. ---------- ۱۲۹۰
باذرنجه. ---------- ۱۲۹۰
باذرنگ. ---------- ۱۲۹۰
باذرو. ---------- ۱۲۹۰
باذروج. ---------- ۱۲۹۱
باذروغوغیا. ---------- ۱۲۹۱
باذزم. ---------- ۱۲۹۱
باذش. ---------- ۱۲۹۱
باذشفام. ---------- ۱۲۹۱
باذغاش. ---------- ۱۲۹۱
باذغس. ---------- ۱۲۹۱
باذغیس. ---------- ۱۲۹۱
باذغیش. ---------- ۱۲۹۱
باذفت. ---------- ۱۲۹۱
باذق. ---------- ۱۲۹۲
باذق. ---------- ۱۲۹۲
باذل. ---------- ۱۲۹۲
باذلی ساوجی. ---------- ۱۲۹۲
باذن. ---------- ۱۲۹۲
باذنجان. ---------- ۱۲۹۲

باذنجانی. ----- ۱۲۹۳
باذنجانیه. ----- ۱۲۹۳
باذنهٔ. ----- ۱۲۹۳
باذنه. ----- ۱۲۹۳
باذنی. ----- ۱۲۹۳
باذنی. ----- ۱۲۹۳
باذنی. ----- ۱۲۹۳
باذور. ----- ۱۲۹۴
باذورد. ----- ۱۲۹۴
باذوق. ----- ۱۲۹۴
باذه. ----- ۱۲۹۴
باذی. ----- ۱۲۹۴
باذی. ----- ۱۲۹۴
باذین. ----- ۱۲۹۴
باذینوس. ----- ۱۲۹۴
باذینه. ----- ۱۲۹۴
بار. ----- ۱۲۹۴
بار. ----- ۱۳۰۶
بار. ----- ۱۳۰۶
بار. ----- ۱۳۰۷
بار. ----- ۱۳۰۷
بار. ----- ۱۳۰۷
بار. ----- ۱۳۰۷
بار. ----- ۱۳۰۷

بار. ----- ۱۳۰۷
بار. ----- ۱۳۰۷
بار. ----- ۱۳۰۷
بار. ----- ۱۳۰۸
بار. ----- ۱۳۰۸
بار. ----- ۱۳۰۸
بارآغوش. ----- ۱۳۰۸
بار آمدن. ----- ۱۳۰۸
بارآور. ----- ۱۳۰۸
بارآور. ----- ۱۳۰۹
بار آوردن. ----- ۱۳۰۹
بارآوری. ----- ۱۳۰۹
باراب. ----- ۱۳۰۹
باراب. ----- ۱۳۱۰
باراباس. ----- ۱۳۱۰
بارابی. ----- ۱۳۱۰
بارابی. ----- ۱۳۱۰
بارات. ----- ۱۳۱۰
باراتر. ----- ۱۳۱۱
باراتیه. ----- ۱۳۱۱
باراثر. ----- ۱۳۱۱
باراج. ----- ۱۳۱۱
باراجین. ----- ۱۳۱۱
باراچوق. ----- ۱۳۱۱

باراچین. ----- ۱۳۱۲
باراده. ----- ۱۳۱۲
باراز. ----- ۱۳۱۲
باراز. ----- ۱۳۱۲
باراس. ----- ۱۳۱۲
باراس. ----- ۱۳۱۲
بار افتادن. ----- ۱۳۱۲
بارافتاده. ----- ۱۳۱۳
بارافکن. ----- ۱۳۱۳
بار افکندن. ----- ۱۳۱۳
بارافکنی. ----- ۱۳۱۳
باراق. ----- ۱۳۱۳
بارا کولوس. ----- ۱۳۱۳
باراله. ----- ۱۳۱۳
بارام. ----- ۱۳۱۳
بارام دل بودن. ----- ۱۳۱۴
باران. ----- ۱۳۱۴
باران. ----- ۱۳۱۵
باران. ----- ۱۳۱۵
باران. ----- ۱۳۱۵
باران آمدن. ----- ۱۳۱۵
باران باریدن. ----- ۱۳۱۵
باران خواستن. ----- ۱۳۱۵
بار انداختن. ----- ۱۳۱۵

بارانداز. ----- ۱۳۱۵
باراندن. ----- ۱۳۱۶
باراندوز. ----- ۱۳۱۶
باراندوز. ----- ۱۳۱۶
باراندوزچای. ----- ۱۳۱۶
باراندوزچای. ----- ۱۳۱۶
باران دیده. ----- ۱۳۱۷
باران رسیده. ----- ۱۳۱۷
باران روز عید. ----- ۱۳۱۷
باران ریختن. ----- ۱۳۱۷
باران ریز. ----- ۱۳۱۷
باران زائی. ----- ۱۳۱۷
باران زده. ----- ۱۳۱۷
باران زده شدن. ----- ۱۳۱۷
باران سنج. ----- ۱۳۱۸
بارانسی. ----- ۱۳۱۸
باران شتاب. ----- ۱۳۱۸
باران عید. ----- ۱۳۱۸
بارانک. ----- ۱۳۱۸
باران کردن. ----- ۱۳۱۸
باران کمان. ----- ۱۳۱۸
بارانگرد. ----- ۱۳۱۸
باران گریز. ----- ۱۳۱۹
باران گیر. ----- ۱۳۱۹

بارانگیز. ----- ۱۳۱۹
بارانلو. ----- ۱۳۱۹
باران ناک. ----- ۱۳۱۹
بارانه. ----- ۱۳۱۹
بارانه کردن. ----- ۱۳۲۰
بارانی. ----- ۱۳۲۰
بارانی. ----- ۱۳۲۰
بارانی. ----- ۱۳۲۰
بارانی. ----- ۱۳۲۱
بارانی. ----- ۱۳۲۱
بارانی. ----- ۱۳۲۱
بارانی. ----- ۱۳۲۱
بارانی. ----- ۱۳۲۱
بارانی. ----- ۱۳۲۱
بارانی. ----- ۱۳۲۱
بارانیا. ----- ۱۳۲۱
بارانیدن. ----- ۱۳۲۱
بارانی عجم. ----- ۱۳۲۲
بارانی کرد. ----- ۱۳۲۲
باراه. ----- ۱۳۲۲
باراه. ----- ۱۳۲۲
باراهی. ----- ۱۳۲۲
باراهی کند. ----- ۱۳۲۲
بارای. ----- ۱۳۲۲
بارای. ----- ۱۳۲۲

بارای کند. ----- ۱۳۲۳
بارب. ----- ۱۳۲۳
بارب. ----- ۱۳۲۳
بارب. ----- ۱۳۲۳
باربا. ----- ۱۳۲۳
بارباد. ----- ۱۳۲۳
باربار. ----- ۱۳۲۳
باربار. ----- ۱۳۲۴
باربارو‌س. ----- ۱۳۲۴
باربار‌ی. ----- ۱۳۲۴
باربا‌سترو. ----- ۱۳۲۴
باربان. ----- ۱۳۲۴
باربد. ----- ۱۳۲۴
باربد. ----- ۱۳۲۴
باربدی. ----- ۱۳۲۷
باربذ. ----- ۱۳۲۷
باربر. ----- ۱۳۲۷
بار برتافتن. ----- ۱۳۲۷
باربردار. ----- ۱۳۲۸
باربرداری. ----- ۱۳۲۸
بار برداشتن. ----- ۱۳۲۸
بار بردن. ----- ۱۳۲۸
بار برگرفتن. ----- ۱۳۲۸
باربرگیر. ----- ۱۳۲۸

باربرنه. ---------- ۱۳۲۹
بار برنهادن. ---------- ۱۳۲۹
باربروس. ---------- ۱۳۲۹
باربروس. ---------- ۱۳۲۹
باربری. ---------- ۱۳۲۹
باربزیو. ---------- ۱۳۲۹
باربست. ---------- ۱۳۲۹
بار بستن. ---------- ۱۳۲۹
بار بستن زبان. ---------- ۱۳۳۰
باربغه. ---------- ۱۳۳۰
باربک. ---------- ۱۳۳۰
باربک. ---------- ۱۳۳۰
باربکی. ---------- ۱۳۳۰
باربند. ---------- ۱۳۳۱
باربندی. ---------- ۱۳۳۱
باربندی کردن. ---------- ۱۳۳۱
باربنگاه. ---------- ۱۳۳۱
باربنه. ---------- ۱۳۳۱
باربو. ---------- ۱۳۳۱
باربو. ---------- ۱۳۳۱
باربود. ---------- ۱۳۳۱
باربون. ---------- ۱۳۳۱
باربه. ---------- ۱۳۳۲
باربی. ---------- ۱۳۳۲

باربیکی. ---------- ۱۳۳۲
باربیون. ---------- ۱۳۳۲
باربیه د سویل. ---------- ۱۳۳۲
باربیه د منار. ---------- ۱۳۳۲
بارپروردگار. ---------- ۱۳۳۳
بارپوست. ---------- ۱۳۳۳
بارپوش. ---------- ۱۳۳۳
بارپیچ. ---------- ۱۳۳۳
بارت. ---------- ۱۳۳۳
بارتاتوی. ---------- ۱۳۳۳
بارتاس. ---------- ۱۳۳۳
بارتز. ---------- ۱۳۳۴
بارتلد. ---------- ۱۳۳۴
بارتلمه. ---------- ۱۳۳۴
بارتلمی. ---------- ۱۳۳۴
بارتلمی. ---------- ۱۳۳۵
بارتلمی. ---------- ۱۳۳۵
بارتلمی. ---------- ۱۳۳۵
بارتلمی. ---------- ۱۳۳۶
بارتلمی. ---------- ۱۳۳۶
بارتنگ. ---------- ۱۳۳۷
بارت و بورت. ---------- ۱۳۳۷
بارتولد. ---------- ۱۳۳۷
بارتولدی. ---------- ۱۳۳۷

بارتولو. ---------- ۱۳۳۷
بارتولومه. ---------- ۱۳۳۷
بارتیماوس. ---------- ۱۳۳۸
بارث. ---------- ۱۳۳۸
بارج. ---------- ۱۳۳۸
بارج. ---------- ۱۳۳۸
بارجا. ---------- ۱۳۳۸
بارجات. ---------- ۱۳۳۸
بارجاخ. ---------- ۱۳۳۸
بارجامه. ---------- ۱۳۳۹
بارجان. ---------- ۱۳۳۹
بارجان. ---------- ۱۳۳۹
بارجاه. ---------- ۱۳۳۹
بارجای. ---------- ۱۳۳۹
بارجای. ---------- ۱۳۳۹
بار جستن. ---------- ۱۳۳۹
بارجلیغ کنت. ---------- ۱۳۳۹
بارجو. ---------- ۱۳۴۰
بارجوق. ---------- ۱۳۴۰
بارجوق. ---------- ۱۳۴۰
بارجوی. ---------- ۱۳۴۰
بارجهٔ. ---------- ۱۳۴۰
بارجهٔ. ---------- ۱۳۴۰
بارجین. ---------- ۱۳۴۰

بارجین. ---------- ۱۳۴۱
بارجین لیغ کنت. ---------- ۱۳۴۱
بارچا. ---------- ۱۳۴۱
بارچان. ---------- ۱۳۴۱
بارچاه. ---------- ۱۳۴۱
بارچه. ---------- ۱۳۴۱
بارچینلو. ---------- ۱۳۴۱
بارح. ---------- ۱۳۴۱
بارح. ---------- ۱۳۴۲
بارحم. ---------- ۱۳۴۲
بارحمت. ---------- ۱۳۴۲
بارحهٔ. ---------- ۱۳۴۲
بارح هروی. ---------- ۱۳۴۲
بارحین. ---------- ۱۳۴۲
بار خاطر. ---------- ۱۳۴۳
بارخانه. ---------- ۱۳۴۳
بارخدا. ---------- ۱۳۴۳
بارخداه. ---------- ۱۳۴۴
بارخدای. ---------- ۱۳۴۴
بارخدایا. ---------- ۱۳۴۴
بارخدایی. ---------- ۱۳۴۵
بارخوار. ---------- ۱۳۴۵
بار خواستن. ---------- ۱۳۴۵
بارخواه. ---------- ۱۳۴۵

بارخواهی. ----- ۱۳۴۵
بارخیز. ----- ۱۳۴۵
بارخیزی. ----- ۱۳۴۶
بار خیمه. ----- ۱۳۴۶
بارد. ----- ۱۳۴۶
بارد. ----- ۱۳۴۶
بارد. ----- ۱۳۴۶
بارد. ----- ۱۳۴۶
بارد. ----- ۱۳۴۷
بارد. ----- ۱۳۴۷
بار دادن. ----- ۱۳۴۷
باردار. ----- ۱۳۴۸
باردار شدن. ----- ۱۳۴۸
باردار گردیدن. ----- ۱۳۴۸
باردار گشتن. ----- ۱۳۴۸
بارداری. ----- ۱۳۴۸
بارداس. ----- ۱۳۴۹
بارداس. ----- ۱۳۴۹
بار داشتن. ----- ۱۳۴۹
باردان. ----- ۱۳۴۹
باردان بزرگ. ----- ۱۳۴۹
بار دریا. ----- ۱۳۵۰
باردزان. ----- ۱۳۵۰
باردسان. ----- ۱۳۵۰

باردست. ---------- ۱۳۵۰
باردسن. ---------- ۱۳۵۰
بار دل. ---------- ۱۳۵۰
باردنگ. ---------- ۱۳۵۰
باردو. ---------- ۱۳۵۰
بارده. ---------- ۱۳۵۱
بارده. ---------- ۱۳۵۱
بارده. ---------- ۱۳۵۱
بارده. ---------- ۱۳۵۱
بارده او. ---------- ۱۳۵۱
باردهی. ---------- ۱۳۵۲
باردی. ---------- ۱۳۵۲
باردیچ. ---------- ۱۳۵۲
باردیز. ---------- ۱۳۵۲
باردیزه. ---------- ۱۳۵۲
باردیزی. ---------- ۱۳۵۲
باردیزی. ---------- ۱۳۵۲
باردیزی. ---------- ۱۳۵۲
باردیس. ---------- ۱۳۵۲
باردین. ---------- ۱۳۵۳
بارر. ---------- ۱۳۵۳
بارراس. ---------- ۱۳۵۳
باررس. ---------- ۱۳۵۳
باررنگ. ---------- ۱۳۵۳

بارو. ----- ۱۳۵۳
باروج. ----- ۱۳۵۳
باریز. ----- ۱۳۵۴
باریکاد. ----- ۱۳۵۴
بارز. ----- ۱۳۵۴
بارز. ----- ۱۳۵۵
بارز. ----- ۱۳۵۵
بارز. ----- ۱۳۵۵
بارزآباد. ----- ۱۳۵۵
بارزانی. ----- ۱۳۵۵
بارزد. ----- ۱۳۵۵
بار زدن. ----- ۱۳۵۶
بارز شدن. ----- ۱۳۵۶
بارزشوار. ----- ۱۳۵۶
بارزطغان. ----- ۱۳۵۶
بار زمان. ----- ۱۳۵۷
بارزند. ----- ۱۳۵۷
بارزون. ----- ۱۳۵۷
بارزهٔ. ----- ۱۳۵۷
بارزی. ----- ۱۳۵۷
بارزیل. ----- ۱۳۵۷
بارژس کاهن. ----- ۱۳۵۷
بارژنام. ----- ۱۳۵۸
بارس. ----- ۱۳۵۸

بارس. ----- ۱۳۵۸
بارس. ----- ۱۳۵۸
بارس. ----- ۱۳۵۹
بارس. ----- ۱۳۵۹
بارس. ----- ۱۳۵۹
بارسا. ----- ۱۳۵۹
بارسابا. ----- ۱۳۵۹
بارسات. ----- ۱۳۵۹
بار ساختن. ----- ۱۳۵۹
بارسارغ. ----- ۱۳۶۰
بارسالار. ----- ۱۳۶۰
بارسالاری. ----- ۱۳۶۰
بارسان. ----- ۱۳۶۰
بارس ئیل. ----- ۱۳۶۰
بارستان. ----- ۱۳۶۰
بارسجی. ----- ۱۳۶۰
بارس دیلم. ----- ۱۳۶۰
بارسطاریون. ----- ۱۳۶۱
بارس طغان. ----- ۱۳۶۱
بارسطلارون. ----- ۱۳۶۱
بارسطور. ----- ۱۳۶۱
بارسقاریقس. ----- ۱۳۶۱
بارس کبیر. ----- ۱۳۶۱
بارسکپ. ----- ۱۳۶۱

بارسکث. ---------- ۱۳۶۱
بارسکثی. ---------- ۱۳۶۲
بارسکثی. ---------- ۱۳۶۲
بارسلن. ---------- ۱۳۶۲
بارسلون. ---------- ۱۳۶۲
بارسم. ---------- ۱۳۶۲
بارسمیسوس. ---------- ۱۳۶۲
بارسنج. ---------- ۱۳۶۲
بارسنجن. ---------- ۱۳۶۲
بارسنجی. ---------- ۱۳۶۲
بارسور اوب. ---------- ۱۳۶۳
بارسوما. ---------- ۱۳۶۳
بارسیان. ---------- ۱۳۶۳
بارسین. ---------- ۱۳۶۳
بارسین. ---------- ۱۳۶۳
بارسین. ---------- ۱۳۶۳
بارش. ---------- ۱۳۶۳
بارشت. ---------- ۱۳۶۳
بارشد. ---------- ۱۳۶۴
بار شدن. ---------- ۱۳۶۴
بار شرم. ---------- ۱۳۶۴
بارشک. ---------- ۱۳۶۴
بارشک. ---------- ۱۳۶۴
بار شکسته. ---------- ۱۳۶۴

بار شکم. ----- ۱۳۶۴
بارشکن. ----- ۱۳۶۴
بارشکنی. ----- ۱۳۶۵
بارشلونه. ----- ۱۳۶۵
بارشو. ----- ۱۳۶۵
بارشی. ----- ۱۳۶۵
بارشین. ----- ۱۳۶۵
بارض. ----- ۱۳۶۵
بار طلبیدن. ----- ۱۳۶۵
بارطیمی. ----- ۱۳۶۵
بارطین. ----- ۱۳۶۵
بارطین. ----- ۱۳۶۶
بارطین چای. ----- ۱۳۶۶
بارع. ----- ۱۳۶۶
بارع. ----- ۱۳۶۷
بار عام. ----- ۱۳۶۷
بارع بغدادی. ----- ۱۳۶۷
بارع بوشنجی. ----- ۱۳۶۷
بارع دباس. ----- ۱۳۶۷
بارع زوزنی. ----- ۱۳۶۸
بارعلی سربد. ----- ۱۳۶۸
بارعه. ----- ۱۳۶۸
بارع هروی. ----- ۱۳۶۸
بارغر. ----- ۱۳۶۸

بارفتن. ----- ۱۳۶۸
بارفتنی. ----- ۱۳۶۸
بارفروش. ----- ۱۳۶۸
بارفروش. ----- ۱۳۶۹
بارفروش ده. ----- ۱۳۶۹
بارفروشه ده. ----- ۱۳۶۹
بارفروشی. ----- ۱۳۷۰
بار فکندن. ----- ۱۳۷۰
بارق. ----- ۱۳۷۰
بارق. ----- ۱۳۷۰
بارق. ----- ۱۳۷۰
بارق. ----- ۱۳۷۰
بارق. ----- ۱۳۷۱
بارق. ----- ۱۳۷۱
بارق. ----- ۱۳۷۱
بارق. ----- ۱۳۷۱
بارق. ----- ۱۳۷۱
بارق. ----- ۱۳۷۱
بارق. ----- ۱۳۷۱
بارق. ----- ۱۳۷۲
بارق. ----- ۱۳۷۲
بارقات الالهیه. ----- ۱۳۷۲
بارق الالهی. ----- ۱۳۷۲
بارقلیط. ----- ۱۳۷۲

بارقه. ----- ۱۳۷۲
بارقه. ----- ۱۳۷۳
بارقی. ----- ۱۳۷۳
بارقی. ----- ۱۳۷۳
بارقی. ----- ۱۳۷۳
بارقی. ----- ۱۳۷۳
بارقی. ----- ۱۳۷۴
بارقی. ----- ۱۳۷۴
بارقی. ----- ۱۳۷۴
بارقی. ----- ۱۳۷۴
بارقی. ----- ۱۳۷۴
بارقی. ----- ۱۳۷۴
بارقیهٔ. ----- ۱۳۷۴
بارک. ----- ۱۳۷۴
بارک. ----- ۱۳۷۵
بارک. ----- ۱۳۷۵
بارکاس. ----- ۱۳۷۵
بارکاو. ----- ۱۳۷۵
بارک الله. ----- ۱۳۷۵
بارک الله گفتن. ----- ۱۳۷۶
بارکث. ----- ۱۳۷۶
بارکشی. ----- ۱۳۷۶
بارکده. ----- ۱۳۷۶
بار کردن. ----- ۱۳۷۶

بارکزایی. ----- ۱۳۷۷
بار کسی برداشتن. ----- ۱۳۷۷
بارکش. ----- ۱۳۷۷
بارکشی. ----- ۱۳۷۸
بارکشیدن. ----- ۱۳۷۸
بارکک. ----- ۱۳۷۸
بارکلا. ----- ۱۳۷۸
بارکلایی. ----- ۱۳۷۸
بارکوتی. ----- ۱۳۷۹
بارکوسرا. ----- ۱۳۷۹
بارکهٔ. ----- ۱۳۷۹
بارکیری. ----- ۱۳۷۹
بارکیریفوریوس. ----- ۱۳۷۹
بارکیسیمتو. ----- ۱۳۷۹
بارکین. ----- ۱۳۷۹
بارکین فراخ. ----- ۱۳۷۹
بارگ. ----- ۱۳۸۰
بارگان. ----- ۱۳۸۰
بارگاو. ----- ۱۳۸۰
بارگاه. ----- ۱۳۸۰
بارگاه. ----- ۱۳۸۱
بارگاه. ----- ۱۳۸۲
بارگاه. ----- ۱۳۸۲
بارگاه آراستن. ----- ۱۳۸۲

بارگاه افراشتن. ----- ۱۳۸۲
بارگاه بستن. ----- ۱۳۸۲
بارگاه زدن. ----- ۱۳۸۲
بارگاه ساختن. ----- ۱۳۸۲
بارگاه کشیدن. ----- ۱۳۸۲
بارگاهی. ----- ۱۳۸۳
بار گذاشتن. ----- ۱۳۸۳
بار گران. ----- ۱۳۸۳
بار گرفتن. ----- ۱۳۸۳
بار گسستن. ----- ۱۳۸۳
بار گشودن. ----- ۱۳۸۴
بارگه. ----- ۱۳۸۴
بارگی. ----- ۱۳۸۴
بارگی. ----- ۱۳۸۵
بارگیر. ----- ۱۳۸۵
بارگیر جم. ----- ۱۳۸۶
بارگیر سلیمان. ----- ۱۳۸۶
بارگیری. ----- ۱۳۸۶
بارگیری کردن. ----- ۱۳۸۷
بارگین. ----- ۱۳۸۷
بارلتا. ----- ۱۳۸۷
بارلته. ----- ۱۳۸۷
بارلدوک. ----- ۱۳۸۸
بارلغ. ----- ۱۳۸۸

بارلوو. ----- ۱۳۸۸
بارله. ----- ۱۳۸۸
بارله. ----- ۱۳۸۸
بارم. ----- ۱۳۸۸
بارم. ----- ۱۳۸۸
بارما. ----- ۱۳۸۹
بارما. ----- ۱۳۸۹
بارماس. ----- ۱۳۸۹
بارمان. ----- ۱۳۸۹
بارمان. ----- ۱۳۸۹
بارمبو. ----- ۱۳۸۹
بارمش. ----- ۱۳۹۰
بارمعدن. ----- ۱۳۹۰
بارمن. ----- ۱۳۹۰
بار منت. ----- ۱۳۹۰
بارمند. ----- ۱۳۹۰
بارمند شدن. ----- ۱۳۹۰
بارمو. ----- ۱۳۹۰
بارمه. ----- ۱۳۹۱
بارمیز. ----- ۱۳۹۱
بارن. ----- ۱۳۹۱
بارن. ----- ۱۳۹۱
بارن. ----- ۱۳۹۱
بارن. ----- ۱۳۹۱

بارن. ----- ۱۳۹۱
بارناباد. ----- ۱۳۹۱
بارناباذ. ----- ۱۳۹۲
بارناباذی. ----- ۱۳۹۲
بارنابه. ----- ۱۳۹۲
بارنامج. ----- ۱۳۹۲
بارنامجات. ----- ۱۳۹۲
بارنامجه. ----- ۱۳۹۲
بارنامچه. ----- ۱۳۹۲
بارنامه. ----- ۱۳۹۲
بارنامه کردن. ----- ۱۳۹۴
بارنانه کردن. ----- ۱۳۹۴
بارناو. ----- ۱۳۹۴
بارناؤل. ----- ۱۳۹۵
بارنب. ----- ۱۳۹۵
بارنبار. ----- ۱۳۹۵
بارنبو. ----- ۱۳۹۵
بارنبوی. ----- ۱۳۹۵
بارنتوس. ----- ۱۳۹۵
بارنج. ----- ۱۳۹۵
بارنج. ----- ۱۳۹۵
بارنجان. ----- ۱۳۹۶
بارنجان. ----- ۱۳۹۶
بارند. ----- ۱۳۹۶

بارندگی. ----- ۱۳۹۶
بارنده. ----- ۱۳۹۶
بارنکومسکون. ----- ۱۳۹۷
بارنگ. ----- ۱۳۹۷
بارنگار. ----- ۱۳۹۷
بارنگ بوی. ----- ۱۳۹۷
بارنگ بویه. ----- ۱۳۹۷
بارنگنان. ----- ۱۳۹۷
بارنگو. ----- ۱۳۹۷
با رنگ و بوی. ----- ۱۳۹۷
بارن منتر. ----- ۱۳۹۸
بارنولد. ----- ۱۳۹۸
بارنویس. ----- ۱۳۹۸
بارنویسی. ----- ۱۳۹۸
بار نهادن. ----- ۱۳۹۸
بارو. ----- ۱۳۹۸
بارو. ----- ۱۳۹۹
بارو. ----- ۱۳۹۹
بارو. ----- ۱۳۹۹
بارو. ----- ۱۳۹۹
بارو. ----- ۱۳۹۹
بارو. ----- ۱۳۹۹
باروا. ----- ۱۳۹۹
باروا. ----- ۱۴۰۰
بار و بارخانه. ----- ۱۴۰۰

باروبقی. ----- ۱۴۰۰
بار و بند. ----- ۱۴۰۰
بار و بندیل. ----- ۱۴۰۰
بار و بنه. ----- ۱۴۰۰
باروت. ----- ۱۴۰۰
باروت. ----- ۱۴۰۳
باروت آغاجی. ----- ۱۴۰۳
باروت آغاجی. ----- ۱۴۰۳
باروت آقاجی. ----- ۱۴۰۳
باروت پنبه ای. ----- ۱۴۰۴
باروت چی. ----- ۱۴۰۴
باروت خانه. ----- ۱۴۰۴
باروت ساز. ----- ۱۴۰۴
باروت سازی. ----- ۱۴۰۴
باروت کوب. ----- ۱۴۰۴
باروت کوب خانه. ----- ۱۴۰۴
باروت کوبی. ----- ۱۴۰۴
باروتی. ----- ۱۴۰۴
باروج. ----- ۱۴۰۴
باروچ. ----- ۱۴۰۵
باروچ. ----- ۱۴۰۵
باروچه. ----- ۱۴۰۵
باروچی. ----- ۱۴۰۵
باروح. ----- ۱۴۰۵

باروح. ----- ۱۴۰۵
باروخ. ----- ۱۴۰۵
باروخ اسپینزا. ----- ۱۴۰۶
بارود. ----- ۱۴۰۶
بارود. ----- ۱۴۰۶
بارود. ----- ۱۴۰۶
بارود. ----- ۱۴۰۶
بارودآب. ----- ۱۴۰۶
بارودهٔ. ----- ۱۴۰۷
بارودی. ----- ۱۴۰۷
بارودی. ----- ۱۴۰۷
بارودی. ----- ۱۴۰۷
بارودی. ----- ۱۴۰۷
بارودی. ----- ۱۴۰۸
بارودی. ----- ۱۴۰۸
بارودیه. ----- ۱۴۰۸
باروذ. ----- ۱۴۰۸
باروذی. ----- ۱۴۰۸
باروذی. ----- ۱۴۰۸
بارور. ----- ۱۴۰۸
بارورشدن. ----- ۱۴۰۹
باروری. ----- ۱۴۰۹
باروزنه. ----- ۱۴۰۹
باروزه. ----- ۱۴۰۹

باروژ. ----- ۱۴۱۰
باروس. ----- ۱۴۱۰
باروس. ----- ۱۴۱۰
باروس. ----- ۱۴۱۰
باروس. ----- ۱۴۱۰
باروسما. ----- ۱۴۱۰
باروسی. ----- ۱۴۱۱
باروسی. ----- ۱۴۱۱
باروش. ----- ۱۴۱۱
باروش. ----- ۱۴۱۱
باروش. ----- ۱۴۱۱
باروشه. ----- ۱۴۱۱
باروط. ----- ۱۴۱۱
باروط آغاجی. ----- ۱۴۱۲
باروط سازی. ----- ۱۴۱۲
باروق. ----- ۱۴۱۲
باروق. ----- ۱۴۱۲
باروق. ----- ۱۴۱۲
باروق. ----- ۱۴۱۲
باروق. ----- ۱۴۱۳
باروک. ----- ۱۴۱۳
باروک. ----- ۱۴۱۳
بارولا. ----- ۱۴۱۳
باروم. ----- ۱۴۱۳

بارومتر. ----- ۱۴۱۳
بارون. ----- ۱۴۱۳
بارون. ----- ۱۴۱۴
بارون. ----- ۱۴۱۴
بارون. ----- ۱۴۱۴
بارون. ----- ۱۴۱۴
بارون دوبد. ----- ۱۴۱۴
بارون دوسون. ----- ۱۴۱۴
بارون روزن. ----- ۱۴۱۴
بارونق. ----- ۱۴۱۴
بارونق. ----- ۱۴۱۵
بارونی. ----- ۱۴۱۵
بارونی. ----- ۱۴۱۵
بارونی. ----- ۱۴۱۵
بارونیوس. ----- ۱۴۱۵
بارووِ. ----- ۱۴۱۵
بارووِ. ----- ۱۴۱۵
بارهٔ. ----- ۱۴۱۶
باره. ----- ۱۴۱۶
باره. ----- ۱۴۱۷
باره. ----- ۱۴۱۸
باره. ----- ۱۴۱۸
باره. ----- ۱۴۱۹
باره. ----- ۱۴۲۰

باره. ----- ۱۴۲۰
بارها. ----- ۱۴۲۱
باره افکن. ----- ۱۴۲۱
بارهبرواس. ----- ۱۴۲۱
باره بند. ----- ۱۴۲۱
باره کوب. ----- ۱۴۲۱
بارهنگ. ----- ۱۴۲۱
بارهء نهم. ----- ۱۴۲۲
بارهی. ----- ۱۴۲۲
بارهی. ----- ۱۴۲۲
باری. ----- ۱۴۲۲
باری. ----- ۱۴۲۳
باری. ----- ۱۴۲۴
باری. ----- ۱۴۲۵
باری. ----- ۱۴۲۵
باری. ----- ۱۴۲۵
باری. ----- ۱۴۲۵
باری. ----- ۱۴۲۵
باری. ----- ۱۴۲۵
باری. ----- ۱۴۲۶
باری. ----- ۱۴۲۶
باری. ----- ۱۴۲۶
باری. ----- ۱۴۲۶
باری. ----- ۱۴۲۶

باری. ----- ۱۴۲۶
باری. ----- ۱۴۲۶
باری. ----- ۱۴۲۷
باری. ----- ۱۴۲۷
باری. ----- ۱۴۲۷
باریا. ----- ۱۴۲۷
باریا. ----- ۱۴۲۷
باریا. ----- ۱۴۲۷
باریاء . ----- ۱۴۲۷
باریاب. ----- ۱۴۲۸
باریاب. ----- ۱۴۲۸
باریاباذ. ----- ۱۴۲۸
باریاباذی. ----- ۱۴۲۸
باریاباذی. ----- ۱۴۲۸
باریاب شدن. ----- ۱۴۲۸
باریاب گشتن. ----- ۱۴۲۸
باریابی. ----- ۱۴۲۹
باریابی حاصل کردن. ----- ۱۴۲۹
باریار. ----- ۱۴۲۹
بار یافتن. ----- ۱۴۲۹
باریافته. ----- ۱۴۲۹
باریاکس. ----- ۱۴۲۹
باری ء . ----- ۱۴۳۰
باری ارمینیاس. ----- ۱۴۳۰

باری به هر جهت کردن. ----- ۱۴۳۰
باریت. ----- ۱۴۳۰
باری تعالی. ----- ۱۴۳۰
باریجه. ----- ۱۴۳۱
باریدار. ----- ۱۴۳۱
باریدگی. ----- ۱۴۳۱
باریدن. ----- ۱۴۳۱
باریدنی. ----- ۱۴۳۲
باری رعلا. ----- ۱۴۳۲
باریز. ----- ۱۴۳۲
باریزباف. ----- ۱۴۳۲
باریزبافی. ----- ۱۴۳۳
باریس. ----- ۱۴۳۳
باریس. ----- ۱۴۳۳
باریستغان. ----- ۱۴۳۳
باریس سس. ----- ۱۴۳۳
باریسه. ----- ۱۴۳۳
باریسیه. ----- ۱۴۳۳
باریشا. ----- ۱۴۳۳
باریشوع. ----- ۱۴۳۳
باریطارون. ----- ۱۴۳۴
باریطوس. ----- ۱۴۳۴
باریطون. ----- ۱۴۳۴
باریقو. ----- ۱۴۳۴

باریقون. ----- ۱۴۳۴
باریقی. ----- ۱۴۳۴
باریک. ----- ۱۴۳۵
باریک. ----- ۱۴۳۶
باریک آب. ----- ۱۴۳۶
باریک آب. ----- ۱۴۳۶
باریک آب. ----- ۱۴۳۶
باریک آباد. ----- ۱۴۳۶
باریک آب سر. ----- ۱۴۳۶
باریک آواز. ----- ۱۴۳۷
باریکاد. ----- ۱۴۳۷
باریکان. ----- ۱۴۳۷
باریکان. ----- ۱۴۳۷
باریکایی. ----- ۱۴۳۷
باریک ابرو. ----- ۱۴۳۷
باریک اندام. ----- ۱۴۳۷
باریک اندیشه. ----- ۱۴۳۷
باریک اندیشی. ----- ۱۴۳۸
باریک بازو. ----- ۱۴۳۸
باریک بافت. ----- ۱۴۳۸
باریک بدن. ----- ۱۴۳۸
باریک برگ. ----- ۱۴۳۸
باریک بین. ----- ۱۴۳۸
باریک بینش. ----- ۱۴۳۹

باریک بینی. ----- ۱۴۳۹
باریک پرناک. ----- ۱۴۳۹
باریکتاب. ----- ۱۴۳۹
باریک تار. ----- ۱۴۳۹
باریک تن. ----- ۱۴۳۹
باریکجوی. ----- ۱۴۳۹
باریک خیال. ----- ۱۴۳۹
باریک دان. ----- ۱۴۴۰
باریک دم. ----- ۱۴۴۰
باریک دم. ----- ۱۴۴۰
باریک دیدن. ----- ۱۴۴۰
باریک ران. ----- ۱۴۴۰
باریک رای. ----- ۱۴۴۰
باری کرسف. ----- ۱۴۴۰
باریک ریس. ----- ۱۴۴۰
باریک ریسیدن. ----- ۱۴۴۰
باریک ساق. ----- ۱۴۴۱
باریک سر. ----- ۱۴۴۱
باریک سنج. ----- ۱۴۴۱
باریک سنگ. ----- ۱۴۴۱
باریک شدن. ----- ۱۴۴۱
باریک شکم. ----- ۱۴۴۲
باریک شکم شدن. ----- ۱۴۴۲
باریکصور. ----- ۱۴۴۲

باریک فکر. ----- ۱۴۴۲
باریک کار. ----- ۱۴۴۲
باریک کردن. ----- ۱۴۴۲
باریک کمر. ----- ۱۴۴۲
باریک گردانیدن. ----- ۱۴۴۲
باریک گردن. ----- ۱۴۴۳
باریک گردیدن. ----- ۱۴۴۳
باریک گرفتن. ----- ۱۴۴۳
باریک گشتن. ----- ۱۴۴۳
باریک گیر. ----- ۱۴۴۳
باریکلا. ----- ۱۴۴۳
باریک لب. ----- ۱۴۴۳
باریکلومانن. ----- ۱۴۴۳
باریک محله. ----- ۱۴۴۴
باریک میان. ----- ۱۴۴۴
باریک میان شدن. ----- ۱۴۴۴
باریک میان کردن. ----- ۱۴۴۴
باریک میان گردانیدن. ----- ۱۴۴۴
باریک میانی. ----- ۱۴۴۵
باریک نا. ----- ۱۴۴۵
باریک نان. ----- ۱۴۴۵
باریک نای. ----- ۱۴۴۵
باریکو. ----- ۱۴۴۵
باریک وهم. ----- ۱۴۴۵

باریکه. ----- ۱۴۴۵
باریکه صادقی. ----- ۱۴۴۵
باریکه نظام. ----- ۱۴۴۶
باریکی. ----- ۱۴۴۶
باری گر. ----- ۱۴۴۶
باریلوماین. ----- ۱۴۴۶
باریلی. ----- ۱۴۴۶
باریمینیاس. ----- ۱۴۴۶
بارین. ----- ۱۴۴۷
بارینال. ----- ۱۴۴۷
باریوم. ----- ۱۴۴۷
باریهٔ. ----- ۱۴۴۷
باریلاق. ----- ۱۴۴۷
باز. ----- ۱۴۴۷
باز. ----- ۱۴۴۹
باز. ----- ۱۴۵۰
باز. ----- ۱۴۵۱
باز. ----- ۱۴۵۴
باز. ----- ۱۴۵۵
باز. ----- ۱۴۵۶
باز. ----- ۱۴۵۷
باز. ----- ۱۴۵۷
باز. ----- ۱۴۵۷
باز. ----- ۱۴۵۸

باز. ---------- ۱۴۵۸
باز. ---------- ۱۴۵۸
باز. ---------- ۱۴۵۸
باز. ---------- ۱۴۵۸
باز. ---------- ۱۴۵۸
باز. ---------- ۱۴۵۹
باز. ---------- ۱۴۵۹
باز. ---------- ۱۴۵۹
باز. ---------- ۱۴۵۹
بازآباد. ---------- ۱۴۵۹
بازآرمیدن. ---------- ۱۴۵۹
بازآرمیده. ---------- ۱۴۵۹
بازآزردن. ---------- ۱۴۵۹
بازآمدن. ---------- ۱۴۶۰
بازآمده. ---------- ۱۴۶۱
بازآورد. ---------- ۱۴۶۱
بازآورد کردن. ---------- ۱۴۶۱
بازآوردن. ---------- ۱۴۶۱
باز آوریدن. ---------- ۱۴۶۲
بازآیندگی. ---------- ۱۴۶۲
بازا. ---------- ۱۴۶۲
بازاچ. ---------- ۱۴۶۲
بازار. ---------- ۱۴۶۲
بازار. ---------- ۱۴۶۷

بازار اردشیر. ----- ۱۴۶۷
بازار اسب. ----- ۱۴۶۸
بازار بزازان. ----- ۱۴۶۸
بازار پسته شکنان. ----- ۱۴۶۸
بازارپسند. ----- ۱۴۶۸
بازار تیز. ----- ۱۴۶۸
بازارتیزی. ----- ۱۴۶۸
بازار جستن. ----- ۱۴۶۸
بازار جق. ----- ۱۴۶۸
بازار جق. ----- ۱۴۶۸
بازار جق. ----- ۱۴۶۹
بازار جق. ----- ۱۴۶۹
بازار دروازجه. ----- ۱۴۶۹
بازارده. ----- ۱۴۶۹
بازار زدن. ----- ۱۴۶۹
بازارزده. ----- ۱۴۶۹
بازار سر. ----- ۱۴۷۰
بازار سراجان. ----- ۱۴۷۰
بازار سرامیان. ----- ۱۴۷۰
بازار سعیدی. ----- ۱۴۷۰
بازار سمبیل. ----- ۱۴۷۰
بازار شاندرمن. ----- ۱۴۷۰
بازار شکستن. ----- ۱۴۷۰
بازار صرافان. ----- ۱۴۷۰

بازار صیقل کومه. ----- ۱۴۷۱
بازار طواویس. ----- ۱۴۷۱
بازار عاشقان. ----- ۱۴۷۱
بازار عجل. ----- ۱۴۷۱
بازار علی آباد. ----- ۱۴۷۱
بازار فیروزآباد. ----- ۱۴۷۱
بازارک. ----- ۱۴۷۱
بازار کا. ----- ۱۴۷۱
بازار کردن. ----- ۱۴۷۲
بازار کرگان رود. ----- ۱۴۷۲
بازار کشیدن. ----- ۱۴۷۲
بازار کویی. ----- ۱۴۷۲
بازار کویی. ----- ۱۴۷۲
بازارگان. ----- ۱۴۷۲
بازارگانی. ----- ۱۴۷۳
بازارگانی کردن. ----- ۱۴۷۳
بازارگاه. ----- ۱۴۷۳
بازار گرد. ----- ۱۴۷۴
بازار گرم. ----- ۱۴۷۴
بازار گرمی. ----- ۱۴۷۴
بازارگه. ----- ۱۴۷۴
بازار ماخ. ----- ۱۴۷۴
بازار ماخ روز. ----- ۱۴۷۴
بازارماسال. ----- ۱۴۷۴

بازارمج. ----- ۱۴۷۴
بازار محشر. ----- ۱۴۷۴
بازار محله. ----- ۱۴۷۴
بازار محله. ----- ۱۴۷۵
بازار مرغ. ----- ۱۴۷۵
بازار مظفریه. ----- ۱۴۷۵
بازار مکاره. ----- ۱۴۷۵
بازار ملک. ----- ۱۴۷۵
بازار منی. ----- ۱۴۷۵
بازار نو. ----- ۱۴۷۵
بازار نهادن. ----- ۱۴۷۵
بازاره. ----- ۱۴۷۶
بازاره. ----- ۱۴۷۶
بازاری. ----- ۱۴۷۶
بازاری. ----- ۱۴۷۶
بازاریا. ----- ۱۴۷۷
بازار یافتن. ----- ۱۴۷۷
بازاریان. ----- ۱۴۷۷
بازاری شدن. ----- ۱۴۷۷
بازاری کردن. ----- ۱۴۷۷
بازاری نهادن. ----- ۱۴۷۷
بازاس. ----- ۱۴۷۷
بازاستاد کردن. ----- ۱۴۷۸
بازاستادن. ----- ۱۴۷۸

باز اشهب. ----- ۱۴۷۸
بازافتادن. ----- ۱۴۷۸
بازافکن. ----- ۱۴۷۸
بازافکندن. ----- ۱۴۷۹
بازافگن. ----- ۱۴۷۹
بازالحمراء . ----- ۱۴۷۹
بازالله الاشهب. ----- ۱۴۷۹
بازام. ----- ۱۴۷۹
بازان. ----- ۱۴۷۹
بازان. ----- ۱۴۷۹
بازان. ----- ۱۴۷۹
بازان. ----- ۱۴۷۹
بازان. ----- ۱۴۸۰
بازان. ----- ۱۴۸۰
بازان. ----- ۱۴۸۰
بازان. ----- ۱۴۸۰
بازانداختن. ----- ۱۴۸۰
بازاندن. ----- ۱۴۸۰
بازانس. ----- ۱۴۸۰
بازانک. ----- ۱۴۸۱
بازانیدن. ----- ۱۴۸۱
بازایستادگی. ----- ۱۴۸۱
بازایستادن. ----- ۱۴۸۱
بازایستنده. ----- ۱۴۸۲

بازبار. ---------- ۱۴۸۲
باز بازان. ---------- ۱۴۸۳
بازبام. ---------- ۱۴۸۳
بازبان. ---------- ۱۴۸۳
بازبچه. ---------- ۱۴۸۳
بازبخشیدن. ---------- ۱۴۸۳
بازبدا. ---------- ۱۴۸۳
بازبداوی. ---------- ۱۴۸۳
بازبدایی. ---------- ۱۴۸۳
بازبدایی. ---------- ۱۴۸۴
بازبدی. ---------- ۱۴۸۴
بازبر. ---------- ۱۴۸۴
بازبردن. ---------- ۱۴۸۴
بازبرده. ---------- ۱۴۸۵
بازبریدن. ---------- ۱۴۸۵
بازبزه. ---------- ۱۴۸۵
بازبستن. ---------- ۱۴۸۵
بازبسته. ---------- ۱۴۸۵
بازبکند. ---------- ۱۴۸۶
بازبهادربن شجاع. ---------- ۱۴۸۶
بازبین. ---------- ۱۴۸۶
بازپاشیدن. ---------- ۱۴۸۶
بازپاشیده. ---------- ۱۴۸۶
بازپذیرفتن. ---------- ۱۴۸۶

بازپذیرنده. ----- ۱۴۸۶
بازپراندن. ----- ۱۴۸۷
بازپرانیدن. ----- ۱۴۸۷
بازپرداختن. ----- ۱۴۸۷
بازپرس. ----- ۱۴۸۷
بازپرسی. ----- ۱۴۸۷
بازپرسیدن. ----- ۱۴۸۷
بازپرسی کردن. ----- ۱۴۸۸
بازپره. ----- ۱۴۸۸
بازپس. ----- ۱۴۸۸
بازپس آمدن. ----- ۱۴۸۸
بازپس استادن. ----- ۱۴۸۹
بازپس افکندن. ----- ۱۴۸۹
بازپس انداختن. ----- ۱۴۸۹
بازپس ایستادن. ----- ۱۴۸۹
بازپس بردن. ----- ۱۴۸۹
بازپس ترین. ----- ۱۴۸۹
بازپس دادن. ----- ۱۴۸۹
بازپس داشتن. ----- ۱۴۸۹
بازپس دیدن. ----- ۱۴۹۰
بازپس راندن. ----- ۱۴۹۰
بازپس رفتن. ----- ۱۴۹۰
بازپس سپردن. ----- ۱۴۹۰
بازپس سپریدن. ----- ۱۴۹۰

بازپس شدن. ---------- ۱۴۹۰
بازپس فرستادن. ---------- ۱۴۹۰
بازپس کشیدن. ---------- ۱۴۹۱
بازپس گذاشتن. ---------- ۱۴۹۱
بازپس گردیدن. ---------- ۱۴۹۱
بازپس گرفتن. ---------- ۱۴۹۱
بازپس گشتن. ---------- ۱۴۹۱
بازپس ماندن. ---------- ۱۴۹۱
بازپس مانده. ---------- ۱۴۹۲
بازپس نشستن. ---------- ۱۴۹۲
بازپس نگریستن. ---------- ۱۴۹۲
بازپس نهادن. ---------- ۱۴۹۲
بازپس هشتن. ---------- ۱۴۹۲
بازپسین. ---------- ۱۴۹۲
بازپند. ---------- ۱۴۹۳
بازپوشانیدن. ---------- ۱۴۹۳
بازپوشیدن. ---------- ۱۴۹۳
بازپیچ. ---------- ۱۴۹۳
بازپیچانیدن. ---------- ۱۴۹۴
بازپیچیدن. ---------- ۱۴۹۴
بازپیوستن. ---------- ۱۴۹۴
بازتاب. ---------- ۱۴۹۴
بازتافتن. ---------- ۱۴۹۵
بازتفیده. ---------- ۱۴۹۵

باز جا دادن. ----- ۱۴۹۵
بازجای. ----- ۱۴۹۵
باز جای آمدن. ----- ۱۴۹۵
باز جای آوردن. ----- ۱۴۹۵
باز جای بردن. ----- ۱۴۹۵
باز جای رفتن. ----- ۱۴۹۵
باز جای شدن. ----- ۱۴۹۶
باز جای فرستادن. ----- ۱۴۹۶
باز جره. ----- ۱۴۹۶
بازجست. ----- ۱۴۹۶
بازجست کردن. ----- ۱۴۹۶
بازجستن. ----- ۱۴۹۶
بازجنبیدن. ----- ۱۴۹۷
بازجو. ----- ۱۴۹۷
بازجوی. ----- ۱۴۹۷
بازجویی. ----- ۱۴۹۷
بازجویی کردن. ----- ۱۴۹۸
بازچیدن. ----- ۱۴۹۸
بازحیدر. ----- ۱۴۹۸
بازخاست. ----- ۱۴۹۸
بازخانه. ----- ۱۴۹۸
بازخانه. ----- ۱۴۹۸
بازخریدن. ----- ۱۴۹۸
باز خشین. ----- ۱۴۹۹

بازخمانیدن. ----- ۱۵۰۰
بازخندیدن. ----- ۱۵۰۰
بازخواست. ----- ۱۵۰۰
بازخواست کردن. ----- ۱۵۰۰
بازخواستن. ----- ۱۵۰۰
بازخواندن. ----- ۱۵۰۱
بازخواه. ----- ۱۵۰۲
بازخواهی. ----- ۱۵۰۲
باز خوردن. ----- ۱۵۰۲
بازخوشیدن. ----- ۱۵۰۲
بازخیز. ----- ۱۵۰۲
بازد. ----- ۱۵۰۳
بازدادن. ----- ۱۵۰۳
بازدار. ----- ۱۵۰۴
بازدار. ----- ۱۵۰۴
بازدارش. ----- ۱۵۰۴
بازدارنده. ----- ۱۵۰۵
بازداری. ----- ۱۵۰۵
بازداشت. ----- ۱۵۰۵
بازداشت کردن. ----- ۱۵۰۵
بازداشتگاه. ----- ۱۵۰۵
بازداشتن. ----- ۱۵۰۵
بازداشتنی. ----- ۱۵۰۸
بازداشته. ----- ۱۵۰۸

بازداشته شده. ----- ۱۵۰۸
بازدانستن. ----- ۱۵۰۸
بازدانگان. ----- ۱۵۰۹
بازدانه. ----- ۱۵۰۹
بازدرویدن. ----- ۱۵۱۰
بازدل. ----- ۱۵۱۰
بازدم. ----- ۱۵۱۰
بازدن. ----- ۱۵۱۰
بازدوسانیدن. ----- ۱۵۱۰
بازدویدن. ----- ۱۵۱۰
بازده. ----- ۱۵۱۰
بازدید. ----- ۱۵۱۰
باز دیدار آمدن. ----- ۱۵۱۱
بازدید کردن. ----- ۱۵۱۱
بازدیدن. ----- ۱۵۱۱
بازدیدی. ----- ۱۵۱۱
بازراندن. ----- ۱۵۱۲
بازرجان. ----- ۱۵۱۲
بازررود. ----- ۱۵۱۲
بازرس. ----- ۱۵۱۲
بازرساندن. ----- ۱۵۱۳
بازرستن. ----- ۱۵۱۳
بازرسته. ----- ۱۵۱۳
بازرسی. ----- ۱۵۱۳

بازرسیدن. ----- ۱۵۱۳
بازرفتن. ----- ۱۵۱۴
بازرفته. ----- ۱۵۱۴
بازرگان. ----- ۱۵۱۴
بازرگان. ----- ۱۵۱۵
بازرگان. ----- ۱۵۱۵
بازرگان. ----- ۱۵۱۵
بازرگان. ----- ۱۵۱۵
بازرگان خرید. ----- ۱۵۱۶
بازرگان محله. ----- ۱۵۱۶
بازرگانی. ----- ۱۵۱۶
بازرگانی کردن. ----- ۱۵۱۶
بازرنجویه. ----- ۱۵۱۶
بازرند. ----- ۱۵۱۶
بازرندیدن. ----- ۱۵۱۷
بازرنگ. ----- ۱۵۱۷
بازرنگ. ----- ۱۵۱۷
بازرنگان. ----- ۱۵۱۷
بازرنگ بالا. ----- ۱۵۱۷
بازرنگ پائین. ----- ۱۵۱۸
بازرنگی. ----- ۱۵۱۸
بازرنگیان. ----- ۱۵۱۸
بازرو. ----- ۱۵۱۸
بازرو. ----- ۱۵۱۸

بازرون. ----- ۱۵۱۹
بازروییدن. ----- ۱۵۱۹
بازرهانیدن. ----- ۱۵۱۹
بازرهیدن. ----- ۱۵۱۹
بازری. ----- ۱۵۱۹
بازریا. ----- ۱۵۱۹
باززدن. ----- ۱۵۱۹
باز زدودن. ----- ۱۵۲۰
باز زر. ----- ۱۵۲۰
باز زرین پر. ----- ۱۵۲۰
بازسپردن. ----- ۱۵۲۰
باز سپهر. ----- ۱۵۲۰
باز سپیدپر. ----- ۱۵۲۰
بازستان. ----- ۱۵۲۰
بازستاندن. ----- ۱۵۲۰
بازستدن. ----- ۱۵۲۱
باز سفید. ----- ۱۵۲۱
باز سفیدپر. ----- ۱۵۲۱
بازشدگی. ----- ۱۵۲۱
باز شدن. ----- ۱۵۲۱
بازشدن. ----- ۱۵۲۲
بازشده. ----- ۱۵۲۳
بازشکافتن. ----- ۱۵۲۳
بازشکستن. ----- ۱۵۲۳

بازشکفتن. ----- ۱۵۲۴
بازشناختن. ----- ۱۵۲۴
بازشناسی. ----- ۱۵۲۴
بازشنیدن. ----- ۱۵۲۵
بازطلبیدن. ----- ۱۵۲۵
بازغ. ----- ۱۵۲۵
بازغهٔ. ----- ۱۵۲۵
بازغه. ----- ۱۵۲۵
بازفت. ----- ۱۵۲۵
بازفت. ----- ۱۵۲۵
بازفرستادن. ----- ۱۵۲۶
بازفرمودن. ----- ۱۵۲۶
بازفروختن. ----- ۱۵۲۶
بازفکندن. ----- ۱۵۲۶
بازق. ----- ۱۵۲۶
بازق. ----- ۱۵۲۶
بازقلعه. ----- ۱۵۲۷
بازقن. ----- ۱۵۲۷
بازقند. ----- ۱۵۲۷
بازک. ----- ۱۵۲۷
بازکاشت. ----- ۱۵۲۷
بازکاونده. ----- ۱۵۲۷
بازکاویدن. ----- ۱۵۲۷
بازک ترکی. ----- ۱۵۲۸

باز کردن. ----- ۱۵۲۸
بازکرده. ----- ۱۵۳۱
بازکشتن. ----- ۱۵۳۱
بازکشیدن. ----- ۱۵۳۱
بازکشیده. ----- ۱۵۳۲
بازکل. ----- ۱۵۳۲
بازکند. ----- ۱۵۳۲
بازکوشیدن. ----- ۱۵۳۲
بازکه. ----- ۱۵۳۲
بازکی. ----- ۱۵۳۳
بازکیاگوراب. ----- ۱۵۳۳
بازگاه. ----- ۱۵۳۳
بازگذار. ----- ۱۵۳۳
بازگذاردن. ----- ۱۵۳۳
بازگذاشتن. ----- ۱۵۳۳
بازگذاشته. ----- ۱۵۳۴
بازگذشتن. ----- ۱۵۳۴
بازگذشته. ----- ۱۵۳۴
بازگر. ----- ۱۵۳۴
بازگرد. ----- ۱۵۳۴
بازگردان. ----- ۱۵۳۴
بازگرداندن. ----- ۱۵۳۴
بازگردانیدن. ----- ۱۵۳۵
بازگردش. ----- ۱۵۳۵

بازگردنده. ----- ۱۵۳۵
بازگردیدگی. ----- ۱۵۳۵
بازگردیدن. ----- ۱۵۳۵
بازگرفتگی. ----- ۱۵۳۶
بازگرفتن. ----- ۱۵۳۶
بازگستردن. ----- ۱۵۳۷
بازگسستن. ----- ۱۵۳۷
بازگشا. ----- ۱۵۳۷
بازگشادن. ----- ۱۵۳۸
بازگشت. ----- ۱۵۳۸
بازگشتن. ----- ۱۵۳۸
بازگشتنگاه. ----- ۱۵۴۰
بازگشته. ----- ۱۵۴۰
بازگشودن. ----- ۱۵۴۰
بازگفت. ----- ۱۵۴۱
بازگفتن. ----- ۱۵۴۱
بازگل. ----- ۱۵۴۲
بازگو. ----- ۱۵۴۲
بازگوکردن. ----- ۱۵۴۲
بازگون. ----- ۱۵۴۲
بازگونگی. ----- ۱۵۴۲
بازگونه. ----- ۱۵۴۲
بازگوی. ----- ۱۵۴۳
بازگویه. ----- ۱۵۴۳

بازگویی. ----- ۱۵۴۳
بازگیر. ----- ۱۵۴۳
بازگیرخان میرزا. ----- ۱۵۴۳
بازگیرنده. ----- ۱۵۴۳
بازگیری. ----- ۱۵۴۳
بازگیری. ----- ۱۵۴۴
بازل. ----- ۱۵۴۴
بازله. ----- ۱۵۴۴
بازله. ----- ۱۵۴۴
بازمار. ----- ۱۵۴۴
بازمالیدن. ----- ۱۵۴۴
بازمان. ----- ۱۵۴۵
بازماندگی. ----- ۱۵۴۵
بازماندن. ----- ۱۵۴۵
بازمانده. ----- ۱۵۴۶
بازمانستن. ----- ۱۵۴۶
بازمانیدن. ----- ۱۵۴۶
بازمونی. ----- ۱۵۴۷
بازن. ----- ۱۵۴۷
بازن. ----- ۱۵۴۷
بازن. ----- ۱۵۴۷
بازن. ----- ۱۵۴۷
بازن. ----- ۱۵۴۷
بازنامه. ----- ۱۵۴۸

بازنانه کردن. ----- ۱۵۴۸
بازنج. ----- ۱۵۴۸
بازنجان. ----- ۱۵۴۸
بازنجان. ----- ۱۵۴۸
بازندگی. ----- ۱۵۴۸
بازنده. ----- ۱۵۴۸
بازنشاندن. ----- ۱۵۴۹
بازنشانده. ----- ۱۵۴۹
بازنشستگی. ----- ۱۵۴۹
بازنشستن. ----- ۱۵۵۰
بازنشسته. ----- ۱۵۵۰
بازنشین. ----- ۱۵۵۰
بازنطیا. ----- ۱۵۵۱
بازنگریدن. ----- ۱۵۵۱
بازنگریستن. ----- ۱۵۵۱
بازنمودن. ----- ۱۵۵۱
بازنمودنی. ----- ۱۵۵۲
بازنوشتن. ----- ۱۵۵۲
بازنه. ----- ۱۵۵۲
بازنه. ----- ۱۵۵۲
بازنهادن. ----- ۱۵۵۲
بازنهفتن. ----- ۱۵۵۳
بازنیچ. ----- ۱۵۵۳
بازو. ----- ۱۵۵۳

بازوار. ----- ۱۵۵۴
بازواری. ----- ۱۵۵۵
بازواری. ----- ۱۵۵۵
بازواری. ----- ۱۵۵۵
بازوئی. ----- ۱۵۵۵
بازوبند. ----- ۱۵۵۵
بازوبند. ----- ۱۵۵۵
بازوبندی. ----- ۱۵۵۵
بازوچه. ----- ۱۵۵۵
بازودراز. ----- ۱۵۵۶
بازور. ----- ۱۵۵۶
بازوری. ----- ۱۵۵۶
بازو زدن. ----- ۱۵۵۶
بازوزنان. ----- ۱۵۵۶
بازو گشاده. ----- ۱۵۵۶
بازون. ----- ۱۵۵۷
بازون. ----- ۱۵۵۷
بازوندی. ----- ۱۵۵۷
بازونطیا. ----- ۱۵۵۷
بازو یازیدن. ----- ۱۵۵۷
بازویازیده. ----- ۱۵۵۷
بازویی. ----- ۱۵۵۷
بازه. ----- ۱۵۵۸
بازه. ----- ۱۵۵۸

بازه. ----- ۱۵۵۸
بازه. ----- ۱۵۵۸
بازه. ----- ۱۵۵۹
بازه. ----- ۱۵۵۹
بازه حوض بالا. ----- ۱۵۵۹
بازه حوض پایین. ----- ۱۵۵۹
بازه خور. ----- ۱۵۵۹
بازه دهنو. ----- ۱۵۵۹
بازهر. ----- ۱۵۶۰
بازه شاه سرخیل بالا. ----- ۱۵۶۰
بازهشتن. ----- ۱۵۶۰
بازه عاشقان. ----- ۱۵۶۰
بازه کلاغ. ----- ۱۵۶۰
باز هم آمدن. ----- ۱۵۶۰
بازی. ----- ۱۵۶۰
بازی. ----- ۱۵۶۵
بازی. ----- ۱۵۶۵
بازی. ----- ۱۵۶۵
بازی. ----- ۱۵۶۵
بازی. ----- ۱۵۶۵
بازی. ----- ۱۵۶۶
بازی. ----- ۱۵۶۶
بازی. ----- ۱۵۶۶
بازی. ----- ۱۵۶۶

بازی. ----- ۱۵۶۶
بازی. ----- ۱۵۶۶
بازی. ----- ۱۵۶۶
بازی. ----- ۱۵۶۶
بازی آموز. ----- ۱۵۶۷
بازی آوردن. ----- ۱۵۶۷
بازیار. ----- ۱۵۶۷
بازیار. ----- ۱۵۶۷
بازیار. ----- ۱۵۶۸
بازیار خیل. ----- ۱۵۶۸
بازیارکلا. ----- ۱۵۶۸
بازیارکلا. ----- ۱۵۶۸
بازیاری. ----- ۱۵۶۸
بازیاری. ----- ۱۵۶۸
بازیاش. ----- ۱۵۶۹
بازیافت. ----- ۱۵۶۹
بازیافتن. ----- ۱۵۶۹
بازیافتی. ----- ۱۵۶۹
بازیان. ----- ۱۵۶۹
بازیان. ----- ۱۵۷۰
بازیانی. ----- ۱۵۷۰
بازی بازی. ----- ۱۵۷۰
بازی بانگیز. ----- ۱۵۷۰
بازی بین. ----- ۱۵۷۰

بازیج. ---------- ۱۵۷۰
بازی جا. ---------- ۱۵۷۰
بازی جای. ---------- ۱۵۷۱
بازیچگک. ---------- ۱۵۷۱
بازیچه. ---------- ۱۵۷۱
بازیچهء روم و زنگ. ---------- ۱۵۷۲
بازی خوردن. ---------- ۱۵۷۲
بازی دادن. ---------- ۱۵۷۲
بازی داشتن. ---------- ۱۵۷۲
بازیدخان. ---------- ۱۵۷۲
بازی درآوردن. ---------- ۱۵۷۲
بازیدن. ---------- ۱۵۷۲
بازی دوست. ---------- ۱۵۷۳
بازیر. ---------- ۱۵۷۳
بازی رباب. ---------- ۱۵۷۳
بازی رفتن. ---------- ۱۵۷۳
بازیره. ---------- ۱۵۷۴
بازی زدن. ---------- ۱۵۷۴
بازیزه. ---------- ۱۵۷۴
بازی سکال. ---------- ۱۵۷۴
بازی شب. ---------- ۱۵۷۴
بازی شیطانی. ---------- ۱۵۷۴
بازی فراخ. ---------- ۱۵۷۴
بازیکده. ---------- ۱۵۷۴

بازیکر. ----- ۱۵۷۵
بازی کردن. ----- ۱۵۷۵
بازی کردن. ----- ۱۵۷۵
بازی کن. ----- ۱۵۷۵
بازی کنان. ----- ۱۵۷۶
بازی کننده. ----- ۱۵۷۶
بازی گاه. ----- ۱۵۷۶
بازیگر. ----- ۱۵۷۶
بازی گراب. ----- ۱۵۷۷
بازیگرخانه. ----- ۱۵۷۷
بازی گردان. ----- ۱۵۷۷
بازیگر کلا. ----- ۱۵۷۷
بازیگرن. ----- ۱۵۷۷
بازیگرنی. ----- ۱۵۷۷
بازیگری. ----- ۱۵۷۷
بازیگری کردن. ----- ۱۵۷۷
بازیگوش. ----- ۱۵۷۸
بازیگوشی کردن. ----- ۱۵۷۸
بازی گوی و چوگان. ----- ۱۵۷۸
بازیگه. ----- ۱۵۷۸
بازیل. ----- ۱۵۷۸
بازیل. ----- ۱۵۷۸
بازیل. ----- ۱۵۷۸
بازیل والانتن. ----- ۱۵۷۹

بازی لوس. ----- ۱۵۷۹
بازیلوس بازیلئون. ----- ۱۵۷۹
بازیلید. ----- ۱۵۷۹
بازیلیدس. ----- ۱۵۷۹
بازیلیقاته. ----- ۱۵۸۰
بازیلیک. ----- ۱۵۸۰
بازیلیکات. ----- ۱۵۸۰
بازیلیکای دیفترای. ----- ۱۵۸۰
بازیلیکوس. ----- ۱۵۸۰
بازی میر و وزیر. ----- ۱۵۸۰
بازین. ----- ۱۵۸۰
بازینج. ----- ۱۵۸۱
بازینچه. ----- ۱۵۸۱
باژ. ----- ۱۵۸۱
باژ. ----- ۱۵۸۲
باژ. ----- ۱۵۸۲
باژ. ----- ۱۵۸۲
باژازت. ----- ۱۵۸۳
باژبان. ----- ۱۵۸۳
باژپیچ. ----- ۱۵۸۳
باژخانه. ----- ۱۵۸۳
باژخواستن. ----- ۱۵۸۳
باژخواه. ----- ۱۵۸۴
باژ دادن. ----- ۱۵۸۴

باژدار. ----- ۱۵۸۴
باژدان. ----- ۱۵۸۴
باژرند. ----- ۱۵۸۴
باژرنگ. ----- ۱۵۸۴
باژره که. ----- ۱۵۸۵
باژستان. ----- ۱۵۸۵
باژستان. ----- ۱۵۸۵
باژ ستاندن. ----- ۱۵۸۵
باژگاه. ----- ۱۵۸۵
باژگاه. ----- ۱۵۸۵
باژ گرفتن. ----- ۱۵۸۵
باژگون. ----- ۱۵۸۵
باژگونگی. ----- ۱۵۸۶
باژگونه. ----- ۱۵۸۶
باژگونه کردن. ----- ۱۵۸۷
باژگونی. ----- ۱۵۸۷
باژگه. ----- ۱۵۸۷
باژگیر. ----- ۱۵۸۷
باژن. ----- ۱۵۸۷
باژنامه. ----- ۱۵۸۷
باژ نهادن. ----- ۱۵۸۷
باژوان. ----- ۱۵۸۷
باژه. ----- ۱۵۸۸
باژه. ----- ۱۵۸۸

باژه. ----- ۱۵۸۸
باژیان. ----- ۱۵۸۸
باس. ----- ۱۵۸۸
باس. ----- ۱۵۸۸
باس. ----- ۱۵۸۸
باس. ----- ۱۵۸۸
باس. ----- ۱۵۸۹
باسا. ----- ۱۵۸۹
باسا. ----- ۱۵۸۹
باسابرط. ----- ۱۵۸۹
باسار. ----- ۱۵۸۹
باساز. ----- ۱۵۸۹
باسام. ----- ۱۵۸۹
باسامان. ----- ۱۵۸۹
باسان. ----- ۱۵۸۹
باسان. ----- ۱۵۹۰
باسان. ----- ۱۵۹۰
باسانو. ----- ۱۵۹۰
باساوا. ----- ۱۵۹۰
باسبوس. ----- ۱۵۹۰
باسبیان. ----- ۱۵۹۰
باس پوانت. ----- ۱۵۹۰
باست. ----- ۱۵۹۰
باست. ----- ۱۵۹۱

باستار. ----- ۱۵۹۱
باستان. ----- ۱۵۹۱
باستان. ----- ۱۵۹۲
باستان شناس. ----- ۱۵۹۲
باستان شناسی. ----- ۱۵۹۲
باستان نامه. ----- ۱۵۹۳
باستانی. ----- ۱۵۹۳
باستان یهود. ----- ۱۵۹۴
باس تر. ----- ۱۵۹۴
باستراک. ----- ۱۵۹۴
باسترک. ----- ۱۵۹۴
باسترن. ----- ۱۵۹۴
باستره. ----- ۱۵۹۴
باسته لی کا. ----- ۱۵۹۴
باستی. ----- ۱۵۹۴
باستی. ----- ۱۵۹۴
باستیا. ----- ۱۵۹۵
باستیان. ----- ۱۵۹۵
باستید. ----- ۱۵۹۵
باستیل. ----- ۱۵۹۵
باستین. ----- ۱۵۹۵
باستین. ----- ۱۵۹۶
باسدار. ----- ۱۵۹۶
باسدق. ----- ۱۵۹۶

باسدیو. ----- ۱۵۹۶
باسر. ----- ۱۵۹۶
باسرجان. ----- ۱۵۹۶
باسر شدن. ----- ۱۵۹۶
باسر گرفتن. ----- ۱۵۹۶
باسرم. ----- ۱۵۹۷
باسرود. ----- ۱۵۹۷
باسرهٔ. ----- ۱۵۹۷
باسرهٔ. ----- ۱۵۹۷
باسره. ----- ۱۵۹۷
باسری شدن. ----- ۱۵۹۷
باسزا. ----- ۱۵۹۸
باسط. ----- ۱۵۹۸
باسطوس. ----- ۱۵۹۸
باسطهٔ. ----- ۱۵۹۸
باسطی. ----- ۱۵۹۸
باسطی. ----- ۱۵۹۸
باسطیوس. ----- ۱۵۹۹
باسعود. ----- ۱۵۹۹
باسعیدان. ----- ۱۵۹۹
باسعیدو. ----- ۱۵۹۹
باسغاق. ----- ۱۵۹۹
باسفاق. ----- ۱۵۹۹
باس فره کانس. ----- ۱۵۹۹

باسفور نصرآباد. ----- ۱۶۰۰
باسفهری. ----- ۱۶۰۰
باسفهویه. ----- ۱۶۰۰
باسق. ----- ۱۶۰۰
باسق. ----- ۱۶۰۰
باسق. ----- ۱۶۰۰
باسقات. ----- ۱۶۰۰
باسقاق. ----- ۱۶۰۱
باسقاقی. ----- ۱۶۰۱
باسقان. ----- ۱۶۰۱
باسقهٔ. ----- ۱۶۰۱
باسک. ----- ۱۶۰۱
باسک. ----- ۱۶۰۲
باسک. ----- ۱۶۰۲
باسک. ----- ۱۶۰۲
باسک. ----- ۱۶۰۲
باسک. ----- ۱۶۰۲
باسکان. ----- ۱۶۰۳
باسکان. ----- ۱۶۰۳
باس کدو. ----- ۱۶۰۳
باسک کردن. ----- ۱۶۰۳
باسکله. ----- ۱۶۰۳
باس کله. ----- ۱۶۰۳
باسکول. ----- ۱۶۰۳

باسکیر. ----- ۱۶۰۴
با سگ به جوال رفتن. ----- ۱۶۰۴
باسگونه. ----- ۱۶۰۴
باسگونه. ----- ۱۶۰۴
باسل. ----- ۱۶۰۴
باسل. ----- ۱۶۰۵
باسلامهٔ. ----- ۱۶۰۵
باسلق. ----- ۱۶۰۵
باسلوس. ----- ۱۶۰۵
باسلیق. ----- ۱۶۰۵
باسلیق. ----- ۱۶۰۵
باسلیق ابطی. ----- ۱۶۰۶
باسلیقگی. ----- ۱۶۰۶
باسلیق مادیان. ----- ۱۶۰۶
باسلیقون. ----- ۱۶۰۶
باسلیقه. ----- ۱۶۰۷
باسم. ----- ۱۶۰۷
باسمج. ----- ۱۶۰۷
باسمر. ----- ۱۶۰۷
باسمنج. ----- ۱۶۰۷
باسمه. ----- ۱۶۰۷
باسمه ای. ----- ۱۶۰۷
باسمه چی. ----- ۱۶۰۷
باسمه خانه. ----- ۱۶۰۸

باسمه خوردن. ---------- ۱۶۰۸
باسمه خورده. ---------- ۱۶۰۸
باسمه کردن. ---------- ۱۶۰۸
باسمیش. ---------- ۱۶۰۸
باسمین کلاته. ---------- ۱۶۰۸
باسن. ---------- ۱۶۰۸
باسن. ---------- ۱۶۰۹
باسن. ---------- ۱۶۰۹
باسناق. ---------- ۱۶۰۹
باسنان. ---------- ۱۶۰۹
باسند. ---------- ۱۶۰۹
باسندی. ---------- ۱۶۰۹
باسندی. ---------- ۱۶۰۹
باسنگ. ---------- ۱۶۱۰
باسنهٔ. ---------- ۱۶۱۰
باسو. ---------- ۱۶۱۰
باسو. ---------- ۱۶۱۰
باسواد. ---------- ۱۶۱۰
باسوادی. ---------- ۱۶۱۱
باسور. ---------- ۱۶۱۱
باسورالانف. ---------- ۱۶۱۱
باسوری. ---------- ۱۶۱۱
باسورین. ---------- ۱۶۱۱
باسوس. ---------- ۱۶۱۱

باسوس. ----- ۱۶۱۱
باسوط. ----- ۱۶۱۲
باسوم پیر. ----- ۱۶۱۲
باسه. ----- ۱۶۱۲
باسه. ----- ۱۶۱۲
باسه. ----- ۱۶۱۲
باسه. ----- ۱۶۱۲
باسه لن. ----- ۱۶۱۲
باسهم. ----- ۱۶۱۲
باسی. ----- ۱۶۱۳
باسیاست. ----- ۱۶۱۳
باسیان. ----- ۱۶۱۳
باسیانی. ----- ۱۶۱۳
باسیانی. ----- ۱۶۱۳
باسیج. ----- ۱۶۱۳
باسیدن. ----- ۱۶۱۳
باسیره. ----- ۱۶۱۳
باسیل. ----- ۱۶۱۴
باسیل. ----- ۱۶۱۴
باسیل. ----- ۱۶۱۴
باسیلاریوفیت. ----- ۱۶۱۴
باسیل ترمو. ----- ۱۶۱۴
باسیلیقون. ----- ۱۶۱۴
باسین. ----- ۱۶۱۵

باسین. ----- ۱۶۱۵
باسین سفلی. ----- ۱۶۱۵
باسین علیا. ----- ۱۶۱۵
باسینی. ----- ۱۶۱۵
باسینی. ----- ۱۶۱۵
باسینیانا. ----- ۱۶۱۵
باسینیی. ----- ۱۶۱۵
باسیون. ----- ۱۶۱۵
باش. ----- ۱۶۱۵
باش. ----- ۱۶۱۶
باش. ----- ۱۶۱۶
باش. ----- ۱۶۱۶
باش. ----- ۱۶۱۶
باش آچق. ----- ۱۶۱۶
باشا. ----- ۱۶۱۶
باشا. ----- ۱۶۱۷
باشا. ----- ۱۶۱۷
باشادور. ----- ۱۶۱۷
باشازاده. ----- ۱۶۱۷
باشام. ----- ۱۶۱۷
باشامه. ----- ۱۶۱۷
باشان. ----- ۱۶۱۸
باشان. ----- ۱۶۱۸
باشان. ----- ۱۶۱۸

باشان. ----- ۱۶۱۸
باشانه. ----- ۱۶۱۸
باشانی. ----- ۱۶۱۸
باشانی. ----- ۱۶۱۹
باشانی. ----- ۱۶۱۹
باشاورات. ----- ۱۶۱۹
باش این شوش ناک. ----- ۱۶۱۹
باش برات. ----- ۱۶۱۹
باشبرد. ----- ۱۶۱۹
باش بلاغ. ----- ۱۶۱۹
باش بلاغ. ----- ۱۶۱۹
باش بلاغ. ----- ۱۶۲۰
باش بلاغ. ----- ۱۶۲۰
باش بلاغ. ----- ۱۶۲۰
باش بندر. ----- ۱۶۲۰
باش بولاق. ----- ۱۶۲۰
باشپرت. ----- ۱۶۲۰
باشت. ----- ۱۶۲۰
باشت. ----- ۱۶۲۱
باشت. ----- ۱۶۲۱
باشتاب. ----- ۱۶۲۱
باشتان. ----- ۱۶۲۱
باشتان. ----- ۱۶۲۲
باشترک. ----- ۱۶۲۲

باشترود. ----- ۱۶۲۲
باشت رود. ----- ۱۶۲۲
باشت قوطا. ----- ۱۶۲۲
باشتین. ----- ۱۶۲۲
باشتین. ----- ۱۶۲۳
باشتین. ----- ۱۶۲۳
باشتینی. ----- ۱۶۲۳
باشتینی. ----- ۱۶۲۳
باشجرد. ----- ۱۶۲۳
باشخانه. ----- ۱۶۲۳
باشخرت. ----- ۱۶۲۴
باش خلج. ----- ۱۶۲۴
باشد. ----- ۱۶۲۴
باش داشتن. ----- ۱۶۲۴
باشر. ----- ۱۶۲۴
باشراحیل. ----- ۱۶۲۴
باشری. ----- ۱۶۲۴
باشری. ----- ۱۶۲۴
باشریک. ----- ۱۶۲۵
باشزی. ----- ۱۶۲۵
باش ساروق. ----- ۱۶۲۵
باش سیز. ----- ۱۶۲۵
باش سیز. ----- ۱۶۲۵
باش سیز. ----- ۱۶۲۵

باشش. ---------- ۱۶۲۶
باشش کردن. ---------- ۱۶۲۶
باشغرد. ---------- ۱۶۲۶
باشغرد. ---------- ۱۶۲۶
باشغردیه. ---------- ۱۶۲۷
باشق. ---------- ۱۶۲۷
باشقاق. ---------- ۱۶۲۷
باشقر. ---------- ۱۶۲۷
باشقر. ---------- ۱۶۲۸
باشقرد. ---------- ۱۶۲۸
باشقرود. ---------- ۱۶۲۸
باش قشلاق. ---------- ۱۶۲۸
باش قشلاق. ---------- ۱۶۲۸
باش قلعه. ---------- ۱۶۲۹
باش قورتاران. ---------- ۱۶۲۹
باشقه. ---------- ۱۶۲۹
باشک. ---------- ۱۶۲۹
باش کردن. ---------- ۱۶۲۹
باشکند. ---------- ۱۶۲۹
باشکند. ---------- ۱۶۲۹
باش کند. ---------- ۱۶۳۰
باش کند. ---------- ۱۶۳۰
باشکو. ---------- ۱۶۳۰
باشکون. ---------- ۱۶۳۰

باشکونه. ----- ۱۶۳۰
باشکیر. ----- ۱۶۳۰
باشکیرستان. ----- ۱۶۳۰
باشگاه. ----- ۱۶۳۰
باشگل. ----- ۱۶۳۱
باشگو. ----- ۱۶۳۱
باشگوگ. ----- ۱۶۳۱
باشگون. ----- ۱۶۳۱
باشگونگی. ----- ۱۶۳۱
باشگونه. ----- ۱۶۳۱
باشگونه کردن. ----- ۱۶۳۲
باشلاب. ----- ۱۶۳۲
باشلامبشلو. ----- ۱۶۳۲
باشلق. ----- ۱۶۳۲
باشلنگ. ----- ۱۶۳۲
باشلیغ. ----- ۱۶۳۳
باشلیق. ----- ۱۶۳۳
باشلیه. ----- ۱۶۳۳
باشماغچی. ----- ۱۶۳۳
باشماق. ----- ۱۶۳۳
باشماق. ----- ۱۶۳۳
باشماق. ----- ۱۶۳۳
باشماق. ----- ۱۶۳۳
باشماق. ----- ۱۶۳۴

باشماقچی. ----- ۱۶۳۴
باش محله. ----- ۱۶۳۴
باشمقچی. ----- ۱۶۳۴
باشمقچی زاده. ----- ۱۶۳۴
باشمقدار. ----- ۱۶۳۴
باشمنان. ----- ۱۶۳۴
باشمنانی. ----- ۱۶۳۴
باشمنانی. ----- ۱۶۳۵
باشمنایا. ----- ۱۶۳۵
باشمه. ----- ۱۶۳۵
باشمه. ----- ۱۶۳۵
باشمیلهٔ. ----- ۱۶۳۵
باشنامه. ----- ۱۶۳۵
باشنان. ----- ۱۶۳۵
باشنان. ----- ۱۶۳۶
باشنانی. ----- ۱۶۳۶
باشنانی. ----- ۱۶۳۶
باشندگان. ----- ۱۶۳۶
باشنده. ----- ۱۶۳۶
باشنک. ----- ۱۶۳۶
باشنگ. ----- ۱۶۳۶
باشنگان. ----- ۱۶۳۷
باشنه. ----- ۱۶۳۷
باشنین. ----- ۱۶۳۷

باشو. ----- ۱۶۳۷
باشو. ----- ۱۶۳۷
باشو. ----- ۱۶۳۷
باشوان. ----- ۱۶۳۷
باشوشیناک. ----- ۱۶۳۸
باشوکی. ----- ۱۶۳۸
باشومون. ----- ۱۶۳۸
باشومون. ----- ۱۶۳۸
باشومه. ----- ۱۶۳۸
باشه. ----- ۱۶۳۸
باشه. ----- ۱۶۳۹
باشه. ----- ۱۶۳۹
باشه انداختن. ----- ۱۶۳۹
باشهء فلک. ----- ۱۶۴۰
باشی. ----- ۱۶۴۰
باشی. ----- ۱۶۴۱
باشیا. ----- ۱۶۴۱
باشی بوزوق. ----- ۱۶۴۱
باشی پشتی. ----- ۱۶۴۱
باشیدن. ----- ۱۶۴۱
باشیده. ----- ۱۶۴۲
باشیر. ----- ۱۶۴۲
باشین. ----- ۱۶۴۲
باشین. ----- ۱۶۴۲

باشین. ---------- ۱۶۴۲
باشینان. ---------- ۱۶۴۲
باشینانی. ---------- ۱۶۴۲
باشینانی. ---------- ۱۶۴۲
باش یوزخه. ---------- ۱۶۴۲
باصبده. ---------- ۱۶۴۳
باصبرین. ---------- ۱۶۴۳
باصدی. ---------- ۱۶۴۳
باصدی حاج یاران. ---------- ۱۶۴۳
باصر. ---------- ۱۶۴۳
باصر. ---------- ۱۶۴۴
باصر. ---------- ۱۶۴۴
باصر. ---------- ۱۶۴۴
باصر کلا. ---------- ۱۶۴۴
باصره. ---------- ۱۶۴۴
باصری. ---------- ۱۶۴۵
باصری. ---------- ۱۶۴۵
باصری. ---------- ۱۶۴۵
باصری. ---------- ۱۶۴۵
باصفا. ---------- ۱۶۴۵
باصفت. ---------- ۱۶۴۵
باصفرا. ---------- ۱۶۴۶
باصلوخان. ---------- ۱۶۴۶
باصلوی. ---------- ۱۶۴۶

باصور. ----- ۱۶۴۶
باضع. ----- ۱۶۴۶
باضع. ----- ۱۶۴۶
باضعهٔ. ----- ۱۶۴۷
باضک. ----- ۱۶۴۷
باضوض. ----- ۱۶۴۷
باضهٔ. ----- ۱۶۴۷
باط. ----- ۱۶۴۷
باط. ----- ۱۶۴۷
باطاسیطیس. ----- ۱۶۴۷
باطان. ----- ۱۶۴۷
باطان. ----- ۱۶۴۷
باطان. ----- ۱۶۴۸
باطاننحی. ----- ۱۶۴۸
باطئه. ----- ۱۶۴۸
باط باط. ----- ۱۶۴۸
باطح. ----- ۱۶۴۸
باطخ. ----- ۱۶۴۸
باطرقان. ----- ۱۶۴۸
باطرقانی. ----- ۱۶۴۸
باطرقانی. ----- ۱۶۴۹
باطرقانی. ----- ۱۶۴۹
باطرنجی. ----- ۱۶۴۹
باطرون. ----- ۱۶۴۹

باطرون. ----- ۱۶۴۹
باطری. ----- ۱۶۴۹
باطری ساز. ----- ۱۶۵۰
باطری سازی. ----- ۱۶۵۰
باطس. ----- ۱۶۵۰
باطسه. ----- ۱۶۵۰
باطش. ----- ۱۶۵۰
باطل. ----- ۱۶۵۰
باطل. ----- ۱۶۵۱
باطلاق. ----- ۱۶۵۲
باطلاق. ----- ۱۶۵۲
باطلاق جزموریان. ----- ۱۶۵۲
باطلاق گاوخونی. ----- ۱۶۵۲
باطلاقی. ----- ۱۶۵۲
باطل السحر. ----- ۱۶۵۲
باطلانه. ----- ۱۶۵۲
باطل پرست. ----- ۱۶۵۲
باطل پرور. ----- ۱۶۵۳
باطل پیشه. ----- ۱۶۵۳
باطل خوار. ----- ۱۶۵۳
باطل ستیز. ----- ۱۶۵۳
باطل شدن. ----- ۱۶۵۳
باطل کردن. ----- ۱۶۵۴
باطل گرداندن. ----- ۱۶۵۴

باطل گردانیدن. ----- ۱۶۵۴
باطل گردیدن. ----- ۱۶۵۴
باطل گفتن. ----- ۱۶۵۴
باطل نیوش. ----- ۱۶۵۵
باطله. ----- ۱۶۵۵
باطلینوس. ----- ۱۶۵۵
باطلیهٔ. ----- ۱۶۵۵
باطن. ----- ۱۶۵۵
باطن. ----- ۱۶۵۶
باطناً. ----- ۱۶۵۶
باطن بین. ----- ۱۶۵۶
باطنوز. ----- ۱۶۵۷
باطنوز. ----- ۱۶۵۷
باطنهٔ. ----- ۱۶۵۷
باطنهٔ. ----- ۱۶۵۷
باطنی. ----- ۱۶۵۷
باطنی. ----- ۱۶۵۷
باطنی. ----- ۱۶۵۷
باطنیون. ----- ۱۶۵۸
باطنیه. ----- ۱۶۵۸
باطو. ----- ۱۶۶۲
باطوس. ----- ۱۶۶۲
باطوقان. ----- ۱۶۶۲
باطولی. ----- ۱۶۶۲

باطوم. ----- ۱۶۶۲
باطوم. ----- ۱۶۶۲
باطون. ----- ۱۶۶۳
باطون. ----- ۱۶۶۳
باطون. ----- ۱۶۶۳
باطیسه. ----- ۱۶۶۳
باطیه. ----- ۱۶۶۳
باظرنوح. ----- ۱۶۶۴
باع. ----- ۱۶۶۴
باعث. ----- ۱۶۶۵
باعث. ----- ۱۶۶۵
باعث بن صریم. ----- ۱۶۶۵
باعثة. ----- ۱۶۶۵
باعثیة. ----- ۱۶۶۵
باعج. ----- ۱۶۶۵
باعجة. ----- ۱۶۶۶
باعجة. ----- ۱۶۶۶
باعد. ----- ۱۶۶۶
باعذرا. ----- ۱۶۶۶
باعذری. ----- ۱۶۶۶
باعربای. ----- ۱۶۶۶
باعربایا. ----- ۱۶۶۶
باعرضه. ----- ۱۶۶۶
باعز. ----- ۱۶۶۷

باعشن. ----- ۱۶۶۷
باعشن. ----- ۱۶۶۷
باعشیقا. ----- ۱۶۶۷
باعق. ----- ۱۶۶۷
باعقوبا. ----- ۱۶۶۷
باعقوبی. ----- ۱۶۶۷
باعقوبی. ----- ۱۶۶۸
باعک. ----- ۱۶۶۸
باعلوی. ----- ۱۶۶۸
باعلوی. ----- ۱۶۶۸
باعلوی. ----- ۱۶۶۸
باعلوی. ----- ۱۶۶۹
باعلوی. ----- ۱۶۶۹
باعلوی. ----- ۱۶۶۹
باعلوی. ----- ۱۶۶۹
باعلوی. ----- ۱۶۶۹
باعلوی. ----- ۱۶۶۹
باعلی آباد. ----- ۱۶۶۹
باعو. ----- ۱۶۶۹
باعوباب. ----- ۱۶۷۰
باعوث. ----- ۱۶۷۰
باعور. ----- ۱۶۷۰
باعورا. ----- ۱۶۷۰
باعوض. ----- ۱۶۷۰

باعون. ----- ۱۶۷۰
باعونی. ----- ۱۶۷۱
باعونی. ----- ۱۶۷۱
باعونی. ----- ۱۶۷۱
باعونیه. ----- ۱۶۷۱
باعهٔ. ----- ۱۶۷۱
باعهٔ. ----- ۱۶۷۱
باعیناثا. ----- ۱۶۷۱
باغ. ----- ۱۶۷۲
باغ. ----- ۱۶۷۳
باغٍ. ----- ۱۶۷۳
باغ. ----- ۱۶۷۴
باغ. ----- ۱۶۷۴
باغ. ----- ۱۶۷۴
باغ. ----- ۱۶۷۴
باغ. ----- ۱۶۷۴
باغ. ----- ۱۶۷۵
باغ. ----- ۱۶۷۵
باغ. ----- ۱۶۷۵
باغ آخوندلی لی. ----- ۱۶۷۵
باغ آسیا. ----- ۱۶۷۵
باغ آقا. ----- ۱۶۷۵
باغ آهو. ----- ۱۶۷۵
باغابر. ----- ۱۶۷۵

باغات. ----- ۱۶۷۶
باغات. ----- ۱۶۷۶
باغات. ----- ۱۶۷۶
باغات. ----- ۱۶۷۶
باغان. ----- ۱۶۷۶
باغان. ----- ۱۶۷۶
باغان. ----- ۱۶۷۷
باغان. ----- ۱۶۷۷
باغان. ----- ۱۶۷۷
باغان. ----- ۱۶۷۷
باغان. ----- ۱۶۷۷
باغان. ----- ۱۶۷۷
باغان. ----- ۱۶۷۷
باغایه. ----- ۱۶۷۸
باغایی. ----- ۱۶۷۸
باغایی. ----- ۱۶۷۸
باغ ابراهیم. ----- ۱۶۷۸
باغ ابریشم. ----- ۱۶۷۸
باغ ابهل. ----- ۱۶۷۸
باغ اتابک. ----- ۱۶۷۸
باغ احمد. ----- ۱۶۷۹
باغ احمددیل. ----- ۱۶۷۹
باغ احمدسیاه. ----- ۱۶۷۹
باغ ادریس. ----- ۱۶۷۹
باغ ادریس. ----- ۱۶۷۹

باغ ارسلان. ----- ۱۶۷۹
باغ ارسلانی. ----- ۱۶۷۹
باغ ارم. ----- ۱۶۷۹
باغ ارم. ----- ۱۶۸۰
باغ استلک. ----- ۱۶۸۰
باغ استه. ----- ۱۶۸۰
باغ اسحاق بن عمران. ----- ۱۶۸۰
باغ اقبال آباد. ----- ۱۶۸۰
باغ اقبال آباد. ----- ۱۶۸۰
باغ الماس. ----- ۱۶۸۰
باغ امیر. ----- ۱۶۸۱
باغ امیربکنده. ----- ۱۶۸۱
باغ امیرشاهی. ----- ۱۶۸۱
باغ انار. ----- ۱۶۸۱
باغ انار. ----- ۱۶۸۱
باغ انجیر کوره. ----- ۱۶۸۱
باغ انگوری. ----- ۱۶۸۱
باغ انگوری. ----- ۱۶۸۲
باغ اوجان. ----- ۱۶۸۲
باغ بابائی. ----- ۱۶۸۲
باغ بابوئیه. ----- ۱۶۸۲
باغباد. ----- ۱۶۸۲
باغباده. ----- ۱۶۸۲
باغ باشوئیه. ----- ۱۶۸۲

باغ بالا. ----- ۱۶۸۲
باغ بالا. ----- ۱۶۸۳
باغ بالا. ----- ۱۶۸۳
باغبان. ----- ۱۶۸۳
باغبان. ----- ۱۶۸۳
باغبان. ----- ۱۶۸۴
باغبان. ----- ۱۶۸۴
باغبان. ----- ۱۶۸۴
باغبانان. ----- ۱۶۸۴
باغبانان. ----- ۱۶۸۴
باغبانان. ----- ۱۶۸۴
باغبانان بالا. ----- ۱۶۸۴
باغبانان پایین. ----- ۱۶۸۵
باغبان باشی. ----- ۱۶۸۵
باغبان کلا. ----- ۱۶۸۵
باغبان کلا. ----- ۱۶۸۵
باغبان محله. ----- ۱۶۸۵
باغبان محله. ----- ۱۶۸۵
باغبانی. ----- ۱۶۸۵
باغبانی کردن. ----- ۱۶۸۶
باغبانی نمودن. ----- ۱۶۸۶
باغ بخشی. ----- ۱۶۸۶
باغ بدره. ----- ۱۶۸۶
باغ برآفتاب. ----- ۱۶۸۶

باغ برج. ----- ۱۶۸۶
باغ بزرگ. ----- ۱۶۸۶
باغ بزم. ----- ۱۶۸۷
باغ بکر. ----- ۱۶۸۷
باغ بلبل. ----- ۱۶۸۷
باغ بمید. ----- ۱۶۸۷
باغ بندادی. ----- ۱۶۸۷
باغ بهادران. ----- ۱۶۸۷
باغ بهارستان. ----- ۱۶۸۸
باغ به بین. ----- ۱۶۸۸
باغ بهجت آباد. ----- ۱۶۸۸
باغ بهزاد. ----- ۱۶۸۸
باغ بهشت. ----- ۱۶۸۸
باغ بهشت. ----- ۱۶۸۸
باغ بهشتی. ----- ۱۶۸۹
باغ بهلگرد. ----- ۱۶۸۹
باغ بیابان. ----- ۱۶۸۹
باغ بید. ----- ۱۶۸۹
باغ بیدادی. ----- ۱۶۸۹
باغ بیرام آباد. ----- ۱۶۸۹
باغ بیشه. ----- ۱۶۸۹
باغ بیگلربیگی. ----- ۱۶۹۰
باغ بین. ----- ۱۶۹۰
باغ پاسلاد. ----- ۱۶۹۰

باغ پایین. ----- ۱۶۹۰
باغ پشم. ----- ۱۶۹۰
باغ پشمی. ----- ۱۶۹۰
باغ پیر. ----- ۱۶۹۰
باغ پیرا. ----- ۱۶۹۱
باغ پیروزی. ----- ۱۶۹۱
باغ تاج. ----- ۱۶۹۱
باغ تاج آباد. ----- ۱۶۹۱
باغ تاج آباد. ----- ۱۶۹۱
باغتان. ----- ۱۶۹۱
باغ تخت. ----- ۱۶۹۲
باغ تخت قاجاریه. ----- ۱۶۹۲
باغ تخت قراچه. ----- ۱۶۹۲
باغ تخت قراچه. ----- ۱۶۹۲
باغ تخته. ----- ۱۶۹۲
باغ ترنجی. ----- ۱۶۹۲
باغ تره. ----- ۱۶۹۲
باغ تیر. ----- ۱۶۹۳
باغج. ----- ۱۶۹۳
باغجان. ----- ۱۶۹۳
باغ جانی. ----- ۱۶۹۳
باغ جایدر. ----- ۱۶۹۳
باغ جدید. ----- ۱۶۹۳
باغجر. ----- ۱۶۹۳

باغ جزنوئیه. ----- ۱۶۹۴
باغ جعفر. ----- ۱۶۹۴
باغ جعفری. ----- ۱۶۹۴
باغجقاز. ----- ۱۶۹۴
باغ جلودار. ----- ۱۶۹۴
باغ جمال. ----- ۱۶۹۴
باغ جمال. ----- ۱۶۹۴
باغ جنت. ----- ۱۶۹۴
باغ جنت. ----- ۱۶۹۵
باغ جنت. ----- ۱۶۹۵
باغ جهان آرا. ----- ۱۶۹۵
باغ جهانشاهی. ----- ۱۶۹۵
باغ جهان نما. ----- ۱۶۹۵
باغچ. ----- ۱۶۹۵
باغ چاه سرخ. ----- ۱۶۹۵
باغ چله. ----- ۱۶۹۶
باغ چله. ----- ۱۶۹۶
باغ چمک. ----- ۱۶۹۶
باغ چنار. ----- ۱۶۹۶
باغ چنار. ----- ۱۶۹۶
باغچوان. ----- ۱۶۹۶
باغ چوپان. ----- ۱۶۹۷
باغچه. ----- ۱۶۹۷
باغچه. ----- ۱۶۹۷

باغچه. ----- ۱۶۹۷
باغچه. ----- ۱۶۹۷
باغچه. ----- ۱۶۹۸
باغچه. ----- ۱۶۹۸
باغچه. ----- ۱۶۹۸
باغچه. ----- ۱۶۹۸
باغچه. ----- ۱۶۹۸
باغچه. ----- ۱۶۹۸
باغچهء اطفال. ----- ۱۶۹۸
باغچهء اللهقلی. ----- ۱۶۹۹
باغچه بستن. ----- ۱۶۹۹
باغچه بند. ----- ۱۶۹۹
باغچه بندی. ----- ۱۶۹۹
باغچه بندی کردن. ----- ۱۶۹۹
باغچه بنه. ----- ۱۶۹۹
باغچهء پاشا. ----- ۱۶۹۹
باغچه جیق. ----- ۱۷۰۰
باغچه جیق. ----- ۱۷۰۰
باغچه جیک. ----- ۱۷۰۰
باغچه چوق. ----- ۱۷۰۰
باغچه روک. ----- ۱۷۰۰
باغچه سرا. ----- ۱۷۰۰
باغچه سرا. ----- ۱۷۰۰
باغچه سرا. ----- ۱۷۰۱

باغچه سرای. ----- ۱۷۰۱
باغچهء سلیمان. ----- ۱۷۰۱
باغچهء سلیمانی. ----- ۱۷۰۱
باغچه غار. ----- ۱۷۰۱
باغ چهلستون. ----- ۱۷۰۱
باغچه مریم. ----- ۱۷۰۲
باغچهءملا. ----- ۱۷۰۲
باغچه میشه. ----- ۱۷۰۲
باغچی شور. ----- ۱۷۰۲
باغ چین. ----- ۱۷۰۲
باغ حاجبی. ----- ۱۷۰۳
باغ حاجی. ----- ۱۷۰۳
باغ حبیب الله. ----- ۱۷۰۳
باغ حسن قر. ----- ۱۷۰۳
باغ حسین. ----- ۱۷۰۳
باغ حسین بیگ. ----- ۱۷۰۴
باغ حسینی. ----- ۱۷۰۴
باغ حصار. ----- ۱۷۰۴
باغ حوض. ----- ۱۷۰۴
باغ خانک. ----- ۱۷۰۴
باغ خدا. ----- ۱۷۰۴
باغ خراب. ----- ۱۷۰۴
باغ خرم. ----- ۱۷۰۴
باغ خرمک. ----- ۱۷۰۵

باغ خسرو. ----- ۱۷۰۵
باغ خشک. ----- ۱۷۰۵
باغ خلد. ----- ۱۷۰۵
باغ خلیفه. ----- ۱۷۰۵
باغ خواص. ----- ۱۷۰۵
باغ خوبانه. ----- ۱۷۰۵
باغ خونی. ----- ۱۷۰۶
باغ خیرات. ----- ۱۷۰۶
باغ داد. ----- ۱۷۰۶
باغ دار. ----- ۱۷۰۶
باغ داری. ----- ۱۷۰۶
باغ در. ----- ۱۷۰۶
باغ دراز. ----- ۱۷۰۶
باغ دره. ----- ۱۷۰۷
باغ دره. ----- ۱۷۰۷
باغ دره سی. ----- ۱۷۰۷
باغ دشت. ----- ۱۷۰۷
باغ دشت. ----- ۱۷۰۷
باغ دشت. ----- ۱۷۰۷
باغ دلگشا. ----- ۱۷۰۸
باغ دلگشا. ----- ۱۷۰۸
باغ دولاب. ----- ۱۷۰۸
باغ دولت آباد. ----- ۱۷۰۸
باغده. ----- ۱۷۰۸

باغ دهک. ----- ۱۷۰۸
باغ دهنه بند. ----- ۱۷۰۸
باغ دهوک. ----- ۱۷۰۹
باغر. ----- ۱۷۰۹
باغر. ----- ۱۷۰۹
باغراچ گول. ----- ۱۷۰۹
باغراداس. ----- ۱۷۰۹
باغ راهی. ----- ۱۷۰۹
باغ راهی رورک. ----- ۱۷۱۰
باغ رباح. ----- ۱۷۱۰
باغ رزان. ----- ۱۷۱۰
باغ رزان. ----- ۱۷۱۰
باغ رستم. ----- ۱۷۱۰
باغرغان. ----- ۱۷۱۰
باغ رفیع. ----- ۱۷۱۰
باغ رنگین. ----- ۱۷۱۰
باغره. ----- ۱۷۱۱
باغز. ----- ۱۷۱۱
باغز. ----- ۱۷۱۱
باغ زاغان. ----- ۱۷۱۱
باغ زبیده. ----- ۱۷۱۲
باغ زرشک. ----- ۱۷۱۲
باغ زکریا. ----- ۱۷۱۲
باغ زندان. ----- ۱۷۱۲

باغ زینب. ----- ۱۷۱۳
باغ زینب. ----- ۱۷۱۳
باغزیه. ----- ۱۷۱۳
باغ ساباط. ----- ۱۷۱۳
باغ سالار. ----- ۱۷۱۳
باغ ساویا. ----- ۱۷۱۳
باغ سبز نمودن. ----- ۱۷۱۳
باغ سپهسالار. ----- ۱۷۱۴
باغ سپهسالار. ----- ۱۷۱۴
باغ سپید. ----- ۱۷۱۴
باغ سپید. ----- ۱۷۱۴
باغ سپید. ----- ۱۷۱۴
باغستان. ----- ۱۷۱۴
باغستان. ----- ۱۷۱۴
باغستان. ----- ۱۷۱۴
باغستان. ----- ۱۷۱۵
باغستان. ----- ۱۷۱۵
باغستان. ----- ۱۷۱۵
باغستان گشتاسب. ----- ۱۷۱۵
باغستان نعیماباد. ----- ۱۷۱۵
باغستان و داغستان. ----- ۱۷۱۵
باغ سخا. ----- ۱۷۱۵
باغ سرآسیاب. ----- ۱۷۱۶
باغ سرافراز. ----- ۱۷۱۶

باغ سرای. ----- ۱۷۱۶
باغ سربند. ----- ۱۷۱۶
باغ سربند. ----- ۱۷۱۶
باغ سرخ. ----- ۱۷۱۶
باغ سرخ. ----- ۱۷۱۷
باغ سعادت آباد. ----- ۱۷۱۷
باغ سعادت آباد. ----- ۱۷۱۷
باغ سفید. ----- ۱۷۱۷
باغ سفیددار. ----- ۱۷۱۷
باغ سنگان. ----- ۱۷۱۷
باغ سنگی. ----- ۱۷۱۸
باغ سیاووشان. ----- ۱۷۱۸
باغ سیاه. ----- ۱۷۱۸
باغش. ----- ۱۷۱۸
باغش. ----- ۱۷۱۸
باغش. ----- ۱۷۱۸
باغ شادیاخ. ----- ۱۷۱۹
باغ شالامار. ----- ۱۷۱۹
باغشاه. ----- ۱۷۱۹
باغشاه. ----- ۱۷۱۹
باغشاه. ----- ۱۷۱۹
باغشاه. ----- ۱۷۲۰
باغشاه. ----- ۱۷۲۰
باغشاه. ----- ۱۷۲۰

باغشاه. ----- ۱۷۲۰
باغشاه. ----- ۱۷۲۰
باغشاه. ----- ۱۷۲۰
باغشاه. ----- ۱۷۲۰
باغشاه. ----- ۱۷۲۱
باغ شاهزاده. ----- ۱۷۲۱
باغشاه کهنه. ----- ۱۷۲۱
باغشاهی. ----- ۱۷۲۱
باغشاهی. ----- ۱۷۲۱
باغشت. ----- ۱۷۲۱
باغشجرد. ----- ۱۷۲۱
باغ شعیب. ----- ۱۷۲۲
باغ شعیب. ----- ۱۷۲۲
باغ شکری. ----- ۱۷۲۲
باغشگرد. ----- ۱۷۲۲
باغ شلواران. ----- ۱۷۲۲
باغ شمال. ----- ۱۷۲۲
باغ شمال. ----- ۱۷۲۲
باغ شمس الدین ترخان. ----- ۱۷۲۳
باغ شوران. ----- ۱۷۲۳
باغ شهاب. ----- ۱۷۲۳
باغ شهباز. ----- ۱۷۲۳
باغ شهر. ----- ۱۷۲۳
باغ شهریار. ----- ۱۷۲۳

باغشی. ----- ۱۷۲۳
باغشی. ----- ۱۷۲۳
باغ شیخ. ----- ۱۷۲۴
باغ شیخان. ----- ۱۷۲۴
باغ شیخ سیسی. ----- ۱۷۲۴
باغ شیخ کمال. ----- ۱۷۲۴
باغ شیرین. ----- ۱۷۲۴
باغ شیرین. ----- ۱۷۲۵
باغشیقا. ----- ۱۷۲۵
باغ صبا. ----- ۱۷۲۵
باغ صدهزار. ----- ۱۷۲۵
باغ صدهزاره. ----- ۱۷۲۵
باغ صفا. ----- ۱۷۲۵
باغ صوفیان. ----- ۱۷۲۵
باغض. ----- ۱۷۲۵
باغ طغاشاهی. ----- ۱۷۲۶
باغ طیقون. ----- ۱۷۲۶
باغ عاد. ----- ۱۷۲۶
باغ عادلیه. ----- ۱۷۲۶
باغ عالی. ----- ۱۷۲۶
باغ عباس. ----- ۱۷۲۶
باغ عباس آباد. ----- ۱۷۲۶
باغ عباس آباد. ----- ۱۷۲۷
باغ عباس آباد. ----- ۱۷۲۷

باغ عباسی. ----- ۱۷۲۷
باغ عبدالباقی. ----- ۱۷۲۷
باغ عبدالرحمن. ----- ۱۷۲۷
باغ عبدالعزیز. ----- ۱۷۲۷
باغ عبدالله. ----- ۱۷۲۷
باغ عبدشاه. ----- ۱۷۲۷
باغ عدنانی. ----- ۱۷۲۸
باغ عزآباد. ----- ۱۷۲۸
باغ علاء . ----- ۱۷۲۸
باغ علی بالا. ----- ۱۷۲۸
باغ علی پایین. ----- ۱۷۲۸
باغ علیشاه. ----- ۱۷۲۹
باغ علیشیر. ----- ۱۷۲۹
باغ علیشیر. ----- ۱۷۲۹
باغ علیشیر. ----- ۱۷۲۹
باغ عمرولیث. ----- ۱۷۲۹
باغ عوض. ----- ۱۷۲۹
باغ عیش آباد. ----- ۱۷۲۹
باغ فتح آباد. ----- ۱۷۳۰
باغ فخروئیه. ----- ۱۷۳۰
باغ فراجرد. ----- ۱۷۳۰
باغ فردوس. ----- ۱۷۳۰
باغ فردوس. ----- ۱۷۳۰
باغ فرعون. ----- ۱۷۳۰

باغ فلاسان. ----- ۱۷۳۱
باغ فلک. ----- ۱۷۳۱
باغ فیروز. ----- ۱۷۳۱
باغ فیروزی. ----- ۱۷۳۱
باغ فیروزی. ----- ۱۷۳۱
باغ فیض. ----- ۱۷۳۱
باغ فیل. ----- ۱۷۳۲
باغ فین. ----- ۱۷۳۲
باغ قاهره. ----- ۱۷۳۲
باغ قتلغ. ----- ۱۷۳۲
باغ قدس. ----- ۱۷۳۲
باغ قدیم علی. ----- ۱۷۳۳
باغ قراتوپه. ----- ۱۷۳۳
باغ قروق. ----- ۱۷۳۳
باغک. ----- ۱۷۳۳
باغک. ----- ۱۷۳۳
باغک. ----- ۱۷۳۳
باغک. ----- ۱۷۳۴
باغک. ----- ۱۷۳۴
باغک. ----- ۱۷۳۴
باغک. ----- ۱۷۳۴
باغک. ----- ۱۷۳۴
باغک. ----- ۱۷۳۴
باغ کاج. ----- ۱۷۳۵

باغ کاران. ----- ۱۷۳۵
باغ کبیر. ----- ۱۷۳۵
باغ کچه. ----- ۱۷۳۵
باغ کرم بیک. ----- ۱۷۳۵
باغ کرید. ----- ۱۷۳۶
باغ کشمیر بالا. ----- ۱۷۳۶
باغ کشمیر پائین. ----- ۱۷۳۶
باغ کلاله. ----- ۱۷۳۶
باغ کمال. ----- ۱۷۳۶
باغ کمال. ----- ۱۷۳۶
باغ کمش. ----- ۱۷۳۷
باغ کمه. ----- ۱۷۳۷
باغ کند. ----- ۱۷۳۷
باغ کوه با رودآب. ----- ۱۷۳۷
باغکی. ----- ۱۷۳۷
باغکی. ----- ۱۷۳۷
باغگاه. ----- ۱۷۳۷
باغگاه. ----- ۱۷۳۷
باغ گبری. ----- ۱۷۳۸
باغ گجک. ----- ۱۷۳۸
باغ گرشاسبی. ----- ۱۷۳۸
باغ گرن. ----- ۱۷۳۸
باغ گل. ----- ۱۷۳۸
باغ گل افشان. ----- ۱۷۳۸

باغ گلبن. ----- ۱۷۳۹
باغ گلشن. ----- ۱۷۳۹
باغ گلشن. ----- ۱۷۳۹
باغ گلشن. ----- ۱۷۳۹
باغ گلون. ----- ۱۷۳۹
باغ گنبه. ----- ۱۷۳۹
باغ گندم. ----- ۱۷۳۹
باغ گوک. ----- ۱۷۴۰
باغ گیو. ----- ۱۷۴۰
باغل. ----- ۱۷۴۰
باغلار. ----- ۱۷۴۰
باغ لاستان. ----- ۱۷۴۰
باغ لالا. ----- ۱۷۴۰
باغ لایستان. ----- ۱۷۴۰
باغ لردی. ----- ۱۷۴۰
باغلو. ----- ۱۷۴۱
باغلوجه. ----- ۱۷۴۱
باغلوجه. ----- ۱۷۴۱
باغلوجه. ----- ۱۷۴۱
باغلوجه. ----- ۱۷۴۱
باغلوجه. ----- ۱۷۴۱
باغلوجه. ----- ۱۷۴۲
باغلوجه سردار. ----- ۱۷۴۲
باغلوچه. ----- ۱۷۴۲

باغله. ----- ۱۷۴۲
باغله. ----- ۱۷۴۲
باغلی. ----- ۱۷۴۳
باغ لیل و نهار. ----- ۱۷۴۳
باغلی ماراما. ----- ۱۷۴۳
باغ مالان. ----- ۱۷۴۳
باغ مجنون. ----- ۱۷۴۳
باغ محله. ----- ۱۷۴۳
باغ محمدآباد. ----- ۱۷۴۳
باغ محمداحمد. ----- ۱۷۴۴
باغ محمد میرک. ----- ۱۷۴۴
باغ محمودی. ----- ۱۷۴۴
باغ مختار. ----- ۱۷۴۴
باغ مراد. ----- ۱۷۴۴
باغ مرزبان. ----- ۱۷۴۴
باغ مرغزار. ----- ۱۷۴۴
باغ مزار. ----- ۱۷۴۵
باغ مشیز. ----- ۱۷۴۵
باغ مصلی. ----- ۱۷۴۵
باغ مطر. ----- ۱۷۴۵
باغ معد. ----- ۱۷۴۵
باغ معدن. ----- ۱۷۴۵
باغ معروف. ----- ۱۷۴۵
باغ معیر. ----- ۱۷۴۵

باغ مقاتل. ----- ۱۷۴۶
باغ ملا. ----- ۱۷۴۶
باغ ملا. ----- ۱۷۴۶
باغ ملا. ----- ۱۷۴۶
باغ ملک. ----- ۱۷۴۶
باغ ملک. ----- ۱۷۴۶
باغ ملک. ----- ۱۷۴۷
باغ ملک. ----- ۱۷۴۷
باغ ملی. ----- ۱۷۴۷
باغ ملی. ----- ۱۷۴۷
باغ موری. ----- ۱۷۴۷
باغ موریان. ----- ۱۷۴۷
باغ مولائی. ----- ۱۷۴۸
باغ مؤیدی. ----- ۱۷۴۸
باغمهٔ. ----- ۱۷۴۸
باغ مهتر علیشاه. ----- ۱۷۴۸
باغ مهر. ----- ۱۷۴۸
باغ میان. ----- ۱۷۴۸
باغ میدان. ----- ۱۷۴۸
باغ میدان. ----- ۱۷۴۸
باغ میراخور. ----- ۱۷۴۹
باغ میران. ----- ۱۷۴۹
باغ میران. ----- ۱۷۴۹
باغ میربیک. ----- ۱۷۴۹

باغ میر علی داد. ----- ۱۷۴۹
باغ میری. ----- ۱۷۴۹
باغ میری لوشه. ----- ۱۷۴۹
باغ میشه. ----- ۱۷۵۰
باغن. ----- ۱۷۵۰
باغناباد. ----- ۱۷۵۰
باغنابادی. ----- ۱۷۵۰
باغنابادی. ----- ۱۷۵۰
باغ نار. ----- ۱۷۵۰
باغ نارنجی. ----- ۱۷۵۰
باغ نارنجی. ----- ۱۷۵۱
باغ ناصری. ----- ۱۷۵۱
باغ ناظر. ----- ۱۷۵۱
باغ نایب. ----- ۱۷۵۱
باغ نباتات. ----- ۱۷۵۱
باغنج. ----- ۱۷۵۱
باغ نجمیه. ----- ۱۷۵۱
باغند. ----- ۱۷۵۱
باغند. ----- ۱۷۵۲
باغند. ----- ۱۷۵۲
باغنده. ----- ۱۷۵۲
باغندی. ----- ۱۷۵۲
باغندی. ----- ۱۷۵۲
باغندی. ----- ۱۷۵۲

باغ نرگس. ----- ۱۷۵۳
باغ نسترن. ----- ۱۷۵۳
باغ نسیم. ----- ۱۷۵۳
باغ نشاط. ----- ۱۷۵۳
باغ نصریه. ----- ۱۷۵۳
باغ نصیر. ----- ۱۷۵۳
باغ نظر. ----- ۱۷۵۳
باغ نظر. ----- ۱۷۵۴
باغ نظر. ----- ۱۷۵۴
باغ نظر. ----- ۱۷۵۴
باغ نظر. ----- ۱۷۵۴
باغ نظرگاه. ----- ۱۷۵۴
باغ نقش. ----- ۱۷۵۴
باغ نقش جهان. ----- ۱۷۵۴
باغ نگارستان. ----- ۱۷۵۵
باغ نمک. ----- ۱۷۵۵
باغ نو. ----- ۱۷۵۵
باغ نو. ----- ۱۷۵۵
باغ نو. ----- ۱۷۵۶
باغ نو. ----- ۱۷۵۶
باغ نو. ----- ۱۷۵۶
باغ نو. ----- ۱۷۵۶
باغ نو. ----- ۱۷۵۶
باغ نو. ----- ۱۷۵۶

باغ نو. ----- ۱۷۵۶
باغنه. ----- ۱۷۵۷
باغ نی. ----- ۱۷۵۷
باغو. ----- ۱۷۵۷
باغو. ----- ۱۷۵۷
باغو. ----- ۱۷۵۷
باغو. ----- ۱۷۵۷
باغو. ----- ۱۷۵۸
باغو. ----- ۱۷۵۸
باغوان. ----- ۱۷۵۸
باغوئیه. ----- ۱۷۵۸
باغوئیه. ----- ۱۷۵۸
باغوئیه. ----- ۱۷۵۸
باغوئیه. ----- ۱۷۵۸
باغ و برزن. ----- ۱۷۵۸
باغوت. ----- ۱۷۵۸
باغوت. ----- ۱۷۵۹
باغوث. ----- ۱۷۵۹
باغوجه. ----- ۱۷۵۹
باغوچه. ----- ۱۷۵۹
باغوچه ملاحسین. ----- ۱۷۵۹
باغ وحش. ----- ۱۷۵۹
باغ وحوش. ----- ۱۷۶۱
باغ وحوش. ----- ۱۷۶۱

باغو داده. ----- ۱۷۶۱
باغ و راغ. ----- ۱۷۶۱
باغ وردانروز. ----- ۱۷۶۱
باغ وزیر. ----- ۱۷۶۱
باغ وزیر. ----- ۱۷۶۱
باغوس. ----- ۱۷۶۲
باغ وسیع. ----- ۱۷۶۲
باغوش. ----- ۱۷۶۲
باغوش خوردن. ----- ۱۷۶۲
باغون. ----- ۱۷۶۲
باغون آباد. ----- ۱۷۶۲
باغویه. ----- ۱۷۶۳
باغهٔ. ----- ۱۷۶۳
باغهٔ. ----- ۱۷۶۳
باغهای معلق. ----- ۱۷۶۳
باغ هزارجریب. ----- ۱۷۶۳
باغ هزاردرخت. ----- ۱۷۶۳
باغ هشت در. ----- ۱۷۶۳
باغ هفت تن. ----- ۱۷۶۴
باغ هفت حوض. ----- ۱۷۶۴
باغ هلالی. ----- ۱۷۶۴
باغ هنر. ----- ۱۷۶۴
باغ هوتک. ----- ۱۷۶۴
باغی. ----- ۱۷۶۴

باغی. ----- ۱۷۶۵
باغی. ----- ۱۷۶۵
باغی. ----- ۱۷۶۵
باغی. ----- ۱۷۶۵
باغی. ----- ۱۷۶۵
باغی. ----- ۱۷۶۵
باغیادیش. ----- ۱۷۶۶
باغیرت. ----- ۱۷۶۶
باغ یری. ----- ۱۷۶۶
باغیسیانی. ----- ۱۷۶۶
باغ یعقوب. ----- ۱۷۶۶
باغ یعلی. ----- ۱۷۶۶
باغیک. ----- ۱۷۶۷
باغیکان. ----- ۱۷۶۷
باغیگری. ----- ۱۷۶۷
باغی محله. ----- ۱۷۶۷
باغین. ----- ۱۷۶۷
باغیهٔ. ----- ۱۷۶۸
باف. ----- ۱۷۶۸
باف. ----- ۱۷۶۸
باف. ----- ۱۷۶۸
بافت. ----- ۱۷۶۹
بافت. ----- ۱۷۶۹
بافت. ----- ۱۷۷۱

بافت. ----- ۱۷۷۲
بافت. ----- ۱۷۷۲
بافتان. ----- ۱۷۷۲
بافتان. ----- ۱۷۷۳
بافت برداری. ----- ۱۷۷۳
بافت برداشتن. ----- ۱۷۷۳
بافتحاس. ----- ۱۷۷۳
بافت شناس. ----- ۱۷۷۳
بافت شناسی. ----- ۱۷۷۳
بافتکار. ----- ۱۷۷۳
بافتگی. ----- ۱۷۷۴
بافتن. ----- ۱۷۷۴
بافتنی. ----- ۱۷۷۵
بافته. ----- ۱۷۷۵
باف چال. ----- ۱۷۷۵
بافخاری. ----- ۱۷۷۵
بافد. ----- ۱۷۷۵
بافدم. ----- ۱۷۷۶
بافدی. ----- ۱۷۷۶
بافر. ----- ۱۷۷۶
بافراست. ----- ۱۷۷۶
بافران. ----- ۱۷۷۶
بافرجن. ----- ۱۷۷۷
بافرغ. ----- ۱۷۷۷

بافرگ. ----- ۱۷۷۷
بافروغ. ----- ۱۷۷۷
بافره. ----- ۱۷۷۷
بافره. ----- ۱۷۷۷
بافرهنگ. ----- ۱۷۷۷
بافرهی. ----- ۱۷۷۸
بافرین. ----- ۱۷۷۸
بافضل. ----- ۱۷۷۸
بافضل. ----- ۱۷۷۸
بافضل. ----- ۱۷۷۸
بافضل. ----- ۱۷۷۸
بافضل. ----- ۱۷۷۸
بافضل. ----- ۱۷۷۹
بافق. ----- ۱۷۷۹
بافق. ----- ۱۷۷۹
بافق. ----- ۱۷۷۹
بافکار. ----- ۱۷۸۰
بافکی. ----- ۱۷۸۰
بافل. ----- ۱۷۸۰
بافن. ----- ۱۷۸۰
بافن. ----- ۱۷۸۰
بافن. ----- ۱۷۸۱
بافندگی. ----- ۱۷۸۱
بافنده. ----- ۱۷۸۱

بافنک. ----- ۱۷۸۱
بافنگ. ----- ۱۷۸۲
بافو. ----- ۱۷۸۲
بافور. ----- ۱۷۸۲
بافه. ----- ۱۷۸۲
بافی. ----- ۱۷۸۲
بافی. ----- ۱۷۸۲
بافی. ----- ۱۷۸۳
بافی. ----- ۱۷۸۳
بافیدن. ----- ۱۷۸۳
بافین. ----- ۱۷۸۳
بافیون. ----- ۱۷۸۳
بافیه. ----- ۱۷۸۳
بافیه. ----- ۱۷۸۳
باقٍ. ----- ۱۷۸۴
باقا. ----- ۱۷۸۴
باقات. ----- ۱۷۸۴
باقارا. ----- ۱۷۸۴
باقالا. ----- ۱۷۸۴
باقانی. ----- ۱۷۸۴
باقانی. ----- ۱۷۸۴
باقتره. ----- ۱۷۸۴
باقتریان. ----- ۱۷۸۴
باقتریانه. ----- ۱۷۸۵

باقچه. ----- ۱۷۸۵
باقخوس. ----- ۱۷۸۵
باقخیلید. ----- ۱۷۸۵
باقداری. ----- ۱۷۸۵
باقداری. ----- ۱۷۸۵
باقداری. ----- ۱۷۸۵
باقداری. ----- ۱۷۸۵
باقدرا. ----- ۱۷۸۵
باقدرایی. ----- ۱۷۸۶
باقدرایی. ----- ۱۷۸۶
باقدم. ----- ۱۷۸۶
باقر. ----- ۱۷۸۶
باقر. ----- ۱۷۸۶
باقر. ----- ۱۷۸۷
باقر. ----- ۱۷۸۷
باقر. ----- ۱۷۸۷
باقر. ----- ۱۷۸۷
باقر. ----- ۱۷۸۸
باقر. ----- ۱۷۸۸
باقر. ----- ۱۷۸۸
باقر. ----- ۱۷۸۸
باقر. ----- ۱۷۸۸
باقر. ----- ۱۷۸۸
باقر. ----- ۱۷۸۹

باقر. ---------- ۱۷۸۹
باقر. ---------- ۱۷۸۹
باقر. ---------- ۱۷۸۹
باقر. ---------- ۱۷۸۹
باقر. ---------- ۱۷۸۹
باقر. ---------- ۱۷۹۰
باقر. ---------- ۱۷۹۰
باقر. ---------- ۱۷۹۰
باقر. ---------- ۱۷۹۰
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۰
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۰
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۱
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۱
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۱
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۱
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۱
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۱
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۱
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۱
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۲
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۲
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۲
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۲
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۲
باقرآباد. ---------- ۱۷۹۲

باقرآباد. ----- ۱۷۹۲
باقرآباد. ----- ۱۷۹۳
باقرآباد. ----- ۱۷۹۳
باقرآباد. ----- ۱۷۹۳
باقرآباد. ----- ۱۷۹۳
باقرآباد. ----- ۱۷۹۳
باقرآباد. ----- ۱۷۹۴
باقرآباد. ----- ۱۷۹۴
باقرآباد. ----- ۱۷۹۴
باقرآباد. ----- ۱۷۹۴
باقرآباد. ----- ۱۷۹۴
باقرآباد. ----- ۱۷۹۴
باقرآباد. ----- ۱۷۹۴
باقرآباد. ----- ۱۷۹۴
باقرآباد. ----- ۱۷۹۵
باقرآباد. ----- ۱۷۹۵
باقرآباد. ----- ۱۷۹۵
باقرآباد. ----- ۱۷۹۵
باقرآباد. ----- ۱۷۹۵
باقرآباد. ----- ۱۷۹۵
باقرآباد. ----- ۱۷۹۵
باقرآباد. ----- ۱۷۹۶
باقرآباد انصاری. ----- ۱۷۹۶
باقرآباد پقری. ----- ۱۷۹۶
باقرآباد زواره. ----- ۱۷۹۶

باقرآباد سامله. ----- ۱۷۹۶
باقرآباد سرجام. ----- ۱۷۹۶
باقرآباد کبوترخان. ----- ۱۷۹۷
باقرآباد میانرود. ----- ۱۷۹۷
باقرآبادو. ----- ۱۷۹۷
باقرتنگه. ----- ۱۷۹۷
باقرحا. ----- ۱۷۹۷
باقرحی. ----- ۱۷۹۷
باقرحی. ----- ۱۷۹۷
باقرخان. ----- ۱۷۹۷
باقرخان. ----- ۱۷۹۸
باقرخان. ----- ۱۷۹۸
باقرخان. ----- ۱۷۹۹
باقرخانی. ----- ۱۷۹۹
باقرداغی. ----- ۱۸۰۰
باقردی. ----- ۱۸۰۰
باقرساق. ----- ۱۸۰۰
باقرعلیخان. ----- ۱۸۰۰
باقرقره. ----- ۱۸۰۰
باقرکوره سی. ----- ۱۸۰۰
باقرلو. ----- ۱۸۰۰
باقرهٔ. ----- ۱۸۰۰
باقرهٔ. ----- ۱۸۰۱
باقری. ----- ۱۸۰۱

باقری. ---------- ۱۸۰۱
باقری. ---------- ۱۸۰۱
باقری. ---------- ۱۸۰۱
باقری. ---------- ۱۸۰۱
باقری. ---------- ۱۸۰۱
باقریحه. ---------- ۱۸۰۲
باقر یزدی. ---------- ۱۸۰۲
باقری قرا. ---------- ۱۸۰۲
باقریقره. ---------- ۱۸۰۲
باقریه. ---------- ۱۸۰۲
باقریه. ---------- ۱۸۰۲
باقس. ---------- ۱۸۰۲
باقس. ---------- ۱۸۰۲
باقس. ---------- ۱۸۰۲
باقسیاثا. ---------- ۱۸۰۳
باقشیر. ---------- ۱۸۰۳
باقشیر. ---------- ۱۸۰۳
باقطانی. ---------- ۱۸۰۳
باقطانی. ---------- ۱۸۰۳
باقطایا. ---------- ۱۸۰۳
باقطایی. ---------- ۱۸۰۳
باقطایی. ---------- ۱۸۰۳
باقطنایا. ---------- ۱۸۰۴
باقطیا. ---------- ۱۸۰۴

باقع. ----- ۱۸۰۴
باقع. ----- ۱۸۰۴
باقعة. ----- ۱۸۰۴
باقل. ----- ۱۸۰۴
باقل. ----- ۱۸۰۵
باقل. ----- ۱۸۰۵
باقل آباد. ----- ۱۸۰۵
باقل آباد. ----- ۱۸۰۵
باقلا. ----- ۱۸۰۶
باقلا. ----- ۱۸۰۷
باقلاء . ----- ۱۸۰۷
باقلاپلو. ----- ۱۸۰۷
باقلافروش. ----- ۱۸۰۷
باقلافروشی. ----- ۱۸۰۷
باقلاکان بالا. ----- ۱۸۰۷
باقلاکان پایین. ----- ۱۸۰۸
باقلان. ----- ۱۸۰۸
باقلانی. ----- ۱۸۰۸
باقلانی. ----- ۱۸۰۸
باقلانی. ----- ۱۸۰۹
باقلاة. ----- ۱۸۰۹
باقلبا. ----- ۱۸۰۹
باقلتمش. ----- ۱۸۱۰
باقلمون. ----- ۱۸۱۰

باقلوا. ----- ۱۸۱۰
باقله. ----- ۱۸۱۰
باقله. ----- ۱۸۱۰
باقله. ----- ۱۸۱۰
باقله. ----- ۱۸۱۱
باقلی. ----- ۱۸۱۱
باقلی آب بندان. ----- ۱۸۱۲
باقلی پزان. ----- ۱۸۱۲
باقلی پلو. ----- ۱۸۱۲
باقو. ----- ۱۸۱۲
باقو. ----- ۱۸۱۳
باقو. ----- ۱۸۱۳
باقواره. ----- ۱۸۱۳
باقوت. ----- ۱۸۱۳
باقور. ----- ۱۸۱۳
باقورهٔ. ----- ۱۸۱۳
باقوریهٔ. ----- ۱۸۱۳
باقوس. ----- ۱۸۱۳
باقول. ----- ۱۸۱۳
باقولی. ----- ۱۸۱۴
باقوم. ----- ۱۸۱۴
باقون. ----- ۱۸۱۴
باقونه. ----- ۱۸۱۴
باقهٔ. ----- ۱۸۱۴

باقی. ----- ۱۸۱۴
باقی. ----- ۱۸۱۶
باقی. ----- ۱۸۱۷
باقی. ----- ۱۸۱۷
باقی. ----- ۱۸۱۷
باقی. ----- ۱۸۱۷
باقی. ----- ۱۸۱۷
باقی. ----- ۱۸۱۸
باقی. ----- ۱۸۱۸
باقی. ----- ۱۸۱۸
باقی. ----- ۱۸۱۸
باقی. ----- ۱۸۱۸
باقی. ----- ۱۸۱۹
باقی. ----- ۱۸۱۹
باقی آباد. ----- ۱۸۱۹
باقی آوردن. ----- ۱۸۱۹
باقیا. ----- ۱۸۱۹
باقیا. ----- ۱۸۱۹
باقیات. ----- ۱۸۲۰
باقی خوار. ----- ۱۸۲۰
باقی دار. ----- ۱۸۲۰
باقی دار شدن. ----- ۱۸۲۰
باقی داشتن. ----- ۱۸۲۰
باقی فاضل کردن. ----- ۱۸۲۰

باقی گذاشتن. ----- ۱۸۲۰
باقی ماندگی. ----- ۱۸۲۱
باقی ماندن. ----- ۱۸۲۱
باقی مانده. ----- ۱۸۲۱
باقی ماننده. ----- ۱۸۲۱
باقیمت. ----- ۱۸۲۱
باقی محمد. ----- ۱۸۲۱
باقیهٔ. ----- ۱۸۲۲
باک. ----- ۱۸۲۲
باک. ----- ۱۸۲۳
باکِ. ----- ۱۸۲۳
باک. ----- ۱۸۲۳
باک. ----- ۱۸۲۳
باک. ----- ۱۸۲۴
باک. ----- ۱۸۲۴
باک. ----- ۱۸۲۴
باکار. ----- ۱۸۲۴
باکارا. ----- ۱۸۲۴
باکاره. ----- ۱۸۲۴
باکاسیس. ----- ۱۸۲۴
باکالنجار. ----- ۱۸۲۵
باکالیجار. ----- ۱۸۲۵
باکام. ----- ۱۸۲۵
باکان. ----- ۱۸۲۵

باکانال. ---------- ۱۸۲۵
باکانت. ---------- ۱۸۲۶
باکانت. ---------- ۱۸۲۶
باکباک. ---------- ۱۸۲۶
باکبه. ---------- ۱۸۲۶
باکتر. ---------- ۱۸۲۷
باکتروس. ---------- ۱۸۲۷
باکتری. ---------- ۱۸۲۷
باکتو. ---------- ۱۸۲۷
باکثیر. ---------- ۱۸۲۷
باک داشتن. ---------- ۱۸۲۸
باکر. ---------- ۱۸۲۸
باکر. ---------- ۱۸۲۸
باکر. ---------- ۱۸۲۸
باکر. ---------- ۱۸۲۸
باکر. ---------- ۱۸۲۹
باکر. ---------- ۱۸۲۹
باکر. ---------- ۱۸۲۹
باکر. ---------- ۱۸۲۹
باکراع حضرمی. ---------- ۱۸۲۹
باکرامک. ---------- ۱۸۲۹
باکرخیل. ---------- ۱۸۲۹
باکرشمه. ---------- ۱۸۲۹
باکرمحله. ---------- ۱۸۳۰

باکرو. ----- ۱۸۳۰
باکرو. ----- ۱۸۳۰
باکرهٔ. ----- ۱۸۳۰
باکره. ----- ۱۸۳۰
باکری هلنج. ----- ۱۸۳۰
باکزهر. ----- ۱۸۳۰
باکس. ----- ۱۸۳۱
باکسانی. ----- ۱۸۳۱
باکسایا. ----- ۱۸۳۱
باکسایی. ----- ۱۸۳۱
باکسایی. ----- ۱۸۳۱
باکسونت. ----- ۱۸۳۱
با کسی آتش شدن. ----- ۱۸۳۱
باکفایت. ----- ۱۸۳۱
باکک. ----- ۱۸۳۲
باکلانی. ----- ۱۸۳۲
باکلبا. ----- ۱۸۳۲
باکلبی. ----- ۱۸۳۲
باکلبی. ----- ۱۸۳۲
باکلتان. ----- ۱۸۳۲
باکلور. ----- ۱۸۳۲
باکله. ----- ۱۸۳۳
باکمال. ----- ۱۸۳۳
باکن. ----- ۱۸۳۳

باکن. ---------- ۱۸۳۳
باکند. ---------- ۱۸۳۵
باک نین. ---------- ۱۸۳۵
باکو. ---------- ۱۸۳۵
باکو. ---------- ۱۸۳۵
باکوای زن. ---------- ۱۸۳۹
باکوبه. ---------- ۱۸۴۰
باکور. ---------- ۱۸۴۰
باکور افغان. ---------- ۱۸۴۰
باکورهٔ. ---------- ۱۸۴۰
باکوس. ---------- ۱۸۴۰
باکوس امستا. ---------- ۱۸۴۱
باکولیه. ---------- ۱۸۴۱
باکونویان. ---------- ۱۸۴۲
باکونین. ---------- ۱۸۴۲
باکوه. ---------- ۱۸۴۲
باکوی. ---------- ۱۸۴۲
باکوی. ---------- ۱۸۴۲
باکوی. ---------- ۱۸۴۲
باکویه. ---------- ۱۸۴۳
باکویه. ---------- ۱۸۴۳
باکویی. ---------- ۱۸۴۴
باکهٔ. ---------- ۱۸۴۴
باکهر. ---------- ۱۸۴۴

باکهه. ----- ۱۸۴۵
باکی. ----- ۱۸۴۵
باکیادس. ----- ۱۸۴۵
باکیاست. ----- ۱۸۴۵
باکیاک. ----- ۱۸۴۵
باکیال. ----- ۱۸۴۵
باکیدن. ----- ۱۸۴۶
باکیده. ----- ۱۸۴۶
باکیلید. ----- ۱۸۴۶
باکیلیونه. ----- ۱۸۴۶
باکین. ----- ۱۸۴۶
باکیهٔ. ----- ۱۸۴۶
باگارات. ----- ۱۸۴۶
باگایا. ----- ۱۸۴۶
باگ ایادیش. ----- ۱۸۴۷
باگذشت. ----- ۱۸۴۷
باگراتیون. ----- ۱۸۴۷
باگردان. ----- ۱۸۴۷
باگره. ----- ۱۸۴۷
باگزند. ----- ۱۸۴۷
باگسن. ----- ۱۸۴۸
باگل. ----- ۱۸۴۸
باگناه. ----- ۱۸۴۸
باگواس. ----- ۱۸۴۸

باگواس. ----- ۱۸۴۸
باگوان. ----- ۱۸۴۹
باگورین. ----- ۱۸۴۹
باگوهر. ----- ۱۸۴۹
باگه. ----- ۱۸۴۹
باگهر. ----- ۱۸۴۹
باگ یادی. ----- ۱۸۵۰
باگیر. ----- ۱۸۵۰
باگیرمی. ----- ۱۸۵۰
بال. ----- ۱۸۵۰
بال. ----- ۱۸۵۲
بال. ----- ۱۸۵۲
بال. ----- ۱۸۵۲
بال. ----- ۱۸۵۳
بال. ----- ۱۸۵۳
بال. ----- ۱۸۵۳
بال. ----- ۱۸۵۴
بال. ----- ۱۸۵۴
بال. ----- ۱۸۵۴
بالا. ----- ۱۸۵۴
بالا. ----- ۱۸۵۹
بالا. ----- ۱۸۵۹
بالا. ----- ۱۸۵۹
بالا. ----- ۱۸۶۰

بالا آمدن. ----- ۱۸۶۰
بالا آوردن. ----- ۱۸۶۰
بالئار. ----- ۱۸۶۰
بالا احمد چاله پی. ----- ۱۸۶۰
بالاژدر. ----- ۱۸۶۰
بالا افراکتی. ----- ۱۸۶۰
بالافکن. ----- ۱۸۶۱
بالا انداختن. ----- ۱۸۶۱
بالائی. ----- ۱۸۶۱
بالائی توس. ----- ۱۸۶۱
بالاباد. ----- ۱۸۶۱
بالا بازار رودبار. ----- ۱۸۶۱
بالابازیار. ----- ۱۸۶۱
بالابال. ----- ۱۸۶۲
بالا بالا. ----- ۱۸۶۲
بالابالا. ----- ۱۸۶۲
بالابان. ----- ۱۸۶۲
بالابان. ----- ۱۸۶۲
بالابان. ----- ۱۸۶۲
بالابان. ----- ۱۸۶۲
بالابان. ----- ۱۸۶۳
بالابانچی. ----- ۱۸۶۳
بالابر. ----- ۱۸۶۳
بالا برآمدن. ----- ۱۸۶۳

بالابرآمده. ----- ۱۸۶۳
بالا بردن. ----- ۱۸۶۳
بالابرکلا. ----- ۱۸۶۳
بالا بلند. ----- ۱۸۶۴
بالا بلند کردن. ----- ۱۸۶۴
بالا بلوک. ----- ۱۸۶۴
بالابند. ----- ۱۸۶۴
بالابند. ----- ۱۸۶۴
بالابند. ----- ۱۸۶۴
بالابیگلو. ----- ۱۸۶۵
بالابیگلو. ----- ۱۸۶۵
بالا پریدن. ----- ۱۸۶۵
بالا پسنده. ----- ۱۸۶۵
بالاپوش. ----- ۱۸۶۵
بالاپیما. ----- ۱۸۶۵
بالات. ----- ۱۸۶۶
بالا تالار پشت. ----- ۱۸۶۶
بالاتجن. ----- ۱۸۶۶
بالاتفاق. ----- ۱۸۶۶
بالاتن. ----- ۱۸۶۶
بالاتنه. ----- ۱۸۶۷
بالاجاده. ----- ۱۸۶۷
بالاجام. ----- ۱۸۶۷
بالاجماع. ----- ۱۸۶۷

بالاجمال. ----- ۱۸۶۷
بالاجو. ----- ۱۸۶۷
بالاجوب. ----- ۱۸۶۷
بالاجوب. ----- ۱۸۶۸
بالاجی. ----- ۱۸۶۸
بالاچاق. ----- ۱۸۶۸
بالاچاقی. ----- ۱۸۶۸
بالاحصار. ----- ۱۸۶۸
بالاخان. ----- ۱۸۶۸
بالاخان کندی. ----- ۱۸۶۸
بالاخانه. ----- ۱۸۶۹
بالاخانه. ----- ۱۸۶۹
بالاخانه. ----- ۱۸۶۹
بالاخانه سر. ----- ۱۸۶۹
بالاخوانی. ----- ۱۸۶۹
بالاخیابان. ----- ۱۸۶۹
بالاخیابان. ----- ۱۸۷۰
بالاد. ----- ۱۸۷۰
بالاد. ----- ۱۸۷۰
بالاد. ----- ۱۸۷۰
بالا دادن. ----- ۱۸۷۰
بالادار. ----- ۱۸۷۱
بالا دربند. ----- ۱۸۷۱
بالادزا. ----- ۱۸۷۱

بالادست. ----- ۱۸۷۱
بالادسته. ----- ۱۸۷۱
بالادسته. ----- ۱۸۷۱
بالادستی. ----- ۱۸۷۲
بالادستی. ----- ۱۸۷۲
بالادوی. ----- ۱۸۷۲
بالاده. ----- ۱۸۷۲
بالاده. ----- ۱۸۷۲
بالاده. ----- ۱۸۷۲
بالاده. ----- ۱۸۷۲
بالاده. ----- ۱۸۷۳
بالاده. ----- ۱۸۷۳
بالاده. ----- ۱۸۷۳
بالادهستان. ----- ۱۸۷۳
بالاذ. ----- ۱۸۷۳
بالاذرعان. ----- ۱۸۷۴
بالار. ----- ۱۸۷۴
بالارات. ----- ۱۸۷۴
بالارستاق. ----- ۱۸۷۴
بالارستم. ----- ۱۸۷۴
بالارشگی. ----- ۱۸۷۵
بالا رفتن. ----- ۱۸۷۵
بالارو. ----- ۱۸۷۵
بالاروچ. ----- ۱۸۷۵

بالارود. ----- ۱۸۷۵
بالارود. ----- ۱۸۷۵
بالارود پشت. ----- ۱۸۷۶
بالاز. ----- ۱۸۷۶
بالا زدن. ----- ۱۸۷۶
بالاس. ----- ۱۸۷۶
بالاس. ----- ۱۸۷۶
بالاسر. ----- ۱۸۷۶
بالاسرست. ----- ۱۸۷۷
بالاسری. ----- ۱۸۷۷
بالاسری. ----- ۱۸۷۷
بالاسنج. ----- ۱۸۷۷
بالا سنگ. ----- ۱۸۷۷
بالا سنگ ریزه. ----- ۱۸۷۸
بالاسور. ----- ۱۸۷۸
بالا شدن. ----- ۱۸۷۸
بالاشورگل. ----- ۱۸۷۸
بالاشهر. ----- ۱۸۷۸
بالاشهر. ----- ۱۸۷۸
بالاصالهٔ. ----- ۱۸۷۹
بالاضطرار. ----- ۱۸۷۹
بالاطلب. ----- ۱۸۷۹
بالا عباس آباد. ----- ۱۸۷۹
بالاعین. ----- ۱۸۷۹

بالاغ. ----- ۱۸۷۹
بالاغات. ----- ۱۸۷۹
بالاغوتی. ----- ۱۸۸۰
بالافتن. ----- ۱۸۸۰
بالا فکندن. ----- ۱۸۸۰
بالاق. ----- ۱۸۸۰
بالاقتضاء . ----- ۱۸۸۰
بالاقلعه. ----- ۱۸۸۰
بالاقلعه. ----- ۱۸۸۰
بالاقلعهء بالا. ----- ۱۸۸۰
بالاقوتی. ----- ۱۸۸۱
بالاکاوان. ----- ۱۸۸۱
بالاکر. ----- ۱۸۸۱
بالا کردن. ----- ۱۸۸۱
بالاکروس. ----- ۱۸۸۱
بالا کشیدن. ----- ۱۸۸۱
بالا کلا. ----- ۱۸۸۲
بالا کلهودشت. ----- ۱۸۸۲
بالا کولا. ----- ۱۸۸۲
بالا کوه. ----- ۱۸۸۲
بالا کوه. ----- ۱۸۸۲
بالا کوه. ----- ۱۸۸۲
بالاکوه. ----- ۱۸۸۳
بالاکویخ. ----- ۱۸۸۳

بالاگ. ----- ۱۸۸۳
بالاگبری. ----- ۱۸۸۳
بالاگتاب. ----- ۱۸۸۳
بالاگر. ----- ۱۸۸۳
بالاگر. ----- ۱۸۸۴
بالا گرفتن. ----- ۱۸۸۴
بالاگریوه. ----- ۱۸۸۵
بالا گنج افروز. ----- ۱۸۸۵
بالا گیری. ----- ۱۸۸۵
بالا گیری. ----- ۱۸۸۵
بالال. ----- ۱۸۸۵
بالالاریجان. ----- ۱۸۸۶
بالالم. ----- ۱۸۸۶
بالام. ----- ۱۸۸۶
بالام. ----- ۱۸۸۶
بالامبانغان. ----- ۱۸۸۶
بالامبانگان. ----- ۱۸۸۶
بالام جان. ----- ۱۸۸۶
بالامحله. ----- ۱۸۸۷
بالامحله. ----- ۱۸۸۷
بالامحله جرشر. ----- ۱۸۸۷
بالامحله کفشه. ----- ۱۸۸۷
بالامرزبال. ----- ۱۸۸۷
بالامرزناک. ----- ۱۸۸۷

بالامرغاب. ----- ۱۸۸۷
بالاموس. ----- ۱۸۸۸
بالامیرکلا. ----- ۱۸۸۸
بالان. ----- ۱۸۸۸
بالان. ----- ۱۸۸۸
بالانس. ----- ۱۸۸۹
بالانسه. ----- ۱۸۸۹
بالانسیه. ----- ۱۸۸۹
بالانش. ----- ۱۸۸۹
بالا نشاندن. ----- ۱۸۸۹
بالانشستن. ----- ۱۸۹۰
بالا نشسته. ----- ۱۸۹۰
بالانشین. ----- ۱۸۹۰
بالا نشینی. ----- ۱۸۹۰
بالانقیب. ----- ۱۸۹۰
بالانمودن. ----- ۱۸۹۰
بالانوس. ----- ۱۸۹۰
بالانوش. ----- ۱۸۹۱
بالانه. ----- ۱۸۹۱
بالانه. ----- ۱۸۹۱
بالانی. ----- ۱۸۹۱
بالانی. ----- ۱۸۹۱
بالانی. ----- ۱۸۹۱
بالانی. ----- ۱۸۹۱

بالانیدن. ----- ۱۸۹۱
بالاواره. ----- ۱۸۹۲
بالاور. ----- ۱۸۹۲
بالاور. ----- ۱۸۹۲
بالاوز. ----- ۱۸۹۲
بالا ولایت. ----- ۱۸۹۲
بالا ولایت. ----- ۱۸۹۲
بالاولویهٔ. ----- ۱۸۹۲
بالاوند. ----- ۱۸۹۳
بالاهمت. ----- ۱۸۹۳
بالاهنگ. ----- ۱۸۹۳
بالای. ----- ۱۸۹۳
بالای. ----- ۱۸۹۳
بالایانیدن. ----- ۱۸۹۳
بالایک. ----- ۱۸۹۳
بالایی. ----- ۱۸۹۴
بالاییدن. ----- ۱۸۹۴
بالایین. ----- ۱۸۹۴
بالبا. ----- ۱۸۹۴
بالبان. ----- ۱۸۹۴
بال بان. ----- ۱۸۹۴
بالبان بک. ----- ۱۸۹۴
بالبان بک. ----- ۱۸۹۴
بالبان چی. ----- ۱۸۹۵

بالباهم. ----- ۱۸۹۵
بالبداهۀ. ----- ۱۸۹۵
بال برآوردن. ----- ۱۸۹۵
بال بریده. ----- ۱۸۹۵
بالبوس. ----- ۱۸۹۵
بالبی. ----- ۱۸۹۵
بالبین. ----- ۱۸۹۵
بالپر. ----- ۱۸۹۶
بالت. ----- ۱۸۹۶
بالتار. ----- ۱۸۹۶
بالتازار. ----- ۱۸۹۶
بالتخصیص. ----- ۱۸۹۶
بال تذرو. ----- ۱۸۹۶
بالتصریح. ----- ۱۸۹۷
بالتفصیل. ----- ۱۸۹۷
بالتمام. ----- ۱۸۹۷
بال تنگ. ----- ۱۸۹۷
بالتو. ----- ۱۸۹۷
بالتیک. ----- ۱۸۹۷
بالتیمور. ----- ۱۸۹۷
بالتیمور. ----- ۱۸۹۷
بالجملۀ. ----- ۱۸۹۸
بالجونه. ----- ۱۸۹۸
بالچق. ----- ۱۸۹۸

بالچه. ----- ۱۸۹۸
بالح. ----- ۱۸۹۸
بالخار. ----- ۱۸۹۸
بالخاش. ----- ۱۸۹۸
بالخان. ----- ۱۸۹۹
بالد. ----- ۱۸۹۹
بالد. ----- ۱۸۹۹
بالدار. ----- ۱۸۹۹
بالدر. ----- ۱۸۹۹
بالدرلو. ----- ۱۸۹۹
بال دستان. ----- ۱۸۹۹
بالدۀ. ----- ۱۹۰۰
بالدیۀ. ----- ۱۹۰۰
بالرفاء والبنین. ----- ۱۹۰۰
بالرموه. ----- ۱۹۰۰
بالری. ----- ۱۹۰۰
بالزاق. ----- ۱۹۰۰
بالزاک. ----- ۱۹۰۰
بالزاک. ----- ۱۹۰۰
بال زدن. ----- ۱۹۰۱
بال زن. ----- ۱۹۰۱
بال زین. ----- ۱۹۰۱
بالس. ----- ۱۹۰۱
بالس. ----- ۱۹۰۲

بالس. ----- ۱۹۰۲
بالسامو. ----- ۱۹۰۲
بالست. ----- ۱۹۰۲
بالست. ----- ۱۹۰۲
بالستان. ----- ۱۹۰۲
بالستان. ----- ۱۹۰۲
بالستن. ----- ۱۹۰۳
بالسی. ----- ۱۹۰۳
بالسی. ----- ۱۹۰۳
بالسی. ----- ۱۹۰۳
بالسی. ----- ۱۹۰۳
بالسی. ----- ۱۹۰۳
بالسی. ----- ۱۹۰۳
بالسی. ----- ۱۹۰۳
بالسی. ----- ۱۹۰۳
بالسین. ----- ۱۹۰۴
بالسین شریف آباد. ----- ۱۹۰۴
بالش. ----- ۱۹۰۴
بالش. ----- ۱۹۰۵
بالش. ----- ۱۹۰۶
بالش. ----- ۱۹۰۶
بالش آباد. ----- ۱۹۰۶
بالشت. ----- ۱۹۰۶
بالشت. ----- ۱۹۰۷
بالشتچه. ----- ۱۹۰۷

بالشتک. ----- ۱۹۰۷
بالش تکیه. ----- ۱۹۰۷
بالشتن. ----- ۱۹۰۷
بالشتو. ----- ۱۹۰۷
بالشجه. ----- ۱۹۰۸
بالشچه. ----- ۱۹۰۸
بالش خانه. ----- ۱۹۰۸
بالشک. ----- ۱۹۰۸
بالشک. ----- ۱۹۰۸
بالشک. ----- ۱۹۰۸
بال شکستن. ----- ۱۹۰۸
بالش کندی. ----- ۱۹۰۸
بالشویسم. ----- ۱۹۰۹
بالشویک. ----- ۱۹۰۹
بالضرورة. ----- ۱۹۰۹
بالط. ----- ۱۹۰۹
بالطبع. ----- ۱۹۰۹
بالطوع و الرغبة. ----- ۱۹۰۹
بالطه اوغلی. ----- ۱۹۰۹
بالطه جی محمدپاشا. ----- ۱۹۰۹
بالطه لیمانی. ----- ۱۹۱۰
بالع. ----- ۱۹۱۰
بالع. ----- ۱۹۱۰
بالعکس. ----- ۱۹۱۰

بالعموم. ----- ۱۹۱۰
بالعهٔ. ----- ۱۹۱۰
بالغ. ----- ۱۹۱۰
بالغ. ----- ۱۹۱۲
بالغ. ----- ۱۹۱۲
بالغ. ----- ۱۹۱۲
بالغاء . ----- ۱۹۱۲
بالغ شدن. ----- ۱۹۱۲
بالغهٔ. ----- ۱۹۱۳
بالغی. ----- ۱۹۱۳
بالف. ----- ۱۹۱۳
بالفرض. ----- ۱۹۱۳
بالفروش. ----- ۱۹۱۳
بالفعل. ----- ۱۹۱۳
بالف کلا. ----- ۱۹۱۳
بالفور. ----- ۱۹۱۴
بالفور. ----- ۱۹۱۴
بالفوریه. ----- ۱۹۱۴
بالق. ----- ۱۹۱۴
بالقان. ----- ۱۹۱۴
بالقانی. ----- ۱۹۱۵
بالقانی. ----- ۱۹۱۵
بالقچی. ----- ۱۹۱۵
بالقس. ----- ۱۹۱۵

بالق گولی. ----- ۱۹۱۵
بالق گولی. ----- ۱۹۱۵
بالقلو. ----- ۱۹۱۵
بالقلو. ----- ۱۹۱۶
بال قوج پاشا. ----- ۱۹۱۶
بالقوۀ. ----- ۱۹۱۶
بالقیس. ----- ۱۹۱۶
بالک. ----- ۱۹۱۶
بالک. ----- ۱۹۱۶
بالک. ----- ۱۹۱۶
بالک. ----- ۱۹۱۷
بالک. ----- ۱۹۱۷
بالک. ----- ۱۹۱۷
بالکا. ----- ۱۹۱۷
بالکاش. ----- ۱۹۱۷
بالکان. ----- ۱۹۱۷
بالکان. ----- ۱۹۱۷
بالکان. ----- ۱۹۱۸
بالکانه. ----- ۱۹۱۸
بال کشیدن. ----- ۱۹۱۹
بالکل. ----- ۱۹۱۹
بالکلیۀ. ----- ۱۹۱۹
بالکن. ----- ۱۹۱۹
بالکنایۀ. ----- ۱۹۲۰

بالکی. ----- ۱۹۲۰
بالکی. ----- ۱۹۲۰
بالکین. ----- ۱۹۲۰
بالگانه. ----- ۱۹۲۰
بالگیر. ----- ۱۹۲۰
باللوجه. ----- ۱۹۲۰
باللوجه. ----- ۱۹۲۰
باللوقیه. ----- ۱۹۲۱
باللوقیه. ----- ۱۹۲۱
بالله. ----- ۱۹۲۱
بالم. ----- ۱۹۲۱
بالمآل. ----- ۱۹۲۱
بالماسکه. ----- ۱۹۲۱
بالمان. ----- ۱۹۲۲
بالمان. ----- ۱۹۲۲
بالمباشرة. ----- ۱۹۲۲
بالمثل. ----- ۱۹۲۲
بالمرة. ----- ۱۹۲۲
بالمساوات. ----- ۱۹۲۲
بالمستفاد. ----- ۱۹۲۲
بالمشارکة. ----- ۱۹۲۲
بالمشافهة. ----- ۱۹۲۳
بالمشاهدة. ----- ۱۹۲۳
بالمقایسة. ----- ۱۹۲۳

بالملازمه. ----- ۱۹۲۳
بالمناصفهٔ. ----- ۱۹۲۳
بالمواجههٔ. ----- ۱۹۲۳
بالن. ----- ۱۹۲۳
بالن. ----- ۱۹۲۵
بالنتیجه. ----- ۱۹۲۵
بالندر. ----- ۱۹۲۵
بالندگی. ----- ۱۹۲۵
بالنده. ----- ۱۹۲۵
بالنده کوه. ----- ۱۹۲۵
بالنسبهٔ. ----- ۱۹۲۵
بالنگ. ----- ۱۹۲۵
بالنگا. ----- ۱۹۲۶
بالنگا. ----- ۱۹۲۶
بالنگان. ----- ۱۹۲۶
بالنگستان. ----- ۱۹۲۶
بالنگو. ----- ۱۹۲۷
بالنگویه. ----- ۱۹۲۷
بالنیابهٔ. ----- ۱۹۲۷
بالو. ----- ۱۹۲۷
بالو. ----- ۱۹۲۸
بالو. ----- ۱۹۲۸
بالو. ----- ۱۹۲۸
بالو. ----- ۱۹۲۸

بالو. ----- ۱۹۲۸
بالوا. ----- ۱۹۲۸
بالواجب. ----- ۱۹۲۸
بالواد. ----- ۱۹۲۹
بالوار. ----- ۱۹۲۹
بالوازه. ----- ۱۹۲۹
بالواسطه. ----- ۱۹۲۹
بالواسه. ----- ۱۹۲۹
بالوان. ----- ۱۹۲۹
بالوانه. ----- ۱۹۲۹
بالوانه. ----- ۱۹۲۹
بالواه. ----- ۱۹۳۰
بالوایه. ----- ۱۹۳۰
بالوبونیاس. ----- ۱۹۳۰
بال و پر. ----- ۱۹۳۰
بالوجوزجان. ----- ۱۹۳۱
بالوجه. ----- ۱۹۳۱
بالوجی. ----- ۱۹۳۱
بالوجی. ----- ۱۹۳۱
بالود. ----- ۱۹۳۱
بالودگی. ----- ۱۹۳۱
بالودن. ----- ۱۹۳۱
بالوده. ----- ۱۹۳۲
بالوذ. ----- ۱۹۳۲

بال ور. ----- ۱۹۳۲
بالوراثهٔ. ----- ۱۹۳۲
بالورته. ----- ۱۹۳۲
بالورگی. ----- ۱۹۳۲
بال وری. ----- ۱۹۳۲
بالوز. ----- ۱۹۳۲
بالوزی. ----- ۱۹۳۲
بالوزی. ----- ۱۹۳۲
بالوس. ----- ۱۹۳۳
بالوسه. ----- ۱۹۳۳
بالوش. ----- ۱۹۳۳
بالوصایهٔ. ----- ۱۹۳۳
بالوط. ----- ۱۹۳۳
بالوعه. ----- ۱۹۳۳
بالوک. ----- ۱۹۳۴
بالوکالهٔ. ----- ۱۹۳۴
بالول. ----- ۱۹۳۴
بالولان. ----- ۱۹۳۴
بالو محله. ----- ۱۹۳۴
بالون. ----- ۱۹۳۴
بالونه. ----- ۱۹۳۵
بالونیموس. ----- ۱۹۳۵
بالوی. ----- ۱۹۳۵
بالوی. ----- ۱۹۳۵

بالوی. ----- ۱۹۳۵
بالویه. ----- ۱۹۳۵
بالویه. ----- ۱۹۳۵
بالویه. ----- ۱۹۳۵
بالویی. ----- ۱۹۳۶
بالویی. ----- ۱۹۳۶
بالویی. ----- ۱۹۳۶
بالهٔ. ----- ۱۹۳۶
بالهٔ. ----- ۱۹۳۶
بالهٔ. ----- ۱۹۳۶
بالهٔ. ----- ۱۹۳۶
بالهٔ. ----- ۱۹۳۷
بالهٔ. ----- ۱۹۳۷
باله. ----- ۱۹۳۷
باله. ----- ۱۹۳۷
بالها. ----- ۱۹۳۸
بالها. ----- ۱۹۳۸
بالها. ----- ۱۹۳۸
بالهارود. ----- ۱۹۳۸
بالی. ----- ۱۹۳۹
بالی. ----- ۱۹۳۹
بالی. ----- ۱۹۳۹
بالی. ----- ۱۹۳۹
بالی. ----- ۱۹۳۹

بالی. ----- ۱۹۳۹
بالی. ----- ۱۹۳۹
بالی. ----- ۱۹۳۹
بالی. ----- ۱۹۴۰
بالی آباد. ----- ۱۹۴۰
بالیاره. ----- ۱۹۴۰
بالیاقت. ----- ۱۹۴۰
بالیانبولی. ----- ۱۹۴۰
بالی بک. ----- ۱۹۴۰
بالی بک. ----- ۱۹۴۰
بالی بیگلو. ----- ۱۹۴۱
بالیچه. ----- ۱۹۴۱
بالیدگی. ----- ۱۹۴۱
بالیدن. ----- ۱۹۴۱
بالیده. ----- ۱۹۴۲
بالیرد. ----- ۱۹۴۳
بالیز. ----- ۱۹۴۳
بالی زاده. ----- ۱۹۴۳
بالیس. ----- ۱۹۴۳
بالیست. ----- ۱۹۴۳
بالیسر. ----- ۱۹۴۴
بالیسوس. ----- ۱۹۴۴
بالیغ. ----- ۱۹۴۴
بالیغو. ----- ۱۹۴۴

بالیقس. ----- ۱۹۴۴
بالی قشلاق. ----- ۱۹۴۴
بالیک. ----- ۱۹۴۴
بالیکسری. ----- ۱۹۴۵
بالیکسری. ----- ۱۹۴۵
بالیم بابا. ----- ۱۹۴۵
بالیمن و السعادة. ----- ۱۹۴۵
بالین. ----- ۱۹۴۵
بالین پرست. ----- ۱۹۴۷
بالین پرستنده. ----- ۱۹۴۸
بالینگاه. ----- ۱۹۴۸
بالین گه. ----- ۱۹۴۸
بالینی. ----- ۱۹۴۸
بالینی تبریزی. ----- ۱۹۴۸
بالیوز. ----- ۱۹۴۸
بالیوزیگری. ----- ۱۹۴۹
بالیوس. ----- ۱۹۴۹
بالیوس. ----- ۱۹۴۹
بالیوس. ----- ۱۹۴۹
بالیول. ----- ۱۹۴۹
بالیة. ----- ۱۹۴۹
بالیه. ----- ۱۹۴۹
بالیه. ----- ۱۹۴۹
بام. ----- ۱۹۵۰

بام. ----- ۱۹۵۳
بام. ----- ۱۹۵۴
بام. ----- ۱۹۵۴
بام. ----- ۱۹۵۴
بام. ----- ۱۹۵۵
بام. ----- ۱۹۵۵
بام. ----- ۱۹۵۵
بام. ----- ۱۹۵۵
بام. ----- ۱۹۵۵
باماش میرزا. ----- ۱۹۵۶
باماکو. ----- ۱۹۵۶
باماورد. ----- ۱۹۵۶
باماوردی. ----- ۱۹۵۶
باماوردی. ----- ۱۹۵۶
بامایه. ----- ۱۹۵۶
بام انداى. ----- ۱۹۵۶
بام اندودن. ----- ۱۹۵۶
بامئین. ----- ۱۹۵۶
بامب. ----- ۱۹۵۷
بامباره. ----- ۱۹۵۷
بام بالا. ----- ۱۹۵۷
بامبچه. ----- ۱۹۵۷
بامبرگ. ----- ۱۹۵۷
بامبره. ----- ۱۹۵۸

بامبو. ----- ۱۹۵۸
بامبول. ----- ۱۹۵۸
بامبول باز. ----- ۱۹۵۸
بامبول بازی. ----- ۱۹۵۸
بامبول بازی کردن. ----- ۱۹۵۸
بامبول درآوردن. ----- ۱۹۵۸
بامبول زدن. ----- ۱۹۵۸
بامبول زن. ----- ۱۹۵۸
بامبول زنی. ----- ۱۹۵۹
بامبول سوار کردن. ----- ۱۹۵۹
بامبولی. ----- ۱۹۵۹
بامبه. ----- ۱۹۵۹
بامبه چه. ----- ۱۹۵۹
بامبه خور. ----- ۱۹۵۹
بامبه خوردن. ----- ۱۹۵۹
بامبه زدن. ----- ۱۹۵۹
بامپوش. ----- ۱۹۵۹
بام پیرشکستان. ----- ۱۹۶۰
بامتانت. ----- ۱۹۶۰
بامتی. ----- ۱۹۶۰
بام چنار. ----- ۱۹۶۰
بامچه. ----- ۱۹۶۰
بامحبت. ----- ۱۹۶۰
بامخرمهٔ. ----- ۱۹۶۰

بامخرمهٔ. ----- ۱۹۶۱
بامداد. ----- ۱۹۶۱
بامداد. ----- ۱۹۶۲
بامداد. ----- ۱۹۶۲
بامدادان. ----- ۱۹۶۲
بامدادان. ----- ۱۹۶۳
بامداد کردن. ----- ۱۹۶۳
بامداد کوه. ----- ۱۹۶۳
بامدادی. ----- ۱۹۶۳
بامدادین. ----- ۱۹۶۴
بامداذ. ----- ۱۹۶۴
بام دژ. ----- ۱۹۶۴
بامرادآباد. ----- ۱۹۶۴
بامردنی. ----- ۱۹۶۴
بامردی. ----- ۱۹۶۴
بامرکلا. ----- ۱۹۶۴
بامروت. ----- ۱۹۶۵
بامره. ----- ۱۹۶۵
بامره. ----- ۱۹۶۵
بامری. ----- ۱۹۶۵
بامزد. ----- ۱۹۶۵
بامزگی. ----- ۱۹۶۵
بامزه. ----- ۱۹۶۵
بامس. ----- ۱۹۶۶

بامس. ----- ۱۹۶۶
بامستان. ----- ۱۹۶۶
بامستون. ----- ۱۹۶۶
بامسر. ----- ۱۹۶۶
بامسر. ----- ۱۹۶۷
بام سست. ----- ۱۹۶۷
بامسلک. ----- ۱۹۶۷
بام سی. ----- ۱۹۶۷
بامشاد. ----- ۱۹۶۷
بام شکسته. ----- ۱۹۶۷
بام صفی آباد. ----- ۱۹۶۸
بامعرفت. ----- ۱۹۶۸
بامعنی. ----- ۱۹۶۸
بامعیار. ----- ۱۹۶۸
بامغز. ----- ۱۹۶۸
بام غلتان. ----- ۱۹۶۸
بام غلطان. ----- ۱۹۶۸
بام غلطان زدن. ----- ۱۹۶۹
بام فراخ. ----- ۱۹۶۹
بامکان. ----- ۱۹۶۹
بامکنت. ----- ۱۹۶۹
بامگاه. ----- ۱۹۶۹
بام گردان. ----- ۱۹۶۹
بام گلان. ----- ۱۹۷۰

باملاحت. ----- ۱۹۷۰
بامن. ----- ۱۹۷۰
بامناعت. ----- ۱۹۷۰
بامن پران. ----- ۱۹۷۰
بامنج. ----- ۱۹۷۰
بامنجی. ----- ۱۹۷۰
بامنجی. ----- ۱۹۷۰
بامنجی. ----- ۱۹۷۰
بام نشین. ----- ۱۹۷۱
بام نورد. ----- ۱۹۷۱
بامنیر. ----- ۱۹۷۱
باموت. ----- ۱۹۷۱
باموج. ----- ۱۹۷۱
بامون. ----- ۱۹۷۱
بامه. ----- ۱۹۷۱
بامهابت. ----- ۱۹۷۲
بامهر. ----- ۱۹۷۲
بامهر. ----- ۱۹۷۲
بامهور. ----- ۱۹۷۲
بامی. ----- ۱۹۷۲
بامیا. ----- ۱۹۷۲
بامیان. ----- ۱۹۷۳
بامیان. ----- ۱۹۷۵
بامیره. ----- ۱۹۷۵

بامیک. ----- ۱۹۷۵
بامیکان. ----- ۱۹۷۵
بامیمنت. ----- ۱۹۷۵
بامین. ----- ۱۹۷۵
بامیه. ----- ۱۹۷۶
بامیین. ----- ۱۹۷۶
بان. ----- ۱۹۷۶
بان. ----- ۱۹۷۶
بان. ----- ۱۹۷۶
بان. ----- ۱۹۷۷
بان. ----- ۱۹۷۸
بان. ----- ۱۹۷۸
بان. ----- ۱۹۷۸
بان. ----- ۱۹۷۸
بان. ----- ۱۹۸۱
بان. ----- ۱۹۸۱
بان. ----- ۱۹۸۱
بان. ----- ۱۹۸۱
بان. ----- ۱۹۸۲
بان. ----- ۱۹۸۲
بان آواره. ----- ۱۹۸۲
بانات. ----- ۱۹۸۲
بانات. ----- ۱۹۸۲
بانات فروش. ----- ۱۹۸۲

بانارس. ----- ۱۹۸۲
باناز. ----- ۱۹۸۲
بانازادان. ----- ۱۹۸۳
باناس. ----- ۱۹۸۳
بانام. ----- ۱۹۸۳
بانام و ننگ. ----- ۱۹۸۳
بانان. ----- ۱۹۸۳
باناۀ. ----- ۱۹۸۳
بان امرو. ----- ۱۹۸۴
بانب. ----- ۱۹۸۴
بانب. ----- ۱۹۸۴
بان باسک. ----- ۱۹۸۴
بان بربیتا. ----- ۱۹۸۴
بانبشن. ----- ۱۹۸۴
بانبشنان بانبشن. ----- ۱۹۸۴
بان بلاک. ----- ۱۹۸۴
بانبورا. ----- ۱۹۸۵
بانبوری. ----- ۱۹۸۵
بانبی. ----- ۱۹۸۵
بانبی. ----- ۱۹۸۵
بانبی. ----- ۱۹۸۵
بان بید. ----- ۱۹۸۵
بان پرست. ----- ۱۹۸۵
بانپور. ----- ۱۹۸۵

بانتا. ----- ۱۹۸۶
بانتام. ----- ۱۹۸۶
بانتام. ----- ۱۹۸۶
بانجباس. ----- ۱۹۸۶
بانجرماسینگ. ----- ۱۹۸۶
بانجیر. ----- ۱۹۸۶
بانجین. ----- ۱۹۸۶
بان چیا. ----- ۱۹۸۶
بان خشک. ----- ۱۹۸۷
بانخواجه. ----- ۱۹۸۷
بانخوت. ----- ۱۹۸۷
باند. ----- ۱۹۸۷
باندا. ----- ۱۹۸۷
باندار. ----- ۱۹۸۷
بانداژ. ----- ۱۹۸۷
باندر. ----- ۱۹۸۷
باندر. ----- ۱۹۸۸
باندرل. ----- ۱۹۸۸
باندرمه. ----- ۱۹۸۸
باندروم. ----- ۱۹۸۸
باندلو. ----- ۱۹۸۸
باندو. ----- ۱۹۸۸
بانده. ----- ۱۹۸۹
باندینلی. ----- ۱۹۸۹

بانذار. ----- ۱۹۸۹
بانذیواشج. ----- ۱۹۸۹
بان روشان. ----- ۱۹۸۹
بانریوند. ----- ۱۹۸۹
بانزاکت. ----- ۱۹۸۹
بان زرکه. ----- ۱۹۹۰
بان زیارت. ----- ۱۹۹۰
بانژ. ----- ۱۹۹۰
بانژاد. ----- ۱۹۹۰
بانس. ----- ۱۹۹۰
بان سرو. ----- ۱۹۹۰
بانسره. ----- ۱۹۹۰
بان سعید. ----- ۱۹۹۱
بان سوله. ----- ۱۹۹۱
بانش. ----- ۱۹۹۱
بانشاط. ----- ۱۹۹۱
بان شله. ----- ۱۹۹۱
بان شیروان. ----- ۱۹۹۱
بانصر. ----- ۱۹۹۲
بانصران. ----- ۱۹۹۲
بانصرکلا. ----- ۱۹۹۲
بانصری مشهد. ----- ۱۹۹۲
بانصیب. ----- ۱۹۹۲
بانعمان. ----- ۱۹۹۲

بانعمت. ----- ۱۹۹۲
بانفوذ. ----- ۱۹۹۳
بانقراس. ----- ۱۹۹۳
بانقش. ----- ۱۹۹۳
بان قلان. ----- ۱۹۹۳
بانقوسا. ----- ۱۹۹۳
بانقوسی. ----- ۱۹۹۳
بانقوسی. ----- ۱۹۹۳
بانقوسی. ----- ۱۹۹۴
بانقیا. ----- ۱۹۹۴
بانک. ----- ۱۹۹۴
بانک. ----- ۱۹۹۴
بانک. ----- ۱۹۹۶
بانک. ----- ۱۹۹۷
بانک. ----- ۱۹۹۷
بانکدار. ----- ۱۹۹۷
بانکداری. ----- ۱۹۹۷
بانکروت. ----- ۱۹۹۷
بانکروتیه. ----- ۱۹۹۷
بانکس. ----- ۱۹۹۷
بانکس لند. ----- ۱۹۹۸
بانکش. ----- ۱۹۹۸
بانکک (بانکوک). ----- ۱۹۹۸
بانکه. ----- ۱۹۹۸

بانکیه. ----- ۱۹۹۸
بانگ. ----- ۱۹۹۸
بانگ. ----- ۲۰۰۲
بانگ آمدن. ----- ۲۰۰۳
بانگ آوردن. ----- ۲۰۰۳
بانگ برخاستن. ----- ۲۰۰۳
بانگ برداشتن. ----- ۲۰۰۳
بانگ برکشیدن. ----- ۲۰۰۴
بانگ خاستن. ----- ۲۰۰۴
بانگ خروس. ----- ۲۰۰۴
بانگدار. ----- ۲۰۰۴
بانگداران. ----- ۲۰۰۴
بانگ دارنده. ----- ۲۰۰۴
بانگ داشتن. ----- ۲۰۰۴
بانگ رس. ----- ۲۰۰۵
بانگ زدن. ----- ۲۰۰۵
بانگ زن. ----- ۲۰۰۵
بانگک. ----- ۲۰۰۶
بانگ کردن. ----- ۲۰۰۶
بانگ کنان. ----- ۲۰۰۷
بانگ کننده. ----- ۲۰۰۷
بانگ گفتن. ----- ۲۰۰۷
بانگلور. ----- ۲۰۰۷
بان گنجاب. ----- ۲۰۰۷

بانگ نماز. ----- ۲۰۰۸
بانگور. ----- ۲۰۰۸
بانگه. ----- ۲۰۰۸
بانگه. ----- ۲۰۰۸
بانگی. ----- ۲۰۰۹
بانگیدن. ----- ۲۰۰۹
بان لار. ----- ۲۰۰۹
بان لرینی. ----- ۲۰۰۹
بان لوفه. ----- ۲۰۰۹
بانماز. ----- ۲۰۰۹
بانمک. ----- ۲۰۰۹
بانمکی. ----- ۲۰۰۹
بان مله. ----- ۲۰۱۰
بان موله. ----- ۲۰۱۰
بان نخود. ----- ۲۰۱۰
بانو. ----- ۲۰۱۰
بانو. ----- ۲۰۱۲
بانو. ----- ۲۰۱۲
بانو. ----- ۲۰۱۲
بانو. ----- ۲۰۱۲
بانو. ----- ۲۰۱۲
بانو. ----- ۲۰۱۲
بانوا. ----- ۲۰۱۳
بانوانه. ----- ۲۰۱۳
بانوب. ----- ۲۰۱۳

بانوج. ----- ۲۰۱۳
بانوجه. ----- ۲۰۱۳
بانوجهان. ----- ۲۰۱۳
بانوچ. ----- ۲۰۱۴
بانوچه. ----- ۲۰۱۴
بانوده. ----- ۲۰۱۴
بانوس. ----- ۲۰۱۴
بانوس. ----- ۲۰۱۴
بانو صحرا. ----- ۲۰۱۴
بانوقهٔ. ----- ۲۰۱۴
بانو کندال. ----- ۲۰۱۴
بانو گشسب. ----- ۲۰۱۵
بانونه. ----- ۲۰۱۵
بانونه. ----- ۲۰۱۵
بانو هذری. ----- ۲۰۱۵
بانوی. ----- ۲۰۱۵
بانوی. ----- ۲۰۱۵
بان ویزه. ----- ۲۰۱۶
بان ویل. ----- ۲۰۱۶
بانویه. ----- ۲۰۱۶
بانویه. ----- ۲۰۱۶
بانویه. ----- ۲۰۱۶
بانه. ----- ۲۰۱۶
بانه. ----- ۲۰۱۶

بانه. ----- ۲۰۱۶
بانه. ----- ۲۰۱۷
بانه. ----- ۲۰۱۷
بانه. ----- ۲۰۱۷
بانه. ----- ۲۰۱۷
بانه دار. ----- ۲۰۱۸
بانه زر. ----- ۲۰۱۸
بان هلال. ----- ۲۰۱۸
بانهیب. ----- ۲۰۱۸
بانی. ----- ۲۰۱۸
بانی. ----- ۲۰۱۹
بانی. ----- ۲۰۱۹
بانی. ----- ۲۰۱۹
بانی. ----- ۲۰۱۹
بانی. ----- ۲۰۱۹
بانی. ----- ۲۰۱۹
بانی. ----- ۲۰۱۹
بانی. ----- ۲۰۱۹
بانی. ----- ۲۰۱۹
بانی. ----- ۲۰۲۰
بانی. ----- ۲۰۲۰
بانی. ----- ۲۰۲۰
بانی. ----- ۲۰۲۰
بانی. ----- ۲۰۲۰
بانی. ----- ۲۰۲۰

بان یاران. ---------- ۲۰۲۰
بانیاز. ---------- ۲۰۲۰
بانیاس. ---------- ۲۰۲۱
بانیاسی. ---------- ۲۰۲۱
بانیاسی. ---------- ۲۰۲۱
بانیان. ---------- ۲۰۲۱
بانیدر. ---------- ۲۰۲۱
بانیذ. ---------- ۲۰۲۱
بانیک. ---------- ۲۰۲۱
بانی کار. ---------- ۲۰۲۱
بانی کاری. ---------- ۲۰۲۲
بانی لوان. ---------- ۲۰۲۲
بانی میران. ---------- ۲۰۲۲
بانی نار. ---------- ۲۰۲۲
بانیوج. ---------- ۲۰۲۲
بانیهٔ. ---------- ۲۰۲۲
باو. ---------- ۲۰۲۲
باو. ---------- ۲۰۲۳
باوا. ---------- ۲۰۲۳
باوان. ---------- ۲۰۲۳
باوان. ---------- ۲۰۲۳
باوان سردار. ---------- ۲۰۲۳
باوانه. ---------- ۲۰۲۳
باواویجان. ---------- ۲۰۲۳

با و تا شکن. ----- ۲۰۲۳
باوج. ----- ۲۰۲۴
باوج. ----- ۲۰۲۴
باوجان. ----- ۲۰۲۴
باوجاهت. ----- ۲۰۲۴
باوجدان. ----- ۲۰۲۴
باوجود. ----- ۲۰۲۴
باوحشت. ----- ۲۰۲۴
باودای. ----- ۲۰۲۴
باور. ----- ۲۰۲۵
باور آمدن. ----- ۲۰۲۵
باور افتادن. ----- ۲۰۲۵
باوراندن. ----- ۲۰۲۵
باوربان. ----- ۲۰۲۵
باورجان. ----- ۲۰۲۶
باورجی. ----- ۲۰۲۶
باورچی. ----- ۲۰۲۶
باورچی خانه. ----- ۲۰۲۶
باورچیگری. ----- ۲۰۲۶
باورد. ----- ۲۰۲۶
باورد. ----- ۲۰۲۶
باوردارنده. ----- ۲۰۲۷
باورداشت. ----- ۲۰۲۷
باور داشتن. ----- ۲۰۲۷

باوردان. ----- ۲۰۲۷
باوردبن جودرز. ----- ۲۰۲۷
باوردی. ----- ۲۰۲۷
باوردی. ----- ۲۰۲۸
باوردی. ----- ۲۰۲۸
باوردی. ----- ۲۰۲۸
باوردیناری. ----- ۲۰۲۸
باورس. ----- ۲۰۲۸
باورس. ----- ۲۰۲۸
باور شدن. ----- ۲۰۲۸
باور کردن. ----- ۲۰۲۸
باور کردنی. ----- ۲۰۲۹
باور گشتن. ----- ۲۰۲۹
باوره. ----- ۲۰۲۹
باوری. ----- ۲۰۲۹
باوری. ----- ۲۰۲۹
باوریدان. ----- ۲۰۳۰
باوریدن. ----- ۲۰۳۰
باوریده. ----- ۲۰۳۰
باورین. ----- ۲۰۳۰
باوسنی. ----- ۲۰۳۰
باوشنایا. ----- ۲۰۳۰
باوصف. ----- ۲۰۳۰
باوفا. ----- ۲۰۳۰

باوقار. ----- ۲۰۳۰
باوقوف. ----- ۲۰۳۱
باوک. ----- ۲۰۳۱
باوکی. ----- ۲۰۳۱
باوکی عزتلاه. ----- ۲۰۳۱
باول. ----- ۲۰۳۱
باول. ----- ۲۰۳۱
باولک. ----- ۲۰۳۱
باوله. ----- ۲۰۳۱
باوله بالا. ----- ۲۰۳۱
باولی. ----- ۲۰۳۲
باولی. ----- ۲۰۳۲
باولی. ----- ۲۰۳۲
باون. ----- ۲۰۳۲
باونات. ----- ۲۰۳۲
باوند. ----- ۲۰۳۲
باوندآباد. ----- ۲۰۳۲
باوندپور. ----- ۲۰۳۲
باوندیه. ----- ۲۰۳۲
باوو. ----- ۲۰۳۳
باوه. ----- ۲۰۳۳
باوه لی. ----- ۲۰۳۳
باوی. ----- ۲۰۳۳
باوی. ----- ۲۰۳۳

باوی. ----- ۲۰۳۳
باوی. ----- ۲۰۳۳
باویر. ----- ۲۰۳۳
باویسی. ----- ۲۰۳۴
باویسی سرداراکرم. ----- ۲۰۳۴
باویل. ----- ۲۰۳۴
باویل رود. ----- ۲۰۳۴
باویل رود. ----- ۲۰۳۴
باوین. ----- ۲۰۳۴
باویه. ----- ۲۰۳۵
باه. ----- ۲۰۳۵
باه. ----- ۲۰۳۵
باه. ----- ۲۰۳۵
باه. ----- ۲۰۳۵
باهٍ. ----- ۲۰۳۶
باها. ----- ۲۰۳۶
باهار. ----- ۲۰۳۶
باهار. ----- ۲۰۳۶
باهان. ----- ۲۰۳۶
باه انگیز. ----- ۲۰۳۶
باهپود. ----- ۲۰۳۶
باهت. ----- ۲۰۳۶
باهت. ----- ۲۰۳۷
باهدف. ----- ۲۰۳۷

باهده. ----- ۲۰۳۷
باهر. ----- ۲۰۳۷
باهر. ----- ۲۰۳۷
باهرات. ----- ۲۰۳۷
باهر کردن. ----- ۲۰۳۷
باهرة. ----- ۲۰۳۸
باهری. ----- ۲۰۳۸
باهش. ----- ۲۰۳۸
باهشتان. ----- ۲۰۳۸
باهظ. ----- ۲۰۳۸
باهک. ----- ۲۰۳۸
باهکیدن. ----- ۲۰۳۸
باهل. ----- ۲۰۳۹
باهل. ----- ۲۰۳۹
باهلة. ----- ۲۰۳۹
باهلة. ----- ۲۰۳۹
باهلة. ----- ۲۰۳۹
باهلی. ----- ۲۰۳۹
باهلی. ----- ۲۰۳۹
باهلی. ----- ۲۰۴۰
باهلی. ----- ۲۰۴۰
باهلی. ----- ۲۰۴۰
باهلی. ----- ۲۰۴۰
باهلی. ----- ۲۰۴۰

باهلی. ----- ۲۰۴۰
باهلی. ----- ۲۰۴۰
باهلیهٔ. ----- ۲۰۴۱
باهلیهٔ. ----- ۲۰۴۱
باهم. ----- ۲۰۴۱
باهم. ----- ۲۰۴۱
باهم آمدن. ----- ۲۰۴۱
باهم آوردن. ----- ۲۰۴۲
باهمان. ----- ۲۰۴۲
باهمت. ----- ۲۰۴۲
باهم جوشیدن. ----- ۲۰۴۲
باهن. ----- ۲۰۴۲
باهنر. ----- ۲۰۴۲
باهو. ----- ۲۰۴۲
باهو. ----- ۲۰۴۳
باهوداس. ----- ۲۰۴۳
باهودیه. ----- ۲۰۴۳
باهوسند. ----- ۲۰۴۴
باهوش. ----- ۲۰۴۴
باهو کلات. ----- ۲۰۴۴
باهو کلات. ----- ۲۰۴۴
باهول. ----- ۲۰۴۴
باهۀ. ----- ۲۰۴۴
باهۀ. ----- ۲۰۴۴

باهی. ----- ۲۰۴۵
باهی. ----- ۲۰۴۵
باهیبت. ----- ۲۰۴۵
باهیکل. ----- ۲۰۴۵
باهین. ----- ۲۰۴۵
باهیهٔ. ----- ۲۰۴۵
باهیهٔ. ----- ۲۰۴۵
بای. ----- ۲۰۴۵
بای. ----- ۲۰۴۶
بای. ----- ۲۰۴۶
بای. ----- ۲۰۴۶
بای. ----- ۲۰۴۶
بای. ----- ۲۰۴۶
بایا. ----- ۲۰۴۶
بایات. ----- ۲۰۴۶
بایارد. ----- ۲۰۴۶
بایاری. ----- ۲۰۴۷
بایالون. ----- ۲۰۴۷
بایان. ----- ۲۰۴۷
بایان. ----- ۲۰۴۷
بایان. ----- ۲۰۴۷
بایان. ----- ۲۰۴۷
بایانی. ----- ۲۰۴۷
بایانی. ----- ۲۰۴۷

بای ایندر. ----- ۲۰۴۸
بایب. ----- ۲۰۴۸
بای بابان. ----- ۲۰۴۸
بایب منتر. ----- ۲۰۴۸
بایبورد. ----- ۲۰۴۸
بایت. ----- ۲۰۴۸
بای تخت. ----- ۲۰۴۸
بای تگین. ----- ۲۰۴۹
بای تگین. ----- ۲۰۴۹
بای تگین. ----- ۲۰۴۹
بای تمر. ----- ۲۰۴۹
بایتوز. ----- ۲۰۴۹
بایج. ----- ۲۰۴۹
بایجان. ----- ۲۰۴۹
بایجوک. ----- ۲۰۵۰
بایجونویان. ----- ۲۰۵۰
بای خاتون. ----- ۲۰۵۰
بای خاتون. ----- ۲۰۵۰
بای خاتون. ----- ۲۰۵۰
بای خان. ----- ۲۰۵۰
باید. ----- ۲۰۵۰
بایدار. ----- ۲۰۵۱
بایدو. ----- ۲۰۵۱
بایدوخان. ----- ۲۰۵۱

بایر. ----- ۲۰۵۱
بایرابوقا. ----- ۲۰۵۱
بایرام. ----- ۲۰۵۲
بایرام. ----- ۲۰۵۲
بایرام علی. ----- ۲۰۵۲
بایرون. ----- ۲۰۵۲
بایز. ----- ۲۰۵۲
بایزه. ----- ۲۰۵۲
بایزه. ----- ۲۰۵۲
بایزید. ----- ۲۰۵۳
بایزید. ----- ۲۰۵۳
بایزید. ----- ۲۰۵۳
بایزید. ----- ۲۰۵۳
بایزید. ----- ۲۰۵۳
بایزید. ----- ۲۰۵۴
بایزید. ----- ۲۰۵۴
بایزید. ----- ۲۰۵۴
بایزید. ----- ۲۰۵۴
بایزید. ----- ۲۰۵۴
بایزید. ----- ۲۰۵۵
بایزید. ----- ۲۰۵۵
بایزید. ----- ۲۰۵۵
بایزید. ----- ۲۰۵۵
بایزید. ----- ۲۰۵۵

بایزید. ----- ۲۰۵۵
بایزید. ----- ۲۰۵۵
بایزیدبیک. ----- ۲۰۵۵
بایزیدسلطان. ----- ۲۰۵۵
بایزیدشاه. ----- ۲۰۵۶
بایس. ----- ۲۰۵۶
بایسار. ----- ۲۰۵۶
بایست. ----- ۲۰۵۶
بایستانی. ----- ۲۰۵۶
بایستتا. ----- ۲۰۵۶
بایستگاه. ----- ۲۰۵۷
بایستگی. ----- ۲۰۵۷
بایستن. ----- ۲۰۵۷
بایستنی. ----- ۲۰۵۹
بایست و نابایست. ----- ۲۰۶۰
بایسته. ----- ۲۰۶۰
بایسراغی. ----- ۲۰۶۰
بایسک. ----- ۲۰۶۰
بای سنقر. ----- ۲۰۶۱
بایسنقر. ----- ۲۰۶۱
بایسنقر. ----- ۲۰۶۱
بایسنقر. ----- ۲۰۶۲
بایسنقر. ----- ۲۰۶۲
بایسنقر. ----- ۲۰۶۲

بایسنقر. ----- ۲۰۶۲
بایص. ----- ۲۰۶۲
بایض. ----- ۲۰۶۲
بایطمیش. ----- ۲۰۶۲
بایع. ----- ۲۰۶۳
بایقرا. ----- ۲۰۶۳
بایقرا. ----- ۲۰۶۳
بایقرا ارکیانه. ----- ۲۰۶۳
بایقراء کوه. ----- ۲۰۶۳
بایقوت. ----- ۲۰۶۳
بایقوش. ----- ۲۰۶۴
بایقهٔ. ----- ۲۰۶۴
بایک. ----- ۲۰۶۴
بایک. ----- ۲۰۶۴
بایک. ----- ۲۰۶۴
بایکال. ----- ۲۰۶۴
بایکباک. ----- ۲۰۶۴
بایکت. ----- ۲۰۶۴
بایکت کردن. ----- ۲۰۶۵
بایکر. ----- ۲۰۶۵
بایکغود. ----- ۲۰۶۵
بای کلا. ----- ۲۰۶۵
بای کلا. ----- ۲۰۶۵
بای کلا. ----- ۲۰۶۵

بایگان. ----- ۲۰۶۵
بایگان. ----- ۲۰۶۶
بایگانی. ----- ۲۰۶۶
بایلر. ----- ۲۰۶۶
بایمان. ----- ۲۰۶۶
بایمرغ. ----- ۲۰۶۶
باین. ----- ۲۰۶۶
باین. ----- ۲۰۶۷
باینال. ----- ۲۰۶۷
باینجار. ----- ۲۰۶۷
باینجقلو. ----- ۲۰۶۷
باینجور. ----- ۲۰۶۷
باینچوب. ----- ۲۰۶۷
بایندان. ----- ۲۰۶۸
بایندانی کردن. ----- ۲۰۶۸
بایندر. ----- ۲۰۶۸
بایندر. ----- ۲۰۶۸
بایندر. ----- ۲۰۶۸
بایندرخان. ----- ۲۰۶۸
بایندریه. ----- ۲۰۶۸
بایندور. ----- ۲۰۶۸
باینگان. ----- ۲۰۶۹
باینوج. ----- ۲۰۶۹
باینوج. ----- ۲۰۶۹

باینهٔ. ---------- ۲۰۶۹
باینه شاه. ---------- ۲۰۶۹
بایو. ---------- ۲۰۶۹
بایو. ---------- ۲۰۶۹
بایونیستی. ---------- ۲۰۶۹
بایوه. ---------- ۲۰۷۰
بایهٔ. ---------- ۲۰۷۰
بایهٔ. ---------- ۲۰۷۰
بایه. ---------- ۲۰۷۰
بایه. ---------- ۲۰۷۰
بایه کلا. ---------- ۲۰۷۰
باییدن. ---------- ۲۰۷۰
بایبر. ---------- ۲۰۷۰
بأباء . ---------- ۲۰۷۱
بأبأهٔ. ---------- ۲۰۷۱
بأبأهٔ. ---------- ۲۰۷۱
بأج. ---------- ۲۰۷۱
بأدلهٔ. ---------- ۲۰۷۱
بأذنهٔ. ---------- ۲۰۷۱
بئر. ---------- ۲۰۷۱
بئر. ---------- ۲۰۷۱
بئر. ---------- ۲۰۷۲
بئر. ---------- ۲۰۷۲
بئر ابی عنبهٔ. ---------- ۲۰۷۲

بئر ابی موسی. ----- ۲۰۷۲
بئر ارما. ----- ۲۰۷۲
بئر اریس. ----- ۲۰۷۲
بئرالاسود. ----- ۲۰۷۲
بئرالشعوبی. ----- ۲۰۷۲
بئر أنا. ----- ۲۰۷۳
بئر ایلیم. ----- ۲۰۷۳
بئر بضاعهٔ. ----- ۲۰۷۳
بئر بنی بریمهٔ. ----- ۲۰۷۳
بئر جشم. ----- ۲۰۷۳
بئر جمل. ----- ۲۰۷۳
بئر حاء . ----- ۲۰۷۳
بئر حسین بن سلامه. ----- ۲۰۷۳
بئر حصن. ----- ۲۰۷۳
بئر دریق. ----- ۲۰۷۴
بئر دریک. ----- ۲۰۷۴
بئر ذروان. ----- ۲۰۷۴
بئر ذی اروان. ----- ۲۰۷۴
بئر رئاب. ----- ۲۰۷۴
بئر رسول. ----- ۲۰۷۴
بئر رومه. ----- ۲۰۷۴
بئر زاهد. ----- ۲۰۷۴
بئر زمزم. ----- ۲۰۷۴
بئر شبع. ----- ۲۰۷۵

بئر شوذب. ----- ۲۰۷۵
بئر عائشهٔ. ----- ۲۰۷۵
بئر عروهٔ. ----- ۲۰۷۵
بئر عکرمهٔ. ----- ۲۰۷۵
بئر علی بن ابیطالب. ----- ۲۰۷۵
بئر عمرو. ----- ۲۰۷۵
بئر غدق. ----- ۲۰۷۵
بئر غرس. ----- ۲۰۷۵
بئر لحی رئی. ----- ۲۰۷۶
بئر مرق. ----- ۲۰۷۶
بئر مطلب. ----- ۲۰۷۶
بئر معاویه. ----- ۲۰۷۶
بئر معونهٔ. ----- ۲۰۷۶
بئر میمون. ----- ۲۰۷۶
بئروت. ----- ۲۰۷۶
بئروت. ----- ۲۰۷۶
بئر یقظان. ----- ۲۰۷۶
بأزلهٔ. ----- ۲۰۷۷
بأس. ----- ۲۰۷۷
بئس. ----- ۲۰۷۷
بئس. ----- ۲۰۷۷
بئس. ----- ۲۰۷۷
بأساء . ----- ۲۰۷۷
بأو. ----- ۲۰۷۷

بأواء . ----- ۲۰۷۸
بئور. ----- ۲۰۷۸
بئوطیقا. ----- ۲۰۷۸
بأه. ----- ۲۰۷۸
بئهٔ. ----- ۲۰۷۸
بأی. ----- ۲۰۷۸
بأی حالٍ. ----- ۲۰۷۸
بئیرهٔ. ----- ۲۰۷۸
بئیرهٔ. ----- ۲۰۷۸
بئیس. ----- ۲۰۷۸
بئیشه. ----- ۲۰۷۹
بئیل. ----- ۲۰۷۹
بئین. ----- ۲۰۷۹
بب. ----- ۲۰۷۹
ببا. ----- ۲۰۷۹
ببا. ----- ۲۰۷۹
ببا. ----- ۲۰۷۹
بباد دادن. ----- ۲۰۷۹
بباد رفتن. ----- ۲۰۸۰
بباد شدن. ----- ۲۰۸۰
بباد کردن. ----- ۲۰۸۰
بباد گرفتن. ----- ۲۰۸۰
بباده نشستن. ----- ۲۰۸۰
ببار. ----- ۲۰۸۱

ببار آمدن. ----- ۲۰۸۱
ببار آوردن. ----- ۲۰۸۱
ببار نشستن. ----- ۲۰۸۱
ببازار آوردن. ----- ۲۰۸۲
ببازار افتادن. ----- ۲۰۸۲
بباشتر. ----- ۲۰۸۲
بباطن کسی گذاشتن. ----- ۲۰۸۲
ببالا. ----- ۲۰۸۲
ببان. ----- ۲۰۸۲
ببانگ آوردن. ----- ۲۰۸۲
بباوی. ----- ۲۰۸۳
ببتا. ----- ۲۰۸۳
ببتک. ----- ۲۰۸۳
ببر. ----- ۲۰۸۳
ببر. ----- ۲۰۸۳
ببر. ----- ۲۰۸۴
ببر. ----- ۲۰۸۴
ببر. ----- ۲۰۸۴
ببر. ----- ۲۰۸۴
ببرازخان. ----- ۲۰۸۵
ببرافکن. ----- ۲۰۸۵
ببراله. ----- ۲۰۸۵
ببر بیان. ----- ۲۰۸۵
ببرجه. ----- ۲۰۸۶

ببرخوی. ----- ۲۰۸۶
ببردو. ----- ۲۰۸۶
ببرسینه. ----- ۲۰۸۶
ببرمحمد پاشا. ----- ۲۰۸۶
ببروئیه. ----- ۲۰۸۷
ببروج. ----- ۲۰۸۷
ببرویه. ----- ۲۰۸۷
ببره. ----- ۲۰۸۷
ببرهان. ----- ۲۰۸۷
ببری. ----- ۲۰۸۷
ببرین. ----- ۲۰۸۷
ببرین. ----- ۲۰۸۷
ببز. ----- ۲۰۸۷
ببس. ----- ۲۰۸۸
ببساوش. ----- ۲۰۸۸
ببساویدن. ----- ۲۰۸۸
ببسودن. ----- ۲۰۸۸
ببسوده. ----- ۲۰۸۸
ببشتر. ----- ۲۰۸۸
ببشطر. ----- ۲۰۸۹
ببشی. ----- ۲۰۸۹
ببغا. ----- ۲۰۸۹
ببغاء . ----- ۲۰۸۹
ببغاء . ----- ۲۰۸۹

ببغاء . ----- ۲۰۸۹
ببغال. ----- ۲۰۸۹
ببق. ----- ۲۰۹۰
ببک. ----- ۲۰۹۰
ببک. ----- ۲۰۹۰
ببل. ----- ۲۰۹۰
ببلاو. ----- ۲۰۹۰
ببلاوی. ----- ۲۰۹۰
ببلاوی. ----- ۲۰۹۰
ببلاوی. ----- ۲۰۹۰
ببلس. ----- ۲۰۹۱
ببلیون. ----- ۲۰۹۱
ببمبم. ----- ۲۰۹۱
ببنهٔ. ----- ۲۰۹۱
ببنی. ----- ۲۰۹۱
ببنی. ----- ۲۰۹۱
ببو. ----- ۲۰۹۱
ببوتن. ----- ۲۰۹۱
ببوختن. ----- ۲۰۹۲
ببودن. ----- ۲۰۹۲
ببوش. ----- ۲۰۹۲
ببول. ----- ۲۰۹۲
ببه. ----- ۲۰۹۲
ببه. ----- ۲۰۹۲

ببه. ---------- ۲۰۹۲
ببه. ---------- ۲۰۹۲
ببهٔ. ---------- ۲۰۹۳
ببیج. ---------- ۲۰۹۳
ببیج. ---------- ۲۰۹۳
ببیر. ---------- ۲۰۹۳
ببیره. ---------- ۲۰۹۳
ببیلستان. ---------- ۲۰۹۳
ببین و بترک. ---------- ۲۰۹۳
بپا. ---------- ۲۰۹۳
بپا. ---------- ۲۰۹۳
بپا آمدن. ---------- ۲۰۹۴
بپا اندر آمدن. ---------- ۲۰۹۴
بپا ایستادن. ---------- ۲۰۹۴
بپا برخاستن. ---------- ۲۰۹۴
بپاتان. ---------- ۲۰۹۴
بپا خاستن. ---------- ۲۰۹۴
بپا شدن. ---------- ۲۰۹۴
بپا کردن. ---------- ۲۰۹۴
بپای. ---------- ۲۰۹۴
بپایان بردن. ---------- ۲۰۹۵
بپرگار بودن. ---------- ۲۰۹۵
بپرگار ماندن. ---------- ۲۰۹۶
بپریشیدن. ---------- ۲۰۹۶

بپساویدن. ----- ۲۰۹۶
بپسودان. ----- ۲۰۹۶
بپسودن. ----- ۲۰۹۶
بپسوده. ----- ۲۰۹۶
بپغا. ----- ۲۰۹۶
بپگن. ----- ۲۰۹۶
بپیش. ----- ۲۰۹۶
بت. ----- ۲۰۹۷
بت. ----- ۲۰۹۹
بت. ----- ۲۰۹۹
بت. ----- ۲۰۹۹
بت. ----- ۲۰۹۹
بت. ----- ۲۱۰۰
بت. ----- ۲۱۰۰
بت. ----- ۲۱۰۰
بت آرای. ----- ۲۱۰۰
بتا. ----- ۲۱۰۱
بتا. ----- ۲۱۰۱
بتا. ----- ۲۱۰۱
بتاء . ----- ۲۱۰۱
بتائیدن. ----- ۲۱۰۱
بتاب. ----- ۲۱۰۱
بتاب. ----- ۲۱۰۱
بتاب. ----- ۲۱۰۲

بتات. ---------- ۲۱۰۲
بتات. ---------- ۲۱۰۲
بتار. ---------- ۲۱۰۲
بتاراج دادن. ---------- ۲۱۰۲
بتاراج رفتن. ---------- ۲۱۰۲
بتاره. ---------- ۲۱۰۲
بتازگی. ---------- ۲۱۰۲
بتازه. ---------- ۲۱۰۳
بتازیانه زدن. ---------- ۲۱۰۳
بتازیانه گرم کردن. ---------- ۲۱۰۳
بتاسانیدن. ---------- ۲۱۰۳
بتاسیدن. ---------- ۲۱۰۳
بتاشه. ---------- ۲۱۰۳
بتان. ---------- ۲۱۰۳
بتان. ---------- ۲۱۰۳
بتان. ---------- ۲۱۰۴
بتانج. ---------- ۲۱۰۴
بتانونی. ---------- ۲۱۰۴
بتانه. ---------- ۲۱۰۴
بتانی. ---------- ۲۱۰۴
بتانی. ---------- ۲۱۰۴
بتانی. ---------- ۲۱۰۴
بتانی. ---------- ۲۱۰۴
بتانی. ---------- ۲۱۰۴

بتاوار. ----- ۲۱۰۵
بتاور. ----- ۲۱۰۵
بتاویدن. ----- ۲۱۰۵
بتاویل. ----- ۲۱۰۵
بتایدن. ----- ۲۱۰۵
بتاییدن. ----- ۲۱۰۵
بتبت. ----- ۲۱۰۶
بتبک. ----- ۲۱۰۶
بت بو. ----- ۲۱۰۶
بت پرست. ----- ۲۱۰۶
بت پرستنده. ----- ۲۱۰۶
بت پرستی. ----- ۲۱۰۷
بت پرستیدن. ----- ۲۱۰۷
بتپور. ----- ۲۱۰۷
بت پیکر. ----- ۲۱۰۸
بت تا. ----- ۲۱۰۸
بت تراش. ----- ۲۱۰۸
بت تنگری. ----- ۲۱۰۸
بتجالی. ----- ۲۱۰۹
بت چهره. ----- ۲۱۰۹
بتحاوند. ----- ۲۱۰۹
بتخ. ----- ۲۱۰۹
بت خاک. ----- ۲۱۰۹
بت خال. ----- ۲۱۰۹

بتخاله. ----- ۲۱۰۹
بتخاله. ----- ۲۱۰۹
بتخانه. ----- ۲۱۰۹
بتخانه. ----- ۲۱۱۰
بت خذان. ----- ۲۱۱۰
بت خذانی. ----- ۲۱۱۰
بت خذانی. ----- ۲۱۱۱
بت خواره. ----- ۲۱۱۱
بتدریج. ----- ۲۱۱۱
بتر. ----- ۲۱۱۱
بتر. ----- ۲۱۱۲
بتر. ----- ۲۱۱۲
بتر. ----- ۲۱۱۲
بتر. ----- ۲۱۱۲
بتر. ----- ۲۱۱۲
بتراء . ----- ۲۱۱۲
بتراء . ----- ۲۱۱۳
بتراگم. ----- ۲۱۱۳
بتران. ----- ۲۱۱۳
بترجا. ----- ۲۱۱۳
بترک. ----- ۲۱۱۳
بترک. ----- ۲۱۱۳
بترنده. ----- ۲۱۱۳
بت رو. ----- ۲۱۱۳

بتروجی. ---------- ۲۱۱۴
بترول. ---------- ۲۱۱۴
بترون. ---------- ۲۱۱۴
بترونی. ---------- ۲۱۱۴
بترونی. ---------- ۲۱۱۴
بترهٔ. ---------- ۲۱۱۴
بتره. ---------- ۲۱۱۵
بتری. ---------- ۲۱۱۵
بتری. ---------- ۲۱۱۵
بتری. ---------- ۲۱۱۵
بتری. ---------- ۲۱۱۵
بتری. ---------- ۲۱۱۵
بتریر. ---------- ۲۱۱۵
بتریه. ---------- ۲۱۱۵
بتستان. ---------- ۲۱۱۶
بتسیار. ---------- ۲۱۱۶
بتشک. ---------- ۲۱۱۶
بت شکستن. ---------- ۲۱۱۶
بت شکن. ---------- ۲۱۱۶
بت شکنی. ---------- ۲۱۱۶
بتع. ---------- ۲۱۱۶
بتع. ---------- ۲۱۱۷
بتع. ---------- ۲۱۱۷
بتع. ---------- ۲۱۱۷

بتع. ----- ۲۱۱۷
بتع. ----- ۲۱۱۷
بتع. ----- ۲۱۱۷
بتعاء . ----- ۲۱۱۷
بتعاء . ----- ۲۱۱۷
بتعهٔ. ----- ۲۱۱۸
بتغور. ----- ۲۱۱۸
بتغوز. ----- ۲۱۱۸
بتفاریق. ----- ۲۱۱۸
بت فرخار. ----- ۲۱۱۸
بت فریب. ----- ۲۱۱۸
بتفصیل. ----- ۲۱۱۸
بتفور. ----- ۲۱۱۸
بتفوز. ----- ۲۱۱۹
بتقریب. ----- ۲۱۱۹
بتک. ----- ۲۱۱۹
بتک. ----- ۲۱۱۹
بتک. ----- ۲۱۱۹
بتک. ----- ۲۱۱۹
بتک. ----- ۲۱۲۰
بتک. ----- ۲۱۲۰
بتک. ----- ۲۱۲۰
بتک. ----- ۲۱۲۰
بتکده. ----- ۲۱۲۰

بتکن. ---------- ۲۱۲۱
بتکندن. ---------- ۲۱۲۱
بتکندیدن. ---------- ۲۱۲۱
بتکوب. ---------- ۲۱۲۱
بتکوت. ---------- ۲۱۲۲
بتکهٔ. ---------- ۲۱۲۲
بتکی. ---------- ۲۱۲۲
بتکیش. ---------- ۲۱۲۲
بتکین. ---------- ۲۱۲۲
بتگر. ---------- ۲۱۲۲
بتگری. ---------- ۲۱۲۳
بتگن. ---------- ۲۱۲۳
بتگندن. ---------- ۲۱۲۳
بتگندیدن. ---------- ۲۱۲۳
بتل. ---------- ۲۱۲۳
بتل. ---------- ۲۱۲۳
بتل. ---------- ۲۱۲۴
بتل. ---------- ۲۱۲۴
بتل. ---------- ۲۱۲۴
بتلاء . ---------- ۲۱۲۴
بتلاب. ---------- ۲۱۲۴
بتلر. ---------- ۲۱۲۴
بتلوب. ---------- ۲۱۲۴
بتلونی. ---------- ۲۱۲۴

بتلهٔ ----- ۲۱۲۴
بتلی ----- ۲۱۲۵
بتلیس ----- ۲۱۲۵
بتلیس چای ----- ۲۱۲۵
بتم ----- ۲۱۲۵
بتمار ----- ۲۱۲۵
بتماری ----- ۲۱۲۶
بتمامت ----- ۲۱۲۶
بتمامی ----- ۲۱۲۶
بتمان ----- ۲۱۲۶
بتمرگیدن ----- ۲۱۲۶
بتن ----- ۲۱۲۶
بتنج ----- ۲۱۲۶
بتنج ----- ۲۱۲۷
بتنجیدن ----- ۲۱۲۷
بت نرسه ----- ۲۱۲۷
بتنگ آمدن ----- ۲۱۲۷
بتنگ آوردن ----- ۲۱۲۷
بت نگار ----- ۲۱۲۷
بتنونی ----- ۲۱۲۷
بتنه ----- ۲۱۲۷
بتنها ----- ۲۱۲۸
بتنهایی ----- ۲۱۲۸
بتنی ----- ۲۱۲۸

بتنین. ----- ۲۱۲۸
بتو. ----- ۲۱۲۸
بتو. ----- ۲۱۲۸
بتو. ----- ۲۱۲۹
بتو. ----- ۲۱۲۹
بتو. ----- ۲۱۲۹
بتو. ----- ۲۱۲۹
بتو. ----- ۲۱۲۹
بتو. ----- ۲۱۲۹
بتوارک. ----- ۲۱۳۰
بتواز. ----- ۲۱۳۰
بتوئیل. ----- ۲۱۳۰
بتوت. ----- ۲۱۳۰
بتوت. ----- ۲۱۳۰
بتوختن. ----- ۲۱۳۰
بتوراک. ----- ۲۱۳۰
بتوزه. ----- ۲۱۳۱
بتوسط. ----- ۲۱۳۱
بتوع. ----- ۲۱۳۱
بتوک. ----- ۲۱۳۱
بتوک. ----- ۲۱۳۱
بتول. ----- ۲۱۳۱
بتول. ----- ۲۱۳۱
بتول. ----- ۲۱۳۲

بتولمایس. ----- ۲۱۳۲
بتون. ----- ۲۱۳۲
بتون. ----- ۲۱۳۲
بتوند. ----- ۲۱۳۲
بتوند. ----- ۲۱۳۲
بتوة. ----- ۲۱۳۲
بتوی. ----- ۲۱۳۳
بتویل بن الیاس. ----- ۲۱۳۳
بتة. ----- ۲۱۳۳
بتة. ----- ۲۱۳۳
بتة. ----- ۲۱۳۳
بتة. ----- ۲۱۳۳
بته. ----- ۲۱۳۳
بته. ----- ۲۱۳۴
بته گز. ----- ۲۱۳۴
بته گز. ----- ۲۱۳۴
بته مردگی. ----- ۲۱۳۴
بته مرده. ----- ۲۱۳۴
بته مرده بالا. ----- ۲۱۳۴
بتهوون. ----- ۲۱۳۵
بتی. ----- ۲۱۳۵
بتی. ----- ۲۱۳۵
بتی. ----- ۲۱۳۵
بتی. ----- ۲۱۳۵

بتی. ----- ۲۱۳۵
بتیا. ----- ۲۱۳۵
بتیار. ----- ۲۱۳۵
بتیار. ----- ۲۱۳۶
بتیاره. ----- ۲۱۳۶
بتیاره. ----- ۲۱۳۶
بتیراء . ----- ۲۱۳۶
بتیرهٔ. ----- ۲۱۳۶
بتیرهٔ. ----- ۲۱۳۷
بتیس. ----- ۲۱۳۷
بتیشفر. ----- ۲۱۳۷
بتیغ چیدن. ----- ۲۱۳۷
بتیغ خاستن. ----- ۲۱۳۸
بتیغ زدن. ----- ۲۱۳۸
بتیک. ----- ۲۱۳۸
بتیل. ----- ۲۱۳۸
بتیل. ----- ۲۱۳۸
بتیلهٔ. ----- ۲۱۳۸
بتیلهٔ. ----- ۲۱۳۸
بتیله. ----- ۲۱۳۹
بتیم. ----- ۲۱۳۹
بتینا. ----- ۲۱۳۹
بتینق. ----- ۲۱۳۹
بتینهٔ. ----- ۲۱۳۹

بث. ----- ۲۱۳۹
بث. ----- ۲۱۳۹
بثاء . ----- ۲۱۴۰
بثاء . ----- ۲۱۴۰
بثاءة. ----- ۲۱۴۰
بثاث. ----- ۲۱۴۰
بثان. ----- ۲۱۴۰
بثبثة. ----- ۲۱۴۰
بثر. ----- ۲۱۴۰
بثر. ----- ۲۱۴۰
بثر. ----- ۲۱۴۱
بثر. ----- ۲۱۴۱
بثر. ----- ۲۱۴۱
بثراء . ----- ۲۱۴۱
بث ربیم. ----- ۲۱۴۱
بثرون. ----- ۲۱۴۱
بثرة. ----- ۲۱۴۱
بثرة. ----- ۲۱۴۲
بث زبینه. ----- ۲۱۴۲
بثسابیة. ----- ۲۱۴۲
بث شبع. ----- ۲۱۴۲
بث شوع. ----- ۲۱۴۲
بثط. ----- ۲۱۴۲
بثع. ----- ۲۱۴۲

بثعاء . ----- ۲۱۴۲
بثعة. ----- ۲۱۴۳
بثغ. ----- ۲۱۴۳
بثق. ----- ۲۱۴۳
بثق. ----- ۲۱۴۳
بث گرمائی. ----- ۲۱۴۳
بث لاپت. ----- ۲۱۴۳
بثلة. ----- ۲۱۴۳
بثن. ----- ۲۱۴۳
بثن. ----- ۲۱۴۴
بثنون. ----- ۲۱۴۴
بثنة. ----- ۲۱۴۴
بثنة. ----- ۲۱۴۴
بثنی. ----- ۲۱۴۴
بثنی. ----- ۲۱۴۴
بثنیة. ----- ۲۱۴۴
بثنیة. ----- ۲۱۴۴
بثو. ----- ۲۱۴۵
بثور. ----- ۲۱۴۵
بثور. ----- ۲۱۴۵
بثوق. ----- ۲۱۴۵
بثة. ----- ۲۱۴۵
بثی. ----- ۲۱۴۵
بثیادوس. ----- ۲۱۴۵

بشیر. ----- ۲۱۴۵
بشینهٔ. ----- ۲۱۴۶
بشینهٔ. ----- ۲۱۴۶
بشینهٔ. ----- ۲۱۴۶
بشینهٔ. ----- ۲۱۴۶
بشینهٔ. ----- ۲۱۴۶
بج. ----- ۲۱۴۶
بج. ----- ۲۱۴۷
بج. ----- ۲۱۴۷
بج. ----- ۲۱۴۷
بج. ----- ۲۱۴۷
بج. ----- ۲۱۴۷
بج. ----- ۲۱۴۷
بج. ----- ۲۱۴۷
بج. ----- ۲۱۴۷
بج. ----- ۲۱۴۷
بجا. ----- ۲۱۴۷
بجا. ----- ۲۱۴۸
بجا. ----- ۲۱۴۸
بجا آمدن. ----- ۲۱۴۸
بجا آوردن. ----- ۲۱۴۸
بجاء. ----- ۲۱۴۹
بجاء رسیدن. ----- ۲۱۴۹
بجا افتادن. ----- ۲۱۴۹
بجائی رسیدن. ----- ۲۱۴۹

بجابج. ----- ۲۱۴۹
بجاپور. ----- ۲۱۴۹
بجاجهٔ. ----- ۲۱۴۹
بجاد. ----- ۲۱۵۰
بجاد. ----- ۲۱۵۰
بجاد. ----- ۲۱۵۰
بجادهٔ. ----- ۲۱۵۰
بجادی. ----- ۲۱۵۰
بجادی. ----- ۲۱۵۰
بجار. ----- ۲۱۵۰
بجارپس. ----- ۲۱۵۰
بجاردن. ----- ۲۱۵۰
بجارده. ----- ۲۱۵۰
بجارم. ----- ۲۱۵۱
بجارمهٔ. ----- ۲۱۵۱
بجا گذاشتن. ----- ۲۱۵۱
بجال. ----- ۲۱۵۱
بجال. ----- ۲۱۵۱
بجالهٔ. ----- ۲۱۵۱
بجالهٔ. ----- ۲۱۵۱
بجا ماندن. ----- ۲۱۵۱
بجامیر. ----- ۲۱۵۲
بجان. ----- ۲۱۵۲
بجان. ----- ۲۱۵۲

بجان آمدن. ----- ۲۱۵۲
بجان آمده. ----- ۲۱۵۲
بجان آوردن. ----- ۲۱۵۲
بجان رسیدن. ----- ۲۱۵۳
بجانه. ----- ۲۱۵۳
بجانی. ----- ۲۱۵۳
بجانی. ----- ۲۱۵۳
بجانی. ----- ۲۱۵۳
بجاوه. ----- ۲۱۵۳
بجاوی. ----- ۲۱۵۳
بجاویات. ----- ۲۱۵۴
بجاه. ----- ۲۱۵۴
بجای. ----- ۲۱۵۴
بجای آمدن. ----- ۲۱۵۴
بجای آوردن. ----- ۲۱۵۵
بجای داشتن. ----- ۲۱۵۵
بجای رسیدن. ----- ۲۱۵۵
بجای ماندن. ----- ۲۱۵۵
بجایهٔ. ----- ۲۱۵۵
بجباج. ----- ۲۱۵۶
بجباجهٔ. ----- ۲۱۵۶
بجبج. ----- ۲۱۵۶
بجبج. ----- ۲۱۵۶
بج بج. ----- ۲۱۵۶

بجبجهٔ. ----- ۲۱۵۶
بجت. ----- ۲۱۵۶
بجترادیا. ----- ۲۱۵۶
بجثماهٔ. ----- ۲۱۵۶
بجح. ----- ۲۱۵۷
بج حوران. ----- ۲۱۵۷
بجخیزیدن. ----- ۲۱۵۷
بجد. ----- ۲۱۵۷
بجد. ----- ۲۱۵۷
بجد. ----- ۲۱۵۷
بجد. ----- ۲۱۵۷
بجدان. ----- ۲۱۵۷
بجدان. ----- ۲۱۵۸
بجدد. ----- ۲۱۵۸
بجدق. ----- ۲۱۵۸
بجدل. ----- ۲۱۵۸
بجدم. ----- ۲۱۵۸
بجدن. ----- ۲۱۵۸
بجدن خان. ----- ۲۱۵۸
بجدهٔ. ----- ۲۱۵۸
بجدی. ----- ۲۱۵۹
بجر. ----- ۲۱۵۹
بجر. ----- ۲۱۵۹
بجر. ----- ۲۱۵۹

بجر. ----- ۲۱۵۹
بجر. ----- ۲۱۵۹
بجراء . ----- ۲۱۵۹
بجرات. ----- ۲۱۶۰
بجران. ----- ۲۱۶۰
بجردن. ----- ۲۱۶۰
بجرلو. ----- ۲۱۶۰
بجرمی. ----- ۲۱۶۰
بجرهٔ. ----- ۲۱۶۰
بجرهٔ. ----- ۲۱۶۰
بجرهٔ. ----- ۲۱۶۰
بجرهٔ. ----- ۲۱۶۰
بجرهٔ. ----- ۲۱۶۱
بجرهٔ. ----- ۲۱۶۱
بجرهٔ. ----- ۲۱۶۱
بجره بهانگ. ----- ۲۱۶۱
بجری. ----- ۲۱۶۱
بجریه. ----- ۲۱۶۱
بجز. ----- ۲۱۶۱
بجس. ----- ۲۱۶۱
بجس. ----- ۲۱۶۱
بجس. ----- ۲۱۶۲
بجس. ----- ۲۱۶۲
بجست. ----- ۲۱۶۲

بجستان. ---------- ۲۱۶۲
بجستان. ---------- ۲۱۶۲
بجستن. ---------- ۲۱۶۲
بجستن. ---------- ۲۱۶۲
بجسهٔ. ---------- ۲۱۶۲
بجشاک. ---------- ۲۱۶۳
بجشک. ---------- ۲۱۶۳
بجشک. ---------- ۲۱۶۳
بجشک ستور. ---------- ۲۱۶۳
بجشکی. ---------- ۲۱۶۳
بجشکی کردن. ---------- ۲۱۶۳
بجع. ---------- ۲۱۶۳
بجع. ---------- ۲۱۶۳
بجق. ---------- ۲۱۶۳
بجق. ---------- ۲۱۶۴
بجک. ---------- ۲۱۶۴
بجکان. ---------- ۲۱۶۴
بجکله. ---------- ۲۱۶۴
بجکم. ---------- ۲۱۶۴
بجکم. ---------- ۲۱۶۴
بجکم. ---------- ۲۱۶۴
بجگان. ---------- ۲۱۶۵
بجگرد. ---------- ۲۱۶۵
بجگی. ---------- ۲۱۶۵

بجل. ---------- ۲۱۶۵
بجل. ---------- ۲۱۶۵
بجل. ---------- ۲۱۶۵
بجل. ---------- ۲۱۶۶
بجل. ---------- ۲۱۶۶
بجل. ---------- ۲۱۶۶
بجلد رفتن. ---------- ۲۱۶۶
بجلغان. ---------- ۲۱۶۶
بجلهٔ. ---------- ۲۱۶۶
بجلهٔ. ---------- ۲۱۶۶
بجلی. ---------- ۲۱۶۶
بجلی. ---------- ۲۱۶۶
بجلی. ---------- ۲۱۶۷
بجم. ---------- ۲۱۶۷
بجم. ---------- ۲۱۶۷
بجم. ---------- ۲۱۶۷
بجماط. ---------- ۲۱۶۷
بجمزا. ---------- ۲۱۶۷
بجمعوی. ---------- ۲۱۶۷
بجمعه. ---------- ۲۱۶۸
بجمقدار. ---------- ۲۱۶۸
بجملگی. ---------- ۲۱۶۸
بجمله. ---------- ۲۱۶۸
بجمیع. ---------- ۲۱۶۸

بجنا. ---------- ۲۱۶۸
بجناق. ---------- ۲۱۶۸
بجناک. ---------- ۲۱۶۹
بجناک ترک. ---------- ۲۱۶۹
بجناک خزر. ---------- ۲۱۶۹
بجناکیهٔ. ---------- ۲۱۶۹
بجند. ---------- ۲۱۶۹
بجند. ---------- ۲۱۶۹
بجنو. ---------- ۲۱۶۹
بجنود. ---------- ۲۱۷۰
بجنورد. ---------- ۲۱۷۰
بجنورد. ---------- ۲۱۷۰
بجوار. ---------- ۲۱۷۰
بجوار حق پیوستن. ---------- ۲۱۷۱
بجواری. ---------- ۲۱۷۱
بجواری. ---------- ۲۱۷۱
بجوال رفتن. ---------- ۲۱۷۱
بجوان. ---------- ۲۱۷۱
بجوانه. ---------- ۲۱۷۱
بجوج. ---------- ۲۱۷۱
بجوجیا. ---------- ۲۱۷۱
بجود. ---------- ۲۱۷۲
بجودات. ---------- ۲۱۷۲
بجور. ---------- ۲۱۷۲

بجورا. ---------- ۲۱۷۲
بجوران. ---------- ۲۱۷۲
بجورد. ---------- ۲۱۷۲
بجوره. ---------- ۲۱۷۲
بجوس. ---------- ۲۱۷۲
بجوش. ---------- ۲۱۷۲
بجوش آمدن. ---------- ۲۱۷۲
بجوشیدن. ---------- ۲۱۷۳
بجوشین. ---------- ۲۱۷۳
بجول. ---------- ۲۱۷۳
بجول. ---------- ۲۱۷۳
بجوم. ---------- ۲۱۷۳
بجوم. ---------- ۲۱۷۳
بجون. ---------- ۲۱۷۳
بجونه. ---------- ۲۱۷۴
بجوی. ---------- ۲۱۷۴
بجهٔ. ---------- ۲۱۷۴
بجهٔ. ---------- ۲۱۷۴
بجهٔ. ---------- ۲۱۷۴
بجهٔ. ---------- ۲۱۷۴
بجهٔ. ---------- ۲۱۷۴
بجه بجه کردن. ---------- ۲۱۷۴
بجهت. ---------- ۲۱۷۴
بجه رفک. ---------- ۲۱۷۵

بجی. ---------- ۲۱۷۵
بجید. ---------- ۲۱۷۵
بجیر. ---------- ۲۱۷۵
بجیر. ---------- ۲۱۷۵
بجیر. ---------- ۲۱۷۵
بجیر. ---------- ۲۱۷۵
بجیربکان. ---------- ۲۱۷۵
بجیرم. ---------- ۲۱۷۵
بجیرمی. ---------- ۲۱۷۶
بجیس. ---------- ۲۱۷۶
بجیسار. ---------- ۲۱۷۶
بجیل. ---------- ۲۱۷۶
بجیلهٔ. ---------- ۲۱۷۶
بجیهٔ. ---------- ۲۱۷۶
بجیه. ---------- ۲۱۷۶
بچ. ---------- ۲۱۷۶
بچ. ---------- ۲۱۷۷
بچاپ بچاپ. ---------- ۲۱۷۷
بچارد. ---------- ۲۱۷۷
بچاق. ---------- ۲۱۷۷
بچاق چی. ---------- ۲۱۷۷
بچاقچی. ---------- ۲۱۷۷
بچاک زدن. ---------- ۲۱۷۷
بچ بچ. ---------- ۲۱۷۸

بچراستووه. ----- ۲۱۷۸
بچراغ رسیدن. ----- ۲۱۷۸
بچرک. ----- ۲۱۷۸
بچرلی. ----- ۲۱۷۸
بچرم خام کشیدن. ----- ۲۱۷۸
بچزاندن. ----- ۲۱۷۸
بچس. ----- ۲۱۷۹
بچسب. ----- ۲۱۷۹
بچش. ----- ۲۱۷۹
بچشک. ----- ۲۱۷۹
بچشک ستور. ----- ۲۱۷۹
بچشم. ----- ۲۱۷۹
بچشم آمدن. ----- ۲۱۷۹
بچشم آوردن. ----- ۲۱۸۰
بچشم خودبین. ----- ۲۱۸۰
بچشم خوردن. ----- ۲۱۸۰
بچشم داشتن. ----- ۲۱۸۰
بچشم دیدن. ----- ۲۱۸۰
بچشم شنیدن. ----- ۲۱۸۰
بچشم کردن. ----- ۲۱۸۰
بچشم نمودن. ----- ۲۱۸۱
بچک. ----- ۲۱۸۱
بچکله. ----- ۲۱۸۱
بچکم. ----- ۲۱۸۱

بچکم. ---------- ۲۱۸۱
بچگان. ---------- ۲۱۸۱
بچگانه. ---------- ۲۱۸۱
بچگی. ---------- ۲۱۸۲
بچگین. ---------- ۲۱۸۲
بچل. ---------- ۲۱۸۲
بچلیه. ---------- ۲۱۸۲
بچم. ---------- ۲۱۸۲
بچند. ---------- ۲۱۸۲
بچند. ---------- ۲۱۸۲
بچنگ آمدن. ---------- ۲۱۸۲
بچنگ آوردن. ---------- ۲۱۸۲
بچواک. ---------- ۲۱۸۳
بچوه. ---------- ۲۱۸۳
بچه. ---------- ۲۱۸۳
بچه. ---------- ۲۱۸۳
بچه آباد. ---------- ۲۱۸۴
بچه آوردن. ---------- ۲۱۸۴
بچه افتادن. ---------- ۲۱۸۴
بچه افکندن. ---------- ۲۱۸۵
بچه انداختن. ---------- ۲۱۸۵
بچه باز. ---------- ۲۱۸۵
بچه بازی. ---------- ۲۱۸۵
بچه جیک. ---------- ۲۱۸۵

بچه چاله سر. ---------- ۲۱۸۵
بچه خوان. ---------- ۲۱۸۵
بچه خوره. ---------- ۲۱۸۵
بچه دار. ---------- ۲۱۸۶
بچه دار شدن. ---------- ۲۱۸۶
بچه داری. ---------- ۲۱۸۶
بچه دان. ---------- ۲۱۸۶
بچه دختر. ---------- ۲۱۸۶
بچه دره. ---------- ۲۱۸۶
بچه دوست. ---------- ۲۱۸۶
بچه دوستی. ---------- ۲۱۸۶
بچهء دوگانه. ---------- ۲۱۸۷
بچه ده. ---------- ۲۱۸۷
بچه زا. ---------- ۲۱۸۷
بچه زاده. ---------- ۲۱۸۷
بچه سال. ---------- ۲۱۸۷
بچهء سر راهی. ---------- ۲۱۸۷
بچه سقا. ---------- ۲۱۸۷
بچه سقط کردن. ---------- ۲۱۸۷
بچهء شوهر. ---------- ۲۱۸۸
بچهء شیرخواره. ---------- ۲۱۸۸
بچه شیرده. ---------- ۲۱۸۸
بچه کردن. ---------- ۲۱۸۸
بچه کش. ---------- ۲۱۸۸

بچه کشی. ----- ۲۱۸۸
بچه کشیدن. ----- ۲۱۸۸
بچه کنک. ----- ۲۱۸۸
بچهء کو. ----- ۲۱۸۹
بچهء کوی. ----- ۲۱۸۹
بچه گانه. ----- ۲۱۸۹
بچه گدا. ----- ۲۱۸۹
بچه گذاشتن. ----- ۲۱۸۹
بچه گربه. ----- ۲۱۸۹
بچه گرفتن. ----- ۲۱۸۹
بچه گرماب. ----- ۲۱۸۹
بچه گنجشگ. ----- ۲۱۹۰
بچه مچه. ----- ۲۱۹۰
بچه مرده. ----- ۲۱۹۰
بچهناک. ----- ۲۱۹۰
بچه ناک. ----- ۲۱۹۰
بچه ننه. ----- ۲۱۹۰
بچهو. ----- ۲۱۹۰
بچیچ. ----- ۲۱۹۰
بچیز. ----- ۲۱۹۰
بچینک. ----- ۲۱۹۱
بح. ----- ۲۱۹۱
بح. ----- ۲۱۹۱
بحاء . ----- ۲۱۹۱

بحابح. ----- ۲۱۹۱
بحاث. ----- ۲۱۹۱
بحاث. ----- ۲۱۹۱
بحاثهٔ. ----- ۲۱۹۱
بحاثی. ----- ۲۱۹۱
بحاح. ----- ۲۱۹۲
بحار. ----- ۲۱۹۲
بحار. ----- ۲۱۹۲
بحار. ----- ۲۱۹۲
بحار زندن. ----- ۲۱۹۲
بحارم. ----- ۲۱۹۲
بحارین. ----- ۲۱۹۲
بحاصل شدن. ----- ۲۱۹۲
بحاصل کردن. ----- ۲۱۹۳
بحاکث. ----- ۲۱۹۳
بحال. ----- ۲۱۹۳
بحال آمدن. ----- ۲۱۹۳
بحباح. ----- ۲۱۹۳
بحباحهٔ. ----- ۲۱۹۳
بحبحهٔ. ----- ۲۱۹۳
بحبحهٔ. ----- ۲۱۹۳
بحبحی. ----- ۲۱۹۳
بحبشهٔ. ----- ۲۱۹۴
بحبوح. ----- ۲۱۹۴

بحبوحهٔ. ----- ۲۱۹۴
بحبور. ----- ۲۱۹۴
بحت. ----- ۲۱۹۴
بحت. ----- ۲۱۹۴
بحتر. ----- ۲۱۹۴
بحتر. ----- ۲۱۹۴
بحتر. ----- ۲۱۹۵
بحترهٔ. ----- ۲۱۹۵
بحتری. ----- ۲۱۹۵
بحتری. ----- ۲۱۹۵
بحتری. ----- ۲۱۹۵
بحتری. ----- ۲۱۹۵
بحتو. ----- ۲۱۹۶
بحت و بسیط. ----- ۲۱۹۶
بحتهٔ. ----- ۲۱۹۶
بحتیگان. ----- ۲۱۹۶
بحث. ----- ۲۱۹۶
بحث. ----- ۲۱۹۷
بحثابحثی. ----- ۲۱۹۷
بحثجات. ----- ۲۱۹۷
بحثرهٔ. ----- ۲۱۹۷
بحث کردن. ----- ۲۱۹۷
بحثنهٔ. ----- ۲۱۹۷
بحث نهادن. ----- ۲۱۹۷

بحثهٔ. ---------- ۲۱۹۸
بحثیدن. ---------- ۲۱۹۸
بحح. ---------- ۲۱۹۸
بحدری. ---------- ۲۱۹۸
بحدق. ---------- ۲۱۹۸
بحدل. ---------- ۲۱۹۸
بحدلهٔ. ---------- ۲۱۹۸
بحذق. ---------- ۲۱۹۸
بحر. ---------- ۲۱۹۸
بحر. ---------- ۲۱۹۹
بحر. ---------- ۲۱۹۹
بحر. ---------- ۲۱۹۹
بحر. ---------- ۲۲۰۳
بحر. ---------- ۲۲۰۳
بحر. ---------- ۲۲۰۳
بحر. ---------- ۲۲۰۳
بحرآباد. ---------- ۲۲۰۳
بحرآبادی. ---------- ۲۲۰۳
بحر اصول. ---------- ۲۲۰۳
بحرالعلوم. ---------- ۲۲۰۴
بحرالعلوم. ---------- ۲۲۰۴
بحرالعلوم. ---------- ۲۲۰۴
بحران. ---------- ۲۲۰۴
بحران. ---------- ۲۲۰۵

بحران. ----- ۲۲۰۵
بحرانه. ----- ۲۲۰۵
بحرانی. ----- ۲۲۰۵
بحرانی. ----- ۲۲۰۶
بحرانی. ----- ۲۲۰۶
بحرانی. ----- ۲۲۰۶
بحرانی. ----- ۲۲۰۶
بحرانی. ----- ۲۲۰۶
بحرانی. ----- ۲۲۰۶
بحرپیما. ----- ۲۲۰۶
بحردست. ----- ۲۲۰۶
بحر روان. ----- ۲۲۰۶
بحرف آمدن. ----- ۲۲۰۷
بحرق. ----- ۲۲۰۷
بحرگان. ----- ۲۲۰۷
بحرم. ----- ۲۲۰۷
بحرنورد. ----- ۲۲۰۷
بحرو. ----- ۲۲۰۷
بحرود. ----- ۲۲۰۷
بحرودی. ----- ۲۲۰۷
بحروزه. ----- ۲۲۰۷
بحرویی. ----- ۲۲۰۷
بحرهٔ. ----- ۲۲۰۸
بحرهٔ. ----- ۲۲۰۸

بحرة الرعاء ----- ۲۲۰۸
بحری ----- ۲۲۰۸
بحری ----- ۲۲۰۸
بحریت ----- ۲۲۰۹
بحری قطاس ----- ۲۲۰۹
بحرین ----- ۲۲۰۹
بحرین ----- ۲۲۰۹
بحرین ----- ۲۲۰۹
بحرین ----- ۲۲۰۹
بحریة ----- ۲۲۱۰
بحریه ----- ۲۲۱۱
بحریه ----- ۲۲۱۱
بحریه سلیمان ----- ۲۲۱۱
بحز ----- ۲۲۱۱
بحزج ----- ۲۲۱۱
بحساب ----- ۲۲۱۱
بحساب گرفتن ----- ۲۲۱۱
بحسب ----- ۲۲۱۲
بحست ----- ۲۲۱۲
بحش ----- ۲۲۱۲
بحشل ----- ۲۲۱۲
بحشلة ----- ۲۲۱۲
بحصل ----- ۲۲۱۲
بحضرت ----- ۲۲۱۲

بحضرت پیوستن. ----- ۲۲۱۲
بحظلهٔ. ----- ۲۲۱۲
بحق. ----- ۲۲۱۳
بحق پیوستن. ----- ۲۲۱۳
بحقیقت. ----- ۲۲۱۳
بحکم. ----- ۲۲۱۳
بحل. ----- ۲۲۱۳
بحل. ----- ۲۲۱۳
بحل کردن. ----- ۲۲۱۴
بحلی. ----- ۲۲۱۴
بحلی خواستن. ----- ۲۲۱۴
بحمدالله. ----- ۲۲۱۵
بحناء . ----- ۲۲۱۵
بحنانهٔ. ----- ۲۲۱۵
بحنهٔ. ----- ۲۲۱۵
بحوتهٔ. ----- ۲۲۱۵
بحوث. ----- ۲۲۱۵
بحوث. ----- ۲۲۱۶
بحوح. ----- ۲۲۱۶
بحور. ----- ۲۲۱۶
بحور. ----- ۲۲۱۶
بحوریم. ----- ۲۲۱۶
بحوض. ----- ۲۲۱۶
بحون. ----- ۲۲۱۶

بحونهٔ. ----- ۲۲۱۶
بحهٔ. ----- ۲۲۱۷
بحهٔ. ----- ۲۲۱۷
بحیثی. ----- ۲۲۱۷
بحیح. ----- ۲۲۱۷
بحیر. ----- ۲۲۱۷
بحیر. ----- ۲۲۱۷
بحیر. ----- ۲۲۱۷
بحیرآباد. ----- ۲۲۱۷
بحیرآباد. ----- ۲۲۱۸
بحیرا. ----- ۲۲۱۸
بحیرا. ----- ۲۲۱۸
بحیرهٔ. ----- ۲۲۱۸
بحیرهٔ. ----- ۲۲۱۹
بحیره. ----- ۲۲۱۹
بحیره. ----- ۲۲۱۹
بحیرهء ارجیش. ----- ۲۲۱۹
بحیرهء ارمیه. ----- ۲۲۱۹
بحیرهء اریغ. ----- ۲۲۱۹
بحیرهء اسکندریه. ----- ۲۲۱۹
بحیرهٔ المیتهٔ. ----- ۲۲۱۹
بحیرهء بختگان. ----- ۲۲۲۰
بحیرهء تمساح. ----- ۲۲۲۰
بحیرهء خوارزم. ----- ۲۲۲۰

بحیرهء دشت ارژن. ----- ۲۲۲۰
بحیرهء زره. ----- ۲۲۲۰
بحیرهء طبریه. ----- ۲۲۲۰
بحیرهء لوط. ----- ۲۲۲۰
بحیرهء ماهلویه. ----- ۲۲۲۱
بحیرهء مور. ----- ۲۲۲۱
بحیرهء مهدیه. ----- ۲۲۲۱
بحیری. ----- ۲۲۲۱
بحیری. ----- ۲۲۲۱
بحیلهٔ. ----- ۲۲۲۱
بخ. ----- ۲۲۲۱
بخ. ----- ۲۲۲۱
بخٍ. ----- ۲۲۲۲
بخ. ----- ۲۲۲۲
بخات. ----- ۲۲۲۲
بخات. ----- ۲۲۲۲
بخاتج. ----- ۲۲۲۲
بخاتی. ----- ۲۲۲۲
بخار. ----- ۲۲۲۳
بخار. ----- ۲۲۲۳
بخارا. ----- ۲۲۲۴
بخارائی. ----- ۲۲۲۶
بخاراخداهٔ. ----- ۲۲۲۶
بخارایی. ----- ۲۲۲۶

بخارپخت. ----- ۲۲۲۶
بخارخداهٔ. ----- ۲۲۲۶
بخارست. ----- ۲۲۲۶
بخارستان. ----- ۲۲۲۶
بخار شدن. ----- ۲۲۲۷
بخارناک. ----- ۲۲۲۷
بخاری. ----- ۲۲۲۷
بخاری. ----- ۲۲۲۷
بخاری. ----- ۲۲۲۷
بخاری. ----- ۲۲۲۸
بخاری. ----- ۲۲۲۸
بخاری. ----- ۲۲۲۸
بخاری. ----- ۲۲۲۸
بخاری. ----- ۲۲۲۸
بخاری. ----- ۲۲۲۸
بخاری پاک کن. ----- ۲۲۲۸
بخاری ساز. ----- ۲۲۲۹
بخاری سازی. ----- ۲۲۲۹
بخاطر. ----- ۲۲۲۹
بخاع. ----- ۲۲۲۹
بخاعهٔ. ----- ۲۲۲۹
بخاق. ----- ۲۲۲۹
بخاک آوردن. ----- ۲۲۲۹
بخاک افتادن. ----- ۲۲۳۰

بخاک افکندن. ----- ۲۲۳۰
بخاک افگندن. ----- ۲۲۳۰
بخاک انداختن. ----- ۲۲۳۰
بخاک برابر کردن. ----- ۲۲۳۰
بخاک بردن. ----- ۲۲۳۰
بخاک چسباندن. ----- ۲۲۳۰
بخاک رساندن. ----- ۲۲۳۰
بخاک رفتن. ----- ۲۲۳۰
بخاک سپردن. ----- ۲۲۳۱
بخاک کردن. ----- ۲۲۳۱
بخاک نشاندن. ----- ۲۲۳۱
بخاک وضو کردن. ----- ۲۲۳۱
بخاک هلاک افتادن. ----- ۲۲۳۱
بخال. ----- ۲۲۳۱
بخالت. ----- ۲۲۳۱
بخام کشیدن. ----- ۲۲۳۱
بخام گرفتن. ----- ۲۲۳۲
بخاند. ----- ۲۲۳۲
بخاو. ----- ۲۲۳۲
بخباخ. ----- ۲۲۳۲
بخ بخ. ----- ۲۲۳۲
بخ بخ. ----- ۲۲۳۳
بخبخهٔ. ----- ۲۲۳۳
بخت. ----- ۲۲۳۳

بخت. ----- ۲۲۳۳
بخت. ----- ۲۲۳۶
بخت. ----- ۲۲۳۶
بخت. ----- ۲۲۳۶
بخت. ----- ۲۲۳۷
بخت. ----- ۲۲۳۷
بخت آباد. ----- ۲۲۳۷
بخت آباد. ----- ۲۲۳۷
بخت آزما. ----- ۲۲۳۷
بخت آزمای. ----- ۲۲۳۸
بخت آزمایی. ----- ۲۲۳۸
بخت آزماییدن. ----- ۲۲۳۸
بخت آفرید. ----- ۲۲۳۸
بخت آور. ----- ۲۲۳۸
بخت آویز. ----- ۲۲۳۸
بختاجرد. ----- ۲۲۳۸
بختاق. ----- ۲۲۳۸
بختاور. ----- ۲۲۳۹
بخت اردشیر. ----- ۲۲۳۹
بخت اردشیر. ----- ۲۲۳۹
بخت النصر. ----- ۲۲۳۹
بخت برگشتن. ----- ۲۲۳۹
بخت برگشته. ----- ۲۲۳۹
بخت بلند. ----- ۲۲۳۹

بخت بیدار. ----- ۲۲۳۹
بختج. ----- ۲۲۴۰
بختجان. ----- ۲۲۴۰
بخت دندان خای. ----- ۲۲۴۰
بختر. ----- ۲۲۴۰
بختر. ----- ۲۲۴۰
بخترشه. ----- ۲۲۴۰
بخترهٔ. ----- ۲۲۴۰
بختری. ----- ۲۲۴۰
بختریهٔ. ----- ۲۲۴۱
بختک. ----- ۲۲۴۱
بختک. ----- ۲۲۴۱
بختکار. ----- ۲۲۴۱
بختکال. ----- ۲۲۴۱
بختکان. ----- ۲۲۴۱
بختکان. ----- ۲۲۴۱
بخت کور. ----- ۲۲۴۱
بخت کوری. ----- ۲۲۴۱
بختگار. ----- ۲۲۴۲
بختگاره. ----- ۲۲۴۲
بختگاری. ----- ۲۲۴۲
بختگان. ----- ۲۲۴۲
بختگان. ----- ۲۲۴۲
بختگان. ----- ۲۲۴۲

بختگاو. ----- ۲۲۴۲
بخت گشا. ----- ۲۲۴۲
بخت گشایی. ----- ۲۲۴۳
بخت گشایی کردن. ----- ۲۲۴۳
بختگی. ----- ۲۲۴۳
بختمند. ----- ۲۲۴۳
بختمندی. ----- ۲۲۴۳
بختن. ----- ۲۲۴۳
بخت نرسه. ----- ۲۲۴۳
بخت نرسی. ----- ۲۲۴۳
بختنصر. ----- ۲۲۴۴
بختنصر. ----- ۲۲۴۴
بختو. ----- ۲۲۴۵
بخت و اتفاق. ----- ۲۲۴۵
بختور. ----- ۲۲۴۵
بخت ور. ----- ۲۲۴۶
بختوه. ----- ۲۲۴۶
بخته. ----- ۲۲۴۶
بخته ای. ----- ۲۲۴۷
بختی. ----- ۲۲۴۷
بختی. ----- ۲۲۴۷
بختی. ----- ۲۲۴۷
بختی. ----- ۲۲۴۷
بختی. ----- ۲۲۴۸

بختی. ----- ۲۲۴۸
بختیار. ----- ۲۲۴۸
بختیار. ----- ۲۲۴۸
بختیار. ----- ۲۲۴۸
بختیار. ----- ۲۲۴۹
بختیار. ----- ۲۲۴۹
بختیار. ----- ۲۲۴۹
بختیار. ----- ۲۲۴۹
بختیار. ----- ۲۲۵۰
بختیار. ----- ۲۲۵۰
بختیار. ----- ۲۲۵۰
بختیار. ----- ۲۲۵۰
بختیار. ----- ۲۲۵۰
بختیاروند. ----- ۲۲۵۰
بختیاری. ----- ۲۲۵۰
بختیاری. ----- ۲۲۵۱
بختیاری. ----- ۲۲۵۱
بختیاری. ----- ۲۲۵۱
بختیاری. ----- ۲۲۵۱
بختیاری. ----- ۲۲۵۱
بختیانوس. ----- ۲۲۵۲
بختیاور. ----- ۲۲۵۲
بختیر. ----- ۲۲۵۲
بختیشوع. ----- ۲۲۵۲

بختیشوع. ----- ۲۲۵۲
بختیشوع. ----- ۲۲۵۳
بختیشوع. ----- ۲۲۵۳
بختیهٔ. ----- ۲۲۵۳
بختیه. ----- ۲۲۵۳
بخثرهٔ. ----- ۲۲۵۳
بخثنهٔ. ----- ۲۲۵۳
بخج. ----- ۲۲۵۳
بخجج. ----- ۲۲۵۴
بخجد. ----- ۲۲۵۴
بخجور. ----- ۲۲۵۴
بخجیدن. ----- ۲۲۵۴
بخجیریدن. ----- ۲۲۵۴
بخچ. ----- ۲۲۵۴
بخچ. ----- ۲۲۵۴
بخچریدن. ----- ۲۲۵۴
بخچزیدن. ----- ۲۲۵۴
بخچه. ----- ۲۲۵۴
بخچیر. ----- ۲۲۵۵
بخچیزیدن. ----- ۲۲۵۵
بخدا. ----- ۲۲۵۵
بخدا سپردن. ----- ۲۲۵۵
بخدج. ----- ۲۲۵۵
بخدجهٔ. ----- ۲۲۵۵

بخدق. ----- ۲۲۵۵
بخدن. ----- ۲۲۵۵
بخر. ----- ۲۲۵۵
بخر. ----- ۲۲۵۵
بخر. ----- ۲۲۵۶
بخر. ----- ۲۲۵۶
بخر. ----- ۲۲۵۶
بخرا. ----- ۲۲۵۶
بخراء . ----- ۲۲۵۶
بخرج دادن. ----- ۲۲۵۶
بخرد. ----- ۲۲۵۶
بخرد. ----- ۲۲۵۶
بخرد. ----- ۲۲۵۶
بخردن. ----- ۲۲۵۷
بخردنواز. ----- ۲۲۵۷
بخردوار. ----- ۲۲۵۸
بخردی. ----- ۲۲۵۸
بخرک. ----- ۲۲۵۸
بخرهٔ. ----- ۲۲۵۸
بخریت. ----- ۲۲۵۸
بخریدن. ----- ۲۲۵۸
بخریده. ----- ۲۲۵۸
بخز. ----- ۲۲۵۹
بخس. ----- ۲۲۵۹

بخس. ----- ۲۲۵۹
بخس. ----- ۲۲۵۹
بخسان. ----- ۲۲۶۰
بخسانیدن. ----- ۲۲۶۰
بخست. ----- ۲۲۶۰
بخست. ----- ۲۲۶۰
بخست. ----- ۲۲۶۰
بخستانیدن. ----- ۲۲۶۰
بخستن. ----- ۲۲۶۰
بخسلوس. ----- ۲۲۶۱
بخسم. ----- ۲۲۶۱
بخسودن. ----- ۲۲۶۱
بخسی. ----- ۲۲۶۱
بخسی. ----- ۲۲۶۱
بخسیدن. ----- ۲۲۶۲
بخسیده. ----- ۲۲۶۲
بخش. ----- ۲۲۶۲
بخش. ----- ۲۲۶۳
بخش. ----- ۲۲۶۳
بخش آباد. ----- ۲۲۶۴
بخشا. ----- ۲۲۶۴
بخشانیدن. ----- ۲۲۶۴
بخشانیده. ----- ۲۲۶۴
بخشای. ----- ۲۲۶۴

بخشایا. ---------- ۲۲۶۴
بخشایان. ---------- ۲۲۶۴
بخشایدن. ---------- ۲۲۶۴
بخشایش. ---------- ۲۲۶۴
بخشایش. ---------- ۲۲۶۵
بخشایش آمدن. ---------- ۲۲۶۵
بخشایش آوردن. ---------- ۲۲۶۵
بخشایش خواستن. ---------- ۲۲۶۵
بخشایش کردن. ---------- ۲۲۶۵
بخشایشگر. ---------- ۲۲۶۶
بخشای کاشی. ---------- ۲۲۶۶
بخشایندگی. ---------- ۲۲۶۶
بخشاینده. ---------- ۲۲۶۶
بخشاییدن. ---------- ۲۲۶۶
بخشاییده. ---------- ۲۲۶۷
بخش بخش. ---------- ۲۲۶۷
بخشبندر. ---------- ۲۲۶۷
بخش پذیر. ---------- ۲۲۶۷
بخش پذیری. ---------- ۲۲۶۸
بخشدار. ---------- ۲۲۶۸
بخشداری. ---------- ۲۲۶۸
بخشدن. ---------- ۲۲۶۸
بخشش. ---------- ۲۲۶۸
بخشش آموز. ---------- ۲۲۶۹

بخشش کردن. ----- ۲۲۶۹
بخشش گاه. ----- ۲۲۷۰
بخشش نامه. ----- ۲۲۷۰
بخششی. ----- ۲۲۷۰
بخشعلی کندی. ----- ۲۲۷۰
بخش کردن. ----- ۲۲۷۰
بخشگاه. ----- ۲۲۷۰
بخش ناپذیر. ----- ۲۲۷۱
بخشنامه. ----- ۲۲۷۱
بخشندگی. ----- ۲۲۷۱
بخشنده. ----- ۲۲۷۱
بخشودگی. ----- ۲۲۷۲
بخشودن. ----- ۲۲۷۲
بخشودنی. ----- ۲۲۷۲
بخشوده. ----- ۲۲۷۳
بخشه. ----- ۲۲۷۳
بخشی. ----- ۲۲۷۳
بخشی. ----- ۲۲۷۳
بخشی. ----- ۲۲۷۳
بخشیاب. ----- ۲۲۷۴
بخشی الممالک. ----- ۲۲۷۴
بخشیدن. ----- ۲۲۷۴
بخشیدنی. ----- ۲۲۷۶
بخشیده. ----- ۲۲۷۶

بخشیزه. ----- ۲۲۷۶
بخشیش. ----- ۲۲۷۶
بخشی کل. ----- ۲۲۷۶
بخشیکند. ----- ۲۲۷۷
بخشیگری. ----- ۲۲۷۷
بخص. ----- ۲۲۷۷
بخص. ----- ۲۲۷۷
بخص. ----- ۲۲۷۷
بخص. ----- ۲۲۷۷
بخص. ----- ۲۲۷۷
بخصاء . ----- ۲۲۷۷
بخصل. ----- ۲۲۷۸
بخصوص. ----- ۲۲۷۸
بخصهٔ. ----- ۲۲۷۸
بخع. ----- ۲۲۷۸
بخع. ----- ۲۲۷۸
بخعهٔ. ----- ۲۲۷۸
بخفد. ----- ۲۲۷۸
بخق. ----- ۲۲۷۹
بخق. ----- ۲۲۷۹
بخق. ----- ۲۲۷۹
بخقاء . ----- ۲۲۷۹
بخکلول. ----- ۲۲۷۹
بخل. ----- ۲۲۷۹

بخل. ---------- ۲۲۸۰
بخل. ---------- ۲۲۸۰
بخل. ---------- ۲۲۸۰
بخل. ---------- ۲۲۸۰
بخل. ---------- ۲۲۸۱
بخل آباد. ---------- ۲۲۸۱
بخلاء . ---------- ۲۲۸۱
بخلاف. ---------- ۲۲۸۱
بخ لک. ---------- ۲۲۸۱
بخله. ---------- ۲۲۸۱
بخم. ---------- ۲۲۸۱
بخم. ---------- ۲۲۸۲
بخم. ---------- ۲۲۸۲
بخمه. ---------- ۲۲۸۲
بخن. ---------- ۲۲۸۲
بخنداة. ---------- ۲۲۸۲
بخندی. ---------- ۲۲۸۲
بخنق. ---------- ۲۲۸۲
بخنک. ---------- ۲۲۸۲
بخنو. ---------- ۲۲۸۳
بخنود. ---------- ۲۲۸۳
بخنودن. ---------- ۲۲۸۳
بخنور. ---------- ۲۲۸۳
بخنورور. ---------- ۲۲۸۳

بخنونه. ----- ۲۲۸۳
بخنوه. ----- ۲۲۸۳
بخنویدن. ----- ۲۲۸۴
بخو. ----- ۲۲۸۴
بخو. ----- ۲۲۸۴
بخو. ----- ۲۲۸۴
بخوان. ----- ۲۲۸۴
بخود. ----- ۲۲۸۴
بخود آمدن. ----- ۲۲۸۴
بخود افتادن. ----- ۲۲۸۵
بخود سپردن. ----- ۲۲۸۵
بخود کشیدن. ----- ۲۲۸۵
بخود گرفتن. ----- ۲۲۸۵
بخودی خود. ----- ۲۲۸۵
بخور. ----- ۲۲۸۵
بخور. ----- ۲۲۸۶
بخورات. ----- ۲۲۸۷
بخورالاکراد. ----- ۲۲۸۷
بخورالبربر. ----- ۲۲۸۷
بخورالسودان. ----- ۲۲۸۷
بخورتیکان. ----- ۲۲۸۷
بخوردان. ----- ۲۲۸۷
بخورددادن. ----- ۲۲۸۷
بخورسوز. ----- ۲۲۸۸

بخورشیشه. ---------- ۲۲۸۸
بخور ک. ---------- ۲۲۸۸
بخور مریم. ---------- ۲۲۸۸
بخور مورسکر. ---------- ۲۲۸۸
بخور و نمیر. ---------- ۲۲۸۹
بخوره. ---------- ۲۲۸۹
بخوریدن. ---------- ۲۲۸۹
بخوریده. ---------- ۲۲۸۹
بخوس. ---------- ۲۲۸۹
بخوع. ---------- ۲۲۸۹
بخول. ---------- ۲۲۸۹
بخولق. ---------- ۲۲۸۹
بخولیک. ---------- ۲۲۸۹
بخون. ---------- ۲۲۹۰
بخوۀ. ---------- ۲۲۹۰
بخویش آمدن. ---------- ۲۲۹۰
بخویشتن کشیدن. ---------- ۲۲۹۰
بخویی. ---------- ۲۲۹۰
بخی. ---------- ۲۲۹۰
بخیاری. ---------- ۲۲۹۰
بخیت. ---------- ۲۲۹۰
بخیچ. ---------- ۲۲۹۱
بخیدن. ---------- ۲۲۹۱
بخیده. ---------- ۲۲۹۱

بخیر. ---------- ۲۲۹۱
بخیر. ---------- ۲۲۹۱
بخیز. ---------- ۲۲۹۱
بخیزیدن. ---------- ۲۲۹۱
بخیق. ---------- ۲۲۹۱
بخیقهٔ. ---------- ۲۲۹۱
بخیل. ---------- ۲۲۹۲
بخیل. ---------- ۲۲۹۲
بخیل شدن. ---------- ۲۲۹۲
بخیله. ---------- ۲۲۹۲
بخیلی. ---------- ۲۲۹۲
بخیلی کردن. ---------- ۲۲۹۳
بخیه. ---------- ۲۲۹۳
بخیه. ---------- ۲۲۹۴
بخیه افگن. ---------- ۲۲۹۴
بخیه دار. ---------- ۲۲۹۴
بخیه دوز. ---------- ۲۲۹۴
بخیه زدن. ---------- ۲۲۹۵
بخیه زن. ---------- ۲۲۹۵
بخیه کردن. ---------- ۲۲۹۵
بد. ---------- ۲۲۹۵
بد. ---------- ۲۲۹۷
بد. ---------- ۲۲۹۷
بد. ---------- ۲۲۹۸

بد. ---------- ۲۲۹۸
بد. ---------- ۲۲۹۸
بد. ---------- ۲۲۹۸
بد. ---------- ۲۲۹۸
بد. ---------- ۲۲۹۹
بد آب. ---------- ۲۲۹۹
بد آب و رنگ. ---------- ۲۲۹۹
بدآب و هوا. ---------- ۲۲۹۹
بدآرام. ---------- ۲۲۹۹
بدآزمون. ---------- ۲۲۹۹
بدآغار. ---------- ۲۲۹۹
بدآغاز. ---------- ۲۲۹۹
بدآغال. ---------- ۲۲۹۹
بدآگاه. ---------- ۲۳۰۰
بدآگاهی. ---------- ۲۳۰۰
بدآمد. ---------- ۲۳۰۰
بد آمدن. ---------- ۲۳۰۰
بدآموختگی. ---------- ۲۳۰۰
بد آموختن. ---------- ۲۳۰۱
بدآموخته. ---------- ۲۳۰۱
بدآموز. ---------- ۲۳۰۱
بدآموزی. ---------- ۲۳۰۱
بدآمیز. ---------- ۲۳۰۱
بدآوا. ---------- ۲۳۰۲

بدآواز. ----- ۲۳۰۲
بدآوازه. ----- ۲۳۰۲
بد آوردن. ----- ۲۳۰۲
بدآویز. ----- ۲۳۰۲
بدآهو. ----- ۲۳۰۲
بدآیین. ----- ۲۳۰۲
بدا. ----- ۲۳۰۲
بدا. ----- ۲۳۰۳
بدا. ----- ۲۳۰۳
بدا. ----- ۲۳۰۳
بدء . ----- ۲۳۰۳
بدء . ----- ۲۳۰۳
بداء . ----- ۲۳۰۴
بداء . ----- ۲۳۰۴
بداء . ----- ۲۳۰۴
بدائد. ----- ۲۳۰۴
بدائع. ----- ۲۳۰۴
بداءة. ----- ۲۳۰۵
بداءة. ----- ۲۳۰۵
بداءة. ----- ۲۳۰۵
بداءة. ----- ۲۳۰۵
بدائه. ----- ۲۳۰۵
بدائیة. ----- ۲۳۰۵
بداح. ----- ۲۳۰۵

بداح. ----- ۲۳۰۶
بداختر. ----- ۲۳۰۶
بداخترپی. ----- ۲۳۰۶
بداختری. ----- ۲۳۰۶
بداخلاق. ----- ۲۳۰۶
بداخلاقی. ----- ۲۳۰۶
بداخم. ----- ۲۳۰۶
بداخمی. ----- ۲۳۰۷
بداد. ----- ۲۳۰۷
بداد. ----- ۲۳۰۷
بداد. ----- ۲۳۰۷
بداد. ----- ۲۳۰۷
بداد. ----- ۲۳۰۷
بدادا. ----- ۲۳۰۷
بدادان. ----- ۲۳۰۸
بدادایی. ----- ۲۳۰۸
بدار. ----- ۲۳۰۸
بدار. ----- ۲۳۰۸
بدار. ----- ۲۳۰۸
بدارقه. ----- ۲۳۰۸
بداز. ----- ۲۳۰۸
بداسب. ----- ۲۳۰۹
بداسقان. ----- ۲۳۰۹
بداسلوب. ----- ۲۳۰۹

بداصل. ----- ۲۳۰۹
بداصلی. ----- ۲۳۰۹
بداطوار. ----- ۲۳۰۹
بداطواری. ----- ۲۳۰۹
بداعتقاد. ----- ۲۳۱۰
بداعهٔ. ----- ۲۳۱۰
بداعی و کرمانی. ----- ۲۳۱۰
بداغ. ----- ۲۳۱۰
بداغ. ----- ۲۳۱۰
بداغ. ----- ۲۳۱۰
بداغ آباد. ----- ۲۳۱۰
بداغ آباد. ----- ۲۳۱۰
بداغ بیکی. ----- ۲۳۱۰
بداغر. ----- ۲۳۱۱
بداغری. ----- ۲۳۱۱
بداغور. ----- ۲۳۱۱
بداغوری. ----- ۲۳۱۱
بداف. ----- ۲۳۱۱
بداق. ----- ۲۳۱۱
بداقبال. ----- ۲۳۱۱
بداک. ----- ۲۳۱۱
بداکری. ----- ۲۳۱۱
بدال. ----- ۲۳۱۱
بدال. ----- ۲۳۱۲

بدالحان. ----- ۲۳۱۲
بدان. ----- ۲۳۱۲
بدان. ----- ۲۳۱۲
بدان. ----- ۲۳۱۲
بدانجام. ----- ۲۳۱۲
بدانجامی. ----- ۲۳۱۳
بداندام. ----- ۲۳۱۳
بداندرخور. ----- ۲۳۱۳
بداندرون. ----- ۲۳۱۳
بداندیش. ----- ۲۳۱۳
بداندیشه. ----- ۲۳۱۴
بداندیشی. ----- ۲۳۱۴
بدانهٔ. ----- ۲۳۱۵
بداوار. ----- ۲۳۱۵
بداوت. ----- ۲۳۱۵
بداؤنی. ----- ۲۳۱۵
بداوهٔ. ----- ۲۳۱۵
بداوهٔ. ----- ۲۳۱۵
بداوهٔ. ----- ۲۳۱۵
بداوی. ----- ۲۳۱۵
بداه. ----- ۲۳۱۶
بداهت. ----- ۲۳۱۶
بداههٔ. ----- ۲۳۱۶
بداههٔ. ----- ۲۳۱۶

بداهۀ. ----- ۲۳۱۶
بداهۀً. ----- ۲۳۱۶
بداهه. ----- ۲۳۱۶
بدایت. ----- ۲۳۱۷
بدایع. ----- ۲۳۱۷
بدایع نگار. ----- ۲۳۱۷
بدایع نگار. ----- ۲۳۱۷
بدایعی بلخی. ----- ۲۳۱۷
بدایی. ----- ۲۳۱۸
بدباز. ----- ۲۳۱۸
بدباطن. ----- ۲۳۱۸
بدباطنی. ----- ۲۳۱۸
بدباور. ----- ۲۳۱۸
بدبخت. ----- ۲۳۱۸
بدبختانه. ----- ۲۳۱۹
بدبخت کردن. ----- ۲۳۱۹
بدبختی. ----- ۲۳۱۹
بدبد. ----- ۲۳۱۹
بدبدرقه. ----- ۲۳۱۹
بدبدک. ----- ۲۳۱۹
بدبده. ----- ۲۳۲۰
بدبده. ----- ۲۳۲۰
بدبر. ----- ۲۳۲۰
بد بردن. ----- ۲۳۲۰

بدبرش. ----- ۲۳۲۰
بد بزرگ. ----- ۲۳۲۰
بدبن. ----- ۲۳۲۰
بدبنه. ----- ۲۳۲۰
بدبنیاد. ----- ۲۳۲۰
بدبو. ----- ۲۳۲۱
بدبوک. ----- ۲۳۲۱
بدبوگ. ----- ۲۳۲۱
بدبوی. ----- ۲۳۲۱
بدبویی. ----- ۲۳۲۱
بدبیاری. ----- ۲۳۲۱
بدبین. ----- ۲۳۲۱
بدبینانه. ----- ۲۳۲۲
بدبینی. ----- ۲۳۲۲
بدپدر. ----- ۲۳۲۲
بدپرتو. ----- ۲۳۲۲
بدپرهیز. ----- ۲۳۲۲
بدپرهیزی. ----- ۲۳۲۲
بدپز. ----- ۲۳۲۲
بدپسر. ----- ۲۳۲۲
بدپسند. ----- ۲۳۲۳
بدپسندی. ----- ۲۳۲۳
بدپشت. ----- ۲۳۲۳
بدپک وپوز. ----- ۲۳۲۳

بدپلاس. ----- ۲۳۲۳
بدپلاسی. ----- ۲۳۲۳
بدپوز. ----- ۲۳۲۳
بدپوزه. ----- ۲۳۲۴
بدپیشه. ----- ۲۳۲۴
بدپیلگی. ----- ۲۳۲۴
بدپیله. ----- ۲۳۲۴
بدپیمان. ----- ۲۳۲۴
بدپیوند. ----- ۲۳۲۴
بدتابی. ----- ۲۳۲۴
بدتبار. ----- ۲۳۲۴
بدتخم. ----- ۲۳۲۵
بدتخمان. ----- ۲۳۲۵
بدترکیب. ----- ۲۳۲۵
بدتن. ----- ۲۳۲۵
بدتنی. ----- ۲۳۲۵
بدجبلت. ----- ۲۳۲۵
بدجلو. ----- ۲۳۲۵
بدجلوی. ----- ۲۳۲۵
بدجنس. ----- ۲۳۲۵
بدجنسی. ----- ۲۳۲۶
بدجنم. ----- ۲۳۲۶
بدجهش. ----- ۲۳۲۶
بدچشم. ----- ۲۳۲۶

بدچشمی. ----- ۲۳۲۶
بدح. ----- ۲۳۲۶
بدح. ----- ۲۳۲۶
بدح. ----- ۲۳۲۶
بدح. ----- ۲۳۲۷
بدحاء . ----- ۲۳۲۷
بدحاشیه. ----- ۲۳۲۷
بدحال. ----- ۲۳۲۷
بدحالت. ----- ۲۳۲۷
بدحالی. ----- ۲۳۲۷
بدحرف. ----- ۲۳۲۷
بدحساب. ----- ۲۳۲۸
بدحسابی. ----- ۲۳۲۸
بدحواس. ----- ۲۳۲۸
بدحواسی. ----- ۲۳۲۸
بدحهٔ. ----- ۲۳۲۸
بدخ. ----- ۲۳۲۸
بدخاء . ----- ۲۳۲۸
بدخبر. ----- ۲۳۲۸
بد خبر. ----- ۲۳۲۸
بدخدمت. ----- ۲۳۲۹
بدخدمتی. ----- ۲۳۲۹
بد خرد. ----- ۲۳۲۹
بدخش. ----- ۲۳۲۹

بدخشان. ----- ۲۳۲۹
بدخشانات. ----- ۲۳۳۰
بدخشانی. ----- ۲۳۳۰
بدخشی. ----- ۲۳۳۰
بدخشی. ----- ۲۳۳۱
بدخشی. ----- ۲۳۳۱
بدخصال. ----- ۲۳۳۱
بدخصالی. ----- ۲۳۳۱
بدخصلت. ----- ۲۳۳۱
بدخط. ----- ۲۳۳۱
بدخطی. ----- ۲۳۳۱
بدخلق. ----- ۲۳۳۱
بدخلقت. ----- ۲۳۳۲
بدخلقی. ----- ۲۳۳۲
بدخند. ----- ۲۳۳۲
بدخنده. ----- ۲۳۳۲
بدخو. ----- ۲۳۳۲
بدخواب. ----- ۲۳۳۳
بدخوابی. ----- ۲۳۳۳
بدخوار. ----- ۲۳۳۳
بدخوار. ----- ۲۳۳۳
بدخوارگی. ----- ۲۳۳۳
بد خواستن. ----- ۲۳۳۳
بدخوان. ----- ۲۳۳۴

بدخوان. ----- ۲۳۳۴
بدخواه. ----- ۲۳۳۴
بدخواهی. ----- ۲۳۳۵
بدخور. ----- ۲۳۳۵
بدخوراک. ----- ۲۳۳۵
بدخوراکی. ----- ۲۳۳۵
بدخورش. ----- ۲۳۳۶
بدخوه. ----- ۲۳۳۶
بدخوی. ----- ۲۳۳۶
بدخوی. ----- ۲۳۳۶
بدخویی. ----- ۲۳۳۶
بدخیال. ----- ۲۳۳۷
بدخیالی. ----- ۲۳۳۷
بدخیم. ----- ۲۳۳۷
بدد. ----- ۲۳۳۷
بدد. ----- ۲۳۳۷
بدد. ----- ۲۳۳۷
بدداشت. ----- ۲۳۳۷
بددرون. ----- ۲۳۳۸
بددرونی. ----- ۲۳۳۸
بددعا. ----- ۲۳۳۸
بد دعا. ----- ۲۳۳۸
بددعایی. ----- ۲۳۳۸
بددل. ----- ۲۳۳۸

بددلی. ----- ۲۳۴۰
بددماغ. ----- ۲۳۴۰
بددماغی. ----- ۲۳۴۰
بددوخت. ----- ۲۳۴۰
بددول. ----- ۲۳۴۰
بددهٔ. ----- ۲۳۴۰
بددهان. ----- ۲۳۴۱
بددهن. ----- ۲۳۴۱
بددهنی. ----- ۲۳۴۱
بددین. ----- ۲۳۴۱
بددینی. ----- ۲۳۴۱
بدذات. ----- ۲۳۴۱
بدذاتی. ----- ۲۳۴۱
بدذهن. ----- ۲۳۴۲
بدذهنی. ----- ۲۳۴۲
بدر. ----- ۲۳۴۲
بدر. ----- ۲۳۴۲
بدر. ----- ۲۳۴۲
بدر. ----- ۲۳۴۳
بدرآباد. ----- ۲۳۴۴
بدرآباد. ----- ۲۳۴۴
بدرآباد. ----- ۲۳۴۴
بدرآباد. ----- ۲۳۴۴
بدرآباد. ----- ۲۳۴۴

بدرآباد. ----- ۲۳۴۵
بدرآباد. ----- ۲۳۴۵
بدرآباد. ----- ۲۳۴۵
بدرآمدن. ----- ۲۳۴۵
بدراق. ----- ۲۳۴۵
بدراک. ----- ۲۳۴۵
بدرالدمامینی. ----- ۲۳۴۵
بدرالدین. ----- ۲۳۴۵
بدرالدین. ----- ۲۳۴۶
بدرالدین. ----- ۲۳۴۶
بدرالدین. ----- ۲۳۴۶
بدرالدین. ----- ۲۳۴۶
بدرالدین. ----- ۲۳۴۶
بدرالدین. ----- ۲۳۴۶
بدرالدین. ----- ۲۳۴۶
بدرالدین. ----- ۲۳۴۶
بدرالدین. ----- ۲۳۴۶
بدرالدین. ----- ۲۳۴۷
بدرالدین. ----- ۲۳۴۷
بدرالدین. ----- ۲۳۴۷
بدرالدین الرسولی. ----- ۲۳۴۷
بدرالدین الغزی. ----- ۲۳۴۷
بدرالدین بیهقی. ----- ۲۳۴۷
بدرالدین جاجرمی. ----- ۲۳۴۷
بدرالدین چاچی. ----- ۲۳۴۷

بدرالدین حسنویه. ----- ۲۳۴۷
بدرالدین عاملی. ----- ۲۳۴۷
بدرالدین عینی. ----- ۲۳۴۸
بدرالدین فارسی. ----- ۲۳۴۸
بدرالدین قرافی. ----- ۲۳۴۸
بدرالدین مظفر. ----- ۲۳۴۸
بدرالدین هروی. ----- ۲۳۴۸
بدرالدین هلال. ----- ۲۳۴۸
بدرالکبیر. ----- ۲۳۴۸
بدرالکثیری. ----- ۲۳۴۹
بدرالموعد. ----- ۲۳۴۹
بدرام. ----- ۲۳۴۹
بدرام. ----- ۲۳۴۹
بدران. ----- ۲۳۴۹
بدران. ----- ۲۳۵۰
بدران. ----- ۲۳۵۰
بدران العقیلی. ----- ۲۳۵۰
بدرانک. ----- ۲۳۵۰
بدرانکه. ----- ۲۳۵۰
بدرانلو. ----- ۲۳۵۰
بدرانی. ----- ۲۳۵۰
بدراه. ----- ۲۳۵۰
بدر اهوازی. ----- ۲۳۵۱
بدراهی. ----- ۲۳۵۱

بدرای. ---------- ۲۳۵۱
بدرأی. ---------- ۲۳۵۱
بدرأی. ---------- ۲۳۵۱
بدرایحه. ---------- ۲۳۵۱
بدرایی. ---------- ۲۳۵۱
بدربان. ---------- ۲۳۵۱
بدربن حسنویه. ---------- ۲۳۵۲
بدر جمالی. ---------- ۲۳۵۲
بدرخته. ---------- ۲۳۵۲
بدرد خوردن. ---------- ۲۳۵۲
بدررفته. ---------- ۲۳۵۲
بدررو. ---------- ۲۳۵۲
بدرزق. ---------- ۲۳۵۲
بدرزه. ---------- ۲۳۵۲
بدرزه. ---------- ۲۳۵۳
بدرست. ---------- ۲۳۵۳
بدرستی. ---------- ۲۳۵۳
بدر شروانی. ---------- ۲۳۵۳
بدرشین. ---------- ۲۳۵۳
بدرفتار. ---------- ۲۳۵۳
بدرفتار. ---------- ۲۳۵۳
بدرفتاری. ---------- ۲۳۵۳
بدرق. ---------- ۲۳۵۴
بدرقگی. ---------- ۲۳۵۴

بدرقه. ----- ۲۳۵۴
بدرکاب. ----- ۲۳۵۵
بدر کبری. ----- ۲۳۵۵
بدرکردن. ----- ۲۳۵۵
بدرگ. ----- ۲۳۵۵
بدرگرد. ----- ۲۳۵۵
بدرگی. ----- ۲۳۵۶
بدرلو. ----- ۲۳۵۶
بدرنگ. ----- ۲۳۵۶
بدرو. ----- ۲۳۵۶
بدرو. ----- ۲۳۵۶
بدرود. ----- ۲۳۵۶
بدروز. ----- ۲۳۵۷
بدروزگار. ----- ۲۳۵۸
بدروزگاری. ----- ۲۳۵۸
بدروزی. ----- ۲۳۵۸
بدروزی. ----- ۲۳۵۸
بدروش. ----- ۲۳۵۸
بدروشن. ----- ۲۳۵۸
بدروشی. ----- ۲۳۵۹
بدرهٔ. ----- ۲۳۵۹
بدرهٔ. ----- ۲۳۵۹
بدره. ----- ۲۳۵۹
بدره. ----- ۲۳۵۹

بدره. ----- ۲۳۶۰
بدرهی. ----- ۲۳۶۰
بدره یی. ----- ۲۳۶۰
بدری. ----- ۲۳۶۰
بدری. ----- ۲۳۶۰
بدری. ----- ۲۳۶۱
بدری. ----- ۲۳۶۱
بدری. ----- ۲۳۶۱
بدریون. ----- ۲۳۶۱
بدریهٔ. ----- ۲۳۶۱
بدریهٔ. ----- ۲۳۶۱
بدزبان. ----- ۲۳۶۱
بدزبانی. ----- ۲۳۶۲
بدزخمه. ----- ۲۳۶۲
بدزندگانی. ----- ۲۳۶۲
بدزهره. ----- ۲۳۶۲
بدزیب. ----- ۲۳۶۲
بدزیست. ----- ۲۳۶۲
بدزین. ----- ۲۳۶۲
بدزینهار. ----- ۲۳۶۲
بدسابقه. ----- ۲۳۶۳
بدساخت. ----- ۲۳۶۳
بدساختگی. ----- ۲۳۶۳
بدساز. ----- ۲۳۶۳

بدسازگاری. ----- ۲۳۶۳
بدسازه. ----- ۲۳۶۳
بدسازی. ----- ۲۳۶۳
بدساعت. ----- ۲۳۶۴
بدست. ----- ۲۳۶۴
بدسرشتی. ----- ۲۳۶۴
بدسری. ----- ۲۳۶۴
بدسغان. ----- ۲۳۶۴
بدسقان. ----- ۲۳۶۵
بدسکان. ----- ۲۳۶۵
بدسگال. ----- ۲۳۶۵
بدسگالی. ----- ۲۳۶۵
بد سگالیدن. ----- ۲۳۶۶
بدسگان. ----- ۲۳۶۶
بدسوار. ----- ۲۳۶۶
بدسیرت. ----- ۲۳۶۶
بدسیرتی. ----- ۲۳۶۶
بدشت. ----- ۲۳۶۶
بدشغان. ----- ۲۳۶۶
بدشقان. ----- ۲۳۶۶
بدشکان. ----- ۲۳۶۶
بدشگان. ----- ۲۳۶۷
بدشگون. ----- ۲۳۶۷
بدشگونی. ----- ۲۳۶۷

بدشنو. ----- ۲۳۶۷
بدشیر. ----- ۲۳۶۷
بدطینت. ----- ۲۳۶۷
بدطینتی. ----- ۲۳۶۷
بدع. ----- ۲۳۶۷
بدع. ----- ۲۳۶۸
بدع. ----- ۲۳۶۸
بدع. ----- ۲۳۶۸
بدع. ----- ۲۳۶۸
بدع. ----- ۲۳۶۸
بدع. ----- ۲۳۶۸
بدع. ----- ۲۳۶۸
بدع. ----- ۲۳۶۸
بدعت. ----- ۲۳۶۸
بدعلف. ----- ۲۳۶۹
بدعمل. ----- ۲۳۶۹
بدعملی. ----- ۲۳۶۹
بدعنق. ----- ۲۳۶۹
بدعنقی. ----- ۲۳۶۹
بدعه. ----- ۲۳۷۰
بدعهٔ. ----- ۲۳۷۰
بدعهد. ----- ۲۳۷۰
بدعهدی. ----- ۲۳۷۰
بدعی. ----- ۲۳۷۱
بدعیار. ----- ۲۳۷۱

بدعیه. ----- ۲۳۷۱
بدغ. ----- ۲۳۷۱
بدغ. ----- ۲۳۷۱
بدغ. ----- ۲۳۷۱
بدغ. ----- ۲۳۷۱
بدغون. ----- ۲۳۷۲
بدفوز. ----- ۲۳۷۲
بدق. ----- ۲۳۷۲
بدقدم. ----- ۲۳۷۲
بدقدمی. ----- ۲۳۷۲
بدقطع. ----- ۲۳۷۲
بدقلب. ----- ۲۳۷۲
بدقلق. ----- ۲۳۷۲
بدقلقی. ----- ۲۳۷۳
بدقمار. ----- ۲۳۷۳
بدقماش. ----- ۲۳۷۳
بدقول. ----- ۲۳۷۳
بدقولی. ----- ۲۳۷۳
بدک. ----- ۲۳۷۳
بدک. ----- ۲۳۷۳
بدک. ----- ۲۳۷۴
بدک. ----- ۲۳۷۴
بدکار. ----- ۲۳۷۴
بدکاره. ----- ۲۳۷۴

بدکاری. ----- ۲۳۷۴
بدکام. ----- ۲۳۷۴
بدکامه. ----- ۲۳۷۴
بدکتاب. ----- ۲۳۷۵
بدکردار. ----- ۲۳۷۵
بدکرداری. ----- ۲۳۷۵
بد کردن. ----- ۲۳۷۵
بدکژرام. ----- ۲۳۷۶
بدکند. ----- ۲۳۷۶
بدکنش. ----- ۲۳۷۶
بدگر. ----- ۲۳۷۶
بدگری. ----- ۲۳۷۶
بدگفت. ----- ۲۳۷۶
بد گفتن. ----- ۲۳۷۶
بدگل. ----- ۲۳۷۷
بدگلی. ----- ۲۳۷۷
بدگمان. ----- ۲۳۷۷
بدگمانی. ----- ۲۳۷۷
بدگند. ----- ۲۳۷۸
بدگو. ----- ۲۳۷۸
بدگوار. ----- ۲۳۷۸
بدگواری. ----- ۲۳۷۸
بدگوشت. ----- ۲۳۷۸
بدگوشتی. ----- ۲۳۷۸

بدگونیا. ----- ۲۳۷۹
بدگوهر. ----- ۲۳۷۹
بدگوهری. ----- ۲۳۷۹
بدگوی. ----- ۲۳۷۹
بدگویی. ----- ۲۳۸۰
بدگهر. ----- ۲۳۸۰
بدگهری. ----- ۲۳۸۰
بدل. ----- ۲۳۸۰
بدل. ----- ۲۳۸۲
بدل. ----- ۲۳۸۲
بدل. ----- ۲۳۸۲
بدل. ----- ۲۳۸۲
بدل. ----- ۲۳۸۲
بدلاء . ----- ۲۳۸۲
بدلاقهٔ. ----- ۲۳۸۳
بدلجام. ----- ۲۳۸۳
بدلجامی. ----- ۲۳۸۳
بدل چینی. ----- ۲۳۸۳
بدلحاظ. ----- ۲۳۸۳
بدلعاب. ----- ۲۳۸۳
بدلعابی. ----- ۲۳۸۳
بدلقا. ----- ۲۳۸۳
بدلگام. ----- ۲۳۸۳
بدلگامی. ----- ۲۳۸۴

بدلهٔ. ---------- ۲۳۸۴
بدلهٔ. ---------- ۲۳۸۴
بدله. ---------- ۲۳۸۴
بدلی. ---------- ۲۳۸۴
بدلیس. ---------- ۲۳۸۴
بدلیسی. ---------- ۲۳۸۵
بدلیون. ---------- ۲۳۸۵
بدمحضر. ---------- ۲۳۸۵
بدمحضری. ---------- ۲۳۸۵
بدمذهب. ---------- ۲۳۸۵
بدمذهبی. ---------- ۲۳۸۵
بدمرد. ---------- ۲۳۸۵
بدمروت. ---------- ۲۳۸۶
بدمزاج. ---------- ۲۳۸۶
بدمزاجی. ---------- ۲۳۸۶
بدمزگی. ---------- ۲۳۸۶
بدمزه. ---------- ۲۳۸۶
بدمست. ---------- ۲۳۸۶
بدمستی. ---------- ۲۳۸۶
بدمظنه. ---------- ۲۳۸۷
بدمعاش. ---------- ۲۳۸۷
بدمعاشی. ---------- ۲۳۸۷
بدمعاملت. ---------- ۲۳۸۷
بدمعاملتی. ---------- ۲۳۸۷

بدمعاملگی. ----- ۲۳۸۷
بدمعامله. ----- ۲۳۸۷
بدمموم. ----- ۲۳۸۷
بدمنش. ----- ۲۳۸۸
بدمنصب. ----- ۲۳۸۸
بدمنظر. ----- ۲۳۸۸
بدمو. ----- ۲۳۸۸
بدمهر. ----- ۲۳۸۸
بدمهری. ----- ۲۳۸۸
بدن. ----- ۲۳۸۸
بدن. ----- ۲۳۸۹
بدن. ----- ۲۳۹۰
بدن. ----- ۲۳۹۰
بدن. ----- ۲۳۹۰
بدن. ----- ۲۳۹۰
بدن. ----- ۲۳۹۰
بدنام. ----- ۲۳۹۰
بدنام. ----- ۲۳۹۱
بدنامی. ----- ۲۳۹۱
بدن الرامی. ----- ۲۳۹۱
بدنجان. ----- ۲۳۹۱
بدندان. ----- ۲۳۹۱
بدندون. ----- ۲۳۹۲
بدنژاد. ----- ۲۳۹۲

بدنسب. ----- ۲۳۹۲
بدنسل. ----- ۲۳۹۲
بدنشان. ----- ۲۳۹۲
بدنشین. ----- ۲۳۹۲
بدنفس. ----- ۲۳۹۲
بدنفس. ----- ۲۳۹۳
بدنفسی. ----- ۲۳۹۳
بدنک. ----- ۲۳۹۳
بدنما. ----- ۲۳۹۳
بدنمایی. ----- ۲۳۹۳
بدن نما. ----- ۲۳۹۳
بدنه. ----- ۲۳۹۳
بدنهٔ. ----- ۲۳۹۳
بدنهاد. ----- ۲۳۹۴
بدنهادی. ----- ۲۳۹۴
بدنی. ----- ۲۳۹۴
بدنیت. ----- ۲۳۹۴
بدو. ----- ۲۳۹۴
بدو. ----- ۲۳۹۴
بدو. ----- ۲۳۹۴
بدو. ----- ۲۳۹۵
بدو. ----- ۲۳۹۵
بدو. ----- ۲۳۹۵
بدواً. ----- ۲۳۹۵

بدوء . ----- ۲۳۹۵
بدوء . ----- ۲۳۹۵
بدوات. ----- ۲۳۹۵
بدوار. ----- ۲۳۹۶
بدواز. ----- ۲۳۹۶
بدوان. ----- ۲۳۹۶
بدوئی حاجی کاکائی. ----- ۲۳۹۶
بدوئی قلعه سنگی. ----- ۲۳۹۶
بدوئیه کوه پنجی. ----- ۲۳۹۶
بد و بیراه. ----- ۲۳۹۶
بدوح. ----- ۲۳۹۶
بدوح. ----- ۲۳۹۷
بدود. ----- ۲۳۹۷
بدور. ----- ۲۳۹۷
بدور. ----- ۲۳۹۷
بد و رد. ----- ۲۳۹۷
بدوره. ----- ۲۳۹۷
بدوره. ----- ۲۳۹۸
بدوس. ----- ۲۳۹۸
بدوستان. ----- ۲۳۹۸
بدوع. ----- ۲۳۹۸
بدولی. ----- ۲۳۹۸
بدون. ----- ۲۳۹۸
بدوة. ----- ۲۳۹۸

بدوه. ----- ۲۳۹۸
بدوی. ----- ۲۳۹۸
بدوی. ----- ۲۳۹۹
بدوی. ----- ۲۳۹۹
بدوی. ----- ۲۳۹۹
بدوی. ----- ۲۳۹۹
بدوی. ----- ۲۳۹۹
بدویهٔ. ----- ۲۳۹۹
بدهٔ. ----- ۲۳۹۹
بدهٔ. ----- ۲۴۰۰
بده. ----- ۲۴۰۰
بده. ----- ۲۴۰۰
بده. ----- ۲۴۰۰
بده. ----- ۲۴۰۰
بده. ----- ۲۴۰۰
بده. ----- ۲۴۰۰
بده. ----- ۲۴۰۰
بده بستان. ----- ۲۴۰۱
بده شدن. ----- ۲۴۰۱
بدهکار. ----- ۲۴۰۱
بدهکاری. ----- ۲۴۰۱
بده کردن. ----- ۲۴۰۱
بدهوا. ----- ۲۴۰۱
بده و بستان. ----- ۲۴۰۱
بدهه. ----- ۲۴۰۱

بدهی. ----- ۲۴۰۲
بدهیات. ----- ۲۴۰۲
بدهیوره. ----- ۲۴۰۲
بدی. ----- ۲۴۰۲
بدی. ----- ۲۴۰۳
بدی. ----- ۲۴۰۳
بدی. ----- ۲۴۰۳
بدی ء . ----- ۲۴۰۳
بدیئهٔ. ----- ۲۴۰۳
بدیج. ----- ۲۴۰۳
بدیخ. ----- ۲۴۰۳
بدید. ----- ۲۴۰۴
بدید. ----- ۲۴۰۴
بدیدار. ----- ۲۴۰۴
بدید و ندید. ----- ۲۴۰۴
بدیدهٔ. ----- ۲۴۰۴
بدیذج. ----- ۲۴۰۴
بدیر. ----- ۲۴۰۴
بدیسه. ----- ۲۴۰۴
بدیشان. ----- ۲۴۰۴
بدیع. ----- ۲۴۰۵
بدیع. ----- ۲۴۰۶
بدیع آباد. ----- ۲۴۰۶
بدیع اتابک جوینی. ----- ۲۴۰۷

بدیع اسطرلابی. ----- ۲۴۰۷
بدیع الدین. ----- ۲۴۰۷
بدیع الزمان. ----- ۲۴۰۷
بدیع الزمان. ----- ۲۴۰۷
بدیع الزمان میرزا. ----- ۲۴۰۷
بدیع بلخی. ----- ۲۴۰۷
بدیع تونی. ----- ۲۴۰۷
بدیعهٔ. ----- ۲۴۰۸
بدیل. ----- ۲۴۰۸
بدیل. ----- ۲۴۰۸
بدیل. ----- ۲۴۰۸
بدیلیان. ----- ۲۴۰۸
بدیمن. ----- ۲۴۰۸
بدیمنی. ----- ۲۴۰۸
بدین. ----- ۲۴۰۹
بدین. ----- ۲۴۰۹
بدیه. ----- ۲۴۰۹
بدیه. ----- ۲۴۰۹
بدیهت. ----- ۲۴۰۹
بدیههٔ. ----- ۲۴۰۹
بدیههٔ. ----- ۲۴۰۹
بدیهه. ----- ۲۴۱۰
بدیهی. ----- ۲۴۱۰
بدیهیات. ----- ۲۴۱۱

بدیهی سجاوندی. ----- ۲۴۱۱
بدیهیه. ----- ۲۴۱۱
بذ. ----- ۲۴۱۱
بذ. ----- ۲۴۱۱
بذ. ----- ۲۴۱۱
بذ. ----- ۲۴۱۱
بذا. ----- ۲۴۱۱
بذء . ----- ۲۴۱۲
بذاء . ----- ۲۴۱۲
بذاء . ----- ۲۴۱۲
بذائت. ----- ۲۴۱۲
بذاءت. ----- ۲۴۱۲
بذاته. ----- ۲۴۱۲
بذاخ. ----- ۲۴۱۲
بذاخی. ----- ۲۴۱۲
بذاذ. ----- ۲۴۱۳
بذاذهٔ. ----- ۲۴۱۳
بذار. ----- ۲۴۱۳
بذارهٔ. ----- ۲۴۱۳
بذال. ----- ۲۴۱۳
بذج. ----- ۲۴۱۳
بذجان. ----- ۲۴۱۳
بذح. ----- ۲۴۱۳
بذح. ----- ۲۴۱۴

بذح. ---------- ۲۴۱۴
بذخ. ---------- ۲۴۱۴
بذخ. ---------- ۲۴۱۴
بذخ. ---------- ۲۴۱۴
بذخ. ---------- ۲۴۱۴
بذخ. ---------- ۲۴۱۴
بذخت. ---------- ۲۴۱۴
بذخشان. ---------- ۲۴۱۴
بذذ. ---------- ۲۴۱۵
بذر. ---------- ۲۴۱۵
بذر. ---------- ۲۴۱۵
بذر. ---------- ۲۴۱۵
بذر. ---------- ۲۴۱۵
بذر. ---------- ۲۴۱۶
بذرام. ---------- ۲۴۱۶
بذرق. ---------- ۲۴۱۶
بذرق. ---------- ۲۴۱۶
بذرقه. ---------- ۲۴۱۶
بذرگر. ---------- ۲۴۱۶
بذرگری. ---------- ۲۴۱۶
بذروج. ---------- ۲۴۱۶
بذرهٔ. ---------- ۲۴۱۶
بذره. ---------- ۲۴۱۷
بذری. ---------- ۲۴۱۷

بذست. ----- ۲۴۱۷
بذسغان. ----- ۲۴۱۷
بذسقان. ----- ۲۴۱۷
بذسکان. ----- ۲۴۱۷
بذشت. ----- ۲۴۱۷
بذع. ----- ۲۴۱۷
بذع. ----- ۲۴۱۷
بذق. ----- ۲۴۱۷
بذق. ----- ۲۴۱۸
بذقطهٔ. ----- ۲۴۱۸
بذل. ----- ۲۴۱۸
بذل. ----- ۲۴۱۸
بذلاخ. ----- ۲۴۱۸
بذلاخ. ----- ۲۴۱۹
بذلخهٔ. ----- ۲۴۱۹
بذلهٔ. ----- ۲۴۱۹
بذله. ----- ۲۴۱۹
بذله. ----- ۲۴۱۹
بذم. ----- ۲۴۲۰
بذندون. ----- ۲۴۲۰
بذو. ----- ۲۴۲۰
بذوح. ----- ۲۴۲۰
بذوذهٔ. ----- ۲۴۲۰
بذور. ----- ۲۴۲۰

بذور. ---------- ۲۴۲۰
بذوق. ---------- ۲۴۲۰
بذول. ---------- ۲۴۲۱
بذهٔ. ---------- ۲۴۲۱
بذه. ---------- ۲۴۲۱
بذه. ---------- ۲۴۲۱
بذی. ---------- ۲۴۲۱
بذی ء . ---------- ۲۴۲۱
بذیئهٔ. ---------- ۲۴۲۱
بذیذ. ---------- ۲۴۲۱
بذیذه. ---------- ۲۴۲۲
بذیر. ---------- ۲۴۲۲
بذیل. ---------- ۲۴۲۲
بذیم. ---------- ۲۴۲۲
بذیمهٔ. ---------- ۲۴۲۲
بذیون. ---------- ۲۴۲۲
بذیهٔ. ---------- ۲۴۲۲
بر. ---------- ۲۴۲۲
بر. ---------- ۲۴۲۸
بر. ---------- ۲۴۲۸
بر. ---------- ۲۴۲۹
بر. ---------- ۲۴۲۹
بر. ---------- ۲۴۲۹
بر. ---------- ۲۴۲۹

بر. ---------- ۲۴۳۰
بر. ---------- ۲۴۳۰
برآء . ---------- ۲۴۳۰
بر آب آمدن. ---------- ۲۴۳۰
برآباد. ---------- ۲۴۳۱
برآباد. ---------- ۲۴۳۱
بر آب انداختن. ---------- ۲۴۳۱
برآب بستن. ---------- ۲۴۳۱
بر آب زدن. ---------- ۲۴۳۱
بر آب گفتن. ---------- ۲۴۳۱
بر آب نوشتن. ---------- ۲۴۳۱
برآت. ---------- ۲۴۳۲
برآراستن. ---------- ۲۴۳۲
برآرنده. ---------- ۲۴۳۲
برآریدن. ---------- ۲۴۳۲
برآسانیدن. ---------- ۲۴۳۲
برآساییدن. ---------- ۲۴۳۲
برآسودن. ---------- ۲۴۳۳
برآسوده. ---------- ۲۴۳۳
برآشفتن. ---------- ۲۴۳۳
برآشفته. ---------- ۲۴۳۳
برآشوبیدن. ---------- ۲۴۳۳
برآشوردن. ---------- ۲۴۳۳
برآشوفتن. ---------- ۲۴۳۳

برآشوفته. ----- ۲۴۳۳
برآغالانیدن. ----- ۲۴۳۳
برآغالانیده شدن. ----- ۲۴۳۴
برآغالش. ----- ۲۴۳۴
برآغالیدن. ----- ۲۴۳۴
برآفتاب. ----- ۲۴۳۴
برآفتاب. ----- ۲۴۳۴
برآفتاب. ----- ۲۴۳۴
برآفتاب. ----- ۲۴۳۴
برآفتاب. ----- ۲۴۳۴
برآفتاب. ----- ۲۴۳۵
برآفتاب. ----- ۲۴۳۵
برآفتاب. ----- ۲۴۳۵
برآفتاب دراز. ----- ۲۴۳۵
برآفتاب کاوه. ----- ۲۴۳۵
برآفتاب لرینی. ----- ۲۴۳۵
برآفتابی. ----- ۲۴۳۵
برآفتابی. ----- ۲۴۳۵
برآکندن. ----- ۲۴۳۵
برآکنده. ----- ۲۴۳۶
برآکنیده. ----- ۲۴۳۶
برآلیزیدن. ----- ۲۴۳۶
برآماسانیدن. ----- ۲۴۳۶
برآماسیدن. ----- ۲۴۳۶

برآماسیده. ----- ۲۴۳۶
برآماهانیدن. ----- ۲۴۳۶
برآماهیدن. ----- ۲۴۳۶
برآماهیده. ----- ۲۴۳۶
برآمد. ----- ۲۴۳۶
برآمدجای. ----- ۲۴۳۷
برآمدگاه. ----- ۲۴۳۷
برآمدگی. ----- ۲۴۳۷
برآمدن. ----- ۲۴۳۷
برآمدنگاه. ----- ۲۴۴۳
برآمده. ----- ۲۴۴۳
برآمودن. ----- ۲۴۴۴
برآموده. ----- ۲۴۴۴
برآمیختن. ----- ۲۴۴۴
برآمیخته. ----- ۲۴۴۴
بر آن بودن. ----- ۲۴۴۴
برآور. ----- ۲۴۴۴
برآورد. ----- ۲۴۴۴
برآوردن. ----- ۲۴۴۵
برآوردنی. ----- ۲۴۵۰
برآورده. ----- ۲۴۵۰
برآورده شدن. ----- ۲۴۵۰
برآورده کردن. ----- ۲۴۵۱
برآورنده. ----- ۲۴۵۱

برآوریدن. ----- ۲۴۵۱
برآویختن. ----- ۲۴۵۱
برآهختن. ----- ۲۴۵۱
برآهنجیدن. ----- ۲۴۵۱
برآهوئی. ----- ۲۴۵۱
بر آهو سوار شدن. ----- ۲۴۵۱
برآهیختن. ----- ۲۴۵۲
برآهیخته. ----- ۲۴۵۲
برا. ----- ۲۴۵۲
براً. ----- ۲۴۵۲
برء . ----- ۲۴۵۲
برء . ----- ۲۴۵۲
برء . ----- ۲۴۵۲
براء . ----- ۲۴۵۲
براء . ----- ۲۴۵۳
براء . ----- ۲۴۵۳
براءت. ----- ۲۴۵۳
برائت. ----- ۲۴۵۳
برائق. ----- ۲۴۵۳
برائک. ----- ۲۴۵۳
برائل. ----- ۲۴۵۳
برءالساعة. ----- ۲۴۵۳
برائلی. ----- ۲۴۵۴
برائلی. ----- ۲۴۵۴

براءة. ----- ۲۴۵۴
براءة. ----- ۲۴۵۴
براءة. ----- ۲۴۵۴
برائی. ----- ۲۴۵۴
برابان. ----- ۲۴۵۴
برابخ. ----- ۲۴۵۴
برابر. ----- ۲۴۵۴
برابر. ----- ۲۴۵۶
برابران. ----- ۲۴۵۶
برابرة. ----- ۲۴۵۷
برابری. ----- ۲۴۵۷
برابط. ----- ۲۴۵۷
برابه. ----- ۲۴۵۷
برابی. ----- ۲۴۵۷
برابیر. ----- ۲۴۵۷
برات. ----- ۲۴۵۷
برات. ----- ۲۴۵۹
برات. ----- ۲۴۵۹
برات. ----- ۲۴۵۹
براترک رش. ----- ۲۴۵۹
براتروخش. ----- ۲۴۵۹
براتک. ----- ۲۴۵۹
براتور. ----- ۲۴۵۹
براتی. ----- ۲۴۶۰

براتیسلاوا. ----- ۲۴۶۰
براث. ----- ۲۴۶۰
براثن. ----- ۲۴۶۰
براثوا. ----- ۲۴۶۰
براثی. ----- ۲۴۶۰
براثی. ----- ۲۴۶۰
براجم. ----- ۲۴۶۰
براجم. ----- ۲۴۶۱
براجماتزم. ----- ۲۴۶۱
براجیل. ----- ۲۴۶۱
براح. ----- ۲۴۶۱
براح. ----- ۲۴۶۱
براد. ----- ۲۴۶۱
براد. ----- ۲۴۶۱
براداندر. ----- ۲۴۶۲
برادر. ----- ۲۴۶۲
برادران آروال. ----- ۲۴۶۳
برادراندر. ----- ۲۴۶۳
برادران رازی. ----- ۲۴۶۳
برادرنده. ----- ۲۴۶۳
برادری. ----- ۲۴۶۳
برادری کردن. ----- ۲۴۶۴
برادع. ----- ۲۴۶۴
برادعی. ----- ۲۴۶۴

برادندر. ----- ۲۴۶۴
برادهٔ. ----- ۲۴۶۴
براده. ----- ۲۴۶۴
براذاس. ----- ۲۴۶۴
براذر. ----- ۲۴۶۴
براذع. ----- ۲۴۶۵
براذین. ----- ۲۴۶۵
برار. ----- ۲۴۶۵
برارث. ----- ۲۴۶۵
برارده. ----- ۲۴۶۵
برارمازو. ----- ۲۴۶۵
برارهٔ. ----- ۲۴۶۵
براری. ----- ۲۴۶۵
براریت. ----- ۲۴۶۵
براز. ----- ۲۴۶۵
براز. ----- ۲۴۶۶
براز. ----- ۲۴۶۶
براز. ----- ۲۴۶۶
برازا. ----- ۲۴۶۶
برازا. ----- ۲۴۶۶
برازان. ----- ۲۴۶۷
برازاویل. ----- ۲۴۶۷
برازبان. ----- ۲۴۶۷
برازجان. ----- ۲۴۶۷

برازجان. ----- ۲۴۶۷
برازجان. ----- ۲۴۶۷
برازجان. ----- ۲۴۶۷
برازخ. ----- ۲۴۶۷
برازش. ----- ۲۴۶۸
برازق. ----- ۲۴۶۸
برازق. ----- ۲۴۶۸
براز گرفتن. ----- ۲۴۶۸
برازندگی. ----- ۲۴۶۸
برازنده. ----- ۲۴۶۸
برازوان. ----- ۲۴۶۸
برازوئید. ----- ۲۴۶۸
برازه. ----- ۲۴۶۸
برازیدگی. ----- ۲۴۶۹
برازیدن. ----- ۲۴۶۹
برازیدنی. ----- ۲۴۶۹
برازیده. ----- ۲۴۶۹
برازیلیا. ----- ۲۴۶۹
براساء . ----- ۲۴۶۹
براستا. ----- ۲۴۶۹
براستا. ----- ۲۴۷۰
بر استاد کردن. ----- ۲۴۷۰
براستک. ----- ۲۴۷۰
براسته. ----- ۲۴۷۰

براستی. ---------- ۲۴۷۰
براسر. ---------- ۲۴۷۰
براسیا. ---------- ۲۴۷۰
براسیم. ---------- ۲۴۷۰
براش. ---------- ۲۴۷۰
براشم. ---------- ۲۴۷۱
براشن. ---------- ۲۴۷۱
براشیدن. ---------- ۲۴۷۱
براص. ---------- ۲۴۷۱
براض. ---------- ۲۴۷۱
براض. ---------- ۲۴۷۱
براض. ---------- ۲۴۷۱
براطم. ---------- ۲۴۷۱
براطیش. ---------- ۲۴۷۱
براطیل. ---------- ۲۴۷۱
براعت. ---------- ۲۴۷۲
براعث. ---------- ۲۴۷۲
براعم. ---------- ۲۴۷۲
براعهٔ. ---------- ۲۴۷۲
براعیم. ---------- ۲۴۷۳
براغ. ---------- ۲۴۷۳
براغلیدن. ---------- ۲۴۷۳
براغیث. ---------- ۲۴۷۳
براغیس. ---------- ۲۴۷۳

براغیل. ----- ۲۴۷۳
برافتادن. ----- ۲۴۷۳
برافتاده. ----- ۲۴۷۴
برافراختن. ----- ۲۴۷۴
برافراخته. ----- ۲۴۷۴
برافراخیدن. ----- ۲۴۷۴
برافرازنده. ----- ۲۴۷۴
برافراشتن. ----- ۲۴۷۴
برافراشته. ----- ۲۴۷۴
برافروختگی. ----- ۲۴۷۴
برافروختن. ----- ۲۴۷۵
برافروخته. ----- ۲۴۷۵
برافروخته شدن. ----- ۲۴۷۵
برافرود. ----- ۲۴۷۵
برافرودی. ----- ۲۴۷۵
برافروزاندن. ----- ۲۴۷۶
برافروزانیدن. ----- ۲۴۷۶
برافروسیدن. ----- ۲۴۷۶
برافزودن. ----- ۲۴۷۶
برافزولیدن. ----- ۲۴۷۶
برافزون. ----- ۲۴۷۶
برافژولیدن. ----- ۲۴۷۶
برافشان. ----- ۲۴۷۷
برافشاندن. ----- ۲۴۷۷

برافکندن. ----- ۲۴۷۷
برافکنده. ----- ۲۴۷۸
برافلاختن. ----- ۲۴۷۸
براق. ----- ۲۴۷۸
براق. ----- ۲۴۷۹
براق. ----- ۲۴۷۹
براق. ----- ۲۴۷۹
براق حاجب. ----- ۲۴۷۹
براق خان. ----- ۲۴۷۹
براقش. ----- ۲۴۷۹
براقع. ----- ۲۴۸۰
براقهٔ. ----- ۲۴۸۰
براقیع. ----- ۲۴۸۰
براک. ----- ۲۴۸۰
براک. ----- ۲۴۸۰
براکاء . ----- ۲۴۸۰
براکوه. ----- ۲۴۸۰
براکوه. ----- ۲۴۸۱
براکوه. ----- ۲۴۸۱
براکوه. ----- ۲۴۸۱
براکوه. ----- ۲۴۸۱
براکیهٔ. ----- ۲۴۸۱
براگور. ----- ۲۴۸۱
برالفغدن. ----- ۲۴۸۱

برالفنجیدن. ----- ۲۴۸۱
برألهٔ. ----- ۲۴۸۱
برالیک. ----- ۲۴۸۲
برالیکه. ----- ۲۴۸۲
برام. ----- ۲۴۸۲
برام. ----- ۲۴۸۲
برام عالی. ----- ۲۴۸۲
برامکه. ----- ۲۴۸۲
بران. ----- ۲۴۸۲
بران. ----- ۲۴۸۲
بران. ----- ۲۴۸۳
بران. ----- ۲۴۸۳
برانباردن. ----- ۲۴۸۳
برانباشتن. ----- ۲۴۸۳
برانداخت کردن. ----- ۲۴۸۳
برانداختن. ----- ۲۴۸۳
برانداز. ----- ۲۴۸۴
براندازه. ----- ۲۴۸۵
براندازیدن. ----- ۲۴۸۵
برانداف. ----- ۲۴۸۵
براندبورگ. ----- ۲۴۸۵
براندر. ----- ۲۴۸۵
براندن. ----- ۲۴۸۵
براندن. ----- ۲۴۸۶

براندنبورگ. ----- ۲۴۸۶
براندنبورگ. ----- ۲۴۸۶
براندودن. ----- ۲۴۸۶
براندیشیدن. ----- ۲۴۸۶
برانس. ----- ۲۴۸۶
برانس. ----- ۲۴۸۶
برانغار. ----- ۲۴۸۷
برانگیختگی. ----- ۲۴۸۷
برانگیختن. ----- ۲۴۸۷
برانگیخته. ----- ۲۴۸۸
برانگیخته شدن. ----- ۲۴۸۸
برانگیزاندن. ----- ۲۴۸۸
برانگیزانیدن. ----- ۲۴۸۸
برانگیزنده. ----- ۲۴۸۸
برانوش. ----- ۲۴۸۸
برانه. ----- ۲۴۸۹
برانی. ----- ۲۴۸۹
برانی. ----- ۲۴۸۹
برانی. ----- ۲۴۸۹
برانی. ----- ۲۴۸۹
برانی. ----- ۲۴۸۹
برانی. ----- ۲۴۸۹
برانیدن. ----- ۲۴۹۰
برانیهٔ. ----- ۲۴۹۰

برانیهٔ. ----- ۲۴۹۰
برانیه. ----- ۲۴۹۰
براو. ----- ۲۴۹۰
بر او. ----- ۲۴۹۰
براوژلیدن. ----- ۲۴۹۰
براوژولیدن. ----- ۲۴۹۰
براوفتادن. ----- ۲۴۹۱
براون. ----- ۲۴۹۱
براهٔ. ----- ۲۴۹۱
براه. ----- ۲۴۹۱
براه. ----- ۲۴۹۱
براه. ----- ۲۴۹۱
براه. ----- ۲۴۹۱
براه. ----- ۲۴۹۲
برأهٔ. ----- ۲۴۹۲
برئهٔ. ----- ۲۴۹۲
براه آمدن. ----- ۲۴۹۲
براه آوردن. ----- ۲۴۹۲
براهام. ----- ۲۴۹۲
براهام. ----- ۲۴۹۲
براه استادن. ----- ۲۴۹۲
براه افتادن. ----- ۲۴۹۳
براه افکندن. ----- ۲۴۹۳
براه افکنده. ----- ۲۴۹۳

براه انداختن. ----- ۲۴۹۳
براه بردن. ----- ۲۴۹۳
براه داشتن. ----- ۲۴۹۳
براه رفتن. ----- ۲۴۹۳
براه سپردن. ----- ۲۴۹۴
براهم. ----- ۲۴۹۴
براهما. ----- ۲۴۹۴
براهمهٔ. ----- ۲۴۹۴
براهمه. ----- ۲۴۹۴
براهی. ----- ۲۴۹۵
براهیم. ----- ۲۴۹۵
براهیم. ----- ۲۴۹۵
براهین. ----- ۲۴۹۵
برای. ----- ۲۴۹۵
برأی العین. ----- ۲۴۹۶
برایستاد کردن. ----- ۲۴۹۶
برایستادن. ----- ۲۴۹۶
بربا. ----- ۲۴۹۶
برباد. ----- ۲۴۹۶
بربار. ----- ۲۴۹۷
بربار. ----- ۲۴۹۷
بربار. ----- ۲۴۹۷
برباران. ----- ۲۴۹۸
برباره. ----- ۲۴۹۸

برباریس. ---------- ۲۴۹۸
برباس. ---------- ۲۴۹۸
برباشک. ---------- ۲۴۹۸
بربافتن. ---------- ۲۴۹۸
برباگه. ---------- ۲۴۹۸
بربال. ---------- ۲۴۹۸
بربالانیدن. ---------- ۲۴۹۸
بربالیدن. ---------- ۲۴۹۹
بربت. ---------- ۲۴۹۹
بربخ. ---------- ۲۴۹۹
بربخی. ---------- ۲۴۹۹
بربد. ---------- ۲۴۹۹
بربر. ---------- ۲۴۹۹
بربر. ---------- ۲۴۹۹
بربر. ---------- ۲۴۹۹
بربر. ---------- ۲۵۰۰
بربر. ---------- ۲۵۰۰
بربر. ---------- ۲۵۰۰
بربر. ---------- ۲۵۰۱
بربر. ---------- ۲۵۰۱
بربر. ---------- ۲۵۰۱
بربر. ---------- ۲۵۰۱
بربر. ---------- ۲۵۰۱
بربر. ---------- ۲۵۰۱

بر بر افکندن. ----- ۲۵۰۱
بر بردن. ----- ۲۵۰۱
بر برده. ----- ۲۵۰۲
بربرستان. ----- ۲۵۰۲
بربرود. ----- ۲۵۰۲
بربروشان. ----- ۲۵۰۲
بربرهٔ. ----- ۲۵۰۲
بربرهٔ. ----- ۲۵۰۳
بربرهٔ. ----- ۲۵۰۳
بربرهٔ. ----- ۲۵۰۳
بربرهٔ. ----- ۲۵۰۳
بربری. ----- ۲۵۰۳
بربری. ----- ۲۵۰۳
بربریت. ----- ۲۵۰۳
بربریس. ----- ۲۵۰۴
بربریهٔ. ----- ۲۵۰۴
بربست. ----- ۲۵۰۴
بربست کردن. ----- ۲۵۰۴
بربستگان. ----- ۲۵۰۴
بربستن. ----- ۲۵۰۴
بربست نامه. ----- ۲۵۰۵
بربسته. ----- ۲۵۰۵
بربسهٔ. ----- ۲۵۰۵
بربشتر. ----- ۲۵۰۵

بربشکه. ----- ۲۵۰۵
بربصهٔ. ----- ۲۵۰۶
بربط. ----- ۲۵۰۶
بربطانیه. ----- ۲۵۰۷
بربطی. ----- ۲۵۰۷
بربلند. ----- ۲۵۰۷
بربلندین. ----- ۲۵۰۷
بربند. ----- ۲۵۰۷
بربودن. ----- ۲۵۰۷
بربوده. ----- ۲۵۰۸
بربور. ----- ۲۵۰۸
بربوز. ----- ۲۵۰۸
بربوسیوس. ----- ۲۵۰۸
بربون. ----- ۲۵۰۸
بربهین. ----- ۲۵۰۸
بر بیابان. ----- ۲۵۰۸
بربیختن. ----- ۲۵۰۸
بربیخته. ----- ۲۵۰۸
بربیر. ----- ۲۵۰۸
بربینه. ----- ۲۵۰۹
برپا. ----- ۲۵۰۹
برپا خاستن. ----- ۲۵۰۹
برپا داشتن. ----- ۲۵۰۹
برپا ساختن. ----- ۲۵۰۹

برپا شدن. ----- ۲۵۰۹
برپاشیدن. ----- ۲۵۰۹
برپا کردن. ----- ۲۵۰۹
برپای. ----- ۲۵۱۰
برپای ایستادن. ----- ۲۵۱۰
برپای جستن. ----- ۲۵۱۰
برپای خاستن. ----- ۲۵۱۰
برپای داشتن. ----- ۲۵۱۰
برپای کردن. ----- ۲۵۱۰
برپای ماندن. ----- ۲۵۱۱
برپراکندن. ----- ۲۵۱۱
برپراندن. ----- ۲۵۱۱
برپروشان. ----- ۲۵۱۱
برپریدن. ----- ۲۵۱۱
برپز. ----- ۲۵۱۱
برپز. ----- ۲۵۱۱
بر پشم زدن. ----- ۲۵۱۱
برپوز. ----- ۲۵۱۲
برپوس. ----- ۲۵۱۲
برپوش. ----- ۲۵۱۲
برپوشیدن. ----- ۲۵۱۲
برپون. ----- ۲۵۱۲
برپهن. ----- ۲۵۱۲
برپیچیدن. ----- ۲۵۱۲

برپیچیده. ----- ۲۵۱۲
برپیختن. ----- ۲۵۱۳
برپیخته. ----- ۲۵۱۳
برپیمودن. ----- ۲۵۱۳
برت. ----- ۲۵۱۳
برت. ----- ۲۵۱۳
برتابیدن. ----- ۲۵۱۳
برتاختن. ----- ۲۵۱۴
برتاس. ----- ۲۵۱۴
برتاس. ----- ۲۵۱۴
برتاس. ----- ۲۵۱۴
برتاسی. ----- ۲۵۱۴
برتاشک. ----- ۲۵۱۴
برتافتگی. ----- ۲۵۱۵
برتافتن. ----- ۲۵۱۵
برتافته. ----- ۲۵۱۶
برتان بهادر. ----- ۲۵۱۶
برتانی. ----- ۲۵۱۶
برتانی کبیر. ----- ۲۵۱۶
برتانیه. ----- ۲۵۱۶
برتایل. ----- ۲۵۱۶
برتپیدن. ----- ۲۵۱۶
برتر. ----- ۲۵۱۶
برترازو زدن. ----- ۲۵۱۸

برتراسک. ---------- ۲۵۱۸
برتراشیدن. ---------- ۲۵۱۸
برترمنش. ---------- ۲۵۱۸
برترنجیدن. ---------- ۲۵۱۸
برتری. ---------- ۲۵۱۸
برترین. ---------- ۲۵۱۹
برتعیش. ---------- ۲۵۱۹
برتقال. ---------- ۲۵۱۹
برتکان. ---------- ۲۵۱۹
برتکهٔ. ---------- ۲۵۱۹
برتل. ---------- ۲۵۱۹
برتلما. ---------- ۲۵۱۹
برتلهٔ. ---------- ۲۵۲۰
برتمان کبیر. ---------- ۲۵۲۰
برتمیدن. ---------- ۲۵۲۰
برتمیده. ---------- ۲۵۲۰
برتن. ---------- ۲۵۲۰
برتنجیدن. ---------- ۲۵۲۰
برتنگ. ---------- ۲۵۲۰
برتنی. ---------- ۲۵۲۱
برتنیدن. ---------- ۲۵۲۱
برتوانستن. ---------- ۲۵۲۱
برتوم. ---------- ۲۵۲۱
برتویدن. ---------- ۲۵۲۱

برته. ----- ۲۵۲۱
برتهیدن. ----- ۲۵۲۱
برتی. ----- ۲۵۲۲
برتیبا. ----- ۲۵۲۲
برث. ----- ۲۵۲۲
برثان. ----- ۲۵۲۲
برثان. ----- ۲۵۲۲
برثطهٔ. ----- ۲۵۲۲
برثلما. ----- ۲۵۲۲
برثملا. ----- ۲۵۲۲
برثمهٔ. ----- ۲۵۲۲
برثن. ----- ۲۵۲۲
برثنهٔ. ----- ۲۵۲۳
برثوطهٔ. ----- ۲۵۲۳
برج. ----- ۲۵۲۳
برج. ----- ۲۵۲۳
برج. ----- ۲۵۲۳
برج. ----- ۲۵۲۳
برج. ----- ۲۵۲۳
برج. ----- ۲۵۲۶
برج. ----- ۲۵۲۷
برج. ----- ۲۵۲۷
برج. ----- ۲۵۲۷
برج. ----- ۲۵۲۷

برج. ----- ۲۵۲۷
برج. ----- ۲۵۲۷
برج. ----- ۲۵۲۷
برج. ----- ۲۵۲۷
برج. ----- ۲۵۲۸
برجا. ----- ۲۵۲۸
برجاء . ----- ۲۵۲۸
برجاس. ----- ۲۵۲۸
برجاسب. ----- ۲۵۲۹
برجاسپ. ----- ۲۵۲۹
برجاف. ----- ۲۵۲۹
برجامه. ----- ۲۵۲۹
برجان. ----- ۲۵۲۹
برجان. ----- ۲۵۲۹
برجان. ----- ۲۵۲۹
برجای. ----- ۲۵۲۹
برجای ماندگی. ----- ۲۵۲۹
برجای مانده. ----- ۲۵۳۰
برج افغان. ----- ۲۵۳۰
برج اکرم. ----- ۲۵۳۰
برج اولیا. ----- ۲۵۳۰
برج بالان. ----- ۲۵۳۰
برج پشتگان. ----- ۲۵۳۰
برج چشمه محمود. ----- ۲۵۳۰

برجد. ----- ۲۵۳۰
برج ذوالفقار. ----- ۲۵۳۱
برجستگی. ----- ۲۵۳۱
برجستن. ----- ۲۵۳۱
برجسته. ----- ۲۵۳۱
برج سربند. ----- ۲۵۳۱
برجسفیدن. ----- ۲۵۳۱
برج سوخته. ----- ۲۵۳۱
برج سید. ----- ۲۵۳۱
برج عیوض. ----- ۲۵۳۲
برج فهره. ----- ۲۵۳۲
برج قلعه. ----- ۲۵۳۲
برجک. ----- ۲۵۳۲
برجک. ----- ۲۵۳۲
برجک. ----- ۲۵۳۲
برج کباد. ----- ۲۵۳۲
برجکه. ----- ۲۵۳۲
برجکی. ----- ۲۵۳۲
برجلو. ----- ۲۵۳۳
برج له. ----- ۲۵۳۳
برج مروی. ----- ۲۵۳۳
برج معاز. ----- ۲۵۳۳
برج ملاولی خان. ----- ۲۵۳۳
برجمهٔ. ----- ۲۵۳۳

برجمهٔ. ----- ۲۵۳۳
برج میرگل. ----- ۲۵۳۳
برجند. ----- ۲۵۳۳
برجوئی. ----- ۲۵۳۴
برجوشیدگی. ----- ۲۵۳۴
برجوشیدن. ----- ۲۵۳۴
برجه. ----- ۲۵۳۴
برجهاندن. ----- ۲۵۳۴
برجهاننده. ----- ۲۵۳۴
برجهانیدن. ----- ۲۵۳۴
برجهانیده. ----- ۲۵۳۴
برجهنده. ----- ۲۵۳۵
برجهیدن. ----- ۲۵۳۵
برجی. ----- ۲۵۳۵
برجی. ----- ۲۵۳۵
برجیس. ----- ۲۵۳۵
برج یوسف. ----- ۲۵۳۶
برچاف. ----- ۲۵۳۶
برچخ. ----- ۲۵۳۶
برچدن. ----- ۲۵۳۶
برچده. ----- ۲۵۳۶
برچسب. ----- ۲۵۳۷
برچسبان. ----- ۲۵۳۷
برچسبانیدن. ----- ۲۵۳۷

برچسب زدن. ----- ۲۵۳۷
برچسبیدن. ----- ۲۵۳۷
برچسبیده. ----- ۲۵۳۷
برچسپیدن. ----- ۲۵۳۷
برچسفان شدن. ----- ۲۵۳۷
برچسفیدن. ----- ۲۵۳۷
برچشم گفتن. ----- ۲۵۳۸
برچفسان. ----- ۲۵۳۸
برچفسانیدن. ----- ۲۵۳۸
برچفسنده. ----- ۲۵۳۸
برچفسیدگی. ----- ۲۵۳۸
برچفسیدن. ----- ۲۵۳۸
برچفسیده. ----- ۲۵۳۸
برچق. ----- ۲۵۳۸
برچکیدن. ----- ۲۵۳۸
برچم. ----- ۲۵۳۹
برچمیدن. ----- ۲۵۳۹
برچه. ----- ۲۵۳۹
برچه. ----- ۲۵۳۹
برچه. ----- ۲۵۳۹
برچی. ----- ۲۵۳۹
برچیدگی. ----- ۲۵۳۹
برچیدن. ----- ۲۵۳۹
برچیده. ----- ۲۵۴۰

برچیزی بودن. ----- ۲۵۴۰
برچین. ----- ۲۵۴۱
برچین. ----- ۲۵۴۱
برچینا. ----- ۲۵۴۱
برچیندن. ----- ۲۵۴۱
برچین گاه. ----- ۲۵۴۱
برچینیدن. ----- ۲۵۴۱
برح. ----- ۲۵۴۱
برح. ----- ۲۵۴۱
برح. ----- ۲۵۴۱
برح. ----- ۲۵۴۱
برحاء . ----- ۲۵۴۲
برحایا. ----- ۲۵۴۲
برحذر. ----- ۲۵۴۲
برحسب. ----- ۲۵۴۲
برحق. ----- ۲۵۴۲
برحکم. ----- ۲۵۴۳
برحهٔ. ----- ۲۵۴۳
برحهٔ. ----- ۲۵۴۳
برحی. ----- ۲۵۴۳
برحی. ----- ۲۵۴۳
برحی. ----- ۲۵۴۳
برحی. ----- ۲۵۴۳
برحین. ----- ۲۵۴۳

برخ. ----- ۲۵۴۳
برخ. ----- ۲۵۴۴
برخ. ----- ۲۵۴۴
برخاج. ----- ۲۵۴۴
برخاست. ----- ۲۵۴۴
برخاستگی. ----- ۲۵۴۴
برخاستن. ----- ۲۵۴۴
برخاست نامه. ----- ۲۵۴۷
برخاسته. ----- ۲۵۴۷
برخاش. ----- ۲۵۴۷
برخاش. ----- ۲۵۴۷
بر خاک افتادن. ----- ۲۵۴۷
بر خاک افکندن. ----- ۲۵۴۸
بر خاک انداختن. ----- ۲۵۴۸
بر خاک نشاندن. ----- ۲۵۴۸
بر خاک نشستن. ----- ۲۵۴۸
برخان. ----- ۲۵۴۸
برخان. ----- ۲۵۴۸
برخبر. ----- ۲۵۴۸
برخج. ----- ۲۵۴۸
برخچ. ----- ۲۵۴۸
برخداة. ----- ۲۵۴۹
بر خر خود سوار شدن. ----- ۲۵۴۹
بر خر نشاندن. ----- ۲۵۴۹

برخروشیدن. ----- ۲۵۴۹
برخزیدن. ----- ۲۵۴۹
برخش. ----- ۲۵۴۹
برخشان. ----- ۲۵۴۹
بر خشت زادن. ----- ۲۵۴۹
برخشیدن. ----- ۲۵۴۹
برخصوص. ----- ۲۵۵۰
برخطر. ----- ۲۵۵۰
برخفج. ----- ۲۵۵۰
برخفجی. ----- ۲۵۵۰
برخفچ. ----- ۲۵۵۰
برخفچی. ----- ۲۵۵۰
برخفنج. ----- ۲۵۵۰
برخ کردن. ----- ۲۵۵۱
برخ کشیدن. ----- ۲۵۵۱
برخلاف. ----- ۲۵۵۱
بر خلد سر بردن. ----- ۲۵۵۱
بر خلد سر کردن. ----- ۲۵۵۱
برخلیدن. ----- ۲۵۵۱
برخمان. ----- ۲۵۵۱
برخنج. ----- ۲۵۵۱
برخنجو. ----- ۲۵۵۱
برخندیدن. ----- ۲۵۵۱
برخوابگی. ----- ۲۵۵۲

برخوابه. ----- ۲۵۵۲
برخواج. ----- ۲۵۵۲
برخوار. ----- ۲۵۵۲
برخوار. ----- ۲۵۵۲
برخواش. ----- ۲۵۵۲
برخواندن. ----- ۲۵۵۲
برخواندنی. ----- ۲۵۵۳
بر خوان نشستن. ----- ۲۵۵۳
بر خوان نهادن. ----- ۲۵۵۳
برخود. ----- ۲۵۵۳
برخور. ----- ۲۵۵۴
برخور. ----- ۲۵۵۴
برخورد. ----- ۲۵۵۴
برخوردار. ----- ۲۵۵۴
برخوردار. ----- ۲۵۵۵
برخورداری. ----- ۲۵۵۵
برخورداری. ----- ۲۵۵۶
برخورد کردن. ----- ۲۵۵۶
برخوردن. ----- ۲۵۵۶
بر خوردن. ----- ۲۵۵۷
برخوز. ----- ۲۵۵۷
برخوش. ----- ۲۵۵۷
برخوهل. ----- ۲۵۵۷
برخه. ----- ۲۵۵۷

برخه شمار. ---------- ۲۵۵۸
برخه نام. ---------- ۲۵۵۸
برخی. ---------- ۲۵۵۸
برخی. ---------- ۲۵۵۸
برخیا. ---------- ۲۵۵۸
برخیدن. ---------- ۲۵۵۹
برخیر. ---------- ۲۵۵۹
برخیره. ---------- ۲۵۵۹
برخیزاندن. ---------- ۲۵۵۹
برخیزانیدن. ---------- ۲۵۵۹
برخیزیدن. ---------- ۲۵۵۹
برخی شدن. ---------- ۲۵۶۰
برخین. ---------- ۲۵۶۱
برد. ---------- ۲۵۶۱
برد. ---------- ۲۵۶۱
برد. ---------- ۲۵۶۱
برد. ---------- ۲۵۶۲
برد. ---------- ۲۵۶۲
برد. ---------- ۲۵۶۲
برد. ---------- ۲۵۶۳
برد. ---------- ۲۵۶۳
برد. ---------- ۲۵۶۳
برد. ---------- ۲۵۶۳
برد. ---------- ۲۵۶۳
برد. ---------- ۲۵۶۳

برد. ----- ۲۵۶۴
بردآباد. ----- ۲۵۶۴
بردا. ----- ۲۵۶۴
بردا. ----- ۲۵۶۴
بردابرد. ----- ۲۵۶۴
بردابرد. ----- ۲۵۶۵
بر دادن. ----- ۲۵۶۵
بردار. ----- ۲۵۶۵
بردار. ----- ۲۵۶۶
بردار. ----- ۲۵۶۶
بردار. ----- ۲۵۶۶
بردار. ----- ۲۵۶۶
بردارندگی. ----- ۲۵۶۶
بردارنده. ----- ۲۵۶۶
بردار و بدو. ----- ۲۵۶۷
برداری. ----- ۲۵۶۷
برداریدن. ----- ۲۵۶۷
برداسپید. ----- ۲۵۶۷
برداشت. ----- ۲۵۶۷
برداشت کردن. ----- ۲۵۶۸
برداشتگی. ----- ۲۵۶۸
برداشتن. ----- ۲۵۶۸
برداشتنی. ----- ۲۵۷۴
برداشته. ----- ۲۵۷۴

برداع. ----- ۲۵۷۴
برد افتادن. ----- ۲۵۷۵
بردال. ----- ۲۵۷۵
بردالجندب. ----- ۲۵۷۵
بردالعجوز. ----- ۲۵۷۵
برد الله مرقده. ----- ۲۵۷۵
برد الله مضجعه. ----- ۲۵۷۵
بردامیدن. ----- ۲۵۷۵
بردان. ----- ۲۵۷۵
بردان. ----- ۲۵۷۵
بردان. ----- ۲۵۷۶
بردان. ----- ۲۵۷۶
بردانگا. ----- ۲۵۷۶
بردانه. ----- ۲۵۷۶
بردانی. ----- ۲۵۷۶
بردانی. ----- ۲۵۷۶
بردایه. ----- ۲۵۷۶
بردبار. ----- ۲۵۷۶
بردباری. ----- ۲۵۷۷
بردبر. ----- ۲۵۷۸
بردبر. ----- ۲۵۷۸
بردبرد. ----- ۲۵۷۸
بردبل. ----- ۲۵۷۸
بردبل. ----- ۲۵۷۸

بردبل. ---------- ۲۵۷۸
بردج. ---------- ۲۵۷۸
بردج. ---------- ۲۵۷۹
بردخته. ---------- ۲۵۷۹
بردخون. ---------- ۲۵۷۹
بردخون کهنه. ---------- ۲۵۷۹
بردخون نو. ---------- ۲۵۷۹
بردر. ---------- ۲۵۷۹
بر در. ---------- ۲۵۷۹
بردر. ---------- ۲۵۸۰
بردراندن. ---------- ۲۵۸۰
بردریدن. ---------- ۲۵۸۰
بردریده. ---------- ۲۵۸۰
بردزبهٔ. ---------- ۲۵۸۰
بردزرد. ---------- ۲۵۸۱
بردزرد. ---------- ۲۵۸۱
بردس. ---------- ۲۵۸۱
بردست. ---------- ۲۵۸۱
بردستان. ---------- ۲۵۸۱
بردستان. ---------- ۲۵۸۱
بردستان. ---------- ۲۵۸۲
بردستان. ---------- ۲۵۸۲
بردسکن. ---------- ۲۵۸۲
بردسکن. ---------- ۲۵۸۲

بردسیر. ----- ۲۵۸۲
بردسیری. ----- ۲۵۸۲
بردشاه. ----- ۲۵۸۲
بردشاه. ----- ۲۵۸۲
بردشیر. ----- ۲۵۸۳
بردشیر. ----- ۲۵۸۳
برد شیراز. ----- ۲۵۸۳
بردع. ----- ۲۵۸۳
بردعهٔ. ----- ۲۵۸۳
بردعه. ----- ۲۵۸۴
بردعی. ----- ۲۵۸۴
بردعی. ----- ۲۵۸۴
بردعی. ----- ۲۵۸۴
بردعیش. ----- ۲۵۸۴
بردغن. ----- ۲۵۸۴
بر دفتر افکندن. ----- ۲۵۸۴
برد قلمی. ----- ۲۵۸۴
برد قم چی. ----- ۲۵۸۴
بردقوش. ----- ۲۵۸۵
بردک. ----- ۲۵۸۵
برد کاهدان. ----- ۲۵۸۵
بردکشی. ----- ۲۵۸۵
بردکل. ----- ۲۵۸۵
بردکوه. ----- ۲۵۸۵

بردکویه. ----- ۲۵۸۵
بردکی. ----- ۲۵۸۶
بردگان. ----- ۲۵۸۶
برد گپی. ----- ۲۵۸۶
بردگر آلیر. ----- ۲۵۸۶
بردگر وارک. ----- ۲۵۸۶
بردگی. ----- ۲۵۸۶
بر دل خوردن. ----- ۲۵۸۷
بر دل سرد کردن. ----- ۲۵۸۷
بر دل گرفتن. ----- ۲۵۸۷
بردلو. ----- ۲۵۸۷
بردلی. ----- ۲۵۸۷
بردلی. ----- ۲۵۸۸
بردلیز. ----- ۲۵۸۸
بردم. ----- ۲۵۸۸
بردم. ----- ۲۵۸۸
بر دماغ خوردن. ----- ۲۵۸۸
بردمیدگی. ----- ۲۵۸۸
بردمیدن. ----- ۲۵۸۸
بردمیده. ----- ۲۵۸۹
بردن. ----- ۲۵۸۹
بردن. ----- ۲۵۸۹
برد نشانده. ----- ۲۵۹۶
بردنگ. ----- ۲۵۹۶

بردنگان. ----- ۲۵۹۶
بردنی. ----- ۲۵۹۶
بردو. ----- ۲۵۹۶
بردو. ----- ۲۵۹۶
بردو. ----- ۲۵۹۶
بردوام. ----- ۲۵۹۶
بردوان. ----- ۲۵۹۷
برد و باخت. ----- ۲۵۹۷
بردوختن. ----- ۲۵۹۷
بردوسانیدن. ----- ۲۵۹۷
بردوسلام. ----- ۲۵۹۷
بردوک. ----- ۲۵۹۷
بردومات. ----- ۲۵۹۷
بردون. ----- ۲۵۹۷
بردون. ----- ۲۵۹۷
بردون. ----- ۲۵۹۸
بردویدن. ----- ۲۵۹۸
بردویه. ----- ۲۵۹۸
بردهٔ. ----- ۲۵۹۸
بردهٔ. ----- ۲۵۹۸
بردهٔ. ----- ۲۵۹۸
بردهٔ. ----- ۲۵۹۸
برده. ----- ۲۵۹۹
برده. ----- ۲۵۹۹

برده. ----- ۲۵۹۹
برده. ----- ۲۵۹۹
برده. ----- ۲۵۹۹
برده. ----- ۲۶۰۰
برده رش. ----- ۲۶۰۰
برده رش. ----- ۲۶۰۰
برده رش. ----- ۲۶۰۰
برده رشه. ----- ۲۶۰۰
برده رشه. ----- ۲۶۰۰
برده رشه. ----- ۲۶۰۱
برده زرد. ----- ۲۶۰۱
برده زی. ----- ۲۶۰۱
برده سره. ----- ۲۶۰۱
برده سره. ----- ۲۶۰۱
برده سفید. ----- ۲۶۰۱
برده سور. ----- ۲۶۰۱
برده میش. ----- ۲۶۰۲
بردی. ----- ۲۶۰۲
بردی. ----- ۲۶۰۲
بردی. ----- ۲۶۰۲
بردیا. ----- ۲۶۰۲
بردیا. ----- ۲۶۰۲
بردیان. ----- ۲۶۰۲
بردیان. ----- ۲۶۰۲

بردی بیک محمد. ----- ۲۶۰۳
بردیج. ----- ۲۶۰۳
بردیدن. ----- ۲۶۰۳
بردیرلوس. ----- ۲۶۰۳
بردیس. ----- ۲۶۰۳
برد یمانی. ----- ۲۶۰۳
برد یمنی. ----- ۲۶۰۳
بردین. ----- ۲۶۰۳
بردین. ----- ۲۶۰۴
بردین. ----- ۲۶۰۴
بردینه. ----- ۲۶۰۴
بردیه. ----- ۲۶۰۴
برذعهٔ. ----- ۲۶۰۴
برذعهٔ. ----- ۲۶۰۴
برذعی. ----- ۲۶۰۴
برذنهٔ. ----- ۲۶۰۴
برذول. ----- ۲۶۰۴
برذون. ----- ۲۶۰۵
برذونهٔ. ----- ۲۶۰۵
برذوی. ----- ۲۶۰۵
برذهٔ. ----- ۲۶۰۵
بر راه. ----- ۲۶۰۵
بر رخ انگشت کشیدن ----- ۲۶۰۵
بررس. ----- ۲۶۰۵

بررستن. ---------- ۲۶۰۵
بررسته. ---------- ۲۶۰۶
بررسته. ---------- ۲۶۰۶
بررسی. ---------- ۲۶۰۶
بررسیدن. ---------- ۲۶۰۶
بررسی کردن. ---------- ۲۶۰۷
بر رضا رفتن. ---------- ۲۶۰۷
بررفت. ---------- ۲۶۰۷
بر رفتن. ---------- ۲۶۰۷
بررفته. ---------- ۲۶۰۷
بررو. ---------- ۲۶۰۸
بر رو. ---------- ۲۶۰۸
برروئیدن. ---------- ۲۶۰۸
بر رو دویدن. ---------- ۲۶۰۸
بر روز افتادن راز. ---------- ۲۶۰۸
برروشن. ---------- ۲۶۰۸
برروشنان. ---------- ۲۶۰۹
بر روی آب آمدن. ---------- ۲۶۰۹
بر روی آب آوردن. ---------- ۲۶۰۹
بر روی آمدن. ---------- ۲۶۰۹
بر روی استادن. ---------- ۲۶۰۹
بر روی بزرگی نیاوردن. ---------- ۲۶۰۹
بر روی جهیدن. ---------- ۲۶۰۹
بر روی دریا پل بستن. ---------- ۲۶۱۰

بر روی دست بردن. ---------- ۲۶۱۰
بر روی دویدن. ---------- ۲۶۱۰
بر روی روز افتادن. ---------- ۲۶۱۰
بر روی روز افکندن. ---------- ۲۶۱۰
بر روی زمین منت نهادن. ---------- ۲۶۱۰
بر روی کار آمدن. ---------- ۲۶۱۰
بر روی کار آوردن. ---------- ۲۶۱۰
بر روی کسی جام کشیدن. ---------- ۲۶۱۰
بر روی کسی نماز یا کالا زدن. ---------- ۲۶۱۱
بر روی کشیدن. ---------- ۲۶۱۱
بر رویه. ---------- ۲۶۱۱
بررهٔ. ---------- ۲۶۱۱
برره. ---------- ۲۶۱۱
برریختن. ---------- ۲۶۱۱
بر ریزیدن. ---------- ۲۶۱۱
برز. ---------- ۲۶۱۱
برز. ---------- ۲۶۱۲
برز. ---------- ۲۶۱۲
برز. ---------- ۲۶۱۳
برز. ---------- ۲۶۱۳
برزآب. ---------- ۲۶۱۳
برزآباد. ---------- ۲۶۱۳
برزآباد. ---------- ۲۶۱۳
برزا. ---------- ۲۶۱۳

برزابیل. ----- ۲۶۱۳
برزاج. ----- ۲۶۱۴
برزاط. ----- ۲۶۱۴
برزاطی. ----- ۲۶۱۴
برزاغ. ----- ۲۶۱۴
برزافره. ----- ۲۶۱۴
برزالی. ----- ۲۶۱۴
برزان. ----- ۲۶۱۴
برزان. ----- ۲۶۱۴
برزانلو. ----- ۲۶۱۴
برزاوند. ----- ۲۶۱۴
برزبالا. ----- ۲۶۱۵
بر زبان آوردن. ----- ۲۶۱۵
بر زبان افتادن. ----- ۲۶۱۵
بر زبان افکندن. ----- ۲۶۱۵
بر زبان داشتن. ----- ۲۶۱۵
بر زبان دویدن. ----- ۲۶۱۵
بر زبان رفتن. ----- ۲۶۱۵
بر زبان گرفتن. ----- ۲۶۱۵
بر زبان نهادن. ----- ۲۶۱۶
بر زبر چشم. ----- ۲۶۱۶
برزج. ----- ۲۶۱۶
برزج. ----- ۲۶۱۶
برزخ. ----- ۲۶۱۶

برزخ شاپور. ----- ۲۶۱۷
برزدن. ----- ۲۶۱۷
بر زدن. ----- ۲۶۱۹
بر زده. ----- ۲۶۱۹
برزرود. ----- ۲۶۱۹
برزرود. ----- ۲۶۲۰
برزش. ----- ۲۶۲۰
برزش آباد. ----- ۲۶۲۰
برزغ. ----- ۲۶۲۰
برزفری. ----- ۲۶۲۰
برزق. ----- ۲۶۲۰
برزکار. ----- ۲۶۲۰
برزکان. ----- ۲۶۲۰
برزکان. ----- ۲۶۲۰
برزکان. ----- ۲۶۲۰
برزکوه. ----- ۲۶۲۱
برزکوه. ----- ۲۶۲۱
برزگاو. ----- ۲۶۲۱
برزگر. ----- ۲۶۲۱
برزگری. ----- ۲۶۲۱
برزل. ----- ۲۶۲۱
برزل آباد. ----- ۲۶۲۲
برزلان. ----- ۲۶۲۲
برزلجین. ----- ۲۶۲۲

برزلی. ----- ۲۶۲۲
برزلیق. ----- ۲۶۲۲
برزلیوس. ----- ۲۶۲۲
برزم. ----- ۲۶۲۲
برزم. ----- ۲۶۲۲
برزماهن. ----- ۲۶۲۳
برزمهر. ----- ۲۶۲۳
برزمهر. ----- ۲۶۲۳
برزمهر. ----- ۲۶۲۳
برزمهر. ----- ۲۶۲۳
برزمهران. ----- ۲۶۲۳
بر زمین افتادن. ----- ۲۶۲۳
بر زمین افکندن. ----- ۲۶۲۳
برزن. ----- ۲۶۲۴
برزن. ----- ۲۶۲۴
برزن. ----- ۲۶۲۴
برزنج. ----- ۲۶۲۴
برزند. ----- ۲۶۲۴
برزند. ----- ۲۶۲۵
برزندیق. ----- ۲۶۲۵
برزنگ. ----- ۲۶۲۵
برزنگی. ----- ۲۶۲۵
برزنون. ----- ۲۶۲۵
برزنه. ----- ۲۶۲۵

برزو. ---------- ۲۶۲۵
برزو. ---------- ۲۶۲۵
برزو. ---------- ۲۶۲۶
برزو. ---------- ۲۶۲۶
برزوشیدن. ---------- ۲۶۲۶
برزوغ. ---------- ۲۶۲۶
برزوک. ---------- ۲۶۲۶
برزوک. ---------- ۲۶۲۶
برزون. ---------- ۲۶۲۶
برزوی. ---------- ۲۶۲۶
برزویلا. ---------- ۲۶۲۶
برزویه. ---------- ۲۶۲۷
برزویه. ---------- ۲۶۲۷
برزویه. ---------- ۲۶۲۷
برزهٔ. ---------- ۲۶۲۷
برزهٔ. ---------- ۲۶۲۷
برزهٔ. ---------- ۲۶۲۸
برزه. ---------- ۲۶۲۸
برزه. ---------- ۲۶۲۸
برزه. ---------- ۲۶۲۸
برزه. ---------- ۲۶۲۸
برزه. ---------- ۲۶۲۸
برزه کار. ---------- ۲۶۲۸
برزه گاو. ---------- ۲۶۲۸

برزه گر. ----- ۲۶۲۸
برزهندان. ----- ۲۶۲۹
برزه و چنار. ----- ۲۶۲۹
برزهی. ----- ۲۶۲۹
برزی. ----- ۲۶۲۹
برزی. ----- ۲۶۲۹
برزی. ----- ۲۶۲۹
برزی. ----- ۲۶۲۹
برزیار. ----- ۲۶۲۹
برزیان بالا. ----- ۲۶۲۹
برزیان پائین. ----- ۲۶۲۹
برزیدن. ----- ۲۶۳۰
برزیده. ----- ۲۶۳۰
برزیق. ----- ۲۶۳۰
برزیگان. ----- ۲۶۳۰
برزیگر. ----- ۲۶۳۰
برزیگری. ----- ۲۶۳۱
برزیل. ----- ۲۶۳۱
برزین. ----- ۲۶۳۱
برزین. ----- ۲۶۳۱
برزین. ----- ۲۶۳۱
برزین. ----- ۲۶۳۱
برزین. ----- ۲۶۳۱
برزین. ----- ۲۶۳۲

برزین کروس. ----- ۲۶۳۲
برزین مهر. ----- ۲۶۳۲
برژ. ----- ۲۶۳۲
برژکیدن. ----- ۲۶۳۲
برس. ----- ۲۶۳۲
برس. ----- ۲۶۳۲
برس. ----- ۲۶۳۳
برس. ----- ۲۶۳۳
برس. ----- ۲۶۳۳
برس. ----- ۲۶۳۳
برس. ----- ۲۶۳۳
برس. ----- ۲۶۳۳
برساء . ----- ۲۶۳۳
برسابجرد. ----- ۲۶۳۳
برسابجردی. ----- ۲۶۳۴
برسات. ----- ۲۶۳۴
برساختگی. ----- ۲۶۳۴
برساختن. ----- ۲۶۳۴
برساخته. ----- ۲۶۳۴
برسام. ----- ۲۶۳۴
برسان. ----- ۲۶۳۵
برسان. ----- ۲۶۳۵
برسان. ----- ۲۶۳۵
برساندن. ----- ۲۶۳۵

برسانی. ----- ۲۶۳۵
برسانیدن. ----- ۲۶۳۶
برساوش. ----- ۲۶۳۶
برسایش. ----- ۲۶۳۶
برساییدن. ----- ۲۶۳۶
برسبیل. ----- ۲۶۳۶
برستاد. ----- ۲۶۳۶
برستن. ----- ۲۶۳۶
برستن. ----- ۲۶۳۶
برستودن. ----- ۲۶۳۷
برستیزیدن. ----- ۲۶۳۷
برسخان. ----- ۲۶۳۷
برسخان. ----- ۲۶۳۷
برسختن. ----- ۲۶۳۷
برسخته. ----- ۲۶۳۷
برسد. ----- ۲۶۳۷
برسده. ----- ۲۶۳۷
برسر. ----- ۲۶۳۸
بر سرخی زدن. ----- ۲۶۴۰
برسری. ----- ۲۶۴۰
برس غنچه. ----- ۲۶۴۰
برسف. ----- ۲۶۴۱
برسفانج. ----- ۲۶۴۱
برسفتن. ----- ۲۶۴۱

برسفر. ---------- ۲۶۴۱
برسق. ---------- ۲۶۴۱
برسق کبیر. ---------- ۲۶۴۱
برسقی. ---------- ۲۶۴۱
برسکالیدن. ---------- ۲۶۴۱
برسکان. ---------- ۲۶۴۱
بر سکه رساندن. ---------- ۲۶۴۲
برسکیزانیدن. ---------- ۲۶۴۲
برسکیزیدن. ---------- ۲۶۴۲
برسگان. ---------- ۲۶۴۲
برسم. ---------- ۲۶۴۲
برسم چین. ---------- ۲۶۴۳
برسمدان. ---------- ۲۶۴۳
برسمنان. ---------- ۲۶۴۳
برسمهٔ. ---------- ۲۶۴۳
برسن. ---------- ۲۶۴۳
برسن. ---------- ۲۶۴۳
برسن. ---------- ۲۶۴۳
برسنبدار. ---------- ۲۶۴۴
برسنجیدن. ---------- ۲۶۴۴
برسنگ. ---------- ۲۶۴۴
بر سنگ آمدن. ---------- ۲۶۴۴
بر سنگ زدن. ---------- ۲۶۴۴
بر سنگ نشاندن. ---------- ۲۶۴۴

بر سنگ نشستن. ----- ۲۶۴۴
برسو. ----- ۲۶۴۴
برسودن. ----- ۲۶۴۵
برسوده. ----- ۲۶۴۵
برسوله. ----- ۲۶۴۵
برسوم. ----- ۲۶۴۵
برسوم. ----- ۲۶۴۵
برسوی. ----- ۲۶۴۵
برسویین. ----- ۲۶۴۵
برسه. ----- ۲۶۴۵
برسه بور. ----- ۲۶۴۶
برسی. ----- ۲۶۴۶
برسیا. ----- ۲۶۴۶
برسیا. ----- ۲۶۴۶
برسیان. ----- ۲۶۴۶
برسیان. ----- ۲۶۴۶
برسیانا. ----- ۲۶۴۶
برسیان دارو. ----- ۲۶۴۶
برسیانه. ----- ۲۶۴۶
بر سیاوشان. ----- ۲۶۴۷
برسیاه. ----- ۲۶۴۷
برسیجیدن. ----- ۲۶۴۷
بر سیخ زدن. ----- ۲۶۴۷
بر سیخ کشیدن. ----- ۲۶۴۷

برسیدن. ----- ۲۶۴۷
برسیفامیلا. ----- ۲۶۴۸
برسیم. ----- ۲۶۴۸
برسیمین. ----- ۲۶۴۸
برسین. ----- ۲۶۴۸
برسیون. ----- ۲۶۴۸
برش. ----- ۲۶۴۹
برش. ----- ۲۶۴۹
برش. ----- ۲۶۴۹
برش. ----- ۲۶۴۹
برش. ----- ۲۶۴۹
برش. ----- ۲۶۴۹
برش. ----- ۲۶۴۹
برش. ----- ۲۶۴۹
برش. ----- ۲۶۴۹
برشاء . ----- ۲۶۵۰
بر شاخ آهو. ----- ۲۶۵۰
برشاشیدن. ----- ۲۶۵۰
برشاشیده. ----- ۲۶۵۰
برشاع. ----- ۲۶۵۱
برشاعهٔ. ----- ۲۶۵۱
برشام. ----- ۲۶۵۱
برشان. ----- ۲۶۵۱
برشانوشان. ----- ۲۶۵۱
برشانه. ----- ۲۶۵۱

برشاوش. ----- ۲۶۵۱
برشاه. ----- ۲۶۵۱
برشت. ----- ۲۶۵۱
برشتاب. ----- ۲۶۵۲
برشتافتن. ----- ۲۶۵۲
بر شتر نشستن. ----- ۲۶۵۲
برشتگی. ----- ۲۶۵۲
برشتن. ----- ۲۶۵۲
برشتنی. ----- ۲۶۵۲
برشتوک. ----- ۲۶۵۲
برشتوک. ----- ۲۶۵۲
برشته. ----- ۲۶۵۲
برشته کشیدن. ----- ۲۶۵۳
برشجا. ----- ۲۶۵۳
برشخا. ----- ۲۶۵۳
برشخان. ----- ۲۶۵۳
برشخشیدن. ----- ۲۶۵۳
برشخواران. ----- ۲۶۵۴
برشدگی. ----- ۲۶۵۴
برشدن. ----- ۲۶۵۴
برشده. ----- ۲۶۵۵
برشطهٔ. ----- ۲۶۵۵
برشع. ----- ۲۶۵۵
برشعثا. ----- ۲۶۵۵

برشقهٔ ----- ۲۶۵۵
برشک ----- ۲۶۵۵
برشک ----- ۲۶۵۶
برشکافتن ----- ۲۶۵۶
برشکال ----- ۲۶۵۶
برشکستن ----- ۲۶۵۶
برشکفتن ----- ۲۶۵۷
برشکنجیدن ----- ۲۶۵۷
برشکنی ----- ۲۶۵۷
برشکوهیدن ----- ۲۶۵۷
برشکهٔ ----- ۲۶۵۷
برشلونه ----- ۲۶۵۷
برشلیانه ----- ۲۶۵۷
برشم ----- ۲۶۵۷
برشم ----- ۲۶۵۷
برشمردن ----- ۲۶۵۸
برشمهٔ ----- ۲۶۵۸
برشن ----- ۲۶۵۸
برشنودن ----- ۲۶۵۸
برشنه ----- ۲۶۵۸
برشو ----- ۲۶۵۸
برشوراندن ----- ۲۶۵۹
برشوم ----- ۲۶۵۹
برشهٔ ----- ۲۶۵۹

برشهر. ----- ۲۶۵۹
برشهی. ----- ۲۶۵۹
برشی. ----- ۲۶۵۹
برشیان دارو. ----- ۲۶۵۹
برشین. ----- ۲۶۵۹
برشیواندن. ----- ۲۶۵۹
برص. ----- ۲۶۶۰
برص. ----- ۲۶۶۰
برص. ----- ۲۶۶۰
برص. ----- ۲۶۶۰
برص. ----- ۲۶۶۰
برصاء . ----- ۲۶۶۰
برصات. ----- ۲۶۶۰
بر صحرا افکندن. ----- ۲۶۶۱
بر صحرا نهادن. ----- ۲۶۶۱
برصواب. ----- ۲۶۶۱
برصوم. ----- ۲۶۶۱
برصوما زامر. ----- ۲۶۶۱
برصهٔ. ----- ۲۶۶۱
برصهٔ. ----- ۲۶۶۱
برصیصا. ----- ۲۶۶۱
برصیصا. ----- ۲۶۶۲
برض. ----- ۲۶۶۲
برض. ----- ۲۶۶۲

برضهٔ ----- ۲۶۶۲
برطاس ----- ۲۶۶۲
برطاسی ----- ۲۶۶۲
برطاش ----- ۲۶۶۳
برطاش ----- ۲۶۶۳
بر طاق ابروی کسی می خوردن ----- ۲۶۶۳
بر طاق بلند گذاشتن ----- ۲۶۶۳
بر طاق نهادن ----- ۲۶۶۳
برطام ----- ۲۶۶۳
برطانیقا ----- ۲۶۶۳
برطانیقی ----- ۲۶۶۳
برطانیه ----- ۲۶۶۴
برطایل ----- ۲۶۶۴
بر طبع خوردن ----- ۲۶۶۴
برطبق ----- ۲۶۶۴
برطپیدن ----- ۲۶۶۴
برطرف شدن ----- ۲۶۶۴
برطرف کردن ----- ۲۶۶۵
برطرف نهادن ----- ۲۶۶۵
برطسهٔ ----- ۲۶۶۵
برطل ----- ۲۶۶۵
برطلمی ----- ۲۶۶۵
برطله ----- ۲۶۶۵
برطلهٔ ----- ۲۶۶۵

برطلهٔ. ----- ۲۶۶۵
برطلهٔ. ----- ۲۶۶۵
برطم. ----- ۲۶۶۶
برطمهٔ. ----- ۲۶۶۶
برطمهٔ. ----- ۲۶۶۶
برطنج. ----- ۲۶۶۶
برطنهٔ. ----- ۲۶۶۶
برطیس. ----- ۲۶۶۶
برطیسقون. ----- ۲۶۶۶
برطیل. ----- ۲۶۶۶
برع. ----- ۲۶۶۷
برع. ----- ۲۶۶۷
بر عالم عرفان زدن. ----- ۲۶۶۷
برعث. ----- ۲۶۶۷
برعث. ----- ۲۶۶۷
بر عدوهٔ. ----- ۲۶۶۷
برعس. ----- ۲۶۶۷
برعکس. ----- ۲۶۶۷
برعل. ----- ۲۶۶۷
برعم. ----- ۲۶۶۷
برعمهٔ. ----- ۲۶۶۸
برعمهٔ. ----- ۲۶۶۸
برعمیا. ----- ۲۶۶۸
برعوم. ----- ۲۶۶۸

برعومهٔ ----- ۲۶۶۸
برعیس ----- ۲۶۶۸
برعین ----- ۲۶۶۸
برغ ----- ۲۶۶۸
برغ ----- ۲۶۶۹
برغ ----- ۲۶۶۹
برغ ----- ۲۶۶۹
برغاب ----- ۲۶۶۹
برغاز ----- ۲۶۶۹
برغالیدن ----- ۲۶۶۹
برغان ----- ۲۶۶۹
برغان ----- ۲۶۶۹
برغثهٔ ----- ۲۶۷۰
برغثیه ----- ۲۶۷۰
برغر ----- ۲۶۷۰
برغریویدن ----- ۲۶۷۰
برغز ----- ۲۶۷۰
برغز ----- ۲۶۷۰
برغز ----- ۲۶۷۰
برغست ----- ۲۶۷۰
برغستبا ----- ۲۶۷۱
برغستوا ----- ۲۶۷۱
برغش ----- ۲۶۷۱
برغش ----- ۲۶۷۲

برغشت. ----- ۲۶۷۲
برغل. ----- ۲۶۷۲
برغلانیدن. ----- ۲۶۷۲
برغلهٔ. ----- ۲۶۷۲
برغمان. ----- ۲۶۷۲
برغمد. ----- ۲۶۷۲
برغمهٔ. ----- ۲۶۷۲
برغن آباد. ----- ۲۶۷۲
برغندان. ----- ۲۶۷۳
برغو. ----- ۲۶۷۳
برغواطه. ----- ۲۶۷۳
برغوث. ----- ۲۶۷۳
برغوثی. ----- ۲۶۷۳
برغوثیهٔ. ----- ۲۶۷۳
برغور. ----- ۲۶۷۴
برغوز. ----- ۲۶۷۴
برغول. ----- ۲۶۷۴
برغون. ----- ۲۶۷۴
برغیان. ----- ۲۶۷۴
برغیژیدن. ----- ۲۶۷۴
برغیس. ----- ۲۶۷۴
برغیل. ----- ۲۶۷۵
برف. ----- ۲۶۷۵
برف آب. ----- ۲۶۷۶

برف آباد. ----- ۲۶۷۷
برفاب. ----- ۲۶۷۷
برفان. ----- ۲۶۷۷
برف پاک کن. ----- ۲۶۷۷
برفتادن. ----- ۲۶۷۷
برفتان. ----- ۲۶۷۷
برفتن. ----- ۲۶۷۷
برفته. ----- ۲۶۷۷
برفجان. ----- ۲۶۷۸
برفخج. ----- ۲۶۷۸
برفخچ. ----- ۲۶۷۸
برف خوره. ----- ۲۶۷۸
برف دان. ----- ۲۶۷۸
برفر. ----- ۲۶۷۸
برفراختن. ----- ۲۶۷۸
برفراخیدن. ----- ۲۶۷۹
برفرازنده. ----- ۲۶۷۹
برفرازیدن. ----- ۲۶۷۹
برفراشتن. ----- ۲۶۷۹
برفراشته. ----- ۲۶۷۹
برفراشیدن. ----- ۲۶۷۹
برفراغ کردن. ----- ۲۶۷۹
برف روب. ----- ۲۶۷۹
برف روبی. ----- ۲۶۸۰

برفروختن. ---------- ۲۶۸۰
برفرود. ---------- ۲۶۸۰
برفرودی. ---------- ۲۶۸۰
برفروزانیدن. ---------- ۲۶۸۱
برفروزنده. ---------- ۲۶۸۱
برفروزیدن. ---------- ۲۶۸۱
برفروشان. ---------- ۲۶۸۱
برفره. ---------- ۲۶۸۱
برف ریم. ---------- ۲۶۸۱
برف زدی. ---------- ۲۶۸۱
برفزود. ---------- ۲۶۸۱
برفزودن. ---------- ۲۶۸۲
برفزون. ---------- ۲۶۸۲
برفژولیدن. ---------- ۲۶۸۲
بر فسان خوردن. ---------- ۲۶۸۲
بر فسان کردن. ---------- ۲۶۸۲
برفسردن. ---------- ۲۶۸۲
برف سنب. ---------- ۲۶۸۲
برفشاندن. ---------- ۲۶۸۲
برفشاندنی. ---------- ۲۶۸۳
برفشخ. ---------- ۲۶۸۳
برفشخی. ---------- ۲۶۸۳
برفشردن. ---------- ۲۶۸۳
برفشیره. ---------- ۲۶۸۳

برفطی. ----- ۲۶۸۴
برفک. ----- ۲۶۸۴
برفکندن. ----- ۲۶۸۴
برف کوبی. ----- ۲۶۸۴
بر فلان چکیدن. ----- ۲۶۸۴
برفنج. ----- ۲۶۸۴
برفنجک. ----- ۲۶۸۴
برفند. ----- ۲۶۸۵
برفندار. ----- ۲۶۸۵
برفندان. ----- ۲۶۸۵
برفنده. ----- ۲۶۸۵
برفوئیه. ----- ۲۶۸۵
برفور. ----- ۲۶۸۵
برفوز. ----- ۲۶۸۶
برفوزیدن. ----- ۲۶۸۶
برفوس. ----- ۲۶۸۶
برفوق. ----- ۲۶۸۶
برفه. ----- ۲۶۸۶
برفه. ----- ۲۶۸۶
برفی. ----- ۲۶۸۶
برفیان. ----- ۲۶۸۷
برفیان. ----- ۲۶۸۷
برفیر. ----- ۲۶۸۷
برفین. ----- ۲۶۸۷

برفینه. ----- ۲۶۸۷
برق. ----- ۲۶۸۷
برق. ----- ۲۶۹۰
برق. ----- ۲۶۹۰
برق. ----- ۲۶۹۰
برق. ----- ۲۶۹۱
برق. ----- ۲۶۹۱
برق. ----- ۲۶۹۱
برق. ----- ۲۶۹۱
برق آسا. ----- ۲۶۹۱
برقاء . ----- ۲۶۹۱
برقابرق. ----- ۲۶۹۱
بر قاتلان را گفتن. ----- ۲۶۹۱
برقاشیمی. ----- ۲۶۹۱
برقاطیس. ----- ۲۶۹۲
برقاعده. ----- ۲۶۹۲
برقاکطرا. ----- ۲۶۹۲
بر قالب زدن. ----- ۲۶۹۲
برقان. ----- ۲۶۹۲
برقان. ----- ۲۶۹۲
برقان. ----- ۲۶۹۲
برقان. ----- ۲۶۹۲
برقان. ----- ۲۶۹۳
برقان. ----- ۲۶۹۳

برقانهٔ ----- ۲۶۹۳
برقانی ----- ۲۶۹۳
برقانی ----- ۲۶۹۳
برقاوات ----- ۲۶۹۳
برق انداز ----- ۲۶۹۳
برق بارانی ----- ۲۶۹۳
برق برق زدن ----- ۲۶۹۳
برق جه ----- ۲۶۹۴
برقحهٔ ----- ۲۶۹۴
برقرار ----- ۲۶۹۴
برقراری ----- ۲۶۹۴
برقرو ----- ۲۶۹۴
برق رود ----- ۲۶۹۴
برق زدگی ----- ۲۶۹۴
برق زدن ----- ۲۶۹۵
برق زده ----- ۲۶۹۵
برق سنج ----- ۲۶۹۵
برق سیر ----- ۲۶۹۵
برق سیرت ----- ۲۶۹۵
برقش ----- ۲۶۹۵
برقش ----- ۲۶۹۵
برقشهٔ ----- ۲۶۹۵
برقطهٔ ----- ۲۶۹۶
برقع ----- ۲۶۹۶

برقع. ----- ۲۶۹۶
برقع. ----- ۲۶۹۶
برقعهٔ. ----- ۲۶۹۷
برقعی. ----- ۲۶۹۷
برقعید. ----- ۲۶۹۷
برقک. ----- ۲۶۹۷
برق کردار. ----- ۲۶۹۷
برق کردن. ----- ۲۶۹۸
برق گیر. ----- ۲۶۹۸
برقلس دیدوخس. ----- ۲۶۹۸
برقلعه. ----- ۲۶۹۸
برقلهٔ. ----- ۲۶۹۸
برقندان. ----- ۲۶۹۹
برقو. ----- ۲۶۹۹
برق وار. ----- ۲۶۹۹
برق و زرق. ----- ۲۶۹۹
برقوع. ----- ۲۶۹۹
برقوع. ----- ۲۶۹۹
برقوق. ----- ۲۶۹۹
برقوق. ----- ۲۶۹۹
برقوق. ----- ۲۶۹۹
برقوم. ----- ۲۷۰۰
برقوه. ----- ۲۷۰۰
برقهٔ. ----- ۲۷۰۰

برقة. ----- ۲۷۰۰
برقة. ----- ۲۷۰۰
برقة. ----- ۲۷۰۰
برقه. ----- ۲۷۰۰
برقه. ----- ۲۷۰۰
برقة. ----- ۲۷۰۱
برقی. ----- ۲۷۰۱
برقی. ----- ۲۷۰۱
برقی. ----- ۲۷۰۱
برقی. ----- ۲۷۰۱
برقی. ----- ۲۷۰۱
برقی. ----- ۲۷۰۲
برقی. ----- ۲۷۰۲
برقیارق. ----- ۲۷۰۲
برقیل. ----- ۲۷۰۲
برقیة. ----- ۲۷۰۲
برک. ----- ۲۷۰۲
برک. ----- ۲۷۰۲
برک. ----- ۲۷۰۳
برک. ----- ۲۷۰۳
برک. ----- ۲۷۰۳
برک. ----- ۲۷۰۳
برک. ----- ۲۷۰۳
برک. ----- ۲۷۰۳

برک. ----- ۲۷۰۳
برک. ----- ۲۷۰۳
برک. ----- ۲۷۰۳
برک. ----- ۲۷۰۴
برک. ----- ۲۷۰۴
برک. ----- ۲۷۰۴
برک. ----- ۲۷۰۴
برک. ----- ۲۷۰۴
برک. ----- ۲۷۰۴
برک. ----- ۲۷۰۴
برکاء . ----- ۲۷۰۴
برکاپوز. ----- ۲۷۰۴
برکاپوس. ----- ۲۷۰۴
برکات. ----- ۲۷۰۵
برکات. ----- ۲۷۰۵
برکاده. ----- ۲۷۰۵
برکار. ----- ۲۷۰۵
برکار. ----- ۲۷۰۵
برکاردارنده. ----- ۲۷۰۶
بر کار کردن. ----- ۲۷۰۶
برکاری. ----- ۲۷۰۶
بر کاری داشتن. ----- ۲۷۰۶
برکاریدن. ----- ۲۷۰۶
برکاست. ----- ۲۷۰۶
برکاستن. ----- ۲۷۰۶

برکاشتن. ----- ۲۷۰۶
برکاشتن. ----- ۲۷۰۶
برکافتن. ----- ۲۷۰۶
برکافوز. ----- ۲۷۰۷
برکافوس. ----- ۲۷۰۷
برکال. ----- ۲۷۰۷
برکان. ----- ۲۷۰۷
برکان. ----- ۲۷۰۷
برکان. ----- ۲۷۰۷
برکان. ----- ۲۷۰۷
برکان. ----- ۲۷۰۷
برکان. ----- ۲۷۰۸
برکانهٔ. ----- ۲۷۰۸
برکانی. ----- ۲۷۰۸
برکاو. ----- ۲۷۰۸
برکاویدن. ----- ۲۷۰۸
برکای خان. ----- ۲۷۰۸
برکت. ----- ۲۷۰۸
برکت آباد. ----- ۲۷۰۹
برکت آباد. ----- ۲۷۰۹
برکجار. ----- ۲۷۰۹
برکجه. ----- ۲۷۰۹
برکجی. ----- ۲۷۰۹
برکجین. ----- ۲۷۰۹

برکد. ----- ۲۷۱۰
برکدی. ----- ۲۷۱۰
برکر. ----- ۲۷۱۰
برکران. ----- ۲۷۱۰
برکربادصری. ----- ۲۷۱۰
برکردن. ----- ۲۷۱۰
بر کردن. ----- ۲۷۱۲
برکرده. ----- ۲۷۱۲
بر کرسی. ----- ۲۷۱۲
برکس. ----- ۲۷۱۲
برکست. ----- ۲۷۱۲
برکستان. ----- ۲۷۱۲
برکستوان. ----- ۲۷۱۲
برکسون. ----- ۲۷۱۳
برکسه. ----- ۲۷۱۳
بر کسی بودن. ----- ۲۷۱۳
برکسیس. ----- ۲۷۱۳
برکشنده. ----- ۲۷۱۳
برکشیدن. ----- ۲۷۱۳
برکشیده. ----- ۲۷۱۷
برکع. ----- ۲۷۱۸
برکعهٔ. ----- ۲۷۱۸
برکل. ----- ۲۷۱۸
برکم. ----- ۲۷۱۸

برکمال. ---------- ۲۷۱۸
برکنار. ---------- ۲۷۱۸
برکناری. ---------- ۲۷۱۸
برکنان. ---------- ۲۷۱۸
برکنان. ---------- ۲۷۱۹
برکنج. ---------- ۲۷۱۹
برکند. ---------- ۲۷۱۹
برکندگی. ---------- ۲۷۱۹
برکندن. ---------- ۲۷۱۹
برکنده. ---------- ۲۷۲۱
برکنه. ---------- ۲۷۲۱
برکوتی. ---------- ۲۷۲۱
برکوع. ---------- ۲۷۲۱
برکوفتن. ---------- ۲۷۲۱
برکوک. ---------- ۲۷۲۱
برکوه. ---------- ۲۷۲۲
برکوه. ---------- ۲۷۲۲
برکوه. ---------- ۲۷۲۲
برکوهان. ---------- ۲۷۲۲
برکوهه. ---------- ۲۷۲۲
برکهٔ. ---------- ۲۷۲۲
برکهٔ. ---------- ۲۷۲۲
برکهٔ. ---------- ۲۷۲۲
برکهٔ. ---------- ۲۷۲۳

برکهٔ ----- ۲۷۲۳
برکه ----- ۲۷۲۳
برکه ----- ۲۷۲۳
برکه ----- ۲۷۲۳
برکهء اردشیر ----- ۲۷۲۴
برکهٔ الحبش ----- ۲۷۲۴
برکه دوکا ----- ۲۷۲۴
برکهء زلزل ----- ۲۷۲۴
برکه سفلین ----- ۲۷۲۴
برکه لاری ----- ۲۷۲۴
برکه ملاآباد ----- ۲۷۲۴
برکهی ----- ۲۷۲۴
برکی ----- ۲۷۲۴
برکیارق ----- ۲۷۲۵
برکیاروق ----- ۲۷۲۵
برکینج ----- ۲۷۲۵
برگ ----- ۲۷۲۵
برگ ----- ۲۷۳۱
برگ ----- ۲۷۳۱
برگ ----- ۲۷۳۱
برگاشتن ----- ۲۷۳۲
برگاشته ----- ۲۷۳۲
برگبالان ----- ۲۷۳۲
برگ بو ----- ۲۷۳۲

برگ بید. ----- ۲۷۳۳
برگ بیدی. ----- ۲۷۳۳
برگت. ----- ۲۷۳۳
برگچای. ----- ۲۷۳۳
برگچه. ----- ۲۷۳۳
برگ خوار. ----- ۲۷۳۳
برگدار. ----- ۲۷۳۴
برگدانه. ----- ۲۷۳۴
برگذار. ----- ۲۷۳۴
برگذاردن. ----- ۲۷۳۴
برگذار شدن. ----- ۲۷۳۴
برگذار کردن. ----- ۲۷۳۴
برگذاره کردن. ----- ۲۷۳۵
برگذاری. ----- ۲۷۳۵
برگذاشتن. ----- ۲۷۳۵
برگذر. ----- ۲۷۳۵
برگذراندن. ----- ۲۷۳۵
برگذشتن. ----- ۲۷۳۵
برگذشتنی. ----- ۲۷۳۶
برگر. ----- ۲۷۳۶
برگراییدن. ----- ۲۷۳۶
بر گرد. ----- ۲۷۳۷
برگرد. ----- ۲۷۳۷
برگرد. ----- ۲۷۳۷

برگردان. ----- ۲۷۳۷
برگرداندن. ----- ۲۷۳۷
برگردانده. ----- ۲۷۳۷
برگرداننده. ----- ۲۷۳۸
برگردانیدگی. ----- ۲۷۳۸
برگردانیدن. ----- ۲۷۳۸
برگردانیده. ----- ۲۷۳۹
برگردنده. ----- ۲۷۳۹
برگردیدگی. ----- ۲۷۳۹
برگردیدن. ----- ۲۷۳۹
برگردیده. ----- ۲۷۴۰
برگ رزان. ----- ۲۷۴۰
برگ رزان. ----- ۲۷۴۰
برگرفت. ----- ۲۷۴۰
برگرفتن. ----- ۲۷۴۱
بر گرفتن. ----- ۲۷۴۶
برگرفته. ----- ۲۷۴۶
برگ ریز. ----- ۲۷۴۶
برگ ریزی. ----- ۲۷۴۷
برگزاردن. ----- ۲۷۴۷
برگزار شدن. ----- ۲۷۴۷
برگزار کردن. ----- ۲۷۴۷
برگزاری. ----- ۲۷۴۷
برگزاف. ----- ۲۷۴۷

برگ زدن. ----- ۲۷۴۷
برگزیدگان. ----- ۲۷۴۸
برگزیدگی. ----- ۲۷۴۸
برگزیدن. ----- ۲۷۴۸
برگزیده. ----- ۲۷۴۹
برگزین. ----- ۲۷۴۹
برگزیننده. ----- ۲۷۵۰
برگس. ----- ۲۷۵۰
برگسار. ----- ۲۷۵۰
برگ سبز. ----- ۲۷۵۰
برگست. ----- ۲۷۵۱
برگستان. ----- ۲۷۵۱
برگستردن. ----- ۲۷۵۱
برگستوان. ----- ۲۷۵۱
برگستواندار. ----- ۲۷۵۲
برگستوان کش. ----- ۲۷۵۳
برگستوانور. ----- ۲۷۵۳
برگسستن. ----- ۲۷۵۳
برگسلیدن. ----- ۲۷۵۳
برگسن. ----- ۲۷۵۳
برگسون. ----- ۲۷۵۳
برگسه. ----- ۲۷۵۴
برگسیختن. ----- ۲۷۵۴
برگشاد. ----- ۲۷۵۴

برگشاد. ----- ۲۷۵۴
برگشادن. ----- ۲۷۵۴
برگشاده. ----- ۲۷۵۵
برگ شاهی. ----- ۲۷۵۵
برگشت. ----- ۲۷۵۵
برگشت. ----- ۲۷۵۵
برگشت پذیر. ----- ۲۷۵۵
برگشت دادن. ----- ۲۷۵۶
برگشتگی. ----- ۲۷۵۶
برگشتن. ----- ۲۷۵۶
برگشته. ----- ۲۷۵۸
برگشلو. ----- ۲۷۶۰
برگشلو. ----- ۲۷۶۰
برگشودن. ----- ۲۷۶۰
برگشه. ----- ۲۷۶۰
برگ عطر. ----- ۲۷۶۰
برگفتن. ----- ۲۷۶۰
برگ قجی. ----- ۲۷۶۰
برگک. ----- ۲۷۶۱
برگ کازرونی. ----- ۲۷۶۱
برگ کافه. ----- ۲۷۶۱
برگک شیرازی. ----- ۲۷۶۱
برگ گاه. ----- ۲۷۶۱
برگله. ----- ۲۷۶۱

برگمار. ----- ۲۷۶۱
برگماردن. ----- ۲۷۶۱
برگمارده. ----- ۲۷۶۱
برگماریدن. ----- ۲۷۶۲
برگماشتگی. ----- ۲۷۶۲
برگماشتن. ----- ۲۷۶۲
برگماشته. ----- ۲۷۶۲
برگ مخملی. ----- ۲۷۶۲
برگمران. ----- ۲۷۶۲
برگن. ----- ۲۷۶۳
برگ نو. ----- ۲۷۶۳
برگ نی. ----- ۲۷۶۳
برگو. ----- ۲۷۶۳
برگوک. ----- ۲۷۶۳
برگومیشه. ----- ۲۷۶۳
برگه. ----- ۲۷۶۳
برگه. ----- ۲۷۶۴
برگه دان. ----- ۲۷۶۴
برگی جهان. ----- ۲۷۶۴
برگیش. ----- ۲۷۶۴
برلاس. ----- ۲۷۶۴
برلاس. ----- ۲۷۶۵
برلس. ----- ۲۷۶۵
برلسی. ----- ۲۷۶۵

برلن. ----- ۲۷۶۵
برلیان. ----- ۲۷۶۵
برلین. ----- ۲۷۶۵
برلیون. ----- ۲۷۶۵
برم. ----- ۲۷۶۵
برم. ----- ۲۷۶۶
برم. ----- ۲۷۶۶
برم. ----- ۲۷۶۶
برم. ----- ۲۷۶۶
برم. ----- ۲۷۶۷
برم. ----- ۲۷۶۷
برم. ----- ۲۷۶۷
برم. ----- ۲۷۶۷
برم. ----- ۲۷۶۷
برم. ----- ۲۷۶۷
برم. ----- ۲۷۶۷
برم. ----- ۲۷۶۷
برم. ----- ۲۷۶۷
برم. ----- ۲۷۶۷
برما. ----- ۲۷۶۸
برما. ----- ۲۷۶۸
برما. ----- ۲۷۶۸
برما. ----- ۲۷۶۸
برماس. ----- ۲۷۶۸
برماسش. ----- ۲۷۶۸

برماسیدن. ----- ۲۷۶۸
برماقان. ----- ۲۷۶۸
برمال. ----- ۲۷۶۹
برمال. ----- ۲۷۶۹
برمالیدن. ----- ۲۷۶۹
برمانیدس. ----- ۲۷۶۹
برماه. ----- ۲۷۶۹
برماهه. ----- ۲۷۶۹
برمایون. ----- ۲۷۷۰
برمایون. ----- ۲۷۷۰
برمایه. ----- ۲۷۷۰
برمایه. ----- ۲۷۷۰
برمتها. ----- ۲۷۷۰
برمثال. ----- ۲۷۷۰
برمج. ----- ۲۷۷۰
برمجیدن. ----- ۲۷۷۰
برمچ. ----- ۲۷۷۱
برمچه. ----- ۲۷۷۱
برمچیدن. ----- ۲۷۷۱
برمحل. ----- ۲۷۷۱
برمخ. ----- ۲۷۷۱
برمخیدن. ----- ۲۷۷۱
برمخیده. ----- ۲۷۷۱
برم دلک. ----- ۲۷۷۲

برمر. ----- ۲۷۷۲
برمراد. ----- ۲۷۷۲
برمزیدن. ----- ۲۷۷۲
برمس. ----- ۲۷۷۲
برمس. ----- ۲۷۷۲
برم سبز. ----- ۲۷۷۲
برم سیاه. ----- ۲۷۷۲
برمسیدن. ----- ۲۷۷۳
برم شور بالا. ----- ۲۷۷۳
برم شور پائین. ----- ۲۷۷۳
برمشیدن. ----- ۲۷۷۳
برم صاد. ----- ۲۷۷۳
برمغاز. ----- ۲۷۷۳
برمغازه. ----- ۲۷۷۳
برمقتضا. ----- ۲۷۷۳
برمک. ----- ۲۷۷۳
برمک. ----- ۲۷۷۴
برمک. ----- ۲۷۷۴
برمکان. ----- ۲۷۷۴
برمک پائین. ----- ۲۷۷۴
برم کوه. ----- ۲۷۷۴
برمکی. ----- ۲۷۷۴
برمکی. ----- ۲۷۷۴
برمکیان. ----- ۲۷۷۵

برمکیه. ----- ۲۷۷۵
برمل. ----- ۲۷۷۵
برملا. ----- ۲۷۷۵
برملین. ----- ۲۷۷۵
برم مرغابی. ----- ۲۷۷۵
برمنج. ----- ۲۷۷۶
برمنش. ----- ۲۷۷۶
برمنشی. ----- ۲۷۷۶
برمو. ----- ۲۷۷۶
برموته. ----- ۲۷۷۶
برموجب. ----- ۲۷۷۶
برموده. ----- ۲۷۷۶
برموده. ----- ۲۷۷۶
برمور. ----- ۲۷۷۶
برمور. ----- ۲۷۷۷
برموز. ----- ۲۷۷۷
برموزه. ----- ۲۷۷۷
برموم. ----- ۲۷۷۷
برمون. ----- ۲۷۷۷
برمون. ----- ۲۷۷۷
برمهٔ. ----- ۲۷۷۷
برمهٔ. ----- ۲۷۷۷
برمه. ----- ۲۷۷۸
برمه. ----- ۲۷۷۸

برمه تپه. ----- ۲۷۷۸
برمهیون. ----- ۲۷۷۸
برمی. ----- ۲۷۷۸
برمیل. ----- ۲۷۷۸
برمیل. ----- ۲۷۷۸
برمین. ----- ۲۷۷۸
برمینیذس. ----- ۲۷۷۹
برمیو. ----- ۲۷۷۹
برن. ----- ۲۷۷۹
برن. ----- ۲۷۷۹
برن. ----- ۲۷۷۹
برن آباد. ----- ۲۷۷۹
برنا. ----- ۲۷۷۹
برنائی. ----- ۲۷۸۱
برنابا. ----- ۲۷۸۱
برناباد. ----- ۲۷۸۱
برناباد. ----- ۲۷۸۱
برنات. ----- ۲۷۸۱
برناج. ----- ۲۷۸۱
برناچه. ----- ۲۷۸۱
برنادوت. ----- ۲۷۸۱
برنارد. ----- ۲۷۸۲
برنارد شاو. ----- ۲۷۸۲
برناس. ----- ۲۷۸۲

برناساء . ----- ۲۷۸۳
برناسی. ----- ۲۷۸۳
برناق. ----- ۲۷۸۳
برناک. ----- ۲۷۸۳
برنامج. ----- ۲۷۸۳
برنامه. ----- ۲۷۸۳
برنامه. ----- ۲۷۸۳
برنان. ----- ۲۷۸۴
برنان. ----- ۲۷۸۴
برنانه. ----- ۲۷۸۴
برناو. ----- ۲۷۸۴
برناورد. ----- ۲۷۸۴
برناه. ----- ۲۷۸۴
برناهی. ----- ۲۷۸۴
برنای. ----- ۲۷۸۴
برنایشتی. ----- ۲۷۸۵
برنایی. ----- ۲۷۸۵
برنئو. ----- ۲۷۸۵
برنبور. ----- ۲۷۸۵
برنت. ----- ۲۷۸۵
برنتقهٔ. ----- ۲۷۸۵
برنتی. ----- ۲۷۸۶
برنج. ----- ۲۷۸۶
برنج. ----- ۲۷۸۶

برنج. ----- ۲۷۸۶
برنج. ----- ۲۷۸۷
برنج آباد. ----- ۲۷۸۷
برنج آباد. ----- ۲۷۸۷
برنج آری. ----- ۲۷۸۷
برنجار. ----- ۲۷۸۷
برنجاسپ. ----- ۲۷۸۷
برنجاست. ----- ۲۷۸۸
برنجاسف. ----- ۲۷۸۸
برنجاسه. ----- ۲۷۸۸
برنج بن. ----- ۲۷۸۸
برنج زار. ----- ۲۷۸۸
برنجستان. ----- ۲۷۸۸
برنجستانک. ----- ۲۷۸۸
برنج شماله. ----- ۲۷۸۹
برنج فروش. ----- ۲۷۸۹
برنج فروشی. ----- ۲۷۸۹
برنجق. ----- ۲۷۸۹
برنجک. ----- ۲۷۸۹
برنج کابلی. ----- ۲۷۸۹
برنج کار. ----- ۲۷۹۰
برنج کاری. ----- ۲۷۹۰
برنجکان. ----- ۲۷۹۰
برنجک زری. ----- ۲۷۹۰

برنج کوب. ----- ۲۷۹۰
برنج کوبی. ----- ۲۷۹۰
برنجگان. ----- ۲۷۹۰
برنج گر. ----- ۲۷۹۰
برنجمشک. ----- ۲۷۹۱
برنجن. ----- ۲۷۹۱
برنجو. ----- ۲۷۹۱
برنج وا. ----- ۲۷۹۱
برنجه. ----- ۲۷۹۱
برنجی. ----- ۲۷۹۱
برنجی. ----- ۲۷۹۱
برنجین. ----- ۲۷۹۱
برنجین. ----- ۲۷۹۱
برنجین. ----- ۲۷۹۱
برند. ----- ۲۷۹۲
برند. ----- ۲۷۹۲
برند. ----- ۲۷۹۲
برند. ----- ۲۷۹۲
برندآور. ----- ۲۷۹۲
برنداف. ----- ۲۷۹۲
برنداق. ----- ۲۷۹۲
برندق. ----- ۲۷۹۲
برندک. ----- ۲۷۹۳
برندکام. ----- ۲۷۹۳

برندگی. ----- ۲۷۹۳
برندگی. ----- ۲۷۹۳
برندن. ----- ۲۷۹۳
برندود. ----- ۲۷۹۳
برنده. ----- ۲۷۹۳
برنده. ----- ۲۷۹۴
برندی. ----- ۲۷۹۴
برنز. ----- ۲۷۹۴
برنس. ----- ۲۷۹۴
برنس. ----- ۲۷۹۴
برنس. ----- ۲۷۹۴
برنساء . ----- ۲۷۹۵
برنش. ----- ۲۷۹۵
برنشاء . ----- ۲۷۹۵
برنشاندن. ----- ۲۷۹۵
برنشست. ----- ۲۷۹۵
برنشستن. ----- ۲۷۹۶
برنشستنی. ----- ۲۷۹۷
برنشسته. ----- ۲۷۹۷
برنشستی. ----- ۲۷۹۷
برنشیت. ----- ۲۷۹۷
برنطین. ----- ۲۷۹۸
برنغار. ----- ۲۷۹۸
برنق. ----- ۲۷۹۸

برنک. ----- ۲۷۹۸
برنک. ----- ۲۷۹۸
برنکان. ----- ۲۷۹۸
برنکانی. ----- ۲۷۹۸
برنگ. ----- ۲۷۹۹
برنگ. ----- ۲۷۹۹
برنگ. ----- ۲۷۹۹
برنگ. ----- ۲۷۹۹
برنگ. ----- ۲۷۹۹
برنگ. ----- ۲۷۹۹
برنگ. ----- ۲۷۹۹
برنگ. ----- ۲۸۰۰
برنگ. ----- ۲۸۰۰
برنگاریدن. ----- ۲۸۰۰
برنگاشتن. ----- ۲۸۰۰
برنگاشتن. ----- ۲۸۰۰
برنگ کابلی. ----- ۲۸۰۰
برنلق حسین خان. ----- ۲۸۰۰
برنلق مددخان. ----- ۲۸۰۰
برنو. ----- ۲۸۰۱
برنو. ----- ۲۸۰۱
برنوذ. ----- ۲۸۰۱
برنوس. ----- ۲۸۰۱
برنوش. ----- ۲۸۰۱

برنوشتن. ---------- ۲۸۰۱
برنوشتن. ---------- ۲۸۰۱
برنوف. ---------- ۲۸۰۲
برنون. ---------- ۲۸۰۲
برنوه. ---------- ۲۸۰۲
برنویی. ---------- ۲۸۰۲
برنه. ---------- ۲۸۰۲
برنهاد. ---------- ۲۸۰۲
برنهادن. ---------- ۲۸۰۳
برنی. ---------- ۲۸۰۴
برنی. ---------- ۲۸۰۴
برنی. ---------- ۲۸۰۴
برنی. ---------- ۲۸۰۴
برنیا. ---------- ۲۸۰۴
برنیان. ---------- ۲۸۰۴
برنیس. ---------- ۲۸۰۴
برنیس. ---------- ۲۸۰۵
برنیش. ---------- ۲۸۰۵
برنیطهٔ. ---------- ۲۸۰۵
برنیق. ---------- ۲۸۰۵
برنیک. ---------- ۲۸۰۵
برنینی. ---------- ۲۸۰۵
برنیهٔ. ---------- ۲۸۰۵
برو. ---------- ۲۸۰۶

برو. ---------- ۲۸۰۶
برو. ---------- ۲۸۰۶
برو. ---------- ۲۸۰۶
برو. ---------- ۲۸۰۶
برو. ---------- ۲۸۰۶
بروء . ---------- ۲۸۰۷
بروء . ---------- ۲۸۰۷
بروات. ---------- ۲۸۰۷
بروات بالا. ---------- ۲۸۰۷
بروات پائین. ---------- ۲۸۰۷
بروات میان. ---------- ۲۸۰۷
برواج. ---------- ۲۸۰۷
بروا داشتن. ---------- ۲۸۰۸
بروار. ---------- ۲۸۰۸
بروارہ. ---------- ۲۸۰۸
برواز. ---------- ۲۸۰۸
برواز. ---------- ۲۸۰۸
بروازہ. ---------- ۲۸۰۸
برواس. ---------- ۲۸۰۸
برواسیدن. ---------- ۲۸۰۹
برواق. ---------- ۲۸۰۹
بروان. ---------- ۲۸۰۹
بروان. ---------- ۲۸۰۹
بروانان. ---------- ۲۸۰۹

بروانیا. ----- ۲۸۰۹
بر و بچه. ----- ۲۸۰۹
بر و بحر. ----- ۲۸۱۰
برو برگرد. ----- ۲۸۱۰
بروبرو. ----- ۲۸۱۰
بر و بساط. ----- ۲۸۱۰
بر و بوم. ----- ۲۸۱۰
بروبیا. ----- ۲۸۱۰
بر و بیابان. ----- ۲۸۱۰
بروت. ----- ۲۸۱۱
بروتاغوراس. ----- ۲۸۱۱
بروتوس. ----- ۲۸۱۲
بروتوس. ----- ۲۸۱۲
بروث. ----- ۲۸۱۲
بروثا. ----- ۲۸۱۲
بروج. ----- ۲۸۱۲
بروج. ----- ۲۸۱۲
بروج. ----- ۲۸۱۳
بروجرد. ----- ۲۸۱۳
بروجرد. ----- ۲۸۱۴
بروجردی. ----- ۲۸۱۴
بروجردی. ----- ۲۸۱۴
بروجن. ----- ۲۸۱۵
بروجن. ----- ۲۸۱۵

بر وجه. ----- ۲۸۱۵
بروجی. ----- ۲۸۱۵
بروجی. ----- ۲۸۱۵
بروچ. ----- ۲۸۱۵
بروح. ----- ۲۸۱۵
بروح. ----- ۲۸۱۶
برود. ----- ۲۸۱۶
برود. ----- ۲۸۱۶
برود. ----- ۲۸۱۶
برود. ----- ۲۸۱۶
برود. ----- ۲۸۱۶
برود. ----- ۲۸۱۷
برودات. ----- ۲۸۱۷
برودت. ----- ۲۸۱۷
برودت انگیز. ----- ۲۸۱۷
برودری. ----- ۲۸۱۷
برودست. ----- ۲۸۱۷
برودهٔ. ----- ۲۸۱۷
برودهٔ. ----- ۲۸۱۷
برور. ----- ۲۸۱۷
برور. ----- ۲۸۱۸
برور. ----- ۲۸۱۸
بر و رو. ----- ۲۸۱۸
بروری. ----- ۲۸۱۸

بروز. ---------- ۲۸۱۸
بروز. ---------- ۲۸۱۸
بروز. ---------- ۲۸۱۸
بروز. ---------- ۲۸۱۸
بروز. ---------- ۲۸۱۹
بروز. ---------- ۲۸۱۹
بروزاد. ---------- ۲۸۱۹
بروز دادن. ---------- ۲۸۱۹
بروز کردن. ---------- ۲۸۱۹
بروزیدن. ---------- ۲۸۱۹
بروس. ---------- ۲۸۱۹
بروسان. ---------- ۲۸۱۹
بر و سر. ---------- ۲۸۲۰
بروسل. ---------- ۲۸۲۰
بروسوی. ---------- ۲۸۲۰
بروسوی. ---------- ۲۸۲۰
بروسه. ---------- ۲۸۲۰
بروسه. ---------- ۲۸۲۰
بروسین. ---------- ۲۸۲۰
بروشان. ---------- ۲۸۲۰
بروشک. ---------- ۲۸۲۱
بروص. ---------- ۲۸۲۱
بروصی. ---------- ۲۸۲۱
بروض. ---------- ۲۸۲۱

بروض. ---------- ۲۸۲۱
بروض. ---------- ۲۸۲۱
بروع. ---------- ۲۸۲۱
بروع. ---------- ۲۸۲۱
بروع. ---------- ۲۸۲۱
بروغن. ---------- ۲۸۲۱
بروغون. ---------- ۲۸۲۲
بر و فرود. ---------- ۲۸۲۲
بروفق. ---------- ۲۸۲۲
بروفه. ---------- ۲۸۲۲
بروق. ---------- ۲۸۲۲
بروق. ---------- ۲۸۲۲
بروق. ---------- ۲۸۲۲
بروق. ---------- ۲۸۲۳
بروقان. ---------- ۲۸۲۳
بروقهٔ. ---------- ۲۸۲۳
بروک. ---------- ۲۸۲۳
بروک. ---------- ۲۸۲۳
بروک. ---------- ۲۸۲۳
بروک. ---------- ۲۸۲۳
بروکاء . ---------- ۲۸۲۳
بروکسل. ---------- ۲۸۲۳
بروکلمان. ---------- ۲۸۲۴
بروکلمن. ---------- ۲۸۲۴

بروکنر. ----- ۲۸۲۴
بروکهٔ. ----- ۲۸۲۴
بروگرد. ----- ۲۸۲۴
بروگل. ----- ۲۸۲۴
برول. ----- ۲۸۲۵
بروم. ----- ۲۸۲۵
برومند. ----- ۲۸۲۵
برومند. ----- ۲۸۲۶
برومندی. ----- ۲۸۲۶
برومندی. ----- ۲۸۲۶
برومور. ----- ۲۸۲۶
برون. ----- ۲۸۲۶
برون. ----- ۲۸۲۶
برون. ----- ۲۸۲۷
برون. ----- ۲۸۲۷
برون. ----- ۲۸۲۷
برون آباد. ----- ۲۸۲۷
برون آختن. ----- ۲۸۲۸
برون آمدن. ----- ۲۸۲۸
برون آمده. ----- ۲۸۲۸
برون آوردن. ----- ۲۸۲۸
برون آوریدن. ----- ۲۸۲۹
برون آهنجیدن. ----- ۲۸۲۹
برون بردن. ----- ۲۸۲۹

برون تاختن. ---------- ۲۸۲۹
برونته. ---------- ۲۸۳۰
برونتیر. ---------- ۲۸۳۰
برونجرد. ---------- ۲۸۳۰
برون جستن. ---------- ۲۸۳۰
برون جهیدن. ---------- ۲۸۳۰
بروند. ---------- ۲۸۳۰
بروند. ---------- ۲۸۳۰
برون دادن. ---------- ۲۸۳۰
برون دمیدن. ---------- ۲۸۳۱
برونده. ---------- ۲۸۳۱
برونده. ---------- ۲۸۳۱
برون رفتن. ---------- ۲۸۳۱
برون رفتن. ---------- ۲۸۳۱
برون زد. ---------- ۲۸۳۱
برون زدن. ---------- ۲۸۳۱
برون سرا. ---------- ۲۸۳۲
برون سرایی. ---------- ۲۸۳۲
برونسو. ---------- ۲۸۳۲
برونسویک. ---------- ۲۸۳۲
برون شد. ---------- ۲۸۳۲
برون شدن. ---------- ۲۸۳۲
برون شو. ---------- ۲۸۳۳
برونشویگ. ---------- ۲۸۳۳

برونشیت. ----- ۲۸۳۳
برون کردن. ----- ۲۸۳۳
برون کشیدن. ----- ۲۸۳۴
برونگرایی. ----- ۲۸۳۴
برونگرد. ----- ۲۸۳۴
برونلسکو. ----- ۲۸۳۴
برون لنجیدن. ----- ۲۸۳۴
برونمرزی. ----- ۲۸۳۴
برون نهادن. ----- ۲۸۳۵
برونو. ----- ۲۸۳۵
برونوس. ----- ۲۸۳۵
برونوش. ----- ۲۸۳۵
برونی. ----- ۲۸۳۵
برونینگ. ----- ۲۸۳۵
بروی. ----- ۲۸۳۵
بر وی. ----- ۲۸۳۶
برهٔ. ----- ۲۸۳۶
برهٔ. ----- ۲۸۳۶
برهٔ. ----- ۲۸۳۶
برهٔ. ----- ۲۸۳۶
برهٔ. ----- ۲۸۳۶
برهٔ. ----- ۲۸۳۶
بره. ----- ۲۸۳۶
بره. ----- ۲۸۳۸

بره. ---------- ۲۸۳۸
بره. ---------- ۲۸۳۸
بره. ---------- ۲۸۳۸
بره. ---------- ۲۸۳۹
بره. ---------- ۲۸۳۹
بره. ---------- ۲۸۳۹
برهاء . ---------- ۲۸۳۹
برهاره. ---------- ۲۸۳۹
برهامپور. ---------- ۲۸۳۹
برهان. ---------- ۲۸۳۹
برهان. ---------- ۲۸۳۹
برهان. ---------- ۲۸۳۹
برهان. ---------- ۲۸۴۵
برهان. ---------- ۲۸۴۵
برهان آوردن. ---------- ۲۸۴۵
برهان الاسلام. ---------- ۲۸۴۵
برهان الاسلام. ---------- ۲۸۴۵
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶

برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۶
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۷
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۷
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۷
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۷
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۷
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۷
برهان الدین. ---------- ۲۸۴۷
برهان امیرالمؤمنین. ---------- ۲۸۴۷
برهان اول. ---------- ۲۸۴۸
برهانپور. ---------- ۲۸۴۸
برهان ثانی. ---------- ۲۸۴۸
برهانج. ---------- ۲۸۴۸
برهانراج. ---------- ۲۸۴۸
برهان زائی. ---------- ۲۸۴۸
برهان کردن. ---------- ۲۸۴۸
برهانی. ---------- ۲۸۴۸
برهانی. ---------- ۲۸۴۹
برهانیان. ---------- ۲۸۴۹
بره انار. ---------- ۲۸۴۹
بره بره. ---------- ۲۸۴۹
بره بند. ---------- ۲۸۴۹

بره بندی. ----- ۲۸۴۹
بره جیلا. ----- ۲۸۴۹
برهختن. ----- ۲۸۵۰
برهخته. ----- ۲۸۵۰
بره خیره. ----- ۲۸۵۰
بره ده. ----- ۲۸۵۰
برهرهٔ. ----- ۲۸۵۰
بره سیله. ----- ۲۸۵۰
برهفانج. ----- ۲۸۵۰
بره فراخ. ----- ۲۸۵۰
بره کش. ----- ۲۸۵۰
بره کشان. ----- ۲۸۵۱
بره کشی. ----- ۲۸۵۱
بره کلک. ----- ۲۸۵۱
برهل. ----- ۲۸۵۱
برهلیا. ----- ۲۸۵۱
برهم. ----- ۲۸۵۱
برهم. ----- ۲۸۵۲
برهما. ----- ۲۸۵۲
برهماپوترا. ----- ۲۸۵۲
برهمایی. ----- ۲۸۵۲
برهمایی. ----- ۲۸۵۲
برهمپتر. ----- ۲۸۵۳
برهم خوردگی. ----- ۲۸۵۳

برهم خوردن. ---------- ۲۸۵۳
برهم درهم. ---------- ۲۸۵۳
برهم دوختن. ---------- ۲۸۵۳
برهمدوزی. ---------- ۲۸۵۳
برهم زدگی. ---------- ۲۸۵۳
برهم زدن. ---------- ۲۸۵۳
برهمزن. ---------- ۲۸۵۴
برهم شدن. ---------- ۲۸۵۴
برهمکار. ---------- ۲۸۵۴
برهمن. ---------- ۲۸۵۵
برهمن آباد. ---------- ۲۸۵۵
برهمند. ---------- ۲۸۵۶
برهمندی. ---------- ۲۸۵۶
برهم نشاندن. ---------- ۲۸۵۶
برهم نشستن. ---------- ۲۸۵۶
برهم نشسته. ---------- ۲۸۵۶
برهم نهادن. ---------- ۲۸۵۶
برهمنی. ---------- ۲۸۵۷
بره موم. ---------- ۲۸۵۷
بره موم. ---------- ۲۸۵۷
برهمهٔ. ---------- ۲۸۵۷
برهمه. ---------- ۲۸۵۷
برهمی. ---------- ۲۸۵۷
برهمی. ---------- ۲۸۵۷

برهنجیدن. ----- ۲۸۵۸
برهنگی. ----- ۲۸۵۸
برهنهٔ. ----- ۲۸۵۸
برهنه. ----- ۲۸۵۸
برهنه ساختن. ----- ۲۸۶۰
برهنه شدن. ----- ۲۸۶۰
برهنه کردن. ----- ۲۸۶۱
برهنه گردیدن. ----- ۲۸۶۱
برهنه گشتن. ----- ۲۸۶۱
برهنه نمودن. ----- ۲۸۶۱
برهنیا. ----- ۲۸۶۱
برهوت. ----- ۲۸۶۲
برهوتی. ----- ۲۸۶۲
برهود. ----- ۲۸۶۲
برهودن. ----- ۲۸۶۲
برهوده. ----- ۲۸۶۲
برهون. ----- ۲۸۶۲
برهوه. ----- ۲۸۶۳
برههٔ. ----- ۲۸۶۳
برهیختن. ----- ۲۸۶۳
برهیون. ----- ۲۸۶۳
بری. ----- ۲۸۶۳
بری. ----- ۲۸۶۴
بری. ----- ۲۸۶۴

بری. ---------- ۲۸۶۴
بری. ---------- ۲۸۶۴
بری. ---------- ۲۸۶۴
بری. ---------- ۲۸۶۴
بری. ---------- ۲۸۶۵
بری. ---------- ۲۸۶۵
بری. ---------- ۲۸۶۵
بری. ---------- ۲۸۶۵
بری. ---------- ۲۸۶۵
بریات. ---------- ۲۸۶۵
بریاجی. ---------- ۲۸۶۵
بریاخان. ---------- ۲۸۶۵
بریاخانی. ---------- ۲۸۶۵
بر یاد گرفتن. ---------- ۲۸۶۶
بریاش. ---------- ۲۸۶۶
بریان. ---------- ۲۸۶۶
بریان. ---------- ۲۸۶۷
بریان ساز. ---------- ۲۸۶۷
بریانسک. ---------- ۲۸۶۷
بریان شدن. ---------- ۲۸۶۷
بریانک. ---------- ۲۸۶۷
بریانک. ---------- ۲۸۶۷
بریانک. ---------- ۲۸۶۸
بریانک. ---------- ۲۸۶۸

بریان کردن. ---------- ۲۸۶۸
بریان کننده. ---------- ۲۸۶۸
بریانگر. ---------- ۲۸۶۹
بریان گشتن. ---------- ۲۸۶۹
بریانی. ---------- ۲۸۶۹
بریانی ساز. ---------- ۲۸۶۹
بریای مصری. ---------- ۲۸۶۹
بری ء . ---------- ۲۸۶۹
بری ءالذمهٔ. ---------- ۲۸۶۹
بری ءالساحهٔ. ---------- ۲۸۷۰
بری ال. ---------- ۲۸۷۰
بریئون. ---------- ۲۸۷۰
بریئهٔ. ---------- ۲۸۷۰
بریبری. ---------- ۲۸۷۰
بری بیجه. ---------- ۲۸۷۰
بریت. ---------- ۲۸۷۰
بریت. ---------- ۲۸۷۰
بریت. ---------- ۲۸۷۱
بریت. ---------- ۲۸۷۱
بریتانیا. ---------- ۲۸۷۱
بریتانیای کبیر. ---------- ۲۸۷۱
بریتیش میوزیم. ---------- ۲۸۷۱
بریج. ---------- ۲۸۷۱
بریج. ---------- ۲۸۷۱

بریجان. ---------- ۲۸۷۱
بریجن. ---------- ۲۸۷۲
بریچه. ---------- ۲۸۷۲
بریچه. ---------- ۲۸۷۲
بریح. ---------- ۲۸۷۲
بریح. ---------- ۲۸۷۲
بریخ. ---------- ۲۸۷۲
بریخ. ---------- ۲۸۷۲
بر یخ زدن. ---------- ۲۸۷۲
بر یخ نوشتن. ---------- ۲۸۷۲
بریخه. ---------- ۲۸۷۳
برید. ---------- ۲۸۷۳
برید. ---------- ۲۸۷۴
برید. ---------- ۲۸۷۴
بریدار. ---------- ۲۸۷۴
بری داشتن. ---------- ۲۸۷۴
بریدانه. ---------- ۲۸۷۴
بریدشاهیان. ---------- ۲۸۷۴
بریدشاهیه. ---------- ۲۸۷۵
بریدک. ---------- ۲۸۷۵
بریدگان. ---------- ۲۸۷۵
بریدگان. ---------- ۲۸۷۵
بریدگی. ---------- ۲۸۷۵
بریدن. ---------- ۲۸۷۵

بریدن. ----- ۲۸۷۶
بریدنگاه. ----- ۲۸۸۰
بریدنی. ----- ۲۸۸۱
بریدهٔ. ----- ۲۸۸۱
بریده. ----- ۲۸۸۱
بریده. ----- ۲۸۸۱
برید ها برید. ----- ۲۸۸۲
بریده کردن. ----- ۲۸۸۳
بریده گردیدن. ----- ۲۸۸۳
بریده گشتن. ----- ۲۸۸۳
بریدی. ----- ۲۸۸۳
بریدی. ----- ۲۸۸۳
بریدی. ----- ۲۸۸۳
بریر. ----- ۲۸۸۳
بریر. ----- ۲۸۸۴
بریران. ----- ۲۸۸۴
بریرهٔ. ----- ۲۸۸۴
بریرهٔ. ----- ۲۸۸۴
بریره. ----- ۲۸۸۴
بریز. ----- ۲۸۸۴
بریز. ----- ۲۸۸۴
بریزاننده. ----- ۲۸۸۴
بریزانیدن. ----- ۲۸۸۴
بریزبریز. ----- ۲۸۸۵

بریزن. ---------- ۲۸۸۵
بریزن. ---------- ۲۸۸۵
بریز و بپاش. ---------- ۲۸۸۵
بریزه. ---------- ۲۸۸۵
بریزه. ---------- ۲۸۸۵
بریزیدن. ---------- ۲۸۸۶
بریس. ---------- ۲۸۸۶
بری ساختن. ---------- ۲۸۸۶
بریستول. ---------- ۲۸۸۶
بریسته. ---------- ۲۸۸۶
بریش. ---------- ۲۸۸۶
بریش. ---------- ۲۸۸۶
بریش. ---------- ۲۸۸۷
بری شدن. ---------- ۲۸۸۷
بریشم. ---------- ۲۸۸۷
بریشم پوش. ---------- ۲۸۸۷
بریشم زن. ---------- ۲۸۸۷
بریشم زنی. ---------- ۲۸۸۸
بریشم کشی. ---------- ۲۸۸۸
بریشم گر. ---------- ۲۸۸۸
بریشم نواز. ---------- ۲۸۸۸
بریشم نوازی. ---------- ۲۸۸۸
بریشمین. ---------- ۲۸۸۸
بریشون. ---------- ۲۸۸۸

بریشوی. ----- ۲۸۸۸
بریص. ----- ۲۸۸۹
بریص. ----- ۲۸۸۹
بریطانیا. ----- ۲۸۸۹
بریطانیای کبیر. ----- ۲۸۸۹
بریعهٔ. ----- ۲۸۸۹
بریغ. ----- ۲۸۸۹
بریق. ----- ۲۸۸۹
بریق. ----- ۲۸۸۹
بریق. ----- ۲۸۸۹
بریقلیمنون. ----- ۲۸۹۰
بریقهٔ. ----- ۲۸۹۰
بریقهٔ. ----- ۲۸۹۰
بریک. ----- ۲۸۹۰
بریک. ----- ۲۸۹۰
بریک. ----- ۲۸۹۰
بریکان. ----- ۲۸۹۰
بریکتو. ----- ۲۸۹۰
بری کردن. ----- ۲۸۹۰
بریکلا. ----- ۲۸۹۱
بریکهٔ. ----- ۲۸۹۱
بریگاد. ----- ۲۸۹۱
بری گردیدن. ----- ۲۸۹۱
بریل. ----- ۲۸۹۱

بریم. ----- ۲۸۹۱
بریمان. ----- ۲۸۹۲
بریموطالون. ----- ۲۸۹۲
بریم وند. ----- ۲۸۹۲
بریم وند. ----- ۲۸۹۲
بریمهٔ. ----- ۲۸۹۲
بریمهٔ. ----- ۲۸۹۲
بریمی. ----- ۲۸۹۲
برین. ----- ۲۸۹۳
برین. ----- ۲۸۹۴
برین. ----- ۲۸۹۴
برین. ----- ۲۸۹۴
برین. ----- ۲۸۹۴
برین. ----- ۲۸۹۴
برین. ----- ۲۸۹۴
برین. ----- ۲۸۹۴
برین. ----- ۲۸۹۵
برینس. ----- ۲۸۹۵
برینش. ----- ۲۸۹۵
برینک. ----- ۲۸۹۵
برینکه. ----- ۲۸۹۵
برینگ. ----- ۲۸۹۵
برینگ. ----- ۲۸۹۵
برینه. ----- ۲۸۹۵
برینه. ----- ۲۸۹۵

برینه. ----- ۲۸۹۶
بریو. ----- ۲۸۹۶
بریوسیس. ----- ۲۸۹۶
بریوما. ----- ۲۸۹۶
بریون. ----- ۲۸۹۶
بریون. ----- ۲۸۹۶
بریهٔ. ----- ۲۸۹۶
بریهٔ. ----- ۲۸۹۷
بریهٔ. ----- ۲۸۹۷
بریه. ----- ۲۸۹۷
بریه. ----- ۲۸۹۷
بریه. ----- ۲۸۹۷
بریهون. ----- ۲۸۹۷
بریهی. ----- ۲۸۹۷
بریهیم. ----- ۲۸۹۸
بز. ----- ۲۸۹۸
بز. ----- ۲۸۹۹
بز. ----- ۲۸۹۹
بز. ----- ۲۹۰۰
بز. ----- ۲۹۰۰
بز. ----- ۲۹۰۰
بزآباد. ----- ۲۹۰۰
بز آوردن. ----- ۲۹۰۰
بزآویز. ----- ۲۹۰۰

بزا. ----- ۲۹۰۰
بزا. ----- ۲۹۰۱
بزابز. ----- ۲۹۰۱
بزات. ----- ۲۹۰۱
بزاج. ----- ۲۹۰۱
بزاختن. ----- ۲۹۰۱
بزاخهٔ. ----- ۲۹۰۱
بزادبرآمدگی. ----- ۲۹۰۱
بزاد برآمدن. ----- ۲۹۰۱
بزادبرآمده. ----- ۲۹۰۱
بزادرهٔ. ----- ۲۹۰۲
بزادن. ----- ۲۹۰۲
بزادی. ----- ۲۹۰۲
بزار. ----- ۲۹۰۲
بزار. ----- ۲۹۰۲
بزار. ----- ۲۹۰۲
بزار. ----- ۲۹۰۲
بزار. ----- ۲۹۰۲
بزاریدن. ----- ۲۹۰۲
بزاریدن. ----- ۲۹۰۳
بزاز. ----- ۲۹۰۳
بزاز. ----- ۲۹۰۳
بزاز. ----- ۲۹۰۳
بزاز. ----- ۲۹۰۳

بزاز. ----- ۲۹۰۳
بزازانه. ----- ۲۹۰۳
بزازت. ----- ۲۹۰۳
بزازستان. ----- ۲۹۰۴
بزازنا. ----- ۲۹۰۴
بزازهٔ. ----- ۲۹۰۴
بزازی. ----- ۲۹۰۴
بزازی. ----- ۲۹۰۴
بزازی. ----- ۲۹۰۴
بزازیدن. ----- ۲۹۰۴
بزاستان. ----- ۲۹۰۵
بزاع. ----- ۲۹۰۵
بزاعت. ----- ۲۹۰۵
بزاعهٔ. ----- ۲۹۰۵
بزاعهٔ. ----- ۲۹۰۵
بزاغ. ----- ۲۹۰۵
بزاق. ----- ۲۹۰۵
بزاق. ----- ۲۹۰۵
بزاق القمر. ----- ۲۹۰۵
بزاقهٔ. ----- ۲۹۰۶
بزال. ----- ۲۹۰۶
بزال. ----- ۲۹۰۶
بزالهٔ. ----- ۲۹۰۶
بزالهٔ. ----- ۲۹۰۶

بزان. ----- ۲۹۰۶
بزان. ----- ۲۹۰۶
بزانو درآمدن. ----- ۲۹۰۷
بزانوش. ----- ۲۹۰۷
بزانه. ----- ۲۹۰۷
بزانه. ----- ۲۹۰۷
بزانه. ----- ۲۹۰۷
بزانی. ----- ۲۹۰۷
بزاواء . ----- ۲۹۰۷
بزاهٔ. ----- ۲۹۰۷
بزایانیدن. ----- ۲۹۰۸
بزباز. ----- ۲۹۰۸
بزباز. ----- ۲۹۰۸
بزباز. ----- ۲۹۰۸
بزبازی. ----- ۲۹۰۸
بزباش. ----- ۲۹۰۸
بزبان. ----- ۲۹۰۹
بزبان افتادن. ----- ۲۹۰۹
بزبان افکندن. ----- ۲۹۰۹
بزبان برداشتن. ----- ۲۹۰۹
بزبان داشتن. ----- ۲۹۰۹
بزبان گرفتن. ----- ۲۹۰۹
بزبان گفتن. ----- ۲۹۱۰
بزبرگ. ----- ۲۹۱۰

بزبز. ----- ۲۹۱۰
بزبزهٔ. ----- ۲۹۱۰
بزبگیری. ----- ۲۹۱۰
بزبها. ----- ۲۹۱۰
بزبیار. ----- ۲۹۱۰
بزبیاری. ----- ۲۹۱۰
بزبیشه. ----- ۲۹۱۱
بزپار. ----- ۲۹۱۱
بزپشم. ----- ۲۹۱۱
بزپونتن. ----- ۲۹۱۱
بزج. ----- ۲۹۱۱
بزج. ----- ۲۹۱۱
بزجامه. ----- ۲۹۱۱
بزجان. ----- ۲۹۱۱
بزجانی. ----- ۲۹۱۱
بزجگر. ----- ۲۹۱۲
بزچران. ----- ۲۹۱۲
بزچرانی. ----- ۲۹۱۲
بزچلو. ----- ۲۹۱۲
بزخ. ----- ۲۹۱۲
بزخ. ----- ۲۹۱۲
بزخ. ----- ۲۹۱۲
بزخاء . ----- ۲۹۱۲
بزخید. ----- ۲۹۱۳

بزد. ----- ۲۹۱۳
بزدائیدن. ----- ۲۹۱۳
بزداش. ----- ۲۹۱۳
بزداغ. ----- ۲۹۱۳
بزدان. ----- ۲۹۱۳
بزدانیدن. ----- ۲۹۱۳
بزداییدن. ----- ۲۹۱۳
بزداییده. ----- ۲۹۱۴
بزدرهٔ. ----- ۲۹۱۴
بزدل. ----- ۲۹۱۴
بزدلی. ----- ۲۹۱۴
بزدن. ----- ۲۹۱۴
بزدودن. ----- ۲۹۱۴
بزدوده. ----- ۲۹۱۵
بزدوی. ----- ۲۹۱۵
بزدوی. ----- ۲۹۱۵
بزدوی. ----- ۲۹۱۵
بزدوی. ----- ۲۹۱۵
بزدهٔ. ----- ۲۹۱۵
بزدی. ----- ۲۹۱۶
بزدیغر. ----- ۲۹۱۶
بزدیغره. ----- ۲۹۱۶
بزدیغری. ----- ۲۹۱۶
بزر. ----- ۲۹۱۶

بزرا. ----- ۲۹۱۸
بزراء . ----- ۲۹۱۸
بزرافشان. ----- ۲۹۱۸
بزرپاش. ----- ۲۹۱۸
بزرج. ----- ۲۹۱۸
بزرجسابور. ----- ۲۹۱۸
بزرجفرمدار. ----- ۲۹۱۹
بزرجمهر. ----- ۲۹۱۹
بزرجمهر. ----- ۲۹۱۹
بزرجمهر بختگان. ----- ۲۹۱۹
بزرجمهر حکیم. ----- ۲۹۱۹
بزرجمهر قاینی. ----- ۲۹۱۹
بزرجمهر قسیمی. ----- ۲۹۲۰
بزرجمهر قمی. ----- ۲۹۲۰
بزرجمهری. ----- ۲۹۲۰
بزرخانه. ----- ۲۹۲۰
بزر فشانیدن. ----- ۲۹۲۰
بز رقصاندن. ----- ۲۹۲۰
بزرقطونا. ----- ۲۹۲۰
بزر قنب. ----- ۲۹۲۰
بزرک. ----- ۲۹۲۱
بزرکار. ----- ۲۹۲۱
بزرکاری. ----- ۲۹۲۱
بزرگ. ----- ۲۹۲۱

بزرگ. ----- ۲۹۲۱
بزرگ. ----- ۲۹۲۳
بزرگ. ----- ۲۹۲۳
بزرگ. ----- ۲۹۲۴
بزرگ آثار. ----- ۲۹۲۴
بزرگ آفرین. ----- ۲۹۲۴
بزرگ آفرینش. ----- ۲۹۲۴
بزرگ آمدن. ----- ۲۹۲۴
بزرگار. ----- ۲۹۲۴
بزرگان. ----- ۲۹۲۴
بزرگانه. ----- ۲۹۲۵
بزرگ استخوان. ----- ۲۹۲۵
بزرگ امید. ----- ۲۹۲۵
بزرگ امید. ----- ۲۹۲۵
بزرگ امید. ----- ۲۹۲۵
بزرگ امید رودباری. ----- ۲۹۲۵
بزرگ اندام. ----- ۲۹۲۶
بزرگ بینی. ----- ۲۹۲۶
بزرگ پا. ----- ۲۹۲۶
بزرگ پای. ----- ۲۹۲۶
بزرگ پستان. ----- ۲۹۲۶
بزرگ پستانی. ----- ۲۹۲۶
بزرگ پنداشتن. ----- ۲۹۲۶
بزرگ پهلو. ----- ۲۹۲۶

بزرگ پیشانی. ----- ۲۹۲۶
بزرگتر. ----- ۲۹۲۷
بزرگ تن. ----- ۲۹۲۷
بزرگ جثه. ----- ۲۹۲۷
بزرگ چشم. ----- ۲۹۲۷
بزرگ خان. ----- ۲۹۲۷
بزرگ خلقت. ----- ۲۹۲۷
بزرگ خوشه. ----- ۲۹۲۷
بزرگ خویشتنی. ----- ۲۹۲۸
بزرگ دارو. ----- ۲۹۲۸
بزرگ داشت. ----- ۲۹۲۸
بزرگ داشتن. ----- ۲۹۲۸
بزرگ دانه. ----- ۲۹۲۸
بزرگ دلی. ----- ۲۹۲۸
بزرگ دنبه. ----- ۲۹۲۸
بزرگر. ----- ۲۹۲۹
بزرگ ران. ----- ۲۹۲۹
بزرگ رای. ----- ۲۹۲۹
بزرگ زادگی. ----- ۲۹۲۹
بزرگ زاده. ----- ۲۹۲۹
بزرگ زانو. ----- ۲۹۲۹
بزرگ سال. ----- ۲۹۲۹
بزرگ سالی. ----- ۲۹۳۰
بزرگ سایه. ----- ۲۹۳۰

بزرگ سپل. ----- ۲۹۳۰
بزرگ سرین. ----- ۲۹۳۰
بزرگ شدن. ----- ۲۹۳۰
بزرگ شکم. ----- ۲۹۳۰
بزرگ شمردن. ----- ۲۹۳۰
بزرگ عطا. ----- ۲۹۳۰
بزرگ عفو. ----- ۲۹۳۰
بزرگ فرمان. ----- ۲۹۳۱
بزرگ فرمای. ----- ۲۹۳۱
بزرگ فرمدار. ----- ۲۹۳۱
بزرگ قطره. ----- ۲۹۳۱
بزرگ کردن. ----- ۲۹۳۱
بزرگ گردانیدن. ----- ۲۹۳۱
بزرگ گشتن. ----- ۲۹۳۱
بزرگ گوش. ----- ۲۹۳۱
بزرگ محل. ----- ۲۹۳۱
بزرگ مرتبه. ----- ۲۹۳۲
بزرگ مردی. ----- ۲۹۳۲
بزرگ مقدار. ----- ۲۹۳۲
بزرگ منش. ----- ۲۹۳۲
بزرگ منشی. ----- ۲۹۳۲
بزرگ مهر. ----- ۲۹۳۲
بزرگمهر. ----- ۲۹۳۲
بزرگمهر. ----- ۲۹۳۳

بزرگ نام. ---------- ۲۹۳۳
بزرگ نامی. ---------- ۲۹۳۳
بزرگ نژاد. ---------- ۲۹۳۳
بزرگ نسب. ---------- ۲۹۳۳
بزرگ نهاد. ---------- ۲۹۳۳
بزرگوار. ---------- ۲۹۳۳
بزرگوار شدن. ---------- ۲۹۳۵
بزرگوار کردن. ---------- ۲۹۳۵
بزرگوار گردانیدن. ---------- ۲۹۳۵
بزرگواری. ---------- ۲۹۳۵
بزرگ همت. ---------- ۲۹۳۵
بزرگی. ---------- ۲۹۳۵
بزرگی. ---------- ۲۹۳۶
بزرگی کردن. ---------- ۲۹۳۷
بزرگین. ---------- ۲۹۳۷
بزرگی نمودن. ---------- ۲۹۳۷
بزرمهر. ---------- ۲۹۳۷
بزرو. ---------- ۲۹۳۷
بزرو. ---------- ۲۹۳۷
بزرویه. ---------- ۲۹۳۷
بزرهٔ. ---------- ۲۹۳۷
بزری. ---------- ۲۹۳۸
بزری. ---------- ۲۹۳۸
بزریش. ---------- ۲۹۳۸

بزز. ---------- ۲۹۳۸
بزسپ. ---------- ۲۹۳۸
بزستان. ---------- ۲۹۳۸
بزستان. ---------- ۲۹۳۸
بزسک. ---------- ۲۹۳۸
بزش. ---------- ۲۹۳۸
بزشتی رساندن. ---------- ۲۹۳۹
بزشک. ---------- ۲۹۳۹
بزشکی. ---------- ۲۹۳۹
بزشکی کردن. ---------- ۲۹۳۹
بزشکی نمودن. ---------- ۲۹۳۹
بزشم. ---------- ۲۹۳۹
بزشم. ---------- ۲۹۳۹
بز عایشه. ---------- ۲۹۳۹
بزغ. ---------- ۲۹۴۰
بزغ. ---------- ۲۹۴۰
بزغ. ---------- ۲۹۴۰
بزغاله. ---------- ۲۹۴۰
بزغالهء فلک. ---------- ۲۹۴۱
بزغام. ---------- ۲۹۴۱
بزغان. ---------- ۲۹۴۱
بزغسمه. ---------- ۲۹۴۱
بزغش. ---------- ۲۹۴۲
بزغشی. ---------- ۲۹۴۲

بزغم. ---------- ۲۹۴۲
بزغنج. ---------- ۲۹۴۲
بزغند. ---------- ۲۹۴۲
بزغند. ---------- ۲۹۴۲
بزغوزک. ---------- ۲۹۴۲
بزغه. ---------- ۲۹۴۳
بزغه. ---------- ۲۹۴۳
بزغه. ---------- ۲۹۴۳
بزغهٔ. ---------- ۲۹۴۳
بزق. ---------- ۲۹۴۳
بزق. ---------- ۲۹۴۳
بزقات. ---------- ۲۹۴۳
بزقباد. ---------- ۲۹۴۳
بزقدم. ---------- ۲۹۴۴
بزقش. ---------- ۲۹۴۴
بزقنج. ---------- ۲۹۴۴
بزقند. ---------- ۲۹۴۴
بزقوچان. ---------- ۲۹۴۴
بزقوچ بالا. ---------- ۲۹۴۴
بزقوچ پائین. ---------- ۲۹۴۴
بزقورمه. ---------- ۲۹۴۵
بزقوش. ---------- ۲۹۴۵
بزقهٔ. ---------- ۲۹۴۵
بزک. ---------- ۲۹۴۵

بزک. ----- ۲۹۴۵
بزک خانه. ----- ۲۹۴۵
بزک دوزک. ----- ۲۹۴۵
بزک دوزک کردن. ----- ۲۹۴۵
بزکش. ----- ۲۹۴۶
بزکشی. ----- ۲۹۴۶
بزک کردن. ----- ۲۹۴۶
بزکوه. ----- ۲۹۴۶
بز کوهی. ----- ۲۹۴۶
بزکویه. ----- ۲۹۴۶
بزکی. ----- ۲۹۴۶
بزگاه. ----- ۲۹۴۷
بزگر. ----- ۲۹۴۷
بز گر. ----- ۲۹۴۷
بز گرفتن. ----- ۲۹۴۷
بزگله. ----- ۲۹۴۷
بزگوش. ----- ۲۹۴۷
بزگوش. ----- ۲۹۴۷
بزگوش. ----- ۲۹۴۷
بزگیر. ----- ۲۹۴۷
بز گیر آوردن. ----- ۲۹۴۸
بزگیری. ----- ۲۹۴۸
بزل. ----- ۲۹۴۸
بزل. ----- ۲۹۴۸

بزل. ---------- ۲۹۴۸
بزل. ---------- ۲۹۴۸
بزلاء . ---------- ۲۹۴۸
بزله. ---------- ۲۹۴۹
بزله گفتن. ---------- ۲۹۴۹
بزله گوی. ---------- ۲۹۴۹
بزلیانهٔ. ---------- ۲۹۴۹
بزم. ---------- ۲۹۴۹
بزم. ---------- ۲۹۵۰
بزم. ---------- ۲۹۵۱
بزم آرا. ---------- ۲۹۵۱
بزم آراستن. ---------- ۲۹۵۱
بزم آرای. ---------- ۲۹۵۱
بزم آرایی. ---------- ۲۹۵۱
بزم آورد. ---------- ۲۹۵۱
بزمات. ---------- ۲۹۵۱
بزماقان. ---------- ۲۹۵۲
بزماقانی. ---------- ۲۹۵۲
بزمان. ---------- ۲۹۵۲
بزمان. ---------- ۲۹۵۲
بزمان. ---------- ۲۹۵۲
بزمان. ---------- ۲۹۵۲
بزماورد. ---------- ۲۹۵۲
بزمایون. ---------- ۲۹۵۳

بزم افروز. ---------- ۲۹۵۳
بزم جرد. ---------- ۲۹۵۳
بزمجوی. ---------- ۲۹۵۳
بزمجه. ---------- ۲۹۵۳
بزمچه. ---------- ۲۹۵۳
بزمخهٔ. ---------- ۲۹۵۳
بزم دار. ---------- ۲۹۵۴
بزمرگی. ---------- ۲۹۵۴
بزمزه. ---------- ۲۹۵۴
بزمژه. ---------- ۲۹۵۴
بزمساز. ---------- ۲۹۵۴
بزم سنگین. ---------- ۲۹۵۴
بزم عالم. ---------- ۲۹۵۴
بزم کردن. ---------- ۲۹۵۴
بزمگاه. ---------- ۲۹۵۵
بزمگه. ---------- ۲۹۵۵
بزمو. ---------- ۲۹۵۶
بزمونه. ---------- ۲۹۵۶
بزموی. ---------- ۲۹۵۶
بزموی فروش. ---------- ۲۹۵۶
بزمه. ---------- ۲۹۵۶
بزمهٔ. ---------- ۲۹۵۶
بزمی. ---------- ۲۹۵۶
بزمی. ---------- ۲۹۵۶

بزمی. ----- ۲۹۵۷
بزمی. ----- ۲۹۵۷
بزمیری. ----- ۲۹۵۷
بزمینیه. ----- ۲۹۵۷
بزمی همدانی. ----- ۲۹۵۷
بزن. ----- ۲۹۵۷
بزن. ----- ۲۹۵۷
بزن. ----- ۲۹۵۸
بزن آباد. ----- ۲۹۵۸
بزن آباد. ----- ۲۹۵۸
بزناباد. ----- ۲۹۵۸
بزناباد. ----- ۲۹۵۸
بزنان. ----- ۲۹۵۸
بزنانی. ----- ۲۹۵۸
بزن بزن. ----- ۲۹۵۸
بزن بشکن. ----- ۲۹۵۹
بزنج. ----- ۲۹۵۹
بزنجان. ----- ۲۹۵۹
بزنجرد. ----- ۲۹۵۹
بزنجرد. ----- ۲۹۵۹
بزند. ----- ۲۹۵۹
بزندار. ----- ۲۹۵۹
بزندگی. ----- ۲۹۵۹
بزنده. ----- ۲۹۶۰

بزنر. ----- ۲۹۶۰
بزنطی. ----- ۲۹۶۰
بزنطیه. ----- ۲۹۶۰
بزنغره. ----- ۲۹۶۰
بزنگ. ----- ۲۹۶۰
بزنگ. ----- ۲۹۶۰
بزنگان. ----- ۲۹۶۰
بزنگاه. ----- ۲۹۶۱
بزن مزن. ----- ۲۹۶۱
بزن و برقص. ----- ۲۹۶۱
بزن و بشکن. ----- ۲۹۶۱
بزن و بکوب. ----- ۲۹۶۱
بزنوبیدن. ----- ۲۹۶۱
بزنوید. ----- ۲۹۶۱
بزنیان. ----- ۲۹۶۲
بزنیروز. ----- ۲۹۶۲
بزو. ----- ۲۹۶۲
بزو. ----- ۲۹۶۲
بزواء . ----- ۲۹۶۲
بزواء . ----- ۲۹۶۲
بزوار. ----- ۲۹۶۲
بزوالک. ----- ۲۹۶۳
بزوان. ----- ۲۹۶۳
بزودی. ----- ۲۹۶۳

بزور. ---------- ۲۹۶۳
بزور. ---------- ۲۹۶۳
بزوری. ---------- ۲۹۶۳
بزوش. ---------- ۲۹۶۳
بزوشا. ---------- ۲۹۶۳
بزوشک. ---------- ۲۹۶۴
بزوشم. ---------- ۲۹۶۴
بزوشه. ---------- ۲۹۶۴
بزوغ. ---------- ۲۹۶۴
بزوغانی. ---------- ۲۹۶۴
بزوفری. ---------- ۲۹۶۴
بزول. ---------- ۲۹۶۵
بزول. ---------- ۲۹۶۵
بزولین. ---------- ۲۹۶۵
بزونه. ---------- ۲۹۶۵
بزهٔ. ---------- ۲۹۶۵
بزه. ---------- ۲۹۶۵
بزه. ---------- ۲۹۶۶
بزهش. ---------- ۲۹۶۶
بزه کار. ---------- ۲۹۶۶
بزه کار. ---------- ۲۹۶۶
بزه کاری. ---------- ۲۹۶۷
بزه کردن. ---------- ۲۹۶۷
بزه گار. ---------- ۲۹۶۷

بزه گر. ----- ۲۹۶۷
بزه گر. ----- ۲۹۶۷
بزهل. ----- ۲۹۶۷
بزه مند. ----- ۲۹۶۷
بزه مند شدن. ----- ۲۹۶۷
بزه مندی. ----- ۲۹۶۸
بزی. ----- ۲۹۶۸
بزی. ----- ۲۹۶۸
بزی. ----- ۲۹۶۸
بزی. ----- ۲۹۶۸
بزیان. ----- ۲۹۶۸
بزیانی. ----- ۲۹۶۸
بزیب. ----- ۲۹۶۸
بزیبیدن. ----- ۲۹۶۹
بزیج. ----- ۲۹۶۹
بزیجان. ----- ۲۹۶۹
بزیجه. ----- ۲۹۶۹
بزیچه. ----- ۲۹۶۹
بزیدن. ----- ۲۹۶۹
بزیدنی. ----- ۲۹۶۹
بزیده. ----- ۲۹۷۰
بزیذج. ----- ۲۹۷۰
بزیذی. ----- ۲۹۷۰
بزیر. ----- ۲۹۷۰

بزیر آمدن. ----- ۲۹۷۰
بزیر آوردن. ----- ۲۹۷۰
بزیزی. ----- ۲۹۷۰
بزیست. ----- ۲۹۷۰
بزیست. ----- ۲۹۷۱
بزیستن. ----- ۲۹۷۱
بزیشه. ----- ۲۹۷۱
بزیع. ----- ۲۹۷۱
بزیع. ----- ۲۹۷۱
بزیع. ----- ۲۹۷۱
بزیع. ----- ۲۹۷۲
بزیعه. ----- ۲۹۷۲
بزیعی. ----- ۲۹۷۲
بزیعیه. ----- ۲۹۷۲
بزیغ. ----- ۲۹۷۲
بزیغ. ----- ۲۹۷۲
بزیغیه. ----- ۲۹۷۲
بزیل. ----- ۲۹۷۲
بزیم. ----- ۲۹۷۳
بزین. ----- ۲۹۷۳
بزین. ----- ۲۹۷۳
بزین. ----- ۲۹۷۳
بزین. ----- ۲۹۷۳
بزین. ----- ۲۹۷۳

بزینه. ----- ۲۹۷۴
بزینه رود. ----- ۲۹۷۴
بزیون. ----- ۲۹۷۴
بزیون. ----- ۲۹۷۴
بژ. ----- ۲۹۷۴
بژج. ----- ۲۹۷۴
بژرفی. ----- ۲۹۷۴
بژرنی. ----- ۲۹۷۵
بژکم. ----- ۲۹۷۵
بژکول. ----- ۲۹۷۵
بژکیدن. ----- ۲۹۷۵
بژگ. ----- ۲۹۷۵
بژگان. ----- ۲۹۷۵
بژم. ----- ۲۹۷۵
بژم. ----- ۲۹۷۶
بژمان. ----- ۲۹۷۶
بژمژه. ----- ۲۹۷۶
بژن. ----- ۲۹۷۶
بژند. ----- ۲۹۷۶
بژندی. ----- ۲۹۷۶
بژنگ. ----- ۲۹۷۷
بژوال. ----- ۲۹۷۷
بژوج. ----- ۲۹۷۷
بژول. ----- ۲۹۷۷

بژولیدن. ----- ۲۹۷۷
بژوینده. ----- ۲۹۷۷
بژه. ----- ۲۹۷۷
بژهان. ----- ۲۹۷۸
بژهان بردن. ----- ۲۹۷۸
بژیر. ----- ۲۹۷۸
بژیشه. ----- ۲۹۷۸
بس. ----- ۲۹۷۸
بس. ----- ۲۹۸۲
بس. ----- ۲۹۸۲
بس. ----- ۲۹۸۲
بس. ----- ۲۹۸۳
بس. ----- ۲۹۸۳
بس. ----- ۲۹۸۳
بس. ----- ۲۹۸۳
بس. ----- ۲۹۸۳
بس. ----- ۲۹۸۴
بس. ----- ۲۹۸۴
بس. ----- ۲۹۸۴
بس. ----- ۲۹۸۴
بس آمدن. ----- ۲۹۸۴
بسا. ----- ۲۹۸۵
بسا. ----- ۲۹۸۶
بسا. ----- ۲۹۸۶

بساء . ----- ۲۹۸۶
بساء . ----- ۲۹۸۶
بسائط. ----- ۲۹۸۶
بساب. ----- ۲۹۸۶
بسابس. ----- ۲۹۸۶
بساپاره. ----- ۲۹۸۷
بسات. ----- ۲۹۸۷
بساتین. ----- ۲۹۸۷
بساتین. ----- ۲۹۸۷
بساتین. ----- ۲۹۸۷
بساتینی. ----- ۲۹۸۷
بساتینیهٔ. ----- ۲۹۸۷
بساج. ----- ۲۹۸۸
بساخ. ----- ۲۹۸۸
بسادست. ----- ۲۹۸۸
بسار. ----- ۲۹۸۸
بسارابه. ----- ۲۹۸۸
بسارابی. ----- ۲۹۸۸
بسارجان. ----- ۲۹۸۸
بسار دادن. ----- ۲۹۸۹
بساردن. ----- ۲۹۸۹
بسارده. ----- ۲۹۸۹
بسارنگ. ----- ۲۹۸۹
بساروب. ----- ۲۹۸۹

بسارهٔ. ----- ۲۹۸۹
بساره. ----- ۲۹۸۹
بساریا. ----- ۲۹۹۰
بساریه. ----- ۲۹۹۰
بساز. ----- ۲۹۹۰
بساس. ----- ۲۹۹۰
بساسهٔ. ----- ۲۹۹۰
بساسیری. ----- ۲۹۹۰
بساسیری. ----- ۲۹۹۰
بساط. ----- ۲۹۹۲
بساط. ----- ۲۹۹۴
بساط. ----- ۲۹۹۵
بساط. ----- ۲۹۹۵
بساط آباد. ----- ۲۹۹۵
بساطت. ----- ۲۹۹۵
بساطهٔ. ----- ۲۹۹۵
بساطی. ----- ۲۹۹۵
بساطی. ----- ۲۹۹۵
بساطی افشار. ----- ۲۹۹۵
بساطی سمرقندی. ----- ۲۹۹۶
بساطی شافعی. ----- ۲۹۹۶
بساطی شوشتری. ----- ۲۹۹۶
بساعت. ----- ۲۹۹۶
بساق. ----- ۲۹۹۶

بساق. ----- ۲۹۹۶
بساق. ----- ۲۹۹۷
بساق. ----- ۲۹۹۷
بساق. ----- ۲۹۹۷
بساق القمر. ----- ۲۹۹۷
بساقة القمر. ----- ۲۹۹۷
بساک. ----- ۲۹۹۷
بساکدان. ----- ۲۹۹۸
بساکس. ----- ۲۹۹۸
بساکه. ----- ۲۹۹۸
بسال. ----- ۲۹۹۸
بسالت. ----- ۲۹۹۸
بسالمی. ----- ۲۹۹۸
بسالة. ----- ۲۹۹۸
بساله کردن. ----- ۲۹۹۹
بسام. ----- ۲۹۹۹
بسام. ----- ۲۹۹۹
بسام. ----- ۲۹۹۹
بسام. ----- ۲۹۹۹
بسام. ----- ۲۹۹۹
بسام. ----- ۲۹۹۹
بسام. ----- ۳۰۰۰
بسامان. ----- ۳۰۰۰
بسام الصیرفی. ----- ۳۰۰۰

بسامد. ----- ۳۰۰۰
بسامهٔ. ----- ۳۰۰۱
بسامی. ----- ۳۰۰۱
بسامی. ----- ۳۰۰۱
بسامی. ----- ۳۰۰۱
بسامی. ----- ۳۰۰۱
بسان. ----- ۳۰۰۲
بسان. ----- ۳۰۰۲
بساناییدن. ----- ۳۰۰۲
بسانج. ----- ۳۰۰۲
بسانی. ----- ۳۰۰۳
بسانیدن. ----- ۳۰۰۳
بساو. ----- ۳۰۰۳
بساوایی. ----- ۳۰۰۳
بساوش. ----- ۳۰۰۳
بساوند. ----- ۳۰۰۳
بساونده. ----- ۳۰۰۳
بساویدن. ----- ۳۰۰۳
بساویده. ----- ۳۰۰۴
بساهنگ. ----- ۳۰۰۴
بسایط. ----- ۳۰۰۴
بساییدن. ----- ۳۰۰۴
بسأ. ----- ۳۰۰۴
بسأ . ----- ۳۰۰۴

بس ء . ----- ۳۰۰۴
بس انبار. ----- ۳۰۰۵
بسباس. ----- ۳۰۰۵
بسباس. ----- ۳۰۰۵
بسباسا. ----- ۳۰۰۵
بسباسهٔ. ----- ۳۰۰۵
بسباسهٔ. ----- ۳۰۰۵
بسباسه. ----- ۳۰۰۶
بسباسی. ----- ۳۰۰۶
بسباش. ----- ۳۰۰۶
بسبامی. ----- ۳۰۰۶
بسبایج. ----- ۳۰۰۶
بسبب. ----- ۳۰۰۶
بس بر. ----- ۳۰۰۶
بسبر. ----- ۳۰۰۷
بسبس. ----- ۳۰۰۷
بس بس. ----- ۳۰۰۷
بس بس. ----- ۳۰۰۷
بسبسهٔ. ----- ۳۰۰۷
بسبسهٔ. ----- ۳۰۰۷
بسبسهٔ. ----- ۳۰۰۷
بسبط. ----- ۳۰۰۸
بسبط. ----- ۳۰۰۸
بسبهٔ. ----- ۳۰۰۸

بسبهٔ. ----- ۳۰۰۸
بسبی. ----- ۳۰۰۸
بسبی. ----- ۳۰۰۸
بسبیلهٔ. ----- ۳۰۰۸
بس پایک. ----- ۳۰۰۸
بسپایه. ----- ۳۰۰۸
بسپورس. ----- ۳۰۰۹
بست. ----- ۳۰۰۹
بست. ----- ۳۰۱۱
بست. ----- ۳۰۱۱
بست. ----- ۳۰۱۱
بست. ----- ۳۰۱۱
بست. ----- ۳۰۱۲
بست. ----- ۳۰۱۲
بست. ----- ۳۰۱۳
بست. ----- ۳۰۱۳
بست. ----- ۳۰۱۳
بستا. ----- ۳۰۱۳
بستا. ----- ۳۰۱۳
بستاخ. ----- ۳۰۱۳
بستاخ وار. ----- ۳۰۱۴
بستاخی. ----- ۳۰۱۴
بستار. ----- ۳۰۱۴
بستاق. ----- ۳۰۱۴

بستام. ----- ۳۰۱۴
بستام. ----- ۳۰۱۵
بستام. ----- ۳۰۱۵
بستان. ----- ۳۰۱۵
بستان. ----- ۳۰۱۶
بستان. ----- ۳۰۱۷
بستان. ----- ۳۰۱۷
بستان. ----- ۳۰۱۷
بستان. ----- ۳۰۱۷
بستان. ----- ۳۰۱۷
بستان. ----- ۳۰۱۷
بستان آباد. ----- ۳۰۱۷
بستان آباد. ----- ۳۰۱۸
بستان آرا. ----- ۳۰۱۸
بستان آرای. ----- ۳۰۱۸
بستان ابراهیم. ----- ۳۰۱۸
بستان ابروز. ----- ۳۰۱۸
بستان ابن ابی شوراب. ----- ۳۰۱۹
بستان ابن عامر. ----- ۳۰۱۹
بستان اپروز. ----- ۳۰۱۹
بستان ارم. ----- ۳۰۱۹
بستان افروز. ----- ۳۰۱۹
بستان افندی. ----- ۳۰۱۹
بستان الشمال. ----- ۳۰۲۰

بستان الغمیر. ----- ۳۰۲۰
بستان المسناة. ----- ۳۰۲۰
بستان الموما. ----- ۳۰۲۰
بستان النجمی. ----- ۳۰۲۰
بستان الورد. ----- ۳۰۲۰
بستان بان. ----- ۳۰۲۰
بستان بدوران. ----- ۳۰۲۰
بستان پیرا. ----- ۳۰۲۰
بستان پیرای. ----- ۳۰۲۱
بستان جوی. ----- ۳۰۲۱
بستان جی. ----- ۳۰۲۱
بستان چه. ----- ۳۰۲۱
بستان چی. ----- ۳۰۲۱
بستان چی باشی. ----- ۳۰۲۱
بستان حمید. ----- ۳۰۲۲
بستان در. ----- ۳۰۲۲
بستان دره. ----- ۳۰۲۲
بستاندن. ----- ۳۰۲۲
بستان رود. ----- ۳۰۲۲
بستان رودشرف. ----- ۳۰۲۲
بستان سرا. ----- ۳۰۲۲
بستان سرای. ----- ۳۰۲۳
بستان شاد. ----- ۳۰۲۳
بستان شیرین. ----- ۳۰۲۳

بستان عافیت. ----- ۳۰۲۳
بستان فراز. ----- ۳۰۲۳
بستانک. ----- ۳۰۲۳
بستانک. ----- ۳۰۲۴
بستان کار. ----- ۳۰۲۴
بستان کار. ----- ۳۰۲۴
بستان کاری. ----- ۳۰۲۴
بستان کاری. ----- ۳۰۲۴
بستان موسی. ----- ۳۰۲۴
بستان موسی بن بغا. ----- ۳۰۲۴
بستانو. ----- ۳۰۲۴
بستانو. ----- ۳۰۲۴
بستانه. ----- ۳۰۲۵
بستانی. ----- ۳۰۲۵
بستانی. ----- ۳۰۲۵
بستانی. ----- ۳۰۲۵
بستانی. ----- ۳۰۲۵
بستانی. ----- ۳۰۲۶
بستانی. ----- ۳۰۲۶
بستانی. ----- ۳۰۲۶
بستانی. ----- ۳۰۲۷
بستانی. ----- ۳۰۲۷
بستانی. ----- ۳۰۲۷
بستانی. ----- ۳۰۲۷

بستانی. ----- ۳۰۲۷
بستانی. ----- ۳۰۲۸
بستانی. ----- ۳۰۲۸
بستانی. ----- ۳۰۲۸
بستانی اسرائیلی. ----- ۳۰۲۸
بستاوند. ----- ۳۰۲۸
بستاه. ----- ۳۰۲۹
بست بند. ----- ۳۰۲۹
بستج. ----- ۳۰۲۹
بستج. ----- ۳۰۲۹
بستجی. ----- ۳۰۲۹
بستدن. ----- ۳۰۲۹
بستر. ----- ۳۰۳۰
بسترآهنگ. ----- ۳۰۳۲
بسترته. ----- ۳۰۳۲
بستردن. ----- ۳۰۳۲
بسترس. ----- ۳۰۳۲
بسترس. ----- ۳۰۳۲
بسترک. ----- ۳۰۳۳
بسترم. ----- ۳۰۳۳
بستره. ----- ۳۰۳۳
بستره کردن. ----- ۳۰۳۳
بستری. ----- ۳۰۳۳
بستری. ----- ۳۰۳۳

بستریدن. ----- ۳۰۳۳
بستقان. ----- ۳۰۳۳
بست قلات. ----- ۳۰۳۳
بستک. ----- ۳۰۳۴
بستک. ----- ۳۰۳۴
بستک. ----- ۳۰۳۴
بستک. ----- ۳۰۳۴
بستک. ----- ۳۰۳۴
بستک. ----- ۳۰۳۵
بستک. ----- ۳۰۳۵
بستک آباد. ----- ۳۰۳۵
بستکان. ----- ۳۰۳۵
بست کردن. ----- ۳۰۳۵
بستگان. ----- ۳۰۳۵
بستگی. ----- ۳۰۳۵
بستم. ----- ۳۰۳۶
بستم. ----- ۳۰۳۶
بستن. ----- ۳۰۳۶
بستناک. ----- ۳۰۴۹
بستناکی. ----- ۳۰۴۹
بستنبان. ----- ۳۰۴۹
بستنبنی. ----- ۳۰۴۹
بستنجی. ----- ۳۰۵۰
بست نشستن. ----- ۳۰۵۰

بست نصب. ----- ۳۰۵۰
بستن قان. ----- ۳۰۵۰
بستنگاه. ----- ۳۰۵۰
بستنگه. ----- ۳۰۵۰
بستنی. ----- ۳۰۵۰
بستنی خوری. ----- ۳۰۵۰
بستنی ساز. ----- ۳۰۵۰
بستنی سازی. ----- ۳۰۵۱
بستنی فروش. ----- ۳۰۵۱
بستنی فروشی. ----- ۳۰۵۱
بستو. ----- ۳۰۵۱
بست و بند. ----- ۳۰۵۱
بستور. ----- ۳۰۵۲
بستوقه. ----- ۳۰۵۲
بست و گشاد. ----- ۳۰۵۲
بستونی. ----- ۳۰۵۲
بستوه. ----- ۳۰۵۲
بستوه آمدن. ----- ۳۰۵۲
بستوه آوردن. ----- ۳۰۵۲
بسته. ----- ۳۰۵۳
بسته. ----- ۳۰۵۷
بسته. ----- ۳۰۵۷
بسته. ----- ۳۰۵۷
بسته بندی. ----- ۳۰۵۷

بسته بندی کردن. ----- ۳۰۵۷
بسته دیم. ----- ۳۰۵۷
بسته رحم. ----- ۳۰۵۸
بسته زبان. ----- ۳۰۵۸
بسته صفاهان. ----- ۳۰۵۸
بسته گر. ----- ۳۰۵۸
بسته نگار. ----- ۳۰۵۸
بستهء نیشکر. ----- ۳۰۵۹
بستهیدن. ----- ۳۰۵۹
بستی. ----- ۳۰۵۹
بستی. ----- ۳۰۵۹
بستی. ----- ۳۰۵۹
بستی. ----- ۳۰۵۹
بستی. ----- ۳۰۵۹
بستی. ----- ۳۰۶۰
بستی. ----- ۳۰۶۰
بستی. ----- ۳۰۶۰
بستی. ----- ۳۰۶۰
بستی. ----- ۳۰۶۰
بستی. ----- ۳۰۶۰
بستیاج. ----- ۳۰۶۱
بستیباج. ----- ۳۰۶۱
بستیزیدن. ----- ۳۰۶۱
بستیغ. ----- ۳۰۶۱

بستیغی. ----- ۳۰۶۱
بستیغی. ----- ۳۰۶۱
بستیغی. ----- ۳۰۶۱
بستیف. ----- ۳۰۶۱
بستیناج. ----- ۳۰۶۲
بستینج. ----- ۳۰۶۲
بستینی. ----- ۳۰۶۲
بستیهیدن. ----- ۳۰۶۲
بسجاق. ----- ۳۰۶۲
بس جسته. ----- ۳۰۶۲
بسجم. ----- ۳۰۶۲
بسجین. ----- ۳۰۶۲
بس چاره. ----- ۳۰۶۲
بسحاق. ----- ۳۰۶۳
بسحاق اطعمه. ----- ۳۰۶۳
بسحاقی. ----- ۳۰۶۳
بسختن. ----- ۳۰۶۳
بسخرهٔ. ----- ۳۰۶۴
بسخندن. ----- ۳۰۶۴
بسخن رسید. ----- ۳۰۶۴
بسخنز. ----- ۳۰۶۴
بس خواسته. ----- ۳۰۶۴
بسد. ----- ۳۰۶۴
بسد. ----- ۳۰۶۴

بسدک. ----- ۳۰۶۶
بسدک. ----- ۳۰۶۶
بسدین. ----- ۳۰۶۶
بسدیو. ----- ۳۰۶۶
بسذ. ----- ۳۰۶۶
بسر. ----- ۳۰۶۶
بسر. ----- ۳۰۶۷
بسر. ----- ۳۰۶۷
بسر. ----- ۳۰۶۸
بسر. ----- ۳۰۶۸
بسر. ----- ۳۰۶۸
بسر. ----- ۳۰۶۸
بسر. ----- ۳۰۶۸
بسر. ----- ۳۰۶۸
بسر. ----- ۳۰۶۹
بسر. ----- ۳۰۶۹
بسر. ----- ۳۰۶۹
بسر. ----- ۳۰۶۹
بسر. ----- ۳۰۶۹
بسر. ----- ۳۰۶۹
بسر. ----- ۳۰۶۹
بسر. ----- ۳۰۶۹
بسر. ----- ۳۰۷۰
بسر. ----- ۳۰۷۰

بسر. ----- ۳۰۷۰
بسر. ----- ۳۰۷۰
بسرآمدن. ----- ۳۰۷۰
بسرآوردن. ----- ۳۰۷۱
بسرات. ----- ۳۰۷۱
بسراط. ----- ۳۰۷۱
بسراق. ----- ۳۰۷۱
بسراک. ----- ۳۰۷۱
بس راور. ----- ۳۰۷۱
بسرای دیگر رفتن. ----- ۳۰۷۲
بسراییدن. ----- ۳۰۷۲
بسر باری. ----- ۳۰۷۲
بسر بردگی. ----- ۳۰۷۲
بسربردن. ----- ۳۰۷۲
بسرپا آمدن. ----- ۳۰۷۳
بسر پیچیدن. ----- ۳۰۷۳
بسر تازیانه بخشیدن. ----- ۳۰۷۳
بسر تازیانه گرفتن. ----- ۳۰۷۳
بسر تیر رسانیدن. ----- ۳۰۷۳
بسر چنگ آمدن. ----- ۳۰۷۳
بسر چیزی افتادن. ----- ۳۰۷۴
بسر چیزی نهادن. ----- ۳۰۷۴
بسر خامه سخن گفتن. ----- ۳۰۷۴
بسر خود. ----- ۳۰۷۴

بسر خود بودن. ----- ۳۰۷۴
بسر خویش. ----- ۳۰۷۴
بسر درآمدگی. ----- ۳۰۷۴
بسر درآمدن. ----- ۳۰۷۴
بسردرآمده. ----- ۳۰۷۵
بسر درآوردن. ----- ۳۰۷۵
بسر درافتادن. ----- ۳۰۷۵
بسر دست آمدن. ----- ۳۰۷۵
بسر دویدن. ----- ۳۰۷۵
بسر رساندن. ----- ۳۰۷۵
بسر رسیدن. ----- ۳۰۷۵
بسر رشته رفتن. ----- ۳۰۷۵
بسر رفتن. ----- ۳۰۷۶
بسر زدن. ----- ۳۰۷۶
بسر زلف حرف زدن. ----- ۳۰۷۶
بسر زلف سخن کردن. ----- ۳۰۷۶
بسر زلف صحبت داشتن. ----- ۳۰۷۶
بسرشتن. ----- ۳۰۷۶
بسر شدن. ----- ۳۰۷۷
بسرعت. ----- ۳۰۷۷
بسرفوت. ----- ۳۰۷۷
بسر کردن. ----- ۳۰۷۷
بسر کسی رسیدن. ----- ۳۰۷۷
بسر کسی گردیدن. ----- ۳۰۷۷

بسر کشیدن. ----- ۳۰۷۷
بسرم. ----- ۳۰۷۸
بسروجان. ----- ۳۰۷۸
بسر و چشم. ----- ۳۰۷۸
بسر و دیده. ----- ۳۰۷۸
بسر وقت کسی آمدن. ----- ۳۰۷۸
بسرهٔ. ----- ۳۰۷۸
بسرهٔ. ----- ۳۰۷۸
بسره. ----- ۳۰۷۸
بسره. ----- ۳۰۷۹
بسره. ----- ۳۰۷۹
بسری. ----- ۳۰۷۹
بسری. ----- ۳۰۷۹
بسری. ----- ۳۰۷۹
بسری. ----- ۳۰۷۹
بسری. ----- ۳۰۷۹
بسری. ----- ۳۰۷۹
بسری. ----- ۳۰۷۹
بسری. ----- ۳۰۸۰
بسریا. ----- ۳۰۸۰
بسزا. ----- ۳۰۸۰
بسزیدن. ----- ۳۰۸۰
بسس. ----- ۳۰۸۰
بسس. ----- ۳۰۸۰
بس شدن. ----- ۳۰۸۰

بس شماری. ----- ۳۰۸۰
بس شمر. ----- ۳۰۸۱
بس شمرده. ----- ۳۰۸۱
بسط. ----- ۳۰۸۱
بسط. ----- ۳۰۸۳
بسط. ----- ۳۰۸۳
بسط. ----- ۳۰۸۳
بسطاء . ----- ۳۰۸۳
بسطار. ----- ۳۰۸۳
بسطاسه. ----- ۳۰۸۳
بسطاق. ----- ۳۰۸۳
بسطام. ----- ۳۰۸۳
بسطام. ----- ۳۰۸۴
بسطام. ----- ۳۰۸۴
بسطام. ----- ۳۰۸۴
بسطام. ----- ۳۰۸۴
بسطام. ----- ۳۰۸۴
بسطام. ----- ۳۰۸۴
بسطام. ----- ۳۰۸۴
بسطام. ----- ۳۰۸۵
بسطام. ----- ۳۰۸۵
بسطام. ----- ۳۰۸۵
بسطام. ----- ۳۰۸۵
بسطام. ----- ۳۰۸۵
بسطام. ----- ۳۰۸۵

بسطام. ----- ۳۰۸۶
بسطام. ----- ۳۰۸۶
بسطام. ----- ۳۰۸۷
بسطام. ----- ۳۰۸۷
بسطام. ----- ۳۰۸۷
بسطام. ----- ۳۰۸۷
بسطام. ----- ۳۰۸۷
بسطام آباد. ----- ۳۰۸۷
بسطام آقا. ----- ۳۰۸۷
بسطام بیگ. ----- ۳۰۸۷
بسطام خان کارخانه. ----- ۳۰۸۸
بسطام دره. ----- ۳۰۸۸
بسطامی. ----- ۳۰۸۸
بسطامی. ----- ۳۰۸۸
بسطامی. ----- ۳۰۸۸
بسطامی. ----- ۳۰۸۸
بسطامی. ----- ۳۰۸۸
بسطامی. ----- ۳۰۸۹
بسطامی. ----- ۳۰۸۹
بسطامی. ----- ۳۰۸۹
بسطامی. ----- ۳۰۸۹
بسطامی. ----- ۳۰۸۹
بسطامی. ----- ۳۰۸۹
بسطامی. ----- ۳۰۸۹

بسطامی. ----- ۳۰۸۹
بسط پیدا کردن. ----- ۳۰۸۹
بسطت. ----- ۳۰۹۰
بسط دادن. ----- ۳۰۹۰
بسطرما. ----- ۳۰۹۰
بسطرون. ----- ۳۰۹۰
بسطورس. ----- ۳۰۹۰
بسطهٔ. ----- ۳۰۹۰
بسطهٔ. ----- ۳۰۹۰
بسطهٔ. ----- ۳۰۹۱
بسطی. ----- ۳۰۹۱
بسعی. ----- ۳۰۹۱
بسعیرا. ----- ۳۰۹۱
بسغ. ----- ۳۰۹۱
بسغدن. ----- ۳۰۹۱
بسغده. ----- ۳۰۹۱
بسغدیدن. ----- ۳۰۹۲
بسغو. ----- ۳۰۹۲
بسغورقند. ----- ۳۰۹۲
بسغو کردن. ----- ۳۰۹۲
بسفاتج. ----- ۳۰۹۲
بسفارذانج. ----- ۳۰۹۲
بسفایج. ----- ۳۰۹۲
بسفتن. ----- ۳۰۹۳

بسفر. ----- ۳۰۹۳
بسفرجان. ----- ۳۰۹۳
بسفرخ. ----- ۳۰۹۳
بسفور. ----- ۳۰۹۳
بسفورس. ----- ۳۰۹۳
بسق. ----- ۳۰۹۴
بسق. ----- ۳۰۹۴
بسقایه. ----- ۳۰۹۴
بسقپوس. ----- ۳۰۹۴
بسقفیزن. ----- ۳۰۹۴
بسقو. ----- ۳۰۹۴
بسقو کردن. ----- ۳۰۹۴
بسقهٔ. ----- ۳۰۹۵
بسک. ----- ۳۰۹۵
بسک. ----- ۳۰۹۵
بسک. ----- ۳۰۹۵
بسک. ----- ۳۰۹۵
بسک. ----- ۳۰۹۵
بسک. ----- ۳۰۹۵
بسکاس. ----- ۳۰۹۶
بسکاسی. ----- ۳۰۹۶
بسکاسی. ----- ۳۰۹۶
بسکام. ----- ۳۰۹۶
بسکام. ----- ۳۰۹۶

بسکایر. ----- ۳۰۹۶
بسکایری. ----- ۳۰۹۶
بسکایری. ----- ۳۰۹۶
بسکت. ----- ۳۰۹۶
بسکتبال. ----- ۳۰۹۷
بسکتی. ----- ۳۰۹۷
بسکتی. ----- ۳۰۹۷
بسکر. ----- ۳۰۹۷
بسکر. ----- ۳۰۹۷
بس کردن. ----- ۳۰۹۷
بسکره. ----- ۳۰۹۸
بسکری. ----- ۳۰۹۸
بسکری. ----- ۳۰۹۸
بسکل. ----- ۳۰۹۸
بسکله. ----- ۳۰۹۸
بسکلیدن. ----- ۳۰۹۹
بسکم. ----- ۳۰۹۹
بسکماج. ----- ۳۰۹۹
بسکنتا. ----- ۳۰۹۹
بسکنه. ----- ۳۰۹۹
بسکو. ----- ۳۰۹۹
بسکونس. ----- ۳۰۹۹
بسکه. ----- ۳۰۹۹
بسکیدن. ----- ۳۱۰۰

بسکیر. ----- ۳۱۰۰
بس گرفتن. ----- ۳۱۰۰
بسگوی. ----- ۳۱۰۰
بسل. ----- ۳۱۰۰
بسل. ----- ۳۱۰۰
بسل. ----- ۳۱۰۱
بسل. ----- ۳۱۰۱
بسل. ----- ۳۱۰۱
بسل. ----- ۳۱۰۱
بسل. ----- ۳۱۰۱
بسل. ----- ۳۱۰۱
بسل. ----- ۳۱۰۱
بسل. ----- ۳۱۰۱
بسل. ----- ۳۱۰۲
بسل. ----- ۳۱۰۲
بسلا. ----- ۳۱۰۲
بسلاء . ----- ۳۱۰۲
بسبس. ----- ۳۱۰۲
بسلاماچین. ----- ۳۱۰۲
بسلاندن. ----- ۳۱۰۲
بسلانیدن. ----- ۳۱۰۲
بسل کوه. ----- ۳۱۰۲
بسلمیهٔ. ----- ۳۱۰۳
بسلودل. ----- ۳۱۰۳
بسلهٔ. ----- ۳۱۰۳

بسلهٔ ----- ۳۱۰۳
بسله. ----- ۳۱۰۳
بسلی. ----- ۳۱۰۳
بسلی. ----- ۳۱۰۳
بسلیدن. ----- ۳۱۰۴
بسلیقن. ----- ۳۱۰۴
بسلیقون. ----- ۳۱۰۴
بسم. ----- ۳۱۰۴
بسم. ----- ۳۱۰۴
بسماط. ----- ۳۱۰۴
بسمان. ----- ۳۱۰۴
بسم الله. ----- ۳۱۰۴
بسم اللهالرحمن الرحیم. ----- ۳۱۰۵
بسمد. ----- ۳۱۰۵
بسمل. ----- ۳۱۰۶
بسمل. ----- ۳۱۰۶
بسمل اصفهانی. ----- ۳۱۰۶
بسمل بدخشانی. ----- ۳۱۰۶
بسمل دامغانی شیرازی. ----- ۳۱۰۷
بسمل شدن. ----- ۳۱۰۷
بسمل شده. ----- ۳۱۰۷
بسمل شیرازی. ----- ۳۱۰۷
بسمل کاشانی. ----- ۳۱۰۷
بسمل کردن. ----- ۳۱۰۸

بسمل کردنی. ----- ۳۱۰۸
بسمل کرده. ----- ۳۱۰۸
بسملگاه. ----- ۳۱۰۸
بسمل گورکه پوری. ----- ۳۱۰۸
بسملهٔ. ----- ۳۱۰۸
بسمله. ----- ۳۱۰۸
بسمله کردن. ----- ۳۱۰۹
بسمله گفتن. ----- ۳۱۰۹
بسمل هندی. ----- ۳۱۰۹
بسملی. ----- ۳۱۰۹
بسملی قزوینی. ----- ۳۱۰۹
بسمنت. ----- ۳۱۰۹
بسموت سویت. ----- ۳۱۰۹
بسمه. ----- ۳۱۱۰
بسمه. ----- ۳۱۱۰
بسمه چی. ----- ۳۱۱۰
بسمه چی هروی. ----- ۳۱۱۰
بسمه کار. ----- ۳۱۱۰
بسمه کاری. ----- ۳۱۱۰
بسمه گر. ----- ۳۱۱۰
بسن. ----- ۳۱۱۱
بسناباد. ----- ۳۱۱۱
بسناج. ----- ۳۱۱۱
بسناس. ----- ۳۱۱۱

بسنت. ----- ۳۱۱۱
بسنج. ----- ۳۱۱۱
بسنجیدن. ----- ۳۱۱۱
بسنخدن. ----- ۳۱۱۱
بسند. ----- ۳۱۱۲
بسند آمدن. ----- ۳۱۱۲
بسندکار. ----- ۳۱۱۲
بسندکاری. ----- ۳۱۱۲
بسند کردن. ----- ۳۱۱۲
بسندگی. ----- ۳۱۱۳
بسنده. ----- ۳۱۱۳
بسنده کار. ----- ۳۱۱۴
بسنده کاری. ----- ۳۱۱۴
بسنده کردن. ----- ۳۱۱۴
بسنک. ----- ۳۱۱۵
بسنک. ----- ۳۱۱۵
بسنگ. ----- ۳۱۱۵
بسنگ آمدن. ----- ۳۱۱۵
بسنگک. ----- ۳۱۱۵
بسنو. ----- ۳۱۱۵
بسنوقه. ----- ۳۱۱۵
بسنوی. ----- ۳۱۱۵
بسنه. ----- ۳۱۱۶
بسنه. ----- ۳۱۱۶

بسنه سرای. ----- ۳۱۱۶
بسنی. ----- ۳۱۱۶
بسو. ----- ۳۱۱۶
بسو. ----- ۳۱۱۶
بسوا. ----- ۳۱۱۶
بسوء . ----- ۳۱۱۶
بسوئه. ----- ۳۱۱۷
بسوت. ----- ۳۱۱۷
بسوته. ----- ۳۱۱۷
بسوته. ----- ۳۱۱۷
بسوختن. ----- ۳۱۱۷
بسودن. ----- ۳۱۱۷
بسودنی. ----- ۳۱۱۸
بسوده. ----- ۳۱۱۸
بسودی. ----- ۳۱۱۸
بسور. ----- ۳۱۱۹
بسور. ----- ۳۱۱۹
بسور. ----- ۳۱۱۹
بسور. ----- ۳۱۱۹
بسور. ----- ۳۱۱۹
بسورغان. ----- ۳۱۱۹
بسوریدن. ----- ۳۱۱۹
بسوزانیدن. ----- ۳۱۲۰
بسوس. ----- ۳۱۲۰

بسوس. ----- ۳۱۲۰
بسوس. ----- ۳۱۲۰
بسوس. ----- ۳۱۲۰
بسوس. ----- ۳۱۲۰
بسوسا. ----- ۳۱۲۱
بسوق. ----- ۳۱۲۱
بسوق. ----- ۳۱۲۱
بسول. ----- ۳۱۲۱
بسول. ----- ۳۱۲۱
بسول. ----- ۳۱۲۲
بسولیدن. ----- ۳۱۲۲
بسولیده. ----- ۳۱۲۲
بسومه. ----- ۳۱۲۲
بسون. ----- ۳۱۲۲
بسون. ----- ۳۱۲۲
بسونج ملک آغا. ----- ۳۱۲۲
بسونه. ----- ۳۱۲۲
بسوه. ----- ۳۱۲۲
بسوی. ----- ۳۱۲۲
بسوی. ----- ۳۱۲۳
بسهٔ. ----- ۳۱۲۳
بسه. ----- ۳۱۲۳
بسهولت. ----- ۳۱۲۳
بسی. ----- ۳۱۲۳

بسی. ----- ۳۱۲۳
بسی. ----- ۳۱۲۳
بسی. ----- ۳۱۲۴
بسی. ----- ۳۱۲۴
بسی. ----- ۳۱۲۴
بسیا. ----- ۳۱۲۵
بسیار. ----- ۳۱۲۵
بسیاران. ----- ۳۱۲۹
بسیاری. ----- ۳۱۳۰
بسیان. ----- ۳۱۳۰
بسیان. ----- ۳۱۳۰
بسیبس. ----- ۳۱۳۰
بسیج. ----- ۳۱۳۰
بسیج. ----- ۳۱۳۲
بسیجان. ----- ۳۱۳۲
بسیجنده. ----- ۳۱۳۳
بسیجی. ----- ۳۱۳۳
بسیجیدن. ----- ۳۱۳۳
بسیجیدنی. ----- ۳۱۳۴
بسیجیده. ----- ۳۱۳۴
بسیدالانام. ----- ۳۱۳۴
بسیرا. ----- ۳۱۳۴
بسیس. ----- ۳۱۳۵
بسیس. ----- ۳۱۳۵

بسیست. ----- ۳۱۳۵
بسی سر. ----- ۳۱۳۵
بسیسهٔ. ----- ۳۱۳۵
بسیسهٔ. ----- ۳۱۳۵
بسیسی. ----- ۳۱۳۵
بسیط. ----- ۳۱۳۵
بسیط. ----- ۳۱۳۷
بسیط. ----- ۳۱۳۷
بسیط. ----- ۳۱۳۸
بسیطله. ----- ۳۱۳۸
بسیطهٔ. ----- ۳۱۳۸
بسیطهٔ. ----- ۳۱۳۸
بسیطهٔ. ----- ۳۱۳۸
بسیطه. ----- ۳۱۳۸
بسیل. ----- ۳۱۳۹
بسیل. ----- ۳۱۳۹
بسیل. ----- ۳۱۳۹
بسیل. ----- ۳۱۳۹
بسیل. ----- ۳۱۳۹
بسیلا. ----- ۳۱۳۹
بسیلاب دادن. ----- ۳۱۳۹
بسیل المطران. ----- ۳۱۴۰
بسیل سقلابی. ----- ۳۱۴۰
بسیلوخس. ----- ۳۱۴۰

بسیله. ----- ۳۱۴۰
بسیم. ----- ۳۱۴۰
بسیم. ----- ۳۱۴۱
بسیم. ----- ۳۱۴۱
بسیم. ----- ۳۱۴۱
بسیم. ----- ۳۱۴۱
بسیم. ----- ۳۱۴۱
بسین. ----- ۳۱۴۱
بسین. ----- ۳۱۴۱
بسی نان. ----- ۳۱۴۱
بسینه. ----- ۳۱۴۱
بسینی. ----- ۳۱۴۲
بسینی. ----- ۳۱۴۲
بسیور. ----- ۳۱۴۲
بسیونی. ----- ۳۱۴۲
بسیوی. ----- ۳۱۴۲
بش. ----- ۳۱۴۲
بش. ----- ۳۱۴۳
بش. ----- ۳۱۴۳
بش. ----- ۳۱۴۴
بش. ----- ۳۱۴۴
بش. ----- ۳۱۴۴
بش. ----- ۳۱۴۴
بش. ----- ۳۱۴۴

بش. ----- ۳۱۴۴
بش. ----- ۳۱۴۵
بش آقاج. ----- ۳۱۴۵
بشاءة. ----- ۳۱۴۵
بشاب. ----- ۳۱۴۵
بشاپور. ----- ۳۱۴۵
بشاپور. ----- ۳۱۴۵
بشاخ چادر افکندن. ----- ۳۱۴۶
بشاخ چادر انداختن. ----- ۳۱۴۶
بشار. ----- ۳۱۴۶
بشار. ----- ۳۱۴۷
بشار. ----- ۳۱۴۷
بشار. ----- ۳۱۴۸
بشار. ----- ۳۱۴۸
بشار. ----- ۳۱۴۸
بشار. ----- ۳۱۴۸
بشار. ----- ۳۱۴۸
بشار. ----- ۳۱۴۸
بشار. ----- ۳۱۴۸
بشار. ----- ۳۱۴۸
بشار. ----- ۳۱۴۹
بشارات. ----- ۳۱۴۹
بشارالعقیلی. ----- ۳۱۴۹
بشارت. ----- ۳۱۴۹
بشارت. ----- ۳۱۵۰

بشارت. ----- ۳۱۵۰
بشارت. ----- ۳۱۵۰
بشارت آباد. ----- ۳۱۵۰
بشارت زلزل. ----- ۳۱۵۰
بشارت نصرالله حاتم. ----- ۳۱۵۱
بشارج. ----- ۳۱۵۱
بشارجان. ----- ۳۱۵۱
بشار کردن. ----- ۳۱۵۱
بشار مرغزی. ----- ۳۱۵۱
بشارهٔ. ----- ۳۱۵۲
بشارهٔ. ----- ۳۱۵۲
بشاره. ----- ۳۱۵۲
بشارهٔ الاخشیدی. ----- ۳۱۵۲
بشاری. ----- ۳۱۵۳
بشاری. ----- ۳۱۵۳
بشاری. ----- ۳۱۵۳
بشاری. ----- ۳۱۵۳
بشاری. ----- ۳۱۵۳
بشاری. ----- ۳۱۵۳
بشاری. ----- ۳۱۵۳
بشاریات. ----- ۳۱۵۳
بشاریان. ----- ۳۱۵۴
بشاریدن. ----- ۳۱۵۴
بشاسب. ----- ۳۱۵۴

بشاسب. ----- ۳۱۵۴
بشاش. ----- ۳۱۵۴
بشاش. ----- ۳۱۵۴
بشاشت. ----- ۳۱۵۴
بشاشهٔ. ----- ۳۱۵۵
بشاشی. ----- ۳۱۵۵
بشاط. ----- ۳۱۵۵
بشاطل. ----- ۳۱۵۵
بشاع. ----- ۳۱۵۵
بشاعت. ----- ۳۱۵۵
بشاعهٔ. ----- ۳۱۵۵
بشاک. ----- ۳۱۵۵
بشاکرد. ----- ۳۱۵۶
بشام. ----- ۳۱۵۶
بشام. ----- ۳۱۵۶
بشامهٔ. ----- ۳۱۵۷
بشامهٔ. ----- ۳۱۵۷
بشامهٔ. ----- ۳۱۵۷
بشامی. ----- ۳۱۵۷
بشان. ----- ۳۱۵۷
بشان. ----- ۳۱۵۷
بشانی. ----- ۳۱۵۷
بشانی. ----- ۳۱۵۷
بشاوپور. ----- ۳۱۵۷

بشاور. ----- ۳۱۵۸
بشاورد. ----- ۳۱۵۸
بشاورد. ----- ۳۱۵۸
بشاوور. ----- ۳۱۵۸
بشایر. ----- ۳۱۵۸
بشایستن. ----- ۳۱۵۸
بش انداختن. ----- ۳۱۵۸
بش اولی. ----- ۳۱۵۸
بشباش. ----- ۳۱۵۹
بشبب. ----- ۳۱۵۹
بشبراط. ----- ۳۱۵۹
بشبش. ----- ۳۱۵۹
بشبق. ----- ۳۱۵۹
بشبقی. ----- ۳۱۵۹
بشبقی. ----- ۳۱۵۹
بشبل. ----- ۳۱۵۹
بش بلاغ. ----- ۳۱۵۹
بشبه. ----- ۳۱۶۰
بشبه. ----- ۳۱۶۰
بش بید. ----- ۳۱۶۰
بشبیشی. ----- ۳۱۶۰
بشبیون. ----- ۳۱۶۰
بش پرماق. ----- ۳۱۶۰
بشپول. ----- ۳۱۶۱

بشپولیدن. ----- ۳۱۶۱
بشت. ----- ۳۱۶۱
بشت. ----- ۳۱۶۱
بشت. ----- ۳۱۶۱
بشت. ----- ۳۱۶۱
بشت. ----- ۳۱۶۱
بشتاب. ----- ۳۱۶۲
بشتابانیدن. ----- ۳۱۶۲
بشتاسب. ----- ۳۱۶۲
بشتاسف. ----- ۳۱۶۲
بشتاسف. ----- ۳۱۶۲
بشتافتن. ----- ۳۱۶۲
بشتالم. ----- ۳۱۶۲
بشتام. ----- ۳۱۶۳
بشتان. ----- ۳۱۶۳
بشتانی. ----- ۳۱۶۳
بشتانی. ----- ۳۱۶۳
بشتاوی. ----- ۳۱۶۳
بشتبری. ----- ۳۱۶۳
بشتخته. ----- ۳۱۶۳
بشتر. ----- ۳۱۶۳
بشتر. ----- ۳۱۶۴
بشتر. ----- ۳۱۶۴
بشتر. ----- ۳۱۶۴

بشترغ. ----- ۳۱۶۴
بشترم. ----- ۳۱۶۴
بشتره. ----- ۳۱۶۵
بشتری. ----- ۳۱۶۵
بشتری. ----- ۳۱۶۵
بشتفروش. ----- ۳۱۶۵
بشتقان. ----- ۳۱۶۵
بشتک. ----- ۳۱۶۵
بشتکی. ----- ۳۱۶۵
بشتلنگ. ----- ۳۱۶۶
بشتلی. ----- ۳۱۶۶
بشتن. ----- ۳۱۶۶
بشتناقه. ----- ۳۱۶۶
بشتنفروش. ----- ۳۱۶۶
بشتنقان. ----- ۳۱۶۶
بشتنقانی. ----- ۳۱۶۶
بشتنقانی. ----- ۳۱۶۷
بشتنی. ----- ۳۱۶۷
بشتنی. ----- ۳۱۶۷
بشته. ----- ۳۱۶۷
بشته فروش. ----- ۳۱۶۷
بشتی. ----- ۳۱۶۷
بشتی. ----- ۳۱۶۷
بشتی. ----- ۳۱۶۷

بشتی. ----- ۳۱۶۸
بشتی. ----- ۳۱۶۸
بشتی. ----- ۳۱۶۸
بشتیباج. ----- ۳۱۶۸
بشتیر. ----- ۳۱۶۸
بشتیر. ----- ۳۱۶۸
بشتیری. ----- ۳۱۶۸
بشتیری. ----- ۳۱۶۸
بشجاییدن. ----- ۳۱۶۸
بشجر. ----- ۳۱۶۹
بشجه. ----- ۳۱۶۹
بشجیدن. ----- ۳۱۶۹
بشجیر. ----- ۳۱۶۹
بشچندر. ----- ۳۱۶۹
بش حوض. ----- ۳۱۶۹
بشخانه. ----- ۳۱۶۹
بشخاییدن. ----- ۳۱۶۹
بشخشم. ----- ۳۱۷۰
بشخصه. ----- ۳۱۷۰
بشخلیدن. ----- ۳۱۷۰
بشخوار. ----- ۳۱۷۰
بشخودن. ----- ۳۱۷۰
بشخوده. ----- ۳۱۷۰
بشخور. ----- ۳۱۷۱

بشخو کردن. ----- ۳۱۷۱
بشخولیدن. ----- ۳۱۷۱
بشخیدن. ----- ۳۱۷۱
بشدت. ----- ۳۱۷۱
بش دره. ----- ۳۱۷۱
بش دره. ----- ۳۱۷۱
بش دلبر. ----- ۳۱۷۱
بشدن. ----- ۳۱۷۲
بشر. ----- ۳۱۷۲
بشر. ----- ۳۱۷۲
بشر. ----- ۳۱۷۲
بشر. ----- ۳۱۷۲
بشر. ----- ۳۱۷۳
بشر. ----- ۳۱۷۳
بشر. ----- ۳۱۷۳
بشر. ----- ۳۱۷۳
بشر. ----- ۳۱۷۳
بشر. ----- ۳۱۷۳
بشر. ----- ۳۱۷۳
بشر. ----- ۳۱۷۳
بشر. ----- ۳۱۷۴
بشر. ----- ۳۱۷۴
بشر. ----- ۳۱۷۴
بشر. ----- ۳۱۷۴
بشر. ----- ۳۱۷۴

بشر. ----- ۳۱۷۴
بشر. ----- ۳۱۷۴
بشر. ----- ۳۱۷۵
بشر. ----- ۳۱۷۵
بشر. ----- ۳۱۷۵
بشر. ----- ۳۱۷۵
بشر. ----- ۳۱۷۵
بشر. ----- ۳۱۷۵
بشر. ----- ۳۱۷۵
بشر. ----- ۳۱۷۶
بشر. ----- ۳۱۷۶
بشر. ----- ۳۱۷۶
بشر. ----- ۳۱۷۶
بشر. ----- ۳۱۷۶
بشر. ----- ۳۱۷۶
بشر. ----- ۳۱۷۶
بشر. ----- ۳۱۷۶
بشر. ----- ۳۱۷۶
بشر. ----- ۳۱۷۷
بشر. ----- ۳۱۷۷
بشر. ----- ۳۱۷۷
بشر. ----- ۳۱۷۷
بشر. ----- ۳۱۷۷
بشر. ----- ۳۱۷۷

بشر. ----- ۳۱۷۷
بشر. ----- ۳۱۷۷
بشر. ----- ۳۱۷۷
بشر. ----- ۳۱۷۸
بشر. ----- ۳۱۷۸
بشر. ----- ۳۱۷۸
بشر. ----- ۳۱۷۸
بشر. ----- ۳۱۷۸
بشر. ----- ۳۱۷۸
بشر. ----- ۳۱۷۸
بشر. ----- ۳۱۷۸
بشر. ----- ۳۱۷۸
بشر. ----- ۳۱۷۹
بشر. ----- ۳۱۷۹
بشر. ----- ۳۱۷۹
بشر. ----- ۳۱۷۹
بشر. ----- ۳۱۷۹
بشر. ----- ۳۱۷۹
بشر. ----- ۳۱۷۹
بشر. ----- ۳۱۸۰
بشر. ----- ۳۱۸۰
بشر. ----- ۳۱۸۰
بشر. ----- ۳۱۸۰
بشر. ----- ۳۱۸۰
بشر. ----- ۳۱۸۰

بشر. ---------- ۳۱۸۰
بشر. ---------- ۳۱۸۰
بشر. ---------- ۳۱۸۱
بشر. ---------- ۳۱۸۱
بشر. ---------- ۳۱۸۱
بشر. ---------- ۳۱۸۱
بشر. ---------- ۳۱۸۱
بشر. ---------- ۳۱۸۱
بشر. ---------- ۳۱۸۱
بشر. ---------- ۳۱۸۱
بشر. ---------- ۳۱۸۲
بشر. ---------- ۳۱۸۲
بشر. ---------- ۳۱۸۲
بشر. ---------- ۳۱۸۲
بشر. ---------- ۳۱۸۲
بشر. ---------- ۳۱۸۲
بشر. ---------- ۳۱۸۲
بشر. ---------- ۳۱۸۲
بشر. ---------- ۳۱۸۳
بشر. ---------- ۳۱۸۳
بشر. ---------- ۳۱۸۳
بشر. ---------- ۳۱۸۳
بشر. ---------- ۳۱۸۳
بشر. ---------- ۳۱۸۳

بشر. ----------۳۱۸۳
بشر. ----------۳۱۸۴
بشر. ----------۳۱۸۴
بشر. ----------۳۱۸۴
بشر. ----------۳۱۸۴
بشر. ----------۳۱۸۴
بشر. ----------۳۱۸۴
بشر. ----------۳۱۸۵
بشر. ----------۳۱۸۵
بشر. ----------۳۱۸۵
بشر. ----------۳۱۸۵
بشر. ----------۳۱۸۵
بشر. ----------۳۱۸۵
بشر. ----------۳۱۸۵
بشر. ----------۳۱۸۵
بشر. ----------۳۱۸۵
بشر. ----------۳۱۸۶
بشر. ----------۳۱۸۶
بشر. ----------۳۱۸۶
بشر. ----------۳۱۸۶
بشر. ----------۳۱۸۶
بشر. ----------۳۱۸۶
بشر. ----------۳۱۸۶
بشر. ----------۳۱۸۷

بشر. ----- ۳۱۸۷
بشر. ----- ۳۱۸۷
بشر. ----- ۳۱۸۷
بشر. ----- ۳۱۸۷
بشر. ----- ۳۱۸۷
بشر. ----- ۳۱۸۷
بشر. ----- ۳۱۸۷
بشر. ----- ۳۱۸۸
بشر. ----- ۳۱۸۸
بشرآباد. ----- ۳۱۸۸
بشرات. ----- ۳۱۸۸
بشر اسدی. ----- ۳۱۸۹
بشران. ----- ۳۱۸۹
بشران. ----- ۳۱۸۹
بشر انصاری. ----- ۳۱۸۹
بشر حافی. ----- ۳۱۸۹
بشرح تر. ----- ۳۱۹۰
بشر حواری. ----- ۳۱۹۰
بشردن. ----- ۳۱۹۰
بشردوست. ----- ۳۱۹۰
بشردوستی. ----- ۳۱۹۰
بشرشناس. ----- ۳۱۹۰
بشرشناسی. ----- ۳۱۹۰
بشرط. ----- ۳۱۹۰

بشر طبرانی. ----- ۳۱۹۰
بشر غنوی. ----- ۳۱۹۱
بشر غنوی. ----- ۳۱۹۱
بشرف. ----- ۳۱۹۱
بشر مازنی. ----- ۳۱۹۱
بشرم رفتن. ----- ۳۱۹۱
بشر مریسی. ----- ۳۱۹۱
بشر مقسم. ----- ۳۱۹۱
بشرود. ----- ۳۱۹۱
بشروش. ----- ۳۱۹۲
بشرونتن. ----- ۳۱۹۲
بشروی. ----- ۳۱۹۲
بشروی. ----- ۳۱۹۲
بشروی. ----- ۳۱۹۲
بشرویگی. ----- ۳۱۹۲
بشرویه. ----- ۳۱۹۲
بشرویه. ----- ۳۱۹۳
بشرویه. ----- ۳۱۹۳
بشرویه. ----- ۳۱۹۳
بشرویه. ----- ۳۱۹۳
بشرویه. ----- ۳۱۹۳
بشرویه. ----- ۳۱۹۳
بشرویه. ----- ۳۱۹۳
بشرویه. ----- ۳۱۹۳
بشرویه. ----- ۳۱۹۳

بشرهٔ. ----- ۳۱۹۳
بشرهٔ. ----- ۳۱۹۴
بشرهٔ. ----- ۳۱۹۴
بشرهٔ. ----- ۳۱۹۴
بشرهٔ. ----- ۳۱۹۴
بشرهٔ. ----- ۳۱۹۴
بشره. ----- ۳۱۹۴
بشری. ----- ۳۱۹۵
بشری. ----- ۳۱۹۵
بشری. ----- ۳۱۹۵
بشری. ----- ۳۱۹۵
بشری. ----- ۳۱۹۵
بشری. ----- ۳۱۹۵
بشری. ----- ۳۱۹۵
بشری. ----- ۳۱۹۵
بشری. ----- ۳۱۹۶
بشری. ----- ۳۱۹۶
بشری. ----- ۳۱۹۶
بشری. ----- ۳۱۹۶
بشریت. ----- ۳۱۹۶
بشریر. ----- ۳۱۹۶
بشریون. ----- ۳۱۹۶
بشریون. ----- ۳۱۹۶
بشریهٔ. ----- ۳۱۹۷
بشریهٔ. ----- ۳۱۹۷

بشست سدهاند. ----- ۳۱۹۷
بشستن. ----- ۳۱۹۷
بشستن. ----- ۳۱۹۷
بشش. ----- ۳۱۹۷
بشط. ----- ۳۱۹۷
بشط. ----- ۳۱۹۷
بش طاغ. ----- ۳۱۹۷
بشع. ----- ۳۱۹۸
بشع. ----- ۳۱۹۸
بشعهٔ. ----- ۳۱۹۸
بشغ. ----- ۳۱۹۸
بشغ. ----- ۳۱۹۸
بشغره. ----- ۳۱۹۸
بشغط. ----- ۳۱۹۹
بشغهٔ. ----- ۳۱۹۹
بشق. ----- ۳۱۹۹
بشق. ----- ۳۱۹۹
بشقاب. ----- ۳۱۹۹
بشقابی. ----- ۳۱۹۹
بش قارداش. ----- ۳۱۹۹
بشک. ----- ۳۱۹۹
بشک. ----- ۳۲۰۰
بشک. ----- ۳۲۰۰
بشک. ----- ۳۲۰۱

بشکاری. ----- ۳۲۰۱
بشکافانیدن. ----- ۳۲۰۱
بشکافتن. ----- ۳۲۰۱
بشکال. ----- ۳۲۰۱
بشکان. ----- ۳۲۰۱
بشکان. ----- ۳۲۰۲
بشکانی. ----- ۳۲۰۲
بشکانی. ----- ۳۲۰۲
بشکانی. ----- ۳۲۰۲
بشک افتادن. ----- ۳۲۰۲
بشک افکندن. ----- ۳۲۰۲
بشکر. ----- ۳۲۰۲
بشکران. ----- ۳۲۰۲
بشکراین. ----- ۳۲۰۲
بشکرد. ----- ۳۲۰۳
بشکرد. ----- ۳۲۰۳
بشکردن. ----- ۳۲۰۳
بشک زدن. ----- ۳۲۰۳
بشکزده. ----- ۳۲۰۳
بشکستن. ----- ۳۲۰۳
بشکسته. ----- ۳۲۰۴
بشک شدن. ----- ۳۲۰۴
بشکطاش. ----- ۳۲۰۴
بشکفاندن. ----- ۳۲۰۴

بشکفانیدن. ----- ۳۲۰۴
بشکفتن. ----- ۳۲۰۴
بشکفته. ----- ۳۲۰۴
بشکفه. ----- ۳۲۰۴
بشکفیدن. ----- ۳۲۰۴
بشکل. ----- ۳۲۰۵
بشکلار. ----- ۳۲۰۵
بشکلاری. ----- ۳۲۰۵
بشکلاری. ----- ۳۲۰۵
بشکله. ----- ۳۲۰۵
بشکلید. ----- ۳۲۰۵
بشکلیدن. ----- ۳۲۰۵
بشکم. ----- ۳۲۰۶
بشکن. ----- ۳۲۰۶
بشکن. ----- ۳۲۰۶
بشکن بشکن. ----- ۳۲۰۷
بشکنج. ----- ۳۲۰۷
بشکن زدن. ----- ۳۲۰۷
بشکنه. ----- ۳۲۰۷
بشکنه. ----- ۳۲۰۷
بشکنیدن. ----- ۳۲۰۷
بشکو. ----- ۳۲۰۸
بشکوال. ----- ۳۲۰۸
بشکوخیدن. ----- ۳۲۰۸

بشکوفه. ----- ۳۲۰۸
بشکول. ----- ۳۲۰۸
بشکولی. ----- ۳۲۰۹
بشکولیدن. ----- ۳۲۰۹
بشکون. ----- ۳۲۰۹
بشکونس. ----- ۳۲۰۹
بشکونه. ----- ۳۲۰۹
بشکوه. ----- ۳۲۰۹
بشکوهیدن. ----- ۳۲۱۰
بشکه. ----- ۳۲۱۰
بشکی. ----- ۳۲۱۰
بشکیبیدن. ----- ۳۲۱۰
بشکیبیدن. ----- ۳۲۱۰
بشکیر. ----- ۳۲۱۰
بشکین. ----- ۳۲۱۰
بشکین گرجی. ----- ۳۲۱۱
بشگ. ----- ۳۲۱۱
بشگان. ----- ۳۲۱۱
بشگر. ----- ۳۲۱۱
بشگر. ----- ۳۲۱۱
بشگر. ----- ۳۲۱۱
بشگرد. ----- ۳۲۱۱
بشگر مرغزی. ----- ۳۲۱۱
بشگریدن. ----- ۳۲۱۱

بشگفت آمدن. ----- ۳۲۱۲
بشگفت آوردن. ----- ۳۲۱۲
بشگفیدن. ----- ۳۲۱۲
بشگیر. ----- ۳۲۱۲
بشل. ----- ۳۲۱۲
بشل. ----- ۳۲۱۲
بشل. ----- ۳۲۱۲
بشلام. ----- ۳۲۱۳
بشلاو. ----- ۳۲۱۳
بشلشک. ----- ۳۲۱۳
بشلشکهٔ. ----- ۳۲۱۳
بشلغ. ----- ۳۲۱۳
بشلق. ----- ۳۲۱۳
بشلک. ----- ۳۲۱۳
بشلنگ. ----- ۳۲۱۳
بشلیدن. ----- ۳۲۱۴
بشم. ----- ۳۲۱۴
بشم. ----- ۳۲۱۵
بشم. ----- ۳۲۱۵
بشم. ----- ۳۲۱۵
بشم. ----- ۳۲۱۵
بشم. ----- ۳۲۱۵
بشم. ----- ۳۲۱۶
بشم. ----- ۳۲۱۶

بشما. ---------- ۳۲۱۶
بشمار. ---------- ۳۲۱۶
بشمار آمدن. ---------- ۳۲۱۶
بشمار آوردن. ---------- ۳۲۱۶
بشماردن. ---------- ۳۲۱۶
بشمارکرده. ---------- ۳۲۱۶
بشماط. ---------- ۳۲۱۶
بشماق. ---------- ۳۲۱۷
بشماقچی. ---------- ۳۲۱۷
بشماقدار. ---------- ۳۲۱۷
بشمخ. ---------- ۳۲۱۷
بشمردن. ---------- ۳۲۱۷
بشمط. ---------- ۳۲۱۷
بشمق. ---------- ۳۲۱۷
بشمقدار. ---------- ۳۲۱۷
بشمل. ---------- ۳۲۱۷
بشمن. ---------- ۳۲۱۸
بشمور. ---------- ۳۲۱۸
بشم وزغ. ---------- ۳۲۱۸
بشمه. ---------- ۳۲۱۸
بشمی. ---------- ۳۲۱۸
بشمین. ---------- ۳۲۱۸
بشن. ---------- ۳۲۱۸
بشن. ---------- ۳۲۱۹

بشن. ----- ۳۲۱۹
بشناختن. ----- ۳۲۱۹
بشناقهٔ. ----- ۳۲۱۹
بشنان. ----- ۳۲۱۹
بشن پد. ----- ۳۲۱۹
بشنج. ----- ۳۲۱۹
بشنج. ----- ۳۲۲۰
بشنجنده. ----- ۳۲۲۰
بشنجه. ----- ۳۲۲۰
بشنجه زن. ----- ۳۲۲۰
بشنجیدن. ----- ۳۲۲۰
بشنجیده. ----- ۳۲۲۱
بشندن. ----- ۳۲۲۱
بشنزه. ----- ۳۲۲۱
بشنژه. ----- ۳۲۲۱
بشنفتن. ----- ۳۲۲۱
بشنق. ----- ۳۲۲۱
بشنقهٔ. ----- ۳۲۲۱
بشنک. ----- ۳۲۲۱
بشنک. ----- ۳۲۲۲
بشنگ. ----- ۳۲۲۲
بشنگ. ----- ۳۲۲۲
بشنگ. ----- ۳۲۲۲
بشنگ. ----- ۳۲۲۲

بشنو. ---------- ۳۲۲۲
بشنواندن. ---------- ۳۲۲۲
بشنودن. ---------- ۳۲۲۳
بشنوقهٔ. ---------- ۳۲۲۳
بشنوی. ---------- ۳۲۲۳
بشنوی. ---------- ۳۲۲۳
بشنهٔ. ---------- ۳۲۲۳
بشنه. ---------- ۳۲۲۳
بشنه. ---------- ۳۲۲۳
بشنیدن. ---------- ۳۲۲۳
بشنیز. ---------- ۳۲۲۴
بشنیزه. ---------- ۳۲۲۴
بشنین. ---------- ۳۲۲۴
بشو. ---------- ۳۲۲۴
بشواذق. ---------- ۳۲۲۵
بشواذقی. ---------- ۳۲۲۵
بشوتن. ---------- ۳۲۲۵
بشوتن. ---------- ۳۲۲۵
بشودن. ---------- ۳۲۲۵
بشوذقی. ---------- ۳۲۲۵
بشوذقی. ---------- ۳۲۲۵
بشور. ---------- ۳۲۲۵
بشور آمدن. ---------- ۳۲۲۶
بشوراندن. ---------- ۳۲۲۶

بشورانیدن. ----- ۳۲۲۶
بشو رفتن. ----- ۳۲۲۶
بشورنتن. ----- ۳۲۲۶
بشوریدن. ----- ۳۲۲۶
بشوریده. ----- ۳۲۲۷
بشوش. ----- ۳۲۲۷
بشول. ----- ۳۲۲۷
بشولاندن. ----- ۳۲۲۸
بشولانیدن. ----- ۳۲۲۸
بشولش. ----- ۳۲۲۸
بشولنده. ----- ۳۲۲۸
بشولیدگی. ----- ۳۲۲۸
بشولیدن. ----- ۳۲۲۸
بشولیدنی. ----- ۳۲۲۹
بشولیده. ----- ۳۲۲۹
بشولیده شدن. ----- ۳۲۲۹
بشولیده کردن. ----- ۳۲۲۹
بشولیون. ----- ۳۲۲۹
بشویکهء ابراهیم. ----- ۳۲۲۹
بشویه. ----- ۳۲۳۰
بشهر. ----- ۳۲۳۰
بشیت. ----- ۳۲۳۰
بشیتی. ----- ۳۲۳۰
بشیتی. ----- ۳۲۳۰

بشیج. ----- ۳۲۳۰
بشیر. ----- ۳۲۳۰
بشیر. ----- ۳۲۳۱
بشیر. ----- ۳۲۳۱
بشیر. ----- ۳۲۳۱
بشیر. ----- ۳۲۳۱
بشیر. ----- ۳۲۳۱
بشیر. ----- ۳۲۳۱
بشیر. ----- ۳۲۳۱
بشیر. ----- ۳۲۳۲
بشیر. ----- ۳۲۳۲
بشیر. ----- ۳۲۳۲
بشیر. ----- ۳۲۳۲
بشیر. ----- ۳۲۳۲
بشیر. ----- ۳۲۳۲
بشیر. ----- ۳۲۳۲
بشیر. ----- ۳۲۳۲
بشیر. ----- ۳۲۳۲
بشیر. ----- ۳۲۳۳
بشیر. ----- ۳۲۳۳
بشیر. ----- ۳۲۳۳
بشیر. ----- ۳۲۳۳
بشیر. ----- ۳۲۳۳
بشیر. ----- ۳۲۳۳
بشیر. ----- ۳۲۳۳

بشیر. ---------- ۳۲۳۳

بشیر. ---------- ۳۲۳۴

بشیر. ---------- ۳۲۳۴

بشیر. ---------- ۳۲۳۴

بشیر. ---------- ۳۲۳۴

بشیر. ---------- ۳۲۳۴

بشیر. ---------- ۳۲۳۴

بشیر. ---------- ۳۲۳۴

بشیر. ---------- ۳۲۳۴

بشیر. ---------- ۳۲۳۴

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۵

بشیر. ---------- ۳۲۳۶

بشیر. ---------- ۳۲۳۶

بشیر. ---------- ۳۲۳۶

بشیر. ---------- ۳۲۳۶

بشیر. ---------- ۳۲۳۶

بشیر. ---------- ۳۲۳۶

بشیر. ---------- ۳۲۳۶

بشیر. ----------۳۲۳۶
بشیر. ----------۳۲۳۷
بشیر. ----------۳۲۳۷
بشیر. ----------۳۲۳۷
بشیر. ----------۳۲۳۷
بشیر. ----------۳۲۳۷
بشیر. ----------۳۲۳۷
بشیر. ----------۳۲۳۷
بشیر. ----------۳۲۳۸
بشیر. ----------۳۲۳۸
بشیر. ----------۳۲۳۸
بشیر. ----------۳۲۳۸
بشیر. ----------۳۲۳۸
بشیر. ----------۳۲۳۸
بشیر. ----------۳۲۳۸
بشیر. ----------۳۲۳۸
بشیر. ----------۳۲۳۹
بشیر. ----------۳۲۳۹
بشیر. ----------۳۲۳۹
بشیر. ----------۳۲۳۹
بشیر. ----------۳۲۳۹
بشیر. ----------۳۲۳۹
بشیر. ----------۳۲۳۹
بشیر. ----------۳۲۳۹

بشیر. ----- ۳۲۴۰
بشیر. ----- ۳۲۴۰
بشیر. ----- ۳۲۴۰
بشیر. ----- ۳۲۴۰
بشیر. ----- ۳۲۴۰
بشیر. ----- ۳۲۴۰
بشیر. ----- ۳۲۴۰
بشیر. ----- ۳۲۴۰
بشیرآباد. ----- ۳۲۴۱
بشیرآباد. ----- ۳۲۴۱
بشیرآغا. ----- ۳۲۴۱
بشیرآغا. ----- ۳۲۴۱
بشیرآغا. ----- ۳۲۴۱
بشیر امی لقب. ----- ۳۲۴۱
بشیران. ----- ۳۲۴۱
بشیر ثقفی. ----- ۳۲۴۱
بشیر ثقفی. ----- ۳۲۴۲
بشیر حارثی کعبی. ----- ۳۲۴۲
بشیر سلمی. ----- ۳۲۴۲
بشیر ضبعی. ----- ۳۲۴۲
بشیر غفاری. ----- ۳۲۴۲
بشیر مازنی. ----- ۳۲۴۲
بشیر مغافری. ----- ۳۲۴۲
بشیر نشاندن. ----- ۳۲۴۲

بشیر و شکر برآمدن. ----- ۳۲۴۳
بشیرهٔ. ----- ۳۲۴۳
بشیری. ----- ۳۲۴۳
بشیریه. ----- ۳۲۴۳
بشیز. ----- ۳۲۴۳
بشیزه. ----- ۳۲۴۴
بشیش. ----- ۳۲۴۴
بشیشهٔ. ----- ۳۲۴۴
بشیطره. ----- ۳۲۴۴
بشیع. ----- ۳۲۴۴
بشیفتن. ----- ۳۲۴۴
بشیک. ----- ۳۲۴۴
بشیک تپه. ----- ۳۲۴۴
بشیل. ----- ۳۲۴۵
بشیل رومی. ----- ۳۲۴۵
بشیله. ----- ۳۲۴۵
بشیله. ----- ۳۲۴۵
بشیلی. ----- ۳۲۴۵
بشیلی. ----- ۳۲۴۵
بشیمه. ----- ۳۲۴۵
بشین. ----- ۳۲۴۵
بشین. ----- ۳۲۴۵
بشین. ----- ۳۲۴۶
بشینج. ----- ۳۲۴۶

بشینی. ----- ۳۲۴۶
بش یوسقه. ----- ۳۲۴۶
بشیون. ----- ۳۲۴۶
بشیوه. ----- ۳۲۴۶
بص. ----- ۳۲۴۶
بصاء . ----- ۳۲۴۶
بصائر. ----- ۳۲۴۷
بصابص. ----- ۳۲۴۷
بصار. ----- ۳۲۴۷
بصار. ----- ۳۲۴۷
بصار. ----- ۳۲۴۷
بصارت. ----- ۳۲۴۷
بصارت. ----- ۳۲۴۷
بصارهٔ. ----- ۳۲۴۸
بصاری. ----- ۳۲۴۸
بصاص. ----- ۳۲۴۸
بصاصهٔ. ----- ۳۲۴۸
بصاق. ----- ۳۲۴۸
بصاق. ----- ۳۲۴۸
بصاق. ----- ۳۲۴۸
بصاق القمر. ----- ۳۲۴۹
بصاقهٔ. ----- ۳۲۴۹
بصاقهٔ القمر. ----- ۳۲۴۹
بصاقی. ----- ۳۲۴۹

بصال. ----- ۳۲۴۹
بصان. ----- ۳۲۴۹
بصانات. ----- ۳۲۵۰
بصایر. ----- ۳۲۵۰
بصباص. ----- ۳۲۵۰
بصبص. ----- ۳۲۵۰
بصبص. ----- ۳۲۵۰
بصبصهٔ. ----- ۳۲۵۰
بصحرا انداختن. ----- ۳۲۵۰
بصحرا برون رفتن. ----- ۳۲۵۱
بصحرا نهادن. ----- ۳۲۵۱
بصد رنگ شدن. ----- ۳۲۵۱
بصر. ----- ۳۲۵۱
بصر. ----- ۳۲۵۱
بصر. ----- ۳۲۵۱
بصر. ----- ۳۲۵۱
بصر. ----- ۳۲۵۱
بصر. ----- ۳۲۵۲
بصر. ----- ۳۲۵۲
بصر. ----- ۳۲۵۲
بصر. ----- ۳۲۵۳
بصر. ----- ۳۲۵۳
بصرا. ----- ۳۲۵۳
بصرا. ----- ۳۲۵۳

بصرا. ----- ۳۲۵۳
بصر افتادن. ----- ۳۲۵۴
بصرتان. ----- ۳۲۵۴
بصرک. ----- ۳۲۵۴
بصروی. ----- ۳۲۵۴
بصروی. ----- ۳۲۵۴
بصرهٔ. ----- ۳۲۵۴
بصرهٔ. ----- ۳۲۵۴
بصرهٔ. ----- ۳۲۵۴
بصره. ----- ۳۲۵۴
بصره. ----- ۳۲۵۵
بصره. ----- ۳۲۵۶
بصره. ----- ۳۲۵۶
بصره. ----- ۳۲۵۶
بصره. ----- ۳۲۵۶
بصرهٔ الکتان. ----- ۳۲۵۶
بصری. ----- ۳۲۵۷
بصری. ----- ۳۲۵۷
بصری. ----- ۳۲۵۷
بصری. ----- ۳۲۵۷
بصری. ----- ۳۲۵۷
بصری. ----- ۳۲۵۷
بصری. ----- ۳۲۵۷
بصری. ----- ۳۲۵۷

بصری. ----- ۳۲۵۸
بصری. ----- ۳۲۵۸
بصری. ----- ۳۲۵۸
بصری. ----- ۳۲۵۸
بصری. ----- ۳۲۵۸
بصری. ----- ۳۲۵۸
بصری. ----- ۳۲۵۸
بصریون. ----- ۳۲۵۸
بصط. ----- ۳۲۵۹
بصطی. ----- ۳۲۵۹
بصع. ----- ۳۲۵۹
بصع. ----- ۳۲۵۹
بصع. ----- ۳۲۵۹
بصع. ----- ۳۲۵۹
بصع. ----- ۳۲۵۹
بصعاء . ----- ۳۲۵۹
بصق. ----- ۳۲۵۹
بصقة. ----- ۳۲۵۹
بصقه. ----- ۳۲۶۰
بصل. ----- ۳۲۶۰
بصلاح آوردن. ----- ۳۲۶۰
بصل اشقیل. ----- ۳۲۶۰
بصل البر. ----- ۳۲۶۰
بصل الحنابل. ----- ۳۲۶۰

بصل الحیهٔ. ----- ۳۲۶۰
بصل الخنزیر. ----- ۳۲۶۱
بصل الذیب. ----- ۳۲۶۱
بصل الزیز. ----- ۳۲۶۱
بصل العنصل. ----- ۳۲۶۱
بصل الفار. ----- ۳۲۶۱
بصل القی ء. ----- ۳۲۶۱
بصل المأکول. ----- ۳۲۶۲
بصل النخاع. ----- ۳۲۶۲
بصل النرجس. ----- ۳۲۶۲
بصلانی. ----- ۳۲۶۲
بصلئیل. ----- ۳۲۶۲
بصل حنا. ----- ۳۲۶۲
بصل کوه. ----- ۳۲۶۲
بصل نخاع. ----- ۳۲۶۲
بصلهٔ. ----- ۳۲۶۴
بصلیهٔ. ----- ۳۲۶۴
بصلیهٔ. ----- ۳۲۶۴
بصم. ----- ۳۲۶۴
بصنا. ----- ۳۲۶۴
بصنی. ----- ۳۲۶۴
بصور. ----- ۳۲۶۴
بصورت. ----- ۳۲۶۴
بصوق. ----- ۳۲۶۵

بصوة. ----- ۳۲۶۵
بصوة. ----- ۳۲۶۵
بصی. ----- ۳۲۶۵
بصیدا. ----- ۳۲۶۵
بصیدائی. ----- ۳۲۶۵
بصیر. ----- ۳۲۶۵
بصیر. ----- ۳۲۶۶
بصیر. ----- ۳۲۶۶
بصیرآباد. ----- ۳۲۶۶
بصیرآباد. ----- ۳۲۶۶
بصیران. ----- ۳۲۶۶
بصیرت. ----- ۳۲۶۶
بصیرة. ----- ۳۲۶۷
بصیره. ----- ۳۲۶۷
بصیری. ----- ۳۲۶۷
بصیری بغدادی. ----- ۳۲۶۸
بصیری خراسانی. ----- ۳۲۶۸
بصیری عجمی. ----- ۳۲۶۸
بصیص. ----- ۳۲۶۸
بصیص. ----- ۳۲۶۸
بصیع. ----- ۳۲۶۸
بض. ----- ۳۲۶۸
بض. ----- ۳۲۶۹
بض. ----- ۳۲۶۹

بضائع. ----- ۳۲۶۹
بضابض. ----- ۳۲۶۹
بضاض. ----- ۳۲۶۹
بضاضهٔ. ----- ۳۲۶۹
بضاضهٔ. ----- ۳۲۶۹
بضاع. ----- ۳۲۶۹
بضاع. ----- ۳۲۷۰
بضاع. ----- ۳۲۷۰
بضاعات. ----- ۳۲۷۰
بضاعت. ----- ۳۲۷۰
بضاعهٔ. ----- ۳۲۷۱
بضاعهٔ. ----- ۳۲۷۱
بضاق. ----- ۳۲۷۱
بضان. ----- ۳۲۷۱
بضایع. ----- ۳۲۷۱
بضباض. ----- ۳۲۷۱
بضباضهٔ. ----- ۳۲۷۱
بضر. ----- ۳۲۷۱
بضر. ----- ۳۲۷۲
بضرورت. ----- ۳۲۷۲
بضرهٔ. ----- ۳۲۷۲
بضض. ----- ۳۲۷۲
بضع. ----- ۳۲۷۲
بضع. ----- ۳۲۷۲

بضع. ----- ۳۲۷۲
بضع. ----- ۳۲۷۳
بضع. ----- ۳۲۷۳
بضع. ----- ۳۲۷۳
بضع. ----- ۳۲۷۳
بضع. ----- ۳۲۷۳
بضعات. ----- ۳۲۷۳
بضعهٔ. ----- ۳۲۷۴
بضعهٔ. ----- ۳۲۷۴
بضک. ----- ۳۲۷۴
بضم. ----- ۳۲۷۴
بضم. ----- ۳۲۷۴
بضوض. ----- ۳۲۷۴
بضوض. ----- ۳۲۷۴
بضوضهٔ. ----- ۳۲۷۴
بضوع. ----- ۳۲۷۴
بضوک. ----- ۳۲۷۵
بضهٔ. ----- ۳۲۷۵
بضهٔ. ----- ۳۲۷۵
بضی. ----- ۳۲۷۵
بضیض. ----- ۳۲۷۵
بضیض. ----- ۳۲۷۵
بضیض. ----- ۳۲۷۵
بضیضهٔ. ----- ۳۲۷۵

بضیع. ----- ۳۲۷۶
بضیع. ----- ۳۲۷۶
بضیع. ----- ۳۲۷۶
بضیع. ----- ۳۲۷۶
بضیع. ----- ۳۲۷۶
بضیعهٔ. ----- ۳۲۷۶
بط. ----- ۳۲۷۶
بط. ----- ۳۲۷۶
بط. ----- ۳۲۷۸
بط. ----- ۳۲۷۸
بطآی. ----- ۳۲۷۸
بطاء . ----- ۳۲۷۸
بطاء . ----- ۳۲۷۸
بطائح. ----- ۳۲۷۸
بطائح. ----- ۳۲۷۸
بطائحی. ----- ۳۲۷۸
بطائحی. ----- ۳۲۷۹
بطائحی. ----- ۳۲۷۹
بطائط. ----- ۳۲۷۹
بطائط. ----- ۳۲۷۹
بطائق. ----- ۳۲۷۹
بطائن. ----- ۳۲۷۹
بطائنی. ----- ۳۲۷۹
بطائنی. ----- ۳۲۷۹

بطائنی. ----- ۳۲۷۹
بطاح. ----- ۳۲۸۰
بطاح. ----- ۳۲۸۰
بطاح. ----- ۳۲۸۰
بطاح المکی. ----- ۳۲۸۰
بطاحی. ----- ۳۲۸۰
بطاخی. ----- ۳۲۸۰
بطارخ. ----- ۳۲۸۰
بطارس. ----- ۳۲۸۰
بطارق. ----- ۳۲۸۱
بطارقهٔ. ----- ۳۲۸۱
بطاریک. ----- ۳۲۸۱
بطاش. ----- ۳۲۸۱
بطاش. ----- ۳۲۸۱
بطاط. ----- ۳۲۸۱
بطاطیا. ----- ۳۲۸۱
بطاطیخ. ----- ۳۲۸۱
بطاق ابروی کسی کاری کردن ----- ۳۲۸۲
بطاق بلند گذاشتن. ----- ۳۲۸۲
بطاقت رسیدن. ----- ۳۲۸۲
بطاق چرخ رساندن. ----- ۳۲۸۲
بطاق خانه بودن چشم. ----- ۳۲۸۲
بطاقهٔ. ----- ۳۲۸۲
بطاقه. ----- ۳۲۸۳

بطال. ---------- ۳۲۸۳
بطال. ---------- ۳۲۸۳
بطال. ---------- ۳۲۸۳
بطال. ---------- ۳۲۸۳
بطالت. ---------- ۳۲۸۳
بطالت. ---------- ۳۲۸۴
بطالسه. ---------- ۳۲۸۴
بطالمه. ---------- ۳۲۸۵
بطالون. ---------- ۳۲۸۵
بطالهٔ. ---------- ۳۲۸۵
بطالهٔ. ---------- ۳۲۸۵
بطالی. ---------- ۳۲۸۵
بطالی. ---------- ۳۲۸۵
بطالین. ---------- ۳۲۸۵
بطان. ---------- ۳۲۸۵
بطان. ---------- ۳۲۸۵
بطان. ---------- ۳۲۸۶
بطان. ---------- ۳۲۸۶
بطان. ---------- ۳۲۸۶
بطان. ---------- ۳۲۸۶
بطانات. ---------- ۳۲۸۶
بطانهٔ. ---------- ۳۲۸۶
بطانه. ---------- ۳۲۸۶
بطانه. ---------- ۳۲۸۷

بطانهٔ ----- ۳۲۸۷
بطانه ----- ۳۲۸۷
بطاهر کلا ----- ۳۲۸۷
بطایح ----- ۳۲۸۷
بطایح ----- ۳۲۸۸
بطایحی ----- ۳۲۸۸
بطایحی ----- ۳۲۸۸
بطایحی ----- ۳۲۸۸
بطایق ----- ۳۲۸۸
بطاین ----- ۳۲۸۸
بطاینی ----- ۳۲۸۸
بطاینی ----- ۳۲۸۸
بطاینی ----- ۳۲۸۸
بط ء ----- ۳۲۸۹
بط ء ----- ۳۲۸۹
بطباط ----- ۳۲۸۹
بطبطهٔ ----- ۳۲۸۹
بطبع ----- ۳۲۸۹
بطپانچه روی خود را سرخ کردن ----- ۳۲۸۹
بطچی ----- ۳۲۹۰
بطح ----- ۳۲۹۰
بطح ----- ۳۲۹۰
بطح ----- ۳۲۹۰
بطحا ----- ۳۲۹۰

بطحاء . ----- ۳۲۹۰
بطحاء . ----- ۳۲۹۰
بطحاء . ----- ۳۲۹۱
بطحاء . ----- ۳۲۹۱
بطحاء . ----- ۳۲۹۱
بطحاء . ----- ۳۲۹۱
بطحان. ----- ۳۲۹۱
بطحان. ----- ۳۲۹۱
بطحهٔ. ----- ۳۲۹۱
بطحهٔ. ----- ۳۲۹۱
بطحهٔ. ----- ۳۲۹۲
بطحیش. ----- ۳۲۹۲
بطخ. ----- ۳۲۹۲
بطخهٔ. ----- ۳۲۹۲
بطده. ----- ۳۲۹۲
بطر. ----- ۳۲۹۲
بطر. ----- ۳۲۹۲
بطر. ----- ۳۲۹۳
بطر. ----- ۳۲۹۳
بطر. ----- ۳۲۹۳
بطر آوردن. ----- ۳۲۹۳
بطرا. ----- ۳۲۹۴
بطراخو. ----- ۳۲۹۴
بطراخوس. ----- ۳۲۹۴

بطراخون. ----- ۳۲۹۴
بطراخیون. ----- ۳۲۹۴
بطراسالیون. ----- ۳۲۹۴
بطراکهٔ. ----- ۳۲۹۴
بطرالاون. ----- ۳۲۹۵
بطرب آمدن. ----- ۳۲۹۵
بطرب آوردن. ----- ۳۲۹۵
بطرح دادن. ----- ۳۲۹۵
بطرخ. ----- ۳۲۹۵
بطرخه. ----- ۳۲۹۵
بطرز. ----- ۳۲۹۵
بطرس. ----- ۳۲۹۵
بطرس. ----- ۳۲۹۶
بطرس. ----- ۳۲۹۶
بطرس. ----- ۳۲۹۶
بطرس. ----- ۳۲۹۶
بطرس. ----- ۳۲۹۶
بطرس. ----- ۳۲۹۶
بطرسالینون. ----- ۳۲۹۶
بطرق. ----- ۳۲۹۶
بطرک. ----- ۳۲۹۷
بطرنه. ----- ۳۲۹۷
بطروح. ----- ۳۲۹۷
بطروس. ----- ۳۲۹۷
بطروش. ----- ۳۲۹۷

بطروش. ----- ۳۲۹۷
بطروشی. ----- ۳۲۹۷
بطروشی. ----- ۳۲۹۷
بطرهٔ. ----- ۳۲۹۷
بطری. ----- ۳۲۹۸
بطریده. ----- ۳۲۹۸
بطریر. ----- ۳۲۹۸
بطریر. ----- ۳۲۹۸
بطریرک. ----- ۳۲۹۸
بطریرهٔ. ----- ۳۲۹۸
بطریق. ----- ۳۲۹۸
بطریق. ----- ۳۲۹۹
بطریق. ----- ۳۲۹۹
بطریق. ----- ۳۳۰۰
بطریقان. ----- ۳۳۰۰
بطریقوس. ----- ۳۳۰۰
بطریک. ----- ۳۳۰۰
بطریکیهٔ. ----- ۳۳۰۰
بطریون. ----- ۳۳۰۰
بطسفا. ----- ۳۳۰۰
بطسه. ----- ۳۳۰۰
بطش. ----- ۳۳۰۰
بطش. ----- ۳۳۰۱
بطشابع. ----- ۳۳۰۱

بطشت. ----- ۳۳۰۱
بطشهٔ. ----- ۳۳۰۱
بطغ. ----- ۳۳۰۱
بطقوز. ----- ۳۳۰۲
بطک. ----- ۳۳۰۲
بطکانلو. ----- ۳۳۰۲
بطل. ----- ۳۳۰۲
بطل. ----- ۳۳۰۲
بطل. ----- ۳۳۰۲
بطل. ----- ۳۳۰۲
بطل. ----- ۳۳۰۳
بطلات. ----- ۳۳۰۳
بطلان. ----- ۳۳۰۳
بطلان. ----- ۳۳۰۳
بطلانی. ----- ۳۳۰۳
بطلس. ----- ۳۳۰۳
بطلمیوس. ----- ۳۳۰۴
بطلمیوس. ----- ۳۳۰۴
بطلمیوس اول. ----- ۳۳۰۴
بطلمیوس پنجم. ----- ۳۳۰۵
بطلمیوس ثانی. ----- ۳۳۰۵
بطلمیوس ثانی. ----- ۳۳۰۵
بطلمیوس ثانی. ----- ۳۳۰۵
بطلمیوس چهاردهم. ----- ۳۳۰۵

بطلمیوس چهارم. ----- ۳۳۰۶
بطلمیوس دوازدهم. ----- ۳۳۰۶
بطلمیوس دوم. ----- ۳۳۰۶
بطلمیوس دهم. ----- ۳۳۰۷
بطلمیوس سوم. ----- ۳۳۰۷
بطلمیوس سیزدهم. ----- ۳۳۰۸
بطلمیوس ششم. ----- ۳۳۰۸
بطلمیوس غریب. ----- ۳۳۰۹
بطلمیوس قلوذی. ----- ۳۳۰۹
بطلمیوس کرائونوس. ----- ۳۳۱۰
بطلمیوس نهم. ----- ۳۳۱۰
بطلمیوس هشتم. ----- ۳۳۱۰
بطلمیوس هفتم. ----- ۳۳۱۱
بطلمیوس یازدهم. ----- ۳۳۱۲
بطلهٔ. ----- ۳۳۱۲
بطلهٔ. ----- ۳۳۱۲
بطلیموس. ----- ۳۳۱۲
بطلینس. ----- ۳۳۱۲
بطلیوسی. ----- ۳۳۱۲
بطلیوسی. ----- ۳۳۱۲
بطلیوسی. ----- ۳۳۱۲
بطلیوسی. ----- ۳۳۱۳
بطلیوسی. ----- ۳۳۱۳
بطلیوسی. ----- ۳۳۱۳

بطلیه. ----- ۳۳۱۳
بطم. ----- ۳۳۱۳
بطم. ----- ۳۳۱۴
بطماج. ----- ۳۳۱۴
بطمیس. ----- ۳۳۱۴
بطن. ----- ۳۳۱۴
بطن. ----- ۳۳۱۵
بطن. ----- ۳۳۱۵
بطن. ----- ۳۳۱۶
بطن. ----- ۳۳۱۶
بطن. ----- ۳۳۱۶
بطنان. ----- ۳۳۱۶
بطن الحمل. ----- ۳۳۱۶
بطن الحوت. ----- ۳۳۱۶
بطن الذهاب. ----- ۳۳۱۶
بطن الرمه. ----- ۳۳۱۶
بطن السر. ----- ۳۳۱۷
بطنت. ----- ۳۳۱۷
بطن قنطورس. ----- ۳۳۱۷
بطنة. ----- ۳۳۱۷
بطن هیفا. ----- ۳۳۱۷
بطنی. ----- ۳۳۱۷
بطن ینبع. ----- ۳۳۱۷
بطوء . ----- ۳۳۱۷

بطوط. ----- ۳۳۱۸
بطوع. ----- ۳۳۱۸
بطول. ----- ۳۳۱۸
بطولت. ----- ۳۳۱۸
بطولوماوس فیلادلفوس. ----- ۳۳۱۸
بطولهٔ. ----- ۳۳۱۸
بطولهٔ. ----- ۳۳۱۸
بطون. ----- ۳۳۱۸
بطون. ----- ۳۳۱۹
بطونیقا. ----- ۳۳۱۹
بطهٔ. ----- ۳۳۱۹
بطهٔ. ----- ۳۳۱۹
بطهٔ. ----- ۳۳۲۰
بطی. ----- ۳۳۲۰
بطیارج. ----- ۳۳۲۰
بطیاط. ----- ۳۳۲۰
بطی ء . ----- ۳۳۲۰
بطیحهٔ. ----- ۳۳۲۰
بطیخ. ----- ۳۳۲۰
بطیخ زقی. ----- ۳۳۲۱
بطیخ شامی. ----- ۳۳۲۱
بطیخ طویل. ----- ۳۳۲۱
بطیخ فلسطین. ----- ۳۳۲۱
بطیخهٔ. ----- ۳۳۲۱

بطیخ هندی. ----- ۳۳۲۱
بطیخی. ----- ۳۳۲۱
بطیر. ----- ۳۳۲۲
بطیریرخ. ----- ۳۳۲۲
بطیش. ----- ۳۳۲۲
بطیط. ----- ۳۳۲۲
بطیطس. ----- ۳۳۲۲
بطیطهٔ. ----- ۳۳۲۲
بطین. ----- ۳۳۲۲
بطین. ----- ۳۳۲۳
بطینه. ----- ۳۳۲۳
بظ. ----- ۳۳۲۳
بظ. ----- ۳۳۲۳
بظا. ----- ۳۳۲۴
بظارهٔ. ----- ۳۳۲۴
بظاره. ----- ۳۳۲۴
بظاهر. ----- ۳۳۲۴
بظر. ----- ۳۳۲۴
بظر. ----- ۳۳۲۴
بظر. ----- ۳۳۲۴
بظراء . ----- ۳۳۲۴
بظرم. ----- ۳۳۲۵
بظرهٔ. ----- ۳۳۲۵
بظرهٔ. ----- ۳۳۲۵

بظرة. ----- ۳۳۲۵
بظریرة. ----- ۳۳۲۵
بظماج. ----- ۳۳۲۵
بظو. ----- ۳۳۲۵
بظو. ----- ۳۳۲۵
بظور. ----- ۳۳۲۵
بظیظ. ----- ۳۳۲۶
بع. ----- ۳۳۲۶
بع. ----- ۳۳۲۶
بعائس. ----- ۳۳۲۶
بعابعة. ----- ۳۳۲۶
بعاث. ----- ۳۳۲۶
بعاثط. ----- ۳۳۲۶
بعاد. ----- ۳۳۲۶
بعاد. ----- ۳۳۲۷
بعاد. ----- ۳۳۲۷
بعار. ----- ۳۳۲۷
بعار. ----- ۳۳۲۷
بعاس. ----- ۳۳۲۷
بعاع. ----- ۳۳۲۷
بعاع. ----- ۳۳۲۷
بعاق. ----- ۳۳۲۷
بعاق. ----- ۳۳۲۸
بعال. ----- ۳۳۲۸

بعال. ----- ۳۳۲۸
بعایس. ----- ۳۳۲۸
بعبر. ----- ۳۳۲۸
بع بع. ----- ۳۳۲۸
بعبع. ----- ۳۳۲۸
بعبعة. ----- ۳۳۲۸
بعبعی. ----- ۳۳۲۸
بعبلة. ----- ۳۳۲۹
بعبوش. ----- ۳۳۲۹
بعبوص. ----- ۳۳۲۹
بعث. ----- ۳۳۲۹
بعث. ----- ۳۳۳۰
بعث. ----- ۳۳۳۰
بعث. ----- ۳۳۳۰
بعثات. ----- ۳۳۳۰
بعثت. ----- ۳۳۳۰
بعثرة. ----- ۳۳۳۰
بعثرة. ----- ۳۳۳۰
بعثط. ----- ۳۳۳۱
بعثقة. ----- ۳۳۳۱
بعثوط. ----- ۳۳۳۱
بعثة. ----- ۳۳۳۱
بعج. ----- ۳۳۳۱
بعج. ----- ۳۳۳۱

بعد. ----- ۳۳۳۲
بعد. ----- ۳۳۳۳
بعد. ----- ۳۳۳۳
بعد. ----- ۳۳۳۵
بعد. ----- ۳۳۳۵
بعد. ----- ۳۳۳۵
بعد. ----- ۳۳۳۵
بعد. ----- ۳۳۳۵
بعداً. ----- ۳۳۳۵
بعداء . ----- ۳۳۳۵
بعدان. ----- ۳۳۳۵
بعدم باز دادن. ----- ۳۳۳۶
بعدهٔ. ----- ۳۳۳۶
بعده. ----- ۳۳۳۶
بعذارهٔ. ----- ۳۳۳۶
بعذرهٔ. ----- ۳۳۳۶
بعر. ----- ۳۳۳۶
بعر. ----- ۳۳۳۶
بعر. ----- ۳۳۳۶
بعر. ----- ۳۳۳۷
بعران. ----- ۳۳۳۷
بعرهٔ. ----- ۳۳۳۷
بعرهٔ. ----- ۳۳۳۷
بعزقهٔ. ----- ۳۳۳۷

بعص. ----- ۳۳۳۷
بعصوص. ----- ۳۳۳۷
بعصوصهٔ. ----- ۳۳۳۷
بعض. ----- ۳۳۳۸
بعض. ----- ۳۳۳۸
بعضوضهٔ. ----- ۳۳۳۸
بعضهٔ. ----- ۳۳۳۸
بعضی. ----- ۳۳۳۸
بعط. ----- ۳۳۳۹
بعق. ----- ۳۳۳۹
بعقط. ----- ۳۳۳۹
بعقل آمدن. ----- ۳۳۳۹
بعقوبا. ----- ۳۳۳۹
بعقوبی. ----- ۳۳۴۰
بعقوبیون. ----- ۳۳۴۰
بعقوط. ----- ۳۳۴۰
بعقوطهٔ. ----- ۳۳۴۰
بعک. ----- ۳۳۴۰
بعک. ----- ۳۳۴۰
بعکره. ----- ۳۳۴۰
بعکنهٔ. ----- ۳۳۴۰
بعکوک. ----- ۳۳۴۰
بعکوکاء . ----- ۳۳۴۰
بعکوکهٔ. ----- ۳۳۴۱

بعل. ---------- ۳۳۴۱
بعل. ---------- ۳۳۴۱
بعل. ---------- ۳۳۴۱
بعل. ---------- ۳۳۴۲
بعلاوه. ---------- ۳۳۴۲
بعلبک. ---------- ۳۳۴۲
بعلبکی. ---------- ۳۳۴۳
بعلزبوب. ---------- ۳۳۴۳
بعلوت. ---------- ۳۳۴۳
بعلون. ---------- ۳۳۴۳
بعلهٔ. ---------- ۳۳۴۳
بعلهٔ. ---------- ۳۳۴۳
بعلهٔ. ---------- ۳۳۴۳
بعلی. ---------- ۳۳۴۳
بعلی. ---------- ۳۳۴۳
بعلی. ---------- ۳۳۴۴
بعلی. ---------- ۳۳۴۴
بعمد. ---------- ۳۳۴۴
بعمدا. ---------- ۳۳۴۴
بعمل آمدن. ---------- ۳۳۴۴
بعمل آوردن. ---------- ۳۳۴۴
بعنایهٔ الله. ---------- ۳۳۴۴
بعنس. ---------- ۳۳۴۴
بعنسهٔ. ---------- ۳۳۴۴

بعنف. ----- ۳۳۴۵
بعنقاة. ----- ۳۳۴۵
بعنه. ----- ۳۳۴۵
بعو. ----- ۳۳۴۵
بعو. ----- ۳۳۴۵
بعوث. ----- ۳۳۴۵
بعوس. ----- ۳۳۴۵
بعوض. ----- ۳۳۴۵
بعوض. ----- ۳۳۴۶
بعوضة. ----- ۳۳۴۶
بعوضة. ----- ۳۳۴۶
بعول. ----- ۳۳۴۶
بعولة. ----- ۳۳۴۶
بعولة. ----- ۳۳۴۶
بعون الله. ----- ۳۳۴۶
بعة. ----- ۳۳۴۶
بعهده گرفتن. ----- ۳۳۴۷
بعی. ----- ۳۳۴۷
بعیث. ----- ۳۳۴۷
بعیث المخاشعی. ----- ۳۳۴۷
بعیث بصری. ----- ۳۳۴۷
بعیج. ----- ۳۳۴۷
بعید. ----- ۳۳۴۷
بعید. ----- ۳۳۴۸

بعیداً. ----- ۳۳۴۸
بعیدات. ----- ۳۳۴۸
بعیر. ----- ۳۳۴۸
بعیغ. ----- ۳۳۴۸
بعیم. ----- ۳۳۴۸
بعینه. ----- ۳۳۴۹
بعینها. ----- ۳۳۴۹
بغ. ----- ۳۳۴۹
بغ. ----- ۳۳۵۰
بغ. ----- ۳۳۵۰
بغا. ----- ۳۳۵۰
بغا. ----- ۳۳۵۱
بغاء . ----- ۳۳۵۱
بغاء . ----- ۳۳۵۱
بغاء . ----- ۳۳۵۱
بغاء . ----- ۳۳۵۱
بغابوخش. ----- ۳۳۵۱
بغات. ----- ۳۳۵۲
بغاتکین. ----- ۳۳۵۲
بغاث. ----- ۳۳۵۲
بغاثه. ----- ۳۳۵۲
بغادده. ----- ۳۳۵۲
بغار. ----- ۳۳۵۲
بغار. ----- ۳۳۵۲

بغار. ----- ۳۳۵۲
بغاره. ----- ۳۳۵۲
بغاری. ----- ۳۳۵۳
بغاز. ----- ۳۳۵۳
بغاز. ----- ۳۳۵۳
بغاضهٔ. ----- ۳۳۵۳
بغاط. ----- ۳۳۵۴
بغال. ----- ۳۳۵۴
بغال. ----- ۳۳۵۴
بغام. ----- ۳۳۵۴
بغام. ----- ۳۳۵۴
بغامه. ----- ۳۳۵۴
بغان. ----- ۳۳۵۴
بغانوش. ----- ۳۳۵۴
بغانه. ----- ۳۳۵۵
بغاوت. ----- ۳۳۵۵
بغاهٔ. ----- ۳۳۵۵
بغایا. ----- ۳۳۵۵
بغایت. ----- ۳۳۵۵
بغایهٔ. ----- ۳۳۵۵
بغایی. ----- ۳۳۵۵
بغایی. ----- ۳۳۵۵
بغبغ. ----- ۳۳۵۶
بغبغو. ----- ۳۳۵۶

بغبغهٔ. ----- ۳۳۵۶
بغبغهٔ. ----- ۳۳۵۶
بغبغهٔ. ----- ۳۳۵۶
بغبنج. ----- ۳۳۵۶
بغبور. ----- ۳۳۵۶
بغبور. ----- ۳۳۵۶
بغپور. ----- ۳۳۵۷
بغت. ----- ۳۳۵۷
بغت. ----- ۳۳۵۷
بغتات. ----- ۳۳۵۷
بغتاغ. ----- ۳۳۵۷
بغتاف. ----- ۳۳۵۷
بغتاق. ----- ۳۳۵۷
بغتةً. ----- ۳۳۵۸
بغث. ----- ۳۳۵۸
بغث. ----- ۳۳۵۸
بغثاء . ----- ۳۳۵۸
بغثان. ----- ۳۳۵۸
بغثر. ----- ۳۳۵۸
بغثر. ----- ۳۳۵۸
بغثر. ----- ۳۳۵۸
بغثرانیدن. ----- ۳۳۵۸
بغثرهٔ. ----- ۳۳۵۹
بغثره. ----- ۳۳۵۹

بغثری. ----- ۳۳۵۹
بغثریدن. ----- ۳۳۵۹
بغثور. ----- ۳۳۵۹
بغثهٔ. ----- ۳۳۵۹
بغثهٔ. ----- ۳۳۵۹
بغجهٔ. ----- ۳۳۵۹
بغچه. ----- ۳۳۵۹
بغچه کش. ----- ۳۳۶۰
بغ دات. ----- ۳۳۶۰
بغدات. ----- ۳۳۶۰
بغداد. ----- ۳۳۶۰
بغداد آباد. ----- ۳۳۶۱
بغدادآباد. ----- ۳۳۶۱
بغدادخاتون. ----- ۳۳۶۲
بغداد خالی. ----- ۳۳۶۲
بغداد خراب. ----- ۳۳۶۲
بغدادشاه. ----- ۳۳۶۲
بغداد کهنه. ----- ۳۳۶۲
بغداد معمور. ----- ۳۳۶۲
بغداده. ----- ۳۳۶۳
بغدادی. ----- ۳۳۶۳
بغدادی. ----- ۳۳۶۳
بغدادی. ----- ۳۳۶۳
بغدادی. ----- ۳۳۶۳

بغدادی. ----- ۳۳۶۳
بغدادی. ----- ۳۳۶۳
بغدادی. ----- ۳۳۶۳
بغدادی. ----- ۳۳۶۴
بغدادی. ----- ۳۳۶۴
بغدادی. ----- ۳۳۶۴
بغدادی. ----- ۳۳۶۴
بغدادی. ----- ۳۳۶۴
بغدادی. ----- ۳۳۶۴
بغدادی. ----- ۳۳۶۴
بغدادی. ----- ۳۳۶۴
بغدادی. ----- ۳۳۶۴
بغدادی. ----- ۳۳۶۵
بغداذ. ----- ۳۳۶۵
بغداکندی. ----- ۳۳۶۵
بغدان. ----- ۳۳۶۵
بغدان. ----- ۳۳۶۵
بغدانیه. ----- ۳۳۶۵
بغد خزر قندی. ----- ۳۳۶۵
بغدک. ----- ۳۳۶۵
بغدلی. ----- ۳۳۶۵
بغدی. ----- ۳۳۶۵
بغدیدن. ----- ۳۳۶۶
بغدین. ----- ۳۳۶۶

بغذاذ. ----- ۳۳۶۶
بغر. ----- ۳۳۶۶
بغر. ----- ۳۳۶۶
بغر. ----- ۳۳۶۶
بغر. ----- ۳۳۶۶
بغر. ----- ۳۳۶۶
بغر. ----- ۳۳۶۶
بغرا. ----- ۳۳۶۷
بغرا. ----- ۳۳۶۷
بغرا. ----- ۳۳۶۷
بغراتکین. ----- ۳۳۶۸
بغراج. ----- ۳۳۶۸
بغراجق. ----- ۳۳۶۸
بغراجوگ. ----- ۳۳۶۸
بغراخان. ----- ۳۳۶۸
بغراخانی. ----- ۳۳۶۹
بغراس. ----- ۳۳۶۹
بغراسی. ----- ۳۳۶۹
بغراو. ----- ۳۳۶۹
بغرد. ----- ۳۳۶۹
بغرمه. ----- ۳۳۶۹
بغرنج. ----- ۳۳۶۹
بغرهٔ. ----- ۳۳۶۹
بغز. ----- ۳۳۷۰

بغس. ----- ۳۳۷۰
بغستان. ----- ۳۳۷۰
بغسورا. ----- ۳۳۷۰
بغش. ----- ۳۳۷۰
بغش. ----- ۳۳۷۰
بغشور. ----- ۳۳۷۰
بغشور. ----- ۳۳۷۱
بغشهٔ. ----- ۳۳۷۱
بغض. ----- ۳۳۷۱
بغض. ----- ۳۳۷۱
بغضاء . ----- ۳۳۷۱
بغضب آمدن. ----- ۳۳۷۲
بغضب آوردن. ----- ۳۳۷۲
بغض کردن. ----- ۳۳۷۲
بغض گرفتن. ----- ۳۳۷۲
بغضهٔ. ----- ۳۳۷۲
بغطاق. ----- ۳۳۷۲
بغطاق. ----- ۳۳۷۲
بغ کردن. ----- ۳۳۷۳
بغل. ----- ۳۳۷۳
بغل. ----- ۳۳۷۳
بغل. ----- ۳۳۷۳
بغل. ----- ۳۳۷۳
بغلات. ----- ۳۳۷۵

بغلان. ----- ۳۳۷۵
بغلان. ----- ۳۳۷۵
بغلانی. ----- ۳۳۷۵
بغلتاق. ----- ۳۳۷۵
بغلدوز. ----- ۳۳۷۶
بغلطاق. ----- ۳۳۷۶
بغلط افکندن. ----- ۳۳۷۶
بغلط انداختن. ----- ۳۳۷۶
بغلق. ----- ۳۳۷۶
بغلک. ----- ۳۳۷۶
بغلگاه. ----- ۳۳۷۶
بغلگیری. ----- ۳۳۷۷
بغلنقاز. ----- ۳۳۷۷
بغلوئیه. ----- ۳۳۷۷
بغلهٔ. ----- ۳۳۷۷
بغله. ----- ۳۳۷۷
بغلی. ----- ۳۳۷۷
بغلی. ----- ۳۳۷۸
بغم. ----- ۳۳۷۸
بغمار. ----- ۳۳۷۸
بغمار. ----- ۳۳۷۸
بغماق. ----- ۳۳۷۸
بغنج. ----- ۳۳۷۸
بغنج. ----- ۳۳۷۸

بغند. ----- ۳۳۷۸
بغ نسک. ----- ۳۳۷۹
بغنوس. ----- ۳۳۷۹
بغو. ----- ۳۳۷۹
بغو. ----- ۳۳۷۹
بغو. ----- ۳۳۷۹
بغو. ----- ۳۳۷۹
بغوجک. ----- ۳۳۷۹
بغوجکی. ----- ۳۳۷۹
بغور. ----- ۳۳۷۹
بغوزانک. ----- ۳۳۸۰
بغولن. ----- ۳۳۸۰
بغولنی. ----- ۳۳۸۰
بغوم. ----- ۳۳۸۰
بغوم. ----- ۳۳۸۰
بغوم. ----- ۳۳۸۰
بغوۀ. ----- ۳۳۸۰
بغوی. ----- ۳۳۸۰
بغوی. ----- ۳۳۸۰
بغوی. ----- ۳۳۸۱
بغوی. ----- ۳۳۸۱
بغۀ. ----- ۳۳۸۱
بغی. ----- ۳۳۸۱
بغی. ----- ۳۳۸۲

بغی. ---------- ۳۳۸۲
بغی. ---------- ۳۳۸۲
بغیار. ---------- ۳۳۸۲
بغیاز. ---------- ۳۳۸۲
بغیازی. ---------- ۳۳۸۳
بغیان. ---------- ۳۳۸۳
بغیبغ. ---------- ۳۳۸۳
بغیبغهٔ. ---------- ۳۳۸۳
بغیث. ---------- ۳۳۸۳
بغیثاء . ---------- ۳۳۸۳
بغیر. ---------- ۳۳۸۳
بغیر. ---------- ۳۳۸۳
بغیش. ---------- ۳۳۸۴
بغیش. ---------- ۳۳۸۴
بغیض. ---------- ۳۳۸۴
بغیض. ---------- ۳۳۸۴
بغیکان. ---------- ۳۳۸۴
بغیهٔ. ---------- ۳۳۸۴
بغیهٔ. ---------- ۳۳۸۴
بغیهٔ. ---------- ۳۳۸۴
بغیهٔ. ---------- ۳۳۸۵
بف. ---------- ۳۳۸۵
بفا. ---------- ۳۳۸۵
بفار. ---------- ۳۳۸۵

بفاصله. ----- ۳۳۸۵
بفت. ----- ۳۳۸۵
بفتره. ----- ۳۳۸۵
بفتری. ----- ۳۳۸۵
بفج. ----- ۳۳۸۶
بفچ. ----- ۳۳۸۶
بفخم. ----- ۳۳۸۶
بفده. ----- ۳۳۸۷
بفراجرد. ----- ۳۳۸۷
بفردا. ----- ۳۳۸۷
بفرزندی برداشتن. ----- ۳۳۸۷
بفرمان. ----- ۳۳۸۷
بفروان. ----- ۳۳۸۷
بفروئیه. ----- ۳۳۸۸
بفروختن. ----- ۳۳۸۸
بفرود. ----- ۳۳۸۸
بفریاد رسیدن. ----- ۳۳۸۸
بفش. ----- ۳۳۸۸
بفضل الله. ----- ۳۳۸۸
بفعل آوردن. ----- ۳۳۸۸
بفکین. ----- ۳۳۸۹
بفم. ----- ۳۳۸۹
بفنج. ----- ۳۳۸۹
بفور. ----- ۳۳۸۹

بق. ----- ۳۳۸۹
بق. ----- ۳۳۸۹
بق. ----- ۳۳۹۰
بق. ----- ۳۳۹۰
بقا. ----- ۳۳۹۰
بقا. ----- ۳۳۹۱
بقاء . ----- ۳۳۹۲
بقادر. ----- ۳۳۹۲
بقار. ----- ۳۳۹۲
بقار. ----- ۳۳۹۲
بقار. ----- ۳۳۹۲
بقار. ----- ۳۳۹۳
بقار. ----- ۳۳۹۳
بقارطهٔ. ----- ۳۳۹۳
بقاری. ----- ۳۳۹۳
بقاری. ----- ۳۳۹۳
بقاریهٔ. ----- ۳۳۹۳
بقاط. ----- ۳۳۹۳
بقاط. ----- ۳۳۹۳
بقاع. ----- ۳۳۹۴
بقاع. ----- ۳۳۹۴
بقاعده. ----- ۳۳۹۴
بقاعی. ----- ۳۳۹۴
بقاق. ----- ۳۳۹۴

بقاقة. ----- ۳۳۹۴
بقال. ----- ۳۳۹۵
بقال. ----- ۳۳۹۵
بقال. ----- ۳۳۹۵
بقالاو. ----- ۳۳۹۵
بقالة. ----- ۳۳۹۶
بقالی. ----- ۳۳۹۶
بقالی. ----- ۳۳۹۶
بقامة. ----- ۳۳۹۶
بقاول. ----- ۳۳۹۶
بقاولی. ----- ۳۳۹۶
بقاوة. ----- ۳۳۹۶
بقایا. ----- ۳۳۹۶
بقا یافتن. ----- ۳۳۹۷
بقایم ریختن. ----- ۳۳۹۷
بقایمی ریختن. ----- ۳۳۹۷
بقایی. ----- ۳۳۹۷
بقایی. ----- ۳۳۹۷
بقایی. ----- ۳۳۹۷
بقایی. ----- ۳۳۹۸
بقباق. ----- ۳۳۹۸
بقباق. ----- ۳۳۹۸
بقبق. ----- ۳۳۹۸
بقبقة. ----- ۳۳۹۸

بقبقهٔ. ----- ۳۳۹۸
بقبوق. ----- ۳۳۹۸
بقبوقه. ----- ۳۳۹۹
بقبیقهٔ. ----- ۳۳۹۹
بقت. ----- ۳۳۹۹
بقتل رسانیدن. ----- ۳۳۹۹
بقتل رسیدن. ----- ۳۳۹۹
بقتولی. ----- ۳۳۹۹
بقث. ----- ۳۳۹۹
بقثوفرثن. ----- ۳۳۹۹
بقج. ----- ۳۳۹۹
بقچه. ----- ۳۴۰۰
بقچه. ----- ۳۴۰۰
بقچیر. ----- ۳۴۰۰
بقدر. ----- ۳۴۰۰
بقدس. ----- ۳۴۰۰
بقر. ----- ۳۴۰۰
بقر. ----- ۳۴۰۱
بقر. ----- ۳۴۰۱
بقر. ----- ۳۴۰۱
بقر. ----- ۳۴۰۱
بقرآباد. ----- ۳۴۰۱
بقرآباد. ----- ۳۴۰۲
بقرا. ----- ۳۴۰۲

بقرات. ----- ۳۴۰۲
بقراج. ----- ۳۴۰۲
بقراخان. ----- ۳۴۰۲
بقرار. ----- ۳۴۰۲
بقراط. ----- ۳۴۰۲
بقراط. ----- ۳۴۰۳
بقراط. ----- ۳۴۰۳
بقراط ثانی. ----- ۳۴۰۳
بقراط ثانی. ----- ۳۴۰۳
بقراط رابع. ----- ۳۴۰۳
بقراطیان. ----- ۳۴۰۳
بقراطیس. ----- ۳۴۰۴
بقرالوحش. ----- ۳۴۰۴
بقران. ----- ۳۴۰۴
بقرانی. ----- ۳۴۰۴
بقرنیهٔ. ----- ۳۴۰۴
بقرور. ----- ۳۴۰۴
بقرهٔ. ----- ۳۴۰۴
بقرهٔ. ----- ۳۴۰۵
بقری. ----- ۳۴۰۵
بقری. ----- ۳۴۰۵
بقزماوی. ----- ۳۴۰۵
بقس. ----- ۳۴۰۵
بقسانی. ----- ۳۴۰۵

بقسانی بالا. ----- ۳۴۰۵
بقسمات. ----- ۳۴۰۶
بقسمار. ----- ۳۴۰۶
بقسماط. ----- ۳۴۰۶
بقسمی. ----- ۳۴۰۶
بقسیس. ----- ۳۴۰۶
بقش. ----- ۳۴۰۶
بقشلامی. ----- ۳۴۰۶
بقشه. ----- ۳۴۰۶
بقشه. ----- ۳۴۰۶
بقشیش. ----- ۳۴۰۷
بقص. ----- ۳۴۰۷
بقصد. ----- ۳۴۰۷
بقط. ----- ۳۴۰۷
بقط. ----- ۳۴۰۷
بقط. ----- ۳۴۰۷
بقط. ----- ۳۴۰۷
بقطر. ----- ۳۴۰۷
بقطریهٔ. ----- ۳۴۰۸
بقطع. ----- ۳۴۰۸
بقطهٔ. ----- ۳۴۰۸
بقع. ----- ۳۴۰۸
بقع. ----- ۳۴۰۸
بقع. ----- ۳۴۰۸

بقع. ----- ۳۴۰۸
بقع. ----- ۳۴۰۸
بقع. ----- ۳۴۰۸
بقع. ----- ۳۴۰۹
بقعاء . ----- ۳۴۰۹
بقعاء . ----- ۳۴۰۹
بقعان. ----- ۳۴۰۹
بقعت. ----- ۳۴۰۹
بقعهٔ. ----- ۳۴۰۹
بقعه. ----- ۳۴۱۰
بقعه. ----- ۳۴۱۰
بقعهٔ. ----- ۳۴۱۰
بقعهٔ. ----- ۳۴۱۰
بقعه باسی. ----- ۳۴۱۰
بقفا. ----- ۳۴۱۰
بقق. ----- ۳۴۱۱
بق قجه. ----- ۳۴۱۱
بق کردن. ----- ۳۴۱۱
بقل. ----- ۳۴۱۱
بقل. ----- ۳۴۱۱
بقلانیه. ----- ۳۴۱۱
بقلت. ----- ۳۴۱۱
بقل دشتی. ----- ۳۴۱۲
بقل دمشقی. ----- ۳۴۱۲

بقل ریشی. ----- ۳۴۱۲
بقلم آب خوردن. ----- ۳۴۱۲
بقلم باز دادن. ----- ۳۴۱۲
بقلم دادن. ----- ۳۴۱۲
بقلم گرفتن. ----- ۳۴۱۲
بقلنقار. ----- ۳۴۱۲
بقلهٔ. ----- ۳۴۱۳
بقلهٔ. ----- ۳۴۱۳
بقلی. ----- ۳۴۱۵
بقلی. ----- ۳۴۱۵
بقلیه. ----- ۳۴۱۵
بقم. ----- ۳۴۱۵
بقم. ----- ۳۴۱۶
بقم. ----- ۳۴۱۶
بقم. ----- ۳۴۱۶
بقم. ----- ۳۴۱۶
بقم. ----- ۳۴۱۶
بقم. ----- ۳۴۱۶
بقمج. ----- ۳۴۱۶
بقمی. ----- ۳۴۱۶
بقنقومون. ----- ۳۴۱۶
بقو. ----- ۳۴۱۶
بقوت. ----- ۳۴۱۷
بقوتی. ----- ۳۴۱۷
بقور. ----- ۳۴۱۷

بقوقة. ----- ۳۴۱۷
بقول. ----- ۳۴۱۷
بقول. ----- ۳۴۱۷
بقول. ----- ۳۴۱۸
بقولات. ----- ۳۴۱۸
بقوة. ----- ۳۴۱۸
بقوی. ----- ۳۴۱۸
بقة. ----- ۳۴۱۸
بقة. ----- ۳۴۱۸
بقه. ----- ۳۴۱۸
بقهر. ----- ۳۴۱۸
بقی. ----- ۳۴۱۸
بقی. ----- ۳۴۱۹
بقی. ----- ۳۴۱۹
بقیا. ----- ۳۴۱۹
بقیار. ----- ۳۴۱۹
بقیاس. ----- ۳۴۱۹
بقیت. ----- ۳۴۱۹
بقیر. ----- ۳۴۱۹
بقیر. ----- ۳۴۱۹
بقیرة. ----- ۳۴۲۰
بقیری. ----- ۳۴۲۰
بقیس. ----- ۳۴۲۰
بقیع. ----- ۳۴۲۰

بقیع. ----- ۳۴۲۰
بقیع. ----- ۳۴۲۰
بقیع. ----- ۳۴۲۰
بقیع الخبجبهٔ. ----- ۳۴۲۱
بقیع الخیل. ----- ۳۴۲۱
بقیع الزبیر. ----- ۳۴۲۱
بقیع الغرقد. ----- ۳۴۲۱
بقیل. ----- ۳۴۲۱
بقیلهٔ. ----- ۳۴۲۱
بقیلهٔ. ----- ۳۴۲۱
بقیهٔ. ----- ۳۴۲۱
بقیه. ----- ۳۴۲۲
بک. ----- ۳۴۲۲
بک. ----- ۳۴۲۲
بک. ----- ۳۴۲۳
بک. ----- ۳۴۲۳
بک. ----- ۳۴۲۳
بک. ----- ۳۴۲۳
بکا. ----- ۳۴۲۳
بکا. ----- ۳۴۲۳
بکاء . ----- ۳۴۲۴
بکاء . ----- ۳۴۲۴
بکاء . ----- ۳۴۲۴
بکاء . ----- ۳۴۲۴

بکاء . ----- ۳۴۲۴
بکاء . ----- ۳۴۲۴
بکاءة. ----- ۳۴۲۴
بکاءة. ----- ۳۴۲۴
بکاباد. ----- ۳۴۲۴
بکابک. ----- ۳۴۲۵
بکار. ----- ۳۴۲۵
بکار. ----- ۳۴۲۵
بکار. ----- ۳۴۲۵
بکار. ----- ۳۴۲۵
بکار. ----- ۳۴۲۵
بکار آب بودن. ----- ۳۴۲۵
بکارآمد. ----- ۳۴۲۶
بکارآمدگی. ----- ۳۴۲۶
بکار آمدن. ----- ۳۴۲۶
بکارآمده. ----- ۳۴۲۶
بکار آوردن. ----- ۳۴۲۶
بکارآورنده. ----- ۳۴۲۷
بکار انداختن. ----- ۳۴۲۷
بکار بردن. ----- ۳۴۲۷
بکار بستن. ----- ۳۴۲۷
بکاربن قتیبه. ----- ۳۴۲۷
بکار بودن. ----- ۳۴۲۷
بکارت. ----- ۳۴۲۷

بکار خواستن. ----- ۳۴۲۸
بکار داشتن. ----- ۳۴۲۸
بکارداشته. ----- ۳۴۲۸
بکار رفتن. ----- ۳۴۲۸
بکار زدن. ----- ۳۴۲۸
بکار شدن. ----- ۳۴۲۸
بکار گماشتن. ----- ۳۴۲۸
بکارهٔ. ----- ۳۴۲۹
بکارهٔ. ----- ۳۴۲۹
بکاری. ----- ۳۴۲۹
بکاریدن. ----- ۳۴۲۹
بکاس. ----- ۳۴۲۹
بکاسه و نمک محتاج شدن. ----- ۳۴۲۹
بکاشتن. ----- ۳۴۲۹
بکاض. ----- ۳۴۲۹
بکاغذ بردن. ----- ۳۴۲۹
بکافتن. ----- ۳۴۳۰
بکافیدن. ----- ۳۴۳۰
بکال. ----- ۳۴۳۰
بکال. ----- ۳۴۳۰
بکالهٔ. ----- ۳۴۳۰
بکالی. ----- ۳۴۳۰
بکالیدن. ----- ۳۴۳۰
بکام. ----- ۳۴۳۰

بکامت. ----- ۳۴۳۱
بکامهٔ. ----- ۳۴۳۱
بکان. ----- ۳۴۳۱
بکان. ----- ۳۴۳۱
بکانکت. ----- ۳۴۳۱
بکاول. ----- ۳۴۳۱
بکاول. ----- ۳۴۳۲
بکاولی. ----- ۳۴۳۲
بکاویدن. ----- ۳۴۳۲
بکاهٔ. ----- ۳۴۳۲
بکاهٔ. ----- ۳۴۳۲
بکاهٔ. ----- ۳۴۳۲
بکایا. ----- ۳۴۳۲
بکاین. ----- ۳۴۳۲
بکایی. ----- ۳۴۳۲
بک ء . ----- ۳۴۳۲
بک ء . ----- ۳۴۳۳
بکباک. ----- ۳۴۳۳
بکبر. ----- ۳۴۳۳
بکبرهٔ. ----- ۳۴۳۳
بکبکهٔ. ----- ۳۴۳۳
بکبکه. ----- ۳۴۳۳
بکپاسا. ----- ۳۴۳۳
بک پولاد. ----- ۳۴۳۴

بکت. ----- ۳۴۳۴
بکت. ----- ۳۴۳۴
بکتاش. ----- ۳۴۳۴
بکتاش. ----- ۳۴۳۴
بکتاش. ----- ۳۴۳۴
بکتاش. ----- ۳۴۳۴
بکتاش. ----- ۳۴۳۴
بکتاش. ----- ۳۴۳۵
بکتاش. ----- ۳۴۳۵
بکتاشی. ----- ۳۴۳۵
بکتاشیه. ----- ۳۴۳۵
بکتانوش. ----- ۳۴۳۵
بکتر. ----- ۳۴۳۵
بکتر. ----- ۳۴۳۵
بکترپوش. ----- ۳۴۳۵
بکتری. ----- ۳۴۳۶
بکتغدی. ----- ۳۴۳۶
بکتوزن. ----- ۳۴۳۶
بکتوسان. ----- ۳۴۳۶
بکثرت. ----- ۳۴۳۶
بکجا. ----- ۳۴۳۶
بکخا. ----- ۳۴۳۶
بکخیان. ----- ۳۴۳۷
بکخیان. ----- ۳۴۳۷

بکر. ----- ۳۴۳۷
بکر. ----- ۳۴۳۷
بکر. ----- ۳۴۳۷
بکر. ----- ۳۴۳۸
بکر. ----- ۳۴۳۹
بکر. ----- ۳۴۳۹
بکر. ----- ۳۴۳۹
بکر. ----- ۳۴۳۹
بکر. ----- ۳۴۳۹
بکر. ----- ۳۴۳۹
بکرآباد. ----- ۳۴۳۹
بکرآباد. ----- ۳۴۳۹
بکرآباد. ----- ۳۴۴۰
بکرآباد. ----- ۳۴۴۰
بکرآبادی. ----- ۳۴۴۰
بکرات. ----- ۳۴۴۰
بکرات. ----- ۳۴۴۰
بکران. ----- ۳۴۴۰
بکران. ----- ۳۴۴۰
بکران. ----- ۳۴۴۱
بکران. ----- ۳۴۴۱
بکران. ----- ۳۴۴۱
بکران. ----- ۳۴۴۱
بکراوی. ----- ۳۴۴۱

بکراهت. ----- ۳۴۴۱
بکراهی. ----- ۳۴۴۱
بکرایی. ----- ۳۴۴۱
بکربیک زمکان. ----- ۳۴۴۲
بکرد. ----- ۳۴۴۲
بکردن. ----- ۳۴۴۲
بکردی. ----- ۳۴۴۲
بکروی. ----- ۳۴۴۲
بکرهٔ. ----- ۳۴۴۲
بکرهٔ. ----- ۳۴۴۳
بکرهٔ. ----- ۳۴۴۳
بکرهٔ. ----- ۳۴۴۳
بکره. ----- ۳۴۴۳
بکره. ----- ۳۴۴۳
بکرهی. ----- ۳۴۴۳
بکری. ----- ۳۴۴۳
بکری. ----- ۳۴۴۴
بکری. ----- ۳۴۴۴
بکزادگی. ----- ۳۴۴۴
بکزاده. ----- ۳۴۴۴
بکس. ----- ۳۴۴۴
بکس. ----- ۳۴۴۴
بکسستن. ----- ۳۴۴۴
بکسلیدن. ----- ۳۴۴۴

بکسمات. ----- ۳۴۴۴
بکسهٔ. ----- ۳۴۴۵
بکسه. ----- ۳۴۴۵
بکش. ----- ۳۴۴۵
بکش. ----- ۳۴۴۵
بکش. ----- ۳۴۴۵
بکشتن. ----- ۳۴۴۵
بکشتن فرمودن. ----- ۳۴۴۵
بکش دودانگه بالا. ----- ۳۴۴۶
بکش دودانگه پایین. ----- ۳۴۴۶
بکشه. ----- ۳۴۴۶
بکشیدن. ----- ۳۴۴۶
بکع. ----- ۳۴۴۶
بکف آوردن. ----- ۳۴۴۶
بکف داشتن. ----- ۳۴۴۷
بکف گرفتن. ----- ۳۴۴۷
بکک. ----- ۳۴۴۷
بکل. ----- ۳۴۴۷
بکل. ----- ۳۴۴۷
بکلر. ----- ۳۴۴۷
بک لک. ----- ۳۴۴۷
بکلهٔ. ----- ۳۴۴۷
بکله. ----- ۳۴۴۸
بکلی. ----- ۳۴۴۸

بکم. ----- ۳۴۴۸
بکم. ----- ۳۴۴۸
بکم. ----- ۳۴۴۸
بکم. ----- ۳۴۴۸
بکماء . ----- ۳۴۴۸
بکمار. ----- ۳۴۴۹
بکماز. ----- ۳۴۴۹
بکماز کردن. ----- ۳۴۴۹
بکمال. ----- ۳۴۴۹
بکمان. ----- ۳۴۴۹
بکندی. ----- ۳۴۴۹
بکنک. ----- ۳۴۴۹
بکن کردن. ----- ۳۴۴۹
بکنی. ----- ۳۴۴۹
بکوء . ----- ۳۴۵۰
بکور. ----- ۳۴۵۰
بکور. ----- ۳۴۵۰
بکوریهٔ. ----- ۳۴۵۰
بکوس. ----- ۳۴۵۰
بکوک. ----- ۳۴۵۰
بک و لک. ----- ۳۴۵۰
بکونک. ----- ۳۴۵۱
بکونه. ----- ۳۴۵۱
بکهٔ. ----- ۳۴۵۱

بکهٔ ----- ۳۴۵۱
بکه ----- ۳۴۵۱
بکهان ----- ۳۴۵۱
بکهوجتان ----- ۳۴۵۱
بکی ----- ۳۴۵۲
بکی ----- ۳۴۵۲
بکی ----- ۳۴۵۲
بکی ----- ۳۴۵۲
بکیاسا ----- ۳۴۵۲
بکیان ----- ۳۴۵۲
بکی ء . ----- ۳۴۵۲
بکیت ----- ۳۴۵۲
بکیره ----- ۳۴۵۲
بکیشه ----- ۳۴۵۳
بکیک ----- ۳۴۵۳
بکیل ----- ۳۴۵۳
بکیلهٔ ----- ۳۴۵۳
بکیم ----- ۳۴۵۳
بکیهٔ ----- ۳۴۵۳
بگ ----- ۳۴۵۳
بگاره ----- ۳۴۵۴
بگان ----- ۳۴۵۴
بگان ----- ۳۴۵۴
بگاول ----- ۳۴۵۴

بگاه. ----- ۳۴۵۴
بگتاش. ----- ۳۴۵۴
بگتاش آباد. ----- ۳۴۵۵
بگتر. ----- ۳۴۵۵
بگترپوش. ----- ۳۴۵۵
بگتری. ----- ۳۴۵۵
بگ دانه. ----- ۳۴۵۵
بگدلی. ----- ۳۴۵۵
بگده. ----- ۳۴۵۶
بگرد. ----- ۳۴۵۶
بگرد آوردن. ----- ۳۴۵۶
بگرس. ----- ۳۴۵۶
بگزاده. ----- ۳۴۵۶
بگسی. ----- ۳۴۵۶
بگشان. ----- ۳۴۵۶
بگشتن. ----- ۳۴۵۶
بگشن آمدن. ----- ۳۴۵۷
بگلر. ----- ۳۴۵۷
بگلر. ----- ۳۴۵۷
بگلربک. ----- ۳۴۵۷
بگلربیگی. ----- ۳۴۵۷
بگل گرفتن. ----- ۳۴۵۷
بگلیک. ----- ۳۴۵۷
بگم. ----- ۳۴۵۷

بگم. ----- ۳۴۵۸
بگم. ----- ۳۴۵۸
بگم آقا. ----- ۳۴۵۸
بگمار. ----- ۳۴۵۸
بگماز. ----- ۳۴۵۸
بگماز کردن. ----- ۳۴۵۹
بگمان افتادن. ----- ۳۴۵۹
بگمان افکندن. ----- ۳۴۵۹
بگنائی. ----- ۳۴۵۹
بگند. ----- ۳۴۵۹
بگنگ. ----- ۳۴۵۹
بگنی. ----- ۳۴۵۹
بگو. ----- ۳۴۶۰
بگومگو. ----- ۳۴۶۰
بگومگو کردن. ----- ۳۴۶۰
بگونیا. ----- ۳۴۶۰
بگه. ----- ۳۴۶۰
بگهان. ----- ۳۴۶۰
بگهتر. ----- ۳۴۶۰
بگه جان. ----- ۳۴۶۰
بگیارق. ----- ۳۴۶۰
بگیر. ----- ۳۴۶۱
بگیربگیر. ----- ۳۴۶۱
بگیر و ببند. ----- ۳۴۶۱

بل. ----- ۳۴۶۱
بل. ----- ۳۴۶۱
بل. ----- ۳۴۶۱
بل. ----- ۳۴۶۲
بل. ----- ۳۴۶۲
بل. ----- ۳۴۶۳
بل. ----- ۳۴۶۳
بل. ----- ۳۴۶۳
بل. ----- ۳۴۶۳
بل. ----- ۳۴۶۴
بل. ----- ۳۴۶۴
بل. ----- ۳۴۶۴
بل. ----- ۳۴۶۴
بل. ----- ۳۴۶۵
بل. ----- ۳۴۶۵
بل. ----- ۳۴۶۵
بل. ----- ۳۴۶۶
بل. ----- ۳۴۶۶
بلا. ----- ۳۴۶۶
بلا. ----- ۳۴۶۹
بلاء . ----- ۳۴۷۰
بلاء . ----- ۳۴۷۰
بلاء . ----- ۳۴۷۱
بلاءاودی. ----- ۳۴۷۱

بلااثر. ----- ۳۴۷۱
بلااجر. ----- ۳۴۷۱
بلائخ. ----- ۳۴۷۱
بلاارادهٔ. ----- ۳۴۷۱
بلااستثناء . ----- ۳۴۷۱
بلااستفادهٔ. ----- ۳۴۷۱
بلائق. ----- ۳۴۷۱
بلاانتظار. ----- ۳۴۷۱
بلاانقطاع. ----- ۳۴۷۲
بلاانگیز. ----- ۳۴۷۲
بلاانگیزی. ----- ۳۴۷۲
بلائی. ----- ۳۴۷۲
بلاباد. ----- ۳۴۷۲
بلاباذ. ----- ۳۴۷۲
بلابالا. ----- ۳۴۷۲
بلابرهان. ----- ۳۴۷۲
بلابس. ----- ۳۴۷۲
بلابل. ----- ۳۴۷۳
بلابل. ----- ۳۴۷۳
بلابه. ----- ۳۴۷۳
بلابه. ----- ۳۴۷۳
بلابه کار. ----- ۳۴۷۳
بلابیل. ----- ۳۴۷۳
بلاپرورد. ----- ۳۴۷۳

بلاپرورده. ----- ۳۴۷۳
بلاتأخیر. ----- ۳۴۷۳
بلاتأمل. ----- ۳۴۷۴
بلاتحاشی. ----- ۳۴۷۴
بلاتردید. ----- ۳۴۷۴
بلاتشبیه. ----- ۳۴۷۴
بلاتشخیص. ----- ۳۴۷۴
بلاتصور. ----- ۳۴۷۴
بلاتعجب. ----- ۳۴۷۴
بلاتفاوت. ----- ۳۴۷۴
بلاتکلیف. ----- ۳۴۷۵
بلاتکلیفی. ----- ۳۴۷۵
بلاتگین. ----- ۳۴۷۵
بلاتوقف. ----- ۳۴۷۵
بلاتهٔ. ----- ۳۴۷۵
بلاثق. ----- ۳۴۷۵
بلاثق. ----- ۳۴۷۵
بلاثیق. ----- ۳۴۷۵
بلاج. ----- ۳۴۷۶
بلاج. ----- ۳۴۷۶
بلاجرح. ----- ۳۴۷۶
بلاجو. ----- ۳۴۷۶
بلاجواب. ----- ۳۴۷۶
بلاجور. ----- ۳۴۷۶

بلاجوی. ----- ۳۴۷۶
بلاجهت. ----- ۳۴۷۶
بلاچین. ----- ۳۴۷۷
بلاحد. ----- ۳۴۷۷
بلاخ. ----- ۳۴۷۷
بلاخ. ----- ۳۴۷۷
بلا خاستن. ----- ۳۴۷۷
بلاخلاف. ----- ۳۴۷۷
بلاخوار. ----- ۳۴۷۷
بلا خواستن. ----- ۳۴۷۷
بلاخواه. ----- ۳۴۷۷
بلاخورده. ----- ۳۴۷۸
بلاخیهٔ. ----- ۳۴۷۸
بلاد. ----- ۳۴۷۸
بلاد. ----- ۳۴۷۸
بلاد. ----- ۳۴۷۸
بلاد. ----- ۳۴۷۸
بلادافع. ----- ۳۴۸۰
بلادان. ----- ۳۴۸۰
بلادانه. ----- ۳۴۸۰
بلادانه. ----- ۳۴۸۰
بلادت. ----- ۳۴۸۰
بلادر. ----- ۳۴۸۱
بلادرجان. ----- ۳۴۸۱

بلادرنگ. ----- ۳۴۸۱
بلادری. ----- ۳۴۸۲
بلادفاع. ----- ۳۴۸۲
بلاد مطلب. ----- ۳۴۸۲
بلادن. ----- ۳۴۸۲
بلادنا. ----- ۳۴۸۲
بلادور. ----- ۳۴۸۳
بلادور. ----- ۳۴۸۳
بلادون. ----- ۳۴۸۳
بلادهٔ. ----- ۳۴۸۳
بلادهٔ. ----- ۳۴۸۳
بلاده. ----- ۳۴۸۳
بلاده. ----- ۳۴۸۳
بلا دیدن. ----- ۳۴۸۳
بلادیده. ----- ۳۴۸۴
بلادیوس. ----- ۳۴۸۴
بلاذر. ----- ۳۴۸۴
بلاذری. ----- ۳۴۸۴
بلاذریان. ----- ۳۴۸۴
بلاذیوس. ----- ۳۴۸۴
بلار. ----- ۳۴۸۴
بلار. ----- ۳۴۸۵
بلارج. ----- ۳۴۸۵
بلا رسیدن. ----- ۳۴۸۵

بلارسیده. ----- ۳۴۸۵
بلارک. ----- ۳۴۸۵
بلارمه. ----- ۳۴۸۶
بلارهٔ. ----- ۳۴۸۶
بلاری. ----- ۳۴۸۶
بلا ریختن. ----- ۳۴۸۶
بلاز. ----- ۳۴۸۶
بلئز. ----- ۳۴۸۶
بلازاهٔ. ----- ۳۴۸۶
بلازده. ----- ۳۴۸۷
بلازگرد. ----- ۳۴۸۷
بلازهٔ. ----- ۳۴۸۷
بلازی. ----- ۳۴۸۷
بلاژ. ----- ۳۴۸۷
بلاس. ----- ۳۴۸۷
بلاس. ----- ۳۴۸۷
بلاس. ----- ۳۴۸۸
بلاس. ----- ۳۴۸۸
بلاس. ----- ۳۴۸۸
بلاس. ----- ۳۴۸۸
بلاس آباد. ----- ۳۴۸۸
بلاساغون. ----- ۳۴۸۸
بلاساغونی. ----- ۳۴۸۹
بلاساقون. ----- ۳۴۸۹

بلاسبب. ----- ۳۴۸۹
بلاستس. ----- ۳۴۸۹
بلاسجین. ----- ۳۴۸۹
بلاسفین. ----- ۳۴۸۹
بلاسقیس. ----- ۳۴۸۹
بلاسکرد. ----- ۳۴۹۰
بلاسیدن. ----- ۳۴۹۰
بلاسیوس. ----- ۳۴۹۰
بلاش. ----- ۳۴۹۰
بلاش. ----- ۳۴۹۰
بلاش. ----- ۳۴۹۰
بلاش. ----- ۳۴۹۰
بلاشان. ----- ۳۴۹۰
بلاشان. ----- ۳۴۹۱
بلاشان. ----- ۳۴۹۱
بلاشان. ----- ۳۴۹۱
بلاش اول. ----- ۳۴۹۱
بلاشبهۀ. ----- ۳۴۹۱
بلاش پنجم. ----- ۳۴۹۱
بلاشجرد. ----- ۳۴۹۲
بلاش چهارم. ----- ۳۴۹۲
بلاش دوم. ----- ۳۴۹۲
بلاشرط. ----- ۳۴۹۲
بلاش سوم. ----- ۳۴۹۲

بلاشق. ----- ۳۴۹۳
بلاشک. ----- ۳۴۹۳
بلاشکر. ----- ۳۴۹۳
بلاشگرد. ----- ۳۴۹۳
بلاص. ----- ۳۴۹۳
بلاصهٔ. ----- ۳۴۹۳
بلاصی. ----- ۳۴۹۳
بلاط. ----- ۳۴۹۳
بلاط. ----- ۳۴۹۴
بلاط. ----- ۳۴۹۴
بلاطائل. ----- ۳۴۹۴
بلاط الشهدا. ----- ۳۴۹۴
بلاطح. ----- ۳۴۹۴
بلاطنس. ----- ۳۴۹۴
بلاطهٔ. ----- ۳۴۹۵
بلاطی. ----- ۳۴۹۵
بلاع. ----- ۳۴۹۵
بلاعق. ----- ۳۴۹۵
بلاعقب. ----- ۳۴۹۵
بلاعم. ----- ۳۴۹۵
بلاعوض. ----- ۳۴۹۵
بلاعهٔ. ----- ۳۴۹۵
بلاعیم. ----- ۳۴۹۶
بلاغ. ----- ۳۴۹۶

بلاغ. ----- ۳۴۹۶
بلاغ. ----- ۳۴۹۶
بلاغ. ----- ۳۴۹۶
بلاغ. ----- ۳۴۹۷
بلاغات. ----- ۳۴۹۷
بلاغت. ----- ۳۴۹۷
بلاغت کردن. ----- ۳۴۹۸
بلاغم. ----- ۳۴۹۸
بلاغن. ----- ۳۴۹۸
بلاغنه. ----- ۳۴۹۸
بلاغور. ----- ۳۴۹۸
بلاغهٔ. ----- ۳۴۹۸
بلاغی. ----- ۳۴۹۸
بلاغی. ----- ۳۴۹۹
بلاغی. ----- ۳۴۹۹
بلاغی. ----- ۳۴۹۹
بلاغی. ----- ۳۴۹۹
بلاغی. ----- ۳۴۹۹
بلاغیهٔ. ----- ۳۴۹۹
بلافاصلهٔ. ----- ۳۴۹۹
بلافایدهٔ. ----- ۳۴۹۹
بلافصل. ----- ۳۵۰۰
بلاق. ----- ۳۵۰۰
بلاق. ----- ۳۵۰۰

بلاقع. ----- ۳۵۰۰
بلاقیان. ----- ۳۵۰۰
بلاقید. ----- ۳۵۰۰
بلاک. ----- ۳۵۰۰
بلاکث. ----- ۳۵۰۰
بلا کردن. ----- ۳۵۰۱
بلاکش. ----- ۳۵۰۱
بلاکشی. ----- ۳۵۰۱
بلا کشیدن. ----- ۳۵۰۱
بلاکشیده. ----- ۳۵۰۱
بلاکلام. ----- ۳۵۰۱
بلاک مور. ----- ۳۵۰۱
بلاگردان. ----- ۳۵۰۲
بلا گرداندن. ----- ۳۵۰۲
بلاگرفته. ----- ۳۵۰۲
بلال. ----- ۳۵۰۲
بلال. ----- ۳۵۰۲
بلال. ----- ۳۵۰۲
بلال. ----- ۳۵۰۲
بلال. ----- ۳۵۰۳
بلال. ----- ۳۵۰۳
بُلال. ----- ۳۵۰۳
بلال. ----- ۳۵۰۳
بلال. ----- ۳۵۰۳

بلال. ----- ۳۵۰۳
بلال. ----- ۳۵۰۴
بلالام. ----- ۳۵۰۴
بلالانه. ----- ۳۵۰۴
بلالک. ----- ۳۵۰۴
بلالم. ----- ۳۵۰۵
بلالهٔ. ----- ۳۵۰۵
بلالهٔ. ----- ۳۵۰۵
بلالهٔ. ----- ۳۵۰۵
بلالی. ----- ۳۵۰۵
بلالی. ----- ۳۵۰۵
بلالیج. ----- ۳۵۰۵
بلالیر. ----- ۳۵۰۵
بلالیط. ----- ۳۵۰۵
بلالیط. ----- ۳۵۰۶
بلالیع. ----- ۳۵۰۶
بلالیق. ----- ۳۵۰۶
بلالیق. ----- ۳۵۰۶
بلالیهٔ. ----- ۳۵۰۶
بلام. ----- ۳۵۰۶
بلام. ----- ۳۵۰۶
بلاماجی. ----- ۳۵۰۶
بلاماجی. ----- ۳۵۰۶
بلامالک. ----- ۳۵۰۷

بلامانع. ----- ۳۵۰۷
بلامبلغ. ----- ۳۵۰۷
بلامتصدی. ----- ۳۵۰۷
بلامدار. ----- ۳۵۰۷
بلامعارض. ----- ۳۵۰۷
بلامقدمهٔ. ----- ۳۵۰۷
بلامنازع. ----- ۳۵۰۷
بلاموجب. ----- ۳۵۰۸
بلان. ----- ۳۵۰۸
بلان. ----- ۳۵۰۸
بلان. ----- ۳۵۰۸
بلان. ----- ۳۵۰۸
بلان. ----- ۳۵۰۸
بلانات. ----- ۳۵۰۸
بلانت. ----- ۳۵۰۸
بلانسبت. ----- ۳۵۰۹
بلانشار. ----- ۳۵۰۹
بلانصیب. ----- ۳۵۰۹
بلانکت. ----- ۳۵۰۹
بلانکی. ----- ۳۵۰۹
بلانوش. ----- ۳۵۰۹
بلانهٔ. ----- ۳۵۰۹
بلانه. ----- ۳۵۰۹
بلاوات. ----- ۳۵۱۰

بلاواتسکی. ----- ۳۵۱۰
بلاوارث. ----- ۳۵۱۰
بلاواسطهٔ. ----- ۳۵۱۰
بلاوصول. ----- ۳۵۱۰
بلاوه. ----- ۳۵۱۰
بلاوه گر. ----- ۳۵۱۰
بلاهت. ----- ۳۵۱۱
بلاهن. ----- ۳۵۱۱
بلاههٔ. ----- ۳۵۱۱
بلاههٔ. ----- ۳۵۱۱
بلاهی. ----- ۳۵۱۱
بلئی. ----- ۳۵۱۱
بلایا. ----- ۳۵۱۱
بلایگی. ----- ۳۵۱۱
بلایه. ----- ۳۵۱۲
بلایه زاده. ----- ۳۵۱۲
بلایه قز. ----- ۳۵۱۲
بلایه کار. ----- ۳۵۱۲
بلباس. ----- ۳۵۱۳
بلبال. ----- ۳۵۱۳
بلبال. ----- ۳۵۱۳
بلبال. ----- ۳۵۱۳
بلبالهٔ. ----- ۳۵۱۳
بلبان. ----- ۳۵۱۳

بلبان. ----- ۳۵۱۳
بلبان آباد. ----- ۳۵۱۳
بلبانی. ----- ۳۵۱۳
بلبد. ----- ۳۵۱۴
بلبر. ----- ۳۵۱۴
بلب رسیده. ----- ۳۵۱۴
بلبرینگ. ----- ۳۵۱۴
بلبس. ----- ۳۵۱۴
بلبشو. ----- ۳۵۱۴
بلبکه. ----- ۳۵۱۴
بلبل. ----- ۳۵۱۴
بلبل. ----- ۳۵۱۶
بلبل. ----- ۳۵۱۶
بلبل آسا. ----- ۳۵۱۶
بلبلانی. ----- ۳۵۱۶
بلبل چشم. ----- ۳۵۱۶
بلبل زبان. ----- ۳۵۱۷
بلبل زبانی کردن. ----- ۳۵۱۷
بلبلستان. ----- ۳۵۱۷
بلبل سخن. ----- ۳۵۱۷
بلبل شدن. ----- ۳۵۱۷
بلبل فغان. ----- ۳۵۱۷
بلبلک. ----- ۳۵۱۷
بلبل کردن. ----- ۳۵۱۷

بل بل کردن. ----- ۳۵۱۸
بلبل گشتن. ----- ۳۵۱۸
بلبل مزاج. ----- ۳۵۱۸
بلبل مزاجی. ----- ۳۵۱۸
بلبل نوا. ----- ۳۵۱۸
بلبلوئیه. ----- ۳۵۱۸
بلبلهٔ. ----- ۳۵۱۸
بلبلهٔ. ----- ۳۵۱۸
بلبلهٔ. ----- ۳۵۱۹
بلبلهٔ. ----- ۳۵۱۹
بلبلهٔ. ----- ۳۵۱۹
بلبله. ----- ۳۵۱۹
بلبله دار. ----- ۳۵۱۹
بلبله داری. ----- ۳۵۱۹
بلبله گردان. ----- ۳۵۲۰
بلبله گوش. ----- ۳۵۲۰
بلبلی. ----- ۳۵۲۰
بلبلی. ----- ۳۵۲۰
بلبلی. ----- ۳۵۲۰
بلبلی. ----- ۳۵۲۰
بلبلی. ----- ۳۵۲۰
بلبلی کردن. ----- ۳۵۲۰
بلبلی گوش. ----- ۳۵۲۱
بلبن. ----- ۳۵۲۱

بلبن. ----- ۳۵۲۱
بلبن. ----- ۳۵۲۱
بلبور. ----- ۳۵۲۱
بلبوس. ----- ۳۵۲۱
بلبوسا. ----- ۳۵۲۱
بلبول. ----- ۳۵۲۲
بلبیس. ----- ۳۵۲۲
بلبیسی. ----- ۳۵۲۲
بلت. ----- ۳۵۲۲
بلت. ----- ۳۵۲۲
بلت. ----- ۳۵۲۲
بلت. ----- ۳۵۲۲
بلتاۀ. ----- ۳۵۲۲
بلت النصر. ----- ۳۵۲۳
بلترک. ----- ۳۵۲۳
بلتشصر. ----- ۳۵۲۳
بلتع. ----- ۳۵۲۳
بلتعانی. ----- ۳۵۲۳
بلتعۀ. ----- ۳۵۲۳
بلتعی. ----- ۳۵۲۳
بلتم. ----- ۳۵۲۴
بلتیجه. ----- ۳۵۲۴
بلتیس. ----- ۳۵۲۴
بلث. ----- ۳۵۲۴

بلث. ----- ۳۵۲۴
بلثق. ----- ۳۵۲۴
بلثوق. ----- ۳۵۲۴
بلج. ----- ۳۵۲۴
بلج. ----- ۳۵۲۴
بلج. ----- ۳۵۲۵
بلج. ----- ۳۵۲۵
بلج. ----- ۳۵۲۵
بلج. ----- ۳۵۲۵
بلج. ----- ۳۵۲۵
بلج. ----- ۳۵۲۵
بلجاء . ----- ۳۵۲۵
بلجار. ----- ۳۵۲۵
بلجان. ----- ۳۵۲۶
بلجان. ----- ۳۵۲۶
بلجانی. ----- ۳۵۲۶
بلجرام. ----- ۳۵۲۶
بلجلج. ----- ۳۵۲۶
بلجم. ----- ۳۵۲۶
بلجمهٔ. ----- ۳۵۲۶
بلجهٔ. ----- ۳۵۲۶
بلجهٔ. ----- ۳۵۲۶
بلجی. ----- ۳۵۲۷
بلجیک. ----- ۳۵۲۷

بلچه سور. ----- ۳۵۲۷
بلح. ----- ۳۵۲۷
بلح. ----- ۳۵۲۷
بلح. ----- ۳۵۲۷
بلحات. ----- ۳۵۲۷
بلحارث. ----- ۳۵۲۸
بلحان. ----- ۳۵۲۸
بلحتهٔ. ----- ۳۵۲۸
بلحسن. ----- ۳۵۲۸
بلحلح. ----- ۳۵۲۸
بلحهٔ. ----- ۳۵۲۸
بلحهٔ. ----- ۳۵۲۸
بلحی. ----- ۳۵۲۸
بلحیات. ----- ۳۵۲۸
بلحیهٔ. ----- ۳۵۲۹
بلخ. ----- ۳۵۲۹
بلخ. ----- ۳۵۲۹
بلخ. ----- ۳۵۲۹
بلخ. ----- ۳۵۳۱
بلخ. ----- ۳۵۳۱
بلخ. ----- ۳۵۳۱
بلخاء . ----- ۳۵۳۱
بلخان. ----- ۳۵۳۱
بلخان. ----- ۳۵۳۱

بلخ بامی. ----- ۳۵۳۱
بلختهٔ. ----- ۳۵۳۱
بلخچ. ----- ۳۵۳۲
بلخش. ----- ۳۵۳۲
بلخشان. ----- ۳۵۳۲
بلخشیدن. ----- ۳۵۳۲
بلخص. ----- ۳۵۳۲
بلخم. ----- ۳۵۳۲
بلخمان. ----- ۳۵۳۲
بلخی. ----- ۳۵۳۲
بلخی. ----- ۳۵۳۳
بلخی. ----- ۳۵۳۳
بلخی. ----- ۳۵۳۳
بلخی. ----- ۳۵۳۳
بلخی. ----- ۳۵۳۳
بلخی. ----- ۳۵۳۳
بلخی. ----- ۳۵۳۳
بلخی. ----- ۳۵۳۴
بلخی. ----- ۳۵۳۴
بلخی. ----- ۳۵۳۴
بلخیهٔ. ----- ۳۵۳۴
بلخیه. ----- ۳۵۳۴
بلد. ----- ۳۵۳۴
بلد. ----- ۳۵۳۴
بلد. ----- ۳۵۳۵

بلد. ----- ۳۵۳۵
بلد. ----- ۳۵۳۶
بلد. ----- ۳۵۳۶
بلد. ----- ۳۵۳۶
بلد. ----- ۳۵۳۶
بلد. ----- ۳۵۳۶
بلد. ----- ۳۵۳۶
بلد. ----- ۳۵۳۶
بلداء . ----- ۳۵۳۶
بلداجی. ----- ۳۵۳۶
بل دادن. ----- ۳۵۳۷
بلدالامین. ----- ۳۵۳۷
بلدالحرام. ----- ۳۵۳۷
بلدام. ----- ۳۵۳۷
بلدامهٔ. ----- ۳۵۳۷
بلد امین. ----- ۳۵۳۷
بلدان. ----- ۳۵۳۷
بلدان. ----- ۳۵۳۷
بلدح. ----- ۳۵۳۷
بلدح. ----- ۳۵۳۸
بلدحهٔ. ----- ۳۵۳۸
بلدد. ----- ۳۵۳۸
بلد داشتن. ----- ۳۵۳۸
بلدرچین. ----- ۳۵۳۸

بلد شدن. ----- ۳۵۳۸
بلدم. ----- ۳۵۳۸
بلدمهٔ. ----- ۳۵۳۸
بلدود. ----- ۳۵۳۹
بلدهٔ. ----- ۳۵۳۹
بلدهٔ. ----- ۳۵۳۹
بلدهٔ. ----- ۳۵۴۰
بلدهٔ. ----- ۳۵۴۰
بلدهٔ. ----- ۳۵۴۰
بلدهٔ. ----- ۳۵۴۰
بلده. ----- ۳۵۴۰
بلده. ----- ۳۵۴۰
بلده. ----- ۳۵۴۰
بلده. ----- ۳۵۴۰
بلده. ----- ۳۵۴۱
بلدهٔ الاقبال. ----- ۳۵۴۱
بلدهء طیبه. ----- ۳۵۴۱
بلده کجور. ----- ۳۵۴۱
بلدی. ----- ۳۵۴۱
بلدی. ----- ۳۵۴۱
بلدی. ----- ۳۵۴۲
بلدی. ----- ۳۵۴۲
بلدیت. ----- ۳۵۴۲
بلدیه. ----- ۳۵۴۲

بلدیه. ----- ۳۵۴۲
بلذام. ----- ۳۵۴۲
بلذامهٔ. ----- ۳۵۴۲
بلذم. ----- ۳۵۴۲
بلرتو. ----- ۳۵۴۳
بلرقو. ----- ۳۵۴۳
بلرم. ----- ۳۵۴۳
بلریو. ----- ۳۵۴۳
بلز. ----- ۳۵۴۳
بلز. ----- ۳۵۴۳
بلژ. ----- ۳۵۴۳
بلژی. ----- ۳۵۴۳
بلژیک. ----- ۳۵۴۴
بلژیکی. ----- ۳۵۴۴
بلس. ----- ۳۵۴۴
بلس. ----- ۳۵۴۴
بلس. ----- ۳۵۴۴
بلس. ----- ۳۵۴۴
بلس. ----- ۳۵۴۴
بلس. ----- ۳۵۴۴
بلس. ----- ۳۵۴۵
بلس. ----- ۳۵۴۵
بلسام. ----- ۳۵۴۵
بلسان. ----- ۳۵۴۵

بلسان الماء . ----- ۳۵۴۶
بلسان راهب. ----- ۳۵۴۶
بلسبنه. ----- ۳۵۴۶
بلست. ----- ۳۵۴۶
بلست. ----- ۳۵۴۶
بلسفا. ----- ۳۵۴۶
بلسقی. ----- ۳۵۴۶
بلسک. ----- ۳۵۴۶
بلسک. ----- ۳۵۴۷
بلسک. ----- ۳۵۴۷
بلسک. ----- ۳۵۴۷
بلسکاء . ----- ۳۵۴۷
بلسکلهء امام جمعه. ----- ۳۵۴۷
بلسکلهء حاجی سیدابوالقاسم. ----- ۳۵۴۷
بلسکی. ----- ۳۵۴۷
بلسم. ----- ۳۵۴۸
بلسم مکی. ----- ۳۵۴۸
بلسمهٔ. ----- ۳۵۴۸
بلسن. ----- ۳۵۴۸
بلسنهٔ. ----- ۳۵۴۸
بلسون. ----- ۳۵۴۸
بلسهٔ. ----- ۳۵۴۸
بلسهٔ. ----- ۳۵۴۸
بلش. ----- ۳۵۴۹

بلشان. ----- ۳۵۴۹
بلشت. ----- ۳۵۴۹
بلشر. ----- ۳۵۴۹
بلشصر. ----- ۳۵۴۹
بلشک. ----- ۳۵۴۹
بلشکر. ----- ۳۵۴۹
بلشکهٔ. ----- ۳۵۴۹
بلشند. ----- ۳۵۴۹
بلشون. ----- ۳۵۴۹
بلشویسم. ----- ۳۵۵۰
بلشویک. ----- ۳۵۵۰
بل شیرین. ----- ۳۵۵۰
بلص. ----- ۳۵۵۰
بلصام. ----- ۳۵۵۰
بلصمهٔ. ----- ۳۵۵۰
بلصو. ----- ۳۵۵۰
بلصوص. ----- ۳۵۵۰
بلصوهٔ. ----- ۳۵۵۰
بلصهٔ. ----- ۳۵۵۰
بلصی. ----- ۳۵۵۱
بلط. ----- ۳۵۵۱
بلط. ----- ۳۵۵۱
بلط. ----- ۳۵۵۱
بلط. ----- ۳۵۵۱

بلطائف الحيل. ----- ۳۵۵۱
بلطاس. ----- ۳۵۵۱
بلطاسيهٔ. ----- ۳۵۵۱
بلطاق. ----- ۳۵۵۱
بلطان. ----- ۳۵۵۲
بلطاون. ----- ۳۵۵۲
بلطحهٔ. ----- ۳۵۵۲
بلطشصر. ----- ۳۵۵۲
بلطف. ----- ۳۵۵۲
بلطهٔ. ----- ۳۵۵۲
بلطى. ----- ۳۵۵۲
بلع. ----- ۳۵۵۲
بلع. ----- ۳۵۵۳
بلع. ----- ۳۵۵۳
بلع. ----- ۳۵۵۳
بلعاء . ----- ۳۵۵۳
بلعام. ----- ۳۵۵۳
بلعان. ----- ۳۵۵۳
بلعبيدن. ----- ۳۵۵۳
بلعبيس. ----- ۳۵۵۴
بلعت كردن. ----- ۳۵۵۴
بلعته. ----- ۳۵۵۴
بلعث. ----- ۳۵۵۴
بلعثهٔ. ----- ۳۵۵۴

بلعثة. ----- ۳۵۵۴
بلعجب. ----- ۳۵۵۴
بلعجب بازی. ----- ۳۵۵۴
بلعجب وار. ----- ۳۵۵۵
بلعجبی. ----- ۳۵۵۵
بلعرب. ----- ۳۵۵۵
بلعرب. ----- ۳۵۵۵
بلعس. ----- ۳۵۵۵
بلعص. ----- ۳۵۵۵
بلعق. ----- ۳۵۵۵
بلعک. ----- ۳۵۵۵
بلع کردن. ----- ۳۵۵۶
بلعکة. ----- ۳۵۵۶
بلعلع. ----- ۳۵۵۶
بلعم. ----- ۳۵۵۶
بلعم. ----- ۳۵۵۶
بلعم. ----- ۳۵۵۶
بلعم. ----- ۳۵۵۶
بلعم. ----- ۳۵۵۶
بلعمان. ----- ۳۵۵۷
بلعم باعور. ----- ۳۵۵۷
بلعمة. ----- ۳۵۵۷
بلعمی. ----- ۳۵۵۷
بلعمی. ----- ۳۵۵۷

بلعمیان. ----- ۳۵۵۸
بلعنبر. ----- ۳۵۵۸
بلعنده. ----- ۳۵۵۸
بلعوس. ----- ۳۵۵۸
بلعوم. ----- ۳۵۵۸
بلعهٔ. ----- ۳۵۵۸
بلعهٔ. ----- ۳۵۵۸
بلعی. ----- ۳۵۵۸
بلعیدن. ----- ۳۵۵۹
بلعیدنی. ----- ۳۵۵۹
بلعیده. ----- ۳۵۵۹
بلغ. ----- ۳۵۵۹
بلغ. ----- ۳۵۵۹
بلغ. ----- ۳۵۵۹
بلغ. ----- ۳۵۵۹
بلغ. ----- ۳۵۶۰
بلغا. ----- ۳۵۶۰
بلغاء . ----- ۳۵۶۰
بلغار. ----- ۳۵۶۰
بلغار. ----- ۳۵۶۰
بلغار اندرونی. ----- ۳۵۶۱
بلغارستان. ----- ۳۵۶۱
بلغاری. ----- ۳۵۶۲
بلغاق. ----- ۳۵۶۲

بلغاق افتادن. ----- ۳۵۶۲
بلغاق کردن. ----- ۳۵۶۲
بلغاق نهادن. ----- ۳۵۶۲
بلغاک. ----- ۳۵۶۲
بلغاکی. ----- ۳۵۶۲
بلغان. ----- ۳۵۶۳
بلغان. ----- ۳۵۶۳
بلغ السیل زباه. ----- ۳۵۶۳
بلغ الطاقهٔ. ----- ۳۵۶۳
بلغبر. ----- ۳۵۶۳
بلغ بلغ جوشیدن. ----- ۳۵۶۳
بلغت الحلقوم. ----- ۳۵۶۳
بلغد. ----- ۳۵۶۳
بلغده. ----- ۳۵۶۴
بلغده. ----- ۳۵۶۴
بلغر. ----- ۳۵۶۴
بلغر. ----- ۳۵۶۴
بلغراد. ----- ۳۵۶۴
بلغس. ----- ۳۵۶۴
بلغست. ----- ۳۵۶۴
بلغشنه. ----- ۳۵۶۴
بلغم. ----- ۳۵۶۵
بلغمانی. ----- ۳۵۶۵
بلغمی. ----- ۳۵۶۵

بلغمیهٔ. ----- ۳۵۶۵
بلغن. ----- ۳۵۶۵
بلغنائم. ----- ۳۵۶۵
بلغند. ----- ۳۵۶۶
بلغندر. ----- ۳۵۶۶
بلغندر. ----- ۳۵۶۶
بلغندر. ----- ۳۵۶۶
بلغنده. ----- ۳۵۶۶
بلغنده. ----- ۳۵۶۶
بلغور. ----- ۳۵۶۶
بلغور. ----- ۳۵۶۷
بلغوربا. ----- ۳۵۶۷
بلغورشیر. ----- ۳۵۶۷
بلغور کردن. ----- ۳۵۶۷
بلغوروا. ----- ۳۵۶۷
بلغوظهٔ. ----- ۳۵۶۷
بلغونه. ----- ۳۵۶۷
بلغهٔ. ----- ۳۵۶۸
بلغهٔ. ----- ۳۵۶۸
بلغهٔ. ----- ۳۵۶۸
بلغهٔ. ----- ۳۵۶۸
بلغهٔ. ----- ۳۵۶۸
بلغه الله أقصی مرتاده. ----- ۳۵۶۸
بلغی. ----- ۳۵۶۹

بلغین. ----- ۳۵۶۹
بلف. ----- ۳۵۶۹
بلفاریت. ----- ۳۵۶۹
بلفاست. ----- ۳۵۶۹
بلفتوح. ----- ۳۵۶۹
بلفختن. ----- ۳۵۶۹
بلفرج. ----- ۳۵۶۹
بلفرخج. ----- ۳۵۶۹
بلف زدن. ----- ۳۵۷۰
بلفضائل. ----- ۳۵۷۰
بلفضل. ----- ۳۵۷۰
بلفضول. ----- ۳۵۷۰
بلفقیه. ----- ۳۵۷۰
بلفور. ----- ۳۵۷۰
بلفه تیمور. ----- ۳۵۷۰
بلفیقی. ----- ۳۵۷۰
بلق. ----- ۳۵۷۱
بلق. ----- ۳۵۷۱
بلق. ----- ۳۵۷۱
بلق. ----- ۳۵۷۱
بلق. ----- ۳۵۷۱
بلق. ----- ۳۵۷۲
بلق. ----- ۳۵۷۲
بلق. ----- ۳۵۷۲

بلق آب. ----- ۳۵۷۲
بلقاء . ----- ۳۵۷۲
بلقاء . ----- ۳۵۷۲
بلقائی. ----- ۳۵۷۲
بلقاباد. ----- ۳۵۷۲
بلقاسم. ----- ۳۵۷۳
بلقان. ----- ۳۵۷۳
بلقان آباد. ----- ۳۵۷۳
بلقان بالا. ----- ۳۵۷۳
بلقان پایین. ----- ۳۵۷۳
بلقاوی. ----- ۳۵۷۳
بلقدر. ----- ۳۵۷۳
بلقشه. ----- ۳۵۷۳
بلقط. ----- ۳۵۷۳
بلقع. ----- ۳۵۷۴
بلقعهٔ. ----- ۳۵۷۴
بلقعهٔ. ----- ۳۵۷۴
بلقعی. ----- ۳۵۷۴
بلقک. ----- ۳۵۷۴
بلقندر. ----- ۳۵۷۴
بلقندر. ----- ۳۵۷۴
بلقور. ----- ۳۵۷۵
بلقوط. ----- ۳۵۷۵
بلقهٔ. ----- ۳۵۷۵

بلقی. ----- ۳۵۷۵
بلقیس. ----- ۳۵۷۵
بلقیس آباد. ----- ۳۵۷۶
بلقیس صغری. ----- ۳۵۷۶
بلقیطاس. ----- ۳۵۷۶
بلقینهٔ. ----- ۳۵۷۶
بلقینی. ----- ۳۵۷۶
بلقینی. ----- ۳۵۷۶
بلک. ----- ۳۵۷۷
بلک. ----- ۳۵۷۷
بلک. ----- ۳۵۷۷
بلک. ----- ۳۵۷۷
بلک. ----- ۳۵۷۷
بلک. ----- ۳۵۷۷
بلک. ----- ۳۵۷۷
بلک. ----- ۳۵۷۸
بلک. ----- ۳۵۷۸
بلکا. ----- ۳۵۷۸
بلکاتگین. ----- ۳۵۷۸
بلکاتگین. ----- ۳۵۷۸
بلکامه. ----- ۳۵۷۸
بلکباشی. ----- ۳۵۷۸
بلکثهٔ. ----- ۳۵۷۸
بلک خوردن. ----- ۳۵۷۹

بلکر. ----- ۳۵۷۹
بل کردن. ----- ۳۵۷۹
بلکس. ----- ۳۵۷۹
بلکعهٔ. ----- ۳۵۷۹
بلکفت. ----- ۳۵۷۹
بلکفته. ----- ۳۵۷۹
بلکفد. ----- ۳۵۷۹
بلکفده. ----- ۳۵۷۹
بلکفه. ----- ۳۵۸۰
بلکک. ----- ۳۵۸۰
بلکل. ----- ۳۵۸۰
بلکن. ----- ۳۵۸۰
بلکنجک. ----- ۳۵۸۰
بلکند. ----- ۳۵۸۰
بلکه. ----- ۳۵۸۰
بلکه. ----- ۳۵۸۱
بلکه. ----- ۳۵۸۱
بلکی. ----- ۳۵۸۱
بلکیان. ----- ۳۵۸۱
بلکیانی. ----- ۳۵۸۲
بلکین. ----- ۳۵۸۲
بلکین. ----- ۳۵۸۲
بلکین. ----- ۳۵۸۲
بلگ. ----- ۳۵۸۲

بلگا. ----- ۳۵۸۲
بلگراد. ----- ۳۵۸۲
بلگرام. ----- ۳۵۸۲
بلگرامی. ----- ۳۵۸۳
بلگرامی. ----- ۳۵۸۳
بلگرامی. ----- ۳۵۸۳
بل گرفتن. ----- ۳۵۸۳
بلگشیر. ----- ۳۵۸۳
بلگل. ----- ۳۵۸۳
بلگم. ----- ۳۵۸۳
بلگن. ----- ۳۵۸۴
بلگنجک. ----- ۳۵۸۴
بلگور. ----- ۳۵۸۴
بلگه. ----- ۳۵۸۴
بل گیری. ----- ۳۵۸۴
بلل. ----- ۳۵۸۴
بلل. ----- ۳۵۸۴
بلل. ----- ۳۵۸۴
بلل. ----- ۳۵۸۵
بللاة. ----- ۳۵۸۵
بللة. ----- ۳۵۸۵
بللة. ----- ۳۵۸۵
بلم. ----- ۳۵۸۵
بلم. ----- ۳۵۸۵

بلم. ----- ۳۵۸۵
بلم. ----- ۳۵۸۵
بلما. ----- ۳۵۸۵
بلماء . ----- ۳۵۸۶
بلماج. ----- ۳۵۸۶
بلماق. ----- ۳۵۸۶
بلمانه. ----- ۳۵۸۶
بلم جرک. ----- ۳۵۸۶
بلمز. ----- ۳۵۸۶
بلمطج. ----- ۳۵۸۶
بلمظفر. ----- ۳۵۸۶
بلمعالی. ----- ۳۵۸۶
بلملیدن. ----- ۳۵۸۷
بلمو. ----- ۳۵۸۷
بلمون. ----- ۳۵۸۷
بلمهٔ. ----- ۳۵۸۷
بلمه. ----- ۳۵۸۷
بلمه. ----- ۳۵۸۷
بلمه. ----- ۳۵۸۷
بلمه ریش. ----- ۳۵۸۷
بلمی. ----- ۳۵۸۸
بلمیر. ----- ۳۵۸۸
بلنبس. ----- ۳۵۸۸
بلنتاین. ----- ۳۵۸۸

بلنتع. ----- ۳۵۸۸
بلنتعهٔ. ----- ۳۵۸۸
بلنج. ----- ۳۵۸۸
بلنجا. ----- ۳۵۸۸
بلن جاب. ----- ۳۵۸۹
بلنجاسپ. ----- ۳۵۸۹
بلنجاسف. ----- ۳۵۸۹
بلنجر. ----- ۳۵۸۹
بلنجری. ----- ۳۵۸۹
بلنجری. ----- ۳۵۸۹
بلنجمشک. ----- ۳۵۸۹
بلند. ----- ۳۵۹۰
بلند. ----- ۳۵۹۰
بلند. ----- ۳۵۹۰
بلند افتادن. ----- ۳۵۹۶
بلند انداختن. ----- ۳۵۹۶
بلندانیدن. ----- ۳۵۹۶
بلندبالا. ----- ۳۵۹۶
بلندبالایی. ----- ۳۵۹۷
بلند برداشتن. ----- ۳۵۹۷
بلندبین. ----- ۳۵۹۷
بلندبینی. ----- ۳۵۹۷
بلندپرچین. ----- ۳۵۹۷
بلندپرواز. ----- ۳۵۹۷

بلندپروازی. ----- ۳۵۹۷
بلندپروازی کردن. ----- ۳۵۹۸
بلندپری. ----- ۳۵۹۸
بلندح. ----- ۳۵۹۸
بلند دیدن. ----- ۳۵۹۸
بلندر. ----- ۳۵۹۸
بلندرین. ----- ۳۵۹۸
بلند ساختن. ----- ۳۵۹۸
بلندسالی. ----- ۳۵۹۹
بلندشدگی. ----- ۳۵۹۹
بلند شدن. ----- ۳۵۹۹
بلند شنیدن. ----- ۳۶۰۰
بلندشهر. ----- ۳۶۰۰
بلند کردن. ----- ۳۶۰۰
بلندکرده. ----- ۳۶۰۱
بلندکننده. ----- ۳۶۰۱
بلندگرای. ----- ۳۶۰۱
بلند گردانیدن. ----- ۳۶۰۱
بلند گردیدن. ----- ۳۶۰۲
بلند گشتن. ----- ۳۶۰۲
بلند گفتن. ----- ۳۶۰۲
بلندگو. ----- ۳۶۰۲
بلندگوی. ----- ۳۶۰۳
بلندم. ----- ۳۶۰۳

بلندمازو. ----- ۳۶۰۳
بلندمحل. ----- ۳۶۰۳
بلندو. ----- ۳۶۰۳
بلند و پست. ----- ۳۶۰۳
بلند و کوتاه کردن. ----- ۳۶۰۴
بلندی. ----- ۳۶۰۴
بلندی. ----- ۳۶۰۴
بلندیدن. ----- ۳۶۰۵
بلندی ده. ----- ۳۶۰۵
بلندی کردن. ----- ۳۶۰۵
بلندی گرای. ----- ۳۶۰۵
بلندی گرفتن. ----- ۳۶۰۵
بلندیگه. ----- ۳۶۰۵
بلندین. ----- ۳۶۰۶
بلندی یافتن. ----- ۳۶۰۶
بلنز. ----- ۳۶۰۶
بلنزی. ----- ۳۶۰۶
بلنسم. ----- ۳۶۰۶
بلنسی. ----- ۳۶۰۶
بلنسی. ----- ۳۶۰۶
بلنسی. ----- ۳۶۰۶
بلنسی. ----- ۳۶۰۶
بلنسی. ----- ۳۶۰۷
بلنسی. ----- ۳۶۰۷

بلنسیهٔ. ----- ۳۶۰۷
بلنصاهٔ. ----- ۳۶۰۷
بلنصی. ----- ۳۶۰۷
بلنط. ----- ۳۶۰۷
بلنطس. ----- ۳۶۰۷
بلنقع. ----- ۳۶۰۷
بلنگمش. ----- ۳۶۰۸
بلنگمشت. ----- ۳۶۰۸
بلنگمشک. ----- ۳۶۰۸
بلنگیدن. ----- ۳۶۰۸
بلنوبهٔ. ----- ۳۶۰۸
بلنیاس. ----- ۳۶۰۸
بلو. ----- ۳۶۰۸
بلو. ----- ۳۶۰۸
بلو. ----- ۳۶۰۸
بلو. ----- ۳۶۰۹
بلوا. ----- ۳۶۰۹
بلوا. ----- ۳۶۰۹
بلوار. ----- ۳۶۰۹
بلواز. ----- ۳۶۰۹
بلوازه. ----- ۳۶۰۹
بلواژه. ----- ۳۶۰۹
بلواسه. ----- ۳۶۰۹
بلواسیه. ----- ۳۶۰۹

بلوایه. ----- ۳۶۱۰
بلوبند. ----- ۳۶۱۰
بلوبوس. ----- ۳۶۱۰
بلوبین. ----- ۳۶۱۰
بلوت. ----- ۳۶۱۰
بلوت. ----- ۳۶۱۰
بلوتک. ----- ۳۶۱۰
بلوج. ----- ۳۶۱۰
بلوجه. ----- ۳۶۱۰
بلوچ. ----- ۳۶۱۱
بلوچ. ----- ۳۶۱۱
بلوچ خانه. ----- ۳۶۱۱
بلوچستان. ----- ۳۶۱۲
بلوچها. ----- ۳۶۱۲
بلوچی. ----- ۳۶۱۲
بلوح. ----- ۳۶۱۲
بلوح. ----- ۳۶۱۲
بلود. ----- ۳۶۱۳
بلود. ----- ۳۶۱۳
بلوده. ----- ۳۶۱۳
بلور. ----- ۳۶۱۳
بلور. ----- ۳۶۱۴
بلور. ----- ۳۶۱۴
بلور. ----- ۳۶۱۴

بلورچی. ----- ۳۶۱۴
بلورد. ----- ۳۶۱۴
بلورد. ----- ۳۶۱۵
بلوردان. ----- ۳۶۱۵
بلوردی. ----- ۳۶۱۵
بلورسازی. ----- ۳۶۱۵
بلورشده. ----- ۳۶۱۵
بلورشناس. ----- ۳۶۱۵
بلورشناسی. ----- ۳۶۱۵
بلورفروش. ----- ۳۶۱۵
بلورفروشی. ----- ۳۶۱۶
بلورلایه. ----- ۳۶۱۶
بلورهٔ. ----- ۳۶۱۶
بلوری. ----- ۳۶۱۶
بلورین. ----- ۳۶۱۶
بلورین شاه. ----- ۳۶۱۷
بلورینه. ----- ۳۶۱۷
بلوز. ----- ۳۶۱۷
بلوز. ----- ۳۶۱۷
بلوس. ----- ۳۶۱۷
بلوس. ----- ۳۶۱۷
بلوس. ----- ۳۶۱۷
بلوسطیون. ----- ۳۶۱۸
بلوسیطوس. ----- ۳۶۱۸

بلوسیطون. ----- ۳۶۱۸
بلوش. ----- ۳۶۱۸
بلوشه. ----- ۳۶۱۸
بلوص. ----- ۳۶۱۸
بلوص. ----- ۳۶۱۸
بلوط. ----- ۳۶۱۸
بلوط. ----- ۳۶۱۸
بلوط اسبی. ----- ۳۶۱۹
بلوط الارض. ----- ۳۶۱۹
بلوط الملک. ----- ۳۶۲۰
بلوط بازه. ----- ۳۶۲۰
بلوط بیگ. ----- ۳۶۲۰
بلوط چوب پنبه. ----- ۳۶۲۰
بلوط رسمی. ----- ۳۶۲۰
بلوطستان. ----- ۳۶۲۰
بلوط شیخان. ----- ۳۶۲۰
بلوطک. ----- ۳۶۲۰
بلوطهٔ. ----- ۳۶۲۱
بلوطی. ----- ۳۶۲۱
بلوطی. ----- ۳۶۲۱
بلوطی. ----- ۳۶۲۱
بلوطیهٔ. ----- ۳۶۲۱
بلوع. ----- ۳۶۲۱
بلوعهٔ. ----- ۳۶۲۱

بلوغ. ----- ۳۶۲۱
بلوغ. ----- ۳۶۲۲
بلوغ. ----- ۳۶۲۲
بلوغت. ----- ۳۶۲۲
بلوغیهٔ. ----- ۳۶۲۳
بلوف. ----- ۳۶۲۳
بلوق. ----- ۳۶۲۳
بلوق. ----- ۳۶۲۳
بلوقهٔ. ----- ۳۶۲۳
بلوقیا. ----- ۳۶۲۳
بلوک. ----- ۳۶۲۳
بلوک. ----- ۳۶۲۴
بلوک. ----- ۳۶۲۴
بلوک. ----- ۳۶۲۴
بلوک. ----- ۳۶۲۴
بلوک آباد. ----- ۳۶۲۴
بلوکات. ----- ۳۶۲۴
بلوکان. ----- ۳۶۲۵
بلوکان. ----- ۳۶۲۵
بلوک باشی. ----- ۳۶۲۵
بلوک غلام. ----- ۳۶۲۵
بلوک گردش. ----- ۳۶۲۵
بلوک گردی. ----- ۳۶۲۵
بلول. ----- ۳۶۲۵

بلول. ----- ۳۶۲۶
بلولهٔ. ----- ۳۶۲۶
بلومی. ----- ۳۶۲۶
بلومیهٔ. ----- ۳۶۲۶
بلون. ----- ۳۶۲۶
بلون. ----- ۳۶۲۶
بلوندک. ----- ۳۶۲۶
بلونک. ----- ۳۶۲۶
بلونه. ----- ۳۶۲۶
بلونی. ----- ۳۶۲۷
بلوهٔ. ----- ۳۶۲۷
بلوه. ----- ۳۶۲۷
بلوه. ----- ۳۶۲۷
بلوهر. ----- ۳۶۲۷
بلوهرا. ----- ۳۶۲۷
بلوی. ----- ۳۶۲۷
بلوی. ----- ۳۶۲۷
بلوی. ----- ۳۶۲۸
بلوی. ----- ۳۶۲۸
بلوی. ----- ۳۶۲۸
بلویچ. ----- ۳۶۲۸
بلهٔ. ----- ۳۶۲۸
بلهٔ. ----- ۳۶۲۸
بلهٔ. ----- ۳۶۲۸

بلهٔ. ----- ۳۶۲۹
بلهٔ. ----- ۳۶۲۹
بله. ----- ۳۶۲۹
بله. ----- ۳۶۲۹
بله. ----- ۳۶۲۹
بله. ----- ۳۶۳۰
بله. ----- ۳۶۳۰
بله. ----- ۳۶۳۰
بلهاء . ----- ۳۶۳۰
بلهاری. ----- ۳۶۳۰
بلهان. ----- ۳۶۳۰
بلهانه. ----- ۳۶۳۰
بله باریک. ----- ۳۶۳۱
بله بران. ----- ۳۶۳۱
بله بری. ----- ۳۶۳۱
بله بزان. ----- ۳۶۳۱
بله بله چی. ----- ۳۶۳۱
بله جار. ----- ۳۶۳۱
بله دادن. ----- ۳۶۳۱
بله دستی. ----- ۳۶۳۱
بلهرا. ----- ۳۶۳۲
بلهرای. ----- ۳۶۳۲
بله زین. ----- ۳۶۳۲
بله سور بزرگ. ----- ۳۶۳۲

بله سور کوچک. ----- ۳۶۳۲
بلهسهٔ. ----- ۳۶۳۲
بلهصهٔ. ----- ۳۶۳۲
بلهق. ----- ۳۶۳۲
بله قربان. ----- ۳۶۳۳
بله قولاغ. ----- ۳۶۳۳
بلهقهٔ. ----- ۳۶۳۳
بله کبود. ----- ۳۶۳۳
بله گرفتن. ----- ۳۶۳۳
بله گوش. ----- ۳۶۳۳
بلهم. ----- ۳۶۳۳
بلهمی. ----- ۳۶۳۴
بلهنیهٔ. ----- ۳۶۳۴
بلهور. ----- ۳۶۳۴
بلهوس. ----- ۳۶۳۴
بلهوسی. ----- ۳۶۳۴
بلههٔ. ----- ۳۶۳۴
بلی. ----- ۳۶۳۴
بلی. ----- ۳۶۳۵
بلی. ----- ۳۶۳۶
بلی. ----- ۳۶۳۶
بلی. ----- ۳۶۳۶
بلی. ----- ۳۶۳۶
بلی. ----- ۳۶۳۶

بلی. ----- ۳۶۳۶
بلی. ----- ۳۶۳۶
بلی. ----- ۳۶۳۶
بلیات. ----- ۳۶۳۶
بلیاد. ----- ۳۶۳۷
بلیار. ----- ۳۶۳۷
بلیارد. ----- ۳۶۳۷
بلیاردچی. ----- ۳۶۳۷
بلیاش. ----- ۳۶۳۷
بلیان. ----- ۳۶۳۷
بلیان. ----- ۳۶۳۷
بلیان. ----- ۳۶۳۷
بلیت. ----- ۳۶۳۷
بلیت. ----- ۳۶۳۸
بلیت. ----- ۳۶۳۸
بلیت. ----- ۳۶۳۸
بلیت فروش. ----- ۳۶۳۸
بلیت فروشی. ----- ۳۶۳۸
بلیت کشیدن. ----- ۳۶۳۸
بلیث. ----- ۳۶۳۸
بلیج. ----- ۳۶۳۸
بلیج. ----- ۳۶۳۹
بلیج. ----- ۳۶۳۹
بلیحاء . ----- ۳۶۳۹

بلیخ. ----- ۳۶۳۹
بلید. ----- ۳۶۳۹
بلیدهٔ. ----- ۳۶۳۹
بلیدی. ----- ۳۶۳۹
بلیران. ----- ۳۶۳۹
بلیس. ----- ۳۶۴۰
بلیسا. ----- ۳۶۴۰
بلیسانه. ----- ۳۶۴۰
بلیط. ----- ۳۶۴۰
بلیطش. ----- ۳۶۴۰
بلیط فروش. ----- ۳۶۴۰
بلیط فروشی. ----- ۳۶۴۰
بلیطهٔ. ----- ۳۶۴۰
بلیطی. ----- ۳۶۴۰
بلیغ. ----- ۳۶۴۱
بلیغانه. ----- ۳۶۴۱
بلیغ شدن. ----- ۳۶۴۱
بلیق. ----- ۳۶۴۱
بلیل. ----- ۳۶۴۱
بلیل. ----- ۳۶۴۲
بلیل. ----- ۳۶۴۲
بلیل. ----- ۳۶۴۲
بلیلا. ----- ۳۶۴۲
بلیلانه. ----- ۳۶۴۲

بلیلج. ----- ۳۶۴۲
بلیلوند. ----- ۳۶۴۲
بلیلهٔ. ----- ۳۶۴۲
بلیله. ----- ۳۶۴۳
بلیلی. ----- ۳۶۴۳
بلین. ----- ۳۶۴۳
بلینا. ----- ۳۶۴۳
بلیناس. ----- ۳۶۴۳
بلینوس. ----- ۳۶۴۴
بلیوس. ----- ۳۶۴۴
بلیون. ----- ۳۶۴۴
بلیوی. ----- ۳۶۴۴
بلیهٔ. ----- ۳۶۴۴
بلیه. ----- ۳۶۴۴
بم. ----- ۳۶۴۵
بم. ----- ۳۶۴۵
بم. ----- ۳۶۴۶
بم. ----- ۳۶۴۶
بم. ----- ۳۶۴۶
بم. ----- ۳۶۴۶
بم. ----- ۳۶۴۷
بم. ----- ۳۶۴۷
بم. ----- ۳۶۴۷
بما. ----- ۳۶۴۷

بماذا. ----- ۳۶۴۷
بمال و وامال. ----- ۳۶۴۷
بمانده. ----- ۳۶۴۷
بمانند. ----- ۳۶۴۷
بمانندهء. ----- ۳۶۴۷
بمانی. ----- ۳۶۴۸
بمانی. ----- ۳۶۴۸
بمب. ----- ۳۶۴۸
بمبائی. ----- ۳۶۴۸
بمبار. ----- ۳۶۴۸
بمباران. ----- ۳۶۴۸
بمباردمان. ----- ۳۶۴۹
بمباسی. ----- ۳۶۴۹
بمب افکن. ----- ۳۶۴۹
بمبئی. ----- ۳۶۴۹
بمبک. ----- ۳۶۴۹
بمب گیر. ----- ۳۶۴۹
بمبلی بوز. ----- ۳۶۴۹
بمبلی بوزو. ----- ۳۶۴۹
بمبو. ----- ۳۶۴۹
بمبور. ----- ۳۶۵۰
بم بویان. ----- ۳۶۵۰
بمبیی. ----- ۳۶۵۰
بمبیی. ----- ۳۶۵۰

بم پشت. ----- ۳۶۵۰
بمپور. ----- ۳۶۵۰
بمپور. ----- ۳۶۵۱
بمثابهء. ----- ۳۶۵۱
بمثل. ----- ۳۶۵۱
بمثل. ----- ۳۶۵۱
بمجرد. ----- ۳۶۵۱
بمجکث. ----- ۳۶۵۱
بمجکثی. ----- ۳۶۵۱
بمحض. ----- ۳۶۵۱
بمحمد و آله. ----- ۳۶۵۱
بمرود. ----- ۳۶۵۱
بمرور. ----- ۳۶۵۲
بمزورته. ----- ۳۶۵۲
بمزه. ----- ۳۶۵۲
بمفولوکس. ----- ۳۶۵۲
بمقتضای. ----- ۳۶۵۲
بمل. ----- ۳۶۵۲
بملان. ----- ۳۶۵۲
بملانی. ----- ۳۶۵۲
بمن. ----- ۳۶۵۲
بمنک. ----- ۳۶۵۳
بمنگ. ----- ۳۶۵۳
بمنه. ----- ۳۶۵۳

بمواجهه. ----- ۳۶۵۳
بموجب. ----- ۳۶۵۳
بمول. ----- ۳۶۵۳
بموم. ----- ۳۶۵۳
بمه. ----- ۳۶۵۳
بمهر. ----- ۳۶۵۴
بمی. ----- ۳۶۵۴
بمی. ----- ۳۶۵۴
بمیان. ----- ۳۶۵۴
بمیر. ----- ۳۶۵۴
بن. ----- ۳۶۵۴
بن. ----- ۳۶۵۷
بن. ----- ۳۶۵۷
بن. ----- ۳۶۵۷
بن. ----- ۳۶۵۷
بن. ----- ۳۶۵۸
بنا. ----- ۳۶۵۸
بنا. ----- ۳۶۵۸
بنا. ----- ۳۶۵۸
بناء . ----- ۳۶۵۸
بناء . ----- ۳۶۵۹
بناء علی ذلک. ----- ۳۶۵۹
بناء علیه. ----- ۳۶۵۹
بناء علی هذا. ----- ۳۶۵۹

بنا انداختن. ----- ۳۶۵۹
بنائی. ----- ۳۶۵۹
بنائی. ----- ۳۶۵۹
بناب. ----- ۳۶۶۰
بناب. ----- ۳۶۶۰
بناب. ----- ۳۶۶۰
بنابر. ----- ۳۶۶۰
بنابراین. ----- ۳۶۶۱
بنابه. ----- ۳۶۶۱
بنات. ----- ۳۶۶۱
بنات آوی. ----- ۳۶۶۱
بنات اخدر. ----- ۳۶۶۱
بنات اروی. ----- ۳۶۶۱
بنات اسفع. ----- ۳۶۶۱
بنات اعتق. ----- ۳۶۶۱
بنات اعنق. ----- ۳۶۶۲
بنات اعوج. ----- ۳۶۶۲
بنات الادحی. ----- ۳۶۶۲
بنات الاذن. ----- ۳۶۶۲
بنات الارحبی. ----- ۳۶۶۲
بنات الارض. ----- ۳۶۶۲
بنات الاسفار. ----- ۳۶۶۲
بنات الافکار. ----- ۳۶۶۲
بنات الاوبر. ----- ۳۶۶۲

بنات الایام. ----- ۳۶۶۲
بنات البب. ----- ۳۶۶۳
بنات البحر. ----- ۳۶۶۳
بنات البطون. ----- ۳۶۶۳
بنات البکر. ----- ۳۶۶۳
بنات البید. ----- ۳۶۶۳
بنات البیض. ----- ۳۶۶۳
بنات التنانیر. ----- ۳۶۶۳
بنات الجدیل. ----- ۳۶۶۳
بنات الجوف. ----- ۳۶۶۳
بنات الحارث. ----- ۳۶۶۳
بنات الحجال. ----- ۳۶۶۴
بنات الحشی. ----- ۳۶۶۴
بنات الحصین. ----- ۳۶۶۴
بنات الحقیق. ----- ۳۶۶۴
بنات الخبایا. ----- ۳۶۶۴
بنات الخدود. ----- ۳۶۶۴
بنات الداعی. ----- ۳۶۶۴
بنات الدر. ----- ۳۶۶۴
بنات الدروز. ----- ۳۶۶۴
بنات الدم. ----- ۳۶۶۴
بنات الدو. ----- ۳۶۶۴
بنات الدواهی. ----- ۳۶۶۵
بنات الدهر. ----- ۳۶۶۵

بنات الرعد. ----- ۳۶۶۵
بنات الرمل. ----- ۳۶۶۵
بنات الرياح. ----- ۳۶۶۵
بنات الريح. ----- ۳۶۶۵
بنات الزور. ----- ۳۶۶۵
بنات السحاب. ----- ۳۶۶۵
بنات السير. ----- ۳۶۶۵
بنات الشوق. ----- ۳۶۶۵
بنات الصدر. ----- ۳۶۶۶
بنات الصوى. ----- ۳۶۶۶
بنات الضمير. ----- ۳۶۶۶
بنات الطريق. ----- ۳۶۶۶
بنات العجز. ----- ۳۶۶۶
بنات العراب. ----- ۳۶۶۶
بنات العس. ----- ۳۶۶۶
بنات العسجد. ----- ۳۶۶۶
بنات العنب. ----- ۳۶۶۶
بنات العيد. ----- ۳۶۶۶
بنات العين. ----- ۳۶۶۶
بنات الفحل. ----- ۳۶۶۷
بنات الفراش. ----- ۳۶۶۷
بنات الفكر. ----- ۳۶۶۷
بنات الفلا. ----- ۳۶۶۷
بنات الفؤاد. ----- ۳۶۶۷

بنات القراقر. ----- ۳۶۶۷
بنات القلب. ----- ۳۶۶۷
بنات القلوب. ----- ۳۶۶۷
بنات القور. ----- ۳۶۶۷
بنات الکبش. ----- ۳۶۶۷
بنات الکداد. ----- ۳۶۶۸
بنات الکری. ----- ۳۶۶۸
بنات اللبن. ----- ۳۶۶۸
بنات اللحم. ----- ۳۶۶۸
بنات اللهو. ----- ۳۶۶۸
بنات اللیل. ----- ۳۶۶۸
بنات الماء . ----- ۳۶۶۸
بنات المخر. ----- ۳۶۶۸
بنات المزن. ----- ۳۶۶۸
بنات المساجد. ----- ۳۶۶۹
بنات المسند. ----- ۳۶۶۹
بنات المسیع. ----- ۳۶۶۹
بنات المعاء . ----- ۳۶۶۹
بنات المفاوز. ----- ۳۶۶۹
بنات الملا. ----- ۳۶۶۹
بنات المنایا. ----- ۳۶۶۹
بنات المنی. ----- ۳۶۶۹
بنات المها. ----- ۳۶۶۹
بنات النار. ----- ۳۶۶۹

بنات النجائب. ----- ۳۶۶۹
بنات النعش. ----- ۳۶۷۰
بنات النعش اصغر. ----- ۳۶۷۰
بنات النعش اکبر. ----- ۳۶۷۰
بنات النعش خرد. ----- ۳۶۷۰
بنات النعش صغری. ----- ۳۶۷۰
بنات النعش کبری. ----- ۳۶۷۰
بنات النعش وار. ----- ۳۶۷۰
بنات النفس. ----- ۳۶۷۱
بنات النقا. ----- ۳۶۷۱
بنات النقری. ----- ۳۶۷۱
بنات الوادی. ----- ۳۶۷۱
بنات الوجیه. ----- ۳۶۷۱
بنات الهام. ----- ۳۶۷۱
بنات اوبر. ----- ۳۶۷۱
بنات اودک. ----- ۳۶۷۱
بنات بارح. ----- ۳۶۷۱
بنات بئس. ----- ۳۶۷۱
بنات بحر. ----- ۳۶۷۲
بنات بخر. ----- ۳۶۷۲
بنات برح. ----- ۳۶۷۲
بنات بعرة. ----- ۳۶۷۲
بنات بقاق. ----- ۳۶۷۲
بنات جافل. ----- ۳۶۷۲

بنات جش. ----- ۳۶۷۲
بنات جفار. ----- ۳۶۷۲
بنات حذف. ----- ۳۶۷۲
بنات خورة. ----- ۳۶۷۲
بنات دجلة. ----- ۳۶۷۳
بنات دم. ----- ۳۶۷۳
بنات رباط. ----- ۳۶۷۳
بنات ربیعی. ----- ۳۶۷۳
بنات رضوی. ----- ۳۶۷۳
بنات شحر. ----- ۳۶۷۳
بنات صعدة. ----- ۳۶۷۳
بنات صمام. ----- ۳۶۷۳
بنات صهال. ----- ۳۶۷۳
بنات طارق. ----- ۳۶۷۳
بنات طبار. ----- ۳۶۷۳
بنات طبق. ----- ۳۶۷۴
بنات طمار. ----- ۳۶۷۴
بنات عبر. ----- ۳۶۷۴
بنات عرس. ----- ۳۶۷۴
بنات عین. ----- ۳۶۷۴
بنات عیون. ----- ۳۶۷۴
بنات غیر. ----- ۳۶۷۴
بنات فراض. ----- ۳۶۷۴
بنات قترة. ----- ۳۶۷۴

بنات قفر. ----- ۳۶۷۴
بنات گردون. ----- ۳۶۷۵
بنات لبون. ----- ۳۶۷۵
بنات مخاض. ----- ۳۶۷۵
بنات مخر. ----- ۳۶۷۵
بنات ملوسهٔ. ----- ۳۶۷۵
بنات نعش. ----- ۳۶۷۵
بنات نعش صغری. ----- ۳۶۷۵
بنات نعش کبری. ----- ۳۶۷۵
بنات وردان. ----- ۳۶۷۶
بناخانه. ----- ۳۶۷۶
بنادر. ----- ۳۶۷۶
بنادر جنوب. ----- ۳۶۷۶
بنادر خلیج فارس. ----- ۳۶۷۶
بنادرهٔ. ----- ۳۶۷۶
بنادق. ----- ۳۶۷۶
بنادق البذور. ----- ۳۶۷۶
بنادک. ----- ۳۶۷۷
بنادیق. ----- ۳۶۷۷
بنارزیارت. ----- ۳۶۷۷
بنارس. ----- ۳۶۷۷
بنارس زری. ----- ۳۶۷۷
بنارسلیمانی. ----- ۳۶۷۷
بنارسی. ----- ۳۶۷۷

بنارک. ----- ۳۶۷۸
بناری بالا. ----- ۳۶۷۸
بناری پائین. ----- ۳۶۷۸
بناز. ----- ۳۶۷۸
بناست. ----- ۳۶۷۸
بناش گردون. ----- ۳۶۷۸
بناصر. ----- ۳۶۷۸
بناغ. ----- ۳۶۷۸
بناقیس. ----- ۳۶۷۹
بناکاری. ----- ۳۶۷۹
بناکام. ----- ۳۶۷۹
بناکت. ----- ۳۶۷۹
بناکتی. ----- ۳۶۷۹
بناکردن. ----- ۳۶۷۹
بناکننده. ----- ۳۶۸۰
بناگاه. ----- ۳۶۸۰
بناگاه. ----- ۳۶۸۰
بناگر. ----- ۳۶۸۰
بناگوش. ----- ۳۶۸۰
بناگوش کردن. ----- ۳۶۸۱
بناگوشی زدن. ----- ۳۶۸۱
بنام. ----- ۳۶۸۱
بنام. ----- ۳۶۸۲
بنام ایزد. ----- ۳۶۸۲

بنامیدن. ----- ۳۶۸۲
بنامیزد. ----- ۳۶۸۲
بنان. ----- ۳۶۸۲
بنان. ----- ۳۶۸۳
بنان تبان. ----- ۳۶۸۳
بنانج. ----- ۳۶۸۳
بنانهٔ. ----- ۳۶۸۳
بنانهٔ. ----- ۳۶۸۳
بنا نهادن. ----- ۳۶۸۴
بنانیه. ----- ۳۶۸۴
بناور. ----- ۳۶۸۴
بناور. ----- ۳۶۸۴
بناوند. ----- ۳۶۸۴
بنایان افلاک. ----- ۳۶۸۴
بنایق. ----- ۳۶۸۴
بنایک. ----- ۳۶۸۴
بنایهٔ. ----- ۳۶۸۵
بن افکندن. ----- ۳۶۸۵
بن انبان. ----- ۳۶۸۵
بنبا. ----- ۳۶۸۵
بنبر. ----- ۳۶۸۵
بن بست. ----- ۳۶۸۵
بن بسته. ----- ۳۶۸۵
بنبک. ----- ۳۶۸۶

بنبل. ----- ۳۶۸۶
بنت. ----- ۳۶۸۶
بنت آوی. ----- ۳۶۸۶
بنت اقعدی و قومی. ----- ۳۶۸۶
بنت الارض. ----- ۳۶۸۶
بنت الجبل. ----- ۳۶۸۶
بنت الجداول. ----- ۳۶۸۶
بنت الساعد. ----- ۳۶۸۶
بنت السماء . ----- ۳۶۸۷
بنت الشفة. ----- ۳۶۸۷
بنت العاشر. ----- ۳۶۸۷
بنت العنب. ----- ۳۶۸۷
بنت العنقود. ----- ۳۶۸۷
بنت الفکر. ----- ۳۶۸۷
بنت الفلاة. ----- ۳۶۸۷
بنت الکرم. ----- ۳۶۸۷
بنت اللبون. ----- ۳۶۸۷
بنت الماء . ----- ۳۶۸۸
بنت المخاض. ----- ۳۶۸۸
بنت المطر. ----- ۳۶۸۸
بنت المنیة. ----- ۳۶۸۸
بنت النعش. ----- ۳۶۸۸
بنت بارح. ----- ۳۶۸۸
بنت جبل. ----- ۳۶۸۸

بنت حوب. ----- ۳۶۸۸
بنت خابیة. ----- ۳۶۸۸
بنت رح. ----- ۳۶۸۸
بنت سعد. ----- ۳۶۸۸
بنت شحم. ----- ۳۶۸۹
بنت شفاه. ----- ۳۶۸۹
بنت شفة. ----- ۳۶۸۹
بنت طبق. ----- ۳۶۸۹
بنت طود. ----- ۳۶۸۹
بنت عمران. ----- ۳۶۸۹
بنت عمیس. ----- ۳۶۸۹
بنت عنب. ----- ۳۶۸۹
بنت عنقود. ----- ۳۶۸۹
بنت فکر. ----- ۳۶۸۹
بنت قونسول. ----- ۳۶۹۰
بنت کرم. ----- ۳۶۹۰
بنت کعب. ----- ۳۶۹۰
بنت کلتا. ----- ۳۶۹۰
بنت لبون. ----- ۳۶۹۰
بنت مخاض. ----- ۳۶۹۰
بنت معیر. ----- ۳۶۹۰
بنت مفرض. ----- ۳۶۹۰
بنت نارین. ----- ۳۶۹۰
بنت نخیلة. ----- ۳۶۹۱

بنت نعش. ----- ۳۶۹۱
بنت وردان. ----- ۳۶۹۱
بنتومه. ----- ۳۶۹۱
بنتی. ----- ۳۶۹۱
بنج. ----- ۳۶۹۱
بنج. ----- ۳۶۹۱
بنج. ----- ۳۶۹۱
بنج. ----- ۳۶۹۱
بنجاله. ----- ۳۶۹۲
بنج ده. ----- ۳۶۹۲
بنج دیه. ----- ۳۶۹۲
بنجره. ----- ۳۶۹۲
بنجشک. ----- ۳۶۹۲
بنجشک زبان. ----- ۳۶۹۲
بنجشک زبانک. ----- ۳۶۹۲
بنجشک زوان. ----- ۳۶۹۳
بنجک. ----- ۳۶۹۳
بنجل. ----- ۳۶۹۳
بنجنجست. ----- ۳۶۹۳
بنجه. ----- ۳۶۹۳
بنجی. ----- ۳۶۹۳
بنجیدن. ----- ۳۶۹۳
بنجیس. ----- ۳۶۹۳
بنجیک. ----- ۳۶۹۴

بنجیکث. ----- ۳۶۹۴
بنجیکثی. ----- ۳۶۹۴
بنچاق. ----- ۳۶۹۴
بن چنار. ----- ۳۶۹۴
بنچه. ----- ۳۶۹۴
بنچه بند. ----- ۳۶۹۴
بنج. ----- ۳۶۹۴
بنج. ----- ۳۶۹۴
بند. ----- ۳۶۹۵
بندآب. ----- ۳۶۹۹
بندآبدان. ----- ۳۶۹۹
بند آمدن. ----- ۳۶۹۹
بند آوردن. ----- ۳۶۹۹
بندا. ----- ۳۶۹۹
بنداد. ----- ۳۷۰۰
بندار. ----- ۳۷۰۰
بندار. ----- ۳۷۰۰
بندار. ----- ۳۷۰۰
بندار. ----- ۳۷۰۰
بندار. ----- ۳۷۰۱
بنداران. ----- ۳۷۰۱
بند ارباب. ----- ۳۷۰۱
بندار رازی. ----- ۳۷۰۱
بنداروز. ----- ۳۷۰۱

بنداری. ----- ۳۷۰۲
بنداری. ----- ۳۷۰۲
بنداریه. ----- ۳۷۰۲
بنداز کردن. ----- ۳۷۰۲
بندافروز. ----- ۳۷۰۲
بندافلون. ----- ۳۷۰۲
بنداق. ----- ۳۷۰۲
بن دامان. ----- ۳۷۰۳
بند امیر. ----- ۳۷۰۳
بند امیر. ----- ۳۷۰۳
بند امیر. ----- ۳۷۰۳
بندان. ----- ۳۷۰۳
بندان. ----- ۳۷۰۳
بند انداختن. ----- ۳۷۰۳
بندانداز. ----- ۳۷۰۴
بندانداز ان. ----- ۳۷۰۴
بندانداز ی. ----- ۳۷۰۴
بندانداز ن. ----- ۳۷۰۴
بنداوسی. ----- ۳۷۰۴
بنداوه. ----- ۳۷۰۴
بندباز. ----- ۳۷۰۴
بندبازی. ----- ۳۷۰۴
بندباکوری. ----- ۳۷۰۵
بندبجین. ----- ۳۷۰۵

بند بر ابرو نهادن. ----- ۳۷۰۵
بندبربند. ----- ۳۷۰۵
بندبربند افکندن. ----- ۳۷۰۵
بند برخاستن. ----- ۳۷۰۵
بند برداشتن. ----- ۳۷۰۵
بند برگرفتن. ----- ۳۷۰۵
بند برنهادن. ----- ۳۷۰۶
بندبست. ----- ۳۷۰۶
بند بستن. ----- ۳۷۰۶
بندبن. ----- ۳۷۰۶
بندبن. ----- ۳۷۰۶
بندبن. ----- ۳۷۰۶
بندبند. ----- ۳۷۰۶
بندبه. ----- ۳۷۰۷
بندپایی. ----- ۳۷۰۷
بندپی. ----- ۳۷۰۷
بندپی. ----- ۳۷۰۷
بندتنبانی. ----- ۳۷۰۷
بندچائی. ----- ۳۷۰۷
بندچاپی. ----- ۳۷۰۷
بندچه. ----- ۳۷۰۸
بندخاک. ----- ۳۷۰۸
بندخانه. ----- ۳۷۰۸
بندخت. ----- ۳۷۰۸

بند خود داشتن. ----- ۳۷۰۸
بندد. ----- ۳۷۰۸
بند داشتن. ----- ۳۷۰۸
بند در بند قبا بافتن. ----- ۳۷۰۸
بند دل پاره شدن. ----- ۳۷۰۹
بندر. ----- ۳۷۰۹
بندر. ----- ۳۷۰۹
بندر بستانو. ----- ۳۷۰۹
بندر بستانه. ----- ۳۷۰۹
بندر بندمعلم. ----- ۳۷۰۹
بندر بوشهر. ----- ۳۷۰۹
بندر پهلوی. ----- ۳۷۱۰
بندر توابع. ----- ۳۷۱۰
بندرج. ----- ۳۷۱۰
بندر جزه. ----- ۳۷۱۰
بندر چارک. ----- ۳۷۱۰
بندر چیرو. ----- ۳۷۱۰
بندر حسینه. ----- ۳۷۱۰
بندر حمیران. ----- ۳۷۱۰
بندر دیر. ----- ۳۷۱۱
بندر دیلم. ----- ۳۷۱۱
بندر دیوان. ----- ۳۷۱۱
بندر ریگ. ----- ۳۷۱۱
بندرز. ----- ۳۷۱۱

بندر زیارت. ----- ۳۷۱۱
بندر سفیدگنبد. ----- ۳۷۱۱
بندر شاه. ----- ۳۷۱۱
بندر شاهپور. ----- ۳۷۱۲
بندر شناس. ----- ۳۷۱۲
بندر شیوء. ----- ۳۷۱۲
بندر طاحونه. ----- ۳۷۱۲
بندرعباس. ----- ۳۷۱۲
بندر کافرغان. ----- ۳۷۱۲
بندر کرزه. ----- ۳۷۱۳
بندر کلات. ----- ۳۷۱۳
بندر کنگ. ----- ۳۷۱۳
بندرگاه. ----- ۳۷۱۳
بندرگاه. ----- ۳۷۱۳
بندرگاه. ----- ۳۷۱۳
بندر گز. ----- ۳۷۱۳
بندر گشه. ----- ۳۷۱۴
بندر گلمانخانه. ----- ۳۷۱۴
بندر لنگه. ----- ۳۷۱۴
بندر ماه شهر. ----- ۳۷۱۴
بندر مجاهیر. ----- ۳۷۱۴
بندر معزآباد. ----- ۳۷۱۴
بندر معشور. ----- ۳۷۱۴
بندر معشور. ----- ۳۷۱۴

بندر مغویه. ----- ۳۷۱۵
بندر مقام. ----- ۳۷۱۵
بندر نخیلو. ----- ۳۷۱۵
بندروغ. ----- ۳۷۱۵
بند زبان نداشتن. ----- ۳۷۱۵
بند زدن. ----- ۳۷۱۵
بندزن. ----- ۳۷۱۵
بند ساختن. ----- ۳۷۱۵
بندسای. ----- ۳۷۱۶
بندسر. ----- ۳۷۱۶
بندش. ----- ۳۷۱۶
بندش. ----- ۳۷۱۶
بند شدن. ----- ۳۷۱۶
بندشناسی. ----- ۳۷۱۶
بند شهریار. ----- ۳۷۱۶
بندق. ----- ۳۷۱۷
بندق. ----- ۳۷۱۷
بندقراء . ----- ۳۷۱۷
بندق شکستن. ----- ۳۷۱۷
بندقهٔ. ----- ۳۷۱۷
بندقهٔ. ----- ۳۷۱۷
بندقهٔ. ----- ۳۷۱۸
بندق هندی. ----- ۳۷۱۸
بندقی. ----- ۳۷۱۸

بندقی. ----- ۳۷۱۸
بندقیر. ----- ۳۷۱۸
بندقیهٔ. ----- ۳۷۱۸
بندک. ----- ۳۷۱۸
بندک. ----- ۳۷۱۹
بند کردن. ----- ۳۷۱۹
بندکش. ----- ۳۷۱۹
بندکشاد. ----- ۳۷۲۰
بندکشه. ----- ۳۷۲۰
بندکشی. ----- ۳۷۲۰
بند کشیدن. ----- ۳۷۲۰
بندکوه. ----- ۳۷۲۰
بندگان. ----- ۳۷۲۰
بندگانه. ----- ۳۷۲۰
بندگاه. ----- ۳۷۲۰
بند گرمان. ----- ۳۷۲۱
بندگشا. ----- ۳۷۲۱
بندگشاد. ----- ۳۷۲۱
بند گشادن. ----- ۳۷۲۱
بند گشودن. ----- ۳۷۲۱
بندگه. ----- ۳۷۲۲
بندگی. ----- ۳۷۲۲
بندگیر. ----- ۳۷۲۲
بندگی کردن. ----- ۳۷۲۲

بندمالان. ----- ۳۷۲۲
بندمه. ----- ۳۷۲۳
بن دندان. ----- ۳۷۲۳
بندنده. ----- ۳۷۲۳
بندنقان. ----- ۳۷۲۳
بندنو. ----- ۳۷۲۳
بندنه. ----- ۳۷۲۳
بند نهادن. ----- ۳۷۲۴
بندنی. ----- ۳۷۲۴
بندنیجی. ----- ۳۷۲۴
بندنیجی. ----- ۳۷۲۴
بندنیجی. ----- ۳۷۲۴
بندنیجین. ----- ۳۷۲۴
بندوا. ----- ۳۷۲۴
بندواش. ----- ۳۷۲۵
بندوانه. ----- ۳۷۲۵
بند و بار. ----- ۳۷۲۵
بند و بست. ----- ۳۷۲۵
بندوبست چی. ----- ۳۷۲۵
بند و بستی. ----- ۳۷۲۵
بند و بلا شدن. ----- ۳۷۲۵
بندور. ----- ۳۷۲۵
بندور. ----- ۳۷۲۶
بندوق. ----- ۳۷۲۶

بند و گشاد. ----- ۳۷۲۶
بند و گشای. ----- ۳۷۲۶
بندول. ----- ۳۷۲۶
بندوی. ----- ۳۷۲۶
بندوی. ----- ۳۷۲۶
بندویه. ----- ۳۷۲۷
بنده. ----- ۳۷۲۷
بنده پذیری. ----- ۳۷۲۸
بنده پرور. ----- ۳۷۲۸
بنده پروردن. ----- ۳۷۲۹
بنده پروری. ----- ۳۷۲۹
بنده پروریدن. ----- ۳۷۲۹
بندهء تبریزی. ----- ۳۷۲۹
بنده شدن. ----- ۳۷۲۹
بنده فرمانی. ----- ۳۷۲۹
بنده فش. ----- ۳۷۳۰
بنده کردن. ----- ۳۷۳۰
بنده گرفتگی. ----- ۳۷۳۰
بنده گرفته. ----- ۳۷۳۰
بنده گشتن. ----- ۳۷۳۰
بنده نواز. ----- ۳۷۳۰
بنده نوازی. ----- ۳۷۳۱
بنده وار. ----- ۳۷۳۱
بندهی. ----- ۳۷۳۱

بندهی. ----- ۳۷۳۱
بندی. ----- ۳۷۳۱
بندیخانه. ----- ۳۷۳۲
بندیدن. ----- ۳۷۳۲
بندیر. ----- ۳۷۳۲
بندی شدن. ----- ۳۷۳۲
بندیشه. ----- ۳۷۳۲
بند یغمور. ----- ۳۷۳۲
بندی کردن. ----- ۳۷۳۲
بندیکستی. ----- ۳۷۳۲
بندیمشی. ----- ۳۷۳۳
بندیمه. ----- ۳۷۳۳
بندینک. ----- ۳۷۳۳
بندینه. ----- ۳۷۳۳
بندیوان. ----- ۳۷۳۳
بنذرک کهنه. ----- ۳۷۳۳
بن ران. ----- ۳۷۳۳
بن رویه. ----- ۳۷۳۳
بنز. ----- ۳۷۳۴
بنزآت. ----- ۳۷۳۴
بن زرد. ----- ۳۷۳۴
بنزل. ----- ۳۷۳۴
بنزن. ----- ۳۷۳۴
بنزوات. ----- ۳۷۳۴

بنزوئیک. ----- ۳۷۳۵
بنزول. ----- ۳۷۳۵
بنزونفتل. ----- ۳۷۳۵
بنزهیر. ----- ۳۷۳۵
بنزین. ----- ۳۷۳۵
بنزین فروش. ----- ۳۷۳۵
بنزین فروشی. ----- ۳۷۳۵
بنژوئن. ----- ۳۷۳۵
بنس. ----- ۳۷۳۶
بنسارقانی. ----- ۳۷۳۶
بنساله. ----- ۳۷۳۶
بنس بردبالا. ----- ۳۷۳۶
بنسکین. ----- ۳۷۳۶
بنش. ----- ۳۷۳۶
بنش. ----- ۳۷۳۶
بنشاختن. ----- ۳۷۳۷
بنشاستن. ----- ۳۷۳۷
بنشاندن. ----- ۳۷۳۷
بنشتی. ----- ۳۷۳۷
بنشن. ----- ۳۷۳۷
بن شوی. ----- ۳۷۳۷
بنصر. ----- ۳۷۳۷
بنط. ----- ۳۷۳۸
بنطاباطیس. ----- ۳۷۳۸

بنطابلون. ----- ۳۷۳۸
بنطادقطولن. ----- ۳۷۳۸
بنطاسیا. ----- ۳۷۳۸
بنطاسیه. ----- ۳۷۳۸
بنطاطانیس. ----- ۳۷۳۹
بنطاطلوس. ----- ۳۷۳۹
بنطاطوس. ----- ۳۷۳۹
بنطافلن. ----- ۳۷۳۹
بنطافلون. ----- ۳۷۳۹
بنطافیلون. ----- ۳۷۳۹
بنطاوقطران. ----- ۳۷۳۹
بنطاولن. ----- ۳۷۳۹
بنطس. ----- ۳۷۳۹
بنطش. ----- ۳۷۳۹
بنطیقسطی. ----- ۳۷۴۰
بنظر. ----- ۳۷۴۰
بنظیان. ----- ۳۷۴۰
بن عم. ----- ۳۷۴۰
بن غن. ----- ۳۷۴۰
بنفرین. ----- ۳۷۴۰
بنفسج. ----- ۳۷۴۰
بنفسج الکلاب. ----- ۳۷۴۱
بنفسجی. ----- ۳۷۴۱
بنفش. ----- ۳۷۴۱

بنفشج. ----- ۳۷۴۱
بنفشه. ----- ۳۷۴۱
بنفشه سگ. ----- ۳۷۴۳
بنق. ----- ۳۷۴۳
بنقد. ----- ۳۷۴۳
بنقوس. ----- ۳۷۴۳
بنقهٔ. ----- ۳۷۴۳
بنقه. ----- ۳۷۴۴
بنک. ----- ۳۷۴۴
بنک. ----- ۳۷۴۴
بنک. ----- ۳۷۴۴
بنک. ----- ۳۷۴۴
بنک. ----- ۳۷۴۴
بن کار خوردن. ----- ۳۷۴۵
بنکامات. ----- ۳۷۴۵
بنکت. ----- ۳۷۴۵
بنکتی. ----- ۳۷۴۵
بنکث. ----- ۳۷۴۵
بنکثی. ----- ۳۷۴۵
بنکدار. ----- ۳۷۴۵
بنکده. ----- ۳۷۴۶
بنکران. ----- ۳۷۴۶
بن کشکه. ----- ۳۷۴۶
بنکشیدن. ----- ۳۷۴۶

بنک مخیر. ----- ۳۷۴۶
بنکن. ----- ۳۷۴۶
بنکن. ----- ۳۷۴۶
بنکو. ----- ۳۷۴۷
بنکوه. ----- ۳۷۴۷
بنکوه. ----- ۳۷۴۷
بن کوهی. ----- ۳۷۴۷
بنگ. ----- ۳۷۴۷
بنگ. ----- ۳۷۴۸
بنگ. ----- ۳۷۴۸
بنگاب. ----- ۳۷۴۸
بنگار. ----- ۳۷۴۸
بنگاشتن. ----- ۳۷۴۸
بنگال. ----- ۳۷۴۹
بنگاله. ----- ۳۷۴۹
بنگالی. ----- ۳۷۴۹
بنگان. ----- ۳۷۴۹
بنگاه. ----- ۳۷۴۹
بنگ دانه. ----- ۳۷۵۰
بنگر. ----- ۳۷۵۰
بنگران. ----- ۳۷۵۱
بنگ رنگ. ----- ۳۷۵۱
بنگره. ----- ۳۷۵۱
بنگره. ----- ۳۷۵۱

بنگریدن. ----- ۳۷۵۱
بنگش. ----- ۳۷۵۱
بنگش. ----- ۳۷۵۱
بنگشتن. ----- ۳۷۵۱
بنگشیدن. ----- ۳۷۵۲
بنگل. ----- ۳۷۵۲
بنگلک. ----- ۳۷۵۲
بنگله. ----- ۳۷۵۲
بنگله. ----- ۳۷۵۲
بنگله. ----- ۳۷۵۲
بن گنبد. ----- ۳۷۵۲
بن گو. ----- ۳۷۵۳
بن گوش. ----- ۳۷۵۳
بنگه. ----- ۳۷۵۳
بنگه تیر. ----- ۳۷۵۳
بنگی. ----- ۳۷۵۳
بن گیسو. ----- ۳۷۵۳
بنلاد. ----- ۳۷۵۴
بن لاک. ----- ۳۷۵۴
بنمرود. ----- ۳۷۵۴
بنمشک. ----- ۳۷۵۴
بنمعلا. ----- ۳۷۵۴
بنمودن. ----- ۳۷۵۴
بنمین. ----- ۳۷۵۵

بنو. ----- ۳۷۵۵
بنو. ----- ۳۷۵۵
بنوابلوط. ----- ۳۷۵۵
بنو ابی ربیعه. ----- ۳۷۵۵
بنواجرم. ----- ۳۷۵۵
بنواحرار. ----- ۳۷۵۵
بنواختن. ----- ۳۷۵۵
بنواخیاف. ----- ۳۷۵۵
بنوار. ----- ۳۷۵۵
بنوار. ----- ۳۷۵۶
بنوارناظر. ----- ۳۷۵۶
بنواسرائیل. ----- ۳۷۵۶
بنواگرفتن. ----- ۳۷۵۶
بنوالاشراط. ----- ۳۷۵۶
بنوالاصفر. ----- ۳۷۵۶
بنوالاعیان. ----- ۳۷۵۶
بنوالاغلب. ----- ۳۷۵۶
بنوالجن. ----- ۳۷۵۶
بنوالحرب. ----- ۳۷۵۷
بنوالدنیا. ----- ۳۷۵۷
بنوالرحال. ----- ۳۷۵۷
بنوالطریق. ----- ۳۷۵۷
بنوالعباس. ----- ۳۷۵۷
بنوالعلات. ----- ۳۷۵۷

بنوالعمل. ----- ۳۷۵۷
بنوالغبراء. ----- ۳۷۵۷
بنوالفجاج. ----- ۳۷۵۷
بنوالفلاة. ----- ۳۷۵۷
بنوالکریهة. ----- ۳۷۵۸
بنوالکواکبی. ----- ۳۷۵۸
بنوالمصطلق. ----- ۳۷۵۸
بنوالنعمة. ----- ۳۷۵۸
بنواله. ----- ۳۷۵۸
بنوامیه. ----- ۳۷۵۸
بنوان. ----- ۳۷۵۸
بن و بار. ----- ۳۷۵۸
بن و بر. ----- ۳۷۵۹
بنوبهز. ----- ۳۷۵۹
بنوت. ----- ۳۷۵۹
بنوت بالا. ----- ۳۷۵۹
بنوت پائین. ----- ۳۷۵۹
بنوتمیم. ----- ۳۷۵۹
بنوثوابة. ----- ۳۷۵۹
بنوجعده. ----- ۳۷۵۹
بنوحسنویه. ----- ۳۷۶۰
بنوحمدان. ----- ۳۷۶۰
بنوحنیفه. ----- ۳۷۶۰
بنوحی. ----- ۳۷۶۰

بنود. ----- ۳۷۶۰
بنوداود. ----- ۳۷۶۰
بنودهٔ. ----- ۳۷۶۰
بنوردن. ----- ۳۷۶۰
بنوره. ----- ۳۷۶۰
بنوری. ----- ۳۷۶۱
بنوزرقاء. ----- ۳۷۶۱
بنوزیاد. ----- ۳۷۶۱
بنوساسان. ----- ۳۷۶۱
بنوسامان. ----- ۳۷۶۱
بنوسرخ. ----- ۳۷۶۱
بنوسهوان. ----- ۳۷۶۱
بنوسیاه. ----- ۳۷۶۱
بنوضوطری. ----- ۳۷۶۱
بنوطاهر. ----- ۳۷۶۱
بنوعباد. ----- ۳۷۶۲
بنوعباس. ----- ۳۷۶۲
بنوعبدالواد. ----- ۳۷۶۲
بنوعمار. ----- ۳۷۶۲
بنوفاطمه. ----- ۳۷۶۲
بنوقلایض. ----- ۳۷۶۲
بنوقنطوراء. ----- ۳۷۶۲
بنوک. ----- ۳۷۶۳
بنوکعب. ----- ۳۷۶۳

بنوکلاب. ----- ۳۷۶۳
بنولخم. ----- ۳۷۶۳
بنومازه. ----- ۳۷۶۳
بنوماش. ----- ۳۷۶۳
بنومرداس. ----- ۳۷۶۳
بنومروان. ----- ۳۷۶۳
بنومنجم. ----- ۳۷۶۳
بنومنده. ----- ۳۷۶۴
بنوموسی. ----- ۳۷۶۴
بنومهلب. ----- ۳۷۶۵
بنون. ----- ۳۷۶۵
بنونجاح. ----- ۳۷۶۵
بنونخله. ----- ۳۷۶۵
بنوند. ----- ۳۷۶۵
بنونصر. ----- ۳۷۶۵
بنونظری. ----- ۳۷۶۵
بنونوبخت. ----- ۳۷۶۵
بنوه. ----- ۳۷۶۶
بنوی. ----- ۳۷۶۶
بن ویزه. ----- ۳۷۶۶
بنه. ----- ۳۷۶۶
بنه. ----- ۳۷۶۷
بنه. ----- ۳۷۶۷
بنه. ----- ۳۷۶۸

بنه. ----- ۳۷۶۸
بنه آخوند. ----- ۳۷۶۸
بنه آران. ----- ۳۷۶۸
بن ها. ----- ۳۷۶۸
بنه احمدان. ----- ۳۷۶۸
بنه احمدی. ----- ۳۷۶۸
بنه اسدداود. ----- ۳۷۶۸
بنه اسماعیل. ----- ۳۷۶۹
بنه باوی. ----- ۳۷۶۹
بنه بستن. ----- ۳۷۶۹
بنه بلجیک. ----- ۳۷۶۹
بنه پا. ----- ۳۷۶۹
بنه تقی کوشکی. ----- ۳۷۶۹
بنه جابری. ----- ۳۷۶۹
بنه جاموشی. ----- ۳۷۶۹
بنه جهانشاه. ----- ۳۷۷۰
بنه چراغ. ----- ۳۷۷۰
بنه چقامیش. ----- ۳۷۷۰
بنه حاجات. ----- ۳۷۷۰
بنه حاج سیدغریب. ----- ۳۷۷۰
بنه حاجی. ----- ۳۷۷۰
بنه حاضربیک. ----- ۳۷۷۰
بنه حمید. ----- ۳۷۷۰
بنه حیدر. ----- ۳۷۷۱

بنه حیدرخان. ----- ۳۷۷۱
بنه خاطر. ----- ۳۷۷۱
بنه خدامراد. ----- ۳۷۷۱
بنه خفره. ----- ۳۷۷۱
بنه درویشان. ----- ۳۷۷۱
بنه راهدار. ----- ۳۷۷۱
بنه رشید. ----- ۳۷۷۱
بنه زایرسوادی. ----- ۳۷۷۲
بنه زمین. ----- ۳۷۷۲
بنه سالمیه. ----- ۳۷۷۲
بنه سوخته. ----- ۳۷۷۲
بنه سید محمدرضا. ----- ۳۷۷۲
بنه سیدموسی. ----- ۳۷۷۲
بنه سیدنور. ----- ۳۷۷۲
بنه صالح. ----- ۳۷۷۲
بنه طبل. ----- ۳۷۷۳
بنه عباس. ----- ۳۷۷۳
بنه عربها. ----- ۳۷۷۳
بنه عظیم. ----- ۳۷۷۳
بنه علوان. ----- ۳۷۷۳
بنه علی دوست. ----- ۳۷۷۳
بنه علی یاری. ----- ۳۷۷۳
بنه عمود. ----- ۳۷۷۳
بنه غفور. ----- ۳۷۷۴

بنه فاضل. ----- ۳۷۷۴
بنه قربان. ----- ۳۷۷۴
بنه قیطاس. ----- ۳۷۷۴
بنه کاعلیخان. ----- ۳۷۷۴
بنه کرد. ----- ۳۷۷۴
بنه کریم خان. ----- ۳۷۷۴
بنه کمالی. ----- ۳۷۷۴
بنه کن. ----- ۳۷۷۵
بنه کوچک خان. ----- ۳۷۷۵
بنه گاه. ----- ۳۷۷۵
بنه گز. ----- ۳۷۷۵
بنه محمدعبدالله. ----- ۳۷۷۵
بنه مروت. ----- ۳۷۷۵
بنه ملااحمد. ----- ۳۷۷۵
بنه ملاعلی. ----- ۳۷۷۵
بنه موه. ----- ۳۷۷۶
بنه میرآقا. ----- ۳۷۷۶
بنه میرباقر. ----- ۳۷۷۶
بنه میرزا. ----- ۳۷۷۶
بنه میرزاعلی اکبر. ----- ۳۷۷۶
بنه نصر. ----- ۳۷۷۶
بن هنگ. ----- ۳۷۷۶
بنه وار هفت لنگ. ----- ۳۷۷۶
بنه ور. ----- ۳۷۷۷

بنه هریچی. ----- ۳۷۷۷
بنه یریح. ----- ۳۷۷۷
بنی. ----- ۳۷۷۷
بنی. ----- ۳۷۷۷
بنی. ----- ۳۷۷۸
بنی. ----- ۳۷۷۸
بنی. ----- ۳۷۷۸
بنی. ----- ۳۷۷۸
بنیا. ----- ۳۷۷۸
بنیاباج. ----- ۳۷۷۸
بنیات. ----- ۳۷۷۸
بنیاد. ----- ۳۷۷۸
بنیادآباد. ----- ۳۷۷۹
بنیادآباد. ----- ۳۷۷۹
بنیاد افکندن. ----- ۳۷۸۰
بنیاد بردن. ----- ۳۷۸۰
بنیاد ریختن. ----- ۳۷۸۰
بنیادسنج. ----- ۳۷۸۰
بنیادسنجی. ----- ۳۷۸۰
بنیاد کردن. ----- ۳۷۸۰
بنیاد کندن. ----- ۳۷۸۱
بنیادکندی. ----- ۳۷۸۱
بنیادگر. ----- ۳۷۸۱
بنیادگری. ----- ۳۷۸۱

بنیاد نهادن. ----- ۳۷۸۱
بنیادی. ----- ۳۷۸۱
بنیار. ----- ۳۷۸۲
بنیامین. ----- ۳۷۸۲
بنیان. ----- ۳۷۸۲
بنیان. ----- ۳۷۸۲
بنیان. ----- ۳۷۸۲
بنیان. ----- ۳۷۸۲
بنیان کردن. ----- ۳۷۸۲
بنیان کن. ----- ۳۷۸۲
بنیان گذار. ----- ۳۷۸۳
بنیان نهادن. ----- ۳۷۸۳
بنی اسد. ----- ۳۷۸۳
بنی اسرائیل. ----- ۳۷۸۳
بنی اصفر. ----- ۳۷۸۳
بنی المصطلق. ----- ۳۷۸۳
بنی النضیر. ----- ۳۷۸۳
بنی امیّه. ----- ۳۷۸۴
بنی ایوب. ----- ۳۷۸۴
بنی پادوسپان. ----- ۳۷۸۴
بنیت. ----- ۳۷۸۴
بنی تاک. ----- ۳۷۸۴
بنی تمیم. ----- ۳۷۸۴
بنیجه. ----- ۳۷۸۴

بنی جهود. ----- ۳۷۸۴
بنیچ. ----- ۳۷۸۴
بنیچه. ----- ۳۷۸۵
بنیچه بستن. ----- ۳۷۸۵
بنیچه بندی. ----- ۳۷۸۵
بنی حام. ----- ۳۷۸۵
بنی حسنویه. ----- ۳۷۸۵
بنی حفص. ----- ۳۷۸۵
بنی حماد. ----- ۳۷۸۶
بنی دلف. ----- ۳۷۸۶
بنی ذوالنون. ----- ۳۷۸۶
بنی ذی النون. ----- ۳۷۸۶
بنیر. ----- ۳۷۸۶
بنیرقانی. ----- ۳۷۸۶
بنیز. ----- ۳۷۸۶
بنی زریع. ----- ۳۷۸۷
بنی زیاد. ----- ۳۷۸۷
بنی زیان. ----- ۳۷۸۷
بنی زیری. ----- ۳۷۸۷
بنی زیری. ----- ۳۷۸۷
بنیس. ----- ۳۷۸۸
بنی ساج. ----- ۳۷۸۸
بنی سام. ----- ۳۷۸۸
بنی سعد. ----- ۳۷۸۸

بنیسک. ----- ۳۷۸۸
بنی شاکر. ----- ۳۷۸۸
بنی شیبان. ----- ۳۷۸۸
بنی شیبه. ----- ۳۷۸۹
بنی صالح. ----- ۳۷۸۹
بنی صلیح. ----- ۳۷۸۹
بنیط. ----- ۳۷۸۹
بنی طرف. ----- ۳۷۸۹
بنی طولون. ----- ۳۷۸۹
بنی طی. ----- ۳۷۹۰
بنی عباد. ----- ۳۷۹۰
بنی عباس. ----- ۳۷۹۰
بنی عبدالهی. ----- ۳۷۹۰
بنی فاطمه. ----- ۳۷۹۰
بنیق. ----- ۳۷۹۰
بنیقتان. ----- ۳۷۹۰
بنی قریظه. ----- ۳۷۹۰
بنیقهٔ. ----- ۳۷۹۱
بنی قیصر. ----- ۳۷۹۱
بنیک. ----- ۳۷۹۱
بنی کاوان. ----- ۳۷۹۱
بنی کعب. ----- ۳۷۹۱
بنی لخم. ----- ۳۷۹۱
بنی مازه. ----- ۳۷۹۱

بنی مروان. ----- ۳۷۹۲
بنی مرین. ----- ۳۷۹۲
بنی مزید. ----- ۳۷۹۲
بنی منجم. ----- ۳۷۹۲
بنی موسی. ----- ۳۷۹۲
بنی مهلب. ----- ۳۷۹۲
بنین. ----- ۳۷۹۲
بنی نصر. ----- ۳۷۹۲
بنیوله. ----- ۳۷۹۳
بنی وند. ----- ۳۷۹۳
بنیهٔ. ----- ۳۷۹۳
بنیهٔ. ----- ۳۷۹۳
بنی هاشم. ----- ۳۷۹۳
بنی یعفور. ----- ۳۷۹۳
بو. ----- ۳۷۹۳
بو. ----- ۳۷۹۴
بو. ----- ۳۷۹۴
بو. ----- ۳۷۹۵
بو. ----- ۳۷۹۵
بو. ----- ۳۷۹۵
بوآ. ----- ۳۷۹۵
بو آمدن. ----- ۳۷۹۵
بوا. ----- ۳۷۹۵
بوا. ----- ۳۷۹۵

بوا. ----- ۳۷۹۶
بوء . ----- ۳۷۹۶
بواء . ----- ۳۷۹۶
بوائج. ----- ۳۷۹۶
بوائق. ----- ۳۷۹۶
بوائک. ----- ۳۷۹۶
بوائن. ----- ۳۷۹۶
بواب. ----- ۳۷۹۶
بوابان. ----- ۳۷۹۷
بوابۀ. ----- ۳۷۹۷
بوابی. ----- ۳۷۹۷
بواتر. ----- ۳۷۹۷
بواجب. ----- ۳۷۹۷
بواجبی. ----- ۳۷۹۷
بواح. ----- ۳۷۹۷
بواد. ----- ۳۷۹۷
بوادر. ----- ۳۷۹۷
بواده. ----- ۳۷۹۸
بوادی. ----- ۳۷۹۸
بوادی. ----- ۳۷۹۸
بواذح. ----- ۳۷۹۸
بوار. ----- ۳۷۹۸
بوارج. ----- ۳۷۹۸
بوارح. ----- ۳۷۹۸

بوارد. ----- ۳۷۹۹
بوارد. ----- ۳۷۹۹
بوارغ. ----- ۳۷۹۹
بوارق. ----- ۳۷۹۹
بواری. ----- ۳۷۹۹
بواری. ----- ۳۷۹۹
بواری. ----- ۳۷۹۹
بوازل. ----- ۳۸۰۰
بوازی. ----- ۳۸۰۰
بوازیج. ----- ۳۸۰۰
بوازیج. ----- ۳۸۰۰
بوازیجی. ----- ۳۸۰۰
بواس. ----- ۳۸۰۰
بواسحاق. ----- ۳۸۰۰
بواسحاقی. ----- ۳۸۰۰
بواسق. ----- ۳۸۰۱
بواسیر. ----- ۳۸۰۱
بواسیری. ----- ۳۸۰۱
بواسی کردن. ----- ۳۸۰۱
بواشق. ----- ۳۸۰۱
بواشه. ----- ۳۸۰۱
بواشیر. ----- ۳۸۰۲
بواضع. ----- ۳۸۰۲
بواط. ----- ۳۸۰۲

بواطن. ----- ۳۸۰۲
بواطنهٔ. ----- ۳۸۰۲
بوئطیقا. ----- ۳۸۰۲
بواعث. ----- ۳۸۰۲
بوافزار. ----- ۳۸۰۲
بواقر. ----- ۳۸۰۲
بواقع. ----- ۳۸۰۳
بواقی. ----- ۳۸۰۳
بواکر. ----- ۳۸۰۳
بواکی. ----- ۳۸۰۳
بواکیر. ----- ۳۸۰۳
بوال. ----- ۳۸۰۳
بوال. ----- ۳۸۰۳
بوالاخبار. ----- ۳۸۰۳
بوالاخطل. ----- ۳۸۰۳
بوالادهم. ----- ۳۸۰۳
بوالارواح. ----- ۳۸۰۴
بوالاسود. ----- ۳۸۰۴
بوالاشبال. ----- ۳۸۰۴
بوالاشهب. ----- ۳۸۰۴
بوالاصفر. ----- ۳۸۰۴
بوالامن. ----- ۳۸۰۴
بوالبشر. ----- ۳۸۰۴
بوالبنات. ----- ۳۸۰۴

بوالحارث. ----- ۳۸۰۴
بوالحر. ----- ۳۸۰۵
بوالحرث. ----- ۳۸۰۵
بوالحرمان. ----- ۳۸۰۵
بوالحزن. ----- ۳۸۰۵
بوالحسن. ----- ۳۸۰۵
بوالحسنی. ----- ۳۸۰۵
بوالحکم. ----- ۳۸۰۵
بوالحکمان. ----- ۳۸۰۵
بوالحکیمان. ----- ۳۸۰۶
بوالحیات. ----- ۳۸۰۶
بوالحیوة. ----- ۳۸۰۶
بوالخجدر. ----- ۳۸۰۶
بوالخلاف. ----- ۳۸۰۶
بوالعباس. ----- ۳۸۰۶
بوالعجب. ----- ۳۸۰۶
بوالعجب گوی. ----- ۳۸۰۷
بوالعجبی. ----- ۳۸۰۷
بوالعرض. ----- ۳۸۰۷
بوالعلاء . ----- ۳۸۰۷
بوالفرج. ----- ۳۸۰۷
بوالفریس. ----- ۳۸۰۷
بوالفضایل. ----- ۳۸۰۷
بوالفضل. ----- ۳۸۰۷

بوالفضلی. ----- ۳۸۰۷
بوالفضول. ----- ۳۸۰۸
بوالفنجک. ----- ۳۸۰۸
بوالکفد. ----- ۳۸۰۸
بوالکنجک. ----- ۳۸۰۸
بوالگنجک. ----- ۳۸۰۸
بوالمثل. ----- ۳۸۰۸
بوالملیح. ----- ۳۸۰۸
بوالمیمون. ----- ۳۸۰۸
بوالو. ----- ۳۸۰۸
بوالوحوش. ----- ۳۸۰۹
بوالوفاء . ----- ۳۸۰۹
بوالهذیل. ----- ۳۸۰۹
بوالهوس. ----- ۳۸۰۹
بوالهوسی. ----- ۳۸۰۹
بوالهیجا. ----- ۳۸۱۰
بوالهیصم. ----- ۳۸۱۰
بوالی. ----- ۳۸۱۰
بوالیع. ----- ۳۸۱۰
بوان. ----- ۳۸۱۰
بوان. ----- ۳۸۱۰
بوانات. ----- ۳۸۱۰
بوانات و سرچهان. ----- ۳۸۱۰
بوان بالا. ----- ۳۸۱۱

بوان پائین. ----- ۳۸۱۱
بوانلو. ----- ۳۸۱۱
بوئنوس آیرس. ----- ۳۸۱۱
بوانی. ----- ۳۸۱۱
بوانی. ----- ۳۸۱۱
بواهد. ----- ۳۸۱۲
بوئی. ----- ۳۸۱۲
بوئیدن. ----- ۳۸۱۲
بوئیدنی. ----- ۳۸۱۲
بوئیس. ----- ۳۸۱۲
بوئین. ----- ۳۸۱۲
بوئینک. ----- ۳۸۱۲
بؤب. ----- ۳۸۱۲
بوب. ----- ۳۸۱۲
بوبا. ----- ۳۸۱۳
بوبارس. ----- ۳۸۱۳
بوباش. ----- ۳۸۱۳
بوبر. ----- ۳۸۱۳
بوبراقش. ----- ۳۸۱۳
بوبرد. ----- ۳۸۱۳
بوبردک. ----- ۳۸۱۳
بو بردن. ----- ۳۸۱۴
بوبرسطس. ----- ۳۸۱۴
بوبک. ----- ۳۸۱۴

بؤبؤ. ----- ۳۸۱۴
بوبو. ----- ۳۸۱۴
بوبوک. ----- ۳۸۱۴
بوبوکبود. ----- ۳۸۱۵
بوبوکوهی. ----- ۳۸۱۵
بوبونیون. ----- ۳۸۱۵
بوبویک. ----- ۳۸۱۵
بوبویه. ----- ۳۸۱۵
بوبه. ----- ۳۸۱۵
بوبین. ----- ۳۸۱۵
بوپرست. ----- ۳۸۱۵
بوت. ----- ۳۸۱۶
بوت. ----- ۳۸۱۶
بوتا. ----- ۳۸۱۶
بوتا. ----- ۳۸۱۶
بوتات. ----- ۳۸۱۶
بوتاتی. ----- ۳۸۱۶
بوتاسپ. ----- ۳۸۱۶
بوتان. ----- ۳۸۱۶
بوت ابر بوت. ----- ۳۸۱۷
بوتراب. ----- ۳۸۱۷
بوتقه. ----- ۳۸۱۷
بوتم. ----- ۳۸۱۷
بوتمام. ----- ۳۸۱۷

بوتمیم. ----- ۳۸۱۷
بوتنگ. ----- ۳۸۱۷
بوته. ----- ۳۸۱۷
بوته. ----- ۳۸۱۸
بوته بر بوته. ----- ۳۸۱۹
بوته گز. ----- ۳۸۱۹
بوتیمار. ----- ۳۸۱۹
بوتیمار زدن. ----- ۳۸۱۹
بوتیه. ----- ۳۸۲۰
بوث. ----- ۳۸۲۰
بوثاغورس. ----- ۳۸۲۰
بوج. ----- ۳۸۲۰
بوج. ----- ۳۸۲۰
بوجا. ----- ۳۸۲۰
بوجار. ----- ۳۸۲۰
بوجاری. ----- ۳۸۲۱
بوجان. ----- ۳۸۲۱
بوجان. ----- ۳۸۲۱
بوجای. ----- ۳۸۲۱
بوجبله. ----- ۳۸۲۱
بوجپا. ----- ۳۸۲۱
بوجخک. ----- ۳۸۲۱
بوجعده. ----- ۳۸۲۲
بوجعفر. ----- ۳۸۲۲

بوجعفر طیار. ----- ۳۸۲۲
بوجه. ----- ۳۸۲۲
بوجه. ----- ۳۸۲۲
بوجهل. ----- ۳۸۲۲
بوجهل. ----- ۳۸۲۲
بوجهی. ----- ۳۸۲۲
بوجی. ----- ۳۸۲۳
بوچ. ----- ۳۸۲۳
بوچ. ----- ۳۸۲۳
بوح. ----- ۳۸۲۳
بوح. ----- ۳۸۲۳
بوحا. ----- ۳۸۲۳
بوحبیب. ----- ۳۸۲۳
بوحسان. ----- ۳۸۲۴
بوحفص. ----- ۳۸۲۴
بوحفصان. ----- ۳۸۲۴
بوحک. ----- ۳۸۲۴
بوحمید. ----- ۳۸۲۴
بوحنا. ----- ۳۸۲۴
بوحنیفه. ----- ۳۸۲۴
بوحی. ----- ۳۸۲۴
بوحیان. ----- ۳۸۲۴
بوخ. ----- ۳۸۲۴
بوخ. ----- ۳۸۲۵

بوخالد. ----- ۳۸۲۵
بوخت. ----- ۳۸۲۵
بوخت. ----- ۳۸۲۵
بوختن. ----- ۳۸۲۵
بوخدیج. ----- ۳۸۲۵
بوخل. ----- ۳۸۲۵
بوخلاف. ----- ۳۸۲۵
بوخلافی. ----- ۳۸۲۶
بوخله. ----- ۳۸۲۶
بوخنو. ----- ۳۸۲۶
بو خوردن. ----- ۳۸۲۶
بود. ----- ۳۸۲۶
بود. ----- ۳۸۲۶
بود. ----- ۳۸۲۶
بودا. ----- ۳۸۲۷
بوداپست. ----- ۳۸۲۸
بو دادن. ----- ۳۸۲۸
بوداده. ----- ۳۸۲۸
بودار. ----- ۳۸۲۸
بوداسب. ----- ۳۸۲۸
بوداسپ. ----- ۳۸۲۸
بو داشتن. ----- ۳۸۲۸
بودانه. ----- ۳۸۲۹
بوداه. ----- ۳۸۲۹

بودایی. ----- ۳۸۲۹
بودباش. ----- ۳۸۲۹
بودبود. ----- ۳۸۲۹
بودبوف. ----- ۳۸۲۹
بودجه. ----- ۳۸۲۹
بودردا. ----- ۳۸۲۹
بودش. ----- ۳۸۳۰
بود شدن. ----- ۳۸۳۰
بودقه. ----- ۳۸۳۰
بود کردن. ----- ۳۸۳۰
بودلف. ----- ۳۸۳۰
بودن. ----- ۳۸۳۰
بودنگ. ----- ۳۸۳۲
بودنه. ----- ۳۸۳۲
بودنی. ----- ۳۸۳۲
بود و نابود. ----- ۳۸۳۳
بوده. ----- ۳۸۳۳
بوده نان. ----- ۳۸۳۳
بودی. ----- ۳۸۳۳
بودی. ----- ۳۸۳۳
بودیان. ----- ۳۸۳۴
بودینه. ----- ۳۸۳۴
بودیها. ----- ۳۸۳۴
بوذ. ----- ۳۸۳۴

بوذ. ----- ۳۸۳۴
بوذرجمهر. ----- ۳۸۳۴
بوذرنج. ----- ۳۸۳۴
بوذی. ----- ۳۸۳۴
بور. ----- ۳۸۳۴
بور. ----- ۳۸۳۵
بور. ----- ۳۸۳۵
بور. ----- ۳۸۳۵
بور. ----- ۳۸۳۵
بور. ----- ۳۸۳۵
بور. ----- ۳۸۳۶
بورا. ----- ۳۸۳۶
بور ابرش. ----- ۳۸۳۶
بورات دوسدیم. ----- ۳۸۳۶
بوراق. ----- ۳۸۳۶
بوراک. ----- ۳۸۳۶
بوران. ----- ۳۸۳۶
بوران. ----- ۳۸۳۷
بوران دخت. ----- ۳۸۳۷
بورانی. ----- ۳۸۳۷
بورانی. ----- ۳۸۳۷
بورانی. ----- ۳۸۳۷
بورانی. ----- ۳۸۳۷
بورانیه. ----- ۳۸۳۷

بوربن. ----- ۳۸۳۸
بوربور. ----- ۳۸۳۸
بوربورترک. ----- ۳۸۳۸
بوربورکرد. ----- ۳۸۳۸
بورجان. ----- ۳۸۳۸
بورجانی. ----- ۳۸۳۸
بوردان. ----- ۳۸۳۹
بورس. ----- ۳۸۳۹
بورسار. ----- ۳۸۳۹
بورشسب. ----- ۳۸۳۹
بورطخیله. ----- ۳۸۳۹
بورق. ----- ۳۸۳۹
بورقان. ----- ۳۸۳۹
بورقی. ----- ۳۸۳۹
بورک. ----- ۳۸۴۰
بورکند. ----- ۳۸۴۰
بورکه. ----- ۳۸۴۰
بور گلرنگ. ----- ۳۸۴۰
بورمند. ----- ۳۸۴۰
بورنجان. ----- ۳۸۴۰
بورنجان بالا. ----- ۳۸۴۰
بورنگ. ----- ۳۸۴۱
بورنگ. ----- ۳۸۴۱
بورو. ----- ۳۸۴۱

بوروره. ----- ۳۸۴۱
بورون. ----- ۳۸۴۱
بورون. ----- ۳۸۴۱
بورون قشلاق. ----- ۳۸۴۱
بؤرهٔ. ----- ۳۸۴۱
بوره. ----- ۳۸۴۲
بوری. ----- ۳۸۴۲
بوری. ----- ۳۸۴۲
بوری. ----- ۳۸۴۲
بوری. ----- ۳۸۴۲
بوری. ----- ۳۸۴۲
بوری آباد. ----- ۳۸۴۳
بوریا. ----- ۳۸۴۳
بوریاباف. ----- ۳۸۴۳
بوریاباف. ----- ۳۸۴۳
بوریابافی. ----- ۳۸۴۳
بوریاپاره. ----- ۳۸۴۳
بوریاپوش. ----- ۳۸۴۴
بوریافروش. ----- ۳۸۴۴
بوریا کوبی. ----- ۳۸۴۴
بوریاگر. ----- ۳۸۴۴
بوریایی. ----- ۳۸۴۴
بوریطس. ----- ۳۸۴۴
بوریطش. ----- ۳۸۴۴

بورینی. ----- ۳۸۴۴
بوریهٔ. ----- ۳۸۴۵
بوریه. ----- ۳۸۴۵
بوز. ----- ۳۸۴۵
بوز. ----- ۳۸۴۵
بوز. ----- ۳۸۴۵
بوزا. ----- ۳۸۴۵
بوزابه. ----- ۳۸۴۵
بوزار. ----- ۳۸۴۶
بوزاگر. ----- ۳۸۴۶
بوزاگری. ----- ۳۸۴۶
بوزانهٔ. ----- ۳۸۴۶
بوزانی. ----- ۳۸۴۶
بوزجان. ----- ۳۸۴۶
بوزجانی. ----- ۳۸۴۶
بوزچی. ----- ۳۸۴۷
بوزدگی. ----- ۳۸۴۷
بو زدن. ----- ۳۸۴۷
بوزده. ----- ۳۸۴۷
بوزرجمهر. ----- ۳۸۴۷
بوزک. ----- ۳۸۴۷
بوزکند. ----- ۳۸۴۸
بوزکی. ----- ۳۸۴۸
بوزگان. ----- ۳۸۴۸

بوزمند. ----- ۳۸۴۸
بوزمه. ----- ۳۸۴۸
بوزنجرد. ----- ۳۸۴۸
بوزنجرد. ----- ۳۸۴۸
بوزنجردی. ----- ۳۸۴۸
بوزنجردی. ----- ۳۸۴۸
بوزندان. ----- ۳۸۴۹
بوزنشاه. ----- ۳۸۴۹
بوزنشاهی. ----- ۳۸۴۹
بوزنطا. ----- ۳۸۴۹
بوزنطه. ----- ۳۸۴۹
بوزنطین. ----- ۳۸۴۹
بوزنگان. ----- ۳۸۴۹
بوزنه. ----- ۳۸۴۹
بوزنینه. ----- ۳۸۵۰
بوزه. ----- ۳۸۵۰
بوزه چی. ----- ۳۸۵۰
بوزه خانه. ----- ۳۸۵۰
بوزه ساز. ----- ۳۸۵۰
بوزه کباب. ----- ۳۸۵۰
بوزی. ----- ۳۸۵۰
بوزی. ----- ۳۸۵۱
بوزی. ----- ۳۸۵۱
بوزی. ----- ۳۸۵۱

بوزیدان. ----- ۳۸۵۱
بوزیطش. ----- ۳۸۵۱
بوزینا. ----- ۳۸۵۱
بوزینجرد. ----- ۳۸۵۱
بوزینه. ----- ۳۸۵۲
بوژ. ----- ۳۸۵۲
بوژ. ----- ۳۸۵۲
بوژآباد. ----- ۳۸۵۲
بوژآباد. ----- ۳۸۵۲
بوژان. ----- ۳۸۵۲
بوژکان. ----- ۳۸۵۲
بوژمهران. ----- ۳۸۵۲
بوژنه. ----- ۳۸۵۳
بوس. ----- ۳۸۵۳
بوس. ----- ۳۸۵۳
بؤس. ----- ۳۸۵۳
بوسان. ----- ۳۸۵۴
بوسانه. ----- ۳۸۵۴
بوسایغ. ----- ۳۸۵۴
بوستان. ----- ۳۸۵۴
بوستان. ----- ۳۸۵۴
بوستان آرا. ----- ۳۸۵۵
بوستان افروز. ----- ۳۸۵۵
بوستانبان. ----- ۳۸۵۵

بوستان پیرا. ----- ۳۸۵۵
بوستان سرا. ----- ۳۸۵۵
بوستان سندس. ----- ۳۸۵۵
بوستان شیرین. ----- ۳۸۵۶
بوستان گرد. ----- ۳۸۵۶
بوستان گل نمای. ----- ۳۸۵۶
بوستانی. ----- ۳۸۵۶
بو ستدن. ----- ۳۸۵۶
بوستون. ----- ۳۸۵۶
بوستین. ----- ۳۸۵۶
بوسحاق. ----- ۳۸۵۶
بوسحاق. ----- ۳۸۵۶
بوسحاق. ----- ۳۸۵۷
بوس دادن. ----- ۳۸۵۷
بوسر. ----- ۳۸۵۷
بوسعد. ----- ۳۸۵۷
بوسعید. ----- ۳۸۵۷
بوسفاح. ----- ۳۸۵۷
بوسفور. ----- ۳۸۵۷
بوسفیان. ----- ۳۸۵۷
بوسک. ----- ۳۸۵۷
بوس کردن. ----- ۳۸۵۸
بوسکن. ----- ۳۸۵۸
بوسلمه. ----- ۳۸۵۸

بوسلیک. ----- ۳۸۵۸
بوسلیک. ----- ۳۸۵۸
بوسلیمان. ----- ۳۸۵۸
بوسنج. ----- ۳۸۵۸
بوسنجان. ----- ۳۸۵۸
بوسنده. ----- ۳۸۵۸
بوسنه. ----- ۳۸۵۸
بوسنه. ----- ۳۸۵۹
بوسوئه. ----- ۳۸۵۹
بو سوختن. ----- ۳۸۵۹
بوسه. ----- ۳۸۵۹
بوسه افشان گشتن. ----- ۳۸۶۰
بوسه باران کردن. ----- ۳۸۶۰
بوسه بازی. ----- ۳۸۶۰
بوسه بخش. ----- ۳۸۶۰
بوسه جای. ----- ۳۸۶۰
بوسه چین. ----- ۳۸۶۰
بوسه خوار. ----- ۳۸۶۰
بوسه خواستن. ----- ۳۸۶۰
بوسه خواه. ----- ۳۸۶۱
بوسه خواهی. ----- ۳۸۶۱
بوسه خوردن. ----- ۳۸۶۱
بوسه دادن. ----- ۳۸۶۱
بوسه دان. ----- ۳۸۶۱

بوسه دزد. ----- ۳۸۶۱
بوسه ربا. ----- ۳۸۶۲
بوسه ریز. ----- ۳۸۶۲
بوسه زدن. ----- ۳۸۶۲
بوسه زن. ----- ۳۸۶۲
بوسه زیب. ----- ۳۸۶۲
بوسه ستان. ----- ۳۸۶۲
بوسه شکار. ----- ۳۸۶۳
بوسه شکستن. ----- ۳۸۶۳
بوسه شمار. ----- ۳۸۶۳
بوسه شماری. ----- ۳۸۶۳
بوسه شمردن. ----- ۳۸۶۳
بوسه فریب. ----- ۳۸۶۳
بوسه گاه. ----- ۳۸۶۳
بوسه گرفتن. ----- ۳۸۶۴
بوسه گستاخ. ----- ۳۸۶۴
بوسه گه. ----- ۳۸۶۴
بوسهل. ----- ۳۸۶۴
بوسه نهادن. ----- ۳۸۶۴
بؤسی. ----- ۳۸۶۴
بوسیام. ----- ۳۸۶۴
بوسیاه. ----- ۳۸۶۴
بوسیدگی. ----- ۳۸۶۵
بوسیدن. ----- ۳۸۶۵

بوسیدنی. ----- ۳۸۶۵
بوسیده. ----- ۳۸۶۵
بوسیر. ----- ۳۸۶۵
بوسیر. ----- ۳۸۶۵
بوسیر. ----- ۳۸۶۵
بوسیرا. ----- ۳۸۶۵
بوسین. ----- ۳۸۶۵
بوسین. ----- ۳۸۶۶
بوش. ----- ۳۸۶۶
بوش. ----- ۳۸۶۶
بوش. ----- ۳۸۶۶
بوش. ----- ۳۸۶۶
بوش. ----- ۳۸۶۶
بوش. ----- ۳۸۶۷
بوشا. ----- ۳۸۶۷
بوشاد. ----- ۳۸۶۷
بوشاسب. ----- ۳۸۶۷
بوشاسپ. ----- ۳۸۶۷
بوشباس. ----- ۳۸۶۸
بوشتحقان. ----- ۳۸۶۸
بوش دربندی. ----- ۳۸۶۸
بوشعیب. ----- ۳۸۶۸
بوشفاء . ----- ۳۸۶۸
بوشقاب. ----- ۳۸۶۸

بوشکانات. ----- ۳۸۶۸
بوشکرانه. ----- ۳۸۶۸
بوش کردن. ----- ۳۸۶۸
بوشکور بلخی. ----- ۳۸۶۹
بوشگان. ----- ۳۸۶۹
بوشگان. ----- ۳۸۶۹
بوشن. ----- ۳۸۶۹
بوشناس. ----- ۳۸۶۹
بوشنج. ----- ۳۸۶۹
بوشنجه. ----- ۳۸۶۹
بوشنجی. ----- ۳۸۷۰
بوشنگ. ----- ۳۸۷۰
بو شنیدن. ----- ۳۸۷۰
بوشه. ----- ۳۸۷۰
بوشهر. ----- ۳۸۷۰
بوشهر. ----- ۳۸۷۰
بوشهی. ----- ۳۸۷۱
بوشی. ----- ۳۸۷۱
بوشی. ----- ۳۸۷۱
بوشیدن. ----- ۳۸۷۱
بوشیده. ----- ۳۸۷۱
بوص. ----- ۳۸۷۱
بوص. ----- ۳۸۷۱
بوصاء . ----- ۳۸۷۱

بوصابر. ----- ۳۸۷۲
بوصالح. ----- ۳۸۷۲
بوصفر. ----- ۳۸۷۲
بوصفوان. ----- ۳۸۷۲
بوصلت. ----- ۳۸۷۲
بوصی. ----- ۳۸۷۲
بوصیر. ----- ۳۸۷۲
بوصیر. ----- ۳۸۷۲
بوصیرا. ----- ۳۸۷۲
بوصیری. ----- ۳۸۷۳
بوصیری. ----- ۳۸۷۳
بوض. ----- ۳۸۷۳
بوط. ----- ۳۸۷۳
بوطالب. ----- ۳۸۷۳
بوطاموغیطن. ----- ۳۸۷۳
بوطاموقیطن. ----- ۳۸۷۳
بوطانیه. ----- ۳۸۷۳
بوطاهر. ----- ۳۸۷۳
بوطق. ----- ۳۸۷۴
بوطقة. ----- ۳۸۷۴
بوطلب. ----- ۳۸۷۴
بوطمعی. ----- ۳۸۷۴
بوطه. ----- ۳۸۷۴
بوطیب. ----- ۳۸۷۴

بوطیقا. ----- ۳۸۷۴
بوطیور. ----- ۳۸۷۴
بوظ. ----- ۳۸۷۴
بوع. ----- ۳۸۷۴
بوع. ----- ۳۸۷۵
بوع. ----- ۳۸۷۵
بوع. ----- ۳۸۷۵
بوعجرد. ----- ۳۸۷۵
بوعجل. ----- ۳۸۷۵
بوعجلان. ----- ۳۸۷۵
بوعسکر. ----- ۳۸۷۵
بوعکرمه. ----- ۳۸۷۵
بوعلی. ----- ۳۸۷۵
بوعلی دقاق. ----- ۳۸۷۶
بوعلی سینا. ----- ۳۸۷۶
بوعمران. ----- ۳۸۷۶
بوعمرو. ----- ۳۸۷۶
بوغ. ----- ۳۸۷۶
بوغ. ----- ۳۸۷۶
بوغ. ----- ۳۸۷۶
بوغ. ----- ۳۸۷۶
بوغاء . ----- ۳۸۷۶
بوغاز. ----- ۳۸۷۷
بوغاضة. ----- ۳۸۷۷

بوغ بند. ----- ۳۸۷۷
بوغجه. ----- ۳۸۷۷
بوغچه. ----- ۳۸۷۷
بوغدان. ----- ۳۸۷۷
بوغرا. ----- ۳۸۷۷
بوغلس. ----- ۳۸۷۷
بوغلصن. ----- ۳۸۷۷
بوغلصین. ----- ۳۸۷۸
بوغما. ----- ۳۸۷۸
بوغنج. ----- ۳۸۷۸
بوغنج. ----- ۳۸۷۸
بوغند. ----- ۳۸۷۸
بوغی. ----- ۳۸۷۸
بوف. ----- ۳۸۷۸
بوفراس. ----- ۳۸۷۹
بو فروختن. ----- ۳۸۷۹
بوفروش. ----- ۳۸۷۹
بوفروشی. ----- ۳۸۷۹
بوفل. ----- ۳۸۷۹
بوفلان. ----- ۳۸۷۹
بوفه. ----- ۳۸۷۹
بوق. ----- ۳۸۷۹
بوق. ----- ۳۸۸۰
بوق. ----- ۳۸۸۰

بوق. ----- ۳۸۸۰
بوق. ----- ۳۸۸۰
بوقات. ----- ۳۸۸۱
بوقال. ----- ۳۸۸۱
بوقان. ----- ۳۸۸۱
بوقبیس. ----- ۳۸۸۱
بوقتب. ----- ۳۸۸۱
بوق ترکی. ----- ۳۸۸۱
بوقچه. ----- ۳۸۸۱
بوقحافه. ----- ۳۸۸۱
بوقحط. ----- ۳۸۸۱
بوق زدن. ----- ۳۸۸۲
بوق زن. ----- ۳۸۸۲
بوقسطهٔ. ----- ۳۸۸۲
بوقشرم. ----- ۳۸۸۲
بوقلمون. ----- ۳۸۸۲
بوقلمون باف. ----- ۳۸۸۳
بوقلمونی. ----- ۳۸۸۳
بوقلن. ----- ۳۸۸۳
بوقماش. ----- ۳۸۸۳
بوقهٔ. ----- ۳۸۸۳
بوقی. ----- ۳۸۸۳
بوقی. ----- ۳۸۸۴
بوقیدانن. ----- ۳۸۸۴

بوقیر. ----- ۳۸۸۴
بوقیس. ----- ۳۸۸۴
بوقیصا. ----- ۳۸۸۴
بوک. ----- ۳۸۸۴
بوک. ----- ۳۸۸۵
بوک. ----- ۳۸۸۵
بوک. ----- ۳۸۸۵
بوک. ----- ۳۸۸۵
بوکاء. ----- ۳۸۸۵
بوکان. ----- ۳۸۸۵
بوکان. ----- ۳۸۸۵
بوکان. ----- ۳۸۸۵
بوکان. ----- ۳۸۸۶
بوکبر. ----- ۳۸۸۶
بوکرد باصری. ----- ۳۸۸۶
بو کردن. ----- ۳۸۸۶
بوکس. ----- ۳۸۸۶
بوکسور. ----- ۳۸۸۶
بو کشیدن. ----- ۳۸۸۶
بوکلک. ----- ۳۸۸۶
بوکند. ----- ۳۸۸۷
بوک و مگر. ----- ۳۸۸۷
بوکه. ----- ۳۸۸۷
بوگان. ----- ۳۸۸۷

بوگر. ----- ۳۸۸۷
بو گردانیدن. ----- ۳۸۸۸
بو گرفتن. ----- ۳۸۸۸
بوگند. ----- ۳۸۸۸
بوگندی. ----- ۳۸۸۸
بول. ----- ۳۸۸۸
بول. ----- ۳۸۸۸
بولا. ----- ۳۸۸۸
بولاد. ----- ۳۸۸۹
بولاغ اوتی. ----- ۳۸۸۹
بولاغوتی. ----- ۳۸۸۹
بولاق. ----- ۳۸۸۹
بول الابل. ----- ۳۸۸۹
بول العجوز. ----- ۳۸۸۹
بولامونیون. ----- ۳۸۸۹
بولان. ----- ۳۸۸۹
بولانی. ----- ۳۸۹۰
بولجار. ----- ۳۸۹۰
بولچ. ----- ۳۸۹۰
بولحار. ----- ۳۸۹۰
بولدان. ----- ۳۸۹۰
بولس. ----- ۳۸۹۰
بولس. ----- ۳۸۹۰
بولس. ----- ۳۸۹۰

بولسری. ----- ۳۸۹۰
بولع. ----- ۳۸۹۱
بولکفد. ----- ۳۸۹۱
بولکنجک. ----- ۳۸۹۱
بولگاه. ----- ۳۸۹۱
بولنجک. ----- ۳۸۹۱
بولو. ----- ۳۸۹۱
بولوار. ----- ۳۸۹۱
بولوبودیون. ----- ۳۸۹۱
بولودیون. ----- ۳۸۹۱
بولوردی. ----- ۳۸۹۲
بولوسیون. ----- ۳۸۹۲
بولوطریخون. ----- ۳۸۹۲
بولوقنیمن. ----- ۳۸۹۲
بولوقیمن. ----- ۳۸۹۲
بولوک. ----- ۳۸۹۲
بولهٔ. ----- ۳۸۹۲
بولهٔ. ----- ۳۸۹۲
بولهٔ. ----- ۳۸۹۲
بولهب. ----- ۳۸۹۲
بولی. ----- ۳۸۹۳
بولی. ----- ۳۸۹۳
بولی. ----- ۳۸۹۳
بولی دادن. ----- ۳۸۹۳

بولیس. ----- ۳۸۹۳
بولیصهٔ. ----- ۳۸۹۳
بولیموس. ----- ۳۸۹۳
بولیون. ----- ۳۸۹۳
بوم. ----- ۳۸۹۳
بوم. ----- ۳۸۹۴
بومادران. ----- ۳۸۹۵
بوماران. ----- ۳۸۹۵
بومارشه. ----- ۳۸۹۶
بوماره. ----- ۳۸۹۶
بومالک. ----- ۳۸۹۶
بومب. ----- ۳۸۹۶
بومبر. ----- ۳۸۹۶
بومجکت. ----- ۳۸۹۶
بوم جوان. ----- ۳۸۹۶
بوم خوار. ----- ۳۸۹۶
بومره. ----- ۳۸۹۶
بومسکت. ----- ۳۸۹۷
بومسلم. ----- ۳۸۹۷
بومسیلم. ----- ۳۸۹۷
بومکند. ----- ۳۸۹۷
بومهٔ. ----- ۳۸۹۷
بومه. ----- ۳۸۹۷
بومه. ----- ۳۸۹۷

بومهن. ----- ۳۸۹۷
بومهن. ----- ۳۸۹۸
بومهین. ----- ۳۸۹۸
بومی. ----- ۳۸۹۸
بومی شاه. ----- ۳۸۹۸
بومیمون. ----- ۳۸۹۸
بون. ----- ۳۸۹۸
بون. ----- ۳۸۹۸
بون. ----- ۳۸۹۹
بون. ----- ۳۸۹۹
بون. ----- ۳۸۹۹
بون آدو. ----- ۳۸۹۹
بوناز. ----- ۳۸۹۹
بونافع. ----- ۳۸۹۹
بوناک. ----- ۳۹۰۰
بونانیه. ----- ۳۹۰۰
بونجار. ----- ۳۹۰۰
بونجل. ----- ۳۹۰۰
بونجیر. ----- ۳۹۰۰
بوند. ----- ۳۹۰۰
بوند. ----- ۳۹۰۰
بونده. ----- ۳۹۰۰
بونده. ----- ۳۹۰۰
بونش. ----- ۳۹۰۰

بونصر. ----- ۳۹۰۱
بونفاع. ----- ۳۹۰۱
بونواس. ----- ۳۹۰۱
بونهٔ. ----- ۳۹۰۱
بونهٔ. ----- ۳۹۰۱
بونی. ----- ۳۹۰۱
بونی. ----- ۳۹۰۱
بونی. ----- ۳۹۰۱
بونی. ----- ۳۹۰۱
بونیز. ----- ۳۹۰۲
بونیگ. ----- ۳۹۰۲
بونیون. ----- ۳۹۰۲
بووائل. ----- ۳۹۰۲
بو و برنگ. ----- ۳۹۰۲
بؤوح. ----- ۳۹۰۲
بؤوخ. ----- ۳۹۰۲
بؤوز. ----- ۳۹۰۲
بؤوق. ----- ۳۹۰۲
بؤوک. ----- ۳۹۰۲
بوه. ----- ۳۹۰۳
بوه. ----- ۳۹۰۳
بوه. ----- ۳۹۰۳
بوهم. ----- ۳۹۰۳
بوهمان. ----- ۳۹۰۳

بوهۀ ----- ۳۹۰۳
بوهین کژ ----- ۳۹۰۴
بوی ----- ۳۹۰۴
بوی ----- ۳۹۰۵
بوی آمدن ----- ۳۹۰۵
بویا ----- ۳۹۰۵
بویائی ----- ۳۹۰۶
بو یافتن ----- ۳۹۰۶
بویاکردن ----- ۳۹۰۶
بویان ----- ۳۹۰۶
بویانس ----- ۳۹۰۶
بویانک ----- ۳۹۰۶
بویانیان ----- ۳۹۰۶
بویانیدن ----- ۳۹۰۶
بویایی ----- ۳۹۰۷
بوی ابزار ----- ۳۹۰۷
بوی افزا ----- ۳۹۰۷
بوی افزار ----- ۳۹۰۷
بوی بردن ----- ۳۹۰۷
بوی پرست ----- ۳۹۰۷
بوی جهودان ----- ۳۹۰۷
بوی چکیدن ----- ۳۹۰۸
بویچه ----- ۳۹۰۸
بویحیی ----- ۳۹۰۸

بوی دادن. ----- ۳۹۰۸
بوی دار. ----- ۳۹۰۸
بوی داشتن. ----- ۳۹۰۸
بوی دان. ----- ۳۹۰۸
بوی دمیدن. ----- ۳۹۰۹
بویرات. ----- ۳۹۰۹
بویراحمد سرحدی. ----- ۳۹۰۹
بویراحمد سردسیر. ----- ۳۹۰۹
بویراحمد گرم سیر. ----- ۳۹۰۹
بویراحمدی. ----- ۳۹۰۹
بویرده. ----- ۳۹۰۹
بوی رنگ. ----- ۳۹۱۰
بویری. ----- ۳۹۱۰
بویری. ----- ۳۹۱۰
بویری. ----- ۳۹۱۰
بویزید. ----- ۳۹۱۰
بویژه. ----- ۳۹۱۰
بوی سا. ----- ۳۹۱۰
بوی سوز. ----- ۳۹۱۰
بویش. ----- ۳۹۱۱
بوی شنیدن. ----- ۳۹۱۱
بویط. ----- ۳۹۱۱
بویطی. ----- ۳۹۱۱
بویطی. ----- ۳۹۱۱

بوی فروش. ----- ۳۹۱۱
بوی فروشی. ----- ۳۹۱۱
بویک. ----- ۳۹۱۱
بوی کلک. ----- ۳۹۱۲
بویگان. ----- ۳۹۱۲
بوی گرفتگی. ----- ۳۹۱۲
بوی گرفتن. ----- ۳۹۱۲
بوی گرفته. ----- ۳۹۱۲
بوی مادران. ----- ۳۹۱۲
بوی مدران. ----- ۳۹۱۲
بویناک. ----- ۳۹۱۲
بویناکان. ----- ۳۹۱۲
بویندگی. ----- ۳۹۱۳
بوینده. ----- ۳۹۱۳
بوینگ. ----- ۳۹۱۳
بوینه. ----- ۳۹۱۳
بوینی. ----- ۳۹۱۳
بوی و رنگ. ----- ۳۹۱۳
بویه. ----- ۳۹۱۳
بویه. ----- ۳۹۱۴
بویهی. ----- ۳۹۱۴
بوییدن. ----- ۳۹۱۴
بوییدنی. ----- ۳۹۱۴
به. ----- ۳۹۱۴

به. ----- ۳۹۱۴
به. ----- ۳۹۱۵
به. ----- ۳۹۱۶
به. ----- ۳۹۱۷
به. ----- ۳۹۱۷
به آئین. ----- ۳۹۱۷
به آفرید. ----- ۳۹۱۷
به آفرید. ----- ۳۹۱۷
به آفرید. ----- ۳۹۱۸
به آفریدیان. ----- ۳۹۱۸
به آفریدیه. ----- ۳۹۱۸
به آفرین. ----- ۳۹۱۸
به آمد. ----- ۳۹۱۸
به آمدن. ----- ۳۹۱۸
بها. ----- ۳۹۱۸
بها. ----- ۳۹۱۹
بها. ----- ۳۹۱۹
بهاء . ----- ۳۹۱۹
بهاء . ----- ۳۹۲۰
بهاء . ----- ۳۹۲۰
بهاءالدوله. ----- ۳۹۲۰
بهاءالدوله. ----- ۳۹۲۰
بهاءالدوله. ----- ۳۹۲۰
بهاءالدوله. ----- ۳۹۲۰

بهاءالدین. ----- ۳۹۲۱
بهاءالدین. ----- ۳۹۲۱
بهاءالدین. ----- ۳۹۲۱
بهاءالدین. ----- ۳۹۲۱
بهاءالدین. ----- ۳۹۲۲
بهاءالدین. ----- ۳۹۲۲
بهاءالدین. ----- ۳۹۲۲
بهاءالدین. ----- ۳۹۲۳
بهاءالدین. ----- ۳۹۲۳
بهاءالدین. ----- ۳۹۲۳
بهاءالدین اربلی. ----- ۳۹۲۳
بهاءالدین سام. ----- ۳۹۲۳
بهاءالدین ولد. ----- ۳۹۲۳
بهاءالله. ----- ۳۹۲۴
بها افکندن. ----- ۳۹۲۴
بهائم. ----- ۳۹۲۴
بهائی. ----- ۳۹۲۴
بهائی. ----- ۳۹۲۵
بهائی عاملی. ----- ۳۹۲۵
بهائی کردن. ----- ۳۹۲۵
بهاباد. ----- ۳۹۲۵
بهاباد. ----- ۳۹۲۵
بهاپیشی. ----- ۳۹۲۵
بهات. ----- ۳۹۲۵

بهاتر. ----- ۳۹۲۵
بهاجهٔ. ----- ۳۹۲۵
بهادار. ----- ۳۹۲۶
بهادر. ----- ۳۹۲۶
بهادران. ----- ۳۹۲۶
بهادرانه. ----- ۳۹۲۶
بهادرخان. ----- ۳۹۲۶
بهادرخان. ----- ۳۹۲۶
بهادرشاه. ----- ۳۹۲۶
بهادری. ----- ۳۹۲۷
بهار. ----- ۳۹۲۷
بهار. ----- ۳۹۲۸
بهار. ----- ۳۹۲۸
بهار. ----- ۳۹۲۹
بهار. ----- ۳۹۲۹
بهار. ----- ۳۹۲۹
بهار. ----- ۳۹۲۹
بهار. ----- ۳۹۲۹
بهار. ----- ۳۹۲۹
بهارآب. ----- ۳۹۳۰
بهارآباد. ----- ۳۹۳۰
بهارآرا. ----- ۳۹۳۰
بهارآلود. ----- ۳۹۳۰
بهار آوردن. ----- ۳۹۳۰

بهارافشان. ----- ۳۹۳۰
بهاران. ----- ۳۹۳۰
بهاراندام. ----- ۳۹۳۱
بهاربانو. ----- ۳۹۳۱
بهار بشکنه. ----- ۳۹۳۱
بهاربند. ----- ۳۹۳۱
بهار تانیسر. ----- ۳۹۳۱
بهار چین. ----- ۳۹۳۱
بهار چین. ----- ۳۹۳۲
بهارخانه. ----- ۳۹۳۲
بهارخانه. ----- ۳۹۳۲
بهارخانهء چین. ----- ۳۹۳۲
بهارخرم. ----- ۳۹۳۲
بهارخواب. ----- ۳۹۳۲
بهارخوش. ----- ۳۹۳۲
بهار دادن. ----- ۳۹۳۳
بهار دارابی. ----- ۳۹۳۳
بهارستان. ----- ۳۹۳۳
بهارستان. ----- ۳۹۳۳
بهارستان. ----- ۳۹۳۳
بهارستان. ----- ۳۹۳۳
بهارستان چین. ----- ۳۹۳۳
بهار شیروانی. ----- ۳۹۳۴
بهار عنبر. ----- ۳۹۳۴

بهار کردن. ----- ۳۹۳۴
بهارگاه. ----- ۳۹۳۴
بهار گنگ. ----- ۳۹۳۴
بهارگه. ----- ۳۹۳۴
بهارلو. ----- ۳۹۳۵
بهار نارنج. ----- ۳۹۳۵
بهارنگی. ----- ۳۹۳۵
بهاروند. ----- ۳۹۳۵
بهاره. ----- ۳۹۳۵
بهاره. ----- ۳۹۳۵
بهاره کاری. ----- ۳۹۳۵
بهاری. ----- ۳۹۳۵
بهاری. ----- ۳۹۳۶
بهاری. ----- ۳۹۳۶
بهاری. ----- ۳۹۳۶
بهاری. ----- ۳۹۳۶
بهاری. ----- ۳۹۳۶
بهاری. ----- ۳۹۳۶
بهاری. ----- ۳۹۳۶
بهاریات. ----- ۳۹۳۷
بهارینی. ----- ۳۹۳۷
بهاریه. ----- ۳۹۳۷
بهاز. ----- ۳۹۳۷
بهازر. ----- ۳۹۳۷
بهازرة. ----- ۳۹۳۷

بهازهیر. ----- ۳۹۳۷
بهاشتن. ----- ۳۹۳۷
بهاطیهٔ. ----- ۳۹۳۸
بهاطیه. ----- ۳۹۳۸
بها کردن. ----- ۳۹۳۸
بهاکن. ----- ۳۹۳۸
بها گرفتن. ----- ۳۹۳۸
بهاگیر. ----- ۳۹۳۸
بهالیق. ----- ۳۹۳۸
بهالیل. ----- ۳۹۳۹
بهام. ----- ۳۹۳۹
بهامین. ----- ۳۹۳۹
بهان. ----- ۳۹۳۹
بهانس. ----- ۳۹۳۹
بهانستن. ----- ۳۹۳۹
بهانه. ----- ۳۹۳۹
بهانه آوردن. ----- ۳۹۴۰
بهانه افتادن. ----- ۳۹۴۰
بهانه افکندن. ----- ۳۹۴۰
بهانه انگیختن. ----- ۳۹۴۰
بهانه بسیچ. ----- ۳۹۴۱
بهانه تراش. ----- ۳۹۴۱
بهانه تراشی. ----- ۳۹۴۱
بهانه تراشیدن. ----- ۳۹۴۱

بهانه جستن. ----- ۳۹۴۱
بهانه جو. ----- ۳۹۴۱
بهانه جویی. ----- ۳۹۴۱
بهانه داشتن. ----- ۳۹۴۱
بهانه ساختن. ----- ۳۹۴۲
بهانه ساز. ----- ۳۹۴۲
بهانه شکستن. ----- ۳۹۴۲
بهانه شکن. ----- ۳۹۴۲
بهانه طلب. ----- ۳۹۴۲
بهانه طلبیدن. ----- ۳۹۴۲
بهانه فروش. ----- ۳۹۴۲
بهانه فروشی. ----- ۳۹۴۲
بهانه کردن. ----- ۳۹۴۳
بهانه گرفتن. ----- ۳۹۴۳
بهانه گیر. ----- ۳۹۴۳
بهانه گیری. ----- ۳۹۴۳
بهانه نهادن. ----- ۳۹۴۳
بهاور. ----- ۳۹۴۳
بها و نعم. ----- ۳۹۴۳
بهایم. ----- ۳۹۴۴
بهایی. ----- ۳۹۴۴
بهایی. ----- ۳۹۴۴
بهایی. ----- ۳۹۴۴
به اختر. ----- ۳۹۴۴

به اردشیر. ----- ۳۹۴۴
به افتاد. ----- ۳۹۴۴
به افتاده. ----- ۳۹۴۴
به افشرده. ----- ۳۹۴۵
به اوفتاد. ----- ۳۹۴۵
بهباه. ----- ۳۹۴۵
بهبود. ----- ۳۹۴۵
بهبود. ----- ۳۹۴۵
بهبودی. ----- ۳۹۴۵
به به. ----- ۳۹۴۵
به به. ----- ۳۹۴۶
به به. ----- ۳۹۴۶
به بها. ----- ۳۹۴۶
بهبهان. ----- ۳۹۴۶
بهبهان. ----- ۳۹۴۷
بهبهانی. ----- ۳۹۴۷
بهبهانی. ----- ۳۹۴۷
به به کردن. ----- ۳۹۴۸
بهبهۀ. ----- ۳۹۴۸
بهبهی. ----- ۳۹۴۸
به به یی. ----- ۳۹۴۸
به بیوس. ----- ۳۹۴۸
به بیوسی. ----- ۳۹۴۸
بهت. ----- ۳۹۴۸

بهت. ----- ۳۹۴۸
بهت. ----- ۳۹۴۸
بهت. ----- ۳۹۴۹
بهت. ----- ۳۹۴۹
بهت. ----- ۳۹۴۹
بهت. ----- ۳۹۴۹
بهتان. ----- ۳۹۴۹
بهتان گفتن. ----- ۳۹۵۰
بهتان گوی. ----- ۳۹۵۰
بهتان نهادن. ----- ۳۹۵۰
بهتر. ----- ۳۹۵۰
بهتر. ----- ۳۹۵۰
بهتر. ----- ۳۹۵۱
بهترآمد. ----- ۳۹۵۱
بهتر آمدن. ----- ۳۹۵۱
بهترک. ----- ۳۹۵۱
بهترک. ----- ۳۹۵۱
بهترهٔ. ----- ۳۹۵۱
بهترهٔ. ----- ۳۹۵۲
بهتری. ----- ۳۹۵۲
بهترین. ----- ۳۹۵۲
بهترین بخت. ----- ۳۹۵۲
بهترین خلق. ----- ۳۹۵۲
بهترینه. ----- ۳۹۵۲

بهتری یافتن. ----- ۳۹۵۲
بهت زدگی. ----- ۳۹۵۳
بهت زدن. ----- ۳۹۵۳
بهت زده. ----- ۳۹۵۳
بهتک. ----- ۳۹۵۳
بهت معدل. ----- ۳۹۵۳
به توپ بستن. ----- ۳۹۵۳
بهتویی. ----- ۳۹۵۳
بهث. ----- ۳۹۵۳
بهثة. ----- ۳۹۵۳
بهثی. ----- ۳۹۵۴
بهج. ----- ۳۹۵۴
بهج. ----- ۳۹۵۴
بهج. ----- ۳۹۵۴
به جان. ----- ۳۹۵۴
بهجت. ----- ۳۹۵۴
بهجت آباد. ----- ۳۹۵۴
بهجت آباد. ----- ۳۹۵۴
بهجت آباد. ----- ۳۹۵۵
بهجت آیات. ----- ۳۹۵۵
بهجت افزا. ----- ۳۹۵۵
بهجت شیرازی. ----- ۳۹۵۵
بهجت فزا. ----- ۳۹۵۵
بهجرد. ----- ۳۹۵۵

بهجردآباد. ----- ۳۹۵۵
بهجهٔ. ----- ۳۹۵۵
به خواه. ----- ۳۹۵۶
به خور. ----- ۳۹۵۶
بهدادین. ----- ۳۹۵۶
بهدار. ----- ۳۹۵۶
بهداری. ----- ۳۹۵۶
بهداشت. ----- ۳۹۵۶
بهداشتی. ----- ۳۹۵۶
بهدان. ----- ۳۹۵۶
بهدان. ----- ۳۹۵۷
بهدانه. ----- ۳۹۵۷
بهدری. ----- ۳۹۵۷
بهدل. ----- ۳۹۵۷
بهدلهٔ. ----- ۳۹۵۷
بهدلی. ----- ۳۹۵۷
بهدلی. ----- ۳۹۵۷
به ده. ----- ۳۹۵۷
به دین. ----- ۳۹۵۸
بهر. ----- ۳۹۵۸
بهر. ----- ۳۹۵۹
بهر. ----- ۳۹۵۹
بهر. ----- ۳۹۶۰
بهر. ----- ۳۹۶۰

بهر. ---------- ۳۹۶۰
بهرآباد. ---------- ۳۹۶۰
بهرآباد. ---------- ۳۹۶۰
بهرآباد. ---------- ۳۹۶۰
بهرآسمان. ---------- ۳۹۶۱
بهرا. ---------- ۳۹۶۱
بهرام. ---------- ۳۹۶۱
بهرام. ---------- ۳۹۶۱
بهرام. ---------- ۳۹۶۱
بهرام. ---------- ۳۹۶۲
بهرام. ---------- ۳۹۶۲
بهرام. ---------- ۳۹۶۲
بهرام. ---------- ۳۹۶۲
بهرام. ---------- ۳۹۶۲
بهرام. ---------- ۳۹۶۲
بهرام. ---------- ۳۹۶۲
بهرام. ---------- ۳۹۶۳
بهرام. ---------- ۳۹۶۳
بهرام. ---------- ۳۹۶۳
بهرام. ---------- ۳۹۶۳
بهرام. ---------- ۳۹۶۳
بهرام. ---------- ۳۹۶۳
بهرام آباد. ---------- ۳۹۶۳
بهرام آباد. ---------- ۳۹۶۴

بهرام آباد. ----- ۳۹۶۴
بهرام آباد. ----- ۳۹۶۴
بهرام آباد بالا. ----- ۳۹۶۴
بهرام آباد پائین. ----- ۳۹۶۴
بهرام بیگی. ----- ۳۹۶۴
بهرام بیگی. ----- ۳۹۶۴
بهرام پژدو. ----- ۳۹۶۴
بهرام تل. ----- ۳۹۶۵
بهرامج. ----- ۳۹۶۵
بهرام جوبینه. ----- ۳۹۶۵
بهرام چرخ. ----- ۳۹۶۵
بهرام چوبین. ----- ۳۹۶۵
بهرام چوبینه. ----- ۳۹۶۵
بهرام چید. ----- ۳۹۶۵
بهرامشاه. ----- ۳۹۶۵
بهرامشاه سلجوقی. ----- ۳۹۶۶
بهرام کرمانشاه. ----- ۳۹۶۶
بهرام گور. ----- ۳۹۶۶
بهرام میرزای صفوی. ----- ۳۹۶۷
بهرامن. ----- ۳۹۶۷
بهرامه. ----- ۳۹۶۷
بهرامی. ----- ۳۹۶۷
بهرامی. ----- ۳۹۶۷
بهرامیان. ----- ۳۹۶۷

بهرامیه. ----- ۳۹۶۸
بهران. ----- ۳۹۶۸
بهرای. ----- ۳۹۶۸
بهرج. ----- ۳۹۶۸
بهرجهٔ. ----- ۳۹۶۸
بهر داشتن. ----- ۳۹۶۸
بهر رو. ----- ۳۹۶۸
بهر رو داشتن. ----- ۳۹۶۹
بهر روی. ----- ۳۹۶۹
بهرزام. ----- ۳۹۶۹
بهرستاق. ----- ۳۹۶۹
بهرستان. ----- ۳۹۶۹
بهرغ. ----- ۳۹۶۹
بهرک. ----- ۳۹۶۹
بهرگی. ----- ۳۹۶۹
بهرم. ----- ۳۹۷۰
بهرمان. ----- ۳۹۷۰
بهرمان. ----- ۳۹۷۰
بهرمان قدح. ----- ۳۹۷۱
بهرمان مذاب. ----- ۳۹۷۱
بهرمانی. ----- ۳۹۷۱
بهرمن. ----- ۳۹۷۱
بهرمند. ----- ۳۹۷۱
بهرمندی. ----- ۳۹۷۱

بهرمهٔ. ----- ۳۹۷۱
بهرمه. ----- ۳۹۷۲
بهروان. ----- ۳۹۷۲
بهروج. ----- ۳۹۷۲
بهروجه. ----- ۳۹۷۲
بهروچ. ----- ۳۹۷۲
بهرور. ----- ۳۹۷۲
بهر و رو. ----- ۳۹۷۲
بهروز. ----- ۳۹۷۲
بهروز. ----- ۳۹۷۳
به روزگار. ----- ۳۹۷۳
بهروزه. ----- ۳۹۷۳
بهروزی. ----- ۳۹۷۳
بهروسی. ----- ۳۹۷۳
بهروکان. ----- ۳۹۷۴
بهرون. ----- ۳۹۷۴
بهرهٔ. ----- ۳۹۷۴
بهره. ----- ۳۹۷۴
بهره. ----- ۳۹۷۵
بهره. ----- ۳۹۷۵
بهره. ----- ۳۹۷۵
بهره. ----- ۳۹۷۵
بهره. ----- ۳۹۷۵
بهره. ----- ۳۹۷۶

بهره بر. ----- ۳۹۷۶
بهره بردار. ----- ۳۹۷۶
بهره برداری. ----- ۳۹۷۶
بهره برداشتن. ----- ۳۹۷۶
بهره بردن. ----- ۳۹۷۶
بهره بهره. ----- ۳۹۷۶
بهره بهره کردن. ----- ۳۹۷۶
بهره پذیرش. ----- ۳۹۷۷
بهره جوی. ----- ۳۹۷۷
بهره دادن. ----- ۳۹۷۷
بهره دار. ----- ۳۹۷۷
بهره کاری. ----- ۳۹۷۷
بهرهء مرکب. ----- ۳۹۷۷
بهره مند. ----- ۳۹۷۷
بهره مندی. ----- ۳۹۷۸
بهره ور. ----- ۳۹۷۸
بهره وری. ----- ۳۹۷۸
بهره یاب. ----- ۳۹۷۸
بهره یابی. ----- ۳۹۷۸
بهره یافتن. ----- ۳۹۷۸
بهز. ----- ۳۹۷۸
بهز. ----- ۳۹۷۹
بهزاد. ----- ۳۹۷۹
بهزاد. ----- ۳۹۷۹

بهزاد. ----- ۳۹۷۹
بهزاد. ----- ۳۹۷۹
بهزاد. ----- ۳۹۷۹
بهزاد. ----- ۳۹۷۹
بهزاد. ----- ۳۹۷۹
بهزاد. ----- ۳۹۸۰
بهزادآباد. ----- ۳۹۸۱
بهزان. ----- ۳۹۸۱
بهزر. ----- ۳۹۸۱
بهزرام. ----- ۳۹۸۱
بهزرهٔ. ----- ۳۹۸۱
بهزه. ----- ۳۹۸۱
به ژاپنی. ----- ۳۹۸۱
بهس. ----- ۳۹۸۱
بهستان. ----- ۳۹۸۲
بهستان. ----- ۳۹۸۲
بهستون. ----- ۳۹۸۲
بهستون. ----- ۳۹۸۲
به سیمین. ----- ۳۹۸۲
بهش. ----- ۳۹۸۲
بهش. ----- ۳۹۸۲
بهش. ----- ۳۹۸۲
بهش. ----- ۳۹۸۳
بهش. ----- ۳۹۸۳

بهشت. ----- ۳۹۸۳
بهشت آباد. ----- ۳۹۸۳
بهشت آباد. ----- ۳۹۸۴
بهشت آسا. ----- ۳۹۸۴
بهشت آیین. ----- ۳۹۸۴
بهشت برین. ----- ۳۹۸۴
بهشت رو. ----- ۳۹۸۴
بهشت زار. ----- ۳۹۸۴
بهشت سیما. ----- ۳۹۸۴
بهشت شداد. ----- ۳۹۸۴
بهشت صبوحی. ----- ۳۹۸۵
بهشت عدن. ----- ۳۹۸۵
بهشت عدن. ----- ۳۹۸۵
بهشت گنگ. ----- ۳۹۸۵
بهشت گنگ. ----- ۳۹۸۵
بهشت گنگ. ----- ۳۹۸۵
بهشتن. ----- ۳۹۸۶
بهشت نشین. ----- ۳۹۸۶
بهشت وار. ----- ۳۹۸۶
بهشته. ----- ۳۹۸۶
بهشتی. ----- ۳۹۸۶
بهشتی. ----- ۳۹۸۶
بهشتیان. ----- ۳۹۸۶
بهشتی پیکر. ----- ۳۹۸۷

بهشتی خو. ----- ۳۹۸۷
بهشتی رخ. ----- ۳۹۸۷
بهشتی روی. ----- ۳۹۸۷
بهشتی سرا. ----- ۳۹۸۷
بهشتی سرشت. ----- ۳۹۸۷
بهشتی سواد. ----- ۳۹۸۷
بهشتی صفت. ----- ۳۹۸۷
بهشتی صورت. ----- ۳۹۸۸
بهشتی لقا. ----- ۳۹۸۸
بهشتی وار. ----- ۳۹۸۸
بهشتی وش. ----- ۳۹۸۸
به شدگی. ----- ۳۹۸۸
به شدن. ----- ۳۹۸۸
به شده. ----- ۳۹۸۸
بهشمی. ----- ۳۹۸۹
بهشمیهٔ. ----- ۳۹۸۹
بهشهر. ----- ۳۹۸۹
بهشهر. ----- ۳۹۸۹
بهص. ----- ۳۹۸۹
بهص. ----- ۳۹۸۹
بهصل. ----- ۳۹۸۹
بهصلهٔ. ----- ۳۹۹۰
بهصلهٔ. ----- ۳۹۹۰
بهصم. ----- ۳۹۹۰

بهصوص. ----- ۳۹۹۰
بهض. ----- ۳۹۹۰
بهط. ----- ۳۹۹۰
بهطهٔ. ----- ۳۹۹۰
بهظ. ----- ۳۹۹۰
بهق. ----- ۳۹۹۱
بهق. ----- ۳۹۹۱
بهق الحجر. ----- ۳۹۹۱
بهک. ----- ۳۹۹۱
بهک. ----- ۳۹۹۱
بهکثهٔ. ----- ۳۹۹۲
بهکل. ----- ۳۹۹۲
بهکلهٔ. ----- ۳۹۹۲
بهکن. ----- ۳۹۹۲
بهکن. ----- ۳۹۹۲
بهگت باز. ----- ۳۹۹۲
به گزیده. ----- ۳۹۹۲
به گزین. ----- ۳۹۹۲
به گزین کردن. ----- ۳۹۹۳
به گزینی. ----- ۳۹۹۳
به گو. ----- ۳۹۹۳
بهل. ----- ۳۹۹۳
بهل. ----- ۳۹۹۳
بهلق. ----- ۳۹۹۴

بهلق. ----- ۳۹۹۴
بهلق. ----- ۳۹۹۴
بهلقهٔ. ----- ۳۹۹۴
بهلگرد. ----- ۳۹۹۴
بهلو. ----- ۳۹۹۴
بهلوان. ----- ۳۹۹۴
بهلول. ----- ۳۹۹۴
بهلول. ----- ۳۹۹۴
بهلولی حاجی فتحعلی. ----- ۳۹۹۵
بهلولی قره بیک. ----- ۳۹۹۵
بهلهٔ. ----- ۳۹۹۵
بهله. ----- ۳۹۹۵
بهله دار. ----- ۳۹۹۵
به لیمو. ----- ۳۹۹۵
بهم. ----- ۳۹۹۶
بهم. ----- ۳۹۹۶
بهم آمدن. ----- ۳۹۹۶
بهم آمیختگی. ----- ۳۹۹۶
بهم آمیختن. ----- ۳۹۹۷
بهم آمیخته. ----- ۳۹۹۷
بهم آور. ----- ۳۹۹۷
بهم آوردن. ----- ۳۹۹۷
بهمان. ----- ۳۹۹۷
بهمان. ----- ۳۹۹۸

بهمانی. ----- ۳۹۹۸
بهماهٔ. ----- ۳۹۹۸
بهم افتادن. ----- ۳۹۹۸
بهم انداختن. ----- ۳۹۹۸
بهم اندر شدن. ----- ۳۹۹۸
بهمئی. ----- ۳۹۹۸
بهمئی سرحدی. ----- ۳۹۹۸
بهمئی سردسیر. ----- ۳۹۹۹
بهمئی گرمسیر. ----- ۳۹۹۹
بهم بافتن. ----- ۳۹۹۹
بهم برآمدن. ----- ۳۹۹۹
بهم برافکندن. ----- ۳۹۹۹
بهم بربسته. ----- ۴۰۰۰
بهم برزدن. ----- ۴۰۰۰
بهم برکردن. ----- ۴۰۰۰
بهم بستن. ----- ۴۰۰۰
بهم بسته. ----- ۴۰۰۰
بهم پیوستن. ----- ۴۰۰۰
بهم تاختن. ----- ۴۰۰۰
بهمتان. ----- ۴۰۰۰
بهم خوردن. ----- ۴۰۰۰
بهمدان. ----- ۴۰۰۱
بهم در شدن. ----- ۴۰۰۱
بهم در شکستن. ----- ۴۰۰۱

بهم دوختن. ----- ۴۰۰۱
بهمدی. ----- ۴۰۰۱
بهم رسانیدن. ----- ۴۰۰۱
بهم رسیدن. ----- ۴۰۰۱
بهم زدن. ----- ۴۰۰۲
بهم زده. ----- ۴۰۰۲
بهمزگ. ----- ۴۰۰۲
بهم شدن. ----- ۴۰۰۲
بهم کردن. ----- ۴۰۰۲
بهم گذاشتن. ----- ۴۰۰۳
بهم گوریدن. ----- ۴۰۰۳
بهم ماندن. ----- ۴۰۰۳
بهمن. ----- ۴۰۰۳
بهمن. ----- ۴۰۰۳
بهمن. ----- ۴۰۰۴
بهمن. ----- ۴۰۰۵
بهمن. ----- ۴۰۰۵
بهمن. ----- ۴۰۰۵
بهمن. ----- ۴۰۰۵
بهمن. ----- ۴۰۰۵
بهمن. ----- ۴۰۰۶
بهمن. ----- ۴۰۰۶
بهمن آباد. ----- ۴۰۰۶
بهمن آباد. ----- ۴۰۰۶

بهمن آباد. ----- ۴۰۰۶
بهمن آباد. ----- ۴۰۰۶
بهمنا. ----- ۴۰۰۶
بهمنان. ----- ۴۰۰۶
بهمن بیگلو. ----- ۴۰۰۷
بهمن پیچ. ----- ۴۰۰۷
بهمن جادویه. ----- ۴۰۰۷
بهمنجان بالا. ----- ۴۰۰۷
بهمنجان پائین. ----- ۴۰۰۷
بهمنجنه. ----- ۴۰۰۷
بهمنچنه. ----- ۴۰۰۷
بهمنش. ----- ۴۰۰۸
بهمن شیر. ----- ۴۰۰۸
بهمن شیر. ----- ۴۰۰۸
بهمنگان. ----- ۴۰۰۸
بهمن گیر. ----- ۴۰۰۸
بهمن میرزا. ----- ۴۰۰۸
بهمن نژاد. ----- ۴۰۰۸
بهمنه. ----- ۴۰۰۹
بهمنه. ----- ۴۰۰۹
بهمنی. ----- ۴۰۰۹
بهمنی. ----- ۴۰۰۹
بهمنی. ----- ۴۰۰۹
بهمنی. ----- ۴۰۰۹

بهمنی. ----- ۴۰۰۹
بهمنیار. ----- ۴۰۰۹
بهمنیار. ----- ۴۰۱۰
بهمن یاری. ----- ۴۰۱۰
بهمن یاری بالا. ----- ۴۰۱۰
بهمن یاری پائین. ----- ۴۰۱۰
بهمنیان. ----- ۴۰۱۰
بهمنین. ----- ۴۰۱۰
بهمون. ----- ۴۰۱۱
بهمهٔ. ----- ۴۰۱۱
بهمهٔ. ----- ۴۰۱۱
بهمهٔ. ----- ۴۰۱۱
بهمه. ----- ۴۰۱۱
بهمی. ----- ۴۰۱۱
بهمی. ----- ۴۰۱۱
بهن. ----- ۴۰۱۱
بهن آباد. ----- ۴۰۱۲
بهنام. ----- ۴۰۱۲
بهنام پازکی. ----- ۴۰۱۲
بهنام سوخته. ----- ۴۰۱۲
بهنانات. ----- ۴۰۱۲
بهنانهٔ. ----- ۴۰۱۲
بهنانه. ----- ۴۰۱۲
بهنانه. ----- ۴۰۱۳

بهنس. ---------- ۴۰۱۳
بهنسهٔ. ---------- ۴۰۱۳
به نشینی. ---------- ۴۰۱۳
بهنک. ---------- ۴۰۱۳
بهنه. ---------- ۴۰۱۳
بهو. ---------- ۴۰۱۳
بهو. ---------- ۴۰۱۴
بهو. ---------- ۴۰۱۴
بهوء. ---------- ۴۰۱۴
بهوت. ---------- ۴۰۱۴
بهوتی. ---------- ۴۰۱۴
بهود. ---------- ۴۰۱۴
بهور. ---------- ۴۰۱۴
بهور. ---------- ۴۰۱۴
بهور. ---------- ۴۰۱۵
بهور. ---------- ۴۰۱۵
بهوغ. ---------- ۴۰۱۵
بهون. ---------- ۴۰۱۵
بهونیه. ---------- ۴۰۱۵
بهی. ---------- ۴۰۱۵
بهی. ---------- ۴۰۱۶
بهی. ---------- ۴۰۱۶
بهی. ---------- ۴۰۱۶
بهی. ---------- ۴۰۱۶

بهی. ---------- ۴۰۱۶
بهیار. ---------- ۴۰۱۷
بهیاری. ---------- ۴۰۱۷
بهیتهٔ. ---------- ۴۰۱۷
بهیج. ---------- ۴۰۱۷
بهید. ---------- ۴۰۱۷
بهیدانه. ---------- ۴۰۱۷
بهیدن. ---------- ۴۰۱۷
بهیر. ---------- ۴۰۱۷
بهیر. ---------- ۴۰۱۸
بهیرهٔ. ---------- ۴۰۱۸
بهیره. ---------- ۴۰۱۸
بهیره. ---------- ۴۰۱۸
بهیزک. ---------- ۴۰۱۸
بهیصل. ---------- ۴۰۱۸
بهیلهٔ. ---------- ۴۰۱۸
بهیم. ---------- ۴۰۱۹
بهیم. ---------- ۴۰۱۹
بهیم. ---------- ۴۰۱۹
بهیم العجلی. ---------- ۴۰۱۹
بهیمهٔ. ---------- ۴۰۱۹
بهیمی. ---------- ۴۰۲۰
بهین. ---------- ۴۰۲۰
بهینس. ---------- ۴۰۲۰

بهینه. ----- ۴۰۲۰
بهیهٔ. ----- ۴۰۲۰
بی. ----- ۴۰۲۱
بی. ----- ۴۰۲۲
بی. ----- ۴۰۲۲
بی. ----- ۴۰۲۲
بی. ----- ۴۰۲۲
بی آب. ----- ۴۰۲۲
بی آب. ----- ۴۰۲۲
بی آبرو. ----- ۴۰۲۳
بی آبروی. ----- ۴۰۲۳
بی آبرویی. ----- ۴۰۲۳
بی آب و رنگ. ----- ۴۰۲۳
بی آبی. ----- ۴۰۲۳
بی آگاه. ----- ۴۰۲۳
بی آلت. ----- ۴۰۲۳
بی آلتی. ----- ۴۰۲۴
بی آمرغ. ----- ۴۰۲۴
بی آمیغ. ----- ۴۰۲۴
بی آنکه. ----- ۴۰۲۴
بی آور. ----- ۴۰۲۴
بیا. ----- ۴۰۲۴
بیاب. ----- ۴۰۲۴
بیابان. ----- ۴۰۲۴

بیابان. ----- ۴۰۲۵
بیابان باش. ----- ۴۰۲۵
بیابان بر. ----- ۴۰۲۵
بیابانک. ----- ۴۰۲۵
بیابانک. ----- ۴۰۲۵
بیابانک. ----- ۴۰۲۶
بیابان گرد. ----- ۴۰۲۶
بیابان گردی. ----- ۴۰۲۶
بیابان مرگ. ----- ۴۰۲۶
بیابان نشین. ----- ۴۰۲۶
بیابان نورد. ----- ۴۰۲۶
بیابان نوردی. ----- ۴۰۲۶
بیابانی. ----- ۴۰۲۶
بیابانیات. ----- ۴۰۲۷
بیابانیان. ----- ۴۰۲۷
بیابانیه. ----- ۴۰۲۷
بیات. ----- ۴۰۲۷
بیات. ----- ۴۰۲۷
بیات. ----- ۴۰۲۸
بیات. ----- ۴۰۲۸
بیات. ----- ۴۰۲۸
بیاتان. ----- ۴۰۲۸
بیاتان. ----- ۴۰۲۸
بیات ترک. ----- ۴۰۲۸

بیات ست علی. ---------- ۴۰۲۸
بیات شاهوردی. ---------- ۴۰۲۸
بیاتیون آصف خان. ---------- ۴۰۲۸
بیاتیون ارشد. ---------- ۴۰۲۸
بیاچاریدن. ---------- ۴۰۲۹
بیاح. ---------- ۴۰۲۹
بیاحهٔ. ---------- ۴۰۲۹
بیاد. ---------- ۴۰۲۹
بیاد. ---------- ۴۰۲۹
بیادق. ---------- ۴۰۲۹
بیاذق. ---------- ۴۰۲۹
بیار. ---------- ۴۰۲۹
بیار. ---------- ۴۰۲۹
بیارجمند. ---------- ۴۰۳۰
بیاره. ---------- ۴۰۳۰
بیاستو. ---------- ۴۰۳۰
بیاض. ---------- ۴۰۳۰
بیاضچه. ---------- ۴۰۳۰
بیاضهٔ. ---------- ۴۰۳۰
بیاضی. ---------- ۴۰۳۰
بیاطرهٔ. ---------- ۴۰۳۰
بیاع. ---------- ۴۰۳۱
بیاعات. ---------- ۴۰۳۱
بیاعهٔ. ---------- ۴۰۳۱

بیاعی. ---------- ۴۰۳۱
بیاغاریدن. ---------- ۴۰۳۱
بیاغالیدن. ---------- ۴۰۳۱
بیاغشتن. ---------- ۴۰۳۱
بیافتن. ---------- ۴۰۳۲
بیاک الله. ---------- ۴۰۳۲
بیاکندن. ---------- ۴۰۳۲
بیاگاهانیدن. ---------- ۴۰۳۲
بیامدن. ---------- ۴۰۳۲
بیان. ---------- ۴۰۳۲
بیان. ---------- ۴۰۳۳
بیان. ---------- ۴۰۳۳
بیان. ---------- ۴۰۳۳
بیان الحق. ---------- ۴۰۳۳
بیانک. ---------- ۴۰۳۳
بیان کردن. ---------- ۴۰۳۴
بیانلو. ---------- ۴۰۳۴
بیان وار. ---------- ۴۰۳۴
بیانه. ---------- ۴۰۳۴
بیانی. ---------- ۴۰۳۴
بیانی. ---------- ۴۰۳۴
بیانیه. ---------- ۴۰۳۴
بیاوار. ---------- ۴۰۳۵
بیاوان. ---------- ۴۰۳۵

بیاور. ----- ۴۰۳۵
بیاویختن. ----- ۴۰۳۵
بیاویدن. ----- ۴۰۳۵
بیاه. ----- ۴۰۳۵
بیاهنجیدن. ----- ۴۰۳۵
بی از. ----- ۴۰۳۵
بی از آن. ----- ۴۰۳۵
بیأس. ----- ۴۰۳۵
بیئهٔ. ----- ۴۰۳۶
بیب. ----- ۴۰۳۶
بیب. ----- ۴۰۳۶
بی باق. ----- ۴۰۳۶
بی باقی. ----- ۴۰۳۶
بی باک. ----- ۴۰۳۶
بی باکانه. ----- ۴۰۳۶
بی باکی. ----- ۴۰۳۷
بی بالاد. ----- ۴۰۳۷
بیبان. ----- ۴۰۳۷
بی بدی. ----- ۴۰۳۷
بی بر. ----- ۴۰۳۷
بیبرس. ----- ۴۰۳۷
بی برگ. ----- ۴۰۳۷
بی برگشت. ----- ۴۰۳۸
بی برگی. ----- ۴۰۳۸

بیبروز. ---------- ۴۰۳۸
بیبس. ---------- ۴۰۳۸
بی بسی. ---------- ۴۰۳۸
بیبط. ---------- ۴۰۳۸
بی بغل. ---------- ۴۰۳۸
بی بی. ---------- ۴۰۳۸
بی بی حکیمه. ---------- ۴۰۳۹
بی بی حیات. ---------- ۴۰۳۹
بی بی خاتون. ---------- ۴۰۳۹
بی بی زبیده. ---------- ۴۰۳۹
بی بی شهربانو. ---------- ۴۰۳۹
بی بی شیروان. ---------- ۴۰۳۹
بی بی طلایی. ---------- ۴۰۳۹
بی بی کلا. ---------- ۴۰۴۰
بی بی گل مرده. ---------- ۴۰۴۰
بی پایاب. ---------- ۴۰۴۰
بی پایان. ---------- ۴۰۴۰
بی پرده. ---------- ۴۰۴۰
بی پروا. ---------- ۴۰۴۰
بی پروائی. ---------- ۴۰۴۰
بی پناه. ---------- ۴۰۴۰
بی پول. ---------- ۴۰۴۱
بی پولی. ---------- ۴۰۴۱
بیت. ---------- ۴۰۴۱

بیت. ----- ۴۰۴۲
بیت. ----- ۴۰۴۲
بیتا. ----- ۴۰۴۲
بی تا. ----- ۴۰۴۲
بی تاب. ----- ۴۰۴۲
بیتابانه. ----- ۴۰۴۲
بی تابی. ----- ۴۰۴۲
بیتانه. ----- ۴۰۴۳
بی تاو. ----- ۴۰۴۳
بیت ابدی. ----- ۴۰۴۳
بیت احزان. ----- ۴۰۴۳
بیت اخوان. ----- ۴۰۴۳
بیت اقصی. ----- ۴۰۴۳
بیت الآباء . ----- ۴۰۴۳
بیت الاحزان. ----- ۴۰۴۳
بیت الاخوة. ----- ۴۰۴۳
بیت الاصدقاء . ----- ۴۰۴۴
بیت الاصنام. ----- ۴۰۴۴
بیت الاعداء . ----- ۴۰۴۴
بیت الاقصی. ----- ۴۰۴۴
بیت الحرام. ----- ۴۰۴۴
بیت الحرم. ----- ۴۰۴۴
بیت الحزن. ----- ۴۰۴۴
بیت الحکمه. ----- ۴۰۴۵

بیت الحیات. ----- ۴۰۴۵
بیت الخلا. ----- ۴۰۴۵
بیت الدعا. ----- ۴۰۴۵
بیت الدوا. ----- ۴۰۴۵
بیت السفر و الدین. ----- ۴۰۴۵
بیت السقر. ----- ۴۰۴۵
بیت السلطان. ----- ۴۰۴۶
بیت الشراب. ----- ۴۰۴۶
بیت الشرف. ----- ۴۰۴۶
بیت الصنم. ----- ۴۰۴۶
بیت الطراز. ----- ۴۰۴۶
بیت العتیق. ----- ۴۰۴۶
بیت العروس. ----- ۴۰۴۷
بیت العزة. ----- ۴۰۴۷
بیت العنکبوت. ----- ۴۰۴۷
بیت الغزل. ----- ۴۰۴۷
بیت الفراغ. ----- ۴۰۴۷
بیت القصیده. ----- ۴۰۴۷
بیت اللحم. ----- ۴۰۴۷
بیت اللطف. ----- ۴۰۴۷
بیت الله. ----- ۴۰۴۸
بیت الماء . ----- ۴۰۴۸
بیت المال. ----- ۴۰۴۸
بیت المالچی. ----- ۴۰۴۸

بیت المعمور. ----- ۴۰۴۹
بیت المقدس. ----- ۴۰۴۹
بیت الموت. ----- ۴۰۴۹
بیت النار. ----- ۴۰۴۹
بیت النساء . ----- ۴۰۴۹
بیت النطاف. ----- ۴۰۴۹
بیت النفس. ----- ۴۰۴۹
بیت الولد. ----- ۴۰۵۰
بیت اولاد. ----- ۴۰۵۰
بیت ایل. ----- ۴۰۵۰
بیت ترح. ----- ۴۰۵۰
بیت حرام. ----- ۴۰۵۰
بیت حرم. ----- ۴۰۵۰
بیت حزن. ----- ۴۰۵۰
بیت حکمت. ----- ۴۰۵۱
بیت حوادث. ----- ۴۰۵۱
بیت خال. ----- ۴۰۵۱
بی ترستان. ----- ۴۰۵۱
بیت سیحان. ----- ۴۰۵۱
بیت شرف. ----- ۴۰۵۱
بیت عزب. ----- ۴۰۵۱
بیت فراغ. ----- ۴۰۵۱
بیت فرح. ----- ۴۰۵۱
بیتک. ----- ۴۰۵۲

بیتکچی. ----- ۴۰۵۲
بیت لاباط. ----- ۴۰۵۲
بیت محارب. ----- ۴۰۵۲
بیت مدن. ----- ۴۰۵۲
بیت معمور. ----- ۴۰۵۲
بیت مقدس. ----- ۴۰۵۲
بی تمیز. ----- ۴۰۵۳
بیت نطف. ----- ۴۰۵۳
بیتوتت. ----- ۴۰۵۳
بیتوتهٔ. ----- ۴۰۵۳
بیتهٔ. ----- ۴۰۵۳
بی تیمار. ----- ۴۰۵۳
بیث. ----- ۴۰۵۳
بیجا. ----- ۴۰۵۴
بیجاد. ----- ۴۰۵۴
بیجادق. ----- ۴۰۵۴
بیجاده. ----- ۴۰۵۴
بیجاده آب. ----- ۴۰۵۵
بیجاده طبع. ----- ۴۰۵۵
بیجادهء قلوب. ----- ۴۰۵۵
بیجاده گون. ----- ۴۰۵۵
بیجاده لب. ----- ۴۰۵۵
بیجادهء مذاب. ----- ۴۰۵۵
بیجاذق. ----- ۴۰۵۵

بیجار. ---------- ۴۰۵۶
بیجار. ---------- ۴۰۵۶
بی جامگی. ---------- ۴۰۵۶
بی جامه. ---------- ۴۰۵۶
بیجان. ---------- ۴۰۵۷
بی جان شدن. ---------- ۴۰۵۷
بی جان کردن. ---------- ۴۰۵۷
بی جان گشتن. ---------- ۴۰۵۷
بی جانین. ---------- ۴۰۵۷
بیجانینی. ---------- ۴۰۵۷
بیجاور. ---------- ۴۰۵۷
بیجدنو. ---------- ۴۰۵۸
بی جفت. ---------- ۴۰۵۸
بیجک. ---------- ۴۰۵۸
بیجگان. ---------- ۴۰۵۸
بی جگر. ---------- ۴۰۵۸
بیجگرد. ---------- ۴۰۵۸
بی جگری. ---------- ۴۰۵۸
بیجمال. ---------- ۴۰۵۸
بیجمالی. ---------- ۴۰۵۹
بیجن. ---------- ۴۰۵۹
بیجن آباد. ---------- ۴۰۵۹
بیجنوند. ---------- ۴۰۵۹
بی جواب. ---------- ۴۰۵۹

بی جواز. ---------- ۴۰۵۹
بیجوند. ---------- ۴۰۵۹
بیجوهر. ---------- ۴۰۵۹
بیجه. ---------- ۴۰۶۰
بی جهت. ---------- ۴۰۶۰
بیجیدج. ---------- ۴۰۶۰
بیجی کلا. ---------- ۴۰۶۰
بی چار. ---------- ۴۰۶۰
بیچارگی. ---------- ۴۰۶۰
بیچاره. ---------- ۴۰۶۱
بی چاک و بست. ---------- ۴۰۶۱
بی چانه. ---------- ۴۰۶۱
بی چرا. ---------- ۴۰۶۱
بیچراغ. ---------- ۴۰۶۲
بی چشم. ---------- ۴۰۶۲
بی چشم و رو. ---------- ۴۰۶۲
بی چک و چانه. ---------- ۴۰۶۲
بیچن. ---------- ۴۰۶۲
بی چند. ---------- ۴۰۶۲
بیچند. ---------- ۴۰۶۲
بیچند. ---------- ۴۰۶۲
بی چوبه. ---------- ۴۰۶۲
بی چون. ---------- ۴۰۶۳
بیچون. ---------- ۴۰۶۳

بیچون بالا. ----- ۴۰۶۳
بیچون پائین. ----- ۴۰۶۳
بی چون و چرا. ----- ۴۰۶۳
بی چونی. ----- ۴۰۶۳
بیچه. ----- ۴۰۶۳
بی چیز. ----- ۴۰۶۴
بی چیزی. ----- ۴۰۶۴
بی حاجت. ----- ۴۰۶۴
بی حاصل. ----- ۴۰۶۴
بیحاصلی. ----- ۴۰۶۴
بیحان. ----- ۴۰۶۴
بی حد. ----- ۴۰۶۴
بی حدوث. ----- ۴۰۶۵
بی حرف. ----- ۴۰۶۵
بی حرمت. ----- ۴۰۶۵
بیحرمتی. ----- ۴۰۶۵
بی حس. ----- ۴۰۶۵
بی حساب. ----- ۴۰۶۶
بی حسابی. ----- ۴۰۶۶
بی حسیب. ----- ۴۰۶۶
بی حشمت. ----- ۴۰۶۶
بی حشمتی کردن. ----- ۴۰۶۶
بی حصر. ----- ۴۰۶۶
بیحضور. ----- ۴۰۶۶

بیحضور شدن. ----- ۴۰۶۷
بیحضوری. ----- ۴۰۶۷
بی حفاظ. ----- ۴۰۶۷
بی حفاظی. ----- ۴۰۶۷
بی حق. ----- ۴۰۶۷
بی حقیقت. ----- ۴۰۶۷
بی حکم. ----- ۴۰۶۷
بی حکمت. ----- ۴۰۶۷
بی حلم. ----- ۴۰۶۸
بی حمیت. ----- ۴۰۶۸
بی حمیتی. ----- ۴۰۶۸
بی حواس. ----- ۴۰۶۸
بی حوصلگی. ----- ۴۰۶۸
بی حوصله. ----- ۴۰۶۸
بی حیا. ----- ۴۰۶۸
بیحیایی. ----- ۴۰۶۸
بی حیله. ----- ۴۰۶۹
بیحیله. ----- ۴۰۶۹
بیخ. ----- ۴۰۶۹
بیخ آذر مریم. ----- ۴۰۷۰
بیخ آور. ----- ۴۰۷۱
بیخ آور شدن. ----- ۴۰۷۱
بی خایه. ----- ۴۰۷۱
بیخ انجدان خراسانی. ----- ۴۰۷۱

بیخ باشه. ----- ۴۰۷۱
بی خبر. ----- ۴۰۷۱
بیخ بر. ----- ۴۰۷۱
بی خبری. ----- ۴۰۷۱
بیخ بنفشه. ----- ۴۰۷۱
بیخ پشم. ----- ۴۰۷۲
بیخ تفتی. ----- ۴۰۷۲
بیخ تفت یزدی. ----- ۴۰۷۲
بیختن. ----- ۴۰۷۲
بیخته. ----- ۴۰۷۳
بیخرد. ----- ۴۰۷۳
بی خردگی. ----- ۴۰۷۳
بی خرده. ----- ۴۰۷۴
بیخردی. ----- ۴۰۷۴
بی خر و بار. ----- ۴۰۷۴
بی خر و خاوند. ----- ۴۰۷۴
بیخریدار. ----- ۴۰۷۴
بیخریداری. ----- ۴۰۷۴
بیخست. ----- ۴۰۷۴
بیخستن. ----- ۴۰۷۵
بیخسته. ----- ۴۰۷۵
بیخشت. ----- ۴۰۷۵
بی خطا. ----- ۴۰۷۵
بی خطایی. ----- ۴۰۷۵

بی خطر. ----- ۴۰۷۵
بیخ طرخون کوهی. ----- ۴۰۷۶
بی خطری. ----- ۴۰۷۶
بیخ کبر. ----- ۴۰۷۶
بیخ کردن. ----- ۴۰۷۶
بیخ کن. ----- ۴۰۷۶
بیخ کند. ----- ۴۰۷۶
بیخ کندن. ----- ۴۰۷۶
بیخ کنی. ----- ۴۰۷۶
بیخ کوله پر. ----- ۴۰۷۷
بیخ کوهی. ----- ۴۰۷۷
بیخ گازران. ----- ۴۰۷۷
بیخ گوشی. ----- ۴۰۷۷
بی خلاف. ----- ۴۰۷۷
بیخلافی. ----- ۴۰۷۷
بی خلل. ----- ۴۰۷۷
بیخلوش. ----- ۴۰۷۷
بیخله. ----- ۴۰۷۸
بیخ مرجان. ----- ۴۰۷۸
بیخ مهک. ----- ۴۰۷۸
بیخ نشاندن. ----- ۴۰۷۸
بیخ نی. ----- ۴۰۷۸
بی خو. ----- ۴۰۷۸
بیخو. ----- ۴۰۷۸

بی خواب. ---------- ۴۰۷۸
بی خوابی. ---------- ۴۰۷۹
بی خواست. ---------- ۴۰۷۹
بی خواهش. ---------- ۴۰۷۹
بیخ و بار. ---------- ۴۰۷۹
بیخود. ---------- ۴۰۷۹
بیخودانه. ---------- ۴۰۸۰
بیخود بیخود. ---------- ۴۰۸۰
بیخود شدن. ---------- ۴۰۸۰
بیخود گشتن. ---------- ۴۰۸۰
بیخودی. ---------- ۴۰۸۰
بیخ ور. ---------- ۴۰۸۱
بیخورد. ---------- ۴۰۸۱
بیخوردی. ---------- ۴۰۸۱
بیخورشی. ---------- ۴۰۸۱
بیخور و خواب. ---------- ۴۰۸۱
بی خو کردن. ---------- ۴۰۸۱
بی خونی. ---------- ۴۰۸۱
بی خویش. ---------- ۴۰۸۲
بی خویشتن. ---------- ۴۰۸۲
بی خویشتنی. ---------- ۴۰۸۲
بی خویشی. ---------- ۴۰۸۲
بیخه. ---------- ۴۰۸۲
بیخه احشام. ---------- ۴۰۸۲

بیخه فال. ---------- ۴۰۸۳
بی خیانت. ---------- ۴۰۸۳
بیخیدن. ---------- ۴۰۸۳
بی خیر. ---------- ۴۰۸۳
بیخیله. ---------- ۴۰۸۳
بیخیون. ---------- ۴۰۸۳
بید. ---------- ۴۰۸۳
بید. ---------- ۴۰۸۵
بید. ---------- ۴۰۸۶
بید. ---------- ۴۰۸۶
بید. ---------- ۴۰۸۶
بید. ---------- ۴۰۸۷
بید. ---------- ۴۰۸۷
بید. ---------- ۴۰۸۷
بید. ---------- ۴۰۸۷
بید. ---------- ۴۰۸۷
بید. ---------- ۴۰۸۷
بیدآباد. ---------- ۴۰۸۷
بیدآبادی. ---------- ۴۰۸۷
بید آبدیده. ---------- ۴۰۸۸
بیدا. ---------- ۴۰۸۸
بیداء . ---------- ۴۰۸۸
بیداء . ---------- ۴۰۸۸
بیدابید. ---------- ۴۰۸۸

بیداد. ----- ۴۰۸۸
بیداد. ----- ۴۰۸۹
بیدادپیشه. ----- ۴۰۸۹
بیدادکار. ----- ۴۰۹۰
بیداد کردن. ----- ۴۰۹۰
بیدادکرده. ----- ۴۰۹۰
بیدادکش. ----- ۴۰۹۰
بیدادکشی. ----- ۴۰۹۰
بیداد کشیدن. ----- ۴۰۹۰
بیدادکیش. ----- ۴۰۹۰
بیدادگر. ----- ۴۰۹۱
بیدادگری. ----- ۴۰۹۱
بیداد گشتن. ----- ۴۰۹۱
بیدادمند. ----- ۴۰۹۱
بیداد و داد. ----- ۴۰۹۱
بیدادوند. ----- ۴۰۹۲
بیدادی. ----- ۴۰۹۲
بیدادی کردن. ----- ۴۰۹۲
بیدار. ----- ۴۰۹۲
بیدار. ----- ۴۰۹۳
بیدار. ----- ۴۰۹۳
بیدارباش. ----- ۴۰۹۳
بیداربخت. ----- ۴۰۹۳
بیداربخت. ----- ۴۰۹۴

بیداربختی. ----- ۴۰۹۴
بیدارخاطر. ----- ۴۰۹۴
بیدارخوابی. ----- ۴۰۹۴
بیدار داشتن. ----- ۴۰۹۴
بیداردل. ----- ۴۰۹۴
بیداردلی. ----- ۴۰۹۴
بیداردیده. ----- ۴۰۹۵
بیدار شدن. ----- ۴۰۹۵
بیدار کردن. ----- ۴۰۹۵
بیدار گردیدن. ----- ۴۰۹۵
بیدار گشتن. ----- ۴۰۹۶
بیدار ماندن. ----- ۴۰۹۶
بیدارمرد. ----- ۴۰۹۶
بیدارمغز. ----- ۴۰۹۶
بیداره. ----- ۴۰۹۶
بیدارهش. ----- ۴۰۹۶
بیدارهوش. ----- ۴۰۹۶
بیداری. ----- ۴۰۹۷
بیداری کشیدن. ----- ۴۰۹۷
بیداشت. ----- ۴۰۹۷
بیداشتی. ----- ۴۰۹۷
بیداغ. ----- ۴۰۹۷
بیدام. ----- ۴۰۹۸
بیدام. ----- ۴۰۹۸

بیدان. ---------- ۴۰۹۸
بیدانات. ---------- ۴۰۹۸
بیدانجیر. ---------- ۴۰۹۸
بیدانش. ---------- ۴۰۹۸
بی دانشی. ---------- ۴۰۹۹
بیدانهٔ. ---------- ۴۰۹۹
بیدانه. ---------- ۴۰۹۹
بیداوات. ---------- ۴۰۹۹
بیداور. ---------- ۴۰۹۹
بیدبا. ---------- ۴۰۹۹
بیدبار. ---------- ۴۱۰۰
بیدبرگ. ---------- ۴۱۰۰
بیدبن. ---------- ۴۱۰۰
بیدبن ساله. ---------- ۴۱۰۰
بید بیدخشتی. ---------- ۴۱۰۱
بیدپا. ---------- ۴۱۰۱
بیدپای. ---------- ۴۱۰۱
بید تبری. ---------- ۴۱۰۱
بیدجودان. ---------- ۴۱۰۱
بیدجودانک. ---------- ۴۱۰۱
بیدجیق. ---------- ۴۱۰۲
بیدح. ---------- ۴۱۰۲
بیدحرکت. ---------- ۴۱۰۲
بیدخ. ---------- ۴۱۰۲

بیدخ. ----- ۴۱۰۲
بیدخام. ----- ۴۱۰۲
بیدخان. ----- ۴۱۰۲
بیدخانی. ----- ۴۱۰۲
بیدخت. ----- ۴۱۰۲
بیدخت. ----- ۴۱۰۳
بیدخت. ----- ۴۱۰۳
بیدخت. ----- ۴۱۰۳
بیدخشت. ----- ۴۱۰۳
بیدخشتی. ----- ۴۱۰۳
بی دخل. ----- ۴۱۰۴
بی دخلی. ----- ۴۱۰۴
بیدخوان. ----- ۴۱۰۴
بیدخور. ----- ۴۱۰۴
بیدخوردگی. ----- ۴۱۰۴
بید خوردن. ----- ۴۱۰۴
بید خورده. ----- ۴۱۰۴
بیدخون. ----- ۴۱۰۴
بیدخون. ----- ۴۱۰۴
بیدخهٔ. ----- ۴۱۰۵
بیدخیلی. ----- ۴۱۰۵
بی در. ----- ۴۱۰۵
بیدر. ----- ۴۱۰۵
بیدر. ----- ۴۱۰۵

بیدر. ----- ۴۱۰۵
بیدر. ----- ۴۱۰۶
بیدرا. ----- ۴۱۰۶
بی درد. ----- ۴۱۰۶
بی درد. ----- ۴۱۰۶
بیدردی. ----- ۴۱۰۷
بی دررو. ----- ۴۱۰۷
بیدرفش. ----- ۴۱۰۷
بیدرفش. ----- ۴۱۰۷
بی درم. ----- ۴۱۰۷
بیدرمان. ----- ۴۱۰۷
بیدرمانی. ----- ۴۱۰۸
بیدرمایر. ----- ۴۱۰۸
بیدرمی. ----- ۴۱۰۸
بیدرنگ. ----- ۴۱۰۸
بید رو به بالا. ----- ۴۱۰۸
بید رو به پائین. ----- ۴۱۰۸
بید رویه فتحعلی. ----- ۴۱۰۹
بیدرهٔ. ----- ۴۱۰۹
بیدرهٔ. ----- ۴۱۰۹
بیدرهٔ. ----- ۴۱۰۹
بیدری. ----- ۴۱۰۹
بیدری. ----- ۴۱۰۹
بیدریغ. ----- ۴۱۰۹

بیدزار. ----- ۴۱۱۰
بیدزدگی. ----- ۴۱۱۰
بید زدن. ----- ۴۱۱۰
بیدزده. ----- ۴۱۱۰
بید زرد. ----- ۴۱۱۰
بیدزرد. ----- ۴۱۱۰
بیدزرد. ----- ۴۱۱۰
بیدزرد پائین. ----- ۴۱۱۰
بید ساده. ----- ۴۱۱۰
بیدست. ----- ۴۱۱۱
بیدستان. ----- ۴۱۱۱
بیدستان. ----- ۴۱۱۱
بیدستان. ----- ۴۱۱۱
بیدستان. ----- ۴۱۱۱
بیدستان. ----- ۴۱۱۱
بیدستان. ----- ۴۱۱۱
بیدستان. ----- ۴۱۱۱
بیدستان. ----- ۴۱۱۱
بیدستر. ----- ۴۱۱۲
بیدسترک. ----- ۴۱۱۲
بیدستگاه. ----- ۴۱۱۲
بی دست و پا. ----- ۴۱۱۲
بی دست و پا شدن. ----- ۴۱۱۳
بی دست و پا کردن. ----- ۴۱۱۳
بی دست و پای. ----- ۴۱۱۳

بی دست و پایی. ----- ۴۱۱۳
بیدستور. ----- ۴۱۱۳
بی دسته. ----- ۴۱۱۳
بید سرخ. ----- ۴۱۱۳
بیدسرخ. ----- ۴۱۱۴
بید سرنگون. ----- ۴۱۱۴
بید سفید. ----- ۴۱۱۴
بیدسک. ----- ۴۱۱۴
بیدسک. ----- ۴۱۱۴
بیدسگان. ----- ۴۱۱۴
بیدسنگ. ----- ۴۱۱۴
بید سوخته. ----- ۴۱۱۴
بیدسوخته. ----- ۴۱۱۵
بید سیاه. ----- ۴۱۱۵
بیدشک. ----- ۴۱۱۵
بی دشمن. ----- ۴۱۱۵
بیدشهر. ----- ۴۱۱۵
بیدشهر. ----- ۴۱۱۵
بید طبری. ----- ۴۱۱۶
بید علفی. ----- ۴۱۱۶
بیدعوی. ----- ۴۱۱۶
بی دغدغگی. ----- ۴۱۱۶
بی دغدغه. ----- ۴۱۱۶
بیدق. ----- ۴۱۱۶

بیدق. ----- ۴۱۱۷
بیدقدار. ----- ۴۱۱۷
بیدق سیم. ----- ۴۱۱۷
بیدقطار. ----- ۴۱۱۷
بیدک. ----- ۴۱۱۷
بیدک. ----- ۴۱۱۸
بیدک. ----- ۴۱۱۸
بیدک. ----- ۴۱۱۸
بیدک. ----- ۴۱۱۸
بیدک. ----- ۴۱۱۸
بیدک. ----- ۴۱۱۸
بیدک. ----- ۴۱۱۸
بیدک. ----- ۴۱۱۸
بیدکرز. ----- ۴۱۱۸
بید کرمانی. ----- ۴۱۱۸
بیدکش. ----- ۴۱۱۹
بیدکلمه. ----- ۴۱۱۹
بیدکنه. ----- ۴۱۱۹
بی دک و پوز. ----- ۴۱۱۹
بیدگ. ----- ۴۱۱۹
بیدگانی. ----- ۴۱۱۹
بید گربه. ----- ۴۱۱۹
بیدگل. ----- ۴۱۱۹
بیدگل. ----- ۴۱۱۹
بیدگلی. ----- ۴۱۲۰

بیدگون. ----- ۴۱۲۰
بیدگیا. ----- ۴۱۲۰
بید گیاه. ----- ۴۱۲۰
بیدل. ----- ۴۱۲۰
بیدل. ----- ۴۱۲۱
بیدل. ----- ۴۱۲۲
بیدلا. ----- ۴۱۲۲
بیدلانه. ----- ۴۱۲۲
بیدل شیرازی. ----- ۴۱۲۲
بیدلک. ----- ۴۱۲۲
بیدل کرمانشاهی. ----- ۴۱۲۲
بیدل نیشابوری. ----- ۴۱۲۳
بی دل واپسی. ----- ۴۱۲۳
بی دل و دماغ. ----- ۴۱۲۳
بیدلی. ----- ۴۱۲۳
بیدلی. ----- ۴۱۲۳
بی دلیل. ----- ۴۱۲۳
بی دم. ----- ۴۱۲۳
بی دم. ----- ۴۱۲۳
بیدماغ. ----- ۴۱۲۴
بیدماغی. ----- ۴۱۲۴
بیدمال. ----- ۴۱۲۴
بی دمب. ----- ۴۱۲۴
بید مجنون. ----- ۴۱۲۴

بیدمشک. ----- ۴۱۲۴
بیدمشک. ----- ۴۱۲۵
بیدمشک. ----- ۴۱۲۵
بیدمشکی. ----- ۴۱۲۵
بید معلق. ----- ۴۱۲۵
بید منجگان. ----- ۴۱۲۵
بیدموش. ----- ۴۱۲۵
بید موله. ----- ۴۱۲۶
بیدمی. ----- ۴۱۲۶
بید ناز. ----- ۴۱۲۶
بیدن پاول. ----- ۴۱۲۶
بی دندان. ----- ۴۱۲۶
بی دنگ و فنگ. ----- ۴۱۲۶
بید نگون. ----- ۴۱۲۶
بیدنو. ----- ۴۱۲۷
بیدو. ----- ۴۱۲۷
بیدو. ----- ۴۱۲۷
بیدو. ----- ۴۱۲۷
بیدو. ----- ۴۱۲۷
بی دوا. ----- ۴۱۲۷
بیدواز. ----- ۴۱۲۷
بیدواز. ----- ۴۱۲۷
بید واله. ----- ۴۱۲۸
بیدوام. ----- ۴۱۲۸

بیدوامی. ----- ۴۱۲۸
بی دود. ----- ۴۱۲۸
بیدودت. ----- ۴۱۲۸
بی دودمان. ----- ۴۱۲۸
بیدودهٔ. ----- ۴۱۲۸
بیدور. ----- ۴۱۲۸
بیدوس. ----- ۴۱۲۸
بیدوش. ----- ۴۱۲۹
بیدول. ----- ۴۱۲۹
بیدولت. ----- ۴۱۲۹
بیدولتی. ----- ۴۱۲۹
بیدون. ----- ۴۱۲۹
بیدون. ----- ۴۱۳۰
بیدون. ----- ۴۱۳۰
بیدوند. ----- ۴۱۳۰
بیدهشت. ----- ۴۱۳۰
بیدهل. ----- ۴۱۳۰
بیدهل رقص. ----- ۴۱۳۰
بیدهن. ----- ۴۱۳۰
بیدهند. ----- ۴۱۳۰
بیدهند. ----- ۴۱۳۱
بیدهند. ----- ۴۱۳۱
بید هندی. ----- ۴۱۳۱
بیدی. ----- ۴۱۳۱

بیدی. ---------- ۴۱۳۱
بی دیانت. ---------- ۴۱۳۱
بی دیانتی. ---------- ۴۱۳۱
بی دیت. ---------- ۴۱۳۱
بی دیدار. ---------- ۴۱۳۲
بی دیده. ---------- ۴۱۳۲
بی دیسیپلین. ---------- ۴۱۳۲
بیدین. ---------- ۴۱۳۲
بی دینار. ---------- ۴۱۳۲
بیدینی. ---------- ۴۱۳۲
بی دیوار. ---------- ۴۱۳۳
بیذار. ---------- ۴۱۳۳
بیذارۀ. ---------- ۴۱۳۳
بیذاره. ---------- ۴۱۳۳
بیذخ. ---------- ۴۱۳۳
بیذخ. ---------- ۴۱۳۳
بیذخش. ---------- ۴۱۳۳
بیذرانی. ---------- ۴۱۳۳
بیذرۀ. ---------- ۴۱۳۴
بیذق. ---------- ۴۱۳۴
بیذمان. ---------- ۴۱۳۴
بی ذنب. ---------- ۴۱۳۴
بی ذوق. ---------- ۴۱۳۴
بی ذوقی. ---------- ۴۱۳۴

بیذهٔ. ----- ۴۱۳۵
بیر. ----- ۴۱۳۵
بیر. ----- ۴۱۳۵
بیر. ----- ۴۱۳۵
بیر. ----- ۴۱۳۵
بیر. ----- ۴۱۳۶
بیرا. ----- ۴۱۳۶
بیرائی. ----- ۴۱۳۶
بیرابیر. ----- ۴۱۳۶
بیراد. ----- ۴۱۳۶
بی رادع و مانع. ----- ۴۱۳۶
بیرادگی. ----- ۴۱۳۶
بیراز. ----- ۴۱۳۶
بیراسته. ----- ۴۱۳۷
بیراق. ----- ۴۱۳۷
بیراقدار. ----- ۴۱۳۷
بیرالتو. ----- ۴۱۳۷
بیرالسبع. ----- ۴۱۳۷
بیرام. ----- ۴۱۳۷
بیرام. ----- ۴۱۳۷
بیرام آباد. ----- ۴۱۳۷
بیرام آباد. ----- ۴۱۳۷
بیرام آباد. ----- ۴۱۳۸
بیرام بیگ. ----- ۴۱۳۸

بیرام خان. ---------- ۴۱۳۸
بیرام خان. ---------- ۴۱۳۸
بیرام خواجه. ---------- ۴۱۳۸
بیرامش. ---------- ۴۱۳۸
بیرام شاه. ---------- ۴۱۳۹
بیرامعلی. ---------- ۴۱۳۹
بیرامیه. ---------- ۴۱۳۹
بیران. ---------- ۴۱۳۹
بیران. ---------- ۴۱۳۹
بیران. ---------- ۴۱۳۹
بیران. ---------- ۴۱۳۹
بیرانوند. ---------- ۴۱۴۰
بیرانوند. ---------- ۴۱۴۰
بیرانهٔ. ---------- ۴۱۴۰
بیرانه. ---------- ۴۱۴۰
بیرانی. ---------- ۴۱۴۰
بیرانی. ---------- ۴۱۴۰
بیرانی. ---------- ۴۱۴۱
بیراولان. ---------- ۴۱۴۱
بیراه. ---------- ۴۱۴۱
بیراه شوا. ---------- ۴۱۴۲
بیراه گردانیدن. ---------- ۴۱۴۲
بیراهه. ---------- ۴۱۴۲
بیراهی. ---------- ۴۱۴۲

بیرای. ----- ۴۱۴۳
بیرأی. ----- ۴۱۴۳
بیرایی. ----- ۴۱۴۳
بیربط. ----- ۴۱۴۳
بیربوشا. ----- ۴۱۴۳
بیربوم. ----- ۴۱۴۴
بیر بیکار. ----- ۴۱۴۴
بی رتبگی. ----- ۴۱۴۴
بی رتبه. ----- ۴۱۴۴
بیرجند. ----- ۴۱۴۴
بیرجند. ----- ۴۱۴۴
بیرجندی. ----- ۴۱۴۵
بیرجندی. ----- ۴۱۴۵
بیرحا. ----- ۴۱۴۵
بیرحاء . ----- ۴۱۴۵
بیرحام. ----- ۴۱۴۵
بیرحم. ----- ۴۱۴۵
بیرحمت. ----- ۴۱۴۶
بیرحمتی. ----- ۴۱۴۶
بیرحمی. ----- ۴۱۴۶
بیرحی. ----- ۴۱۴۶
بیرخ. ----- ۴۱۴۶
بیرخصت. ----- ۴۱۴۶
بیرد. ----- ۴۱۴۶

بیرزد. ----- ۴۱۴۷
بیرزه. ----- ۴۱۴۷
بیرزی. ----- ۴۱۴۷
بیرزیدن. ----- ۴۱۴۷
بیرژه. ----- ۴۱۴۷
بیرس. ----- ۴۱۴۷
بیرس. ----- ۴۱۴۸
بیرستای عید. ----- ۴۱۴۸
بیرسم. ----- ۴۱۴۸
بی رسم و راه. ----- ۴۱۴۸
بیرسمی. ----- ۴۱۴۸
بیرسن. ----- ۴۱۴۸
بیرس نمرود. ----- ۴۱۴۸
بیرشاد. ----- ۴۱۴۹
بیرشک. ----- ۴۱۴۹
بیرشگ. ----- ۴۱۴۹
بی رضا. ----- ۴۱۴۹
بی رغبت. ----- ۴۱۴۹
بی رغبتی. ----- ۴۱۴۹
بیرق. ----- ۴۱۴۹
بیرقدار. ----- ۴۱۵۱
بیرقدم. ----- ۴۱۵۱
بیرکاباد. ----- ۴۱۵۱
بیرکان. ----- ۴۱۵۱

بیرک بالا. ----- ۴۱۵۱
بیرک پائین. ----- ۴۱۵۱
بیرکلان. ----- ۴۱۵۱
بیرکلی. ----- ۴۱۵۱
بیرکنس. ----- ۴۱۵۲
بی رگ. ----- ۴۱۵۲
بیرگ. ----- ۴۱۵۲
بیرگان. ----- ۴۱۵۲
بیرگند. ----- ۴۱۵۲
بیرگوئی. ----- ۴۱۵۲
بیرگی. ----- ۴۱۵۲
بیرله. ----- ۴۱۵۲
بیرم. ----- ۴۱۵۲
بیرم. ----- ۴۱۵۳
بیرم. ----- ۴۱۵۳
بیرم. ----- ۴۱۵۴
بیرم. ----- ۴۱۵۴
بیرم. ----- ۴۱۵۴
بیرم. ----- ۴۱۵۴
بیرمانی. ----- ۴۱۵۴
بیرم تونسی. ----- ۴۱۵۴
بیرم ثالث. ----- ۴۱۵۴
بیرم ثانی. ----- ۴۱۵۵
بیرم خامس. ----- ۴۱۵۵

بیرم خان. ----- ۴۱۵۵
بیرم خواجه. ----- ۴۱۵۵
بیرمس. ----- ۴۱۵۵
بیرمسی. ----- ۴۱۵۵
بیرم علیخان. ----- ۴۱۵۵
بیرم علیخان. ----- ۴۱۵۶
بیرملاحه. ----- ۴۱۵۶
بیرمی. ----- ۴۱۵۶
بیرمیهٔ. ----- ۴۱۵۶
بیرن. ----- ۴۱۵۶
بیرنج. ----- ۴۱۵۶
بیرنجاسب. ----- ۴۱۵۷
بیرنجی. ----- ۴۱۵۷
بیرنگ. ----- ۴۱۵۷
بیرنگ. ----- ۴۱۵۸
بیرنگ گر. ----- ۴۱۵۸
بیرنگ گری. ----- ۴۱۵۸
بی رنگ و بو. ----- ۴۱۵۸
بیرنگی. ----- ۴۱۵۹
بیرو. ----- ۴۱۵۹
بیرو. ----- ۴۱۵۹
بیروان. ----- ۴۱۵۹
بیروان. ----- ۴۱۵۹
بی روایی. ----- ۴۱۵۹

بیروبیجان. ----- ۴۱۵۹
بیر و بیکار. ----- ۴۱۵۹
بیروت. ----- ۴۱۶۰
بیروت. ----- ۴۱۶۰
بیروتی. ----- ۴۱۶۱
بیروج. ----- ۴۱۶۱
بیروح. ----- ۴۱۶۱
بیرود. ----- ۴۱۶۱
بی رو دربایستی. ----- ۴۱۶۱
بیرودی. ----- ۴۱۶۱
بیروذ. ----- ۴۱۶۱
بیروذی. ----- ۴۱۶۱
بیروز. ----- ۴۱۶۱
بیروز. ----- ۴۱۶۱
بیروز. ----- ۴۱۶۲
بیروزج. ----- ۴۱۶۲
بیروزکوه. ----- ۴۱۶۲
بیروزگار. ----- ۴۱۶۲
بیروزن. ----- ۴۱۶۲
بیروزن. ----- ۴۱۶۲
بیروزه. ----- ۴۱۶۲
بیروزه. ----- ۴۱۶۲
بیروزی. ----- ۴۱۶۲
بیروستایی عید کردن. ----- ۴۱۶۳

بیروش. ---------- ۴۱۶۳
بیروشن. ---------- ۴۱۶۳
بیروشنی. ---------- ۴۱۶۳
بیروشی. ---------- ۴۱۶۳
بی روغن سر چرب کردن. ---------- ۴۱۶۳
بیروم. ---------- ۴۱۶۳
بیرون. ---------- ۴۱۶۳
بیرون. ---------- ۴۱۶۶
بیرون آختن. ---------- ۴۱۶۶
بیرون آمدگی. ---------- ۴۱۶۶
بیرون آمدن. ---------- ۴۱۶۶
بیرون آوردن. ---------- ۴۱۶۷
بیرون آوریدن. ---------- ۴۱۶۸
بیرون آهنجیدن. ---------- ۴۱۶۸
بیرون افتادن. ---------- ۴۱۶۸
بیرون افکندن. ---------- ۴۱۶۸
بیرون انداختن. ---------- ۴۱۶۸
بیرون بر. ---------- ۴۱۶۸
بیرون بردن. ---------- ۴۱۶۸
بیرون بشم. ---------- ۴۱۶۹
بیرون پوست. ---------- ۴۱۶۹
بیرون تاختن. ---------- ۴۱۶۹
بیرونتر. ---------- ۴۱۶۹
بیرون جستگی. ---------- ۴۱۶۹

بیرون جستن. ---- ۴۱۶۹
بیرون جوشیدن. ---- ۴۱۶۹
بیرون جهیدن. ---- ۴۱۶۹
بیرون خاستن. ---- ۴۱۶۹
بیرون خاسته. ---- ۴۱۶۹
بیرونخانه. ---- ۴۱۷۰
بیرون خزیدگی. ---- ۴۱۷۰
بیرون خزیدن. ---- ۴۱۷۰
بیرون خزیده. ---- ۴۱۷۰
بیرون خیزیدن. ---- ۴۱۷۰
بیرون دادن. ---- ۴۱۷۰
بیرون دمیدن. ---- ۴۱۷۰
بیرون دویدن. ---- ۴۱۷۱
بیرون راندن. ---- ۴۱۷۱
بیرون رفتن. ---- ۴۱۷۱
بیرون روفتن. ---- ۴۱۷۱
بیرون روه. ---- ۴۱۷۱
بیرون رویه. ---- ۴۱۷۱
بیرون ریختن. ---- ۴۱۷۱
بیرون زدن. ---- ۴۱۷۱
بیرون زده. ---- ۴۱۷۲
بیرون زهیدن. ---- ۴۱۷۲
بیرون سرا. ---- ۴۱۷۲
بیرون سرایی. ---- ۴۱۷۲

بیرون سریدن. ----- ۴۱۷۲
بیرونسو. ----- ۴۱۷۲
بیرونسوی. ----- ۴۱۷۲
بیرون شتافتن. ----- ۴۱۷۳
بیرون شد. ----- ۴۱۷۳
بیرون شدن. ----- ۴۱۷۳
بیرون شو. ----- ۴۱۷۴
بیرون غژیدن. ----- ۴۱۷۴
بیرون غیژیدن. ----- ۴۱۷۴
بیرون فرستادن. ----- ۴۱۷۴
بیرون فکندن. ----- ۴۱۷۴
بیرونق. ----- ۴۱۷۴
بیرونقی. ----- ۴۱۷۴
بیرون کردن. ----- ۴۱۷۴
بیرون کشیدن. ----- ۴۱۷۵
بیرون گذاشتن. ----- ۴۱۷۶
بیرون گرفتن. ----- ۴۱۷۶
بیرون لنجیدن. ----- ۴۱۷۶
بیرون ماندن. ----- ۴۱۷۶
بیرون نشستن. ----- ۴۱۷۶
بیرون نشین. ----- ۴۱۷۶
بیرون نوشتن. ----- ۴۱۷۷
بیرون نویس کردن. ----- ۴۱۷۷
بیرون نویسی. ----- ۴۱۷۷

بیرون نهادن. ----- ۴۱۷۷
بیرونه. ----- ۴۱۷۷
بیرون هشتن. ----- ۴۱۷۷
بیرونی. ----- ۴۱۷۷
بیرونی. ----- ۴۱۷۸
بیرونی. ----- ۴۱۷۸
بیرونین. ----- ۴۱۷۸
بیروی. ----- ۴۱۷۸
بی رویگی. ----- ۴۱۷۸
بی رویه. ----- ۴۱۷۹
بی رویه. ----- ۴۱۷۹
بی رویی. ----- ۴۱۷۹
بیرهٔ. ----- ۴۱۷۹
بیرهٔ. ----- ۴۱۷۹
بیرهٔ. ----- ۴۱۷۹
بیرهٔ. ----- ۴۱۷۹
بیره. ----- ۴۱۷۹
بیره. ----- ۴۱۸۰
بیره جک. ----- ۴۱۸۰
بیره رفتن. ----- ۴۱۸۰
بیره زن. ----- ۴۱۸۰
بیره شدن. ----- ۴۱۸۱
بی رهنما. ----- ۴۱۸۱
بی رهنمای. ----- ۴۱۸۱

بیرهی. ---------- ۴۱۸۱
بیری. ---------- ۴۱۸۱
بیری. ---------- ۴۱۸۱
بیری. ---------- ۴۱۸۱
بی ریا. ---------- ۴۱۸۱
بیریان. ---------- ۴۱۸۲
بی ریایی. ---------- ۴۱۸۲
بی ریب. ---------- ۴۱۸۲
بی ریخت. ---------- ۴۱۸۲
بیری رئیس. ---------- ۴۱۸۲
بیریس. ---------- ۴۱۸۲
بی ریش. ---------- ۴۱۸۲
بی ریش باز. ---------- ۴۱۸۳
بی ریش بازی. ---------- ۴۱۸۳
بی ریشه. ---------- ۴۱۸۳
بی ریشی. ---------- ۴۱۸۳
بیرین. ---------- ۴۱۸۳
بیرین. ---------- ۴۱۸۳
بیرین کردن. ---------- ۴۱۸۳
بیریهٔ. ---------- ۴۱۸۳
بیز. ---------- ۴۱۸۳
بیز. ---------- ۴۱۸۴
بیز. ---------- ۴۱۸۴
بیز. ---------- ۴۱۸۴

بی ز. ----- ۴۱۸۴
بیزاب. ----- ۴۱۸۴
بی زاد. ----- ۴۱۸۴
بی زاد. ----- ۴۱۸۴
بی زاد و رود. ----- ۴۱۸۴
بی زاد و رودی. ----- ۴۱۸۵
بی زاد و ولد. ----- ۴۱۸۵
بی زادی. ----- ۴۱۸۵
بی زادی. ----- ۴۱۸۵
بیزار. ----- ۴۱۸۵
بیزار. ----- ۴۱۸۶
بیزار شدن. ----- ۴۱۸۶
بیزار کردن. ----- ۴۱۸۷
بیزار گشتن. ----- ۴۱۸۷
بیزارهٔ. ----- ۴۱۸۷
بیزاری. ----- ۴۱۸۷
بیزاس. ----- ۴۱۸۸
بی زاغ و زوغ. ----- ۴۱۸۸
بی زاغ و زیغ. ----- ۴۱۸۸
بی زاق و زوق. ----- ۴۱۸۸
بی زاق و زیق. ----- ۴۱۸۸
بیزان. ----- ۴۱۸۸
بیزان. ----- ۴۱۸۸
بیزانس. ----- ۴۱۸۸

بیزانس. ----- ۴۱۸۹
بیزانسی. ----- ۴۱۸۹
بیزانسیوم. ----- ۴۱۹۰
بیزانطیه. ----- ۴۱۹۰
بیزانی. ----- ۴۱۹۰
بیزانیدن. ----- ۴۱۹۰
بیزاور. ----- ۴۱۹۰
بیزاوری. ----- ۴۱۹۰
بی زبان. ----- ۴۱۹۱
بی زبانی. ----- ۴۱۹۱
بیزجان. ----- ۴۱۹۱
بی زحمت. ----- ۴۱۹۱
بیزخ. ----- ۴۱۹۲
بیزدان. ----- ۴۱۹۲
بی زر. ----- ۴۱۹۲
بیزر. ----- ۴۱۹۲
بیزرت. ----- ۴۱۹۲
بیزرهٔ. ----- ۴۱۹۲
بیزرهٔ. ----- ۴۱۹۲
بی زره. ----- ۴۱۹۲
بیزری. ----- ۴۱۹۲
بی زری. ----- ۴۱۹۳
بیزش. ----- ۴۱۹۳
بیزغ. ----- ۴۱۹۳

بیزغ. ----- ۴۱۹۳
بیزک. ----- ۴۱۹۳
بیزکی. ----- ۴۱۹۳
بیزمارک. ----- ۴۱۹۳
بیزن. ----- ۴۱۹۳
بی زن. ----- ۴۱۹۳
بیزن. ----- ۴۱۹۴
بی زنجیره. ----- ۴۱۹۴
بیزندگی. ----- ۴۱۹۴
بیزنده. ----- ۴۱۹۴
بیزنطه. ----- ۴۱۹۴
بی زنهار. ----- ۴۱۹۴
بی زنی. ----- ۴۱۹۴
بیزو. ----- ۴۱۹۴
بی زوار. ----- ۴۱۹۵
بی زوال. ----- ۴۱۹۵
بی زوالی. ----- ۴۱۹۵
بیزوترشو. ----- ۴۱۹۵
بی زور. ----- ۴۱۹۵
بی زوری. ----- ۴۱۹۵
بیزون. ----- ۴۱۹۵
بیزه. ----- ۴۱۹۶
بیزه. ----- ۴۱۹۶
بیزه. ----- ۴۱۹۶

بی زهر. ---------- ۴۱۹۶
بی زهره. ---------- ۴۱۹۶
بیزی. ---------- ۴۱۹۶
بی زیان. ---------- ۴۱۹۶
بی زیانی. ---------- ۴۱۹۶
بیزیدن. ---------- ۴۱۹۷
بی زین. ---------- ۴۱۹۷
بی زینت. ---------- ۴۱۹۷
بی زینهار. ---------- ۴۱۹۷
بی زینهاری. ---------- ۴۱۹۷
بیژائم. ---------- ۴۱۹۷
بیژن. ---------- ۴۱۹۷
بی ژنگ. ---------- ۴۱۹۸
بیژنوند. ---------- ۴۱۹۸
بیژنی. ---------- ۴۱۹۸
بیژنی. ---------- ۴۱۹۹
بیژه. ---------- ۴۱۹۹
بیس. ---------- ۴۱۹۹
بیس. ---------- ۴۱۹۹
بیس. ---------- ۴۱۹۹
بیس. ---------- ۴۱۹۹
بیس. ---------- ۴۱۹۹
بی سابقگی. ---------- ۴۱۹۹
بی سابقه. ---------- ۴۱۹۹

بی ساختگی. ----- ۴۱۹۹
بی ساخته. ----- ۴۲۰۰
بیسار. ----- ۴۲۰۰
بیسار. ----- ۴۲۰۰
بیساران. ----- ۴۲۰۰
بی ساز. ----- ۴۲۰۰
بی سازی. ----- ۴۲۰۰
بی سامان. ----- ۴۲۰۰
بی سامانی. ----- ۴۲۰۱
بیسان. ----- ۴۲۰۱
بیسان. ----- ۴۲۰۱
بیسان. ----- ۴۲۰۱
بیسان. ----- ۴۲۰۱
بیسانی. ----- ۴۲۰۲
بی سایه. ----- ۴۲۰۲
بیس بال. ----- ۴۲۰۲
بی سبب. ----- ۴۲۰۲
بی سببی. ----- ۴۲۰۲
بی سپاس. ----- ۴۲۰۲
بی سپاسی کردن. ----- ۴۲۰۲
بی سپاهی. ----- ۴۲۰۳
بیست. ----- ۴۲۰۳
بیست. ----- ۴۲۰۳
بیست. ----- ۴۲۰۳

بیست. ----- ۴۲۰۳
بیست. ----- ۴۲۰۳
بیستاخ. ----- ۴۲۰۳
بیستاخی. ----- ۴۲۰۴
بیستادن. ----- ۴۲۰۴
بیستار. ----- ۴۲۰۴
بی ستاره. ----- ۴۲۰۴
بیست بیست. ----- ۴۲۰۴
بیستکنج. ----- ۴۲۰۴
بیستگان. ----- ۴۲۰۴
بیستگانه. ----- ۴۲۰۴
بیستگانی. ----- ۴۲۰۵
بیستگانی خوار. ----- ۴۲۰۵
بیستم. ----- ۴۲۰۵
بیستمی. ----- ۴۲۰۵
بیستمین. ----- ۴۲۰۵
بیستو. ----- ۴۲۰۵
بیست و پنج. ----- ۴۲۰۶
بیست و چار. ----- ۴۲۰۶
بیست و چهار. ----- ۴۲۰۶
بیست و دو. ----- ۴۲۰۶
بیستور. ----- ۴۲۰۶
بیست و سه. ----- ۴۲۰۶
بیست و شش. ----- ۴۲۰۶

بیستون. ---------- ۴۲۰۶
بیستون. ---------- ۴۲۰۷
بیستون. ---------- ۴۲۰۷
بیستون. ---------- ۴۲۰۸
بیستون. ---------- ۴۲۰۸
بیست و نه. ---------- ۴۲۰۸
بیست و هشت. ---------- ۴۲۰۸
بیست و هفت. ---------- ۴۲۰۸
بیست و یک. ---------- ۴۲۰۸
بیست و یکم. ---------- ۴۲۰۹
بیست و یکمین. ---------- ۴۲۰۹
بیستی. ---------- ۴۲۰۹
بیستی. ---------- ۴۲۰۹
بیستی. ---------- ۴۲۰۹
بیست یک. ---------- ۴۲۰۹
بیستین. ---------- ۴۲۰۹
بیسج. ---------- ۴۲۰۹
بی سخاوت. ---------- ۴۲۰۹
بی سخن. ---------- ۴۲۱۰
بی سر. ---------- ۴۲۱۰
بیسر. ---------- ۴۲۱۰
بی سرافسار. ---------- ۴۲۱۰
بیسراک. ---------- ۴۲۱۰
بی سران. ---------- ۴۲۱۱

بی سرمایه. ----- ۴۲۱۱
بی سرمگی. ----- ۴۲۱۱
بی سر و بن. ----- ۴۲۱۱
بی سر و بی سامان. ----- ۴۲۱۲
بی سر و پا. ----- ۴۲۱۲
بی سر و پایی. ----- ۴۲۱۲
بی سر و ته. ----- ۴۲۱۲
بی سر و دل. ----- ۴۲۱۲
بی سر و دلانه. ----- ۴۲۱۲
بی سر و دلی. ----- ۴۲۱۲
بی سر و سامان. ----- ۴۲۱۳
بی سر و سامانی. ----- ۴۲۱۳
بیسره. ----- ۴۲۱۳
بیسری. ----- ۴۲۱۳
بیسری. ----- ۴۲۱۳
بی سعادت. ----- ۴۲۱۳
بی سعادتی. ----- ۴۲۱۴
بی سعی. ----- ۴۲۱۴
بیسک. ----- ۴۲۱۴
بیسکون. ----- ۴۲۱۴
بی سکه. ----- ۴۲۱۴
بیسکیزیدن. ----- ۴۲۱۴
بی سلب. ----- ۴۲۱۴
بی سلیقگی. ----- ۴۲۱۵

بی سلیقه. ----- ۴۲۱۵
بیسم. ----- ۴۲۱۵
بیسمارک. ----- ۴۲۱۵
بیسمارک. ----- ۴۲۱۵
بیسمارک. ----- ۴۲۱۵
بیسموت. ----- ۴۲۱۶
بیسن. ----- ۴۲۱۶
بی سنگ. ----- ۴۲۱۶
بی سنگی. ----- ۴۲۱۶
بی سواد. ----- ۴۲۱۶
بی سوادی. ----- ۴۲۱۶
بی سؤال. ----- ۴۲۱۶
بی سود. ----- ۴۲۱۷
بیسودن. ----- ۴۲۱۷
بیسور. ----- ۴۲۱۷
بیسور. ----- ۴۲۱۷
بی سوز. ----- ۴۲۱۷
بی سوزی. ----- ۴۲۱۷
بیسوس. ----- ۴۲۱۷
بی سوسه. ----- ۴۲۱۸
بی سوک. ----- ۴۲۱۸
بیسوه. ----- ۴۲۱۸
بیسه. ----- ۴۲۱۸
بیسیار. ----- ۴۲۱۸

بی سیرت. ---------- ۴۲۱۸
بی سیرت کردن. ---------- ۴۲۱۸
بی سیرتی. ---------- ۴۲۱۸
بی سیم. ---------- ۴۲۱۹
بیش. ---------- ۴۲۱۹
بیش. ---------- ۴۲۲۱
بیش. ---------- ۴۲۲۲
بیش. ---------- ۴۲۲۲
بیش. ---------- ۴۲۲۲
بیشاپور. ---------- ۴۲۲۲
بی شاخ و دم. ---------- ۴۲۲۲
بی شام. ---------- ۴۲۲۳
بی شامگی. ---------- ۴۲۲۳
بی شاهد. ---------- ۴۲۲۳
بی شایبه. ---------- ۴۲۲۳
بیشباره. ---------- ۴۲۲۳
بیش بالغ. ---------- ۴۲۲۳
بیشبالق. ---------- ۴۲۲۳
بیش بالیغ. ---------- ۴۲۲۳
بی شبان. ---------- ۴۲۲۴
بی شبانی. ---------- ۴۲۲۴
بی شباهت. ---------- ۴۲۲۴
بیش بقا. ---------- ۴۲۲۴
بی شبه. ---------- ۴۲۲۴

بیش بها. ---- ۴۲۲۴
بیش بهار. ---- ۴۲۲۵
بیش بهایی. ---- ۴۲۲۵
بی شبهت. ---- ۴۲۲۵
بی شبهگی. ---- ۴۲۲۵
بی شبه و ند. ---- ۴۲۲۵
بی شبهه. ---- ۴۲۲۵
بیش بیش. ---- ۴۲۲۵
بیش بین. ---- ۴۲۲۵
بی شبیه. ---- ۴۲۲۶
بیشپیختن. ---- ۴۲۲۶
بی شتاب. ---- ۴۲۲۶
بیشتر. ---- ۴۲۲۶
بیشترک. ---- ۴۲۲۶
بیشتری. ---- ۴۲۲۶
بیشترین. ---- ۴۲۲۷
بیشترینه. ---- ۴۲۲۷
بی شخصیت. ---- ۴۲۲۷
بیش خوار. ---- ۴۲۲۷
بیش خواری. ---- ۴۲۲۷
بیش خور. ---- ۴۲۲۸
بیش خورد. ---- ۴۲۲۸
بیش خوردن. ---- ۴۲۲۸
بیشداد. ---- ۴۲۲۸

بیشدادی. ----- ۴۲۲۸
بیشدادیه. ----- ۴۲۲۸
بیش دان. ----- ۴۲۲۸
بیش دانی. ----- ۴۲۲۸
بی شر. ----- ۴۲۲۸
بی شرافت. ----- ۴۲۲۹
بی شرافتی. ----- ۴۲۲۹
بی شرط. ----- ۴۲۲۹
بی شرطی. ----- ۴۲۲۹
بی شرف. ----- ۴۲۲۹
بی شرفی. ----- ۴۲۲۹
بی شرم. ----- ۴۲۲۹
بی شرمانه. ----- ۴۲۳۰
بی شرمی. ----- ۴۲۳۰
بی شره. ----- ۴۲۳۰
بی شریک. ----- ۴۲۳۰
بی شریکی. ----- ۴۲۳۰
بیش زور. ----- ۴۲۳۰
بیش ستان. ----- ۴۲۳۰
بیش ستانی. ----- ۴۲۳۰
بی شعور. ----- ۴۲۳۱
بی شعوری. ----- ۴۲۳۱
بیش فروش. ----- ۴۲۳۱
بی شفقت. ----- ۴۲۳۱

بیش قیمت. ----- ۴۲۳۱
بی شک. ----- ۴۲۳۱
بیشک. ----- ۴۲۳۲
بیشکار. ----- ۴۲۳۲
بی شکل. ----- ۴۲۳۲
بی شکله. ----- ۴۲۳۲
بی شکوه. ----- ۴۲۳۲
بی شکوه. ----- ۴۲۳۲
بی شکه. ----- ۴۲۳۲
بی شکی. ----- ۴۲۳۳
بیشکی. ----- ۴۲۳۳
بی شکیب. ----- ۴۲۳۳
بی شکیبی. ----- ۴۲۳۳
بیش کین. ----- ۴۲۳۳
بیشگی. ----- ۴۲۳۳
بیشلغ. ----- ۴۲۳۳
بیشلک. ----- ۴۲۳۳
بی شمار. ----- ۴۲۳۴
بی شمر. ----- ۴۲۳۴
بیش مره. ----- ۴۲۳۴
بی شمع. ----- ۴۲۳۴
بیش موش. ----- ۴۲۳۵
بیش مهر. ----- ۴۲۳۵
بی شوخی. ----- ۴۲۳۵

بیشوف. ----- ۴۲۳۵
بیشون. ----- ۴۲۳۵
بی شوهر. ----- ۴۲۳۵
بی شوهری. ----- ۴۲۳۵
بی شوی. ----- ۴۲۳۵
بی شویی. ----- ۴۲۳۶
بیشهٔ. ----- ۴۲۳۶
بیشهٔ. ----- ۴۲۳۶
بیشهٔ. ----- ۴۲۳۶
بیشهٔ. ----- ۴۲۳۶
بیشهٔ. ----- ۴۲۳۶
بیشهٔ. ----- ۴۲۳۶
بیشهٔ. ----- ۴۲۳۶
بیشهٔ. ----- ۴۲۳۶
بیشه. ----- ۴۲۳۶
بیشه. ----- ۴۲۳۸
بیشه. ----- ۴۲۳۸
بیشه بان. ----- ۴۲۳۸
بیشه بند. ----- ۴۲۳۸
بیشه بند معینی. ----- ۴۲۳۸
بیشه پرورد. ----- ۴۲۳۸
بیشهء تمیشه. ----- ۴۲۳۸
بی شهر. ----- ۴۲۳۸
بی شهری. ----- ۴۲۳۸
بیشه زرد. ----- ۴۲۳۹

بیشه سار. ---------- ۴۲۳۹
بیشه ستان. ---------- ۴۲۳۹
بیشه سر. ---------- ۴۲۳۹
بیشه سوز. ---------- ۴۲۳۹
بیشه شیر. ---------- ۴۲۳۹
بیشه کلا. ---------- ۴۲۳۹
بیشهء نارون. ---------- ۴۲۳۹
بیشه وان. ---------- ۴۲۴۰
بیشی. ---------- ۴۲۴۰
بیشیارج. ---------- ۴۲۴۰
بیشیارجات. ---------- ۴۲۴۱
بیشی جستن. ---------- ۴۲۴۱
بی شیر. ---------- ۴۲۴۱
بی شیری. ---------- ۴۲۴۱
بیشی ساختن. ---------- ۴۲۴۱
بیشی کردن. ---------- ۴۲۴۱
بی شیله پیله. ---------- ۴۲۴۱
بیشینه. ---------- ۴۲۴۱
بیشیهٔ. ---------- ۴۲۴۲
بیشی یافتن. ---------- ۴۲۴۲
بیص. ---------- ۴۲۴۲
بی صاحب. ---------- ۴۲۴۲
بی صاحب مانده. ---------- ۴۲۴۲
بیصار. ---------- ۴۲۴۲

بی صبر. ----- ۴۲۴۲
بی صبری. ----- ۴۲۴۳
بی صبری کردن. ----- ۴۲۴۳
بی صدا. ----- ۴۲۴۳
بی صدایی. ----- ۴۲۴۳
بی صرفه. ----- ۴۲۴۳
بی صرفه گو. ----- ۴۲۴۳
بی صفا. ----- ۴۲۴۳
بی صفایی. ----- ۴۲۴۳
بی صفت. ----- ۴۲۴۳
بی صفتی. ----- ۴۲۴۴
بی صقال. ----- ۴۲۴۴
بی صلت. ----- ۴۲۴۴
بیصمون. ----- ۴۲۴۴
بی صورت کردن. ----- ۴۲۴۴
بی صورتی. ----- ۴۲۴۴
بیض. ----- ۴۲۴۴
بیض. ----- ۴۲۴۵
بیض. ----- ۴۲۴۵
بیض. ----- ۴۲۴۵
بیض. ----- ۴۲۴۵
بیض. ----- ۴۲۴۶
بیض. ----- ۴۲۴۶
بیض. ----- ۴۲۴۶

بیض. ---------- ۴۲۴۶
بیض. ---------- ۴۲۴۶
بیض. ---------- ۴۲۴۶
بیض. ---------- ۴۲۴۶
بیض. ---------- ۴۲۴۶
بیضا. ---------- ۴۲۴۶
بیضا. ---------- ۴۲۴۷
بیضا. ---------- ۴۲۴۸
بیضا. ---------- ۴۲۴۸
بیضاء. ---------- ۴۲۴۸
بیضاء . ---------- ۴۲۴۸
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۴۹
بیضاء . ---------- ۴۲۵۰
بیضاء . ---------- ۴۲۵۰
بیضاء . ---------- ۴۲۵۰

بیضاء . ----- ۴۲۵۰
بیضاء . ----- ۴۲۵۰
بیضاء . ----- ۴۲۵۰
بی ضابطگی. ----- ۴۲۵۰
بی ضابطه. ----- ۴۲۵۰
بیضات. ----- ۴۲۵۰
بیضان. ----- ۴۲۵۱
بیضان. ----- ۴۲۵۱
بیضان. ----- ۴۲۵۱
بیضان. ----- ۴۲۵۱
بیضان. ----- ۴۲۵۱
بیضان. ----- ۴۲۵۱
بیضانه. ----- ۴۲۵۱
بیضانی. ----- ۴۲۵۱
بیضانی. ----- ۴۲۵۱
بیضانیات. ----- ۴۲۵۱
بیضاوی. ----- ۴۲۵۲
بیضاوی. ----- ۴۲۵۲
بیضاوی. ----- ۴۲۵۲
بیضاوی. ----- ۴۲۵۲
بیضاوی. ----- ۴۲۵۲
بیضاوی. ----- ۴۲۵۲
بیضاوی. ----- ۴۲۵۲
بیضاوی. ----- ۴۲۵۳

بیضاوی. ----- ۴۲۵۳
بیضای قاجار. ----- ۴۲۵۳
بیضایی. ----- ۴۲۵۳
بیض البغل. ----- ۴۲۵۳
بیض الدجاج. ----- ۴۲۵۳
بیض القصب. ----- ۴۲۵۴
بیض الله غرته. ----- ۴۲۵۴
بیض الله وجهه. ----- ۴۲۵۴
بی ضبط. ----- ۴۲۵۴
بیضتان. ----- ۴۲۵۴
بیضتان. ----- ۴۲۵۴
بیضتان. ----- ۴۲۵۴
بیضتان. ----- ۴۲۵۴
بیضتین. ----- ۴۲۵۴
بی ضر. ----- ۴۲۵۴
بی ضرر. ----- ۴۲۵۵
بی ضرری. ----- ۴۲۵۵
بیضنجان. ----- ۴۲۵۵
بیضوی. ----- ۴۲۵۵
بیضهٔ. ----- ۴۲۵۵
بیضهٔ. ----- ۴۲۵۶
بیضهٔ. ----- ۴۲۵۷
بیضهٔ. ----- ۴۲۵۷
بیضهٔ. ----- ۴۲۵۷

بیضه. ----- ۴۲۵۷
بیضه افکندن. ----- ۴۲۵۹
بیضه انداختن. ----- ۴۲۵۹
بیضه بازی. ----- ۴۲۵۹
بیضه بند. ----- ۴۲۵۹
بیضه خوار. ----- ۴۲۶۰
بیضه گر. ----- ۴۲۶۰
بیضی. ----- ۴۲۶۰
بیضی. ----- ۴۲۶۰
بیضی. ----- ۴۲۶۰
بیضیوار. ----- ۴۲۶۱
بیضیهٔ. ----- ۴۲۶۱
بیطائیس. ----- ۴۲۶۱
بیطار. ----- ۴۲۶۱
بیطار. ----- ۴۲۶۲
بیطاری. ----- ۴۲۶۲
بیطاری. ----- ۴۲۶۲
بی طاعت. ----- ۴۲۶۲
بی طاعتی. ----- ۴۲۶۲
بی طاقت. ----- ۴۲۶۲
بی طاقتی. ----- ۴۲۶۳
بی طالع. ----- ۴۲۶۳
بی طالعی. ----- ۴۲۶۳
بی طبع. ----- ۴۲۶۳

بیطر. ----- ۴۲۶۳
بی طراوت. ----- ۴۲۶۴
بی طراوتی. ----- ۴۲۶۴
بی طرف. ----- ۴۲۶۴
بی طرفدار. ----- ۴۲۶۴
بی طرفداری. ----- ۴۲۶۴
بی طرفی. ----- ۴۲۶۴
بیطرهٔ. ----- ۴۲۶۴
بیطرهٔ. ----- ۴۲۶۵
بیطرهٔ. ----- ۴۲۶۵
بیطرهٔ. ----- ۴۲۶۵
بیطره. ----- ۴۲۶۵
بیطری. ----- ۴۲۶۵
بیطش. ----- ۴۲۶۵
بی طعم. ----- ۴۲۶۵
بی طعمی. ----- ۴۲۶۵
بیطقون. ----- ۴۲۶۵
بی طلب. ----- ۴۲۶۶
بی طمع. ----- ۴۲۶۶
بی طمعی. ----- ۴۲۶۶
بیطواسا. ----- ۴۲۶۶
بیطوالیس. ----- ۴۲۶۶
بی طور. ----- ۴۲۶۶
بیطوس. ----- ۴۲۶۶

بی طهارت. ----- ۴۲۶۶
بی طهارتی. ----- ۴۲۶۶
بی طهور. ----- ۴۲۶۷
بیظ. ----- ۴۲۶۷
بیظ. ----- ۴۲۶۷
بیظر. ----- ۴۲۶۷
بی ظرف. ----- ۴۲۶۷
بی ظرفیت. ----- ۴۲۶۷
بی ظرفیتی. ----- ۴۲۶۷
بی ظهیر. ----- ۴۲۶۷
بیع. ----- ۴۲۶۸
بیع. ----- ۴۲۷۱
بیع. ----- ۴۲۷۱
بیعاء . ----- ۴۲۷۱
بیعات. ----- ۴۲۷۱
بیعات. ----- ۴۲۷۱
بیعات. ----- ۴۲۷۱
بی عار. ----- ۴۲۷۱
بی عاری. ----- ۴۲۷۲
بی عاری کردن. ----- ۴۲۷۲
بی عاشقی. ----- ۴۲۷۲
بی عاطفگی. ----- ۴۲۷۲
بی عاطفه. ----- ۴۲۷۲
بی عاقبت. ----- ۴۲۷۲

بیعان. ----- ۴۲۷۲
بیعانهٔ. ----- ۴۲۷۲
بیعانه. ----- ۴۲۷۳
بی عبرت. ----- ۴۲۷۳
بیعت. ----- ۴۲۷۳
بیعت بستن. ----- ۴۲۷۴
بیعت رفتن. ----- ۴۲۷۴
بیعت ستاندن. ----- ۴۲۷۴
بیعت شکستن. ----- ۴۲۷۴
بیعت قوبا. ----- ۴۲۷۴
بیعت کردن. ----- ۴۲۷۵
بیعت گرفتن. ----- ۴۲۷۵
بیعت نامه. ----- ۴۲۷۵
بیعتی. ----- ۴۲۷۵
بی عد. ----- ۴۲۷۵
بیع دادن. ----- ۴۲۷۶
بی عدالت. ----- ۴۲۷۶
بی عدالتی. ----- ۴۲۷۶
بی عدتی. ----- ۴۲۷۶
بی عدد. ----- ۴۲۷۶
بی عدیل. ----- ۴۲۷۶
بی عدیلی. ----- ۴۲۷۶
بی عرز. ----- ۴۲۷۷
بی عرضگی. ----- ۴۲۷۷

بی عرضه. ----- ۴۲۷۷
بی عزت. ----- ۴۲۷۷
بی عزتی. ----- ۴۲۷۷
بیع زدن. ----- ۴۲۷۷
بی عزم. ----- ۴۲۷۷
بی عزمی. ----- ۴۲۷۷
بی عصمت. ----- ۴۲۷۸
بی عصمتی. ----- ۴۲۷۸
بی عطوفت. ----- ۴۲۷۸
بی عفاف. ----- ۴۲۷۸
بی عفافی. ----- ۴۲۷۸
بی عفت. ----- ۴۲۷۸
بی عفتی. ----- ۴۲۷۸
بی عقل. ----- ۴۲۷۸
بی عقلی. ----- ۴۲۷۸
بی عقیده. ----- ۴۲۷۹
بی عکس. ----- ۴۲۷۹
بیعگاه. ----- ۴۲۷۹
بیعگه. ----- ۴۲۷۹
بی علاج. ----- ۴۲۷۹
بی علاجی. ----- ۴۲۷۹
بی علاقگی. ----- ۴۲۷۹
بی علاقه. ----- ۴۲۷۹
بی علت. ----- ۴۲۷۹

بی علم. ----- ۴۲۷۹
بی عمل. ----- ۴۲۸۰
بی عملی. ----- ۴۲۸۰
بیعنامه. ----- ۴۲۸۰
بی عنایات. ----- ۴۲۸۰
بی عنایت. ----- ۴۲۸۰
بی عنایتی. ----- ۴۲۸۰
بی عوار. ----- ۴۲۸۰
بیعهٔ. ----- ۴۲۸۱
بیعهٔ. ----- ۴۲۸۱
بیعهٔ. ----- ۴۲۸۱
بیعهٔ. ----- ۴۲۸۱
بیعهٔ. ----- ۴۲۸۱
بیعهٔ القطیعهٔ. ----- ۴۲۸۲
بی عیب. ----- ۴۲۸۲
بی عیبی. ----- ۴۲۸۲
بیغ. ----- ۴۲۸۲
بیغا. ----- ۴۲۸۳
بیغائله. ----- ۴۲۸۳
بیغار. ----- ۴۲۸۳
بیغاره. ----- ۴۲۸۳
بیغاره جو. ----- ۴۲۸۳
بیغاره زدن. ----- ۴۲۸۳
بیغاره زن. ----- ۴۲۸۴

بیغال. ----- ۴۲۸۴
بی غایت. ----- ۴۲۸۴
بی غایله. ----- ۴۲۸۴
بیغاین. ----- ۴۲۸۴
بی غدر. ----- ۴۲۸۴
بی غذا. ----- ۴۲۸۴
بی غذایی. ----- ۴۲۸۴
بیغرد. ----- ۴۲۸۴
بی غرض. ----- ۴۲۸۵
بی غرضانه. ----- ۴۲۸۵
بی غرضی. ----- ۴۲۸۵
بیغ زدن. ----- ۴۲۸۵
بی غش. ----- ۴۲۸۵
بی غفلت. ----- ۴۲۸۵
بیغله. ----- ۴۲۸۵
بی غم. ----- ۴۲۸۶
بی غمانه. ----- ۴۲۸۶
بی غم شدن. ----- ۴۲۸۶
بی غم کردن. ----- ۴۲۸۶
بی غمی. ----- ۴۲۸۶
بیغمی. ----- ۴۲۸۷
بیغو. ----- ۴۲۸۷
بیغو. ----- ۴۲۸۷
بیغو. ----- ۴۲۸۷

بیغو. ---------- ۴۲۸۸
بی غور. ---------- ۴۲۸۸
بی غوری. ---------- ۴۲۸۸
بیغوش. ---------- ۴۲۸۸
بیغول. ---------- ۴۲۸۸
بیغولگک. ---------- ۴۲۸۸
بیغوله. ---------- ۴۲۸۸
بیغوی. ---------- ۴۲۸۹
بیغوی. ---------- ۴۲۸۹
بیغوی سلجوقی. ---------- ۴۲۸۹
بیغه. ---------- ۴۲۸۹
بیغه. ---------- ۴۲۸۹
بیغی. ---------- ۴۲۹۰
بیغی. ---------- ۴۲۹۰
بی غیرت. ---------- ۴۲۹۰
بی غیرتی. ---------- ۴۲۹۰
بیف. ---------- ۴۲۹۰
بی فائدگی. ---------- ۴۲۹۰
بی فائده. ---------- ۴۲۹۰
بی فایدگی. ---------- ۴۲۹۰
بی فایده. ---------- ۴۲۹۰
بیفتادن. ---------- ۴۲۹۱
بیفتک. ---------- ۴۲۹۱
بیفتکی. ---------- ۴۲۹۱

بیفتیدن. ----- ۴۲۹۱
بی فر. ----- ۴۲۹۱
بیفراختن. ----- ۴۲۹۱
بیفراشتن. ----- ۴۲۹۱
بیفراشته. ----- ۴۲۹۲
بی فرجام. ----- ۴۲۹۲
بی فردا. ----- ۴۲۹۲
بی فرزانه. ----- ۴۲۹۲
بی فرزند. ----- ۴۲۹۲
بی فرزندی. ----- ۴۲۹۲
بی فرمان. ----- ۴۲۹۲
بی فرمانی. ----- ۴۲۹۳
بیفروختن. ----- ۴۲۹۳
بی فروغ. ----- ۴۲۹۳
بی فره. ----- ۴۲۹۳
بی فرهنگ. ----- ۴۲۹۳
بی فرهی. ----- ۴۲۹۳
بی فریاد. ----- ۴۲۹۳
بیفزائیدن. ----- ۴۲۹۴
بیفزودن. ----- ۴۲۹۴
بیفژولیدن. ----- ۴۲۹۴
بیفسائیدن. ----- ۴۲۹۴
بی فسار. ----- ۴۲۹۴
بیفسردن. ----- ۴۲۹۴

بیفشاردن. ----- ۴۲۹۵
بیفشاندن. ----- ۴۲۹۵
بیفشردن. ----- ۴۲۹۵
بی فضل. ----- ۴۲۹۵
بی فضلی. ----- ۴۲۹۵
بی فغان. ----- ۴۲۹۵
بی فکر. ----- ۴۲۹۵
بی فکری. ----- ۴۲۹۵
بیفکندن. ----- ۴۲۹۶
بی فهم. ----- ۴۲۹۶
بی فهمی. ----- ۴۲۹۶
بی فیض. ----- ۴۲۹۶
بی قابلیت. ----- ۴۲۹۶
بی قابلیتی. ----- ۴۲۹۶
بیقابو. ----- ۴۲۹۷
بیقاری. ----- ۴۲۹۷
بی قاعدگی. ----- ۴۲۹۷
بی قاعده. ----- ۴۲۹۷
بی قال. ----- ۴۲۹۷
بیقان. ----- ۴۲۹۷
بیقان. ----- ۴۲۹۷
بی قانون. ----- ۴۲۹۷
بی قانونی. ----- ۴۲۹۷
بی قبا. ----- ۴۲۹۸

بی قباحت. ---------- ۴۲۹۸
بی قدر. ---------- ۴۲۹۸
بی قدری. ---------- ۴۲۹۸
بی قدم. ---------- ۴۲۹۸
بی قد و قدم. ---------- ۴۲۹۸
بیقر. ---------- ۴۲۹۹
بی قرار. ---------- ۴۲۹۹
بی قراری. ---------- ۴۲۹۹
بیقران. ---------- ۴۳۰۰
بیقرهٔ. ---------- ۴۳۰۰
بیقرهٔ. ---------- ۴۳۰۰
بی قرین. ---------- ۴۳۰۰
بی قرینگی. ---------- ۴۳۰۰
بی قرینه. ---------- ۴۳۰۱
بی قصد. ---------- ۴۳۰۱
بی قصور. ---------- ۴۳۰۱
بی قلعی. ---------- ۴۳۰۱
بی قماش. ---------- ۴۳۰۱
بی قواره. ---------- ۴۳۰۱
بی قوام. ---------- ۴۳۰۱
بی قوت. ---------- ۴۳۰۱
بی قوت. ---------- ۴۳۰۲
بی قوتی. ---------- ۴۳۰۲
بی قوتی. ---------- ۴۳۰۲

بیقور. ----- ۴۳۰۲
بیقور. ----- ۴۳۰۲
بیقور. ----- ۴۳۰۲
بیقوش. ----- ۴۳۰۲
بی قول. ----- ۴۳۰۲
بی قولی. ----- ۴۳۰۲
بیقونی. ----- ۴۳۰۳
بیقهٔ. ----- ۴۳۰۳
بی قیاس. ----- ۴۳۰۳
بی قید. ----- ۴۳۰۳
بی قیدی. ----- ۴۳۰۳
بی قیل و قال. ----- ۴۳۰۳
بی قیمت. ----- ۴۳۰۴
بیقین. ----- ۴۳۰۴
بیقیهٔ. ----- ۴۳۰۴
بیک. ----- ۴۳۰۴
بیک. ----- ۴۳۰۴
بیک. ----- ۴۳۰۵
بیک. ----- ۴۳۰۵
بیک. ----- ۴۳۰۵
بیک. ----- ۴۳۰۵
بیکا. ----- ۴۳۰۵
بیکا. ----- ۴۳۰۶
بی کار. ----- ۴۳۰۶

بی کار. ---------- ۴۳۰۷
بی کار. ---------- ۴۳۰۷
بیکار. ---------- ۴۳۰۷
بیکار. ---------- ۴۳۰۷
بی کارپوی. ---------- ۴۳۰۷
بی کار کردن. ---------- ۴۳۰۸
بی کار گشتن. ---------- ۴۳۰۸
بی کارگی. ---------- ۴۳۰۸
بی کار و بی عار. ---------- ۴۳۰۸
بی کاره. ---------- ۴۳۰۸
بی کاری. ---------- ۴۳۰۸
بیکاریهٔ. ---------- ۴۳۰۸
بی کام. ---------- ۴۳۰۹
بی کامی. ---------- ۴۳۰۹
بیکان. ---------- ۴۳۰۹
بیکان. ---------- ۴۳۰۹
بیکانر. ---------- ۴۳۰۹
بیکبار. ---------- ۴۳۰۹
بیکبارگی. ---------- ۴۳۰۹
بیک باریس. ---------- ۴۳۱۰
بیک باغلو قدیم. ---------- ۴۳۱۰
بیک باغی. ---------- ۴۳۱۰
بی کبری. ---------- ۴۳۱۰
بیکت. ---------- ۴۳۱۰

بی کتاب. ----- ۴۳۱۰
بی کتابی. ----- ۴۳۱۰
بیکث. ----- ۴۳۱۰
بیکر. ----- ۴۳۱۰
بیکر. ----- ۴۳۱۱
بی کران. ----- ۴۳۱۱
بی کرانگی. ----- ۴۳۱۱
بی کرانه. ----- ۴۳۱۲
بی کرانی. ----- ۴۳۱۲
بیکربنات. ----- ۴۳۱۲
بی کردار. ----- ۴۳۱۲
بیکزاده. ----- ۴۳۱۲
بیکزاده ثمرنیان. ----- ۴۳۱۳
بیکزاده حیدری. ----- ۴۳۱۳
بیکزادهء فیض اللهبیگی. ----- ۴۳۱۳
بی کس. ----- ۴۳۱۳
بی کسان. ----- ۴۳۱۳
بی کسی. ----- ۴۳۱۳
بیکسی شیرازی. ----- ۴۳۱۴
بی کفایت. ----- ۴۳۱۴
بی کفایتی. ----- ۴۳۱۴
بی کفنی. ----- ۴۳۱۴
بی کفو. ----- ۴۳۱۴
بیکلا. ----- ۴۳۱۴

بی کلاه. ----- ۴۳۱۴
بیکلربگی. ----- ۴۳۱۵
بیکلربیکی. ----- ۴۳۱۵
بی کله. ----- ۴۳۱۵
بی کله. ----- ۴۳۱۵
بی کلهی. ----- ۴۳۱۵
بی کلیدی. ----- ۴۳۱۵
بیکلیلغ. ----- ۴۳۱۵
بیکم. ----- ۴۳۱۵
بی کمر. ----- ۴۳۱۶
بی کم و بیش. ----- ۴۳۱۶
بی کم و زیاد. ----- ۴۳۱۶
بی کم و کاست. ----- ۴۳۱۶
بی کم و کسر. ----- ۴۳۱۶
بیکن. ----- ۴۳۱۶
بیکن. ----- ۴۳۱۶
بیکن. ----- ۴۳۱۷
بیکن. ----- ۴۳۱۷
بی کنار. ----- ۴۳۱۷
بی کناره. ----- ۴۳۱۸
بیکند. ----- ۴۳۱۸
بیکند. ----- ۴۳۱۸
بیکنده. ----- ۴۳۱۸
بیکندی. ----- ۴۳۱۸

بیکنزفیلد. ----- ۴۳۱۸
بیکنل. ----- ۴۳۱۹
بیکنی. ----- ۴۳۱۹
بی کوئی. ----- ۴۳۱۹
بیکه. ----- ۴۳۱۹
بی کی. ----- ۴۳۱۹
بیکی. ----- ۴۳۱۹
بیکی. ----- ۴۳۲۰
بی کیار. ----- ۴۳۲۰
بی کیاری. ----- ۴۳۲۰
بی کیدن. ----- ۴۳۲۰
بی کیش. ----- ۴۳۲۰
بی کیل. ----- ۴۳۲۰
بی کینه. ----- ۴۳۲۰
بیکینی. ----- ۴۳۲۰
بیگ. ----- ۴۳۲۱
بیگابیگی. ----- ۴۳۲۱
بی گاده. ----- ۴۳۲۱
بیگار. ----- ۴۳۲۱
بی گاره. ----- ۴۳۲۲
بیگاری. ----- ۴۳۲۲
بیگان. ----- ۴۳۲۲
بیگانگان. ----- ۴۳۲۲
بیگانگی. ----- ۴۳۲۲

بیگانه. ----- ۴۳۲۳
بیگانه پرست. ----- ۴۳۲۴
بیگانه پرستی. ----- ۴۳۲۴
بیگانه خوار. ----- ۴۳۲۴
بیگانه خواری. ----- ۴۳۲۵
بیگانه خوی. ----- ۴۳۲۵
بیگانه رو. ----- ۴۳۲۵
بیگانه نواز. ----- ۴۳۲۵
بیگانه نهاد. ----- ۴۳۲۵
بیگانه وار. ----- ۴۳۲۵
بیگاو. ----- ۴۳۲۵
بیگاه. ----- ۴۳۲۵
بیگاهان. ----- ۴۳۲۶
بیگاه خیز. ----- ۴۳۲۶
بیگاه شدن. ----- ۴۳۲۶
بیگاه گشتن. ----- ۴۳۲۷
بیگاه گونه. ----- ۴۳۲۷
بیگ باغلو قدیم. ----- ۴۳۲۷
بیگ بن. ----- ۴۳۲۷
بی گدار. ----- ۴۳۲۷
بیگدلی. ----- ۴۳۲۷
بی گذاره. ----- ۴۳۲۷
بی گذر. ----- ۴۳۲۷
بی گذشت. ----- ۴۳۲۸

بی گذشتی. ----- ۴۳۲۸
بی گرفت و گیر. ----- ۴۳۲۸
بی گرو. ----- ۴۳۲۸
بی گروه. ----- ۴۳۲۸
بیگزادگی. ----- ۴۳۲۸
بیگزاده. ----- ۴۳۲۸
بیگ زاده ثمرنیان. ----- ۴۳۲۸
بیگ زاده حیدری. ----- ۴۳۲۸
بی گزند. ----- ۴۳۲۸
بی گزندگی. ----- ۴۳۲۹
بی گزندی. ----- ۴۳۲۹
بی گزیر. ----- ۴۳۲۹
بی گفتگو. ----- ۴۳۲۹
بی گفت و شنود. ----- ۴۳۲۹
بی گفت و گو. ----- ۴۳۳۰
بی گفت و گوی. ----- ۴۳۳۰
بیگ لاربیگیان. ----- ۴۳۳۰
بی گلبرگ. ----- ۴۳۳۰
بیگلر. ----- ۴۳۳۰
بیگلربیگ. ----- ۴۳۳۰
بیگلربیگی. ----- ۴۳۳۰
بیگلری. ----- ۴۳۳۱
بیگم. ----- ۴۳۳۱
بی گمان. ----- ۴۳۳۱

بی گمانی. ----- ۴۳۳۲
بیگم سلطان. ----- ۴۳۳۲
بیگن. ----- ۴۳۳۲
بی گنائی. ----- ۴۳۳۲
بی گناه. ----- ۴۳۳۲
بی گناه گونه. ----- ۴۳۳۳
بی گناهی. ----- ۴۳۳۳
بیگند. ----- ۴۳۳۳
بیگنونیا. ----- ۴۳۳۳
بی گنه. ----- ۴۳۳۳
بی گنهی. ----- ۴۳۳۴
بیگو. ----- ۴۳۳۴
بی گوا. ----- ۴۳۳۴
بی گواه. ----- ۴۳۳۴
بیگوچای. ----- ۴۳۳۴
بیگ وردی. ----- ۴۳۳۴
بی گوهر. ----- ۴۳۳۴
بی گوهری. ----- ۴۳۳۴
بی گه. ----- ۴۳۳۵
بیگه. ----- ۴۳۳۵
بیگه خیز. ----- ۴۳۳۵
بی گهر. ----- ۴۳۳۵
بیگه سلطان. ----- ۴۳۳۵
بیگهه. ----- ۴۳۳۵

بی گهی. ----- ۴۳۳۵
بیگی. ----- ۴۳۳۵
بیگیار. ----- ۴۳۳۶
بیل. ----- ۴۳۳۶
بیل. ----- ۴۳۳۷
بیل. ----- ۴۳۳۷
بیل. ----- ۴۳۳۷
بیل. ----- ۴۳۳۷
بیل. ----- ۴۳۳۷
بیل. ----- ۴۳۳۷
بیل آب. ----- ۴۳۳۸
بیلا. ----- ۴۳۳۸
بیلابردار. ----- ۴۳۳۸
بی لاد. ----- ۴۳۳۸
بیلارام. ----- ۴۳۳۸
بیل ارده. ----- ۴۳۳۸
بیلاسان. ----- ۴۳۳۸
بیلاسپور. ----- ۴۳۳۸
بیلاق. ----- ۴۳۳۹
بیلاق. ----- ۴۳۳۹
بیلاک. ----- ۴۳۳۹
بیلاکات. ----- ۴۳۳۹
بیلاکسی. ----- ۴۳۳۹
بیلان. ----- ۴۳۳۹

بیلان رودبار. ----- ۴۳۳۹
بی لا و نعم. ----- ۴۳۴۰
بیلای. ----- ۴۳۴۰
بیلای. ----- ۴۳۴۰
بیلبائو. ----- ۴۳۴۰
بی لباس. ----- ۴۳۴۰
بی لباسی. ----- ۴۳۴۰
بیل باغلی. ----- ۴۳۴۰
بیل باقلی. ----- ۴۳۴۰
بیل بیک. ----- ۴۳۴۰
بی لپه. ----- ۴۳۴۱
بی لجام. ----- ۴۳۴۱
بیلچه. ----- ۴۳۴۱
بی لحاظ. ----- ۴۳۴۱
بیلدار. ----- ۴۳۴۱
بیلدرچین. ----- ۴۳۴۱
بیلدردایک. ----- ۴۳۴۱
بیلدسته. ----- ۴۳۴۱
بیلربی. ----- ۴۳۴۲
بیل زدن. ----- ۴۳۴۲
بیل زن. ----- ۴۳۴۲
بیل زنی. ----- ۴۳۴۲
بیلسان. ----- ۴۳۴۲
بیلسته. ----- ۴۳۴۲

بیلسم. ----- ۴۳۴۲
بیلشاصر. ----- ۴۳۴۳
بی لطافت. ----- ۴۳۴۳
بی لطف. ----- ۴۳۴۳
بی لطفی. ----- ۴۳۴۳
بیلغان. ----- ۴۳۴۳
بیلغت. ----- ۴۳۴۳
بیلغوش. ----- ۴۳۴۳
بیلفت. ----- ۴۳۴۳
بیلفختن. ----- ۴۳۴۳
بیلفغدن. ----- ۴۳۴۴
بیلفقده. ----- ۴۳۴۴
بیلفلد. ----- ۴۳۴۴
بیلفنجیدن. ----- ۴۳۴۴
بیلفنجیده. ----- ۴۳۴۴
بیلقان. ----- ۴۳۴۴
بیلقان. ----- ۴۳۴۵
بیلقانی. ----- ۴۳۴۵
بیلقانی. ----- ۴۳۴۵
بیلقانی. ----- ۴۳۴۶
بیلقانیهٔ. ----- ۴۳۴۶
بیلک. ----- ۴۳۴۶
بیلک. ----- ۴۳۴۷
بیلک. ----- ۴۳۴۷

بیلک. ----- ۴۳۴۷
بیلکافتی. ----- ۴۳۴۷
بیلکتای. ----- ۴۳۴۷
بیلکچی. ----- ۴۳۴۷
بیلکی. ----- ۴۳۴۸
بی لگام. ----- ۴۳۴۸
بیلگان. ----- ۴۳۴۸
بیل گر. ----- ۴۳۴۸
بیلم. ----- ۴۳۴۸
بیلمان. ----- ۴۳۴۸
بیلمان. ----- ۴۳۴۸
بیلمانی. ----- ۴۳۴۹
بیلمانیهٔ. ----- ۴۳۴۹
بیلمز. ----- ۴۳۴۹
بیلمون. ----- ۴۳۴۹
بیلمی. ----- ۴۳۴۹
بیلو. ----- ۴۳۴۹
بیلوا. ----- ۴۳۴۹
بیلوار. ----- ۴۳۴۹
بیلوار کامیاران. ----- ۴۳۴۹
بیلور. ----- ۴۳۴۹
بیل وردی. ----- ۴۳۵۰
بیلوروس. ----- ۴۳۵۰
بیلون. ----- ۴۳۵۰

بیلونی. ----- ۴۳۵۰
بیلهٔ. ----- ۴۳۵۰
بیله. ----- ۴۳۵۰
بیله. ----- ۴۳۵۱
بیله. ----- ۴۳۵۱
بیله سوار. ----- ۴۳۵۱
بیله کش. ----- ۴۳۵۱
بیله ور. ----- ۴۳۵۱
بیلی. ----- ۴۳۵۱
بیلی. ----- ۴۳۵۲
بیلی. ----- ۴۳۵۲
بیلیار. ----- ۴۳۵۲
بیلیارد. ----- ۴۳۵۲
بی لی زار. ----- ۴۳۵۲
بیلیس. ----- ۴۳۵۲
بیلیک. ----- ۴۳۵۲
بیلیک. ----- ۴۳۵۳
بیلیکانی. ----- ۴۳۵۳
بیلیک تو. ----- ۴۳۵۳
بیلیل. ----- ۴۳۵۳
بیلیل. ----- ۴۳۵۳
بیلیل. ----- ۴۳۵۳
بیلین. ----- ۴۳۵۳
بیلینگزگیت. ----- ۴۳۵۳

بیلینی. ---------- ۴۳۵۳
بیلیون. ---------- ۴۳۵۴
بیم. ---------- ۴۳۵۴
بیم. ---------- ۴۳۵۵
بی مآل. ---------- ۴۳۵۵
بیم آمدن. ---------- ۴۳۵۶
بیم آور. ---------- ۴۳۵۶
بیما. ---------- ۴۳۵۶
بی ماحصل. ---------- ۴۳۵۶
بی مادر. ---------- ۴۳۵۶
بیمار. ---------- ۴۳۵۶
بیمارانه. ---------- ۴۳۵۷
بیماربان. ---------- ۴۳۵۸
بیماربانی. ---------- ۴۳۵۸
بیماربانی کردن. ---------- ۴۳۵۸
بیمارپرس. ---------- ۴۳۵۸
بیمارپرست. ---------- ۴۳۵۸
بیمارپرستی. ---------- ۴۳۵۸
بیمارپرسی. ---------- ۴۳۵۸
بیمارتن. ---------- ۴۳۵۸
بیمارتوش. ---------- ۴۳۵۹
بیمارچشم. ---------- ۴۳۵۹
بیمارخانه. ---------- ۴۳۵۹
بیمارخیز. ---------- ۴۳۵۹

بیماردار. ---------- ۴۳۵۹
بیمارداری. ---------- ۴۳۵۹
بیماردل. ---------- ۴۳۶۰
بیمارژون. ---------- ۴۳۶۰
بیمارسان. ---------- ۴۳۶۰
بیمارسان. ---------- ۴۳۶۰
بیمارستان. ---------- ۴۳۶۰
بیمار شدن. ---------- ۴۳۶۰
بیمارغنج. ---------- ۴۳۶۱
بیمارگاه. ---------- ۴۳۶۱
بیمار گردیدن. ---------- ۴۳۶۱
بیمار گشتن. ---------- ۴۳۶۱
بیمارگن. ---------- ۴۳۶۱
بیمارگنی. ---------- ۴۳۶۱
بیمارگون. ---------- ۴۳۶۲
بیمارگین. ---------- ۴۳۶۲
بیمارگینی. ---------- ۴۳۶۲
بیمارناک. ---------- ۴۳۶۲
بیمارناکی. ---------- ۴۳۶۲
بیمارنواز. ---------- ۴۳۶۲
بیمارنوازی. ---------- ۴۳۶۲
بیماروان. ---------- ۴۳۶۲
بیماروانی. ---------- ۴۳۶۳
بیماره. ---------- ۴۳۶۳

بیماری. ----- ۴۳۶۳
بیماری زا. ----- ۴۳۶۴
بیماری ناک. ----- ۴۳۶۴
بی مالک. ----- ۴۳۶۴
بی مالی. ----- ۴۳۶۴
بیمان. ----- ۴۳۶۴
بیمان. ----- ۴۳۶۴
بیمان. ----- ۴۳۶۵
بی مانع. ----- ۴۳۶۵
بی مانعی. ----- ۴۳۶۵
بی مانند. ----- ۴۳۶۵
بیمانی. ----- ۴۳۶۵
بی ماه. ----- ۴۳۶۵
بیمایگی. ----- ۴۳۶۵
بیمایه. ----- ۴۳۶۵
بیم انگیز. ----- ۴۳۶۶
بی مأوی. ----- ۴۳۶۶
بی مبالات. ----- ۴۳۶۶
بی مبالاتی. ----- ۴۳۶۶
بی مبدا. ----- ۴۳۶۶
بیم بر. ----- ۴۳۶۷
بی مثال. ----- ۴۳۶۷
بی مثل. ----- ۴۳۶۷
بی مثلی. ----- ۴۳۶۷

بی مجال. ----- ۴۳۶۷
بی محابا. ----- ۴۳۶۷
بی محاسبه. ----- ۴۳۶۸
بی محک. ----- ۴۳۶۸
بی محل. ----- ۴۳۶۸
بی محلی. ----- ۴۳۶۸
بیم خورده. ----- ۴۳۶۹
بیم دادن. ----- ۴۳۶۹
بی مدار. ----- ۴۳۶۹
بی مدارا. ----- ۴۳۶۹
بیم داشتن. ----- ۴۳۶۹
بی مداوا. ----- ۴۳۶۹
بی مدد. ----- ۴۳۶۹
بی مددی. ----- ۴۳۷۰
بی مدرک. ----- ۴۳۷۰
بی مدرکی. ----- ۴۳۷۰
بیمدل. ----- ۴۳۷۰
بیم دهنده. ----- ۴۳۷۰
بیم دیده. ----- ۴۳۷۰
بی مر. ----- ۴۳۷۰
بی مراد. ----- ۴۳۷۱
بی مرادی. ----- ۴۳۷۱
بی مرام. ----- ۴۳۷۱
بی مرامی. ----- ۴۳۷۱

بی مرحمت. ----- ۴۳۷۱
بی مرحمتی. ----- ۴۳۷۲
بی مرد. ----- ۴۳۷۲
بی مرگ. ----- ۴۳۷۲
بی مرگی. ----- ۴۳۷۲
بی مروت. ----- ۴۳۷۲
بی مروتی. ----- ۴۳۷۲
بی مرهمی. ----- ۴۳۷۲
بی مزد. ----- ۴۳۷۳
بیم زدگی. ----- ۴۳۷۳
بیم زده. ----- ۴۳۷۳
بی مزگی. ----- ۴۳۷۳
بی مزه. ----- ۴۳۷۳
بی مزه گوی. ----- ۴۳۷۴
بی مساس. ----- ۴۳۷۴
بی مسلک. ----- ۴۳۷۴
بی مسلکی. ----- ۴۳۷۴
بی مسمی. ----- ۴۳۷۴
بی مشغله. ----- ۴۳۷۴
بی مشقت. ----- ۴۳۷۴
بی مشورت. ----- ۴۳۷۴
بی مصرف. ----- ۴۳۷۴
بی مضایقه. ----- ۴۳۷۵
بی مطالعه. ----- ۴۳۷۵

بی معارض. ----- ۴۳۷۵
بی معاش. ----- ۴۳۷۵
بی معبر. ----- ۴۳۷۵
بی معرفت. ----- ۴۳۷۵
بی معرفتی. ----- ۴۳۷۵
بی معطلی. ----- ۴۳۷۵
بی معنا. ----- ۴۳۷۶
بی معنی. ----- ۴۳۷۶
بی معین. ----- ۴۳۷۶
بی مغ. ----- ۴۳۷۶
بی مغز. ----- ۴۳۷۶
بی مغزی. ----- ۴۳۷۷
بی مقال. ----- ۴۳۷۷
بی مقدار. ----- ۴۳۷۷
بی مقدمه. ----- ۴۳۷۷
بیم کردن. ----- ۴۳۷۷
بی مکسب. ----- ۴۳۷۸
بی مکسبی. ----- ۴۳۷۸
بیم کننده. ----- ۴۳۷۸
بیمگاه. ----- ۴۳۷۸
بی مگر. ----- ۴۳۷۸
بیم گرفتن. ----- ۴۳۷۸
بیمگه. ----- ۴۳۷۹
بی ملاحظگی. ----- ۴۳۷۹

بی ملاحظه. ----- ۴۳۷۹
بی ملاک. ----- ۴۳۷۹
بی من. ----- ۴۳۷۹
بی منازع. ----- ۴۳۷۹
بیمناک. ----- ۴۳۷۹
بی منت. ----- ۴۳۷۹
بی منتها. ----- ۴۳۸۰
بی منتهی. ----- ۴۳۸۰
بیمند. ----- ۴۳۸۰
بیمند. ----- ۴۳۸۰
بی منزلت. ----- ۴۳۸۰
بی منزلتی. ----- ۴۳۸۰
بی منزلی. ----- ۴۳۸۰
بی منش. ----- ۴۳۸۱
بی مو. ----- ۴۳۸۱
بی موج. ----- ۴۳۸۱
بی موجب. ----- ۴۳۸۱
بیمور. ----- ۴۳۸۱
بیمور. ----- ۴۳۸۱
بی مورد. ----- ۴۳۸۱
بیموری. ----- ۴۳۸۱
بیموس. ----- ۴۳۸۲
بی موسم. ----- ۴۳۸۲
بی موشدگی. ----- ۴۳۸۲

بی موشده. ----- ۴۳۸۲
بی موقع. ----- ۴۳۸۲
بی مونس. ----- ۴۳۸۲
بی موی. ----- ۴۳۸۲
بیمه. ----- ۴۳۸۲
بی مهار. ----- ۴۳۸۴
بی مهر. ----- ۴۳۸۴
بی مهر. ----- ۴۳۸۴
بی مهر. ----- ۴۳۸۴
بی مهرگان. ----- ۴۳۸۴
بی مهری. ----- ۴۳۸۵
بی مهری. ----- ۴۳۸۵
بیمه کردن. ----- ۴۳۸۵
بیمه کننده. ----- ۴۳۸۵
بیمه گذار. ----- ۴۳۸۵
بیمه گر. ----- ۴۳۸۵
بی مهلت. ----- ۴۳۸۵
بیمه نامه. ----- ۴۳۸۵
بی میانجی. ----- ۴۳۸۵
بی میل. ----- ۴۳۸۶
بی میلی. ----- ۴۳۸۶
بین. ----- ۴۳۸۶
بین. ----- ۴۳۸۶
بین. ----- ۴۳۸۷

بین. ----- ۴۳۸۷
بین. ----- ۴۳۸۷
بین. ----- ۴۳۸۷
بین. ----- ۴۳۸۸
بین. ----- ۴۳۸۸
بین. ----- ۴۳۸۸
بین. ----- ۴۳۸۸
بین. ----- ۴۳۸۸
بین. ----- ۴۳۸۸
بینا. ----- ۴۳۸۸
بینا. ----- ۴۳۸۹
بینا. ----- ۴۳۸۹
بیناء . ----- ۴۳۹۰
بینائی. ----- ۴۳۹۰
بیناب. ----- ۴۳۹۰
بینابین. ----- ۴۳۹۰
بینات. ----- ۴۳۹۰
بی ناخن. ----- ۴۳۹۱
بیناس. ----- ۴۳۹۱
بیناسک. ----- ۴۳۹۱
بیناسگ. ----- ۴۳۹۱
بینالود. ----- ۴۳۹۱
بی نام. ----- ۴۳۹۲
بی ناموس. ----- ۴۳۹۲

بی ناموسی. ----- ۴۳۹۲
بی نام و نشان. ----- ۴۳۹۲
بی نان. ----- ۴۳۹۲
بینان. ----- ۴۳۹۲
بیناه. ----- ۴۳۹۳
بینایی. ----- ۴۳۹۳
بین اثنین. ----- ۴۳۹۳
بین اصبعین. ----- ۴۳۹۳
بین اظهرهم. ----- ۴۳۹۳
بین الاثنین. ----- ۴۳۹۳
بین الاحباب. ----- ۴۳۹۳
بین الاصبعین. ----- ۴۳۹۳
بین الاضلاعی. ----- ۴۳۹۴
بین الاقران. ----- ۴۳۹۴
بین الامثال. ----- ۴۳۹۴
بین الامرین. ----- ۴۳۹۴
بین الجانبین. ----- ۴۳۹۴
بین الجمهور. ----- ۴۳۹۴
بین الحاجبین. ----- ۴۳۹۴
بین الحرمین. ----- ۴۳۹۵
بین الدفتین. ----- ۴۳۹۵
بین الرخان. ----- ۴۳۹۵
بین السجدتین. ----- ۴۳۹۵
بین السطور. ----- ۴۳۹۵

بین السورین. ---- ۴۳۹۵
بین الشدیدهٔ. ---- ۴۳۹۵
بین الطلوعین. ---- ۴۳۹۵
بین الظهرین. ---- ۴۳۹۵
بین العضله. ---- ۴۳۹۶
بین الفراشین. ---- ۴۳۹۶
بین القصرین. ---- ۴۳۹۶
بین المدارین. ---- ۴۳۹۶
بین المشرقین. ---- ۴۳۹۶
بین الملل. ---- ۴۳۹۶
بین النهرین. ---- ۴۳۹۷
بین الهلالین. ---- ۴۳۹۷
بین الیقظهٔ. ---- ۴۳۹۸
بینب. ---- ۴۳۹۸
بینباردن. ---- ۴۳۹۸
بینباشتن. ---- ۴۳۹۸
بینبر. ---- ۴۳۹۸
بینبریج. ---- ۴۳۹۸
بینبودن. ---- ۴۳۹۸
بینبوده. ---- ۴۳۹۸
بین بین. ---- ۴۳۹۸
بینت. ---- ۴۳۹۹
بینجامانیدن. ---- ۴۳۹۹
بینجیدن. ---- ۴۳۹۹

بی ند. ----- ۴۳۹۹
بینداختن. ----- ۴۳۹۹
بین دنده ای. ----- ۴۳۹۹
بیندو. ----- ۴۴۰۰
بیندوختن. ----- ۴۴۰۰
بیندودن. ----- ۴۴۰۰
بیندیشیدن. ----- ۴۴۰۰
بی ندیم. ----- ۴۴۰۰
بینش. ----- ۴۴۰۰
بی نشاط. ----- ۴۴۰۰
بی نشاطی. ----- ۴۴۰۰
بی نشان. ----- ۴۴۰۱
بی نشانه. ----- ۴۴۰۱
بی نشانی. ----- ۴۴۰۱
بینشور. ----- ۴۴۰۱
بی نصیب. ----- ۴۴۰۱
بینط. ----- ۴۴۰۱
بی نظام. ----- ۴۴۰۲
بی نظامی. ----- ۴۴۰۲
بی نظر. ----- ۴۴۰۲
بی نظری. ----- ۴۴۰۲
بی نظم. ----- ۴۴۰۲
بی نظمی. ----- ۴۴۰۲
بی نظیر. ----- ۴۴۰۲

بی نظیری. ----- ۴۴۰۳
بی نعل. ----- ۴۴۰۳
بی نعمت. ----- ۴۴۰۳
بی نفاق. ----- ۴۴۰۳
بی نفس. ----- ۴۴۰۳
بی نفسی. ----- ۴۴۰۳
بی نفع. ----- ۴۴۰۴
بی نقاب. ----- ۴۴۰۴
بی نقش. ----- ۴۴۰۴
بی نقصان. ----- ۴۴۰۴
بی نقطه. ----- ۴۴۰۴
بی نقل. ----- ۴۴۰۴
بینک. ----- ۴۴۰۴
بینکاه. ----- ۴۴۰۴
بین کلایه. ----- ۴۴۰۵
بینک و بین الله. ----- ۴۴۰۵
بینگ. ----- ۴۴۰۵
بینگ. ----- ۴۴۰۵
بی نگار. ----- ۴۴۰۵
بینگاشتن. ----- ۴۴۰۵
بی نگرش. ----- ۴۴۰۵
بینگم. ----- ۴۴۰۵
بینگول داغ. ----- ۴۴۰۶
بینگیختن. ----- ۴۴۰۶

بینما. ----- ۴۴۰۶
بی نماز. ----- ۴۴۰۶
بی نماز شدن. ----- ۴۴۰۶
بی نمازی. ----- ۴۴۰۶
بی نمک. ----- ۴۴۰۷
بی نمکی. ----- ۴۴۰۷
بی نمکی کردن. ----- ۴۴۰۷
بی نمود. ----- ۴۴۰۷
بینندگان. ----- ۴۴۰۸
بینندگی. ----- ۴۴۰۸
بیننده. ----- ۴۴۰۸
بی ننگ. ----- ۴۴۰۸
بی ننگی. ----- ۴۴۰۸
بینو. ----- ۴۴۰۸
بی نوا. ----- ۴۴۰۹
بینوا. ----- ۴۴۰۹
بی نوائی. ----- ۴۴۰۹
بی نواخانه. ----- ۴۴۱۰
بی نوایی. ----- ۴۴۱۰
بینوچ. ----- ۴۴۱۰
بی نور. ----- ۴۴۱۰
بی نوری. ----- ۴۴۱۰
بینوک. ----- ۴۴۱۱
بی نوکر. ----- ۴۴۱۱

بینون. ---------- ۴۴۱۱
بینونت. ---------- ۴۴۱۱
بینونهٔ. ---------- ۴۴۱۱
بینونهٔ. ---------- ۴۴۱۱
بینونی. ---------- ۴۴۱۲
بینویل. ---------- ۴۴۱۲
بینهٔ. ---------- ۴۴۱۲
بینهٔ. ---------- ۴۴۱۲
بینهٔ. ---------- ۴۴۱۲
بینه. ---------- ۴۴۱۳
بینه. ---------- ۴۴۱۳
بی نهان. ---------- ۴۴۱۳
بی نهایت. ---------- ۴۴۱۳
بینی. ---------- ۴۴۱۴
بینی. ---------- ۴۴۱۴
بینی. ---------- ۴۴۱۷
بی نیاز. ---------- ۴۴۱۷
بی نیاز آمدن. ---------- ۴۴۱۷
بی نیاز شدن. ---------- ۴۴۱۸
بی نیاز کردن. ---------- ۴۴۱۸
بی نیاز گشتن. ---------- ۴۴۱۸
بی نیازی. ---------- ۴۴۱۸
بی نیازی دادن. ---------- ۴۴۱۸
بینی استه. ---------- ۴۴۱۹

بینی افشاندن. ----- ۴۴۱۹
بینی بند. ----- ۴۴۱۹
بینی پاک کردن. ----- ۴۴۱۹
بینیث. ----- ۴۴۱۹
بینی دار. ----- ۴۴۱۹
بینی دراز. ----- ۴۴۱۹
بینی دره. ----- ۴۴۱۹
بین یدی. ----- ۴۴۲۰
بینی زدن. ----- ۴۴۲۰
بینی فشاندن. ----- ۴۴۲۰
بینی کردن. ----- ۴۴۲۰
بینی گرفتن. ----- ۴۴۲۰
بینین. ----- ۴۴۲۰
بینی نما. ----- ۴۴۲۰
بینی و بین الله. ----- ۴۴۲۰
بینی و بینک. ----- ۴۴۲۱
بینی ور. ----- ۴۴۲۱
بینیه. ----- ۴۴۲۱
بی نی یو. ----- ۴۴۲۱
بیو. ----- ۴۴۲۱
بیو. ----- ۴۴۲۱
بیو. ----- ۴۴۲۱
بیوا. ----- ۴۴۲۱
بیوار. ----- ۴۴۲۲

بیوار. ----- ۴۴۲۲
بی وارث. ----- ۴۴۲۲
بیوار کردن. ----- ۴۴۲۲
بیواره. ----- ۴۴۲۲
بیواره. ----- ۴۴۲۲
بیواز. ----- ۴۴۲۳
بیواز کردن. ----- ۴۴۲۳
بیوازیدن. ----- ۴۴۲۳
بی واسطه. ----- ۴۴۲۳
بی والی. ----- ۴۴۲۳
بیوان. ----- ۴۴۲۳
بیوان. ----- ۴۴۲۳
بی واهمه. ----- ۴۴۲۳
بی وایگی. ----- ۴۴۲۴
بی وایه. ----- ۴۴۲۴
بیوباردن. ----- ۴۴۲۴
بیوباریدن. ----- ۴۴۲۴
بیوباشتن. ----- ۴۴۲۴
بیوبردن. ----- ۴۴۲۴
بیوبوشا. ----- ۴۴۲۴
بیوبیو. ----- ۴۴۲۵
بیوپاری. ----- ۴۴۲۵
بیوت. ----- ۴۴۲۵
بیوت. ----- ۴۴۲۵

بیوت. ----- ۴۴۲۵
بیوت. ----- ۴۴۲۵
بیوت. ----- ۴۴۲۶
بیوتات. ----- ۴۴۲۶
بیوت النار. ----- ۴۴۲۶
بیوت النیران. ----- ۴۴۲۶
بیوتهٔ. ----- ۴۴۲۶
بی وجدان. ----- ۴۴۲۶
بی وجود. ----- ۴۴۲۷
بی وجه. ----- ۴۴۲۷
بی وحشتیان. ----- ۴۴۲۷
بیو خوردن. ----- ۴۴۲۷
بیود. ----- ۴۴۲۷
بیور. ----- ۴۴۲۷
بیور. ----- ۴۴۲۸
بیورا. ----- ۴۴۲۸
بیوراسب. ----- ۴۴۲۸
بیوراسپ. ----- ۴۴۲۸
بیوراسف. ----- ۴۴۲۸
بیوران. ----- ۴۴۲۹
بیوراه. ----- ۴۴۲۹
بیوربروک. ----- ۴۴۲۹
بیورد. ----- ۴۴۲۹
بیورد. ----- ۴۴۲۹

بیورد. ----- ۴۴۲۹
بیوردی. ----- ۴۴۲۹
بیورسب. ----- ۴۴۲۹
بیورسپ. ----- ۴۴۳۰
بیورنبارهٔ. ----- ۴۴۳۰
بیورنسون. ----- ۴۴۳۰
بیوز. ----- ۴۴۳۰
بیوز. ----- ۴۴۳۰
بی وزا. ----- ۴۴۳۰
بیوزاء . ----- ۴۴۳۰
بی وزن. ----- ۴۴۳۰
بی وزنی. ----- ۴۴۳۱
بیوزنیدن. ----- ۴۴۳۱
بیوزیدن. ----- ۴۴۳۱
بیوژندیدن. ----- ۴۴۳۱
بیوژنیدن. ----- ۴۴۳۱
بیوس. ----- ۴۴۳۱
بیوسا. ----- ۴۴۳۲
بیوسان. ----- ۴۴۳۲
بیوسانیدن. ----- ۴۴۳۲
بیوستن. ----- ۴۴۳۲
بیوسندگی. ----- ۴۴۳۲
بیوسنده. ----- ۴۴۳۲
بیوسی. ----- ۴۴۳۲

بیوسیدگی. ----- ۴۴۳۲
بیوسیدن. ----- ۴۴۳۲
بیوسیدنی. ----- ۴۴۳۳
بیوسیده. ----- ۴۴۳۳
بیوش. ----- ۴۴۳۳
بیوشانیدن. ----- ۴۴۳۳
بیوشی. ----- ۴۴۳۳
بیوشیمی. ----- ۴۴۳۳
بیوض. ----- ۴۴۳۴
بیوض. ----- ۴۴۳۴
بی وضعی. ----- ۴۴۳۴
بی وضو. ----- ۴۴۳۴
بی وطن. ----- ۴۴۳۴
بی وطنی. ----- ۴۴۳۴
بیوطیقی. ----- ۴۴۳۴
بیوع. ----- ۴۴۳۴
بیوع. ----- ۴۴۳۵
بی وعده. ----- ۴۴۳۵
بی وفا. ----- ۴۴۳۵
بی وفایی. ----- ۴۴۳۵
بی وفایی کردن. ----- ۴۴۳۶
بیوفتادن. ----- ۴۴۳۶
بیوفیزیک. ----- ۴۴۳۶
بیوقان. ----- ۴۴۳۶

بیوقانی. ----- ۴۴۳۶
بی وقت. ----- ۴۴۳۷
بیوقتی. ----- ۴۴۳۷
بیوقتی شدن. ----- ۴۴۳۷
بی وقر. ----- ۴۴۳۷
بی وقوف. ----- ۴۴۳۷
بیوک. ----- ۴۴۳۷
بیوک آرا. ----- ۴۴۳۸
بیوک آرای. ----- ۴۴۳۸
بیوک آرایی. ----- ۴۴۳۸
بیوکان. ----- ۴۴۳۸
بیوکانی. ----- ۴۴۳۸
بیوکندن. ----- ۴۴۳۸
بیوکنن. ----- ۴۴۳۸
بیوگ. ----- ۴۴۳۸
بیوگان. ----- ۴۴۳۹
بیوگان. ----- ۴۴۳۹
بیوگانی. ----- ۴۴۳۹
بیوگندن. ----- ۴۴۳۹
بیوگی. ----- ۴۴۳۹
بیولوژی. ----- ۴۴۴۰
بیولی. ----- ۴۴۴۰
بیولیدن. ----- ۴۴۴۰
بیوم. ----- ۴۴۴۰

بیومی. ----- ۴۴۴۰
بیومی. ----- ۴۴۴۰
بیومی. ----- ۴۴۴۰
بیومی. ----- ۴۴۴۰
بیومیهٔ. ----- ۴۴۴۰
بیون. ----- ۴۴۴۱
بیون. ----- ۴۴۴۱
بیون. ----- ۴۴۴۱
بیون. ----- ۴۴۴۱
بیونانی. ----- ۴۴۴۱
بیونج. ----- ۴۴۴۱
بیونجی. ----- ۴۴۴۱
بیوند. ----- ۴۴۴۱
بیوند. ----- ۴۴۴۱
بیونیج. ----- ۴۴۴۱
بیووارن. ----- ۴۴۴۲
بیوه. ----- ۴۴۴۲
بیوه. ----- ۴۴۴۲
بیوه زاد. ----- ۴۴۴۲
بیوه زن. ----- ۴۴۴۲
بیویط. ----- ۴۴۴۳
بیه. ----- ۴۴۴۳
بیه. ----- ۴۴۴۳
بیه. ----- ۴۴۴۳

بیه پس. ---- ۴۴۴۳
بیه پیش. ---- ۴۴۴۳
بیهدگی. ---- ۴۴۴۳
بیهده. ---- ۴۴۴۴
بیهده. ---- ۴۴۴۴
بیهده سرای. ---- ۴۴۴۴
بیهده گفتن. ---- ۴۴۴۴
بیهده گو. ---- ۴۴۴۵
بیهده گوی. ---- ۴۴۴۵
بیهده گویی. ---- ۴۴۴۵
بیهراس. ---- ۴۴۴۵
بیهس. ---- ۴۴۴۵
بیهس. ---- ۴۴۴۵
بیهس. ---- ۴۴۴۵
بیهس. ---- ۴۴۴۵
بیهسی. ---- ۴۴۴۶
بیهسیهٔ. ---- ۴۴۴۶
بیهش. ---- ۴۴۴۶
بیهشانه. ---- ۴۴۴۶
بیهش شدن. ---- ۴۴۴۶
بیهش کردن. ---- ۴۴۴۷
بیهشی. ---- ۴۴۴۷
بیهشیهٔ. ---- ۴۴۴۷
بیهق. ---- ۴۴۴۷

بیهقی. ----- ۴۴۴۸
بیهقی. ----- ۴۴۴۸
بیهقی. ----- ۴۴۴۸
بیهقی. ----- ۴۴۴۸
بیهقی. ----- ۴۴۴۸
بیهقی. ----- ۴۴۴۸
بیهقی. ----- ۴۴۴۸
بیهقی. ----- ۴۴۴۸
بیهقی. ----- ۴۴۴۸
بی همال. ----- ۴۴۴۹
بی همالی. ----- ۴۴۴۹
بی همت. ----- ۴۴۴۹
بی همتا. ----- ۴۴۴۹
بی همتایی. ----- ۴۴۴۹
بی همتی. ----- ۴۴۵۰
بی همه چیز. ----- ۴۴۵۰
بیهن. ----- ۴۴۵۰
بیهن. ----- ۴۴۵۰
بی هنجار. ----- ۴۴۵۰
بی هنر. ----- ۴۴۵۰
بی هنر شدن. ----- ۴۴۵۱
بی هنری. ----- ۴۴۵۱
بی هنگام. ----- ۴۴۵۱
بیهنگام شدن. ----- ۴۴۵۲

بی هوا. ----- ۴۴۵۲
بیهود. ----- ۴۴۵۲
بیهودگی. ----- ۴۴۵۲
بیهودن. ----- ۴۴۵۲
بیهودن. ----- ۴۴۵۲
بیهوده. ----- ۴۴۵۳
بیهوده. ----- ۴۴۵۳
بیهوده خند. ----- ۴۴۵۴
بیهوده خوار. ----- ۴۴۵۴
بیهوده خواری. ----- ۴۴۵۴
بیهوده دارو. ----- ۴۴۵۴
بیهوده درای. ----- ۴۴۵۴
بیهوده شدن. ----- ۴۴۵۴
بیهوده کار. ----- ۴۴۵۴
بیهوده کوش. ----- ۴۴۵۵
بیهوده گفتن. ----- ۴۴۵۵
بیهوده گو. ----- ۴۴۵۵
بیهوده گوی. ----- ۴۴۵۵
بیهوده گویی. ----- ۴۴۵۵
بیهوش. ----- ۴۴۵۵
بیهوش افتادن. ----- ۴۴۵۶
بیهوش دارو. ----- ۴۴۵۶
بیهوش شدن. ----- ۴۴۵۶
بیهوش کردن. ----- ۴۴۵۶

بیهوش گردانیدن. ---- ۴۴۵۶
بیهوش گردیدن. ---- ۴۴۵۶
بیهوش گشتن. ---- ۴۴۵۷
بیهوشی. ---- ۴۴۵۷
بی هول و تکان. ---- ۴۴۵۷
بیهی. ---- ۴۴۵۷
بیهی. ---- ۴۴۵۷
بی هیبتی. ---- ۴۴۵۸
بی هیچ. ---- ۴۴۵۸
بیهین. ---- ۴۴۵۸
بی یاد و هوش. ---- ۴۴۵۸
بی یاد و هوشی. ---- ۴۴۵۸
بی یار. ---- ۴۴۵۸
بی یاری. ---- ۴۴۵۸
بی یاور. ---- ۴۴۵۹
بی یبصر. ---- ۴۴۵۹
بییت. ---- ۴۴۵۹
بی ید. ---- ۴۴۵۹
بی یدی. ---- ۴۴۵۹
بی یسمع. ---- ۴۴۵۹
بییضهٔ. ---- ۴۴۵۹
بییضهٔ. ---- ۴۴۵۹
درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان ---- ۴۴۶۰

لغتنامه دهخدا

مشخصات کتاب

سطح توصیف :پرونده عنوان:ادبیات ـ لغت‌نامه دهخدا[سند] منشا:سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور تاریخ /دوره ایجاد:۱۳۴۱ ـ ۱۳۴۲. مشخصات ظاهری:۱۶۰ برگ. دامنه و محتوا:مکاتبات سازمان برنامه و بودجه درمورد کمک به سازمان لغت‌نامه دهخدا ، تامین اعتبار بابت تدوین و چاپ و انتشار شش مجله از لغت‌نامه دهخدا ، صورت حق تالیف مولفان. توصیفگر:دانشگاه تهران سازمان برنامه و بودجه توصیفگر:اجتماع ادبیات قرارداد ها حق‌التالیف طرح‌های توسعه اعتبارات شماره دستیابی: ۲۲۰/۱۷۶۹۰

حرف ب

با.

(حرف) باء. بی. (فا. وا. ابا). حرف دوم از حروف تهجی است و در حساب جمل و نیز حساب ترتیبی نماینده دو (۲) باشد. رجوع به «ب» شود.

با.

(از ع، اِ) ابا. یکی از اسماء سته است در حالت نصبی برای «ابو». و در متون قدیم فارسی غالباً در اول کنیه ها بجای «ابا...» بتخفیف «با» آورده اند: باحفص، باجعفر، بایعقوب، باکالیجار، باسعید : چون امیر باحفص بیامد عملها برو عرضه کرد. (تاریخ سیستان). و باز خبر آمد که بایزید بنکی و بازکریاء زیدوی... بیرون آمدند به بست. (تاریخ سیستان).

با.

(فعل دعایی) مخفف باد باشد. (برهان) (هفت قلزم). در فعل دعائی «بواد» بتخفیف «باد» و مخفف آن «با» آید : مهمان شاهم هرشبی بر خوان اخوان الصفا مهمان صاحبدولتی کش دولتی پاینده با. مولوی. (آنندراج) (شعوری) (انجمن آرا). جاخالی با (در تداول)؛ جاخالی باد.

با.

(اِ) مخفف بابا آید: با خواجه؛ یعنی بابا خواجه.

با.

(اِ) در فارسی مخفف باز است که طایر شکاری باشد. (غیاث) (آنندراج).

با.

(حرف اضافه) ابا. پهلوی، اپاک. (حاشیهء برهان چ معین). بمعنی مع، است که بجهت مصاحبت باشد. (برهان). مع. (منتهی الارب). بمعنی مع چنانکه گوئی اسپی با زین مکلل خریدم. (غیاث) (آنندراج) (انجمن آرا). بفتح اول با الف کشیده بمعنی مع است که

برای مصاحبت باشد. (هفت قلزم). و بمعانی همراهی، مصاحبت، معیت، بانضمام و بضمیمه آید : بتا نگارا از چشم بد بترس و مکن چرا نداری با خویشتن تو چشم پنام. شهید. از او بی اندهی بگزین و شادی با تن آسانی به تیمار جهان دل را چرا باید که بخسانی. رودکی. خوشا نبید غارجی با دوستان یکدله گیتی بآرام اندر و مجلس ببانگ و ولوله. شاکربخاری. بفشان به تارم اندر مر ترک خویش را با چنگ سغدیانه و با بالغ و کدو.عماره. با چنگ سغدیانه و با بالغ و کتاب آمد بخان چاکر خود خواجه با صواب. عماره. ز بهر طلایه یکی کینه توز فرستاد با لشکری رزم یوز.فردوسی. شب و روز با برزوی شیرگیر بگرز و به نیزه بشمشیر و تیر.فردوسی. ز کار گزارش چو داد آگهی وزان کینه با تاج شاهنشهی.فردوسی. چو گودرز با زنگهء شاوران چو رهام و گرگین و جنگاوران.فردوسی. گیا رست با چند گونه درخت بزیر اندر آمد سرانشان ز بخت.فردوسی. چو کیخسرو آمد [از توران] بر شهریار جهان گشت پربوی و رنگ و نگار... همه یال اسبان پر از مشک و می شکر با درم ریخته زیر پی.فردوسی. برفتند با زیجها در کنار بپرسید شاه از گو اسفندیار.فردوسی. همیرفت با او [سیاوش] تهمتن بهم بدان تا سپهبد نباشد دژم.فردوسی. به ایرانیان گفت کان پاک زن [کردیه] مگر نیست با این بزرگ انجمن.فردوسی. همه روزه با دخت قیصر بدی هم او بر شبستانش مهتر بدی.فردوسی. ز شاهان برنای سیصد سوار همی راند با نامور شهریار. همه جامه ها سرخ و زرد و بنفش شهنشاه با کاویانی درفش.فردوسی. پس آن نامهء شوی با خط شاه نهانی بدو داد و بنمود راه.فردوسی. ز جیحون گذر کرد خود با سپاه بیامد گرازان سوی رزمگاه.فردوسی. چو بشنید شاه یمن با مهان بیامد بر شهریار جهان.فردوسی. چو برداشت ز آنجا جهاندار شاه جوانان برفتند با او براه.فردوسی. بیاورد از آن پس نثار گران هم آن کس که بودند با او سران.فردوسی. همه نیکیت باید آغاز کرد چو با نیکنامان بوی در نبرد.فردوسی. از آن حصار سوی شار روی کرد و برفت سپاه را همه بگذاشت با سپهسالار.فرخی. این رقعه بخط بنده با بنده حجت است. (تاریخ بیهقی). با وی کوکبه ای بود... چنانکه بروزگار سلطان جز نوبتیان کسی نماند. (تاریخ بیهقی). استادم به تهنیت برنشست و من با وی آمدم. (تاریخ بیهقی). حاجب بکتکین... سوی غزنین رفت... تا ازآنجا سوی بلخ رود با والدهء سلطان مسعود. (تاریخ بیهقی). من [عبدالرحمن قوال] نیز با یارم برفتم. (تاریخ بیهقی). مجمزّی دررسید با نامه ای، نامه ای بود به خط سلطان مسعود به برادر. (تاریخ بیهقی). چون برنشستندی.... محمد و یوسف... در پیش امیرمسعود بودندی با حاجبی که نامزد بود. (تاریخ بیهقی). بتن عزیز خویش پیش کار برفت با غلامان و پیادگان و تکبیر کردند. (تاریخ بیهقی). بایتکین...با خویشتن صدوسی تن طاوس آورده بود. (تاریخ بیهقی). فرمود تا از آن طاوسان چند نر و ماده با خویشتن آرم. (تاریخ بیهقی). امیر مسعود را با خویشتن برده بود. (تاریخ بیهقی). رفت بجانب خراسان... با گروهی که محتشمانند. (تاریخ بیهقی). چون از در کوشک بازگشتی کوکبه ای سخت بزرگ با وی بودی. (تاریخ بیهقی). مردی معتمد را از بطانهء خویش نامزد کرد تا با معتمد مأمون بشد. (تاریخ بیهقی). و طرفه آن بود که از عراق گروهی را با خویشتن بیاورده بودند... (تاریخ بیهقی). شرط آن است که...دوهزار غلام سوار آراسته با ساز و آلت تمام. (تاریخ بیهقی). چون قصد ری کرد [محمود] و ما با وی بودیم... (تاریخ بیهقی). میخواستیم [مسعود] که وی [آلتونتاش] را با خویشتن به بلخ بریم. (تاریخ بیهقی). این سخن از ضعف نمی گویم بدین لشکر بزرگ که با من است. (تاریخ بیهقی). حجاج بن یوسف از روی دیگر برآمد با لشکر بسیار. (تاریخ بیهقی). قاضی بوطاهر را با خویشتن ببری تا هر دو عقد کرده آید. (تاریخ بیهقی). حسنک از نشابور برفت و کوکبهء بزرگ با وی از قضات. (تاریخ بیهقی). بوالحسن بر هوای زنی با غلامی بنشابور بازآمد. (تاریخ بیهقی). چون یکپاسی از شب بماند آلتونتاش با خاصگان خویش برنشست و برفت. (تاریخ بیهقی). درساعت آلتونتاش برنشست و عبدوس را یک دو فرسنگ با خویشتن برد. (تاریخ بیهقی). مرا با خویشتن در صدر بنشاند و خوردنی را خوانی نهادند سخت نیکوی. (تاریخ بیهقی). تو پیش ما بکاری با ندیمان پیش باید آمد تا چون وقت باشد ترا نشانده آید. (تاریخ بیهقی). مردم غوری... بر سر آن کوه پدید آمدند با سلاح تمام. (تاریخ بیهقی). با این دو مقدم بسوی ولایت خویش بازگشت. (تاریخ بیهقی). بودند پیوسته تا بیرون بودی با ندیمان. (تاریخ بیهقی). بونصر بستی... خواجه را خدمتها کرده است... و با

وی ببلخ آمده بود. (تاریخ بیهقی). پس از عید دوازده روزنامه رسید از... اعیان لشکر که به تکیناباد بودند با برادر ما. (تاریخ بیهقی). برادر ما را بر آن داشتند که رسول ما را بازگردانید و رسولی با وی نامزد کردند با مشتی عشوه و پیغام که ولیعهد پدر، ویست. (تاریخ بیهقی). آزادمرد ابواحمد برخاست با خادم رفت. (تاریخ بیهقی). از اتفاق نادر سرهنگ علی عبدالله و ابوالنجم ایاز... از غزنین اندررسیدند با بیشتر غلام سرائی. (تاریخ بیهقی). امیر حرکت کرد... بر جانب بلخ بر راه بادغیس و گنج روستا با جمله لشکر. (تاریخ بیهقی). امیر حرکت کرد... بر جانب بلخ... و خوارزمشاه آلتونتاش با وی بود اندیشمند. (تاریخ بیهقی). پس از رسیدن ما بنشابور رسول خلیفه دررسید با عهد و لوا. (تاریخ بیهقی). روز سیم حاجب برنشست و نزدیک تر قلعه رفت و پیل با مهد آنجا بردند. (تاریخ بیهقی). رایش به هرات قرار گرفت که لشکر به مکران فرستد با سالاری محتشم. (تاریخ بیهقی). روز هشتم چاشتگاه فراخ امیرمسعود در صفهء سرای عدنانی نشسته بود با ندیمان. (تاریخ بیهقی). به هشتی بر درگاه نشسته بود با دیگر حجاب و حشم. (تاریخ بیهقی). مهم صاحبدیوانی غزنه بدو داده آمد با ضیاع خاص. (تاریخ بیهقی). صواب آن است که با من بروی و آن خداوند را ببینی. (تاریخ بیهقی). افسون این مرد بزرگوار در وی کار کرد و با وی بیامد. (تاریخ بیهقی). خواجه... گفت شنودم که با امیر برفتی سبب بازگشتن چه بود. (تاریخ بیهقی). با کسان بودنت چه سود کند که بگور اندرون شدن تنهاست. (از تاریخ بیهقی). بیچاره مشکبید شده عریان با گوشوار و قرطهء دیبا شد.ناصرخسرو. گاهی عروس وار به پیش آید با گوشوار و یاره و با افسر.ناصرخسرو. آنجا هنر بکار و فضایل نه خواب و خور پس خواب و خور ترا و خرد با هنر مرا. ناصرخسرو. قاضی ار با ما نشیند برفشاند دست را.سعدی. با ام حبیبه حفصه بود و زینب میمونه صفیه بوده، ام سلمه.نصاب ||. فردوسی ترکیب «با می بدست» و «با می بچنگ» و «با جام بچنگ» را بسیار آورده است و از آن حال و حالت استنباط شود : که ایشان همه میگسارند و مست شب و روز باشند با می بدست.فردوسی. از انده در باردادن ببست ندیدش کسی نیز با می بدست.فردوسی. ببودند یک هفته با می بدست ازو شادمان تاج و تخت و نشست.فردوسی. می آورد و میخواره با بوی و رنگ نشستند با جام زرین بچنگ.فردوسی. ببودند یکهفته با می بدست گهی خرم و شاددل گاه مست.فردوسی. دو روز اندر آن کارها شد درنگ همی بود بهرام با می بچنگ.فردوسی. ببود آن شب تیره با می بدست همان لنبک آبکش می پرست.فردوسی. ببودند یک هفته با می بدست بیاراستند بزمگاه نشست.فردوسی. بیک هفته با جام می بد بدست به مازندران کرد جای نشست. فردوسی. همی بود یک هفته با می بدست خوش و خرم آمدش جای نشست. فردوسی. ببودند یک هفته با می بدست همه شاد و خرم بجای نشست.فردوسی ||. و بمعنی «ب » بفتح بای ابجد. (برهان) بمعنی «ب » بیاید چنانکه گویند: با یاد آمد؛ یعنی بیاد آمد. (آنندراج) (انجمن آرا). بمعنی «به» بفتح موحدهء تحتانی. (هفت قلزم): سرخی که با زردی زند : فانسیه الشیطان؛ دیو فراموش کرد آن غلام را تا با یاد نیامدش. (ترجمه تفسیر طبری). اکنون با خبر این کتاب بازشویم که خدای تعالی عیسی را چگونه بآسمان برد. (ترجمهء طبری بلعمی). گفت با خرگوش خانه خان من خیز و خاشاکت از او بیرون فکن.رودکی. ای بلبل خوش آوا آوا ده ای ساقی آن قدح را با ما ده.رودکی. دل گور بردوخت با پشت شیر پر از خون هزبر از بر و گور زیر.فردوسی. وزان پس چنین گفت با کدخدای که ای مرد روشندل و پاکرای.فردوسی. یکی شارسان دید و جائی بزرگ براندند با پویه اسبان چو گرگ.فردوسی. دوان کودکان از پس او [گوی] چو شیر چو گشتند نزدیک با اردشیر.فردوسی. چنین گفت با موبدآن نامدار که کی برگذشتند آندو سوار؟فردوسی. چنین تا از آن بیشه و مرغزار یکایک همه گفت با شهریار.فردوسی. چنین گفت با پهلوان پور زال چو دیدش ابر پیل و با کتف و یال.فردوسی. درفش و سپه با برادر سپرد بجز گستهم نیز کس را نبرد.فردوسی. کرا گردش روز با کام نیست ورا مرگ با زندگانی یکی است.فردوسی. چو زو تنگ شد با دل اندیشه کرد که گر شاه را گویم اندر نبرد.فردوسی. راست گفتی بدستش اندر گشت جام با رنگ شعلهء آذر.فرخی. با درفش ارتپانچه خواهی زد بازگردد بتو هرآینه بد.عنصری. من ترا هرگز با شوی ندادستم وز بداندیشی پایت نگشادستم.منوچهری. آید بسوی او ز همه خلق محمدت چون با نشیمن آید مرغ نشیمنی.منوچهری. گهرت بد بد با سوی گهر گشتی همچنان مادر خود

بارآور گشتی. منوچهری. و دو دروازه است شهر را یکی سوی شرق که رو با مکه دارد و دیگری سوی مغرب که رو با دریا دارد. (تاریخ سیستان). چو مال خویش با دزدان سپاری از آنان بیش یابی استواری. (ویس و رامین). آن نخستین چون گواه عدل است و راستگو که آنچه شنوده بلند با حاکم بگوید. (تاریخ بیهقی). چون خداوند... به بنده مثال داده تا بنده بمکاتبت صلاحی بازنماید یک نکته بگفت با این معتمد. (تاریخ بیهقی). آلتونتاش با بنده نکته ای چند بگفته است. (تاریخ بیهقی). هرچند رفته بود بامن [بوالحسن]بگفت [مسعود]. (تاریخ بیهقی). آلتونتاش... عبدوس را یک دو فرسنگ با خویشتن برد یعنی که با وی سخنی چند فریضه دارم با وی گفت و بازگردانید. (تاریخ بیهقی). میخواستیم [مسعود] وی [آلتونتاش] را با خویشتن به بلخ بریم...در مهمات ملکی که در پیش داریم با رای روشن وی رجوع کنیم. (تاریخ بیهقی). وی [عقل] چون حاکم است که در کارها رجوع با وی کنند. (تاریخ بیهقی). اگر امیر در این جنگ با ما مساعدت کند...ولایتی سخت با نام... بنام فرزندی از آن او کرده آید. (تاریخ بیهقی). این حال با نوشتکین خادم بگفت. (تاریخ بیهقی). هر بنده ای که خدای... او را خردی روشن داد و با آن خرد که دوست حقیقی اوست احوال را عرض کند... بتواند دانست که نیکوکاری چیست. (تاریخ بیهقی). آنچه برفت و گفت با کسری گفتند. (تاریخ بیهقی). چنین دانم که دیدار با قیامت افتاد. (تاریخ بیهقی). منشور توقیع شد و نامه ها نبشته آمد با احمد عبدالصمد و حشم تا کدخدای باشد. (تاریخ بیهقی). پس براند و با یکدیگر رسیدند. (تاریخ بیهقی). حسنک...جبه ای داشت بی بند حبری رنگ با سیاه میزد. (تاریخ بیهقی). فوج فوج آمدن گرفتند ... و هر دو لشکر با هم برآمیخت. (تاریخ بیهقی). خشت بینداخت [مسعود] و شیر خویشتن را دزدید تا خشت با وی نیامد. (تاریخ بیهقی). و علی برخاست ساعتی با جانبی رفت و بنشست تا دیگرباره پیغمبر را غش آمد. (قصص الانبیاء ص ۲۴۰). چون کاروان روان شدی وی به کاروانگاه میگشتی اگر چیزی فراموش کردندی با کاروان آوردی. (قصص الانبیاء ص۲۲۷). اسکندر چون این بشنید درماند و پناه با خدای عز و جل برد. (اسکندرنامهء خطی نسخهء نفیسی). اما بعهد سلطان شهید الپ ارسلان... این رودان با کرمان گذاشت. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۲۱). و شاپور را خبر داد که حال چگونه است تا او از آنجا بگریخت و با لشکرگاه خود رفت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۰). و بسیار خزاین و مالها از آن شاپور برداشت و شاپور با میانهء مملکت آمد و لشکرهای جهان بر وی جمع شدند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۱). رسول با نزدیک منذر آمد. منذر گفت سخن آن است که او میگوید. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۶). هر چه بظلم یا بطریق اباحت از مردم ستده بودند با ایشان دادند و املاک مردمان که غصب کرده بود جمله با ارباب دادند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۱). و این یوسانوس چون باز با قسطنطنیه رسید کیش ترسائی تازه گردانید. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۱). تا او از آنجا بگریخت و با لشکرگاه خود رفت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۰). و اپرویز هم از پدر بگریخت و با آذربیجان رفت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۹).... و چون خبر این فتح با عمر بن الخطاب رسید خرم گشت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۱۳). بعون الله و حسن توفیقه آمدیم با حدیث پارس. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۱۳). و خزانه ها را در چهار کشتی بزرگ نهاد تا با اسکندریه برند. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۰۴). و شهربراز کلیدهای این شهرها با غنیمتها و مالهای بی اندازه با اپرویز فرستاد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۴). پس ابن عفان عثمان ولایت بصره با ابوموسی اشعری سپرد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۱۶). آمدیم با سر قصه. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۰). ناگاه شیری قصد این مرد کرد او هنوز بول تمام نکرده برخاست و با شیر برآویخت و شیر را هلاک کرد و با جا نشست که بول تمام کند. (مجمل التواریخ). یک روز فضل بن یحیی از سرای خلیفه با خانه همی شد. (تاریخ بخارا). و سپاه را بدارید و هر که از آنجا با امان آید امان دهید و نیکو دارید. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۰۴). و اسماعیل را آنجا رها کرد و او با شام شد و آنجا وفاتش ببود. (تفسیر ابوالفتوح). و بلفتوح اسفرائینی را از حضرت خلافت مهجور کردند و به پیرانه سر با اسفرائین فرستادند. (کتاب النقض، ص۴۸۶). اول علوی که با این ناحیت انتقال کرد. (تاریخ بیهق). و از نیشابور با بیهق انتقال کرد. (تاریخ بیهق). نیکوئی کن، رسم بدعهدی رها کن کز جفا درد با عاشق دهند و صاف با دشمن کشند. خاقانی. آن به که پیر نوبت خود با جوان دهد. ظهیر فاریابی.

در جواب آن با دارالخلافه فرستاد. (راحة الصدور راوندی). [پادشاه مور گفت]: ... آمدم از هفتم طبق زمین تا ایشانرا با جای خود برم. (راحة الصدور راوندی). ویرا مکرم بداشت و با منصب و منزلت ارجمند برسانید. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۴۶) چون در کشتی نشست با یکی از همگنان با سببی از اسباب خصومت آغاز نهاد. (ترجمهء تاریخ یمینی). چند روز مهلت خواست که با غزنه رود و باحتشاد لشکر... قیام نماید. (ترجمهء تاریخ یمینی). روی از یکدیگر بتافتند و هر یک با ولایت خویش رفتند. (ترجمهء تاریخ یمینی). فلک المعالی او را دیگربار با حضرت فرستاد (ترجمهء تاریخ یمینی). ضیاع و املاک او در سنهء ۴۰۹ ه . ق. با تصرف وکیلان او سپردند تا در مصالح او خرج میرفت. (ترجمهء تاریخ یمینی) رسول با خدمت سلطان آمد و آن کلمه که مشافهه شنیده بود و معاینه دیده، بازراند. (ترجمهء تاریخ یمینی). سلطان ضیاع و املاک ایشان بنواحی غرش از ایشان بخرید و از عقدهء شبهت بیرون آورد و با دیگر ضیاع دیوان سلطنت مضاف شد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۳۱). وشمگیر ولایت با تصرف گرفت. (تاریخ طبرستان). پسر ترسید که اگر گویم که من کیم از او بگریزد، برفت تا مادر تدبیر کند تا طریق چیست او را با دست آوردن. (تذکرة الاولیاء عطار). اگر چه بیشتر بتازی بود با زبان پارسی آوردم تا همه را شامل بود. (تذکرة الاولیاء عطار). اویس را حرمتی پدید آمد در میان قوم سر آن نمیداشت، از آنجا بگریخت و با کوفه رفت بعد از آن کسی او را ندید. (تذکرة الاولیاء عطار). پس گفت چون حال میداند چه با یادش دهم او چنین خواهد ما نیز چنان خواهیم کرد که او خواهد. (تذکرة الاولیاء عطار). اگر موری ز عالم با عدم شد بعالم در چه افزود و چه کم شد؟ (اسرارنامه). بوی فصل بهار می آید آب با روی کار می آید. کمال اسماعیل (از شرفنامهء منیری) و خوارزمشاه با خوارزم مراجعت کرد. (جهانگشای جوینی). و شب هنگام هرکس با مقام خود رفتند. (جهانگشای جوینی).با که گویم در همه ده زنده کو سوی آب زندگی پوینده کو.مولوی. ای خدا مگذار با من کار من ورگذاری وای بر کردار من.مولوی. گفت با لیلی خلیفه کاین توئی کز تو شد مجنون پریشان و غویمولوی. بگذشت و نگه نکرد با من در پای کشان ز کبر دامن.سعدی. شراندیش هم بر سر شر رود چو کژدم که با خانه کمتر رود.سعدی. ای گنج نوشدارو با خستگان نگه کن مرهم بدست و ما را مجروح میگذاری. سعدی (طیبات). گر تو شاهد با میان آئی چو شمع مبلغی پروانه ها گرد آوری.سعدی (طیبات). رایت از رنج راه و گرد رکاب گفت با پرده از طریق عتاب.سعدی. جان بشکرانه دادن از من خواه گر به انصاف با میان آئی.سعدی (طیبات). نشانی زآن پری تا در خیالست نیاید هرگز این دیوانه با هوش. سعدی (طیبات). معانی این بیت را بعربی با شامیان همی گفتم. (گلستان). بعد از آن چون غضب آمد سکون یافت و با قرار آمد. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۹۵). پسر بزرگتر و وزیر و جمعی مقربان بشفاعت بیرون آمدند، فایده نداشت، با شهر رفتند. (رشیدی). یک سال مجدالدین حاضر بود گفت نیک میکنی چو نمی خوانی با خانه خداوندش میفرستی. (منتخب لطائف عبیدزاکانی ص۱۴۲ چ برلین). مردک مدتی بر این تنعم در مطبخ بماند دماغش با قرار آمد. (منتخب لطائف عبید زاکانی ایضاً ص ۱۴۳). من حوالت میکنم خشم ترا با لطف تو خود که جز لطفت تواند گفت خشمت را جواب؟ سلمان ساوجی. آنکه ده با هفت و نیم آورد بس سودی نکرد فرصتت بادا که هفت و نیم را ده میکنی. حافظ. در نمازم خم ابروی تو با یاد آمد حالتی رفت که محراب بفریاد آمد.حافظ. ساعتی گذشت با این ضعیف فرمودند این زمان در خواب چنین دیدم. (انیس الطالبین بخاری نسخهء خطی مؤلف ص۱۳۸). ایشانرا با همدیگر صفا دهم و این رویمال را با او دهم. (انیس الطالبین ایضاً ص ۱۱۶). پس اهل قم در صحبت یحیی در رجب هم ازین سال با قم معاودت نمودند. (تاریخ قم ص۱۰۵). عامل گاهی نرم و گاهی درشت با او سخن میگفت، با او درنمیگرفت. (تاریخ قم ص۱۶۲). با هر که دوستی خود اظهار میکنم خوابیده دشمنی است که بیدار میکنم ||.؟ و گاه با اسامی ترکیب شود و قید سازد : با صد کرشمه بسترد از رویت با شرم گرد بآستی و معجر.ناصرخسرو. گاهی هزبروار برون آید با خشم عمر و با شغب عنتر.ناصرخسرو ||. و گاه بمعنی «بر» آید : عنان بگردانید و با پیل نشست که اسب او را بدشخواری کشیدی. (راحة الصدور راوندی ||). گاه بمعنی در، مشغول به آید. در اصطلاحات بمعنی «در» که ترجمهء فی است آمده. (هفت قلزم) (آنندراج) : و این ناحیت با همهء احوال به کیماک ماند. (حدود

العالم). تو دانی که تاراج و خون ریختن ابا بیگنه مردم آویختن مهان سرافراز دارند شوم چو با شهر ایران چه با شهر روم. فردوسی. شب تیره بودند با گفتگوی چو خورشید بنمود بر چرخ روی.فردوسی. جان بیمارم باستقبال آمد تا بلب قوتی از تو مگر با جان بیمار آمدست. خواجه جمال الدین (از آنندراج). با پناه کوهی حصین نشست. (ترجمهء تاریخ یمینی). درنمیگیرد نیاز و ناز ما با حسن دوست خرم آن کز نازنینان بخت برخوردار داشت. حافظ (از آنندراج ||). گاه بمعنی در حق، دربارهء، نسبت به،... آید : مکن ای روی نکو زشتی با عاشق خویش کز نکورویان زشتی نبود فرزاما. دقیقی (لغت فرس چ اقبال ص۳۴۹). من شاعری سلیمم با کودکان رحیمم زیرا که جعل ایشان دوغی است بالکانه. طیان. و سزای وی [علی حاجب] بدست او [امیر محمد] دادند تا هیچ بنده با خداوند خویش این دلیری نکند. (تاریخ بیهقی). چندان نیکوئی که میکرد [امیر محمد] در روزگار امارت خویش با لشکری و رعیت. (تاریخ بیهقی). فردات برم به خرفروشان گویم خرکیست ماده و پیر وانگه ده به چوب ده بگردن با تو که کند بچوب تقصیر. سوزنی (دیوان چ ۱ ص۴۷). -امثال: با نغزان نغزی با گوزان گوزی. نداند دل آمرغ پیوند دوست بدانگه که با دوست کارش نکوست. بوشکور. بخندید با رستم اسفندیار چنین گفت کای پورسام سوار. فردوسی. اندیشید که از جانب شمس الدوله با او غدری خواهد رفت و او را گرفته با سلطان الدوله خواهد فرستاد. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). گاه بمعنی، برابر، مقابل، بر، و تقابل، آید (غیاث) (آنندراج) : با هنر او همه هنرها یافه با سخن او همه سخنها ترفند.فرخی. با نور آفتاب چه باشد شرار ما.صائب. با روی تو آفتاب دیدم خوبست ولیکن آن ندارد. ؟ (ازغیاث) (از آنندراج ||). موافق با، دوست، همراه با: هر که با من نباشد برابر من است. (ترجمهء چهار انجیل نسخهء واتیکان ص ۱۲۲). آنکه با ما نیست برماست. یا با من باش یا بر من باش. رجوع به «ب» شود||. گاه بمعنی بعلاوه آید : عهد خراسان و جملهء مملکت پدر بخواستیم با آنچه گرفته شده است از ری و جبال و سپاهان. (تاریخ بیهقی). دیناری... با ده پیروزهء نگین سخت بزرگ... بدست خواجه داد. (تاریخ بیهقی ||). و گاه بمعنی نزد و پیش، آید : شبان نیست از گوهر تو کسی وزین داستان هست با من بسی.فردوسی. با خود گفتم در بزرگ غلطا که من بودم حق بدست خوارزمشاه است. (تاریخ بیهقی). برد از وی پیام چند با او زلیخا را دهد پیوند با او. ؟ (از غیاث) (از آنندراج ||). و گاه استعانت را باشد بمعنی، بوسیلهء. بواسطهء. باعانت. بر اثر: با قاشق غذا خوردن. اشارت؛ با انگشت و چشم ایما کردن (تداول) : استطلاع رأی کنی و نامه ها فرستی با قاصدان مسرع. (تاریخ بیهقی). در حال با زن جمام بدو [دوست] پیغام داد [زن کفشگر] که شوی من مهمان رفته است. (کلیله و دمنه). یکی با چشم دل بنگر درین زندان خاموشان که اینجا صد هزاران کس ندیمان ندم بینی. سنائی (از آنندراج). با صیقل ضمیر تو چون عکس آینه مرئی شود ز ظل بدن صورت حواس. عرفی (از غیاث) (آنندراج). با آستین گرفت نم اشکم از جبین با آب دیده شست ز رخساره ام غبار. ؟ (از آنندراج). با یک دست نمیتوان دو هندوانه برداشت. (مثل خراسانی||). در تداول فارسی «با» را بر سر مصادر عربی افزایند و از مجموع نعت و صفت سازند: باعظمت ، عظیم. باشهامت ، شِهم. بامسرت ، مسرور. بافضیلت ، فاضل. باشجاعت ، شجاع. بارأفت ، رؤف. بادیانت ، متدین. باصلابت ، صلب. باشرف ، شریف. باخطر ، خطیر. باهیبت ، مهیب. بافضل، فاضل. باعقل ، عاقل. باجلادت ، جلد. باالتهاب ، ملتهب. باانصاف ، منصف. باانکار ، نکیر. باامانت ، امین. بااعتدال ، معتدل. بااعتبار ، معتبر. بااطلاع ، مطلع. بااصل ، اصیل. باکفایت ، کافی. باوقار ، وقور، موقر. بافراست ، متفرس. باسعادت ، سعید. باحسب ، حسیب. باحرارت ، حار. باادب ، مؤدب. باابهت. باحیثیت. باشوکت. بااساس ||. و گاه بصورت مزید مقدم و ادات صفت باشد بمعنی دارای. صاحب. خداوند. مالک. ذو: باهنر. بااندیشه. بااستخوان. بادوام. بااندازه. باندام. باآبرو. باگذشت : شهرهائی اند با چاههای بسیار. (حدود العالم). چون دل باده خوار گشت جهان بانشاط و کروز و خوش منشی.خسروی. چو لهراسب بنشست بر تخت عاج بسر برنهاد آن دل افروز تاج... چنین گفت [ایرانیانرا] کز داور داد پاک پرامید باشید و باترس و باک.فردوسی. دگر گردش اختران بلند که هم باپناهند و هم باگزند.فردوسی. بگیتی ندیدی تو جنگاوران که بودند با گرزهای گران.فردوسی. همه بیم ازین لشکر چاچ بود ز خاقان که باگنج و باتاج بود.فردوسی. گر شوم بودتی بغلامی بنزد خویش با ریش

شوم تر ببر ما هرآینه.عسجدی. چون رکاب عالی... به بلخ رسید تدبیر گسیل کردن رسولی با نام... کرده شود. (تاریخ بیهقی). چون کارها بمراد گردد ولایتی سخت بانام... بنام فرزندی از آن او کرده آید. (تاریخ بیهقی). و هر یک از اصحاب دیوان او صدری بود با اصل و حسب و علم. (فارس نامهء ابن البلخی ص۹۲). و گوهر ذات او که با صفات فریشتگان است در ترقی درجات معالی و استجماع مآثر حمیده مؤبد و مخلد باد. (سندبادنامه ص۲۵). ما را دگر بسرو بلند التفات نیست از دوستی قامت بااعتدال دوست. سعدی (بدایع ||). و گاه زائد باشد، نظیر ب زائد : وز آنروی با تاج بر سر تژاو که بودیش با شیر درنده تاو.فردوسی. پس اندر فرامرز چون پیل مست همی تاخت با تیغ هندی بدست.فردوسی ||. و گاه برای معاوضه باشد : فرهاد کوه غم را با جان نمی فروشد. (غیاث) (آنندراج ||). گاه بمعنی با وجود، چنانکه، علاوه بر، آید :حسن سهل با بزرگی که او را بود در روزگار خویش مر اشناس [افشین] را پیاده شد. (تاریخ بیهقی). جدّه ای بود مرا... تفسیر قرآن... بسیار یاد داشت و با این چیزهای پاکیزه ساختی. (تاریخ بیهقی). وی [عبدالرحمن قوال] گفت با چندین اصوات نادره که من یاد دارم امیر محمد این صوت از من بسیار خواستی. (تاریخ بیهقی). استادم در چنین ابواب یگانهء روزگار بود با انقباض تمام که داشت. (تاریخ بیهقی ||). گاه به معنی «را» آید : سنجاب ده ز میغ با کوه [یعنی کوه را]. (غیاث) (آنندراج ||). گاه برای عطف آید و بجای «واو» نشیند : گفتم که نفس حسیه را پنج حاسه چیست؟ گفتا که لمس و ذوق و شم، سمع با بصر. ناصرخسرو (دیوان ص۱۸۹). فرق است میان آنکه یارش در بر با آنکه دو چشم انتظارش بر در. ؟ (غیاث) (آنندراج ||). گاه بمعنی بر سرِ... آید : آمدم با حدیث سیرت خویش که نمودار مردمان سیر است.انوری ||. و گاه بمعنی «از» که بجای «من» صله و من تفضیلیه نشیند : بشاهی بدو آفرین گسترید وزین پند با مهر من مگذرید.فردوسی. حُسن با مهر و وفا بیگانه است هر که عاشق میشود دیوانه است. محمد قلی سلیم (از آنندراج). پیچان تر است زلف تو با گفتهای من شیرین تر است لعل تو با قند عسکری. باقر کاشی (از آنندراج).

با.

(اِ) ابا. باج (در تعریب) بمعنی آش. این کلمه مضاف باسامی آشها آید مانند: ماست با و زیره با و کدوبا و امثال آن. (برهان) (هفت قلزم). بمعنی آش است بمعنی سکبا و زیربا و شوربا. حکیم سنائی گفته : کی شود صفرای تو ساکن ز خوان ما که هست مطبخ ما را بجای زیربا تقصیربا. (از آنندراج) (از انجمن آرای ناصری). نان خورشی که در آن شوربا بود از هرچه باشد و در آخر اسم بیارند مثل: دوغبا، زیربا، خیاربا و مثل آن. (شرفنامهء منیری). بمعنی طعام هرچه باشد و معرب آن باج است. (المعرب جوالیقی ص۷۳): آلوبا. اسپیدبا (سپیدبا، اسفیدبا، سفیدبا). الم با. انارِبا، (ناربا). برغست با. پیه با (تربیه). ترش با. ترف با. ترینه با. جغرات با، (ماست با). جوجه با. خیاربا. دوغ با. زرشک با. زیربا (زیره با). سرکه با. سکبا (سکباج). سماق با. شوربا. شیربا. عاشق با. غوره با. کبربا. (کوربا). کدوبا. کرنب با (آش حلیم). کرنج با. کشک با. گندم با. ماست با. ماش با. مچه با. ناربا (انارِبا). نسک با. نلک با : هنوز این زیربای گوشت خام است هنوز اسباب حلوا ناتمام است.نظامی. اگر شوربائی بچنگ آوری من مرده را باز رنگ آوری.نظامی. من سپاناخ توام هر چم پزی یا ترش با، یا که شیرین می پزی. مولوی (مثنوی). من بگویم شُکر، چه خوردی ابا او بگوید شربتی با ماش با.مولوی (مثنوی). دوغ بائی بپز که از چپ و راست در وی افتند چون مگس در ماست. سعدی (صاحبیه). هر روز از برای سگ نفس بوسعید یک کاسه شوربا و دوتا نانت آرزوست. سعدی. خادم او جوجه با بخدمت او برد. ایرج میرزا.

باآدر.

[دِ] (اِخ) فرانسوا کساویه دُ.... یکی از حکمای آلمان. متولد بسال ۱۷۶۵ م. در مونیخ و در ۱۸۴۱ م. درگذشته است. در بدایت حال به تحصیل علوم طبیعی مشغول بود، سپس به رشتهء فلسفه و کلام یعنی تطبیق عقاید دینی با حکمت پرداخت و بعض آثار صوفیانه

بجای گذاشت.

باآفرین.

[فَ] (ص مرکب) لایق تحسین. قابل، درخور تقدیس : خردمند گفتا بشاه زمین که ای نیک خو، شاه باآفرین.دقیقی. بدان بادپایان باآفرین بآب اندرون غرقه کردند زین.فردوسی. برآمد یکی باد باآفرین هوا گشت خندان و روی زمین.فردوسی. که خواهم که بینم سراسر زمین همه مرز ایران باآفرین.فردوسی. چنین گفت رستم بشاه زمین که ای نام بردار باآفرین.فردوسی. همه بوسه دادند گردان زمین به پیش سیاوخش باآفرین.فردوسی. چو پیران بیامد ز هند و ز چین سخن رفت از آن شهر باآفرین.فردوسی. چو گودرز و هشتاد پور گزین همه نامداران باآفرین.فردوسی. چو کاموس و منشور و خاقان چین گهار و چو فرطوس باآفرینفردوسی. نخستین چو کاوس باآفرین کی آرش دوم بد، سوم کی پشینفردوسی. یکی بزم جوید دگر رزم و کین نگه کن که تا کیست باآفرین.فردوسی. چو پنجاه و سه روز بگذشت ازین که شد کشته آن شاه باآفرین.فردوسی. بد او پورشاه سمنگان زمین همان خال سهراب باآفرین.فردوسی. چنین گفت سهراب باآفرین که چون اسپم آمد بدست این چنین. فردوسی. بجان و سر شاه ایران زمین سرافراز کاوس باآفرین.فردوسی. نهادند بر نامها بر نگین فرستادگان خواست باآفرین.فردوسی. کز ایران یکی مرد باآفرین فرستند نزدیک خاقان چین.فردوسی. بدینگونه تا هفت سال از جهان ندیدند سبزی کهان و مهان بهشتم بیامد مه فرودین برآمد یکی ابر باآفرین.فردوسی. وز آن پس چو گفتارها شد کهن برآن بر نهادند یکسر سخن کز ایران یکی مرد باآفرین فرستند نزدیک خاقان چین.فردوسی. چه گفت آن سخنگوی باآفرین که چون بنگری مغز داد است دین. فردوسی. بفرمود تا برنهادند زین بر آن بادپایان باآفرین.فردوسی.

باآنکه.

[کِ] (حرف ربط مرکب) مرکب از با حرف اضافه + «آن» + «که» موصول، رویهم مرادف معهذای عربی باشد : با آنکه یقین است که در گلشن فردوس صد گل به تهی دستی بر خار فروشند.عرفی.

باء .

(حرف) ب. با. بی. حرف دوم از الفبای فارسی میان الف و پ و حرف دوم از الفبای عربی میان الف و تاء و حرف دوم از ابجد. رجوع به «ب» و «با» شود. - امثال: از بای بسم الله تا تای تمت؛ از آغاز تا پایان.

باء .

(ع مص) نکاح. (قطر المحیط). جماع. (منتهی الارب). مباءة. بائة. نکاح کردن. وطی بسیار. مجامعت. مباشرت. آرامش با (||. ص) مرد بسیارجماع. (مهذب الاسماء). باشهوت. مرد کثیرالجماع. (آنندراج) (غیاث).

بائب.

[ ] (اِ) گوشهء عالم مابین مغرب و شمال و این لفظ هندی است. (غیاث).

باباب.

[اُ] (اِ) خبزالقرود. بائوباب. عظیم ترین درخت روی زمین است در نواحی استوائی میروید و از تیرهء بمباسه میباشد، ارتفاعش خیلی زیاد نیست ولی محیط تنه اش تا ۲۰ متر می رسد بنام انجیر معابد نیز مشهور است. (از گیاهان دارویی ج ۱) (از لاروس).

بائت.

[ءِ] (ع ص) آب شبینه و سرد و نان شبینه. (منتهی الارب) (آنندراج). نان و خوراک یکشبه. (قطر المحیط). آنچه شب گذاشته شده باشد از گوشت و نان و غیر آن: الغابّ؛ البائت من الخبز و الطعام. (قطر المحیط). بیات، ضد تازه: و خبزه (خبز السلت) مادام حاراً افضل من الخبز البائت. (ابن البیطار).

بائث.

[ءِ] (ع ص) نعت فاعلی از بوث.

بائج.

[ءِ] (ع اِ) رگی است در ران. عرق فی الفخذ. (قطر المحیط) (منتهی الارب).

بائجه.

[ءِ جَ] (ع اِ) مصیبت. سختی. ج، بوائج. (منتهی الارب).

بائخ.

[ءِ] (ع ص) نعت از بوخ و بووخ. رجوع به این ماده شود.

بائد.

[ءِ] (ع اِ) مرادف بَید بمعنی غیر و علی و من اجل. (منتهی الارب) (قطر المحیط).

بائد.

[ءِ] (ع ص) از بود و بید و بیاد. هالک. هلاک شونده. نابودشونده. (از منتهی الارب).

بائدهٔ.

[ءِ دَ] (ع ص) تأنیث بائد. هلاک شونده. نابود شونده. هالک. رجوع به بائد شود || عرب بائده؛ عرب اصلی، مقابل مستعربهٔ و متعربهٔ || عرب منقرضه؛ مانند: عاد. ثمود. طسم. جدیس. عملاق (عمالقه). عبدضخم. جرهم اولی و مدین.

بائر.

[ءِ] (ع ص) از بوار، مقابل دایر. فاسد. بی حیز. متروک || زمین بائر؛ زمین خراب و نامزروع. در عربی: بائرهٔ؛ زمین خراب نامزروع.

(منتهی الارب ||). رجلٌ حائر بائر؛ مرد سرگشتهء خودرای. (منتهی الارب ||). چاه کننده ||. آتشدان کننده. (از منتهی الارب||). پنهان کننده، نگاهدارندهء چیزی تا بوقت حاجت بکار آید ||. نیکی اندوزنده. (از منتهی الارب ||). هلاک شده. (مهذب الاسماء) (منتهی الارب). ج، بُور، بَوْر. (منتهی الارب ||). هالک. هلاک شده. (منتهی الارب ||). کاسد.

باارز.

[اَ] (ص مرکب) پرقیمت. گرانبها. ارجمند : یکی را ز گردنکشان مرز داد سپه را همه چیز باارز داد.فردوسی. ورا زود سالار لشکر کنیم بدین مرز باارز مهتر کنیم.فردوسی. برین مرز باارز آتش بریخت همه خاک غم بر دلیران ببیخت. فردوسی. پس او نبرده فرامرز بود که با فر و با برز و باارز بود.فردوسی. بدین مرز باارز یار توام بهر نیک و بد دستیار توام.فردوسی.

بائره.

[ءِ رَ] (ع ص) تأنیث بائر. زمین خراب و نامزروع. (منتهی الارب).

بائز.

[ءِ] (ع ص) زنده. (منتهی الارب ||). مرد نیکو حال. اسم فاعل از بیز و بیوز. (منتهی الارب).

بائزا.

[ءِ] (اِخ) محرف بیضاء از کلمهء عربی بیضاء مأخوذ است. قصبه ایست در خطهء اندلس از کشور اسپانیا در ۴۰هزارگزی شمال جیان، کلیساها و دیرهای فراوان و مدرسهء مخصوص به ژزوئیت ها چشمهء زیبا و دلکش دارد در زمان ملوک طوایفی اندلس مرکز حکومت اسلامی بوده و به سال ۶۲۵ ه . ق. اسپانیائیها آنرا ضبط کردند. (قاموس الاعلام ترکی).

بائس.

[ءِ] (ع ص) مردی که به وی سختی یا بلیتی یا درویشی رسیده باشد. (منتهی الارب). سختی رسیده. (ربنجنی). محتاج شونده و درویش. (غیاث). فقیر که درخور ترحم است. آنکه به بلیتی دچار است. مرد بدحال از غایت فقر.

بائش.

[ءِ] (ع ص) ناگاه بر زمین زننده ||. دفع کننده و بازدارنده. گویند: بوش بائش، برسبیل تأکید؛ یعنی غوغا. غوغای مردم. (از منتهی الارب).

بائص.

[ءِ] (ع ص) یقال خمسٌ بائص؛ یعنی شتران بآبخور شتابنده. (منتهی الارب ||). راه دور. (اقرب الموارد).

بائض.

[ءِ] (ع ص) تخم گذار.

بائضه.

[ءِ ضَ] (ع ص) تأنیث بائض. دجاجهٔ بائضهٔ و بیوض؛ ماکیان خایه نهاده. (منتهی الارب). ماکیان تخمی: دجاجهٔ بیوض؛ مرغ که خایه نهد. تخم گذار. ج، بوائض. (اقرب الموارد).

بائع.

[ءِ] (ع ص) گام فراخ نهنده. (از منتهی الارب). بچهء آهو که گام فراخ نهد در رفتن. ج، بوع ||. ساعی و نمّام. (منتهی الارب||). فروشنده. (منتهی الارب ||). خرنده. ج، باعهٔ. (منتهی الارب ||). امرأهٔ بائع؛ زن رواج یافته به حسن و جمال خویش. (منتهی الارب).

بائق.

[ءِ] (ع ص) هالک ||. بدی و خصومت آورنده ||. سختی و بلارسیده ||. یورش کننده. (از منتهی الارب ||). ستم کشنده ||. متاع بائق؛ آنکه ثمن ندارد. (منتهی الارب). ما لاثمن له. (قطر المحیط).

بائقهٔ.

[ءِ قَ] (ع ص، اِ) تأنیث بائق. سختی. بلا. (منتهی الارب). داهیهٔ. بدی. حادثهء زمانه. ج، بوائق.

بائک.

[ءِ] (ع ص) فربه. فربی: بعیر بائک؛ شتری فربه. ج، بُوَّک، بُیَّک. (منتهی الارب ||). شتر مادهء خوب جوان ||. احمق.

بائکه.

[ءِ کَ] (ع ص) تأنیث بائک. فربه. فربی: ناقهٔ بائکهٔ؛ شتر فربه. ج، بوائک.

بائل.

[ءِ] (ع ص) گمیزنده. گمیزاندازنده. (منتهی الارب).

بائن.

[ءِ] (ع ص) جداشونده. (از منتهی الارب). جدا : پور سلطان گر بر او خائن شود آن سرش از تن بدان بائن شود.(مثنوی ||). طلاق بائن؛ مقابل طلاق رجعی. تطلیقهٔ بائنهٔ. امراهٔ بائن؛ زنی که از شوی به طلاق جدا شده باشد. (منتهی الارب) : هر زنی که در عقد من است یا بعد از این در عقد من خواهدآمد مطلقه است به سه طلاق بائن که رجعت درو نگنجد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۸). ملک بر روی خسرو شه زاد ظلم را سه طلاق بائن داد.سنائی ||. پیوندکننده. متصل شونده. (از اضداد است ||). آنکه از چپ

درآید بدوشیدن شیر، مقابل معلی که از راست درآید ||. کمان نرم که زه آن نهایت دور باشد. (منتهی الارب).

بائن.

[ءِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان لار ۳هزارگزی جنوب باختر لار. کنار راه فرعی لار به خنج، دامنه. گرمسیر و مالاریائی. سکنهء آن ۲۹۴ تن و آب آن از چاه است. محصول آنجا، غلات خرما (دیمی) و شغل اهالی زراعت است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بائنهٔ.

[ءِ نَ] (ع ص) تأنیث بائن ||. تطلیقهٔ بائنهٔ؛ طلاقی که رجعت در آن درست نباشد. و هی فاعلهٔ بمعنی مفعولهٔ. (منتهی الارب||). کمان نرم که زه آن نهایت دور باشد. (منتهی الارب). بائن ||. چاه فراخ دورتک. ج، بوائن. (منتهی الارب).

بائوباب.

[ءُ] (اِ) رجوع به باأُباب شود.

بائوتسن.

[سِ] (اِخ) (در ترکی بائُوچِن) شهری بخطهء ساکس در کشور آلمان در ۵۲ هزارگزی شمال شرقی درسد، در کنار سپرِه، دارای ۴۰۰۰۰ تن سکنه ناپلئون اول در آنجا بر پروسیان و روسها در ۱۸۱۳ م. غلبه کرد.

بائورلرمیان.

[لُ] (اِخ) پیر. از شعرای فرانسه است که بسال ۱۷۷۰ م. در تولوز متولد شد و در ۱۸۵۴ م. در پاریس درگذشت. وی از اعضای آکادمی فرانسه بود. برخی از آثار شعرای قدیم را از جمله اسیان نظماً ترجمه کرده و چندین تآتر منظوم ساخته است.

بااوش.

(اِ) خیار بزرگی باشد که بجهت تخم نگاه دارند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج ||). خیار خرد. (شرفنامهء منیری ||). خوشهء کوچک انگور را نیز گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (سروری).

بائهٔ.

[ءَ] (ع مص) باء. مباءهٔ. نکاح. مباشرت. آرامش با. جماع (||. اِ) جای باش. منزل. (مهذب الاسماء ||). آنجا که اشتر شب گذارد. (مهذب الاسماء).

بائه.

[ءِهْ] (ع ص) داننده. واقف بر. (از منتهی الارب).

بائهۀ.

[ءِ هَ] (ع ص) مؤنث بائه ||. شاۀ بائهۀ؛ گوسپند لاغر. (منتهی الارب) (آنندراج).

بائی.

(اِخ) دهی از دهستان شهرنو بالا ولایت باخرز بخش طیبات شهرستان مشهد ۷۴هزارگزی شمال باختری طیبات. دامنه معتدل. دارای ۲۵۱ تن سکنه، آب آن از قنات. محصول آنجا غلات، بن شن، تریاک و شغل اهالی زراعت، مال داری، قالیچه بافی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بائیدن.

[دَ] (مص) لازم بودن. بایستن. (آنندراج).

بائی روت.

[رُ] (اِخ) شهر باویر در ساحل من دارای ۳۵ هزارتن جمعیت است و مصنوعات و ظروف سفالین دارد. لوئی دوم پادشاه باویر تآتری درین شهر برای نمایش آثار ریشار واگنر (۱۸۷۶ م.) بنا نهاد.

بائیز.

(اِخ) رودی به فرانسه به طول ۱۸۰ هزارگز که از تپه های لانمزان سرچشمه گیرد و میراند کوندم نرارا مشروب ساخته و بگارون ریزد.

بائیف.

(اِخ) آنتوان دُ.... شاعر متبحر فرانسه از اصحاب پلیاد مولد او ونیز بسال ۱۵۳۲ م. و متوفی در همان شهر بسال ۱۵۸۹ م.

بائی لن.

[لِ] (اِخ) شهری به اسپانیا از ایالت ژائِن، دارای ۸هزار تن جمعیت. بسال ۱۸۰۸ م. ژنرال دوپون درین شهر حق کاپیتولاسیون را امضاء کرد.

بااینکه.

[کِ] (حرف ربط مرکب)هرچند. اگرچه. با همهء. با. مع ذلک. معهذا. با تمام این.

با اینهمه.

[هَ مَ / مِ] (حرف ربط مرکب) با وجود این. با تمام اینها :... و با اینهمه مانند آب شور هرچند بیش خورده شود تشنگی غالبتر گردد. (کلیله و دمنه).

باایوب.

[اَیْ یو] (اِخ) ابوایوب، دکان. نام قریهء بزرگ میان کرمانشاه و همـدان و نزدیک آن دریاچه ای کوچک است. (مرآت البلـدان ج ۱ ص ۱۲۴). و رجوع به معجم البلدان شود.

باب.

(اِ) بابا. پـدر. اَب. والـد. مقابل مام، مادر، که بعربی والـد گوینـد و به این معنی بلغت زند و پازند با بای فارسـی باشد. حکیم سـنائی گفته : هر دو را در جهان عشق طلب پارسـی باب دان و تازی اَب. (از جهانگیری). بفتح اول به الف کشیده و سکون موحده تحتانی بمعنی پدر باشد و در لغت زند و پازند بمعنی اول (پدر) بجای موحدهء تحتانی آخر بای پارسـی آمده. (هفت قلزم). مؤلف آنندراج آرد: بمعنی پـدر آمده است. خاقانی گفته : مرا گریز ز خانه بخانقاه بود چو کودکی که بمادر گریزد از بر باب. خواجه جمال الدین سلمـان در مرثیهء امـام حسـین علیه السـلام آرد: در حق بـاب شـما آمـد علی بابهـا هر کجـا فصـلی درین بـابست در باب شـما. باب بزرگوارت، اجداد نامدارت دانسـته اند بر خود انفاس من همایون ||. و باب بلغت ژند و پاژند کنایه از آتش است که آتش پرستان از روی تعظیم آتش را مکرمترین همه اشـیا می پندارنـد و لهـذا بنام پدر موسوم سازند. (آنندراج). و رجوع به انجمن آرا و فرهنگ نظـام شود : یکی ترک تیری بر او [شـیدسپ] برگشاد شـد آن خسـرو شاهزاده بباد دریغ آن شه پروریـده بناز شـد و روی او باب [گشـتاسب] نادیده باز. فردوسی. سدیگر بپرسیدش افراسیاب از ایران و از شهر و از مام و باب.فردوسی. پسر گفت کای باب فرخنده رای چو دشـمنش کردی بپرداز جای.فردوسـی. نمانـد برو بوم و نی مام و باب شود پست رودابه و رود آب. فردوسـی. ببوسـید روی زمین زال زر بسـی آفرین خواند بر باب بر.فردوسی. مرا بی پدر داشت بهرام [چوبینه] گرد دو ده سال زانگه که بابم بمرد.فردوسی. همه شـهر ترکـان ترا بس نبود چو باب تو انـدر جهان کس نبود.فردوسـی. بگیتی نه فرزنـد مانـد نه باب تو بر سوک باب ایـچ گونه متاب.فردوسـی. سه اندر شبستان گرسیوزند که از مام و از باب باپروزند.فردوسی. از آن سو خرامید تا رزمگاه سوی باب کشته همی جست راه.فردوسـی. که این تاجور شاه لهراسـبست که باب جهاندار گشتاسـبست.فردوسـی. ز پیش پدر بازگشت او بتاب هم از بهر تاج و هم از گفت باب.فردوسـی. بدو گفت من خویش گرسـیوزم که از مام و از باب باپروزم.فردوسی. که ای باب شیراوژن پهلوان کجا پیل با تو ندارد توان.فردوسـی. اگر نام پرسی تو برزوی نام چنین خواندم شاه و هم باب و مام. فردوسی. گر آزار بابت نبودی ز پیش ترا دادمی چیز از اندازه بیش.فردوسـی. بدو گفت شاها مرا باب و مام همی گوش بستر نهادند نام.فردوسی. بدو گفت شیدسب کای جان باب تو خردی مرو سوی او باشـتاب.فردوسـی. سر بابت از مغز پرداختند مرآن اژدها را خورش ساختند.فردوسی. گر از نام پرسـیم برزوست نام چنین خوانـدم شاه و هم باب و مام. فردوسـی. فراوان سـخن رانـد از افراسـیاب ز درد دل خویش وز رنـج باب [سیـاوش]. فردوسـی. چنین گفت [بیژن بـا گیو] کـای بـاب پیروزگر تو بر من بسـستی گمـانی مبر.فردوسـی. دریغـا که باب من آن پهلوان [گیو] بمانـد ز هجران من ناتوان.فردوسـی. که کیخسـرو ایدر بدان سان شدست که گوئی بر باب مهمان شدست.فردوسـی. بـدان رفت لرزان بـدی مام و باب اگر تافتی بر سـرش آفتاب.فردوسـی. گر بیارنـد و بسوزنـد و دهندت بر باب تو بسـنگ تکژی نان نـدهی باب ترا.لبیبی. تابناکنـد ازیرا که دو علوی گوهرنـد بچگان آن به نسـبت که ازین باب گرنـد. منوچهری. یک بار طبع آدمیان گیر و مردمان گر آدم است بابت و فرزنـد بابکی.اسدی. اینجهان خوابست، خواب ای پور باب شاد چون باشـی بدین آشـفته خواب روشـنی چشم مرا خوش خوش ببرد روشـنیش ای روشنائی چشم باب. ناصرخسرو. وز آنجا در جهان مردمت خواند ز راه مام و باب مهربـانت.ناصرخسـرو. وز بـاب و ز مـام خویش بربودش تا زو بربود باب و مامش را.ناصرخسـرو. همچو لؤلؤ کنـد، ای پورترا علم و عمل ره باب تو همین است برو بر ره باب. ناصرخسـرو. عطسهء او آدم است، عطسهء آدم مسیح اینت خلف کز شرف عطسهء او بود

باب. خاقانی. خرسندی من دل دهدم گر ندهد خلق سیمرغ غم زال خورد گر نخورد باب. خاقانی. گر بخوانی باب و مامت را بنام نعمت حق بر تو می گردد حرام.عطار. اگر باب را سایه رفت از سرش تو در سایهء خویشتن پرورش.بوستان. ـ بی باب؛ در تداول عوام، به معنی بی پدر باشد ||. درخور. لایق. شایسته. سزاوار. بسکون بای ابجد بمعنی شایسته و درخور باشد چنانکه گویند: فلانی باب فلانی است؛ یعنی شایستهء فلانی است. (برهان). و در ترکی و فارسی بمعنی شایسته و برابر و درخور و لایق. (غیاث) (آنندراج). -باب دندان کسی بودن؛ ملایم دندان او بودن: پلو پخت باب دندان پیرهاست ||. رسم. معمول. راه. طریق. طریقه. متداول. متعارف. - باب بودن یا نبودن؛ مرسوم و معمول و متداول وقت بودن یا نبودن. مد بودن یا نبودن، مقابل، ناباب: جبه، لباده، حالا ـ باب نیست. این کار میان ما باب نیست ||. بمعنی رایج و مرغوب : بیازاری که دلال است دلدار متاع ناله هم بابست بسیار.زلالی. در مملکت وسیع رحمت هر جنس که می برند بابست.صائب. بباد صرف کنی اشک آه را بیوقت که این متاع گرانمایه باب صبحدم است. صائب (از آنندراج) -باب محلی بودن؛ در آنجا بازار و رواج و مشتری بسیارداشتن. -نوکرباب: از طبقهء نوکر.؛ چاکر پیشه: فلان نوکربابست. رجوع به نوکرباب در ردیف خود شود.

باب.

(ع اِ) به عربی در خانه را گویند. (برهان). در تازی در خانه را گویند. (هفت قلزم). در. (صراح اللغه) (ترجمان القرآن علامهء جرجانی نسخهء خطی مؤلف ص ۲۴) (شرفنامهء منیری). در عربی دروازه باشد. (غیاث) (آنندراج). ج، ابواب، ابوبه. (صراح اللغه). ج، ابواب، بیبان، ابوبهٔ، و جمع اخیر نادرست. (منتهی الارب) (آنندراج) (فرهنگ نظام) : الجاعل لکل اجل کتاباً و لکل عمل باباً. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۹۸). مابین الباب والدار نزاع بنشود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۸). چند گریزی ز حواصل درین قبهء بی روزن و باب ای غراب.ناصرخسرو. حرمت تو سخت بزرگست از آنک در تو دعا را بگشایند باب.ناصرخسرو. وز بابهای علم نکو دررس مشتاب بی دلیل سوی دریا.ناصرخسرو. این در بسته تو بگشای که بابیست عظیم. (مجالس سعدی). تو در خلق میزنی همه وقت لاجرم بی نصیب ازین بابی.سعدی. ابروی تو از بهشت بابی دل بر نمک لبت کبابی.سعدی (ترجیعات). حیات سعدی آن باشد که بر خاک درت میرد دری دیگر نمیدانم، مکن محروم ازین بابم. سعدی (بدایع ||). بتمام: یک باب دکان؛ یک دکان. یک باب خانه؛ یک خانه. یک باب حیاط؛ یک عمارت. (فرهنگ نظام ||). قسمتی از قسمتهای کتاب که بفصول تقسیم شود. ج، ابواب. باب کتاب. (شرفنامهء منیری). فصل کتاب. (آنندراج) (فرهنگ نظام) : به همه کار امامی به همه فصل تمام به همه باب ستوده به همه علم علیم. فرخی. در تاریخ گذشته بیاورده ام دو باب در آن از حدیث این پادشاه بزرگ. (تاریخ بیهقی). پیش از این باب باز نموده ام. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۷). و آنچه از جهت پارسیان بدان الحاق افتاده است شش بابست. (کلیله و دمنه). و التماس او بر این مقصور گشته است که بنام او در این کتاب بابی وضع کرده آید مفرد. (کلیله و دمنه). و بزرجمهر بحضور برزویه و تمام اهل مملکت این باب بخواند. (کلیله و دمنه). در این باب اشارت کرده است بحال دو عاقل زیرک. (کلیله و دمنه). و از آن اصل که هندوان کرده اند ده بابست. (کلیله و دمنه). و این کتاب کلیله و دمنه شانزده بابست. (کلیله و دمنه). و بزرجمهر این باب بر آن ترتیب که مثال یافته بود بپرداخت. (کلیله و دمنه). ندانسته از دفتر دین الف نخوانده بجز باب لاینصرف. سعدی (بوستان). نگویند از سر بازیچه حرفی کز آن پندی نگیرد صاحب هوش و گر صد باب حکمت پیش نادان بخوانند، آیدش بازیچه در گوش. سعدی (گلستان). چون این کاخ دولت بپرداختم بر او ده در از تربیت ساختم یکی باب عدلست و تدبیر و رای... دوم باب احسان نهادم اساس... سوم باب عشق است و مستی و شور... سعدی (بوستان ||). بارهء. خصوص. حق. بخش. مبحث. مسئلهء. مقولهء : دلیری کن و جنگ شیران بسیچ نباید که گیری از این باب هیچ.فردوسی. ازین باب چندانکه دانی بگوی چو با او تو رو اندر آری بروی.فردوسی. پیش سلطان جهان از همه بابی که بود سخن آن است که او گوید باقی همه باد. فرخی. مزد یابد که کند سعی

درین باب همی.منوچهری. نه من نیز کمتر از آن شاعرانم بباب مدیح و بباب معانی.منوچهری. تا تو بولایت بنشستی چو اساسی کس را نبود با تو در این باب سپاسی. منوچهری. این باب پیش گیرم و بازپس شوم و کارهای سخت سلطنت برانم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۲). بحضرت خلافت نامه ها نبشته گشت که این احوال و فرمانها خواسته آمد در هر بابی. (تاریخ بیهقی). درین تن سه قوه است... و سخن اندر آن باب دراز است که اگر بشرح آن مشغول شود غرض در میان گم گردد. (تاریخ بیهقی). گفتم [بونصرمشکان]بنده بدانست و آنچه واجب است در این باب کرده آید. (تاریخ بیهقی). نصر... ایشان را دستوری داد بشفاعت کردن در هر بابی. (تاریخ بیهقی). ناچار چون وی مقدم تر بود آن روز در هر بابی سخن میگفت و ما آنرا به استصواب آراسته می داشتیم. (تاریخ بیهقی). و در این باب حکایتی که به نشابور گذشته از جهت غاشیه بیاورم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۳). بباب خواجه هیچ قصدی نکردم و کسان وی را نواخته داشتم. (تاریخ بیهقی). اگر معتمدی از آن جانب در بابی سخن گوید... بحق جواب دهی. (تاریخ بیهقی). آنچه فرمودنی بود در هر باب فرموده آمد. (تاریخ بیهقی). جواب دادم در این باب سخت کوتاه اما درشت و دلگیر. (تاریخ بیهقی). توفیق صلح خواهم از ایزد عز ذکره در این باب که توفیق آن دهد بندگانرا. (تاریخ بیهقی). امیر خلوتی که کرده بود در راه چیزی بیرون داد از این باب. (تاریخ بیهقی). خواجه حسن... خزانه بقلعهء شادیاخ نهاده بود... و بمعتمد وی [مسعود] سپرده تا به غزنین برده آید و در این باب تقربی و خدمتی نیکو کرده. (تاریخ بیهقی). آن ملوک... که ایشانرا قهر کرد [اسکندر]... راست بدان مانست که در آن باب سوگند داشته ست. (تاریخ بیهقی). ما [مسعود] رأی حاجب را در این باب جز این یافتیم. (تاریخ بیهقی). دیگر بار کس سوی من در این باب پیغام نیارد که گردن زدن فرمایم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۲۷). اشارت وی در این باب نگاهداشته آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۰۵). در آن باب اگر سخنی گویند آنچه رأی واجب کند جواب داده آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۱۳). چون پیش امیر از این ابواب چیزی میگفتند و وی میشنود و بدش نمی آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۱۹). پس اگر اندر این باب سخنی رود اینک جوابهای جزم است در این مشافهه عرضه کنی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۷). هر چه وی [ابوالقاسم] گوید همچنانست که از لفظ ما رود که آنچه گفتنی است در چند مجلس با ما گفته است و جوابهای جزم شنیده تا حاجتمند نگردد بدانکه در بابی از ابواب آنچه می باید نهاد اندر آن استطلاع رائی باید کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۰۹). بوسهل حمدوی مواضعه نبشت در هر بابی با شرایط تمام. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۵). بونصر نامهء سلطان چنانکه او دانستی نبشت که استاد زمانه بود در این باب. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۷۴). از آن باب آن حالها مقرر گردد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۰۳). چون بر این حال امیر واقف گشت... خالی کرد و در این باب رای خواست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۳). صواب آن باشد که رسولی بانام نزدیک خوارزمشاه فرستاده آید و در این پیغام داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۳). در این باب لختی تأمل کردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۸). امیرمسعود در این باب آیتی بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۶). در این باب عنایت نامه ای نبشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۵). او را در این باب بسیار دقایق است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۶). عبدوس را بر اثر تو فرستیم تا عیادت ما برساند و آنچه باید کرد در این باب بکنید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۸). وزارت مرا [حسنک] دادند و نه جای من بود و بباب خواجه هیچ قصدی نکردم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۸۲). چون بوسهل بسیار در این باب [قتل حسنک] بگفت یکروز.... امیر [مسعود] گفت... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۷). حق بدست خواجه بونصر است در این باب. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۷). با وزیر در این باب سخن گفته آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۸۵). ایشانرا هر چند این باب مقبول نیامد و دانستند که چون خوارزم آنرا باشد خاری قوی در دل ایشان نشیند جواب نبشتند که صواب اندیشیده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۹۲). درباب ارتکین که خواهر او را داشت سخنی چند گفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۳). جامه های دوخته پیش آوردند و در هر بابی سخن گفت که در آن فخر است و همچنان درباب مرکبان خاصه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۷۷). زنادقه و قرامطه را بر باید انداخت و سنت پدر یمین الدولهٔ والدین در این باب نگاه باید داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب

ص۳۷۷). امیر سخت تافته بود ، گفت: نرفته است از این باب چیزی که دل بدان مشغول باید داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۳). گفتم زندگانی خداوند دراز باد این باب درتوان یافت اگر چیزی دیگر نرفته است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۳). چون ویرا [بوسهل] نشانده آید این گناه در گردن وی کردن سزد پس در این باب نامه توان نبشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۰). از روی سلامت نیست و استقامت عزیمت و استمرار هواداری در این باب... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۶). ناچار چون وی مقدم تر بود آن روز در هر بابی سخن می گفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۴). منکه بونصرم باری هر چه امیر محمد مرا بخشیده است... هم امروز بخزانه بازفرستم پیش از آنکه تسبیب کنند و آب بشود که سخن گفتن در چنین ابواب فایده نخواهد داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۵۹). بیغلان به سلطان رسیدند و باز نمود [خواجه احمد] آنچه در هر بابی کرده بود امیر را سخت خوش آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۴۶). و در بابهای دیگر آنچه فرمان عالی بود و منشور و جواب مواضعه آماده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۷۱). و بوسهل در زبان مردمان افتاد و از وی دیدند همه هرچند که یاران داشت در این باب. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۱). شغلهای سالاری از تجمل و آلت و غلام و جز آن همه درست کرد چنانکه دیده بود و آموخته که در چنین ابواب آیتی بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۷۲). طاهر باب باب بازمیراند و باز می نمود. (تاریخ بیهقی). عقل ز بهر تفکر است درین باب بر تن و بر جانت ای پسر سر و سالار. ناصرخسرو. گفت ازین باب هرچه گفتی تو من ندانسته ام صحیح و سقیم.ناصرخسرو. گوید ملک مرا که عنایت بباب تو چندان کنم که جان عدو با عنا کنم.مسعود. قوت طبع من کند آسان هرچه از باب شعر شد دشوار.مسعود. دمنه... گفت این باب از حزم دور است. (کلیله و دمنه). تا هر باب که افتتاح کردند به تمامت اشباع میرسانیدند. (کلیله و دمنه). بباب ظلم شدم در جهان عدیم المثل شدم عدیم من و ظلم من نگشت عدیم. سوزنی. راه نفسم بسته شد از آه جگرتاب کو همنفسی تا نفسی رانم از این باب. خاقانی. همه مردم دروغزن دیدم راست از هیچ باب نشنیدم.خاقانی. مرا با من از نیستی هست سری دو کس را درین باب محرم ندارم.خاقانی. سلطان در این باب اجازت فرمود و بغراجق ببوشنج آمد. (ترجمهء تاریخ یمینی). شد از نیرنگ این گسترده دولاب عجب درماند و عاجز شد درین باب. نظامی. چو خسرو گفت بسیاری درین باب بزرگان ریختند از دیدگان آب.نظامی. دروغی نگوئیم در هیچ باب بشب باژگونه نبینیم خواب.نظامی. بگفتم هرچه دانستم درین باب تو خواهی نرم باش و خواه بشتاب.نظامی. باسید عامری درین باب گفت آفت نارسیده دریاب.نظامی. من این سخن نه سزاوار قدر او گفتم که سعی در همه بابی بقدر وسع توان. سعدی. چه حاجت درین باب گفتن بسی که حرفی بس ار کار بندد کسی. سعدی (بوستان). چشمم بروی ساقی و گوشم بقول چنگ فالی بچشم و گوش در این باب میزدم. حافظ. صلاح ما همه دام ره است و من زین بحث نیم ز شاهد و ساقی بهیچ باب خجل.حافظ. گاه مستی و گه خرابی تو کس نداند که از چه بابی تو.اوحدی. - درباب؛ دربارهء. درخصوص. درحقِ. درامر. درکارِ... بمعنی باره و حق نیز هست همچنانکه گویند: درباب فلانی یعنی در حق فلانی و دربارهء فلانی. (برهان) (هفت قلزم) (منتخب) (لطائف) (غیاث) (آنندراج). حقِ. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ نظام) : برداشت کنم آن کسان را که درباب ایشان سیاست فرموده باشم. (تاریخ بیهقی).امیر حرکت کرد... بر جانب بلخ... و خوارزمشاه...با وی بود تا درباب وی چه رود. (تاریخ بیهقی). و از درگاه ایران محمد و مسعود را درباب غاشیه و جناغ فرمان رسید و تشدیدها رفت. (تاریخ بیهقی). رکابدار ندیمی را گفت درباب حاشیه چه میفرماید، ندیم بیامد و بگفت. (تاریخ بیهقی). درباب تو امروز سخن رفته است. (تاریخ بیهقی). و حیلتها ساختند تا رأی نیکوی او را درباب ما بگردانیدند و وی نیز آنرا که ساختند خریداری کرد. (تاریخ بیهقی). بروزگار سلطان محمود بفرمان وی درباب خواجه ژاژ می خائیدم. (تاریخ بیهقی). معلوم نیست که درباب حسنک چه رفت. (تاریخ بیهقی).رای ما درباب تو نیکوتر رایهاست. (تاریخ بیهقی). پس از این بیارم آنچه رفت درباب این بازداشته بجای خویش. (تاریخ بیهقی). حاجب کدخدای خویش را نزدیک وی فرستاد و پیغام داد که مجمزی رسیده است از هرات با نامهء سلطانی، فرمانی داده است درباب اسیر بخوبی و نیکویی. (تاریخ بیهقی). بازنموده ام پیش از اینکه حاجب بزرگ علی از تکیناباد سوی هرات رفت

درباب امیرمحمد چه احتیاط کرد. (تاریخ بیهقی). سلطان مثال داده است دربابی دیگر چون روز آهنگ قلعه کردیم تا بخدمت رویم... (تاریخ بیهقی). درباب لشکر پایمردیها کردی تا جمله روی بدو دادند. (تاریخ بیهقی).امیر گفت... من از وی [آلتونتاش] خشنودم و سزای آن کس که درباب وی این محال گفت فرمودیم. (تاریخ بیهقی). گفتم به شغلی بزرگ میروم چون آن درست شود درباب تو نیز جهد کنم. (تاریخ بیهقی). من حکایتی خوانده ام... بیارم اما هول تر از این خوانده ام درباب پیغام و واجب دیدم به آوردن آن. (تاریخ بیهقی). گفت بونصر را بگوی آنچه درباب حصیری کرده ای سخت صوابست. (تاریخ بیهقی). امیر... جواب داد شفاعت خواجه را درباب ایشان امضا فرمودیم. (تاریخ بیهقی). سلطان آن فرمود درباب من بنده... که از بزرگی وی سزید. (تاریخ بیهقی). بیارم پس از این که درباب علی چه رفت تا آنگاه که فرمان یافت. (تاریخ بیهقی). خواجه بوالقاسم کثیر بدیوان عرض مینشست و درباب لشکر امیر سخن با وی می گفت. (تاریخ بیهقی). حیلت میساخت [آلتونتاش]... تا رضاء آن خداوند را درباب ما دریافت. (تاریخ بیهقی). آن کار بزرگ [ولیعهدی] با نام ما [مسعود] راست شد و پس از آن... خواست که آن رای نیکو را که درباب ما داده بود بگرداند. (تاریخ بیهقی). پس از الحاح که کردی ترا اجابتی کردیم درباب قاسم. (تاریخ بیهقی). دوش سوگند خورد که درباب وی سخن نگوید تا هر چه خواهم کنم. (تاریخ بیهقی). چون قصد ری کرد [محمود]... و حاجب از گرگانج بکرمان آمد و درباب ما برادران بقسمت ولایت سخن رفت چندان نوبت داشت. (تاریخ بیهقی). اگر معتمدی از آن جانب دربابی سخن گوید از آن ابواب از آن نیکوتر بشنوی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۱۱). ایضاً دستورالعملی درباب دیگر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۱۳). مشافهه ای دیگر است با وی [ابوالقاسم]دربابی مهمتر که اگر اندر آن باب سخن رود عرضه نکند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۰۹). آن خیانتها که وی کرد درباب خوارزمشاه و بابهای دیگر بسنده نیست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۵). چون حساب وی فصل شود آنچه رای واجب کند درباب وی فرموده آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۵).بوالفتح رازی را بخواند و خالی کرد و گفت درباب تو امروز سخن رفته است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۲). اگر بودستی خواجهء بزرگ بدین جای نیستی بدان قصدهای بزرگ که کرد درباب وی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۹).از درگاه ایران محمد و مسعود را درباب غاشیه و جناغ فرمان رسید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۶).بدان وقت که حسنک از حج به بلخ آمد و ما [احمد حسن]قصد ماوراءالنهر کردیم و با قدرخان دیدار کردیم پس از بازگشتن بغزنین ما را بنشاندند و معلوم نه که درباب حسنک چه رفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۸). جامه های دوخته پیش آوردند و در هر بابی سخن گفت که در آن فخر است و همچنان درباب مرکبان خاصه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۷۷). بوسهل زوزنی... تا از غزنین حرکت کردیم وی فسادی کرده بود درباب خوارزمشاه آلتونتاش. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۹).با این همه زبان در خداوندان شمشیر دراز میکرد و درباب ایشان تلبیس میساخت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۴). رأی نیکو را درباب حاجب که مر ما را بمنزلهء پدر است و عم تباه گردانید [بوسهل] . (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۴). گفتند [غلامان و نزدیکان محمود به مسعود] زندگانی خداوند دراز باد سلطان پدر درباب تو سخت بد است و میخواهد که ترا فرو تواند گرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۲۹). درباب وی [شتربه] تا این غایت جز نیکوئی و خوبی جایز داشته نشده است. (کلیله و دمنه). این ساعت تعریک این جنایت و تأدیب این بی خویشتنی درباب تو تقدیم کنم. (سندبادنامه ص ۱۲۵). بگفتیم در باب احسان بسی ولیکن نه شرطست با هرکسی. سعدی (بوستان). -از هرباب؛ از هر در. هر قسم و هر گونه. انوری گوید: دوش با یار خویش میگفتم سخن دوستدار از هر باب.(آنندراج). نیست نقاش و شبه بنگارد صورت هرچه بیند از هر باب.مسعودسعد. -از باب فلان؛ از قبیل فلان و این از اهل زبان بتحقیق پیوسته. (آنندراج ||). نهایت.ابتدای چیزی. در حساب حدود، بمعنی غایت است. (منتهی الارب). در حساب و کتاب نهایت چیزی و ابتدای چیزی باشد. (آنندراج ||). بمعنی بارگاه سلاطین. (آنندراج ||). در اصطلاح جغرافی، تنگه و آب نای میان دو دریا. (فرهنگ نظام). باب برنگ، رجوع به برنگ شود||. باب السماء؛ راه کاهکشان. (مهذب الاسماء ||). باب القوم؛ سردار ایشان. (آنندراج ||). واحد طول :شصت گز زمین بذراع هاشمیه

که آن گزیست و دو دانگ گز.آن مقدار را بنزدیک اهل حساب و اصطلاح ایشان اشل گویند و اشل ده باب بود و بابی عبارت از شش گز. (تاریخ قم ص۱۰۹ ||). و گاه به صورت ترکیب با کلماتی نظیر، به، در، فتح و امثال آن جمع شود: بباب، در باب (امثلهء آن گذشت)، فتح باب : آفتاب از کفش به تب لرز است کانجم جود فتح باب کند.خاقانی. زان نظر کشت زرد عمر مرا تا ابد فتح باب دیدستند.خاقانی. جهان کشت زرد وفا دارد آوخ کز ابر کرم فتح بابی نبیند.خاقانی. گفته نا گفته کند از فتح باب تا از آن نی سیخ سوزد نی کباب.مولوی. رجوع به فتح باب شود.

باب.

(معرب، اِ) معرب پاپ. (دزی ج ۱ ص۴۷).

باب.

(اِخ) فرقهء سبعیه از باب، علی بن ابیطالب علیه السلام را خواهند و از ابواب گروه دعوت کنندگان سوی کیش خود را مقصود دارند ||. هر یک از وکلای امام دوازدهم در غیبت. و آن درجه ای میان حجت جزایر و امام بوده است و شاید همان «حجت اعظم» باشد که طریقهء صباحیه (پیروان حسن صباح) بعنوان رئیس مجلس دعوت در مصر «داعی الدعاة» نامیده میشد که ظاهراً «باب» امام زمان و دربان دعوت او منظور است و از کتب ایشان درست واضح نیست که آیا «باب» که مرتبهء آن بالاتر از حجت است از میان خود حجتهای دوازده گانه انتخاب میشده و یکی از آنها بوده یا غیر از دوازده حجت بوده است. (تقی زاده مقدمهء دیوان ناصرخسرو ص مح و پاورقی شمارهء۱ همان صفحه).

باب.

(ع اِ) در نزد پزشکان باب اطلاق می شود بر اولین رگی که میروید از مقعر کبد برای جذب غذا بسوی خود و آن رگیست بزرگ که هر یک از طرفین آن بشعبه های بسیار منشعب می شود چنانکه در بحرالجواهر مسطور است. نام رگی است که از جانب مقعر جگر رسته است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). رجوع به طالع من الکبد شود. نام عرقی ساکن که جانب مقعر کبد رسته است و نفع اکثری او جذب غذا به کبد باشد. (قانون ابوعلی). هو اول عرق ینبت من مقعر الکبد، لجذب الغذاء الیه و هو عرق کبیر ینشعب کل واحد من طرفیه الی شعب کثیرة، فمایکون متصلة بالکبد یتصغر شعبها و یتضایق جداً لکثرة الانشعاب الواقع فیه حتی لایخلو شی ء من الاجزاء المحسوسة للکبد عن شعبة منه فینفذ لطیف الکیموس بتلک الشعب الی جمیع الکبد و یصیر کله ملاقیاً لکلها و ینهضم و یستحیل الی الاخلاط الاربعة. (بحر الجواهر ||). علما و مصنفان از کلمهء باب منظورشان مسائل متعدده ای از جنس واحد، یا نوع واحد، و یا صنف واحد میباشد و از کتاب مسائل متعدده ای از جنس واحد خواهند. و از فصل مسائل متعدده ای از صنف واحد. و از منشوره و شتی بابها یا از اصناف مختلفه اراده کنند ||. نزد علماء علم جفر، باب اطلاق میشود بر حروف هجائیه که بترتیب مخصوص مرتب باشد و آن ترتیب را بیت و سهم نیز نام گذارند میگویند باب کبیر باشد و صغیر و متصل، اما باب کبیر بیست و نه حرفست و آن این است: ا. ب. ت. ث. ج. ح. خ. د. ذ. ر. ز. س. ش. ص. ض. ط. ظ. ع. غ. ف. ق. ل. م. ن. و. ه. لا. ی. و اما باب صغیر مبنی است بر بیست و دو حرف و آن این است : ا. ب. ج. د. ه. و. ز. ح. ط. ی. ک. ل. م. ن. س. ع. ف. ص. ق. ر. ش. ت. و باب متصل نیز بیست و دو حرف و آن این است: ب. ت. ث. ج. ح. خ. س. ش. ص. ض. ط. ظ. ع. غ. ف. ق. ک. ل. م. ن. ه. ی. پس در باب صغیر این هفت حرف نیست: ث. خ. ذ. ض. ظ. غ. لا. و در باب متصل این هفت حرف نیست: ا. د. ذ. ر. ز. و. لا.

باب.

(ع اِ) از اعلام مردان عربست (||. اِخ) نام اسب زیادبن ابیه. (منتهی الارب).

باب.

(اِخ) نـام دهی است از بخارا و آنرا بابـهٔ نیز گفته انـد. (از معجم البلـدان) (مراصـد الاطلاع ||). شـهر کوچکی است در طرف وادی بطنـان از اعمـال حلب. از آنجا تا منبـج دو میل و تا حلب ده میل است. (معجم البلـدان). قریه ای از حلب. (منتهی الارب ||). یا باب جبول و در قـدیم بـاب بزاعه. مؤلف قـاموس الاعلام ترکی گویـد: نام قصـبهء قضائیست در سـنجاق و ولایت حلب به ۳۷ هزارگزی مشـرق حلب دارای ۲۵۰۰ تن نفوس، یـک باب مـدرسه یکباب جامع بزرگ و چارسوقی دارد، یاقوت حموی گویـد: کرباس بسـیار زیـاد در این قصـبه بـافته بـد مشق و مصـر صـادر کننـد، باغهـا و باغچه های فراوان و انار و بادنجان آن معروفست (||. قضای...) نیز مؤلف قـاموس الاعلام ترکی آرد: نـام قضائی است در ولایت حلب و بانضـمام نواحی ابوفلفل و ایلبکلو. و منبـج تحتانی مشـتمل بر ۱۹۲ قریـه و قریب ۳۰۰۰۰ تن نفوس مسـلم که اکثر آنـان عرب و برخی کرد و ترکنـد. محصولاـت زمین آن عبارت از انواع و اقسام حبوبات، میوجات و سبزیجات و مصـنوعات آن گلیم و سـجاده و نمـد و نظایر اینها و پوستین های پوست بره است، در اندرون قضـا ۱۸ بـاب مکاتب صبیان دائر است و نیز یک دریاچهء نمک دارد که سالانه قریب ۵ میلیون قیه نمک سفید بسیار لذیذ حاصل شود و دور این دریـاچه یـک مسافت ۱۸ سـاعته تشـکیل میدهـد ||. کـوهی است نزدیـک هجر از زمین بحرین. (معجم البلـدان) (مراصـد الاطلاع) (آنندراج ||). ظاهراً باب الابواب. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۴۹۹).

باب.

(اِخ) (۱۲۳۶ – ۱۲۶۶ ه . ق.) میرزا علی محمد شیرازی ولادتش در غرهء محرم سال هزار و دویست و سی و شش قمری، و در بیست و هفتم شـعبان سال هزار و دویست و شصت و شش قمری در تبریز تیرباران شد و اگر این تاریخ ولادت او درست باشد سن وی در وقت قتـل سـی بوده است. (وفیـات معاصـرین بقلم علاـمه محمـد قزوینی در مجله یادگار سال سوم شـمارهء چهارم). بر حسب منابع دیگر: میرزا علیمحمد (محمدعلی) شـیرازی در غرهء محرم ۱۲۳۵ یا ۳۶ ه . ق. (نهم اکتبر، ۱۸۲۰ م.) در شیراز متولد و در ۲۷ شعبان سال ۱۲۶۶ ه . ق. (نهم ژوئیه سال ۱۸۵۰ م.) در نزدیکی ارگ تبریز در سن سی سالگی تیرباران شده است. در طفولیت وی، پدرش سیدمحمـدرضای بزاز وفات کرد و او تحت حمایت عموی خود حاجی سـیدعلی تربیت یافت و در سن هفده سالگی براهنمائی دائی خود بشـغل پدر مشـغول گردید و به بندر بوشهر برای تجارت میرفت ولی چون مجذوب مسائل مذهبی بود در پناه قیافهء محجوب و چهرهء زیبـا و حسن خلق و سـلوک با مردم توانست عـده ای را بسوی خود جلب کنـد و پس از توقف در بوشـهر که بقولی کوتاه و بروایتی طولانی یعنی پنـج سال بود به شـیراز بازگشت و تجارت را رها کرد و سـفری به مکه نمود و بزیارت قبور ائمه توفیق یافت و در مـدت توقف خود در کربلاـ که ظاهراً دو یا سه سال طول کشـیده، در سـلک شاگردان و مریـدان حاجی سـیدکاظم رشتی که از شاگردان شـیخ احمـد زین الـدین احسائی است درآمـد و با وجود جوانی مورد توجه اسـتاد که از روحانیون معروف و صاحب نفوذ عصـر خود بوده قرار گرفت. ولی مؤلف نقطه الکـاف (ص ۱۱۰) شـرکت باب را در درس سـیدکاظم رشتی رد می کند و می گوید سه مـاه در کربلاـ بـود گـاهی بمجلس مـوعظهء او میرفته است و حـتی در ص ۱۰۹ تصـریح میکنـد: «نفسـی که امی بوده یعنی سواد عربیت درستی نداشـته». ولی مؤلف بهائیگری میگویـد: «بهائیان خواسـته اند این را انکار کنند و بگویند باب جز از مکتب، در جائی درس نخوانـده بود ولی این انکـار بیجـاست». پس از فوت سـیدکاظم گیلاـنی چون میرزا علی محمـد بیش از دیگر شـاگردان مورد

توجه استاد بود و از طرفی در زهد و ورع استقامت بسیار داشت مورد توجه مریدان قرار گرفت و بسال ۱۲۶۰ ه . ق. (۱۸۴۴ م.) بسن ۲۴ سالگی تحولی در فکر او پیدا شد و نخست بعنوان مصلح و منجی جامعه دعوی بابیت و سپس دعوی مهدویت کرد. مؤلف نقطهٔ الکاف (ص ۱۸۱) آرد: خلاصه ذکر، در سنهء اول ادعای بابیت نمودند و در سنهء دوم که ادعای ذکریت فرمودند مقام بابیت خود را مفوض بجناب آخوند ملا محمدحسین نمودند لهذا ایشان باب گردیدند و در سنهء اول باب الباب بودند. این بود که اسم خود را... باو کرم فرمودند که آقا سیدعلی شدند چنانکه...رساله ای در این باب نوشته اند ولی ظاهراً اسم ایشان حسین بود. مریدان باب بتبلیغ عقیدهء جدید پرداختند و در نقاط مختلف ایران مردم را بدین جدید دعوت کردند و همه جا ندا دردادند که حضرت امام مهدی برای نجات خلق ظهور کرده و زمان آن رسیده که مردم اوامر او را گردن نهند. دولت و علمای ایران که در آغاز امر توجهی نکرده بودند بخود آمدند و علاج واقعه بعد از وقوع کردند و چون باب از مکه به بوشهر آمد در آنجا رحل اقامت افکند. در این زمان حکومت فارس با حسین خان آجودان باشی ملقب به نظام الدوله بود. وی دستور داد تا او را توقیف کردند و تحت الحفظ در ۱۹رمضان ۱۲۶۱ ه . ق. به شیراز بردند و زیرنظر داشتند و تبلیغ آشکارای آن مرام را منع کردند. مؤلف نقطهٔ الکاف گوید: چون وارد شیراز شد پس از سه روز منع کردند احدی با او ملاقات کند و یا نامه دریافت دارد یا جواب نامه دهد ولی چون پنهانی این امور انجام میشد، در شب ۲۱ ماه رمضان از دیوار خانه بالا رفتند و او را با خالویش بمنزل حاکم آوردند و نسبت بآن حضرت لساناً سوء ادب نمودند و خالوی ایشان را چوب زیادی زدند و اوضاع خانهء ایشان را بغارت بردند و قبل از این واقعه حاجی را که بحضرت حبیب معروف بود و آخوند ملا محمدصادق خراسانی را و ملا علی اکبر اردستانی را چوب زیادی زدند و مهار کردند و تازیانه زدند و در بازارها گردانیدند و اخراج بلد نمودند و آن جناب را در خانهء داروغه منزل دادند. (نقطهٔ الکاف صص۱۱۲ – ۱۱۳). آشکار ساختن دعوت خود: بسال ۱۲۶۰ ه . ق. در خانهء خود در شیراز نخستین بار دعوت خود را به ملاحسین بشرویه ای آشکار ساخت و او بدو گروید و ملقب به باب الباب شد. بنا بنقل مؤلف کواکب الدریه از ۱۲۶۰ تا مدت پنج ماه هجده تن از علمای شیخیه به باب ایمان آوردند و آنها بحروف (حی) موسوم و موصوف شدند. هجده تن حروف حی، بنا بنقل مؤلف الکواکب الدریه (ص۲۳۲ و ۲۳۳) عبارتند از: ۱ – حاجی ملا محمدعلی بارفروشی ملقب بقدوس. ۲ – ملا حسین بشرویه ای ملقب به باب الباب. ۳ – آقا محمدحسن برادر باب الباب. ۴ – آقا میرزا محمدباقر از خویشان باب الباب که او را میرزا باقر کوچک گفتند و گویا پسرخالوی باب الباب بوده است. ۵ – ملا علی بسطامی که سبب ایمان حاج سیدجواد کربلائی و مبشر و مبلغ در عراق عرب بود. ۶ – قرهٔ العین، طاهره. ۷ – شیخ محمد ابدال. ۸ – آقا سیدحسین یزدی ولد آقا سیداحمد معروف بکاتب وحی. ۹ – میرزا محمد روضه خوان یزدی. ۱۰ – سعید هندی. ۱۱ – ملامحمد خوئی. ۱۲ – ملاـ خدابخش قوچانی که بسبب کثرت علم و تحقیق او را ملا علی رازی گفته اند. ۱۳ – ملا جلیل ارومی. ۱۴ – ملاـ باقر تبریزی که حامل جعبه و قلمدان و الواح نقطهء اولی بجهت بهاءالله توسط ملا عبدالکریم قزوینی بوده است. ۱۵ – ملا یوسف اردبیلی. ۱۶ – میرزا هادی قزوینی. ۱۷ – میرزا محمدعلی قزوینی و این هر دو برادر بودند و در قلعهء طبرسی کشته شدند. ۱۸ – ملا حسن بجستانی که بعد از قتل باب دچار تزلزل شد. جستجوی باب و اجتماع بر او در شیراز: در مسجد کوفه اغلب شاگردان سیدکاظم رشتی از قبیل بشرویه ای و ملاعلی بسطامی و حاج محمدعلی بارفروشی و آخوندملا عبدالجلیل ترک و میرزا عبدالهادی و میرزا محمدهادی و آقا سیدحسین یزدی و ملا حسن بجستانی و ملا بشیر و ملا باقر ترک و ملا احمد ابدال و چند تن دیگر پس از مرگ سیدکاظم در ۱۲۵۹ ه . ق. چهل روز در کوفه بسر بردند و شروع کردند به تفحص جانشین او در عالم اسلامیت یعنی یک وجود فوق العاده را تجسس میکردند که اگر بالاتر از استادشان نباشد لااقل با او برابری کند و قبل از اینکه از یکدیگر جدا شوند بسیاری از آنها هم پیمان و هم قسم شدند که نتیجه تفحصشان را به یکدیگر اطلاع دهند و البته این در صورتی باید باشد که موفق شوند بیافتن کسی که قرآن و استادشان سیدکاظم خبر داده است و مابین آنها سه تن دوست صمیمی و واقعی بودند که عبارت از: بشرویه ای و مقدس خراسانی و ملا علی گوهر باشد. این سه تن باطراف پراکنده

شدند و نخستین کسی که باب را در شیراز یافت و باو ایمان آورد و دیگران را خبر کرد ملا حسین بشرویه ای بود و بعد به تدریج دیگران بر او اجتماع کردند. وجه تسمیه. باب اسم عربی و بمعنی «در» است. باب در آغاز ظاهراً مدعی بوده است که من باب امام زمان هستم و برای پی بردن به اسرار و حقایق بزرگ و مقدس ازلی و ابدی باید مردم بناچار از در بگذرند و بحقیقت برسند، پس باید به من ایمان بیاورند تا بکمک من که واقف باسرار هستم بر آن اسرار دست یابند. پس از مدتی قدم فراتر نهاد و مدعی شد که خداوند کتاب «بیان» را بر وی نازل کرده است و قول خدای تعالی که فرموده: «الرحمن، علم القرآن، خلق الانسان، علمه البیان» اشاره باو دارد که انسان «علی محمد» و بیان همین کتابست که بر او نازل گشته. کتاب بیان تألیفی است از جملات عربی مسجع مغلوط و فارسی. باب خود را ملقب بذکر کرد مدعی شد که مراد از آیهء شریفهء «انا نحن نزلنا الذکر و انا له لحافظون» و «فاسئلوا اهل الذکر» و دیگر امثال آیات قرآنی، اوست. پیش گوئی راجع بظهور: اولین کسی که در خصوص ظهور امام غایب سخن آغاز کرد شیخ احمد احسائی است که در کربلای معلا میزیسته و در ۱۲۴۲ ه . ق. درگذشته است و بعد از او حاجی سیدکاظم رشتی جانشین او شد و مطلب را روشن تر از سلف خود عنوان کرد. و بنا بقول کسروی در کتاب بهائیگری دعوی «بابی» را شیخ احمد احسائی و شاگردش سیدکاظم رشتی، نیم آشکار و نیم پنهان کرده بودند و حاجی کریمخان نیز آنرا در کتاب های خود می نوشت (که هنوز این زمان بیرون نیامده بود). و چون سیدکاظم رشتی جانشینی برنگزیده و این مطلب بر سر زبانها بود که سید می گفت ظهور خود امام نزدیکست و از آنسوی گفتهء شیخ احمد در بارهء مرگ محمد بن حسن العسکری، و این که باید گوهر امام زمانی در کالبد دیگری پدید آید راه دعوی مهدیگری یا امام زمانی را بروی هرکس باز میداشت، اینها مطالبی بود که یکی از شاگردان سیدکاظم را بنام میرزا علیمحمد که جوان بیست و چند ساله بود بآرزو می انداخت و او را بدعوی امام زمانی وامی داشت ولی چنین پیداست که بچنان دعوی دلیری نمیکرده است و این است که خود را «باب» یا در امام زمان می نامد و در میان مردم باین نام شناخته گردیده است. پس دعوی بابی را که شیخ و سید نیز آشکار و نیم پنهان بیان کردند سیدعلیمحمد آشکار ساخت و بر سر آن ایستاد و پافشاری کرد و از آنسوی پس از مرگ سیدکاظم رشتی شاگردان او تشنه وار امام زمان یا جانشین ویژهء او را جستجو میکردند. بعض آنان از جمله ملا حسین بشرویه ای در مسجد کوفه به «اعتکاف»نشست و با دعا از خدا خواستار شد که امام زمان را به وی نشان دهد. مؤلف نقطهٔ الکاف در ص۱۰۵ آرد: «خلاصه بعد از آنکه نجم وجود آن سید بزرگوار (حاج سیدکاظم رشتی) غروب نمود بعضی از اصحاب با صدق و وفاء آن سرور نظر بفرمایش آن نیر اعظم در مسجد کوفه مدت یک اربعین معتکف گردیده ابواب ما تشتهی الانفس را بر روی خود بسته و روی طلب بر خاک عجز و نیاز گذارده و دست الحاح بدرگاه موجد کل فلاح برآورده و بلسان سر و جهر در پیشگاه فضل حضرت رب المتعال عارض گردیده که بار الها ما گم شدگان در وادی طلبیم و از لسان محبوب موعود بظهور محبوبیم و بجز حضرت تو مقصد و پناهی نداریم، اینک از تموج بحر بی کرانت مستدعی چنانیم که حجاب غیریت را از میانهء ما و ولیت برداشته تا چشم فؤاد ما بنور طلعت معرفتش روشن گردد و دل سوختهء ما را از آتش فراق آن سرور افئدهء موحدین به آب وصالش تسلی بخش. چونکه فرمایش حضرت خداوند رحمن در این خطاب بود بعباد مقبلین خود که «ادعونی استجب لکم». (قرآن ۴۰ / ۶۰). و لهذا تیر دعای به اصدق و اخلاص نقطه انداز پردهء دعوت به اجابت رسیده و در عالم اشراق بتجلی معرفت جمال غیبی آن شمس وحدت مرآت فؤادش متجلی گردیده و بیت طلوعش را که کعبهء حقیقت بود عارف شده و لهذا قدم طلب در سبیل وصالش گذارده و بسوی کشور شیراز جان افزا شتابیده...» سپس این گروه رو بشهرها آوردند و بگردش و جستجو پرداختند و ملا حسین به شیراز آمد سیدعلیمحمد را یافت و سه روز با هم گفتگو کردند تا سرانجام ملاحسین سرفرود آورد و بیعت کرد و همچنین دیگر شاگردان سیدبه شیراز آمدند و باو گرویدند و باب مصمم شد دعوی خود را آشکار سازد ولی متحیر بود با وجود حدیث های گوناگون دربارهء ظهور از کجا سردرآورد، از مکه یا خراسان: «ان مهدینا سیظهر فی ظهر الکوفه»؛یعنی مهدی ما بزودی در پشت کوفه پدید خواهد آمد. «اذا رایتم الاعلام السود من جانب خراسان فاستبشروا بظهور مهدینا»؛

یعنی چون درفشهای سیاه را از جانب خراسان دیدید بخود مژده دهید که مهدی ما پیدا شده و بعقیدهء مرحوم کسروی حدیث اولی از ساخته های زیدیه و دومی از ساخته های عباسیان برای پیشرفت کار خود و تقویت ابومسلم است. لذا به ملا حسین دستور میدهد که بخراسان رود و دسته ها گرد آورد و از آنجا با درفشهای سیاه رو باین سواد گذارد و خود نیز آهنگ مکه میکند تا از آنجا با شمشیر پدید آید. خلاصه آنکه میرزاعلی محمد باب بعد از مرگ حاج سیدکاظم رشتی بدعوی امامت برخاست و طریقهء بابی را بوجود آورد. بابیها طرفدار میرزاعلی محمد باب بودند ولی پیش از بروز اختلاف طرفداران باب را هم شیخی میگفتند چون هر دوی آنها مرید حاجی سیدکاظم رشتی شاگرد شیخ احمد احسائی بودند. ظهور مذهب بابیه: ادوارد برون محقق انگلیسی در مقدمهء نقطهٔ الکاف راجع بظهور باب آرد: ادعای میرزا علی محمد شیرازی که وی «باب» و واسطهء بین امام غایب و شیعیان است از نظر شیخیه چندان تازگی و غرابت نداشت ولی طولی نکشید که میرزا علی محمد از این درجه قدم بالاتر نهاده ادعا نمود که وی همان قائم موعود و مهدی منتظر و امام ثانی عشر است و لقب باب را به یکی از اتباع خود ملاحسین بشرویه ای داد. میرزاعلی محمد تا آن وقت در نوشته های خویش خود را «باب» و «ذکر» و «ذات حروف سبعه» (بمناسبت اینکه علیمحمد هفت حرف است) میخواند ولی از این به بعد خود را «قائم» و «مهدی» و «نقطه» مینامد. تاریخ این ادعای جدید بتصریح حاجی میرزا جانی (ص ۲۱۲ س ۱۵) مصادف بود با حرکت دادن باب به قلعهء چهریق که دو سال و نیم آخر عمر خود را (صفر ۱۲۶۴ - شعبان ۱۲۶۶ ه . ق.) در آنجا بسر برد. این مسئله را باید بطور وضوح در نظر داشت که چنانکه کنت دو گوبینو گوید هیچ ربطی و ادنی مناسبتی نیست باین مفهومی که بابیه از «نقطه» اراده میکنند و تصوریکه مسلمین از «مهدی» در ذهن دارند و دیگر آنکه عقیده ای که اکنون مابین بهائیان منتشر است و میگویند باب خود را فقط مبشر و منادی ظهور دیگر که بهاءالله باشد می دانست و باب نسبت به بهاءالله مانند یحیی تعمید دهنده بود نسبت بحضرت عیسی، بکلی از نظر تاریخی بی اساس و باطل است. باب بعقیدهء خود و بعقیدهء اتباع وی مؤسس یک دورهء نبوت جدید بود و کتابی جدید آورد موسوم به «بیان» که به عقیدهء ایشان ناسخ قرآن است (؟!) چنانکه قرآن ناسخ انجیل و انجیل ناسخ تورات بود. راست است که باب مکرر و موکداً در نوشته های خود اظهار میدارد که وی خاتم ظهورات مشیت اولیه و آخرین حلقهء سلسلهء نبوات نیست و کتاب او خاتم کتب سماوی نه، بلکه ظهور بعد از او که از او همیشه به «من یظهره الله» تعبیر می نماید بمراتب اعظم و اشرف از ظهور خود اوست، و نیز راست است که باب بواسطهء شدت تأثر و تألمی که پیدا کرده بود از اینکه قسم اعظم از هر امتی پیغمبر موعود خود را که در کتب سماوی قبل اخبار از مجی ء او داده شده بود وقتی که ظاهر شد بشدت هر چه تمامتر در مقام انکار و ایذاء برآمدند و از ترس این که مبادا امت او نیز نسبت به «من یظهره الله» موعود همین قسم رفتار نماید کرهٔ بعد اولی و مرهٔ بعد اخری در جمیع نوشته های خود و مخصوصاً در «بیان» اتباع خود را توصیهء اکید میکند که تقلید یهود را نکنند که مسیح موعود خود را بدار زدند و پیروی نصاری را ننمایند که فارقلیط (یعنی محمد بن عبدالله (ص) بعقیدهء مسلمین) موعود خود را انکار نمودند و تقلید اهل اسلام را ننمایند که با وجود این که هزار سال در کمال شوق منتظر مهدی موعود خود بودند چون ظهور نمود او را زجر و طرد و حبس نمودند. خوف باب از این که مؤمنین باو نیز، با «من یظهره الله» همین طور رفتار نمایند به اندازه ای شدید بود که اتباع خود را نهی صریح و منع اکید نموده است از ایذاء یا انکار هرکس که دعوی این مقام نماید ولو این که در صدق و حقانیت وی شبهه داشته باشند بلکه اگر نمیتوانند او را تصدیق نمایند لااقل در مقام انکار و زجر او برنیامده بیطرفی اختیار کنند ولی این درست نیست (تا آنجا که از روی بیان میتوان استنباط نمود) که باب خود را مبشر و منادی «من یظهره الله» میدانست بهر معنی که از کلمهء «مبشر» اراده شود غیر از آن مفهوم عامی که از این کلمه اراده کنند... اینکه صریحاً ذکر میکند که زمانی خواهد آمد که مذهب رسمی ایران مذهب بیان خواهد گردید و از اینکه مکرراً و موکداً تصریح میکند که هر ظهور بعدی قیامت ظهور قبل است و شی ء تا به مقام کمال نرسد قیامت آن نمی شود چنانکه قیامت دین موسی و بلوغ آن بدرجهء کمال در ظهور عیسی بوده و قیامت و کمال دین عیسی در ظهور محمد (ص) و قیامت و کمال دین محمد در

ظهور صاحب بیان و قیامت و کمال دین بیان در ظهور «من یظهره الله» خواهد بود، (این مضمون در غالب ابواب «بیان» و در سایر نوشته های باب تکرار شده است). رجوع به «بیان فارسی» شود. صریحاً و در کمال وضوح مستفاد میشود که باب خود و«من یظهره الله» را در ظهور مستقل در ردیف ظهورات سابقه تصور میکرده و قطعاً چنین فرض میکرده است که ظهور بعد با ظهور خود او تقریباً همان مقدار فاصله خواهد داشت که ظهورات سابقه با یکدیگر، و در حقیقت از فقرات... بیان فارسی... چنین مفهوم میشود که باب مقدار این فاصله را در پیش خود ۱۵۱۱ یا ۲۰۰۱ سال که مطابق عدد کلمهء «غیاث» یا «اغیث» و «مستغاث» است تصور میکرده است... از فقرهء ذیل منقول از بیان فارسی معلوم میشود که بعقیدهء باب عمر عالم از زمان آدم الی عصر خود او ۱۲۲۱۰ سال بوده است و چون (به عقیدهء باب ظاهراً) هر هزارسال از عمر آدم معادل است با یکسال از عمر ظهورات و نمو آنها بصورت کمال، لهذا آدم را تشبیه میکند بنطفه و خود را بجوان دوازده ساله و «من یظهره الله» را بجوان چهارده ساله و این نیز شاهد قطعی دیگری است که باب در پیش خود عصر «من یظهره الله» را قریب دو هزارسال بعد از عصر خود فرض میکرده است. این است فقرهء منقوله از باب ۱۳ از واحد ۳ از بیان فارسی بنصها: «من ظهور آدم الی اول ظهور نقطهٔ البیان از عمر این عالم نگذشته الا دوازده هزار و دویست و ده سال و قبل از این شکی نیست که از برای خداوند عوالم و اوادم ما لانهایه بوده و غیر از خداوند کسی محصی آنها نبوده و نیست و در هیچ عالمی مظهر مشیت نبوده الاـ نقطهء بیان ذات حروف سبع و نه حروف حی آن الاـ حروف حی بیان و نه اسماء او الاـ اسماء بیان و نه امثال او الاـ امثال بیان... و بعینه نقطهء بیان همان آدم بدیع فطرت اول بوده و بعینه خاتمی که در ید اوست همان خاتم بوده که از آن روز تا امروز خداوند حفظ فرموده و بعینه آیه ای که مکتوب بر اوست همان آیه بوده که مکتوب بر او بوده این ذکر نظر بضعف مردم است و الاـ آن آدم در مقام نطفه این آدم میگردد. مثلاـ جوانی که دوازده سال تمام از عمر او گذشته نمی گوید که من آن نطفه هستم که از فلان سما نازل و در فلان ارض مستقر شده که اگر بگوید تنزل نموده و نزد اولواالعلم حکم بتمامیت عقل او نمی شود. این است که نقطهء بیان نمی گوید امروز منم مظاهر مشیت از آدم تا امروز که مثل این قول همین میشود و ازین جهت است که رسول خدا نفرمود که من عیسی هستم زیرا که آن وقتی است که عیسی از حد خود ترقی نموده و بآن حد رسیده و همچنین «من یظهره الله» در حد زمانی که محبوب چهارده ساله ذکر میشود لایق نیست که بگوید من دوازده ساله بودم که اگر بگوید نظر بضعف مردم نموده زیرا که شی ء رو بعلو است نه دنو اگر چه آن جوان چهارده ساله در حین نطفه آدم بوده و کم کم ترقی نموده تا آنکه امروز دوازده ساله گشته و از این دوازده سالگی کم کم ترقی مینماید تا آنکه به چهارده میرسد. اگر امروز یکی از مؤمنین بقرآن، بر خود می پسندد که بگوید من یکی هستم از مؤمنین به انجیل، نقطهء حقیقت هم بر خود می پسندد و کذلک در بیان و بیان بالنسبه به «من یظهره الله» - انتهی. بالجمله چون دعوت باب آغاز گردید و تنی چند که جملگی از شیخیه و پیروان سیدکاظم رشتی بودند، بدو پیوستند و بیم تفرقه و فتنه ای پدید گردید، حاکم شیراز به چاره جوئی پرداخت و بقول مؤلف ناسخ التواریخ تدبیری اندیشید و روزی مجلس را از بیگانه پرداخته کرد و باب را بنزدیک خود طلبید و سر معذرت پیش داشت و گفت بر من روشن شد که سخن تو ازدر صدق است و طریقت تو پسندیده باشد همانا دوش در خواب دیدم که تو بر من درآمدی و با سرانگشت پای مرا از جای برانگیختی و گفتی هان ای حسین خان در جبین تو نور ایمان مشاهده کرده ام و از اینجاست که در ازای فرستادگان خود ترا هلاـک نساختم برخیز و طریق حق گیر. میرزا علی محمد باب این سخنان را باور داشت و گفت تو خواب ندیدی بلکه بیدار بودی و من خود بودم که ببالین تو آمدم و چنان کردم. حسین خان از در خصوع پیش شد دست او را بوسه زد و گفت جان و مال در قدم تو ریزم و این توپخانه سرباز که در شیراز اکنون بتحت فرمان من است بحکم تو کوچ دهم و با دشمنان تو نبرد آزمایم. باب در جواب گفت چون با من بگرویدی و از در مطاوعت و متابعت بیرون شدی چون جهان را مسخر کردم، سلطنت روم را با تو خواهم گذاشت. حسین خان عرض کرد من سلطنت نمیخواهم همه آرزوی من آن است که در رکاب تو شهید شوم و پادشاهی جاودانی بدست کنم. بالجمله چون حسین خان خاطر باب را از دهشت و انقلاب آسایش

داد مجلسی بیاراست و علمای بلد را انجمن کرد و باب را گفت حجت خویش را بر این مردم تمام باید کرد آنگاه که علما طریق تو گیرند کار عامه سهل باشد. پس میرزا علی محمد به همراهی مرید خود سیدیحیی پسر سیدجعفر دارابی ملقب به کشاف با دل قوی بمجلس درآمد و مطالب خود را بیان داشت و نظام الدوله اظهار کرد که نیکوتر آن است شرایع خود را در صفحه نگار کنی تا هر کس خواهد بدان بنگرد و بگرود. پس قلم بگرفت و سطری چند نگار کرد. علمای مجلس چون بدان نگریستند از قانون عربیت بیرون یافتند در این هنگام حسین خان روی بدو کرد و گفت با این که هنوز لفظی چند را نتوانی تلفیق کرد چگونه گفتار خود را سخن خدائی داری و دستور داد تا در همان مجلس هر دو پای او را بسته بزدند تا توبت و انابت جست و استغفار کرد و دستور داد تا رویش سیاه کرده به مسجدی که شیخ ابوتراب بجماعت نماز میگزاشت بردند تا دست و پای او را بوسه زد و بر کردار خویش لعنت فرستاد و او را مجبور ساختند تا در بالای منبر در مسجد وکیل انکار عقیده کرد و مدت شش ماه محبوس شد. (ناسخ التواریخ «قاجاریه» ج ۳). حرکت به اصفهان: چون خبر او در اصفهان سمر گشت چند تن از مردم عامه بی آنکه پشت و روی این کار دیده باشند روی دل بجانب او کردند و منوچهرخان ایچ آقاسی معتمدالدوله که این وقت حکومت اصفهان داشت گمان کرد که تواند بود میرزا علیمحمد نیز یکی از بزرگان دین باشد و هر کس نشنیده بود که او میگوید من صاحب الامرم یا قرآن آورده ام با خود می اندیشید که اگر مردی باب معرفهٔ الله باشد زیانی در دین نخواهد بود و زبان از لعن او کوتاه میداشتند و معتمدالدوله از اینگونه مردم بود و خواست او را دیدار کند پس چند تن سوار بفرستاد که اگر توانند او را از بند برهانند و پوشیده از مردم به اصفهان برسانند. وقتی سوارهای معتمدالدوله به فارس رسیدند ازقضا بلای وبا بالا گرفته بود و مردم آشفته خاطر بودند لاجرم بی زحمت، باب را برداشته به اصفهان آوردند. (از ناسخ التواریخ «قاجاریه» ج ۳). توقف در اصفهان: معتمدالدوله منوچهرخان حاکم اصفهان اصلاً ارمنی و جدیدالاسلام بود. باب در بین راه توقیعی بنام او نوشت و در آن شرح مسافرت خود را به اصفهان بیان داشت و تقاضا کرد منزل مناسبی برای او در نظر بگیرد. و بنا بقولی اذن خواست تا ایامی را در مملکت او توقف نماید و او اجازت داد. مؤلف الکواکب الدریه گوید: معتمدالدوله پس از دریافت توقیع در همان روز به مقتضای حکمت با امیر سیدمحمد امام جمعه ملاقات نمود و شرح واقعه را بیان کرد که مدعی باب امام آمده و مناسب است که باب در منزل شما وارد شود و او هم پذیرفت. چهل روز باب در خانهء امام جمعه بود و تفسیر سورهء والعصر را آنجا بخواهش معتمدالدوله نوشت و چون از گوشه و کنار زمزمهء تکفیر بلند شد و بیم آشوب و بلوا میرفت معتمدالدوله تدبیر کرد و انتشار داد که باب را از طهران طلبیده اند و او را علناً از وسط شهر با عده ای مأمور گذر داد و چون به مورچه خورت یک منزلی اصفهان رسید، بنا به امر محرمانه باب را عودت دادند و در عمارت سرپوشیده که خلوت خاصهء حکومت و مشهور بعمارت خورشید بود مسکن داد و مدت چهار ماه و چند روز در آنجا توقف کرد و هرچند میرزا آقاسی او را خواست تسلیم نکرد. و جمعاً مدت اقامت باب در اصفهان شش ماه بود. ولی بنا به روایت ادوارد برون مدت توقف باب در اصفهان یک سال بود که مهمان منوچهرخان معتمدالدوله بوده است. بعد از رفتن باب، حسین خان سیدیحیی را پیام فرستاد که دیگر در مملکت فارس سکونت تو ناهموار است بی آنکه آزرده شوی و آسیبی بینی بیرون شو. سیدیحیی ناچار شد و از شیراز کوچ کرد و به شهر یزد رفت همچنان پیروان باب از بیم حسین خان بهر سوی پراکنده شدند. مباحثهء علمای اصفهان با میرزا علیمحمد باب: مؤلف ناسخ التواریخ آرد: معتمدالدوله چون باب را درآورد خواست تا دانش او را ممتحن دارد، یک شب محفلی آراسته کرد و شناختگان فضلای اصفهان را به میهمانی دعوت نمود. امام جمعه و جماعت اصفهان، میرزا سیدمحمد و آقامحمدمهدی پسر حاجی ابراهیم کلباسی و میرزا محمدحسن پسر ملاعلی نوری نیز از جملهء مجلسیان بودند. باب در این وقت درآمد و بمکانی رفیع جلوس نمود. نخستین آقا محمد مهدی آغاز سخن کرد و باب را گفت این مردم که طریق شریعت سپرند بیرون دو فرقه نباشند یا مسائل شرعیهء خویشتن از اخبار و احادیث استخراج و استنباط فرمایند و اگر نه مقلد مجتهدی باشند. پاسخ گفت که من تقلید کسی نکرده ام و نیز هر کس با ظن خویش عمل کند حرام دانم. آقا محمدمهدی گفت امروز باب علم مسدود

است و حجت خدای غایب باشد، بی آنکه امام وقت را دیدار کنی و مسائل فقه را از زبان او اصغا فرمائی چگونه با یقین پیوسته شوی و کار با یقین کنی با من بگوی این علم از کجا اندوختی و این یقین از که آموختی؟ باب در جواب گفت تو متعلم نقل و کودک ابی جادی و مرا مقام ذکر و فؤاد است. ترا نرسد که با من از آنچه ندانی سخن کنی. چون مناقشهء ایشان بدینجا رسید آقا محمدمهدی خاموش شد و میرزا حسن که در فنون حکم، خاصه در مؤلفات ملاصدرا قدرتی بکمال داشت سر برکرد و باب را گفت بدین سخن که گفتی ایستاده باش، ما در اصطلاح خویش از برای ذکر و فؤاد مقامی نهاده ایم که هر کس بدانجا ارتقا جوید با تمامت اشیا همراه باشد و هیچ شیئی از وی غایب نماند و هیچ چیز نباشد که نداند، آیا تو نیز مقام ذکر و فؤاد را چنین شناخته و احاطت وجود شما بر اشیاء چنین است؟ میرزا علیمحمد باب بی لغزش خاطر و لکنت زبان گفت چنین است هرچه میخواهی بپرس. میرزا حسن گفت همانا از معجزات انبیاء و ائمهء هدی یکی طی ارض است بگوی تا بدانیم که زمین چگونه درنوشته شود، مثلاً حضرت جواد علیه السلام قدم از مدینه برداشت و در طوس گذاشت مسافتی که از مدینه تا طوس بود بکجا شد آیا زمین میان این دو شهر فروشد و مدینه به طوس برچفسید و چون امام علیه السلام به طوس شد دیگرباره زمین ببرآمد و این نتواند بود چه بسیار شهرها از مدینه تا طوس باشد پس همه باید خف شود و جانداران همه تباه شوند و اگر گوئی زمینها با هم متراکم شدند و تداخل کردند این نیز نتواند بود چه بسیار شهرها باید محو شود و بدان سوی مدینه تا طوس رود و حال اینکه هیچ قطعه از زمین دگرگون نشده و از جای خود جنبش نکرده و اگر گوئی امام طیران نموده و از مدینه تا طوس با جسم بشری برجستن کرد این نیز با براهین محکم راست نیاید. و همچنان بگوی که چگونه امیرالمؤمنین علی علیه السلام در یک شب و یک حین در چهل خانه میهمان شد اگر گوئی که علی نبود و صورتی نمود نپذیریم زیرا که خدای و رسول دروغ نگوید و علی شعبده نکند و اگر براستی او بود چگونه بود؟ و همچنان در خبر است که آسمانها در زمان سلطان جابر بسرعت سایر باشد و در روزگار ائمهء هدی بطؤ سیر دارد، نخست آنکه از برای آسمان دو گونه سیر چگونه تواند بود دیگر آنکه سلاطین بنی امیه و بنی عباس با ائمهء ما علیهم السلام معاصر بودند، پس باید آسمان را بطؤ سیر و سرعت سیر در یک زمان باشد این سرّ را نیز مکشوف دار. باب در جواب گفت اگر خواهی کشف این معضلات را مشافهه کنم و اگرنه با کلک و بنان بر صفحه رقم زنم. میرزا حسن گفت امر تو راست هرچه خواهی میکن. پس باب قلمی و صفحه ای بدست کرد و بنگارش پرداخت تا آن هنگام که خورش و خوردنی بمجلس مینهادند سطری چند بنگاشت. میرزا حسن برداشت و نظاره کرد گفت همانا خطبه عنوان کرده و حمدی و درودی آورده و کلماتی چند بمناجات رقم زده و آنچه ما خواسته ایم خویش را آشنا نکرده. سخن در اینجا بماند و چون از کار اکل و شرب بپرداختند هر کس ره خویش گرفت و با خانهء خویش شد و چون معتمدالدوله را دل با جانب باب بود تخریب امر او نمیفرمود. بعد از بیرون شدن علما سرائی از بهر او معین کرد و او را پوشیده از مردم بداشت و سخن درانداخت که باب را ازین شهر بیرون فرستادم. این ببود تا آنگاه که معتمدالدوله وداع زندگانی گفت و فتنهء باب بالا گرفت. (ناسخ التواریخ «قاجاریه» ج ۳). ولی بنا بروایتی دیگر چون باب به اصفهان درآمد بنا بر نظر معتمدالدوله قرار بر این شد که علما در مسجد شاه اصفهان با او مباحثه کنند ولی بعللی علما حاضر به این امر نشدند و او را طرد کردند و نامه به صدراعظم میرزا آقاسی نوشتند و امام جمعهء طهران خبر را به امام جمعهء اصفهان رسانید و او نیز با معتمدالدوله در میان گذاشت و او تدبیر کرد و متن نسخهء پاسخ میرزا آقاسی به نامهء علمای اصفهان که در تاریخ ۱۱ محرم ۱۲۶۳ ه . ق. صادر شده است در دست میباشد: «خدمت علمای اعلام و فضلای ذوی العز والاحترام مصدع میشود که در باب شخص شیرازی که خود را باب و نایب امام نامیده، نوشته بودند که چون ضال مضل است موجب مقتضیات دین و دولت لازمست مورد سیاست اعلیحضرت قدرقدرت قضاشوکت شاهنشاه اسلام پناه روح العالمین فداه شود تا آینده را عبرتی باشد. آن دیوانهء جاهل دعوی نیابت نکرده بلکه دعوی نبوت کرده زیرا از روی کمال نادانی و سخافت رای در مقابل با آنکه آیهء شریفهء«فاتوا بسورهٔ من مثله». (قرآن ۲ / ۲۳). دلالت دارد که مقابلهء یک سورهء اقصر محال است کتابی از مزخرفات جمع کرده و قرآن نامیده و

حال آنکه «لئن اجتمعت الانس و الجن علی ان یأتوا بمثل هـذا القرآن لایأتون بمثله و لوکان بعضـهم لبعض ظهیراً». (قرآن ۱۷ / ۸۸). چه رسـد به قرآن، آن نـادان که بجـای «کهیعص» مثلاً ـ کـاف، ها، جیم، دال، نوشـته بـدین نمط مزخرفات و اباطیل ترتیب داده، بلی حقیقت احوال او را من بهتر میدانم که چون اکثر این طایفهء شیخی را مداومت به چرس و بنگ است جمیع گفته ها و کرده های او از روی نشأهء حشـیش است که آن بدکیش به این خیالات باطل افتاده و من فکری که برای سیاست او کرده ام این است که او را به ماکو فرسـتم که در قلعهء ماکو حبس مؤبد باشد. اما کسانی که به او گرویده اند و متابعت کرده اند مقصرند. شما چند نفر از تابعین او را پیدا کرده به من نشان بدهید تا آنها مورد تنبیه و سیاست شوند. باقی ایام فضل و افاضت مستدام باد». (کسـروی بنقل از کتاب امیرکبیر ایران). و مرحوم کسـروی در کتـاب بهـائیگری خود این نامه را عیناً آورده است و در حاشـیه اظهار نظر میکنـد که این نامه ممکـن اسـت پیش از مرگ معتمدالـدوله بـه اصـفهان رسـیده باشـد و معتمدالـدوله از آن اطلاـع داشـته اسـت که از فرسـتادن بـاب خودداری کرده تا پس از مرگ او برادرزاده اش فرستاده است. (بهائیگری، کسروی چ ۳ ص ۳۰). حرکت به طهران: نیکلا در تاریخ خود گویـد: پس از مرگ معتمدالـدوله میرزا گرگین خان برادرزادهء معتمدالـدوله و تنها وارث او (ولی باب از ماکو در نامه ای که به محمـدشاه می نویسـد خود را وارث حقیقی معتمدالـدوله میداند و تقاضای اموال او را که مطابق گزارش بونیه به وزارت خارجهء فرانسه در حـدود چهل ملیون فرانک بوده است مینمایـد) برای جمع آوری ثروت عموی خود به اصـفهان می آیـد (۱۲۶۳ ه . ق.) و متـوجه میشـود که بـاب را در منزل خـود پنهـان سـاخته است و گزارش امر را به صـدراعظم وقت حـاجی میرزا آقاسـی میدهـد و بنا بدسـتور او باب را تحت الحفظ به تهران میفرسـتد و در نزدیکی طهران با موافقت شاه تصـمیم می گیرند او را از خارج شهر به ماکو بفرسـتند و گویند نامه ای از باب به محمدشاه رسـیده که نسبت به خود کسب تکلیف نموده بود و نیکلا گوید که نامه ای از طرف محمـدشاه به بـاب نوشـته شـده که بتوسـط یکی از بابیـان متن آن به من رسـیده است و متن نـامه چنین است: «نظر به این که اردوی دولتی در شـرف حرکت است ملاقات شـما ممکن است نتایج خوبی نداشـته باشد. بروید به ماکو و چندی استراحت کنید. سپرده ام که با شـما با احترام سـلوک کنند. در موقع مراجعت از سـفر شما را نزد خود خواهم طلبید». حرکت بسوی ماکو: کتابی بنام ترجمهء تاریـخ نیکلاـ در دست است که به سال ۱۳۲۳ ه . ش. در اصـفهان بطبـع رسـیده ولی نه مـترجم بصـراحت خود را معرفی کرده و نه مطبعه ای که کتاب در او چاپ شـده معلوم است، اما چون در مواردی مطالب مهمی در این کتاب مشاهـده می شود این است که از ذکر آن ناچـاریم. نیکلاـ گویـد چون صـدراعظم محمـدشاه از حضور باب در طهران وحشت داشت با مشورت شاه باب را بوسـیلهء محمدبیگ چاپار در اواخر رجب ۱۲۶۳ ه . ق. روانهء ماکو ساختند. و بهرحال این مسئله مسلم است که باب در طی مسافرت خود به حاجی میرزا آقاسـی نوشت: «شما مرا از اصفهان به طهران خواسته بودید برای مباحثه با ملاها، پس چه شد که تغییر رأی دادید و مرا بطرف تبریز و ماکو فرسـتادید». بنا بنقل مؤلف نقطـهٔ الکاف (ص۱۳۲) بـاب را نخست به مـاکو بردنـد و پس از سه سال که زیر نظر علی خان زندانی بود به قلعهء چهریق نزدیک ارومیه زیر مراقبت یحیی خان محبوس ساختند و دو سال و نیم آخر عمر خود را (صفر ۱۲۶۴ – ۱۲۶۶ ه . ق.) در آنجا بسـر برد. یحیی خان از مریدان باب گردید و بهمین مناسبت او را در تبریز محبوس ساختند. (مقدمهء ادوارد برون بر نقطـهٔ الکـاف). ولی ادوارد برون در کتـاب «یکسال در میان ایرانیان» ص۱۲۳ آرد: پس از مرگ منوچهرخـان حاکم جدیـد گرگین خـان برادرزادهء معتمدالـدوله برای تقرب به دولت بـاب را تحت الحفـظ به طهران فرسـتاد و برای جلوگیری از پیش آمـدی او را از بیراه به شـهر وارد کردنـد. محمدشاه و صدراعظمش حاجی میرزا آقاسـی از حضور میرزا علیمحمد در طهران نگران شدند و به این فکر افتادند پیش از بروز حوادثی او را به ماکو بفرستند. اجتماع بدشت و آشکار ساختن حقیقت مذهب باب: بنا بنقل مؤلـف نقطـهٔ الکـاف بعـد از فوت محمـدشاه جمعی از اصـحاب از خراسـان بهمراهی بـاب البـاب ملامحمدحسـین بشـرویه ای وارد مازنـدران شدنـد و تفصـیل آن ازین قرار است که ملامحمدحسـین بشـرویه ای برای دیدار باب از خراسان تا ماکو را پیاده و مسـتور حرکت کرده و اطلاعـاتی به باب رسانیـد. باب دسـتور داد که از راه مازنـدران به خراسان بازگردد زیرا ابلاغ درستی در آنجا نشـده

است. بعد از آنکه ملامحمدحسین به بارفروش آمد در منزل حاجی محمدعلی بارفروشی منزل کرد و امر باب را به اهل بارفروش خصوصاً به سعیدالعلما ابلاغ کرد و سپس روانهء خراسان شد. سعیدالعلما حاجی محمدعلی را از بارفروش بیرون کرد و او با چند تن روانهء خراسان گردید و طاهره نیز پس از واقعهء قتل حاجی ملاتقی در قزوین و نسبت قتل به طاهره از قزوین گریخت و بسوی خراسان رفت و در بدشت به دیگران پیوست. نیکلا ـ در تاریخ خود آرد: رهائی باب از زندان، آشکار ساختن حقیقت مذهب بر پیروان، جلوگیری از بابی کشی، تقویت نیروی ایمان هم کیشان، اجتماع عمومی بدشت را ایجاب کرد. حرکت مقدس و ملاحسین بشرویه ای را به سوی خراسان دانستیم. قرهٔ العین هم بواسطهء قتل ملامحمدتقی که بدو نسبت کردند دیگر نتوانست در قزوین بماند فراراً به جمع در بدشت پیوست. موضوع این اجتماع حبس باب بود که موافقت شد تهیهء سفر ماکو را ببینند و تا ممکن است بر عدهء همراهان بیفزایند و باب را خلاص کنند و بکوشند تا کار بخشونت و جنگ نکشد و در صورتی که بخواهند باب را بقتل برسانند مقاومت نمایند و اگر قشون زیادی به آنها حمله ور شد خود را بخاک روسیه برسانند و سپس بتحقیق در حقیقت مذهب جدید پرداختند و همه، باب را پیغمبر جدید دانستند و این چنین توافق کردند که «خداوند ظهور نموده و مذهب قبل منسوخ شد و قوانین قدیم از ریشه درآمده است و باید نهال قوانین تازه در میان مردم کاشت» و قرهٔ العین اظهار داشت که باید هرچه زودتر بابیها را به این حقایق جدید آشنا سازیم. قدوس اظهار کرد که پیروان این مذهب همه مسلمانانی هستند صادق و ما هم بواسطهء مواعظ خود تعصبات آنها را تهییج کرده ایم و فعلاً این اظهارات خطرناک است و صلاح نیست فعلاً آنانرا از اشتباه بدرآورد. قرهٔ العین پاسخ داد که تأخیر در اظهار حقایق بجای پیشرفت ما را بعقب خواهد برد و اشکال کار در همین جا بود و همه برخلاف رای قرهٔ العین نظر دادند و گفتند بمحض شنیدن اولین کلمه که بر ضد قرآن گفته شود تمام جمعیت بجای قبول مذهب جدید، ما را بنفرین و لعن دچار خواهند ساخت. نزدیک بود قرهٔ العین از پیشنهاد خود نتیجهء معکوس بگیرد که تدبیری اندیشید و گفت من زن هستم و طبق سنت اگر زن مرتد شود و توبه کند قبولست من در این گفتار حقایق را بیان خواهم کرد و قدوس در میان جمع حاضر نگردد اگر گفتار من به اشکال برنخورد که چه بهتر و چنانچه تولید شورش و انقلاب کرد نظر قدوس را راجع به اظهارات من خواهند خواست و او مرا کافر میخواند و می کوشد دوباره مرا به اسلام بازگرداند و حضار این رأی را پسندیدند زیرا متفق بودند که یک روز باید پرده از روی کار برداشته شود. پس هرچه زودتر بهتر و کار چنان شد و قرهٔ العین بگفتگو پرداخت و چون هنگام ایراد سخن در پشت پردهء نازکی قرار میگرفت آن روز دستور داد مستخدمین با مقراض آماده باشند تا با اشارهء او بندهای پرده را قطع کرده پرده به یک سو افتد و با آرایش کامل پشت پرده ظاهر شد با عباراتی مهیج و آهنگی نافذ آغاز سخن کرد تا بدین کلمات رسید: «شماها باید امروز بدانید که خداوند ظهور کرده است... و کتاب جدید از آسمان برای ما نازل شده و قوانین جدیدی برای ما مقرر گردیده است» و با اشاره بندهای پرده قطع و پرده بکنار افتاد و او با جلال و شکوه تمام در برابر حضار ظاهر گردید و ظاهراً خدمتکاران را توبیخ کرد که چرا چنین بی احتیاطی شد و سپس جمعیت را مخاطب ساخته گفت: «این قضیه چه اهمیت دارد و نباید با نظر اعتنا به آن نگاه کرد آیا من خواهر شما نیستم و شما برادرهای من نیستید؟ کدام خواهری صورتش را از برادرش پوشیده است؟ اما اثر این پیش آمد مانند صاعقه بر سر مستمعین فرودآمد بعضی صورت خود را با دست پوشانیدند و پاره ای دامن لباس بر سر کشیدند تا نظرشان بر زن نامحرم نیفتد و قرهٔ العین بی اعتناء بمیان آنها درآمد و مرتب میگفت: برادران من!... امر حجاب از میان رفت ولی نتوانست کاملاً به مقصود برسد چه عدهء قلیلی آنهم بندرت به او نگاه میکردند. میرزا حسین علی بها چون دید صحنهء تماشا بطول انجامید و شاید خطر خونریزی بمیان آید فوراً عبای خود را بر سر قرهٔ العین انداخته او را بچادر برد. مجلس در میان همهمه و ناسزا که چرا این زن برخلاف قوانین مذهبی صورت خود را بمردان نمود، پایان یافت و برخی را عقیده بر این بود که این زن ناگهان مبتلا به جنون شده است و پاره ای نسبت هرزگی به او میدادند. و عدهء قلیلی هم از او طرفداری میکردند. قدوس طبق نقشه ناراضیان را بار داد و با کمال مهربانی و خوشروئی از آنها پذیرائی کرد و واقعه را با جزئیات شنید و درجهء نفرت مسلمانان را

ازین عمل دریافت و گفت: «مسئله فی حد ذاته غامض است و مرا به اشتباه می اندازد و هرگاه واقعاً طاهره چنین که شما میگوئید رفتار کرده مسلماً کافر است و شما نیز باید من بعد او را کافر شمارید ولی شاید در این اعمال و رفتار معمائی باشد که معنی آن بر من پوشیده است». و از آن پس بذر تردید را که ماهرانه در دماغ پیروان خود کاشته بود آبیاری کرد و به بحث و گفتگو پرداخت و چنین گفت: موضوع حجاب عادتی بیش نیست... امام مهدی باید تاریکیهای کتاب خدائی را برای ما روشن نماید و قوانین آن را بسط و توسعه دهد نه این که آنها را بکلی از میان بردارد. پس باید با قرة العین مباحثه کرده و نظر او را دریافت و چنین کردند و قدوس مغلوب او شد و او و همراهانش از او پیروی کردند و بدین ترتیب حقیقت مذهب جدید را بر پیروان آشکار ساختند و پراکنده شده و برای تبلیغ و جمع آوری زوار برای ماکو به شهرستانهای ایران مسافرت کردند. واقعهء مازندران: پس از اجتماع بزرگان بابی در بدشت، آنان به بحث و گفتگو در میان خود پرداختند. چون اهل آن آبادی آنها را غیر از خود یافتند بر ایشان تاختند و اموالشان به غارت بردند. و حضرات از یکدیگر متفرق گردیدند. جمعی به اشرف و گروهی به آمل و برخی به بارفروش آمدند و قدوس نیز مخفی از مردم به بارفروش شد و طاهره به نور رفت و چون خبر بدشت در صفحات شمال منتشر گردید هر کجا ازین قوم قدم میگذاشتند آنان را به رسوائی هرچه تمامتر بیرون میکردند و چون سعیدالعلما از ورود قدوس مطلع گردید به حاکم ساری نوشت تا او را دستگیر کند و حاکم هم او را تحت الحفظ به ساری برد و باب الباب با یاران خود در حوالی مازندران توقف کرد. یک روز شاهزاده حاکم مازندران عبوراً به اردوی او برخورد سؤال نمود با این جمعیت آراسته از کجا می آئید و به کجا میروید جواب داد از خراسان می آئیم و به کربلا مشرف میشویم. چند روزی گذشت و خبر فوت محمدشاه به آنها رسید، پس به فیروزکوه آمدند و ملاحسین بالای منبر شد و گفت ما عزیمت مازندران داریم و همینکه وارد آن سرزمین شدیم دیگر بجهت ما نجاتی نیست و ما کشته خواهیم شد. هر کس بطمع دنیا آمده است تا گرفتار نشده است برگردد و علت این اظهار آن بود که قدوس در نامه ای که برای او فرستاده بود چنین پیش بینی را کرده بود که با عده ای دیگر کشته خواهد شد دویست نفر با او همراهی کردند و سی نفر اجازه گرفته مرخص شدند. و او با یاران خود بسواد بارفروش درآمد. سعیدالعلماء خبر شد و مانع از ورود آنان بشهر گردید. ملاحسین اظهار داشت که ما زواریم و چند روزی در بلد شما می مانیم و میرویم. چونکه شاه مرده و سفر کردن مشکل است ولی چون تقاضای او مورد قبول واقع نشد، مقاومت کرد و در نتیجه نزاع بین طرفین درگرفت و عده ای کشته شدند و در کاروانسرای میدان سبز منزل کردند. عباسقلی خان سردار لاریجانی به بارفروش آمد و چون از جریان واقف شد داماد خود را نزد ملاحسین فرستاد و گفت چون شاه فوت کرده است و آرامش برقرار نیست بهتر است شما شهر را ترک گوئید. ملاحسین قبول کرد بشرط آنکه راه دهند و مزاحم او نشوند. سردار تعهد کرد و داماد خود را بهمراه آنها فرستاد و او مسافتی آنها را بدرقه کرد و بازگشت. ولی خسرو قادی کلائی با یکصد سوار خود در نزدیکی قلعهء طبریه بر آنها تاخت چون تاب مقاومت نیاوردند اسباب خود ریخته و به قلعهء طبریه پناه بردند. ولی خسرو در این واقعه کشته شد. پس از چندی قدوس هم به این جمع پیوست و دستور ساختن قلعه را داد. چون خبر ساختن قلعه بشهر رسید سعیدالعلماء نامه ای به ناصرالدین شاه که تازه بر تخت نشسته بود نوشت و جریان را به اطلاع شاه رسانید. شاه به سرکردگان آن حدود دستور قلع و قمع داد و سپاهیان در نزدیکی قلعه در ده نظرخان سنگر ساختند ولی مردم قلعه بر آنها شبیخون زدند و عدهء زیادی بقتل آوردند و ده را متصرف شدند و خراب کردند و اشیاء غارتی را با خود به قلعه آوردند و آذوقهء دو سال تأمین گردید. چون این خبر به طهران رسید، شاهزاده مهدیقلی میرزا را با مهمات و ادوات لازم حاکم مازندران کردند و عباسقلی خان سردار لاریجانی که در طهران بود بهمراه شاهزاده به مازندران آمد و در دوفرسخی قلعه در ده «وازگرد» و «واسکس» بنا بنقل مؤلفین ناسخ التواریخ و ذیل روضة الصفا منزل نمود و منتظر ورود عباسقلی خان شد و نامه ای به قدوس نوشت که دست از نزاع بردارید و تسلیم شوید و تعیین کنید که دعوای دنیا دارید یا دین. قدوس در پاسخ گفت نزاع دین داریم و مایلیم علما با ما مباحثه کنند تا حقیقت بر آنها آشکار شود، سپس سلطان مسلمین بپذیرد و پس از آن رعایا قبول

نمایند و مدت سه سالست که چنین تقاضا کرده ایم جز لعن و استهزاء جوابی بما نداده اند با این حال ما مردمانی مظلوم و غریب و اسیر هستیم هرگاه به ما راه دهید به کربلا میرویم و اگر ارادهء قتل ما دارید دفاع میکنیم، اما تو ای شاهزاده فریب دنیا مخور و بدان که ناصرالدینشاه سلطان باطل است و مائیم سلطان حق. شاهزاده موافقت کرد که علما را جمع و حاضر بمباحثه کند ولی قلعگیان شبیخون کردند و دولتیان بگمان این که قوای عباسقلیخان سردار است متعرض نشدند و آنها براحتی توانستند قورخانه را بتصرف آورند و سپس به درون قلعه راه یافتند و قورخانه را آتش زدند و عدهء بسیاری را کشتند و هزیمت بر سپاهیان افتاد. شاهزاده مهدیقلی میرزا خود را به جنگل رسانید و نجات داد و قلعگیان آتش درزدند، شاهزاده سلطان حسین میرزا فرزند فتحعلیشاه و داودمیرزا فرزند ظل السلطان سوختند و با این که جمع آوری غنیمت منع شده بود در این مورد اطاعت نکرده به گردآوری اموال سرگرم شدند تا صبح فرارسید و دولتیان از تاریکی شب استفاده کرده بر سر آنها ریخته عده ای کشته و جمعی هزیمت شدند و تیری به دهن قدوس رسید و دندانهای او را در دهان بریخت و نیمی از صورت او را مجروح ساخت، سپس به قلعه بازگشتند. چون این خبر به عباسقلیخان رسید با لشکریان خود به بارفروش آمد و با شاهزاده که در بارفروش بود عازم قلعه شدند و بساختن سنگر و تهیهء مقدمات پرداختند. برای بار دوم قلعگیان شبیخون زدند و عدهء بسیاری را بقتل آوردند و برای این که دوست را از دشمن تمیز دهند شالهای سفید چپ و راست بگردن بسته بودند و برای یافتن دوستان آتش بخانه ها زدند تا در پرتو نور خودی را از بیگانه تمیز دهند و عباسقلیخان سردار بلباس مبدل با دو تن از پیشخدمتان در عقب تلی کمین نشسته بود و در پرتو نور آتش ملاحسین را شناخت. سینهء او را هدف تیری قرار داد که کارگر آمد و سواری او را بترک گرفت و به قلعه درآورد و در دالان قلعه چشم از دنیا فروبست و در قلعه بخاک سپرده شد و در این واقعه عدهء زیادی بخاک هلاک افتادند. عباس قلی خان اجساد سرداران را به آمل حمل کرد. این خبر به بارفروش رسید. سعیدالعلما نامه ای به سردار نوشت که باید بازگشت و کار را یکسره کرد و شاهد فتح و فیروزی را در آغوش گرفت. عباسقلی خان بعلمای آمل گفت اگر جنگ جهاد است پس چرا شما ساکتید و آنها نیز فتوای جهاد دادند و گروهی از مردم برای انجام تکلیف شرعی به بارفروش رفتند و از آنجا با شاهزاده بسوی قلعه رهسپار گردیدند و در یک فرسنگی قلعه توقف کردند. از طرفی بنا به فرمان قدوس سر کشتگان دولتی را از تن جدا کردند و ببالای چوب نهادند و در بالای خاکریز نصب کردند و دهان آنها را باز و رویشان را سیاه کردند تا نشانه ای از وجود و قدرت قلعگیان باشد و مخالفان بدان مرعوب گردند. نجاران اردوی دولتی روزها به تهیهء چهارچوب برای برج مشغول بودند و شبها نزدیک قلعه نصب می کردند و چپه میزدند و خاکریز درست مینمودند و بتدریج سپاه بسوی قلعه پیش می آمد و از اطراف و مرکز به آنها کمک میرسید و اما مردمی که بقصد جهاد آمده بودند در دوفرسخی قلعه منزل کردند و از وحشت در بیم و هراس بودند و لذا سردار صلاح دید این جمعیت را به اوطان شان بازگرداند زیرا آنها فنون جنگی نیاموخته بودند و همین امر بیشتر موجب نگرانی و اضطراب آنانرا فراهم آورده بود و بیم آن میرفت که سبب ضعف روحیهء سپاه گردد و پس از آن چهار برج مرتفع که مسلط بر قلعه بود برآوردند اما یاران قلعه به کندن زیرزمین مشغول شدند آنهم در زمین آبناک مازندران. از این رو آنها ناچار در میان گل و آب بسر میبردند و آذوقهء آنها تمام شد قدوس خوردن گوشت اسب را بر آنها حلال کرد ولی گوشت اسبان هم بپایان رسید سپس بخوردن علف پرداختند علف قلعه هم تمام شد آنگاه بخوردن برگهای درختان قلعهء طبریه مشغول شدند تا آنهم به اتمام رسید و ۱۹ روز فقط صبح و شام پیاله ای آب گرم می آشامیدند و جرئت بیرون شدن از قلعه را نداشتند چون آناً کشته میشدند. دولتیان زیر یک برج را خالی کردند و باروت ریختند و آتش زدند و برج را خراب کردند ولی بنا به امر قدوس در شب آنرا ساختند نوبت دیگر زیر دیوار قلعه را سوراخ نمودند و باروت گذاردند و آتش زدند دیوار خراب فروریخت و قدوس اجازهء تعمیر نداد و در این هنگام آقارسول به نمیری؟ با سی تن از قلعه بیرون آمدند و به اردوی شاهزاده درآمدند و بنا به اشارهء عباسقلی خان تیری بر او زدند و سی تن همراهانش را ده تن به آمل و ده تن به ساری و ده تن دیگر را به بارفروش فرستادند و سربریدند. دولتیان چون دیوار قلعه را همچنان

به وضع ویرانی دیدند آنرا دلیل بر ضعف قوای قلعگیان دانستند و یورش بردند بدین ترتیب که پنج علم تعیین کردند و مقرر داشتند هر کس علم اول را بر سر خاکریز برد پانصد تومان جایزه دریافت دارد و نصب کنندهء علم دوم چهارصدتومان و سومین سیصد تومان تا پنجمین یکصدتومان ولی یاران قلعه هم بر آنها یورش بردند و مهاجمان را متفرق ساختند. از طهران سلیمان خان برای صلح یا قلع ماده ماموریت یافت و از این رو به قدوس پیشنهاد صلح شد و او قبول کرد که هرگاه ما را راه بدهید و مطمئن سازید ایران را ترک خواهیم کرد. شاهزاده و عباسقلی خان برای اطمینان آنان قرآنی مهر کرده برای قدوس فرستادند. قدوس تقاضای وسیلهء حرکت کرد. قاطری برای او فرستادند قدوس قبول نکرد سپس اسبی فرستادند، پذیرفت و سوار شد و با دویست و سی تن از یاران باقی مانده بر اردو وارد شد و در خارج اردو برای ایشان منزلی ترتیب دادند. روز دیگر شاهزاده قدوس را به منزل خود خواند و او بروایتی با هفت و بروایتی با چهارده تن نزد شاهزاده رفت سپس شاهزاده علت فتنه را پرسش کرد. قدوس در پاسخ گفت که موجب آخوند ملامحمدحسین بوده است نه من، و من برای تفحص به آنجا رفته بودم و گیر افتادم و آخوند ملامحمد حسین را لعن کرد. شاهزاده از وی خواست که به اتباع خود دستور دهد تا اسلحه را زمین بگذارند و به هرکجا که خواهند بروند تا موجب اطمینان مردم گردد. قدوس هنگامی که به منزل شاهزاده حرکت میکرد به یاران گفته بود هر گاه پیغام من رسید که اسلحهء خود را بریزید در قبول آن مختارید. لذا بعضی از یاران اسلحه را زمین گذاشتند و برخی نگهداشتند. چون این خبر بشاهزاده رسید از قدوس خواست که تأکید کند تا اسلحه را زمین گذارند. قدوس مجدداً بوسیلهء آخوند ملا یوسف علی خوئی پیغام فرستاد و لذا همگی اسلحه را زمین ریختند وسپس شاهزاده، قدوس را به ناهار به چادر خود دعوت کرد و چون قدوس از چادر بیرون آمد یارانش را دستگیر کردند و بازو ببستند و در چادری حبس کردند و گروهی از آنانرا محاصره نموده از پای درآوردند و بقیه را غل و زنجیر کردند و بهمراهی قدوس با رسوائی هرچه تمامتر با ساز و نقاره و شیپور و سرباز وارد بارفروش کردند و شهر را آذین بستند و مردم به تماشای آنها شتافتند. بعد قدوس تقاضا کرد او را به طهران نزد شاه روانه سازند تا مطالب خود را بعرض برساند ولی سعیدالعلما مانع شد و از شاهزاده تقاضا کرد قدوس را بدو سپارد و شاهزاده چنین کرد، و نخست سعیدالعلما دو گوش او را کند و سپس با تبرزین فرق او را بشکافت و دستور داد تا لباسهای او را بیرون آورده، به میدان شهر بقتل رسانند. و مردم هر یک ضربتی باو میزدند بخصوص طلاب مدرسه و بعض مردم آب دهن به روی او می افکندند و طلبه ای سر او را از بدن جدا کرد و سپس بدستور سعیدالعلما جسد او را آتش زدند و به روایتی قطعه قطعه کردند و در صحرا افکندند و شب هنگام اجساد را برداشتند و در مدرسهء خرابه دفن کردند. چند تن از بقیهء اسرا را فروختند و عده ای را در ساری و بارفروش و آمل به قتل آوردند. مؤلف ناسخ التواریخ آرد: ملاـ حسین از مردم بشرویه در بدایت حال به کسب علوم رسمی چون صرف و نحو و فقه و اصول پرداخت تا خبر شریعت تازهء باب و انتقال او را از بوشهر به شیراز شنید. از خراسان بدان صوب شتافت و پنهانی باب را دیدار کرد و آئین او را پذیرفت و باب او را بسوی عراق و خراسان برای دعوت روانه ساخت و برای اثبات فصاحت خود زیارت نامهء امیرالمؤمنین علیه السلام و تفسیر سورهء یوسف علیه السلام را که خود تلفیق و شرح کرده بود بدو سپرد تا بر مردمان فروخواند. ملاحسین به اصفهان شد و ملا محمدتقی هراتی را بفریفت و به کیش باب درآورد چنانکه آشکار در منبر از جلالت قدر باب سخن میراند و همچنین منوچهرخان معتمدالدوله حاکم اصفهان را، و از آنجا به کاشان شد و حاجی میرزاجانی بازرگان را نیز بفریفت، از آنجا به دارالخلافه آمد و چند تن از عامه را با خود همراه کرد و در اینجا نامه ای از باب نزد محمدشاه و حاجی میرزا آقاسی فرستاد بدین شرح که اگر با من بیعت کنید سلطنت شما را بزرگ خواهم کرد و دول خارجه را زیر فرمان شما آرم و دعوت باب را ظاهر کرد. دولتیان او را تهدید کردند که اگر لب فرونبندد و پایتخت را ترک نکند خونش هدر خواهد بود. ملاحسین دو نامه یکی به حاجی محمدعلی بارفروشی و دیگری به قرهٔ العین به قزوین فرستاد و آن دو را به خراسان خواند و خود بدان صوب شتافت و به مشهد شد و ملا عبدالخالق یزدی تلمیذ شیخ احمد احسائی به اغوای او بتبعیت باب درآمد و ملا علی اصغر مجتهد نیشابوری که بر طریقت شیخ احمد احسائی

بود از راه برفت. علماء جنبش کردند و غوغا برخاست و صورت حال را به شاهزاده حمزه میرزا نگاشته، او فرمان داد که ملا حسین و ملا علی اصغر را به لشکرگاه (چمن رادکان) حاضر آرند، ملا علی اصغر از او بگردید اما ملا عبدالخالق همچنان پایداری کرد و در شورش مردم مشهد ملاـ حسین رها شد و به نیشابور رفت و از آنجا به سبزوار شد و در آنجا میرزا تقی جوینی را با خود همراه ساخت و خرج اصحاب او را تقبل کرد و در ضیافت آقا سیدمحمد در «یارجمند» حکم بحرمت غلیان و قهوه داد و بدعت باب و دعوت او آشکار گشت و آقا سیدمحمد او را براند و بسوی میامی رفت و در آنجا عده ای بدو پیوستند و به دعوت پرداخت. مردم شهر غوغا کردند و با او به مبارزه و مقاتله پرداختند و او چون عدت و عده داشت مقاومت کرد و چند تن از اصحابش کشته شدند ناچار راه شاهرود سپرد و ملا محمدکاظم مجتهد شاهرودی او را براند و در این موقع خبر فوت محمدشاه شایع شد. ملا حسین ازین خبر قوتی گرفت و بسوی بسطام شتافت و علمای شهر او را از ورود بازداشتند و به قریهء حسین آباد به دوفرسنگی درآمد و ملا علی حسین آبادی را بفریفت و بسوی مازندران شتافت. حاجی محمدعلی بارفروشی که در کودکی خادم سرای حاجی محمدعلی مجتهد مازندرانی بود در جوانی بتحصیل پرداخت و مال بیندوخت و در زیارت مکه میرزاعلی محمد باب را دید و به کلمات او شیفته شد و به بارفروش بازگشت. از آن سو چون ملاحسین از قِبَل باب در خراسان داعی شد مکتوبی به حاجی محمدعلی فرستاد که به خراسان آی تا در دعوت همدست شویم. او به مشهد شد و با ملاحسین همکاری کرد تا کار ملا حسین آشفته شد و آهنگ عراق کرد و حاجی محمدعلی با قرهٔ العین که همراه عده ای بسوی خراسان می آمد در بدشت یک فرسنگی بسطام ملاقات کرده متفقاً آشکارا به دعوت پرداختند و گروهی را با خود همراه ساختند و سپس راه مازندران پیش گرفتند و در هزارجریب مردم بر آنها تاختند و بین آندو جدائی افتاد و قرهٔ العین به مازندران شد و به دعوت پرداخت. حاجی محمدعلی و ملا حسین در بارفروش به یکدیگر رسیدند و متفقاً بدعوت پرداختند و عده ای به آنها گرویدند و از آنجا به سوادکوه شدند و در آنجا اقامت گزیدند و پس از احضار خانلرمیرزا حاکم بارفروش بپایتخت، به بارفروش شدند، سعیدالعلماء در بیم شد، نامه ای بعباسقلی خان سردار لاریجانی نوشت و کمک خواست و او محمدبیک یاور را با سیصد تفنگچی به دفع ایشان فرستاد و او پس از ورود به دفع آن جماعت پرداخت و از طرفین عده ای کشته و زخمی شدند. عباسقلی خان خود به بارفروش آمد و ملا حسین چون یارای برابری در خود ندید حیلت کرد و بسردار پیغام فرستاد که ما دعوت خود را جای دیگر کنیم. سردار پذیرفت و آنان را با تفنگ چیان تا علی آباد کوچاند و چون خبر شد که بزرگان مازندران برای جلوس شاهنشاه بسوی پایتخت شتافته اند، فسخ عزیمت کرد و بازگشت و در مزار شیخ طبرسی قلعه ساخت با تمام وسایل و مجهز بحیل و فنون جنگی و دو هزار تن از اصحاب خود بدان قلعت جای داد و آمادهء کارزار شد و در این وقت حاجی محمدعلی را «حضرت اعلی» لقب دادند. چون این خبر به پایتخت رسید شاه یاران بزرگان مازندران را مأمور دفع آن جماعت کرد ولی لشکر مازندران در قلعهء مزبور از ملاحسین شکست خوردند و هزیمت شدند و کسان ملاحسین بقتل و غارت و سوختن قریه پرداختند. چون این خبر به پایتخت رسید از طرف ناصرالدین شاه مهدیقلی میرزا مأمور دفع او شد و چهار ماه قلعه محاصرهء سران مازندران بود ولی ملا حسین شبیخون کرد و دولتیان هزیمت شدند. سلطان حسین میرزا پسر فتحعلی شاه و داودمیرزا پسر ظل السلطان میرزا و عبدالباقی مستوفی در همین واقعه به قتل رسیدند و جسد آنها را به آتش سوختند و سپس بر لشکر عباسقلی خان لاریجانی شبیخون آوردند و آنها را هزیمت کردند. در این کارزار ملاحسین بقتل رسید و جسدش را بزیر دیوار مرقد شیخ طبرسی با جامه و شمشیر بخاک سپردند. پس از مرگ او بار دیگر شبیخون کردند که در آن جعفرقلیخان و طهماسب قلیخان کشته شدند. آن گاه سلیمان خان از طرف ناصرالدینشاه مأمور سرکوبی آنها شد. سرانجام بواسطهء تمام شدن آذوقه در قلعه امان خواستند. مهدیقلی میرزا امان داد. حاجی محمدعلی با دویست وچهارده تن از یارانش از قلعه بیرون آمدند و بدستور مهدیقلی میرزا بغیر حاجی محمدعلی و تنی چند از سران محبوس بقیه را قتل عام کردند و محبوسین را به بارفروش بردند و بنا بر فتوای سعیدالعلماء و دیگران در میدان بارفروش مقتول ساختند. حادثهء قلعهء طبرسی (۱۲۶۵ ه . ق.): بنقل مؤلف الکواکب

الدریه (ص ۲۸۲) این قلعه در جنگل مازنـدران واقع است و شـیخ طبرسـی عالم بزرگ شـیعه بجوار آن مـدفونست و لذا قلعه بنام او موسوم شده. ملا حسـینعلی باب الباب چون در ماکو باب را دیدار کرد بنا بامر او در سال ۱۲۶۴ ه . ق. از راه مازندران عازم خراسان شد و هنگامی که با همراهان خود نزدیک قریهء «اریم» سوادکوه آمد. خبر فوت محمدشاه بدو رسید و چون منتظر چنین فرصتی بود با دویست تن از همراهان خود قصد بارفروش کرد. رئیس فقهای مازندران سعیدالعلماء بود که حکمش نافذ و شدید العمل بود، وی در این موقع که شـاه مرده بود ورود این طـایفه را بشـهر خـالی از فتنه و آشوب نـدانست، از این رو دسـتور جلوگیری داد و مردم در خارج از شـهر با جمعیت بابیه تلاقی کردند و پس از زدوخورد شدید بابیه پیروزی یافتند و بشـهر وارد شدند، و به کاروانسـرای شهر منزل کردنـد و مـدتی که در آنجـا بودنـد همه روزه بین طرفین حادثه ای رخ میـداد که منجر به قتل و جرح میشـد تا عباسـقلی خان لاریجـانی رئیس فوج مازنـدران پس از مـذاکره بـا بـاب البـاب دائر بخروج از شـهر آنها را بوسـیلهء سـعادت قلی بیگ داماد خود و یکصد سوار بسوی میامی حرکت داد و در یک فرسنگی بارفروش با آنها وداع کرد و بسوی شهر بازگشت و در همین حدود خسرو قادیکلائی بـا یکصـد سوار بر ایشان تاخت آورد و بنا بدسـتور باب الباب لوازم و اسـباب خود را فروریختنـد و بسوی قلعهء طبرسـی حرکت کردنـد و جان بـدر بردنـد و حاجی ملامحمـدعلی قدوس هم به آنها پیوست و جمع متحصـنین قلعه ۳۱۳ تن بودند. علمهای سیاهی که شاهد صدق این نهضت و مصداق اخبار مشهورهء «اذا رایتم رایات السود من قبل الخراسان فاسرعوا الیها» تواند بود ترتیب داده بودند پس از محمدشاه ناصـرالدینشاه بتخت نشـست و میرزا آقاسـی را معزول و امیرکبیر را بجای وی منصوب نمود و حکومت مازنـدران را به شـهزادهء سـهام الملـک، مهـدیقلی میرزا تفـویض و او را مـأمور قلـع و قمع طـایفهء بـابیه کرد. او هم عباسـقلی خـان لاریجانی را با قومی سوار که همراه خود از طهران آورده بود مأمور حمله بقلعه و تصـرف آن کرد و تا رسـیدن قوای عباسـقلی خان نظر آنها را اسـتعلام نمود. ملا حسین بشرویه ای نامه ای بشهزاده سهام الملک نوشت بدین مضمون که جمعی مظلوم و گرفتاریم راه دهیـد تـا بجانب عتبات عالیات رویم و اگر راه را مسـدود و ما را محـدود نمائیـد جز دفاع از خود چاره ای نـداریم. پیش از رسـیدن قوای عباسـقلی خان اصحاب قلعه بر قوای شاهزاده شبیخون زدند و بر قورخانه دست یافتند و آتش زدند و سپاهیان چون منتظر چنین حمله ای نبودند هزیمت شدند و در جنگل خود را پنهان ساختند و سه تن از سـرداران یعنی سلطان حسین میرزا فرزند فتحعلی شاه و شهزاده داودمیرزا پسـر ظل السـلطان و میرزا عبـدالباقی سررشـته دار فوج بآتش قورخانه سوختنـد و چون فاتحین سـرگرم جمع غنائم شدنـد سپیـده دم فرا رسـید هنگـامی که خواسـتند خود را به قلعه رسانـند سـربازان برایشـان حمله بردنـد و جمعی از طرفین کشـته و مجروح شدنـد و تیری بر دهـان قـدوس آمـد و جراحتی بر او وارد سـاخت. پس از این حـادثه عباسـقلی خـان با سـربازانش به قوای شاهزاده پیوست و خود را آمادهء حمله بقلعه میکردنـد که کرت دوم از طرف اصـحاب قلعه شبیخون زده شد و جمع زیادی از قوای دولتی مقتول و مجروح شدند. مدتی به همین منوال گذشت تا شبی که حمله از طرفی سـخت بود هفتاد تن از اصـحاب قلعه و عدهء زیـادی از قوای دولت مقتول شدنـد و در این واقعه باب الباب به تیر عباسـقلی خان از پای درآمـد. چون این خبر به آمل و بارفروش رسـید علمـا فتوای جهـاد دادنـد و سـعیدالعلماء آنرا امضاء کرد و عـده ای بقوای دولتی پیوسـتند ولی چون از فنون جنگی بی اطلاع بودنـد، سـرکردگان صـلاح در بازگشت آنها دانسـتند و آنان را بازگرداندنـد و مدت پنج ماه قوای دولتی با محصورین قلعه بجنگ پرداختنـد و قلعگیان گاهگاه بر سـپاهیان حمله میبردنـد و جمعی را مقتول میساختنـد و خود نیز تلفاتی میدادنـد تا سـرانجام بواسـطهء طـول مـدت محاصـره آذوقهء محصـورین قلعه به پایـان رسـید و بتدریـج به خـوردن گوشت اسب و علف و اسـتخوان روزگـار بسـر میبردنـد. امـا قوای دولتی مقـاومت شدیـد دست از جان شسـتگان را حمل بر تجهیزات و وسایل و لوازم کافی دانسـتند و ناچار چون مـدت جنـگ بـدرازا کشـیده بود از طرفی هیچگونه اطلاعی از قوا و نیرو و ذخایر آنها نتوانسـته بودنـد بمرکز اعلام کننـد، چاره ای اندیشـیدند و حیله کردند و بوسـیلهء عباسـقلی خان پیشـنهاد صـلح کردند و محصورین که دقایق آخرین را طی میکردند پیشـنهاد را پذیرفتنـد بشـرطی که بآنها راه دهند تا به کشور دیگر روند و شاهزاده قرآنی به مهر خود مهر کرد و عهدنامه ای به خط خویش بدو

فرستاد و محصورین از قلعه بدرآمدند و سلاح بر زمین نهادند ولی قوای دولتی برخلاف تعهد خود تمام آنها را جز قدوس و ملامحمدصادق مقدس خراسانی ملقب با صدق و ملا محمد دوغ آبادی و آقا سیدعظیم خوئی و حاج عبدالمجید نیشابوری و میرزا حسین متولی قمی و ملا نعمت الله آملی و میرزا محمدباقر خراسانی و مرشد سیاح که با قدوس نه تن بودند از میان برداشتند و چند تن دیگر هم توانسته بودند خود را از مهلکه نجات دهند. آقا سیدمحمدرضا و آقا میرابوطالب از مردم شهمیرزاد و میرزا حیدرعلی از مردم اردستان بودند. و اما این نه تن را قوای دولتی به بارفروش بردند و قدوس را به سعیدالعلماء واگذاشتند که بر دست او کشته شد و در مدرسه ای به بارفروش مدفون گردید، و هشت تن دیگر خود را به وسایلی رها ساختند و در شهرهای ایران پراکنده گردیدند یا در راه عقیدهء خود کشته شدند و یا به مرگ طبیعی درگذشتند. و این مبارزه نزدیک ۹ ماه یعنی از شوال ۱۲۶۴ تا اواخر جمادی الثانی ۱۲۶۵ ه . ق. بطول انجامید. نیکلا در تاریخ خود آرد: حوادث مازندران توجه ایرانیان بخصوص علما را بخود جلب کرد و به جمع آوری فتاوی دایر بکافر بودن بابیان و قتل عام آنها مشغول شدند. در سال ۱۲۶۴ ه . ق. میرزا احمد مجتهد تبریزی فتوائی صادر کرد که شیخیه عموماً کافر و نجس می باشند چه او مذهب باب را نتیجه و شکفتهء مسلک شیخ احمد احسائی و سیدکاظم رشتی دانست. پس از صدور این فتوا یکی از شیخیه روزی به حمام رفت و حمامی از ترس این که حمامش نجس شود مانع ورود او شد و کار به نزاع کشید و مردم در آن دخالت کردند نزاع به جنگ مبدل گردید وحشت و اضطراب در شهر حکمفرما شد و مردم از ترس حوادث، بازار و دکان ها را بستند ولی بواسطهء تدابیر شاهزاده ملک قاسم میرزا حاکم شهر شورش برطرف گردید ولی آتش فتنه از زیر خانه کرده بود و نزاع و جدال در تمام شهرها بروز نموده بود که از آن جمله است شورش زنجان. یکی از علمای زنجان آخوند ملاعبدالرحیم که در زهد و تقوی معروف بود فرزند خود را برای تحصیل بعتبات فرستاده بود و او در مجلس درس شریف العلمای مازندرانی حاضر میشد و پس از فراغ از تحصیل به ایران بازگشت و از همدان گذشت و مردم آنجا مقدمش را گرامی داشتند و تقاضا کردند در آنجا بماند. او این دعوت را اجابت کرد و در آنجا بماند ولی چون پدرش درگذشت بزرگان زنجان به همدان آمدند و او را به احترام تمام به زنجان بردند و به حجهٔ الاسلام موسوم گردید و با افکار جدیدی بر مسند قضا نشست و به امر به معروف و نهی از منکر پرداخت و فتاوی غریب داد، از جمله آنکه می گفت ماه رمضان سی روز تمام است و سجده بر بلور را جایز می دانست. این اعمال موجب شکایت از او نزد شاه شد و شاه وی را به طهران احضار کرد. حجهٔ الاسلام به طهران آمد و بواسطهء حسن ادب و رفتار ملاطفت آمیز خود بزرگان و حتی شاه را بفریفت. گویند روزی در حضور شاه یکی از علمای کاشان کاغذی از بغل درآورد و برای امضا تقدیم شاه کرد و او به فراست دریافت که تقاضای مستمری است لذا زبان به ملامت گشود و شاه از گفتار او خشنود گردید و عصا و انگشتری باو داد و اجازه داد به زنجان بازگردد و او را با شکوه تمام بشهر درآوردند در همین مواقع آوازهء ظهور باب برآمد و حجت، ملااحمدنام یکی از معتمدین خود را برای تحقیق به شیراز فرستاد و او در بازگشت نامه ای بدست استاد داد. پس از خواندن از جای برخاسته و دوبار فریاد برآورد اللهاکبر. سپس شاگردان را مخاطب قرار داده گفت: «تجسس کردن دلیل پس از رسیدن بمقصود عملی است لغو و تحصیل علم در حینی که انسان مالک موضوع آن باشد کاری است اجباری و بیفایده، کتابها را ببندید زیرا که استاد کل قیام کرده است.» سپس عمامه را بدور افکند و کلاه بر سر گذاشت. پس نماز جمعه را که باید بجای تمام نمازهای یومیه وقتی که امام غائب ظهور میکند خوانده شود، خواند و پس از آن پاره ای از عبارات باب را تفسیر نموده و به طریق ذیل بگفتار خود پایان داد: «مقصودی که عالم در تفحص آن بود امروز بلامانع و بی پرده بدست ما آمد. شمس حقیقت طلوع کرده است و چراغهای تقلید و تصور خاموش گردید. انظار خود را متوجه باب کنید نه بمن که یکی از بندگان او هستم. معلومات من در جنب معلومات او مانند چراغ خاموش است در مقابل شمس آسمان. خدا را بتوسط خدا بشناسید و آفتاب را از اشعه اش دریابید. امروز صاحب الزمان ظاهر شد و سلطان امکان حی است». و برای اثبات مراتب ایمان خود مشهدی اسکندر را به اصفهان فرستاد و نامه هائی چند باو داد که بباب تقدیم نماید و جواب بیاورد و او مأموریت خود

را انجام داد و در بازگشت چون در قزوین شناخته شد بقتل رسید این واقعه مصادف با زمانی بود که باب را از راه قزوین و زنجان به تبریز و ماکو میبردند، چون به سلطانیه یک منزلی زنجان رسید از حجت نامه ای بدو رسید که اجازه دهد بزیارت او بیاید و وسیلهء استخلاصش را از دست مستحفظین فراهم آورد ولی باب جواب داد: «عنقریب ما همدیگر را در آن عالم ملاقات خواهیم کرد». روز بعد باب وارد شهر زنجان شد و سیدکاظم زنجانی نیز همراه او بود مأمورین او را در کاروانسرای حاجی سیدمعصوم منزل دادند و در همین شب بحکم شاه، قلیچ خان کرد رئیس ایل و ندما مخفیانه با هفده سوار حجت را دستگیر کرد و به طهران روانه ساخت و باب را نیز شبانه بطرف تبریز حرکت دادند. حجت را در طهران بحضور شاه بردند و مؤاخذ گردید و هرچه در برائت خود کوشید مفید نیفتاد و در خانهء محمدخان کلانتر توقیف گردید و در موقع مرگ محمدشاه به لباس سربازی فراراً به زنجان رفت. چون ناصرالدینشاه بر تخت نشست عموی خود امیرارسلان خان مجدالدوله را که ایشیک آقاسی دربار بود بحکومت زنجان گماشت که مصادف با بلوای جدید حجت در زنجان شد، لذا جریان را به مرکز گزارش کرد. جواب از طهران رسید، مراقب باشید مبادا زنجان هم صورت شورش مازندران را بخود گیرد. حجت پیش بینی کرده بود و از خانه بیرون نمی آمد مگر با چند هزار تن مسلح و بنا بنقل ناسخ التواریخ روزی شجاعت کرد و بدیدن امیرارسلان رفت و چون مسلح بود امیر نتوانست از او جلوگیری کند خلاصه آنکه حجت آزادانه به تبلیغ مشغول گردید. بطوری که شمارهء گروندگان به او قابل ملاحظه بود و مؤلف ناسخ التواریخ تا پانزده هزار تن ذکر میکند. حجت به یاران خود اجازه نداد تا به مازندران و به کمک ملا حسین بشرویه ای روند بلکه تا می توانست افراد را به دور خود جمع کرد و پیوسته در مواعظ خود این دو آیهء قرآن را ایراد میکرد: «یا ایهاالذین آمنوا لاتلهکم اموالکم و لااولادکم عن ذکرالله و من یفعل ذلک فاولئک هم الخاسرون» (قران ۶۳/۹)؛ ای مومنین مال و عیال و اولاد نباید سبب فراموشی شما از خداوند شود. «یا ایها الذین آمنوا اذا نودی للصلوة من یوم الجمعه فاسعوا الی ذکرالله و ذروا البیع ذالکم خیر لکم ان کنتم تعلمون (قران ۶۲/۹)»؛ ای مؤمنین وقتی که شما را به نماز جمعه دعوت میکنند بشتابید و خود را بخدا سرگرم کنید. زدوخوردهای مختصری اتفاق افتاد که حاکی از آمادگی طرفین برای جنگ خونین بود. علما جریان را بوسیلهء حکومت به مرکز گزارش دادند و شاه که تازه از جنگ مازندران خلاص شده بود متوجه گردید در نقطهء دیگر کشور آشوب و بلوا برپا شده است، مصمم به قلع ریشه گردید و دستور از بین بردن بابیان را داد. چون دستور شاه با فتوای علما دایر به جهاد، بحکومت زنجان ابلاغ گردید فوراً جارچیان به بازار آمدند و فریاد برآوردند: «ای مسلمانان حکم علما و اعلیحضرت است، هر کس میخواهد دارائی و اولاد و عیالش محفوظ بماند باید بلافاصله از بابیان جدا شده در طرف مغرب شهر منزل کند. پس از دو یا سه روز دیگر نیروی دولتی، خواهد رسید و تمام کفار را بقتل میرساند». شهر وضع عجیبی بخود گرفته بود همه میکوشیدند تا وسایل انتقال خود را از یکسو بسوی دیگر شهر فراهم آورند و بابیان بیکار نمانده به دادن تشکیلات پرداختند و آمادهء دفاع گردیدند و حجت به تهییج روحیهء بابیان مشغول بود و امثال و شواهدی از فداکاری و جانبازی یاران مازندران بیان میداشت. خلاصه بابیان به تهیهء سی ویک سنگر موفق گردیدند و مدافعین هر سنگر سه واحد بود (هر واحد ۱۹تن) و یک واحد هم مأمور تهیهء آذوقه گردید و دستور داشتند در موقع هجوم دشمن به هر سنگر، فریاد مخصوصی برآورند تا دانسته شود به کدام سنگر حمله شده است تا به آنها کمک شود. یک واحد هم از افراد عالیقدر مأمور تفتیش شدند که پس از رسیدگی جریان را گزارش دهند و آن را «رسولان» میگفتند چه وظیفهء آنان رساندن اخبار و احکام بود. ملا محمدعلی حجت، حاجی احمد زنجانی را نایب خود کرد و حاجی عبدالله خرده فروش را نایب مردم و حاجی عبدالله نانوا را حاکم محل و عبدالباقی را رئیس احتساب کرد و به او لقب میرسیاره داد و مشهدی سلیمان رئیس التجار را وزیر و مشاور خود قرار داد. و در این هنگام بازار را آتش زدند و زدوخوردهائی بین طرفین واقع میشد که منجر بقتل عده ای می گردید. در این هنگام سیدعلی خان، رئیس نیروی دولتی که مرد نیک فطرتی بود در صدد برآمد که جنگ را با ملایمت و بدون خونریزی خاتمه دهد و به اردوی بابیها رفت و با حجت خلوت کرد و مدت پنج ساعت گفتگو کرد. میگویند

سیدعلیخان ایمان آورد و بازگشت و به افسران دستور داد که در صدد حمله نباشند که اینها از دوستان تازهء من هستند. علما و حکومت بشاه حکایت کردند و شاه دستور توقیف او را داد و محمدخان امیرتومان را بجای او منصوب و با هفت فوج سرباز بطرف زنجان روانه ساخت. قبل از ورود قوا به زنجان بابیان ارگ علی مرادخان را که در وسط شهر بود تصرف کردند و به جمع آوری آذوقه و اسلحه پرداختند و پاسبانانی برای حراست گماشتند و تا قتل محمدعلی حجت در تصرف داشتند و آن بدست حسنعلی خان گروسی سرتیپ فتح شد. تصرف ارگ، ملا محمدعلی حجت را سخت مغرور کرد و به میرصلاح امر کرد که برود امیر را زنده یا مرده بیاورد. میرصلاح با همراهان به دارالحکومه حمله برد اما محمدتقی خان سرهنگ توپخانه و علی قلیخان پسر نصراللهخان و مهدیقلی خمسه و بیوک خان پشت کوهی هر چهار با کسان خود به همدستی فراشان حکومتی بیرون آمدند و حملهء مهاجمین را رد کردند و عده ای از طرفین به قتل رسیدند. پس از این واقعه چند روزی طرفین ساکت بودند تا روز بیستم رجب که صدرالدین نوادهء حاجی محمدحسین خان اصفهانی رئیس سوار خمسه با توابع خود که اهل سلطانیه بودند رسید و دوم شعبان سیدعلی خان فیروزکوهی با دویست نفر سوار و شهبازخان مراغه ای با دویست سوار و محمدعلیخان شاهسون افشار و کاظم خان رئیس قشون افشار با عده ای وارد شدند و بالاخره در پنجم شعبان محمدخان خوئی با پنجاه تن توپچی و دو توپ و دو خمپاره انداز رسیدند و در برابر سنگرهای بابیان سنگرهائی ساختند. روز بیستم شعبان حمله بردند و زدوخورد شدیدی رخ داد که منجر به قتل عدهء زیادی گردید ولی طرفین بر اثر خستگی موقتاً دست از جنگ کشیدند. برخلاف انتظار دولتیان جنگ بطول انجامید لذا مصطفی خان قجر برادر کشیکچی باشی را مأمور زنجان کردند تا افسران مأمور زنجان را از تعلل و تسامح در انجام وظیفه توبیخ نماید. مصطفی خان مأموریت خود را انجام داد و قوای دولتی بر کوشش خود افزودند و نقبی بزیر مهمترین سنگر بابیان زدند و شب پانزدهم رمضان یک ساعت قبل از طلوع آفتاب با باروت منفجر کردند و سپس حمله بردند و موفقیتی نصیب دولتیان گردید ولی این پیشروی های مختصر عطش مرکز را فرو نمی نشاند. لذا میرزا تقی خان امیرنظام، محمدآقای گیلانی پسر حاجی یوسف خان سرهنگ فوج ناصری و قاسم بیگ تفنگچی مخصوص شاه را به زنجان فرستاد و پیغام توبیخ آمیز برای سرکردگان زنجان فرستاد. این بار قوای دولتی حملهء سختی کرد و مدت یک روز تمام، جنگ طول کشید و حجت چون شکست خود را حتمی دید امر کرد تا بازار را آتش زدند و عده ای از مسلمانان برای خاموش کردن آتش بدان سمت متوجه شدند و بابیان با جسارت و تهور و خشم فوق العاده به میان بقیه افتادند و دولتیان را متفرق ساختند و رابطهء آنان را با قلعهء علی مردان خان که مرکز آذوقه و مهمات بود قطع کردند و خود مقدار زیادی آذوقه بدست آوردند و بر قوت و جرئت آنان افزوده شد. در هشتم شوال نیروی تازه ای برای دولتیان رسید و سه هزار تن فوج قراولان و شقاقیها با شش توپ و دو خمپاره انداز به ریاست محمدخان بیگلربگی سرتیپ قراولان و موسوم به میرپنج، قاسمخان برادرزادهء فضل علیخان قراباغی و ارسلان خان یاور خرقانی و علی اکبرسلطان خوئی نیز در همان روز بدانها منضم شدند و بر بابیان تاختند و شکست قطعی بر آنها وارد آوردند. محمدعلی حجت چون چنین دید حیلهء جنگی بکار برد، به مدافعین نخستین سنگر دستور داد تا شجاعانه دفاع کنند تا فرمان عقب نشینی دهد و مقدار زیادی از غنائم بدست آورده را در خانه ای انبار کرد و مقداری هم در سر راه و در کوچه ها پخش کرد. سپس اعلان تخلیهء سنگر و عقب نشینی داد. قوای دولتی سنگر را تصرف کردند و چون چشمشان بغنائم افتاد بی اختیار بجمع آن پرداختند و احتمال دام را از نظر دور داشتند در چنین هنگام بابیان بر آنها تاختند و کشتار مخوفی کردند و مواضع از دست داده را بدست آوردند. بنابر نوشته های بابیان دولتیان در صدد حیله برآمدند و همان حیله ای را که در قلعهء طبرسی بکار بردند در اینجا نیز تکرار کردند و قرآنی را امضا کردند و نزد حجت فرستادند و قسم خوردند که حیات آنها را ضمانت کنند حجت گفت اینها حیله است و نظیر آن را در مازندران به عمل آوردند ولی ما ناچاریم برای حفظ جنگجویان خود آن را بپذیریم لذا وکلائی از پیرمردان و اطفال انتخاب کرد و به اردوی دولتی فرستاد و آنان قرآن را همراه بردند. امیر از مشاهدهء این جمعیت متعجب شد و از آنها توضیح خواست. میرصالح که پیرمردی با ریش سفید بود پاسخ داد:

«جمعیت ما اعتمادی به سوگندهای تو ندارد». امیر گفت شرم ندارید که نسبت به قدرت اعلیحضرت طغیان کرده اید و حالا توهین هم میکنید. مشهدی اسماعیل قزوینی جواب داد بی شرم کسانی اند که مدعی چوپانی گلهء محمد هستند و چون چوپان حقیقی ظاهر شود بر ضد او برخاسته چون سگان عوعو میکنند. امیر از این سخن برآشفت و امر به توقیف آنان داد و ریش صالح را برید و او را به اردوی بابیه بازگشت داد. اما سایرین را امر کرد تا بدنشان را عریان کرده شیره مالیدند و در وسط آفتاب تسلیم زنبوران و مگسان کردند و چون شب شد همه را بکشت. چون خبر به حجت رسید یاران را گرد کرد و گفت ما شرایط انسانیت بجای آوردیم تا بلکه دولتیان علت جان فشانی ما را دریابند ولی آنها به فکر اجرای عدالت نیستند و ما باید رفتار خود را تغییر دهیم و بجای دفاع به حمله پردازیم و با افتخار جان بسپاریم و کسانی که ضعفی در قلب خود حس می کنند میتوانند فرار کنند. عده ای شبانه گریختند ولی جمعی از آنان، شرمنده فردا به اردو بازگشتند. دولتیان به حمله آغاز کردند ولی روشن نگردید به چه علت فوج شانزدهم شقاقی وحشت زده فرار کرد و جنگ به ضرر دولتیان تمام شد. ابوطالب خان رئیس این فوج به دستور عزیزخان توقیف گردید و او را آنقدر تازیانه زدند که مشرف بموت بود و به وساطت امیرارسلان خان مستخلص گردید. چون این خبر به طهران رسید شاه، صدرالدوله را معزول و سرتیپی سواران خمسه را به فرخ خان پسر یحیی خان تبریزی برادر سلیمان خان که در واقعهء طهران مهماندار بابیان بود و بسخت ترین شکنجه ها جان سپرد، داد. فرخ خان در چهاردهم ذی قعده به زنجان درآمد و همین روز خبر مرگ پدرش بدو رسید. سه روز به عزاداری مشغول بود و سپس با قوای دیگری که بکمک او آمد تصمیم به حمله گرفتند و نخستین نقشه ای که طرح کردند این بود که یک طرف محلهء بابیان را آزاد گذاشتند تا بابیان پشیمان بتوانند بگریزند و ضمناً بابیان بیکار ننشستند و حیلهء جنگی کردند و عده ای چون فراریان بنزد فرخ خان آمدند و پیشنهاد کردند تا او را از بیراهه بخانهء ملا محمدعلی راهنمائی نمایند و فرخ خان بسخنان آنان فریفته شده با یکصد سوار به قلب دشمن قدم نهاد. بابیان آماده بر آنها تاختند و جز فرخ خان و چهارده تن که اسیر شدند بقیه را به قتل آوردند و بابیان دستگیرشدگان را نزد حجت بردند و پس از ناسزاهای فراوان که نثار فرخ خان کرد دستور داد تا آتش زیادی روشن و آهن را در آن سرخ کردند و چهل نقطهء بدن او را سوزاندند بعد با مقراض ریز ریزش کردند و سر او را بریده با سر دو تن دیگر بنام اسماعیل در اردوی دولتیان افکندند. این خبر ناسخ التواریخ است. اما خبر بابیه چنین است که: دو تن بابی بنام اسماعیل اسرای دولتیان را لب و بینی بریده روانهء اردوی خود میکردند. چون این خبر را به حجت رساندند آنان را از اردوی خود براند و آنها به اردوی دولتیان رفتند و برای انتقام از حجت از فرخ خان خواستند که عده ای را همراه آنان کند تا از بیراهه بر حجت تازند و او را بقتل آورند و جریان همچنانکه اشاره رفت، انجام شد. خبر کشته شدن فرخ خان شاه را بینهایت خشمناک ساخت. فوراً بابیک یاور را با دو توپ هیجده لیوری و چهار توپ دوازده لیوری به زنجان فرستاد. رؤسای سپاه مشورت کردند و با نقشه به حمله آغاز کردند و حجت در این حمله زخم برداشت و او را از میدان جنگ بدر برده از او پرستاری کردند و در چنین موقعی خبر قتل باب به آنها رسید. و حجت هم درگذشت. یأس و نومیدی شجاعت جنون آمیزی در آنان بوجود آورده بود و چنان دیوانه وار بر قوای دولتی حمله میبردند که یا بکشند و یا کشته شوند ولی سرانجام شکست بر آنها افتاد و پیشنهاد صلح کردند و نامه ای به این مضمون نگاشته به اردوی دولتیان فرستادند: «هرگاه شما از تقصیرات ما درگذرید ما نیز دست از جنگ خواهیم کشید و به شما ملحق میشویم». امیر جواب مساعد داد، همه تسلیم شدند. زنها را به خانهء حاجی غلام کدخدای شهر فرستاد و فردای آن روز امر کرد تا بخانهء میرزا ابوالقاسم مجتهد بروند و مدت چهار روز آنجا بودند تا روز پنجم پیشنهاد شد تا دسته دسته به اندرون بروند و اظهار ندامت کنند و هر کجا میل دارند بروند. دولتیان بفکر بدست آوردن جسد حجت افتادند تا از آقاحسین پسر هشت سالهء حجت مکان آن را بدست آوردند و جسد را بیرون و ریسمانی بپای آن بستند و به روی زمین در کوچه و بازار کشیدند و عابرین به روی جسد آب دهان می انداختند و سنگ باران میکردند و سگها را به روی آن می افکندند و سرانجام به خرابهء کهنه ای انداختند و دو مراقب بر آن گماشتند. بعضی گویند طعمهء حیوانات شد و برخی

برآنند که با دیگر اجساد یکجا به خاک سپرده شد و پاره ای معتقدند که شبانه بابیان آن را دفن کردند. کلیهء بابیان را سوای چهل وچهار تن که بیگلربیگی همراه خود به طهران آورد، بقیه را بقتل آوردند. مظفرالدولهء زنجانی مأمور شد تا خانوادهء حجت را که عبارت بودند از دو زن او و چهار دختر و دو پسرش و دو تن خدمتکار به شیراز برد. و در راه با احترام با آنها رفتار کرد و با کجاوه براحتی به شیراز رسانید و چون به شیراز رسیدند مردم برای تماشای اسرا بیرون آمدند و چون اجرای چنین احترامی را در خور آنان نمی دانستند به مظفرالدوله بد گفتند کجاوه ها را بزمین افکندند و مسافرین را پیاده بشهر وارد کردند و ناصرالدینشاه برای آنها منزل و مستمری معین کرد. واقعهء یزد : تبلیغ مقدس و سیدیحیی کشفی ملقب به وحید - نیکلا در تاریخ خود آرد: پس از تنبیه مقدس و قدوس بدست حسین خان آجودان باشی و حکمران شیراز باب آنها را پنهانی بخانهء خود پناه داد و سه روز آنجا بودند و سپس آنان را مأمور تبلیغ در یزد و خراسان نمود. پس عازم یزد شدند و چهل روز در آن شهر اقامت کردند و فقط با روحانیون و بزرگان و اعیان و نظامیان گفتگو میکردند و زمینه را مساعد تصور کرده بودند زیرا اعلان عمومی تهیه دیده بودند و بتوسط جارچی و اعلانات کتبی در شهر اعلان کردند که هر کس مایل است فرستادهء امام قائم را ببیند میتواند روز جمعهء آینده در مسجد مصلا حاضر شود در آنجا آنچه باید گفته شود، خواهد شد و آنچه اظهار شدنی است، اظهار خواهد شد... بمحض این که مبلغ بابی بتعریف و توصیف ظهور جدید پرداخت یکباره جمعیت حمله کرد و فریادهای «بکشید... بکشید» بلند شد و بقدری که ممکن بود او را زدند و در زیر پا لگدمال کردند. در میان آنها سیدی بود موسوم به سیدازغندی که آنهم مثل دیگران حرارت و هیجانی بروز میداد نزدیک شد و چنین بنظر می آمد که از دیگران حریص تر است و بطوری به روی او خم شد، مثل این که میخواهد او را ببلعد اما در حقیقت خیال دیگری داشت یعنی میخواست با تن خود او را بپوشاند و از این هیجان متعصبانه محفوظش دارد و بقدری خوب ایفای وظیفه کرد که سرانجام مقدس را با فشار راند تا رسید بخانهء خود و چند روز او را در آنجا نگه داشت و مخفیانه حرکتش داد... مقدس و سیدازغندی چون در یزد کاری از پیش نبردند عازم کرمان شدند و به تبلیغ پرداختند و مابین مقدس و حاج کریمخان رئیس فرقهء شیخیه زدوخورد سختی روی داد که نزدیک بود به مرگ مقدس منجر شود ولی حاکم کرمان او را نجات داد و شبانه دو مبلّغ بابی را با چند سوار از شهر بیرون فرستاد و آنان راه خراسان در پیش گرفتند و در قصبهء بشرویه ملا حسین بشرویه ای را ملاقات کردند و با هم به مسافرت خود ادامه دادند. (ترجمهء تاریخ نیکلا صص۲۳۶ - ۲۳۸). هنگامی که وقایع خونین در شمال ایران جریان داشت در مرکز و جنوب ایران بواسطهء تبلیغ مبلغین طرفداران مذهب جدید مردم بجنبش درآمده بودند. چون این اخبار بشاه رسید درصدد تحقیق از حقیقت امر برآمد و بنا به عقیدهء برخی سیدیحیی پسر آقا سیدجعفر کشفی برای تحقیق به شیراز روانه شد و پس از ورود به شیراز و توقف چند روز در آن شهر با باب ملاقات کرده و بدو پیوست و یکی از مبلغین باایمان او شد. بعضی برآنند که وی برای تبلیغ به طهران آمد چون موفقیتی به دست نیاورد در ۱۲۶۶ ه . ق. به یزد رفت و در آنجا عده ای را به کیش جدید درآورد. شکایت به آقاخان حاکم شهر بردند و حاکم نوکرهای خود را برای جلب سیدیحیی فرستاد ولی با مقاومت مریدان وی مواجه گردیدند. آقاخان آشفته خاطر گردید و سربازان ساخلو شهر را احضار کرده و مشغول جمع آوری قوی شد. سیدیحیی چون از قضیه آگاه شد با رفقا بقلعهء کهنهء شهر پناهنده گردید، سربازان بقلعه یورش بردند و حملهء آنان با تلفاتی از طرفین دفع گردید. چند روز را سیدیحیی بدون جنگ گذراند و برخلاف انتظار وی شهر منقلب نشد و او فقط با چند مرید بابی بدون اسلحه و آذوقه در قلعه محصور ماند. و تصمیم بخروج از قلعه و حرکت به نی ریز گرفت و کاغذی به هموطنانش (نی ریز) محلهء چنارسوخته نوشت و بدست حسن نوکرش داد تا بدوستانش برساند ولی حسن بدست کسان حاکم گرفتار و اعدام گردید. شب بعد سیدیحیی محرمانه از قلعه بیرون آمد و با همراهان بسوی فارس حرکت کرد. آقاخان چون از فرار یاغیان آگاه گردید، بتصفیهء بابیان پرداخت. فراریان بنا بروایتی به بوانات وارد شدند و تنی چند را بکیش جدید درآوردند که از آن جمله است حاجی سیداسماعیل شیخ الاسلام شهر، آنگاه وی با جمعیت بیشتری بسوی فسا حرکت کرد. آقا میرزا محمد حاکم فسا از

سیدیحیی پذیرائی خوبی کرد و چون از تبلیغ سیدیحیی آگاه شد مضطرب گردید و از او خواست تا در نقاط دورتری به تبلیغ پردازد و چون بمقصود خود نرسید گزارشی به شیراز نوشت. در این موقع شاهزاده بهرام میرزا از حکومت فارس منفصل و به طهران احضار شده بود و برادرش فیروزمیرزا نصرت الدوله بجای او منصوب شده ولی هنوز به مقر حکومتی نیامده بود و کارهای ایالتی بدست ناصرالملک اداره میشد. ناصرالملک نخواست مسئولیت جنگ داخلی را به عهده بگیرد لذا نامه ای به سیدیحیی نوشت و او را از شکایت هائی که از وی کرده بودند آگاه گردانید. سیدیحیی پاسخ داد که این شکایات اغراق آمیز است و تهمت و افتراست و بطور استهزاء به او وعده داد که بزودی در شیراز بدیدار وی نائل خواهد شد و خلوص نیت خود را به او ثابت خواهد کرد. سیدیحیی توانست با مواعظ خود پانصد تن را گرد خود جمع نماید و چون علما جریان را به ناصرالملک گزارش دادند او به وحشت افتاد و نامه ای به رئیس بابیه نوشت و از او خواست تا فوراً به شیراز آید. سیدیحیی در اواخر ماه صفر از فسا بقصد رفتن به اصطهبانات بیرون آمد ولی روستائیان از ورود او جلوگیری کردند و در همین موقع فرستادهء ناصرالملک به او رسید. سید یحیی از وقایع نی ریز اطلاعاتی بدست آورد و دانست مردم نی ریز از حاکم خود میرزا زین العابدین خان ناراضی هستند و موقع را مساعد برای مقاصد خود دانست و فرستادهء حکومت را نپذیرفت و بسوی نی ریز رهسپار شد. مرگ باب (۱۲۶۶ ه . ق.): بر اثر شورش های پیاپی مازندران و زنجان، امیرکبیر صدراعظم ناصرالدینشاه قلع ماده را در نابودی باب دانست و این مطلب را با شاه در میان گذاشت و شاه بدان رضا داد و سلیمان خان افشار را به تبریز برای اجرای قتل، پس از مباحثه و محاکمه، مأمور ساختند. چون او به تبریز رسید حمزه میرزا حشمت الدوله حاکم آذربایجان فرمان داد باب را با دو تن از مریدانش بنام آقا سیدحسین و ملا محمد یزدی از قلعهء چهریق به تبریز آوردند و پس از اجرای فرمان شاه دایر به مباحثه با علمای شهر بنا بفتوای آنها مرتد شناخته شد و محکوم بمرگ گردید وی را در ۲۷ شعبان ۱۲۶۶ ه . ق. با دو نفر از مریدانش برای اعدام آوردند یکی از آن دو مرید آقا سیدحسین یزدی که در تمام مدت زندان با او بود در محل اعدام اظهار ندامت کرد و از مرگ جان بدربرد ولی دو سال بعد در ۱۲۶۸ ه . ق. / ۱۸۵۲ م. با دیگر بابیها در طهران کشته شد ولی مرید دیگر آقا محمدعلی بازرگان تبریزی چون حاضر به اظهار ندامت نشد با باب تیرباران گردید. واقعهء تبریز: مباحثهء علمای تبریز با علیمحمد باب در حضور ولیعهد بسال ۱۲۶۳ ه . ق. و فتوای قتل او ـ مؤلف نقطهٔ الکاف در واقعهء تبریز آرد: «و اما درخصوص آوردن باب بشهر تبریز و چوب زدن، اجمال آن است که حاجی میرزا آقاسی حکم کرده بود به ولیعهد که او را بخواهند و اجلاس نمایند، حضرات علما نیز جمع شوند و درباب بابیت او صحبت نمایند چونکه اختلاف درباب ایشان نموده بودند. جمعی میگفتند که خبط دماغ دارد و لایشعر می گوید و بعضی میگفتند خود او مدعی مقام بابیت نیست بلکه ملا حسین بشرویه ای مدعی است و این نوشته ها از اوست، بعضی میگفتند از مال خود ایشان می باشد. خلاصه بعد از آنکه باب وارد تبریز شد او را بخانهء میرزا احمد امام جمعه منزل دادند ولی خود میرزا احمد وی را ملاقات ننمود و به مجلس ولیعهد هم نرفت. باری چند تن از علمای شیخیه حاضر بودند من جمله حاجی ملا محمود ملاباشی ولیعهد و ملا محمد ماماقانی و چند تن دیگر بودند. ولیعهد نیز با امنای دولت حضور داشت. بعد از آنکه مجلس منعقد شد قرار حضرات این میشود که هرگاه باب ادعای مقام بابیت نماید و خبط دماغ نداشته باشد حکم قتل او را بدهند. باب به مجلس درآمد. در صدر مجلس ولیعهد نشسته بود بعد از آن ملاباشی و آخوند ملا محمد و سایرین و مجلس غاصٌ باهله بود. باب مدتی بپای ایستاده بود و احدی جای به ایشان نمیداد تا اینکه نشست و مدتی ساکت مشغول ذکر بودند. بعد آخوند ملا محمد گفت: آسید بعضی نوشته ها در دست مردم افتاده است نسبت بشما میدهند و ما گمان نمیکنیم که صدق باشد. آیا چنین است یا خیر؟ باب گفت: آن نوشته ها کلمات الله میباشد که از قلم من صادر شده است. گفت: شنیدم که شما ادعای مقام بابیت نموده اید؟ باب گفت: بلی. پرسیدند: باب چه معنی دارد؟ جواب داد: کلام شریف «انا مدینهٔ العلم و علی بابها» را چگونه فهمیدید؟ آیا نظر نکردید به وجه خود که چهار مشعر دارد و در یک صفحه واقعست که پنج می شود بعدد باب که مطابق عدد «هاء» هویت است. اما آن چهار مشعر: اول چشم میباشد که حاکی از مقام فؤاد

است و حامل آن رکن توحید می باشد و مقام مشیت است، دوم مشعر گوش میباشد که حاکی از رتبهء عقل و حامل رکن نبوت و مصداق اراده است. سیم مشعر شامه است که حاکی از مقام نفس است و مطابق رکن ولایت است و حامل مقام قدر است. چهارم مشعر دهان است که حاکی از مقام جسم و مقام رکن شیعه و مطابق به رکن قضا میباشد و خود صفحهء وجه این پنج میباشد. ظاهراً حاجی ملاـ محمود گفت: آسید چشم و دماغ و گوش هر یک دو تا می باشد، چرا شما یکی شمردید؟ فرمودند که ای جان من حکمش یکی میباشد. بلی اگرچه گوش دو سوراخ دارد ولی یک آواز می شنود. ملا محمد گفت: کی شب بخیر نموده است و این اسم را بجهت شما مشخص کرده است؟ باب گفت: منم آن کسی که هزار سال میباشد که منتظر آن میباشید. گفتند که ما منتظر قائم آل محمد و محمد بن حسن علیه السلام می باشیم. گفت: من همان میباشم. گفتند: از کجا بشناسیم. گفت: بحجیت آیات. امیر ارسلان خان خالوی ولیعهد گفت: چند آیه ای در حق عصای خود بگوی. و او شروع کرد به خواندن آیات. کسی گفت: ما آیات را نمی فهمیم. گفت: حجیت قرآن را چگونه فهمیدید؟ هرچه در آنجا گفتی در اینجا نیز بگو. امیر ارسلان خان گفت که من هم آیات میگویم و شروع کرد به نامربوط بهم بافتن. ولیعهد گفت که علم نجوم خوانده ای بیان آثار این کره را بنما، و کره ای در دست داشت بسمت باب حرکت داد. باب گفت: من این علم را نخوانده ام. دیگری گفت که قوله چه صیغه می باشد؟ جواب نداد و متغیر شد و از مجلس برخاست. فردای آن روز گفتند باید سید را به چوب بست و علما گفتند که خوبست سادات چوب بزنند و شیخ الاسلام این کار را تعهد نمود و هجده چوب بعدد حروف «حی» بپای او زد و سپس وی را بقلعهء چهریق بازگرداندند». (از نقطهٔ الکاف چ لیدن صص۱۳۳ – ۱۳۵). نیکلا در تاریخ خود آرد: باری باب وارد تبریز شد و چهل روز در این شهر بسر برد. در اینجا هم مانند شیراز و اصفهان مجالسی تشکیل یافت و مجتهدین بزرگ در تحت ریاست ناصرالدین میرزا که آن وقت ولیعهد و حاکم تبریز بود از قبیل نظام العلما و ملاباشی از او سؤالاتی کردند راجع بمعنی چنین یا چنان لغت عربی و صرف فلان فعل عرب... باب از این نوع سؤالات فوق العاده متعجب شد و جواب داد: «مدتی است من از علم لغات و کلمات بیرون آمده ام و به کلام آزادی داده ام». این مجلس بجائی منتهی نشد و مجلس دیگری چند روز بعد در خانهء ملا محمد مامقانی منعقد شد که با چوب خوردن باب پایان یافت. در اینجا نیکلا صورت مجلس را تقریباً چنانکه در عبارت نقطهٔ الکاف گذشت نقل کرده است. مؤلف ناسخ التواریخ آرد: این هنگام شاهنشاه غازی فرمان کرد و حاجی میرزا آقاسی نیز عریضه ای به حضرت ولیعهد نگاشت که: بعضی از مردم نادان که نیک را از بد و پنجاه را از صد ندانند و بر زیادت از این هر مرد را که مال نباشد و بکار حرفت و صنعت نیز همت نبندد و در راه دین تحصیل یقین نکرده بود در طلب فتنه و غوغا باشد و همی خواهد که کار دین و دنیا دیگرگون شود بلکه در میان بنوائی رسد و از این گونه مردم از دور و نزدیک فریفتهء میرزا علیمحمد باب شده اند و ابواب اغوا و ضلالت بازداشته اند. هم اکنون بفرمای تا او را از چهریق به درگاه آرند و علمای آن بلده را انجمن کن تا سخن او را اصغا فرمایند و مکنون خاطر او را بازدانند. چون منشور شهریار ملحوظ ولیعهد دولت و شمس ملک و ملت افتاد، بفرمود تا باب را از چهریق به تبریز تحویل دادند و در سرای کاظم خان فراشباشی بازداشت و روز دیگر حاجی ملا محمود نظام العلما و ملا محمد ممقانی و جماعتی از علمای شهر را انجمن کرد و حکم رفت تا باب نیز درآمده در مجلس علما بنشست. چون آغاز مجادله طراز شد نخستین نظام العلما سخن کرد و روی با باب کرد و گفت: این کتابها که به قانون قرآن مجید و صحایف سماویه بنام شما در بلدان و امصار ایران پراکنده است آیا از مقالات شما است یا شما را افترا کرده اند؟ باب در جواب گفت: این کلمات از خداست. نظام العلما گفت: سخن به لغز و معما کردن در این مجلس و انجمن بکاری نخواهد بود چه بسخنان تو جمعی در خراسان راه عصیان همی روند و گروهی در مازندران طریق طغیان دارند. سخن بی پرده گوی و خود از پرده بیرون شو. باب از این کلمات برآشفت و گفت: آری اینهمه مقالات من است. نظام العلما گفت: همانا تو خود را شجرهء طور نامیده ای این سخن کشف آن کند که هرچه بر زبان تو میرود، خدای فرماید. گفت: خدای تو را رحمت کند سخن جز این نیست. نظام العلما گفت: آیا شما رضا داده اید که مردمان تو را باب نام کرده اند.

گفت: این نام مردمان بر من نبسته اند بلکه خدای مرا بدین نام خوانده همانا من باب علمم. این وقت ولیعهد فرمود: من پیمان نهادم که اگر تو باب علم باشی من از این مسند فرودآیم و تو را برنشانم. نظام العلما گفت: نیکو گفتی امیرالمؤمنین علی علیه السلام که باب علم بوده «سلونی قبل ان تفقدونی» میفرمود و از طبقات ارض و صفحات سماوات اگر کسی پرسشی میکرد بر حسب آرزو جواب میگرفت. اکنون تو باب علمی، مشکلات خویش را در علوم با تو عرضه خواهم داشت. نخستین از علم طب سؤالی کنم. گفت: من طب نخوانده ام. فرمود: از علم دین پرسشی کنم و علم دین را بی فهم قرآن و حدیث نتوان دانست و فهم قرآن بی علم نحو و صرف و منطق و معانی و بیان و غیرذلک نشود و نخست سخنی از علم صرف بمیان انداخت. در پاسخ گفت: علم صرف در کودکی تلمذ کرده ام و اینک در نزد من حاضر نیست. نظام العلما گفت: تفسیر این آیات را از قرآن مجید بنمای که میفرماید: هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً. (قرآن ۱۳ / ۱۲). و هم بگوی که با علم نحو چه ترکیب دارد و هم بگوی شأن نزول سورهء کوثر چیست و تسلیه پیغمبر صلی الله علیه و آله از این سوره چه باشد. لختی متفکر گشت و در بیان آن مهلت خواست باز نظام العلما بسخن آمد و گفت: معنی این حدیث بگوی که در میان مأمون خلیفهء عباسی با حضرت امام ثامن، رضا علیه السلام افتاد. قال مأمون: ما الدلیل علی خلافهٔ جدک علی بن ابی طالب. قال: آیهٔ انفسنا قال لولا نسائنا قال لولا ابنائنا فسکت. باب گفت: این حدیث نیست. علمای مجلس گفتند: همانا حدیث باشد. نظام العلما گفت: گرفتیم حدیث نیست آخر مقالتی از عرب است معنی آن را بفارسی بگوی. همچنان مهلت طلبید. دیگر باره نظام العلما گفت: شرح این حدیث کن که میفرماید: لعن الله العیون فانها ظلمت العین الواحده. باز لختی دراز سر فرودکرد و گفت: اکنون چیزی ندانم. دیگر باره پرسش کرد که معنی این کلمات علامهء حلی چیست که میفرماید: اذ دخل الرجل علی الخنثی و الخنثی علی الانثی وجب الغسل علی الخنثی دون الرجل والانثی. و همچنان تعریف کن فصاحت و بلاغت را و بگوی در میان اینها از نسب اربعه چه نسبت است؟ نه تو آخر کرامت خویش بر فصاحت بازبسته ای و بگوی شکل اول چرا بدیهی الانتاج است؟ جواب هیچیک را نتوانست بازداد. آنگاه نظام العلما گفت: یک سخن دیگر باقی است هم آنرا بر تو عرضه می کنم همانا این علوم همه قیل و قال است و ما از اینها همه چشم ببستیم. هرکه بدین گونه دعوی دار شود معجزه و کرامتی بادید کند ازبرای کس جای سخن نماند و هرکه بدو نگرود کافر گردد، این هنگام باب سر برداشت و دلیرانه پرسش کرد که چه کرامت خواهی؟ گفت: شاهنشاه غازی وجعی صعب در پای دارد همی خواهم که دفع آن وجع کنی. گفت: این نتوان کرد. ولیعهد فرمود: نظام العلما زمان کهل و شیخوخت دریافته و ضعف پیری او را از ملازمت رکاب ما بازدارد، اگر توانی او را جوان کن تا همه وقت با ما کوچ دهد. گفت: این را نیز نتوانم. نظام العلما گفت: این مرد از همهء علوم بیگانه است و با کشف و کرامت نیز آشنا نیست. باب چون این سخن بشنید برآشفت گفت: من آن کسم که هزار سال است انتظار او را می برید. نظام العلما گفت: تو صاحب الامری؟ گفت: همانم. گفت: صاحب الامر نوعی بوده یا شخصی میباشی؟ گفت: صاحب الامر شخصی می باشم. نظام العلما گفت: نام تو چیست و اسم پدر و مادر تو چه است و مسقط الرأس شما کجاست و سالیان شما چند است؟ گفت: نام من علیمحمد است و مادر من خدیجه است و اسم پدر من میرزا رضای بزاز است و مسقط الرأسم شیراز. اینک از زندگانیم سی وپنج سال میگذرد. نظام العلما گفت: نام صاحب الامر محمد است و پدرش حسن و مادرش نرجس نامیده می شود و مسقط الرأس آن حضرت سرمن رآه و عمر مبارکش از هزار سال افزون است. گفت: هم اکنون من کرامتی از خویش گویم که بدین سخن مرا باور دارید. گفتند: نیکو کاری باشد، بگوی آن کدام است؟ گفت: من روزی هزار بیت کتابت میکنم. گفتند: گرفتیم که این سخن بصدق باشد، نگارندگان بسیارند که از این افزون نویسند و این معجزی نباشد. این وقت ملا محمد ممقانی گفت: تو در قرآن خویش آورده ای که «اول من آمن بی نور محمد و علی» از اینگونه خویشتن را از ایشان برتر و بهتر دانی. زمانی متفکر گشت و متوحش شد. دیگر یکی از علما گفت: که خدای در آیهء خمس فرموده: فان لله خمسه. (قرآن ۸ / ۴۱). شما ثلاثه فرموده اید، از کجا این آیه نسخ شد؟ از کمال وحشت گفت: ثلث نصف خمس است، حاضران بخندیدند. ملا محمد گفت،

گرفتیم: ثلث نصف خمس است شما چرا حکم بر ثلث میکنید و حال آنکه خدای خمس فرموده؟ لختی خیره خیره نگریست و پاسخ نداد و گفت: مگر ندانسته اید که من مرتجلاً خطبهء فصیح همی گویم و نویسم و برخواند که: الحمد لله الذی رفع السموات و الارض. و این کلام را بفتح تاء و کسر ضاد قرائت کرد و این هنگام ولیعهد بااینکه هنوز از عمر مبارکش شانزده سال افزون نرفته بود بتأیید خدای و الهام دولت فرمود، بیت: و ما بتا و الف قد جمعا یکسر فی النصب و فی الجر معا. و روی با باب کرد و فرمود این سخنان بیهوده تا چند و مردم عامه را تا چند اغوا کنی و بضلالت افکنی و چرا خویشتن را صاحب الامر خوانی؟ ائمهء ما علیهم السلام آن هنگام که به حکمتهای یزدانی باید مظلوم باشند، همچنان صابر و شاکر بودند و یک یک بدست بنی امیه و بنی عباس شهید شدند و اگر صاحب الامر همی خواست مظلوم و مغلوب بود، غیبت اختیار نمیفرمود، این غیبت از بهر آن است که چون ظاهر شود معجزهء تمامت انبیا با او باشد و بنماید و بر همهء عالمیان غلبه فرماید و همهء دینها و آئینها را یکی کند و هیچکس سر از چنبر حکم او بیرون نتواند کرد. هزار سال از بهر آن غیبت نفرموده که چون آشکار شود گاهی حسینخان نظام الدوله با چوب ادب کند و گاهی در محبس چهریق در تعب باشد. همانا دانسته ام که در تسخیر آفتاب کوشش کردی و در تابستان بوشهر و گرمای عتبات در برابر آفتاب با سر برهنه روز بشب بردی چندانکه دماغ خویش را آشفته کردی و چون مردی دیوانه بوده ای حکم بقتل تو نمیرانم، لکن با چوب رنجه و شکنجه میفرمایم که این مردم عوام بدانند تو صاحب الامر نیستی و هیچکس در جهان به آن حضرت عجل اللهفرجه نتواند چیره شد. این بگفت و با عوانان و فراشان بفرمود با حملی از چوب درآمدند و هر دو پای باب استوار ببستند و با چوب مضروب داشتند. باب فریاد برداشت و باستغاثت و انابت همی اظهار ضراعت نموده و نظام العلما یک تن از مردم خود را بر سر او بداشت و او را همی تلقین کرد که بگوی: پلیدی سگ و خوک خوردم و دیگر چنین سخن نکنم، و او بدین گونه همی بازگفت: بعد از این وقایع دیگر بارش به چهریق بردند و محبوس نمودند. (ناسخ التواریخ «قاجاریه» ج ۲). گزارش ولیعهد بشاه: دربارهء جلسهء مباحثه سندی از ولیعهد (ناصرالدین میرزا) به پدرش محمدشاه در دست است که مؤلف بهائیگری در کتاب خود (ج ۳ ص۳۲) آنرا درج کرده و میرزا ابوالفضل گلپایگانی نامی ترین علمای بهائی در کتاب «کشف الغطاء» که آنرا بدستور عبدالبهاء نوشته و به چاپ رسانیده آورده است. مؤلف بهائیگری این موضوع را از آنجا برداشته و در کتاب خود نقل کرده است. متن گزارش ولیعهد: هوالله تعالی شأنه. قربان خاک پای مبارکت شوم. درباب باب که فرمان قضا صادر شده بود که علمای طرفین را حاضر کرده با او گفتگو نمایند، حسب الحکم همایون محصل فرستاد با زنجیر، از ارومیه آورده به کاظم خان سپرد و رقعه بجناب مجتهد نوشت که آمده بادله و براهین و قوانین دین مبین گفت وشنید کنند. جناب مجتهد در جواب نوشتند که از تقریرات جمعی معتمدین و ملاحظهء تحریرات، این شخص بی دین و کفر او اظهر من الشمس و واضح من الامس است. بعد از شهادت شهود تکلیف داعی مجدداً در گفت و شنید نیست لهذا جناب آخوند ملا محمد و ملا مرتضی قلی را احضار نمود و در مجلس از نوکران این غلام امیراصلانخان و میرزا یحیی و کاظم خان نیز ایستادند. اول حاجی ملامحمود پرسید که مسموع میشود که تو میگوئی من نایب امام هستم و بابم و بعضی کلمات گفته ای که دلیل بر امام بودن، بلکه پیغمبری تست. گفت بلی حبیب من قبلهء من،نایب امام هستم و باب هستم و آنچه گفته ام و شنیده اید راست است. اطاعت من بر شما لازم است بدلیل «ادخلوا الباب سجداً». (قرآن ۲ / ۵۸). ولکن این کلمات را من نگفته ام آنکه گفته است، گفته است. پرسیدند گوینده کیست؟ جواب داد آنکه به کوه طور تجلی کرد: روا باشد انا الحق از درختی چرا نبود روا از نیکبختی. منی در میان نیست اینها را خدا گفته است. بنده به منزلهء شجرهء طور هستم، آن وقت در او خلق میشد الان در من خلق میشود و بخدا قسم کسی که از صدر اسلام تا کنون انتظار او را می کشیدید منم. آنکه چهل هزار علماء منکر او خواهند شد منم. پرسیدند این حدیث در کدام کتاب است که چهل هزار تن از علماء منکر خواهند گشت؟ گفت: اگر چهل هزار نباشد چهارهزار که هست. مرتضی قلی گفت: بسیار خوب تو از این قرار صاحب الامری اما در احادیث هست و ضروری مذهب است که آن حضرت از مکه ظهور خواهند فرمود و نقبای جن و انس با چهل وپنج هزار جنیان

ایمان خواهند آورد و مواریث انبیاء از قبیل زره داود و نگین سلیمان و ید بیضاء با آن جناب خواهند بود، کو عصای موسی، کو ید بیضاء؟ جواب داد که من مأذون بآوردن اینها نیستم. جناب آخوند ملا محمد گفت غلط کردی که بدون اذن آمدی، بعد از آن پرسیدند که از معجزات و کرامات چه داری؟ گفت: اعجاز من این است که برای عصای خود آیه ای نازل میکنم و شروع کرد بخواندن این فقره: «بسم الله الرحمن الرحیم سبحان الله القدوس السبوح الذی خلق السموات و الارض کما خلق هذه العصا آیهٔ من آیاته». اعراب کلمات را بقاعدهء نحو غلط خوانده تاء سموات را بفتح خواند. گفتند مکسور بخوان. آنگاه الارض را مکسور خواند. امیراصلان خان عرض کرد اگر این قبیل فقرات از جملهء آیات باشد منهم توانم تلفیق نمود، عرض کرد: الحمدلله الذی خلق العصا کما خلق الصباح و المساء. باب خجل شد. بعد از آن حاجی ملامحمود پرسید در حدیث وارد است که مأمون از جناب رضا علیه السلام سئوال نمود که دلیل بر خلافت جد شما چیست؟ حضرت فرمود. آیهء «انفسنا». مأمون گفت: لولا نسائنا. حضرت فرمود. لولا ابنائنا. این سئوال و جواب را تطبیق بکن و مقصود را بیان نما. ساعتی تأمل نمود و جواب نگفت. بعد از این مسائلی از فقه و سایر علوم پرسیدند جواب گفتن نتوانست. حتی از مسائل بدیهیهء فقه از قبیل شک و سهو سوال نمودند ندانست و سر به زیر افکند. باز از آن سخنهای بی معنی آغاز کرد که همان نورم که به طور تجلی کرد زیرا که در حدیث است که آن نور، نور یکی از شیعیان بوده است. این غلام گفت از کجا که آن شیعه تو بوده ای شاید نور ملا مرتضی قلی بوده؟ بیشتر شرمگین شد و سر به زیر افکند. چون مجلس گفتگو تمام شد، جناب شیخ الاسلام را احضار کرد، باب را چوب مضبوط زد و تنبیه معقول نمود و او به توبه و بازگشت پرداخت و از غلطهای خود انابه و استغفار کرد و التزام پابمهر سپرده که دیگر این غلطها نکند و الان محبوس و مقید است. منتظر حکم اعلیحضرت اقدس همایون شهریاری روح العالمین فداه است. امر امر همایونی است -انتهی. توبه نامهء باب: مؤلف بهائیگری در کتاب خود(چ ۳ ص۳۶) آرد: آن توبه نامهء پابمهر که در گزارش ولیعهد یادش شد ما نمیدانیم چه بوده و آیا مانده یا از میان رفته. ولی یک نامه ای از سید باب به ولیعهد (که نیز توبه نامه خوانده میشود) با پاسخ آن از شیخ علی اصغر شیخ الاسلام و از سیدابوالقاسم نامی در دستست که براون و دیگران در کتابهای خود پیکرهای آنها را آورده اند. نامهء سیدباب به ولیعهد: فداک روحی. الحمدلله کما هو اهله و مستحقه که ظهورات فضل و رحمت خود را در هر حال بر کافهء عباد خود شامل گردانید بحمدالله ثم حمدلله که مثل آن حضرت را ینبوع رأفت و رحمت خود فرموده که به ظهور عطوفتش عفو از بندگانش و تستر بر مجرمان و ترحم بر یاغیان فرموده اشهدالله من عنده که این بندهء ضعیف را قصدی نیست که خلاف رضای خداوند عالم و اهل ولایت او باشد اگر چه بنفسه وجودم ذنب صرف است ولی چون قلبم موقن بتوحید خداوند جل ذکره و نبوت رسول او (ص) و ولایت اهل ولایت اوست و لسانم مقر بر کل ما نزل من عندالله است. امید رحمت او را دارم و مطلقا خلاف رضای حق را نخواسته ام و اگر کلماتی که خلاف رضای او بوده از قلمم جاری شده غرضم عصیان نبوده و در هرحال مستغفر و تائبم حضرت او را، و این بنده را مطلق علمی نیست که منوط به ادعائی باشد، استغفرالله ربی و اتوب الیه من ان ینسب الی امر، و بعضی مناجات کلمات که از لسان جاری شده دلیل بر هیچ امری نیست و مدعی نیابت خاصهء حضرت حجهٔ علیه السلام را محض ادعای مبطل است و این بنده را چنین ادعائی نبوده و نه ادعای دیگر. مستدعی از الطاف حضرت شاهنشاهی آن حضرت چنانست که این دعاگو را به الطاف عنایات و بسط رأفت و رحمت خود سرافراز فرمایند والسلام. پاسخ نامه از شیخ السلام: سید علیمحمد شیرازی! شما در بزم همایون و محفل میمون در حضور نواب اشرف والا ولیعهد دولت بی زوال ایدالله و سدده و نصره و حضور جمعی از علمای اعلام اقرار به مطالب چندی کردی که هر یک جداگانه باعث ارتداد شماست و موجب قتل، توبهء مرتد فطری مقبول نیست و چیزی که موجب تأخیر قتل شما شده، شبههء خبط دماغست اگر آن شبهه رفع شود بلاتأمل احکام مرتد فطری بشما جاری می شود. حرره خادم الشریعهٔ الطاهرهٔ. محل مهر. ابوالقاسم الحسنی الحسینی. محل مهر علی اصغر الحسنی الحسینی: احضار نوبت دوم باب به تبریز و فتوی به قتل او: مؤلف مفتاح باب الابواب آرد: چون رأی ناصرالدینشاه بوسیلهء سلیمان خان دائر بمحاکمه و قتل باب بشاهزاده حشمت الدوله

عموی شاه و حاکم آذربایجان ابلاغ گردید وی علما را برای مناظرهء با باب و مشورت در امر او دعوت کرد ولی آنها دعوت او را نپذیرفتند و گفتند: این مرد همان مرد دیروز است که ما با او مناقشات و مناظرات طولانی داشتیم و از نظر فساد معتقداتش در نزد ما محکوم به اعدام شد، اگر هنوز در گمراهی خود باقی است باید اعدام شود ولی اگر از ضلالت برگشته نوشته ای مبنی بر عدول خود بنویسد تا به پیروی از شرع شریف رأی خود را اظهار داریم. وقتی والی استنکاف علما را دید، مجلس عوامانه ای از اعیان و مستخدمین دولت و مأمورین حکومت تشکیل داد و پس از مباحثه دست از او برداشت و چاره را در کشتن او دانست و باب و دو تن همراهش را به زندان بازگرداندند، و صبح فردا (۲۷ شعبان ۱۲۶۵ ه . ق.) باب را با محافظین به خانهء حاج میرزاباقر مجتهد رئیس علمای اصولی بردند، در آنجا باب معتقدات خود را مکتوم داشت. صاحب ناسخ [التواریخ] گوید: مشارالیه فتوی به قتل باب داد ولی این موضوع نزد من ثابت نیست زیرا بطور تواتر شنیده ام که مجتهد مذکور بهیچوجه با او مواجه نشد، زیرا او مریض یا متمارض بود. آنگاه او را بخانهء ملاـ محمد ممقانی مجتهد رئیس علماء شیخیه بردند و در آن مجلس جد و پدرم حاج میرزا عبدالکریم و میرزا حسن زنوزی که هر دو ملقب به ملاباشی بودند و تعداد بسیاری از اعیان حضور داشتند. هنگامی که باب وارد مجلس شد صاحب خانه مقدم او را گرامی داشت. او را در صدر مجلس پهلوی خود نشانید و به سخن آغاز کرد. به باب گفت: این کتاب و نوشته ها از تو میباشد؟ باب پاسخ داد: آری اینها کتب من است و من آنها را بدست خود نوشته ام. صاحب خانه پرسید: بصحت آنچه در این نوشته ها میباشد اقرار و اعتراف داری؟ باب گفت: آری من بصحت آنها اعتراف دارم. صاحبخانه پرسید آیا تو بر عقیدهء خود باقی میباشی؟ خود میگفتی من مهدی منتظر قائم از اهل بیت محمد (ص) هستم. باب گفت: آری. حجة الاسلام گفت: اکنون کشتن تو واجب گردید و خونت به هدر رفت، چنین گفت و از جا برخاست. در اینجا میان ناقلین اخبار اختلاف است صاحب ناسخ التواریخ گفته است: باب در این مجلس معتقدات خود را مستور داشت و برای نجات خود متوسل به حجة الاسلام شد، نزد او گریه و زاری کرد، به دامن ردای او چسبید، ولی حجة الاسلام او را طرد کرده و گفت: «الان و قد عصیت من قبل» و از مجلس بیرون رفت. ولی من از پدرم مکرر شنیده ام که میگفت: باب در این مجلس امر خود را پنهان نکرد و هنگامی که حجة الاسلام برخاست تا از مجلس بیرون برود بدامن ردایش چسبید (و من اکنون فراموش نمودم که آیا صاحب خانه این قضیه را فهمید و نادیده گرفت و یا اصلاً نفهمید) پس او را مخاطب داشت و گفت: «حجت! شما هم به قتل من فتوی میدهید؟!» آنگاه صاحب خانه او را طرد کرد و فرمود: ای کافر تو خودت بواسطهء نوشته ها و گفته های کفرآمیزت بقتل خود فتوی دادی و از مجلس بیرون رفت. آنگاه آنها را برداشتند و بخانهء سیدعلی زنوزی سابق الذکر بردند. مشارالیه هم با باب سخن گفتند و مطالبی از او شنیدند که عقیده به وجوب قتل او حاصل کردند و بکشتن او فتوی دادند. (من میگویم: جد و پدرم و دو نفر رفقای آنها در این مجلس حاضر نبودند و آنچه را که ذکر شد بطور تواتر شنیده بودند). (ترجمهء باب الابواب صص ۱۵۴ - ۱۶۰). جسد باب: راجع بجسد او اختلاف است. برخی گویند جسدش را در خندق شهر انداختند و طعمهء حیوانات گردید ولی بعضی برآنند که شبانه بوسیلهء سلیمان خان صائین قلعه ای بهمدستی عده ای بابی ربوده شد و بنا به وصیت خودش در صندوقی گذارده و به طهران فرستادند و در امام زاده معصوم نزدیک رباط کریم بسر راه طهران به همدان که گورستان بابیان بوده هر دو جنازه را بخاک سپردند. ازلیها گویند که جسد در محل اولیه بجاست، اما بهائیها عقیده دارند که از آنجا بحدود حضرت عبدالعظیم که خود باب اشار کرده بوده و شاید چشمه علی، و بنا بقولی مسجد ماشاءالله نزدیک چشمه علی بردند و از آنجا به طهران آوردند و پس از اینکه در خانه نوبه به نوبه امانی بود، پس از هجده سال بدست فرستادهء بهاءالله که از عکا برای این منظور آمده بود، سپردند و بدانجا حمل شد و در دامنهء کوه کرمل در بقعهء مخصوص بنام «مقام اعلی» دفن گردید. اما بابیان را عقیده بر این است که مریدان باب از بیم اختلافی که با ازلیها داشتند جنازه را از امام زاده معصوم بدرآورده بمکانی که فقط خود واقف اند دفن کردند. ادوارد برون بنا به اقرار خودش در کتاب یکسال در میان ایرانیان (ص ۷۲، ۷۶، ۱۹۵) بسیار متفحص میشود تا دریابد که جسد باب بواقع در کجا مدفونست و در

اصفهان وقتی از دلال بابی دو کتاب ایقان و رسالهء عباس افندی را میخرد سراغ قبر باب را میگیرد ولی او چون از گور باب اطلاع نداشته برون را بگور دو مقتول اصفهانی «سلطان الشهداء» یعنی حاجی میرزا حسن و «محبوب الشهداء» یعنی برادر بزرگ او حاجی میرزا حسین که در قبرستان تخت پولاد اصفهان بدون سنگ و نشان بود رهبری میکند. حادثهء نی ریز و قتل سیدیحیی دارابی ملقب به وحید: مؤلف الکواکب الدریه آرد: حادثهء نی ریز با مرگ باب آغاز گردید و چند بار تکرار شد تا در سال ۱۲۶۸ ه . ق. پایان یافت. نی ریز قصبه ایست تابع شیراز و مردمی از این قصبه پیرو باب شدند و با ورود آقا سیدیحیی دارابی ملقب به وحیداکبرپسر سیدجعفر معروف بکشفی بدانجا حوادثی رخ داد بدین ترتیب که چون باب بسوی اصفهان حرکت کرد حسین خان به سیدیحیی پیام فرستاد که دیگر در مملکت فارس سکونت تو ناهموار است بی آنکه آزرده شوی و آسیبی ببینی بیرون شو. سیدیحیی ناچار شد و از شیراز کوچ و در بروجرد پدر خود را ملاقات کرد و او را از جریان آگاه ساخت و به قزوین به منبر رفت و مردم را از ظهور باب مطلع کرد و بسوی یزد رفت و چون وارد یزد شد مردم را به کیش تازه میخواند علمای یزد از حکومت وقت نفی او را خواستار شدند و حکومت، وی را مجبور بترک یزد کرد و او به قصد دیدن اهل و عیال خویش عازم نی ریز شد. حاکم نی ریز زین العابدین خان بدو پیغام فرستاد که شهر را ترک گوید و بنقطهء دیگر رود ولی او نپذیرفت. سپس با هفت تن از همراهان خود از شهر خارج شده در قلعهء خرابه ای که در یک میلی شهر نی ریز بود فرودآمدند. چون خبر خروج آنها از شهر منتشر شد عده ای بسوی آنها حمله بردند و آتش فتنه بالا گرفت و چون این خبر شایع گردید برای طرفین کمک رسید و زین العابدین خان هم عده ای را برای سرکوبی آنان روانهء قلعه ساخت. بروز این حادثه مصادف با حکومت شاهزاده فرهادمیرزا عموی ناصرالدین شاه به شیراز بود و زین العابدین خان جریان را گزارش داد و تقاضای کمک فوری کرد و او هم محمدعلی خان دوبنگی ولد حاجی شکراللهخان یوزی را با مصطفی قلیخان سرتیپ و یک فوج و مهمات لازم روانهء نی ریز کرد. چون به نی ریز رسید، نامه ای بعنوان اتمام حجت به وحید نگاشت که دست از مقاومت بردارید و چنانکه تسلیم شوید ما را به شما کاری نیست. چون نامه به وحید رسید یاران را در قلعه گذارد و خود شخصاً بچادر سرتیپ رفت و پس از مدتی توقف چون هیچگونه گفتگوئی با او بمیان نیامد بقصد حرکت بسوی قلعه خواست از چادر خارج شود قراولان توقیف او را اعلام داشتند و مستخدمی که همراه وی به چادر آمده بود فوراً خود را بقلعه رسانید و از توقیف وحید یاران را آگاه ساخت. با شنیدن این خبر یاران از قلعه بدرآمده و به حمله مبادرت کردند ولی سرکردگان قوای دولتی با وحید بدین ترتیب توافق کردند که برای خاتمه دادن به این خونریزی ها دستور دهید یاران قلعه آنچه متعلق بخود است بردارند و بمنازل خویش روند تا آشوب پایان یابد، و وحید چنین کرد و با نامه ای همین دستور را به یاران ابلاغ کرد و یاران به خانه های خود روان شدند ولی قوای دولتی بتدریج آنها را از میان برداشتند و وحید را نیز به قتل رساندند و چون بابیان تمام این حوادث را از چشم زین العابدین دیدند تصمیم بقتل او گرفتند و او را در حمام به قتل آوردند و در همین گیرودار فرهادمیرزا معزول و معتمدالدوله به حکومت شیراز منصوب شد و چون خبر قتل زین العابدین را بدو رساندند قوای مجهزی برای منکوب ساختن آنها روانهء نی ریز ساخت و بابیان نیز قوائی گرد آورده سنگرهای خود را در کوه تعبیه کردند و بر قوای دولتی تاخته یک عده توپ به یغما گرفته ببالای کوه بردند و شروع به شلیک کردند و اردو ناچار از دامنهء کوه بداخل شهر کوچ کردند و بابیان بر سپاهیان شبیخون آوردند و عدهء زیادی از طرفین به قتل رسیدند. دولتیان چون چنین دیدند از ایلات و الوار کمک طلبیده و بیاری آنان که بر طرق و راههای مخفی کوهستانها بصیرتی داشتند قوم بابیان را محاصره کردند و راه آمدوشد و تهیهء آذوقه را بر آنها بستند و بدین ترتیب بر آنها دست یافتند و عده ای را مقتول و بقیه را اسیر کردند و فتنه بیارامید و این واقعه در سال ۱۲۶۶ ه . ق. آغاز و بسال ۱۲۶۸ ه . ق. پایان یافت. نیکلا در تاریخ خود آرد: چون سیدیحیی از وقایع نی ریز اطلاعاتی بدست آورده بود و دانست که مردم نی ریز از حاکم خود میرزا زین العابدین خان ناراضی هستند و باید از موقع استفاده کرد، فرستادهء حکومت را نپذیرفت و بسوی نی ریز حرکت کرد و مردم شهر از او پذیرائی کردند و برای انتقام از حاکم با او همدست شدند بخصوص محلهء

چنارسوخته با او موافقت کامل کردند حتی طلاب محله که به یکصدتن میرسیدند و رئیس آنها حاج شیخ عبدالعلی پدرزن سیدیحیی بود و آخوند ملا عبدالحسین که در علوم اسلامی پیرمرد متبحری بود و آخوند ملا باقر پیشنماز محله و ملا علی کاتب و ملا علی نامی با چهار برادرش و کدخدا و ریش سفیدان و اهالی محلهء بازار مانند مشهدی میرزا حسین ملقب به قطب با تمام افراد خانواده و اقوامش و میرزا ابوالقاسم برادرزادهء حاکم و حاجی محمدتقی ملقب به ایوب و دامادش میرزا حسین و مردم محلهء سادات و پسر میرزا نورا و میرزا علی رضا پسر میرزا حسین و پسر حاجی علی و دیگران. میرزا زین العابدین اگرچه در روزهای نخست از مهمان خود با کمال احترام پذیرائی کرد ولی چون از مقصودش آگاه شد از او خواست تا از این شهر خارج شود. سیدیحیی جواب داد: «از خدا نمیترسی و از پیغمبر شرم نداری مهمانی را که مذهب تو گرامی و مقدس میشمارد جواب میدهی» میرزا زین العابدین این جواب را بمنزلهء اعلان جنگ تلقی کرد و شروع به تجهیز قوا کرد تا بجبر او را از شهر اخراج کند و اعلان کرد که «هر کس از نی ریز خارج شود و به رونیز (مقر سیدیحیی نزدیک به نی ریز) برود و به سید بپیوندد خانه اش خراب، عیالش توقیف و خونش هدر است» و چون اعلانش اثری را که انتظار داشت، نکرد از شهر خارج شد و به دهکدهء «قوتره» هشت فرسنگی شهر که مسقط الرأسش بود رفت. سیدیحیی نیز از «رونیز» رفت و به حوالی اصطهبانات رهسپار گردید و در مقبرهء پیرمراد توقف کرد. علمای آن حدود حکم تکفیر او را دادند و ناچار با بیست تن بابی بمسجد چنارسوخته رفت. پس از نماز به منبر برآمد و گفت مگر من چه حرامی را حلال و کدام نامشروعی را مشروع کرده ام که نسبت بمن مانند دشمن مذهب رفتار میکنید؟ و هرکس مرا یاری کند پیغمبر را یاری کرده است و هر کس پیغمبر را دوست میدارد همراه من بیاید. سخنان او چنان در مستمعین اثر کرد که با اصرار از او خواستند تا بماند و حرکت نکند و او پذیرفت و مدت ده روز بوعظ و تحریض و ترغیب مردم گذرانید تا باو خبر دادند میرزا زین العابدین با عده ای مسلح آمادهء حمله به محلهء چنارسوخته است و ماجرا را نیز به شیراز نوشته است. سیدیحیی عده ای را به سرپرستی آقا شیخ هادی پسر کربلائی محمدحسن برای ترمیم قلعهء خواجه که در نزدیکی چنارسوخته بود فرستاد و آذوقه نیز تهیه کردند. میرزا زین العابدین شبانه به نی ریز رسید و در اطراف خانهء حاکم که بمنزلهء قلعهء مستحکم و مسلط بر اطراف بود اردو زد. و عده ای هم در منزل آقا سیدابوطالب کدخدای محله منزل نمودند، همان محله ای که تازه طریقهء بابیت را پذیرفته بود و آن محله را تصرف نمودند و رئیس آنها محمدعلی خان برادرزن حاکم بود. صبح آن روز آخوند ملاعبدالحسین به روی بام قلعه آمد که ببیند در شهر چه میگذرد. سربازان تیری بطرف او انداختند که پایش مجروح شد. چون این خبر به سیدیحیی رسید نامهء تبریکی برای آخوند نوشت و هنگام شب بعضی از مدافعین قلعه از ترس گریختند. سیدیحیی برای اجتناب از تکرار این واقعه خود با عده ای برای شرکت در سرنوشت قلعگیان به قلعه درآمد. قوای دولتی قلعه را محاصره کردند و آب را که از قلعه عبور میکرد بسوی دیگری برگرداندند. در اولین برخورد تاج الدین و زین العابدین پسر اسکندر و میرزا ابوالقاسم بقتل رسیدند و جواب گزارش از حکومت شیراز رسید و حاکم قاصد و نامه را نزد سیدیحیی فرستاد مضمون نامه این بود که: رئیس بابیه باید آتشی را که روشن کرده است قبل از این که خود طعمهء آن گردد هرچه زودتر خاموش کند. سیدیحیی چون دانست جواب او در اردو پراکنده خواهد شد حیلهء جنگی بکار برد و پاسخ نوشت: من بطور اجبار در این حادثه واقع شده ام من رئیس نیستم بلکه محبوسم و اگر بخیال فرار افتم مسلماً این جمعیت مرا خواهند کشت و درخواست کرد که هر چه زودتر حکومت نیروی کافی اعزام دارد تا محصورین قلعه بفهمند که جنگ بی نتیجه است، و با کمال بی صبری انتظار دارم که بیایند و مرا آزاد نمایند و بدین وسیله قوای دولتی را اغفال کرد و شب با چهارده تن از همراهان بر قوای خوابیدهء دولتی با فریاد یا صاحب الزمان شبیخون زد و عدهء زیادی را بقتل آورد و علی اصغرخان برادر بزرگتر حاکم با خانواده و تمام کارمندان را از دم شمشیر گذرانید. پسر علی اصغرخان اسیر شد. بابی ها در معبر خود هرکه را که یافتند کشتند و به خرابی پرداختند تا به نی ریز رسیدند و آنجا را هم به خون و آتش کشیدند و به دهکدهء قوتره بازگشتند. شکست بقدری شدید بود که موجب وحشت و اضطراب همه گردید و بقیهء نی ریزی ها چون چنین فتح نمایانی

را دیدند کیش جدید را پذیرفتند و بمدافعین قلعه ملحق شدند و عدهء آنان را از هشتصد تا دوهزار نوشته اند. میرزا زین العابدین جریان را به شیراز گزارش داد و ناصرالملک هم گزارش را به طهران فرستاد ولی فیروزمیرزا از طهران حرکت کرده بود و در چهارمنزلی شیراز بود و سیدیحیی تشکیلات داد. چون شاهزاده به شیراز رسید درصدد چارهء کار بابیان برآمد. محمدعلیخان شجاع الملک سردار فوج همدان و مصطفی قلیخان سرهنگ فوج سیلاخور را مأمور کرد که به نی ریز بروند و با قوای دیگر قلعه را محاصره و به کار آنان خاتمه دهند، ولی سیدیحیی شبانگاه بر آنها شبیخون کرد و پس از کشتار بقلعه بازگشت و بنا بقول مؤلف فارسنامه سیصد مسلمان و یکصد و پنجاه بابی کشته شدن(۱) و با اینکه این جنگ بسود بابیها تمام شد ولی عده ای از آنان گریختند زیرا منتظر معجزه بودند و معجزه ای هم نشد و کم کم شمارهء فراریان زیاد شد و سیدیحیی از بیم اینکه تنها ماند تصمیم گرفت که فتح نمایانی کند تا بدان وسیله از تفرقهء یاران جلوگیری نماید. لذا نقشهء شبیخون دیگری کشید ولی این بار هنگام خروج از قلعه کسان او دیده شدند و با گلوله بخاک افتادند و با اینحال به اردوی دولتی ریختند و عده ای را بقتل آوردند و به قلعه بازگشتند. چون مدت جنگ بطول انجامید سران دولتی حیله ای اندیشیدند و قاصدی نزد سیدیحیی فرستادند و متذکر شدند بهتر است بدون خونریزی بدین کار پایان داد و قرآنی را مهر کرده برای او فرستادند و تقاضای ملاقات کردند. سیدیحیی پس از شنیدن مطالب قاصد و دیدن قرآن گفت: «انا لله و انا الیه راجعون» وعدهء خدا بانتهای شوم خود رسیده است. و با پنج تن به اردو رفت و از جملهء همراهان او حاجی سیدعابد و ملا علی مذهب بودند. سرداران دولتی او را استقبال کردند و باحترام بچادر آوردند و سه روز در آنجا بماند و یاران در قلعه منتظر خبر او بودند و از سیدیحیی خواستند تا نامه ای به یاران قلعه نویسد و آنها را مرخص نماید تا بمنزل های خود روند و او هم چنین نوشته ای برای قلعگیان فرستاد ولی به ضمیمهء آن، کاغذ دیگری نوشت که بکاغذ اول توجه نکنید و در همین شب به اردو شبیخون زنید البته موفق خواهید شد و هر دو کاغذ را بحاجی سیدعابد داد با سفارشهای مخصوص اما او کاغذها را بدست زین العابدین سپرد و بهمین جهت باو لقب «خائن» دادند و کاغذ اصلی را برداشتند و کاغذ فرعی که متضمن ترک مقاومت و متفرق شدن بود با خود به اردوی بابیه برد و چون خط سیدیحیی را شناختند هنگام شب اسلحهء خود را گذارده قلعه را ترک کردند. دولتیان یک ستون فرستادند تا با عبور آنها مخالفت کنند و ستون دیگری را مأمور کردند تا اگر بخواهند بقلعه باز گردند رابطهء آنان را قطع نمایند. بابیان چون بستون اول برخوردند دانستند که در دام افتادند با رشادت بمهاجمین حمله بردند و صفوف آنها را شکافتند و خود را به مسجد جامع رسانیدند و غافل از آنکه ملاحسن پسر ملامحمدعلی قبلاً آنجا را بتصرف درآورده و از بام مسجد آنان را به گلوله بست و یکی از بابیان بنام ملا حسین از منارهء مسجد بالا رفت و با گلوله ملا حسن را از پای درآورد و بزیر انداخت ولی نتوانستند داخل مسجد شوند و در گوشه و کنار پنهان شدند. زخم ملاحسن معالجه شد و یکی از دشمنان سرسخت این فرقه گردید. فردای آن روز مسلمانان بابیان را یکی پس از دیگری دستگیر کردند و به غارت خانه های آنان پرداختند و سپس آنها را آتش زدند و دستگیرشدگان را زنجیر کردند و به اردو آوردند. دو روز بعد میرغضب از شیراز وارد شد و چند تن از بابیان را کشت اما از کشتن سیدیحیی بعذر اینکه سید است خودداری کرد. سرانجام یکی از افسران که دو تن از کسانش در این جنگ کشته شده بودند، بخونخواهی پیش رفت و گفت من قسم نخورده ام و پیش قدم میشوم تا کسانی که اقوامشان را در این جنگ از دست داده اند انتقام خون آنها را بگیرند. اول کسی که داوطلب شد غلامرضا پسر مشهدی محمد و برادر ملاباقر بود که بامر سیدیحیی کشته شد، او شال سبز سیدیحیی را از کمرش گشود و بگردنش بست و او را بروی خاک کشید، سپس صفر که برادرش شعبان در این جنگ کشته شده بود و بعد آقاجان پسر علی اصغرخان برادر زین العابدین خان و دیگر مسلمانان که بهیجان آمدند او را بضرب چماق از پای درآوردند و سنگسار کردند و سرش را بریدند و پوستش را کندند و پر از کاه کردند و با دیگر اسرا و خانواده اش به شیراز فرستادند و در شیراز مردان را کشتند و زنها را حبس کردند و دو دختر سیدیحیی را نزد پدربزرگشان سیدجعفر کشفی به بروجرد فرستادند. سپس بابیان درصدد انتقام برآمدند و نخست کارخانهء شیره

کشی زین العابدین خان را منهدم ساختند و سپس قصد جان او کردند و با تمام احتیاطات لازم که از طرف حاکم بعمل می آمد پنج تن بابی بنامهای زیر: کربلائی محمد و سه پسرش خواجه محمد و خواجه حسن و خواجه علی و استاد قاسم بنای مخصوص خان حاکم، هم پیمان شدند و چون اطلاع یافتند که صبح جمعه خان حاکم بحمام خواهد رفت قبل از این که آدم ها و تفنگچیان او داخل شوند خود را داخل حمام کردند و چون خان حاکم وارد شد برو ریختند و او را مجروح ساختند و حمامیها فراشان را خبر کردند و چهار تن از آنها را کشتند ولی پنجمین که استاد قاسم بود موفق به فرار شد وچون به رخت کن رسید،صدای قربانی خود را شنید، بازگشت و فریاد کرد: «عجب سگ ملعون تو هنوز زنده هستی» و با درفش کفاشی که در دست داشت اطرافیان را دور کرد و خود را روی حاکم انداخت و دست در شکاف شکم او کرد و امعاء و احشاء او را بدر آورد و خود پهلوی او کشته شد. چو خبر قتل زین العابدین خان به شاهزاده طهماسب میرزا مؤیدالدوله حاکم فارس رسید میرزانعیم را به حکومت نی ریز منصوب کرد وی ابتدا با بابیان به رأفت و مهربانی رفتار میکرد ولی زن زین العابدین خان که درصدد گرفتن انتقام خون شوهرش بود حیله کرد و میرزا نعیم را واداشت تا به بابیان پیغام فرستاد که هر کس شکایتی از حاکم قبل دارد در فلان روز و فلان وقت به دیوانخانه بیاید تا رسیدگی شود تا اموالی را که جبراً از او گرفته اند، مسترد گردد در روز موعود یکصد و پنجاه تن بابی حاضر شدند و همه را توقیف کرد و گزارش به طهران فرستادند و بدستور شاه قرار شد آنها را به پایتخت بفرستند. زد و خورد دوم نی ریز : چون مأمورین مرکز برای بردن بابیان به طهران، به شیراز وارد شدند، بابیان شیراز به نی ریزیها خبر دادند و آنها جمع شدند و به چاره جوئی پرداختند. چون عدهء آنها بسیار بود به سه دسته تقسیم شدند. آخوندها در خانهء ملا محمد مؤمن رفتند و هر کس را که تفنگ داشت، علی سردار بخانهء خود برد و مشهدی میرزا حسین قطب نیز سایرین را به بستان رضی در خارج شهر برد. این سه دسته بوسیلهء قاصد از جریان کار با خبر میشدند. میرزا بابا عموی میرزانعیم که در غیاب و هنگام رفتن وی به شیراز جانشین او بود دستور داد تا بستان رضی را محاصره کنند و فراشان بکمک آنها شتافتند و بابیان بر آنها حمله بردند و آنها را متفرق کردند. دو دستهء دیگر بابیان بکمک آنها شتافتند و سربازان آنها را محاصره کردند. سنگربندی شروع شد و جنگ آغاز گردید. هفت تن بابیان دستگیر و کشته شدند . بابیان هنگام شب بباغ بیدکنک نیم فرسخی شهر شتافتند و برای گرفتن انتقام بباغ های اطراف رفتند و هرچه مسلمان دیدند کشتند. میرزا بابا وقایع را به شاهزاده حاکم فارس گزارش کرد و نیروئی فرستاد و امر کرد از اطراف قوا جمع آوری نمایند. در این فرصت بابیان بشهر آمدند زنان و اطفال خود را به باغ رضی بردند و مردان به قلهء کوه ها پناهنده شدند. بیست روز بدون حادثه گذشت و قوای دولتی به جمع آوری سپاه و تقویت خود پرداخت و بابیان به تهیهء چهل سنگر توفیق یافتند. جنگ شروع شد و برطبق معمول بابیان چند بار به حمله و شبیخون دست زدند و تلفات زیادی بر قوای دولتی وارد آوردند، ولی سرانجام بواسطهء زیادی نیروی دولتی از طرفی و کمبود آذوقه و نداشتن آب و کاستن نفرات بر اثر تلفات و مرگ علی سردار سرپرست خود، نابودی خویش را حتمی دانستند و دولتیان درصدد برآمدند که مانند دیگر جاها متوسل بحیله شوند و پیغام فرستادند که مقصود ما دستگیری رئیس شما بود و چون او کشته شد دیگر با شما کاری نیست. میتوانید شبانه زنان و اطفال و اموال خود را بردارید و فرار کنید، چون دیگر یارای توانائی با ما را ندارید. بابیان پیغام دادند اگر راست میگوئید عقب نشینید و مهلت دهید تا ما اموات خود را دفن کنیم. اردو بمسافت یک میل عقب نشست و بابیها اموات خود را دفن کردند و آنها را به باغ آسبوران فرستادند و مردها در سنگر آسبوران جمع شدند و خبر دادند ما حاضریم تا آخرین نفر کشته شویم. قوای دولتی از اطراف سنگرها را محاصره کرده و بحمله پرداخت. هر چند بابیها رشادت ها کردند ولی در برابر قوای دولتی بواسطهء کمی نفرات و ادوات حرب مغلوب شدند. آنچه باقی ماندند آنها را با اسیران زن و سرهای کشتگان به شیراز بردند و پس از آزار و اهانت دادن زنها را آزاد ساختند و بعضی از مردها را کشتند و بقیه را که شاه به طهران خواسته بود به طهران روانه ساختند. ولی بعضی از آنها در نتیجهء صدماتی که در راه بر آنها وارد آمد، مردند و بقیه که به طهران رسیدند، پانزده تن آنان را همان روز ورود کشتند و بیست و سه تن در زندان

تلف شدند و سیزده تن پس از سه سال زندانی مستخلص گردیدند و آخرین آنها که در طهران ماند و کمی بعد مرد، کربلائی زین العابدین بود. طغیان بابیه و مجازات آنان: مؤلف ناسخ التواریخ در مجلد قاجاریه جلد سیم آرد: شیخ احمد احسائی... مردی بافضل و ادب معروف و به زهد و تقوی موصوف بود چون کلمات او با مردم ظاهربین اندک بینونتی داشت بعضی از مردم را سبب استغراب و استعجاب شده انکار او کردند و جماعتی به حسن ظن سر بطاعت او درآوردند و در عقاید ایشان لغزشی و فتوری پدید شد... بالجمله بعد از شیخ احمد احسائی سید کاظم که او را تلمیذ اعلم و ارشد بود خلیفتی گرفت او نیز مردی فاضل بود و زهدی کامل داشت و چون از این جهان رخت بسرای جاوید برد در میان شاگردان و تبعهء شیخ احمد اختلاف کلمه پدید آمد، گروهی ملاحسن گوهر را به خلیفتی برداشتند و جماعتی حاجی محمدکریم خان قاجار را اختیار کردند و از ایشان نیز کسی جز طریق صلاح و سداد دیدار نکرد، اما ملا حسین بشرویه ای که در معنی خود را رئیس قوم می پنداشت و در ظاهر آن محل و مکانت را نداشت حیلتی اندیشید و میرزا محمدعلی باب را که دماغی خلل ناک و خاطری مشوش داشت طلب نمود و با او مواضعه نهاد که من تو را سید سلسله و قبلهء قبیله خواهم داشت و در وزارت تو به حسن تدبیر این جهان را زیر و زبر خواهم کرد، آنگاه شاگردان شیخ احمد را انجمن کرد و گفت بر ما مکشوف نیست که بعد از حاجی سید کاظم ریاست قوم کراست و خلیفتی او درخور کیست، و این امر مختفی را جز به مکاشفه مکشوف نتوان داشت و از مدینهء کربلا به مسجد سهله تحویل کرد و به چله نشست و بعد از این اربعین از آنجا برآمد و گفت چیزی بر من معلوم نگشت و دیگر بار بمسجد کوفه رفت و بعد از اربعین بیرون شد و گفت مکشوف افتاد که بعد از حاجی سیدکاظم میرزا علی محمد باب که لطیفهء حق است، خلیفهء بحق است و از آنجا به خراسان سفر کرد و میرزا علی محمد باب بجانب شیراز بشتافت و آن همه خطا و خلل در دین و دولت افکند... دیگر از شاگردان شیخ احمد ملا شیخعلی بود که بعد از وی روزگاری در تحت وسادهء حاجی سیدکاظم استفاده مینمود و وقتی که فتنهء میرزا علی محمد باب بالا گرفت در طلب جاه و آب از جملهء داعیان باب گشت و لقب خویش را حضرت عظیم گذاشت و از شهر کربلا به بلدان و امصار ایران سفر کرد و در هر شهر و هر دیه مردم را بطریقت باب دعوت همی کرد و بدعتی چند که در دین نهاده بود القا همی داشت و در ایامی که صدراعظم در کاشان اقامت داشت بحضرت او آمد و اظهار دعوت و عقیدت خویش کرد. صدراعظم او را طرد و منع فرمود و از پیش براند. از آنجا به دارالخلافهء طهران آمد و روز و شب به اغوای مردم پرداخت تا جمعی را با خود متفق ساخت لکن هر روز به لباسی دیگر و جامهء جداگانه خویش را دیگرگون مینمود و دیگرنامی بر خود می بست چنانکه هیچکس او را نمی شناخت و این آهنگ در پرده همی نواخت تا زمان امارت و وزارت میرزا تقی خان برسید. این هنگام ملاشیخعلی در خاطر گرفت که یکروز جمعه هنگام زوال آفتاب با مریدان خویش خروج کند و نخستین میرزا ابوالقاسم امام جمعه را در محراب نماز با تیغ بگذراند و از آنجا بجانب ارگ سلطانی حمله برد. بعضی از عیون و جواسیس میرزا تقی خان این معنی را تفرس کرده صورت حال در لوحی نگار دادند و بدو فرستادند. میرزا تقی خان شاهزاده، علیقلی میرزای اعتضادالسلطنه را طلب فرمود و مجلس را از بیگانه پرداخته کرد و این قصه را تا بپای بگفت و مذکور داشت که در میان مریدان ملا شیخعلی میرزاعبدالرحیم برادر ملا محمدتقی هراتی را نیز رقم کرده اند و میرزا عبدالرحیم چون بیشتر در سرای شما و بنام ملاباشی است بهتر آن است که او را مأخوذ داری و جا و مکان ملا شیخعلی و اتباع او را پرسش کنی و اگر نه هیچکس بمنزل و مکان او راه نخواهد کرد. اعتضادالسلطنه از نزدیک او بسرای خویش شتافت و میرزا عبدالرحیم را طلب داشت و چندانکه ازو فحص حال کرد در اختفای امر سختتر گشت. لاجرم فرمود او را محبوس بداشتند و از میرزا طاهر منشی که با او در یک سرای میزیست از احوال ملا شیخعلی استعلام کرد او به عرض رسانید که چنین کس در سرای میرزا عبدالرحیم جای داشت و جماعتی را با او طریق مخالطت می سپردند و بر روش باب میرفتند. چون من این بدانستم و از در منع بیرون شدم بدیگر جای تحویل دادند و از مریدان او یک تن حاجی سیدمحمد اصفهانی است که در مدرسهء دارالشفا جای دارد. اعتضادالسطنه چون این بشنید از قبل میرزا عبدالرحیم خطی مجعول و منحول بدو فرستاد و از منزل ملا

شیخعلی پرسش کرد و او خانهء نایب چاپارخانه را بنمود. اعتضادالسلطنه میرزا طاهر را با چند تن از عوانان بطلب او فرستاد و در عرض راه یک تن ملازم او را دستگیر ساخت و ویرا بنزد شاهزاده آوردند و چندانکه او را زحمت کرد و شکنجه نمود از ملا شیخعلی خبری نگفت. پس او و میرزا عبدالرحیم را بنزد میرزا تقی خان فرستاد و میرزاتقی خان به شفاعت شاهزاده، میرزا عبدالرحیم را بجان امان داد و پس از روزی چند که در حبس خانه بداشت رها کرد و آدم ملا شیخعلی را عرضهء هلاک و دمار ساخت. از پس این واقعه قوت خروج و تقویم فتنه از ملاـ شیخعلی برخاست و از دارالخلافه به شاهزاده عبدالعظیم و از آنجا به آذربایجان گریخت و بعد از عزل میرزا تقی خان دیگر باره به طهران آمد و این کرت خواست تا گزندی به وجود مبارک پادشاه رساند و از حضیض چاه، خویش را به اوج ماه کشاند... و جمعی از مردم احمق را که از دین بی بهره و از دنیا بی نصیب بودند با خود متفق ساخت و حاجی سلیمان خان پسر یحیی خان تبریزی که سالها به مرض مالیخولیا گرفتار بود چنانکه گاهی در زنجیر و زندان میفرسود و گاهی صحاری و بیابان می پیمود باو پیوست و ملا شیخعلی را بسرای خویش آورد و از بهر او و مریدانش خورش و خوردنی آماده داشت. اندک اندک هفتاد تن از مرد بی بضاعت انجمن شدند و با ملا شیخعلی بترک جان و سر و فدای دختر و پسر بیعت کردند و حاجی سلیمان خان این جماعت را گاه و بیگاه در یک مجلس جای میداد... سخن بر این نهادند که شاهنشاه ایران را... به جان وتن زیانی رسانند. آنگاه با شمشیرهای کشیده بمیان کوی و بازار درآیند و هر کس را دیدار کنند با تیغ بگذرانند تا ازین کردار نابهنجار هول و هربی تمام در مردم افتد و شهر دارالخلافه بر ایشان مسلم گردد. ملا شیخعلی گفت اکنون کیست که جان و سر خویش را بر کف نهد و این امر خطیر و خطب عظیم را بپای برد. نخستین محمدصادق نامی که ملازم او بود و سلاح جنگ ازو داشت از جای جنبش کرد و از پس او میرزا عبدالوهاب شیرازی و دیگر ملا فتح الله قمی و محمدباقر نجف آبادی، بالجمله دوازده تن در انجام این امر پیمان دادند و مواضعه نهادند ملا شیخعلی ایشان را نیک بنواخت و هر یک را بنوید حکومت مملکتی و سلطنت دولتی دلشاد ساخت و آلات حرب و ضرب بداد، و ایشان دین و دنیا را بزیر پا نهادند از دارالخلافه بیرون شدند و به قریهء نیاوران آمده و به انتهاز فرصت کمینگاهی گرفتند، چه در این وقت شاهنشاه ایران ازبهر ییلاق در نیاوران اوتراق داشت. این ببود تا روز یکشنبه بیست وهشتم شوال پیش آمد و شهریار آهنگ شکار فرموده از بامداد بانگ توپ که علامت سوار شدن پادشاه است بالاـ گرفت و غلامان رکابی از هر جانب انجمن شده رده برکشیدند و بزرگان درگاه به انتظار دیدار پادشاه بر صف شدند. چون دو ساعت و نیم از روز برگذشت شاهنشاه از سرای سلطنت بیرون خرامید و اسداللهخان امیرآخور رکاب گرفته تا برنشست... اما جماعت بابیه که در کید و کمین بودند، نه تن را قوت رفتار نماند که خویش را آشکار کنند و سه تن از آن دوازده کس که شریر و دلیر بودند ناگاه چون دیو رهاگشته و مرد پدرکشته از پس دیوار و پناه درخت بیرون تاختند. نخستین یک تن که از مردم نی ریز فارس بود از جانبی بیرون شده فریاد برکشید که ای پادشاه مرا عرض حاجتی است و بسوی پادشاه شتافت و این هنگام در گرد مرکب پادشاه جز چند تن از اعیان درگاه که ایشان را نیز آلات حربیه نبود کس حضور نداشت چه انبوه سواران حفظ حشمت پادشاه را گروهی از پیش روی و جماعتی از دنبال بودند. مع القصه چون ملازمان رکاب بانگ درانداختن و ناپروا تاختن آن مرد بابی را بیرون شیمت ادب دانستند بر وی آمدند و بانگ برآوردند که بجای باش و حاجت خویش بازگوی. مرد بابی بیم کرد که او را نزدیک شدن نگذارند، دست در جیب کرد و طپانچه ای که پوشیده میداشت برآورد و بجانب پادشاه گشاد داد و حفظ خداوند وقایه گشت و آن گلوله بر خطا شد لکن ولولهء بزرگ در میان ملازمان رکاب درافتاد، بیهشانه بهم برآمدند، و عظیم حیرت زده بودند. هم در این وقت یک تن دیگر تاخت و نعره بزد و آهنگ شاه کرد او نیز طپانچهء خود را بسوی شاه بداشت و آتش درزد. یک تن از رایضان دست فرا برد گلوگاه طپانچه را برتافت تا چون رها شد این گلوله نیز بر خطا رفت و یک تن از ملازمان رکاب دشنه بر دهان او زد چنانکه طپانچه از دستش برفت هم از پای ننشست، با آن جراحت عظیم خنجر خویش را بکشید و همچنان آهنگ شاه میداشت و با دیگران به اکراه مبارزت میکرد. در میانه چند کس را جراحت کرد تا خود مقتول گشت. در

میان این گیرودار یک تن دیگر آشکار شد و چون برق خاطف از پیش روی پادشاه درآمد و پهلوی مبارکش را هدف ساخته طپانچهء خویش را بگشاد. در این وقت اقبال پادشاه اسب را حرونی آموخت و شاهنشاه نیز عنان بگردانید و بدن مبارک لختی از دهان طپانچه بگشت و گلوله های آن چنانکه او خواست کارگر نیامد لکن افزون از ده پاره سرب چنانکه استخوان را آسیب نکرده بود بزیر جلد دوید و چند پاره در زیر جلد سرد گشت و پاره ای چند از زیر شانه بدر شد... بالجمله ملازمان حضور آن دیو دیوانه را نیز با خود داشتند پس یک تن مقتول و دو تن گرفتار شد، و شاهنشاه فرمان کرد تا ایشان را به حبسخانه دراندازند و از حقیقت این امر استعلامی کنند و همچنان آهنگ شکارگاه فرمود... صدراعظم پیش شد و عنان بگرفت و به الحاح فراوان شاه را از اسب پیاده ساخت و بسرای سلطنت بازآورد. این هنگام مکشوف افتاد که پیکر مبارک را از آسیب گلوله جراحتی رسیده. چاکران شتاب گرفتند و دواکاران را حاضر کردند تا جراحت شاه را ببستند و مرهم کردند... آنگاه عزیزخان آجودان باشی و کلانتر شهر و محتسبان بلد مأمور شدند تا در شهر و حومه فحصی بسزا کنند و هرجا جماعت بابیه را بیابند دستگیر سازند. در سلخ شوال حاجی علیخان حاجب الدوله را خبری رسید که مجمع ایشان در خانهء سلیمان خان است و این خبر را بعرض رسانید. پس صدراعظم بفرمود تا جماعتی از عوانان بخانهء سلیمان خان تاختن بردند و اطراف خانه را فروگرفتند. ... حاجی سلیمانخان با دوازده تن گرفتار شد و ایشان را دست بگردن بسته به نیاوران آوردند... بالجمله ایشان را محبوس بداشتند و از محبوسین نام هم کیشان ایشانرا پرسش نمودند و نام و نشان بیافتند و از دنبال هریک بشتافتند چندانکه سی و شش تن از ایشان را در زوایای شهر و قرا دستگیر ساخته به نیاوران آوردند و ملا شیخعلی که هر ساعت بجامهء دیگرگونه برمی آمد و پیوسته مخفی میزیست هم بدست حاجب الدوله گرفتار شدو او را بحضرت صدراعظم (میرزاآقاخان) حاضر ساختند و صدراعظم او را بشناخت. ... حاجی علیخان حاجب الدوله گفت مردم احمق را به قتلگاه میفرستی و نوید زنده کردن میدهی من اینک گوش ترا چاک میزنم تو که احیای اموات توانی کرد گوش خویش را التیام کن و برخاست و با گزلک خویش گوش او را از بن باز کرد مع القصه صدراعظم ازبهر آنکه مبادا از این گرفتاران یک تن به اشتباه دستگیر شده باشد و بیگناه تباه شود یک یک را با فحص کامل و دقت نظر و شهود عدل و اقرار به اثم و ثبوت ارتداد تشخیص و تمیز داد. میرزا حسینعلی نوری و میرزا سلیمانقلی و میرزا محمود همشیره زادهء او و آقاعبدالله پسر آقامحمدجعفر و میرزا جواد خراسانی را چون بیعت با این جماعت و ارتداد در دین بثبوت شرعی نرسید فرمان رفت تا در حبسخانه بازدارند و بحقیقت حال ایشان بازرسند و میرزا حسین قمی چون اظهار پشیمانی میکرد و توبت و انابت میجست هم محبوس گشت و در بارهء دیگران فرمان رفت که آنها را بدست جلادان دژخیم بسپارند تا همه را سر از تن بردارند. در این هنگام علمای بلد و چاکران درگاه از حضرت شاهنشاه خواستار شدند که هرکس این مردم مرتد را که مخرب دین سید انام و قاصد جان شاهنشاه اسلام اند بدست خویش سر برگیرد او را ثواب جهاد اکبر باشد. بهتر آن است که شاهنشاه دادخواه هر یک از ایشانرا بدست طایفه ای از مردم بسپارد تا عرضهء هلاک و دمار سازند و در این ثواب انباز باشند و دیگر این که این جماعت بدانند که تمامت مردم ایران در خون ایشان شریکند و هرگز با این ناراستان همداستان نشوند. شاهنشاه ایران این سخن را پسنده داشت و صدراعظم نیز خط قبول بر این منشور گذاشت لاجرم ملا شیخعلی را روز چهارشنبهء سلخ ذی قعده علمای شهر حاضر کردند و دیگرباره عقاید او را فحص نمودند و او را کافر و ملحد یافتند و بقتل او شتافتند و سیدحسن خراسانی را به شاهزادگان سپردند تا همگروه او را با تیغ پاره پاره کردند و ملا زین العابدین یزدی را مستوفی الممالک و دیگر مستوفیان به صدمات مستوفی متوفی داشتند و ملا حسین خراسانی را نظام الملک (میرزا کاظم) و میرزا سعیدخان (وزیر امور خارجه) و اتباع وزارت دول خارجه مقتول ساختند و میرزا عبدالوهاب شیرازی که در بلدهء کاظمین یکچند روزگار خویش را بدعوت طریقت میرزا علی محمد باب میگذاشت و فقها از آن بلده بطرد و منعش اخراج کردند بدست جعفرقلیخان برادر صدراعظم و فرزندان او میرزاعلیخان و موسی خان و ذوالفقارخان مقتول شد و ملا فتح الله قمی ولد ملا علی صحاف که بدن مبارک پادشاه را به زخم گلوله جراحت کرد، فرمان رفت تا در نیاوران بدن او را از چند جای سوراخ

کردنـد و بن شـمع فرو دادنـد و شـمعها را برافروختند. در این وقت حاجی علیخان فراشباشـی حاجب الدوله پشت او را هدف گلوله ساخت و فراشانش با کارد و دشنه پاره پاره کردند و شیخ عباس طهرانی را امرای دربار و خوانین والاتبار بکشتند و محمدباقر نجف آبـادی را که بـا اقرار و اعتراف خویش در مقاتلت مازنـدران و زنجان با جماعت بابیه حاضـر بودنـد، پیشـخدمتان حضور پادشاه تباه ساختند و محمدتقی شـیرازی را اسداللهخان میرآخور و رایضان و خدمهء باربند پادشاهی مأخوذ داشته، نخستین نعل اسب بر پای او بسـتند و از آن پس با تخماخ و میخ سـر و تنش را در هم شکسـتند و محمد نجف آبادی را ایشـیک آقاسی باشی و جارچی باشی و نسـقچی باشـی و اتباع ایشان مقتول ساختنـدو میرزا محمـد نی ریزی را که در نی ریز و مازنـدران و زنجان باتفاق جماعت بابیه رزم داده بود، میرزا محمدخان سرکشـیک و یوزباشیان و غلام پیشخدمتان نابود نمودندو محمدعلی نجف آبادی را بدست خمپاره چیان سپردنـد تـا نخست چشم او را برکندنـد و آنگاهش بر خمپاره بسـته آتش درزدنـد و سیدحسـین یزدی را عزیزخان آجودان باشـی و میران پنجه و سـرتیپان و سـرهنگان مقتول ساختند ، و آقا مهدی کاشی را نیز فراشان بقتل آوردند، و میرزا نبی دماوندی را بمدرسهء دارالفنون فرسـتادند تـا معلم و متعلم فراهم شـده او را پـاره پاره کردنـد، و میرزا رفیع نوری را سواره نظام از پای درآوردنـد، و میرزا محمود قزوینی را جماعت زنبورکچیان بهـدف زنبوره بسـتند و جسـدش را با کارد و دشـنه از هم بازکردنـد، و حسـین میلانی را که دیهی از توابع اسـکوست و جماعت بابیه او را مکنی بحضـرت اباعبدالله نموده بودند، سـربازان افواج بحکم نیزه پیش کشـتند، و ملا عبدالکریم قزوینی را جماعت توپچیان که حاضـرکاب بودند مقتول ساختند. لطفعلی شـیرازی را جماعت شاطران عرضهء هلاک و دمار ساختند و نجف خمسه ای را بمردم شـهر سپردند تا با چوب و سـنگ زمین را از خونش لعل رنگ کردند، و حاجی میرزاجانی تـاجر کاشـی را آقا مهـدی ملک التجار و دیگر تاجران و بازرگانان هر یک جراحتی کردنـد تا از پای درآمـد، و حسن خمسه ای را نصـراللهخان سالار خوان و خدمتکاران مطبخ خاص مقتول ساختند و محمدباقر قهپایه را آقایان قاجار با تیغ آبدار بخاک افکندند، و صادق زنجانی ملازم ملا شـیخعلی که روز نخست در پای اسب شاهنشاه از پای درآمـد فرمان رفت تا جسـد او را بچند پاره کرده از دروازه هـای شـهر بیاویختنـد و حـاجی سـلیمان خـان را که خـانه اش محـط رجـال بـابیه بود باتفـاق قاسم تبریزی که خود را وصـی سیـدیحیی میـدانست برحسب فرمان آقاحسن نایب فراش خانه بدارالخلافهء طهران آورد و بدن ایشان را سوراخهای فراوان کرده بن شمع دربرد و شـمعها را بیفروخت و اهـل طرب را حاضـر کرده بـا ایشـان از ارگ سـلطانی بمیان شـهر و بازار عبور داد و مردم شـهر صغیر و کبیر زبان به لعن و نفرین بگشودنـد و از بام ودر بر سـر ایشان خاک و خاکستر بباریدنـد. بدین گونه طی مسافت کرده و در بیرون دروازهء شـاهزاده عبـدالعظیم فراشان دژخیم حاضـر شـده تن ایشان را به چهار پاره کردنـد و از چهار دروازه بیاویختنـد، و قرهٔ العین دختر حـاجی ملا صالـح قزوینی که از این پیش در قصه های جماعت بابیه شـرح حال او مسـطور افتاد، بعـد از قلع و قمع بابیهء مازنـدران او را به طهران آورده به محمودخـان کلانـتر شـهر سپردنـد تـا نیک بـدارد و تا کنون یکسال در خانهء او محبوس بود و با اینهمه گاه گاه کلمات ناصواب از وی اصـغا میرفت. در این وقت او را از سـرای محمودخان بیرون فرستاده بجهان دیگر جای دادند. –انتهی. نیکلا در تاریخ خود متن نامهء «لاوالت» سـفیر فرانسه در اسلامبول را که در این واقعه به وزارت خارجهء فرانسه نوشته است و مطـالبی را که در این باره در روزنامهء رسـمی طهران چاپ شـده بود ترجمه و فرسـتاده است، آورده و اختلافات جزئی در بعضـی قسـمتها با نقل مؤلف ناسـخ التواریـخ دیده میشود. کسانی که دقت بیشتری را خواهانند به ترجمهء تاریخ نیکلا و یا اصل آن مراجعه نمایند. اما سـرنوشت طاهره: نیکلا در تاریخ خود آرد: او را از قزوین به طهران آوردند و در خانهء میرزا محمودخان کلانتر محبوس کردنـد و در صـدارت میرزاآقاخان نوری حاجی ملامیرزا محمـد انـدرمانی و حاجی ملاعلی کنی مأمور مباحثه با او شدنـد که منجر بفتوای آنـان بر قتـل او شـد. و خود کلانـتر او را از خـانه بیرون آورده و با پاکت لاک و مهر شـده به برادرزادهء خود که با عـده ای سپـاهی آمادهء انجام کار بوده، سپرد و او را به باغ ایلخانی (که فعلا بانک کارگشائی است)، آورده بـدست عزیزخان سـردار تسـلیم کردنـد که بنا بر امر او بدست یکی از پیشـخدمتان او با دسـتمال خفه گردید و جسدش را در عقب دیوار یخچال در چاه انداختند و

بلافاصله چاه را انباشتند. رجوع به طاهره در همین لغت نامه شود. جانشین باب و انشعاب: در میان اتباع باب دو نابرادری (برادر از طرف پدر) مورد توجه وی بودند یکی از آن دو میرزایحیی صبح ازل و دیگری برادر او میرزاحسینعلی ملقب به بهاءالله از فرزندان میرزا عباس از مردم نور مازندران بودند. بنا بروایت حاجی میرزاجانی که تاریخ خود را مابین سنوات ۱۲۶۶ – ۱۲۶۸ ه . ق. یعنی دو سال بعد از قتل باب تألیف کرده، باب ظهور صبح ازل را خبر داده و در زمان حیات خود او را بجانشینی انتخاب کرد و نوشته ها و خاتم و قلمدان برای وی فرستاد و اصل توقیع او در دست است. ولی بزودی بین صبح ازل و برادر او میرزاحسینعلی ملقب به بهاءالله مخالفت آغاز شد و بهاء با تدابیر فراوان برادر را بکنار زد و خود ریاست بهائیان را عهده دار شد. رجوع به صبح ازل و بهاءالله در همین لغت نامه شود. اصول تعالیم باب: ادوارد براون در مقدمهء نقطهٔ الکاف آرد: اصول تعالیم باب چنانکه از نوشته های خود وی و مخصوصاً از بیان فارسی استنباط میشود بطور اجمال از قرار ذیل است: خداوند مدرک کل شی ء است و خود از حیز ادراک بیرون است. احدی غیر ذات او معرفت به او ندارد. مراد از معرفهٔ الله معرفت مظهر اوست و مراد از لقاءالله، لقاء او و پناه بخداوند و پناه باو «زیرا که عرض بذات اقدس ممکن نیست و لقاء او متصور نه... و آنچه که در کتب سماویه ذکر لقاء او شده ذکر لقاء ظاهر بظهور اوست». (ب ۷، و جَ ۷). «و مراد از رجوع ملائکه الی الله و عرض بر او رجوع ادلاء بر من یظهره الله هست بسوی او» زیرا «سبیلی از برای احدی بسوی ذات ازل نبوده و نیست نه در بدء و نه در عود». (بَ. ا). آنچه در مظاهر ظاهر میشود «مشیت» است که خالق کل اشیاء است و نسبت او باشیاء نسبت علت است بمعلول و نار بحرارت. این مشیت «نقطهء» ظهور است که در هر کوری بر حسب آن کور ظاهر گشته. (بَ ۱۳، جَ ۷، ۸). مثلاً محمد نقطهء فرقان است و میرزا علی محمد نقطهء بیان و هردو یکی میباشند. (آ ۱۵، حَ ۲). آدم که بعقیدهء بیان (جَ ۱۳) دوازده هزار و دویست و ده سال قبل از باب بوده است با سایر ظهورات یکی است. (ز ۲). «و بعینه نقطهء بیان همان آدم بدیع فطرت اول بوده و بعینه خاتمی که در ید اوست همان خاتم بوده که از آن روز تا امروز خداوند حفظ فرموده» (ج ۱۳). «اعراش در ظهورات مختلف ظاهر میشود و الا مستوی بر اعراش که معری از حد حدود است همان مشیت اولیه است که اعراش او را متغیر نمیکند». (زَ. ا، ح ۲ و غیرهما). «مانند شمس اگر مالانهایهٔ طالع شود یک شمس زیاده نیست و کل باو قائم هستند». (دَ ۱۲، زَ ۱۵، حَ ۱). «همان مطاع از یوم آدم همان رسول الله هست و کل کتب منزل قرآنی است که بر او نازل شده». (ز ۲). «و در هیچ عالمی مظهر مشیت نبوده الا نقطهء بیان ذات حروف سبع و نه حروف حی آن الاحروف حی بیان». (جَ۱۳). ظهورات را نه ابتدائی است نه انتهائی، «الی مالانهایهٔ شمس حقیقت طالع و غارب میگردد و از برای او بدئی و نهایتی نبوده و نیست» و «لم یزل». و لایزال این شأن بوده عندالله و خواهد بود. (جَ ۱۵، دَ ۱۲). و قبل از آدم عوالم و اوادم مالانهایهٔ بوده. (جَ ۱۳، دَ ۱۴). و بعد از من یظهره الله ظهورات دیگر خواهد بود الی مالانهایهٔ. (د ۱۲، ز ۱۳، ط ۹). هر ظهور بعدی اشرف از ظهور قبل و مقام بلوغ آن میباشد و هر ظهور بعدی ظهور قبل را دارد با آنچه خود دارد «چنانچه غین دارد نهصد ظاء را ولی ظاء هزار غین را ندارد». (جَ ۱۳، دَ ۱۲). مشیت اولیه در هر ظهور بعدی بنحو اقوی و اکمل از ظهور قبل ظاهر میشود مثلاً آدم در مقام نطفه بوده و نقطهء بیان در مقام جوانی دوازده ساله و من یظهره الله درمقام جوانی چهارده ساله. (جَ ۱۳). هر ظهوری بمنزلهء غرس شجره ایست که ظهور بعد وقت کمال آن شجره و اخذ ثمرهء آن است و قبل از آن هنوز بحد بلوغ نرسیده است و وقتی که شجره بدرجهء کمال و اخذ ثمر رسید بدون لمحه ای تأخیر ظهور بعد واقع خواهد شد «چنانچه در ظهور حضرت عیسی غرس شجرهء انجیل که شد به کمال نرسید الا اول بعثت رسول الله که اگر رسیده بود یکروز زودتر همان روز بعثت میشد که بیست و ششم رجب باشد نه بیست و هفتم... بعد از غرس شجرهء قرآن کمال آن در هزار و دویست و هفتاد رسید که اگر بلوغ آن در دوساعتی در شب پنجم جمادی الاول (صحَ الاولی) میبود به پنج دقیقه بعدتر ظاهر نمیشد». (و ۱۳). ولی وقت ظهور را جز خداوند کسی دانا نیست. (زَ ۱، جَ ۱۵). یک مثال دیگر که بابیه غالباً میزنند (هر چند در خود بیان گویا مذکور نیست) برای تشریح این که ظهورات متعدده با وجود اختلاف زمان و مکان و تفاوت درجهء کمال و شرف چگونه در حقیقت هم یکی میباشند مثال معلمی است که بطبقات مختلفه از شاگردان که از

حیث سن و درجهء فهم متفاوت اند درس میدهد، معلم یکی است و اندازهء علم و اطلاع او هم یکی ولی برحسب تفاوت درجهء فهم و ادراک مستمعین تعبیرات و اصطلاحات مختلفه استعمال میکند. مثلاً در خطاب به اطفال خردسال اگر بخواهد مطلوبیت علم را بایشان حالی کند شاید اینطور بگوید که علم مطلوب است زیرا که مانند قند شیرین است چه قوهء فهم آن اطفال به آن درجه نیست که مطلوبیت علم را بدون احضار آن در تحت صورتی مادی و محسوس ادراک نماید، ولی همین معلم وقتی که بشاگردان طبقهء عالی تر درس میدهد البته برای اثبات مطلوبیت علم تعبیرات عالی تر استعمال میکند، و بر همین قیاس است مسئلهء تفاوت ظهورات. مثلاً محمد بن عبدالله (ص) که مخاطبین او قومی بودند وحشی و مادی مانند اعراب، برای این که معانی بعث و معاد و جنت و نار و غیرها را به ایشان بفهماند، این مفاهیم را در تحت صوری مادی در نظر ایشان جلوه میداد تا آنکه بسهولت بتوانند آن را درک نمایند ولی در دورهء بیان که خطابش بقومی است دانا و متمدن یعنی ایرانیان، الفاظ و اصطلاحات مذکوره به طرز دیگر بیان شده و معانی اقرب بعقل از آنها اراده شده است، مثلاً قیامت عبارت است از: «وقت ظهور شجرهء حقیقت در هر زمان به هر اسم الی حین غروب آن مثلاً ـ از یوم بعثت عیسی تا یوم عروج آن قیامت موسی بود و ازیوم بعثت رسول الله (ص) تا یوم عروج آن که بیست و سه سال بود قیامت عیسی و از حین ظهور شجرهء بیان الی مایغرب قیامت رسول الله (ص) است». (ب ۷ ج ۳، ط ۳). و نباید آنرا به معنی مادی آن حمل نمود چنانکه شیعه تفسیر میکند «و همه موهوماً امری را توهم نموده که عندالله حقیقت ندارد». (ب ۷). و شی ء وقتی که به مقام کمال رسید قیامت آن برپا میشود. «و کمال دین اسلام الی اول ظهور بیان منتهی شد و از اول ظهور بیان تا حین غروب اثمار شجرهء اسلام آنچه هست ظاهر میشود». (بَ ۷ زَ ۱۵). «و هر شی ء که اطلاق شیئیت بر او شود در یوم قیامت مبعوث میگردد... مثلاً این فنجان و نعلبکی که الان بین یدالله گذارده در یوم قیامت مبعوث میشود و به کینونیت و ذاتیت و نفسانیت در وقتی که شجرهء حقیقت تنطق فرماید که این فنجان و نعلبکی بعینه اوست». (بَ ۱۱). «و بعث هیچ نفسی از نفس میت نمیشود که از قبر ترابی بیرون آید بلکه بعث کل از نفس احیاء آن زمان میگردد اگر از علیین است مؤمنین و اگر از دون علیین است از دون آن». (بَ ۱۱). روز قیامت آمد و رفت و محتجبین خبردار نشدند. (و ۱۳) «چه یوم قیامت یومی است مثل کل ایام شمس طالع میگردد و غارب چه بسا وقتی که قیامت برپا میشود در آن اراضی که قیامت برپا میشود و خود اهل آن مطلع نمیشود». (حَ ۹). همچنین جنت عبارت است از اثبات یعنی تصدیق و ایمان بنقطهء ظهور. (بَ ۱، بَ ۴، ب ۱۶ و غیرها). «این است حقیقت جنت در عالم حیات و بعد از موت لایعلم الا الله». (بَ ۱۶). و نار عبارت است از نفی یعنی عدم ایمان بنقطهء ظهور و انکار او. (بَ ۱، ب ۴، ب ۱۷). «هر کس در نفی رفت در نار الهی است الی یوم من یظهره الله و هر کس در ظل اثبات مستقر شد در جنت الهی است الی یوم من یظهره الله». (بَ ۴). «و تا امروز غیر از مظاهری که خداوند مخصوص به خود فرموده کسی نه جنت را فهمیده و نه نار را». (بَ ۱۶). و مراد از برزخ فاصلهء بین ظهورین است. «لاماهو المعروف بین الناس بعد موت اجسادهم فان هذا دون ما یکلف به الناس لّان بعد موتهم لایعلم ما یقضی علیهم الا الله و ان ما هم به یؤمرون لابدان یعلمون». (ب ۸). و علی هذا القیاس موت و قبر و سؤال ملائکه در قبر و میزان و حساب و کتاب و صراط و غیرها همهء این اصطلاحات بمعانی تمثیلیه تفسیر شده است. (مقدمهء نقطهٔ الکاف ص کو – ل). رجوع به: شیخ احمد احسائی، کاظم (حاج سیدکاظم رشتی)، صبح ازل میرزایحیی، بهاءالله میرزاحسین علی نوری، میرزا محمدعلی غصن اعظم، عباس افندی غصن اکبر،مشکین قلم،قرهٔ العین زرین تاج (یا طاهره)، ملاحسین بشرویه ای، میرزا جانی کاشانی در همین لغت نامه و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ «باب» شود. کتب و رسایل باب: سید علی محمد باب مصنفات بسیار دارد که برخی از آنها را در زندان نوشته است تا وسیله ای برای تبلیغ بدست پیروانش دهد و کتب و رسایل و صورت آنها در کتاب «بیان» تألیف خود باب و نقطهٔ الکاف آمده است و کلیهء آثار او در زمان صبح ازل در دست مردم بوده و پس از ظهور بهاءالله و دعوی «مظهرالحقی» بتدریج آثار باب از میان بابیها جمع آوری شده است و اکنون بهائیها بگفته های باب توجه ندارند بلکه فقط ازدستورهای بهاءالله پیروی میکنند. کنت دوگوبینو صورت کلیهء کتب باب را در کتاب خود موسوم به «مذاهب و فلسفه

در آسیای وسطی» آورده است و همچنین نیکلا در کتاب خود بنام «مذاهب ملل متمدنه» تاریخ سیدعلی محمد معروف به «باب» یاد کرده است. کتب و رسایل باب بنقل نقطهٔ الکاف: ۱ - بیان ص۲۰۲، ۲۱۱، ۲۴۴، ۲۴۵ و غیره. ۲ - تفسیر حدیث جاریه ص۱۰۶. ۳ - تفسیر سورهء کوثر ص۱۱۶. ۴ - تفسیر سورهء والعصر ص۱۱۶. ۵ - تفسیر سورهء یوسف. ص۴۵(۲). ۶ - خطبهء قهریه. ص۱۳۲. ۷ - دعوات ایام هفته. ص۱۷۹. ۸ - رساله درخصوص تبدیل نام ملاحسین بشرویه ای به «آقا سیدعلی» که نام خود باب است. ص ۱۸۱. ۹ - رساله درباب اینکه سبب چیست که علی «عظیم» میشود. ص۱۳۲. ۱۰ - رساله در نبوت خاصه. ص۱۱۶. ۱۱ - رساله فروع. ص۱۴۰. ۱۲ - زیارت حروف. ص۱۳۶ و ۱۷۹. ۱۳ - سی و سه دعا. ص۱۷۹. ۱۴ - صحیفهء اعمال سنه. ص۱۷۸. صورت کتب باب، بنقل نیکلا در کتاب خود موسوم به «تاریخ سیدعلی محمد باب»، که از کتاب الفهرست باب اقتباس نموده است : ۱ - تفسیر سورهء یوسف (۱۱۱ سوره) شامل ۹۳۶ بیت است و اسامی سور را نیز بدست میدهد. ۲ - کتاب صحیفه در اعمال سنه (چهارده باب). ۳ - کتب خمسه به ملاـ حسین. ۴ - کتب ثلاـثه به میرزا سیدحسن. ۵ - کتب العلماء. ۶ - کتب ملاـ حسن. ۷ - کتاب مجید (یا بیان) (عربی و فارسی). ۸ - کتب سته بخال. ۹ - کتابین به حاج ملا محمد. ۱۰ - کتابین بی‌ت. ۱۱ - کتب ثلاـثه. ۱۲ - کتاب الامام الحنفی. ۱۳ - کتاب به حاجی محمدکریمخان. ۱۴ - کتاب به حاجی ملا محمد. ۱۵ - کتاب به میرزا عبدالباقی رشتی. ۱۶ - کتاب به میرزا سید حسن خراسانی. ۱۷ - کتابین به ملاصادق خراسانی. ۱۸ - کتاب به محمد کاظم خان. ۱۹ - کتاب شیخ خلف. ۲۰ - کتاب شیخ سلمان. ۲۱ - کتاب شریف سلیمان به مکه. ۲۲ - کتاب سیدعلی کرمانی. ۲۳ - کتاب سلیمانخان. ۲۴ - کتاب الفهرست. این کتاب در شیراز نوشته شده و نیکلا صورت کتب باب را از این کتاب استخراج کرده است. ۲۵ - کتاب صحیفهء بین الحرمین (۷ باب) که مابین مکه و مدینه تألیف کرده است. (آئین باب ص۴) و نیکلا گوید کتاب بسیار کمیابی است. (ترجمهء نیکلا ص۲۱۴). و بعضی گفته اند بعد از زیارت مکه در شیراز نوشته شده است ولی مؤلف الکواکب الدریه (ص۴۴) گوید در مکه تألیف شده است. ۲۶ - تفسیر بسم الله (۱۵۷ آیه). ۲۷ - تفسیر سورهء بقره. ۲۸ - کتاب الروح (هفتصد سوره). و بنا به عقیدهء نیکلا در میان دریا مابین مسقط و بوشهر در موقع مراجعت از سفر مکه نوشته شده است. (ترجمهء نیکلا ص۵۱ و ۲۲۰) و در موقع گرفتاری باب مسلمانان در شیراز آنرا به چاه انداختند و چون بیرون آوردند مقداری از آن خراب و سیاه شده بود. ۲۹ - جواب المسائل (۴۱ مسئله). ۳۰ - رسالهء فقهیه. نیکلا در ص۱۹۱ اشاره میکند که آن اولین کتاب بابست و شاید وی آنرا در ۱۸ یا ۱۹ سالگی نوشته باشد و مترجم کتاب نیکلا در شمارهء ۳۵ فهرست کتابها آنرا بنام کتاب الفقه یاد میکند. مترجم تاریخ سیدعلی محمد باب تألیف نیکلا در پاورقی ص ۴۰ آرد: «بعلاوه بر صورت فوق مطابق تحقیقاتی که من کرده ام چند کتاب دیگر نیز موجود است که به قلم خود باب نوشته شده از این قرار: ۱ - اسماء کل شی ء که کتابیست بزرگ. ۲ - کتاب جزا که شامل احکام است. ۳ - ادلهء سبعه که نیکلاـ آنرا به فرانسه ترجمه کرده است. ۴ - قیوم الاسماء. ۵ - صحیفهء محزونه. ۶ - صحیفهء رضویه. ۷ - رسالهء ذهبیه. ۸ - صحیفهء عدلیه. ۹ - رساله ای در اثبات نبوت خاصه برای معتمدالدوله. ۱۰ - تفسیر سورهء والعصر. ۱۱ - تفسیر سورهء حمد. ۱۲ - کتاب حسینیه. ۱۳ - صحیفهء شرح دعاءالنبیه. ۱۴ - دعاءالحروف و زیاراتها. ۱۵ - کتاب القهریه. ۱۶ - خلاصهٔ الدعاء. ۱۷ - تفسیرالهاء. ۱۸ - تفسیرالواو والصافات. ۱۹ - تفسیر دائرهٔ الجنهٔ. ۲۰ - تفسیر التوحید. ۲۱ - تفسیر سورهء القدر. ۲۲ - توقیعات و نصوصات متفرقه. ۲۳ - کتاب زیارات. ۲۴ - بازهم کتاب زیارات. ۲۵ - کتاب الفقه. ۲۶ - کتاب الواحد و هی تسعهٔ عشر سورهٔ قد انزل الله للحر وفات الحی. ۲۷ - کتاب به محمدشاه. ۲۸ - کتاب چهارشأن. و شاید کتب دیگری هم باشد که من ندیده ام. -انتهی. و علاوه برین نام زینهٔ المجالس در مقدمهء ترجمهء نیکلا ص۳ آمده است. مؤلف آئین باب آرد: نیکلاـ فهرست کتب باب را از کتاب الفهرست باب که در شیراز نوشته شده استخراج کرده است و لذا به صورت کتبی که پس از مهاجرت از شیراز نوشته شده توجه نشده است. (آئین باب ص۱۲). و سپس مؤلف تحقیقات خود را در مورد بقیهء کتابهای باب بشرح زیر بیان میکند: ۱ - اسماء کل شی ء یا چهارشأن کتابیست بزرگ شامل ۱۹ واحد و هر واحد شامل ۱۹ باب و هر باب به ۴ شأن نوشته شده است. ۲ - کتاب

جزا. ۳ – ادلهء سبعه که بدو زبان عربی و فارسی نوشته شده است و این کتاب بوسیلهء نیکلا بفرانسه ترجمه شده و با مأموریت باب در بنگاه قرن نو نمرهء ۱۹۰۲ چاپ و منتشر شده است. (ترجمهء به فارسی مقدمه های چهارکتاب ص۲ و ۹) و مؤلف آئین باب در ص۱۲ آرد: روشن نیست نیکلا- متن فارسی یا عربی کدام یک را به فرانسه درآورده است. ۴ – صحیفهء محزونه. ۵ – صحیفهء رضویه. ۶ – رسالهء ذهبیه (نیکلا- نسخهء خطی این رساله را داشته و از آن نقل میکند). (ترجمهء فارسی مقدمه های چهارکتاب ص۲۱) . ۷ – صحیفهء عدلیه. ۸ – رساله در اثبات نبوت خاصه برای معتمدالدوله. ۹ – تفسیر سورهء والعصر برای امام جمعهء اصفهان. ۱۰ – تفسیر سورهء حمد. ۱۱ – کتاب حسینیه. ۱۲ – دعاء الحروف و زیاراتها. ۱۳ – کتاب القهریه به حاج میرزا آقاسی. ۱۴ – خلاصهٔ الاسماء. ۱۵ – تفسیرالهاء. ۱۶ – تفسیر الواو والصافات. ۱۷ – تفسیر دائرهٔ الجنهٔ. ۱۸ – تفسیر التوحید. ۱۹ – تفسیر سورهٔ القدر. ۲۰ – توقیعات. ۲۱ – نصوصات راجع به وصایت صبح ازل. ۲۲ – کتاب زیارت در دو مجلد. ۲۳ – کتاب الفقه. (رسالهء فقهیه بنا بنقل مؤلف آئین باب ص۴). که به سن نوزده سالگی نوشته و مراتب زهد و تقوی و احساسات مذهبی خویش را در آن ظاهر ساخته است. ۲۴ – کتاب به محمد شاه. ۲۵ – کتاب الواحد خطاب به حروف حی. ۲۶ – مناجاتهای متعدد. ۲۷ – کتاب عدل (هفتصد سوره). این کتاب بدست نیست و گویند هنگام گرفتاری باب در شیراز مدعیان آنرا در چاه انداختند و پس از آنکه اصحاب او بیرون آوردند قسمت زیادی از آن تباه شده بود. (آئین باب ص ۱۲). ۲۸ – صحیفهء جعفریه را نیکلا از باب میداند. (ترجمهء فارسی مقدمه های چهار کتاب ص۲۱). ۲۹ – کلمات مکنونهء فاطمه (بنقل ادوارد برون). ادوارد برون بیست و هفت مجلد کتاب از باب نقل میکند و فهرست آنها را در مجلهء مجمع سلطنتی آسیائی مورخ ۱۸۹۲ م. در صفحات ۷۶۱ – ۷۷۵ بدست میدهد. (یکسال در میان ایرانیان پاورقی صفحهء ۴۰۶ و ۴۶۶). ۳۰ – کتاب خطی بی سروتهی که در دست نیکلا بوده و او بنام AGموسوم ساخته است و از تألیفات خود باب میداند. (ترجمهء نیکلا ص ۴۸). ۳۱ – کتاب مقام اربعه تصنیف محمدحسین بن عبدالله(خطی). (نیکلا ص۴۳). کتبی که میگویند که در راه مکه از او سرقت شده است. ۱ – صحیفهء خمسهٔ عشر. (پانزده دعا). ۲ – شرح مصباح (مأهٔ اشراق. صد آیه). ۳ – شرح قصیدهء عمیری (۴۰ سوره، هر سوره ۴۰ آیه). ۴ – شرح سورهٔ البقرهٔ و الاحزاب. ۵ – شرح سورهٔ البقره. (از قسمت دوم تا آخر). ۶ – خطبهء اثنا عشر. ۷ – صحیفهء حج. ۸ – شرح آیهٔ الکرسی (۲۰۰ سوره، هر سوره ۱۲ آیه). ۹– کتب سته (عناوین آنها روشن نیست). جدول خطبات: ۱ – خطبتان فی ابی شهر. ۲ – خطبهٔ فی بنغازه. ۳ – خطبهٔ فی کنگان. ۴ – خطبهٔ فی عیدالفطر. ۵ – خطبهٔ فی جده. ۶ – خطبهٔ فی مصیبهٔ الحسین. ۷ – ثلاث خطب فی طریق مکه. (مؤلف آئین باب در صفحات ۱۰، ۱۱ و ۱۲ آنها را آورده است). الواح باب: ادوارد برون در معرفی آنها مقالاتی در مجلهء مجمع سلطنتی آسیائی چاپ ۱۸۹۲ م. صفحات ۲۷۱ – ۲۷۲ و ۳۱۱–۳۱۲ دارد. (یکسال درمیان ایرانیان ص۳۰۱). بیان عربی یا مجید – تألیف سیدعلیمحمد باب است که آنرا کتاب آسمانی خود معرفی کرده و در نظر داشته آن را مشتمل بر نوزده واحد و هر واحدی را بر نوزده باب تقسیم کند ولی بتصریح صبح ازل و حاجی میرزا جانی در تاریخ قدیم (ص۲۴۴ سطر ۶ و ۱۴) یازده واحد بیش نیست و بقیه «در مشیهٔ الله متجب شده» و ازین یازده واحد هم قسمتی از بین رفته است و نسخ بیان که در دست است بباب دهم از واحد نهم ختم میشود. و موقعی که باب نوشته ها و لباس و خاتم و قلمدان و دیگر اشیاء خود را برای صبح ازل میفرستد و نص به ولایت او میکند او را مأمور تدوین هشت واحد دیگر بیان که ناتمام مانده است مینماید (این کتاب در جامع ازهرموجود است). مؤلف آئین باب آورده است (ص ۱۰ و ۱۱): نسخه ای ازین کتاب بخط نستعلیق بد، ولی خوانا بتاریخ ۱۲۷۹ ه . ق. نوشته شده بقطع خشتی از ورق یک تا ورق ۲۸۴ از ۳۵۶ ورق کل کتاب است که بقیهء آن دو ثلث اول کتاب نقطهٔ الکاف است و جزو کتب متعلق به کنت دوگوبینو بوده که کتابخانهء ملی پاریس بسال ۱۳۰۱ ه . ق. در حراج خریداری کرده است و بشمارهء Suppl. persan, ۱۰۷۱ کتابخانه ثبت است. و این نسخه برطبق معمول به باب دهم از واحد نهم ختم میشود. این کتاب را کنت دوگوبینو و نیکلای فرانسوی بفرانسه ترجمه کرده اند. (ترجمهء فارسی مقدمه های چهارکتاب ص۲ و ۵۱). بیان فارسی– تألیف سیدعلیمحمد باب و تفسیری است از بیان عربی

که وی در ماکو نوشته است. نیکلا مکرر در مجلد اول تاریخ خود موسوم به تاریخ سیدعلی محمد باب از جلد دوم تاریخ خود یاد میکند و این جلد ترجمه ایست از بیان فارسی به فرانسه که در چهار مجلد و در ۱۹۱۱ م. در پاریس منتشر کرده است و برای هر مجلد مقدمه ای جداگانه نوشته است. منابع و ماخذ: تحقیق دربارهء باب و آیین او - در ذیل کتب و رسایلی را که برای تحقیق در بارهء باب و آیین او ضرور است، یاد میکنیم و هرچند کتب و رسایل بهاءالله و پیروان وی در ذیل شرح حال آنان خواهد آمد ولی از نظر ارتباط ترجمهء احوال باب و ایشان و وابستگی مذهب آنان با هم کتب بهائیان را در اینجا نقل مینمائیم. کتب و رسایل بهاءالله: ایقان - از بهاءالله محتوی دلائل اثبات مذهب بابست و بنا به قول ادوارد برون در تاریخ ادبیات خود نخستین دفاع نامه ایست که با ذکر دلایل تدوین شده و تألیفش قبل از تاریخی است که بهاءالله ادعای«من یظهره اللهی» کرده است. و مؤلف الکواکب الدریه ص ۲۵۸گوید: آنرا در چهل سالگی در بغداد نوشته است. ادوارد برون در مقدمهء نقطة الکاف ص«له» تألیف آنرا در ۱۲۷۸ ه . ق. در بغداد سه چهار سال بعد از مراجعت میرزا حسینعلی از کوههای کردستان میداند و خود برون آنرا در شیراز بدست آورده است. رجوع به رسالهء تألیف عباس افندی شود. (یکسال در میان ایرانیان ص۱۹۵). این کتاب در سال ۱۳۱۸ و ۱۳۵۲ ه . ق. در مصر به چاپ رسیده است. نسخه ای ازین کتاب به انضمام الواح عربی و فارسی خطی در کتابخانهء ملی ملک بشمارهء ۱۳۰۰۷ موجود است. کتاب اقدس - مقررات و نظامنامه های مذهبی بهائی را در فصول مختصر جمع آوری کرده اند و ظاهراً از خود بهاء است. این کتاب را موقعی که ادوارد برون در شیراز در منزل میرزا محمد که سابقاً او را در اروپا دیده و آشنا شده بود بدست آورد و آن در کتابخانهء جامع ازهر مصر موجود است. (یکسال در میان ایرانیان، ص ۲۷۰). و نیز دو نسخه از آن در کتابخانهء ملی ملک بشماره های ۱۳۰۱۶ و ۱۳۰۰۴ ضبط است. و نسخهء چاپی آن در کتابخانهء ملی تهران بشمارهء ۶۷۴۵ موجود است. کتاب مبین - که دارای بندهای (سوربقول بهائیان) بلند و کوتاه بوده است. تاریخ طلوع باب و بها و کتاب عهدی - تألیف بهاءالله نسخهء خطی متعلق به کتابخانهء ملی ملک بشمارهء ۱۳۰۰۶. اشراقات و طرازات - تألیف بهاءالله چ مصر ۱۹۲۵ م. الواح السلاطین - الواحی است که به عنوان پادشاه ایران، ملکهء انگلستان، ناپلئون سوم، امپراطور روسیه، پاپ و یکی از وزرای عثمانی که به آزار و اذیت بهائیها اقدام میکردند، فرستاده شده است و مربوط به زمانی است که بهاء در اندری نوپل (ادرنه) بوده و در آنجا نوشته شده است. (الکواکب الدریه ص۲۵۸). خلاصهء این الواح را ادوارد برون در مجلهء مجمع سلطنتی آسیائی منتشر کرده و در شمارهء اکتبر سال ۱۸۸۹ م. درج شده است و متن کامل آنها بنام سورهء هیکل بوسیلهء «بارون روسن» از جلد ششم مجموعهء علمی مؤسسهء السنهء شرقی بسال ۱۸۹۱ م. در سن پطرزبورغ منتشر گردید و ادوارد برون راجع به این مجموعه شرحی در مجلهء مجمع سلطنتی آسیائی مورخ آوریل ۱۸۹۲ م. نوشته است. (یکسال در میان ایرانیان ص۲۸۷). الواح سلاطین و دعاء ماه صیام و کلمات مکنونه - تألیف میرزا حسینعلی بهاء، خطی عربی - فارسی به تاریخ ۱۲۹۹ ه . ق. متعلق به کتابخانهء ملی ملک بشمارهء ۱۳۰۲۱. الواح - تألیف میرزا حسینعلی بهاء، خطی فارسی متعلق بکتابخانهء ملی ملک بشمارهء ۱۳۰۲۰. الواح - عربی و فارسی به انضمام کتاب ایقان خطی در کتابخانهء ملی ملک بشمارهء ۱۳۰۰۷ موجود است. تذکرة الوفاء - تألیف عبدالبهاء چ حیفا در ۱۳۴۳ ه . ق. هیکل - (سورهء هیکل). تألیف بهاءالله دو لوحی است که برای بهائیها صادر شده یکی برای سرپرست آنها در اصفهان و دیگری هنگامی که سرپرست با حاجی میرزاحسن در خرطوم تحت نظر بودند و بنا بنقل مؤلف الکواکب الدریه در ادرنه آنها را صادر کرده است (ص ۲۵۸). مجموعهء سورهء هیکل را، بارون روسن در مجلد ششم مجموعهء علمی مؤسسهء السنهء شرقی سن پطرزبورغ صفحات ۱۴۹ تا ۱۹۲ منتشر کرده است. (یکسال در میان ایرانیان ص۳۰۱). خطابات حضرت عبدالبهاء فی اروبا و امریکا - تألیف عبدالبهاء چ مصر ۱۳۴۰ ه . ق. و بنام خطابات هم بسال ۱۳۲۰ ه . ق. منتشر شده است. شهادة الازلیه (خطبه) - تألیف قدوس، حاجی ملا محمدعلی بارفروشی. (نقطة الکاف ص۱۵۶ ، ۱۹۸،۱۷۳). شرح الله الصمد - تألیف حاجی ملا علی بارفروشی معروف بقدوس. (نقطة الکاف ص ۱۳۹). رساله از طاهره، در جواب یکی از علما دربارهء منع ادویه و افیون و دخان - بعربی، و بنقل مؤلف الکواکب الدریه (ص۲۳۳) این رساله به

چاپ رسیده است. رساله در اثبات عود و ظهور موعود - از طاهرهٔ، قرهٔ العین. (بنقل الکواکب الدریه ص۱۱۸). کتاب عمه یا تنبیه النائمین - کتابیست که ازلیه از زبان خواهر صبح ازل و عمهء عبدالبهاء نقل کرده اند و چون او طرفدار صبح ازل بود بهاءالله لوحی برای او صادر و در همان لوح او را به لقب عمه نامیده و او را از طرفداری صبح ازل به اطاعت خدای لم یزل نصیحت میکند و این کتاب پاسخی بدان لوح است. (الکواکب الدریه ص۲۵۵). و بنا بنقل کتاب «باب و بهاء را بشناسید» (ص۱۱۳) این کتاب را عمه در پاسخ نامهء برادرزادهء خود نگاشته و وقایع و اعمال خلاف بهاءالله را صراحةً بیان کرده است. مقالهء سیاح یا سرگذشت یک مسافر یا روزنامهء یک مسافر یا شرح سیاح - تألیف عباس افندی پسر بزرگ بهاءالله بنابر نامی که خود بهائیها در تاریخ مذهب باب به آن داده اند، بمنظور اعتلاء کلمهء بهاءالله و نشر افکار او و تخفیف مقام باب و اهمیت بهاءالله در حدود سال ۱۳۰۳ ه . ق. بخط زین المقربین خوش نویس بهائی در عکا بر دست عباس افندی پسر بزرگ بهاءالله تألیف شده است. این کتاب را ادوارد برون انگلیسی چاپ عکسی کرده با ترجمهء انگلیسی و حواشی و توضیحات مجملات کتاب در دو مجلد بسال ۱۸۹۱ م. (۹۱۳ - ۱۳۰۸ ه . ق.) در کمبریج منتشر کرده است. این کتاب اثبات میکند که باب مبشر ساده ای است و فقط مخبر بهاءالله بوده است و آن برخلاف حقایق تاریخی نوشته شده و مغرضانه است. (ترجمهء فارسی مقدمات نیکلا ص ۲۰). این کتاب بنا بنقل مؤلف الکواکب الدریه ص۷ در بمبئی به چاپ رسیده، و نیز بتوسط ادوارد برون در انگلستان طبع شده و مورد استفادهء نیکلا بوده است. رسالهء عباس افندی فرزند بهاءالله - وی در ۱۸۹۲ م. فوت شد و پسرش غصن اعظم بجای او نشست. عباس افندی این رساله را بر حسب پیشنهاد شوکت پاشا به رشتهء تحریر درآورد و در آن اراده کرده است که این حدیث را که از اصول معتقدات متصوفه است تفسیر کند، «من یک گنج مخفی بودم و مایل شدم که خود را بشناسانم و هستی را به وجود آوردم تا شناخته شوم». این رساله را با کتاب ایقان با مرقع، کار پسر بهاءالله و قسمتی خط مشکین قلم، ادوارد برون در اصفهان از دلالی بابی خریداری کرده است. (یک سال در میان ایرانیان ص۱۹۵). الواح - تألیف میرزا محمد علی غصن اکبر میرزا حسینعلی بهاء، خطی عربی و فارسی متعلق به کتابخانهء ملی ملک به شمارهء ۱۳۰۰۸. رسالهء مجمل بدیع و وقایع ظهور منیع - تألیف صبح ازل که برای ادوارد برون نوشته است. (ترجمهء نیکلا پاورقی ص۴۱۲). ادعیه و اذکار بهائیه - خطی، عربی مورخ بسال ۱۲۶۲ ه . ق. متعلق به کتابخانهء ملی ملک بشمارهء ۵۶۷۷ و نسخهء دیگر بشمارهء ۵۶۷۴. تاریخ قدیم یا تاریخ قیام باب یا نقطهٔ الکاف - تألیف حاجی میرزاجانی تاجر کاشانی ملقب بجناب خادم الله، کاتب آیات بهاءالله. این کتاب پیش از تفرقهء بابیه به دو فرقهء ازلی و بهائی تألیف و قبل از سال ۱۲۶۸ ه . ق. نوشته شده است. ظاهراً مابین سالهای ۱۲۶۶ - ۱۲۶۸ ه . ق. چه مؤلف یکی دو سال بعد از قتل باب در واقعهء طهران جزو ۲۸ تن دیگر محکوم به مرگ و کشته شد. نسخهء منحصر بفرد این کتاب متعلق به کنت دوگوبینو وزیر مختار دولت فرانسه در دربار دولت ایران (۱۲۷۱ - ۱۲۷۴ ه . ق.) بوده است و کتابخانهء ملی پاریس پس از مرگ او آنرا در حراج خریداری کرده و فعلاً در کتابخانه موجود است. ادوارد برون در سال ۱۳۰۹ ه . ق. این کتاب را در کتابخانهء ملی پاریس بدست آورد. این کتاب شامل نکات مرامی این فرقه و شرح حال باب و تاریخ قیام بابیه می باشد. ولی مورخین بعدی عمداً قسمتی از نکات این کتاب را مسکوت گذاشته و بقیه را دست و پا شکسته در آثار خود آورده اند که از آن جمله اند: میرزا حسین همدانی بهائی، مؤلف تاریخ جدید که همین کتاب را حذف و مسخ کرده و به نفع فرقهء خود درآورده است. (بنقل برون در کتاب یکسال در میان ایرانیان). نسخهء اصل کتاب شامل ۳۹۶ صفحهء ۱۵ سطری بخط نسخ متوسط و قطع خشتی و در کتابخانهء ملی پاریس بشمارهء Suppl. persan, ۱۰۷۱ثبت است. ادوارد برون نسخه ای از روی آن برداشته و به چاپ رسانده است و مقدمهء آن در طهران بوسیلهء بنگاه کتاب چاپ عکسی شده است. نسخهء ناقص دیگری مشتمل بر دو ثلث کتاب یعنی از ورق ۲۸۴ تا آخر کتاب یعنی ورق ۳۵۶ بضمیمهء کتاب بیان بخط نستعلیق بد ولی خوانا که در ۱۲۷۹ ه . ق. نوشته شده بقطع خشتی جزو کتب کنت دوگوبینو بوده که در حراج سال ۱۳۰۱ ه . ق. کتابخانهء ملی پاریس خریداری کرده است و بنشانی Suppl.persan, ۱۰۷۱ در کتابخانه موجود است. (مقدمهء نقطهٔ الکاف). مؤلف الکواکب الدریه آرد:

«مشهور است که حاجی میرزاجانی کتاب تاریخی نگاشته و تمام حوادث تاریخیه را مرقوم داشته ولی نگارنده جز اسم اطلاع دیگر بدست نیاورد (ص ۹۱). بلکه اخیراً یقین کرده است که از تاریخ حاجی میرزاجانی جز اسم چیزی در میان نیست» (ص ۹۲). «و اینک گمانی نزدیک به یقین دارم که هرچه را نسبت به حاج میرزاجانی دهند محل اعتماد نیست!». (ص ۹۳). تاریخ جدید میرزا علی محمد باب - تألیف میرزا حسین همدانی و منکجی و به دستیاری میرزا ابوالفضل گلپایگانی در تاریخ قیام باب و شرح حال او. علت اینکه مؤلف نام کتاب را تاریخ جدید گذاشته این است که امتیازی مابین آن و تاریخ قدیمتری،تألیف حاجی میرزاجانی کاشانی بنام نقطهٔ الکاف باشد و در حقیقت همان تاریخ قدیم است که مؤلف مسخ کرده و بصورت دیگر بنفع فرقهء خود بهائیه درآورده است. این کتاب در موقع اقامت ادوارد برون در شیراز بسال ۱۳۰۵ ه . ق. بدست او افتاد. (مقدمهء نقطهٔ الکاف) (یکسال در میان ایرانیان ص ۴۶۴). این دو کتاب را ادوارد برون ترجمه و با حواشی مبسوط و اختلافاتی که با تاریخ قدیم حاجی میرزاجانی کاشانی داشته یکجا بچاپ رسانیده و در سال ۱۸۹۳ م. منتشر کرده است. (یکسال در میان ایرانیان ص۷۳-۷۵) (مقدمهء نقطهٔ الکاف ص۲۷۴). خطبه - مشتمل بر تاریخ مذهب بهاء که مؤلف نام خود را نیاورده است و خود را سیاح فرانسوی معرفی کرده ولی حاجی میرزا حسین مبلغ بابی در شیراز او را به ادوارد برون معرفی میکند که «منکجی» پسر «لیم جی هوشامک هاتاری یاری» بوده و منکجی مدت چند سال از طرف پارسیان بمبئی در طهران سرپرست زردشتیان مقیم ایران بوده و بسال ۱۸۹۰ م. درگذشته است و ادوارد برون این کتاب را دیده و داشته است. رجوع به مقدمهء برون بر تاریخ جدید باب و یکسال در میان ایرانیان پاورقی ص ۲۸۲ و ص ۳۹۰ شود. اثبات مهدویت باب - (خطی) نسخهء آن متعلق بکتابخانهء ملی ملک به شمارهء ۵۶۷۵ است. رساله در عقاید و سخنان بابیه - (خطی) تألیف حایری قزوینی که بسال ۱۲۷۶ ه . ق. در قریهء بشرویه نگاشته است. این رساله ناقص و متعلق بکتابخانهء مجلس شورای ملی و جزو کتب اهدائی آقای طباطبائی است به شمارهء ۲۲۷کشف الغطاء - تألیف میرزا ابوالفضل گلپایگانی که به دستور عبدالبهاء نوشته است. (بهائیگری، کسروی ص۳۳). رسالهء اسکندریه - تألیف میرزا ابوالفضل گلپایگانی بنقل برون. (مقدمهء نقطهٔ الکاف ص «مو»). حجج البهیه - تألیف میرزا ابوالفضل گلپایگانی چ مصر (۱۹۲۵ م). منشآت میرزا ابوالفضل گلپایگانی. (بنقل الکواکب الدریه ص۲۶۵). فرائد - تألیف میرزا ابوالفضل گلپایگانی و ردّی است بر کتاب میرزا عبدالسلام شیخ الاسلام اقالیم قفقاز در تخریب ارکان مذهب باب. این کتاب در مصر بچاپ رسیده و مورد استفادهء نیکلا بوده است. (ترجمهء نیکلا ص۴۳). الکواکب الدریه فی مآثرالبهائیه - از عبدالحسین آواره مبلغ بهائیان و مورد اعتماد عبدالبهاء. در این کتاب تاریخ ظهور دیانت بهائیه از ایران از ابتداء تبشیر شیخ احمد احسائی و بعد از آن ظهور باب و ظهور بهاءالله و خلافت عبدالبهاء و ذکر کبار اصحاب و مقتولین و حوادثی که در مدت صد سال واقع شده است در یک مقدمه و سه فصل و یک خاتمه و هر فصل مشتمل بر پنج فصل و در ۵۷۵ صفحه بیان میشود. این کتاب در مصر بسال ۱۳۴۲ ه . ق. به چاپ رسیده است، همین مؤلف بعدها ردّی بر این کتاب و بر عقیدهء سابق خود نوشته است به نام «کشف الحیل» که در چهار جلد منتشر شده است. دررالبهیه - تألیف میرزا فضل الله ساوجی که بصورت پرسش و پاسخ تنظیم شده و سؤال کننده و پاسخ دهنده خود اوست. مؤلف گاهی خود را ابوالفضل سیاح گلپایگانی ساکن بخارا مؤلف فصل الخطاب و زمانی ابوالفضائل ساکن قاهره معرفی کرده است. دلائل العرفان - تألیف حاجی میرزا حیدرعلی، چ بمبئی ۱۳۱۲ ه . ق. تاریخ حوادث زنجان - تألیف میرزا حسین زنجانی که در ۱۲۹۷ ه . ق. به امر بهاء تألیف شده است. (خطی). نیکلا آنرا دیده و از آن استفاده کرده است. (ترجمهء تاریخ سیدعلی محمد باب از نیکلا. پاورقی ص۳۵۴) (الکواکب الدریه ص۱۹۱). تاریخ زنجان یا یادگار - (خطی) تألیف آقا نقدعلی زنجانی ابن حاجی علیرضا. نیکلا آنرا در دست داشته و استفاده کرده است. (ترجمهء نیکلا- ص۴۳، پاورقی ص۳۵۴). تاریخ نی ریز - (خطی) نام مؤلف معلوم نیست. (ترجمهء نیکلا ص۴۳). تاریخ شهدای یزد - تألیف حاجی محمدطاهر مالمیری. چ قاهره ۱۳۴۲ ه . ق. مجموعهء خطی - متضمن مقابلات و سؤال و جوابهائی که میان جد و پدر مؤلف مفتاح باب الابواب با باب رفته و آن مورد استفادهء مؤلف کتاب مزبور بوده

است. تألیفی از میرزا محمدعلی همدانی بابی. تاریخ مفید - (بنقل الکواکب الدریه ص۸۵). بهجهٔ الصدور - تألیف حاجی میرزا حیدرعلی اصفهانی، چ بمبئی. (بنقل باب و بهاء را بشناسید ص ۷ و ۳۹). تاریخ نبیل - (بنقل الکواکب الدریه ص۱۰۹) این کتاب ظاهراً یا حدیقهٔ البهائیهٔ و یا تبیین حقیقت است. حدیقهٔ البهائیه - تألیف میرزا منیرنبیل زاده چ بمبئی، ۱۳۴۵ ه . ش. تبیین حقیقت - تألیف میرزا منیرنبیل زاده چ هند ۱۳۱۰ ه . ش. باب الابواب - به عربی تألیف دکتر مهدی خان زعیم الدوله. (بنقل الکواکب الدریه ص۲۵۶). رسالهء آقا محمدمصطفی بغدادی - (بنقل الکواکب الدریه ص۵۶، ۶۶، ۱۱۵، ۲۶۵). بدایع الاثار (سفرنامهء عبدالبهاء) - تألیف میرزا محمود زرقانی چ بمبئی سال ۱۳۳۲ ه . ق. الحکمهٔ والبیان. اثبات الوهیت - چ طهران سال ۱۳۲۶ ه . ش. لجنهء ملی نشریات امری. سفرنامهء عباس میرزا فرزند بهاءالله - (بنقل فلسفهء نیکو ص۴۴). نظر اجمالی در دیانت بهائی - (پلی کپی) تألیف احمد یزدانی سال ۱۳۲۸ ه . ش. بخش سوم با تصویب لجنهء ملی نشریات امری. دیانت بهائی - لجنهء ملی نشرآثار امری سال ۱۳۲۶ ه . ش. تاریخ ملا جعفر واعظ قزوینی. (بنقل الکواکب الدریه ص ۵۶ - ۶۶). ظهور الحق - چ مصر. منابع خارجی: اولین مستشرقی که راجع به این مذهب کتاب نوشته است کنت دوگوبینو وزیرمختار دولت فرانسه در دربار دولت ایران (۱۲۷۱ - ۱۲۷۴ ه . ق.) است که فصلی از کتاب خود موسوم به «مذاهب و فلسفه در آسیای وسطی» را بدین فرقه اختصاص داده است. (۲۹۹ صفحه از ۵۴۳ صفحهء کتاب). کتاب مزبور به وقایع سال ۱۲۶۹ ه . ق. پایان می یابد و یگانه سند تاریخی راجع به تاریخ دورهء اولیه فرقهء بابیه است که خود مؤلف شاهد وقایع و حوادث آن بوده و یا از بزرگان این فرقه در دست اول شنیده است. (مقدمهء نقطهٔ الکاف از برون). نیکلا معتقد است شخصی یهودی که به زبان فرانسه مختصر آشنائی داشته و معلم کنت دوگوبینو بوده است، ناسخ التواریخ را برای او ترجمه کرده و سراپا مغلوط میباشد و همین کتاب مغلوط است که به نام مذاهب و فلسفه در آسیای وسطی انتشار یافته. (نیکلا ص۲۰۲). ادوارد برون مستشرق انگلیسی ابتدا در کتاب مذاهب و فلسفه در آسیای وسطی تألیف کنت دوگوبینو فصلی راجع به این فرقه خوانده و در سفر اول خود (۱۳۰۵ ه . ق.) به ایران اطلاعاتی از فرقهء مزبور بدست آورده و در سال ۱۳۰۷ ه . ق. سفری به شهرهای قبرس و عکا کرده و دو برادر رقیب یعنی میرزا یحیی نوری معروف به صبح ازل را در قبرس و میرزا حسینعلی نوری معروف به بهاءالله را در عکا ملاقات نموده و اطلاعات بسیار، مخصوصاً از صبح ازل بدست آورده آنها را یکجا در کتاب یکسال در میان ایرانیان بچاپ رسانیده است. یک سال در میان ایرانیان - تألیف ادوارد برون انگلیسی مؤلف. که در ۱۳۰۵ ه . ش. (۱۸۸۷ - ۱۸۸۸ م.) به ایران مسافرت کرد. نقاط مختلف ایران را مانند شهرهای تبریز، زنجان، طهران، اصفهان، شیراز، یزد و کرمان، سیاحت کرده و با اهل فرق و مذاهب مختلف من جمله بابیه و بهائیه و فضلا و بزرگان ایران مباحثه نمود. در ۱۳۰۶ ه . ق. ایران را ترک گفته به جزیرهء قبرس رفته میرزا یحیی صبح ازل را ملاقات کرد و از آنجا به عکا رفت و به دیدار میرزا حسینعلی بهاء موفق گردید. وی شرح مسافرت یکسالهء خود را در این کتاب آورده است و به مطالبی راجع به باب و بها اشاره میکند که در دیگر کتب اروپائی نمیتوان یافت. مقالات ادوارد برون - در مجلهء انجمن پادشاهی آسیائی از ۱۸۸۹ تا ۱۸۹۲ م. صفحات ۹۹۸ - ۹۹۹. (از یکسال در میان ایرانیان ص۷۳ - ۱۰۸). تاریخ ادبیات - تألیف ادوارد برون ترجمهء رشید یاسمی ص۱۴۲، ۱۴۳، ۲۷۳ و ۲۷۴. تاریخ ادبیات ایران - تألیف ادوارد برون ج ۱ ترجمه علی پاشا صالح ص۴، ۱۳۴، ۱۵۰، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۹۶، ۲۴۴، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۴، ۴۶۳، ۴۶۵، ۵۷۴، ۵۹۱، ۵۹۷، ۵۹۸، ۶۰۴، ۶۱۸. مواد لازمه برای مطالعهء مذهب بابیه - تألیف ادوارد برون. (بنقل تاریخ ادبیات خود وی ج ۴ ترجمهء رشید یاسمی ص۱۴۳). مسألهء شرق وسطی یا چند مسألهء سیاسی راجع به دفاع هندوستان - تألیف والنتین چیرول مخبر معروف روزنامهء تایمز. (بنقل کتاب امیرکبیر و ایران تألیف دکتر آدمیت چ ۲ ص۲۰۸). تاریخ سیدعلی محمد باب - تألیف نیکلا در یک مجلد بزبان فرانسه در پاریس بسال ۱۹۰۵ م. چاپ و منتشر شده است. (ترجمهءفارسی مقدمه های چهارکتاب ص۶ ، ۱۸ و ۴۲). مؤلف در مدت اقامت هشت سالهء خود در ایران که منشی اول سفارت فرانسه بوده است مشاهدات و تحقیقات شخصی را با استفادهء از کتب باب و پرونده های ضبط سفارت فرانسه در ایران و ترکیه و وزارت امور خارجه در پاریس تدوین کرده است. این

کتاب به وسیلهء «ع. م. ف» در اصفهان با توجه به متن عربی و فارسی از فرانسه به فارسی ترجمه و دو بار چاپ شده است. مأموریت باب و ترجمهء دلایل سبعه - بفرانسه تألیف نیکلای فرانسوی. پروندهء روس و انگلیس دربارهء باب - از نیکلای فرانسوی که در مجلهء عالم اسلام منتشر شده است. رساله ای راجع بشیخیه - متضمن احوال شیخ احمد احسائی و سیدکاظم رشتی و مسلک آنها و علوم الهی تألیف نیکلای فرانسوی. مقاله ای از نیکلا راجع به مشیت اولیه و جوهر الوهیت بنا بعقیدهء باب - که در مجلهء تاریخ مذاهب منتشر شده است. مقاله به عنوان بهائیان و باب - از نیکلا که در روزنامهء آسیائی منتشر شده است. مقالهء «باب منجم است» - از نیکلا در مجلهء تاریخ مذاهب. مدارک چند مربوط ببابیه با نامه های فارسی - گراوری از نیکلا. جانشین باب کیست؟- از نیکلا- مذهب حزن انگیز باب - از نیکلا (خطی). کشتار بابیه در ایران - از نیکلا. مقدمه های چهار مجلد کتاب نیکلا - که بیان فارسی را به فرانسه درآورده است. این مقدمه ها به فارسی ترجمه شده است. تاریخ امر بهائی - تألیف دکتر هیپولیت دریفوس. ترجمهء میرزا منیرزین و میرزا عزیزالله بهادر، ۱۳۴۱ ه . ق. شورش بابیه - تألیف ایوانف. یادداشتهای مسیو الکساندر تومانسکی - صاحب منصب توپخانهء روس در جلد هشتم از مجلهء روسی شعبهء انجمن همایونی روسی آثار عتیقه بنام «زپیسکی» که به سال ۱۸۹۳ و ۱۸۹۴ م. چاپ شده است. (مقدمهء نقطة الکاف ص مو - مز). سیاحتنامهء مسترجکسن آمریکائی - به انگلیسی. (بنقل مؤلف الکواکب الدریه ص۲۵۲). یادداشتهای کینیاز دالکورکی، سفیر و مترجم سفارت روس در ایران بنام اسرار پیدایش مذهب باب و بها - این کتاب به فارسی درآمده و در طهران به چاپ رسیده است. بهاءالله وعصر جدید - تألیف دکتر ج. ا. اسلمنت چ شام ۱۹۳۲ م. ناشر: محفل روحانی شام. مجموعهء علمی انجمن السنهء شرقیه جلد ۶ جزوهء ۲ از بارون روزن. (بنقل نیکلا ص۴۴ - ۴۶). مقالهء میرزاکاظم بیک - در روزنامهء آسیائی مورخ۱۸۶۶ م. چ انگلستان. (بنقل یکسال در میان ایرانیان ص۷۳). سخنرانی مؤته - مجموعه ایست از گفتار عبدالبهاء راجع به باب. مهدی - تألیف دار مستتر فرانسوی ترجمهء محسن جهانسوز. تألیفی از کاظم بیک قفقازی - ساکن پطرزبورگ که بنقل مؤلف مفتاح باب الابواب ترجمهء مجلد قاجاریهء ناسخ التواریخ است. تألیفی از کاپیتان الکساندر تومانسکی - از سرکردگان لشکر روس و بنا بنقل مؤلف باب الابواب او و «رزن» مطالب خود را در عشق آباد و دیگر نقاط از زبان خود بابیها شنیده و جمع آوری کرده اند. کتاب میرزا عبدالسلام - شیخ الاسلام اقالیم قفقاز در تخریب ارکان مذهب باب که کتاب فوائد میرزا ابوالفضل گلپایگانی ردّی بر این کتابست. سفرنامهء کرزن. آئین باب - از ع. ف، که در اصفهان در ۹۸ صفحه به چاپ رسیده است و این کتاب ترجمه ایست از کتاب «تاریخ سیدعلی محمد باب» به فرانسه تألیف نیکلا با توجه بمتون فارسی و عربی کتب خود باب. مجلهء تاریخ مذاهب - از هوارت. زاپیسکی - تألیف بارون روسن در دو مجلد. تاریخ البابیه - تألیف میرزا مهدیخان زعیم الدوله. مدنیات - در بمبئی چاپ سنگی شده و جزو کتب مبتدی بوده است. این کتاب را موقعی که ادوارد برون در شیراز در منزل میرزا محمد که سابقاً او را در اروپا دیده و آشنا شده بود، به دست آورد. (یکسال در میان ایرانیان ص۲۷۰). ردود: ایقاظ الغافل و ابطال الباطل - چ بمبئی. احقاق الحق للقائم بالحق - تألیف آقا شیخ علی همدانی. اثبات الحق و اذهاق الباطل. (بنقل الذریعه ج ۱ ص ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲). آفتاب و زمین یا تنبیهٌ للغافلین - تألیف میرزا عباس یزدی ابن میرزا علی اکبر صراف، سال ۱۳۳۲ ه . ق. حق المبین - تألیف آقاشیخ احمد شاهرودی مجتهد، چ طهران سال ۱۳۳۴ه . ق. ازالة الاوهام فی جواب ینابیع الاسلام - تألیف شیخ احمد مجتهد شاهرودی، سال ۱۳۰۳ه . ق. بی بهائی باب و بهاء - تألیف محمد علی خادمی، ۱۳۳۷ه . ش. بهائیت دین نیست - تألیف میرزا ابوتراب الهدائی العراقی، ۱۳۲۳ه . ش. مؤلف«باب و بهاء را بشناسید» از آن نقل میکند (ص ۱۳۵). اسرارالعقاید - تألیف سیدابوالطالب شیرازی در دو مجلد فارسی و عربی. مدعیان مهدویت - تألیف احمد سروش. اسلام و مهدویت - تألیف سیدمحمدباقر حجازی. چهارشب جمعه - از جلال دری، مناظره با یکی از مبلغین بهائی، ۱۳۱۳ ه . ش. کشف الحیل - تألیف عبدالحسین آیتی (آواره) و مؤلف الکواکب الدریه در سه مجلد: مجلد اول در سال ۱۳۰۷ ه . ش. و مجلد دوم در ۱۳۰۷ ه . ش.، مجلد سوم در ۱۳۱۰ ه . ش. و ضمیمهء آن نیز منتشر شده است. فلسفهء نیکو - در پیدایش راهزنان

بدکیشان تألیف حسن نیکو. در سه مجلد: مجلد اول در سال ۱۳۰۷ه . ش. و مجلد دوم در سال۱۳۰۷ه . ش. و مجلد سوم در سال ۱۳۱۰ه . ش. مؤلف بطوری که خود در مقدمه آرد مدت ها با بهائیها معاشر بوده و مسافرتها کرده و شهرها را دیدن نموده ولی هرگز به کیش آنها درنیامده است و برای اینکه محفل روحانی طهران او را جزو خود دانسته است، کتاب فلسفهء نیکو را در رد آن نوشته است. هشت بهشت - کتابی است در فلسفهء بیان و تقویت طریقهء ازلیان تألیف حاجی شیخ احمد کرمانی مشهور به روحی. حاجی شیخ احمد کرمانی با میرزا آقاخان کرمانی و خبیرالملک در ۴ صفر ۱۳۱۴ ه . ق. در تبریز به امر محمدعلی میرزا پنهانی مقتول شدند. (تاریخ انقلاب ایران از برون صص۹۳ - ۹۶ ذیل نقطهٔ الکاف ص «لط»). قصص العلماء - تألیف میرزا محمد تنکابنی. این کتاب در طهران طبع شده است. مذهب باب و تشیع. (بنقل تاریخ ادبیات ایران از برون ج۴ ترجمهء رشید یاسمی صص۱۴۲ - ۱۴۴). المتنبئین - (خطی)، تألیف شاهزاده علی قلی میرزا اعتضادالسلطنه در احوال بابیه نسخهء آن متعلق به آقای محمود محمود. (نیکلا ص۴۰۶ و ۴۶۷) (امیرکبیر و ایران، دکتر آدمیت چ ۲ پاورقی صص ۲۰۳ - ۵۰۶). آئین باب - از شین. هاتف. مقالات متوالی در مجلهء آشفته. ایقاظ یا بیداری در کشف جنایات دینی و وطنی بهائیان - تألیف میرزاصالح مراغه ای در سال ۱۳۳۸ ه . ق. و درسال ۱۳۰۷ه . ش. تجدیدطبع شده است. بارقهء حقیقت یا انتباه نامهء یک خانم بهائی - تألیف خانم قدس ایران در سال ۱۳۰۵ه . ش. مبلغ بهائی در محضر آقای خالصی. ۱۳۰۵ه . ش. حجهٔ البالغه - تألیف سیدناصرالدین حجت نجف آبادی اصفهانی. مرآت العارفین فی دفع شبهات المبطلین - تألیف حاج شیخ احمد مجتهد شاهرودی. ۱۳۳۴ ه .ق. دزد بگیر - تألیف علی بن حبیب الله شیرازی.۱۳۰۵ ه . ش. ارغام الشیطان فی رد اهل البیان و الایقان - تألیف شیخ زین العابدین نوری همامی، چ ۱۳۴۲ ه . ق. بهائیگری - تألیف احمد کسروی چ طهران. چ اول ۱۳۲۱، چ دوم ۱۳۲۳، چ سوم ۱۳۲۷ ه . ش. باب و بهاء را بشناسید - تألیف حاج فتح الله مفتون یزدی، چ حیدرآباد ۱۳۷۰ ه . ق. منهاج الطالبین - تألیف حاجی حسین قلی که ارمنی بوده و به دین اسلام درآمده است و آن بسال۱۳۲۰ ه .ق. در بمبئی به چاپ رسیده است. مؤلف «باب و بهاء را بشناسید» مطالبی از آن نقل میکند (ص ۲۶۲). احقاق الحق - تألیف آقا محمدتقی همدانی که در سال ۱۳۲۶ ه . ق. تألیف شده است. تخریب الباب - (خطی)، تألیف میرزا ابوالقاسم بن میرزا کاظم موسوی زنجانی متولد ۱۲۲۴ ه . ق. و متوفی ۱۲۹۲ه . ق. وی ازفتنهء بابیه قضایای تاریخی بیاد داشته و کتبی چند در رد این فرقه نگاشته است که همهء آنها در زنجان نزد اولادش موجود است. (الذریعه ج۴ ص۳). باب الابواب در تاریخ ظهور باب - تألیف دکتر محمدمهدی خان زعیم الدوله بن میرزا محمدتقی بن محمدجعفر الامیرالتبریزی مقیم قاهره، این کتاب مفصل است و مختصری از آن به چاپ رسیده است و فهرست آن بنام مفتاح باب الابواب در ۱۳۲۱ ه . ق. به چاپ رسیده است. (الذریعه ج ۳ ص۴). مفتاح باب الابواب - تألیف دکتر محمدمهدیخان زعیم الدوله. این کتاب فهرست کتاب مفصل باب الابوابست و در ۱۳۲۱ ه . ق. بچاپ رسیده است. (الذریعه ج ۳ ص۴). ترجمهء مفتاح باب الابواب یا تاریخ باب و بهاء - تألیف میرزا مهدیخان زعیم الدوله و ترجمهء حسن فرید گلپایگانی چ اول طهران ۱۳۳۴ ه . ش. و چ دوم ۱۳۳۵ ه . ش. الحج الرضویه فی تأیید الهدایهٔ المهدویهٔ و الرد علی البابیهٔ - فارسی، تألیف سیدمحمدبن محمود الحسینی لواسانی طهرانی معروف به عصار مقیم مشهد رضوی، متوفی به مشهد رضوی بسال ۱۳۵۶ ه . ق. (بنقل از فهرست کتب وی). (الذریعه ج ۶ ص۲۶۴). سدالباب - (خطی) تألیف میرزا ابوالقاسم بن میرزا کاظم موسوی زنجانی متوفی ۱۲۹۲ه . ق. (الذریعه ج ۱۰ پاورقی ص۱۸۸). قلع الباب - (خطی) تألیف میرزا ابوالقاسم بن میرزا کاظم موسوی زنجانی متوفی ۱۲۹۲ ه . ق. (الذریعه ج ۱۰ پاروقی ص۱۸۸). قمع الباب - (خطی) تألیف میرزا ابوالقاسم بن میرزا کاظم موسوی زنجانی متوفی ۱۲۹۲ه . ق. (الذریعه ج ۱۰ پاورقی ص۱۸۸). الهدایهٔ المهدیهٔ - تألیف حاج ملاـعلی اصغر اردکانی چ طهران. (الذریعه ج ۱۰ پاورقی ص۱۸۸). المواهب الرضویهٔ. (الذریعه ج۱۰ پاورقی ص ۱۸۸). الرد علی البابیهٔ - تألیف سیدجعفر مزاره ای شیرازی امام مسجد فیل در شیراز، (چاپی). و شاید اشتباهی در نام مؤلف رخ داده باشد و او میرزا ابوطالب، صاحب «اسرارالعقاید» باشد. (الذریعه ج۱۰ ص ۱۸۹). الرد علی البابیهٔ - تألیف شیخ محمدحسن الخوسفی القائنی شاگرد میرزا محمدحسن شیرازی در

سامراء، (بنقل بغیة الطالب بیرجندی). (الذریعه ج ۱۰ ص ۱۸۹). الرد علی البابیة - فارسی تألیف صدرالاسلام حاج میرزا علی اکبربن میرزا شیرمحمد همدانی متوفی ۱۳۲۵ه . ق. نسخهء آن نزد شیخ عبدالمجید همدانی بود و از آنجا به کتابخانهء سیدباقر امام جمعهء همدان منتقل گردید. (الذریعه ج ۱۰ ص۱۸۹). رد بر فواید میرزا ابوالفضل گلپایگانی - تألیف صدرالاسلام حاج میرزا علی اکبربن میرزا شیرمحمد همدانی متوفی ۱۳۲۵ه . ق. (الذریعه ج ۱۰ ص۱۸۹). الرد علی البابیة - تألیف حاج شیخ مهدی فرزند شیخ محمدعلی ثقة الاسلام اصفهانی، چاپی. (الذریعه ج ۱۰ ص۱۸۹). مرآت العارفین - (الذریعه ج ۱۰ پاورقی ص۱۸۸). رسالهء مختصر - تألیف سیدهبة الدین شهرستانی، در مجلهء المنار چ مصر سال ۱۳۲۹ ه . ق. (الذریعه ج ۱۰ ص۱۸۹). منتخب اسرار العقاید - فارسی، تألیف میرزا یحیی بن میرزا رحیم الارومی که به سال ۱۳۴۳ ه . ق. تألیف و به سال ۱۳۴۴ه . ق. در نجف با «ترجمة السیف البتار» و در سال ۱۳۴۶ با «المسائل البغدادیه» بار دوم به چاپ رسیده است. (الذریعه ج ۱۰ ص۱۸۹). الرد علی البابیة - تألیف شیخ یوسف رشتی صاحب «طومار عفت» فارسی، چاپی. (الذریعه ج۱۰-۱۸۹). تنبیه الغافلین - تألیف ملامحمدتقی بن حسینعلی الهروی الاصفهانی متوفی به حائر به سال ۱۲۹۹ ه . ق. (الذریعه ج ۴ ص۴۴۵). رجوم الشیاطین فی ردالملاعین - فارسی، (چاپی)، تألیف شیخ ملا حبیب اللهبن علیمدد ساوه ای کاشانی متوفی بسال ۱۳۴۹ ه . ق. (الذریعه ج ۱۰ ص ۱۶۴). رجوع به «رد باب خسران مآب» شود. رد بر میرزا علی محمد باب - فارسی، تألیف ملا محمدتقی بن حسینعلی هروی اصفهانی حائری صاحب «حاشیه بر قوانین و نتایج الافکار» متوفی ۱۲۹۹ ه . ق. و این کتاب را مؤلف پس از اتهام به بابیگری بعنوان تنفرنامه نگاشته است و معهذا مردم او را به عنوان بابیگری از اصفهان بیرون کردند. (الذریعه ج ۱۰ ص۲۲۲). الرد علی البابیة - تألیف آقانجفی شیخ محمدتقی بن محمدباقر اصفهانی متوفی ۱۳۳۱ ه . ق. بنقل از فهرست تألیفاتش. (الذریعه ج ۱۰ ص۱۸۸). فی رد البابیة - عربی، تألیف سیدمیرزا ابوالقاسم بن میرزا کاظم موسوی زنجانی متوفی ۱۲۹۲ ه . ق. وی بنا بنقل مؤلف الذریعه داستانها و حوادثی با بابیه دارد و شرح حال مؤلف را مؤلف الذریعه در کتاب «الکرام البررة ج ۶ ص۶۱ چ نجف» آورده است. (الذریعه ج ۱۰ ص۱۷۴). رد باب خسران مآب - فارسی، تألیف حاج کریم خان قاجار که به سال ۱۲۸۳ ه . ق. بنام ناصرالدینشاه تألیف و با رجوم الشیطان یکجا به چاپ رسیده است. (الذریعه ج۱۰ ص۱۷۵). رجوع به «رجوم الشیاطین» شود. الرد علی البابیة - تألیف میرزا ابراهیم بن ابوالفتح الزنجانی متوفی ۱۳۵۱ ه . ق. بنقل از «حدیقة المبهجه تألیف اردوبادی». (الذریعه ج ۱۰ ص۱۸۸). الرد علی البابیة - معروف به «ابطال» تألیف حاج سیداسماعیل بن سیدمحمد الحسینی الاردکانی متوفی ۱۳۱۷ ه . ق. که بسال ۱۳۱۳ ه . ق. به چاپ رسیده است. (الذریعه ج ۱۰ ص۱۸۸). الرد علی البابیة - تألیف ملا محمدتقی الهروی الاصفهانی متوفی به حائر ۱۲۹۹ ه . ق. و نسخهء خطی آن نزد سیدشهاب الدین آقانجفی تبریزی در قم است. (الذریعه ج ۱۰ ص۱۸۸). شرح محمدصالح برغانی. (فهرست کتابخانهء مدرسهء عالی سپهسالار ج ۳ ص۱۳۵). ایضاح الاشتباه - تألیف حاجی زین العابدین کرمانی. چاپ شده است. مقاله ای به عنوان «نقش مهدویت در صحنهء سیاست» - به قلم جعفر شهیدی. مجلهء فروغ علم سال اول شمارهء ۵ و ۶. کتبی که راجع به فرقهء بابیه و بهائیه مطالبی دارند: ۱ - ناسخ التواریخ سپهر مجلد قاجاریه. ۲ - ذیل روضة الصفاء ناصری چ طهران ۱۲۷۰ - ۱۲۷۴ ه . ق. تألیف رضاقلیخان هدایت ج ۱۰. ۳ - وفیات معاصرین به قلم مرحوم علامهء قزوینی در مجلهء یادگار سال سوم شمارهء ۴ «باب» و «بهاءالله». ۴ - فهرست کتابخانهء مدرسهء عالی سپهسالار ج ۲ ص ۱۳۵. ۵ - روضات الجنات ص۲۸۶ ذیل شرح حال شیخ رجب برسی. ۶ - دایرة المعارف بستانی ذیل کلمهء بابیه. ۷ - دایرة المعارف فرید وجدی ذیل کلمهء باب. ۸- فارسنامهء ناصری چ طهران ۱۳۱۳ ه . ق. ج ۱. ۹ - مرآت البلدان چ ۱۲۹۴ ه . ق. طهران تألیف محمدحسنخان صنیع الدوله ولد حاجی علیخان اعتمادالسلطنه ج ۲. ۱۰- تاریخ شیراز. ۱۱ - حقایق الاخبار ناصری. ۱۲ - امیرکبیر و ایران، تألیف فریدون آدمیت چ ۲ طهران ۱۳۳۴ شمسی. ۱۳ - روزنامهء وقایع اتفاقیه منتشر در سال های ۱۲۶۸ - ۱۲۷۰ نمره های ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۵، ۸۹ و ۱۴۸. ۱۴ - روزنامهء ایران. ۱۵ - دایرة المعارف اسلامی، چ ۱۹۱۳ ج ۱ ذیل کلمهء بابی. (۱) - نیکلا بنقل مورخ بابی صورت ریز کشته شدگان بابیها را بنام میدهد، بدانجا رجوع شود.

بابا.

(اِخ) پاپ: فهو عندالمسلمین کالبابا، او کخلیفهٔ پطرس، عندالنصاری الکاتولیک. (نقود ص ۱۳۳): و ربما استعصوا علیه فیها ربهم حتی یصلح بینهم البابا. (ابن بطوطه). و یأتی الیها [الی ایا صوفیه] البابا، مرهٔ فی السنهٔ. (ابن بطوطه). رجوع به پاپ شود.

بابا.

(اِ) ادگار بلوشه در توضیح «باباخاتون» آرد: محققاً «بابا» باید خواند و این کلمه در مغولی بنا بر علم الاعلام مغولی از کلمهء چینی «پاپا» بزبان مغولی وارد شده است. (جامع التواریخ ج ۲ ص۳۶ بخش فرانسوی).و رجوع به ص۳۵۴ همان جلد شود.

بابا.

(اِخ) نام مولای عباس ||. نام مولای عایشه ||. نام پدر عبدالرحمن بن بابا یا باباه تابعی ||. نام پدر عبدالله بن بابا یا بابی یا بابیه تابعی. (منتهی الارب).

بابا.

(اِخ) (میرزا...) جلدساز معروف که جلدهای روغنی عالی ساخته است و نمونهء آن در کتابخانهء سلطنتی به تاریخ ۱۲۰۶ ه . ق. مرقع شمارهء ۴۵ ضبط است. (از نمونهء خطوط خوش کتابخانهء ملی ایران ص۱۴۴).

بابا.

(اِخ) دهی جزء دهستان طارم سفلی بخش سیروان شهرستان زنجان. ۱۴هزارگزی باختری سیروان و ۱۴هزارگزی راه مالرو زنجان - طارم. کوهستانی با هوای سردسیر. سکنهء آن ۹۴ تن. شیعه و آب آن از چشمه و محصول عمدهء آنجا غلات و شغل مردان زراعت. صنایع دستی زنان گلیم بافی و جاجیم بافی است. راه مالرو و صعب العبور دارد. و بنای امام زاده ای بنام بابا های وهوی که قدیمی است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بابا.

(اِخ) لقب گنجعلی خان زیگ. تصویر او در عمارت چهل ستون اصفهان منقوش است. رجوع به گنجعلی خان و تاریخ کرد ص۲۰۸ و عالم آرای عباسی چ ۱ طهران ص۷۳۳ شود.

بابا.

(اِخ) (کوه...) کوهی در مغرب کابل، سرچشمهء رود هیرمند.

بابا.

(اِخ) سامی بیک گوید: قصبه ایست در قضای ایواجق از سنجاق بیغا در نزدیکی بابابرونی غربی ترین نقطهء آناطولی، دارای ۴۰۰۰ تن نفوس است و یک لنگرگاه کوچک و استوار دارد، زمانی در این قصبه کاردهای بسیار خوب مشهور بکارد یتاغان میساختند.

(قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بابا.

(اِخ) قصبهء کوچکی است در تسالیا واقع در ۱۵هزارگزی شمال شرقی ینی شهر. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بابا.

(اِخ) قصبهء کوچکی است در ساحل جنوبی نهر کوستم. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بابا.

(اِخ) (امیر...) حاکم کابل. صاحب حبیب السیر آرد: در اواخر همین سال میرزاشاه محمودبن میرزا بابر که بعد از فرار سپاه میرزاجهانشاه بولایت سیستان افتاده بود در محاربه ای که میان امیرخلیل هندوکه و حاکم کابل امیربابا روی نمود شربت شهادت چشید ... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۷۸).

باباآدم.

[دَ] (اِ مرکب) (ریشهء...) گیاهی است با برگی سخت پهن و سطبر. آراقیطون. ارقیطون. مندوس ||. نوع دیگر آن غیردیواری و غیر ریشهء بابا آدم است که آنرا قلقاس گویند ||. نوع دیگرآن دیواری است و برگهای آن با ریشه هائی که دارد به دیوار می چسبد و دارای برگهای بزرگ و مشبک است.

باباآدم.

[دَ] (اِخ) آدم ابوالبشر. -امثال: سال بابا آدم را داشتن؛ سخت پیر بودن.

باباآدینه.

[نَ] (اِخ) دهی از دهستان چاپلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد ۵۱ هزارگزی شمال باختری الیگودرز کنار راه مالرو کیله به ده آقاجلگه، معتدل. سکنهء آن ۱۹ تن شیعه، لری، بختیاری. آب آن از قنات و چاه و محصول آنجا غلات، تریاک، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری صنایع دستی زنان قالی و جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. اتومبیل هم میتوان برد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بابااحمد.

[اَ مَ] (اِخ) دهی از بخش قلعهء زرس شهرستان اهواز ۲۰ هزارگزی شمال قلعهء زرس کنار راه مالرو پیروعباس به امام باور. کوهستانی، معتدل. سکنه آن ۴۲۸ تن، شیعهء لری بختیاری. آب آن از چشمه و قنات و محصول آنجا غلات، تریاک، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بابااحمدی.

[اَ مَ] (اِخ) جزء طایفهء دورکی از ایل بختیاری ایران شعبه ای از هفت لنگ. دارای شعب ذیل مباشد: کشکی، سراج الدین وند، درویش، اوینه. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۳).

باباسحاق.

[اِ] (اِخ) ملحدی قره مانی است که در ۶۳۷ ه . ق. در آناطولی مدعی نبوت شد و جمعی از جهال را دور خود گردآورد و بنای تاراج در جهات توماد و آماسیه را گذارد و سرانجام عساکر کیخسرو از ملوک سلجوقی آناطولی وی را دستگیر و اعدام کردند. (قاموس الاعلام ترکی).

باباسکی.

[ ] (اِخ) باباسکیسی، بابای عتیق. سامی بیک آرد: قصبهء مرکز قضائی است در سنجاق قرق کلیسا از ولایت ادرنه، در ۳۰ هزارگزی جنوب غربی قرق کلیسا، و ۵۰ هزارگزی جنوب شرقی ادرنه و ۱۰ هزارگزی شمال خط آهن واقع شده، و قریب به ۳۰۰۰ تن نفوس دارد که از مسلمان و یونانی و بلغار مرکبند. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باباسکی.

[ ] (اِخ) (قضای...)قضائی است در ولایت ادرنه و آن از ۳۳ قریه مرکب میباشد و اراضی حاصلخیزی دارد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باباافضل.

[اَ ضَ] (اِخ) مرحوم ملک الشعراء بهار آرد: افضل الدین محمد بن حسین کاشانی معروف به باباافضل. وی از مردم مَرَق از توابع کاشانست. وفات او در سنهء ۷۰۷ ه . ق. رخ داده و تربتش به مرق کاشان و زیارتگاه است. باباافضل از حکما وعلما و ادبای قرن هفتم هجریست و تألیفات بسیاری به زبان پارسی دارد مانند: المفید للمستفید. خردنامه. ره انجام نامه. ترجمهء رسالهء نفس ارسطو. جاودان نامه. انشاءنامه. مدارج الکمال. ساز و پیرایهء شاهان پرمایه. رسالهء عرض. رساله ای در منطق. رسالهء تفاحه. و رباعیات پرمغز و لطیف وی که به چاپ رسیده است. گویند وی خواهرزادهء خواجه نصیرالدین طوسی است و نسبت به او معتقد بوده است و این قطعه را در اثبات فضل افضل الدین گفته است: گر عرض دهد سپهر اعلی فضل فضلا و فضل افضل از هر ملکی بجای تسبیح آواز آید که افضل افضل. شیوهء نثر باباافضل بسیار پخته و به اسلوب متقدمان نزدیک است و در رسالات خود میکوشیده است لغات پارسی را بجای اصطلاحات تازی بگذارد معهذا بقدری خوب و بموقع لغات فارسی را بکار میبرد که لطمه ای باصل ترجمه نمیزند و کسانی که اصل کتب مترجم او را با ترجمه های او برابر کنند میتوانند باین معنی بهتر پی ببرند از آن جمله کسی که کتاب نفس ارسطو را بزبان فرانسه دیده بود بعد از نشر ترجمهء باباافضل اقرار آورد که ذره ای با آنچه بزبان فرانسه که بلاتین نزدیکتر است دیده بود، فرق نداشته است و حتی ازین رو جمعی معتقدند که شاید این مرد این رساله را از زبان لاتین بپارسی ترجمه کرده باشد؟ در کوتاهی جمله و تجزیه کردن مطالب و تقسیم آن به جمله های کوچک کوچک که از مختصات نثر قدیم بوده است افضل الدین را هنری خاص است از این رو اگر تألیفات او را درست بخوانند و از روی خبرت و بصیرت با اصول سجاوندی (یعنی نقطه گذاری امروز) چاپ کنند فهم آن بر هر باسوادی که اندک مایه باصطلاحات علمی آشنا باشد، بسیار آسان خواهد بود.

بخلاف بسیاری از کتب علمی دیگر که بسبب آوردن جمله های دور و دراز عدم قدرت و بصیرت در ترکیب کلمات فارسی و جمله بندی از اصل عربی دشخوارتر است و نیز مانند متقدمان از تکرار یک کلمه عندالضروره در جمله های پیاپی خودداری نکرده است و بوسیلهء ضمیر یا آوردن کلمتی مشابه یا بکنایه از آن سخن نرانده بل خود آن کلمه را هربار تکرار کرده است و این شیوه خاص نثر باستان و نثر پهلوی و دری قدیم است. دیگر لفظ «پس» و «اما» را برای تجزیه کردن جمله ها و آغاز کردن بجملهء تعلیلیه زیاد آورده است و این هم قدیمی است. دیگر جوهر و اصل فصاحت است که ربطی به قدیم و جدید ندارد و فصاحت باباافضل مشهور میباشد. (سبک شناسی بهار ج ۳ صص۱۶۳ - ۱۶۵). رجوع به شرح احوال افضل کاشانی به قلم سعید نفیسی چ طهران و غزالی نامه مصحح جلال همائی چ طهران سال ۱۳۱۸ ه . ش.ص۱۰۳ و آتشکدهء آذر ص ۲۴۰ و مصنفات باباافضل به اهتمام مجتبی مینوی و یحیی مهدوی ج ۱ شود که شامل رسایل ذیل است: ۱ - مدارج الکمال. ۲ - ره انجام نامه. ۳ - ساز و پیرایهء شاهان پرمایه. ۴ - رسالهء تفاحه. ۵ - عرض نامه. ۶ - جاودان نامه. ۷ - ینبوع الحیات.

بابا الجدال.

[اَلْ جَ دْ دا] (ع اِ مرکب) در عربی مستحدث بمعنی ضد پاپ. (دزی ج ۱ ص۴۷). و هر پاپ که طبق مقررات دین انتخاب نشده باشد. (دزی ج ۱ ص۱۷۶). و رجوع به حلل السندسیه ج ۲ ص ۲۵۱،البابا اوربان السادس و الباباکلیمان السابع شود.

باباالهی.

[اِ لا] (اِخ) منزلی بین هرات. صاحب حبیب السیر آرد: در سنهء ۹۱۱ ه . ق. خاقان منصور [سطان حسین میرزا] به عزم رزم ابوالفتح محمدخان شیبانی که بر ممالک ماوراءالنهر استیلاء یافته بود از دارالسلطنهء هرات نهضت فرمود و بعد از وصول به منزل باباالهی بتقدیر الهی مرض موت عارض ذات آن مهر سپهر پادشاهی گشته... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۱۱۲)... و در آن اثنا طی منازل و قطع مراحل بسبب کثرت حرکت سرعت و نهضت مزاج همایون از نهج اعتدال منحرف گشت و بعد از وصول به منزل باباالهی ضعف به مرتبه ای رسید که کار از امضاء آن عزیمت و ارتکاب ایوار و شبگیر درگذشت.... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۳۱۷)... و بعد از اطلاع بر مضمون آن آغرق را هم در آن منزل گذاشته با سیصد کس از امرا و خواص عنان عزیمت [میرزا بدیع الزمان] به صوب باباالهی منعطف گردانید. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۳۱۸).

باباامان.

[اَ] (اِخ) دهی از دهستان مرکزی بخش حومهء شهرستان بجنورد ۶ هزارگزی شمال خاوری بجنورد سر راه شوسهء بجنورد به قوچان. جلگهء معتدل. سکنهء آن ۱۷۷ تن. شیعه، کردی. آب آن از رودخانه و چشمه و محصول آنجا غلات بنشن و شغل اهالی زراعت و قالی بافی است. راه ماشین رو دارد چشمهء معروف باباامان در این ده است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بابائی.

(حامص) دعوی خودنمائی و کمال نمودن : بسکه موزونی بابائی مسلم داردت از مضامین خوش بابافغانی خوشتری. تأثیر (از آنندراج). محمدسعید اشرف گوید: مباش ایمن ز انداز حریف پرفن شیطان که آدم روی دستش خورد با آن قدر و بابائی. (از آنندراج). (مجموعهء مترادفات ص۱۶۳).

بابائی.

(اِخ) نامش باباالیاس و از مردم ایران است. در آماسیه به پیشوائی برنشست و مریدان بسیار گردآورد و در حضرت سلطان اورخان تقرب یافت و سپس بسبب احتراز از نزدیکی با او خود و مریدانش از ممالک عثمانی رانده شدند. بابائی نسبتی است که به مریدان شیخ داده شده است. (لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص۵).

بابائی.

(اِخ) تیره ای از موری هفت لنگ (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۳). رجوع به موری شود.

بابائی.

(اِخ) دهی از دهستان آسپاس بخش مرکزی شهرستان آباده ۴۸ هزارگزی جنوب باختری اقلید. کنار راه فرعی احمدآباد به ده بید و اقلید. جلگه سردسیر. سکنهء آن ۵۸ تن. آب آن از چشمه و قنات و محصول آنجا غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بابائی.

(اِخ) دهی از دهستان نودان بخش کوهمره و نودان شهرستان کازرون. ۸هزارگزی راه فرعی چنار شاهیجان به کتل پیرزن. کوهستانی، معتدل مالاریائی. سکنهء آن ۳۵۲ تن. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات، انگور و انجیر، شغل اهالی زراعت، باغداری، قالی و گلیم بافی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بابائی.

(اِخ) رجوع به مشایخ شود. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

باباایور.

[اَیْ یو] (اِخ) دهی بدو فرسنگی شمالی دارنجان خواجه از بلوک سیاح فارس. (فارسنامهء ناصری ج ۲ ص۲۲۴).

باباباغی.

(اِخ) دهی جزء دهستان مواضع خان بخش ورزقان شهرستان اهر از لحاظ اداری تابع بخش بستان آباد شهرستان تبریز ۹ هزارگزی شمال تبریز و ۶ هزارگزی شوسهء تبریز به مرند. کوهستانی معتدل. سکنهء آن ۵ تن، شیعه. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات، حبوبات، بادام و کشمش است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بابابرونی.

(اِخ) (دماغهء بابا) دماغه ایست که غربی ترین نقطهء آناطولی را تشکیل می دهد، در بحرالجزائر، در انتهای جنوب غربی سنجاق بیغا، روبروی جزیرهء مدللی، در جوار قصبهء بابا بسوی جنوب غربی امتداد یافته است، نوک این دماغه در ۲۳ درجه و ۴۴ دقیقهء

طول شرقی و ۳۹ درجه و ۲۸ دقیقهء عرض شمالی واقع است. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بابابزرگ.

[بُ زُ] (اِ مرکب) نیا. پدر بزرگ.

بابابزرگه.

[بُ زُ گَ / گِ] (اِ مرکب) در تداول، نیا. پدر بزرگ.

بابابن میرزا محمد.

[نِ مُ حَمْ مَ] (اِخ)(میرزا...) کاتب نسخهء برهان قاطع بسال ۱۲۵۲ ه . ق. متعلق به کتابخانهء مدرسهء عالی سپهسالار بشمارهء ۸۱۹. (فهرست کتابخانهء مدرسهءعالی سپهسالار، ج ۲ ص ۱۶۴). و رجوع به برهان قاطع چ معین ج ۱، دیباچه ص۱۲۱ شود.

بابابهلول.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان سرولایت بخش سرولایت شهرستان نیشابور. ۱۳ هزارگزی جنوب چکنهء بالا. دامنه، معتدل. سکنهء آن ۲۰۸ تن، شیعه و آب آن از قنات و محصول آنجا غلات، تریاک و شغل اهالی زراعت و کرباس بافی است. راه ماشین رو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بابابیک طولانی.

[بَ کِ] (اِخ) یکی از طوایف پشت کوه از ایلات کرد ایران است.

بابابیک کمانگر.

[بَ کِ کَ گَ] (اِخ)موضعی است از پازوار مشهد سر مازندران. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۱۷ بخش انگلیسی).

بابابیکی.

[بَ] (اِخ) (درویش ...) میرزا عمر بعد از گرفتن برادر و گریختن پدر به فراغت هرچه تمامتر باستمالت سپاهی و رعیت پرداخت و در آن اثنا درویشی بابابیکی نام در مراغه پیدا شده کرامات و خارق عادات ظاهر ساخت و میرزا عمر به قتل درویش حکم فرمود و بابا در حین عزیمت سفر آخرت بر زبان راند که روزی ما چنین مقدر بود اما معلوم خواهد کرد که بعد از این چه فتنه ها حادث خواهد شد. چون از واقعهء بابا سه روز گذشت در هفتم محرم الحرام سنهء ثمان و ثمانمائه خبر مخلص میرزا ابابکر متواتر گشت... (حبیب السیر چ خیام ج۳ ص۵۶۱).

باباپشیمان.

[پَ] (اِخ) دهی از دهستان چالانچولان شهرستان بروجرد ۳۶ هزارگزی جنوب خاوری بروجرد. کنار راه مالرو قاضی آباد به تنی ور.

جلگهء معتدل. سکنه آن ۱۸۳ تن، شیعهء لری. و آب آن از قنات محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بابات.

(ع اِ) جِ بابهٔ (بابت). وجوه. جهات. (از منتهی الارب).

بابات الکتاب.

[تُلْ کِ] (ع اِ مرکب)سطرهای کتاب. واحد ندارد. (منتهی الارب).

باباتنبکتی.

[تَمْ بَ] (اِخ) تمبقطی. ابوالعباس احمدبابابن احمدبن عمر بن محمد اقبت الصنهاجی السودانی معروف به بابا (۹۶۳ - ۱۰۳۲ ه . ق.) او راست: کتاب نیل الابتهاج ذیل الدیباج و تکملهٔ کنایهٔ المحتاج. وی از مردم سودان نیست بلکه از صنهاجه از قبیله ایست که آنرا مسوفهٔ گویند. وی در طلب علم کوشید و نحو را نزد عم خود ابوبکر شیخ الصالح آموخت و تفسیر و حدیث و فقه و اصول و عربیت و بیان و تصوف و جز آن را نزد علامهء بغیع فراگرفت و سالها ملازمت او داشت و نزد پدر خویش حدیث و منطق را سماع کرد و نزد طلاب شهرت یافت. و عده ای از کتب که شمارهء آنها بر چهل بالغ شود تألیف کرد و مردم و بزرگان طلاب گرد او جمع می آمدند و ملازمت او اختیار میکردند و قاضیانی مانند ابوالقاسم بن ابی النعیم و ابوالعباس بن القاضی نزد او قرائت کردند، و مکرر برای فتوی تعیین شد. وی در تنبکتو بسال ۱۰۳۲ و به قولی بسال ۱۳۰۶ ه . ق. درگذشت. از مصنفات اوست: ۱ - ارشادالواقف لمعنی نیهٔ الحالف. ۲ - افهام السامع بمعنی قول الشیخ خلیل فی النکاح بالمنافع. ۳ - انفس الاعلاق فی فتح الاستغلاق من فهم کلام خلیل فی درک الصداق. ۴ - فتح الرزاق فی مسألهٔ الشک فی الطلاق. این رسایل در فاس در مجموعه ای بسال ۱۳۰۷ ه . ق. طبع شده است. ۵ - ترجمهء خلیل بن اسحاق مالکی از کتاب تکملهٔ الدیباج نقل شده و در مقدمهء کتاب المختصر در فقه تألیف شیخ خلیل بن اسحاق. ۶ - نیل الابتهاج بتطریزالدیباج، و آن ذیل بر کتاب الدیباج المذهب فی معرفهٔ علماءالمذهب تألیف ابن فرحون یعمری است و آن در سال ۱۰۰۵ ه . ق. در شهر مراکش از غرب اقصی بپایان رسید و در فاس بسال ۱۳۱۷ ه . ق. چاپ شد و نیز در هامش الدیباج المذهب در مصر به سال ۱۳۲۹ - ۳۰ طبع شده است. (معجم المطبوعات ج۱ ستون ۳۷۹ - ۳۸۰).

باباج.

(اِخ) جد محمد بن حسن محدث.

باباجائی و قبادی.

[یُ قُ] (اِخ) اسم طایفه ای از ایلات کرد ایران است که تقریباً ۸۰۰ خانوار میشوند و در جوانرود و ییلاق بازان و بنیگز و در زمستان در گرمسیرات سرحدی ایران سکنی دارند و جزء ایل جاف هستند. (فرهنگ سیاسی کیهان ص۵۸).

باباجان.

(اِخ) دهی جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان اهر ۲۰ هزارگزی شمال خاوری اهر و ۳ هزارگزی شوسهء اهر به کلیبر، کوهستانی معتدل. سکنهء آن ۵۳۶ تن، شیعه، آب آن از چشمه و محصول آن غلات، حبوبات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان گلیم و فرش بافی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

باباجان.

(اِخ) دهی از دهستان میربیک بخش دلفان شهرستان خرم آباد. ۲۴ هزارگزی باختر نورآباد و ۲۰ هزارگزی جنوب باختری راه شوسه خرم آباد به هرسین کرمانشاه. جلگه، سردسیر مالاریائی. سکنهء آن ۲۴۰ تن، شیعه، لکی. آب آن از چشمه پهن و محصول آن غلات، تریاک، لبنیات و شغل اهالی زراعت، گله داری و صنایع دستی زنان، سیاه چادربافی و طناب بافی است. راه اتومبیل رو دارد. ساکنین از طایفهء علی عبدالی هستند در ساختمان و چادر زندگی می کنند برای تعلیف احشام به الواری گرم سیری ییلاق و قشلاق میکنند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باباجان.

(اِخ) (امیر...) یکی از سه تن سردار بدیع الزمان میرزا که در سال ۹۱۱ ه . ق. بر دست قوای محمدخان شیبانی کشته شد: در اوایل سنهء احدی عشر و تسعمائه که سلطان بدیع الزمان میرزا در ولایت قندهار تشریف داشت در ممالک بلخ و توابع حاکمی صاحب وجود که به دارائی سپاهی و رعیت قیام تواند نمود، نبود و محمدخان شیبانی که همواره همت عالی نهمتش بر سر انجام امور کشورستانی مقصور بود متعاقب و متواتر جنود جلادت مآثر بدین جانب جیحون میفرستاد تا لوازم قتل و غارت و تخریب شهر و ولایت ظاهر میگردانیدند.... و در پائیز سنهء مذکوره جمعی کثیر از آن لشکر برق اثر تا ولایت میمنه و فاریاب تاخته بنهب و تاراج فرق عباد پرداختند و اموال بسیار غنیمت گرفته رایت استیلاء و تسلط برافراختند، ولد امیر ابوالقاسم ارلات محمد قاسم میرزا که نسبش از جانب مادر به میرزا بایسنقر می پیوست... باتفاق امیرشیرم جلایر و امیر باباجان ولد خواجه جلال الدین میرکی که در آن حدود اقامت داشتند متوجه دفع آن جماعت گشتند و بین الجانبین غبار جنگ و شین ارتفاع یافته اوزبکان را صورت ظفر و نصرت روی نمود و آن سه سردار بعز شهادت فایز شده... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۳۱۵).

باباجان.

(اِخ) (ملا) از شهر هرات است گاهی سبقی میخواند، طبعش نیک است عشرتی تخلص میکند. ازوست این مطلع: روز فراق یار که با صد ندامت است روز فراق نیست که روز قیامت است. (مجالس النفائس چ حکمت ص۱۶۴).

باباجان.

(اِخ) ده کوچکی است از بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت یکهزارگزی جنوب ساردوئیه. سر راه مالرو جیرفت - ساردوئیه. سکنه ۲۷ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باباجانی.

(اِخ) رجوع به ایل کرند شود.

بابا جبول.

[جُ ب ب] رجوع به باب و باب جبول شود.

باباجعفر همدانی.

[جَ فَ رِ هَ مَ] (اِخ) از مشایخ است. (تاریخ گزیده چ عکسی باهتمام برون ص ۷۹۶).

باباجعفری.

[جَ فَ] (اِخ) تیره ای از طایفهء کیومرسی ایل چهارلنگ بختیاری. رجوع به کیومرسی شود. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۶).

باباجیک.

(اِخ) از بلوکات ماکو و دارای ۴۹ قریه به طول ۳ و عرض ۳ فرسخ است. مرکز آن عباس کندی حد شمالی چای بلیار و اطراف ماکو، شرقی قره قریون، جنوبی چالداران، غربی سَکمن آباد. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۱۵۸) (جغرافیای غرب ایران ص۶۴).

باباحاجی.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان زیدآباد بخش مرکزی شهرستان سیرجان. ۲۷هزارگزی شمال خاوری سعیدآباد و ۲ هزارگزی راه مالرو جاکین - زید آباد، سکنه ۱۰ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باباحاجی.

(اِخ) محلی کنار راه شیراز به بوشهر میان شیراز و ابراهیم آباد در ۳۲ هزارگزی شیراز.

باباحاجی.

(اِخ) (امیر...) امیر باباحاجی ولد امیر شیخ محمد عراقی، به وفور شجاعت و جلادت از امثال و اقران ممتاز و مستثنی بوده و در زمان میرزا عمر، پدرش را امیر جهانشاه جاکو کشته بود و او بقصاص پدر امیر جهان شاه را به قتل رسانیده و در زمان استیلاء امیر قرایوسف میان او و تراکمه چندین مخالفات و محاربات بوقوع انجامیده و بالاخره خود نزد امیر قرایوسف رفته و به ایالت ولایت کاورود و عنایات دیگر سرافراز گشته بناء علی هذا در این ولا که ماهچهء اعلام خاقان گردون غلام پرتو وصول بر قشلاق قراباغ انداخت امیر باباحاجی وهم کرده برادر خود را با تحف لایقه بآستان خلافت آشیان ارسال نمود و بنفس خویش پای در دامان تمکن و وقار کشید و این معنی بر خاطر خاقان ستوده مآثر گران آمده میرزا بایسنقر به یورش کاورود مأمور گردید و در قلب شتا که مقلوب آن مقبول پیر و برنا بود با جنود ظفردرود بظاهر قلعهء کاورود که موضع تحصن باباحاجی بود شتافت و ایلچی سخندان نزد او فرستاد و سخنان تلطف آمیز و کلمات عنایت انگیز پیغام داد و از وخامت عاقبت مخالفت تحذیر نمود و امیر باباحاجی چاره منحصر در موافقت دانسته به اقدام نیاز از قلعه بیرون خرامید و شاهزاده دربارهء او به اضعاف آنچه وعده کرده بود انعام و احسان فرمود و امیر باباحاجی در رکاب سعادت انتساب شاهزادهء کامیاب متوجه اردوی همایون گشت و در شانزدهم ذی حجه به مقصد رسیده به عواطف حضرت خاقان سعید مفتخر و سرافراز گردید و در سلک سایر امراء عظام انتظام یافت. (حبیب السیر چ خیام ج ۳

ص۶۰۸).

باباحسن.

[حَ سَ] (اِخ) (امیر...) خواندمیر گوید: در همین سال (۸۵۹ ه . ق.) میرزا ابوالقاسم بابر به تجدید نظر التفات بر حال میرزا معزالدین سنجر انداخت و او را در ولایت مرو و ماخان که سابق سیورغال امیر خلیل بود حاکم و فرمان روا ساخت. در خلال این احوال جمعی از دیوساران مازندران که به فرمان امیر باباحسن در قلعهء عماد محبوس بودند در وقتیکه امیر مشارالیه در استرآباد بود یکی از موکلان را با خود موافق ساخته خروج نمودند و ناگاه بر سر داروغهء قلعه ای که در سلک نوکران باباحسن انتظام داشت تاخته او را بقتل رسانیدند و بر هرکس اعتماد نداشتند از حصار بیرون کرده اطراف آن حصن حصین را مضبوط گردانیدند، و چون این خبر به عرض میرزا بابر رسید عظیم متغیر گردید اما از کمال تمکن و وقار اظهار نفرموده چندگاه قلعه در تصرف مازندرانیان ماند. آخرالامر داروغهء مشهد جلال الدین محمود با نوکران امیر باباحسن بحوالی آن حصار شتافت به امید آنکه قوت دولت روزافزون لطیفه ای سازد و سعادت طالع همایون آوازهء فتح قلعهء عماد در خم ایوان سبع شداد اندازد... میرزا ابوالقاسم بابر مسرور گردید و نسبت به آن سردار شجاعت شعار لوازم احسان و تحسین بتقدیم رسانید، منصب کوتوالی قلعه به دستور معهود به امیر باباحسن مفوض گشت. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۵۴ و ۵۵)..... چون میرزا شاه محمود از معرکهء میرزا ابراهیم انهزام یافت بعد از روزی چند که در مشهد بود عنان عزیمت بجانب جرجان تافت و حاکم آن دیار امیرباباحسن نسبت به شاهزاده خدمات پسندیده بجای آورده اسباب سلطنتش را مرتب ساخت... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۶۹ و ۷۸).... خبر رسید که امیر باباحسن بواسطهء هجوم سپاه میرزا جهانشاه ترکمان از جرجان گریخته و از طرف ابیورد در عقب موکب همایون می آمد. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۱۱۸).

باباحسن.

[حَ سَ] (اِخ) مقبرهء وی به تبریز از مقابر و مزارات متبرکه باشد. (نزهة القلوب چ لیدن مقالهء سوم ص۷۸).

باباحسن جنوبی.

[حَ سَ نِ جَ / جُ] (اِخ)دهی از دهستان لیراوی بخش دیلم شهرستان بوشهر ۶ هزارگزی خاور دیلم و ۶ هزارگزی راه فرعی دیلم به گچساران. جلگه گرمسیر مرطوب و مالاریائی. سکنهء آن ۲۰۰ تن و آب آن از چاه و محصول آن غلات (دیمی) و شغل اهالی زراعت است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

باباحسن سفلی.

[حَ سَ نِ سُ لا] (اِخ)دهی به چهار فرسخ ونیم میانهء شمال و مغرب احمد حسین (کوه گیلویه). (فارسنامهء ناصری).

باباحسن شمالی.

[حَ سَ نِ شِ] (اِخ)دهی از دهستان لیراوی بخش دیلم شهرستان بوشهر ۱۵ هزارگزی خاور دیلم ۶ هزارگزی راه فرعی دیلم به گچساران. جلگه، گرمسیر مرطوب و مالاریائی. سکنهء آن ۴۹۰ تن و آب آن از چاه و محصول آن غلات (دیمی) و شغل اهالی زراعت است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

باباحسن علیا.

[حَ سَ نِ عُلْ] (اِخ) دهی به چهار فرسخ و نیم کمتر میانهء شمال و مغرب احمدحسین (کوه گیلویه). (فارسنامهء ناصری).

باباحسین.

[حُ سَ] (اِخ) عبداللطیف فرزند الغ بیک پس از قتل پدر ازین پدرکشی تمتعی نیافت، زیرا پس از آنکه برادرش عبدالعزیز را نیز بقتل آورد بنوبت خود در سال بعد یعنی در ۸۵۴ ه . ق. / ۱۴۵ م. بدست شخصی موسوم به باب حسین کشته شد و از عجایب آنکه ماده تاریخ این قتل نیز در عبارت «بابا حسین کشت» درست آمده. (از سعدی تا جامی ص ۴۱۹) (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۴۳) (رجال حبیب السیر ص۱۲۵).

باباحسین.

[حُ سَ] (اِخ) دهی از دهستان ریمله بخش حومهء شهرستان خرم آباد ۲۴ هزارگزی شمال باختری خرم آباد، ۹ هزارگزی شمال باختری راه شوسهء خرم آباد به هرسین کرمانشاه، تپه ماهور. معتدل مالاریائی. سکنه ۶۶ تن شیعه لری لکی. آب آن از چشمه سار. محصول آن غلات، تریاک، لبنیات و پشم. در چادر و ساختمان زندگی مینمایند. ساکنین از طایفهء حسنوند هستند برای علوفهء احشام بگرمسیر می روند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

باباحسینی.

[حُ سَ / سِ] (اِ مرکب) لحنی از الحان موسیقی است.

باباخاکی.

(اِخ) نام لنگر و منزل و ییلاق در مشرق خراسان قدیم این نام مکرر در حبیب السیر آمده است. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۱۴۹، ۲۱۸، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۵۳۹، ۵۴۰ و ۵۴۲).

باباخان.

(اِخ) نام اصلی فتحعلیشاه. رجوع به فتحعلیشاه شود.

باباخان چاوشلو.

[نِ وُ] (اِخ) ابوالحسن گلستانه آرد:... جناب نادری باباخان چاوشلو را بگرفتن او (مهدیخان زند) و جماعت زندیه مأمور فرمود. باباخان از راه چاپلوسی و خدعه مهدیخان را بلطف و انعام حضرت نادری مستظهر و امیدوار ساخته بنزد خود طلبیده در ورود خان موصوف به حبس او امر و قریب چهارصد نفر از جماعت زندیه را از راه تدبیر مقتول و بعد از اخذ اموال و اسباب نقد و حبس مهدیخان را هم بقتل رسانید. (مجمل التواریخ گلستانه ص۱۲۷ و ۳۳۶).

باباخانی.

(اِخ) دهی از دهستان ژان بخش دورود شهرستان بروجرد ۹ هزارگزی شمال باختری دورود و ۳ هزارگزی شمال راه شوسهء دورود به بروجرد. جلگه معتدل. سکنهء آن ۱۷۳ تن، شیعه، لری و آب آن از رودخانه و محصول آن غلات و تریاک و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باباخداداد.

[خُ] (اِخ) باباخدای داد. مردم سمرقند او را از ابدال اعتقاد داشتند و تاریخ وفات او را خواجه خسرو «مجذوب سالک» گفته. (مجالس النفائس امیر علیشیر نوائی چ حکمت ص۱۱۴ و ۲۸۶).

باباخمس.

[] (اِخ) نام مسخره ایست. (آنندراج) (غیاث) : بشط باباشمس و بشرب باباخمس بمصطکی و ببادام و پسته و عناب. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص۵۶).

باباخندان.

[خَ] (اِخ) نام کوهی است در یزد در حوالی کوه تنور محسن: از لاله و گل چو طفل بیغم باباخندان همیشه خرمتأثیر (از آنندراج).

باباخیرالله.

[خَ رُلْ لاه] (اِخ) (درویش...) چون سلطان مراد از ظاهر ساوه کوچ فرمود هوس تسخیر سایر ممالک موروثی کرده بجانب تبریز نهضت نمود و الوند نیز بجانب او متوجه گشته نواحی صاین قلعه را معسکر ساخت و سلطان مراد به چهارفرسخی اردوی پسرعم رسیده بخیال قتال علم اقامت برافراخت، در این اثنا درویشی نیکخواه که موسوم بود به باباخیرالله بآن دو پادشاه ملاقات کرده نصایح سودمند و مواعظ دلپسند بگوش هوش ایشان رسانید و از وخامت عاقبت مخالفت تحذیر نموده هر دو را بصلح و صفا مایل گردانید. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۴۴۶).

بابادرغی.

[دُ] (اِخ) محلی به مغرب عرب خانه (بخارا).

بابادوبولس.

[لُ] (اِخ) (عبده ینی) مدیر سابق کتابخانهء سوریه (بیروت). او راست: الارب من غیث الادب، فی شرح لامیتی العجم و العرب که آنرا از کتاب غیث الادب فی شرح لامیهٔ العجم صفدی مختصر کرده و فقط بآنچه مربوط بشرح ابیات از لحاظ لغت و معنی است اکتفا کرده است و در دیباچهء کتاب ترجمهء احوال مؤیدالدین طغرائی را آورده است. (معجم المطبوعات ج۱، ستون ۵۰۴ و حاشیهء همان صفحه).

با باد و دم.

[دُ دَ] (ص مرکب) با غرور و تکبر و خودستائی. (آنندراج) : بیاراست آن جنگ را پیلسم همی راست چون شیر با باد و دم. فردوسی (از شرفنامهء منیری).

بابادورمز.

[مَ] (اِخ) (رود...) رجوع به زیرکوه شود.

بابادوست.

(اِخ) بابادوست بخش. یکی از هجده تن. امرای محمد همایون پادشاه هند. (تاریخ شاهی ص ۱۳۰ و ۱۷۱ و ۳۰۲).

بابادی.

(اِخ) شعبه ای از طایفهء هفت لنگ ایل بختیاری است. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۴).

بابادی.

(معرب، اِ) فلفل. (تذکرهء ضریر انطاکی چ مصر). و آن مصحف باباری است و در تحفهء حکیم مؤمن و فهرست مخزن الادویه و برهان هم باباری آمده است. رجوع به باباری شود.

بابادیندار.

(اِخ) دهی از دهستان کشور بخش پاپی شهرستان خرم آباد ۳۵ هزارگزی جنوب باختری ایستگاه سپید دشت و ۶ هزارگزی باختر ایستگاه کشور. کوهستانی. گرمسیر مالاریائی سکنهء آن ۴۰ تن، شیعه و لری و آب آن از چشمه سار. محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. ساکنین از طایفهء پاپی می باشند و برای تعلیف احشام در اطراف، ییلاق قشلاق میروند. اهالی در ساختمان و سیاه چادر سکونت دارند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بابارتن.

[] (اِخ) خواندمیر آرد: بعد از وصول بمزار ارتیش (میرزا سلطان ابوسعید) بخاطر همایون خطور نمود که بی خبر بر سر اهالی خیوق رود و آن بلده را در حیز تسخیر کشد زیرا که در غیبت حضرت خاقان متوطنان آن مکان باظهار مخالفت مبادرت جسته نسبت بقرابت امیر نورسعید که شادمان نام داشت لوازم فرمان برداری مرعی میداشتند. مقارن آن حال با بارتن از معسکر خاقان صف شکن گریخته بخیوق رفت و مردم آنجای را از وصول آن حضرت آگاه ساخت. لاجرم خیوقیان قلعه را مضبوط ساخته شادمان رایت مدافعت و ممانعت برافراخت. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۱۳۱).

بابارتن هندی.

[رَ تَ نِ ه] (اِخ) بابارطن هندی. مکنی به ابوالرضا یکی از شیوخ عرفای هند. افسانه های چندی دربارهء او آمده است از جمله گویند عمر او یکهزار و چهارصد سال بوده و از حواریون عیسی است و صحبت حضرت رسول اکرم را نیز دریافته است و در نیمهء

اول مائهء هفتم هجری درگذشته است. رجوع به ابوالرضا بابارتن در لغت نامه و ذیل «رتن» در تاج العروس و «لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲» شود. مؤلف قاموس الاعلام آرد: بابارتن هندی (ابوالرضا) وی در قرن ششم هجری میزیست. مدعی بود که از زمان حضرت مسیح زنده مانده و در زمرهء اصحاب کبار داخل شده است.

بابارضی الدین.

[رَ ضی یُدْ دی] (اِخ)حاکم دیاربکر بود در عهد ابقاخان، اشعار خوب دارد به وقتی که او را از دیاربکر معزول کردند و بامیر جلال الدین سراسی(؟) ختنی دادند، این دو بیت به خواجه شمس الدین صاحب دیوان نوشت. بیت: شاها ستدی کشورت از همچو منی دادی به مخنثی نه مردی نه زنی زین کار چو آفتاب روشن گشتم پیش تو چه دف زنی چه شمشیرزنی. (تاریخ گزیدهء عکسی چ لندن ص۸۱۹).

بابارطن هندی.

[رَ طَ نِ هِ] (اِخ) رجوع به بابارتن هندی شود.

باباروذ.

(اِخ) دهی از دهستان باراندوزچای بخش حومهء شهرستان ارومیه ۲۴ هزارگزی جنوب خاوری ارومیه و ۴ هزارگزی شمال خاوری شوسهء مهاباد به ارومیه. جلگه، معتدل مالاریائی، سکنه ۴۸۳ تن مسیحی، کلدانی. آب آن از در این قلعه. محصول آن غلات، توتون، حبوبات، انگور، چغندر، برنج و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی زنان جوراب بافی است. راه ارابه رو دارد و از راه ترکمان میتوان اتومبیل برد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

باباروزبهان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان قلعهء زرس شهرستان اهواز ۱۲ هزارگزی شمال خاوری قلعهء زرس کنار راه مالرو بابا احمد به بابا زاهد. جلگه گرم سیر. سکنهء آن ۳۲ تن، شیعه، لری بختیاری و آب آن از چاه و قنات و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باباری.

(معرب، اِ) (معرب لاتینی پیپر، بمعنی فلفل) بلغت یونانی فلفل سیاه را گویند که در آش و طعام کنند و اگر زن بعد از مجامعت بخود برگیرد هرگز آبستن نگردد. (برهان) (آنندراج). فلفل اسود. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه). رجوع به بابادی شود.

بابازاده.

[دَ] (اِخ) محمد قره مانی (مولا) متوفی ۹۹۴ ه . ق.او راست: تعلیقه ای بر کتاب البیع هدایهء مرغینانی. (کشف الظنون چ ۲ استانبول ستون ۲۰۳۶ و ۲۰۳۷).

باباز اهد.

[هِ] (اِخ) دهی از دهستان قلعهء زرس شهرستان اهواز. ۶ هزارگزی شمال خاوری قعلهء زرس و یکهزارگزی شمال راه مالرو بنه وار هفت لنگ به قلعهء زرس. جلگه گرم سیر. سکنهء آن ۹۵ تن، شیعه، لری بختیاری. آب آن از قنات و چشمه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. بنای امام زاده ای به نام زاهد دارد و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بابازی.

(ع ص) قماش بابازی؛ پارچهء ابریشمین. (دزی ج ۱ ص۴۷).

باباساغری.

[غَ] (اِخ) (مولانا...) از ملازمان و همراهان سلطان حسین بایقرا بود. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۲۸۲ و ۲۹۰ شود.

باباسالار.

(اِخ) تیره ای از طایفهء بکش ممسنی فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۹۰). رجوع به بکش شود.

باباسلطان.

[سُ] (اِخ) دهی از بخش خوانسار شهرستان گلپایگان، ۸ هزارگزی شمال خوانسار، کنار راه شوسهء خوانسار به گلپایگان. کوهستانی معتدل. سکنهء آن ۱۰۰ تن، شیعه لری. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات، تریاک، تنباکو و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶). کنار راه اصفهان به گلپایگان در ۱۵۸۹۰۰ گزی اصفهان واقع است.

باباسنکو.

[ ] (اِخ) خواندمیر آرد: درویشی مجذوب بود و از وی کرامات و خوارق عادت ظهور مینمود در سنهء ۷۸۲ ه . ق. که صاحبقران مغفور (تیمور) به عزیمت فتح خراسان از آب آمویه عبور فرمود در قصبهء اندخود با وی ملاقات کرد. درویش از سر جذبه سینهء گوشت بطرف امیر تیمور گورکان انداخت. صاحبقران باین معنی تفأل نموده گفت خدای تعالی سینهء روی زمین را که خراسان است بما ارزانی داشت و همچنان شد، و وفات باباسنکو در اندخود روی نمود و قبرش همان جاست. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص۵۴۳) (از سعدی تا جامی ص ۲۰۸) (رجال حبیب السیر ص۶۳) (تاریخ عصر حافظ ج ۱ ص۴۰۱).

باباسودائی.

[سَ] (اِخ) خواندمیر آرد: از ولایت ابیورد بود و نخست خاوری تخلص مینمود ناگاه جذبه ای بوی رسیده و مدتی سروپای برهنه در کوه و صحرا میگردید. چون نوبت دیگر بحال خویش آمد سودائی تخلص کرد و پیوسته در مدح میرزا بایسنقر قصاید غرا بنظم می آورده گاهی بگفتن غزل نیز میل می فرمود و همواره زبان به اداء سخنان هزل آمیز می گشود. چون عمرش از هشتاد تجاوز گشت

در سنهء... به ابیورد درگذشت. این مطلع از اشعار اوست که، بیت: عنبرت خال و رخت ورد و خطت ریحانست دهنت غنچه و دندان در و لب مرجانست. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۱۸) (از سعدی تا جامی ص۴۹۴ و ۵۵۳) (رجال حبیب السیر ص۱۴) (مجالس النفائس ص۱۸ - ۳۷ - ۱۸۰ - ۱۹۳).

باباسید.

[سَیْ یِ] (اِخ) ابن محمد نجاری معروف به باباشاه. رجوع به باباشاه شود.

باباشاه.

(اِخ) سید بن محمد نجاری معروف به باباشاه. او راست: حاشیه ای بر شرح کافیهء جامی که آنرا برای سلطان زاده شجاع الدین بن عبیدالله نوشته به الحاشیهٔ السلطانیه موسوم کرده است. (کشف الظنون چ ۲ استانبول ستون ۱۳۷۴).

بابا شاه عراقی.

[هِ عِ] (اِخ) (اصفهانی) هدایت آرد: معاصر شاه عباس ماضی، صفوی و از خوش نویسان بوده و در اصفهان به انزوا میگذرانید جز با اهل حال با کسی تکلم نمیفرموده مگر بحسب ضرورت و از روی کدورت، غرض مردی موحد و سالکی مجرد طالب کمالات و صاحب حالات بود. تقی اوحدی نوشته است که حالی تخلص می نمود. این بیت و رباعی از اوست: چه دیده اند گدایان عشق از در دوست که هر دو عالم شان در نظر نمی آید. واحد چو بکثرت آورد روی ظهور گردد به حجابات مراتب مستور تکرار وجود ماست این مرتبه ها مائیم بتکرار خود از خود شده دور. (ریاض العارفین ص۴۴). و رجوع به نمونهء خطوط خوش کتابخانهء ملی چ مهدی بیانی ص ۱۴۰ و رجوع به حالی اصفهانی شود.

باباشاهو.

(اِخ) نام منزلی است در حوالی بلخ. خواندمیر آرد:... خاقان منصور مظفر (سلطان حسین میرزا) لواء عزم تسخیر مملکت سلطان محمودمیرزا جزم فرمود و امیر نظام الدین علیشیر را در بلخ گذاشته با سپاه موفور و ابهت نامحصور نهضت نمود و منزل باباشاهو به عرض سپاه ظفردستگاه مشغولی کرد... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۱۹۰ و ۱۹۴).

باباشجاع الدین.

[شُ عُدْ دی] (اِخ)(ابولؤلؤ فیروز) نام غلام مغیرهٔ بن شعبه موسوم به فیروز و کنیتش ابولؤلؤ بود و بزعم اهل سنت و جماعت، مجوسی یا نصرانی بود و شیعه او را باباشجاع الدین خوانند و در سلک اهل اسلام منتظم دانند. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص۴۸۹). رجوع به ابولؤلؤ در همین لغت نامه شود.

باباش کندی.

[کَ] (اِخ) دهی از دهستان مغان بخش گرمی شهرستان اردبیل ۴۲ هزارگزی شمال گرمی. در مسیر شوسهء گرمی به یله سوار. جلگه، گرمسیر. سکنهء آن ۶۳۵ تن، شیعه و آب آن از رود بالهاری و محصول آن غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت و گله

داری است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

باباشمل.

[شَ مَ] (ص مرکب، اِ مرکب)لقب گونه ایست که به سردستهء لوطیهای هر محل و به رؤسای قاطرخانهء شاهی دهند.

باباشوریده.

[دَ] (اِخ) امیر علیشیر گوید: به قصیده خوانی مشهورست. و با اکثر خوش طبعان مصاحبت دارد. و طبعش نیک است، و در باب پیری این بیت از مثنوی اوست: قدم شد چون کمان و عمر شد شست جوانی همچو تیر از شست من جست. (ترجمهء مجالس النفائس ۸۶ و ۲۶۰).

باباشهیدی.

[شَ] (اِخ) از شعرای مشهور زمان سلطان یعقوب و در خدمت او عمری خوش گذرانیده و بعد فوت [وی] در عراق و آذربایجان نمانده عازم خراسان و روز ورود او به هرات مولانا عبدالرحمن جامی با شعرای نامی تمامی استقبال او نموده بتخصیص جامی رعایت بسیار ازو بجا آورده و حضرت سلطان حسین میرزا بایقرا التفات بسیار نسبت به او به عمل آورده. هم در آنجا اکثر اوقات با مولانا جامی محشور بوده بعد از وفات به مجرد استماع ورود شاه اسماعیل صفوی به هندوستان رفته در گجرات بعد از آنکه عمرش به صدسال رسید رخت بسرای آخرت کشیده و کان ذلک فی شهور سنهء... این اشعار ازوست: تو بر آنی که نکوخواه منی ای ناصح من بر آنم که مرا همچو تو بدخواهی نیست. * از دل گم گشته ام بسیار میپرسی خبر گر، به پیش تست این پرسیدن بسیار چیست؟ * خنجر کین بدل من زدن از سرناز دیدن اندر دگری خنجر دیگر زدن است ساغر می که ز دست دگری مینوشی خوردن خون شهیدیست نه ساغر زدن است. * شکایت از تو جفاجو کجا برم چه کنم؟ تو دادرس، تو ستمگر، مرا که داد دهد؟ * ز حسرت مردم و هرچند کس میرفت و می آمد ببالینم نیامد تا نفس میرفت و می آمد. * ز عشق خوار شدم در غریبی و خجلم ز مردمی که در این شهر از دیار من اند. * بر روی ما دری ز قفس میتوان گشود ما هم ز آشیان به امیدی پریده ایم. * بگمان ز رشک میرم که بود در انتظارش بسر رهش سواری چو عنان کشیده بینم حسدم کشد که ترسم ز پیش دویده باشد برهش بروی هرکس چو عرق دویده بینم. * دم مردن نه چندین اضطراب ازبهر جان دارم تو بر بالین نه ای این اضطراب ازبهر آن دارم. * بجان کندن تمام عمر دردی کرده ام حاصل بدرمانهاش ندهم حاصل عمر دراز است این. * نتوانم بتو از بیم بدآموز نشستن آواره شدن به که باین روز نشستن هر کس بکسی همنفس و من نتوانم پهلوی کسی زین دل پرسوز نشستن. * دشوار بس که جان دهم از هجر هر دو روز آوازه ای فتد بجهان از هلاک من. * به بیدردان نشینی کی فتد بر ما نگاه از تو نه درد حسن میدانی نه درد عشق، آه از تو. * غمهای دل کنون بتو گفتن چه فایده طفلی هنوز و مدعیان همنشین تو. * خاک بر سر کرده هر جا دادخواهی بنگرم میرم از حسرت که بر سر کرده آن خاک از دری. * دلم را باز ده پیش تو بیکار است میدانم ترا زین جنس بی مقدار بسیار است میدانم. (آتشکدهء آذر چ بمبئی ص۲۳۲ و ۲۳۳).

باباشیخ علی.

[شَ عَ] (اِخ) دهی از دهستان نوبندگان بخش مرکزی شهرستان فسا ۱۸ هزارگزی جنوب خاوری فسا، کنار شوسهء فسا به داراب. دامنه، معتدل. سکنهء آن ۶۰ تن و آب آن از قنات. محصول آن غلات، لبنیات. شغل اهالی زراعت و گله داری و قالی بافی است.

راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

باباشیخ نعمهٔ الله نخجوانی.

[شَ نِ مَ تُلْ لا هِ نَ جَ] (اِخ) او راست: مختصری در تصوف. (کشف الظنون چ ۲ استانبول ج ۲ ستون ۲۰۲۸).

باباشیخی.

[شَ / شِ] (ص نسبی، اِ مرکب)یک نوع خربزه ایست بسیار لطیف. (شرفنامهء منیری) (شعوری ج ۱) : در بخارا به کنار جوی رفتم خربزهء باباشیخی بغایت تازه... چنانک گوئی این ساعت از پالیز بیرون آمده است. (انیس الطالبین نسخهء خطی مؤلف). چون به کنار جوی رفتم خربزهء باباشیخی بغایت تازه دیدم که در آب می آمد. (انیس الطالبین ایضاً ص۱۳۶ ||). نوعی از تربز است. (آنندراج).

باباصالحی.

[لِ] (اِخ) دهی از دهستان دشمن زیاری بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون ۶۹ هزارگزی جنوب خاوری فهلیان و ۹ هزارگزی راه فرعی اردکان به هرایجان. کوهستانی، معتدل و مالاریائی. سکنهء آن ۴۵۰ تن و آب آن از چشمه و محصول آن غلات، حبوبات، تریاک و شغل اهالی زراعت و گلیم و قالی بافی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

باباطاغ.

(اِخ) در قاموس الاعلام آمده: قصبهء مستحکمی است در دوبریجه، و در ۱۳۰ هزارگزی شمال شرقی سلستره واقع شده ده هزار تن، نفوس دارد و این قصبه تجارتگاه است و قره کرمان اسکلهء آن میباشد. در زمان ادارهء عثمانی ۵ جامع و یک باب مدرسه داشت و هوایش سنگین است.

باباطاغی.

(اِخ) (کوه بابا) کوه بزرگی است در سنجاق دنزلی از ولایت آیدین. از جانب جنوب غربی شهر دنزلی امتداد می یابد و به موازات رود مندرس بسمت مغرب کشیده میشود و از جهت جنوب شرقی به بوزطاغ مربوط میگردد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باباطاهر.

[هِ] (اِخ) باباطاهر عریان همدانی بوده و مسلک درویشی و فروتنی او که شیوهء عارفان است سبب شد تا وی گوشه گیر گشته و گمنام زیسته و تفصیلی از زندگانی خود باقی نگذارد فقط در بعض کتب صوفیه ذکری از مقام معنوی و مسلک ریاضت و درویشی و صفت تقوی و استغنای او آمده است. آنچه از سوانح و زندگانی وی معلوم است، ملاقاتی است که گویا میان او و طغرل اولین شاه سلجوقی در حدود سال چهار صدوچهل وهفت در همدان اتفاق افتاد و از این خبر بدست می آید که دورهء شهرت شیخ اواسط قرن پنجم و ظاهراً تولدش اواخر قرن چهارم بوده است. باباطاهر از سخنگویان صاحبدل و دردمند بوده و نغمه هائی که شاهد سوز درونی است سروده و نیز رسالاتی بعربی و فارسی تألیف نموده است. از آن جمله مجموعهء کلمات قصاریست بعربی که

عقاید تصوف را در علم و معرفت و ذکر و عبادت و وجد و محبت در جمله های کوتاه و مؤثری بیان میکند. عمدهء شهرت باباطاهر در ایران بواسطهء دوبیتی های شیرین و مؤثر و عارفانهء اوست. از خصوصیات این رباعیات آنکه با وزن معمولی رباعی کمی فرق دارد و نیز در لغتی شبیه بلغت لری سروده شده و از این لحاظ آنها را در کتب قدیم «فهلویات» نام داده اند. در تمام رباعی های ساده و مؤثر شاعر یاد از وحدت جهان و دورافتادگی انسان و از پریشانی و تنهائی و ناچیزی و بی چیزی خود کرده از هجران شکایت نموده و حس اشتیاق معنوی خود را جلوه داده است. باباطاهر در همدان دار فانی را وداع گفته و در همان شهر مدفونست. (تاریخ ادبیات شفق ص۱۰۸ و ۱۰۹). هدایت گوید: طاهر عریان همدانی نام شریفش باباطاهر است، از علما و حکما و عرفای عهد بوده است و صاحب کرامات و مقامات عالیه و این که بعضی او را معاصر سلاطین سلجوقیه دانسته اند خطاست. وی از قدمای مشایخ است معاصر دیالمه بوده و در سنهء ۴۱۰ ه . ق. بوده قبل از عنصری و فردوسی و امثال و اقران ایشان رحلت نموده، رباعیات بدیع و مضامین رفیع بزبان قدیم دارند. گویند رسالات از آن جناب مانده و محققین بر آن شروح نوشته اند. (مجمع الفصحاء ج۱ ص۳۲۶). مؤلف راحهٔ الصدور آرد: شنیدم که چون سلطان طغرل بک به همدان آمد از اولیا سه پیر بودند: باباطاهر و باباجعفر و شیخ حمشا، کوهی است بر در همدان آن را خضر خوانند بر آنجا ایستاده بودند، نظر سلطان بر ایشان آمد، کوکبهء لشکر بداشت و پیاده شد و با وزیر ابونصر الکندری پیش ایشان آمد و دستهاشان ببوسید. باباطاهر پاره ای شیفته گونه بودی او را گفت ای ترک با خلق خدا چه خواهی کرد؟ آرامگاه باباطاهر در همدان سلطان گفت: آنچ تو فرمایی، بابا گفت: آن کن که خدای می فرماید، آیهٔ: ان الله یامر بالعدل و الاحسان. سلطان بگریست و گفت چنین کنم بابا دستش بستد و گفت: از من پذیرفتی؟ سلطان گفت: آری، بابا سر ابریقی شکسته که سالها از آن وضو کرده بود در انگشت داشت بیرون کرد و در انگشت سلطان کرد و گفت: مملکت عالم چنین در دست تو کردم، بر عدل باش، سلطان پیوسته آن در میان تعویذها داشتی و چون مصافی پیش آمدی آن در انگشت کردی. اعتقاد پاک و صفای عقیدت او چنین بود و در دین محمدی صلعم ازو دین دارتر و بیدارتر نبود. (راحهٔ الصدور صص۹۸ – ۹۹). ادوارد برون در جلد دوم تاریخ ادبیات خود ص ۲۶۰ و ۲۶۱ این داستان را آورده است. مرحوم رشید یاسمی در مقدمه ای که بر دیوان باباطاهر چاپ مرحوم وحید نگاشته است، پس از نقل متن عبارت راحهٔ الصدور چنین آرد: این سفر طغرل در حدود ۴۴۷ یا ۴۵۰ ه . ق. اتفاق افتاده است هرچند کلمهء پیر در این عبارت راحهٔ الصدور ممکن است اشاره بمقام ارشاد باباطاهر باشد نه کثرت سن لکن از طرز مکالمهء او با طغرل و از تقدمی که بر دو رفیق خود در خطاب پادشاه یافته است، میتوان سن او را متجاوز از ۵۰ سال دانست، و از این قرار تولدش در آخر قرن چهارم هجری واقع میشود و تحقیق ذیل این حدس را تأیید میکند: در میان ملل مختلفه معروف است که در هر هزار سال بزرگی ظهور میکند. به عقیدهء زردشتیان از سه بذری که زردشت پراکنده در اوقات معین سه دوشیزه بارور شده و هر یک معصومی خواهند زاد. نخستین را نام هشداراست که در آغاز هزارک نخستین ظهور میکند و دو دیگر هشدارمه که در ابتدای هزارک دوم طلوع خواهد نمود. سه دیگر سوشیوش است که در آغاز هزارک سوم پیدا میشود. این شخص جهان را بپاکی و کمال میرساند. اعتقاد به ظهور بزرگی در رأس هر هزار سال از معتقدات ایرانیان قدیم است و مسیحیان از آنان اقتباس کرده اند... در ایران بعد از اسلام هم عدد هزار دارای اهمیت خاص بوده و در امثال آمده است که بعد از هزار شماری نباشد و ناصرخسرو گوید: آنچه شمار است جمله زیر هزار است. خاقانی شروانی راجع به ظهور بزرگی در رأس هر هزارک فرماید: گویند که هر هزار سال از عالم آید بوجود اهل وفائی محرم آمد زین پیش و ما نزاده ز عدم آید پس از این و ما فرورفته بغم. باباطاهر در دوبیتی «الف قدم که در الف آمدستم» خود را یکی از آن بزرگان معرفی کرده است. البته مبدء این حساب هزار سال را نباید منحصراً تاریخ هجری دانست زیرا خاقانی در قرن ششم بگذشتن آن اشارت کرده است، و چون از تاریخ هجری بگذریم متوجه تاریخ میلادی میشویم. با مختصر حسابی کشف می شود که اول دسامبر سال ۱۰۰۰ مسیحی با آغاز محرم ۳۹۱ ه . ق. مصادف بوده است از این قرار تولد بابا در الف میلادی و در سال ۳۹۰ یا ۳۹۱ ه . ق. واقع شده و از این تاریخ تا عبور طغرل از

شهر همدان (۱۰۵۵ و ۱۰۵۸ م.) پنجاه و پنج یا پنجاه و هشت سال میشود. کراماتی که از بابا نقل میکنند در افواه بسیار است ...لکن باید گفت که قصهء فرورفتن وی در حوض آب منجمد برای کسب علوم ظاهراً توجیهی است که از عبارت «امسیت کردیاً و اصبحت عربیا» کرده اند و این عبارت در مقدمهء مثنوی به ابن اخی ترک ارومی ملقب به حسام الدین که مولوی کتاب خود را باستدعای او مدون کرده منسوب است و در نفحات الانس جامی آن عبارت را به ابوعبدالله بابویی منتسب کرده اند و قصهء ترسیم بابا شکل نجومی را در روی برف و حل مشکل خواهرزادهء منجم خود همچنین منسوب به باباافضل کاشانی است. قبر باباطاهر در سمت غربی شهر همدان و امروز طوافگاه اهل دل است. (مقدمهءدیوان باباطاهر چ وحید دستگردی بقلم رشید یاسمی چ ۳ تهران ۱۳۳۱ ه . ش.). مؤلف نزهۀ القلوب آرد: همدان از اقلیم چهارم است... و در او مزارات متبرکه مثل قبر حافظ ابوالعلای همدانی و باباطاهر دیوانه و شیخ عین القضاۀ و غیره. (نزهۀ القلوب چ لیدن ج ۲ ص ۷۱). بعضی نظر به این دوبیتی که به باباطاهر منسوب است او را شیعی اثناعشری میدانند: از آنروزی که ما را آفریدی به غیر از معصیت چیزی ندیدی خداوندا به حق هشت و چارت ز مو بگذر، شتر دیدی ندیدی. از هشت و چار مراد دوازده امام است. ادوارد براون آرد: از شعرائی که بسیاری از اشعار خود را بلهجهء خاص خود سروده اند باباطاهر عریان است (که رباعیات خود را به لهجهء همدانی یا به لهجهء لری انشاد کرده است) رباعیات باباطاهر در بسیاری نقاط ایران سر زبانهاست. باباطاهر را ممکن است برنز ایران خواند. مقدار زیادی از محبوبیت باباطاهر بی گمان بسبب سادگی افکار او و نزدیک بودن لهجهء او به فارسی صحیح و روانی کلام و آهنگ دلنشین الفاظ و سادگی وزن و بحر متحدالشکل آن است (بحر هزج مسدس محذوف). (تاریخ ادبیات برون ج ۱ چ علی پاشا صالح صص۱۳۱ - ۱۳۲). آقای مجتبی مینوی، در مجلهء دانشکدهء ادبیات سال چهارم شمارهء دوم آرد: دوبیتیهای به بحر هزج مسدس که بنام فهلویات مشهور است در فارسی دارای مقامی خاص و رتبه ای بلند است و با آنکه گویندگان بسیار مانند بندار رازی و محمد مغربی و صفی الدین اردبیلی و محمد صوفی مازندرانی (و بسیار کسان که نام آنها را هم نمی دانیم) چنین دوبیتی ها سروده اند در این میدان نام باباطاهر عریان بیش از همهء سرایندگان بر زبانها افتاده است بطوریکه هر چه دوبیتی هست غالباً آنرا به باباطاهر لر همدانی منسوب می سازند، و تشخیص این که کدامین یک از باباطاهر و کدامها از دیگرانست همان اندازه دشوار است که تشخیص رباعیات خیام از رباعیهای دیگران که باو نسبت داده شده است. امر دیگری که موجب مزید اشکال در تعیین گویندهء این دو بیتیها شده است این که اغلب نویسندگان نسخ باقتضای ذوق عامیانهء خود و بعلت بی اعتنائی به حفظ کردن بی تبدیل و تغییر آثار خامهء قدما نتایج افکار نویسندگان را به زبان عصر خود درآورده اند و هر لفظ مشکلی را تغییر داده اند و در مورد فهلویات، آنها را بزبان ادبی نزدیکتر ساخته اند چنانکه نمی توان دانست اصل آنها به لهجهء کدام ولایت بوده و نمی توان از روی اینها خصوصیات لهجهء آن ولایت را تدوین کرد. کاملترین نمونهء این منقولات پرتصرف و مجموعه های دوبیتی های مختلف المنشأ و متعلق به لهجه های دور از یکدیگر که یکجا گردآمده و به باباطاهر نسبت داده شده است، آن چاپی است که به اهتمام مرحوم وحید دستگردی دو بار در طهران منتشر شده است که شاید کتابی باشد خواندنی ولیکن از لحاظ دانستن اشعار باباطاهر و از لحاظ وسیله ای برای مطالعهء لهجهء محلی همدان بکلی بی فایده است پس یافتن نسخه های قدیم معتبر و بی تصرف (یا کم تصرفی) از این دوبیتیها و انتشار دادن آنها بهمان صورت اصلی فایدهء مزدوجی دارد که هم معرف لهجه است و هم تعیین میکند که لهجهء گویندهء آنها چه بوده. دربارهء احوال و زندگانی باباطاهر عریان نمی خواهم اینجا داخل شوم چون مطالب تازه ای در این خصوص ندارم که بگویم و آنها که دسترس به کتابهای منتشر شده دربارهء او دارند میدانند که در راحۀ الصدور (چ اوقاف گیب ۱۹۲۱ م. ص۹۸ تا ۹۹) حکایت شده است که سلطان طغرل در همدان بزیارت باباطاهر رفت و او سر لولهء ابریق خود را شکسته انگشتری وار بر انگشت طغرل نهاد. و باز میدانند که یک نفر از ظرفای عصر ما از این حکایت استنباط کرده است که چون باباطاهر در این سال لااقل پنجاه شصت سال داشته است لابد در حدود ۳۹۰ هجری متولد شده بوده است: «الف قدم که در الف آمدستم» مرادش این بوده است که در سال

هزارم میلادی بدنیا آمده ام! و به این اعتبار باباطاهر هم از معادلهء تواریخ ملل مطلع بوده، هم سال ولادت خود را خوب میدانسته و هم باندازه ای در شعر سرودن دقیق بوده است که حساب او مو نمیزند! از این بگذریم. اینجا قصد بنده نقل متن دو قطعه و هشت دوبیتی منسوب به باباطاهر است که روی نسخه ای بالنسبه قدیم بی آنکه دیگر خودم در آن تصرفی کرده باشم. این نسخه مجموعه ایست بشمارهء ۲۵۴۶ در موزهء قونیه (یعنی بر سر مزار مولانا جلال الدین بلخی معروف به مولای روم) که تاریخ ۸۴۸ ه . ق. دارد. ابیات در آنجا با حرکات نوشته است و من برای آنکه در چاپ دیگر تغییری در آن راه نیابد چنان نوشته ام که کلیشه کنندش. این نقل را بقدری که از عهده برآمده ام طابق النعل بالنعل شبیه باصل نوشته ام جز از یک حیث، که در اصل بخط نزدیک به نستعلیق بود و من به شیوهء نسخ نقل کرده ام. متن چنانکه از دو مورد که لفظ «کذا» روی کلمات آن گذاشته ام معلوم میشود خالی از غلط نیست ولیکن قصد من نقل کردن بی تصرف بوده است. (پایان مقالهء آقای مینوی). و ازوست: چه خوش بی مهربونی از دو سربی که یک سر مهربونی دردسر بی! اگر مجنون دل شوریده ای داشت دل لیلی از او شوریده تر بی! * * * مگر شیر و پلنگی ای دل ای دل! بمو دائم بجنگی ای دل ای دل! اگر دستم فتی خونت وریژم ووینم تا چه رنگی ای دل ای دل! * * * وشم واشم ازین عالم بدرشم وشم از چین و ماچین دیرتر شم! وشم از حاجیان حج بپرسم که ای دیری بسه یا دیرتر شم! (نقل از تاریخ ادبیات براون ج ۱ چ صالح ص ۱۳۱ - ۱۳۲). اگر دل دلبرو دلبر کدومه و گر دلبر دل و دلرا چه نومه دل و دلبر بهم آمیته وینم ندونم دل که و دلبر کدومه! * * * خرم آنان که از تن جون نذونند ز جانون جون ز جون جانون نذونند بدردش خو کرن سالان و ماهان بدرد خویشتن درمون نذونند. * * * خوشا آنون که از پا سر نذونند میان شعله خشک و ترنذونند کنشت و کعبه و بتخانه و دیر سرائی خالی از دلبر نذونند. * * * یکی برزیگری نالون در این دشت بچشم خون فشان آلاله میکشت همی کشت و همی گفت ای دریغا که باید کشتن و هشتن در این دشت. * * * جره بازی بدم رفتم به نخجیر سیه دستی زده بر بال مو تیر بوره غافل مچر در چشمه ساران هر آن غافل چره غافل خوره تیر. * * * دیدم آلاله ای در دامن خار وتم آلالیا کی چینمت بار بگفتا باغبان معذور میدار درخت دوستی دیر آوره بار. * * * دلی دیرم خریدار محبت کزو گرمست بازار محبت لباسی بافتم بر قامت دل ز پود محنت و تار محبت. (تاریخ ادبیات شفق چ پیروز صص ۱۰۹ - ۱۱۰). دربارهء لهجهء دوبیتی های باباطاهر آقای دکتر ابراهامیان استاد سابق زبان پهلوی در دانشکدهء ادبیات دانشگاه تهران رساله ای بزبان فرانسه در پاریس بطبع رسانیده اند و آقای دکتر پرویز ناتل خانلری مقالاتی در مجلهء پیام نو انتشار داده اند. آثار دیگر باباطاهر - علاوه بر دیوان مجموعهء کلمات قصار از وی بجا مانده است که تا کنون چندین شرح بر آن نگاشته اند: ۱) شرح عربی منسوب به عین القضاهٔ همدانی، ابوالمعالی عبدالله بن محمد میانجی متوفی بسال ۵۲۵ ه . ق. از عارفان بزرگ قرن ششم و مؤلف زبدهٔ الحقایق. ۲) شرح عربی دیگری از قدما که شارح آن مجهول است. ۳) دو شرح یکی به عربی و دیگری به فارسی از حاج ملاسلطانعلی گنابادی که شرح فارسی بسال ۱۳۲۶ ه . ش. بچاپ رسیده است. مرحوم رشید یاسمی در مقدمهء چاپ سوم دیوان باباطاهر آرد: «در کتابخانهء ملی پاریس یک نسخهء خطی عربی بعنوان «الفتوحات الربانی فی اشارات الهمدانی» مضبوط است که جانی بیک عزیزی آن را در شوال ۸۸۹ ه . ق. بخواهش ابوالبقاء احمدی شرح کرده است. رساله ای که مرحوم حاجی ملاسلطانعلی گنابادی بفارسی شرح کرده اند بطبع رسیده و نسخهء آن نزد نگارنده موجود است با رساله ای که در آخر این مجموعه چاپ شده اندک اختلافی دارد. (دیوان باباطاهر چ ۳ ص۱۹). در اینجا منتخبی از کلمات قصار باباطاهر را نقل میکنیم: (۱) العلم دلیل المعرفهٔ تدل علیها فاذا جاء المعرفهٔ سقط رؤیهٔ العلم و بقی حرکات العلم بالمعرفهٔ. (۲) رؤیهٔ العلم عجز المریدین. (۳) العلم دلیل و الحکمهٔ ترجمان، فالعلم دعوهٔ معمومهٔ و الحمهٔ دعوهٔ مخصوصهٔ. (۴) العلم دلیل و الحکمهٔ توسل. (۵) العلم یدل علیه و الوجد یدل له و الدلیل علیه یجذب الی قربه و الدلیل له یجذب الیه. (۶) الخروج من العلم جهل، و الثبات مع العلم ضعف، و المعرفهٔ بالعلم توحید. (۷) العلم بالمعرفهٔ معرفهٔ و بذات المعروف کفر. (۸) العلم حبس الظاهر و المشاهدهٔ حبس الباطن. (۹) جعل الله جمیع الجوارح فی حبس العلم فلا یطلق جارحهٔ من سجنها الا بعلم فمن اطلقها من سجنها بغیر علم فقد

خرج من حبس العلم و عصی و تعدی. (۱۰) العلم قید العبودیهٔ و حبس الحق، فمن اطلقها بغیر علم فقد خرج من العبودیهٔ و استعمل الحریهٔ. (۱۱) العلم موکل بالکلام، و الوجد موکل بالحرس. (۱۲) العلم تطریق، و الوجد تفریق، والحقیقهٔ تحریق. (۱۳) العلم تجریب، و الوجد تخریب، و الحقیقهٔ تلهیب. (۱۴) للعلم حرقهٔ، و للوجد حرقهٔ، و للحقیقهٔ حرقهٔ، فمن احرقه العلم وفاء، و من احرقه الوجد صفا، و من احرقه الحقیقهٔ طفا. (۱۵) العلم نارالله و الوجد نورالله، فمن خالف العلم احرقه النار، و من خالف الوجد غیره النور. الباب السادس فی الرسم و الحقیقه. (۱۶) الحقیقهٔ المشاهدهٔ بعد علم الیقین. (۱۷) الحقیقهٔ مقدمهٔ الحق الدخول فی الحقیقه بالخروج من الحقیقهٔ و الخروج من الحقیقه بالدخول فی الحقیقهٔ. (۱۸) الحقیقهٔ رسم و الرسم للرسم رسم وجدت ثبات الرسم للرسم بالحق حقیقهٔ وجدت الحقایق و ان کانت بالحق لادراک الرسم الرسمیهٔ رسوما فاذا الحقایق ثابت عن الرسوم لخلوص الالهیهٔ و عن الجبروتیه و ابانهٔ الربوبیه. (نقل از دیوان باباطاهر چ وحید دستگردی چ ۳ تهران ۱۳۳۱ ه . ش. صص۸۳ - ۸۴ و ۹۰). راجع به کرامات باباطاهر - ایران شناسان چون ژوکوفسکی، کلمان هوار، ادوارد برون، هرن آلن، ولچنسکی هریک شمه ای از قصص مربوط به وی را به السنهء آلمانی فرانسه و انگلیسی ترجمه کرده اند و آقای آزاد همدانی نیز روایاتی را که در شهر همدان به باباطاهر منسوب میدانند گرد آورده اند و در مقدمهء چاپ دوم منتشرساخته اند. (مقدمهء چ ۳ دیوان باباطاهر چ وحید دستگردی تهران سال ۱۳۳۱ ه . ش.). ترجمه های دیوان باباطاهر به زبانهای خارجی: ۱) کلمان هوار فرانسوی مجموعه ای حاوی ۵۹ دوبیتی باباطاهر را در سال ۱۸۸۵ میلادی در مجلهء آسیائی با ترجمهء فرانسه منتشر کرده است. (تاریخ ادبیات برون ج ۱ ترجمهء علی پاشاصالح ص۱۳۱) (مقالهء آقای مینوی در مجلهء دانشکدهء ادبیات سال ۴ شمارهء دوم). ۲) ادوارد هرن آلن مستشرق انگلیسی اصل و ترجمهء دیوان را بزبان فارسی و انگلیسی چاپ و منتشر کرده است. ۳) ترجمهء منظوم اشعار باباطاهر به زبان انگلیسی از خانم الیزابت کورتیس برنتن. (مقدمهء دیوان باباطاهر چ ۳ ص۲۱). و رجوع به شدالازار ص۵۱۵ - ۵۱۶ و سبک شناسی ج ۱ ص۲۲ شود.

باباعباس.

[عَبْ با] (اِخ) دهی از دهستان ناوه کش بخش چگنی شهرستان خرم آباد ۱۶ هزارگزی خاور سراب دوره، کنار راه شوسهء خرم آباد به کوهدشت. دامنه، معتدل مالاریائی. سکنه ۶۰۰ تن. شیعه. زبان آنها لری. آب آن از سراب چنگائی و رودخانهء خرم آباد، محصول آن غلات، تریاک، صیفی، حبوبات، شلتوک. لبنیات، پشم، شغل اهالی زراعت، گله داری و صنایع دستی زنان سیاه چادر، طناب، جل اسب بافی است راه اتومبیل رو دارد. ساکنین از طایفهء طولابی هستند. در ده مزبور امامزاده ای معروف به باباعباس وجود دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باباعبدالله چشمه مالان.

[عَ دُلْ لا هِ چَ مَ] (اِخ) مردی قلندر و جماعت کش بود و مردم باو ارادت تمام میداشتند. این رباعی از اوست: یارب چه خوش است بی دهان خندیدن بی واسطهء چشم جهان را دیدن. بنشین و سفر کن که بغایت خوبست بی منت پا گرد جهان گردیدن. (مجالس النفائس ص۱۴۴).

باباعرب.

[عَ رَ] (اِخ) دهی از دهستان کردیان شهرستان جهرم ۱۸ هزارگزی خاور قطب آباد. کنار راه نیمهء شوسهء جهرم به فسا. جلگه، گرمسیر. سکنهء آن ۴۸۹ تن و آب مشروب آن از باران، آب زراعت از چشمه و قنات شور و محصول آن غلات، پنبه، تریاک، خرما و شغل اهالی زراعت است و دبستان دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷). قریه ای است چهار فرسنگ و نیمی میانهء شمال و

مغرب جهرم. (فارسنامه).

باباعرب.

[عَ رَ] (اِخ) در مغرب بزمهین از نواحی شمالی عشق آباد.

باباعشقی تبرائی.

[عِ ی تَ بَرْ را] (اِخ)خواندمیر در «ذکر تسلط محمد تیمور سلطان و عبیداللهخان بر بعضی از بلاد خراسان» آرد: در بعضی از آن معارک باباعشقی تبرائی که معتمدلله بیک بود بدست اوزبکان گرفتار گشته شربت شهادت چشید. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۵۳۲).

باباعلی.

[عَ] (اِخ) (امیر...) نوکر امیر علیشیر: مقرب حضرت سلطانی امیر علیشیر قدم جلادت پیش نهاد و امیر باباعلی را که در آن زمان نوکرش بود بدرون خرگاه فرستاد... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۱۵۰)... در آن اثنا بعضی از منهیان به پایهء سریر اعلی رسیده بعرض رسانیدند که آمدن محمدحسین میرزا از روی اخلاص و عبودیت نیست بلکه به خیال غدر و بداندیشی بدین جانب توجه می نماید. بنا بر آن خاقان منصور امیرمبارزالدین محمدولی بیک و امیرعمربیک و امیر باباعلی را با ده هزار سوار باستقبال شاهزاده روانه گردانید... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۲۱۷)...بعد از اداء نماز جمعه بموجب فرموده عمل نموده در آخر همان روز بحسب اتفاق امیر مبارزالدین محمد ولی بیک و امیر عمربیک و امیر باباعلی از جانب استراباد رسیدند... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ صص ۲۲۱ - ۲۲۲)... و ضبط میسره را بعهدهء سید عبدالله میرزا و امیر باباعلی گذاشت [بدیع الزمان میرزا] . (ایضاً ص ۲۴۸).

باباعلی بیک کوسه احمدلوی

[عَ بَ سَ اَ مَ ی اَ] (اِخ) پدر لطفعلی خان و حاکم ابیورد. ابوالحسن گلستانه آرد: شاه ستم گستر [نادر] برای استرداد مال و متاع و زر و زیور لطفعلی خان ولد بابا علی بیک کوسه احمد لوی افشار که دیده های او را از بینائی عاطل نموده بود... (مجمل التواریخ گلستانه ص ۲).... پیش از ظهور این دولت خداداد در اوایل حال باباعلی بیک کوسه احمدلوحاکم ابیورد که ما را برای امری باصفهان فرستاده بود با چند نفر که همراه بودند بهمین منزل وارد شد. (ایضاً صص۱۲- ۱۳ و ۲۹۳).

باباعلی خوشمردان.

[عَ ی خوَ / خُشْ مَ] (اِخ) (درویش، شیخ) منصور. جد اعلی خواجه محمود سبزواری. (مجالس النفایس ص۱۰۳). خواندمیر آرد: درویش باباعلی خوشمردان درویشی پاکیزه روزگار لطیف گفتار بود و هم در آن زمستان که میرزا ابوالقاسم بابر در مشهد قشلاق نمود از سبزوار بخدمت پادشاه کامکار شتافت و التفات و عنایت بسیار یافت درویش منصور به صفت تقوی و پرهیزکاری اتصاف داشت و در غایت ریاضت اوقات گذرانیده پیوسته نقش فضایل و کمالات بر صحیفهء خاطر می نگاشت و در فن عروض و صنایع شعری شاگرد مولاـ یحیی سیبک بود و در علم تصوف سند به حافظ علی جامی درست مینمود و در علم عروض دو رساله تألیف کرد و در جواب قصیدهء مصنوع خواجه سلمان شرایط اهتمام بجای آورد و مطلع آن قصیدهء درویش این است، بیت: بس دویدم در هوای وصل یار کس ندیدم آشنای اصل کار. از جمله منظومات درویش منصور این رباعی نیز مشهور است که: موجود چو ذره

ای بخود نتوان کرد بسیار حدیث نیک و بد نتوان کرد ایجاد چو، بی قبول ممکن نبود آن را که قبول کرد، رد نتوان کرد. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۶۲) (رجال حبیب السیر ص۱۳۳).

باباعلی شاه.

[عَ] (اِخ) دهی از دهستان حیات داود بخش گناوه شهرستان بوشهر، یک هزارگزی شمال گناوه، کنار دریا و راه فرعی ریک به بندر دیلم. جلگه گرمسیر، مرطوب و مالاریائی. سکنهء آن ۱۵۰ تن و آب آن از چاه و محصول آن غلات دیمی و شغل اهالی زراعت است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

باباغری.

[غُ] (ص مرکب) کور. نابینا. رجوع به باباغوری و باباقری و باباقوری شود.

باباغری شدن.

[غُ شُ دَ] (مص مرکب)کور شدن. نابینا شدن. باباغری شدن چشم؛ نابینا شدن آن. از دید افتادن آن. رجوع به باباقری شدن شود.

باباغوری.

(ص مرکب) رجوع به باباغری و باباقری و باباقوری شود.

بابافرج تبریزی.

[فَ رَ جِ تَ] (اِخ)معاصر فقیه زاهد بود بمقبرهء کحیل مدفون است. (تاریخ گزیده چاپ عکسی لندن ص۷۸۸)... و در این مقابر [تبریز] مزارات متبرکه بسیار است مثل فقیه زاهد و امام جعده و ابراهیم کواهان و بابافرج... (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص۷۸).

بابافغانی.

[فَ] (اِخ) لطفعلی بیک آذر آرد: شاعری متین سخن پرداز و عاشقی غریب خانه برانداز است مدتی در ولایت خراسان و عراق بوده، گویند بعلت دوام شرب مدام تلخیها چشیده و بسبب عشق جوانان گل اندام خواریها کشیده، صاحب دیوان است، ملاحظه شده قصاید صاف دارد اما به فن غزل سرائی مایل. این ابیات از دیوان وی انتخاب شد و در این سفینه ثبت افتاد: وصالم هست اما رخصت بوس و کنارم نی گلم در خوابگاه و خواب در پیراهن است امشب. * وقت گلم تمام بآه و فغان گذشت چون بگذرد خزان که بهارم چنان گذشت. * خواهی به مهر باش به ما خواه کینه ورز خود دانی و خدای، کسی در دل تو نیست. * مقیدان تو از ذکر غیر خاموش اند بخاطری که توئی دیگران فراموش اند. هزار سوزن الماس در دل است مرا از این حریرقبایان که دوش بر دوش اند. * فراموشم شود چندان کزو بیداد می آید ولی فریاد از آن ساعت که یک یک یاد می آید. گلرخان بر سر خاکم چمنی ساخته اند چمنی بر سر خونین کفنی ساخته اند یک چراغ است در این خانه و از پرتو آن هر کجا مینگرم انجمنی ساخته اند. * سحرفغان من آن مه ز طرف بام شنید شکایتی که ازو داشتم تمام شنید زیان دشمنی و سود دوستی گفتم عیان نگشت که خود رای من کدام شنید. * به بستر افتم و مردن کنم بهانهء خویش باین بهانه مگر آرمت بخانهء خویش. برغم من کشد بر دیگران شمشیر و من غافل

که در روز جزا خواهند خون صد شهید از من. * هر جا که باشی در گذر از حال زارم بیخبر آهی برآرم از جگر تا غافل از من بگذری. (آتشکدهء آذر چ بمبئی ص۲۹۱). سامی بیک آرد: یکی از مشاهیر شعرای ایران و از اهالی شیراز است، و اکثر عمر خود را در خراسان و عراق بسر برده و بخدمت سلطان یعقوب پسر اوزون حسن داخل شده و در سال ۹۲۵ ه . ق. در خراسان درگذشت. اشعار شیرین و دیوان مرتبی دارد محتوی ۶ هزار بیت. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). صائب در بارهء وی گوید: شد باندک مدتی سرخیل ارباب سخن هر که از روح فغانی، صائب استمداد کرد. از آتشین دمان بفغانی کن اقتدا صائب اگر تتبع دیوان کس کنی. (نقل از منتخبات صائب تبریزی منتخب محمد شهید نورائی). و تأثیر گوید: بسکه موزونی بابائی مسلم داردت از مضامین خوش بابافغانی خوشتری. (از آنندراج). مؤلف فهرست کتابخانهء مدرسهء عالی سپهسالار در مجلد دوم ص۶۴۸ - ۶۵۱ آرد: «شاعر شیرین سخن بابافغانی شیرازی متوفی بسال ۹۲۵ ه . ق. مردی صاحب ذوق و شاعری ظریف بوده ظاهراً در شیراز شغل اهالی چاقوسازی داشته و در آن هنگام سکاکی تخلص داشته و چون صیت شعردوستی و شاعرپروری سلطان یعقوب از تبریز بلند شد فغانی بدانجا رفته و سالها در آن خطه مانده و خوش بوده و چون بواسطهء مرگ آن پادشاه آن رشتهء ذوق و معرفت پاشیده شده بشیراز برگشته، پس از چندی به خراسان رفته و در اواخر عمر از شرب باده و گذرانیدن عمر بدانگونه که رویهء وی بود پشیمان شده و توبه نموده و این حالات وی از آثار وی هویدا و در مدح حضرت امام هشتم علی بن موسی الرضا علیه التحیهٔ و الثناء قصائدی انشاء و بیشتر از اشعار او غزل و گاهی قصیده و قطعه و رباعی و ترجیع بند نیز ساخته است و روش فغانی در نظم معانی و تلفیق الفاظ روشی خاص میباشد و غزل بلکه بیتی از دیوان او نیست که سوزوگداز عاشقی نداشته باشد. دیوان وی بسال ۱۳۱۵ ه . ش. به تصحیح آقای سهیلی خوانساری و مقدمه ای در شرح حال وی در طهران چاپ گردیده و شامل غزلیات (۵۸۲ غزل) و غیره میباشد و در حدود ۴۰۰۰ بیت شعر است - انتهی. از شعرای عصر صفوی بابافغانی شیرازی متوفی بسال ۹۲۵ ه . ق. بوده که مدتی در تبریز اقامت داشت و به دربار سلطان یعقوب آق قوینلو منسوب بوده و قصایدی در مدح حضرت علی (ع) سرود. (تاریخ ادبیات دکتر شفق چ پیروز ص۳۴۹). دو نسخهء خطی از دیوان وی در کتابخانهء مدرسه عالی سپهسالار موجود است. (رجوع بفهرست کتابخانهء مزبور ج ۲ صص۶۴۹ - ۶۵۱ شود).

باباقاضی.

(اِخ) دهی از دهستان سراجو بخش مرکزی شهرستان مراغه ۳۵۵۰۰ گزی خاوری مراغه ۱۸هزارگزی جنوب شوسهء مراغه به میانه. دره، معتدل سالم. سکنهء آن ۱۶۲ تن شیعه و آب آن از چشمه. محصول آن غلات، نخود، توتون، چغندر و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی زنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴)

باباقدرت.

[قُ رَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان بام بخش صفی آباد شهرستان سبزوار، سر راه ماشین رو میان آباد، جلگه معتدل. سکنهء آن ۲۰ تن، شیعه. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات، میوجات و پنبه. شغل اهالی زراعت است و راه ماشین رو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

باباقره.

[قَ رَ] (اِخ) دهی از دهستان مرکزی بخش فریمان، شهرستان مشهد ۲۰هزارگزی شمال فریمان، کوهستانی سردسیر. سکنهء آن ۵۲ تن شیعه و آب آن از قنات و محصول آنجا غلات، تریاک و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران

ج۹).

باباقری.

[قُ] (ص مرکب، اِ مرکب)باباقوری. باباغری. باباغوری. قسمی کوری که چشم آماسیده و برنگ چشم گوسفند مرده شود و کمی درشت تر یعنی بزرگ تر از حد عادی گردد. رنگ سپیدی و سیاهی چشمی بهم آمیختن با کدورت و گرفتگی رنگ و نابینا شدن. ||قسمی مهرهء مدور سیاه و سفید بشکل و رنگ چشم گوسفندی مرده که برای دفع چشم زخم بر کودکان آویزند و گاه برای زینت بر خود نهند ||. قسمی سنگ ||. قسمی عقیق ||. خوشهء چشم. -باباقری شدن؛ کور شدن بصورت باباقری.

باباقله.

[قُلْ لَ] (اِخ) دهی از دهستان جاپلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد، ۳۰ هزارگزی شمال الیگودرز کنار راه برفیان بدو راه جلگه، معتدل. سکنه ۱۰۴ تن، شیعه و لری بختیاری. آب آن از قنات و چاه و محصول آن غلات، تریاک، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باباقلی.

[قُ] (اِخ) دهی از دهستان کوهدشت بخش طرهان شهرستان خرم آباد، یکهزارگزی شمال خاوری کوهدشت ۳ هزارگزی شمال راه شوسهء فرعی خرم آباد بکوهدشت. جلگه، معتدل مالاریائی سکنهء آن ۱۲۰ تن ، شیعه لکی. آب آن از رودخانهء گردار پهن و محصول آن غلات و تریاک و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان سیاه چادربافی است. راه مالرو دارد. در مواقع خشکی اتومبیل رو است. اهالی در سیاه چادر سکونت دارند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باباقنبر.

[قَمْ بَ] (اِخ) منزلی در حوالی مرو :خاقان منصور از آخته آخور پای مبارک در رکاب سعادت انتساب درآورده بمنزل باباقنبر شتافت. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۱۱۷).

باباقوری.

(ص مرکب) رجوع به باباقری و باباغری و باباغوری شود.

باباقوشی.

(اِخ) مفتی کفه (دولت کرای خان): عبدالرحمن مصطفی مفتی متوفی ۹۸۳ ه . ق.، او راست: بستان شقایق النعمان در فروع که کتابی است مختصر شامل فصول که در سال ۹۷۴ ه . ق. از تألیف آن فارغ شده است، از انیس الملوک. (کشف الظنون چ ۲ استانبول ج ۱ ستون ۱۹۹ و ۲۴۳).

باباکاون.

[] (اِخ) بقولی جد طغاتیمور و پدر سودای کاو (ذیل جامع التواریخ حافظ ابرو چ طهران مقدمه ص ع). ولی حافظ ابرو نسب طغاتیمور را چنین آورده است: طغاتیمور بن سودای بن بابا بهادر بن ابوکان بن امکان بن تور... (ایضاً ص۱۵۵).

باباکپور.

[کَ] (اِخ) نام شخصی که فقیر بنگ نوش بود. (آنندراج) (غیاث).

بابا کلک.

[کَ لَ] (اِخ) دهی از دهستان گاودول بخش مرکزی شهرستان مراغه، ۲۸ هزارگزی جنوب خاوری مراغه، ۱۵ هزارگزی جنوب شوسهء مراغه به سراسکند. کوهستانی، معتدل. مالاریائی و سکنهء آن ۴۴۹ تن، شیعه. آب آن از قنوات و چشمه سارها و محصول آن غلات، حبوبات، کشمش، بادام، زرد آلو و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی زنان جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴)

باباکلیمان سابع.

[کَ لِ بِ] (اِخ) رجوع به الحلل السندسیهٔ ج ۲ ص ۲۵۱ شود.

بابا کمال.

[کَ] (اِخ) قریه ای در میان خرم آباد و نهاوند.

بابا کمال جندی.

[کَ لِ جَ] (اِخ) عارفی است. جامی آرد: چون خدمت باباکمال جندی در خدمت شیخ نجم الدین مرتبهء تکمیل و کمال یافت حضرت شیخ خرقه بوی داد و گفت: در دریای ترکستان مولانا شمس الدین مفتی را فرزندی است که وی را احمدمولانا می گویند خرقهء ما را بدو رسان و تربیت از وی دریغ مدار. چون باباکمال به جند رسید جمعی کودکان بازی میکردند و احمدمولانا چون هنوز کودک بود در میان ایشان بود اما بازی نمیکرد و جامه های ایشان نگاه میداشت، چون باباکمال را دید برخاست و استقبال وی کرد و سلام گفت و بعد از آن گفت ما جامهء دیگران نگاه میداریم و شما جامهء ما نگاه دارید. خدمت بابا وی را کنار گرفت و بخانهء مفتی برد و گفت این فرزند را در کار من کن. مفتی گفت این فرزند مجذوب است شاید که خدمت شایسته نتواند کرد برادر خردتر وی دانشمند مولانا بغایت زیرک است و مؤدب. باباکمال گفت وی نیز با نصیب گردد ما بحوالهء شیخ بخدمت وی آمدیم. احمدمولانا در اندک فرصتی تربیتی تمام یافت و صیت کمالات وی منتشر شد و بسی از طالبان در صحبت وی تربیت یافتند و بمرتبهء کمالات رسیدند... (نفحات الانس چ هند ص ۲۸۰).

بابا کندی رود.

[کَ] (اِخ) دهی جزء بخش سراسکند شهرستان تبریز. ۱۸ هزارگزی باختر سراسکند و ۱۸ هزارگزی خط آهن مراغه - میانه. کوهستانی معتدل سکنهء آن ۸۴۱ تن، شیعه. آب آن از چشمه و رودخانه و محصول آن غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت و

گله داری است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بابا کندی کوه.

[کَ] (اِخ) دهی از بخش سراسکند شهرستان تبریز. ۸ هزارگزی شمال سراسکند و ۳ هزارگزی شوسهء سراسکند - سیاه چمن. کوهستانی معتدل. سکنهء آن ۱۲۵ تن، شیعه. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، حبوبات، پنبه و شغل اهالی زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بابا کوکلتاش.

[ ] (اِخ) (امیر...) امیری معاصر ابوالقاسم بابر: و در شبرغان لواء دولت امیرباباکوکلتاش سمت ارتفاع پذیرفت. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۵۴).

بابا کوهی.

(اِخ) شیخ باباکوهی، بشیراز گویند برادر پیرحسین شروانات بود، مرید شیخ ابوعبدالله خفیف. (تاریخ گزیده چاپ عکسی لندن ص۷۸۵)..... و در آنجا (فارس) مزارات متبرکه مثل... بابا کوهی و شیخ روزبهان و شیخ سعدی و کرخی و شیخ حسن گیاه و حاجی رکن الدین رازگو و امثالهم فراوانست... (نزهة القلوب چاپ لیدن ج ۳ ص۱۱۶). الشیخ ابوعبدالله محمد بن عبدالله المعروف به باکویه در علوم متبحر و مجمع خصال پسندیده بود. شیخ بزرگوار ابوعبدالله محمد بن خفیف را در جوانی دریافت و سفر گزید، شیخ ابوسعید بن ابی الخیر میهنی را در نیشابور ملاقات کرده و نزد او ملازم شد و هم بدانجا ابوالعباس نهاوندی را دیدار کرده و با وی ببحث و گفتگو پرداخت و ابوالعباس بفضل و بسبقت و کمال حال وی اقرار کرد، و مدتی مصاحب هم بودند، سپس باکویه بشیراز بازگشت و در غاری از کوههای صبویه (شمالی) اقامت کرد و مشایخ و علماء و فقراء بنزد او آمد و شد و گفتگو داشتند تا بسال ۴۴۲ ه . ق. درگذشت و همانجا بخاک سپرده شد. (ترجمه از شدالازار صص ۳۸۰ - ۳۸۴) و رجوع به غزالی نامه مصحح همائی ص۱۰۰ شود. و در پاورقی همین صفحات شدالازار و حواشی صفحات ۵۵۰ و ۵۶۶ مرحوم علامه قزوینی تحقیقات مستوفی راجع بنام وی و باکویه یا باکوکه جد اعلای اوست و این که در تداول عوام شیراز به باباکوهی تحریف شده است و دیوان منسوب بوی کرده اند و حتی بعنوان شاهد بیتی از سعدی آورده اند: ندانی که بابای کوهی چه گفت بمردی که ناموس را شب نخفت.

بابا کیان.

[ ] (اِخ) یکی از یازده قریهء معروف اردکان فارس است. (جغرافیای غرب ایران ص۱۱۰). قریه ای است به سه فرسنگی میانهء جنوب و مشرق اردکان. (فارسنامهء ناصری).

باباگردعلی.

[گِ عَ] (اِخ) دهی از دهستان مرکزی بخش طرهان شهرستان خرم آباد. ۴۸ هزارگزی کوهدشت. و ۴۸ هزارگزی باختر راه شوسهء فرعی خرم آباد به کوهدشت. جلگه، معتدل مالاریائی و سکنه ۱۸۰ تن، شیعه، لکی. آب آن از رودخانهء دم روسان. محصول آن، غلات، تریاک، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان سیاه چادربافی است و راه اتومبیل رو دارد. ساکنین از طایفهء آدینه وند و چادرنشین می باشند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باباگرگر.

[گَ گَ] (اِخ) دهی جزء دهستان آتش بیگ بخش سراسکند شهرستان تبریز. ۳۰هزارگزی جنوب باختر سراسکند و ۳ هزارگزی شوسهء تبریز - میانه. کوهستانی، معتدل. سکنهء آن ۱۷۸تن، شیعه. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

باباگل.

[گُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان اندوهجرد بخش شهداد، شهرستان کرمان. ۳۱ هزارگزی جنوب خاوری شهداد، سر راه مالرو شهداد، کشیت. سکنهء آن ۵ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باباگنبد.

[گُمْ بَ] (اِخ) موضعی در جنوب چهارباغ نواحی جنوبی مرو.

باباگنجه.

[گَ جَ] (اِخ) دهی از دهستان نازلو بخش حومهء شهرستان ارومیه. ۲۰هزارگزی شمال خاوری ارومیه و ۶هزارگزی خاور شوسهء سلماس. جلگه، معتدل مالاریائی. سکنهء آن ۱۰۰ تن، شیعه. آب آن از نازلو چای و محصول آن غلات، توتون، چغندر، حبوبات و کشمش. شغل اهالی زراعت و صنایع دستی زنان جوراب بافی است و راه ارابه رو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بابالنگ.

[لَ] (اِخ) دهی جزء دهستان طارم علیا بخش سیردان شهرستان زنجان. ۵۸ هزارگزی شمال باختر سیردان و ۱۰ هزارگزی راه مالرو عمومی. کوهستانی سردسیر. سکنهء آن ۲۰۵ تن، شیعه. آب آن از رودخانهء محلی و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی زنان گلیم و جاجیم بافی است. راه مالرو و صعب العبور دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۲).

بابالنگر.

[لَ گَ] (اِخ) دهی از دهستان سرولایت بخش سرولایت شهرستان نیشابور. ۳۶ هزارگزی باختر چکنه بالا. کوهستانی معتدل. سکنهء آن ۱۷۴ تن، شیعه آب آن از قنات و محصول آن غلات و تریاک و شغل اهالی زراعت و کرباس بافی است. راه اتومبیل رو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بابالو.

(اِخ) دهی از دهستان چالدران بخش سیه چشمه - شهرستان ماکو. ۱۴ هزارگزی خاور سیه چشمه و ۴۵۰۰ گزی شمال شوسهء قره ضیاءالدین به سیه چشمه. جلگه، معتدل سالم. سکنهء آن ۴۴۳ تن، شیعه. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. صنایع دستی زنان جاجیم بافی است راه ارابه رو دارد و در تابستان میتوان اتومبیل برد. (فرهنگ

جغرافیائی ایران ج۴).

بابالی.

(اِخ) یکی از دهستانهای بخش چغلوندی شهرستان خرم آباد. این دهستان در شمال بخش واقع و از خاور به دهستان ورکو، از جنوب به دهستان مال اسد، از باختر به رودخانهء هرو و دهستان ده پیر، از شمال بکوه پونه و بخش سلسله محدود است. موقع طبیعی: کوهستانی و جلگه، سردسیر مالاریائی و قسمتی از دهستان در دامنهء کوه واقع است. آب آن از رودخانهء هرو و نهر و چشمه سارهای مختلف دیگر. مرتفع ترین جبال در این دهستان کوههای ریمله، شیشه، سرنجه، قلعه لان و سیرماهی است. مراتع مرغوبی در این دهستان وجود دارد. این دهستان از ۲۹ آبادی تشکیل گردیده. جمعیت آن در حدود ۴۹۲۶ تن است. و قرای مهم آن عبارتند: از تپه گچی، قله قربانی، چهار برجی، مله قربانی و مختوای. ساکنین این دهستان از تیره های مختلفی می باشند که ریشهء اصلی آنها طایفهء مهم بیرانوند است. عدهء کثیری از اهالی در سیاه چادر سکونت دارند که برای تعلیف اغنام و احشام خود در حوالی ییلاق و قشلاق میروند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باباماما.

(اِ مرکب، از اتباع) اصطلاح عامیانه، باباماما‌ی محله، آنکه در کارهای عمومی محله رأی از او خواهند. رئیس لوطیان که حل و عقد امور عامهء محلی با اوست. پاطوغدار. بزرگ لوطیان محل.

بابامبارکی.

[مُ رَ] (اِخ) دهی از دهستان جم بخش کنگان شهرستان بوشهر در ۲۶ هزارگزی خاور کنگان ۲ هزارگزی راه عمومی کنگان به پشتکوه. جلگه معتدل مالاریائی. سکنهء آن ۵۸۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات، مرکبات، انار و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بابامحمد.

[مُ حَمْ مَ] (اِخ) دهی از دهستان ایتیوند بخش دلفان شهرستان خرم آباد در ۱۰هزارگزی شمال خاوری نورآباد و ۲هزارگزی شمال راه شوسهء خرم آباد به هرسین و کرمانشاه. جلگه سردسیر مالاریائی. سکنهء آن ۱۵۰ تن. شیعه لری لکی. آب آن از قنات و محصول آن غلات، تریاک، لبنیات وپشم و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. ساکنین از طایفهء ایتیوند در ساختمان و چادر زندگی میکنند و برای علوفهء احشام در فصل زمستان بگرمسیر می روند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶)

بابامحمد.

[مُ حَمْ مَ] (اِخ) دهی از دهستان کاخه بخش دورود شهرستان بروجرد در ۲۱ هزارگزی شمال باختری دورود و ۵ هزارگزی جنوب راه شوسهء دورود به بروجرد. جلگه معتدل. سکنهء آن ۹۷ تن. شیعه لری. آب آن از قنات و محصول آن غلات و تریاک و شغل اهالی زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بابامحمود.

[مَ مو] (اِخ) (امیر...) امیر بابامحمود ولد امیر باباحسن که سالها در سلک محرمان خاقان منصور [سلطان حسین میرزا بایقرا] منتظم بود و بمنصب مهرداری قیام می نمود. با جمعی کثیر از رؤساء لشکر شاهزادگان از زخم تیغ و تیر اوزبکان بر خاک هلاک افتاد... (حبیب السیر چ خیام ج۴ ص ۳۸۶).

بابامحمود.

[مَ مو] (اِخ) دهی از دهستان سگوند بخش زاغه شهرستان خرم آباد ۱۸ هزارگزی باختر زاغه و ۶ هزارگزی جنوب راه شوسهء خرم آباد به بروجرد. کوهستانی، معتدل. سکنهء آن ۲۲۲ تن. شیعه لکی. آب آن از چشمهء بابا محمود و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری است و صنایع دستی زنان قالی و جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. ساکنین از طایفهء سگوند می باشند. عده ای در ساختمان و عده ای در سیاه چادر سکونت دارند و برای تعلیف احشام در حوالی ییلاق قشلاق میروند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بابامحمود طوسی.

[مَ مو دِ] (اِخ) وی از مریدان شیخ عبدالله بوده است. وقتی شیخ عبدالله جمعی از درویشان را در اربعین نشانده بود یک شب خادم خانقاه گفته که امشب درویش را داروی قوی خواهد رسید واقف باشی که بیخودی نکنند و از خلوت بیرون نجهند، اتفاقاً بابامحمود از خلوت رفت و یک درویش دیگر نام وی هندوالیاس بود نیز در عقب بابامحمود بیرون جست خادم در عقب ایشان بدوید به هندوالیاس رسید وی را بگرفت و بابا محمود روی به کوه و صحرا نهاد و هندوالیاس بحسن تربیت و سیاست شیخ فی الجمله بحال خود باز آمد و بابا محمود همچنان مجذوب و مغلوب بماند و از وی کرامات و خوارق عادات بسیار ظاهر شده است چنانکه مشهور است. (نفحات الانس جامی چاپ هند ص۲۹۱).

بابامحمودی.

[مَ مو] (اِخ) دهی از دهستان نودان بخش کوهمرهء نودان شهرستان کازرون ۹ هزارگزی شمال نودان. در تنگ چوگان نزدیک راه فرعی نودان به کازرون. دامنه، معتدل و مالاریائی. سکنهء آن ۷۷ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، تریاک، انجیر و انگور و شغل اهالی زراعت و قالی و گلیم بافی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

باباملکی.

[مَ لِ] (اِخ) تیره ای از ایل بویراحمدی کوه گیلویهء فارس. (جغرافیایی سیاسی کیهان ص ۸۸). و رجوع به بویراحمدی شود.

بابامنیر.

[مُ] (اِخ) دهی از دهستان ماهور و میلاتی بخش خشت شهرستان کازرون ۷۹ هزارگزی شمال باختری کنار تخته دامنهء شمالی کوه بزان. کوهستانی گرمسیر و مالاریائی. سکنهء آن ۳۷۴ تن. آب آن از چشمهء شیرین و محصول آن غلات و تنباکو و شغل اهالی زراعت و قالی بافی است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران جلد ۷). قصبهء ناحیهء ماهور میلاتی از ولایت قشقائی فارس بمسافت سی و هشت فرسخ از شیراز دور افتاده. (فارسنامهء ناصری).

بابامیدان.

[مِ] (اِخ) دهی از دهستان رستم بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون. ۸ هزارگزی باختر فهلیان. یک هزارگزی جنوب شوسهء کازرون به فهلیان جلگه، گرمسیر و مالاریائی. سکنهء آن ۲۱۲ تن و آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات و برنج و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷). قصبهء ناحیهء ماهور میلاتی از ولایت قشقائی فارس بمسافت سی و هشت فرسخ از شیراز دور افتاده. (فارسنامهء ناصری).

بابان.

(اِخ) نام محله ایست بزرگ در پائین مرو. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۲۵). بابی بابان، محله ای است در اسفل مرو و بدان منسوبست ابوسعید عبدهٔ بن عبدالرحیم بن جبان بابانی مروزی. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

بابان.

(اِخ) نام طایفه ای از اکراد غربی ایران. (بنقل مصحح مجمل التواریخ گلستانه از گلشن مراد).

بابانجم.

[نَ] (اِخ) قریه ای است شش فرسنگی مشرق ده رم. (فارسنامهء ناصری).

بابانصیبی.

[نَ] (اِخ) مولدش در گیلان اما در تبریز به حلوافروشی میگذرانید و از شهد کلام کام خاص و عام را شیرین ساخته و آخرالامر به وساطت بابافغانی شیرازی بخدمت سلطان یعقوب ترکمان رفته شرف منادمت یافت، و هم در تبریز بعالم بقا شتافت. این چند بیت ازو ملاحظه و انتخاب و در این کتاب ثبت شد: وقت کشتن دامن قاتل بدست آمد مرا آخر عمر آرزوی دل بدست آمد مرا. شد چو مهمان من آن شمع شب افروز امشب کاش تا روز قیامت نشود روز امشب. همین وفای توام بس که گفته ای به رقیب که هیچکس به وفاداری فلانی نیست. آزرده دلی دیدم و جانم ز گمان سوخت کازرده مبادا که ز آزار تو باشد. شبها تو خفته من بدعا کز تو دور باد آه کسان که بهر تو در خون نشسته اند. خوش آنکه دورافتاده ای ناگه به یار خود رسد دستی که بر سر میزند بر گردن یار آورد. * دل پیش تو و دیده بسوی دگرانم تا خلق نگویند بسویت نگرانم. * جمعی متزلزل که مبادا روی از بزم خلقی به سر ره که کی از خانه برآئی. * بسیار میل وصل مکن زانکه این شراب مستی زیاد بخشد اگر کم خورد کسی. (آتشکدهء آذر چ هند ص۱۵۴ [نمرهء اصل]).

بابانظر.

[نَ ظَ] (اِخ) دهی از دهستان احمد آباد بخش تکاب شهرستان مراغه. ۲۶ هزارگزی شمال خاوری تکاب و ۵ هزارگزی جنوب خاوری راه ارابه رو نصرت آباد به تکاب. کوهستانی، معتدل. سکنهء آن ۱۳۹ تن، شیعه و آب آن از چشمه سارها و محصول آن غلات، بادام، حبوبات و کرچک و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بابانعمهٔ الله.

[نِ مَ تُلْ لاه] (اِخ) از خواجگان طریقت نقشبندیه و صاحب کمال بود. تفسیر عربی مستوفی و رسایلی در تصوف بعربی و فارسی و شرحی بر گلشن راز شیخ محمود شبستری نگاشته است و مرگش در قرمان اتفاق افتاده است. (لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲). بابانعمهٔ الله محمود النخجوانی المعروف بعلوان الاقشهری. او راست: الفواتح الالهیهٔ و المفاتح الغیبیهٔ که به سال ۹۰۲ ه . ق. در تفسیر تألیف کرده است. صاحب شقایق النعمانیه آرد: وی بدون مراجعه بتفاسیر کتابت میکرد و در این کتابت حقایقی آورده است که فهم بسیاری از مردم از درک آن عاجز است و با این حال بسیار فصیح و بلیغ است. (کشف الظنون چ ۲ اسلامبول ج ۱ ستون ۱۲۹۲). و او راست: شرح لطیف ممزوج بر گلشن راز شیخ محمود شبستری. (کشف الظنون چ ۲ اسلامبول ج۱ ستون ۱۰۵۶).

بابانک بالا.

[نَ کِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان شیراز در ۲۰ هزارگزی جنوب خاوری شیراز. کنار راه فرعی شیراز به گشنگان. دامنه، معتدل مالاریائی. سکنهء آن ۱۱۵ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات، تنباکو، تریاک، صیفی جات و شغل اهالی زراعت و قالی بافی است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بابانک پائین.

[نَ کِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان شیراز، ۲۱ هزارگزی جنوب خاور شیراز کنار راه فرعی شیراز به گشنگان. دامنه معتدل مالاریائی. سکنهء آن ۱۰۹ تن. آب آن از چشمه و چاه و محصول آن غلات، تریاک، تنباکو و شغل اهالی زراعت و قالی بافی است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بابانوذر.

[نَ / ذَ] (اِخ) یکی از کلانتران جرجان : به فرمان شاه اسماعیل صفوی... و ارباب و کلانتران جرجان مثل سید رفیع و بابانوذر و غیرهما با پیشکش فراوان باستقبال رایت ظفرمآب شتافته... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۵۰۷).

بابانور.

[ ] (اِخ) دهی از دهستان الند بخش حومهء شهرستان خوی. ۶۵ هزارگزی شمال باختری خوی و ۸ هزارگزی جنوب راه ارابه رو خان به ملحملی دره و کوهستانی سردسیر. سکنهء آن ۳۶ تن. سنی کردی. آب آن از چشمه. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان جاجیم بافی است و راه مالرودارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بابانوروز.

[نَ / نُ] (اِ مرکب) در اصطلاح کودکان پیری که به شب نوروز (شب اول سال) جامهء نو و شیرینی و بازیچه برای کودکان آرد. نظیر پاپانوئل و بُن اُم ژانویهء اروپائیان، در اعیاد نوروز بازیگران به اشکال گوناگون در کوچه ها و بازارها با ساز و نقاره و رقاص می گشتند و بر در دکانها ایستاده و سنگ و ساز میزدند و میگفتند : بابانوروز صغیرم سالی یک روز فقیرم.

بابانومو.

[ ] (ع اِ) درخت آبنوس. (دزی ج ۱ ص ۴۷).

بابانی.

(ص نسبی) منسوب به «بابان» که محلهء بزرگی است در سمت پائین مرو. (سمعانی). رجوع به بابان شود.

بابانیات.

[نی یا] (ع ص نسبی، اِ) (ظاهراً معرب «بیابانیان» فارسی) مؤلف تاج العروس آرد (ذیل ب ب ن): قال ابوالهیثم: الکواکب البابانیات هی التی لاینزل بها شمس و لا قمر، انما یهتدی بها فی البر و البحر و هی شامیهٔ و مهب الشمال منها. (تاج العروس).

بابا و باخواجه.

[وُ خا جَ] (اِ مرکب) اجداد و اجداد اجداد : نه بابا و نه باخواجه نه پور است دراز و خشک و لاغر چون نپور است. میراهل (از جهانگیری).

باباوچین.

[ ] (اِخ) مادر «شیرگی» پسر منگوقاآن. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۵۷).

باباولی.

[وَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان حومهء بخش سیاهکل شهرستان لاهیجان. دو هزارگزی باختری سیاهکل. سکنهء آن ۳۶تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بابای.

(اِخ) (پدر و مادر من) و او جد بعضی اشخاص بود که به بابل به اسیری برده شدند و با زرّو بابل برگشتند (کتاب عزرا ۲:۱۱، کتاب نحمیا ۷:۱۶) و بیست وهشت تن از بنی بابای با عزرا از بابل مراجعت کردند. (عزرا ۸:۱۱) و چهار تن از اینان به اورشلیم رفتند تا با زنان بیگانه تزویج کنند (عزرا ۱۰:۲۸). (از قاموس کتاب مقدس).

بابایاقوت.

(اِخ) سرکردهء قوم جلایر که بنفع ابوسعید بر سلطان حسین بایقرا پشت نمود: بعد از آنکه نزدیک مخالفان رسید [سلطان حسین بایقرا] شنید که سلطان سعید [ابوسعید] با لشکر بسیار متعاقب میرسد بنا بر آن رعایت حزم کرده باسترآباد بازگشت بخیال آنکه تهیهء اسباب کارزار نموده دهنه ها را مضبوط سازد و از سرتمکن و وقار بمدافعت و محاربت خصم پردازد. در آن اثنا احمد و بابایاقوت با قوم جلایر پشت بر دولت کرده از موکب همایون روی گردان شدند و از آن ممر فتوری تمام بحال عساکر ظفرانجام راه یافت... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۱۲۲).

بابای بی کرز.

[کَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان ماهور و میلاتی بخش خشت شهرستان کازرون در ۶۶ هزارگزی شمال باختر کنار تخته، جنوب کوه دیمه انجیر. سکنهء آن ۳۶ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بابایزید.

[یَ زی] (اِخ) رجوع به امامزادهء بابایزید شود.

بابای عتیق.

[عَ] (اِخ) رجوع به باباسکی شود.

بابای کلان.

[کَ] (اِخ) دهی از دهستان ماهور و میلاتی بخش خشت شهرستان کازرون در ۸۵ هزارگزی شمال باختر کنار تخته و کنار راه فرعی کازرون به گچساران،دامنه گرمسیر. سکنهء آن ۵۳۸ تن. آب آن از چشمهء شیرین و محصول آن غلات دیمی و شغل اهالی زراعت و قالی بافی است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بابای کوهی.

[یِ] (اِخ) رجوع به باباکوهی شود : ندانی که بابای کوهی چه گفت بمردی که ناموس را شب نخفت. سعدی (بوستان).

بابایلو.

(اِخ) دهی جزء دهستان گرمادوز بخش کلیبر شهرستان اهرسی و دو هزار و پانصدگزی شمال خاوری کلیبر و سی ودو هزارگزی شوسهء اهر -کلیبر کوهستانی معتدل. سکنهء آن ۱۴۲ تن. آب آن از دو رشته چشمه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان فرش و گلیم بافی است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

باباینکی.

[ ] (اِخ) رجوع به بابانیکی شود.

بابایوسف.

[سُ] (اِخ) از بزرگان و اصلش از سفری حصار است و بسال ۹۱۸ ه . ق. (۱۵۱۲ م.) درگذشت. سلطان بایزید را بدو اخلاص و اعتمادی بود، در ضمن انجام وظیفهء حج و در موقعی که بحجاز رفته بود عصای حضرت پیغمبر (ص) را از روضهء مطهره گرفت و بسه قسمت نمود: یک قسمت آنرا در مقبرهء امیر سلطان در بروسه دفن کرد و قسمت دیگر را در مقبرهء حاجی بیرام در انقره ولی قسمت سوم را بمحل دیگری فرستاد که در تاریخ مسطور است. (لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲).

باباً باباً.

[بَنْ بَنْ] (ع ق مرکب) (نائب مفعول مطلق عددی) باب باب کردن. تقسیم بابواب کردن : و فصله بالاخبار و الاعتبار باباً باباً. (مقدمهء ابن خلدون چ مطبعهٔ البهیهٔ ص۴).

باب ابراهیم.

[ب اِ] (اِخ) یکی از سه در دیوار مغربی مسجد حرام بمکه :... و اندر شهر هیچ درخت نیست مگر بر در مسجد حرام که سوی مغرب است که آنرا باب ابراهیم خوانند بر سر چاهی درختی چند بلند است و بزرگ شده... زیرا که چون در مسجد نماز کنند از همه جوانب روی بخانه باید کرد، و آن جا که مسجد طولانی ترست از باب ابراهیم علیه السلام است تا به باب بنی هاشم چهارصدوبیست وچهار ارشست... بر دیوار مغربی که آن عرض مسجد است سه در است، نخست آن گوشه ای که با جنوب دارد باب عروهٔ به دو طاق است، به میانهء این ضلع باب ابراهیم علیه السلام است بسه طاق.... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۹۸، ۱۰۳، ۱۰۶).

باب ابن محرز.

[بُ نِ مُ رِ] (اِخ) در شعر شبرمهٔ بن الطفیل آمده است: لعمری لظبی عند باب ابن محرز اغن علیه الیارقان مشوف. (المعرب جوالیقی صص۳۵۷ - ۳۵۸).

باب ابی الفضل.

[ب اَ بِلْ فَ] (اِخ)محلی در منتهی الیه نهر بخارا : نهر بخارا نهری بود بزرگ و چندین نهر کوچک از آن برآورده بودند یکی از آنها معروف بنهر فشیدیزه که از نهر بخارا گرفته می شد جائی موسوم به «ورغ» و از دروازهء مردقشه جاری بود تا جویبار ابی ابراهیم و منتهی می گشت به باب ابی الفضل. (احوال و اشعار رودکی، نفیسی ج۱ ص۹۵).

باب اسفیش.

[ ] (اِخ) مافروخی در وصف ابواب مدینهء جی آرد : «و باب ماه الذی یسمی باب اسفیش». (محاسن اصفهان چ سیدجلال طهرانی ص۹۲). و رجوع به ص ۹۳ همان کتاب و ترجمهء محاسن اصفهان چ اقبال ص۱۶ و ۱۷ شود.

باب اصطخر.

[ب اِ طَ] (اِخ) یکی از هشت دروازهء شیراز [دروازهء اصفهان امروزی]. (حاشیهء ص ۴۲۷ شدالازار). مدفن الشیخ ابوعبدالله المشهور به علم دار، و شیخ ابوبکر علاف و حسن کیا از سادات قزوین مقیم شیراز. و بنا بروایت عمدهٔ الطالب مدفن علی بن حمزه. (شدالازار).

باب اقلام.

[بُ اَ] (اِخ) در هجده میلی بصرهء مغربی (بصرهء اندلس) باشد. (الحلل السندسیهٔ ج ۱ ص ۶۷). در معجم البلدان یاقوت ذیل کلمهء

بصرهء مغربی آمده است: این شهر در یک منزلی شهر الاقلام است. رجوع به اقلام شود.

باب الابواب.

[بُلْ اَبْ] (ع اِ مرکب) در درها. دروازهء دروازه ها || . باصطلاح صوفیه سیر رجوعی اول مقامات توبه است که سالک از هر چه مانع وصول است از دنیی و عقبی اعراض نموده روی توجه به جانب حق آرد. (از شرح گلشن راز از آنندراج). در نزد متصوفه توبه را باب الابواب نامند. زیرا توبت و انابت نخستین دریست از درهائی که وسیلهء دخول بندگان در حضرات قرب بارگاه حضرت رب العزهٔ میباشد، چنانکه در اصطلاحات الصوفیهء کمال الدین ابی الغنائم مسطور است. (کشاف اصطلاحات الفنون). هو التوبهٔ لانها اول مایدخل به العبد حضرهٔ القرب من جناب الرب. (تعریفات جرجانی).

باب الابواب.

[بُلْ اَبْ] (اِخ) جغرافیون عرب این نام را بشهر دربند واقع در دامنه های جبال قفقاز و ساحل غربی بحر خزر اطلاق نمایند و آنرا «الباب» نیز گویند. رجوع به دربند شود. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). و رجوع بلغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ شود. دربند، و آن دربندیست به خزر. در بند شروان. (از تاج العروس مادهء دز). باب الابواب، دربند. (المعرب جوالیقی ص۲۱۸ س ۲۳). سرحدی است به ملک خزر و آن از محل انقطاع جبال از کیان تا دریای خزر سدی از سنگ و چوب و آهن و ارزیز کشیده اند و در میان سد بجهت آمدوشد قوافل که از ایران بترکستان یا از ترکستان بایران باشد دروازهء کلان از آهن نصب نموده اند بوقت حاجت مرور قوافل نگهبانان پادشاه ایران آن دروازه را می گشایند و باز مقفل نمایند و این را دربند خزر هم میگویند. (غیاث) (آنندراج). و بسیار جای ها و دربند باب الابواب را بنا کرد [انوشیروان] بر آن سان که هنوز برجایست تا از تاختن ترکان بی بیم باشند، کمابیش بیست فرسنگ زمین است و هر جایگاه قایدی بپای کرد و پیش کسانی که اخبار ندانند چنانست که آن سد سکندر است و آنرا اصل نیست که سد سکندر نه بدین حدودست و هم از آهن و ارزیز است و از روی آمیخته است... (مجمل التواریخ و القصص ص۷۶و ۲۸۲). آنرا باب بدون اضافه و ابواب گویند و آن دربند یعنی در بند شروان است. باب الابواب شهری است به کنار دریای طبرستان که دریای خزر باشد و آن دریا به دیوار آن رسد و در وسط آن شهر لنگرگاه کشتیها است و در دو طرف ساحل دریا دو سد برآورده اند و در مدخل آن را پیچیده و بر دهانه زنجیره ای ممتد ساخته اند تا مانع ورود و خروج کشتی ها گردد مگر با اجازه و بدانجهت آنرا باب الابواب گفتند که دهانه های معبرهای کوه قبق (قفقاز) از آنجاست و بدانجا قلاع بسیار باشد، زیرا خزران از آن میگذشتند و مملکت ایران را غارت میکردند و بهمدان و موصل میرسیدند و چون انوشیروان به سطنت رسید دیوار از سنگ سخت و ارزیز بارتفاع ۳۰۰ ذراع برآورد تا مانع ورود خزران شود و بدانجا نگهبانان گماشت. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). اما بحر طبرستان که آنرا دریای گیلان و بحر گرگان و دریای باب الابواب و بحر خزر نیز خوانند. طول این دریا از مشرق تا به مغرب ۲۶۰ فرسخ است و عرضش ۲۰۰ فرسخ و این دریا از آبسکون امتداد یافته بطرف دیلم و طبرستان و باب الابواب و شروان و دیار خزر بگذرد و باز به سکون منتهی شود... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۶۶۱). حاکم باب الابواب دربند، مداخل: ششهزار و چهارصدوهشتاد و هفت تومان و سه هزار و نهصد و پنجاه وپنج دینار. ملازمان: یکهزار و ششصد تن. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۷۸). مؤلف مرآت البلدان آرد: باب الابواب: او را باب بدون اضافه و باب و ابواب بطور عطف نیز گویند و آن دربند شیروان است این شهر در کنار دریای طبرستان (خزر) میباشد اصطخری گفته: باب الابواب شهری است که بسیار اوقات میشود که آب دریا وصل بدیوار آن میگردد در وسط آن یک اسکله ای است و وضع آن این است که دو سد از دو سوی که دخول و خروج بی اذن ممکن نباشد. این شهر از اردبیل بزرگتر و مساحت آن دو میل مربع است. زراعت آن بسیار و میوه کم و فواکه آنرا از نواحی می

آورنـد و دیـوار طولانـی کم عرضـی از سـنگ که ابتـدا می شود از کوه برای محروس بودن شـهر سـاخته انـد و راهی از کوه ببلاـد مسـلمین ندارد و بجهت آنکه خطوط طرق محو و خراب شده است و مسالک مابین بلاد کفر و اسلام صعب است و علاوه بر امتداد دیوار مسـطور نیز قطعه ای از آن که شبیه است بـدماغهء طولانی در دریا کشـیده شـده است که کشتیها نتواننـد نزدیک شونـد و این دیوار محکم از بناهـای انوشـیروان است و این شـهر یکی از سـرحدهای معظم و ثغور جلیله است زیرا که دشـمنهای زیـاد از طوایف مختلفه بالسـنهء متضاده دور آنرا دارنـد و عدد نفوس هر طایفه نیز زیاد است و در پهلوی شـهر کوه عظیمی است معروف بکوه ذئب یعنی گرگ که هر ساله هیزم زیادی سر این کوه جمع می نماینـد که اگر دشـمنی رو بایشان نمایند و محتاج بامداد شوند هیزمها را آتش بزننـد و اهـل آذربایجـان و اران و ارمینیه را خـبر دهنـد و معروف است که در بالاـی کـوهی که ممتـد و متصـل است به بـاب الابواب و دیوار مـذکور روی آن ساخته شـده زیاده از هفتاد فرقه سـکنا دارنـد که هیچیک زبان آن دیگری را نمیداننـد و سـلاطین عجم در حفـظ این سـرحد کمال اهتمام را داشـته و دقیقه ای از دقایق محارست آنرا فروگـذار نمیکرده لوازم و مصالـح آنرا همیشـه حاضـر و موجود داشـته اند زیرا که میدانسـته اند این سـرحدی پرخوف و خطر و اغماض از آن مورث صدمه و ضرر کلی است و از عساکر خاصهء خود که بآنها اطمینان کامل داشـتند مستحفظ و ساخلوی برای آن انتخاب میکردند و ایشان را مختار میکردند که هر قـدر بتواننـد در آن زراعت و آبادی بکننـد، فروگـذار ننماینـد و مالیهء دیوانی را از ایشان نمی گرفتنـد، محض این که ملک را آباد کننـد و سـرحد را چنانکه بایـد مسـتحکم و محروس دارنـد تا از لشـکر ترک و سایر اعادی ایمن باشـند. و از طوایفی که مخصوص حراست این ثغر بودنـد یکی طـایفهء طبرسـران و یکی طـایفهء فیلاـن و یکی لزگی بودنـد که نهـایت عـدت و جمعیت داشـتند و نیز طایفهء لران و شـروان و غیره که بعـدت کمتر از طوایف اول بودنـد و هریک فرقه را مأمور بحفظ یک نقطه و مرکزی نموده بودنـد. بـالجمله بـاب الاـبواب فرضه و اسـکلهء دریـای خزر است که طوایف خزر و سـریر و سـندان و جنـدان و کرج و غیره در اکناف آن ساکن انـد و در آن پارچه ریسـمانی میبافند. علف کتان مخصوص حوالی این شـهر است. سـکنهء اران و آذربایجان و ارمنسـتان این علف را نمیشناسـند. زعفران و حبوب در آن بعمل می آیـد. نزدیک شـهر در طرف ولایات اسـلام قصـبهء مسـقط است و پهلوی آن ولاـیت قـوم لزگی میباشـند و مردم این طـایفه بلنـدقامت و قوی و در زراعت ماهرنـد. در آن حوالی یـک ولاـیتی است که مردمش موسوم به خماشـره و به تبعیت به دولتی ندارند، و میانهء باب الابواب و ولایت خماشـره فاصـلهء خاک قوم طبرسران است.این طایفه هم بلندقـد و قوی و خوب هم زراعت میکننـد لکن مردم قوم لزگی عـدداً بیشترند و خاکشان وسـیع تر است و بالادست ایشان قبیلهء فیلان میباشد و خاکشان وسـعتی ندارد، و علاوه بر قصـبهء مسـقط نیز در کنار دریا شهرشابران است که کوچک ولی محکم است و در اطراف آن قصـبات واقع میباشد. ابوالعباس طوسـی در باب بنای بزرگی که ذکر کردیم مینویسد که در عهد خلافت منصور از ما سؤال کرد که آیا میدانید که چرا انوشیروان دیوار باب الابواب را ساخت یا نه؟ جواب گفتند: اطلاع نداریم. منصور گفت: قوم خزر که مملکت ایران را تا همدان و موصل متصـرف شده بودند انوشـیروان که بتخت نشـست چند نفر رسول نزد پادشاه این قوم فرستاده دختر او را برای خود خواسـتگاری نمود و نیز دختر خود را بپادشـاه وعـده کرده که اتحاد مابین حاصل و محکم گردد و متفقاً بـدفع خصم خـویش بکوشـند. خاقـان پادشـاه این قوم قبول کرده انوشـیروان یکی از کنیزان صـاحب حسن حرم را بجـای دخـتر خویش با هـدایای ممتـاز نزد خاقـان ارسـال داشت و خاقـان دخترش را برای انوشـیروان فرسـتاد. بعـدها انوشـیروان خواهش کرد که بـا خاقان ملاقات کند خواهش او مقبول افتاد یک محل مناسبی را معین نمود هر دو پادشاه در آنجا همدیگر را ملاقات کردند و چندی هم با هم ماندند. انوشـیروان یک روز بیکی از صاحبمنصـبان خود سـفارش کرد که سـیصدنفر مرد جنگی منتخب کند و به اردوی دشمن که خواب بودنـد بتـازد. حسب الاـمر انوشـیروان معمول داشت.روز بعـد خاقـان از انوشـیروان جویای علت این رفتار شـد.انوشـیروان تجاهل کرده گفت: من هیـچ اطلاع نـدارم و باید تحقیق کرد. از تحقیق هم حاصـلی عاید نشد و سه دفعهء دیگر باز به اردوی خاقان تاختند. خاقان متغیر شده بسـرداران خویش حکم کرد که همان سلوک را به اردوی انوشیروان مسلوک و منظور دارند. انوشیروان از

این کار سخت متغیرشده و با خاقان بطور تندی سخن راند. خاقان گفت: تو زیاد در پرخاش مبالغه میکنی و حال آن که یکبار متعرض لشکر تو شده اند و بلشکر من چند دفعه تاختند و من حوصله نمودم. آنگاه انوشیروان گفت: این تعرضات از کسانی است که میخواهند وفاق ما را بنفاق مبدل کنند من یک تکلیفی بتو میکنم که اگر قبول کنی طرفین را نتایج و فواید حسنه عاید خواهد شد. خاقان گفت: آن تکلیف کدام است؟ انوشیروان گفت مرا بگذار یک دیواری و دروازه ای محکم سد مانند در حد مملکتین بسازم تا کسی بی اجازه نتواند داخل و خارج شود. خاقان پسندید و بخاک خود رفت. اما انوشیروان در آنجا ماند و از سنگ کوه و سرب دیواری ساخت که سیصد ذراع طول داشت و ارتفاعش محاذی رؤس جبال بود و نیز دیوار را تا دریا امتداد داد. گویند به حکم او مشکها را پر باد کردند و شالودهء دیوار را روی مشکها گذاردند تا سنگین شده و بقعر دریا نشست و دیواری در بحر ساخت که ببزرگی دیوار بر و خشکی بود و درهای آهنی برای آن قرار داد و بصد نفر مستحفظ سپرد و حال آنکه این محل قبل از ساخته شدن دیوار صد هزار نفر حافظ و حارس لازم داشت. اینکار که به پایان رسید انوشیروان حکم کرد تختش را روی سدی که مشرف بدریا ساخته بودند گذاردند و بزمین افتاده پروردگار را حمد نمود و گفت: حالا به مقصود رسیدم و بعدها میتوانم براحت زندگی کنم. دیگری گفته: چون راه وصل از خشکی بدریا متعدد بود انوشیروان این دیوار را ساخته و تا جائی که عبور از آن دیگر مقدور نباشد امتداد داد. دیوار با سنگ تراش ساخته شده و هر قطعه از آن از پنجاه پی کمتر ارتفاع ندارد سنگها را با قلابهای آهنی وصل کرده و فاصله ها را با سرب پر کرده اند. هفت فرسخ طول آن است انوشیروان هفت راه ساخت و در راهی شهری بنیاد کرد و مستحفظ گذاشت که حافظ راهها باشند. مستحفظین نامشان انشاستکین بود. گویند بالای دری که به باب الجهاد معروف است دو ستون گذارده و روی آنها مجسمهء یک شیر است در زیر آن دو قطعهء سنگ است که صورت دو ماده شیر بر روی آنها نقش کرده اند و در حوالی این دو مجسمه یک مردی است که پائین پای او یک شغال ساخته اند که خوشهء انگوری در دهان دارد. نزدیک شهر آب انباری است ازسنگ تراش پله میخورد که آب پائین میرود، بتوانند بردارند و در طرفین پله ها دو شیر است که می گویند برای حفظ شهر طلسم است. در باب فتح اسلام باب الابواب را نوشته اند: سلمان بن ربیعهء باهلی در خلافت خلیفهء ثانی لشکر بدانجا کشید و تا هر دو عمارت و رودخانه بلنجر رسید آن طرف رودخانه با لشکر خاقان دچار شد سلمان با چهارهزار نفر از متابعینش کشته شدند. قشون طرف مقابل بعد از قتل ایشان آتش عظیم درمیدان جنگ افروخته اموات را دفن کردند و جسد سلمان را درتابوت گذارده در معبد خود نهادند. در خشک سالی تابوت را که بیرون می آوردند و باز میکردند باران می آمد. در جای دیگر خواندم که:ابوموسی اشعری بعد از فتح اصفهان در سنهء نوزدهء هجری سراقهٔ بن عمرو را بطرف باب الابواب فرستاد و سرکرده و طلایهء لشکر او عبدالرحمن بن ربیعه بود بعد از کشش و کوشش بسیار شهر را تصرف کردند. باب الابواب شهر عجیبی است در کنارهء دریای خزر که آنرا با سنگ ساخته اند وضع آن مستطیل و طول آن ثلث فرسخ و عرض آن بقدر یک تیر پرتاب است دروازه های آهنی و برج های زیاد دارد و در هر برجی مسجدی است برای مجاورین و طلاب علوم. این شهر از بناهای انوشیروان عادل است در پهلوی او کوهی است که دماغهء او پیش آمده است. باب، چهار موضع است: اول شهر کوچکی است نزدیک حلب، ثانی قریه ای است از قرای بخارا، ثالث اسم کوهی در نزدیکی هجر در خاک بحرین، رابع که آنرا باب الابواب گویند شهری است در ساحل خزر که صور طلسمیه در آن برای دفع ترک هست و در زمان ما عثمان پاشا بن ازدمر، وزیر سلطان مرادخان بن سلطان سلیم خان عثمانی آن را مفتوح نموده و در آن قلعه ها ساخت و این شهر را انوشیروان در شعب کوه فتح ساخت. این کوه نهایت عظیم و صقع آن جلیل و فروگرفته است ممالک و طوایف کثیره را و دیواری عظیم از این شهر ابتدا نموده و بقدر یک میل راه در میان دریا بوده که در این مسافت آب دریا داخل و ازین سوی دیوار میباشد و کشیده میشود دیوار در کوه فتح از بالاهای آن کوه پائین ها و شعاب آن چهل فرسخ امتداد دارد و منتهی میشود بقلعه ای که آنرا طبرستان مینامند و در هر سه میل مسافت یک دروازه از آهن ساخته و طایفه ای را بمستحفظی گذاشته و کوه فتح زیاده از دوماهه راه ممتد است و در حوش و حول

آن طوایف مختلفه ساکن است که جز خدا کسی شمارهء آنها را نمیداند. نزهة القلوب گوید: مغول باب الابواب را دمرقاپو خوانند. مؤلف گوید: باب الابواب از شهرهای معتبر داغستان است. قلعهء محکمی در بالای کوهی که مجاور شهر است ساخته شده، معروف است اسکندر رومی بنای این شهر نموده و انوشیروان عادل حصاری بر آن کشیده گویا این قول علیل باشد زیرا که اسکندر هرگز به دربند نیامده بلکه در حیات او از سرداران او هم کسی باین شهر نیامده است. در صدر اسلام اعراب آنجا را فتح کردند اهالی آن تاتار ارمنی هستند. مسجد بسیار عالی در آن بنا شده است. بندرگاه دربند بقسمی نامساعد است که کشتیهای تجارتی آنجا نمی توانند لنگر بیندازند. باغات خوب در حوالی دربند است. گلابی و به و هلو و زردآلو و بادام و انجیر و انار و انگور بسیار خوب بعمل می آید. زعفران دربند مشهور است. معروف است که جمعیت این شهر زیاده از هفت هزار نفر نیست و شهر در یکی از دژهای معروف قفقاز و در دامنهء تپه واقع است و باین واسطه کوچه های پست و بلند زیاد دارد. دیوار سابق الذکر که از تاریخ قلعهء این شهر تا کنار دریا کشیده شده و در قدیم درهای آهنی بآن نصب بوده، بنای دیوار را انوشیروان برای دفع و منع ورود طایفهء خزر که در آن وقت وحشی بودند و سرحد ایران را مغشوش می نمودند، نموده. گویند این دیوار در تمام کوه قفقاز ممتد و منتهی ببحر سیاه میشود. مسافر که از خارج میخواهد بدربند داخل شود ابتداء جز دیوار خرابهء سنگی که از دریا شروع شده و در قلل جبال پنهان گشته چیزی به نظر او نمیآید. از آثار تازه که در این شهر است اطاق کوچکی است که پطر کبیر امپراطوری روس در سنهء هزار و هفتصد و بیست و دو مسیحی مطابق هزار و صد و سی و پنج هجری که بحسب ظاهر بقصد حمایت سلاطین صفویه و در باطن بخیال تسخیر قفقاز آمده بود، در آن منزل کرده است. داخل شهر دربند بسبک زمین و آثار و اوضاع فرنگی در آن کمتر دیده میشود. بازارهای متعدد و کاروان سراهای وسیع دارد. دکاکین و دارالتجارهء روسها در کنار دریاست در سنهء هزار و هشتصد و سی دو مسیحی مطابق هزار و دویست و چهل و هشت هجری یکی از صاحبمنصبان نظام روس موسوم بمادلنسکی این دیوار مسطور را از ابتدا تا انتهی سیر نمود و در این مسئله راپورتی به رئیس خود بزبان روسی نوشت. الکساندر دوما شاعر فرانسوی از زبان روسی بفرانسه ترجمه نمود و مابعینه از فرانسه بفارسی ترجمه کرده و هو هذا: ترجمهء راپورت صاحبمنصب روسی: خرابهء این دیوار کهنه که دنیای قدیم را باین قسمت دنیا که آن وقت هیچ سیاح و مورخی ندیده و نشنیده بود سوا میکند، مشهود شد این دیوار یا از سلاطین فارس یا از پادشاهان مد است، و مقصودشان ازین بنا منع دخول طایفهء وحشی در مملکت خودشان بوده. طایفهء وحشی که آن وقت مینامیدند، سرهنگ عزیز، اجداد ما بود. ببخشید ازین اطلاق لفظ ما، اجداد شما گرجی و از طایفهء تربیت شدهء آن عصر محسوب میشدند، مقصود اجداد خود من است. شما که زبان تاتار را خوب میدانید کتاب دربندنامه را مطالعه کنید، یقین در آن کتاب نوشته شده است که بنای این دیوار را اسفندیار یا اسکندر یا انوشیروان نهاد و آنچه معین است این دیوار از دریای خزر شروع و بدریای سیاه منتهی میشده. در عظمت دیوار شک نیست، در بانی او اختلاف کلی است هر که بوده الان در قبر و زیر خاک است و هیچ نمیداند که ما در این وقت، تاریخ مینویسیم و یادی از او میکنیم. نه شما زحمت در تجسس پیدا کردن بانی بخود راه دهید نه من، درب آهنی بسته نیست که ما نتوانیم بآسودگی باقی ماندهء حالیهء دیوار را سیر کنیم و بدانید که یکی از روزهای ماه سرطان با حاکم دربند و یکنفر از سلطانهای فوج ساخلوی این شهر و جمعی از بوالهوسان که میل تماشا داشتند از شهر دربند بیرون رفتیم میدانید که از زمان پطر کبیر چند مرتبه روسها این دیوار را که میتوانیم بگوئیم هشتم عجایب ابنیهء دنیاست سیر کرده اند.... اول دفعه که روسها به دربند آمده و سیر این دیوار را نمودند سنهء هزار و هفتصد و بیست و دو مسیحی بود که پطر کبیر خود بشخصه اینجا آمده بود. دفعهء دویم کلنل دکوسکی که در سنهء هزار و هشتصد و نوزده بسیاحت اینجا آمد. سیم ما بودیم که در هزار و هشتصد و سی و دو این سفر را نمودیم. گمان نکنید که این سفر ما طولانی و مشکل و پرخطر بود، برخلاف، اول جائی را که سیر کردیم و نزدیک بشهر بود مغاری بود موسوم بغار دیو که از دربند تا اینجا سه ربع فرسخ مسافت بود.آبی از کوه داخل این مغار میشود، معلوم نیست چرا این مکان را غار دیو میگویند، شاید چون در جای سختی واقع شده باین اسم موسوم

شده باشد. در سوابق ایام اشرار و قاطعان طریق در این غار منزل میکرده اند.بالاخره رسیدیم بدیوار، آنچه معلوم شد این دیوار عجیب از نارنج قلعه شروع شده و بسمت مغرب ممتد گشته چه از قلل جبال و چه در عمق دره ها برجهای کوچک باین دیوار استوار است که در فاصله های غیرمعین بدون ترتیب قاعده بنا شده است. اما آنچه ما حدس زدیم در این بروج آذوقه و اسلحه انبار میکرده اند و در وقت لزوم مستحفظین دیوار آنچه لازمهء حرب و دفاع بود، حاضر داشتند. هر کجا که سرازیر است از بالا ـ که شخص ملاحظه میکند این دیوار بطور پله مرتبه بمرتبه ساخته شده، ارتفاع بروج بالنسبه بدیوار زیاده از یکذرع نیست هر قدر که از دیوار باقی بود ما سیر کردیم، پیشتر نرفتیم، شاید اگر پی میکردیم بانتهای دیوار میرسیدیم –انتهی. مسعودی گوید: انوشیروان در باب الابواب دیواری بنا کرده که طول آن چهل فرسخ و بفاصلهء هر سه میل دروازه ای از آهن نصب کرد. مقصودش منع طایفهء سریر و خزل و لزگی بود که بخاک ایران حمله نیاورند. مؤلف گوید: در سنهء هزار و هشتصد و شصت مسیحی مطابق هزار و دویست و بیست و یک هجری در زمان الکساندر اول امپراطور روس قشون آن دولت فتح شیروان نمودند. سردار روس، تیریت زیانف این فتح را نمود و در راپورتی که بپطرزپورغ نوشته این شرح را مینگارد: عنقریب از شیروان به بادکوبه میروم که آن شهر را از دست حسینقلی خان بگیرم. مؤلف گوید: چون این تفصیل خالی از غرابتی نیست مینگارم: سردار مزبور به اطمینان قول حسینقلی خان حاکم بادکوبه که باو پیغام داده بود که تنها بنزدیک قلعه آمده کلیهء شهر بتو تسلیم خواهد شد با دو نفر سوار از اردوی خود خارج شده نزدیک قلعه آمد. خان مزبور کلید شهر را باو تسلیم کرد.در این بین یکنفر از اهالی ایران که غیرت وطنی او مانع از وقوع قضیه بود گلوله ای بسینهء سردار روس زده از پا درافکند و ریسمانی بپای او بسته و در شهر بادکوبه گرداند. گویند علیخان والی دربند که آن وقت در بادکوبه بود محرک این عمل بوده و از آنجا معجلاً ـ به دربند آمد که آنجا را از حملهء قشون روس محفوظ بدارد. قشون روس بسرداری ژنرال کلاذنب بسمت دربند حرکت کردند. علیخان با کمال جرئت و جلادت چندی قشون روس را معطل ساخت. عاقبت ارامنهء شهر دروازه را گشوده شهر را تسلیم سردار روس نمودند و از آن وقت ببعد این شهر در تصرف روس است. دفعهء دیگر بعد از آنکه پطرکبیر دربند را تسخیر نموده بود، در سنهء هزار و یکصد و چهل و هفت هجری هنگامی که نادرشاه افشار به تسخیر گرجستان که آن وقت در تصرف عثمانی بود قشون کشید و عبداللهپاشای سردار عثمانی را در حوالی ایروان مقتول و قشون عثمانی را متفرق ساخت. شهر دربند را که روسها در زمان پطر کبیر متصرف بودند، خود خالی کرده رفتند. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۱۹ و ۱۲۴). و امروز بلاد باب الابواب و طاغستان (داغستان) گویند. (الحلل السندسیه ج ۱ ص ۵۱ ج ۲). .... دربندی که در کنار دریای خزر واقع است (باب الابواب، مورخین اسلامی) یا دربند کنونی به اران آن زمان یا به شیروان قرون بعد و دولت بادکوبهء کنونی می پیوندد. (از تاریخ ایران باستان ج ۳ ص۲۴۰۲ و ۲۴۵۹). رجوع به اقلیم پنجم بخش ششم مقدمهء ابن خلدون چ بولاق ص۶۳ شود ||. ناصرخسرو در سفرنامه در شرح بیت المقدس آرد:... و چون از این در بگذری هم بر پهنای مسجد که سوی مشرق میرود باز درگاهی عظیم بزرگست و سه در پهلوی هم برآنجاست همان مقدار که باب الاسباط است و همه را بآهن و برنج تکلفات کرده چنانکه از آن نیکوتر کم باشد و این در را باب الابواب گویند از آن سبب که مواضع دیگر درها جفت جفت است، مگر این سه در است و میان آن دو درگاه که بر جانب شمال است... (سفرنامه ناصرخسرو چ برلین ص ۳۲).

باب الارمن.

[بُلْ اَ مَ] (اِخ) نام دروازهء شمالی شهر آمد : ششم روز از دی ماه قدیم بشهر آمد رسیدیم... و چهار دروازه بر این شهرستان است، همه آهن بی چوب، هریکی روی بجهتی از جهات عالم. شرقی را باب الدجلهٔ گویند. غربی را باب الروم. شمالی را باب الارمن.... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۱).

باب الازج.

[بُلْ اَ زَ] (اِخ) محله ای در بغداد. (منتهی الارب). محله ای بزرگ دارای بازارهای بسیار و محال بزرگ در مشرق بغداد، بدانجا عده ای محلهاست که هر یک از آنها شهرگونه ایست. (از معجم البلدان). عبدالله بن جبرئیل آورده است : ابوالحسن حرانی و سنان حکایات جالب بسیار دارند که از آن جمله است حدیث بریان کردن جگر و داستان آن چنین است که: شخصی در باب الازج جگرپزی داشت و هر وقت این دو تن از برابر او میگذشتند وی برمیخاست و با احترام آنان برپا می ایستاد تا میگذشتند. (عیون الانباء ج ۱ ص۲۲۷). در بغداد مردم محلهء باب الازج که از اهل سنت و اکثر ایشان پیرو مذهب امام احمد بن حنبل اند از پذیرفتن اوامر «خدابنده» امتناع کردند... (سفرنامهء ابن بطوطه ص۱۵۱، بنقل تاریخ مغول اقبال ص ۳۱۸)... از مولد ابن احمد بن علی ابوالحسن معروف به ابن الهبل طبیب پرسش شد، پاسخ داد: در بیست و سوم ذیقعدهء سنهء ۵۲۵ ه . ق. به بغداد به باب الازج متولد شدم. (تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک سال ۱۳۲۰ ه . ق. ص۲۳۹ س ۱۳).

باب الاسباط.

[بُلْ اَ] (اِخ) و از جانب شمال دو در دیگر است [بیت المقدس را] در پهلوی یکدیگر هر یک هفت گز عرض و دوازده گز ارتفاع و این در را باب الاسباط گویند. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۳۲).

باب الاسد.

[بُلْ اَ سَ] (اِخ) از بناهای شهر همدان که از طرف کوه الوند وارد شهر میشود و دارای مجسمهء شیرعظیمی بوده که بعداً آنرا شکستند.

باب الاسواق.

[بُلْ اَسْ] (اِخ) نام دیگر جبل طارق باشد و آنرا تنگهء سُتَّه نیز نامند.

باب الانبار.

[بُلْ اَمْ] (اِخ) دروازه ای است به بغداد. (اخبار الراضی بالله و المتقی. ص۱۲۰و ۲۸۰).

باب الانطاکیه.

[بُلْ اَ کی یَ] (اِخ)دروازه ای بحلب : و بنفس خویش [هلاکو]به روحا رفته و آن بلده را بصلح گرفته از آنجا بطرف نصیبین و حران در حرکت آمد و آن دو شهر را بجنگ فتح نموده در قتل و غارت از خود بتقصیر راضی نشده آنگاه بحلب رفته در باب الانطاکیه نزول فرمود... (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص۹۸).

باب الباب.

[بُلْ] (اِخ) الباب والابواب. (آنندراج). دربند شروان است. رجوع به باب الابواب شود : کجا گریزم سوی عراق یا اران؟ کجا روم سوی ابخاز یا به باب الباب؟ خاقانی. فرش چو خور مهتاب را آراست باب الباب را چون در سه ظلمت آبرا انوار یزدان پرورد.

خاقانی. بشروان گرکرم رنگی نمیداشت به باب الباب هم بوئی ندارد.خاقانی. از نهیب این چنین سد کوست فتح الباب فتح سد باب الباب لرزان شد بزلزال فنا.خاقانی.

باب الباب.

[بُلْ] (اِخ) لقب ملاحسین بشرویه ای است. رجوع به باب شود.

باب البحر.

[بُلْ بَ] (اِخ) یکی از چهار دروازهء شهر اسکندریه. (حبیب السیر چ قدیم تهران جزو ۴ ج ۳ ص۳۹۸). یکی از ده دروازهء قصر سلطان المعز لدین الله از فرزندان امیرالمؤمنین حسین بن علی (ص) بقاهره:... و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل:... باب البحر... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۲).

باب البرید.

[بُلْ بَ] (اِخ) دروازه ایست بدمشق، و آن از نزه ترین مواضع است و شعرا مکرر ذکر و وصف آنرا آورده اند. رجوع به عیون الانباء ج ۲ ص ۲۶۶ و معجم البلدان و مراصدالاطلاع شود.

باب البریص.

[بُلْ بَ] (اِخ) دروازه ایست به دمشق. (المعرب جوالیقی چ مصر ص۵۹).

باب البستان.

[بُلْ بُ] (اِخ) دروازه ای است به بغداد. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ۱۹۱۳ ج ۲ ص ۲۵۶ و ۴۱۹).

باب البصره.

[بُلْ بَ رَ] (اِخ) یکی از پنج دروازهء معروف بغداد. (تاریخ بغداد چ مصر ج ۱ ص ۷۲) (تجارب الامم چ عکسی لیدن ۱۹۱۳ م. ج ۲ ص ۲۷۷ و ۵۵۷) (تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ۱۹۰۳ م. ص۳۳۳ س ۱۴) (شدالازار حاشیهء ص ۳۲۶ بنقل از ابن الاثیر حوادث سال ۵۴۱).

باب البیرهٔ.

[بُلْ بَ رَ] (اِخ) دروازه و کویی است بغرناطه در اندلس. (الحلل السندسیهٔ ج ۲ ص۳۲۹).

باب البیزنطی.

[بُلْ زَ طی ی] (اِخ)دروازه ای در طرکونهٔ. (الحلل السندسیه ج ۲ ص۲۶۹).

باب التبن.

[بُتْ تِ] (اِخ) محلهء بزرگی بود در بغداد در کنار خندق مقابل قطیعهء ام جعفر و آن اکنون ویران و تبدیل به صحرائی شده که در آن زراعت کنند. (معجم البلدان). محلهء بزرگی بود مجاور مشهد موسی بن جعفر و در آنجا آرامگاهی است که در آن عبدالله بن امام احمدبن حنبل مدفون است. (مراصد الاطلاع).

باب التل.

[بُیِتْ تَ] (اِخ) نام دروازهء جنوبی شهر آمد : و چهار دروازه بر این شهرستان (آمد) است همه از آهن بی چوب هر یکی روی بجهتی از جهات عالم... گویند جنوبی را باب التل... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۱).

باب التمارین.

[بُتْ تَمْ ما] (اِخ) بابی بمکهء معظمه : و از آنجا (باب السطوی) مقداری دیگر بروند باب التمارین بدو طاق... و چون از آن بگذرند باب المعامل بدو طاق... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۶).

باب التوبه.

[بُتْ تَ بَ] (اِخ) دروازه ای به بیت المقدس :... و چون بدرگاه (بیت المقدس) درروند روی سوی مشرق از آن دو در آنچه بر دست راست است، باب الرحمه، گویند و دیگر را باب التوبه... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۳۴) (عقدالفرید چ مصر ۱۲۵۹ م. ج ۷ ص۲۹۸).

باب الجابیه.

[بُلْ یَ] (اِخ) دروازه ایست بدمشق. (معجم البلدان). و رجوع به عقدالفرید چ مصر محمد سعید عریان ج ۵ صص۲۲۹ - ۲۳۰ و جابیهٔ شود.

باب الجامع.

[بُلْ مِ] (اِخ) دروازه ای به بخارا. (بنقل المقدسی ص ۲۸۰ از احوال و اشعار رودکی نفیسی ج ۱ ص۷۸).

باب الجسر.

[بُ ل جِ] (اِخ) از دروازه های بغداد بوده است. رجوع به کتاب الوزرا و الکتاب چ مصر ۱۳۵۷ ه . ق. ص۶۶ و ۹۵ شود.

باب الجعفریه.

[بُلْ جَ فَ ریْ یَ] (اِخ)دروازه ای در سرقسطه بوده است. (الحلل السندسیه ج۱ ص ۳۵۱).

باب الجنان.

[بُلْ جِ] (اِخ) یکی از دروازه های شهر رقه بوده است. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). دروازه ای از دروازه های شهر حلب، که

عیسی بن سعدان الحلبی ذکر آنرا آورده است. رجوع به معجم البلدان شود. باب الجنان محله ایست بحلب. (منتهی الارب).

باب الجنه.

[بُلْ جَنْ نَ] (اِخ) لقبی است برای شهر قزوین:...احادیث بسیار که در فضیلت آن بقعه وارد است و مشهور است و در تدوین رافعی مسطور، منها عن جابربن عبداللهالانصاری رضی الله عنه قال النبی صلی اللهعلیه وآله: اغزوا قزوین فانه من اعلی ابواب الجنهٔ. و بدین سبب او را باب الجنهٔ خوانند. (از نزهـهٔ القلوب چ لیدن ص۵۶) :... امیر جلال الدین فیروزشاه گفت که در این اوقات که شیخ بهاءالدین عمر از سفر حجاز بدارالسلطنهء هرات رسید، چنین فرمود که در باب الجنهٔ قزوین بر سر تربت زبدهٔ السالکین شیخ احمد غزالی بر ما چنین ظاهر گردید... (حبیب السیر چ اول طهران جزو سیم از ج ۳ ص۲۰۵).

باب الجوامع.

[بُلْ جَ مِ] (اِخ) مسجدی است به قاهره : و در میان بازار مسجدیست که آنرا باب الجوامع گویند و آنرا عمروعاص ساخته است، بروزگاری که از دست معاویه امیر مصر بود و آن مسجد بچهار صد عمود رخام قائم است و آن دیوار که محراب بر اوست سرتاسر تختهای رخام سپید است و جمیع قرآن بر آن تختها بخطی زیبا نوشته و از بیرون به چهار حد مسجد بازارهاست و درهای مسجد در آن گشاده و مدام در آن مدرسان و مقریان نشسته و سیاحتگاه آن شهر بزرگ آن مسجد است و هرگز نباشد که در او کمتر از پنج هزار خلق باشد چه از طلاب علوم و چه از غریبان و چه از کاتبان که چک و قباله نویسند و غیر آن و آن مسجد را حاکم از فرزندان عمروعاص بخرید که نزدیک او رفته بودند و گفتند ما محتاجیم و درویش و مسجد، پدر ما کرده است اگر سلطان اجازت دهد بکنیم و سنگ و خشت آن بفروشیم. پس حاکم صدهزار دینار به ایشان داد و آن را بخرید و همهء اهل مصر را بر این گواه کرده و بعد از آن بسیار عمارات عجیب در آنجا بکرد و بفرمود و از جمله چراغدانی نقرگین ساختند شانزده پهلو چنانکه بر پهلوی ازو یک ارش و نیم باشد چنانکه دائرهء چراغدان بیست و چهار ارش باشد و هفتصدواند چراغ در وی می افروزند در شبهای عزیز و گفتند وزن آن بیست و پنج قنطار نقره است هر قنطار صد رطل و هر رطل صد و چهل و چهار درهم نقره است و گویند که چون این چراغدان ساخته شد بهیچ در نمیگنجید از درهای جامع از بزرگی که بود تا دری فروگرفتند و آنرا در مسجد بردند و باز در را نشاندند و همیشه در این مسجد ده تو حصیر رنگین نیکو بر بالای یکدیگر گسترده باشد. و هرشب زیاده از صد قندیل افروخته و محکمهء قاضی القضاهٔ در این مسجد باشد. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص ۷۲ و ۷۳).

باب الجوز.

[بُلْ] (اِخ) دروازه و کویی در قرطبه یا بطلیوس. (عیون الانباء چ ۱۲۹۹ ه . ق. ج ۲ ص۴۳).

باب الحجرهٔ.

[بُلْ حُ رَ] (اِخ) موضعی در دارالخلافهء بغداد بوده است و آن سرایی باشکوه دارای بنیانی شگفت انگیز بود و در آنجا بوزیران خلعت می بخشیدند و در مواقع تبریک و تهنیت گرد می آمدند. نخستین کسی که این بنا را بنیاد نهاده امام المسترشد بالله ابومنصور الفضل بن امام مستظهر بالله بوده است. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع) (عیون الانباء ج ۱ ص۱۷۱).

باب الحدید.

[بُلْ حَ] (اِخ) یکی از پنج دروازهء شهر قرطبه در اندلس بوده است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص۲۶۹).

باب الحرب.

[بُلْ حَ] (اِخ) یکی از دروازه های بغداد است که در آنجا محلهء بزرگی بنام حربیه واقع است. دروازهء مزبور به حرب بن عبدالملک یکی از سرداران ابوجعفر منصور منسوب است و در باب حرب مقبرهء امام احمدبن حنبل و بشرالحافی و ابوبکر خطیب و گروه بیشمار از دانشمندان و پارسایان و مشاهیر مسلمانان است. (از معجم البلدان ذیل باب الحرب و حربیه) (مراصد الاطلاع). رجوع به تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص۲۹۸ شود. در تاریخ امام یافعی مسطور است که احمد حنبل از خواص اصحاب امام شافعی بود.... مدت حیاتش هفتاد و هشت سال بود و مدفنش باب حرب است. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۲۷۰).

باب الحزورهٔ.

[بُلْ حَ وَ رَ] (اِخ) نام در معروفی است از درهای مسجد مکه که ببازار حزوره گشوده میشود و عوام آنرا باب عزوره نامند. (معجم البلدان ذیل کلمهء حزوره). و رجوع به امتاع الاسماع چ قاهره ۱۹۴۱ م. ص۵۳۴ شود.

باب الحطه.

[بُ ل حِطْ طَ] (اِخ) یکی از درهای بیت المقدس است... : و دری دیگر است در بیت المقدس همچنین در زمین برده که آنرا باب الحطه گویند و چنین گویند که در آن است که خدای عز و جل بنی اسرائیل را بدین در فرمود در رفتن بمسجد. قوله تعالی: ادخلوا الباب سجداً و قولوا حطهٔ نغفر لکم خطایاکم و سنزید المحسنین. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۳۹). و مؤلف عقدالفرید آرد: و در قرآن چنین آمده است: «و قولوا حطهٔ» که مقصود لااله الا الله است. ولی بنی اسرائیل «حنطه» گفته اند در حالی که تمسخر می کردند ازین رو خداوند آنانرا بموجب این کفر لعنت کرده. (عقدالفرید چ مصر ۱۳۵۹ ه . ق. ج ۷ ص۲۹۸).

باب الحکم.

[بُلْ حُ] (اِخ) دهی از دهستان کنار شهر بخش بردسکن شهرستان کاشمر در ۷ هزارگزی باختر بردسکن، سر راه شوسهء عمومی بردسکن. جلگه، گرمسیر. سکنهء آن ۱۳۱۰ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات، تریاک و زیرهء سبز و شغل اهالی زراعت است و راه ماشین رو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

باب الحلبه.

[بُلْ حَ بَ] (اِخ) یکی از چهار دروازهء باروی بغداد :.... و چون خلافت بمستظهر بالله احمدبن المقتدی رسید آنرا (بغداد را) بارو و خندق به آجر ساخت. دور بارو بطرف شرقیش که آنرا حرمین خوانند هجده هزار گام است و چهار دروازه دارد: باب خراسان و باب خلیج و باب الحلبه... (نزهة القلوب چ لیدن ۱۳۳۱ ه . ق. ج ۳ ص۳۴). یاقوت گوید: حَلبَه محلهء بزرگ وسیعی است در مشرق بغداد نزدیک باب ازج و در مواضع دیگر.

باب الحوائج.

[بُلْ حَ ءِ] (اِخ) از القاب امام موسی کاظم (ع ||). لقبی که شیعیان به ابوالفضل عباس بن علی بن ابیطالب دهند.

باب الخاصهٔ.

[بُلْ خاصْ صَ] (اِخ) یکی از دروازه های دارالخلافهء بغداد بوده است که الطائع لله آنرا روبروی دارالفیل و باب «کلواذا» احداث کرده بود. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع) (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص۱۴۲، ۲۲۰، ۳۲۲ و ۴۹۱).

باب الخداش.

[بُلْ خَدْ دا] (اِخ) باب خداش یا درب خداش یا درب خدیش از دروازه های شیراز بود که شیخ روزبهان بقلی در آنجا رباطی بنیان نهاد که خود به آنجا مدفون گردید. علامه قزوینی آرد: (از کتاب تحفهٔ العرفان ورق ۱۱، الف) معلوم میشود که نام پدر این خداش منصور بوده است و نصه: «شیخ روزبهان بقلی در شیراز بناء رباط مبارک فرمود در باب خداش بن منصور رضی الله عنه در سنهء ستین و خمس مائه» -انتهی. (شدالازار ص ۲۴۶، ۲۶۵، ۵۲۷، ۵۲۹).

باب الخضر.

[بُ ل خَ ضِ] (اِخ) یکی از درهای مسجد بیت المقدس است. (عقد الفرید چ مصر ۱۲۵۹ ج ۷ ص۲۹۹).

باب الخطابین.

[بُلْ خَطْ طا] (اِخ) دروازه و کوییست به بغداد. (تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ص۳۵۱ س ۱۳).

باب الخلج.

[بُلْ خَ لَ] (اِخ) (سوق). از دروازهای شیراز بوده است. (شدالازار ص۵۹، ۹۰).

باب الخلیج.

[بُلْ خَ] (اِخ) یکی از پنج دروازهء شهر قاهره : صفت شهر قاهره، پنج دروازه دارد... باب الخلیج. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص ۶۳).

باب الخوخه.

[بُلْ خو خَ] (اِخ) محلی بشهر المریهء اندلس.

باب الدباغین.

[بُدْ دَبْ با] (اِخ) موضعی است در طلیطله از شهرهای بزرگ اندلس که در آنجا دو حوض از سنگ مرمر ساخته شده است و از عجایب آن شهر بشمار است. (از الحلل السندسیه ج۱ ص ۲۳۹).

باب الدجله.

[بُیْدْ دِ لَ] (اِخ) یکی از چهار دروازهء شهر آمد : و چهار دروازه بر این شهرستان (آمد) است همه آهن بی چوب هر یکی روی بجهتی از جهات عالم. شرقی را باب الدجله گویند... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۱).

باب الدقاقین.

[بُدْ دَقْ قا] (اِخ) یکی از هفت دروازهء دیوار جنوبی مکه : و بر دیوار جنوبی (مکهء معظمه) که آن طول مسجد است هفت در است: نخستین بر رکن که نیم گرد کرده اند باب الدقاقین است... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۵).

باب الذهب.

[بُیْذْ ذَ هَ] (اِخ) یکی از ده دروازهء قصرالمعزلدین الله بقاهره :... و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل غیراز آنکه در زیر زمین است: باب الذهب.... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۲). آن خداوند که صد شکر کند قیصر گر به باب الذهب آردش به دربانی. ناصرخسرو.

باب الرباط.

[بُرْ رِ] (اِخ) محلی در بغداد بوده است. (شدالازار حاشیهء ص۳۷۳).

باب الرحمه.

[بُرْ رَ مَ] (اِخ) یکی از درهای مسجد بیت المقدس است، و نام آن در قرآن چنین آمده است: «له باب باطنه فیه الرحمهٔ و ظاهره من قبله العذاب» یعنی وادی جهنم که در جانب شرقی بیت المقدس است. (عقد الفرید چ فرید چ مصر ۱۳۵۹ ه . ق. ج ۷ص ۲۹۸) (عیون الانباء ج ۲ ص ۱۲۲) : و بر دیوار شرقی (مسجد به بیت المقدس) در میان جای مسجد درگاهی عظیم است به تکلف ساخته اند... و گویند این درگاه را سلیمان بن داود علیه السلام ساخته است ازبهر پدرش و چون بدرگاه درروند روی سوی مشرق از آن دو در آنچه بر دست راست است باب الرحمهٔ گویند... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۳۳، ۳۵ ||). دری بمکهء معظمه :... و در آن خلوت که قفای حجرالاسود است دیبای سرخ درکشیده اند و چون از در خانه درروند بر دست راست زاویهء خانه چهارسو کرده مقدار سه گز در سه گز و در آنجا درجه ایست که آن راه بام خانه است و دری نقرگین بیک طبقه بر آنجا نهاده و آنرا باب الرحمه خوانند و قفل نقرگین بر او نهاده باشد... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص ۱۰۹).

باب الرصافه.

[بُرْ رُ فَ] (اِخ) یکی از دروازه های بغداد بوده است. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص۳۹) (معجم البلدان).

باب الروم.

[بُرْ رو] (اِخ)... و چهار دروازه بر این شهرستان (آمد) است همه آهن بی چوب هر یکی روی بجهتی از جهات عالم. شرقی را باب الدجله گویند، غربی را باب الروم. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۱) (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص۵۰۵).

باب الزبرجد.

[بُزْ زَ بَ جَ] (اِخ) یکی از ده دروازهء قصرالمعزلدین الله در مصر :... و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل غیر از آنکه در زیر زمین است:... باب الزبرجد... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۲).

باب الزلاقة.

[بُزْ زَ قَ] (اِخ) یکی از ده دروازهء قصرالمعزلدین الله در مصر :... و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل غیر از آنکه در زیر زمین است:... باب الزلاقة... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۲).

باب الزویله.

[بُزْ زَ لَ] (اِخ) یکی از پنج دروازهء شهرقاهره : صفت شهر قاهره، پنج دروازه دارد:... باب الزویله... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۳).

باب الزهومه.

[بُزْ زَ مَ] (اِخ) یکی از ده دروازهء قصر المعزلدین الله در مصر :... و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل غیر از آنکه در زیر زمین است:.... باب الزهومه... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ج ۶۲).

باب السدره.

[بُسْ سِ رَ] (اِخ) یکی از چهار دروازهء باروی شهر اسکندریه :اسکندریه از بناهای اسکندر بن فیلقوس رومی است و سوری از سنگ و چهار دروازه دارد و یکی از آن ابواب را باب رشید گویند و دیگری را باب السدره... (حبیب السیر چ قدیم طهران جزو چهارم از ج ۳ ص۳۹۸).

باب السرداب.

[بُسْ سِ] (اِخ) دروازه و کویی بشام (دمشق). (عیون الانباء ج ۲ ص۱۸۵ - ۱۸۶).

باب السریج.

[بُسْ سَ] (اِخ) یکی از ده دروازهء قصر المعزلدین الله در مصر :... و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل غیر از آنکه در زیر زمین است:... باب السریج ... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص ۶۲).

باب السریه.

[بُسْ سَ ری یَ] (اِخ) یکی از ده دروازهء قصر المعزلدین الله در مصر :... و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل غیراز آنکه در زیر زمین است،... باب السریه... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۲).

باب السطوی.

[بُسْ سَ] (اِخ) یکی از هفت در دیوار جنوبی مسجد حرام :... و از باب الصفا سوی مغرب مقدار دیگر بروند باب السطوی است بدو طاق... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۶).

باب السعاده.

[بُسْ سَ دَ] (اِخ) اسلامبول. استانبول.

باب السعید.

[بُسْ سَ] (اِخ) مؤلف لغات تاریخیه و جغرافیه آرد: در محل التصاق دریای سفید قصبه ایست که تقریباً ۸۰۰۰ تن جمعیت دارد. ترعه ای در نزدیکی آن در سال ۱۸۶۰ م. (۱۲۷۷ ه . ق.) و در عهد سعیدپاشا حفر شد و بدین مناسبت آنرا باب السعید نامیدند ولی مردم آنرا «پورت سعید» خوانند. (لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲). رجوع به پرت سعید شود.

باب السقر.

[بُسْ سَ قَ] (اِخ) یکی از نه در بیت المقدس :... و دری دیگر است هم برین دیوار که آنرا باب السقر گویند... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۳۲).

باب السکینه.

[بُسْ سَ نَ] (اِخ) یکی از نه در بیت المقدس :... و دری دیگر است و آنرا باب السکینه گویند. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۳۹) (عقد الفرید چ مصر ۱۳۵۹ ج ۷ ص۲۹۹).

باب السلام.

[بُسْ سَ] (اِخ) یکی از ده دروازهء قصر المعزلدین الله در مصر... : و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل:... باب السلام... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۲).

باب السلسله.

[بُسْ سِ سِ لَ] (اِخ) از دروازه های مصر. رجوع به حسن المحاضرهٔ فی اخبار مصر و القاهره شود.

باب السماء .

[بُسْ سَ] (ع اِ مرکب)کهکشان را گویند. (آنندراج) (غیاث).

باب السول.

[بُسْ سو] (اِخ) دروازه ای است در طلیطله. مؤلف الحلل السندسیهٔ آرد: پس از پیمودن مسافتی بمیزان پنج دقیقه از باره ای که اعراب برآورده اند به دروازه ای میرسیم آنرا نیز اعراب بنیان نهاده اند. و آنرا باب السول می نامند. گویند دروازهء مزبور در سال

۱۱۰۰ م. بنا شده است یعنی پس از استرداد اسپانیا طلیطله را ولی بنای آن بسبک معماری عربی است. (الحلل السندسیه ج ۱ صص۴۳۶ - ۴۳۷). باب سول در قدیم دروازهء حقیقی طلیطله بوده است و مورخان در تاریخ این دروازه هم رای نیستند. برخی گویند در روزگار الادفونش ششم (الفونس ۶) ساخته شده است و گروهی بر آنند که در پایان روزگار عرب برآورده شده است.

باب السهله.

[بُسْ سَ لَ] (اِخ) یکی از هفت دروازهء کهندز شهر بخارا، بنا بروایت المقدسی ص ۲۸۰. (احوال و اشعار رودکی، نفیسی ج۱ صص۷۸-۷۹).

باب الشام.

[بُشْ شا] (اِخ) محله ای بوده است در جانب غربی بغداد و فعلاـقریهء کوچکی است در خالص نزدیک رضافهٔ. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع) (عیون الانباء ج ۱ ص۲۲۲) (تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ص۱۹۴س ۱۹). رجوع به باب شام شود.

باب الشام.

[بُشْ شا] (اِخ) که آنرا بلبیس نیز نامند قصبه ایست در استان بَنّا واقع در قاهره. (نخبهٔ الدهر دمشقی چ لیپزیک ص۲۳۱ و ۱۰۹).

باب الشزری.

[بُشْ شَ] (اِخ) در جبال بیزانس (پیرنه) قرب بنبلونه تنگه ایست بنام رونسفو، که آنرا رونسفال نیز گویند، همانجا بود که ساقهء (عقب داران) سپاه شارلمان در حالی که از سرقسطه بازمیگشت، منهزم شد. اعراب موضع را باب الشزری گویند. (الحلل السندسیه ج ۲ ص۱۷۶).

باب الشعیر.

[بُشْ شَ] (اِخ) محله ای بوده ببغداد بالای مدینهٔ المصر ||. محله ای ببغداد، دور از دجله. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع)

باب الشماسیه.

[بُشْ شَ سی یَ] (اِخ) از دروازه های بغداد بوده است. (اخبار الراضی بالله و المتقی لله چ ۱۹۳۵ م. ص۲۲۷، ۲۴۱، ۲۴۴، ۲۵۰، ۲۵۲، ۲۸۰) (کتاب الوزراء و الکتاب ص۱۴۵، ۱۵۰، ۱۷۰، ۲۰۲) (فهرست تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲) (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص۴۲۶) (تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ص۲۰۶ س ۱۹) (عیون الانباء ج ۱ ص۱۷۳).

باب الشمس.

[بُشْ شَ] (اِخ) یکی از مشهورترین میدانهای مجریط (مادرید)است که از آن دو خیابان امتداد می یابد یکی موسوم به شارع قلعه و دیگری جیرونیمو می باشد. (از الحلل السندسیه ج ۱ ص۳۴۸).

باب الصفا.

[بُصْ صَ] (اِخ) یکی از هفت در دیوار جنوبی مسجد حرام :... و از باب الصفا سوی مغرب مقدار دیگر بروند باب السطوی است بدو طاق... (سفرنامه ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۶)... و عرضش (دیوار مسجد حرام) از باب الندوهٔ که سوی شمالست تا بباب الصفا که سوی جنوب است و فراختر جایش سیصد و چهار ارشست... (ایضاً ص ۱۰۳)،... و همچنان قدری دیگر بروند باب الصفا گویند و این در را پنج طاقست و از همهء این طاق میانین بزرگترست و جانب او دو طاق کوچک و رسول الله صلی الله علیه و آله از این در بیرون آمده است که بصفا شود و دعا کند... (ایضاً ص۱۰۵)،... یکشنبه ششم ذی الحجه بمکه رسیدیم بباب الصفا فروآمدیم... (ایضاً ص۸۴)،... و از مسجد حرام بباب الصفا بیرون شود و آن دریست از درهای مسجد که چون از آنجا بیرون شوند کوه صفاست بر آن آستانهای کوه صفا شود و روی بخانه کند و دعا کند و دعا معلوم است... (ایضاً ص۹۹) (تاریخ گزیده چ عکسی لیدن ص۷۰۳).

باب الصول.

[بُصْ صو] (اِخ) از دروازه های مادرید (مجریط) است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص ۳۴۶).

باب الطاق.

[بُطْ طا] (ع اِ مرکب) آن در بزرگ که درونش طاق نهند چون در سلاطین و ملوک دربار دار. (آنندراج). در بزرگ که طاق بر آن بندند چون در سلاطین. (مراصد الاطلاع). و رجوع به شرفنامهء منیری شود : نماند کس که ز انعام تو بروی زمین نیافت بیت المال و نساخت باب الطاق. خاقانی.

باب الطاق.

[بُطْ طا] (اِخ) محله ایست بزرگ ببغداد در جانب شرقی معروف بطاق اسماء. (معجم البلدان) (تجارب الامم چاپ عکسی لیدن ص ۳۸، ۵۵۱). رجوع به طاق شود : پس میان باروک و هرون که پسر خال مقتدر بود بباب الطاق بر سر دو غلام جنگ شد... (تاریخ گزیده چ عکسی لیدن ص ۳۴۰) (اخبار الراضی بالله و المتقی لله چاپ ۱۹۳۵ م. ص۷۱، ۹۷، ۲۴۳، ۲۸۰) (تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ص۸۸ س ۶).

باب الطاق.

[بُطْ طا] (اِخ) محلی به سمرقند :... و آن نهر (سغد یا زرافشان) در میان بازار روان بود در محلی معروف به باب الطاق که آبادترین جاهای سمرقند بود. (احوال و اشعار رودکی، نفیسی ج۱ ص ۱۳۲).

باب الطاق.

[بُطْ طا] (اِخ) موضعی بگرگان نزدیک شوش. (سفرنامهء مازندران و استراباد رابینو ص۹۰).

باب الطوقچی.

[بُطْ طو] (اِخ) دروازه ای باصفهان. (رسالهٔ الارشاد مصحح سید جلال الدین طهرانی ص ۵، ۴۴، ۵۱).

باب الطیب.

[بُیِطْ طی] (اِخ) یکی از سیزده مشهد بنام امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب به بصره، و آن مشهدی است در پهلوی مسجد جامع. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص ۱۳۱).

باب العامهٔ.

[بُلْ عام مَ] (اِخ) از دروازه های دربار خلافت در بغداد بوده است. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص۶۹، ۴۵۲، ۴۷۸، ۴۹۱).

باب العجلهٔ.

[بُلْ عِ لَ] (اِخ) یکی از چهار در دیوار شمالی مسجد حرام :... چون از آن (باب الوسیط) بگذری سوی مشرق باب العجلهٔ است بیک طاق،... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۶).

باب العراق.

[بُلْ عِ] (اِخ) یکی از دروازه های شهر حلب : و دیگر دروازه های اطراف شهر را [هلاکو] بر امرا و نوئینان قسمت کرده بمحاربه و محاصره مشغول شد و باندک زمانی از باب العراق بشهر حلب درآمد... (حبیب السیر چ خیام ج۳ ص ۹۸).

باب العطارین.

[بُلْ عَطْ طا] (اِخ) یکی از پنج دروازهء قرطبه در اندلس. (الحلل السندسیه ج ۱ ص ۲۶۹).

باب العقاب.

[بُلْ عُ] (اِخ) از دروازه های شهرالمریه در اندلس بوده است که بر بالای آن شکل عقابی از سنگ نقش است و دارای منظرهء شگفتی است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص۲۰۲)

باب العید.

[بُلْ] (اِخ) یکی از ده دروازهء قصر المعز لدین الله در مصر :... و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل... باب العید... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۲).

باب العین.

[بُلْ عَ] (اِخ) یک از نه دروازهء بیت المقدس :... و در پهنای مسجد دریست مشرقی که آنرا باب العین گویند که چون از این در بیرون روند و بنشیبی فروروند آنجا چشمهء سلوان است. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۳۹).

باب الغربهٔ.

[بُلْ غُ بَ] (اِخ) دروازه و کویی به بغداد. (عیون الانباء ج ۱ ص۲۶۲).

باب الغلة.

[بُلْ ؟] (اِخ) دروازه ای به بغداد. (عیون الانباء ج ۱ ص۳۰۳).

باب الفارسیین.

[بُلْ رِ سی یی] (اِخ) در شعر ابوذؤیب آمده است: فأقسم ما اِن بالهُ لطمیةُ یفوح بباب الفارسیین بابها. (معرب جوالیقی چ قاهره ۱۳۶۱ ه . ق. ص۵۱ س ۵).

باب الفتح.

[بُلْ فَ] (اِخ) دروازه ای به اشبیلیه در اسپانیا. (عیون الانباء ج ۲ ص۶۵).

باب الفتح الشرقی.

[بُلْ فَ حِشْ شَ قی ی] (اِخ) یکی از دروازه های زاهره در آندلس. در الحلل السندسیه شرحی در باب مراسم برافراشتن بیرق عبدالملک در این دروازه آمده است. (الحلل السندسیه ج ۲ ص۲۱۳).

باب الفتوح.

[بُلْ فُ] (اِخ) یکی از ده دروازهء قصرالمعزلدین الله در مصر :... و این حرم را ده دروازه است بر روی زمین هر یک را نامی بدین تفصیل... باب الفتوح... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۲ ||). یکی از پنج دروازهء شهر قاهره: صفت شهر قاهره، پنج دروازه دارد... باب الفتوح... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۳).

باب الفرادیس.

[بُلْ فَ] (اِخ) دروازه ای به دمشق. (عیون الانباء ج ۲ ص۲۴۹).

باب الفراق.

[بُلْ فَ] (اِخ) دروازه ایست بحلب:... آنگاه بحلب رفته درباب انطاکیه نزول فرمود [هلاکو] دیگر دروازه های اطراف شهر را بر امرا و نوینان قسمت کرد بمحاصره و محاربه مشغول شد و باندک زمانی مغولان از باب الفراق بشهر حلب درآمده به قتل و غارت پرداختند... (حبیب السیر چ قدیم طهران جزو اول از مجلد ثالث ص۳۴).

باب الفرج.

[بُلْ فَ رَ] (اِخ) دروازه ای بدمشق. (عیون الانباء ج ۲ ص۱۶۷).

باب الفردوس.

[بُلْ فِ دَ] (اِخ) درب خانهء عظیمی است در دارالخلافهء بغداد. (معجم البلدان).

باب الفسانین.

[بُلْ فَ] (اِخ) یکی از هفت در دیوار جنوبی مسجد حرام :... و چون اندکی بجانب غربی بروی دری دیگرست بدو طاق و آنرا باب الفسانین گویند. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص ۱۰۵).

باب القبلهٔ.

[بُلْ قِ لَ] (ع اِ مرکب) در اماکن مقدسهء شیعه در عراق عرب و ایران، دری است که بسوی قبله باز شود. این رسم در قدیم نیز بوده و دروازه ای را که از طرف قبله بشهر وارد میشد باب القبله میگفتند. برای نمونه رجوع به الحلل السندسیه ج ۲ ص ۱۴۰ شود.

باب القریتین.

[بُلْ قَ یَ تَ] (اِخ) نام جائی است (؟). (آنندراج).

باب القنطره.

[بُلْ قَ طَ رَ] (اِخ) یکی از پنج دروازهء شهر قاهره : صفت شهر قاهره، پنج دروازه دارد... باب القنطرهٔ... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۳).

باب القنطره.

[بُلْ قَ طَ رَ] (اِخ) یکی از پنج دروازهء شهر قرطبه در اندلس. (الحلل السندسیه ج ۱ ص ۱۳۶، ۲۳۴، ۲۶۹).

باب الکبد.

[بُلْ کَ بِ] (ع اِ مرکب) رگی است که کیلوس از آن بتوسط رگهای موسوم بفروع الباب در کبد نفوذ کند.

باب الکحل.

[بُلْ کُ] (اِخ) دروازه ای بشهر بالمه در اندلس که عرب آنرا میورقه می نامیدند. (الحلل السندسیه ج ۲ ص۲۴۶).

باب الکرج.

[بُلْ کَ رَ] (اِخ) محلی بین همدان و اصفهان. (معجم البلدان ذیل فرّزین).

باب الکرخ.

[بُلْ کَ] (اِخ) موضعی در عراق عجم که علاءالدوله کاکویه در آنجا با ابوالعباس تاش فراش حرب کرد. (طبقات الاطباء ج ۲ ص۸) (تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ص۴۲۵ س ۶) (تتمهء صوان الحکمه چ لاهور ۱۳۵۱ ه . ق. ص۵۷). ولی در بعض مآخذ

باب الکرج آمده. (جشن نامهء ابن سینا. دکتر صفا ج ۱ ص۳۷).

باب الکناسه.

[بُلْ کُ سَ] (اِخ) دروازه ای است به کوفه. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص ۲۱۴). و رجوع به معجم البلدان ذیل کناسه شود.

باب الله.

[بُلْ لاه] (اِخ) یکی از چهار دروازهء حلب : حلب را شهری نیکو دیدم بارهء عظیم دارد...قلعهء عظیم همه پرسنگ نهاده بقیاس چند بلخ باشد همه آبادان و بناها بر سر هم نهاده و آن شهر باجگاه است میان بلاد شام و روم و دیار بکر و عراق... چهار دروازه دارد: باب الیهود، باب الله، باب الجنان، باب الانطاکیه... (سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص۱۲، چ برلین ص۸۴).

باب المحول.

[بُلْ مُ حَوْ وَ] (اِخ) دروازه یا محلی به بغداد. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص۲۹۸). یاقوت گوید: باب محول محلهء بزرگی است و امروز در جنب کرخ منفرد است و سابقاً متصل بکرخ بوده است و بدان منسوبست ابوبکر محمد بن خلف بن مرزبان بن بسام آجری محولی. (معجم البلدان ذیل : المحول باب محول). و رجوع به محول و محولی شود.

باب المخاضهٔ.

[بُلْ مَ ضَ] (اِخ) دروازه و محلی در طلیطله در ساحل نهر تاجه بوده است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص۳۸۹).

باب المذبح.

[بُلْ مَ بَ] (اِخ)دروازه ایست به بغداد. (تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ص۲۱۴ س ۸).

باب المراتب.

[بُلْ مَ تِ] (اِخ) یکی از دروازه های دارالخلافهء بغداد بوده نزدیک باب الخاصه. رجوع به معجم البلدان ذیل باب الخاصه و مراصدالاطلاع شود.

باب المراد.

[بُلْ مُ] (اِخ) لقب علی بن موسی الرضا نزد شیعه ||. لقب عباس بن علی بن ابیطالب (ع) نزد شیعه ||. لقب علی اصغر نزد شیعه.

باب المربد.

[بُلْ مِ بَ] (اِخ) دروازه ایست به بصره. (عیون الاخبار چ دارالکتب المصریهٔ قاهره ۱۳۴۸ ه . ق. ج۳ ص۱۷۵). رجوع به مربد در معجم البلدان شود.

باب المردوم.

[بُلْ مَ] (اِخ) از دروازه های طلیطله است که آنرا بلهجهء محلی باماله «بیب» (باب) مردوم خوانند و در نزدیک آن کنیسهء کوچکی است که آن را «کنیسهء بیب مردوم» نامند. (الحلل السندسیه ج ۱ حاشیهء ص۴۳۷).

باب المسجد.

[بُلْ مَ جِ] (اِخ) از محله های نائین یزد که مسجد جامع در آن واقع است.

باب المشاوره.

[بُلْ مُ وَ رَ] (اِخ) یکی از چهار در دیوار شمالی مسجد حرام (مکه معظمه) :... و چون از آن باب الندوه بگذری باب المشاوره است به یک طاق. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۶).

باب المعامل.

[بُلْ ؟] (اِخ) یکی از هفت در دیوار جنوبی مسجد حرام (مکهء معظمه) :... و چون از آن [باب التمارین] بگذرند باب المعامل بدوطاق، و برابر این سرای ابوجهلست که اکنون مستراحست... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۶).

باب المعده.

[بُلْ مِ دَ] (ع اِ مرکب)سوراخی در طرف پائین معده که معده را به اثنی عشر مربوط میکند بوسیلهء اسفنکتری در موقع لزوم باز میشود و مقداری از کیموس وارد اثنی عشر میشود. (از کالبدشناسی گنج بخش) (از فیزیولوژی نیک نفس).

باب المعمور.

[بُلْ مَ مو] (اِخ) دروازه و موضعی بقم : چنانچ ایشانرا [مردم شهر]احتیاج آن نبود که بهیچ وجه به باب المعمور حاضر شوند و ملازمت نمایند... (تاریخ قم ص۵).

باب المقبره.

[بُلْ مَ بَ رَ] (اِخ) محله و دروازه ای است به بغداد. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲۱ ص۴۱۲).

باب المکاره.

[بُلْ مَ رَ] (اِخ) از دروازه های شهر طلیطله بوده است. (الحلل السندسیه ج۱ ص۴۳۱ - ۴۳۲).

باب المندب.

[بُلْ مَ دَ] (اِخ) بغازی است مابین بحر احمر و خلیج عدن و میان انتهای جنوبی جزیرهٔ العرب و ساحل افریقا و ۲۶ هزار گز وسعت دارد، جزیرهء پریم (یامیون) و برخی از جزائر کوچک آنرا بدو قسمت منقسم سازند، آن قسمتی که در بین جزیرهء نام برده و ساحل یمن واقع است، تنک و کم عمق و طرف دیگرش وسیع و عمیق میباشد. در ساحل جزیرهٔ العرب به محاذات جزیرهء مذکور دماغهء

موسوم به «رأس منهلی» موجود است در ۱۲ درجه و ۴۱ دقیقه و ۱۰ ثانیهء عرض شمالی و ۴۱ درجه و ۶ دقیقه و ۲۲ ثانیهء طول شرقی واقع است. در ساحل افریقا نیز بمحاذات جزیره دماغهء موسوم به «رأس سبحان» هست. جزیرهء مذکور را دولت انگلیس بتصرف درآورد و بدانجا استحکاماتی ساخت و عساکری مقیم کرد و در نتیجه مالک و صاحب بغاز شد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲) (لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲). لنگرگاهی است در دریای یمن. (منتهی الارب). لنگرگاهی است در دریای یمن بمعنی دروازهء اشکها، وجه تسمیهء او این است: بندر مذکور برای کشتیها و سفاین بسیار خوفناک بوده و اکثر کشتیها در آنجا غرق و تلف میشدند و اهل کشتی بر اتلاف جان ها و مالهای خود آنجا سیل سرشک روانه میکردند ازین حیث مسمی باین اسم شد. (آنندراج) : داریوش بزرگ دریای مغرب را با دریای احمر بتوسط یکی از شعب نیل اتصال داد و از این زمان کشتیها از بحرالجزایر و دریای مغرب به دریای احمر رفته و از باب المندب گذشته به دریای عمان وارد میشدند. (ایران باستان، ج۲ ص۱۴۹۱، ج۱ ص۲۳۰) (تاریخ مغول چ اقبال ص۵۷۴). و رجوع به مندب شود.

باب المیدان.

[بُلْ مَ] (اِخ) دروازه و محلی به موصل، مدفن مهذب الدین بن هبل طبیب. (عیون الانباء ج ۱ ص۳۰۵).

باب النار.

[بُ ن نا] (اِخ) قریه ای است بمسافت کمی در مشرق شهر خفر. (فارسنامهء ناصری).

باب النبی.

[بُنْ نَ بی ی] (اِخ) دو در از چهار در مسجد حرام بر جانب مشرق :برجانب مشرق چهار درست، از گوشهء شمالی باب النبی (ص) و آن بسه طاقست بسته، و هم بر این دیوار گوشهء جنوبی دری دیگر است که آنرا هم باب النبی گویند و میان آن دو در صد ارش بیشست و این در بدو طاقست... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۴).

باب النبی.

[بُنْ نَ بی ی] (اِخ) دروازه ای بمسجد بیت المقدس : و مسجد را درهاست که همچنانکه نقب باشد بریده اند و بساحت مسجد بیرون آورده و از آن درها یکی را باب النبی (ص) گویند و این در از جانب قبله یعنی جنوب است و این را چنان ساخته اند که ده گز پهنا دارد و ارتفاع به نسبت درجات... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۴).

باب النجد.

[بُنْ نَ] (اِخ) موضعی در مدینه: مغیره که او را «ادهی العرب» گفتندی گفت :زنهار که با علی (ع) بیعت مکنید و دیگری را اختیار کنید که کفایت است رسالت در بنی هاشم، تا ایشان بسقیفه رفتند و بر ابوبکر ابوقحافه بیعت کردند و فاطمهء زهرا روز بیعت به باب النجد آمد و گفت... (کتاب النقض ص۲۸).

باب الندوهٔ.

[بُنْ نَ وَ] (اِخ) یکی از چهار در دیوار شمالی مسجد حرام (مکهء معظمه) :... و چون از آن [باب العجله] بگذری بمیانهء ضلع شمالی باب الندوهٔ بدو طاق... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص ۱۰۶)... و عرضش [دیوار مسجد حرام] از باب الندوه که سوی شمالست تا به باب الصفا که سوی جنوب است و فراختر جایش سیصد و چهار ارشست... (ایضاً ص۱۰۳).... و از جملهء آن عمودها [عمودهای رواق مسجد حرام] یکی در آنجاست که باب الندوه گویند... (ایضاً ص۱۰۴).

باب النصر.

[بُنْ نَ] (اِخ) یکی ازپنج دروازهء شهر قاهره : صفت شهر قاهره، پنج دروازه دارد... باب النصر... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۶۳) (عیون الانباء ج ۲ ص ۱۷۱).

باب النقب.

[بُنْ نَ] (اِخ) دروازه و کویی به بغداد. (عیون الانباء ج ۱ ص۱۵۴).

باب النوبی.

[بُنْ نو] (اِخ) یکی از دروازه های بغداد. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص ۳۲۳).

باب الواد.

[بُلْ] (اِخ) موضعی در فلسطین. رجوع بتاریخ ادبیات براون ج ۴ ص۳۶ شود.

باب الوسیط.

[بُلْ وَ] (اِخ) یکی از چهار در دیوار شمالی مسجد حرام (مکهء معظمه) :... و بر دیوار شمالی که آن طول مسجد است چهار درست بر گوشهء مغربی باب الوسیط است بیک طاق... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۶).

باب الولید.

[بُلْ وَ] (اِخ) یکی از درهای مسجد بیت المقدس است. (عقد الفرید چ مصر ۱۳۵۹ ه . ق. ج ۷ ص۲۹۸).

باب الهاشمی.

[بُلْ شِ] (اِخ) یکی از دروازه های بغداد در دورهء عباسیان بوده است. (اخبار الراضی بالله و المتقی لله چ ۱۹۳۵ م ص۳۱) (عقدالفرید چ مصر ۱۳۵۹ ه . ق. ج ۷ ص۲۹۹).

باب الهدی.

[بُلْ هُ دا] (اِخ) رجوع به باب الیهود و الحلل السندسیه ج ۱ ص۱۹۷ شود.

باب الهند.

[بُلْ ه] (اِخ) موضعی در ماوراءالنهر : ... پس بفرمود ملک مظفر ابوصالح تا علمای ماوراءالنهر را گرد آوردند از شهر بخارا چون فقیه ابوبکربن احمدبن حامد و چون خلیل بن احمد السجستانی و از شهر بلخ ابوجعفربن محمد بن علی و از باب الهند فقیه الحسن بن علی مندوسی را... (ترجمهء تفسیر طبری بنقل سبک شناسی ج ۲ ص۱۶).

باب الیون.

[بُلْ] (اِخ) دروازه و کویی در یون، و یون حصنی بود در مصر که آنرا عمروبن العاص فتح کرد و بجای آن فسطاط را بنا کرد و آن امروزه شهر مصر است. (معجم البلدان). در موقع محاصرهء قیساریه عمروبن العاص به ابتکار شخصی خود عازم فتح مصر شد. این کشور در آن هنگام جزء امپراطوری بیزانس بود و اختلافات مذهبی بیزانسیها به آنجا نیز سرایت کرده و مردم دچار هرج و مرج بودند. عمرو شهر باب الیون را محاصره کرد. (تاریخ اسلام علی اکبر فیاض چ دانشگاه ۱۳۲۷ ص ۱۳۰). و رجوع به بابلیون شود.

باب الیهود.

[بُلْ یَ] (اِخ) یکی از پنج دروازهء شهر قرطبهء اندلس بوده است و مؤلف الحلل السندسیه در ص۱۹۷ ج۱ شعری از ابوعامربن شهید دربارهء باب الیهود آورده است و در ذیل شعر مینویسد. مردم این نام را زشت دانسته آنرا باب الهدی میخواندند. رجوع به باب جوش شود. (الحلل السندسیه ج ۱ ص ۱۹۷، ۲۶۹ ||). دروازه ای بگرگان. رجوع به سفرنامهء مازندران و استراباد رابینو چ قاهره ۱۳۴۲ ه . ق. ص ۹۰ شود.

باب انار.

[اَ] (اِخ) قصبهء کوچک مرکزی بخش خفر شهرستان جهرم و مختصات جغرافیائی آن بقرار زیر است: طول ۵۳ درجه و ۱۵ دقیقه. عرض ۲۸ درجه و ۵۵ دقیقه. ارتفاع آن از سطح دریا در حدود ۱۳۰۰ گز است در ۸۲ هزارگزی شمال باختری جهرم و ۱۱۸ هزارگزی جنوب خاوری شیراز و یک هزارگزی شمال شوسهء شیراز به جهرم در دامنهء جنوبی کوه گر است. هوای آن گرم بالنسبه ملایم و آب مشروب و زراعتی آن از چشمه های متعدد تأمین میشود. محصولات عبارتند از: میوجات مرکبات و جزئی غلات. شغل اهالی باغداری و زراعت و کسب است. سکنهء قصبه ۷۱۶ تن است و در حدود ۲۰ باب دکان و یک دبستان دارد و از ادارات دولتی بخشداری و نمایندگی دادگاه و دفتر پست، ژاندارمری در قصبه وجود دارد. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باب انبار.

[اَمْ] (اِخ) و لشکرگاه هرثمه بر نهروان بود بر دوفرسنگی از دروازهء بغداد و لشکر طاهر جائی بود که آن را باب انبار گویند سوی بصره بر یک فرسنگی از شهر. (ترجمهء طبری نسخهء خطی متعلق بکتابخانهء مؤلف ص۵۱۳).

باب ایل.

[بِ] (اِخ): بورسیپا شهری بود که رب النوع نبو در آن دارای پرستشگاه بود، بعدها در نزدیکی همین شهر، مردوک خداوند بزرگ بابلیها پرستیده شد و بعد در همانجا شهر نامور باب ایل، بابل (درِ خدا) بوجود آمد. (فرهنگ ایران باستان چ اول ج ۱ ص۱۱۹).

باب ایوب.

[بِ اَیْ یو] (اِخ) مخفف ابی ایوب است و آن دهی است بزرگ بین قرمیسین و همدان در جانب راست کسی که بهمدان رود، و این ده بنام دکان معروفست. (معجم البلدان).

باب ایور.

[بِ اَ] (اِخ) دهی از دهستان سیاخ بخش مرکزی شهرستان شیراز در ۵۰ هزارگزی جنوب باختر شیراز و ۲۶ هزارگزی شوسهء شیراز به کازرون، جلگه معتدل. سکنهء آن ۱۵۱ تن و آب آن از رودخانهء قره آغاج و محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه فرعی دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

باب باب.

(ق مرکب) بخش بخش. قسمت قسمت. فصل فصل : طاهر باب باب بازمیراند و بازمی نمود تا هزارهزار درم بیرون آمد که ابوسعید را هست و شانزده هزارهزار درم است که بر وی حاصل است و هیچ جای پیدا نیست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۲۵).

باب باب کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)تبویب. (دهار). قسمت قسمت کردن. فصل فصل کردن.

باب برتی.

[بَرْ] (اِخ) در مراصدالاطلاع (چ ۱۳۱۵ ه . ق.) آمده: قریه ای است از اعمال دخیل. ولی این نام مصحف «بابرتی» است. رجوع به همین اسم شود، و دخیل هم مصحف «دجیل» است.

باب بردان.

[بِ بَ رَ] (اِخ) نزدیک موضع معروف به باب النقب در بغداد. (عیون الانباء چ ۱۲۹۹ ه . ق. ج ۱ ص۱۵۴). و رجوع به بردان شود.

باب برزی.

[بِ بُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان درختنگان بخش مرکزی شهرستان کرمان در ۴۵ هزارگزی شمال خاوری کرمان و ۸ هزارگزی شمال راه مالرو شهداد به کرمان. سکنهء آن ۱۴ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب برطال باره.

[بِ بُ رَ] (اِخ) از شهرهای واقع در کنار خط آهن بین رویس و برشلونه [اسپانیا]، سان فنسنت کالدَلس است و در آن ملتقی خط فرعی راه آهن است که بطرکونه و برشلونه میرود و بدانجا دروازه ایست از دورهء رومانی که آنرا باب برطال باره گویند. (الحلل السندسیه ج ۲ ص ۲۷۱).

باب برنگ.

[بِ بِ رَ] (اِخ) تنگه ایست بین آسیا و آمریکای شمالی که اقیانوس کبیر را به اقیانوس منجمد شمالی می پیوندد. این باب در ۱۷۲۸ م. توسط دریانورد دانمارکی ویتوس برنگ (۱۶۸۰ - ۱۷۴۱ م.) کشف شد.

باب بزاعهٔ.

[بِ بُ عَ] (اِخ) بزاعه دهی است از اعمال حلب. (معجم البلدان). در آنندراج آمده: باب بزاغهٔ بفتح بای موحده و زای هوز بالف کشیده و غین معجمهء مفتوح، نام دهی است متصل بحلب، و ظاهراً بَزاغهٔ تصحیف بُزاعه است.

باب بغداد.

[بِ بَ] (اِخ) دروازه ایست بکوفه. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ۱۹۱۳ م. ج۲ ص ۴۱۷).

باب بلسان.

[بِ بَ لَ] (اِخ) خواندمیر آرد: ابوبکر به اندک زمانی ارباب بلسان تا ساحل بحر محیط در حیطهء تصرف درآورد و در آن بلاد متمکن شده... (حبیب السیر چ اول طهران جزوهء چهارم از ج ۲ ص۲۰۶). در حبیب السیر (چ خیام ج ۲ ص ۵۷۳) «باب تلمسان» آمده است.

باب بلوچی.

[بابْ، بَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان طغرالجرد بخش زرند شهرستان کرمان. در ۴۲ هزارگزی شمال زرند و ۱۳ هزارگزی خاور فرعی زرند راور. سکنه ۷ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب بلوچی.

[بابْ، بَ] (اِخ) ده کوچکی از دهستان سربنان بخش زرند شهرستان کرمان ۵۰ هزارگزی شمال خاوری زرند و ۷ هزارگزی خاور راه فرعی زرند به راور. سکنهء آن ۹ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب بن ذوالجرهٔ.

[بُ نِ ذُلْ جِرْ رَ] (اِخ)قاتل «شهرک (سهرک) فارسی» در روز ریشهر.

باب بنی شیبه.

[بِ بَ شَ بَ] (اِخ) یکی از دروازه های مسجد حرام (مکهء معظمه) واقع در شمال شرقی آن :... و چون بگوشهء مسجد رسی شمالی مشرقی دریست، باب بنی شیبه گویند... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۶). و مسجد حرام را چهار در است: باب بنی شیبه بر طرف عراقی است و مایل شمال. (نزهـهٔ القلوب چ لیدن ج ۳ ص۵). رجوع به سیرهٔ عمر بن عبدالعزیز چ مصر ۱۳۳۱ ه . ق. ص ۲۵۰ و امتاع الاسماع چ قاهره ۱۹۴۱ م. ص۴۳۲ ، ۴۹۹، ۵۱۷ شود.

باب بنی مخزوم.

[بِ بَ مَ] (اِخ) یکی از دروازه های مکهء معظمه. (امتاع الاسماع چ قاهره ۱۹۴۱ م. ص۵۱۸).

باب بنی هاشم.

[بِ بَ شِ] (اِخ) یکی از درهـای مسـجد حرام :... و آنجـا که مسـجد طولانـی ترست از باب ابراهیم علیه السـلام است تا به باب بنی هاشم چهارصد و بیست و چهار ارشست... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۳).

باب بودن.

[دَ] (مص مرکب) متداول. معمول. مرسوم. مد بودن. رجوع به باب شود.

باب بیزاغره.

[بِ رَ] (اِخ) رجوع به باب بیزغره شود.

باب بیزغره.

[بِ زَ رَ] (اِخ) یـا بیزاغره یـا شـقره یکی از دروازه هـای طلیطله.مؤلف الحلـل السندسـیه آرد: این دروازه نزدیک دروازهء باب السول است و اصـل آن باب شـقره است که اسـپانیولیها آنرا بنا کرده انـد و بر فراز آن مجسـمهء کرکس است که شـعار امپراطور شارلکان (شارلکن) بوده است و رجوع به باب شقره شود. (الحلل السندسیه ج ۱ ص۴۳۶).

باب بیزغرهء انتیکه.

[بِ زَ رَ یِ اَ کَ](اِخ) از دروازه هـای طلیطلـه اسـت و مقصـود از کلمـهء انـتیکه، بیزغرهء عـتیقه یـا قـدیم اسـت زیرا ایـن دروازه از یادگارهای زمان عرب است و از آن به جادهء پهناوری میگذرند که بر دو جانب آن درخت کاشـته شده است. (از الحلل السندسـیه ج ۱ صص۴۳۶ - ۴۳۷).

بابت.

[بَ] (ع ص، اِ) درخور. سـزاوار. لایق. ازدر. صالح برای: هذا بابته؛ ای یصلح له. لایقی و سزاواری و بمعنی لایق و سزاوار نیز آمده و این مصـدر جعلی است از بهار عجم و غیره. (غیاث) (آنندراج) (شـعوری): آن توئی کور و توئی لوچ و توئی کوچ و بلوچ آن توئی گول و توئی دول و توئی بابت لنگ. خطیری. و سـخنی در گوش بنده افکنده که از آن سخت بشکوهید بدان سبب که چیزی شنود که نه بابت اوست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۷۹). امیر بفرمود تا منادی کردند... سـلاح آنچه یافته اند [غلامان و لشکریانش پس از غلبه]پیش باید آوردن و بسیار سلاح از هر بابت بدر خیمه آوردند. (ایضاً ص۱۱۴). نه اهل کوشش بودیم و بابت پیکار همی چه بستیم ازبهر کارزار کمر. مسعودسـعد. ور نماننـد هیچ آن گویند که بود راست بابت گلخن.مسعودسـعد. آوریدش [جبرئیل ذوالفقار را] بنزد پیغمبر گفت کاین هست بابت حیـدر.سـنائی. حکم و عزّ بابت علی باشد شـیر را تب ز پردلی باشد.سـنائی. بابت نفس اسـت بـازار نکورویـان چین حـاجت روح است گفتار عزیزان ختا. سـنائی. حرز و تعویـذ و سایهء خانه بابت کودک است و دیوانه.سـنائی. خـاربن گرچه رست و بالاـ کرد سـر او را سـپهر والاـ کرد تو طمع زو مـدار میوه و گـل یار بـد هست بابت سـرپل.سـنائی. گفت می

انـدیشم که چون مار خفته باشـد چشم جهان بین او را برکنم... شـگال گفت این تـدبیر بابت خردمندان نیست. (کلیله و دمنه). کلیله جـواب داد که ترا بـدین سؤال چه کـار و این سـخن چه بـابت تست. (کلیله و دمنه). درمی چنـد سـیه چون ننهی در بن جیب بـابت خویش طلب چون نکنی در بـازار. ابوالمعـالی رازی. هرکه بپرسـد که کیست بـابت انـدوه محنت اشـارت کنـد بمن که فلاـن است. عمادی شـهریاری. فرزانه ای که بابت گاه است و بالش است آزاده ای که درخور صدر است و مسـند است انوری. نیست مرا آهنی بابت الماس او دیـدهء خاقانی است لاجرم الماس بار. خاقانی. روی من از هیـچ باب بهره نـدارد از آنک آب من از هیـچ روی بابت جوی تو نیست. خاقـانی. گر کعبه را محرم نیم مرد کنیسه هم نیم ور بابت زمزم نیم مرد خمسـتان نیسـتم. خاقانی. دروقت تحفه ای و هـدیه ای که بـابت معشوق یکـدل و محبوب یکتا بود راست کرد. (سـندبادنامه ص۸۸۲). چه از ضـمایر ملوک اسـتخبار کردن و از سرایر ایشان اسـتفسار نمودن بابت خردمندان نبود. (سندبادنامه ص۳۷). سازی که بابت است به عیـد اندرون بیار چیزی که ماه روزه بکار آمدی ببر.مولوی. آنچه کرد اسکندر اندر باب سدّ مملکت بابت آن ثانی جم بارهء بغداد کرد. خواجه سلمان (از شعوری). فانّ شعری ظریف من بابـهٔ الظرفاء الـذّ معنی و اشـهی من اسـتماع الغناء. ابن حجاج. ناخن از انگشت چون برتر شود بابت انداختن از سـر شود. میرخسـروی (ازآننـدراج). - بابت چیزی، کاری یا کسـی بودن یا نبودن؛سـزاوار و شایسـته و صالـح او بودن یا نبودن : جسم و جان بابت این لعبت سیمین تن نیست تحفهء بیخطر اندرخور این سلطان نیست. سنائی. عشق رخ تو درخور هر مختصری نیست وصل لب تو بـابت هر بی خبری نیست. سـنائی. - در بابت؛ بارهء. دربارهء. در باب. راجع به ||. قِسم. نوع : امیر، بوسـهل زوزنی را گفت [ملطفه ها را] بخوان... یکی بخوانـد گفت هم از آن بابت است که خداوند میگفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵ ||). گونه. وجه. (زمخشـری). جهت. ج، بابات. (آنندراج ||). شـرط: هذا بابته؛ ای شرطه. (منتهی الارب ||). در حساب و حدود بمعنی غایت است. (آننـدراج ||). باصـطلاح اهل دفاتر افادهء معنی منسوب کنـد، چنانکه: فلان اسب یا فلان خواجه سـرا بابت فلانی است. (آنندراج). ||در تصـرف. متعلـق به. حق ||. درست. حسـابی: و آنچه میگوینـد اگر چنین شود این هم بـابتی است یعنی این هم حسـابی است. جمال الـدین سـلمان گویـد : تخت بنازد همی و بابت این است تاج بخنـدد همین و لایق آنست.(آننـدراج ||). در حـد. از سـنخ. از جنس : حـاکم گفت کـذبت فـارجعی، این حجت بـابت عقل زنان نیست. (سـندبادنامه ص۲۹۸ ||). محصول. مصـنوع :ابوالحسن... پیش آمـد و خـدمت کرد و بسـیار نثار و هـدیه آورده بود از سپر و زره و آنچه بابت غور باشد. (تاریخ بیهقی). در این صـندوق چه داری و این بضاعتهـا از کجـا می آری و چه چیز است و بـابت کجـاست. (سـندبادنامه ص۲۶۷ ||). خطی طویـل که اهل سـیاق می کشیدند و در زیر آن دفعه ها را با خط های کوچکتر جا می دادند. - از بابت خمس؛ از باب خمس. - از بابت طلب؛ از باب طلب.

باب تلمسان.

[بِ تِ لِ] (اِخ) رجوع به تلمسان و رجوع به باب بلسان شود.

باب توماء .

[بِ] (اِخ) یکی از دروازه هـای شـهر دمشق است. هنگامی که مسـلمانان در ایام ابوبکر دمشق را محاصـره کردنـد ابوعبیـده از طرف باب الجابیه و خالدبن ولید از سوی دیر خالد در قسـمت شرقی و یزیدبن ابی سفیان از باب توماء بدمشق وارد شدند. (معجم البلدان) (مراصـد الاطلاع).... اهالی دمشق بغایت مستبشـر شدنـد و مسـتظهر گشـتند و دوازدهم ربیع الاخر بمیـدان آنجا بتفرج رفت [پادشاه اسـلام] و چون سوادی بغایت خرم یافت صیانت آن واجب دانست و جمعی محافظان را بر دروازهء باب توماء بنشاند تا نگذارند که لشکریان مردم شهر را زحمت دهند... (تاریخ غازانی چ انگلستان سال ۱۳۵۸ ص۱۲۹). و رجوع به عیون الانباء فی طبقات الاطباء چ مصر سال ۱۳۹۹ ه . ق. ص ۱۴۰ شود.

باب تیر.

[بِ] (اِخ) باب تیره. یکی از چهار دروازهء «جی» اصفهان که یکصدوهفتاد سال قبل از اسلام بنا شده است : و چهار در بر آن (بربارو) تعلیق کرد یکی دروازهء جور نام کرد برابر میدان بازار و دوم دروازهء ماه که دروازهء اسفیش میگویند و سیوم دروازهء تیر که تیره می خوانند... (محاسن اصفهان چ طهران صص۹۲ - ۹۳) (ترجمهء محاسن اصفهان چ اقبال ص۱۶). رجوع به باب تیره شود.

باب تیره.

[بِ رَ] (اِخ) رجوع به باب تیر شود.

باب جبار.

[بُ جَبْ با] (اِخ) دهی است به بحرین. (منتهی الارب).

باب جبول.

[بِ جَبْ بو] (اِخ) رجوع به کلمهء باب شود.

باب جده.

[بِ جَدْ دَ] (اِخ) یکی از چهار دروازهء مسجد حرام (مکهء معظمه). (نزهة القلوب).

باب جزی.

[جَ] (اِخ) ده کوچکیست از دهستان کوهبنان بخش راور شهرستان کرمان در ۵۶ هزارگزی شمال باختری راور و ۵ هزارگزی شمال راه فرعی کوهبنان به راور سکنهء آن ۱۵ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب جوش.

[بِ] (اِخ) آنرا باب الیهودیه نامند. یکی از چهار دروازهء جی (اصفهان) که یکصدوهفتاد سال قبل از اسلام بنا شده است. رجوع به باب الیهودیه و محاسن اصفهان چ طهران صص۹۲ - ۹۳ شود.

باب چاه.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان طغرالجرد بخش زرند شهرستان کرمان. در ۶۰ هزارگزی شمال زرند و ۱۲ هزارگزی خاور فرعی زرند به راور. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب حفر.

[بُ حَ] (اِخ) روستائی است. (منتهی الارب).

باب حوض.

[حَ] (اِخ) ده کوچکی از دهستان کوهبنان بخش راور شهرستان کرمان. ۵۷ هزارگزی شمال باختری راور و ۳ هزارگزی شمال راه فرعی راور به کرمان سکنهء آن ۳۰تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب خداداد.

[خُ] (اِخ) رجوع به قشلاق درهء صالحان (نام فعلی آن) شود. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

باب خراسان.

[بِ خُ] (اِخ) یکی از چهار دروازهء باروی بغداد بسوی مشرق که مستظهر بالله احمدبن المقتدر ساخت و چون خلافت به مستظهر بالله احمدبن المقتدر رسید آنرا بارو و خندق به آجر ساخت. دو بارو بطرف شرقیش که آنرا حرمین خوانند هجده هزار گام است و چهار دروازه دارد، باب خراسان و باب خلج و باب الحلبهٔ و باب السوق السلطان ... (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص۳۴). و رجوع به تاریخ الحکماء قفطی ص۱۳۵، ۱۴۰، و کتاب الوزراء و الکتاب چ مصر و اخبار الراضی بالله و المتقی لله چ ۱۹۳۵ م. ص۲۳۴ و عیون الانباء ص۱۵۴ و تاریخ بغداد شود.

باب خربة الهراس.

[بِ خُ بَ تِلْ ؟](اِخ) دروازه و کویی به بغداد. رجوع به عیون الانباء ج ۱ ص۳۰۳ و رجوع به تاریخ الحکماء قفطی ص۲۱۴ س ۱ شود.

باب خرسم.

[خَ سُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان گور بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت، ۴۰ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۸ هزارگزی شمال راه مالرو ساردوئیه به دارزین. سکنهء آن ۸ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب خلج.

[بِ خَ لَ] (اِخ) یکی از چهار دروازهء باروی شرقی بغداد :... تا المعتضدبالله احمدبن الامیر الموفق طلحهٔ بن المتوکل علی الله که شانزدهم خلیفه بود، دارالخلافه به بغداد آورد و بعد از او تمامت خلفا متابعت او کردند و دارالخلافه آنجا داشتند و پسرش المکتفی بالله علی بن المعتضد، دارالشاطئیهٔ و جامع طرف شرقی ساخت و چون خلافت بمستظهر بالله احمدبن المقتدی رسید، آنرا بارو و خندق بآجر ساخت دور بارو بطرف شرقیش که آنرا حرمین خوانند هجده هزار گام است و چهار دروازه دارد: باب خراسان و باب خلج و باب الحلبه و باب السوق السلطان... (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص۳۴).

باب خور.

[بِ خُرْ] (اِخ) یکی از چهار دروازهء جی (اصفهان) یکصدوهفتاد سال قبل از اسلام بنا شده است. (محاسن اصفهان چ طهران ص۹۲).

باب خوش آب.

[بِ خُشْ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سربنان بخش زرند شهرستان کرمان در ۲۸ هزارگزی شمال خاوری زرند و ۲ هزارگزی جنوب راه مالرو زرند به راور. سکنهء آن ۱۰ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب خیزوئیه.

[ئی یَ] (اِخ) ده کوچکی است از بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت در ۳ هزارگزی شمال ساردوئیه و ۳ هزارگزی شمال راه فرعی ساردوئیه - راین. سکنهء آن ۸ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب داود.

[بِ وو] (اِخ) یکی از درهای مسجد بیت المقدس است. (عقدالفرید چ مصر ۱۳۵۹ ج۷ ص۲۹۸).

باب دراز.

[دِ] (اِخ) دهی از دهستان بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت ۶ هزارگزی شمال راه مالرو ساردوئیه - بافت. کوهستانی و سردسیر. سکنهء آن ۷۰ تن. و آب آن از رودخانه و محصول آنجا غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب درب الغلة المظلمة.

[بُ دَ بِلْ غَلْ لَ تِلْ مُ لِ مَ] (اِخ) دروازه و کویی در بغداد. رجوع به عیون الانباء چ ۱۲۹۹ ج ۱ ص۳۰۳ و تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ص۲۱۳ س ۲۰و ص۲۱۴ س۹ شود.

باب دستان.

[دَ] (اِخ) موضع معروفی است بسمرقند. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). و منسوب بدان باب دستانی است.

باب دستانی.

[دَ] (ص نسبی) منسوب بباب دستان. رجوع به باب دستان شود. (معجم البلدان) (سمعانی).

باب دستانی.

[دَ] (اِخ) ابوالحسن علی بن حسن بن نصربن خراسان بن عبدالله باب دستانی، فقیهی حنفی و فاضلی موثق بود و در صفر سال ۳۶۸ ه . ق. در سمرقند درگذشت. (از معجم البلدان). ابوالحسن علی بن حسن بن نصربن خراسان بن عبدالله بن طلحهٔ بن قیس بن ثعلبهٔ بن مالک بن خویشان قیشی باب دستانی از مردم باب دستان یکی از محلات سمرقند بود که از فضلای ثقهٔ بود و راستگوی و از فقهای صاحب رأی گرائیده بسوی دانش و حدیث و در سمرقند بسال ۳۶۸ ه . ق. به ماه صفر رحلت کرد. (احوال و اشعار رودکی، نفیسی ج ۱ س ۴۵۳ بنقل از انساب سمعانی).

باب دشت.

[دَ] (اِخ) محله ای به اصفهان و آنرا دیردشت نیز گویند. (از تاج العروس).

باب دولت.

[بِ دَ لَ] (اِخ) یکی از نه دروازهء شهر شیراز : ملک شرف الدین محمودشاه اینجو تجدید عمارت بارو (شیراز) کرد و بر بالای آن بروج جهت محافظان از آجر خانه ها ساخت. شهر شیراز هفده محله است و نه دروازه دارد...باب دولت... (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص۱۱۴).

بابر.

[بِ] (اِخ) (میرزا...) ابن محمد قاسم میرزا که یکی از دختران سلطان حسین بایقرا را بزنی داشت. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۳۲۰). مؤلف مجالس النفائس آرد: درویش وش وفائی صفت و کریم الطبع پادشاهی بود و بهمت او پادشاه در این قرنها نبوده گویند پیش او ذکر حاتم چنین گذشته که خانهء حاتم چهل در داشت، اگر سائلی بتمام آمدی او انعام کردی، او جواب گفته که چرا از یک در چندان چیزی ندادی که بدر دیگر احتیاجش نشدی، از رسائل تصوف به لمعات و گلشن راز مشعوف بود، طبعش بنظم نیز ملایمت داشت. ازوست این رباعی: چون باده و جام را بهم پیوستی میدان به یقین که رند بالادستی جامست شریعت و حقیقت باده چون جام شکستی به یقین بدمستی. (مجالس النفائس چ حکمت ص ۱۲۶ و ۳۱۵).

بابر.

[بِ] (اِخ) ابوالقاسم میرزا فرزند میرزا بایسنقربن شاهرخ بن تیمور لنگ. در هفدهم ماه رجب سنهء ۸۲۵ ه . ق. متولد و در بیست وپنجم ربیع الثانی ۸۶۱ ه . ق. بمشهد رضوی درگذشت و بگنبدی در جنب روضهء منورهء رضویه علیه السلام بخاک سپرده شد (حبیب السیر چ خیام ج ۴ صص۵۶ - ۵۷). و در هفدهم ماه رجب سنهء خمس و عشرین و ثمانمائه حضرت واهب العطایا میرزا بایسنقر را پسری سعادت انتما کرامت فرمود و خاقان عالی شان [میرزا شاهرخ] آن مولود فرخنده قدم را بابر نام نهاده ابوالقاسم کنیت داد. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۶۱۲). میرزا ابوالقاسم بابر پادشاهی بود به لطف طبع و حسن خلق موصوف و به بسط بساط عیش و نشاط بغایت مشعوف، از غایت تواضع و کسر نفس در مدت سلطنت بر تخت ننشست از کمال مکارم اخلاق و لطافت طینت هرگز بسخنی درشت خاطر هیچ کس را نخست و در میدان رزم هژبری بوده خنجرگذار و در مجلس بزم ابری گوهرنثار، از وفور سخاوت زر تمام عیار و حجر بیمقدار در نظرش یکسان بود و بواسطهء علو همت، حاصل بحر و کان ببخشش یکروزهء او وفا نمی نمود. رباعی: دید دریا بخشش پیوست او زد کف خجلت به روی از دست او با کفش گو بحر در دعوی مپیچ زانکه نبود در کفش جز باد هیچ. و میرزا ابوالقاسم بابر در زمان حضرت خاقان سعید نسبت ببرادران خویش میرزا علاءالدوله و میرزا سلطان محمد بغایت بی اعتبار بود و بمجرد مواجبی که جهت او تعیین کرده بودند اوقات گذرانیده بر جفای ایام صبر مینمود و چون بساط زندگانی حضرت خاقانی بدست تقدیر سبحانی در ولایت ری طی شد آن جناب بهمراهی میرزا خلیل سلطان بن میرزا محمد جهانگیر بصوب خراسان در حرکت آمد و چون ببسطام رسید قاصدان امیر هندوکه، که در آن سال به موجب فرمان خاقان سعید مغفور در جرجان قشلاق نموده بود بشرف ملاقات شاهزاده فایز گشتند و او را بسلطنت مملکت مازندران نوید داده بدان جانب بردند و امیر هندوکه لوازم استقبال بجای آورده خیمه و خرگاه و سراپرده و بارگاه و باقی اسباب پادشاهی پیشکش کرد و مستحسن

و مقبول افتاده آن مملکت در قبضهء اقتدار میرزابابر قرار یافت و در سنهء ثلث و خمسین و ثمانمائه میرزا بابر خراسان را نیز مفتوح ساخته ماهچهء رایت دولتش بر وجنات احوال متوطنان دارالسلطنهء هرات تافت و در اواخر سنهء ۸۵۲ دارالسلطنهء هرات را تسخیر نمود و برادر بزرگ خود میرزا علاءالدوله را میل کشید. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۲۰). و در سنهء خمس و خمسین و ثمانمائه در موضع چناران با برادر خود میرزا سلطان محمد حرب کرده او را اسیر ساخت و مهر اخوت را از لوح دل به آب خشم شسته بنیاد حیاتش را برانداخت آنگاه به عراق عجم و فارس رفته آن ولایات را نیز در حیز تسخیر کشید و حکام نصب کرد، به خراسان بازگردید. وفات میرزا بابر در چاشتگاه روز سه شنبهء بیست و پنجم ربیع الآخر سنهء ستین و ثمانمائه در مشهد مقدسهء رضویه علی راقدها تحف الصلوة والتحیة روی نمود و از بدایت جهانبانی او تا آخر ایام زندگانی دو سال بود. در امر وزارت میرزا ابوالقاسم بابر، خواجه وجیه الدین اسماعیل سمنانی و خواجه قطب الدین طاوس دخل داشتند و در ایام دولتش شیخ زاده پیر قوام الدین و مولانا محمد نجاری معماری رایت صدارت می افراشتند. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ صص ۲۲ - ۲۳). و رجوع به فهرست ج ۴ همان کتاب و سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ قاهره ۱۳۴۲ ه . ق. ص۷۸، ۸۵ ، ۱۶۴، ۲۵ ع و لاروس بزرگ شود. مؤلف قاموس الاعلام آرد: در موقع وفات جدش شاهرخ یعنی در سال ۸۵۰ ه . ق. اردو را تاراج و بطرف استرآباد فرار کرد و در سنهء ۸۵۴ ه . ق. پس از وفات میرزا الغ بک و متعاقباً پسرش عبداللطیف خراسان را تصرف کرد و در هرات بر تخت شاهی جلوس نمود و با برادرش سلطان محمد منازعات و مشاجرات بسیار کرد و پس از ۷ سال فرمانفرمائی در سنهء ۸۶۱ ه . ق. در سی وشش سالگی در مشهد وفات یافت. بعد از وی خراسان بدست سلطان ابوسعید جد بابرشاه افتاد صاحب ترجمه شاعر و ادیب بود. ازوست: گفتم بیا چه چاره کنم در غم تو؟ گفت اینجا جز آنکه جان بسپارند چاره نیست. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). مولانا برهان الدین عطاءالله رازی که از بزرگ زادگان شهر هرات است بنام بابرمیزرا رسالهء معما نوشته موسوم به جواهرالاسماع، این معما که از او «شاه بابر» حاصل میشود از آن رساله است: پس از بهار جوانی کشیم آه بحسرت خزان عمر چو آخر رسید از پی غارت. (از مجالس النفائس چ حکمت ص۹۱). از مولانا خزانی این غزل سلطان بابر که ذکر او گذشت شنیدم و چون غزلی خوب بود مسطور شد: در دور ما ز کهنه سواران یکی می است وانکو دم از قبول نفس میزند نی است دانی کمان ابروی خوبان سیه چراست کز گوشه هاش دود دل خلق در پی است سنگ محک می است، می آرید در نظر پیدا کنندهء کس و ناکس همین می است این سلطنت که ما ز گدائیش یافتیم دارا نداشت هرگز و کاووس را کی است بابر رسید نالهء زارت بگوش یار لیلی وقوف یافت که مجنون در این حی است. (مجالس النفائس چ حکمت ص۳۷۸). مؤلف مرآت الخیال آرد: سلطان دانش آگاه بابرشاه خسروی درویش دل بود و صفدری حقیرنواز بباطن از مردان باخبر و دست عطایش چون دامن ابرنیسان پرگهر، لشکری داشت آراسته و جوانان پردل و نوخاسته. در شیوهء سخاوت و جود بی دریغ، باری سخن بسیار است از آن جمله آنکه گویند چون قلعهء کنجاه را مسخر نمود بدره های جواهر گران بها پیش آوردند بدره ای سربسته بیکی از مقربان درگاه بخشید. خواجه وجیه الدین سمنانی که وزیر آن حضرت بود گفت: ای سلطان عالم اول سر بدره بگشای شاید خراج ملکی در آن باشد. گفت: ای خواجه مقرر است که در این بدره جواهر نفیس خواهد بود و هرگاه بدره بگشایم جواهر دلپذیر خاطر مرا مشغول سازد، ناگاه از گفتهء خود پشیمان شوم، پس این بیت بخواند: از شمع رخش دیده همان به که بدوزیم چون فایده ای نیست نبینیم و نسوزیم. طبع موزون آن شهریار دریادل بسا دُرهای آبدار سخن بر طبق روزگار گذاشته و این غزل نمونه ای از واردات طبع فیاض اوست. (غزل همانست که از مجالس النفائس آورده شد)... عزیزی در تاریخ وفاتش آشفته گفته: شاه بابر شهی که از عدلش عدل نوشیروان بدی ناسخ بود رساخ چو در سخا و کرم گشت تاریخ فوت او راسخ. (مرآت الخیال چ بمبئی صص۶۹ - ۷۰). ادوارد برون در جلد سوم تاریخ ادبیات خود آرد: آرامگاه حافظ در باغ زیبائی در شیراز واقع شده است که به حافظیه معروف است و این مقبره را ابوالقاسم بابر تزیین نموده در وقتی که به سال ۸۵۶ ه . ق. (۱۴۵۲ م.) به شیراز آمد ساختن آن مقبره را به مولانا محمد معمائی رجوع فرمود. رجوع به دولتشاه ص۳۰۸ شود. آقای حکمت

مترجم کتاب در حاشیه آرد: ابوالقاسم بابر پسر میرزا بابر پسر میرزا بایسنقر نوادهء شاهرخ بن تیمور که از سال ۸۵۴ تا ۸۶۱ ه . ق. در خراسان و عراق و فارس حکومت کرد. دربارهء ساختمانی که در زمان وی در مقبرهء حافظ کرده اند در مجالس النفائس طبع مترجم (چ طهران سال ۱۳۲۳ ه . ش.) چنین می گوید: (متن عبارت را آورده است)... این بابر را با ظهیرالدین بابربن عمر شیخ بن ابوسعیدبن محمد بن میرانشاه بن تیمور که مؤسس سلسلهء گورکانیهء هندوستان است، اشتباه نباید نمود چه وی در سال ۹۳۷ ه . ق. وفات یافت. (تاریخ ادبیات برون ج ۱ ص ۳۳۲ و حاشیهء همان صفحه). و رجوع به ج ۳ ص ۲۰۶، ۴۲۰، ۴۲۱ همان کتاب شود.

بابر.

[بِ] (اِخ) ظهیرالدین محمد بن میرزا عمر شیخ بن سلطان ابوسعیدبن میرزا محمد بن میرانشاه بن تیمور لنگ. پادشاهی که جد اکبر بود و به چهار واسطه نبیرهء شاه تیمور صاحبقران باشد. (آنندراج) (غیاث). وی در سنهء ۸۸۸ ه . ق. متولد شد. در سال ۸۹۹ ه . ق. پس از فوت پدر وارث حکومت فرغانه گردید، مدت ۱۱ سال با ملوک ازبک و تاتار محاربه کرد و چون ضعف خود را احساس نمود رو به کابل و قندهار آورد و پس از ضبط افغانستان ۲۲ سال در آن حدود فرمانفرمائی کرد، و ضمناً به خیال تسخیر هندوستان افتاد. در سنهء ۹۳۲ ه . ق. ابراهیم لودی را مغلوب کرد و مظفراً داخل دهلی گشت و بدین طریق دولتی بزرگ معروف به «دولت مغول» در هندوستان تأسیس کرد که تا سنهء ۱۲۶۴ ه . ق. ۳۳۲ سال فرمانروائی داشته و از بین این سلسله سلاطین نامدار مانند اکبرشاه و اورنگ زیب و غیره ظهور کرده است. بابر در هندوستان و افغانستان طرق و کاروانسراهای بیشمار بوجود آورده و بعمران و آبادی بسیار خدمت کرد و ۵ سال در دهلی حکمرانی نموده و در سال ۹۳۷ ه . ق. در سن ۴۹ سالگی درگذشت. مجموع سنوات سلطنتش به ۳۸ سال بالغ گردید. شخصی عالم و ادیب بوده و کتابی دربارهء فتوحات و جهانداری و ترجمهء حال خویش بنام توزک بابری در زبان خود یعنی جغتائی تألیف کرد. این اثر شایان مطالعه و قابل تحسین را به امر عبدالرحیم خان از احفاد اکبرشاه به زبان فارسی ترجمه نموده اند و همچنین اخیراً بزبان انگلیسی نیز ترجمه و منتشر شده، بابر را در ابتدا در شهر جمنه در اندرون باغچه موسوم به نورافشان بخاک سپرده بودند، در زمان شاهجهان استخوانهای او را بکابل منتقل ساخته برای او در خارج شهر آرامگاه مجللی پرداختند. پسر بزرگش همایونشاه جانشین وی گردید. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). رجوع به فهرست حبیب السیر چ خیام ج ۴ و لاروس بزرگ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ و سبک شناسی مرحوم بهار فهرست ج ۳ شود. ادوارد برون در تاریخ ادبیات خود آرد: هر چند دودمان تیمور از ایران منقرض گشت لیکن مقدر بود که بدست آنان سلطنتی باشکوه در هندوستان برپا گردد و آن بسعی ظهیرالدین محمد بابر که به پنج پشت به امیرتیمور میرسد انجام گرفت، بدین منوال که چون ازبکها او را از ولایت خود فرغانه بیرون راندند بهند افتاد و در آنجا سلسله ای تأسیس کرد که نزد مورخین اروپا به مغولهای کبیرمعروف هستند و متجاوز از سه قرن در آنجا سلطنت کردند و سرانجام در شورش بزرگ هندوستان در سال ۱۲۷۵ ه . ق. (۱۸۵۷ م.) آن سلاله پایان پذیرفت... و ظهیرالدین محمد بابر خدمات برجسته ای بعلم و ادب نمود. (ترجمهء تاریخ ادبیات برون ج ۳ صص ۴۱۰ - ۴۱۱). از تاریخ حیات بابر مجموعهء کامل و صحیحی بقلم خود او بنام یادداشتهای بابر که بدست ما رسیده به «بابرنامه» معروف است و در آن شرح زندگانی خود را بزبان ترکی جغتائی بقلم آورده. از اصل ترکی این کتاب قابل توجه، ایلمنسکی نسخه ای در غازان در سال ۱۸۵۷ م. بطبع رسانده و نسخه ای دیگر که جدیداً در حیدرآباد توسط خانم بوریج کشف شد بطور نمونه گراوری در سال ۱۹۰۵ م. بتوسط امناء موقوفهء گیب انتشار یافت و نسخهء ترکی بفرانسه بقلم پاوه دکورتی ترجمه شده و در پاریس در سال ۱۸۷۱ م. بطبع رسیده و از آن کتاب یک ترجمهء فارسی نیز موجودست معروف بواقعات یا «توزک بابری» که بر حسب امر اکبر پادشاه مغول نوادهء بابر سردار وی عبدالرحیم، خان خانان در سال ۹۹۸ ه . ق. (۱۵۸۹ م.) به فارسی ترجمه نموده است و آنرا دو نفر از دانشمندان موسوم به دکتر جان لیدن و مستر ویلیام ارسکین به انگلیسی نقل کرده اند که بسیار مشهور و در لندن در سال ۱۸۲۶ م.

بطبع رسیده است. علاوه بر آن کتاب مهم و سودمند، ما را کتاب دیگری در دست است که عبارت باشد از یادداشتهای پسرعم بابر موسوم به میرزا حیدر دغلات و آن را سردنیسن راس به انگلیسی درآورده و بر آن دیباچه و مقدمه و حاشیه و یادداشتهای بسیار نگاشته و نقشه ای ضمیمه کرده که مرحوم الیاس قونسول انگلیس در خراسان و سیستان طرح کرد و در لندن به سال ۱۸۹۸ م. بطبع رسیده و موسوم است به «تاریخ مغولان آسیای مرکزی» و این کتاب همان تاریخ رشیدی است و در آن مؤلف کلام خود را شرح و بسطی افزونتر از بابرنامه داده است، اگر چه همان را اصل قرار داده ولی بر آن تفصیلات و لواحقی چند اضافه کرده است. علاوه بر این دو کتاب که مؤلفین آنها خود از موجدین تاریخ عهد خود بوده اند، منابع تاریخی دیگر نیز راجع باین عصر و زمان فراوان در دست است. از تاریخ زندگانی بابر که از کتابهای فوق و از سایر منابع بدست می آید همینقدر در اینجا کافی است بگوئیم که قسمت اول عمر بابر در ناحیهء کوچک فرغانه بسر آمده، و در آنجا بسال ۱۴۸۲ م. متولد شد. او پس از آن بواسطهء هجوم شیبانی خان اوزبک در سال ۱۵۰۴ م. از آنجا بیرون رانده شد. دورهء دوم عمر او از ۱۵۰۴ م. تا ۱۵۲۵ م. در افغانستان و بدخشان حکومت داشته و آخرالامر قصد تسخیر هندوستان کرده است و پس از فتح پانی پات که در آن سلطان ابراهیم لودی پادشاه دهلی را شکست فاحش داد در ۲۰ آوریل ۱۵۲۶ م. اگره و دهلی و شمال هندوستان را از رود سند تا بنگال بتصرف درآورد و بنیان خاندان امپراطوری مغول را در آنجا برقرار کرد این قسمت سوم که کوتاهترین بخش زندگی اوست بوفات وی که در ۲۶ دسامبر ۱۵۳۰ م. اتفاق افتاد خاتمه مییابد. بجای او فرزندش همایون بر تخت سلطنت هندوستان نشست سلسلهء وقایع در بابرنامه از ماه رمضان ۸۹۹ ه . ق. که در آن بابر به دوازده سالگی به پادشاهی فرغانه نشست تا سال ۹۳۶ ه . ق. یعنی سال قبل از مرگ او خاتمه مییابد. این کتاب بعضی از واقعات را مانند وقایع سال ۹۱۵ ه . ق. تا سال ۹۲۴ ه . ق. و همچنین از سال ۹۲۷ ه . ق. تا سال ۹۳۱ ه . ق. نقص دارد. از لحاظ تاریخ سیاسی مملکت ایران، خاندان تیموری قبل از سال ۱۵۰۰ م. در آن کشور محو و نابود شد و آن مرد خون خوار سلطنت عظیمی را که بنیاد نهاد فرزندش شاهرخ پادشاه سلیم النفس و منورالفکر آن خاندان تا سال ۸۵۰ ه . ق. (۱۴۴۷ م.) ادامه داد و پس از مرگ او حوادث سیاسی عبارت بود از کشمکش ها و جنگهای مابین برادران از یک طرف، هجوم ازبک ها و سایر قبایل تاتار از طرف دیگر. ولی در ظل عنایت و ذوق ادب پروری بعضی از آن شاهزادگان و امرا در شهرهای مختلف خاصه هرات ستارگانی در افق علم و شعر و صنعت و هنر نورافشانی میکردند. جزئیات این جنگها را میرخواند و خواندمیر و عبدالرزاق به فارسی و در انگلیسی ارسکین در تاریخ خود بیان کرده اند و چون این وقایع عبارت از کشمکش افراد جاه طلب یک خانواده است و کمتر شباهتی بجنگ مابین ملل و یا منازعات مذهبی و جنگهای فکری دارد، بسیار خسته کننده و بیحاصل است. خوشبختانه برای ما در این کتاب بیش از آنچه سرجان ملکم بطور کامل اوضاع آنزمان را خلاصه کرده است ضرورت ندارد که چیزی اضافه کنیم، وی مینویسد: «بعد از فوت الغ بیگ می بینیم که جمعی از نسل تیمور بر سر ملک بهم افتاده اند و مردم را باین خانواده چنان اعتماد بود که هر کس دعوی کرد که از نسل تیمور است خلقی بر دور وی فراهم آمدند تا عاقبت پای تختی بامکنت یافت و یا قبری با عزت» (تاریخ ادبیات براون ج ۲ ترجمهء حکمت صص ۴۲۶ - ۴۲۹) و رجوع به فهرست همان کتاب شود. رضاقلیخان هدایت آرد: فرزند میرزا عمر شیخ بن سلطان ابوسعیدخان گورکانی، در دوازده سالگی بسلطنت رسیده در هندوستان استقلال یافته مدت سی و هشت سال در کمال استقلال پادشاهی کرده جامع حالات و کمالات بوده، شرح حالش در تواریخ مسطور است. گاهی در ترکی و فارسی شعر میفرموده ازوست: نوروز و بهار و می و دلبری خوشست بابر به عیش کوش که عالم دوباره نیست. و له باز آی ای همای که بی طوطی خطت نزدیک شد که زاغ برد استخوان ما. (مجمع الفصحاء ج ۱ ص۱۹).

بابر.

[بَ / بِ] (ترکی، اِ) در ترکی ببر (حیوان مشهور). رجوع به ببر شود. پلنگ است که بعضی از پادشاهان ترک این لقب را برای خود

برگزیده اند. (لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲).

بابر.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان ساری سوباسار بخش پلدشت شهرستان ماکو ۵/۲۹ هزارگزی باختر پلدشت، در مسیر راه ارابه رو اوزون دیزه به ماکو. جلگه، معتدل مالاریائی. سکنهء آن ۲۳۵ تن. آب آن از ساری سو و محصول آن غلات، پنبه، توتون، حبوبات، کرچک است و شغل اهالی آن زراعت و صنایع دستی زنان جوراب بافی است. راه ارابه رو دارد و در تابستان میتوان اتومبیل برد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بابرالدین خاوندشاه.

[بِ رُدْ دی وَ](اِخ) در حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۷۱ این نام به عنوان جد مؤلف حبیب السیر مذکور است ولی در چاپ قدیم تهران جزو ثالث از مجلد سیم ص۲۲۹ «امیر برهان الدین خاوندشاه» است و همین صحیح است. رجوع به برهان الدین و رجوع به مقدمهء حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص۵ شود.

بابرت.

[بِ] (اِخ) قریه ای بزرگ و شهری زیبا از نواحی ارزن الروم از اعمال ارمینیه است. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع) :... بابرت شهری بزرگ بوده و اکنون شهری کوچک است و اندک باغستان دارد. حقوق دیوانیش بیست و یک هزار دینار است. (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص۹۶).

بابرتی.

[بَ] (اِخ) قریه ای از اعمال دجیل بغداد است. (از معجم البلدان). و مصحف آن در مراصد الاطلاع «باب برتی» است. رجوع به همین نام شود.

بابرتی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به بابِرت. بابرتی. [بَ](ص نسبی) منسوب به بابرتی. (معجم البلدان) (سمعانی).

بابرتی.

[بَ] (اِخ) ابوالقاسم هبة الله محمد بن حسن بن ابی الاصابع صربی بابرتی. وی در قریهء بابرتی متولد شده و در صربیهء بغداد پرورش یافته است. (از معجم البلدان).

بابرتی.

[بَ] (اِخ) محمد بن محمد بن محمود معروف به اکمل الدین بابرتی حنفی دمشقی (۷۱۰ - ۷۸۶ ه . ق.) شیخ خانقاه شیخونیه. ابن حجر در «انباءالغمر بابناء العمر» گوید: در هفتصدو ده واندی بزاده و پس از تعلم ابتدائی به حلب آمد و پس از اخذ علم از

دانشمندان در ۷۴۰ ه . ق. به قاهره شد و نزد شمس اصفهانی و ابوحیان اندلسی تلمذ کرد، و شیخون امور خانقاه را بدو سپرد و وی را شیخ نامید اما او امتناع کرد. او راست: «شرح مشارق» و «شرح اصول بزودی» و «شرح مختصر ابن الحاجب» و «شرح مختصر المناره» و غیره. گویند سلطان ملک الظاهر برقوق، نخستین از ملوک چرکسی مصر بدرب خانقاه وی بانتظار او می ایستاد تا بدرآید و سوار شود. و اشرف شعبان وقتی از پائین خانقاه میگذشت بسلام شیخ می ایستاد در حالی که شیخ نزدیک پنجره نشسته بود. امیرشیخون او را تعظیم بسیار میکرد، پس خانقاهی برای وی بساخت و تدریس در جامع آن را به وی واگذاشت. ابن ایاس در تاریخ مصر گوید: وی در شب جمعهء سال ۷۸۶ ه . ق. درگذشت و سلطان به تشییع او آمد. کتاب «العنایهٔ بشرح الهدایهٔ» (در فقه حنفی) از اوست و آن شرح هدایهٔ برهان الدین فرغانی برغینانی است که در کلکته بسال ۱۸۱۳ م. چاپ شده است و نیز در بولاق در حاشیهء فتح القدیر للعاجز الفقیر تألیف کمال الدین بن الهمام بسال ۱۳۱۸ ه . ق. طبع شده است. (معجم المطبوعات العربیهٔ ج ۱ ستون ۵۰۳ و ۵۰۴) (زرکلی ج ۱ ص۱۳۷ ج ۳ ص۹۷۷).

باب رشید.

[بِ رَ] (اِخ) دروازه ای به اسکندریه : اسکندریه از بناهای اسکندربن فیلقوس رومی است و سوری از سنگ و چهار دروازه دارد و یکی از آن ابواب را باب رشید گویند، و دیگری را باب السدرهٔ، و دیگری را باب البحر و دروازهء چهارم را نمی گشایند مگر در روز جمعه... (حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۲ ص۳۹۸).

بابرکان.

[بِ] (اِخ) از دیه های الجبل. (تاریخ قم ص ۱۳۶).

باب رودبار.

[بِ] (اِخ) موضعی از لنگا درتنکابن مازندران. (سفرنامهء مازندران واستراباد رابینو چ قاهره ص۱۰۶ بخش انگلیسی).

بابره.

[بِ رِ] (اِخ) دهی جزء دهستان هرزندات بخش زنوز شهرستان مرند ۲۰هزارگزی شمال مرند و ۵ هزارگزی شوسه و خط آهن جلفا - مرند. جلگه و سردسیر. سکنهء آن ۶۵۱ تن. آب آن از رودخانه و چشمه و محصول آنجا غلات، نخود، زردآلو و شغل اهالی آنجا زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. از دو ده بابرهء بالا و پائین تشکیل گردیده. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بابری.

[بِ] (اِ) به هندی ریحانست. (فهرست مخزن الادویه ||). قسمی خربزه.

بابری.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به بابر. رجوع به همین نام شود (||. اِخ) سلسله ای از سلاطین مغول هندی. مؤسس آن ظهیرالدین بابر است. رجوع به بابر (ظهیرالدین) شود.

بابزن.

[زَ] (اِ) آهنی بود دراز که مرغ بدان بریان کنند و گوشت نیز و غیر اینها. (لغت فرس چ اقبال ص۳۸۵). تشت آهنین بود که گوشت برو بریان کنند. (لغت فرس چ هرن ص۱۰۵). سیخ کباب را گویند مطلقاً، خواه آهنی باشد، خواه چوبی. (برهان) (آنندراج). گردنا. بمعنی سیخ کباب گفته اند که مرغ و بره بر او کباب کنند. (انجمن آرا). سیخ آهن و چوب که بر آن مرغ بریان کنند و آنرا چلوچوب و جلوچوب نیز گویند. آهن دراز که مرغ و گوشتهای دیگر بر آن کشیده و بر آتش بریان کنند. (سروری). سیخ آهنین باشد که بر آن کباب گردانند مرغ و غیر آنرا. (اوبهی). سیخ بود که مرغ بر او بریان کنند. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). سیخ کباب بود. (جهانگیری). سیخ آهن و چوب که بدان مرغ و گوشت بریان کنند و آنرا چلوچوب گویند. بتازیش سفود خوانند. (شرفنامهء منیری). سیخ که بر آن کباب بریان کنند. (از رشیدی و سروری) (غیاث). سفود. منضاج. مفئاد. مفأده. مفئد. (منتهی الارب) : تا سحر هر شب چنان چون می طپم جوزهء زنده طپد بر بابزن. آغاجی (از لغت فرس چ اقبال ص۳۸۵). دل نرم کن بآتش و از بابزن مترس کز تخم مردمانت برون است پر و بال. (کذا) کسائی. چنان بد کزان لشکر نامدار سواری نبود ازدر کارزار که او را بنیزه برافراختی چو بر بابزن مرغ برساختی.فردوسی. ز زینش جدا کرد و برداشتش چو بر بابزن مرغ برگاشتش.فردوسی. قلون گشت چون مرغ بر بابزن بدیدند لشکر همه تن بتن.فردوسی. چو آتش پراکنده شد پیلتن درختی بجست ازدر بابزن.فردوسی. تو شادمانه و آن که بتو شادمانه نیست چون مرغ برکشیده بتفسیده بابزن. فرخی (از لغت فرس چ هرن ص۱۰۵ و چ اقبال ص۳۸۵). سر بابزن در سر و ران مرغ بن بابزن در کف دلبران.منوچهری. ارغوان بر طرف شاخ تو پنداری راست مرغکانند عقیقین زده بر بابزنا.منوچهری. گردان در پیش روی بابزن و گردنا ساغرت اندر یسار باده ات اندر یمین. منوچهری. همی برگشت گرد قطب جدّی چو گرد بابزن مرغ مسمن.منوچهری. بر طراز آخته پویه کند چون عنکبوت بر بدستی جای بر جولان کند چون بابزن. منوچهری. برکرده پیش جوزا و ز پس بنات نعش این همچو باد بیژن و آن همچو بابزن. عسجدی (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). سنان نیزه گفتی بابزن بود براو بر، مرغ، گرد تیغ زن بود. (ویس و رامین). کی عجب گر با تو آید چون مسیح اندر حدیث گوسفندان کشته از معلاق و مرغ از بابزن. کمال عزی (از لغت فرس چ اقبال ص۳۸۵). بر آن آهنی نیزهء یل فکن زد آن گور چون مرغ بر بابزن. (گرشاسبنامه). تن بدو دادم چنین تا گوشتم خورد و اکنون می بسوزد بابزن.ناصرخسرو. معلقست و گرفتار و عاجز و گردان دل عدوت ز بس کاندران فریب و فن است گهی چو مرغ هوا و گهی چو مرغ بدام گهی چو مرغ قفس گه چو مرغ بابزن است. امیرمعزی. شاد باش ای عندلیبی کز پی وصفت همین مرغ بریان طوطی گویا شود بر بابزن. سنائی. کلک او بابزن نگشت و نکرد به مثل پشه ای به ظلم کباب.سوزنی. شود سنانش چون بابزن ز آتش حرب بجای مرغ مبارز شده در او گردان. سوزنی. در میان آتش کین روز حرب و کارزار خصم او چون مرغ باشد رمح او چون بابزن. سوزنی. تنگدل مرغم گرَم بر بابزن کردی فلک بر من آتش رحم کردی بابزن بگریستی. خاقانی. تیشه در بیشهء بلا بردی هر سر شاخ بابزن کردی.خاقانی. تا اگر پران شود کوی تو سازد آشیان یا اگر بریان کنی زلف تو باشد بابزن. خاقانی. مرغ سحر تشنیع زن بر قتل مرغ بابزن مرغ صراحی در دهن تریاق غمها داشته. خاقانی. نکردی یکی مرغ بر بابزن کارسطو نبودی بر آن رای زن.نظامی. آتش مرغ سحر از بابزن بر جگر خویش نمک آب زن.نظامی. چو مرغ پروره مغرورخصمت آگه نیست از آنکه رمح غلامان تست بابزنش. شهاب سمرقندی. اعظم جمال دنیی و دینست آنکه هست جان عدو چو بسمل و رمحش چو بابزن. شمس فخری ||. مخفف بادبیزن ||. کفیل و ضامن را گویند. (جهانگیری).

باب زنگوئیه.

[زَ ئی یِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مشیز شهرستان سیرجان ۳۰هزارگزی جنوب باختری مشیز. سر راه تکیه به قلعه سنگ.

جلگه، سردسیر. سکنه ۶۵ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات ، حبوبات و شغل اهالی آنجا زراعت و مال داری است. راه مال رو دارد. ساکنین آن از طایفهء غربائی میباشند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب زنگی.

[زَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان گروه بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت. ۲۲ هزارگزی شمال ساردوئیه ۸ هزارگزی باختر راه مالرو ساردوئیه به راین. سکنهء آن ۳۵ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب زویلهٔ.

[بِ زُ وَ لَ] (اِخ) دروازه و محلی به قاهره. (عیون الانباء ج ۲ ص ۱۱۱).

باب زیرین.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان حرجند بخش مرکزی شهرستان کرمان، ۸۵ هزارگزی شمال باختری کرمان. سر راه مالرو کرمان به شاهزاده محمد. سکنهء آن ۱۰تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

باب سانتو دومینگو.

[بِ تُ دُ گُ](اِخ)از دروازه های مادرید (مجریط) بوده است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص۲۳۶).

باب سان مارتین.

[بِ] (اِخ) باب سان مرتین. از دروازه های مادرید (مجریط) بوده است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص۳۴۶، ۴۳۲، ۴۴۶).

باب سان مرتین.

[بِ] (اِخ) رجوع به باب سان مارتین شود.

بابسر.

[بَ سَ] (اِ) برگ سناء مکی. (الفاظ الادویهٔ چ کانپور ۱۳۳۲ ه . ق.).

باب سراده.

[بِ سِرْ را دَ] (اِخ) از دروازه های مادرید (مجریط) بوده است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص ۳۴۶).

باب سرود.

[سِ] (اِخ) دهی از دهستان هنزا بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت ۲۳ هزارگزی باختر ساردوئیه و یک هزارگزی شمال راه مالرو بافت به ساردوئیه کوهستانی، سردسیر. سکنهء آن ۵۸ تن. آب آن از رودخانه تأمین می شود. محصول آنجا غلات، حبوبات و میوهء

درختی است. شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنها پارچهء کرکی بافی می باشد. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب سعادت.

[بِ سَ دَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) در دولت یعنی بارگاه سلاطین. (آنندراج).

باب سعادت.

[بِ سَ دَ] (اِخ) دومین در درونی سرای عثمانی.

باب سعادت.

[بِ سَ دَ] (اِخ) یکی از نه دروازهء شهر شیراز :... شهر شیراز هفده محله است و نه دروازه دارد: اصطخر... و سعادت... (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص۱۱۴).

باب سفید.

[سِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان حرجند بخش مرکزی شهرستان کرمان، ۷۵ هزارگزی شمال باختری کرمان و ۳ هزارگزی باختر راه مالرو کرمان به شاهزاده محمد. سکنهء آن ۱۰تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب سلم.

[بِ سَ] (اِخ) محله ای به اصفهان || محله ای به شیراز.

باب سلمان.

[سَ] (اِخ) دهی جزء بخش شهریار، شهرستان تهران ۵ هزارگزی خاور مرکز بخش. سر راه ماشین رو فرعی تهران به علیشاه عوض، در جلگهء معتدل. سکنهء آن ۴۴۷ تن، شیعه و آب آن از رودخانهء کرج و محصول آنجا غلات، صیفی، انگور و چغندر قند و شغل اهالی زراعت است. راه ماشین رو دارد. مزرعهء قشلاق شاه علی جزء این ده است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

باب سلیمان بن داود.

[بُ سُ لَ نِ نِ وو] (اِخ) از درهای مسجد بیت المقدس است. (عقد الفرید چ مصر ۱۳۵۹ ه . ق. ج ۷ ص۲۹۸).

باب سنجاب.

[بِ سَ] (اِ مرکب) خبازی. شُکاعی. شَکاعی. (منتهی الارب). چرخه. آفتاب پرست. (صراح: شکاعی). گیاهی است آفتاب پرست و آن را به عربی خبازی و شکاعی خوانند. (برهان). شکاعی، گیاهی است باریک از داروها و آن را باب سنجاب و آفتاب پرست نیز گویند. (منتهی الارب).

باب سنجدوئیه.

[سِ جِ ئی یِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سربنان بخش زرند شهرستان کرمان ۶۳ هزارگزی شمال خاوری زرند و سر راه مالرو چترود به راور. سکنهء آن ۴ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب سواران.

[سَ] (اِخ) ده کوچکی است از بخش ساردوئیه. شهرستان جیرفت ۳۰ هزارگزی باختر ساردوئیه سر راه فرعی ساردوئیه به راین. سکنهء آن ۲۴ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب سوق السلطان.

[بِ قِسْ سُ] (اِخ)یکی از چهار دروازهء سمت شرقی باروی بغداد :... و چون خلافت به مستظهر بالله احمدبن المقتدی رسید آنرا (بغداد را) بارو و خندق به آجر ساخت. دور بارو بطرف شرقیش که آن را حرمین خوانند هجده هزار گام است و چهار دروازه دارد:... و باب سوق السلطان ... (نزهۀ القلوب چ لیدن ج ۳ ص۳۴).

باب سیبا.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان بهرآسمان بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۳۰هزارگزی جنوب ساردوئیه و ۲۰ هزارگزی جنوب راه مالرو بافت به ساردوئیه. سکنهء آن ۱۵ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بابسیر.

[بَ] (اِخ) شهری از نواحی اهواز. (معجم البلدان). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود ||. بقولی قریه ای است از قرای واسط. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع). بلده ایست در نواحی اهواز. بعضی از اهل علم بدان منسوب اند. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۲۵).

بابسیری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بابسیر که از شهرهای کورهء اهواز است. (سمعانی ||). منسوب است به بابسیر که قریه ای است از قرای واسط. (سمعانی).

بابسیری.

[بَ] (اِخ) ابوالحسن علی بن بحربن بری بابسیری. وی از ابن عیینۀ روایت دارد و به سال ۲۳۴ ه . ق. درگذشته است. ابوسعد گوید این بابسیری نسبت است به بابسیر و آن قریه ای است از قرای واسط و گویند از قرای اهواز. (معجم البلدان).

بابسیری.

[بَ] (اِخ) ابوبکر محمد بن احمدبن محمد بن موسی بابسیری، از بزرگان منسوب به بابسیر. (از معجم البلدان). رجوع به بابسیر شود.

بابسیری.

[بَ] (اِخ) محمد بن کامل، حسن بن علی بن محمودبن شیرویه قاضی شیرازی از وی روایت دارد. (معجم البلدان). رجوع به بابسیر شود.

بابش.

[بِ] (اِخ) بگمان من قریه ای است از قرای بخارا. (سمعانی) (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). از قراء بخارا است. (احوال و اشعار رودکی، نفیسی ج ۱ ص۴۵).

بابشاذ.

(اِخ) پدر احمدبن بابشاذ. (الاعلام زرکلی ج ۱ ص۱۳۷). رجوع به ابن بابشاذ شود.

باب شاع.

[بِ] (اِخ) دروازه و کویی است در رها به دمشق. (عیون الانباء ج ۲ ص۱۲۳).

باب شاقره.

[بِ رَ] (اِخ) دروازه ایست در طلیطله و مردم اسپانیا آنرا بیزغره گویند. رجوع به باب شقره شود.

باب شام.

[بِ] (اِخ) یکی از محله های چهارگانهء قدیم است در جانب غربی بغداد. (سمعانی). رجوع به باب الشام شود.

بابشامی.

(ص نسبی) منسوب است به باب شام. (سمعانی).

باب شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) متداول. معمول. مرسوم. مد شدن. رجوع به باب شود.

باب شقره.

[بُ شَ رَ] (اِخ) بیزغره. از دروازه های قدیم طلیطله است. رجوع به باب بیزغره و باب شاقره شود. (الحلل السندسیه ج ۱ صص۴۳۶ - ۴۶۴).

باب شگفت.

[شِ گِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مشیز شهرستان سیرجان ۴ هزارگزی شمال مشیز و ۳ هزارگزی خاور راه شوسهء کرمان

به سیرجان. جلگه، سردسیر. سکنهء آن ۸۰ تن. آب آن از قنات تأمین می شود. محصول آنجا غلات و حبوبات می باشد. شغل اهالی زراعت و مال داری است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب شورستان.

[بِ رِ] (اِخ) محله ایست در مرو. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۲۵) (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

بابشی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به بابش، و از آنجاست ابواسحاق ابراهیم بن محمد بن اسحاق بن عبدالله بن مدیربن ذراع اسدی بابشی. (احوال و اشعار رودکی، نفیسی ج ۱ ص ۴۵۰ از انساب سمعانی).

باب شیخی.

[شَ / شِ] (ص نسبی، اِ مرکب) نام قسمی خربزه و آن مدور است و در درون سبز. شاید طالبی امروزه باشد.

باب شیر.

[بِ] (اِخ) قریه ای است در یک فرسخی مرو. (معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۲۵) (مراصد الاطلاع). قریه ای است از مرو در چند فرسخی آن پهلوی درواق. (سمعانی).

باب شیری.

(ص نسبی) منسوب است به بابشیر. (انساب سمعانی (||). اِخ) ابراهیم بن احمدبن علی بابشیری از دانشمندان متوفی بسال ۳۰۶ ه . ق. (معجم البلدان).

باب صفا.

[بِ صَ] (اِخ) یکی از چهار در مسجد حرام به مکهء معظمه :.. و مسجد حرام را چهار در است: باب بنی شیبه بر طرف عراقی است و مایل شمال و باب صفا مایل بطرف مغرب... (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۵).

باب صفحه.

[صَ حَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سرویزن بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت در ۳۰هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه، سر راه مالرو جیرفت به ساردوئیه. سکنهء آن ۵۰ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بابصیل.

(اِخ) (شیخ) محمد سعیدبن شیخ محمد بابصیل مفتی شافعیه به مکهٔ. او راست: ۱ - رسالهٔ فی اذکار الحج المأثوره و آداب السفر و الزیارهٔ. در مکه بسال ۱۳۱۰ - ۱۳۲۳ ه . ق. چاپ سنگی شده است. ۲ - رسالهٔ فی البعث و النشور فی أحوال الموتی و القبور. ضمن

مجموعه ای در مطبعهء شرف بسال ۱۲۹۸ ه . ق. چاپ شده است. ۳ - رسالتان: الاولی، فیما یتعلق بالاعضاء السبعهٔ. دوم، فی التحذیر من عقوق الوالـدین... رجوع به اسـعاد الرفیق در ترجمهء بابصـیل، در مـادهء ذیـل شود. ۴ - القـول المجـدی فی الرد علی عبـدالله بن عبدالرحمن السندی. در باتاویا بسال ۱۳۰۹ ه . ق. چاپ سنگی شده است. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۰۵).

بابصیل.

(اِخ) (شیخ) (متوفی ۱۲۸۰ ه . ق.). محمـد بن سالم بن سـعید بابصـیل از شاگردان شـیخ زینی دحلان، او راست: اسـعاد الرفیق و بغیهٔ الصدیق بحل سـلم التوفیق الی محبهٔ الله علی التحقیق، در تصوف. و در حاشـیهء آن دو رساله از شـیخ محمدسـعید بابصـیل بن محمد مـذکور (در مـادهء فـوق) هست. اولین آنهـا «فیمـا یتعلق بالاعضـاء السـبعهٔ» و دوم «فی التحـذیر من عقوق الوالـدین و قطیعـهٔ الرحم و الترغیب فی برّهما و صلهٔ الرحم». ۲ جزء در بولاق بسال ۱۲۹۴ ه . ق. بطبع رسیده است. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۰۴ - ۵۰۵).

باب طعام.

[بِ طَ] (اِخ) نـام یکی از دروازه های زرنـج سیسـتان است. (صور الاقالیم اصـطخری) : عمر او نزد تو آمـد که تو چون نوح بزی در آکار، تن او، سر او باب طعام. (تاریخ سیستان ص۲۱۱).

باب عالی.

[بِ] (اِخ) دربـار سـلاطین عثمـانی، ترجمهء عـالی قـاپو (درب عـالی). یـا آلاـ قـاپو (در سـرخ). دربار سـلطان عثمانی || اسـلامبول. استانبول.

باب عامر.

[بِ مِ] (اِخ) یکی از پنج دروازهء شهر قرطبهء اندلس بوده است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص ۲۶۹).

باب عبدالجبار.

[بِ عَ دِلْ جَبْ با] (اِخ)از دروازه های شهر قرطبه به اندلس بوده است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص۱۳۴).

باب عبدان.

[عَ] (اِخ) دهی از دهسـتان دشت خاک بخش زرند شهرستان کرمان. ۵۰هزارگزی شمال زرند و ۹هزارگزی خاور راه فرعی زرند به راور. کوهستانی، سردسیر. سکنهء آن ۵۰ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات، حبوبات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب عروهٔ.

[بِ عُ وَ] (اِخ) یکی از سه در دیـوار مغربی مسـجد حرام به مکهء معظمه :...بر دیـوار مغربی که آن عرض مسـجد است سه در است: نخست آن گوشه ای که با جنوب دارد باب عروهٔ بدو طاق است. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین ص۱۰۶).

بابعقوبا.

[بَ] (اِخ) رجوع به بعقوبا و معجم البلدان (بعقوبا) شود.

باب علی.

[بِ عَ] (اِخ) یکی از چهار در مسجد حرام بر جانب مشرق :... و چون ازین دو (باب النبی) بگذری هم بر این دیوار مشرقی باب علی علیه السلام است و این آن در است که امیرالمؤمنین علی علیه السلام در مسجد رفتی به نماز و این در به سه طاقست. (سفرنامهء ناصرخسرو چ برلین صص۱۰۴ - ۱۰۵).

باب عمان.

[بِ عُمْ ما] (اِخ) دروازه و کویی به بغداد. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص ۳۳۱، ۵۵۹).

بابغیش.

[بَ] (اِخ) ناحیهء میانهء آذربایجان و اربل. رودخانهء زاب اعلی (بزرگ) از آن میگذرد. (معجم البلدان) (مرآت البلدان ج۱ ص۲۵) (مراصدالاطلاع).

باب فرغانی.

[بِ فَ] (اِخ) جامی آرد: نام وی عمرست، بفرغانه بود و درویشان آن دیار مشایخ بزرگ را باب خوانند. مردی صاحب کرامات ظاهر بوده و صاحب کتاب کشف المحجوب گفته است که «وی [از]اوتادالارض بود». شیخ الاسلام گفته که شیخ عمو وی را دیده بود، وی گوید که روزی پیش وی نشسته بودم یکی درآمد و گفت دعائی بکن که سرکب بازآمد، و سرکب امیری بود که بجنگ آمدی، و باب فرغانی بر کنار آتش دان نشسته بود جورب در پای او. آفتابه آنجا نهاده بود. پای بر آفتابه زد و گفت افکندمش. سرکب فی الحال بر در شهر از اسب سرنگون بیفتاد و گردنش بشکست. و هم شیخ عمو گوید که یکی درآمد و گفت ای باب دعا کن تا باران آید، دعا کرد باران درآمد. دیگر بار بعد هفته ای همان مرد آمد گفت: دعا کن که باران بازایستد. دعا کرد باران بازایستاد، و صاحب کشف المحجوب گوید که باب را عجوزه ای بود نام وی فاطمه، چون قصد زیارت باب کردم و نزدیک وی رسیدم گفت بچه آمدی؟ گفتم تا شیخ را ببینم بصورت، وی بمن نظری کند به شفقت. گفت ای پسر من خود از فلان روز ترا می بینم و تا از منت غائب نگردانند خواهمت دید. روز را حساب کردم آن روز ابتدای توبهء من بود. پس گفت: ای پسر سپردن مسافت کار کودکان است، پس ازین زیارت بهمت کن که شخصی کرای آن نکند که زیارت وی کنند و اندر حضور اشباح هیچ چیز نیست. پس گفت: ای فاطمه آنچه داری بیار تا این درویش بخورد، طبق انگور تازه بیاورد و وقت آن نبود و بر آن رطبی چند، و بفرغانه رطب ممکن نبود. (نفحات الانس چ هند صص ۱۸۰ - ۱۷۹). و رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ شود.

باب فیروز.

[بِ] (اِخ) موضعی در ارمینیه. (نخبهٔ الدهر دمشقی چ لیپزیک ۱۹۲۳ م. ص۱۸۹).

بابقران.

[قَ] (اِخ) از قریه های مرو است. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

بابقرانی.

[قَ] (ص نسبی) منسوب به بابقران.

بابقرانی.

[قَ] (اِخ) ابوالحسن احمدبن محمد بن عیسی بابقرانی. وی در عراق از حسین بن اسماعیل محاملی سماع کرد. (معجم البلدان ذیل بابقران).

باب قره بغاز.

[بِ قَ رَ بُ] (اِخ) در نواحی غربی قره بغاز است.

باب قصاب.

[بِ قَص صا] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) داویست از کشتی و آن یکبارگی بزور کله و گردن حریف را کج کرده و بر زمین زدن است، چنانکه قصاب چهارپا را بر زمین میزند. (غیاث) (آنندراج).

باب قمرون.

[بُ قَ] (اِخ) یکی از دروازه های طلیطله است که جادهء مشجر باب بیزغرهء انتیکه بدان منتهی میشود، و در آنجا بقایای کاخ خاندان برکاش است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص۴۳۷).

بابقه.

[بِ قَ] (اِ) بابِکه. سکهء سیمین قدیم لهستان.

بابک.

[بَ] (اِ مصغر) پرورنده و پدر را گویند. (برهان) (انجمن آرا). به معنی پدر بود : یکبار طبع آدمیان گیر و مردمان گر آدمست بابت و فرزند بابکی. (فرهنگ اسدی چ اقبال ص۳۰۴). بابکت باد قدس شد چه عجب عیسی قدس باد بابک تست.خاقانی. پسر گفتش ای بابک نامجوی یکی مشکلت می بپرسم بگوی. سعدی (بوستان ||). تصغیر باب چنانکه مامک تصغیر مام است و این تصغیر بجهت تعظیم است. (برهان) (آنندراج) (غیاث). پدر کوچک، پاپک یعنی پدرجان. (فرهنگ شاهنامهء دکتر شفق). و گاه پدر خطاب بفرزند بابک کند : مزن چنگ ای پسر در جنگ بابک مکن زین پس بجنگ آهنگ بابک.سوزنی ||. امین و استوار باشد. (برهان) (آنندراج) (غیاث ||). نوعی از فیروزه که آنرا شهربابکی میگویند. (برهان) (آنندراج).

بابک.

[بَ] (اِخ) یا پاپَک پادشاه عظیم الشأنی که اردشیر دخترزادهء او بود و او را بدان سبب اردشیر بابکان گفتندی. (برهان) . شاه عظیم بود که اردشیر را بدان بازخواندند. (فرهنگ اسدی چ اقبال) (اوبهی). نام پادشاه پارس، نبسهء دخترین او را اردشیر بابک خواندندی. (شرفنامهء منیری). نام پادشاه پارس که جد مادری اردشیربن ساسان است و به این جهت اردشیر را باو نسبت دهند و او پیش از سلطنت اردشیر حکمرانی داشته و شهربابک از بناهای اوست و هنوز در حوالی کرمان معمور است. (آنندراج) (انجمن آرا). نام پادشاهی که اردشیر دخترزادهء او بود. (غیاث). نام پدر اردشیر ساسانی. (فرهنگ شاهنامهء دکتر شفق ص۳۴). فردوسی داستان بابک و ساسان را چنین آورده است: چو زو [نرسی] بگذری نامدار اردوان خردمند و بارای و روشن روان چو بنشست بهرام از اشکانیان ببخشید گنجی بارزانیان ورا خواندند اردوان بزرگ که از میش بگسست چنگال گرگ ورا بود شیراز تا اصفهان که داننده خواندیش مرز مهان باستخر بد بابک از دست اوی که تنین خروشان بد از شست اوی ... چو دارا برزم اندرون کشته شد همه دوده را روز برگشته شد پسر بد مر او را یکی شادکام خردمند و جنگی و ساسان بنام پدر را بدان گونه چون کشته دید سر بخت ایرانیان گشته دید از آن لشکر روم بگریخت اوی بدام بلا برنیاویخت اوی به هندوستان در بزاری بمرد ز ساسان یکی کودکی ماند خرد برین همنشان تا چهارم پسر همی نام ساسانش کردی پدر شبانان بدندی و گر ساربان همه ساله با درد و رنج گران چو نزد شبانان بابک رسید بدشت آمد و سرشبان را بدید بدو گفت مزدورت آید بکار که ایدر گذارد به بد روزگار بپذرفت بدبخت را سرشبان همی داشت با رنج روز و شبان چو شد کارگرمرد آمد پسند شبان سرشبان گشت بر گوسپند شبی خفته بد بابک زودیاب چنان دید روشن روانش بخواب که ساسان به پیل ژیان برنشست یکی تیغ هندی گرفته بدست هر آن کس که آمد بر او فراز بر او آفرین کرد و بردش نماز زمین را بخوبی بیاراستی دل تیره از غم بپیراستی بدیگر شب اندر چو بابک بخفت همی بود با مغزش اندیشه جفت چنین دید در خواب کآتش پرست سه آتش ببردی فروزان بدست چو آذرگشسب و چو خراد و مهر فروزان به کردار گردان سپهر همه پیش ساسان فروزان بدی به هر آتشی عود سوزان بدی سر بابک از خواب بیدار شد روان و دلش پر ز تیمار شد هر آن کس که در خواب دانا بدند به هر دانشی بر توانا بدند بایوان بابک شدند انجمن بزرگان فرزانه و رای زن چو بابک سخن برگشاد از نهفت همه خواب یکسر بایشان بگفت نهاده بدو گوش پاسخ سرای پراندیشه شد زان سخن رهنمای سرانجام گفت ای سرافراز شاه بتأویل این کرد باید نگاه کسی را که دیدی تو زینسان بخواب بشاهی برآرد سر از آفتاب ور ایدون که این خواب ازو بگذرد پسر باشدش کز جهان برخورد چو بابک شنید این سخن گشت شاد براندازه شان یک بیک هدیه داد بفرمود تا سرشبان از رمه بر بابک آمد بروز دمه بیامد شبان پیش او با گلیم برو جامه پشمین و دل پر ز بیم بپرداخت بابک ز بیگانه جای بدر شد پرستنده و رهنمای ز ساسان بپرسید و بنواختش بر خویش نزدیک بنشاختش بپرسیدش از گوهر و از نژاد شبان زو بترسید و پاسخ نداد وزان پس بدو گفت کای شهریار شبان را بجان گر دهی زینهار بگویم ز گوهر همه هرچه هست چو دستم بگیری به پیمان بدست که با من نسازی بدی در جهان نه در آشکارا نه اندر نهان چو بشنید بابک زبان برگشاد ز یزدان نیکی دهش کرد یاد که بر تو نسازم بچیزی گزند بدارمت شادان دل و ارجمند ببابک چنین گفت از آن پس شبان که من پور ساسانم ای پهلوان نبیره جهاندار شاه اردشیر که بهمنش خواند همی یاد گیر سرافراز پور یل اسفندیار ز گشتاسب اندر جهان یادگار چو بشنید بابک فروریخت آب از آن چشم روشن که او دید خواب بدو گفت بابک به گرمابه شو همی باش تا خلعت آرند نو بیاورد پس جامهء پهلوی یکی اسب با آلت خسروی یکی کاخ پرمایه او را بساخت از آن سرشبانی سرش برفراخت مر او را بدان کاخ در جای کرد غلام و پرستنده برپای کرد بهر آلتی سرفرازیش داد هم از خواسته بی نیازیش داد بدو داد پس دختر خویش را پسندیده و افسر خویش را. فردوسی. (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ صص۱۹۲۲ - ۱۹۲۶؛ چ خاور ج ۴ صص۸۶- ۸۸). مؤلف مجمل التواریخ والقصص آرد: چنین روایتست که بهمن را پسری بود نام وی ساسان، چون بهمن پادشاهی دختر را داد [وی] ننگ آمدش ازین کار و بدور جای برفت، و نسب

خویش پوشیده کرد، و گوسفند چند بدست آورد و همی داشتی تا بهندوستان اندر بمرد، و از وی پسری ماند هم ساسان نام بود، تا پنجمین پسر همچنان [ساسان] نام همی نهادند، و روزگار اندر محنت و شبانی کردن همی گذاشتند تا پاپک پادشاه اصطخر خوابها دید که بجایگاه گفته شود. و ساسان را از کوه بیاورد. و دختری بوی داد و از وی اردشیر بزاد، گفت پسر منست، نیارست از بیم اشکانیان نسب او پیدا کردن، تا بپادشاهی رسد. و اندر تاریخ چنانست که پاپک پسر خود ساسان بود و اردشیر از وی بزاد، و نسب او در سیرالملوک چنین است: اردشیربن پاپک بن ساسان بن فانک بن مهونس بن ساسان بهمن بن اسفندیار و خدای تعالی علیم تر است بر آن. و اندر کتاب صورت پادشاهان بنی ساسان گفته است که پیراهن او بدینارها بود، و شلوار آسمان گون و تاج سبز در زر، و نیزهء قایم در دست. (مجمل التواریخ والقصص صص۳۲ - ۳۳). حمدالله مستوفی در تاریخ خود آرد: ...این بابک از قبل اردوان حاکم فارس بود و شهربابک میان فارس و کرمان باو منسوب است. پدر اردشیر را ساسان نام بود از نسل ساسان بهمن. پدر اردشیر شبانی بابک کردی. بابک در حق او خوابی دید از نژادش پرسید، اظهار کرد. بابک او را معزز داشت و دختر داد و اردشیر متولد شد. چون بحد بلوغ رسید بخدمت اردوان رفت با سریتی از سراری او سر برآوردند و بگریختند و بفارس رفتند اردوان پسر خود را به جنگ او فرستاد اردشیر به او مظفر شد و به جنگ اردوان آمد و او را بظاهر ری بعد از محاربه بکشت و بر ملک او مستولی شد و دخترش را زن کرد دختر بفریب برادر اردشیر را زهر خواست داد. اردشیر فهم کرد او را به وزیر داد تا بکشد زن گفت حامله ام. چون اردشیر را پسر نبود وزیر او را زینهار داد و خود را خصی کرد بعد از چند ماه شاهپور ازو متولد شد وزیر او را بپرورد ودر دهسالگی در حالت گوی باختن بر اردشیر ظاهر گشت. وزیر احوال عرضه داشت وزیر را نوازش کرد. آل برامکه از تخم آن وزیرند. (تاریخ گزیده چ عکسی لندن ۱۳۲۸ ه . ق. ص ۱۰۴). کریستن سن دانمارکی در تاریخ خود آرد: ساسان مردی از دودمان نجبا بود با زنی از خانوادهء بازرنگی که نامش ظاهراً دینگ بود وصلت کرد. ساسان در معبد اناهیذ (اناهیتا) در شهر استخر سمت ریاست داشت پس از او پسرش پاپک جانشین شد و روابط خود را با بازرنگی ها مغتنم شمرده یکی از پسران خود را که اردشیر نام داشت در دارابگرد بمقام عالی نظامی ارگبذ رسانید. تقریباً بعد از ۲۱۲ م. اردشیر چند تن از ملوک پارس را مغلوب و هلاک کرد و مقام آنان را صاحب شد. مقارن این احوال پاپک بر گوچیهرشاه که خویشاوند او بود شورید و مکان گوچیهر را که معروف به کاخ سفید بود به تصرف آورد. گوچیهر را کشته خود بر اریکهء سلطنت نشست. البته اردشیر مایل بود که پادشاه سرتاسر ایالت پارس شود ولی پاپک از قصد پسر جاه طلب خود هراسان شده نامه ای بحضور شاهنشاه اردوان (ارتبان پنجم) نوشت و رخصت طلبید که تاج گوچیهر را بسر فرزند ارشد خویش شاهپور گذارد. شاهنشاه در پاسخ نوشت که او پاپک و پسرش اردشیر را یاغی میشناسد. پاپک اندکی بعد از این واقعه بدرود حیات گفت و شاهپور بجای او نشست. (ترجمهء ایران در زمان ساسانیان کریستن سن چ صص ۱۰۶- ۱۰۷). رجوع به تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ص۱۸۸ س ۱۶ و عیون الانباء ج ۱ ص ۱۵۷ و فهرست حبیب السیر چ خیام ج ۱ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بابک.

[بَ] (اِخ) ابن بهرام، شاگرد شیلی بود. از مغتسله، فرقه ای از صابئین. (الفهرست ابن الندیم چاپ مصر ص ۸ - ۴۷۷).

بابک.

[بَ] (اِخ) ابن ساسان الاصغر، نسبش به بهمن بن اسفندیار میرسد. رجوع به بابک (پاپک) و رجوع بحبیب السیر چاپ خیام ج ۱ ص ۲۲۱ و تاریخ سیستان ص ۲۰۱ و ایران باستان چاپ ۱۳۱۷ ج ۳ ص ۲۵۶۸ شود.

بابک.

[بَ] (اِخ) نام معبری که ساسان را بشارت تولد اردشیر داده بود. (آنندراج)(غیاث، ذیل بابکان)، و ظاهراً براساس نیست. رجوع بمادهء قبل شود.

بابک.

[بَ] (اِخ) نام موبدی در زمان انوشیروان به استخر. (فرهنگ شاهنامهء دکترشفق ص ۳۴). ورا [انوشیروان را] موبدی بود بابک بنام هشیوار و بینادل و شادکام.فردوسی.

بابک.

[بَ] (اِخ) نام شهری بحوالی کرمان: و شهر بابک از بناهای اوست (بابک) و هنوز در حوالی کرمان معمور است. (آنندراج). این بابک از قبل اردوان حاکم فارس بود و شهر بابک میان فارس و کرمان به او منسوبست. (تاریخ گزیده چاپ عکسی لندن ص ۱۰۴).

بابکان.

[بَ] (ص نسبی) (پهلوی پاپکان) منسوب به بابک، اردشیر بابکان؛ اردشیر پسر بابک، بابک نژاد. (بابک) پادشاه عظیم الشانی که اردشیر دختر زادهء او بود و او را بدان سبب اردشیر بابکان گفتند. (برهان). بابک جد مادری اردشیربن ساسان که اردشیر را بدو نسبت داده بابکان گویند و الف و نون برای نسبت است... و اردشیربن بابکان غلط است. (فرهنگ شاهنامهء دکترشفق). اردشیر بابکان بجد مادری (بابک) منسوبست. (تاریخ گزیده چاپ عکسی لندن ص۱۰۴). صاحب مفاتیح العلوم بابکان رابه پسر بابک ترجمه میکند. منسوب به بابک که نام جد مادری اردشیربن ساسانست چون اردشیر از بابک پرورش یافته بود به او منسوب شد. الف و نون برای نسبت است. (غیاث) (آنندراج): بابک از تیغ و خلیفه از سنان در کارزار جوشن جیش از اردشیر بابکان انگیخته.خاقانی.

بابکان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان رهال بخش حومهء شهرستان خوی ۲۳ هزار گزی جنوب باختری خوی و ۵ هزار و پانصد گزی جنوب راه ارابه رو خوی به قطور، دره کوهستانی، معتدل، مالاریائی. جمعیت آن ۱۴۰تن و آب از چشمه. محصول آن غلات، زردآلو و شغل اهالی زراعت و گله داری صنایع دستی جاجیم بافی و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بابکان.

[بَ] (اِخ) (چشمهء...). از ناحیهء بویراحمدی از چار بنیچه کهکیلویه از نزدیکی قریهء بابکان برخاسته است. (فارسنامهء ناصری).

بابکان.

[بَ] (اِخ) ازدیه های وادی الحق. (تاریخ قم ص۱۳۹).

بابکانه.

[بَ نَ] (اِ) بکاف عربی دریچه و کاف برای تصغیر و «آنه» که حرف نسبت است زائد. (ازشرح خاقانی). و در برهان نوشته که پالگانه ببای فارسی و لام و کاف فارسی بمعنی بام بلند و دریچهء خانه. (غیاث). ظاهراً کلمهء مصحف بالکانه و پالکانه است. رجوع به بالکانه و پالکانه و پالگانه شود.

بابک الخرمی.

[بَ کُ لْ خُ ر رَ] (اِخ)رجوع به بابک خرم دین شود.

بابک بر ابلق زدن.

[بَ بَ اَ لَ زَ دَ](مص مرکب) بابک بر ابلق زند، مؤلف آنندراج آرد: یعنی زمانه زجرکند ومحو سازد.

بابک خرم دین.یا خرمی

[بَ کِ خُ ر رَ](اِخ) ابن الندیم در الفهرست آرد: واقدبن عمرو تمیمی که تاریخ بابک کرده است گوید: پدر بابک روغنگری از مردم مدائن بود وقتی جلای وطن کرده به ثغر آذربایجان شد و در روستای میمذ به ده بلال آباد مسکن گزید بر پشت روغن می کشید و ازدهی بدهی بفروختن می برد تا اینکه بزنی بلایه شیفته گشت و با او دیری به ناشایست بگذرانید. روزی آن دو در بیشه دور از قریه به شراب و عشرت میگذاشتند زنان که به آب بردن بیرون شده بودند، آوازی نبطی بشنودند دنبال آواز بگرفتند و آن دو را در آنحال بیافتند و برآنان هجوم کردند و گیسوان زن را گرفته کشان بده بردند و بر سر جمع او را تفضیح و رسوا کردند سپس پدر بابک پیش پدر زن شد و دست او بخواست و با او ازدواج کرد و بابک از این زن بزاد. پدر بابک را در یکی از سفرها بکوه سبلان با مردی نزاع درگرفت مرد او را با هوئی بزد مجروح کرد پدر بابک مرد را بکشت و خود او نیز از زخم باهو، پس از مدتی بمرد و مادر بابک بمزدوری دایگی کودکان میکرد تا بابک ده ساله شد وگاوهای ده بچرا می برد. روزی مادر به سراغ پسر رفت او را زیر درختی برهنه به خواب قیلوله دید و در بن هر موی سر و سینهء او خون یافت بابک بیدار گشت و بر پای ایستاد چون مادر پژوهش کرد اثری از خون بر تن پسر نیافت. مادر بابک گوید از آن روز دانستم که پسر مرا بزرگ کاری بطالع است. و باز واقدبن عمرو گوید بابک زمانی نیز در روستای سرات ستوربانی شبل بن المنقی الازدی می کرد و از شاگردان او طنبور نواختن می آموخت پس از آن به تبریز، شهری از اعمال آذربایجان شد و دو سال خدمت محمد بن رواد ازدی کرد سپس در هیجده سالگی به بلال آباد نزد مادر بازگشت و مقیم شد. واقدبن عمرو گوید در کوه بذ و کوههای دیگر پیرامون آن دو مرد توانگر از ملحدین متخرمین بودند یکی موسوم به جاویدان بن سهرک و دیگری مشهور به کنیت ابوعمران و میان آن دو برای ریاست حرمیان آن نواحی جدال و مشاجرهء ممتد بود و هریک از آندو میخواست به تنهائی دارای این مقام باشد و همه ساله به تابستان میان این دو جنگ درمی گرفت و به زمستان که برف گریوه و گردنه ها می بست از جنگ باز می ایستادند. جاویدان بن سهرک وقتی با دوهزار گوسفند به شهر زنجان که یکی از بلاد ثغور قزوین است رفت و گوسفندان خویش بدانجا بفروخت آنگاه که به خانهء خویش به کوه بذ باز می گشت شبانگاه او را به روستای میمد برف دریافت او به ده بلال آباد پناه برد و از گزیر ده منزل خواست او در جاویدان به چشم حقارت دید و وی را به خانهء مادر بابک فرود آورد. زن را از تنگ دستی و فقر قوت شبانه نبود تنها آتشی برفروخت و بابک نیز به خدمت پرستاران و ستور جاویدان ایستاد و آب بدانان داد و ستور را سیراب کرد جاویدان او را به خریدن

طعام و شراب و علف فرستاد و او بخرید و نزد او برد، جاویدان با او به سخن درآمد و او را با سوء حال و کندی و لکنت زبان زیرک و گربز و مزور یافت به مادر بابک گفت من از مردم کوه بذ هستم و مرا بدانجا مال و فراخی است بابک را به من ده تا به بذ برم و او را موکل اموال و ضیاع خویش کنم و هرماهه پنجاه درم مزد او ترا فرستم، زن گفت من ترا مانند نیکمردان یافتم و نشان توانگری بر تو پیداست و دل من بر تو بیارامید پسر خویش ترا دادم چون رفتن خواهی او را با خویش ببر. چندی نگذشت که ابوعمران به جاویدان تاخت و میان آن دو جنگ درپیوست و ابوعمران در جنگ کشته و جاویدان نیز در معرکه مجروح گشت و پس از سه روز بدان خستگی درگذشت. زن جاویدان از پیش ببابک شیفته بود و بابک نهانی با او می آرمید چون جاویدان بمرد زن بدو گفت جاویدان بمرد و من آواز مرگ او بلند نکردم تو مردی تیزهوش و زیرکی خویشتن را برای فردا آماده دار. صباح اینان را بر تو گرد کنم و چنین گویم که: دوش جاویدان گفت من امشب خواهش مردن دارم جان من از تن برآید و به بدن بابک درشده با روح او انباز گردد و بابک و شمایان بدانجا رسید که کس تاکنون نرسیده است. او را پادشاهی زمین دست دهد و گردنکشان را بکشد و دین مزدکی بازگرداند، خواران شما بدو ارجمندان و افتادگان، بلندمرتبگان گردند. بابک به گفتار زن شادان و امیدوار و مهیا گشت. بامدادان زن لشکر و حشم جاویدان را گرد کرد. آنان گفتند از چه جاویدان بگاه مرگ ما را نخواند و وصیت خویش نگفت؟ زن گفت سبب جز پراکندگی شما در خانه ها و قراء خود نبود و نیز بر شما از آز و فتنهء شبانهء عرب بیم داشت از اینرو با من پیمان کرد که بشما بازرسانم تا اگر خواهید بپذیرید و کار بندید، لشکریان گفتند پیمان او بازگوی چه هیچگاه به زندگی ما از فرمان او سر نپیچیدیم اکنون که بمرده است باز از امر بیرون نشویم. زن گفت او به گاه مردن گفت من هم امشب بخواهم مردن روان من از قالب بیرون شود و به تن این جوان که غلام من است درآید و اندیشیده ام که او را بر یاریگران خویش سری دهم چون من بمیرم این پیام من بدانان بازرسان و بگوی آن کسی از شما که از این عهد سر باززند و راهی دیگر گیرد از دین بیرون شده باشد. همگان گفتند ما عهد او به باب این جوان بپذیرفتیم، پس زن فرمان کرد تا گاوی بکشتند و پوست از وی باز کردند و پوست بگسترد و تشتی پر از شراب و نان بسیاری اشکنه کرده در کنار آن نهاد و حشم را یکان یکان بخواند و گفت پای بر پوست نه و پاره ای نان برگیر و در شراب فروزده بخور و بگوی ای روح بابک بتو گرویدم همچنانکه به روح جاویدان گرویده بودم و سپس دست بابک بدست گیر و دست دیگر بر سینه نه و دست او ببوس. همگان چنین کردند تا طعام و شراب آماده گشت و آنان را بخواند و بخوردن نشاند و خود بی پرده بنشست و بابک را بر بساط و طنفسهء خود نزد خویش نشانید و چون سه گان سه گان بنوشیدند لاغی اسپرم برگرفت و ببابک داد و بابک اسپرم از دست او بستد و این نشان نامزدی زناشوئی باشد پس همهء حاضران به علامت خرسندی از این مزاوجت برخاستند و دست به بر زدند و مسلمانان و موالی از حضار نیز چنین کردند. (از الفهرست ابن الندیم صص ۴۸۰ - ۴۸۱). در زمان خلفای بنی عباس نیز مردی از عجم خروج کرده بابک نامش بوده و او را بابک خرم دین گفتندی از جانب خلیفه افسنتین (افشین) بحرب او مأمور شده و او را مغلوب کرده لقب این بابک خرم دین بوده که این دین را اختراع کرده. (آنندراج) (انجمن آرا). ... و در آذربایجان بابک، دشمن دین لعنه الله دعوت دین مزدکی آشکارا کرد. مأمون، محمد بن حمید طوسی را به جنگ او فرستاد بابکیی او را بکشت و کار بابک قوت گرفت. مأمون پیش از آنکه تدارک کند در سابع رجب سنهء ثمان و عشرین و مأتین (۲۲۸ ه . ق.) درگذشت. (تاریخ گزیده چ عکسی لندن ۱۳۲۸ ه . ق. ص ۳۱۶). در عهد او [معتصم] کار بابک خرم دین قوت گرفته بود و تمامت آذربایجان و ارمن و بعضی از عراق مسخر او شده معتصم اسحاق بن ابراهیم بن مصعب را که امیر بغداد بود بجنگ او فرستاد، فریقین مدتی بحرب مشغول بودند و ظفر روی نمی نمود. اسحاق از خلیفه مدد خواست حیدربن کاوس را که از ماوراءالنهر به اسیری آورده بودند و در حضرت خلافت مرتبهء بلند یافته و به نیابت حجابت رسیده و افشین لقب یافته بمدد او فرستاد و در همدان جنگ کردند، قریب چهل هزار بابکی کشته شد بابک اسیر گشت در ثالث صفر سنهء ثلاث وعشرین ومأتین (۲۲۳) در ساوه دست و پایش مخالف ببریدند و بر دار کردند مدتی مدید بران درخت بماند از

اسرای بابکی یکی جلادش بود خلیفه ازو پرسید چند آدمی کشته ای؟ گفت ما ده جلاد بودیم و من زیادت از بیست هزار کشته ام از آن دیگران ندانم و عدد مقتولان حروب خدای تعالی داند. (همان کتاب ص ۳۱۸). جرجی زیدان آرد: در سال ۲۱۸ که معتصم خلیفه شد چنانکه گفتیم دستگاه خلافت نظر بجهات مذکور در آن قسمت رو بضعف گذارد و معتصم ترکان و فرغانی ها و مغربی ها را دور خود جمع کرده و در نتیجه نفوذ و قدرت بدست لشکریان افتاد و آغاز استیلای لشکریان بواسطهء ظهور بابک خرمی در آذربایجان و ارمنستان پدید آمد. بابک خرم دین در زمان مأمون خروج کرده آئین تازه ای بر اساس اباحه(۱) آورده مأمون مکرر سپاهیان بجنگ او فرستاد که جمله شکست خورده بازآمدند، معتصم که بخلافت رسید کار بابک را بسیار خطرناک دید و به سرکوب او همت گماشت و سپاهیان ترک خود را بسرکردگی ترکی موسوم به حیدربن کاووس افشین بجنگ وی فرستاد (۲۲۰ ه . ق.) و پس از وی سردار ترک دیگری را بنام بغای بزرگ مأمور آن مهم نمود بعد از آن جعفر خیاط و سپس ایتاخ را با سی میلیون درهم برای مخارج قشون کشی روانه داشت. افشین پس از دو سال کارزار با پول و حیله بر بابک دست یافت و او را به سامرا آورد. واثق بن معتصم و سایر افراد خاندان خلافت پیشواز افشین آمدند و باور نمیکردند که از خطر بابک نجات یافته اند، چه بابک سراسر امپراطوری اسلام را بوحشت انداخته بود و در ظرف بیست سال شورش ۲۵۵۵۰۰ تن کشته اموال بسیاری را بغارت و یغما برده بسیاری از سرداران مأمون و معتصم را شکست داده بود، از آنرو گرفتاری بابک برای معتصم پیروزی بزرگی بشمار میرفت و دستور داد بابک را که مرد تنومندی بود سوار فیل کنند و در شهر گردانیده نزد او بیاورند و همین که بابک فیل سوار بر معتصم وارد شد به امر معتصم، شمشیردار بابک دست و پای بابک را برید، پس از آنکه بابک از فیل بزمین افتاد معتصم بشمشیردار فرمان داد تا سر بابک را ببرد و شکمش را پاره کند، آنگاه سرش را بخراسان فرستاد و تنش را در سامرا بدار آویخت. معتصم آن روز را جشن گرفت و به افشین و همراهان او محبت ها کرد و از روزی که افشین از سامرا رفت تا روزی که به سامراء برگشت هر روز یک دست خلعت و یک اسب برای افشین میفرستاد و علاوه بر انعام و خواربار و غیره هر روزی که افشین در برابر بابک سواره جنگ میکرد ده هزار درهم و روزی که سوار نمیشد پنج هزار درهم فوق العاده می پرداخت و همین که افشین به سامراء رسید معتصم بدست خود دو نشان جواهری به وی آویخت و بیست میلیون درهم به او انعام داد تا نصف آنرا برای خود بردارد و نصف دیگر را میان سپاهیان خود تقسیم کند، هم چنین فرمان حکومت سند را برای وی امضاء کرد و شاعران را وادار ساخت بخدمت افشین بروند و او را مدح بگویند. البته افشین هم برای این همه پول و خلعت و جاه و مقام بجنگ بابک رفت و آنچه را هم که از نقدینه و جنس در میدان کارزار به افشین میرسید مرتباً بشهر خود میفرستاد. ابن طاهر والی خراسان بخوبی ازین جریان آگاه بود و هر موقع که پولها و هدیه های افشین از راه خراسان بطور محرمانه بشهر اشروسنه موطن افشین در ماوراءالنهر حمل میشد جاسوسان چگونگی آنرا بوالی خبر میدادند، والی خراسان هم مراتب را به معتصم گزارش میداد، معتصم هم از والی تقاضا داشت که باکمال دقت مراقب این ارسال و مرسول باشد تا آنکه موقعی افشین اموال بسیاری توسط دوستان خود در انبان ها انباشته بمقصد اشروسنه حمل کرد، والی خراسان عبدالله طاهر که مراقب کار بود مأمورینی فرستاد آن اموال را ضبط کردند و همین که مأمورین اظهار داشتند این اموال متعلق به افشین میباشد ابن طاهر گفتهء آنها را رد کرده گفت افشین بچنین عملی مبادرت نمیکند شما به او تهمت میزنید و این اموال را بدزدی میبرید. از همان موقع میان ابن طاهر و افشین کدورت سختی پدید آمد که بالاخره به حبس افشین منتهی گشت و در محاکمهء وی (بنابه گفتهء ابن اثیر) محقق گشت که افشین بدروغی و برای پول درآوردن از خلیفه مسلمان شده و باطناً بدین مجوس باقی مانده است. (از تاریخ تمدن اسلام جرجی زیدان ترجمهء علی جواهرکلام ج ۲ صص ۱۷۸ – ۱۸۰). سعید نفیسی نوشته اند: در میان کسانی که علمدار جنبش های ملی ایران بوده اند چند تن هستند که ایشان را زنده دارندهء ایران باید شمرد و جای آن دارد که ایرانی ایشان را پهلوانان داستان و تاریخ خود نام نهد و با رستم دستان و اسفندیار روئین تن و یا با کورش و داریوش و اردشیر بابکان و شاپور و خسرو و انوشیروان همدوش بشناسد و حماسه های بسیار وقف سران این مردم بزرگ چون ماه آفرید و

سنباد و مقنع و ابومسلم و استاذسیس و مازیار و افشین و بابک و مردآویز و عمرولیث و اسماعیل بن احمد سامانی کند. در میان این گروه مردان بزرگ بابک خرم دین از حیث مردانگی های بسیار و دلاوریهای شگفت مقام دیگری دارد، تنها کسی که میتواند تا حدی با وی برابری کند مازیار است. بدبختانه جزئیات زندگی این مرد بزرگ در پس پردهء تعصب دینی مورخین از ما پنهان مانده و این سطور برای آنست که آنچه تا این روزگاران رسیده است در جائی گرد آمده بماند تا در روزهای حاجت ایرانیان را بکار آید و اگر خدای ناکرده روزی ایران را چنین دشواریها پیش آمد سرمشقی برای پروردن چون بابک کسی در میان باشد. طبری می نویسد که: بابک از نسل مزدک بود که بزمان نوشین روان بیرون آمده بود. ابن الندیم در کتاب الفهرست گوید: واقدبن عمرو تمیمی که اخبار بابک را جمع کرده است، گفته است پدرش مردی از مردم مداین و روغن فروش بود، به سرحدات آذربایجان رفت و در قریه ای که بلال آباد نام داشت از روستاهای میمد سکنی گرفت و روغن در ظرفی بر پشت می گذاشت و در قراء روستای میمد می گشت، زنی اعور را دلباخته شد و این زن مادر بابک بود، با این زن مدتی بحرام گرد می آمد. وقتی با این زن از قریه بیرون رفته بود و ایشان تنها بودند و شرابی داشتند که می خوردند گروهی از زنان قریه بیرون آمدند و خواستند آب از سرچشمه ای بردارند و بآهنگ نبطی ترنم می کردند و بسرچشمه نزدیک شدند و چون ایشان را با هم دیدند بر ایشان هجوم بردند، عبدالله (پدر بابک) گریخت و موی مادر بابک را کشیدند و او را بقریه بردند و رسوا کردند. واقد گوید که این روغن فروش نزد پدر این زن رفت و پدر، آن دختر را بزنی به وی داد و بابک از او زاد. در یکی از سفرها که بکوه سبلان رفته بود کسی از پشت برو حمله برد و برو زخم زد و وی نیز برو زخمی زد ولیکن کشته شد و آن کس که وی را زخم زده بود نیز پس از چندی مرد و پس از مرگ وی مادر بابک کودکان مردم را شیر میداد و مزد میستاند تا اینکه بابک ده ساله شد. گویند روزی مادر بابک بیرون رفت و در پی پسر میگشت و بابک در آن زمان گاوهای مردم را میچرانید، مادر، وی را زیر درختی یافت که خفته و برهنه بود زیر هر موئی از سینه و سر وی خون بیرون آمده بود و چون بابک بیدار شد و برخاست دیگر خونی ندید، دانست که بزودی کار پسرش بالا گیرد. نیز واقد گوید که: بابک در خدمت شبل بن منقی ازدی در روستائی بالای کوهی بود و چارپایان وی را نگاه میداشت و از غلامان او طنبور زدن آموخت، پس از آنجا به تبریز از اعمال آذربایجان رفت و دو سال نزد محمد بن رواد ازدی بود، سپس نزدیک مادر بازگشت و نزد وی ماند و درین هنگام هیجده ساله بود. هم واقدبن عمرو گوید: در کوههای بذ و در کوهستان نزدیک آنجا دو مرد بودند از کافران راهزن و مالدار که در ریاست بر گروهی از خرمیان که در کوههای بذ هستند با یکدیگر زد و خورد میکردند، یکی از آن دو را جاویدان بن سهرک نام بود و دیگری تنها بکنیهء ابوعمران معروفست، این دو تن تابستانها با یکدیگر میجنگیدند و چون زمستان میرسید برف در میان ایشان حایل میشد و راهها بسته میشد و دست از جنگ برمیداشتند. جاویدان که استاد بابک بود با دوهزار گوسفند از شهر خود بیرون آمد و آهنگ زنجان از شهرهای سرحد قزوین داشت، بدان شهر رفت و گوسفندان را فروخت و چون میخواست به کوهستان بذ بازگردد در روستای میمد برف و تاریکی شب او را درگرفت و بقریهء بلال آباد رفت و بزرگ آن قریه از وی درخواست کرد که بخانهء او فرودآید ولی چون در حق او تخفیفی روا داشت جاویدان بخانهء مادر بابک رفت که باآنکه در سختی و بی چیزی زندگی میکرد او را پذیرفت و مادر بابک برخاست که آتش افروزد زیرا که بجز آن استطاعت دیگر نداشت و بابک بخدمت غلامان و چهارپایان او برخاست و آب آورد جاویدان بابک را فرستاد که طعامی و شرابی و علوفه ای بخرد و چون وی بازآمد با او سخن گفتن گرفت و وی را با اینهمه دشواری و سختی زندگی دانا یافت و دید با آنکه زبانش میگیرد زبان ایران را بخوبی میداند و مردی باهوش و زیرکست. مادر بابک را گفت که: من مردی ام از کوه بذ و در آن دیار مال بسیار دارم و این پسر ترا خواهانم، او را بمن ده تا با خود ببرم و بر زمین و مالهای خود بگمارم و در هر ماه پنجاه درهم مزد وی را نزد تو فرستم، مادر بابک وی را گفت: تو مردی نیکوکار مینمائی و آثار وسعت از تو پیداست و دلم بر سخن تو آرام گرفت. چون براه افتاد، بابک را به او گسیل کرد. پس از آن ابوعمران از کوه خود بر جاویدان برخاست و جنگ

کرد و شکست خورد، جاویدان ابوعمران را کشت و بکوه خود بازگشت ولی زخم نیزه ای برداشته بود و سه روز در خانهء خود ماند و از آن زخم بمرد. زن جاویدان که دلباختهء بابک شده بود و با هم گرد میآمدند و چون جاویدان مُرد آن زن بابک را گفت که تو مردی زیرک و دلیری و این مرد اکنون بمرد من بمرگ شوی خود بانگ بلند نکنم و سوی هیچیک از پیروان وی آهنگ نکنم. فردا را آماده باش تا ایشان را فراهم آورم و گویم که جاویدان دوش گفت که: من امشب بمیرم و روح من از پیکر من برون آید و به پیکر بابک رود و با روان بابک انباز شود و نیز گویم که دیری نکشد که بابک شما را بجائی رساند که تاکنون هیچکس بدانجا نرسیده و هیچکس پس ازو بدانجا نرسد و بابک خداوند روی زمین شود و گردنکشان را براندازد و مذهب مزدک را دیگربار زنده کند و بدست بابک ذلیلِ شما عزیز و پستِ شما بلند گردد. بابک از شنیدن این سخنان بطمع افتاد و آنرا بشارتی دانست و آمادهء کار شد، چون بامداد برآمد سپاه جاویدان گرد آمدند و گفتند چه شد که ما را نخواست تا وصیتی کند. زن گفت چیزی او را از این کار بازنداشت جز آنکه شما در روستاها و خانه های خود پراکنده بودید و اگر میخواست کسی فرستد و شما را گرد آورد، این خبر منتشر میشد و ایمن نبود که در انتشار این خبر تازیان بر شما زیانی نرسانند، با من بدین چه اکنون میگویم عهد کرده است باشد که بپذیرید و بدان عمل کنید گفتند: بازگوی عهدی که با تو کرده است چگونه است زیرا که تا زنده بود ما از فرمان وی سر نمی پیچیدیم و پس از مرگ نیز با وی خلاف نکنیم، زن گفت که: جاویدان مرا گفت امشب میمیرم و روح از پیکرم بیرون رود و در پیکر این جوان درآید و رأی من چنین است که وی را بر پیروان خویش خداوند کنم و چون من بمردم این سخن ایشان را بگوی و بازگوی که هرکس در این باب با من خلاف کند و اختیار مرا نگزیند دین ندارد. گفتند که ما عهد وی را دربارهء این جوان پذیرفتیم سپس آن زن گاوی خواست و فرمود که آنرا بکشند و پوست آنرا بکنند و آن پوست را گشاده کنند و از هم بدرند و آن پوست را بگسترد و طشتی پر از شراب بر آن گذاشت و نانی را بشکست و در اطراف پوست گاو بنهاد و آن مردم را یک یک همی خواند و میگفت که: بر آن پوست پای بکوبند و پاره ای از نان بردارند و در شراب فروبرند و بخورند و بگویند: ای روح بابک بر تو ایمان آوردم همچنان که بروح جاویدان ایمان آورده بودم و سپس دست بابک را بگیرند و دست بر دست وی زنند و ببوسند. آن مردم همه چنین کردند و چون طعام آماده شد، ایشان را بطعام و شراب خواند، سپس آن زن بر بستر خویش نشست و بابک را بر آن بستر نشاند و پشت بر آن مردم داشت و چون سه بسه شراب خوردند دسته ای ریحان برگرفت و بسوی بابک انداخت. بابک آن دستهء ریحان را برگرفت، و آداب زناشوئی ایشان چنین است و مردم برخاستند و دست بدست ایشان زدند و بدین زناشوئی رضا دادند. محمد عوفی در جوامع الحکایات و لوامع الروایات این نکات را با اندک تغییراتی آورده و چنین گفته است: «گویند او را پدر پدید نبود و مادر او زنی بود یک چشم از دیهی از دیهای آذربایجان و گفته اند مردی از متطببان(۲) سواد عراق با وی نزدیکی کرد و بابک از وی متولد شد و مادر او بگدائی او را میپرورد تا آنگاه که بحد بلوغ رسید و یکی از مردم آن دیه او را بمزد گرفت، ستوران او را بچرا میبرد و گویند روزی مادر برای او طعام آورده بود او را دید زیر درختی خفته و مویهای اندام او بپای خاسته و از هر بن موئی قطرهء خونی میچکد و در آن کوه طایفه ای بودند از خرم دینان و زنادقه و ایشان را دو رئیس بود هر دو با یکدیگر خصومت بود یکی را نام جاویدان و دیگری را عمران، روزی آن جاویدان بدان دیه که بابک آنجا ساکن بود گذر کرد و بابک را بدید و علامات جرأت و آثار شهامت در وی تفرس کرد او را از مادر بخواست و با خود ببرد. بابک با زن جاویدان عشقبازی آغاز کرد تا زن را صید خود کرد و آن زن او را بر اسرار شوهر خویش آگاه گردانید و خزاین و دفاین بدو نمود و بابک کار بخود گرفت و بعد از مدتی جنگی افتاد در میان آن جماعت و جاویدان در آن جنگ کشته شد و زن جاویدان با آن جماعت گفت که جاویدان بابک را خلیفهء خود کرده است و اهل این نواحی را به پیروی او وصیت کرده و روح جاویدان به وی تحویل کرده است و شما را وعده داد که بدست او فتح و ظفر یابید و آن جماعت به پیروی او تن دردادند و بابک یاران خود را گرد آورد و ایشان عُدّتی و عددی نداشتند. بابک جمله را سلاح داد و ایشان را گفت صبر کنید چندان که ثلثی

از شب برآید و برون آئید و بانگ کنید و هرکس را که بر کیش ما نیست از زن و مرد و کودک جمله را بشمشیر بگذرانید، پس جمله برین قرار بازگشتند و نیم شب خروج کردند و اهل آن دیه را از مسلمانان بکشتند و کس ندانست که ایشان را که فرمود و خوفی و هراسی در دلهای مردم جای گرفت و بی توقف ایشان را بنواحی دورتر فرستاد و هرکه را یافتند بکشتند، و ایشان مردمانی بودند دهقان و کشتن و جنگ کردن عادت نداشتند و بدین دو جنگ که کردند کشتن عادت گرفتند. و برین دلیر شدند و خلقی از دزدان و بددینان و ارباب فساد روی به وی نهادند تا او را بیست هزار سوار گرد آمد بجز پیادگان. و گروهی از مسلمانان را مثله کردند و بآتش سوختند و آن فساد پیش گرفت که هرگز پیش ازو و پس ازو کسی نشان نداده است و چند بار لشکر خلیفه را منهزم کرد و فتنهء او بیست سال کشید. ابوحنیفهء دینوری در اخبارالطوال مینویسد: مردم در نسب و مذهب بابک اختلاف کرده اند و آنچه بر من درست آمد و ثابت شد اینست که او از فرزندان مطهربن فاطمه دختر ابومسلم بوده است و طایفهء فاطمیه از خرمیه به وی منسوب اند. سمعانی در کتاب الانساب نام او را بابک بن مردس [مرداس] می نویسد و اینکه در کتاب های عربی بنام بابک خرمی و در کتابهای فارسی به اسم بابک خرم دین خوانده میشود از آن جهت است که وی معروفترین کسی است که در ترویج مذهب خرم دین با خرمیان کوشیده است. درباب تاریخ این مذهب اطلاع کافی بدست نیست و آنچه در عقاید ایشان در کتابها نوشته اند آلوده به غرض و تهمت است، چیزی که ظاهراً مسلم است اینست که مذهب خرمیان یکی از فروع مذهب مزدک بوده و خرمیان را مزدکیان جدید باید دانست. ابن عبری در مختصرالدول مینویسد که شمارهء پیروان بابک بجز رجاله بیست هزار بود و پیروان وی هیچ زن و مرد و جوان و کودک مسلمان نمی یافتند مگر آنکه آنرا پاره پاره کنند و بکشند و شمارهء کسانی که بدست ایشان کشته شد ۲۵۵۵ تن رسید. عوفی در جوامع الحکایات گوید: در تاریخ مقدسی آورده است که حساب کردند کشتگان او را، هزارهزار (یک میلیون) مسلمانان را کشته بود. ابومنصور بغدادی در کتاب الفرق بین الفرق گوید شمارهء پیروان بابک از مردم آذربایجان و دیلمانی که بدو پیوسته بودند به سیصدهزار تن میرسید. نظام الملک در سیاست نامه مینویسد که یک تن از جلادان بابک گرفتار شده بود او را پرسیدند که تو چند کس کشته ای؟ گفت: بابک را جلادان بسیار بود اما آنچه من کشته ام سی وشش هزار مسلمان است بیرون از جلادان دیگر. حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده و قاضی احمد غفاری در تاریخ نگارستان نوشته اند که این جلاد گفت: ما ده تن بودیم و آنچه بدست من کشته شد بیست هزار کس بوده اند. مؤلف روضهٔ الصفا نیز همین نکته را آورده و در پایان آن گوید: و در بعضی از روایات وارد شد و العهدهٔ علی الراوی که عدد مقتولان بابک در معارک و غیر آن بهزارهزار رسید. مؤلفین تاریخ نگارستان و مجمل فصیحی نام این جلاد را نوذر ضبط کرده اند. مؤلف زینهٔ المجالس شمارهء جلادان را ده و شمارهء کشتگان بدست یک تن از ایشان را بیست هزار نوشته است. فزونی استرآبادی در کتاب بحیره شمارهء جلادان را بیست نوشته و گوید وی گفت: ما بیست جلاد بودیم اما بمن کمتر خدمت میفرمود، آنچه بدست من کشته شده اند شاید از بیست هزار کس زیاده باشد از دیگران خبر ندارم. اعتمادالسلطنه در منتظم ناصری گوید: شمارهء کسانی که در ظرف بیست سال بدست اتباع بابک کشته شدند به ۲۵۵۵ تن رسید. ابن خلدون مینویسد شمارهء کسانی که بابک در بیست سال کشته بود صدوپنجاه وپنج هزار بود و چون بابک شکست خورد شمارهء کسانی که از وی نجات یافتند فقط از زن و بچه هفت هزاروششصد تن بودند. مسعودی در کتاب التنبیه والاشراف گوید: آنچه بابک در مدت بیست ودو سال از سپاهیان مأمون و معتصم و امراء و سران و دیگران از سایر طبقات مردم کشت کمترین شماره ای که گفته اند پانصدهزار است و بیش ازین هم گفته اند، شمارهء آن ممکن نیست. طبری و ابن اثیر شمارهء کسانی را که بابک در مدت تسلط خویش کشته است ۲۵۵۵ تن نوشته اند. فصیحی خوافی در حوادث سال ۱۳۹ ه . ق. درباب ابومسلم خراسانی مینویسد: چهار کس اند در زمان اسلام که بر دست هر چهار، هزارهزار مردم زیادت بقتل آمده اند، اول ابومسلم، دوم حجاج بن یوسف، سوم بابک الخرمی، چهارم برقعی (که مراد مقنع) است. آغاز ظهور مذهب خرمیان معلوم نیست و مورخین را درباب اینکه این مذهب را بابک رواج داده یا پیش از آن هم بوده است و وی بدان گرویده اختلافست ولی

چیزی که تقریباً مسلم میشود اینست که پیش از بابک این کیش در میان بوده و بابک در ترویج آن کوشیده و آنرا به منتهای قوت خود رسانده است، نخستین بار که اسمی از خرمیان در تاریخ ظاهر میشود در سال ۱۶۲ ه . ق. است که بنابر گفتهء نظام الملک در زمان خلافت مهدی باطنیان گرگان که ایشان را سرخ علم میخواندند با خرم دینان همدست شدند و گفتند: ابومسلم زنده است، ملک بستانیم، و پسر او ابوالغرا را مقدم خویش کردند و تا ری، آمدند و حلال و حرام را یکی کردند و زنان را مباح دانستند و مهدی نامه نوشت به اطراف بعمروبن البلاـ که والی طبرستان بود فرمان داد که بجنگ ایشان رود و آن گروه پراکنده شدند و بار دیگر در زمانی که هارون الرشید در خراسان بود (یعنی از سال ۱۹۲ تا سال ۱۹۳) خروج کردند از ناحیت اصفهان ترمدین و کاپله و فایک و روستاهای دیگر و مردم بسیاری از ری و همدان و دسته و لره بیرون آمدند و به این قوم پیوستند و شمارهء ایشان بیش از صدهزار بوده، هارون عبدالله بن مبارک را از خراسان با بیست هزار سوار بجنگ ایشان فرستاد، ایشان بترسیدند و هر گروه بجای خود بازگشتند، عبدالله بن مبارک نامه نوشت که: از ابودلف قاسم بن عیسی عجلی چاره نیست هارون جواب مساعد داد که ایشان همه دست یکی کردند و خرم دینان و باطنیان بسیار جمع شدند و دیگربار دست بغارت و فساد بردند و ابودلف عجلی و عبدالله بن مبارک ناگاه بریشان تاختند و خلقی بی حد و بی عدد از ایشان کشتند و فرزندان ایشان را ببغداد بردند و فروختند. پس از آن چون نه سال ازین واقعه گذشت در زمان مأمون بابک از آذربایجان خروج کرد. در مجمل فصیحی در حوادث سال ۱۶۲ مذکور است: ابتدای خروج خرم دینان در اصفهان و باطنیان با ایشان یکی شدند و از این تاریخ تا سنهء ثلثمائه (۳۰۰ ه . ق.) بسیار مردم بقتل آوردند. خاتمهء کار خرم دینان نیز بدرستی معلوم نیست چه قطعاً پس از کشته شدن بابک و برچیده شدن دستگاه وی در آذربایجان نابود نشده اند و در زمان های بعد گاهی خروج کرده اند، چنانکه در زمان واثق (۲۲۷ - ۲۳۲) بار دیگر خروج کرده اند. و نظام الملک درین باب در سیاست نامه آورده است: خرم دینان در ناحیت اصفهان فسادها کردند. تا سنهء ثلثمائه (۳۰۰) خروج میکردند و در کوههای اصفهان مأوی میگرفتند و دیهها می غارتیدند و پیر و جوان و زن و بچهء مردمان را می کشتند و هر سال فتنهء ایشان در میان بوده هیچ لشکر با ایشان موافقت نتوانست کرد عاجز آمده بودند، بدان جایهای حصین و محکم که داشتند بآخر گرفتار شدند و سرهاشان در اصفهان بیاویختند و بدین فتح بهمه بلاد اسلام نامه نبشتند. پس از آن تا اوایل قرن ششم نیز حتماً بوده اند و در زمان مسترشد (۵۱۲ - ۵۲۹ ه . ق.) بار دیگر خروج کرده اند. و محمد عوفی درین باب مینویسد: در عهد مسترشد جماعتی خرم دینان در بلاد آذربایجان نشسته بودند و فساد میکردند و نوایر شر و فتنه می افروختند، مسترشد از جهت جهاد و قطع فساد ایشان بنفس خود حرکت فرمود با لشکری جرار بطرف آذربایجان رفت و طایفه ای از ملاحده ناگاه بر وی پیدا شدند و او را بگرفتند و کارد زدند و هلاک کردند، روز پنجشنبه هفدهم ماه ذیقعدهء سنهء تسع وعشرین وخمسمائه (۵۲۹) رایت حیات او سرنگون گشت و دامن دیدهء اعیان و ارکان دولت او پرخون گشت. درباب کلمهء خرم دینی بعضی از مورخین اشتباه کرده اند و آن را فقط نام اتباع بابک دانسته اند ولی از قراین کام پیداست که خرم دینی اسم عامی است برای پیروان مذهب جدیدی که در قرن دوم هجری در ایران ظاهر شده و شاید بازماندگان مزدکیان زمان ساسانیان در دوره های اسلامی باین نام خوانده شده باشند و خرم دین نام مسلک و مذهب ایشان بوده و ظاهراً این ترکیب «خرم دین» تقلیدیست از ترکیب «به دین» که درباب مذهب زرتشت گفته میشده است. و خرم دینان بدو طایفه منقسم میشده اند: نخست جاویدانیان یا جاویدانیه که اتباع جاویدان سلف بابک بوده اند و دوم بابکیان یا بابکیه که پیروان بابک باشند، از جزئیات عقاید خرم دینان مطلقاً آگاهی بما نرسیده و اگر کتابهای مذهبی داشته اند نابود شده است و آنچه از ایشان میدانیم اشارت مختصریست که آلوده بتهمت و غرض در اقوال مورخین میتوان یافت و درین اقوال نیز اختلافست زیرا که بعضی ایشان را از مزدکیان نوشته اند و بعضی از اسماعیلیه و باطنیان شمرده اند و بعضی از فروع مسلمیه یا ابومسلمیه پیروان ابومسلم خراسانی شمرده اند و بعضی از صوفیان اباحیه دانسته اند و گفته اند که: بتناسخ قائل بوده اند و محرمات اسلام را مباح میدانسته اند و بعضی دیگر از غُلات یا غالیه شمرده اند ولی چیزی که درین میان تا درجه ای بوی حقیقت

میدهد این است که بتناسخ قائل بوده اند و مانند مزدکیان بعضی چیزها را مباح میشمرده اند و در ضمن برای رواج مذهب و مسلک خویش از هیچگونه کشتار و خونریزی دریغ نمیکرده اند و مخصوصاً تعصب بسیار شدیدی بر تازیان و عقاید ایشان داشته اند و از این حیث با محمره یا سرخ علمان گرگان و طبرستان هم عقیده بوده اند و شاید در میان ایشان و مخصوصاً در میان بابک پیشرو خرم دینان و مازیار پسر قارن پیشرو سرخ علمان طبرستان اتحادی بوده است. قطعاً بابکیان یا خرم دینان منحصر به اتباع بابک در آذربایجان نبوده اند، بلکه در سایر نواحی مخصوصاً در مرکز ایران و در اطراف اصفهان و ناحیهء جبال یعنی تمام قلمروی که میان آذربایجان و طبرستان و خراسان و بغداد و فارس و کاشان و خوزستان واقعست و شامل ناحیهء نهاوند و همدان و ری و اصفهان و کاشان و قم و سمنان و قزوین است خرم دینان بوده اند و بیشتر در روستاها و کوهستانها زندگی میکرده اند و هرگاه که فرصت می یافته اند خروج میکرده اند و مخالفین خود را چه بیخبر و چه در میدان جنگ میکشته اند و چون ازین حیث و بیشتر از آن جهت که قلمرو ایشان همان قلمرو باطنیان در قرن پنجم و ششم بوده است ایشان را جزو باطنیان شمرده اند، از قراین میتوان حدس زد که مذهب خرم دین از دو عنصر اصلی مرکب بوده است نخست یک عنصر ایرانی پیش از اسلام که شاید بعضی از عقاید مزدک جزو آن بوده و دوم یک عنصر ارتجاعی ایران بعد از اسلام که مانند تمام نهضتهای دیگری بوده است که در گوشه و کنار ایرانیان وطن پرست برای کوتاه کردن دست توانائی خلیفهء عرب پیش آورده اند و این نهضت جاویدان و بابک هم مانند نهضت های ابومسلم و ماه آفرید و مقنع و سنباد و قرمطیان و صاحب الزنج و کرامیان و سایر شعب خوارج ایران و شعوبیهء ایران بوده است و بهمین جهت است که مورخین و دیگر کسانی که درباب ایشان سخن رانده اند درست نتوانسته اند حقیقت را بدست آورند. ابومنصور بغدادی در کتاب الفرق بین الفرق درباب مزدکیان مینویسد که: صنف اول از اصحاب اباحه مزدکیان بودند و صنف دوم خرم دینان که در دولت اسلام ظاهر شدند و ایشان دو طایفه اند، بابکیان و مازیاریان و هر دو بمحمره معروفند و بابکیان پیروان بابک خرمی اند که در کوهستان بذین در ناحیهء آذربایجان خروج کرد و پیروان بسیار یافت و محرمات را مباح میدانست و مسلمانان بسیار را کشتند و خلفای بنی العباس سپاه بسیار بریشان فرستادند با افشین حاجب و محمد بن یوسف ثغری و ابودلف عجلی و دیگران و این سپاه مدت بیست سال با ایشان روبرو بود تا اینکه بابک و برادرش اسحاق بن ابراهیم را گرفتند و در سرّمن رآ در زمان معتصم بدار کشیدند. همین مؤلف جای دیگر درباب باطنیان گوید که: دعوت باطنیان نخست در زمان مأمون آشکار شد و سپس در زمان معتصم انتشار یافت و گویند افشین که صاحب سپاه معتصم بود دلش گروگان بابک خرمی بود و دعوت وی را پذیرفته بود و این خرمی در ناحیهء بذین خروج کرد و مردم آن کوهستان خرمی بر طریقهء مزدکی بودند و خرمیان و باطنیان همداستان بودند و خلیفه افشین را که دوستدار مسلمانان شناخته شده بود بجنگ وی فرستاد و او در باطن با بابک دست یکی داشت و در کشتار و هتک زنان او را یار بود پس افشین را یاری فرستاد و محمد بن یوسف ثغری و ابودلف قاسم بن عیسی عجلی به وی پیوستند و سپس سران سپاه عبدالله طاهر نیز ایشان را یاری کردند و شوکت بابکیان و قرمطیان بر سپاه مسلمانان افزون شد تا این که شهری که معروف بود به برزند از ترس بابکیان برای خود ساختند و چند سال جنگ در میان بود تا خدای مسلمانان را یاری کرد و بابک اسیر شد و در سرّمن رآ بسال ۲۲۳ او را بدار آویختند و برادرش اسحاق نیز گرفتار شد و او را در بغداد با مازیار خداوند سرخ علمان (محمره) طبرستان و گرگان بدار زدند. صرف نظر از خطاهای فاحشی که در بسیاری از کلمات روی داده و تحریف شده است این مؤلف در این سخنان دو اشتباه بزرگ کرده، نخست آنکه نام برادر بابک را اسحاق بن ابراهیم نوشته و در تمام مراجع دیگر همه جا نام برادر بابک عبدالله ضبط کرده اند، چنانکه پس از این خواهدآمد، هرچند که ابن الندیم در کتاب الفهرست نام پدر بابک را عبدالله آورده است. اسحاق بن ابراهیم بن مصعب پسرعم طاهر ذوالیمینین (طاهربن حسین بن مصعب) از رجال معروف خاندان طاهری است که امیر بغداد بوده. عبدالله، برادر بابک را از سامرا نزد وی فرستاده اند و او در بغداد وی را بدار آویخته است، دیگر آنکه برادر بابک را در بغداد با مازیار بدار نزدند چه عبدالله برادر بابک را در سال ۲۲۳ در بغداد بدار آویختند و مازیار را در سال

۲۲۵ دو سال پس از آن در بیرون شهر سامرا بر تلی که به اسم کنیسهء بابک معروف شده و پس از این ذکر آن خواهدآمد در جوار دو چوبهء دار دیگری که بر یکی از آنها جسد بابک و بر دیگری پیکر یاطس رومی، بطریق عموریه را آویخته بودند بدار زده اند. نظام الملک در سیاست نامه گوید: بهر وقتی خرم دینان خروج کرده اند و باطنیان با ایشان یکی بوده اند و ایشان را قوت داده که اصل هر دو مذهب یکی است. و جای دیگر گوید: اما قاعدهء مذهب ایشان آن است که رنج از تن خویش برداشته اند و ترک شریعت بگفته چون نماز و روزه و حج و زکات و حلال داشتن خمر و مال و زن مردمان هرچه فریضه است از آن دور بوده اند و هرگه که مجمعی سازند تا جماعتی بهم شوند یا بمهی بنشینند و مشاورت کنند ابتدای سخن ایشان آن باشد که بر کشتن ابومسلم صاحب دولت دریغ خورند و بر کشندهء او لعنت کنند و صلوات دهند بر مهدی فیروز و بر هارون پسر فاطمه دختر ابومسلم که او را کودک دانا خوانند و بتازی الفتَی العالم و از اینجا معلوم گشت اصل مذهب مزدک و خرم دین و باطنیان همه یکی است. یاقوت در معجم البلدان در کلمهء «بذ» گوید: در آنجا محمره معروف بخرمیه آشکار شدند و بابک از آنجا بیرون آمد و منتظر مهدی بودند. ابن اثیر در وقایع سال ۲۰۱ گوید: درین سال بابک خرمی بر مذهب جاویدانیه بیرون آمد و ایشان پیروان جاویدان بن سهل خداوند بذ بودند که دعوی کرد که روح جاویدان درو رفته و ایشان از فروع مجوس اند و مردانشان مادر و خواهر و دختر را نکاح کنند و بهمین جهت ایشان را خرمی خوانند و بمذهب تناسخ معتقد بودند و میگفتند روح از حیوان بغیر حیوان میرود. اعتمادالسلطنه در منتظم ناصری در همین مورد گوید: ابتدای امر بابک خرمی و ظهور او در میان طایفهء جاویدانیه بود که معتقد بتناسخ بودند، وی میگفت: ارواح نقل به ابدان مینمایند. سیدمرتضی داعی رازی در کتاب تبصرهٔ العوام درباب فرق غالیان گوید: بدان که این قوم را در هر موضعی به لقبی خوانند، در اصفهان و نواحی آن خرمیه، در قزوین و ری مزدکی و سنبادی و در آذربایجان ذقولیه و در ماوراءالنهر مغان، و سپس درباب فرق اسمعیلیه مینویسد: چهارم بابکیه اند و بابک ملعونی بود از آذربایجان قوم بسیار بر وی جمع شدند و در زمان معتصم خروج کرد و بعد از مصاف بسیار او را گرفتند و هلاک کردند، و اندکی بعد گوید: فرقهء هیجدهم اسماعیلیه، و ایشان را باطنیه و قرامطه و خرمیه و سیفیه و بابکیه و محمره خوانده اند. شهرستانی در کتاب الملل والنحل درباب هاشمیه گوید: اتباع ابی هاشم محمد بن حنفیه و از پیروان امامت عبدالله بن معاویهٔ بن عبدالله بن جعفربن ابی طالب و خرمیه و مزدکیه در عراق از ایشانند. و نیز جای دیگر درباب غُلات گوید: غالیه، هر کدام را لقبی است، در اصفهان خرمیه و کودکیه و در ری مزدکیه و سنبادیه و در آذربایجان ذقولیه و در جای دیگر محمره و در ماوراءالنهر مبیضه خوانند. سمعانی در کتاب الانساب گوید: بابکیه منسوب ببابک بن مرداس اند و او مردی بود که در زمان مأمون در آذربایجان بیرون آمد و در زمان معتصم کار او بالا گرفت و سپاه بسیار از مسلمانان بجنگ وی فرستادند و افشین سپهسالار معتصم برو ظفر یافت و او را بسامرا برد و معتصم گفت که او را زنده بدار زنند و علمای سامرا او را سبّ کردند و از بابکیان تا امروز گروهی در کوههای بذین مانده اند و دست نشاندهء امرای آذربایجانند و ایشان خرمیه اند و هر سال شبی دارند که زنان و مردان گرد آیند و چراغ را خاموش کنند و هر مردی که بزنی دست یافت از آن اوست، و مردی داشته اند پیش از اسلام که او را شروین نامند و از محمد و پیامبران دیگر بالاتر میشمارند و تا این زمان در محافل و خلوتها و مناجاتهای خود برای وی نوحه میخوانند، و در کوههای همدان جائی است که آن را شهر شروین نامند که باو نسبت دهند. پس از آن در جای دیگر گوید: خرمیه طایفه ای از باطنیان اند که ایشان را خرم دینیه نامند یعنی هرچه خواهند و میل ایشان بدان باشد بکنند و این لقب از آن است که محرمات را مباح دانند و از خمر و سایر لذات و نکاح ذوات المحارم و آنچه لذت برند روا دارند و از این جهت بمزدکیان از مجوس شبیه اند که در ایام قباد بیرون آمدند و تمام زنان را مباح کردند و محرمات دیگر را نیز مباح دانسته اند تا اینکه انوشیروان بن قباد ایشان را کشت. نکتهء مهمی که از این گفتار سمعانی برمیآید اینست که خرم دینان تا اواسط قرن ششم هجری که زمان زندگی سمعانی بوده است در همان نواحی که بابک بوده و پس از این توضیح خواهم داد بوده اند زیرا که سمعانی در شهر مرو روز دوشنبه ۲۱ شعبان ۵۰۶ ولادت یافته و در همان شهر شب اول ربیع

الاول ۵۶۲ رحلت کرده است. اما جاویدان استاد بابک که نام وی را به اختلاف جاویدان بن سهل یا جاویدان بن شهرک یا جاویدان بن سهرک نوشته اند پیشوای خرم دینان پیش از بابک بوده و نام پدر وی ظاهراً شهرک بوده است. و سهرک و سهل هر دو تحریفی است از کلمهء شهرک که گویا از کاتب و ناسخ ناشی شده است. یعقوبی در کتاب البلدان مینویسد که مردم شهرهای آذربایجان مخلوطی هستند از عجم آذری و جاویدانیه که مردم شهر بذ باشند که بابک در آنجا بود. طبری در وقایع سال ۲۰۱ مینویسد درین سال بابک خرمی بر مذهب جاویدانیه بیرون آمد و ایشان پیروان جاویدان بن سهل خداوند بذ بودند و دعوی کرد که روح جاویدان درو دمیده شده است و فتنه آغاز کرد. قلمرو خرم دینان و پیروان این مذهب تقریباً تمامت ایران بوده است: از یک سو بطبرستان میرسیده چنانکه درباب مازیار مینویسند که چون بر معتصم خروج کرد تمام مسلمانان را از کار دور کرد و بجای ایشان زرتشتیان و خرم دینان را گماشت و بر مسلمانان مسلط کرد و ایشان را گفت که مسجدها را ویران و نشانهء اسلام را نابود کنند، از سوی دیگر به بلخ میرسیده است چنانکه ابن الندیم در کتاب الفهرست گوید: بعضی از مردم بومسلمیه را خرم دینیه مینامند. گویند در بلخ جماعتی از ایشان هست، از سوی دیگر در آذربایجان و نواحی اصفهان و کرج و لرستان و خوزستان و همدان و بصره و ارمنستان و قم و کاشان و ری و خراسان نیز بوده اند چنانکه مسعودی در کتاب التنبیه والاشراف گوید: درباب جاودانیه که پیروان جاودان بن شهرک خرمی استاد بابک بودند در کتاب خود فی المقالات فی اصول دیانات و در کتاب سرالحیات گفته ام که مذاهب خرمیه و کوذکیه و کوذک شاهیه و غیره ازیشان در نواحی اصفهان و برج و کرج ابی دلف و زرین یعنی زر معقل و زر ابودلف و روستای ورسنجان و قم و کوذشت از اعمال صیمره از مهرجان قذق(۳) و بلاد سیروان و اربوجان از شهرهای ماسبندان و همدان و ماه کوفه و ماه بصره و آذربایجان و ارمنستان و قم و کاشان و ری و خراسان و سایر نواحی ایران بوده اند. در میان صاحبان مذاهب در ایران بجز بابک خرم دین، دیگری هم بنام بابک بوده است که بعضی از مؤلفین این دو را اشتباه کرده اند و ابن الندیم در کتاب الفهرست درباب این بابک دوم گوید: خولانیه پیروان ملیح خولانی اند و او شاگرد بابک بن بهرام بود و بابک شاگرد شیلی بود و او با شیلی موافقت داشت و بر مذهب یهود میایستاد. ناحیه ای که بابک خرم دین در آن فرمانروائی میکرده و دین خویش را در آن رواج داده است ناحیهء وسیعی است در شمال غربی ایران که قسمتی از آن جزو آذربایجان قفقاز (اران) و قمستی جزو آذربایجان ایران است، از جانب جنوب بحدود اردبیل و مرند، از جانب مشرق بدریای خزر و ناحیهء شماخی و شیروان و از جانب شمال بدشت مغان و سواحل رود ارس و از سمت مغرب بنواحی جلفا و نخجوان و مرند میرسیده یعنی شامل ناحیهء اردبیل و دشت مغان و ارس و اردوباد و جلفا و نخجوان و مرند بوده و محل اقامت وی در قسمت شمالی کوهستان سیلان بوده است و بواسطهء دشواری راهها و سردی این ناحیه و کوههای بلند مدتهای مدید کسی بریشان دست نیافت و بیش از ۳۰ سال هرچه سپاه بجنگ ایشان فرستادند کاری از پیش نبرد و عاقبت بخیانت بر بابک دست یافتند. مورخینِ زمان اقامتگاه بابک را کوهستان بَذّ نام برده اند و بعضی به تثنیه «بذین» مینویسند و ظاهراً کوهستان بذ یا بذین همان ناحیهء کوهستانی جنوب دشت مغان بوده است. ابن خردادبه در کتاب المسالک والممالک مسافات را از اردبیل تا شهر بذ که اقامتگاه بابک بوده است چنین مینویسد: از اردبیل تا خُشْ هشت فرسنگ و از آنجا تا برزند شش فرسنگ (پس از اردبیل تا برزند چهارده فرسنگ بوده)، برزند ویران بود و افشین آنرا آبادان کرد از برزند تا سادراسب که نخستین خندق افشین آنجا بود دو فرسنگ (پس از اردبیل تا سادراسب شانزده فرسنگ بوده)، از آنجا تا زهرکش که خندق دوم افشین بود دو فرسنگ (پس تا اردبیل هیجده فرسنگ مسافت داشته)، از آنجا تا دوال رود که خندق سوم افشین بود دو فرسنگ (پس از اردبیل تا دوال رود بیست فرسنگ بوده است)، و از آنجا تا بذ شهر بابک یک فرسنگ، ازین قرار از اردبیل تا بذ شهری که بابک در آنجا می نشسته بیست ویک فرسنگ مسافت بوده است. از این آبادانی ها که ابن خردادبه نام میبرد امروز فقط دو آبادی باقیست، نخست خش که امروز در آذربایجان به اسم کُشا معروفست و دوم برزند و این هر دو آبادی در شمال غربی اردبیل بر سر راه مغان واقع است و ظاهراً از شهر بذ و کوهستان بذ یا بذین بهیچ وجه اثری

نیست. ناحیهء بذ همان ناحیهء جنوبی مغان است که رود ارس از آن جاری است چنانکه مسعودی در مروج الذهب مینویسد که جریان رود ارس از بلاد بذین است که بلاد بابک خرمی در آذربایجان بوده منتهی مورخین عرب اغلب ارس را «الرس» نوشته اند. یاقوت در معجم البلدان در کلمهء بذ مینویسد ناحیتی در میان آذربایجان و اران و بابک خرمی در زمان معتصم از آن جا برون آمد، مسعر شاعر گفته است: در بذ محلی است که نزدیک سه جریب مساحت دارد و گویند آنجا جایگاه مردی است که هرکس خدای را دعا کند او را اجابت بخشد و پائین تر از آن نهر بزرگی است که کسانی که تب مزمن دارند در آب آن خود را بشویند شفا یابند و در کنار آن رود ارس است و انار خوب دارد که در همهء جهان مانند آن نیست و انجیر نیکو و انگوری دارد که باید در تنور خشک کنند زیرا که آن دیار همیشه پوشیده از ابر است و آفتاب در آن نمیتابد. نیز یاقوت در معجم البلدان در کلمهء ابرشتویم گوید: بفتح و سپس سکون و فتح را و سکون شین و فتح تا و کسر واو و یاء ساکن، کوهی در بذ از قلمرو موقان در نواحی آذربایجان که بابک خرمی آنجا بود... درباب برزند ابن الفقیه مینویسد که قریه ای بود که در زمان افشین، بابک آنرا لشکرگاه ساخت و حصار کرد و بنا نهاد. حمدالله مستوفی در نزهة القلوب در «تومان اردبیل» مینویسد: «و از شیدان که مقابل بابک خرم بوده در کوه اردبیل است بجانب جیلار». از اینقرار ناحیهء بذ و شهر بذ و کوهستان بذ در جانب شرقی دشت مغان نزدیک ناحیهء طالش و سواحل و مجاورت سواحل غربی دریای خزر بوده است ولی چنانکه پیش از این هم اشارت رفت بابک از یک سو تا اردبیل و مرند و از سوی دیگر تا شماخی و شروان، از یک سو تا اردوباد و جلفا و نخجوان را بدست خویش داشته است و درین ناحیهء وسیع که قسمتی از مغرب و مرکز آذربایجان امروز و جنوب غربی اران قدیم باشد حکمرانی میکرده و دین خود را درین ناحیه رواج داده است. مدت تسلط بابک را درین نواحی مورخین عموماً بیست سال نوشته اند و طبری سی سال مینویسد. مدت جنگهای خرم دینان بشمار درست ۶۱ سال بوده است زیرا که در سال ۱۶۲ ه . ق. خروج کرده اند و در سال ۲۲۳ بابک دستگیر و کشته شده است. مأمون و معتصم کوشش های بسیاری در دفع ایشان کردند و مدت سی ونه سال چندین بار سپاه فراوان بجنگشان فرستادند و تمامی کسانی که درین مدت بلشکرکشی و کارفرمائی در دربار بغداد معروف بوده اند هریک بنوبت خویش با ایشان جنگ کرده ناکام بازگشته اند و بعضی در زد و خورد با ایشان کشته شده اند و سبب ناکامی این همه لشکرکشان در جنگ بابک در ظاهر چنین مینماید که سرمای سخت و تنگی راههای ناحیهء شرقی آذربایجان و کوهستان سبلان بوده ولی اندک تأملی در باطن امر معلوم میکند که سبب کامرانی بابک و ناکامی دشمنان وی اتفاق کلمهء مردم آذربایجان و همداستانی ایشان در پیروی نکردن از سلطهء تازیان بوده و حکمرانی بابک در حقیقت جنبش ملی ایرانیان در برابر تازیان بوده است. ابوعلی بلعمی در ترجمهء تاریخ طبری در سبب برخاستن بابک چنین مینویسد: «و این بابک مردی بود که خرم دینی در آن عصر پدید کرد و مذهب او مذهب زنادقه بود و اندر آن هیچ مقالت نبود جز دست بازداشتن مسلمانی حلال داشتن نبید و زنا و خواسته و هرچه بمسلمانی اندر حرام بود او حلال کرد بر مردمان و مر صانع را و نبوت را انکار کرد تا امر و نهی از خلق برداشت و خلق بسیار از اهل ارمنیه و آذربایجان هلاک کرد و بکفر خواند و مسلمانان را همی کشت و سپاههای سلطان را همی شکست و سی سال هم بدین مذهب بماند و خلق بسیار تباه کرد. و سبب دراز ماندن بابک آن بود که مردمان جوان و دهقانان و خداوندان نعمت که ایشان را از علم نصیب نبود و مسلمانی اندر دل ایشان تنگ بود و شرایع اسلام را از نماز و روزه و حج و قربان و غسل جنابت بریشان گران بود و می خوردن و زنا کردن و از لواطه و مناهی خدای عزوجل دست بازداشتن ایشان را خوش نمیآمد چون در مذهب بابک این همه آسان یافتند او را اجابت کردند و تبع او بسیار شد. دیگر سبب آن بود که چند کرت سپاه سلطان هزیمت کرده بود و مأوی گاه او در کوههای ارمنیه و آذربیجان بود جایهای سخت دشوار که سپاه آنجا در نتوانستی رفتن که صد پیاده در گذاری بایستادندی اگر صدهزار سوار بودی بازداشتندی و کوه ها و دربندها سخت بود اندر یکدیگر شده در میان آن کوهها حصاری کرده بود که آن را بذ خواندندی و او ایمن آنجای درنشسته بودی چون لشکری بیامدی گرداگرد آن کوهها فرودآمدندی و بدیشان راه نیافتندی و او آنجا همی بود تا

روزگار بسیار برآمد. چون سپاه امن یافتندی یک شب شبیخون کردندی و خلقی را هلاک کردی و سپاه اسلام را هزیمت کردی تا دیگرباره سلطان بصد جهد لشکر دگرباره گرد کردی و بفرستادی و بدین جملت بیست سال بماند و آن مردمان که در آن کوهها بودند از دهقانان و دیگران همه متابع او بودند گروهی از تتبع و گروهی از بیم. رویهمرفته مورخین ایرانی و عرب که در دوره های اسلامی تألیفات کرده اند در هر موردی که یک تن از پیشوایان ملت ایران جنبشی برپای کرده و بر تازیان بیرون آمده است نتوانسته اند کنه مقصود وی و حقیقت نهضت او را بدست آورند و بهمین جهت جنبش وی را جنبهء بدمذهبی و بی دینی و زندقه داده اند و هرکس را که بر خلیفهء تازی برخاسته است زندیق و ملحد و کافر و بددین خوانده اند و نام شریف و خاطرهء گرامی او را به تهمت و افترا آلوده اند، دربارهء بابک خرم دین نیز همین معاملت را روا داشته اند ولی درین زمان که ما از آن تعصب خلیفه پرستی و قبول سلطهء بیگانگان وارسته ایم و بدیدهء تحقیق بر تاریخ دیار خویش مینگریم بر ما آشکار میشود که این مردان بزرگ را اندیشه ای جز رهائی از یوغ بیگانگان نبوده و این همه طغیانهای پیاپی که مخصوصاً در سیصد سال اول دستبرد تازیان بر ایران در تاریخ نیاکان خویش می بینیم جز برای نجات ایران نبوده است. از سال ۱۶۲ که خرم دینان بخروج آغاز کرده اند تا سال ۲۲۳ که بابک کشته شده است پیوسته با اعمال بغداد در زد و خورد بوده اند، تا سال ۲۱۷ با فرستادگان مأمون میجنگیده اند و تا سال ۲۲۳ با سپاه معتصم در جنگ بوده اند. مؤلف مجمل فصیحی آغاز خروج خرم دینان را در سال ۱۶۲ مینویسد و گوید: ابتدای خروج خرم دینان در اصفهان، و باطنیان با ایشان یکی شدند و از این تاریخ تا سنهء ثلثمائه (۳۰۰) بسیار مردم بقتل آوردند. ظاهراً سال ۱۶۲ نخستین سالیست که خرم دینان در ایران ظاهر شده اند و در حدود اصفهان بیرون آمده اند و سپس سی سال بعد یعنی در سال ۱۹۲ خرم دینان آذربایجان جنبشی کرده اند و سپس نه سال بعد یعنی در سال ۲۰۱ بابک به پیشوائی ایشان بیرون آمده است. گویا نه سال اول یعنی از ۱۹۲ تا ۲۰۱ مدت پیشوائی جاویدان بن شهرک است که پیش ازین ذکر او رفت و از آن پس تا ۲۲۳ مدت بیست ودو سال بابک پیشوای ایشان بوده است و اینکه طبری مدت استیلای ایشان را سی سال مینویسد از آغاز خروج جاویدان شمار کرده است و مورخین دیگر که بیست سال نوشته اند مدت پیشوائی بابک را تخمین کرده اند. از این قرار تقریباً مسلم میشود که خرم دینان نخست در نواحی اصفهان ظاهر شده اند و پس از آن در نتیجهء سختگیریهای خلفا یا تمام آن گروهی که در حدود اصفهان بوده اند بدین نواحی آذربایجان گریخته اند و در کوهستان سخت خود را پناه داده اند یا اینکه تنی چند از ایشان بدان ناحیت رفته و مردم آن دیار را بآئین و مسلک خود جلب کرده اند. تا زمانی که مأمون زنده بود چندان بریشان سخت نگرفتند زیرا که مأمون از میان خلفای بنی العباس این امتیاز را داشت که سلیم النفس و مهربان بود و از خونریزیها و سخت گیریهای بی حد که دیگران از خاندان وی بدان بدنام شده اند پرهیز میکرد و چون از مادر ایرانی زاده شده بود و بکوشش ایرانیان بر برادر خود چیره شده و بخلافت رسیده بود و رجال بزرگ دربار وی فضل و حسن پسران سهل و احمدبن ابی خالد و خاندان حسین مصعب یعنی طاهر و برادران و پسران و برادرزادگان وی که رشتهء سلطنت او بدست ایشان بود همه ایرانی بیدار و دلسوز نسبت بهموطنان و آب و خاک پدران خود بودند او را هم بدین خوی و خصلت برانگیخته بودند ولی چون معتصم بخلافت رسید و آن سیاست دگرگون شد و چند تن از پیشوایان ترک چون اشناس و ایتاخ و بوغای کبیر در دربار وی راه یافتند و آن یکرنگی و اتحادی که خانوادهء برمکیان در میان ایرانیان دربار بغداد اساس نهاده بودند و پس ازیشان مانده بود پس از مأمون بنفاق بدل شد و میان افشین و خاندان طاهریان رقابت شدیدی آشکار گشت. افشین خیدربن کاوس شاهزادهء ایرانی بود که از ماوراءالنهر به اسیری ببغداد آورده بودند و تعصب ایرانی شدید داشت و از آئین و آداب پدران خویش دست نشسته بود، حتی قراین در میان هست که مذهب مانی داشته و در تمام مدتی که در بغداد بوده همواره اندیشهء دیار خویش می پخته و از دور بودن از خانهء پدران خود دلگیر بوده و آرزو داشته است که بخراسان و ماوراءالنهر بازگردد و قلمرو پدران خود را بدست گیرد و چون عبدالله بن طاهر حکمرانی خراسان داشت و او را از این اندیشه مانع بود و پسرعم پدرش اسحاق بن ابراهیم بن مصعب امیر بغداد و یکی از متنفذترین رجال دربار معتصم بود و

وی نیز رقیب بزرگ افشین بشمار میرفت درصدد برآمد که عوامل ایرانی دیگر را بخویش جلب کند و از یک سوی بابک خرم دین و از سوی دیگر مازیار پسر قارن حکمران طبرستان را با خویش همدست و با طاهریان دشمن کرد، و ایرانیان دیگری هم در بغداد متنفذ بودند چون محمد بن حمید طوسی، یحیی بن معاذ و عیسی بن محمد بن ابی خالد و علی بن صدقه و علی بن هشام، گاهی بسوی طاهریان و گاهی بسوی افشین مایل میشدند و آن اتحادی که در دربار بغداد در میان ایرانیان بود به نفاقی بدل شد که از یک سوی طاهریان و از سوی دیگر افشین و از یک سوی ترکان با هم کشمکش داشتند و ازین حیث زیان بسیار به ایران رسید و چون در میان ایرانیان نفاق افتاد قهراً تازیان بریشان غلبه کردند. حاجی خلیفه در تقویم التواریخ آغاز کار خرم دینان را در جبال آذربایجان بسال ۱۹۲ مینویسد و میگوید: هلاکی آن قوم بدست حازم، ظاهراً این سال همان سالیست که جاویدان بن شهرک خروج کرده است. آغاز کار بابک در سال ۲۰۱ بوده است چنانکه در مجمل فصیحی و تقویم التواریخ آمده و فصیحی مینویسد: خروج بابک الخرمی در جاودانیه و جاودانیه را بجاودان بن سهل بازخوانند که صاحب بذ بود و بابک دعوی میکرد که روح جاویدان در وی ظهور کرده است و در اطراف ممالک دست بفساد آورد. طبری گوید: درین سال بابک خرمی بر مذهب جاودانیه بیرون آمد که اصحاب جاویدان بن سهل صاحب بذ بودند و دعوی کرد که روح جاویدان در او حلول کرده و آغاز فتنه کرد. ابن اثیر و مؤلف تاریخ نگارستان و مؤلف منتظم ناصری نیز این نکته را تأیید کرده و خروج بابک را در سال ۲۰۱ نوشته اند. ابن قتیبه در کتاب المعارف در سبب خروج بابک چنین نوشته است که چون خبر مرگ هرثمهٔ [بن اعین] بپسرش حاتم بن هرثمهٔ که در ارمنستان بود رسید و دانست که بر سر پدرش چه آمده است به احرار آن دیار و پادشاهان آن نواحی نوشت و ایشان را بخلاف با مأمون خواند و درین میان او مرد و گویند سبب خروج بابک همین بود و بابک بیست و چند سال باقی ماند، ابتدای دعوت بابک بر دین جاویدانیان و آغاز جنگ با خلیفه را ابن عبری نیز در سال ۲۰۱ نوشته است. ابن خلدون آغاز کار بابک را در سال ۲۰۲ نوشته و گوید: بابک در سال ۲۰۲ بدعوت جاویدان بن سهل آغاز کرد و شهر بذ را گرفته بود، آن شهر بر جای بلند بود و مأمون بجنگ با وی پرداخت و سپاه فرستاد و جمعی از لشکریان بابک را کشتند و قلعه هائی که در میان اردبیل و زنجان بود ویران کردند. پس از آن جنگ دیگری که در میان سپاهیان مأمون و لشکر بابک شده در سال ۲۰۴ بوده است و طبری درین باب گوید: درین سال یحیی بن معاذ با بابک جنگ کرد و هیچ یک را پیشرفت نبود. ابن اثیر نیز همین نکته را آورده است. ابن قتیبه در کتاب المعارف گوید: در سال ۲۰۴ چون مأمون ببغداد آمد یحیی بن معاذ را بجنگ بابک فرستاد. و یحیی شکست خورد. در سال ۲۰۵ نیز جنگ دیگری روی داده و ابن اثیر گوید: مأمون عیسی بن محمد بن ابی خالد را حکمرانی ارمنستان و آذربایجان داد و بجنگ بابک فرستاد. مؤلف منتظم ناصری گوید: دادن مأمون ولایت جزیره را به یحیی بن معاذ و ولایت آذربایجان و ارمنیه را بعیسی بن محمد بن ابی خالد و مأمور کردن او را بجنگ بابک خرمی، و پیداست که خلطی کرده و دو واقعهء مربوط به دو سال را با هم آمیخته است. فصیحی همان گفتهء ابن اثیر را تأیید کرده است. در سال ۲۰۶ بار دیگر عیسی بن محمد بن ابی خالد مأمور جنگ با بابک شد و بابک را شکست داد. در سال ۲۰۸ علی بن صدقه معروف به زریق از جانب مأمون حکمران ارمنستان و آذربایجان و مأمور جنگ با بابک شد. در سال ۲۰۹ احمدبن جنید اسکافی بجنگ بابک رفت و بابک وی را اسیر کرد و ابراهیم بن لیث بن فضل را حکمرانی آذربایجان دادند. در سال ۲۱۱ محمد بن سیدبن انس حکمران موصل بدست ملازمان زریق علی بن صدقهٔ ازدی موصلی کشته شد و مأمون از این واقعه خشمگین گشت و محمد بن حمید طوسی را بجنگ زریق و بابک خرمی فرستاد و او را حکومت موصل داد. مؤلف شاهد صادق خروج بابک را در حدود تبریز درین سال مینویسد: در سال ۲۱۲ بنابر ضبط ابن اثیر محمد بن حمید طوسی از جانب مأمون مأمور بجنگ بابک شد و او را فرمان داد که از راه موصل رود و کار آن دیار را راست کند و با زریق علی صدقه جنگ کند، محمد بن حمید بموصل رفت و سپاه خود را بدانجا برد لشکر دیگر از مردم یمن و ربیعه جمع کرد و بجنگ زریق شتافت و محمد بن سیدبن انس ازدی با وی بود. چون خبر به زریق رسید آهنگ ایشان کرد و در زاب دو سپاه بیکدیگر

رسیدند. محمد بن حمید نزد زریق فرستاد و او را بطاعت خود خواند و وی از پذیرفتن آن طاعت سر پیچید و در میان ایشان جنگ سخت درگرفت و زریق و سپاهیانش در هم شکسته شدند و از محمد امان خواست و چون وی را امان داد نزد او رفت و محمد او را نزدیک مأمون فرستاد و مأمون به محمد فرمان داد که تمام دارائی زریق را بستاند و روستاهای او را ضبط کند، محمد فرزندان و برادران زریق را بخواند و با ایشان آن فرمان را در میان نهاد و ایشان فرمان خلیفه را پذیرفتند، پس محمد بن حمید بآذربایجان رفت و محمد بن سید را از جانب خود در موصل گذاشت و چون بآذربایجان رسید با مخالفین جنگ کرد و لیلی بن مره و کسانی را که از در مخالفت درآمده بودند گرفت و نزد مأمون فرستاد و خود بجنگ بابک رفت. ابن قتیبه در کتاب المعارف جنگ محمد بن حمید را با بابک در سال ۲۱۰ نوشته است. نظام الملک در سیاست نامه جنگهای محمد بن حمید را چنین روایت میکند: «در سال دویست و دوازده از عرب در عهد مأمون چون خرم دینان خروج کردند از ناحیت اصفهان در وند و کابله و قومی از باطنیان با ایشان پیوستند و فسادها کردند و به آذربایگان شدند و به بابک پیوستند و مأمون محمد بن حمید الطائی را بحرب بابک فرستاد تا با خرم دینان حرب کردند و فرموده بود تا با زریق علی بن صدقه حرب کند که او عاصی شده بود و در کوهستان عراق میگشت و غارت میکرد و کاروان ها میزد و محمد بن حمید بتعجیل رفت و از خزینهء مأمون چیزی نخواست و لشکر را از خزانهء خویش مال داد و بحرب زریق شد و زریق را بگرفت و لشکر او را هلاک کرد، مأمون شهر قزوین و مراغه و بیشتر آذربایگان او را داد، پس بحرب بابک رفت میان او و میان بابک شش حرب عظیم ببود و آخرالامر محمد بن حمید کشته شد و کار بابک بالا گرفت. مؤلف مجمل فصیحی مأمور شدن محمد بن حمید را بجنگ بابک در سال ۲۱۳ ه . ق. ضبط کرده است. در سال ۲۱۴ باز جنگ دیگر در میان محمد بن حمید و بابک درگرفت و درین جنگ محمد بن حمید کشته شد و سبب این بود چون محمد بن حمید کسانی را که به راهها مسلط شده بودند شکست داد بسوی بابک رفت و سپاه و آذوقه فراهم آورد و جمع کثیری سپاهیان داوطلب از شهرهای دیگر برداشت و از راههای تنگ و گردنه ها گذشت و چون از هر کتلی میگذشت کسانی را از همراهان خود در آنجا بپاسبانی میگذاشت تا اینکه بمحل هشتادسر فرودآمد و خندقی کند و برای ورود بقلمرو بابک با کسان خود مشورت کرد و ایشان رأی دادند که بدان دیار داخل شود و سمتی را معلوم کردند که از آنجا وارد شود و وی رأی ایشان را پذیرفت و سپاه خود را تعبیه کرد، محمد بن یوسف بن عبدالرحمن طائی معروف به ابوسعید را در قلب و سعدی بن اصرم را در میمنه و عباس بن عبدالجبار یقطینی را در میسره گذاشت و محمد بن حمید خود با جمعی در عقب ایشان قرار گرفت و مراقب ایشان بود و ایشان را گفت که اگر در صفوف رخنه ای افتد آنرا سد کنند و بابک از کوه بریشان مسلط بود و مردان خود را بکمین ایشان گماشت و در زیر هر تخته سنگی گروهی جا داد و چون سپاه محمد بن حمید پیش رفت و از کوه بالا رفتند و تا سه فرسنگ رسیدند آن جمع از کمین گاه خود بیرون آمدند و بابک با سپاه خود بر سر ایشان تاخت و ایشان را در هم شکست و ابوسعید و محمد بن حمید سپاه خود را بپایداری فرمان میدادند ولی سودی نبخشید و آن لشکر هزیمت گرفت و محمد بن حمید بجای خود بود ولی سپاه وی فرار میکردند و جان خود را بدرمیبردند و چون خرم دینان وی را دیدند و از جامه و رفتار او دانستند که پیشوای ایشان است بر او تاختند و زوبینی بر اسب او زدند و او بزمین افتاد و وی را کشتند، و این محمد مردی پسندیده و بخشنده بود و شعرای بسیار وی را مرثیت گفتند و چون این خبر بمأمون رسید هراسان شد و عبدالله بن طاهر را بجنگ بابک مأمور کرد و او در دینور ماند و سپاه خویش را آراست. نظام الملک در سیاست نامه در بیان این واقعه مینویسد: «خرم دینان به اصفهان بازشدند و مأمون از کشتن محمد عظیم دلتنگ شد و درحال عبدالله بن طاهر را که والی خراسان بود نامزد کرد و بحرب بابک فرستاد و همه ولایت کوهستان و آنچه گشاده بودند و آذربایجان بدو داد و عبدالله برخاست بآذربایجان شد، بابک با او مقاومت نتوانست کردن در دره ای (یا دزی) گریخت سخت محکم و لشکر او و جمع خرم دینان بپراکندند». ابن قتیبه در کتاب المعارف در همین باب مینویسد که چون محمد بن حمید در ۲۱۴ کشته شد مأمون عبدالله بن طاهر را که در دینور بود حکمران جبل کرد که بخراسان رود و علی بن هشام را بجنگ بابک

فرستاد. ابن طیفور در تاریخ بغداد در همین سال مینویسد مأمون عبدالله بن طاهر را ولایت خراسان داد و او را مأمور جنگ با بابک کرد و او در دینور ماند و سپاه فرستاد، سپس مأمون علی بن هشام را بجنگ بابک فرستاد. مؤلف منتظم ناصری نیز ولایت علی بن هشام را در جبل و قم و اصفهان و آذربایجان درین سال مینویسد. درباب مأموریت عبدالله بن طاهر ابوحنیفهء دینوری در کتاب اخبارالطوال چنین مینویسد که: چون کار بابک بالا گرفت مردم پریشان شدند و فتنه دامنه گرفت و آغاز کار وی این بود که هرکه در اطراف بذ بود میکشت و شهرها و قراء را ویران میکرد تا اینکه کار وی بزرگ شد و رسیدن به وی دشوار بود و شوکت او بسیار شد و چون این خبر بمأمون رسید عبدالله بن طاهربن حسین را با سپاه فراوان به وی فرستاد و عبدالله بجنگ او رفت و در اطراف دینور جا گرفت، در محلی که امروز بقصر عبدالله بن طاهر معروفست، پس از آنجا رفت تا نزدیک بذ رسید و کار بابک سخت شد و مردم ازو هراسان شدند و با او جنگ کردند و دست بر وی نیافتند و گروهی از پیشوایان کشته شدند و از آنجمله محمد بن حمید طوسی بود که ابوتمام در مرثیت او قصیده ای گفته است، در سال ۲۱۷ بنابر ضبط ابن طیفور مأمون حکمرانی جبال و جنگ با خرم دینان را بطاهربن ابراهیم رجوع کرد و وی پنج روز مانده از شعبان از بغداد بیرون شد. در همین سال ۲۱۷ مأمون علی بن هشام را کشت و سبب آن بود که مأمون وی را عامل آذربایجان و غیره کرده بود و چون دانست که ستم میکند و مال میستاند و مردم را میکشد عجیف بن عنبسه را بر او فرستاد و او دانست که علی بن هشام در اندیشهء آنست که وی را بکشد و ببابک ملحق شود و چون برو دست یافت او را نزد مأمون برد و مأمون وی را بکشت و برادرش حبیب را نیز کشت در جمادی الاولی آن سال، و سر علی را در عراق و خراسان و شام و مصر گرداندند در سال ۲۱۸ بنابر گفتهء ابن اثیر جمعی کثیر از مردم جبال و همدان و اصفهان و ماسبندان و غیره دین خرمی را پذیرفتند و جمع شدند و در همدان لشکرگاه ساختند و معتصم بر ایشان سپاه فرستاد و اسحاق بن ابراهیم مصعب با آن سپاه بود و او را در ماه شوال این سال مأمور جبال کرد و اسحاق در اطراف همدان با این مردم روبرو شد و شصت هزار تن ازیشان را کشت و کسانی که مانده بودند به روم فرار کردند. نظام الملک درسیاست نامه درباب حوادث این سال چنین مینویسد: و چون سال دویست وهژده درآمد دیگرباره خرم دینان به اصفهان و پارس و آذربایگان و جمله کوهستان خروج کردند، بدانکه مأمون به روم شده بوده و همه بیک شب وعده نهاده بودند و بهمه ولایت ها و شهرها کار راست کرده شب خروج کرده شهرها غارت کردند و در پارس بسیار مسلمانان کشتند و زن و فرزندان بَرده بردند و در اصفهان سر ایشان مردی بود علی مزدک از در شهر بیست هزار مرد عرض داد و با برادر بکوه شد و بودلف غایب بود و برادرش معقل بکوه بود با پانصد سوار، مقاومت نتوانست کرد بگریخت و ببنهء او رفت، علی مزدک کوه بگرفت و غارت کرد و هرکه را یافت از اهل اسلام بکشت و فرزندان عجلیان را برده کرد و بازگشت و بآذربایگان شد تا ببابک پیوندد و از جوانب خرم دینان روی ببابک نهادند، اول ده هزار بودند بیست وپنج هزار شدند و میان کوهستان شهرکی هست آنرا شهرستانه خوانند آنجا جمع شدند و بابک بدیشان پیوست، پس معتصم اسحاق را با چهل هزار مرد بجنگ ایشان فرستاد و اسحاق ناگاه بسر ایشان شد و جنگ درپیوست و همه را بکشت. چنانکه بحرب اول از خرم دینان صدهزار مرد کشته شد و جمعی قصد اصفهان کردند و قرب ده هزار مرد با برادر علی مزدک سراها و روستاهای اصفهان را غارت کردند و زن و فرزندان بَرده بردند و امیر اصفهان علی بن عیسی غایب بود قاضی و اعیان بحرب ایشان شدند و از جوانب فروگرفتند و ظفر یافتند و بسیار بکشتند و زن و فرزندان ایشان بَرده بردند». ابتدای این فتنه خرم دینان در زمان مأمون و در اواخر زندگی وی بوده و او درصدد برآمده است که ایشان را دفع کند ولی در همین میان درگذشته و پس از وی معتصم بدفع ایشان پرداخته است چنانکه حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده گوید: «در آذربایجان بابک دشمن دین لعنه الله دعوت دین مزدکی آشکارا کرد مأمون محمد بن حمید طوسی را بجنگ او فرستاد، بابک او را بکشت و کار بابک قوت گرفت مأمون پیش از آنکه تدارک کند در سابع رجب سنهء ثمان عشر و مأتین (۷ رجب سال ۲۱۸) درگذشت. در سال ۲۱۹ اسحاق بن ابراهیم در جمادی الاولی وارد بغداد شد و از اسیران خرم دینان گروه بسیار با وی بودند و گویند بجز زنان و کودکان صدهزار تن از ایشان

را کشت. در همین سال ۲۱۹ بود که جمعی از خرم دینان که در جنگ همدان جان بدر برده بودند ببلاد روم گریختند و به «تئوفیل»(۴)امپراطور قسطنطنیه پناه بردند و چندی بعد که بابک را سپاه بغداد محاصره کردند و کار برو تنگ شد نامه ای باین امپراطور نوشت و ازو یاری خواست و او نیز وعدهء مساعدت داد و بتهیهء سپاه و تجهیزات پرداخت، در همین زمان مازیار نیز در طبرستان آغاز مخالفت با دربار بغداد گذاشت و چنانکه پس از این خواهد آمد افشین هم در باطن با ایشان همداستان بود و از چهار سوی هر چهار تن یعنی تئوفیل و بابک و مازیار و افشین در برانداختن اساس خلافت بغداد میکوشیدند و اتحادی با یکدیگر داشتند و در سال ۲۲۳ تئوفیل بنا به وعده ای که به بابک داده بود به همراهی وی سپاه بقلمرو خلافت کشید و جمعی از مسلمانان را کشت و گروهی از ایشان را که از آن جمله بیش از هزار زن بودند به اسیری برد، معتصم برای دفع این فتنه نخست بقلع و قمع بابک پرداخت، چنان که بتفصیل ذکر خواهم کرد، افشین را مأمور جنگ وی کرد، با وجود آنکه در خفا افشین با بابک همدست بود و در میان ایشان مکاتبات بوده است، عاقبت افشین برای دلجوئی معتصم بابک را بخدعه اسیر کرد و سپس معتصم تئوفیل را نیز شکست فاحشی داد آن فتح معروف در عموریه روی داد. تئوفیل دومین پادشاه سلسلهء «فریژی» از امپراطوران بیزانس بود پسر میخائیل بن جورجس معروف بمیخائیل دوم که در سال ۱۹۳ ه . ق. به امپراطوری رسید و دو سال بعد در ۱۹۵ او را عزل کردند و بار دیگر در سال ۲۰۰ بمقام خود بازگشت و در ۲۱۳ مرد و پس ازو پسرش تئوفیل به پادشاهی رسید و تا سال ۲۳۵ امپراطور بود، همین پناه دادن به ایرانیان و طرفداری از بابک سبب یک سلسله جنگهای متمادی میان وی و سپاه معتصم شد و بالاخره بفتح عموریه منتهی گشت که پس از پنجاه روز محاصرهء سپاه بغداد آن شهر را گرفتند و سی هزار مردم آن شهر را کشتند و شهر را چنان ویران کردند که تا این اواخر محل آن نیز معلوم نبود و درین فتح بطریق شهر عموریه را که یاطس نام داشت اسیر کردند و به سامرا آوردند و چون وی در زندان مرد پیکر او را نزدیک پیکر بابک بدار آویختند. در سال بعد یعنی در سال ۲۲۰ معتصم افشین را مأمور بجنگ بابک کرد، نام افشین خیدر پسر کاوس بود که بعضی از مؤلفین بخطا «حیدر» ضبط کرده اند. افشین از زمانهای قدیم لقب و عنوان پادشاهی امرای محلی اسروشنه در اقصای ماوراءالنهر بود که حکومت آن دیار را پدر بر پسر داشتند در سال ۲۰۷ که مأمون حکومت خراسان را بطلحه پسر طاهر ذوالیمینین داد احمدبن ابی خالد را به پیشکاری او بخراسان فرستاد و احمد به ماوراءالنهر رفت و با کاوس پسر سارخره افشین آن دیار جنگ کرد و او را با دو پسرش خیدر و فضل اسیر کرد و ببغداد فرستاد. طلحه ازین فتح چنان شادمان شد که سه میلیون (سه هزارهزار) درم به احمدبن ابی خالد بخشید کاوس پسر سارخره در بغداد ماند و همانجا مرد و دو پسر وی نزد مأمون ماندند و تربیت یافتند و کم کم از نزدیکان دربار خلافت شدند و افشین در زمان معتصم بزرگترین امیر دربار بغداد بود، از نخست که کار افشین بالا گرفت میان وی و خاندان طاهریان که در آن زمان در دربار خلافت بسیار متنفذ بودند و مخصوصاً عبدالله بن طاهر که بزرگترینِ امرای دربار بود و اسحاق بن ابراهیم بن مصعب پسرعم پدرش که امیر بغداد بود و از طرف دیگر میان وی و اشناس ترک که وی نیز از عمال دربار بود رقابت شدید درگرفت و افشین برای اینکه آل طاهر را ناتوان کند و از پای درآورد بدشمنان خلافت متوسل میشد چنانکه منکجور اسروشنی از خویشان وی در سال ۲۱۷ در آذربایجان بتحریک وی بنای مخالفت گذاشت و درین سال گرفتار شد و بقتل رسید. مازیار نیز با افشین همداستان بوده است چنانکه خود در زمان گرفتاری گفته است که من و افشین خیدربن کاوس و بابک از دیرباز با یکدیگر پیمان کرده بودیم که ملک را از عرب بازستانیم و بخاندان ساسانیان نقل کنیم. پس از کشته شدن بابک و شکست تئوفیل امپراطور روم در ۲۲۳ و کشته شدن مازیار در ۲۲۵ دشمنان افشین عاقبت برو غالب آمدند و در همان سال ۲۲۵ معتصم افشین را نیز کشت. آغاز مأموریت افشین بجنگ بابک در سال ۲۲۰ بود، وی تا ۲۲۳ مدت سه سال در آذربایجان با بابک میجنگید تا بالاخره وی را بحیله گرفتار کرد. سبب اینکه افشین از بابک دست شست و بگرفتاری او راضی گشت این بود که پس از آنکه مدتی افشین با بابک جنگ کرد و در برانداختن او کوتاهی میکرد معتصم تصور کرد که وی از عهدهء بابک برنمیآید و خواست طاهریان را نیز در این کار دخالت دهد و از ایشان

کمک بخواهد و چون افشین دید که اگر طاهریان بر بابک غالب شوند، باز بر قدرت ایشان نزد خلیفه افزون خواهد شد برای اینکه این توانائی نصیب طاهریان نشود و خود ازین کار بهره یابد ناچار شد بابک را فدای توانائی و قدرت خویش و ضعیف کردن رقیبان خود کند. طبری درباب جنگهای افشین با بابک مینویسد که: چون معتصم در کار بابک بیچاره شد اختیار بر افشین افتاد و در آن وقت که مهدی سپاه از ماوراءالنهر خواسته بود افشین و برادرش فضل بن کاوس و پنج تن از خویشان ایشان که یکی را دیوداد نام و ابوسیاح کنیت بود با چهار کس دیگر با آن سپاه آمده بودند، پس معتصم سپاه بسیار به وی داد و سرهنگان بزرگ را در خدمت او گماشت و حکمرانی ارمنستان و آذربایجان به او داد و هرچه خواست از خواسته و وظیفهء سپاه و چهارپایان و آلات جنگ برو مقرر کرد و افشین در سال ۲۲۰ از بغداد عازم جنگ شد و پیش از آن معتصم ابوسعید محمد بن یوسف را فرستاده تا شهرها و دیه ها و حصارهائی را که بابک ویران کرده بود از نو بسازد و او را پیرو فرمان افشین ساخته بود و محمد بن یوسف پیش از افشین بآذربایجان رفت و آبادانی میکرد و بابک سپهسالار خود را که معاویه نام داشت با هزار سردار فرستاده بود تا بر ابوسعید شبیخون کنند او را بکشند و مالی را که با او بود غارت برند، معاویه از کوهها و کتلهائی که بود گذشت و بر سر تنگه ای میان دو راه بنشست و بابک جاسوس نزد او فرستاد و خبر داد که ابوسعید بیامد و گفت در فلان جاست معاویه شب تاختن کرد و از آنجا که بود بجای دیگر رفت و جای ابوسعید را یافت و چون روز شد بازگشت پس به ابوسعید خبر رسید که دوش معاویه در فلان ده بطلب وی آمده است ابوسعید سوار شد و بطلب معاویه رفت و او را در بیابانی بیافت و با وی جنگ کرد و سیصد تن از سپاهیان او بکشت و پانصد مرد اسیر کرد و معاویه با اندکی از لشکریان خود رهائی یافت و خویش را بدان تنگه ها افکند و ابوسعید آن سرها و اسیران را نزد معتصم فرستاد و معتصم فرمان داد تا ایشان را گردن زدند. پس از این واقعه افشین خود بآذربایجان رسید و درین هنگام محمد بن بعیث را قلعه ای بود به اسم شاهی، که آن را از وجناءبن رواد گرفته بود و نزدیک دو فرسنگ عرض داشت و در تبریز نیز حصنی دیگر داشت ولی قلعهء شاهی بلندتر بود و محمد بن بعیث با بابک در صلح و سازگاری بود و سپاهیان وی را که از قلمرو او میگذشتند مهمان میکرد و لشکریان بابک عادت داشتند که همواره نزد وی میرفتند، چون معاویه شکست خورد بابک سپاه دیگری بفرماندهی عصمت نام از سپهسالاران خود فرستاد و وی با سه هزار مرد آمد و در حصار محمد بن بعیث فرودآمد و آنجا منزل کرد و محمد بن بعیث را از آمدن افشین و سپاه وی خبر رسیده بود، چون عصمت بدر حصار فرودآمد محمد بن بعیث برای لشکر او علف فرستاد و چون شب شد خود آمد و عصمت را با ده تن مهمان کرد و چون ایشان مست شدند محمد بن بعیث آن ده تن را کشت و عصمت را دست ببست و او را گفت: تو جان خویشتن را دوستر داری یا آن مردمان و یاران خود را؟ وی گفت: جان خویشتن را، گفت: سران سپاه خود را یک یک آواز ده تا درآیند و اگرنه ترا بکشم، عصمت سر از حصار بیرون آورد و یک تن از سرهنگان خود را آواز داد و بر بالا ـ خواند و گفت: بیا نبیذ خوریم، آن سرهنگ تنها بیامد و محمد بن بعیث کمین کرده بود تا هرکس بحصار میآمد او را بکشد و همچنین میکشتند تا به بازماندهء سپاه خبر رسید و ایشان بگریختند، پس محمد بن بعیث آن سرها که بریده بود نزد معتصم فرستاد و عصمت را نیز نزد معتصم روانه کرد. و این محمد بن بعیث از دست نشاندگان پسر رواد بود. معتصم از عصمت از بلاد بابک و راههای آن پرسید و او وی را از وسایل جنگ و راههای جنگ با بابک خبر داد و عصمت تا زمان واثق بالله محبوس ماند. اما افشین چون بآذربایجان رسید در برزند فرودآمد و لشکر خود را آنجا بنشاند و حصن هائی را که در میان برزند و اردبیل بود تعمیر کرد و محمد بن یوسف را به محلی که نام آن «خش» بود فرستاد و در آنجا خندقی کندند و هیثم غنوی از سران سپاه را که از مردم جزیره بود بدهی فرستاد که آن را «ارشق» میگفتند و حصار آنجا را تعمیر کرد و در اطراف آن خندقی کند و علویهء اعور را که از سرهنگ زادگان بود بحصنی که پس از اردبیل بود و آنرا حصن النهر میگفتند فرستاد و پیادگان و قافله ها را که از اردبیل بیرون میآمدند دیده بانی میکردند تا اینکه بحصن النهر میرسیدند و صاحب حصن النهر دیدبانی میکرد تا نزد هیثم غنوی میرسیدند و هیثم هرکس را بناحیهء وی میرسید نزد صاحب حصن النهر میفرستاد و هرکس از اردبیل میآمد دیدبانی

میکردنـد تا نزد هیثم میرسـید و صاحب حصن النهر در میان راه بود و وی هرکسـی را که با او بود به هیثم میبرد و هیثم هرکه را با او بود بصاحب حصن النهر میسپرد و بـدین نهـج هرکس که درین راه آمدوشد میکرد وی را دیده بانی میکردند تا به اردبیل و از آنجا بلشـکرگاه افشـین میرسید و هیثم غنوی نیز کسی را که نزد وی میرسید دیدبانی میکرد تا نزدیک ابوسعید میشد و ابوسعید هم ایشان را نزد هیثم میفرسـتاد و هیثم ایشان را بابوسـعید میسپرد و ابوسـعید و کسان وی قافله را به خش میفرسـتادند و هیثم ایشان را به ارشق روانه میکرد و از آنجا آنرا نزد علویهء اعور میفرسـتاد که هرجا که بایـد برود آن را برساند و هرچه به ابوسـعید میرسـید به خش و از آنجا بلشـکرگاه افشـین میفرسـتاد و کسان افشین آنچه که رسیده بود میگرفتند و بلشکرگاه میبردند و همواره همچنین بود و هرکسی از جاسوسان و دیگران نزد ابوسـعید میآمدند ایشان را نزد افشـین میفرسـتاد و افشـین جاسوسان را نمیکشت و ایشان را نمیزد بلکه در حق ایشـان بخشـندگی میکرد و از ایشـان میپرسـید که بابک چه بایشان میـداد و دو برابر آنرا عطا میکرد و ایشان را بجاسوسـی خود میگماشت. درین هنگام افشـین با سپاه خود به اردبیل فرودآمده بود، یک ماه آنجا ماند و از همه راهها و تنگه ها پرسید و جاسوسان بفرسـتاد. ایشان بازآمدند و احوال آن دیار به وی گفتند، پس از اردبیل براه افتاد و سوی دیار بابک رفت، چون بر سر دره ای رسید که در میان کتلها بود بر سـر دره جائی فراخ دید و سپاه خود را آنجا فرود آورد و محمد بن بعیث را نزد خود خواند و او را بنواخت و با او تدبیر کردن گرفت، هرچه پیش از آن افشـین از راهنمایان و مردم دیار پرسیده بود، به وی گفته بودند صلاح نیست بدین دره ها شـدن و باید بر سـر کوهها رفت، زیرا که درین میان کمین گاه بسـیار است که سـپاه را زیان آورد در همین جای فراخ که هستی باید صبر کرد تا مگر بابک سـپاهی بفرسـتد و جنگ کند و روز و شب خود را از شبیخون باید ایمن داشت، پس افشین لشکر بر سر دره فرود آورد و گرداگرد لشـکر خود خنـدق ساخت و مراقب میبود و از شبیخون در آن خنـدق امان یافتند و بابک نیز از وی نمی اندیشـید و افشـین هفت ماه در آن جایگاه میبود و از سوی بابک کسـی بیرون نمی آمد و افشـین سوی او نمیتوانست رفتن و زمستان فرارسـید و افشـین و لشـکریان او را ملامـت میکرد که بـا بابـک محابا میکنی مگر سـر با او یکی داری و چرا ما را نزدیک حصار او نبری تـا جنگ کنیم و بکوشـیم تا چاره ای پدیـد آیـد و درین سـرما درین جایگاه چگونه باشـیم و سـپاهیان وی از هرگونه میگفتند چنـانکه بیم غلبهء ایشان میرفت و او را ملامت میکردنـد. وی میخواست که حیلتی کنـد تا مگر بابک را از آنجا بیرون آورد، نامه ای بمعتصم نوشت و معتصم فرمان داد که از آنجا تا بغـداد شتران بریـد در راهها نگاه دارنـد و دو ماه در میان ایشان راه بود و آن نامهء افشـین باشتران بریـد دوازده روزه ببغـداد بردند. و هر زمان که تعجیل میکردند این دوماهه را بچهار روز میرفتند، پس افشـین بعد از هفت ماه نامه بمعتصم نوشت که کار این مردم را پایان پدیدار نیست و سـپاه مرا بسوی ایشان راه نیست و اینک من اندیشـیده ام که مگر بحیلـتی او را بیرون آورم، اکنـون خلیفـه را بایـد کـه درم و عطـا و نفقـات برای سـپاه فرسـتد و آن کس را که این درم میـآورد بفرمایـد تـا بفرمـان من کـار کنـد، پس معتصم صـد شتروار درم بـا بغای کبیر [یا بوغا] و سـیصد غلام ترک از بزرگان غلامان خود فرستاد و چون بغا آن درم را به اردبیل آورد میان لشکر افشین تا اردبیل سه روز راه مانده بود، افشین به بغا نامه نوشت که آنجا یک ماه بنشـین و آشـکارا همی گوی که من این درم فلان روز نزد افشین خواهم بردن تا چون جاسوسان بابک این خبر بنزد او برند و او بدانـد که تو بکدام روز درم بر خواهی گرفت قصد تو کند و تو از آنجا بیرون میای تا نامهء من بتو برسد. پس افشـین سپاه را از آن سر دره برگرفت و آن سوی تر شد، نه از سوی اردبیل بلکه از سوی دیگر و آن سـر دره رها کرد و لشکر را بجائی فرودآورد که نام آنجـا برزنـد بود و دهی بود بزرگ و سـپاه را گفت: شـما را آنجا درم بـدهم زیرا که چون درم از اردبیل بلشـکرگاه افشـین میبردند گـذرش برین ده برزند بود که از آنجا بر سـر آن دره که افشـین بود گذر کردندی، پس جاسوسان بابک از اردبیل نزد وی شدند و گفتنـد که بغاکبیر با صـد خروار درم سوی اردبیل فرودآمـد و فلان روز از آنجا خواهـد گذشت و آن جاسوسان که در میان لشـکر افشـین بودند خبر آوردند که افشـین سپاه از سر دره برگرفت و به برزند شد و لشکر را درم آنجا خواهد دادن و آن حصار را آبادان خواهـد کردن و برین راه که میآورنـد راه گذار ایشان است. بابک با پنج هزار مرد از حصار بیرون آمد و بدان میان در کوهها و دیه

ها میگشت و چشم همی داشت تا آن درم بسر دره کی رسد و جاسوسان افشین به وی خبر بردند که لشکر بابک از سر دره بیرون آمد و بابک خود از حصار بیرون شد و با لشکر خویش منتظر رسیدن آن درمهاست تا ببرد و غارت کند. افشین دانست که مکر و حیلت او بر بابک کارگر آمده، نامه فرستاد نزد بغا که آن درم فلان روز از اردبیل برگیر و بیرون آور و به نخستین منزل فرودآی و چون شب رسید درم باز بشهر فرست و در جای استوار بنه و شتران تهی با خویشتن بیاور و چنان کن که فلان روز چاشتگاه بسر دره، آنجا که لشکرگاه من است رسیده باشی، باشد که بابک با سپاه بیرون آمده است و در راه چشم بر تو میدارد. چون نزدیک رسی از دره بیرون آید و با تو جنگ کند و من درزمان با سپاه خویش بیرون آیم و او را در میان گیریم و جنگ کنیم باشد که او را بگیریم یا هلاک کنیم. بغا نیز چنین کرد و با قافلهء خویش نزدیک حصن النهر رسید و جاسوسان بابک به وی خبر بردند که مال را بیرون آوردند و آن را دیده اند که بنهر رسیده است درین میان بغا با مال به اردبیل بازگشت و افشین عصر آن روزی که بغا قرار گذاشته بود از برزند سوار شد و هنگام غروب آفتاب به خش رسید و بیرون خندق ابوسعید لشکرگاه ساخت و چون صبح شد پوشیده سوار شد و طبل نزد و رایت نیفراخت تا کس نداند که او بیرون آمده است و تاخت تا بقافله ای رسید که آن روز از نهر بسوی ناحیهء هیثم غنوی میرفت و افشین از خش آهنگ ناحیهء هیثم کرده بود تا اینکه در راه به وی برسد و هیثم نمیدانست و با قافله ای که همراه وی بود آهنگ نهر داشت و بابک با کسان خویش بر راه نهر رسید و گمان میبرد و درین هنگام پاسبان نهر برای پیشباز هیثم بیرون آمده بود و سپاه بابک بر او تاختن گرفت نمیدانستند که آن درم با وی نیست و جنگ در میان ایشان درگرفت و پاسبان نهر را با کسانی که با وی بودند کشتند و آنچه بدست ایشان بود گرفتند و دانستند که آن درم با ایشان نبود و از دست سپاه بابک رفته است ولی جامه ها و ساز و آلات سپاه صاحب نهر را گرفتند و بر خود پوشیدند تا اینکه هیثم غنوی و کسان او را فریب دهند و بر ایشان نیز دست یابند ولی چون جایگاه صاحب نهر را نمیدانستند در جای دیگر ایستادند و چون هیثم رسید و ایشان را دید پسرعم خویش را فرستاد ازیشان بپرسد که چرا آنجا ایستاده اند و چون وی رفت بازگشت و گفت این گروه را نمی شناسم و هیثم پنج سوار از جانب خود فرستاد که ببیند این گروه آنجا چه میکند و چون آن سواران نزدیک رسیدند دو تن از خرمیان بیرون آمدند و ایشان را کشتند و چون هیثم دانست که خرم دینان کسان علویه راکشته اند و جامه ها و رایت های ایشان را بخود بسته اند هیثم بازگشت و بقافله ای که با او آمده بود رسید و ایشان را گفت بازگردند و او با کسان خود اندک اندک میرفتند تا خرمیان را با خود مشغول کنند و قافله را از آسیب ایشان نجات دهند، تا اینکه قافله بحصنی رسید که جایگاه هیثم در ارشق بود و یک تن از کسان خود را نزد ابوسعید و افشین فرستاد که ایشان را از آن واقعه آگاه کند و خود داخل حصن شد و بابک نزدیک آن حصن آمد و کرسی نهاد و روبروی آن حصن بر کرسی نشست و نزد هیثم فرستاد که اگر آن حصن را واگذار نکند آن را ویران خواهد ساخت ولی هیثم نپذیرفت و جنگ در میان ایشان درگرفت و در اندرون حصن با هیثم ششصد پیاده و چهارصد سوار بود و خندقی استوار داشت و در میان جنگ بابک نشسته بود و شراب میخورد، درین میان دو تن از سواران افشین از دور پدیدار شدند که ایشان از یک فرسنگی ارشق نظاره میکردند و چون بابک دانست که لشکر افشین به وی نزدیک شده است سپاه خود را برداشت و بموقان رفت و افشین نیز بدنبال وی رفت و یک شب با سپاه خود در آنجا ماند، پس به برزند لشکرگاه خود بازگشت و بابک چند روز در موقان ماند و بشهر بذ فرستاد و سپاه خویش را بخود خواند و شبانه آن لشکر به وی رسید و با ایشان از موقان عزیمت کرد و به بذ رسید و افشین همچنان در لشکرگاه خود در برزند بود و چون چند روز گذشت قافله ای از خش رسید و با آن قافله مردی بود از جانب ابوسعید که او را صالح آب کش میگفتند و سپهبد بابک بدیشان رسید و بر آن قافله حمله برد و آنچه با ایشان بود گرفت و تمام آن کسان را کشت و چون این قافله آذوقه برای سپاه افشین میبرد لشکر افشین در تنگی افتاد و چون تنگی و گرسنگی بمنتهی رسید افشین بحکمران مراغه نوشت و ازو آذوقه خواست و او قافله ای فرستاد که نزدیک هزار گاو بجز چهارپایان دیگر با آن بود و آذوقهء بسیار همراه داشت و سپاهی پاسبان ایشان بود و باز دسته ای از سپاه بابک بفرماندهی طرخان یا آذین نام بریشان دستبرد

کرد و آن آذوقه را بغارت بردند و درین هنگام تنگی و بی آذوقگی سپاه افشین بغایت رسید و افشین بحکمران شیروان نوشت و ازو آذوقه خواست و وی آذوقهء بسیار فرستاد و درین هنگام جمعی از مردم به افشین پناه بردند و ازو امان یافتند. در سال ۲۲۱ ه . ق. در میان بابک و سپاه بغای کبیر در ناحیهء هشتادسر جنگی درگرفت و بابک نیز با افشین جنگ کرد و او را شکست داد. تفصیل این واقعه بدین قرار است که بار دیگر در میان لشکر افشین و بابک جنگ درگرفت و از دو سوی بغا و افشین برو تاختند و بابک از میان گریخت و در میان کوهها و دره ها شد و از کسان او هزار تن کشته شدند و بابک با آن دیگران که زنده مانده بودند بحصار خود گریخت و از سر این دره تا حصار بابک سه روز راه بود، همه جای های تنگ و کوههای دشوار، چون بابک بحصار خود رسید ایمن شد و سپاه را عرض داد هزار مرد کم آمده بود و افشین هم آنجا که بود بر سر دره فرودآمد و سپاه خود را بنشاند و درم از اردبیل آوردند و بسپاه داد و لشکر افشین پانزده هزار کس بود، ایشان را بپانزده گروه کرده گروهی هزار مرد، و ده گروه با خویشتن نگاه داشت که ده هزار مرد باشد و پنج گروه شامل پنج هزار مرد ببغای کبیر داد و سپس پیش راند و وارد دره شد و فرمان داد تا هر گروهی جداجدا نزدیک یکدیگر میرفتند چنانکه از سر کوهها یکدیگر را می دیدند و با هر گروهی راهنمائی فرستاده بود و بغا با آن پنج گروه خود پیش روی ایشان بود و محمد بن بعیث با راهنمایان بسیار با او بود تا بر سر آن کوهها راه برند و گروهی از راهنمایان پیشاپیش سپاه در آن راههای تنگ میرفتند تا چون کمینی ببینند ایشان را آگاه کنند و لشکر هم بدین تعبیه نرم نرم و آهسته پیش میرفت، چنانکه تا نماز دیگر دو فرسنگ رفته بودند، آنگاه افشین فرمود تا همچنان بر سر آن کوهها فرودآمدند و هر گروهی را راه برآمدن یک جای بود و آن یک راه را استوار کردند. روز دیگر هم بدین تعبیه برفتند و شبانگاه هم بر سر کوهی فرودآمدند، سه روز بدین تعبیه میرفتند و چون شب چهارم فرودآمدند بر سر کوهی رسیدند و سرمای سخت بود، چنانکه چیزی نمانده بود همه از سرما بمیرند. روز دیگر افشین از آنجا برفت و کس نزد بغا فرستاد که مرو و همانجا باش تا آفتاب برآید و گرم شود و برف بگدازد، چون روز برآمد سرما افزون شد و آن روز هم آنجا بودند و لشکر افشین آشوب کردند که مگر با بابک دست یکی کرده ای که ما را درین کوهها بسرما بکشی، ما را بزیر فروبر که اگر ما را بابک بکشد دوستر داریم که برین سر کوه از سرما بمیریم و چون چنین باشیم سپاه و کمین را از خود باز نتوانیم داشتن، افشین از ایشان پذیرفت و اجابت کرد که فروررویم و بمیان همین کوهها رویم و هرچند راهها تنگ است باحتیاط پیش رویم. آن شب هم آنجا بودند، نیم شب بابک با دوهزار مرد بر ایشان تاخت و شبیخون زد و بکوههائی که بغا آنجا بود نرفت و آنجا رفت که افشین بود و میان ایشان نیم فرسنگ بود و بر سر کوهها علامت یکدیگر میدیدند پس بابک خویشتن بر سپاه افشین افکند و ایشان همه هزیمت یافتند و لشکر بابک شمشیر در ایشان نهاد و بسیار کس از دو سوی کشته شدند و بغا و سپاه وی ازین پیش آمد آگاه نبودند. چون سپیده بدمید، بابک سپاه خویش را بازداشت و گفت: از پس ایشان مشوید که از پس ما سپاه ایشان است و بازگشت، چون بدان کوهها رسیدند که بغا در آن جا بود روز روشن شده بود. بابک لشکر را دونیم کرد تا آنکه آن روز آنجا باشد و چون شب برسد بر سپاه بغا شبیخون برد. چون روز برآمد بغا از این کار آگاه شد و بر آن کوهها فروشد و هم بدان راه که آمده بود بازگشت و مردی از مبارزان سپاه خود را پیشرو ساخت و خود با محمد بن بعیث و برادر افشین که فضل بن کاوس باشد از پس آن سپاه همی رفتند و با آن پنج هزار تن بآهستگی همی رفتند. بابک دانست که بغا بازگشت و سپاه بابک بر سر کوهها پراکنده در قفای ایشان همی رفت، پس چون نماز خفتن رسید بغا ایشان را گفت: ما را واجب نکند بشب رفتن، صواب آن است که کوهی استوار بجوئیم که بر آنجا یک راه بیش نبود و شب آنجا گذرانیم. گفتند صواب همین است و چون بسیار بودند بر یک کوه نتوانستند رفت، سه گروه شدند و هریک نزدیک یکدیگر ماندند و آن شب تا بامداد بیدار بودند و باآنکه همه درمانده بودند شب نخفتند و چون سپیده بدمید خوابشان بربود، بابک با سه هزار مرد شبیخون زد و هنوز تاریک بود و شمشیر دریشان نهاد و کشتن گرفتند و ایشان گروهی سواره و گروهی پیاده از بالای کوه خود را بزیر می افکندند و میگریختند و فضل بن کاوس برادر افشین را جراحت رسید و بغا پیاده خود را نجات داد وخویشتن را از سر کوه

فروافکند و چون بپایان کوه رسید اسبی بی خداوند یافت، بر آن اسب برنشست و براند و آن روز همی رفتند تا بسر دره ای بجائی فراخ آمدند، چون از دره بیرون آمد بغا خبر افشین پرسید، گفتند چون از دره بیرون شد یکسر براند و به اردبیل رفت بغا نیز سوی افشین به اردبیل شد و آن زمستان آنجای بودند، پس از آن افشین سران سپاه خود را فرمود که بسوی بابک پیش روند و کار را بر وی در قلعهء بذ تنگ گیرند و ایشان در شش میلی بذ فرودآمدند بغا پیش رفت تا قلعهء بذ را محاصره کرد و با بابکیان جنگید و مردان بسیار از لشکر او کشته شدند، پس عقب نشست تا خندق محمد بن سعید رسید و کس نزد افشین فرستاد و از وی یاری خواست و افشین برادر خود فضل و احمدبن خلیل بن هشام و ابوخوس حسن بن سهل صاحب شرطه را به وی فرستاد و به ایشان فرمان جنگ داد و روزی را معین کرد که در آن روز بجنگ آغاز کنند و ایشان در همان روز آهنگ شهر بذ کردند ولی سرمای شدید و باران سخت ایشان را درگرفت و ایشان همچنان میجنگیدند و باران سخت تر میشد و بغا راهنمائی گرفت و براهبری او بر سر کوهی که مشرف بر جایگاه بابک بود رفت و چون باران بیشتر شد سپاه افشین بجایگاه خود فرودآمدند و بابک بر ایشان تاختن کرد و ایشان را شکست داد و از جایگاهی که در کوه داشتند راند و بغا نیز با سپاه خود هزیمت کرد و نمیدانست که بر سر افشین چه آمده است و آهنگ حصن بذ کرده درین میان از افشین به وی خبر رسید و ناچار شد از راه دیگر بازگردد زیرا که آن راه که از آن آمده بودند تنگه ها و کتلهای بسیار داشت و پیشروان لشکر بابک او را دنبال کردند ولی به ایشان التفات نکرد زیرا که شب نزدیک بود و میخواست زودتر از کتلها بگذرد و میترسید اموالی را که با خود دارد از دست دهد، پس ناچار سپاه خود را بر سر کوهی جای داد و ایشان مانده بودند و توشهء راه نداشتند، بابک شبانه بریشان تاخت و آنچه با ایشان بود غارت کرد و گروهی ازیشان را کشت و بغا برنج بسیار خود را بخندقی که در پای آن کوه داشت رساند. بار دیگر جنگ میان سپاه افشین و بابک بواسطهء پیش آمدن زمستان در وقفه ماند. درین میان بابک را سرهنگی بود نام او طرخان و دهقانی بود از دهقانان آن دیار و زمستان به دیه خویش میبود و چون زمستان درآمد از بابک دستوری خواست و به دیه خویش رفت که در ناحیهء هشتادسر در مراغه بود و با افشین غلامی ترک بود از غلامان اسحاق بن ابراهیم بن مصعب و افشین او را فرستاد تا بر طرخان تاختن کرد و او را کشت و سر وی را بیاورد. بابک ازین خبر سست شد و دلش بشکست و چون زمستان بگذشت باز معتصم سپاه خود را خواسته فرستاد و سرهنگی را با سپاه بسیار که ده هزار مرد بود روانه کرد نزد افشین و نام آن سرهنگ جعفربن دینار بود معروف بجعفر خیاط که از عمال بزرگ زمان مأمون بود و غلام خویش را که ایتاخ ترک معروف و مطبخ سالار او بود با سی هزارهزار درم (سی میلیون درم) روانه کرد و سوی قاسم العیسی بکوفه نامه فرستاد تا با سپاه خود بیاری افشین حرکت کند و به افشین نوشت که بجنگ رو و مپندار که من و سپاه من از بابک بازگردیم و تا بابک زنده باشد دست از وی بداریم و ترا جز آن کار نیست و با ایتاخ ده خروار خسک آهنین فرستادم، چون لشکر جائی فرود آیند این خسک ها را در پیرامون لشکر پراکنده کن تا از شبیخون ایمن باشی و خندق نباید کندن چون خبر آمدن جعفر خیاط و ایتاخ مطبخ سالار و آن سپاه و درم ببابک رسید بر معتصم افسوس خورد و گفت: کار وی بجائی رسید که درزی و طباخ خویش را به جنگ من فرستاد و دیگر با او کس نماند، در این هنگام چون بابک با قلمرو روم همسایه بود و در میان ایشان رسولان و هدایا ردوبدل میشد بابک تئوفیل (توفیل) پسر میخائیل امپراطور روم را بفریفت و او را پیغام داد که من به اصل ترسازاده ام و در پنهان دین ترسایان دارم و این همه پیروان خویش را به دین ترسایان خواهم آورد، اما ایشان را یک باره نتوان گفت که بدین کیش بگروند که دانم ایشان اجابت نکنند ولیکن این مذهب ایشان را از مسلمانی بیرون آورد که ایشان را این مذهب من خوش همی آید، پس چون بریشان غالب شوم و ایشان و خلیفه همه مذهب من گرفته باشند بهر راهی که ایشان را بخواهم بیایند و آنگاه ایشان را بدین ترسایان خوانم تا همه ترسا شوند. پادشاه روم ازین سخن با او گرم شد پس چون معتصم ایتاخ و جعفر خیاط را فرستاده بابک نیز کس نزد امپراطور روم فرستاد که پادشاه عرب هرچه لشکر داشت بجنگ من فرستاد تا درزی و خورشگر خویش دیگر کس با او نمانده است، اگر رای آمدن داری با سپاه خویش اکنون هرچه خواهی کردن

بتوانی و اگر خواهی جنبیدن اکنون بجُنب که چون تو بر زمین ایشان بیرون شوی کس پیش تو نیاید و بدین تدبیر میخواست که ملک روم بجنبد و معتصم را حاجت بسپاه آید و آن لشکر را بخواند، پس امپراطور روم بطرسوس شد و هفتادهزار مرد با خود داشت و طرسوس را حصاری سخت استوار بود از آنجا بشهر زیطره شد و تاخت وتاز بسیار کرد ولی چون خبر بدو رسید که معتصم با سپاه داوطلب خود آهنگ وی دارد بقلمرو خویش بازگشت. در سال ۲۲۲ ه . ق. معتصم نامه فرستاد به افشین که میباید کار بابک را پیش گیری، افشین سپاه از اردبیل بیرون آورد و بدان لشکرگاه پیشین فرودآمد، بابک یکی از سرهنگان خود را با ده هزار سوار بجنگ فرستاد و آن سرهنگ آذین نام داشت و مردی مبارز بود و وی از میان کوهها بیرون آمد و بر سر دره بنشست و زنان و فرزندان وی با او بودند و از لشکر وی بسیاری زن و فرزند همراه داشتند، بابک او را گفته بود که زنان و فرزندان را بحصاری استوار فرستد و او گفته بود: «من ازین جهودان میترسم»، پیش از آنکه آذین از دره بیرون آید کوهی استوار بدست گرفته بود و آن زنان و فرزندان را آنجا رها کرد و خود بدشت بیرون آمد و چون خبر بافشین رسید او سرهنگی با دوهزار مرد فرستاد و نام آن سرهنگ ظفربن عبدالله بود و بفرمود تا براهی دیگر در میان کوهها شود و با وی راهنمایان فرستاد تا بسر زنان و فرزندان سپاه آذین شوند و ایشان را بیاورند، ظفر بدان کوه رسید و جنگ کرد، از آن مردم بسیاری بکشت و آن همه زنان و کودکان را برده کرد و فرودآورد و خبر بآذین رسید، همه سپاه از سر دره برگرفت و بازگشت و همچنان با آن لشکر بسر آن کوهها رفت تا با ظفر جنگ کند و زنان و کودکان را بازستاند. این خبر به افشین رسید سرهنگ دیگر را که ابوالمظفربن کثیر نام داشت با پنج هزار مرد فرستاد تا آذین را بیابد و او را مشغول کند. ابوالمظفر در پی آذین رفت و در دره در میان کوهها آذین را بیافت و با او جنگ پیوست و آذین با ظفر جنگ کرده و بسیاری از زنان و کودکان را بازگرفته بود، ابوالمظفر او را مشغول کرد تا ظفر بازماندهء آن زن و فرزند را از راه بدر برد و پیش افشین رسید و با افشین تدبیرکرد و سپاهی دیگر برگرفت و بدان دره شد و آذین به هزیمت از پیش ابوالمظفر بازگشته و شکست یافته نزد بابک میرفت و ابوالمظفر با فتح و غنایم نزد افشین رفت و افشین تدبیر آن کرد که بدان کوهها تا حصار بابک رود و معتصم برو نامه نوشته بود و گفته بود خطا کردی که بر سر کوهها رفتی و راه زمین و دشت بدست دشمن سپردی و راه دشت اگرچه تنگ است سپاه را از راه کوهساران آسان تر باشد، ازین پس بر راه دره شو و راهنمایان و جاسوسان بر سر کوه بدار تا اگر کسی آید ترا آگاهی دهند و تیراندازان را در پیش لشکر بدار و هرجا که فرودآئی خسک پیرامون خویش بریز، تا از شبیخون ایمن باشی و وی را هزار خروار خسک آهنین فرستاد و افشین سپاه را به دره اندر آورد و همچنان که معتصم گفته بود میرفت، چون بدان جای رسید که از آنجا سال پیش بابک شبیخون کرده بود سپاه بسیار از لشکریان بابک بر سر کوهها دید، افشین با ایشان کارزار کرد و بسیاری بکشت و دیگران بهزیمت شدند و بسوی بابک رفتند، افشین هم برین حال سپاه همی برد تا روزی دو فرسنگ میرفت، روز دهم بحصار بابک رسید و بیک فرسنگی آن حصار فرودآمد. بابک از حصار خویش او را بس خروارها ماست و روغن و تره و برهء شیرمست و خیار و بادرنگ فرستاد و گفت: شما مهمان مائید و ده روز است که بدین راه درشت ناخوش میآئید و دانم که خوردنی نیافته اید و ما را بحصار جز این قدر چیز دیگر نبود. افشین گفت تا آن را نستدند و بازپس فرستاد، پس بخندید که ما مهمانی پذیرفتیم و دانم که این چیزها بدان فرستاده است تا سپاه ما را شمار کنند و بنگرند که چند است و بفرمود تا آن فرستادگان را گرد همه سپاه وی بگرداندند و سپاه افشین بیشتر در تنگها و دره ها فرود آمده بودند و پیدا نبودند، چون ایشان را گردانیدند بفرمود پیش وی آوردند و گفت: شما شمارهء این سپاه را ندانید و من دانم، بابک را بگوئید که این سپاه سی هزار مرد جنگی است جز کهتران و چاکران و با امیرالمؤمنین سیصدهزار مرد مسلمان است که همه با اویند و تا یک تن زنده باشد از تو بر نخواهند گشت، اکنون تو بهتر دانی و تدبیر کار خویش همی کن اگر دانی که بزنهار بیرون آئی بیای و اگر دانی که آنجا بایدت بودن میباش تا جان تو و کسانی که با توانَد در سر این کار نرود از آنجا باز نخواهند گشت. رسولان نزد بابک رفتند و این سخنان بگفتند و روز دیگر افشین سپاه را بدان راههای تنگ پیش برد تا بیک میل از حصار فرودآمد و محمد بن بعیث

را گفت: آنجا ما را روزگاری باید ماند، بر سر آن کوهها رو و ما را جائی استوار بنگر تا بر آنجای گرد آئیم و گرداگرد سپاه کنده کنیم و بروز بر درگه حصار باشیم و شب باز جای شویم تا ایمن باشیم. محمد بن بعیث از آن کوهها جائی استوار بجست و فرمود تا کنده کردند و دیوارهای کنده استوار کردند و لشکر را در میان کنده فرود آوردند و همه روزه از حصار بابک آواز نای و چنگ و رباب آمدی و می خوردن و پا کوفتن و نشاط کردن ایشان میدیدند، یعنی ما خود از سپاه دشمن نمی اندیشیم و هر شب بابک سپاه به شبیخون میفرستاد و لشکر افشین بیدار میبود و بدان دیوارها هیچ نتوانستند کردن، و افشین را سرهنگی بود بزرگوار از سرهنگان معتصم و پیش از آن از سرهنگان مأمون بود و امیر بخارا بود و او را محمد بن خالد بخارا خداه گفتندی، یک شب افشین او را بفرمود که از کنده و دیوارها بگذشت و بر سر کوهی با همراهان خویش پنهان شد و گفت این سپاهیان بابک چون امشب از لب کنده بازگردند تو پیش ایشان بازآی تا ما از پس آئیم و در میانشان گیریم و دست بکشتن نهیم، پس چنین کردند و آن شب چون گروه بابک بیرون آمدند ایشان از کمین بیرون جستند و از آن مردم بدین حیله بسیاری بکشتند و از شبیخون رستند، پس افشین هر روز از بامداد تا شبانگاه بر در حصار می شد و چون شب میرسید بکنده بازمیآمد و بابک روزی، پیش از آنکه افشین بیرون آید فرمود تا سپاه او از حصار بیرون شد و جاسوسان آمدند و افشین را خبر کردند که بابک سپاه خود را در کمین گاه نشانده است، چون افشین آگاه شد فرمود تا سپاه او آن شب بجنگ حصار شدند و از حصار دورترِ آنجا ایستادند که هر روز میایستادند و هرجا گروهی فرستادند تا بداند که لشکر بابک کجا کمین کرده اند، آن گروه چندانکه جستند چیزی نیافتند، پس شبانگاه بازگشتند و روز دیگر بیامدند و هم از دور می نگریستند و کسان را بجستن کمین فرستادند، آنجا بر سر کوهی تنگه ای بود و بر آن دهی بود افشین بخارا خداه را گفت تو بر سر آن کتل با یاران خویش بایست تا از آن راه کس آهنگ ما نکنند که من همی دانم که بر سر کتل کس نیاید اما در زیر کتل کمین کرده اند و چون ما بگذریم از پس ما آیند. چون بخاراخداهٔ بدانجا شد و بایستاد تدبیر ایشان باطل شد، پس افشین هر روز چنین میکرد و از بامداد با سپاه میآمد و بر سر کوه یک میل دورتر از حصار میایستاد و بخاراخداهٔ بر سر آن کتل میبود و میگفت: تا ما جای کمینگاه ایشان ندانیم نشاید پیش حصار رفتن ولیکن کمین گاه ایشان نتوانستی دانستن و چون افشین از حصار بازگشتی ایشان از کمین بحصار بازشدندی. پس یک روز چون وقت بازگشتن شد افشین بازگشت و آخر همه لشکر جعفربن دینار بازمیگشت چون جعفر این روز بازگشت با او سه هزار مرد بود و گروهی بازپس مانده بودند، سپاه بابک از حصار بیرون آمدند و ده هزار سوار بر سپاه جعفر زدند و مردمان جعفر بازگشتند و جنگ درپیوست، جعفر بانگ بشنید و بازگشت و افشین پیشتر رفته بود. چون جعفر بازگشت سپاه وی نیز بازگشتند و مردمان بابک بیشتر از حصار بیرون آمدند و با جعفر جنگ درگرفتند و نماز دیگر فرازآمد، خبر به افشین رسید و او با همه سپاه بازگشت و هم بجای خویش بایستاد و هر سرهنگی را بجای خود بگماشت و جعفر از مردمان بابک بسیاری بکشت و ایشان را بحصار اندر افکند، ایشان به حصار رفتند و درِ حصار بستند و جعفر بازنگشت و جنگ همی کرد و بر دیوار حصار حمله همی برد، چون بانگ جنگ بر در حصار برخاست آن مردم که در کمین گاه بودند از کمین گاه خویشتن را بدان کتل درافکندند و بخاراخداهٔ هنوز بدان کتل ایستاده بود، با کمین داران جنگ درگرفت افشین او را پنج هزار مرد دیگر فرستاد و خود در جای بایستاد و کس نزد جعفر فرستاد که تاریک شد هنگام جنگ کردن نیست. جعفر بازآمد و افشین با سپاه بازگشت و به لشکرگاه رفت و سه روز از آنجا بیرون نیامد و جاسوسان فرستاد که تا خبر آوردند که چقدر از لشکر بابک کشته شد و نیز بدانند که کمین گاه کجاست و سپاه ندانست که او چرا آنجا مانده است و علف بریشان تنگ شد و سپاهیان مزدور نزد افشین شدند و گفتند که ما را علف و زاد تنگ شده است، افشین گفت: هرکه از شما صبر نتواند کردن بازگردد که با من سپاه خلیفه بسیار است و مرا هیچ حاجت بشما نیست و من ازین جا نخواهم رفت تا برف ببارد و سپاه خلیفه با من در گرما و سرما صبر کنند و اگر صبر نتوانند کردن بازگردند، این مزدوران از نزد افشین بازگشتند و گفتند افشین، سر با بابک یکی دارد و جنگ نخواهد کردن. افشین آگاه شد و دیگر روز جنگ را بساخت و با همه سپاه برفت و هم بر آن کوه که

جای او بود بایستاد و بخاراخداهٔ را هم بر سر آن کوه بگماشت تا راه کمین نگاه دارد پس جعفر را خواند و گفت سپاه پیش تست هر که را خواهی از سوار و پیاده و تیراندازان را در پیش دار و جنگ کن، جعفر گفت با من سوار و پیاده بسیار است و چندان که هست مرا بس باشد و اگر مدد بکار باید خود بخواهم، جعفر با سپاه بر در حصار شد و افشین مزدوران را بخواند و گفت: از هر گوشه از حصار که خواهید یکی کرانه شما بگیرید و ابودلف را با ایشان بفرستاد و ایشان از یک سوی دیگر بجنگ شدند و بدیوار بارهء حصار نزدیک آمدند و جعفر با یاران بدر حصار شد و مردان بابک بدر حصار بدیوار آمدند و جنگ درپیوستند و از هر سوی تیر و سنگ انداختن گرفتند و افشین بدره های زر[؟ درم]، نزد جعفر فرستاد و گفت: از یاران تو هرکه کاری نیک کند این درم به وی ده، بدرهء درم دیگر بابودلف فرستاد و او را نیز چنین گفت و شرابداران خود را گفت تا با جلاب و شراب و شکر به حربگاه روند و مردم را می دهند و مردم بابک از حصار بیرون آمدند و جنگ کردند و تا نماز دیگر پای بفشردند، تا آنگاه که افشین بلشکرگاه بازگشت و فرودآمد و یک هفته بجنگ نشد و بگفت تا علف بسیار بیاوردند و تدبیر جنگ همی کرد، تا او را خبر آوردند که بر در حصار کوهی هست و هر روز بابک سرهنگ خویش آذین را بزیر آن کوه در راههای تنگ پنهان میکند و بکمین مینشاند و چون آذین از حصار بیرون آید بابک در حصار بی کس بماند. افشین جاسوسان را بفرستاد تا درست خبر بیاورند که چنانست که بدو گفته اند پس سپاه را آگاه کرد که فردا سحرگاه ساخته باشید تا بجنگ رویم. چون نماز خفتن شد دوهزار پیاده را بخواند که تیراندازان نیک بودند و ایشان را علم سیاه داد و گفت: درین تاریکی بروید و از آنجا که کمینگاه آذین است بیک میل راه از آن سوی در میان کوهها کمین کنید، چون بامداد شد و بانگ طبل شنیدید علمها بپای دارید و از آن محل درآئید تا ما نیز ازین سو درآئیم و آذین را بمیان بگیریم. ایشان برفتند و افشین با ایشان راهنمایان و علف فرستاد و چون نیم شب شد سرهنگی را از مردم فرغانه با هزار مرد از سپاه فرغانه که با وی بود گفت بدانجا که کمین گاه است بر یک میل خاموش بنشینند تا بامداد من بیایم و چنان کنید که کسی اثر شما نداند و ایشان برفتند چون هنگام سحرگاه شد افشین با همه سپاه رهسپار شد و بفرمود تا طبل نزنند و همچنان خاموش برفتند، تا آنجا که هر بار افشین بدانجا میرفت و افشین جعفر را فرمود آنجا رو که بشیر ترکی با فرغانیانست و از در با سپاه خویش بایست تا فرغانیان بگردند و کمین گاه بجویند و اگر کسی بکمین گاه باشد بیایند و جنگ کنند و شما بیاری ایشان روید و احمدبن خلیل را و سرهنگان دیگر را یک از پس دیگر میفرستاد و بشیر را کس فرستاد که تو با فرغانیان و دلیل درین راه پراکنده شوید و زیر این کوهها کمین بجوئید و بشیر و فرغانیان برفتند و کوهها جستن گرفتند و هنگام چاشتگاه آذین را بیافتند که در کمین گاه در میان آن کوهها با هفت هزار مرد بر سه گروه در سه موضع ایستاده بودند، بر آن قوم که با آذین بودند بتاختند و جنگ کردند و آن دو گروه دیگر از کمین بیرون آمدند و با فرغانیان جنگ درپیوستند و خبر به افشین رسید، فرمود که جعفر با سپاه خویش بجنگ شود و از پس او بخاراخداهٔ را بفرستاد و سرهنگی را همی فرستاد تا همه را بجنگ آذین مشغول کرده خود با خواصگان خویش همی بود. چون همه سپاه بجنگ ایستادند افشین بفرمود تا همه طبلها بیکبار فروکوفتند آن گروه پیادگان که نماز خفتن فرستاده بود آواز طبل شنیدند و دانستند که افشین آمد و بجنگ آمدند و علمها بیرون کشیدند و هم آنجا که بودند از پس حصار طبلها بزدند و بسر کوه آمدند و بدره فرودآمدند و با طبل و علم پدیدار شدند. افشین کس فرستاد نزد جعفر و مردمان وی که این کمین ماست، شما مترسید که ایشان میآیند، ایشان را دوش فرستاده بودم تا امروز از پس دشمن درآیند و ایشان را در میان گیرند و جنگ کنید تا خدای شما را فرصت دهد و افشین نیز نزدیک رسید و شمشیر دریشان نهادند. بابک دانست که کار او ساخته شد، بدیوار حصار آمد و گفت: منم بابک، افشین را بگوئید تا نزدیک تر آید با وی سخنی گویم. افشین نزدیک دیوار آن حصار شد بابک چون او را بدید گفت: ایها الامیر الامان الامان، گفت: مرا زنهار ده. افشین گفت: ترا زینهار است اگر این سخن که اکنون گفتی پیش ازین گفته بودی بِهْ بودی و اکنون چون امروز گفتی بِهْ که فردا. بابک گفت زینهار خلیفه خواهم. گفت: زینهار او آورم بخط و مهر او ولیکن مرا گروی بده تا من صبر کنم و بخلیفه نامه کنم و زینهارنامهء تو بخواهم. گفت: گروگان من پسر

مهتر است و با آذین است و آنجا جنگ کند او را بتو دهم. افشین اجابت کرد و بجای بازآمد و بجعفر کس فرستاد که جنگ نکنید. ایشان آذین را کشته بودند و سپاه او را هزیمت کرده و باقی را همی کشتند تا فرستادهء افشین فرازآمد که نکشید و هرکه را بتوانید اسیر کنید و دو پسر بابک آنجااند ایشان را مکشید و اسیر کنید که بابک زینهار میخواهد و نباید که چون پسرش را بکشید پشیمان شود و جعفر و سپاه همه از کشتن بایستادند و پسر بابک را و بسیاری مردم دیگر را اسیر کردند و بدو بازگشتند. نماز دیگر از لشکرگاه بازآمدند ولی آن خبر بمعتصم فرستادند و بابک را زینهار خواستند و آن هزیمتیان بابک بدان کوهها پراکنده شدند و هرکس بجائی گریختند و کس بحصار بازنشد و چون شب درآمد بابک عیال برگرفت و با پنجاه مرد که مانده بودند در حصار بگشادند و بیرون آمدند و برفت و میان آن کوهها اندر شد و از آنجا بیرون شد و بسوی ارمنستان رفت. پس از آنکه بابک خرم دین در شهر بذ از لشکر معتصم که بفرماندهی افشین آمده بود شکست خورد دو پسر بابک با خاندان وی بدست افشین افتاد بابک راه را از هر سوی بر خویش بسته دید و چاره ای جز فرار نیافت. نظام الملک در سیاست نامه سبب فایق آمدن افشین را بر بابک چنین مینویسد: «پس از این [یعنی پس از فتنهء خرمیان در سال ۲۱۸ ه . ق.] بشش سال معتصم بشغل خرم دینان پرداخت و افشین را نامزد بحرب بابک کرد، افشین لشکر برداشت و روی بحرب نهاد و هرچه خرم دینی و باطنی بودند بمدد بابک شدند و دو سال حرب کردند و میان افشین و بابک در مدت دو سال بسیار مصافهای سخت افتاد و از هر دو جانب بسیار مردم کشته شدند تا آخرالامر چون افشین از کشتن او عاجز ماند بحیلت مشغول گشت و لشکر خویش را در شب بفرمود تا خیمه ها برکندند و پراکنده شدند و ده فرسنگ پس تر بازآمدند، افشین ببابک فرستاد که مردی خردمند بمن فرست تا با او سخن گویم که مصلحت ما هر دو در آنست، بابک مردی به وی فرستاد، افشین گفت بابک را بگوی هر ابتدائی را انتهائیست سر آدمی گندنا نیست که باز بروید، مردان من بیشتر کشته شدند و از ده یکی نماند و حقیقتی است که از جانب تو هم چنین بود، بیا تا صلح کنیم، تو بدین ولایت که داری قانع باش و بصلاح بنشین تا من بازگردم و از امیرالمؤمنین ترا ولایت بستانم و منشور بفرستم و اگر نصیحت من قبول نکنی بیا تا بیک بارگی بهم درآویزیم تا دولت که را یاری کند. رسول از پیش او بیرون آمد، افشین دوهزار سوار و پنج هزار پیاده در غارها و کوهها پنهان و پراکنده کرد تا در کمین بنشینند بر مثال هزیمتیان، چون رسول پیش بابک شد و پیغام بداد و کمیِ لشکر بازنمود و جاسوسان همین خبر آوردند بر آن اتفاق کردند که بعد از سه روز حرب سخت بکنند، پس افشین کس بدان لشکر فرستاد که باید که روز مصاف در شب بیائید در دست راست و چپ در مسافت یک فرسنگ و نیم کوهها و دره ها بود آنجا پنهان شوید چون بهزیمت بروم و از لشکرگاه بگذرم و از ایشان بعضی در قفای من بایستند و بعضی بغارت مشغول شوند شما از دره ها بیرون تازید و راه بریشان بگیرید تا باز در دره نتوانند شد، من بازگردم و آنچه بباید بکنم، پس روز مصاف بابک لشکر بیرون آورد از دره زیادت از صدهزار سوار و پیاده و لشکر افشین بچشم ایشان حقیر آمد از آنچه دیده بودند و لشکر زیادتی ندیدند، پس جنگ عظیم کردند و بسیار کس کشته شد و وقت زوال افشین بهزیمت برفت، و از یک فرسنگ لشکرگاه درگذشت پس علم دار را گفت علم بدار و عنان بازکشید و لشکر هرچه آنجا میآمدند می ایستادند و بابک گفته بود که بغارت مشغول مشوید، تا یکباره دل از افشین و لشکر او فارغ کنیم. پس هرچه سوار بودند با بابک در قفای افشین شدند و پیاده بغارت مشغول شدند، پس این بیست هزار سوار از دره ها و کوهها بیرون آمدند و همه صحرا پیادهء خرم دینی دیدند، راه دره بر ایشان بگرفتند و شمشیر درنهادند و افشین نیز با لشکر بازگشت و بابک را در میان گرفتند، هرچه کوشید بابک راه نیافت. افشین دررسید و او را بگرفت و تا شب میتاختند و می کشتند، زیادت از هشتادهزار مرد آنجا کشته شد. پس افشین غلامی را با ده هزار سوار و پیاده آنجا گذاشت و خود بابک و اسیران دیگر را ببغداد برد...». گذشته از مؤلف سیاست نامه که شرح گرفتاری بابک را بدین نهج نوشته است مورخین همه نوشته اند که بابک پس از آنکه کار بر آذین سپهسالار وی تنگ شد و بیشتر سپاه وی [کشته شد] از افشین زینهار خواست که پسر خود را که در میان سپاه آذین بود به وی گروگان دهد و بدین بهانه افشین را خام کرد و خود شبانه از قلعهء خویش با چند تن از نزدیکان خود گریخت.

طبری در این باب می نویسد: «از آنجا بیرون شد و به ارمنستان رفت و آنجا بیشه ها بود و درخت بسیار پیوسته با یکدیگر با کوهها که سوار آنجا نتوانستی آمدن، بابک با پنج کس مردمان که با وی بودند آنجا رفت و آن پنج تن سه مرد و دو زن بودند یکی برادر بابک بود عبدالله و یکی سپهسالاری از آن او نامش معاویه و یکی غلام از آن بابک و از زنان یکی مادرش و دوم زنش که او را دختر کلدانیه می گفتند و دیگران همه از او پراکندند. دیگر روز افشین را خبر آمد که بابک بگریخت. با همه لشکر سوار شد و بیامد و بحصار اندر شد کس را نیافت، بفرمود تا آن حصار را ویران کردند و با زمین برابر ساختند. افشین سپاه خود را آنجا فرودآورد و اثر بابک بجست اندر آن درختان یافت. ابودلف را بفرمود با جوقی از سپاه تا بر پی او برفت و آن روز و آن شب بگردید و بازآمد و گفت اندر آن بیشه هیچ روی اندرشدن نیست. افشین لشکر هم بر در آن بیشه فرودآورد و بدان همه دهقانان که اندر آن کوهها بودند بحدود ارمنستان، بهر یکی نامه کرد که بابک از آنجا بجست و رهگذر او بر شماست و هرکه او را بگیرد و یا سر او پیش من آرد صدهزار درم به وی دهم و خلعت دهمش بیرون از آنکه امیرالمؤمنین دهدش و بیرون از صلت امیرالمؤمنین. پس یکی از این دهقانان یکی نامه کرد به افشین و او را راهی درین بیشه بنمود که سوار بتوانست رفتن. افشین سرهنگی را بفرستاد، آن سرهنگ برفت و سپاه را گرد آن درختان فرودآورد و بابک را در درختان بمیان اندرگرفت و هرجا که راه بود سپاه دویست و پانصد بگماشت و راهها را استوار بگرفت و کس فرستاد تا سه لشکر را طعام و علف بدادند و بابک طعام و علف بسیار برگرفته بود و آنجا صبر همی کرد، پس چون دو روز ببود از پیش معتصم زینهارنامه آوردند بخط و مهر امیرالمؤمنین و برو مهر زرین بود و رسم چنان بود که هر نامه که درو زینهار بودی و بخط امیرالمؤمنین بود مهرش زرین بودی. افشین بدان شاد شد و پسر بابک را که اسیر گرفته بود بخواند، گفت من به امیرالمؤمنین این امید نداشتم اکنون این برگیر و با کس من پیش پدرت شو. پسر گفت من پیش پدر نیارم شدن که هرکجا که بیند مرا بکشد که چرا من خویشتن را به اسیری پیش شما افکندم که او مرا گفته بود که چون اسیر گردی خویشتن را بکش. آنگه افشین آن اسیران دیگر را بخواند، گفت: از شما کیست که این نامهء من و آن امیرالمؤمنین پیش بابک برد؟ همه گفتند ما نیاریم بردن. افشین گفت چرا نیارید بردن که او بدین نامه شاد شود؟ گفتند ایها الامیر تو او را نشناسی و ما دانیم. افشین گفت چاره نیست بباید بردن و دو تن را بفرستاد، یکی از آن اسیران و یکی از مردم و پسرش را گفت تو نامه کن از زبان خویش. پسرش نامه نبشت، افشین نامه کرد که این نامهء امیرالمؤمنین است که سوی تو آوردند اگر بیرون آئی ترا بهتر بود و ما را. آن هر دو مرد بدرختان اندرشدند و ببابک رسیدند، آن مرد اسیر نامهء پسرش پیش او بنهاد، او بخواند و بینداخت و گفت او نه پسر منست که اگر پسر من بودی خویشتن به اسیری درندادی و بآن مرد که نامهء پسرش آورده بود گفت ای سگ تو که باشی که نامهء آن سگ پیش من آری؟ برخاست و آن مرد را بدست خویش بکشت و آن مرد دیگر نامهء امیرالمؤمنین پیش او بنهاد، او برگرفت و مهر بگشاد و بخواند و گفت: این پیش افشین ببر و بگوی که این ترا بکار آید نه مرا. آن مرد پیش افشین آمد و آن زنهارنامه بازآورد و بابک در آنجا همی بود و از آن راهها که لشکر گرفته بودند یکی راه بود که در آن آب نبود و لشکر آنجا فرود نتوانستند آمدن و برخاسته بودند و بیکی زمین دورتر شده بودند. و مرد دلیل بر سر آن راه نشانده بودند. چون ده روز برآمد یک نیم روز این دلیلان خفته بودند و بابک ایشان را نگاه همی داشت. چون ایشان را خفته یافت با پنج تن که با وی بودند بیرون آمد، چون دلیلان بدیدند که بابک رفت سپاه را آواز دادند که پنج سوار از اینجا بیرون آمدند و ازیشان سه مرد و دو زن و ما ندانستیم که ایشان که بودند. آن سپاه که بآن گذر بودند همه برنشسته و مهمتر ایشان دیوداد بود، ابوالساج و خویش نزدیک از آنِ افشین بود و بر پی آن پنج سوار برفتند و بابک چون فرسنگی دور رفت چشمه ای آب بود آنجا فرودآمد تا چیزی بخورد سپاه اندررسیدند، چون سپاه را بدید زود اسب برنشست و بتاخت و برادر و غلام با او برفتند، سپاهسالار دیرتر بر اسب نشست او را با آن دو زن بگرفتند و پیش افشین فرستادند در پی بابک برفتند تا بمیان کوهها اندرشد، جائی که سواران سپاه را آنجا راه نبود، سپاه افشین بازگشتند و بابک میان آن کوهها فرودآمد و آن روز با او طعام نبود و آن دهقانان همه راه او نگاه میداشتند تا از

کجا بیرون آید. دیگر روز بابک را طعام بایست، پس بسر کوه برشد، از بیرون تنگه ها دیهی دید و آن دیه را دهقانی بود نام او سهل بن سنباط و از آنها بود که مساعد بود مر بابک را و بمذهب او بود و افشین نامه کرده بود به وی بگرفتن بابک و طلب کردن او، پس بابک نگاه کرد بزمین آن، مردی را دید که گاو میراند، غلام را گفت درم برگیر پیش آن مرد رو اگر نان دارد بهر بها که خواهد از وی بخر و بیاور. غلام پیش آن مرد شد و نان خواست، آن مرد گفت نان ندارم. پس غلام بدان دیه اندرشد و از مردمان نان خواست و مردی او را نان فروخت. غلام آنجا نشست که لختی بخورد و لختی ببابک برد. آن مرد انبازی بود و تخم میافکند، چون غلام را دید با سلیح و با شمشیر بر انباز او نشسته و نان میخورد و نیارست برِ او شدن بدوید و سهل دهقان را آگاه کرد. سهل هم آنگاه برنشست و بیامد. غلام را دید بشناخت که [از] متابعان بابک بود و غلام نیز او را بشناخت، سهل او را گفت بابک کجاست؟ گفت: آنک بمیان کوهها اندر است. گفت با او کیست؟ گفت: برادرش. گفت: رو و مرا بسوی او بر. غلام سهل را بسوی بابک برد، سهل چون بابک را بدید از اسب فرودآمد، دست و پای او را بوسه داد و گفت: تنها کجا همی شوی؟ گفت بزمین روم خواهم شدن، پیش ملک روم که مرا به وی عهد است که هرگاه برِ او شوم بپذیرد و نصرت دهد. سهل گفت او با تو عهد آنگاه کرد که تو ملک بودی و چون امروز تنها ترا بیند کی وفا کند؟ بابک گفت: شاید بودن که همی راست گوید، اکنون چه تدبیر بود بما؟ گفت دانم که مرا از نصیحت خویش و متابعت خویش هیچ تهمت نبری و تو دانی که از همه حصارها هیچ حصار نیست از آن من استوارتر و سلطان را بر من کاری نبود و مرا نشناسد بیا بحصار من و این زمستان آنجا همی باش تا تدبیر کنم و من جان و مال فدای تو کنم و ازین دهقانان که متابع توانَد یاری خواهم و ما ترا بهیم از سپاه روم. بابک گفت: راست گوئی و خود برنشست با برادر و غلام از آن کوهها بیرون آمدند و بحصار سهل اندر آمدند و سهل هم آنگاه کس به افشین فرستاد که بابک را بحصار خویش اندر کردم کس بفرست تا بدو سپارمش. افشین شاد شد و مردی را فرستاد که بابک را دیده و می شناخت و گفت شو و بنگر او بابک هست یا نه. آن مرد بیامد و نامهء افشین بیاورد و بسهل داد. سهل گفت اگر او کسی بیگانه بیند ازیدر بیرون شود و من او را باز نتوانم آوردن، یا خویشتن را بکشد ولیکن چون ایدر بنشیند تو جامهء طباخان اندرپوش و کاسهء طعام همی آور تا او را ببینی و اگر پرسد که این کیست گویم که طباخست و تو نیز هم چنین گوی. آن مرد همچنین کرد و مردی خراسانی بود از شهر اسروشنه. پس چون بابک او را بدید گفت این کیست؟ گفت: این مردیست خراسانی و دیرسالست تا طباخ ماست. بابک پرسید که چند سالست تا اینجاست؟ گفت: سالهاست و اینجا زن کرده و خانه ساخته است و اکنون از اینجاست... بابک گفت راست گوئی که مرد از آنجاست که آنجا زن دارد. چون طعام بخوردند آن مرد سوی افشین شد و گفت: بابکست بدرست که آنجاست. پس بابک گفت: برادر مرا عبدالله اینجا مدار و اگر آگه شوند ما را هر دو نگیرند، باری یکی از ما بماند. سهل عبدالله را بحصاری فرستاد سوی دهقانی دیگر، ابن اصطفانوس. پس افشین دو سرهنگ بفرستاد با او دوهزار مرد یکی ابوسعید محمد بن یوسف و دیگر سرهنگی نام او بوزباره، گفت بروید و بنگرید تا سهل شما را چه فرماید و چنان کنید که بابک را زنده بمن آورید. ایشان بیامدند، بر یک فرسنگی حصار سهل فرودآمدند و به سهل کس فرستادند. سهل گفت: من نخواهم که از خانهء خویشتن بشما سپارم که اگر افشین او را نکشد و باز بر ما مسلط شود کینه از من بازخواهد، من او را به بهانهء شکار بفلان جای میان کوه آورم و شما را بخوانم، یک سرهنگ با سپاه خویش از آن سو آید و یک سرهنگ ازین سوی، تا من گویم که این سپاه افشین را خبر بوده است و بر ما تاختن کردند و او نداند که من آوردمتان. ایشان بنشستند دیگر روز بامداد سهل بابک را گفت تو چنین رنجور و غمگینی و آنجا بدین نزدیکی اندر شکارگاهست و با ما یوز و باز است اگر خواهی تا یکی زمان بگردیم تا دلت بگشاید. پس بابک برنشست و سهل او را بیاورد تا بدانجا که وعده کرده بود و شکار همی کردند آنگه بسرهنگان کس فرستاد ایشان بسر کوه برآمدند هر یکی از سوئی و بابک باشه بر دست داشت چون ایشان را بدید، دانست که سپاه آمد، باشه از دست بیفکند و از اسب فرودآمد و بزمین بنشست، هر دو سرهنگ فرازآمدند و او را بگرفتند. بابک سهل را دشنام داد و گفت ارزان فروختی مرا بدین

یهودان. پس او را سوی افشین آوردند، افشین بفرمود تا او را بند کردند و او را بموکلان سپرد و آن روز هفدهم ماه شوال بود، سال دویست وبیست ودو. کس فرستاد تا برادر بابک را بیاوردند و او نزد دهقانی دیگر بود نام او عیسی بن یوسف بن اصطفانوس...». ابوحنیفهء دینوری در اخبارالطوال روز بیرون آمدن افشین را بجنگی که از آن جنگ بابک فرار کرد و بدست سپاه معتصم افتاد سه شنبه ۲۷ شعبان ۲۲۲ ه . ق. مینویسد و گوید: در غرّهء رمضان حصار بذ را با منجنیق محاصره کردند و روز پنجشنبه ۲۳ رمضان افشین نزد بابک کس فرستاد و خواستار صلح شد و بابک مردی را که موسی الاقطع میگفتند نزد وی روانه کرد و آن فرستادهء بابک خواستار شد که افشین و بابک با یکدیگر سخن گویند و افشین پذیرفت و در بیابانی با یکدیگر روبرو شدند و بالاخره هنگامی که شهر بذ را گرفتند در کوی و برزن شهر با سپاه عبدالله برادر بابک جنگ کردند، و آن روز گرما بمنتهی درجه رسیده بود و عاقبت پس از جنگهای بسیار که در کوی و برزن شهر بذ روی داد بابک شکست خورد. سهل بن سنباط صاحب ناحیهء رود ارس بود و افشین بدهقانان و کردهای ارمنستان و بطریقها نوشته بود که وی را بگیرند و چون سهل بن سنباط نزد بابک رسید بابک جامهء خود را عوض کرده بود ولی با آن همه سهل او را بشناخت. حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده مینویسد که: نخست معتصم اسحاق بن ابراهیم بن مصعب را بجنگ بابک فرستاد و چون وی از عهدهء این کار برنیامد و یاری خواست معتصم افشین را بیاری اسحاق فرستاد و شمارهء خرمیان را که در همدان کشته شده اند چهل هزار ضبط کرده است. مؤلف روضهٔ الصفا شمارهء این کشتگان را شصت هزار ضبط کرده و پس از آن سبب گرفتاری بابک را بدینگونه نوشته است که چون بابک و همراهان وی نزدیک قلعهء سهل بن سنباط که یکی از بطریقان بود فرودآمدند بر کنار آبی نشستند، رمه ای دیدند و از چوپان گوسفندی خریدند، شبان درحال پیش سهل رفت و گفت جمعی در فلان محل فرودآمده اند، سهل گفت: بی شک آن جماعت بابک و پیروان اویند، آنگاه سوار شد و با جمعی متوجه آن جانب گشت و چون از دور چشم سهل بر بابک افتاد فرودآمد، پیش رفت و گفت: ایها الملک خاطر جمع دار که بخانهء خویش آمده ای اکنون ملتمس آن است که بقلعه درآئی و در قصر شاهی بفراغ بال بنشینی... بابک با همراهان بحصار رفت و سهل در اعزاز و اکرام او مبالغه داشت و پیروان بابک را در خانه های مناسب فرودآورد و او را بر تخت نشاند و بخدمت او کمر بست و چون طعام آماده کردند سهل در خدمتش طعام خوردن آغاز کرد و بابک او را از کمال تبختر و نادانی مخاطب و معاتب گردانید و گفت ترا چه میرسد که با من طعام خوری، سهل از سر سفره برخاست و گفت: ایها الملک خطا کردم چه مرتبهء من از آن نازل تر است که با پادشاهان چیزی خورم و چون بابک از طعام دست کشید سهل آهنگری آورد و گفت ایها الملک پای خود دراز کن تا استاد زنجیری بر آن نهد و آهنگر بندی گران بر پای نهاد. بابک با سهل گفت: غدر کردی و سهل او را دشنام داد و گفت : تو راعی بقر و غنم بودی و شبان را بتدبیر جیوش و سیاست و اجرای حکومت هیچ نسبت نیست . پس از آن متعلقان او را هم بند کرد و خبر به افشین فرستاد، افشین سرهنگی را با چهارهزار مرد روانه کرد تا بابک و سهل را نزد او بردند و دربارهء سهل عنایت کرد و به وی خلعت داد و خراج از مملکت وی برداشت و رقعه ای نوشت و به بال کبوتر بست و بمعتصم مژده داد. مؤلف حبیب السیر عزیمت افشین را بآذربایجان در اوایل جمادی الاولای سال ۲۲۰ ه . ق. ضبط کرده و سهل بن سنباط را از رومیان شمرده و همان داستان روضهٔ الصفا را نقل کرده است. مسعودی در مروج الذهب گوید که: بابک از شهر بذ متنکر با برادر و پسران و خانواده و خواص و نزدیکان خود با جامهء مسافران و بازرگانان فرار کرد و چون در کنار آب در محلی از ارمنستان فرودآمد، از شبانی گوسفندی خرید و چون بهای آنرا بیش از آنچه می ارزید داد شبان نزد سهل رفت و خبر داد که آن کسی که با وی معامله کردم بابک است و سپس گوید: افشین به بطریقانی که در حصون و مواضع و شهرهای آذربایجان و ارمنستان و اران و بیلقان بودند نوشته بود که وی را دستگیر کنند و ایشان را جایزه وعده کرده بود و سپس همان داستان طعام خوردن سهل را با بابک و بند نهادن بر پای او را آورده و گوید: افشین بوزباره را با چهارهزار سوار آهن پوش برای گرفتاری بابک فرستاد و وی را با سهل بن سنباط نزد افشین بردند. ابن عبری می نویسد که: چون سهل بن سنباط از بابک خبر یافت

او را اسیر کرد و بابک میخواست خویشتن را بمال بسیار از وی بخرد و او نپذیرفت و پس از آنکه ارمنیان با مادر و خواهر و زن او گرد آمدند او را نزد افشین فرستاد. قاضی غفاری در تاریخ نگارستان تاریخ گرفتاری بابک را در هفدهم شوال ۲۲۲ ضبط کرده است. محمد عوفی در جوامع الحکایات و لوامع الروایات گوید که: چون معتصم افشین را مأمور جنگ کرد بلاد آذربایجان و جبال به وی داد و در تقرب و تعظیم او مبالغت نمود و او را بر جملهء ملوک بزیادت قربت بتربیت مخصوص گردانید و او را وظیفه کرد که هر روز که برنشیند ده هزار درم او را خلعت فرماید و روزی که برننشیند پنج هزار درم و آن روزی که روی بحرب بابک نهاد هزارهزار درم او را عطا فرمود. سپس سهل بن سنباط را نصرانی شمرده و گوید اگرچه ترسا بود، اما بدست او افتاده بود و بمالی بسیار خود را بازخریده بود و گویند تا آنگاه که با زن و مادر و خواهر او سفاح نکرد او را اطلاق نکرد و با جمله اسیران آن ملعون چنین کردی و بعد از آن نزدیک افشین فرستاد و معتصم قبول کرده بود که هرکه او را زنده بیاورد، ده هزار درم او را دهد و هرکه سر او را بیاورد، هزارهزار درم به وی رساند و چون آن ترسا او را زنده بنزدیک افشین فرستاد، هزار درم بنزدیک او فرستاد. جنگهائی که بابک با سپاه معتصم کرد از سال ۲۲۰ تا سال ۲۲۲ دو سال طول کشید، در سال ۲۲۰ محمد بن یوسف مأمور شد که بآذربایجان رود و شهرهائی را که بابک در میان اردبیل و زنجان ویران کرده بود، آبادان سازد و میان او و بابک سه جنگ روی داد، در همین زمان افشین مأمور جنگ شد و وی پس از چند بار که با بابک روبرو شد از معتصم یاری خواست و وی بغای کبیر را بیاری او فرستاد و درین سال در ناحیهء هشتادسر میان سپاهیان بابک و بغا جنگ درگرفت و بغا شکست خورد و آنچه با او بود بتاراج رفت و سپس بابک از افشین شکست خورد و بمغان فرار کرد. در سال ۲۲۱ بابک در جنگی از بغا شکست خورد و نیز در جنگی که با سپاه افشین در برزند روی داد هزیمت یافت. در سال ۲۲۲ جعفر خیاط با آذوقه و سپاه بیاری افشین رفت و بار دیگر در میان سپاه بابک و بغا جنگ درگرفت و سپس ایتاخ ترک با سی هزارهزار درم بجهت ارزاق لشکر مأمور شد و دوباره ببغداد بازگشت و پس از چند جنگ عاقبت افشین شهر بذ را گرفت و بابک گریخت و در ارمنستان گرفتار شد. اما سهل پسر سنباط که باعث گرفتاری بابک شد از شاهزادگان ارمنستانست و مورخین ارمنی درباب وی اطلاعاتی میدهند، در کتابهای ارمنی نام بابک را «بابن» ضبط کرده اند و بابک در زمانی که «پاکراد پاکرادونی» حکمران ارمنستان بوده است بارمنستان حمله برده است، پاکراد مزبور از خویشان سنباط بوده و پس از هاول(۵) حکمران ارمنستان شد. هاول از ۲۰۳ تا ۲۲۰ ه . ق. (۸۱۸ تا ۸۳۵ م.) حکومت ارمنستان داشته. بنابر گفتهء مورخین ارمنی هنگامی که بابک بر ارمنستان تاخت مأمون سپاهی شامل صدهزار تن بجنگ او فرستاد و سپاه مأمون شکست خورد و سی هزار ازیشان کشته شدند و پس از آن بابک اندیشهء گرفتن ارمنستان کرد درین ضمن سنباط با سپاه تازیان اتحاد کرد و بیاری ایشان برخاست و دوباره جنگی نزدیک کوه آرارات روی داد و پس از زد و خوردهای بسیار و کشته شدن بسیاری از لشکریان بابک فرار کرد و سهل پسر سنباط وی را اسیر کرد و نزد افشین برد. این سهل پسر سنباط را سابقاً در بغداد بگروگان برده بودند و چون خزیمهٔ بن خازم تمیمی که بار دوم حکمران ارمنستان شده بود در سال ۱۹۲ از حکومت خلع شد هاول از جانب خلیفه مأمور ارمنستان شد و سنباط را از دربار بغداد بسرداری سپاه ارمنستان منصوب کردند و به وی اجازه دادند که بدیار خود بازگردد و او با هاول به ارمنستان بازگشت. ابن سنباط [یا سمباط]پسر آشوت اول نخستین پادشاه سلسلهء باگراتی یا پاگراتی ارمنستان بود. آشوت از سال ۸۸۵ تا سال ۸۹۰ م. پادشاهی کرد و در تاریخ ارمنستان به اسم آشوت مساگر(۶)معروفست. پس ازو پسرش سنباط اول بپادشاهی رسید و از ۸۹۰ تا ۹۱۴ م. پادشاه بود. در زمان پادشاهی او ناحیهء وان و تمام جنوب ارمنستان بدست عمال دربار بغداد بود و افشین که از جانب خلیفه حکومت آذربایجان و ارمنستان داشت سنباط را بپادشاهی شناخت ولی اعتماد بدو نداشت و از پیشرفت های او در جنوب ارمنستان اندیشمند بود. چون سنباط اتحادی را که پدرش آشوت با رومیان داشت تجدید کرد افشین در خشم شد و در اندیشهء آن بود که ارمنستان را بگیرد و بر تخت پادشاهی ارمنستان در شهر آنی بنشیند ولی خلیفه اکراه داشت که دوباره بر سر ارمنستان با روم جنگ کند و بهمین جهت نه با اندیشهء افشین مخالفت میورزید و نه

آشکارا او را یاری میکرد و برای وی سپاه میفرستاد. پیشرفت های افشین بسوی نخجوان و سواحل رود ارس سنباط را در اندیشه افکند و آمادهء جنگ شد ولی چون امیدوار بود که بتواند از در صلح درآید گرگی [ژرژ] جاثلیق ارمنستان را نزد افشین فرستاد که صلح را برقرار کند. افشین گفت که بصلح آماده است ولی پادشاه باید خود نزد وی آید تا با یکدیگر گفتگو کنند و چون این حیله بجائی نرسید جاثلیق را بند کرد و دشمنی در میان افشین و سنباط آشکار شد. سپاه آذربایجان تا مرکز ارمنستان پیش رفتند و جنگی نزدیک ده دولس در مجاورت آلاگوز آغاز شد، افشین شکست خورد و بازماندهء سپاه خود را برداشت و بدیار خویش گریخت. پس از این سرشکستگی چون حکمران بین النهرین احمد بر ناحیهء تارن چیره شد و سنباط در کنار دریاچهء وان شکست خورد و خبر به افشین رسید وی نیز به ارمنستان حمله برد و شهر فارس را محاصره کرد و گرفت و درین فتح ملکهء ارمنستان و زن موشغ ولیعهد و چند زن دیگر از شاهزادگان ارمنستان را به اسیری به شهر دبیل (دوین) برد و سنباط ناچار شد که نه تنها برادرزاده اش که او هم سنباط نام داشت و پسرش آشوت را به افشین تسلیم کند، بلکه ناچار دختر برادرش شابوه (شاپور) را نیز بزنی به افشین داد. با وجود این فداکاریها باز سنباط آسوده نماند. برای مصالح سیاسی خود سنباط ادرنرسه را پادشاهی گرجستان داده بود و این واقعه شاهزادگان ارمنستان را بخشم آورد و ایشان در سال ۸۹۸ م. از افشین یاری خواستند که با سنباط جنگ کنند. افشین دلگیری دیگر نیز از سنباط داشت و آن این بود که رئیس خواجه سرایان وی را سنباط بواسطهء عطاهای بسیار بخود جلب کرده بود و زنانی را که نزد افشین اسیر بودند گریزانیده و به سنباط رسانیده بود و بهمین جهت افشین دعوت شاهزادگان ارمنی را پذیرفت و میخواست که به ارمنستان بتازد که در همین حین روزگار او سر آمد. افشین پس از دستگیری بابک او را نزد معتصم برد و بابک را در سرمن رآ کشتند، و طبری در بیان این واقعه چنین مینویسد: «افشین به معتصم نامه فرستاد بگرفتن او [عبدالله برادر بابک] معتصم بفرمود که هر دو را [بابک و برادرش را] بیارید. افشین بازگشت و ایشان را بیاورد بسامره روز پنجشنبه، سه روز گذشته از ماه صفر سال ۲۲۳ و تا افشین از گرفتن بابک بازگشت و بسامره شد هر روزی بمنزلی او را خلعتی از امیرالمؤمنین میرسید و چون بسامره آمد افشین بابک را بخانهء خویش برد و روز دوشنبه معتصم بار داد و همهء سپاه را بپای کرد و مجلس بیاراست و بفرمود که بابک را از سرای افشین تا سرای معتصم بر پیل نشاندند و بیاوردند تا همه کس او را بدید، پس از پیل فرودآوردند و پیش معتصم بردند و جلاد را بیاوردند تا دست و پایش را ببرید، بعد از آن گلویش ببرید و شکمش بشکافت و بر سامره بر دار کردند و سرش در همه شهرهای اسلام بگردانیدند. آنگاه بنشابور فرستاد، سوی عبدالله طاهر تا آنجا بر دار کرد و برادرش ببغداد فرستاد سوی اسحاق امیر بغداد تا او را هم بر آن صفت کشت که معتصم برادرش را کشته بود و او را همچنان کردند و بجسر بغداد بدارش کرد. بابک را سیافی بود که او را «نودنود» خواندندی و افشین او را اسیر کرده بود با اسیران دیگر و معتصم آن سیاف را بفرمود تا بابک را بکشت و هم او را بفرستاد ببغداد تا برادرش را نیز بکشت. پس معتصم آن سیاف را پرسید که بابک درین بیست سال بدست تو چند کس فرمود کشتن؟ گفت: آنچه بر دست من رفته است دویست وپنجاه وپنج هزار و پانصد مرد است. معتصم بفرمود تا او را بکشتند و افشین سه هزار و سیصد و نه اسیر آورده بود معتصم بفرمود تا مسلمانی بریشان عرضه کردند، هرکه می پذیرفت و از مذهب بابک بازمی گشت رها میکردند و اگرنه میفرمود کشتن و آن روز که افشین بحصار بابک اندر شد آنجا اسیران یافت بسیار که بابک آورده بود از مسلمانان هزاروسیصد تن همه رها کرد و نفقات داد تا بشهر خویش رفتند و پسران و دختران آنکه خرد بودند جمله هفت پسر و بیست وسه دختر بودند، همه از آن زنان که اسیر آورده بودند و در پیش معتصم بر پای کردند. پس معتصم از آن زنان پرسید که خانه های شما کجاست، هر یکی جای خویش بگفتند. معتصم ایشان را بخانه ها بازفرستاد و خواست که فرزندان بابک را بکشد، احمدبن ابی داود القاضی حاضر بود، گفت بریشان کشتن نیست معتصم هر کودکی بمادر خویش بازداد. پس معتصم حاضربودگان را خلعت برافکند از جامهء خویش و هفت مرکب با ساخت و هر دو دست او را باره ای مرصع درکرد و تاجی مرصع بر وی نهاد که قیمت آن خدای تعالی دانست و بیست بار هزار درم بر سر آن نهاد و بخانهء افشین فرستاد. افشین گفت: من آن سهل

دهقان که او بابک را گرفته است صدهزار درم پذیرفته ام، معتصم گفت: من آنِ خود بفرستم پس معتصم مرسهل را هزار دینار و صدهزار درم بفرستاد و خلعتی نیکو و آنِ عیسی که برادر بابک را بازداشته بود هم چندین درم و دینار بفرستاد و این دهقانان که در آن حوالی بودند و نواحی، همه را خلعت داد و بنواخت و ایشان را امیدها کرد...». از زمانی که افشین از برزند با بابک و برادرش بسوی معتصم رهسپار شد تا آن روز که بسامراء رسید هر روز خلیفه اسبی و خلعتی به وی میفرستاد و چندان معتصم بکار بابک دلبستگی داشت که برای نگاه داشتن راهها و دفع آفت برف و سرما از سامراء تا عقبهء حلوان سواران و سپاهیان گماشت و در هر فرسنگی اسبی با ساخت نگاه میداشتند و ایشان اخبار بیکدیگر میرسانیدند تا بمعتصم میرسید و از حلوان تا آذربایجان در هر منزلی فرسنگ بفرسنگ چهارپایان نگاه داشته بودند و هر یک روز یا دو روز چهارپایان را عوض میکردند و در هر فرسنگی مأموری بود که چون خبری از رسیدن ایشان به او میرسید بانگ میکرد و بکسی که بفرسنگ بعد بود خبر میداد و همچنین از هر فرسنگ شبانه روز خبر بمعتصم میرسید و چون افشین به قناطر حذیفه رسید هارون پسر معتصم و خاندان معتصم نزد او آمدند و چون افشین به سامراء رسید بابک را در قصر خود در مطیره فرودآورد و چون شب فرارسید احمدبن ابی داود متنکر نزد او رفت و با وی سخن گفت و نزد معتصم بازگشت و اوصاف بابک با وی بگفت و معتصم چندان شکیب نداشت و خود برنشست و متنکر بدانجا رفت و بابک را بدید و چون فردا رسید که روز دوشنبه یا پنجشنبه بود مردم شهر از باب العامه تا مطیره ازدحام کردند و معتصم میخواست که مردم وی را ببینند، گفت: او را چگونه آورند که همه کس بیند؟ خرام گفت: پیل بِهْ باشد، و پیلی آماده کردند و بابک را قبای دیبا پوشاندند و بر پیل نشاندند و محمد بن عبدالملک الزیات این دو بیت گفت: قد خضب الفیل کعاداته یحمل شیطان خراسان والفیل لاتخضب اعضاؤه الی لذی شأن من الشأن. و این ابیات را به مردم آموخته بودند و مردم در پی ایشان این ابیات را میخواندند و کف میزدند و میرفتند و از مطیره تا باب العامه مردم با ایشان رفتند. چون بابک را در دارالعامه نزد معتصم بردند فرمان داد که سیاف بابک را بخوانند. حاجب خلیفه از باب العامه بیرون آمد و بانگ برداشت که: «نودنود» و این نام سیاف بابک بود و بانگ از هر سو به «نودنود» برخاست تا او را بیاوردند و بدارالعامه آمد. معتصم فرمود که دستها و پاهای بابک را ببرد و او از پای درافتاد سپس فرمان داد که گلوی او را ببرد و شکم او را بدرد و سر او را بخراسان فرستاد و پیکر او را در سامراء نزدیک عقبهء شهر بدار افکندند و آن جایگاه در سامراء معروف بود و برادرش عبدالله را با ابن شروین طبری نزد اسحاق بن ابراهیم به بغداد فرستاد و فرمود که گردن وی را بزند و با او هم چنان کند که با بابک کرده است چون ابن شروین طبری به «بردان» رسید او را در قصر بردان فرودآورد و عبدالله برادر بابک از ابن شروین پرسید تو از کجائی؟ گفت از طبرستان. عبدالله گفت: سپاس خدای را که یک تن از دهقانان را بکشتن من گماشت. ابن شروین گفت: این مرد را بکشتن تو گماشته اند و «نودنود» که بابک را کشته بود و با وی بود بدو نمود. پس عبدالله را گفت چیزی خواهی خورد؟ گفت: مرا پالوده آورید، و او را نیم شبان پالوده آوردند و چندان خورد که سیر شد، پس شراب خواست و او را چهار رطل شراب دادند و تا نزدیک بامداد بشراب خوردن نشست. بامداد رهسپار شدند و به بغداد رسیدند و او را به رأس الجسر بردند و اسحاق بن ابراهیم فرمود که دستها و پاهای وی را ببرند و او هیچ سخن نمی گفت، و سپس فرمود که او را بدار افکنند و در جانب شرقی بغداد در میان دو جسر او را بدار افکندند. از طوق بن احمد حکایت کرده اند که چون بابک بگریخت نزد سهل بن سنباط رفت و افشین ابوسعید و بوزباره را بگرفتن او فرستاد و سهل او را با معاویه پسر خویش نزد افشین فرستاد و افشین معاویه را صدهزار درهم داد و سهل را هزارهزار درم و از خلیفه برای او گردن بندی گوهرنشان و تاج بطریقان گرفت و سهل بدین جهت بطریق شد و کسی که عبدالله برادر بابک نزد وی بود عیسی بن یوسف معروف بخواهرزادهء اصطفانوس پادشاه بیلقان بود. از محمد بن عمران کاتب علی بن مر، آورده اند که او گفت: ابوالحسن علی بن مر از مردی از صعلوکان که او را مطر میگفتند حکایت کرد که گفت: ای ابوالحسن بخدای که بابک پسر منست. گفت چگونه؟ گفت ما با ابن الرواد بودیم و مادر او، بروميد زنی یک چشم بود از خدمتگران ابن الرواد و او خدمت من کرد و جامهای من می

شست و من روزی برو نظر افکندم و از دوری سفر و غربت بدو نزدیک شدم و پس از مدتی از وی دور ماندم، نزد من آمد و گفت آن روز که با من نزدیک شدی این پسر از آن زاد و بابک پسر منست. چون افشین مأمور جنگ بابک شد بجز ارزاق و جامگی و جز آن خلیفه با وی قرار داد هر روز که برنشیند وی را ده هزار درم و هر روز که برننشیند پنج هزار درم بدهد و تمام کسانی که بابک در بیست سال کشته بود دویست وپنجاه و پنج هزار و پانصد تن بودند و بابک یحیی بن معاذ و عیسی بن محمد بن ابی خالد و زریق بن علی بن صدقه و محمد بن حمید طوسی و ابراهیم بن لیث را شکست داد و احمدبن جنید را دستگیر کرد و با بابک سه هزاروسیصدونه تن را اسیر کردند و بجز ایشان از زنان مسلمان و فرزندانشان هفت هزاروششصد تن از دست بابک رها کردند و از خاندان بابک آنها که بدست افشین افتادند هفده مرد و بیست وسه زن و دختر بود. معتصم افشین را تاج بر سر نهاد و دو شاح گوهرآگین بر وی پوشاند و بیست هزارهزار درم به وی صلت داد و ده هزارهزار درم بلشکریان وی بخشید و شاعران نزد وی میرفتند و او را مدح می سرودند و او بشاعران صلات میداد، از آن جمله ابوتمام طائی بود که قصیده ای در ستایش وی سرود و این واقعه در روز پنجشنبه سیزده شب مانده از ربیع الآخر بود. محمد عوفی در جوامع الحکایات و لوامع الروایات کشته شدن بابک را چنین آورده است: «افشین بابک را بنزدیک معتصم فرستاد و معتصم بفرمود تا هر دو دست و هر دو پای وی بیرون کردند در سنهء ست وعشرین ومأتین (۲۲۶)(؟) و سر او ببغداد فرستادند تا بر سر جسر بیاویختند، و جماعتی گویند که چون دست او را ببریدند روی خود را از خون خویش بیآلود و بخندید و گفت: «آسانیا» و بمردمان چنان نمود که او را از آن المی نیست و روح او از آن جراحت المی ندارد و این بزرگترین فتحی بود، و آن روز که او را گرفتند عیدی بود مر مسلمانان را. آن روز آدینه بود چهاردهم رمضان سنهء ثلث وعشرین ومائه (۱۲۳)(؟) و معتصم افشین را برکشید و او را به اوج رفعت رسانید و تاج مرصع داد و قبای مرصع کرم فرمود و دو سوار مرصع و بیست هزارهزار درم. و وی چون این همه کرامات بدید اصل بد خود را ظاهر گردانید... و خواست که بر معتصم خروج کند و پادشاهی بر ملوک عجم مقرر گرداند، پس او را بگرفتند و بیاویختند و او ختنه نکرده بود و در خانهء او بتان یافتند...». مؤلف زینهٔ المجالس این مطالب را از جوامع الحکایات عیناً نقل کرده فقط کلمهء بابک را هنگامی که روی خویش را بخون آلوده است «زهی آسانی» نوشته. نیز محمد عوفی در جوامع الحکایات و لوامع الروایات آورده است: «ابن سیاح گوید: چون بابک خرمی را بگرفتند من و چند کس دیگر موکل او بودیم و او را براه کرده بودیم و گفتند که: چون ترا پیش خلیفه برند و از تو پرسد که بابک توئی بگوی آری یا امیرالمؤمنین بندهء توأم و گناهکارم و امیدوارم که امیرالمؤمنین مرا عفو کند و از من درگذرد. و معتصم را گفته بودند که افشین بابک را شفاعت خواهد کرد، معتصم خواست که افشین را بیازماید، گفت: درباب بابک چه می بینی؟ مصلحت باشد که او را بگذاریم چه او مردی جلد است و قوی رای و در کارهای جنگ و لشکرکشی نظیر ندارد و باشد که ما را از خدمت وی راغی(؟) باشد. افشین گفت: یا امیرالمؤمنین وی که چندین هزار مسلمان را خون ریخته باشد، چرا زنده باید گذاشت؟ معتصم چون این سخن بشنید دانست که آنچه بدو رسانیده اند دروغست. بابک را پیش خود خواند و چون بابک را مقید در پیش او بردند گفت: بابک توئی؟ گفت آری، و خاموش شد. وی را بچشم اشارت کردیم و بدست بفشردیم که آنچه ترا تلقین کرده بودیم، بازگوی، البته هیچ سخن نگفت و روی ترش نکرد و رنگ روی او نگشت و چون سر او باز کردند، معتصم فرمود تا پرده برداشتند، مردمان چون او را بدیدند تکبیر کردند و درآمدند و خون او را در روی می مالیدند. راوی میگوید که: مرا فرمودند که برادر او را ببغداد بر و بر سر پل بغداد هم عقوبت کن، چون روان شدم گفتم: یا امیرالمؤمنین اگر ابراهیم اسحاق [ظ: اسحاق ابراهیم] مرا چیزی دهد آنرا قبول کنم؟ گفت قبول کن، و بفرمود تا بجهت اخراجات من پنجاه هزار درم بدادند. چون او را ببغداد بردم و دست و پای او را ببریدم در آن حالت مرا گفت: فلان دهقان را از من سلام برسان و بگوی که درین حالت ما را از شما فراموش نیست و درین همه عقوبت که با وی کردم یک ذره گونهء او نگشته بود و سخنان که با وی میگفتم پنداشتی که وی میخندد و چون بازآمدم معتصم را حکایت میکردم، از کشتن او پشیمان شد و گفت: قوی مرد را بکشتم.

نیز محمد عوفی در همان کتاب این حکایت را آورده است: «آورده اند که در عهد معتصم چون فساد بابک خرم دین از حد بگذشت، معتصم نیز افشین را برکشید و برای دفع کار بابک خرم دین نامزد کرد. افشین با لشکر جرار روی بدان مهم نهاد و بابک خرم دین از خانهء خود برخاست و بکوهی تحصن نمود، افشین در بدست آوردن او تدبیر کرد و نامه بدو فرستاد و او را استمالت کرد و بخدمت حضرت خلافت استدعا نمود. بابک جواب نوشت و عذر عثراتی که رفته بود ممهد گردانید. افشین بظاهر آن فریفته شد و عاقبت آن ندانست. نامه را نزد معتصم فرستاد و بر آن محمدت طمع میداشت، معتصم از وی برنجید و فرمود که تیغ از نیام بیرون باید کشید و قلم از دست بباید نهاد که کفایت این کار بخدمات اعلام دارند نه بخطرات اقلام، اگر بقلم راست شدی دبیران فرستادمی که قوت فضل و هنر دارند، چون بتیغ تعلق میدارد راه مکاتبات مسدود باید داشت. اما در کشته شدن بابک نظام الملک در سیاست نامه چنین آورده است: «بابک را در بغداد بردند، چون چشم معتصم بر بابک افتاد گفت: ای سگ، چرا در جهان فتنه انگیختی؟ هیچ جواب نداد. فرمود تا هر چهار دست و پایش ببرند، چون یک دستش ببریدند، دست دیگر در خون زد و در روی مالید و همه روی خود را از خون سرخ کرد. معتصم گفت: ای سگ، این چه عمل است؟ گفت: درین حکمتی است. شما هر دو دست و پای من بخواهید برید و گونهء روی مردم از خون سرخ باشد، خون از روی برود زرد باشد، من روی خویش از خون خود سرخ کردم تا چون خون از تنم بیرون شود نگوئید که رویم از بیم زرد شد. پس فرمود تا پوست گاوی با شاخها بیاورند و همچنان تازه بابک ملعون را در میان پوست گرفته چنانکه هر دو شاخ گاو بر بناگوش او بود در وی دوختند و پوست خشک شد، همچنان زنده بر دارش کردند...». مؤلف تاریخ نگارستان روز دار زدن بابک را بنابر گفتهء صاحب تاریخ عباسیه جمعهء چهاردهم رمضان نوشته است. حاج سیدابوالقاسم کاشانی در زبدهٔ التواریخ در حوادث سال ۲۲۳ ه . ق. مینویسد: درین سال بابک را در جنگ بگرفتند و پیش معتصم فرستادند تا دستها و پاهای او ببرید و بیاویخت و او را با برادر و جمعی یاران سوزانیدند. ابن خلدون درباب دستگیری عبدالله برادر بابک مینویسد که: افشین کمربندی گوهرنشان بعیسی بن یوسف بن اصطفانوس پادشاه بیلقان فرستاد و عبدالله برادر بابک را که بقلعه ای پناه برده بود ازو خواست، هنگامی که بابک را در سامرا نزد معتصم میبردند در راه از دو سوی سپاهیان صف کشیده بودند. مؤلف بحیره مینویسد که: پس از گرفتاری بابک معتصم چنان در کار وی دلبستگی داشت که مأمورینی که در راه از سامره تا عقبهء حلوان گماشته بود در چهار شبانروز مکاتیب افشین را از آذربایجان بسامره میرسانیدند. حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده مینویسد که: بابک را در ۳ صفر ۲۲۳ بر دار کردند و پیکر او مدتی بر آن درخت بماند. مؤلف روضهٔ الصفا مینویسد که افشین با بابک در پنج فرسنگی سامره فرودآمدند و معتصم فرمود تا پیل اشهب را که یک تن از پادشاهان هند فرستاده بود بدیبای سرخ و سبز و انواع حله ها برنگهای دیگر آراستند و نیز فرمود تا شتری آراستند و فرمان داد تا قلنسوهٔ عظیم مکلل به درّ و جواهر مرتب گردانیدند و دو جامهء فاخر باین اشیاء منضم نمودند و همه را به اردوی افشین فرستادند و پیغام داد که بابک را بر فیل و برادرش عبدالله را بر ناقه نشانده و تاجها بر سر ایشان نهاده و جامه ها را بریشان پوشانیده و بسامره آورند و چون بابک فیل را دید متعجب شده پرسید که این دابهء قوی جثه چیست و این جامه از کجاست؟ شخصی گفت که: این کرامتی است از ملک جلیل ازبرای پادشاه اسیر که بعد از عزیزی ذلیل [شد] و امید است که عاقبت کار تو بخیر و خوبی مقرون گردد. معتصم چون اشیاء مذکور را بلشکرگاه افشین روانه کرد حکم کردند متجنده و سایر خلایق بزینتی هرچه تمامتر سوار شوند و از سامره تا اردوی افشین دورویه صف کشیدند و بابک و برادرش را بر شتر نشانده بمیان هر دو صف درآوردند و بابک چون آن کثرت مشاهده میکرد تأسف میخورد که چون این همه مردم مفت از تیغ من جان بردند. بالجمله چون بابک را نزد معتصم آوردند، از وی پرسید که بابک توئی؟ گفت: بندهء امیرم و مالی عظیم قبول کرد تا از سر خون او درگذرند، مقبول نیفتاد، معتصم فرمود تا او را برهنه کردند و دست و پایش از مفصل جدا کردند، آنگاه فرمان داد تا جلاد میان دو ضلع از اضلاع اسفل او شمشیری فروبرد و تنش از بار سر سبک گردانیده بدنش بی دست و پای بیاویختند و سر او را با عبدالله برادرش بدارالسلام بغداد بردند و اسحاق بن

ابراهیم والی آن ولایت بموجب فرموده عبدالله را بدان سان که بابک را کشته بودند بکشت و سر بابک را از بغداد بعراق عجم برد و گرد تمامت امصار و قصبات گردانید. مسعودی در مروج الذهب مینویسد: افشین با بابک و سپاه خود بسرمن رآ رسید و هارون بن معتصم و خاندان خلیفه به پیشباز افشین آمدند و رجال دولت نیز بملاقات وی رفتند و به محل معروف بقاطول در پنج فرسنگی سامرا فرودآمد و فیل نزد او فرستادند و این فیل را یکی از شاهان هند برای مأمون فرستاده بود و فیل بزرگی بود که بدیبای سرخ و سبز و انواع حریر رنگارنگ آراسته بودند و با این فیل ناقهء بزرگ نجیبی هم بود که بهمان گونه آرایش داده بودند و افشین را دراعه ای فرستادند از دیبای سرخ زربفت و صدرش به انواع یاقوت و جواهر مرصع بود و نیز دراعه ای که اندکی از آن پست تر بود و کلاه بزرگی بُرْنُس مانند که نگین ها داشت برنگهای مختلف و درّ و گوهر بسیار بر آن دوخته بودند و افشین دراعه را ببابک پوشانید و آن دیگر را در بر برادرش کرد و کلاه را بر سر بابک گذاشت و کلاهی مانند آن بر سر برادرش نهاد بابک را بر فیل و برادرش را بر ناقه نشاند، چون بابک فیل را دید بسیار بزرگ شمرد و گفت این جانور چیست؟ و از آن دراعه شاد شد و گفت این کرامتی است که پادشاه بزرگواری در حق اسیری محروم از عزت و گرفتار ذلت کرده است و قضا و قدر با وی بازی کرده و مقام از دست وی رفته و او را بورطهء محن افکنده است. سواران و پیادگان با سلاح و بیرقها از قاطول تا سامرا بیک رده بهم پیوسته صف کشیده بودند و بابک بر فیل نشسته و برادرش در پی او بر ناقه روان بود و ایشان از میان این دو صف میگذشتند و بابک بچپ و راست مینگریست و مردم را شماره میکرد و پشیمانی در این میخورد که این گروه مردم از چنگ وی رسته اند و بدست وی کشته نشده اند و انبوه مردم را بزرگ نمی شمرد و این واقعه در روز پنجشنبه دو شب گذشته از ماه صفر سال ۲۲۳ بود و مردم نه چنین روزی دیده بودند و نه چنین آرایشی. چون افشین بر معتصم وارد شد، معتصم او را بسیار بزرگ داشت و بابک پیش روی معتصم طواف کرد و گرد او گشت، معتصم گفت: بابک توئی؟ چون پاسخ نداد، مکرر کرد، بابک هم چنان خاموش بود. افشین برو نگریست و گفت: وای بر تو امیرالمؤمنین ترا خطاب کند و تو خاموشی؟ گفت: آری بابک منم. معتصم درین هنگام سجده کرد و فرمود که دو دست و دو پای او را ببرند. مسعودی گوید که: من در کتاب اخبار بغداد دیدم که چون بابک برابر معتصم بایستاد معتصم تا دیری با وی سخن نگفت، پس او را گفت: بابک توئی؟ گفت: آری من بنده و غلام توأم. نام بابک، حسین بود و نام برادرش عبدالله. معتصم گفت او را برهنه کنند، خادمان زیورهای او برون آوردند و دست راست او را بریدند، با دست دیگر بر روی خویش زد، دست چپ او را نیز افکندند و پای او را هم ثلث کردند و وی در خون می غلطید و پیش از آن سخن بسیار گفته بود و مال بسیار وعده کرده بود و کسی بدو گوش نداده بود، بازماندهء دست خود را از جایگاه زند بروی میزد، معتصم شمشیردار را فرمود که شمشیر را در میان دو دنده از دنده های او پائین تر از قلبش فروبرد تا عذاب وی افزون باشد و چون این کار کردند فرمود زبان وی را ببرند و پیکر او را بدار آویختند و سرش را ببغداد فرستادند بر جسر بغداد نصب کردند، سپس سر او را بخراسان بردند و در هر شهری و قصبه ای از خراسان گردانیدند، زیرا که در دلهای مردم جای بزرگ داشت و کار وی بالا گرفته بود و چیزی نمانده بود که خلافت را از میان ببرد و ملت را پریشان و منقلب کند. برادرش عبدالله را با سر بابک ببغداد فرستادند و اسحاق بن ابراهیم با او همان کرد که با بابک در سامرا کرده بودند: پیکر بابک را بر چوب بلندی در اقصا نقاط سامره بدار آویختند و آن جایگاه تا اکنون هم معروفست و اینک به اسم «کنیسهء بابک» خوانده میشود، اگرچه درین زمان سامرا از مردم تهی شده و ویران گشته و اندکی از مردم در آن سکونت دارند چون بابک را کشتند خطیبان در مجلس معتصم برخاستند و سخن گفتند و شاعران نیز شعر گفتند و از کسانی که درین روز سخن گفتند ابراهیم بن مهدی بوده که بجای خطبه اشعاری گفت... و بر سر افشین تاجی زرین گوهرنشان و مکلل گذاشتند که جز یاقوت سرخ و زمرد سبز گوهر دیگر نداشت و این تاج بزر مشبک بود و بر وی دو وشاح پوشاندند و معتصم حسن پسر افشین را اترجه دختر اشناس به زنی داد و زفاف کردند و داماد از شکوه و جلال بیرون بود و این دختر بزیبائی و کمال نامزد بود و چون زفاف فرارسید سرور و شادی آن شب خواص و بسیاری از عوام را فراگرفت و معتصم

اشعاری سرود که در آن از زیبائی و کمال عروس و داماد سخن رانده است». بر فیل نشاندن بابک و بردن او نزد معتصم با آن جامه های فاخر و جلال عادتی بود که در میان خلفای بغداد رواج داشت که اینگونه مقصرهای بزرگ و کسانی را که با خلفا دشمنی بسیار کرده بودند چون گرفتار میکردند و بشهر میآوردند فیلی را که در پای تخت داشتند میآراستند و زینت میکردند و اسیر را بر آن می نشاندند و از دروازه بشهر میآوردند و اشعاری ترانه مانند و تصنیف مانند بعوام و کودکان کوی و برزن می آموختند و ایشان شادی کنان و هلهله گویان و دست زنان و پای کوبان میخواندند و ترنم میکردند و در پی آن اسیر میرفتند، چنانکه بابک را بهمین نهج بسامره آوردند و دو سال بعد مازیار پسر قارن پادشاه طبرستان را که نیز گرفتار کرده بودند، بهمین روش بشهر سامره بردند و آن دو بیت را که محمد بن عبدالملک زیات در حق بابک در روز ورود بابک سروده بود اندک تغییری دادند و برای مازیار نیز بکودکان و مردم کوچه گرد آموختند. در سال ۲۲۵ ه . ق. که پیکر مازیار پسر قارن را در محل معروف بکنیسهء بابک در شهر سامره در عقبهء بیرون شهر بدار آویختند استخوانهای بابک از سال ۲۲۳ هنوز بر سر دار باقی بود و مازیار را نزدیک وی بدار آویختند و پیکر یاطس رومی بطریق عموریه نیز که در سال ۲۲۴ مرده بود و مردهء او را در جوار بابک بدار کرده بودند همچنان بر آن وضع مانده بود، و از عجایب وقایع اینست که هر سه چوبهء دار که نزدیک یکدیگر بودند کج شده و خمیده و بسوی یکدیگر مایل شده و سرهای ایشان بیکدیگر نزدیک شده بود. اما افشین خیدربن کاوس که ابن بطریق نام وی را کندرا (کیدرا؟) ضبط کرده، گرفتاری بابک او را آمد نکرد و همان که با بابک کرده بود گریبان گیر وی شد هرچند که در خفا با بابک همداستان بود چنانکه خاش برادر وی در نامه ای که بکوهیار برادر مازیار نوشته بود میگفت که این دین سفید (دین سفیدجامگان و مبیضه) را جز من و تو و بابک دیگر کسی یاری نمیکرد اما بابک از نادانی خویش را بکشتن داد و من بسیار کوشیدم که از مرگش بجهانم، از پیش نرفت و نادانی وی او را بچاه افکند با اینهمه افشین او را بامید پیشرفت اندیشه های خویش بکشتن داد و بحیلت برو دست یافت و چندان نکشید که افشین نیز در ماه شعبان سال ۲۲۶ در زندان از گرسنگی مرد. خواجه ابوالفضل بیهقی در تاریخ مسعودی حکایتی بسیار مناسب این مقام آورده است: «در اخبار رؤسا خواندم که اشناس که او را افشین خواندندی [ابوالفضل بیهقی درین جا اشتباهی کرده و اشناس ترک، غلام معتصم و افشین شاهزادهء اسروشنه را که معاصر بوده اند یکی دانسته است] از جنگ بابک خرم دین بپرداخت و فتح برآمد و ببغداد رسید، معتصم امیرالمؤمنین رضی اللهعنه فرمود مرتبه داران را که چنان باید که چون اشناس بدرگاه آید همگان او را از اسب پیاده شوند و در پیش او بروند تا آنگاه که بمن رسد، حسن سهل با بزرگی که او را بود در روزگار خویش مر اشناس را پیاده شد و جمله بزرگان درگاه پیاده شدند، حاجبش او را دید که میرفت و پایهایش در هم میآمد و میآویخت. بگریست و حسن بدید و چیزی نگفت، چون بخانه بازآمد حاجب را گفت: چرا میگریستی؟ گفت: ترا بدان حال نمی توانستم دید. گفت: ای پسر پادشاهان ما را بزرگ گردانیدند و بما بزرگ نشدند و تا ما با ایشانیم از فرمان برداری چاره نیست». پس از کشته شدن بابک بازماندگان وی در دربار خلفا اسیر مانده اند چنانکه نظام الملک در سیاست نامه گوید: «روزی معتصم بمجلس شراب برخاست و در حجره ای شد، زمانی بود، بیرون آمد و شرابی بخورد، باز برخاست و در حجره ای دیگر شد و باز بیرون آمد و شرابی بخورد و سه بار در سه حجره شد و در گرمابه شد و غسل بکرد و بر مصلی شد و دو رکعت نماز بکرد و بمجلس بازآمد و گفت قاضی یحیی را که دانی این چه نماز بود؟ گفت: نه. گفت: این نماز شکر نعمتی از نعمت هائی است که خدای عزوجل امروز مرا ارزانی داشت که این سه ساعت سه دختر را دختری ببردم که هر سه دختر سه دشمن من بودند: یکی دختر ملک روم و یکی دختر بابک و یکی دختر مازیار گبر». یاقوت در معجم الادبا گوید: حمدون بن اسماعیل گفت که: در مجلس معتصم سه کنیزک بودند، مرا پرسید که: ایشان را می شناسی؟ گفتم: نه. گفت: یکی از آن ها دختر بابک خرمی و دیگری دختر مازیار و سومی دختر بطریق عموریه است. (از مجلهء مهر سال ۱ شماره های ۱۲،۱۰،۹ و سال ۲ شمارهء ۱ و ۳): با خلق راه دیگر هزمان میار تو یکسان بزی تو(۷) اگرنه ز اصحاب بابکی. ؟ (از فرهنگ اسدی چ اقبال ص۳۰۵). بابک از تیغ و خلیفه از سنان در

کارزار جوش جیش از اردشیر بابکان انگیخته. خاقانی. منابع تحقیقات درباب بابک خرم دین: ۱- تاریخ الامم والملوک تألیف ابوجعفر محمد بن جریرطبری چ مصر. ۲- ترجمهء تاریخ طبری از ابوعلی محمد بن محمد بلعمی. ۳- تاریخ الکامل تألیف ابن اثیر جزری چ مصر ج۶ ص۱۳۴، ۱۸۲، ۱۸۶، ۱۸۸. ۴- سیاست نامه تألیف نظام الملک چ طهران. ۵- حبیب السیر تألیف غیاث الدین بن همام الدین خواندمیر چ بمبئی و چ خیام ج ۲ ص۲۵۲، ۲۶۲، ۲۶۶. ۶- روضهٔ الصفا تألیف محمد بن خاوندشاه میرخواند چ طهران. ۷- جوامع الحکایات و لوامع الروایات تألیف محمد عوفی. ۸- نگارستان تألیف قاضی احمد غفاری چ بمبئی. ۹- مجمل فصیحی خوافی. ۱۰- منتظم ناصری تألیف محمدحسن خان اعتمادالسلطنه چ طهران. ۱۱- زبدهٔ التواریخ تألیف ابوالقاسم عبدالله علی بن محمد کاشانی. ۱۲- کتاب الفهرست تألیف ابن الندیم چ مصر. ۱۳- کتاب العبر تألیف عبدالرحمان بن خلدون چ مصر. ۱۴- معجم الادباء تألیف یاقوت حموی چ اوقاف گیب. ۱۵- معجم البلدان تألیف یاقوت حموی چ مصر. ۱۶- تقویم التواریخ تألیف حاجی خلیفه چ استانبول. ۱۷- تاریخ مجموع تألیف یحیی بن سعیدبن بطریق انطاکی چ بیروت. ۱۸- تاریخ مسعودی تألیف ابوالفضل بیهقی چ طهران و کلکته. ۱۹- تاریخ طبرستان و رویان و مازندران تألیف سیدظهیرالدین مرعشی چ پطرزبورغ. ۲۰- مازیار بقلم مجتبی مینوی و صادق هدایت چ طهران.۲۱- بحیره تألیف فزونی استرآبادی چ طهران. ۲۲- زینهٔ المجالس تألیف مجدالدین حسینی چ طهران. ۲۳- کتاب بغداد تألیف ابوالفضل احمدبن ابی طاهر طیفور چ لایپزیک. ۲۴- کتاب المعارف تألیف ابن قتیبهء دینوری چ مصر. ۲۵- اخبارالطوال تألیف ابوحنیفه احمدبن داود دینوری چ لیدن. ۲۶- مروج الذهب تألیف ابوالحسن علی بن حسین مسعودی چ مصر و پاریس. ۲۷- تاریخ مختصرالدول تألیف ابوالفرج بن عبری چ مصر. ۲۸- تاریخ گزیده تألیف حمدالله مستوفی چ اوقاف گیب. ۲۹- نزههٔ القلوب تألیف حمدالله مستوفی چ بمبئی و چ اوقاف گیب (لیدن ج۳ صص۸۱ - ۱۴۱). ۳۰- طبقات الامم تألیف ابوالقاسم صاعدبن احمد اندلسی چ بیروت. ۳۱- الفرق بین الفرق تألیف ابومنصور عبدالقاهربن طاهر بغدادی چ مصر. ۳۲- کتاب الانساب تألیف عبدالکریم بن محمد سمعانی چ اوقاف گیب. ۳۳- کتاب الملل والنحل تألیف محمد شهرستانی چ لایپزیک. ۳۴- تاریخ الفی تألیف احمدبن نصرالله تتوی دیلمی. ۳۵- کتاب المسالک والممالک تألیف ابن خردادبه چ لیدن. ۳۶- کتاب البلدان تألیف احمدبن ابی یعقوب یعقوبی چ لیدن. ۳۷- کتاب التنبیه والاشراف تألیف ابوالحسن علی بن حسین مسعودی چ لیدن. ۳۸- تبصرهٔ العوام تألیف سیدمرتضی بن داعی حسنی رازی چ طهران (ضمیمهء قصص العلماء). ۳۹- کتاب البلدان تألیف ابوبکر احمدبن محمد بن فقیه همدانی چ لیدن. ۴۰- مفاتیح العلوم تألیف ابوعبدالله محمد بن احمد خوارزمی چ مصر. ۴۱- تاریخ ارمنستان تألیف ژاک درایساوردنس چ ونیز. ۴۲- تاریخ طبرستان تألیف بهاءالدین محمد کاتب معروف به ابن اسفندیار. ۴۳- خاندان نوبختی تألیف عباس اقبال چ طهران ص۲۵۴. ۴۴- مراصدالاطلاع. ۴۵- تاج العروس ذیل کلمهء «قرّ» ص۱۲۷. ۴۶- البیان والتبیین ج۲ ص۱۷۲ و ج۳ ص۴۱. ۴۷- مزدیسنا ص۱۹. ۴۸- مجمل التواریخ والقصص صص۳۵۳ - ۳۵۹. ۴۹- بابک خرم دین دلاور آذربایجان تألیف سعید نفیسی. ۵۰- قاموس الاعلام ترکی ج۲. ۵۱- تاریخ تمدن از جرجی زیدان ج۲ ص۱۵۲. ۵۲- فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق ص۳۴. ۵۳- سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ قاهره ۱۳۴۲ ه . ق. ص۱۴ (بخش انگلیسی). ۵۴- تاریخ اسلام علی اکبر فیاض چ ۱۳۲۷ ه . ش. ص۱۹۸. ۵۵- تاریخ ارمنستان(۸). ۵۶- تاریخ ملت آرمن(۹) تألیف ژاک دو مرگان چ پاریس.۵۷- دائرهٔ المعارف اسلامی(۱۰). ۵۸ - رسالهء نسب نامه. ۵۹- سالنامهء تاریخ اسلام چ هانور(۱۱). ۶۰- نام نامهء ایرانی تألیف فردیناند یوستی چ ماربورگ(۱۲). (۱) - مترجم در حاشیهء ص ۱۷۸ آرد: بابک خرم دین اصلاً اهل مداین بود و با پدرش به آذربایجان رفته در محلی به نام بلال آباد اقامت گزیدند. سپس در خراسان قیام کرده ادعای نبوت نموده و تعلیماتی حاکی از تناسخ حلول و رجعت انتشار داد و در زمان معتصم عباسی با حیله و مکر افشین، سردار ترک عباسیان کارش ساخته شد. (۲) - نسخهء جوامع الحکایات که هنگام تحریر این کلمات بدستست درین مورد «متطببان» دارد، مؤلف زینهٔ المجالس که این حکایت را از جوامع الحکایات نقل کرده درین موضوع «مردی نبطی» نوشته و ازین قرار نسخهء مرجع او «مردی از نبطیان» بوده است ولی بعید می نماید که نبطیان

درست باشد زیرا که نبطی منسوب به «نبط» نام یکی از پسران اسماعیل طایفه ای از عربان بیابان گرد بودند و با کسی که در ایران از پدر و مادر ایرانی ولادت یافته است نسبتی ندارد. (۳) - تقریباً در تمام کتابهای فارسی و عربی نام این محل را که در حدود خرم آباد امروز بوده است بخطا «مهرجان قذف» ضبط کرده اند و مسلمست که باید «مهرجان قذق» نوشت زیرا که معرب کلمهء فارسی «مهرگان کده» است. .(املای فرانسوی) (۴) - ۷) Messaguere. - (۶) Haul. - (۵) Theophile) - «تو» زائد است. (لغت نامه). (۸) - Histoire de I'Armenie. R.P. Jacques Der Issaverdens, Venise ۱۸۸۸, ۲ V. (۹) - Histoire du peuple Armenien, Jacques de Morgan, Paris ۱۹۱۹. (۱۰) - Encyclopedie de l'Islam. (۱۱) - Manuel de genealogie et de chronologie pour l histoire de lcIslam. E. de Zambaur, Hanovre, ۱۹۲۷. (۱۲) - Iranisches Namenbuch, Ferdinand Justi, Marburg ۱۸۹۵. بابک خرمی. [بَ کِ خُرْ رَ] (اِخ) رجوع به بابک خرم دین شود.

بابکر.

[] (اِخ) یکی از امراء نوروز: نوروز بهزیمت میرفت چون به در هرات رسید فخرالدین پسر شمس الدین کرت او را بشهر دعوت کرد. نوروز در آن باب متفکر شد امراء او بابکر و ساربان و سدوم گفتند: ای امیر... (تاریخ مبارک غازانی چ انگلستان ۱۳۵۸ ه . ق. ص۱۱۲).

باب کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) مرسوم کردن. مد کردن. روائی دادن. رایج کردن. متداول کردن. تبویب. رجوع به باب شود.

باب کرفس.

[کَ رَ] (اِخ) دهی مرکز دهستان هنزا بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۲۵هزارگزی شمال باختری ساردوئیه، ۵هزارگزی شمال راه مالرو بافت - ساردوئیه. کوهستانی، سردسیر، سکنهء آن ۱۰۰ تن است و آب از رودخانه میباشد. محصول آن غلات، حبوبات و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان برک بافی. راه آن مالرو است. ساکنین از طایفهء مهنی هستند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب کس.

[بِ کِس س] (اِخ) محلهء بزرگیست به سمرقند و به فارس دروازهء کس خوانند. ابواسحاق ابراهیم(۱)بن اسماعیل بن جعفربن داود زاهد بابکسّی سمرقندی که در رمضان سال ۲۵۷ ه . ق. درگذشته از آنجاست. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). (۱) - ابوابراهیم اسحاق. (انساب سمعانی ورق ۵۶ الف) (احوال و اشعار رودکی ج۱ ص۴۵۳).

باب کسی.

[بِ کِسْ سی] (ص نسبی)منسوب به «باب کس» که محلهء زیبایی است بسمرقند و بفارسی آنرا دروازهء کس خوانند. (الانساب سمعانی). از آنجاست ابوابراهیم اسحاق بن اسماعیل بن جعفربن داودبن یوسف و یا سیف بن جبلهٔ بن حسین بن معد زاهد بابکسی سمرقندی، از زهاد و دانشمندان بنام. (از احوال و اشعار رودکی ج۱ ص۴۵۳).

بابکلو.

[] (اِخ) دهی جزء دهستان بیات بخش نوبران شهرستان ساوه در ۲۴هزارگزی جنوب باختری مرکز بخش، ۱۵هزارگزی راه عمومی. معتدل. دارای ۱۷۰ تن سکنه. آب آن از رودخانهء قره چای. محصول آن غلات، حبوبات و شغل اهالی زراعت، گله داری، قالیچه، جاجیم بافی. راه آن مالرو است. مزرعهء خانقلی آباد جزء این ده است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

باب کلواذا.

[بِ کَ] (اِخ) از درهای دارالخلافهء بغداد بوده است مقابل باب الخاصهٔ. رجوع به باب الخاصهٔ شود. (معجم البلدان).

باب کنده.

[کِ دَ] (اِخ) دروازه ای بکوفه. (تجارب الامم چ عکسی لیدن ج ۲ ص ۴۷).

بابک نژاد.

[بَ نِ] (ص مرکب) منسوب به نژاد بابک. بابکی : که هرکس که هستیم بابک نژاد بدیدار چهر تو گشتیم شاد.فردوسی.

باب کوچ.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان سرشک بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۳۶هزارگزی شمال باختری ساردوئیه، ۹هزارگزی شمال راه مالرو بافت - ساردوئیه. سکنه یک خانوار. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب کورک.

[] (اِخ) یکی از دروازه های شهر شوشتر. (ابن اثیر ج ۷ ص ۱۲۸).

باب کوسک.

[بِ] (اِخ) تصحیفی است از باب کوشک که محلهء بزرگیست باصفهان. (مراصد الاطلاع).

باب کوشک.

[بِ] (اِخ) محلهء بزرگیست در اصفهان. مؤلف گوید: این محله هم اکنون آباد و اهل اصفهان آنرا در کوشک گویند. (مرآت البلدان ج ۱). و رجوع به معجم البلدان شود.

بابکوشکی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به باب کوشک که محلهء بزرگیست باصفهان. (الانساب سمعانی). رجوع به باب کوشک شود.

بابکوشکی.

[بِ] (اِخ) احمدبن ابراهیم بابکوشکی. متوفی بسال ۲۷۸ ه . ق. (از معجم البلدان).

باب کهکین.

[کَ کی] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان خنامان شهرستان رفسنجان در ۶۷هزارگزی شمال خاوری رفسنجان بکرمان. سکنه ۳۵ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب کهن.

[کَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان هنزا بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۲۰هزارگزی شمال باختری ساردوئیه، ۸هزارگزی شمال راه مالرو بافت - ساردوئیه. دارای ۲۸ تن سکنه. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب کهنوج.

[کَ] (اِخ) دهی از دهستان ده تازیان بخش مشیز شهرستان سیرجان در ۹۰هزارگزی جنوب خاوری مشیز، ۳هزارگزی جنوب راه مالرو و چهارطاق شیرنیک. کوهستانی، سردسیر. دارای ۳۲۴ تن سکنه. آب آن از چشمه است. محصول غلات، حبوبات و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بابکی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب ببابک جدّ مادری اردشیر مؤسس سلسلهء ساسانی : هر آنکس که بد بابکی در ستخر بآگاهی شاه [اردشیر] کردند فخر. فردوسی. تخت کیان بابک است سعد فلک بابکی من ز پی فال سعد بابکیم بابکی(۱). خاقانی. (۱) - ن ل: تخت کیان ناتل است سعد فلک بابک است. تخت کیان مانکست سعد فلک مانکیست. من ز پی مال سعد مانکیم مانکی. مانک بمعنی قمر است. (دیوان خاقانی حاشیهء ص ۶۸۱).

بابکی.

[بَ] (ص نسبی) نسبت به بابکیه و ایشان طایفه ای از پیروان بابک بن مردس [مرداس]اند و هم اکنون از فرقهء بابکیه جماعتی بجبال بذین زندگی میکنند و تابع مقررات ناحیهء آذربایجانند و موسوم به خرمیه میباشند و آنها در هر سال شب خاصی دارند که در آن شب زنان و مردان گرد هم آیند و چراغ ها را خاموش کنند و در هم آویزند و هر مردی بر هر زنی ظفر یابد با او آرام گیرد و با این تبه کاری مدعی نبوت مردی شروین نام از پادشاهان خویش اند که پیش از اسلام میزیسته و معتقدند که وی از محمد مصطفی (ص) و دیگر پیغمبران برتر بوده است و تا هم اکنون در محافل و خلوت و مناجات نام او را بر زبان میآورند. رجوع به بابکیه شود. (از انساب سمعانی برگ ۵۹ الف).

باب کی کی.

(اِخ) ده کوچکی است از بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۷هزارگزی جنوب ساردوئیه، ۶هزارگزی جنوب راه مالرو جیرفت - ساردوئیه. دارای ۳ تن سکنه است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب کیل.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان بهرآسمان بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۳۶هزارگزی جنوب ساردوئیه، ۱۳هزارگزی خاور راه مالرو بافت - ساردوئیه. دارای ۵ تن سکنه. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بابکیه.

[بَ کی یَ] (اِخ) گروهی از فرقهء سبعیه باشند. رجوع به «سبعیه» خرمیه شود. بابکیه یا خرمیه یا خرم دینان یا محمره، اصلاً نام اصحاب بابک خرمی است که در عصر مأمون خروج کرد و بدست افشین سردار معتصم دستگیر و مقتول شد. چون بعضی از مقالات بومسلمیه و اسماعیلیه و غُلاة بمعتقدات این فرقه شبیه بوده ایشان را هم مخالفین باین اسم خوانند. رجوع به بابکی و شهرستانی ص۱۱۳ و ۱۳۲، تبصره ص۴۲۳، فرق ص۳۲، تلبیس ابلیس ص۱۰۹ و ۱۱۲، انساب ۱۹۶a .fبنقل خاندان نوبختی اقبال صص۲۵۴ - ۲۵۵ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ شود.

باب گرگ.

[گُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سرویزن بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۱۸هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه، سر راه مالرو جیرفت - ساردوئیه. دارای ۸ تن سکنه. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب گرگی.

[] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سرویزن بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۳۱ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه، سر راه مالرو ساردوئیه - دارزین. دارای ۲۱ تن سکنه. مزرعهء حیدرآباد جزء این ده است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب گروه.

[گُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان گروه بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۱۸هزارگزی شمال ساردوئیه، ۱۵هزارگزی باختر راه مالرو ساردوئیه - راین. دارای ۲۵ تن سکنه. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب گزک.

[گُ زَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان کوهبنان بخش راور شهرستان کرمان در ۶۷هزارگزی باختر راه فرعی کوهبنان بکرمان. دارای ۳۰ تن سکنه است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب گلوئیه.

[گَ ئی یِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان بحرآسمان بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۲۰هزارگزی جنوب ساردوئیه، ۱۹ هزارگزی جنوب راه مالرو بافت - ساردوئیه. دارای ۱۷ تن سکنه است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب گوریان.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان سربنان بخش زرند شهرستان کرمان در ۲۰هزارگزی شمال زرند، ۱۵هزارگزی خاور راه فرعی زرند - راور. دارای ۵ تن سکنه است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب گونگنبد.

[] (اِخ) رجوع به بگونکنبد شود. (تتمهء صوان الحکمه).

باب گهر.

[گُ هَ] (اِخ) دهی از دهستان حتکن بخش زرند شهرستان کرمان در ۲۸هزارگزی شمال خاوری زرند و ۱۲هزارگزی خاور راه مالرو زرند - راور. کوهستانی، سردسیر. دارای ۳۴۲ تن سکنه است. آب آن از قنات است. محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت، صنایع دستی قالی بافی با نقشه است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب گهر.

[گُ هَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان حرجند بخش مرکزی شهرستان کرمان در ۹۰هزارگزی شمال باختری کرمان، ۵هزارگزی خاور راه مالرو کرمان - شاهزاده محمد. دارای ۲۵ تن سکنه است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بابل.

[بِ] (اِخ) بلغت یونانی نام ستارهء مشتری باشد(۱). (برهان) (عجائب البلدان از شرفنامهء منیری). رجوع به مشتری شود (||. اِ) مشرق را نیز گویند. (برهان ||). ظاهراً بمعنی مغرب آمده است ||. فرقه. (معجم البلدان) (مرآت البلدان). (۱) - در سریانی Bil یا Bel ستارهء مشتری است. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بابل.

[بُ] (اِ)(۱) مؤلف کتاب جنگل شناسی آرد: نام درختی است. این درخت که در نوشهر بنام بابل(۲) و در بندرعباس بنام درمان عقرب معروف میباشد چون بسیار خوب در برابر خشکی مقاومت میکند برای جنگل کاری صفحات گرم و خشک شایستگی دارد. (جنگل شناسی کریم ساعی چ دانشگاه ۱۳۲۷ ه . ش. صص ۲۸۹ - ۲۹۰). درختی زینتی است که از بلاد دیگر به ایران آورده و در بندرعباس غرس کرده اند. رجوع به سیسبان شود. (گاوبا). در هند کرت آکاسیا آرابیکا ویلد(۳). (درختان جنگلی ایران ثابتی ص۱۶۵). و در هند و بوشهر بنام بابل مشهور است. (همان کتاب ص۱۶۵). .(لاتینی) (۱) - - (۲) Parkinsonia aculeata .Babol. (۳) - Acacia arabica willd

بابل.

[بِ] (اِخ)(۱) بابلستان. خطه ای قدیمی است در قسمت جنوبی جزیره و یک قسمت از عراق عرب را در بر داشته و از جوار بغداد و کربلا- تا خلیج بصره امتداد می یافته، این خطه مسکن کلدانیها بوده که یکی از قدیمترین اقوام سامی بشمار میرفته اند و نظر به روایت کتب بنی اسرائیل ناحیهء مزبور قدیمترین موطن نوع بشر است. کلدانیها مدت درازی در آن سرزمین فرمانروائی کردند.

قدیمترین فرمانروایان آنان نمارده بودند و سلاطین بسیار از نسل این ملوک ظهور کردند تا در سال ۱۲۷۰ ق.م. آشوریان که با آنها قرابت نژادی داشتند بابل را ضبط و تا ۵۳۶ ق.م. فرمانروائی کردند و بابل را مرکز حکومت خویش قرار دادند. بخت نصر از حکمرانان و جهانگیران بسیار مشهور از آن قوم بود. وی سلوکیه، جزیره، سوریه، فلسطین و نواحی فنیقی را هم ضبط و مصریان را مغلوب کرد، و در خلال حکومت آشوری، کلدانیها با آشوریها اختلاط و امتزاج یافتند و بمنزلهء قوم واحدی شدند. بعدها بابل بدست ایرانیان و پس از اسکندر بچنگ مقدونیها افتاد سپس باز به تابعیت ایرانیان درآمد و در خلال این احوال اعراب بنواحی فرات و دجله آمدند و با تصرف دجله و انتشار در آن ناحیه نفوذ بسیار یافتند، و گروهی اندک از کلدانیها باقی مانده بود که اعراب «کلمهء نبط» را بر آنها اطلاق میکردند و سرانجام در موقع انتشار عقاید اسلامی اینان نیز آن آیین را پذیرفته و رفته رفته بزبان عربی تکلم کردند. رجوع به کلدانی و عراق شود. (قاموس الاعلام ترکی ج۲). و در قاموس کتاب مقدس آمده است: بابل نام مملکتی است که در میانهء دجله و فرات واقع است و تخمیناً ۴۰۰ میل طول و ۱۰۰ میل عرض دارد. زمینهایش هموار و در زمان جلال و عظمت اهالی آن این مملکت را اصیلها و چراگاههای وسیع بود که آب از آنها بتمامی اطراف مملکت جاری میشد و از این جهت زمینهایش به باروری مشهور بود. انواع حبوب و میوه جات در آنها بعمل میآمد علی الخصوص گندم و درخت خرما، که گندم گاهی از اوقات به دویست برابر میرسید. لکن چون آفتاب تمدن این شهر بچاه نکبت و بدبختی متواری شد آن اصیلها پر شده آبهایش نقصان پذیرفت لهذا اکثر زمینهایش مخروبه و بی ثمر گردید تا نبوت ارمیای نبی کامل گردد که فرمود «حرارتی بر آبهایش آمده آنها را خواهد خشکانید زیرا که غضب خداوند بر آن افروخته شده ابداً مسکون نخواهد شد». (از ۵۰:۵۰ و ۶۲). و اشعیای پیغمبر نیز در فصل ۱۴:۲۳ از صحیفهء خود میفرماید «آن را نصیب خارپشتها و خلابهای آب خواهم گردانید و آنرا با جاروب هلاکت خواهم رُفت». یهوه صبابوت میگوید: و هرگاه شخصی در آن مملکت سفر نماید خواهد یافت که حالت حالیه اش مطابق نبوت دو نبی مرقوم میباشد زیرا بعد از پر شدن اصیلهای فوق آبهای آنجا بیک طرف رو آورده قدری از اراضی محل فاضل آب شده در آنها می ایستد و فاسد میشود و سایر اراضی آن کلیةً خشک و بی علف می ماند. اسم قدیم این مملکت شنعار بوده (پید ۱۰:۱۰ و ۱۱:۲) که عبرانیان آن را آرام النهرین میگفتند و در بعضی از اسفار مقدسه زمین کلدانیان خوانده شده است. ازجمله اشخاصی که در زمان قدیم در بابل سکونت میداشتند نمرود بود و او پسر کوش است. اما زمان بنای این مملکت معلوم نیست. ازجمله علومی که اهالی بابل در آن مهارت تام داشتند علم هیئت و نجوم بود چنانکه این مطلب از وضع بنای عمارات ایشان معلوم میشود. آلات و اسباب حربیهء این طایفه کلیةً از سنگ خارا بود لکن در این اواخر گرزها و نشانهای برنجی و بعض آلات طلا از آن مملکت یافته اند اما بهیچوجه ظروف نقره در مصنوعات ایشان دیده نشده است. طریقهء ایشان بت پرستی بوده، اجرام سماویه را پرستش مینمودند، تمثالهای متعدد ذکور و اناث برای آنها میساختند. و مدت دولت کوشیان ۷۰ سال بود. پس از آن چنانکه مذکور شد طوایف مختلفه بر ایشان دست یافتند، منجمله اعراب که مدت دو قرن و نیم در آنجا حکمرانی نمودند تا زمانی که آشوریان بر اعراب حمله آورده آن مملکت را متصرف گشتند و نبوپلصر که از سلاطین این طایفه بود با سیاکسارس هم عهد شده نینوا را مفتوح ساخت، پس از آن شهر بابل را برای خود برگزید و پسرش نبوکدنصر جانشین او شد. رجوع به کلده شود. (قاموس کتاب مقدس چ ۱۹۲۸م.). (۱) - Babylonie. Babylone.

بابل.

[بِ] (اِخ)(۱) بابلستان. خطه ای قدیمی است در قسمت جنوبی جزیره و یک قسمت از عراق عرب را در بر داشته و از جوار بغداد و کربلاـ تا خلیج بصره امتداد می یافته، این خطه مسکن کلدانیها بوده که یکی از قدیمترین اقوام سامی بشمار میرفته اند و نظر به روایت کتب بنی اسرائیل ناحیهء مزبور قدیمترین موطن نوع بشر است. کلدانیها مدت درازی در آن سرزمین فرمانروائی کردند.

قدیمترین فرمانروایان آنان نمارده بودند و سلاطین بسیار از نسل این ملوک ظهور کردند تا در سال ۱۲۷۰ ق.م. آشوریان که با آنها قرابت نژادی داشتند بابل را ضبط و تا ۵۳۶ ق.م. فرمانروائی کردند و بابل را مرکز حکومت خویش قرار دادند. بخت نصر از حکمرانان و جهانگیران بسیار مشهور از آن قوم بود. وی سلوکیه، جزیره، سوریه، فلسطین و نواحی فنیقی را هم ضبط و مصریان را مغلوب کرد، و در خلال حکومت آشوری، کلدانیها با آشوریها اختلاط و امتزاج یافتند و بمنزلهء قوم واحدی شدند. بعدها بابل بدست ایرانیان و پس از اسکندر بچنگ مقدونیها افتاد سپس باز به تابعیت ایرانیان درآمد و در خلال این احوال اعراب بنواحی فرات و دجله آمدند و با تصرف دجله و انتشار در آن ناحیه نفوذ بسیار یافتند، و گروهی اندک از کلدانیها باقی مانده بود که اعراب «کلمهء نبط» را بر آنها اطلاق میکردند و سرانجام در موقع انتشار عقاید اسلامی اینان نیز آن آیین را پذیرفته و رفته رفته بزبان عربی تکلم کردند. رجوع به کلدانی و عراق شود. (قاموس الاعلام ترکی ج۲). و در قاموس کتاب مقدس آمده است: بابل نام مملکتی است که در میانهء دجله و فرات واقع است و تخمیناً ۴۰۰ میل طول و ۱۰۰ میل عرض دارد. زمینهایش هموار و در زمان جلال و عظمت اهالی آن این مملکت را اصیلها و چراگاههای وسیع بود که آب از آنها بتمامی اطراف مملکت جاری میشد و از این جهت زمینهایش به باروری مشهور بود. انواع حبوب و میوه جات در آنها بعمل میآمد علی الخصوص گندم و درخت خرما، که گندم گاهی از اوقات به دویست برابر میرسید. لکن چون آفتاب تمدن این شهر بچاه نکبت و بدبختی متواری شد آن اصیلها پر شده آبهایش نقصان پذیرفت لهذا اکثر زمینهایش مخروبه و بی ثمر گردید تا نبوت ارمیای نبی کامل گردد که فرمود «حرارتی بر آبهایش آمده آنها را خواهد خشکانید زیرا که غضب خداوند بر آن افروخته شده ابداً مسکون نخواهد شد». (از ۵۰:۵۰ و ۶۲). و اشعیای پیغمبر نیز در فصل ۱۴:۲۳ از صحیفهء خود میفرماید «آن را نصیب خارپشتها و خلابهای آب خواهم گردانید و آنرا با جاروب هلاکت خواهم رُفت». یهوه صبابوت میگوید: و هرگاه شخصی در آن مملکت سفر نماید خواهد یافت که حالت حالیه اش مطابق نبوت دو نبی مرقوم میباشد زیرا بعد از پر شدن اصیلهای فوق آبهای آنجا بیک طرف رو آورده قدری از اراضی محل فاضل آب شده در آنها می ایستد و فاسد میشود و سایر اراضی آن کلیةً خشک و بی علف می ماند. اسم قدیم این مملکت شنعار بوده (پید ۱۰:۱۰ و ۱۱:۲) که عبرانیان آن را آرام النهرین میگفتند و در بعضی از اسفار مقدسه زمین کلدانیان خوانده شده است. ازجمله اشخاصی که در زمان قدیم در بابل سکونت میداشتند نمرود بود و او پسر کوش است. اما زمان بنای این مملکت معلوم نیست. ازجمله علومی که اهالی بابل در آن مهارت تام داشتند علم هیئت و نجوم بود چنانکه این مطلب از وضع بنای عمارات ایشان معلوم میشود. آلات و اسباب حربیهء این طایفه کلیةً از سنگ خارا بود لکن در این اواخر گرزها و نشانهای برنجی و بعض آلات طلا از آن مملکت یافته اند اما بهیچوجه ظروف نقره در مصنوعات ایشان دیده نشده است. طریقهء ایشان بت پرستی بوده، اجرام سماویه را پرستش مینمودند، تمثالهای متعدد ذکور و اناث برای آنها میساختند. و مدت دولت کوشیان ۷۰ سال بود. پس از آن چنانکه مذکور شد طوایف مختلفه بر ایشان دست یافتند، منجمله اعراب که مدت دو قرن و نیم در آنجا حکمرانی نمودند تا زمانی که آشوریان بر اعراب حمله آورده آن مملکت را متصرف گشتند و نبوپلصر که از سلاطین این طایفه بود با سیاکسارس هم عهد شده نینوا را مفتوح ساخت، پس از آن شهر بابل را برای خود برگزید و پسرش نبوکدنصر جانشین او شد. رجوع به کلده شود. (قاموس کتاب مقدس چ ۱۹۲۸م.). (۱) - Babylonie. Babylone.

بابل.

[بِ] (اِخ) قریه ایست دو فرسنگی بیش تر جنوب رامهرمز. (فارسنامهء ناصری). دهی از دهستان رستم آباد بخش رامهرمز شهرستان اهواز در ۱۶هزارگزی جنوب رامهرمز، ۶هزارگزی خاور راه اتومبیل رو رامهرمز - نجف آباد. دشت، گرمسیر، مالاریائی و دارای ۶۰ تن سکنه است. آب آن از رودخانهء رامهرمز و محصول آن غلات، برنج، کنجد، بزرک و شغل اهالی زراعت میباشد. راه مالرو

دارد و ساکنین از طایفهء عرب گاومیشی هستند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بابل.

[بُ] (اِخ) شهرستان بابل یکی از شهرستانهای دوازده گانهء استان دوم کشور، حدود و مشخصات آن بشرح زیر است: از طرف شمال دریای مازندران، از جنوب سلسله جبال البرز، از شمال خاوری شهرستان ساری، از جنوب خاوری شهرستان قائمشهر و از باختر شهرستان آمل. موقعیت طبیعی آن: قسمت شمال و مرکز شهرستان دشت و قسمت جنوبی آن کوهستانی است. هوای دشت مانند سایر نقاط دیگر مازندران معتدل مرطوب مالاریائی و هوای قسمت ساحلی بواسطهء وجود مرداب و آبهای راکد و کشت برنج ناسالم و هوای منطقه کوهستانی مخصوصاً از ۱۲۰۰ گز ببالاـ سردسیر، خوش آب و هوا و از ییلاقات خوب نواحی مازندران محسوب میگردد. میزان باران و سایر اوضاع جوی مانند سایر نقاط مازندران است. آب قراء جلگهء شهرستان از رودخانه های کاری که از رودخانهء هراز منشعب میشود، کلارود که از ارتفاعات میان بند سرچشمه میگیرد، سجادرود و بابل رود که از سلسلهء اصلی البرز سرچشمه میگیرند تأمین میگردد. رودهای مذکور عموماً قبل از رسیدن به پل قدیمی محمدحسن خان بیکدیگر متصل و در بابلسر بدریای مازندران منتهی میشوند. محصول عمدهء شهرستان در قسمت دشت عبارت است از برنج، غلات، حبوبات، صیفی، سبزیجات، سیب زمینی، بادام زمینی، نیشکر، کنجد، پنبه، کنف، ابریشم، کتان و در کوهستان لبنیات و مختصر غلات است. سازمان اداری شهرستان بابل از سه بخش بنام مرکزی، بابلسر، بندپی تشکیل شده. تعداد دهستان و جمعیت بخش مرکزی بشرح زیر است: نام قدیمی شهر بابل بارفروش بوده و در سال ۱۳۰۶ ه . ش. بابل نامیده شد. نام جدید نام رودخانه ایست که از ارتفاعات جنوبی شهرستان سرچشمه گرفته از کنار شهر عبور می کند و در بابلسر به دریای مازندران منتهی میشود. مختصات جغرافیائی شهر بابل بشرح زیر است: طول ۵۲ درجه و ۴۴ دقیقه و ۲۰ثانیه، عرض ۳۶ درجه و ۳۴ دقیقه و ۱۵ثانیه، اختلاف ساعت با طهران ۵ دقیقه و ۱۵ ثانیه، طهران ساعت ۱۲ بابل ساعت ۱۲ و ۵ دقیقه. بابل پرجمعیت ترین شهر مازندران در ۲۵هزارگزی قائمشهر و ۳۶هزارگزی آمل و ۱۸هزارگزی دریا واقع گردیده است. این شهر قبل از انقلاب کبیر روسیه یکی از مراکز بازرگانی مهم شمال کشور و محل واردات خارجی بعلاوه مرکز خرید محصولات طبیعی و مصنوعی قراء و قصبات عمدهء مازندران محسوب و بلحاظ فوق بارفروش نامیده شده بود. در تحولات بیست سالهء اخیر برای آبادی این شهر اقدامات مفیدی از قبیل احداث خیابانهای مستقیم و عریض و بناهای مهم ادارات دولتی، بیمارستان، دبیرستان، بانک ملی، کارخانجات، باغ ملی و غیره بعمل آمده که هر یک دارای اهمیت است. قصر سلطنتی شاهپور که یکی از بناهای زیبای مازندران بشمار میرود در جنوب شهر واقع گردیده است. جمعیت شهر طبق آخرین صورت آمار بشرح زیر است. مرد ۱۸۶۵۷، زن ۲۰۴۳۹، جمع ۳۹۰۹۶ تن. در حدود صد خانوار مسیحی نیز در این شهر ساکن هستند. روشنائی بوسیلهء دو موتور مولد برق تأمین میگردد. تلفن شهری بابل ۳۵۰ شماره است. آب شهر از چاههای خانه که به عمق ۵ الی ۱۰ متر است تأمین میگردد، این چاهها علاوه بر آنکه محل تولید پشه میباشد آب آنها قابل شرب نیست و اکثر بواسطهء داشتن مواد آهکی و املاح دیگر شور و برای شرب ناگوار و مضراست. بااینکه استفاده از رودخانهء مهم بابل چندان هزینه و اشکالی ندارد معهذا تاکنون در این امر حیاتی اقدامی بعمل نیامده است. در این شهر دو دبیرستان (یک پسرانه و یک دخترانه)، ده دبستان (۵ دخترانه و ۵ پسرانه)، یک بیمارستان ۵۰ تختخوابی، یک کارخانهء پنبه پاک کنی، یک کارخانهء روغن گیری و صابون پزی، یک کارخانهء یخ سازی، ۲هزار باب مغازه و دکان وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). نام قصبه ای بمازندران در ساحل جنوبی بحر خزر بمشرق آمل در راه قائمشهر بچالوس، میان پل نوری کلاـ و همزه کلاـ در ۲۷۵۳۰۰متری طهران و ۳۶۰۰۰گزی آمل و ۱۵۰۰۰گزی حالیدشت، دارای پست و تلگراف. و سابقاً بنام بارفروش معروف بوده است. و رجوع به فهرست سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ قاهره ۱۳۴۲ ه . ق. شود.

بابل.

[بِ] (اِخ) رودیست بطول ۷۸ کیلومتر، از سوادکوه سرچشمه میگیرد و از مغرب بارفروش میگذرد و در مشهدسر وارد دریا میشود، عرض آن در مصب ۷۹ متر و عمقش ۵ متر است. معروفترین پل آن، پل بارفروش است که دارای ده طاق میباشد، آب بابل بسیار و دارای ماهی آزاد فراوان است. (جغرافیای طبیعی کیهان ص ۷۰). رودی که از فیروزکوه سرچشمه گرفته و بنام کاری سر نامیده شده و سپس در بابلسر به رود بابل موسوم گشته و پس از پیمودن مسیری نزدیک ۱۲۰ کیلومتر بدریا میریزد.

بابل.

[بِ] (اِخ) نام کوهی است که در غار آن به امر پروردگار هاروت و ماروت را سرنگون آویختند: ... القصه چون این افعال سیئه (مستی و آدم کشی) از هاروت و ماروت صدور یافت... چون از خواب مستی بیدار گشتند بهلاکت خود متیقن شده آغاز گریه و زاری نمودند... جبرئیل امین نزد ایشان رفته... گفت باری سبحانه وتعالی شما را مخیر گردانید میان عذاب دنیا و عقاب عقبی، ایشان تعذیب دنیوی را اختیار کرده هر دو را در غار کوه بابل سرنگون آویختند. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۲۸).

بابل.

[بِ] (اِخ) رجوع به بابل قُله سی شود.

بابل.

[بِ / بُ] (اِخ) نام مردی ابله که گویند روزی آهویی بده درم خریده بود، ازو پرسیدند که بچندش خریده ای، ده انگشت را وا کرده آهو را گذاشت، آهو برجست رو بصحرا آورد.

بابل.

[] (اِخ) جد شیخ زاهد گیلانی است... و شیخ زاهد ولد شیخ روشن امیربن بابل بن شیخ پندار الکردی السبحانی بود و تاج الدین ابراهیم نام داشت. (حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۳ جزوهء ۴ ص ۳۲۵).

بابل.

[] (اِخ) ابن قیس الجذامی. کسی است که روح بن زنباع الجذامی را که از مردان بنی امیه بود و در سال ۶۴ ه . ق. از جانب خلیفه مروان بن الحکم والی فلسطین شد از آن شهر بیرون راند و با ابن زبیر که برای خلافت در حجاز قیام کرده بود بیعت کرد. (رجوع به کتاب التاج چ قاهره ۱۳۲۲ ه . ق. حاشیهء ص ۶۰ قمری شود).

بابلا.

[بِ] (اِخ) قریه ایست بخارج حلب بفاصلهء یک میل. (مراصدالاطلاع).

باب لاتینه.

[بِ نَ] (اِخ)(۱) از دروازه های مادرید (مجریط) است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص۲۴۶). (۱) - Latina.

بابل السوق.

[بِ لِسْ سو] (اِخ) محلی نزدیک دمشق.

باب لامکان.

[بِ مَ] (اِخ) رسالت مآب صلی اللهعلیه وآله وسلم. (آنندراج).

بابلان.

[بُ] (اِخ) دهی جزء دهستان کلخوران بخش مرکزی شهرستان اردبیل در ۵هزارگزی شمال اردبیل، ۳هزارگزی شوسهء اردبیل - آستارا. جلگه، معتدل، دارای ۸۷ تن سکنه. آب آن از رودخانهء بالخلو و چشمه. محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باب لاینصرف خواندن.

[بِ یَ صَ رِ خوا / خا دَ] (مص مرکب) کنایه از امساک و بخل نمودن باشد : نخوانده بجز باب لاینصرف. سعدی (از آنندراج). و رجوع به لاینصرف شود.

بابلبام.

[] (اِخ) قریه ایست به نیم فرسنگی میانهء شمال و مغرب تل بیضا. (فارسنامهء ناصری).

بابل پشت.

[بُ پُ] (اِخ) یکی از نواحی مشهدسر. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۱۶ قسمت انگلیسی چ قاهره ۱۳۴۲ ه . ق.). دهی از دهستان پازوار بخش بابلسر شهرستان بابل در ۳هزارگزی جنوب بابلسر، کنار شوسهء بابل به بابلسر. دشت، معتدل مرطوب، مالاریائی. دارای ۵۱۵ تن سکنه. آب آن از چاه است. محصول آن صیفی، پنبه، غلات، کنجد و شغل اهالی زراعت است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

باب لت.

[بُ لُ] (اِخ) قریه ایست در جزیره بین حران و رقه. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

بابلتی.

[بَ لُ] (ص نسبی) منسوبست به بابلت که بگمان من جایگاهی است در جزیره، والله اعلم. (سمعانی). رجوع به مادهء فوق شود.

بابل خانه.

[بُ نَ / نِ] (اِ مرکب) لولی خانه و خرابات. (آنندراج). فاحشه خانه و جنده خانه. (ناظم الاطباء).

بابل خواجه.

[بُ خوا / خا جِ] (اِخ)رودیست بسرزمین فارس آبش شیرین و گوارا از چشمهء مورد برخاسته در کوشک قاسم بلوک خواجه بآب چشمهء زنجیران خواجه پیوسته رودخانهء هُنیفقان شود پس از تنگ فیروزآباد گذشته رودخانهء فیروزآباد شود. (فارسنامهء ناصری ص ۳۲۳).

بابلرم.

[] (اِخ) قلعه ایست بساحل رود جیحون. (مراصدالاطلاع).

بابلس.

[لَ] (اِ)(۱) بیونانی خشخاش زبدیست. (مخزن الادویه). هو الخشخاش البری. حار جداً، مسهل بقوة. (بحر الجواهر). سوقی. تخم خشخاش. (ناظم الاطباء) . رجوع به بابلص شود. (۱) - Pavot ecumeux. Euphorbia Pehlos.

بابلسر.

[بُ سَ] (اِخ) بندر بابلسر که نام قدیم آن مشهدسر بوده در ۱۸ هزارگزی شمال بابل کنار دریای مازندران و مصب رودخانهء بابل واقع گردیده، مختصات جغرافیائی آن بشرح زیر است: طول ۵۲ درجه و ۳۹ دقیقه و ۳۰ ثانیه، عرض ۳۶ درجه و ۴۳ دقیقه، اختلاف ساعت با طهران ۴ دقیقه و ۵۴ ثانیه است، طهران ۱۲ بابلسر ۱۲ و ۴ دقیقه و ۵۴ ثانیه. مشهدسر بواسطهء موقعیت بندری خود در عصر قاجاریه و ماقبل آن مرکز تجارت مازندران مخصوصاً بابل بوده و اهمیت داشته است. بعداً که تجارت بین ایران و شوروی تقلیل یافته بعلاوه بندرشاه، نوشهر و بندر انزلی آباد گردید، این بندر موقعیت خود را از دست داده ولی در دورهء تحول ایران بیشتر از نقاط دیگر شمال مورد توجه رضاشاه واقع شده و شهر کوچک زیبای بابلسر احداث گردید که اکنون بهترین و زیباترین گردشگاه و آسایشگاه کشور بشمار میرود. ایام عید و تابستان از نقاط مختلف کشور و خارجه جهت استحمام و هواخوری باین بندر آمده در مهمانخانهء باشکوه آن، که یکی از مهمانخانه های مهم دنیا بشمار میرود و ویلاهای متعدد آن استراحت می نمایند. ۱۷ باب ویلا، ۲۰۰ باب ساختمان روستائی، ۲۰۰ باب مغازهء دولتی باضافهء عمارات شیلات گمرک، بندر، شهربانی، شهرداری، بخشداری و شعب ادارات دیگر در این شهر وجود دارد. روشنائی شهر بوسیلهء چهار موتور مولد برق تأمین میگردد. فرودگاه طیارهء بابلسر در اراضی احمدکلا واقع است. جمعیت بابلسر در حدود شش هزار تن، تابستان دو الی سه برابر میشود. از آثار باستانی بابلسر بنای مزار امامزاده ابراهیم واقع در یک هزارگزی جنوب خاوری شهر است. تاریخ بنا معلوم نیست ولی تاریخ دربهای چوبی آن مورخ به ۸۴۱، ۸۵۸ و ۹۰۶ ه . ق. است. ۳ آبادی فریدون کنار، کاله عرب خیل، باقرتنگه دهستان حومهء بابلسر را تشکیل میدهند. جمعیت دهستان باضافهء شهر در حدود ۱۱هزار تن است. بخش بابلسر طبق تقسیمات وزارت کشور از چهار دهستان بنام حومه، بانصر، رودبست و پازوار تشکیل شده است. جمع آبادیهای بخش ۴۳ و جمعیت آن در حدود ۳۵ هزار تن است. شرح هر یک از دهستانها در جای خود داده شده است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بابلص.

[لَ] (اِ) رجوع به بابلس شود.

بابلقانی.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء شهرستان ملایر در ۲۷هزارگزی جنوب خاوری شهر ملایر و ۱۵هزارگزی شمال راه شوسهء ملایر به اراک. کوهستانی، معتدل، مالاریائی. دارای ۱۰۸۹ تن سکنه و آب آن از قنات است. محصول آن غلات، انگور و شغل اهالی زراعت است. صنایع دستی زنان قالی بافی است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بابل قله سی.

[بِ قُ لَ] (اِخ)(۱) (برج بابل) نامی است که در توراة بیک برج آسمانخراشی داده شده که اولاد نوح در وادی سنجار شروع بساختن آن کردند و میخواستند آنرا تا آسمان ها بلند کنند، حق تعالی برای مجازات این گستاخی خودپسندانه زبان کارگران این بنا را چنان تغییر داد که زبان همدیگر را نمی فهمیدند و در نتیجهء تبلبل لسان، ۷۲ زبان در بین آنها پدید آمد، کلمهء بابل هم در لسان عبرانی این معنا را افاده می کند و مسلمانان این قله را برج بابل مینامند و چنین شهرت دارد که نمرود این برج را بخیال رفتن بآسمان و مشاجره با جناب حق (العیاذبالله) میساخت. نظر بروایت مبتنی بمشاهدهء هرودت، معبد بعل در بابل در شکل برج آسمانخراشی بنا شده بود و یک راه مارپیچ در آن ساخته بودند که قابل عبور و مرور با ارابه بود و وسعت زیادی داشت، و مرتبهء فوقانی آنرا برای رصدخانه بکار می بردند، این مطالب افسانه های راجع ببرج بابل را شرح و تفسیر نمیکند همین معبد اساس اقوال و روایات میباشد، ظاهراً مسئلهء مرصد بودن طبقهء فوقانی حکایت نمرود را بوجود آورده باشد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). رجوع به بابل و برج بابل شود. . (فرانسوی) (۱) - Tour de Babel

بابلکان.

[بُ] (اِخ) خاصهء بالکانی. مرکز بلوک لاله آباد در ناحیهء بارفروش. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۱۸ قسمت انگلیسی چ ۱۳۴۲ ه . ق. قاهره). دهی از دهستان لاله آباد بخش مرکزی بابل در ۱۰هزارگزی جنوب باختری بابل، ۲هزارگزی شمال شوسهء بابل به آمل. دشت، معتدل، مرطوب، مالاریائی و دارای ۷۷۰ تن سکنه است. آب آن از رودخانهء کاری است. محصول آن برنج، کنف، صیفی، مختصر غلات، پنبه، نیشکر و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. این ده از چندین محل بنام انگرتپه و ورمه تان و بابل کان تشکیل شده. مرکز حوزهء ۳ آمار شهرستان آمل است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بابل کنار.

[بُ کِ] (اِخ) از بلوکات ناحیهء بارفروش، دارای پانزده قریه. مساحت آن یک فرسنگ در یک فرسنگ، مرکز آن درازکلا، حد شمالی آن بلوک گنج افروز و حد شرقی آن بلوک شیرگاه و حد جنوبی آن بلوک لفور و حد غربی آن بلوک بندپی باشد. رجوع به سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۲۹ قسمت انگلیسی چ قاهره ۱۳۴۲ ه . ق. شود. نام یکی از دهستانهای بخش مرکزی شهرستان قائمشهر. این دهستان در ۱۸ الی ۲۴هزارگزی جنوب باختری قائمشهر، طرفین رودخانهء بابل و دامنهء ارتفاعات واقع شده. هوای آن معتدل، مرطوب، مالاریائی و قراء آن از رودخانهء بابل مشروب میگردد. محصول عمدهء آن نیشکر، غلات، ابریشم، کتان و صیفی جات است. مرکز دهستان درازکلا- و راه نیمه شوسه ای از بابل به این ده کشیده شده است. این دهستان از ۱۶ آبادی

تشکیل شده، جمعیت آن در حدود ۱۲۲۰۰تن و قراء مهم آن بشرح زیر است: درازکلا، کبیریاکلا، کاردرکلا، سیدکلا، گاوانکلا و شیردارکلا. (فرهنگ جغرافیائیی ایران ج ۳).

بابلور.

[ ] (اِخ) موضعی است در میان رود، از فرح آباد مازندران. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۲۰ قسمت انگلیسی چ ۱۳۴۲ ه . ق. قاهره).

بابلون.

[ ] (اِ) ایلواست. رجوع به ایلوا شود. (مخزن الادویه).

بابله.

[بُ لَ] (اِخ) شهرستان بابل.

بابله.

[بَ لِ] (ع اِ) میعهء سائله. (ناظم الاطباء).

بابلی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب بشهر بابل : در شب خط ساخته سحر حلال بابلی غمزه و هندوی خال.نظامی. خلق از آن سحر بابلی کردن دل نهاده ببابلی خوردن.نظامی. گر بایدم شدن سوی هاروت بابلی صد گونه ساحری بکنم تا بیارمت.حافظ. - اِذخِر بابلی؛ قسم متوسط اذخر. - کمان بابلی؛ کمان ساختهء بابل : کمان بابلیان دیدم و طرازی تو که برکشیده شود بَابْروان تو ماند. دقیقی (از احوال و اشعار رودکی ص ۱۲۷۵). - هاروت بابلی؛ نام فرشتهء معروف که با ماروت غالباً اسم برده شوند و آورده اند که در چاه بابل معلق باشند : گر بایدم شدن سوی هاروت بابلی صد گونه ساحری بکنم تا بیارمت.حافظ.

بابلی.

[بِ] (اِ) می. باده ||. سحر. جادو. (منتهی الارب) (دزی ج ۱ ص ۴۷).

بابلی.

[بُ] (ص نسبی) منسوب بشهر بابل مازندران.

بابلی.

[بِ] (اِخ) رجوع به محمد بن علاءالدین شود. (اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۳۷).

بابلیان.

[بِ] (ص نسبی)(۱) منسوب ببابل. بابلیها. (۱) - مرکب از بابل نام شهر معروف و یاء نسبت و الف و نون جمع.

بابلی خوردن.

[بِ خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب) بسحر بابلی فریفته شدن : خلق از آن سحر بابلی کردن دل نهاده ببابلی خوردن.نظامی.

بابلی دادن.

[بِ دَ] (مص مرکب) تخفیفی است از باولی دادن. رجوع به باولی دادن شود.

بابلی دادن.

[بِ دَ] (مص مرکب) بولی دادن. باوِلی دادن. سر کردن جانور شکاری بر جانور دیگر خواه خانگی باشد خواه صحرائی، سیفی گوید: زبهر بابلی چرخ خویش شاه این را نگاه دار چو مرغ دلم شود شنقار. طغرا گوید: بازدار فلک ازبهر تذروافکنی ام خواست بولی بدهد بر مگس انداخت مرا. امین مستغنی گوید: شاهین بخت خصم شکار ترا نیافت دست زمانه هرگز محتاج باولی. (از آنندراج). رجوع به باولی شود.

بابلیون.

[بِ] (اِخ)(۱) نام قصبه ای قدیمی است در مصر، در ساحل یمین رود نیل، نزدیک جدول ترایان، و مهاجران بابل این شهرک را بنا نهاده و بدین نام خوانده اند. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). بابلیون یا بابِ الیون یا بابِاللیون. قصرالشمع. شهری بر ساحل شرقی نیل بجنوب عین شمس و ایرانیان را بدانجا آتشکده ای بوده که عرب آنرا قبهٔ الدخان نامند. (دمشقی). اسم عام است برای مصر به لغت قدما و گویند نام خاص است برای موضع فسطاط. اهل توراة گویند که آدم علیه السلام در بابل ساکن بود و چون قابیل، هابیل را کشت مورد غضب آدم واقع شد و با خانوادهء خود بکوههای بابل گریخت و بدین جهت بابل نامیده شد زیرا که بابل در لغت بمعنی افتراق و جدائی باشد. چون آدم درگذشت و ادریس بنبوت رسید فرزندان قابیل فزونی یافتند و از کوهها بیرون آمدند، با مردم درآمیختند و موجب فساد شدند بدین جهت ادریس از پروردگار خواست که او را بسرزمینی مانند بابل که دارای آب جاری باشد برساند، پس سرزمین مصر بدو نموده شد و چون بدان سرزمین رسید و سکونت گزید و آنجای را نیکو یافت نامی از کلمهء بابل که بمعنی افتراق است مشتق ساخت و آن سرزمین را بابلیون نامید که بمعنی افتراق نیکوست ||. عبدالملک بن هشام صاحب «السیره» در کتاب «التیجان فی النسب» از تألیفات خود آرد: بابلیون پادشاهی بود از قوم سبا و عمر بن امرؤالقیس از فرزندان وی در زمان ابراهیم خلیل پادشاه مصر بود. (از معجم البلدان). رجوع به تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ۱۳۲۰ ه . ق. ص۲ و ۳ شود. (۱) - Babylone.

بابلیه.

[بِ لی یَ] (ص نسبی) نسبت آن ببابل مثل نسبت سحر و شراب بدانست. (تاج العروس ج۷). شرابیست منسوب ببابل. (مهذب الاسماء). می (||. اِخ) اسم موضعی. (مهذب الاسماء).

باب ماران.

[بِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سریزن بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۱۵هزارگزی جنوب راه مالرو جیرفت به ساردوئیه. سکنهء آن ۵ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب ماه.

[بِ] (اِخ) آنرا باب اسفیش نیز نامند. یکی از چهار دروازهء جی اصفهان است. رجوع بباب اسفیش شود. (محاسن اصفهان چ طهران ص۹۲ و ۹۳).

باب محمد.

[بِ مُ حَمْ مَ] (اِخ) از درهای مسجد بیت المقدس است. (عقدالفرید چ مصر ۱۳۵۹ ه . ق. ج ۷ ص ۲۹۸).

باب محول.

[بِ مُ حَوْ وَ] (اِخ) محلهء بزرگیست از محال بغداد متصل به کرخ و فعلاً قریهء مستقلی است دارای مسجد جامع و بازار بمغرب کرخ مشرف بر سَرّاة. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع). و رجوع به اخبار الراضی بالله و المتقی لله چ ۱۹۳۵ م. مصر ص ۸۱ شود.

باب مردوئیه.

[بِ مَ ئی یَ] (اِخ) ده کوچکیست از بخش راین شهرستان بم در ۲۴هزارگزی جنوب باختری راین و ۹هزارگزی جنوب راه فرعی راین به قریهٔ العرب. سکنهء آن ۳ خانوار است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب مردوم.

[بِ ؟] (اِخ) یکی از ابواب جامع صغیر در طلیطله است که در آن آثاری از مسلمین بجایست. (الحلل السندسیه ج ۲ ص ۴۶۴).

باب منذر.

[بِ مُ ذِ] (اِخ) دروازه یا کوئی بشیراز بوده است. (شدالازار ص ۱۳۴).

باب موروئیه.

[بِ ئی یَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سرشک بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۴۰هزارگزی شمال باختری ساردوئیه و ۱۲هزارگزی شمال راه مالرو بافت به ساردوئیه. سکنهء آن ۲۳ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب مویس.

(۱) [بِ مُ وَ] (اِخ) یکی از دروازه های بصره. (عیون الاخبار چ ۱۳۴۶ ه . ق. مصر ج ۲ ص ۵۲). (۱) - ن ل: مونس.

باب میشان.

[بِ] (اِخ) ده کوچکی است از بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۱۲هزارگزی جنوب ساردوئیه، سر راه مالرو جیرفت به ساردوئیه. سکنهء آن ۷ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب نامدار.

[بِ] (اِخ) کویی است در شیراز که بنام بانی آن نامدار نامیده شده است و گویند وی در زمان خود از وزراء بوده است که کوی به وی نسبت داده شده است. شیخ مؤیدبن محمد بن احمد معروف به نامدار در رباط خویش واقع در باب نامدار مدفون شده است. (شدالازار ص ۸۴).

بابنای.

[] (ص نسبی) در انساب سمعانی ذیل کلمهء بابنای آرد: گروهی از روات و محدثین بدین کلمه منسوبند از قبیل ابوبکر عمر بن نوح بن عباد نحروانی معروف بابن بابنای از مردم بغداد. رجوع به انساب سمعانی برگ ۵۶ ب شود.

باب نجاش.

[بِ نَ] (اِخ) در فهرست نزهة القلوب (چ لیدن ۱۳۳۱ ه . ق. ج ۳) چنین نامی آمده است ولی در متن دیده نشد.

بابندن.

[بَ دَ] (مص) بمعنی بخشیدن باشد. (فرهنگ ضیاء). عطا کردن. بخشیدن. دادن. (ناظم الاطباء).

باب نم.

[نَ] (اِخ) ده کوچکی است از بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۸هزارگزی جنوب ساردوئیه و ۳هزارگزی جنوب راه مالرو جیرفت به ساردوئیه. سکنهء آن ۲۲ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب نو.

[بِ نَ] (اِخ) یکی از نه دروازهء شهر شیراز: ... شهر شیراز هفده محله است و نه دروازه دارد، اصطخر و دراک(۱) موسی و بیضا و کازرون و سلم و فسا(۲) و باب نو و دولت و سعادت... (۱) - ن ل: دارک. (۲) - ن ل: فنا ویال، قباوبات.

باب نوبی.

[بِ] (اِخ) دروازه ای ببغداد : ... امیر قتلغ شاه فرمود تا او را [نوروز را]فروکشیدند و میان او بدونیم زدند و سر او را بر دست پولادقیا ببندگی حضرت فرستاد و از آنجا ببغداد فرستادند و چند سال بر در باب نوبی بر سر چوب بود... (تاریخ غازانی چ انگلستان ۱۳۵۸ ه . ق. ص ۱۱۶).

باب نوند.

[بِ نُ وَ] (اِخ) محله ایست بسمرقند، از آنست احمد نوندی محدث. (منتهی الارب).

بابنیه.

[بِنْ / بُنْ یَ / یِ] (ص مرکب)تنومند. باقوت. (ناظم الاطباء).

بابو.

(اِخ) دهی از دهستان بنمعلا- بخش شوش شهرستان دزفول در ۱۲هزارگزی شمال باختری شوشتر و ۴هزارگزی باختر راه شوسهء اهواز به دزفول. دشت، گرم سیر مالاریائی. دارای ۲۰۰تن سکنه است. آب آن از رودخانهء کرخه و محصول آن غلات، برنج و کنجد و شغل اهالی زراعت میباشد. راه در تابستان اتومبیل رو. ساکنین از طایفهء لر هستند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بابو.

(اِخ) فوت کیومرث در سر راه بابو(۱) در ماه رجب سنهء ۷۵۷ ه . ق. دست داده... (حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۳ جزء۲ ص ۱۰۵). (۱) - معلوم نیست این بابو همان دهی است که در شهرستان دزفول است یا محل دیگری بوده است.

بابو.

(اِ) پدر و بزرگ قلندران و رند و پیشوای ایشان: از شاه عادل که نبیرهء شاه نعمهٔ الله ولی رحمهٔ اللهعلیه بود مسموع دارم که محمد قلندر و بابو قلندر این هر دو خلیفهء شاه نعمهٔ الله ولی اند، العلم عندالله. (آنندراج). نام قسمی از قلندران سیار ||. مصغر باب. (ناظم الاطباء). لفظ مذکور مأخوذ از باباست به تبدیل الف به واو، یا در اصل باب بوده و او نسبت بآن ملحق گشته مثل هندو. (فرهنگ نظام).

بابوائی.

[بُ] (اِخ)(۱) نام جاثلیق نصیبین بزمان پیروز پادشاه ساسانی: پیروز بلاشک نه روحانیون لجوج و سوداوی عیسوی را دوست میداشت و نه دیانت آنها را محترم میشمرد لکن میدید که از اصول نسطوری استفادهء سیاسی بسیار میتوان برد زیرا عیسویان ایرانی را از هم کیشان آنها که در آن سوی سرحد غربی ایران بودند دور میکرد. وقتی امپراطور زنون(۲) سیاستی در پیش گرفت که مذهب یعقوبی را در زیر پردهء بیطرفی پنهان مینمود یعنی وانمود کرد که از دو مذهب فوق هیچیک را تقویت نخواهد کرد، برصوما که درین وقت مطران نصیبین و مفتش افواج سرحدی شده بود به اتفاق چند نفر از مطرانهای دیگر انجمنی در نصیبین تشکیل دادند. درین انجمن چنین تصمیم گرفته شد که جاثلیق موسوم به بابوائی را خلع کنند چه عدم کفایت او مشهور خاص و عام بود. بابوائی در عوض برصوما و پیروان او را تکفیر کرد. مجادله شدت یافت و عاقبت بابوائی محبوس شد و او را به انگشت بنصر آویزان کردند و آنقدر تازیانه زدند تا مرد. بین برصوما و رفیق او آگاس (خفه کننده پشیز) هم که پس از بابوائی بمقام جاثلیق رسید توافق کاملی وجود نداشت. برصوما به بهانه های گوناگون از حضور در مجمعی که آگاس میخواست در سلوکیه منعقد کند عذر آورد. (ایران در زمان ساسانیان چ ۲ طهران ص ۳۱۵). (۱) - Zenon - (۲) .Babowai.

باب وادی الحجاره.

[بِ دِلْ حِ رَ](اِخ) از دروازه های مادرید (مجریط) بوده است. (الحلل السندسیه ج ۱ ص ۳۴۶).

بابوار.

(ص مرکب) دارای باب و فصل و مرتبت. (ناظم الاطباء).

بابواری.

[بابْ] (اِ) ترتیب. (ناظم الاطباء).

باب والابواب.

[وَلْ اَبْ] (اِخ)(۱) رجوع به باب الابواب شود. (۱) - Derbend.

بابوئی.

(ص نسبی) منسوب به بـابو، و جمع آن را بابوئیان میگوینـد : ... و این معنی مقالت بوجعفر بابویه قمی و همهء بابوئیان است. (کتاب النقض ص ۵۷۴).

بابوتاربیخزن متر.

[ ] (اِخ) یکی از مصححان برهان قاطع چ کلکته ۱۸۱۸ م. (فهرست کتابخانهء مدرسهء عالی سپهسالار ج ۲ ص۱۶۵).

بابوته.

[تَ / تِ] (اِ)(۱) کوزهء پرآب را گوینـد، و بـاین معنی بـاتوته هم آمـده است. (برهان). کوزهء پرآب را گوینـد. باتوته و بابوجه نیز دیده شده. (آنندراج) (انجمن آرا). . (فرانسوی) (۱) - Cruche

بابوج.

(معرب اِ) بـابوجه. ج، بوابیـج. شـکل معمولی کلمهء فارسـی است که در زبـان عرب داخـل شـده است همچنانکه، بگ،(۱) در زیر کلمهء پانتوفل(۲) بدست میدهد. (دزی ج ۱ ص ۴۷). (۱) - Bg. . (فرانسوی) (۲) - Pantoufle

بابوجه.

[جَ](معرب، اِ) رجوع به بابوج شود.

بابوخ.

(اِخ) قریه ایست به یک فرسنگی مغربی شهر داراب. (فارسنامه).

بابوده.

[دَ] (اِخ) دهی از دهستان بیرون بشم بخش کلاردشت شهرستان نوشهر در ۲۱هزارگزی جنوب خاوری حسن کیف، متصل به مرزن آباد. کوهستانی، معتدل. دارای ۶۵ تن سکنه. و آب آن از چشمه و نهر محلی است. محصول آن غلات، ارزن و شغل اهالی زراعت، تهیهء چوب و زغال است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). و رجوع به سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی چ قاهره صص ۲۷ – ۱۰۷شود.

بابورس.

[رُ] (اِ) بروی. فافیر. بَبیر.(۱) پیزُر. (۱) – Papyrus.

بابوس.

(اِ) بلغت رومی، کودک و کودک شیرخواره و بچهء ناقه. (آنندراج). و لغویین عرب گویند لغت رومی است(۱). (۱) – شاید مصحف Filius (بیلیوس؟) باشد. (لغت نامه).

بابوس بیک.

(۱) [بُ بَ] (اِخ) یکی از جنگجویان قلعهء ظفر کابل که با همایونشاه پادشاه افغانستان میجنگیدند: ... میرزای مذکور [میرزا کامران حاکم قندهار] از ازبکان مدد طلبید. چون از ایشان نومید شد بغایت مضطرب گشته از در عجز درآمد و رخصت مکهء معظمه درخواست. آن حضرت [همایونشاه] به او ترحم نمود، ملتمس او را قبول نمود اما بشرط آنکه امرای بلغغی [ظ: یاغی] را بدرگاه فرستد. میرزا کامران گناه بابوس بیک را درخواست نمود و دیگر امرا را بملازمت فرستاد، ایشان خجل و شرمسار بدرگاه آمدند. (تاریخ شاهی چ کلکته ۱۳۵۸ ه . ق. ص ۳۲۴)... چون امرای الوس چغتائی بگرفتاری میرزا کامران بجهت گرمی بازار خود راضی نبودند به او پیغام کردند که پادشاه درین دو روز بر قلعه [قلعهء ظفر در کابل]جنگ میاندازد دیگر توقف مصلحت نیست. میرزا کامران از قاموس بیک(۲) و قراچه خان آزرده خاطر بود، سه پسر خردسال قاموس بیک بقتل آورد و از دیوار قلعه پائین انداخت. (همان کتاب ص ۳۱۹). (۱)– ن ل: ناموس بیک. پابوس بیک. (تاریخ شاهی ص۳۱۹ و حاشیهء آن). (۲) – ن ل: بابوس بیک. پابوس بیگ.

بابوسر.

[سَ] (اِ) کافور مصنوعی. (ناظم الاطباء).

بابوشیه.

[شی یَ] (اِخ) فرقه ای از شیعه. ابن الندیم در ترجمهء ابوطالب عبیداللهبن احمدبن یعقوب انباری مقیم واسط گوید او از شیعهء بابوشیه است و صاحب تصانیف کثیره. (ابن الندیم چ مصر ص ۲۷۹).

بابوف.

[بُفْ] (اِخ)(۱) فرانسوا نوئل معروف به گراک شوس(۲) (۱۷۶۰ – ۱۷۹۷م.). عوامفریب فرانسوی متولد به سن کانتن(۳). او بمخالفت

با دیرکتوار(۴) با عده ای از ژاکوبن ها(۵) متفق شد و محکوم به مرگ گردید. وی قبل از اعدام با خنجر خودکشی کرد. اصول عقیده اش که یک نوع کمونیسم است بنام بابوویسم(۶) نامیده میشود. (۱) -- (۲) Babeuf, Francois-Noel. Gracchus. (۳) - Saint-Quentin. (۴) - Directoire. (۵) - Jacobins. (فرانسوی) (۶) - Babouvisme

بابوک.

(ص) دیوانه. احمق (||. اِ) گل بابونه و لبلاب زمینی و یک قسم گلی که بواسطهء گردیش سیب زمینی نیز گویند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۷۱).

بابوکان.

(اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش شهرستان شهرضا در ۷هزارگزی باختر شهرضا و ۱۵۰۰گزی راه فرعی شهرضا به علی آباد دهاقان. جلگه، معتدل. سکنهء آن ۱۴۷۷تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات، پنبه، تریاک، انگور، خشکبار و شغل اهالی زراعت است. صنایع دستی زنان کرباس بافی. راه فرعی دارد. دبستان و در حدود ۸ باب دکان دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بابوکان.

(اِخ) دهی از دهستان ماربین بخش سدهء شهرستان اصفهان در ۵هزارگزی شمال خاور سده و ۲۰هزارگزی باختر شوسهء اصفهان به تهران. جلگه، معتدل. سکنهء آن ۵۹۶ تن و آب از قنات و محصول آن غلات، صیفی، پنبه، تریاک، حبوبات و شغل اهالی زراعت است، صنایع دستی زنان کرباس بافی. راه فرعی و دبستان دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بابول.

(اِخ) بابل. (ناظم الاطباء). رجوع به بابُل شود.

باب ولی.

[بِ وَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سرمشک بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت در ۳۸هزارگزی شمال باختری ساردوئیه و ۱۲هزارگزی شمال راه مالرو بافت به ساردوئیه. سکنهء آن ۷ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بابون.

(اِخ) نام قریه ای به بغداد، و از آنجاست ابوعبدالله بابونی یکی از شیوخ تصوف. و رجوع به بابونیا شود.

بابون.

(اِ) بابونه. (دزی ج ۱ ص ۴۷). زنبور درشت. صقیع. علفج. زنبور. دبور. زنبور زرد. (فرهنگ فرانسه بفارسی نفیسی، زیر کلمهء فرلون(۱)). (۱) - Frelon.

بابونج.

[نَ] (اِ) معرب بـابونهء فارسـی است. قرّاص. قحوان. اقحوان. (منتهی الارب). بابونک. بابونق. (دزی ج ۱ ص ۴۷). نورالاقحوان. (بحر الجواهر). اربیـان. کافوری. رَبل. مقارجه. رجل الـدّجاجه. حبق البقر. (منتهی الارب). تفاح الارض. خامامیلن(۱). گلش سفید و زرد میباشد. (نزهۀ القلوب). سبزه ایست که کافوری نیز گویند، بتازی اقحوان خوانند. شـکوفه (این معنی در سایر فرهنگ ها ضـبط نشده است). (شرفنامهء منیری، ذیل بابونه). رجوع به دزی ج ۱ ص۴۷ و رجوع به بابونه شود. گیاهی است معروف که آنرا اقحوان گویند و بابونـج معرب آنست. بوئیـدن آن خواب آورد. اگر آب آنرا بگیرنـد و بر دو خصـیه و ذکر بمالند قوت تمامی در مجامعت دهد و اگر در خانه بگسترنـد جمیع گزنـدگان بگریزند، و آنرا بعربی تفاح الارض خوانند. (برهان، ذیل کلمهء بابونه).گیاهی است معروف که آنرا بعربی اقحوان خواننـد، بوئیـدن آن خواب آورد، اگر آب آنرا بگیرنـد و بر دو خصـیه و ذکر بمالند قوت تمامی در مجامعت دهـد و اگر در خانه بگسترنـد جمیع گزندگان بگریزند، و بابونهء گاو با کاف فارسـی به الف کشـیده به واو زده گلی است بیرونش سفیـد و انـدرونش زرد می باشد و بعربی حبق البقر و احداق المرض خوانند. (آنندراج، ذیل کلمهء بابونه). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و شـعوری ج ۱ ص ۱۸۹ شـود. بوزن وارونه گیـاهی است معروف و بابونـج معرب آنست و آنرا بعربی اقحوان خواننـد. بابونهء گاوی گلی است بیرونش سفید و اندرونش زرد. (انجمن آرای ناصری، ذیل بابونه). بابونج که بابونق و بابونک نیز گفته می شود و بیونانی اوتیتمن خواننـد و نزد ما معروف به «البیون» است گیاهی است که به روی دیوارها و منازل رویـد و گل آن بیشتر زرد و گاهی ارغوانی و سفید است و زودتر از تمام گیاهان خشک شود و بهتر است که در ماه آذار چیده شود. گرم و خشک و محلل و تلطیف کننده است و در گشودن بینی و برطرف ساختن سردرد و اقسام تب ها و تب لرز و چشم درد خوردن و مالیدن و بخور دادن مخصوصاً با سـرکه مفید است. و مقوی باه و کبد میباشد و سنگ ریزه ها را مطلقاً می شکند و مدر فضولات و پاک کنندهء کثافات سینه است و بثورات را از بین برد و جوشیدهء آن رنج و خستگی ها و صلابات و نزولات و درد رحم و مقعد را زایل کند و دود آن سموم را سودمنـد بود و هوام را براند، روغن آن برای کری و جراحات و درد کمر و عرق النسا و درد مفاصل و نقرس و جرب مفید است و در معالجهء اشـخاص محروری بهتر آنست که جو بآن اضافه کنند و با روغن زیتون کهنه اشخاص سردمزاج را تقویت میکند و بهترین راه نگهـداری آن این است که بصورت قرص درآورنـد، و برای گلو مضـر است و مصـلح آن عسـل است و شـربت را سـه مثقال و بدل آن قیصوم و مرنجاسب میباشد. (تذکرهء داود انطاکی ص ۷۱). بفارسی بابونه گویند. در جمیع اجزاء مثل اقحوان است مگر در گـل که کوچـک تر از اقحوان است. در دوم گرم و در آخر اول خشـک و لطیف و محلل بی جـذب و مفتـح و مـدر بول و حیض و عرق و شـیر و مقـوی دمـاغ و اعصـاب و بـاه و بـا تریـاقیه و جهت تب بلغمی و سوداوی و مرکبه و تنقیهء سـینه و درد سـر و نزلات و امراض دماغی و تحلیل بقایای رمـد و ریاح گوش و درد جگر و احشا و مقعـد و رحم و احتباس حیض و عسـر بول و عسـر ولادت و اخراج سـنگ مثانه و تسـکین دردها و ورم جگر و ربو و یرقان و اعیا و عفونت سودا و بلغم و قولنج ایلاوس شـرباً و ضماداً نافع و طلای او ملین اورام صـلبه و نشستن در طبیخ او و به دستور نطول آن در اکثر علل مفید و مضر حلق و مصلح او عسل و شربت و انـار و خائیـدن او جهت قلاع و ذرورا و جهت غرب منفجر بغایت نافع و قـدر شـربتش تا سه مثقال و بـدلش قیصوم و برنجاسف و اقحوان و بیخ او گرم و خشکتر و در افعال قوی تر از گل او و یک مثقال او با شراب العسل بسیار محرک باه است و روغن بابونه که بدستور روغن گلسرخ ترتیب دهند گرم و محلل اورام بارده و مخفف و طلاء او جهت رفع لرزتب بلغمی و سوداوی و ادرار عروق و رفع اعیـا و تسدیـد مسـام که از سـرما باشـد و تمـدد و تحلیـل ریـاح اعضا و گرانی سامعه و درد کمر و مفاصل و نقرس نافع است و گوینـد بخور بابونـج باعث گریزانیـدن هوام میشود. بپارسـی بابونه گوینـد. گرم و خشـکست در اول، محلل بلاجـذب و مفتح بود و تلطف ماده کنـد و ورم صـلب را نرم گردانـد و تب بلغمی و سوداوی را سودمنـد آیـد و سـنگ گرده و مثانه بریزاند و حیض و بول براند و بچه بیندازد و اعصاب و دماغ را قوت دهد و چون به آب سـرکه جوشانیده در آخر رمد چشم را به بخار آن دارند از اخلاط

ردیه پاک سازد و مضر است به حلق و مصلحش عسل است و شربتی ازو پنج مثقال تا سه مثقال. (تحفهء حکیم مؤمن). به پارسی بابونه گویند و بهترین آن بود که گل وی زرد بود و بزرگ و طبیعت وی گرم و خشک است در اول و منفعت وی آنست که مفتح و ملطف بود و محللی بی جذب بود و ورمهای صلب نرم گرداند و جهت صرع سرد نافع بود و همهء تبها را خاصه که از عفونت سودا و بلغم بود و ورمهاء احشاء و اگر بجوشانند و در آب آن بنشینند سنگ گرده بریزاند و حیض و بول براند و بچه بیندازد و اگر بیاشامند بول و حیض براند و بچه در وقت بیرون آمدن سهل بیرون آید و بدن را پاک گرداند تنقیهء تام و اگر بر جرب تر ضماد کنند ببرد و قوهء اعصاب و دماغ بدهد و بر ورم جگر ضماد کردن نافع بود و بخار وی در آخر نزلها بغایت سود دهد و اگر بآب و سرکه بزند و در آخر رمد سر بر بخار آن دارند چشم را پاک گرداند و درد زایل کند اگر ادمان کند اگر چشم بآب بابونه تنها بشویند درد ساکن کند اما اسحاق بن حنین گوید: مضر است بحلق و مصلح آن عسل است و بدل آن در تقویت دماغ و زایل کردن صداع سرد برنجاسف است. ناظم الاطبا آرد: گیاه معطری که گل آنرا در طب استعمال میکنند و برگ تازهء آن یکی از سبزیهای قرمه سبزی میباشد و نیز در آشها و پلاوها این برگ را داخل مینمایند و یک قسم از آن بابونهء گاوچشم باشد بتازی اقحوان گویند. (ناظم الاطباء، ذیل بابونه). نباتی است پربرگ، گلش سفید است و گل وحشی آن کم پر است. نباتی است طبی و در زمینهای شن زار ایران میروید(۲). (فرهنگ روستائی ص ۲۲۹ ذیل کلمهء بابونه، از حاشیهء برهان قاطع چ معین، ذیل بابونه گاو). . (فرانسوی) (۱) - Anthemis nobilis. Chamomelum - (۲) Camomille. (لاتینی)

بابونج ابیض.

[نَ جِ اَبْ یَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) کرکاش. . (فرانسوی) (۱) - Camomille blanche

بابونج خرد.

[نَ جِ خُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) اُقَیْحی (تصغیر اقحوان).

بابونج رومی.

[نَ جِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) دارای برگهای بسیار بریده و ساقه های نازک که بخور آن برای تسکین سرفه بکار میرود. (گیاه شناسی گل گلاب چ دانشگاه طهران ص ۲۶۴ ذیل بابونهء رومی). کامومیل رومن(۲) (بابونهء رومی). تیره: سینانتره رادیه(۳). قسمت قابل مصرف: گل. مواد مؤثره: اسانس، گلوکزید. مورد استعمال: روغن کامومیل. (کارآموزی داروسازی ص ۱۹۹ ذیل کلمهء کامومیل رومن یا بابونهء رومی). بابونهء شیرازی. .(لاتینی) (۱) - Anthemis nobilis . (فرانسوی) (۲) - Camomille romaine . (فرانسوی) (۳) - Radiees

بابونق.

[نَ] (اِ) از گیاهان افریقائی و نوعی بانونج است. (دزی ج ۱ ص ۴۷). رجوع به بابونج شود.

بابونک.

[نَ] (اِخ) معرب بابونهء فارسی. رجوع به بابونج شود.

بابونک.

[نَ] (اِخ) قریه ایست سه فرسنگی مشرق شیراز. (فارسنامهء ناصری).

بابونه.

[نَ] (اِ) رجوع به بابونج شود.

بابونه.

[نَ] (اِخ) نام کوهی است در ولایت سناستر در جهت شمالی قصبهء پرلپه در حال تمایل بمشرق بسوی مجرای رود واردار امتداد مییابد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بابونه.

[نَ] (اِ) کوزهء پر از آب. (ناظم الاطباء). رجوع به بابوته شود.

بابونه.

[نَ] (اِخ) دهی از دهستان چهاراویماق بخش قره آغاج شهرستان مراغه در ۲۱هزارگزی جنوب خاوری قره آغاج و ۴۴هزارگزی جنوب خاوری شوسهء مراغه بمیانه. کوهستانی، معتدل، مالاریائی. سکنهء آن ۲۰۶ تن و آب آن از رودخانهء آیدوغمیش تأمین میشود. محصول آن غلات، بزرک، زردآلو و شغل اهالی زراعت است. صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. در سه محل بفاصلهء یک هزار گز بنام بابونهء پائین و بالا و وسط مشهور است، سکنهء پائین ۳۰ تن و وسط ۶۴ تن میباشد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بابونه پلو.

[نَ / نِ پُ لَ / لُو] (اِ مرکب)پلوی که با بابونه پزند.

بابونهء شیرازی.

[نَ / نِ یِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بابونج رومی. رجوع به بابونج رومی شود.

بابونه گاو.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) رجوع به بابونه گاوی شود.

بابونه گاوی.

[نَ / نِ] (اِ مرکب)(۱) گلی است بیرونش سفید و اندرونش زرد میباشد و آنرا بعربی حبق البقر و اصداق المرض گویند. (برهان). گاوچشم. اقحوان البقر. کافوری. دارای ساقه های بلند و معطر که بر ضد کرم بکار میرود. (گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۶۵). تیره:

سینانتره - رادیه. قسمت قابل مصرف: گل. مادهء مؤثره: اسانس. (کارآموزی داروسازی ص ۱۹۹). دارای برگهای سفید وسط زرد و پُرپَر است. بوتهء آن بزرگتر از بابونهء معمولی است و به ارتفاع نیم متر میرسد. بعض اقسام آن در گل کاری بکارمیرود. (فرهنگ روستائی ص ۲۹۹). .(از کارآموزی داروسازی) (۱) - Matricaire.

بابونیا.

(اِخ) قریه ایست به بغداد. و رجوع به بابون شود.

بابوی.

[] (اِخ) نام یک ایرانی معروف زمان خسرو پرویز. (اصل کلمه پاپوی یعنی پدر جان، مصغر پاپا، معرب آن بابوَیَهٔ و کلمهء ابن بابویه ازین اصلست نظیر سیبُوَیْه که اصلش سیبوَیْه یعنی سیب کوچک بوده). (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق ص ۳۴).

بابویه.

[بُ وَیْهْ] (اِخ) رجوع به ابن بابویه، ابوالحسن علی بن حسین بن موسی بن بابویه قمی در همین لغت نامه شود.

بابویه.

[بُ وَ] (اِخ) ابوجعفر محمد بن علی بن حسین، فرزند مهتر ابوالحسن علی بن حسین بن موسی بن بابویه قمی: ... و این معنی مقالت بوجعفر بابویه قمی و همهء بابوئیان است. (کتاب النقض ص ۵۷۴). رجوع به ابن بابویه در همین لغت نامه شود.

بابویه.

[بُ وَیْهْ] (اِخ) لقب جد علی بن محمد اسوازی.

بابویه.

[بُ وَیْهْ] (اِخ) لقب جد والد احمدبن حسین بن علی حنائی.

بابویه.

[بُ وَیْهْ] (اِخ) ابن سعدبن محمد بن الحسن بن الحسین بن علی بن الحسین بن بابویه اول. محدث است. رجوع به روضات الجنات ص۵۱۲ شود.

بابویه.

[بُ وَیْهْ] (اِخ) ابوجعفر بابویه. ملک سجستان. ابوسلیمان سجزی گوید: ابوجعفر ملک سیستان در کشورداری متین و باکیاست و در ادارهء مهمات مملکتی بصیر و عاقبت بین بود و بهوای نفس در مراتب امور رعیت تقدیم و تأخیر نمی فرمود، و من این دو بیت را مکرر از او شنیدم که میخواند: فتی لم یتبع نعمهٔ بعد ما مضت بمنّ و لا مطل وعید و لا وعدا هواه له عبد و لم یکمل الفتی اذا لم

یکن یوماً هواه له عبدا. وی گذشته از حسن اخلاق و سیرت پاک بحری مواج بود و کلمات و امثال حکمای یونان و نوادر و سیَر احوال آنان را از بر داشت چنان که چون او نه دیده و نه شنیده ام. وی گفتار ارسطو به اسکندر را بیاد داشت و با مفاهیم کلمات حکیمانه سلطنت می کرد. میفرمود آنچه که آن حکیم دانشمند به اسکندر یادآور شده بود از میان رفته و مردم از قید دیانت که موجب خیر دنیا و عقبی است رسته اند و عقل را که بنور هدایت آن بنظم و صلاح توانند رسید زیر پا گذاشته اند و حیا را که مانع گمراهی است و رهبری رشد و کمال است بیک سو نهاده اند. شک نیست مردمی که شعائر دینی را فراموش کنند و صفات نیکوی عقل و حیا را فروگذارند فساد اخلاق در میان آنها رواج یابد و جز بزور شمشیر آنان را براه راست هدایت نتوان کرد. و چه نیکو گفته است زیاد: مردم بحدی فاسد شدند که جز بتازیانه و زندان و شمشیر هدایت نشوند. اما من مخالف وسیلهء نخستین هستم و فقط شمشیر را در محو فساد و شر سودمند میدانم. ابوسلیمان گوید: شبی جماعتی از بزرگان و علما در خدمت ابوجعفر بودند شاه از معنای این کلام «اصدق الحدیث ماعطس عنده» (یعنی چون گفتگوء حدیثی در میان آید و کسی عطسه کند دلیل گیرند بر صدق آن حدیث) پرسش کرد، جماعت مدتی سکوت کردند و از تفسیر آن فروماندند چه عطسه از آثار طبیعت است و تابع بسیاری و نقصان اخلاط و بعید است که علت تامه باشد. ابوجعفر پاسخ داد که کلام شما گریز از مطلب است و پاسخ من نیست چه طبیعت رأساً انذار و اخبار کننده نیست و این انذار و اخبارها بواسطهء وقوف نفس بطبیعت و اظهار طبیعت بنفس حاصل میشود. و نفس مبدأ حس و حرکت ارادیست و القاآت او ناشی از نفس است و سپس بطبیعت بازمیگردد و چون طبیعت او را مشاهده و محسوس می بیند حرکت و اهتزاز بدو دست میدهد و اگر اخبارات از جانب نفس نبود توهم و تردیدی برای شنونده از جهت عطسه حاصل نمیگردید. و چون میدانند که نفس آمر و اشاره کننده است پس هرگاه در ضمن نقل حدیث، طبیعت عطسه بوجود آورد آنرا بر صدق عاقبت و حسن خاتمت آن کار دلیل گیرند پس در واقع انذار حق نفس است که بطبیعت واگذار شده است برحسب زیادی و نقصان و قوت و ضعف آن. ابوسلیمان گوید: چون ابوجعفر این سخنان بگفت من بدو گفتم ای ملک ترا تهنیت گویم بدانکه خدای تعالی در وجود تو این همه فضایل و حکمت بودیعه نهاده و ترا بفضل و دانش و بردباری از دیگر مردم ممتاز ساخته است. ابوجعفر گفت ای اباسلیمان این سخنان را بر زبان مران و من تو را بعلت اینکه در توصیف من غلو کردی مؤاخذه نمیکنم لیکن از جهت اینکه بواسطهء این تمجید و توصیف مرا در نفس خود مشتبه میسازی بازخواست میکنم چه انسان چون وصف خود را بشنود بفضل خویش فریفته و مغرور گردد و از رشد و هدایت بازماند. ابوسلیمان گوید: من سکوت کردم و بسیار خجل و شرمسار شدم و ندانستم چه بگویم و بابوتمام نیشابوری اشارت کردم تا بسخن آید. ابوتمام گفت: ای پادشاه هرچند بنا به امرت ساکت باشیم تا بتوانیم با اطاعت بمقام و منزلتی رسیم لیکن بحقیقت، جلال و بزرگی و معرفت و دانائی که پروردگار بتو و به رعایای تو از قبل تو ارزانی داشته بر ما پوشیده نیست و بیان از تقریر و قلم از تحریرش قاصر است و بوصف درنیاید و بقلب درنگنجد و به وهم سنجیده نشود. ای پادشاه ما را بخود واگذار تا از توصیف تو لذت بریم و خدای تعالی را شکر گزاریم که نعمت وجود ترا بر ما ارزانی داشته است. ای پادشاه تو آن کسی هستی که علم حکمت را نو ساختی و طلاب را که از آن روگردان بودند بسخنان حکیمانه بدان تشویق کردی و آنان را به احسان و نعمت خود سرشار ساختی، قسم بخدا من و ابوسلیمان هر آنچه گفتیم از روی خدعه و تملق نیست چه این صفت رذیله از سیرت ما بیرونست و بخوبی واقفیم که این متاع درین بازار کاسد است و صاحبش بی وقر و ارز. ملک گفت ای ابوتمام من ابوسلیمان را از سخن مختصر بازداشتم و تو باشباع سخن راندی بخدا سوگند که من او را از بیم اینکه خوش آمدگوئیش نفس مرا بفریبد بازداشتم چه انسان خواهان هوای نفس است و چگونه نباشد که بوسیلهء آن هر لذتی را درمی یابد و هر حاجتی برآورده میشود چه نفس ببدن اتصال دارد و بدن فرمان او را گردن مینهد و اگر این قبیل گفتار بقلب آدمی برسد لانه میکند و جوجه میگذارد و صاحبش را به پستی و رذالت میکشاند... و ما بغیر از پیروی از هوای نفس وظایف دیگری داریم و آن طلب حکمت و فراگرفتن احکام شریعت است تا نفس خود را در خواسته هایش تعدیل نمائیم. ابوسلیمان گوید: شبی در خدمت

امیر ابوجعفر بودیم و از او سخنان حکمت طلب نمودیم فرمودند که افلاطون گفته شرافت بر سه گونه است: اول شرف نفس است، دوم شرف حکمت، سوم شرف آباء و امهات. اما شرف نفس بالطبع است نه به اکتساب و باقی سرمدی است و نفس را به بلندترین درجات معنوی رساند. و اما شرف حکمت بر اثر کوشش و اجتهاد است برای راهنمائی و هدایت نفس ببقاء ابدی و حیات سرمدی. و اما شرف آباء پست ترین شرافت هاست هرچند که بظاهر بر وقار و مقدار و ارزش صاحبش می افزاید و بباطن بواسطهء کبر و نخوت او را بفریبد و فاسد سازد. و اما شرف آباء و امهات گفتن برحسب عادت و اصطلاح عوام است و گرنه شرف حقیقی نیست. و فرمود کسی که شرافت نفس را فاقد بود شرافت حکمت بحال او مفید نباشد زیرا که حکمت، حیوان را به انسان و شیطان را بفرشته بدل نمیسازد لیکن حکمت برای نفس متاعی و برای روح استراحتی و برای قلب اطمینان و برای تنهائی مونسی و برای رشد و هدایت راهی و میان انسان و گمراهی سدیست. ابوسلیمان گوید: ازجملهء کلماتی که از سلطان شنیدم یکی این بود که میفرمود: قیصر روم بکسری نوشت کشور خویش را بچه وسیله منظم ساختی و بچه چیز رعیت تو استقامت یافت؟ کسری نوشت به هشت خصلت: اول آنکه بهیچ امر و نهی بیهوده اقدام ننمودم و کار ملك را بازیچه نگرفتم. دوم در هیچ وعد و وعیدی تخلف نورزیدم و دروغ نگفتم. سوم مجرم را بخاطر جرمش عقاب کردم نه بجهت کینه و سبك عقلی. چهارم سلطنت را اختیار کردم و پادشاهی را پذیرفتم از جهت رنج کشیدن و تعب بردن نه برای هوای نفس و استراحت. پنجم از رعایا بطیب خاطر دلجوئی کردم. ششم رعیت را برای عدالت و دادخواهی بحضور پذیرفتم نه از راه ضعف و سستی. هفتم با وقوف تمام بر کشور خود مسلط بودم. هشتم اشخاص فضول را دور ساختم. وقتی که قیصر از مضمون نامهء کسری آگاه شد گفت سخنانیست که باید بآب طلا نوشت و از آن در علم سیاست کتابی استخراج کرد. ازجمله سخنان ملك این بود که میگفت نفس خود علیل و ناتوان سازید نه گمراه چه ناتوانی او باب علم را بر شما میگشاید و گمراهیش شما را از کسب کمال و دانش بازمیدارد. و میفرمود شنیدن موسیقی بواسطهء ظرافت و لطفی که در آنست وجدی در حواس انسان پدید می آورد، شریعت منطویست در نفوس فاضله و خیر است بر نفوس قابله و تأدیب است بر نفوس جاهله. (نقل بمعنی از ترجمهء کتاب کنزالحکمهء دری صص ۸۷ - ۹۴): ... و فضل و بزرگی شیخ کبیر ابوجعفر بابویه رحمهٔ اللهعلیه را خود چگونه انکار توان کرد از تصانیف و وعظ و درس، و از ری تا بلاد ترکستان و ایلام اثر علم و فضل ایشان در جهان ظاهر است. (کتاب النقض ص ۵۱).

بابهٔ.

[بَ] (ع ص) لایق و سزاوار. (ناظم الاطباء ||). وجه و جهت. ج، بابات ||. در حساب و حدود بمعنی غایت است. (منتهی الارب). ||هذا بابته؛ ای یصلح له ||. هذا بابته؛ ای شرطه. (منتهی الارب). و رجوع به بابت شود.

بابهٔ.

[بَ] (اِخ) یاقوت آرد: ازهری گوید: البابهٔ، سرحدی است از ثغور روم. (از معجم البلدان). و رجوع به آنندراج شود.

بابه.

[بَ] (اِ) بمعنی دوشك و متکا و بالش و امثال آن که با پشم پر کرده باشند. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۹). آکنده از پشم. (ناظم الاطباء).

بابه.

[بَ] (اِ) اسم ماهیست در تاریخ قبط جدید: و یقطف ببابه. (تذکرهء داود ضریر انطاکی ج ۱ ص ۱۴۰ ذیل کلمهء خرنوب).

بابه.

[] (اِخ) از دیه های جهرود. (تاریخ قم ص ۱۳۹).

بابه.

[بَ] (اِخ) دهی است از قرای بخارا. (منتهی الارب) (آنندراج). دهی است از قرای بخارا، ولی ازمیری گفته است یکی از مرزهای روم است و گمان نمیکنم مقصودش بجز بابه ای (پاپ) باشد که در نزد نصارا بمنزلهء خلیفهء امامست که طاعت او واجب است و جایگاه وی در شهر رومیه (روم) می باشد و فرمان وی در سراسر بلاد فرنگ جاریست. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

بابه.

[بَ] (اِخ) دربندیست بروم. (منتهی الارب).

بابهائی.

(اِخ) در نصیبین مردی بابهای(۱) نام که از دودمان سلطنتی بوده افتخاراً برای امنیت سرحد سمت استانداری یافت. (ایران در زمان ساسانیان چ ۱ ص ۸۶). (۱) - Babhai.

بابهائی صغیر.

[ئی صَ] (اِخ) بابهای کبیر... بابهای صغیر را تکفیر کرد. رجوع به بابهائی کبیر شود. (ایران در زمان ساسانیان چ ۱ صص ۳۴۸ - ۳۴۹).

بابهائی کبیر.

[ئی کَ] (اِخ) بابهائی کبیر که از روحانیون بزرگ جبل ایزلا(۱) بود در شمال نصیبین و در مذهب نسطوری قدمی راسخ و تعصبی سرشار داشت، بابهائی صغیر را تکفیر کرد. این بابهائی نیز از کشیشان محترم عیسوی بشمار میرفت و در کتاب گمنام گویدی(۲) این عبارت در حق آنان آمده است: «سخن کوتاه میکنیم زیرا که اعمال آنان درخشان تر از خورشید نبود و بسی از مؤلفات آنان گواهی میدهد که دارای ایمانی پاک بوده اند». (ایران در زمان ساسانیان چ ۱ صص ۳۴۸-۳۴۹). (۱) - Guidi - (۲) .Izla.

باب هرمز.

[بِ هُ مُ] (اِخ) بابی بین خلیج فارس و بحر عمان.

باب هزار.

[هِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان حرجند بخش مرکزی شهرستان کرمان در ۴۸هزارگزی شمال کرمان و ۴هزارگزی باختر راه

مالرو شهداد. سکنهء آن ۲۸ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باب همایون.

[بِ هُ] (اِخ) دربار. قصر شاهی. مقابل باب عالی (عالی قاپو) سلاطین عثمانی ||. و اکنون نام خیابانی است در تهران که بمناسبت یاد کرده، بدین نام خوانده اند.

باب هوتک.

[ ] (اِخ) دهی از دهستان دشت خاک بخش زرند شهرستان کرمان در ۴۵هزارگزی شمال زرند و ۱۰هزارگزی خاور راه فرعی راور به زرند. کوهستانی، سردسیر. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب از قنات و محصول آن غلات و حبوبات است. شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باب هویزه.

[هَ زَ] (اِخ) دهی از دهستان حصن بخش زرند شهرستان کرمان در ۳۵هزارگزی باختر زرند و ۱۳هزارگزی باختر راه مالرو زرند به رفسنجان. جلگه، معتدل. سکنهء آن ۲۱۲ تن و آب آن از قنات و محصول آن غلات، حبوبات، پسته، پنبه است. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بابی.

(اِخ) حلبی، احمد. احمد بابی حلبی، عموی آقایان مصطفی و عیسی، بابی حلبی صاحبان کتابخانهء مشهور در قاهره میباشد که بسال ۱۲۷۶ ه . ق. بنام احمد بابی حلبی تأسیس گردید. تاکنون کتابهای دینی بسیاری در نتیجهء زحمات وی منتشر شده است ازجمله: تقریرات علی حاشیهٔ السجاعی علی شرح القطر لابن هشام. رجوع به حاشیهٔ السجاعی علی شرح القطر لابن هشام (مطبعهء میمنیه ۱۳۲۵ ه . ق.) شود. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۰۵).

بابی.

[ ] (اِخ) مصطفی. حلبی. بابی مصطفی بن عثمان، شاعری زبردست حنفی مذهب و قاضی شهر مدینه بود و در مکه بسال ۱۰۹۱ ه . ق. درگذشت. در خلاصهٔ الاثر آمده است: ادیبی فاضل و از بزرگان دهر بشمار است و بر علوم روز مسلط بود. در حلب نشأت یافت و علم آموخت و به دمشق شد و بسال ۱۰۵۱ صحبت ابن حسام قاضی القضات دمشق را دریافت و از عبدالرحمان عمادی و نجم غزی علم آموخت و اجازه گرفت و بدیار روم رفت و بتدریس پرداخت و گروهی از فضلا از محضرش استفاده کردند و بقضای طرابلس و مغنیسا و بغداد و مدینه منصوب شد و در مکه بسال ۱۰۹۱ درگذشت. اشعارش همه دلپذیر و زیباست. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۰۶). شیخ مصطفی بن عبدالملک از شعرای متأخر حلب، در ۱۰۹۱ وفات یافت. دیوان مرتبی دارد که در بیروت طبع و منتشر گردید. اینک دو بیت از اشعار وی: أ فی کل یوم لوعهٔ و حنین و من کل فج للفراق کمین اکلّ طریق هکذا غیر موعر فلی طرق کانت الیک تهون. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بابی.

(اِخ) ابن سعید. یکی از سرکردگان رستم بن مرزبان والی کوه شهربار که در نهان قابوس را یاری میکرد: ... چون دانست [قابوس] که کار آل سامان روزبه روز در نقصانست... بتدبیر کار خویش مشغول شد و اصفهبد شهریاربن شروین را بناحیت کوه شهربار فرستاد به استخلاص آن ولایت و رستم بن مرزبان خال مجدالدوله ابوطالب رستم بن فخرالدوله آن جایگاه مقیم بود و اصفهبد با او مصاف داد و او را بشکست و از لشکر او غنیمت فراوان حاصل کرد و در آن نواحی خطبه بنام شمس المعالی بکرد و بابی بن سعید در میان جمعی از جیل استداری(۱) مقیم بود و با ایشان بظاهر تودد مینمود و دل و اندرون او بهوای شمس المعالی مشحون بود و نصربن الحسن فیروزان بسبب قحطی که در ولایت دیلم حادث شده بود بولایت ایشان افتاد و در ولایت طامع شد و لشکری بسر ایشان افتاد و همه را آواره کرد و اصفهبد(۲) کلاذ خال خود را بگرفت و محبوس ساخت و در حبس او بود تا وفات یافت و نصر، با بابی دوست شد و هر دو دل بر استخلاص آمل نهادند و ابوالعباس حاجب بآمل بود با دوهزار مرد لشکری و چون بآمل رسیدند ابوالعباس از مقاومت ایشان عاجز آمد و بهزیمت شد و ایشان آمل بتصرف گرفتند و بابی بقابوس نامه بنوشت و از حال آن فتح خبر داد و بطاعت او تظاهر نمود و از صدق موالات در انتظار وصول رایات او اعلام داد و بابی از نصر جدا شد و به استرآباد رفت و دعوت قابوس اظهار کرد و از لشکر جیل(۳) هرکس که بر هوای قابوس بود پیش او رفت و قابوس به اصفهبد بنوشت تا پیش بابی رود و در سعت ولا(۴) و سلک هواء جانب او دست با بابی یکی دارد و اصفهبد بحکم مثال قابوس با بابی پیوست و چون فیروزان بن الحسن خبر اجتماع و اتفاق ایشان بشنود از جرجان روی به ری و بمحاربت ایشان نهاد و بر ظاهر استرآباد جنگی سخت کردند و نزدیک بود که بابی شکسته شود اما جمعی از کرد و عرب از لشکر فیروزان بشعار شمس المعالی ندا کردند و در جانب گردیدند و لشکر بابی از پی او برفتند و او را با بیست کس از وجوه قُوّاد او بگرفتند و باقی لشکر او روی بجرجان نهادند و چون آن جایگاه رسیدند سالاربن خرکاش ازجملهء اقارب قابوس آن جایگاه رسیده بود روی بمقاومت ایشان نهاد و ایشان از پیش او هزیمت شدند و این بشارت بقابوس رسید و بدان خوشدل شد... (ترجمهء تاریخ یمینی چاپی صص ۲۶۱ - ۲۶۲). (۱) - ن ل: خیل اسفنداری. (نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ص ۲۱۷). (۲) - ن ل: اصفهبد ابوالفضل. (نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ص ۲۱۷). (۳) - ن ل: جبل. (نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف). (۴) - ن ل: شعب هوا. (نسخهء چاپی ص ۲۶۲).

بابی.

(ص نسبی) منسوب به باب، سید علیمحمد. رجوع به باب در همین لغت نامه و سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۴ شود||. کسی که از آئین سید علیمحمد باب پیروی کند.

بابی.

(ص نسبی) منسوب است به باب الابواب. (سمعانی). رجوع به باب الابواب شود.

بابی.

(ص نسبی) منسوب است به بابه که نام قریه ایست. (سمعانی). رجوع به بابه شود.

بابی.

(ص نسبی) منسوبست به باب، قریه ای از قرای حلب. رجوع به معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۰۶ ذیل کلمهء «البابی الحلبی» شود.

بابی.

(اِخ) ابراهیم بن محمد بن اسحاق اسدی بخاری بابی. وی از نصربن حسن حدیث کرده و خلق بن محمد خیام از وی حدیث دارد. (از معجم البلدان، ذیل کلمهء بابه) (منتهی الارب).

بابی.

(اِخ) شهری [به هندوستان] بانعمت است و پادشای وی مسلمان است و عمر بن عبدالعزیز که خروج کرد و منصور بگرفت ازین شهر بود. (حدود العالم).

بابی.

(اِخ) دهی جزء دهستان اجارود بخش گرمی شهرستان اردبیل در ۱۱هزارگزی شمال خاوری گرمی و ۳هزارگزی شوسهء گرمی به بیله سوار. کوهستانی، گرمسیر. سکنهء آن ۲۰۰ تن است. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوبات است. شغل اهالی زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بابیافت.

(ص مرکب) بابوار و دارای باب و فصل. (ناظم الاطباء).

بابیان.

(اِخ) دهی جزء دهستان مشکین خاوری بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر در ۲۴هزارگزی جنوب خاوری مشکین شهر و ۱۰هزارگزی شوسهء مشکین شهر به اردبیل. جلگه، معتدل. سکنهء آن ۱۲۱ تن و آب آن از چشمه (کوه سبلان). محصول آن غلات، حبوبات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بابی بگیری.

[بی بِ] (حامص مرکب)دستگیری بابی ها یعنی پیروان سیدعلیمحمد باب و آن چنانست که پس از سوءقصد به ناصرالدین شاه از طرف طرفداران باب، بنا بفرمان شاه برای تعقیب و محاکمه و مجازات آنان بدستگیری ایشان اقدام شد و این اصطلاح از آنجا بوجود آمد. رجوع به باب، سید علیمحمد شود.

بابیتور.

(اِخ) رجوع به بایتوز شود.

بابیرس.

[ ] (اِ) معرب پاپیروس(۱). رجوع به پاپیروس و نشوء اللغة العربیه چ قاهره ۱۹۳۸ م. ص ۸۰ شود. (۱) - Papyrus.

بابیرس.

[ ](اِخ) رجوع به کلده شود.

بابیروسا.

(فرانسوی، اِ)(۱) (از مالزیائی) پستانداری از نوع پاکیدرم ها(۲) از تیرهء خوکها(۳) و همسایهء خوک و منشأ آنها از مالزی(۴) است. دارای پوستی ضخیم و مایل به قهوه ای که با موهای کمی پوشیده است. دندانهای نیش فوقانیش رشد یافته و از دهان خارج و بطرف بالا پیچ خورده است. جثهء این حیوان باندازهء جثهء الاغ کوچکی بنظر میرسد. (۱) - Babiroussa. (فرانسوی) (۲) - Pachydermes. (فرانسوی) (۳) - Suides. (املای فرانسوی) (۴) - Malaisie

بابیروش.

(اِخ) نام باستانی مملکت بابل با ضمائم آن که جزو متصرفات داریوش بوده است. رجوع به بابل شود. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۴۵۲).

بابیزان.

(اِ) بابیزَن. کفیل و ضامن و میانجی(۱)، را گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). میانجی، و آنرا بابیذان نیز گویند. بتازیش ضمان [ظ: ضامن] خوانند. (شرفنامهء منیری) (شعوری ج ۱ ص ۱۷۹ ||). مخفف بادبزن هم هست که بادزن باشد. (برهان). مخفف بادبیزن است. سعدی فرماید : داند شکر که دفع مگس بادبیزن است. (از آنندراج) (از انجمن آرا). (۱) - بمعنی ضمین و شفیع مصحف پایندان است و قاآنی نیز که ظاهراً دوبار آنرا در شعر استعمال کرده از گفتهء لغت نامه ها به غلط افتاده است و سروری و جهانگیری و برهان نیز اشتباه کرده اند. (لغت نامه).

با بی زبانی ساختن.

[زَ تَ] (مص مرکب) خموشی گزیدن. (آنندراج). کنایه از سکوت ورزیدن و حرف نزدن باشد.

بابیزن.

[زَ] (اِ) بمعنی بابیزان است که ضامن و کفیل باشد. (برهان) (شعوری) (مجمع الفرس). بابزن و سیخ کباب. (ناظم الاطباء). رجوع به بابیزان شود.

بابیک.

[بِ] (اِخ) امیربابیک: آمدن خداوند شاه شمس الدین علی کرتِ دویم ببندگی مخدوم ملک اسلام خلد ملکه، جهت آمدن ده هزار سوار بقهستان و هم امیر بابیک و تودکان و آنجا مقام ساختن و از بندگی مخدوم ملک خلد ملکه لشکر طلبیدن و فرستادن لشکر بمصاحبت او و آن ده هزار سوار را از قهستان بیرون کردن هم درین سال. (تاریخ سیستان ص۴۰۸).

بابیل.

(اِ) پرستو. مخفف ابابیل و همان مرغی است که خدای تعالی ابرهه و سپاه او را که با پیلان برای خرابی خانهء خدا بمکه آمده بودند بدان مرغ بسنگ انداختن هلاک کرد و در قرآن مجید در سورهء فیل بدین نحو آمده است : «اَلَم تر کیف فَعل ربک باصحاب الفیل. اَلَم یَجعل کیدهم فی تضلیل. و ارسل علیهم طیراً ابابیل. ترمیهم بحجارةٍ من سجیل. فجعلهم کعصفٍ مأکول(۱)»؛ آیا ندیدی که چگونه کرد پروردگار تو بیاران فیل. آیا نگردانید حیلهء ایشان را در گمراهی و فرستاد بر ایشان مرغان را گروه گروه از ابابیل که می انداخت آنها را بسنگ از گل. پس گردانید آنها را مانند کاه خردشده. (تفسیر ابوالفتوح رازی ج ۲ ص ۵۸۰). مولوی نیز بدین حکایت تمثل کرده است : در ضعیفی تو مرا بابیل گیر هر یکی خصم مرا چون پیل گیر. مولوی (مثنوی). قوت حق بود مر بابیل را ورنه مرغی چون کُشد مر پیل را؟ مولوی (مثنوی). وآنچه آن بابیل با آن پیل کرد وآنچه پشّه کلهء نمرود خورد.مولوی (مثنوی). (۱) - قرآن ۱۰۵/۱ - ۵.

بابیل.

(اِخ) جد سوم شیخ زاهد گیلانی. نام شیخ زاهد بنحوی که در صفوة الصفا مسطور است تاج الدین ابراهیم بن روشن امیربن بابیل بن شیخ پندار (یا بندار) الکردی السنجانی است. و گویند مادرجدش بابیل از جن بوده. لقب زاهد را پسرش سید جمال الدین به جهاتی که در آن اختلاف است به او عطا کرد. (تاریخ ادبیات برون ترجمهء رشید یاسمی چ ۱۳۱۶ ه . ش. ص۳۳).

بابی لاس.

(اِخ)(۱) (سَن) اسقف آنتیوش(۲)، جانشین زبن(۳) بحدود قرن سوم م. وی رنج شهادت را بهنگام زجر دس(۴) بجان خرید. ذکران وی در ۲۴ ژانویه است. (۱) - Dece - (۴) .Zebin - (۳) .Antioche - (۲) .Babylas (saint).

بابیلنی.

[لُ] (ص نسبی)(۱) منسوب به بابیلون، بابل، بابلستان. رجوع به بابیلون، بابل و بابلستان شود. . (فرانسوی) (۱) - Babilonie

بابیلو.

[لُ] (اِخ) معتبرترین ساتراپهای ایران باستان. رجوع به بابل و بابلستان شود.

بابیلون.

[لُنْ] (اِخ)(۱) رجوع به بابل، بابلستان شود. (۱) - Babylone.

بابیلونه.

[لُ نِ] (اِ) در قاموس الاعلام ترکی بجای منسوب به بابل آمده است. رجوع به بابل و بابلستان شود. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بابیلونیاکا.

[لُ] (اِخ)(۱) نـام کتابی است تاریخی راجع ببابل از بروسوس(۲) مورخ بـابلی: ... بروسوس مورخ و پیشوای معروف بابل که در قرن سوم ق.م. میزیسته تاریخ بابل و آشور او که قـدما خلدئیکا(۳) یا بابیلونیاکا نامیـده اند در عهد سـلطنت انتیوخس اول (۲۸۰ – ۲۶۱ ق.م.) تألیف شده است. چون بروسوس پیشوای معبد بل، پروردگار بزرگ بابل بوده بکتابخانهء پرستشـگاه راه داشـته و اسـناد بسیار قدیمی در دست داشته است. این کتاب نفیس بدبختانه از میان رفته، فقط قطعاتی از آن در کتب مؤلفین بعد بجا مانده است. ازجمله نویسـندگانی که از کتاب مذکور مطالبی حفظ کرده بودند الکساندر پولی هیستور(۴) بوده است که در قرن اول ق.م. میزیسـته و از یونانیان آسیای صغیر از شهر میله(۵) بوده است، ازین مورخ قطعاتی در کتب نویسندگان دیگر مانده است. یکی از آنان ازبیوس(۶) اسقف معروف فلسطین است که در سنوات ۲۶۴ – ۳۴۰ م. میزیسته و دیگری گئورگیوس سینکلوس(۷) که در حدود ۷۷۵ – ۸۰۰ م. بسـر میـبرده اسـت. (یسنا ج ۱ صـص ۹۴ – ۹۵). (۱) – – (۴) Xoldaika. – (۳) Berosos. – (۲) Babyloniaka. Alexander Polyhistor. (۵) – Milet. (۶) – Eusebius. (۷) – Georgios Synkellos.

بابین.

[بَ] (اِخ) تثنیهء باب. موضعی است به بحرین. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع) (آنندراج).

بابین.

(اِخ) نام عشـیره ای از اکراد شـهرزور: پس از آنکه بغـداد بـدست هلاکو افتاد اکراد شـهرزور راه فرار پیش گرفتند، جماعتی بمصـر رفتند و از آن میان عشـیرهء لاوین و بابین به الجزایر (شـمال آفریقا) افتادند. (تاریخ کرد و پیوسـتگی نژادی و تاریخی او ص ۱۹۷ از دائرة المعارف اسلام، ذیل کلمهء کرد از ابن خلدون).

بابینگر.

[گِ] (اِخ)(۱) فرانز. مؤلف کتاب شیخ بدرالدین پسر قاضی سیماوی چ برلین و لایپزیک ۱۹۲۱م. (تاریخ ادبیات برون ترجمهء رشید یاسمی ص ۳۴ و ۳۶ – ۳۸). (۱) – Babinger.

بابینه.

[نِ] (اِخ)(۱) ژاک (۱۷۹۴–۱۸۷۲م.). فیزیک دان و منجم فرانسوی متولـد به لوزین یان.(۲) آلت اندازه گیری زاویه های زمین(۳) و آلت تشخیص اینکه نوری مستقیماً از منبع آمده یا بر اثر تقطب نور حاصل شده است(۴)، از اوست. (۱) – Babinet, Jacques. Lusignan – (۲). . (فرانسوی) (۳) – Polariscope – (۴) Goniometre.

بابیه.

[بی یَ] (ع اِ) اعجوبهٔ. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بابیه.

[بی یَ / یِ] (ص نسبی) منسوب به باب سید علیمحمد. رجوع به باب شود. (ضحی الاسلام ج ۳ ص ۲۲۴ (||). اِخ) گروه و طایفهء

پیرو سیدعلی محمد باب. رجوع به باب، و فهرست تاریخ ادبیات برون ج ۱و۲و۳ شود.

بابیهء حشویه.

[بی یَ / یِ حَ وی یَ] (اِخ)فرقه ای از فرق مسلمین قائل بکلام الله هوالله، و از آنانست ابن کلاب مجدالدین محمد قطان.

باب یهودیه.

[بِ یَ دی یَ] (اِخ) رجوع به باب جوش شود.

با پادشاه دست زدن.

[دِ دَ زَ دَ] (مص مرکب) کنایه از برابری با پادشاه کردن باشد در همه چیز. (برهان). و آنرا «دست با پادشاه زدن» نیز گویند. (انجمن آرا).

باپایان.

(اِ) شتران (||. ص مرکب) کوتاه و قصیر. محدود. دارای انتها. (ناظم الاطباء).

باپ تانه.

[نَ] (اِخ) مصحف باستانه. نام شهری قدیم در بهستان (بغستان) در بیستون بنا بعقیدهء راولین سن(۱): بیستون محلی است تقریباً در شش فرسنگی کرمانشاه در سر راهی که بهمدان میرود. اسم این محل را یاقوت بهستان نوشته ولی دیودورِ سیسیلی این محل را بغستان، یعنی محل خدایان نامیده. (کتاب ۲ بند ۱۳ و کتاب ۱۷ بند ۱۱۰). بنابراین بهستان باید مصحف بغستان باشد. راولین سن گوید (پنج دولت بزرگ دنیای شرق قدیم ج ۲ ص ۲۷۴): ایزیدور خاراکسی، اسم شهری را که در اینجا واقع بوده، باپ تانه(۲) نوشته و تصور میکرده که سمیرامیس ملکهء داستانی آسور در اینجا مجسمه ای داشته(۳). خود راولین سن حدس زده که باپ تانه مصحف باستانه بوده. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۵۶۸). (۱) - Mans. - (۳) Baptana. - (۲) Sir H. C. Rawlinson. Parth. p. ۶.

باپیر.

(اِخ) رجوع به کورکور شود.

بات.

[بات ت] (ع ص) لاغر. (آنندراج) (ناظم الاطباء). آنکه بر نتواند خاست از نزاری ||. منقطع، و منه طلاق بات و بیع بات. (آنندراج) (ناظم الاطباء). طلاق بات یعنی طلاق بائن که رجعت در آن روا نباشد. و بیع بات، معامله ای که اختیار فسخ در آن نبود ||. سخت گول. (آنندراج) (ناظم الاطباء). احمق.

بات.

(ع اِ) کاروانسرا. مهمانخانه. (ناظم الاطباء).

بات.

(اِخ)(۱) بَث. باث. نام شهریست در انگلستان که در ناحیهء سمرست(۲) بر نهر آون(۳) در ۱۷هزارگزی مشرق بریستول و در ۱۶۰هزارگزی جنوب غربی لندن واقع شده و یکی از شهرهای زیبای اروپا میباشد. جمعیت آن ۵۲۸۰۰ تن است و دارای کلیسائی است که در آن آثار هنری بکار رفته و انجمن فلسفه و هیئت موسیقی، و پاره ای از آثار باستانی مربوط بزمان رومیان و حمامهای معدنی بسیار مشهور دارد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Avon - (۳) .Somerset - (۲) .Bath.

بات.

(اِخ) نام شهر و بندری در ممالک متحدهء آمریکای شمالی است در جمهوری مِین(۱)، بر نهر کنبک(۲)، دارای ۱۴۷۰۰ تن نفوس و مرکز ساختن کشتی های جنگی است. (۱) - Kennebeck - (۲) .Maine.

باتا.

(اِخ) نام یکی از دو کودک روستائی که از دسیسهء اونک خان بر قتل چنگیزخان آگاه شد و به اطلاع وی رسانید. صاحب حبیب السیر آرد: اونک خان خاطر بر آن قرار داد که سحرگاهی که چنگیزخان در خواب غفلت باشد بر سرش تازد و مهم او را بر طبق دلخواه حُسّاد بسازد، قضا را در آن روز یکی از امراء صورت آن اندیشه را در خلوتی پیش خاتون خود حکایت میکرد و دو کودک که از رمه شیر آورده بودند و باتا و قیشلیق نام داشتند از بیرون خرگاه آن سخن را شنیده علی الفور متوجه اردوی چنگیزخان گشتند و کماهی حالات را بعرض رسانیدند... در وقت ظلام لیل که هر یک از آن دو خیل بمنزل خویش فرودآمدند... چنگیزخان نام کسانی را که در آن جنگ در ملازمتش بودند بر دفتر نوشته هر یک را منصبی مناسب مقرر فرمود و آن کودک را که خبر قصد اونک خان به وی رسانیده بود ترخان گردانید... و جمیع ترخانیان که در زمان سلاطین چنگیزخانی و خواقین تیمور گورکانی در بلاد ماوراءالنهر و خراسان اقامت داشتند از نسل باتا و قشلیق اند، و نسبت باتا و قشلیق [به]تکلبیکوت بن اوزناوت میرسد. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۱۹ و ۲۰).

باتا.

(اِ) گیشدر. و باتا در پنجاب متداول است. رجوع به گیشدر شود.

باتاب.

(ص) مساوی. مشابه. مقابل. (ناظم الاطباء).

باتاب.

(اِ) مقابلی و ضدیت ||. یک قسم از دراویش. (ناظم الاطباء).

باتاو.

(اِخ)(۱) نام یکی از اقوام قدیم ژرمن است که در طرف مغرب رود رین و جهات هلند ساکن بودند و به جسارت و دلاوری معروف بودنـد و محاربات بسیار با رومیان کردنـد، حتی پس از قبول تابعیت هم بشورش و بلوا میپرداختند. سـرانجام در قرن سوم م. فرانکها آنان را مغلوب و منکوب ساختند تا آنجا که بمرور زمان نامشان هم از بین رفت. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Bataves.

باتاویا.

(اِخ)(۱) معرب آن بطاویه است. اکنون این شـهر را جاکارتا نامنـد و پایتخت جزیرهء جاوه میباشـد. جمعیت آن ۴۳۵هزار تن است و سابقاً این نام بر مسـتملکات هلنـد اطلاق میشـده است. (اعلام المنجد). و رجوع به جاکارتا و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - Batavia.

باتب.

[تَ] (ص) بنـا بنقـل شـعوری، لغتی است در بـابت بمعنی لایـق، سـزاوار، و آنرا باب هم گوینـد : یار چو گل در صـفا عاشق بلبل نوا خنده باد را سزا باتب من گریه است. عبدالباقی هروی. (شعوری ج ۱ ص ۱۵۱) (ناظم الاطباء).

بات تا.

[] (اِخ) نام پدر فری تیما مادر آرک زیلاس، پادشاه سـیرن که مردم وی را بواسـطهء سخت گیریها بیرون کردند و او به برقه رفته در آنجا کشـته شد. و مادرش فری تیما انتقام فرزند خود را از مردم سـیرن و برقه بازسـتاند. رجوع به ایران باسـتان ج ۱ ص ۵۶۳ و ۵۶۵ شود.

باتر.

[تَ / تِ] (اِخ) نام مردی مجهول. (برهان) (شرفنامهء منیری). نام پهلوانی مبارز است. (شعوری).

باتر.

[تِ] (ع ص) اسم فاعل از بتر. بُرنده. بران. بتار: سیف باتر؛ شمشیر بران. شمشیر برنده. (آنندراج). ج، بواتر.

باتر.

[تِ] (اِ) کلنـگ، و آن پرنـده ایست معروف. (برهـان) (شـرفنامهء منیری) (آننـدراج) (انجمن آرا). طـورنه (مرغی) است. (شـعوری). کلندوز. (شرفنامهء منیری). رجوع به کلنگ شود.

باترژک.

[تِ] (اِخ) دهی از دهسـتان مرکزی بخش خوسف شهرستان بیرجند. ۲۰هزارگزی خاور خوسف. جلگه، گرمسـیر. سکنهء آن ۶۵ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

باتره.

[تَ رَ / رِ] (اِ) دف و دایره را گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (شعوری) : خوابت همی ببرد من(۱) انگشت از آن زدم پیش تو بر کنارهء خوشبانگ باتره. ناصرخسرو. (۱) - ن ل: خوابت همی برد و من.

باتری.

[ ] (اِخ) نام ناحیتی از خوار ورامین.

باتس.

[تُ] (اِ) باتش. به لغت اهل شبانکاره، ترنج باشد و آن میوه ایست معروف که پوست آنرا مربا کنند. و با شین نقطه دار هم آمده است. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (شعوری) (جهانگیری). باتو. رجوع به باتش شود.

باتس.

[تُ] (اِخ)(۱) بانی شهر سیرناست که آن شهر را در سال ۶۳۱ ق.م. بنا نهاد و سلاطین سیرنا نیز همگی پس از وی نام او را اتخاذ کردند. (تمدن قدیم ترجمهء فلسفی ص ۴۵۹). (۱) - Battus.

باتش.

[تُ] (اِ) ترنج. (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ص ۱۶۸). رجوع به باتس شود.

باتک.

[تِ] (ع ص) برّان: سیف باتک؛ شمشیر برّان. (منتهی الارب) (آنندراج). تیز.

باتک.

[تِ] (اِخ) نام شمشیر مالک بن کعب همدانی. (منتهی الارب) (آنندراج).

باتک.

[تَ] (اِخ) دهی از بخش سرباز شهرستان ایرانشهر در ۱۳هزارگزی خاور سرباز، کنار راه مالرو سرباز به زابلی. کوهستانی، گرمسیر، مالاریائی. سکنهء آن ۳۰۰ تن است. آب آن از رودخانه و محصول آن غلات، خرما، برنج کاری و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باتکرو.

[تِ رُ] (اِخ) (قلعهء...) قلعهء استواری بر شط جیحون. (معجم البلدان). محمودبن ابی توبه بدانجا زندان شد. (لباب الالباب عوفی چ لیدن ج ۱ ص ۷۵). و رجوع به ص ۷۷ همان کتاب شود.

بات کیلکای.

(اِخ) نام یکی از اجداد مادری قتلق. صاحب حبیب السیر آرد: ... پدر قتلق سلطان بیگم امیرزاده علی بن امیرزاده اسکندر بود از قوم ایلچکدای که بشش واسطه بچنگیزخان میرسد و مادر قتلق سلطان بیگم بی بی فاطمه بود بنت امیر کیخسروبن خطل بن سودرون بن بات کیلکای بن تومنه خان... (حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۲ جزء ۳ ص ۲۴۱).

باتکین.

[تَ] (اِخ) رجوع به ابوالفضائل امیر شمس الدین باتکین شود.

باتلاق.

(ترکی، اِ) کلمهء ترکیست، بمعنی زمینی که آب بسیار همیشه آنرا گلناک دارد بدان حد که پای یا تن آدمی و ستور در آن فروشود. لجن زار. مرداب. زمین پر گل و لای که عبور کاروان از آن مشکل بود. (ناظم الاطباء). رجوع به باطلاق شود.

باتلاقی.

(ص نسبی) منسوب به باتلاق: اراضی باتلاقی.

باتمان.

(ترکی، اِ) از بت (بط) بمعنی مرغابی و مان (علامت تشبیه) مرکب است. وزنه. سنگ ترازو (سنگ های ترازوی قدیم بصورت بَت بوده است ||). من. رجوع به باتمن شود.

باتمان.

(اِخ) دهی از دهستان میاندربند بخش مرکزی کرمانشاه در ۷۲هزارگزی شمال کرمانشاه و ۵هزارگزی خاور شوسهء سنندج. دامنه، سردسیر. سکنهء آن ۵۰۰ تن و آب آن از چشمه است. محصول آن غلات، حبوبات، میوه جات، تریاک، چغندرقند و شغل اهالی زراعت است. از طریق قلعهء شاخانی اتومبیل میتوان برد.(فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

باتمانقلیج.

[قِ] (اِخ) دهی جزء دهستان آتش بیک بخش سراسکند شهرستان تبریز در ۴۴هزارگزی باختر مرکز بخش و ۲۷هزارگزی خط آهن میانه - مراغه. کوهستانی، معتدل. سکنهء آن ۵۳۶ تن و آب آن از چشمه و رودخانه است. محصول آن غلات، حبوبات، پنبه و شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باتمانقلیج بالا.

[قِ جِ] (اِخ) دهی جزء دهستان آتش بیک بخش سراسکند شهرستان تبریز در ۴۷هزارگزی باختر سراسکند و ۳۲هزارگزی شوسهء

تبریز - میانه. کوهستانی، معتدل. سکنهء آن ۱۸ تن است. آب آن از چشمه و رودخانه و محصول آن غلات، حبوبات، پنبه است. شغل اهالی زراعت و گله داری می باشد و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باتمجین.

[] (اِخ) دهی جزء دهستان حومهء بخش مرکز شهرستان قزوین در ۱۵هزارگزی شمال باختر مرکز بخش و ۱۲هزارگزی راه عمومی. معتدل. سکنهء آن ۲۰۲ تن است. آب آن از چشمه سار. محصول آن غلات، گردو و شغل اهالی زراعت، گلیم و جوراب بافی است و راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

باتمن.

[مَ] (ترکی، اِ) کلمهء ترکی است بمعنی مَن. رجوع به باتمان شود.

باتنجل.

[تَ جَ] (اِخ)(۱) معرب پاتنجل. نام کتابی است در رهائی نفس از رباط بدن که ابوریحان بیرونی در مقدمهء تحقیق ماللهند از آن نام برده است. (فهرست تحقیق ماللهند چ لیپزیک). (۱) - Patanjali (Patanjali).?

باتنگان.

[تِ] (اِ)(۱) بادنجان بود، بوشکور گوید : سروبُن چون سر و بُن پنگان اندرون چون برون باتنگان. (فرهنگ اسدی چ اقبال ص ۳۹۷). حبیب کاسنی ای کاسهء سرت پنگان که عاشق کله کون شدی چون باتنگان. سوزنی. رجوع به پاتنگان در همین لغت نامه شود. بادنجان. (اوبهی) (التفهیم) (برهان) (دهار) (مهذب الاسماء). بر وزن و معنی بادنگان، و بادنجان معرب اوست. بسحق اطعمه گفته : پس از سی چله بر من کشف شد این راز پنهانی که بورانی است بادنگان و بادنگانْست بورانی. (از آنندراج) (از انجمن آرا). ریش چون بوکانا(۲) سبلت چون سوهانا سر بینیش چو بورانی باتنگانا.ابوالعباس. و از چیزها که سودا افزاید پرهیز باید کرد چون باتنگان و عدس و کرنب و گوشت قدید و ماهی شور. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و اگر قلاع سودائی باشد، مادر را... از تره و باتنگان و گوشت قدید صید و از طعامهاء غلیظ پرهیز فرمایند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). سیر دندان و چکندر سر و باتنگان لب شاعری نیست چو تو از حد کش تا کشمیر من بمشتی چو چکندر سی ودو دندانت درنشانم بدو لب چون بدو باتنگان سیر. سوزنی. حَدَق. (مهذب الاسماء) (اقرب الموارد) (منتهی الارب). ینب. (دهار). (۱) - در طبری vingum (واژه نامه ۸۱۸)، گیلکی badamjan. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ن ل: یوکانا. ریش بوکانا، بدون چون.

باتنگل.

[تَ گَ] (اِخ) نام کتاب معتبر کفرهء هند است. (برهان)(۱) (آنندراج). کتاب معتبر هنود. (ناظم الاطباء). (۱) - در سانسکریت Patanjala و ظاهراً نظام یوگی Yoga(پاتنجلی) مراد است. (اشتینگاس) (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باتنه.

[ ] (اِخ)(۱) محلی در حدود نصیبین: تراژان از دو سمت بنای تعرض را گذارد. اول از صفحه ای که معروف به آن ته می سیا، و بین فرات و رود خابور واقع بود و دوم از طرف باتنه و نصیبین. (ایران باستان ج ۳ ص ۲۴۷۹). (۱) - Batnae.

باتنی.

[تَنْ نی] (اِخ) نام جد محمد بن مهناست. (منتهی الارب). و محمد از روات است. نام مردی که نبیره اش محمد بن مهنا از روات حدیث است. (ناظم الاطباء).

باتنیر.

(اِخ)(۱) یکی از شهرهای هندوستان است و درین شهر امیر تیمور ده هزار تن را قتل عام کرد. (از سعدی تا جامی براون ترجمهء حکمت ص ۲۲۱). (۱) - Batnir.

باتو.

(اِ)(۱) بمعنی باتس باشد که ترنج است. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (شعوری) (دمشقی). اترج. (دمشقی). اترنج. (دمشقی) (الفاظ الادویه ||). حب السلاطین. (برهان). حب السلاطین که او را دند نیز نامند. (آنندراج) (انجمن آرا) (جهانگیری) (شعوری). رجوع به کرچک هندی شود. بهندی جمال گور گویند. (الفاظ الادویه). . (فرانسوی) (۱) - Citronelle

باتو.

(اِخ) یا صاین خان. نام یکی از پادشاهان چنگیز. (برهان)(۱). نام یکی از خوانین مغول که او را باتوخان گفتندی و شهر سرای که از بلاد ترکستانست سرای باتو خوانند. (آنندراج) (انجمن آرا): در سال ۶۴۲ ه . ق. اوگتای قاآن بعد از مراجعت از چین در نتیجهء قوریلتای جدید باتو پسر جوجی خان و گیوک پسر خود و منگو پسر جغتای را مأمور تسخیر ممالک روس و چرکس و بلغار کرد و بسرداری ایشان اردوی عظیمی بطرف اروپای شرقی فرستاد، ریاست کلی درین اردوکشی با باتوخان پادشاه دشت قبچاق بود... پس از مرگ اوگتای قاآن باتو با جانشین او، گیوک، روی خوش نشان نداد و چون گیوک خان رسماً بمقام قاآنی رسید تصمیم بسرکوبی باتو گرفت و خود بعزم دفع او عازم قلمرو وی، دشت قبچاق شد ولی در بیش بالیغ درگذشت و باتو منکوقاآن را برای رسیدن بمقام خانی حمایت کرد و همواره مورد قبول خانان مغول بود. رجوع به فهرست تاریخ مغول اقبال و دائرة المعارف اسلامی و فهرست جهانگشای جوینی ج ۱ و ۲ و حاشیهء برهان قاطع چ معین و سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۵۴ و ۶۷ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ و تاریخ گزیده ص۵۶۷ و ۵۷۸ شود. باتو فرزند جوجی خان بن چنگیزخان، چون مدت حیات گیوک خان در حدود سمرقند بنهایت رسید اختلاف بقوائد تورهء چنگیزخان راه یافته هر یک از شاهزادگان بخیالی متوجه یورت خود گردیده بنا بر آن که در آن زمان باتوبن جوجی خان که او را صاین خان میگفتند از سایر شاهزادگان الوس چنگیزخان به مزید شوکت و ابهت امتیاز تمام داشت ایلچیان به اطراف و اکناف مملکت فرستاده فرمان داد که جمیع اولاد چنگیزخان و امراء و نوئینان بدشت قبچاق حاضر شوند تا به اتفاق هر یک از شاهزادگان را که شایستهء سلطنت دانیم بر مسند کامرانی بنشانیم و بعضی از آن طایفه در مقام تمرد و عصیان آمده گفتند... ما را هیچ ضرورت نیست که بدشت قبچاق رویم و زمره ای بدان جانب رفته جمعی از قِبَل خود کسان فرستادند و سور توقبی بیکی که خاتون تولی خان بود... در آن اوان پسر ارشد خود، منکوقاآن را گفت که چون اکثر بنی اعمام تو از فرمان باتوآقا تخلف ورزیده اند انسب چنان می نماید که تو با برادران بدانجای روی و شرف ملازمتش دریابی، و منکوقاآن

بسخن مادر عمل نمود، خود را ببارگاه باتو رسانید و لوازم خدمت بجای آورده پیشکش کشید و باتو آثار اقبال در ناصیهء احوال منکو مشاهده کرد و گفت که از میان شاهزادگان قابلیت سلطنت این جوان دارد و اکثر حاضران را با خود متفق ساخته در ساعت مناسب کلاه از سر برداشته و کمر از میان گشاده منکو را زانو زد و کاسه داشت و چنان مقرر ساخت که در سال آینده در الغ یورت قوریلتای سازند و منکو را بار دیگر به اتفاق سایر اقاوانی بر مسند قاآنی بنشانند. آنگاه طایفه ای که از اطراف و جوانب در دشت قبچاق جمع آمده بودند بمنازل خود مراجعت نمودند و باتو برادران خود برکه اغول و توقاتیمور را با سپاه گران در مصاحبت منکوقاآن بموضع کلوران فرستاد تا به تشیید بناء دولت او قیام نمایند و چون ایشان بمقصد رسیدند به احضار شاهزادگان و امراء و نوئینان فرمان دادند و جمعی از آن طبقه مانند یسومنکا، بیسومنکا ولد جغتای خان و شیرامون بن کوجوی و باتواغول ولد گیوک از امتثال آن مثال سر باززده گفتند که شایستهء سریر خانی کسی است که از نسل اوکدای قاآن باشد و رسولان پیش صاینخان فرستاده پیغام دادند که ما بر سلطنت منکو راضی نیستیم و بنابراین مضایقه و مناقشه قریب چهار سال قریلتای در حیز تأخیر افتاده هرکه از طول مکث ملول شد و کسی نزد باتو ارسال داشته استفسار نمود که صلاح مهم منکوقاآن چیست؟ باتو جواب داد که اگر شاهزادگان راضی شوند و اگر نشوند منکوقاآن را بر سریر دولت می باید نشاند و هرکس خلاف ورزد سرش از تن بر میباید داشت... (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۵۸ و ۵۹). (۱) - در ترکی بمعنی قوی، سخت. (جغتایی ۱۴۵) (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باتو.

(اِخ) در مغرب کوش، نواحی شمالی عشق آباد.

باتو اغول.

[](اِخ) باتو فرزند گیوک خان بن اوکدای قاآن: ... و باتو برادران خود برکه اغول و توقاتیمور را با سپاه گران در مصاحبت منکوقاآن بموضع کلوران فرستاد تا به تشیید بناء دولت او قیام نمایند و چون ایشان بمقصد رسیدند به احضار شاهزادگان و امراء و نوئینان فرمان دادند و جمعی از آن طبقه مانند یسومنکا، بیسومنکا ولد جغتای خان و شیرامون بن کوجوی و باتواغول ولد گیوک از امتثال آن مثال [قبول سلطنت منکوقاآن] سر باززده گفتند که شایستهء سریر خانی کسی است که از نسل اوکدای قاآن باشد.. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۵۵، ۵۸، ۶۰).

باتوته.

[تو تَ / تِ] (اِ) کوزهء پر از آب. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بالاور. رجوع به بابوته شود.

باتور.

(اِ) در زبان مادی بمعنی زیر است، و پادیر یا پاتیر نام باستانی زهاب را ازین کلمه میدانند و چون دشت زهاب نسبت بفلات ایران پست تر است شاید این حدس دور از حقیقت نباشد. رجوع به کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او تألیف رشید یاسمی ص ۲۶ شود.

باتوری.

[تُ](اِخ)(۱) استفان. یکی از سلاطین لهستان و بیک خانوادهء اصیل مجاری منسوب است. وی بسال ۱۵۳۲ م. تولد یافته و در سال

۱۵۷۱ امیر ترانسلوانیا یعنی ارول گردید و در سنهء ۱۵۷۵ تحت حمایت سلطان مراد ثالث پادشاه لهستان شد و بر اتریش و روسیه ظفر یافت و برخی اراضی را بچنگ آورد و قوانینی وضع کرد. نظامات و اصلاحاتی به موقع اجرا گذارد و در شهر وینه دانشگاهی تأسیس کرد و بسال ۱۵۸۶ درگذشت. (قاموس الاعلام ترکی ج۲). (۱) - Ei. Bathori. Bathory.

باتوری.

[تُ](اِخ)(۱) کریستوف. نام برادر پادشاه لهستان، معاصر با سلطان مراد ثالث و در ارول خلف وی بود. او با دولت عثمانی متفق گردید. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - K. Bathori Bathory.

باتوری.

(اِخ)(۱) سکموند. پسر کریستوف باتوری پادشاه ارول بود و هنگام ولایت عهدی جانشین پدر خود شد. مردی دلیر و جسور بود اما تلون مزاج داشت، گاه با دولت عثمانی و گاه با دولت اتریش اتفاق میکرد و سه بار استعفا کرد و از نو بولایت عهدی عودت کرد، سرانجام در سال ۱۶۰۲م. کشور خویش را به امپراطور رودلف تسلیم کرد و پس از سالی در پراگ درگذشت. (قاموس الاعلام ترکی ج۲). (۱) - Bathori (Bathory), Sigismond.

باتوری.

(اِخ)(۱) گابریل. برادر سکموند باتوری ولیعهد ارول بود. وی در سال ۱۶۰۷م. امیر ارول گشت ولی از عهده برنیامد و حرکات زشتی از وی بروز میکرد لذا اهالی وی را خلع کردند و سپس کشور او از تصرف این خاندان بیرون آمد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Bathori (Bathory), Gabriel.

باتورینه.

[نِ] (اِخ)(۱) قصبه ایست در ایالت چرنیکوف از روسیه در جهت شرقی شهر چرنیکوف و مرکز قدیمی قزاقها میباشد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Batourine.

باتوغن.

[ ] (اِ) از آلات غناست : ... و در مقابل کورکهء پادشاهی که بر موضعی مرتفع نهاده بودند خمها و خمچهاء چینی و صراحیهای خرد و بزرگ بعضی نقره و بعضی چینی موضوع بود و در چپ و راست کورکه، مطربان و اهل ساز ایستاده بودند و باتوغن و کمانچه و نی و موسیقار و صنج و چهارپاره و دهل بنوازش درآورده. (حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۲ خاتمه ص ۴۰۱ س ۱).

باتولی.

(اِخ) تیره ای از ایل بویراحمدی کهکیلویهء فارس. رجوع به بویراحمدی شود. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۸).

باتون.

(اِ) قسمی از مرغهای شکاری. (ناظم الاطباء).

باتون روژ.

[تُنْ](اِخ)(۱) بَتن روژ. یکی از شهرهای ممالک متحدهء آمریکا در ساحل رود میسی سی پی، دارای ۲۱۸۰۰ تن جمعیت و مرکز لویزیانا(۲) است. این شهر در نیمهء اول قرن هیجدهم م. بوسیلهء فرانسویان ایجاد گردید و در طی جنگ سسسیون(۳) (۱۸۶۲م.) بتصرف گروه متحدهء آمریکا درآمد. (۱) - Secession - (۳) .Louisiana - (۲) .Baton Rouge.

باتونه.

[نِ] (اِ) کوزهء پر از آب که باتوته و بابوته نیز گفته اند. (ناظم الاطباء). بالادر. (جهانگیری) (شعوری).

باتویه.

[ ] (اِخ)(۱) نام یکی از دو تن که بنابه امر خسروپرویز بدست باذان، حاکم یمن برای دستگیری حضرت رسول به حجاز گسیل شدند: ... و پرویز [خسروپرویز] به ارتکاب آن سوء ادب [دریدن نامهء حضرت رسول (ص)] قانع نگشته نشانی به باذان که از قِبَل او حاکم یمن بود ارسال نمود. مضمون آنکه چنان معلوم شد که شخصی در دیار حجاز دعوی نبوت میکند باید که دو کس را بدان جانب فرستی تا او را گرفته نزد من آورند و باذان بموجب فرموده عمل نموده باتویه و خرخسره را جهت آن مهم بمدینه فرستاد. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۳۷۴). (۱) - بلعمی: بانومه. باقور. ظ: بانویه. (از حاشیهء حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۶۰۰).

باتیال.

(اِ)(۱) ژرفی. مربوط بقسمت های عمیق دریا. (واژه های نو فرهنگستان ۱۳۱۹ ه . ش.). (۱) - Bathyal.

باتیر.

(اِخ) بقول مروج الذهب باتیر (ن ل: مامیر) نام جد ششم زرتشت است و اصل این نام پاترسپ(۱) یا پائیتی رسپ(۲) است. رجوع به مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات فارسی ج ۱ ص ۶۹ شود. (۱) - Paitirasp - (۲) .Paetrasp.

باتیر.

(اِخ)(۱) نام کوهی است در مغرب ایران و بقولی نام قدیم زهاب است. (تاریخ کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او تألیف رشید یاسمی ص ۲۵). (۱) - Batir.

باتیس.

(اِخ) به تیس. نام کوتوال غزه (قلعه ای بکنار دریای مغرب بمسافت ۱۵۰ میل در جنوب صور) هنگام محاصرهء نیروی اسکندر که نسبت بشاه خود بسیار صادق و باوفا بود و با ساخلو کمی خندق ها و استحکامات وسیع را حفظ کرد. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۳۴۷).

باتیکه.

[کَ] (اِخ) معرب بتیک.(۱) رجوع به بتیک شود. در دایرة المعارف اسلامی ج ۱ ص ۳۵۴ آمده است که بلاد جنوبی اسپانیا را باتیکه می نامیدند. (الحلل السندسیه ج ۱ ص ۳۲). (۱) - Betique.

باتیل.

(اِخ)(۱) نام جوانی مشهور به حسن و جمال از اهالی جزیرهء سیسام، پولیکراتس فرمانفرمای جزیرهء نامبرده و شاعر مشهور آناکرئون عاشق وی بودند و اولی مجسمه ای برای او ساخته و دومی هم غزلهای بسیار در حق وی سروده است. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Bathylle.

باتیلد.

(اِخ)(۱) (سنت) ملکهء فرانسه. وی با کلویس دوم(۲) ازدواج کرد و در دوران کودکی فرزندانش کلویس سوم و شیدریک دوم(۳) و تیری(۴)حکومت داشت و در سال ۶۸۰ م. در صومعهء شهر شل(۵) درگذشت. ذکران وی در ۳۰ ژانویه است. (۱) - Bathilde (sainte). (۲) - Clovis II. (۳) - Childeric II. (۴) - Thierri III. (۵) - Chelles.

باتیله.

[ ] (اِخ)(۱) نام دیگر کوه استو(۲): کوه استو در راه شبانکاره در راست قبلهء آن بلوک واقع است و بکوه باتیله نیز مشهور است. بلندی آن کوه کمابیش سه فرسنگ بود بر مثال قبه افتاده است مدور، دور آن شانزده فرسنگ و قلهء آن کوه در اکثر ولایات فارس دیدار دهد و در آن کوه ادویه بسیار است و دره ها بسیار از قلهء کوه تا دامن کشیده و در دامن کوه همواریست و مار هر روزه بر آن کوه ظاهر میشود و اگر [اکثر] اوقات بر آن کوه برف است و مارها عظیم باشد چنانکه مار پنجاه منی و شصت منی تقریباً می یابند. (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص ۱۹۵). (۱) - ن ل: بانیله. باتیل. پاتیله. (۲) - ن ل: دستو. دستور. ستور. رستق.

باث.

(ع ص) پراکنده و متفرق: ترکهم حاث باث (مکسورتین)؛ گذاشت ایشان را پراکنده، و متفرق و در آن دو لغت دیگر هم آمده: ترکهم حوث بوث (مفتوحتین) و حوثاًبوثاً (منوّنین). (منتهی الارب).

باثر.

[ثِ] (ع ص، اِ) آبی که ناکنده ظاهر و نمایان باشد ||. حاسد. (منتهی الارب).

باثع.

[ثِ] (ع ص) اسم فاعل از بثع. رجوع به بثع و باثعه شود.

باثعه.

[ثِ عَ] (ع ص) تأنیث باثع: شفهٔ باثعه؛ لب سرخ و سطبر از غلبهء خون نزدیک به انشقاق رسیده. (منتهی الارب) (آنندراج).

باثق الکرم.

[ثِ قُلْ کَ رَ] (ع ص مرکب)مرد بسیارعطا. (منتهی الارب).

باثقه.

[ثِ قَ] (ع ص): بئر باثقه؛ چاه بسیارآب. (منتهی الارب).

باج.

(اِ) باج و باژ و باز از ریشهء باجی(۱)پارسی باستان مشتق است، و آن از ریشهء بج(۲) اوستائی بمعنی بخش کردن و قسمت کردن است. (حاشیهء برهان قاطع چ معین) (مزدیسنا بقلم معین ص ۲۵۳ و ۲۵۴). باژ و پاژ. خراج. (منتهی الارب). سا. (حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی). ساو. مالیات. اَتاوه. جباوه. جبوه. جبایه. جبیً. ج، جبایات. (منتهی الارب). مکس. (منتهی الارب) (مجمل). خرج. (منتهی الارب). مال و اسبابی باشد که پادشاهان بزرگ از پادشاهان زیردست گیرند و همچنین سلاطین از رعایا ستانند. (برهان) (غیاث) (آنندراج) (انجمن آرا). رصد و خراج و جزیه که بحکام دهند. (اوبهی). زری که از سوداگران بطریق محصول میگیرند. (غیاث). هرچه زیاده بر زکوهٔ از تجار و جز آن ستانند. (مجمل) : ایشان تدبیر کردند که سوی خاقان رسول فرستند و هدیه و ساو و باج بپذیرند تا او بازگردد و در مملکت ایشان فساد نکند. (ترجمهء طبری بلعمی). سلیح و هیونان و اسبان و باج به ایران فرستاد با تخت عاج.فردوسی. تو تخت بزرگی ندیدی نه تاج شگفت آیدت لشکر و مرز و باج.فردوسی. همه چرم گاوان سراسر دهم اگر بشمری باج بر سر نهم.فردوسی. بدو بود آراسته تخت و عاج ز روم و ز چین بستد او ساو و باج.فردوسی. بدیشان بورزید و زیشان خورید همی باج را خویشتن پرورید.فردوسی. هر زمان تاجش فرستد پادشاه قیروان هر نفس باجش فرستد شهریار قندهار. منوچهری. تا روم ز هند لاجرم شاها گیتی همه زیر باج و سا کردی.عسجدی. به بیچارگی ساو و باج گران پذیرفت با هدیهء بیکران.اسدی. تا بدرقهء دوستی آل علی نیست بر قافلهء دین هدی دیو نهد باج.سوزنی. باکو ببقاش باج خواهد خزران و ری و زره گران را.خاقانی. از چنین گوهر زکوتی داد نتوان بهر آنک تاج ترکستان بباج ترکمان آورده ام. خاقانی. اشتر اندر وحل ببرق بسوخت باج اشتر ز ترکمان برخاست.خاقانی. چو دشمن خر روستائی برد ملک باج و ده یک چرا میخورد؟بوستان. مخالف خرش برد و سلطان خراج چه اقبال بینی در آن تخت و تاج؟بوستان. سزد که از همهء دلبران ستانی باج از آنکه بر سر خوبان عالمی چون تاج. حافظ. ایمنی جستم ز ویرانی ندانستم که چرخ گنج میخواهد بجای باج از ملک خراب. صائب. -باج بشغال ندادن؛ کنایه از بزور و قلدری و اشتلم تسلیم کسی نشدن. رشوه بکسی ندادن. به کمتر از خود پول مفت، زورکی ندادن. (فرهنگ نظام): در اردستان باج بشغال میدهند. - باج رعنائی گرفتن از کسی؛ در رعنائی غالب آمدن بر وی. دانش گفته : سایه رنگین جابجا افتد ز حسن جلوه اش باج رعنائی ز سرو آن قامت رعنا گرفت. این تخصیص بیجاست بلکه مطلق باج گرفتن از لوازم غلبهء خود است. (آنندراج ||). زری که راهداران از سوداگران بگیرند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). زری بود که گذربانان از آینده و رونده بستانند. (جهانگیری) (شعوری). راه داری : ز هر دروازه ای برداشت باجی نجست از هیچ دهقانی خراجی.نظامی ||. گمرک||. جزیه ||. زکوهٔ. (۱) - baj - (۲) .baji.

باج.

(اِ) باژ که باج و باز و واج و واژ هم گفته میشود، از ریشهء اوستائی وچ(۱) است که در سانسکریت واچ(۲) و در پهلوی واج(۳) یا واجک(۴) آمده است. همین ریشه در لاتینی وکس(۵) و در فرانسه ووا(۶) و در انگلیسی وُیس(۷) شده. باژ به معنی کلمه و سخن و گفتار میباشد. از همین ریشه است کلمات آواز، آوازه(۸)، آوا(۹)، گواژ، گواژه(۱۰) و واژه که امروز بمعنی لغت و کلمه استعمال میشود. (از مزدیسنا بقلم معین ص ۲۵۳) (برهان قاطع چ معین). خاموشی باشد که مغان و آتش پرستان در وقت بدن شستن و چیز خوردن و پرستش و عبادتی که معمول ایشانست بجا آورند. (برهان) (جهانگیری) (آنندراج) (انجمن آرا) : پرستندهء آذر زردهشت همی رفت با باژ و بَرْسَم بمشت. فردوسی. چو آمد وقت خوان دارای عالم ز موبد خواست رسم باج و بَرْسَم بهر خوردی که فرّ و دستگه داشت حدیث باج و بَرْسَم را نگه داشت حساب باج و بَرْسَم آنچنانست که او بر چاشنی گیری نشانست اجازت باشد از فرمان موبد خورش ها را که این نیک است و آن بد. نظامی. (۱) - Vox. (۵) - vajak. (۴) - vaj. (۳) - vaci. (۲) - vaci. ۸) Voice. (۷) - Voix. (۶)) - مغنی دف و چنگ را ساز ده بیاران خوش نغمه آواز ده. حافظ. (۹) - ای بلبل خوش آوا آوا ده ای ساقی آن قدح [را] با ما ده. رودکی. (۱۰) - بضم اول بمعنی نکوهش و سرزنش: گواژه همی زد چنین بر فسوس همی خواند مهراج را نوعروس. اسدی (از حاشیهء مزدیسنا بقلم معین ص ۲۵۳).

باج.

(اِ) معرب «با» و «وا» در سکبا و آش با. ج، باجات. رجوع به «با» و «وا» در همین لغت نامه شود.

باج.

(ع اِ) در اصطلاح موسیقی، بم. (دزی ج ۱ ص ۴۷).

باج.

(پیشوند) لغتی است در باز به زای عربیه بمعنی مقلوب، و از اینجاست باژگونه و باژ. (آنندراج) (انجمن آرا). ظاهراً در بعضی از لهجه های ماوراءالنهر بمعنی باز و صورتی از باز بوده است(۱). (۱) - ای فلک بوج داده بر کف پاج هیچ نیکی ز تو نداشته باج. سوزنی. یعنی: ای فلک بوس داده بر کف پات هیچ نیکی ز تو نداشته باز.

باج.

(اِخ) رب النوع جهت، بین مغرب و شمال. (تحقیق ماللهند چ لیپزیک ص ۲۳۳ و ۲۶۲). و رب «سوات» از منازل قمر.

باج.

(اِخ) موضعی است به انبار. احمدبن یحیی بن جابر گوید بر علی بن ابیطالب علیه السلام در انبار گذشتم، پس مردم ده با هدایا به استقبال وی آمدند، حضرت فرمود هدایا را گرد آورید و باجی واحد سازید. چنان کردند و آن موضع بدین خوانده شد. (از معجم البلدان).

باج.

(اِخ) دهی است از طوس مولد فردوسی. (آنندراج). رجوع به باژ شود.

باجاباج.

(اِخ) دهی جزء دهستان مواضع خان بخش ورزقان شهرستان اهر در ۱۷۵هزارگزی جنوب ورزقان و ده هزارگزی شوسهء تبریز به اهر. کوهستانی، معتدل. سکنهء آن ۶۴۵ تن. آب از چشمه و محصول آن غلات است. شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان گلیم بافی میباشد. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باجات.

(معرب، اِ) مؤلف بحر الجواهر گوید معرب باهان. یعنی الوان الاطعمه. واحدها باج. رجوع به باج شود.

باجات.

(معرب، اِ) جِ باج و باجه (معرب با). باها. واها. (ربنجنی).

باجاخسرو.

[خُ رُ] (اِخ) کوره ای از کوره های بغداد در شرقی دجله، و از آنست نهروانات. (معجم البلدان).

باج اوقلی.

[اُقْ] (ترکی، اِ مرکب) باجُغلو. باجُقلی. قسمی مسکوک طلای ترکان عثمانی.

باجباره.

[جَبْ با رَ] (اِخ) قریه ای در مشرق شهر موصل در حدود یک میل. شهریست آباد و بزرگ و دارای بازار و نهر خوسر در قدیم از زیر پلهائی که هنوز بجاست میگذشت و مسجد جامع آن نیز به روی همین پلها بنا شده است و من مکرر آن را دیده ام. (از معجم البلدان).

باجبان.

(ص مرکب، اِ مرکب) باجگیر. باج گیرنده که عبارت از صاحب باج است. کالرصد الذی علی طریق القافلهٔ؛ بمانند باجبان که بسر راه باشد. (فتوح البلدان ص ۴۱۱ س ۱۱): مرصاد و مرصد جای رصد باشد که باجبان بایستد. (فتوح البلدان ص ۲۵۷ س ۱۳). باج گیرنده که عبارت از صاحب باج است. (آنندراج).

باج پران.

[پَ] (اِخ) از سانسکریت وایوپرانا(۱) پران بمعنی «اول القدیم» است، و هندوان به هیجده پران قایل بودند و اکثر آنها به اسماء حیوان و انسان و فرشتگان مسمی بودند، یکی از آنها باج پران است بمعنی ریح (باد). رجوع به تحقیق ماللهند صص ۶۲-۶۳ و فهرست

همان کتاب شود. (۱) - Vayupurana.

باج تپه.

[تَپْ پَ] (اِخ) محلی در استرآباد، قرب فوجرد، شغال تپه. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۸۵).

باج خانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) گمرکخانه. محل وصول عوارض.

باج خواه.

[خوا / خا] (نف مرکب) آنکه باج را از بازرگانان گیرد و بسر کار رساند : اگر ترسی از رهزن و باج خواه که غارت کند آنچه بیند براه. نظامی (از آنندراج).

باجخوست.

[جَ] (اِخ) قریهء بزرگیست از قریه های مرو در دوفرسخی آن، و منسوب بدان باجخوستی است. (از معجم البلدان).

باجخوستی.

[جَ] (ص نسبی) منسوب به باج خوست (||. اِخ) ابوسهل نعمان اکابر باجخوستی مصری، زاهد و عابد بود و ابوسعد در کتاب شیوخهٔ خویش آرد که وی در رمضان سال ۵۴۹ ه . ق. درگذشت. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع) (مرآت البلدان).

باجدا.

[جِدْ دا] (اِخ) دهی بزرگ میان رأس عین و رقهٔ. احمدبن طیب گوید: دیواری دارد. مسلمهٔ بن عبدالملک زمین آنرا بمردی بنام اسیدسلمی به اقطاع داد و او دیواری بر آن بساخت. باغهائی در آنست و چشمه ای که در وسط قریه است آنرا آبیاری کند و مردم از آن چشمه نوشند و باقی آن کشت زارها را مشروب کند و آن نزدیک حصار مسلمهٔ بن عبدالملک است. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

باجدا.

[جَدْ دا] (اِخ) یکی از قریه های بغداد است و منسوب بدان باجدائی است. (از معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

باجدائی.

[جَدْ دا] (اِخ) ابوالحسین سلامهٔ بن سلیمان بن ایوب بن هارون سلمی باجدائی، منسوب به باجدا از قرای بغداد است. وی از ابویعلی موصلی و علی بن عبدالحمید غضایری و ابوعروبهء حرانی روایت دارد و ابوالحسن بن رزقویه از وی روایت کند. (معجم البلدان).

باج دادن.

[دَ] (مص مرکب) پرداخت باج ||. در صفحات لاریجان و مازندران، اجاره دادن مرتع بحشم داران ||. در تداول طهران و بعض شهرها، رشوه دادن: ما باج نمیدهیم. ما باج بشغال نمیدهیم.

باجدار.

(نف مرکب) جمع کنندهء باج را گویند. (آنندراج).

باجدان.

(اِ مرکب) ظرفی که زر باج در آن گذارند، و آنرا در هندوستان غولک گویند. (آنندراج).

باج دنباله.

[جِ دُمْ لَ / لِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) نوعی از باجهای رسوم ایران و از بعضی بتحقیق رسیده که بمعنی حراج زیادت باشد، پس بمجاز بمعنی کمال زیادت آمده. تأثیر گوید : باج دنباله مه از روز قیامت گیرد سرمهء دیده کند گر شب کوتاه مرا. (از آنندراج).

باج ده یک.

[جِ دَهْ یَ / یِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نوعی از باژ که آنرا باج عشر خوانند : چو دشمن خر روستائی برد ملک باج ده یک چرا میخورد؟ سعدی (از آنندراج).

باجدی.

[جَدْ دی] (اِخ) محمد بن ابی القاسم خضربن محمد حرانی، معروف به ابن تیمیه و آن نام جدهء وی بوده است. باجدی شیخ و خطیب و واعظ و مفتی حران و مورد بزرگداشت حرانیان بود و مردم بدو اعتقاد پاک و نیکو داشتند و امر وی در آنان نافذ بود. حدیث شنید و روایت کند و یاقوت گوید من ازو اجازه دارم و مکرر او را دیده ام. وفات وی بسال ۶۲۱ ه . ق. است و عمر دراز یافت. (معجم البلدان).

باجر.

[جِ] (اِخ) نام مردی است.

باجر.

[جِ] (اِخ)(۱) بادجِر. جرجس (جرج) پرسی. مستشرق انگلیسی. او راست: الذخیرة العلمیة فی اللغتین الانکلیزیة والعربیة، و آن بزرگترین قاموس انگلیسی بعربی است و در هرتفرد (انگلستان) بسال ۱۲۹۸ ه . ق. / ۱۸۸۱ م. در ۱۲۴۴ صفحه بطبع رسیده است. (از معجم المطبوعات). (۱) - G. P. Badger.

باجر.

[جِ] (ع ص) کلان شکم و آماسیده و دمیده جوف. (منتهی الارب). المنتفخ الجوف. ج، بجرة. (اقرب الموارد).

باجر.

[جَ / جِ] (اِخ) نام بت قبیلهء ازد. (منتهی الارب). صنم عبدته الازد. (اقرب الموارد ||). نام بتی. رجوع به باحَر شود.

باجرا.

[جَرْ را] (اِخ) از قریه های جزیره است. (معجم البلدان).

باجرا.

(اِ) غله ایست مشهور، فارسی آن گاورس است. (الفاظ الادویه). مأخوذ از هندی، قسمی از ذرت. (ناظم الاطباء).

باجرای.

[جَرْ را] (ص نسبی) منسوب به باجرا، قریه ای از قریه های جزیره. (معجم البلدان). رجوع به باجرا شود.

باجرای.

[جَرْ را] (اِخ) ابوشهاب عبدالقدوس بن عبدالقاهر الباجرای. از سفیان بن عیینهٔ روایت دارد (ابوسعید چنین آورده است). (معجم البلدان).

باجربق.

[جُ بَ] (اِخ) قریه ایست از قریه های بین النهرین، خره ایست بین بقعاء و نصیبین. (معجم البلدان).

باجرگه.

[جِ گِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش صومای شهرستان ارومیه در ۲۱هزارگزی شمال خاوری هشتیان در مسیر راه ارابه رو سلماس، دره، سردسیر، سکنهء آن ۱۳۲ تن و آب آن از چشمه است. محصولات آن غلات، توتون و شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی جاجیم بافی. راه ارابه رو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باجرما.

[جَ] (اِخ) قریه ایست از اعمال بلیخ نزدیک رقه از زمین جزیره. (معجم البلدان) و رجوع به عیون الاخبار ج ۴ ص ۱۱۲ س ۱۷ شود.

باجرمق.

[جَ مَ] (اِخ) خره ایست نزدیک دقوقا. (معجم البلدان).

باجرمی.

[] (اِخ) مولد و مسقط رأس سرافیون (سرابیون)(۱)، طبیب معروف. (تاریخ الحکماء قفطی چ لیپزیک ص ۴۳۱ س ۷). و رجوع به عیون الانباء ج ۱ ص ۱۰۹ شود. (۱) - Serapion.

باجروان.

[جَرْ] (اِخ) مؤلف مجمل التواریخ والقصص آرد: یزدگرد پدر بهرام گور که او را بزه گر خوانند، پدرش هم یزدگرد نام بود، مردی بزرگ و با سیاست و عدل، خلاف پسرش و چنان گویند که وفا و امانت او بدان جای بود که ملکی در روم بمرد بعهد او اندر، و پسری طفل داشت او را وصیت کرد و به یزدجرد که پادشاهی بر وی نگاه دارد، پس از این یزدجرد شروین پرنیان را که رئیس روستای دشتوه(۱) بود، بحد قزوین به روم فرستاد بیست سال، تا پادشاهی نگاه داشت و چون پسرش بزرگ شد زنهار بجا آورد و بدو باز فرمود دادن، و شروین را باز(۲)خواند و او آنجا شهری بنا کرده است ناوی(۳) شروین نام و اکنون معرب آنرا باجروان خوانند. (مجمل التواریخ و القصص ص ۸۶). (۱) - سنی چ برلن: دستنی. پاورقی: دستنبی. دینوری: شروین الدشتبای (ص ۷۱) و دشتوه و دستنبی و دستبی یکیست. یاقوت گوید: دستبی بفتح اوله و سکون ثانیه ... کورهٔ کبیرهٔ بین الری و همدان ... و ربما اضیف الی قزوین. (۲) - اصل: از (۳) - ناوی. بالای خط نوشته شده. حمزه: و سماها باشروان و هی التی لما عرّب اسمها قبل لها باجروان، و ظ: کردست با شروین نام... و شروین و شروان یکیست. مانند شیر و شار و جمشید و جمشاد.

باجروان.

[جَرْ] (اِخ) قریه ایست از دیار مصر در جزیره از اعمال بلیخ. (معجم البلدان ||). شهریست از نواحی باب الابواب نزدیک شیروان که عین الحیاهٔ نزدیک آنست و گویند خضر از آن خورده است و گویند آن همان قریه است که موسی و خضر از مردم آن طعام خواستند. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع). باجروان(۱) از اقلیم چهارم است، طولش از جزایر خالدات فج نط و عرض از خط استوا لح. در اول شهرستان موغان بود و اکنون خرابست و بقدر دیهی معمور. در مسالک الممالک آمده آنچه حق تعالی در کلام مجید در قصهء موسی و خضر علیهماالسلام میفرماید: «و اذ قال موسی لفتاه لاابرح حتی ابلغ مجمع البحرین او امضی حقباً» تا اینجا که «فانطلقا حتی اذا لقیا غلاماً فقتله قال اقتلت نفساً زکیهً بغیر نفس لقد جئت شیئاً نکرا(۲)»، آن صخره، صخرهء شیروان است و آن بحر، بحر جیلان است و آن قریه دیه باجروان و آن غلام را در دیه خیزان(۳) کشته اند. در صورالاقالیم آمده که صخرهء موسی در انطاکیه بوده است. و در کتب تفاسیر این حکایت را در مجمع البحرین میگوید و این روایت سیم درست است. هوای باجروان بگرمی مایل است و آبش از جبالی که در حدود آن است برمیخیزد، حاصلش غیر از غله چیز دیگر نمی باشد. (نزههٔ القلوب چ لیدن ج ۳ ص ۹۰). رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۵۰ و وفیات الاعیان ج ۲ص ۲۲۹ س ۳ شود. (۱) - ن ل: ماجروان. (۲) -«۱۸/ ۶۰ و ۷۴». (۳) - ن ل: جبران. (یاقوت ج ۳ ص ۲۸۲). باجروان. جیلان. چندان.

باجریقی.

[ ] (اِخ) ابن خلدون مینویسد: در شهر دمشق بتاریخ ابن کثیر دست یافتم و در ذیل حوادث سال ۷۲۴ ه . ق. شرح حال باجریقی را بدین سان دیدم: شمس الدین محمد باجریقی کسی است که فرقهء گمراه باجریقیه به وی منسوبست و شهرت دارد که ایشان منکر صانع اند. پدر باجریقی جمال الدین عبدالرحیم بن عمر موصلی مردی شایسته و از علمای شافعی بود و در بعضی مدارس دمشق تدریس میکرد و پسر او در میان این فقیهان پرورش یافت و اندکی به کسب علم مشغول گردید سپس بطریقت سلوک روی آورد و

گروهی که معتقد بطریقت او بودند ملازمت وی را اختیار کردند، سپس قاضی بریختن خون او فتوی داد و او بسوی مشرق گریخت. آنگاه دلایلی اقامه کرد بر اینکه میان او و گواهانی که بر خلاف وی گواهی داده اند دشمنی و عدوات خصوصی بوده است و در نتیجه قاضی حنبلی بمنع کشتن او رای داده است. و پس از آن مدت چند سال در قابون(۱) اقامت گزید و در شب چهارشنبه شانزدهم ربیع الآخر سال ۲۴ (۷۲۴) زندگانی را بدرود گفت. و ابن کثیر گوید: این ابیات از قصیدهء باجریقی دربارهء جفر منظوم است: «بشنو و حرف و حساب جمل و وصف را، از روی فهم مرد ماهر هوشیار از بر کن بیبرس بعد از خمسهء آن از جام سیراب میشود و حا و میم دلاور حمله وریست که بر روی خشت و آجر خوابیده است دریغا بر جلّق (دمشق)که مصائبی بساحت آن میرسد و مسجد جامع خدا را که چگونه بنیان نهاده اند ویران میسازند دریغا بر آن شهر چقدر دشمنان دین پدید میآیند، چقدر میکشند و چه بسیار خون عالمان و مردم عامی که ریخته میشود، و چه زاریها و شیونها و چه اسارتها و تاراجها روی میدهد و شهر را میسوزند و چه کسانی از جوان و پیر که دستخوش حریق میشوند و سراسر جهان و نواحی بسبب ایشان تیره و تاریک است، حتی کبوتران بر شاخه های درختان نوحه سرائی میکنند ای مردمان آیا دین یار و یاوری ندارد؟ برخیزید و از هر سوی خواه دشت و خواه سنگلاخ بسوی شام بشتابید ای مردم عرب عراق و مصر و صعید بشتابید، و کفر را با عزمی استوار در آن شهر نابود سازید». و همان مؤلف در ضمن بحث از ملاحم گوید: و نیز در مشرق بر ملحمهء دیگری دربارهء اخبار آیندهء دولت ترک آگاهی یافتم که منسوب به یکی از صوفیان موسوم به باجریقی است و سراسر آن دارای لغزهائی است از حروف مقطع و آغاز آن چنین است: ای همدم من! اگر بخواهی اسرار جفر بر تو کشف شود که دانش وصی پدر حسن است(۲)بفهم و حرف و حساب جمل و وصف آنرا حفظ کن مانند یک آموزندهء چابک و هوشمند...(۳) و دارای ابیات بسیاریست که بظن قوی ساختگی است و نظیر اینگونه اشعار ساختگی در روزگار قدیم فراوان بوده است که کسانی آنها را بنام دیگری میسروده اند... و من از شیخ کمال الدین پیشوای حنفیه که از بیگانگان ساکن مصر بود دربارهء این ملحمه و باجریقی که صوفیان را به وی نسبت میدادند پرسش کردم و شیخ که بطریقت های آنان آگاه بود گفت: باجریقی از فرقهء معروف قلندریه(۴)بوده است که تراشیدن ریش را بدعت کرده بودند، او دربارهء پادشاهان همعصر خود بطریق کشف سخن میگفته و بمردانی که آنها را میشناخته اشاره میکرده است و هریک از آن مردان را میدیده است برای آنکه بطور لغز از آنان تعبیر کند حروف معینی در ذهن خود می اندیشیده است و بوسیلهء آن حروف بآنها اشاره میکرده است و چه بسا که با آنان قرار میگذاشته است منظور خود را در چند بیت کوتاه بسراید و آن وقت کسانی ابیات مزبور را از وی نقل میکرده و مردم با دلبستگی و علاقهء فراوان آنها را فرامیگرفته و بمنزلهء ملحمهء مرموزی تلقی میکرده اند و سپس دروغگویان و جعل کنندگان در هر عصر بهمان سبک بر ابیات آن میافزوده و مردم را بگشودن رموز آنها سرگرم میساخته اند، در صورتی که حل رموز مزبور امری ممتنع است زیرا هر رمزی بوسیلهء قانونی کشف میشود که قبلاً آنرا بشناسند و برای همان رمز وضع کنند و حال اینکه دلالت اینگونه حروف را بر مقصودی که از آنها اراده شده تنها همان گوینده میداند و مخصوص به اوست. من سخنان این مرد (شیخ کمال الدین) را همچون درمان شفابخشی یافتم که حالت تردیدآمیز مرا نسبت به ملحمهء باجریقی بیقین مبدل ساخت. (از مقدمهء ابن خلدون ترجمهء محمد پروین گنابادی ج ۱ ص ۶۸۵، ۶۸۷، ۶۹۰، ۶۹۱). و رجوع به اسماءالمؤلفین ج ۱ ستون ۵۲۶ شود. (۱) - دهکده ایست در نزدیکی دمشق. (۲) - منظور وصی حضرت علی (ع) یعنی امام جعفر صادق (ع) است. (۳) - رجوع به ترجمهء مقدمهء ابن خلدون ج ۱ ص ۶۸۶ و ۶۸۷ شود. (۴) - ن ل: فرندلیه.

باجریقیه.

[قی یَ] (اِخ) فرقه ای از متصوفه منسوب به باجریقی. رجوع به باجریقی شود.

باجس.

[جِ] (ع ص) اسم فاعل از بجس.

باجس.

[ ] (اِخ) نام موضعی به اندلس. (الحلل السندسیه ج ۲ ص ۲۰۰).

باج ساروق.

[ ] (اِخ) نام محلی کنار نیشابور و مشهد و مشهد به تربت حیدریه میان سیاه سر و طرق. فاصلهء آن تا طهران ۹۰۴۹۰۰ و تا مشهد ۱۵۰۵۰ گز است.

باج سبیل.

[جِ سِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) پول، وجه، جنس و امثال آن که از کسی با زور و قلدری گیرند. و آن با «گرفتن» و «دادن» استعمال شود.

باج ستان.

[سِ] (نف مرکب) باج گیرنده. عشار. ساعی. (دستوراللغه) : باج ستان ملوک تاج ده انبیا کز در او یافت عقل خط امان از عقاب. خاقانی. واو بخوبی ز روم باج ستان بنکوئی ز چین خراج ستان.نظامی.

باج ستاندن.

[سِ دَ] (مص مرکب) گرفتن باج. باج ستدن : شاه بی شهر چون ستاند باج شهر بی ده زبون شود ز خراج.اوحدی. ... تاج بخش خسروان روی زمین، باج ستان سلطان روم و خاقان چین [شاه اسماعیل صفوی]. (حبیب السیر چ قدیم طهران ج۳ جزو ۴ ص ۳۲۲).

باجسرا.

[جِ] (اِخ) شهرکی است در مشرق بغداد و بین بغداد و حلوان است و در ده فرسنگی بغداد قرار دارد. یاقوت گوید: آن نزه و پرنخل و سکنهء آن بسیار است. و جماعتی از اهل علم و روایت از آنجا برخاسته اند. (معجم البلدان). منسوب بدان باجسری است. (سمعانی).

باجسری.

[جِ] (ص نسبی) منسوبست به باجسرا. (سمعانی). رجوع به باجسرا شود : و مجاهدالدین ایبک دواتدار که سرلشکر خلیفه بود و ابن کر پیشتر میان بعقوبه و باجسری لشکرگاه ساخته بودند. (رشیدی).

باجسری.

[ ] (اِخ) شهری بعراق عرب... هوای آن [طریق خراسان از اعمال عراق عرب] مانند بغداد است اما بسبب بسیاریِ نخلستان بعفونت مایل است و شهرهای باجسری و شهرابان(۱) که دختری ابان نام(۲) از تخم کسری ساخته. (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ صص ۴۲ - ۴۳). (۱) - ن ل: شهربان. (۲) - ن ل: کلبان. کله بان. کله بانی.

باجغلو.

[جُ] (اِ) نام سکهء طلای عثمانی. رجوع به باج اوقلی شود.

باج قپان.

[قَ] (اِ مرکب) قپانداری. (واژه های نو فرهنگستان ایران ۱۳۱۹ه . ش. ص ۶۵).

باجقلی.

[جُ] (اِ) نام سکهء طلای عثمانی. رجوع به باج اوقلی شود.

باج کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) (در لاریجان و مازندران) مرتعی را برای چرای احشام اجاره کردن.

باجگاه.

(اِ مرکب) گمرک خانه. راهدارخانه. رصدگاه. رجوع به رصدگاه شود : ... اینک رفتم بسر تاریخ سلطان مسعود رضی اللهعنه پس از فروگرفتن امیر یوسف و فرستادن سوی قلعت سکاوند دیگر روز از بلخ برداشت و بکشید و بباجگاه رسید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۵).

باجگاه.

[ ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش بافق شهرستان یزد در ۶۷هزارگزی خاور بافق و ۹هزارگزی خاور راه کوشک به خبرستان. کوهستانی، سرد معتدل. سکنهء آن ۳۸ تن و آب آن از قنات و محصول آن غلات و پنبه است. شغل اهالی زراعت، صنایع دستی کرباس بافی و گیوه چینی. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

باجگاه.

(اِخ) نام محلی کنار راه کازرون به بهبهان میان نوبندگان و فهلیان در ۶۶۶۵۰گزی کازرون.

باجگاه.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان شیراز در ۳۸هزارگزی شمال شیراز، کنار شوسهء شیراز باصفهان. سکنهء آن ۳۸ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

باج گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب) گمرک، خراج، راهداری گرفتن.

باج گزار.

[گُ] (نف مرکب) باج دهنده. (آنندراج).(۱) مالیات بده. آنکه بکسی باج میدهد. (ناظم الاطباء). (۱) - در آنندراج باجگذار آمده است.

باج گزاری.

[گُ] (حامص مرکب) عمل باج گزار. پرداخت باج. تأدیهء مالیات. چیزی که قابل دادن باشد.

باجگیر.

(نف مرکب) گیرندهء باج و خراج. باژبان. عشار. زباب. مکّاس. گمرکچی. ساعی. باجدار. (آنندراج). رجوع به قاموس کتاب مقدس ذیل باجگیر شود.

باجگیران.

(اِخ) دهی جزء دهستان سربند سفلی بخش سربند شهرستان اراک در ۳۳۰۰۰گزی جنوب آستانه و ۱۵۰۰۰گزی ایستگاه فوزیه. کوهستانی، سردسیر. سکنهء آن ۳۶۲ تن و آب آن از قنات و رودخانه است. محصول آن غلات، بن شن، پنبه، انگور و میوه جات. شغل اهالی زراعت، گله داری، قالیچه بافی. راه مالرو دارد و از طریق ایستگاه فوزیه اتومبیل میتوان برد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

باجگیران.

(اِخ) نام یکی از بخش های سه گانهء شهرستان قوچان است. این بخش در قسمت شمال شهرستان قوچان و کنار مرز ایران و شوروی واقع است و محدود است از طرف شمال بخاک شوروی، از طرف جنوب به بخش شیروان، از طرف باختر به دهستان کیفان، از طرف خاور به بخش نوخندان از شهرستان دره گز. بطور کلی این بخش کوهستانی و کلیهء آبادیهای آن در نزدیکی مرز ایران و شوروی قرار دارد. هوای آن سرد، آب کلیهء آنها از چشمه سار و رودخانه و قنات است. بخش باجگیران از چهار دهستان بشرح زیر تشکیل شده: دهستان جیرستان، بیچرانلو، قوشخانه، اوغاز. جمع قراء ۸۳ و کلیهء نفوس آنها ۲۴۴۱ تن است. مشخصات هر یک از دهستانهای تابعهء بخش در جای خود شرح داده شده است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

باجگیران.

(اِخ) قصبهء مرکزی بخش تابع شهرستان قوچانست، سر راه شوسهء قوچان - عشق آباد واقع، فاصلهء قوچان به باجگیران ۸۳هزار گز است. مشخصات جغرافیائی آن بشرح زیر است: طول ۱۳ درجه و ۸۵ دقیقه، عرض ۱۸ درجه و ۲۷ دقیقه. کوهستانی، سردسیر. سکنهء آن ۱۹۶۵ تن و آب آن از قنات میباشد. محصول آن غلات دیمی و آبی است. در سابق بواسطهء تجارتی که ایران با شوروی

داشت کلیهء مال التجاره از شوروی بگمرک باجگیران وارد و در موقع خروج هم از گمرک باجگیران حمل میشد، در واقع مرکز تجارت بوده باین جهت مراکز گمرکی مفصلی دارد. فعلاً تجارت محدود گردیده از اهمیت باجگیران کاسته شده. وضعیت مردم بواسطهء معاملات خوب بوده اینک اغلب دکانها بسته شده فعلاً دارای ۵۰ الی ۶۰ باب دکان مختلف و یک رشته قنات و یک آب انبار عمومی و دو حمام است. آب این قصبه شور است. ادارات بخشداری، گمرک، دو دبستان دخترانه، پسرانه، پست و تلگراف، شهربانی، پادگان مرکزی، ژاندارمری، دارائی، شهرداری درین قصبه متمرکز است. در قسمت شمال این قصبه یک رشته ارتفاعات است، نگهبانان ایران و شوروی در فاصلهء کمی با هم قرار دارند، فقط سیم خاردار حد فاصل دو نگهبانست. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

باجگیران.

(اِخ) دهی از دهستان پشتکوه بخش اردل شهرستان شهرکرد در ۸هزارگزی جنوب خاور اردل، در مسیر راه اردل واقع شده. دامنهء کوه، معتدل. سکنهء آن ۵۳۲ تن و آب از قنات، چشمه و رودخانه. محصول آن غلات، برنج، انگور، زردآلو، سیب و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

باجگیرخانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) محل گرفتن باج. باجگاه.

باجل.

[جِ] (ع ص) مرد زشت نیکوحال باپیه شادمان. (منتهی الارب) (آنندراج). الحسن الحال المخصب والفرحان. (اقرب الموارد).

باجل.

[ ] (اِخ) قصبهء مرکز قضائی است در سنجاق حدیده از ولایت یمن در ۳۸هزارگزی شمال شرقی حدیده و ۴هزارگزی شمال نهر سهم. در دامنهء کوه، بر جاده ای که از حدیده بصنعا میرود واقع است. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باجل.

[ ] (اِخ) (قضای...) قضائی است در ولایت یمن و از جهت شمال شرقی بدو قضای کوکبان و حراز از لوای صنعا و از جانب جنوب شرقی بقضای ریله و از جهت جنوب غربی به قضای حدیده و از سمت شمال غربی بقضای زیدیه محدود و محاط میباشد و در دامنه های سفلای نزدیک تهامه واقع است، و از این رو هوایش گرم و محصولاتش عبارت است از قهوه و نیل و دیگر محصولات یمنی. این قضا دو ناحیهء حفاش و ملحان را نیز شامل است. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باجلان.

[جِ] (اِخ) (ایل...) طایفه ای از ایلات کرد ایران که ۱۵۰ خانوارند و در قورقو و جگرلوی زهاب سکونت دارند و مذهب آنان تسنن است. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۶۰). و رجوع بهمان کتاب ص ۱۱۲ و مجمل التواریخ گلستانه ص ۲۵۳ شود.

باجمال.

[جَمْ ما] (اِخ) عمر بن عبدالله بن ابراهیم باجمال. یکی از فقهای شجاع صوفیه از مردم شبام به یمن. او راست: «تحفهٔ الزاهد و غنیهٔ العابد» و «نوازع القلوب الی لقاء المحبوب» در حدیث و «الکتاب الجامع» در حدیث که ناقص مانده است. آل باجمال قبیله ای مشهور به حضرموت هستند و حکام شهر بور بوده اند و سپس آل بانجار حکومت از ایشان بستدند و ایشان بشهر شبام منتقل شدند. نسبت ایشان به کنده میرسد. (از السناالباهر خطی از الاعلام زرکلی ج ۲ ص ۷۱۷).

باجمیرا.

[جُ مَ] (اِخ) موضعی پائین تکریت. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع). پس از فراغت از کار شام عبدالملک جنگ با ابن زبیر را آغاز کرد و در سال ۷۱ ه . ق. بعراق لشکر کشید، مصعب بن زبیر بمقابلهء او آمد، عبدالملک نامه ها بسران عراق نوشت تا از دور مصعب پراکنده شدند ولی مصعب که مرد شجاعی بود با عدهء کمی که داشت در باجمیرا بمقاومت ایستاد تا آنکه بزخم تیرهائی که بر او وارد شده بود از پا درآمد. (تاریخ اسلام فیاض چ دانشگاه طهران ۱۳۲۷ ه . ق. ص ۱۵۹).

باجناغ.

[جَ] (ترکی، اِ) باجناق. شوهر خواهر زن نسبت بشوهر خواهر دیگر. نسبت دو مرد با یکدیگر که هر یک شوهر یکی از دو خواهر باشد. هم پاچه. هم ریش. هم زلف. هم داماد. هم دندان. سِلف.

باجناغ شدن.

[جَ شُ دَ] (مص مرکب)ظأم. مظائمهٔ. هم زلف شدن. در نکاح آوردن دو مرد دو خواهر را.

باجناغی.

[جَ] (حامص) قرابت شویان دو خواهر با هم. اُسلوفه.

باجناق.

[جَ] (ترکی، اِ) رجوع به باجناغ شود.

باج نامه.

[مَ / مِ] (اِ مرکب) باژنامه. نامهء خراج : دل او برده باج نامهء بحر کف او کرده کارنامهء جود. انوری (از شعوری ج ۱ ص ۱۸۹||). اسباب خانه و خدمت و خدمتگزار و نوکری و جاه و جلال و نخوت و غرور. (ناظم الاطباء).

باجنگ.

[جَ] (اِ) روزنه و دریچهء کوچک را گویند، و ظاهراً این لغت باجهک است که مصغر باجه باشد و باجه مخفف بادجه و بادجه بمعنی بادگیر و بادگیر جائی و روزنی را گویند که باد از آن آمد و شد نماید، والله اعلم. (برهان) (آنندراج). دریچهء خرد.

(شرفنامهء منیری). درکی خرد باشد که بیک چشم از او بتوان نگرید : مال فراز آوری نگاه نداری تا ببرند از در دریچه و باجنگ. ابوعاصم (از فرهنگ اسدی چ پاول هورن ص۷۷). بمعنی پنجره های قصر و عمارت است. (شعوری) : هزار گونه گل از شاخ چهره بنمودند چو لعبتان گل اندام نازک از باجنگ. شمس فخری (از شعوری).

باجنید.

[جُ نَ] (اِخ) احمدبن عبدالرحمن باجنید الخضرمی. او راست: غایهٔ المطلوب فیما یتعلق بفعل النسک عن المیت والمغضوب، که بسال ۱۳۲۹ ه . ق. در ۵۰ صفحه در جده در مطبعهٔ الاصلاح الاهلیهٔ بچاپ رسیده است. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۰۷).

باجنیس.

[جُ نَ] (اِخ) یاقوت گوید: بخط ابوالفضل العباس بن علی الصولی معروف به ابن برد الخباز یافتم که چنین ضبط شده بود: و آن شهر قدیمی است که با ارجیش از اعمال خلاط از ارمنیهء چهارم است، عیاض بن غنم آنرا بگشود و آن در اقلیم پنجم است، طولش ۷۰ درجه و نیم و عرضش ۴۰ درجه و یک ششم. مسعربن مهلهل گفته است: باجنیس شهر بنی سلیم است و در آن معدن نمک اندرانی و معدن مغنیسیا و معدن مس هست و بدانجا گیاه درمنه(۱) (شیح که از درون آن کرم و مار بیرون آید) میروید ولی نوع ترکی آن بهتر است. و افسنتین و اسطوخودوس نیز بدانجا روید. (معجم البلدان). (۱) - شیح؛ بکسر، گیاهی است بفارسی درمنه. (منتهی الارب).

باجوا.

[جَوْ وا] (اِخ) موضعی است در بابل از زمین عراق در ناحیهء قف. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

باج و خراج.

[جُ خَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) باج. ساو. عوارض. مالیات. رجوع به باج شود.

باج و خراج گرفتن.

[جُ خَ گِ رِ تَ](مص مرکب) مکس. (منتهی الارب). باج، ساو، عوارض، مالیات گرفتن. رجوع به باج گرفتن شود.

باجور.

(اِخ) از دیه های منوفیهء مصر.

باجوری.

(اِخ) شیخ ابراهیم بن محمد بن احمد باجوری (بیجوری) شافعی (۱۱۹۸ - ۱۲۷۷ ه . ق.)(۱). وی در باجور که از دهات منوفیه (مصر) است متولد شده و نزد پدر خود تربیت یافته و قرآن مجید را ازو آموخت. وی در سال ۱۲۱۲ بجامع ازهر رفت و تا سال ۱۲۱۳ که فرنسیس به ازهر آمد در آنجا ماند. سپس از آنجا خارج شد و به جیزه رفت و مدتی در آنجا بماند و سپس بزمانی که

فرنسیس از ازهر خارج شد به ازهر بازگشت و بتحصیل علم پرداخت و محضر دانشمندان بزرگی را چون شیخ محمد امیرکبیر و شیخ عبدالله شرقاوی و جز آنان را دریافت و در مدتی کم آثار نجابت و بزرگی در او هویدا شد و بتدریس پرداخته کتب متعددی تألیف کرد. ریاست جامع ازهر در سال ۱۲۶۳ به او واگذار شد، و وی پیوسته قرآن را تلاوت مینمود. و در زمان ریاست خویش با وجود وظائف ریاست همچنان بتدریس مشغول بود و عباس پاشا در مجلس درس او در جامع ازهر حاضر میشد و برای وی صندلی در خارج مجلس میگذاشتند تا بر روی آن بنشیند. باجوری تا زمان پیری بدین شغل اشتغال داشت. سپس بعلل حوادثی که در الازهر ظاهر شد چهار تن به نیابت او زیر نظر شیخ مصطفی عروسی امور جامع ازهر را اداره کردند. کتابهای ذیل از تألیفات اوست: ۱- التحفة الخیریة، و آن حاشیه ایست بر الفوائدالشنشوریة (فرائض المذاهب الاربعة)، اول آن: الحمدلله الذی یرث الارض و من علیها و هو خیرالوارثین که آنرا بسال ۱۲۳۶ ه . ق. بپایان برد و آن در سال ۱۲۸۲ در مطبعهء شاهین و در سال ۱۳۰۰ در چاپخانهء محمد مصطفی و در سال ۱۳۰۶ در مطبعة الازهریة و در سال ۱۳۰۸ در چاپخانهء المیمنیه بچاپ رسیده است. ۲- تحفة المرید علی جوهرة التوحید، تألیف برهان الدین اللقانی. و در حاشیهء آن جوهرهء مذکور طبع شده، چ بولاق بسال ۱۲۹۳ و نیز در مطبعهء وادی النیل بسال ۱۲۷۹ و در المیمنیه بسال ۱۳۰۶ و در الازهریة بسال ۱۳۱۰ بچاپ رسیده است. ۳- تحقیق المقام علی کفایة العوام فیما یجب علیهم من علم الکلام، و آن حاشیه ایست بر کفایة العوام فضالی. آغاز حاشیه: الحمدلله العالم بالکلیات و الجزئیات... که آنرا به اجازهء شیخ خویش «فضالی» تألیف کرده و بسال ۱۲۲۳ از تدوین آن فراغت یافته است و در حاشیهء آن کفایة العوام مذکور چاپ شده و بسال ۱۲۸۵ و ۱۲۹۱ و در ۱۳۰۹ در بولاق و در ۱۲۹۸ در مطبعة الازهریة و در ۱۲۹۸ در مطبعة الوهبیة و در ۱۳۰۳ در مطبعة الخیریة و در ۱۳۰۶ در مطبعهء عبدالرزاق و در ۱۳۲۸ در مطبعة المیمنیه بچاپ رسیده است. ۴- حاشیة الباجوری علی أم البراهین و العقاید تألیف سنوسی (توحید)، در حاشیهء آن تقریر الشیخ احمد الاجهوری که بسال های ۱۲۹۳ و ۱۳۰۰ و ۱۳۰۱ و ۱۳۰۲ در بولاق مصر چاپ شده و در حاشیهء آن تقریر شیخ الانبابی بسال های ۱۲۷۹ و ۱۲۸۳ و ۱۲۸۹ و ۱۲۹۸ و ۱۳۰۴ و ۱۳۰۷ و ۱۳۱۰ و ۱۳۱۸ در حجر مصر بچاپ رسیده است. ۵- حاشیة (الباجوری) علی شرح ابن قاسم الغزی علی متن ابی شجاع (در فقه شافعی)، جزء دوم آن بسال های ۱۲۷۳ و ۱۲۸۵ و ۱۲۹۸ در بولاق و در ۱۳۰۳ در مطبعهء شرف و در ۱۳۰۳ و ۱۳۲۶ در مطبعة المیمنیة بچاپ رسیده است. ۶- حاشیة (الباجوری) علی رسالة فی لااله الاالله، تألیف شیخ وی محمد الفضالی چ مطبعهء عبدالرزاق بسال ۱۳۰۱. ۷- حاشیة (الباجوری) علی رسالة الفضالی فی کلمة التوحید، که در حاشیهء آن رسالهء مذکور چاپ شده و بسال ۱۳۲۰ در مطبعة المیمنیه بچاپ رسیده است. ۸- حاشیة (الباجوری) علی شرح السنوسی، مختصری است در علم منطق، ضمن مجموعه ای در مصر بسال ۱۲۹۲ و ۱۳۲۱ بچاپ رسیده است. ۹- حاشیة علی متن البردة للبوصیری چ بولاق ۱۳۰۲، مصر ۱۳۰۴. در حاشیهء آن شرح الشیخ خالد الازهری علی البردة طبع شده. چ مطبعة المیمنیة ۱۳۰۸ و مطبعة الازهریة ۱۳۰۸ و مطبعة الشرفیة ۱۳۱۱. ۱۰- حاشیة علی متن السلم المرونق للاخضری (در منطق)، در حاشیهء آن متن السلم چاپ شده در مطبعة الکاستلیة بسال ۱۲۸۲ و بضمیمهء تقریر الشیخ الانبابی در بولاق در سالهای ۱۲۸۶ و ۱۲۹۷ و مطبعة الخیریة ۱۳۰۴ و مطبعة المیمنیة ۱۳۰۶ و مطبعة الازهریة ۱۳۰۸ بچاپ رسیده است. ۱۱- حاشیة علی متن السمرقندیة فی الاستعارات (بلاغت) چ مطبعة المیمنیة بسال ۱۳۲۴. ۱۲- حاشیة علی متن الشمائل النبویة للترمذی. رجوع به المواهب اللدنیة علی الشمائل المحمدیة (شمارهء ۱۷) شود. ۱۳- حاشیة علی مولد الشیخ احمد الدردیر چ مطبعة الخیریة ۱۳۰۴. ۱۴- رسالة فی علم التوحید چ مطبعة المدارس بسال ۱۲۸۹ و مطبعهء شرف بسال ۱۳۰۷. ۱۵- فتح الخبیر اللطیف بشرح متن الترصیف، و آن شرحی است بر الترصیف ابن عیسی عمری معروف به مرشدی (صرف)، چ مطبعة المیمنیة بسال های ۱۳۱۰ و ۱۳۳۲ و در سال ۱۳۱۳ در مصر طبع شده است. ۱۶- فتح رب البریة علی الدرة البهیة نظم الاجرومیة للعمریطی. در حاشیهء آن الدرة البهیة مذکور در مطبعهء محمد مصطفی بسال ۱۳۰۲ و مطبعة المیمنیة بسال ۱۳۰۹ چاپ شده است. ۱۷- المواهب اللدنیة علی الشمائل المحمدیة، و آن حاشیه ایست بر شمائل الترمذی، و در حاشیهء آن متن شمایل چاپ شده است.

طبع بولاق بسال های ۱۲۷۶ و ۱۳۰۲ و مطبعهء محمد مصطفی ۱۳۰۱ و مطبعهٔ المیمنیهٔ ۱۳۰۹ و ۱۳۳۰. (۱) - الخطط الجدیده ۹-۲.

باجوری.

(اِخ) امین افندی، عمر. عضو نظارت معارف عمومی مصر بوده است. از اوست: المنتخبات العربیهٔ، که بمعاونت محمد حسن محمود جمع و مرتب کرده است و محتوی منتخبات شعر و نثر از آثار پیشینیان و فضلای منشیان معاصر است چ مصر ۱۹۰۳ - ۱۹۰۴ م. و در ۱۳۲۵ ه . ق. نیز تجدید طبع شده است. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۰).

باجوری.

(اِخ) محمد. رجوع به محمد باجوری، و معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۰ شود.

باجوری.

(اِخ) محمود... محمودافندی عمر. نمایندهء مصر در مؤتمر علمی منعقد بسال ۱۸۸۹ م. در سوئد و نروژ. یکی از اساتید زبان عربی در مدرسهء خدیویهء سابق بود. ترجمهء احوال وی در آغاز کتاب الدرر البهیهٔ او آمده است. او راست: ۱- ادب الناشی ء، و آن رساله ایست در تربیت اطفال چ مصر بسال ۱۳۰۰ ه . ق. ۲- امثال المتکلمین من عوام المصریین، مؤلف آن را به مؤتمر علمی مذکور تقدیم کرده است، چ مطبعهٔ الشرفیهٔ ۱۳۱۱. ۳- التذکرهٔ فی تخطیط الکرهٔ چ مصر ۱۳۰۰. ۴- تنویر الاذهان فی الصرف والنحو والبیان چ مطبعهٔ الاعلام بسال ۱۳۰۳. ۵- الدرر البهیهٔ فی المرحلهٔ الاوروباویهٔ چ مطبعهء محمد مصطفی بسال ۱۳۰۹ ه . ق. / ۱۸۹۱ م. ۶- الفصول البدیعهٔ فی اصول الشریعهٔ، و آن خلاصه ایست از جمع الجوامع ابن السبکی چ مطبعهٔ التمدن بسال ۱۳۲۳. ۷- القول الحق فی تاریخ الشرق. ۸- المنتخبات الادبیهٔ چ مصر. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۰ - ۵۱۱).

باج و ساو.

[جُ] (اِ مرکب) باج و خراج. رجوع به باج شود.

باجول.

(۱) (اِخ) ابونصر پدر باجول و دیگر پیوستگان ایشان از تیرمردان بوده اند. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۴۴). و ابونصر تیرمردانی پدر باجول در روزگار فتور آنرا [اسپیدز را] عمارت کرد. (ایضاً ص ۱۵۸). (۱) - ن ل: یاحول.

باجول.

(اِخ) دهی از دهستان دنباله رود بخش ایذهء شهرستان اهواز در ۲۴۰هزار گزی جنوب باختری ایذه. کوهستانی، گرمسیر. سکنهء آن ۲۰۰ تن است. آب از رودخانهء کارون و محصول آن غلات است. شغل اهالی زراعت. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

باجوند.

[باجْ وَ] (اِخ) دهی از دهستان آختاچی بخش حومهء شهرستان مهاباد در ۲۵هزارگزی شمال خاوری مهاباد و ۱۴هزارگزی باختر شوسهء بوکان بمیاندوآب. کوهستانی، معتدل، مالاریائی. سکنهء آن ۱۳۴ تن است. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، توتون، حبوبات است. شغل اهالی زراعت، گله داری، صنایع دستی جاجیم بافی. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باجهٔ.

[جَ] (معرب، اِ) نوعی از طعام. «با». آش. نانخورش. ج، باجات.

باجهٔ.

[جَ] (اِخ) نام پدر اسماعیل شیرازی محدث است. (منتهی الارب).

باجهٔ.

[جَ] (اِخ)(۱) شهریست به اسپانیا. (دمشقی). شهریست به اندلس. (منتهی الارب). رجوع به باجه شود. (۱) - Beja.

باجهٔ.

[جَ] (اِخ) شهریست به افریقیه، و از آن شهر است عبدالله بن محمد و صاحب تصانیف ابوالولید سلیمان بن خلف. (منتهی الارب). و رجوع به عقدالفرید ج ۵ ص ۲۸۴، و باجه شود.

باجهٔ.

[جَ] (اِخ) قریه ای از قریه های اصفهان. (روضات الجنات ص ۳۲۲). رجوع به باجه شود.

باجه.

[جَ / جِ] (اِ) دریچه. روزنهء بزرگ. (آنندراج). باجیک. بادگیر. درِ خرد. روزن. روزنه. برین. برینه. پیش در. بادهنج. بعضی این کلمه را فارسی دانسته اند. لغتی از بازه (رجوع به بازه شود). ولی باجه در ترکی نیز بمعنی پنجره و روزنهء دیوار آمده. رجوع به برهان قاطع چ معین شود ||. جای بلیط فروشی (در ترکی: باجا): باجهء بروات در بانک. باجهء پاکت های سفارشی در پست خانه. این کلمه را فرهنگستان ایران بجای لفظ گیشه(۱) اختیار کرده است ||. ترکی بمعنی سوراخ و بیشتر بر سقف اطاق اطلاق شود. سوراخ بام بخانه ||. ناوچهء آهنی که سیم و زر گداخته در آن ریزند. . (فرانسوی) (۱) - Guichet

باجه.

[جَ] (اِخ) نام پدر اسماعیل شیرازی. رجوع بباجهٔ شود.

باجه.

[جَ] (اِخ) نام شهریست به افریقا معروف به باجهٔ القمح و این نام را از بسیاریِ کشت گندم بآن دادند. میان آن و تنیس دوروزه راه

است. گویند گندم در آنجا هر چهارصد رطل (به رطل بغداد) بیک درهم نقره بفروش میرفت. ابوعبید بکری گوید باجهء افریقا شهری است با رودهای بسیار در دامنهء کوه عین شمس، و بهیئت طیلسانی اطراف آنرا فراگرفته. چشمه های گوارا دارد و یکی از آنها به عین شمس معروف است که از زیر دیوار شهر نزدیک دروازه ای بهمین نام بیرون آید. و دروازه های دیگر نیز دارد و در شهر هم، چشمه های دیگری هست و دیوار آن قدیمی است که به بهترین شکل با سنگ ساخته اند و گویند در زمان عیسی(ع) برآورده اند. درین شهر چشمه هائی برای استحمام هست و مسافرخانه های بسیار دارد. هوای شهر همیشه ابری و بارانی و مرطوب و کمتر هوایش صاف است و بدان، در بسیاریِ باران مثل زنند. نهری از طرف مشرق و جنوب از سه میلی بطرف قبله سرازیر میشود و اطراف آن باغهای بزرگ است که در آنها آب جاری است. زمینش همواره از سبزه پوشیده است و همه نوع کشت در آن بعمل آید. نخود هم عمل آید و سیر آن، در جای دیگر کمتر یافته شود. این شهر را بسبب بسیاری مزارع و ارزانی محصولات خواه در خشکسالی و خواه در غیر آن «هری» نامند و اگر ارزاق در قیروان ارزان شود گندم در این شهر بی ارزش میگردد. و بسا بار شتری از خرما بدو درهم بفروش رود و روزانه بیش از هزار چارپا برای حمل خواربار بدین شهر وارد میشود. و در قیمت اجناس تغییری حاصل نمیگردد. مردم باجه در ایام ابویزید مخلدبن یزید گرفتار کشتار بیرحمانه و اسارت گردیدند و شاعر در این مورد گوید: و بعدها باجهٔ ایضاً افسدا و اهلها اجلی و منها شرّدا و هدّم الاسوار و المعمورا و الدور قد فتش و القصورا. میان سران قوم برای حکومت این شهر مبارزاتی وجود داشته و خاندان بنی علی بن حمید وزیر، غالباً حکومت را در دست داشتند و همین که یکی از ایشان معزول میگردید دیگری با وعده و وعید و فرستادن هدایا و تحف جای او را میگرفت و چون از یکی از آنان سؤال شد که چرا تا این اندازه بحکومت این شهر دلبستگی دارید گفت ما بچهار چیز آن چشم داریم: بگندم عندهٔ و آبِزانه و انگور بلطهٔ و ماهی درنهٔ و در آن نوعی ماهی بنام حوت بوری یافته شود که در جهان مانند ندارد. یک دانهء آن ده رطل پیه دارد و برای عبیدالله مهدی جد ۸پادشاهان مصر ماهی آنرا می آورند و جهت آنکه فاسد نگردد آنرا در عسل محفوظ میداشتند. (از معجم البلدان). و رجوع به الحلل السندسیه ج ۲ ص ۲۴ شود.

باجه.

[جَ] (اِخ) شهری به افریقا. (روضات الجنات ص ۳۲۲). قصبه ایست در افریقا و بر کوهی مسمی بعین الشمس واقع در ۸۸هزارگزی مغرب تونس است و قلعه ای در آنجاست که بر روی صخره ای ساخته شده، میاه جاریه و بارانش فراوان است، باغها و باغچه های سبز و خرم گرداگرد آنرا فراگرفته و اراضی همجوار آن بسیار حاصلخیز میباشند، گندم و حبوبات فراوان دیگری در این محل بعمل می آید و از این رو به باجهٔ القمح شهرت یافته است. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باجه.

[] (اِخ) موضعی بهندوستان: چون آفتاب اقبال ملک ناصرالدین بسرحد زوال رسید، سلطان شمس الدین ایلتمش (التتمش) فی سنهٔ اربع و عشرین و ستمائه (۶۲۴ ه . ق.) لشکر بباجه کشید و ناصرالدین فرار بر قرار اختیار کرده بقلعهء کجو گریخت. (حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۲ جزو ۴ ص۲۱۹).

باجه.

[جَ] (اِخ)(۱) شهری قدیم است اندر اندلس و باخواسته. (حدود العالم). نام قصبه ایست در ایالت آلمتیو از کشور پرتقال در جهت جنوب، در ۱۲۰هزارگزی جنوب شرقی شهر لیسبون (لشبونه). در جلگه ای بسیار دلکش بر تپهء فرحبخشی واقع گشته، دارای ده

هزار جمعیت. در زمان اعراب بسیار آبادان بود و مولد جمعی از مشاهیر علمای اسلام است. در افریقا هم چند قصبه باین نام هست و از این رو باجهء مورد بحث به باجهء اندلس شهرت یافته است. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). و رجوع به روضات الجنات ص ۳۲۲ شود. شهری در پرتغال، دارای ۱۰۰۰۰ جمعیت و اسقف نشین است. (۱) - Beja (Pax Jubia).

باجه.

[جَ] (اِخ) قصبه ایست در تونس و در ساحل دریا واقع است و آن موضعی پرزیتون میباشد. این قصبه را باجهٔ الزیت مینامیدند. شاعر هجاگوی مشهور، محمد بن ابی معوج از این جا برخاسته است. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باجه.

[جَ] (اِخ) قریه ای از قریه های اصفهان. رجوع به باجهٔ شود.

باجهٔ الزیت.

[جَ تُزْ زی] (اِخ) شهری است در افریقا. بخط حسن بن رشیق قیروانی ازدی شاعر افریقی خواندم که محمد بن ابی معتوج از مردم این شهر است. (معجم البلدان).

باجهٔ الغرب.

[جَ تُلْ غَ] (اِخ) ناحیه ای به اندلس، و از آنجاست عبدالعزیزبن مسلمهٔ الباجی طبیب. (عیون الانباء ج ۲ ص ۷۹).

باجهٔ القمح.

[جَ تُلْ قَ] (اِخ) شهری به مغرب تونس. (دمشقی). رجوع به باجه شود.

باجه جی زاده.

[جَ جی دَ] (اِخ)عبدالرحمان بک، پسر سلیم بغدادی، معروف به باجه جی زاده. رئیس محکمهء تجارت بغداد. متوفی در حدود سال ۱۵۰۰ م. از اوست: الفارق بین المخلوق والخالق و آن در تحقیق عقاید مسیحیان است. بر حاشیهء آن دو کتابست: یکی الاجوبهٔ الفاخرهٔ عن الاسئلهٔ الفاجرهٔ از امام شهاب الدین احمدبن ادریس المالکی المعروف بالقرافی، و دیگری هدایهٔ الحیاری من الیهود والنصاری از ابن قیم الجوزیهٔ و در ذیل کتاب ردودی بر بعض مؤلفات نصاری است و بر حاشیه ذیلی است که بقیهء کتاب هدایهٔ الحیاری مذکور آمده است و در مطبعهء تقدم بسال ۱۳۲۲ ه . ق. در ۴۰۸ و ۱۲۰ صفحه چاپ شده است. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۰۷).

باجهر الهندی.

[جَ رُلْ هِ] (اِخ) او را کتابی است در فراسات سیوف و نعت و صفات و رسوم و علامات آن. (فهرست ابن الندیم چ مصرص ۴۳۷).

باجه وجه.

[] (اِخ) نام راجه نشینی در ناحیهء مولتان هندوستانست بحدود ۴۱۴ ه . ق. / ۱۱۲۰م. پس از این تاریخ از آن خبری بدست نیست و بنا به روایت بعضی تواریخ، بدست راجهء گجرات و مسلمانان افتاده است. (لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲).

باجی.

(ص نسبی) لفظ فارسی است بمعنی خراجی و باج دهنده. (غیاث). باجگزار. (آنندراج (||). اِ) باج و خراج نامعین. (ناظم الاطباء).

باجی.

(ترکی، اِ) در ترکی بمعنی خواهر و همشیره. (غیاث) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خواهر (خراسان). از ثقات ایران مسموع شده که این لفظ مخصوص خطاب بخواهر است نه مرادف آن، چنانکه بعضی گمان برده اند. اشرف گوید : بر تو زیبد که خراج از همه خوبان گیری شاه حسنیّ و ترا لیلی و شیرین باجی. نواب که باشد بجهان تاراجی چسپان شده اختلاط او با باجی زرها گیرد ز وجه فرج لولی هستند این قوم ازبرایش باجی. (از آنندراج ||). زنی ناشناس. (خطاب): باجی از جلو دکان رد شو! باجی خیرم ده ||! خادمه نزد اروپائیان مقیم ایران. خادمهء مسلم نزد غیرمسلم.

باجی.

(هندی، اِ) لفظ هندی بمعنی حصهء طعام که بتقریب شادی یا ماتم بخانهء مردم میفرستند. (غیاث) (آنندراج) (ناظم الاطباء||). شوره. (ناظم الاطباء). القرف، شوره. (الفاظ الادویهء هندی).

باجی.

[جی ی] (ص نسبی) منسوبست به باجه که جایگاهی است از نواحی افریقا در دومنزلی تونس. (سمعانی). منسوبست به باجه که نام دو قصبه واقع در افریقاست. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ||). منسوبست به باجه که از شهرهای اندلس است ||. منسوبست به باجه که قریه ایست از قریه های اصفهان. (سمعانی).

باجی.

(اِخ) (الباجی) (القاضی) (۴۰۳ - ۴۷۴ ه . ق.)(۱) ابوالولید سلیمان بن خلف بن سعدبن ایوب بن وارث التجیبی المالکی الاندلسی الباجی. وی از علما و حفاظ اندلس بود و در مشرق اندلس ساکن میبود و در حدود سال ۴۲۶ ه . ق. بمشرق سفر کرد و با ابوذر هروی در مکه سه سال بماند و چهار بار اعمال حج را بجای آورد. آنگاه ببغداد شد و در آنجا سه سال بماند و بتدریس فقه و قرائت حدیث پرداخت. در آنجا گروهی از بزرگان علما مانند ابوطیب طبری و شیخ ابواسحاق شیرازی را ملاقات کرد و یک سال در موصل با ابوجعفر سمنانی اقامت گزید و فقه را بدو می آموخت و رویهمرفته وی در مشرق ۱۳ سال بماند و کتابهای بسیار تصنیف کرد، از آنجمله اند: کتاب المنتقی، احکام الفصول، التعدیل والتجریح، سنن المنهاج و غیره. وی یکی از پیشوایان مسلمین است. زادگاهش بشهر بطلیوس است و در المریهٔ بمرد و در رباط که بر ساحل دریاست مدفون گردید. کتاب المنتقی وی، شرحی است بر موطأ امام مالک که در آن احادیث موطأ را شرح کرده و بر آن فروع نیکو افزوده است. جزئی از این کتاب به اهتمام ابن شقرون در مصر در هفت جزء بسال ۱۹۱۴ م. چاپ شده است. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۱ - ۵۱۲). و رجوع به ابوالولید

سلیمان شود. (۱) - ابن خلکان ج ۱ ص ۲۶۹، الدیباج المذهب ص ۱۲۰، نفح الطیب ج ۲ ص ۵۰۴، فوات الوفیات ج ۱ ص ۱۷۵. و مؤلف این کتاب وفاتش را سال ۴۹۴ قید کرده است و گمان میکنم درست نباشد زیرا ابن خلکان حتی روز وفات او را هم تعیین کرده است.

باجی.

[جی ی] (اِخ) علی بن محمد بن عبدالرحمان باجی ملقب به علاءالدین (۶۳۱ - ۷۱۴ ه . ق./ ۱۲۳۴ - ۱۳۱۵م.). عالم علم اصول و منطق و از مردم مصر. وی در عصر خود در فن مناظره قویترین افراد بود و در هیچ بحثی فرونمی ماند. او راست مختصراتی در علوم متعدد. (الاعلام زرکلی ج ۲ ص ۶۹۵).

باجی.

[جی ی] (اِخ) ابومروان محمد بن احمدبن عبدالملک لخمی باجی. رجوع به ابومروان محمد در همین لغت نامه و رجوع به عیون الانباء ج ۲ صص ۶۷ - ۶۸ شود.

باجی.

[جی ی] (اِخ) عبدالعزیز مسلمهٔ بن الباجی. اصل وی از مردم باجهء مغرب و از بزرگان و اعیان اندلس بشمار و معروف به ابن الحفید است. وی در طب و ادب شهرتی بسزا داشت و او را شعری نیکو بود و شاگرد مصدوم و طبیب بارگاه مستنصر بود و در خدمت دولت وی در مراکش درگذشت. (عیون الانباء ج ۲ صص ۷۹ - ۸۰). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

باجی.

(اِخ) ابومحمد، محمد بن عبدالله بن محمد بن علی باجی اندلسی. اصلش از باجهء افریقاست. در اشبیلیه سکونت گزید. ابوموسی محمد بن عمر حافظ اصفهانی و ابوبکر حازمی در «فیصل» فرزند او ابوعمر احمدبن عبدالله را باین شهر نسبت داده است. اما ابوالفضل محمد بن طاهر او را به شهر «باجهء» اندلس نسبت داده و سپس ابومحمد عبدالله بن عیسی حافظ اشبیلی آنرا رد کرده گوید از باجهء افریقاست و حافظ عبدالغنی بن سعید او را در حرف «ن» در کلمهء «ناجی» ثبت کرده است و گوید اندلسی از اهل علم بود و از وی حدیث نوشتم و او نیز از من بگرفت و نوشت. وی ساکن اشبیلیه بود. و دیگری گفته است ابوعمربن عبدالبر، و جز وی از او روایت کرده اند و در حدود سال ۴۰۰ ه . ق. درگذشته است. (معجم البلدان).

باجی.

(اِخ) محمد بن ابی معتوج، از مردم باجهٔ الزیت در ساحل و از خرهء رصفه است. در آن نشو و نما کرده و از شاگردان محمد بن سعید ابروطی بوده است. حاضرجواب و بدیهه گو و شجاع بود و در حق ابوحاتم زینی و هجاء او گفته است: ابا حاتم سدّ من اسفلک بشی ءٍ هو الشطر من منزلک. (از معجم البلدان).

باجی.

(اِخ) ابوالولیدبن فرضی. رجوع به ابوفرضی و عبدالله بن یوسف بن نصر، معجم البلدان و فهرست الحلل السندسیه ج ۲ و سمعانی ورق ۵۷ الف شود.

باجی.

(اِخ) مسعودی. رجوع به مسعود البیجی شود.

باجی.

(اِخ) ابوحفص عمر بن محمودبن غلاب مقری باجی. ابوطاهر سلفی گوید: از باجهء افریقا و اهل قرآن و صالح بود. مولدش را پرسیدم گفت رجب ۴۳۴ ه . ق. بباجهٔ القمح بود نه در باجهء اندلس، و در صفر ۵۲۰ درگذشت. (از معجم البلدان).

باجیان.

(اِ) کسی که باج و خراج میگیرد. (ناظم الاطباء).

باجیک آباد.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان رودشت بخش کوهپایهء شهرستان اصفهان در ۳۱هزارگزی جنوب باختری کوهپایه و ۱۵هزارگزی راه فرعی ورزنه به اصفهان. جلگه، معتدل. سکنهء آن ۷۱ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

باجیکه.

[ ] (اِخ) باغ باجیکه، از دیههای وازکرود. (تاریخ قم ص ۱۳۷).

باجی گوابر.

[گَ بَ] (اِخ) دهی جزء دهستان سیاهکلرود بخش رودسر شهرستان لاهیجان در ۲۴هزارگزی جنوب خاور رودسر و ۵هزارگزی شوسهء رودسر به تنکابن. دامنه، معتدل، مرطوب. سکنهء آن ۷۵ تن و آب آن از نهر سیاهکلرود است. محصول آن برنج، مرکبات، چای، عسل، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

باجیلان.

(اِخ) در شمال ماسوله واقع است و مرتفعترین قلهء کوههای طالش به ارتفاع ۲۴۰۲ گز در حوالی آن قرار دارد.

باجی یاسمن.

[سَ مَ] (اِخ) یکی از ائمهء فقه کتاب کلثوم ننه.

باچنگ.

[چَ] (اِ) دریچهء خرد. رجوع به باجنگ شود.

باچو.

[چُ](اِخ) یکی از نقاشان معروف ایتالیاست. وی بسال ۱۴۶۹ م. در فلورانس متولد شد و در ۱۵۱۷ درگذشت و به «باچو دِلاّ پورتا»(۱) شهرت دارد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Baccio della Porta.

باچو.

(اِخ) یکی از پیکرنگاران فلورانس است و به «باچو دا مونته لوپو»(۱) شهرت پیدا کرده. (۱۴۴۵ - ۱۵۲۳م.). (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Baccio da Montelupo.

باچو.

(اِخ) لقبی است مر شاهان تاتار را. (آنندراج). لقب شاهزادگان تاتار. (ناظم الاطباء). لقب خانهای تاتار است مثل لفظ گرای. (کذا فی وسیلهٔ المقاصد). (شعوری ج ۲ ص ۱۸۸).

باچو.

(اِ) گهواره. نه نی (گناباد خراسان). و در مشهد بانوچ گویند.

باچوکی.

[چُ](اِخ)(۱) الیزا نام خواهر ناپلئون بزرگ است. در تاریخ ۱۷۷۷ م. در آیاچو متولد شده و در سال ۱۷۹۷ با فلیکس باچوکی ازدواج نموده و بعد از دو سال بپاریس رفته و با مشهورترین ادبای عصر مناسبات دوستانه داشته، در سنهء ۱۸۰۵ شوهرش به پرنسی «پیومینو ولوکه» نایل گشت ولی در واقع فرمانفرمایی در ید اقتدار این بانو بود. وی در تاریخ ۱۸۰۹ سمت شاهزاده خانم بزرگ طوسکانه را پیدا کرده و در سال ۱۸۱۴ خلع شده، اول به بولونی و بعد به آلمان رفته و در سنهء ۱۸۳۰ در تریست درگذشت. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Bacciochi, elisa.

باچوکی.

[چُ](اِخ) (پرنس) نام شوهر خواهر ناپلئون است. وی با زوجهء خود متارکه کرده در سال ۱۸۴۱م. در رم درگذشت. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باچون.

(اِخ) دهی از دهستان فراشبند بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد در ۳۵هزارگزی شمال باختر فیروزآباد، کنار راه عمومی فراشبند بفیروزآباد. دامنه، گرمسیر. سکنهء آن ۳۵۶ تن است. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، برنج، انجیر، خرما، لیمو و شغل اهالی زراعت و باغداری و صنایع دستی زنان، گلیم بافی است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

باچه.

[چِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان براآن بخش حومهء شهرستان اصفهان در ۲۳هزارگزی جنوب خاور اصفهان و ۱۵هزارگزی جنوب شوسهء اصفهان به یزد. سکنهء آن ۶۲ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

باح.

(اِخ) ابوعبدالله محمد بن عبدالله غالب اصفهانی کاتب، ملقب به باح، خود گوید: باح بما فی الفؤاد باحاً. وی ببغداد شد و کاتب ابولیلی یکی از بزرگان دیلم گردید، و او را رسایلی است که عبیداللهبن احمدبن ابی طاهر در کتاب بغداد یاد کرده است و گوید وی مترسل و شاعر مجید بود و او را درباب معتمد و موفق و جز آنان مدایحی است و دارای تصانیف است ازجمله کتاب جامع الرسائل در هشت جزء، و کتاب الخطب والبلاغهٔ، و کتاب الفقر، و کتاب التوشیح والترشح. (از وفیات صفدی). و نیز او راست: الرسالهٔ الباحیهٔ. (تاج العروس: بوح).

باحاما.

(اِخ)(۱) باهاما. مجموعهء جزایر باحاما، یا جزایر لوکی(۲). مستعمرهء انگلستان در اتلانتیک در شمال آنتیل بزرگ که بوسیلهء کانال باحاما جدا میشود. بطول تقریبی هزار کیلومتر دارای ۵۳۸۰۰ تن جمعیت و در یکی ازین جزایر بود (سان سالوادور) که کلمب بسال ۱۴۹۲ م. بدنیای جدید رسید. رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص ۱۲ شود. (۱) -- (۲) .Bahama .Lucayes

باحث.

[حِ] (ع ص) کاونده زمین و کاونده سخن. (غیاث). بحث کننده. کاونده. تفتیش کننده. پژوهنده. - امثال: کالباحث عن الشفره. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). کالباحث عن حتفه بظلفه. رجوع بفرائدالادب در آخر المنجد شود.

باحثاء.

[حَ] (ع اِ) خاکی که بخاک سوراخ موش دشتی ماند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

باحثهٔ.

[حِ ثَ] (ع ص) تأنیث باحث. رجوع به باحث شود.

باحثهٔ البادیه.

[حِ ثَ تُلْ یَ] (اِخ) باحثهٔ فی البادیهٔ. رجوع به ملک بنت حفنی، و اعلام زرکلی ج ۳ ص ۱۰۶۸ و معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۲ شود.

باحر.

[حِ] (ع ص) مرد گول. (منتهی الارب). احمق. نادان. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مرد بسیار دروغگوی ||. فضول ||. حیرت زده. (||اِ) خون سرخ خالص ||. خون زهدان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

باحر.

[حَ] (اِخ) باجر. نام بتی. (ناظم الاطباء). باحر، کهاجر، نام بتی و بجیم هم مروی است. (منتهی الارب). رجوع به باجر شود.

باحرب.

[حَ] (اِخ) مخفف اباحرب (ابوحرب) است.

باحرب.

[حَ] (اِخ) مسعودبن یمین الدوله. رجوع به ابوحرب شود.

باحرب.

[حَ] (اِخ) بختیار. رجوع به ابوحرب بختیار شود.

باحرب.

[حَ] (اِخ) ابن علاءالدوله. رجوع به ابوحرب بن علاءالدوله شود.

باحرب.

[حَ] (اِخ) (امیر...) یکی از امرای لاریجان که در ۵۱۲ ه . ق. به حکومت رسید. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۴۷).

باحرب.

[حَ] (اِخ) سیف الدولهٔ بن زرین کمر. یکی از امرای خاندان پادوسبان طبرستان که ۲۷ سال حکومت کرد. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۴۵).

باحرب.

[حَ] (اِخ) ابن منوچهر. یکی از امرای لاریجان، پدر کین خوار و اسپهبد علاءالدوله حسن. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی صص ۱۴۷ - ۱۶۶).

باحرهٔ.

[حِ رَ] (ع اِ) درختی است خاردار ||. ناقهء بسیارشیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

باحری.

[حِ ری ی] (ع اِ) خون خالص. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

باحسیثا.

[حَ] (اِخ) محلهء بزرگیست از محله های حلب در شمال آن، گروهی بدان نسبت دارند و مردمانش سنی مذهبند. (معجم البلدان).

باحفص.

[حَ] (اِخ) (تل...)(۱) تلی به تاراب در سه فرسنگی بخارا: ... و داروغه و امراء فرصتی می جستند که شیخ رزاق را از میان بردارند اما بسبب کثرت آمدشد خلق بمقصود فایض نمی گشتند. در آن اثنا یکی از مریدان او را از قصد امراء آگاه ساخت و تارابی (محمود) از در غیرظاهر از سرا بیرون رفته پای در رکاب آورد و بسرعت هرچه تمامتر خود را به تل باحفص رسانید و عوام بخارا چون شیخ را در آنجا دیدند آغاز غوغا کرده گفتند خواجه از خانه بیرون پرید و بطرفهٔ العین به تل باحفص رسید. (حبیب السیر چ۱ تهران ج ۳ جزو۱ ص۲۷). (۱) - در چ خیام ج ۳ ص ۷۸: «باحفض».

باحفصان.

[حَ] (اِ مرکب) بوحفصان. کنایه از معلم صبیان، چه حفص ماکیانی را گویند که بچگان را در زیر بال خود آورده دانه بخوراند. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). کنایه از سخن طفلانه و مبتدیانه کردن. (آنندراج). و رجوع به مادهء بعد شود.

باحفصانه.

[حَ نَ / نِ] (ص نسبی) سخن کردن مبتدیانه و طفلانه. (ناظم الاطباء).

باحمشا.

[حَ] (اِخ) قریه ایست بین اوانا و حظیرهٔ و بدانجا واقعه ها برای مطلب بن عبدالله بن مالک خزاعی در ایام هارون الرشید اتفاق افتاد. گروهی از متأخران بدان نسبت دارند. (معجم البلدان).

باحمشی.

[حَ ی ی] (ص نسبی) منسوب به باحمشا. (معجم البلدان).

باحمشی.

[حَ] (اِخ) احمدبن علی ضریر مقری. وی از ابومحمد عبدالله بن هزارمرد صریفینی سماع دارد و از او حدیث کرده و در ۲۰ ذی الحجهء ۵۲۵ ه . ق. درگذشت. (معجم البلدان).

باحور.

(ع اِ) بخاری را گویند که در هوای گرم از زمین برخیزد. (برهان). بخاری را گویند که زبر زمین خیزد. (شرفنامهء منیری) (شعوری). ||بسیاری و سختی گرما. (برهان). گرمای سخت. تموز. شدت گرما. (قطر المحیط). ایام باحور، ایام باحورا؛ روزهای گرم. هفت روزند اولشان نوزدهم تموز و این نام از بحران شکافته است و بحران حکم بود زیرا که خداوندان تجربت از آن حکم کنند بر حال هوا اندر ماههای زمستان و نخستین روز از باحور دلیل تشرین اول و دوم روز دلیل تشرین آخر و همچنین تا بآخر هرچه اندر هر روزی پدید آید از میغ یا از باران یا باد ماه او همچنان باشد نیز. (التفهیم). هفت روز از برج اسد است که هوا در غایت گرما باشد. ||سختی گرما در ماه تموز و ایام مقرری آن هشت روز است از نوزدهم تموز تا بیست وششم ماه مذکور و این هشت روز اگر به غایت بگرمی بگذرند علامت ارزانی است و اگر بسردی بگذرند علامت قحط باشد. و نزد بعضی این لفظ مأخوذ است از بحران که به معنی حکم باشد یعنی هشت روز مذکور حاکم اند بر احوال هشت ماه از اول امرداد تا آخر اسفندارمذ. (غیاث) (آنندراج) (انجمن آرا). صاحب فرهنگ ناصری نوشته که سختی گرما و آن بیست روز است از تموز و این عربی است بعکس باحورا به الف است فارسیان حذف الف نموده استعمال کنند چون عاشور و عاشورا. (از آنندراج). دوازده روز تابستانست که گرمتر از آن دوازده روز در سه ماه تابستان نیست، و باحورا هم گویند.(از فرهنگی خطی). آن پانزده روز که در ایام سال سخت گرم است. (شرفنامهء منیری، ذیل باحورا) : دیگر آنکه از خانهء کمتر کدخدائی و بی نواتر اهل آن تمامت توالی شهور صیفی یخ که بحقیقت در گرمای تموزی و ایام باحور جان از آن حیات می یابد منقطع نشود بلکه او را هر روز وظیفهء معین باشد تا روز دیگر و انصاف که با وجود چنین جان بخشی در چنان فصل نام شهری دیگر بردن بخوشی و دلکشی نفس افسرده میگردد. خشخشه زاو از یخ باحور در سقراق نو خوشتر از بغداد و مافیها و قد سبق البیان. (از ترجمهء محاسن ص ۶۵). و رجوع به احوال و اشعار رودکی ص ۱۰۶۱ شود. لغتی است یونانی بمعنی روزگارآزموده آمده و ایام آن هفت روز است و بعضی بر آنند که هشت روز. ابتدای آن از نوزدهم تموز باشد و در آن ایام آغاز شکستن گرما بود. و بعضی گویند معنی این لفظ شدت و زیادتی گرما باشد و بعضی بر آنند که این لفظ مأخوذ است از بحران بمعنی حکم یعنی از این روزها حکم کنند بر احوال ماههای خزان و زمستان و روز اول آن دلیل تشرین اول و روز دوم آن دلیل تشرین آخر تا بآخر هرچه در آن روزها واقع شود از گرما و سرما و باران و میغ در آن ماهها نیز چنان بود، و جمعی گویند روز اول آن دلیل ماهی است که آفتاب در برج اسد باشد و روز دوم در سنبله و روز سوم در میزان و روز چهارم در عقرب و روز پنجم در قوس و روز ششم در جدی و روز هفتم در دلو و روز هشتم در حوت بر حکم مذکور از باد و باران و امثال آن. (هفت قلزم). قال الجوهری: والاطباء یسمون التغیر الذی یحدث للعلیل دفعهٔ فی الامراض الحادهٔ بحراناً. یقولون هذا یوم بحران، بالاضافهٔ و یوم باحوری علی غیر قیاس. فکأنه منسوب الی باحور، و هو شدهٔ الحر فی تموز. و جمیع ذلک مولد. (بحر الجواهر) : ویحک ای آسمان سال نورد کی رهیم از حریق این باحور؟مسعودسعد. در ثناها به تَفّ اندیشه بخزان در صمیم باحور است.مسعودسعد. باغ دولت را که آن آب(۱) لعاب کلک تست با نمای(۲) عهد نیسان حاصل باحور باد. انوری (از شعوری). در ایام باحور و گرمای گرم که از تاب خورشید شد سنگ نرم.نظامی. ز دم سردی، حسودش چون خزانست ولی در دم تف باحور دارد.کمال اسماعیل. جمال جاه تو چون لاله باد در نیسان دل حسود تو چون غنچه باد در باحور. سلمان (از شرفنامهء منیری). و رجوع به باحورا شود||. قمر. ماه. (قطرالمحیط). (شعوری ج ۱ ص ۱۵۹). (۱) - ن ل: آب آن. (۲) - ن ل: نوای.

باحورا.

(اِ) لفظی است یونانی بمعنی روزگارآزموده و ایام آن هفت روز است و بعضی گویند هشت روز ابتدای آن از نوزدهم تموز باشد و در آن ایام آغاز شکستن گرما بود، و بعضی گویند معنی این لفظ شدت و زیادتی گرما باشد و بعضی گویند این لفظ مأخوذ است از بحران بمعنی حکم یعنی از این روزها حکم کنند بر احوال ماههای خزان و زمستان و روز اول آن دلیل تشرین اول و روز دوم آن

دلیل تشرین آخر تا بآخر هرچه در آن روزها واقع شود از گرما و سرما و باران و میغ در آن ماهها نیز چنان بود، و جمعی گویند روز اول آن دلیل ماهی است که آفتاب در برج اسد باشد و روز دوم در سنبله و همچنین تا بحوت که هشتم است بحکم مذکور از باد و باران و امثال آن. (برهان). و رجوع به باحور شود : از دم پاکان که بنشاندی چراغ آسمان ناف باحورا بحاجر ماه آبان دیده اند. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۹۸). گرمگاهی که چو دوزخ بدمد باد سموم تف باحورا چون نکهت حورا بینند.خاقانی. فصل باحورا آهنگ بشام وصل باحوران بهتر به خمند(۱). خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص۷۸۵). هوای روضه باحورا شود از نالهء گرمم گَرَم در روضه بنشانند یک دم بی تو با حورا. ؟ (از آنندراج) (انجمن آرا ||). بمعنی شدت حرارت در تموز است. (قطر المحیط). (۱) - ن ل: به مجند.

باحوری.

(ص نسبی) منسوبست به باحور یا باحورا، شدت گرمای تموز. روز بسیار گرم. - یوم باحوری؛ روز بحران، و مراد از آن بیست وچهار ساعت باشد. مولد است. روزی که بیمار را تغییری پدید آید. (ناظم الاطباء) : تبشهای باحوری از دستبرد ز روی هوا چرک تزّی سترد.نظامی. رجوع به باحوریّهٔ شود.

باحوریهٔ.

[ری یَ] (ع ص نسبی) ایام باحوریهٔ؛ روزها باشد که در آن بحران واقع شود. قسمی از آن بحران تام است و آن در این بیت مذکور است : در یدک و کا کدو کز میدان یقین لابالد و لزم ایام بحارین را گزین(۱). و قسمی غیرتام و آنرا ایام روز و واقع در وسط نیز گویند. و آن در این بیت مذکور است: ج ده و وط و یا بازیج است ویز همچنین(۲). (بحر الجواهر). (۱)- در نسخه ای خطی: و زیدک و کاکد کز میدان یقین لابالد و لزم ایام بحارین را گزین. (۲) - در نسخه ای خطی: جَ وه دو یازبایج است و نیز همچنین. و هر دو صورت متن و حاشیهء هر دو شعر غلط است. و اصل آن روشن نیست.

باحهٔ.

[حَ] (ع اِ) میانهء دریا و معظم آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ج، بوح. میان سرای. (مهذب الاسماء). -باحهٔ الطریق؛ وسط راه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). میان راه ||. نخلستان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

باخ.

(اِ) بمعنی راه باشد که عربان طریق گویند. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). تاریک. (فرهنگ ضیاء ||). شعوری بمعنی زیبایی و حسن و جمال گرفته و بیت ذیل را از ابوالمعالی شاهد آورده است : نکردی چرا عاشقان دل فراخ خدا آفریده ترا حسن و باخ (؟) ||هم شعوری بمعنی سیم و زر ناسره گرفته و بیت ذیل را از ابوالمعالی شاهد آورده : سرشکم مگر بوده است کم عیار قبولش نکردند چون نقره باخ (؟) این لغت ظاهراً مصحف «ماخ» است. رجوع بماخ شود ||. نیز شعوری بمعنی ایلچی و قاصد گرفته بیت ذیل را از میرنظمی شاهد آورده است : نشسته شد آن عز و دولت بکاخ در آن دم بخدمت رسیده ست باخ || (؟) هم شعوری بمعنی دون همتی گرفته مصراع ذیل را از قریع الدهر شاهد آورده : همه را همت باخ و همه در راه بساخ (؟) این کلمه هم مصحف «ماخ» است و همین بیت در لغت فرس اسدی شاهد ماخ بمعنی نبهره از سیم و زر آمده است. رجوع بلغت فرس چ اقبال ص ۷۸، و ماخ شود.

باخ.

(اِخ) در حـــدودالعالم (چ تهران ص ۶۲) آمـده: «سـکیمشت» نـاحیتی اسـت کـه انـدر وی کشـت و غلـه بسـیار اسـت و از پس این سکیمشت پادشاییست خرد انـدر شکسـتگیها و کوهها، آنرا یون خوانند، و دهقان او را باخ خوانند و قوتش از امیر ختلان است». در فهرست «انواع الملوک» بیرونی در آثارالباقیه (صص ۱۰۰ – ۱۰۲) این نام نیامده است.

باخ.

(اِخ)(۱) یوهان سباستین (۱۶۸۵ – ۱۷۵۰). باخ، نام خانواده ای آلمانی است که در هنر موسیقی شهرت بسزائی داشتند و مشهورترین آنـان یوهان سـباستین میباشـد که آثار موسـیقی مـذهبی او مورد توجه اهل فن است. وی بسال ۱۶۸۵ م. در روز ۲۱ مارس در شـهر آیزناخ(۲) متولـد شـد. پـدرش یوهـان آمبروزیوس بـاخ(۳) فرزنـد موسـیقیدانی بنـام کریسـتوف باخ(۴) (۱۶۱۲ – ۱۶۶۱) و جزو موسیقیدانان دربار بود. آمبروزیوس باخ بسال ۱۶۴۵ متولد گردید و در ۲۲ سالگی بعضویت دستهء موزیک شهر ارفورت(۵) درآمد و یک سال بعد با الیزابت لمرهیت(۶) ازدواج کرد و چندی بعد بشـهر آیزناخ منتقل گردید. نتیجهء این ازدواج شش پسر و دو دختر بود که یوهان سباستین آخرین آنان بود. دوران کودکی باخ در شهر آیزناخ گذشت. این شهر سرزمین موسیقی بود و موسیقی دانان بسیاری را در دامن خود پرورده بود. از اینرو احساسات لطیف و استعداد هنری باخ از دوران کودکی با موسیقی، شعر، دین، طبیعت پرورش یـافت. نخستین معلم او پـدرش آمبروزیوس بـاخ ویولونیست بود، اما یوهان نتوانست مـدت زیادی از تعلیمات پـدر بهره مند شود و او را در سـال ۱۶۹۵ در سن دهسـالگی از دست داد و مـادرش نیز سال پیش از آن درگذشـته بود. سـباستین یتیم ناچار همراه برادر بزرگش یوهان یاکوب به برادر بزرگترش یوهان کریستوف که درین وقت ۲۴ سال داشت و ارگ نواز شهر اوردروف(۷) بود پناه برد. این(۸) هر دو برادر بـا هم وارد مـدرسهء شـهر «اوردروف» شدنـد. یوهان سـباستین در مـدرسه شاگردی منظم و جـدی بود بطوری که وقتی در کلاس سوم بود جوانترین محصـل کلاس و در عین حال شاگرد اول کلاس بشـمار میرفت. در ضـمن کارهای موسـیقی خود را نیز با ذوق و عشق بسیار دنبال میکرد و برای این کار مشقتها میبرد. داستانی از خاطرات این زمان او نقل میکنند که معرف پشـتکار و علاقهء شدید او در کار موسـیقی است. خلاصهء داسـتان چنین است: برادرش «یوهان کریستوف» کتابی از قطعات آثار بزرگترین اساتید موسیقی زمان برای کلاوسن(۹) داشت و معلوم نیست به چه دلیل آنرا به باخ جوان که مشـتاق آن بود نمیداد، اما این کتاب را در اشـکافی میگـذاشت که با میله های ساده بسـته میشد بطوری که جوان میتوانست دسـتهای خود را از لای میله ها بگذرانـد و کتـاب را بـا جلـد مقوائی نازکش بیرون بکشـد. به این ترتیب باخ در مـدت شـش ماه شـبها وقتی که در منزل همه کس بخواب میرفت کتاب را از اشـکاف بیرون میآورد و در روشنائی ماهتاب از روی نت ها و آهنگهای آن کپیه برمیداشت. پس از شش ماه این کار دشوار و طاقت فرسا بپایان رسـید و باخ تمام کتاب را کپیه کرده بود اما از بخت بد برادرش از موضوع اطلاع یافت و در کمال بیرحمی نسخهء کپیه شدهء کتاب را از او گرفت. بخوبی میتوان اثر این رفتار ظالمانه را در روحیهء حساس باخ جوان و اندازهء درد و حرمانی را که در او بوجود آمد تشخیص داد. در سال ۱۷۰۰ که باخ پانزده سال داشت از شهر اوردروف بشهر لونبورگ(۱۰) رفت تا تحصـیلاتش را که با عشق و شوق دنبال میکرد در مـدرسهء سن میشل آنجا بپایان رسانـد. در این مـدرسه بشاگردانی که در دسـتهء آواز شـرکت میکردند و در مواقع تشـریفات مذهبی، بهنگام مراسم تدفین یا ازدواج آواز میخواندند حقوقی پرداخت میشد و باخ نیز از این حقوق اسـتفاده میکرد. ظاهراً یکی از علل آمـدن او باین شـهر همین امر بود که بتوانـد شـخصاً هزینهء زندگی خود را تأمین کنـد و سـربار زنـدگی برادر ارشدش که بار تأمین زندگانی خانواده را بدوش داشت نباشد. باخ بهمراه یکی از دوسـتان جوان خود بنـام «گئورگ اردمان»(۱۱) از شـهر اوردروف به لونبورگ آمـد و هر دو بـا هم در دسـتهء آواز مـدرسهء سن میشـل که جمعاً

پانزده تن عضو داشت شرکت میکردند و این دوستی بعدها هم تا مدتها ادامه یافت. میگویند که باخ در این زمان صدای سوپرانوی خوبی داشت اما چندی بعد صدایش تغییر کرد و خراب شد بطوری که از دستهء کسانی که سوپرانو میخواندند خارج شد. در لونبورگ باخ با اساتید و نوازندگان مختلفی آشنائی پیدا میکرد که در مدرسهء سن میشل تدریس میکردند و یا در کلیساهای شهر اُرگ مینواختند و هنر نوازندگی و تعلیمات آنها در پرورش و تکامل باخ اثر بسیار داشت. در همین شهر لونبورگ بود که باخ با موسیقی فرانسوی آشنائی یافت زیرا «گئورگ ویلهلم» دوک ناحیه که در این شهر اقامت داشت با یک شاهزاده خانم فرانسوی ازدواج کرده بود و برای خود درباری فرانسوی تشکیل داده بود. بعلاوه عدهء زیادی از فرانسویانی که بعلل مذهبی و بخاطر داشتن عقاید پروتستان مجبور به ترک فرانسه شده بودند در آنجا بسر میبردند و باین ترتیب یک محیط فرانسوی در لونبورگ بوجود آمده بود که از نظر موسیقی هم، رنگ فرانسوی داشت و برای باخ جوان نیز این خاصیت را داشت که او را به این نوع موسیقی و صفات و حالات آن آشنا میساخت. در همین زمان بعلت همین اقامت در شهر لونبورگ و مسافرتهائی که باخ بیکی دو شهر دیگر کرد با موسیقی ایتالیائی نیز تماس و آشنائی یافت و باین ترتیب پرورش او از نظر موسیقی توسعه و تکامل مییافت. وقتی که تحصیلات مدرسهء باخ بپایان رسید در شهر ویمار(۱۲) بعنوان موزیسین وارد خدمت در دستگاه یوهان ارنست برادر ویلهلم ارنست دوک حاکم ویمار شد و در این وقت هیجده سال داشت. باخ در ویمار نیز با اساتید هنرمندی آشنائی یافت که دیدار و تعلیمات آنها برای پیشرفت موسیقی او اهمیت داشت. گرچه باخ ابتدا بعنوان ویولونیست استخدام شده بود ولی بزودی عنوان ارگ نواز دربار را پیدا کرد و در یکی از اسنادی که از این زمان باقی است نام او با عنوان «ارگ نواز دربار سلطنتی ساکس در ویمار» ثبت شده است و یک بار از او خواهش کردند که ترمیم و تعمیر ارگ کلیسائی را که خراب شده بود زیر نظارت خویش قرار دهد و از همین زمان است که شهرت باخ در نوازندگی ارگ بوجود میآید. باین ترتیب با وجود اینکه باخ هیجده سال بیشتر نداشت سمتهای موزیسین دربار و ارگ نواز کلیسا را بدست آورد که هر دو واجد اهمیت بسیار بود. برای اینکه زندگانی باخ را بهتر درک کنیم باید کمی بمطالعهء محیط زندگانی و اوضاع دوران او بپردازیم. اواخر قرن هفدهم و نیمهء اول قرن هیجدهم که دوران زندگانی باخ میباشد زمانی است که در اروپا سلطنتهای مطلقهء بزرگ و دربارهای پر جلال و شکوه تشکیل شده بود. در فرانسه خاندان بوربن سلطنت میکرد و باخ در روزگار جوانی معاصر با لوئی ۱۴ و بقیهء عمر معاصر لوئی ۱۵ بود. در پروس خاندان هوهنزولرن پایه های سلطنت نیرومندی را میگذاشت که مرکز آن در برلین بود و باخ با سه نفر از بزرگترین پادشاهان این سلسله همزمان بود و ازجمله با فردریک کبیر بزرگترین پادشاه آنها که در اواخر عمر باخ بروی کار آمد روابطی داشت که خواهیم دانست. در اتریش و هنگری خاندان هابسبورگ سلطنت داشت و باخ سی وسه سال آخر عمر خود را همزمان با ملکهء معروف اتریش ماری ترز گذرانید. در روسیه خاندان رومانف حکومت میکرد و باخ تا چهل سالگی با پطر کبیر همعصر بود. در سوئد باخ با پادشاه معروف آن شارل ۱۲ همزمان میشد. در تاریخ ایران زمان زندگانی باخ همعصر با اواخر عهد شاه سلطان حسین صفوی و فتنهء افغانها و سلطنت نادرشاه میشود. به این قرار می بینیم که باخ با بزرگترین پادشاهان اروپا در قرن هیجدهم همعصر و همزمان بود اما باخ در ایالت آلمانی ساکس و ایالات مجاور آن زندگی میکرد و در شهرهای آنجا تغییر مکان میداد و هرگز از این نواحی بکشورهای دیگری نرفت. وضع ایالات آلمانی در روزگار باخ مانند کشورهای بزرگی که نام بردیم نبود زیرا آلمان در آن روزگار مانند زمان ما نبود که حکومت واحد و متحدی داشته باشد و بطوری که میدانیم این کاریست که در نیمهء قرن نوزدهم انجام گرفت. در دوران زندگانی باخ در هر ناحیه و هر ایالت آلمان یک پادشاه یا شاهزاده یا امیری حکومت نیمه مستقلی داشت که مجموعاً با هم «اتحاد مقدس ژرمانیک» را تشکیل میدادند که زیر ریاست عالیهء امپراطوری اطریش بود. هر یک از این امرا و شاهزادگان برای خود کاخ و دستگاهی اختصاصی داشتند که کمابیش شبیه دربارهای بزرگ بود. این دربارها که مراکز اشرافیت آلمانی قرن هیجدهم بود در ضمن کانونهائی برای پرورش هنرمندان و موسیقیدانان زمان بشمار میرفت که در مطالعهء زندگانی باخ نباید اهمیت آنها را فراموش

کرد. بعلاوه در این زمان هنوز مذهب رواج بسیار داشت. در آلمان مذهب جدید پروتستان شیوع یافته بود و در این آئین همه جا مراسم مذهبی با موسیقی آمیخته و توأم است. خود مارتین لوتر(۱۳) پیشوای معروف این فرقه شخصاً موزیسین بود و از تأثیر عظیم موسیقی در روحیهء مردم اطلاع داشت و از همین رو توصیه کرده بود که مراسم مذهبی همراه با موسیقی اجرا شود و بهمین جهت هنگام دعا و مناجات در کلیساها، موقع انجام دادن مراسم ازدواج و زمان اجرای مراسم تشییع جنازه و تدفین و در هر موقع دیگر سرود و موسیقی نقش عمده ای را بعهده داشت و این رسم و سنت نه تنها منحصر به پروتستانها بود بلکه کاتولیکها هم از قدیم باین امر اهمیت میدادند. کسانی که اروپا و کلیساهای معروف و بزرگ آن را دیده اند میدانند که در هر کلیسا آلات موسیقی عظیمی بنام ارگ تعبیه شده است که معمولاً ـ در موقع اجرای مراسم مذهبی این ارگ با نواهای شورانگیز خود باید روح شنوندگان و مؤمنین را زیر نفوذ بگیرد. در کلیساهای بزرگ مقام و منصب ارگ نواز مقام مهمی بود که معمو در اختیار موسیقدانان معروف و بزرگ نهاده میشد و بسیاری از موسیقی دانان در قرن هیجدهم و قرن پیش از آن ارگ نوازان کلیساها بوده اند و در میان پدران باخ هم کسانی این سمت را داشتند، خود باخ هم این سمت را بدست آورد. بسیاری از آثار معروف موسیقی قرن هفدهم و هیجدهم و حتی قرن نوزدهم آثاری است که برای ارگ و نواخته شدن با ارگ تهیه شده است. ارگ نوازان و سرپرستان دسته های سرود جزو خادمین رسمی کلیساها بودند و از کلیسا حقوق و مقرری دریافت میداشتند و در مواقع مراسم فوق العاده از اعانات و هدایائی که بکلیسا تقدیم میشد سهمی دریافت میداشتند و این موضوع هم در زندگانی باخ تأثیر و اهمیت قابل ملاحظه ای داشت. یوهان سباستین باخ اگرچه بعنوان ویولونیست خدمات خود را در شهر ویمار شروع کرد ولی بطوری که دیدیم بزودی سمت ارگ نوازی شهر آرنشتات(۱۴) را بدست آورد. وظایف او در این زمان این بود که هر یکشنبه از ساعت ۸ تا ۱۰ صبح و هر پنجشنبه از ساعت ۷ تا ۹ صبح و هر دوشنبه در موقع مراسم دعا در کلیسا ارگ بنوازد و این وظیفهء دشواری نبود و باخ میتوانست بکارهای دیگری هم بپردازد. ازجمله بمسافرتهائی در شهرهای مجاور میپرداخت و بملاقات موسیقی دانهای معروف زمان خود میرفت. یک بار شورای شهر «آرنشتات» او را بازخواست کرد که بجای چهار هفته مرخصی چهار ماه غیبت کرده است و او این مدت بمسافرت پرداخته بود. باخ گاهی با مشکلاتی روبرو میشد که از نظر موسیقی قابل ملاحظه است مثلاً از او ایراد میگرفتند و انتقاد میکردند که در موقع نواختن ارگ یا تعلیم سرود واریاسیون(۱۵)های عجیب و غریبی مینوازد و میآموزد در حالیکه همین واریاسیون ها و همین ابتکارات که محصول نبوغ و استعداد باخ بود، امروز موجب شهرت جهانی او شده است. یک بار هم شورای شهر او را بازخواست و توبیخ کرد بدین جهت که میگفتند او دختر جوانی را در کلیسای شهر آرنشتات با خود بمحل ارگ برده است که اقدامی بکلی ممنوع بود. در ۲۹ ژوئن ۱۷۰۷ باخ از خدمت کلیسای شهر آرنشتات استعفاء داد و بشهر مولهوزن رفت که در آنجا بسمت ارگ نواز «کلیسای بلازیوس» (بلازیوس کیرشه) منصوب گردید. در این کلیسا باخ بجای یوهان گئورگ آهل(۱۶) (آل) ارگ نواز معروفی منصوب شده بود که مدت سی سال این مقام را داشت و باخ که در این زمان بیست ودو سال بیشتر نداشت بزودی لیاقت خود را برای جانشینی چنین استادی ثابت کرد. در ۱۷ اکتبر ۱۷۰۷ باخ با دخترعموی خود ماریا - باربارا باخ(۱۷) دختر میشائل باخ(۱۸)ارگ نواز شهر گهرن(۱۹) ازدواج کرد. این ازدواج در «کلیسای دورنهایم(۲۰)» نزدیک آرنشتات صورت گرفت. محققین زندگانی باخ عقیده دارند دختری که باخ با خود بمحل ارگ کلیسای شهر آرنشتات برده بود و بخاطر او مورد توبیخ قرار گرفت همین دختر بوده است. در ژوئن سال ۱۷۰۸ باخ یک بار دیگر تغییر شغل داد و از خدمت کلیسای شهر مولهوزن استعفا کرد و بخدمت پرنس ویلهلم ارنست دوک شهر ویمار پرداخت که تا ده سال بعد ادامه داشت. در این زمان در ویمار یک رشته مجادلات مذهبی جریان داشت که باخ نسبت بآنها بیطرف ماند. پرنس ویلهلم ارنست هم شخصاً مردی نیک نفس و نیکوکار بود که از هنر و هنرمندان حمایت میکرد. در سال ۱۶۹۶ تئاتری در شهر ویمار ساخته بود که مورد علاقه اش بود و اغلب به امور دستهء ارکستری که خود او را فراهم آورده بود میپرداخت. همچنین موسیقی ارگ را نیز بسیار دوست میداشت. باخ یک بار در مقابل او ارگ نواخته

بود و در نتیجه او شخصاً باخ را بعنوان ارگ نواز انتخاب کرد. در ویمار و در همین دوران بود که باخ معروفترین آثار خود را برای ارگ بوجود آورد. در همین شهر بود که باخ با «یوهان گوتفرید والتر»(۲۱) ارگ نواز کلیسای بزرگ شهر دوستی صمیمانه ای برقرار کرد و از نظر موسیقی با یکدیگر همکاریهای گرانبهائی میکردند. در ویمار روزبروز بر شهرت نوازندگی و هنرمندی باخ افزوده میشد و احترام بیشتری پیدا میکرد بطوری که گاهگاه شهرهای مجاور و کلیساهای بزرگ از او دعوت می نمودند که بآن شهرها برود و یا سمتهای ارگ نوازی را در آن شهرها بپذیرد. بالاخره در سال ۱۷۱۷ اتفاقی روی داد که مایهء شهرت فوق العاده برای باخ گردید و استادی او را بر همه کس مسلم ساخت. در این سال لوئی مارشان(۲۲) که از مشهورترین نوازندگان ارگ و کلاوسن در فرانسه بود و در این وقت چهل سال داشت بشهر درسد(۲۳) مرکز حکومت ساکس آمده بود و در آنجا در حضور پادشاه هم ارگ و کلاوسن نواخته بود و خیلی میل داشت که او را با حقوق هنگفتی برای خدمت در دربار ساکس استخدام نمایند. یوهان باپتیست ولومیه که در آن وقت رئیس کنسرت های دربار ساکس در شهر درسد بود نامه ای برای باخ که هنرمندی و استادی او را خوب میشناخت نوشت و از او درخواست کرد که بشهر درسد بیاید تا ترتیب مسابقه ای با موسیقی دان مغرور فرانسوی را بدهند. باخ با کمال میل این دعوت را پذیرفت و بشهر درسد آمد. ولومیه ترتیبی داد که باخ توانست مخفیانه نوازندگی رقیبش را ببیند. آنگاه باخ با نامهء بسیار مؤدبی به مارشان نوشت که حاضر است هر قطعه ای را که مارشان پیشنهاد کند و نت آنرا بدهد فوراً و فی المجلس بنوازد و در مقابل او هم چنین توقعی خواهد داشت. ظاهراً مارشان این پیشنهاد را پذیرفت. روز و محل مسابقه هم تعیین گردید و حتی به اطلاع پادشاه هم رسید. در موعد مقرر باخ در محل مسابقه که منزل یکی از وزیران بود حضور یافت ولی مارشان مدتی دیر کرد و بالاخره هم نیامد. عاقبت صاحبخانه کسی را بجستجوی او فرستاد، اما همه با کمال تعجب خبر یافتند که آقای مارشان صبح زود با یک ارابهء فوق العادهء پستی از درسد رفته است. برای باخ که حریف از مقابله با او گریخته بود فرصتی بود تا هنرمندی و استادی خویش را بهمه بنمایاند و نشان بدهد که اگر حریف بمسابقه هم حاضر میشد باز شکست او در مقابل قدرت هنری باخ مسلم بود. پادشاه ساکس بپاداش این لیاقت ۵۰۰ تالر که مبلغ هنگفتی بود برای او فرستاد اما پولها به باخ نرسید و یکی از مستخدمین که ظاهراً مصارف لازم تری برای این وجه داشت آنرا ربود و فقط شهرت و افتخار نصیب باخ شد. بعد از مراجعت از درسد باخ مدت زیادی در ویمار و در خدمت پرنس ویلهلم ارنست نماند. هفته های آخر اقامت او در ویمار با حوادث کدورت آمیزی آمیخته بود. نخستین مایهء کدورت این بود که باخ میخواست مقام استادی کلیسای شهر به او واگذار شود و نشد، این مقام بعهدهء پیرمرد محترم و بیماری بود بنام ساموئل درزه(۲۴) که موزیسین بود و مدتی باخ سمت معاونت او را داشت. درزه در سال ۱۷۱۶ درگذشته و مقام او خالی مانده بود، باین جهت باخ میخواست که این مقام به او واگذار گردد ولی مورد موافقت قرار نمیگرفت. یک مایهء دیگر کدورت این بود که در دربار ویمار دودستگی و نفاق ایجاد شده بود. دوک حاکم شهر با دوک ارنست اگوست که از هواداران بزرگ باخ بود مخالفت داشت و این وضع برای باخ تحمل ناپذیر بود. خود باخ هم وضع راحتی نداشت و کم کم بفکر عزیمت از این شهر افتاده بود و سرکشی و نافرمانی میکرد و میخواست استعفای خود را بقبولاند. در یادداشتهای یکی از منشیان دربار ویمار اکنون این جمله دربارهء باخ باقی است که می نویسد «در ۶ نوامبر باخ رئیس کنسرتها و ارگ نواز دربار که تا این زمان بر سر کار بود بعلت گستاخی و اصراری که برای استعفای خود داشت و میخواست بزور مستعفی شود، در عمارت دادگستری بازداشت شد. در دوم دسامبر آزاد شد و عدم رضایت دربار هم به او ابلاغ گردید». به این ترتیب دوران اقامت باخ در ویمار به سر رسید و در این موقع نزد شاهزاده لئوپلد، حاکم آنها لت کوتن رفت که قب هم با هدایائی که به باخ اهداء میکرد و با علاقه ای که بموسیقی نشان میداد باخ را برای ترک گفتن ویمار تشویق میکرد. لئوپلد که در سال ۱۶۹۶ متولد شده بود و در این وقت بیست ویک سال داشت شاهزاده ای سفرکرده و هنرمند و هنردوست بود. شخصاً چند ساز را مینواخت و صدای تمرین کردهء خوبی هم داشت. لئوپلد با باخ بمهربانی و محبت بسیار رفتار میکرد و چند سالی را که باخ در کوتن و نزد این

شاهزاده گذراند از بهترین سالهای عمرش بود. در این دوران کارها برایش بسیار مطبوع بود و فقط به تنظیم موسیقی برای دربار شاهزاده میپرداخت. دیگر با ارگ، با سرودهای کلیسا، با مجادلات و کشمکشهای مذهبی و با این قبیل امور سر و کار نداشت و میتوانست موافق میل و آرزوی شخصیش بکار موسیقی بپردازد و آرامش زندگانی او جز با مسافرت هائی که گاه بگاه برایش پیش میآمد مختل نمیشد. بسیاری از آثار عالی غیرمذهبی باخ از این زمان و از دوران اقامت او در این شهر است که بیشتر آنها را باخ برای خاطر شاهزاده لئوپلد ساخته و به او اهدا کرده است. در ژوئن سال ۱۷۲۰ باخ بهمراه پرنس لئوپلد سفری به کارلسباد رفت اما وقتی که به کوتن برگشت متأسفانه دید که همسر گرامیش ماریا باربارا درگذشته است. ماریا در غیاب باخ بیمار شد و درگذشت و باخ حتی از بیماری او هم پیش از بازگشتش مطلع نشده بود. این زن که سیزده سال با باخ زندگی کرد هفت فرزند آورد که از آنها سه پسر و یک دختر در زمان مرگش باقی بودند. چند ماه بعد باخ سفری به هامبورگ رفت و در کلیسای کاترین آنجا که یک ارگ عالی داشت در برابر عدهء زیادی مدت دو ساعت ارگ نواخت و قدرت و هنر نوازندگی خود را نشان داد و هنر او فوق العاده مورد توجه مردم واقع شد. آدام راینکن(۲۵) که در این وقت نودوهفت سال داشت سمت ارگ نواز کلیسا را عهده دار بود و مردی بود که هرگز از کسی تعریف و تمجید نمیکرد ولی از باخ تمجید بسیار کرد و به او گفت «من فکر میکردم که هنر نوازندگی ارگ مرده است و حالا ـ می بینم که این هنر در وجود شما زنده است». در این وقت مقام ارگ نواز کلیسای یاکوب (یاکوب کیرشه) در هامبورگ خالی مانده بود و میخواستند باخ را باین سمت انتخاب کنند ولی برای باخ رقیبی پیدا شد بنام هایتمان که ظاهراً راه موفقیت را بهتر از باخ میدانست زیرا مبلغ چهارهزار مارک به اولیای کلیسا وعده کرد و آنها هم یک نوازندهء عادی و بی هنر پول بده را بر باخ هنرمند و استاد بی پول ترجیح دادند. یکی از اولیای کلیسا که با این امر مخالف بود و برای انتخاب باخ پافشاری میکرد چندی بعد در یک نطق خود گفت «اگر یکی از فرشتگان از آسمان فرود آید تا در کلیسا بشکل الهی ارگ بنوازد اما پول نداشته باشد مسلماً چاره ای جز این نخواهد داشت که دوباره بسوی آسمان پرواز کند». باین ترتیب باخ نتوانست در هامبورگ بماند و به کوتن بازگشت. تقریباً هیجده ماه پس از مرگ نخستین همسرش، باخ برای بار دوم در سوم دسامبر سال ۱۷۲۱ ازدواج کرد. همسر دوم باخ آنا ماگدالنا وولکن(۲۶) نام داشت که دختر یک موسیقیدان بود. آنا ماگدالنا صدای دلربا و زیبائی داشت و در عین حال نسخه های نوتها را خیلی خوب کپیه میکرد و بعلاوه کلاوسن هم مینواخت. باخ آثار زیادی بخاطر این زن که الهام بخش او بود بوجود آورده است که ازجملهء آنها دو دفتر از مجموعهء آثار مختلف میباشد. این زن هم برای باخ سیزده اولاد آورد که عده ای از آنها در کودکی مردند. باخ که در کوتن و در خدمت شاهزاده لئوپلد زندگی راحت و آسوده ای داشت فکر میکرد که تا آخر عمر خود در همانجا بماند ولی بر روی هم مدت شش سال بیشتر در این شهر نماند و به لایپزیک رفت. در نامه ای که باخ چند سال بعد برای گئورگ اردمان همکلاس سابق روزگار جوانیش نوشته است شرح حال خود و علت این انتقال را چنین نقل میکند: «جنابعالی بخوبی میدانید که زندگانی من از دوران جوانی تا وقتی که استادی کلیسای دربار کوتن را یافتم چگونه گذشته است. در این دربار شاهزادهء نیکوکار و مهربانی خدمت میکرد که موسیقیدان قابلی بود و من فکر میکردم که زندگانیم را در خدمت او بسر خواهم رساند اما چنین اتفاق افتاد که این شاهزادهء بااستعداد با یک شاهزاده خانم از خاندان نورنبرگ ازدواج کرد و چون میل داشت که خیلی موافق طبع این شاهزاده خانم باشد که ظاهراً در برابر آثار هنری تأثیرناپذیر بود، آن آتش استعداد موسیقیش فرونشست. آن وقت خداوند چنین مقرر فرمود که من بسمت مدیر موسیقی و آواز مدرسهء سَن توماس در لایپزیک منصوب گردم. از مقام استاد کلیسا به مدیر آواز تبدیل شدن، ابتدا در نظر من خیلی افتخارآمیز نبود، به این قرار تا مدت سه ماه تصمیم نگرفتم. اما جهات مثبت و نیکوئی در این شهر بود، ازجمله اینکه وسایل تحصیلات پسرانم در آنجا آسان تر فراهم می شد. این جهات مرا واداشت که بنام خداوند به لایپزیک بیایم و این تغییر مکان را مورد آزمایش قرار دهم». همانطوری که باخ در نامهء خود مینویسد، برای رفتن به لایپزیک مدتی تردید داشت اما چون در این شهر میتوانست فرزندانش را که امیدوار

بود زندگانی بهتری داشته باشند به دانشگاه بفرستد و جهات مثبت دیگری هم در کار بود و بعلاوه دیگر نمیتوانست در کوتن بماند به تغییر مکان تن درداد. اتفاقاً در این زمان استاد مدرسهء توماس که در جنب کلیسای توماس واقع است درگذشته بود، شورای شهر لایپزیک درصدد بود که جانشینی برای او برگزیند و برای این کار شش تن از موسیقیدانهای معروف زمان نامزد شده بودند که هر یک بجهاتی نمیتوانستند این سمت را بپذیرند تا بالاخره باخ هم خود را نامزد این مقام کرد و پس از امتحانی که گذراند پذیرفته شد و در سال ۱۷۲۶ رسماً باین مقام منصوب شد. در ضمنِ قراردادهای او شرط شده بود که برای کودکان مدرسهء توماس مربی خوبی باشد، امور موسیقی دو کلیسای بزرگ شهر را تنظیم کند، با کودکان بخشونت رفتار نکند، در کلاسها تدریس کند، بدون اجازهء شهردار از شهر خارج نشود و حتی المقدور کاروانهای عزادار را بهمراه کودکان سرودخوان بدرقه نماید. اینها وظایف اصلیی بود که برای باخ تعیین گردید، علاوه بر اینها شورای شهر عقاید مذهبی او را هم مورد رسیدگی قرار داد و او نیز سوگند وفاداری یاد نمود و خدمات خود را پس از انجام یک رشته تشریفات رسمی آغاز کرد. باخ برای کارهای خود حقوق خوبی دریافت میداشت، در عمارت مدرسه منزل داشت و ۷۰۰ تالر هم حقوق میگرفت و عواید و امتیازات دیگر هم داشت اما عنوان او در این شهر از عنوانی که در شهر کوتن داشت پائین تر بود بعلاوه در آنجا باخ فقط تابع شخص شاهزاده بود در حالیکه در اینجا تابع هرکس؛ تابع اولیای کلیساها، تابع شورای شهر و حتی تابع محصلین خود بود و از این جهت وضعش دشوار بود. بهمین جهات و بعلاوه از این جهت که باخ شخصاً هم گاهی تندخو و عصبانی بود اغلب اختلافاتی با مقامات مختلفی که با او در تماس بودند پیدا میکرد که اسباب شکایتها و کدورتها میشد. مشکلات دیگری هم در کار باخ بود، ازجمله اینکه تعداد شاگردان او آنقدر نبود که بتواند دسته های آوازخوان کافی برای کلیساهای مختلف ترتیب دهد. بسیاری از شاگردانش کم استعداد بودند. اولیای شهر از او توقعات زیاد و بیمورد داشتند. افراد موزیسین در دسته های ارکستر به اندازه ای که باخ میخواست نبودند و در نتیجه ارکسترها نمیتوانستند قطعات را موافق دلخواه او اجرا کنند بطوریکه در یکی از گزارشهای خود باخ چنین شکایت میکند: «واقعاً تعجب آور است که از موزیسین های ما توقع دارند که هر نتی از آثار موسیقی ایتالیائی و فرانسوی و انگلستانی و لهستانی را که در برابرشان گذاشتند فوراً و بلادرنگ بخوبی نوازندگانی که آن قطعات برای ایشان و بخاطر ایشان ساخته شده است بنوازند در حالیکه آن نوازندگان مدتها این آثار را مطالعه کرده اند و نواخته اند و تقریباً از حفظ دارند و بعلاوه حقوقهای خوب و کافی دریافت میدارند در صورتی که موزیسین های ما با فقر و احتیاج دست بگریبانند و چنان سرگرم تهیهء نان روزانهء خود میباشند که فرصتی برای تکمیل و ترقی هنری خویش ندارند. بخوبی میتوان دید که در درسد موسیقیدانان اعلیحضرت پادشاه چگونه حقوقهای کافی دریافت میدارند و طبیعی است وقتی که هنرمند غم روزانه و نگرانی خاطر نداشته باشد و بعلاوه جز یک ساز ننوازد میتوان آهنگهای عالی و فوق العاده از او شنید». باین ترتیب می بینیم که باخ از وضع خود در لایپزیک خیلی راضی نبود بطوریکه حتی باین فکر افتاده بود که کار دیگری برای خود پیدا کند و از لایپزیک برود. در ۲۸ اکتبر سال ۱۷۳۰ باخ نامه ای برای گئورگ اردمان همکلاس دوران کودکی و جوانی خود نوشت که در این زمان از طرف دربار روسیه در دانتزیک کار میکرد و ضمن نقل شرح حال خود از او درخواست کرد که اگر مقدور باشد کار دیگری برایش پیدا کند. در این نامه که قسمتی از آن هم قبلاً نقل شده باخ چنین میگوید: «اکنون من در اینجا موقعیت ثابتی دارم. اما اولاً این کار آنقدرها که گفته میشد اهمیت ندارد. ثانیاً کلیسای اینجا اعانات و درآمد چندانی ندارد. ثالثاً در این شهر هزینهء زندگی خیلی بالا و گران است. رابعاً چون مقامات حکومتی ذوق عجیبی دارند و به موسیقی علاقهء زیادی ندارند من باید همیشه در یک وضع نامناسب که با روحیات من متضاد است زندگی کنم و همواره از کسانی احاطه شده باشم که به من و کار من چندان توجهی ندارند و از این جهت همواره باید شکنجه ببینم. به این جهت ناچارم با کمک الهی فکر جای دیگری برای خود باشم. اگر جناب شما جای مناسبی سراغ داشته باشند یا بتوانند برای یک خدمتگزار پیر و وفادار محلی تهیه فرمایند من با کمال میل و با توصیهء جناب شما به این کار خواهم پرداخت. من در دنبال توصیهء

جنابعالی تمام قوای خود را بکار خواهم برد تا موجبات رضایت را فراهم آورم. حقوق کنونی من در حدود ۷۰۰ تالر است و به تناسب اضافه درآمد کلیسا که با تعداد مراسم تدفین بستگی دارد اضافه هم میشود اما وقتی که روزگار سلامتی است اعانات کلیسا هم کم میشود. سال گذشته نقصان مراسم تدفین سبب شد که از این بابت ۱۰۰ تالر کمتر درآمد داشته باشم. در «تورینگه»(۲۷)با ۴۰۰ تالر زندگانیم بهتر از اینجا بود که دو برابر این مبلغ را دارم زیرا در اینجا زندگی خیلی گرانست». و بعد زندگانی خصوصی خود را چنین نقل میکند که: «من برای دومین بار ازدواج کرده ام. زن نخستینم در کمال تقدس در «گوتن» درگذشت. از نخستین ازدواج خود سه پسر و یک دختر دارم که جنابعالی اگر بیاد داشته باشید آنها را در «ویمار» دیده اید، پسر ارشدم دانشجوی حقوق است، دو تای دیگر یکی در کلاس اول است و دیگر در کلاس دوم، دختر ارشدم هنوز ازدواج نکرده است، فرزندان دومین ازدواجم هنوز کوچک هستند، بزرگترین پسر در میان آنها شش سال بیشتر ندارد، اما همه برای موسیقی استعداد فراوان دارند و میتوانم مطمئن باشم که خواهم توانست با خانواده ام یک کنسرت آواز و ساز تشکیل دهم. مخصوصاً که همسرم صدای «سوپرانوی» زیبائی دارد و دختر ارشدم نیز خیلی خوب میخواند». با تمام این احوال باخ تا آخر عمر خود یعنی مجموعاً بیست وهفت سال در شهر لایپزیک ماند و نتوانست از آن خارج شود. شهرت هنری باخ فوق العاده شده بود بطوریکه او را «سلطان نوازندگان ارگ و کلاوسن» مینامیدند و موسیقیدانان جوان از گوشه و کنار شهرهای مختلف برای دیدن او و شنیدن آثارش به لایپزیک میآمدند. در نوشته های معاصرین باخ متن های جالب توجهی هست که باخ را در موقع رهبری کنسرتها و آوازها و نواختن ارگ توصیف میکند و نشان میدهد که او تا چه اندازه در کار خود استاد بوده است، در اواخر عمر خود باخ سفر مشهوری به برلین رفت. فردریک دوم که ملقب به فردریک کبیر است از سال ۱۷۴۰ بمقام سلطنت پروس رسیده بود و مقر حکومتش پوتسدام، نزدیک برلین بود. پسر دوم باخ بنام کارل فیلیپ امانوئل باخ موسیقی دان هنرمندی بود، با عدهء دیگری از موسیقی دانان مشهور در خدمت دربار و کلیسای این پادشاه بود. فردریک که پادشاهی هنرمند و هنردوست بود بوسیلهء این پسر از باخ دعوت میکرد که سفری به پوتسدام بیاید ولی باخ بعلت پیری و بیماری تا مدتها نتوانست تصمیم بگیرد. بالاخره در سال ۱۷۴۷ این دعوت را پذیرفت و به اتفاق پسر ارشدش ویلهلم فریدمان به پوتسدام رفت و اتفاقاً موقعی به برلین رسید که فردریک خود را برای اجرای یک کنسرتوی فلوت آماده میکرد که شخصاً قسمتهای عمدهء فلوت آنرا مینواخت. در این وقت لیست نام کسانی را که بتازگی وارد پوتسدام شده بودند پیش او آوردند و همین که در میان آنها نام باخ را دید با مسرت و شادمانی بسیار فریاد کشید که: «آقایان باخ پیر آمده است». و دستور داد که فوراً او را به دربار بیاورند، بطوریکه باخ با همان لباس سفر خود بحضور فردریک آمد و فرصت تغییر لباس پیدا نکرد. در همین مجلس بود که «باخ» بالبداهه آثار زیبا و دلنشینی ساخت و نواخت بطوریکه فردریک تحسین و ستایش بسیاری از او کرد و گفت: «خداوند یک باخ بیشتر نیافریده است». پادشاه بزرگ به استاد پیر احترام بسیار میگذاشت و داستان ملاقات آنها که هم نشان علاقمندی او به هنر موسیقی و هم معرف شخصیت بزرگ و محترم باخ بود همیشه جزو مهمترین حوادث زندگی باخ نقل میشود. دو ماه پس از این سفر بود که باخ یک آهنگ عالی خود را بر روی طرحی که در همین ملاقات تهیه شده بود برای فردریک فرستاد و به او اهداء کرد. چشمان باخ که همیشه ضعیف بود و بعلت کار بسیار روزبروز ضعیف تر میشد در سالهای آخر عمرش بشدت او را ناراحت میکرد بطوریکه مجبور شد خود را به دست یک کحال لندنی که به لایپزیک آمده بود بسپارد. دو بار چشمهایش را عمل کردند که سودی نبخشید و تقریباً بکلی کور شد. دیگر هیچ نمیدید و مجبور بود با کمک دیگران راه برود. در ماه ژوئیهء سال ۱۷۵۰ باخ در چشمان خود بهبودی احساس کرد و دیدگانش بآهستگی روشنائی خود را بازمییافتند. ده روز بعد از آنکه اولین علائم روشنائی را در چشمان خود حس کرد میشد امیدوار بود که چشمش بکلی شفا یابد زیرا میتوانست با زحمت ببیند و روشنائی نور را تحمل کند. اما این وضع غیرطبیعی نشانهء مرگ بود که باو نزدیک میشد و در چشمان او میدرخشید. تصور و امید بازگشت حیات بیش از چند ساعت دوام نکرد و باخ بزودی بحال اغماء افتاد که تب شدیدی هم بدنبال داشت و بر اثر آن با

وجود مراقبتهای دو نفر از بهترین پزشکان لایپزیک در ساعت نه و ربع بعدازظهر ۲۸ ژوئیهء ۱۷۵۰ درگذشت. در آخرین روز حیات خود هم باخ مشغول کار بود و یک آهنگ مذهبی برای ارگ را بدامادش که یکی از شاگردانش بود دیکته میکرد. سه روز بعد که روز جمعه بود او را در گورستان کلیسای سن ژان در شهر لایپزیک بخاک سپردند. باخ از زن اول خود ماریا باربارا هفت فرزند داشت که سه تای آنها بعد از پدرشان زنده ماندند: دختر ارشدش کاتارینا دورته آ(۲۸) (۱۷۰۸ – ۱۷۷۴). ویلهلم فریدمان (۱۷۱۰ – ۱۷۸۴) که در موقع مرگ پدرش مدیر موسیقی و ارگ نواز کلیسای شهر هال(۲۹) بود. کارل فیلیپ امانوئل (۱۷۱۴ – ۱۷۸۸) که موزیسین دربار فردریک کبیر پادشاه پروس بود. زن دوم باخ آنا ماگدالنا سیزده اولاد آورد که هشت تن آنها در کودکی مردند و سه پسر و دو دختر بعد از پدرشان زنده ماندند بدینقرار: پسر بزرگ او گوتفرید هاینریش(۳۰) (۱۷۲۴ – ۱۷۶۳) یک نابغه بود که شخصیت افسانه آمیزی پیدا کرد. افسانه هائی که از شخصی بنام داوید باخ نقل میکنند در واقع مربوط به اوست. در این افسانه ها نقل میشود که داوید باخ شخص ساده ای بود که با فنون موسیقی آشنائی زیاد نداشت اما با کلاوسن فی البداهه ترانه هائی مینواخت که خوش آهنگ، شگفت انگیز، حزن آلود و عمیق بود و شنونده را بگریه میانداخت. الیزابت ژولین فردریکه(۳۱) دختری بود که در ۱۷۴۹ با یکی از شاگردان باخ بنام یوهان کریستوف آلتنیکول(۳۲) ازدواج کرد. یوهان کریستوف فردریک باخ (۱۷۳۲ – ۱۷۹۵) که بنام «باخ بوکبورک» مشهور است. یوهان کریستوف باخ (۱۷۳۵ – ۱۷۸۲) که بنام «باخ لندن» معروف میباشد. رگینا سوزانا(۳۳) (۱۷۴۲ – ۱۸۰۹) آخرین دختری بود که از باخ باقی ماند و در موقع مرگ پدرش هشت ساله بود. این دختر زندگانی سختی داشت. در سال ۱۸۰۰ عده ای از دوستداران باخ اعانه ای نزدیک به ۱۰۰ تالر برای او جمع آوری کردند و سال بعد بتهوون که قب هم در پرداختن اعانه شرکت کرده بود یکی از آثارش را به دو نفر از ناشرین خود داد و خواهش کرد که سهم او را از فروش این اثر به رگینا سوزانا دختر باخ بپردازند. یکی دیگر از موزیسین های وین نیز مبلغ ۲۰ تالر برای او جمع آوری کرد. باخ شاگردان زیادی هم تربیت کرد که چندین نفر آنها از موسیقی دانان مشهور زمان خود شدند. باخ استادی هنرمند و معلمی دقیق بود. همیشه در طرز قرار گرفتن بازوان و انگشت گذاری شاگردان خود دقت فراوانی مبذول میداشت و نواختن گامهای موسیقی بصورتی که او توصیه میکرد در زمان او امر بی سابقه ای بود. آثار باخ هنوز هم برای شاگردان پیانو از عالیترین درسها و تمرین هاست. شومان موسیقیدان مشهور قرن نوزدهم به موسیقی دانان جوان توصیه میکرد که: «فوگهای باخ را با شوق و با جدیت بنوازید و آنها را نان روزانهء خود بشمارید. فقط اوست که میتواند شما را موسیقی دان خوبی بار آورد». از آنجا که باخ تقریباً تمام عمر خود را در خدمت کلیساها گذراند بیشتر آثار او آثار موسیقی مذهبی میباشد. خود او که مردی مؤمن بود میگفت: «هدف هر نوع موسیقی باید ستایش پروردگار باشد...». آثار مذهبی باخ خیلی زیاد و فراوان است زیرا باخ مردی پرکار بود بطوریکه برای هر روز یکشنبه و برای هر یک از مراسم مذهبی چندین سرود ساخته است که مجموعهء عظیمی را تشکیل میدهد و متأسفانه از آنجا که در زمان خود باخ آنها را خیلی نمی پسندیدند قسمتی از این آثار نابود شده است ولی هنوز هم آثار باخ جزو عالیترین و کاملترین آثار موسیقی مذهبی بشمار است. یکی از موسیقی شناسان معاصر میگوید: «در آثار مذهبی باخ شخصیت های افسانه ای مذهبی بصورت آدمهای متفکر و باقدرتی جلوه میکنند». قسمتی از آثار مذهبی باخ سرودهای مذهبی است که «کانتات» نامیده میشود. باخ مجموعاً در حدود ۲۵۰ کانتات نوشته است که امروز قسمت عمده ای از آن باقی است. قسمت دیگر آثار مذهبی باخ قطعات مذهبی برای نواخته شدن با ارگ میباشد. این آثار علاوه بر اینکه از نظر فنی و تکنیکی اهمیت بسیار دارند از نظر لطف و زیبائی شاعرانه نیز بسیار جالب توجه هستند. باخ غیر از آثار مذهبی خود آثار دیگری نیز بوجود آورده است؛ سوناتهائی برای پیانو و ویولون مقداری کنترپوان و فوگ و سویت و کنسرتو و قطعات دیگری از این قبیل را میتوان نام برد. شش کنسرتو معروف به: «کنسرتوهای برندنبورگی» و در حدود بیست کنسرتو که برای سازهای مختلف نوشته شده از عالیترین آثار موسیقی کلاسیک بشمار میرود که در آنها هم جنبهء تکنیکی و فنی غنی و نیرومند است و هم لحنی ساده و زیبا و لطیف جلوه و خودنمائی دارد. چهل وهشت «فوگ»

و «پرلود» که در چند مجله بنام «کلاوسن بین تامپره»(۳۴) برای کلاوسن تصنیف کرد امروز با پیانو نواخته میشود هرگز کهنه نمیشود و از یاد نخواهد رفت. رویهمرفته تمام آثار باخ هر یک در جای خود شاهکاری بزرگ بشمار میروند و بسیاری از آنها در نوع خود بی نظیرند، با وصف این، جالب توجه است که مقام بزرگ باخ نه تنها در زمان خودش بلکه تا مدتی بعد از حیات او نیز آنطور که باید معلوم نبود. در نیمهء اول قرن نوزدهم بود که «مندلسون»(۳۵) آهنگ ساز و موسیقی دان مشهور یکی از شاهکارهای بزرگ باخ بنام «پاسیون اوت ماتیو»(۳۶) را رهبری کرد و ارزش آن را بمردم شناسانید و بعد هم برای شناساندن باخ زحمات بسیار کشید. شومان نیز برای معرفی باخ و ارزش هنری او بسیار کوشید. بطوریکه بر اثر مساعی این دو نفر در واقع باخ در قرن نوزدهم کشف و شناخته شد. بالاخره در نیمهء قرن ۱۹ در سال ۱۸۵۰ که یکصد سال از مرگ باخ میگذشت، در لایپزیک یعنی شهری که باخ در آن زندگی کرد و مرد، انجمنی بنام انجمن باخ (باخ گزلشافت)(۳۷) تشکیل گردید و این انجمن در طول چهل وشش سال هر سال یک یا چند جلد از آثار باخ را منظماً انتشار داد و برای شناسانیدن قدر و مقام باخ کوششهای زیاد بکار برد و بالاخره در قرن ما (قرن بیستم) است که مقام باخ و اهمیت هنری او را آنطور که شایسته است میشناسند و بدان احترام میگذارند و روزبروز هم بر ارزش مقام او افزوده میشود. باخ پدر موسیقی کلاسیک و استاد مسلم هارمونی کلاسیک است که تمام موسیقیدانان بزرگ بعد از او هم استادی او را قبول داشتند و تصدیق میکردند. موتزارت که نخستین موسیقیدان بزرگ بعد از باخ است از نخستین ستایشگران او نیز میباشد. بتهوون میگفت: «قلب من همیشه برای هنر عالی و پرعظمت سباستیان باخ که پدر هارمونی بود در تپش است». شومان، موسیقیدان معروف دیگر میگفت: «باخ کسی است که همه در برابر او جز کودکانی بیش نیستند». شوپن، آهنگساز و پیانیست مشهور قرن نوزدهم میگوید: «باخ هرگز کهنه نخواهد شد. ساختمان آثار او چون اشکال عالی هندسی است که در آنها هر چیز بجای خود قرار دارد و هیچ چیز زائد نیست. اگر باخ در زمانی مورد اهمال و بی اعتنائی قرار گیرد نشانهء کوته نظری و حماقت و کج سلیقگی مردم آن زمان خواهد بود. وقتی که من آثار یکی از آهنگسازان را مینوازم اغلب فکر میکنم که اگر من خود سازندهء آن میبودم برخی از قسمتهای آن را بصورت دیگری میساختم ولی در مورد آثار باخ هرگز چنین خیالی برای من پیش نیامده است. در آثار او هر چیز چنان لاینفک و لایتغیر است که حتی تصور آن بصورتی جز آنچه هست مشکل می نماید». باخ علاوه بر هنرمندی در موسیقی، ریاضی دان قابلی نیز بشمار میرفت و نظم و ترتیب خاص و منطقی که در موسیقی او بنظر میرسد نشانه ای از این امر است و بهمین جهت است که بتهوون را «فیلسوف موسیقی»، موتزارت را «شاعر موسیقی» و باخ را «ریاضیدان موسیقی»» لقب داده اند. باخ در علم آکوستیک و مبحث صوت فیزیک نیز مقام شامخی دارد. عمل اعتدال درجات گام توسط او صورت گرفته است و اوست که با در نظر گرفتن حد حساسیت گوش آدمی از برخی فواصل جزئی میان درجات گام که تشخیص آنها برای گوشهای معمولی با اشکال بسیار مقدور است چشم پوشید و فاصلهء مابین دو صدای یکسان (یک اکتاو) را به دوازده نیم پردهء مساوی تقسیم کرد که بعدها بنام نیم پرده های باخ شهرت یافت و «گام باخ» را بوجود آورد و چند اثر معروف خود را بر روی این گام نوشت. باین ترتیب باخ برای پیشرفت و توسعهء علمی و فنی موسیقی میدان وسیع و جدیدی باز کرد بطوریکه تمام آثار موسیقی بعد از باخ همه بر اساس قواعد و اصولی که باخ بنا نهاد بنیان گذارده شده است. طبیعی است که برای شناسائی بهتر قدر و مقام باید او را در قالب مجموعهء تاریخ موسیقی قرار داد و سنجید و آن وقت است که معلوم میگردد باخ و کارهای او و آثار او چه اهمیت بزرگی در تاریخ موسیقی جهانی دارد. یک نویسندهء موسیقی شناس آلمانی دربارهء باخ کلامی دارد که برای پایان دادن بمطالعهء شرح حال او جملهء مناسبی بنظر میرسد زیرا یک حقیقت واقع را بدین شکل بیان میکند: «... کاری که باخ انجام داد چنان عظیم و حیرت انگیز است که نه گذشت زمان میتواند بر نام درخشان و پرافتخار او پردهء فراموشی کشد و نه تغییر سلیقه ها و طرز فکرها میتواند خاطرهء او را بفراموشی بسپارد...». (از نامهء موسیقی دورهء ۲ شمارهء ۶ دیماه ۱۳۲۹ بقلم محمود تفضلی که بمناسبت دویستمین سال درگذشت باخ منتشر شده است). (۱) -- (۲) Bach, Johann-Sebastian.

Eisenach. (۳) - Johann-Ambrosius Bach. (۴) - Christophe Bach. (۵) - Erfurt. (۶) - Elisabeth Lammerhit. (۷) - Ohrdruf. (۸) - ازین پس نوشتهء محمود تفضلی را نقل میکنیم. .(سازی است) (۹) - (۱۰) Clavecin - Luneburg. (۱۱) - Georg Erdmann. (۱۲) - Weimar. (۱۳) - Luther. (۱۴) - Arnstadt. (۱۵) - Variation. (۱۶) - Johann Georg Ahle. (۱۷) - Maria Barbara Bach. (۱۸) - Michael Bach. (۱۹) - Gehren. (۲۰) - Dornheim. (۲۱) - Johann - Gottfried Walter. (۲۲) - Louis Marchand. (۲۳) - Dresde. (۲۴) - Samuel Drese. (۲۵) - Adam Reincken. (۲۶) - Anna Magdalena Wulken. (۲۷) - Turinge. (۲۸) - Katharina - Dorothea. (۲۹) - Halle. (۳۰) - Gottfried - Heinrich. (۳۱) - Elisabeth - Juliane - Friedrike. (۳۲) - Johann - Christoph - Altnikol. (۳۳) - Reginna - Susanna. (۳۴) - Clavecin bien tempere. (۳۵) - Mendelssohn. (۳۶) - Passion selon st. Mathieu. (۳۷) - Bach - .Gesellschaft

باخال.

(ص) اشیم. مشیم. مشوم. مشیوم. (منتهی الارب). اخیل.

باخبر.

[خَ بَ] (ص مرکب) آگاه. مطلع. واقف. مستحضر. خبردار. (آنندراج). ملتفت. هوشیار. (ناظم الاطباء) : نجات آخرت را چاره گر باش درین منزل ز رفتن باخبر باش.نظامی. جمله گفتند ای حکیم با خبر الحذر دع لیس یُغنی عن قدر.مولوی. اولیا اطفال حقند ای پسر در حضور و غیب ایشان باخبر.مولوی. چون تعلق یافت نان با بوالبشر نان مرده زنده گشت و با خبر.مولوی. دمی سوزناک از دل باخبر قویتر که هفتاد تیر(۱) و تبر.(بوستان). گفتم تعالی الله از دوران باخبر در حضور و نزدیکان بی بصر دور. (گلستان). گر من از دوست بنالم نفسم صادق نیست خبر از دوست ندارد که ز خود باخبر است. سعدی (طیبات). درد نهانی بکه گویم که نیست باخبر از درد من الا خبیر.سعدی (طیبات). نخواستم که هیچکس از متعلقان از حال من باخبر شود. (انیس الطالبین نسخهء خطی مؤلف ص ۳۰). از اخبار و احوال ملوک و ملک واقف و باخبر. (ترجمهء محاسن اصفهان ص ۹۶). - باخبر ساختن برق؛ سر دادن تفنگ، و این را سلام تفنگ نیز گویند. سلیم گوید : برق آه از حال ما سازد بتان را باخبر نامهء آشفتگان هم چون نگهبان آتش است. (آنندراج). - باخبر شدن؛ آگاه شدن. مطلع شدن. - باخبر کردن؛ باخبر ساختن. مطلع کردن. (۱) - ن ل: تیغ.

باخت.

(مص مرخم، اِ) از مصدر باختن. مقابل برد: برد و باخت. مغلوبیت در قمار. غرم. زیان. خیبت : برد قمار باخت است. آخر این باخت... از بهر برد... بود. (کتاب المعارف).

باختر.

[تَ] (اِ) شمال. در اوستا بمعنی شمال است و اصل آن اباختر یعنی ماوراءتر، آنطرف تر. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). در اوستا اَپاخْتَرَ یا اَباخْذَر آمده. در فارسی باختر گوئیم. در مزدیسنا آرامگاه اهریمن و دیوها و جای دوزخ خوانده شده. (خرده اوستا تفسیر پورداود حاشیهء ص ۸۷). شمال را محل آسیب و نحوست دانسته اند. رجوع به یشتها تفسیر پورداود ج ۲ حاشیهء ص ۱۶۸

شود: و اما، حکماء عالم، جهان را بخشش کردند بر برآمدن و فروشدن خورشید به نیمروز، و حد آن چنان باشد که از سوی مشرق از آنجا که خورشید به کوتاه ترین روزی برآید، و از سوی مغرب از آنجا که خورشید به درازترین روزی فروشود و این به علم حساب معلوم گردد [و این جمله را بچهار قسمت کرده اند: خراسان و ایران (خاوران) و نیمروز و باختر؛ هرچه حد شمال است باختر گویند و هرچه حد جنوب است نیمروز گویند و میانه اندر، بدو قسمت شود، هرچه حد شرقست خراسان گویند و هرچه مغربست ایرانشهر] والله المستعان(۱). (تاریخ سیستان صص ۲۳ - ۲۴)(۲ ||). مشرق. (برهان) (تفلیسی). بمعنی مشرق اکثر است. (غیاث) (آنندراج) (انجمن آرا). و لفظ باختر مخفف بااختر است و اختر آفتاب را گویند و ماه را نیز اختر میگویند(۳). (غیاث). بمعنی مشرق و خاور آید. (شرفنامهء منیری). خراسان. تحقیق آن است که باختر مخفف بااختر است و اختر ماه و آفتاب هر دو را گویند پس باختر مشرق و مغرب را توان گفت و ازین جهت متقدمین بر هر دو معنی این لفظ را استعمال کرده اند لیکن خوار مرادف خور بیشتر آمده ازین جهت خاور بیشتر بمعنی مشرق استعمال می شود و بنابرین آفتاب را عروس خاوری گفته اند چنانکه خاقانی گفته است: درده از آن چکیده خون زایلهء تن رزان کابلهء رخ فلک برده عروس خاوری. در فرهنگ دساتیر آمده که معنی باختر بمشرق کردن خطای بزرگ و غلط محض است(۴) که خور نام آفتاب است و شید بمعنی روشنی و همین اصح است. (آنندراج) (انجمن آرا) : چو خورشید سر برزد از باختر سیاهی بخاور فروبرد سر. فردوسی (از شرفنامهء منیری). چو بشنید بدگوهر افراسیاب که شد طوس و رستم بر آن روی آب شد از باختر سوی دریای گنگ(۵) دلی پر ز کین و سری پر ز جنگ.فردوسی. چو از باختر برزند تیغ هور ز کان شبه سر برآرد بلور فردوسی (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). تا بتابد نیمروزان از تف خورشید سنگ تا برآید بامدادان آفتاب از باختر.فرخی. چو آفتاب سر از کوه باختر برزد بخواست باره و سوی شکار کرد آهنگ. فرخی. چو مهر آورد سوی خاور گریغ(۶) هم از باختر برزند باز تیغ.عنصری.(۷) چو برزد درفشنده از باختر دواج سیه را سپید آستر. عنصری (از صحاح الفرس). خورشید را چون پست شد در جانب خاور علم پیدا شد اندر باختر بر آستین شب ظَلَم(۸). لامعی (از صحاح الفرس). خدش بسرو باختری بر فسوس کرد قدش بسرو غاتفری به مفاخره.سوزنی. رایت خوبی چو برفروزی رخسار از بَرِ خورشید باختر زده داری.سوزنی. فخر من یادکرد شروان به که مباهات خور بباختر است.خاقانی. آفتابی که خاورش دهن است دارد از باغ شاه باختر اوست. خاقانی [در صفت خربزه] . همه شب منتظر میبود تا صبح صادق از افق باختر شارق گردد. (سندبادنامه ص ۱۸۳ ||). مغرب را گویند. (برهان)(۹) (اوبهی). غرب، خورپَران، خوربَران. (التنبیه والاشراف چ لندن ۱۸۹۳م. ص ۳۱). بمعنی مغرب و خاور بمعنی مشرق و بخلاف نیز گفته اند. (آنندراج) (انجمن آرا) : چو خورشید در باختر گشت زرد شب تیره گفتش که از راه گرد.فردوسی. چو خور چادر زرد در سر کشید بشد باختر چون گل شنبلید.فردوسی. همی بود تا تیره تر گشت روز سوی باختر گشت گیتی فروز.فردوسی. چو از باختر چشمه اندرکشید شب آن چادر تار بر سر کشید.فردوسی. چو آمدْش از شهر بربر گذر سوی کوه قاف آمد و باختر.فردوسی. کنون خاور او راست تا باختر همی بشکند پشت شیران نر.فردوسی. هم از خاوران تا در باختر ز کوه و بیابان و از خشک و تر سراسر ز بدخواه کردم تهی...فردوسی. ز خاور بیاراست تا باختر پدید آمد از فر او کان زر.فردوسی. وز نور تا بظلمت و از اوج تا حضیض وز باختر بخاور و از بحر تا برند. ناصرخسرو. چرا خورشید نورانی دو عالم زو شود روشن گهی مسکن کند خاور گهی در باختر دارد. ناصرخسرو. زاغ شب از باختر نهان شد چون دید کآمد باز سپید صبح ز خاور.مسعودسعد. باختر در لرزه افتاد از نهیب گرچه او لشکر سوی خاور کشید. مسعودسعد. چرخ را نشرهء نون والقلم است از مه نو کآنهمه سرخی در باختر آمیخته اند. خاقانی. ز حد باختر تا بوم خاور جهان را گشته ام کشور بکشور.نظامی. شنیدم که در مرزی از باختر برادر دو بودند از یک پدر.بوستان. من از یمن اقبال این خاندان [ایلخانیان] گرفتم جهان را به تیغ زبان من از خاوران تا در باختر ز خورشیدم امروز مشهورتر. سلمان ساوجی. (از تاریخ ادبیات برون ج ۳ ترجمهء حکمت ص ۲۹۲). (۱) - بقیهء قول ابوالفرج بغدادیست دربارهء نیمروز در کتاب «الخراج» بنقل مؤلف المسالک والممالک در کتاب خود. (۲) - شاید اختلافاتی که در معنی

باختر روی داده از باختریان (بلخ) باشد که مردم در همسایگی جنوب او، او را شمال و در شمال جنوب، در مغرب مشرق و در مشرق مغرب می نامیده اند. (۳) - بر اساسی نیست. رجوع شود به باختر بمعنی شمال. (۴) - ولی استعمال شده. (۵) - افراسیاب از دریای چین پس از رجعت رستم بتوران بازمیگردد، پس باختر در شعر فوق بمعنی مشرق آمده است. (۶) - ن ل: چو روزی که بودش بخاور گریغ هم از باختر بر زدش (برزند) باز تیغ. (از حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی). چو روزی که بودش بخاور گریغ ازو باختر برزند باز تیغ. (از صحاح الفرس). چو روزی که باشدْش [شاید: آرد] خاور گریغ هم از باختر برزند باز تیغ. (۷) - بفردوسی هم نسبت داده اند. (فرهنگ خطی) (شعوری). (۸) - ن ل: علم. (۹) - در زبان فارسی اکثر بمعنی مغرب آمده در برابر خاور، ولی گاهی نیز بعکس، باختر بمعنی مشرق و خاور بمعنی مغرب استعمال شده. (حاشیهء برهان چ معین).

باختر.

[تَ] (اِخ) باختریش. باکتریان. بلخ. آسیای علیا. در قدیم به این اسم مملکت وسیعی را می نامیدند که شامل بود همهء جزء شرقی ایران را و محدود بود در شمال بواسطهء سغدیان و رود آمو و در مشرق بواسطهء سیتی و در جنوب بواسطهء هندوستان و جبال هند و کوه و پایتخت آن شهر باختر بوده که اکنون بلخ میگویند. (ناظم الاطباء، ذیل کلمهء باختریان). سعید نفیسی در شرح باختریان نوشته اند: بناحیتی گفته میشد که در جنوب رود آمویه و در مغرب و جنوب غربی کوههائی بود که از سوی شمال گرد هندوستان را گرفته اند. بهمین جهت این ناحیه اهمیت بسیار در روابط دول داشت زیرا یگانه راه خشکی در میان آسیای غربی و هندوستان از یک سو و تاتارستان و چین از سوی دیگر بود. در همان ناحیه بود که نخست ملت هند و آریائی متوقف گشت و پس از گذشتن از سرزمین کوهستانی شمال شرقی بایران آمد و نژاد ایرانی امروز را تشکیل داد و نیز همان ناحیه سرچشمهء بسیاری از عقاید آئین زردشت بود. شهر باختریا (باکترا)(۱) بقول مورخین قدیم پایتخت این ایالت بود و آنرا قدیم ترین شهر جهان میدانستند و آنرا مادر شهرها یا ام القری لقب داده بودند. معمولاً ـ در هر چیز، ایالت باختریان با ایالت سغدیان که در میان جیحون و سیحون بود دوش بدوش راه می رفت و در هر کاری همداستان و انباز بود و هر دو این ناحیه را کورش کبیر و اسکندر مقدونی با رنج بسیار گشادند و در کتیبه های هخامنشیان اسم هر دو ایالت توأم است و مورخین یونانی مخصوصاً هرودت این دو ناحیه را همیشه با هم ذکر کرده اند. بعدها ایالت باختریان ناحیهء بلخ را تشکیل داد و ایالت سغدیان ناحیهء سمرقند و بخارا یا به اصطلاح قدیم تر ناحیهء سغد را. اسم قدیم بلخ در کتب یونانی «باکترا» و در کتیبه های هخامنشی «باختری»(۲) است ولی در اوستا در جزء موسوم به وندیداد(۳) یا ویدیواد(۴) اسم این شهر «بخذی»(۵) آمده است(۶) و در کتاب «بوندهش»(۷) از کتب پهلوی اسم این شهر را «بلخ» ثبت کرده اند(۸). جزو کتیبهء بزرگ بیستون داریوش در بند ششم، باختریش جزو ممالک تابعه آمده است: بند ششم: داریوش شاه گوید این است ممالکی که تابع من اند. به ارادهء اهورمزدا من شاه آنهایم: پارس، خوزستان، بابل، آسور، مصر، جزایر دریا، سپرد، یونیه، ماد، ارمن، کاپادوکیه، پارت (خراسان)، زرنگ (سیستان)، هرات، خوارزم، باختر، سغد، گندار، سکائیه، ثات گوش، رخج، مکیا، جمعاً ۲۳ مملکت. باختریش غالباً با مرو یاد شده و مجاور سند بوده و رود آمویه (اوکسوس)(۹) از آن میگذشته است. و بنا به روایت کزنفون ولایتی بود که قرون بعد بختیاریها اشغال کرده اند و درین سرزمین مس و سرب و بعض فلزات دیگر و در شمال و مشرق آن فیروزه یافته شود. (ایران باستان ص ۱۵۷۱، ۱۵۹۶، ۱۶۱۹، ۱۶۹۳، ۱۹۷۲، ۲۱۸۸، ۱۸۲۰، ۱۹۱۷، ۲۶۰، ۱۵۱۱). این ایالت هم تا پایان عهد هخامنشی در تصرف شاهنشاهان ایران بود. پس از حملهء اسکندر در زمرهء مستعمرات یونانی درآمد. حسن پیرنیا در شرح «باختر» در دورهء اسکندر آرد: نام مملکتی است که پایتخت آن بدین نام خوانده میشود، نام ایالت و شهر از اسم رودی که باختروس(۱۰) نام دارد و از شهر باختر میگذرد گرفته شده است. کنت کورث مورخ معروف باختر را چنین وصف میکند: زمین این صفحه در بعض جاها حاصلخیز است و غلهء زیاد میدهد. چراگاه ها هم کم نیست و بنابراین اهالی حشم زیاد نگاه میدارند ولی

قسمت وسیعی از این صفحه از ماسه و ریگ روان پوشیده و بکلی لم یزرع است. این جاها نه سکنه دارد و نه محصولی، وقتی که بادهای شمال میوزد ریگ روان را در جاهائی جمع کرده تل هائی میسازد و راهها را میپوشد. ازین جهت مسافرین مجبورند مانند دریانوردان شب بهدایت ستاره ها راه را بیابند و مسافرت در روز عملی نیست، بخصوص که اگر بادهای شمال بوزد، مسافر را در زیر ریگ روان دفن میکند، ولی جاهائی که چنین نیست خیلی مسکون است و اسبهای زیاد دارد. بهترین دلیل این معنی آنکه باختر میتواند سی هزار سوار بدهد. (ایران باستان ص ۱۶۹۳). قیام باختر: در سال ۲۵۶ ق.م. باختر با سغد و مرو متحد گشته از دولت سلوکی جدا شد. قائد این کار دیودوت(۱۱) یونانی بود که در این قسمت ایران دولتی تشکیل داد و این دولت چندی دوام یافته بدولت باختر و یونانی معروف گردید و بعد جزء دولت پارت شد. سلوکیها در ابتداء متعرض این دولت نشدند و بعد که خواستند آنرا باطاعت درآورند، بنای آن محکم گشته بود. بعد از دیودوت اول، دیودوت دوم بتخت نشست. در زمان او اِوتی دِموس(۱۲) جانشین دیودوت دوم با آن تیوخوس سوم سلوکی بباختر قشون کشید و پس از فتحی، اوتی دموس را بپادشاهی ابقاء کرد تا جلو مردمان شمالی را که بباختر هجوم میآوردند بگیرد و با او قراردادی بسته مانند پادشاهان دست نشانده اش شناخت و تقویتی هم از او کرد. در زمان این پادشاه و پسرش دمتریوس باختر از طرف جنوب پاراپامیز و مغرب و شمال توسعه یافت و دولتی بزرگ گردید، چنانکه از سغد تا رخج و از هریرود تا دهنهء رود سند و پنجاب هند عرض و طول این مملکت بود. ولی وسعت مملکت باختر دوام نیافت زیرا در زمان دمتریوس، اوکراتیدنامی در باختر بالاخص قوت یافت و دمتریوس در جنوب و مغرب کوههای پاراپامیز، ولی بعد از چندی اِوکراتید بخیال تصرف رخج و زرنگ (سیستان) و پنجاب هند افتاد و کارهای باختر و صفحات شمالی آنرا رها کرده تمامی حواس خود را بتسخیر این ممالک مصروف داشت. بعد با دمتریوس، که پنجاب هند را داشت در جنگ شد و او را شکست داده پنجاب هند را به مملکت خود ضمیمه کرد. وقتی که او از این سفر جنگی برمیگشت چنانکه ژوستن گوید (کتاب ۴۱ بند ۶) پسرش که در اداره کردن مملکت شریک اوکراتید بود پدرش را در راه کشت (۱۴۷ ق.م.) و بی اینکه پدرکشی خود را پنهان دارد، چرخهای ارابه اش را با خون پدر رنگین کرد، مثل اینکه دشمنی را کشته باشد و حتی جسد پدر را دفن نکرد. معلوم است که تقسیم دولت باختر بدو قسمت و جنگهای خانگی در دولت یونانی و باختری، مبانی این دولت را سست کرد و از طرف دیگر مردمان شمالی که سغد را گرفته همواره بباختر هجوم میآوردند از موقع استفاده کرده باختر را در فشار گذاردند. حتی ظن قوی این است که این مردمان سکائی بعض ولایات شمالی یونانی و باختری را در آن طرف جیحون در تصرف خود داشتند. (استرابون، کتاب ۱۱ فصل ۸ بند ۲). این بود احوال باختر در زمان اوکراتید، که بقول ژوستن (کتاب ۴۱ بند ۶) معاصر مهرداد اول پارت بود و حتی هر دو موافق نوشتهء مورخ مزبور در یک وقت بتخت باختر و پارت نشسته بودند. کلیةً راجع بباختر باید گفت، موافق آنچه که از وقایع این دولت برمیآید، اینجا از ابتدا مرکزیتی چنانکه در پارت وجود داشت دیده نمیشود و از سکه های باختری معلوم است که شاهزادگانی نیز حکومت میکردند و سکه بنام خود میزدند مثلاً در زمان دیودوت دوم اسم دو پادشاه دیگر را می یابیم، یکی آنتی ماخوس(۱۳) است و دیگری آگاتوکل(۱۴). اینها در ابتدا دست نشانده ولی بعد مستقل بوده اند. چنین بود احوال باختر در زمان مهرداد اول (پادشاه اشکان). اکنون باید دید که این شاه چگونه از اوضاع همسایگان خود یعنی دولت سلوکی و یونانی و باختری استفاده کرده است. حمله بباختر: از شرحی که راجع باحوال دولت سلوکی و باختر گفته شد معلوم است که در سلطنت مهرداد اول موقع برای توسعهء پارت از طرف مغرب و مشرق مناسب بود. مهرداد چنانکه وقایع مینماید، از این موقع استفاده کرد و بدواً توجه خود را به طرف باختر معطوف داشت. جهت اینکه او از سلف خود که حواس خود را به طرف صفحات مردها و ری متوجه داشته بود پیروی نکرد و نظر خود را بمشرق افکند، باید از اینجا باشد که او چون نقشه های پر عرض و طول در طرف مغرب داشته، خواسته است اول از پشت سر خود مطمئن باشد. بهر حال محقق است در زمانی که اِوکراتید مشغول تسخیر پنجاب بود و بدست پسرش نابود میشد، مهرداد بباختر تاخته این مملکت را بپارت ضمیمه کرد. سترابون گوید که دو ایالت را ضمیمه کرد. اولی

را نویسندهء مزبور توریئوآ(۱۵)و دومی را آس پیونوس(۱۶) مینامد (کتاب ۱۱ فصل ۱۱ بند ۲) ولی محققاً معلوم نیست که این دو ایالت در کجا واقع بوده. حدس میزنند که مقصود از توریئوآ، تورانست و از آس پیونوس، مردمی موسوم به آسپاسیاک و مساکن آنها بین جیحون و سیحون بوده است. بعید نیست که این حدس صحیح باشد، زیرا معلوم است که مردمان شمالی را که در زمان ساسانیان بایران حمله میکردند، ایرانیها، تورانی مینامیدند و شاید درین زمان هم بمردمان سکائی و غیره که از طرف سغد، یا ماوراء سیحون بباختر حمله میکردند، همین اسم را میداده اند، ولی از جهت اجمال مدارک چیزی که محقق باشد، درین باب نمیتوان گفت. جنگ دوم با باختر: چون پسر اِوکراتید هِلیوکل(۱۷) در اداره کردن دولت باختر با پدرش شریک بود او را کشت. بعضی تصور کرده اند که جهت پدرکشی از عدم رضایت او و یونانیها از سستی اِوکراتید نسبت به پارتیها و واگذاردن چند ایالت بدولت پارت بوده. از کلمات ژوستن (کتاب ۴۱ بند ۶) این ظن تأیید میشود، زیرا مورخ مزبور گوید که هِلیوکل پدرش را علانیه کشت و چرخهای ارابه اش را بخون او رنگین کرده جسدش را از دفن محروم ساخت. چنین عملی که شاید در تاریخ از حیث وحشیگری و سبعیت نظیر ندارد، ممکن نبود روی دهد، مگر اینکه یونانیهای باختر اِوکراتید را دشمن خود و مملکت دانسته باشند. بهرحال پس از اینکه هِلیوکل بتخت نشست و کلیهء اقتدارات را بدست گرفت، خواست ایالات ازدست رفتهء دولت باختر را برگرداند. از طرف دیگر مهرداد، که بعد از صلح با اوکراتید دوست او بشمار میرفت، ازین پدرکشی کینهء هِلیوکل را سخت در دل گرفت و با لشکری نیرومند بقصد او بیرون رفته بآسانی او را شکست داد و قسمتی بزرگ از مملکت باختر را صاحب شد. (ژوستن، کتاب ۴۱ بند ۶). دیودور گوید که مهرداد باین بهره مندی اکتفا نکرده بطرف مشرق راند و بهند درآمد تا رود هیداسپ (جلم کنونی که در پنجاب است) راند (قطعه ای از کتاب ۳۳)(۱۸)، ولی نظر باینکه سکه هائی از شاهان پارت در هند نیافته اند و نیز ازین لحاظ، که دولت یونانی و باختری تا ۱۲۶ ق.م. در کابل و حوالی آن وجود داشت، نویسندگان جدید تصور میکنند که اگر مهرداد تا هند رانده، ممالکی را در هند تسخیر نکرده و سرحد دولت پارت را کوههائی قرار داده که از طرف مغرب وادی سند را محدود میسازد. از چنین حدسی اگر هم صحیح باشد، باز باین نتیجه میرسیم، که تمامی مملکت باختر و پاراپامیزاد (شمال افغانستان) و رخج و سیستان درین زمان جزء دولت پارت گردیده است. (ایران باستان ص ۲۰۷۳، ۲۰۸۲، ۲۲۲۳، ۲۲۲۸). و رجوع به فهرست ایران در زمان ساسانیان شود. سعید نفیسی در دنبالهء مطالبی که سابقاً نقل کرده ایم آورده اند: تا زمانی که بسط پادشاهی ساسانیان در اکناف ایران پادشاهان کوچک را برنینداخته بود ایالت باختریان و سغدیان در پیروی از یک سلسله پادشاهان محلی همدست بودند. ازین پادشاهان جز چند اسم آنهم بطرزی که مؤلفین لاتین نوشته اند دیگر چیزی بجا نمانده است و حتی سکه و کتیبه ای نیز نیافته اند که اسامی هر یک و مدت پادشاهی ایشان را معلوم کنند ولی آنچه از مورخین یونانی و رومی برمی آید بدین قرار است: در حدود سال ۲۴۰ ق.م. سپاهیان یونانی که پس از جهانگیریهای اسکندر در ممالک شرق چیره شده بودند ایالت باختریان را از پادشاهان سلوکی گرفتند و پس از آنکه اراضی دو طرف سیحون و جیحون بدست ایشان افتاد از کوه «هندوکش» نیز گذشتند و بسوی دشت سند فرودآمدند. اندکی بعد قلمرو ایشان از یک طرف رود سیحون، از یک سوی رود گنگ و از سوی دیگر خلیج گامبی بود. دستیاران و پایمردان این سلطنت باختریان مخصوصاً یونانیان بودند که از یونان و آسیای صغیر آمده بودند زیرا در دیار خویش یاوری از بخت ندیده بودند و در پی کامیابی بسوی این دیار رهسپار گشته بودند. اندکی بیش از صد سال نگذشت که یونانیان در اثر آب و هوا در خوی و طبیعت نرم تر شدند و آن پادشاهی که نخست رونقی داشت رو به ناتوانی رفت و مردمی از نژاد سَکَ بر آن چیره شدند که از سرحد چین آمده بودند و به همین جهت از آن بعد بطلیموس و دیگر مؤلفین یونانی دولت جدید باختریان را به اسم دولت هندوسکائی نامیده اند و وجه این تسمیه از آنست که از یک سو چند ایالت هندوستان را جزو قلمرو خود کرده بودند و از سوی دیگر اصلاً از نژاد سکها بودند و نیز بهمین جهت است که نویسندگان یونانی و رومی که پس از بطلیموس آمده اند گاهی این دولت را دولت هند و گاهی دولت باختر نامیده اند. در آن زمان دولت چین نیز روابط تجاری با دول آسیای مرکزی و

آسیای غربی باز کرد و کم کم سرحدات چین گشاده تر شد و بقلمرو دولت باختریان رسید و چون دولت باختریان در میان قلمرو اشکانیان و هندوستان و چین واقع شده بود استقلال خویش را در معرض خطر دید و سیاست خود را منحصر بدان دانست که موازنتی در میان این سه رقیب برقرار کند ولی چون بخودی خود از عهدهء این کار دشوار برنمی آمد درصدد شد که از دولت روم یاری جوید. از طرف دیگر امپراطوران روم در کشمکش های فراوانی که با اشکانیان داشتند هیچ موقع را از کف نهشتند که از پادشاهان باختریان یاوری کنند زیرا توانائی ایشان را ناتوانی اشکانیان میدانستند. درباب پادشاهان یونانی که در باختریان شهریاری کرده اند مورخین یونانی و رومی هیچ ذکری نکرده اند و تنها چیزی که از کتب ایشان برمی آید چند اسم کسانست و اسامی دیگر از سکه هائی بدست آمده که تقریباً هشتاد سال پیش یافته اند. اما درباب پادشاهان هند و سکائی که جانشین پادشاهان یونانی شده اند باز بیانات نویسندگان یونانی و رومی مختصرتر است. از میان نویسندگان رومی فقط هراس(۱۹) و ویرژیل(۲۰) و پروپرس(۲۱) و تیبول(۲۲) ذکری از پادشاه باختر کرده اند که در زمان ایشان میزیسته است ولی چون بیان ایشان شاعرانه و مبهمست بهیچوجه چیزی نمی توان از آن گفته ها بدست آورد. نویسندگان چین نیز چیزی دربارهء این پادشاهان نگفته اند، زیرا که در آن زمان هنوز مردم چین پا از دیار خود فراتر نگذاشته بودند و از ممالك بیگانه خبری نداشتند. فقط استرابن(۲۳) میگوید (کتاب ۱۰ فصل ۱۱) که پادشاهان یونانی باختریان تا سرحد چین رفتند و شاید مراد او از سرحد چین جیحون یا سیحون بوده باشد. اما درباب پادشاهان هندوسکائی باختریان، اطلاعات قدری بیشتر است زیرا مؤلفین چینی چند نفر از آنها را ذکر کرده اند. از طرف دیگر چون مردم باختر در آن زمان اغلب بمذهب بودا گرویده بودند طبعاً با همکیشان خود راه داشته اند و گذشته از مؤلفین چینی بعضی از بودائیان نیز درباب باختریان اطلاعاتی داده اند. پادشاه باختریان که با قیصر روم مارك آنتوان(۲۴)روابط داشت و مکرر ویرژیل شاعر به او تاخته است معتقد بمذهب بودا بود و در افسانه های بودائیان بزبان سانسکریت و زبان چینی ذکر مفصلی ازو هست. چندی پس از آن زمان مردمی از نژاد دیگر بر باختریان فرودآمدند و بر آن مسلط شدند که مؤلفین ایرانی و عرب عموماً ایشان را به اسم «ترك» نامیده اند و این کلمه مأخوذ از لفظی است که در کتب سانسکریت هست و در آن کتب توروشکه(۲۵) نوشته شده. هندیان بپیروی ایرانیان قدیم و یونانیان به ایشان اسم «ساس»(۲۶) می دادند ولی چینی ها این نژاد را بجز اسم «یوئی چی» (۲۷) یا «یوئتی»(۲۸) به اسم دیگر نمی شناسند. نخستین گروه ازین نژاد که به باختریان فرود آمد، آن ناحیه را به پنج قسمت کرد و هر قسمتی استقلال داخلی یافت. از میان این پنج قسمت یك قسمت بود که چینی ها آنرا به اسم «کوئی شوانگ»(۲۹)می شناختند و نویسندگان ارمنی آنرا «کوشان»(۳۰) نوشته اند و اسم تمام باختریان دانسته اند و نویسندگان سریانی آنرا کشان(۳۱)ضبط کرده اند و شاید این همان کلمه ای باشد که در زمان های اسلام به کشانیه و کشانی و یا کشان(۳۲) تبدیل شده است و یا اسم شهر کش از همان ماده است... چون دولت باختریان از مؤسسات یونانیان بود تمدن مخصوصی در اقصای شرق ایران فراهم ساخت که از تمدن ایران بکلی جدا بود. پادشاهان یونانی باختریان مذهب بودا را بدان جهت که جنبهء اجتماعی بسیار داشت مساعدت کردند و ظاهراً بعضی از آن پادشاهان خود بودائی بوده اند و در اواخر پادشاهان هندوسکائی نیز اوضاع باختریان بهمان حالت باقی ماند. در زمان پادشاهان یونانی باختریان سپاهان بیشتر یونانی بود و بزبان یونانی سخن میراندند و نیز اغلب عمال دولت باختریان بهمین زبان متکلم بودند و طبعاً بومیان آن دیار بدین زبان خو گرفتند. مردمی که مخصوصاً از یونان می آمدند فرزندان شاهزادگان و توانگران باختر را زبان و ادبیات یونانی می آموختند و جاذبهء تمدن یونان در باختریان به درجه ای بود که در میان همسرهای متعدد شاهزادگان آن دیار زنانی بودند که اصل ایشان از یونان بود و بتمدن یونانی پرورش یافته بودند و حتی بعضی از مورخین رومی تصریح کرده اند که دولت روم دختران جوان زیبائی پرورش میداد که برای پادشاهان باختریان میفرستاد تا بدین وسیله دل ایشان را بخود جلب کند. بهمین جهت در زمان پادشاهان یونانی باختریان رسایل دولت بزبان یونانی نوشته میشد، سجع سکه ها بیونانی بود و حتی در زمانی که زبان بومی را هم بکار می بردند زبان یونانی را از دست ندادند و در سلطنت پادشاهان هندوسکائی همین احوال باقی ماند.

(احوال و اشعار رودکی ج ۱ صص ۱۵۲- ۱۶۳ ||). باختر یا باختریش یا بلـخ نام پایتخت مملکتی است که بدین نام نامیده میشده و در پـای کوه پاراپامیز واقعست و رود باختروس(۳۳) از این شـهر میگذرد و نام ایالت و شـهر از اسم این رود گرفته شده است. (۱) - Bactra. (۲) - Baxtri. (۳) - Vendidad. (۴) - Videvdad. (۵) - Baxzi. (۶) - Anquetil Dupperron, Zend Avesta. T.I. ۲e p. ۲۶۶, Spiegel, Avesta. T.I. p. ۶۲. (۷) - Bundeheshn. (۸ - تا اینجا از سـعید نفیسی است.) - Bactrus - (۹) .Oxus. (۱۰) - (تئـودوت هـم نوشـته انـد) (۱۱) - - (۱۳) .Euthydeme - (۱۲) Diodote Antimachus. (۱۴) - Agathocles. (۱۵) - Turiua. (۱۶) - Aspionus. (۱۷) - Heliocles. (۱۸) - Excerpt, de virt. et vit p. ۵۹۶ - ۵۹۷. (۱۹) - Horace (شاعر معروف رومی، ۶۴-۸ ق.م.). (۲۰) - Virgile (معروفترین شاعر روم، ۷۰-۱۹ ق.م.). (۲۱) - Properce (شاعر رومی، حدود ۵۲-۱۵ ق.م.). (۲۲) - Tibulle (شاعر رومی، حدود ۵۴-۱۹ق.م.). (۲۳) - Strabon (جغرافیـدان معروف یونانی در قرن اول م.). (۲۴) - Marc - Antoine. (از ۸۳ تا ۳۰ ق.م.سلطنت کرد). (۲۵) - Turucka. (۲۶) - Saces. (۲۷) - Yuei - ci. (۲۸) - Yue - ti. (۲۹) - Kuei - cuang. (۳۰) - Kucan (۳۱) - Kacan. (۳۲) - Kucan. (۳۳) - Bactrus.

باختروس.

[تَ] (اِخ) نام رودیست که از شهر باختر میگذرد و ایالت و شهر باختر نام خود را ازین رود گرفته اند. (ایران باستان ص۱۶۹۳).

باختری.

[تَ] (ص نسبی)(۱) منسوب بباختر و جمع آن باختریان است. رجوع بباختر شود. . (فرانسوی) (۱) - Bactrien (-enne)

باختریش.

[تَ] (اِخ) باختر. بلخ. رجوع به باختر شود. (ایران باستان ص۱۴۵۲).

باختگان.

[تَ] (اِخ) نام دریاچهء بختگان. رجوع به بختگان شود.

باختگی.

[تَ / تِ] (حامص) عمل باخته. رجوع به باخته شود.

باختن.

[تَ] (مص) لازم و متعـدی هر دو آمـده است. مقابـل بردن، در قمـار. گم کردن در قمـار. زیان کردن در قمار. باختن چیزی بگرو. مقامره. (منتهی الارب). تقامر. (منتهی الارب) (کازیمیرسـکی). قمار باختن. یَشِر. یَسَر. مغلوب حریف شدن در قمار. جنسی از قمار که نقد خود را در قمار بحریف داده، عاجز ماندن که بهندی هارنا گویند. (غیاث ||). تلف کردن تمام یا حصه ای از مال خود: من در این کـار هرچه داشـتم بـاختم. (فرهنـگ نظـام). قزو. (منتهی الارب) : کم زدیم و عالم خاکی بخاکی باختیم وآن دگر عالم گرو

دادیم وز کم فارغیم. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۸۱۳). در بیع گاه دهر ببادی بداد عمر در قمرهء زمانه بخاکی بباخت بخت. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص ۵۸۵ ||). ورزیدن. کردن || بازی کردن. (غیاث). مشغول شدن. سرگرم شدن: گوی، نرد، شطرنج باختن: قلی قلواً؛ غوک چوب [الک دولک]باخت. (منتهی الارب). گوز باختن؛ گردوبازی کردن : زمانه اسپ و تو رایض به رأی خویشت تاز زمانه گوی و تو چوگان به رأی خویشت باز. رودکی. بجستند و هر گونه ای ساختند ز هر دست با یکدگر باختند.فردوسی. بدرگه یکی بزمگه ساختند یکی هفته با رود و می باختند.فردوسی. اسب تاز و زیر ساز و بم نواز و گوی باز جود کار و دل ربای و می ستان و دن ستای(۱). منوچهری. بخواب دیده نبود آنکه با تو دربازد چو حاجبان تو و بندگان تو چوگان.فرخی. نامه نویسد بدیع و نظم کند خوب تیغ زند نیک و پهنه بازد و چوگان.فرخی. گردون میدان شود چو بازی چوگان دریا صحرا شود چو سازی لشکر.فرخی. بمیدانی که نزدیک این صفه بود چوگان باختند و نیزه انداختند. (تاریخ بیهقی). با خلق راه دیگر هزمان مباز تو(۲) یکسان بزی اگر نه ز اصحاب بابکی.اسدی. بجوانمردی گوی از همه اقران ببری چو بچوگان لَطَف گوی مروت بازی.سوزنی. و آن شطرنج و نرد است که بنهادند تا ندیمان با پادشاه ببازند. (راحهٔ الصدور راوندی). بشیرین گفت هین تا رخش تازیم برین پهنه زمانی گوی بازیم.نظامی. فلک بختش براه آورد و نشناخت چو مست عشق بد بازی غلط باخت. نظامی. مهره های چشم گردانیّ و بازیها بری تو حریف شوخ چشمی با تو نتوان باختن. کمال اسماعیل (از شعوری). باخت دست دیگر و شه مات شد وقت شه شه گفتن و میقات شد.مولوی. شاه با دلقک همی شطرنج باخت.مولوی. دست دیگر باختن فرمود میر.مولوی. اسب در میدان رسوائی جهانم مردوار بیش ازین در خانه نتوان گوی و چوگان باختن. سعدی. در خیال این همه لعبت بهوس می بازم بو که صاحب نظری نام تماشا ببرد.حافظ. سایه افکند حالیا شب هجر تا چه بازند شب روان خیال.حافظ || مغلوب و عاجز ماندن در بازی. (فرهنگ نظام ||). گاهی مجازاً بمعنی نبرد و ستیزه آید : یکی تنگ میدان فروساختند بکوتاه نیزه همی باختند.فردوسی || در کلمات حیله باز و دوالک باز، مجازاً به معنی خوی و صفت و پیشه باشد : ای منافق یا مسلمان باش یا کافر بدل چند باید با خداوند این دوالک باختن؟ ناصرخسرو || ورزیدن: عشق باختن؛ عشق ورزیدن : بیدلکان جان و روان باختند با ترکان چگل و قندهار.منوچهری. چه داری مهر بدمهری کزو بیجان شد اسکندر چه بازی عشق با یاری کزو بیملک شد دارا؟ سنائی. میان خاک چه بازی سفال کودک وار سرای خاک بخاکی بباز مردآسا.خاقانی. چو ابراهیم با بت عشق میباز ولی بتخانه را از بت بپرداز.نظامی. بگو با آنکه هستی عشق میباز چو یارت هست با او عشق میساز. نظامی (الحاقی). آفتی نبود بتر از ناشناخت تو بر یار و ندانی عشق باخت.مولوی. عشقبازی چیست سر در پای جانان باختن با سر اندر کوی دلبر عشق نتوان باختن. سعدی (بدایع). هر کسی با شمع رخسارت بوجهی عشق باخت زآن میان پروانه را در اضطراب(۳) انداختی. حافظ. درین مقام مجازی بجز پیاله مگیر درین سراچهء بازیچه غیر عشق مباز.حافظ. عشق بازی کار بازی نیست ای جان سر بباز! حافظ. - باختن چشم؛ نابینا شدن آن : نیست کار هرکسی دل را مصفا ساختن باخت چشم آنکس که این آیینه را پرداز کرد. صائب (از آنندراج). - باختن دل (زهره)؛ مردن از ترس. بازایستادن دل از حرکت. سخت ترسیدن : بر من باخته دل هرچه توانی بمکن نه مرا کرده بتو خواجهء سید تسلیم؟فرخی. - باختن رنگ (رنگ و روی)؛ سپید شدن رنگ و رخسار از ترس. بدل شدن رنگ. کم شدن رنگ و پریدن آن. (ناظم الاطباء). شکستن رنگ. (آنندراج) : باختم رنگ شب وصل تو چون روی نمود چهره ام زرد شد از پرتو مهتابی خویش. میان علی ناصر (از آنندراج). - خود را باختن (نباختن)؛ از ترس یا یأس یا خجلتی، بیهوش شدن (نشدن). از هوش بشدن (نشدن). سخت ترسیدن (نترسیدن). خود را گم کردن (نکردن). تمییز و عقل و هشیاری خود را از دست دادن (ندادن): با آنکه سربازان دشمن دو برابر بود سربازان خود را نباختند || بباد دادن. بخشیدن. (ناظم الاطباء). بذل کردن جان، سر، عمر، زر و امثال آن را. (ناظم الاطباء) : بندگان حق چو جان را باختند اسب همت تا ثریا تاختند.عطار. کار بی استاد خواهی ساختن جاهلانه جان بخواهی باختن.مولوی. ||چرخ دادن. (ناظم الاطباء). - باختن ببازیچه؛ تلاهی. (منتهی الارب). - باختن تیر قمار را؛ اِفاضهٔ. (منتهی الارب). - درباختن؛ از

دست دادن. باختن : سری چبود برو درباز کاندر کوی وصل او سری را صد سر است و هر سری را صد کلاه اینک. خاقانی. بیفایده هرکه عمر درباخت چیزی نخرید و زر بینداخت. سعدی (گلستان). و هر شاهی که بخواندی بفرزین بپوشیدمی تا نقد کیسهء همت همه درباخت و تیر جعبهء حجت همه بینداخت. (گلستان). کشتی در آب را از دو برون نیست حال یا همه سود ای حکیم یا همه درباختن. سعدی (طیبات). من این روز را قدر نشناختم بدانستم اکنون که درباختم.(بوستان). بارت بکشم که مرد معنی درباخت سر و سپر نینداخت. سعدی (ترجیعات). سرا و سیم و زر درباز و عقل و دین و دل سعدی حریف اینست اگر داری سر سودای درویشان. سعدی (طیبات). - دل باخته، رنگ باخته، دماغ باخته از -مرکبات او [یعنی باختن] است.؛ (آنندراج). - قافیه را باختن؛ اشتباه کردن و در غلط افتادن و موقع را از دست دادن. (فرهنگ نظام). (۱) - ن ل: ستان. (۲) - ن ل: میار تو. (فرهنگ اسدی چ اقبال ص ۳۰۵). (۳) - ن ل: التهاب.

باختنی.

[تَ] (ص لیاقت) قابل باختن. لایق باختن.

باخته.

[تَ / تِ] (ن مف) اسم مفعول از باختن است : هزار کوفتهء دهر گشت ازو بمراد هزار باختهء چرخ گشت ازو بمرام.فرخی. -امثال: حریف باخته با خود همیشه در جنگ است. - باخته دل؛ کسی که دل از دست داده. - باخته رنگ؛ کسی یا چیزی که لون اصلی خود را از دست داده. رنگ پریده. - درباخته؛ ازدست داده. باخته : گویند رفیقانم در عشق چه سر داری گویم که سری دارم درباخته در پائی. سعدی (طیبات). و رجوع به درباخته شود.

باخجوشت.

[خُ] (اِخ) قریه ایست از قرای مرو در چهارفرسخی شهر. (سمعانی).

باخجوشتی.

[خُ] (ص نسبی) منسوب به باخجوشت. (سمعانی). رجوع به باخجوشت شود.

باخدیدا.

[خُ دَ] (اِخ) قریهء بزرگیست مثل شهر از توابع نینوا در مشرق موصل و بیشتر مردم آن مسیحی هستند. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

باخذی.

(اِخ)(۱) باختر. یکی از شانزده مملکت اوستائی است بدینقرار: ۱- اَیران وَاجَ= مملکت آریاها. ۲- سوغَدَه= سغد. ۳- مورو= مرو. ۴- باخذی= باختر. ۵- نیسایه، بعضی با محلی در دوفرسخی سرخس و برخی با نیشابور تطبیق میکنند. ۶- هرایَ وَ= هرات. ۷- وای کرِتَ= کابل. ۸- اورو طوس یا غزنه. ۹- وَهرگان= گرگان. ۱۰- هَرهَوواتی= رخج در جنوب افغانستان. ۱۱- ای تومنت= وادی

هیلمند. ۱۲- رَگَ= ری. ۱۳- شَخَر یا چَخَر= شاهرود. ۱۴- وَرِنَ= صفحهء البرز یا خوار. ۱۵- هَپت هَیندو= پنجاب هند. ۱۶- ولایاتی که در کنار رودخانهء رنگاست و سر [یعنی مدیر] ندارد و معلوم نیست کجا بوده است(۲). (ایران باستان ص ۱۵۶) (فرهنگ ایران باستان ص ۲۸۵). (۱) - ۲) .Bakhdhi) - در مورد «رنگهه» و تحقیقاتی که درین باب شده رجوع به فرهنگ ایران باستان تألیف پورداود شود.

باخر.

[خِ] (ع ص) آب دهندهء زراعت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). اویار. (آبیار).

باخرز.

[خَ] (اِخ) ناحیه ایست دارای قریه های بزرگ که قصبهء آن مالین است بین نیشابور و هرات. و اصل آن به پهلوی بادهرزه باشد زیرا محل وزش بادهاست و دارای ۱۶۸ قریه است. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع). نام قصبه ایست در خراسان. (برهان) (فرهنگ نظام). نام قصبه ایست از خراسان در طرف مشرقی هرات واقع و مسکن ایل هزار (هزاره) است و از آنجاست شیخ سیف الدین از مشایخ صوفیه. (آنندراج) (انجمن آرا) نام شهری. (شرفنامهء منیری). ولایتی است از اقلیم چهارم و ولایتی بسیار دارد و معتبر است و در مجموع مواضع باغات انگور و میوه فراوان باشد بتخصیص قصبهء مالان که جای عظیم و پرنزهت است و خربزهء بلند در جمیع خراسان مشهور است. (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص ۱۵۱). ناحیهء بزرگیست میانهء نیشابور و هرات مشتمل بر قرای کثیره. اصل این لفظ بادهرزه بوده زیرا که جای وزیدن و هبوب ریاح است، گویند صد و شصت و هشت پارچه دیه و دارالحکومهء آن مالین است. جماعت کثیری از علمای فقه و ادب و شعر منسوب باین ناحیه میباشند و از آن جمله یکی علی بن حسن بن باخرزی صاحب کتاب دمیة القصر است و پدر او نیز مرد فاضلی بوده. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۵۰). یکی از ولایات پارت قدیم بوده است. (ایران باستان ص۲۱۸۶). این ولایت از شمال محدود است به جام و از مشرق به هریرود و از مغرب به ترشیز و از جنوب به قاینات. باخرز ظاهراً در اصل بادهرزه بوده زیرا که در محل وزیدن بادهای سخت واقع شده و قرای متعدد حاصلخیز دارد. و جمع کثیری از علما منسوب باین ناحیه اند. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۹۷). ناحیهء بزرگی است در بین هرات و نیشابور و بقول یاقوت حموی از ۱۶۸ پاره ده مرکب بوده، اینجا مسقط رأس تعدادی از علما و ادبای بزرگ بوده مانند علی بن حسن باخرزی صاحب دمیة القصر و غیره. (قاموس الاعلام ترکی) : ... گه بباخرز و گه به باوردم گه به گرگانج و گه بگرگانم. روحی ولوالجی (از لباب الالباب چ لیدن ج ۲ ص ۱۶۷). دی مرا گفت مردکی در بلخ من ترا دیده ام نه از قوطی گفتمش نی ز جام و باخرزم مردکی شاعر و نه از لوطی. کوشککی قاینی (از لباب الالباب چ لیدن ج ۲ ص ۱۷۴). از آنجا سوی موقان سر بدر کرد ز موقان سوی باخرزان گذر کرد.نظامی. دیگر کسی از حضرت او مأیوس بازگشته استماع نرفته بود مگر شخصی از مالین باخرز در آفاق مشهور کرد که من گنجی یافته ام و با هیچ کس نخواهم گفت تا وقتی که چشم من بجمال قاآن روشن شود. (جهانگشای جوینی چ لیدن ج ۱ ص ۱۷۸). و رجوع به ج ۲ ص ۲۶ همین کتاب و مجمل التواریخ گلستانه ص ۳۰۹ و تاریخ غازانی ص ۸۵ و مجالس النفائس ص ۵۲،۷۴،۲۴۹ و فهرست حبیب السیر چ خیام ج ۱ و ۴ شود. از آنجا [اخلاط] ببردع و بیلقان و باخرزان رفت [هشام بن عبدالملک مروان] و بحرب بستد از باخرزان دو نوبت لشکر خرزی بر شبیخون کرد و دو نوبت بر خاقان جنگ کرد، دوم شکست بر خاقان افتاد. (تاریخ گزیده چ عکسی لندن ص ۲۸۲). و شاه سنجان در سنجان است و سلطان سلیمان در ولایت باخرز و در جانب قبلی طوس. (نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص ۱۵۱). و رجوع به ص ۱۷۷ همین کتاب شود || نام گوشه ای باشد از چهل وهشت گوشهء موسیقی. (برهان) (غیاث) (آنندراج). نام مقامی از موسیقی. (فرهنگ نظام) : که بنغمات تر اندوه کاه (کذا) یافته در عرصهء باخرز راه. ؟ (از

جهانگیری) (از شعوری ج ۱ ص ۱۶۴).

باخرز.

[خَ] (اِخ) (رود...) از شعب هریرود است و از شمال جام گذشته در تومان آقا وارد هریرود میشود.

باخرز.

[خَ] (اِخ) (کوههای...) در مشرق شاهرود و جنوب دشت اسفراین واقع و از شعب کوههای واقع بین درهء گرگان و تجن محسوبست که با جبال هشتادان و خراسان در مشرق افغانستان پیش رفته و به هندوکش می پیوندد.

باخرزی.

[خَ] (ص نسبی) منسوب است به باخرز که از نواحی نیشابور و مشتمل بر قراء و مزارع است. (سمعانی). رجوع به باخرز شود : با خردمند چون توانی زیست چون ترا گفته اند باخرزی عهد کردم همیشه با تو زیم چون مرا گفته اند با خر زی. سفیهی (از فرهنگ میرزا ابراهیم از شرفنامهء منیری(۱)) (۱) - ولی مؤلف شرفنامهء منیری به سعدی نسبت داده است.

باخرزی.

[خَ] (اِخ) سیف الدین ابوالمعالی سعیدبن مطهربن سعید باخرزی حنفی، مشهور بشیخ العالم. در ۹ شعبان سال ۵۸۶ ه . ق. در باخرز متولد شد و پس از تحصیل فقه و حدیث و قرائت در نزد مشاهیر علماء آن عصر مانند شمس الائمهء کردری و جمال الدین احمد محبوبی بخاری و رشیدالدین یوسف فیدی و شهاب الدین عمر سهروردی بالاخره بخوارزم بخدمت شیخ نجم الدین کبری رسید و دست در دامن ارادت او زد و بدستور او بخلوت و ریاضت اشتغال جست و سپس شیخ نجم الدین کبری او را ازبهر تعلیم و ارشاد خلق ببخارا روانه گردانید و او در آنجا توطن اختیار نمود و همواره اوقات خود را به افاضهء علم و تربیت مستعدین میگذرانید تا بالاخره در همانجا در ۲۵ ذی القعدهء سال ۶۵۹ وفات یافت و در فتح آباد از قرای حومهء بخارا مدفون شد و مرقد او که به امر امیرتیمور گورکان در سال ۷۸۸ ه . ق. بقعه و بارگاهی عالی بر آن ساخته اند هنوز در آنجا زیارتگاه عمومی است، شیخ مزبور معاصر منکوقاآن و هولاکوخان بوده و از قرار تقریر تاریخ جهانگشای جوینی که در حیات خود شیخ (حدود سنهء ۶۵۸) تألیف شده سرقویتی بیکی مادر دو پادشاه مزبور هزار بالش نقره (هر بالش پانصد مثقال است) برای او ببخارا فرستاد تا در تحت نظر او مدرسه ای در آن شهر بنا نمودند و چندین ده خریده بر آن وقف کردند و مدرسان و طلاب علم در آن بنشاندند. شیخ سیف الدین را سه پسر بوده است: بزرگتر جلال الدین محمد که در ۱۶ جمادی الاولای سنهء ۶۶۱ در چندفرسخی بخارا کشته شد، و میانه، برهان الدین احمد که در مراجعت از حج در سنهء ۶۵۸ بکرمان آمده در آنجا در کنف حمایت عصمهٔ الدین قتلغ ترکان خاتون از ملوک قراختای کرمان (۶۵۵ - ۶۸۱) سکنی اختیار نمود و در سنهء ۶۹۶ وفات یافت، پسر این برهان الدین احمد ابوالمفاخر یحیی در سنهء ۷۱۲ از کرمان ببخارا آمد و ترتیب سفره و خرقه و حجرات فقرا بر سر تربت شیخ سیف الدین او نهاد و در سنهء ۷۳۶ وفات یافت و در همان فتحاباد مدفون شد، و این ابوالمفاخر یحیی هموست که ابن بطوطه در شهور سنهء ۷۳۳ یا ۷۳۴ که ببخارا رسیده بود در همین فتح آباد او را ملاقات کرد، و شرح ممتعی از پذیرائی و ضیافتی که او از وی نموده در سفرنامهء خود نگاشته است، و پسر سوم شیخ سیف الدین باخرزی مظهرالدین مطهر است که از سوانح احوال او چندان اطلاعی نداریم. رجوع شود به تاریخ جهانگشای جوینی ج ۳ ص۹، جامع التواریخ چ طهران ج ۲ ص ۱۷۲، سمط العلی للحضرهٔ العلیا در تاریخ قراختائیان کرمان ورق ۹۳

ب، تاریخ گزیده ۷۹۱، یافعی ج ۴ ص۱۵۱، ابن بطوطه ج ۱ ص۲۳۸، جواهر المضیئه ج ۱ ص۲۴۹، ۳۳۷، ج ۲ ص۵۶، ۸۲، ۱۳۶، ۲۳۳، ۲۸۵، ۳۶۸، ۳۷۴، مزارات بخارا تألیف احمدبن محمود معروف بمعین الفقرا در حدود ۸۱۴ ه . ق. نسخهء مدرسهء سپهسالار تهران ورق ۲۰، مجمل فصیح خوافی در حوادث سنوات ۵۷۶، ۶۴۶، ۶۴۸، ۶۵۸، ۶۶۰، ۶۹۶، نفحات ص۴۹۳، ۴۹۶، حبیب السیر جزو ۱:۳:۳۶، مجالس المؤمنین ص۴۳۸ در اواخر مجلس دهم استطراداً، ریاض العارفین ص۸۴، مجمع الفصحا ج ۱ ص۲۴۲، طرایق الحقایق ج ۲ ص۱۵۲ و ج ۳ ص۳۲۶. (شدالازار حاشیهء ص ۱۲۱، ۱۲۲): در وقت شیخ عالم شیخ سیف الدین باخرزی قدس الله روحه همین نوع قصه واقع شده است. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ص ۹۷). بر کنار آن جوی که در مقابلهء مزار شیخ سیف الدین باخرزیست. (همان کتاب ص ۱۰۹).

باخرزی.

[خَ] (اِخ) ابوالحسن، علی بن الحسن بن ابی الطیب (۴۳۷ ه . ق. / ۱۰۷۴ م.). مورخ، و از ادباء و شعراء و نویسندگان و از مردم باخرز خراسان است و در اندلس کشته شد. از دبیران بود، اطلاعاتی از فقه و حدیث داشت. او راست: دمیهٔ القصر و عصرهٔ أهل العصر، نسخهء خطی که در آن شرح ادبای عصر خویش را آورده است و نیز او را دیوانی است. (الاعلام زرکلی ج ۲ ص ۶۶۴). و عوفی آرد: الرئیس الشهید ابوالقسم علی بن الحسن بن ابی طیب الباخرزی. حَسَن خلق و عالی سخن بود، آسمان مجد و بزرگی و آفتاب فضل و بزرگواری، عرصهء فصاحت او با فساحت و شیوهء دست راد او بذل و سماحت، نظم او از مقام ایام جوانی خوشتر و نثر او از طراوت عهد شباب دلکش تر، در میدان بیان سابق و بر فضلاء جهان فایق، در هر دو قلم در عالم علم گشته و بهر دو زبان از فضلاء زمان قصب سبق درربود و برهان فضل و شاهد بزرگی او کتاب دمیهٔ القصر است که جمع آورده است بلغت عربی و در معنی این تألیف داد سخن داده است و از رگ اندیشه خون چکانیده هر خاطری که سکندروار در سواد حروف آن بیاض جولان کند همه پر درر و جواهر گردد و هر ناقد که آن نقود رایج را بر محک سواد قلب زند همه عیار آب زر یابد و در اقبال سنّ شباب کاتب حضرت سلطان رکن الدین طغرل بک بود و در آن خدمت محلی عالی و رتبتی سامی داشت، اسبابی مهیا و عیشی مهنا و چون ببصر ثاقب و بصیرت ناقد بدید که همهء سعادتها در عزلتست که تمامت عزّ و تتمهء دولتست انزوا اختیار کرد و عزلت گزید و دست از کار بکشید و روز و شب با حریفان اهل و ظریفان بافضل بمعاقرت عقار و معاشقت دلدار مشغول شد و میان او با پیوند والی ابخاز که نام آن ماه بود بَدوِ پیوند افتاد: عشق آمد و کرد خانه خالی برداشته تیغ لاابالی. و آن پیوند بند راه عافیت او شد و عاقبت سر در کار دل کرد و تیغ آن ظالم بخون او رنگین شد و چنان هنرمند نیک سخن را چشم بد دریافت و ماه آسمان هنر او بخسوف مبتلا شد و حدوث این حادثه در تاریخ سنهء ثمان و ستین و اربعمائه (۴۶۸) بود و اشعار تازی او بسیار است در غایت سلاست و نهایت لطافت و درین وقت در خدمت صدر اجل کبیر تاج الملک شرف الدولهٔ والدین عمدهٔ الوزرا محمد بن حسن رفع الله قدره بودم که دیوان شعر تازی او که موسومست بالاحسن فی شعر علی بن الحسن مطالعه افتاده بود و از آن لطایف اقتباس میرفت که ناگاه آفتاب جلال صدر کبیر ملک النواب نصیرالملک طلوع کرد آن نسخه بخدمت او پیش کشید و از آنجا بیتی چند تازی به خاطر مانده بود. در قصیده ای می گوید در مدح طغرل بک: سرنا و مرآةُ الزمان بحالها فالآن قد محقت و صارت منحلا [تخد] الرکاب فلا تعوجُ بنا علی طلل الحبیب و لا تحیی المنزلا و تحرک الاعطاف تشمیراً بنا تتیمم الملک المظفر طغرلا. و در قطعه ای می گوید: و لقد جذبت الی عقرب صدغها فوجدتها جرارةً مجرورهٔ و کشفت لیلهٔ وصلها عن ساقها فرأیتها مکارهٔ ممکورهٔ. و از عربی بپارسی میگوید: چون تو یارا گزیده یار که دید همبرِ روی تو نگار که دید مشک بر برگ تازه گل که شنید ماه بر سرو جویبار که دید صدفی خردک از عقیق یمن سر بسر دُرّ شاهوار که دید واوفتاده نگون بر آتش تیز زنگی سست و بیقرار که دید نرگسی ناچشیده هرگز خمر روز و شب مانده در خمار که دید؟ و له ایضاً: خال ماشورهء سیمین تو دیدم صنما بزدم از طرب و شادی صد نعره برو ظن چنان بردم کز

غالیهء سنبل خویش بچکانید سر زلف تو یک قطره برو. و او را طرب نامه ایست رباعیات بر حروف معجم و معروفست، وقتی در بخارا در کتابخانهء سرندیبی این نسخت در نظر آمده است و بیتی چند از آن یادبود نوشته آمد: پیرامن روز قیرگون شب دارد زیر دو شکر سی ودو کوکب دارد بر سرخ گل از غالیه عقرب دارد وز نوش دو تریاک مجرب دارد. همو راست رباعی: بر گردن خویش بسته ای عقد گهر وز گوش بیاویخته ای حلقهء زر گوئی غم عشق جلوه کرد ای دلبر زاشک و رخ من بگردن و گوش تو در. رباعی: بر ماه دو هفته مشک پرتاب تراست ماشورهء سیم سر بعناب تراست .... رباعی: زآن می خواهم که خرمی را سبب است نامش می و کیمیای شادی لقب است سرخست چو عناب و ز آب عنب است آبی که برخ بر، آتش آرد عجب است. رباعی: ای غالیه شوریده بماشورهء سیم وز غالیهء تو سیم را رنگ وسیم بر رغم مرا نهادی ای درّ یتیم ده تاج سیه بر سر ده ماهی شیم. رباعی: خصم تو اگر بازندارد ز تو چنگ صد گونه برای تو برآمیزم رنگ بنشینم اگر کار بنامست و به ننگ بر آتش چون کباب و بر تیغ چو زنگ. و در آن وقت که حیات مستعار را وداع میکرد و نفس بازپسین در مهب حلق او تردد میکرد در آن حالت بی حیلت این رباعی بسوز دل و درد جان گفته است. رباعی: من می بروم بیا مرا سیر ببین وین حال بصدهزار تشویر ببین سنگی زبر و دست من از زیر ببین وز یار بریدنی بشمشیر ببین. و چون از این بناء فنا رخت بعالم بقا برد عیاضی در مرثیت آن کان مرتبت این ابیات پرداخت: مسکین علی حسن که از آن شوم کارزار بی جرم چون حسین علی کشته گشت زار شیری بُید او که بود ادب مرغزار او گر کشته شد عجب نبود شیر مرغزار. (لباب الالباب چ لیدن ج ۱ ص ۶۸، ۷۱). و رجوع به ص ۳۰۷ و ۳۴۰ همین جلد شود... و رای هند رأی بندگی او [ملکشاه] مصمم میکرد چنانکه رئیس شهید علی بن الحسن الباخرزی درین معنی نطقی زده است و این بیت در مدح او گفته: خاقان علم و کوس ملکشاه کشد فغفور بساط شاه بر ماه کشد چیپال سراپرده و خرگاه کشد قیصر بستورگاه درگاه کشد. (لباب الالباب چ لیدن ج ۱ ص ۳۴). ... و دمیهٔ القصر که تاج الرؤساء الحسین (؟)بن علی الباخرزی پرداخته. (همان کتاب ج ۱ ص ۱۰)... بمناسبت فضل و کرم [ابوبکر قهستانی] عده ای از شعرای آن عصر او را مدحها گفته و از خوان نعمت و صلات او بهره ها برده اند از آن جمله است علی بن حسن باخرزی (متوفی بسال ۴۶۷) مؤلف کتاب دمیهٔ القصر که در سال ۴۳۵ خدمت او را درک نمود و او را مدحها گفته و از او تربیت ها و نواخت یافته است. برای شرح حال و اشعار او رجوع شود به دمیهٔ القصر باخرزی (القسم الخامس) و تتمهٔ الیتیمهء ثعالبی نسخهء خطی کتابخانهء ملی پاریس ورق ۵۷۴ – ۵۷۵ (تحت نشانهء ۳۳۰۸ arabeکه با یک دورهء کامل از یتیمهٔ الدهر در یک جا جمع آوری و نمره شده است). و معجم الادباء یاقوت حموی ج ۵ صص ۱۱۶ – ۱۲۱ و کتاب قابوسنامه چ طهران صص ۱۸۶ – ۱۸۷ و حدائق السحر چ اقبال ص ۹۵. علی بن حسن باخرزی صاحب کتاب دمیهٔ القصر است و پدر او نیز مرد فاضلی بود. (مرآت البلدان ج۱ ص۱۵۰). و رجوع به سبک شناسی بهار ج۱ ص۲۳ و روضات الجنات ص ۴۶۲ و فرهنگ جهانگیری ذیل کلمهء «باهمان» شود.

باخرزی.

[خَ] (اِخ) شیخ سیف الدین. یکی از مشایخ اسلام است. وفاتش در سنهء ثمان و خمسین و ستمائهٔ (۶۵۸ ه . ق.) بعهد هولاکوخان و در آنجا [باخرز] مدفونست. سخنان شورانگیز دارد و او را شیخ عالم میگویند. بیت: ای مردان هو، و ای جوانمردان، هو مردی کنید و نگاه دارید سَرِ کو (کذا) ور تیر آید چنانکه بشکافد مو زنهار که از دوست نگردانی رو. (تاریخ گزیده چ عکسی لندن ص ۷۸۹، ۷۹۱).

باخرزی.

[خَ] (اِخ) ابونصر احمدبن حسین. ادیبی موجه بود. صاحب دمیهٔ القصر دربارهء وی گوید ابونصر از مفاخر باخرز است، او را شعر

لطیف و ادبی نغز بود. امیر بیغوا حسن بن موسی در خراسان وی را بوزارت برگزید و در قریهء بنداشیر کشته شد. (الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۳۷).

باخرم.

[خُرْ رَ] (اِخ) دهی از دهستان سورسور بخش کامیاران شهرستان سنندج در ۴۲هزارگزی شمال خاوری کامیاران، یک هزارگزی شمال رودخانهء گاورود. کوهستانی، سردسیر. دارای ۱۷۷ تن سکنه. آب آن از رودخانه و چشمه است. محصول آن غلات، لبنیات، توتون و شغل اهالی زراعت و گله داری. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

باخره.

[] (اِ) چینه. لاد. رهص. (دهار). در نسخهء خطی دهار چنین است. محتمل است باخزه باشد. رجوع به باخه زن و باخسه شود.

باخره گر.

[؟ گَ] (ص مرکب) رَهّاص. (دهار). چینه گر. دای گر (گناباد خراسان).

باخریق.

[خَ] (اِخ) نام دهی است و از آنجاست فقیه متورع عبدالرحیم بن عمروبن عثمان باخریقی که بر قتل پسر خود که مرتکب قبایح شده بود فتوی داد.

باخس.

[خِ](ع ص، اِ) ظالم. کم کنندهء حق کسی. (آنندراج). باخسهٔ. -امثال: تحسبها حمقاء و هی باخس، و بروایتی باخسهٔ؛ در حق زیرکی گویند که خود را احمق وانماید و اصل مثل آنست که شخصی زنی را گول پنداشته از فرط طمع مال خود را بمالش آمیخت تا در وقت تقسیم مال جید ستاند. زن عندالمقاسمه راضی نشد و شکایت پیش قاضی برد. قاضی مال زن بزن رهانید و بر آن مرد عتاب کرد و تاوان فرمود و گفت تو زن را فریب میدهی آن مرد در جوابش گفت: تحسبها حمقاء و هی باخس؛ ای و هی ظالمهٔ. (منتهی الارب).

باخسه.

[خِ سَ / سِ] (ع ص، اِ) تأنیث باخس. در حق زیرکی گویند که خود را احمق وانماید. رجوع به باخس شود.

باخسه.

[سَ] (اِ) راهی باشد بغیر از راه متعارف خانه ای که از آن راه نیز آمد و رفت توان کرد. (برهان) (جهانگیری). راهی که غیر در، برای درآمدن خانه بود و آنرا برباره و برواره هم گویند. بتازیش رق خوانند.(۱ ||) گداره ای(۲) چهارپهلو. (شرفنامهء منیری||). مهرهء دیوار. (شعوری ج ۱ ص ۱۸۹) : یکی بتکده دید ساده ز سنگ چهل باخسه هر یک از رنگ رنگ بهر باخسه(۳) بر چهل لاد

نیز ز جزع و رخام و ز هر گونه چیز. اسدی (از شعوری). باخره. (دهار). این کلمه و معنی مورد تأمل است ||. نشتر حجام. (برهان) (جهانگیری). و بمعنی نشتر حجام که آنرا شست خوانند آمده. (آنندراج) (انجمن آرا). (۱) - رق در عربی بدین معنی نیامده. در کتاب السامی فی الاسامی گوید: الروافد. فرواز. آنگاه در برهان آمده فرواز خانهء تابستانی و بالاخانه را گویند. در جای دیگر در برهان آمده: برواره بالاخانه و راه غیرمتعارف خانه را گویند. (۲) - گداره بالاخانه است. (شرفنامهء منیری). (۳) - ن ل: ناخشه.

باخع.

[خِ] (ع ص) اسم فاعل از بخع. مبالغت کننده در امری. کشنده و مبالغه کننده در کشتن، قوله تعالی : فلعلک باخع نفسک(۱)،و اقرارکننده. (آنندراج). بخع بالشاة؛ مبالغه کرد در ذبح آن تا از حد ذبح درگذشت و به رگ نخاع رسید، هذا اصله، ثم استعمل فی کل مبالغهٔ، و منه قوله تعالی فلعلک باخع نفسک(۲)؛ ای مهلکها مبالغاً فیها حرصاً علی اسلامهم. (منتهی الارب). (۱) - قرآن ۱۸/۶. (۲) - قرآن ۱۸/۶.

باخق.

[خِ] (ع ص) مرد یک چشم. یک چشم. اعور. منجوق العین. ابخق. بخیق: رجل باخق العین؛ مرد یک چشم. مرد یک چشمه. (منتهی الارب).

باخقهٔ.

[خِ قَ] (ع ص) مؤنث باخق: عین باخقه؛ چشم کور. (منتهی الارب).

باخل.

[خِ] (ع ص) نابخشنده و شوم. (آنندراج). زفت. بخیل. ج، بُخَّل. (منتهی الارب).

باخله.

[لِ] (اِخ) دهی از دهستان بیلوار بخش کامیاران شهرستان سنندج در ۶هزارگزی شمال کامیاران، کنار شوسهء کرمانشاه - سنندج. دامنه، سردسیر. دارای ۱۶۳ تن سکنه. آب آن از چشمه و رودخانهء مروارید است. محصول آن غلات، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه اتومبیل رو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵). نام محلی کنار راه سنندج و کرمانشاه میان بوانه بیدبار، در ۸۰۵۰۰گزی سنندج.

باخمرا.

[خَ] (اِخ) باخمری. محلی است بین کوفه و واسط و واقعهء معروف ابوجعفر منصور و ابراهیم بن عبدالله نوهء امام حسن علیه السلام در این مکان بوقوع پیوسته و ابراهیم پسر امام بن عبدالله بن حسن بن علی بن ابی طالب(ع) در اینجا بدرجهء شهادت فائز شده و حال آرامگاهش زیارتگاه انام است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). رجوع به معجم البلدان و مراصدالاطلاع و ضحی الاسلام ص ۲۸۶، ۲۹۳ و تاریخ اسلام علی اکبر فیاض ص ۱۸۴ شود.

باخمس.

[مِ] (فعل) در ترکی بمعنی دیده که صیغهء ماضی است. (غیاث) (آنندراج).

باخواجه.

[خوا / خا جَ / جِ] (اِ مرکب) جد اعلی : نه بابا و نه باخواجه نه پور است دراز و خشک و لاغر چون پنور(۱) است. مبرایل؟ (از جهانگیری). (۱) - ظ: نپور. رجوع به نپور شود.

باخوخا.

(اِخ) قلعه ایست از اعمال زوزان تابع حاکم موصل. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

باخور.

(اِخ) نام پدر آزر پدر ابراهیم که جد ابراهیم علیه السلام است که پدر تارخ و پسر ساروغ باشد. گویند سکهء درم در زمان او بهم رسید. (برهان) (آنندراج)... و پدر آزر را باخور(۱) صد و چهل و هشت سال... (مجمل التواریخ و القصص ص ۱۹۳). باید دانست که «ناحور» با نون، برادر «تارح» یا «ترح» پدر ابراهیم بود. (قاموس کتاب مقدس) (برهان قاطع چ معین). (۱) - مضبوط: ناحور، و بقول طبری: ناحور پدر تارخ و تارخ پدر ابراهیم است که او را آزر هم گفته اند.

باخوس.

(اِخ) یوسف حبیب. از اوست: مقالات علمیهٔ که در روزنامهء الروضهٔ چ لبنان بسال ۱۸۹۸ م. در ۳۲ صفحه بچاپ رسیده است. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۶).

باخون.

(اِ) نام ماهیست در تاریخ قبط قدیم. (کشاف اصطلاحات الفنون).

باخونس.

[نُ] (اِخ)(۱) نام کوهی نزدیک سوراقوسا. (۱) - Pachinos.

باخویش.

[خوی / خی] (اِ مرکب) سر بآب فروبردن و غوطه خوردن باشد. (برهان). غوطه وری ||. تنهائی. (برهان). و بمعنی تنهائی و بخود مشغول بودن آمده و ضد بی خویش است. (آنندراج) (انجمن آرا).

باخه.

[خَ / خِ] (اِ)(۱) کاسه پشت را گویند. (برهان). کاسه پشت و لاک پشت را گویند که آنرا سنگ پشت میخوانند. (آنندراج) (انجمن

آرا). جانور آبی است که بهندی کچهوه گویند و این لفظ ترکی است. (غیاث). جانوریست آبی در غایت شهرت که آنرا سنگ پشت و کاسه پشت و کَشَو نیز گویند. بتازیش کشف و بهندی کجهوا نامند. (شرفنامهء منیری). سوراخ پا. سولاخ پا. سُلَحفات. (دهار). سلحفیّه. حنفاء. عاج. اَنْقَد. انقدان. (منتهی الارب). ذَبَل دریائی، از آن دست برنجن و شانه ها سازند پوست باخه ای. (منتهی الارب، ذیل ذبل). هرهیر؛ نوعی از خبیث ترین مار مرکب میان باخه و سیاه مار که شش ماه خواب کند و گزیده اش جان برنشود. (منتهی الارب) : نهنگی شو که با دریا کند زور کند زیر و زبر دریا بیک شور نه باخه، کش چنان برگستوانی سر اندر سینه دزدد هر زمانی. امیرخسرو دهلوی. ضربت گرز نهنگان سپاهت در وغا خصم را چون باخه سر در سینه پنهان میکند. امیرخسرو (از آنندراج). بسا پردل نهنگ از تیغ کینه که سر دزدید چون باخه بسینه. امیرخسرو (از آنندراج). . (فرانسوی) (۱) - Caret

باخه زن.

[خَ / خِ زَ] (نف مرکب) باخیزان. هر دو بمعنی درست کنندهء دیوار و بنا و خانه. باخسه هم گویند و کسی را که سنگ را بردیف روی دیوار چیند باخه زن گویند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹). و رجوع به باخره شود.

باخی.

(اِخ) دهی از دهستان بخش گیلان غرب شهرستان اسلام آباد غرب در ۳هزارگزی شمال باختری گیلان، کنار شوسهء گیلان بقصرشیرین. دشت، گرمسیر، مالاریائی. دارای ۱۲۵ تن سکنه و آب آن از رودخانهء گیلان. محصول آن غلات، برنج، توتون، تریاک، حبوبات، لبنیات، پنبه و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

باخیزان.

(اِ) رجوع به باخه زن شود.

باد.

(اِ)(۱) هوایی که بجهت معینی تغییر مکان میدهد. هوایی که بسرعت بجهتی حرکت کند. ریح. ج، ریاح. ریحه. (منتهی الارب) (ترجمان القرآن). تُرهۀ. رکاب السحاب. اَوب. سُمَهی. سمهاء. واد: مُشتَکِره؛ باد سخت. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). سَیهَک، سَهوک، سَکینَه؛ باد تیزرو. هَراءَۀ؛ سخت سرد گردیدن باد. وَرهاء؛ باد تند و شتاب. خَجَوجاۀ؛ باد پیوسته وزان. رخاوۀ، رخامی، نَسیم؛ باد نرم. نَیسَم، رَیده، رَیدانه، رادَه، رَخاوَه، عَیهَل؛ باد تند. نَعَب، مُعصِف، مُعصِفۀ، صِندید، جَفجَف، دَروج؛ باد تند و تیز. نَئوج؛ باد وزان. هَلّاب؛ باد سرد باباران. هَلّابۀ. (منتهی الارب). یوم هلاب؛ روز باد و باران ناک. وَعک؛ ایستادن باد. تَهم، لَواقح؛ بادهائی که درختان را آبستن کند. مَعاجیج؛ بادهای تند گردانگیز. هَوجاء؛ باد سخت تند که از بن برگیرد و ویران کند خانه ها را. تَهویش؛ گرد و خاک آوردن باد. خَرقاء؛ باد سخت که بر یک مهب مداومت نکند. اِنْساب؛ سخت وزیدن باد و برداشتن آن خاک و سنگریزه را. خِبراق؛ باد که از راه دیر برآید. اِعصار؛ باد آتش دار. عقیم؛ باد که نه ابر آورد و نه باردار کند درخت را. بادی که برانگیزد ابر و رعد و برق را. باد سخت گردآمیز. هَیرَع؛ باد شتاب و تند بسیارغبار. هَبیب؛ باد گردانگیز. هَبوب، هَبوبۀ، هَبیبۀ، سَوهَق، سافٍ، سافیاء، مُسفی، مُسَفْسِفَۀ، سَفون؛ باد خاک روب. سافنۀ، نَفح؛ باد سرد، قال الاصمعی: ما کان من الریاح نفح فهو برد و ما کان لفح فهو حسر. خارِم، صُینبور، خَریق؛ باد سرد که سخت وزد. خَروق، نسنسۀ؛ سرد وزیدن باد. شَفیف؛ باد سرد و خنک. شَفشاف، نَحس؛ باد سرد. دبور، حَرور؛ باد گرم که شب وزد. (منتهی الارب) صُینبور؛ باد گرم. عجوز؛ باد گرم که چشم را بشکند از گرما.

خوصاء. لفح. (منتهی الارب) : میغ مانندهء پنبه ست و ورا باد نَداف هست سدکیس درونه که بدو پنبه زنند. ابوالمؤید. موی سر جغبوت و جامه ریمناک وز درون سو باد سرد و بیمناک.رودکی. پرّ کنده چنگ و چنگل ریخته خاک گشته باد خاکش بیخته.رودکی. گلیمی که خواهد ربودنْش باد ز گردان بشخشد هم از بامداد. ابوشکور (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۰۸). ز تاک خوشه فروهشته و ز باد نوان چو زنگیانند بر باد پیچ بازیگر.ابوشکور. از باد روی خوید چو آبست موج موج وز نوسه پشت ابر چو جزعست رنگ رنگ. خسروانی. عمر چگونه جهد از دست خلق باد چگونه جهد از بادخون؟کسائی. بشهر اندرون بانگ و فریاد خاست بهر برزنی آتش و باد خاست.فردوسی. کجا بردمد باد روز نبرد که چشم سواران بپوشد بگرد.فردوسی. نمانم که بادی بتو بگذرد وگر موی بر تو هوا بشمرد.فردوسی. برین گونه تا گشت خورشید زرد ز هر سو همی گشت باد نبرد.فردوسی. تو آن کن که از رسم شاهان سزد نباید که بادی بدو بر وزد.فردوسی. همان تخت پرویز ده لخت بود جهان روشن از فر آن تخت بود... زمستان که بودی گه باد و نم بر آن تخت بر کس نبودی دژم.فردوسی. هزاروصدوهژدهم سال گشت چو بادی که آید بکوه و بدشت.فردوسی. اگر تاب تیغم بجیحون رسد وگر باد گرزم بهامون رسد...فردوسی. بخفت او و از دشت برخاست باد که کس باد از آنسان ندارد بیاد.فردوسی. بباد حمله بهم برزنی مصاف عدو چنانکه باز بهم برزند صفوف کلنگ.فرخی. رادمردیّ و نیکنامی را جز برای تو می نجنبد باد.فرخی. در آخر روزگار آن باد جود لختی سست وزید. (تاریخ بیهقی). دل ز بیم آنکه باد سرد بر تو بگذرد روز و شب چونانکه ماهی را براندازی ز آب. انوری. بگفت این و برزد یکی باد سرد برآورد گردون از او نیز گرد.نظامی. حمله مان پیدا و ناپیداست باد جان فدای آنکه ناپیداست باد.مولوی. روح بیعلم چیست بادی سرد.اوحدی. باد در نظر بنی اسرائیل. (سفر خروج ۱۵:۱۰). بدانکه باد شرقی اولاً برای نباتات مضر و کشتیها را نیز آفت رساند. (مزامیر ۴۸:۷). اما باد شمال سرد. (کتاب ایوب ۳۷:۹). و باد جنوب گرم. (انجیل لوقا ۱۲:۵۵). و باد جنوب مغرب زمین باران آور اما باد شمال آنرا قطع و دفع نماید. (امثال سلیمان ۲۵:۲۳). و توصیف باد شرقی در سفر پیدایش ۴۱:۶ و کتاب ایوب ۱:۱۹ و اشعیا ۲۷:۸ و ارمیا ۴:۱۱ – ۱۳ و حزقیال ۱۷:۱۰ و ۱۹:۱۲ و ۲۷:۲۶ و هوشع ۱۳:۱۵ با کمال وضوح بیان گشته است.(۲) و در بعضی از آیات کتاب مقدس لفظ باد وارد گشته و قصد از فانی نمودن و خشکانیدن میباشد چنانکه در مزامیر ۱۰۳:۱۶ وارد است «زیرا که باد بر آن می وزد و نابود میگردد» و بادهای گرم شرقی را باد شرقی گویند و عامیان آنرا شلوق نامند. منجمله باد سام است (مزامیر ۱۱:۶) که بسیار مضر و حرارتش با حرارت تنور افروخته لاف همسری و برابری زند و چون وزد هوا را با ذرات ریگ و خاک نرم تیره و تار گرداند و همواره مرگ از او بارد و شخص مسافر کمال سعی را بجا می آرد که از محل وزیدن آن باد دور باشد. و دور نیست که همین باد بود که عساکر شنخاریب را هلاک نمود زیرا که خداوند میفرماید: «اینک من گردبادی را می فرستم». و عدم تعیین محل وزیدن باد در یوحنا ۳:۸ مذکور است. (از قاموس کتاب مقدس). – مثل باد و پشه؛ دو چیز غیرمتعادل در قوت و ضعف. – امثال: بادآورده را باد می برد؛ آنچه بسهولت و رایگان بدست آید، زود تباه شود و از دست برود: که بادآورده را بادش برد باز ||. مجازاً، بمعنی سرعت و سخت تند رفتن: مثل باد، چو باد، چون باد، مثل باد صرصر؛ عظیم بشتاب. بتندی. سخت تند. تند. زود. فی الفور : این زن از دکان برون آمد چو باد پس فلرزنگش بدست اندر نهاد.رودکی. چو این مژده بشنید ازو کیقباد بفرمود تا لشکرش همچو باد...فردوسی. خروشان از آن جایگه بازگشت تو گفتی که با باد همباز گشت.فردوسی. بیامد دوان دیده بان از چکاد که آمد ز ایران سواری چو باد. فردوسی (از اسدی). ز میلاد چون باد لشکر براند بقنوج شد گنجش آنجا بماند.فردوسی. وز آن سوی گرسیوز و بارمان کشیدند لشکر چو باد دمان.فردوسی. ابا خویشتن برد اولاد را همی راند مر رخش چون باد را.فردوسی. فرستاده آمد چو باد دمان بر زال روشن دل و شادمان.فردوسی. تو با لشکرت جنگ را ساز کن سپه را بر این بر هم آواز کن... من اینک پس نامه بر سان باد بیایم دهم هرچه دارم بباد.فردوسی. بزد کوس روئین و روزی بداد [قیصر روم] بشد تا سر مرز ایران چو باد.فردوسی. چو اکوانش از دور خفته بدید یکی باد شد تا بدو دررسید.فردوسی. بر آن نامه بر مهر زرین نهاد هیونی برافکند بر سان باد.فردوسی. قباد از پس پشت پیروز شاه

همی راند چون باد لشکر براه.فردوسی. هم آنگه بنزد سیاوش چو باد بیامد سواری ورا مژده داد.فردوسی. چو شب تیره شد گردیه برنشست چو گردی سرافراز گرزی بدست برافکند پرمایه برگستوان ابا جوشن و تیغ و ترک گوان همی راند چون باد لشکر براه به رخشنده روز و شبان سیاه.فردوسی. بدان پرهنر زن بفرمود شاه زن آمد بنزدیک اسب سیاه بن نیزه را بر زمین بر نهاد ببالای زین اندر آمد چو باد.فردوسی. فرنگیس ترکی بسر بر نهاد برفتند هر سه بکردار باد.فردوسی. پیلان ترا رفتن باد است و تن کوه دندان نهنگ و دل و اندیشهء کندا.عنصری. همه بگذشت پاک بر تو چو باد مال و ملک و تن درست و شباب. ناصرخسرو. اسب خود را یاوه داند آن جواد واسب خود او را کشان کرده چو باد. مولوی. چو باد صبا زآن میان سیر کرد نه سیری که بادش رسیدی بگرد.بوستان. - با باد جفت گشتن؛ با باد همباز گشتن. - با باد همبر شدن؛ سخت تند رفتن. بشتاب هرچه تمامتر رفتن : چنین گفت رستم بایرانیان کزین جنگ [با ترکان] ما را نیامد زیان... یکی از شما سوی لشکر شوید بکوشید و با باد همبر شوید بگوئید چون من بجنبم ز جای شما برفرازید سنج و درای.فردوسی. شنید آنکه شد شاه ایران درشت برادرْش بندوی ناگه بکشت... خروشان از آنجایگه بازگشت تو گفتی که با باد همباز گشت.فردوسی. گرانمایه اسبی بدو داد و گفت که با باد باید که گردی تو جفت.فردوسی. - چون باد؛ بی اثر : بر آن نامور تیرباران گرفت کمانش کمین سواران گرفت.فردوسی. جهانجوی در زیر پولاد بود بخفتانْش بر تیر چون باد بود.فردوسی ||. یکی از چهار عنصر باشد. (برهان)(۳)(جهانگیری) (آنندراج) (انجمن آرا). یکی از آخشیجان چهارگانه. یکی از عناصر اربعهء قدما. هوا. دم. عناصر اربعه آتش است و باد و آب و خاک (یعنی هوا و آب و خاک و آتش) : کوزهء سربسته اندر آب رفت از دل پرباد فوق آب رفت.مولوی. آن جخش ز گردنْش بیاویخته گوئی خیکی است پر از باد بیاویخته از بار. لبیبی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۲۰۹). یکی آتشی برشده تابناک میان باد و آب از بَرِ تیره خاک.فردوسی. ز یاقوت سرخ است چرخ کبود نه از باد و آب و نه از گرد و دود.فردوسی. همای خردمند و به آفرید که باد هوا روی ایشان ندید.فردوسی. ز خورشید وز آب و از باد و خاک نگردد تبه نام و گفتار پاک.فردوسی. یلی شد که جستی ز تیغش گریغ بدریا درون موج و بر باد میغ.اسدی. هر مفلسی نشسته بصرافی پرباد کرده مشکی و انبانی.ناصرخسرو. آنکه تاند ز خاک تن کردن باد را دفتر سخن کردن. سنائی (از انجمن آرا). گفت بر باد نه پی خاکی [براق] تا زمینیت گردد افلاکی.نظامی. دستگاهی نه که در پای تو ریزم چون خاک حاصل آنست که چون طبل تهی پربادم. سعدی (بدایع ||). باد. نفحهٔ. (منتهی الارب). پفو. فوت. پف :در این حدیث بود که تیری بیامد بر چشم فتاده... و یک چشم او برکند و به روی او فروافتاد، بنشست و آن چشم فتاده بر دست گرفت پیغمبر صلی اللهعلیه وسلم بدست مبارک خویش آن چشم فتاده باز جای نهاده و باد به وی دمید چشم وی درست شد. (بلعمی ترجمهء طبری ||). نخوت و غرور و خودبینی. (برهان). نخوت و تکبر. (شرفنامهء منیری). نخوت و خودبینی و تکبر باشد. (جهانگیری). لیکن بمعنی تکبر و نخوت باد و بروت است نه مطلق باد چنانکه بعضی گفته اند. (آنندراج). نخوت. غرور. مفخرت. عجب. خودپسندی. فیس. کبر. تفرعن. بزرگ منشی: باد به بروت افکندن؛ تکبر و از خود گفتن. (لغت محلی شوشتر خطی). کبر نمودن: کلهء پرباد؛ متکبر. مغرور. ازخودراضی : بدل گفت رستم که جز پیلسم ز ترکان ندارد کسی باد و دم.فردوسی. سپاه انجمن کرد و جوشن بداد دلش پر ز رزم و سرش پر ز باد.فردوسی. فراوان شنید ایچ پاسخ نداد دلش خیره بینیم و سر پر ز باد.فردوسی. چنین داد پاسخ ورا نوشزاد که ای پیر فرتوت سر پر ز باد.فردوسی. چو بشنید کآمد ز راه حرم جهانگیر پیروز با باد و دم.فردوسی. مکن بر تن و جان ما بر ستم همی از تو بینم همه باد و دم.فردوسی. نشست از بر اسب جنگی پشنگ ز باد جوانی سرش پر ز جنگ.فردوسی. چو سهراب بازآمد او را بدید ز باد جوانی دلش بردمید.فردوسی. اگر هم نبرد تو باشد پلنگ بدرّد بدو پوست از باد جنگ.فردوسی. کاندر فتد بجیحون با زور و باد و دم غران بود چو تندر تند اندر آن میان.فرخی. در سر شاه ملک این باد تکبر و تصلف احمد عبدالصمد نهاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۰۳). امیر دل خوش کرد و وی پیش آمد و خدمت کرد و بدیوان رسالت بازنشست ولکن آبش ریخته و باد بنشسته که نیز زهره نداشت سخن فراخ تر گفتن. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۳۰). احمد گفت این باد از حضرت آمده است باری یکچند پوشیده

باید داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۸). امیر دیگر روز بار داد و سپاهسالار غازی با بادی دیگر بدرگاه آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۲۴). گفتم به ازین باید سری را که چون مسعود پادشاهی باد خوارزمشاهی در آن نهاد بباید بریدن. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۷). اگر نه زیانی سخت بزرگ دارد نزدیک من آمد بر حکم عادت که همگان هر آدینه بر من بیامدندی بادی دیدم در سر وی که از آن تیزتر نباشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۷). پس از وفات پدر بر آنجمله رفته است تا باد پادشاهی بر سر وی [محمد] شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۶). پسر گوهرآگین شهره نوش بادی در سر کرده بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۰). چون خواجهء بزرگ احمد دررسید مقرر گردانید تا باد حاسدان یکبارگی نشسته آید. (تاریخ بیهقی). و طاهر دبیر می نشست بدیوان رسالت با بادی و عظمتی سخت تمام. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۱). و کارهای علی تگین راست کرده آید بجنگ یا بصلح که بادی در سر وی نهاده اند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۵). راه رشد خود را بندید و آن باد در او شده بود و از آنجا دور نشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۴). چونکه نه مشغول کار خویش بُوی باد عمل چون ز سر برون نهلی؟ ناصرخسرو. بنشاند خاک حضرت تو باد مشک و بان بشکست بار نعمت تو پشت حرص و آز. روحی ولوالجی. ز باد فقه و باد فقر، دین را هیچ نگشاید میان دربند کاری را که این رنگ است آن آوا. سنائی. باد بیرون کن ز سر تا جمع گردی بهر آنک خاک را جز باد نتواند پریشان داشتن. سنائی. اینهمه باد و بارنامه و لاف داشتستم بدان کل ارزانی.سوزنی. نه مرا باد حشمت و میری نه مرا اسب و طوق سلطانی.سوزنی. شد آبروی عاشقان از خوی آتشناک تو بنشین و بنشان باد خویش ای جان پاکان خاک تو. خاقانی. آن باد که در دماغشان بود. خاقانی (از آنندراج) (از انجمن آرا). باد نخوت بتیغ آبدار از دماغ او بیرون کنیم. (ترجمهء تاریخ یمینی). ما اگر باد غروری در سر داشتیم بیرون کردیم و سر با بندگی نهادیم. (ترجمهء تاریخ یمینی). چند حدیث فلک و باد او خاک تهی بر سر پرباد او.نظامی. نبینی جز هوای خویش قوتم بجز بادی نیابی در بروتم.نظامی. هفت اختر بی آب را کز خاکیان خون میخورند هم آب بر آتش زنم هم باد شاهان بشکنم(۴). مولوی (از جهانگیری) (از آنندراج). عاقل از سر بنهد این مستی و باد چون شنید انجام فرعونان و عاد.مولوی. باده درده چند ازین باد غرور خاک بر سر نفس بدفرجام را.حافظ ||. نسیم : زاغ بیابان گزید خود به بیابان سزید باد بگل بر وزید گل بگل اندر غژید.کسائی. ای باد بوی یوسف دلها بما رسان یک نوبر از نهال دل ما بما رسان.خاقانی ||. شکوه. ابهت. اهمیت(۵) : فزایندهء باد آوردگاه فشانندهء خون ز ابر سیاه(۶).فردوسی ||. تندی. شدت. حدت : ز ایران برفت و بشد تا بچین دلش پر ز باد و سرش پر ز کین.فردوسی. سخن چند بشنید و پاسخ نداد دلش بود پر خشم و سر پر ز باد.فردوسی. چو آگاه شد زآن سخن هفتواد دلش گشت پردرد و سر پر ز باد.فردوسی. همیشه از ایران بری یاد اوی کجا شد کنون آتش و باد اوی.ناصرخسرو. پند همی نشنوی و بند نبینی دِلْت پر آتش که کرد و سَرْت پر از باد؟ ناصرخسرو. نکوهش مکن چرخ نیلوفری را برون کن ز سر باد خیره سری را. ناصرخسرو ||. نام فرشته ایست موکل بر تزویج و نکاح. (برهان) (جهانگیری) (آنندراج) (انجمن آرا). نام فرشتهء موکل بر تدبیر مصالح روز باد. (جهانگیری) (شعوری). واتَ(۷) یا وایو،(۸) در سانسکریت و اوستا اسم مخصوص پروردگار و ایزد مخصوص عنصر باد است و نخستین پروردگاریست که نذور را میپذیرد. در وید (ودا) گاهی برای اسم خاص ایزد باد آمده است. در یشتها سه بار وات بمعنی فرشته آمده (مهریشت، فقرهء ۹ و رشن یشت، فقرهء ۴ و فروردین یشت فقرهء ۴۷) (یشتها ج ۲ ص ۱۳۶). این کلمه از وا(۹) بمعنی وزیدن مشتق است. و دو «ویو» هست: یکی نگهبان هوای پاک و سودبخش و دیگری دیویست مظهر هوای ناپاک و زیان آور و در فرگرد وندیداد صراحةً ازین دیو یاد شده و با دیو مرگ یکجا نام برده شده است. (یشتها ج ۲ ص ۱۳۷ ||). روز بیست ودویم از هر ماه شمسی باشد و تدبیر و مصالح آن روز بدو تعلق دارد. نیک است درین روز نو بریدن و نو پوشیدن و بر اسب نو سوار شدن. (برهان)(۱۰)(جهانگیری) (آنندراج) : همیشه تا بود از پیش رش مهر و سروش چنانکه از پس بهرام، رام باشد و باد.رافعی. می خور کت باد نوش بر سمن و پیل گوش روز رش و رام و گوش روز خور و ماه و باد. منوچهری. بهنگام آبان مه و روز باد فلک داد مر باب او را بباد. زرتشت بهرام (از انجمن آرا). چون بادروز، روز نشاط آمد ای

نگار شادی فزای هین و بده باده و بیار. مسعودسعد. و بمبارک روز سه شنبه دهم ماه صفر سنهء عشر و ستمائهٔ (۶۱۰ ه . ق.) موافق با روز باد ماه تیر سنهء ثلاث و ستمائهٔ (۶۳۰ ه . ش). در شهر بردسیر دارالملک آمد. (المضاف الی بدایع الازمان ص ۴۸ ||). آه و ناله. (برهان). آه. (آنندراج) (جهانگیری) (انجمن آرا) : مهان شاه را خواندند آفرین که ای نامور شهریار زمین ز چرخ فلک بر سرت باد سرد نیارد گذشتن بروز نبرد.فردوسی. چو خسرو گروی زره را بدید یکی باد سرد از جگر برکشید.فردوسی. غمین گشت و برزد خروشی بدرد برآورد از دل یکی باد سرد.فردوسی. یکی نامه بنوشت پر داغ و درد پرآژنگ رخ لب پر از باد سرد.فردوسی. بچنگ اندرون گرز و پولاد داشت همه دل پر از آتش و باد داشت.فردوسی. پر از باد لب دیدگان پر ز نم که فرمان کی آید ز یزدان که دم.فردوسی. چو چیزی که بودش بخورد و بداد همی رفت ناشاد و لب پر ز باد.فردوسی. تو اکنون سوی لشکرت بازشو برافراز گردن بسالار نو کز ایرانیان چند جستم نبرد نزد پیش من کس جز از باد سرد.فردوسی. بیاورد یکسر بشاپور داد همی زیست یکچند لب پر ز باد.فردوسی. برفتند از ایوان ژکان و دژم لبان پر ز باد و روان پر ز غم.فردوسی. ورا زآن سخن هیچ پاسخ نداد دلش گشت پرخون و لب پر ز باد.فردوسی. پر از آرزو دل لبان پر ز باد همی داشت گفتار ایشان بیاد.فردوسی. چو آگاه شد زآن سخن هفتواد دلش گشت پردرد و لب پر ز باد.فردوسی. سپهبد ز گفتار او گشت شاد که دل پر ز کین داشت و لب پر ز باد. فردوسی. فرستاده آمد لبان پر ز باد همه پاسخ پادشا کرد یاد.فردوسی. همی رفت خون از تن خسته مرد لبان پر ز باد و رخان لاژورد.فردوسی. شدند اندر آن پهلوانان دژم لبان پر ز باد ابروان پر ز خم.فردوسی. چو بشنید زال این سخن بردمید یکی باد سرد از جگر برکشید.فردوسی. چو خسرو بدانگونه مهرش بدید یکی باد سرد از جگر بر کشید.فردوسی. ز ایران برفت و بشد تا بچین دلش پر ز باد و سرش پر ز کین.فردوسی. نشست از بر رخش رستم چو گرد پر از خون دل و لب پر از باد سرد. فردوسی. چو شیده بر و یال رستم بدید یکی باد سرد از جگر برکشید.فردوسی. نگه کرد چون کودکان را بدید یکی باد سرد از جگر برکشید.فردوسی. منه دل بدین گیتی(۱۱) چاپلوس که جمله فسونست(۱۲) و باد و فسوس. (گرشاسبنامه ص ۱۸۱). دو لبم از باد خشک، دو رخم از اشک تر گونه ام از درد زرد، پیکرم از غم نزار. مسعودسعد. و چشم و روی بدستارچه پاک کرد و بادی سرد برکشید. (تاریخ بخارا). بر ره کربلا باستادی برکشیدی ز درد دل بادی. سنائی (از آنندراج). که دارد زهره در وادیّ تسلیم که بادی بگذراند بر لب از بیم همه جز خامشی راهی نداریم که یک تن زهرهء آهی نداریم. عطار (اسرارنامه). اگر باد سرد نفس نگذرد تف سینه جان در خروش آورد.(بوستان ||). تعجب : همی گفت شاه آن شگفتی که دید بدیده ندیده نه از کس شنید ز دریا و از گنگ دژ یاد کرد لب نامداران پر از باد کرد.فردوسی ||. بمعنی نابود و هیچ باشد. (برهان) (جهانگیری). بمعنی نابود و شوم باشد. (آنندراج). بمعنی نابود و معدوم باشد. (انجمن آرا). هدر. باطل. بیهوده. هبا. تلف : شاد زی با سیاه چشمان شاد که جهان نیست جز فسانه و باد.رودکی. دگر گفت کردار تو باد گشت سر سرکشان از تو آزاد گشت.فردوسی. ترا ای پسر پند من یاد باد بجز گفت مادر دگر باد باد(۱۳).فردوسی. هر آنکس که هست از نژاد کیان نباید که از باد یابد زیان.فردوسی. هر آنگه که روز تو اندرگذشت نهاده همه باد گردد بدشت.فردوسی. کنون آنهمه باد شد پیش اوی بپیچید جان بداندیش اوی.فردوسی. چو بشنید خسرو بدان شاد گشت همه رنجها بر دلش باد گشت.فردوسی. در بسته را کس نداند گشاد بدان رنج عمر تو گردد بباد.فردوسی. بدو گفت کین روی و موی و نژاد همی خواستی داد هر سه بباد.فردوسی. بخاکش سپردند و شه نوشزاد ز باد آمد و ناگهان شد بباد.فردوسی. کنون عمر نزدیک هشتاد شد امیدم بیکباره بر باد شد.فردوسی. ز قلب سپه ویسه آواز داد که شد تاج و تخت بزرگی بباد.فردوسی. بسی رنج بردیم هر دو بهم کنون دادی آنرا بباد و بدم.فردوسی. بدانگه که خم گیردت یال و پشت بجز باد چیزی نداری بمشت.فردوسی. جهانا سراسر فسوسی و باد بتو نیست مرد خردمند شاد.فردوسی. سپهبد ز گفتار او شاد شد سخن گفتن هر کسی باد شد.فردوسی. که این تخت شاهی فسونست و باد بدو جاودان دل نباید نهاد.فردوسی. شها می خور اکنون و دل شاد دار همه کار نابوده را باد دار.فردوسی. بناکام باید بدشمن سپرد همه رنج ما باد باید شمرد.فردوسی. خردمند بهرام از آن شاد شد همه دردها بر دلش باد

شـد.فردوسـی. چو بهرام بشـنید از آن شاد گشت همه رنجها بر تنش باد گشت.فردوسـی. بدو گفت کین عهد من یاد دار همه گفت بدگوی را باد دار.فردوسی. نه بر باد شد کشته پیروز شاه کز اختر سر آمد برو سال و ماه.فردوسی. چو بشنید شاپور از آن شاد گشت همه رنجهـا پیش او بـاد گشت.فردوسـی. مکن بی گنه بر تن من سـتم که گیتی سـپنجست و پر باد و دم.فردوسـی. کنون کار طلحند چون باد گشت بنادانی و تیزی اندرگـذشت.فردوسـی. چو بشـنید برزوی ازو شاد گشت همه رنـج بر چشم او باد گشت.فردوسـی. و دیگر که گیتی فسـانه ست و بـاد چو خوابی که بیننـده دارد بیـاد.فردوسـی. ز تـارک کنون آب برتر گـذشت غم و شادمانی همه باد گشت.فردوسـی. همه داد کرد و همه داد دیـد ازیرا که گیتی همه باد دیـد.فردوسـی. دریغا که بـدخواه دلشاد گشت دریغا که رنجم همه باد گشت.فردوسـی. هر آنکس که ایمن شد و شاد گشت غم و رنج او سربسـر باد گشت توانگر شد آنکس که دل راد گشـت درم گرد کردن بدل باد گشت.فردوسـی. اگر بخت مان برنگیرد فروغ همه چاره باد است و مردی دروغ.فردوسی. دگر گفت کردار تو باد گشت سـر سـرکشان از تو آزاد گشت.فردوسی. شود رنج این تخمهء ما بباد بگفتار تو کهتر بد نژاد.فردوسی. چو بشنید خسرو [پرویز] بـدان شـاد گشـت همـه رنجهـا بر دلش بـاد گشـت.فردوسـی. چـو بشـنید شـاپور از آن شـاد گشـت همه رنجهـا پیش او بـاد گشت.فردوسـی. بگفتنـد کاین رنج دادی بباد سـر نامور پر ز آتش مباد.فردوسـی. همه رنج او سربسـر باد گشت همه داد و دانش به بیداد گشت.فردوسـی. چو بشـنید شاه آن سـخن شاد گشت گذشـته سخن بر دلش باد گشت.فردوسی. منیژه بدو [به بیژن] گفت دل شاد دار همه کار نابوده را باد دار.فردوسـی. ز باد اندر آرد دهدْمان بدم همی داد خوانیم و پیداسـتم.فردوسـی. پیش سلطان جهان از همه بابی که بود سـخن آنست که او گوید و باقی همه باد. فرخی. نیز چه خواهی دگر خوش بخور و خوش بزی انده فردا مبر گیتی خوابست و بـاد. منوچهری. اگر خوارزمشـاه آن نکردی لشـکر بـدان بزرگی بباد شـدی. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۲). مرا چنین حالی پیش آمد و بخود مشـغول شدم آنچه صوابست بکنید تا دشمن کامی نباشد این لشکر ما بباد نشود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۴). احمد را و مرا بازگرفت و گفت این لشـکر امروز بباد شده بود اگر من پای نیفشردمی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۳). همه دانند(۱۴) کاین جهان فسوس همه باد است و حیلت و دلغم.خطیری. دریغا که بدخواه دلشاد گشت دریغا که رنجت همه باد گشت. (گرشاسـبنامه). چو از پادشاهیش یاد آیـدت دگر پادشاهی بباد آیدت.(گرشاسـبنامه). همه غم بباده شـمردند باد بجام دمادم گرفتند یاد. (گرشاسـبنامه). بـدیهای ایشان بیاد آمـدش اگر چنـد بـدها بباد آمـدش. شمسـی (یوسف و زلیخا). وعدهء این چرخ همه باد بود وعده رطب کرد و فرسـتاد تود. ناصرخسـرو (از آنندراج) (از انجمن آرا). طاعت خلق باد باشد باد کس گرفتار باد هیچ مباد.سـنائی. زآنکه از قاعـدهء قسـمت در پردهء راز چرخ پیمایان دورنـد و سـتاره شـمران همه باد است حـدیث فلک و سـیر نجوم باده دارد همه خوشـی و دگر باده خوران. سنائی. چون تو زآن فارغی تو را باد است.سنائی. کسری و ترنج زر پرویز و به زرین بر باد شده یکسر با خاک شده یکسان. خاقانی. میاجق با وی حیلتی کرد، گفت من دختر پسـر تو میدهم... و او را خود دختر نبود... و آن وصـلت محال بود و باد. (راحـهٔ الصـدور راوندی). تو نزادیّ و آن دگر [دیگران] زادند تو خدائیّ و آن دگر [دیگران] بادند.نظامی. بدین خان کو بنـا بر باد دارد مشو غره که بـد بنیاد دارد.نظامی. بر من این درد کوه فولاد است چون تو زآن فارغی تو را باد است.عطار. گفت قول تسـت برهـان و درسـت خصم من بـاد است و او در حکم تست. مولـوی. هر آن نصـیبه که پیش از وجـود ننهـاده ست هر آن که در طلبش سـعی میکنـد بـاد است. سـعدی. بـاد است بگوش من ملامـت وانـدوه فراق کوه الونـد.سـعدی (ترجیعات). جهان آفرین بر تو رحمت کناد دگر هرچه گویم فسونست و باد.(بوسـتان). چنـد ببال پدر و جد پری باد بود هرچه نه از خود بری.امیرخسـرو. هرچه را نیست بر خرد بنیاد پیش دانـنده باد باشـد باد.اوحدی. پیش صاحب نظران ملک سـلیمان باد است بلکه آنست سـلیمان که ز بند آزاد است. حافظ ||. تیز. گـاز. ضـرطه. فسوهٔ. (منتهی الارب). آنچه از مخرج از هوا بیرون شود: بادی از او جـدا شـد. باد اگر کونْت را بفرمان نیست غم مخور هیچ کون سـلیمان نیست.سـنائی. چو باد اندر شـکم افتد فروهل که باد اندر شـکم باریست بر دل.سعدی||. نفـخ، نفخی که قـدما معتقـد بودند بسـبب خوردن بعضـی اغذیه یا وجود برخی از بیماریها در اندرون بدن حاصل گردد : شـراب نو

نشاید مردمانی را که تری دارند و باد بر ایشان غلبه دارد. (نوروزنامه). خداوند معدهء سودائی را از [شراب سپید و تنک] شکم پرباد گردد و درد مفاصل آرد. (نوروزنامه). شراب خداوندان باد و بلغم را نیک است. (نوروزنامه). شراب تلخ و تیره باد بشکند و بلغم را ببرد. (نوروزنامه). شراب ممزوج خداوندان باد و بلغم را نیک است و معده و جگر را بنشاید. (نوروزنامه). شراب ریحانی... بادها بشکند و تبها را که از بیماری خاسته بود سود دارد. (نوروزنامه (||). اِخ) گنج دویم است ازجملهء هشت گنج خسروپرویز و گنج بادآورد همین است. (برهان). گنجی است از گنجهای خسرو که آنرا بادآور نیز میگفتند. (جهانگیری). و گنج بادآورد پرویز است که آنرا گنج باد نیز گویند. باد، تنها نیست، بلکه گنج بادآورد و گنج باد است. (آنندراج). رجوع به بادآورد شود ||. آهنگی است در موسیقی، و بعضی آنرا همان «باد نوروز» دانسته اند : پردهء راست زند ناژو بر شاخ چنار پردهء باد زند قمری بر نارونا.منوچهری ||. کنایه از حرف و سخن. (برهان) (آنندراج). سخن و مطلق صدا، کنایه از سخن باشد. (جهانگیری) (انجمن آرا) (شعوری) : خداوندی که چون او باد کردی زمین و آسمان آید بگفتار. فرخی (از جهانگیری). تو داده شعاری بمن و یافته شعری این یافته جاویدی و آن داده فنائی من نفخ پر از باد ازین کوی بدان کوی وز خلعت تو نزد همه شکرسرائی. سنائی (از جهانگیری). ||کنایه از تند و تیز هم هست. (برهان). تندی اسب و تندی سوار. (آنندراج) (انجمن آرا) : فرودآمد از پشت بادی چو باد. امیرخسرو (از آنندراج) (از انجمن آرا ||). بمعنی صدمه و آسیب مجاز است چنانچه باد تیر و باد دشنام و باد سیلی و باد خامه و باد تازیانه و باد رکاب و باد تفنگ و باد شمشیر و باد رمح و باد گرز و باد سم و باد نگاه و باد پشت دست و باد سنگ. وحشی گوید : ز باد گرز تو بهرام را شود رعشه ز عکس تیغ تو خورشید را شود خفقان. بگاه مدح تو از باد خامهء خسرو هزار زلزله در خوابگاه خاقانی است. امیرخسرو. همچو سیمرغ که طوفان نبرد از جایش نه چو گنجشک که افتد بدم باد تفنگ. ابن یمین. باد تیرت غنچهء دل را نواخت رو ظهوری در جگر پیکان شکن.ظهوری. پیشت کشدت بباد سیلی پروانه که کشتهء چراغ است.ظهوری. آن دم قیامت است که آری بجست و خیز از باد تازیانه چو آتش سمندرا.شانی تکلو. آب سنان و باد رکابش بروی دین بسترد رفضها و بشست اعتزالها.مولانا مظهر. بیابان نوردی که از باد سم پریشان کند جاده را همچو دم.طغرا. اگر می ترسی از باد نگاه بوالهوس واله پر پروانه حرز شمعهای این شبستان کن. واله هروی. از باد پشت دست تو بر سینهء جهان نُه آسمان فتاد بیکبار از قفا.سنجر کاشی. موی عدو که راست شد از باد رمح تو اظهار زهر چون سر دندان مار کرد. محمدقلی میلی. چنان باد شمشیر دستی فشاند که در خرمن عمر بادی نماند. حاجی محمدجان قدسی. گلشن عیش آب و رنگی دارد از موج جنون غنچهء مینا چو گل از باد سنگم بشکند. شوکت (از آنندراج ||). اسب را گویند که بعربی فرس خوانند. (برهان ||). تندی اسب. (آنندراج). بادپا. رهنورد. راهوار. تیزتک. تکاور.(۱۵) یک ران. نوند. راه گستر. چارکامه. شولک : فرودآمد از پشت بادی چو باد.امیرخسرو. تندی سوار. (آنندراج). ||بمعنی شراب هم بنظر آمده است. مخفف باده نیز هست. (برهان). بمعنی باده نیز آمده (آنندراج) (انجمن آرا ||). آفت گرمازدگی صیفی ||. اتفاق. حادثه : احمد گفت: روی ندارد مجروح بجنگ رفتن مگر مصلحتی باشد که بادی در میان جهد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۳ ||). مدح و ثنا. (برهان) (آنندراج). مدح و ثنا و تعریف. (جهانگیری) (انجمن آرا) (شعوری) : گر کند بلبل به الحان در سر او را باد چیست باد اصل او خدای عرش در فرقان کند. قطران (از جهانگیری) (از آنندراج ||). میل. هوی : نبودم تا ترا دیدم بدل شاد نجست اندر دل مسکین من باد. (ویس و رامین ||). دم. نفس : بهر نیک و بد شاه آزادمرد بفرزند برنا زده باد سرد همی پروریدش بناز و برنج...فردوسی. نه مسیح است ولیکن نفسش(۱۶) باد مسیح نه کلیم است ولیکن قلمش چوب کلیم. فرخی. مخالفان را چون چوب موسی عمران موافقان را چون باد عیسی مریم. قطران (در صفت کلک). خداوند لقوه آب از دهان بیرون نتوان انداخت و اگر خواهد که بادی دردمد راست نتواند دمید، هم آب و هم باد از یک جانب بیرون آید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). مرفق دهم بحضرت صاحب قصیده ای خوشتر ز اشک مریمی و باد عیسوی. خاقانی ||. مجازاً، امید : شهنشه را شگفت آمد ز دلبر سخنهائی چنین زیبا و درخور یکی بادش بدل برجست چونان که خوشتر زو نبادش باد نیسان. (ویس و رامین).

||ریسمانی که زنان و دوشیزگان در فصل نوروز بر درختان یا پیش ایوان دو سر آنرا بندند و بر روی چوبی که بپائین آن پیوسته است نشینند و بهوا آیند و روند. (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف). و عمل آنرا در گناباد خراسان باد خوردن گویند. رجوع به باد خوردن شود ||. مرضی است که از فساد خون پیدا میشود و تن از آن می پاشد. (آنندراج): - باد گرفتن عضوی را؛ درد ناگهانی پدید آمدن : چنان آمد گمان هر خردمند که وی را باد صرع از پای افکند. (ویس و رامین ||). نفخ. پف کردگی. آماس. آماه(۱۷): فلانی باد آورده. انگشتم باد کرده. باد گرفتن گلو یا زیر دنده و غیره. دردی ناگهانی بدانجا پیدا آمدن. ||جوشش خون که آنرا سرخ باد(۱۸) نیز گویند. (غیاث ||). اودما. اوذما(۱۹). ورم رخو. اورام بلغمیه : آن شنیدم که رفت نادانی بعیادت بدرد دندانی گفت باد است زین مباش غمین گفت آری ولی بنزد تو این بر من این درد کوه فولاد است چون تو زآن فارغی تو را باد است.عطار ||. باد نزد صوفیه نصرت الهی است که ضروری کافّهء موجوداتست و هیچ اسم موافقتر ازین اسم نیست مر سالک را. (کشاف اصطلاحات الفنون). - امثال: آتش از باد تیزتر شود : شیخ ما گفت، سری سقطی که خال جنید بود قدس الله روحهما بیمار شد. جنید بعیادت او درشد مروحه ای برداشت تا بادش کند. گفت ای جنید آتش از باد تیزتر شود. (اسرارالتوحید فی مقامات الشیخ ابی سعید) (از امثال و حکم دهخدا). از باد آمده به دم شود؛ از هیچ آمده بهیچ منتهی گردد : ز باد آمده بازگردد به دم یکی داد خوانَدْش دیگر ستم.فردوسی. از باد فرازآمد و به دم شد از مال حرامی چه باد و چه دم. ناصرخسرو (از امثال و حکم دهخدا). بادآورده را بادش برد باز (که...). رجوع به مثل بعد شود. بادآورده را باد می برد : که بادآورده را بادش برد باز، نظیر: هرچه آسان یافتی آسان دهی.(مثنوی مولوی). پول حرام یا صرف شراب شور میشود یا شاهد کور. (امثال و حکم دهخدا). -آتش از باد جنبیدن؛ درگرفتن آتش بر اثر وزش باد و سرایت آن : تو لشکر بیارای و چندی مپای که از باد آتش بجنبد ز جای. فردوسی (از امثال و حکم دهخدا). -از باد سبق بردن؛ در نهایت شتاب و تندی رفتن. در دوندگی و اسب تاختن پیشی گرفتن : چه عجب گر برد از باد سبق چون باشد از دعای و ز ثنای تو بر این باره لگام. ظهیر فاریابی (از امثال و حکم دهخدا). -با باد راز نگشودن؛ حتی با باد و هوا سخن نگفتن. به احدی افشای سر نکردن : تو مردی دبیری یکی چاره ساز وز این نیز با باد مگشای راز.فردوسی. - با باد راست شدن چیزی؛ محو، نابود، نیست و باطل شدن آن : سخن گر نیفزائی اکنون رواست که آن بد که شد گشت با باد راست. فردوسی. - با باد گردیدن؛ مصاحب باد (هوا) بودن : جز راست نگویم میان خصمان با باد نگردم که من ننالم. ناصرخسرو (دیوان چ طهران ص ۳۰۲). - با باد یکی شدن؛ چیزی محسوب نشدن. اهمیتی نداشتن : ... کنارنگ با پهلوان و ردان همان دانشی پرگهر بخردان یکی گشت با باد نزدیک اوی جفاپیشه شد جان تاریک اوی.فردوسی. - باد آمدن؛ وزیدن باد. - باد آوردن؛ مبتلی به اذیما شدن. ورم آوردن. رجوع به باد شود. -باد از جانبی آمدن؛ آغالش و انگیزش را سبب شدن : قاید جوابی چند درشت داد چنانکه دست در روی احمد انداخت احمد گفت این باد از حضرت(۲۰) آمده است. (تاریخ بیهقی) (از امثال و حکم دهخدا). - باد از سر (ز سر) بیرون کردن؛ ترک تکبر گفتن. غرور از سر بیرون کردن. باد از سر نهادن : باد بیرون کن ز سر تا جمع گردی بهر آنک خاک را جز باد نتواند پریشان داشتن. سنائی. و رجوع به باد... از سر نهادن شود. - بادِ... از سر نهادن؛ ترک تکبر گفتن. غرور از سر خارج کردن. باد از سر بیرون کردن :آنچه دزدیده ای بازدهی و باد وزارت از سر نهی، کسی را با تو کاری نیست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۹). رجوع به باد از سر (ز سر) بیرون کردن شود. - باد اندر بروت افکندن؛ ببروت افکندن. اظهار کبر کردن. خودپسندی. نخوت. تکبر. (ناظم الاطباء) : باد چه افکنده ای اندر بروت قوّتت از من نفزاید نه قوت.جلال فراهانی. - باد اندر سر بودن؛ متکبر بودن. غرور داشتن : در سر باد وزارت نیست و نبوده است، اگر بودستی خواجهء بزرگ بدین جای نیستی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۹۳۶). - باد بآستین (در آستین) (انداختن)؛ مغرور شدن. بخود فریفته شدن. کبر کردن. - باد بآستین کسی افتادن؛ تکبر کردن. (فرهنگ نظام: باد). - باد ببینی افکندن (انداختن، در بینی -افکندن)؛ پره های بینی را گشاده تر کرده نفس کشیدن. مجازاً، تکبر کردن. باد بدماغ انداختن. - باد بپشت کسی خوردن؛ پس از مدتی کاهلی و بیکاری شروع کار بر او گران

آمدن. (امثال و حکم دهخدا). رجوع به «پشت کسی باد خوردن» شود. - باد بچنبر بستن؛ کنایه از امر محال کردن. کار محال کردن : بزرق می نتوان بست باد در چنبر بکید می نتوان سود آب در هاون.قاآنی. باد نبندد کسی ز حیله بچنبر آب نساید تنی بخدعه بهاون.قاآنی. رجوع به آب در غربال پیمودن و آب بهاون سودن و آب در چنبر بستن شود. - باد بچنگ کسی ماندن؛ از زحمت نتیجه ای بدست نیاوردن : اگر گم شود زین میان هفتواد نماند بچنگ تو جز رنج و باد.فردوسی. بانبوه جستن نه نیکست جنگ شکستی شود باد ماند بچنگ.فردوسی. - باد بخود انداختن (کردن)؛ کنایه از مغرور و متکبر بودن و خیال فاسد و اندیشهء تباه کردن. شفائی در هجو ذوقی گوید : ذوقی خونت بگردن بینی تست البرز جوی ز خرمن بینی تست چون باد بخویشتن بروت نکند(۲۱) پروردهء زیر دامن بینی تست. (از آنندراج) (از مجموعهء مترادفات ص۲۵۶). رجوع به «باد اندر بروت افکندن» شود. - باد بدامان کردن؛ کنایه از غرور و رعنائی و بعضی گویند که عبارتست از امر غیرممکن بظهور آوردن. (غیاث). کنایه از امر غیرممکن بظهور آوردن و هذا هو الاصح، و در اصطلاحات، غرور و رعنائی. واله هروی گوید : بر باد دهد خرمن بد (کذا) صبر و سکون را زلفت چو ز نیرنگ کند باد بدامان. (از آنندراج). - بادبدست؛ مردم بیحاصل و هیچکاره و تهیدست و مفلس را گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (هفت قلزم) (شعوری). بی چیز. مسکین : همچو عطار مانده بادبدست کمترین سگ ز خاکدان توأم.عطار. شوریده دلانیم نه هشیار و نه مست سرگشته و پای بسته و بادبدست.اوحدی. تکیه بر چار چیز می نکند که شوی زآن امید بادبدست. ابن یمین. رجوع به باد بدست داشتن شود. - باد بدست بودن؛ از کاری نتیجه و فایدتی حاصل نکردن. هیچ نداشتن. محروم بودن : سخن چند گفتن بچندین نشست ز گفتار باد است ما را بدست.فردوسی. که بختش پس و پشت او درنشست ازین تاختن باد باشد بدست.فردوسی. بحسرت من بسایم دست بر دست که چیزی نیستم جز باد در دست. (ویس و رامین). دردا و دریغا که درین خورد و نشست خاکیست مرا در کف و بادیست بدست. محمد غزالی. چون نیست ز هرچه هست جز باد بدست چون هست بهر چه هست نقصان و شکست. خیام. باد است ز عشق تو بدستش گور است و گوزن هم نشستش.نظامی. ای حسود ار نشوی خاک، تو در خدمت او دیگرت باد بدستست برو، می پیمای. سعدی (طیبات). بادت بدست باشد اگر دل نهی بهیچ در عرصه ای(۲۲) که تخت سلیمان رود بباد. حافظ. عنقا شکار کس نشود دام بازچین کاینجا همیشه باد بدست است دام را.(۲۳) حافظ. حافظ از دولت عشق تو سلیمانی شد یعنی از وصل تواش نیست بجز باد بدست. حافظ. - باد بدست پیمودن؛ کوشش بیفایده کردن. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات). - باد بدست داشتن؛ از کاری نتیجه و فایدتی حاصل نکردن : اگر صد سال دیگر مهر کاریم از او در دست جز بادی نداریم. (ویس و رامین). نهد گنج و سازد سرای نشست چو دید آنگهی باد دارد بدست.اسدی. - باد بدست ماندن؛ از کاری نتیجه و فایدتی حاصل نکردن : که ما را کنون جان به اسب اندر است چو سستی کند باد ماند بدست.فردوسی. بدین شهر درویشی و رنج هست ازین بگذری باد ماند بدست.فردوسی. رجوع به باد در چنگ کسی ماندن شود. - باد بدماغ انداختن؛ عجب. کبر کردن. تکبر کردن. باد در بینی افکندن. باد ببروت افکندن. - باد بر کسی وزیدن؛ کنایه از نیازاردن، نرنجاندن کسی را. آسایش و رفاه او را فراهم کردن : همی آن کنم کار، کز من سزد نمانم که بادی بر او بر وزد.فردوسی. - باد بروت، باد سبلت؛ کنایه از نخوت و غرور مخصوص مردان است چنانکه باد گیسو نخوت و غرور مخصوص زنان. شیخ شیراز گوید : ای باد بروت نخوت اندر بینی آن روز که از عمل بیفتی بینی. نظامی آرد : شمعی که نه از تو نور گیرد از باد بروت خود بمیرد.(از آنندراج). من ترک هند و جیفهء چیپال گفته ام باد بروت جو، نه بیک جو نمیخرم. شیخ آذری (از امثال و حکم دهخدا، ذیل باد به بروت افکندن). - باد بروت بخویشتن افکندن؛ کنایه از مغرور و متکبر بودن. رجوع به باد بخود انداختن (کردن) و باد اندر بروت افکندن شود. - باد برین؛ باد مشرقی. باد صبا. رجوع به باد مشرقی در همین ماده شود. بادی که از شمال شرقی و یا از جنوب غربی وزد. (ناظم الاطباء) : گیتیت چنین آمد گردنده بدین سان هم باد برین آمد و هم باد فرودین.رودکی. - باد بزخم کسی خوردن؛ پس از گذشتن جوش و خروش جنگ، احساس رنج جراحتی را کردن. و در نظایر این مورد استعمال شود: اموال موروثه را در

انـدک مـدتی بباد داد و اینک تازه باد بزخمش خورده است. (امثال و حکم دهخـدا). - باد بزرگی بر کسـی وزیدن؛ درخور، لایق، سزاوار بزرگی گشتن : که فرزند من چون بمردی رسد که باد بزرگی بر او بر وزد.فردوسی. - باد بزیر بغل کسی افتادن؛ کبر کردن. خود گرفتن. نخوت کردن. (فرهنـگ نظـام، ذیـل بـاد). - بـاد بمشت؛ امر لغو و بیفایـده. (آننـدراج). - بـاد بمشت پیمودن؛ کوشـش بیفایـده کردن و امر لغو کردن. (آننـدراج) (مجموعهء مترادفـات ص۲۹۲). - باد بمشت داشـتن (بودن، اندرآمـدن)؛ رنج و کوشـش کسـی هـدر رفتن : بـدانگه که خم گیردت یـال و پشت بجز باد چیزی نـداری بمشت.فردوسـی. قلون دلاور که رسـتم بکشت کنون بادمـان هست از آنها به مشت. فردوسـی. دلیران به دشـمن نمودنـد پشت از آن کار باد اندرآمـد به مشت.فردوسـی. رجوع به باد در مشت داشـتن شود. - بـاد بمغز افکنـدن (اندرافکنـدن)؛ متکبر گردیـدن. غرور ورزیـدن : وز آن پس بمغز انـدر افکنـد باد بدشـنام و سوگنـد لب برگشـاد.فردوسـی. - باد بهار؛ نسـیم بهار. (ناظم الاطباء: باد). - باد بهاری؛ بادی که بموسم بهار وزد : باد بهاری بآبگیر برآمـد چـون رخ مـن گشـت آبگیر پر از چیـن. عمـاره. گرمـای حزیران را، مر سـردی دی را مر بـاد بهـاری را، مر بـاد خزان را. ناصرخسـرو. رجوع به مـادهء باد بهاری شود. - باد به پیمانه پیمودن؛ کار عبث و بیهوده کردن : حاصـلی نیست زین درآمودن جز به پیمانه باد پیمودن.نظامی. - باد بی منفعت؛ باد عقیم. (ترجمان القرآن). - باد بی هنر؛ ریـح عقیم. (ترجمان القرآن). - بادِ پائی دادن؛ گردش کردن. گَشـتی زدن. هـوا خوردن. هواخوری کردن. بـادی خوردن. - بـاد پس پشت؛ بـادی که از جـانب مغرب وزد. (نـاظم الاطباء: باد). رجوع به مادهء باد پس پشت شود. - باد پسـین؛ اقبال و سـعادت آینده. (ناظم الاطباء: باد). رجوع بهمین ماده در موضع خود شود. - باد پیـدا کردن؛ باد گرفتن. غرور ورزیدن. متکبر شدن : گفت چون قاید بادی پیدا کند او را بازباید داشت، گفتم به از این بایـد. (تاریـخ بیهقی). - باد پیش؛ بادی که از مشـرق وزد. (ناظم الاطباء: باد). بعربی قبول خوانند. رجوع به دو مادهء باد پیش و بـاد صـبا شود. - بادپیما؛ آنکه کار بیهوده و عبث کنـد. رجوع به مادهء بادپیما شود. - بادپیمای؛ یاوی گوی. بیهوده گوی. رجوع به مـادهء بادپیمـای شود. - بـاد پیمودن؛ کـاری عبث و بیهوده کردن. اقـدام کردن بکـاری از روی دیوانگی. (نـاظم الاطبـاء: باد). - باد پیمودن بر کسـی؛ او را به وعـده هـای دروغین و گفتـار خوش میـان تهی فریفتن. - بـاد تنـگ بسـته؛ اسب. (ناظم الاطباء: باد). - باد جسـتن [جَ / جِ تَ]؛ مجازاً، خطری پیش آمدن. اشـکالی ایجاد شدن : چو فرمان خسـرو نیاورد یاد نگر تا سـرانجام چون جست باد. فردوسی (شاهنامه ج ۲). رجوع به مادهء باد جستن شود. - باد جنوب (جنوبی)؛ بعکس باد شمال است : با باد جنوبی شوی جنوبی با باد شـمالی شوی شمالی.ناصرخسرو ||. - بادیست مخالف مزاج آدمی چنانکه در کتب طبیه مذمت آن بسیار مسطور است. (غیاث) (آنندراج). رجوع به مادهء باد جنوب شود. - باد چیزی در سر کسی شدن؛ در طمع آن بودن : باد تخت و ملک در سر برادر ما شده بود و دست بخزانه ها دراز کرده و دادن گرفته. (تاریخ بیهقی). یوسف را بدان بهانه فرستادند که گفتند باد سالاری در سر وی شده است و لشـکر چشم سوی او کشـیده تا یک چنـدی از درگاه غایب باشد. (تاریخ بیهقی). - باد خزان، باد خزانی؛ باد مهرگان. بادی کـه بمـوسم خزان وزد: مقابـل بـاد بهـاری و بـاد نـوروزی : گرمـای حزیران را، مر سـردی دی را مر بـاد بهـاری را، مر بـاد خزان را. ناصرخسـرو. چه خوش باغی است باغ زندگانی گر ایمن بودی از باد خزانی.نظامی. رجوع به مادهء باد مهرگان شود. - باد خوردن؛ تاب خوردن ||. - هوا خوردن (تداول): چلچله شده باد میخورد، کف...، رجوع به باد شود. -باد دادن؛ جامهء پشمین و موئینه و جز آن را، هوا دادن تا از بیدخوردگی و تباهی محفوظ باشد. - باد داشـتن؛ بهیچ شـمردن. بچیزی نشمردن : بیا تا این جهان را باد داریم ز روز رفته هرگز یاد نـاریم.(ویس و رامین). رجوع به باد شـمردن شود. - باد دانسـتن؛ بهیچ شمردن. بچیزی نشمردن : جهان باد دان باده برگیر شاد که اندر کفت باده بهتر ز باد.اسدی. - باد دبور، دبور؛ باد پس پشت خلاف صـبا. (منتهی الارب). بادی که از جنوب غربی وزد. (نـاظم الاطبـاء: بـاد). ادبار؛ در باد دبور درآمـدن. دبر؛ باد دبور گردیـدن هوا. (منتهی الارب). - باد در آستین انـداختن؛ مغرور شـدن. بخود فریفته شـدن. کبر کردن. رجوع به باد بآستین انداختن شود. - باد در آستین کسـی کردن؛ کسـی را غره ساختن. نظیر: هنـدوانه زیر بغل کسـی دادن. پاشـنه های کسـی را کشـیدن. (امثال و حکم دهخـدا). او را بدروغ و بقصد فریب سـتودن. پیزر

بپالاـن او گذاشـتن. - بـاد در انبـان بودن؛ بـا یـافه و گزافه دل خوش داشـتن : گر ببـاد تو دهم خرمن خود بر باد نبود فردا جز باد در انبانم. ناصرخسـرو (از امثال و حکم). حاصل و نتیجه بدست نداشـتن. - باد در چنگ داشتن (بچنگ آوردن)؛بمحال و باطلی راضی بودن : تو بر کـار او گر درنـگ آوری مگر باد زآن پس بچنگ آوری.فردوسـی. رجوع به «باد بـدست داشـتن» شود. (امثال و حکم دهخدا). - باد در چنگ کسـی ماندن؛ زحمتش بهدر رفتن. رجوع به باد بدست ماندن و باد بچنگ کسی ماندن شود. - باد در چنبر بستن؛ امر محال را انجام دادن : ای که گفتی باد در چنبر نبندد هیچ کس بادپایش را ندیدستی مگر بر سر لگام؟ قاآنی. رجوع به باد بچنبر بستن، و آب با غربال پیمودن شود. - باد در دست داشتن؛ تهی دست بودن. (ناظم الاطباء: باد ||). - گرفتن عنان اسب. (ناظم الاطباء: باد). رجوع به باد بدست داشـتن شود. (امثال و حکم دهخدا). - باد در (اندر) سـر بودن؛ متکبر بودن. غرور داشـتن : ای بباد هوس درافتاده بادت اندر سـر است یا باده؟ سـعدی (غزلیات). - باد در سـر داشتن؛ تکبر کردن. عجب، کبر داشتن : و طاهر و عراقی بادی در سـر داشـتند بزرگ. (تاریـخ بیهقی). - باد ... در سـر... شـدن؛ طمع آن ورزیدن. غروری از... به دل کردن : احمد را گفت خوارزمشاه که بادی از حضـرت وی در سـر قاید شده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۷). چون رسول بغزنین رسـید باد تخت و ملک در سـر برادر مـا شـده بود و دست بخزانه هـا دراز کرده و دادن گرفته. (تاریـخ بیهقی ص ۷۴). و یوسف را بدان بهانه فرسـتادند که گفتنـد باد سالاری در سـر وی شده است. (تاریخ بیهقی).رجوع به باد گرفتن شود. - باد در سـر کردن؛ متکبر شدن. غرور ورزیدن. تکبر کردن : او باد در سـر کرده و خویشتن را نمی شناسد. (تاریخ بیهقی). فضل وزیر مأمون خلیفه بمرو عتاب کرد با حسین مصعب پدر طاهر ذوالیمینین و گفت: پسرت طاهر دیگرگونه شده است، او باد در سر کرده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۳۵). نشاید بنی آدم خاک زاد که در سر کند کبر و تندیّ و باد. سعدی (گلستان). - باد در سر گرفتن؛ متکبر شدن. غرور ورزیدن : از بنده وزارت نیاید که نگذارند، چه هر کسـی بادی در سـر گرفته است. (تاریخ بیهقی). - باد در قفس بودن:نصـیحت همه عالم چو باد در قفس اسـت بگوش مردم نـادان و آب در غربال.سـعدی. چو باد در قفس انگار کار دولت خصم از آنکه دیر نپایـد چو آب در غربال. انوری (از امثال و حکم دهخدا). - باد در قفس کردن؛ بعملی بیفایده مشغول شدن. آب در غربال کردن : مگوی آنچه هرگز نگفته ست کس بمردی مکن بـاد را در قفس.فردوسـی. و رجوع به آب در غربال کردن شود. - باد در (بر) کف؛ بی چیز. تهی دست : رسولان زآن تمنی درگذشـتند ز پیشـش بادبر کف بازگشتند.جامی. رجوع به باد بدست داشتن شود. - باد در کلاه افکندن؛ معجب بودن. متکبر شدن : نرگس و سوسن که افکندند بادی در کلاه هر دو کورند و کبود امروز با عیبی تمام. سلمان ساوجی. رجوع به باد اندر بروت افکندن شود. (از امثال و حکم دهخدا). - باد در مشت داشـتن (بودن)؛ رنج و کوشش کسی هدر رفتن : شکسته شد ای نامور پشت تو ازین پس بود باد در مشت تو.فردوسـی. بگیرند گردنکشان پشت اوی نماند بجز باد در مشت اوی.فردوسـی. سـپاه اندرآید پس و پشت من نمانـد بجز باد در مشت من.فردوسـی. رجوع به باد بـدست داشـتن و باد بمشت داشـتن شود. - باد در مشت مانـدن؛ رنج و کوشـش هدر رفتن. تباه شدن : همی گفت گودرز گر جای خویش سـپارم بدیشان [ترکان] نهم پای پیش سپاه اندرآید پس پشت من نماند بجز باد در مشت من.فردوسـی. - باددست؛ مسـرف و فضول خرج : کرم نتیجهء جمعیتست ای طالب چه سود خرمن گوهر که بـاددست نه ای؟ طـالب. چمن بریزد سـیم شـکوفه و زر گـل که بـاددست چنین روز کم خـورد غم مـال. رفیع الـدین لنبـانی (از مجموعهء مترادفات ص۵۸). از معانی اشـعار فوق کرم و بذل و بخشـش هم مسـتفاد میشود. - باددستی؛ اسـراف. تبذیر : باددستی از سخـا مشـمار. و بـاددستی و تبـذیر از جود و سـخا مشـمر. (مرزبـان نامه). چون صـدف دل را به هر دو دست می دارم نگاه تا مباد از باددستی آیـد از چنگم بدر. اثر (از مجموعهء مترادفات). رجوع به «اسـراف حرام است» در امثال و حکم دهخدا شود. - باد دیو؛ دم دیـو. افسون شـیطان : اینهمه بـاد دیو بر خوابست خواب را حکم نی مگر بمجـاز.رودکی. - بـاد رنگین؛ کنـایه از خودسـتائی کردن. تفاخر به پدران کردن. رجوع به پنبهء لحاف کهنه باد دادن شود : باد رنگین است شـعر و خاک رنگین است زر تو ز عشق این و آن چون آب و آتش بیقرار... ورنه چون دیگر خسـیسان زین خران عشوه مخر خاک رنگین می سـتان و باد رنگین می سـپار. سنائی (از

امثال و حکم دهخدا). - باد زدن آتش؛ وزش هوا بر آتش دادن. آتش را بباد برافروختن. - بادسار؛ متکبر. معجب. بانخوت. رجوع به بادسر شود. - باد سبلت؛ کنایه از نخوت و غرور مخصوص مردانست. قاسم انوار گوید : در مصطفی گریز که دریای رحمت است بگذار باد سبلت عاد و ثمود را. (آنندراج : باد بروت و باد سبلت). - باد سحرگاهی؛ بادی که در سحر وزد : لاجرم خلق جهان بر خوی او شیفته اند چون گل سوری بر باد سحرگاهی و نم. فرخی. - بادسر؛ متکبر. معجب. بانخوت. رجوع به بادسار شود : بادسر خاکسار خواهد بود بادخور خاکخوار خواهد بود.اوحدی. رجوع به «سبکسر سبکتر درآید» در امثال و حکم دهخدا شود. - باد سرد؛ آه سرد. ناامیدی. (ناظم الاطباء: باد). آه. حسرت. - باد سرد بر کسی وزیدن؛ خطری برای او پیش آمدن : نباید که بر وی وزد باد سرد مکوشید جز با کسی همنبرد.فردوسی. - باد سرد در آهن کسی دمیدن؛ نصایح و اندرز کسی در دیگری مفید نیفتادن : درد دل با سنگدل گفتن چه سود باد سردی میدمم در(۲۴) آهنت. سعدی (خواتیم). - باد سلیمان؛ باد (ریح) که منسوب بسلیمان است بسبب تسخیر ریاح در دست او : روزی از آنجا که فراغی رسید باد سلیمان بچراغی رسید.نظامی ||. - عظمت و بزرگواری. (ناظم الاطباء: باد). - باد سموم؛ باد گرم و ناموافق. (ناظم الاطباء: باد). آنکه مسموم کند. آنکه میراند. - باد سنجیدن؛ بیهوده گفتن. (ناظم الاطباء: باد). - باد شدن؛ جزء هوا شدن. ناپدید شدن. پریدن. (ناظم الاطباء: باد). هدر شدن. باطل شدن. هلاک شدن. باد گشتن. رجوع به باد گشتن شود. - باد شُرطه؛ باد موافق. (ناظم الاطباء: باد) : کشتی شکستگانیم(۲۵) ای باد شرطه برخیز باشد که بازبینیم دیدار آشنا را.حافظ. - باد شمال؛ بادی باشد که از جانب شمال وزد. هَبِر. شَمْل. جِرْبیاء. (منتهی الارب) : ندارد خطر لاجرم مشکلات سوی من چو زی کوه باد شمال. ناصرخسرو. بر طریق راست رو چون باد گردنده مباش گاه با باد شمال و گاه با باد صبا. ناصرخسرو. ببالید روز و درازی گرفت شب تیره گون زودیازی گرفت قوی یال شد روز فرسوده زآن که باد شمال است پیوند جان. ادیب پیشاوری. - باد شمردن؛ بهیچ شمردن. بچیزی نشمردن. رجوع به «باد داشتن» شود. - باد صبا؛ باد مشرقی. باد شمال شرقی و نسیم بامدادی. (ناظم الاطباء: باد). قبول، بدانجهت که ضد دبور است. (منتهی الارب) : بر طریق راست رو چون باد گردنده مباش گاه با باد شمال و گاه با باد صبا. ناصرخسرو. بُاردیبهشت باد صبا کوه و دشت را بر زخمهای باد مه دی دوا شده ست. ناصرخسرو. رجوع به صبا شود. - باد صرصر؛ به کنایه، عظیم بشتاب. بتندی. سخت تند و شکننده. بسرعت : باد صرصر کو درختان میکند با گیاه پست احسان میکند.مولوی. - باد عیسی، باد مسیح؛ دم عیسی. (ناظم الاطباء: باد). رجوع به باد مسیح شود. - باد فرنگ؛ حُمْره. (ناظم الاطباء: باد). - باد فروردین؛ باد جنوب غربی. (ناظم الاطباء: باد). - بادِ کار، باد ردیف کار؛ در اصطلاح بنایان، خط مستقیم افقی کنار بنائی. توازی. موازات: یکباد، همباد؛ هم طراز. برابر. برابر یکدیگر. - باد کردن؛ دمیدن. (ناظم الاطباء: باد ||). - ورم کردن. آماس کردن ||. - تکبر و غرور کردن. فیس کردن ||. - تند و تیز کردن : بگفت این و پس بارگی باد کرد سبک دست زی گرز فولاد کرد. اسدی (از فرهنگ نظام). - باد کردن چشم؛ غرور و نخوت. (مجموعهء مترادفات ص۲۵۶). - باد کژ؛ بادی که بتازی نکبا خوانند. (ناظم الاطباء: باد). رجوع به نکبا شود. - باد کسی بنشستن؛ از کبر و غرور و غرگی بازآمدن : و سخن امیر همه با وی [بوسهل زوزنی] می بود و باد طاهر [دبیر] و از آنِ دیگران همه بنشست. (تاریخ بیهقی). - باد کسی را خواباندن؛ وی را از غرور و تکبر فرود آوردن. - باد کشیدن چیزی؛ بعلت نفوذ هوا فاسد گشتن آن: روغن یا پنیر بادکشیده. - باد کُنجی؛ قولنج. (ناظم الاطباء: باد). - باد گرفتن؛ باد در سر گرفتن. باد در سر کردن. متکبر شدن. غرور یافتن : من از تو نه ترسم نه جنگ آورم نه بر سان تو باد گیرد سرم.فردوسی. بوسهل زوزنی بادی گرفت که از آن هولتر نباشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۴۹). - باد گشتن؛ هبا، هدر، باطل شدن. هلاک شدن : بدو گفت یزدان که آن درگذشت گذشته سخنها همه باد گشت.فردوسی. که چون گیو و خسرو ز جیحون گذشت همه رنج ما باد گردد بدشت.فردوسی. سیاوش بگفتار او سر بداد چو او باد گشت این شود نیز باد.فردوسی. و رجوع به باد شدن شود. - باد گُند؛ باد فتق. (ناظم الاطباء: باد). - باد گیسو؛ نخوت و تکبر و عظمت. (ناظم الاطباء: باد). کنایه از نخوت و غرور مخصوص زنانست. (آنندراج : باد بروت و باد سبلت). - بادمجرا؛ محلی که باد از آن گذرد. کنایه از آستین مریم :

بمهـد راستین و حامل بکر بدست و آستین بادمجرا.خاقانی. - باد مخالف؛ بادی که مخالف جهت حرکت کشتی و قایق وزد : اتفاق را باد مخالف برخاست و آن کشتیها را بکنار لشکرگاه شهر براز افکند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۴).ضد باد موافق. - باد مسیح، باد عیسی؛ دم عیسی. (ناظم الاطباء: باد). رجوع به باد عیسی و باد مسیحا شود. - باد مسیحا؛ نفحهء مسیح. دم عیسی : شبی باد مسیحا در دماغش نه آن بادی که بنشاند چراغش.نظامی. رجوع به باد عیسـی و باد مسیح شود. - باد مشرقی؛ آنکه از جانب مشرق وزد و آنرا صبا و برین نیز گوینـد. خُضاخِض. (منتهی الارب). - باد مغربی؛ آنکه از جانب مغرب وزد و آنرا دبور نیز گوینـد. - باد مقابل؛ موافق : بـاد مقابـل چو رانـد کشتی را راست هم برسانَـدْش، اگرچه دیر، بساحـل... ناصرخسـرو. - بـاد موافق؛ بـادی که موافق جهت کشتی و قـایق وزد. مقابل باد مخالف. - باد مهرگان؛ باد خزان. باد خزانی : فردا که بر من و تو وزد باد مهرگان آنگه شود پدیـد که نامرد و مرد کیست. ناصرخسرو. رجوع به مادهء باد خزان شود. - بادِ ... نشستن؛ از اندیشهء آن منصرف شدن. طمع آنرا از دل بیرون کردن. از غرور آن دل پرداختن : آنچه گفتنی بـود در هر بـابی بـا خـواجهء بزرگ و بـا من میگفت و بـاد این قوم بنشـست. (تـاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۶). هر کسی نسختی کرد [دبیرانی که از عراق آورده بودند و بروی بونصر میکشیدند] و شرم دارم که بگویم بر چه جمله بود. سـلطان مسـعود را آن حال مقرر گشت... تا باد حاسدان بیکبارگی نشسته آمد. (تاریخ بیهقی ص۷۱). - باد نوروز؛ نـام نوائی از موسـیقی. (ناظم الاطباء: باد ||). - بادی که بموسم نوروز وزد : ز بس نارنـج و نار مجلس افروز شـده در حقه بازی باد نوروز. - باد نوروزی؛ بادی که بموسم نوروز وزد. مقابل باد خزانی : سخن راست توان دانست از لفظ دروغ باد نوروزی پیدا بود از باد خزان. فرخی (از امثال و حکم دهخدا). - باد وزیدن؛ برخاستن باد. - بادی در میانه جستن؛ زمان کوتاه بین دو کار فاصله شدن : و بادی در آن میان جست و شـفاعت کردنـد تا امیر خشـنود شـد. (تاریخ بیهقی از امثال و حکم دهخدا). - باد یمانی؛ باد منسوب به یمن، اشـاره بحـدیث: انی اشم رائحـهٔ الرحمن من جانب الیمن (اشاره به اویس قرنی) : سـنگ و گل را کنـد از یمن نظر لعل و عقیق هرکه قـدر نفس باد یمانی دانست.حافظ. - بباد آمـدن؛ با باد پدید آمدن. از هیچ پیدا شدن : من نه بباد آمدم اول نفس تا بهمان باد شوم بازپس.نظامی. - بباد آوردن؛ بیهوده شمردن. بچیزی نشمردن. باطل دانستن. بی ارزش داشتن. باطل، خراب کردن. چنین گفت شیرین که ای شـهریار بدشـمن دهی آلت کـارزار که خون برادر [چوبینه] بباد آورد بترسم که کارت بباد آورد.فردوسـی. اگر رزم گرشاسب یاد آوری همه رزم رستم بباد آوری.اسدی. - بباد دادن؛ بباد عرضه کردن تا ببرد. در معرض باد افشاندن تا باد ببرد: بر باد دادن گندم و جز آن، با آلتی چوبین بنام شانه یا پنجه. برافشاندن گندم کوبیده و جز آن در معرض باد تا کاه آن از دانه جدا شود. - بباد دادن (بر بـاد دادن) مـال، ثروت، آبرو، -نام، دل، جان، دودمان، تخت، پادشاهی را؛تلف کردن آن. بمجاز، بیهوده تلف کردن. باسـراف تبـاه کردن. بکشـتن دادن. نیست و نـابود کردن. محو سـاختن. تلف کردن. از دست دادن. هبـا، هـدر دادن (کردن). ضـایع کردن : چو تو کس سبکسار خسـرو مباد چو باشد دهد پادشاهی بباد.فردوسی. همی داد خواهند تختت بباد بدان تا نباشی بگیتی تو شاد.فردوسـی. همانا که خسـرو ز مادر نزاد وگر زاد دادش زمانه بباد.فردوسـی. چه فسون کردی بر من که بتو دادم دل دل چرا دادم خیره بفسون تو بباد.فرخی. و گفت خداوند را بباید دانست که این پیری سه چهار که اینجا مانده اند از هزار جوان بهترند... ایشان را زودزود بـاد نبایـد داد. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۲). خداونـد بگفتار بـدگویان وی را بباد ندهـد که چنو دیگر نـدارد. (تاریخ بیهقی). گفـت کـه بوسـهل این دولت بزرگ را بـاد خواهـد داد. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۱). بسـا کس که داد از طمع جـان بباد.اسدی. عمر پیری چو جوانی مده ای پور بباد تیرت انداخته شد نیز کمان را منداز. ناصرخسـرو. بچندین کنیزان وحشـی نژاد مده خرمن عمر خود را بباد.نظامی. تنم بپوسد و خاکم بباد داده شود هنوز مهر تو باشد در استخوان ای دوست. سـعدی (بدایع). باده کم خور خرد بباد مده خویش را باد او بباد مده.اوحدی. اگرچه خرمن عمرم غم تو داد بباد بخاکپای عزیزت که عهد نشکسـتم.حافظ. - ببـاد دادن سـر (بر باد دادن سـر)؛ خود را بکشـتن دادن : نگر تا سـیاوش ز افراسـیاب چه برخورد جز تابش آفتاب سـر خویش داد از نخستین بباد جوانی که چون او ز مادر نزاد.فردوسـی. ... که هر کو نبیـذ جوانی چشـید بگیتی بجز خویشـتن را ندید بدان مستی اندر

دهـد سـر بـباد ترا روز جز شـاد و خرم مبـاد.فردوسـی. دیو راه یـافت بـدین جوان کار نادیـده تا سـر بباد داد. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۱). سـر دهد بر باد وز پای اندرآید زین سـپس هرکه پای از خط خود بیرون و درد سر دهد. معزی. رجوع به سر بباد دادن در همین ماده شود. - بباد رفتن؛ بی نتیجه تباه شـدن، هلاک شـدن. بباطل صـرف شـدن. بیهوده تلف شدن. نیست و نابود گشـتن. فانی شـدن. معـدوم شـدن : اگر خلافی رفت انـدر این سـخن بـادا بـباد رفته ثواب نمـاز و روزهء من. سوزنی. نه خود سـریر سـلیمان بـباد رفته(۲۶) و بس که هر کجا که سـریریست میرود بر باد. سعدی. ای دل به هرزه، دانش و عمرت بباد رفت صد مایه داشتی و نکردی کفـایتی.حافـظ. - بـباد رفتن سـر؛ بکشـتن رفتن. نیست شـدن :روزی انـدر پایت افتم ور ببادم میرود سـر کآنکه در پای تو میرد جان بشـیرینی سـپارد. سـعدی (طیبـات). - بباد شـدن؛ تباه شـدن. هلاک گشـتن. مردن. بیحاصل بودن. بر باد رفتن: بباد شـدن؛ الضـیعه و الضـیاع. (تاج المصادر بیهقی) : یکی ترک تیری بر او [شـیدسپ] بر گشاد شـد آن خسـرو شاهزاده بباد.دقیقی. ز شاهان نبـد زنـده کس جز قباد شد آن لشکر و پادشاهی بباد.فردوسی. بیاورده آن رنجها شد بباد کجا خیزد از کار بیداد داد.فردوسی. آنچه صوابست بکنید تا دشـمن کامی نباشد و این لشـکر ما بباد نشود. (تاریخ بیهقی). گفت این لشکر امروز بباد شده بود اگر من پای نیفشردمی... (تاریـخ بیهقی). رجوع به بر باد (بباد) رفتن شود. - بباد فحش، اسـتهزاء، نقادی، ملامت گرفتن -کسـی را؛ ناسـزا و اسـتهزاء... بسـیار گفتن او را. دشـنام و فحش بسـیار گفتن. ملامـت بسـیار کردن. - ببـاد فنـا دادن؛ نیست و نابود کردن. - بباد فنا رفتن؛ نیست و نابود شـدن. - ببـاد کتـک گرفتن؛ بسـیار زدن. تنبیه کردن. - بخواهش بـاد را گرفتن؛ باد را التماس و تمنی تصـرف کردن (از محالات) : بخواهش بـاد را نتوان گرفتن. (ویس و رامین). - بر بـاد چیزی نوشـتن؛ کـار عبث و بیهوده کردن : چرا خیره بر باد چیزی نوشت که بار آورد رنـج و گفتار زشت.فردوسـی. - بر باد دادن؛ محو کردن. از بین بردن. نابود کردن : چو بر باد دادنـد گنج مرا نبد حاصـلی سی وپنج مرا.فردوسـی. گر بیارند و بسوزند و دهندت بر باد توبه نسک تکژی(۲۷) نان ندهی باب ترا.لبیبی. وقف رشـیدی را بر باد داد داد بهر شـهری و هر رهگذر.سوزنی. قسـمت من چنانکه باید داد بده ارنه سرت دهم بر باد.نظامی. بدانست روزی پسر در کمین که ممسک کجا کرده زر در زمین ز خاکش برآورد و بر باد داد شـنیدم که سنگی در آنجا نهاد(۲۸). سعدی (بوستان). چون زهرهء شیران بـدرد نعرهء کوس بر باد مده جان گرامی بفسوس. سـعدی (صاحبیه). بر یاد بناگوش تو بر باد دهم جان تا بار دگر پیش تو بر خاک نهـد روی. سـعدی (خواتیم). زلف را حلقه مکن تا نکنی در بنـدم طره را تاب مـده تا ندهی بر بادم.حافظ. احوال گنج قارون کایـام داد بر بـاد در گوش گـل فروخوان تـا زر نهـان نـدارد. حافـظ. - بر بـاد رفتن؛ سوار باد شـدن چنانکه سـلیمان : نه بر باد رفتی سحرگاه و شام سـریر سـلیمان علیه السـلام.سـعدی (بوسـتان). - بر باد (بباد) رفتن؛ بی نتیجه تباه شـدن، هلاک شـدن. بباطل صـرف شـدن. بیهوده تلف شدن. نیست و نابود گشـتن. فانی شدن : ز بس گنج کآن روز بر باد رفت شب شـنبه را گنجه از یاد رفت.نظامی. بآخر ندیـدی که بر باد رفت خنک آنکه با دانش و داد رفت.سـعدی. بیا ای که عمرت بهفتاد رفت مگر خفته بودی که بر باد رفت؟ سعدی (بوسـتان). - بر باد رفتن سـر؛ هلاک شدن. نابود گشـتن : روی در خاک رفت و سـر نه عجب که رود هم درین سـفر بر باد. سعدی (طیبات). - بر باد شدن؛ نابود شدن. هلاک گشـتن. مرادف بر باد رفتن : از آن باد بر باد شد رخت باغ فرومرد بر دست گلها چراغ.نظامی. رجوع به بر باد رفتن شود. - بر باد کسـی بازو زدن؛ بال و پر زدن باتکاء وی : قاز ار بازو زنـد بر باد عدل پهلوان چرخ عنقـاوار متواری شود از بیم قـاز. سوزنی. - بهر بادی از جای جنبیـدن؛ بهر علتی کوچک بجنبش افتادن : جهان آزموده دلاور سـران گشادنـد یـک یـک بپاسـخ زبان که ما همگنان آن به بینیم رای(۲۹) که هر بـاد را تو نجنبی ز جای.فردوسـی. - پرباد شـدن سـبلت؛ متکبر و مغرور شدن : چون بنوبت میدهند این دولتت از چه شد پرباد آخر سـبلتت؟مولوی. - پشت کسـی باد خوردن؛ تنبل و بیکاره شدن. باد به پشت کسـی خوردن. - تندباد؛ باد سـریع : چه نغز آمد این نکته در سـندباد که عشق آتش است و هوس تندباد. سعدی (بوسـتان). بهیچ باغ نبودی درخت مانندش که تندباد اجل بیدریغ برکندش.سعدی. - جَستن باد کسی (قومی)؛ مساعد بودن بخت و پیش آمـدها بـا او (آنان) : بیک رزم اگر باد ایشان بجست نشایـد چنین کردن انـدیشه پست.فردوسـی ||. - ذلیل و زبون گشـتن. -

خانهء باد؛ کنایه از برج میزان است که بعقیدهء منجمان از بروج هوایی (بادی) است : سنبلهء چرخ را خرمن شادی بسوخت کآتش خورشید کرد خانهء باد اختیار. خاقانی. - درنگنجیدن باد؛ نظیر باد به درز چیزی نرفتن (در تداول عامه نیز مستعمل است). سخت بهم پیوسته بودن : چو رشته درکشم از هجو یک جهان شاعر بیکدگر بردوزم که درنگنجد باد.سوزنی. - دست بباد؛ مبذّر. متلف. - دیوباد؛ گردباد باشد. نَوجهٔ. (منتهی الارب) : چو کشتی در آن بندگاه اوفتاد ز دیوانگی گشت چون دیوباد.نظامی. معلق زن از رقص چون دیوباد.نظامی. بگردندگی کنیتش دیوباد.نظامی. - راز به باد هوا نگفتن؛ سخت پوشیده داشتن آن : هم آنکس که بودی هم آواز اوی نگفتی به باد هوا، راز اوی.فردوسی. - سر از باد پرداخته کردن؛ کنایه از ترک غرور کردن. غرور از سر برون کردن : بدو گفت پردخته کن سر ز باد که جز مرگ را کس ز مادر نزاد.فردوسی. - راه نبردن باد بجائی؛ سخت مستحکم بودن آن : نبردی بر آن باره بر باد راه.فردوسی. رجوع به نجنبیدن باد گرد جائی شود. - سر به باد دادن؛ خود را نیست و نابود کردن : دیو راه یافت بدین جوان کارنادیده تا سر به باد داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۱).رجوع به بباد دادن سر در همین ماده شود. - سر پر باد بودن، سر پر از باد بودن؛ تکبر داشتن. متکبر بودن. مغرور بودن : از آن کار گشتاسپ ناشاد بود که لهراسپ را سر پر از باد بود.فردوسی. - سر پرباد کردن؛ ایجاد غرور و نخوت کردن : سر ماه نو لشکر آباد کرد سر نامداران پر از باد کرد.فردوسی||. - خوشحال کردن؛ دلشاد کردن : بدینارشان یکسر آباد کرد [سپاه را] سر نامداران پر از باد کرد.فردوسی. - سر پر ز باد؛ سرِ مغرور و متکبر : برادرْش مرده بزین در نهاد دلی پر ز کینه سری پر ز باد.فردوسی. - گردباد؛ بادی که در حال وزیدن دور میزند. (فرهنگ نظام: باد). دیوباد. نوجه. - لنج پرباد کردن؛ تکبر نمودن : کره ای را که کسی نرم نکرده ست متاز بجوانی و بزور و هنر خویش مناز نه همه کار تو دانی، نه همه زور تراست لنج پرباد مکن بیش و کتف برمفراز. لبیبی (از حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی). - نجنبیدن باد گرد چیزی؛ سخت مستحکم بودن آن : چنان شد دژ نامور هفتواد که گردش نیارست جنبید باد.فردوسی. رجوع به «راه نبردن باد به جایی» شود. - امثال: باد اگرچه(۳۰) خوش آمد و دلکش از حدث بگذرد نیاید خوش.(۳۱) سنائی (از امثال و حکم دهخدا). باد باران آورد بازیچه جنگ مرد مهمان آورد نامرد ننگ. ؟ شوخی نتیجهء نیکو ندهد. رجوع به «شوخی شوخی آخرش...» در امثال و حکم دهخدا شود. باد پیمود آنکس که آسمان پیمود؛ کسی که جز بکارهای اطراف و محیط خود توجه داشته باشد کار لغو کرده است : مرا منجم هشتاد سال عمر نهاد ز عمردوستی امید من بر آن افزود خدای داند من دل بر او نمی بندم که باد پیمود آن کس که آسمان پیمود. مسعودسعد (از امثال و حکم دهخدا). باد در چنبر نبندد هیچ کس؛ امر محال را کس نتواند انجام دهد : ای که گفتی باد در چنبر نبندد هیچ کس بادپایش را ندیدستی مگر بر سر لگام؟ قاآنی. رجوع به آب به چنبر بستن در امثال و حکم دهخدا شود. باددستی از سخا مشمار؛ اسراف و تبذیر جز سخا باشد : و باددستی و تبذیر از جود و سخا مشمر. (مرزبان نامه). رجوع به «اسراف حرام است» در امثال و حکم دهخدا شود. بادسر خاکسار خواهد بود بادخور خاکخوار خواهد بود. اوحدی. متکبر و مغرور خوار و خفیف باشد. رجوع به «سبکسر سبکتر درآید» در امثال و حکم دهخدا شود. باد شمال است پیوند جان؛ چون نسیمی فرح بخش است نیرو دهد و جان بخشد : چو خورشید ره بر دوپیکر کشید شب از ناف تا پای دامن درید ببالید روز و درازی گرفت شب تیره گون زودیازی گرفت قوی یال شد روز فرسوده زآن که باد شمال است پیوند جان. ادیب پیشاوری (از امثال و حکم دهخدا). باد کز دکلان جهد تخت سلیمان برنتابد؛ نیروی خرد و ناچیز با نیروی بیشتر و قویتر برابری نتواند کرد. زلف کآن از رعشه جنبد پای بند دل نگردد. سیف اسفرنگ (از امثال و حکم دهخدا). باد نوروزی پیدا بود از باد خزان سخن راست توان دانست از لفظ دورغ. فرخی (از امثال و حکم دهخدا). ندانند درمان آنرا به بند اگر بد نخواهی تو منیوش پند. فردوسی. بر این داستان زد یکی رهنمون که بادی که از خانه آید برون. فردوسی. اختلافات خانگی را درمان نتوان کرد. (امثال و حکم دهخدا). بهر طرف که باد آید بادش میدهد؛ منافع شخص هر جانب که تأمین گردد بدان سوی شتابد. هر کجا باد آنجا بر باد؛ باد خرابی و نیستی آورد. (امثال و حکم دهخدا). . (فرانسوی) (۱) - ۲) Vent) - رجوع به اوروکلیدون در قاموس کتاب مقدس شود. (۳) - در اوستا vata

(بارتولمه ۱۴۰۸)، پهلوی vat(نیبرگ ۲۳۷) (تاوادیا ۲۲:۱۶۶، گیلکی bad، فریزنـدی و یرنی و نطنزی vaj «کتاب. ۱ص ۲۸۵»، سمنانی bad, ba، سرخه ای va، شهمیرزادی bad«کتاب. ۲ ص ۱۸۰». (از حاشیهء برهـان قاطع چ معین: باد). (۴) – ن ل: بـاد ایشان. (آنندراج) (انجمن آرا). (۵) – رجوع به چهارمقالهء نظامی چ معین، کتابفروشـی زوار ص ۷۶ شود. (۶) – ن ل: فشانندهء تیغ از ابر سیاه. (از نسخه ای خطی). (۷) – ۱۰) .va– (۹) .vayu – (۸) .vata) – واته در اوستا مانند ودا بمعنی باد، و گاه اسم خاص ایزد بـاد است. در یشـتها سه بـار واته بمعنی فرشـته آمـده. محافظت روز بیست ودوم هر ماه شمسـی با اوست. ابوریحان در فهرسـت روزهـای ایرانی این روز را «باد» و در سـغدی و خوارزمی «واذ» یاد کرده. زرتشتیان امروز نیز این روز را «باد» خواننـد. (روزشـماری صص۵۳ – ۵۴). (از حاشیهء برهان قاطع چ معین: باد). (۱۱) – ن ل: گنبـد. (۱۲) – ن ل: که گیتی فسـانه ست. (۱۳) – این شعر در نسـخهء خطی نیسـت. (۱۴) – ن ل: می بدانیـــد. . (فرانســـوی) (۱۵) – ۱۶) Coursier) – ن ل: نظرش. . (فرانســـوی) (۱۷) – ۱۸) Bouffissure) – در آننـدراج رج بـاد ضـبط شـده است. (۱۹) – ۲۰) .adema. ademe) – مراد از حضـرت در اینجا حضـرت غزنین است. (۲۱) – ظ: فکنـد. و بـاد بروت به خویشـتن افکنـدن، کنایه از مغرور و متکبر بودنست. (۲۲) – ن ل: معرضـی. (۲۳) – مؤلف آننـدراج شاهد مزبور را ذیل «بادبدست» آورده است. (۲۴) – ن ل: بر. (۲۵) – ن ل: نشستگانیم. (۲۶) – ن ل: رفتی. (۲۷) – ن ل: تـوبه نسـک و تکژی. (۲۸) – ن ل: بجـایش نهاد. (۲۹) – ن ل: ایـن نه بینیم رای. (۳۰) – ن ل: گرچه.(۳۱) – ن ل: بر حدث بگذرد نباشد وش.

ر

باد.

[بادد] (ع اِ) اندرون ران. (مهذب الاسـماء). اصل الفخذ. بیخ ران. درون ران. و منه حدیث ابن الزبیر: انه کان حسن الباد اذا رکب، و هما بادان. (منتهی الارب). درون ران. (ناظم الاطباء).

باد.

(پسونـد) مزید مؤخر امکنه: زیرباد. برباد. مجیرباد. دین باد. زیادباد. سایرباد. ابرقان باد || . مزید مؤخر اسـماء و آن همان بد (پهلوی پت) است: آذرباد [نام موبد] . گل باد : سپهبد گزین کرد گلباد را چو گرسیوز و جهن و پولاد را.فردوسی.

باد.

(اِخ) دهکده ای است از اصفهان و بعضی گویند از قرای گلپایگانست. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۵۰). رجوع به باذ شود.

باد.

(اِخ) نام قصبه ای است مرکز دهسـتان بادرود بخش نطنز شهرستان کاشان در ۲۷هزارگزی شمال خاوری نطنز و ۲۴هزارگزی خاور پل هنجن و راه شوسه واقع است. در دشت قرار دارد. هوایش معتدل است و دارای ۴۲۵۰ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانهء هنجن است و ۱۹ رشـته قنـات دارد. محصولش غلاـت، تنباکو، پنبه، حبوبات، انگور، انار و انجیر است. شـغل مردمش زراعت و گله داری است. صـنایع دستی زنـان قـالی بـافی میباشـد. راه فرعی قصـبه از نزدیکی پـل هنجن منشـعب میگردد. از آثـار قـدیمه قلعه ای خرابه معروف به قلعه گبری دارد. مزارعش عبارتنـد از: اللهآباد، عباس آباد، مبارک آباد، علی آباد، رحمت آباد، عیسـی آباد، احمـدآباد.

(از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

باد.

(اِخ) قریه ای سر راه بلخ: ... و در اواخر ماه مذکور بقریهء باد رسیدند در آن موضع بآداب و سنن عید فطر پرداختند. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۳۹۷).

باد.

(اِخ) (چشمهء...) صاحب مرآت البلدان آرد: در جبالبارز کرمان چشمه ای است که از او بخار متعفن خارج شود و آن چشمه را چشمهء باد مینامند. حیوانات از قبیل طیور و مار و هوام اگر از آنجا عبور کنند میمیرند. (مرآت البلدان ج ۴ ص ۲۳۱).

بادِ.

[دِنْ] (ع ص) بیابان نشین. رجوع به بادی شود.

باد آبستنی.

[دِ بِ تَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادی که درخت را باردار کند. (آنندراج).

بادآب سر.

[سَ] (اِخ) دهی است از دهستان هزارجریب بخش چهاردانگهء شهرستان ساری واقع در ۴۸هزارگزی شمال خاوری کیاسر. سرزمینی کوهستانی و دارای جنگل میباشد. منطقه ای است سردسیر با ۳۶۰ تن سکنه. آبش از چشمه و رودخانهء زارمرود است و محصولش غلات و لبنیات. شغل مردمش زراعت و گله داری است و صنایع دستی زنانش شال و کرباس بافی است. راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بادآبله.

[بِ لَ] (ترکیب اضافی)(۱) آبلهء هلاک کننده را گویند و بعربی جدری خوانند. (برهان) (آنندراج). آبلهء هلاک کننده و آنرا باد آوله و باد لوطه نیز گویند. (شرفنامهء منیری). حُماق. حُمَیقاء. (ربنجنی). آنَک. آبَک. (برهان). مرض اطفال. (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). ابن التلمیذ گوید: نوعی از آبله است بدان اهمیت ندهند و شیخ گوید مرضی است بین جدری و حصبه. (از بحر الجواهر). باد آبله یا سرخک یا امثال آنها، از امراض اثر بدی که از درست معالجه نشدن امراض مذکور در بدن باقی ماند، درین مورد باد بمعنی عنصری که محیط به کرهء زمین است، باشد چه بعقیدهء مردم قدیم بعد از بعضی امراض بادی که از آن مرض در بدن تولید شده میماند. (از فرهنگ نظام). رجوع به بادآوله و آبله و آبله کوبی شود. . (فرانسوی) (۱) - Petite verole

باد آتشین مخلب.

[دِ تَ مِ لَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از آفتاب باشد. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص۱۳).

بادآس.

(اِ مرکب) آس بمعنی آسیا که با باد گردد. آسیای بادی. مرکب از دو کلمهء آس و باد. رجوع به این دو کلمه شود.

بادآشیان.

(اِخ) دهی است از دهستان زمج بخش ششتمد شهرستان سبزوار واقع در ۲۰هزارگزی باختر ششتمد و ۵هزارگزی شمال خاوری استاج. منطقه ای است کوهستانی و سردسیر دارای ۵۱۱ تن سکنه. آبش از قنات و چشمه و محصولش غلات، پنبه، ارزن، کنجد، میوه و ابریشم است. شغل مردمش زراعت، باغداری. صنایع دستی اهالی آنجا کرباس و چادر بافی است. راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بادآفراه.

(اِ مرکب)(۱) بمعنی عقوبت و جزای گناه و مکافات بدی باشد. (برهان). بمعنی مکافات بدی است. (آنندراج) (انجمن آرا) (جهانگیری) : ای کرده سعی و مکرمت خوان عدل تو پاداش خوار معدهء بادآفراه را. اثیر اخسیکتی (از آنندراج). رجوع به بادافرا، بادافراه، بادان، باداش و پاداش شود ||. بادفرا نیز گویند که بازیچهء اطفالست و آن پوست پاره ای باشد مدور که ریسمانی در آن گذارند و در کشاکش آورند تا بگردش درآید و صدائی از آن ظاهر شود. (برهان) (آنندراج). رجوع به بادافراه، بادافره، بادفره، بادفر و فرفره شود. (۱) - پهلوی patifras (پاداش) مرکب از pati -frasa. جزو دوم مشتق از fras همریشه و بمعنی پرسیدن. «نیبرگ ۱۷۹». جمعاً یعنی بپرسیدن، بازخواست. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بادآلو.

(ن مف مرکب) در تداول عوام، متورم. ورم کرده. بادکرده. پف کرده. باورم. دارای آماس: چشمهای بادآلو. ظاهراً تخفیفی است از بادآلوده.

بادآلونا.

[لُ] (اِخ)(۱) شهری است به اسپانیا واقع در شهرستان برشلونه(۲) که دارای سی هزار جمعیت و صنایع مختلف میباشد. (۱) - Barcelone - (۲). Badalona.

باد آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) وزیدن باد : باد آمد و بوی عنبر آورد بادام شکوفه بر سر آورد.سعدی. مؤلف آنندراج ذیل این کلمه مصادری را که با باد ترکیب شود چون وزیدن، دمیدن، کردن، جستن، جهیدن، دویدن، پیچیدن، و فروهشتن، آورده و برای هر کدام شاهدی یاد کرده است ولی باید دانست که غالب مؤلفان دستور و لغت نویسان و از آنجمله مؤلف آنندراج در افعال مرکب باشتباه افتاده اند زیرا افعال مرکب افعالی هستند که فعل نتواند فاعل یا مفعول برای کلمهء ماقبل خود واقع شود مانند «باد کردن» یا «باد آمدن»، کنایه

از بیهوده شمردن. ترکیبات فوق و ترکیباتی که باد فاعل باشد از ترکیبات مصدری بیرون اند، مثلاً در این شعر سعدی که مؤلف آنندراج بجای مصدر مرکب آورده است باد فاعل است نه مصدر مرکب: چو باد اندر شکم پیچد فروهل که باد اندر شکم باری است بر دل. یا این بیت خواجهء شیراز از همان قبیل است : باد بر زلف تو آمد شد جهان بر من سیاه نیست از سودای زلفت بعد ازین تأثیر باد ||. بیهوده، عبث، باطل بنظر آمدن : جهان تاختن باز باد آمدش خطرناکی رفته یاد آمدش.نظامی.

بادآور.

[وَ] (ن مف مرکب) مخفف و مرخم بادآورد.کنایه از چیزی باشد که مفت و بی تعب بدست آید. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به بادآورد شود. مالی که بدست آید. آنچه را باد با خود آورد. (شعوری) (فرهنگ لغات شاهنامه). رجوع به بادآورد شود. ||قلم. این معنی در هیچیک از فرهنگها نیامده است. (شرفنامهء منیری ||). سخن. این معنی در هیچیک از فرهنگها نیامده است. (شرفنامهء منیری ||). چون باد: اسب بادآورد : یکی ترجمان را ز لشکر بخواند به گل گون بادآورش برنشاند.فردوسی ||. شوکهٔ البیضاء. رجوع به بادآورد شود.

بادآور.

[وَ] (اِخ) مخفف و مرخم بادآورد، گنج خسروپرویز : دگر گنج کش نام بادآور است فراوان درو زیور و گوهر است. فردوسی (از آنندراج). دگر گنج بادآورش خواندند شمارش بکردند(۱) و درماندند. فردوسی. (۱) - ن ل: گرفتند.

بادآورد.

[وَ] (اِخ) نام گنج دویم(۱) است از هشت(۲) گنج خسروپرویز. گویند قیصر گنجی از زر و گوهر بیکی از جزایر حصینه میفرستاد اتفاقاً باد کشتی را بحوالی اردوی خسروپرویز آورد و او آنرا متصرف شد و باین نام موسوم گشت.(۳) (برهان: بادآور) (آنندراج) (غیاث) (انجمن آرا) (سروری) (جهانگیری) (رشیدی) (ناظم الاطباء) : گر بگرد گنج بادآورد گردم فی المثل آن ز بختم خار بادآورد گردد درزمان. منجیک. نعمت فردوس یک لفظ متینش را ثمر گنج بادآورد یک بیت مدیحش را ثمن. منوچهری. و ازجملهء گنجها چون... و گنج بادآورد... (مجمل التواریخ و القصص ص۸۱). بخدمت پیش تخت شاه شاپور چو پیش گنج بادآورد گنجور.نظامی. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص۲۵۰ و گنج بادآورد شود. (۱) - ن ل: دوم. (۲) - ن ل: هفت. (۳) - مؤلف فرهنگ شاهنامه آرد: «اینکه بادآورد را نام گنج هم دانسته اند اشتباهی است که از عبارت گنج بادآورد روی داده».

بادآورد.

[وَ] (اِ مرکب) بمعنی بادآورد است که بوتهء خار شوکهٔ البیضاء باشد. (برهان). نام بوتهء خاریست سفید و دراز بقدر یک ذرع در نهایت خفت و سبکی که بیشتر در زمین ریگ بوم و دامن کوهها روییده و خارش انبوه شود و گل آن بنفش و سرخ و سفید هم میباشد و تخمش بخسک میماند و بعربی شوکهٔ البیضاء خوانند. (برهان: بادآور). و رجوع به غیاث و آنندراج و جهانگیری شود. گیاهی است که بتازی شوکهٔ البیضاء خوانند، بواسطهء سبکی آنرا بادآورد گویند. (فرهنگ سروری). خاریست که بوتهء آن در زمین ریگ و دامن کوهها بیشتر بود و ساقش بسطبری انگشت و قد آن بمقدار یک گز بود، اول که برگ بیرون آورد چون گیاهی باشد و در آخر خار گردد و خارش انبوه و دراز و سفید باشد و گل او بنفش و سرخ و سفید. منجیک گوید : گر بگرد گنج بادآورد گردم فی المثل آن ز بختم خار بادآورد گردد درزمان. (از فرهنگ رشیدی). گیاهی است داروئی از تیرهء سینانتره(۱) و از

جنس کنگر و خاردار و قمهء آن سفید و بتازی شوکهٔ البیضاء و بادآور نیز گویند. (ناظم الاطباء). مانند خسک است و خارش از خسک درازتر است. (نزهـهٔ القلوب). سفیدخار. سپیدخار. اسفیدخار. اسپیدخار. خِنگ بید. کنگر سفید. اشترگیاه. سَیزَد. جاورد. گوالفت. حباورد. رأس القنفذ. اقنثالوقی(۲). اقنتالوقی. اقنیتون. خسک. شوک الدواب. خارخسک. حسک. شویکه. شوکهٔ. خرشف. حکه. شوکهٔ المبارکه. رأس الشیخ. باذآور. رجوع به ذخیرهء خوارزمشاهی و قانون ابوعلی سینا چ طهران ص۲۳۷ و الفاظ الادویه و تحفهء حکیم مؤمن شود. (فرهنگ فرانسه بفارسی نفیسی، ذیل). و رجوع به اشترغاز شود. مؤلف اختیارات بدیعی آرد: بادآورد را شوکهٔ البیضاء گویند و نبات وی در زمین ریگ، دامن کوهها بیشتر روید و ساق وی بستبری انگشت بود و قد آن مقدار یک گز باشد و کمتر باشد و بیشتر در روی زمین پهن باشد، رنگ وی بسپیدی زند و گل وی بنفش و سفید رنگ بود و سرخ و سفید نیز بود و تخم وی مانند تخم خسک دانه بود و نبات وی خارناک بود خارهای دراز و سفید و بهترین وی آنست که ورق وی سفید بود و تازه و طبیعت آن گرم و خشک در درجهء اول و گویند سرد است در اول و بیخ وی سرد و خشک است و منفعت وی آنست که مسهل بلغم لزج بود و در وی قوهء محلل و مفتح هست خاصه تخم وی و نافع بود جهت اورام بلغمی و نفث دم و تبهاء بلغمی کهن و ضعف درد دندان چون بطیخ آن مضمضه کنند و گزندگی جانوران و عقرب چون بر وی ضماد کنند نافع بود و دیسوقوریدوس گوید: بیخ وی چون بجوشانند جهت نفث دم و درد معده و اسهال کهن نافع بود و بول براند و بر اورام بلغمی ضماد کنند نافع بود و اگر تخم وی بیاشامند کزاز را نافع بود و گزندگی جانوران، و اگر داءالثعلب به بیخ آن حک کنند بغایت سودمند بود و مجرب و شربتی از وی یک درم و نیم بود اما مضر بود بشش و مصلح وی افسنتین بود و شیخ الرئیس گوید بدل وی در تبهای بلغمی شاه ترج بود، روستائیان شیراز آنرا بدرود خوانند. (اختیارات بدیعی). ابوریحان بیرونی آرد: او را بلغت رومی لوفیلقی خوانند و بسریانی ساناحور گویند و بعربی شکاعی گویند و بپارسی بادآورد و این نوع دلیل کند بر اینکه این دارو بوزن سبک بود و شاخهای بادآورد بیکدیگر نزدیک باشد. و رای گوید: شکاعا را در بادیه دیدم و او از انواع ترهائیست که بیخ او در تابستان خشک نشود. و جان گوید: بعضی از اطبا بادآورد را نوعی دیگر اعتقاد کرده اند و رای، شکاعی، و رازی گوید: بادآورد خاریست که بخسک مشابهت دارد و رنگ او سفید باشد و خار او کمتر باشد از خارخسک، و ابوالمعاذ و ابوالخیر گویند: بادآورد خاریست که رنگ او سفید است و بتازی او را شکاع گویند و در سیستان او را جولاه کش گویند و ترنگبین بر وی فرودآید، و جان گوید: گمان من آنست که ابومعاذ درین که گوید ترنگبین بر شکاعی فرودآید صادق نیست زیرا که ترنگبین بر خاری فرودآید که او را بلغت عرب حاج گویند و میان حاج و شکاعی مباینت است و بعضی از اطبا گویند: بادآورد بیونانی تعریفی کرده اند که معنی او بپارسی خارسفید است و منبت او در کوهها و غارها باشد و خار او بخارخسک مشابهت دارد جز آنکه رنگ خسک سفید نیست و خار بادآورد کمتر باشد از خارخسک و برگ او ببرگ حماما ماند، جز آنکه برگ بادآورد تنک تر باشد و برگ او را مویکها باشد چنانکه بر برگ خس الحمار و ساق او باندازهء دکر (کذا) ببالد و ساق او میان تهی باشد و سطبری او بمقدار انگشت بود بر طرف او و خاری باشد دراز چنانکه بر معصفر دشتی و شکوفه های او بنفشجی باشد. بعضی گفته اند این صفات نباتیست که بعربی او را هیشر گویند صفت او گرمست در اول خشک است در سوم سودمند بود مر تبهای کهنه را و معده را تقویت کند و سده ها بگشاید و خون آمدن از معده دفع کند و بطیخ او مضمضه کردن درد دندان را سودمند بود و چون بخایند و بر موضع لسع عقرب طلا کنند نافع بود و بدل او در دفع تبهای بلغمی کهنه شاهتره بود. (ترجمهء صیدنهء ابوریحان بیرونی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). و رجوع به بحر الجواهر و مفردات ابن البیطار و تذکرهء داود ضریر انطاکی شود. . (فرانسوی) (۱) - - (۲) Synantherees Acanthe. Akantha.

بادآورد.

[وَ] (اِ مرکب) نام نوائی است از موسیقی. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (سروری) (فرهنگ نظام). رجوع به بادآور شود.

بادآورد.

[وَ] (اِخ) نام موضعی است نزدیک بشهر واسط. (آنندراج) (انجمن آرا). نام موضعی است نزدیک واسط لیکن اصح آنست که بادرایه موضعی است حوالی بغداد. (رشیدی) (جهانگیری). رجوع به بادرایه و بادرایا شود.

باد آوردن.

[وَ دَ] (مص مرکب)باستسقای لحمی مبتلا شدن. به ورم آماس دچار شدن. به اَودما(۱)، اوذیما، اِدِم(۲) گرفتار شدن. آماس و ورم کردن: دست فلانی این روزها باد آورده. (فرهنگ نظام). ۲) .ademe (۱) .adema)

بادآورده.

[وَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) آنچه باد با خود آورد. آب آورده. بادآورد. خودرو : باغبان بیرون کن این گستاخ بادآورده را خوش نمی آید بگل این های های عندلیب. صائب (از آنندراج ||). مالی که بی تحمل رنجی بدست آید. - امثال: بادآورده را باد می برد : که بادآورده را بادش برد باز، نظیر: هر آنچه آسان یافتی آسان دهی. (مولوی از امثال و حکم دهخدا). بر باد رود هر آنچه از باد آید. رجوع به بادآورد شود.

بادآوله.

[وِ لَ / لِ] (اِ مرکب) بادآبله است که آبلهء هلاک کننده باشد. (برهان) (آنندراج). همان بادآبله است. (شرفنامهء منیری). بادآبله. (ناظم الاطباء). رجوع به بادآبله و بادلوطه شود.

بادآهنج.

[هَ] (اِ مرکب) دریچه یا روزنی که برای آمدن هوای تازه سازند. (آنندراج). دریچه و روزنه. (ناظم الاطباء). رجوع به بادخان و بادگیر شود.

بادآهنگ.

[هَ] (اِ مرکب) صوت و نقش خوانندگی و گویندگی را گویند. (برهان). صوت و نفس خوانندگی و گویندگی را گویند.(۱) بادنوا که بمعنی خوانندگی است. (آنندراج ||). باد بیش وز یعنی باد سخت و تند وزنده و باد کم و زیاد سست و آهسته وزنده. (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء ||). انعکاس صدا. (ناظم الاطباء). (۱) - در فرهنگ دساتیر ص۲۳۴ بمعنی آواز و صوت و صدا آمده. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بادا.

(فعل دعایی) دعای مغایبه و معنی آن «بُوَدا»ست و چون دعا بخطاب کنند بادی گویند و معنی آن با شماست. (آنندراج). در مقام

دعا آرند و مقام آن آخر کلامست. (هفت قلزم). کلمهء دعا بمعنی باد. (ناظم الاطباء). مدح و ثنا و ستایش: هرچه باداباد من این کار را میکنم. (فرهنگ نظام). بادا مخفف «بودا» فعل مضارع از مصدر بودن است که متقدمان بعنوان دعا الفی بوسط افعال می افزودند مانند «کند»، «کناد» و «شود»، «شواد» و غیره. بنابراین الف وسط این کلمهء «بادا» حرف دعاست و واو «بود» حذف شده است و الف آخر الف اشباع یا اطلاق است از قبیل : روزه بپایان رسید و آمد نوعید هر روز بر آسمانْت بادا مروا.رودکی. نه آرام بادا شما را نه خواب مگر ساختی کین افراسیاب.فردوسی. بگفت این و بدرود کردش بمهر که یار تو بادا برفتن سپهر.فردوسی. و مؤلفان کتب هفت قلزم و آنندراج که الف آخر کلمه را بمعنی دعا آورده اند اشتباه کرده اند ||. گاهی شعرا بجناس در اشعار خود آرند بمعنی پاداش باشد : دهانت پسته و چشمانْت بادام فدای آن دهان و چشم بادام(۱). ؟ (از شرفنامهء منیری). دهنت پستهء شور است و لبت تنگ شکر من فدای تو و آن پسته و شکّر بادام. سلمان (از شرفنامهء منیری). (۱) - «بادام» مصراع ثانی هر دو بیت بمعنی «من باشم» است.

بادا.

(اِخ) نسبتی است که ابوالحسن احمدبن علی بن حسن بن هیثم طهمان بغدادی معروف به ابن الباد بدان شهرت داشت. وی مردی ثقه و فاضل بود و در علوم قرآن و ادب دست داشت و از فقه مالکی آگاهی داشت. وی از ابوسهل احمدبن محمد بن عبدالله بن قطان و ابومحمد دعلج بن احمدبن دعلج سجزی و ابوبکر محمد بن عبدالشافعی و دیگران حدیث استماع کرد و ابوبکر احمدبن علی بن ثابت خطیب و جماعت دیگری از وی روایت دارند و در ذی الحجهء سال ۴۲۰ ه . ق. درگذشت. (از انساب سمعانی ورق ۵۷ برگ ب).

بادا.

(اِخ) ابوعبدالله حسن بن علی بن باد، نیای ابوالحسن احمدبن علی بن حسن بن هیثم بغدادی (۲۶۴ - ۳۷۱ ه . ق.). وی محدثی ثقه بود و از ابوشعیب حرانی و دیگران سماع دارد و احمدبن علی بن حسین بادا فرزندش و قاضی ابوالفرج بن سمیکه و دیگران ازو روایت دارند. وی پانزده سال آخر عمرش را نابینا بود و در انزوا بسر برد. (از انساب سمعانی ورق ۵۷ برگ ب).

بادا.

(اِخ) تیره ای از طایفهء ممزاتی ایل چهارلنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۵).

باداباد.

(جملهء دعایی) کلمهء فعل یعنی شدنی میشود. (ناظم الاطباء). یعنی هرچه میشود بشود. (آنندراج). هرچه باید بشود میشود. (ناظم الاطباء). هرچه باداباد. علی الله. فرخی گوید : چنان نمود ملک را که ره بدست چپ است برفت سوی چپ و گفت هرچه باداباد. حافظ فرماید : شراب و عیش نهان چیست کار بی بنیاد زدیم بر صف رندان و هرچه باداباد. باد و ابر است این جهان افسوس باده پیش آر هرچه باداباد.رودکی. بگیرم پند تو بر یاد از این بار بکوشم هرچه باداباد از این بار. نظامی. هرچه باداباد ما کشتی در آب انداختیم (مثل). (از فرهنگ نظام). این ترکیب غالباً با هرچه استعمال میشود ||. سخت علنی. آشکارا. سخت فاش. علی الرؤوس. بمشهد خلق. با هیاهو. با تشهیر. این کلمه نخستین کلمه ای است از تصنیف معروف که خنیاگران در شب عروسی خوانند. - با گفتن بادابادا مبارکبادا آوردن؛ با تشهیر آوردن: جهاز بی ارز عروس را در خوانچه ها با بادابادا بخانهء داماد بردند.

باداب رنگ.

[رَ] (اِ مرکب) بادرنگ و بادرنج. (ناظم الاطباء). رجوع به بادرنگ شود.

باداجز.

[جُ] (اِخ)(۱) شهریست در اسپانیا (اندلس) که معرب آن بطلیوس است و در لهجهء ترکی آنرا بادایوز خوانند. رجوع به بطلیوس شود. (۱) - Badajoz.

بادارنگ.

[رَ] (اِ)(۱) ترنج را گویند وآن میوه ای است معروف که پوست آنرا مربا سازند و آنرا بادابرنگ هم میگویند. (برهان). بمعنی ترنج است و آنرا بحذف الف دوم بادرنگ نیز گویند و رنگ آن زرد می شود. مسعودسعدسلمان گفته: تا کیم از چرخ رسد آدرنگ تا کی ازینگونه شود بادرنگ؟ (آنندراج) (انجمن آرا). بادرنگ و بادرنج. (ناظم الاطباء). بالنگ. در تداول گناباد بر خیار اطلاق شود. رجوع به بادابرنگ و بادرنگ شود. (۱) - طبری varang «واژه نامه ۷۷۴». گیلکی badarang. رجوع به بادرنگ شود. (حاشیهء برهان چ معین).

باداش.

(اِ) سزا. مکافات و جزای نیکی را گویند و ببای فارسی هم آمده است. (برهان). مکافات و جزای نیکی را گویند و ببای فارسی هم آمده است و آنرا پاداش بزیادتی نون در آخر نیز گفته اند، فرخی گفته: شتاب گیرد و گرمی بوقت پاداش صبور گردد و آهسته وقت بادافراه. ازین بیت معلوم شد که بادافراه مکافات بدی است بخلاف پاداش که مکافات نیکی است و پاداشت ببای فارسی و بزیادتی تای قرشت در آخر نیز آمده و پادش بحذف الف دوم نیز دیده شده چنانکه فخر گرگانی گفته: ترا پادش دهد ایزد بمینو. (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به پاداش شود.

باداشن.

[شَ] (اِ) جزای نیکیست ضد بادافراه که جزای بدیست. ناصرخسرو گوید : آن کن از طاعت و نیکی که نداری شرم چون به بینیش در آن معدن باداشن(۱). و جمال الدین عبدالرزاق نیز فرماید : وگر به لذت مشغول احتلامست آن جنب ز خواب درآئی بروز باداشن. و ببای فارسی نیز بنظر رسیده. (فرهنگ سروری خطی). باحتمال قوی درین شواهد پاداشن صحیح است. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹ و پاداشن در همین لغت نامه شود. (۱) - در دیوان ناصرخسرو ص۳۱۱ : پاداشن، و همان صحیح است.

بادافرا.

[اَ] (اِ مرکب) جزای فعل بد را گویند مقابل پاداش. رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۴۹ برگ ب شود. مکافات و عقوبت و انتقام. (ناظم الاطباء). سزا. رجوع به بادافراش، بادآفراه، باداشن، پاداشن، باداش، پاداش، بادافراه، بادافره، بادان، پادآفراه، پادافراه و پادافره شود.

بادافراش.

[اَ] (اِ مرکب) صاحب فرهنگ شعوری این ترکیب را بدین معنی آورده است: ضد پاداش و جزای بد و عقوبت که بادافراه هم گویند و شعر بی وزنی از شمس فخری نقل کرده است. رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۶۸ برگ ب شود. مکافات و عقوبت و انتقام. (ناظم الاطباء: بادافرا). رجوع به بادآفراه، بادافره، بادان، باداشن، باداش، پاداش، پاداشن، پادآفراه، پادافراه و پادافره شود.

بادافراه.

[اَ] (اِ مرکب) مخفف بادآفراه. (فرهنگ نظام). بمعنی بادآفراه است که جزا و مکافات بدی باشد. (برهان). عقوبت باشد و پاداش ضد بادافراه است. (معیار جمالی). مکافات بدیست. (آنندراج). عقوبت و پاداش بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۴۲۳). مکافات و عذاب و شیان. (شرفنامهء منیری). هروانه. (لغت فرس اسدی ایضاً ص۴۲۳). عقوبت و مکافات و انتقام و سیاست. (ناظم الاطباء). پادافراه. سزا. بادفراه. بادفره. شکنجه : بجای هر بهی پاداش نیکی بجای هر بدی بد بادافراه. دقیقی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۲۳). شتاب گیرد و گرمی بوقت پاداشن صبور گردد و آهسته گاه بادافراه.فرخی. شتابکارتر از باد وقت پاداشن درنگ پیشه تر از کوه وقت بادافراه.فرخی. لاجرم شاه جهان بارخدای ملکان آنکه پاداشن شاهان کند و بادافراه.(۱)فرخی. هرچه واجب شود ز بادافراه بکنید و جز این ندارم راه. عنصری. هزار گردون باشد بوقت بادافراه هزار دریا باشد بروز پاداشن.مسعودسعد. موافقان ترا و مخالفان ترا ز مهر و کین تو پاداشن است و بادافراه. معزّی. بباغ دولت و ملکت ببادافراه و پاداشن عدو را خار بی وردم ولی را ورد بی خارم. سوزنی. ز شیر کین بستاند بشیر شادروان ز آب گرد برآرد بباد بادافراه.انوری. گفتم آخر نه همانا که من آنکس باشم که بپاداش چنین سعی کنم بادافراه. انوری (از فرهنگ اوبهی). دست عدلت دراز کردستی هم بپاداش و هم ببادافراه.انوری. شاه از سخط یزدان و بادافراه آن جهان اندیشه کرد. (سندبادنامه ص۲۵۶). روزی که عقوبت، خشم خدای و زندان درک اسفل، و زندانبان مالک دوزخ و بادافراه آتش دوزخ... (سندبادنامه ص۲۴۹). ز بادافراه ایزد رسته گردد باقبال ابد پیوسته گردد.نظامی. دراندیشید و بود اندیشه را جای که بادافراه را چون دارد او پای.نظامی. رجوع به بادآفراه، بادافره، بادان، بادافرا، بادافراش، بادافراه، باداشن، پاداشن، بادافراش، باداش و پاداش شود ||. بازیچهء اطفال. (برهان). بادبره و بادفره. (شرفنامهء منیری). بازیچه ای مر کودکان را که فرفره نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به بادآفراه، بادافره، بادفره، بادفر، فرفره، پهنه، فرموک، گردنای، بادبر، بادبیزن شود. (۱) - آنکه پاداش شهان را بدهد بادافراه. (فرخی چ عبدالرسولی ص۳۴۹).

بادافراهی.

[اَ] (حامص مرکب) بادافرا. جزا و مکافات و انتقام. (ناظم الاطباء). رجوع به بادافرهی شود.

بادافره.

[اَ رَهْ] (اِ مرکب) مخفف بادافراه. مکافات بدی. (فرهنگ نظام): بمعنی بادافراه است که مکافات بدی باشد. (برهان). مکافات بدیست. (آنندراج). عقوبت و مکافات و انتقام و سیاست. (ناظم الاطباء: بادافراه) : ببادافره این گناهم مگیر تو ای آفرینندهء ماه و تیر.فردوسی. ببادافره بی گناهان مکوش بگفتار بدگوی مسپار گوش.فردوسی. کنون روز بادافره ایزدیست مکافات بد را ز یزدان بدیست.فردوسی. که از یک گناه ار برفتم(۱) ز راه فتادم ببادافره صد گناه.اسدی (از آنندراج). گرت جان گرامی است پس داد کن ز یزدان و بادافرهش یاد کن.اسدی. برش نیز یک هفته نگذاشت کس ببادافرهش بد همین کعبه بس.اسدی. ترا زین پیش بسیار

آزمودم چه پاداش و چه بادافره نمودم نه از پاداش من رامش پـذیری نه از بادافرهم پرهیز گیری.(ویس و رامین). و عدل شاه بادافره کردار نامحمود او در تأخیر می افکنـد. (سـندبادنامه ص۲۴۸). رجوع به بـادآفراه، بـادافراه، بادافرا، بادفره، پادآفراه، پادافراه، پادافره، بـادان، بادافراش، باداشن، پاداشن، باداش، پاداش شود ||. فرفرک اطفال باشـد. (برهان). بادبره و بادفره. (شـرفنامهء منیری). بازیچهء اطفال. فرفره. رجوع به بادآفراه، بادافراه، بادفره، بادفر، فرفره، بادبیزن، بادبر، بادبره، پهنه، فرموک، گردنای شود. (۱) - ن ل: بگشتم.

بادافره نمای.

[اَ رَهْ نُ / نِ / نَ] (نف مرکب) نمودارکننـدهء مکافات بدی. عامل جزای بدی : بآتشـمان چه سوزد نه خدایست که آتش کار بادافره نمایست. (ویس و رامین).

بادافرهی.

[اَ رَ] (حـامص مرکب) جریمه کردن. جزا دادن : یکی ترک بـد نـام او گرگسـار گذشـته بر او بر بسـی روزگار... شب و روز کارش بدی سوختن همان نام بادافرهی توختن.دقیقی. رجوع به بادافره و بادافراهی شود.

بادافزا.

[اَ] (اِ مرکب) جزا و مکافات و انتقام. (ناظم الاطباء: بادافراهی). رجوع به بادافراهی و بادافرهی شود.

بادافشان.

[اَ] (اِخ) دهی است از دهسـتان رودخـانهء بخش میناب شهرسـتان بنـدرعباس، در ۹۴هزارگزی شـمال میناب و ۴هزارگزی باختر راه مالرو میناب - گلاشـکرد قرار دارد. منطقه ای است کوهستانی و گرمسیر با ۲۳۰ تن سـکنه. آبش از قنات و محصولش خرما و شغل اهالیش زراعت و راهش مالرو میباشد. مزارع زر، پیزگان، سرآب، جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بادافشان.

[اَ] (اِخ) دهی است از دهسـتان حومهء بخش کوهپـایهء شهرسـتان اصـفهان در ۲۶هزارگزی خـاور کوهپایه، کنار شوسهء اصـفهان به یزد. منطقه ای است کوهستانی و معتدل با ۲۲۰ تن سـکنه. آبش از قنات و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی زنانش جوال بافی میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بادام.

(اِ)(۱) ترجمهء گـوز(۲) باشـد. (آننـدراج). لَوز. (منتهی الارب) (دهـار). ابوالمثنی. نوع بـادام «آمیـگ دالوس(۳)» کـه میـان بَرِ آنها خوراکی نیست ولی مغز هسـتهء آنهـا که درشت میشود گـاهی تلـخ و در بعضـی از جنس هـا شـیرین است. نوع خودروی آن را که هسته های کوچک دارد اَرْژَن(۴) مینامند. (از گیاه شناسی گل گلاب چ ۱۳۲۱ ه . ش. دانشگاه طهران ص ۲۲۶). ارژن درختچه ای است که در نقـاط خشک و کوهسـتانی اطراف طهران و کرج در ارتفاعات ۱۳۰۰ گزی رویـد. گونه های دیگر این درختچه نیز در فارسی وجود دارد که با گونهء فوق شباهت دارند ولی تاکنون نامگذاری نشده اند. (از درختان جنگلی ایران ثابتی ص ۳۷). درخت

بادام از تیرهء روزاسه آ(۵) و از جنس آمیگدالوس(۶)میباشد. یک گونهء آن که بنام آمیگدالوس روتری(۷) نامیده میشود، درختی است که همراه پستهء وحشی در جنگلهای فارس، کرمان، مکران و خراسان فراوان است و در جنگلهای خشک کرانهء شمال نیز میروید و آنرا بنامهای ارژن، ارجن، ارجنک و بخورک در فارس، بادامشک در خراسان و تنگرس در کلاک کرج میخوانند. سه گونهء دیگر آن درختچه از قرار ذیل است: ۱ - ابورنه آ(۸) در راه قم و طهران دیده میشود. ۲ - سکوپاریا(۹) در اطراف کرج میروید و آنرا بادامک میخوانند. ۳ - سپارتیوئید(۱۰) در اطراف کرج و پشند میروید و آنرا بادامچه گویند. گونه های دیگر در جنگلهای فارس و کرمان و مکران و همچنین در گرگان هست که از نظر گیاه شناسی هنوز مشخص نگردیده و نامهای بومی آن با گونهء روتری(۱۱) متمایز میباشد. خواص و مصرف: درخت بادام مانند پسته دارای ریشه های ژرف است و از نم خاک بخوبی بهره مند میگردد از اینرو در خاکهای خشک خوب میروید. خاکهای آهکی را بهتر می پسندد ولی در خاکهای رستی نمناک و سرد خوب ایستادگی نمیکند. به بلندی هفت یا هشت متر میرسد. چوب آن سخت است و خوب رنده میشود. رنگ آن خرمائی و چوب برون آن سفید و مشخص است. بمصرف سوخت میرسد. درخت بادام وحشی دارای میوه ای ریز است که بوسیلهء پیوند مانند پسته محصول خوب و فراوانی میدهد. ریشهء بادام در رنگرزی مصرف میشود. (جنگل شناسی ساعی چ ۱۳۲۷ ه . ش. دانشگاه طهران ج ۱ صص۲۲۷ - ۲۲۹ و ج ۲ صص ۱۳۰ - ۱۳۱). بادام دارای گونه های وحشی مختلفی است و همهء آنها مخصوص نواحی خشک و استپی میباشد. گونه هائی که در ایران دیده ایم عبارتند از: بادامک، وامچک، بادامک. به درختان جنگلی ایران ثابتی چ دانشگاه طهران ص۳۶ رجوع شود. بادام بر دو نوع است: بادام شیرین: لوز حُلْو(۱۲) که گرم و تر است در اول و گفته اند معتدل بود میان حرارت و برودت و بادام شیرین غذائی تمام است و نفث الدم و سرفهء کهنه و ربو و ذات الجنب را سودمند بود و سنگ مثانه بریزاند. بادام تلخ، لوز مُر(۱۳) گرم و خشک است و جَلّاء، و یک نوع آن بادام کاغذی معروفست که در قزوین بدست شود و در هیچ جای دیگر یافته نگردد. در قاموس کتاب مقدس آمده است: درختی معروف است. (سفر پیدایش ۳۰ : ۳۷ و ۴۳ : ۱۱). و ثمرش بسیار خوب میباشد و پیاله های چراغدان هیکل بادامی شکل بودند. (سفر خروج ۲۵ : ۳۳). و عصای هارون هم که شکوفه نمود شاخه ای از درخت بادام بود و درخت مذکور ازجملهء درختهائی است که پیش از سایرین شکوفه میکند چنانکه معنی اسم عبرانیش مستعجل اشاره بهمین مطلب میباشد چنانکه در صحیفهء ارمیای نبی مذکور است که خداوند ارمیا را گفت: ای ارمیا چه می بینی؟ گفتم: شاخه ای از درخت بادام، خداوند مرا گفت: نیکو دیدی زیرا که من بر کلام خود دیده بانی میکنم تا آنرا بانجام رسانم. لفظ «درخت بادام» و لفظ «دیده بانی میکنم» در عبرانی تماماً یکی است نهایت اینکه یکی اسم و دیگری فعل بمعنی شتاب و تعجیل میباشد. (ارمیا ۱ : ۱۱). و بعضی بر آنند که قصد صاحب کتاب واعظ یا جامعه در فصل ۱۲ : ۵ که میگوید: «و درخت بادام شکوفه آورد»، از سفیدی موی اشخاص مسن میباشد لکن بواضحی معلوم است که قصد وی از عجلهء آمدن پیری و مرگ میباشد. (قاموس کتاب مقدس) : بادام تر و سیکی و بهمان و باستار ای خواجه کن همین و همی بر رهی شمار(۱۴). رودکی. بادام بنان مقنعه بر سر بدریدند شاه اسپرمان چینی در زلف کشیدند. منوچهری. چند گوئی که چو هنگام بهار آید گل ببار آید و بادام ببار آید؟ناصرخسرو. سربسته همچو فندق اشارت همی شنو میپرس پوست کنده چو بادام کآن کدام؟ خاقانی. باد آمد و بوی عنبر آورد بادام شکوفه بر سر آورد. سعدی. و دیگر سه درم را بادام و سه درم رسته و سه درم مژانه شور بمن دهند. (انیس الطالبین نسخهء خطی لغت نامه ص۸۳). از مشک و قند و روغن و بادام و تخمکان این رمز بر ترک بخطی تر نوشته اند. بسحاق اطعمه. به پیش چشم تو مغزی ندارد اگر گیرند گاهی نام بادام. ؟ (از شرفنامهء منیری ||). کنایه از چشم محبوب و گاهی بر چشم محب نیز اطلاق کنند. واله هروی گوید : محبت پیشه را از گریه منع از دوستی نبود شود زین روغن بادام تر طیب دماغ او. (از آنندراج ||). بکنایت شاهدان را گویند(۱۵). (شرفنامهء منیری) : دهانت پسته و چشمانْت بادام فدای آن دهان و چشم بادام(۱۶). ؟ (از شرفنامهء منیری). مغزک بادام بودی با زنخدان سپید تا سیه کردی زنخدان را چو کنجاره شدی. ؟ (از فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). بگفت این و

شـد بر رخش اشک درد چو سیم گدازیـده بر زرّ زرد ز بادام بر ماه مرجان خرد گهی ریخت گاهی بفندق سترد.اسدی. تا کرد مرا بستهء بـادام دو چشم او چون پسته دل از حسرت آکنـده همی دارم. خاقـانی. فنـدقهء شـکّر و بـادام تنـگ سبزخط از پسـتهء عناب رنگ.نظامی. از حیاهای دو بادام خودی سر در پیش شاخ را میوه خم از غایت بسیاری داد. کاتبی ||. در تداول عوام، مقدار اندک. انـدازهء کم: یـک بـادام نـان. - امثال: اولاد بادام است، اولاد اولاد مغز بادام. دو بادام در پوستی؛ دوستی و صـمیمیت بنهایت. قربان چشمهای بادامیت، نه نه، نه نه، من بادام. (۱) - پهلوی vatam «اونوالا ۴۴». (حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - گوز معرب جوز است و آن جز بـادام باشـد. باحتمـال زیـاد کلمهء مزبـور تصـحیف شـدهء لـوز است. (۳) - Amandier. Amygdalus. (گیاه شناسی گل گلاب ص۲۲۶). (۴) - Amygdalus Reuteri Boiss. et Bh = A. borrida sp. Var. Reuteri Boiss. (درختـان جنگلی ایران ثـابتی ص۳۷). (۵) - - (۸) Amygdalus reuteri. - (۷) Amygdalus. - (۶) Rosaceae. - (۱۱) Amygdalus spartioides. - (۱۰) Amygdalus scoparia. - (۹) Amygdalus eburnea. (۱۴ Amande amere. - (۱۳) Amande douce. - (۱۲) Amygdalus reuteri.) - ن ل: ای خواجه این همه که تو بر میدهی شـمار. (از صـحاح الفرس). (۱۵) - در اینجـا نیز کنـایه از چشم محبوب باشـد. (۱۶) - «بـادام» در مصـراع ثانی بمعنی «من باشم» است.

بادام.

(اِخ) ابن عبدالله. نام مأموری که بفرمان هارون الرشید، یحیی برمکی را قید و بند کرد. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص ۲۴۰).

بادام.

(اِخ) ده کـوچکی اسـت از دهسـتان مسـکون بخش جبـال بـارز شهرسـتان جیرفت واقـع در ۲۴هزارگزی جنوب خـاوری مسـکون و ۱۴هزارگزی خاور شوسهء بم و سبزواران. دارای ۵۰ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بادام.

(اِخ) دهی است از دهسـتان شـهرویران بخش حـومهء شهرسـتان مهابـاد. در ۲۳۵۰۰گزی شـمال خـاوری مهاباد و ۴هزارگزی جنوب شوسهء مهاباد به میاندوآب. سـرزمینی است کوهستانی با آب و هوای معتدل و سالم و دارای ۱۴۵ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه. محصولش غلات، توتون. شـغل مردمش زراعت و گله داری است. صـنایع دستی اهالی جاجیم بافی. راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بادام.

(اِخ) (آب...) آبی است بنزدیکی محال قبی میتن، نزدیک شـهر کَش ترکستان و در کنار آن مابین قوای امیرتیمور و دشمنان جنگی درگرفته و غلبه با امیرتیمور بوده است: بیکبار مردان میدان پیکار تیغ و خنجر در یکدیگر بسـته ابواب کشش و کوشش برگشادند و کنار آب بادام را از خون نوش لبان گل انـدام عنابی ساخته... و دلیران جانبین در کنار آب بادام باسـتعمال آلت کارزار پرداخته بباد حمله آتش قتال التهاب یافت... (حبیب السیر چ خیام ج ۳ صص۴۰۴ - ۴۰۵ و ج ۱ ص ۴۳۸).

باداما.

(اِخ) قریه ای است از قریه های حلب از نواحی عزیز که در حدیث آدم علیه السلام یاد شده است. (معجم البلدان).

بادام بن.

[بُ] (اِ مرکب) درخت بادام : آستین نسترن پر بیضهء عنبر شود دامن بادام بن پر لؤلؤ فاخر شود. منوچهری. بادام بنان مقنعه بر سر بدریدند شاه اسپرمان چینی در زلف کشیدند. منوچهری.

بادام بوره.

[رَ / رِ] (اِ مرکب) قسمی شیرینی.

بادام تر.

[مِ تَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)کنایه از چشم : ز بادام تر آب گل برانگیخت گلابی بر گل بادام میریخت. نظامی (خسرو و شیرین).

بادام تره.

[تَ رَ / رِ] (اِ مرکب) از نوع ریحان، قسمی علف خوشبوست. بقلهء خراسانی. (بحر الجواهر).

بادام تک.

[تَ] (اِخ) دهی است از دهستان دستگردان بخش طبس شهرستان فردوس که در ۱۲۳هزارگزی شمال طبس واقع است. سرزمینی است جلگه ای و گرمسیر دارای ۸۸ تن سکنه. آبش از قنات است. محصولش غلات، انگور، ذرت، گاورس و شغل مردمش زراعت است. راهش ماشین رو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بادام تلخ.

[مِ تَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(درخت) مِزْج. (منتهی الارب). مَزَگ(۱). رجوع به بادام تلخه شود. . (فرانسوی) (۱) - Amandier amere

بادام تلخ.

[تَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان شهاباد بخش حومهء شهرستان بیرجند. در ۳۰هزارگزی جنوب خاوری بیرجند در دامنه واقعست. آب و هوایش معتدل و دارای ۲۷ تن سکنه میباشد. آبش از قنات و محصولش میوه و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. مزارع خارستان، چشمه روی گدار، چشمه فریزک جزء این ده می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بادام تلخه.

[تَ خَ / خِ] (اِ مرکب) بادامی که مغزش تلخ باشد. رجوع به بادام تلخ شود.

بادام توأم.

[مِ تَ / تُو اَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادام دومغز. رجوع به بادام دومغز شود : فلک از رشک نگذارد بحال خود دو همدم را بسنگ از یکدگر سازد جدا بادام توأم را. اثیر شیرازی (از فرهنگ ضیاء ||). کنایه از اندام نهانی زن باشد. توفیق گوید : مپرس از من از آن بادام توأم دل عاشق دونیم آنجاست از غم. (از آنندراج) (از مجموعهء مترادفات ص۵۲).

بادام چالوق.

(اِخ) دهی است جز دهستان کوهپایهء بخش نوبران شهرستان ساوه در ۳۲هزارگزی شمال خاور مرکز بخش و ۱۸هزارگزی راه عمومی بردسیر. دارای ۴۰۰ تن سکنه است. آبش از چشمه سار و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالیش قالیچه و جاجیم بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بادام چشم.

[چَ / چِ] (ص مرکب) آنکه چشمان کشیده همچون بادام دارد : ای بت بادام چشم پسته دهان قندلب در غم عشق تو چیست چارهء این مستمند؟ سوزنی. بسی بادام چشمانند بدام مرغ حیرانند بسا پسته دهانان را تو بربسته دهان بینی. خاقانی. در هیچ بوستان چو تو سروی نیامده ست بادام چشم و پسته دهان و شکرسخن. سعدی (طیبات).

بادام چنگ.

[مِ چَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) این لغت در فرهنگ بهار عجم و آنندراج آمده بدون ذکر معنی و در فرهنگهای دیگر نیافته ایم : پسته لبی را نشان در پس بادام چنگ تا دهد ابریشمش فندق تر را نوا. بدر چاچی (از آنندراج) (از بهار عجم).

بادامچه.

[چَ / چِ] (اِ مصغر) بادام خرد. درختچه ای است که در اطراف کرج و پشند میروید(۱). رجوع به بادام و بادامک شود. (جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص۲۲۷ ||). در تداول عوام، آهک با پاره های خرد از جنس خوب ||. پیله ای که ابریشم از آن گیرند. (۱) - Amygdalus spartioides.

بادامچه.

[چَ] (اِخ) قریه ای است بسه فرسنگ مشرق شهر خفر. (فارسنامهء ناصری).

بادام دره.

[دَ رِ / دَرْ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان نیم بلوک بخش قاین شهرستان بیرجند در ۵۱هزارگزی شمال باختری قاین. منطقه ای است کوهستانی با آب و هوائی متعدل و ۴۰ تن سکنه. آبش از قنات است. محصولش غلات و زعفران میباشد. شغل مردمش مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بادام دومغز.

[مِ دُ مَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادامی که دو مغز دارد و چنانکه مؤلفان آنندراج و هفت قلزم آورده اند: کنایه از ترقیده است از غایت پری و پر بودن. (آنندراج)(۱) (هفت قلزم) : همه تن دل چو بادام دومغزی.نظامی. (۱) - مؤلف آنندراج «بادام دومغز است» آورده.

بادام زار.

(اِ مرکب)(۱) جائی که در آن بادام کارند. بادامستان. رجوع به بادامستان شود. (۱) - مرکب است از: بادام + زار، مزید مؤخر (پسوند) مکان.

بادام زار.

(اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش خورموج شهرستان بوشهر در ۵هزارگزی خاور خورموج و ۶هزارگزی راه فرعی خورموج به کنگان. سرزمینی است جلگه با آب و هوائی گرم و صد تن سکنه. آبش از چاه، محصولش غلات، خرما و شغل مردمش زراعت میباشد. راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بادام زمینی.

[مِ زَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) گیاهی از خاندان پاپی یوناسه (پروانه واران)(۲)، معمولاً پستهء زمینی(۳) نامیده میشود. این گیاه بومی برزیل است. گلهایش پس از تلقیح در زمین برای رسیدن فرومیرود. . (فرانسوی) (۱) - Arachide . (فرانسوی) (۲) - Papillonacees . (فرانسوی) (۳) - Pistache de terre

بادام زنجیر.

[مِ زَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) تکمهء حلقهء زنجیر. (غیاث). گرهی است در میان ده حلقهء زنجیر که بشکل بادام میباشد و آنرا دانهء زنجیر گویند. (از آنندراج).

بادام ساقی.

[مِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)کنایه از چشم معشوق. (آنندراج).

بادامستان.

[مِ] (اِ مرکب)(۱) بادام زار. باغی که در آن بادام کارند. مَلازه. (منتهی الارب) (دهار). رجوع به بادام زار شود. (۱) - مرکب از: بادام + ستان، مزید مؤخر (پسوند) مکان.

بادامستان.

[مِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان طارم علیای بخش سیروان شهرستان زنجان واقع در ۵۳هزارگزی باختر سیروان و ۱۸هزارگزی راه

مالرو طارم بزنجان. منطقه ای است کوهستانی و سردسیر با ۲۷۸ تن سکنه. آبش از رودخانهء خان چائی و محصولش غلات، بنشن، عسل و شغل مردمش زراعت و مکاری و صنایع دستی اهالی قالیچه و گلیم و جاجیم بافی است. راهش مالرو و صعب العبور میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بادامستان.

[مِ] (اِخ) ده کوچکیست از دهستان سبلوئیهء بخش زرند شهرستان کرمان در ۳۰هزارگزی جنوب باختری زرند و ۱۰هزارگزی خاوری راه مالرو زرند به رفسنجان. دارای ده تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بادامستان.

[مِ] (اِخ) دهی است از بخش دهدز شهرستان اهواز در چهل هزارگزی جنوب دهدز و کنار راه مالرو بادلان به زیتی. منطقه ای است کوهستانی معتدل با ۷۶ تن سکنه. مردمش از تیرهء بختیاری هستند. آبش از چشمه و قنات و محصولش غلات و لبنیات است. شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنانش گیوه بافی است. راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بادامستان.

[مِ] (اِخ) ده کوچکیست از دهستان زیرکوه بخش قاین شهرستان بیرجند در ۱۷۴هزارگزی جنوب قاین. منطقه ای است کوهستانی با آب و هوائی گرم و ۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بادامستان.

[مِ] (اِخ) دهی است از دهستان جوزم و دهج بخش شهربابک شهرستان یزد، در ۲۰۵۰۰گزی شهربابک و ۲۵۰۰گزی راه جوزم بشهربابک. منطقه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۱۵۸ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات، حبوبات، پشم، روغن، کتیرا، بادام، کشک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنانش کرباس و قالیچه بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بادام سفال.

[سُ] (اِ مرکب) پوست زبرین بادام. بخش قشری و ظاهری میوهء درخت بادام که خوراکی نیست. در صورتی که میوهء بادام نارسیده باشد (اوائل بهار) میوهء نارس را بنام چغاله بادام عرضه میکنند که در اینصورت قسمت قشری سبزرنگ آن نیز خورده میشود.

بادامسک.

[مِ] (اِخ) دهی است از دهستان پسکوه بخش قاین شهرستان بیرجند که در ۴۲هزارگزی باختر قاین و ۴۰هزارگزی باختر شوسهء عمومی قاین به بیرجند واقعست. سرزمینی است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۴۶۰ تن سکنه. آبش از قنات و محصولاتش غلات و زعفران است. شغل مردمش زراعت و مالداری و صنایع دستی آنان قالی بافی است. راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج ۹).

بادام سوخته.

[تَ / تِ] (اِ مرکب) قسمی شیرینی و آن مغز بادام آلوده به نبات سوخته باشد.

بادام سیاه.

[مِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بادامهائی که بر تابوت مرده اندازند. میرخسروی گوید : دو بادام سیه هر سو میفکن در نظربازی نگه دارش که روزی بر سر تابوتم اندازی. (آنندراج ||). کنایه از چشم معشوق باشد. جامی گوید : چشم تو جادوست یا آهوست یا صیاد خلق یا دو بادام سیه یا نرگس شهلاست این؟ (آنندراج). در غیاث بهمین معنی بادام سیه آمده است. رجوع به بادام سیه شود.

بادام سیه.

[مِ یَهْ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) مخفف بادام سیاه. بادامهائی که بر تابوت مرده اندازند. (غیاث). رجوع به بادام سیاه شود ||. کنایه از چشم محبوب باشد. (غیاث). رجوع به بادام سیاه شود.

بادامشک.

[مِ / مُ] (اِ مرکب) نام نوعی درخت بادام در تداول خراسان(۱). (جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص ۲۲۷). رجوع به بادام شود. (۱) - Amygdalus reuteri.

بادام شکوفه شدن.

[شِ / شُ فَ / فِ شُ دَ] (مص مرکب) کنایه از گریان شدن چشم. (آنندراج).

بادام شکوفه فشان.

[مِ شِ / شُ فَ / فِ فَ / فِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از چشم گریان باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (مجموعهء مترادفات ص۲۹۹).

بادام شیرین.

[مِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نوعی بادام که مغز آن شیرین باشد. مقابل بادام تلخ.

بادام شیرین.

(اِخ) دهی است از دهستان حسنوند بخش سلسلهء شهرستان خرم آباد در ۳هزارگزی شمال الشتر و ۳هزارگزی شمال راه شوسهء خرم آباد به الشتر. در دامنه واقع است. هوایش سرد با ۱۵۰ تن سکنه. آبش از سراب و محصولش غلات، حبوبات و شغل مردمش زراعت، گله داری و راهش مالرو است. ساکنین از طایفهء حسنوند میباشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بادام شیرین.

(اِخ) دهی است از دهستان ای تیوند بخش دلفان شهرستان خرم آباد که در ۳۰هزارگزی شمال باختری نورآباد و ۱۵هزارگزی باختر راه شوسهء خرم آباد به هرسین کرمانشاه واقع است. منطقه ای تپه ماهوریست. آب و هوایش سرد و دارای ۶۰ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانهء دیزه و محصولش غلات و لبنیات است. شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء تیوندند که در ساختمان و چادر زندگی میکنند و برای تعلیف احشام به الوار گرمسیری ییلاق و قشلاق مینمایند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بادام شیرین.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان گور بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت. در ۶۰هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۵هزارگزی جنوب راه مالرو ساردوئیه - دارزین واقعست و دارای ۲۷ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بادام صفت.

[صِ فَ] (ص مرکب، ق مرکب) مانند بادام. همچون بادام : بادام صفت ز سرخ بیدی یابم به برهنگی سپیدی.(منسوب به نظامی).

بادامغز.

[مَ] (اِ مرکب) مخفف بادام مغز باشد. مغز بادام : چون بوقت(۱) خنده بگشاید نمکدان حیات در میان پسته ای(۲) سی و دو بادامغز بین. شرف شفروه. (۱) - ن ل: برای. (۲) - ن ل: پسته اش.

بادام فروش.

[فُ] (نف مرکب) فروشندهء بادام. آنکه بادام فروشد. لَوّاز. (منتهی الارب).

بادام قندی.

[مِ قَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) قسمی از حلویات است. (فرهنگ نظام).

بادامک.

[مَ] (اِ مصغر) مصغر بادام. بادام کوچک ||. قسمی از بید (صفصاف)(۱) است که آنرا باندلس بی بُن یا ونبر یا ینبر خوانند و از آن زنبیل و طبق بافند. (ابن البیطار). نوعی از خِلاف ||. قسمی سبزی صحرائی بهارهء خوردنی که در آشها کنند ||. بیماریی در ستور. . (فرانسوی) (۱) - Espece de saule

بادامک.

[مَ] (اِ مصغر) نام نوعی درخت بادام که در اطراف کرج میروید(۱). (درختان جنگلی ساعی ج ۱ ص۲۲۷). بارشین. جرگه.(۲||) گونه ای از بادام وحشی که در کوههای اطراف کرج در ارتفاعات ۱۴۰۰ گزی روید.(۳) (درختان جنگلی ایران ثابتی ص۳۶).

درختچه ای است در دامنه های اطراف جادهء طهران به کرج در «وردآورد» و «دره وردی» روید. (درختان جنگلی ایران ثابتی ص۳۶).(۴) رجوع به بادام و بادامچه شود. (جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص۲۲۷ ||). لوزه. (واژه های نو فرهنگستان). . (فرانسوی) (۱) - Amygdalus scoparia - (۲) Amygdale. (درختان جنگلی ساعی ج ۱ ص۲۲۷). (۳) - Amygdalus scoparia spach. (درختان جنگلی ایران ثابتی ص۳۶). (۴) - Amygdalus salicifolia Boiss = A. Webbii. Sp. Var. Salicifolia Boiss.

بادامک.

[مَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان غار بخش ری شهرستان طهران در ۳۶هزارگزی شمال باختری مرکز بخش و ۵هزارگزی جنوب راه قزوین. آب و هوایش معتدل است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. آبش از قنات و رود کرج و محصولش غلات، صیفی، باغات و چغندرقند و شغل مردمش زراعت و گاوداری میباشد. دبستان دارد و از راه شوسهء قزوین ماشین میرود. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱). نام قریه ای نزدیک طهران براه قزوین. در این قریه برای آخرین بار سپاهیان محمدعلی شاه از آزادیخواهان شکست یافتند و سردار محی و میرزاکریمخان درین قسمت سرداری سپاه آزادیخواهان داشتند.

بادامک.

[مَ] (اِخ) دهی جزء بخش شهریار شهرستان طهران در ۱۰هزارگزی باختر مرکز بخش، سر راه علیشاه عوض بطهران. هوایش معتدل میباشد و ۱۲۰ تن سکنه دارد. آبش از قنات و محصولش غلات، باغات، حبوبات، چغندرقند میباشد و شغل مردمش زراعت است. راهش ماشین رو است و پل آجری از آثار قدیم دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بادامک.

[مَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان افشاریهء بخش آوج شهرستان قزوین در ۴۵هزارگزی شمال خاوری مرکز بخش و ۵هزارگزی راه عمومی. هوایش معتدل و ۵ تن سکنه دارد. آبش از چشمه سار و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بادامک.

[مَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان کزاز سفلی بخش سربند شهرستان اراک در ۴۱هزارگزی شمال باختر آستانه. منطقه ای است کوهستانی و سردسیر دارای ۳۶۳ تن سکنه. آبش از چشمه سار و محصولش غلات، لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی قالیچه بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بادامک.

[مَ] (اِخ) دهی است از دهستان قلقل رود شهرستان تویسرکان که در ۱۵هزارگزی جنوب خاوری شهر تویسرکان و ۳هزارگزی شمال راه شوسهء تویسرکان بملایر قرار دارد. منطقه ای است کوهستانی و سردسیر دارای ۲۵۲ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات، انگور، صیفی، مختصری میوه و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بادامک.

[مَ] (اِخ) دهی است از دهستان پسکوه بخش قاین شهرستان بیرجند در ۵۰هزارگزی جنوب باختر قاین، در دامنه واقعست. هوایش معتدل و دارای ۵۱ تن سکنه میباشد. آبش از قنات و محصولش غلات، زعفران، و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بادام کاغذی.

[مِ غَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نوعی بادام که قسمت چوبی شدهء روی مغز استحکام زیادی ندارد و با فشار انگشت نیز شکسته شود. بادام منقی(۱). رجوع به بادام شود. (۱) - Amande fragile = Amande des dames.

بادام کوهی.

[مِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) قسمی از بادام است که در کوهسار پیدا می شود بغایت گرم و ترش است. (آنندراج) (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷). همان بخورک است. (شرفنامهء منیری). ارژن. رجوع به ارژن شود. . (فرانسوی) (۱) - Amandier sauvage

بادام لق.

[لُ] (اِخ) دهی است از دهستان نوده چناران بخش حومهء شهرستان بجنورد در ۳۰هزارگزی جنوب خاوری بجنورد سر راه شوسهء قدیمی بجنورد به قوچان. منطقه ای است کوهستانی، سردسیر با ۴۰۳ تن سکنه. آبش از چشمه سار و محصولش غلات، بنشن و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

باداملو.

(اِخ) دهی است از دهستان قوریچای بخش قره آغاج شهرستان مراغه که در ۵۱هزارگزی جنوب باختری قره آغاج و ۲۴هزارگزی شمال خاوری شوسهء میاندوآب به صائین دژ قرار دارد. منطقه ای است کوهستانی، معتدل با ۱۵۰ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش غلات، نخود، کرچک. شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باداملو.

(اِخ) دهی است از دهستان آجرلو بخش مرکزی شهرستان مراغه در ۷۷هزارگزی جنوب خاوری مراغه و ۳۵هزارگزی شمال خاوری شوسهء صائین دژ به میاندوآب. منطقه ای است کوهستانی و معتدل با ۱۲۹ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش غلات، نخود، کرچک. شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی مردمش جاجیم بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بادام مشکی.

[مِشْ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان نوق شهرستان رفسنجان که در ۶۷هزارگزی شمال باختری رفسنجان و ۱۳هزارگزی راه مالرو رفسنجان - بافق واقعست و دارای سه خانوار میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بادام منقی.

[مِ مُ نَقْ قا] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادام کاغذی. رجوع به بادام کاغذی و بادام شود.

بادامن.

[مِ] (اِخ) دهی است از دهستان مرغک بخش راین شهرستان بم که در ۶۴هزارگزی جنوب خاوری راین و ۱۶هزارگزی خاور شوسهء جیرفت به بم قرار گرفته است. سرزمینی است کوهستانی سردسیر با صد تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بادام نو.

[ ] (اِخ) منزلی است بنزدیکی قریهء کرخ. رجوع به حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۳ جزو ۳ شود.

باداموئیه.

[ئی یِ] (اِخ) دهی است از دهستان رفسنجان که در ۶۹هزارگزی خاور و ۱۲هزارگزی شمال شوسهء رفسنجان بکرمان قرار دارد. سرزمینی است کوهستانی و سردسیر، با ۲۶۰ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات، حبوبات. شغل اهالی زراعت است و دارای راه فرعی و معادن زغال سنگ میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باداموئیه.

[ئی یِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان حرجند بخش مرکزی شهرستان کرمان. در ۶۴هزارگزی شمال کرمان و ۴هزارگزی خاور راه مالرو کرمان قرار دارد. راهش فرعی است و دارای ۲۵ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باداموئیه.

[ئی یِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سربنان بخش زرند شهرستان کرمان. در ۳۰هزارگزی شمال خاوری زرند و ۱۵هزارگزی راه مالرو زرند قرار دارد و دارای ۴ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باداموک.

(اِخ) دهی است از دهستان مهوید بخش حومهء شهرستان فردوس. در ۲۵هزارگزی شمال خاور فردوس و ۲هزارگزی جنوب راه مالرو عمومی گناباد بفردوس واقع است. سرزمینی است جلگه ای و معتدل با ۴۳۵ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات، زیره، پنبه و شغل مردمش زراعت میباشد. مزرعهء انگستان، سرخ آوخ، تک شاه ولی، تک مراد، سربیشه، جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بادامه.

[مَ / مِ] (اِ مرکب)(۱) پیلهء ابریشم را گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). نوعی از ابریشم که هنوز آنرا از هم نگشاده باشند. (غیاث). فیلق. بادامچه : ای که ترا به ز خشن جامه نیست حکم بر ابریشم و بادامه نیست. نظامی (از آنندراج). کرم بادامه شو و هرچه خوری پاک برآر تا لعاب دهنت بر سر افسر گردد.نظامی. همه رخ، گل، چو بادامه ز نغزی همه تن، دل، چو بادام دومغزی.نظامی ||. جنسی از ابریشم باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). و نیز جنسی از ابریشم کمینه. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ خطی متعلق بکتابخانهء لغت نامه ||). قسمی از پارچهء نفیس. (غیاث ||). کرمی بود که ابریشم ازو گیرند. (اوبهی). دودالقَز : کفن حله شد کرم بادامه را که ابریشم از جان تند جامه را.نظامی ||. خرقهء مرقعه را هم میگویند یعنی خرقه ای که از پاره های رنگین فراهم دوخته شده باشد. (برهان) (غیاث). مرقع درویشانه که از چند رنگ بهم دوخته باشند. (فرهنگ خطی). آن خرقه که از پر گالهای سه گوشه یا چهارگوشه خردخرد بدوزند برای نشان و زیبائی. (شرفنامهء منیری). مرقع درویشان است که چند رنگ بهم دوخته باشند. (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). نوعی از نقشهای خرقهء تصوف که بشکل بادام است ||. خال گوشتی را هم گفته اند و آن اژخ مانندی است که بیشتر از بشرهء مردم برمی آید. (برهان). بمعنی خال گوشتی که از بشره برآمده باشد نیز گفته اند چنانکه سیفی گفته : میان ابرو بادامهء سیاه چنانک بقبضه برده یکی تیر پله(۲) تا پیکان. (از آنندراج) (از انجمن آرا) (از فرهنگ نظام) (از ناظم الاطباء ||). چشم مانندی باشد که از طلا و نقره سازند و بر کلاه طفلان دوزند. (برهان). بمعنی گلی که بر کلاه کودکان از طلا و نقره و ابریشم دوزند و چون اغلب آن شبیه به پیلهء کژ ابریشمی از یکدیگر نگشاده است و ببادام و چشم نیز مشابهت دارد باین اسم موسوم شده و گفته اند : از بسکه بر کلاهش بردوختم دو دیده بادامه برنشاندم بر بستهء کلاهش. (از آنندراج) (از انجمن آرا) (از فرهنگ نظام). چشم آسا از فلز است که چشم زخم را بر کلاه کودکان دوزند. (آنندراج) (انجمن آرا). گلی که بر کلاه کودکان از طلا و نقره نصب کنند و یا از ابریشم دوزند. (ناظم الاطباء). و رجوع بفرهنگ نظام شود : آن غنچه های نستر، بادامه های کژ شد زرّ قراضه در وی چون کرم پیله مضمر. خاقانی (از آنندراج ||). بمعنی نگین و مهر انگشتری هم آمده است. (برهان). بمعنی نگین و مهر انگشتری و نگینی که بصورت بادام باشد. (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (خسرو و شیرین نظامی چ وحید). و انگشتری اهلیلجی را باعتبار شباهت ببادام، بادامه گفته اند و شباهت بادام و چشم واضح است. (آنندراج) (انجمن آرا). نگین و مهری که بشکل بادام باشد که نامهای دیگرش مهرلوزی و بادامی است. (فرهنگ نظام) : بخندی پیش هر چشمی ز چشم خسروت شرمی بسنده(۳) نیست آخر بر یکی خاتم دو بادامه. امیرخسرو (از آنندراج) (از انجمن آرا||). هر جنس مطبوع را نیز گفته اند ||. رقعه و پنبه را نیز گویند که درویشان بر خرقه دوزند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). هر دانه و حلقهء زنجیر. (برهان). هر دانه از زنجیر. (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). مؤلف آنندراج معتقد است که بمعنی انجیر است نه زنجیر. مؤلف برهان در قرائت دچار سهو شده است ||. بمعنی انجیر نیز ذکر شده آنهم بملاحظهء شباهت با چشم ولی صاحب برهان انجیر را زنجیر دانسته و گفته بمعنی هر دانه و حلقه نیز آمده است. (آنندراج) (انجمن آرا). (۱) - مرکب است از بادام و ها که افادهء تشبیه کند و از اینجاست که پیلهء ابریشم را باعتبار شباهت ببادام، بادامه خوانده اند. (آنندراج). مؤلف فرهنگ نظام «ها» را علامت نسبت دانسته است. (۲) - ن ل: پیله. (انجمن آرا). (۳) - ن ل: پسنده. (انجمن آرا).

بادام هندی.

[مِ هِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) از درختان میوه و زینتی است که از خارج وارد کشور شده و در باغهای بندرعباس و چاه بهار کاشته شده است. (درختان جنگلی ایران ثابتی چ ۱۳۲۶ ه . ش. دانشگاه طهران ص ۴۹). کارون زنگی. لوز هندی. بیدام. (۱) -

.Terminalia Catappa. Amandier desindes. Badamier

بادامی.

(ص نسبی)(۱) بصورت بادام: چشمان بادامی؛ چشمان بشکل بادام. ملوَّز. ملوزه ||. گاه آنرا بمعنی لوزی یعنی چهارضلع لوزی بکار برند ||. لوزینج، معرب لوزینه. (منتهی الارب ||). قسمی از حلویات، نان بادامی ||. رنگیست معروف ||. خواجه سرا و خایه کشیده. (آنندراج ||). منسوب به درخت بادام که دستهء بادامیها را تشکیل میدهند. رجوع به بادامیها شود. (۱) - مرکب از بادام + ی نسبت یا تشبیه.

بادام یار.

(اِخ) دهی است جزء دهستان گاوگان بخش دهخوارقان شهرستان تبریز، در ۱۲هزارگزی جنوب خاوری دهخوارقان و ۱۲هزارگزی شوسهء تبریز - دهخوارقان قرار دارد. منطقه ای است جلگه ای و معتدل با ۲۵۲ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش غلات، توتون، بادام، کنجد و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بادامی ها.

(اِ مرکب) دسته ای از تیرهء گل سرخیان(۱) هستند که دارای مادگی ساده میباشند و در مادگی آنها دو تخمک دیده میشود. میوهء آنها شفت یعنی دارای میان بر آبدار و هستهء سخت است، و در این هسته معمولاً یکی از دو تخمک از میان میرود و دیگری بزرگ شده هسته را میسازد. انواع عمدهء دستهء بادامیها عبارتند از: ۱ - نوع آلو (زردآلو و هلو نیز جزء این نوع است). ۲ - نوع بادام. رجوع به بادام شود. ۳ - نوع گیلاس (آلبالو جزء همین نوع است). (از گیاه شناسی گل گلاب چ دانشگاه طهران ۱۳۲۶ ه . ش. ص۲۲۵). . (فرانسوی) (۱) - Rosacees

بادان.

(ص) مخفف آبادان است که نقیض خراب باشد. (برهان). رجوع به بادان فیروز در برهان شود (||. اِ) پاداش و جزای نیکی. (برهان)(۱). رجوع به بادآفراه، بادافراه، بادافره، بادافرا، بادافراش، باداش، پاداش، باداشن، پاداشن شود. (۱) - باین معنی ظاهراً مصحف «باداش - پاداش» است. رجوع به باداش شود. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بادان.

(اِخ) حکیمی بوده از شاگردان جمشید جم در حکمت معروف و باردان حکیم از شاگردان او بوده و سخنان ایشان در نامهء باستان آمده و برخی را دیده ام. (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به باذان شود.

بادان.

(اِخ) نام ایرانی معروف بزمان هرمز. (فرهنگ شاهنامه): و اپرویز نامه نبشت ببادان کی عامل او بود بیمن کسی رسول فرست بدین مرد کی بتهامه است... بادان چند مرد معروف را از اساوره نزدیک پیغمبر (ص) فرستاد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۶).

بادان.

[بادْ دا] (ع اِ) تثنیهء بادّ. دو درون ران. (منتهی الارب) (قطر المحیط ||). جای بودن هر دو ران سوار از پشت اسب. (منتهی الارب).

بادان پیروز.

(اِخ) باذان پیروز. بادان فیروز. نام شهر اردبیل است و چون فیروز آن شهر را بنا کرد باین نام موسوم ساخت چه بادان بمعنی آبادان است. (برهان). نام اردبیل شهر مشهور آذربایجان که فیروز یکی از پادشاهان باستانی ایران بنا کرده است. (معجم البلدان). رجوع به معجم البلدان ج ۱ ص ۱۵۰، آنندراج، انجمن آرا، فرهنگ سروری و جهانگیری شود. در معجم البلدان باذان فیروز، و نیز در متن برهان و سروری «فیروزگرد» و در شاهنامه «پیروزرام» و بقولی بادان پیروز یا آبادان پیروز نام قدیم اردبیل است که فیروز ساسانی در قرن پنجم م. آنرا بنا کرده است. (دائرة المعارف اسلام). اردبیل. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). نام شهریست که پیروز یزدگرد ساسانی آن را ساخت و اردبیل کنونی باشد. باذان پیروز یا باذن پیروز نام شهریست (بنا بقول بعضی بادان پیروز یا آبادان پیروز نام قدیم اردبیل در آنسیکلوپدی اسلام). (فرهنگ شاهنامه) : دگر کرد بادان پیروز نام همه جای شادی و آرام و کام.فردوسی.

بادانجیر.

[اَ] (اِ مرکب) نوعی از درخت انجیر است که پیش از همهء درختان میوه دهد و انجیر آن کاواک و پرباد میباشد. (برهان) (جهانگیری). انجیر بادی. قسمی از درخت انجیر که پیش از سایر درختان انجیر بار آورد و انجیر آن کاواک و کم شیرینی است. (ناظم الاطباء) : گه ز ناپاکی ز بادانجیر بید انگیختند گه ز خودرائی ز بیدانجیر عرعر ساختند. خاقانی (از آنندراج) (از جهانگیری) (از شعوری) (از فرهنگ نظام).

بادان فیروز.

(اِخ) رجوع به بادان پیروز شود.

بادانگیز.

[اَ] (نف مرکب) چیزهای نفاخ. (آنندراج) (انجمن آرا): داروئی بادانگیز؛ مولدالریاح. مقابل بادشکن و بادکش، بمعنی کاسرالریاح، هر چیز که در معده تولید نفخ کند: و فقاع و... بادانگیز باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). پیاز گرم و ترب بادانگیز بود. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). پراکنده کننده. انتشاردهنده : بشاعری چو کنم بوق هجو بادانگیز مرا چه ماده خر مغ چه نرّخر ترسا.سوزنی||. غرورآور. تکبرآور : سخنهای فسون آمیز گفتن حکایتهای بادانگیز گفتن.نظامی.

بادانگیز.

[اَ] (اِ مرکب) نام گلی است که هرگاه مزارعان خواهند که غله را از کاه جدا کنند و باد نباشد آن گل را بدست مالند و برگ آنرا بر هوا پاشند باد بهم رسد. (برهان). رجوع به آنندراج و انجمن آرا و شعوری و جهانگیری و فرهنگ نظام و ناظم الاطباء شود||. زعفران. (ناظم الاطباء).

باداهٔ.

(ع اِ) صحرا. (منتهی الارب). صحرا و دشت. (ناظم الاطباء).

بادئه.

[دِ ءَ] (ع ص، اِ) سخن بکر که کس نگفته باشد. (منتهی الارب).

بادایوز.

(اِخ) لهجهء ترکی بطلیوس یا باداجز است. رجوع به بطلیوس شود.

بادبا.

(اِ) بادپا. بادپای. هر چیز تیز و تندرو عموماً و اسب خصوصاً. (آنندراج). رجوع به بادپا و بادپای شود.

بادباد.

(اِخ) دهی است از دهستان بربرود بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. در ۱۲هزارگزی خاور الیگودرز و یک هزارگزی خاور راه مالرو اسماهور بالا به دره سفید در جلگه واقعست. هوایش معتدل و دارای ۳۳۸ تن سکنه میباشد که بلهجهء لری و زبان فارسی سخن میگویند. آبش از قنات و محصولش غلات، لبنیات، پنبه و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش اتومبیل رو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بادبادک.

[دَکْ] (اِ مرکب)(۱) کاغذی بشکل مربع باندازه های مختلف که بروی آن کمانی از نی چسبانند و بکمک دنباله ای بوسیلهء نخ هنگام جریان هوا کودکان بهوا پرواز دهند سرگرمی را: مثل بادبادک؛ سخت نزار. . (فرانسوی) (۱) - Cerf - volant

بادبادک بازی.

[دَکْ] (حامص مرکب)بازی با بادبادک. بهوا کردن بادبادک.

بادبار.

(اِ) بادباز. بمعنی بادکش. (آنندراج). رجوع به بادباز شود. بادزن. مروحه. (ناظم الاطباء). در فرهنگ شعوری نیز بمعنی بادبزن و بادبیزن و بادزن که بعربی مروحه گویند، آمده است.

بادباز.

(اِ) بادکش. بادزن (||. ص) آسان ||. مقبل. بختیار. (ناظم الاطباء). رجوع به بادبار شود.

بادبان.

(اِ مرکب) پرده ای باشد که بر تیر کشتی بندند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). جامه ای که در رخ باد در جهاز و کشتی بندند از جهت سرعت سیر. (شرفنامهء منیری). تیر که بوقت جستن باد در کشتی راست دارند و جامه بر آن آویزند تا در رفتن خطا نکند و بشتاب رود. (صحاح الفرس). جَلّ. شراع. قِلع. (منتهی الارب) : سخن لنگر و بادبانش خرد بدریا خردمند چون بگذرد.فردوسی. چو هفتاد کشتی برو ساخته همه بادبانها برافراخته.فردوسی. چو ملاح روی سکندر بدید بجست و سبک بادبان برکشید.فردوسی. این یکی کشتی است کو را بادبان آتش است و خاک تیره لنگر است. ناصرخسرو. اندرو غواص فکرت گوهر آورده بکف اندرو ملاح دولت برکشیده بادبان. معزی (از آنندراج). دامنش بادبان کشتی شد گر گریبانْش تر شود شاید.خاقانی. از سر زانو کشتی و ز دامان لنگر بادبانْشان ز گریبان بخراسان یابم.خاقانی. ازین پس بادبان ابر در خون آشنا کردی اگر حکم شهنشاهی فرونگذاشتی لنگر. (از سندبادنامه ص۱۶). فلک برکرد زرین بادبانی نماند از سیم کشتیها نشانی.نظامی. چو شد پرداخته آن نامهء شاه ز شادی بادبان زد بر سر ماه. (منسوب به نظامی). کنون چه چاره که در بحر غم بگردابی فتاده زورق صبرم ز بادبان فراق.حافظ ||. تیر کشتی. (ناظم الاطباء ||). کشتی را نیز گفته اند. (برهان ||). دست زیر و دست بالای قبا را هم گویند که از دو طرف بر زیر بغل چپ و راست بسته میشود. دو رویهء قبا که در زیر بغل چپ و راست بسته میشود. (برهان) (ناظم الاطباء). پردهء قبا که بر زیر سینه واقع شود، و آنرا از جانب چپ براست و از راست بچپ بندند و دست زیر و دست بالا ـ هم خوانند. (آنندراج) (انجمن آرا ||). گریبان قبا. (برهان) (ناظم الاطباء). جیب و گریبان. (آنندراج) : ازبهر بوی خوش چو یکی پاره عود تر دارد همیشه دوخته بر پیش بادبان. منوچهری. دشت از حریر سبز بپوشید کرته ای پرعنبر آستینش و پرمشک بادبان. ازرقی (از انجمن آرا). خوب نبود عیسی اندر خانه پس در بادبان ازبرای توتیا سنگ سپاهان داشتن. سنائی (از انجمن آرا ||). پس و پیش گریبان. (آنندراج) (انجمن آرا) (شرفنامهء منیری ||). آستین قبا. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : زآبگینه عکس او چون نور بر دست افکند دست بیرون کرد پنداری کلیم از بادبان. ازرقی ||. سرآستین. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ سروری ||). کنایه از شخص سبکروحی باشد که با مردم مؤانست کند. (برهان). شخص سبکروحی که با مردم مؤانست کند بر خلاف لنگر که شخص ناگوار باشد ||. پیاله و ساغر و جام. (ناظم الاطباء).

بادبان اخضر.

[نِ اَ ضَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از آسمان و فلک و عرش و کرسی باشد. (برهان) (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص۱۰). آسمان و عرش. (ناظم الاطباء) : چون آه عاشق آمد صبح آتش معنبر سیماب آتشین زد در بادبادن اخضر. خاقانی. رجوع به بادبان سبز شود.

بادبان چرخ.

[نِ چَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) مهتاب و روشنی ماه. (ناظم الاطباء).

بادبان سبز.

[نِ سَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) : اینْت کشتی شکاف طوفانی که ازین سبز بادبان برخاست.خاقانی. رجوع به بادبان اخضر شود.

بادبان کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب) شراع افراشتن و کشتی راندن. (ناظم الاطباء).

بادبانه.

[نَ / نِ] (اِ) گیاهی است. (ناظم الاطباء).

بادبانی.

(حامص مرکب) همچون بادبان بودن و عمل کردن. مجازاً، بسرعت بردن : آسمان در کشتی عمرم کند دائم دو کار گاهِ شادی بادبانی وقت انده لنگری. انوری (از شرفنامهء منیری ||). کشتی رانی. (ناظم الاطباء).

بادبانی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)شراع کشیدن و کشتی راندن. (ناظم الاطباء).

بادبدست.

[بِ دَ] (ص مرکب) مردم بیحاصل و هیچکاره و تهی دست و مفلس را گویند. (برهان ||). بدبخت و بی طالع. (ناظم الاطباء). رجوع به باد شود.

باد بدست بودن.

[بِ دَ دَ] (مص مرکب) باد در دست بودن. کنایه از بیهوده و بی نتیجه بودن کار کسی : که بختش پس پشت او برنشست ازین تاختن باد باشد بدست.فردوسی. سخن چند گفتم بچندین نشست ز گفتار باد است ما را بدست. فردوسی (از آنندراج). رجوع به باد در کف، باد بمشت، باد در مشت داشتن و باد شود. دردا و دریغا که درین خورد و نشست خاکی است مرا بر کف و بادیست بدست. محمد غزالی (از انجمن آرا).

بادبر.

[بَ] (اِ مرکب) کاغذ باد باشد. (برهان) (انجمن آرا). رجوع به بادبرک شود ||. کسی را گویند که همه روزه فخر کند و منصب خود بمردم عرض نماید و هیچ کار ازو نیاید و او را بعربی فیاش میگویند. (برهان). کسی را گویند که دعوی بی معنی کند و با جبن، خود را شجاع داند. (انجمن آرا). رجوع به ناظم الاطباء شود.

بادبر.

[بَ / بُ] (اِ مرکب) چیزی باشد که از چوب تراشند و اطفال ریسمانی در آن پیچند و از دست رها کنند تا بر زمین گردان شود. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به بادفر و مترادفات آن در بادآفراه شود(۱). بازیچه ای است طفلان را. (انجمن آرا). (۱) - صاحب برهان در این معنی بضم با آورده است ولی ظاهراً درست نیست زیرا این کلمه همان بادفر و بادپر باشد، و انجمن آرا نیز در این معنی بفتح آورده است.

بادبر.

[بُ] (نف مرکب) هر چیزی که نفخ را برطرف کند آنرا بادبر گویند. (برهان). کاسرالریاح. (ناظم الاطباء).

بادبرک.

[بَ رَ] (اِ مرکب) کاغذباد را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). بادپرک. (رشیدی). رجوع به بادبر شود.

باد برگ ریزان.

[دِ بَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) رجوع به باد خریف، باد خزان و باد پائیز شود.

بادبرنگ.

[ ] (اِ مرکب) داروئی است که هندش باد بهرنگ گویند. بادابرنگ. (آنندراج).

باد بروت.

[دِ بُ / بادْ بُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از عجب و تکبر و غرور باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). مردم صاحب تکبر و خداوند غرور را گویند. (برهان). متکبر و مغرور و لاف زن و آنکه بر خود نازد و فخر کند و فیاش و بادبر. (ناظم الاطباء) : گر باد بروتم بجز از خاک در تست چون شانهء نو سبلت و ریشم همه برکن. سنائی. چیست این باد بروت خواجگی سیم دارم فاضلم باری کیم؟ جمال الدین عبدالرزاق. شمعی که نه از تو نور گیرد از باد بروت خود بمیرد.نظامی. این باد بروت و نخوت اندر بینی آن روز که از عمل بیفتی بینی. سعدی (مفردات). کیست آن ظالم که از باد بروت ظلم کرده ست و خراشیده ست روت؟مولوی. من ترک هند و جیغهء چیپال گفته ام باد بروت جونه بیک جو نمیخرم.شیخ آذری. رجوع به باد شود.

باد برود.

[دِ بُ / بادْ بُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) محرف یا لغتی در باد بروت. رجوع به باد بروت شود.

بادبره.

[بَ رَ / رِ] (اِ مرکب) نام روز بیست ودویم بهمن ماه باشد. گویند هفت سال در ایران باد نیامد. درین روز شبانی پیش کسری آمده گفت دوش آن مقدار باد آمده که موی بر پشت گوسفندان بجنبید، پس در آن روز نشاطی کردند و خوشحالی نمودند و باین نام شهرت یافت. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا).

بادبره.

[بُ رَ / رِ] (اِ مرکب) پارچهء گرد و کوچک از چوب که هنگام رشتن و چرخانیدن دوک آنرا بروی دوک نصب کنند ||. چرخ. (ناظم الاطباء).

باد بری.

[دِ بَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)مخفف باد برین. باد صبا باشد. (اوبهی). رجوع به باد برین شود.

باد برین.

[دِ بَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)باد صبا را گویند و آن از مابین مشرق و شمال وزد. (برهان). باد صبا چه بر بمعنی بالاست و باد صبا محل وزیدن آن از مطلع ثریاست تا بنات نعش، چون قطب شمال را نسبت بقطب جنوب در اکثر معموره برتریست بدین سبب آنرا باد برین خوانند. (آنندراج) (انجمن آرا) (صحاح الفرس). باد صبا. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی) (معیار جمالی). نسیم الصبا : گیتیت چنین آمد(۱) گردنده بدینسان هم باد برین آمد هم باد فرودین.رودکی. و رجوع به باد بری، باد فرودین، باد صبا، باد فروردین، باد فوردین شود ||. و بعضی باد دبور را باد برین گویند چنانکه شمس فخری گفته است : بزیر چرخ برین بی مثال فرمانت ز سوی غرب نیارد وزید باد برین.(از برهان). فرهنگ جهانگیری و سروری و آنندراج شعر فوق را شاهد برای باد صبا آورده اند. بادی که از سوی مغرب جهد و آنرا باد فرودین و باد خوردین(۲) نیز گویند. (شرفنامهء منیری). مؤلف آنندراج گوید: «اینکه بعضی باد جنوب گفته اند که ضد شمال است سهو کرده اند و آن باد فرودین است برخلاف باد برین». رجوع به باد دبور شود. (۱) - ن ل: آید. (۲) - در متن نسخهء خطی چنین است، ظاهراً فَرْوَدین یا فوردین است.

بادبز.

[بَ] (اِ مرکب) فصل خزان. (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). تیر. (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). پائیز. خریف. رجوع به بادبیز شود.

بادبزرگ.

[بُ زُ] (اِخ) دهی است از دهستان بم پشت شهرستان سراوان. در ۸۵هزارگزی جنوب خاوری سراوان نزدیک مرز پاکستان در کوهستان واقعست. هوایش گرم و دارای ۱۰۰ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و محصولش غلات، خرما. شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بادبزن.

[بِ زَ] (اِ مرکب) بادبیزن. مروحه. بادزن. بادکش. رجوع به بادبیزن شود.

بادبمشت.

[بِ مُ] (ص مرکب) امر لغو و بیفایده. (آنندراج). بی بر و بی ثمر و بی حاصل. (ناظم الاطباء). رجوع به باد شود.

باد بمشت پیمودن.

[بِ مُ پَ / پِ دَ](مص مرکب) کوشش بیفایده و امر لغو کردن. (آنندراج). رجوع به باد شود.

باد بمشت داشتن.

[بِ مُ تَ] (مص مرکب) رنج و کوشش کسی هدر رفتن. رجوع به باد شود.

بادبند.

[بَ] (نف مرکب) نَزْله بند. معزمی که پاره ای دردها را چون سردرد و غیره با عزیمت علاج کند.

بادبندی.

[بَ] (حامص مرکب) عمل بادبند. عملی که معزمان کنند برای رفع و معالجهء پاره ای بیماریها مانند نزله و درد چشم و درد دندان و غیره که گمان میکردند از باد تولید شود. عمل بستن اوجاع و دردها با اوراد و ادعیه و جز آن.

بادبن فیروز.

[دِ نِ] (اِخ) از همراهان خسروپرویز بود که هنگام مقابله با بهرام چوبین با بندویه و بسطام و چند تن دیگر از همراهان خسروپرویز در گرد او بماند و به بهرام چوبین نپیوست. رجوع به اخبارالطوال چ مصر ۱۳۳۰ ه . ق. ص۸۶، و باذان بن فیروز شود.

باد بواسیر.

[دِ بَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) ورمی عسیرالحلل با دردی چون درد قولنج که گاهی تا کمر و سراسیف کشد و نیز در گند و قضیب و قطن و پیرامون مقعده درد پیدا آرد.

باد بود.

(جمله) گوئی هیچ نبود. هیچ بود. (آنندراج)(۱). رجوع به باد شود. (۱) - صاحب آنندراج این ترکیب را بعنوان کنایه مستقلاً آورده است در صورتی که معنی مجازی در خود کلمهء باد است نه ترکیب «بادبود».

باد بهار.

[دِ بَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)نسیم بهار. (ناظم الاطباء: باد). رجوع به باد بهاران شود.

باد بهاران.

[دِ بَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد بهار. نسیم بهار : آب حیوان تیره گون شد، خضر فرخ پی کجاست خون چکید از شاخ گل باد بهاران را چه شد؟ حافظ. رجوع به باد بهار شود.

باد بهاری.

[دِ بَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بادی که بموسم بهار وزد : باد بهاری بآبگیر برآمد چون رخ من گشت آبگیر پر از چین. عمارهء مروزی. گرمای حزیران را، مر سردی دی را مر باد بهاری را، مر باد خزان را. ناصرخسرو.

بادبیز.

(اِ مرکب) فصل خزان. پائیز. تیر. خریف. برگ ریزان. رجوع به بادبز شود.

بادبیزن.

[زَ] (اِ مرکب)(۱) بادزن را گویند و بعربی مروحه خوانند. (برهان) (ناظم الاطباء). مِنْفَض. (منتهی الارب). بمعنی بادشکن که بعربی مروحه باشد. (آنندراج). مروحه. (دهار). بادبزن. بادبیزان. بادْزَنه. آنچه از جامه و برگ خرما و نی سازند و بدان باد کنند [ظ: زنند] و آنرا بادکش و بادزن و بادزنه نیز گویند، بتازیش مروحه خوانند. (شرفنامهء منیری) : و از وی [از ترمذ] صابون نیک و بوریای سبز و بادبیزن خیزد. (حدود العالم). بر(۲) کرده پیش جوزا وز پس بنات نعش این همچو بادبیزن و آن همچو بابزن. عسجدی (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). ز هر سو یکی بادبیزن زبر فروهشته از پرّ طاوس نر. اسدی (گرشاسب نامه). ... بادبیزنی و پرویزنی بیاورد و آب بر بادبیزن میفشاند از بادبیزن و پرویزن بر مثال باد و باران می آمد. (سندبادنامه ص۹۶). شیرین بدر نمیرود از خانه بی رقیب داند شکر که دفع مگس بادبیزنست.سعدی. شیرین بضاعت بر مگس چندانکه تندی میکند او بادبیزن همچنان در دست و می آید مگس. سعدی (طیبات). چو بادبیزن و مسواک داشت حکم علم بشد سجادهء زردک بمرشدی اشهر. نظام قاری. ||فرفره. بادفر. . (فرانسوی) (۱) - ۲) eventail. Ventilateur) - ن ل: من. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۰۱). رجوع به بادبزن شود.

بادبین.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان گاوکان بخش جبال بارز شهرستان جیرفت. در ۱۲هزارگزی جنوب خاوری مسکون و ۱۲۵هزارگزی شمال راه مالرو کروک به سبزواران واقع است و ۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بادپا.

(ص مرکب) کنایه از سریع السیر و تیزتک و تندرو باشد و اکثر صفت اسب واقع شود. (برهان). سخت تیزرفتار. سخت سریع السیر. (شرفنامهء منیری) (غیاث) (انجمن آرا): بدینگونه تا برگزید اشقری یکی بادپادئی گشاده بری.فردوسی. الا کجاست جَمْلِ بادپای من بسان ساقهای عرش پای او.منوچهری. روزی صیادان پیلی وحشی گرفتند از این سبک گامی، گران انجامی، بادپایی. (سندبادنامه ص۵۶). اشقری بادپای بودش چست بتک آسوده و بگام درست.نظامی. اگر بادپایست خنگ ملک کمیت مرا نیز پالنگ نیست. سلطان آتسزبن قطب الدین محمد. سمند بادپا از تک فروماند شتربان همچنان آهسته میراند. سعدی (گلستان (||). اِ) اسب تندرونده. (انجمن آرا). رجوع به ناظم الاطباء شود : فرودآمد از دژ بکردار شیر کمر بر میان بادپائی بزیر.فردوسی. بفرمود تا برنهادند زین بر آن بادپایان باآفرین.فردوسی. سم بادپایان پولادنعل بخون دلیران زمین کرده لعل.نظامی. بجز صرصر بادپایان شاه کس این گرد را برندارد ز راه.نظامی. ... هم در آن هفته یکی را دیدم از ایشان بر بادپائی روان و غلامی در پی دوان. (گلستان). گر آن بادپایان برفتند نیز تو بی دست و پا از نشستن بخیز. سعدی (بوستان). شنیدم در ایام حاتم که بود بخیل اندرش بادپائی چو دود. سعدی (بوستان). و رجوع به بادبا شود.

باد پائیز.

[دِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)رجوع به باد خزان، باد خریف، بادبز و بادبیز شود.

بادپالا.

(اِ مرکب) چیزی که شراب بدان صاف کنند و باده پالا نیز گویند. (ناظم الاطباء).

بادپای.

(ص مرکب، اِ مرکب) سریع در رفتار (اسب یا مرکوبی دیگر). سخت تندرو. سخت تیز در رفتن. بادپیکر. بادپیما. رجوع به بادپیکر و بادپیما شود : اگر خواهی این بادپای دوان دو دستت ببندم به بند گران.فردوسی. هیونان کفک افکن و بادپای برفتند چون رعد غران ز جای.فردوسی. همه لشکر ما بکردار شیر دوان و دمان بادپایان بزیر.فردوسی. برانگیخت که پیکر بادپای بگرز گران اندرآمد ز جای. اسدی (گرشاسب نامه). روز گذشته را و شب نارسیده را در هم زنی بپویهء اسبان بادپای.سوزنی. ز تیزی که شد مرکب بادپای رساند آن تن سفته را باز جای.نظامی. بر پیم بادپای را میران در دل خود خدای را میخوان.نظامی. - بادپای وهم؛ یعنی در سرعت سیر مانند وهم و خیال است. (ناظم الاطباء ||). اسب: مر اسب را پارسیان بادجان خوانده اند و رومیان آنرا بادپای. (نوروزنامه). اسب خوب. اسب تندرو. تکاور.

بادپر.

[پَ] (ص مرکب) شخصی باشد که پیوسته حرفهای دلیرانه گوید لیکن کاری ازو نیاید. (برهان). کسی که بر خود فخر کند و چیزی که در وی نباشد ادعا کند. (ناظم الاطباء). رجوع به بادبر و بادپران شود (||. اِ مرکب) چوبی را گویند که سر آن از دیوار و عمارت بیرون باشد ||. و بعضی چوبی را گفته اند که دو سر آن در دو دیوار عمارت نصب کنند. (برهان) (ناظم الاطباء||). چوبکی باشد که طفلان ریسمانی بر آن پیچند و از دست گذارند تا در زمین گردان شود. (برهان). دُوّامه. (منتهی الارب). رجوع به دوامه شود، بمعنی بادفر. (برهان جامع ||). کاغذ باد باشد. (سروری). رجوع به بادبرک و بادپرک و بادبر و بادفر و فرفره و بادآفراه و بادافره و بادفر و بادبیزن شود.

بادپران.

[پَ] (نف مرکب) بمعنی بادپر است و آن شخصی باشد که پیوسته از خود گوید. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). بادپر و فیاش. (ناظم الاطباء). لاف زن. رجوع به بادبر و بادپر شود : هرکجا بادپرانی است درین جزو زمان بمیان سنگ قناعت چو فلاخن دارد. شفیع اثر (از آنندراج). این آه کشان در دل افسرده بتزویر در دعوی آتش نفسی بادپرانند. مخلص کاشی (از آنندراج). رجوع به بادفر و بادبر شود ||. کنایه از خوشامدگوی باشد : در کوی تو پروازکنان بلبل و قمری گل بادپران سرو هوادار ندارد. ظهوری (از آنندراج) (انجمن آرا) (مجموعهء مترادفات ص ۱۵۰ ||). گذرگاه باد و روزنی را گویند که بجهت آمدن باد گذارند. (برهان) (هفت قلزم). جائی که گذرگاه باد بود. رجوع بفرهنگ سروری شود. روزنی که در عمارت بر رخ باد نهندش و آنرا بادگیر نیز گویند. (شرفنامهء منیری). دریچه ای را گویند که برای آمدن باد گشاده باشند. (غیاث). رجوع به بادگیر، بادخان، بادخن، بادخوانی، بادپروا شود ||. روزنی که در عمارت بطرف باد کنند و گاهی دو چوب بشکل صلیب در آن گذارند تا حیوانات درون نیایند.

بادپرانی.

[پَ / پَرْ را] (حامص مرکب)خوش آمد کردن، گفتن ||. ضراط زدن یعنی گوز کردن، چه باد بمعنی ضراط است، طغرا گوید : غیر سرنای گلویش ساز دیگر کوک نیست از نی انبان شکم چون بادپرانی کند. (آنندراج).

بادپرست.

[پَ رَ] (نف مرکب) پرستندهء باد. مجازاً، هوی پرست. هوسباز : پیش آن بادپرستان بشکوه کوه ثهلان شوم انشاءالله. خاقانی.

بادپرستی.

[پَ رَ] (حامص مرکب) باد پرستیدن. هوسبازی. هوی پرستی.

بادپرک.

[پَ رَ] (اِ مرکب) رجوع به بادبرک و کاغذ باد شود.

بادپروا.

[پَرْ] (اِ مرکب) خانه ای را گویند که بادگیر داشته باشد. (برهان) (هفت قلزم) (فرهنگ سروری) (جهانگیری) (غیاث). خانه ای را گویند که بادگیر داشته باشد که باد در آن آید و آنرا بادخوان و بادخن و بادخون گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به بادخوان، بادخن و بادخون شود ||. گذرگاه باد و روزنی که بجهت آمدن باد گذارند. (برهان). خاقانی گوید : ز خط استوا و خط محور ملک را تا صلیب آید هویدا ز(۱) تثلیثی کجا سعد(۲) فلک راست به تربیع صلیب بادپروا.(از جهانگیری (||). ص مرکب) بی تفاوت یعنی شخصی که پیش او همه چیز مساوی باشد. (برهان). رجوع به ناظم الاطباء شود. (۱) - ن ل: به. (۲) - ن ل: دور. (فرهنگ سروری).

بادپرور.

[پَرْ وَ] (نف مرکب) پرورندهء باد. موزون کنندهء باد (نفس)، و آن صفت نی باشد : مار زبان بریده نگر نای روز عید سوراخ مار در شکم بادپرورش.خاقانی.

باد پروردین.

[دِ پَرْ وَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد دبور باشد. رجوع به باد فروردین و باد برین و باد دبور شود.

بادپره.

[پَ رَ / رِ] (اِ مرکب) تراشهء چوب را گویند که در وقت تراشیدن چوب بریزد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (رشیدی: بادفر) (ناظم الاطباء). رجوع به بادفر شود.

بادپزان.

[پَ] (نف مرکب) متملق و خوش آمدگوی. (ناظم الاطباء).

باد پس پشت.

[دِ پَ سِ پُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد مغربی را گویند. (آنندراج). باد غربی است که بتازیش دبور گویند. ضد صبا. (هفت قلزم). باد پس پشت یا شمال بدان جهت که ابر را برد و محو کند. مَحْوة. (منتهی الارب). رجوع به باد پس دست، باد دبور و باد مغربی و باد شود.

باد پس دست.

[دِ پَ سِ دَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بادی که از سوی قُبُل آید و بتازیش دبور خوانند و در صراح اللغه ترجمهء دبور باد پس پشت گفته و در تاج اسامی معنی دبور، بادی که سوی قبله آورده است. پس باد پس پشت بدین طریق بود که روی سوی مشرق آورده باشد و آنرا باد غربی نیز گویند چنانکه در صراح معنی صبا باد برین میگویند و در تاج اسامی ترجمهء صبا آورده است، بادی که از پس پشت آید چون روی به قبله آری. (آنندراج).

باد پسین.

[دِ پَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بمعنی ضرطه. بادی که از مقعد بیرون آید. ابوالمعالی در هجا گوید : وقت گفتن از دهانش آنچنان آید نفس ترب میخورده که بویش آمد از باد پسین. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹). رجوع به باد شود ||. اقبال و سعادت آینده. (ناظم الاطباء: باد ||). باد دبور. (ناظم الاطباء).

بادپی.

[پَ / پِ] (ص مرکب) بادپای باشد.

بادپیچ.

(اِ مرکب) ریسمانی باشد که در ایام عید و جشن از جائی آویزند و زنان و کودکان بر آن نشینند و در هوا آیند و روند و بارپیچ هم آمده است. (برهان) (ناظم الاطباء). بازپیچ و وازپیچ. (اداة الفضلا). کاز. کواچو (کرمان). چنجونی یا چنچولی (اصفهان). بادپیچ. (صراح). ریسمانی است که در عروسیها از جای آویزند و زنان و کودکان در آن نشسته حرکت کنند و در هوا آیند و روند و بعضی آنرا اورک گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). ریسمانی باشد که کودکان هر دو سر وی بر درخت بندند و یکی در میان نشسته و می جنباند، تا باد گیرد. (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). ریسمانی باشد که روز نوروز از بام درآویزند تا بر آن نشینند و در هوا آیند و روند و در کرمان آنرا گواچو گویند و در اصفهان چنجیل(۱) خوانند. (معیار جمالی). ریسمانی که در ایام نوروز از بام آویزند و کودکان و زنان برو نشینند و در بعضی زبانها کاز خوانند و بکرمانی گواجو و باصفهانی جنجولی گویند ابوالمثل گوید(۲) : ز تاک خوشه فروهشته و ز باد نوان(۳) چو زنگیانند(۴) بر بادپیچ بازی گر.(۵) (از فرهنگ سروری). دوادة. (منتهی الارب). و در اداة الفضلا بازپیچ و وازپیچ آمده است. (۱) - اکنون در اصفهان چنگولی [چَ گُ] مینامند. (معیار جمالی حاشیهء ص۵۱). (۲) - ابوشکور. (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). (۳) - ن ل: توان. (۴) - ن ل: هندوانی. (۵) - ز تاک خوشه فروهشته روز باد نوان چو هندوانی بر بادپیچ بازیگر. (از احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص۱۱۶۷).

باد پیش.

[دِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)بادی که از مشرق وزد. (ناظم الاطباء: باد). باد مشرقی را گویند و بعربی قبول خوانند.

بادپیکر.

[پَ / پِ کَ] (ص مرکب) تندرو. سریع. صفت اسب و مرکوب تیزرفتار باشد. بادپای. بادپیما. رجوع به بادپای و بادپیما شود: اراقیت را بر هوا دیدم [اراقیت پری بود] بر اسبی بادپیکر نشسته بر بالای سر شاه ایستاد و جنگ می کرد. (اسکندرنامه نسخهء خطی سعید نفیسی).

بادپیما.

[پَ / پِ] (نف مرکب) بادپیمای. مردم مفلس لاابالی بی فایده گوی و بی ماحصل و دروغ گوی را گویند. (برهان) (آنندراج). بیحاصل. بیفایده. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ سروری). آنکه کار بیهوده کند. آنکه عملی عبث کند. بادسنج. باددرکف. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص۷۴). رجوع به بادسنج و باددرکف شود : یکی بادپیمای کم زن بود که از کینه با خویش دشمن بود.لبیبی. خاک پاشان دیگرند و بادپیمایان دگر کی توان مر ساسیان را زاهل ساسان داشتن؟ سنایی. بادپیمای تر از من نبود در ره عشق گر پی دیدهء خود سرمه کنم خاک درش. سنایی. شرم بادت چو کلک بی باکی آب ساقی و بادپیمائی.سیدحسن غزنوی. زین چاره گران بادپیمای در کار فلک که را رسد پای؟ (منسوب به نظامی). ببوی زلف تو با باد عیشها دارم اگرچه عیب کنندم که بادپیمائیست. سعدی (بدایع). بلبل بیدل نوائی میزند بادپیمائی هوائی میزند.سعدی (طیبات). رجوع به باد شود ||. محروم : چو با حبیب نشینی و باده پیمائی بیاد دار محبان(۱) بادپیما را.حافظ ||. کنایه از اسب و استر و شتر تیزرفتار. (برهان) (آنندراج) (هفت قلزم). بادپای. بادپیکر. بادجان ||. کنایه از مردم سیاح بیابان گرد باشد. (برهان) (آنندراج). رجوع بهمین لغات شود ||. مردم پرخور. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: حریفان.

بادپیمائی.

[پَ / پِ] (حامص مرکب)رجوع به بادپیمایی شود.

بادپیمای.

[پَ / پِ] (نف) یاوه گوی. بیهوده گوی ||. مردم پاده پرست. (ناظم الاطباء ||). زلف تابدار. (ناظم الاطباء). رجوع به بادپیما و باد شود.

بادپیمایی.

[پَ / پِ] (حامص مرکب)عمل بادپیما. باد پیمودن : زحل از دلو با قوی رائی خصم را داده بادپیمایی.نظامی. رجوع به بادپیما و بادپیمای و باد پیمودن شود.

باد پیمودن.

[پَ / پِ دَ] (مص مرکب)کنایه از کارهای بی نفع و بیهوده و بیفایده کردن. (برهان) (غیاث) (آنندراج) (انجمن آرا). کار بی منفعت کردن. (شرفنامهء منیری). کار بی نتیجه کردن. کار عبث کردن. عملی بیهوده کردن. بادپیمائی : تو تا می بادپیمائی شب و روز درین خانه برآمد سال هفتاد.ناصرخسرو. تو باد می پیمودی چو غافلان و فلک بکیل روز و شبان عمر بر تو بر پیمود. ناصرخسرو. برمکش و بازمده دم تهی باد مپیمای چنین بردوام. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص۳۰۶). خدای داند من دل بر او [عمر] نمی بندم که باد پیمود آنکس که آسمان پیمود. مسعودسعد. بآتش اندری از آب روی رفتهء خویش مپاش بیش بسر خاک و باد کم پیمای. سوزنی. چو مدتی بکشیدم عنا بدانستم که خاک خوردم چون مار و باد پیمودم. ظهیر فاریابی. بر من چون روز روشن شد که تو باد پیموده ای و گوز پوده شکسته ای. (سندبادنامه ص۹۸). سعدیا آتش سودای ترا آبی بس باد بیهوده مپیمای که مشتی خاکی. سعدی (بدایع). نخواستم دگر این باد عشق پیمودن ولیک می نتوان بستن آب طبع روان.سعدی. وگر عنایت توفیق حق نگیرد دست بدست سعی تو باد است تا نپیمائی.سعدی. پدر مدتی آهن سرد کوفت [داود (ع)] تو [سلیمان] در باد پیمودنی صبح و شام. ابن یمین. رجوع به باد بدست بودن و باد شود ||. سخن غیر تحقیق گفتن. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). دعوی بیجا کردن. کسی را بوعده های دروغین و گفتار خوش میان تهی فریفتن : رگ [یا: دل] تو تا پیش یار بنمائی دل تو خوش کند بخوش گفتار باد یک چند بر تو پیماید اند کو را روا بود بازار.رودکی ||. شراب خوردن. (برهان) (شرفنامهء منیری) (آنندراج) (ناظم الاطباء). شراب آشامیدن : بیا ساقی از باده بردار بند بپیمای پیمودن باد چند.نظامی.

بادتخم.

[تُ] (اِ مرکب) رازیانه و بادیان را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). تخم رازیانه. بادیان را گویند. (آنندراج). رازیانه را گویند و بعربی رازیانج گویند. (فرهنگ سروری). رازیانه و بادیان. (از ناظم الاطباء).

باد تند.

[دِ تُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بمعنی طوفان و تندباد و گردباد. (آنندراج). ریح. دعبیهٔ. زِهْلِق. عَصوف. ریح لِباع. (منتهی الارب).

باد تنگ بسته.

[دِ تَ بَ تَ / تِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از اسب باشد چنانکه امیرخسرو گفته : چو خسرو دید باد تنگ بسته صبا را گونه گونه رنگ بسته.(از انجمن آرا).

بادجان.

(اِ مرکب) لقب اسب باشد: مر اسب را پارسیان بادجان خوانده اند و رومیان آنرا بادپای و هندوان تخت پران و تازیان براق زمین. (نوروزنامه). رجوع به بادپای و بادپیکر شود.

بادجان آخوره.

[دِ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان گرجی بخش داران شهرستان فریدن در ۲۲هزارگزی باختر داران و دوازده هزارگزی راه ازنا باصفهان. سرزمینی است جلگه و سردسیر با ۱۱۱۷ تن سکنه. آبش از قنات و رودخانه و چشمه است. محصولش غلات، حبوبات،

عسل و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنانش قالی و جاجیم بافی میباشد. راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بادجان ورزق.

[دِ وَ زَ] (اِخ) دهی است از دهستان ورزق بخش داران شهرستان فریدن در ۱۳هزارگزی شمال داران و ۲هزارگزی شوسهء ازنا باصفهان در دامنهء کوه. سرزمینی است سردسیر با ۱۱۱۷ تن سکنه. آبش از قنات و محصولاتش غلات، حبوبات، سیب زمینی است. شغل مردمش زراعت و صنایع دستی زنانش جاجیم بافی می باشد. راهش مالرو است و در حدود ده باب دکان دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بادجر.

[جِ] (اِخ) رجوع به باجر شود. (معجم المطبوعات).

باد جستن.

[جَ / جِ تَ] (مص مرکب)هیجان ||. بمجاز، خطری پیش آمدن. اشکالی ایجاد شدن: چو فرمان خسرو نیاورد یاد نگر تا سرانجام چون جست باد.فردوسی. - باد جستن کسی را؛ اقبال کردن بخت بدو. روی آوردن خوشبختی به وی : بیک رزم اگر باد ایشان بجست نشاید چنین کردن اندیشه پست ز هر سو سلاح و سپاه آوریم بنوّی یکی تازه راه آوریم.فردوسی. رجوع به باد شود.

باد جنوب.

[دِ جَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد نکبا. بادیست مخالف مزاج آدمی چنانکه در کتب طبیه مذمت آن بسیار مسطور است. (غیاث) (آنندراج): دِج، اَزیَب، حَزرَج؛ باد جنوب. اُوار، نُعامی؛ باد جنوب یا باد مابین جنوب و صبا. (منتهی الارب). رجوع به باد شود.

باد جنوبی.

[دِ جَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) باد منسوب بجنوب : با باد جنوبی شوی جنوبی با باد شمالی شوی شمالی.ناصرخسرو. و رجوع به باد جنوب و باد شود.

بادجواد.

[ ] (اِخ) از آثار قباد، ارجانست و حلوان و شهر بادجواد. (تاریخ گزیده ج ۱ ص۱۱۵).

بادجیج.

(اِ)(۱) ماهی قود. ماهی روغن. مورینا. (دزی ج ۱ ص۴۷). . (فرانسوی) (۱) - Morue

بادحرکت.

[حَ رَ کَ] (ص مرکب) تندرو. تیزرفتار. بادپیما. بادپیکر. رجوع به بادپیما، بادپای و بادپیکر شود : یا سحابی که بمجاورت شهابی از اوج هوا بنشیمن خاک آید، چنانک هرکه او را در فضای صحرا بدیدی گفتی: بر آمد پیل گون ابری ز روی نیلگون دریا چو رأی عشقان گردان چو طبع بیدلان شیدا. بادحرکت، آتش سرعت، کوه پیکر... (سندبادنامه ص ۵۶).

بادحکه.

[حِکْ کَ / کِ] (اِ مرکب) بمعنی شهوت و باه زنان، و این مرکب است چه حکه بمعنی خارش است چون باد و روح در عروق و اعصاب اندام زن ممتلی میشود حالتی مثل خارش بهم میرسد. (غیاث) (آنندراج).

باد خاستن.

[تَ] (مص مرکب) پدید آمدن باد. انگیخته شدن باد.

باد خامه.

[دِ مَ / مِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد خامه و باد گرز و باد تیر و باد کمان و باد تفنگ و باد شمشیر و باد رمح و باد سم و باد رکاب و باد تازیانه و باد پشت دست و باد سیلی و باد نگاه و باد سنگ یعنی صدمه و آسیب [آنها را] باشد چه باد بمعنی آسیب و صدمه باشد. (آنندراج).

بادخان.

(اِ مرکب) بادخوان. بادگیر و گذرگاه باد باشد مطلقاً خواه در بلندی و خواه در پستی. (برهان) (ناظم الاطباء). جای بادگزار[گذار] و ظاهراً باصطلاح مکان اسفل را گویند و در اصل خانهء باد بود که بقلب استعمال کرده اند. کسائی گوید : عمر چگونه جهد از دست خلق باد چگونه جهد از بادخان؟ (از آنندراج) (انجمن آرا: بادپروا). تا دیو فتنه در دل او بیضه نهاد و هوای عصیان بر سر او بادخان ساخت. (کلیله و دمنه).رجوع به بادخوان، بادخانه، بادگیر، بادپرانی، بادآهنج، بادپروا، بادآهنگ شود.

بادخان.

(اِخ) (عین...) چشمه ای در حدود دامغانست، و هرگاه نجاستی در آن افکنند باد و طوفانی قوی پدید آید و صحت این خبر بتواتر پیوسته و چنین گویند که در نواحی غزنین نیز مثل این چشمه ای است. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۶۶۵).

بادخانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) بادگیر. مثل بادخان. (آنندراج) : چون آفریدگار تعالی او را [نمرود را] چنین ملک ارزانی داشت خویشتن را فراموش کرد و سر پرسودای وی بادخانهء نخوت گشت. (تیسیر التفسیر امام نجم الدین عمر نسفی). همی خواهی که جاویدان بمانی درین پربادخانه سست بنیاد... ازین پربادخانه هم بآخر برون باید شدن ناچار با باد.ناصرخسرو. عقل اگر در میانه کشته شود دست از بادخانه بستانیم.خاقانی. مرغ تیر را از خانهء کمان بادخانهء دماغ و آشیانهء چشم بدل میداد. (از تاج المآثر).رجوع به بادخان شود. ||قله و بلندی. (ناظم الاطباء).

بادخانه.

[نَ] (اِخ) نام چشمه ای است در ملک دامغان. (آنندراج). رجوع به بادخان و بادخانی شود.

بادخانی.

(اِخ) بادخوانی. نام چشمه ای است در قریهء هوا که یکی از قراء دامغانست. گویند اگر اندک چیزی مردار در آن چشمه افتد باد و طوفان بمرتبه ای شود که آدم را ببرد و اسب را بیندازد. (برهان). رجوع به آنندراج و انجمن آرا شود. نام چشمه ای است که در یکی از قرای دامغان بود و نام آن قریه هوا باشد و اگر زن حایضه لتهء نجس خود را در آن چشمه افکند باد طوفان تند بهم رسد چندانکه اسب و آدم را رباید. شیخ آذری در کتاب غریب الدنیا و عجایب العلیا نظم کرده : شهر قومس که دامغان نامند قریه ای هست کش هوا خوانند هست مشهور زآن مزار مقام چشمهء آب بادخانی نام ار زنی حایض از رکوی پلید اندر آن افکند کسی که رسید از حوالیّ آن برآید باد برکند باد خاک زآن بنیاد.(از جهانگیری). و رجوع به شعوری شود. در عجایب المخلوقات آمده: به پنج فرسنگی دامغان چشمه ای است که آنرا بادخانی خوانند اگر از نجاسات چیزی درو افکنند باد و سرما و بارندگی پیدا شود و چون بردارند تمام فرونشیند و چنانکه نجاست بیشتر بود باد و سرما بیش باشد و این معنی در آن ولایت مشهور است. (نزهة القلوب چ لیدن ج۳ ص۲۷۷). مؤلف مرآت البلدان آرد: چشمه ای است در کوههای حوالی دامغان در طرف جنوب دره ای که بسمت چشمه علی می آیند و در جانب راست واقع؛ محوطه و حصار کوچکی در دور این چشمه ساخته اند و چشمه در وسط محوطه است. آب چشمه غلیظ و بدرنگ و باعفونت و دو ذرع پائین تر از سطح زمین جریان دارد. این آب مرکب است از گوگرد و آهن و چنین معروفست که اگر چیزی از قاذورات و کثافات میان آن بیندازند باد و طوفان عظیمی برمیخیزد. مورخین قدیم در فقرهء این چشمه اغراقات نوشته اند و گویند تا کثافات را پاک نکنند و از چشمه خارج نسازند باد و طوفان رفع نمیشود و هوا آرام نمیگیرد، بالجمله چشمهء بادخانی در دامنهء کوهی است که پشت آن محال هزارجریبی مازندرانست. (و پس از نقل مطالب مندرج در نزهة القلوب آرد): صاحب عجایب المخلوقات گوید: زکریابن محمود الغزنوی از قول صاحب تحفة الغرایب نقل میکند که در جبل دامغان چشمه ای است که اگر در او نجاست بیندازند هوا بشدت مختلف میشود که بیم انهدام ابنیه هست. آنچه محققین بدقت نظر معلوم کرده اند چشمهء بادخان عملی خارق عادت و خارج از دایرهء طبع و طبیعت نیست، باد تندی که از بحر خزر برمیخیزد و غالباً هبوب این باد از نقطهء شمال مغربی بجنوب شرقی است و مواضعی که در محوطهء بحر خزر واقع شده اغلب دوچار بادهای سخت پی درپی میباشند و چون دره ای که آب چشمه علی از آن جریان دارد و بسمت شهر دامغان و جلگه ای که این شهر در آن واقع شده امتداد دارد و چشمهء بادخان نیز در محاذات این دره میباشد، گاهی افتادن کثافتی درین چشمه برحسب اتفاق مقارن شده است با زمان وزیدن بادهای سختی که از بحر خزر برمیخیزد و عوام الناس از قدیم الایام تاکنون چنین تصور کرده اند که وزیدن باد شدید در جلگهء دامغان یا اختلاف هوا بهر نوع بعلت انداختن نجاست در چشمهء بادخانی بوده و هست تا مصمم برفع و پاک کردن آن میشوند البته مدتی طول میکشد و ازبرای وزیدن بادهای تند انتها و حدیست پس چنین گمان میکنند که ابتدای وزیدن باد بواسطهء نجاست در چشمهء بادخانی و قطع آن بجهت پاک و تمیز کردن آنست و اگر غیر از این که گفتیم باشد مسئله از قاعدهء طبیعت خارج است و تعبداً نمیتوان قبول کرد و عقلاً در امثال و نظایر این امور که مطلقاً دخلی بدین و مذهب ندارد براه تعبد نمیتوانند رفت، آنچه را مأخذ و دلیل عقلی است میپذیرند و آنچه برخلاف است رد مینمایند. (مرآت البلدان ج ۴ صص ۲۳۰ - ۲۳۱). رجوع به بادخان، بادخوان و بادخوانی شود.

بادخایگی.

[یَ / یِ] (ص نسبی) اُدره. دبه خایگی. غُری. فتق. رجوع به باد خصیه، بادخایه، بادخوار، بادخور شود.

بادخایه.

[یَ / یِ] (اِ مرکب) آدَر. (مهذب الاسماء) (نطنزی). دبه خایه. غُری. بادگُند. دمّ. فتق. معروفست و آن مرضی است. (آنندراج). باد فتق است و در بعض نسخه ها باد قولنج. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹). رجوع به باد خصیه، بادخایگی، بادخوار، بادخور، غری، فتق و دبه خایگی شود ||. کیسهء مملو از دَم (گاز) که در شکم بعض ماهیان نهاده است و آن برای نگاه داشتن تعادل آنانست در اعماق مختلف آب(۱ ||). استسقا. (آنندراج ||). بادکنک گوسفند (مثانهء گوسفند) (در گیلان ||). بادکنک ماهی (در گیلان). رجوع به بادکنک شود. . (فرانسوی) (۱) - Vessie natatoire

بادخرام.

[خَ / خُ] (نف مرکب)شتاب رونده. تندرونده : هر دو در پویه گشته بادخرام تا ز شب رفت یک دو پاس تمام.نظامی.

بادخرید.

[خَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش تکاب شهرستان مراغه که در ۶هزارگزی شمال تکاب و ۲هزارگزی خاور راه ارابه رو تکاب بصائین دژ در دره قرار دارد. هوایش معتدل و سالم است. دارای ۲۰۴ تن سکنه میباشد که بزبان کردی سخن میگویند. آبش از چشمه و محصولش غلات، بادام، حبوبات، کرچک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باد خریف.

[دِ خَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد خزان. باد پائیز. باد برگ ریزان. رجوع به باد خزان شود.

باد خزان.

[دِ خَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)باد خریف. باد پائیز. باد برگ ریزان : حافظ از باد خزان در چمن دهر مرنج فکر معقول بفرما گل بی خار کجاست؟ حافظ. رجوع به باد، باد پائیز و باد برگ ریزان شود.

باد خزانی.

[دِ خَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) منسوب بباد خزان. باد فصل خزان : چو برگ باغ گیرد ناتوانی خبر پیشین برد باد خزانی.نظامی. رجوع به باد خزان و باد شود.

باد خصیه.

[دِ خُصْ یَ / یِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) آبدر خصیه. اُدْره. قیل الماء. استسقاء خصیه. آماس مائی در ضفن. (شلیمر). رجوع به بادخایگی، بادخایه، بادخوار، بادخور، غری، فتق و دبه خایگی شود.

بادخن.

[خَ] (اِ مرکب)(۱) رهگذر باد. (برهان) (ناظم الاطباء). جای گذار باد. سوراخی که از آن باد درون خانه درآید چه خن و خون بمعنی سوراخ بود. (از فرهنگ خطی متعلق بکتابخانهء مرحوم دهخدا). جای بادگذار. (تاج المآثر). باجه. بادهنج : او آتش تیز است بر تیغ کوه وآن دگران چون شمع بر بادخن.فرخی. وقت سحر بقطب فلک بر بنات نعش چون غنچهء(۲) شکفته ورا گلستان وطن(۳) گردان بدان مثال که از کاغذ آسیا آرند کودکان سوی بالا ز بادخن.(۴) لامعی(۵) (از شرفنامهء منیری). چون صوفیان بخانگه و شاهدان ببزم چون سعتری بباغ و معاشر ببادخن. حکیم شمالی دهستانی (از انجمن آرا: بادپروا). دانی آخر(۶) کاین رعونت بود خواب بیهشان دانی آخر کاین ترفع بود(۷) باد بادخن. سنائی (از آنندراج) (از انجمن آرا: بادپروا). رجوع ببادخوان، بادخون، بادپروا و بادگیر شود ||. بادگیر و خانهء بادگیر. خن بمعنی خانه آمده است. (برهان). خانه ای را گویند که بادگیر داشته باشد چه خن مخفف خانه است. (آنندراج). بادگیر. خانهء بادگیردار ||. تندباد و طوفان و گردباد. (ناظم الاطباء ||). چوبیست مجوف که اطفال در دهن گیرند و باد دردَمند و چرخ و آسیای کاغذ را به گردش آرد. (از فرهنگ خطی متعلق بکتابخانهء مرحوم دهخدا). (۱) - مرکب از: باد + خن بمعنی خانه. (از برهان). خن و خون بمعنی سوراخ هم آمده است. (۲) - ن ل: نافهء. (۳) - ن ل: عطن. (۴) - در فرهنگ خطی متعلق بکتابخانهء لغت نامه این شعر شاهد معنی چهارم (چوب مجوف که اطفال در دهن گیرند) آمده. رجوع بمعنی چهارم شود. (۵) - ن ل: سنائی (از تاج المآثر از جهانگیری). (۶) - ن ل: آنگه. (۷) - ن ل: بود و.

بادخنده.

[خَ دَ / دِ] (اِ مرکب) خندهء تلخ. زهرخند. خندهء بدرد : یکی بادخنده بخندید شاه(۱) نیابم همی اندر آن هیچ راه.دقیقی. (۱) - ن ل: یکی درد واری بخندید شاه.

باد خنک.

[دِ خُ نُ / نَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) تغییری که در اواخر ماه تابستان در هوا پیدا آید و سورت گرما بشکند، گویند باد خنک زده است. باد خنک دزده در یازدهم امرداد است و باد خنک آشکارا در بیستم امرداد.

باد خنک زدن.

[دِ خُ نُ / نَ زَ دَ] (مص مرکب) خنک شدن هوا پس از گرما.

بادخوار.

[خوا / خا] (ص مرکب) بادخایه را گویند. (آنندراج). بادخایه است یعنی فتق. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۹). رجوع به باد خصیه، بادخایه، بادخایگی، غری، بادخور، فتق و دبه خایگی شود (||. اِ مرکب) نام طائریست. (آنندراج). بادخورک. (ناظم الاطباء). رجوع به بادخور و بادخورک شود.

بادخوان.

[خوا / خا] (اِ مرکب) کنایه از مردم هرزه گوی و خوش آمدگوی باشد. (برهان) (غیاث) (آنندراج) (ناظم الاطباء). کنایه از مردم

هرزه گوی و خوش آمدگوی و متملق. (انجمن آرا). بادفروش. بادپران. بادخان. بادپر ||. معرف را نیز گویند. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). معرف که بادفروش نیز گویند. رجوع به بادپران، بادفروش، بادخان و بادپر شود ||. جای گذار باد در فراز و نشیب، اعنی بادگیر. (صحاح الفرس). خانه ای را گویند که بادگیر داشته باشد که باد در آن درآید. (آنندراج). رجوع به بادپروا، بادخن، بادخان و بادگیر شود : برگذار حملهء او بوقبیس تودهء خاکی شمر در بادخوان. اثیر اخسیکتی (از آنندراج: بادپروا).

بادخوانی.

[خوا / خا] (اِخ) چشمه ای است که در یکی از ده های دامغان بود که نام آن ده هوا بود و اگر لتهء زن حایض و امثال آن از قاذورات در آن چشمه بیفکنند باد سخت و طوفان عظیم بهم رسد چنانکه درختان و عمارات عالیه بیفکند و تا آنرا برنیارند فروننشیند و این معنی به تواتر ثابت شده و ارباب مسالک و ممالک بر آن متفق اند. (از فرهنگ رشیدی). رجوع به بادخان، بادخوان و بادخن شود.

بادخور.

[خوَرْ / خُرْ] (اِ مرکب) دریچه ای باشد برای گذر باد خصوصاً در سقف خانه برای کسب باد. (آنندراج). دریچه ای که در بالای عمارت جهت تجدید هوا قرار دهند. (ناظم الاطباء). سوراخ و مدخل برای درآمدن هوا، سوراخی برای تجدید هوا. بادرو. بادگیر. منفذ. مجرای هوا. رجوع به بادگیر شود ||. خانهء تابستانی. (آنندراج ||). هما را گویند که استخوان میخورد ||. طایریست که پیوسته در هوا میباشد. (آنندراج). ظاهراً مرادف بادخورک است. رجوع به بادخورک و بادخوار شود ||. دقیقهء زمان ||. بادخایه. (آنندراج). رجوع به بادخایه، بادخایگی، باد خصیه، بادخوار، غری، فتق و دبه خایگی شود ||. مرضی است که از آن موی اسب بریزد که آنرا بادخور و بادخوره گویند. باقر کاشی گوید : اسپت گیرم که رخش رستم گردد چون پیر شود بلای مبرم گردد هرچند که باد میخورد روزبروز عمرش بسیار و قیمتش کم گردد.(۱) میریحیی شیرازی...: شکم فیل از هوا چون چرخ پر کرد گرانی اشتها را بادخور کرد. ؟ (از آنندراج).(۲) رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۹ شود. (۱) - این شعر برای «باد خوردن» شاهد است. (۲) - ازین شعر معنی مزبور بادخور مستفاد نمیشود.

بادخور.

[خوَرْ / خُرْ] (اِخ) دهی است از دهستان مزرج بخش حومهء شهرستان قوچان. در ۱۳هزارگزی شمال خاوری قوچان و ۱۱هزارگزی خاور شوسهء عمومی قوچان و باجگیران واقعست. سرزمینی است کوهستانی با آب و هوائی معتدل و ۳۹۱ تن سکنه. لهجهء آنان کردی قوچانی میباشد. آبش از رود اترک و محصولش غلات انگور و شغل مردمش زراعت و مالداری و صنایع دستی اهالی قالیچه بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بادخورا.

(اِ مرکب) کچلی و اطلسی سر. (ناظم الاطباء).

بادخوران.

[خوَ / خُ] (اِخ) دهی است از دهستان فتح آباد بخش بافت شهرستان سیرجان. در ۵۹هزارگزی شمال باختری بافت و یک هزارگزی

جنوب راه فرعی بافت - سیرجان، در کوهستان واقعست. منطقه ای است سردسیر با ۵۹ تن سکنه. آبش از رودخانه و محصولش غلات، حبوبات و راهش فرعی است. ساکنین آن از طایفهء افشار هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باد خوردن.

[خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب)کنایه از اکتساب هوا کردن. میرخسرو گوید: سحرگه غنچه بنگر بادها خورده ست در پرده بر آن سرخیّ رو بدْهد گواهی گر نهان دارد. (از آنندراج).(۱) خنک شدن در مجاورت هوا. از هوا متأثر شدن ||. بمعرض هوا درآوردن، چنانکه غلهء رطوبت یافته یا جامهء پشمین و موئینه: پس از آنکه پارچه ها خوب باد خوردند تا کن و به بقچه به پیچ. رجوع به باد و باد دادن شود ||. در تداول گناباد خراسان، از ریسمانی مخصوص در هوا رفتن و آمدن و آن نوعی بازیست که در ماه نوروز و مخصوصاً سیزده عید اغلب دختران و زنان بدان علاقه دارند. - پشت کسی باد خوردن؛ کنایه از پس از استراحتی تن بکار ندادن: پشتش باد خورده است. (۱) - شاهد صاحب آنندراج با مطلق اکتساب هوا درست نیست بلکه اکتساب هوای سرد (سحر) به غنچه سرخی دهد.

بادخورک.

[خوَ / خُ رَ] (اِ مرکب)(۱)پرنده ای است حشره خوار و کوچک و پیوسته در پرواز میباشد و در حال پرواز حشرات را شکار می کند. گویند غذای او باد است و اگر در جائی نشیند دیگر نتواند برخاست و بعضی گویند ابابیل همانست. (برهان) (آنندراج). مرغکی سیاه و کوچک و بیشتر در پرواز و از طیور مسافر و گفته اند که ابابیل همین مرغ است و آنرا بفارسی زازال نیز گویند. (ناظم الاطباء). پرستو. و رجوع به بادخور و بادخوار شود. . (فرانسوی) (۱) - Engoulevent

بادخوره.

[خوَ / خُ رَ / رِ] (اِ مرکب)بادخور. مرضی است که از آن موی اسب بریزد. رجوع به بادخور شود.

بادخوره.

[خُ رَ / رِ] (اِخ) دهی است از دهستان جلگهء افشار بخش اسدآباد شهرستان همدان. در ۶هزارگزی جنوب باختر قصبهء اسدآباد و ۳هزارگزی جنوب شوسهء اسدآباد بکنگاور، در جلگه واقعست. هوایش سردسیر و دارای ۸۳۷ تن سکنه میباشد. آبش از قنات، محصولش غلات، لبنیات، انگور، صیفی، توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی و جاجیم بافی است. راهش مالرو است که در تابستان میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

باد خوش.

[دِ خوَ / خُشْ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نسیم. (دهار) (دستور اللغه) (زمخشری). طَلّهٔ. طِلا. (منتهی الارب).

بادخون.

(اِ مرکب) راه گذر باد. (برهان) (ناظم الاطباء). جائی بود که باد برو گذارنده بود یعنی بادگیر. (اوبهی). جای گذار باد بود. (لغت

فرس اسدی). بادگیر باشد. (معیار جمالی). رهگذار باد باشد یعنی بادگیر. (سروری) : بر گذار حملهء او بوقبیس تودهء حلقان شمر در بادخون.(۱) اثیر اخسیکتی. دشمن درگاه بواسحاق را دیده و دل دایم از غم باد خون گردد الحق چون سموم از باد صبح بگذرد اعداش را بر بادخون. شمس فخری (از معیار جمالی ||). منظره ای که باد در او سخت بزد : عمر چگونه جهد از دست خلق باد چگونه جهد از بادخون؟ کسائی (از فرهنگ اسدی چ اقبال ص۳۶۲). رجوع به بادخن، بادخوان، بادگیر و آنندراج و شعوری (ج ۱ ورق ۱۷۹) شود ||. خانهء بادگیردار. (برهان ||). خانهء ییلاقی ||. جریان آب ||. متاع و اسباب خانه ||. رسم و نشان خانه||. شکل خانه. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: تودهء خاکی شمر در بادخون. (آنندراج: بادپروا، بادخوان. ن ل: بادخون).

بادخون.

(اِخ) یکی از قراء فراش بند شهرستان فارس است. (جغرافیای غرب ایران ص۱۱۲).

بادخیز.

(نف مرکب) که باد در آنجا بسیار وزد. بسیارباد. مهب ریاح: منجیل و نواحی آن بادخیز است (||. اِ مرکب) محل وزش باد. - ببادخیز بودن؛ ببادی از جای رفتن : بازار جهان اگرچه تیز است کاسدشده ای ببادخیز است.نظامی.

بادخیز.

(اِخ) ناحیه ای است قریب بهرات که معرب آن بادغیس است و سبب تسمیه کثرت باد است در آن ناحیه. (آنندراج) (انجمن آرا). ناحیه ای از اعمال هرات که اکنون معروف به بادغیس است. (ناظم الاطباء). این وجه اشتقاق بر اساسی نیست. رجوع به بادغیس و بادغیش شود.

باد دادن.

[دا دَ] (مص مرکب) جامه های پشمینه و موئینه را بمعرض هوای آزاد گستردن تا بیدها بمیرد و غلهء تر را برای منع از کپک زدن و خشکیدن و زوال رطوبت. رجوع به باد خوردن شود. - باد دادن خرمن و جز آن؛ با افشاندن کاه را از گندم و جو جدا کردن. پیش زدن. پاتی کردن. نَشف. (منتهی الارب). - پنبهء لحاف کهنه باد دادن؛ کنایه از به پدران مردهء خود افتخار کردن ||. نابود ساختن خود یا کسی را، یا از دست دادن چیزی را : آن وزیرک از حسد بودش نژاد تا بباطل گوش و بینی باد داد.مولوی ||. بیرون کردن باد، چنانکه با دَمِ آهنگران.

باددادهء.

[دا دَ / دِ] (ن مف مرکب) آنچه در معرض باد قرار گرفته باشد چون خرمن و جز آن ||. آنچه بباد داده شده. بربادرفته. تلف شده. ازدست رفته. نیست و نابود شده.

باددار.

(نف مرکب) پرباد و آماس کرده. (برهان). نفاخ. منفخ. نفخ آور. پرباد. آماس کرده و آماسیده. (ناظم الاطباء). - غذاهای باددار،

غذا یا داروئی باددار؛ آنچه تولید نفخ کند: شلغم و چغندر و کلم باد دارند. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۹ شود ||. مردم بی تعلق و هیچ انگار. (برهان) (آنندراج). هیچ انگار. (شرفنامهء منیری). مردم متملق و هیچ انگار. (ناظم الاطباء). هیچ انگار و پرباد. (سروری ||). مردم متکبر و صاحب غرور. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : دلا از تکبر مشو باددار همه ملک این خاک را باد دار. ؟ (از فرهنگ سروری ||). کنایه از مردم دنیادار ||. کسی را گویند که جن داشته باشد. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

باد داشتن.

[تَ] (مص مرکب) بهیچ شمردن. بی ارزش داشتن : گر این درخورد با خرد یاد دار سخنهای ایرانیان باد دار.فردوسی. منیژه بدو گفت دل شاد دار همه کار نابوده را باد دار.فردوسی.

باد دبور.

[دِ دَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)بادی باشد که از مابین مغرب و جنوب وزد. (برهان) (آنندراج). باد فرودین. (صحاح الفرس). بمعنی باد جنوب است و باد برین بمعنی باد شمال است چه قطب شمال بلند است و جنوب فرود و باد جنوب و دبور مضر است و باد صبا و شمال نافع. (آنندراج: باد فرودین). باد پس پشت. خلاف صبا. (منتهی الارب). بادی که از جنوب غربی وزد. (ناظم الاطباء: باد): ادبار؛ در باد دبور درآمدن. دبر؛ باد دبور گردیدن هوا. (منتهی الارب). رجوع به باد، باد پس پشت، باد مغربی، باد پس دست، باد غربی، باد فرودین شود.

باد در بروت انداختن.

[دَرْ بُ اَ تَ](مص مرکب) تکبر و غرور و لاف زدن. (غیاث) (مجموعهء مترادفات ص۲۵۶) (آنندراج): بزرگ مجلس از عذوبت آب قهوه و سرور باد نخوت و غرور در بروت انداخت و آتش افتخار در خاک استظهار زد. (ترجمهء محاسن اصفهان). رجوع به باد، باد به بروت انداختن، باد در سبلت افکندن و باد در بینی افکندن شود.

باد در بینی افکندن.

[دَرْ اَ کَ دَ] (مص مرکب) تکبر و غرور و لاف زدن. رجوع به باد، باد به بینی افکندن، باد به بروت افکندن، باد در بروت افکندن و باد در سبلت افکندن شود.

باد در تام.

[دَرْ] (اِ مرکب) زکام. (ناظم الاطباء).

باد در دست داشتن.

[دَرْ دَ تَ] (مص مرکب) کنایه از تهیدست و مفلس و بی چیز بودن. رجوع به باد و باد بمشت داشتن شود ||. کنایه از عنان اسب در دست داشتن باشد.

باد در دماغ نشستن.

[دَرْ دِ نِ شَ تَ](مص مرکب) رجوع به باد در مغز نشستن شود : منت ایزد را که شه بر تخت سلطانی نشست در دماغ مملکت باد سلیمانی نشست. امیرخسرو.

باد در زیر دامن داشتن.

[دَرْ، رِ مَ تَ] (مص مرکب) کنایه از مغرور و متکبر بودن. رجوع به باد، باد در کلاه بودن، باد در کلاه افکندن، باد در کلاه داشتن، باد سنجیدن، باد در سر افکندن، باد در سر داشتن، باد در سر کردن و باد در سر شدن شود ||. خیال فاسد و اندیشهء تباه کردن. (آنندراج). رجوع به باد در سر کردن، باد در سر داشتن، باد در سر افکندن، باد سنجیدن، باد در کلاه داشتن، باد در کلاه افکندن، باد در کلاه بودن، باد در سر شدن و باد شود.

باد در سبلت افکندن.

[دَرْ سِ لَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) تکبر و غرور و لاف زدن. (غیاث) (آنندراج). رجوع به باد، باد به بروت افکندن، باد در بروت انداختن و باد در بینی افکندن شود.

باد در سر.

[دَرْ سَ] (اِ مرکب) غرور و تکبر و خودبینی ||. اندیشهء فاسد. (ناظم الاطباء).

باد در سر افکندن.

[دَرْ سَ اَ کَ دَ](مص مرکب) کنایه از مغرور و متکبر بودن. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص ۲۵۶). رجوع به باد در زیر دامن داشتن، باد در کلاه بودن، باد در کلاه داشتن، باد در کلاه افکندن، باد در سر بودن، باد در سر داشتن، باد در سر کردن، باد در سر شدن، باد سنجیدن و باد شود ||. خیال فاسد و اندیشهء تباه کردن. (آنندراج). رجوع به باد در سر کردن، باد در سر داشتن، باد در سر بودن، باد در کلاه افکندن، باد در کلاه بودن، باد در کلاه داشتن، باد در زیر دامن داشتن، باد سنجیدن، باد در سر شدن و باد شود.

باد در سر بودن.

[دَرْ سَ دَ] (مص مرکب) کنایه از مغرور و متکبر بودن. (آنندراج). رجوع به باد در زیر دامن داشتن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه داشتن و باد در کلاه افکندن و باد در سر کردن و باد در سر داشتن و باد در سر افکندن و باد در سر شدن و باد سنجیدن و باد شود ||. خیال فاسد و اندیشهء تباه کردن. (آنندراج). رجوع به باد سنجیدن و باد در سر افکندن و باد در سر داشتن و باد در سر کردن و باد در کلاه افکندن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه داشتن و باد در سر شدن و باد در زیر دامن داشتن و باد شود.

باد در سر داشتن.

[دَرْ سَ تَ] (مص مرکب) کنایه از غرور و تکبر داشتن باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به باد در زیر دامن داشتن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه افکندن و باد در کلاه داشتن و باد در سر بودن و باد در سر کردن و باد در سر افکندن و باد در سر

شدن و باد سنجیدن و باد شود ||. اندیشه های فاسد داشتن. (از برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به باد در سر کردن و باد در سر بودن و باد در کلاه افکندن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه داشتن و باد در زیر دامن داشتن و باد در سر افکندن و باد در سر شدن و باد سنجیدن و باد شود.

باد در سر شدن.

[دَرْ سَ شُ دَ] (مص مرکب) باد چیزی در سر کسی شدن؛ کنایه از مغرور و متکبر شدن: و یوسف را بدان بهانه فرستادند و گفتند باد سالاری در سر وی شده است. (تاریخ بیهقی). رجوع به باد در سر داشتن و باد در سر افکندن و باد سنجیدن و باد در کلاه داشتن و باد در کلاه افکندن و باد در کلاه بودن و باد در زیر دامن داشتن و باد در سر بودن و باد شود.

باد در سر کردن.

[دَرْ سَ کَ دَ] (مص مرکب) کنایه از مغرور و متکبر شدن.(۱)(آنندراج): و هرچند رکاب عالی زودتر حرکت کند سوی خراسان بهتر که مسافت دور است و قوم غزنین بادی در سر کنند که کار بر ما دراز گردد. (تاریخ بیهقی). رجوع به باد در سر داشتن و باد در سر افکندن و باد سنجیدن و باد در کلاه افکندن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه داشتن و باد در زیر دامن داشتن و باد در سر بودن و باد در سر شدن و باد شود ||. خیال فاسد و اندیشهء تباه کردن. (آنندراج). رجوع به باد در سر بودن و باد در زیر دامن داشتن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه داشتن و باد در کلاه افکندن و باد سنجیدن و باد در سر افکندن و باد در سر داشتن و باد در سر شدن و باد شود. (۱) - ... گشتن، گردیدن.

باد در قفس بودن.

[دَرْ قَ فَ دَ] (مص مرکب) رجوع به باد در قفص بودن و باد شود.

باد در قفص بودن.

[دَرْ قَ فَ دَ] (مص مرکب) کنایه از امر محال بودن باشد : چو باد در قفص انگار کار دولت خصم از آنکه دیر نپاید چو آب در غربال.انوری. رجوع به آب در غربال شود ||. تهی دست و مفلس و گدا بودن. (ناظم الاطباء). رجوع به بادبدست و بادبمشت و باددرمشت و بادپیما و بادسنج شود.

باددرکف.

[دَرْ کَ] (ص مرکب) کنایه از بی ماحصل و تهی دست و مفلس باشد. (برهان). کنایه از مفلس و هرزه کار باشد و با لفظ شدن و بودن مستعمل است. (از آنندراج). کنایه از کسی باشد که تهی دست بوده یا کار بیحاصل کند. (انجمن آرا). - باد در کف... بودن؛ بیحاصل بودن : باد از آن در کف آبست بزندان حباب که بعهد تو بر ابکار چمن پرده در است. سلمان (از شرفنامهء منیری).

باد در کف داشتن.

[دَرْ کَ تَ] (مص مرکب) کنایه از بی ماحصلی و مفلسی و تهی دستی باشد. (برهان). رجوع به باددرکف شود.

باد در کلاه افکندن.

[دَرْ کُ اَ کَ دَ](مص مرکب) کنایه از مغرور و متکبر بودن. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص ۲۵۶). رجوع به باد در زیر دامن داشتن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه داشتن و باد در سر کردن و باد در سر داشتن و باد در سر افکندن و باد سنجیدن و باد در سر شدن و باد شود ||. خیال فاسد و اندیشهء تباه کردن. (آنندراج). رجوع به باد سنجیدن و باد در سر کردن و باد در سر داشتن و باد در سر افکندن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه داشتن و باد در زیر دامن داشتن و باد در سر شدن و باد شود.

باد در کلاه بودن.

[دَرْ کُ دَ] (مص مرکب) کنایه از مغرور و متکبر بودن. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص ۲۵۶). و رجوع به باد در زیر دامن داشتن و باد در سر کردن و باد در سرداشتن و باد در سر افکندن و باد در کلاه افکندن و باد در کلاه داشتن و باد سنجیدن و باد در سر شدن و باد شود ||. خیال فاسد و اندیشهء تباه کردن. (آنندراج). رجوع به باد سنجیدن و باد در کلاه افکندن و باد در کلاه داشتن و باد در سر افکندن و باد در سر داشتن و باد در سر کردن و باد در زیر دامن داشتن و باد در سر شدن و باد شود.

باد در کلاه داشتن.

[دَرْ کُ تَ] (مص مرکب) کنایه از مغرور و متکبر بودن. (غیاث) (مجموعهء مترادفات ص ۲۵۶). رجوع به باد در زیر دامن داشتن و باد در سر کردن و باد در سر داشتن و باد در سر افکندن و باد در کلاه افکندن و باد سنجیدن و باد در سر شدن و باد شود.

باد در کله داشتن.

[دَرْ کُ لَهْ تَ] (مص مرکب) رجوع به باد در کلاه داشتن شود.

باددرمشت.

[دَرْ مُ] (ص مرکب) کنایه از بی ماحصل و تهی دست و مفلس باشد. (برهان) (غیاث) (مجموعهء مترادفات ص۷۴). تهی دست و مفلس و گدا. (ناظم الاطباء: باددرکف). رجوع به باددرکف شود.

باد در مشت داشتن.

[دَرْ مُ تَ] (مص مرکب) رنج و کوشش کسی هدر رفتن. رجوع به باد شود.

باد در مغز نشستن.

[دَرْ مَ نِ شَ تَ](مص مرکب) باد در دماغ نشستن. غرور و تکبر در سر پدید آمدن. عظمت و بزرگی در آن پدید آمدن و این استعاره است : باد سحر ز پاس تو در مغز خفتگان چون می بدستیاری خواب گران نشست. علی خراسانی.

باددره.

[باذْ، دَ رَ / رِ] (اِخ) ده کوچکیست از دهستان دیناران بخش اردل شهرستان شهرکرد. در ۱۶هزارگزی باختر اردل واقع است و دارای

۱۹ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

باددژم.

[باذْ، دُ ژَ] (اِ مرکب) ناخوشی که بسبب برخورد باد ببدن عارض شود. (ناظم الاطباء) : بود ز باددم حادثه چو نای انبان وجود خصم تو پیوسته پر ز باددژم. علی خراسانی (از آنندراج).

باددژنام.

[باذْ، دِ] (اِ مرکب)(۱) غلبه و بسیاری خون را گویند در اعضا که بسبب آن ریشها و دملها تولد کند. (برهان) (ناظم الاطباء). معنی ترکیبی آن یعنی باد زشت و بد و آن سرخی مفرط است که بسبب غلبهء صفرای محرق و خون صفراوی سوخته بر روی مردم عارض شود. اگر شدت کند آن روی ورم کند سرخ بادش گویند و اگر شدت بیشتر دارد مقدمهء جذام است و اگر این خون در تن محرق شود مایهء جروح و دمامیل خواهد بود و آنرا با تغییر و تبدیل، بادژنام و بادژفام و بادژکام و بادژبام و بادشفام و بادشوام و بادشم و بادشنام نیز گفته اند. (۱) - مرکب از: باد + دژ (= دش بمعنی بد) + نام (اسم). (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باددست.

[باذْ، دَ] (ص مرکب) کنایه از مردم تهی دست. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (شرفنامهء منیری) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء). مفلس. (غیاث) : بر خاک در تو جان فشاندیم معلومت شد که باددستیم.سیدحسن غزنوی. رجوع به باد شود ||. مسرف و هرزه خرج و تلف کننده را گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). مسرف و کسی که مال را جلد خراب و پریشان کند. (غیاث). هزره خرج و تلف کننده و مسرف را گویند. (هفت قلزم). مُتْلِف. مبذّر : عقل و جانم برد شوخی آفتی عیاره ای باددستی خاکیی بی آبی آتش پاره ای.سنائی. ملامت گری(۱) گفتش ای باددست بیک ره پریشان مکن هرچه هست. سعدی (بوستان). جان بدْهم و بندْهم خاک درت ز دست هرچند باددست بود مرد لشکری. مکی طولانی.(۲ ||) بیفایده. (شرفنامهء منیری). بیحاصل. (فرهنگ سروری). (۱) - ن ل: کنی. (۲) - ن ل: خالدبن ربیع.

باددستی.

[باذْ، دَ] (حامص مرکب) عمل باددست. اتلاف کار. تبذیر. اسراف. (غیاث) (آنندراج) : به نیکوئی آگن چو گنج آگنی بدانش پراگن چو بپراگنی از آن کش روان با خرد بود جفت کسی باددستی ز رادی نگفت.اسدی. سه چیز آورد پادشاهی بشور کز آن هر سه شه را بود بخت شور یکی باددستی دوم کاهلی سوم زفت کاری سر بددلی.اسدی. باددستی و راد، و کاری نیست بهتر از باددستی و رادی(۱).سوزنی. جانی بباددستی بر خاک پایش افشان کاندر مزید بر سر صد جان تازه بینی. خاقانی. و باددستی و تبذیر از جود و سخا مشمر. (مرزبان نامه)... چون برادرش [ابراهیم خان]مانند نسیم در افشاندن زر و سیم باددستی کرده... (مجمل التواریخ گلستانه ص ۳۰ ||). سرعت و چالاکی. (غیاث) (آنندراج). (۱) - درین شعر سوزنی باددستی را برخلاف عقیدهء اسدی مرادف رادی آورده است.

باددم.

[دَ] یا [دِ دَ] (ص مرکب) کنایه از کسی است که خود را پر از باد نخوت و غرور کند و متکبر و متجبر نشیند. (برهان) (ناظم

الاطباء ||). بعضی از افاضل به اضافه بمعنی دمهء آهنگران نوشته اند به استناد این بیت حکیم فردوسی : بدانگاه با کیلهء باددم کنونست در بزم بابا بهم. علی خراسانی آرد : بود ز باددم حادثه چو نای انبان وجود خصم تو پیوسته پر ز باددژم لیکن ظاهر آنست که بدون اضافت باشد. (از آنندراج). - باد دم داشتن؛ کنایه از مرد متکبر و بانخوت و خودپسند بود(۱). (انجمن آرا). (۱) - معنی صحیح چنین است: کنایه از تکبر و نخوت و خودپسندی داشتن یا خودپسند بودن.

باددهء.

[] (اِخ) ظاهراً دهی بهندوستان...: حاکم آن ولایت [بدادن] هژبرالدین حسن او را [محمدبختیار را] بملازمت قبول نمود و برای سرانجام باددهء فرستاد. (حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۲ جزو ۴ ص۲۱۶). در فهرست حبیب السیر چ خیام نیامده است.

باد دیو.

[دِ دیوْ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)دم دیو. افسون شیطان: اینهمه باد دیو بر جان تست. (تاریخ بیهقی ص۳۷۲). رجوع به باد شود.

باددیه.

(اِخ) (فهرست نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۱۷۴ و ۱۷۷). رجوع به دیه باد شود.

بادر.

[دَ] (اِ) مرضی است که آنرا سرخ باده(۱)گویند. (آنندراج). سرخباد که تب هم گویند. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۹ شود. باد سرخ. رجوع به باددژنام و مترادفات آن شود ||. روز بیست ونهم از هر ماه شمسی ||. کاهو. (ناظم الاطباء). (۱) - در آنندراج چنین است ولی صحیح سرخباد است.

بادر.

[دَ رَ] (اِخ)(۱) موضعی بهندوستان. رجوع به ماللهند چ لیپزیک ص۱۵۵ س ۱۷ شود. (۱) - Badara.

بادر.

[دَ] (ص) تازه و سبز ||. مرطوب. (ناظم الاطباء).

بادر.

[دِ] (ع ص، اِ) ماه تمام. (منتهی الارب) (قطر المحیط) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). غلام تمام در جوانی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). شتابنده. (غیاث). مسرع و سبقت گیرنده. (قطر المحیط). ج، بوادر. (قطر المحیط ||). میوهء رسیده. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). راست گوی بود. (نسخهء خطی فرهنگ اوبهی).(۱) (۱) - در دیگر متون دیده نشد.

بادرائی.

[دَ] (اِخ) ایل کرد از طوایف پشتکوه. (جغرافیای سیاسی کیهان).

بادرات.

[دِ] (ع ص، اِ) جِ بادرهٔ. در تداول فارسی قدیم بمعنی انجام یافته و صادرشده بکار رفته است: و در جملگی احوال از حضرت ذوالجلال از بادرات اعمال و صادرات اقوال استغفار میکند. (جهانگشای جوینی). و تداق از خوف بادرات سخنهای نافرجام و اندیشه های ناتمام بر اندیشهء مخالفت موافقت داشت. (جهانگشای جوینی). و از جرائمی که سبب خذلان حادث شده است التماس صفح جمیل نماید و از بادرات زلات استغفار کند. (جهانگشای جوینی).

بادراغه.

[دِ غَ] (اِ) باد مختلف. صُوّهٔ. (منتهی الارب).

بادرام.

(ص) بادرم بود. (ناظم الاطباء). رجوع به بادرم شود.

بادران.

(نف مرکب، اِ مرکب) نام فرشته ای است که باد را حرکت دهد و از جایی بجایی برد. (برهان)(۱) (آنندراج) (ناظم الاطباء). نام سروش است که باد را بحرکت آورد و از جائی بجائی برد. (جهانگیری). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹ شود : که هرگه که تیره بگردد جهان بسوزد چو دوزخ شود بادران. رودکی (از احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص۱۱۰۱). آدمی چون کشتی است و بادبان تا کی آرد باد را آن بادران.مولوی. کل باد از برج باد آسمان کی جهد بی مروحهء آن بادران. مولوی(۲) (از آنندراج) (از انجمن آرا) (از جهانگیری ||). مردم متکبر و صاحب نخوت و طالب سری و سروری ||. بادزن و مروحه. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). رانندهء باد. (برهان). کسی که باد میزند. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). که نفخ بشکند (||. فعل امر) باد را بران، بصیغهء امر. (از برهان) (آنندراج). (۱) - باد خود فرشته است. رجوع به «باد». در حاشیهء برهان قاطع چ معین شود. (۲) - مثنوی چ کلالهء خاور ص۲۱۸.

بادران.

[دَ] (اِخ) از قریه های اصفهان و از اعمال نائین. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع) (سمعانی: بادرانی) (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۵۰).

باد راندن.

[دَ] (مص مرکب) موجب اخراج ریح شدن.

بادرانی.

[دَ] (ص نسبی) منسوب به بادران که قریه ای است از قرای واقعه بین نائین و بادران از نواحی اصفهان. (سمعانی) (معجم البدان)

(مرآت البلدان ج ۱).

بادرانی.

[دَ] (اِخ) ابراهیم بن عبدالله بن محمد البادرانی، مکنی به ابواسحاق. متوفی در ذی حجهء سال ۵۱۶ ه . ق. از دانشمندان است. (از معجم البلدان).

بادرانی.

[دَ] (اِخ) مکنی بابوالمکارم مبارک بن محمد بن معمر بادرانی. وی از ابوالخطاب نصربن احمدبن بطر و ابوالحسن علی بن محمد بن علاف و جز آنان حدیث کرد. شیخی صالح بود و سماع صحیح داشت و بسال ۵۲۲ ه . ق. درگذشت. (معجم البلدان).

بادرانی.

[دَ] (اِخ) جمیل بن یوسف بن اسماعیل ابوعلی بادرانی. نزیل اکواخ بانیاس از شهر دمشق بود. در دمشق از ابوالقاسم بن ابی العلا و طاهربن برکات خشوئی سماع کرد و از ابوالحسن محمد بن محمد بن حامد قاضی بادرانی و ابوبکر زکریابن عبدالرحیم بن احمد بخاری حدیث کرد. غیث بن علی در بانیاس از وی سماع دارد و جمیل بن یوسف بسال ۴۶۵ ه . ق. به دمشق آمد و در ماه ربیع الآخر سال ۴۸۴ در اکواخ درگذشت. غیث گوید: جمیل بن یوسف مادرایی برای ما حدیث کرد. محمد بن محمد بن حامدبن بنبق در مادریا برای ما حدیث کرد، در کتاب حافظ چنین است یک بار با «ب» (بادرانی) و بار دیگر با «میم» (مادرایی) آمده و پیداست که مادرایا و بادرایا یک شهر نیستند و معلوم نیست وی بکدام یک ازین دو شهر منسوبست. (معجم البلدان).

بادرانی.

[دَ] (اِخ) یوسف بن سهل. از محدثان بود. ابوالفرج احمدبن علی حنوطی و دیگران از او روایت کرده اند. (معجم البلدان).

بادرایا.

[دَ] (اِخ) قریه ای است از اعمال واسط. (سمعانی). رجوع به بادرایایی شود. قریه ای است به نهروان و آن شهر کوچکی است نزدیک باکُسایا میان بندنیجین و نواحی واسط و محصولش خرمای قسب خشک است که در نهایت خوبی و خشکی است. گویند نخستین قریه ای که از آن برای آتش ابراهیم علیه السلام هیزم گرد آوردند این قریه بود. (معجم البلدان). بادرایا و باکسایا، دو قصبهء دیگر است و با چند موضع از توابع بیات است و در محصول و آب و هوا مانند دیگر ولایات عراق عرب است و در بیات آب روان نیز تلخ است اما آب کاریزش که بر یک فرسنگی بیات است، خوش طعم بود و حقوق دیوانی آن چهار تومان و شش هزار دینار رایج است و در بادرایا قسب بسیار است. (نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۳۹). از آنجاست کامل الفتح بن ثابت بن شاپور، ابوتمام الضریر. (مجمل التواریخ ص۲۰۸). رجوع به بادآورد و بادرایه شود.

بادرایائی.

[دَ] (ص نسبی)(۱) منسوب است به بادرایا که بگمان من قریه ای است از اعمال واسط. (سمعانی). رجوع به بادرایا شود. (۱) - در

متن سمعانی (چ عکسی ورق ۵۷ ب) بصورت بادرای آمده است، قیاساً بادرایائی تصحیح شد.

بادرایه.

[دَ یَ] (اِخ) رجوع به بادرایا و بادآورد شود.

بادرد.

[دَ] (ص مرکب) موجع. وَجِع. دارای درد || . مردم با رحم و مروت. (ناظم الاطباء). رجوع به با شود.

بادردو.

(۱) [رُ دُ] (کذا) (اِ) چوبی که در زیر درخت شاخ میوه دار گذارند تا از گرانی بار نشکند. (فرهنگ رشیدی). (۱) - کذا.

بادرس.

[رَ / رِ] (ن مف مرکب، اِ مرکب)خانه ای را گویند که از چهار طرف آن باد آید. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). جائیست که از هر طرف باد به آنجا رسد. (فرهنگ سروری). جای بادگذر. (شرفنامهء منیری ||). بادگیر و بادغس. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۶۶). رجوع به بادغد، بادغر، بادغرا، بادغس و بادگیر شود || . نفس کش || . دودکش. (ناظم الاطباء).

بادرساد.

[ ] (اِخ) تیره ای از طایفهء سهونی ایل چهارلنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان).

بادرفتار.

[رَ] (ص مرکب) اسبی که مثل باد تیز رود. (آنندراج). کسی که تند و بسرعت چون باد رود یا دود : چنین گویند کاسب بادرفتار سقط شد زیر آن گنج گهربار.(۱)نظامی. گوری برخاست، براق سیرت، برق صورت، بادرفتار. (سندبادنامه ص۲۵۲). من آن بادرفتار گردون شتاب زبهر شما دوش کردم کباب. سعدی (بوستان). (۱) - ن ل: گرانبار.

بادرقیه.

[ ] (اِ) آن بود که زنان بر دوک کنند و بتازی آنرا فلکه خوانند. (اوبهی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه).

بادرم.

[رُ / رَ] (ص) بیهوده بودن چون کار بیهوده. (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی، فرهنگ اسدی چ اقبال ص۳۴۲). بیهوده و تباه. (برهان) (جهانگیری) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۶). بیهوده و هرزه و هذیان باشد. (اوبهی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). رجوع به فرهنگ شاهنامه شود : چون به ایشان بازخورد آسیب شاه شهریار جنگ ایشان عجز گشت و سحر ایشان بادرم. عنصری. شمس فخری با زاء معجمه (بادزُم) نقل کرده است: هرکه جز مدح ذات او گوید قول و فعلش تباه و بادزُم

است. (از شعوری ج ۱ ورق ۱۷۶). در واژه نامهء فارسی معیار جمالی ص۳۲۶ باذرم آمده است. رجوع به بادزم و باذرم شود ||. از کار بازمانده را گویند. (برهان ||). مردم رعیت. (برهان) (ناظم الاطباء). رعایا. (آنندراج) (انجمن آرا) (جهانگیری): جلد بشکول دان و خوش پدرام بادرم شد رعیتان را نام. (صاحب فرهنگ منظومه) (از آنندراج و انجمن آرا و شعوری ج ۱ ورق ۱۷۶ ||). مطیع.

بادرنبو.

[رَمْ] (اِ) این کلمه در فرهنگ شعوری بمعنای چشمک آمده است و شعری از ابوالمعالی شاهد آورده است. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸ شود.

بادرنبویه.

[دَ رَمْ یَ / یِ] (اِ مرکب) یک قسم ریحانست که معرب آن بادرنجبویه است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰). رجوع به تذکرهٔ داود ضریر انطاکی، و بادرنگ بویه، بادرنج بویه، باذرنجویه شود.

بادرنج.

[دَ رَ] (اِ)(۱) گیاهی است از تیرهء سدابیان(۲) و از نوع مرکبات(۳) که میوه اش بزرگ و بوزن بالغ بر یک کیلوگرم میرسد و منحصراً جهت تهیهء مربا و غیره مورد استفاده قرار میگیرد. ترنج. بالنگ. بادرنگ. رجوع به ترنج و بالنگ و بادرنگ شود. (از گیاه شناسی گل گلاب) (از گیاهان داروئی ج ۱). .(لاتینی) (۱) - Citrus medica . (فرانسوی) (۲) - Rutacees . (فرانسوی) (۳) - Aurantinees

بادرنجبویه.

[دَ رَ بو یَ / یِ] (اِ مرکب)معرب بادرنگبویه است. (برهان). رجوع به بادرنگبویه شود.

بادرنجین.

[دَ رَ] (اِخ) خانواده ای از ملوک فارس که ساسان جد اردشیر ساسانی از آن خانواده زن گرفته است. (کامل ابن اثیر ج ۱ ص۱۶۷).

بادرنگ.

[رَ] (اِ) خیار. (منتهی الارب). نوعی از خیار باشد که خورند. (برهان). نوعی از خیار که خیار بالنگ نیز گویند. (ناظم الاطباء). نام خیار. (آنندراج) (انجمن آرا) (شرفنامهء منیری) (جهانگیری). یک نوع خیار بزرگی است برای تخم گرفتن. (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۴). بالنگ. خیار. بادرنگ. (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی) (رشیدی). کاونجک. (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). خیار. (بحر الجواهر) (شرفنامهء منیری) (ریاض الادویه). قَثَد. (نصاب) (بحرالجواهر) (ریاض الادویه). این غیر خیار باشد و خیار بالنگ است. (منتهی الارب) (رشیدی). قثدهٔ. ضُغبوس. شُعرور. بادرنگ ریزه. قثا. (منتهی الارب). لیمو. ترنج لیمو. (اوبهی). ترنج باشد. (معیار جمالی). خیار کوچک. خیار دراز را خیاره و خیارزه گویند. (رشیدی). در افغانستان و شیراز و کرمان همین خیار معمولی است، نه خیارچنبر. بادرنگ در تداول گناباد بر خیار اطلاق کنند و گاهی هم خیار بادرنگ گویند از اینرو که خیار مطلق در گناباد بر خربزه

اطلاق شود. خیار کوچک که آنرا خیار بادرنگ و خیار بالنگ گویند و خیار دراز را خیاره و خیارزه نامند. بادسنجاب. رجوع به بادسنجاب شود : تا کیم از چرخ رسد آدرنگ تا کیم از گونهء چون بادرنگ؟ مسعودسعد. و تخم و درختان میوه دار و نهال و آبهای روان در عمارت و باغها او آورد، چون ترنج و نارنج و بادرنگ (۱) و لیمو و گل و بنفشه و نرگس و نیلوفر و مانند این در بوستان آورد. دفع مضرت [شراب مویزی با] سکنجبین و آب کاسنی و تخم خیار تا (کذا)(۲) خیار بادرنگ کنند. (نوروزنامه). هست این جواب شعر من و شعر من کدام ای سرخ بادسار چو سرکفته بادرنگ. سوزنی. تا بادساریش بسر آید ادب نمای زآن سرخ بادسار چو سرکفته بادرنگ. سوزنی. با جهل بساز کاندرین راه بر بید همیشه بادرنگ است. انوری (از شرفنامهء منیری).(۳) دو کتفش چو از نقره دو بادرنگ فکنده برو گیسوی مشک رنگ اگر بهر تسکین صفرا کسی بلیمو مرکب کند بادرنگ ز ترکیب دست شه و تیغ او فلک کرد دفع غم و آذرنگ. شمس فخری (از فرهنگ سروری ||). ترنج را نیز گویند و آن میوه ای است که پوست آنرا مربا سازند. (برهان)(۴). نوعی از ترنج که بالنگ نیز گویند. (ناظم الاطباء). ترنج را گویند و آن میوه ای است معروف. (آنندراج) (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۴). ترنج. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی) (معیار جمالی) (رشیدی). از انواع مرکبات است و در ولایات ساحلی بحر خزر عمل می آید. هر درخت آن ۳۰ الی ۵۰ عدد بار میدهد. در فرهنگها بمعنی خیار و ترنج آمده ولی در پهلوی واترنگ فقط بمعنی ترنج است. (فرهنگ لغات شاهنامه). مؤلف فرهنگ رشیدی بنقل از سامانی گوید که مراد از باد اینجا غبار است و معنی ترکیبی آن غباررنگ است چه غبار زردرنگ است و رنگ ترنج زرد میشود : یاسمن آمد بمجلس با بنفشه دست سود حمله کردند(۵) و شکستند سپاه بادرنگ(؟). منجیک. بابک او را [افشین را] از حصاری خروارها ماست و روغن گاو و خیار بادرنگ بفرستاد و او را رسولان فرستاد و گفت افشین را بگوئید که شما بمهمان من آمدید. (ترجمهء طبری بلعمی). همه جامه ها کرده پیروزه رنگ دو چشمان پر از خون و رخ بادرنگ. فردوسی. یکی نامه فرمود پر خشم و جنگ زبان تیز و رخسار چون بادرنگ. فردوسی (از شرفنامهء منیری). گوئی دیباباف رومی در میان کارگاه دیبهی دارد بکار اندر برنگ بادرنگ. منوچهری. ماه فروردین بگل چم ماه دی بر بادرنگ مهرگان بر نرگس و فصل دگر بر سوسنه. منوچهری. ||بیماریی باشد که بسبب غم و غصه خوردن عارض شده باشد، و آن چنان بود که در روده دردی و نفخی و قراقری بهم رسد و ناف پیچش کند. (برهان). بیماریی در روده با نفخ و قراقر و پیچش ناف که سببش غصه و اندوه بود. (ناظم الاطباء) (آنندراج). غم باده. (آنندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۴). بیماری که بسبب غم خوردن بسیار عارض شود و قراقر و پیچش ناف بهم رسد و غم باده نیز گویند و به هندی بادگوله گویند. (فرهنگ رشیدی). در فرهنگ شعوری باین کلمه از روی این بیت سراج سگزی معنی نوعی بیماری میدهد : دارد غم بادرنگ عشقت در بردن جان من شتابی. سراج الدین (از آنندراج). و این سهو است چه کلمه مرکب است از با بمعنی مع و درنگ بمعنی بطوء بقرینهء شتاب در مصراع دوم ||. کنایه از اسب جلد و تند و تیز. (برهان) (ناظم الاطباء). اسب تند و تیز. (آنندراج) (انجمن آرا). اسب تیزرفتار. (فرهنگ رشیدی) (شعوری ج۱ ورق ۱۷۴) : با درنگ آمد نگارم با عذاری باده رنگ بادرنگی زیر ران در کف گرفته بادرنگ. ؟ (از آنندراج) (از انجمن آرا ||). سینه بند اطفال : نام ورا بسینهء اطفال شیعه بر تا برکشیده نقش نبندند بادرنگ. سوزنی (از جهانگیری) (از شعوری ج ۱ ورق ۱۷۳). سینه بند طفلان باشد، کذا فی التحفه. حکیم سوزنی فرماید : در کام ما حلاوت شهد شهادتست ای بی شریک شهد شهادت مکن شرنگ در عمر خویش در تو نیاورده ایم شک در مهد بسته اند بدینگونه بادرنگ. (از فرهنگ سروری ||). گیاهی است که ترنجبویا و بادرنجبویه گویند. (صحاح) (از شعوری ج ۱ ورق ۱۷۳ ||). نوعی از گهواره باشد که آنرا بیاویزند و طفل در آن خوابانند و حرکت دهند. (برهان). گاهواره که بیاویزند. (آنندراج) (انجمن آرا). گاهواره که بیاویزند و سامانی گوید بدین معنی مخفف باددرنگ است (بدالین) مرکب از باد بمعنی هوا و درنگ بمعنی لبث و وقوف. حاصل معنی آن «متوقف در هوا» میشود. رجوع به ناظم الاطباء شود. (۱) - در اینجا منظور بادرنج یا بالنگ است که گیاهی از نوع مرکبات است و بصورت درخت است (گیاه خیار علفی است و

جزء صیفی جات است). (۲) - ظ: با. یا. (۳) - در آنندراج و انجمن آرا شعر چنین است: «با جهل پناه کند این باغ (؟) بر بید همیشه بادرنگ است. (۴) - پهلوی vatrang «تاوادیا ۱۶۶ : ۲» «اونوالا ۴۴ ب و ۲۷۳»، طبری varang «واژه نامه ۷۷۴»، در فارسی بادرانگ، بادرنج، بالنگ، و در اصطلاح علمی .Citrus cedra یکی از مرکبات که میوه اش درشت و بیضی و دارای برجستگی های بسیار است و از میوهء آن مربای بادرنگ تهیه میکنند و در طب هم استعمال می شود. درخت بادرنگ شبیه درخت لیمو است لیکن شاخه و برگش بزرگتر از شاخ و برگ لیمو است. «فرهنگ روستایی صص ۲۳۰ - ۲۳۱». «گل گلاب ۲۱۵». (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). Gurke citrone. . (گل گلاب)Citrus medica. .(کازیمیرسکی)Concombre citron cedrat. .(لکلرک) ۵) .Citron) - ن ل: بردند.

بادرنگ.

[دِ رَ] (ص مرکب، ق مرکب)باتمکین و باثبات. استاد گوید : با درنگ آمد نگارم با عذار باده رنگ بادرنگی زیر ران بر کف گرفته بادرنگ. (از رشیدی ||). کُند. بطی ء : بود راه روزی بر او تار و تنگ بجوی اندرون آب او بادرنگ.فردوسی. بکارآگهان گفت راز از نخست ز لشکر همی کرد باید درست که با او یکی اند لشکر بجنگ کزو گردد این کار ما بادرنگ.فردوسی. رجوع به «با» شود.

بادرنگ.

[رَ] (اِخ) دهی است از دهستان رودخانهء بخش میناب شهرستان بندرعباس که در ۹۵هزارگزی شمال میناب سر راه مالرو گلاشکرد - احمدی در کوهستان واقعست. هوایش گرم است و ۳۵۰ تن سکنه دارد. آبش از رودخانه و محصولش خرما و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بادرنگبو.

[رَ] (اِ مرکب) بادرنگبویه. گیاهی معطر و در خواص شبیه به نعناع. (ناظم الاطباء). علفی است که معرب آن بادرنجبویه است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸).

بادرنگ بویه.

[رَ یَ / یِ] (اِ مرکب) معنی آن بعربی اترجیهٔ الرائحه است. (ابن بیطار). گیاهی است که عقرب را هلاک کند و امراض سوداوی و بلغمی را نافع باشد، و بادرنجبویه معرب آنست و در عربی بقلهء اترجیه گویند. (برهان). گیاهی است خوشبوی و ازجملهء ریاحین و آنرا بادرود و بادرونه نیز گفته اند و مهلک عقرب است و دافع سم است و معرب آن بادرنجبویه است و آن امراض سوداوی و بلغمی را نافع. (آنندراج). از نوع سپرغم خوب و خوشبو است، بستانیست. (نزهةٔ القلوب). گیاهی است معطر و در خواص شبیه به نعناع. (ناظم الاطباء). ارض مضغبه؛ زمین بادرنگ ناک. (منتهی الارب). بادرنجبویه. (برهان) (ترجمهء صیدنهء ابوریحان) (آنندراج) (تحفه). بادرنبویه. (اختیارات بدیعی). بقلهء اُتْرُجیّه. (تحفه) (برهان) (اختیارات بدیعی). بادرنگبویه. (تحفه) (مفردات ابن بیطار) (بحر الجواهر) (اختیارات بدیعی). تُرَنجان. (تحفه) (اختیارات بدیعی). بادروم. (ناظم الاطباء).بادرو. (برهان). بالَنگو. (اختیارات بدیعی). بادرویه. (لغت فرس اسدی) (رشیدی). باذروج. (برهان: بادرو) (نزهةٔ القلوب) (منتهی الارب). نوعی خیار. (برهان: بادرو). باذروج. (رشیدی). بادرنگ. (اختیارات بدیعی). بستان افروز. (سروری). ضَوْمَر. (برهان: بادروج) (قاموس). بادرنگ ریزه. (صراح).

بادروی کوهی. (ترجمهء صیدنهء ابوریحان). باذرنبویه. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). ریحان کوهی. (ناظم الاطباء: بادروج، بادروم). ترهء خراسانی. (ناظم الاطباء). باذرنجویه. بذرنبوذه. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). مال بوفلون (یونانی). (تذکرهء داود ضریر انطاکی). ترجان. (در تداول ابن بیطار). مالونان(۱). (ابن بیطار). مالیطانا. (ابن بیطار).(۲) بادرونه. (برهان). مفرح القلب. (تحفه) (صیدنهء ابوریحان) (ابن بیطار). ترنجبویا. (صحاح). حَوک. (منتهی الارب). مفرح قلب محزون. (برهان: بادرو) (اختیارت بدیعی). کَزْوان. حبق ترنجان. اترجیه. بورنگ. بارنگ بویه. کتروان. فرنجمشک. افرنجمشک. بادرنگویه. برگهای آن پرآبله و سبز تیره و توده های گلهای بنفش در بغل برگهاست، برگ آن بوی اسانس بادرنج میدهد. (گیاه شناسی گل گلاب چ ۱۳۲۶ ه . ش. دانشگاه طهران ص ۲۴۸)(۳). صاحب اختیارات بدیعی آرد: گیاهی است که بادرنبویه گویند و بادرنگ و ترنجان و بقلهء اترجیه نیز گویند، بپارسی بالنگو گویند و بهترین آن تازه بود و طبیعت آن گرم و خشک است در دویم سودمند بود جهت علتهای بلغمی و سودائی و بوی دهان خوش کند و نافع بود جهت سدهء دماغ و جرب و قوت دل و جگر بدهد و مفرح تمام بود و در تقویت دل و تفریح آن نظیر ندارد و خفقان زایل کند و ذهن صافی گرداند و مقدار شربتی از آب وی بیست درم بود. و اسحاق گوید: مضر بود بورک و مصلح وی صمغ عربی است و اگر با شراب ورق آن ضماد کنند بر گزندگی عقرب و رتیلاء و سگ دیوانه نافع بود و اگر بیاشامند همین عمل کند و اگر بیخ آن مضمضه کنند جهت دندان نیکو بود و اگر با نمک ضماد کنند بر خنازیر تحلیل یابد و همچنین بر درد مفاصل ضماد کنند ساکن گرداند. و از خواص وی آنست که چون قدری از ورق وی و تخم آن و بیخ آن مجموع خشک کرده در خرقه ای کنند و بابریشم محکم ببندند و در جیب نگاه دارند مادام که با خود داشته باشند هر کس که وی را بیند دوست دارد و محبوب خلق گردد و دایم شادمان بود. و مؤلف گوید بغایت مجربست و بکرات امتحان کرده اند و خوردن وی مقوی دل و جگر و معده بود و جهت خفقان سودائی و خفقان که از بلغم سوخته بود بغایت نافع بود و آنرا مفرح قلب المحزون خوانند، و بدل وی در تفریح بوزن آن ابریشم و چهار دانگ وزن آن پوست اترج. (اختیارات بدیعی). حکیم مؤمن در تحفه آرد: بادرنگبوئه فارسی است و بعربی مفرح القلوب گویند نباتیست در بو شبیه به بادرنگ خودرو و بستانی میباشد، نوعی را برگش لطیف و طولانی و اطراف برگ مثل اره و ساقش پرشعبه و شبیه بریحان و گلش بنفش مایل بسرخی و بجای سبزی با طعام میخورند و ربیعی و صیفی میباشد و هر سال تخم او سبز می شود نه ریشه، و تخمش شبیه تخم کتان و اغبر و بقلهء اترجیه و ترنجان نامند و نوعی دیگر در بوی باو شبیه و از آن تندبوتر و برگش مایل بتدویر و صحرائی و بستانی میباشد بی ساق و شاخهای بسیار از یک بیخ میروید و برگش با خشونتی و عریض و از برگ نعناع بزرگتر و گلش سفید و کم تخم. در دارالمرز، او را بادرنجبویه میدانند و ریشهء او مثل نعناع هر سال سبز می شود و گربه این نوع را دوست دارد و جمعی که هر دو را یکی میدانند آنچنان نیست و آنچه مؤلف اختیارات بدیعی گفته که آن بالنگو است غلط است چه تخم بادرنجبویه باریکتر از تخم ریحان و اغبر است و حقیر تخم او را کشته و گیاه او را از جملهء ریحان مشاهده نموده و آن ریحان سبزبرگ است و در بوی مثل شاهسفرم، بادرنجبویه در دوم گرم و مقوی دل و دماغ و حواس و معده و جگر و مفرح و مفتح و ملطف طعام غلیظ و هاضم و مورث ذکا و حفظ و جهت عسرالنفس و خفقان و غشی و فواق و تحلیل سودا و امراض بلغمی و کابوس و مغص و امراض ورکین و گرده و رفع سموم مطلقاً و سوداوی و سدهء دماغی نافع و برگ مسحوق او از پنج درهم تا ده درهم با شراب جهت گزیدن سگ دیوانه و رتیلا شرباً و ضماداً مفید و خائیدن او جهت ازالهء بوی شراب و بدبوئی دهان بسیار مؤثر و مضمضهء طبیخش جهت فساد دندان و جلوس در آن جهت احتباس حیض و ضمادش جهت درد مفاصل و طلاء آب او جهت جرب سوداوی و نمله و نار فارسی و آکله و رفع لرز و قشعریره و با نمک جهت خنازیر و سه درهم او با نیم درهم نطرون جهت قرحهء امعا و با یک مثقال نطرون جهت رفع ضرر قطران و سماروغ و لعوق او با عسل جهت عسر نفس انتصابی نافع و مضر ورک و مصلح او صمغ عربی و کندر و بدلش دو وزن آن ابریشم و دو ثلث آن پوست ترنج و قدر شربتش از خشک او تا ده درهم و از تازه اش تا بیست درهم است و گویند چون یک ساق او را با ریشه و تخم

خشک کرده در پارچه ای با ریسمان ابریشم بسته با خود نگاه دارند باعث محبت دلها میگردد و تخمش در افعال ضعیف تر از برگش و یک مثقال او جهت رفع لرز و قشعریره و مغص نافع و قدر شربتش تا دو مثقال است. رجوع به مفردات ابن بیطار و تذکرهء داود ضریر انطاکی و ترجمهء صیدنهء ابوریحان شود. .(لکلرک). (فرانسوی) (۱) - Melisse . (فرانسوی) (۲) - Melisse de Moldavie (در لکلرک نیامده است). (۳) - Dracocephalum Citronella. .(گل گلاب ص۲۲۸) Asperugo procumbens. MelisseTurque.

باد رنگین.

[دِ رَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)کنایه از شعر و بیت است که قصیده و غزل و قطعه و رباعی باشد. (برهان). کنایه از شعر و غزل. (شرفنامهء منیری). کنایه از شعر نوشته اند لیکن چنین نیست بلکه اطلاق آن بر سبیل تخیل است و درین هر دو معنی فرقی است جلی. سنائی گفته : باد رنگین است شعر و خاک رنگین است زر خاک رنگین می فروش و باد رنگین می ستان(۱). (از شرفنامهء منیری) (از انجمن آرا). شعر، چه قصیده و غزل باشد و یا قطعه و دوبیتی. (ناظم الاطباء). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹ شود||. نوعی از خیار باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به بادرنگ شود ||. عرق النساء که پشت و کمر بگیرد. (۱) - ن ل: خاک رنگین می ستان و باد رنگین میفروش. (انجمن آرا). مصراع دوم در آنندراج چنین است: تو ز عشق این و آن چون آب و آتش بی قرار. شرفنامهء منیری شعر را به تاج المآثر نسبت داده است.

بادرو.

[رَ / رُو] (اِ مرکب) مکانی که برای تابستان سازند که از هر طرف باد در آن درآید. بتازی غرفه گویند. طغرا گوید : غیر از قفس کز هر طرف دارد هزاران بادرو نتوان شمردن خوش هوا خشخانهء دربسته را. (از آنندراج). گذر باد. سوراخ. معبر باد. منفذ. منفذ باد. مدخل برای درآمدن هوا. بادخور. (اصطلاح بنّایی) فاصلهء قطر یک ریسمان.

بادرو.

(اِ) ریحانی است که آنرا بادرنجبویه گویند. و بعضی گویند بادرو تره ای است که برگش بسپرغم میماند و بوی ترنج میدهد. (برهان). بادرنجبویه. (ناظم الاطباء). تره ای است، برگش چون برگ شاهسپرم باندک وقت پژمرد.(۱) (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۴۰۹). ترهء خراسانی که ریحان کوهی نیز گویند، باذَروج معرب آن، و در فرهنگ بمعنی بادرنگبویه گفته و سهو کرده. (رشیدی). تره ای است همچو ریحان که آنرا بادرویه و بادرنجبویه نیز گویند. تره ای است چون شاه سپرغم طبیبان بادرویه نویسند و آنرا از ادویهء طبی نهند. (معیار جمالی). بترکی بیلقوتره گویند. رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸ شود : گر بدر کونْت موی هر یک چون بادروست خواهم از تو خدو که درمانش خدوست(۲). حکاک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۰۹). کیوان برای ترهء(۳) شیلانْت روز بار از کشت زار اجرام آورده بادرو. شمس فخری ||. نوعی از خیار است که بعربی بادروج گویند. (برهان). نوعی از خیار. (ناظم الاطباء). تره ای است چون شاه سپرغم طبیبان بادرویه نویسند و آن را از ادویهء طبی نهند(۴). (معیار جمالی چ ۱۳۳۷ ه . ش. دانشگاه طهران)(۵). (۱) - ن ل: تره ای بود برگ او همچون شاه سفرغم و زود باندک بادی بپژمرد. رجوع به حاشیهء لغت فرس اسدی چ اقبال ص۴۰۹ شود. (۲) - ن ل: موی در کون تو گر بادروست پی خدوش ده که در آن جای خدوست(؟). رجوع بحاشیهء لغت فرس اسدی چ اقبال ص۴۰۹ شود. (۳) - ن ل: سبزهء. (۴) - ن ل: نامند. (۵) - ظ. بادرو معرب باذروج و بجز بادرنگبویه است و گفتهء رشیدی در این باره صحیح تر بنظر میرسد.

بادروج.

(اِ) گل بستان افروز باشد و بوییدن آن عطسه آورد و گزیدن عقرب را نافع باشد و آنرا بعربی ضومر و مفرح القلب المحزون خوانند و بعضی گویند ریحان کوهی است. (برهان). گل بستان افروز و گیاه خوشبوئی که ریحان کوهی و تره‌ء خراسانی نیز گویند. (ناظم الاطباء). بستان افروز باشد. (فرهنگ سروری). ضومر. (قاموس). حَوک. (منتهی الارب). بادروک. (ناظم الاطباء: بادروک). بادروج سفید ریحان کوهی است. (فرهنگ روستائی ص ۲۳۱). گل بستان افروز باشد و بوئیدن آن عطسه آورد و نافع گزیدن عقرب است. (آنندراج) (انجمن آرا). بورنگ. (اختیارات). بارنگ بویه. بادرنگ بویه. (السامی). بادرنجبویه. اوقیمون.(۱) و آب بادروج خوردن و بادروج را بتازی الحوک گویند. (ذخیره‌ء خوارزمشاهی). حوک است که ریحان معروفی است. (مفردات ابن بیطار).(۲) داود ضریر انطاکی ذیل بادروح آرد: این کلمه نبطی است بیونانی أفیمن و بعبری حوک است و تره ای است که زنان آنرا در خانه ها پرورش میدهند و گاهی هم خودروست و ما آن را ریحان سرخ مینامیم و بعضی آنرا سلیمانی خوانند زیرا جن آنرا برای سلیمان آورد و بدان باد سرخ را معالجه کنند (!). (تذکره‌ء داود ضریر انطاکی ص۶۸). حکیم مؤمن در تحفه آرد: بادروج(۳) لغت نبطی است و بعربی حوک و بفارسی ریحان کوهی نامند. نوعی از ریحان و برگش ریزه و ساقش مربع و پرشاخ و کم بوی تر از ریحان و گلش مایل بسرخی و در مصر ریحان احمر نامند و بری و بستانی میباشد و خریفی است نه ربیعی و ظاهراً تخمش شربتی است که از شیراز می آورند و با شربت قند میخورند. در دوم گرم و در اول خشک و با رطوبت فضلی و مفرح و مقوی دل و فم معده و مبهی و مدرّ شیر و بول و حیض و عرق و منضج و محلل اورام و استنشاق کوبیده‌ء او معطس قوی و ملین طبع و جهت خفقان و غشی و عسرالنفس و ضعف جگر بارد و سده‌ء سپرز و تقویت قوه‌ء شامه و ریزانیدن سنگ مثانه و سعوط آب او با سرکه و کافور جهت رعاف و قطور عصاره‌ء آن جهت جلاء بصر و دمعه و طلاء او جهت ورم چشم و منع نزلات و گزیدن عقرب و زنبور و تنین بحری و با آرد جو و روغن گل و سرکه جهت اورام حاره نافع و تضمید او بر پستان رادع اورام او و مولد شیر است و خائیدن او جهت رفع کندی دندان و زایل کردن رطوبات عارضی سینه و شش و در گوش گذاشتن او جهت درد آن مؤثر و اکثار او مولد خلط مراری و ظلمت بصر و باعث سدر و دوار و گویند مولد کرم معده است و مصلح او خرفه و خیار و سرکه و قدر شربتش از آبش تا ده مثقال و بدلش بوزن او سوسنبر است و از خواص او است که چون خائیده در آفتاب بگذارند کرم از او متولد شود و چون در اول نزول آفتاب بحمل بخایند تا یک سال درد دندان نکشند و تخمش مانع تولد سودا و جهت عسر بول و تحلیل نفخ نافع و ضماد او بر پستان مولد شیر و قدر شربتش تا سه مثقال و روغن او که آب او را با مثل آب روغن زیتون جوشانیده باشند تا روغن باقی ماند گرم و تند و جالی و نصف اوقیه‌ء او با آب گرم جهت اخراج کرم معده و طلاء او جهت مواد بارده و تحلیل رطوبات و تقویت اعصاب نافع. مؤلف اختیارات بدیعی گوید: حوک خوانند و آن نوعی از ریحان کوهی است و در دامن کوهها باشد طبیعت وی گرم است در دویم و خشک است در اول و گویند رطوبت فضلی در وی هست و بهترین وی آنست که خوش بوی بود و دیگر منفعت وی آنست که از ادویه‌ء قلبی بود و اگر عصاره‌ء وی در چشم کشند چشم را جلاء دهد و رطوباتی که در چشم روانه بود خشک گرداند و اگر بسیار بخورند تاریکی چشم آورد و شکم نرم دارد اما باه را برانگیزد و مولد ریاح بود و بول براند اما دشخوارهضم بود و اگر بر گزندگی زنبور و عقرب ضماد کنند نافع بود و اگر با روغن گل و سرکه و پوست جو بر ورم گرم ضماد کنند نافع بود و خوردن وی گویند کرم در شکم پیدا کند و چون بخایند در آفتاب نهند کرم از آن تولد کند. و شریف گوید: چون آفتاب بحمل نزول خواهد کرد چون وی را بخایند پیاپی در آن سال از درد دندان ایمن باشند البته. و اگر بخایند و در گوش نهند درد گوش ساکن گرداند البته. و صاحب کامل آورده است که در خوردن وی هیچ منفعتی نیست. ضماد کردن [وی] منضج و محلل بود. از خوردن وی هیچ منفعتی نیست. خلطی سوداوی بد تولد کند و چشم تاریک کند ومصلح وی بقلة الحمقا است و بدل آن دو وزن

سیسنبر. رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی و ترجمهء صیدنهء ابوریحان و مفردات ابن بیطار و شعوری ج ۱ ورق ۱۵۳ شود||. نوعی از ریحانست چون قلب محزون را تفریح دهد و مانع غم گردد، آنرا سپرغم نیز گویند. رشیدی گفته: بادرویه ترهء خراسانی است که ریحان کوهی گویند و بادروج معرب آن و در فرهنگ جهانگیری بمعنی بادرنگبویه سهو شده. (آنندراج) (انجمن آرا).(۴) (۱) - Ocymum. .(لکلرک) (۲) - ۳) .Basilic) - در تذکرهء ضریر داود انطاکی در بادروح آورده است. (۴) - از آنچه از کتب طبی مفردات ابن بیطار و تذکرهء داود ضریر انطاکی و اختیارات بدیعی و غیره استنباط شد بادروج یا بادروح و بادرو، حوک است که بجز بادرنگبویه است و بنابراین لغت نویسانی که آن را مرادف بادرنگبویه آورده اند سهو کرده اند.

بادروج ابیض.

[جِ اَبْ یَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) تخم شربتی. تخم ریحان جبلی. رجوع به ریحان جبلی شود. دانه های سیاه ریحان سبز(۱) بنام تخم شربتی یا بادروج ابیض مشهور است. (گیاه شناسی گل گلاب چ ۱۳۲۴ ه . ش. دانشگاه طهران ص۲۴۹). .(لاتینی) (۱) - Ocymum basilicum

بادروج بویه.

[یَ / یِ] (اِ مرکب) رجوع به بادروزبویه شود.

بادروچه.

[چَ / چِ] (اِ) گیاهی است. (ناظم الاطباء).

بادروح.

(اِ) رجوع به بادروج و بادرو و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۶۸ شود.

بادرود.

(اِخ) دهی است جزء دهستان مرکزی بخش فیروزکوه شهرستان دماوند. در ۱۴هزارگزی شمال باختر مرکز بخش و ۱۴هزارگزی فیروزکوه واقع است. منطقه ای سردسیر و دارای ۳۷۵ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه سار و محصولش غلات، سیب زمینی، حبوبات، گردو و شغل مردمش زراعت و صنایعش کرباس بافی و جاجیم بافی میباشد. اهالی در زمستانها برای سفیدگری بمازندران میروند. راهش مالرو است. از آثار قدیم قلعه ای خرابه و بنای دو امام زاده دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بادرود.

(اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش نطنز شهرستان کاشان است که در شمال نطنز و حاشیهء کویر و ابتدای شنزار واقع است و هوایش تابستان گرم و زمستان معتدل میباشد. آب قراء آن از قنواتست. محصول عمدهء آن غلات، تنباکو، پنبه، انار، میوه جات میباشد. این دهستان از ۵ قریه و ۱۱ مزرعه تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۸۴۰۰ تن و قراء مهم آن بشرح زیر است: قصبهء باد که مرکز دهستان است، خالدآباد که در ۳هزارگزی باد و ده آباد که در ۶هزارگزی باد قرار دارند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بادروز.

(اِ مرکب) بادروزه. روزگذار از طعام : کسی را نبد بادروز نبرد همی اسب جنگی بکشت و بخورد. فردوسی. رجوع به بادروزه، و شعوری ج ۱ ورق ۱۶۴ شود ||. تحفه و هدیه و بخشش ||. گیاهی خوشبو که ریحان نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به بادروزه شود.

بادروزبویه.

[یَ / یِ] (اِ مرکب) گیاهیست که بوی ترنج میدهد و برگهایش شکافته میباشد. (ناظم الاطباء ||). نوعی علفی است طبی تلخ. بقلة الملک. شیطرج. شاه تره. (فرهنگ دمزن). بادروج بویه.

بادروزن.

[زَ] (اِخ) دهی است از دهستان کاکاوند بخش دلفان شهرستان خرم آباد. در ۳۳هزارگزی شمال باختری نورآباد و ۹هزارگزی خاور راه شوسهء خرم آباد به هرسین کرمانشاه واقعست. سرزمینی است تپه ماهوری و سردسیر و دارای ۳۰۰ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه سار و محصولش غلات، لبنیات و پشم و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء مظفروند هستند و در ساختمان و چادر زندگی میکنند و عده ای برای علوفهء احشام بگرمسیر میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بادروزه.

[زَ / زِ] (اِ مرکب) بادروژه. بمعنی هرروزه باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). عادت بود مستمر. عادت و کار هرروزه است چه غذا باشد چه لباس که هر روز پوشند یا کاری که هر روز کنند. معتاد. مألوف. چیزی که هر روز بکار برند و استعمال کنند چون جامه و لباس هرروزه و قوت هرروزه و کار هرروزه چنانکه در تاج المآثر گوید: لشکر اسلام جامه های بادروزه را به لباس حرب بدل کردند. سنائی گوید، مصرع: یکی جامه زین بادروزه ز قوت. و سوزنی گوید: که شد مدیح تو تسبیح بادروزهء من. و بحذف دال نیز گفته اند، و در مقامات حمیدی گفته: که عروس را به پیرایهء همسایه یک شب بیش نتوان آراست و آرایش بادروزه بسؤال و جواب دریوزه نتوان خواست. (از رشیدی). مشرف ای شرف گوهر حمیدالدین که شد مدیح تو تسبیح بادروزهء من.سوزنی. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰، و بادروز شود ||. قوت که مردم بکار دارند در هر روز پیوسته. (حاشیهء فرهنگ اسدی چ اقبال ص۴۲۷). خوراک و قوت هرروزه. (برهان) (آنندراج)(۱). طعامی که بدان تنها از مردن توان رست. قوت لایموت : خور و خواب و آرامگه تنگ شد تو گفتی که روی زمین سنگ شد کسی را نبد بادروزهء نبرد همی اسب جنگی بکشت و بخورد. فردوسی(۲). یکی جامه وین بادروزه ز(۳) قوت دگر این(۴) همه بیشی و برسریست. کسائی(۵). (از فرهنگ اسدی چ اقبال ص۴۲۸). تنی درست و هم قوت بادرروزه فرا که به ز منت(۶) بیغاره کوثر و تسنیم. کسائی (از فرهنگ اسدی چ اقبال ص۴۲۸ ||). جامهء کهنه و لباسی که هر روز پوشند. (برهان) (آنندراج). لباس هرروزه. (انجمن آرا). جامهء کهنه، بتازیش بذله خوانند. (شرفنامهء منیری): الابتذال؛ باد روزه کردن جامه را و جز آن. (زوزنی). بادروزه داشتن جامه یعنی جامه برای کار پوشیدن. (مجمل). الامتِهان؛ بادروزه داشتن. (زوزنی). بادروزه داشتن جامه یعنی جامهء کار داشتن ای جامهء خدمت. (مجمل). بِذله؛ جامهء بادروزه. (زمخشری). جامهء همه روزه. (ربنجنی). و جامهء خدمت. (مجمل). التَّبَذُّل؛ بادروزه داشتن جامه و خود را. بادروزه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار)

(مجمل). جامهء خانه و بی زینت در بر کردن. بادروزه داشتن خویش را. (زوزنی). متبذل [مُ تَ بَذْ ذَ / ذِ] ؛ بذله پوش و کسی که عمل نفس خود کند و بادروزه دارد خود را. (منتهی الارب). تفضل؛ جامهء بادروزه پوشیدن برای کار. فُضُل؛ جامهء بادروزه که زنان در وقت عمل و کار پوشند. (منتهی الارب). فَضَله؛ بادروزه که در وقت کار و خواب پوشند. مُبذَل؛ جامهء کهنه و جامهء بادروزه. (منتهی الارب). مُبذَله؛ جامهء بادروزه و کهنه. (منتهی الارب). مذَیَّل؛ آنکه در بادروزه دارد خود را و کار نفس خود کند. (منتهی الارب). مِفضَل؛ جامهء بادروزه. (ربنجنی). جامهء بادروزهء زن. مِفضَله؛ جامهء بادرزوهء بی آستین که زنان وقت کار و خدمت پوشند. (منتهی الارب ||). چیزی را گویند که مردم را همیشه در کار باشد. (برهان) (آنندراج). هرچه آنرا اکثر بکار بسته باشند. (شرفنامهء منیری). آن بود که مردم را پیوسته هر روز بکار آید. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی) (اوبهی). آن بود که مردم مدام چیزی را بکار دارند (کذا). (فرهنگ اسدی چ اقبال صص۴۲۷ - ۴۲۸). (۱) - اگرچه بعض فرهنگ ها بادروزه را قوت نوشته اند ولی بگمان من بادروزه منزل کوچک و چون کلبه باشد. (مؤلف). (۲) - برودکی هم نسبت داده اند. (۳) - ن ل: که. (۴) - ن ل: زین. (۵) - سروری به سنایی نسبت داده است.(۶) - ن ل: به ار بمنت. که به بجنت و.

بادروژه.

[ژَ / ژِ] (اِ مرکب) رجوع به بادروزه شود.

بادروغوغیا.

(اِخ) قفطی ذیل باذروغوغیا آرد: هندی رومی جیلی است. او راست: کتاب استخراج المیاه، و آن سه باب است، هر بابی را مقالاتی است(۱)؛ و ابن الندیم آرد: بادروغوغیا. او راست: کتاب استخراج المیاه، و آن سه باب است، باب اول مرکب از سی ونه قول، باب دوم سی وشش قول، باب سیم سی قول. (فهرست ابن الندیم). و ذبیح الله صفا در تاریخ علوم عقلی ص۱۱۲ ذیل عنوان «کتب و علمای فلسفه» آرد...: «در آبیاری کتاب استخراج المیاه در سه باب از بادروغوغیا». لیکن این کلمه (بادروغوغیا) مصحف لفظ یونانی هیدراغوغیا(۲) یعنی صنعت استخراج میاه است و قفطی و ابن الندیم آنرا مصنف کتابی گمان برده اند. (۱) - ثلث مقالات E ؛ مقالتان M (حاشیه). (۲) - Hydragogia.

بادرو غونزالز د مندوزا.

[غُ لِ دِ مِ](اِخ)(۱) (کاردینال) این نام معرب پدرو گنزالس دو مندوزا است که از رجال بزرگ و نامور عصر نصرانیت شهر طلیطله بود و در برافروختن آتش جنگ ضد غرناطه تأثیر بسزایی داشت و بسال ۱۴۹۵ م. درگذشت. (الحلل السندسیه ج ۲ ص۴۲). (۱) - Pedro Gonzales de Mendoza.

بادروک.

(اِ) بادروگ. اصل کلمه بادروج یا بادروح است. رجوع به بادروج، و شعوری ج ۱ ورق ۱۷۱ و ناظم الاطباء شود.

بادروم.

(اِ) بادرونه. بادرنجبویه و ریحان کوهی است. (ناظم الاطباء). رجوع به بادرونه شود.

بادرونه.

[نَ / نِ] (اِ) بادرنجبویه را گویند و آن ریحانی است معروف. (برهان) (ناظم الاطباء: بادروم) (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰). رجوع به بادرنگ بویه و بادروم شود.

بادرویه.

[یَ / یِ] (اِ) رجوع به بادرو شود. (معیار جمالی) : ببادرویهء نخشب دو زلف بر رخ زن که تا دمد همه جا عنبر و گل خود روی. سوزنی.

بادرهٔ.

[دِ رَ] (ع ص، اِ) بادره. تأنیث بادر. (قطر المحیط). تیزی خشم و شتابزدگی و خطا در قول یا فعل که از خشم پدید آید، یقال اخشی علیک بادرته. (منتهی الارب)(۱) (ناظم الاطباء). تندی یا خطا و لغزشهائی که از انسان هنگام تندی و خشم صادر میشود، یقال: انا اخاف بادرته. (اقرب الموارد). تندی و تیزی در کارها. (برهان). تیزی خشم. (آنندراج) (انجمن آرا). شتابزدگی. خطای در قول و فعل که از خشم پدید شود. (آنندراج): اما قضای حق برادرش اقچه که بهیچ وقت ازو بادرهء بدخدمتی صادر نشدست، جان او ببخشیدم. (جهانگشای جوینی). فرمود که هر بادره ای که تا بروز جلوس مبارک ما از کسی صادر شده باشد در مقابلهء آن عفو و اقالت مبذول داشتیم. (جهانگشای جوینی). بی بادرهء حرکتی چگونه بر نقض آن اقدام روا میدارد. (جهانگشای جوینی ||). برگ گیاه خُوّاءهٔ. (منتهی الارب).(۲) برگ حواءه یعنی حنا. (اقرب الموارد). برگ حنا. (قطر المحیط) (ناظم الاطباء ||). آنچه اول می آید از گیاه. (منتهی الارب) (قطر المحیط). جوانه ||. اسیرک(۳) تازه و بهتر آن. (منتهی الارب). وَرْس و تازه ترین آن. (قطر المحیط) (ناظم الاطباء). رجوع به ورس شود ||. گوشت میان کتف و گردن، یقال: احمرت بوادر الخیل. (اقرب الموارد). و منه الحدیث: فرجع بها ترجف بوادره، و دو گوشت پاره است بالای رگ رغثای مردم و اسفل ثندوه. (منتهی الارب) (قطر المحیط) (ناظم الاطباء). ج، بوادر ||. تیزی شمشیر. (منتهی الارب) (قطرالحمیط) (آنندراج ||). کنارهء تیر از جانب پیکان، یقال: اصابته بادرته السهم. (اقرب الموارد ||). سخن بی اندیشه. (منتهی الارب) (آنندراج). بدیهه. (قطرالحمیط) (اقرب الموارد). سخن گفتن بی اندیشه. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (رشیدی). حرف بی فکر و تأمل زدن. (جهانگیری ||). تندی و تیزی در کار. (ناظم الاطباء). تیزی در هر کار. (رشیدی). (۱) - در منتهی الارب چنانکه ملاحظه میشود تیزی و خطای در قول دو معنی فرض شده است. (۲) - کلمهء حواءه در منتهی الارب چ ۱ طهران خواءه شده است. (۳) - در متن منتهی الارب چ ۱ طهران اسیرک آمده و صحیح آن اسپرک است. رجوع به اسپرک شود.

بادره.

[دَ رَ / رِ] (اِ) پاچهء شلوار و تنبان. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۹ ص ب شود. پاچهء زیرجامه. (سروری) (رشیدی).

بادری.

[دَ] (معرب، اِ) از ایتالیائی پادر(۱)(پدر، لقب مذهبی. کشیش(۲)). (دزی ج ۱ ص۴۷). (۱) - Padre. (فرانسوی) (۲) - Pretre

بادریس.

(اِ مرکب) بادریسه. چرم یا چوبی باشد مدور که در گلوی دوک کنند بجهت آنکه ریسمانی که میریسند یک جا جمع شود و بعربی فلکه خوانند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). چرمی مدور که در دوک بود. (شرفنامهء منیری). چرم یا چوب مدور میان سوراخ که در دوک کنند. (رشیدی). برخاج. (فرهنگ دمزن) : فکرتش علم خانهء شبلی منطقش وعظ نامهء ذوالنون پرده دوز محلت علمش بادریس خلافت مأمون کرده فیض انامل کرمش خاک بر فرق دجله و جیحون. ؟ (از عقدالعلی). با آبروی عدل تو ای بادریس آسمان از کرده های خویشتن خود را پشیمان ساخته. شمس طبسی (از جهانگیری). حَرْت؛ گرد بریدن چیزی مانند بادریس. (منتهی الارب). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۶۶ شود ||. تختهء گرد میان سوراخی باشد که بر سر چوب خیمه گذارند. (برهان). کلیچهء ستون خیمه را نیز بنابر مشابهت بدان بادریسه گویند. (آنندراج) (انجمن آرا) (جهانگیری) (رشیدی). آن گردهء چوبین میان سوراخ کرده که بر ستون خیمه کنند. (شرفنامهء منیری). کماچهء دیرک خیمه. (ناظم الاطباء). بعربی فلکه خوانند. (رشیدی). مهچهء خیمه. کَرَبه. سپندوز. چناب. جاناغ. (دِمزن ||). بادکش. (از آنندراج از قول برهان).(۱ ||) تابی را گویند که زنان بدوک دهند. (برهان). تابی که بدوک میدهند. (ناظم الاطباء ||). بادزن. (برهان) (ناظم الاطباء ||). گردش و دوران. (ناظم الاطباء). (۱) - در برهان یافته نشد.

بادریس.

(اِخ) (شاعر کتلونی) معرب پادریس. از شاعران و رجزسرایان اندلس ناحیهء کتلونیه(۱) بود. (الحلل السندسیه ج ۲ ص۲۲۸). (۱) - کاستلانی یا گوتی آلانی (Gothi - Alani).

بادریسکی.

[سَ] (اِ) بعربی آنرا فلکی نامند، چه فلکهء دوک بفارسی قسمی مروارید بادریسه است. (از الجماهر بیرونی ص۱۲۵).

بادریسه.

[سَ / سِ] (اِ) چوبی یا چرمی باشد که در گلوی دوک نصب کنند. (برهان). آن مهره بود که زنان بر دوک زنند بوقت رشتن، بتازی آنرا فَلَکه خوانند. لبیبی گفت: گر کونت از نخست چنان بادریسه بود آن بادریسه خوش خوش چون دوک ریشه شد.(۱) (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۴۱). رجوع به فلکه شود. وآن بادریسه هفتهء دیگر غضاره شد واکنون غضاره همچو یکی غنج پیسه گشت.(۲) لبیبی (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). آن باشد که زنان در دوک کنند. (صحاح الفرس). آن چیزی مدور بود که زنان در گلوی دوک کنند که منع ریسمان کند تا پراکنده بر دوک پیچیده نشود و آنرا بعربی فلکه گویند. خاقانی گوید : سر گشته گرد چرخم چون چرخ بادریسه فریاد ازین فسونگر زن فعل سبزچادر. (از فرهنگ خطی از ضیاء). مثل بادریس. (آنندراج). فلکه. (دهار). در لهجهء شیرازی مدیسه گویند. فلکهء مِغْزَل. (الجماهر بیرونی ص۱۲۵). جُعموره؛ بادریسه بر سر چوبی. (منتهی الارب). التفلیک؛ چیزی را بر سان بادریسه کردن. (زوزنی). او را فلک نام کردند ازبهر حرکت او که کرده است همچون حرکت بادریسه. (التفهیم). و رجوع به ص۵۲ همان کتاب شود. فلک فضل را تو گردانی دوک را بادریسهء افلاک.ابوالفرج رونی. نشود مرد پردل و صعلوک پیش مامان(۳) و بادریسه و دوک(۴).سنائی. زن پرور است عالم ازین شد سپهر و نقش همسان بادریسه و هم شکل دوکدان. مجیر بیلقانی. بادریسه ست آسمان در همت من وین خسان همچو دوک از حرص یعنی ریسمان در حنجرند.

مجیر بیلقانی (دیوان ص۷۲). پرّان فلک پیرامنش چون چرخ دائر بر تنش چون بادریسه دشمنش یک چشم بینا داشته. خاقانی. ای در قمار چرخ مسخر بدستخون از چرخ بادریسه سراسیمه سرتری.خاقانی. دهر است پیرمردی زال عقیم دنیا چون بادریسه یک چشم این زال بدفعالش. خاقانی. گردون چو بادریسه کمندی ز حادثات در گردنم فکند و ز محنت شدم چو دوک. ظهیر فاریابی. فلاک؛ بادریسه فروش. فلاک؛ بادریسه گر. (ربنجنی). رجوع به فرهنگ سروری و شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ شود ||. کماج خیمه را نیز بمشابهت بدان بادریسه گویند. (برهان). چوب مدور یعنی قرص چوبین سوراخ دار که بر ستون خیمه نهند. (غیاث ||). گوی پستان. برآمدگی پستان. تکمهء پستان: حَجْمه. بادریسهء پستان. (بحر الجواهر). التفلیک؛ بادریسه در پستان دختر پدید آمدن. (زوزنی). مفلَّک؛ پستانی چندِ بادریسه شده. (السامی فی الاسامی). ثدی مفلک؛ پستانی بادریسه شده. (ربنجنی). تفلک؛ بادریسه شدن پستان زن. (تاج المصادر بیهقی): و گاه باشد که مردم جوان را که بوقت بلوغ رسد شیر اندر پستان پدید آید و درد خیزد خاصه در آن وقت که اندر پستان چون بادریسه پدید آید. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). برجستگی اندام: و اندر خایه غلوله های سخت پدید آمده بود چون بادریسه. (ذخیرهء خوارزمشاهی). (۱) - ن ل: دیگ ریسه. دیگ ریسه = دیگ هریسه (ظ: دیگ رشته). دوک رشته. آن بادریسه اکنون چون دیگ ریسه شد. (احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص۱۲۱۷). (۲) - ن ل: ایزغنج. (۳) - ن ل: ماما. (۴) - ظ: بادریسهء دوک.

بادریسه چشم.

[سَ / سِ چَ / چِ] (ص مرکب) کنایه از مردم یک چشم باشد که بعربی اعور خوانند. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). کنایه از یک چشم باشد زیرا که بادریسه یک چشم بیشتر ندارد. (انجمن آرا) : زآن بر که بادریسه هنوزش نخسته بود ای بادریسه چشم بگو تا چه خواستی. خاقانی ||. کنایه از شیطان و دجال هم هست. (برهان) (آنندراج). جن و شیطان و دجال. (ناظم الاطباء).

بادریش.

(اِ) بادریشه. غرور و لاف. (غیاث) (آنندراج ||). خیار ||. برنج ||. ناخوشی و بیماری. (ناظم الاطباء).

بادریشه.

[شَ / شِ] (اِ) رجوع به بادریش و مجموعهء مترادفات ص ۲۹۰ و ناظم الاطباء شود.

بادریه.

[یَ / یِ] (اِ) نوعی از بادکش چوبین که در سقف خانه بیاویزند. (آنندراج). بادزن بزرگی از چوب که بسقف آویزان کنند و چون آنرا بجنبانند مگسها را بیرون کرده و هوای آنجا را تجدید نماید و آنرا بادفر نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به بادفر و بادآفراه و مترادفات آن شود.

بادزد.

[زَ] (اِ مرکب) گردباد و طوفان و تندباد. (آنندراج). گردباد و تندباد سخت. (ناظم الاطباء).

بادزدگی.

[زَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بادزده: بیماری بادزدگی نباتات و صیفی.

باد زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) با بادبیزن و امثال آن هوا را بقصد خنک شدن بجنبش آوردن، یا تیز کردن آتش. ترویح : هر آنکسم که نصیحت همی کند بصبوری بهرزه باد هوا میزند بر آهن سردم. سعدی (طیبات). رجوع به باد شود ||. سوختن و تباه شدن زراعت یا میوه یا صیفی بر اثر وزیدن باد گرم ناملایم. در بوته ترنجیده و بی آب شدن آن: خیارها را امسال باد زد. بادنجانها را باد زده است. عهد ما با تو نه عهدی که تغیر بپذیرد بوستانیست که هرگز نزند باد خزانش. سعدی (بدایع).

بادزده.

[زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) آفت زده. آسیب رسیده. تباه شده در اثر وزیدن باد گرم در تنه و بتهء خود چون خیار و کدو: خیار و بادنجان بادزده و امثال آن. رجوع به بادزدگی و باد زدن شود.

بادزم.

[زَ] (اِ مرکب) کار عبث و بی نفع را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). بیهوده. (شرفنامهء منیری). بیهوده بود چون کار بیهوده. عنصری گوید : چون بایشان بازخورد آسیب شاه شهریار جنگ ایشان عجز گشت و سحر ایشان بادزم(۱). (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۴۲). کارهای عبث و بی نفع را گویند. (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بادرم شود ||. از کار بازمانده. (شرفنامهء منیری||). معجون تریاق. (ناظم الاطباء). (۱) - با راء مهمله نیز آمده است. رجوع به بادرم شود.

بادزن.

[زَ] (اِ مرکب)(۱) همان بادبزن است. (شرفنامهء منیری). مِروحه که در بعض بلاد هندوستان بیجنا خوانند. کلیم گوید : ما را ز کف اختیار رفته جز باد بدست بادزن نیست. تا رود در خواب راحت نرگس جادوی او نالهء من بادزن شد زلف او را باد کرد. (از آنندراج). مروحه و هر چیزی که بدان باد زنند. (ناظم الاطباء) : برگ خرمایم که از من بادزن سازند خلق باد سردم در لب است و ریزریز اجزای من. خاقانی. بارگی از شهپر جبریل ساخت بادزن از بال سرافیل ساخت.نظامی. شود مرغ دلم تا زآتش رخسار او بریان دو مژگان بابزن سازد دو گیسو بادزن دارد. قاآنی. رجوع به بادبزن و بادبیزن و بادزنه و فرهنگ رشیدی و فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹ شود ||. بادکش که بهندی نپکها گویند. (غیاث). . (فرانسوی) (۱) - eventail. Ventilateur

بادزنام.

[دَ] (اِ مرکب) عمود خیمهء سیاه است. (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۶). تیرک و عمود چادر. (ناظم الاطباء).

بادزنه.

[زَ نَ / نِ] (اِ مرکب) بادزن را گویند و بعربی مِروحه خوانند. (برهان) (ناظم الاطباء). بادزن و بادبیزن باشد : بادزنه دست بدست همه وز دم او باد بدست همه. امیرخسرو (از جهانگیری) (از آنندراج). بادبیزن باشد. (از شرفنامهء منیری). رجوع به شعوری ج ۱

ورق ۱۹۰، و بادبزن و بادبیزن و بادزن شود ||. سوارخ کوچک تنور.

بادزهر.

[زَ] (اِ مرکب) بمعنی فادزهر است که عوام پازهر(۱) گویند و بعربی حجرالتیس خوانند. (برهان). پازهر که بتازی حجرالتیس نامند. (ناظم الاطباء). معرب پادزهر باشد. فادزهر. مسوس. (نشوءاللغة ص ۹۴). لفظ پارسی است و معنای آن مقاومت کنندهء با سمیاتست. نیروی روح را حفظ کند. و هرچند این لفظ برای هر داروئی که دافع زیان اقسام زهرهاست بطریق عام وضع شده ولی بطور خاص برای سنگ مار استعمال میشود. و آن سنگی است که در مار یافت میشود. کذا فی المنهاج. شیخ گوید: اطلاق نام پادزهر بر مفرداتی که از طبیعت پدید آیند اولی است و اطلاق نام تریاک بر مصنوعات شایسته تر است تا گفته شود. پادزهر تریاق طبیعی و تریاق پادزهر صناعی است و بهتر آنست که چیزهای نباتی طبیعی را بنام تریاک و معدنیات را بنام پادزهر بخوانند. و برخی هم پندارند میان آنها تفاوت بسیاری نیست، در بحر الجواهر چنین است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به پادزهر و فادزهر در لغت نامه و ترجمهء صیدنهء ابوریحان شود. ابوریحان در الجماهر ذیل عنوان «فی ذکر حجرالبادزهر» آرد: آنچه بدین نام معروف است برحسب گفتهء متقدمان سنگی است معدنی، هرچند صفات و علامات آنرا جدا نساخته اند ولی حق اینست که پادزهر بر همهء گوهرها برتری دارد چه گوهرهای دیگر مایهء لهو و لعب و مایهء زینت و تفاخرند و هیچ سودی به بهبود امراض ندارند ولی پادزهر بدن و نفس را از امراض حفظ میکند و آنرا از زیان ها رهائی می بخشد... محمد بن زکریا گفته است آنچه از صفات آن مشاهده کردم سستی [رخو] است مانند شَبّ یمانی است [نوعی زاک] که ورقه ورقه شود و توبرتو است و من از شرف خاصیت آن در شگفت شدم. ابوعلی بن مندویه گوید: پادزهر برنگ زرد است که بسفیدی و سبزی زند و نصر و حمزه اصل معدن آنرا باقصی هند و اوایل چین دانسته اند. و صاحب کتاب النخب آرد: معدن آن در کوه زرند نزدیک کرمان است و حمزه و نصر آنرا بر پنج گونه تقسیم کرده اند: سپید و سبز و زرد و خاکی [اغبر] و خالدار [منکت] و نصر خالدار آنرا برگزیده و آشامیدن آنرا برای شخص مسموم بمقدار دوازده شعیره تعیین کرده است. صاحب النخب گوید رنگهای دیگر نیز بر آن افزوده از قبیل سبز سلقی و زرد و نوعی که بسفیدی و سرخی زند و نوعی دیگر میان تهی است و در میان آن چیزی است که آنرا مخاط شیطان و غزل سعائی نامند و در آتش نمیسوزد. ابوالحسن طبری ترنجی(۲) گوید قسمی از آن چنانست که گوئی از شمع و آهک و خاک ترکیب شده است و از هر یک از مواد مزبور درخشندگی آن پدید آید و هرگاه آنرا با عروق صُیفر(۳) بر صلایه بسایند برنگ قرمزی چون خون تازه درآید و این گونه را هرگاه بر گزیدگی بمالند بسیار سودمند افتد. از طوس سنگهایی بدلی شبیه پادزهر بطور آشکار صادر میشود و از آن دستهء کارد میتراشند ولی سودی ندارد. در کتب برای امتحان اصل و بدل آن مطالبی آورده اند که نمیتوان از لحاظ تشخیص بدانها استناد جست... و هم بیرونی ذیل عنوان (فی ذکر اخبار البادزهر) آرد: مخاط شیطان و هر آنچه را در درون نوع میان تهی پادزهر هست بیرون می آورند و از غزل «رشتهء» آن شستکه ها(۴) درست میکنند که سلاطین ساسانی آنها را آذرشست(۵)مینامیدند و اکنون کلمهء «شست» را بر نوع معمولی آن که در آتش نمیسوزد اطلاق کنند. استاد هرمز(۶)سردار جنگ کرمان بسال ۳۹۰ ه . ق. از ناحیهء زرند(۷) و کوبونات شستکهء سپیدی بدست آورد که هرگاه روی آن چرکین میشد آنرا در آتش میافکندند تا چرک آن زایل و شسته شود. آنگاه دربارهء خواص شستکه گفتگو میکند و گوید که در آتش نمیسوزد و برای گزیدن زنبور و دیگر گزندگان سودمند افتد و در پایان، حکایت نیرنگسازی را یاد میکند که بر آن شد وشمگیر را با پادزهری ساختگی بفریبد ولی او دریافت و گفت: اگر این دافع زهر باشد نخست بتو زهر مینوشانم تا بدان زهر را از خویش دفع کنی و آنگاه بتو پاداش و جایزه می بخشم. مرد حقیقت را بازگفت و پوزش خواست و گفت این پادزهر ساختگی را با خویش بدار زیانی بتو نمیرساند ولی هرگاه دشمنان بدانند ترا پادزهری است از دادن زهر بتو نومید میشوند و ترا سود بخشد. وشمگیر این خیرخواهی را

بپذیرفت و از کیفر دادن وی درگذشت. رجوع به الجماهر بیرونی صص ۲۰۰ - ۲۰۲ شود. و صاحب صبح الاعشی آرد: پادزهر سنگ سبک نرمی است و اصل تکوین آن در حیوانی معروف به ایّل است که در مرزهای چین بسر میبرد. و آن حیوان در آن سرزمین مارها را میخورد و مار غذای عادی او باشد و در نتیجه این سنگ در وجود آن پدید می آید و دربارهء اینکه سنگ در چه جای بدن حیوان بوجود می آید اختلافست، برخی گویند سنگ از اشکهایی که هنگام خوردن مارها از دیدگان آن فرومیریزد، در گوشه های چشم حیوان تکوین میگردد و رفته رفته بزرگ میشود و پس از چندی فرومیافتد و برخی گویند سنگ در دل حیوان تکوین میشود و از اینرو آنرا شکار کنند و سنگ را از دل آن برآورند و دسته ای گفته اند سنگ در زهرهء حیوان تکوین شود... آنگاه انواع سنگ را از قول ارسطو نقل میکند و گوید: بزرگترین آن از یک تا سه مثقال است و بهترین آن خالص زرد سبک و نرم است و نشانهء خالص بودن آن اینست که مانند لؤلؤ دارای طبقه های نازک توبرتو باشد و بر روی آن نقطه های کم رنگ سیاه دیده شود و ساییدهء آن سپید و مزهء آن تلخ باشد. سپس بخواص و منافع آن میپردازد و گوید: ساییده شدن آن با اجسام خشن رنگ و دیگر صفات آنرا تغییر میدهد چنانکه شناخته نمیشود. رجوع به صبح الاعشی ج ۲ ص۱۱۱ شود. -بادزهر کیاش؛ حجرالتیس. رجوع به حجرالتیس و الجماهر ص ۲۰۳ و پادزهر در همین لغت نامه شود ||. مهرهء مار که حجرالحیه باشد. (برهان). مهرهء مار. (ناظم الاطباء). (۱) - پادزهر. مرکب از پاد (از ریشهء paiti بمعنی ضد) + زهر بمعنی سم، جمعاً بمعنی ضد سم، معرب آن بادزهر. در فرانسه Bezoard و این لغت در قرن چهاردهم م. از «بازهر» معرب وارد زبان فرانسه شده. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ن ل: نرنجی، و در نسخه ای بدون نقطه. ترنجی، نسبتی به ترنجه، شهر کوچکی است بین آمل و ساری. (۳) - گیاهی است که رنگرزان بکار برند. (۴) - شُستکه از کلمهء فارسی شسته مأخوذ است و بر نوعی جامه که در آتش نمیسوخت نیز اطلاق میشد. (۵) - آذرشست، یعنی بآتش شسته. (۶) - یکی از سرداران شرف الدولهء بویهی که بسال ۳۸۴ ه . ق. ببعد در کرمان بود. (۷) - نام شهری قدیم بکرمان.

بادزهره.

[زَ رَ / رِ] (اِ مرکب) نام مرضیست و آنرا بعربی خناق گویند. (برهان) (ناظم الاطباء).نام مرضی است که گلو ورم کند و نفس گرفته شود و آنرا زهرپا نیز گویند و بتازی خناق خوانند و بادزهر بمعنی فادزهر است. (آنندراج) (انجمن آرا). نام مرضی است که در گلو ورم کند و نفس آدمی گرفته شود و آنرا زهرباد نیز گویند و بتازی خناق خوانند. (جهانگیری) (فرهنگ شعوری). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ شود.

بادزهریه.

[زَ ری یَ] (معرب، اِ مرکب)مأخوذ از پارسی، تریاقیست و خاصیت دفع سم دارد. (ناظم الاطباء).

بادزین.

(اِ مرکب) باد صبا. (ناظم الاطباء). نسیم. باد ملایم.

بادژ.

[دِ] (اِ) سرخی مفرطی باشد مایل به بنفشی و کمودت و کدورت که بر روی مردم عارض شود و سبب آن خون سوخته بود که بر روی آدمی دوَد و بعضی گویند صفرای سوخته است و روی خداوند بادژ شبیه بود بروی کسی که ابتدای علت جذامش باشد و

بعضی این علت را مقدمهء جذام میدانند و بعضی گویند بادژ سرخ باد است. (برهان) (آنندراج). بنفشی و کدورت و کمودتی که بر روی آدمی ظاهر شود. باد سرخ. (ناظم الاطباء). سرخ باده. (منتهی الارب). حُمْره. سرخ باده که آنرا پت گویند. (شرفنامهء منیری). رجوع به بادش، بادژ، بادژفام، بادژکام، بادژنام، بادشنام، بادژوام شود ||. ورم خونی. (برهان). هر نوع آماس و ورم خونین. (ناظم الاطباء ||). شراب لعلی. (برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بادژبام.

[دِ] (اِ مرکب) بادژ باشد. رجوع به بادژ، بادش، باددژنام، بادژفام، بادشکام، بادشفام، بادشوام، بادشم شود.

بادژدام.

[دِ] (اِ مرکب) سرخ باد باشد. (فرهنگ سروری: بادژنام).

بادژفام.

[دِ] (اِ مرکب) بمعنی بادژ است و سرخی و بنفشی و کدورت و کمودت روی باشد. (برهان) بمعنی باد دژفام است. (آنندراج). سرخی مفرطی مایل به بنفش و کبود و کدورت بود که عارض روی مردم شود بسبب خون سوخته که بر روی دوَد، روی خداوند بادژ شبیه شود به روی کسی که ابتدای جذامش باشد و اکثرش منجر بجذام شود. (از جهانگیری). بنفشی و کدورت و کمودت روی. باد سرخ. (ناظم الاطباء). رجوع به بادژ، بادژکام، بادژنام، بادژوام، بادش، بادشکام، بادژبام، بادشفام، بادشنام، بادشوام، بادشم شود.

بادژکام.

[دِ] (اِ مرکب) بمعنی بادژفام است که سرخی و بنفشی و کمودت روی باشد و بعضی آنرا سرخ باد گویند. (برهان). بنفشی و کدورت و کمودت روی. باد سرخ. (ناظم الاطباء: بادژکام). رجوع به بادژ، بادژفام، بادژنام، بادژوام، بادش، بادشکام، بادژبام، بادشفام، بادشوام، بادشنام، بادشم شود.

بادژنام.

[دِ] (اِ مرکب) بمعنی بادژکام است که سرخی و بنفشی و کمودت روی باشد. (برهان). بادژفام. (ناظم الاطباء). سرخی مفرط که از غلبهء خون بر رخ و سایر اندام ظاهر شود و سرخ باد نیز گویند. (رشیدی). رجوع به بادژ، بادژفام، بادژکام، بادژوام، بادش، بادشکام، بادژبام، بادشفام، بادشنام، بادشوام، بادشم شود ||. شراب لعلی. (برهان) (ناظم الاطباء). سرخ باد. (شرفنامهء منیری). شراب سرخ. (فرهنگ سروری ||). صفرا. (برهان) (ناظم الاطباء). سرخ باده و صفرا که بهندش پت گویند. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ سروری).

بادژوام.

[دِژْ] (اِ مرکب) بمعنی بادژفام است که سرخی بسیاهی مایل و کدورت و کمودتی باشد که در روی مردم بهم رسد. (برهان). رجوع

به آنندراج، و بادژ، بادژفام، بادژکام، بادژبام، بادش، بادشکام، بادشفام، بادشنام، بادشوام، بادشم شود.

بادس.

[دِ] (اِخ) نام دو موضع است در مغرب یکی بادس زاب و دیگری بادس فاس بکنار دریا نزدیک فاس است. (از معجم البلدان). رجوع به الحلل السندسیه جزء ۱ ص۶۳ و ۶۸ و قاموس الاعلام ترکی و مراصد الاطلاع شود.

بادس.

[دِ] (اِخ) ابن حیوس. فرزند حیوس صنهاجی، از امرای اندلس بود که بناهای شهر اغرناطه در زمان او آباد و تکمیل شد و این شهر در روزگار انقلاب اندلس ضد اعراب احداث شد. (از الحلل السندسیه ج ۱ ص۱۲۹).

بادسار.

(ص مرکب)(۱) سبک سیر و رونده باشد. (برهان). سبک سیر و تندرو. (ناظم الاطباء ||). مردم سبک و بی تمکین و وقار را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). سبکسر. (اوبهی) (صحاح الفرس). یعنی بادمانا که آن سبک سر و بی وزن باشد. (فرهنگ خطی نسخهء کتابخانهء لغت نامه). بی سنگ. سبک سر و بی وقار. (فرهنگ سروری). سبکسار. (شرفنامهء منیری). بی تمکین و متکبر بی معنی. (آنندراج) (انجمن آرا) (مجموعهء مترادفات ص۲۵). بادسر. بی مغز. سبک مغز. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). بادسر. رجوع به بادسر شود : ستوده نباشد سر بادسار برین داستان زد یکی هوشیار.فردوسی. بدو [به طوس] گفت گودرز بازآر هوش سخن بشنو و پهن بگشای گوش... مرا نیست زآهنگری ننگ و عار خرد باید و مردی ای بادسار.فردوسی. یکی بادسار است ناپاک رای نه شرم از بزرگان نه ترس از خدای. فردوسی. ازین پس علی تکین دگر ارسلان تکین سه دیگر طغان تکین قدرخان بادسار. فرخی. نگوید تا برویش ننگرم من(۲) نه چون هر ژاژخای بادساری. ناصرخسرو [در وصف کتاب]. پر از باد است کُه را سر، دگربار گرانتر زآن ندیدم بادساری.ناصرخسرو. از شرار تیغ بودی بادساران را شراب وز طعان رمح بودی خاکساران را طعام. امیرمعزی. دادم ببادساری دل را بباد عشق نشگفت اگر بباد دهد بادسار دل.سوزنی. بوبکر اعجمی پسری ماند یادگار دیوانه زن بمزدی و معتوه بادسار.سوزنی. جز آتشی که در گل آدم دمید عشق آبی دگر نبود درین خاک بادسار. ادیب پیشاوری ||. سربهوا. (آنندراج ||). جای پرباد. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). (۱) - مرکب از: باد + سار، مزید مؤخر (پسوند) شباهت، بادمانا. (۲) - ن ل: بگوید تا برویش بنگرم من. نگوید تا برویش ننگرد کس. (فرهنگ خطی).

بادساری.

(حامص مرکب) کیفیت و حالت بادسار. سبکسری. بادسری. تهور : کس از بادساری دلاور مباد که بدْهد سر از بادساری بباد.اسدی. فکندی بمردی(۱) تن اندر هلاک نه مردیست، کز بادساریست پاک.اسدی. چنین گفت کز رای مرد خرد ره بادساری نه اندرخورد.اسدی. آن بادساری از دل بیرون کن اکنون که پخته گشتی و آهسته.ناصرخسرو. ای کرده سرت خو به بی فساری تا کی بود این جهل و بادساری؟ ناصرخسرو (دیوان چ مینوی - محقق ص۲۹). تو اندر حصار بلندی و بی در ولیکن نئی آگه از بادساری.ناصرخسرو. هرکه با او بادساری کرد بر روی زمین گشت در روی زمین از بادساری خاکسار. امیرمعزی (از آنندراج). دادم ببادساری دل را بباد عشق نشگفت اگر بباد دهد بادسار دل. سوزنی. تا بادساریش بسر آید ادب نمای زآن سرخ بادسار چو سرکفته بادرنگ. سوزنی. بتیزدستی نار و بکندپائی خاک بخاکپاشی باد و ببادساری آب. خاقانی. رجوع به بادسار شود. (۱) - ن ل:

فکندن بعمدا.

باد سام.

[دِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) باد سموم. سعیر.

باد سبلت.

[دِ سِ لَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از نخوت و غرور مخصوص مردانست. (آنندراج: باد بروت، باد سبلت). رجوع به باد شود.

بادستر.

[دَ تَ] (اِ)(۱) بیدستر. قاسطر. قُضاعه. سَگلابی. سگ آبی. (برهان). بادُستر. (دزی ج ۱ ص۴۷). حیوان آبی که جند را از آن گیرند. (ناظم الاطباء). رجوع به بیدستر شود. (۱) - Kastor. Castor.

بادستگاه.

[دَ] (ص مرکب) دارای دستگاه. صاحب جاه و جلال و شکوه. باعظمت : شنیدند مردم سخنهای شاه از آن بی هنر مرد بادستگاه.فردوسی. خروشی برآمد ز درگاه شاه که ای نامداران بادستگاه.فردوسی. بدو گفت کاندر جهان بی گناه کرا دانی ای مرد با دستگاه؟فردوسی. رجوع به با شود.

باد سحرگاهی.

[دِ سَ حَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادی که در سحر وزد. رجوع به باد شود.

بادسخا.

[سَ] (ص مرکب) مردم صاحب همت و کریم طبع. (برهان) (آنندراج) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء). آزاده. (دِمزن (||). اِ مرکب) عالم و دنیا. (ناظم الاطباء) (دِمزن). کنایه از دنیا باشد. (برهان) (آنندراج) (هفت قلزم).

باد سخت.

[دِ سَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) باد شدید. باد تند. باد پرطوفان. ریح عاصف. (منتهی الارب) (دهار). ریح صَرْصَر. (منتهی الارب) (دهار) (ترجمان القرآن): ریح زَعْزَع؛ باد سخت جنباننده. (منتهی الارب) (دهار). ریح زعازع. ریح زعزعان. طَیْسَل. خَجوج. خجوجی. زِهْلِق. هَجوم. ریح ساهکة؛ باد سخت. ریح سیهک؛ باد سخت. ریح سهوک. تایب؛ باد تندی که پیش از باران وزد. ریح قاصف؛ باد سخت شکننده. (منتهی الارب).

باد سخت جستن.

[دِ سَ جَ تَ] (مص مرکب) باد سخت وزیدن. عُصوف. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). عَصْف. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). خَجْخَجهٔ. (منتهی الارب). رجوع به باد شود.

بادسر.

[سَ] (ص مرکب) بادسار. صاحب نخوت و گردنکش و متکبر. (برهان). خداوند نخوت و گردنکش و متکبر. (ناظم الاطباء). بانخوت. معجب. متکبر. (فرهنگ سروری). خودبین : مرا پیش کاوس بردی نوان(۱) یکی بادسر نامور پهلوان.فردوسی. بادسر خاکسار خواهد بود بادخور خاکخوار خواهد بود.اوحدی. رجوع به باد شود. ج، بادسران (۲). (شرفنامهء منیری). مغروران. گردنکشان : ما که و اختیار چه کاین شجره ست آنِ ما بد پسران خانه کن بادسران سرسری. خاقانی. (۱) - ن ل: دمان. (۲) - مرکب از: بادسر + الف و نون جمع.

بادسرخ.

[دِ سُ](۱) (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۲) مرضی است معروف. (غیاث). مرضی است معروف، سلیم گوید : باد سرخ آورد روی خاک از گلگون او بس که کرد اعراض از رشک سپهر چنبری. (از آنندراج). حُمْرهٔ. حُمْرهء مبارکه. باد مبارک. بادذرنام. بادژنام. بادژ. بادژفام. بادژوام. بادشفام. بادشکام. بادشوام. رجوع به لغات یادشده در جای خود شود. سرخ باد. (سروری: بادژنام) (برهان: بادژکام). ۱.) - elepisyre) . (فرانسوی) (۲) - erysipele

بادسرد.

[دِ سَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)باد خنک. بادی که با سرما همراه باشد. مقابل باد گرم و سوزان. ریح خازِم؛ باد سرد. ریح خارِم؛ باد سرد. هوف [هَ / هو]؛ باد سرد. (منتهی الارب): بس باد جهد سرد ز کُه لاجرم اکنون چون پیر که یاد آیدش از روز جوانی. ناصرخسرو. دل ز بیم آنکه باد سرد بر تو بگذرد روز و شب چونانکه ماهی را براندازی ز آب. انوری (از آنندراج ||). آه. حسرت. ناامیدی. (شرفنامهء منیری). کنایه از آه سرد و دم سرد. (آنندراج). رجوع به باد شود: بیامد بنزدیک خاقان چو گرد پر از خون دل و لب پر از باد سرد. فردوسی. مر آن درد را راه و چاره ندید بسی باد سرد از جگر برکشید.فردوسی. شد اندوهگین شاه چون آن بدید یکی باد سرد از جگر برکشید.فردوسی. گاه بخائید همی پشت دست گاه برآورد همی باد سرد.فرخی. سحاب او بسان دیدگان من بسان باد سرد من صبای او.منوچهری. ز خونین جامه سازم بادبانم بباد سرد خود کشتی برانم.(ویس و رامین). باز بشراب درآمد [محمدبن محمود غزنوی در حبس] ولکن خوردنی بودی با تکلف، و نقل هر قدحی باد سرد. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۵). بلب باد سردی برآورد و گفت که ای پاک دادار بی یار و جفت. اسدی (گرشاسب نامه). ای پسر ریش آوریدی گل کش و دیوارزن باد سرد از درد ریش آوردگی دی وارزن (؟). سوزنی.

بادسره.

[سَ رَ / رِ] (اِ) نوعی از آزار باشد که اسب را بهم رسد. (برهان) (آنندراج). آزاری که در اسب پدید آید. (ناظم الاطباء). علتی است که اسب را میشود. (رشیدی). بیماری است. (دمزن).

بادسری.

[سَ] (حامص مرکب) کیفیت و حالت بادسر. عجب و تکبر کردن و مغرور و گردنکش بودن باشد. (برهان). عجب و تکبر و غرور و گردنکشی. (ناظم الاطباء). کله پربادی. کبر. نخوت. خودپسندی. خودبینی. ازخودپری. خودخواهی و غرور و سبک سری. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق) : آنکه درو بادسری راه کرد هم ز بریدن سرش آگاه کرد. امیرخسرو (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷ ص آ). رجوع به بادساری شود. (آنندراج ||). بیقیدی. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق).

باد سلیمان.

[دِ سُ لَ] (اِخ) کنایه از دولت و حشمت سلیمان باشد. رجوع به باد شود ||. بمعنی بادی که تخت آن حضرت را و لشکر و مردم ایشان را از جای بجای میبرد. (آنندراج).

باد سموم.

[دِ سَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد سام. رجوع به باد سام و باد شود.

بادسنج.

[سَ] (نف مرکب) مردم متکبر و خام طمع را گویند. (برهان). متکبر. (شرفنامهء منیری) (انجمن آرا). معجب و متکبر. (فرهنگ شعوری ورق ۱۵۳ ص آ). خام طمعی. متکبر. (سروری). متکبر و خام طمع. (ناظم الاطباء). بادپیما. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص۷۴). مردم خام طمع. (برهان) (غیاث) (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۳ ص آ). مرد خام کار. (آنندراج). رجوع به باد پیمودن شود : جانْشان گران چو خاک و سر بادسنجشان بی سنگ چون ترازوی یوم الحسابشان. خاقانی. جمله نفسهای تو ای بادسنج کیل زیانست و ترازوی رنج.نظامی. که چند از مقالات آن بادسنج که نه ملک دارد نه فرمان نه گنج. سعدی (بوستان). بود یکی هرزه گر و بادسنج برده بسی در طلب گنج رنج. میرنظمی (از شعوری ||). کنایه از هرزه گو و هرزه کار باشد و این فعل را باد سنجیدن گویند. (آنندراج ||). کسی را گویند که خیالها و اندیشه های باطل کند. (برهان). کسی که فکر و آرزوی بیحاصل و بی اصل کند. (فرهنگ خطی کتابخانهء لغت نامه). امید محال. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۳ ص آ). کسی که اندیشه های خام کند. (سروری). کارهای خام کننده. (انجمن آرا). خداوند اندیشه های باطل و فاسد. (ناظم الاطباء ||). کار بیفایده کننده. (غیاث||). غافل. (شرفنامهء منیری).

بادسنج.

[سَ] (اِ مرکب)(۱) آلتی است که وزیدن باد را در دریا پیش از وزیدن معین کند و درجهء آن را مشخص نماید. (انجمن آرا). میزان الریاح. آلتی است که برای شناختن سنگینی و فشار و اندازه گیری ارتفاع هوا به کار میرود و بوسیلهء آن میتوان بطور تخمین تغییرات جوی را پیش بینی کرد. بادسنج نخستین بار در ۱۶۴۳ م. بتوسط توری چِلّی(۲)شاگرد گالیله(۳) اختراع شد. . (فرانسوی) (۱) - Torricelli, Evangelista - (۲) Barometre. (املای فرانسوی) (۳) - Galilee

بادسنجاب.

[سَ] (اِ مرکب) گیاهی است که آنرا آفتاب پرست گویند. بتازی خبازی و خباز(۱) و شکاعی و هندیش هلهل نامند. (آنندراج). نام گیاهی است که آنرا آفتاب پرست گویند. و به هندیش هلهل نامند. (هفت قلزم). آفتاب گردان (در تداول). بهندی هلهل. (دمزن).

(۱) - در اصل چاپی: خیاری و خیار.

بادسنجی.

[سَ] (حامص مرکب) عمل و کیفیت بادسنج. تکبر. غرور. رجوع به بادسنج (مادهء نخست) شود.

باد سنجیدن.

[سَ دَ] (مص مرکب) کنایه از تکبر کردن باشد. (انجمن آرا). رجوع به باد در زیر دامن داشتن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه داشتن و باد در کلاه افکندن و باد در سر بودن و باد در سر داشتن و باد در سر افکندن و باد در سر کردن و باد در سر شدن شود. ||کنایه از اندیشه های باطل و فاسد کردن باشد. (انجمن آرا). رجوع به باد در سر کردن و باد در سر افکندن و باد در سر داشتن و باد در سر بودن و باد در کلاه افکندن و باد در کلاه بودن و باد در کلاه داشتن و باد در زیر دامن داشتن و باد در سر شدن شود :
گر آنی که بدخواه گوید مرنج وگر نیستی گو برو باد سنج. سعدی (بوستان).

بادسوار.

[سَ] (ص مرکب) سوار. (ناظم الاطباء). اسپ سوار. (آنندراج ||). چابک سوار ||. اسب تیزرو. (آنندراج). اسب تندرو و تیزرفتار. (||اِ مرکب) بادزن و مروحه. (ناظم الاطباء). بادزن بزرگی که بسقف آویزند و بوسیلهء طنابی بحرکت درآورند. (دمزن).

بادسی.

[دِ] (اِخ) ابومحمد. از محدثان بود، وی از ابوعبدالله محمد بن محمد بن بسطام مجالسی را که عبدالله بن محمد بن ابراهیم بن عبدوس بر او املاء کرد روایت دارد. ابوبکر احمدبن عبدالرحمن از بادسی روایت دارد. (از معجم البلدان: بادس).

بادسی.

[دِ] (اِخ) ابویعقوب. سرور اولیای متصوفهء مغرب است که در آغاز قرن هشتم هجری میزیسته. رجوع به ترجمهء مقدمهء ابن خلدون چ ۱۳۳۶ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۶۵۸ شود.

بادسیر.

[سَ / سِ] (ص مرکب) از صفات اسب باشد، ای اسپ تند و سریع السیر. (آنندراج). چابک از آدم و حیوان. (فرهنگ ضیا). تیزرو و تندرفتار. (ناظم الاطباء). رونده و شتابنده چون باد. (دمزن ||). مرد متکبر ||. کبر. (آنندراج).(۱) (۱) - این معنی محتاج بتأیید شواهد است.

بادسین.

(ص مرکب، اِ مرکب) زن شیرده. (ناظم الاطباء). زن مُرْضِعه. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰) (دمزن).

بادش.

[دِ] (اِ) بمعنی بادژ است و آن سرخی بسیاهی مایل باشد که در روی مردم بهم رسد و آنرا بعضی سرخ باد میگویند و بعضی مقدمهء جذام میدانند. (برهان) (آنندراج). بادشکام. بادشنام. بادشفام. بادژو. سرخی و کمودتی که در روی پدید آید مانند جذام. (ناظم الاطباء). رجوع به بادژفام و بادژکام و بادژ و باددژ شود.

بادشاه.

[دِ] (اِ مرکب) مرکب است از باد یا پاد و شاه، لفظ اول که پاد است بمعنی تخت باشد چه در اصل پات بود تای فوقانی را بدال بدل کردند و لفظ پاد بمعنی پاسبانی و پائیدن نیز آمده، و لفظ شاه بمعنی خداوند است. (آنندراج).(۱) پادشاه. (ناظم الاطباء). رجوع به پادشاه شود. - بادشاه جهانگیر عالم بالا؛ کنایه از آفتاب باشد. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص۱۳). (۱) - ببای فارسی صحیح است (پادشاه) نه ببای عربی (بادشاه) و اینکه در هندوستان ببای عربی شهرت دارد ظاهراً از جهت استکراه جزو اول است از کلمهء مذکوره که بزبان هند قبیح است. (آنندراج). برای اطلاع از وجه اشتقاق کلمه، رجوع به پادشاه در همین لغت نامه و برهان قاطع چ معین شود.

بادشاهت.

[هَ] (اِ مرکب) سلطنت و حکومت. (ناظم الاطباء).(۱) (۱) - ظ: بادشاهیهٔ (معرب پادشاهی).

بادشاهی.

(حامص مرکب) پادشاهی. (ناظم الاطباء). رجوع به پادشاهی شود.

باد شبگیری.

[دِ شَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) باد سحرگاهی. باد پگاه : او خرامان چو باد شبگیری به هیونی چو شیر زنجیری.نظامی.

بادشتاب.

[شِ] (ص مرکب) تندرو. سریع السیر : چو وقت حمله بود آفتی است بادشتاب چو وقت علم بود رحمتی است کوه درنگ. فرخی. کوه درنگ است و نیز بادشتابست آن چه رکابست یارب آن چه عنانست؟؟

باد شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) کنایه از ناپدید گشتن باشد. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص ۳۵۵). هبا شدن. محو شدن. از میان رفتن. هدر شدن : کنون باد شد آنهمه پیش اوی بپیچید جان بداندیش اوی.فردوسی. ترا دل بآن خواسته شاد شد همه جنگ در پیش تو باد شد.فردوسی. کف دست بر پشت وی برنهاد شد آن خشم شمعون بیک باره باد. شمسی (یوسف و زلیخا ||). پریدن. (آنندراج) (دمزن). رجوع به باد شود.

باد شرط.

[دِ شُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)باد شرطه. باد مساعد. (ناظم الاطباء). باد موافق، چون شُرْط در اصل بمعنی نشان و علامت است باد موافق را که باد شرط گویند از همین جهت است که علامت روان شدن جهاز و دور شدن طوفانست. و صاحب تاریخ ولایت نامه که بشهر لندن دارالسلطنهء انگریز رفته بود چنین نوشته که باد شرط باد نرم است چون نسیم موافق که بعد فروشدن طوفان وزیدن گیرد. باین باد اگرچه اهل جهاز را بعد تصدیعات طوفان راحتی حاصل شود لیکن در روش جهاز قصور راه یابد زیرا که جهاز هر قدر زودتر که بمنزل مقصود رود بهتر است. (غیاث). شُرْطَ، هندی «شرتا» (باد موافق، مطلق باد) «عجایب الهند بزرگ بن شهریار الناخداه الرام هرمزی چ لیدن ص۳۶ و ۳۸ و ۱۳۰ - ۲۳۲» و «شرته» «احسن التقاسیم مقدسی چ لیدن ص۳۱». باد موافق، بادی که مساعد کشتی رانی باشد و کشتی را مخصوصاً کشتی های شراعی را بطرف مقصد مسافران سوق دهد. رجوع به باد شرطه بقلم محمد قزوینی (مجلهء یادگار سال ۴ شمارهء ۱ - ۲ صص۶۳ - ۶۸) شود.(۱ ||) باد شمال شرقی. (دمزن). رجوع به باد و باد شرطه شود. (۱) - از حاشیهء برهان قاطع چ معین: شرزه.

باد شرطه.

[دِ شُ طَ / طِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد شُرط. باد موافق : با طبع مخالف چه کند دل که بسازد شرطه همه وقتی نبود لایق کشتی.سعدی. کشتی شکستگانیم ای باد شرطه برخیز باشد که بازبینیم دیدار آشنا را.حافظ ||. باد شمال شرقی. (دِمزن). رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ ص آ، و باد شرط شود.

بادشفام.

[دِ] (اِ مرکب) بمعنی بادژفام است که سرخی و کمودتی باشد که در روی مردم بهم میرسد. (برهان) (آنندراج). رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۶ ص آ و به بادشنام، بادشکام، بادشوام، بادژفام، بادژنام، بادژبام، باددژنام، بادشم، بادش شود ||. شراب سرخ. (آنندراج).

بادشکام.

[دِ] (اِ مرکب) بمعنی بادشفام است که سرخی بسیاهی مایل روی مردم باشد. (برهان). بادشفام است. (آنندراج) (ناظم الاطباء: بادشفام). رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۶ ص آ و به باددژنام، بادژکام، بادژفام، بادژبام، بادشفام، بادشوام، بادشم، بادش شود.

بادشکن.

[شِ کَ] (نف مرکب)(۱) دارو که نفخ معده بنشاند، که آروغ آرد و باد معده بیرون کند. بادکش. محلل ریاح. کاسرالریاح. طاردالریاح. تمام دانه های چتریان بواسطهء اسانس های خود بعنوان بادشکن بکار میروند. (گیاه شناسی گل گلاب ص۲۳۴): زیرهء سبز بادشکن است ||. حائل، حاجز برای باد: کوهها بادشکن باشند. .(فزانسوی) (۱) - Carminatif

بادشم.

[شَ] (اِ) بادژفام است. رجوع به باددژنام، بادژفام، بادشکام، بادشفام، بادژبام، بادشوام، بادشنام، بادش و بادژ شود.

باد شمال.

[دِ شِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بادی که از شمال وزد. مَحْوة. شَمَل. مِسْع. (منتهی الارب). اَوْر. (منتهی الارب). جَرْبیا. اُمّمَرْزَم. (منتهی الارب) (دهار) : بر طریق راست رو چون باد گردنده مباش گاه با باد شمال و گاه با باد صبا. ناصرخسرو. فخر ببسیاری ای عدو ز چه دارید برگ درختید و ما چو باد شمالیم. ناصرخسرو. باد شمال عنان برگشاده... درآمد. (کلیله و دمنه). خجسته نائب صدرالخلافه عون الدین که از شمایلش آبستن است باد شمال. خاقانی. سرخ گلی غنچه مثالم هنوز منتظر باد شمالم هنوز.نظامی. از خدمت امیرشهاب الدین حکیم محقق است که در هریو موازنه هفت هشت ماه بتواتر باد شمال میوزد بغایت لطیف و موافق مزاج خلایق است. (از شرفنامهء منیری). رجوع به باد و بادفراه شود.

باد شمردن.

[شِ / شُ مَ / مُ دَ] (مص مرکب) بهیچ شمردن. بچیزی نشمردن. رجوع به باد و باد داشتن شود.

بادشنام.

[دِ] (اِ مرکب) بمعنی بادشفام است. (برهان) (آنندراج). بادشفام و بادژنام سرخی مفرط که از غلبهء خون بر رخ و سایر اندام ظاهر شود و سرخ باد نیز گویند، و گفته اند که آن مقدمهء جذام است و در اصل باددشنام و باددژنام بوده یعنی زشت نام چه دش و دژ بالضم در لغت فرس بمعنی زشت آمده و چون این باد به حسب نمود هم زشت است بدین نام موسوم شده،... و بادژفام و بادژوام نیز آمده یعنی باد زشت رنگ بواسطهء سرخی تیره برنگ زشت سودائی و یک دال نیز حذف کرده اند و بادش و بادژ (بضم دال و حذف نام) نیز آمده. (از فرهنگ رشیدی). جذام باشد. (غیاث). سرخی ای است منکر که بر روی و اطراف پدید می آید همچون لون ابتداء جذام و در زمستان بسیار افتد بسبب آنکه بخار دموی اندر زیر پوست محتقن شود و باشد که ریش گردد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). حُمْرهء زشتی شبیه بحمره ای که در ابتدای جذام پیدا آید بر روی و بر اطراف خاصه در زمستان و گاهی با ریشها باشد : آنها که گرفتار ببادشنامند گر رگ نزنند درخور دشنامند مطبوخ هلیله بعد از این گر بخورند در طور و طریق پخته کاران خامند. یوسفی طبیب (از جهانگیری) (از رشیدی). رجوع به بادژ، باددژفام، بادژفام، بادژبام، بادشفام، بادژکام، بادشوام، بادشم، بادشکام، بادژوام، بادژنام شود.

بادشوام.

[دِشْ] (اِ مرکب) بادشنام است که مقدمهء جذام باشد. (برهان). رجوع به بادژ، باددژفام، بادشفام، بادژکام، بادشکام، بادژوام، بادشوام، بادژبام، بادشم شود.

بادشه.

[دِ شَهْ] (اِ مرکب) مخفف بادشاه است. (آنندراج). پادشه. (ناظم الاطباء). رجوع به پادشه و پادشاه شود.

باد صبا.

[دِ صَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)بادیست که از مابین شرق و شمال وزد و باد برین همین است. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا).

بادی که از مابین مشرق و شمال وزد. (ناظم الاطباء). باد صبا و شمال نافع است. (آنندراج: باد فرودین). باد برین. (صحاح الفرس). هیراير [اِ] . اور. اَوور. قَبول، بدان جهت که ضد دبور است یا آنکه مقابل در کعبه شرفهااللهتعالی میوزد یا آنکه مقبول طبایع و نفوس است. که جای وزیدن آن از مطلع ثریا تا بنات نعش است. (منتهی الارب). باد شرقی: و از بندگی شیخ واحدی محقق است که بشیراز اکثر اوقات باد صبا میوزد و بغایت لطیف و موافق طبایع خلایق است، چنانچه سمارا (کذا) باد دبور سبب آن صفت کرده اند. (شرفنامهء منیری). بادی است که از مابین مشرق و شمال وزد و بعضی باد شرقی را گفته اند و بعضی بر آنند که بدان گل بشکفد. و در تاج مینویسد بادی که از پشت آید چون روی قبله آری. و در تذکرهٔ الاولیاء مذکور است، صبا بادی است که از زیر عرش برمیخیزد و آن وقت صبح میوزد و بمعنی باد خزان هم آمده لیکن استعمال این کمتر است. (هفت قلزم). رجوع به باد برین، باد فروردین، باد فرودین، باد فوردین، باد و صبا شود. لفظ پارسی است، عبارت از باد شرقی و برخی گفته اند بادی که بدان گل بشکفد. و در تذکرهٔ الاولیاء مذکور است: صبا بادیست که از زیر عرش خیزد. و آن در وقت صبح وزد. بادی لطیف و خنک است. و خوش دارد. و در اصطلاح سالکان باد صبا، اشارتست از نفحات رحمانیه که از طرف مشرق روحانیات می آید. چنانکه حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: انی وجدت نفس الرحمان من جانب الیمن، مراد از نفس الرحمان، بندگی خواجه اویس قرنی است، کذا فی کشف اللغات. (کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به فرهنگ شعوری ج۱ ورق ۱۵۰ شود : بر طریق راست رو چون باد گردنده مباش گاه با باد شمال و گاه با باد صبا. ناصرخسرو. طاعت بی علم نه طاعت بود طاعت بی علم چو باد صباست. ناصرخسرو. بشکل باد صبا در جهان مسافر باش بسان خاک زمین ساکن و مقیم مشو چو خاک ساکن و سنبل مخسب در پستی بریده پای نه ای خاک را ندیم مشو کلیم وار قدم بر فراز طور گذار ز عجز معتکف سایهء کلیم مشو. (از مقامات حمیدی). فراش باد صبا را گفته تا فرش زمردین بگستراند. (گلستان ||). نوعی از والای بسیار نازک و باریک: نوع والا که ورا باد صبا میخوانند بادت آن آتش والای برنگ گلنار. نظام قاری.

باد صدوبیست روزه.

[دِ صَ دُ زَ / زِ](ترکیب وصفی، اِ مرکب) نام بادی است موسمی که از نیمهء جوزا (خرداد) وزد.

باد صرصر.

[دِ صَ صَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) صرصر. عاصف. عاصفه. باد تند. باد سخت. باد شدید. تندباد : هر دم بزند بعادیان بر از مضرب حق باد صرصر.ناصرخسرو ||. اسب : شه چو چوگان زند سلیمان وار زین بران باد صرصر اندازد.خاقانی. رجوع به باد شود.

بادصولت.

[صَ / صُو لَ] (ص مرکب)آنکه حملهء او در جنگ آوری بسبکی و شتابی همچو باد است. (آنندراج). حمله آوری را نامند که در حمله کردن شتابی همچون باد دارد. (هفت قلزم). هجوم آورندهء مانند طوفان و باد سخت. (ناظم الاطباء).

بادعنان.

[عِ] (ص مرکب) اسب تیز و تندرو. (آنندراج). اسب تندرفتار و تیزرو. (ناظم الاطباء).

باد عیسی.

[دِ سا] (اِخ) معجزهء مسیح علیه السلام. (شرفنامهء منیری). دم عیسی یعنی قم باذن الله گفتن عیسی علیه السلام. (غیاث). کنایه از دم مسیح که بدان احیای موتی میکرد. واله هروی گوید: چه آب خضر و چه باد مسیح هر دو یکی است دواست مرگ اگر درد انتظار اینست. (از آنندراج). رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷ شود.

بادغد.

[غَ] (اِ مرکب) جائی را گویند که از همه طرف باد بدانجا آید. (برهان). جائی است که از همه طرف باد بدانجا رسد. (لغت فرس اسدی). جائی که درو باد گذرد و مقامی که در آن باد از هر جانبی برسد و آن عمارتی است مخصوص و مشهور و اصح بادغر است. (آنندراج). جائیست که از همه طرف باد به آنجا رسد. (فرهنگ سروری). بادگیر. (ناظم الاطباء). رجوع به بادرس، بادغر، بادغرا، بادغرد، بادغس، بادغن، بادغند، بادگیر و فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۵ شود ||. خانهء تابستانی. (برهان) (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۵ ص ب) (ناظم الاطباء ||). خانه ای که در اطراف آن بادگیر ساخته باشند. (برهان). خانهء بادگیردار. (ناظم الاطباء).

بادغد شدن.

[غَ شُ دَ] (مص مرکب)بادزده شدن. فاسد شدن. تباه شدن. روغن و مانند آن تند و تیز شدن، بعلت مجاورت هوا. باد کشیدن. رجوع به باد کشیدن شود.

بادغر.

[غَ] (اِ مرکب) بمعنی بادغد است که خانهء تابستانی و بادگیر باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). جایی بود که در او باد جهد. خسروی(۱) گوید : و(۲) هرگه که تیره بگردد جهان بسوزد چو دوزخ شود بادغر(۳). (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۳۵). خانهء تابستانی بود که دریچه های بسیار دارد تا باد درجهد و بادغرد نیز گویند. (حاشیهء لغت فرس ایضاً) (لغت فرس اسدی خطی نخجوانی). خانهء تابستانی باشد که آنرا بادگیر گویند که پیوسته در آنجا باد بجهد. (معیار جمالی). خانهء تابستانی باشد که آنرا بادگیر گویند که پیوسته در آنجا باد خنک بجهد. جائی است که از هر طرف باد به آنجا رسد. (سروری). بادگیر که در سقف اطاق هاست. (جهانگیری) : بهر مجلسی کونت ای زشت خر چو در باغ خانه شدی بادغر. ابوشکور (از شعوری ج ۱ ورق ۱۵۹ ص ب). جای بادگذر. (شرفنامهء منیری). بادگیر خانهء تابستانی است و گذرگاه باد و بادغس و بادغن بهمان معانی است. (آنندراج) (انجمن آرا). خانهء تابستانی که در آن باد خنک وزد. طَنَبی. (صحاح الفرس). بادرس. بادغد. بادغرا. بادغرد. بادغس. بادغن. بادغند. بادگیر و غرد. رجوع بهر لغت در جای خود و فرهنگ شاهنامه شود ||. بادگیر. (برهان). بادگیر باشد. شاعر گوید: از آتش حرص و حسد ای خاک ساز آبکش بر باد دادی خویش را پیوسته همچون بادغر. ؟ (از سروری ||). خانهء بادگیردار. (ناظم الاطباء). رجوع به بادگیر شود. (۱) - ن ل: خسروانی. (۲) - ن ل: که. (۳) - ن ل: بسوزد که دوزخ بود بادغر.

بادغرا.

[غَ] (اِ مرکب) جائی که درو باد گذرد و مقامی که در آن باد از هر جانبی برسد و آن عمارتی است مخصوص. (آنندراج). رجوع به بادرس، بادغد، بادغر، بادغرد، بادغس، بادغن، بادغند، بادگی شود.

بادغرد.

[غَ] (اِ مرکب)(۱) بادگیر باشد. (برهان) : بسا جای(۲) کاشانهء بادغرد بدو اندرون شادی و نوش خورد. ابوشکور(۳) (از لغت فرس اسدی). بادگیر خانه ای که از همه طرف باد بآن وزد. (رشیدی). لغتی است در بادگرد یعنی بادگیر و آن مرکب است از باد معروف و غرد که لغتی است که بعض عجمان در گرد خوانند و گرد در لغت عجم مشترک است میان فعل ماضی و اسم مفعول و مصدر و معنی ترکیبی بادغرد، بادگر جاعل باد است و چون مهب باد است به مجاز توان گفت که بادگر است. (رشیدی). خانهء تابستانی باشد و نشستنگاه که در زیرزمین سازند چون غرد و بادغرد. (لغت فرس اسدی: بجکم). بادغر. طنبی. (صحاح الفرس). زیرزمین. سردآب. خم. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۵ برگ ب و فرهنگ جهانگیری و لغات بادرس، بادغد، بادغر، باغرا، بادغس، بادغن، بادغند، بادگیر در جای خود شود ||. خانهء تابستانی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (سروری). رجوع به بادغد و بادغر شود ||. جائی که از همه طرف باد بدانجا آید. (ناظم الاطباء). رجوع به بادغر و بادغد و غرد شود. (۱) - شاید اصل کلمه غِرد (گِرد) بود بمعنی محل و شهر مانند دستگرد و دارابگرد و بروگرد (؟). (از فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). (۲) - ن ل: بساخان و. (احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص ۱۲۳۴). ن ل: خوش آن جای. (۳) - رودکی. (از احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص۱۲۳۴).

باد غریب درکن.

[دِ غَ دَ کُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) در تداول مردم شمیران و طهران، بادی که در آخر موسم ییلاق وزد و شهریان بمنازل خود بازگردند.

بادغس.

[غَ] (اِ مرکب) بادگیر و گذرگاه باد را گویند. (برهان). بادگیر بود. (اوبهی) (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به لغات بادرس، بادغد، بادغر، بادغرا، بادغرد، بادغن، بادغند، بادگیر در جای خود شود.

بادغن.

[غَ] (اِ مرکب) بادگیر را گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). و رجوع به لغات بادرس، بادغد، بادغر، بادغرا، بادغرد، بادغس.، بادغند و بادگیر در جای خود شود ||. کسی را گویند که همه روز فخر بمنصب و جاه خود کند و عرض تجمل نماید و بعربی او را فَیاش خوانند. (برهان) (آنندراج). بادفرا. بادفروش. بادبر. بادپر. بادپران. لاف زن. بادفر. بادغن. رجوع بهر یک از لغات در جای خود شود.

بادغند.

[غَ] (اِ مرکب) بادگیر. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۵ برگ ب). خانهء تابستانی. (ایضاً). رجوع بلغات بادرس، بادغد، بادغر، بادغرا، بادغرد، بادغس، بادغن، بادگیر در جای خود شود.

بادغنده.

[غَ دَ / دِ] (اِ) پنبهء زدهء گردکرده ازبرای رشتن و باغنده و بندک و کندش نیز گویند. (سروری).

بادغیس.

(اِخ) بادغیش. بادقیس. ناحیه ای است مشتمل بر قرای بسیار از اعمال هرات و اصل آن بادخیز بوده است که محل هبوب ریاح باشد. (برهان). تبدیل بادخیز است که ناحیه ای است در خراسان مشتمل بر قرای بسیار از اعمال هرات. (آنندراج) (انجمن آرا). نام بلوکی است از ولایت هرات خراسان که اکنون در حکومت افغانستان شامل است. (فرهنگ نظام). ولایتی است از هرات. و گویند اصلش بپارسی بادخیز و معنی آن قیام ریح یا هبوب ریح است بجهت کثرت بادهای آن(۱). (از معجم البلدان). شهرکها و قراء زیادیست در نواحی هرات گویند، دارالملک هیاطله بوده و بفارسی بادخیزش گویند برای کثرت بادها. (سمعانی: بادغیسی). و باذغیس (معرب بادخیز) نام ناحیه ای از هرات. (قاموس). ابراهیم پورداود در یشتها ج ۲ ص ۳۲۵ و ۳۲۶ آورده اند: وائیتی گس نام دوازدهمین کوهیست که از زمین برخاسته، این نام در بندهش فصل ۱۲ فقرهء ۲ واتگیس نامیده شده و در فقرهء ۱۹ آن چنین شرح داده: «واتگیس کوهی است در سرحد واتگیسان. جائی است پر از دار و پر از درخت». این محل همانست که بعدها بادغیس نامیده شد. کوهی است در طرف شمال هرات. (یشتها ج ۲ صص۳۲۵ - ۳۲۶). حنظلهء بادغیسی که بقول مؤلف لباب الالباب نخستین کس است که بزمان آل طاهر شعر فارسی سروده است ازین سرزمین است. رجوع به لباب الالباب چ لیدن ج ۲ ص۲ شود. ناحیه ای است مشتمل بر قرای بسیار از اعمال هرات و مروالرود، دو قصبهء او، بون و باسین باشد که دو بلده اند قریب به یکدیگر و گفته اند اصل او در فارسی بادخیز بوده یعنی محل هبوب ریاح. (سروری). بادغیس بنا بنقل تاریخ سیستان بروزگار عبدالله بن طاهر از کوره های خراسان بوده است. (تاریخ سیستان ص۲۶): و پس از آنکه این نامه گسیل کرده آمد امیر [امیر مسعود] حرکت کرد از هرات روز دوشنبهء ذی القعدهء این سال بر جانب بلخ بر راه بادغیس و گنج روستا با جملهء لشکرها و حشمتی سخت تمام. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۸۴). و از هرات روز یکشنبهء ششم ذی الحجه بر راه بون و بغ و بادغیس برفت [امیرمسعود] . (ایضاً ص۴۹۴). چنانک شابه آنگاه خبر یافت کی بهرام ببادغیس رسیده بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۸). بفصل بهار ببادغیس بود. [نصربن احمد] که بادغیس خرم ترین چراخوارهای خراسان و عراق است قریب هزار ناو هست پر آب و علف که هر یکی لشکری را تمام باشد. (چهارمقاله چ معین چ ۳ ص۴۹). حمدالله مستوفی آرد: بادغیس از اقلیم چهارم طولش از جزایر خالدات صه ل و عرض از خط استوا، له ک، قصبات کوه نقره و کوه غناباد و بزرگترین و بست و لب و حاد و از کایرون و کالون و دهستان از توابع آن است. حاکم نشین کوه غناباد و بزرگترین و دهستان و کاریز که مقام حکیم برقعی که سازندهء ماه نخشب است هم از توابع آنجاست و در آن ولایت بیشه ای است پنج فرسنگ در پنج فرسنگ تخمیناً که مجموع درخت فستق است و از هرات و دیگر ولایات بموسم محصول فستق در آنجا روند و هر کس ازبرای خود حاصل کند و بولایت برند و بفروشند و بعضی مردم باشند که معاش ایشان ازین حاصل شود و از عجایب حالات آنکه اگر کسی قصد کند و از فستق کس دیگری که حاصل کرده باشد بردارد خر او را همان شب گرگ خورد و اگر خیانت نکند سالم بماند.(۲) (نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ش. لیدن ص ۱۵۳). و رجوع به ص ۱۷۹ و ۲۱۶ شود. مؤلف مرآت البلدان آرد: ناحیه ای است از اعمال هرات و مرودالرود، چندین قریه دارد حاکم نشین آن دو شهر نزدیک هم است یکی موسوم به بون و یکی معروف به بامئین. مکرر این دو شهر را دیده ام. خیرات این دو شهر بسیار و نعمت بیشمار، درخت پستهء زیادی در اینجا هست. گویند بادغیس وقتی دارالملک هیاطله بود (هیطل ماوراءالنهر و پادشاهان آنجا را هیاطله نامند)(۳). بعضی گفته اند اصل بادغیس بادخیز بوده زیرا که در بادغیس باد زیاد می آید. مؤلف گوید: بادغیس از شهرهای خراسان و تقریباً تا هرات دوازده فرسخ مسافت دارد. بعضی بر این اند که بادغیس را قدما بی تاک می نامیده اند هنگامی که غلبهء اسکندر بر ایران و تسلط یونانیان درین مملکت از چیزهائی که بطور هدیه از ایران به یونان میبرده اند پستهء بادغیس بوده. حمدالله مستوفی گوید: جنگل پسته در بادغیس پنج فرسخ در پنج فرسخ است. حکیم برقعی که ماه نخشب ساخت در بادغیس بوده. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۵۰): بنفس نفیس [سلطان سعید] روی به ییلاق بادغیس نهاد... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۷۷). در شهور

سنهء ۸۶۸ (ه . ق.) که میرزا سلطان ابوسعید از بلاد ترکستان و ماوراءالنهر با سپاهی پر خشم و قهر مراجعت کرد، ییلاق بادغیس را مضرب سرادقات و عزت و حشمت گردانیده بود... (ایضاً ج ۴ ص۱۲۹). رجوع به تاریخ جهانگشای جوینی چ ۱۳۳۴ ه . ق. لیدن ج ۲ ص۵۴ ، ۲۲۱ ، ۲۴۹ و تذکرهٔ الملوک چ ۲ صص ۷۹ - ۸۲ و تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص۲۹۸ و مجالس النفائس چ ۱ ص کب و ترجمهء تاریخ یمینی چ ۱ طهران صص۳۵ - ۵۵ و ابن اثیر ج ۴ صص ۲۴۰ - ۲۴۳ و ذیل جامع التواریخ رشیدی و اخبار الدولهٔ السلجوقیه و فارس نامهء ابن البلخی، و تاریخ مبارک غازانی چ ۱۳۵۸ ه . ق. انگلستان و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و تعلیقات تاریخ بیهقی چ نفیسی ج ۳ ص۱۰۲۵ و بادخیز و بادغیس و بادغیش شود. (۱) - در اوستا Vaiti gaesa نام کوهی است، در بندهشن ۲۰۱۲، ۱۹ Vatges آمده و همین کلمه است که در فارسی بادغیس شده و معنی حقیقی آن معلوم نیست. (بارتولمه، فرهنگ لغات ایران باستان صص ۱۴۰۹ - ۱۴۱۰) (از حاشیهء چهارمقاله چ معین چ ۳). (۲) - بر اساسی نیست. (۳) - رجوع به هیاطله و هیتال در برهان قاطع چ معین شود.

بادغیسی.

(ص نسبی) منسوبست به بادغیس. رجوع به بادغیس شود.

بادغیش.

(اِخ) بادغیس باشد: خانه های خود را بحدود بادغیش در درهء محکم بنشاندند... (تاریخ مبارک غازانی چ ۱۳۵۸ ه . ق. انگلستان ص۲۱)... و اردوی معظم ببادغیش فرستادند. (ایضاً ص۲۲)... طوفان تا حدود بادغیش برفت و بازآمد. (ایضاً ص ۲۳). رجوع به ص ۲۶، ۲۹، ۳۴، ۴۹، ۱۴۰ و بادغیس شود.

بادفت.

[دَ] (اِ) درخت معطر خوشبوئی. (ناظم الاطباء). درختی است که به وزش باد عطر خوب از آن متصاعد میشود. (شعوری) : پر از کوه و بیشه جزیری فراخ جزیری همه عود و بادفت شاخ. اسدی (از شعوری).

باد فتق.

[دِ فَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)مرضی است که خایه بزرگ شود. (غیاث) (آنندراج) : بباد فتق براهیم و غلمهء عثمان بدبهء علی موش گیر وقت دباب.خاقانی. رجوع به بادگن و بادگند شود.

بادفر.

[فَ] (اِ مرکب) جزا و مکافات بدی را گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). پاداش. (هفت قلزم). مکافات بد که بادافرا گویند. (شعوری ج ۱۲ ورق ۱۶۰). جزا و مکافات بدی. (ناظم الاطباء). رجوع به بادآفراه و بادافرا و بادفراه شود ||. بازیچهء اطفال است و آن پوست پاره ای باشد مدور که ریسمانی در آن گذرانند و در کشاکش آورند تا بگردش درآید و صدایی از آن ظاهر شود. (برهان: بادآفراه و مترادفات آن). و بادبر را گویند و آن چوبی باشد تراشیده که اطفال ریسمانی در آن می پیچند و از دست رها میکنند تا بر روی زمین گردان شود. (برهان). یکی از بازیچه های اطفال که بهندی پهرکی گویند و آنرا از کاغذ میسازند. (غیاث). بازیچهء اطفال که آنرا فرفره گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). فرفره. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). چوبکی یا چرمی مدور که میان آن

سوراخ کنند و ریسمانی در آن گذارند و چون بکشند بگردش درآید و بعربی خَذروف خوانند. چیزی که از چوب تراشند و اطفال ریسمانی بر آن پیچند و از دست گذارند تا بر زمین گردان شود و گردنا نیز گویند. (رشیدی) : چرخ نارنج گون چو بازیچه در کف هفت طفل جان شکر است بدو خیط ملون شب و روز در کشاکش بسان بادفر است.خاقانی. یَرْمَع. (اقرب الموارد). بادفر که بازیچهء اطفالست. خَرّاره. (از اقرب الموارد). چوبی باشد مدور که ریسمانی بر آن بندند و در کشاکش آرند تا از آن صدا برآید و بفارسی بادفرنگ گویند. (منتهی الارب). دَوّامه. (اقرب الموارد). کره مانندی است چوبین که طفلان بدان بازی کنند، می افکنند آنرا بر زمین، پس میگردد و آواز میکند و بفارسی بادپر است. مِرْصاع. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). چرمی را نیز گفته اند مدور که ریسمانی بر آن گذارند و در کشاکش آورند تا از آن صدایی ظاهر گردد. (برهان) (ناظم الاطباء). چرمی باشد مدور به دو سوراخ که برشته سفته بدو دست در کشاکش آرند. (غیاث). بازیچهء کودکان از چرم مدور، بفارسی بادفر گویند. خُذْره. چرمی مدور که کودکان ریسمانی در آن کرده در کشاکش آرند تا از آن صدا برآید و بفارسی بادفر گویند. قِرْصافه. بادفر، بازیچه ای است مر کودکان را از چرم مدور و جز آن که گرد گردد. (منتهی الارب). رجوع به بادآفراه و مترادفات آن و بادافراه، بادافرا، بادفراه، بادفِرَنگ، بادفره، بادبر، بادبره، بادبرک، بادفرک، فرفر [فَ فَ / فِ فِ] ، فَرْموک، فَرْفَروک، فرفره [فَ فَ رَ / فِ فِ رَ / رِ] ، بهنه، پهنه، گردنای، شیربانگ، گِلْگیس (گناباد)، پِل، خرّاره، دوامه، خذروف شود ||. کاغذ باد که اطفال ریسمانی بر آن بندند و بر هوا کنند. (رشیدی ||). بمعنی خشت باد است و آن بادزنی باشد بزرگ که از سقف خانه آویزند و در کشاکش آورند تا باد بهمه جای خانه برسد. (برهان). بادبیزن بزرگ که بریسمان بسته بسقف بیاویزند و بجنبانند. (شرفنامهء منیری). بادزنی از گلیم که در سقف خانه آویزند و ریسمانی بر کمر آن بندند که چون آنرا بکشند آن گلیم بر آن خانه باد زند. (آنندراج) (انجمن آرا). بادبیزن بزرگ که از سقف خانه آویزند. (فرهنگ سروری). بادزن و خشت باد. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). بمعنی بادزن که از سقف خانه آویزند. (رشیدی). بادریه که عبارت از بادزن بزرگی باشد که از سقف خانه آویزند و چون آن را در کشاکش آورند باد وزیدن گیرد. (ناظم الاطباء). رجوع به بادریه، خشت باد، بادزن، بادبیزن شود.

بادفرا.

[فَ] (اِ مرکب) بادافراه. پاداش و مکافات بدی. (ناظم الاطباء). رجوع به بادآفراه و مترادفات آن شود ||. بازیچهء اطفالست و آن پوست پاره ای باشد مدور که ریسمانی در آن گذارند و در کشاکش آورند تا بگردش درآید و صدائی از آن ظاهر شود. (برهان). رجوع به بادآفراه، بادافراه، بادفرا، بادفراه، بادفرنک، بادفرنگ، بادفر، بادفره، بادبرک، بادفرک، بادبر، بادپر، بادبره، بهنه، پهنه، فرموک، فرفروک، گردنای، فرفره، فرفر، شیربانگ، خذروف، خراره، دوامه، پِل، گِلْگیس شود ||. کسی که قادر بکار کردن نباشد و لاف و گزاف گوید. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). کسی که حرف بسیار زند و هیچ کار از او نیاید. (رشیدی). کسی که فخر کند و منصب خود بر مردم عرض کند و بعربی فَیّاش و بدین معنی بعضی بادبر گفته اند. (رشیدی). رجوع به بادغن، بادفر، بادبر، بادپر، بادفروش، بادپران، بادفراه، بادخوان شود ||. بمعنی بادپَره یعنی تراشهء چوب که در وقت تراشیدن چوب ریزند، گفته اند. (رشیدی).

بادفراه.

[دَ فَ] (اِ مرکب) مخفف بادافراه. (فرهنگ نظام). بمعنی بادفراست که جزا و مکافات بدی باشد. (برهان). جزای گناه و مکافات بدی. (غیاث) (آنندراج). بمعنی بادافراه است. (جهانگیری) : پاداشن نیکان همه نیکیست درین ملک چونانکه بدان را ز بدی بادفراه است.سوزنی. ای ز تو زنده سنت پاداش وی ز تو زنده رسم بادفراه. انوری (از فرهنگ نظام). رجوع به بادآفراه و مترادفات آن شود.

||بازیچهء اطفال را گویند و آن چوبی یا چرمی باشد که ریسمانی بر آن بندند و در کشاکش آرند تا صدایی از آن ظاهر گردد و آنرا در خراسان بادفِرَنگ خوانند. (برهان). بادفر که بازیچهء کودکان بود خواه چوبی باشد و یا چرمی. (ناظم الاطباء). رجوع به بادآفراه، بادافراه، بادافرا، بادفرا، بادفرنک، بادفرنگ، بادفر، بادفره، بادبرک، بادفرک، بادفر، بادفره، بادبرک، بادبر، بادبره، بادپر، گردنای، پِل، گلگیس، خذروف، فرفره، بادفرک، فرفروک، خَرّاره، بادبره، پهنه، بهنه، فرموک، فرفر، شیربانگ، دوامه شود.

بادفراه.

[دِ] (اِ مرکب) باد شمال. (سروری). رجوع به باد هرات شود.

بادفرک.

[فَ رَ] (اِ مرکب) بازیچهء اطفال باشد. بادآفراه. بادافراه. بادافرا. بادفرا. بادفراه. بادفرنگ. بادفرنک. بادفر. بادفره. بادبر. بادبره. بادبرک. (محمودبن عمر ربنجنی). بادپر. فرفر. فرموک. فرفروک. فرفره. بهنه. پهنه. گردنای. شیربانگ. گِلگیس. پِل. خراره. دوّامه. خذروف. رجوع به هر یک از کلمات مذکور شود.

بادفرنگ.

[فَ رَ](۱) (اِ مرکب) بازیچهء اطفال است و آن چوب یا چرمی باشد که ریسمان بر آن بندند و در کشاکش آرند تا صدایی از آن ظاهر گردد. (برهان) (آنندراج). خراره، چوبی باشد مدور که ریسمان بر آن بندند و در کشاکش آرند تا از آن صدا برآید و بفارسی بادفرنگ گویند. (منتهی الارب). بادآفراه. بادافراه. بادافره. بادفرنک. بادفر. بادفرا. بادبر. بادپر. فرفر. فرفروک. فرفره. بادفره. بادبرک. بادفرک. بادبره. بهنه. شیربانگ. گلگیس. پِل. پهنه. فرموک. گردنای. خذروف. دوّامه. و رجوع به باد شود. (۱) - برهان در «بادفرنگ» نویسد: بسکون ثالث و فتح نون... و در «فرنگ» آرد: بکسر اول و سکون ثانی بر وزن خشتک...

بادفرنگ.

[فِ نَ] (اِ مرکب) در خراسان بادفراه را گویند. (از برهان: بادفراه). رجوع به بادآفراه، بادافره، بادافرا، بادفرا، بادفرنگ، بادبر، بادپر، فرفر، فرفروک، بادفر، بادفره، بادفرک، بادبره، خذروف، شیربانگ، گلگیس، پِل، دوّامه، بادفرک، بادبره، بهنه، پهنه، فرموک، گردنای، خراره، فرفره شود.

باد فرنگ.

[دِ فَ رَ](۱) (ترکیب اضافی، اِ مرکب) جوششی باشد بغایت سوزان و دردناک و رنگ آن بزردی مایل و صاحب این مرض بیشتر اوقات با حرارت و تب میباشد و علاج آن را به چیزهای سرد باید کرد. (برهان) (آنندراج). (۱) - در برهان بکسر ثالث و رابع و فتح رای قرشت و سکون نون و کاف فارسی آمده.

باد فرودین.

[دِ فُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) باد دبور و به معنی باد جنوب است و باد برین به معنی باد شمال چه قطب شمالی بلند است و

جنوبی فرود و باد جنوب و دبور مضرّ است و باد صبا و باد شمال نافع و شعر فخری که بعضی سند خلاف این معنی کرده اند خطاست و به همین معنی انسب است که گفته است: بیاد خلق شه در باغ و بستان دم عیسی بود باد فرودین. و این که صاحب برهان نوشته باد فروردین به معنی باد مغرب باشد که آنرا به عربی باد دبور خوانند خطاست باد فرودین را فروردین نوشته. (آنندراج) : گیتیت چنین آمد گردنده بدینسان هم باد برین آمد و هم باد فرودین(۱).رودکی. خلقانْش کرده جامهء زنگاری این تند و تیز باد فرودینا(۲). دقیقی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص۳۶۵). بیاد خلق شه در باغ بستان دم عیسی بود باد فرودین. شمس فخری (از جهانگیری) (از آنندراج). رجوع به باد برین شود. (۱) - فوردین. (فرهنگ سروری). (۲) - فوردین. و شعر را به یوسفی عروضی نسبت داده است. (سروری).

باد فروردین.

[دِ فَرْ وَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بمعنی باد برین است که باد مغرب باشد و بعربی باد دبور میخوانند و بعضی باد برین را باد صبا میدانند. (برهان). مؤلف آنندراج گوید: «اینکه صاحب برهان نوشته باد فروردین بمعنی باد مغرب باشد که آنرا بعربی باد دبور خوانند خطاست باد فرودین را فروردین نوشته. (آنندراج: باد فروردین). باد دبور. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی) (صحاح الفرس) (جهانگیری). باد دبور و بمعنی باد جنوب است و باد برین بمعنی باد شمال است چه قطب شمالی بلند است و جنوبی فرود و باد جنوب و دبور مضر است و باد صبا و شمال نافع. (آنندراج). رجوع به باد برین و باد صبا و باد فرودین و صبا شود.

بادفروش.

[فُ] (نف مرکب) بمعنی بادپر است. آنچه بعضی محققین گمان برده اند که بادفروش فارسی تراشیدهء اهل هند است از عدم اعتنا بود، چرا که شاعر مذکور به هند نیامده و بدخشانی الاصل و همدانی المولد است. نصیرای بدخشانی گوید : بسان بادفروشان چه بادپیمائی که در شرافت ذات از گروه ابراری. (از آنندراج: بادپران). متکبر. لاف زن. رجوع به بادبر، بادپر، بادغن، بادفر، فیاش، بادپران، لاف زن، بادفرا و بادخوان شود ||. آنکه انساب مردم نام بنام یاد کند بر سبیل مدح و آنرا در عرف بهک خوانند به های تازی مخلوط التلفظ به ها و الف و تای هندی و رشیدی ترجمهء بادخوان بلفظ بادفروش کرده و در این صورت بینهما ترادف بود. (آنندراج: بادپران).

بادفره.

[دَ رَهْ] (اِ مرکب) مخفف بادفراه. (فرهنگ نظام). بمعنی بادفراه است که جزا و مکافات بدی باشد. (برهان) (آنندراج). بمعنی بادافراه است. (اوبهی) : گر نعمهای او چو چرخ دوان همه خوابست و باد بادفره(۱). رودکی (از احوال و اشعار رودکی ص۱۰۶۹). رجوع به بادآفراه و مترادفات آن شود. (۱) - ن ل: که بغمهای او چو چرخ دوان همه خوابست باد بادفره. (احوال و اشعار رودکی ص۱۲۰۴). ن ل: که بغمهای او چو چرخ روان. (کسائی).

بادفره.

[فِ رَ / رِ] (اِ مرکب) بازیچهء اطفال است و آن چوب یا چرمی باشد که ریسمانی بر آن بندند و در کشاکش آرند تا صدائی از آن ظاهر شود. (برهان). بازیچهء اطفال است. (آنندراج). چوبکی باشد، رشته در میان، کودکان آنرا تاب دهند. (صحاح الفرس). چوبکی باشد که رشته ای بر آن بسته باشند و کودکان آنرا تاب دهند تا در گردش آید و آوازی از آن برآید و آنرا فرفره نیز

گوینـد. چـوبکی باشـد تراشـیده که بچگـانش برشـته پیچیـده گردانـند و آنرا بـادبره و بهنه و پهنه و فرمـوک و گردنـای نیز گوینـد. بهنـدیش لَتـو خواننـد. (شـرفنامهء منیری). بمعنی بـادافراه اسـت. (جهـانگیری). رجـوع به بـادآفراه، بـادافراه، بـادفراه، بـادفرا، بـادافرا، بادفرنـک، بادفرنـگ، بـادفر، بـادبرک، بـادفرک، بـادبر، بـادپر، بادبره، بهنه، فرفروک، گِلگِیس، پل، پهنه، فرموک، گردنای، فرفره، خذروف، خَرّاره، فرفر، شیربانگ، دوّامه شود.

باد فوردین.

[دِ فَ رَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بمعنی باد فروردین است که باد دبور باشـد و آن تموج هواست از جانب مغرب بطرف مشـرق و مهب آن میـان سـهیل و مغرب است و هنگام آن آخر روز میباشـد برعکس باد صـبا، و ضـرر این باد زیاده از نفع است. (برهان). باد برین است و آنرا بـاد فروردین و باد خوردین(۱) نیز گوینـد و بتازیش دبور نامند. (شـرفنامهء منیری: باد برین). باد دبور که از مغرب وزد ضـد صـبا و صـبح، بـاد فرودین است لیکن در جهانگیری بمعنی باد دبور گفته مسـتند بشـعر فخری، بیت: بیاد خلق شه در باغ و بسـتان دم عیسی بود باد فرودین. و صحیح قول سامانی است که باد فرودین باد شمال است چنانکه باد برین باد جنوب و در باد برین گذشت و حق آن است که باد فرودین جنوب است و باد برین شـمال چه قطب شمال بلند است و جنوبی فرود، و نیز باد جنوب مضر است بخلاف شمال. (رشیدی). (۱) - ظ: فوردین.

بادفوز.

(ص مرکب) شخصـی که به دیگران نصیحت کند و خود بر آن عمل نکند. (آنندراج). کسی که پند میدهد دیگران را ولی خودش غفلت دارد. (نـاظم الاطباء). کسـی که بقول خود عمل نکنـد : پنـد خود هرگز نگیری ای خر کرسـی نشـین وعظ تا چنـد میکنی ای بادفوز لاف زن؟ نظمی هروی (از شعوری ج ۱ ورق ۱۶۴).

بادفیس.

(اِ مرکب) بـا بـاد و فیس (در گنابـاد خراسـان). لاـف زن. رجوع به بـاد و فیس شود. لاـف زدن و خود را پربـاد کردن. (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه).

باد قبله.

[دِ قِ لَ / لِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد جنوب. (زمخشری). دبور.

باد قبول.

[دِ قَ] (ترکیب اضـافی، اِ مرکب)بـاد صـبا بـدان جهت که ضـد دبور است. (منتهی الارب): امروز که بـاد قبول فضـل را گـذاشت... (ترجمهء تاریـخ یمینی نسـخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص۹). رجوع به بـاد پیش و صـبا شود ||. آنکه [بـادی که] مقابل در کعبه شرفهاالله میوزد ||. آنکه [بادی که] مقبول طبایع و نفوس است. (منتهی الارب).

بادقین.

(اِخ) بـابون. دهی است جزء دهسـتان خرقـان شـرقی بخش آوج شهرسـتان قزویـن. در ۳۰هزارگزی شـمال خـاور مرکز بخش و ۱۸هزارگزی راه عمومی در کوهپـایه واقعست. منطقه ای است سردسیر بـا ۳۳۸ تن سـکنه. آبش از رودخـانهء کلنجین و محصولش غلاـت، حبوبـات، انگور، سـیب زمینی، جالیز. شـغل مردمش زراعت و صـنایع دستی اهالی قالی و جاجیم بافیست. راهش مالرو و از طریق آب گرم ماشین میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بادک.

[دَ] (اِ) کودک ساقی باده دهندهء زنان سـلاطین پارسـی، و رودک و ریدک ساقی باده ده مردان کمتر از ده سال داشته باشد و ببلوغ نرسیده باشد. (آنندراج) (انجمن آرا).

بادک.

[دَ] (اِخ) قریه ای است بیک فرسنگی ابرقوه. (فارسنامهء ناصری).

باد کار.

[دِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) ردیف کار. در اصـطلاح بنایان، خط مستقیم افقی کنار بنائی. توازی. موازات. یکباد. همباد. هم طراز. برابر. برابر یکدیگر. رجوع به باد شود.

بادکان.

(اِ مرکب) رجوع به بادگان شود.

بادکان.

(اِخ) دهی است از دهسـتان جوانرود بخش پاوهء شهرسـتان سـنندج. در چهارهزاروپانصـدگزی جنوب خاوری پاوه و پنج هزارگزی بـاختر قلعهء جـوانرود در کوهسـتان واقعست. هوایش سردسـیر و ۲۵۳ تن سـکنه دارد. آبش از چشـمه و محصولش غلاـت، لبنیـات، توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بادکردار.

[کِ] (ص مرکب) کنایه از تیز و تند. (آنندراج). شتابان و شتاب رونده. (ناظم الاطباء).

باد کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) نفخ کردن. ورم کردن. آماس کردن. منتفخ شدن. انتفاخ. آماهیدن. آماسیدن. تنفخ. متورم شدن. برآماسیدن. تورم. ورم پیدا کردن ||. باد زدن :بر سر بالین شـیخ نشسـته با مروحه در دست و شـیخ را باد میکرد. (اسرار التوحید ص ۱۷۱). وآن سیه زلـف بر آن عـارض گوئی که همی بـپر زاغ کسـی آتش را بـاد کنـد. ادیب نیشـابوری (تضـمین از ابوعبـدالله محمـد بن صـالح نـوایحی ||). تکـبر کردن. کـبر فروختن. کـبر کردن. فیس کردن. عجب و نخـوت نمـودن ||. بـاد کردن در چیزی؛ دمیـدن در آن.

دمیدن. (ناظم الاطباء: باد). رجوع به باد شود ||. در تداول بازی ورق (بمزاح)، باطل شدن ورق ||. تند و تیز کردن. رجوع به باد شود.

بادکرده.

[کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)آماسیده. ورم کرده ||. با نخوت و تکبر. کبرکرده.

باد کژ.

[دِ کَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بادیست که بعربی آنرا نکبا گویند و محل وزیدن آن میان هر دو باد باشد عموماً و میان باد شمال و باد صبا بود خصوصاً. (برهان) (آنندراج). نکبا. (زمخشری). بادی است که از چهار جهت مختلف بجهد. نکبا. (دهار). باد کج.

باد کسی یا چیزی نشستن.

[دِ کَ نِ شَ تَ] (مص مرکب) از غرور و تکبر فرودآمدن. فروکش کردن: بادش نشست.

بادکش.

[کَ / کِ] (اِ مرکب) خشت باد را گویند. و آن نوعی از بادزن باشد بسیار بزرگ که در میان خانه آویزند و با طناب و ریسمان در کشاکش آرند. (برهان) (آنندراج). بادزن بزرگ. (ناظم الاطباء). خشت باد بود و بعضی از صاحب فرهنگان بمعنی بادبیزن نوشته اند. (جهانگیری). بدانچه (کذا) باد کنند و آنرا بادبیزن و بادزن و بادزنه نیز گویند و بتازیش مروحه خوانند. (شرفنامهء منیری). بادزن باشد که آنرا بادبیزن نیز گویند و بعربی مروحه خوانند. (فرهنگ سروری). بادفر. بادریه. مروحهٔ. مروح. (منتهی الارب). رجوع به بادزن، خشت باد، بادبیزن، بادریه، بادفر، بادزنه شود ||. شاخی را گویند که بر دست صاحب باد بجنبانند و شاخ کشیدن نیز گویند. (آنندراج). مِحْجَم. کپه. سمیرا.(۱) محجمه ||. حجامتی را گویند که بر آن تیغ زنند. (برهان) (آنندراج). حجامت. (ناظم الاطباء). بادکش نیز یکی از متصرفات قدیمی است که همیشه متداول بوده و امروزه نیز زیاد بکار برده میشود. احتقاق پوست ناشی از بادکش به اندازه ای است که خون مردگی حاصله از آن تا چندین روز باقی می ماند. بادکش برای آرام کردن دردهای لومباگو، نورالژی، درد پهلو، نفریت و در بیماریهای حاد ریوی بکار برده میشود. (درمانشناسی ج ۱ ||). دم زرگری و آهنگری. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مجرای هوا. . (فرانسوی) (۱) - Ventouse

بادکش.

[کُ] (نف مرکب) بادشکن. داروئی که نفخ شکم بنشاند، چون انیسون، بادیان و زیرهء سبز. ضد نفخ که سبب آروغ شود. که رفع نفع معده و جز آن کند (دارو). طارد ریاح(۱). کاسرالریاح. محلل اورام ریاح. رجوع به بادکن و بادشکن شود. . (فرانسوی) (۱) - Carminatif

بادکش فراشی.

[کَ / کِ شِ فَرْ را](ترکیب وصفی، اِ مرکب) نوعی از بادکش بزرگ. (آنندراج).

بادکش کردن.

[کَ / کِ کَ دَ] (مص مرکب) کشیدن خون را بسوی جلد بوسیلهء بادکش یا شاخ یا استکانی که هوای آنرا بیرون کرده باشند، با مکیدن یا سوختن پنبه و یا چیز دیگر در آن ||. حجامت کردن.(۱) . (فرانسوی) (۱) - Ventouser

باد کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب) تیز شدن روغن و پنیر و جز آن بعلت مجاورت هوا. فاسد شدن. رجوع به باد و بادغد شدن شود ||. رنج و محنت کشیدن. میرمعزی گوید : تو نوش خوری دایم و بدخواه خورد زهر تو باده کشی دایم و بدخواه کشد باد. (از آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص ۱۸۱ شود.

بادکلاه.

[کُ یا دِ کُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) غرور، مثل باد بروت و باد گیسو : گرچه آتش سرم و بادکلاه نه پی تاجوری خواهم داشت.خاقانی. من که آتش سرم و بادکلاه خاک درگاه توام آبخور است.خاقانی. رجوع به بادکلاهی شود.

بادکلاهی.

[کُ] (حامص مرکب) صفت بادکلاه : بس کز آتش سری و بادکلاهیّ فلک بر سر خاک ز خون لعل قبائید همه. خاقانی (از آنندراج).

باد کله.

[دِ کُ لَهْ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)ضربت جماع. (غیاث) (آنندراج).

بادکن.

[کَ] (نف مرکب) گسیختگی و پارگی و دریدگی. (ناظم الاطباء ||). آنچه آروغ آرد. رجوع به بادکش و بادشکن شود.

باد کنجی.

[دِ کُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)باد کنج. قولنج و نفخی را گویند که در پشت آدمی بهم رسد و بسبب آن پشت خم گردد. (برهان). قولنجی که در پشت آدمی بهم رسد و بسبب آن پشت خم گردد. (ناظم الاطباء: بادگنجی(۱) و باد). قولنج و نفخی را گویند که در پشت آدمی حادث شود و خمیده کند چه کنج بمعنی خمیده پشت باشد. (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷ شود. (۱) - ناظم الاطباء بگاف ضبط کرده است.

باد کندن.

[کَ دَ] (مص مرکب) تیز دادن، اعم از باآواز و بی آواز. اخراج ریح. بیرون کردن باد از زیر. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۶ شود.

بادکنک.

[کُ نَ] (اِ مرکب) مثانهء گوسفند و گاو و مانند آن که بمالند تا نازک شود و باد در آن دمند و سر آن محکم کنند بازیچهء کودکان را ||. شاشدان. رجوع به بادخایه شود.

باد کنکو.

[دِ کَ کو] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) رجوع به باد کهنکو شود.

بادکوبه.

[بَ] (اِخ) باکوبه. باکو نام بندری است در ساحل دریای شور از شهر شماخی سه مرحله دور آنرا باکو... نیز گویند و پیوسته باد در و دیوار آن بلد را میکوبد لهذا خانه های بندر و شهر همه از سنگ و سطح خانه ها قیراندود است. گویند: از بناهای پادشاه دادگر انوشیروان عادل بوده، چون ملوک شیروان خود را از اولاد و احفاد او میدانسته اند در تعمیر آن ساعی بوده اند و در جانب شرقی آن ولایت آتشکده ای از قدیم بوده و هنوز آثار آن باقی است، چنانکه اگر خواهند آتش اشتعال یابد اندکی آن زمین را حفر کنند و شعله از خارج بر زمین نمایند فوراً از زمین مشتعل شود چنانکه اگر در آن اراضی زراعتی باشد تمامی خواهد سوخت و چون خواهند خاموش شود قدری خاک بر آن ریزند منطفی گردد و عجب تر آنکه اگر خواهند آن آتش را بجائی نقل کنند نیم زرع آن زمین را کنده انبانی را محاذی آن کنده دارند چون پرباد گردد سر انبان را محکم کرده هر جا که ضرورت افتد لولهء آهنی بر لب انبار گذارند و شعله خارج بر لب لوله نمایند مادامی که باد در انبان است سر لوله مانند چراغ روشن و تابان خواهد بود و هنوز آتش پرستان از هندوستان نذر کرده پیاده بزیارت این آتشکده آیند و جمعی این معنی را دیده اند چون از غرایب بود نگاشته شد، والله اعلم. ساغری گفته است: آمد آن خسرو خوبان جهان از باکو میخورد خون جهانی و ندارد باک او. (از آنندراج) (از انجمن آرا). بادکوبه یعنی «بادکوبیده» وجه تسمیهء مردم پسندی است برای نام باکو. (تذکرة الملوک چ ۲ ص ۱۹۶). شهری در کنار دریای آسگون در شبه جزیرهء آپشرون دارای هشتصدهزار تن جمعیت و از متصرفات دولت روس(۱) (پایتخت فعلی جمهوری آذربایجان) و گویند این شهر را انوشیروان بنا کرد و دارای آتشکدهء معتبری بود و معادن نفت آنجا مشهور است. (از ناظم الاطباء). رجوع به باکو و فرهنگ نظام و تاریخ رشیدی ص۹۶ و سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۰۴ شود. (۱) - تا قبل از عهدنامهء گلستان متعلق به دولت ایران بوده است.

بادکوبه.

[بَ] (اِخ) (جامع...) مسجدی از بناهای شیخ خلیل الله است. در مسجد نوشته اند السلطان بن السلطان شیخ خلیل الله تاریخ بنای آن هفتصدوهشتاد هجری میباشد وضع آن غریب و بطور شبستان ساخته شده تمام حیاط و مقصوره مسقف است. میان مسجد محوطهء مربعی است که سقف ندارد. آنچه از قراین معلوم و مستفاد میگردد این محوطه از بنای مسجد قدیمتر است و بطرز سوریخانه که در حوالی بادکوبه و معبد هندوهاست بنا شده احتمال میرود که این نقطه در قدیم الایام معبد آتش پرستان بوده بعدها حکام یا سلاطین اسلام مسجد را دور معبد ساخته اند. (مرآت البلدان ج ۱ ص۹۸).

بادکوچک.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان بم پشت شهرستان سراوان. در ۸۲هزارگزی جنوب خاوری سراوان نزدیک مرز پاکستان در کوهستان واقع است. منطقه ای است گرمسیر با ۶۰ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش غلات، خرما. شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باد کوه.

[دِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) نام بادی که در بابل سر و نواحی آن از آغاز شبانگاه تا بامداد وزد و در اول گرم و سپس خنک باشد. در تابستان هوا را خنک و در زمستان سرد کند.

باد کهنکو.

[دِ کَ هَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد کنکو. مرض عرق النسا که در پای مردم پیدا شود. (آنندراج ||). باد کنکو (کهنکو) مادهء ریحی است که در آن رگ انتصاب یابد و موجب مرض گردد. محمد سعید اشرف گوید : گران خیز است همچون درد زانو زمین گیر است چون باد کهنکو. (از آنندراج ||). بگفتهء صاحب اصطلاحات الشعر بنقل از جهانگیری نام رگی است که آنرا در تازی عرق النسا گویند.

بادکی.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان چاپیارهء بخش قره ضیاءالدین شهرستان خوی. در ده هزاروپانصدگزی باختر قره ضیاءالدین و یک هزارگزی خاور شوسهء قره ضیاءالدین بخوی در جلگه واقعست. هوایش معتدل و دارای ۳۱۰ تن سکنه میباشد. آبش از آغ چای و محصولش غلات، حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی است. راهش ارابه رو است که در تابستان میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بادکی.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان روضه چای بخش حومهء شهرستان ارومیه. در چهارهزاروپانصدگزی شمال باختری ارومیه و سه هزارگزی باختر شوسهء ارومیه به سلماس در جلگه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۱۳۱ تن سکنه می باشد. آبش از شهرچای و محصولش غلات، توتون، حبوبات و انگور. و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی جوراب بافی و راهش مالرو است. (ازفرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بادکی.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان مرودشت بخش زرقان شهرستان شیراز. در ۲۳هزارگزی شمال زرقان و ۷هزارگزی شوسهء شیراز باصفهان در جلگه واقعست. هوایش معتدل میباشد و ۱۶۸ تن سکنه دارد. آبش از قنات و محصولش غلات، حبوبات، چغندر و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بادکی.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان شهرمیان بخش مرکزی شهرستان آباده. در ۳۶هزارگزی باختر اقلید نزدیک راه فرعی ده بید به خسروشیرین در جلگه واقعست. هوایش سرد و جمعیتش ۵۰ تن میباشد. آبش از رودخانهء شادکام و قنات و محصولش غلات، حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بادکی کوه سبز.

[دَ سَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان رامجرد بخش اردکان شهرستان شیراز. در ۷۷هزارگزی جنوب خاور اردکان کنار راه فرعی زرقان به کام فیروز واقعست و ۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بادگان.

(ص مرکب، اِ مرکب)(۱) حافظ و حفظ کننده. (برهان) (انجمن آرا).(۲) حافظ و نگاهدار. (ناظم الاطباء). حافظ خانه. (آنندراج). ||خازن و خزانه دار. (برهان). خازن و خزینه دار. (ناظم الاطباء). پاسبان گنجینه. گنجور. خزانه. (آنندراج از برهان. در برهان خزانه نیامده است (||). اِ مرکب) پیش و پس گریبان جامه را نیز گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). (۱) - بادگان و پادگان، مرکب از پاد و پای (از مصدر پاییدن) + گان (پسوند نسبت و حفاظت)، جمعاً بمعنی محافظ. امروزه، پادگان بمعنی ساخلو یعنی گروهی از سربازان که برای محافظت محلی در آنجا متوقف میشوند، بکار میرود. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). و رجوع به پادگان در همین لغت نامه شود. (۲) - مؤلف آنندراج بادکان با «کاف» هم ضبط کرده است.

بادگانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) دریچهء مشبکی را گویند که از درون خانه بیرون را توان دید و از بیرون درون را نتوان دید. (برهان). دریچه ای باشد مشبک و آنرا پالکانه نیز خوانند. (جهانگیری). دریچهء مشبکی که از درون خانه بیرون را توان دید و از بیرون درون را نتوان دید و چنین درها در بنادر فارس خاصه بوشهر که بگرمی هوا معروف است بسیاراند که از بیرون درون را نبینند ولی باد آید و خانه را خنک کند و آن درها مانع باد نباشند و آن در را کرکری گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). پنجره. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ و ناظم الاطباء شود : از برون تابخانهء طبع یابی نزهتم وز برای بادگانهء(۱) چرخ بینی منظرم.خاقانی. و رجوع به پالکانه و کرکره شود. (۱) - در دیوان خاقانی چ عبدالرسولی ص۲۵۲: پالگانه.

بادگاه.

(اِ مرکب)(۱) بیت الخلاء و طهارت جای را گویند. (آنندراج). مستراح و کنارآب. (ناظم الاطباء). (۱) - مرکب از: باد، ضرطه + گاه، مزید مؤخر (پسوند) مکان.

بادگذار.

[گُ] (اِ مرکب) روزن باد که گذرگاه باد باشد. (آنندراج). روزنی که روی بر باد بود و بادگیر. (ناظم الاطباء: بادگزار (کذا)). آنجا که همیشه باد درگذرد. منخرق الریح. بادگذر. (منتهی الارب ||). افسانه گو و داستان گو را گویند. (آنندراج). قصه خوان. (ناظم الاطباء: بادگزار).

بادگذر.

[گُ ذَ] (اِ مرکب) رجوع به بادگذار شود.

بادگر.

[گَ] (اِ مرکب) بادگرد. گردباد. (ناظم الاطباء). رجوع به بادگرد، و شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ شود.

بادگرد.

[گَ / گِ] (اِ مرکب) گردباد و طوفان و بادگر. (آنندراج). گردباد. (ناظم الاطباء). و رجوع به بادگر، و شعوری ج ۱ ورق ۱۵۶ شود.

بادگرد.

[گَ] (نف مرکب) سریع چون باد. صفت اسب و دیگر چارپایان دونده باشد : ابرسیر و بادگرد و رعدبانگ و برق جه پیل گام و سهل برّ(۱) و شخ نورد و راهجوی. منوچهری. (۱) - ن ل: سیل برّ.

باد گردیدن.

[گَ دی دَ] (مص مرکب)باطل، هباء، هدر، باد شدن. هیچ شدن. رجوع به باد و باد گشتن شود.

باد گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب) باد در سر کردن. باد در سر گرفتن. متکبر شدن. مغرور شدن. رجوع به باد شود ||. در تداول عوام، بدرد آمدن عضوی از اعضای آدمی. عضوی را باد گرفتن: زیر دنده هایم را باد گرفت. گلویم را باد گرفت ||. برای دفع گرمی هوا گرفتن. باد خوردن. (از مجموعهء مترادفات ص۵۸).

بادگرفته.

[گِ رِ تَ / تِ] (ن مف مرکب)متکبر. مغرور: وی از خشم برآشفت [قاید] و مردکی پرمنش و ژاژخای و بادگرفته بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۷).

باد گرم.

[دِ گَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بادی مانند سموم که بعض میوه ها را تباه کند: خیارها را باد گرم زد. بادی حار که صیفی را تباه کند. هوف [هَ / هو] . سَیهام. باد سَموم. حَرور. (منتهی الارب) (ترجمان القرآن): بارِح؛ باد گرم تابستان. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء). مُذْبِلهٔ؛ باد گرم پژمرده کنندهء گیاه. (منتهی الارب). رجوع به بادزدگی و باد زدن شود.

بادگزار.

[گُ] (اِ مرکب) رجوع به بادگذار و ناظم الاطباء شود.

باد گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب) هدر شدن. باطل شدن. هباء شدن. هلاک شدن. نیست و نابود گشتن. هیچ شدن : بکشتی بر آب زره برگذشت [افراسیاب] همه سربسر رنج ما باد گشت.فردوسی. کنون آنچه بد بود بر ما گذشت گذشته همه نزد من باد گشت.فردوسی. بداراب گفت آنچه اندرگذشت چنان دان که یکسر همه باد گشت.فردوسی. کنون کار آن نامداران گذشت سخن گفتن ما همه باد گشت.فردوسی. کنون سال بر پنجصد برگذشت سر و تاج ساسانیان باد گشت.فردوسی. ز خشم و ز بند من آزاد گشت زبهر تو پیکار من باد گشت.فردوسی. و رجوع به باد و باد گردیدن شود.

بادگلو.

[گَ] (اِ مرکب) آروغ. آرغ. آروق. بادی که بصدا از گلو برآرند. در تداول مشهد و گناباد خراسان، اُرُغ. جُشاء. (منتهی الارب).

بادگلو زدن.

[گَ زَ دَ] (مص مرکب) آروغ زدن. آروق زدن. بادگلو کردن. بادی بصدا از گلو برآمدن.

بادگن.

[گُ] (اِ مرکب) بمعنی باد گند یعنی باد فتق است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰. و برای این معنی شعر مخدوشی شاهد آورده است). و رجوع به باد فتق و باد گند شود.

باد گنج.

[دِ گُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)رجوع به باد کنجی و شعوری ج ۱ ورق ۱۵۴ شود.

باد گنجی.

[دِ گُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)رجوع به باد کنجی شود.

باد گند.

[دِ گُ](۱) (ترکیب اضافی، اِ مرکب)(۲)بادیست که در خصیهء مردم پدید آید و بسبب آن خصیه بزرگ شود و درد کند و آنرا بعربی فتق گویند. (برهان). فتق. (ناظم الاطباء). بادی که در شکم و خصیه پیچد و خصیه ازو ورم کند. (سروری). بادیست که در خصیهء مردم پدید آید، خصیه ورم کند و خصیه را بپارسی گند خوانند و این مرض را بعربی فتق گویند بمعنی گشادگی که آن پرده ای است برخلاف فتق. (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به باد فتق و بادگن شود. (۱) - در ناظم الاطباء بفتح کاف آمده است. (۲) - مرکب از: باد + گند (= جند = خایه). (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باد گنده.

[دِ گَ دَ / دِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد بویناک. باد متعفن. الریح المنتنة. (اقرب الموارد). زُهْم. زهمة. (منتهی الارب).

بادگندی.

[گُ] (اِ مرکب) فتق. قیله. اَدْره. (مهذب الاسماء). تن آس. غُری.

باد گور.

[دِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) اسم باد سردی است که از شمال غربی به بلوک اسدآباد میوزد.

بادگی.

(اِ مرکب) مخفف بادگیر است. رجوع به بادگیر شود.

بادگیر.

(اِ مرکب)(۱) دریچه و روزنی که برای باد در خانه سازند. (غیاث). رجوع به بادخور و بادپروا شود ||. خانه ای که از هر چهار طرف بادگیر بجهت وزیدن باد داشته باشد. (غیاث ||). در قوسی خانه که از هر چهار طرف بادگیر جهت رسیدن باد داشته باشند. حکیم شفائی راست : بینیّ تو سر بریده... عجبی است دندان گراز را نظیر عجبی است از چار طرف تیز درو می پیچد ازبهر سبیل بادگیر عجبی است. مسیح کاشی : تا کردیَم در آتش دل در سرای خویش دامن زند بر آتش من بادگیر من. محسن تأثیر راست : دلم فرح ز سخنهای آشنا دارد ز بادگیر نفس خانه ام هوا دارد.(از آنندراج). عمارتی بسیار مرتفع که بر بالای خانه ها سازند و رخنه ها بهر طرف گذارند تا از هر طرف که باد آید در آن خانه داخل گردد. (ناظم الاطباء). مخرجی بلند چون تنوره بر بالای بنا و عمارتی بسبک خاص که باد از آن پیوسته بزیر فرود شود و هوا برای تهویه و خنک کردن جریان داشته باشد. جای گذار باد. محلی بادگیر. جائی که بیشتر باد در آنجا افتد. محلی که باد بر آن مستولی باشد. بادْگی. (ناظم الاطباء). بادرس. بادغر. بادغرا. بادغد. بادغرد. بادخوان. بادخن. بادغن. بادغس. بادغند. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ شود ||. حلقهء فلزین که بر بالای سر قلیان نهند نگاه داشتن تنباکو و آتش را. حلقه مانندی دیواره دار و مشبک که بر بالای سماور و جز آن گذارند. (ناظم الاطباء ||). حلقهء دیواره دار که بر سماور نهند. . (فرانسوی) (۱) - Belvedere

باد گیسو.

[دِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)کنایه از نخوت و تکبر و عظمت باشد مر زنان را چنانکه باد بروت مردان را. (برهان). کنایه از نخوت و تکبر زنان صاحب حسن است چنانکه باد بروت منسوبست به مردان. (آنندراج) (انجمن آرا). نخوت و تکبر و عظمت. (ناظم الاطباء: باد).کنایه از نخوت و غرور مخصوص زنانست. (آنندراج: باد بروت، باد سبلت). رجوع به باد در زیر دامن داشتن و باد و مجموعهء مترادفات ص۲۵۶ شود.

بادل.

[دِ] (ص مرکب)(۱) شجاع و دلاور و صاحبدل. (ناظم الاطباء). پردل. دلیر : همه بتیغ گرفته ست وز شهان ستده ست شهان بادل

جنگ آور و بهوش و بهنگ. فرخی. پادشاه بادل و جگردار، بدو دست بر سر و روی شیر زد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۰). و رجوع به «با» در همین لغت نامه شود. (۱) - مرکب از: با (حرف اضافه) + دل.

بادل.

[ ] (اِ) بهندی ابر را گویند. (فهرست مخزن الادویه).

بادل.

[دِ] (اِخ) نام مبارزی هندی. (ناظم الاطباء).

بادلان.

[دِ] (اِخ) دهی است از بخش دهدز شهرستان اهواز. در ۳۶هزارگزی جنوب خاوری دهدز در کنار راه مالرو بادامستان به زیتی در جلگه واقعست. هوایش سرد و دارای ۱۲۸ تن سکنه میباشد که بلهجهء لری بختیاری سخن میگویند. آبش از چاه و قنات و محصولش غلات، لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنانش کرباس بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بادل پوش.

[دِ لَ / لِ] (نف مرکب) پوشندهء لباس و جامهء بادله. (آنندراج: بادله).

بادلج.

[لَ] (اِ) بادلیج باشد. رجوع به بادلیج شود: از صدای های و هوی دلیران عرصهء میدان از غرش توپ و بادلج پرآشوب گردید. (مجمل التواریخ گلستانه).

بادلجان.

[دِ] (اِ) بادنجان. (ناظم الاطباء). رجوع به بادنجان شود.

با دل زدن.

[دِ زَ دَ] (مص مرکب)مشورت کردن و نیکو اندیشیدن، و میتواند که زدن در اینجا بمعنی گفتن باشد. میرخسرو گفته : ملک هرچند میزد با دل ریش که در صحرا نهد سوز دل خویش. (از آنندراج). رجوع به مجموعهء مترادفات ص۳۳۶ شود.

با دل گفتن.

[دِ گُ تَ] (مص مرکب)سخن بآهستگی و بآرامی گفتن. پنهانی سخن راندن : چنین گفت [سیاوش] با دل که از کار دیو مرا دور داراد کیوان خدیو نه من با پدر بیوفائی کنم نه با اهرمن آشنائی کنم.فردوسی.

بادلو.

[دِلْ لو] (اِخ) دهی است جزء دهستان کاغذکنان بخش کاغذکنان شهرستان هروآباد. در ۱۸هزارگزی شمال باختری آغ کند و ششهزاروپانصدگزی شوسهء میانه - زنجان در منطقهء کوهستانی قرار دارد. هوایش گرم و دارای ۱۵۹ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و محصولش غلات، حبوبات، سردرختی و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم و گلیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بادلوطه.

[لَ / لُو طَ / طِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بادآبله باشد. رجوع به بادآبله و بادآوله شود.

بادلهٔ.

[دِ لَ](۱) (ع اِ) گوشت میان بغل و آنِ پستان. ج، بادل. (مهذب الاسماء). گوشت پاره ای است مابین بغل و بن پستان. (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به بادل شود. (ناظم الاطباء ||). گوشت درون ران. (از تاج العروس). و رجوع به بَأدِلهٔ شود. (۱) - در قطر المحیط ضبط کلمه بفتح دال است.

بادله.

[دِ لَ / لِ] (از هندی، اِ) لفظ هندی است بمعنی تار نقره که با طلا اندوده پهن سازند و جامه ها بدان بافند و پوشندهء این قسم جامه را بادله پوش خوانند. سیدحسین خالص گوید : برخورد چنان گرم که آتش بدلم زد چون شعله سراپا ز طلاـ بادله پوشی. (آنندراج). قسمی از پارچهء زری. اثر شیرازی گوید : سبز من شمع برافروخته آید بنظر چیرهء بادله هرگاه گذارد بر سر. لفظ مذکور هندی است چه پارچهء مذکور را در زمان صفویه از هند به ایران میبردند و بهمان اسم در ایران مشهور بوده و در اشعار آمده است. (فرهنگ نظام ||). قسمی یراق کم عرض به پهنای دو قیطان که بحاشیهء جامهء زنان دوختندی زینت را.

بادله.

[دِ لَ] (اِخ)(۱) نهریست به مازندران نزدیک شاطرگنبد و محلهء لالم و فولادمحله. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ ۱۳۴۲ ه . ق. ص۵۸ و ۱۲۳ و ۱۶۲). رجوع به باوَل شود. (۱) - در معجم البلدان باوَل، نهری کبیر بطبرستان ضبط شده.

بادله دره.

[دِ لِ دَ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان شهریاری بخش چهاردانگهء شهرستان ساری که در ۳۹هزارگزی جنوب خاوری بهشهر و ۳هزارگزی جنوب رودخانهء نکا واقعست. سرزمینی است کوهستانی دارای جنگل با هوائی معتدل مرطوب. دارای ۵۰ تن سکنه میباشد که به لهجهء مازندرانی سخن میگویند. آبش از چشمه و محصولش غلات، ارزن، لبنیات و شغل مردمش زراعت و مختصری گله داری است. صنایع دستی زنان شال و کرباس بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بادله دوز.

[دِ لَ / لِ] (نف مرکب) آنکه با تار نقره (بادله) لباس دوزد.

بادله دوزی.

[دِ لَ / لِ] (حامص مرکب)یراق بادله به جامه دوختن. یراق دار کردن جامه.

بادله کوه.

[دِ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان پشتکوه سورتجی بخش چهاردانگهء شهرستان ساری. در ۳۶هزارگزی خاور کیاسر قرار دارد. منطقه ای است کوهستانی سردسیر با ۶۴۰ تن سکنه که بلهجهء مازندرانی تکلم میکنند. آبش از چشمه سار و محصولش غلات و ارزن و شغل مردمش زراعت و حشم داری و مکاری و صنایع دستی زنانش شال و کرباس و گلیم بافی و راهش مالرو میباشد. عده ای از مردان زمستان برای تأمین معاش بحدود نکا و بهشهر بکارگری میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). و رجوع به سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ ۱۳۴۲ ه . ق. ص۱۲۳ شود.

بادلیان.

(اِخ)(۱) بادلین (کتابخانهء...). نام کتابخانهء معروفی است در اکسفرد (انگلستان) که توسط سر تامس بادلی(۲) در ۱۵۹۵ م. بنیاد نهاده و در ۱۶۰۲ افتتاح شد و آن دارای نسخ بسیار قدیم و معتبر است و اته(۳) دانشمند بنام آلمانی فهرستی برای آن تألیف کرده است. .(املای فرانسوی) (۱) – Ethe – (۳) .Sir Thomas Bodley – (۲) Bodleienne.

بادلیج.

(اِ) نوعی از توپ که آلت جنگ است. ظاهراً بادلیج معرب بادلِش است و بادلش در ترکی توپ را گویند چنانکه در لغات ترکی مسطور است. (از غیاث). نوعی از توپ. ملاطغرا گوید : ببادلیج سحر چرخ چون گلوله گذارد شود خزینهء باروت بی درنگ ستاره. و در فرهنگ فرنگ بادلیچه بزیادتیِ «ها» نیز باین معنی نوشته. (از آنندراج). نوعی از توپ قدیم است. لفظ مذکور هندی است، مأخوذ از بادل بمعنی ابر که در فارسی مفرس شده چه در کلام شعرای ایرانی که بهند نیامدند دیده نشده. تشبیه توپ به ابر، از بابت غرش هر دو است. (فرهنگ نظام). آلتی بوده است برای پرتاب کردن گلوله. منجنیق : مستحفظین قلاع... بخالی کردن توپ و بادلیج غریو رعد بهاری... درافکندند. (روضهٔ الصفا ج ۸). توپخانهء نادری را در قلعهء کرمانشاهان که زیاده از هزاروپانصد توپ کلان و نیم کلان و کوچک و بادلیج(۱) و بقرب ششصد خمپارهء کلان... (مجمل التواریخ گلستانه ص۲۳).رجوع به بادلج و بادلیجه شود. (۱) – ن ل: بادلج.

بادلیجه.

[دَ جَ / جِ] (اِ) بادلیج بود. (آنندراج: بادلیج). یک قسم توپ. (ناظم الاطباء). رجوع به بادلج و بادلیج شود.

بادلیکاه.

[دِ] (اِخ) (کوه...) نام کوهی است بخراسان بحوالی هرات. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۶۲ شود.

بادلیه.

[دِ لی یَ] (اِخ) نخلستانی است متعلق به بنی عنبر در یمامهٔ. (از تاج العروس).

بادم.

[دَ] (اِ) مخفف بادام است. (آنندراج). بادام. (ناظم الاطباء).

بادماغ.

[دِ / دَ] (ص مرکب) زیرک و بافِراست. (ناظم الاطباء). رجوع به با شود.

بادمجان.

[دِ] (اِ) در تداول عامه، بادنجان. رجوع به بادنجان شود.

بادمجان.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان سرشیو بخش مرکزی شهرستان سقز. در ۵۶هزارگزی جنوب سقز و ۸هزارگزی شمال بیان دره در کوهستان واقع است. هوایش سرد و دارای ۱۰۰ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و رودخانه و محصولش غلات، لبنیات، توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بادمجرا.

[مَ] (اِ مرکب) محلی که باد از آن گذرد. رجوع به باد شود (||. اِخ) کنایه از آستین مریم باشد. رجوع به باد شود.

بادمحمود.

[مَ مو] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش تکاب شهرستان مراغه. در دوهزاروپانصدگزی شمال باختری تکاب و یک هزاروپانصدگزی باختر راه ارابه رو تکاب به صائین دژ، در دامنه واقعست. هوایش معتدل است و ۴۱۶ تن سکنه دارد. آبش از چشمه و محصولش غلات، حبوبات، بادام و کرچک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باد مخالف.

[دِ مُ لِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادی که مخالف جهت حرکت کشتی و قایق وزد. ضد باد موافق. بادی که کشتی را زیان دارد و این مقابل باد مراد و باد موافق است و گاهی در غیر کشتی نیز اطلاق کنند. محتشم کاشی گوید : برهم زده دارد گل نازک ورقت را آن باد مخالف که گذر سوی تو دارد. (از آنندراج). چون باد مخالف آید از دور افتادن برگ هست معذور.نظامی. رجوع به باد و باد شرطه و شرطه شود.

باد مراد.

[دِ مُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد موافق بود. (آنندراج: باد مخالف).

باد مسیح.

[دِ مَ] (اِخ) باد مسیحا. کنایه از نفس عیسی علیه السلام است که مرده را زنده میکرد. (برهان). کنایه از دم مسیح که اموات را حیات می بخشید. (غیاث). کنایه از نفس عیسی علیه السلام است و آن معجزه ای بود که مرده را زنده میکرد. (هفت قلزم). بمعنی باد عیسی. واله هروی گوید : چه آب خضر و چه باد مسیح هر دو یکی است رواست مرگ اگر درد انتظار اینست. (از آنندراج). باد عیسی. دم عیسی. (ناظم الاطباء: باد). رجوع به باد عیسی و باد مسیحا و باد شود : باد مسیح از نفس دل دمید آب حیات از دهن گل چکید. نظامی. نکتهء بادی بزبان فصیح زنده دلم کرد چو باد مسیح.نظامی. رجوع به باد مسیحا شود.

باد مسیحا.

[دِ مَ] (اِخ) و باد مسیح. کنایه از نفس عیسی علیه السلام است که مرده را زنده میکرد. (برهان). معجزهء حضرت عیسی علیه السلام. (شرفنامهء منیری). کنایه از نفس یعنی معجزهء عیسی علیه السلام است که مرده را زنده میکرد و باد مسیح هم بدین معنی آمده. (هفت قلزم). دم مسیحا. نفخهء مسیح. دم عیسی : شبی باد مسیحا در دماغش نه آن بادی که بنشاند چراغش. نظامی. رجوع به باد و باد عیسی و باد مسیح و شعوری ج ۱ ورق ۱۵۰ شود.

باد مشرقی.

[دِ مَ رِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) آنکه از جانب مشرق وزد و آنرا صبا و برین نیز گویند. خُضاخِض. (منتهی الارب). قَبول. رجوع به باد، باد صبا، و باد برین شود.

بادمشکی.

[مِ] (اِخ) دهی است از دهستان نیگنان بخش بشرویهء شهرستان فردوس. در ۵۰هزارگزی شمال باختری بشرویه و ۷هزارگزی شمال باختری نیگنان در دامنه واقع است. منطقه ای است گرمسیر با ۱۰۶ تن سکنه. آبش از قنات است. محصولش پنبه، غلات، گاورس و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی کرباس بافی. راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

باد مغرب.

[دِ مَ رِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد مغربی. دَبور. رجوع به باد و باد مغربی شود.

باد مغربی.

[دِ مَ رِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادی که از جانب مغرب وزد و آن را دبور نیز گویند. رجوع به باد و باد مغرب شود.

باد مفاصل.

[دِ مَ صِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) درد مفاصل. وجع محرک. ریح طیار. درد خله. داءالمفاصل. رتیه. شوصه. رماتیسم.(۱) . (فرانسوی) (۱) - Rhumatisme

باد مقابل.

[دِ مُ بِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) باد موافق. رجوع به باد و باد موافق شود.

باد موافق.

[دِ مُ فِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادی که موافق جهت کشتی و قایق وزد. مقابل باد مخالف. رجوع به باد و باد مقابل شود.

باد مهرگان.

[دِ مِ رَ / رِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باد خزان. باد خزانی. رجوع به باد، باد خزان و باد خزانی شود.

بادمهره.

[مُ رَ / رِ] (اِ مرکب) بادمهرج. مهرهء مار است که آنرا از قفای سر افعی برمی آورند و آن سیاه رنگ میباشد. گویند اگر بر صوف سیاه یا کبود مالند سفید گردد. هرچند بشویند نرود و همچنان صوف داغدار بماند و امتحان آن به این است. و گزندگی مار را نافع است چون بر جائی که مار گزیده باشد بگذارند فی الحال بچسبد. (برهان) (آنندراج). و مؤلف انجمن آرا گوید: این موهومات برهانست. فادزهر. سم مار. (ناظم الاطباء) (بحر الجواهر). رجوع به مهرهء مار شود ||. نام معجونی است از زرنباد، افیون، جندبیدستر، عاقرقرحا، پلپل، دارپلپل، هوم المجوس، بزر النبج الابیض و غیره. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). عوام مهرهء سفیدی را گویند به اندام بلیله که شاطران بر پای خود بندند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). سفیدمهره. گوش ماهی. (بحر الجواهر).

بادن.

[دِ] (ع ص) تناور. مذکر و مؤنث در وی یکسانست. ج، بُدُن، بُدَّن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). فربه و سمین. (ناظم الاطباء). تناور. ج، بدن. (مهذب الاسماء). زن و مرد ستبر. جسیم.

بادن.

[دَ] (اِخ) از قریه های سمرقند است و گویند از قریه های بخاراست. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). دهی است در بخارا. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بادن.

[دِ] (اِخ)(۱) باد. از دوک نشین های(۲)بزرگ کشور آلمان است مشرف برودخانهء رن(۳) دارای ۸۶۸۰۰۰ جمعیت. منطقه ای کوهستانی است و قسمت اعظم آن پوشیده از جنگل سیاه است و دارای معادن و آبهای معدنی است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی و مادهء بعد شود. (۱) - Rhin - (۳) .Duche - (۲) .Baden. Bade.

بادناک.

(ص مرکب)(۱) باددار: روزی بادناک. اندر شناختن غذاهای بادناک. (ذخیرهء خوارزمشاهی). نَفّاخ. اسباب این علت [علت باد که در مثانه افتد] خوردن میوه ها و طعامهای بادناک بود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). نخود و باقلی و عدس و لوبیا و ماش و جو با پوست بادناک بود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). رجوع به باد شود. (۱) - مرکب از: باد + ناک (مزید مؤخر اتصاف).

بادن بادن.

[دِ دِ] (اِخ)(۱) باد. نام شهری از دوک نشین بزرگ بهمین نام دارای ۱۵۷۳۰ تن جمعیت و بواسطهء حمامهای معدنی معروف و مشهور است. رجوع به مادهء قبل شود. (۱) - Baden-Baden. Bade.

بادنج.

[دِ] (اِ) نارگیل است و آن را جوز هندی گویند. (برهان). به معنی نارجیل است و آن را جوز هندی گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). جوز هندی و نارگیل و ناریل و گهوپره. (الفاظ الادویه). نارگیل. (ناظم الاطباء). میوهء درختی است که در مملکت گرم و تر می روید و نامهای دیگرش نارگیل و نارجیل و جوز هندی است. (فرهنگ نظام). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۴، و جوز هندی شود.

بادنج.

[دَ] (اِ) رجوع به بادهنج شود.

بادنجان.

[دَ / دِ] (اِ)(۱) بمعنی بادنگانست. (برهان) (شرفنامهء منیری). بمعنی بادنگانست و آن ترکاریست معروف که بهندی بیگن گویند. (آنندراج). باتِنگان. (محمودبن عمر). معروف است، بعض عرب آنرا کهکب خوانند. (نزهة القلوب).(۲) مَغْد. (المعرب جوالیقی ص۳۱۴) (منتهی الارب). حَیْصَل. (تاج العروس) (بحر الجواهر). کَهْکَم. قَهْقَب. (منتهی الارب) (تاج العروس). کَهْکَب. (منتهی الارب) (تاج العروس). بطلجان. (فرهنگ فرانسه بفارسی نفیسی). اَنَب. (بحر الجواهر). حدق، یا حَذَق. (المعرب جوالیقی ص۳۱۴) (برهان). بادنگان. (منتهی الارب). وَغْد. شرجبان. انفحة. (نشوءاللغه). گیاهی از طایفهء سلانه که بار آن مأکول است و انب و پاتشگا و یا پاتنگا و کهپرک نیز گویند. (ناظم الاطباء). نام یک قسم پاگوشتی است که در تمام بلاد متمدنه پخته و خورده میشود و چند قسم خورش با گوشت و بی گوشت از آن درست میشود و نامهای دیگرش باتنگان و بادنگان است. لفظ مذکور معرب بادنگانست لیکن اکنون در تکلم فارسی همین معرب استعمال میشود. (فرهنگ نظام). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰ و دزی ج ۱ ص۴۷، و بادنجان شود. مؤلف اختیارات بدیعی آرد: انب و حیصل و مغد و وغد و حدق خوانند. بهترین وی فارسی شیرین تازه بود و طبیعت وی گرم و خشک است در دویم، اگر در روغن بریان کنند شکم براند و اگر در سرکه پزند امساک کند و درد معده و خاصره آورد و سر و چشم را بد بود و خون سیاه از وی حاصل شود و مولّد سودا بود و سدّهء جگر آورد و بواسیر و لون را سیاه گرداند. شیخ الرئیس گوید: کهن وی بد بود و تازه سالم تر بود و جذام و صداع و بیخوابی آورد. مولد کَلَف و سدهء جگر بود. بسرکه پزند سدهء جگر بگشاید، اما بواسیر آورد، لیکن گل وی در سایه خشک کنند و سحق کنند طلای نافع بود جهت بواسیر و

اگر بادنجان زرد با روغن بزر پزنـد و از آن روغن موم روغن سازند و شـقاق کعبین و میان انگشـتان طلا کنند بغایت نافع بود و اگر گل وی با روغن بادام تلـخ هم چندان بکوبند و بروغن بنفشه سرشـته و بر بواسـیر طلا کنند ببرد بفرمان خدای تعالی، و مجربست، و اگر بادنجان بسوزانند و خاکستر آن با سـرکه بسرشـند و بر ثوالیل طلا کنند، ببرد البته وثالیل بشیرازی کوک خوانند و گویند مقوی معده بود و قطع نزف الدم بکند بخاصـیت خوردن وی و اولی آن بود که در آب و نمک بجوشانند یا مسلوق کنند و با روغن کنجد یا بادام بریان کنند و یا با سـرکه و کرویا (کراویه = زیره). (اختیارات بدیعی). و رجوع به صـیدنهء ابوریحان و تحفهء حکیم مؤمن و مخزن الادویه، و بادنجان شود : دوغبائی در میان پای او سـهمگین باشد ببادنجان من. سـعدی (هزلیات). بابه بریان چه دگر صـحبت بادنجـان دیـد از شـعف سـرخ برآمـد بمثـال گلنـار. بسـحاق اطعمه. - بادنجان دورقاب چین؛ چاپلوس. متملق. نظیر سبزی پاک کن. (امثـال و حکم دهخـدا). - امثـال: بادنجـان بـاد دارد، بلی، نـدارد بلی؛ بهر طریق که منـافع اقتضـا کنـد تسـلیم شـدن. (امثـال و حکم دهخـدا). بادنجان بد آفت ندارد؛ بیشتر مردمان زشت کار و سـتمگر دیر زیند. (امثال و حکم دهخدا). مگر من نوکر بادنجانم، نوکر بادنجـان بـودن؛تسـلیم و مطیع حـاکم وقـت بـودن. (فرهنـگ نظـام). (۱) - Aubergine. Solanum melongena. (۲) Oesculentum.) - بادنجـان - باتنگـان. بادنگـان. در طبری vingum. «واژه نـامه ۸۱۸»، گیلگی badenjan ، فریزندی vajaemjun ، یرنی و نطنزی badenjun، طهرانی bademjun. نبـاتی است یکساله دارای گلهای بنفش و برگهای دراز و تخم کوچـک زردرنـگ و میوهء درازانـدام یـا بیضـی یـا گرد بنفش و سـفید و غیره. میوهء آن خوراک انسانست. (از برهان قاطع چ معین).

بادنجان.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهسـتان وبخش سیمکان شهرستان جهرم. در ۲۵هزارگزی شـمال باختر کلاکلی کنار راه عمومی سیمکان به میمند، در دامنه واقعست. هوایش گرم و دارای ۲۴۱ تن سـکنه میباشد. آبش از چشمه و قنات و محصولش غلات، برنج، خرما، لیمو و شغل مردمش زراعت و باغداری و صنعت دستی زنانش گلیم بافیست. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بادنجان بری.

[دَ / دِ جا نِ بَرْ ری](ترکیب وصـفی، اِ مرکب)(۱) بادنجان صـحرائی. حَدَق. عِرْصِم. بهندی بهت کتائی و بزرگ آنرا بهرنا و بیونانی کفیشون نامند. ماهیت آن: نبات آن بقدر ذرعی و زیاده بر آن و پرشـعبه و خاردار و مزروع و خودرو و استاده و مفروش بروی زمین و صـغیر و کبیر میباشـد. منبت آن کنار رودخانه ها و صـحراها و مواضع سـیلها و ثمر آن بقدر زیتون و گردکان و پرخار و در خامی سبز و بعـد رسـیدن زرد میگردد. و طعم آن بسـیار تیز و مایـل بتلخی و بـا بورقیت. طبیعت آن گرم و خشک تر از بسـتانی و منسوب بمشتری است. افعال و خواص آن: ضـماد ثمر آن جهت اورام بلغمی و سـیاه کردن موی و خوردن آن جهت سـرفه و ضـیق النفس و اصـلاح فساد بلغم و صـفرا و تب و درد پهلو و عسـرالبول و بطلان حبس شامه و قتل دیـدان و دفع بیماری زنان عقیمه نافع است. (از مخزن الادویه). (۱) - Solanum cordatum.

بادنجان بیک.

[دَ بَ / بِ] (اِخ) یکی از امرا و ارکان دولت بابری (ظهیرالدین محمد). رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۵۲۴ شود.

بادنجان ترشی.

[دَ / دِ تُ] (اِ مرکب)بادنجان که در سرکه نگه دارند و پس از مدتی بمصرف رسانند.

بادنجان دشتی.

[دَ / دِ جا نِ دَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادنجان صحرائی. بادنجان بری. به هندی کتائی بزرگ. (الفاظ الادویه). بهت کتائی. و بزرگ آنرا بهرتا گویند. (مخزن الادویه). و رجوع به بادنجان بری و صحرائی شود.

بادنجان سفید.

[دَ / دِ جا نِ سَ / سِ](ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادنجان ابیض. نوعی از بادنجان است که ثمرهء آن دراز و نرم است. رجوع به بادنجان و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص ۶۹ شود.

بادنجان صحرائی.

[دَ / دِ جا نِ صَ](ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادنجان دشتی. بادنجان بری. عَرْصَم. کَفیشون. و رجوع به بادنجان بری و بادنجان دشتی(۱) شود. (۱) - Solanum cordatum.

بادنجان فرنگی.

[دَ / دِ فَ رَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) قسمی از پاگوشتی است که بعد از کشف آمریکا پیدا شده و نام دیگرش تماته(۱) است. (فرهنگ نظام). گوجه فرنگی. تمات. طماطم. (۱) - Tomato.

بادنجان کشک.

[دِ کَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) خوراکی است که از بادنجان با کشک فراهم آرند.

بادنجانه.

[دَ / دِ جا نَ / نِ] (اِ) باذنجانه. پادنگان. باتنگان. بادنجان. لهجه ای است در بادنجان. رجوع به بادنجان شود.

بادنجانی.

[دَ / دِ] (ص نسبی) سیاهی مخلوط بکبودی. (بحر الجواهر). رنگ بنفش که بسیاهی زند.

بادنجانیه.

[دَ / دِ نی یَ] (ص نسبی)مذهب محدث چون مذهب اعتزال باشد... و چون مذهب بادنجانیه که واضعش بادنجان فروش است. (کتاب النقض ص ۱۷).

بادنجیر.

[دَ] (اِ مرکب) نوعی از درخت انجیر است که پیش از همهء درختان انجیر دهد و انجیر آن کاواک است و حلاوتی چندان ندارد. حکیم خاقانی گفته : گه ز ناپاکی ز بادنجیر بید انگیختند گه ز خودرائی ز بیدانجیر عرعر ساختند. (از انجمن آرا). رجوع به بادانجیر شود.

باد نرم.

[دِ نَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) باد اندک. نسیم. رُخاء. (ترجمان القرآن): خَریق؛ باد نرم آدمی. فَشو. فسا فسواً؛ تیز داد بی بانگ. (منتهی الارب).

بادنگ.

[دَ] (اِ) قسمی لباس بلند و گشاد. (از ناظم الاطباء). بادنج. رجوع به باداهنگ و بادآهنج شود.

بادنگان.

[دَ] (اِ) بمعنی بادنجان است و آنرا بعربی حدق گویند و باین معنی بجای قاف، جیم هم (حدج) بنظر آمده است. (از برهان). بمعنی بادنجانست. (آنندراج) (فرهنگ نظام). بادنجان و باتنگان. (ناظم الاطباء) : من بمشتی چو چکندر سی ودو دندانت درنشانم بدو لب چون بدو بادنگان سیر.سوزنی. رجوع به باتنگان و بادنجان و بادمجان شود.

بادنگون بالا.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان بویراحمد سرحدی بخش کهگیلویهء شهرستان بهبهان. در ۶هزارگزی شمال باختری سی سخت و ۵هزارگزی شمال باختری راه اتومبیل رو سی سخت به شیراز واقع است. سرزمینی است کوهستانی و سردسیر و دارای ۲۰۰ تن سکنه. آبش از رودخانه و چشمه و محصولش غلات، برنج، گردو، انار، انجیر، پشم، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی قالی و قالیچه و جوال و جاجیم بافی است. بادنگون پائین نیز جزء این آبادی منظور شده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بادنگون پائین.

[دَ] (اِخ) دهی از دهستان بویراحمدی سرحدی بخش کهگیلویهء شهرستان بهبهان. رجوع به بادنگون بالا شود.

بادنما.

[نُ / نِ / نَ] (اِ مرکب)(۱) آلتی که در بلندی برای تعیین جهت باد نصب کنند. (ناظم الاطباء). نشان یا پرده ای که ازو سمت وزیدن باد مشخص و معلوم شود. (آنندراج). صفحهء سبک گردانی که در اطراف یک محور عمودی متحرک است و برای تعیین جهت وسمت باد در محل مرتفعی نصب میکنند. . (فرانسوی) (۱) - Girouette

باد نوا.

[دِ نَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)صوت و نفس و خوانندگی و گویندگی را گویند. (برهان)(۱) (آنندراج) (انجمن آرا). صوت و خوانندگی و گویندگی. (ناظم الاطباء) (هفت قلزم). ساز و نغمه و نقاره. (فرهنگ ضیاء). صوت و صدا. (فرهنگ دساتیر از آنندراج). رجوع به بادآهنگ شود. (۱) - در فرهنگ دساتیر (ص ۲۳۴) بهمین معنی آمده. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باد نوروز.

[دِ نَ / نُو] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بمعنی باد بهار است. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). نام لحنی باشد از موسیقی. (برهان) (آنندراج). نام نوائی از موسیقی. (ناظم الاطباء: باد). نام صوتیست از موسیقی. (جهانگیری). نام نوائی از نواهای باربد. (فرهنگ خطی متعلق بکتابخانهء لغت نامه). یکی از لحن های سی ودوگانهء باربد خسرو است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۴). رجوع به باد شود.

باد نوروزی.

[دِ نَ / نُو] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادی که بموسم نوروز وزد، مقابل باد خزانی. رجوع به باد و باد بهاری شود : بقول چرخ گردان بر زبان باد نوروزی حریر سبز درپوشند بستان و بیابانها.ناصرخسرو. تا توانم چو باد نوروزی نکنم دعوی کهن دوزی.نظامی. گه بود باد باد نوروزی به که پیشش چراغ نفروزی.نظامی.

بادنهٔ.

[دِ نَ] (ع ص) زن تناور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج (||). اِخ) نام زنی است ||. نام بادیه ای است. (منتهی الارب) (آنندراج).

بادنی.

[دَ] (ص نسبی) منسوب به بادن که قریه ای است از قرای بخارا. (سمعانی).

بادنی.

[دَ] (اِخ) ابوعبدالله محمد بن حسن بن جعفربن غزوان بادنی بخاری. متوفی در سال ۲۶۷. از شاعران بادن بود. (از معجم البلدان).

بادنیان.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان نهارجانات بخش حومهء شهرستان بیرجند که در ۳۶هزارگزی جنوب خاوری بیرجند واقعست. منطقه ای است کوهستانی با آب و هوائی معتدل و ۲۰ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو می باشد. مزارع اسپرگ، زینسان، میان، سیامی پورک، کلاته غلام و حاجی قربان جزو این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بادوام.

[دَ] (ص مرکب) پایدار و استوار و ثابت. (ناظم الاطباء). رجوع به با شود.

بادوان.

[باذْ] (اِ مرکب) مبدل بادبان است. (آنندراج). بادبان. (ناظم الاطباء). رجوع به بادبان و شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹ شود.

بادوایه.

[بـاذْ یَ / یِ] (اِ)(۱) مرغکی چون گنجشک، سیاه و سفید و کوتاه پای که چون بر زمین نشیند دشوار توانـد خاست و بـدین سبب بیشتر بر درخت و دیوار نشیند : آب و آتش بهم نیامیزد بادوایه ز خاک بگریزد.عنصری. ممکنست این کلمه لهجه ای در بالوایه بمعنی پرستوک باشد. (۱) - به این صورت نقل از فیشی است که بخط مؤلف است ولی در دیوان عنصری چ یحیی قریب «بالوایه» آمده است. رجوع به بالوایه و بلوایه شود.

بادوبان.

(اِ) پیش و پس گریبان جامه. (ناظم الاطباء).

باد و برف آوردن.

[دُ بَ وَ دَ] (مص مرکب) کنایه از امر محال انجام دادن : همه کارهای شگرف آورد چو خشم آورد باد و برف آورد.فردوسی.

باد و بروت.

[دُ بُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) باد بروت. کنایه از عجب و تکبر و غرور و نخوت و کبر و پندار و اعجاب و طنطنه و طمطراق باشد. رجوع به باد بروت شود.

باد و بفش.

[دُ بَ] (اِ مرکب، از اتباع) کرّ و فرّ و شکوه و جلال : بدین باد و بفش و سر و ریش گوئی سنایی نیم بوعلی سیمجورم.سنایی. و رجوع به «باد و بوش» و «بفش» و «بوش» شود.

باد و بود.

[دُ] (اِ مرکب، از اتباع) روزگار و زمانه. حکیم سنایی فرماید : هرکه چون عیسی از شره بجهد از غم باد و بود خود برهد. سنائی (از شرح حدیقه) (از آنندراج). ظاهراً مرادف بود و نبود، هست و نیست، گذشته و آینده هم باشد.

باد و بوران.

[دُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)سرمای شدید و همراه با باد و طوفان.

باد و بوش.

[دُ] (اِ مرکب، از اتباع) کرّ و فرّ و شکوه و جلال : ای بسا باد و بوش تکسینان ترت و مرت از دعای مسکینان.سنایی. رجوع به «باد و

بفش» و «بفش» و «بوش» شود.

باد و بید.

[دُ] (ص مرکب، از اتباع)بی فایده و ناسودمند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). بی فایده و بی سود. (ناظم الاطباء). هدر : که بهرام دادش به ایران نوید(۱) سخن گفتن او(۲) شود باد و بید.فردوسی. (۱) - ن ل: امید. (۲) - ن ل: وی.

باد و دم.

[دُ دَ] (اِ مرکب، از اتباع) غرور و تکبر باشد. (لغت فرس اسدی). غرور و تکبر و عجب و تجبر و خودستایی و خودنمایی باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). تکبر و عجب و خودستایی. (شرفنامهء منیری). غرور و تکبر. (فرهنگ سروری). عظمت. اقتدار. عجب و غرور و خودستایی و خودنمایی. (ناظم الاطباء). رجوع بشعوری ج ۱ ورق ۱۷۶ و فرهنگ لغات شاهنامه شود : بیاراست این جنگ را پیلسم همی راند چون شیر با باد و دم.فردوسی. پسر با برادرْش هر دو بهم سراندیب دارند با باد و دم. اسدی (گرشاسب نامه). بمردی و گنج و سپاه از تو کم نیم، چیست این طَمْع پر باد و دم؟ اسدی (گرشاسب نامه ||). طمطراق و رجزخوانی : یکی نامه بنوشت پر باد و دم سخن گفت هر گونه از بیش و کم.فردوسی. یکی نامه بنوشت باباد و دم که قیصر چرا کرد با من ستم.فردوسی. کجا خواهران جهاندار جم کجا نامداران با باد و دم؟فردوسی ||. لاف. دعوی باطل : یکسره میره همه باد است و دم یکدله میره همه مکر و مریست. حکیم غمناک (از فرهنگ اسدی ||). اشتلم: فریدون فرخ که با داغ و درد بگیتی درون دیده پرآب کرد... ز تور و ز سلم آمد این باد و دم که بر ایرج آمد از ایشان ستم. فردوسی.

باد و دمه.

[دُ دَ مَ / مِ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) باد همراه با مه.

بادور.

[بادْ وَ] (اِخ) دهی است از دهستان بوانات بخش بوانات و سرچهان شهرستان آباده. در ۳۱هزارگزی جنوب خاور سوریان کنار راه فرعی بوانات به قنقری در دامنه واقعست. هوایش سرد و دارای ۹۸ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانهء مزایجان و محصولش غلات، گردو، بادام، انگور، سنجد و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بادور.

(اِخ)(۱) قریه ای بمازندران. رجوع به حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۳ جزو ۲ ص ۱۱۶ شود. (۱) - ن ل: باذور. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۶۲).

بادوری.

(اِخ) ابوالحسن علی بن احمدبن سعید. از محدثان بود و از مقاتل از ذوالنون مصری حدیث کرد. و ابوجهضم از وی روایت دارد و در بادوریا از وی حدیث نوشت. (از معجم البلدان).

بادوریا.

[رَ] (اِخ) قطعه ای است از کورهء استان در سوی غربی بغداد که اکنون از کورهء نهر عیسی بن علی بشمار میرود و نحاسیه و حارثیه و نهر ارما از آن ناحیه است و در کنارهء آن قسمتی از بغداد بنیان نهاده شده است از قبیل قُرَیّهٔ و نجمی و رقهٔ... گویند هر آنچه را در جانب شرقی سراهٔ باشد بادوریا و آنچه را در سوی غربی آن باشد قطربل خوانند و ابوالعباس احمدبن محمد بن موسی بن فرات گفته است هر یک از کاتبان که بدبیری بادوریا اختصاص یابد، دیوان خراج به وی واگذار میشود و دبیری که عهده دار دیوان خراج گردد سرانجام بوزارت میرسد زیرا معاملات آن ناحیه مختلف است و قصبهء آن حضرت محسوب شود و معامله در آن با امرا و وزرا و سرداران و کاتبان و اشراف و بزرگان است و کسی که بضبط اختلاف این معاملات نایل آید و در استیفای معاملات طبقات مزبور مهارت یابد برای امور بزرگ شایسته باشد. و در تعریب این کلمه دو تغییر روی داده است: یکی کسر راء و دیگر آوردن همزه ای به آخر آن، چنانکه شاعر گوید : فداء ابی اسحاق نفسی و اسرتی و قلت له نفسی فداء و معشری اطبت و اکثرت العطاء مسمّحا فطب نامیاً فی نصرهٔ العیش و اکثر و ادّیت فی بادوریاء و مسکن خراجی و فی جنبی کنار و یعمر. (از معجم البلدان). و رجوع به تجارب الامم ج ۲ صص۹۵-۹۷ و فتوح البلدان ص۲۵۸ و ۲۶۳ شود.

بادوریاء .

(اِخ) رجوع به بادوریا شود.

باد وزیدن.

[وَ دَ] (مص مرکب) برخاستن باد. جریان یافتن هوا. رجوع به باد شود.

بادوسبان.

(اِخ) پادوسبان. پادوسپان. فاذوسفان (معرب). رجوع به بادوسپان و پادوسبان و صور دیگر شود. بادوسبانان و صور دیگر آن، نام سلسله ای است که گویند تا سال ۸۸۱ ه . ق. ۳۵ تن از آنان حکومت کردند، مدت دولت آنان ۸۴۱ سال بود. زامباور در معجم الانساب این سلسله را به چهار بخش تقسیم کرده است که مجموعاً شامل ۵۱ تن باشند و نخستین آنان بادوسبان (اول)بن گیل در سنهء ۴۰ ه . ق. بحکومت رسید و آخرین آنان ملک محمد بن جهانگیر از عمال طهماسب صفوی است. بنی بادوسپان(۱) رستمدار (روبان، نور، کجور) گیل... ۱- بادوسپان [اول]خورشید دابویه استندار شهریار ۲- خورزاد (روبان) ۳- بادوسپان [دوم] ؟ نامور ۵- ونداد امید ۴- شهریار اول سحراب رستم ۶- عبدالله قارن ۷- فریدون حیان محمد سپهسلار (سال ۲۶۰) شیرزاد ۸- بادوسپان سوم ۹- شهریار دوم دیوبند بندار جمشید (دختر)؟(۲)۱۰- هزارسندان ۱۱- شهریار [سوم] فرامرز ۱۲- محمد ۱۳- استندار ابوالفضل گروه اول: ۱ - بادوسپان (اول)بن گیل... (سنهء ۴۰ ه . ق.) از ملوک رستمدار طبرستان پسر جیل گاوباره که بسال ۴۰ از برادر خود دابویه پادشاه جیلان جدا شد برویان رفت و سی وپنج سال پادشاهی کرد. آورده اند که چون گاوباره(۳) در چنگ گرگ اجل گرفتار گشت پسر بزرگ او دابویه قایم مقام او شد و چون به درشت خوئی و ظلم نفس و سفک دماء اتصاف داشت برادرش بادوسپان از صحبتش متنفر شده از گیلان برویان رفت (در سال ۴۰) و در آن بلده توطن نموده بخلاف برادرش در استمالت خاطر و دلجوئی اکابر و اصاغر مساعی جمیله بتقدیم رسانید... و بخلاف برادر طریق عدل و انصاف سلوک فرمود لاجرم صغار و کبار رستمدار سر بر خط اطاعتش نهادند و او سی وپنج سال باقبال گذرانید. (حبیب السیر چ قدیم طهران ج۲ جزو ۴ صص ۱۴۶ - ۱۴۷). رجوع به

پادوسپان در همین لغت نامه و مجمل التواریخ والقصص ص۲۷۶ و حبیب السیر شود. ۲ - خورزادبن بادوسپان... (۷۵ ه . ق.). ۳ - بادوسپان (دوم)بن خورزاد (۱۰۵ ه . ق.) پسر بادوسپان بن گاوباره، از حکمرانان رویان رستمدار بوده است. مورخان طبرستان آورده اند: چون بادوسپان بن گاوباره در چنگ اجل بیچاره گشت پسرش اصپهبد خورزاد سی ودو سال در رستمدار فرمان فرما بود و با رعیت بر نهج عدالت سلوک نمود و پس از وی ولدش بادوسپان خورزاد چهل سال تاج ایالت بر سر نهاده او بصفت عدل و مکارم اخلاق و سنن آداب اتصاف داشت و همواره همت بر اشاعهء بذل و سخا و جود و عطا و اطعام مساکین و فقرا میگماشت و بیمن شجاعت و فرط جلادت با بعض از سروران مازندران اتفاق نموده لشکر عرب را از جیلان و رستمدار اخراج نموده تمامی مملکت موروث را بحیطهء ضبط درآورد. (حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۲ جزو ۴ صص۱۴۶-۱۴۷). ۴ - شهریار (اول)بن بادوسپان (۱۴۵ ه . ق.). ۵ - وِنداد امیدبن بادوسپان (۱۷۵ ه . ق.). ۶ - عبدالله بن ونداد امید (۲۰۷ ه . ق.). ۷ - افریدون بن قارن(۴)بن سهراب(۵)بن ناموربن بادوسپان اسپهبد، از امرای گاوباره است که پس از مرگ اسپهبد عبدالله بن ونداد بجای او بمسند ریاست نشست و مدت دولت او بنا بروایت سیدظهیرالدین هجده سال بوده است (۲۴۱ ه . ق.). رجوع به حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۲ جزو ۴ ص ۱۴۸ شود. ۸ - بادوسپان (سوم)بن فریدون. ۹ - شهریار (دوم)بن بادوسپان (۲۵۹ ه . ق.). ۱۰ - هزارسندان بن بنداربن شیرزاد (۲۷۴ ه . ق.). ۱۱ - شهریار (سوم) جمشیدبن دیوبند (۲۸۶ ه . ق.). ۱۲ - شمس الملوک محمد بن شهریار (۳۲۷ ه . ق.). ۱۳ - استندار ابوالفضل بن محمد (۳۴۰ - ۳۵۴ ه . ق.). گروه دوم: ۱۴ - حسام الدین زرین کمر (اول)بن فرامرزبن شهریار (سوم) (۳۵۴ ه . ق.). ۱۵ - سیف الدین باحرب بن زرین کمر (۳۸۶ ه . ق.). ۱۶ - حسام الدین اردشیر (اول)بن باحرب (۴۱۳ ه . ق.). ۱۷ - فخرالدوله نامور (اونماور) (اول)بن شهریار (۴۳۸ ه . ق.). ۱۸ - عزالدولهٔ هزارسپ (اول)بن نامور (۴۷۰ ه . ق.). ۱۹ - شهریواش بن هزارسپ (۵۱۰ ه . ق.). ۲۰ - کیکاوس بن هزارسپ (۵۲۳ ه . ق.). ۲۱ - هزارسپ (دوم)بن شهریواش (۵۶۰ ه . ق.). ۲۲ - حسام الدین زرین کمر (دوم)بن جستان (۶۰۶ ه . ق.). ۲۳ - شرف الدین بیستون بن زرین کمر (۶۱۰ ه . ق.). ۲۴ - فخرالدوله نامور (دوم)بن بیستون (۶۲۰ ه . ق.). ۲۵ - حسام الدوله اردشیر (دوم)بن نامور. ۲۶ - شهراکیم گاوباره بن نامور (۶۳۳ ه . ق.). ۲۷ - فخرالدوله نامور (سوم)بن گاوباره (۶۷۱ ه . ق.). ۲۸ - ملک شاه کیخسروبن گاوباره (۷۰۱ ه . ق.). ۲۹ - شمس الملوک محمد بن کیخسرو (۷۱۱ ه . ق.). ۳۰ - ناصرالدین شهریاربن کیخسرو (۷۱۷ ه . ق.). ۳۱ - تاج الدوله زیاربن کیخسرو (۷۲۵ ه . ق.). ۳۲ - جلال الدوله اسکندربن زیار (۷۳۴ ه . ق.). ۳۳ - فخرالدوله شاه غازی بن زیار (۷۶۱ ه . ق.). ۳۴ - عضدالدوله (عزالدوله) قبادبن شاه غازی (۸۷۰ ه . ق.). ۳۵ - سعدالدوله طوس بن زیار (۸۰۱ ه . ق.). ۳۶ - کیومرث بن بیستون بن گستهم بن زیار (۸۰۷ ه . ق.). گروه سوم (در شهر نور [شمال غرب آمل]): ۳۷ - کیکاوس بن کیومرث (در نور جانشین پدر گردید، ۸۵۷ ه . ق.). ۳۸ - جهانگیربن کیکاوس بن کیومرث (۸۸۱ ه . ق.). ۳۹ - کیومرث بن جهانگیر (۹۱۴ ه . ق.). ۴۰ - بهمن (اول)بن جهانگیر. ۴۱ - بیستون بن جهانگیر. ۴۲ - بهمن (دوم)بن بیستون (۹۱۶ ه . ق.). ۴۳ - کیومرث بن بهمن (دوم) (۹۵۶ ه . ق.). ۴۴ - اویس بن فلان بن بیستون. گروه چهارم (در کجور [یا کُدجود در مغرب نور]): ۴۵ - اسکندربن کیومرث (۸۵۷ ه . ق.). ۴۶ - تاج الدولهٔ بن اسکندر (۸۸۰ ه . ق.). ۴۷ - ملک اشرف بن تاج الدوله. ۴۸ - کیکاوس بن اشرف. ۴۹ - کیومرث بن کیکاوس (متوفی بسال ۹۶۳ ه . ق.). ۵۰ - جهانگیربن کیکاوس بن اشرف (۹۶۳ ه . ق.). ۵۱ - ملک محمد بن جهانگیر. مآخذ: ابن اسفندیار: تاریخ طبرستان (ترجمهء برون) مجموعهء جب (گیب) التذکاریهٔ و نسخهء دیگری که عباس اقبال آنرا منتشر کرده است. Melgunoff: Das sudliche Ufer des Kaspischen meeres. Dorn: Memoire de l Ac. Imp. St .Pet. XXXIII (۱۸۷۷) ۱۰۳. Justi: Iranisches Namenbuch, p. ۴۳۳, ۴۳۴. Sachau: Verzeichnis, Nos. ۷, ۸ et ۹ d.۷ - ۹. Barthold: Musulmanskia Dynastii, p.۲۹۲. (از زامباور). (۱) - بادوسپان لقب است و از اسماء اعلام نیست. (۲) - با مرادویج بن زیاد ازدواج کرد. (۳) - ن ل: گاوپاره. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص۴۰۵). (۴) - ن ل: قارون. (حبیب السیر چ خیام ج

۲ ص ۴۱۱). (۵) – ن ل: شهریار. (از زامباور).

بادوسپان.

(اِخ) بادوسبان. پادوسپان. پادوسبان. رجوع به التدوین فی احوال جبال شروین ص۱۰۳، ۱۴۷، ۲۶۸، ۲۸۶ شود.

بادوستان.

(اِخ) تصحیفی است از پادوسبان در حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص۴۰۸.

بادوستیان.

(اِخ) تصحیف بادوسبان و پادوسبان و پادوسپان است. رجوع به همین کلمات شود.

بادوش.

(اِخ) (گردنهء...) گردنه ای است که مابین قلیان کوه و اشتران کوه از انشعابات جبال پیشکوه بارتفاع ۳۰۴۰ متر واقع و محل عبور طوایف لر است. رجوع به جغرافیای غرب ایران ص۲۹ شود.

بادوله.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان کاکی بخش خورموج شهرستان بوشهر. در ۳۰هزارگزی جنوب خورموج و ۴هزارگزی خاور رودمند در جلگه واقعست. هوایش گرم و ۳۲۸ تن سکنه دارد. آبش از چاه و محصولش غلات، خرما و شغل مردمش زراعت و راهش فرعیست. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷). قریه ای است بیک فرسنگی شمال کاکی. (فارسنامهء ناصری).

بادولی.

[دَ / دو] (اِخ) موضعی است در سواد بغداد که اعشی نام آنرا بدینسان آورده است: حَلّ اهلی مابینُ درتا فبادو – لی و حلّت علویهٔ بالسخال ||. بقولی موضعی است در بطن فلج از یمامه و آنانکه بر این عقیده اند در بیت اعشی، بجای درتا درنا خوانده اند. (از معجم البلدان). و رجوع به المعرب جوالیقی ص۷۹ : ۳، ۴، ۱۲، ۱۷ شود.

بادون.

(ع ص، اِ) جِ بادی. بیابانیان. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۵) (منتهی الارب).

بادویز.

[باذْ] (اِ مرکب) بادویزن. بمعنی بادبیزن است که بادکش باشد. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵). رجوع به بادزن و بادبیزن شود.

بادویزن.

[بادْ زَ] (اِ مرکب) بادبیزن باشد. (ناظم الاطباء: بادویز). مروحه. (زمخشری) : راست گوئی که باد رفتارش خاستی از دو بادویزن گوش. مسعودسعد (در تعریف فیل) (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹). رجوع به بادبیزن شود.

باده.

[دَ / دِ] (اِ)(۱) شراب، چه باد غرور در سر می آورد. (رشیدی). شراب، چه باد بمعنی غرور آمده و هاء نسبت است. (غیاث). شراب. (ناظم الاطباء). بمعنی مسکری است که از انگور تازه بگیرند و در عربی خمر گویند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰). شراب و می را گویند. (شرفنامهء منیری). لفظ باد را هاء نسبت و مشابهت افزوده بنابر لطافت او را تشبیه بباد کرده اند(۲) : باده را باد نام کرد استاد زآنکه آبی بود لطیف چو باد. ادیب صابر گفته : ز باد نام نهادند باده را یعنی چو باد صبح دمیدن گرفت باده بخواه. (از انجمن آرا ||). شرابی که خام از خم برآورده استعمال نمایند و بر عرق نیز اطلاق کنند و این منسوب بباد است چه باد غرور را گویند و خوردن شراب نیز غرور می آورد(۳). (غیاث از بهار عجم). شراب که همچنان از خم برآورده استعمال نمایند و این مقابل عرق است که جز بر کشیده اطلاق نکنند و شرابی که یکباره کشیده باشند آنرا می یک آتشه و آنچه باز در قرع و انبیق انداخته کشند می دوآتشه گویند. یک آتشه و دوآتشه کردن در هندوستان رواج دارد و در ولایت نیست مگر شراب قندی که آنرا شراب شکری هم خوانند پس می بمعنی شراب انگوری چنانکه صاحب فرهنگان نوشته اند درست نباشد بهر تقدیر معنی ترکیبی آن منسوب بباد است زیرا که خوردنش اکثر باد غرور در سر می آرد.(۴) (از آنندراج). مَی. (ناظم الاطباء). مُل. نبید. آب انگور. خَمر. مُدام. مدامه. عُقار. اسفند [اِ فَ / فِ] . خَندَریس. قَهوَه. بُکماز. راح. چرخی. اَویژَه. بُلبُلی. طِلا. وَطَلَه، می خوش مزه. شَمول. راهِنَه. رَحیق. قَرقَف. (منتهی الارب). شمله. دختر تاک. دختر رز. دخت خم. دختر خم. نوشدارو. شاهدارو. عیسی نه ماهه. تریاق. (جوهری). چراغ مغان. خاتون خم. پردگی رز. عیسی هر درد. اشک تلخ. انوشه. عیسی عِنبی. صَهبا. (منتهی الارب). بنت العِنب. ابوالمهنا. بنت الکَرم. ماءالعِنب. (لغت نامه). ابومطرب. ابوالسمح. مُجاج العِنَب. رَأف. سُلافَه. سُلاف. سَویق. (منتهی الارب). بِتع. بِتَع. نبیذ. جِریال. جِریالَه. (منتهی الارب). از صفات او: روشن. حوصله پرداز. عقل سوز. مردآزمای. مردافکن. طاقت گداز. خام شوخ. پرزور. پیر کهنه. جوان. (آنندراج) : بد ناخوریم باده که مستانیم وز دست نیکوان می بستانیم.رودکی. بآواز ایشان شهنشاه جام ز باده تهی کرد و شد شادکام.فردوسی. ای باده فدای تو همه جان و تن من کز بیخ بکندی ز دل من حزن من. منوچهری. ای باده خدایت بمن ارزانی دارد کز تست همه راحت و روح بدن من. منوچهری. نمودند قهر و فزودند کام گزیدند باده گرفتند جام.اسدی. رای رادی خیزدت بر دست جام باده نه بار شادی بایدت در طبع تخم باده کار. مسعودسعد. من از باده گویم تو از توبه گوئی مگو کز چنین ماجرا میگریزم.خاقانی. حدیث توبه رها کن سبوی باده بیار سرم کدو چه کنی یک کدوی باده بیار. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۶۲۰). بباده دست میالای کآنهمه خونی است که قطره قطره چکیده ست از دل انگور. ظهیر فاریابی. پشه بگریزد ز باد بادها پس چه داند پشه ذوق باده ها؟ مولوی (مثنوی). قلزم توحید ندارد کنار بادهء تحقیق ندارد خمار.خواجو ||. بمعنی پیالهء شراب خوردن هم می آید. (غیاث). دو باده و سه باده یعنی دو بار باده و سه بار باده که معنی دو پیاله و سه پیاله لازم است و در فرهنگ بمعنی پیاله نیز گفته و گمان برده که دو باده و سه باده بمعنی دو پیاله و سه پیاله است و دور نیست چنانکه کاس در لغت عرب بمعنی شراب آمده و در اصل بمعنی کاسه است، باده نیز در لغت فرس بمعنی پیاله تواند بود. (رشیدی). پیالهء شراب. (جهانگیری). بمجاز پیالهء شراب را گویند مثل کاس در لغت عرب که بمعنی کاسه است و بر شراب اطلاق کنند از قبیل تسمیهٔ المحل باسم الحال. (آنندراج). جام شراب و کاسه و ساغر و پیاله. (ناظم الاطباء) : یکره بدو باده دست کوته کن این عقل درازقد احمق را. سنایی (از جهانگیری). گاه خوردن دو باده کمتر نوش تا نیاید بدست رفتن دوش. اوحدی (از جهانگیری). - بادهء انگور؛ شرابی که از انگور بدست آرند. (از آنندراج). - باده با پنبه چیدن؛ کنایه از تنگی و قلت شراب، ملا قاسم مشهدی گوید : بس که اسباب نشاط ما [به؟](۵) تنگ

افتاده است میتوان با پنبه چید از شیشهء ما باده را. (آنندراج). - بادهء پخته؛ شراب مثلث یا شرابی که از جوشاندن، دو ثلثش بخار شده و یک ثلث باقی مانده باشد. معرب آن میفختج است. رجوع به سیکی شود : بادهء پخته حلالست بنزد تو گر تو بر مذهب بویوسف نعمانی. ناصرخسرو. - باده تا بسر کشیدن؛ شراب به افراط خوردن. میرمعزی گفته : ای صنم تیره زلف بادهء روشن بیار وی پسر ماه روی باده بکش تا بسر. (از آنندراج). - بادهء جوان؛ شراب نورسیده. مقابل بادهء پیر که شراب کهن است. میرمعزی : چه باک از آنکه جهان سرد گشت و ناخوش شد که خانه گرم و مغنی خوش است و باده جوان. و له : آنکه در پیرانه سر دارد جوانی آرزو بادهء پیرش ز ساقیّ جوان باید کشید. (از آنندراج). - بادهء خام؛ در برابر بادهء پخته است که در یکی از چهار مذهب سنی حلال بوده است : دو روز و دو شب بادهء خام خورد بر ماه رویانش آرام کرد.فردوسی. - بادهء خسروان؛ شراب ناب. شرابی که سلاطین و بزرگان نوشند : یکی جام پربادهء خسروان بکف برنهاد آن زن پهلوان که گشتی گریزان از آن اهرمن نهاده بدو دیده ها انجمن.فردوسی. - امثال: باده از دست دلارام چه شیرین و چه تلخ. ؟ (از امثال و حکم دهخدا). باده با فرعون خوری از جام عشق موسوی با علی در بیعت آئی زهر پاشی بر حسن سنایی (از امثال و حکم دهخدا). بادهء تحقیق ندارد خمار. خواجو (از امثال و حکم دهخدا). باده خاک آلودتان مجنون کند صاف اگر باشد ندانم چون کند. (از امثال و حکم دهخدا). باده خوردن و سنگ بجام انداختن. (از امثال و حکم دهخدا). باده نی در هر سری شر میکند آنچنان را آنچنانتر میکند. ؟ (از امثال و حکم دهخدا). باده و شادی و رادی هر سه یکجا زاده اند. ؟ (امثال و حکم دهخدا). (۱) - در پهلوی batak، معرب آن بادق. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ظ. بر اساسی نیست. (۳) - ظ. بر اساسی نیست. (۴) - ظ. بر اساسی نیست. (۵) - با تصحیح قیاسی.

باده.

[دَ / دِ] (اِ) چوبدستی. - کُردباده؛ چماق کردان. باهوی کردها : کسی باید آنگه که تو باده خوری که آرد سوی مرز تو کردباده.سوزنی. رجوع به باهو و باهوی کرد شود.

باده.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان سگوند بخش زاغهء شهرستان خرم آباد. در ۱۹هزارگزی باختر زاغه و ۶هزارگزی جنوب راه شوسهء خرم آباد به بروجرد در دامنه واقعست. هوایش معتدل و دارای ۵۷۲ تن سکنه میباشد که بلهجهء لری فارسی سخن میگویند. آبش از سراب باده و رودخانهء آبستان و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنانش قالی بافی و راهش مالرو می باشد. ساکنین آن از طایفهء سگوند میباشند که عده ای در ساختمان و برخی در سیاه چادر بسر میبرند و برای تعلیف احشام در اطراف ییلاق و قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

باده.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان همت آباد شهرستان بروجرد. در ۳۰هزارگزی شمال خاوری بروجرد بکنار راه مالرو پیری در، به بیدکلمه در جلگه واقعست. هوایش معتدل و دارای ۲۱۷ تن سکنه میباشد که بلهجهء لری فارسی سخن میگویند. آبش از رودخانه و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باده.

[ ] (اِخ) بادای(۱). نام کودکی از ملازمان اونک خان که موجب نجات چنگیزخان از مرگ حتمی شد. رجوع به جهانگشای جوینی

چ ۱۳۲۹ ه . ق. لیدن ج ۱ ص ۲۷ شود. (۱) - ن ل: باده. ماده. تازه. تاده. (حاشیهء جهانگشا ص۷۲)

باده انداختن.

[دَ / دِ اَ تَ] (مص مرکب)می گساردن. شراب خوردن. می خوردن : رودکی چنگ برگرفت و نواخت باده انداز کو سرود انداخت.رودکی.

باده برگرفتن.

[دَ / دِ بَ گِ رِ تَ] (مص مرکب) می خوردن. می گساردن. شراب خوردن : جهان باد دان باده برگیر شاد که اندر کفت باده بهتر ز باد.اسدی.

باده پالا.

[دَ / دِ] (اِ مرکب) بمعنی پالونهء شراب باشد یعنی چیزی که شراب بدان صاف کنند. (آنندراج). بادپالا. (ناظم الاطباء). رجوع به بادپالا شود.

باده پرست.

[دَ / دِ پَ رَ] (نف مرکب)بسیار میخواره. (ناظم الاطباء). کنایه از دائم الخمر. (آنندراج). بسیار میخوار را گویند. می پرست. بندهء می : بپیری بمستی میازید دست نه نیکو بود پیر باده پرست.فردوسی. شه بامّید ماست باده پرست من قلم دارم و تو تیغ بدست.نظامی. عاشقی را که چنین بادهء شبگیر دهند کافر عشق بود گر نشود باده پرست.حافظ. کمر کوه کمست از کمر مور اینجا ناامید از در رحمت مشو ای باده پرست. حافظ.

باده پرستی.

[دَ / دِ پَ رَ] (حامص مرکب)بسیار می خوارگی. بسیار شراب خواری : کار صواب باده پرستی است حافظا با ما بجام بادهء صافی خطاب کن(۱).حافظ. (۱) - ن ل: برخیز و عزم جزم بکار صواب کن.

بادهء پشت دار.

[دَ / دِ یِ پُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) شرابی که چیزهای قوت دهندهء مستی در آن آمیخته باشد. مقابل بادهء بی پشت. رجوع به آنندراج شود.

باده پیما.

[دَ / دِ پَ / پِ] (نف مرکب)شراب خوار و شرابخواره. (شرفنامهء منیری). شراب خواره را گویند. (هفت قلزم). باده خوار. (آنندراج). پیمایندهء شراب را گویند. شرابخوار. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۰ ||). اندازه کنندهء باده و شراب. (ناظم الاطباء).

باده پیمائی.

[دَ / دِ پَ / پِ] (حامص مرکب) قدح پیمائی. تعاطی اقداح. باده گساری. می گساری.

باده پیمائی کردن.

[دَ / دِ پَ / پِ کَ دَ](مص مرکب) می گساری کردن. می گساردن.

باده پیمان.

[دَ / دِ پَ / پِ] (نف مرکب)باده پیما. شراب خواره. (ناظم الاطباء). رجوع به باده پیما شود.

باده پیمای.

[دَ / دِ پَ / پِ] (نف مرکب)باده خوار. شرابخوار. (آنندراج) : من از رنگ صلاح آن دم بخون دل بشستم دست که چشم باده پیمایش صلا بر هوشیاران زد. حافظ. رجوع به باده پیما شود || یک قسم ناخوشی. (ناظم الاطباء).

باده پیمودن.

[دَ / دِ پَ / پِ دَ] (مص مرکب) شراب بکسی دادن. (ناظم الاطباء: باده). شراب خوردن. (شرفنامهء منیری). می گساردن. می گساری کردن : چو با حبیب نشینی و باده پیمائی بیاد دار محبان(۱) بادپیما را.حافظ. (۱) - ن ل: حریفان.

باده خانه.

[دَ / دِ نَ / نِ] (اِ مرکب)می خانه. میکده : عقل اگر در میانه کشته شود دیت از باده خانه بستانیم. خاقانی (از آنندراج). ما هم بباده همدم خاقانییم و بس کو راه باده خانه که جویای باده ایم.خاقانی.

باده خایه.

[دَ / دِ یَ / یِ] (اِ مرکب) چیزی در اندرون ماهی چون بادکنک ساخته و مهیاکرده برای بازی اطفال، و باده خایه را مردم گیلان خورند. بادخایه. کیسهء هوائی. رجوع به بادخایه (معنی دوم) شود.

باده خوار.

[دَ / دِ خوا / خا] (نف مرکب)شرابخوار. (آنندراج). شرابخواره. می خواره : چون دل باده خوار گشت جهان با نشاط و کروز(۱) و خوش منشی.خسروی. چو از می گران شد سر باده خوار سته گشت رامشگر و می گسار. اسدی (گرشاسب نامه). (۱) - ن ل: کروژ.

باده خواری.

[دَ / دِ خوا / خا] (حامص مرکب) عمل باده خوار. می خوردن. شراب خوری. می گساری.

باده خواه.

[دَ / دِ خوا / خا] (نف مرکب)خواهنـدهء شـراب. خواهان می. طالب شـراب : وز آنجایگه شد بنزدیک شاه ز شادی شده رای او باده خواه.فردوسی.

باده خوردن.

[دَ / دِ خوَرْ / خُرْ] (مص مرکب) می خوردن. شراب خوردن. می گساردن : روز ارمزد است شاها شاد زی بر کت شاهی نشین و باده خور.ابوشکور. یکی جشن کرد آن شب و باده خورد سده نام آن جشن فرخنده کرد.فردوسی. سر تخت ایران ابی شهریار مرا باده خوردن نیاید بکار.فردوسی. گر باده خوری تو با خردمندان خور یا با صنمی لاله رخی خندان خور بسیار مخور ورد مکن فاش مساز انـدک خور و گه گـاه خور و پنهـان خور. خیـام. همه بـاده بر یـاد او میخورنـد خراج ولایت بـدو میبرنـد.نظامی. بیاد مهربانان عیش میکرد گهی میـداد بـاده گـاه میخورد.نظـامی. بـاده کم خور خرد ببـاد مـده خویش را یـاد او بباد مـده.اوحـدی. نه شب عیش و باده خوردن تست کـآبروی جهـان بگردن تست.اوحـدی. ز بـاده خوردن پنهـان ملول شـد حافـظ ببانگ بربط و نی رازش آشـکاره کنم. حافظ. ساقی ار باده باندازه خورد نوشش باد ورنه اندیشهء این کار فراموشش باد.حافظ.

باده دادن.

[دَ / دِ دَ] (مص مرکب) می دادن. شـراب دادن. ساقیگری : بیاد مهربانان عیش میکرد گهی میـداد باده گاه میخورد.نظامی. رجوع به آنندراج شود.

باده ده.

[دَ / دِ دهْ] (نف مرکب) می دهنـده. شـراب دهنـده. می گسار. ساقی : پرسـتندهء باده را پیش خوانـد بچربی فراوان سـخنها براند بدو گفت کامشب توئی باده ده بطائر همه بادهء ساده ده.فردوسی.

باد هرات.

[دِ هَ] (ترکیب اضـافی، اِ مرکب)بـاد شـمال را گوینـد و آن از طرف مشـرق است بجانب مغرب برخلاف باد دبور. (برهان). باد صـبا. (ناظم الاطباء). باد شـمال را گویند و آن از جانب مشـرق است بمغرب و بخوبی معروف است. حکیم ازرقی هروی گفته : مرا شمال هری بی هری نیاید خوش از آنکه خواجه و مخدوم من بود بفراه. (از آنندراج) (از انجمن آرا). مر رعیت را صـبای عدل لطف آمیز تو خوش نسیم آید چو مشک تبت باد هرات. سوزنی. رجوع به هفت قلزم و شرفنامهء منیری و شعوری شود.

بادهرزه.

[هَ زَ / زِ] (اِ مرکب) افسونی را گوینـد که دزدان بر صـاحب کالاـ بدمنـد تـا خواب گران برو مسـتولی شود. (برهـان) (نـاظم الاطباء). افسونی را گویند که دزدان بر صاحب کالا میدمیدند تا خواب گران بر او مستولی میشد و اسباب او را می بردند. (آنندراج) (انجمن آرا). فسونی که دزدان بر صاحب کالا دمند تا خواب گران برو مسـتولی شود(۱). (رشیدی) (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰) : بچارپـارهء زنگی ببـادهرزهء دزد ببانـگ زنگـل نبّـاش و کُـم کُم نقّـاب. خاقـانی (قسـمیات ||). سـخن بیهـوده ||. وعـدهء خلاـف.

(رشیدی). وعدهء دروغ. (۱) - به اعتقاد قدما.

باده رنگ.

[دَ / دِ رَ] (ص مرکب) برنگ باده. برنگ شراب. گلگون. سرخ رنگ. میگون : همه جامه ها کرده پیروزه رنگ دو چشمان پر از خون و رخ باده رنگ. فردوسی. یوسف من گرگ مست باده بکف صبح فام وز دو لب باده رنگ سرکه فشان از عتاب. خاقانی.

بادهء ریحانی.

[دَ / دِ یِ رَ / رِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) شرابی که در آن اقسام گلهای خوشبودار انداخته بکشند. (غیاث) (آنندراج).

باده ریختن.

[دَ / دِ تَ] (مص مرکب) می در جام ریختن. می دردادن کسی را. و رجوع به آنندراج (باده دادن) شود.

باده زدن.

[دَ / دِ زَ دَ] (مص مرکب) باده خوردن. می خوردن. می زدن. و رجوع به آنندراج شود. باقر کاشی گوید : ما ز روز ازل از عشق و جنون دم زده ایم بادهء عشق ز پیمانهء آدم زده ایم. میرزا معز فطرت گوید : دگر کجا زده ای باده ای قیامت حسن که کرده محشر گلها بهشت رنگ ترا. (از آنندراج).

بادهء سرجوش.

[دَ / دِ یِ سَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از شراب صاف و این مقابل دُرد است. (آنندراج).

بادهء شبگیر.

[دَ / دِ یِ شَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بمعنی صبوحی. حافظ گوید : عاشقی را که چنین بادهء شبگیر دهند کافر عشق بود گر نبود باده پرست. (از آنندراج).

بادهء شفقی.

[دَ / دِ یِ شَ فَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) شراب سرخ برنگ شفق. میرزا صائب گوید : قسم بساقی کوثر که از شراب گذشتم ز بادهء شفقی همچو آفتاب گذشتم. (از آنندراج).

باده شیر.

(۱) [دَ] (اِخ) نام مردیست که طبق روایات، اسدآباد همدان را بنا کرده است: و در کتاب عجایب العلوم چنین خواندم که اسدآباد مردی کرده است که او را باده شیر خواندندی. مردی شجاع و دلیر بود بروزگار یزدجردبن شهریار آخر ملوک عجم... (مجمل التواریخ و القصص ص ۵۲۰). (۱) - ظ: با دو شیر یا ماده شیر. (مجمل التواریخ، حاشیه). ظ. متن صحیح است، یعنی برابر و مساوی

با ده شیر. (لغت نامه).

بادهء شیراز.

[دَ / دِ یِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بادهء شیرازی. بمعنی شرابی که در شیراز اندازند. مخلص کاشی گوید: غربت افتاد چو دلخواه وطن میگردد باده را شیشهء شیراز کند شیرازی. ملا مقیما گوید : پیاله نوش که خواهد شکست بر جنت خمار بادهء شیرازت از شراب طهور. محسن تأثیر یزدی گوید : حسن و عشق و عاشق و معشوق هم شهری خوش است بادهء شیراز باید شیشهء شیراز را. (از آنندراج).

بادهء شیرازی.

[دَ / دِ یِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) رجوع به بادهء شیراز شود.

باده فرسا.

[دَ / دِ فَ] (ن مف مرکب)باده فرسای. کنایه از دائم الخمر یعنی آنکه از افراط خوردن شراب مضمحل و فرسوده شده باشد. شیخ ابوالفیض فیاضی راست : خوش وقت حریف باده فرسای بر تارک آسمان زده پای.(از آنندراج).

باده فرسای.

[دَ / دِ فَ] (ن مف مرکب)رجوع به باده فرسا شود.

باده فروش.

[دَ / دِ فُ] (نف مرکب)فروشندهء باده. می فروش. خمرفروش. خمار. شرابی. نَبّاذ. شراب فروش : در حیرتم از باده فروشان کایشان زین به که فروشند چه خواهند خرید!(۱) خیام. کرده ام توبه بدست صنم باده فروش که دگر می نخورم بی رخ بزم آرائی.حافظ. سِرّ خدا که عارف سالک بکس نگفت در حیرتم که باده فروش از کجا شنید. حافظ. آمد افسوس کنان مغبچهء باده فروش گفت بیدار شو ای ره رو خواب آلوده.حافظ. تو بزم ساز بعشرت که صبح باده فروش پی صبوح تو این تخته از دکان برداشت. حسین ثنایی(۲) (از آنندراج). (۱) - ن ل: من در عجبم ز می فروشان کایشان - به زآنکه فروشند...(خیام چ فروغی ص۸۹). (۲) - در آنندراج چ قدیم «حسین سنائی» آمده است.

باده فروشی.

[دَ / دِ فُ] (حامص مرکب)عمل باده فروش. کار فروشندهء باده (||. اِ مرکب) دکان یا محل باده فروش.

بادهء قرمزی.

[دَ / دِ یِ قِ مِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) شراب سرخ رنگ قرمز (تحقیق قرمز در اصطلاح قرمز در مبحث قاف بیاید). ملاطغرا در توحید گوید : ازو جوش در بادهء قرمزی وزو دیگ خم گرم لعلی پزی.(از آنندراج).

باده کان.

[دَ] (اِخ) قریه ای است به شش فرسنگ ونیمی جنوب شهر خفر. (فارسنامهء ناصری).

باده کش.

[دَ / دِ کَ / کِ] (نف مرکب)باده خوار. باده پیما. می گسار. می خورنـده. شـراب خوار : شه اگر باده کشان را همه بر دار زند گذر عارف و عامی همه بر دار افتد ||.؟ در تداول عامه، مرادف عرق کش.

باده کشی.

[دَ / دِ کَ / کِ] (حامص مرکب)عمل باده کش (||. اِ) محل باده کش.

باده کشیدن.

[دَ / دِ کَ / کِ دَ] (مص مرکب) باده نوشـیدن. باده خوردن. باده گرفتن : باده گر اندک وگر بسیار می باید کشـید گر کمان صـد من بود یک بار می باید کشید. ملا قاسم (از آنندراج). و رجوع به باده گرفتن شود.

باده کی.

[دَ] (اِخ) تیره ای از ایل نفر از ایلات خمسهء فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۷).

باده کی.

[دَ] (اِخ) قریه ای است به شش فرسنگی در جانب شمال اسپاس. (فارسنامهء ناصری).

باده گرفتن.

[دَ / دِ گِ رِ تَ] (مص مرکب)شـراب خوردن. می خوردن. بـاده کشـیدن. بـاده نوشـیدن. می زدن. می گسـاردن. بـاده خوردن. باده گساردن. و رجوع به آنندراج، و باده گساری و باده گساری کردن شود : چو وقت باده بود باده گیر و باده گسار چو وقت بوسه بود بوسه بخش و بوسه سـتان. فرخی. دو جهان را کند از گردش یک ساغر مست چشـمت این باده ندانم ز کجا میگیرد. مخلص کاشی (از آنندراج).

باده گسار.

[دَ / دِ گُ] (نف مرکب) می گسار و شـراب خواره. (ناظم الاطباء). باده نوش. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). باده خوار. (آنندراج). باده کش : چو شب دو بهره گـذشت از دو گونه مست شـدم یکی ز باده و دیگر ز عشق باده گسار. فرخی. بود بهرام روز و شب بشـکار گاه بر باد و گاه باده گسار.نظامی.

باده گساردن.

[دَ / دِ گُ دَ] (مص مرکب)باده خوردن. باده نوشیدن. می زدن. می گساردن. باده کشیدن. می گساری.

باده گساری.

[دَ / دِ گُ] (حامص مرکب)می خوارگی. باده پیمائی. شرابخوارگی. باده نوشی. می گساری. باده خواری. و رجوع به باده پیمائی شود.

باده گساری کردن.

[دَ / دِ گُ کَ دَ](مص مرکب) می خواری کردن. باده پیمائی کردن. می گساردن. شرابخواری کردن. باده خواری کردن. باده نوشیدن. می زدن.

باده گیر.

[دَ / دِ] (نف مرکب) شراب خوار. می خوار. میگسار. شرابخواره. باده نوش. باده خوار. باده کش : نیک عیبی دارم و آنست عیبم کز خرد نیستم لت خوارگیر و قمْرباز و باده گیر. سنایی.

بادهلج.

[هِ] (اِ مرکب) بادهنج. بادگیر خانه یعنی آن قسمت از اطاق را که بشکل مربع مستطیل چند گزی از بام بالاتر برند و طرفی از وی را که نسیم گیر است بازگذارند و آنرا خانه خانه کنند تا بدین تدبیر هوای آن اطاق خنک گردد. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۴). ظاهراً این کلمه تحریفی از بادهنج (دودکش) است که معنی آن نیز اندکی تغییر یافته(۱) یا بادهنج هم بدین معنی می آمده ولی رفته رفته در معنی دودکش معروف شده است. رجوع به بادهنج و بادنج و بادنگ شود. (۱) - درین صورت بفتح هاء باید خوانده شود.

بادهء لعلی.

[دَ / دِ یِ لَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) شراب سرخ. (آنندراج). می گلگون.

باده لونی.

[دَ لَ] (اِخ) تیره ای از ایل بویراحمدی کوه گیلویهء فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۸).

بادهء مست.

[دَ / دِ یِ مَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادهء مست کننده : آنچه او ریخت به پیمانهء ما نوشیدیم اگر از خمر بهشت است و گر بادهء مست. حافظ.

بادهء ممزوج.

[دَ / دِ یِ مَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) شراب که گلاب یا آب و مانند آن در آن آمیخته باشد. میرزا صائب راست : عالمی را کرد بیخود آن دو لعل آبدار بادهء ممزوج چندین نشأه هم میداشته ست؟ (از آنندراج).

بادهء ناب.

[دَ / دِ یِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادهء خالص. بادهء صافی : ز زهد خشک ملولم کجاست بادهء ناب که بوی باده مدامم دماغ تر دارد.حافظ.

بادهء ناهار.

[دَ / دِ یِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از امر ناگوار، چه خوردن شراب در خلو معده مضر است. ملا شانی تکلو : سیر آمدند مدعیان از می مراد مسکین هنوز بادهء ناهار میزند. و عجب از صاحب مصطلحات الشعرا که همین بیت را مستند می ناهار آورده و حال آنکه موقعش نیست. (آنندراج).

بادهنج.

[هَ] (اِ مرکب) دودآهنگ. معرب بادآهنگ مرکب از کلمهء باد و آهنگ بمعنی کشیدن. دودکش. هواکش. و رجوع به بادآهنج شود. دزی آرد: مرادف بادنج است بمعنی هواکشی که شبیه به دودکش بخاریست و برای تصفیهء هوا بکار رود: بادهنج الی جانب المطبخ. (دزی ج ۱ ص۴۷). و بعث الیّ ببیت یسمی عندهم الخرقه [خرگاه] و هو عصی من الخشب تجمع شبه القبهٔ و تجعل علیها اللبود و یفتح اعلاه لدخول الضوء و الریح مثل البادهنج و یُسد متی احتیج الی سَده و اتوا بالفروش و فرشوه. (ابن بطوطه، در ذکر سلطان برکی). رجوع به آهنگ شود. (شاید باجه از این کلمه شکسته ای است). للبرهان القیراطی فی بادهنج: بنفسی امذی بادهنجاً موکلا.(از کشکول).

بادهء نو.

[دَ / دِ یِ نَ / نُو] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) مقابل بادهء کهنه. (آنندراج). شراب نو. (ناظم الاطباء: باده).

باده نوش.

[دَ / دِ] (نف مرکب) میخواره. (ناظم الاطباء). شرابخوار. می خوار. می گسار. شرابخواره. باده نوش. باده خوار. باده کش : باده نوشان درآمدند بجوش در و دیوار برکشید ندا. (منسوب به ناصرخسرو). در مجلس بزم باده نوشان بسته کمر و قبا گشاده.سعدی (بدایع). باده نوشی که درو روی و ریائی نبود بهتر از زهدفروشی که در او روی و ریاست. حافظ.

باده نوشی.

[دَ / دِ] (حامص مرکب) عمل باده نوش. میخواری. شرابخواری. میخوارگی. باده پیمائی. شرابخوارگی. می گساری. باده خواری. باده گساری کردن. باده گرفتن. می خوردن. باده کشیدن. باده نوشیدن. می زدن. می گساردن. باده خوردن. باده گساردن.

باده نوشیدن.

[دَ / دِ دَ] (مص مرکب) می خوردن. شراب خوردن. می گساردن. میخواری. شرابخواری. میخوارگی. باده پیمائی. شرابخوارگی. می گساری. باده خواری. باده گساری کردن. باده گرفتن. باده کشیدن. باده نوشیدن. می زدن. باده خوردن. باده گساردن : وگر بجام برم دست بی تو در مجلس حرام صرف بود بی تو باده نوشیدن. سعدی (بدایع). باده نوش از جام عالم بین که بر اورنگ جم شاهد مقصود را از رخ نقاب انداختی. حافظ. کیست حافظ تا ننوشد باده بی آواز رود عاشق مسکین چرا چندین تجمل بایدش؟ حافظ (دیوان چ قزوینی ص۱۸۷).

باده نوشیده.

[دَ / دِ دَ / دِ] (ن مف مرکب)آنکه شراب خورده باشد. ج، باده نوشیدگان : باده نوشیدگان جام الست نشوند از شراب دنیا مست.اوحدی.

بادهء نوشین.

[دَ / دِ یِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نامی از نامهای موسیقی. رجوع به آهنگ در لغت نامه شود.

باد هوا.

[دِ هَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)وعدهء دروغ. هرچه وجود ندارد. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص۳۶۶) (هفت قلزم). عهد و پیمان دروغ و ناراست و هر چیز که وجود نداشته باشد. (ناظم الاطباء).

بادهوائی.

[هَ] (حامص مرکب) بی ثمری و بی حاصلی ||. ویرانی. خرابی. (ناظم الاطباء).

بادی.

(ص نسبی) آنچه منسوب به باد باشد از فلکیات همچو: برج جوزا و دلو و میزان(۱). (برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (انجمن آرا). ||منسوب به باد (نفخ) در اصطلاح موسیقی. از ذوات النفخ در برابر زهی (ذوات الاوتار). رجوع به آهنگ شود (||. فعل دعایی) یعنی همیشه و دایم باشی. (برهان). همیشه و دایم باشی.(۲) (ناظم الاطباء). همیشه باشی. یعنی باشی تو در حال خطابست، چنانچه در مغائبه گویند بادا. (آنندراج) (انجمن آرا). بوادی. باشی تو : تو بدرود باش ای جهان پهلوان که بادی همه ساله پشت گوان.فردوسی. ز کشواد و گیوت که داد آگهی که با خرمی بادی و فرهی.فردوسی. که جاوید بادی تو با تاج و تخت همیشه بهر جای فیروزبخت.فردوسی. همه کار تو باد با عقلا دور بادی ز صحبت جهلا کند ار عاقلت بحق در خشم به از آن کِت ببندد ابله چشم.سنائی. تا که باشد در مثل کالیأس احدی الراحتین بادی اندر راحتی کآن را نباشد بیم یاس. انوری. و رجوع به باد شود. (۱) - رجوع به «شمارهء هفت و هفت پیکر نظامی» تألیف محمد معین شود. (۲) - مرکب از باد و بودی سوم شخص مضارع فعل دعا با علامت «الف» و «ی» خطاب که متقدمان بکار میبردند.

بادی.

(ع ص) (از «ب دء») آغازکنندهء به چیزی. (از منتهی الارب). آغازکننده. (غیاث) (آنندراج). ابتداکننده. آغازنده. پیشدست : گفت آری آنچه کردم اِستم است لیک هم میدان که بادی اظلم است.مولوی. سهم بسهم والبادی ء اظلم. بادی الرأی؛ در اول دیدار دل. (ترجمان علامهء جرجانی تدوین عادل ص۲۵). - بادی نظر؛ اول نظر و آغاز آن. (ناظم الاطباء). اول رأی. ابتدای رأی. رائی که بار اول دست دهد پیش از امعان نظر. (از تاج العروس ||). آفریننده ||. نو بیرون آورنده. (از منتهی الارب). - بادی الرأی؛ اول فکر. بدان که بادی اسم فاعل است از بدایت که بمعنی آغاز و اول است چون این را مضاف کردند بسوی الرأی الف در درج کلام افتاد ضمه بر یا ثقیل بود انداختند التقای ساکنین شد میان یا و لام یا افتاد در تلفظ مگر این یا را در رسم الخط می نویسند و در حالت جری نیز همین حکم است مگر در صورت نصب یا را حذف نکنند و مفتوح خوانند. (غیاث) (آنندراج). بادی الرأی؛ ظاهره و من همزه جعله من بدأت و معناه اول الرأی . (اقرب الموارد). - بادی بدی؛ اسم للداهیهٔ. (منتهی الارب). و مانراک اتبعک الا الذین هم اراذلنا بادی الرأی. (قرآن ۱۱/۲۷).

بادی.

(ع ص) (از «ب دو») پیدا و آشکار شونده. (از منتهی الارب). - بادی الرأی؛ ظاهر رای و آنانکه آنرا مهموز دانند آنرا از بدأت گیرند، و آن بمعنی اول رأی است. (از اقرب الموارد) (قطر المحیط). ظاهر رأی یا اول آن. (منتهی الارب ||). برآینده بسوی بادیه و مقیم در آن. (از منتهی الارب). آنکه در بادیه نشیند. (محمودبن عمر ربنجنی). بیابانی. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۴). مردم صحرائی. (آنندراج). صحرانشین. بادیه نشین. اهل بَدْو. مقابل قاری، حاضر، عاکف. خلاف محتضر. ج، بادون، بُدّی، بُدّاء. (از منتهی الارب): و بلغت بادی زمین را که مقام گاه اصلی باشد بوم خوانند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۳۷)(۱). (۱) - ظ. بمعنی اقامت کنندهء در بادیه یا ده و مرادف روستائی است.

بادی.

(ص نسبی) منسوب به باد. - انجیر بادی، تین بادی؛ انجیر پیش رس و انجیر بادی در فارس معدودی ثمر انجیر است که پیش از رسیدن دیگر انجیرهای درختی پوچ و پرباد و کم مزه رسد. - بواسیر بادی؛ نوعی از بواسیر. - چراغ بادی؛ چراغ سیمی (در تداول عامه). چراغ فنری. -کشتی بادی؛ کشتی دارای بادبان. کشتی با شراع.

بادی.

(اِخ) ابوالحسن احمدبن علی بادی یا بادا. عامه وی را ابن البادا خوانند. (از انساب سمعانی). رجوع به بادا شود.

بادی.

(اِخ) دهی از دهستان سوسن بخش ایذهء شهرستان اهواز. در ۴۰هزارگزی جنوب ایذه در کوهستان واقعست. منطقه ای است گرمسیر با ۱۰۵ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶ ضمیمهء صفحهء مقابل ۳۲).

بادی آباد.

(اِخ) نام محلی در کنار راه نطنز بمورچه خورت میان حسن آباد و رحمت آباد در ۱۸۵۰۰ گزی نطنز.

بادیا ئی لبلیش.

[لِ لی] (اِخ)(۱) دُمینگو. یکی از مشهورترین سیاحان اسپانیاست (۱۷۶۷ - ۱۸۲۲ م.). که بنام مستعار «علی بک» نیز شهرت یافته است و دیرزمانی در افریقا و جزیرهٔ العرب مانند یک مسلمان سیاحت کرد و احوال و حقایق بسیاری که تا آن زمان برای اروپائیان مجهول بود گرد آورده و بنام سیاحت نامه در سه جلد منتشر ساخته است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Badia y Leblich, Domingo.

بادیات.

(ع اِ) جِ بادیه. (قطر المحیط) (اقرب الموارد). رجوع به بادیه شود.

بادیات الجن.

[تُلْ جِن ن] (ع اِ مرکب)منزل و مأوای پریان. (ناظم الاطباء).

بادیار.

(اِ) باز و شاهین شکاری. (آنندراج). قوش شکاری. (ناظم الاطباء). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ شود.

بادیان.

(اِ)(۱) بادیانه. تخمی است دوائی، بعربی آنرا شَمار و رازیانج گویند. گرم و خشک است در دوم. (آنندراج). تخم نباتی است بلندتر از زرعی، ساقش مربع و برگش باریک و خوشبو و گلش مایل بسپیدی و آن را انیسون گویند. مصلح ضرر چائی ختائی است که استعمال و شرب آن متداول شده. (انجمن آرا). گیاه معطری از طایفهء چتریان که رازیانه نیز گویند. (ناظم الاطباء). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰ شود. رازیانج. (محمودبن عمر ربنجنی) (بحر الجواهر). بادتخم. وادیان. (شعوری از اختیارات). رازیانه. (محمودبن عمر ربنجنی) (بحر الجواهر). چارتخم : نیست مرا وقت ضعیفی هنوز بشکندش این شکر و بادیان.ناصرخسرو. [تر آن] گرم است بدرجهء دوم و خشک بدرجهء اول و خشک [آن] گرم و تر باشد سده را بگشاید و ادرار کند و رطوبتها را بگدازد و بادها را بشکند و آب او اندر چشم کشند چشم را روشن کند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). . (فرانسوی) (۱) - La badiane

بادیان.

(اِخ) رشته کوهی است در مغرب خونسار که از جنوب شرقی بکوههای دالان و حوازدان و سفیدکوه و قمشه متصل گردیده و پس از آن در همان امتداد کوه دمبالار و کوههای بوانات کشیده شده قلهء مرتفع آن در جنوب آباده موسوم به بل ۴۳۲۰ گز است.

بادیان.

(اِ)(۱) از تیرهء ماگنولیاسه(۲). منبتش چین، هند، فیلیپین، ژاپن و آمریکای شمالیست. قسمت قابل مصرف، میوه و مادهء مؤثره، اسانس. رجوع به کارآموزی داروسازی ص ۲۰۰ شود.(۳) اسم تازی رازیانج است و بفارسی رازیانه گویند. (فهرست مخزن

الادویه). (۱) - Illicium (Badiane. Badian. Badianier). . (فرانسوی) (۲) - ۳) Magnoliacees) - در کارآموزی داروسازی بادیان چین ضبط شده است.

بادیان ختائی.

[نِ خَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بادیان خطائی(۱). میوهء درخت قشنگی است همیشه سبز و از طایفهء ماگنولیاسه(۲) و از محصولات چین و ژاپون و از ادویهء محرکه است و اهل چین این ثمر را محترم می دارند و پس از صرف غذا می خورند و در محضر بت می سوزانند. (ناظم الاطباء: بادیان و بادیان خطائی). از تیرهء ماگنولیاهاست که دانه های آن معطر است و در داروسازی بکار میرود. (گیاه شناسی گل گلاب ص۲۰۱). و رجوع به ص۲۳۵ همین کتاب شود. از ادویهء جدید است. ماهیت آن: ثمریست جوزی رنگ و هشت پره و بعضی هفت پره و هر پره ای دو پارچه پیوسته بهم. بالای آنها منشق و در اندرون آن تخم کوچک نیز جوزی رنگ و طعم آن فی الجمله شبیه به رازیانه است و لهذا آنرا بادیان ختائی نامند از جهت آنکه شکل آن مانند رازیانه است و از جبال نیپال و چین و زیربادرات هند آورند. بهتر و مستعمل آن تازه و تندطعم و پُررائحهء آن است و کهنهء آن که سیاه رنگ و طعم و رائحهء آن برطرف شده باشد غیرمستعمل. طبیعت آن: در دوم گرم و خشک و منسوب بمشتری. افعال و خواص آن: محلل و مفتح و مقوی معده و هاضمه و دافع ریاح و ثقل طعام و درد احشا و تحلیل بلغم و ریاح و مدر بول، و نصارا جهت امور مذکوره با چای خطائی طبخ نموده بدستور مذکور در چای مینوشند. مضر عضل و عصب، سلیم و مصدع و مورث تشنگی. مصلح آن بریان نمودن آن است. (مخزن الادویه چ هند صص۱۲۸ - ۱۲۹ : بادیان خطائی). .(لاتینی) (۱) - Illicium verum . (فرانسوی) (۲) - Magnoliacees

بادیان خطائی.

[نِ خَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) رجوع به بادیان ختائی شود.

بادیان رومی.

[نِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) دانه های بسیار معطر است ولی با دانه های رازیانه غالباً مخلوط میشود. دانه های رازیانه دارای هشت شیار و دانه های انیسون که معمولاً آنرا بادیان رومی میگویند دارای ده شیارند (بادیان ختائی غیر از آنست). (از گیاه شناسی گل گلاب ص۲۳۵). اَنیسون.(۱) (فهرست مخزن الادویه). حب الحلوه. رجوع به انیسون شود. (۱) - Anisun.

بادیان شامی.

[نِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) انیسون است. (فهرست مخزن الادویه).

بادیانه.

[نَ / نِ] (اِ) بادیان : چند با دانهء هل بریان گل بریان و بادیانه خورم؟خاقانی. رجوع به بادیان شود.

بادیاوند.

[وَ] (ص) بسیار قوی و فربه. (آنندراج). قوی و پرقوت. (ناظم الاطباء (||). اِ) قوت و دلیری. (آنندراج). زور و قوت. (ناظم الاطباء).

بادیاوندی.

[وَ] (اِ) قوت بدنی و زور و طاقت. (آنندراج). قوت جسمانی و قوه. (ناظم الاطباء).

بادی النظر.

[یَنْ نَ ظَ] (ع اِ مرکب) بمعنی ظاهر نظر. (آنندراج). رجوع به بادی شود.

بادیج.

(اِ) چیزی باشد مانند ساق چاقشور که آنرا از پارچهء رنگین قلمی آجیده کنند و بیشتر شاطران و پیاده روان بر پای کشند. (برهان). لباسی مانند تنبان که از پارچه های الوان ترتیب داده و زنان در قدیم پا میکردند و اکنون شاطران و پیاده روان بر پای میکشند. (ناظم الاطباء). پوششی شلواروار و پنبه دار بوده که زنان پوشیدندی اکنون نیز شاطران و پیاده روان از پشت پای تا ساق بندند. (انجمن آرا) (آنندراج). پاتابه. پاپیچ. شلواری بود از پارچهء منقش. شبارق.

بادید.

(ص) آشکارا و هویدا و ظاهراً و بطور وضوح. (ناظم الاطباء). بمعنی پدید یعنی ظاهر و نمایان. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۶): اما بعد از آن از آل بوبکر و آل عثمان و آل عمر هرگز هیچ بادید نیامد. (کتاب النقض ص ۴۷۷). کاروانهای تجار و ارباب بضاعت روی بکار آوردند و از آفت و مخافت راه ایمن یافتند و نعمت و خصبی تمام بادید آمد. (ترجمهء تاریخ یمینی).

بادید آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) پدید آمدن. ظاهر شدن. آشکار شدن. رجوع به بادید و شواهد آن شود.

بادید آوردن.

[وَ دَ] (مص مرکب)مشهود ساختن. ظاهر ساختن. نمودار کردن: منصور فرمود تا مهندسان خطها درکشیدند و کویها و بازارها و مسجد جامع بادید آوردند... و قصرها و ایوانها و روستایها از بیرون شهر رقم زدند و باغها و آسیاها همچنین بادید آوردند. (مجمل التواریخ و القصص).

بادیدار.

(ص مرکب) خوش منظر و خوش آیند در دیدار. (ناظم الاطباء). رجوع به با شود. پدیدار. روشن: هبرزی؛ هر چیزی خوب و بادیدار. (منتهی الارب). و باشد که آن نفس مقهور شده باز با دیدار آید. (کیمیای سعادت (||). مواجهه. لقا: حاجبی از آن عبدالرزاق غلامی درازبالای بادیدار مردی ترکمان درآمد و او را نیزه بر گلو زد و بیفکند و دیگران درآمدند اسب و سلاح بستدند و غلام جان بداد و دیگران را دل بشکست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۳۸).

بادید کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)آشکار کردن. نمودار کردن. ظاهر ساختن.

بادیر.

(اِ) پادیر. بادیز. چوبی که در میان دیوار و بر پشت دیوار شکسته نهند. (آنندراج). چوبی باشد که ازبرای استحکام بر پشت دیوار شکسته کشند تا نیفتد. (اوبهی). چوبی که در میان دیوارها جهت استحکام نهند. (ناظم الاطباء). رجوع به پادیر و پادیز در همین لغت نامه شود.

بادیز.

(اِخ) دهی است از دهستان سبلوئیهء بخش زرند شهرستان کرمان. در ۳۶هزارگزی جنوب زرند سر راه مالرو عمومی زرند - رفسنجان در کوهستان واقعست. منطقه ای است سردسیر با ۲۸۹ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات، حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است و دبستان دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بادیز.

(اِ) بادیر باشد. رجوع به بادیر شود.

بادیز.

(اِخ) ده کوچکیست از دهستان تمین بخش میرجاوهء شهرستان زاهدان. در ۴۴هزارگزی جنوب باختر میرجاوه در ۱۵هزارگزی باختر راه فرعی میرجاوه به خاش واقعست. دارای ۵۰ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بادیژ.

(اِ) بادیر باشد. رجوع به بادیر شود.

بادیس.

(اِ) لهجه ای از پاتیس که نوعی پارچه است.

بادیس.

(اِخ) ابن حبوس بن ماکسن بن زیری بن مناد صنهاجی. یکی از ابناء طوایف ملوکی است که در اندلس ظهور کرد، و پس از وفات پدرش حیوس در سال ۴۲۹ ه . ق. حاکم غرناطه شد و عامری حاکم مریه را در بیرون غرناطه بقتل رسانید، و غرناطه را بوسیلهء قلاع و استحکامات چندی تشیید و با انبارهای عالی بسیار تزیین کرد، در موقع انقراض بنی حمود مالقه را نیز تحت تصرف خود درآورد و کشور پهناوری تشکیل داد و در سال ۴۶۷ درگذشت. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). و رجوع به الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۳۷ (مظفر الصنهاجی) و حلل السندسیه ج ۱ ص ۱۹۰ شود.

بادیس.

(اِخ) ابومنادبن منصوربن بلکین بن زیری بن مناد حمیری صنهاجی (۳۷۴ - ۴۰۶ ه . ق.). یکی از امرای آل زیری است که در افریقیه یعنی تونس و جزائر و در قسمتی از طرابلس غرب، تحت تابعیت ملوک فاطمی فرمان فرمائی میکردند، در سال ۲۸۶ ه . ق. بادیس پس از درگذشت پدر بمقام اقتدار نشست و در زمان حاکم بامرالله فاطمی ۲۰ سال فرمانفرمائی نمود، با عم خود و با قوم زناته محاربات چندی کرد، در این وقت طرابلس غرب از اطاعت وی سر باززده بود از اینرو برای سرکوبی آنان روان شد و در همین اوقات وفات یافت و پسرش معز جانشین وی گردید. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). رجوع به الاعلام زرکلی ج ۱ ص۱۳۷ و ترجمهء مقدمهء ابن خلدون چ بنگاه ترجمه و نشر کتاب ۱۳۳۶ ه . ش. ص ۵۸۳ و معجم الانساب ج ۴ ص۴۶۴ شود.

بادیس.

(اِخ) نام شهری از اقلیم سوم در افریقیه. رجوع به بادس و الحلل السندسیهٔ ج ۱ صص۶۳ - ۶۹ و مقدمهء ابن خلدون ص۱۱۳، ۱۲۴ و ۳۱۶ شود.

بادیلوفالن.

(اِ)(۱)بلغت اندلسی عینیه گویند و آن نباتی است بی ساق و برگش شبیه به برگ لبلاب کوچک و در شعب برگش ثمری شبیه بدبق و با رطوبتی بسیار چسبنده و مزغب و تندبوی و بر جامه و سایر اشیاء میچسبد. گرم و محلل و مقطع و مجفف قوی و تخم و برگش مدر بول و اکثار او مدر خون و یک مثقال او با شراب جهت سپرز و ضیق النفس و ضماد ثمر کوبیدهء او بر اعضاء مانع قشعریرهء تبها و بحدی مجفف منی است که چون سی وهفت روز تناول نمایند قطع نسل کند و طلای او محلل مواد بلغمی و سوداویست. (تحفهء حکیم مؤمن). (۱) - بنقل مؤلف الاعلام زرکلی ص۴۶۵.

باد یمانی.

[دِ یَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)باد منسوب به یمن. ریح یمانیه. یعنی بادی که از جانب یمن آید چنانکه حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: انی وجدت نفس الرحمن من الیمن؛ یعنی بدرستی که یافتم نفس رحمان را در یمن، بعضی گویند مراد از آن خواجه اویس قرنی است و بعضی گویند همین باد یمانی مراد است و آن بادی لطیف است و بعضی باد بهار مراد دارند||. در اصطلاح سالکان، عبارت از نفس روحانی است، زیرا که روح طرف راست است و در شرح مخزن میگوید باد بهار اوست. (آنندراج) : باد یمانی بسهیل نسیم ساخته کیمخت زمین را ادیم.نظامی. سنگ و گل را کند از یمن نظر لعل و عقیق هرکه قدر نفس باد یمانی دانست.حافظ. و رجوع به باد شود.

بادیمه.

[مَ] (اِخ) نام محلی کنار راه بروجرد و خرم آباد میان وزیرآباد و دولت آباد در ۴۴۸۶۰۰ گزی طهران.

بادین آباد.

(اِخ) رجوع به بادین آوا شود.

بادین آباد منگور.

[مَ] (اِخ) دهی است از دهستان منگور بخش حومهء شهرستان مهاباد. در ۵۸هزارگزی جنوب باختری مهاباد و ۴۹هزارگزی باختر شوسهء مهاباد بسردشت در جلگه واقع است. هوایش معتدل و سالم است و ۴۴ تن سکنه دارد. آبش از رودخانهء بادین آباد و محصولش غلات، توتون، حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی و راهش ارابه رو است و در تابستان میتوان اتومبیل راند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بادین آوا.

(اِخ) بادین آباد. دهی است از دهستان پیران بخش حومهء شهرستان مهاباد. در ۵۷هزارگزی جنوب خاوری شوسهء خانه - نقده در کوهستان واقع است. هوایش سردسیر و سالم و دارای ۱۲۹ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانهء بادین آباد و محصولش غلات، توتون، حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی و راهش ارابه رو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بادینان.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان نهارجانات بخش حومهء شهرستان بیرجند. در ۳۶هزارگزی جنوب خاوری بیرجند واقع است. سرزمینی است کوهستانی با آب و هوائی معتدل و ۲۰ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. مزارع اسپرک، زینسان، میان، سیان، پورک، کلاته غلام و حاجی قربان جزء همین ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بادیوس.

(اِخ)(۱) ژوزه. یکی از طباعان معروف قرن ۱۶ م. است. مطبعهء بزرگی در پاریس تأسیس کرد، و بطبع و نشر مقدار کثیری از آثار نافعه خدمت کرده و بترقی فن طبع کوشیده است. رجوع به مادهء بعد شود. (قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Badius, Jodocus.

بادیوس.

(اِخ) کُنراد. پسر ژوزه بادیوس. از طباعان معروف است و مانند پدرش بترقی و پیشرفت فن طبع خدماتی کرد. رجوع بمادهء قبل شود. (قاموس الاعلام ترکی).

بادیهٔ.

[یَ] (ع اِ) بدو. صحرا. خلاف حضر. ج ، بادیات، بَوادٍ. (قطر المحیط). بوادی. (مهذب الاسماء). صحرا و بیابان. (غیاث) (آنندراج). خرابه. دشت بی آب وعلف: بادیهء تیه؛ صحرای تیه. (ناظم الاطباء). تأنیث بادی. صحرا. اهل البادیه؛ تازیان چادرنشین صحراگرد. (ناظم الاطباء). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ شود. و به اماله بیدیه گویند. (آنندراج). و نسبت به آنرا بدوی گویند: حیره، شهرکیست بر کران بادیه. (حدود العالم). قادسیه، شهرکیست بر راه حجاز و بر کران بادیه. (حدودالعالم). همه شاهان را خاک کف پای تو کند از بلاد حبش و بادیه و زنگ و هراه. منوچهری. بستان بسان بادیه گشته ست پرنگار از سنبلش قبیله و از ارغوانْش حی.

منوچهری. تا هست خامه خامه بهر بادیه ز ریگ وز باد غیبه غیبه بر او نقش بی شمار. عسجدی. امیر [مسعود] گفت: پس از حسنک در این باب چه گناه بوده است که اگر راه بادیه آمدی در خون آن همه خلق شدی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۹). و خرامان و نازان همیشه در بادیه. (منتخب قابوسنامه ص۲۱). رفته و مکه دیده آمده باز محنت بادیه خریده بسیم.ناصرخسرو. چند در این بادیهء خوب و زشت تشنه بتازی بامید سراب؟ناصرخسرو. بشناس حرم را که هم اینجا بدر تست با بادیه و ریگ مغیلانْت چه کار است؟ ناصرخسرو. گر دلم سوزد سموم بادیه بس مفرح کز لب و خالش کنم.خاقانی. گر زخم یافته دلت از رنج بادیه دیدار کعبه مرهم راحت رسان شده.خاقانی. خضر لب تشنه در این بادیه سر گردان داشت راه ننمود که بر چشمهء حیوان برسم.خاقانی. و لشکر فرستاد تا ناگاه او را در میان بادیه بگرفتند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۳). بپایان این بادیه کس رسید همان پیکری دیگر از خلق دید.نظامی. چو یک مه در آن بادیه تاختند ازو نیز هم رخت پرداختند.نظامی. روز قیامت که برات آورند بادیه را در عرصات آورند.نظامی. عزت کعبه بود آن ناحیه دزدی اعراب و طول بادیه.مولوی. هرکه گستاخی کند اندر طریق گردد اندر بادیهء حسرت غریق.مولوی. کاروان در کاروان زین بادیه میرسد در هر مسا و غادیه.مولوی. ببوی آنکه شبی در حرم بیاسایند هزار بادیه سهلست اگر بپیمایند. سعدی (بدایع). خوشست زیر مغیلان براه بادیه خفت شب رحیل، ولی ترک جان بباید گفت. سعدی (گلستان). در بادیه تشنگان بمردند از حِلّه بکوفه میرود آب. سعدی. خوش است شیر شتر تشنگان بادیه را ولی بدیدن روی عرب نمی ارزد. (از حاشیهء خطی احیاءالعلوم ||). بترکی، پیالهء بزرگ. (غیاث) (آنندراج ||). جام شراب. ساتکینی. خنور شراب. ظرفهای سفالی شراب و کوزه های شراب. (ناظم الاطباء). اصل آن باطیه است یا باطیه معرب آنست و عرب آنرا ناجود گوید و در تداول عامه آنرا بادیه گویند. ظرفی مقعر از آبگینه یا مس و مانند آن. کاسهء مسین. ظرفهای مسین بزرگ جهت غذاخوری. (ناظم الاطباء). و رجوع به باطیه شود (||. اصطلاح طب) اسباب بادیه؛ علل آغازی. نشستن اندر آفتاب یا حرکتی سخت یا چیزی گرم خوردن چون پلپل و سیر سبب تب گردد و چون زخمی که بر سر افتد سبب فرود آمدن آب اندر چشم یا سبب علت انتشار گردد. این سبب ها و مانند این را طبیبان اسباب بادیه گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). -امثال: خانهء خرس و بادیهء مس.

بادیه.

[یَ / یِ] (ع اِ) رجوع به بادیهٔ شود.

بادیهٔ.

[یَ] (اِخ) بنت غیلان ثقفی. از صحابه بود. صاحب الاصابه آرد بادیهٔ بنت غیلان بن سلمهٔ الثقفی بود و چون پدرش اسلام آورد او نیز مسلمانی گزید و روایت کرد و ابن منده از طریق احمدبن خالد وهبی از محمد بن اسحاق الزهری از قاسم بن محمد از وی روایت کرد. رجوع به الاصابهٔ ج ۷ کتاب النساء ص۲۶ و رجوع به امتاع اسماع ص۴۱۹ شود.

بادیه آشام.

[یَ / یِ] (نف مرکب) نوشندهء ساتگین. آشامندهء بادیهء شراب. در شعری که صاحب آنندراج آورده شاعر صنعت ایهام بکار برده و معنی بیابان را نیز در نظر گرفته است. صاحب آنندراج آرد: از عالم دوزخ آشام است. نورالدین ظهوری گوید : کعبه را تشنه تری نیست ظهوری از من شاهد من قدم بادیه آشام من است. (از آنندراج).

بادیهٔ الشام.

[یَ تُشْ شا] (اِخ) صحرائی است وسیع در جهت شمالی جزیرهٔ العرب میان سوریه و عراق و در جانب شرقی حاد و جانب غربی شراران و طرف جنوبی آن اراضی و بیابانهای شمار است. در جانب جنوبی آن قصبه ای است بنام جوف. (لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص۱۳). رجوع به ایران در زمان ساسانیان ص۵۷ و تاریخ اسلام تألیف فیاض ص۳، ۷ و ۱۰ و النقود ص۱۸۷ شود.

بادیهٔ العرب.

[یَ تُلْ عَ رَ] (اِخ) جبال و صحاری بسیار است و از اقلیم دویم و سیم. طولش از حدود شام تا بحر فارس و عرض از مکه تا نجف، و هر یک کمابیش دویست فرسنگ مسافت دارد و سکانش اعراب صحرانشین اند و قبایل بیشمار و اگرچه آن دیار گرمسیر عظیم است و بی آب اما در غایت خوشی هوائی دارد و از خوشی هواش گفته اند: قالت الطاعهٔ انا أنزل بالشام فقال الطاعون أنا معک و قال الخصیب أنا أنزل بالعراق فقال النفاق انا معک فقالت الصحهٔ أنا أنزل بالبادیهٔ فقال الشفاء أنا معک، و بنابرین سکان آنجا را رنجوری کمر بود و درین معنی گفته اند: قیل لحکیم ما بال أهل البادیهٔ لایحتاجون الی الاطباء قال لان الجسم الوحش لایحتاج الی البیطارهٔ، و در آن مقام زرع و غرس به نادر بود و عمارات در موضع چند معدود است و بنیاد و معاش ایشان بر نتایج شتران و سایر دواب و مواشی و معاش ایشان لحوم وحوش صحرایی مثل سوسمار و غیر آن باشد و بدان سبب دایم ناپاک باشد. (نزههٔ القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۲۶۷).

بادیهٔ النمل.

[یَ تُنْ نَ] (اِخ) نام بیابانی به اندلس: اندلس مملکتی است عظیم در جانب مغرب مشتمل بر عجایب و غرایب. در عجایب المخلوقات مذکور است که در آن ولایت بر سر بیابانی که آن را بادیهٔ النمل خوانند، بطلسم اسبی و مردی ساخته اند و روی آنرا بآبادانی کرده. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۶۵۷).

بادیهٔ بنی اسد.

[یَ تُ بَ اَ سَ] (اِخ) نام یکی از بادیه های عرب است. (الوزراء و الکتاب چ مصر ۱۳۵۷ ه . ق. ص۶۵).

بادیه پیمائی.

[یَ / یِ پَ / پِ] (حامص مرکب) عمل بادیه پیما. بادیه پیمودن. بادیه طی کردن. بادیه درنوردیدن : رهروی روی به تنهائی کرد بهر حج بادیه پیمائی کرد. جامی (از فرهنگ ضیا).

بادیه پیمای.

[یَ / یِ پَ / پِ] (نف مرکب) آنکه بادیه پیماید. رونده در بادیه. صاحب آنندراج آرد: از عالم دوزخ آشام است. نورالدین ظهوری گوید : جرس محمل مقصود چنین نغمه سرا به ثنای قدم بادیه پیمای من است. (از آنندراج). صیدگری بود عجب تیزبین بادیه پیمای و مراحل گزین.نظامی ||. اسب تندرو. (ناظم الاطباء). اسب تیزرفتار ||. مسافر. (ناظم الاطباء). مردم سیاح و بیابانگرد.

بادیهء حجاز.

[یَ / یِ یِ حِ] (اِخ) بیابانی بحجاز. رجوع به حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۲ جزو ۴ ص۱۹۳ شود.

بادیه خردک.

[یَ / یِ خُ دَ] (اِخ) کرمینیه یا کرمینه. ازجمله روستاهای بخارا باشد. رجوع به کرمینیهٔ و کرمینه شود. (احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص۱۰۴).

بادیهء غول.

[یَ / یِ یِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از دنیای فانی باشد. (برهان) (آنندراج).

بادیهء غول دار.

[یَ / یِ یِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) این جهان. (ناظم الاطباء: بادیه). کنایه از دنیای فانی باشد. (آنندراج).

بادیه گرد.

[یَ / یِ گَ] (نف مرکب)بیابان گرد. بیابان پیما. (آنندراج: بادیه آشام). و رجوع به بادیه آشام و بادیه پیمای شود.

بادیهء محن.

[یَ / یِ یِ مِ حَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از دنیا است. (انجمن آرا).

بادیه نشین.

[یَ / یِ نَ / نِ] (نف مرکب)مردم چادرنشین صحراگرد. (ناظم الاطباء). صحرانشین. بدوی. بادی. چادرنشین. وبری. اهل وَبَر. اعرابی. (ترجمان القرآن). مقابل تخته قاپو، حضری، مدری، قراری، شهرنشین.

بادیه نشینی.

[یَ / یِ نَ / نِ] (حامص مرکب) چادرنشینی. صحرانشینی. تبدّی.

باذ.

[باذذ] (ع ص) بدحال. (از منتهی الارب). بدحال و بدهیأت. (از قطر المحیط). بد و زشت. (آنندراج). یقال رجل باذالهیئة و بذالهیئة؛ بدحال و بدهیأت. (منتهی الارب). مرد بدحال. (مهذب الاسماء). بدحال و بدصورت. (ناظم الاطباء).

باذ.

(اِخ) ابوعبدالله حسین بن دوستک دائی بن مروان. از اکراد حمیدیه و بسیار قوی و تنومند بود و در روزگار عضدالدولهء بویهی در دیار بکر خروج کرد و پس از درگذشت وی قدرت یافت و نصیبین را بچنگ آورد، و در سال ۳۷۳ ه . ق. لشکر صمصام الدولهء

بویهی را تار و مار ساخت و پیروزمندانه بموصل درآمد، ولی سال بعد سعدالدولهٔ بن سیف الدوله موصل را ضبط کرد، از اینرو باذ بدیار بکر رفت و تا سال ۳۸۰ با آل بویه و آل حمدان زدوخورد داشت و عاقبت در همان سال بقتل رسید. (از قاموس الاعلام ترکی). مؤلف تاریخ کرد آرد: باذ چون بخدمت عضدالدوله رسید پادشاه را از او هراسی در دل افتاد و درصدد دستگیری او برآمد، باذ بگریخت و در موصل نیرو گرفت، از ناحیهء میافارقین و دیار بکر مقداری بدست آورد. بعد از مرگ عضدالدوله، صمصام الدوله ده بار لشکر بمقابلهء باذ فرستاد. هر ده بار مغلوب شد و موصل بدست باذ افتاد. ابن الیر گوید: چنین روایت کرده اند که کنیهء باذ ابوشجاع بود. ابوعبدالله کنیهء برادر اوست که حسین بن دوستک باشد. در هر حال مردی سخی بود، در زمانی که چوپانی میکرد گوسفندان را برای فقراء و دوستان خود سر میبرید و اطعام میکرد، از این جهت سپاهی بر او گرد آمد، ارمنستان و دیار بکر را فروگرفت. چون پسران حمدان مجدداً موصل را گرفته بودند در سال ۳۷۹ باذ از دیار بکر لشکری گرد آورد که بیشتر از اکراد بشنوی بودند. در ظاهر موصل جنگ مشتعل شد، اما باذ در گرمگاه مصاف هنگام عوض کردن اسب فروافتاد و استخوان پشت او شکست. جسدش را بموصل بردند و بدار آویختند. چون اهالی خبر شدند به ممانعت پرداختند و گفتند این شخص از مجاهدان و غازیان اسلام است و جایز نیست که با پیکر او این معامله برود. حسین بن بشنوی شاعر کرد خطاب به طایفهء اکراد مروانیه گوید : البشنویهٔ انصار لدولتکم و لیس فی ذا خفاً فی العجْم و العرب انصار باذ بأرجیش و شیعته بظاهر الموصل الحدباء فی العطب بباجلایا جلونا عنه غمغمهٔ و نحن فی الروع جلائون للکرب. (تاریخ کرد رشید یاسمی صص۱۸۵ - ۱۸۶). و رجوع به ابن اثیر چ مصر ج ۹ ص۱۴، ۱۶، ۲۲ و ۲۹ شود.

باذ.

(اِخ) باد. از قرای اصفهان، و گفته اند از قرای گلپایگان است. حسن بن ابی سعدبن حسن فقیه باذی که پس از سال ۳۳۰ ه . ق. درگذشته است بدان منسوب است. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

باذآورد.

[وَ] (اِ)(۱)یک قسم بتهء خاردار سفید که بادآورد نیز گویند. (ناظم الاطباء). اسپیدخار. فارسی نبطی است بمعنی خار سپید و بیونانی آنرا فراسیون یا افتنالوفی خوانند و نوعی از آنرا که شبیه به اشترغار است مردم مصر لحاح خوانند. رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۶۸ و بادآورد شود. (۱) - Cirsium.

باذآورد.

[وَ] (اِخ) (گنج...) همان بادآورد باشد. رجوع به بادآورد و گنج بادآورد و فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص ۱۰۴ شود.

باذآورد.

(اِخ) بادآورد. نام شهری نزدیک واسط. رجوع به بادآورد و تجارب الامم ج ۲ ص۴۶۸ و ابن اثیر ج ۷ ص۱۰۱ شود.

باذابرنگ.

[رَ] (اِ) ترنج که میوهء مشهور است. (آنندراج). رجوع به بادابرنگ، بادرنگ، بادرنج، بادارنگ و ترنج شود ||. بازیچهء روم و زنگ، یعنی مسخرهء روزگار. (آنندراج).

باذار.

(اِخ) (بنـد...) ظاهراً بندی به یمن از ساخته های بهمن: از آثار او [بهمن] بند کوارفارس و باذار در یمن. اکنون آنرا تماشا خوانند... (تاریخ گزیده چ عکسی ص۹۸).

باذارنگ.

[رَ] (اِ) بادرنگ. ترنـج. (فرهنگ سـروری). لیمو و بهی و آبی. (ناظم الاطباء). رجوع به بادرنگ، بادابرنگ، بادرنـج و شـعوری ج ۱ ورق ۱۷۴ شود.

باذافراه.

[اَ] (اِ مرکب) بادافراه: و باداش این حقوق و باذافراه این نفاق و شـقاق... تقـدیم افتد. (سـندبادنامه ص ۷۰). رجوع به بادافراه، بادافره، بادفره شود.

باذام.

(معرب، اِ) بـادام. در المعرب جوالیقی ذیل لوز، بنقل از ابن دریـد آمـده است: لوز معروف و معربست و احمـد محمـدشاکر محشـی کتـاب در حاشـیه، بر جوالیقی خرده گرفته و گفته است: مؤلف در تعـبیر از گفتهء ابن دریـد سـهو کرده است زیرا عبـارت ابن درید چنین است: «واللوز، البـاذام» و مقصود این است که بـادام نـام لوز در سـریانی است که عرب آنرا نقل کرده است نه خود لوز را. این کلمه فارسـی است و ریشهء پهلـوی دارد نه سـریانی، بنـا باظهـار نظر محشـی المعرب. رجـوع به بـادام و رجـوع به المعرب جـوالیقی ص۲۹۹ س ۲۰ شود. علم معرب از بادام. (از ناظم الاطباء).

باذام.

(اِخ) نام تیراندازی مشهور پسر شمیران از خاندان جمشید: اندر تواریخ نبشته اند که به هرات پادشاهی بود کامکار و فرمانروا با گنج و خواسـتهء بسـیار و لشـکری بیشـمار، و هم خراسان در زیر فرمان او بود، و از خویشان جمشید بود، نام او شمیران، و این دز شمیران که بهراست و هنوز برجاست آبادان او کرده است، و او را پسری بود نام او باذام، سخت دلیر و مردانه و بازور بود، و در آن روزگار تیراندازی چون او نبود. مگر روزی شاه شـمیران بر منظره نشسـته بود و بزرگان پیش او و پسرش باذام پیش پدر، قضا را همایی بیامد و بانگ میداشت و برابر تخت، پاره ای دورتر بریز آمد و بزمین نشـست. شاه شـمیران نگاه کرد ماری دید در گردن همای بپیچیده و سرش درآویخته و آهنـگ آن میکرد که همـای را بگزد، شـاه گفت ای شـیرمردان این همای را از دست این مار که برهانـد و تیری بصواب بینـدازد؟ بـاذام گفت: ای ملـک کـار بنـده است. تیری بینـداخت چنانکه سـر مار در زمین بـدوخت. و بهمای هیـچ گزنـدی نرسـید، همـای خلاـص یـافت و زمـانی آنجا میپریـد و برفت. (نوروزنامهء خیام از سـبک شناسـی ج۲ صص۱۶۹ - ۱۷۰). رجـوع به مزدیسنا ص ۲۷۰ شود.

باذام.

(اِخ) باذان. ابومهران، پس از گذشت بیست سال از سلطنت خسروپرویز پسر هرمز پسر انوشیروان فرمانروای یمن از جانب شاه ایران بود. و ظاهراً همین است که در سال دهم هجرت اسلام آورده است. (امتاع الاسماع ج ۱ ص۱۲ و ۵۳۵). رجوع به باذان شود.

باذام.

(اِخ) باذان. ابوصالح، مولای ام هانی که مفسر و محدث بود و حکم بضعف وی کرده اند. و آن غیرمنصرف است از جهت عجمه و علم و معرب از بادام فارسی است. (منتهی الارب). و صاحب تاج العروس آرد از مولای خود ام هانی و علی روایت کرده است و سدی و ثوری و عمر بن محمد از وی روایت دارند. ابوحاتم گوید به وی استدلال نمیتوان کرد. (تاج العروس). و رجوع به ناظم الاطباء شود.

باذامک.

[مَ] (اِ) یکی از انواع صفصاف است. (تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۱). خِلاف. نوعی درخت باشد. رجوع به خلاف و صفصاف شود || . قسمی از بید. (ناظم الاطباء).

باذان.

(اِخ) باذام. ابومهران. مردی پارسی نژاد است که از طرف کسری حاکم یمن بود. این پادشاه بعد از پاره کردن نامهء حضرت محمد (ص) وی را مأمور ساخت تا پیغمبری را که در حجاز ظهور کرده دستگیر کرده روانهء حضور نماید، وقتی که صاحب ترجمه مأموریت خود را کتباً بعرض رسانید، حضرت نبوی در جواب وی را به اسلام دعوت و ارشاد فرمودند. پس او در سال ۱۰ هجری بشرف اسلام مشرف شد و ایمان آورد و در قتل اسود عنسی خدمت نمود، و چون در اواخر عمر آن حضرت در یمن ایمان آورده بود بشرف دیدار آنجناب نایل نشد. (از قاموس الاعلام ترکی). عامل کسری ابرویز بر یمن بزمان رسول صلوات اللهعلیه اسلام آورد و او را بسال یازدهم هجرت ذوالحمار متنبی بکشت. رجوع به حاشیهء لغت ابناء در همین لغت نامه شود. گویند که باذان صاحب یمن از اهل طخرود بوده است و سراها و بناهای او بطخرود بدو معروف و مشهورند. (تاریخ قم صص۸۳ – ۸۴). رجوع به باذان و فهرست مجمل التواریخ و القصص و العقد الفرید ج ۳ ص۱۳ و ج ۵ ص۳۳۵ و حبیب السیر چ خیام ص ۳۷۴، ۳۷۵، ۴۰۶ و ۴۴۸ شود.

باذان.

(اِخ) ابواسحاق. تابعی است.

باذان.

(اِخ) باذام. ابوصالح، مولی ام هانی. مفسر و محدث است. رجوع به باذام شود.

باذان الکتاب.

[ ] (اِخ) نام ناحیه ای از اعمال اهواز. (تاج العروس).

باذان بن ساسان.

[نِ نِ] (اِخ) ظاهراً همان باذان حاکم یمن است که بسال دهم هجرت اسلام آورد. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۲۸۱).

باذان فارسی.

(اِخ) همان باذان باشد. رجوع به باذان و الجماهر ص۶۷ شود.

باذان فیروز.

(اِخ) بادان فیروز. اسم اردبیل که شهر مشهوریست بآذربایجان که فیروز یکی از ملوک فارس آنرا بنا نهاد. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). آنرا در قدیم فیروزآباد میخواندند. رجوع به بادان پیروز و تاج العروس شود.

باذانی.

(ص نسبی) منسوب به باذان. رجوع به باذان شود.

باذبین.

(اِخ) نام مردی که رسول حجاج بود. ثعلب دربارهء مردی از بنی کلاب انشاد کرد : نشدتک هل سیرک ان سرجی و سرجک فوق بغل باذبینی. و این گفته نسبت باین مرد است. (از تاج العروس).

باذبین.

(اِخ) قریهء بزرگی است نظیر شهری در پائین واسط بر ساحل دجله که گروهی از بازرگانان توانگر و جمعی از روات علم بدان منسوبند. (از معجم البلدان). رجوع به باذین و باذن و باذنه و الاوراق ص ۱۹۶ و تجارب الامم ص۵۴۲ و الوزراء و الکتاب ص ۲۷ شود. در تاج العروس باذبینی آمده است.

باذبینی.

(اِخ) ابوالرضا احمدبن مسعودبن الزقطر باذبینی. از محدثان بود و از ابوالبرکات یحیی بن عبدالرحمن بن حُبَیش فارقی قاضی مارستان سماع کرد و بسال ۵۹۲ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان). و رجوع به تاج العروس شود.

باذبینی.

(ص نسبی) نسبت به باذبین که نام مردی بود. رجوع به باذبین و تاج العروس شود.

باذبینی.

(اِخ) باذبین. شهری است زیر واسط. رجوع به باذبین و تاج العروس شود.

باذپیچ.

(اِ مرکب) در نسخهء خطی فرهنگ اسدی نخجوانی آمده است و همان بازپیچ و بادپیچ باشد. رجوع به بادپیچ و بازپیچ شود.

باذخ.

[ذِ] (ع اِ) کوه سخت بلند. (مهذب الاسماء). کوه بلند. (قطر المحیط). جبال بواذخ. (منتهی الارب). کوههای بلند || . گردن افراز. ج، بُذَّخ، بَواذِخ. (منتهی الارب). رجوع به ناظم الاطباء شود || . شرف بلند، یقال شرف باذخ. (منتهی الارب). مجازاً، شرف شامخ. عزت بلند. (اقرب الموارد).

باذذم.

[باذْ ذَمْ] (ص) چیز جزئی و غیرقابل و بدون اهمیت. (ناظم الاطباء).

باذرم.

[رَ] (ص) همان بادرم بمعنی بیهوده و هرزه و هذیان باشد. باطل. رجوع به بادرم شود.

باذرنبویه.

[ذَ رَمْ یَ / یِ] (معرب، اِ) (از دزی ج ۱ ص ۴۷). همان بادرنبویه باشد. رجوع به بادرنبویه شود.

باذرنجبویه.

[ذَ رَ یَ] (معرب، اِ)بادرنگبویه. بادرنجبویه. (از ناظم الاطباء). رجوع به بادرنگبویه و تذکرهء داود ضریر انطاکی شود.

باذرنجویه.

[ذَ رَ یَ] (معرب، اِ) رجوع به بادرنگبویه و تذکرهء داود ضریر انطاکی و لکلرک شود.

باذرنجه.

[ذَ رَ جَ] (معرب، اِ) بادروج. باذرنجویه. رجوع به دزی ج ۱ شود.

باذرنگ.

[ذَ رَ] (اِ مرکب) همان بادرنگ باشد بمعنی سینه بند طفلان. رجوع به بادرنگ شود.

باذرو.

[ذَ] (اِ) همان بادرو باشد. باذروج. باذروق. (ربنجنی). گیاهی از طایفهء چتری و معطر که جعفری نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به بادروج و بادرو و شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸ شود.

باذروج.

[ذَ] (معرب، اِ) گیاهی معطر و بادروج. (ناظم الاطباء). ریحان کوهی. باذرنجبویه. بادروج. بارنگ. حوک. ریحان جبلی. باذروق. باذرو.

باذروغوغیا.

(اِخ) رجوع به بادروغوغیا و تاریخ الحکماء قفطی ص ۱۰۰ شود.

باذزم.

[ذَ] (ص) کار عبث و بیهوده. (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۷). تحریفی از بادرم و باذرم است.

باذش.

[ذِ] (اِخ) ابوعبدالله بن باذش. از نحویان مغرب بود. (منتهی الارب).

باذشفام.

[شَ] (اِ) (از دزی ج ۱ ص۴۸). همان بادشفام است. رجوع به بادژنام و مترادفات آن شود.

باذغاش.

(اِخ) بادغاش. یکی از سرداران سلطان سنجر بود: قارن بن گرشاسف در سال ۵۲۱ ه . ق. از دژ اروهین در برابر حملهء بادغاش که یکی از سرداران سلطان سنجر بود دفاع نمود. (ترجمهء سفرنامهء استراباد و مازندران رابینو ص۱۹۵).

باذغس.

[غَ] (اِ) بادگیر. (از سروری). رجوع به بادغس، بادغد و بادغر شود.

باذغیس.

(اِخ) بادغیس. جائی آبادانست [بخراسان] و با نعمت بسیار و او نزدیک سیصد ده است. (حدود العالم): سموم مرگ چون غیشه کند خشک اگر پیش شمال باذغیسم. سوزنی (از سروری). رجوع به بادغیس، بادخیز و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و فرهنگ سروری و معجم البلدان شود.

باذغیش.

(اِخ) همان بادغیس باشد. (از ناظم الاطباء). رجوع به بادغیس شود.

باذفت.

[ذَ] (اِ) نام درختی که چون باد بر وی وزد بوی خوشی از آن برآید. (ناظم الاطباء).

باذق.

[ذَ] (معرب، اِ) شیرهء انگور تند و تیز اندک طبخ یافته، معرب باده. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (آنندراج). در عرف فقها، شرابی جوشانیده که کمتر از نصف آن تبخیر شده باشد. مأخوذ از بادهء فارسی، شیرهء انگور تند و تیز اندک طبخ یافته. (ناظم الاطباء). باذه. (المعرب جوالیقی ص۸۱ س ۵). آب انگور پخته شده را گویند که کمتر از نیمهء آن بر اثر پخته شدن بخار شده باشد و اگر نیمهء آن بخار و نیمهء دیگر باقی مانده باشد آنرا منصف نامند. و اگر دو ثلث بخار و یک ثلث باقی مانده باشد آنرا مثلث خوانند. و کلمهء باذق معرب باده است.

باذق.

[ذِ] (ع ص، از اتباع) حاذق باذق، از اتباع است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (قطر المحیط). رجوع به بحر الجواهر شود.

باذل.

[ذِ] (ع ص) بخشنده و سخی. (غیاث) (آنندراج) (فرهنگ نظام). ج، بُذل. عطادهنده. بسیارعطا. جوانمرد معطی. دهنده. بذل کننده و جودکننده. سخی و جوانمرد. (ناظم الاطباء).

باذلی ساوجی.

[ذِ یِ وَ] (اِخ) مردی بسیار افتاده و کم آزار است و نستعلیق را بد نمی نویسد. چنان بی باک و دلیر است که وقتی شب و روز از درد دندان بیقرار بود چند بار مرا بدستگاه حجامتی آورد و نتوانست بکشیدن دندان قرار بدهد. بالاخره روزی دستهایش را محکم گرفته و دو دندانش را کشیدم. و آن مکافات چنین شعر گفتنش بود : دور از بزم وصالت می کند در بزم غم برق آهم خانه سوزی درّ اشکم گوهری کرد اگر تاراج دین و دل بافسون غمزه اش باذلی آن غمزه را عادت بود غارتگری. (از ترجمهء مجمع الخواص ص۳۰۷).

باذن.

[ذَ] (اِخ) از قرای خاوران از اعمال سرخس است. (از معجم البلدان). و سمعانی باذنه آورده است و گوید یکی از قرای خاوران در نواحی سرخس است. (الانساب سمعانی). از قرای خابران از اعمال سرخس است. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۴). رجوع به باذبین و باذین و باذنه و الوزراء و الکتاب ص۲۷ و تاج العروس شود.

باذنجان.

[ذَ / ذِ](۱) (معرب، اِ) معرب باذنگان. ترکاری معروف که بهندی بیگن گویند. (غیاث) (آنندراج). مأخوذ از بادنجان فارسی و بمعنی آن. (ناظم الاطباء). باتنگان. بادنجان. و رجوع به بادنجان و بادمجان و المعرب جوالیقی ص۳۱۴ و نشوءاللغه صص ۸۸ – ۹۸ شود. جیم آن معرب از کاف فارسی است و آنرا مَغْذ. و وَغْذ نیز نامند، و آن بر دو گونه است، سپید که ثمرهء آن دراز و نرم است

و طول آن قریب بیک وجب میرسد، و سیاه که مستدیر است و گاهی هم اندکی دراز میباشد و نوع نخست، نیکوتر و لطیف تر است. (از تذکرهء داود ضریر انطاکی). و رجوع به ج ۱ ص۶۹ همان کتاب شود ||. ابوجراده (نوعی پرندهء طعمه خوار). و در شام البصیر خوانند. (دزی ج۱ ص۴۸). (۱) - در اللسان بفتح «ذال» و در قاموس بکسر آنست و فیومی در مصباح آرد بکسر ذال و برخی از ایرانیان بفتح تلفظ کنند، فارسی معربست. (از حاشیهء المعرب جوالیقی ص ۳۱۴).

باذنجانی.

[ذَ] (اِخ) یاقوت گوید محمد بن حسن باذنجانی نحوی، از مردم مصر بود و بروزگار کافور می زیست. و گوید گمان میکنم وی بقریهء باذنجانیه منسوب باشد. (معجم البلدان). و رجوع به تاج العروس شود.

باذنجانیه.

[ذَ نی یَ] (اِخ) از قریه های مصر است در ناحیهء قوسنیا(۱). (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع ||). قریه ای است از دجیل. (مراصد الاطلاع). (۱) - ن ل: قویسنا. (تاج العروس).

باذنهٔ.

[ذَ نَ] (ع اِ) خضوع و انقیاد و فروتنی. (ناظم الاطباء). رجوع به بَأذَنهٔ شود ||. اقرار بکاری و معرفت بآن کار. (ناظم الاطباء). رجوع به بِأذَنهٔ شود.

باذنه.

[ذَ نَ] (اِخ) یکی از قرای خاوران (خابران) در نواحی سرخس و منسوب بدان را باذنی گویند. (الانساب سمعانی). و رجوع به باذن و باذبین و باذین شود.

باذنی.

[ذَ] (ص نسبی) منسوب به باذنه که قریه ای است از قرای خابران در نواحی سرخس. (سمعانی). رجوع به باذن و باذنه شود.

باذنی.

[ذَ] (اِخ)(۱) ابوالحسن بن باذنی (باذانی) سمعانی گوید: جوان صالحی است، از ابوبکر احمدبن خطیب مهنه ای و دیگران باتفاق من حدیث سماع کرد و در فتنهء غز در ماه رمضان سال ۵۴۹ ه . ق. کشته شد. (از انساب سمعانی). (۱) - در متن سمعانی چ عکسی باذانی آمده است.

باذنی.

[ذَ] (اِخ) ابوعبدالله باذنی نیشابوری شاعر که نیکو شعر میگفت و بلعمی و دیگران را مدح میکرد. وی نابینا بود. حاکم ابوعبدالله در تاریخ نیشابور نام وی را آورده است. (از معجم البلدان). و رجوع به تاج العروس و انساب سمعانی شود.

باذور.

(اِخ) قریه ای بمازندران. رجوع به بادور و حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص۳۶۲ شود.

باذورد.

[ذَ وَ] (اِخ) نام شهری است در نزدیکی واسط که میان آن شهر و بصره واقع بود و هم اکنون ویرانه است و شاید بدین سبب دجلهء بزرگ بصره را باذورد میخوانند. (از معجم البلدان).

باذوق.

(اِ) نوعی سنگ قیمتی. (دزی ج ۱ ص۴۸).

باذه.

[ذَ] (اِ) باده. ریشه و اصل بادق. رجوع به باذق و المعرب جوالیقی ص۸۱ س ۵ شود.

باذی.

(ص نسبی) منسوب به باذ. رجوع به باذ شود.

باذی.

(اِخ) حسن بن ابی سعدبن حسن، فقیه که پس از سال ۳۳۰ ه . ق. درگذشته است.

باذین.

(اِخ) همان باذبین و باذن باشد. رجوع به باذبین و باذن و باذنه و الوزراء و الکتاب ص۲۷ شود.

باذینوس.

(اِخ) از حکمای روم بود و دربارهء علم هیئت و آنچه ستارگان احداث میکنند سخن گفت. او راست: کتاب طوفان و کتاب کواکب مذنبه. (تاریخ الحکماء قفطی صص۹۹ - ۱۳۰).

باذینه.

[نَ] (اِ) نوعی از حلویات. (تاج العروس). شاید پفک یا نوعی از آن باشد.

بار.

(اِ)(۱) پشتهء قماش و خروار و آنچه بر پشت توان برداشت. (برهان). پشتواره است و آن پشته ها باشد کوچک از هیزم و علف و غیره که بر پشت بندند. کاره. (برهان: کاره). حمل و بسته و هر چیز که برای حمل کردن فراهم کنند. (ناظم الاطباء). چیزی که بر

سر و پشت و مرکب بردارند. (رشیدی). مجموعهء دو لنگه یعنی دو عدل که بر ستور حمل کنند. باری که بر سر و پشت و مانند آن گذارند و با لفظ کشیدن و برداشتن و برتافتن و گرفتن مستعمل است. (آنندراج). پشتهء خروار. (غیاث). باری که به پشت و غیره بردارند. بستهء قماش. (سروری). بمعنی حمل یعنی محمول انسان یا حیوان. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). آنچه بر پشت ستور یا آدمی نهند بردن را. حَمْل. (ترجمان القرآن). بُنه(۲) : گُسی کرد [رستم] بار و بیاراست کار چنان چون بود درخور کارزار... بشد با بنه اشکش تیزهوش که دارد سپه را بهر جای گوش.فردوسی. هم آنگه سوی کاروان شد بدشت شتر خواست تا پیش او بر گذشت گزین کرد از آن اشتران سه هزار بدان تا بنه برنهادند بار.فردوسی. که گر خر نیاید بنزدیک بار تو بار گران سوی پشت خر آر.فردوسی. زمانه حامل هجر است و لابد نهد یک روز بار خویش حامل.منوچهری. شب تار و بیابان دور و منزل خوشا آنکس که بارش کمترک بی.باباطاهر. نیست خبر سَرْت را هنوز کنون باش چون نسپرده ست پای تو خر با بار. ناصرخسرو. چون شترمرغ نه چو مردم حر بار را مرغ و خایه را اشتر.سنایی. هستم از استمالت دوران چون شترمرغ عاجز و حیران نیستم اندر این سرای مجاز طاقت بار و قوت پرواز.سنایی. از هر خری تو خرتری و من اگر ترا چون خر ببار درنکشم از تو خرترم.سوزنی. جداگانه از بهر سالارشان بسی نقد بنهاد در بارشان.نظامی. چند دیناری بحضرت خواجه آورد و نیازمندی بسیار کرد خواجه فرمودند که ازین عدلی بوی بار می آید صورت حال را بازنما آن سوار گفت که سه ماه است که هفت شتر من غایب شده است. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص۱۲۷ ||). غله و جز آن. آنچه در دیگ ریزند از حبوب و بُقول و گوشت و جز آن پختن را. مظروف دیگی. مظروف ظرفی. هر چیز که آنرا خورند. (برهان). قوت و خوراک هرچه باشد. (ناظم الاطباء). خوردنی. محصول و بَرِ زمین یا درخت. تره بار. خشکبار. خشکه بار. خواربار. سربار: و کار بر شهر تنگ شده بود چه ارتفاعات نواحی به سلطانیان برمی داشتند یک من بار در شهر نمی شایست بردن. (راحهٔ الصدور راوندی). و محافظت بجائی رسید که هیچ متصرف را مجال تصرف در یک من بار و یک حبه زر نماند. (تجارب السلف هندوشاه). - امثال: از این هم بار ما بار نمی شود؛ این هم کفایت نکند. بار افزونتر کشد چون مست باشد اشتری جز بدین مستی کجا یارم کشیدن بار غم... ادیب نیشابوری (از امثال و حکم دهخدا). بار ببارخانه گرانتر است؛ غالباً محصول معدن یا کارخانه در خارج کارخانه و معدن ارزانتر باشد. (امثال و حکم دهخدا). بار بر خر نهادن؛ رخت بربستن. مردن. (امثال و حکم دهخدا) : بگوش اندر همی گویدْت گیتی بار بر خر نه تو گوش دل نهادستی بدستان نهاوندی. ناصرخسرو. برنه بخرْت بار که وقت آمده ست دل در سرای و جای سپنجی منه. ناصرخسرو. واکنون کافتاد خرت مردوار چون ننهی بر خر خود بار خویش؟ ناصرخسرو. بار دجال وشان بر خر نه به بیابان عدم سر درده. جامی (از امثال و حکم دهخدا). بار بر گاو و ناله بر گردون؛ زحمت و رنج کار گروهی را باشد، تظاهر بکار و کوشش گروهی دیگر را. (امثال و حکم دهخدا). بارت چو آرد شد بآسیا چه مانی: سپهر از کجرویها توتیا کرد استخوانم را چو بارم آرد شد دیگر چرا در آسیا مانم؟ صائب (از امثال و حکم دهخدا). بار را مرغ و خایه را اشتر (چون شترمرغ نه چون مردم حر...). سنایی (از امثال و حکم دهخدا) : بار رفتن بر اشتر است ولیک نالهء بیهده درای کند. سنایی (از امثال و حکم دهخدا). بار سبک زود بمنزل میرسد. (امثال و حکم دهخدا). بارش را بار کردن؛ از راهی غالباً نامشروع غنی شدن. (امثال و حکم دهخدا). بارش کردن؛ بکنایه، سقط و دشنام گفتن. با لاغ و مزاح گفتنیها را گفتن. (امثال و حکم دهخدا). بار کج بمنزل نمیرسد. (امثال و حکم دهخدا). چیزی بارش نیست؛ کنایه از اینکه معلومات و لیاقتی ندارد. که بار محنت خود به که بار منت خلق (بنان خشک قناعت کنیم و جامهء دلق...). سعدی (از امثال و حکم دهخدا). - بابار؛ دارای بار. باردار : نیست خبر سَرْت را هنوز کنون باش چون نسپرده ست پای تو خر بابار. ناصرخسرو. رجوع به «بار» شود. - بار استر؛ بار خر و استر. وِقْر. (منتهی الارب). - باربار؛ بارهای بسیار. حملهای عدیده. - بار بیشتر در جای کردن؛ درین مورد تاریخ بیهقی کنایه از شراب بسیار خوردن آورده است: خوارزمشاه بخندید، گفت: سالار دوش بار بیشتر در جای کرده است. (تاریخ بیهقی). - بی بار؛ بدون بار. ستوری که بار بر پشت نداشته باشد. بمجاز، آنکه سختی و مشقت نکشد. - پربار؛ آنکه یا آنچه بار

بسیار دارد. - پیلبار؛ بار پیل. پیل وار. - تای بار؛ نیمهء خروار یعنی یک لنگه بار. (برهان: بار). - چیزی در بار داشتن؛ چیزی فهمیدن: چیزی در بار ندارد. - خرکی بار کردن؛ بسیار خوردن. - سبکبار؛ چارپائی که بارش اندک باشد. - سربار؛ بار اضافه بر ظرفیت : اگر باری ز دوشم برنداری چرا باری بسربارم گذاری؟ناصرخسرو. وجود خستهء من زیر بار جور فلک جفای یار بسربار برنمیگیرد.سعدی (بدایع). - شتربار؛ اشتربار. بار شتر. وسق [وِ / وَ] . (منتهی الارب) : زر و زیور آرند خروارها ز سیفور و اطلس شتربارها.نظامی. نورد ملوکانه بیش از شمار شتربار زرینه بیش از هزار.نظامی. ده شتربار از آن بحضرت شاه ارمغانی روانه کرد براه.نظامی. - عدل بار؛ لنگه بار. باری که بر پشت چهارپا نهند. - کم بار؛ صفت چارپایی که بارش اندک باشد. سبکبار. - کوله بار؛ پشتاره. پشتواره (بار پشت). مقدار باری که به پشت گیرند یا نهند. - گرانبار؛ سنگین بار : سپاه از غنیمت گرانبار دید.نظامی. چه نیکو زده ست این مثل پیر ده ستور لگدزن گرانبار به.سعدی (بوستان). - یکبار؛ دو عدل. دو لنگه: یکبار هندوانه. یکبار کاه||. مجازاً، مسئولیت. تکلیف. دین : بار ولایت بنه از کتف(۳) خویش نیز بدین بار(۴) میاز و مدن.کسائی. از عشق فکندستی در گردن من طوق وز رنج نهادستی بر گردن من بار.فرخی. در دعای مؤمنین و مؤمناتی زآنکه هست زیر بارت گردن هر مؤمن و هر مؤمنه. منوچهری ||. تکلیف مالایطاق باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). - بار بر کسی نهادن؛ کنایه از تحمیل تکلیف و فشار خود بر دیگری کردن : بدان تا بمن بر نهی بار خویش یکی دیگرت کرد سر زیر بار.ناصرخسرو. - باری از دوش کسی برداشتن؛ زحمت و رنج کسی را کاستن. از مشقت و سختی کسی کم کردن. - پشت یا گردن بزیر بار آوردن، یا بزیر بار -منت آوردن یا بودن؛ کنایه از قبول سختی و تحمل مشقت کردن. پذیرفتن پستی : از بهر خور، ای رفیق چون خر من پشت بزیر بار نارم.ناصرخسرو. گردن کس زیر بار منت تو نیست زآنک نه منت نهی تو بر کس و نه بار. سوزنی. - زیر بار نرفتن؛ متحمل نشدن. زور و فشار و تحمیلی را نپذیرفتن. قبول تحمیل و زور نکردن. - سبکبار؛ آنکه بار گناه و مسئولیتش کم باشد. وارسته. مهذب. کم گناه : جهان سرای غرور است و دیو نفس هوا عفی الله آنکه سبکبار و بیگناه برست. سعدی. سبکبار مردم سبکتر روند. سعدی (بوستان). مرد درویش که بار ستم فاقه کشد بدر مرگ همانا که سبکبار آید. سعدی (گلستان). - سبکباری؛ بی گناهی. وارستگی. کم گناهی : جهانستانی و لشکرکشی چه مانند است بکامرانی درویش در سبکباری؟سعدی. دلم ربودی و جان میدهم بطیبت نفس که هست راحت درویش در سبکباری. سعدی (طیبات). - سربار کسی شدن؛ تحمیل بر او شدن. کَلّ بر کسی شدن. - سرباری؛ اضافه باری. کَل بودن. تحمیل شدن بر دیگران : نه دینار دادش سیه دل نه دانگ بر او زد بسرباری از طیره بانگ. سعدی (بوستان). - گرانبار؛ بمجاز، کسی که بسیار بار گناه بر دوش دارد : چون گرانباران بسختی میروند هم سبک باری و چستی خوشتر است. سعدی (طیبات||). - مدیونِ عطای کسی : شاهی که عطاهاش گرانست ستوده ست هرچند شوی زیر عطاهاش گرانبار. ناصرخسرو. - گرانباری؛ سختی و رنج. زیر بار کسی بودن : گرانباری از دست این خصم چیر چنان میبرم کآسیا سنگ زیر. سعدی (بوستان ||). وزن و ثقل. (ناظم الاطباء). گرانی. (غیاث). سنگینی : ترازو طلب کرد و کردش عیار ز بسیار سنگش فزون بود بار.نظامی. و بند و گشاد مهره های قطن استوارتر از بند و گشاد دیگر مهره هاست بسبب آنکه بار مهره های دیگر بر وی نهاده است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و این استخوان را از بهر آن عیرالکتف یعنی خرک کتف گویند که هرچه بر کتف نهاده شود بار آن بر وی باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بار رفتن بر اشتر است ولیک نالهء بیهده درای کند.سنایی. چو باد اندر شکم پیچد فروهل که باد اندر شکم بار است بر دل. سعدی (طیبات ||). تحمل سختی، مشقت، رنج، ناراحتی. عدم آرامش خاطر : ز ناگه بار پیری بر من افتاد چو بر خفته فتد ناگه کرنجو.فرالاوی. سواران ما گر ببار اندرند نه ترکان برنگ و نگار اندرند.فردوسی. دست زمانه یارهء شاهی نیفکند در بازوئی که آن نکشیده ست بار تیغ. مسعودسعد. هر زمان بر جان من باری نهی وین دل غمخواره را خاری نهی.خاقانی. چه بارهاست ز تو بر تن سوام و هوام چه داغهاست ز تو بر دل وحوش و طیور. ظهیر فاریابی. ببر گنج کآن بر تو باری مباد ترا باد و با مات کاری مباد.نظامی. شعوری معنی تازهء «ترجی و تمنی» برای «بار» آورده و شعر زیر را بشاهد ذکر کرده است : دل اگر بار کشد بار نگاری

باری سر اگر کشته شود بر سر کاری باری. ؟ (از شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). ولی در شعر فوق بار کشیدن بمعنی تحمل سختی است و بار نگار یعنی تحمل رفتار معشوق و باری در هر دو مصراع بمعنی بهرحال و علی ای حال است ||. غم و اندوه و گناه بسیار باشد همچون بارگیری محتسب بقال و نان با و قصاب و امثال آنها را و دزد با بار گرفته(۵). (برهان). رنج و اندوه و غم. (ناظم الاطباء). غم و اندوه. (انجمن آرا) (آنندراج) : بار انده مکش که بار دگر برهانیدت ایزد از غم و بار. انوری (از انجمن آرا). گناه. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). درد. آزار ||. بند. فکر : رحمتی آورده ام بار دگر گرچه روز و شب دلت در بار ماست. انوری ||. بمجاز، قبض. گرفتگی: در آن حال متوجه ایشان شدم و آن نماز بامداد خواستم که سر راه مسجد ایشان گزارم. رکعت اول را نیز نتوانستم با جماعت ادا کردن آن بار من زیاده شد، بعده بتعجیل روان شدم... بر حضرت ایشان سلام کردم. جواب سلام فرمودند و آهسته در گوش من گفتند که هرچگاه بر کسی قصوری میگذرد از صحبت دوستان حق تعالی و تقدس دور میماند از آن سخن حضرت ایشان اندوه و بار من زیاده از آن شد. (انیس الطالبین صلاح بن مبارک بخاری نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص ۲۲۵). چند روز آن درویش غدیوتی قبض و بار عظیم کشید و کارش تنگ شد تا بدر خواجه التماس عفو نکردند حضرت خواجه از آن درویش عفو نفرمودند. (ایضاً ص۲۶۲). و تا مدت ده روز در بار قبض عظیم آن کلمه بود تا آنگاه که والاحضرت خواجه او را شفاعت نکردند از او عفو نفرمودند و از آن بار عظیم خلاصی نیافت. (ایضاً ص۱۳۵). آن درویش خسته خاطر نزدیک شیخ فروآمد. او را گفتند که در این راه امثال این بارها بسیار میباشد. (ایضاً ص۱۴۹). با وجود آن شکنجه و بار که من داشتم نفس بدفرمای من نمیخواست که آن سِرّ را گشایم. (ایضاً ص۱۵۵). - از بار بیرون آوردن؛ از اندوه و غصه رهائی دادن : باری عظیم بر من مستولی گشت... حضرت خواجه... آن بار مرا بحقیقت دیدند لطف نمودند و مرا از بار آن بی ادبی بیرون آوردند. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص۱۳۷). و خاطرهای ایشان... در بار می شدند و از دولت آن حضور مردم محروم میشدند و ایشان را از آن بار بیرون می آوردند. (ایضاً ص ۴۹). - در بار بودن؛ در اندوه، غصه، غم، قبض بودن: خواجهء ما قدس اللهروحه در غدیوت در منزل درویشی بودند من چون بآن منزل درآمدم معلوم کردم که مجلس با خوف و هیبت است و شیخ شادی در بار است زمانی گذشت شیخ شادی در تن شوی افتاد و حال او متغیر گشت. (ایضاً ص۱۳۶). - در بار شدن؛ اندوهگین شدن. گرفته شدن: روزی آن وظیفه [یعنی نماز بامداد جماعت]قبض کردن از این فقیر فوت شد و بآن سعادت مشرف نشدم که نماز بامداد را در آن جماعت پربرکت حضرت ایشان گزارم در بار شدم. (ایضاً ص۲۲۲). آن عزیز از عمل آن جماعت در بار شد. (ایضاً ص۱۶۷). نتوانستم که آب گرم سازم و غسل آرم... از حد بیرون در بار شدم. (ایضاً ص۱۲۷). همهء درویشان در بار آن تقصیر شدند. (ایضاً همان کتاب). خاطر شریف حضرت خواجهء ما قدس اللهروحه از جهت تفرقهء اهل اسلام در بار شده بود. (ایضاً همان کتاب). من او را گفتم که ای مسکین این چه سخن بود... در گریه شد و بر سر و روی خود بسیار طپانچه زد و قوی در بار شد. (ایضاً ص ۲۲۲). در عمارت فلان تاک و فلان تاک تقصیر کردید... همهء درویشان در بار آن تقصیر شدند. (ایضاً ص ۱۰۳ ||). مجازاً، کَلّ؛ تحمیل بر کسی شدن: آنکه نه یار تست بارش دان. - از بار رفتن؛ بچه از مادر افتادن. سقط شدن بچه. بچه از بارش رفتن؛ سقط کردن جنین را. بچه افکندن. - بار از دوش کسی برداشتن؛ بار گرفتن از کتف و پشت وی. بمجاز، آلام و درد او را تخفیف و تسکین دادن: اگر باری ز دوشم برنداری... - بار اندوه:ز دل برداشت خواهم بار اندوه چو نزد میرمیران یافتم بار.فرخی. - بار بر دل بودن؛ غم و اندوه داشتن: اگرچه نکوهیده باشد حسد وز او بر دل و جان بود رنج و بار.فرخی. دویست خدمت تو بار نیست بر یک دل یکی عطای تو بار است بر دوصد حمال. عنصری (از انجمن آرا) (از آنندراج). - بار بر دل داشتن؛ غم و اندوه داشتن. رنج و درد داشتن : ز من خسرو آزار دارد همی دلش از رهی بار دارد همی.دقیقی(۶). بار بی اندازه دارم بر دل از سودای عشقت آخر ای بیرحم باری از دلم برگیر باری. سعدی (خواتیم ||). - حامله شدن زن. بچه آوردن زن. - بار بر دل نشستن؛ هجوم آوردن غم و اندوه. رنج و الم داشتن. دچار مشقت شدن : بار فراق دوستان بس که نشسته بر دلم میروم و نمیرود ناقه بزیر محملم.

سعدی (بدایع). - بار بر دل کسی (بر کسی) نهادن؛ رنج دادن کسی را. اندوهگین ساختن او را : اگر خزینهء قارون بچنگ او آید ببخشد و ننهد بر کسی ز منت بار.سوزنی. چو منعم کند سفله را روزگار نهد بر دل تنگ درویش بار. سعدی (بوستان). - بار ثنا:رای شرف خیزدت بر سر همت نشین بار ثنا بایدت نهال رادی نشان.مسعودسعد. - بار جستن؛ اذن ورود گرفتن برای درآمدن نزد پادشاهی. - بار خاطر؛ نقار و کدورت خاطر : گفتم... که من در نفس خویش اینقدر قوت و سرعت همی بینم که در خدمت مردان یار شاطر باشم نه بار خاطر. (گلستان). بلائی زین جهان آشوب تر نیست که بار خاطر است ار هست ور نیست. سعدی. - بار خجالت؛ : و بلطف مرا از بار خجالت بیرون آوردند. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص۱۳۱). - بار دل؛ اندوه دل و غم دل و اندیشهء روزگار. (ناظم الاطباء: بار). نقار و گرد بر دل. (انجمن آرا) (آنندراج). خطا و گناه و تقصیر. (ناظم الاطباء). - بار سفر بستن؛ سفری شدن. راهی شدن : کاروان میرود و بار سفر می بندند تا دگربار که بیند که بما پیوندند. سعدی (خواتیم). - بار غم:ای دل چو هست حاصل کار جهان عدم بر دل منه زبهر جهان هیچ بار غم. منوچهری. تا مست نباشی نبری بار غم یار آری شتر مست کشد بار گران را.سعدی. - بار فاقه؛ اندوه فقر. ناراحتی و تحمل بی چیزی: و طاقت بار فاقه ندارم بارها در دلم آید که باقلیمی دیگر نقل کنم. (گلستان). - بار گران؛ بار سنگین : آری شتر مست کشد بار گران را.سعدی. - بار منّت:بی بار منت تو کسی نیست در جهان از بندگان باری عز اسمه و جل.سوزنی. - بر بار کردن کسی را؛ بار بر پشت آن نهادن: آنهمه نعمت برگرفتند و آن ده مرد را بر بار کردند. (اسکندرنامهء خطی نسخهء سعید نفیسی). آن ده مرد دیگر باره بر بار کرد. (همان نسخه ||). بوم و بار؛ بوم و بر : که تا بوم و بار است فرزند تو بزرگان که باشند پیوند تو نسازم جز از خوبی و راستی نه اندیشم از کژّی و کاستی چو سوگند شد خورده قیدافه گفت که این پند بر تو نشاید نهفت.فردوسی. - گیله بار؛ (در قفقاز) باد گرم که از بلاد گیلان وزد. مقابل خزری (||. اِخ) نامی از نامهای خدای تعالی. (برهان). نامی است از نامهای خدا و آن عربی است. (انجمن آرا) (آنندراج). مخفف بارء عربی بمعنی خدای بیچون(۷)، مانند بارخدایا. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). نامی است از نامهای حق تعالی. (غیاث) (جهانگیری). نام شریف خدای تعالی. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ (||). اِ) بمعنی بزرگی و رفعت و شأن و شوکت باشد. (برهان). بزرگی. (غیاث). بزرگی و رفعت و شأن و شوکت که بخداوند عالم جل شأنه نسبت کنند. (ناظم الاطباء (||). ص) بزرگ و این معنی در ضمن معانی بیستگانه که برای بار ذکر شده در برهان نیست. (شرفنامهء منیری). بمعنی جلیل و بزرگ چنانکه گویند بارخدا. (آنندراج). بزرگ و بارفعت. (فرهنگ خطی نسخهء کتابخانه لغت نامه) (سروری). بمعنی بزرگ است و ظاهراً از کلمهء هندی «بارا» بمعنی بزرگ مشتق باشد و با «بابا» همریشه است و در کلمات «احمدپوربارا» نام شهری بهند بمعنی احمدپور بزرگ مقابل «احمدپورچوتا» نام شهری دیگر بمعنی احمدپور کوچک آمده است. رجوع به احمدپور در همین لغت نامه شود. و در کلمات باراله، بارالها، بارخدایا، خداوند بار و خدای بار بمعنی آفرینندهء بزرگ آید. - ایزد بار؛ پروردگار بزرگ : بسرکشان سیه گفت هرکه روز شمار ثواب خواهد جستن همی ز ایزد بار.فرخی. تا زبانت خمش نشد از قول ندهد بار نطقت ایزد بار.سنایی(۸). بار انده مکش که بار دگر برهانیدت از غم ایزد بار. انوری (از سروری). رجوع به ایزد بار شود. - بارخدا؛ حق تعالی را گویند جل جلاله. (برهان). خدای بزرگ. خدای پاک و منزه: چون شب درآمد بخفت حق را تبارک و تعالی بخواب دید گفت ای بارخدای رضای تو در چه چیز است؟ (تذکرة الاولیاء). پادشاهان بزرگ و اولی الامر، و صاحب و خداوند و مولا را نیز گفته اند و شعرا ممدوح را باین معنی خداوند رخصت و بار، و بارخدایا یعنی ای خدای بزرگ. رجوع به بارخدا شود : بزرگ بارخدایی که [ممدوح شاعر] ایزد متعال یگانه کرد بتوفیقش از جمیع الناس. منوچهری. مرغان بر گل کنند جمله بنیکی دعا بر تن و بر جان میر بارخدای عجم بارخدایی که او جز برضای خدا بر همه روی زمین برننهد یک قدم. منوچهری. ای بارخدایی که همه بارخدایان دادند باصل و شرف و گوهرت اقرار. منوچهری. - خالق بار؛ آفرینندهء بزرگ : ز هست و نیست خداوند هست و نیست بریست بدین دو، خلق تعلق کند نه خالق بار. ناصرخسرو. و رجوع به خالق بار شود. - ذوالجلال بار؛ خدای بزرگ : از روی او و روی همه

اولیای او مکروه بازداری ای ذوالجلال بار.منوچهری || . حاصل درخت را گویند از میوه و گل و غیره. (برهان). میوه و گل و شکوفه. (ناظم الاطباء). میوهء درخت که آنرا بر نیز گویند. (شرفنامهء منیری). ثمره و میوهء هر درخت. (غیاث). میوه و ثمر درخت. (انجمن آرا) (آنندراج). میوهء درخت. (فرهنگ رشیدی) (سروری). حاصل نباتات را گویند از گل و میوه. (جهانگیری). میوهء درخت که درختش را درخت بارور و شاخش را شاخ بربار گویند. بطور خصوصی میوهء خوردنی را گویند و در عربی فاکهه. حاصل نباتات. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). بر. میوه. ثمر، میوهء درخت است و تا بر درخت است بربار گویند. حاصل، محصول درختی. فایده. آنچه درخت آرد بسالی از میوهء خوردنی و ناخوردنی. رجوع به بر شود. تمام شکوفه را گویند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ برگ ب از مجمع الفرس) : گلستان که امروز باشد ببار تو فردا چنی گل نیاید بکار.فردوسی. ز قنوج بر نگذرد نیکبخت بسالی دو بار است بار درخت.فردوسی. تا نبود بار سپیدار، سیب تا نبود نار بر نارون.فرخی. چو کاسموی گیاهان او برهنه ز برگ چو شاخ بید(۹) درختان او تهی از بار.فرخی. باغبان این شجر از جای بجنباند سخت تا فروبارد باری که بر اشجار بود. منوچهری. رسم بهمن گیر و از نو تازه کن بهمنجنه ای درخت ملک بارت عز و بیدادی تنه. منوچهری. برگهای درختان بیروزه بود یا زمرد و بار آن انواع یواقیت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۳). ستاره چو گلهای بسیار اوی همه رستنی برگ و ما بار اوی. اسدی (گرشاسب نامه). همه پر گل و سبزه و میوه دار نگردد کم ارچند چینی ز بار. اسدی (گرشاسب نامه). همی گفت کای از جهان نامید تهی از هنر همچو از بار بید. اسدی (گرشاسب نامه). نبینی بر درخت این جهان بار مگر هشیار مرد ای مرد هشیار. ناصرخسرو (از آنندراج). بار مانند تخم خویش بود سر بیابی چو یافتی پایان.ناصرخسرو. اگر شیرین و پرمغز است بارت ترا خوبست چون گفتار کردار.ناصرخسرو. تا شاخ و بار باشد و تا باغ و بوستان بر شاخ دولت تو ز اقبال بار باد. مسعودسعد. شاخی که از درخت هوای تو بردمد از رامش نشاط بر و برگ و بار باد. مسعودسعد. او اصل مهتریست مر آن اصل را تو فرع نازان بتو چو چشم بنور و شجر ببار. سوزنی. ایا غیاث ضعیفان و غیث درویشان بباغ مدح تو بر شاخ معرفت بارم.خاقانی. زراندود شد سبزهء جویبار ریاحین فروریخت از برگ و بار.نظامی. به بار آن امانت و شرایط امامت بوجهی قیام نمود که عالمیان معترف شدند... (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۲۸۰). بار درخت علم نباشد مگر عمل با علم اگر عمل نکنی شاخ بی بری.سعدی. از جور رقیب تو ننالم خار است نخست بار خرما.سعدی. - امثال: بار، بد باشد چو بد باشد نهال. ناصرخسرو. بار، چون بیش شود، شاخ فرودآرد سر. کمالی. بار مانند تخم خویش بود. ناصرخسرو. درخت هرچه بارش بیشتر، سرش خمیده تر. - بابار؛ باثمر. بامیوه : بشد مزدک و باغ بگشاد در که بیند درختان با بار و بر.فردوسی. - بربار؛ بر درخت : سایبان یاسمنش را همه از سنبل تر خوابگه نرگس او را ز گل بربار است. رضی الدین نیشابوری. - بی بار؛ بی ثمر. بی حاصل. بی نتیجه : در دست سخن پیشه یکی شهره درختیست بی بار و ز دیدار همی ریزد ازو بار. ناصرخسرو. دین بی لطف شاخ بی بار است ملک بی قهر گنج بی مار است.سنایی. - پربار؛ پرثمر. بسیارمیوه. پربر : قول تو چو بار است و تو پربار درختی آباد درختی که چو خرماست مقالش. ناصرخسرو. شاخ پربارم از نجم بنی زهرا پیش چشم تو همی بید و چنار آید. ناصرخسرو. بی بر و میوه دار هست درخت خاص پربار و عامه بی بارند.ناصرخسرو. رای شرف خیزدت بر سر همت نشین بار ثنا بایدت نهال رادی نشان.مسعودسعد. بسیار توقف نکند میوهء پربار چون عام بدانند که شیرین و رسیده ست. سعدی. بر او محاسن اخلاق چون رطب پربار در او فنون فضایل چو دانه در رمان.سعدی. منم یارب درین دولت که روی یار می بینم فراز سرو سیمینش ز گل پربار می بینم. سعدی (غزلیات). -سبکبار؛ درخت کم ثمر. عیون الدیک؛ بار درخت بقم را نامند. نَبْق؛ بار درخت سدر را گویند. حورالسرو؛ بار درخت سرو را گویند. ابهل؛ بار سرو کوهی را گویند. (از فهرست مخزن الادویه). هرنوه؛ بار درخت عود را گویند. ثمرالطرفا؛ بار درخت گز را گویند. ویسک؛ بار درخت گل صحرائی را گویند. (از مخزن الادویه ||). شاخ درخت. (غیاث). بمعنی شاخ درخت چون گل بربار و ثمر بربار یعنی بر شاخ. (آنندراج) : وای کآن غنچهء نوزاد فروریخت ز بار آه کآن خسرو نوعهد درافتاد ز گاه. اثیر اخسیکتی. گلی بودی که باد از بارت افکند ندانم بر کدامین خارت افکند.نظامی || . درخت. بُته.

بن. بته. بوته. اصله. اصل : دلا(۱۰) کشیدن باید عتاب و ناز(۱۱) بتان رطب نباشد بی خار و کنز بر بارا.فرالاوی. بزیر دیبهء سبز اندر آنَک ترنج سبز و زرد از بار بنگر.دقیقی. اگر نیستی فر این تاجدار سرت کندمی چون ترنجی ز بار.فردوسی. چون درختان گشن بودند از دور و به تیر درفتادند بدانسان که فتد میوه ز بار.فرخی. بگسلاند سر شیر از تن شیر هم بدانسان که کسی میوه ز بار.فرخی. آن جخش ز گردنْش بیاویخته گوئی(۱۲) خیکی است پر از باد بیاویخته(۱۳) از بار. لبیبی. بچمن زار درون لالهء نعمان ببار چون دواتی بسدین است خراسانی وار. منوچهری ||. بمجاز، نتیجه. مولود : هر آن کره کز آن تخمش بود بار ز دوران تک برد وز باد رفتار.نظامی ||. ثروت. تمول : بود سرمایه داران را غم بار تهیدست ایمن است از دزد و طرار.نظامی. در تداول گناباد خراسان گویند: فلانی خیلی بار دارد، و اراده کنند بسیار متمول و چیزدار و باثروت باشد ||. مطلق اجازه. رخصت و اجازه را گویند عموماً. (برهان). موقع و فرصت. (ناظم الاطباء). وقت ملاقات. رخصت باشد عموماً. (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). و آمدن پیش کسی. و محل یافتن. (شرفنامهء منیری). وقت ملاقات و رخصت درآمدن پیش کسی. (سروری). راه یافتن. اجازهء مطلق دادن. اجازه. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). دستور و پروانگی اجازه. (ناظم الاطباء). رخصت و دخول. (غیاث) : حسد بر بر آنکس که او را بود بنزدیک او بار هنگام بار.فرخی. هرکه درآید همی ستاند بی منع هرکه بخواهد همی درآید بی بار.فرخی. غزل رودکی وار خوشتر بود غزلهای من رودکی وار نیست اگر چند پیچم بباریک وهم بدان پرده اندر مرا بار نیست.عنصری. پند بپذیر و بفکن از تن بار گر سوی جانْت پند را بار است. ناصرخسرو. علم خورد و برد کردن، درخور گاو و خر است سوی دانا اینچنین بیهوده ها را بار نیست. ناصرخسرو. تا زبانت خمش نشد از قول ندهد بار نطقت ایزد بار.سنایی(۱۴). گر بر در وصالت امّید بار بودی بس دیده کز جمالت امّیدوار بودی.خاقانی. چون بدر اختیار نیست مرا بار گرد سراپردهء مراد چه پویم؟خاقانی. صنم تا شرمگین بودی و هشیار نبودی بر لبش سیمرغ را بار.نظامی. چون زلیخا حشمت و اعزاز داشت رفت و یوسف را بزندان بازداشت با غلامی گفت بنشان این دمش پس بزن پنجاه چوب محکمش بر تن یوسف چنان بازو گشای کآن دم آهش بشنوم از دور جای آن غلام آمد بسی کارش نداد روی یوسف دید دل بارش نداد.عطار ||. رخصت و اجازت و راه دخول ملاقات و درآمدن پیش کسی باشد خصوصاً. (برهان). رخصت دخول. (ناظم الاطباء). رخصت رفتن بحضور سلطان که گویند بار نیست یا هست. (انجمن آرا) (آنندراج). رخصت چنانکه گویند فلان را بار دادند و فلان تنگبار است. (رشیدی). رخصت پیش کسی. (سروری). رخصت مجلس خاص خصوصاً. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). اذن درآمدن بر شاه یا امیری. پذیرائی. زیارت. بار دادن سلاطین؛ پذیرفتن کسان را و بار عام آن باشد که همهء طبقات خدمتکاران و سفرا را پذیرند و حضور یافتن کسان در نزد شاه. مجلس حضور یافتن. بار خاص؛ آنکه فقط عدهء بخصوصی را پذیرند. اجازهء شرفیابی (در اصطلاح امروز) : می بینی آن دو زلف که بادش همی برد مانند عاشقی است که هیچش قرار نیست یا نه که دست حاجب سالار لشکر است کز دور مینماید کامروز بار نیست. خبازی نیشابوری. باغ ارم شراع تو باشد بروز خوان بیت الحرم رواق تو باشد بروز بار. منوچهری. این چو روز بار لشکر پیش میر میرزاد وآن چو روز عرض پیلان پیش شاه شهریار. منوچهری. پنجم شعبان امیر از پگاه نشاط شراب کرد. پس از بار با ندیمان و غلامی که او را نوشتکین نوبتی گفتندی... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۱۶). شش روز از جمادی الآخر گذشته پس از بار، بوسهل حمدونی خلعت بپوشید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۸). پس از مجلس بار برنشست [مسعود]. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۹). شاید که ز شهر خویش دورم یا نیست سوی امیر بارم.ناصرخسرو. لاجرم از خلق جز که مست و خسان را بر در این مست بر نه جاه و نه بار است. ناصرخسرو. شاید اگر نیست بر در ملکی جز بدر کردگار بار مرا.ناصرخسرو. ملوک روی زمین را بخلعت و تشریف نگین و تاج و سریر از سرای بار تو باد. سوزنی. مبارزی که مر او را بروز بار و مصاف هر آنکه دید ببیند بچشم روشن بین.سوزنی. خورشیدوار نور دهد بر همه جهان جمشیدوار چون بنشیند بصدر بار(۱۵).سوزنی. راست گوئی که ز بسیاری انجم هستی درگه خواجه ز بسیاری شاهان گه بار. انوری (از سروری). بارگاه عصمهٔ الدین روز بار خسروان را جا و ملجا دیده ام.خاقانی. بروز بار کو را رای

بودی به پیشش پنج صف برپای بودی.نظامی. مفتئی را دید آن پرهیزکار بر در سلطان نشسته روز بار.عطار. وگر چنانکه در آن حضرتت نباشد بار برای دیده بیاور غباری از در دوست. حافظ ||. پذیرائی عمومی. بار عام. مقابل پذیرائی خصوصی و بار خاص. انجمن عام و سلام عام. (ناظم الاطباء: بار ||). ملاقات کردن با کسی. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ از مجمع الفرس)(۱۶). شعوری جزو معانی بار معنی تازهء «راه» را آورده و این شعر حافظ را بعنوان شاهد ذکر کرده است : وگر چنانکه در آن حضرتت نباشد بار برای دیده بیاور غباری از در دوست. حافظ (از شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). ولی از شعر فوق همان معنی رخصت و اجازه مستفاد میشود. چو خورشید تابان ز گنبد بگشت گه بار بیگانه اندرگذشت.فردوسی. هر روز یکی دولت و هر روز یکی عز هر روز یکی نزهت و هر روز یکی بار. فرخی. پادشاهان را فخری چه برزم و چه ببزم شهریاران را تاجی چه بصید و چه ببار. فرخی. آستان خاص سلطان سلاطین داده بوس بس ببار عام پیش صفه مهمان آمده. خاقانی. بارگه بر سپهر زد بهرام بار خود کرد بر خلایق عام. نظامی. - بی بار؛ بی اجازه، بی رخصت، بی اذن دخول : هرکه درآید همی ستاند بی منع هرکه بخواهد همی درآید بی بار. فرخی (از جهانگیری). از حشمت جاه تو همی پیش نیاید نور قمر و شمس بنزدیک تو بی بار. سنایی (از انجمن آرا). - تنگ بار؛ صفت برای درباریست که کم بپذیرد. مجلس کم جمعیت و خلوت : دل شه در آن مجلس تنگ بار به ابروفراخی درآمد بکار.نظامی. عروس حصاری چو دید آن حصار بلرزید از آن درگه تنگ بار. نظامی (شرفنامه چ وحید ص۲۹۷). رجوع به تنگ بار شود. - دارندهء بار؛ سالار بار : ندا برداشته دارندهء بار که هر صف زیر خود بینند زنهار.نظامی. رجوع به سالار بار شود. - سالار بار؛ رئیس تشریفات. حاجب : بفرمود خسرو بسالار بار از آن پس دو خوان خورش را بیار. فردوسی. گرازان بیاورد سالار بار شگفتی بماند اندرو شهریار.فردوسی. در بار بگشاد سالار بار نشست از بر تخت زر شهریار.فردوسی. چنین داد فرمان بسالار بار که با من ندارد کس امروز کار.نظامی. - کلهء بار؛ آنچه هنگام بار دادن برای مردم نصب کنند. (رشیدی). بمعنی سراپردهء شاهان است که هنگام بار دادن برای استادن مردم نصب نمایند. (آنندراج) : کلهء بارت شده بر اوج میغ کنگر قصرت زده بر اوج تیغ. خسروی (از آنندراج). ||- پرده و سراپرده و بارگاه باشد. (برهان ||). - بارگاه. (غیاث) (جهانگیری). بمعنی پرده نیز آورده اند. (از رشیدی). بارگاه و درگاه. (ناظم الاطباء ||). - سراپرده و پردهء در خیمه. (ناظم الاطباء). پرده. (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ ||). - قصر. مجلس. کاخ. در جهانگیری آمده است: بار، بارگاه را گویند، و بیت خسرو را سند کرده (کلهء بارت...) و در این تأمل است چه از این بیت بارگاه مفهوم نمیشود، بلکه کلهء بار بمعنی سراپردهء پادشاهان است که هنگام بار دادن برای ایستادن مردم نصب نمایند. (انجمن آرا). قصر و بارگاه و دربار. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). بمعنی بارگاه که بطور اختصار اطلاق کنند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ ||). بمعنی دیوان خانهء شاهان : بروز بار کو را یار بودی به پیشش پنج صف در کار بودی. نظامی (از شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ ||). بمعنی ایوان پادشاهان نیز آمده. (از فرهنگ خطی متعلق بکتابخانهء لغت نامه) : در بار بگشاد دستان سام برفتند گردان بزرین نیام.فردوسی. وز آن پس بتخت کئی برنشست در بار بگشاد و لب را ببست.فردوسی. در بارت گشاده ست و ببسته ست این همه درها. منوچهری. پرده بردار تا فرودآید هودج کبریا بصفهء بار.سنایی. مملکت اختیار نامزد عشق و تو از در بار خیال پرده فروتر گذار.خاقانی. بفرمود شه تا رقیبان بار کنند آن فروبسته را رستگار.نظامی ||. مجلس و محفل و انجمن. (ناظم الاطباء). رجوع به دربار شود ||. جای انبوهی و بسیاری چیزی همچون: هندوبار و دریابار و جویبار و امثال آن. (برهان). جای بسیار انبوهی و چیزها مانند جویبار و رودبار و زنگبار و هندوبار و گنجبار. (انجمن آرا) (آنندراج). و درین معنی غالباً بصورت مزید مؤخر بکار رود. جای انبوهی چیزی چون هندوبار و زنگبار و دریابار. (رشیدی). بسیاری هر چیز و جای انبوه هر چیز چون: زنگبار و دریابار. (غیاث). جای انبوهی و بسیاری چیزی را گویند مانند: هندوبار و گنج بار و دریابار. (جهانگیری). جای جمعیت و محل بسیار که هندوبار و دریابار گویند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰) (ناظم الاطباء). جویبار؛ جائی که جویهای بسیار در آن پراکنده شده. و از همین قبیل است زنگبار و مالبار و هندوبار. بمعنی ساحل است و در زبان قدیم اوستائی بهمان معنی آمده. (از فرهنگ شاهنامهء رضازادهء

شفق ||). در ترکیبات ذیل بار از پهلوی بمعنی ساحل(۱۷)، کنار، کناره، ناحیه، منطقه، جای، حوالی، اراضی، زمین، مملکت، ملک و محل بسیاری چیز و مزید مؤخر امکنه آید مثل: «پارا» در یونانی. در لغت محلی شوشتر (نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه) بمعنی دریای بزرگ یا شهری در کنار دریا آمده است. در لاروس ذیل کلمهء بار(۱۸) آرد: کلمهء فارسی است بمعنی مملکت چون زنگبار بمعنی مملکت زنگ و مالبار بمعنی مملکت ماله ها.(۱۹) مؤلف گوید: بگمان من بمعنی مطلق زمین باشد چنانکه ارس بار، نواحی ارس. ارسباران. اروندبار. (در کتاب زند و هومن یسن بمعنی ساحل دجله آمده است ||). ساحل دریا. کنار دریا: جای بر ایشان ایدون تنگ بکرد که سپاه اردشیر را گذشتن نشایست و اردشیر خود تنها به بار دریا افتاد. (کارنامهء اردشیر پاپکان ترجمهء صادق هدایت ص ۲۰). اردشیر، راه به بار دریا گرفت. (ایضاً همان کتاب). بواک را با اسوباران آنجا هشته خود بر بار دریا شد. (همان کتاب ص۱۶). - اسفید رودبار؛ یاقوت ذیل این کلمه آرد: معناه ناحیهٔ النهر الابیض. - انارباز؛ انار در اصل، انار بار بوده است بعد از آن اختصار کردند در او [اعراب] و گفتند انار. و انار اسم وادی قم بوده و بار، اسم کنار وادی و رهگذر آن و این رستاق را انار بار، نام کردند از بهر آنک بر کنار وادی واقع شده. (تاریخ قم چ طهران ص۲۳). - جوبیار:روان آب بسیار در رودبار لب جویبارش همه گل ببار. (منسوب به فردوسی). - دریابار:پی در گاو است و گاو در کهسار است ماهیّ سریشمی بدریابار است. منسوب به ابوسعید ابی الخیر (از فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). رفتمی گه گهی بدریابار سودها دیدمی در آن بسیار.نظامی. چشمه از سنگ برون آرد و باران از میغ انگبین از مگس نحل و دُر از دریابار. سعدی. رجوع به دریابار شود. - رودبار:روان آب بسیار در رودبار لب جویبارش همه گل ببار. (منسوب به فردوسی). ازین سیل گاهم چنان ده گذار که پل نشکند بر من از رودبار.نظامی. شب و روز بر طرف آن رودبار دواسبه همی راند بر کوه و غار.نظامی. ز بس رود خیزان لب رودبار نشانده ز رخسار گیتی غبار.نظامی. - زان زی بار(۲۰)؛ زره بار (دریاچهء...). زندبار یا زنده بار. ظاهراً مراد ساحل زاینده رود باشد. -زنگبار(۲۱):به یک جای هم روم و هم زنگبار فرومانده زنگی و رومی ز کار.نظامی. تو گفتی که در خطهء زنگبار ز یک گوشه ناگه درآمد تتار. سعدی (بوستان). - کلاه بار؛ ثم تخطف (ای تقلع) المراکب الی موضع یقال له کلاه بار(۲۲) المملکهٔ و الساحل کل یقال له بار. (اخبار الصین و الهند ص۸ س ۱۵). - گنگ بار.؛ رجوع به گنگبار شود : چو بانگ مرکب تو بر بساط غزو بخاست نداد گنج همه گنگ بار از آتش و آب. مسعودسعد. - مالابار(۲۳) (ملک مالوا)؛ مالبار. ماله بار. ملیبار. ملابار. مالی بار. مینبار (بحرالمینبار). (دمشقی). - هندبار، هندوبار:چو ماسورهء هندباری برنگ میان آکنیده بتیر خدنگ.نظامی. قلم بیمن یمینش چو گرم رو مرغی است که خط بروم برد دمبدم ز هندوبار.سعدی ||. حمل زنان و حیوانات دیگر. (برهان). جنین بچه در شکم مادر. (ناظم الاطباء). بچهء شکم آدمی و حیوانات که آنرا بعربی حمل گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). بچهء در شکم. (رشیدی). حمل زنان. (غیاث). حمل زنان و مادهء چهارپایان. (جهانگیری). حمل زنان و چهارپایان. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). آنچه در شکم زن آبستن است از پسر یا دختر: عَقَق؛ بار شکم. عقاق [عَ / عِ]؛ بار شکم ناقه. غَدَویّ؛ بار شکم گوسفند خاصةً. (منتهی الارب) : امروز همی بینمتان بارگرفته وز بار گران جرم تن ادبار گرفته.منوچهری. نه شکم آسمان حاملهء بار اوست بر سر یک مشت از آن مانده چنین بی قرار. خاقانی. هر آن کره کز آن تخمش بود بار ز دوران تک برد وز باد رفتار. نظامی (از آنندراج ||). نطفه. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). ||کرت و مرتبت و نوبت و دفعه را گویند. (برهان).(۲۴) دفعه و مرتبه. (ناظم الاطباء). بمعنی کرت و مرتبه است مانند: ده بار و هزار بار. (آنندراج). نوبت و مرتبه. (رشیدی). دفعه. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). کرت و مرتبه. (غیاث) (جهانگیری). نوبت. (سروری). مَرّه. مرّت (ج، مرات). کَرّهٔ. تارهٔ. تارت. سَرِر. ره. راه. کش [کَ / کِ] (تداول عامه). وار. واره. پَی. نیابت. طور (ج، اطوار). (منتهی الارب). باز. از نو. از سر. دَست (در برنشست بیمار). (یادداشت بخط مؤلف). مجدداً. کراراً : چنین داد پاسخ که بار نخست دل از عیب جستن ببایدْت شست.فردوسی. ز قنوج برنگذرد نیکبخت بسالی دو بار است بار درخت.فردوسی. چو این بار آید سوی ما بجنگ یکی برگرایم ببینمْش سنگ.فردوسی. بزرگان حسودان آن کهترند که با او سخن گفت خسرو دو بار.فرخی. همی

تـا بیـک بـار بیرون نیایـد بدخشـی و پیروزه و زرّکـانی.فرخی. گفتم فغان کنم ز تو ای بت هزار بار گفتا که از فغان بود انـدر جهان فغان. عنصـری. معـذور همی دار که این بار دگر من شـعر دگرت گویم این باره ازین به. منوچهری. در مـدت دو هفته ببستی تو ای ملک جسـری بر آب جیحون به زآن هزار بار. منوچهری. ... در هفته دو بار برنشـستی. (تاریخ بیهقی). امیر مسـعود عادت داشت که هر بار که برنشـستی ایشان را میزبانی کردی. (تاریخ بیهقی). اگر هزار بار زمین را ببوسـی که هیچ سود ندارد. (تاریخ بیهقی). می و عنبر و عود و کافور خشک هم از فرش دیبا و دینار و مشک فرسـتاد از این هرچه بـد درخورش یکی بار هر هفته رفتی برش.اسـدی. بمهراج بر شد جهان تنگ و تار شکسـتند لشکرْش را چند بار.اسدی. بهتر سـخنان و پند حجت صد بار ترا ز شـیر مادر.ناصرخسـرو. جهان را نوبنو چند آزمائی همانست او که دیدستیش صد بار. ناصرخسرو. توبه سگالی که نیز بازنگردی سوی بلا گرْت عافیت دهد این بار. ناصرخسـرو. ... خویشـتن بیکبار اندر آب سرد اندازد و زود برآید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). قباد هزار بار خرم تر گشت و او را نواختها فرمود. (فارسـنامهء ابن البلخی ص۸۷). چون بارها آنرا بیازمود حاصل ندیـد. (کلیله و دمنه). آنکه... بارها دسـتبرد زمانهء جافی دیـده بود... سـبک روی بکار آورد. (کلیله و دمنه). بارها بر سـر جمع و ملا با او ثناها گفته ام. (کلیله و دمنه). جهان پیمانه را مانـد بعینه که چون پر شـد تهی گردد بهر بـار.خاقـانی. هر بـار نفس که برگشایم غم تعبیه در میان ببینم.خاقانی. این بار، نار صاعقه افتاد در دلم وین بار آب واقعه بگذشت از سـرم.خاقانی. بگیرم پند تو بر یاد ازین بار بکوشم هرچه بادا باد ازین بار.نظامی. تجربتش کرد چنین چند بار قاعدهء مرد نگشت از قرار.نظامی. کسـی را کز تو عزت یافت یک بار بنادانی مکن خوارش فلک وار.عطار. هزار بـار بگفتم هزار بار هزار بـدل که ای دل مسـکین مرو تو از پی یار. سـعدی. بتیغ هجر بکشتی مرا و برگشتی بیا و زنـدهء جاویـد کن دگربارم. سـعدی (طیبات). چو باری بگفتند و نشنید پند بده گوشمالش بزندان و بند. سعدی (بوستان). شیخ اجلم بارها بترک سماع فرموده بود. (گلسـتان). بارهـا گفته ام و بـار دگر میگویم که من دلشـده این ره نه بخود می پویم. حافظ. - بیکبـار؛ ناگهان. دفعـةً : کیست آن لعبت خنـدان که پریوار برفت که قرار از دل دیوانه بیکبـار برفت.سـعدی. - یـک بـار؛ یک دفعه. یک مرتبه ||. - یکبار؛ ناگهان ||. دیگدان و جای کنده را گویند. (برهان). سه پایه و دیگدان. (ناظم الاطباء). بمعنی دیگدان اسـتنباط میشود چنانکه چون چیزی پزنـد گوینـد دیگ بر بار نهادم یا دیگ بر بار دارد. (انجمن آرا) (آننـدراج). دیگ بر بار نهاد و بر بار گـذاشت و بر بار دارد یعنی می پزد، لیکن محقق نشد که بار درین ترکیب بچه معنی است و در فرهنگ نسخهء سروری درین ترکیب بمعنی دیگدان گفته اما هیچ جا علیحده بدین معنی یافته نشد. (رشـیدی). دیگدان. (سـروری) (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰) : یکی دیگ رویین ببار انـدرون که اسـتاد بد، او بکار اندرون. فردوسـی (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ ص۱۹۵۷ س ۲۱). عشق یخنی دل مـا برد بیغما امروز مطبخی خیز و برو دیگ(۲۵) کلان نه بر بار. بسـحاق اطعمه (از انجمن آرا) (از آننـدراج). خاله بی بی چو ترا میل طبیعت باشد عمه خاتون بنهد بهر تو دیگی بر بار. بسـحاق اطعمه (از سـروری ||). محصول. کالا. اشیاء و امتعه : بیابان چو بازار چین شد ز بار بدانسو که بـد لشـکر شـهریار.فردوسـی. چون بشام رسـیدند و بار بخریدنـد سود بسـیار حاصل آمد. (قصـص الانبیاء ص۲۱۵ ||). رخـت و سامان ||. کنده و خندق. (ناظم الاطباء).(۲۶ ||) بیـخ و بن هر چیز باشد. (برهان). اصل و ریشه و بیخ و بنیاد. (ناظم الاطباء). بمعنی سر و بن است. حکیم سـنایی راست : قفس تنگ چرخ و طبع حواس پر و بالت بکنـد از بن و بار. بیـخ و بن درخت. (غیاث). بیـخ و بن. (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). بیخ و بار. (جهانگیری). در عبارت بن و بار و بیخ و بار بمعنی زیر و بالا یعنی از سر تا ته آمـده است. (از فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شـفق). بن و بار بمعنی زیر و بالا نیز آمـده است. (آنندراج). بن و بار یعنی پای تا بسـر، چه بن پـائین و بـار بالاـ میباشـد نه آنکه بمعنی بیـخ و بن بود. (رشـیدی). پـایه و اسـاس. شالـده. بیـخ و بار : بماهی چهار میر بماهی چهارشاه بماهی چهار شهر بکند از بن و ز بار. فرخی. عطار بکلبه در، با عود همی گفت کاصل تو چه چیز است و چه چیزی ز بن و بار. فرخی. میر گرت یک قدح شراب فروریخت چون که تو از دین برون شدی ز بن و بار؟ ناصرخسرو. رجوع به بر (بن و بر) شود. - بیخ و بار؛ بن و بار : عمرهای نوح باید تا شـهی خیزد دگر هم از آن شاهان که تو برکنده ای از بیخ و بار. فرخی. بارم انده ریخت

بیخم غم شکست گرنه باری بیخ و باری داشتم.خاقانی. ز بیرحمی از بیخ و بارش مکن که نادان کند حیف بر خویشتن. سعدی (بوستان). ستیز فلک بیخ و بارش بکند. سعدی (بوستان ||). غشی که در زعفران و مشک و غیر آن کنند. (برهان). فساد و غش. (ناظم الاطباء). غشی که در سیم یا زعفران و مشک کنند. و بار این چار چیز مأخوذ از سبکی و فزونی آنهاست و اصل آن بار بمعنی حمل است چه گوشت گاو را چون زعفران کنند و جگر سوخته را چون مشک، و با یکدیگر مخلوط سازند. (انجمن آرا) (آنندراج). بار مشک و بار زعفران، سنگینی و فزونی مشک از جگر سوخته و زعفران از ریشهای گوشت گاو که اهل غش بدان مغشوش کنند و فروشند. (رشیدی). چیز بدلی که در چیز خالص و پاک داخل کنند. غش و آمیزش که در مشک و زعفران کنند. (غیاث). غشی که میان زعفران و مشک و غیر آن کنند. غش و اختلاط در سیم و زر و غیره. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰) : شنیده ام بحکایت که بار مشک کنند از آن جگر که ز آتش بدان رسیده اثر. ازرقی (از انجمن آرا) (از آنندراج). هر جا که محرمی است خسی هم حریف اوست آری ز گوشت گاو بود بار زعفران.خاقانی ||. آنچه با زر و نقره در گداز نهند. (برهان). بار پول؛ مسی که در طلا و نقرهء مسکوک داخل کنند. (ناظم الاطباء: بار). آنچه بر زر و سیم مسکوک زنند از فلزات کم بها. عیار. حُمْلان که بر زر و سیم زنند. آنچه از فلزی دیگر بر دنانیر و دراهم زنند. عیار : سیم بی بار اگرچه پاک بود چون بناگوش آن سمن بر نیست.عنصری. زر چون بعیار آمد کم بیش نگردد کم بیش شود زرّی کآن با غش و بار است کم بیش نگردد سخن حجت هرگز زیرا سخنش پاکتر از زرّ عیار است. ناصرخسرو. گر دلم در عشق تو دیوانه شد عیبش مکن بدر بی نقصان و زر بی بار و گل بی خار نیست. سعدی ||. یار و دوست را گویند. (برهان). بمعنی دوست و مایل، مانند: عشقبار یا عشقباره بمعنی عشقباز، همچنین گاوباره یعنی گاودوست، گاوباز. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). باره و بار دوست باشد چون زن باره و غلام بار و غلام باره. (رشیدی). بمعنی دوست است و آن بیشتر به ترکیب گفته شود مانند غلام باره و زن باره و گاوباره، چنانکه گفته اند : آنکو بچه گای و طفل باره(۲۷)ست ای بس که کشد زحیر و رنجه. ؟ (از انجمن آرا) (از آنندراج).(۲۸) بمعنی دوست که باره هم گویند، مثلاً ـ زن باره و غلام باره یعنی زن دوست و غلام دوست. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). رجوع به باره شود ||. انباری را گویند که بجهت قوت زراعت بر زمین کم زور ریزند. (برهان) (ناظم الاطباء). انبار. (غیاث). کود و سرگین و زبیل. (ناظم الاطباء). رشوت. رشوه. کوت. کود: التعریر؛ بار افکندن زمین را. (منتهی الارب). پارهء نجاست و سرگین مرادف انبار. (رشیدی). سرگین که برای قوت زمین و زراعت بکار آید. (انجمن آرا) (آنندراج). انبار بود که در زراعتها بریزند. (جهانگیری). - بار زمین؛ کود زمین. (ناظم الاطباء: بار ||). در جهانگیری بمعنی انبار غله است که اکثر از تخته درست کنند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ برگ آ).(۲۹) انبار. (ناظم الاطباء ||). آرد برنج و ارزن(۳۰) باشد که بجهت بوزه مهیا ساخته باشند و هنوز آنرا صاف نکرده باشند. (برهان). برنج و یا ارزن که از آن بوزه سازند. (ناظم الاطباء). ارزن و برنج و جز آن که بجهت بوزه مهیا ساخته اما هنوز صاف از درد جدا نکرده باشند. (رشیدی). برنج و ارزنی که برای بوزه مهیا کرده اند. (انجمن آرا) (آنندراج). برنج و ارزنی را گویند که بجهت بوزه مهیا ساخته هنوز صافی را از دردی جدا نکرده باشند. (جهانگیری). برنج پخته که هنوز صاف نشده باشد. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰||). سازهایی که مطربان نوازند همچون: قانون و طنبور و مانند آن. (برهان). نام سازی. (ناظم الاطباء). بمعنی سازی که مطربان نوازند. (رشیدی). بمعنی پرده و ساز و چنگ و رباب. (انجمن آرا) (آنندراج). سازها را گویند که مطربان نوازند مانند چنگ و رباب و امثال آن. (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰ ||). سپیدی که بر روی زبان بندد در طب بیشتر علامت امتلاء و تخمهء معده باشد : ای که طبیب خسته ای روی زبان من ببین کاین دم و دود سینه ام بار دل است بر زبان(۳۱). حافظ. - بار دندان؛ سفیدک. زنگ دندان. چرک دندان ||. کرک که بر میوه و برگ بهی و مانند آنست ||. بمعنی قلعه. حصار و دیوار. (ناظم الاطباء). بار و دیوار (مخفف باره). حصار و دیوار. (ناظم الاطباء: بار ||). در شاهنامه در معنایی قریب بمعنی ترس و احترام هم استعمال شده. (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق ||). عَرَض، مقابل گوهر، جوهر ||. چرخ. آسمان : ز ششّم بار هرمزد خجسته وزیرش گشته، دل در مهر

بسته. (ویس و رامین ||). شش ذراع ||. در اصطلاح مردم اصفهان بیست من تبریز است ||. آنچه نویسندگان نویسند. (برهان). استدعا و درخواست و عریضه. (ناظم الاطباء ||). نصیب. (غیاث ||). شاخ را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). پر کردن طبق از طعام باشد. (برهان). طبق پر از خوراک ||. درآمد و مدخل ||. محکمهء قضا. (ناظم الاطباء ||). بار و بارگی اسب بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۱۵۱ (||). فعل امر) امر بباریدن هم آمده است یعنی ببار. (برهان). امر بباریدن. (رشیدی). امر، از باریدن. (غیاث). ببار. (سروری). مختصر ببار هم هست. (برهان).(۳۲ (||) نف مرخم) بارنده. (رشیدی). بارنده را گویند، همچو: زلف مشکبار و ابر گهربار و امثال آن. (برهان)(۳۳). بارنده و ریزنده و افشاننده و پاشنده، و همیشه بطور ترکیب استعمال میگردد. (ناظم الاطباء). بمعنی بارنده مانند ابر گوهربار. (آنندراج). بارنده. (غیاث) (سروری). بارنده را خوانند مانند زلف مشکبار و ابر باران بار. (جهانگیری). - ارغوان بار:ارغوان بار است چشمم زآن رخ چون ارغوان. مظفری. - اشکبار:چو از چشم گرینده‌ء اشکبار بر آن خوابگه کرد لختی نثار.نظامی. چون چنین دیدند ترسایانْش زار میشدند اندر غم او اشکبار.مولوی. - باران بار:چه چیز دانم کرد و چه چیز دانم گفت زمین چگونه کند شکر ابر باران بار؟فرخی. - خون بار:ز رای روشن و شمشیر خونبار بیک دم عالمی را ساختی کار. ؟ (از حبیب السیر چ خیام ص۱۲۴). - دُرّبار:از میغ درّبار زمین چون سما شده ست وز لاله سبزه همچو سما پرضیا شده ست. ناصرخسرو. - درربار:از رشحات خامهء درربار... نضارت یابد. (حبیب السیر چ قدیم طهران ج۳ جزو ۴). - ستاره بار:بدر پر از شفق کند آن دو ستاره را ز غم گر تو شکرفشان کنی لعل ستاره بار را. بدر شاشی (از شرفنامهء منیری). - شکربار:چو کردی باغ شیرین را شکربار درخت تلخ را شیرین شدی بار.نظامی. ماهت نتوان گفت بدین صورت و گفتار مه را لب و دندان شکربار نباشد. سعدی (طیبات). صبر تلخست ولیکن چه کنم گر نکنم چون گزیر از لب شیرین شکربار تو نیست. سعدی (طیبات). - کافوربار:ز باریدن ابر کافوربار سمن رسته از دشتهای چنار.نظامی. - گوهربار:چو بحر دانش من جوش کرد موج سخن زبان من بسخن گشت ابر گوهربار. ناصرخسرو. ای خداوند حسام دشمن اوبار از جهان جز زبان حجت تو ابر گوهربار نیست. ناصرخسرو. - گهربار:نو کن سخنی را که کهن شد بمعانی چون خاک کهن را ببهار ابر گهربار. ناصرخسرو. - مرواریدبار:باغ بوقلمون لباس و شاخ بوقلمون نمای آب مروارید گون و ابر مرواریدبار.فرخی. - مشغله بار:شاخ و شجر دهر غم و مشغله بار است زیرا که بر این شاخ غم و مشغله بار است. ناصرخسرو. - مشکبار:چه باد صبحدم از زلف یار برخیزد عجب نباشد اگر مشکبار برخیزد. سیف اسفرنگی (از جهانگیری). در سمن کس دید جعد مشکبار در چمن کس دید سرو سیمتن؟سعدی. - مهبار:هم ماه بارد از لب خندانش هم مهر ریزد از کف مهبارش.ناصرخسرو. -یاقوت بار:بیا ساقی آن آب یاقوت وار درافکن بدان جام یاقوت بار.نظامی. و در کلمات زیر مخفف بارنده است: آتش بار. اندوه بار. تیربار. دیناربار. رقت بار. رگبار. زربار. سنگ بار. شرربار. عنبربار. غالیه بار. غم بار. فلاکت بار. گل بار. گلوله بار. لعل بار. محنت بار. مرگبار. مرواریدبار. نافه بار (||. اِ) گوشت: همسایه گریستن گرفت گفت بدانکه سه شبانروز بود که اطفال من هیچ نخورده بودند، امروز خری مریده دیدم، بار از وی جدا کردم و طعام ساختم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار (||). اِخ) یکی از هشت گنج خسروپرویز : دگر گنج کش بار بودیش نام چنان کس ندیده ست از خاص و عام. فردوسی (||. اِ) بار الکتریکی، مقدار الکتریسته است نسبت بواحد سطح با پتانسیل معین. بار الکتریکی یک خازن، مقدار الکتریسته ای است که بستگی با پتانسیل Vو ظرفیت Cآن خازن دارد طبق فرمول زیر: $V \times Q = C$ || مرادف کار است چنانکه گویند «کار و بار». (برهان). از اتباع کار است که آنرا کار و بار گویند با واو عاطفه. (آنندراج). مرادف کار. (غیاث) (جهانگیری). با کار مترادف است که کار و بار گویند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). از اتباع کار است که آنرا کار و بار گویند با واو عاطفه، حکیم سنایی گوید : بر در ماتم سرای دین و چندین نای و نوش بر در رعناسرای دیو چندین کار و بار.(۳۴) (از آنندراج). کار و بار همه وی داشت و مصادرات و مواضعات مردم... او می کرد. (تاریخ بیهقی). چو رفتی بنزدیک او [سالار بار] باربد همش کار بد بد همش بار بد ندادی ورا بار سالار بار نه نیزش شدی هیچکس خواستار.فردوسی. امروز که دانی از امیران جز از ایشان شایسته بدین ملک و بدین

کار و بدین بار. فرخی. جهان را دگرگونه شد کار و بارش برو مهربان گشت صورت نگارش. ناصرخسرو. نفع و ضرّ و خیر و شر از کار و بار مردیَست پس تو چون بی نفع و خیری بل همه شری و ضرّ؟ ناصرخسرو. ملک سرگشته بود از روزگارش کزو گشته ست روشن کار و بارش. (منسوب به نظامی). هرکه را باشد ز یزدان کار و بار یافت بار آنجا و بیرون شد ز کار.مولوی. (۱) - در پهلوی bar از مصدر barاوستایی بمعنی بردن، در سمنانی و سرخه ای و لاسگردی و شهمیرزادی bar، گیلکی همچنین. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ازین معنی بار که ظاهراً مفهوم حقیقی آن است معانی مجازی بسیاری از قبیل سنگینی و رنج و مشقت و اندوه و گناه و مسئولیت و تکلیف و دین و جز اینها با اندک تفاوتی در نظم و نثر بکار رفته که لغت نویسان عموماً معنی حقیقی و مجازی را با هم درآمیخته اند و ما تا حد امکان کوشیدیم آنها را از یکدیگر تفکیک کنیم. (۳) - ن ل: دوش. (۴) - ن ل: کار. شغل. (۵) - در فارسی متداول امروز بار در «دزد با بار گرفته» بمعنی لغوی بار است. (۶) - ن ل: فردوسی. (۷) - بار از باری و باری ء عربی مشتق است که بمعنی خالق و آفریننده است نه بیچون. (۸) - ن ل: اثیرالدین اخسیکتی. (۹) - ن ل: رنگ. گاو. (۱۰) - ن ل: بلی. (۱۱) - ن ل: رنج. (۱۲) - ن ل: از گردن او جخش درآویخته گوئی. (۱۳) - ن ل: درآویخته. (۱۴) - ن ل: اثیرالدین اخسیکتی. (۱۵) - ن ل: خورشیدوار فرهء تو نور گسترد جمشیدوار چون بنشینی بصدر بار. (۱۶) - این معنی همان رخصت و اذن و درآمدن نزد شاهان و امرا باشد. (۱۷) - پهلوی نیز bar (ساحل) [رجوع شود به نیبرگ ۳۲، barدوم] . (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۱۸) - ۲۰) .Malais - (۱۹) .Bar) - غیر از زنگبار باشد. (۲۱) - Zanguebar این نام را ایرانیان داده اند و نام نخستین آن فراموش شده است. (۲۲) - Vara - Kalah (اخبار الصین و الهند). .(املای فرانسوی) (۲۳) - ۲۴) Malabar) - در پهلوی نیز bar چنانکه evbar بمعنی یکبار «مناس ۲۷۳» و dobar بمعنی دو بار است «مناس ۲۷۲» «نیبرگ ۳۲»، طبری var «واژه نامه ۷۷۲»، گیلکی var . (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲۵) - ن ل: خیز و رو و دیک.... (۲۶) - ظ. معنی کنده و خندق و جای کنده از بأر عربی است. رجوع به بأر شود. و ممکنست در خواندن معنی بنقل از برهان: دیگدان و جای کُنده اشتباهی رخ داده باشد و بفتح کاف خوانده شده باشد. (۲۷) - ن ل: طفل گای. (از جهانگیری) (از شعوری). (۲۸) - شعوری شعر را به ابن یمین نسبت داده است. (۲۹) - این معنی در نسخه های خطی و چاپی جهانگیری یافته نشد. (۳۰) - ن ل: ارژن. (۳۱) - در شعر فوق «بار دل» ایهام دارد. و رجوع به بار بمعنی غم و اندوه (معنی ششم) شود. (۳۲) - گیلکی bavar (ببار). (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۳۳) - از مصدر باریدن. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). صفت فاعلی بعلامت «نده» هرگاه با کلمه ای دیگر ترکیب شود غالباً مخفف گردد و «نده» حذف شود. (۳۴) - بار ممکنست درین ترکیب بمعنی ثروت و خوردنی و خواربار و مانند آن باشد نه مرادف کار. بار. [بارر] (ع ص) مهربان و بسیارخیر. (منتهی الارب). ج، بَرَره. (اقرب الموارد) (منتهی الارب).(۱) نیکوکار. (آنندراج) (مهذب الاسماء) (غیاث). نکوکار. (غیاث). برکننده ||. مطیع پدر و مادر. نیک فرمانبرنده از پدر و مادر و مهربان نسبت به آنان و خیرخواه آنان و نگهبان آنان از بدیها. (از اقرب الموارد). (۱) - در ناظم الاطباء جمع آن ابرار نیز آمده ولی صاحب اقرب الموارد ابرار را جمع بَرّ دانسته است.

بار.

[بارر] (اِخ) ابراهیم بن فضل. راوی دروغگویی بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بار.

(اِخ) نام دهی است از ولایت طوس. (برهان).(۱) نام شهری در نزدیکی طوس. (ناظم الاطباء). (۱) - مصحف باژ است. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بار.

(اِخ) از دهات نیشابور است. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۵۵). از قرای نیشابور است. (معجم البلدان) (سمعانی). قریه ای است از مضافات نیشابور. (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری) (رشیدی) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). رجوع به مراصدالاطلاع شود.

بار.

(اِخ) شهری است مقدم بر توراب و در جانب شرقی شامی است و بنی رازح از خولان قضاعه در آن ساکنند... (از معجم البلدان). ||دریاچهء زره بار (در دوهزارگزی مغرب قلعهء مریوان) بمساحت تقریبی ۲۴ کیلومتر مربع (شش هزار گز در چهارهزار گز). رجوع به زره بار شود.

بار.

(اِخ) (سوق البار) شهریست به یمن بین صعده و عثر و آن بین خصوف و مینا است. (از معجم البلدان: بار). و رجوع به سوق البار شود.

بار.

(اِخ) (جزیرهء...) جزیره ای بحدود ولایت فارس و سند: ازو [از جزیرهء ارموس] تا جزیرهء بار که حدود ولایت فارس و سند است هفتاد فرسنگ. (نزهة القلوب ج ۳ چ لیدن ۱۳۳۱ ه . ق. ص۱۸۶).

بار.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان حومهء بخش بستک شهرستان لار که در ۳۶هزارگزی جنوب خاور بستک کنار شوسهء بستک به لنگه واقع است. دارای ۳۰ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بار.

(اِخ) دهی است از دهستان ماروسک بخش سرولایت شهرستان نیشابور که در ۳۰هزارگزی جنوب چکنه بالا- واقع است. منطقه ای است کوهستانی معتدل با ۱۶۷۱ تن سکنه که بلهجهء کردی و فارسی سخن میگویند. آبش از قنات و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بار.

(اِخ) (چشمهء...) اسم مزرعه ای است از مزارع بزینه رود زنجان، هوایش ییلاقی محصولش دیمی و آبی از رودخانه مشروب میشود. سکنه اش پنجاه خانوار است. (مرآت البلدان ج ۴ ص ۲۳۱).

بار.

(اِخ) سامی بیک آورده: نام قصبه ای است در شمال غربی آرناؤدستان نزدیک ساحل دریای آدریاتیک که طبق معاهدهء برلن به

قره طاغ واگذار شده است. در ۳۷هزارگزی مغرب اشقودره (اسکودرا) در مسافتی قریب به چهار میل در داخل دامنهء کوهی واقع گشته و دارای قلعه و بازاری مشتمل بر ۱۴۰ باب دکان و یک راه آب و چند جامع کوچک است. در زمان ادارهء عثمانی ۴۰۰۰ تن نفوس داشته که ۲۵۰۰ تن آنها مسلمان بودند و بعد از واگذاری به قره طاغ اکثر آنها به اشقودره هجرت کرده اند. در این قصبه مسلمانان بزبان ترکی و کاتولیک ها بزبان آرناؤدی و ارتودوکسها بزبان اسلاو تکلم میکنند و در قرای همجوار هم بزبان آرنؤدی سخن میگویند. چون در مقابل شهر باری واقع در ایتالیا قرار گرفته آنرا آنتی باری(۱) نامیده اند یعنی مقابل باری. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Antivari.

بار.

(اِخ)(۱) نام قصبه ای است در روسیه در ایالت پودولیه بر نهر روق. در ۶۸هزارگزی شمال شهر موهیلف واقع است و دارای یک قلعه بر تخته سنگ میباشد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Bar.

بار.

بدین صورت شکلی از بئآر است در سمعانی. رجوع به بئآر شود.

بار.

[بارر] (اِخ)(۱) نام قصبهء تجارتگاهی است در آلزاس لورن که در ۱۴هزارگزی شمال شلستاد واقع است و در جوار آب معدنی گرم و جنگل بزرگی قرار دارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Barr.

بارآغوش.

(اِ مرکب) چیزی که انسان بتواند در آغوش خود حمل کند. در بعض نسخ نوشته: مقدار مایحمله الانسان ملاصقاً بجنبیه. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۹). بغل پر. (ناظم الاطباء).

بار آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) تربیت شدن. پرورده شدن. پرورش یافتن. بزرگ شدن: این طفل بد بار آمده است. مگر پشت تاپو بار آمدی؟

بارآور.

[وَ] (نف مرکب) برور. میوه آور و میوه دار و مثمر. (ناظم الاطباء). باثمر: درختی بارآور. الحُبْلهٔ؛ درختان بارآور : بره(۱) هست چندان که آید بکار درختان بارآور سایه دار.فردوسی. سپهبدنژادی و گندآوری رَزی دید در راه بارآوری.فردوسی. دوصد میل ره بیشه باشد فزون درختان بارآور گونه گون. اسدی (گرشاسب نامه). ز ناگه بر مرغزاری رسید درختان بارآور و سبز دید. اسدی (گرشاسب نامه). هوای خوش و بیشه های فراخ درختان بارآور سبزشاخ.نظامی. و درخت آن بقوت تر و بانشاط تر و بارآورتر. (فلاحت نامه ||). صفت سرمایه ای است که سود میدهد: سرمایهء من در بانک بارآور است و پنج درصد سود میدهد ||. حامله. باردار : گهرت بد بد با سوی گهر گشتی همچنان مادر خود بارآور گشتی.منوچهری. (۱) - ن ل: برو (بر او).

بارآور.

[وَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان پشت آربابا بخش بانهء شهرستان سقز که در ۱۲هزارگزی جنوب بانه و ۲هزارگزی کوخه مامو واقعست و ۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بار آوردن.

[وَ دَ] (مص مرکب) میوه دار کردن. به ثمر آوردن. ثمر دادن. نتیجه دادن. میوه آوردن. منتج شدن. در حالت نسبت بدرخت، ثمر آوردن. (آنندراج). بار آوردن درخت و شاخ و مانند آن. میوه آوردن. (آنندراج) : اگر گل آرد بار آن رخان او نه شگفت هرآینه چو همه می خورد گل آرد بار. رودکی. همه سر آرد بار، آن سنان نیزهء او هرآینه که همه خون خورد سر آرد بار. دقیقی. چنین گفت خسرو که گردان سپهر گهی خشم بار آورد گاه مهر.فردوسی. چنین تا برآمد بر این روزگار درخت بلاـ حنظل آورد بار.فردوسی. سرانجام گوهر ببار آورد همان میوهء تلخ بار آورد.فردوسی. تا درخت نار نارد عنبر و کافور بر تا درخت گل نیارد سنبل و شمشاد بار. فرخی. نباشد مار را بچه بجز مار نیارد شاخ بد جز تخم بد بار. (ویس و رامین). لیکن گزندگی سوزش فراق و الم هجران بار آورده است جهت امیرالمؤمنین دریغ و درد و اندوه و غم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۱۰). تا در نزنی سر بگلش بار نیارد زیرا که چنین است ره و سیرت اشجار. ناصرخسرو. اگر از خار سخن گوید گل روید ازو وگر از خاک سخن گوید دُر آرد بار. ناصرخسرو. نه غلیواژ ترا صید تذرو آرد و کبک نه سپیدار ترا بار بهی آرد و سیب. ناصرخسرو. آن درخت سبز شد و خرمای تر بار آورد و جوی آب روان شد. (قصص الانبیاء ص۲۰۵). هرکه او تخم کاهلی کارد کاهلی کافریش بار آرد.سنایی. تا بوستان بتابش شاه ستارگان بر شاخ آسمان گون آرد ستاره بار.سوزنی. آری این دولتی است سال آورد چه عجب سال دولت آرد بار.خاقانی. خاک عشق از خون عقلی به که غم بار آورد ما که ترک عقل گفتیم از همه غم فارغیم. خاقانی. شده از سرخ روئی تیز چون خار خوشا خاری که آرد سرخ گل بار.نظامی. از آن دسته برآمد شوشهء نار درختی گشت و بار آورد بسیار.نظامی. بازجستند از حقیقت کار داد شرحی که گریه آرد بار.نظامی. لاـجرم حکمتش بود گفتار خوردنش تندرستی آرد بار. سعدی (گلستان). برانداز بیخی که خار آورد درختی بپرور که بار آورد.سعدی (بوستان). اگر بد کنی چشم نیکی مدار که هرگز نیارد گز انگور بار. سعدی (بوستان). من آن شکل صنوبر را ز باغ دیده برکندم که هر گل کز غمش بشکفت محنت بار می آورد. حافظ ||. حمل کردن. محمول کردن : ز خرما هزار و ز شکّر هزار هیونان بُختی بیارند بار.فردوسی. نمک خورده هر گوشت چون چل هزار جز این پیشکاران بیارند بار.فردوسی || . بمجاز، تربیت کردن. برآوردن. پروردن. پروراندن. پرورش دادن. پروریدن : بچه را بد بار آورده اند. ز انواع هنر پرورده بودش پدر زین گونه بار آورده بودش. سعید اشرف (از آنندراج).(۱) رجوع به برآوردن شود || . در حالت نسبت بزن، وضع حمل || . در حالت نسبت برجال، پیدا کردن فرزند || . صاحب آوازه شدن. (آنندراج). (۱) – مؤلف آنندراج این شعر را شاهد برای فرزند پیدا کردن آورده است.

بارآوری.

[وَ] (حامص مرکب) مثمری. میوه داری. بارداری.

باراب.

(اِ) زراعتی را گویند که از آب رودخانه و کاریز حاصل شده باشد. (برهان) (آنندراج). زراعتی را گویند که از آب رودخانه و

کاریز و غدیر و آبگیر حاصل شده باشد. (از هفت قلزم). زمینی که با آب کاریز و رودخانه مشروب شود، برخلاف زمین دیم. (ناظم الاطباء: فاراب). و رجوع به فاراب شود.

باراب.

(اِخ) فاراب باشد و آن ناحیه ای است مشهور و وسیع در ماوراءالنهر. (برهان) (آنندراج) (هفت قلزم). نام ایالتی در ترکستان. (ناظم الاطباء: فاراب) (دِمزن). ناحیهء بزرگ و وسیعی است در ماوراء جیحون که فاراب هم گویند. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). ناحیه ای است در ورای نهر سیحون از بلاد مشرق. (انساب سمعانی). اسم ناحیهء بزرگ وسیعیست ورای نهر جیحون و آنرا فاراب نیز گویند، مثالش حکیم سوزنی فرماید : نیست آن سر، کدوی بارابیست نه چو آن سر کدوست در باراب. سوزنی (از سروری). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۱، و فاراب شود ||. نام شهری در ایالت فاراب که ترکان آنرا سیرام گویند. (ناظم الاطباء: فاراب). رجوع به فاراب شود.

باراباس.

(اِخ)(۱) بارّاباس. نام مردی یهود بود که در هنگامی که حضرت مسیح بنزد پونس پیلات(۲) هدایت میشد بخاطر جنایت و شورش و عصیان و قتل نفس جبراً بازداشت گردید و بزندان افتاد. وقتی که پونس پیلات به یهودیها تکلیف کرد که بین عیسی و باراباس یکی را برگزینند تا بمناسبت عید پاک یکی از آن دو از مرگ نجات یابد، ملت مرگ بیگناه را ترجیح داد و بدین ترتیب باراباس از شکنجه و عذاب گریخت. نام باراباس در زبان مترادف شخصی است ترشروی با قیافه ای وحشی و شرور. مؤلف قاموس کتاب مقدس آرد: باراباس (انجیل متی ۲۷ : ۱۶) و او مردی بود که بخون ریزی و فسق و فجور معروف بود و چون یهود بر منجی و مخلّص ما شکایت مینمودند وی در زندان بود و حکام رومانیان را عادت این بود که همه ساله در عید فصح زندانی را که جماعت بخواهند آزاد نماید تا این معنی سبب استمالت قلوب رعایا شود. پس یکی از بدبختی این طایفه آن بود که در آن وقت باراباس قاتل را بر مسیح منجی ترجیح داده او را آزاد و مسیح را تسلیم نمودند. (قاموس کتاب مقدس). (۱) - Barabbas. Barrabas. (۲) - Ponce Pilate.

بارابی.

(ص نسبی) منسوبست به باراب که ناحیه ای است در پشت نهر سیحون. از بلاد مشرق. (سمعانی).

بارابی.

(اِخ) ابوزکریا یحیی بن احمد ادیب بارابی، منسوب به باراب یا فاراب. یکی از پیشوایان متتبع در لغت. وی کتاب المصادر را در لغت تألیف کرده است و از ابوعبدالرحمن عبدالله بن عبیداللهبن شُریح بخاری حدیث کرد و حسن بن منصور مقری... از وی روایت دارد. (از انساب سمعانی).(۱) رجوع به بارانی شود. (۱) - در معجم البلدان بارانی منسوب به قصبهء باران نزدیک مرو آمده است.

بارات.

(ع اِ) جِ باره، معرب پاره. (اقرب الموارد ||). سکهء پول. (ناظم الاطباء).

باراتر.

(اِخ)(۱) نام گودالی در آتن که آتنی ها سفرای داریوش را که بدانجا گسیل کرده بود تا برای او آب و خاک بیاورند، افکندند و گفتند در آنجا برای شاه خاک خواهید یافت و هم آب. (از ایران باستان ج ۱ ص ۷۵۳). (۱) - Barathre.

باراتیه.

(اِخ)(۱) ژان فیلیپ. نام کودک بنام آلمانی است که در قصبهء اشواباخ تولد یافته و در ۵ سالگی بدو زبان آلمانی و فرانسه تکلم میکرد، و در ۷ سالگی زبانهای لاتین و یونانی و عبرانی را نیز تحصیل میکرد و علوم دینی و غیره را کاملاً آموخت و در ۱۰ سالگی چند جلد کتاب تألیف کرده و آنگاه بتحصیل علوم ریاضی و هیأت و نجوم پرداخت و قواعد و دساتیر بسیار ایجاد کرد و اصول تعیین عرض در دریا را کشف نموده و در ۱۴ سالگی بعضویت آکادمی فنون برلن نایل گردید. در ادبیات و حقوق و علم آثار باستان نیز صاحب نظر بود و آثار و تألیفات متعدد در این علوم از خود بجای گذاشت و بسال ۱۷۴۰ م. در ۱۹ سالگی درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی). رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی شود. (۱) - Baratier.

باراثر.

(اِخ)(۱) نام باتلاقهائی و دریاچه ای در سیربونید(۲) بین مصر و سوریه که دارای طول و عمق زیاد و عرض بسیار کمی بود و سواحل آنرا بادهای جنوبی از ماسه و ریگ میپوشاند چنانکه دریاچهء مزبور مانند زمین بنظر می آمد و مسافر فریب ظاهر را خورده پا روی ماسه ای که در زیرش آب بود میگذاشت و میدید که هرچند جای پایش زیر زمین نقش می بندد ولی زمین محکم است. بعد که قدری پیش میرفت چون دیگر نه راه پس داشت و نه راه پیش، فرورفته هلاک میگردید و موقعی که اردشیر بقصد تسخیر مصر بدان صوب راند بواسطهء عدم آشنایی محل، عدهء زیادی از سپاهیان او درین باتلاق فرورفته تلف شدند. (از ایران باستان ج۲ ص۱۱۷۳). (۱) - Sirbonide - (۲) .Barathres.

باراج.

(اِ) دایه و قابله را گویند. (آنندراج). قابله و ماما و پازاج. (ناظم الاطباء). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۴ شود. مصحف پازاج است. رجوع به پازاج شود.

باراجین.

(اِخ) باراچین. دهی است جزو دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان قزوین. در ۹هزارگزی شمال قزوین در کوهستان واقع است و دارای ۴۸ تن سکنه میباشد. هوایش سرد و آبش از چشمه و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو، و تا بند سپهدار ماشین میتوان برد. امام زاده ای بنام امام زاده باراجین دارد که گویند پسر امام جعفر صادق (ع) است. راهش نیمه شوسه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

باراچوق.

(اِخ) دهی است از دهستان برگشلو بخش حومهء شهرستان ارومیه که در ۹هزارگزی جنوب خاوری ارومیه و یک هزارگزی جنوب

ارابه رو امامزاده بارومیه در جلگه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۱۳۵ تن سکنه میباشد. آبش از شهرچای و چشمه است. محصولش غلات، چغندر، توتون، انگور، حبوبات. شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالیش جوراب بافی و راهش ارابه رو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باراچین.

(اِخ) رجوع به باراجین شود.

باراده.

[] (اِ) نام درمی بوده است در سلابور هند. (حدود العالم).

باراز.

(اِخ) دهی است از دهستان دیزجرود بخش عجب شیر شهرستان مراغه که در ۲۶هزارگزی شمال خاوری عجب شیر و ۱۸هزاروپانصدگزی شمال خاوری شوسهء مراغه بدهخوارقان در کوهستان واقع است. هوایش معتدل با ۳۰۵ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش غلات، حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باراز.

(اِخ) دهی است از دهستان پسکوه بخش قاین شهرستان بیرجند که در ۳۱هزارگزی جنوب باختری قاین در کوهستان واقع است. هوایش معتدل با ۶۸۰ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات، زعفران و شغل مردمش زراعت و مالداری است و راهش مالرو میباشد. دبستان دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

باراس.

(اِخ)(۱) نام یکی از رجال مقتدر و صاحب نفوذ فرانسه است. در زمان بروز هرج و مرج پس از انقلاب کبیر فرانسه وی عصیان هائی را که در سال ۱۷۹۵ م. در برخی از نقاط فرانسه بظهور رسید، فرونشاند و سبب نفی و تبعید بناپارت گردید و بعدها یکی از اعضای مجلس موسوم به «هیأت مدیران» شد و بکمک دو تن دیگر زمام امور کشور را بدست گرفت و سپس دو شریک حکومتی خود را متهم ساخت ولی این هیأت بسال ۱۷۹۹ بدست ناپلیون منکوب و معزول گشت. صاحب ترجمه نخست بملک و مزرعهء خود و سپس به بروکسل رفت در زمان تأسیس پادشاهی اخیر بفرانسه بازگشت و در ۱۸۲۹ درگذشت. (۱) - Barras.

باراس.

(اِخ)(۱) پل (ویکُنت دو). رجوع شود به باررراس. (۱) - Barras, Paul (vicomte de).

بار افتادن.

[اُ دَ] (مص مرکب) افتادن بار از مرکوب. سقوط بار از حیوان بارکش : کار ازین صعب تر که بار افتاد وارهان وارهان که کار

افتاد.نظامی.

بارافتاده.

[اُ دَ / دِ] (ن مف مرکب) آنکه بار او از حیوان بارکش بیفتد. مجازاً، وامانده از راه : یار بارافتاده را در کاروان بگذاشتند بیوفا یاران که بربستند بار خویش را. سعدی (خواتیم).

بارافکن.

(۱) [اَ کَ] (اِ مرکب) بارافگن. لفظاً صفت فاعلی است ولی بمعنی محل نهادن بار و جایگاه خالی کردن بار باشد. طالب آملی گوید : گلزار عیش و لاله ستان نشاط را بارافکن قوافل عیش این مشام بود. (از آنندراج). رجوع به بارانداز شود ||. فروکش شدن. (غیاث). محل فروکش کردن ||. مقام گزیدن. (غیاث). رجوع به بارانداز شود. (۱) - در غیاث و آنندراج با گاف آمده است.

بار افکندن.

[اَ کَ دَ] (مص مرکب) بار افگندن. بار نهادن. بار فکندن. بار بر زمین گذاشتن. انداختن بار. افکندن بار: یک روز آنجا بار افکند [امیرسبکتکین] . (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۹۸). زین هفت رصد نیفکنم بار کانصاف تو دیدبان ببینم.خاقانی. بار بیفکند شتر چون برسد بمنزلی بار دلست همچنان ور بهزار منزلم. سعدی (بدایع). رجوع به بار فکندن شود ||. بمجاز، زادن. بار نهادن. وضع حمل. ||افتادن میوهء رسیده از درخت. تسخیل: سخلت النحله؛ بیفکند بار را. (منتهی الارب).

بارافکنی.

[اَ کَ] (حامص مرکب)بارافگنی. عمل افکندن بار ||. بمجاز، بچه زادن : چو تنگ آمدش وقت بارافکنی برو سخت شد درد آبستنی.نظامی.

باراق.

(اِخ) (برق) (سفر داوران ۴ : ۶). و او پسر ابی نوعم بود که بنی اسرائیل را از دست یابین شهریار کنعان خلاصی داد بعد از آنکه بر سپه سالارش غالب گشت. رجوع به بوره و قاموس کتاب مقدس شود.

بارا کولوس.

(اِخ)(۱) معرب پاراکولوس، شهری باسپانیا. رجوع به پاراکولوس و الحلل السندسیه ج ۲ ص ۹۴ شود. (۱) - Paracuellos.

باراله.

[اِ لاه] (اِ مرکب) خدا. یزدان. الله. پروردگار. رجوع به بار شود.

بارام.

(اِخ) یکی از شهرهای هند است: بارام داخل هند است و در آن بلده بتی است بر یک پهلو خفتیده و در بعضی از سنوات بی متحرکی بر پای ایستد و ازو صدائی ظاهر میشود و این معنی علامت ارزانی و رفاهیت باشد و در سالی که این حرکت از آن بت صادر نگردد در آن شهر قحط و غلاء وقوع یابد. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۶۲۵).

بارام دل بودن.

[مِ دِ دَ] (ص مرکب)آسوده حال بودن. (آنندراج).

باران.

(اِ)(۱) ترجمهء مطر و با لفظ باریدن و دادن و زدن و گرفتن و خوردن و استادن و چکیدن و گذشتن مستعمل است. (آنندراج). قطره های آبی که از ابر بر روی زمین میریزد و سبب حصول آن تحثر بخار آبی است که ابر از آن حاصل شده و بادهائی که از روی دریا میوزد چون مقدار زیادی بخار آب با خود دارند موجب باران میشوند. و آب باران جهت آشامیدن بسیار نیکوست و صابون بخوبی در آن کف میکند و برای آشامیدن این آب را نیز با صافی باید صاف کرد. (ناظم الاطباء). قطره های آب که از ابر فروچکد. بارش. کاخ. (برهان). کاخه. اشک ابر. سرشک ابر. رُبْعهٔ. رجوع به ربعه و لغت محلی شوشتر (نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه) ذیل همین کلمه شود. باران ریزه ریزه کم، رِش رِش. (ایضاً همان کتاب: رش رش). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰ شود. مَطَر. (ترجمان القرآن) (منتهی الارب). غَیْث. (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی). عَفاء. قَطْر. قَطْره. رَجْع. (منتهی الارب) (ترجمان القرآن). حَیا. طَفَل. مَصْدهٔ. نَزَل. وَسیق. نضیضهٔ. ماعون. هَفاهٔ. هَلّه. رِزْق. رَشَم. عُرْهوم. قَسْم. خَدَر. صَوْب. صَیوب. صَیّب. کِفَیّ. وَدْق. (منتهی الارب) : عطات باد چو باران دل موافق خوید نهیبت آتش و جان مخالفان پده باد.شهید. سپیده سیم رده بود و در و مرجان بود ستارهء سحری قطره های باران بود.رودکی. آن قطرهء باران بر ارغوان بر چون خوی به بناگوش نیکوان بر.کسائی. بابر رحمت ماند همیشه دست امیر چگونه ابر کجا توتکیش باران است.عماره. همانا که باران نبارد ز میغ فزون زآنکه بارید بر سرْش تیغ. فردوسی (از اسدی). چه باران بدی ناودانی نبود بشهر [ری] اندرون پاسبانی نبود.فردوسی. ویحک ای ابر بر گنهکاران سنگگ و برف باری و باران.عنصری. سر و رویم چون نیل، زبان گشته تمنده ز بالا در باران، ز پس و پیش بیابان. عسجدی. صاعقه گردد همی وسیلهء باران. ابوحنیفهء اسکافی. بنجشک چگونه لرزد از باران چون یاد کنم ترا چنان لرزم.ابوالعباس. همی گویند کاین کهسارهای عالی محکم نرستستند در عالم ز باد نرم و باران ها. ناصرخسرو. با سبکساران از آل مصطفی چیزی مگوی زآنکه این جهال خود بی ابر می باران کنند. ناصرخسرو. چرا گویم که بهتر بود در عالم کسی زآن کس که بر اعدا سراسر میغ و محنت بود بارانش. ناصرخسرو. گرچه آبست قطرهء باران چون بدریا رسد گهر گردد. عبدالواسع جبلی. چو از دامن ابر چین کم شود بیابان ز باران پر از نم شود. نظامی (از شعوری). هرچند مؤثر است باران تا دانه نیفکنی نروید.سعدی. اگر باران بکوهستان نبارد بسالی دجله گردد خشک رودی.سعدی. - باران تیر:وز آن پس کی نامدار اردشیر ز کینه بکشتش بباران تیر.فردوسی. وز آن پس بکشتش بباران تیر تو گر باهشی راه مزدک مگیر.فردوسی. ز باران زوبین و باران تیر زمین شد ز خون چون یکی آبگیر.فردوسی. - امثال: باران آمد ترکها بهم رفت؛ بصورت توبیخ و استهزاء بعلت غنای لاحق فقر سابق فراموش شد یا با آرایش و پیرایه زشتیها پوشیده گشت. (امثال و حکم دهخدا). باران از سنگ دریغ نیست و صحبت از ناپذیر دریغ است. (خواجه عبدالله انصاری، از امثال و حکم دهخدا). باران بصبر پست کند گرچه نرم است رویْ آن کُهِ خارا را. ناصرخسرو (از امثال و حکم دهخدا). باران که در لطافت طبعش خلاف نیست در باغ لاله روید و در شوره زار خس. سعدی (از امثال و حکم دهخدا (||). نف) بارنده. در حال باریدن. در حال بارانیدن: اشک باران. بمباران. تیرباران. تیغ باران. چراغ باران (تداول عوام). سنگ باران. گل باران. گلوله باران.

مرواریدباران. نورباران. غالباً جزو مؤخر ترکیبات آید : نیست در خاک بشر تخم کرم مدد از دیدهء باران چه کنم؟خاقانی. سرشک غم از دیده باران چو میغ که عمرم بغفلت گذشت ای دریغ. سعدی (بوستان). خاک سبزاورنگ و باد گلفشان و آب خوش ابر مرواریدباران و هوای مشکبوست. سعدی. نه رفیق مهربانست و حریف سست پیمان که بروز تیرباران سپر بلا نباشد. سعدی (طیبات). چنان در حصارش گرفتند تنگ که عاجز شد از تیرباران و جنگ. سعدی (بوستان). چشمی که بدوست برکند دوست بر هم ننهد به تیرباران.سعدی (طیبات). رجوع به آنندراج شود. (۱) - پهلوی varan «نیبرگ ۲۸۲»، اورامانی waran«کتاب اورامان ۱۲۷»، فریزندی و یرنی varun ، نطنزی varan«کتاب ۱ ص۲۸۵»، گیلکی varan، از مصدر باریدن. قطره های آب که از ابر بر زمین ریزد. مطر. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باران.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان حومهء بخش گاوبندی شهرستان لار که در ۳هزارگزی جنوب گاوبندی و ۲هزارگزی شوسهء سابق لار به بندر بوشهر واقع است و ۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

باران.

(اِخ) (چشمهء...) از مزارع چولاتی از بلوکات مشهد مقدس است. (مرآت البلدان ج ۴ ص ۲۳۱).

باران.

(اِخ) دره باران. دزه باران. قصبه ای نزدیک مرو. (دِمزن). قریه ای است در مرو آنرا ذره باران گویند. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۵۵). از قریه های مرو است که دزه باران گویند. (معجم البلدان). از قریه های مرو است که آنرا دره باران گویند. (سمعانی).

باران آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) نزول باران. فرود آمدن باران. باریدن باران. فروریختن باران. باران باریدن.

باران باریدن.

[دَ] (مص مرکب) نزول باران. فرود آمدن باران. باریدن باران. فروریختن باران. باران آمدن : عجب که بیخ محبت نمیدهد بارم که بر وی اینهمه باران شوق میبارم. سعدی (طیبات).

باران خواستن.

[خوا / خا تَ] (مص مرکب) طلب باران کردن. استسقاء. استمطار. (منتهی الارب).

بار انداختن.

[اَ تَ] (مص مرکب) افکندن بار. انداختن بار، چنانکه کرایه کشان در محلی. رجوع به بار افکندن شود.

بارانداز.

[اَ] (اِ مرکب)(۱) قسمتی از ساحل و یا بندرگاه و یا منزلی از راه که چارواداران یا کشتی ها و یا دیگر وسایل حمل و نقل مال التجاره و بار خود از ستور فروگیرند. قدسی گوید : از خس و خار درین دشت صدا می آید که درین منزل پرخوف مکن بارانداز. (از آنندراج). رجوع به بارافکن شود ||. فروکش شدن. (غیاث). فروکش کردن ||. مقام گزیدن. (غیاث). رجوع به بارافکن شود. (۱) - لفظاً صفت فاعلی است و در معنی بر اسم مکان دلالت کند.

باراندن.

[دَ] (مص) بارانیدن: و گفت گرسنگی ابریست که جز آن باران حکمت نباراند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار).

باراندوز.

[اَ] (اِخ) دهی است از دهستان باراندوزچای بخش حومهء شهرستان ارومیه که در ۱۸هزارگزی جنوب ارومیه و ۵۵۰۰ گزی باختر شوسهء ارومیه بمهاباد در جلگه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۴۲۶ تن سکنه میباشد. آبش از باراندوزچای و محصولش غلات، انگور، توتون، چغندر، حبوبات، برنج و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی جوراب بافی است و راهش ارابه رو می باشد. دبستان دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باراندوز.

[اَ] (اِخ) نام رودی که از کوه سرحدی جمال الدین سرچشمه گرفته بطرف شمال جاری میشود و از قریهء باراندوز گذشته از ماشقان بطرف مشرق رفته شعبه ای از باغ شیرِنی ضمیمهء آن شده در جیران وارد دریاچهء ارومیه میشود.

باراندوزچای.

[اَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای شش گانهء بخش حومهء ارومیه است که در جنوب خاوری ارومیه واقع است. موقعیت آن در قسمت خاوری و کنار دریاچه جلگه ای و مابقی کوهستانی میباشد. حدود آن از شمال محدود است بدهستان برگشلو از جنوب دهستان دول، از خاور بدریاچهء ارومیه، از باختر بدشت و مرگور. هوایش معتدل ولی کنار دریاچه نسبت بقسمتهای کوهستانی گرمسیر است. آبش بوسیلهء رودخانهء باراندوز و برگشلو و بعضی قراء آن از آب برف و باران تأمین میگردد. از ۱۰۲ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل میشود و نفوس آن در حدود ۱۶۸۳۰ تن میباشد، زبان آنها کردی و کلدانی است. محصولات عمدهء آن غلات، حبوبات، توتون، چغندر، کشمش، برنج است و چون بیشتر قراء این دهستان دارای باغات انگور میباشد بیشتر مالکین در ۱۵ مردادماه بباغات عزیمت و در ۱۵ مهرماه پس از برداشت محصول مراجعت مینمایند. قراء عمدهء آن عبارتند از بالانج، اردشاد، قره آغاج، بابارود، باراندوز، توماتر، دیزج تکه. شوسهء ارومیه و مهاباد از این دهستان میگذرد ولی اکثر راههای این منطقه ارابه رو است و در فصل تابستان میتوان اتومبیل برد. شغل بعضی از ساکنین کنار دریاچه استخراج نمک از آب دریاچه میباشد و نام این دهستان بواسطهء وجود رودخانهء باراندوز معروف بدهستان باراندوزچای میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باراندوزچای.

[اَ] (اِخ) نام رودی به آذربایجان غربی. خره های مرگور و باراندوز را آب میدهد و فاضل آن بدریا میریزد.

باران دیده.

[دی دَ / دِ] (نف مرکب) آنچه باران بدان رسیده و تر کرده باشد، چون کشت باران دیده. میرزا رضی دانش : در پناه چشم تر دانش ز آتش ایمنم نیست از آفت زیانی کشت باران دیده را. قپلان بیگ، رباعی : خون گشته مرا ز هجر یاران دیده زین غم شده چون سیل بهاران دیده گر دست بمن زنند میریزد اشک مانند درختهای باران دیده.(از آنندراج). - گرگ باران دیده؛ گربزی مجرب و آزموده. گرگ باران دیده صحیح است نه بالان دیده یعنی فرهنگ اشتباه کرده: ز باران کجا ترسد آن گرگ پیر که گرگینه پوشد بجای حریر.نظامی. رجوع به بالان دیده و گرگ بالان دیده شود.

باران رسیده.

[رَ / رِ دَ / دِ] (ن مف مرکب)باران دیده. آنچه باران آنرا تر کرده باشد. متمطِّر. (منتهی الارب). باران زده. (دِمزن) : شه چو باران رسیده ریحانی کرد بر تشنگان گل افشانی.نظامی.

باران روز عید.

[نِ زِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بارانی که در روز عید بارد. میرزا رضی دانش : وصل یاران چون دهد رو اشک ریزی بدنماست گریهء شادی کم از باران روز عید نیست. (از آنندراج).

باران ریختن.

[تَ] (مص مرکب) فرود آمدن باران. نازل شدن باران. استهلال. باران ریختن آسمان : شنیدم که ذوالنون بمدین گریخت بسی برنیامد که باران بریخت. سعدی (بوستان).

باران ریز.

(اِ مرکب) بمعنی آبریز و میزاب و ناودان. (آنندراج). ناودان و میزاب. (ناظم الاطباء). مدرار. (ترجمان القرآن).

باران زائی.

(اِخ) طایفه ای از طوایف ناحیهء سراوان. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۹۷). از طایفهء ناحیهء سراوان، از طوایف کرمان و بلوچستان، و مرکب از ۳۰۰۰ خانوار است که در قلاع وزک، شستون، هاشک سکونت دارند.

باران زده.

[زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)باران دیده. میرحسن دهلوی : با رخ خوی کرده بر بام آمدی چون گل نوخاسته باران زده.(از آنندراج) و رجوع به دِمزن شود.

باران زده شدن.

[زَ دَ / دِ شُ دَ] (مص مرکب) بباران، بی پناهگاهی تر و خیس شدن.

باران سنج.

[سَ] (اِ مرکب)(۱) آلتی است که برای سنجش و اندازه گیری مقدار بارانی که در محل و زمان معین نازل میشود، بکار می رود. . (فرانسوی) (۱) - Pluviometre

بارانسی.

[نَ] (اِخ) شهری است بهند که ظاهراً بنارس باشد. از شهرهای اقلیم دوم باشد: و اقلیم دوم از شهرهای چین آغاز وز زمین هندوان بر کوههای قامرون گذرد و بر بارانسی و...آنچه بدریا بار است... (التفهیم چ همائی ص۱۹۸). رجوع به ماللهند ص۷۵ س ۳ و ص۸۲ س ۹ و ص۳۷۵ س ۱۰ ، ۱۲ شود.

باران شتاب.

[شِ] (اِ مرکب) باران قوی. (دِمزن). رگبار. باران شدید و وافر. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۰).

باران عید.

[نِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)مرادف باران روز عید که گذشت. (آنندراج). رجوع به باران روز عید شود.

بارانک.

[نَ] (اِ)(۱) گونه ای از غُبیرا و پِشْتَنَک است و آنرا در نور و گرگان بارانک، در طوالش می اَنْز، در کوهپایهء گیلان (زمک) راج اربو، در کلارستاق اَلَم دَلی، در کجور اَلَنْدَری، در رامسر گارِن و در خلخال مله، مُلَج میخوانند. این درخت در همهء جنگلهای دریای خزر، طوالش، گیلان، کلارستاق، نور، کجور و گرگان یافت شود. در ارتفاع ۵۰۰ گزی در دینوچال طالش تا۲۴۰۰ گزی آستارا. (از جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص۲۳۳). .(لاتینی) (۱) - Sorbus terminalis (جنگل شناسی ساعی ج ۲ صص۱۱۹ - ۱۲۹).

باران کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) باران آوردن. باران باریدن و بمجاز بمعنی نزده رقصیدن آید : با سبکساران از آل مصطفی چیزی مگوی زآنکه این جهال خود بی ابر می باران کنند. ناصرخسرو.

باران کمان.

[نِ کَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) مرادف باران تیر. تیر بسیار. رجوع به باران تیر شود. در آنندراج این ترکیب بدینسان آمده: بمعنی خود، اوحدالدین انوری گوید : نگهای علم در سپهر پیچد باران کمان بی بخار باشد (؟). (از آنندراج) (از بهار عجم).

بارانگرد.

[گِ] (اِخ) دهی است از دهستان قلعه تل بخش جانکی شهرستان اهواز که در ۲۴هزارگزی شمال باغ ملک و ۳هزارگزی خاور راه

اتومبیل رو هفت گل به ایزه (ایـذه) در کوهسـتان واقعست. هوایش معتدل و دارای ۱۷۰ تن سـکنه میباشد. آبش از چشمه و قنات و محصـولش غلاـت، برنـج، حبوبـات و میـوه اسـت. شـغل مردمش زراعـت و گله داری و راهش مـالرو است. سـاکنین آن از طـایفهء بختیاری هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

باران گریز.

[گُ] (اِ مرکب) چتر. سـایه بـان: آنچه از چوب و خشت مثل سایبان سازنـد. بهنـدی چهجه گوینـد، از شـرح قران السـعدین. (غیاث) (آننـدراج). عـاله. (منتهی الارب). و در المنجـد ذیـل عـاله آمـده است: شـبه الخیمه یسویهـا الرجـل من الشـجر للاسـتتار من المطر. (المنجـد). و صـاحب منتهی الارب آرد: و آن خانه از چوب و شاخ درخت کرده است که گاه باران بـدان پناه گیرنـد: عوّل علیه؛... بـاران گریز سـاختن. (منتهی الارب). و مؤلف منتهی الارب ذیل وَلَجه آرد: سـمج کوه که رَوَنـده در باران و جز آن در آن درآیـد. سایهء کنار دیوار و پشت بام که از باران بزیر آن پناه میبرند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵ ||). ساباط جلو عمارت. (ناظم الاطباء). رجوع به باران گیر شود.

باران گیر.

(اِ مرکب) بمعنی سایبـانی که برای پناه بردن از باران سازنـد. (آننـدراج) (دِمزن). ساباط جلو عمارت. (ناظم الاطباء). رجوع به باران گریز شود.

بارانگیز.

[اَ] (اِ مرکب) آلتی که بوسیلهء آن بار و عدلها را از جایی بجایی منتقل کنند. جرثقیل. رجوع به جرثقیل شود.

بارانلو.

(اِخ) دهی از دهسـتان خسروشاه بخش اسکو شهرستان تبریز در ۹هزارگزی شمال باختری مرکز اسکو و ۲هزارگزی شوسهء تبریز به اسـکو در جلگه واقع است. هوایش معتـدل و ۲۷۰ تن سـکنه دارد. آبش از آجی چـای و چشـمه و محصولش غلاـت، بادام و شـغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باران ناک.

(ص مرکب)(۱) بـارانی و منسوب به بـاران. (نـاظم الاطبـاء). رجوع به ناک شود. (۱) - مرکب است از بـاران + نـاک، مزیـد مؤخر (پسوند) اتصاف.

بارانه.

[نَ / نِ] (اِ) شه تیر که چوب کلان مکان باشـد. (آننـدراج) (دِمزن). ترهء [ظ: طرهء]جلو عمارات. (ناظم الاطباء). رجوع به شـعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ شود ||. نام رستنی است. (آنندراج). بادرنجبویه. (ناظم الاطباء). بادرنگبویه. باردو. پاردو. (دِمزن). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ شود.

بارانه کردن.

[نَ / نِ کَ دَ] (مص مرکب)بمخاطره افتادن. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰). بخطر و در مخاطره افتادن. (ناظم الاطباء: بارانه ||). از یک جا پریدن. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰) (دِمزن ||). دور انداختن. (ناظم الاطباء: بارانه ||). تفاخر کردن. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰). لاف زدن. (ناظم الاطباء: بارانه).

بارانی.

(اِ) نام کلاهی است که در روزهای باران بر سر گذارند. (برهان) (ناظم الاطباء). کلاهی است هنگام باران پوشندش تا بآب باران جامه ها تر نشوند. و آن طریقه چهری (کذا) میباشد، خواجه فرماید : چرا باید که وامانی بملبوسی و مأکولی اگر مرد رهی بگذر ز بارانی و بورانی. (از شرفنامهء منیری). نمد یا سقرلاتی جامه و کلاهی که در بارش پوشند. (غیاث). کلاه و لباسی که موقع باران می پوشند. (شعوری ج ۱ ورق ۹۷). کلاه برای حفظ از باران. (دِمزن ||). هر چیزی که بجهت مانع باران پوشند. (از برهان). لباس برای حفظ از باران که بترکی یاغمورلِق گویند. (دمزن). لباسی که برای حفظ تن از باران پوشند. شیخ نظامی گفته: ز بس تیر باران که آمد بجوش فکند ابر بارانی خود ز دوش. و آنرا چوخای نیز گویند و برهان بمعنی کلاه نیز گفته. (از انجمن آرا) (از آنندراج). لباس مشمع و مانند آن که بر روی لباسهای دیگر پوشند تا باران نفوذ نکند : من بر تو فکنده ظن نیکو(۱) وابلیس ترا زره فکنده مانند کسی که روز باران بارانی پوشد از کونده. ؟(۲) (از لغت نامهء اسدی) (از صحاح الفرس). جامهء از مشمع و جز آن که بروز باران پوشند تا آب بر جامه های دیگر نرسد. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷ شود: و از روذان [به دیلمان] جامهء سرخ خیزد پشمین که از وی بارانی کنند و بهمهء جهان برند. (حدود العالم). یک گرمگاه این غلامان و مقدمان محمودی مستنکر با بارانیهای کرباسین و دستارها در سر گرفته پیاده بنزدیک امیرمسعود آمدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۲۸). و من که بوالفضلم بر آنجمله دیدم که در سر این دره میاوری حواصل داشتم و قبای روباه سرخ و بارانی (کذا). (تاریخ بیهقی چ ادیب صص۴۵۶- ۴۵۷). بارانی تنْت اگر گلیم آمد مر جان ترا تنست بارانی.ناصرخسرو. بارانی پوشیده بر عادت مسافران. (تفسیر ابوالفتوح رازی). تا چو ابریست کمانْشان که چو باران بارد آسمان بر سر خورشید کشد بارانی. انوری (از شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷). بارانی آفتاب کنم نز گلیم مصر کز میغ تر هواست همه کشور سخاش. خاقانی. چو باران رفت بارانی میفکن چو میوه سیر خوردی شاخ مشکن.سعدی. پس از سی چلهء دی این مقرر گشت بر قاری که بارانی سقرلاط و سقرلاطست بارانی. نظام قاری (دیوان ص۱۲۸). پیشک آفتاب و بارانیست بقچه دانست و جامه و ایزار. نظام قاری (دیوان ص۳۴). سواد عشق چون بینی بهل سودای عقل از سر که در گرمای تابستان بتن بار است بارانی. قاآنی. لُباده؛ بارانی نمدین. برکس؛ جامهء کلاه دار از پیراهن و جبه و بارانی. (منتهی الارب). (۱) - ن ل: ظن به نیکو. (۲) - در نسخه ای بنام لبیبی آمده.

بارانی.

(ص نسبی) منسوب به باران. (دِمزن). مُمْطِر. ممطرهٔ. (منتهی الارب) (دهار): هوائی بارانی. موسمی بارانی. - روز بارانی؛ روزی که باران آید. -امثال: پیرزن نمرد تا روز بارانی. (امثال و حکم دهخدا). - شبی بارانی؛ لیلهٔ ممطره ||. بمجاز، گریان. اشکبار : تا بخرمن برسد کشت امیدی که تراست چارهء کار بجز دیدهء بارانی نیست.سعدی.

بارانی.

(اِخ) نام شاعری باستانی و از او بیتی چند در لغت نامهء اسدی بشاهد آمده است : در بیابان بدید قومی کرد کرده از موی هر یکی کولاـ بر من ای سنگدل وروت مکن ناز بر من تو با بروت مکن هرچه بینی ز مردمان مستان (بستان) هرچه یابی ز حرص کوت مکن.

بارانی.

(اِخ) نام قبیله ای است از ترکان. (برهان) (ناظم الاطباء) (دِمزن).

بارانی.

(ص نسبی) منسوب است به باران که قریه ای است از قرای مرو که دره بارانش خوانند. (سمعانی) (حبیب السیر چ خیام ج۲ صص۶۵۵ – ۶۵۸).

بارانی.

(اِخ) ابوذکریا یحیی بن احمد. (از معجم البلدان). رجوع به بارابی... شود.

بارانی.

(اِخ) ابونصر اسماعیل بن حمّاد الجوهری. صاحب کتاب الصحاح در لغت. منسوب به باران قصبه ای نزدیک مرو. (معجم البلدان).

بارانی.

(اِخ) اسحاق بن ابراهیم. صاحب دیوان الادب اللغویان. دائی ابونصر اسماعیل بن حماد الجوهری، منسوب به باران قصبه ای نزدیک مرو. (معجم البلدان).

بارانی.

(اِخ) حاتم بن محمد بن حاتم، منسوب به باران مرو. محدث بوده و از عمر بن سرسیل (کذا) و اسحاق بن منصور و عقبهٔ بن عبدالله سماع کرد. نام وی را ابودرعهء مسیحی در تاریخ مرو بدینسان آورده است. (از انساب سمعانی). رجوع به معجم البلدان شود.

بارانیا.

(اِخ)(۱)نام ایالتی است در مجارستان که مابین دو نهر دراوه و دانوب واقع گشته است. طولش ۸۸ و عرضش ۶۶ هزارگز میباشد. و مرکزش قصبهء فنف کیرْش (یعنی پنج کلیسا) میباشد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) – Baranya.

بارانیدن.

[دَ] (مص مرکب) باراندن. اِمطار. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). فروریختن باران و چون باران. (منتهی الارب). ریختن و ریزانیدن باران. بارانیدن باران. (ترجمان القرآن). سبب باریدن شدن. (ناظم الاطباء) : ز ابر تیره بارانی بهر جائی همی لؤلؤ بباغ و راغ از آن

لؤلؤ یمانی لاله حمرائی. سنایی.

بارانی عجم.

[عَ جَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش نقدهء شهرستان ارومیه که در ۱۲۵۰۰ گزی شمال خاوری نقده و یک هزارگزی باختر شوسهء ارومیه بمحمدیار در دره واقع است. هوایش معتدل و دارای ۱۷۵ تن سکنه میباشد. آبش از نهر یادگارلو و محصولش غلات، برنج، چغندر، توتون، حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالیش جاجیم بافی و راهش شوسه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بارانی کرد.

[کُ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش سلدوز شهرستان ارومیه که در ۱۳۵۰۰ گزی شمال خاوری نقده در مسیر شوسهء محمدیار به ارومیه در دره واقع است. هوایش معتدل و دارای ۲۰۹ تن سکنه از نژاد کرد میباشد. آبش از نهر یادگارلو و محصولش غلات، توتون، چغندر، حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالیش جاجیم بافی و راهش شوسه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باراه.

(ص مرکب) بارَهْ. (دِمزن). آنکه در راه راست میرود. (ناظم الاطباء) (دِمزن). مقابل بیراه. (دِمزن).

باراه.

(اِخ)(۱) از بتهای هند قدیم بود با بدنی چون انسان و سری چون سر خنزیر. (از مالله‌ند ص۵۸ س ۷). .(سانسکریت) (۱) - Varahi

باراهی.

(حامص مرکب) بارهی. (دِمزن). حرکت در راه است. (ناظم الاطباء) (دِمزن).

باراهی کند.

[کَ] (اِ مرکب) بارای کند. گیاهی هندی. (ناظم الاطباء). بیخی است هندی. (الفاظ الادویهء هندی) (دِمزن).

بارای.

[کذا] (اِ) جانوریست که از آتش خیزد(۱). (فرهنگ اسدی چ اقبال ص۵۲۹) (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). (۱) - آیا مصحف یا صورت دیگری از پری مراد است؟ و یا بمعنی سمندر است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بارای.

(ص مرکب) در اصل: بارأی. دانشمند. خردمند. صاحب رای نیکو : دلارای و بارای و با ناز و شرم سخن گفتن خوب و آوای نرم.فردوسی. بشاه جهان گفت بوزرجمهر که ای شاه باداد و با رای و مهر.فردوسی. شکیبا و با هوش و رای و خرد هزبر ژیان را بدام آورد.فردوسی. سام نریمان را پرسیدند که... آرایش جنگ چیست، جواب داد که فرّ ارجمند شاه و دانش سپهبد بارای و مبارز هنری. (نوروزنامه). نخواهم شدن زو جهانگیرتر نه زو نیز با رای و تدبیرتر.نظامی. رجوع به «با» شود.

بارای کند.

[کَ] (اِ مرکب) رجوع به باراهی کند شود.

بارب.

(اِ) زراعتی را گویند که از آب رودخانه، کاریز، غدیر و آبگیر حاصل شده باشد. (آنندراج).

بارب.

(اِخ)(۱) (سنت) از معصومات نصاراست و دختر مشرکی از اهالی ازمید [بعلبک] بود، وی بکیش نصرانی درآمد، و با وجود اصرار و ابرام پدرش دست از این آئین نکشید و در نتیجهء این سماجت از دست پدر آنقدر کتک خورد تا مرد و در زمرهء شهدا درآمد. ذکران وی روز ۴ کانون اول است. نصاری تصویر او را بر برجی نقش کرده حافظ و حامی توپچیانش میدانند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ : باربه). رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی شود. (۱) - Ste. Barbe.

بارب.

(اِخ) چشمه ای است مشهور و وسیع در ماوراءالنهر. (آنندراج).

باربا.

(اِ)(۱) چغندر. لبو. لب لبو. پابخار. پنجار. شوندر. سوندر. شمندر. جغندر. رجوع به دزی ج۱ ص۴۸ شود. (۱) - Betterave.

باربادِ.

(اِخ)(۱) بزرگترین جزایر آنتیل کوچک و متعلق بدولت انگلیس و دارای ۱۷۰۰۰۰۰ تن جمعیت و حاکم نشین آن شهر بریجتون(۲)است. (ناظم الاطباء). رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی شود. نام یکی از جزائر آنتیل واقع در امریکا است که در ۱۳۰ درجهء عرض شمالی و ۶۲ درجهء طول غربی واقع گشته. طولش ۳۲ هزار و عرضش ۱۸ هزار گز است و ۱۶۲هزار تن نفوس دارد و دارای اراضی حاصلخیز می باشد. مرکزش قصبهء بریجتون و محصول نیشکر آن فراوان میباشد. این جزیره را پرتقالیها کشف کرده اند و از تاریخ ۱۶۲۵ م. به تصرف دولت انگلیس درآمده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). (۱) - Barbade. مؤلف قاموس الاعلام ترکی بارباده آورده است. (۲) - Bridgetowm.

باربار.

(اِ) متواتر و پی درپی. (آنندراج). مکرراً ||. بسیار بار و چندین بار. (ناظم الاطباء). بارهای بسیار ||. ناله کنان و فریادکنان. (ناظم الاطباء).

باربار.

(اِخ) نام پیغمبری. (ناظم الاطباء) (دِمزن).

باربارُوس.

(اِخ) رجوع به بابروس شود. (لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲).

باربارى.

(اِخ)(۱) نامی است که در گذشته به ناحیه ای از افریقای شمالی داده اند و شامل: مراکش، الجزیره، و تونس میشده است. مرکز نیابت حکومت طرابلس (تری پولی) بوده است. (۱) - Barbarie. etats Barbaresques . (فرانسوی)

باربَاسترو.

(اِخ)(۱) نام قصبه ای است در خطهء قطالونی از اسپانیا. در ۴۸هزارگزی جنوب شرقی هوئسقه (وسقه) بر نهر سینقه واقع است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Barbastro.

باربان.

(اِ مرکب)(۱) عشار. مکاس. (زمخشری). راه دار. گمرکچی. (۱) - از: بار + بان، مزید مؤخر (پسوند) محافظت.

باربد.

[بَ] (اِ مرکب) (از: بار، رخصت، اجازه + بد، حاجب) خداوند بار. پرده دار. سالار بار. رئیس تشریفات.

باربد.

[بُ / بَ] (اِخ) جهرمی یا باربُذ(۱). نام مطرب خسروپرویز است. گویند اصل او از جهرم بوده که از توابع شیراز است و در فن بربط نوازی و موسیقی دانی عدیل و نظیر نداشته و سرود مسجع از مخترعات اوست و آن سرود را خسروانی نام نهاده بود. (برهان). گویند باربد جهرمی که در فن بربط نوازی استاد بوده بنای لحون و اغانی خود را در مجلس خسروپرویز بر نثر نهاده بود یعنی نظم نمینواخت، و آن مسجع بود مبتنی بر مدح و آفرین خسرو، و این قسم اغانی و لحون را خسروانی خوانند چه خسرو را پسند خاطر شده باین نام موسوم ساخت. (از برهان: نوای خسروانی). مطرب خسروپرویز بوده است. (معیار جمالی ص۱۱۵ : باربذ). مطرب پرویز که جهرمی بود یعنی از توابع جهرم بود و سرود خسروانی که سرودی است مسجع در بزم خسرو گفتی، و بضم باء خطاست و این مرکب است از بار بمعنی رخصت دادن و بد بمعنی خداوند و دارنده زیرا که پرویز او را اذن دخول در مجلس به جمیع اوقات داده بود. و سامانی گوید که او را صاحب بار گردانیده بود یعنی وزراء و امراء رخصت دخول بارگاه ازو ستادندی. (رشیدی). نام مطربی

که از مقربان خسروپرویز بود و در فن موسیقی مهارت عظیم داشت و این مرکب است از بار که بمعنی در و رخصت است و بد بالفتح بمعنی خداوند و دارنده. چون پرویز او را حکم دخول مجلس بجمیع اوقات داده بود لهذا باین لقب ملقب گردید. (از رشیدی) (از کشف) (از برهان). و صاحب برهان نوشته که بضم موحده و فتح آن نیز درست باشد و در رشیدی نوشته که ضمه خطاست. (غیاث). نام مطربی. سلمان گوید : از پی خسرو گُل بلبل شیرین گفتار نغمهء باربد و صوت نکیسا آورد. (از شرفنامهء منیری). نام مطرب پرویز که سرود مسجع گفتی و آنرا سرود خسروانی گویند. ازرقی فرماید : بشاخهای سمن مرغکان باغ پرست بلحن باربدی برکشیده اند آهنگ. (از فرهنگ سروری). نام مطرب خسروپرویز بود. گویند که اصل او از جهرم که از توابع شیراز است بوده و در فن بربط نواختن و علم موسیقی شبیه و نظیر نداشته و سرود مسجع از مخترعات اوست و آن سرود را خسروانی نام نهاد. امیرخسرو فرماید : گرش شیرین بخوانی باربد هست وگر جان نیست باری کالبد هست. (از جهانگیری). نام مردی بوده از اهل شهر جهرم فارس که در خدمت خسروپرویز منصب حجابت داشته بدین سبب او را باربد یعنی بزرگ بار خوانده اند و بتوسط او مردم بحضور پرویز بار می یافتند. وی در مقامات موسیقی مهارتی کامل داشت. در بزم خسرو او و نکیسا اسباب طرب بوده اند و تصرفات داشته اند. شیخ نظامی گفته : ستای باربد دستان همی زد به هشیاری ره مستان همی زد نکیسا چنگ را کرده خوش آواز فکنده ارغنون را پردهء ساز. (از انجمن آرا) (از آنندراج). ... و همانا ازین افتاده است که باربد جهرمی که استاد بربطی بود بناء لحون و اغانی خویش در مجلس خسروپرویز که آنرا خسروانی خوانند با آنک سربسر مدح و آفرین خسرو است بر نثر نهاده است و هیچ از کلام منظوم در آن بکار نداشته. (المعجم فی معاییر اشعار العجم چ ۱ طهران ص ۱۵۰). نام آوازه خوان و چنگزن دربار خسروپرویز (شاید از کلمهء بار بمعنی اجازه و بد یا پت بمعنی رئیس آمده. باربد یعنی وزیر دربار، بارسالار، حاجب. بعضیها بین باربد و بربط ارتباطی میدانند و... بعضیها بربط را از باربیتون یونانی میدانند). (فرهنگ شاهنامهء رضازادهء شفق). مطرب پرویز که در فن بربط نوازی و موسیقی عدیل نداشته و سرود مسجع که سرود خسروانی نام نهاده از مخترعات اوست و موطن این دانشمند جهرم فارس است. (ناظم الاطباء). رجوع به سی لحن شود. راجع باستادی او در فن بربط نوازی در کتب داستانهای بسیار آمده است. از آن جمله مؤلف تاریخ ایران در زمان ساسانیان بنقل از همدانی و ثعالبی و دیگران آورده است: نام شبدیز اسب معروف خسرو را اکثر مورخان و شاعران ایران و عرب ذکر کرده اند. گویند خسروپرویز چنان این اسب را دوست داشت که سوگند یاد کرده بود هر کس خبر هلاکتش را بیاورد او را بقتل خواهد رسانید. روزی که شبدیز مُرد میرآخور هراسان شد و به باربد رامشگر پادشاه پناه برد. باربد در ضمن آوازی واقعهء اسب را با ایهام و تلویح گوشزد خسرو کرد. شاه فریاد برآورد که «ای بدبخت مگر شبدیز مرده است!» خواننده در پاسخ گفت: «شاه خود چنین فرماید». خسرو گفت: «بسیار خوب، هم خود را نجات دادی و هم دیگری را». خالد الفیاض شاعر عرب (متوفی در حدود ۷۱۸ م.) این داستان را بنظم آورده است. (ترجمهء ایران در زمان ساسانیان چ ۱ طهران ص۳۲۵). ثعالبی گوید: باربد در ملاقات اول دستان یزدان آفرید را برای خسرو خواند. بعد دستان پرتو فرخار را بسمع او رسانید که همان شادمانی را می بخشد، که توانگری از پس درویشی می بخشد. پس از آن دستان سبزاندرسبز را خواند و نواخت چنانکه شنوندگان از آهنگ زارزار ابریشم رود و از زیر و بم سرود او مجذوب و مبهوت شدند. فردوسی گوید: سرودی بآواز خوش برکشید که اکنون تو خوانیش دادآفرید زننده دگرگون بیاراست رود برآورد ناگاه دیگر سرود که پیکارگردش همی خواندند همی نام از آواز او راندند برآمد دگرباره آواز رود دگرگونه تر ساخت بانگ سرود همان سبزدرسبز خوانی کنون برین گونه سازند مکر و فسون. (ایضاً از همان کتاب صص۳۴۳ - ۳۴۴). نام نوازندهء مشهور دورهء خسروپرویز که بصورت پهلبد و در عربی فهلبد تصحیف شده است و بنا بنقل ثعالبی روزی به سرکش رئیس و سردستهء رامشگران مجالس خصوصی خسروپرویز خبر رسید که جوانی مروی که زبردست ترین نوازندگان عود است و صدائی خوش دارد بدربار آمده تا بعنوان رامشگر بحضور شاه بار یابد. سرکش از این خبر پریشان خاطر گردید و بهر وسیله ای متشبث شد تا وی را از مجامع نزدیک بشاه دور سازد. پیشخدمتان و

درباریان را تطمیع نمود و از دوستان و میهمانان شاه درخواست کرد که از وی سخنی بمیان نیاورند. باربد چون این دید بفراست تدبیری اندیشید و با تطمیع نگهبان باغی که شاه گاهی برای گردش و باده نوشی بدانجا میرفت اجازه یافت که بر بالای درختی رود که بر محوطهء بزم مسلط بود. روزی که شاه بباغ آمد، باربد که جامه ای سبز بتن کرده و عودی سبزرنگ نیز بدست داشت بر بالای سروی رفت و در میان شاخ و برگ آن مخفی گشت. هنگامی که شاه جامی بدست گرفت، باربد عود را بصدا درآورد و بخواند. آواز ساده و دل انگیزی پرداخت که بسیار مؤثر افتاد. این آواز «یزدان آفرید» نام داشت. شاه از شنیدن آن بسیار مسرور گردیده بود، نام رامشگر را پرسید، به جستجوی او برخاستند ولی به نهانگاهش پی نبردند، شاه جام دومی بدست گرفت و در این بین باربد بسرودن آواز دیگری پرداخت که بسیار پرمایه و مسرت انگیز بود و «پرتو فرخار» نام داشت. خسرو چنان شیفتهء آن گشته بود که میگفت «همهء اعضای بدن میخواهند برای بهره بردن از آن سراپا گوش گردند». و امر داد تا بار دیگر بجستجوی رامشگر پردازند ولی این بار هم بازش نیافتند. سرانجام خسرو سومین جام خود را بدست گرفت، این بار باربد با نوای شکوه آمیز ساز و صدای گرم خود شنوندگان را مبهوت ساخت، آهنگی که او میخواند «سبزاندرسبز» نام داشت و بداهه سرائی بود که در آن بمخفی گاه خود اشاره می نمود. خسرو بپا خاست و گفت این آواز بی شک از فرشته ای برمیخیزد که پروردگار برای تهییج و خوشی من فرستاده است و از رامشگر درخواست کرد که خود را بنمایاند. باربد از درخت پائین آمد و بسجده بر پای خسرو افتاد. شاه مقدم او را گرامی داشت و جویای ماجرای او شد و از آن پس او را از نزدیکان خود ساخت و در مقام ریاست رامشگران جایش داد. و اما از پایان زندگی باربد روایات متفاوتی نقل می شود. ثعالبی نقل میکند که سرکش و باربد هر دو از رامشگران خسروپرویز بودند ولی سرکش که به برتری باربد و توجه شاه نسبت بدو حسادت می ورزید وی را مسموم ساخت، خسرو از مرگ وی بسیار اندوهناک گشت و چون دریافت که سرکش موجب مرگ او گردیده است بدو گفت من از شنیدن آواز باربد پس از او از تو لذت میبردم و میخواستم که در پی آواز او بآواز تو گوش دهم و تو از اینکه نیمی از لذت مرا از بین برده ای شایستهء مجازات مرگ هستی. سرکش پاسخ داد: شاها اگر بخواهی نیمی از لذتی را که برایت باقی مانده است از بین ببری، تو خود همهء آن را از بین برده ای، و بدینگونه شاه از سر تقصیر او درگذشت. ولی ظاهراً فردوسی این داستان شوم را نمیشناخته است. در روایتی که وی نقل میکند هنگامی که خسرو بوسیلهء فرزند خود شیرویه بزندان افتاده باربد هنوز زنده است و با رنگی پریده و قلبی اندوه بار بدرون خانه ای که خسرو محروم از تاج و تخت در آن زندانی است میرود و در برابر او آهنگی نوحه آمیز که خود ساخته است میخواند، سپس چهار انگشت خود را بریده بمنزل برمیگردد، آتشی میافروزد و همهء سازهای خود را در آن میسوزاند. (از مجلهء موسیقی دورهء ۳ شمارهء ۶). از رامشگران زبردست دورهء ساسانیان و در فن موسیقی سرآمد دهر بوده. اختراع اغلب نغمات و ترانه های موسیقی را به وی نسبت میدهند. گویند حوادث و اتفاقات مهمه را باربد بصورت نغمات نغز و نواهای دلفریب درآورده بسمع خسروپرویز میرسانیده، مثلاً فوت [شبدیز] اسب خاص پرویز را که دیگران یارای اظهار آن نداشتند وی بقالب نوای موسیقی ریخته و به عرض خسرو رسانید. باربد چون شنید که خسروپرویز در اصطناع رامشگران و نوازندگان میکوشد خواست خویشتن بدرگاه پرویز رساند ولی سرکش [رامشگر خاص پرویز] سالار بار را محرض آمد که از راه جستن باربد بدربار ممانعت نماید. باربد از بارگاه نومید برگشت تا روزی که خسرو بباغ رفته و بعیش و نوش می پرداخت، باربد از درخت سروی که قبلاً بتدبیر باغبان در آن جای کرده بود رود خود را بصدا درآورد و پرویز را دل بفریفت. باربد چون خسرو را مجذوب نغمات نغز خویش دید: فرودآمد از شاخ سرو سهی همی رفت با رامش و فرهی پرویز از دیدار وی شاد شد و او را شاه رامشگران خواند. فردوسی گوید : بشد باربد شاه رامشگران یکی نامداری شد از مهتران باربد پس از تقرب یافتن در حضرت پرویز برای هر روزی از ایام هفته نغمه ای ساخته بود که این هفت نغمه بنام «طرق الملوکیه» معروفست. و نیز برای هر روز از سی روز ماه لحن مخصوصی ساخته بود که بنام «سی لحن باربد» مشهور است و هم برای ۳۶۰ روز سال [بدون خمسهء مسترقه] ۳۶۰ نوای خاص ساخته بوده است. در خصوص مرگ باربد

اقوال مختلف است ولی فردوسی گوید : چو آگاه شد باربد زآنکه شاه [خسروپرویز] بپرداخت بیرای و بیکام گاه... ببرّید هر چار انگشت خویش بریده همی داشت در مشت خویش چو در خانه شد آتشی برفروخت همه آلت خویش یکسر بسوخت.فردوسی. ز رامشگران سرکش و باربد که هرگز نگشتیش بازار بد.فردوسی. بلبل همی سراید چون باربد قالوس و قفل رومی و جالینوس (کذا). عنصری (از حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی). تا هزارآوا از سرو برآرد آواز گوید او را مزن ای باربد رودنواز. منوچهری. خاصه که بهر طرف نشسته ست صد باربد از هزاردستان.خاقانی. هان شاخ دولت بنگرش کامیال نیک آمد برش چون باربد مرغ از برش دستان نو پرداخته. خاقانی. من او را باربد خوانم نه حاشا که سحر باربد در نغمهء اوست.خاقانی. از آن برقص درآید فلک که در گوشش سریر کلک تو هم چون نوای باربد است. ظهیر فاریابی (از فرهنگ ضیاء). طلب فرمود کردن باربد را وزو درمان طلب شد درد خود را درآمد باربد چون بلبل مست گرفته بربطی چون آب در دست.نظامی. چو شیرین دستبرد باربد دید ز دست عشق خود را کار بد دید.نظامی. حدیث باربد با ساز دهرود همان آرامگاه شه بشهرود.نظامی. از آن چندان نعیم این جهانی که ماند از آل ساسان وآل سامان ثنای رودکی مانده ست و مدحت نوای باربد مانده ست و دستان. شریف مجلدی گرگانی (از چهارمقالهء نظامی عروضی چ معین چ ۴ ص۴۴). مغنی نوایی بگلبانگ رود بگوی و بزن خسروانی سرود روان بزرگان ز خود شاد کن ز پرویز و از باربد یاد کن.حافظ. رجوع به نزهة القلوب چ لیدن ج ۳ ص۱۵۷ و جهانگشای جوینی ج ۱ ص۲۰۷ و تاریخ گزیده چ ۱۳۳۱ ه . ق. بریل ص۱۲۲ و احوال و اشعار رودکی ص ۵۳۸، ۷۹۳، ۸۰۴ ، ۸۹۰ ، ۸۹۱ ، ۱۱۳۴، ۱۲۱۹ و مجمل التواریخ و القصص ص۸۱ و حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص۲۵۰ و شعوری ج ۱ ورق ۱۵۶ و تکملهء مقالهء ادوارد براون در مجلهء انجمن سلطنتی آسیائی شمارهء ژانویهء ۱۸۹۹ م. صص ۳۷ – ۶۹ دربارهء «باربد و رودکی» شود. (۱) – باربذ و فهلبذ و فهربذ و فهلوذ و پهلبذ نیز ضبط کرده اند. کریستنسن گوید: باربد در خط پهلوی ممکن است Bahl(a)badh خوانده شود و چون در نسخ فارسی غالباً ب و پ تشخیص داده نمیشود، این کلمه را پهلبذ خوانده اند، و با وجه اشتقاق غلط آنرا بکلمهء pahlav (پارت، پهلوان) نزدیک کرده اند. باید دانست که «پهلبذ» در خط پهلوی ممکن نیست «باربذ» خوانده شود، پس صحیح همین شکل اخیر است. «ساسان ۴۸۴ حاشیهء ۲». (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باربدی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به باربد یا آهنگ منسوب به وی : سرکش بر پشت رود باربدی زد سرود وز می سوری درود سوی بنفشه رسید. کسائی.

باربذ.

[بَ / بُ] (اِخ) رجوع به باربد شود.

باربر.

[بَ] (نف مرکب) حمال و فعله و مزدور. (ناظم الاطباء). بارکش. آنکه بار برد. حامل. باربردار : خری دید پوینده و باربر توانا و زورآور و کارگر.سعدی (بوستان). و باتفاق خر باربر به که شیر مردم در. (گلستان). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱ شود ||. ستور باری ||. گمراهی. (ناظم الاطباء). این معنی برای این لغت قیاساً نادرست مینماید و مأخذ ناظم الاطباء هم معلوم نشد.

بار برتافتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) بمعنی خود، طالب آملی گوید : از آن مقفا سر کردم این غزل طالب که دوش قافیه ام برنتافت بار ردیف. (از آنندراج). و آن بمعنی تحمل کردن بار و طاقت باربرداری است. رجوع به برتافتن شود.

باربردار.

[بَ / بُ](۱) (نف مرکب) باربر. (ناظم الاطباء). بارکش. بردارنـدهء بار. حمال. رجوع به آنندراج، شعوری و دِمزن شود ||. حیوان بارکش. باربر : گاوان و خران باربردار به زآدمیان مردم آزار.سعدی (گلستان). رجوع به بارکش و باربر و «دِمزن» شود ||. حامل. حامله. زن و مادهء حیوان که حامله شود و بار گیرد ||. راه بن بست. (شعوری). راه سخت و صعب (طریق غیرنافذ یعنی چقمز یول [ترکی]). (دِمزن). (۱) - ناظم الاطباء بفتح بای دوم آورده، ولی باید دانست که هم باربُر صحیح است بقیاس فرمانبردار و نامبردار از مصدر بار بردن، و هم باربَر از مصدر بار برداشتن. (محمد معین).

باربرداری.

[بَ / بُ] (حامص مرکب)عمل باربردار ||. مخارج سفر و لوازم سفر و کرایهء بار. (ناظم الاطباء).

بار برداشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) بلنـد کردن بـاری را از دوش یـا گردن و یـا پشت کسـی. تحمـل. (دهـار) (تاج المصادر بیهقی). ازدفار. (تاج المصـادر بیهقی). احتمـال. مقعَّط. (منتهی الارب). رجوع به بـار برتـافتن شود. (آننـدراج ||). بمجـاز، کنایه از تخفیف دادن آلام و رنجهای کسـی. کاسـتن از غم و انـدوه کسـی. بار از روی دوش کسـی برداشـتن؛ بـدو کمک کردن. او را یاری کردن : اگر باری ز دوشم برنداری چرا باری بسـربارم گذاری؟ناصرخسـرو ||. حامله شدن. بارور شدن. بار گرفتن. آبسـتن شدن : خاک پنداری بماه و مشتری آبسـتن است مرغ پنـداری که هست اندر گلسـتان شـیرخوار این یکی گویا چرا شد نارسـیده چون مسـیح وآن دگر بی شوی چون مریم چرا برداشت بار؟ منوچهری.

بار بردن.

[بُ دَ] (مص مرکب) حمـل بار و نقل کردن آن : حاجی تو نیستی شتر است ازبرای آنک بیچاره خار میخورد و بار می برد. سـعدی. برد هر کسـی بار درخورد زور گرانست ران ملخ پیش مور. سـعدی (بوسـتان ||). بمجاز، رنج کشـیدن. تحمل مشقت کردن : همانا زمان آمدستم فراز وزین بار بردن نیابم جواز.فردوسی. برند ازبرای دلی بارها خورند از برای گلی خارها. سعدی (بوستان).

بار برگرفتن.

[بَ گِ رِ تَ] (مص مرکب)بار برداشـتن از حیوان بارکش ||. حامله شدن. آبسـتن گشـتن. باردار گشـتن. باردار شدن: مادر موسی بار برگرفت. (ابوالفتوح ||). بمجاز بار از دل کسـی برگرفتن؛ کنایه از کاسـتن رنج و اندوه کسی. تخفیف دادن آلام و رنجهای او : بار بی انـدازه دارم بر دل از سودای عشـقت آخر ای بیرحم باری از دلم برگیر باری. سـعدی (خواتیم). مرا رفیقی باید که بار برگیرد نه صاحبی که من از وی کنم تحمل بار. سعدی.

باربرگیر.

[بَ] (نف مرکب) کسی که بار از بارکش فرونهد. بمجاز، کسی که رنجی از کسی برگیرد : خمخانهء خرسرای خرپیر نه راه بری نه باربرگیر.سوزنی.

باربرنه.

[بَ نِهْ] (نف مرکب) آنکه بار بر ستور نهد : سالار بار مَطْران مه مرد جاثلیق قسیسْ باربرنه(۱) و ابلیسْ بدرقه.سوزنی. (۱) - یعنی باربرنه قسیس و بدرقهء ابلیس.

بار برنهادن.

[بَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب)بار گذاشتن بر ستور. تحمیل. (ترجمان القرآن) (دهار) (تاج المصادر بیهقی).

باربروس.

[بِ] (اِخ)(۱) از بابا اوروج تحریف شده است. این نام را اروپائیان بکاپیتن مشهور اوروج رئیس و برادرش خیرالدین رئیس اطلاق نمایند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). رجوع به خیرالدین و باربروس و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی شود. (۱) - Barberousse.

باربروس.

[بِ] (اِخ) فردریک (یعنی فردریکِ ریشدار). از امپراطوران آلمان باشد. رجوع به فردریک شود. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باربری.

[بَ] (حامص مرکب) عمل باربر. کار حمال ||. حمل و نقل: تعمیم وسایل باربری برای توسعهء زراعت نهایت ضرور است||. اداره ای که مباشر امور حمل و نقل است. ادارهء حمل و نقل.

باربزیو.

[بِ یُ] (اِخ)(۱)نام قصبهء مرکز قضائی است در ایالت شارانت(۲) فرانسه. در ۳۴هزارگزی جنوب غربی شهر آنگولم(۳) واقع است و دارای یک حمام معدنی میباشد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲) . ۴۱۰۰ تن نفوس دارد. (۱) -- (۲) .Barbezieux Angouleme - (۳) .Charente.

باربست.

[بَ] (مص مرکب مرخم) بار بستن : کنون کاوفتادت ز غفلت بدست طریقی ندارد بجر باربست.سعدی (بوستان).

بار بستن.

[بَ تَ] (مص مرکب) بار بربستن. بار را برای حمل بستن. ترتیب دادن بار برای بردن. پیوسته و استوار کردن بار بر مال. بار درست

کردن. بار کردن : وگرنه همه کاروان بار بست ستانم، کنمْتان بیکباره پست. اسدی (گرشاسب نامه). صد رزمهء فضل بار بسته یک مشتریم نه پیش دکان.خاقانی. کاروان میرود و بار سفر می بندند تا دگربار که بینند که بما پیوندند؟ سعدی (خواتیم ||). کنایه از سفر کردن و تهیهء سفر کردن. واله هروی گوید : شد یار و دل بتفرقه مشغول کار ماند او بار بست و خاطر ما زیر بار ماند. مولانا وحشی گوید : ای رفیقان بار خواهم بست یار من کجاست حاضرش سازید تا من کارسازی می کنم. نظری راست : مسافران چمن نارسیده در کوچ اند شکوفه میرود و شاخ بار می بندد. (از آنندراج). رجوع به مجموعهء مترادفات ص۱۷ شود. ز کهرمْش کهتر پسر بد چهار بنه برنهادند و بستند بار.فردوسی. بیاورد ازین هر یکی دوهزار خردمند گنجور بربست بار.فردوسی. گو میخ مزن که خیمه میباید کند گو رخت منه که بار میباید بست. سعدی (صاحبیه ||). مردن. درگذشتن. رخت بربستن : منوچهر را سال چون شد دوشست ز گیتی همه بار رفتن ببست.فردوسی. بِکْشید سوی احمد مرسل رخت بربست زآن دیار کرم بارش.ناصرخسرو. گوئی از صحبت ما نیک به تنگ آمده بود بار بربست و بگردش نرسیدیم و برفت. حافظ.

بار بستن زبان.

[بَ تَ نِ زَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از ظهور کردن رنگ از جهت غلبهء یکی از اخلاط چهارگانه. درین حال گویند زبان بار بست، و عدم اقتدار بر گفتار که آن نوع بیماری است. فائده: از اهل زبان بتحقیق پیوسته که حالتی است در مرض که از غلبهء بلغم بار سپیدی بر روی زبان می بندد و در غلبهء صفرا بار زردی، و بار بستن زبان نیز کنایه از فروماندن و بیکار شدن زبان. تأثیر گوید : جهان ز رفتن صاحب سخن ذلیل شود زبان چو بار به بندد بدن علیل شود. و له: وضع ناخوش بر سخنور سخت باشد ناگوار بار می بندد زبان هرگه بدن رنجور شد. (از آنندراج).

باربغه.

[بُ غَ / غِ] (اِ) بنه و سامان و اسباب سفر ||. اسباب خرد و کوچک. (ناظم الاطباء). باین معانی مصحف «باربنه» است ||. باملایمت و آهستگی. (ناظم الاطباء). مأخذ معلوم نیست و شاهدی هم در دست نمیباشد.

باربک.

[بَ / بِ] (اِ مرکب) بمعنی امیر اعظم که او هر وقت که خواهد بدرگاه پادشاه بار یابد، و این مرکب است از بار که بمعنی دخل است و از بگ بالکسر که مخفف بیگ است بمعنی صاحب و امیر، و این لفظ را بفتح بای ثانی نیز نوشته اند که بگ بالفتح بمعنی امیر و صاحب است در ترکی و این لفظ بمعنی عرض بیگی که عرض مردم بحضور پادشاه میبرد نیز آمده. (از کشف و شرح قران السعدین). (غیاث) (آنندراج).

باربک.

[بَ] (اِخ) رجوع به سلطان شاهزاده باربک شود.

باربکی.

[بَ] (حامص مرکب) نظارت و داروغگی. (غیاث) (آنندراج).

باربند.

[بَ] (نف مرکب) آنکه بارها را بندد (||. اِ مرکب) نواری که بدان بار بر ستور استوار کنند. قسمی تنگ که بدان بار بر ستور استوار کنند. طناب. بارپیچ. عِکام. (منتهی الارب): گر اشتلمی نمیزد آن کرد خر میشد و باربند میبرد.نظامی.

باربندی.

[بَ] (حامص مرکب) عمل بستن و تهیه کردن بارها ||. بسیارخوردگی.

باربندی کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)بارها را آماده برای حمل و نقل کردن ||. در تداول عوام، پرخوری کردن.

باربنگاه.

[بُ] (اِ مرکب) باربنه. جائی که در آن بار می ریزند. (ناظم الاطباء). بترکی، یوک یاب. (دِمزن). رجوع به فرهنگ رازی و شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ شود.

باربنه.

[بُ نَ / نِ] (اِ مرکب) باربنگاه. رجوع به باربنگاه و شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ (باربنگاه) شود.

باربو.

[بُ] (فرانسوی، اِ)(۱) باربیون(۲). نوعی ماهی از انواع سیپرینیده(۳) که در آبهای شیرین زندگی میکند. (۱) - Barbeau. . (فرانسوی) (۲) - Barbillon . (فرانسوی) (۳) - Cyprinides

باربو.

(فرانسوی، اِ)(۱) نوعی ماهی مسطح و بسیار قیمتی از نوع ماهی های سپردار. [توربو(۲)]، باربوهائی که در سواحل فرانسه وجود دارند طولشان تا ۶۰ سانتیمتر می رسد. (۱) - Turbot - (۲) .Barbue.

باربود.

(اِخ)(۱) نام یکی از جزائر آنتیل واقع در آمریکا در ۳۰هزارگزی شمال شهر آنیتفوآ. در ۱۷ درجه و ۴۰ دقیقهء عرض شمالی و ۶۴ درجه و ۱۰ دقیقهء طول غربی واقع گشته، طولش به ۳۰ هزار و عرضش به ۱۶ هزار گز بالغ است. اراضی آن پست و مسطح است، لنگرگاهی ندارد و سواحلش خطرناک میباشد. خاکش حاصلخیز و محصولاتش عبارت است از: پنبه، نیل، تنباکو، نیشکر و غیره. از سال ۱۶۲۸ م. در ید تصرف دولت انگلیس میباشد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Barboude.

باربون.

(اِخ) دهی است از دهستان نازلو بخش شهرستان ارومیه که در هزاروسیصد گزی شمال باختری ارومیه و یک هزارگزی باختر شوسهء ارومیه بسلماس واقع است. منطقه ای است جلگه و معتدل با ۱۳۰ تن سکنه. آبش از نازلوچای و محصولش غلات، توتون، چغندر، کشمش، حبوبات و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی جوراب بافی و راهش ارابه رو می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باربه.

[بِ] (فرانسوی، اِ)(۱) نژادی از سگ. (۱) - Barbet.

باربی.

(اِخ)(۱) نام قصبه ای است در ایالت ساکس پروس که در ۲۵هزارگزی جنوب شرقی ماگدمبورگ در محل اتصال دو نهر ساله و الب واقع گشته است. (از قاموس اعلام ترکی ج ۲). (۱) - Barby.

باربیکی.

[بِ] (حامص مرکب) عمل و شغل باربک بزرگ دربار. (از دمزن). رجوع به باربک شود.

باربیون.

[بی یُنْ] (فرانسوی، اِ)(۱) رجوع به باربو شود. (۱) - Barbillon.

باربیه د سویل.

[یِ دُ سِ] (اِخ)(۱) نام نمایش نامهء کمدی است در چهار پرده به نثر که بومارشه(۲) نویسندهء فرانسوی بسال ۱۷۷۵ م. آنرا نوشته، و حسن ره آورد آنرا بفارسی درآورده و بسال ۱۳۲۷ ه . ش. بنام «ریش تراش اشبیلیه» یا «احتیاط بیفایده»(۳)در طهران منتشر کرده است. از روی این اثر اپرا هم تهیه شده است. (۱) - La Le Barbier de Seville. (۲) - Beaumarchais. (۳) - Precaution inutile.

باربیه د منار.

[یِ دُ مِ] (اِخ)(۱) (۱۸۲۷ - ۱۹۰۸ م.) خاورشناس بنام فرانسوی که در ۱۸۲۷ در مارسی متولد شد و بسال ۱۹۰۸ درگذشت. وی زبانهای فارسی، عربی و ترکی را فراگرفت و خدمات گرانبهائی بمعارف اسلامی و تاریخ و علوم و ادب شرق کرد، ازجملهء آثارش: فرهنگ ترکی و فرانسه که بچاپ رسیده است، فرهنگ تاریخی و جغرافیائی ادبی از کشور ایران و نواحی آن(۲)بفرانسه که بسال ۱۸۶۱ در پاریس منتشر شده و اصل آنرا از معجم البلدان یاقوت و آثار دیگران ترجمه و اقتباس کرده است. کتابی در اشعار فارسی که بچاپ رسیده است، مطالعه و بررسی در احوال شیخ سعدی شیرازی. ترجمه ها: تصحیح و ترجمهء تاریخ مروج الذهب مسعودی بفرانسه بسال ۱۸۶۱ - ۱۸۷۸ که در پاریس بچاپ رسیده است. رسالهء المنقذ من الضلال محمد غزالی، تاریخ هرات معین الدین که در مجلهء آسیائی(۳) طبع شده است. بوستان شیخ شیراز و مقالات بسیاری دربارهء تاریخ و ادب و فرهنگ ایران و شرق

در مجلهء آسیائی. (از فرهنگ خاورشناسان ص۵۴). رجوع به ترجمهء تاریخ ادبیات ایران تألیف ادوارد براون ج ۱ و ۳ و ۴ و احوال و اشعار رودکی ج ۳ صص ۸۶۵ - ۹۰۱ شود. (۱) - Barbier de Meynard, Dictionnaire geographique, historique et litteraire de la Perse. Paris. MDCCCLX ۱. (۲) - Journal Asiatique. (۳) -

بارپروردگار.

[پَرْ وَ دْ / دِ] (اِخ)بارخدای. خداوند. خدای تعالی.

بارپوست.

(اِ مرکب) نوعی از مرکبات است که پوست میوهء آن چون پوست لیموی شیرین زرد و شکل آن چون گلابی کشیده و دراز باشد، بزرگتر از گلابی.

بارپوش.

(اِ مرکب) جامه که بر بار پوشند تا از صدمت باران و آفتاب مصون ماند ||. ظاهراً بالاپوش : و سواران بر عقب می آمدند و موضعی که جواز تعذر زیادت داشت بارپوشها می انداخت. (جهانگشای جوینی).

بارپیچ.

(نف مرکب) آنکه بارها پیچد (||. اِ مرکب) جامه ای که عدل را در آن پیچند. پارچهء ضخیمی که بعدلها پیچند. آنچه بار در آن پیچند.

بارت.

(اِخ)(۱) هاینریش. یکی از مشاهیر سیاحان جغرافی دان آلمان است. وی در سواحل ایتالیا و بحر سفید مدت مدیدی سیاحت کرد و دربارهء دریای مذکور اثری منتشر ساخته آنگاه جزو گروه سیاحانی که بریاست ریچاردسون بافریقا میرفتند درآمده از سال ۱۸۴۹ تا ۱۸۵۴ م. پنج سال در صحاری و میان اقوام وحشی بسیر و سیاحت پرداخت تا آنجا که همسفرانش درگذشتند و او تنها بازگشت، و دربارهء افریقا سیاحت نامهء مفیدی موسوم به «افریقای وسطی و شمالی» در ۵ مجلد بدو زبان آلمانی و انگلیسی منتشر ساخت، و نیز کتابی دربارهء لغات افریقای میانه منتشر کرد. وی بسال ۱۸۲۱ در هامبورگ تولد یافت و بسال ۱۸۶۵ درگذشت. (۱) - Barth, Heinrich.

بارتاتوی.

(اِخ) نام پادشاه سکاها که در آذربایجان دولتی تشکیل داده بودند و آسورحیدین پادشاه آسور بخاطر دوستی با او دختر خویش را به وی داد. هرودوت اسم این پادشاه را پروت ثی یوس نوشته است. (ایران باستان ج ۱ ص۱۷۳).

بارتاس.

(اِخ)(۱) دو بارتاس (گیوم). نام شاعر فرانسوی است متولد در من فور(۲)نزدیک اوش(۳) (۱۵۴۴ - ۱۵۹۰ م.). مؤلف «هفته»(۴) یا «آفرینش جهان»(۵) که از کتاب مقدس ملهم است. (۱) - - (۳) - Montfort. (۲) - Bartas - Du Bartas, Guillaume. Auch. (۴) - Semaine. (۵) - Creation du Monde.

بارتز.

[تِ] (اِخ)(۱) پل ژزف. یکی از مشاهیر اطبای فرانسه است. وی در تاریخ ۱۷۳۴ م. در مونپلیه(۲) تولد یافته و در سنهء ۱۸۰۶ درگذشته است. مدت مدیدی در مدرسهء طبی میهن خویش مدرس علم طب بود و سفری بپاریس رفت. با دالامبر و دیگر معاصران از علما روابطی دوستانه پیدا کرد. در تحریر اثر مشهور به مجموعهء فنون اشتراک قلمی داشته است. او بتمام زبانهای اروپایی آشنا بوده آثار معتبر چندی در طب و مخصوصاً دربارهء بدن انسانی تألیف کرد و مدتی پزشک دربار بود. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Montpellier - (۲) Barthez, Paul Joseph.

بارتلد.

[تُ] (اِخ)(۱) بارتولد. خاورشناس بنام روسی است که کتاب علمی و نفیسی در جغرافیا و تاریخ ترکستان روس در ۱۹۰۰ م. نوشته و در ۱۹۲۸ م. به انگلیسی درآمده است.(۲) وی با مراجعه به تاریخ دورهء مغول و تحقیق در گزارش آسیای مرکزی و ترکستان در دورهء استیلای مغول تألیفی ارزنده از زمان چنگیز و فتوحات و یاسای او و دورهء تیموریان ساخته(۳) که دایرهٔ المعارف اسلام از آن نقل کرده است. همچنین کتابی در جنگهای آتسز و سنجر نگاشته که مواد آن را از نسخهء خطی بنگاه زبانهای شرقی پطرگراد ترتیب داده و دربارهء آتسز تحقیقاتی نموده است. رجوع به دایرهٔ المعارف اسلام شود. و نیز مقالات باارزشی دربارهء تاریخ ایران در مجلهء آشورشناسی(۴) نگاشته است. (از فرهنگ خاورشناسان ص۵۷). (۱) - W. Barthold. (۲) - Turkestan down to the Mongol invasion. London ۱۹۲۳. (۳) - Turkestan wepokhu Mongolsh Nashnstw. (۴) - Zeitschrift fur Assyrologie.

بارتلمه.

[تُ لُ مِ] (اِخ)(۱) کریستیان. متولد در قرب بیروت ۱۸۵۵ م. و متوفی به سال ۱۹۲۵ م. از علمای لغت شناس و زبان دان آلمانی است و از سال ۱۹۰۹ م. استاد سانسکریت در هیدلبرگ بود. آثار مهم او عبارت است از: دستور لهجه های ایران قدیم(۲)، تحقیقات درباب سکه شناسی اشکانی(۳)، خاطره های مجمع آثار عتیقه ج ۲، ترجمهء پنج گاتها،(۴) ترجمهء ارت یشت(۵)، فرهنگ لغات قدیم ایران(۶). رجوع به ایران باستان ج ۲ ص ۱۵۷۰ و ۱۵۷۱ و ج ۳ ص۲۶۷۳ و یشتها ج ۱ و ۲ شود. (۱) - Bartholomae, Christian. (۲) - Handbuch der Altiranischen Dialekte. Leipzig. ۱۸۸۳. (۳) - Recherches sur la numismatique Arsacide. (Mem. de la Soc. d Archeol. t. II). (۴) - Die Gatha's des Avesta. Zarathushtra s verspredigten ubersetzt, Strassburg ۱۹۰۵. (۵) - Beitrage zur Kenntniss des Avesta II. von Chr. Bartholomae. Der, Asi Yast (Yt. ۱۷) S. ۵۶۰ - ۵۸۵. (۶) - Altiranisches Worterbuch, Strassburg ۱۹۰۴.

بارتلمی.

[تِ لِ] (اِخ)(۱) آبه ژان ژاک. یکی از مشاهیر علمای آثار عتیقه است. وی بسال ۱۷۱۶ م. در کاسیس(۲) متولد شد و به سال ۱۷۹۵ م. درگذشت. السنهء لاتین، یونانی قدیم، سریانی، کلدانی و عربی را می دانست و خدمات مهمی به پیشرفت علم آثار عتیقه نمود، به ایتالیا سفر کرد، آثار عتیقهء بسیاری جمع آورد. دربارهء آثار قدیمهء فنیقی فلسطین و غیره کتابهای چندی تألیف کرد که مشهورترین آنها «سیاحت نامهء آناکارسیس جوان در یونان»(۳) می باشد، که در آن احوال و اوضاع یونان قدیم را تصویر کرده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). وی الفبای زبان فینیقی را به دست آورد و معلوم کرد که این زبان کاملاً سامی است. (از ایران باستان ج ۱ ص۴۹). (۱) - Barthelemy, abbe Jean - Jacques. (۲) - Cassis. (۳) - De Voyage du jeune Anacharsis en Grece. این کتاب بسال ۱۷۸۸ منتشر شده است.

بارتلمی.

[تِ لِ / تُ لُ] (اِخ) (سَن)(۱) یکی از حواریون دوازده گانه است. گویند نصرانیت را وی در هندوستان و حبشه نشر و ترویج کرد و در سال ۷۱ م. نصارا وی را در ارضروم (ارزنهٔ الروم) زنده پوست کندند و به صلیب به چهارمیخ کشیده به قتل آوردند. ذکران او را روز ۲۴ اوت می گیرند. (۱) - Brathelemy. Bartholome (Saint).

بارتلمی.

[تِ لِ] (اِخ)(۱) مارکی فرانسوا دُ. یکی از مدیران جمهوری اول فرانسه است و پسر آبه بارتلمی میباشد. او در سال ۱۷۵۰ م.(۲) در اوبنْی(۳) تولد یافته و در سال ۱۸۳۰ در پاریس درگذشت. وی متصدی برخی از سفارتها از طرف جمهوری گردید، با دول پروس، اسپانیا، و غیره معاهداتی امضا کرده در سنهء ۱۷۹۷ م. نظر به مسلک معتدلش به عضویت هیأت مدیره(۴)پذیرفته شد. بعداً به جانب داری از پادشاه متهم گردید و با چند تن دیگر به صحرای سیناماری واقع در گویان فرانسه از آمریکای جنوبی تبعید شد. مدتی بعد از آنجا فرار اختیار و به گویان هلند التجا برد و از آنجا به انگلستان رفت و در زمان پادشاهی به فرانسه بازگشت و به لقب مارکی و برخی از مأموریتهای بزرگ نایل آمد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). در ۱۷۹۵ م. معاهدهء صلح بال(۵) را امضا کرد. (۱) - Barthelemy, Francois (marquis de). (۲) - در فرهنگ وبستر این عدد با علامت استفهام مشخص گردیده (مشکوک است). (۳) - Aubagne. (فرانسوی) (۴) - La paix de Bale - (۵) Directoire.

بارتلمی.

[تِ لِ] (اِخ)(۱) هیلر (سَن) (ژول). سیاستمدار و خاورشناس مشهور فرانسوی و مورخ نامی تاریخ اسلامی است. وی در پاریس به سال ۱۸۰۵ م. متولد شد و در ۱۸۹۵ م. درگذشت. تحصیلات عالی کرد و به فراگرفتن زبانهای شرقی توجه مخصوص داشت و از همین رو استاد فلسفهء یونان در کلژ دو فرانس گردید و به مقام وزارت امور خارجهء فرانسه نایل آمد(۲). از آثارش کتاب محمد و قرآن است که در پاریس به سال ۱۸۶۵ م. به چاپ رسید. نیز آثار ارسطو و دیگران را به فرانسه درآورده است. وی کتاب علم الطبیعهء ارسطو را از یونانی به فرانسه برگردانید و مقدمهء مفصلی در نودوپنج صفحه بر آن افزود و احمد لطفی وزیر معارف سابق مصر آن را به عربی ترجمه کرد و در مطبعهء دارالکتب مصری قاهره بسال ۱۹۳۵ م. / ۱۳۵۳ ه . ق. به چاپ رسانید. نوشته های او نزد نویسندگان ارزنده است. (از فرهنگ خاورشناسان صص۵۶ - ۵۷). (۱) - Barthelemy - Saint - Hilaire (Jules). (۲)) - سالهای ۱۸۸۰ - ۱۸۸۱.

بارتلمی.

[تِ لِ] (اِخ)(۱) پیر. نام راهبی متعصب از مردم مار. در سال ۱۰۹۶ م. به معیت اهل صلیب به محاصرهء انطاکیه رفت و مدعی بود که حربه ای که حضرت عیسی علیه السلام را بدان کشته اند نزد وی موجود است و با این حربه مسلمانان را مغلوب خواهد ساخت اما ادعایش باطل بود و کاری از پیش نبرد لذا به شکنجه و آزارش پرداختند و به سال ۱۰۹۹ م. درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Barthelemy, Pierre.

بارتلمی.

[تِ لِ] (اِخ)(۱) (سَن) (واقعهء...) پس از پیدایش نهضت مذهبی در نیمهء اول قرن شانزدهم م. به وسیلهء لوتر(۲) در کشور آلمان و کالوَن(۳) در سرزمین فرانسه وحدت مسیحیت در اروپای غربی از میان رفت و سه طریقت جدید لوتر و کالوَن و مذهب آنگلیکن برابر آئین کاتولیک بوجود آمد و لذا آتش جنگهای مذهبی زبانه کشید. صدور فرمان سن ژرمن در ۱۵۷۰ م. به مدت دو سال مابین کاتولیکها و پروتستانها صلح و آشتی برقرار نمود و کشور فرانسه را بطور موقت در آرامش نگه داشت. برای پایداری این صلح چاره ای اندیشیدند و آن چنین بود که مارگریت دو والوا(۴) خواهر شارل نهم را به عقد هانری دو ناوار پیشوای جوان پیروان کالوَن درآورند. اما ضعف ارادهء شاه جوان بیست و دو ساله شارل نهم و اعتماد بینهایت او به [کولین یی امیرالبحر] و جاه طلبی ملکهء کاترین دو مدیسی و ترس از اینکه قدرت و نفوذی را که در فرزندان خود دارد از دست بدهد وی را به طرح نقشهء شومی واداشت و برای از بین بردن کولین یی مرتکب مخوفترین جنایات شد. بدین ترتیب که روز جمعهء ۲۲ اوت ۱۵۷۲، یعنی چهار روز پس از عروسی مجلل هانری دو ناوار و مارگریت، کولین یی بین ساعت ده و یازده از قصر لوور بخانهء خود میرفت و در راه کتاب میخواند ناگاه گلوله ای از پنجرهء اطاقی باو رسید، یکی از انگشتان دست راست او را برد و بازوی چپش را خرد کرد. چون این خبر را بشارل نهم رساندند بینهایت برآشفت و درزمان شتابان بخانهء کولین یی رفت و وی را گفت: «مجروح شمائید ولی درد و الم را من حس میکنم، بخدا چنان انتقامی سخت بگیرم که در داستانها بازگویند». پادشاه بی درنگ بتحقیق پرداخت و نخستین مجرمی که شناخته شد دوک دو گیز بود. ملکه ازین تحقیق و کنجکاوی بیم داشت و یگانه راه نجات را در قتل عام دانست و نقشهء شیطانی خود را با دو فرزندش دوک دان ژو، و دوک دو گیز در میان نهاد و همان روز بنزد شاه رفت و بگناه خود اعتراف کرد و با این اعتراف شاه را سخت بحیرت فروبرد و در چنین حالی افزود که اکنون هوگنوها سلاح برداشته و انتقام را آماده اند، اگر رؤسای پرتستانها بجای مانند، امنیت کشور و زندگانی پادشاه در خطر است. شاه پس از اندکی مخالفت ناچار تسلیم شد و گفت: «همه را بیجان کنید تا برای سرزنش من یک تن هم بروی زمین باقی نماند». دوک دو گیز درحال دست بکار شد و اوامر و احکام را با موافقت شهرداری پاریس ابلاغ کرد و همان نیمه شب قرار قتل عام را بفردا صبح یکشنبه ۲۴ اوت ۱۵۷۲ که روز عید سن بارتلمی بود گذاشتند. قبل از سپیده دم دوک دو گیز بخانهء کولین یی رفت و یکی از نوکرانش که آلمانی و موسوم به بسم(۵) بود با سه تن سویسی بدرون اطاق رفتند. بسم پرسید: «آیا تو امیرالبحری؟» وی گفت آری. بسم خنجر را بشکم او فروبرد و جسدش را بکوچه افکند. دوک دو گیز پس از اطمینان از مرگ امیرالبحر خود بقتل عام پرداخت. نخست قرار بر این بود که رؤسای پرتستان را از دم تیغ بگذرانند، اما اندکی بعد اراذل و اوباش بقصد قتل و غارت بسربازان پیوستند و قتل عام کردند حتی کودکان را نیز بجای نگذاشتند، و البته کوشش شاه و کارکنان شهرداری که سخت بوحشت افتاده بودند بجایی نرسید و آتش مشتعل را نتوانست خاموش سازد. آنقدر سوخت تا خود خاموش شد و کشتار تا روز سه شنبه ۲۶ اوت ادامه یافت. دیگر شهرها نیز بپایتخت پیوستند و همین تراژدی را بازی کردند و بنا بروایات مختلف در این حادثهء غم انگیز بین بیست تا شصت هزار تن بهلاکت رسیدند، فقط چند

استان محدود از اجرای حکم سر باززد، و نامهء یکی از استانداران خطاب بشاه بدین مضمون است: «سپاهیانی که زیر فرمان من انجام وظیفه میکنند مردمانی شجاع و دلیرند و از آب و آتش پروا ندارند، ولی در میان آنان کسی را نیافتم تا بدست او فرمان ظالمانهء شاه را اجرا کنم». البته پس از انجام عمل به وسیلهء اعلانات و مراسلات برؤسای کشورهای خارج و فرانسویان خواستند بدروغ بنمایانند که قتل عام بامور مذهبی مربوط نبوده بلکه تدبیری بود برای جلوگیری از آتش فتنهء امیرالبحر که در شرف اشتعال بوده است. و باید دانست که نه تنها این واقعهء ننگین نتوانست از پیشرفت پرتستان جلوگیری کند بلکه برعکس موجب تقویت آن و تشدید منازعات مذهبی گردید. رجوع به ترجمهء تاریخ قرون جدید آلبر ماله صص۱۴۷ - ۱۵۰ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - Besme. (۵) - Marguerite de Valois. (۴) - Calvin. (۳) - Luther. (۲) - Barthelemy (Saint).

بارتنگ.

[تَ] (اِ)(۱) (لغت محلی گناباد) بارهنگ باشد بلغت مردم طهران. (ناظم الاطباء). لسان الحَمَل. (فهرست مخزن الادویه) (دِمزن). بزر لسان الحمل. (بحر الجواهر). تخم لسان الحمل. (ناظم الاطباء). آذان الجدی. (منتهی الارب). برد و سلام. ذنب الفاره. سپندان تلخ را گویند. (آنندراج). خرگوش. خرگوشک. خرغول. (دِمزن). خرغوله. خرقوله. خرقول. چرغول. چرغوله. جرغول. جرغوله. تخم سفید. بَزْوَشه. مری زبانک. خِنْگ. زبان بره. کاردی. ریم آهنگ. ریم آهنج. خِمْخِم. خوبکلا. خونکلا. جُنَیْده. بترکی باغ پریاغی نامند. دوائی است. و رجوع به بارهنگ شود. (۱) - Plantago. Plantain.

بارت و بورت.

[تُ] (از اتباع) در تداول عامه به معنی هارت و هورت. رجوع به هارت و هورت شود.

بارتولد.

[تُ] (اِخ) رجوع به بارتلد شود.

بارتولدی.

[تُلْ] (اِخ)(۱) فردریک اگوست. مجسمه ساز فرانسوی متولد در کلمار(۲). (۱۸۳۴ - ۱۹۰۴ م.) مؤلف کتابهای «آزادی، منورکنندهء جهان»(۳) و «شیر بل فور»(۴). (۱) - Bartholdi, Frederic - Auguste. (۲) - Colmar. (۳) - La liberte eclairant le monde. (۴) - Le Lion de Belfort.

بارتولو.

[تُ لُ] (اِخ)(۱)قهرمان پیِس «ریش تراش اشبیلیه»(۲) اثر بومارشه(۳) که مظهر کسانی که قیم و در عین حال حسود و با سوءظن هستند میباشد. (۱) - Beaumarchais. (۳) - Le Barbier de Seville. (۲) - Bartholo.

بارتولومه.

[تُ لُ مِ] (اِخ) رجوع به بارتلمه شود.

بارتیماوس.

(اِخ) پسر تیماوس و او شخصی کور بود که عیسی او را در نزد اریحا بینائی بخشید. (مزامیر ۱۰ : ۴۶) (از قاموس کتاب مقدس).

بارث.

(اِخ)(۱) خاورشناس آلمانی است که دیوان قطامی(۲) شاعر را بدست آورد و بر آن مقدمه و ملاحظاتی بزبان آلمانی افزود و بسال ۱۹۰۳ م. در لیدن با متن و شرح عربی بچاپ رسانید و خدمات دیگر نیز در فرهنگ اسلامی نموده است. (از فرهنگ خاورشناسان ص۵۶). (۱) - ۲) .M. Barth) - عمر بن شیم بن عمرو تغلبی، معاصر اخطل و عبدالملک مروان متوفی ۷۱۰ م. (از فرهنگ خاورشناسان، حاشیهء ص۵۶).

بارج.

[رَ] (اِ) سگ انگور باشد و آنرا بتازی عنب الثعلب گویند. (برهان). بلغت مردم اصفهان و طهران تاجریزی گویند. (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). عنب الثعلب است. (فهرست مخزن الادویه). سگ انگور باشد. (جهانگیری) (دِمزن). عنب الثعلب. (دِمزن). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۴ و سگ انگور شود ||. نام میوه ای. (ناظم الاطباء).

بارج.

[رِ] (ع اِ) ملاح ماهر. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بارجا.

(اِ مرکب) بارجای. بمعنی بارگاه است که محل بار ملوک و سلاطین باشد. (برهان) (هفت قلزم). یعنی محل بار ملوک که بارگاه نیز گویند. مثالش امیرخسرو فرماید : دل پاکش که هست از کینه معصوم بهیجا آهن و در بارجا موم.(از سروری). بارگاه است. (انجمن آرا) (دِمزن). مطلق مقام پادشاهان و امرا که در آن مردم را بار دهند خواه از سنگ و گل باشد خواه از خیمه و چادر و در عرف حال دیوانخانه عبارت از آن است و آسمان جاه، عرش اشتباه، زمین آسمان، بریشم طناب از صفات اوست و با لفظ کشیدن و زدن بمعنی برپا کردن خیمه و با لفظ بستن بمعنی بار کردن آن مستعمل. امیرخسرو گوید : چو هنگام آن شد که از بارجای کند میهمان عزم خلوت سرای ز اسباب کار آنچه میخواستند بآئین شاهان برآراستند. سایهء حق علاء دین تاجور جهان گشا کاطلس روی خسروان مفرش بارجا کند. (از آنندراج). سرای شاهان. (دِمزن).

بارجات.

(اِ) خریداری چیزی از روی اجبار و تحکم علاوه بر قیمت بازاری. (ناظم الاطباء) (دِمزن).

بارجاخ.

(اِخ) گویند تلی است که بین آن و شهر چاچ در ماوراءالنهر از اطراف بلاد ترک چهل فرسخ است، در پیرامون آن هزار چشمهء آب است که از مشرق بسوی مغرب جاری میشوند و موسوم است برکوب آب یعنی آب مغلوب و در آن دراج صید میشود. (معجم

البلدان) (مراصد الاطلاع).

بارجامه.

[مَ / مِ] (اِ مرکب) جوالی را گویند که دهن آن از پهلو باشد و بر بالای چاروا اندازند و هر چیز خواهند در آن کنند. (برهان) (ناظم الاطباء). جوالی را گویند که دهن آن در پهلو باشد و بر پشت خر افکنند و هر چه خواهند در آن پر کنند. (انجمن آرا) (آنندراج). صندوق رخت. خورجین. خرجین. (دِمزن).

بارجان.

(اِخ) از قرای خانلنجان از اعمال اصفهانست. (معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۵۵) (دِمزن).

بارجان.

(اِخ) کوهی است بکرمان و شهرکهای کفتر و دهک بر این کوه است. (حدود العالم) : امیر جلال الدین سالار بلند که در کوه بارجان بود عصیان نموده بود. (المضاف الی بدایع الازمان ص۴۹).

بارجاه.

(معرب، اِ مرکب) معرب بارگاه فارسی است بمعنی جایگاه اذن یا بار، حجاج بن یوسف این کلمه را بکار برده و احمد محمد شاکر در حاشیهء المعرب ص۷۵ آرد: و صاحب کتاب الفاظ فارسی این کلمه را در مادهء بارجه آورده و گوید محتمل است از کلمهء بارگاه فارسی که بمعنی دربار پادشاه و پرده سرای اوست معرب شده باشد و بنابراین کلمهء بارجاه از فارسی گرفته شده است. رجوع به المعرب جوالیقی ص۷۵ شود.

بارجای.

(اِ مرکب) رجوع به بارجا شود.

بارجای.

(اِ) بخشش زمین دار زمین معینی را بیکی از کسان خود. (ناظم الاطباء).

بار جستن.

[جُ تَ] (مص مرکب) رخصت یافتن. اجازت گرفتن برای دخول بنزد شاه یا امیری : بر درگهش نشسته بزرگان و مهتران ازبهر بار جستن و بر ما گشاده در.فرخی.

بارجلیغ کنت.

[] (اِخ) بارجین لیغ کنت. قریه ای بر ساحل جیحون نزدیک جند و فناکت و پروسک(۱) حالیه : و لشکر گرد بر گرد حصار چند

حلقه ساختند و چون تمامت لشکرها جمع شدند هر رکنی را بجائی نامزد کرد پسر بزرگتر را با چند تومان از سپاهیان جلد و مردان مرد بحد جند و بارجلیغ کنت و جمعی امرا را بجانب خجند و فناکت و بنفس خود قاصد بخارا شد. (جهانگشای جوینی چ ۱۳۲۹ ه . ق. بریل ج۱ ص ۶۴). و رجوع به ص ۶۶، ۶۷، ۷۲ و ۹۷ همان جلد و بارجین لیغ کنت شود. .(از تاریخ مغول اقبال ص۳۴) (۱) – Perovsk.

بارجو.

(نف مرکب) بارجوی. آنکه بار جوید. کسی که رخصت شرفیابی خواهد. رجوع به بارجوی شود.

بارجوق.

(اِخ) ایدی قوت، امیر ایغور: اتراک ایغور امیر خود را ایدی قوت خوانند و معنی آن خداوند دولت باشد و در آن وقت ایدی قوت بارجوق بود. (جهانگشای جوینی چ ۱۳۲۹ ه . ق. لیدن ص۳۲).

بارجوق.

(اِخ) دهی است از دهستان چهاراویماق بخش قره آغاج شهرستان مراغه. در ۶هزاروپانصدگزی جنوب خاوری قره آغاج و ۳۱هزارگزی جنوب شوسهء مراغه بمیانه در کوهستان واقع است. هوایش معتدل و دارای ۲۹۸ تن سکنه می باشد. آبش از چشمه، محصولش غلات، نخود، بزرک، زردآلو و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالیش جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بارجوی.

(نف مرکب) بارجو. جویندهء بار. خواهان شرفیابی بحضور شاه یا امیری. رجوع به بارجو شود.

بارجهٔ.

[رِ جَ] (معرب، اِ) کشتی بزرگ جنگی. (منتهی الارب). ج، بوارج. جهاز یا کشتی بزرگ جنگی. (آنندراج). ساختمان بزرگ جنگ. (دِمزن). بیرونی گوید: کلمهء هندیست از ریشهء «بیره» تعریب شده است و آنرا بر بوارج جمع بسته اند. و چون راهزنان دریائی در ساحل هند کشتی ها را غارت میکردند آنان را بدین نام خواندند چنانکه یاران همین دسته را در دریای روم قرصان خواندند. (ماللهند).

بارجهٔ.

[رِ جَ] (ع ص، اِ) مرد بسیارشرّ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بارجین.

(اِخ) دهی است از دهستان میبد بخش اردکان شهرستان یزد. در ۲۴هزارگزی جنوب اردکان متصل براه فرعی بارجین به میبد و

اردکان در جلگه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۴۵۶ تن سکنه میباشد. آبش از قنات و محصولش غلات، شغل مردمش زراعت و صنایع دستی زنانش کرباس بافی و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بارجین.

(اِخ) پارچین. بنابر نوشتهء احمد محمد شاکر محشی المعرب جوالیقی در حاشیهء ص۳۲۲ کلمهء بارجین خندق باشد و فارقین جزء دوم شهر میافارقین معرب آنست.

بارجین لیغ کنت.

[ ](۱) (اِخ) بارلیغ کنت. رجوع به بارجلیغ کنت شود. (۱) - بنا بضبط اقبال در تاریخ مغول ص۳۳، ۳۵، ۳۶.

بارچا.

(اِ) بارگاه است. بمعنی ایوان و دربار سلطنتی است که از معانی بار، یکی بارگاه است. میرخسرو گوید : دل پاکش که هست از کینه معصوم بهیجا آهن و در بارچا موم(۱). (شعوری ج ۱ ورق ۱۴۹ برگ ب). رجوع به بارگاه شود. دیوان عدالت و مقر عدالت. (ناظم الاطباء). (۱) - همین شاهد را برای بارجا آورده اند.

بارچان.

(اِخ) دهی است از دهستان گرکن بخش فلاورجان شهرستان اصفهان در ۲۰هزارگزی جنوب خاور فلاورجان و یکهزارگزی شمال شوسهء مبارکه به اصفهان. در جلگه واقع است. هوایش معتدل است و ۳۱۹ تن سکنه دارد. از زاینده رود مشروب میشود. محصولش غلات، برنج، صیفی و پنبه و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بارچاه.

(اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش لنگهء شهرستان لار. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بارچه.

[چَ] (اِ) در لغت جغتایی بمعنی دیگرانست. نظامی فرماید: بلبل عرشند سخن پروران بارچه مانند همه دیگران. (از شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ برگ ب). معنی و شاهد مشکوکست ||. نام بعضی از اولیای مشهور ماوراءالنهر که بلقب آتا نیز معروف اند. (ایضاً همان کتاب ورق ۱۹۰).

بارچینلو.

(اِخ) نام عشیرتی است در سنجاق «قره حصار صاحب» از ولایت خداوندگار (عثمانی). (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بارح.

[رِ] (ع اِ) باد گرم تابستان. (منتهی الارب). باد گرم که از جانب راست آید و این کلمه از برح گرفته شده که بمعنی امر شدید شگفت آور است. (المعرب جوالیقی ص۶۵). و احمد محمد شاکر در حاشیه آرد: برح بمعنی شدت و اذیت است و آنچه جوالیقی نوشته پیروی از استادش تبریزی است. و من در آثار گذشتگان این معنی را نیافتم ||. باد تند گردناک. ج، بوارح. (منتهی الارب): ریح بارح؛ شدید. (از اقرب الموارد). باد شدیدی که غبار برانگیزد. (از جمهرهء ابن درید ۱ : ۲۱۸). طوفان. (دِمزن ||). بمعنی بروح ضد سانح و العرب تتطیر بالبارح و تتفأل بالسانح لانه لایمکنک ان ترمیه حتی تنحرف. (منتهی الارب ||). و در مثل است: انما هو کبارح الاروی؛ در حق کسی گویند که از او احسان بندرت بوقوع آید، زیرا که اروی یعنی بز کوهی که بر قلهء جبال سکونت دارد و کسی او را نبیند مگر گاهی در سالهای دراز. (منتهی الارب). صیدی که از جانب راست آدمی میآید مانند بروح. ج، بوارح و عرب بدان فال بد زند زیرا نمیتوان بدان تیر انداخت جز هنگامی که انسان منحرف شود. (از اقرب الموارد). مقابل سانح. صید که از جانب راست صیاد درآید و عرب آنرا شوم دارد. شکاری که از جانب راست صیاد بسوی چپ گذرد. خلاف سانح. (آنندراج). بداقبال. از بخت بد. (دِمزن): و در انتظار سانح و بارح و نازح و سارح مانده. (سندبادنامه ص۲۵۹). - بنت بارح؛ بلا و سختی. ج، بنات بارح. (منتهی الارب (||). اصطلاح نجوم) طلوع ستارهء منزل از موقع روشنائی بامداد در غیر موسم باران، کذا ذکره عبدالعلی البرجندی فی بعض الرسائل و در لفظ طلوع شرح آن بیاید. (کشاف اصطلاحات الفنون).

بارح.

[رِ] (اِخ) ابن احمدبن بارح هروی. محدث بوده است. (منتهی الارب).

بارحم.

[رَ] (ص مرکب) رحیم دل. رحمان. راحم. غافر. غفور. غفار. (کازیمیرسکی). رجوع به «با» شود.

بارحمت.

[رَ مَ] (ص مرکب) دارای رحمت. بخشایش گر. بخشایش کننده : وگر بارت ندادند اندرین در بر ایشان ابر بارحمت مباراد.ناصرخسرو. رجوع به «با» شود.

بارحهٔ.

[رِ حَ] (ع، تأنیث بارح، اِ) دوش. (مهذب الاسماء). شب گذشته. (آنندراج). دیروز. (دِمزن). لیلهٔ بارحه؛ دوش. شب گذشته. و تقول العرب بعد الزوال فعلنا البارحهٔ کذا و قبل الزوال فعلنا اللیلهٔ کذا. (منتهی الارب). قسمت آخر روز. (دِمزن). بارحهٔ الاولی؛ پرندوش. (مهذب الاسماء). پریشب. دیشب. (منتهی الارب).

بارح هروی.

[رِ حِ هَ رَ] (اِخ) احمدبن بارح. محدث بوده است. (منتهی الارب).

بارحین.

[] (اِخ) از دیه های خوی. (تاریخ قم ص ۱۴۱). از رستاق خوی. (ایضاً ۱۱۸).

بار خاطر.

[رِ طِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)مخل صحبت، واقف گوید : بار خاطر شدیم یاران را چو ثمر داد نخل یاری ما.(از آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۳۲۴ و «بار» معنی ۶ شود.

بارخانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) خانهء بار. انبار. جای محصول. تجارتخانه. مغازه ای که در آن مال التجاره نگه میدارند ||. کیسه ای که خریداران اشیاء خریده شدهء خود را بدان جای دهند. (دِمزن ||). سرزمینی که چیزی از آنجا خیزد. -امثال: بار ببارخانه گرانتر است. (امثال و حکم دهخدا ||). آنچه از شهری بشهری یا از قریه ای بشهری بر استر و اشتر و جز آن فرستند کسی را از خوردنی و پوشیدنی ||. چیزی که در آن پلیدی و نجاست پر کرده از خانه بیرون کشند، فوقی یزدی گوید : من هم از روی طنز فرمودم کاینچنین بارخانهء جاوید باد وقف بروت آنکه بمن از ره کینه دشمنی ورزید. چه بار بمعنی نجاست است ازین جهت آبگیری را که آب حمام و مطبخ و مزبله در آن فراهم آرند بارگین گویند، حکیم صادق: حوض کوثر که مشرب الروح است ناودانی ز بارگین من است ||. بستهای امتعه که آنرا در هند اتاله گویند، واله هروی گوید : در بارخانهء دل ما غیر داغ نیست این کاروان قافله سالار آتش است. سعید اشرف در مزاحمت تمغاچیان بتاجر گوید : همه در بستهای بارخانه بکاوش کرده کار موریانه ||. نفائس اقمشهء امتعه که ملوک و امرا با هم بتحفگی فرستند و آن در هند به چره خانه شهرت دارد. (آنندراج). و رجوع به شعوری شود.

بارخدا.

[خُ] (اِخ) حق تعالی را گویند جل جلاله. (برهان) (هفت قلزم). حق تعالی. (دِمزن). خدای تعالی بزرگ و نیکوکار، چه لفظ بار بمعنی نیکوکار و بزرگ است و بعضی نوشته اند که حق تعالی را از آن بارخدا گویند که هر کسی را بار میدهد یعنی هر کس هر وقت ازو عرض حاجت خود میتواند کرد. (غیاث). باری تعالی که همه را بار دهد. خدای تعالی بزرگ و نیکوکار چه لفظ بار بمعنی نیکوکار و بزرگ است. (آنندراج). حق تعالی را گویند. (انجمن آرا) (جهانگیری). خداوند. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ خطی نسخهء کتابخانهء لغت نامه). خدا. (دِمزن). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۰ شود ||. خداوند روزی، لیکن تنها بار بمعنی روزی دیده نشد. (آنندراج) : کریم بارخدائی کز او هر انگشتی هزار حاتم و معنی است و صدهزار امثال. منجیک. هیچ شنیدی که چه گفته رسول بارخدا و شرف المرسلین؟ناصرخسرو. حکیم بارخدائی که صورت گل خندان درون غنچه ببندد چو در مشیمه جنین را. سعدی. سمعت ابایزید یقول رأیت رب العزة تبارک و تعالی فی المنام فقلت یا بارخدا کیف الطریق الیک قال اترک نفسک ثم تعال. (صفة الصفوة ج ۴ ص۹۲ ||). پادشاهان بزرگ و اولی الامر. (برهان). پادشاه بزرگ را گویند. (آنندراج). بر پادشاهان اولی الامر نیز اطلاق کنند. (انجمن آرا). پادشاهان بزرگ و اولوالعزم و اولوالامر و صاحب و خداوند. (هفت قلزم). پادشاهان بزرگ. (جهانگیری). شعرا ممدوح را باین معنی بارخدا خوانند، و آن لفظی است مرکب بمعنی خداوند رخصت و بار. (برهان) (هفت قلزم). شعرا ممدوح خود را بمجاز بارخدا و خداوند گفته اند. (انجمن آرا). شعرا هم بدین معنی (مولی) آورده اند. (شرفنامهء منیری) : خواجهء سید بوسهل عراقی که بفضل نه عرب دیده چنو بارخدا و نه عجم.فرخی. این مهتر است و بارخدایی که مال خویش بر مردمان برد همی از مردمی بکار.فرخی. ای بارخدای همه احرار زمانه کز دل بزدایید لَطَفَت بار زمانه.منوچهری. مرغان بر گل کنند جمله به نیکی دعا بر تن و بر جان میر بارخدای عجم. منوچهری. چون راه نجویی سوی آن بارخدایی کز خلق

چو یزدان نشناسد کس ثانیش؟ ناصرخسرو. تو بارخدای جهان خویشی از گوهر تو بِهْ گهر نباشد.ناصرخسرو. اجل از بارخدای اجل اندر نگذشت گر تو گویی که ز من درگذرد این سود است.(۱) انوری (از فرهنگ سروری). به پیش کاتب وحیش دواتدار خرد بفرق حاجب بارش نثار بارخدا.خاقانی. لقبی که بشاهان و شاهزادگان و شخصیت های معروف دهند. (دمزن ||). صاحب و خداوند و مولا. (برهان). خداوند و مولی و شعرا بدین سبب بارخدا نامند. (سروری). در اجمال حنفی ترجمهء مولی، بارخدا آورده است. (شرفنامهء منیری) (هفت قلزم). مولی. (مهذب الاسماء). (۱) - ن ل: ور تو گوئی که ز من درگذرد عین خطاست. (از فرهنگ خطی نسخهء کتابخانهء لغت نامه).

بارخداه.

[خُ] (اِ مرکب) لغتی در بارخدا یا معرب آن: فسمعته یقول : اندک اندک یا بارخداه ارفق بی یا مولای! قال ثم خرجت نفسه... (صفة الصفوة). رجوع به بارخدا و بارخدای شود.

بارخدای.

[خُ] (اِ مرکب) بارخدا. نامی از نامهای خدای تعالی. حق تعالی. باری تعالی. پروردگار. باری تعالی که همه را بار دهد. (آنندراج: بارخدا). خداوند. (شرفنامهء منیری): و دعا میکردند که بارخدایا تو یونس را بما بازده پس خداوند یونس را فرمود... (قصص الانبیاء ص۱۳۶). ای بارخدای عالم آرای(۱) بر بندهء پیر خود ببخشای.سعدی (گلستان ||). مولی. (السامی فی الاسامی) (ترجمان القرآن) (محمودبن عمر ربنجنی). مهتر. بزرگ. حاجب. خداوند بار. (التفیهم). رجوع به بارخدا شود. و در اجمال حسینی و نسخ لغات ترجمهء مولی ایک (؟) بمعنی بارخدا نبشته است. و شعرا هم بدین معنی ممدوح را بارخدای و بارخدایا گفته اند. انوری فرماید : عالم مجد که بر بار خدایان ملک است مجد دین آن بسزا بر ملکان بارخدای خواجهء کل جهان آنکه خدایش کرده ست جاودان بر همه احرار جهان بارخدای. و له ایضاً: ای بر اشراف دهر فرمانده وی بر ابناء عصر بارخدای. (از شرفنامهء منیری). خنک آن میر که در خانهء آن بارخدای پسر و دختر آن میر بود بنده و داه.فرخی(۲). می خوردن و می دادن و شادی و بزرگی از بارخدایان همه او راست سزاوار.فرخی. در دل بارخدای همه شاهان فکند تا بدو صدر وزارت را بفْزاید فر.فرخی. ایزد آن بارخدای بسخا را بدهاد گنج قارون و بزرگی و توانائی جم.فرخی. جاوید بزی بار خدایا بسلامت با دولت پیوسته و با عمر بقایی.منوچهری. شاه ملکان پیشرو بارخدایان زایزد ملکی یافته و بارخدایی.منوچهری. این جوی معنبر بر و این آب مصندل پیش در آن بارخدای همه احرار.منوچهری. بارخدایا بسی عذاب کشیدی انده و تیمار گونه گون بچشیدی. قطران (از انجمن آرا). ممدوح بماندند دو سه بارخدایان این تنگ دلان تنگ دران تنگ سرایان. سوزنی. او را در دستور خداوند جهان بس بی حشمت و بی منت این بارخدایان. سوزنی. بارخدایا این چه دادی بازبر، و مرا بدین دلیری معفو و مغفور گردان. (سندبادنامه ص۲۳۳). (۱) - ن ل: گیتی آرای. (۲) - ن ل: رودکی.

بارخدایا.

[خُ] (اِ مرکب)(۱) یعنی ای خدای بزرگ! (برهان: بارخدا) (هفت قلزم: بارخدا) (دِمزن). اللهم! : گفت بارخدایا من میدانم که تو خدای بر حقی. (قصص الانبیاء ص۸۹). بارخدایا تو یونس را بما بازده. بارخدایا بتو گرویدیم. (قصص الانبیاء ص۱۳۶). بارخدایا اگر ز روی خدایی طینت انسان بآخشیج سرشتی. (منسوب به ناصرخسرو). گفتیم بارخدایا این چیست؟ گفت آن همه منم نه غیر من. (تذکرة الاولیاء). داود بگریست و گفت: بارخدایا آنکه معجون طینت او از آب نبوتست... (تذکرة الاولیاء). بارخدایا مهیمنی و

مقدر وز همه عیبی مقدسی و مبرا.سعدی. (۱) - بار + خدای + الف ندا.

بارخدایی.

[خُ] (حامص مرکب)پادشاهی. بزرگی. مولایی. امیری. سروری : حقشناسی است که از بارخدایی نکند در حق هیچکسی تا بتواند تقصیر.فرخی. اینت آزادگی و بارخدایی و کرم اینت احسانی کآن را نه کنار است نه مر. فرخی. شاه ملکان پیشرو بارخدایان زایزد ملکی یافته و بارخدایی.منوچهری. گفتم [احمدبن ابی دواد] یا امیر، خدا مرا فدای تو کناد من از بهر قاسم عیسی را آمده ام تا بارخدایی کنی و وی را [افشین را] بمن بخشی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۲).

بارخوار.

[خوا / خا] (اِ مرکب) خواربار باشد : ز کنعان کشیدیم لختی جهاز کز این بارخوار است ما را نیاز. شمسی (یوسف و زلیخا).

بار خواستن.

[خوا / خا تَ] (مص مرکب)اجازه، اذن، دستوری، رخصت دخول و ورود طلبیدن. دستوریِ درآمدن نزد شاه یا امیری کسب کردن : ز چین نزد شاپور شد بار خواست به پیغمبری شاه را یار خواست.فردوسی. ز دربان نباید ترا بار خواست بنزد من آی آنگهی کِت هواست.فردوسی. بآواز از آن بارگه بار خواست چو بگشاد در باغبان رفت راست.فردوسی. یعقوب بن لیث رسولی بنزد محمد بن طاهر فرستاد چون رسول یعقوب بیامد و بار خواست، حاجب محمد گفت بار نیست که امیر خفته است. رسول گفت کسی آمد کش از خواب بیدار کند. (زین الاخبار). مرا [احمدبن ابی دواد] بار خواست [خادم خلیفه] و دررفتم و بنشستم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۳). وزین ایستادن بدرگاه شاه وزین خواستن سوی دهدار بار. ناصرخسرو. که بر در، بار خواهد بنده شاپور چه فرمایی، درآید یا شود دور؟نظامی. خیمه ای دید از دیبا زده و کرسی در میان خیمه نهاده و آن پسر بر آن کرسی نشسته و قرآن میخواند و میگریست، آن یار ابراهیم بار خواست و گفت تو از کجایی گفت من از بلخ... (تذکرة الاولیاء عطار).

بارخواه.

[خوا / خا] (نف مرکب) آنکه رخصت دخول خواهد. طالب اجازهء دخول. بارجوی. آنکه از شاهی یا امیری بار طلبد. خواهندهء بار. طلب کنندهء اجازه برای شرفیابی بحضور امیر یا شاهی : چو آمد بنزدیکی بارگاه بگفتند با شاه از آن بارخواه.فردوسی. بآرام بنشست بر گاه شاه برفتند ایرانیان بارخواه.فردوسی. نیارست کس رفت نزدیک شاه مگر زادفرخ بدی بارخواه.فردوسی. بر بساط بارگاه و ساحت درگاه او گاه قیصر بارخواه و گاه خاقان دادخواه. محمدبن نصیر.

بارخواهی.

[خوا / خا] (حامص مرکب)عمل بارخواه. بار خواستن. رجوع به بارخواه و بار خواستن شود.

بارخیز.

(نف مرکب)(۱) شاخه هائی از گیاهان که ممکن است بر روی آنها میوه ای پیدا شود. (۱) - Fertile.

بارخیزی.

(حامص مرکب) حاصل خیزی. باروَری.

بار خیمه.

[رِ خَ / خِ مَ / مِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) قرارگاه باج گیران در راهها و گذرگاهها. میرنظمی گوید : خیال غمزه ها در دل نشسته بجان آمد شدن را راه بسته بخواهد بار خیمه از دل و جان گذرگاه نفس بندید هر آن. (از شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ برگ آ). باجگاه. گمرکخانه. (دِمزن ||). بکثرت استعمال بخود باج گیر هم اطلاق شده است. باجدار. (دِمزن). جمع کنندهء مالیات و گمرک. (ناظم الاطباء).

بارد.

[رِ] (ع ص) سرد. ضد حار، خواه بقوه باشد یا بفعل.(۱) براد. (از قطر المحیط). سرد و سردی کننده. (غیاث). سرد و خنک. (آنندراج). سرد. (دِمزن). - عیش بارد؛ زندگانی گوارد. (منتهی الارب) (آنندراج). - ماء البارد؛ آب سرد و خنک. (منتهی الارب). - مغنم بارد؛ غنیمت بی رنج. (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به بارده شود. - یوم بارد؛ روزی سرد. (مهذب الاسماء||). شمشیر بران. ج، بوارد. (منتهی الارب) (آنندراج). - حجت بارد؛ یعنی ضعیف. (قطر المحیط) (اقرب الموارد) : حجت بارد رها کن ای دغا عقل در سر آور و با خویش آ.مولوی ||. فارسیان بمعنی بیمزه و ناخوش آرند. (غیاث). و فارسیان بمعنی ناخوش بیمزه استعمال کنند. سعید اشرف گوید : نقل جمال لیلی و شیرین بدور تو چون گفتن لطیفهء مشهور بارد است. (از آنندراج). خنک و بیمزه در رفتار و گفتار : مکرها در کسب دنیا بارد است مکرها در ترک دنیا وارد است.مولوی ||. بی ذوق. بی لطف : وآن توهمها ترا سیلاب برد زیرکیّ باردت را خواب برد.مولوی. آنچه ما را در دلست از سوز عشق می نشاید گفت با هر باردی. سعدی (طیبات ||). ثابت: لی علیه الف بارد؛ یعنی ثابت، و کذلک سموم بارد؛ ای ثابت لایزول. (منتهی الارب) (آنندراج ||). بمعنی عنّین، که بر زن قادر نباشد. (غیاث ||). یکی از امزجهء نه گانهء طب قدیم. سرد. ج، بوارد. (بحر الجواهر). و بارد بر دو گونه است بارد بالفعل، چون برف و بارد بالقوه، چون کاهو و کاسنی. (مفاتیح). سرد و تر. سرد و خشک. - بارد بالفعل؛ سردی که با لمس سردی آن را دریابی. (بحر الجواهر). - بارد بالقوه؛ سردی باشد که چون از حرارت غریزیه منفعل شود در بدن احداث برودت کند. (بحر الجواهر). . (فرانسوی) (۱) - Algide. Apyretique

بارد.

[رِ] (اِخ) لقبی که بغلط و عداوت به حمادبن اسحاق بن ابراهیم ماهان ارجانی فارسی معروف بموصلی داده اند.

بارد.

[رِ] (اِخ) (سرد) و آن مکانی است که در جنوب فلسطین در نزدیکی چاه لحی رائی واقع است. (سفر پیدایش ۱۶ : ۱۴). و بعضی بر آنند که الخلاصهٔ حالیه که تخمیناً ۱۲ میل بطرف جنوب بئر شبع واقع میباشد همان بارد است و دیگران، بر اینکه البرید بارد است. (قاموس کتاب مقدس).

بارد.

[رِ] (اِخ) ابواحمد قاسم بن علی بن جعفر بزاردوری، معروف به بارد. از مردم بغداد بود و در زمرهء محدثان بشمار میرفت و در ماه ربیع الاول سال ۳۶۷ ه . ق. درگذشت. (از انساب سمعانی).

بارد.

[رِ] (اِخ) ابوالفرج محمد بن عبیدالله، شاعر بغدادی معروف به بارد. از محدثان بود. وی از ابوبکر شبلی حکایاتی روایت کرد و ابوالحسن احمدبن علی طوری ازو روایت دارد. (از انساب سمعانی).

بارد.

[رِ] (اِخ) لقب محمد ابوجعفربن احمدبن محمد بن یحیی بن عبدالجباربن عبدالرحمن قاری مؤذن، اصلاً از مرو اهل بغداد بود و به بارد شهرت داشت. از اسماعیل بن محمد بن اسماعیل مولی بنی هاشم و جماعتی از مردم کوفه حدیث کرد و محمد بن مظفر حافظ ابوالحسین محمد بن جمیع غسانی و دیگران از وی روایت دارند. وی بسال ۳۲۹ ه . ق. درگذشت. (از انساب سمعانی).

بار دادن.

[دَ] (مص مرکب) اذن دادن. رخصت دخول دادن. (ناظم الاطباء: بار). بمعنی رخصت و دستوری. (آنندراج: بارداد). رخصت دخول دادن. اذن دخول دادن. اجازهء درآمدن دادن. دستوری ورود دادن. اجازهء ورود دادن. اجازهء دخول ببارگاه دادن. اجازهء ورود به نزد شاهی یا بزرگی دادن. پذیرفتن شاهی یا امیری چاکران را. پذیرفتن در بارگاه. بار عام دادن. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۲۶ شود : گزینان لشکرْش را بار داد بزرگان و شاهان فرخ نژاد.دقیقی. چنان بگریم گر دوست بار من ندهد که خاره خون شود اندر شخ و زرنگ زگال. منجیک. یکی تخت پیروزه اندر حصار بآئین نهادند و دادند بار.فردوسی. زینگونه که من گشته ام از رنج تو ای دل ترسم که مرا خواجه بمجلس ندهد بار. فرخی. کس را بمثل سوی شما بار ندادم گفتم که برآئید نکونام و نکوکار.منوچهری. دیگر روز چون امیر بار داد همگان ایستاده بودیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۴۰). باقی مانده از این ماه اند روز، سلطان بار داد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۶۶). دیگر روز باری داد [مسعود] سخت باشکوه و اعیان بلخ که بخدمت آمده بودند... با بسیار نیکویی بازگشتند. (تاریخ بیهقی ایضاً ص۸۸). بر تخت خلافت بنشست و بار عام داد. (ایضاً همان کتاب ص۳۷۷). هر کرا قولش با فعل نباشد راست در دَرِ دوستی خود ندهد بارش. ناصرخسرو. گر من بسلام زی تو آیم زنهار مده هگرز بارم.ناصرخسرو. وگر بارت ندادند اندرین در بر ایشان ابر بارحمت مباراد.ناصرخسرو. آن روز که تو خواسته ناخواسته بخشی کس مر شعرا را ندهد بار بدهلیز.سوزنی. بر در پیر شاه مرو بری آمد الب ارسلان، ندادش بار.خاقانی. من در کعبه زدم کعبه مرا در نگشاد چون ندانم زدن آن در ندهد بار مرا. خاقانی. رسولان را بار دادند. (ترجمهء تاریخ یمینی). زمین را زیر تخت آرام داده برسم خاص بار عام داده.نظامی. یک امشب بر در خویشم بده بار که تا خاک درت بوسم زمین وار.نظامی. عام را بار داده خود بنشست خاصگان ایستاده تیغ بدست.نظامی. صدر عالم چو بار داد در او آسمان گفت للبقاع دول.کمال اسماعیل. گفتا بتجربت آن همی گویم که متعلقان بر در بدارند و غلیظان شدید برگمارند تا بار عزیزان ندهند. (گلستان ||). ثمر دادن. میوه دادن. بر دادن. گل دادن. میوه آوردن. ببار آمدن. ببار نشستن : چون هفت سال سپری شد خدای تعالی باران فرستاد و چشمه ها و کاریزها آب گرفت و از زمین نبات برست و درختان برآمد و بار داد. (ترجمهء طبری بلعمی). رطب هائی که نخلش بار میداد رطب را گوشمال خار میداد.نظامی. عجب که بیخ محبت نمیدهد بارم که بر وی اینهمه باران شوق میبارم.سعدی ||. اجازه دادن. رخصت حضور دادن :

از آستانهء خدمت کجا توانم رفت اگر بمنزل قربت نمیدهی بارم. سعدی (طیبات ||). بار دادن زمین؛ کود دادن زمین. (ناظم الاطباء: بار).

باردار.

(نف مرکب) میوه دار. (دِمزن). باثمر. درخت میوه دار. (آنندراج). مثمر. مثمره. باروَر. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱ شود : و ایشان [یأجوج و مأجوج] هر وقتی از آن کوهها بیرون آیند و مسلمانان را رنجه نمایند و فساد بسیار کنند و هر آدمی که بیابند بکشند و بخورند و گیاه و درختان باردار بخورند... (ترجمهء طبری بلعمی). از درخت باردارش بازنشناسی ز دور چون فرازآیی بدو در زیر برگش بار نیست. ناصرخسرو. درختی است صاحب کرم باردار وز او بگذری هیزم کوهسار. سعدی (بوستان ||). آبستن. حامل. حامله. حبلی. جنین دار. زن حامله. (آنندراج). زن باردار. (دِمزن). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱ شود: مضمان، ضامن، ضماد؛ ناقهء باردار. (منتهی الارب). ناقهء لاقِح؛ اشتری باردار. (زمخشری) : بارداری چون فلک خوشرو مه و خور در شکم وز دو سو چون مشرقین او را دو زهدان دیده اند. خاقانی. روز و شب آبستن و تو بسته امّید کز رحم این دو باردار چه خیزد.خاقانی. گیر که خود هر دو باردار مرادند چون فکنند از شکم ز بار چه خیزد؟ خاقانی. زنان باردار ای مرد هشیار اگر وقت ولادت(۱) مار زایند از آن بهتر بنزدیک خردمند که فرزندان ناهموار زایند.سعدی (گلستان). اگر مار زاید زن باردار به از آدمیزادهء دیوسار.سعدی (بوستان ||). مخلوط با فلز کم بها. مغشوش. نبهره: سیم و زر باردار ||. زبانی باردار؛ زبانی که قشر سفید بر روی آن بندد و علامت تخمه باشد. رجوع به «بار» شود. (۱) - ن ل: تحمل.

باردار شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) حامله شدن. بچه در شکم داشتن. دارای جنین شدن. آبستن شدن. بار گرفتن. حمل گرفتن. باردار گشتن. و رجوع به باردار گشتن شود : و چنین گویند که چون آمنه باردار شد آوازی شنید. (قصص الانبیاء ص۲۱۴). اکنون که باد و باغ زناشوهری کنند از نطفه های باد شود باغ باردار(۱).خاقانی. زنی داشتم قانع و سازگار قضا را شد آن زن ز من باردار.نظامی. شد از ابر نیسان صدف باردار پدیدار شد لؤلؤ شاهوار.نظامی. (۱) - ایهام دارد بدو معنی.

باردار گردیدن.

[گَ دی دَ] (مص مرکب) حامله شدن. رجوع به باردار شدن شود: عِلْق، عَلاقهٔ، عَلَق، عُلوق، تَلَقّی، عُقوق، عَقَق؛ باردار گردیدن زن. (منتهی الارب). رجوع به باردار گشتن و باردار شدن شود: فرعون بر تخت و در خواب بود، هر دو خلوت کردند زن باردار گردید. (قصص الانبیاء ص ۹۰).

باردار گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب)میوه دار شدن. ثمر آوردن. حَمْل؛ باردار گشتن درخت. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به باردار شدن و باردار گردیدن شود ||. حامله شدن. آبستن شدن. باردار شدن. بار گرفتن. بار برگرفتن: حَمْل؛ باردار گشتن زن. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به باردار شدن و باردار گردیدن شود.

بارداری.

(حامص مرکب) آبستنی. حَمْل. جنین داری.

بارداس.

(اِخ)(۱) فوقاس (فوکاس). نام یکی از سرداران دولت بیزانس است که با سردار دیگر موسوم به بارداس اسقلروس همدست بوده و در زمان واسیل دوم و قسطنطین نهم بکرات و مرات عصیان و طغیان ورزیده و موقتاً بحکومت رسید ولی تاب مقاومت نیاوردند و سرانجام توطئه ای علیه قسطنطین نهم چیدند و چون دست بکار شدند بارداس فوقاس در جنگ مسموم شده درگذشت و دیگری تسلیم شد و بمقامات عالیه رسید. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). (۱) - Bardas.

بارداس.

(اِخ) نام برادر ملکهء تئودوره زوجهء اتئوقل (؟) امپراطور قسطنطنیه است. تئوفیل وی را بسال ۴۴۲ م. نایب السلطنه گردانید. پسرش میخال در نتیجه حکومت را ضبط و خواهرش تئودوره را از حرم بیرون کرد و ۲۴ سال فرمانفرمایی داشت و سرانجام میخال وی را بقتل رسانید. وی بعلوم و معارف خدماتی نمود. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بار داشتن.

[تَ] (مص مرکب) حامله بودن. بچه در شکم داشتن : یکی خوب چهره پرستنده دید کجا نام او بود ماه آفرید که ایرج بدو مهر بسیار داشت قضا را کنیزک ازو بار داشت.فردوسی. ز سام نریمان همو بار داشت ز بار گران تنْش آزار داشت.فردوسی. و مادر یحیی گفت من چنین میدانم که مریم بار دارد. (قصص الانبیاء ص۲۰۲ ||). میوه داشتن. ثمر داشتن : شرف دارد درخت از میوه آری که باشد تا ندارد هیچ باری؟ ناصرخسرو ||. بمجاز، درد و رنج داشتن.

باردان.

(اِ مرکب) خرجین(۱) و جوال و هر ظرفی که در آن چیزی کنند. (برهان). آوند و ظرف که در آن چیزی نهند، از برهان و شروح نصاب، و در رشیدی نوشته که جوال و خرجی. (غیاث). خرجین. (جهانگیری). خورجین و جوال و ظروف از قبیل شیشه و سبو و قرابه و امثال آن. (انجمن آرا) (آنندراج). اِناء. حَقیبهٔ. وِعاء. (زمخشری) (دهار) (مجمل اللغه) (ترجمان القرآن). خَنور. آوند. جامه دان. جوال. (فرهنگ خطی نسخهء کتابخانهء لغت نامه). رخت دان. ظَرْف. (مهذب الاسماء) (زمخشری) (ربنجنی). آنچه از چوب خرما و مانند آن بافند جهت بار خربزه و مانند آن، شریجه. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰ شود. بمعنی جوال، حکیم سنائی فرماید : چو اندر باردان او یکی ذره نمیگنجد چگونه کل موجودات را در آستین دارد؟ (از فرهنگ سروری). در بازار آنجا [مصر] از بقال و عطار و پیله ور هرچه فروشند باردان آن از خود بدهند اگر زجاج باشد و اگر سفال و اگر کاغذ. فی الجمله احتیاج نباشد که خریدار باردان بردارد. (سفرنامهء ناصرخسرو). محنت اندر سینهء من ره ندانستی کنون شاهراه سینهء من بار دانست از غمت. خاقانی ||. صراحی شراب. (برهان). صراحی. (غیاث) (جهانگیری) (فرهنگ خطی نسخهء کتابخانهء لغت نامه) (شرفنامهء منیری). ظرف بزرگ با گردن طویل که برای نگهداری شراب بکار میرود. (دِمزن) : و منع شراب فروختن و خوردن و سایر ملاهی را بحدی رسانند... که قرابها و خمها و باردانها را نیز میریختند. (از تاریخ فیروزشاهی). (۱) - ن ل: خورجین.

باردان بزرگ.

[نِ بُ زُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) اریسا از تیرهء سینانتره. قسمت قابل مصرف آن ریشه (بنام ریشهء باباآدم) است. از مواد مؤثر وی رزین و املاح است. مورد استعمال آن گرد باردان استابیلیزه عصارهء باردان استابیلیزه است. (کارآموزی داروسازی چ ۱۳۲۹ ه . ش. دانشگاه طهران ص۱۸۵). . (فرانسوی) (۱) - Grande bardane

بار دریا.

[رِ دَرْ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)بمعنی ساحل دریا. کنار دریا. در پهلوی آمده: جای به ایشان ایدون تنگ بکرد که سپاه اردشیر را گذشتن نشایست و اردشیر خود تنها به بار دریا افتاد. (کارنامهء اردشیر پاپکان ترجمهء صادق هدایت ص۲۰). رجوع به «بار» (اروندبار) شود.

باردزان.

[دِ] (اِخ)(۱) باردسن. همان ابن دیصانست نزد اروپائیان. رجوع به ابن دیصان در همین لغت نامه و دایرة المعارف اسلام (ابن دیصان) و لاروس قرن بیستم و ایران باستان ج ۱ ص۹۶ و ج ۳ ص ۲۱۸۱ ، ۲۱۸۲ ، ۲۵۸۷ ، ۲۵۹۰ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ (باردسان) شود. (۱) - Bardesane.

باردسان.

[دِ] (اِخ) رجوع به باردزان و ابن دیصان شود.

باردست.

[دَ] (اِ) آبنوس. (ناظم الاطباء) (دِمزن).

باردسن.

[دِ سَ] (اِخ) باردزان. همان ابن دیصان باشد. رجوع به ابن دیصان و باردزان شود.

بار دل.

[رِ دِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) غم و اندوه دل و اندیشهء روزگار باشد. (برهان). کنایه از اندوه دل و اندیشهء روزگار است. (انجمن آرا) (آنندراج). غصه. (دِمزن). و رجوع به شعوری و «بار» و ناظم الاطباء شود.

باردنگ.

[دَ] (اِ) بادنگ. بنا بنقل شعوری سینه بند اطفال باشد. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۳ برگ ب شود.

باردو.

[رِ] (اِ) چوبی را گویند که در زیر درخت میوه دار گذارند تا از سنگینی میوه نکشند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). چوبی که در

زیر درخت میوه دار برپا دارند تا بر آن تکیه کرده و نشکند. (ناظم الاطباء). دِعْمه. (السامی فی الاسامی) (منتهی الارب). رجوع به شعوری ج ۲ ورق ۱۸۸ شود. چوبی که زیر شاخهء درخت پربار که از گرانی میوه خم شده است برای نگهداری شاخه میگذارند. ||داربست. پاردو. پارود ||. پاردو. بادرنگبو. بادرنگبویه باشد. (دِمزن). رجوع به بارانه و بادرنگبویه شود.

بارده.

[رِ دَ] (ع ص) تأنیث بارد. (منتهی الارب). مؤنث بارد ||. سرد و خنک. (ناظم الاطباء): اوجاع بارده. امراض بارده. - حجهٔ (حجت) باردهٔ؛ یعنی ضعیف. (قطر المحیط) (اقرب الموارد). - غنیمهٔ الباردهٔ؛ غنیمتی که بی جنگ بدست آید. (قطر المحیط) (اقرب الموارد ||). زمینی باشد که آب داده باشند، و در شرح سامی فی الاسامی مسطور است که باردهٔ هی الارض التی ارسل فیها الماء. ||از اعلام زنان است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بارده.

[] (اِخ) نام ام ولد مادر واثق بن هرون الرشید است: معتصم روز پنجشنبه بمرد... و پسر خود را واثق ولیعهد کرد، نسب و حلیت: ابواسحاق ابراهیم و محمد نیز گویند، بن هرون الرشید، و مادرش ام ولد نام او بارده(۱)از مولدات کوفه... (مجمل التواریخ و القصص ص۳۵۸). (۱) - ن ل: مارده.

بارده.

[دَ / دِ] (اِخ) دهی است از دهستان گاوکان بخش جبال بارز شهرستان جیرفت که در ۸۴هزارگزی جنوب خاوری مسکون و ۲۵هزارگزی شمال راه مالرو سبزواران - کروک در کوهستان واقع است. هوایش معتدل و دارای ۱۰۰ تن سکنه می باشد. شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی قالی بافی بدون نقشه و راهش مالرو است. مزرعهء بندر جزء این ده است. ساکنین از طایفهء رئیسی هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بارده.

[دَ / دِ] (اِخ) دهی است از دهستان لار بخش حومهء شهرستان شهرکرد. در ۴۲هزارگزی شمال باختر شهرکرد و ۳۰هزارگزی راه عمومی نافچ به سامان در دامنهء کوه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۲۱۵۸ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و قنات و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی بافی می باشد. در حدود ۲۵ باب دکان و یک زیارتگاه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بارده او.

[دَ] (اِخ) یکی از حکمرانان مشهور هند است. وی پس از تسخیر شهر قانوج واقع در شمال نهر هندو آنجا را پایتخت خود قرار داد و پس از آن بسایر کشورهای هند نیز نفوذ کرد و عنوان «مهراچه»(۱) یعنی ملک الملوک بخود گرفت. اخلاف وی تا سال ۴۰۰ م. این عنوان را حفظ کردند ولی پس از آن بعلت دوام اختلالات ۱۵۰ساله قدرت و شوکت خود را از دست داده منقرض شدند. (از لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲). (۱) - مهاراجه.

باردهی.

[دِ] (حامص مرکب)(۱) میوه آوردن درخت. بارآوری. حاصل دادن درخت. رجوع به جنگل شناسی ساعی چ ۱۳۲۷ ه . ش. دانشگاه طهران ج ۱ ص ۱۶۲، ۱۶۶، ۱۶۹ شود. (۱) - Fructification.

باردی.

(اِخ) یا جان اوغلان باردی. فرزند شاهرخ بود که در صغر سن درگذشت. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص۶۳۹ و جان اوغلان شود.

باردیج.

(اِ) قسمی از صوف پشمی تر کرده شده که بر چوبی پیچند و نان پزان تنور را صاف و پاک کنند و برای منع افروختگی آتشی بکار برند. (آنندراج). چوب درازی که در سر آن پارچهء مرطوبی پیچیده اند و خبازها با آن تنور نانوائی را پاک کرده و یا سرد می کنند. (ناظم الاطباء) (دِمزن).

باردیز.

(اِخ) باردیس. نام قصبهء کوچکی است در طول حدود روسیه، در سنجاق چلدیر قدیم، و بر نهری از انهار تابع چوروق صو واقع گشته است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باردیزه.

[زَ] (اِخ) از قرای بخارا بود. (از معجم البلدان) (انساب سمعانی: باردیزی).

باردیزی.

(ص نسبی) منسوب به باردیزه، یکی از قرای بخارا. (از معجم البلدان) (انساب سمعانی).

باردیزی.

(اِخ) ابواسحاق یعقوب بن اسرائیل بن شمیدع، از قریهء باردیزهء بخارا بود. سفری بخراسان کرد و در زمرهء محدثان بود و در جمادی الاولی سال ۳۰۹ ه . ق. درگذشت. رجوع به انساب سمعانی شود.

باردیزی.

(اِخ) ابوعلی حسن بن ضحاک بن مطربن هناد باردیزی بخاری، منسوب به باردیزهء بخارا. وی در شعبان ۳۲۶ ه . ق. درگذشت و ظاهراً از محدثان بود. رجوع به معجم البلدان ج ۲ و انساب سمعانی و احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۴۵۰ شود.

باردیس.

(اِخ) باردیز. رجوع به باردیز شود.

باردین.

(اِخ) نام شهر. (از لطایف) (غیاث (||). قلعهء...) (از تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. کمبریج ص ۳۹۷). و ظاهراً مصحف ماردین باشد. رجوع به ماردین شود.

بارر.

[رِ] (اِخ)(۱) یکی از طرفداران انقلاب کبیر فرانسه و از رفقای روبسپیر و دیگر انقلابیون بوده که در محاکمهء لوئی شانزدهم سمت ریاست داشت ولی انقلابیون وی را نفی و تبعید کردند. پس از واقعهء ۱۸۳۰ م. بفرانسه بازگشت و در سال ۱۸۴۱ در ۸۶ سالگی درگذشت. پاره ای از خطابه ها و آثار سیاسی از وی بجای مانده و در زمان انقلاب روزنامه ای بنام «شفق»(۲) منتشر میساخت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Le point du jour - (۲) .Barere de Jieuzac, Bertrand.

باررا‌س.

[بارْ را] (اِخ)(۱) پل (ویکنت دو) (۱۷۵۵ - ۱۸۲۹ م.). سیاستمدار فرانسوی، متولد به فوکس آمفو(۲). وی عضو مجلس مؤسسان(۳) بود و سپس بعضویت هیئت مدیره(۴) درآمد. اثر مشهورش «خاطرات» مفید(۵) است. (۱) - .(Barras, Paul (vicomte de Amphoux - Fox - (۲). . (فرانسوی) (۳) - Conventionnel . (فرانسوی) (۴) - Memoires - (۵) .Directoire

باررس.

[بارْ، رِ] (اِخ)(۱) موریس (۱۸۶۲ - ۱۹۲۳ م.). نویسندهء فرانسوی، متولد در شارم(۲). وی در نوشته های خود تحلیلی دقیق و ظریف بکار میبرد و نویسندهء لیریسم عالی مقامی بود. آثارش عبارتند از: آموری و دولوری ساکروم(۳)، و مرگ(۴) و غیره. وی از مرحلهء خودبینی پا فراتر گذاشته، به ستایش زمین و گذشتگان و وطن پرستی قدم نهاد. (۱) - .Barres, Maurice (۲) - Charmes Du sang, de la Volupte et de la Mort - (۴) .Amori et Dolori Sacrum - (۳).

باررنگ.

[بارْ، رَ] (اِ) دست پیچ اطفالی که در گهواره می خوابانند. (ناظم الاطباء). سینه بند اطفال. بادنگ. باژرنگ. باردنگ. (دِمزن ||). بند قنداق ||. طناب و بارپیچ و تنگ حیوانات باری ||. کمربند ||. نوار. (ناظم الاطباء).

باررو.

[بارْ رُو] (اِخ)(۱) اسحاق (۱۶۳۰ - ۱۶۷۷ م.). زبانشناس، عالم ریاضی و حکیم الهی انگلیسی، متولد در لندن. وی موارد استعمال دیفرانسیل را در هندسه بدست آورد. (۱) - .Barrow, Isaac

باررو‌ج.

(اِخ) نام شهری در هند. (دِمزن) (ناظم الاطباء).

باررِیز.

(اِخ) دهی است از دهستان شمیل بخش مرکزی شهرستان بندرعباس که در ۴۸هزارگزی شمال خاوری بندرعباس و ۷هزارگزی جنوب راه فرعی بندرعباس - میناب در جلگه واقع است. هوایش گرم و دارای ۴۵۰ تن سکنه میباشد. آبش از قنات و محصولش خرما و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. مزارع قاسم آباد، میتو، خوش آمد جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باررِیکاد.

(اِخ)(۱) (روزهای سنگربندی) نخستین بار در دوازدهم ماه مهء ۱۵۸۸ م. اتفاق افتاد و آن تظاهرات لیگورها(۲) علیه هانری سوم بود. کرت دوم، بیست وهفتم ماه اوت ۱۶۸۸ و آغاز اغتشاشات فرند(۳)بود. چون آن دوتریش خبر فتح لانس را شنید خود را قوی پنداشت و فرمان داد تا چند تن از اعضای پارلمان را توقیف کنند. در میان توقیف شدگان پیرمردی بود بروسل(۴) نام از مخالفان پرشور که در نزد مردم محبوبیت بسیار داشت. لذا درین روز شورش و غوغائی وحشت انگیز برپا شد. مردم از چلیک و ارابه و سنگهای کوچه، چند ساعت سنگرهای فراوان ساختند و مانع حرکت سربازان شدند و مدت دو روز عمارت پاله رویال(۵) (قصر سلطنتی) در محاصره بود. سرانجام آن دوتریش بحکم احتیاط بروسل را آزاد کرد. باریکادها در کوچه های پاریس و در عصیان های سالهای ۱۸۳۰ ، ۱۸۴۸ و ۱۸۵۱ برپا شد و از کومون(۶) (۱۸۷۰ - ۱۸۷۱) تا آزادی(۷) اوت ۱۹۴۴ ادامه داشت. رجوع به ترجمهء تاریخ قرون جدید آلبر ماله ص۲۲۲ شود. (۱) -- (۳) Barricades (Journees des). (۲) - Ligueurs. Liberation - (۷) (فرانسوی) . .Fronde. (۴) - Broussel. (۵) - Palais - Royal. (۶) - La Commune

بارز.

[رِ] (ع ص) نمایان شونده. (از منتهی الارب). ظاهر و پیدا شونده و آشکارا. (غیاث) (آنندراج). ظاهر و آشکارا و نمایان و هویدا. (ناظم الاطباء) (دِمزن). نمودار. روشن. پدیدار. پدیدشونده. ظهورکننده. لامح. رجوع به بارز شدن شود || برآینده بسوی فضا. (ناظم الاطباء). آنکه میجهد || برجسته. برآمده || برون. خارج. (دِمزن (||). اصطلاح حساب) جمع کل. (ناظم الاطباء ||). ضمیر بارز (در صرف عربی) در مقابل ضمیر مستتر است و عبارتند از ضمایر متصل مرفوع: ۱ - در ماضی، الف: کتبا، کتبتا (تثنیه). واو: کتبوا (جمع). ت ساکن: کتبت (مفرد غایب مؤنث). نَ: کتبنَ (جمع غایب مؤنث). تَ: کتبت (مفرد مخاطب مذکر). تُما: کتبتما (تثنیهء مخاطب مذکر و مؤنث). تُم: کتبتم (جمع مخاطب مذکر)، تِ: کتبتِ (مفرد مخاطب مؤنث). تُنّ: کتبتن (جمع مخاطب مؤنث). تُ: کتبت (متکلم وحده). نا: کتبنا (متکلم مع الغیر). ۲ - در مضارع و امر: الف: یکتبانِ، تکتبانِ، اُکتبا (تثنیه). واو: یکتبون، اکتبوا (جمع). ی: تکتبین، اُکتبی (مفرد مخاطب مؤنث). نَ: یکتبن، تکتبن، اُکتبنَ (جمع). چنانکه ملاحظه شد الف و واو و نون میان ماضی و مضارع و امر مشترک اند و «ی» برای مضارع و امر است و بقیه بماضی اختصاص دارند. و این ضمایر را بدان سبب مرفوع خوانند که همیشه بجای فاعل باشند و معادل این ضمایر در زبان فارسی عبارتند از: م، ی، د، یم، ید، ند. ضمایر متصل بفعل یا ضمایر فاعلی: م، ت، ش، مان، تان، شان. ضمایر متصل بفعل و اسم که آنها را ضمایر مفعولی و اضافی خوانند || آخرین رقانه از چهار رقانهء ورق کاغذ نویسندگان. رقانهء اول را صدر و آخر را بارز و میانه را وسط گویند. (ناظم الاطباء) (دِمزن). رجوع به رقانه شود : ور قلم در جهان کشد قهرش بارز کون را دهد ترقین.انوری. کرده ترجیع حشو اشعارت بارز صیت دیگران ترقین.انوری. بر

اهل عقل چو کردند عرض دفتر تو نبود بارز اعداء تو گل ترقین. (محمدعوفی صاحب لباب الالباب). و بر بارز روایات سلف که سربسر سهو بوده ترقین مینهاد. (جهانگشای جوینی).

بارز.

[رِ] (اِخ) نام شهر و کوهی است بکرمان که به جبال بارز معروف است. رجوع به جبال بارز شود. نام شهریست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بارز.

[رِ] (اِخ) از بلوک بشاگرد فارس است. (فارسنامهء ناصری ص ۱۸۱).

بارز.

[رِ] (اِخ) نام اسب بیهس جرمی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بارزآباد.

[رِ] (اِخ) دهی است از دهستان رامجرد بخش اردکان شهرستان شیراز که در ۶۴هزارگزی جنوب خاور اردکان کنار راه فرعی زرقان به بیضا در جلگه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۱۵۵ تن سکنه میباشد. آبش از رود کر و محصولاتش غلات، برنج، چغندر و شغل مردمش زراعت میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷). از بلوکات رامجرد است به چهارفرسنگی جنوب جشنیان. (فارسنامهء ناصری ص۲۱۴).

بارزانی.

(اِخ) نام تیره ای از کردان مغرب ایران.

بارزد.

[زَ] (اِ)(۱) بمعنی بیرزد است و آن صمغی باشد مانند مصطکی و بعربی قِنّه خوانند. دو درم آنرا بآب بنوشند بواسیر را سود دارد. (برهان) (آنندراج). تره ای است چون اسپرغم که اطبا بادرونه نویسند و آنرا از ادویهء طبی نامند و بادرنجویه نیز گویندش. (اوبهی). صمغ درختی است در شام. صمغ درخت ماطونیون است. صمغی که پیرزد نیز گویند و حسن لبه. (ناظم الاطباء). لغت فارسی است بعربی قنه و بترکی قاسنی(۲)گویند. (از تحفهء حکیم مؤمن). بریزه. صمغ محلل که در طب بکار است. (دِمزن). صاحب ذخیره گوید: کمافیطوس، گفته اند برگ و شاخ درخت بارزد است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). صمغ گیاه راب یعنی کماه است. (از ذخیرهء خوارزمشاهی). بعربی قنه و بیونانی خلبانی و بترکی قاسنی و بهندی بربجا و بلغتی کنده بهروزه نامند و باین نام معروف است. ماهیت آن: صمغ نباتی است، برگ آن شبیه ببرگ چنار مشابه نبات سکبینج و ساق آن باریکتر از آن و سفید مایل بزردی و شبیه بکندر بهتر از سرخ و زرد آن است و ثقیل الوزن و آنچه به تحقیق پیوسته و دیده شده لبن درختی است عظیم بقدر سرو، که تنهء آنرا بتیشه و غیر آن جابجا خراشیده از آن تراوش مینماید و برمی آید و مانند لبن بلسان که دهن بلسان نامند می باشد. در اول

سفیدرنگ اندک رقیق ولیکن نه به رقت دهن بلسان و بتدریج منجمد و زردرنگ پس زرد تیره پس سرخ و اندک خشک و صلب مانند کندر میگردد و چون بر آتش گذارند گداخته میگردد و تازهء آن زردتر و رقیق تر و کهنهء آن دیرتر و غلیظ تر میباشد و در بنگاله از کوهستان مورنگ بسیار می آورند و بقیمت ارزان میفروشند... و گفته اند سه نوع میباشد یکی سبک بسیار سفید و خشک و یکی کثیف صلب زرد سنگین و سوم زردرنگ نرم صافی بسیار تندبو و این بهترین همهء انواع است. (از مخزن الادویه ص۱۲۹). مؤلف اختیارات بدیعی آرد: قنه است بپارسی بیزد (بیرزد) و بشیرازی پرز خوانند و آن سه نوعست برّی و بحری و جبلی و گویند دو نوع است یکی سفید سبک و آن خشک بود و یکی نرم بود و زردرنگ مانند عسل صافی تیزبوی و این نوع بهتر بود و طبیعت آن گرم است در سیم و خشک است در دویم و گویند تر است جهت عرق النسا و نقرس بغایت مفید بود. مقدار دو درم چون زن بخود برگیرد و در شیب خود نیز بخور کند(۳)حیض براند و بچه بیندازد و چون با شراب و مر صافی بیاشامند بچه مرده بیندازد و دفع زهرها بکند خواه مار و خواه عقرب، و اگر دو درم بآب بیاشامند بواسیر ببرد و چون سه نوبت بیاشامند دیگر هرگز عود نکند البته. رازی گوید محرورمزاج نشاید که استعمال کند و شیخ الرئیس گوید سودمند بود جهت صداع سرد و درد گوش که از سردی بود و ورم آن تحلیل یابد بی اذیتی و جهت جرب چشم نافع بود. رازی گوید محلل ریاح و منبت لحم بود. و شیخ الرئیس گوید مفسد لحم بود و اگر حل کنند بعسل و لعق کنند سدهء گرده بگشاید و سنگ بریزاند و زائیدن را آسان کند اما مضر بود بسر و مصلح آن آشق است. و جالینوس گوید بدل آن دو وزن آن سکبینج است و اسحاق بن عمران گوید بدل آن بوزن آن سکبینج است و نیم وزن(۴) آن جاوشیر است. والله اعلم. رجوع به اختیارات بدیعی، تحفهء حکیم مؤمن، تذکرهء داود ضریرانطاکی، بحر الجواهر و ترجمهء فرانسهء ابن بیطار ج ۱ ص۲۰۱ و بیرزد شود. (۱) - Galbanum و این کلمه بصور برزد و بازرود و پیرزد نیز آمده است. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ن ل: قاسی. (مخزن الادویه). (۳) - ن ل: دود کند. (۴) - ن ل: هم وزن.

بار زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) حمل کردن بار. چیدن بار. پر کردن وسیلهء نقلیه از بار. بار کردن چارپا: بارها را بکامیون بزن ||. قپان کردن بار ||. آنچه از فلز کم بها در زر و سیم کنند. عیار ||. خریدن بار.

بارز شدن.

[رِ شُ دَ] (مص مرکب) پدیدار شدن. نمایان شدن. هویدا شدن. نمودار گردیدن. آشکارا شدن. ظاهر شدن : هیچکدام به میدان مبارزت بارز نشوند. (جهانگشای جوینی). و رجوع به بارز شود.

بارزشوار.

[شُ] (اِخ) دهی است از دهستان جانکی بخش لردگان شهرستان شهرکرد که در ۴۰هزارگزی باختر لردگان، کنار راه بارز به لردگان در کوهستان واقع است. هوایش معتدل و دارای ۷۴۵ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و رودخانهء خرسان و محصولش غلات، ارزن، تنباکو، بادام، برنج و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان جاجیم و قالی بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بارزطغان.

[رِ طُ] (اِخ) (قطب الدوله) یکی از والیان فاطمیون بدمشق که در شعبان سال ۴۶۰ ه . ق. حکومت داشت. (از معجم الانساب ج ۱

ص۴۵). و در حاشیهء ج ۲ همین کتاب ص۳۲۲ دربارهء انقلاب باریستغان بخاطر ابوکالیجار می نویسد: در روز جمعهء این سال (۴۲۸) در بغداد چهار خطبهء مختلف خوانده شد، یکی برای خلیفه دیگری برای جلال الدوله (ابوطاهر متوفی به شعبان ۴۳۵ از خاندان بویه) و سومی برای ابوکالیجار (عمادالدین [محیی الدین]ابوکالیجار مرزبان) و چهارمی قرواش بن مقلد عقیلی که ابن اثیر (کامل ج ۹ ص۲۸۶) وی را بارس طغان نامیده است.

بار زمان.

[رِ زَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)کنایه از حوادث و جفاهای روزگار و زمانه باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). جفای روزگار و سختی روزگار. (ناظم الاطباء). انقلاب زمان. بدبختی. (دِمزن).

بارزند.

[زَ] (اِخ) صورتی است از برزند در نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۱۸۱ و ۱۸۲. رجوع به برزند شود.

بارزون.

[رِ] (ع ص) جِ بارز، در حال رفع: یوم هم بارزون. (قرآن ۴۰ / ۱۶).

بارزهٔ.

[رِ زَ] (ع ص) تأنیث بارز. آشکار : و تری الارض بارزهٔ. (قرآن ۱۸ / ۴۸ (||). اِ) در تداول طبی، قسمت بیرونی مخرج. و اذا احرق (الشعر) و نثر علی مقعدهٔ البارزهٔ... (ابن البیطار)(۱). رجوع به بارز شود. .(لکلرک) (۱) - Anuis en providence.

بارزی.

[رِ] (اِخ) رجوع به هبهٔ الله و رجال حبیب السیر صص۴۱ - ۴۲ شود.

بارزیل.

(اِخ) دهی است از دهستان مشکین باختری بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر که در ۸هزارگزی شمال مشکین شهر و ۶هزارگزی شوسهء مشکین شهر - اهر در جلگه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۲۳۳ تن سکنه می باشد. آبش از چشمه و خیاوچای (رودخانهء خیاو). محصولش غلات، حبوبات. شغل مردمش زراعت و گله داری. راهش مالرو می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بارژس کاهن.

[ژِ هِ] (اِخ)(۱) دانشمند عربی دان فرانسوی و عضو روزنامهء «برجیس» که در پاریس منتشر میشد. وی «تاریخ بنی زیان تونس»(۲) محمد بن عبدالله(۳) را با کتاب نظم الدرر و العقیان فی بیان شرف بنی زیان [ملوک تلمسان] در سال ۱۸۵۲ م. ترجمه و چاپ کرد و نیز منتخبات دیگری از کتب عربی از قبیل فیض المدید متوفی و تاریخ بنی جلاب حاج سیدمحمد ادریسی(۴) را ترجمه و طبع کرده

است. خاورشناس مذکور در ترجمهء کتاب بغیهٔ الرواد فی ذکر الملوک من عبدالواد ابن خلدون با بروسلارد(۵)همکاری نمود و اصل عربی و ترجمهء آنرا(۶) در سه جزء در دو مجلد در الجزایر از سال ۱۹۰۴ تا ۱۹۱۲ م. منتشر کرد. (از فرهنگ خاورشناسان ص ۵۵). (۱) – ۲) .Barjes Cahen) – بنی زیان از سلسلهء شاهان اسلامی مغرب زمین بودند که مدتی در تونس حکومت داشتند. (فرهنگ خاورشناسان حاشیهء ص ۵۵). (۳) – محمد بن عبدالله بن عبدالجلیل متوفی ۸۹۹ م. مؤلف نظم الدرر. (فرهنگ خاورشناسان حاشیهء ص ۵۵). (۴) – حاج سیدمحمد ادریسی محمد بن محمد بن عبدالله (۴۹۳ – ۵۶۰ م.). (فرهنگ خاورشناسان حاشیهء ص ۵۵). (۵) – Hist. des Beni AbdelWad, Rois Telemsan – (۶) .Brosselard.

بارژنام.

[رِ] (اِ مرکب) در السامی فی الاسامی چاپی بمعنی زبیبه و حمره تحریفی است از بادژنام. رجوع به بادژنام و بادژفام و بادشفام و بادژکام شود.

بارس.

(ترکی، اِ) به ترکی یوز را نامند و به هندی حجرالمحک. (فهرست مخزن الادویه). یوز. پلنگ. (دِمزن). لغتی است ترکی ریشهء پارس بنا بنقل برهان جانوری است شکاری کوچکتر از پلنگ که همان یوز و یوزپلنگ باشد و با کلمهء «ئیل» بمعنی سال ترکیب شود و سالی را که به روی پلنگ گردش کند «پارس ئیل» گویند. ادگار بلوشهء فرانسوی(۱)در توضیحات کتاب جامع التواریخ رشیدی (ص۵۶) قسمت فرانسوی آن آرد: در مغولی کلمهء بارس در موارد مختلف در ادبیات ترکستان شرقی بمعنی ببر بکار رفته که در سانسکریت و لغت چینی نیز بهمان معنی استعمال شده است. از سوی دیگر مقریزی این کلمه را بطور اعم بمعنی سبع [حیوان درنده] ترجمه کرده است و بطور اخص بمعنی شیر آورده. تضاد میان این دو تعبیر واضح است زیرا کلمهء بارس در نزد مغولان بمعنی حیوان بسیار بزرگ شکاری بکار رفته که آنرا میشناخته اند یعنی «ببر». مغولان و ترکان که بسوریه و مصر رفتند این کلمه را در محاورات خود بکار برده اند و چون در آن منطقه ببر وجود نداشته لذا بر بزرگترین حیوان درندهء شکاری موجود در آن ناحیه شیر اطلاق شده و معادل ارسلان بکار رفته است. و اما علت اینکه چرا در ایران کلمهء بارس «ببر» بر یوز و یوزپلنگ اطلاق شده و مفهوم اصلی خود را از دست داده با اینکه در این منطقه این جانور و نام آن «ببر» وجود داشته روشن نیست. رجوع به پارس و جامع التواریخ بلوشه چ ۱۳۲۹ لیدن ص۵۵ شود. (۱) – E. Blochet.

بارس.

(اِخ)(۱) بارسمبورغ.(۲) نام قصبهء مرکز ایالتی به همین نام در مجارستان، بر نهر غران در ۶ هزارگزی شمال غربی لونج واقع گشته است. در گذشته موقع بسیار استواری داشته، ایالتش ۱۴۲۰۰۰ تن نفوس دارد که از نژادهای مجار و اسلاو و ژرمن ترکیب یافته اند. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). (۱) – Barsemburg – (۲) .Bars.

بارس.

(اِخ) بابرس. پارس. ابن اثیر در ضمن حوادث سال ۲۹۵ ه . ق. و مرگ اسماعیل بن احمد سامانی مینویسد: چون ابونصر احمد [فرزند اسماعیل] وارد نیشابور شد بارس کبیر از بیم از گرگان بسوی بغداد گریخت و علت بیم وی آن بود که امیراسماعیل هنگامی که گرگان را از محمد بن زید بازگرفت آنرا بپسر خود احمد سپرد و آنگاه وی را از حکومت آن ناحیه عزل کرد و بارس کبیر را

بدان شهر فرستاد و در مدتی که بارس فرمانروایی داشت اموال بسیاری نزد وی از بابت خراج ری و طبرستان و گرگان گرد آمده بود که بالغ بر هشتاد بار میشد و او همهء این اموال را برای گسیل کردن نزد اسماعیل حمل کرد ولی همینکه خبر مرگ اسماعیل را شنید آنها را بازگردانید و چون خبر شد که احمد بسوی وی می آمد بترسید و نامه به مکتفی نوشت و اجازه خواست تا نزد وی برود. مکتفی به وی اجازه داد و او با چهار هزار سوار بسوی مکتفی حرکت کرد. احمد سپاهیان خود را بتعقیب بارس فرستاد ولی به او نرسیدند و او از ری گذشته... و ببغداد رسیده بود ولی در این هنگام مکتفی درگذشت و مقتدر جانشین او شد. بارس در نظر مقتدر مردی بزرگ جلوه کرد و رسیدن او ببغداد پس از حادثهء ابن مقسر بود از این رو مقتدر وی را با سپاهیانش نزد بنی حمدان فرستاد و حکومت دیار ربیعه را به او واگذاشت. اما اصحاب خلیفه نسبت به وی بیمناک شدند که مبادا برآنان تقدم جوید ازین رو با یکی از غلامان وی تبانی کردند تا او را زهر بخوراند و غلام مزبور او را مسموم کرد و آنگاه ثروت وی را بچنگ آورد و زن او را بزنی گرفت. و مرگ وی در موصل روی داد. (از کامل ابن اثیر ج ۸ ص۳). و رجوع به ص ۲۱ همان جلد و تجارب الامم ابن مسکویه ج۵ ص ۶۰ و ۷۵ و ۷۶ شود.

بارس.

[ ] (اِخ) (ابن یهودا) بیرس. پشت دهم سلیمان (ع) تا به یعقوب اسرائیل. رجوع به بیرس و ترجمهء مقدمهء ابن خلدون چ ۱۳۳۶ بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۱۵ شود.

بارس.

[ ] (اِخ) (پرهیزگار) شخصیتی بزمان بهمن. رجوع به مجمل التواریخ و القصص ص۹۲ شود.

بارس.

[رِ] (اِخ) موریس. رجوع شود به باررس.

بارسا.

(اِ) کاری که از روی شتاب کرده شود. (ناظم الاطباء ||). آغاز کاری. (دِمزن). شروع در کار. (ناظم الاطباء). بمعنی اول کار است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۰). اول کار. (دِمزن).

بارسابا.

(اِخ) برسابا. رجوع به برسابا شود.

بارسات.

(هندی، اِ) فصل باران هندوستان. (دِمزن) (ناظم الاطباء).

بار ساختن.

[تَ] (مص مرکب) بار آماده کردن برای حرکت. عدل؛ بستهء بار را مهیا ساختن ||. به مجاز آماده شدن : خجل آنکس که رفت و کار نساخت کوس رحلت زدند و بار نساخت. سعدی (گلستان ||). پشتاره ساختن. (ناظم الاطباء: بار).

بارسارغ.

[ ] (اِخ) شهرکی است خرد [از حدود ماوراءالنهر] و بسیارنعمت و مردمان جنگی. (حدود العالم).

بارسالار.

(اِ مرکب) سالار بار. حاجب بزرگ. حافظ. نگاهبان. رئیس حفاظ و نگاهبانان : آن شنیدستم که در صحرای غور بارسالاری بیفتاد از ستور گفت چشم تنگ دنیادار را یا قناعت پرکند یا خاک گور.سعدی.

بارسالاری.

(حامص مرکب) کار و شغل بارسالار.

بارسان.

(اِخ) بارسیان. طایفه ای از کردان. (تاریخ کرد رشید یاسمی صص ۱۱۱-۱۱۵).

بارس ئیل.

(ترکی، اِ مرکب) سال پلنگ. (ناظم الاطباء). سال پلنگ، سومین سال دوره ای [گردش ستاره] مغول. (دِمزن). رجوع به بارس و پارس و پارس ئیل شود.

بارستان.

[ ] (اِخ) (باب) یکی از سیزده ربض زرنج است. (تاریخ سیستان صص ۱۵۹-۳۸۰) (از مسالک الممالک اصطخری چ لیدن صص ۲۳۹-۲۴۱).

بارسجی.

(ترکی مغولی، اِ مرکب) پارسچی. نگهبان بارس. مراقب یوز و ببر و پلنگ : در تربیت فرمودن کار قوشجیان و بارسجیان. (تاریخ مبارک غازانی چ ۱۳۵۸ انگلستان ص۱۶۵). و پیش ازین قوشچیان و پارسچیان جانور و فهد از ولایت به اولاغ می آوردند. (ایضاً ص۲۷۷). و این زمان بنادر قوشچی یا پارسچی بیراهی میکند. (ایضاً ص۳۴۵). چنان اندیشید که اول فرمود که یکهزار جانور و سیصد قلاده یوز کفاف است که از ولایات بیارند و امراء قوشچی و پارسچی را فرمود تا در ولایات کسانی را که لایق دانند معین کنند. (ایضاً ص۳۴۳).

بارس دیلم.

[ ] (اِخ) سپهسالار امیر طاهر بوعلی به سیستان بود. رجوع به تاریخ سیستان صص۳۳۳-۳۳۵ شود.

بارسطاریون.

[رِ] (معرب، اِ)(۱)بارسطلارون. لغتی است یونانی و معنی آن به عربی حمامی بود و آن نوعی از غله باشد که مقشر کرده به گاو دهند گاو را فربه کند و به عربی رعی الحمام خوانند و آن را کبوتر بسیار دوست دارد. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء: بارسطلارون). نوعی از غله که کبوتران آن را بسیار دوست دارند. (دِمزن). بارسطاریون فرسطاریون گویند و آن نوعی از رعی الحمام است و کفته شود و معنی بارساطاریون به یونانی حمامی است. (اختیارات بدیعی). رعی الحمام. (تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۱) (لکلرک). به یونانی رعی الحمام را گویند و آن بمعنی حمام(۲) است. (فهرست مخزن الادویه). (۱) - در یونانی Peristereon (نقل از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - صحیح «حمامی» است.

بارس طغان.

[رِ طُ] (اِخ) رجوع به بارزطغان شود.

بارسطلارون.

[رِ ؟] (معرب، اِ)بارسطاریون. رجوع به بارسطاریون شود.

بارسطور.

[سَ] (اِ) باسطور. گردِ موجود در درخت بلسان. (دزی ج ۱).

بارسقاریقس.

[] (اِ) زنجار معدنی است. (فهرست مخزن الادویه).

بارس کبیر.

[سِ کَ] (اِخ) همان بارس باشد. رجوع به بارس و احوال و اشعار رودکی ج ۱ صص ۳۸۶-۳۸۷ شود.

بارسکپ.

[رُ کُ] (فرانسوی، اِ)(۱) ترازوی مخصوصی که بوسیلهء اتودو گریک(۲)فیزیک دان آلمانی اختراع گردید و از این اسباب در فیزیک برای توزین فشار اجسام غوطه ور در گاز استفاده میشود ||. نامی است که سابقاً از طرف بعض فیزیک دانها به میزان الهواء داده شده است. (۱) - Otto de Guericke - (۲) .Baroscope.

بارسکث.

[رِ کَ] (اِخ) از شهرهای شاش است. (سمعانی: بارسکثی). از شهرهای چاچ است. (معجم البلدان). از شهرهای چاچ است در

ماوراءالنهر. (مراصدالاطلاع).

بارسکثی.

[رِ کَ] (ص نسبی) منسوب است به بارسکث که یکی از شهرهای چاچ است. (انساب سمعانی).

بارسکثی.

[رِ کَ] (اِخ) احمدبن حماد چاچی بارسکثی، مکنی به ابواحمد (از دانشمندان) منسوب به بارسکث است. (انساب سمعانی) (معجم البلدان).

بارسلن.

[سِ لُ] (اِخ)(۱) بارسلون. بارشلون. برشلونه. رجوع به برشلونه شود. (۱) - Barcelone.

بارسلون.

[سِ لُ] (اِخ)(۱) کرسی کتلونیه به اسپانیا. رجوع به برشلونه شود. (۱) - Barcelone.

بارسم.

[رَ] (ص مرکب) دارای رسم. باآئین : ز تخم فریدون یل کیقباد که با فر و برزست و با رسم و داد. فردوسی. رجوع به «با» شود.

بارسمیسوس.

[ ] (اِخ) به سریانی نام ملکی از ملائک.

بارسنج.

[سَ] (نف مرکب) وزّان. قپاندار. (دِمزن). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۳ برگ ب شود (||. اِ مرکب)(۱) بارسنجن. هر چیزی که بدان بار را می سنجند. (ناظم الاطباء). اسبابی که بدان بار را توزین کنند. ترازو. قپان. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۳ برگ ب شود. رجوع به باسکول شود ||. هر چیزی که در پلهء ترازو گذارند تا تعادل حاصل گردد. (ناظم الاطباء). پاسنگ ترازو. (آنندراج) (دِمزن). رجوع به پاسنگ شود. (۱) - Bascule. Peson.

بارسنجن.

[سَ جِ] (اِ مرکب) بارسنج. بارسنجین. (دِمزن). رجوع به بارسنج و ناظم الاطباء: بارسنج و شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹ برگ ب شود.

بارسنجی.

[سَ] (حامص مرکب) عمل بار سنجیدن. قپان کردن بار. توزین کردن بار. وزن کردن بار.

بارسور اوب.

(اِخ)(۱) (یعنی بار واقع بر کنار اوب) نام قصبهء مرکز ناحیهء اوب کشور فرانسه که بر نهر اوب واقع شده و در ۵۳ هزارگزی مشرق شهر ترویس(۲) قرار دارد و در اطرافش شراب سفید بسیار خوب تهیه میکنند، و زمانی کنت نشین بوده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). دارای ۴۴۰۰ تن سکنه میباشد. (۱) - Troyes - (۲) .Bar sur Aube.

بارسوما.

(اِخ) برسوما(۱). یکی از اسقفان ایرانی نژاد است که در اواسط قرن پنجم مدرسهء نصیبین بار دوم بدست وی تأسیس گردید. رجوع به تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی تألیف دکتر صفا ص ۱۳ و ۱۹ و ۲۰ و ۲۱ شود. (۱) - Barsauma.

بارسیان.

(اِخ) بارسان. طایفه ای از کردان. رجوع به بارسان شود.

بارسین.

(اِ) کدوی تلخ. (آنندراج).

بارسین.

[ ] (اِخ) از رستاق اِلمَر است که آن را اعلم نیز گویند و آن از نواحی همدان باشد. و آن را فارسین و فارسجین نیز خوانند و بارسین در لهجهء خود اهالی متداول است. (از انساب سمعانی) (معجم البلدان ذیل فارسجین). و رجوع به فارسجین و فارسین و اعلم و همدان شود.

بارسین.

(اِخ)(۱) نام یکی از زنان ایرانی است که پس از شکست دارا در دمشق به چنگ اسکندر افتاد. وی زوجهء بهمن از سرداران ایران و دختر آردباز بود. اسکندر او را به عقد ازدواج درآورد و پسری بنام هرکول از وی متولد گشت و بعد از وفات اسکندر قساندر وی را با پسرش بقتل رسانید. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Barsine.

بارش.

[رِ] (اِمص) اسم مصدر از باریدن. عمل باریدن. ریختن. دَرّ. دُرور. باریدن. (ناظم الاطباء) : برق وارم به وقت بارش میغ به یکی دست می بدیگر تیغ. نظامی (هفت پیکر). ببارش تیغ او چون آهنین میغ کلید هفت کشور نام آن تیغ.نظامی. بر آن تیره دل بارش تیر کرد.نظامی. رجوع به برهان قاطع چ معین حاشیهء ج ۱ ص۲۱۶ شود ||. باران. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (دِمزن). مَطَر. ج، امطار.

بارشت.

[] (اِخ) (نهر) نهمین نهری است که از هری رود منشعب شود. رجوع به نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ لیدن ص ۲۲۰ شود.

بارشد.

[رَ شَ] (ص مرکب)(۱) مجازاً کامیاب. پیروز. موفق. رستگار : شیر را چون دید کشتهء ظلم خود میدوید او شادمان و بارشد(۲).مولوی. و رجوع به رشد شود. (۱) - «با» حرف اضافهء فارسی + رَشَد (تازی) راه راست. و ضد شر. (۲) - در مثنوی چ نیکلسون این شعر نیامده است.

بار شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) حمل شدن. (ناظم الاطباء: بار ||). گران شدن چیزی بر کسی. (ناظم الاطباء: بار). - بار شدن بر کسی؛ کل شدن بر کسی، اَنگل شدن بر او. تحمیل شدن بر او. رجوع به «بار» شود.

بار شرم.

[رِ شَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)خایه. بیضه : بجائی شد و خایه ببرید پست برو داغ بنهاد و او را ببست بخایه نمک بر پراکند زود بحقه درآکند بر سان دود هم اندر زمان حقه را مهر کرد بیامد خروشان و رخساره زرد بدو شاه گفت اندرین حقه چیست؟ نهاده برین بند بر، مهر کیست؟ بدو گفت آن خون گرم من است بریده ز بن بار شرم من است سپردی مرا دختر اردوان که تا بازخواهی تن بی روان نکشتم که فرزند بد در نهان بترسیدم از کردگار جهان نجستم بفرمانت آزرم خویش بریدم هم اندر زمان شرم خویش بدان تا کسی بد نگوید مرا ز دریای تهمت بشوید مرا.فردوسی.

بارشک.

[رَ] (ص مرکب) دارای رشک. صاحب رشک. باغیرت. غیرتمند. غیور. غَیران. نیک غیرتمند. (منتهی الارب). رشکین. (ناظم الاطباء). حسود. (ناظم الاطباء) (دِمزن). غیرهٔ؛ بارشکی. (منتهی الارب). رجوع به رشک و «با» شود.

بارشک.

[رِ] (اِ) قسمی بادام کوهی در نزدیک جهرم.

بار شکسته.

[رِ شِ کَ تَ / تِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) مجلس پادشاهی پایان یافته. بار گسسته. بهم خورده. تمام شده. خاتمه یافته : هرگز نشود دامن زایر بدر او از شِستَن(۱) و نایافتن بار شکسته.سوزنی. و رجوع به بار گسستن شود. (۱) - نشستن.

بار شکم.

[رِ شِ کَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) حَمل. (ترجمان القرآن). رجوع به «بار» شود.

بارشکن.

[شِ کَ] (اِ مرکب) محل داد و ستد و بازارگانی: استرآباد، شهر بارشکن آبادی است. (تحفهء اهل خراسان).

بارشکنی.

[شِ کَ] (اِ مرکب) خواربار یعنی خوراک اندک که قوت لایموت باشد. (آنندراج). آذوقه ای که مخصوصاً از خارج وارد میشود. (ناظم الاطباء).

بارشلونه.

[شِ نَ] (اِخ) بارسلن. بارسلون. برشلونه(۱). رجوع به برشلونه و بارسلون شود. (۱) - Barcelone.

بارشو.

[شَ] (اِخ) نام شهری بود مابین جنوب و مغرب هند که طوایف ایرانی در آن بسر میبردند. رجوع به تحقیق ماللهند ص۱۵۵ شود.

بارشی.

[رِ] (ص نسبی) منسوب به بارش: هوای بارشی. ابر بارشی. رجوع به بارش شود.

بارشین.

(اِ) نامی است که در شیراز به بادامک دهند || . درختچه، در اصطلاح مردم فارس.

بارض.

[رِ] (ع اِ) اول گیاه که روید و هنوز شناخته نشود که از کدام جنس است. (منتهی الارب) (آنندراج). اول نبات که پدید آید. (مهذب الاسماء). اول روییدگی گیاه. (از اقرب الموارد). اول روییدگی گیاه که هنوز شناخته نشود از کدام جنس است. (ناظم الاطباء). گیاهی که اول از زمین بدر آید. گیاه نوبار || . گیاه زمین، یقال: اطلعت الارض بارضها؛ ای نبتها. (از اقرب الموارد).

بار طلبیدن.

[طَ لَ دَ] (مص مرکب) بار خواستن. اذن دخول نزد امیر یا شاهی خواستن. رجوع به «بار» شود.

بارطیمی.

(اِخ)(۱) (پسرطیمی) ابن طیمی. (ترجمهء دیاتسارون ص۲۳۴). fils de Timee. یعنی (۱) - Bartimee

بارطین.

(اِخ) نام قصبه ای است مرکز قضا در سنجاق بولی از ولایت قسطمونی، در ۱۴ هزارگزی شمال ساحل بحر اسود در کنار یسار یعنی در مغرب نهر بارطین، واقع است و نهر دیگر موسوم به «قوجاناز» از طرف مغرب قصبه روان میشود، و در جنوب بارطین بهم می

پیوندند. این قصبه در ۱۲۰ هزارگزی شمال شرقی بولی، و ۱۴۰ هزارگزی شمال غربی شهر قسطمونی در ۴۱ درجه و ۳۳ دقیقه و ۵۲ ثانیهء عرض شمالی و ۲۹ درجه و ۵۳ دقیقه و ۴۴ ثانیهء طول شرقی واقع گشته. کشتیهایی به وزن متوسط در این نهر آمد و شد کرده و از این رو وضع اسکله به خود گرفته و تجارت پررونقی دارد. از بارطین و زعفرانبولی جادهء شوسه ای احداث و سبب سهولت تجارت شده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ شود.

بارطین.

(اِخ) (قضا...) نام قضائی است در ولایت قسطمونی در انتهای شمال شرقی سنجاق بولی، از طرف مشرق و جنوب شرقی با سنجاق نفس قسطمونی، و از جانب جنوب غربی با قضای کرده و از سمت مغرب با قضای ارکلی و از جهت شمال به بحر اسود محدود میشود، و به انضمام دو ناحیهء چهارشنبه و آماصری یکصد قریه و ۲۲۶۰۰ تن سکنه دارد که به استثنای قریب ۱۰۰ تن ارمنی و یونانی بقیه مسلمان میباشند. تمام اراضیش کوهستانی است و صحاری حاصلخیزی نیز دارد. نهر فیلیاس در حد جنوبی و غربی جاری است و رودهای دیگری از وسط قضا سرچشمه گرفته بسوی جنوب جاری شده وارد نهر بارطین میگردند. در حد شمال شرقی قضا، در محل نزدیک به ساحل بحر، کوه مرتفعی بنام صاغری طاغی (کوه شبیه به ترک اسب) وجود دارد. محصولاتش عبارت است از: میوه های گوناگون و صنایع اش از مصنوعات چوبین ابزار و ادوات چوبی و طناب کشتی است. جنگلهای زیادی دارد و درخت صنوبر سیاه و زرد و انواع دیگر درختان جنگلی و درختان شمشاد فراوان دیده میشود. درختان این جنگلها را قطع نموده به الوار تبدیل و از آنها در صنایع کشتی سازی دولتی استفاده میکنند. و در نقاط آماصری، تارله آغزی، و زونقولدایق، معدن زغال سنگ موجود است. و اهالی محل از آن بهره برداری میکنند. پاره ای از نقاطش کم محصول میباشند و مردم این مناطق به کارگری در معادن زغال و بریدن چوبهای جنگلی اشتغال دارند و از این راه گذران میکنند. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲).

بارطین چای.

(اِخ) (رود) نام نهری است در قضای بارطین تابع سنجاق بولی از ولایت قسطمونی که از کوههای جنوب شرقی سرچشمه گرفته به شمال شرقی میرود و چند رود بزرگ و کوچک بدان منضم شده از کنار بارطین جاری میگردد و پس از طی ۷۵ هزار گز به بحر اسود میریزد، قسمت پایین نهر که در قصبهء بارطین جاری است برای کشتی رانی مناسب است. نام قدیمش بارقنبوس است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بارع.

[رِ] (ع ص) نعت از براعت و بروع. آنکه در فضل تمام و کامل باشد و از اصحاب در دانش و مانند آن درگذرد. (از منتهی الارب). آنکه در مهتری زَبَرِ همگنان شده باشد. (مهذب الاسماء). برتری یافته بر همگنان خویش در دانش. (از اقرب الموارد). آنکه در مهتری زَوَرِ همگنان شده باشد. (مهذب الاسماء). فائق و افزون از همسران. (آنندراج) : ابوالفضل در لطایف ادیب بارعی بود. (ترجمهء تاریخ یمینی). رجوع به ناظم الاطباء شود ||. امر بارع؛ کار نیکو. (منتهی الارب). کار جمیل. (اقرب الموارد). کار عالی. (تاج العروس). نیکو، یقال: امر بارع. (ناظم الاطباء ||). سعدالبارع؛ ستاره ای است از منازل. (تاج العروس (||). اِ) در مبحث سبق و رمایهء شرایع نام دو اسب مسابقه یکی سابق و دیگری مصلی آمده است. و کری(۱)فرانسوی در ترجمهء شرایع، ج ۱ ص۶۰۳ اسامی اسبهای مزبور را بدین سان آورده است: ۱- سابق ۲- مجلی ۳- مصلی ۴- بارع ۵- مرتاح ۶- خطی ۷- عاطف ۸- مؤمل ۹- لطیم ۱۰- فسکل یا سکیت. و صاحب نصاب اسامی اسبهای مزبور را درین اشعار چنین آورده است : ده اسبند در تاختن هر یکی را

بترتیب نـامیست روشن نه مشـکل مجلی مصـلی مسـلی و تالی چو مرتاح و عاطف خطی و مؤمل. لطیم و سـکیت، ارب حاجت عرق خوی... در قاموس و تاج العروس کلمهء بارع بـدین معنی نیامده است. و صاحب تاج العروس در ریشهء «ص ل ی» آرد: سابق اول و مصـلی دوم است. ابوعبید گوید: از کسی که به دانش وی اعتماد باشد اسمایی دربارهء اسبهای مسابقه نشنیده ام بجز دوم «مصلی» و «سـکیت» و بقیهء نامهایی را که آورده اند غالباً بصورت ثالث و رابع تا تاسع است. و در السامی فی الاسامی نیز نامهای دوازده گانهء اسـبان بطریقی است که در نصاب آمـده و نامی از بارع نیامده است ||. شخصـی که در سـبق مرکوب او در مرتبهء چهارم است(۲). (۱) - ۲) .A. Querry) - یادداشت بخط مؤلف.

بارع.

[رِ] (اِخ) ابوعبدالله حسین بن محمد بدری بغدادی (۴۴۳-۵۲۴ ه . ق.) (۱۰۵۱-۱۱۳۰ م.). یکی از مشاهیر شعر است که در سال ۴۴۳ در محلهء بـدریهء بغداد متولد شد و در سال ۵۲۴ ه . ق. درگـذشت و در اواخر عمر نابینا شد. در ادبیات و نحو و لغت دانشـی بسـزا داشت و به تـدریس و افاضه مشـغول بود. از معاصـرینش ابن الرومی و ابن الهباریه با وی مـداعبه و ملاطفه داشـته اند. وی آثاری از خود بجای گذاشـته و دیوان مرتبی دارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). حسـین بن محمد بن عبدالوهاب از بنی حارث بن کعب و ادیبی از علمای لغت و نحو بود. خاندان وی غالباً شـغل وزارت داشـتند. برخی از نیاکان وی به وزارت معتضد و مکتفی عباسی نایل آمدنـد. او راست دیوان شـعر و کتبی در ادب. وی در پایان زنـدگی کور شـد. مولـد و وفات او در بغـداد بود. وی به بارع دباس نیز معروف است. (از الاعلام زرکلی ج ۱ ص۲۵۸). مؤلف تاج العروس آرد: ابن الندیم نام وی را در «تاریخ حلب» آورده است. رجوع به روضات الجنات ص۲۴۸ شود.

بار عام.

[رِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)پذیرایی عمومی. شرفیابی همگانی، مقابل بار خاص، پذیرایی خصوصی. رجوع به «بار» شود : و آنروز بارعام بود. (کلیله و دمنه). بارعام است و در کعبه گشاده ست کز او خاصـگان بانگ در جنت مأوا شنوند. خاقانی. در نوبت بار عام دادن باید همه شهر جام دادن.نظامی. آشنایان ره بدین معنی برند در سرای خاص بار عام نیست. سعدی (طیبات).

بارع بغدادی.

[رِ عِ بَ] (اِخ) رجوع به بارع، حسین بن محمد و معجم الادباء ج ۴ ص ۸۸ و الاعلام زرکلی ج ۱ ص۲۵۸ شود.

بارع بوشنجی.

[رِ عِ شَ] (اِخ) یـاقوت در معجم الادباء (ج ۲ ص۳۴۱) آرد: در بعضـی از کتب خواندم که فضلای ملقب به بارع در خراسان سه تن بودند نخست بارع هروی مؤلف کتاب طرائف الطرف و دوم بارع بوشـنجی که نسـبت بدو بارع دیگر در مرتبهء اوسط بود. و رجوع به بارع هروی و معجم الادباء ج ۲ ص۲۴۱ س ۱۷ شود.

بارع دباس.

[رِ عِ دَبْ با] (اِخ) رجوع به بارع و کشف الظنون و روضات الجنات ص۲۴۸ و معجم الادباء ج ۴ ص۸۸ شود.

بارع زوزنی.

[رِ عِ زَ] (اِخ) (متوفی بسال ۴۹۲ ه . ق. مطابق ۱۰۹۹ م.). ابوالقاسم اسعدبن علی بن احمد زوزنی شاعر و دبیر و اصل وی از زوزن (محلی میان نیشابور و هرات) بود و در نیشابور سکونت داشت، و به عراق رفت و در آنجا شهرتی بسزا یافت. (از الاعلام زرکلی ج ۱ ص۹۹ و ۱۳۸) و رجوع به معجم الادباء ج ۴ ص ۳۴۰ شود.

بارعلی سربد.

[عَ ؟] (اِخ) حاجب سلطان محمد :... و سلطان معظم [ابوطالب محمد بن میکائیل بن سلجوق] به اصفهان رفت و احمد بغرا را بکشتند و امیر بارعلی سربد بگریخت و بخوزستان شد و بعد از مدتی گرفتار شد بر دست نورالدوله پسر برسق... (مجمل التواریخ و القصص ص۴۱۴).

بارعه.

[رِ عَ] (ع ص) تأنیث بارع و براعت. مؤنث بارع. (ناظم الاطباء ||). زنی که در فضل تمام باشد و در دانش از سایرین درگذشته باشد. (ناظم الاطباء).

بارع هروی.

[رِ عِ هَ / هِ رَ] (اِخ) یاقوت در معجم الادباء ج ۲ ص۲۴۱ آرد: در بعضی از کتب خواندم که فضلای ملقب به بارع در خراسان سه تن بودند: نخست بارع هروی که کتاب طرائف الطرف از اوست و وی از حیث فضل بر دو بارع دیگر در مرتبهء فروتر بود. دوم و سوم بارع بوشنجی و بارع زوزنی بودند. و رجوع به بارع بوشنجی شود.

بارغر.

[غَ] (اِخ) شهری است به حدود ماوراءالنهر، آبادان و بسیارکشت و برز و بسیارمردم. (حدود العالم).

بارفتن.

[فَ تَ] (اِ)(۱) قسمی بلور. نوعی شیشه. (۱) - La porcelaine.

بارفتنی.

[فَ تَ] (ص نسبی)(۱) منسوب به بارفتن. از بارفتن ||. به رنگ بارفتن، سپید تیره که کمی به کبود زند. (۱) - Translucide. Opaque.

بارفروش.

[فُ] (نف مرکب) آنکه در میدانی واسطهء فروش میوه و خواربار و دیگر محصولات آوردهء زارع یا چاروادار و یا ساربان است. آنکه بار دیگران را فروشد و خود نخرد و واسطهء فروشنده و خریدار باشد.

بارفروش.

[فُ] (اِخ) بارفروش ده. بابل. مامطیر. در قدیم دهی بوده و بارهائی که با کشتی از حاجی ترخان به بندر مشهدسر می آوردند به آن دیه حمل نموده و میفروخته اند لهذا این قریه موسوم به بارفروش ده شده. بتدریج جماعتی از تجار در آن ساکن شدند و آباد شد و در این وقت آبادی زیاد دارد و در تاریخ مازندران مسطور است که در زمان خلفای ثلاثه حضرت امام حسن بن علی (ع) به تسخیر مازندران تشریف آورده در یکی از اماکن متنزههء آن که آبگیرها و شکوفه ها و گلها و مرغ ها و بقعهء مرتفع داشت فرمود بقعهٔ طیبه ماء و طیر و در آن وقت آبادانی آن مختصر بود و در عهد محمد بن خالد بازار و عمارت یافت. در سال صد و شصت مازیاربن قارن مسجد جامع بنیاد کرد و همانا که بارفروش اکنون آن محل است که شهری آباد شده و چون اطرافش جنگل است باره و برج برنمیتابد و مشتمل است بر مساجد و عمارات و مدارس و دکاکین و سراها و بیوتات. جمعیت آن زیاد و از ساری بدریا نزدیکتر است... در خارج شهر میدانی است اخضر موسوم به سبزه میدان و مردابی وسیع در آنجا واقع و در وسط مرداب زمینی مشتمل بر عمارات عالیهء رفیع و بدیع معروف به بحر ارم، اصل بنای آن از سلاطین صفویه و آبادیش از پادشاهان قاجاریه است. (مرآت البلدان ج ۲ صص۴۲-۴۳). شهری از مازندران در کنار دریای اکفوده. (ناظم الاطباء). ناحیه ای است در مازندران، حد شمالی بحر خزر، غربی آمل، جنوبی کوههای سوادکوه و شرقی ساری. رود بابل از مغرب آن میگذرد، مرکز شهر بارفروش (بابل) در ۴۲ درجه و ۵۲ دقیقهء طول شرقی و ۳۲ درجه و ۳۶ دقیقهء عرض شمالی، در اراضی پستی در مشرق رود بابل بنا شده، فاصلهء آن از دریا ۲۵۰ هزار گز و از مهمترین شهرهای مازندران است. جمعیت آن در فصل زمستان در حدود ۷۰۰۰۰ تن، در تابستان به علت گرما و موقعیت باتلاقی آن کم میشود. شهر نسبةً وسیع است و قدیمترین بنای آن امامزاده قاسم متعلق به هزار سال قبل است و اهالی آن را کلاغ مسجد مینامند. رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۱۵۵ و سفرنامهء مازندران و استراباد رابینو و بابُل و بارفروش ده و بابل و مامطیر شود.

بارفروش ده.

[فُ دِهْ] (اِخ) بارفروشه ده. بابل. بارفروش. مامطیر. نام شهری است از مازندران. در بدو حال دیهی بود که باری از دریای خزر فرود می آوردند در آن ده به فروش می رسیده بنابراین به آن اسم موسوم شده. در تاریخ مازندران نوشته اند که مردابی و صحرائی سبز در آنجا بوده و مرغابیان بسیار در آن جمع می شدند. در زمانی که حضرت امام حسن بن علی علیه السلام به افتتاح ولایت تبرستان توجه فرموده آن محل را تعریف و تحسین نموده همانا فرموده اند ماء و طیر و این اسم باقی مانده تبرستانیان مامطیر خواندند و بتدریج شهری شده موسوم به بارفروش و در میان آن آبگیر قطعهء زمینی خشک بوده صفویه پلی بر یکسوی آن آب بنیان نهادند تا به آن قطعه زمین رسید. در آنجا عمارت ساختند حتی گرمابه و مسجد و سرای رعایا و خدمه در دولت عِلّیهء قاجار بر آبادی آن افزود. خاقان مغفور آن آبگیر را بحر ارم و آن میدان را سبزمیدان نام کردند. وقتی بحکم ضرورت از شهر طهران که مسقط الرأس مؤلف است بدانجا رفته سالی چند متوقف و مراجعت به طهران و شیراز اتفاق افتاد. (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به بارفروش و بابل و مامطیر و سفرنامهء مازندران و استراباد رابینو ص ۴۵ شود.

بارفروشه ده.

[فُ شَ دِهْ] (اِخ) دهی به مازندران. بارفروش : پس از وصول بدان حدود [مازندران] امیر نظام الدین عبدالکریم که ایالت آمل و بارفروشه ده ارثاً و استحقاقاً تعلق به وی میداشت... (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۵۲۰). و رجوع به همین کتاب ج ۳ صص ۳۴۰ -

۳۴۱ - ۳۴۳ - ۳۴۴ - ۳۴۷ - ۳۴۹ - ۳۵۴ - ۳۵۵ شود.

بارفروشی.

[فُ] (حامص مرکب) عمل بارفروش. سمت و کار بارفروش. رجوع به بارفروش شود.

بار فکندن.

[فَ / فِ کَ دَ] (مص مرکب)بار افکندن. بار نهادن. بار بر زمین گذاشتن : چون بار من ای سفله فکندی ز خر خویش اندر خر تو چون که نگویم که چه بار است. ناصرخسرو. رجوع به بار و بار افکندن شود.

بارق.

[رِ] (ع ص، اِ) برق ||. هر چه بدرخشد. (از اقرب الموارد). روشن و تابان. (غیاث). درخشان. یغشاه بارق من نوره. (حکمت اشراق چ ۱۳۳۱ انجمن ایران و فرانسه ص۳۴۸ ||). شمشیر درخشان. (دِمزن ||). ابر بابرق. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (دِمزن) (آنندراج) (تاج العروس). ابر برق دارنده. (فرهنگ نظام). - سحاب بارق؛ ابری که از او برق جهد. ابر بابرق و درخش. (ناظم الاطباء).

بارق.

[رِ] (اِخ) نام پدر قبیله ای است در یمن. (آنندراج). لقب سعدبن عدی که پدر قبیله ای است از یمن. (معجم البلدان) (تاج العروس) (ناظم الاطباء). ابن درید در الاشتقاق ص۲۸۲ ذیل عنوان «قبایل بارق و رجال آنان» آرد: بارق سعدبن عدی بن حارثه بود و ازاین رو وی را بارق خواندند که به کوه بارق در سراة فرودآمد. (از حاشیهء المعرب جوالیقی ص۳۰۱).

بارق.

[رِ] (اِخ) نام شاعری است از عرب که وی را سراقة بن مرداس بارقی اصغر میخواندند و شرح حال وی در المؤتلف و المختلف آمدی (صص ۱۳۴-۱۳۵) آمده است. وی کسی است که با جریر مهاجات داشت و اخبار او در اغانی آمده است. (از حاشیهء المعرب جوالیقی ص۳۰۱). در الموشح مرزبانی آمده است: از جملهء معایبی که بر شعر جریر شمرده اند گفتار او دربارهء بشربن مروان است: یا بشر حق لوجهک التبشیر هل غضبت لنا و انت امیر. قد کان حقک(۱) ان تقول لبارق یا آل بارق فیم سُب جریر. (الموشح ص۱۱۹). و رجوع به ص۱۲۰ و ۱۲۶ و بارقی و سراقه شود. احمد محمد شاکر محشی المعرب جوالیقی بنقل از ابن درید در الاشتقاق (ص۲۸۲) آرد: یکی از افراد بنی بارق سراقهء بارقی شاعر بوده. وی پسر مرداس بن اسماءبن خالدبن عوف بن عمر بن سعدبن ثعلبة بن کنانة بن بارق بود که جریر او را هجاء گفت و وی را با مختار حدیثی است. (از حاشیهء المعرب ص۳۰۱). (۱) - ن ل: نولک.

بارق.

[رِ] (اِخ) ملک... نام والی قلعهء سلم بود. صاحب حبیب السیر آرد: یوشع مدت هفت سال کمر جهاد بر میان بسته بسیاری از اهل

کفر و عناد را بقتل رسانید و اکثر بلدان شام و دیار مغرب را مفتوح گردانید و بعضی از حکام آن مواضع مانند ملک بارق که والی قلعهء سلم بود اظهار اسلام نموده به جان و مال امان یافتند. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص ۱۰۵). و رجوع به ص۱۰۶ همین جلد شود.

بارق.

[رِ] (اِخ) کوهی است در سراة. (از حاشیهء المعرب جوالیقی ص۳۰۱) (از ابن درید در کتاب الاشتقاق ص۲۸۲). نام کوهی. (آنندراج). کوهی است که سعدبن عدی بدان فرودآمد و از این رو بدان ملقب شد چنانکه در گفتار مؤرج آمده است. (از تاج العروس). کوهی است در بلاد یمن که چنانکه گمان میکنند قبیلهء ازد، بدان فرود آمد. (از انساب سمعانی). کوهی است به یمن متعلق به قبیلهء ازد. (از تاج العروس). رجوع به برقهء بارق شود. یاقوت در معجم البلدان آرد: بارق در قول مؤرج سدوسی کوهی است که سعدبن عدی بن حارثهٔ بن عمرو مزیقیاءبن عامر ماءالسماءبن حارثهٔ بن امری ءالقیس بن ثعلبهٔ بن مازن بن الازد بدان فرودآمد و ایشان برادران انصارند و از غسان نیستند که در تهامه یا یمن باشند. (از معجم البلدان ج ۲).

بارق.

[رِ] (اِخ) موضعی است به تهامه. (از تاج العروس). و رجوع به معجم البلدان ج ۲ شود.

بارق.

[رِ] (اِخ) یکی از ارکان عرض یمامه است. (از تاج العروس). رکنی از ارکان عرض یمامه، و آن کوهی است. (معجم البلدان ج ۲).

بارق.

[رِ] (اِخ) موضعی است به کوفه. (تاج العروس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جائی است نزد کوفه. (آنندراج) : و ردهم عن لعلع و بارق ضرب یشظیهم عن الخنادق. (از المعرب جوالیقی ص۱۳۲) (از اللسان) و در حاشیهء همین صفحه آمده است: «لعلع» و «بارق» دو موضع اند. بارق کوفه که ابوطیب دربارهء آن گوید : تذکرت مابین العذیب و بارق مجر عوالینا و مجری السوابق. (از معجم البلدان ج۲)

بارق.

[رِ] (اِخ) آبی است به شراة. (از تاج العروس، بنقل ابن عبدالبر). و یاقوت در معجم البلدان از قول ابن عبدالبر آرد: آبی است بسراة و هر آنکه در ایام سیل عرم بدان فرود آمد وی را بارقی خواندند.

بارق.

[رِ] (اِخ) نهری است در باب الجنهٔ در حدیث ابن عباس که ابن حاتم آن را در التقاسیم و الانواع فی حدیث الشهداء آورده است. (از تاج العروس) (معجم البلدان ج۲).

بارق.

[رِ] (اِخ) نـام آبی است در عراق میـان قادسـیه و بصـره. در اشـعار عرب ذکر بسـیار از این آب میشود. در جوار این محل در بین بنی تغلب و نمر سانحه ای واقع شده که به «یوم البارق» موسوم است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). و یاقوت آرد: آبی است به عراق و آن مرز میان قادسیه و بصره است و از اعمال کوفه باشـد و شاعران نام آن را در اشـعار بسـیار آورده انـد. اسودبن یعفر گوید : اهل الخورنق و السدیر و بارق و القصر ذی الشرفات من سنداد. رجوع به عقدالفرید چ ۱۳۵۹ قاهره ج ۳ ص۲۳۶ شود.

بارق.

[رِ] (اِخ) باوق. یارق. یاروق. بخشـی ختایی. معلم و مربی فرزنـد غازان بود:... و چون پنـج ساله شـد (فرزنـد غازان) اباقاخان او را به بـارق بخشـی ختـایی سپرد تـا او را تربیت کنـد و خـط مغولی و اویغوری و علوم و آداب ایشان بیاموزد... (تاریـخ مبارک غازانی چ ۱۳۵۸ انگلستان ص۸). و رجوع به همین کتاب ص۱۰ شود.

بارق.

[رِ] (اِخ) ذوبارق همدانی. لقب جغونهٔ بن مالک. (تاج العروس) (ناظم الاطباء).

بارقات الالهیه.

[رِ تُلْ اِ لا هی یَ] (ع ص مرکب) رجوع به بوارق الهی شود.

بارق الالهی.

[رِ قِلْ اِ لا] (ع ص مرکب، اِ مرکب) در تـداول حکمت اشـراق نوری است که بـدنبال ریاضات و مجاهـدات و اشـتغال به امور علوی روحـانی برای دریـافت مجردات و احـوال آنهـا بر نفس نـاطقه فـایز شـود و آن اکسـیر حکمت است. و بعلت مبتنی بودن این کتـاب (حکمت اشـراق) بر این بوارق هر آنکه این بوارق برای او حاصـل نشود آگـاهی وی بر دقایق اسـرار آن امکان پـذیر نخواهـد بود و آنچـه را کـه دربـارهء تعریـف ذوات مجردات عقلی و صـفات آنهـا گوینـد درک نخواهـد کرد زیرا ایـن بـوارق در معرفـت نفس و مجردات اصل باشـد بلکه از این الفاظ متشابه چون نور و ضوء و اشـراق و امثال آنها جز موضوعات اصـلی آنها را نبایـد تصور کنند وگرنه بگمراهی آشـکاری دچار شوند، بخلاف صاحب اشـراقات عقلی که ذهن او هنگام شنیدن این الفاظ مستقیماً از راه ضوء بنور منتقل میشود و او را به یقین رهبری میکنـد. (از شـرح حکمت اشـراق چ ۱۳۳۱ انسـتیتوی ایران و فرانسه ص۳۰۷). و رجوع به صص ۱۲-۱۳ متن و بارقه شود.

بارقلیط.

[ ] (اِخ) کلمه ای است یونانی بمعنی روح القدس. (دزی ج ۱ ص۴۸).

بارقه.

[رِ قَ] (ع ص، اِ) چیزی کـه درخشـنده باشـد و مجـازاً بمعنی روشـنی و درخشـندگی، چـه بـارقه مـأخوذ از بروق اسـت کـه بمعنی درخشـیدن باشـد. (غیـاث) (آننـدراج). هر چیز درخشـنده خصوصاً شمشـیر درخشـنده. (فرهنگ نظام) (دِمزن) : غضوا ابصارکم عن

البارقه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۸). بارقهء تیغش درس سبکباری برق خوانده بود. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). ابر بابرق. (اقرب الموارد) (غیاث). ابر بادرخش. میغ بابرق. ج، بوارق. (مهذب الاسماء). ابر برق دهنده. (فرهنگ نظام). لمعان: السحابهٔ بارقهٔ؛ این ابر بابرق و درخشنده است. (ناظم الاطباء ||). طلوع کننده ||. شمشیرها. (اقرب الموارد) (غیاث) (آنندراج). و بدین سبب بدین نام خوانده شده است که میدرخشد و حدیث عمار از همین معنی است: الجنهٔ تحت البارقهٔ، و آن مقتبس از گفتار پیامبر (ص) است که فرمود: الجنهٔ تحت ظلال السیوف. و لحیانی گوید: رأیت البارقهٔ؛ یعنی بریق سلاح. (از تاج العروس). شمشیرها و منه الحدیث: الجنهٔ تحت البارقهٔ. (منتهی الارب). و رجوع به ناظم الاطباء شود ||. شمشیر واحد. (غیاث) (آنندراج ||). دوش. دیشب ||. نزد صوفیه عبارتست از لائحه که وارد میشود بر سالک از جناب اقدس و بسرعت منقطع میشود. و این اوائل کشف است. کذا فی لطائف اللغات. (کشاف اصطلاحات الفنون). و جرجانی آرد: لایحه ای است که از آستان اقدس وارد آید و بشتاب خاموش شود و آن از اوایل و مبادی کشف است. (از تعریفات). و رجوع به بارق الهی شود. - بارقهء اول؛ همان صادر اول است. (انجمن آرا). - بارقهٔ الاولی؛ پرندوش. پریشب.

بارقه.

[رِ قَ] (اِخ) یا برقه(۱)، نام خاندانی که رئیس آن بنام آمالقار بارقه ای(۲) معروف بوده است. آنیبال و اسد روبال مشهور، به این خاندان انتساب داشته اند و شاید وجه تسمیهء بن غازی به اسم «برقه» هم به همین خاندان مربوط باشد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ شود. (۱) - Amilcar - (۲) .Barca.

بارقی.

[رِ] (اِخ) نسبت به بارق که آبی است به سراهٔ و بر کسی اطلاق شود که در ایام سیل عرم بدان آب فرودآمده است. (از معجم البلدان ج ۲ ||). منسوب است به بارق که جبالی است که منزلگه ازد میباشد که بگمان من در بلاد یمن باشد. (از انساب سمعانی).

بارقی.

[رِ] (اِخ) ابوالنصر عاصم بن هلال بارقی از صحابه و امام مسجد ایوب سختیانی بود. وی از ایوب و غاصرهٔ بن عروه روایت داشت. اهل بصره از او روایت دارند. وی از کسانی بود که به توهم نه به عمد اسانید را زیر و رو میکرد و از این رو استناد به روایات وی باطل بود. (از انساب سمعانی).

بارقی.

[رِ] (اِخ) حیان بن ایاس بارقی ازدی از صحابه بود و از ابن عمر (رض) روایت کرد و شعبه از وی روایت دارد. (از انساب سمعانی).

بارقی.

[رِ] (اِخ) سراقهٔ البارقی. دو تن بودند یکی سراقهٔ بن مرداس البارقی اکبر و دیگری سراقهٔ بن مرداس بارقی اصغر که شرح حال هر دو در المؤتلف و المختلف آمدی صص۱۳۴-۱۳۵ آمده است. (از حاشیهء المعرب جوالیقی ص۳۰۱). و رجوع به بارق و بارقی و سراقهٔ بن مرداس بارقی اصغر و سراقهٔ بن مرداس بارقی اکبر و اغانی شود.

بارقی.

[رِ] (اِخ) سراقهٔ بن مرداس بارقی اکبر. رجوع به بارقی و سراقهٔ بن مرداس بارقی اصغر شود.

بارقی.

[رِ] (اِخ) عبدالله علی بن عبدالله بارقی منسوب به کوهی که بدان قبیلهء ازد، فرودآمد. و از این رو بدان منسوب شد و وی از رهط محمد بن واسع بود. وی از ابن عمر (رض) روایت کرده و قتاده و یحیی بن عطار از وی روایت دارند. مجاهد گوید: علی ازد در رمضان در هر شب قرآن ختم میکرد. (از انساب سمعانی برگ ۵۹ الف).

بارقی.

[رِ] (اِخ) عروهٔ بن جعدبن ابی جعد بارقی منسوب به کوهی که قبیلهء ازد بدان فرودآمد. وی از صحابه بود. در کوفه سکونت گزید و برای اهل آنجا حدیث کرد. (از انساب سمعانی).

بارقی.

[رِ] (اِخ) عمروبن نعجهٔ یشکری بارقی منسوب به کوهی که قبیلهء ازد بدان فرودآمد. وی از علی (ع) روایت کرد و ابواسحاق سبعی از او روایت دارد. (از انساب سمعانی).

بارقی.

[رِ] (اِخ) معقر بارقی شاعربن حمار. (منتهی الارب).

بارقی.

[رِ] (اِخ) هرثمهٔ بن عرفجهء بارقی. رجوع به هرثمهٔ و اصحاب جزایر شود.

بارقیهٔ.

[رِ قی یَ] (ع ص نسبی، اِ) کاسه های بزرگ بارقییه منسوب به بارق کوفه. ابوذؤیب گوید : فما ان هما فی صحفهٔ بارقیهٔ جدید امرت بالقدوم و بالصقل. (از تاج العروس).

بارک.

[رِ] (ص، اِ) مخفف باریک است که در مقابل گنده باشد. (برهان). مخفف باریک. (رشیدی) (دِمزن). رجوع به بارکک شود. (فرهنگ اسدی چ عباس اقبال ص۲۹۷). (مخفف باریک) چیز نازک و آن که کلفت نباشد. (فرهنگ نظام) : خلخیان خواهی و جماش چمش(۱) گردسرین خواهی و بارک میان.رودکی. و رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص۱۰۲۲ شود. مخفف باریک است. خواجه عمید گفته : حدیث غزل کم کنم در ثنایت لطافت کنم درج بارک تر از مو. (انجمن آرا) (جهانگیری) (آنندراج). باریک و دقیق ||. پرده ای که احاطه میکند جنین را. (ناظم الاطباء). رجوع به شعوری ج۱ ورق ۱۷۱ شود. (۱) - ن ل: چمش، لغتی

است در چشم (حاشیه).

بارک.

[رِ] (ع ص، اِ) یکی برک(۱) بمعنی شتران اهل خباء و غیر آنها که شبانگاه به خوابگاه بازگردند. (منتهی الارب). در اقرب الموارد و تاج العروس شتران اهل هواء آمده است. شتر بزانو خوابیده. (دِمزن). یک شتر. ج، برک، بروک. (ناظم الاطباء). ج، بروک. مؤنث: بارکهٔ است. (اقرب الموارد). و رجوع به برک و بارکهٔ شود. (۱) - رجوع به «برک» شود.

بارک.

[رَ] (ع فعل) مخفف بارک الله. ظهوری در تعریف نور سپور (کذا) گفته : بر ایوان کند چون سلام آفتاب دهد ابر و طاق بارک جواب.(آنندراج) . مؤلف قاموس کتاب مقدس آرد: این لفظ با مشتقات آن در کتاب مقدس بسیار وارد شده است و گاهی قصد از آن آنست که مردم خدا را متبارک میخوانند (مزامیر ۱۰۳: ۱ و ۱۳۴: ۱) و گاهی خدای تعالی ایشان را مبارک میفرماید. (سفر پیدایش ۴۹: سفر تثنیه ۳۳). و مبارک نمودن هارون و پسرانش بنی اسرائیل را (سفر اعداد ۶: ۲۳-۲۷). و مبارک نمودن مسیح شاگردانش را نیز از این قبیل است. (انجیل لوقا ۲۴: ۵۰ و ۵۱). اما پیالهء برکت (رسالهء اول قرنتیان ۱: ۱۶ ب) میشود که پیالهء نجات باشد. (مزامیر ۱۱۶: ۱۳). و چون کسی ولیمه ای تدارک می نمود، پیالهء شراب را گرفته خدا را متبارک خوانده و بر مجلسیان میگردانید و هر یک از ایشان از آن می آشامیدند چنانکه فع در عشاء ربانی معمول است. (قاموس کتاب مقدس).

بارکاس.

(اِ) از کلمهء روسی است(۱). کشتی های خرد ساحلی که با محرکهء بخار رود. (۱) - Barcaza در رشت و بندر انزلی این کلمه نزد قایق رانان متداول است.

بارکاو.

(ص) موزون. هماهنگ. موافق : نکرده یکدمی آهنگ موزون نباشد بارکاو ساز گردون(۱). (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸). کنسرت موزون و هماهنگ. (دِمزن: بارگاو). این لغت در مآخذ معتبر یافته نشد. (۱) - شعر مخدوش است.

بارک الله.

[رَ کَلْ لاه] (ع جملهء فعلیهء دعایی)(۱) به محل تحسین و تعجب مستعمل است. (آنندراج) (دِمزن). خدا مبارک کرد یا کند. لفظ مذکور بیشتر در تعجب و تحسین استعمال می شود. (فرهنگ نظام). کلمهء تحسین مأخوذ از تازی یعنی برکت دهد تو را خدای. (ناظم الاطباء). مخفف بارک الله لک؛ برکت دهاد ترا خدای تعالی. زه. افزون باد. بگوالاد. خدای افزونی دهد. آفرین و مرحبا. (ناظم الاطباء). آفرین. احسنت. وه وه. خَه خَه. تبارک الله. تعالی الله. بَخٍ بَخٍ. بَه بَه : گر این فصل بر کوه خوانی همانا که جز بارک الله صدایی نیابی.خاقانی. راویان کآیت انشاء من انشاد کنند بارک الله همه بر صاحب انشا شنوند. خاقانی. الوداع ای دمتان همره آخر دم من بارک الله چه بآیین رفقایید همه.خاقانی. کلک تو بارک الله، بر ملک و دین گشاده صد چشمه آب حیوان از قطرهء سیاهی. حافظ. -امثال: از بارک الله قبای کسی رنگین نشود. (امثال و حکم دهخدا). بارک الله قبای کسی را رنگین نکند. (امثال و حکم دهخدا). (۱) - فعل عربی است که در فارسی بصورت صوت برای تحسین بکار رود و ضبط کلمه در عربی بفتح «را» است

ولی فارسی زبانان عموماً بکسر «را» تلفظ کنند.

بارک الله گفتن.

[رَ کَ لْ لاه گُ تَ] (مص مرکب)(۱) آفرین خواندن. مرحبا گفتن. تحسین کردن کسی را. (۱)- چنانکه در بارک الله یاد شد در فارسی امروز بکسر راء مستعمل است.

بارکث.

[کَ] (اِخ) قریه ای است از قریه های اشروسنه که بعدها جزو قرای سمرقند شد. (معجم البلدان) (انساب سمعانی)(۱). اصطخری در مسالک الممالک چ ۱۹۲۷ م. لیدن یارکث آورده است. رجوع به ص ۳۲۳ همان کتاب و احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۱۳۸ شود. (۱) - در متن انساب چاپ عکسی ابارکث آمده ولی در ضبط آن از همزه نام نبرده و گوید بفتح الباءالموحده و سکون الراء و فتح الکاف و فی آخرها الثاءالمثلثة، این نسبت به ابارکث است.

بارکثی.

[کَ] (اِخ) ابوسعید احمدبن حکم بن خداش بن معلم بارکثی از موسی بن هارون قروی سماع کرد. (از معجم البلدان). و رجوع به انساب سمعانی شود.

بارکده.

[کَ دَ / دِ] (اِ مرکب)(۱) بارانداز. شهری بازرگانی که محل افکندن مال التجاره باشد. موضعی که چون انبار مال التجاره باشد و این کلمه را صاحب حدود العالم در معانی مزبور آورده است : عمان شهری است عظیم... و بارکدهء همهء جهان است و هیچ شهری نیست اندر جهان که در وی بازرگانان توانگرتر از آنجا بود. (حدود العالم). شوش، شهری است [بخوزستان] توانگر و جای بازرگانان و بارکدهء خوزستان است و از وی جامه و عمامهء خز خیزد. (حدود العالم). جاجرم... بارکدهء گرگان است. (حدود العالم). بلخ... بارکدهء هندوستان است. (حدود العالم). رجوع به بارگاه شود. (۱) - از: بار + کده، مزید مؤخر محل و مکان.

بار کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) حمل. (در تداول گناباد خراسان و بسیاری از شهرها نیز به این معنی آمده است). بار بر ستور نهادن. بار بر پشت خر و استر و مانند آن نهادن: قاطرها را بار کردن. حمل کردن. (ناظم الاطباء: بار): کرب الناقة کروباً؛ بار کردن ناقه را. (منتهی الارب) : شتر بار کرده بدیبای چین بیاراسته پشت اسبان بزین. فردوسی. بیاورد آنگه شتر دو هزار همه باژ قنوج کردند بار. فردوسی. همان جامه و تخت و اسب و ستام ز پوشیدنیها که بردند نام چنان هم شتروارها بار کرد [خسرو پرویز] از آن ده شتر بار دینار کرد ببخشید بر فیلسوفان روم برفتند شادان از آن مرز و بوم. فردوسی. شتر سی هزار از درم بار کرد دگر نیم ازین بار دینار کرد. اسدی (گرشاسب نامه). بفرمود تا خزینه های روی زمین را بر ستوران بار کردند. (قصص الانبیاء). خواجهء چین که ناقه بار کند مشک را ز انگژه حصار کند.نظامی. کنند آن هیونان از آن سنگ بار نمانند خود را در آن سنگسار. نظامی. راه در گنجدان غار کنند گنج بیرون برند و بار کنند.سعدی. خمدان را بار کرده ایم و کسی نیست که هیزم جمع آرد. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ص ۳۱). در زلف چین فکند و مرا دل ز دست برد چون شام بشکفد سفری بار می کند. (از مطلع السعدین ||). تحمیل

کردن ||. بر دیگدان نهادن و آتش در زیر افروختن طعامی را: دیگ را، دیزی را بار گذاشت. - بار خود را بار کردن؛ تمتعی هر چه بیشتر بردن. سود بسیار بحاصل کردن. رجوع به «بار» شود. - بار کردن کسی را؛ سخنان زشت گفتن او را: بارش کرد ||. لشکر را صف صف کردن. (ناظم الاطباء: بار).

بارکزایی.

[] (اِخ) طایفه ای از افغانیها که رقیب ابدالیها بودند و همیشه سلطان از طایفهء ابدالی و وزیر از طایفهء بارکزایی تعیین میشد و در ۱۲۵۷ ه . ق. دوست محمدخان از طایفهء بارکزایی بر تخت سلطنت دست یافت و حکومت سلسلهء ابدالی یا درانی منقرض شد و تا امروز خاندان او در افغانستان حکومت دارند. خاندان بارکزایی: دوست محمدخان۱۲۴۲ه . ق. - ۱۸۲۶ م. برگشت شاه شجاع به سلطنت ۱۲۵۵ - ۱۲۵۸ه . ق. - ۱۸۳۹ - ۱۸۴۲ م. شیرعلی خان.۱۲۸۰ه . ق. - ۱۸۶۳ م. (افضل و اعظم در بلخ و کابل ۱۲۸۲-۱۲۸۴) یعقوبخان۱۲۹۶ه . ق. - ۱۸۷۹ م. عبدالرحمن خان۱۲۹۶ه . ق. - ۱۸۷۹ م. (از تاریخ سلاطین اسلام لین پول ترجمهء عباس اقبال صص۳۰۲-۳۰۳). عیوب (که در هرات انقلاب کرد) ۱۲۹۷-۱۲۹۷ حبیب الله۱۲۸۹-۱۳۰۷ امان الله خان۱۳۰۹-۱۳۳۷ نادرخان- محمدظاهر شاه و رجوع به معجم الانساب ج ۲ شود.

بار کسی برداشتن.

[رِ کَ بَ تَ] (مص مرکب) وزر. (ترجمان القرآن).

بارکش.

[کَ / کِ] (نف مرکب) آنکه بارهای گران بردارد. (آنندراج). حمل کنندهء بار. باربر. باربرنده. انسان یا حیوان و یا ماشین که بار حمل کند. باربردار. حمال. (مهذب الاسماء) (دهار) (دِمزن). حَمولَه. رَحول : هنرپرور و راد و بخشنده گنج از این تخمه [ساسانیان] هرگز نبد کس برنج نهادند بر دشمنان باژ و ساو بداندیشگان بارکش همچو گاو.فردوسی. میان زیر جوشن بسوزد همی تن بارکش برفروزد همی.فردوسی. یکی نیزهء بارکش برگرفت بیفشرد ران ترگ بر سر گرفت.فردوسی ||. ستور بارکش. اسب بارکش؛ مقابل برنشست. سواری : بیامد کمربسته گیو دلیر یکی بارکش بادپایی بزیر.فردوسی. هزار اشتر بارکش بار کرد تن آسان زید هر که زر خوار کرد.فردوسی. ده و دو هزار اشتر بارکش عماری کش و گامزن شست وشش که هرگز کس اندر جهان آن ندید نه از پیرسر کاردانان شنید. فردوسی. کاروانی بیسراکم داد جمله بارکش کاروانی دیگرم بخشید بختی جمله رنگ. فرخی. که کن و بارکش و کارکن و راه نورد صفدر و تیزرو و تازه رخ و شیرآواز. منوچهری. ز گاوان گردون کش و بارکش خورش گونه گون بار صد بار شش. اسدی (گرشاسب نامه). به یک هفته در هفتصد بار شش بد از پیش شه مردم بارکش. اسدی (گرشاسب نامه). هامون گذاری کوه فش، دل بر تحمل کرده خوش تا روز هر شب بارکش، هر روز تا شب خارکن. امیر معزی. بهر چنین هودجی بارکشی دار دل پیش چنین شاهدی پیشکشی ساز جان. خاقانی. هزار دگر بختی بارکش همه بارهاشان خورشهای خوش.نظامی. خر این جایگه لنگ و تیمارکش از آن به که پیش ملک بارکش. سعدی (بوستان). خری بارکش گفتش ای بی تمیز ز جور فلک چند نالی تو نیز. سعدی (بوستان ||). آنکه غمخوارگی کسی کند و تحمل ایذا کند. (آنندراج ||). بمجاز، متحمل درد و اندوه. صبور. شکیبا : نهانی کس فرستادش که خوش باش یکی هفته درین غم بارکش باش.نظامی. تا زنده بعشق بارکش بود چون گل به نسیم عشق خوش بود.نظامی. دل پادشاهان بود بارکش چو بینند در گل خر خارکش. سعدی (بوستان). حرامست بر پادشه خواب خوش که باشد ضعیف از قوی بارکش. سعدی (بوستان). تو بیکبار قوی حال کجا دریابی که ضعیفان غمت

بارکشان ستمند. سعدی (بدایع ||). مظلوم. (آنندراج). ستم کش. محنت کش. (دِمزن (||). اِ) طناب بزرگ ||. صحنک بزرگ. (آنندراج) (دِمزن ||). ظرف بزرگ. (دِمزن).

بارکشی.

[کَ / کِ] (حامص مرکب) عمل بار کشیدن. مجازاً، تحمل رنج و سختی کردن. (دِمزن) : باز نگویم که ز خامی بود بارکشی کار نظامی بود.نظامی. خشت زنی پیشهء پیران بود بارکشی کار اسیران بود.نظامی ||. بردن بار از جایی بجای دیگر که پیشتر نقلیه نامیده میشد. (واژه های فرهنگستان). -بارکشی تند؛ نقلیهء سریع السیر. (واژه های فرهنگستان).

بارکشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب) بار بردن. حمل کردن بار. و رجوع به آنندراج شود : چو خر تا زنده باشی بار میکش که باشد گوشت خر در زندگی خوش. نظامی ||. متحمل درد و رنج و غم شدن. تحمل بلا و مصیبت کردن و رنج کشیدن : همه شب با دل او را بود پیکار که تا کی زین فرومایه کشم بار. (ویس و رامین). آن کسانی که بار خلق کشند ز آن عمل سال و ماه شاد و خوشند سال و ماه از برای نیک و بدی شده راضی بجور همچو خودی.سنایی. یار آن باشد که انده یار کشد بر کس ننهد بار اگر بار کشد. عبدالواسع جبلی. کو صبح که بار شب کشیدم در راه بلا تعب کشیدم.خاقانی. چون شترمرغی شناس این نفس را نی کشد بار و نه پرد بر هوا گر بپر گوییش گوید اشترم ور بگویی بار، گوید طایرم.مولوی. بارت بکشم که مرد معنی درباخت سر و سپر نینداخت. سعدی (ترجیعات). غم زمانه خورم یا فراق یار کشم بطاقتی که ندارم کدام بار کشم چو میتوان بصبوری کشید بار عدو چرا صبور نباشم که جور یار کشم. سعدی (طیبات). دل اگر بار کشد بار نگاری باری سر اگر کشته شود بر سر کاری باری. ؟ (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۰). و رجوع به «بار بردن» شود.

بارکک.

[رِ کَ] (ص مصغر) مصغر بارک بمعنی باریک.

بارکلا.

[کَ] (اِخ) دهی از دهستان شهریاری بخش چهاردانگهء شهرستان ساری که در ۴۴ هزارگزی جنوب خاوری بهشهر و شمال رودخانهء نکا واقع است. منطقه ای است کوهستانی، سردسیر با ۴۰۰ تن سکنه. آبش از چشمه سار و محصول آن غلات، ارزن، لبنیات، عسل است. و شغل مردمش زراعت، گله داری و تهیهء زغال، راهش مالرو است. گله داران زمستان به حدود بندر گز میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). در سفرنامهء مازندران و استرآباد چ قاهره ۱۳۴۲ بخش انگلیسی ص۱۲۲ قریه ای است از دودانگهء هزارجریب و در ترجمهء فارسی کتاب این کلمه حذف شده و در فهرست نیز نیامده است.

بارکلایی.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان سوسن بخش ایذهء شهرستان اهواز واقع در ۴۲ هزارگزی شمال خاوری ایذه. منطقه ای است کوهستانی و گرمسیر با ۲۱۰ تن سکنه که به لهجهء بختیاری سخن میگویند. آبش از چشمه، محصول آن غلات است. شغل مردمش زراعت و راهش مالرو می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بارکوتی.

(اِخ) مارکوتی. از قرای پشتکوه است به آمل. (ترجمهء سفرنامهء مازندران و استراباد رابینو چ ۱۳۳۶ بنگاه تألیف و ترجمه ص۱۵۲).

بارکوسرا.

[سَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان رودبنه بخش سیاهکل دیلمان شهرستان لاهیجان، که در ۲۸ هزارگزی شمال خاوری سیاهکل و ۱۶ هزارگزی رود بنه واقع است. سرزمینی است جلگه ای معتدل با ۱۷۹۵ تن سکنه. آبش از چشمه، رودخانهء محلی و استخر. محصولش غلات، برنج، صیفی کاری، صید مرغابی، کنف، ابریشم. شغل مردمش زراعت، پارچه و حصیر بافی است. راهش مالرو است. در حدود ۵۰ باب دکان دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بارکهٔ.

[رِ کَ] (ع ص، اِ) مؤنث بارک. (اقرب الموارد). رجوع به بارک شود.

بارکیری.

(اِخ) نام قضائی است در شمال ولایت وان، و دارای هشت ناحیه می باشد بشرح زیر: ابنای، لزعی، کتیحان، چیقلی، عثمانلی، کوندرمه، آی بولاق، کورزوت و جمعاً ۱۱۷ پارچه قریه در بر دارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بارکیریفوریوس.

(اِخ) مکنی به ابی الفرج بن هارون المتطبب ملطی نصرانی. او راست: کتاب مختصرالدول، در تاریخ. (الفهرست). این نام مصحف «بار گریفوریوس» (گرگوار)(۱) است. رجوع به ابوالفرج بارگریفوریوس شود. (۱) - Gregoire.

بارکیسیمتو.

[مُ تُ](۱) (اِخ) نام شهر مرکزی ایالت موسوم به همین اسم در آمریکای جنوبی، در کشور ونزوئلا در ۱۴۵ کیلومتری از جنوب غربی النسیه. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Barquisimoto.

بارکین.

(اِخ) در ص ۴۷۸ ج ۲ «شرح احوال و آثار رودکی» نام محلی بصورت بارکین آمده که نشان میدهد نزدیک بست بوده است. مؤلف قریب نیم صفحه از تاریخ سیستان نقل کرده است و این کلمه در دو جا به همان صورت تکرار شده در صورتی که در متن تاریخ سیستان ص۳۰۹ در هر دو جا بصورت پارگین است. و مؤلف این قسمت را از نسخهء خطی متعلق به مرحوم بهار نقل کرده و چون در نسخهء خطی «پ» را با یک نقطه می نوشتند کلمه را «بارکین» نقل کرده اند. رجوع به تاریخ سیستان ص ۳۰۹ و احوال و اشعار رودکی ج ۲ ص۴۷۸ و آنندراج و بارگین شود.

بارکین فراخ.

[فَ] (اِخ) مؤلف شرح احوال و آثار رودکی در ج۱ ص۱۰۱ بنقل از تاریخ بخارای نرشخی آرد: نیستانها و آبگیرهای بزرگ پیوسته به بیکند (شهری بر جانب جیحون) بود که آن را «قراکول» و «بحرهء سامجن» نیز میخواندند. در صورتی که در متن تاریخ بخارا پارگین فراخ است. رجوع به پارگین فراخ و رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص۱۰۱ شود.

بارگ.

(اِخ) قریه ای است به چهارفرسنگی میانهء شمال و مغرب اصطهبانات. (فارسنامهء ناصری).

بارگان.

(اِ) خندق و مرداب. (ناظم الاطباء) (دِمزن).

بارگاو.

(اِ) اقرار، و قول و عهد و پیمان. (ناظم الاطباء ||). کنسرت موزون و هماهنگ. (دِمزن). و رجوع به بارکاو، شود.

بارگاه.

(اِ مرکب) بارگه. خیمهء پادشاهان و سلاطین را گویند. (برهان). خانه و خیمهء پادشاهان است که لشکر و سپاه و غیره بسلام آیند. (آنندراج). نوعی از خیام مراتب ملوک و سلاطین. (شرفنامهء منیری). خیمهء سخت بزرگ که بر در خرگاه(۱) ملوک و سلاطین زنند. (صحاح الفرس). در زبان عرف بمعنی اطاق پادشاهان است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱). خانه و خیمهء پادشاهان است که لشکر و سپاه و غیره بسلام آیند و آن معروف است. رجوع به بارگه شود : پس در خیمهء بارگاه بنشست و عمش را بر دست راست بنشاند. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص ۴۶). پیش سقف بارگاهش خانهء موری است چرخ کز شبستان سلیمانیش منظر ساختند. خاقانی ||. در این شعر سعدی بر بارگاه و خیمهء غیر سلاطین نیز اطلاق شده است : منعم به کوه و دشت و بیابان غریب نیست هرجا که رفت خیمه زد و بارگاه ساخت. سعدی. رجوع به بارجا، بارجاه و بارچا در فرهنگ رشیدی شود ||. جای رخصت و اجازت باشد. (برهان). بارگه. (فرهنگ رشیدی ||). جای بار دادن پادشاه. (شرفنامهء منیری) (دِمزن). محلی است مخصوص پادشاه که موقع رسیدگی به عرایض مردم در آنجا می نشیند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱). آنجا که پادشاه به چاکران بار دهد، یعنی بپذیرد. دربار. (دمزن). قصر شاه. (دِمزن). درگاه. (مجموعهء مترادفات ص۵۹). دربخانه. (ایضاً). در خانه. (ایضاً). رزاق خانه بمعنی دربار پادشاه و سلاطین. (ایضاً) : همه کاخ گاه و همه گاه شاه همه بارگاهش سراسر سپاه. فردوسی. تبیره برآمد ز درگاه شاه برفتند گردان بدان بارگاه.فردوسی. چو آگاهی آمد بگردان شاه [کیخسرو] خرامان برفتند تا بارگاه.فردوسی. هرون یکساعتی در بارگاه ماند مقرر گشت مردمان را که بجای پدر، وی خواهد بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۱). عبدالجبار پسر خود را با خود دارد که چون حرمت بارگاه بیابد... بازگردد. (ایضاً ص۳۷۴). سعادت خدمت بارگاه عالی یافته. (ایضاً ص۳۷۹). نبینی ز خواهنده و میهمان تهی بارگاه ورا یک زمان.اسدی. خوار که کردت به بارگاه شه و میر در طلب خواب و خور جز این تن خونخوار. ناصرخسرو. و در جمله آیین بارگاه انوشروان آن بود کی از دست راست تخت او کرسی زر نهاده بود... (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص۹۷). ببارگاه تو کان هست و باد مرکز ملک محل و رتبت من پای بر سپهر نهاد. مسعودسعد. و خاک بارگاه همایون را سجده گاه شاهان دنیا کناد. (کلیله و دمنه). خود تو انصافش بده در بارگاه آفتاب هیچکس خفاش را گوید چرا می ننگری؟ انوری. ذره در بارگاه

خورشید است سخن از بارگاه میگوید.خاقانی. خاقانی که نائب حسان مصطفی است مداح بارگاه تو حیدر نکوتر است.خاقانی. ببارگاه تو دامن کشان رسید انصاف ز درگه تو گریبان دریده شد بیداد.خاقانی. جزای حسن عمل بین که روزگار هنوز خراب می نکند بارگاه کسری را. ظهیر فاریابی. بعد از ده روز پیش تخت پدر رسید و دیده را بخاک بارگاه او تکحیل داد. (سندبادنامه ص۲۵۵). خصمان قاضی ابوالعلا را به استحقاق از بارگاه خوش براند. (ترجمهء تاریخ یمینی). چون شار را ببارگاه سلطان رسانیدند بفرمود تا او را بینداختند و بتازیانه تأدیب و تعریک و مالش دادند. (ترجمهء تاریخ یمینی). زمین را بوسه ده در بزم شاهی که دارد بر ثریا بارگاهی.نظامی. او بتحیر چو غریبان راه حلقه زنان بر در آن بارگاه.نظامی. داد فرمان که تخت بار زنند بر در بارگاه دار زنند.نظامی. ره به گلخن نمی دهند مرا وین عجب عزم بارگاه کنم.عطار. گم شود چون بارگاه او رسید آب آمد مرتیمم را دریدمولوی. بی نهایت حضرت است این بارگاه صدر را بگذار صدر تست راه.مولوی. ندانست در بارگاه غنی که بیچارگی به ز کبر و منی. سعدی (بوستان). کز این زمرهء خلق در بارگاه نمیباشدت جز در اینان نگاه. سعدی (بوستان). تو کی بشنوی نالهء دادخواه بکیوان برت کلهء بارگاه.سعدی. چیست به زین دولتی کز کنج عزلتگاه رنج خسرو صاحبقران آمد بصدر بارگاه خیط صبحت شاید از رفعت طناب چارطاق ساق عرشت زیبد از حشمت ستون بارگاه. سلمان (از شرفنامهء منیری). مرو بخواب که حافظ ببارگاه قبول ز ورد نیمشب و درس صبحگاه رسید. حافظ. چو باشد منور ز تو بارگاه خوشا آنکه بارش دهی گاه گاه. شرف الدین منیری (شرفنامهء منیری ||). گاه «بارگاه» استعمال شود و مراد آیین بارگاه است. آئین درباری(۲). رسم تشریفات. تشریفات درباری : همی بود بهمن بزابلستان به نخجیرگه با می و گلستان سواری و می خوردن و بارگاه بیاموخت رستم بدان کینه خواه.فردوسی||. صفهء بزرگ که مردمان در آنجا گرد آیند و در خوزستان هر صفه را بارگاه گویند خواه بزرگ و خواه کوچک. (صحاح الفرس). ||شکم حیوانات ماده. (برهان) (دِمزن). شکم حیوانات ماده باشد که حامله شده اند. (آنندراج). شکم حیوانات ماده را نیز گویند که حامله شده اند. (انجمن آرا ||). آنجا که انگور و سایر میوه ها نگاهدارند یا خشک کنند ||. بندر. بارانداز : ماهی روبان شهری است اندر میان آب نهاده چون جزیره، جایی خرم است و بارگاه همهء پارس است. (حدود العالم). و بمیان معموره بزمین سقلاب و روس دریایی است نام او بنطس. و مردمان ما او را دریای طرابزنده خوانند، زیرا که بارگاهی است بر وی نهاده. وز وی خلیجی بیرون آید و تنگ همی شود تا بر بارهء قسطنطینیه گذرد. (التفهیم چ همایی ص۱۶۸). و نیز بنزدیکی طبرستان دریاء دیگر است. و بارگاه گرگان بر لب او، شهری آبسکون نام. (ایضاً ص ۱۷۰). و اما اقلیم اول از مشرق زمین چین آغازد و بر دره های چین بگذرد، و این جویهاست که از دریا کشتیها برآرند ببارگاهها چون: خانجو و خانفو و مانند آن. (ایضاً ص۱۹۸). و برابر او [دریای فارس و بصره] بر کرانهء مغرب بارگاه عمان بود. (ایضاً ص۱۶۷ ||). شهری تجاری محل افکندن مال التجاره : خاتون کث، دیمعان کث، دو شهرک است خرد و آبدان و بارگاه سغد و سمرقند است و آن فرغانه و ایلاق است. (حدود العالم). کاژ قصبهء خوارزم است و بارگاه ترکستان و ماوراءالنهر و خزران است و جای بازرگانان است. (حدود العالم). روستابیک شهری است از یک سوی جیحون است و دیگرسو کوه، جایی بسیارنعمت است و بارگاه ختلان است. (حدود العالم). جار، [به عربستان] شهرکی است بر کران دریا و بارگاه مدینه است. (حدود العالم). سیراف شهری بزرگ است... و جای بازرگانان است و بارگاه پارس است. (حدود العالم). و خیس بارگاهی بودست و هوا و آب آن همچنانست کی از آن ارجان. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص۱۴۹ ||). دربان سلطان. معرب این کلمه بارجاه است و در المعرب جوالیقی (ص۷۵) کلمهء بارجاه را که در این عبارت: قد سمعتک سعیداً و ولیتک البارجاه... آمده است، احمد محمد شاکر محشی کتاب مزبور بنقل از شهاب در شفاءالغلیل (ص۴۴) چنین تفسیر کرده است: «ای جعلتک بواب السلطان». و رجوع به بارجا و بارجاه و بارچاه شود. (۱) - ن ل: بارگاه. (۲) - Etiquette. ceremonie.

بارگاه.

(اِ) رجوع به بارچا شود.

بارگاه.

[رِ] (اِخ) دهی است از دهستان منوجان بخش کهنوج شهرستان جیرفت که در ۵۴ هزارگزی جنوب کهنوج سر راه فرعی کهنوج به میناب در کوهستان قرار گرفته است. هوایش گرم و دارای ۵۰ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و محصولش خرما است، شغل مردمش زراعت و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بارگاه.

(اِخ) مدخل آتشفشان کوه دماوند که از سُلفاتار گرفته شده (۳۶۰۰ گز) و مقدار زیادی گوگرد و بخارات سفید از آن متصاعد می شود.

بارگاه آراستن.

[تَ] (مص مرکب) برپا کردن خیمهء شاهان. بارگاه افراشتن : خدیو جم آیین داراپناه برآراست در اصفهان بارگاه. قاسم گنابادی (از ارمغان آصفی). رجوع به بارگاه افراشتن و بارگاه زدن و بارگاه کشیدن شود.

بارگاه افراشتن.

[اَ تَ] (مص مرکب) بر پا کردن خیمهء سلاطین. بارگاه آراستن. بارگاه زدن. بارگاه کشیدن : چو افراشت در غجدوان بارگاه جهان تیره گشت از غبار سپاه. قاسم گنابادی (از ارمغان آصفی). رجوع به بارگاه آراستن و بارگاه زدن و بارگاه کشیدن شود.

بارگاه بستن.

[بَ تَ] (مص مرکب) بار کردن و بستن چادر و خیمه بر ستور. حمل کردن آن بر چارپا : ببندند بر فیل نر بارگاه درآرند جنبش به این کارگاه. هاتفی جامی (از ارمغان آصفی).

بارگاه زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) برپا کردن خیمه. بارگاه افراشتن. بارگاه آراستن. بارگاه کشیدن : بیا ساقی آن جام چون مهر و ماه بده تا زنم بر فلک بارگاه. حافظ (از ارمغان آصفی). چو در مشهد طوس زد بارگاه... قاسمی (از ارمغان آصفی). رجوع به بارگاه افراشتن و بارگاه آراستن و بارگاه کشیدن شود.

بارگاه ساختن.

[تَ] (مص مرکب) ایجاد بارگاه. خیمه و خرگاه زدن || محل پذیرایی و ملاقات فراهم کردن : منعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست هر جا که رفت خیمه زد و بارگاه ساخت. سعدی (از ارمغان آصفی).

بارگاه کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب)بر پا کردن خیمه. بارگاه آراستن. بارگاه افراشتن. بارگاه زدن : در همت گدای تو باشد فر و هنوز بر عرش اگر کشند شهان بارگاه را. کمال خجندی (از ارمغان آصفی). رجوع به بارگاه افراشتن، بارگاه آراستن و بارگاه زدن شود.

بارگاهی.

(اِخ) یک فرسنگی بیشتر شمالی برازجان است. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان حومهء بخش برازجان شهرستان بوشهر که در ۹ هزارگزی شمال برازجان و دو هزارگزی راه شوسهء شیراز به بندر بوشهر واقع است. منطقه ای است جلگه ای سردسیر و دارای ۱۳۶ تن سکنه. آبش از چاه و چشمه شور. محصولش غلات، خرما، تنباکو، صیفی است. و شغل مردمش زراعت و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بار گذاشتن.

[گُ تَ] (مص مرکب) بار گذاشتن دیگ و جز آن، بر روی اجاق یا سه پایه که زیر آن آتش است نهادن پختن را: آبگوشت را بار گذاشتی؟

بار گران.

[رِ گِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)ثقل. (منتهی الارب). بار سنگین. وقر. (ترجمان القرآن) : شتروار بار گران دو هزار پسندیده باژ ازدر کارزار.فردوسی ||. بمجاز، تکلیف شاق : گر شریعت همه را بار گرانست رواست بار اگر خر کشد این عامه همه پاک خرند. ناصرخسرو.

بار گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب) بار از گردهء ستور پایین آوردن. (ناظم الاطباء: بار). رجوع به آنندراج شود ||. قبول حمل باری از شهری به شهری، یا از محلی به محلی ||. دریافت کردن. (ناظم الاطباء: بار) (آنندراج ||). آبستن شدن و حامله شدن. (ناظم الاطباء). باردار شدن زن. بچه دار شدن زن. بچه آوردن زن. بار برداشتن. حَمل : پس از آدم حوا بار گرفت و هر شکمی دو کودک بزادن گرفت یکی دختر و یکی پسر... (ترجمهء طبری بلعمی). و مادرش چون به وی بار گرفته بود او را به خدای سپرده بود. (ترجمهء طبری بلعمی). و حوا از آدم بار گرفت و پسری و دختری بیاورد و پسر را قابیل نام کرد. (قصص الانبیاء چ سنگی قدیم طهران ص ۲۴). چنین آورده اند که چون مریم به عیسی بار گرفت از خلق پنهان میداشت. (قصص الانبیاء چ سنگی قدیم طهران ص۲۰۲). پس چون بخواست رفتن، فرمود که اگر این دختر بار گرفتست و پسری آورد او را انوشیروان نام نهید. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص۸۵). بار گیرند از نسیم لطف تو ابکار باغ همچنان کز روح قدسی دختر عمران گرفت. بدیع سمرقندی (از آنندراج ||). بمجاز، گرفته و اندوهگین شدن : چون یار ببوسه دادنم بار گرفت زلفش بگرفتم از من آزار گرفت چون یاری من یار همی خوار گرفت زان خواست بدست من همی مار گرفت. ابوالفرج رونی. - بار قبول گرفتن:نهاد نامهء مهرت زمانه بر تارک گرفت بار قبولت ستاره بر گردون. امیر معزی (از آنندراج). - بار گرفتن درخت؛ ثمر آوردن. میوه آوردن آن. بارور شدن : امروز همی بینمتان بار گرفته وز بار گران جرم تن اوبار گرفته.منوچهری. درخت تو گر بار دانش بگیرد بزیر آوری چرخ نیلوفری را.ناصرخسرو.

بار گسستن.

[گُ سَ تَ] (مص مرکب) پایان یافتن بار. تمام شدن آن. برهم خوردن آن. شکسته شدن آن. خاتمه یافتن آن. رجوع به «بار» شود : دیگر روز چون بار بگسست خواجه بدیوان خویش رفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۰). امیر مسعود چون بار بگسست خلوت کرد. (ایضاً ص ۳۷۲). دیگرروز چون بار بگسست خالی کرد با خواجه و آن نامه ها بخواست. پیش بردم و بخواجه داد. (ایضاً ص۳۲۵). و رجوع به بارشکسته شود.

بار گشودن.

[گُ دَ] (مص مرکب) بار از ستور به زمین نهادن و گشودن آن.

بارگه.

[گَهْ] (اِ مرکب) مخفف بارگاه باشد بمعنی دربار. قصر شاهان. بارگاه. (ناظم الاطباء) (دِمزن) : من آن بارگه را یکی بنده ام دل از مهتری پاک برکنده ام.فردوسی. هر آنکس که باشد از ایرانیان ببندد بدین بارگه بر میان.فردوسی. به آواز از آن بارگه بار خواست چو بگشاد در باغبان رفت راست.فردوسی. از بر ایوان ماه بارگهی خوب بود ساکن آن خواجهء فاضل و نیکوبیان.خاقانی. بارگه شمس دین طاهر بوجعفر آنک از شب گیسوی اوست باد سحر مشکبار. خاقانی. ما بارگه دادیم این رفت ستم بر ما بر قصر ستمکاران تا خود چه رسد خذلان. خاقانی. بارگه بر سپهر زد بهرام بار خود کرد بر خلایق عام.نظامی. بارگهی یافتم افروخته چشم بد از دیدن آن دوخته.نظامی. مغنی ماند و شاهنشاه و شاپور شدند آن دیگران از بارگه دور.نظامی. ترا در اندرون پرده ره نیست که هر سرهنگ مرد بارگه نیست. عطار (اسرارنامه). چو تو هادی شدی بر خود نگه کن بدان خود را و قصد بارگه کن. عطار (اسرارنامه). حکیم از بخت بیسامان برآشفت برون از بارگه میرفت و میگفت. سعدی (صاحبیه ||). بندر. بارانداز. بارکده : و این شهر [ترمذ]بارگه ختلان و چغانیان است. (حدود العالم). فنصور، شهری است بزرگ جای بازرگانان و ازو کافور بسیار خیزد و بارگه دریاست. (حدود العالم). لمغان، بر کران رود نهاده است و بارگه هندوستان است و جای بازرگانان است. (حدود العالم). هرموز بر نیم فرسنگ دریای اعظم است جایی سخت گرم است و بارگه کرمان است. (حدود العالم). انبیر... بارگه بلخ و با نعمت بسیار است. (حدود العالم). بارگه عسکری است دو لب شیرینت پارهء عسکر مگر بلب زده داری.سوزنی. رجوع به بارگاه و بارجا و بارجاه و بارچاه و رشیدی شود ||. این کلمه در تاریخ بیهق آمده است و ظاهراً بمعنی شکوفه و بار درخت است : و اگر دایم آب یابد [درخت بادام] سبز بود اما قوی نگردد و بارگه نسازد. (تاریخ بیهق).

بارگی.

[رَ / رِ] (اِ)(۱) اسب را گویند و بعربی فرس خوانند. (برهان). اسب بود. (اوبهی) (شرفنامهء منیری) (غیاث) (ناظم الاطباء) (دِمزن) (فرهنگ اسدی چ عباس اقبال صص ۱۵۱-۵۱۶) (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی) (انجمن آرا) (آنندراج) (معیار جمالی) (جهانگیری). بارگیر باشد یعنی اسب. (صحاح الفرس). باره. (شرفنامهء منیری). بالایی. (شرفنامهء منیری). حَمولَه. حمول. مرکب. وَلیَّه. مَطِیَّه. امطاء، امتطاء؛ بارگی ساختن ستور را. (منتهی الارب) : زمانی برین سان همی بود دیر پس آن بارگی اندر آورد زیر.دقیقی. چو زینسان بچنگ آمدش بارگی دل از غم بپرداخت یکبارگی. فردوسی (از شرفنامهء منیری). کشانی بدو گفت بی بارگی بکشتن دهی تن بیکبارگی. فردوسی (از انجمن آرا) (از آنندراج). چو بر تیز دو، بارگی برنشست برفت اهرمن را به افسون ببست.فردوسی. چو گیتی چنان دید شاپور گرد عنان کیی بارگی را سپرد.فردوسی. بنده را بارگیی ده که همه عمر ترا دولت و

بخت معین باد و سپهرت یاور. فرخی. بارگی خواست شاد(۲) بهر شکار برنشست و بشد بدیدن شاه(۳).عنصری. (از اوبهی) (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). بتنجید عذرا چو مردان جنگ ترنجید بر بارگی تنگ تنگ.عنصری. و بارگی نداشت که به سیستان آمدی. (تاریخ سیستان). برفتن مرنجان چنان بارگی که آرد گه کار بیچارگی ز یک روزه دو روزه ره ساختن به از اسب کشتن ز بس تاختن.اسدی. بهمشان برافکند یکبارگی همی تاخت تا قلبگه بارگی.اسدی. دروغ آزمودن ز بیچارگیست نگوید که را در هنر بارگیست. اسدی (گرشاسب نامه). بهرام بدست خویش سرش ببرید و بیرون آورد. و بر پشت بارگی خویش نشست. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص۸۱). پس بر مطیهء سفر نشست و بر بارگی غربت سوار شد. (سندبادنامه). شه چون سخنی شنید ازین دست شد گرم و ز بارگی فروجست.نظامی. به لشکر بگوید که یکبارگی گرایند بر جنگ او بارگی.نظامی. شتابان کرد شیرین بارگی را بتلخی داد جان یکبارگی را.نظامی. وانکه در ظلمت براند بارگی برکند زان نور دل یکبارگی.مولوی. میی خور که بخشی زر و بارگی نه آن می که آرد بخونخوارگی. امیرخسرو (از فرهنگ شاهنامهء شفق ص۳۸). کسی را که کم داشت یکبارگی بدادیش صد باره یک بارگی. مؤلف شرفنامهء منیری. مؤلف مجموعهء مترادفات (در ص۳۶) ذیل کلمهء اسب مترادفات زیر: بارگی، بارگیر، جولانی، خیل، فرس، را آورده و کلمات ذیل را از صفات او دانسته است: آب گردش، آتش فعل، آتش مزاج، آتش نعل، آخته گوش، آکنده سرین، آهن رگ، آهن عصب، آهنین سم، آهوسرین، آهوشکم، ابرگردش، افراخته سر، بادپای، باریک دم، بحرنورد، پلنگ هیئت، پولادخای، پولادرگ، پهن کفل، پولادنعل، چرب مو، چیده میان، حلقوم نشکن، حلقه نشکن، خارادل، خشک پی، خوش جلو، خورشیدفر، خوش عنان، خوش لگام، درازگردن، درازگیسو، رویین سم، ریخته پا، زمین سپر، زمین کوب، سخت سم، سندان جگر، صرصر، ضرغام بر، ضرغام دم، طوطی پر، عقاب شکوه، عقاب طلعت، فراخ کفل، فربه سرین، قمرسم، قوی قوایم، کشتی گذار، کوتاه سم، کوه پیکر، کوه توان، کیوان منش، گردشکم، گوزن سرین، لاغرمیان، نرم دم، هوانهاد. رجوع به مجموعهء مترادفات صص۳۶-۳۷ شود ||. و بعضی اسب پالانی بارکش را گفته اند. (برهان) (دِمزن) (آنندراج) (ناظم الاطباء). اسب قوی بارکش. (ناظم الاطباء: بارکی ||). اسب قوی و نیکو. (ناظم الاطباء). اسب قوی. (دِمزن ||). و بعضی گویند نوعی از اسب باشد. (برهان) (دِمزن ||). و در این شعر ظاهراً رسم و عادت و طریقه است : ای آنکه تویی چارهء بیچارگیم از تو صله خواستن بود بارگیم گیرم ندهی جامگی و بارگیم آخر بدهی سیم غلا بارگیم.سوزنی (||. حامص) قدرت و توانایی. (برهان) (آنندراج) (دِمزن) (ناظم الاطباء ||). روسپیی و قحبگی. (دِمزن). زن سیه روزگار. (دِمزن). روسپی و قحبه. (دِمزن) (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). همگی و جمعاً. و یکبارگی، یک مرتبه و ناگاه. (ناظم الاطباء: بارکی). (۱) - شرفنامهء منیری بکسر «را» و بعض فرهنگها با کاف عربی ضبط کرده اند. (۲) - ن ل: شاه. (۳) - ن ل: شار.

بارگی.

[رِ] (اِخ) نام ناحیهء کوچکی است از تنگستان مشتمل بر قریهء بوالخیر و خورشهاب و عامری و عامویی و گاوی. (فارسنامهء ناصری).

بارگیر.

(نف مرکب، اِ مرکب) اسب و شتر و امثال آن باشد از برای بار کردن و سواری و به عاریت به کسی دادن. (برهان). اسب و شتر و گاو. (غیاث). اسب و شتر و امثال آن. (انجمن آرا) (آنندراج). اسب. (مجموعهء مترادفات ص ۳۶) (صحاح الفرس: بارگی). اسب سپاهی که عاریت به کسی دهند. (ناظم الاطباء). حیوان که به عاریت دهند. (دِمزن). شتر. (ناظم الاطباء). مرکب. مَحمِل. (منتهی الارب). برنشست. ستور باری. (ناظم الاطباء). اسب و حیوان بارکش. (فرهنگ شاهنامهء شفق) : و گویم که من بارگیر محمد رسول

اللهام. (ترجمهء تفسیر طبری). چون من دوازدهست ترا اسب بارگیر لیکن ز خلق نیست جز از تو سوار من. ناصرخسرو. مرا گفت چون بارگیری نخواهی چو از خدمتت نیست روی رهایی.انوری. رخت محنت نهم بمنزل عیش زانکه شد بارگیر شادی لنگ.مجیر بیلقانی. بار عتاب او نتوانم کشید از آنک ما را سزای هودج او بارگیر نیست.خاقانی. این چه موکب بود یارب کاندر آمد تازیان بارگیرش صبحدم بود و جنیبت کش صبا. خاقانی. خوش سواریست عمر خاقانی صیدگه دهر و بارگیر اوقات.خاقانی. جهاندار فرمود کآید وزیر برفتن نشست از بر بارگیر.نظامی. و صفی ابوالعلاـ را استری از بارگیران خاص بفرمود و دستی جامه. (راحة الصدور راوندی). و در اوایل ربیع الاول بطالع مبارک مراکب فتح و ظفر بارگیر مراد ساخت. (جهانگشای جوینی). شقاوت برهنه نشاندش چو سیر نه بارش رها کرد و نه بارگیر. سعدی (بوستان). و چون مست شوم بر بارگیری از بارگیرهای نوبت سوار شده متوجه خانهء خود گردم. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۹۱). و خلعتهای بسیار و بارگیرهای نیکو و چندین تجمل بدو بخشید. (تاریخ قم ص۲۱۵). ...شش نفر از محرمان را فرمود تا هفت بارگیر از طویلهء خاصه زین کرده به آنجانب دجله برند... (حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۳ جزء ۳ ص۱۵۷ س ۲۵ ||). عموماً بمعنی بارکش از حیوان و انسان و کشتی و امثال آن. (انجمن آرا) (آنندراج) : و گفت بار حق جز بارگیران خاص ندارند که مذلل کردهء مجاهده باشند و ریاضت یافتهء مشاهده. (تذکرة الاولیاء عطار).و رجوع به بارکش شود ||. بردارندهء بار ||. آنکه بار را بروی کسی یا ستور می نهد ||. آنکه بار را به روی وی می نهند ||. بمجاز آنکه گناه یا تقصیری بر وی وارد می آورند. و مقصر و گناهکار. (ناظم الاطباء ||). هودج و عماری. (برهان) (دِمزن) (آنندراج). کجاوه. هودج و پالکی. (ناظم الاطباء): بارگیر بی قبه؛ مَحِفَّه. بارگیر باقُبَّه؛ هودج. هوده و بارگیر که مرکبی است زنان را. سَیدَن؛ پرده یا پردهء بارگیر. (منتهی الارب ||). اسب نااصل که برای بارکشی بکار میرود. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱). ستوران باربردار باری، مقابل سواری : افریقیه صطبل ستوران بارگیر عموریهٔ گریزگه باز بازیار.منوچهری ||. مادهء هر حیوان. (برهان) (دِمزن). ماده از هر حیوانی. (ناظم الاطباء ||). مادیان. (دِمزن ||). آبستن و حامله ||. بارگیرنده. بردارندهء بار ||. عاریت دهنده. (ناظم الاطباء||). مظروف. ظرفیت. آنچه در ظرف باشد. آن مقدار که یک یا چند ستور یا عرابه بار تواند داشت: بارگیر این کشتی یکصد خروار است ||. نوکر : مشغول بچوبدار و فراش مشغول ببارگیر و چیله. عالی (در هجو خواتین خانجهان بهادر، از آنندراج ||). لفظی که در تکلم تکیه کلام بعضی اشخاص است مثل «بلی»، «خیر»، «نگاه میکنی» و «عرض میشود» و غیر آنها که بدون مناسبت مکرر در کلام می آید. محسن تأثیر گوید : هر جا که هست بیهده گو خوار و ابتر است چون حرف بارگیر زیاد و مکرر است. (فرهنگ نظام).

بارگیر جم.

[رِ جَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از باد که بساط سلیمان را می کشید و آن را بارگیر سلیمان نیز گفته اند. (انجمن آرا). رجوع به بارگیر و بارگیر سلیمان شود.

بارگیر سلیمان.

[رِ سُ لَ / لِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بارگیر و بارگیر جم باشد : زبان ثناگر درگاه مصطفی بهتر که بارگیر سلیمان نکوتر است صبا(۱). خاقانی (از انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به بارگیر و بارگیر جم شود. (۱) - در آنندراج و دیگر فرهنگ ها شعر فوق شاهد برای بارگیر مطلق آمده است و در انجمن آرا شاهد برای بارگیر جم.

بارگیری.

(حامص مرکب) گرفتن بار خواه برای حمل بر روی ستور و یا حمل در کشتی. (ناظم الاطباء). عمل پر کردن جوالها و غیره از محمولی برای بردن بر ستور و غیره. بار بستن و مهیا نمودن: قافلهء اصفهان هنوز بارگیری خود را نکرده. (فرهنگ نظام ||). الزام و اثبات گناه. (ناظم الاطباء).

بارگیری کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)انباشتن و بستن. بر ستور یا کشتی و مانند آن نهادن حمل را. بارگیری کردن کشتی، پر کردن آن به محمولات ||. در تداول عامه، بسیار خوردن.

بارگین.

(ا) آبگیر و تالابی را گویند که در میان شهر و اندرون ده باشد. (برهان). آبگیر و تالاب. (انجمن آرا) (دِمزن) (آنندراج: بارکین). آبگیری بود که اندرون شهر و ده باشد. (فرهنگ سروری). آب انبار. (مهذب الاسماء). بمعنی آبگیر است یعنی راه آب که در عربی قنات است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰). آبگیر. تالاب. حوض. (فرهنگ شاهنامهء شفق). آبگیر. آب انبار : حوض کوثر که مشرب الروح است ناودانی ز بارگین من است.؟ معرب لفظ مذکور فارقین است. (فرهنگ نظام). آبگیر و تالاب. (ناظم الاطباء). محلی را گویند که آب باران جمع شود. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰) : و امیر خلف بلب بارگین ربطی کرد تا هیچ کس اندر حصار طعامی نیارد بزد. (تاریخ سیستان ||). جایی را نیز گفته اند که زیرآب حمام و مطبخ و امثال آن در آن جمع شود. (برهان). زیرآب حمام و مطبخ که آب در آن جمع شود و آن را منجلاب نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). بارگین، گنداب رو. (دِمزن). آبگیری که آب حمام و مطبخ و سایر آب های کثیف و چرکین در آن جمع شود، چه بار بمعنی نجاست است. (رشیدی). آبگیری بود که آب اندرون شهر چون آبهای حمام و آبهای ایستادهء بدبوی در آن گرد آید. (فرهنگ خطی متعلق به کتابخانهء مؤلف). زیرآب حمام و مطبخ و منجلاب را گویند. (فرهنگ شاهنامهء شفق). منجلاب حمام و بالوعهء خانه یعنی گودال و چاه آب کثیف. (فرهنگ نظام). گوی که آب باران و حمام و امثال آن در آن جمع شود : مثل ملک و ملک روزگار حوت فلک و آب بارگین. انوری (از انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به حاشیهء برهان قاطع چ معین شود. غولی است حسودش ببادیه غوکی است عنودش ببارگین. (انجمن آرا) (آنندراج). به بیوسی از جهان دانی که چون آید مرا همچنان کز بارگین(۱) کردن امید کوثری. انوری. خویشتن هم جنس خاقانی شمارند از سخن بارگین را ابر نیسانی شمارند از سخا. خاقانی (از فرهنگ سروری از فرهنگ نظام ||). آب متعفن و آب راکد متعفن. (ناظم الاطباء ||). خندق دور شهر و قلعه : بسی شهرهایی که بر گرد هر یک ربض گه بد و بارگین بحر اخضر. فرخی (از فرهنگ نظام ||). آبریز. (ناظم الاطباء). (۱) - در نسخهء چاپ نفیسی: پارگین.

بارلتا.

[لِ] (اِخ) رجوع به بارلته شود.

بارلته.

[لِ تَ] (اِخ)(۱) نام شهری مرکز قضای ایالت باری کشور ایتالیا که در ۴۰ هزارگزی شمال غربی باری و ساحل دریای آدریاتیک واقع است. دارای قلعهء مشرف به ویرانی، کلیسای زیبا و یک باب مدرسهء بزرگ و پیکر احتمالی بزرگ و عظیم امپراطور هرقل میباشد. معادن نمک دارد و صید ماهی میشود و شهر بسیار قشنگ و منظمی است. دارای ۵۱۵۳۰ تن جمعیت و بندر فعالی در کنار

دریای آدریاتیک میباشد. (۱) - Barletta.

بارلدوک.

[لُ] (اِخ)(۱) نام شهری مرکز ایالت موز(۲) کشور فرانسه که در ساحل نهر اورنن(۳) در ۲۲۰ هزارگزی مشرق پاریس واقع شده است. ۱۶۳۷۰ تن سکنه دارد و دارای مدرسهء ابتدایی، کتابخانه، کارخانهء منسوجات نخی، شراب و شیرینی سازی میباشد. (۱) - Bar-le-Duc. (۲) - Meuse. (۳) - Ornain.

بارلغ.

[ ] (اِخ) نام دهی است به تغزغز از پس کوه طفقان. (حدود العالم).

بارلوو.

(اِخ)(۱) ژوئل. شاعر و سیاستمدار بنام آمریکایی است که بسال ۱۷۵۴ م. در ریدینگ(۲) متولد شده و در ۱۸۱۲ م. در لهستان(۳) درگذشته است. وی در مدت جنگهای آزادی، کشیش نظامی بود و تحصیل حقوق کرد و تمولی بهم رسانید و وجود خود را وقف سیاست کرد و در سال ۱۷۸۷ منظومه ای بنام کلمب(۴) منتشر ساخت. مجلس کنوانسیون(۵) بپاس خدماتی که در راه آزادی انجام داد وی را بعنوان همشهری فرانسوی مفتخر کرد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - - (۲) Barlow Joel. Reading. (۳) - Pologne. (۴) - Colomb. (۵) - La Convention.

بارله.

[لَ] (اِخ) نام قصبهء مرکزی است در ولایت قونیه در سنجاق حمید ملحق به قضای اکردیر که در ساحل شمالی دریاچهء اکردیر، در ۲۰ هزارگزی شمال اکردیر و ۴۰ هزارگزی شمال شرقی اسپارطه واقع شده و ۳۲۰۰ تن سکنه دارد که قریب ۷۰۰ تن یونانی و بقیه مسلمان و ترک اند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بارله.

[لَ] (اِخ) نام ناحیه ای است در ولایت قونیه، و مرکب است از ۲۵ قریه در میان این ناحیه قپوطاغی (کوه قپو) از طرف جنوب غربی بسوی شمال شرقی امتداد پیدا کرده و بشکل دماغه به درون دریاچه پیش رفته است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بارم.

[رِ] (فرانسوی، اِ)(۱) کتاب محتوی محاسبات حل شده. و بمناسبت نام واضع آن بدین نام موسوم شده است ||. ریز نمرات مخصوص آزمایش یک پرسش. برای بدست آوردن معدل نمرات یک آزمایش پرسش ها را به اجزایی چند تقسیم و برای هر جزء نمره ای تعیین میکنند، نمرهء مزبور را در اصطلاح بارم خوانند. (۱) - Barreme. Bareme.

بارم.

[رَ] (اِ) بیرم. یکی از اصناف مخل است. (مفاتیح العلوم خوارزمی). و آن آلت درازی است آهنین و جز آن که بدان سنگ را حرکت دهند. اهرم.

بارما.

[رِمْ ما] (اِخ) قریه ای است در جانب شرقی دجلهء موصل و سن بدان منسوب است و گویند: سن بارما. (معجم البلدان). و رجوع به نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ بریل ج ۳ ص۱۷۲ شود.

بارما.

[رِمْ ما] (اِخ) کوهی است میان موصل و تکریت که مانند کمربندی زمین را در بر گرفته است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). کوهی است میان تکریت و موصل و این همان کوهی است که بنام جبل حُمرَین نیز معروف است و می پندارند بر گرد گیتی محیط است. ابوزید گوید: کوه بارما را دجله در نزدیکی سن میشکافد و سن در جانب شرقی دجله است و بنابراین دجله در دو کنارهء آن جریان می یابد و در آن چشمه هایی است که دارای قیر و نفت باشند. کوه بارما از وسط جزیره، قسمت نزدیک مغرب و مشرق، امتداد می یابد تا سرانجام به کرمان می پیوندد و در آنجا بنام ماسبذان خوانده میشود. (از معجم البلدان ج۲).

بارماس.

[ ] (اِخ) از حکام تولی خان داروغهء مرو: چون مغولان خاطر از کشتن ساکنان مرو فارغ ساختند بتخریب مساکن ایشان پرداختند. بعد از آن تولی خان فرمان داد... و بارماس بداروغگی آن دیار بی دیار (مرو) قیام نماید... (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص۳۹). و رجوع به صفحهء ۴۰ همین کتاب شود.

بارمان.

(اِ) کلمهء فارسی بمعنی شخص محترم و لایق دارای روح بزرگ. (یوستی از فرهنگ شاهنامهء شفق).

بارمان.

(اِخ) نام یکی از پهلوانان توران است. (برهان) (رشیدی) (فرهنگ سروری) (جهانگیری) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). نام پهلوانی بوده تورانی و معروف است. (انجمن آرا) (آنندراج). نام پهلوان تورانی که در جنگ دوازده رخ رهام بن گودرز او را کشته. (شرفنامهء منیری) (دِمزن). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰ شود. نام پسر ویس پهلوان توران. (فرهنگ شاهنامهء شفق ص۳۸). و رجوع به دوازده رخ شود : برفتند یکبارگی در زمان چه رهام و گودرز با، بارمان. فردوسی (از جهانگیری) (فرهنگ نظام ||). نام مردی از بهادران ترکستان که قبادبن کاوه در جنگ افراسیاب با ایران بر دست وی کشته شد. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ صص۱۸۸-۱۸۹).

بارمبو.

[رَ] (اِ) بارنبو. بارنبوی ریحان. (آنندراج). قسمی از ریحان. (ناظم الاطباء) (دِمزن: بارنبوی). بادرنگبو(؟) (دِمزن). رجوع به بارنبو و

بارنبوی شود.

بارمش.

[ ] (اِخ) (جوی) نام جویی است به سمرقند: و آبش (سمرقند) از رودبوی و از نهر برش و بارمش و جوی بزرگ در میان عرصهء آن شهر روانست. (نزهـهٔ القلـوب چ ۱۳۳۱ بریـل ج ۳ صص۲۴۵-۲۴۶). و رجـوع به ص۲۱۳ همین کتـاب شـود. نـام جویی است که از ورغسر(۱) سمرقند منشعب میشده است. رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ صص۱۳۳-۱۳۴ شود. (۱) - Varaqsar.

بارمعدن.

[مَ دَ] (اِخ) نام یکی از دهسـتان های چهارگانهء بخش سـرولایت شهرسـتان نیشابور است که در جنوب دهسـتان دربقاضـی و شـمال دهسـتان طـاغنکوه شـمال و جنـوب شوسهء عمومی نیشـابور به سـبزوار واقع است و از ۲۱ آبـادی تشـکیل میشود و دارای ۶۹۲۶ تن جمعیت میباشد. قراء مهمش عبارتند از: معدن، مرکز دهسـتان با ۱۴۱۲ تن سکنه و سرچاه، با ۱۱۲۷ تن سکنه. معدن سنگ آسیا در قراء تابعه و معدن فیروزه در خود معدن وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بارمن.

[مِ] (اِخ)(۱) نام شـهری است به آلمان، در ایالت رین(۲) از کشور پروس(۳) که در کنار نهر ووپر(۴) در مقابل شهر البرفلد(۵) واقع شـده است و دارای ۱۸۷۰۰ تن جمعیت و مرکز بزرگ صـنعتی میباشـد. صـنایعش عبارتنـد از منسوجات نخی، قطیفه، انواع نوارها و تهیهء لوازم ماشـینی. تجارت بین المللی دارد و در آغاز شـهری کشاورزی بود و از قرن نوزدهم در راه پیشـرفت صنعتی گام برداشته است. و رجوع به قـاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - - (۵) .Wupper - (۴) .Prusse - (۳) .Rehin - (۲) .Barmen .Elberfeld

بار منت.

[رِ مِنْ نَ] (ترکیب اضـافی، اِ مرکب) اضـافهء تشـبیهی است که منت و سـپاس و شـکر را به بـاری تشبیه کرده است : به نـان خشـک قناعت کنیم و جامهء دلق که بار محنت خود به که بار منت خلق. سـعدی (از امثال و حکم دهخدا). من که سر در نیاورم به دو کون گردنم زیر بار منت اوست. حافظ. و رجوع به «بار» شود.

بارمند.

[مَ] (ص مرکب)(۱) باردار. دارای بار. (۱) - مرکب از: بار + مند مزید مؤخر مالکیت.

بارمند شدن.

[مَ شُ دَ] (مص مرکب)دارای بار شدن. و صاحب منتهی الارب آن را بمعنی فربه شدن کوهان و نمودار شدن و روی هم قرار گرفتن پیه کوهان بکار برده است: آصی السنام؛ بارمند شد پیه کوهان. (منتهی الارب). ای تظاهر و رکب بعضه بعضاً. (تاج العروس).

بارمو.

(اِ) بهند دو قواست. (فهرست مخزن الادویه).

بارمه.

[مَ] (اِخ) رجوع به برما و بیرما و بیرمانی شود.

بارمیز.

(اِخ) نام محلی در کنار راه تبریز به اهر میان روبیا و اهرچای (رود اهر) در ۱۱۲۲۰۰گزی تبریز.

بارن.

[رِ] (اِخ) وارنه. ناحیت البرز.(۱)کرزوس چون از کورش شکست خورد شاه ایران جوانمردانه با او رفتار کرد و قسمتی از داراییش را بدو بازگردانید و شهر بارن را نیز به وی بخشید. رجوع به ایران باستان ج۱ ص۲۷۹ و ۲۸۵ شود. (۱) - Barene.

بارن.

[رُ] (فرانسوی، اِ)(۱) بارون. لقبی بوده است که اروپائیان در گذشته آن را به مالک زمین وسیع میدادند. اشراف زمیندار، فروتر از ویکنت(۲) و برتر از شوالیه(۳). (۱) - Chevalier - (۳) .Vicomte - (۲) .Baron.

بارن.

[رُ](۱) (اِ) نام یکی از ارباب منازل قمر در تداول هیئت هندوان بود، چه منجمان آنان می پنداشتند ستارگان را مقامی است که به منزلهء ربوبیت بروج است و ازین رو برای آن ها از روحانیان اربابی قرار دادند چنانکه در کتاب بشن دهرم برای هر یک از منازل قمر رب خاصی است که ابوریحان جدول آن را نقل کرده و بارن رب منزل شدبش، بود. (از تحقیق ماللهند چ لیپزیک ص۲۶۲). و رجوع به ص ۲۶۱ همین کتاب شود. (فهرست ماللهند) (سانسکریت). (۱) - Varuna

بارن.

[رَ] (اِ) پوست پنبه. (الفاظ الادویهء هندی).

بارن.

(اِخ)(۱) خاورشناسی است که در ۱۸۷۶ م. ایران و قفقاز و ترکیه را سیاحت کرد و اطلاعات زیادی بدست آورده و سفرنامه ای تألیف و منتشر ساخته است. (از فرهنگ خاورشناسان ص۵۶). (۱) - Barn.

بارناباد.

(اِخ) محله ای است در مرو نزدیک دروازهء شورستان (شارستان). (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۰) (معجم البلدان)(۱) (دِمزن). رجوع به بارناباذ شود. (۱) - در معجم البلدان شارستان و بارناباذ است.

بارناباذ.

(اِخ) همان بارناباد باشد. رجوع به بارناباد و معجم البلدان ج ۲ شود.

بارناباذی.

(اِخ) ابوالهیثم و بقولی ابوالقاسم بزیع بن هیثم بارناباذی امام محلهء خود و مولای ضحاک بن مزاحم بود. وی از عکرمه و عمروبن دینار روایت دارد. (از معجم البلدان).

بارنابه.

[بِ] (اِخ) (مقدس) یکی از قدیم ترین تلامذهء حواریون و پسر عموی مارکوس حواری است. اص یهودی و از اهالی جزیرهء قبرس بود و کمی پس از پولس دین مسیح را پذیرفته و به همراه وی آناطولی و یونان را سیاحت کرد و سرانجام در تاریخ ۶۳ م. در قبرس کشته شد، یک انجیل و مطالب دیگر از او بجای مانده است. ذکران وی را در ۱۱ حزیران (۱۱ ژوئن) گیرند. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ شود.

بارنامج.

[مَ] (معرب، اِ مرکب) و برنامج، فارسی معرب است بمعنی برگی که حساب را در آن تنظیم کنند. (اقرب الموارد) (المنجد). و رجوع به برنامج و بارنامه و دزی ج ۱ ص۴۸ شود. مأخوذ از بارنامهء فارسی، کتاب حساب و دفتر. (ناظم الاطباء ||). نسخه ای که محدث در آن نامهای روات و اسانید کتب خویش را می نویسد. (اقرب الموارد) (المنجد ||). فهرست مکاتب و مانند آن. (المنجد).

بارنامجات.

[مَ] (ع اِ مرکب) جِ بارنامجه. رجوع به بارنامجه شود.

بارنامجه.

[جَ] (معرب، اِ مرکب) بارنامچه. بارنامه باشد. (مهذب الاسماء). ج،بارنامجات. و رجوع به بارنامه و بارنامچه شود.

بارنامچه.

[چَ] (اِ مرکب) بارنامجه. بارنامه باشد. رجوع به بارنامه و بارنامجه شود.

بارنامه.

[مَ / مِ] (اِ مرکب) اسباب تجمل و حشمت و بزرگی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). اسباب تجمل و حشمت. (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی) (جهانگیری). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ برگ ب شود : ز بارنامهء دولت بزرگی آمده سود بدین بشارت فرخنده شاد باید بود. مسعودسعد. گوئی از بهر حرمت علم است این همه طمطراق و خنگ و سمند علم ازین بارنامه مستغنیست تو برو، بر

بروت خویش مخند(۱) چند ازین لاف و بارنامهء تو در چنین منزل کثیف و نژند نارنامه گزین که درگذرد این همه بارنامه روزی چند. سنایی (از امثال و حکم دهخدا). ز ابتدا کاندر آمدی بعمل بیش از این بود بارنامهء جاه(۲).انوری. بخدا ار بملک کون زند(۳) قلزم همت تو موج سرور... نشود هوش تو سلیمان وار بچنان(۴) بارنامه ها مغرور.انوری. بارنامه بکار آب کنید کارنامهء خرد به آب دهید.خاقانی. درکشیده نقاب زلف به روی سر کشیده ز بارنامهء شوی.نظامی. گفت کسانی که پیش از شما بودند قدر این نامه بدانستند که از حق با ایشان رسید بشب تأمل کردندی و بروز بدان کار کردندی و شما در این نامه تأمل کردید و عمل بر آن ترک گفتید و اعراب و حروف درست کردید و بر آن بارنامهء دنیا می سازید. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). ضمیر آینه کردار شمس چندین لاف ببارنامهء این چند بیت غرا زد.شمس طبسی ||. نازش و مباهات. (برهان). تفاخر و نازش. (سروری) (دِمزن). نازش و مباهات و تفاخر و غرور. (فرهنگ نظام). نازش و مباهات کردن و گفته ام : زهی بارجای تو در بار هفتم همی روز بار از پی بارنامه. (هدایت، انجمن آرا) (آنندراج). تفرعن. کبریاء. (مهذب الاسماء). نازش و تکبر و مباهات و خودبینی و تفاخر. (ناظم الاطباء) : بتی که در سر او هست بارنامهء حسن ز سوز عشق شده است این دلم مسخر او نه بر مجاز است این سوز عشق در دل من نه بر محال است این بارنامه در سر او.معزی. تألیف کرده از کف تو کارنامه ها کان مدروس کرده از دل تو بارنامه ها، یم. انوری (دیوان چ مدرس رضوی ص۳۳۴). ای حکم ترا قضای یزدان داده چو قدر گشادنامه در خاک نهاد آب و آتش پیش سخط تو بارنامه. انوری. در دست تو کارنامهء جود با جاه تو بارنامهء جم.انوری. دل او برده بارنامهء ابر کف او کرده کارنامهء جود.انوری. جانی بهزار بارنامه معزول کنش ز کارنامه.نظامی. گفت... چون بازگردی بگو او را که نگر خدای را به دو گردهء نان نه آزمایی چون گرسنه گردی دو گرده از جنسی از آن خویش بخواه و بارنامهء توکل بیکسو نه تا آن شهر و ولایت از شومی معاملت تو بزمین فرونشود. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). گر نبودی این پلیدیهای ما کی بدی این بارنامه آب را.مولوی (مثنوی ||). تفاخر و غرور. (برهان). غرور و تفاخر. (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰). تفاخر کردن. (شرفنامهء منیری). تفاخر و نوازش بود. تفاخر. (رشیدی). غرور و لاف زنی. (ناظم الاطباء). غرور و تفاخر باشد. شیخ ابوسعید ابوالخیر نظم کرده : عنبرزلفی که ماه در چنبر اوست شیرین سخنی که شهد در شکر اوست زان چندان بارنامه کاندر سر اوست فرماندهء روزگار فرمان بر اوست. (جهانگیری). تا ز اصل است بارنامهء فرع تا به لوح است بازگشت قلم.ابوالفرج رونی. آنهمه(۵) باد و بارنامه و لاف داشتم من بر آن(۶) کل ارزانی.سوزنی. و رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. از آن دروغ که گفتم کز آل سامانم از آل سامان کس نیست حالیا یارم چو بارنامهء سامانیان همی نخرند غلط شده سر و سامان و راه و رفتارم. سوزنی. و رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. گر خاک مرده باز کنی روشنت شود کاین باد بارنامه نه چیزیست در دماغ. سعدی (طیبات). و برادر کهین آمده است گرسنه و برهنه با هزار خروار بارنامه و رعونت. (تاریخ سلاجقهء کرمان). و رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. زانکه بوش پادشاهان از هواست بارنامهء انبیا از کبریاست.مولوی||. پروانه و فرمان و رضا و رخصت دادن باشد بدخول خانهء سلاطین. (برهان). پروانهء دخول بسلاطین. (انجمن آرا). پروانهء دخول خانهء سلاطین. (آنندراج) (دِمزن). پروانه و اجازه و رخصت بدخول دربار پادشاهان. (ناظم الاطباء). اجازت نامه ای که سلاطین و امرا به مخصوصان خود میدادند تا بدون اجازه و بار در دربار هر وقت بخواهد حاضر شود. (فرهنگ نظام ||). منت نهادن بر کسی. (برهان)(۷). منت بود. (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۴۹ برگ ب). منت نهادن. (شرفنامهء منیری). منت بر کسی. (ناظم الاطباء). منت و امتنان. (فرهنگ نظام) : انوری لاف مزن قاعده بسیار منه بالغی طفل نه ای جای ببین ژاژ مخای بارنامه نکشد(۸) بار خدایی که سپهر هست از پای رکاب پدرش کشته دوتای(۹). انوری (از جهانگیری ||). لقب نیک. (برهان). لقب نیک یا بد نهادن. در برهان از اولین معنی، معنی مصدری مفهوم نمیشود (یعنی همین معنی). (شرفنامهء منیری). لقب نیک. اما اصح آن است که بمعنی لقب بازنامه (به زای تازی و فارسی) است. (رشیدی ||). مدح و نعت هم بنظر آمده است. (برهان). مدح و ثنا و ستایش. (ناظم الاطباء) (دِمزن) : نه مرد بارنامه و تزویرم از ماهیی شناسم ثعبانی. ناصرخسرو (دیوان چ۱ طهران ص۴۷۷ ||). دفتری که تجار تفصیل

خرید خود در آن نویسند. (رشیدی). فهرستی که در آن تفصیل بار (حمل) نوشته است و صاحب بار و مال التجاره آن را به چاروادار میسپارد تا مطابق همان فهرست بعد از رساندن بار در محلش تحویل دهد، و نیز نام دفتر خریدوفروش مال التجاره باشد: فلان چاروادار باری را که از شیراز بهاصفهان آورده مطابق بارنامه تحویل نداده است. (فرهنگ نظام ||). نامه ای که فرستندهء کالا در آن جنس و وزن یا عدد آن و مبلغ کرایه را نویسد و چاروادار و ساروان را دهد تا در مقصد گیرندهء متاع از مکاری بر طبق آن تحویل گیرد. سندی است که بواسطهء آن بارهای فرستاده شده بتوسط کشتی معلوم میشود. در جنوب ایران عموماً آن را ستمی میگویند ولی لفظ تحریف شدهء خارجی است(۱۰) : برشک مجلس او کارنامهء مانی برشک محفل او بارنامهء ارتنگ.فرخی||. در بعضی نسخ بمعنی احکام پادشاه و قانون نامه است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ برگ ب). فرمان و حکم و امر. (ناظم الاطباء) (دِمزن ||). صلح و آشتی ||. عادت ||. رسم و قاعده و قانون و دستور و ترتیب. (ناظم الاطباء ||). شفاعت و توسط. (ناظم الاطباء) (دِمزن ||). افکندگی و انداختگی و پرتاب ||. ساز و سازمان جنگ. (ناظم الاطباء) : اگر ببندد حساب بارنامهء جنگ بساعتی ببرد شصت بار از او حُساب(۱۱). قطران (از امثال و حکم دهخدا)(۱۲). (۱) – ن ل: بخند. (۲) – ن ل: بارنامه و جاه. (۳) – ن ل: بخدا گر بملک گام زند. (۴) – ن ل: بچنین. (۵) – ن ل: این همه. (۶) – بدان. (۷) – در بعض نسخ چاپی برهان بغلط مطبعی «مشت نهادن بر کسی» چاپ شده است. (۸) – ن ل: نکند. (۹) – ن ل: پای و رکاب پدرش اندروای. (فرهنگ خطی). و شعر را شاهد برای تفاخر آورده است. و در فرهنگ سروری برای نازش و مباهات. (۱۰) – ۱۱) .Connaissement) – ن ل: دیوان چ ۱۳۳۳ نخجوانی. بار بار حساب. (۱۲) – در امثال و حکم دهخدا شاهد برای نازش و مباهات آمده است.

بارنامه کردن.

[مَ / مِ کَ دَ] (مص مرکب)نازش و مباهات کردن : و این لافی نیست که میزنم و بارنامه ای نیست که میکنم بلکه عذری است که بسبب این تاریخ میخواهم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۶۷). کسری بنشست، چنانکه رسم ملوک عجم بود و رسول را بار داد و پادشاه را با رسول بارنامه می بایست که کند به بزرجمهر، یعنی که مرا چنین وزیرست. (منتخب قابوسنامه ص۴۱). و چون بیقین بدانست [عیبی را در کسی] باید غیبت نکند ولکن بخلوت نصیحت کند و بارنامه نکند اندر نصیحت بلکه اندر آن نصیحت اندوهگین باشد تا هم بسبب مسلمانی اندوهگین بوده باشد و مزد هر دو بیابد. (کیمیای سعادت). و از شجاعت، کرم و بزرگ همتی و دلیری و بردباری و آهستگی و فروخوردن خشم و امثال این اخلاق خیزد و از تهور، لاف عجب و کبر و کندآوری و بارنامه کردن و اندر کارها با خطر خویشتن اندر کارها با خطر خویشتن اندر افکندن و امثال آن خیزد. (کیمیای سعادت). چه سگ بود که به پیش تو بارنامه کند سپهر پیر که همچون پلنگ مغرور است. نجیب الدین جرفادقانی (از جهانگیری).

بارنانه کردن.

[نَ / نِ کَ دَ] (مص مرکب)شخصی که نفس خود را به مهلکه اندازد. (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۹ برگ ب). زود در مخاطره و هلاکت افتادن. (ناظم الاطباء) (دِمزن). رجوع به بارانه کردن شود.(۱) (۱) – شاهدی برای بارانه کردن (رجوع به بارانه و بارانه کردن) و بارنانه کردن بدست نیامد، و مورد تأمل است.

بارناو.

(اِخ)(۱) ژوزف. خطیب مجلس مؤسسان متولد به گرنوبل(۲) (۱۷۶۱–۱۷۹۳ م.). وی طرفدار حکومت پادشاهی مشروطه بود و سرانجام سرش را برداشتند. (۱) – Grenoble – (۲) .Barnave, Joseph.

بارناؤل.

(اِخ)(۱) شهری است به روسیه در سیبری به کنار نهر اوب(۲) دارای ۲۵۵۰۰۰ تن سکنه میباشد. صنایعش، نساجی و محصولات شیمیایی و استخراج و تصفیه و استعمال فلزات و دباغخانه است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - Barnaoul. - Ob (۲).

بارنب.

[نَ] (اِ) تخم شبت، به هندی سویا نامند. (آنندراج). تخم انیسون. (ناظم الاطباء) (دِمزن). تخم شبت. (دِمزن).

بارنبار.

[رَمْ] (اِخ) مردم عامی مصر چنین تلفظ کنند ولی در دیوانها بِیَورونَبارَهٔ نویسند و آن شهر کوچکی است در نزدیک دمیاط به کنار خلیج اشموم و بسراط. (معجم البلدان).

بارنبو.

[رَمْ] (اِ) همان بارمبو و بارنبوی باشد. رجوع به بارمبو و بارنبوی و دِمزن شود.

بارنبوی.

[رَمْ] (اِ) همان بارمبو و بارنبو باشد. یک نوع ریحان خوشبوی است (کذا) فی مجمع الفرس. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۸). رجوع به بارمبو و بارنبو و دِمزن شود.

بارنتوس.

[] (اِخ)(۱) نام شهری از یونان بود که اسطیائوس حکیم از آنجا برخاست. (قفطی چ لیپزیک ۱۳۲۰ ص۲۴ س ۴). (۱) - Perinthe.

بارنج.

[رَ] (اِ)(۱) نارجیل باشد. (مفردات ابن بیطار چ مصر ص۸۳) (تذکرهء داود ضریر انطاکی ص ۷۱) (ترجمهء ابن بیطار به فرانسه ص۲۰۱) (بحر الجواهر) (فهرست مخزن الادویه) (ناظم الاطباء) (دِمزن). نارگیل. جوز هندی. چودار. رجوع به بادِنج، نارجیل، نارگیل و جوز هندی شود ||. نوعی خربزه در خوارزم. (دزی ج ۱ ص۴۸). (۱) - Coco.

بارنج.

[رِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان مهرانرود بخش بستان آباد شهرستان تبریز که در هفت هزارگزی جنوب خاوری شهر تبریز و یک هزارگزی شوسهء تبریز به اهر در جلگه واقع است. منطقه ای است ییلاقی و سردسیر با ۳۶۱۳ تن سکنه. آبش از چشمه و رودخانهء

بارنـج (بارنـج چـای). محصولش غلاـت، حبوبات، سـنجد. شـغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو می باشـد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بارنجان.

[رِ] (اِخ) شهری است به بحرین که آن را علاءبن الحضرمی بسال ۱۳ یا ۱۴ ه . ق. به روزگار خلیفهء دوم عمر بن خطاب بگشود. (از معجم البلدان). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و مراصدالاطلاع شود.

بارنجان.

[رِ] (اِخ) قریه ای است و در آن کاروانسرا و چشمه ای است نزدیک سنجار. (از معجم البلدان).

بارند.

[رَ] (اِخ) دهی است کوچک از بخش سـمیرم بالا شهرسـتان قمشه که در ۴۰ هزارگزی جنوب خاور سـمیرم متصل به راه مالرو بارند به سـمیرم در کوهستان واقع است. هوایش معتدل و دارای ۱۰۰ تن سـکنه میباشد که به لهجهء لری تکلم میکنند. راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بارندگی.

[رَ دَ / دِ] (حامص) باریـدن و بارش. (ناظم الاطباء). حاصل مصـدر باریـدن. (آننـدراج) : چو ابر بهاران ببارندگی همی مرگ جوید بـدان زنـدگی. فردوسـی. بپوشـید نوجامهء بنـدگی دو دیـده چو ابری ببارندگی.فردوسـی (||. اِ) باران. (آنندراج) (دِمزن) : و چون بارنـدگی زیـادت باشـد این بحیره زیـادت بود و چون بارنـدگی نباشـد خشک شود. (فارسـنامهء ابن البلخی چ لنـدن ص ۱۵۳||). هنگـام باران. (ناظم الاطباء). فصل باران. (دِمزن). رجوع به شـعوری ج ۱ ورق ۱۹۸ شود(۱ ||). ژاله. شـبنم قوی. (دِمزن). (۱) - در دِمزن و ناظم الاطباء و شعوری بدین معنی آمده است ولی در تداول مردم بمعنی فصل باران مستعمل نیست.

بارنده.

[رَ دَ / دِ] (نف) اسم فاعـل از بارش(۱). (ناظم الاطباء). رجوع به باریدن شود: ابر بارنده؛ ابری که ببارد. مُمطِر. ماطر. سـحابهٔ مذکیه؛ ابر باز بارنـده. سـحاب هتل؛ ابر نیک بارنـده. هاتل؛ ابر پیوسـته بارنده. (منتهی الارب). رجوع به شـعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ شود : بدو گفت روز تو فرخنده باد سـرت برتر از ابر بارنده باد.فردوسی. جهان هفت کشور ترا بنده باد سرت برتر از ابر بارنده باد.فردوسی. ابر بارنـده ز بر چون دیـدهء وامق شود چون بزیرش گلرخان چون عارض عـذرا کنـد. ناصرخسـرو. و اگر زمسـتان سـرد و بارنـده باشـد سوزش آب تاختن بسـیار باشـد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و هر گاه که از پس تابسـتان شـمالی خشک خریف جنوبی و بارنده باشـد این علت (سل) بسـیار افتـد. لکن هر گاه که تابسـتان جنوبی و بارنـده باشـد و فصل خریف هم چنان جنوبی و بارنده باشد اندر آخر خریف این علت [ذات الجنب] بسـیار است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). دلم دریای بخشـنده است و دستم ابر بارنده از این ابر و از آن باران بر اهل فضل در بارم. سوزنی. ز هر سو قطره های برف و باران شـده بارنده چون ابر بهاران.نظامی. برانگیخت رزمی چو بارنده میغ تگرگش ز پیکان و باران ز تیغ.نظامی. (۱) - اسم فاعل از باریدن.

بارنکومسکون.

[رَ مَ] (اِخ)(۱) سلسلهء کوهی است به اسپانیا که آن را بارسیز(۲) هم گویند. (الحلل السندسیهٔ ج ۲ ص۱۱۲). (۱) - Barranco de Mascum. (۲) - Berciz.

بارنگ.

[رَ] (ص مرکب) رنگ دار. ملون (||. اِ) بادرنگ. (ناظم الاطباء). بادنگ. بارنج. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۷۴ شود ||. بند قنداغ. (ناظم الاطباء).

بارنگار.

[نِ] (نف مرکب) بمعنی عارض درگاه شاه که حضور و غیبت مردم خبر دهد و او را به عربی حاجب گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). کسی که اجازه نامهء ورود به دربار را صادر می نمود. (فرهنگ نظام).

بارنگ بوی.

[رَ] (اِ مرکب) همان بادرنگبو باشد. (دِمزن). بادروج. حوک. باذروج. بادرنگبوی. بادرنجبویه. (ناظم الاطباء).

بارنگ بویه.

[رَ یَ / یِ] (اِ مرکب)بادرنجبویه. جعفری. (ناظم الاطباء). بادرنگ بویه. (دِمزن). حوک. بادروج. بورنگ. بادرنجبویه. نوعی ریحان خوشبو است که بادرنبو و بادرنبویه و بادرنجبویه و بادرود هم گویند و در عربی بادروج نامند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۰ برگ ب). رجوع به هر یک از لغات فوق در جای خود شود.

بارنگنان.

[رَ] (اِخ) دهی است از دهستان ولوبی بخش سوادکوه شهرستان شاهی که در ۶ هزارگزی جنوب آلاشت در منطقهء کوهستانی و سردسیر واقع است. و دارای ۲۵۰ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و محصولش غلات و لبنیات. شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس و شال بافی و راهش مالرو میباشد. اهالی عموماً زمستانها برای تعلیف احشام خود و کارگری در معدن زغال سنگ به حدود زیرآب میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بارنگو.

[رَ] (اِ مرکب) بالنگو. (ناظم الاطباء). مخفف بادرنگبو است.

با رنگ و بوی.

[رَ گُ] (ص مرکب) با آب وتاب و کروفر استعداد تمام. (آنندراج) (دِمزن). یعنی داب و داراب. و کروفر. و استعداد تمام : سوی شهر ایران نهادند روی سپاهی بدان گونه با رنگ و بوی. فردوسی (از شرفنامهء منیری).

بارن منتر.

[ ] (اِخ)(۱) کلمه ای است هندی که بر یکی از جهات اطلاق می شده است. (ماللهند چ لیپزیک ۱۹۲۵ ص ۲۵۰ س ۱). (۱) – Varunamantra.

بارنولد.

[نُ وِ] (اِخ)(۱) بارنولت (ژان). متولد به آمرس فوت(۲) به حدود ۱۵۴۹–۱۶۱۹ م. نام یکی از مشاهیر هلند است که برای استقلال کشورش کوشید و یکی از پایه گذاران جمهوری ایالات متحده بشمار است و سرانجام به امر موریس دوناسو(۳) اعدام گردید. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) – Maurice de – (۲) Barnevelt. Barneveldt. – Amersfoot. (۳) – Nassau.

بارنویس.

[نِ] (نف مرکب) محاسب علافهای بزرگ میدان. نویسنده و ثبت کنندهء صورت حساب در میدان خواربار و تره بارفروشی.

بارنویسی.

[نِ] (حامص مرکب) شغل و کار بارنویس.

بار نهادن.

[نَ / نِ دَ] (مص مرکب) به زمین نهادن بار. بار بنهادن. (ناظم الاطباء: بار ||). کنایه از زادن باشد. (برهان). کنایه از زاییدن باشد چنانکه سراج قمری گفته : زمانه حاملهء انده و نشاط آمد ولیک بر دل اعدات بار بنهاده ست. (انجمن آرا). وضع. (ترجمان القرآن). وضع حمل. زاییدن. زادن. بچه زادن. (آنندراج). فارغ شدن. بچه گذاشتن : گفتم تو چه دانی که شب تیره چه زاید بشکیب و صبوری کن تا شب بنهد بار.فرخی. زمانه حامل هجر است و لابد نهد یک روز بار خویش حامل.منوچهری. و رجوع به مجموعهء مترادفات ص ۱۹۰ شود :چون دختر بار بنهاد گفتند فیلقوس را از کنیزکی پسری آمد. (اسکندرنامه نسخهء خطی نفیسی). رجوع به بار نهادن شود. پس لشکر و رعیت به اتفاق تاج بالای سر این زن ببستند و فرمان بردار او گشتند تا بار بنهاد و شاپور را بیاورد. (فارسنامهء ابن البلخی چ لندن ص۶۶). و چون زنی بار بنهادی اگر دختر بودی رها کردی و اگر پسر بودی بکشتند. (تفسیر ابوالفتوح رازی ||). و بصلهء «بر»(۱)؛ بمعنی بار گذاشتن بر چیزی. صائب گوید : بار قتل خود بدوش دیگران نتوان نهاد در میان عشق بازان کوهکن مردانه رفت. (آنندراج). – بار بر دل نهادن؛ رنجانیدن و آزردن. (ناظم الاطباء: بار). تحمیل کردن بر کسی : چو منعم کند سفله را روزگار نهد بردل تنگ درویش بار. سعدی (بوستان). (۱) – شاهد آنندراج با صلهء «به» است نه صلهء «بر» هر چند «به» در اینجا بمعنی «بر» باشد.

بارو.

(اِ) حصار. (برهان) (غیاث) (آنندراج) (انجمن آرا). دیوار و حصار و آن را باره نیز گویند و این سماع است از خدمت امیرشهاب الدین حکیم کرمانی. (شرفنامهء منیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸) (جهانگیری) (فرهنگ نظام). باره. (صحاح الفرس). باروی شهر.

ربض. (مهذب الاسماء). سور. حصار دور قلعه و باره و شهرپناه. (ناظم الاطباء) : بر قلهء آن قلعه که قدر تو نشیند از قلزم قاف است بر آن خندق و بارو. ؟ (از انجمن آرا) (آنندراج). بود نخست قدم پاسبان قدر ترا فراز کنگرهء این هفت حصن نه بارو. منصور شیراز (از شرفنامهء منیری). مروان... بشهری شد که آنرا اشک گویند و آن قلعه ای بود محکم و استوار. بفرمود تا باروی قلعه خراب کردند و با زمین راست کردند. (ترجمهء طبری بلعمی). و چون عرب به اصفهان آمدند سه شهر مانده بود و در خلافت منصور آن را بارو بکردند و فراخ گشت. (مجمل التواریخ و القصص). شهرها را بعدل محکم کنید و آن بارویست که آب آن را نریزاند و آتش نسوزاند و منجنیق بر وی کار نکند. (منسوب بنوشیروان، از عقدالعلی). گلین بارویش را ز بس برگ و ساز بدیوار زرین بدل کرد باز.نظامی. سبلت تزویر دنیا برکنند خیمه را بر باروی نصرت زنند.مولوی. بر سر بارو یکی مرغی نشست از سر و دمش کدامین بهتر است.مولوی. و ذکر باروی کهنه و نو آن (قم) و ذکر اول مسجدی که بنا نهاده اند. (تاریخ قم ص ۲۰). قلعه را درمساز بی بارو احتما باید آنگهی دارو.اوحدی ||. قلعه. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸). و مجازاً در قلعه هم استعمال میشود که دارای حصار است. (فرهنگ نظام ||). برج. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸ ||). کنگرهء دیوار. (ناظم الاطباء).

بارو.

(از هندی، اِ) ریگ. (ناظم الاطباء).

بارو.

(اِ) بارود. باروت. مخفف باروت است و در این صورت مفرس از سریانی است. (فرهنگ نظام) (آنندراج: باروت). رجوع به باروت و بارود و باروط شود.

بارو.

(اِخ) بازو. از امرای سلاجقه بود. رجوع به بازو شود.

بارو.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان یاهوکلات بخش دشت یاری شهرستان چاه بهار که در ۲۸ هزارگزی جنوب خاوری دشتیاری کنار راه مال رو دشتیاری به گواتر واقع است و ۲ خانوار ساکن دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بارو.

(اِخ) دهی است از دهستان وادکان بخش حومهء شهرستان مشهد که در ۶۷ هزارگزی شمال باختر مشهد و ۹ هزارگزی شمال خاوری رادکان در کوهستان واقع است. هوایش معتدل و دارای ۵۳ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانه و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

باروا.

[رَ] (ص مرکب)(۱) سزاوار. درخور. مقابل ناروا : بر این بر جهاندار یزدان گواست که او را گوا خواستن بارواست.فردوسی. نعلین و

ردای تو دام دین است نزدیک من آن فعل باروا نیست. ناصرخسرو ||. در شعر زیر بمعنی رایج. سره، ضد ناسره : ناروا چون درم قلب ز تو بی هنران باروایی تو و در هر هنری قلب درم. سوزنی. رجوع به «با» شود. (۱) - از: با + روا، صفت مشبهه از رفتن.

باروا.

[رَوْ وا] (اِخ) نام سریانی حلب است. (معجم البلدان). رجوع به حلب و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و مراصدالاطلاع شود.

بار و بارخانه.

[رُ نَ / نِ] (اِ مرکب) اثاثه و وسایل خانه.

باروبقی.

[ ] (اِخ)(۱) ناحیه ای از نواحی نیشابور... در باروبقی از نواحی نیشابور مردم سپاهی جلد باشند یاغی، قصد آنجا کردند و موضعی بغایت محکم است... (تاریخ مبارک غازانی چ ۱۲۵۸ انگلستان ص ۲۹). (۱) - ن ل: باروبقی، بارویقین. (حاشیهء ص ۲۹ تاریخ غازانی) (لکلرک ترجمهء ابن بیطار ج ۱ ص ۲۰۰).

بار و بند.

[رُ بَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)مصالح هر چیز چون رشته برای تسبیح و دوال و امثال آن برای شمشیر. ملاطغرا در قسمیه گوید : بتسبیح شبنم که بی باروبند ز گردش بود تا سحر بهره مند. و در محاوره بند و بار هم گویند. (آنندراج ||). منسوب و متعلق به هر چیزی. (ناظم الاطباء).

بار و بندیل.

[رُ بَ] (اِ مرکب، از اتباع)احمال و اثقال. بار و بند. رجوع به باروبند شود.

بار و بنه.

[رُ بُ نَ / نِ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) احمال و اثقال. بار و بندیل : نه لشکر نه کوس و نه بار و بنه همه میسره خسته و میمنه.فردوسی. که ما ماندگانیم و هم گرسنه نه توشه است با ما نه بار و بنه.فردوسی. در شش دیه سراها و مقامها ساختند و منزل گرفتند و بار و بنه بدان نقل کردند. (تاریخ قم ص۳۲). رجوع به بار و بندیل شود.

باروت.

(اِ) بارود. یَمسو. (برهان). بارو. (در کلام قدما و اکابر دیده نشده و مستحدث است). (رشیدی). شوره. دارو. (اسدی). اَشوش. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). ملح البارود. (دزی ج ۱). ملح صینی. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). حجر آسیوس. اسیوس(۱). اسیوش. حجرالسیوس. (فهرست مخزن الادویه). بارود. و به لغت سریانی شوره را گویند که جزو اعظم باروت باشد و آن را نمک چینی هم گویند. (برهان، ذیل بارود). در اصل بمعنی شوره است و بمعنی داروی تفنگ مجاز است زیرا که جزو اعظم آن شوره

باشد. (غیاث). شوره را گویند که جزو اعظم باروت است و آن را نمک چینی هم گفته اند. (انجمن آرا). نمک مخصوص است که نامهای دیگرش شوره و نمک چین است. (فرهنگ نظام). بمعنی باروت که داروی تفنگ است. (انجمن آرا)... و بارو مخفف بارود است. میرزا عبدالقادر تونی در ذکر تسخیر قلعهء بست گوید : همی سوخت هندو در آن کارزار چو باروت کاندر وی افتد شرار. سعید اشرف در تعریف تیغ گوید : دشمنان را داده از یک جلوه در باد فنا خرمن باروت را کافی بود برق شرار. (آنندراج). به اصطلاح اهل مغرب اسم زهرهء اسیوس(۲) و به اصطلاح اهل عراق اسم شوره است و در ابقر مذکور شد و او بخار مائیست که در شوره زار منعقد گردد بعد از رفع اجزاء کثیفه شبیه بنمک سفید میشود و بجهت تحریک اشیاء ثقیله و تغییر معادن، صقلبی (سالبه)(۳)استخراج نموده و بالفعل مرکب او را با گوگرد و زغال چوب بید بارود نامند. از سموم و در طب غیر مستعمل است و ذرور او حابس خون جراحات تازه است با کمال سوزش و از خواص ابقر است که چون آهن را به زرنیخ بیالایند و با مثل آن و مس بگدازند و بعد از آن شوره را بدان بپاشند مس از آهن صعود نموده آهن در کمال نرمی گردد. (تحفهء حکیم مؤمن: بارود). مؤلف مخزن الادویه پس از نقل متن تحفه افزاید: و بالفعل اسم چیزی است مرکب از گوگرد و زغال چوب بید و یا بادنجان(۴) و یا بید انجیر و یا عشر و یا عروسه و یا امثال اینها و بالجمله چوب هر درختی که زود به آتش درگیرد و آتش آن تند باشد. و شورهء قلمی به اوزان مختلفه مث اگر از برای توپ و تفنگ باشد در یک آثار هندی شوره پنج توله گوگرد و هفت ونیم توله زغال داخل میکنند و بسیار نرم کوبیده و اگر بسیار تند خواهند با بول انسان و یا با شراب دوآتشه یا یک آتشه خمیر کرده میکوبند و حبوب بسیار صغار ساخته خشک کرده استعمال مینمایند والا با آب. طبیعت آن: گرم و خشک در سوم و چهارم نیز گفته اند. افعال و خواص آن: جالی و مقطع و مفتح سدد و جهت طحال و اوجاع ظهر نافع و ذرور آن حابس نزف الدم جروح تازه است فوراً با کمال سوزش، و چون موضع وجع مفاصل را خارها زده بارود را نرم ساییده بر آن بمالند وجع آن را زایل گرداند. مضر گرده و ریه مصلح آن کتیرا و عسل است. (مخزن الادویه ص۱۲۹). داود ضریر انطاکی در تذکرهء خود گوید: گرم خشک است در چهارم یا در وسط و سوم بهترین آن براق زرین تازه و سفید است که زود از هم بپاشد. بلغم را ریشه کن کند... قدر استعمال آن تا نیم درهم است و بدل آن ملح اندرانی است و نخستین کسی که آن را برای جلا و تقطیع استخراج کرد طبیب «بقراط» و برای تحریک اثقال و تغییر معادن سالیسوس صقلبی است. (از تذکرهء داود ضریر انطاکی). و رجوع به ص ۷۰ همین کتاب شود ||. بارود. (برهان). یَمسو. (برهان). بارو. (در کلام قدما و اکابر دیده نشده و مستحدث است) (رشیدی). سُفوف. (شلیمر). گندک. رنجک. (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف). دارو. داروی تفنگ(۵). (برهان) (غیاث) (دزی ج ۱) (دِمزن). باروط. ترکیب قابل اشتعال. (دزی ج ۱)(۶). گردی که از زغال و گوگرد و شوره سازند و در اسلحهء آتشین بکار برند و گندک و یمسو نیز گویند. و هر گردی که در اسلحهء آتشین بکار برده میشود خواه از اجزاء مذکور باشد و یا از چیز دیگر نیز باروت میگویند مانند باروت بی دود و باروت سفید. و اختراع باروت را به حکمای اسلام نسبت میدهند و بعضی گفته اند این گرد را دانشمندان چین در یک قرن قبل از تولد مسیح اختراع نموده اند. و اول طایفه ای که آن را در جنگ بکار بردند در سال ۷۴۷ ه . ق. انگلیسی ها بودند و طریق ساختن آن تا یک مدتی مخفی بود و جز انگلیسها کسی نمیدانست و تجار آن را از انگستان خریده به سایر جاها حمل میکردند و زیادتر از دو کیلو گرم بکسی نمیفروختند. باری باروت خوب و اعلا مرکب است از ۷۵ جزء شوره و ۵/۱۲ جزء گوگرد و همان مقدار زغال. (ناظم الاطباء). ترکیبی است از پنج قسمت شوره و یک قسمت گوگرد و یک قسمت زغال بید. گوگرد و شوره را با هم نرم کوبیده و زغال را در آب شسته که گرد و خاکستر آن برود. سپس هر سه را در هاون سنگی ریخته با دستهء چوبی بکوبند و چون بخشکی گراید با آب رطوبت دهند تا رنگش نیلی شود و پس از آن در ظرف چرمی کنند تا چهار ساعت بسرعت حرکت دهند و چون مخلوط شود به آب رطوبت دهند و مانند خمیر بگسترانند و با چاقو قطعه قطعه سازند و در غربال آهنین بیزند و در ظرفی کنند و حرکت دهند تا دانه دانه و مجلی گردد و در حرارت ۶۶ درجه بتدریج خشک سازند و بکار برند. (از منتخب الخواص: بارود). از

اوایل قرن مسیحی این ماده شناخته شده است. چینی ها از آن در حرارت صنعتی استفاده میکردند. آتش گرگوا(۷) در قرن هفتم نوعی آتش انفجاری بود. تا قرن ۱۴ م. اندیشهء بکار بردن آن در تیراندازی هنوز بوجود نیامده بود. انگلیس ها آن را در ۱۳۴۶ م. در جنگ کرسی(۸) بکار بردند. اسامی راجر بیکن(۹)، آلبرت کبیر(۱۰) و برتولد شواتز(۱۱) مترادف ورود باروت در توپخانهء اروپاست. باروت از چند نوع مواد مختلف ترکیب میشود که نیروی ناگهانی قابل ملاحظه ای بوجود می آورد که از آزاد ساختن گاز فراوان با حرارت زیاد بدست می آید که نتیجهء عکس العمل شیمیایی است. نتایج حاصله از احتراق باروت بستگی بسرعت اشتعال آن دارد اگر سرعت اشتعال زیاد باشد فشار و قدرت حاصله از گاز آنی بوده و ایجاد تخریب بسیار میکند. باروت یا سیاه است و یا قهوه ای. باروت سیاه از دو عنصر سریع الاشتعال ساخته میشود که یکی کربن و دیگری گوگرد به اضافهء جسمی که قبول اکسیژن کند. ازین سه مادهء ترکیبی کربن تأثیرش در ساختن باروت از دیگر مواد بیشتر است. مواد این سه عنصر قابل تمیز است و تابلو زیر بدست می آید و مختص بباروت سیاهی است که در فرانسه بکار میرود. (لاروس کبیر). جرجی زیدان در تاریخ تمدن خود آرد: فرنگی ها اختراع مهمی را بخود نسبت میدهند در صورتی که این اختراع از عربها بوده است. بنا بگفتهء فرنگیان شخصی بنام شوارتز(۱۲) در سال ۱۳۲۰ م. (۷۱۹ ه . ق.) باروت را اختراع کرده است اما یک راهب انگلیسی موسوم به راجر بیکن(۱۳) که در قرن ۱۳ م. میزیسته به ترکیباتی اشاره کرده که در زمان وی معمول بوده و به باروت شباهت داشته است. حقیقت مطلب آنست که عربها پیش از دیگران استعمال باروت را میدانستند و اگر آنها باروت را اختراع نکرده باشند لااقل باروت توسط آنان بمردم قرون وسطی منتقل شده است. کوندی خاورشناس اسپانیولی که در سال ۱۸۲۰ در گذشته صریحاً نوشته است که عربها در جنگ سر قوسه در سال ۱۱۱۸ م. اسلحهء آتشین بکار بردند. از آن گذشته مورخین عرب نیز در ضمن تاریخ جنگهای اسلامی در قرن سیزده میلادی (در افریقا) از اسلحهء آتشین نام برده اند چنانکه ابن خلدون راجع بجنگ ابو یوسف سلطان مراکش برای تسخیر سجلماسه(۱۴) و بیرون آوردن آن از دست فرمانروایان عبدالواد (۶۷۲ ه . ق./ ۱۲۷۳ م.) چنین میگوید: «همین که سلطان ابویوسف بلاد مغرب (افریقا) را گشود شهرها و دژهای آن را بزیر فرمان درآورد و بر مرکز خلافت خاندان عبدالمؤمن دست یافته آثار آنها را برانداخت و شهرهای طنجه و سبته لنگرگاه و سرحد مغرب را گشود آنگاه بطرف بلاد قبله توجه کرده، مصمم شد سجلماسه را از فرمانروایان عبدالواد بستاند و دعوت آنان را برانداخته بنام خود دعوت کند. لذا در ماه رجب ۶۷۲ ه . ق. لشکر بدانجا کشید و سپاهیانی از عرب و بربر و زناته گرد آورد و منجنیق و تانک چوبی و گردونه های نقب جهنده (آتش یونانی) با ریگ های آهنین و اندام(۱۵) نقب انداز همراه برد و از انباری که با آتش و باروت بطور شگفت آوری مشتعل شده بود بدشمن آتش می افکند و قدرت خداوند از این عملیات هولناک ظاهر میگشت. خلاصه یکسال تمام شب و روز آنجا را حصار داده جنگید تا اینکه روزی دیوارهای برج بر اثر سنگباران کردن از منجنیق فروریخت و سوراخی در آن پدید آمد و سپاهیان از آن سوراخ بشهر هجوم آوردند.» این گفتهء ابن خلدون گواهی میدهد که پیش از شوارتز عربها باروت داشتند، چه شوارتز (مخترع باروت بقول فرنگی ها) در سال ۱۳۲۰ م. میزیسته و عربها در سال ۱۲۷۳ در جنگ مذکور باروت استعمال کرده اند. از آن گذشته عربها در سال ۱۳ م. در کتب مربوطه توصیفی از باروت کرده اند که کام شبیه باروت کنونی می باشد. در کتابخانهء پترزبورگ (لنین گراد) تصویر دو مرد عرب است که اسلحهء آتشین بکار میبرند. (از ترجمهء تاریخ تمدن اسلامی جرجی زیدان ج ۱ صص ۱۸۴-۱۸۵: اخترع باروت) و متن عربی ص۱۴۵ ||. مثل باروت، سخت و تند و تیز. آتشین. رجوع به تذکرهٔ الملوک چ دوم ص۲۹ و مجمل التواریخ گلستانه ص۲۳ و فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۶ و لغات تاریخیه و جغرافیه ترکی ج ۲ و اسیوس و دارو و بارود شود. (۱) - .Assius (۲) - .Pierre d' Assos. Assos - سالیوس سقلبی یا صلقبی. (۴) - شاید مراد بادنجان بری باشد که نباتی است بقدر ذرعی و زیاده. (۵) - ۶) .Fleur d' Assos. ۳) - .Poudre a Canon. Nitre - مرآن خیمه بد پیش برج حصار در آن برج بودی شه قلعه دار بدارو مر آن رعد انباشتند همه روز تا شب نگهداشتند ز باره چو آن رعد انداختند جهان از نریمان بپرداختند. یکی

دیک منجر [منجن؟] در آن قلعه بود که تیرش بـد از سـنگ صـدمن فزود وز آن برج آن سـنگ آمـد رها بـدان آتش و دود چون اژدها. اسـدی. (۷) - Berthold - (۱۱) - Albert Grand. (۱۰) - Roger Bacon. (۹) - Crecy. (۸) - Gregois. (۱۴ - Roger Bacon. (۱۳) - Berthold Schwartz. (۱۲) - Schwartz.) - شـهری بود بنزدیکی فاس بندر بنام مراکش و اکنون وجود نـدارد. (حاشـیهء ص۱۸۵ ترجمهء تاریـخ تمـدن جرجی زیدان ج ۱). (۱۵) - انـدام یا هندام یک نوع اسـباب جنگی بوده. (حاشیهء ص ۱۸۵).

باروت.

(اِخ) فتنـهء. مـادر ژاک اول (پسـرعم الیزابت) کاتولیـک بـود و او خـود در مـذهب پـوری تنی(۱) تربیت یـافت اما چون میخواسـت پادشاهی مسـتبد باشـد مذهب انگلیکانی را پذیرفت و مخالف کاتولیک ها و پوری تنیها گشت چنانکه در نخستین سال پادشاهی او شش هزار کاتولیک را بمحاکمه کشـیدند و محکوم کردنـد. پس جمعی بر آن شدنـد که وی را بقتل رسانند و زیر طالار چلیکهای بـاروت قرار دادنـد تـا روز افتتـاح جلسه، شـاه و خـانوادهء او و لردهـا و وکلاـ را یک باره از میان بردارنـد لیکن شب روزی که باید مقصود انجام یابد (۱۶۰۵ م.) پرده از روی کار برافتاد. این پیش آمـد که بنام فتنهء باروت معروف است در تاریـخ انگلسـتان عواقبی وخیم بیادگـار گـذاشت و تصور اجرای این خیال که ممکن بود خلقی بسـیار را نیست و نابود سازد وحشتی عظیم ایجاد کرد. آنگاه جنایت چنـدین تن از کاتولیک ها را بمـذهب کاتولیکی منسوب نمودند و مدتی دراز انگلیس ها دشـمن آن بودند و ایشان را بیشتر از دو قرن یعنی تا سال ۱۸۳۹ م. از مشاغل عمومی محروم کردند و مانند پروتسـتانهای فرانسه بعد از الغای فرمان نانت، کاتولیکهای انگلیسی نیز در پرورش فرزندان خویش مختار و آزاد نبودند و اولادشان به آداب پروتستانها تربیت می یافتند. مذهب انگلیکانی هم که بعضـی از ظواهر مذهب کاتولیکی را حفظ کرده بود از آسیب برکنار نماند و جمعی انگلیکانی به پوری تنیها پیوستند و همچنین فکر اتحاد با دول کاتولیکی و علی الخصوص با فرانسه در نظر انگلیسـها ناپسـند آمد و یکی از علل منفور شدن استوارت ها آن بود که خواهان اتفاق با مملکت فرانسه گشـتند. (ترجمهء تاریخ قرون جدید آلبرماله صص ۳۴۶-۳۴۷). (۱) - رجوع به پوریتن در همین لغت نامه شود.

باروت آغاجی.

(اِخ)(۱) دهی است از دهسـتان چهـار اویمـاق بخش قره آغاج شهرسـتان مراغه که در ۴۰ هزارگزی جنوب خـاوری قره آغـاج و ۴۱ هزارگزی خـاوری راه ارابه رو احمـدآباد به تکـاب واقع است. منطقه ای است کوهسـتانی معتـدل بـا ۹۳ تن سـکنه. آبش از چشمه. محصولش غلاـت، نخود و شـغل مردمش زراعت و صـنایع دستی اهـالی جـاجیم بافی و راهش مالرو میباشـد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴). (۱) - در متن باروت آقاجی ضبط شده است.

باروت آغاجی.

(اِخ)(۱) دهی است جزء دهسـتان حومه، بخش مرکزی شهرسـتان زنجان که در ۱۵ هزارگزی جنوب باختر زنجان و ۳ هزارگزی راه عمومی واقع است. منطقه ای است کوهسـتانی، سردسیر با ۳۶۹ تن سـکنه. آبش از قنات و چشـمه سار و محصولش غلات، انگور و شغل مردمش زراعت، مکاری و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲). (۱) - در متن باروط ضبط شده است.

باروت آقاجی.

(اِخ) رجوع به باروت آغاجی شود.

باروت پنبه ای.

[تِ پَمْ بَ / بِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) نوعی باروت باشد. (۱) - Coton-poudre.

باروت چی.

(اِ مرکب) باروط چی. آنکه باروت سازد.

باروت خانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب)باروط خانه. خانه ای که در آن باروت نگهدارنـد. (آنندراج) (دِمزن). جایی که در آن جا باروت میسازند. (ناظم الاطباء).

باروت ساز.

(نف مرکب) باروط ساز. آنکه باروت سازد. سازندهء باروت.

باروت سازی.

(حـامص مرکب)بـاروط سـازی. عمـل و کـار شـغل باروت ساز :مشـرف توپخانه مبلغ بیست تومان مواجب و از جمله ده یک رسوم باروط سازی دویست وشصت وشش دینار و چهار دانگ رسوم داشت. (تذکرهٔ الملوک چ۲ ص۶۳).

باروت کوب.

(نف مرکب) باروط کوب. کسی که باروت میسازد. (ناظم الاطباء). آنکه باروت را کوبد و نرم سازد.

باروت کوب خانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب)محل باروط کوبی و خانهء کوبیدن باروت بقصد نرم ساختن آن.

باروت کوبی.

(حامص مرکب)باروط کوبی. عمل باروت کوب.

باروتی.

(ص نسبی، اِ) نوعی چـای: چـای باروتی ||. نوعی جامه است با خالهای سـیاه خرد چون دانه های باروت ||. نوعی توتون است تند در تدخین، توتون باروتی. تنباکوی باروتی.

باروج.

(اِخ) دهی است جزء دهستان یامچی بخش مرکزی شهرستان مرند که در ده هزارگزی شمال باختری مرند و ۴ هزارگزی راه آهن جلفا به مرند در جلگه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۶۵۰ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانه و محصولش غلات، پنبه و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باروچ.

(اِخ)(۱) نام شهری بهندوستان در حدود بمبئی بر نهر مزبوده، در ۱۰۰ هزارگزی شمال سورت واقع است و دارای یک دژ میباشد. تجارت منسوجات ابریشمی آن رونق دارد محصولاتش: برنج، پنبه، روغن زیتون و دیگر ذخایر و امتعه است. راجهء این شهر در سال ۱۷۸۲ م. آن را به انگلیسها تسلیم کرد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Baroutch.

باروچ.

(اِخ) رجوع به باروچی شود.

باروچه.

[چَ / چِ] (اِ) پاروچه. نوعی از ظرفی یا آوندی است که در آن گل و لای میبرند. (آنندراج) (دِمزن)(۱). آوندی که در آن گل می کشند. گل کش. (ناظم الاطباء). (۱) - ناظم الاطباء و دِمزن بکسر «چ» ضبط کرده اند.

باروچی.

(اِخ) باروش(۱). نقاش مذهبی معروف ایتالیا که بسال ۱۵۳۵ م. در اوربینو(۲)متولد و بسال ۱۶۱۳ درگذشته است، و تابلوهای ارزنده ای از وی بجای مانده است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. Baroche, Federico.یا (۱) -- (۲) Barocci Urbino.

باروح.

[رَ / رو] (ص مرکب)(۱) باصفا و خوش آیند. (ناظم الاطباء). دلگشا : صحبتی بود بغایت باروح و خوش و مجلس قوی دلکش. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ||). گشاده. عریض. پهناور: خانهء باروح ||. مسرور. فَرِح. فَرِحَه. (کازیمیرسکی). بشاش. شنگول. بانشاط. (۱) - ترکیبی است از: با + روح عربی بمعانی راحت و فرح و سرور و رحمت. رجوع به رَوح شود.

باروح.

(ص مرکب)(۱) جاندار. آنکه روان دارد. (۱) - از: با + روح عربی بمعنی جان، روان.

باروخ.

(اِخ) (مبارک) و او کاتب و دوست و مخلص ارمیای نبی بود. (ارمیا ۳۲: ۱۲). و کلامی را که خدا به ارمیای نبی القا فرمود در طوماری نوشته اولاً در هیکل در حضور جماعت و بعد در حضور رؤسای یهود تلاوت نمود، و این معنی جماعت یهود را بشدت

مضطرب ساخت بحدی که باروخ و ارمیای نبی را گفتند که خود را از حضور یهویافیم پادشاه پنهان سازند زیرا که چون یهویافیم قدری از مطالب طومار مذکور اصغا نمود فرستاده، آن را گرفته به آتش سوخت. لکن خدای تعالی ثانیاً ارمیای نبی را بنوشتن آن امر فرموده بعضی مطالب دیگر نیز بر آن افزود و از جمله کارهای باروخ که شایستهء ذکر است آنکه رسالهء ارمیای نبی را ببابل برده آن قوم را از عقوبت و قصاصی که از جانب الهی بر آن شهر معلق بود بیاگاهانید و چون مراجعت نمود اورشلیم محاصره شده و او و ارمیا را دستگیر نموده بزندان سپردند و بعد از آنکه شهر مفتوح گردید از زندان آزاد شده بمصر رفتند. رجوع به ارمیا شود. و باروخ را کتابی است که به اسم او مسمی و از جملهء کتب جعلیه میباشد که کاتب آنها معلوم نیست. رجوع به سفر ارمیا شود. (قاموس کتاب مقدس). محبّ صادق ارمیای پیغمبر از انبیاء بنی اسرائیل بود و در نتیجهء سعایت اعدا صدقیا او را با پیغمبر مذکور محبوس ساخت، اما بخت نصر در زمان فتح قدس او را آزاد ساخت. وی با جمعی از یهودان بمصر رفت بقیهء احوالش مجهول است یک سفر از اسفار توراة نگارش وی است. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). و رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ شود.

باروخ اسپینزا.

[اِ نُ] (اِخ)(۱) (۱۶۳۲ - ۱۶۷۷م.) فیلسوف بنام هلندی است. رجوع به اسپینزا در همین لغت نامه شود. Spinosa, Baruch. یا Spinoza - (۱)

بارود.

(اِ) بارو. باروت. باروط. رجوع به هر یک از لغات در جای خود شود.

بارود.

[رُ] (اِخ)(۱) نام بلدی است در گجرات هندوستان که در ۱۳۰ هزارگزی شمال شهر سورت واقع است. لنگرگاهی زیبا، آب انبارهای وسیع، بتخانه های باتکلف دارد. آثاری از زمان آل تیمور در این شهر هنوز بجای است. در تاریخ ۱۸۱۹ م. زلزلهء شدیدی بعض قسمتهای این شهر را ویران ساخت. این شهر پایتخت راجه های قدیم کیکوار بود که بعدها تابع دولت انگلستان شدند. انگلیس ها آخرین راجه را به جنایات متعددی متهم ساخته وی را معزول و کشور را تماماً بضبط آوردند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲: بارودهء). رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ شود. (۱) - Barode.

بارود.

(اِخ) جِ بارودهٔ. (دزی ج ۱ ص۴۸). رجوع به بارودهٔ شود.

بارود.

(اِ) حجرالسیوس است. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به اسیوس و برهان قاطع چ معین شود.

بارودآب.

(اِخ) سراب بارودآب. رودی است در حومهء نهاوند.

بارودهٔ.

[دَ] (ع اِ) مفرد بارود، تفنگ. (دزی ج ۱ ص ۴۸).

بارودی.

(اِخ) تونسی (خطیب محمد) امام اول مسجد جامع باردو در تونس بوده. کتب زیر از اوست: تعلیم القاری (رساله در احکام تجوید) که بسال ۱۲۹۳ ه . ق. تألیف کرد و شیخ محمد شاذلی بن اصلح وی را بدین دو بیت: لقد جمعت وصف الحروف و بینت مخارجها کل البیان و وضحت و زادت علی هذا من العلم جملهٔ لمن یقرأ القرآن حقّا تعینت. تقریظ گفته. چ تونس ۱۲۹۴ در ۹۴ ص (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۳).

بارودی.

(اِخ) (محمد افندی) یوزباشی. یکی از ضابطان نظمیه (شهربانی) بود: کتاب های زیر از اوست: ۱- تاریخ العائلهٔ الخدیویهٔ و تفاصیل الثورهٔ العرابیهٔ. مطبعهء الهلال ۱۳۱۴ ه . ق. ۲- دلیل العمدهٔ مطبعهء ترقی ۱۳۱۷ ه . ق. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۴).

بارودی.

(اِخ) (۱۲۵۵-۱۳۲۲ ه . ق.) (۱۸۳۹-۱۹۰۴ م.). محمود سامی باشابن حسن بک حسنی بارودی مصری. از نخستین پیروان نهضت ادبی شعر مصری است. وی در مدرسهء نظامی مصر تحصیل کرد و آنگاه به اسلامبول رفت و زبان فارسی و ترکی را نیک بیاموخت و او را در زبان ترکی و فارسی قصایدی است. سپس بفرانسه و انگلستان شد و تجارب بسیاری در فن لشکری بیندوخت. آنگاه بمصر بازگشت و عهده دار مشاغل بسیاری شد که آخرین آنها ریاست نظار بود. در دورهء انقلاب اعرابی از سران انقلاب بشمار میرفت و پس از آن بجزیرهء سیلان (سراندیب) تبعید گردید و هفت سال در آن جزیره بماند و در آن مدت زبان انگلیسی را بیاموخت. آنگاه بسال ۱۳۱۷ ه . ق. از تبعیدگاه بمصر بازگشت. (از الاعلام زرکلی ج ۳ صص۱۰۱۲-۱۰۱۳). و مؤلف معجم المطبوعات آرد: وی از ارکان نهضت شعری دورهء اخیر مصر بوده و با اسماعیل پاشا هنگام مسافرت او به اسلامبول (۱۸۶۳ م.) همراه بود و وی از زمرهء سپاهیان مصری بود که آنان را برای کمک بدولت عثمانی در خاموش کردن انقلاب کرید بسال ۱۸۶۸ گسیل داشته بودند. در روزگار توفیق پاشا وی عهده دار نظارت اوقاف بود. بارودی در انقلاب اعرابی از مهمترین یاران وی بوده و در اثنای انقلاب مشاغل مهمی داشت و بعداً از جملهء تبعیدشدگان بشمار رفت. کتابهای زیر از اوست: ۱- دیوان بارودی- دو جزء که بترتیب حروف هجا مرتب شده است و به آخر حرف لام پایان می یابد. چاپ مطبعهء جریده در مصر، و شرح لغات در ذیل صفحات بقلم مصحح آن شیخ محمود امام منصوری یکی از علمای الازهر نوشته شده است. ۲- مختارات بارودی- که اشعار سی شاعر از فحول شعرای مولدین را جمع آوری کرده است که نخستین آنان بشار و آخرین ابن عنین است و آنرا بر هفت باب مرتب کرده است که عبارتست از: ادب. مدیحه. رثاء. صفات. نسیب. هجاء و زهد. و در سالهای آخر یاقوت مرسی آنرا تصحیح و انتخاب کرده و در مطبعهء جریده ۲۹-۱۳۲۷ ه . ق. در چهار جزء بچاپ رسانیده است. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۴).

بارودی.

(اِخ) اسکندر، دکتر. (۱۸۵۶-۱۹۲۱م.) مؤلف معجم المطبوعات آرد: اسکندربن نقولاـ (نیکولا)بن سمعان بن مراد بارودی، طبیب مصنف بود. اصل وی از حوران بود و یکی از اجدادش به لبنان منتقل گردید. بارودی در صیدا متولد شد و در مدرسهء امریکایی بیروت بتحصیل طب پرداخت. پس از فراغ از تحصیل بمناصب طبی متعدد نایل آمد و مانند برادرش مرحوم مراد بارودی بجمع آوری نسخ خطی عربی قدیم توجه کرد و مدتی مباشرت ادارهء مجلهء طبیب را بعهده داشت و مرگ وی در سوق الغرب لبنان بود. او توجه زیادی به کتب عربی داشت و بر آن حواشی بسیار نگاشته است و از آن جمله تاریخ ابن خلکانی است که در کتابخانهء من موجود است و او راست تصنیف های بسیار که در بیروت بچاپ رسیده است. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۳). و رجوع به الاعلام زرکلی ج ۱ و اسکندر بارودی شود.

بارودی.

(اِخ) (کشیش) (بشاره) کتب زیر از اوست: الذمم فی احوال الامم تألیف دکتر ف. ف. کرفتس (ترجمهء بعربی، مطبعهء آمریکایی بیروت ۱۹۰۹ م در ۶۴ ص). (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۳).

بارودی.

(اِخ) عمر افندی. او راست: ماقاله مالک فی الخمر (مطبعهء موسوعات ۱۹۰۳ م.). (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۳).

بارودیه.

[دی یَ] (ع اِ) زاج. (دزی ج ۱ ص۴۸).

باروذ.

(اِخ) از قریه های فلسطین نزدیک رمله است. (معجم البلدان ج ۲) (انساب سمعانی) (مراصد الاطلاع).

باروذی.

(ص نسبی) منسوب به باروذ که قریه ای است بفلسطین نزدیک رمله. (معجم البلدان) (انساب سمعانی).

باروذی.

(اِخ) ابوبکر احمدبن محمد بن بکر باروذی ازدی از مردم باروذ فلسطین. (معجم البلدان ج ۲). وی از ابوالحسین حمیدبن عیاش مسافری روایت دارد و ابوبکر محمد بن ابراهیم بن مقری اصفهانی از وی روایت کرده است. (انساب سمعانی).

بارور.

[وَ] (ص مرکب)(۱) درختی که بار دارد و باردهنده بود. شاعر گوید : زان چنار و سرو را بر نی و شاخ بارور کز سر بدخواه تو بار آورد سرو و چنار. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۱۶۳) (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی- نخجوانی). درختی که بار آورد و باردهنده بود. (اوبهی). درختی که بار آرد : بنخل بارور سنگ از در و دیوار می بارد اگر اهل دلی آماده شو صائب ملامت را. میرزا صائب.

نمیدانم نهانی را که نامش آرزو کردم شود روزی ز آب دیدهء من بارور یا نه. باقر کاشی (از آنندراج). صاحب بار و ثمر: در باغ من صد درخت بارور است. (فرهنگ نظام). مثمر و باثمر. (ناظم الاطباء). بَروَر. میوه دار. (دِمزن). برومند. باردار. بارآور. صاحب میوه. دارای بر. میوه دهنده. (دِمزن). میوه ده. و رجوع به بارآور شود : و هر کجا درخت بارور بود بر هر درختی چیزی نهاد [انوشیروان] و بر جهودان جزیت نهاد. (ترجمهء طبری بلعمی). خجسته سروش است بر گاه و تخت یکی بارور شاخ زیبا درخت.فردوسی. بدین آمدن شاد و گستاخ باش جهان را یکی بارورشاخ باش.فردوسی. که او زاید از مادر پرهنر بسان درختی بود بارور.فردوسی. گزیت رز بارور شش درم بخرماستان بر همین زد رقم.فردوسی. درختی بدی سال و مه بارور خرد بیخ و بن برگ و بارش هنر. اسدی (گرشاسب نامه). ز مردم درختی نئی بارور بلندی و بی بر چو بید و چنار.ناصرخسرو. قول رسول حق چو درختی است بارور برگش ترا که گاو تویی و ثمر مرا. ناصرخسرو. ز بار انده هجران ضعیف قد ترا دوتا و لرزان چون شاخ بارور دارد. مسعودسعد. مه از اول مه شود بارور به آخر برآیدش عز و شرف. مسعود سعد (دیوان ص۲۹۹). ای گشته بارور بشرف شاخ بخت تو چیند ز شاخ بخت تو کام تو بار ملک. مسعود سعد. درخت نیکو بارور را از خوشی میوه شاخها شکسته شود. (کلیله و دمنه). پادشاه... اقبال بر نزدیکان خود فرماید... چون شاخ رز که بر درخت نیکوتر و بارورتر نرود(۲). (کلیله و دمنه). آفتاب دولت تو گر بتابد بر سرم چون درخت بارور گردم من از جان و ز تن. سوزنی. چو شد بارور میوه دار جوان بدست تبر دادنش چون توان.نظامی. ملک ایمن درخت بارور است زو قناعت بمیوه باید کرد.سعدی (صاحبیه). شریف زاده چو مفلس شود در او پیوند که شاخ گل چو تهی گشت بارور گردد. ابن یمین. شجر کوتهی که بارور است بهتر از صد بلند بی ثمر است.مکتبی ||. آبستن. حُبلی. باردار. حامل. حامله : بر چمن بارور کند هر شب شاخ را عون باد و قوت نم.مسعود سعد. (۱) - مؤلف آنندراج بضم واو آورده است و از: بار + ور، مزید مؤخر فاعلی. (۲) - ن ل: بود.

بارورشدن.

[وَ شُ دَ] (مص مرکب) آبستن شدن. حامله شدن. بار برداشتن. باردار گشتن. بار گرفتن. حمل برداشتن. رجوع به مجموعهء مترادفات ص۳ شود : به پیری بارور شد شهربانو تو گفتی در صدف افتاد لؤلؤ. (ویس و رامین). روزی زنی را با جمال دید بحرام با او وطی کرد، بارور شد. (قصص الانبیاء ص۱۷۸ ||). میوه دار شدن. بردار شدن. باثمر شدن. مثمر گردیدن : شجرهء مشاجرت هر دو برادر بلواقح کوافح بارور شد. (ترجمهء تاریخ یمینی).

باروری.

[وَ] (حامص مرکب) عمل بارور. آبستنی. حمل.

باروزنه.

[رَ زَ نَ / نِ] (اِ)(۱) نام نوایی است از موسیقی. (برهان) (جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج) (دِمزن)(۲) (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱) (فرهنگ نظام) : ساعتی سیوارتیر و ساعتی کبک دری ساعتی سرو ستاه و ساعتی باروزنه. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی). (۱) - مؤلف آنندراج آرد: باروژنه هم بنظر آمده. (۲) - نام نتی در موزیک. (دِمزن).

باروزه.

[زَ / زِ] (اِ) خوراک و قوت هرروزه باشد و ضروری. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). مخفف بادروزه. قوت لایموت. (فرهنگ

نظام). نان روزانه. (دِمزن ||). مایحتاج هر روزه را نیز گویند از جامه و زیرجامه و امثال آن. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). جامهء هرروزه. (دِمزن). مایحتاج هرروزه از خوراک و جامه و غیرهما. (فرهنگ نظام). رجوع به بادروزه و شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ شود ||. نفقهء روزانه. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ ||). جامهء کهنه را نیز گفته اند. (برهان) (آنندراج) (دِمزن) (ناظم الاطباء).

باروژ.

(اِخ) دهی است از دهستان باراندوز چای (رود، باراندوز) بخش حومهء شهرستان ارومیه که در ۳۳ هزارگزی جنوب خاوری ارومیه و ده هزارگزی جنوب باختری شوسهء مهاباد به ارومیه در دره واقع است. هوایش معتدل و ۳۴ تن سکنه دارد. آبش از درین قلعه است و محصولش غلات، توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باروس.

(اِخ) دهی است از دهستان گوکان بخش خفر شهرستان جهرم که در ۲۰ هزارگزی جنوب باختر باب انار و دو هزارگزی شمال راه عمومی سیکان به گوکان در دامنه واقع است. هوایش گرم و دارای ۱۵۱ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و محصولش غلات، برنج، مرکبات، خرما و شغل مردمش زراعت و باغداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷). قریه ای است هفت فرسنگی جنوب شهر خفر. (فارسنامهء ناصری).

باروس.

(اِخ) (چشمهء...) از بلوک خفر مسافت کمی شمالی قریهء باروس است. (فارسنامهء ناصری).

باروس.

(اِخ)قریه ای است از قریه های نیشابور نزدیک دروازهء شهر. (انساب سمعانی) (معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰) (مراصد الاطلاع) (دِمزن).

باروس.

[رُ] (اِخ)(۱) ژان دو. ادیب و مورخ بنام پرتقال است که بسال ۱۴۹۶م. در ویزو(۲)متولد و در ۱۵۷۰ در ریبئیرا(۳) نزدیک پمبال(۴)درگذشته است. مدت مدیدی در مستملکات آسیائی و افریقایی پرتقال والی بوده و این سفرها و مطالعات موادی برای نگارش کتابی در تاریخ ضبط و ادارهء مستملکات بوسیلهء پرتقالی ها برای او فراهم ساخت که در ادبیات پرتقالی ارزش و مقامی بسزا دارد. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) -- (۴) Barros, Jean de. (۲) - Viseu. (۳) - Ribeira. Pombal.

باروسما.

(اِخ) دو ناحیه ای است از سواد بغداد از ناحیهء استان اوسط که آنها را باروسمای اعلی و باروسمای اسفل گویند. (معجم البلدان)

(مراصدالاطلاع).

باروسی.

(ص نسبی) منسوب به باروس، قریه ای از قرای نیشابور نزدیک دروازهء شهر. (معجم البلدان) (انساب سمعانی).

باروسی.

(اِخ) ابوالحسن سلم بن الحسن الباروسی. ابوعبدالرحمن سلمی در تاریخ صوفیه از او نام برده است و گوید وی از قدماء صوفیه نیشابور و مستجاب الدعوه و استاد حمدون قصاب بود. (معجم البلدان: باروس) (انساب سمعانی).

باروش.

(اِخ) فدریگو معروف به باروچی(۱)نقاش بنام مذهبی ایتالیا. رجوع به باروچی شود. (۱) - Baroche, Federico Barocci.

باروش.

(اِخ)(۱) پیر ژول سیاستمدار فرانسوی متولد بپاریس (۱۸۰۲-۱۸۷۰م.)، وزیر ناپلئون سوم. (۱) - Baroche, Pierre- Jules.

باروش.

[رُ] (اِخ) باروچی. رجوع به باروچی شود.

باروشه.

[شُ] (اِخ) شهری است از قسمت غربی سرقسطه(۱) از نواحی اندلس شرق واقع در قسمت شرقی قرطبه(۲) نزدیک سرزمین فرنگ... و اکنون این شهر در دست فرنگیان است و دارای وسعت و قلاعی است. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع). و چنانکه صاحب قاموس الاعلام ترکی می نویسد در حال حاضر قصبه ای بنام «داروسه» در جنوب غربی سرقسطه موجود است و دور نیست که همان قصبه باشد. مؤلف حلل السندسیه بنقل از یاقوت دربارهء شهر «سالم» گوید: شهری است به اندلس پیوسته به اعمال باروشه و در حاشیه آمده: گمان میکنم باروشه تصحیف اروشه باشد و این شهر را در نزد اسپانیولیها اریزه نامند و من از استاد محقق سید علال فاسی نیای فهری درین باره پرسیدم، وی چنین پاسخ داد: اریزه یا اریسه بعید نیست همان باروشه باشد، چه در دایرهٔ المعارف بستانی چنین است: اریزه شهری است به اسپانیا هفتاد میل بطرف جنوب غربی از سرقسطه دور است. آنگاه متن گفتار یاقوت را دربارهء باروشه نقل کند و گوید بعقیدهء من اریسه (اگر چه نمیتوانم محل آن را تعیین کنم) بهمین صورت در نزد عرب معروف بوده و تحریف نشده است زیرا تاریخ نام دو شخص را که به اریسی خوانده میشدند برای ما حفظ کرده است: یکی ابوعبدالله محمدبن... اریسی معروف بجزایری شاعر شهیر... و دوم نیای وی محمد بن احمد اریسی. پس ظن غالب این است که این خاندان منسوب بشهر اریسه باشند. (الحلل السندسیه ج ۲ ص۸۴). (۱) - Cordoue - (۲) .Saragosse.

باروط.

(اِ) باروت. بارو. بارود. رجوع به کلمات مذکور شود.

باروط آغاجی.

(اِخ) رجوع به باروت آغاجی شود.

باروط سازی.

(حامص مرکب) رجوع به باروت سازی شود.

باروق.

(معرب، اِ) بلغت رومی سفیداب قلعی را گویند. (برهان) (آنندراج)(۱) (دِمزن). مأخوذ از یونانی سفیداب قلعی. (ناظم الاطباء). غمنَه. (کازیمیرسکی) اسفیداج الرصاص. نام دوائی است که نامهای دیگرش اسفیداج و سفیداب است. لفظ مذکور از زبان عبرانی است که در ترجمهء طب معرب شده. (فرهنگ نظام). بعبرانی اسفیداج است. (فهرست مخزن الادویه). نامی است که در شهر تونس و دیگر نقاط افریقا به سفیداب قلعی دهند. رجوع به ابن بیطار ترجمهء لکلرک ج ۱ ص۲۰۱ و اسفیداج شود. (۱) - Ceruse, blanc de plomb.

باروق.

(اِخ) دهی است از دهستان گاودول بخش مرکزی شهرستان مراغه که در ۵۲ هزارگزی جنوب خاوری مراغه و ۷ هزارگزی شمال خاوری راه ارابه رو میاندوآب به شاهین دژ در جلگه واقع است. هوایش معتدل با ۲۱۸۱ تن سکنه میباشد آبش از قوری چای (رود قوری) و چاه است. محصولش غلات، چغندر، حبوبات، کشمش، بادام، زردآلو. شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی و راهش ارابه رو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باروق.

(اِخ) دهی است از دهستان آلان برآغوش بخش آلان برآغوش شهرستان سراب که در ۱۲ هزارگزی شمال باختری مهربان و ۲۳ هزاروپانصدگزی شوسهء تبریز بسراب در جلگه واقع شده است. هوایش معتدل و دارای ۶۵۸ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و کارگری و صنایع دستی اهالی قالی بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باروق.

(اِخ) دهی است از دهستان چهار اویماق بخش قره آغاج شهرستان ارومیه که در ۳۷ هزارگزی شمال خاوری قره آغاج و ۲۴ هزارگزی جنوب شوسهء مراغه بمیانه در کوهستان واقع است. هوایش معتدل و دارای ۴۵ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و محصولش غلات و برنج و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باروق.

(اِخ) دهی است از دهستان دیجویجین بخش مرکزی شهرستان اردبیل که در ۱۰ هزارگزی باختری اردبیل و ۶ هزارگزی شوسهء مشکین به اردبیل در منطقهء کوهستانی واقع است. هوایش معتدل و دارای ۲۴۵۸ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانهء بارقی و چشمه و محصولش غلات، حبوبات، صیفی و شغل مردمش زراعت، گله داری و راهش مالرو میباشد. تیره ای از ایل شاهسون درین دره زندگی میکنند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باروک.

(ع اِ) ناخوشی سکاچه و کابوس. (ناظم الاطباء). نیدلان. جاثوم. بختک. نسبرک. عبدالجنه. دیونسبرک. (مهذب الاسماء ||). مرد بددل. (ناظم الاطباء).

باروک.

(اِخ)(۱) شاگرد ارمیا(۲) که پیشگوییهایش را بدو املاء میکرده است. (۶۰۰ ق . م.). (۱) - Jeremie - (۲) .Baruck.

بارولا.

(اِخ) برولا. پسر خواجه بن ییسورنویان از قوم اولقونوت. (تاریخ مبارک غازانی چ ۱۳۵۸ انگلستان ص۹۱، ۹۷، ۹۸ و ۹۹).

باروم.

(اِ) گذرگاه و معبر. (ناظم الاطباء).

بارومتر.

[مِ] (اِ مرکب)(۱) میزان الهوا. آلتی است که برای اندازه گیری فشارهای جوی و نیز برای تعیین اندازهء ارتفاع کوه ها بکار میرود. اسبابی است که برای نخستین بار بوسیلهء توریسلی (توریچلی) برای تعیین فشار وارده بر سطح آزاد جیوه بکار رفت. و این نوع بارومتر معمولی است. مأخوذ از فرانسه، آلتی است که در معرفت فشار هوا و بالملازمه در معرفت تغییر جو استعمال میکنند و این آلت را در سال ۱۰۵۳ ه . ق. تریسلی شاگرد گالیله اختراع نمود و در اندازه و تعیین کردن فشار هوا بکار برد چه به اندازه ای که ستون زیبقی را در آتمسفر بالا برند منضغط میگردد یعنی تعادل میکند مرطبقات کمتر مرتفع و بالملازمه کمتر وزین را و پاسکال آنرا در تعیین ارتفاع جبال استعمال کرد و این آلت تا بیک درجه خبر میدهد صافی هوا و انقلاب آن را زیرا هوای خشک سبک تر است از هوای مرطوب و وقتی نباید باران بارد جیوه صعود میکند و در خلاف این حالت نزول مینماید و نوعاً بارومتر بر دو قسم است: بارومتر جیوه ای و بارومتر بدون جیوه، و استعمال قسم اخیر این ایام متداولتر است. (ناظم الاطباء). و رجوع به بادسنج و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ذیل بارومتر شود. (۱) - Barometre.

بارون.

(اِ) درختی است. سرد است بدرجهء اول و خشک بسیم، بر قوبا طلا کنند زایل کند. و چوبش در آب بمرور مانند آبنوس شود.

سبکتر از مازو است و بوی خوش دارد. (نزهة القلوب).

بارون.

(اِ)(۱) معرب آن بارُن است. (دزی ج ۱). رجوع به بارن شود. (۱) - Baron.

بارون.

(اِخ) رجوع به بارن و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ شود.

بارون.

(اِخ) نام فیلسوفی از یونان قدیم. (ابن الندیم. از اسحاق بن حنین).

بارون.

(اِخ) دهی است در دهستان چالدران بخش سیه چشم شهرستان ماکو که در ۱۶ هزارویکصدگزی شمال خاوری سیه چشمه و ۱۴ هزارگزی شمال خاوری شوسهء سیه چشمه به کلیسای کندی در کوهستان واقع است. هوایش سرد و دارای ۱۶۲ تن سکنه میباشد. آبش از چشمه و نهر دیبک و محصولش غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی مردم جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بارون دوبد.

[ ] (اِخ) نام محققی است که در ۱۸۴۱ م. حجاری های تنک سااولک در کوههای بختیاری را کشف کرد. (ایران باستان ج ۳ ص۲۶۹۴ و ۲۷۰۶).

بارون دوسون.

(اِخ)(۱) مؤلف «تاریخ مغول از چنگیز تا تیمور»(۲). رجوع به تاریخ ادبیات برون ج ۴ ترجمهء رشید یاسمی ص۱۰۷ و ج ۳ ترجمهء حکمت ص ۱۳ شود. (۱) - Histoire des Mongols, depuis Tchingiz Khan jusqu a Timour Bey, ou Tamarlan. (۲) - Baron d' Ohsson.

بارون روزن.

[زِ] (اِخ)(۱) ویکتور دانشمند شرق شناس، مؤلف مجموعهء علمی نسخ خطی فارسی(۲) چ پطرزبروغ (لنین گراد) و ترجمه های عربی خدای نامک بزبان روسی ۱۸۹۵ م. رجوع به ایران در زمان ساسانیان ترجمهء رشید یاسمی چ ۱ صص ۳۱-۳۲ و تاریخ ادبیات برون ترجمهء حکمت ج ۳ ص۲۴۷ و ۴۷۴ و ۴۷۷ و روزن شود. (۱) - Collections scientifiques. (۲) - Baron V. Rosen.

بارونق.

[رُ نَ] (اِ مرکب)(۱) بازار گرم. دارای رونق. روا. رواج. رونق دار. درروداد. رجوع به «با» شود. (۱) - از: با + رونق.

بارونق.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان نیاسر بخش قمصر شهرستان کاشان که در ۴۸ هزارگزی شمال خاوری کاشان و ۱۲ هزارگزی راوند قرار دارد. سرزمینی است کوهستانی سردسیر با ۷۵ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات، حبوبات، ابریشم، انار و انجیر و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی بافی و راهش فرعی است. مزرعه خنچه جزء آبادی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بارونی.

(ع ص نسبی) نسبت به بارون و در تعریب نیز بارونیّ آید. (دزی ج ۱ ص۴۸). رجوع به بارون شود.

بارونی.

(اِخ) سلیمان بن شیخ عبدالله بارونی نفوسی. او راست: ۱- الازهارالریاضیهٔ فی ائمهٔ و ملوک الاباضیهٔ جزء ۲ مطبعهء بارونیه. (بی تاریخ). ۲- دیوان (سلیمان بارونی) مطبعهٔ الازهار البارونیهٔ مصر ۱۳۴۶ ه . ق. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۵).

بارونی.

(اِخ) شیخ عبدالله بن یحیی بارونی نفوسی. از علمای اباضیهٔ و از مردم طرابلس مغرب است. او راست: ۱- دیوان شیخ عبدالله بارونی و دیوان شاگردش شیخ عمروبن عیسی تندمیرتی، چاپ سنگی مصر یا طرابلس غرب. ۲- سلم العامهٔ و المبتدئین الی معرفهٔ أئمهٔ الدین، که آن را برای حاج سلیمان بن زیدالیفرنی بحدود ۱۲۹۰ ه . ق. نوشته است. چ مطبعهء نجاح ۱۳۲۴ ه ق. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۵).

بارونیوس.

(اِخ)(۱) کاردینال. خطیب بنام ایتالیایی (۱۵۳۸-۱۶۰۷م.) وی برتر از نظم و قانون بود، و مؤلف سالنامهء کلیسایی(۲) که حاکی از تبحر کامل اوست، میباشد. (۱) - Annales ecclesiastiques - (۲) .Baronius.

باروو.

[رُ] (اِخ)(۱) اسحاق. ریاضیدان، فقیه و لغت شناس بنام انگلیسی است که در ۱۶۳۰ م. در لندن متولد شده و در ۱۶۷۷ درگذشته است. وی از پایه گذاران موارد استعمال حساب دیفرانسیل در هندسه میباشد. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - Isaac - Barrow.

باروو.

[رُ] (اِخ)(۱) جان. سیاح و جغرافیدان بنام انگلیسی است که بسال ۱۷۶۴ م. در نزدیکی اول ورستن(۲) متولد شد و در سال ۱۸۴۸ در

لندن درگذشت. وی نخستین سفیر انگلیس در چین بود و بهمراهی لرد ماکارتنه(۳) بکاپ(۴) رفت و در سال ۱۸۰۴ بعنوان منشی دوم دریا بیگی(۵) منصوب شد و تا سال ۱۸۴۵ در آن شغل بماند. وی یکی از پایه گذاران مؤسسهء جغرافیایی لندن میباشد و تألیفات بسیاری در جغرافیا دارد. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - Ulverston - (۲) .Barrow, Jean (Lancashire). (۳) - Lord Macartney. (۴) - Cap. (۵) - Amiraute.

بارهٔ.

[رَ] (اِخ) شهر کوچک و ناحیه ای است از نواحی حلب و در آنجا قلعه ای است که دارای بوستانها است و آنرا زاویهٔ البارہ نامند. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: در زمان جنگهای صلیبی این قصبه و نقاط همجوارش پر از باغها و باغچه های خرم و خندان بوده و یک دژ بسیار استواری نیز در اینجا دیده میشده. در تاریخ ۵۴۶ ه . ق. ملک عادل نورالدین محمودبن زنگی این قلعه را با دیگر قلاعی که در این نواحی بود از چنگ اهل صلیب بدر آورد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باره.

[رَ / رِ] (اِ) دیوار و حصار قلعه و شهر را گویند. (برهان)(۱) (انجمن آرا). بارو باشد. (معیار جمالی). دیوار حصار که آنرا بارو نیز گویند بتازیش رَبَض خوانند. (شرفنامهء منیری). حصار و دیوار قلعه. (غیاث) (دِمزن). دیوار قلعه و شهر و امثال آن. (جهانگیری). حصار باشد. (رشیدی). باروی شهر و قلعه. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۴۳۴) (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی) (صحاح الفرس) (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱). دیوار حصار قلعه و شهرپناه. (ناظم الاطباء). سور. (تفلیسی): اعراف؛ باره ای است میان جنت و دوزخ. (منتهی الارب). بمعنی حصار حصین باشد. (آنندراج) : بکوشید باید بدان تا مگر از آن کوه باره برآرند سر.فردوسی. سر بارهء دژ بد اندر هوا ندیدند جنگ هوا را روا.فردوسی. یکی باره ای کرد گرد اندرش [گرد دژ] که بینا بدیده ندیدی سرش.فردوسی. از تیر تو در بارهء هر حصنی راهیست وز خشت تو اندر بر هر کوهی غاریست. فرخی. برشود بر بارهء سنگین چو سنگ منجنیق دررود در قعر وادی چون بچاه اندر شطن. منوچهری. و غلامان و پیادگان باره ها و برجها را پاک کردند از غوریان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۱۱). غوریان جنگی گرفتند بر برجها و باره ها. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۱۳). چو از شهر پردخت و باره بساخت بر او پنج دز آهنین درنشاخت. اسدی (گرشاسب نامه). دراز آهن و باره از سنگ بود بکین کرد سوی در آهنگ زود. اسدی (گرشاسب نامه). ره پیری و مرگ را باره نیست بنزد کس این هر دو راه چاره نیست.اسدی. از جنگ جهل چونکه نمیترسی از عقل گرد خود نکشی باره.ناصرخسرو. مرغی دیدم نشسته بر بارهء طوس در پیش نهاده کلهء کیکاوس.خیام. اقصای بر و بحر بتأیید عدل او آمد ز تیغ حادثه بر بارهء امان.سعدی. و گر بینی که باهم یکزبانند کمان را زه کن و بر باره برسنگ. سعدی (گلستان). در آنندراج آمده: بمعنی دیوار و در قلعه که آنرا در تازی فصیل و در فارسی سور و بارو خوانند. هاتفی گوید : دویدند بالا ـ بباروی و بام کشیدند شمشیر در قتل عام. حکیم زلالی در مثنوی میخانه گفته است : قلعهء قهقهه دهان گیرد تخته پل بردرش زیان گیرد باره ای از گهر کشیده برو زده قفلی ز لعل بر در او.(آنندراج ||). دیوار درون حصار. فصیل، دیوار کوچک درون حصار یا درون بارهء بلد. (منتهی الارب ||). قلعه. (غیاث). دز. دژ. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱) : قصر شیرین، دهی است بزرگ و باره ای دارد از سنگ. (حدود العالم). و آنرا [شهر مارده را به اندلس] حصاری و باره ای و خندقی است محکم. (حدود العالم). و حدود بخارا دوازده فرسنگ است اندر دوازده فرسنگ و دیواری بگرد این همه درکشیده بیک باره. (حدود العالم). یکی نیز دز بر سر کوه بود که از برتری دور از انبوه بود ...بمردی من آن باره را بستدم بتان را همه بر زمین برزدم.فردوسی. چنان شد دژ نامور هفتواد که گردش نیارست جنبید باد حصاری شد آن پر ز گنج و سپاه نبردی بر آن باره بر باد راه.فردوسی. هزار باره گرفته ست به

ز بارهء ارگ هزار شهر گشاده ست به ز شهر زرنگ.فرخی. به روی باره اگر برزند ببازی تیر ز سوی دیگر تیرش برون شود ز حصار. فرخی. شاه در آن باره چنان گرم گشت کز نفسش نعل فرس نرم گشت.نظامی. هفت گنبد درون آن باره کرده بر طبع هفت سیاره.نظامی || . برج. برج و دیوار. (فرهنگ شاهنامهء شفق) : از قلهء قاف سنگش آرند باره ز ستاره درگذارند صدباره برآورند بهتر صد باره ز بارهء سکندر. خاقانی (از انجمن آرا). سنگ بر بارهء حصار مزن که بود کز حصار سنگ آید. سعدی (گلستان) (۱) - در اوستا vara (دفاع، سد، پشتوانه) از مصدر var، سانسکریت vara (پناه دادن) «بارتولمه ۱۴۱۱» (نقل از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باره.

[رَ / رِ] (اِ) کرّت و مرتبت و نوبت. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (شرفنامهء منیری) (غیاث) (آنندراج) (جهانگیری). نوبت و مرتبه. (رشیدی). دفعه. (دِمزن). بمعنی دفعه آمده مانند دوباره، یکباره. (فرهنگ شاهنامهء شفق). کثرت و نوبت و مرتبه. (ناظم الاطباء). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ و «بار» شود. این کلمه بمعنی مذکور غالباً با کلمات دیگری از قبیل: این باره. دگرباره. دیگرباره. یکباره. دوباره. سه باره. هزارباره. یکبارگی. بیکبارگی و جز اینها ترکیب شود. و رجوع به ترکیبات مذکور در جای خود شود : ور باره ای بدست کسی دست بازداشت از عاجزی نبود چه عذری است در میان. فرخی. میغ بگشاد و دگرباره بیفروخت جهان روزی آمد که توان داد از آن روز نشان. فرخی. زنهار تا نگویی با او حدیث من تو بر زبان خویش دگرباره زینهار. منوچهری. گفت کم دوش پیام آمده از زردشت که دگرباره بباید همگی را کشت.منوچهری. دگرباره شد شاه و بگرفت گاه سر تخت بختش برآمد بماه.عنصری. دگرباره از این ویرانه گلخن گراید سوی آن آبادگلشن.ناصرخسرو. پیش کسری گفتند که او نافرمانی میکند و سرکشی، نامه نوشت که او را بازخواند دیگرباره اندیشه کرد که مبادا نیاید. (قصص الانبیاء ص۳۲۵). دیگرباره ابراهیم بیهوش گشت، جبرئیل بیامد و پری بر آن فرودآورد و بهوش آمد. (قصص الانبیاء ص۵۷). چون بامداد شد دیگرباره بندویه با آن زینت پادشاهی بر بام دیر آمد. (فارسنامهء ابن البلخی چ لندن ص۱۰۱). و از کرمان دیگرباره او را [یزدجرد را] بخراسان برد. (فارسنامهء ابن البلخی چ لندن ص۱۱۲). و ببغداد جو را بجوشانند و آب او بیالایند و با روغن کنجد دیگرباره بجوشانند تا آب برود و روغن بماند. (نوروزنامهء منسوب بخیام). شاه دگرباره باداناآن بدیدار درخت شد. (نوروزنامه منسوب بخیام). چند بارش دیده ام در خواب لیک طلعتش این باره انسب دیده ام.خاقانی. ز چین تا دگرباره اقصای چین بفرمان او باد یکسر زمین.نظامی. دگرباره چو شیرین دیده بر کرد در آن تمثال روحانی نظر کرد.نظامی. دگرباره خاک زمین بوسه داد وز آن به دعایی دگر کرد یاد.نظامی. زآن شیفتهء سیه ستاره من شیفته تر هزارباره.نظامی. کنند این و آن خوش دگرباره دل وی اندر میان کور(۱)بخت و خجل. سعدی (بوستان). بسی بر نیاید که خاکش خورد دگرباره بادش بعالم برد.سعدی (بوستان). ایزد تعالی در او نظر نکند بازش بخواند دگر باره اعراض کند. (گلستان). حالیا عشوهء ناز تو ز بنیادم برد تا دگر باره حکیمانه چه بنیاد کند؟حافظ || . و در ترکیب با یک، بصورت یکباره و یکبارگی بمعانی: ناگهان، یکدفعه، غفلةً، یکجا و نیز بمعنی کلاً، طرّاً باشد : کنون عمر نزدیک هشتاد شد امیدم بیک باره بر باد شد.فردوسی. چون خواجهء بزرگ احمد دررسید مقررتر گردانید تا باد حاسدان یکبارگی نشسته آید. (تاریخ بیهقی). نصر احمد احنف قیس دیگر شد... اخلاق ناستوده بیکبارگی از وی دور شده بود. (تاریخ بیهقی). از آن منشور نسختها نبشته آمد و ظاهر بیکبارگی سپر بیفکند. (تاریخ بیهقی). پریرخ ز درمان آن چیره دست از آن تاب و آن تب بیکباره رست.نظامی. یکباره بترک ما بگفتی زنهار نگویی این نه نیکوست. سعدی (خواتیم). نه یکباره تن در زبونی نهد. سعدی (گلستان ||). و در ترکیب با کلمهء دگر یا دیگر بمعنی دفعهء دوم، بار دوم، کرت دوم آید : برآمد دگرباره بانگ سرود دگرگونه تر ساخت [باربد] آوای رود همی سبز در سبز خوانی کنون بدینگونه سازند مردان فسون.فردوسی. دگرباره زی خدمت شاه شد از او شاه را عمر کوتاه

شد.فردوسی. دگرباره بر شهریار جهان [کاوس] همی جادوی ساخت [سودابه] اندر نهان بدان تا شود با سیاوخش بد بدانسان که از گوهر بد سزد.فردوسی. (۱) - ن ل: شور.

باره.

[رَ / رِ] (پسوند) بصورت پسوند در ترکیب با کلمات به معنی دوست دارنده و حریص آید. غلام باره؛ یعنی پسردوست. بمعنی دوست هم آمده(۱). (برهان) (دِمزن) (غیاث). بمعنی دوست که در بار مذکور شد. (انجمن آرا). کلمهء نسبت نیز هست که افادهء معنوی دوست دارندهء چیزی میکند. چون عشقباره و شاعرباره و روسپی باره و اژدهاباره و دختربارہ و زن باره و غلام باره و شب باره بمعنی زن بدکاره که شبها را دوست دارد. اشرف گوید : بر دور او ز خیل غلامان بود حصار زین رو غلام باره توان گفت خواجه را. فردوسی گوید : شبستان مر او را فزون از صد است شهنشه که زن باره باشد بد است. مولوی معنوی آرد : نیست شهرت طلب این خسرو شاعرباره تا ز(۲) بیت و غزل و شعر روان بفریبم. و بار بدون «ها» نیز بدین معنی است و در این بیت ابن یمین اگرچه بچه باز با زای معجمه درست میشود لیکن ائمهء لغت به رای مهمله آورده اند و هو هذا : آنکو بچه بار و طفل گایست ای بس که کشد زحیر و رنجه.(آنندراج). دوست باشد و آن را بار نیز خوانند. (جهانگیری). باره و بار دوست باشد چون زن بار و باره و غلام بار و باره. (فرهنگ رشیدی). دوست و مصاحب و موأنس. (ناظم الاطباء). دوست و یار و غلام باره و زن باره یعنی بچه دوست و زن دوست. (ناظم الاطباء). بمعنی دوست و مایل و صاحب علاقه آمده مانند عشق باره و شاعرباره یعنی عشقباز و شاعردوست. (فرهنگ شاهنامهء شفق). طالب. خواهان. و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ شود. و در این معنی نیز غالباً با کلمات دیگر ترکیب شده است چون: زناباره. (ناسخ التواریخ). شکرباره. عشق باره. هواباره. شکارباره. سیلی باره. گوباره. سخن باره. جامه باره. اسب باره. گل باره. سماع باره : در بلخ ایمنند ز هر شری میخوار و دزد و لوطی و زن باره. ناصرخسرو. دلی که عشق ندارد ز سنگ خاره بود چه دولتی بود آن دل که عشق باره بود. شرف شفروه (از جهانگیری) (انجمن آرا). من گر نه همچو ذرهء هواباره بودمی گرد جهان چرا شده آواره بودمی.اثیر اومانی. شکر نعمت خوشتر از نعمت بود شکرباره کی سوی نقمت بود.مولوی. هر کجا باشد ریاضت باره ای از لگدهایش نباشد چاره ای.مولوی ||. ظاهراً در اشعار زیر بجای وار یا واره بکار رفته است، اژدهاباره : فریدون بدان اژدهاباره مرد هم از قوت اژدهایی چه کرد.نظامی. درآمد چنان اژدهاباره ای فرشته کشی آدمی خواره ای.نظامی. و در بیت زیر : چو سر در قصر شیرین کرد شاپور عقوبت باره ای دید از جهان دور.نظامی. مرحوم وحید آرد: عقوبت باره یعنی باره و حصاری از عقوبت آگنده. (حاشیهء خسرو و شیرین چ وحید دستگردی ص۱۰۵ (||). ا) زن و بچه. (ناظم الاطباء ||). گله و رمه و گاو و گوسفند و اسب و امثال آن. (برهان) (جهانگیری) (دِمزن). بمعنی گله و رمهء گاو و گوسفندان است و آن گله گوباره نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). رمهء دواب و ظاهراً صحیح «پاده» است (ببای فارسی و دال). (رشیدی) (از جهانگیری). رمهء گاو و گوسفند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱). گله و رمه. (ناظم الاطباء). گوباره. رمهء گاو و خر باشد. (معیار جمالی چ دانشگاه طهران ص۴۲۷ ||). گاوباره. (ملوک رستمدار و طبرستان) (حبیب السیر چ قدیم طهران جزو ۴ از ج ۲ ص۱۴۵). (۱) - در معنی فوق بصورت مزید مؤخر ترکیب شده است. (۲) - ن ل: به.

باره.

[رَ / رِ] (اِ) اسب را گویند که بعربی فرس خوانند. (برهان)(۱). اسب که بارگی نیز گویند. (شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء) (معیار جمالی). اسب. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص۴۳۵) (انجمن آرا) (صحاح الفرس) (جهانگیری) (رشیدی) (فرهنگ شاهنامهء شفق) : شبی دیرباز و بیابان دراز نیازم بدان بارهء راهبر. دقیقی (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). ای زین خوب، زینی یا

تخت بهمنی ای بارهء همایون شبدیز یا رشی. دقیقی (از لغت نامهء اسدی ص ۲۲۳). یکی باره ای برنشسته [شیدسپ] چو نیل بتک همچو آهو بتن همچو پیل.دقیقی. یکی باره پیشش ببالای او کمندی فروهشته تا پای او. فردوسی (از لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص۴۳۵). پیاده بدو گفت چون آمدی که بی باره و رهنمون آمدی.فردوسی. ببینیم تا اسب اسفندیار سوی آخر آید همی بی سوار و یا بارهء رستم جنگجوی به ایوان نهد بی خداوند روی؟فردوسی. چو آفتاب سر از کوه باختر برزد بخواست باره و سوی شکار کرد آهنگ. فرخی. فرود آمد از بارهء پیل زور که ای پیل تن جنگ با ما گزار.فرخی. ندانم که باد است یا آتش است بزیر تو آن بارهء پیلتن.فرخی. چو بدره مهر کند مهر اوست للشعرا چو باره داغ کند داغ اوست للزوار. عنصری (از انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری). بتنجید عذرا چو مردان جنگ ترنجید بر بارهء تند تنگ.عنصری. براه اندر نه خسبی نه نشینی به پشت باره ویرو را ببینی.(ویس و رامین). پدر گفت کاین رای پدرام نیست تو خردی ترا رزم هنگام نیست هنوزت نگشته ست گهواره تنگ چگونه کشی از بر باره تنگ.اسدی. برانگیخت آن بارهء آتشی بکف آهنین نیزهء سی رشی. اسدی (گرشاسب نامه). روزی که ملک جستی چرخ فلک ترا از فتح تیغ کرد و ز اقبال باره کرد. مسعودسعد. تا بارهء تو بر زمین خرامد بر چرخ زمین افتخار دارد.مسعودسعد. تو رستمی و بارهء تند تو هست رخش تو حیدری و تیغ تو جز ذوالفقار نیست. مسعودسعد. بربارهء چون گردون رانده همه شب چون مه کرده چو بنات النعش آن لشکر چون پروین. مسعودسعد. آباد برآن بارهء میمون همایون خوش گام چو یحموم ره انجام چو دلدل. عبدالواسع جبلی. زهره چون بهرام چوبین بارهء چوبین بزیر آهنین تن باره چون باد خزان انگیخته. خاقانی بارهء بخت ترا باد ز جوزا رکاب مرکب خصم ترا باد نگونسار زین.خاقانی ||. اسب تیزرو. (آنندراج). اسب تیزرفتار. (غیاث). اسب نیک. (اوبهی ||). کرهء سواری. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ شود. (۱) - پهلوی barak (مرکوب) مقایسه شود با -asa bari(اسوار). اوستایی bashar bartarبمعنی اسب سوار، از ریشهء bar بمعنی بردن «بارتولمه ۹۴۳ نیبرگ ۳۳» «مناس ۲۶۹، ۲» «اونوالا ۳۹۱». (نقل از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باره.

[رَ / رِ] (اِ) طرز و روش و قاعده و قانون باشد. (برهان). قاعده. (دِمزن) (غیاث). طرز و روش. (انجمن آرا) (جهانگیری). بمعنی روش آمده. (فرهنگ شاهنامهء شفق). طرز و اسلوب و روش. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱). منوال و طرز و روش و دستور و قاعده و قانون و رسم و عادت. (ناظم الاطباء). نوع و گونه. (آنندراج). دربارهء. درباب. در امر. در موضوع. در معنی، بجای، در خصوص. در مقولهء : چینین گفت کز مرگ خود چاره نیست مرا بر دل اندیشه زین باره نیست.فردوسی. ازین باره گفتار بسیار گشت دل مردم خفته بیدار گشت. فردوسی (از انجمن آرا). ازین باره من پیش گفتم سخن اگر بازیابی بخیلی مکن.فردوسی. یاد کردن خوید و آنچه واجب آید. دربارهء او. (نوروزنامه). یاد کردن اسب و هنر او و آنچه واجب آید دربارهء او. (نوروزنامه ||). بمعنی حق و شأن هم هست چنانکه گویند دربارهء فلان یعنی در حق فلان و در شأن فلان. (برهان) (غیاث) (انجمن آرا) (دِمزن). حق و جانب بود. گویند دربارهء فلان انعام کرد. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص۳۲۵). بمعنی باب چنانکه گویند دربارهء فلان یعنی درباب چنانکه گویند دربارهء فلان یعنی در باب فلان و در حق فلان. طالب آملی گوید : دانهء ما بگلو خوشهء پروین دارد سعی دهقان نبود بیهده دربارهء ما. ظهوری گوید : میتوان یافت غرض تربیت رسوایی است کرده بیطاقتی این فکر که دربارهء ما. (آنندراج). حق بود. ملامؤمن حسین یزدی گفته : یک لطف نکرد یار دربارهء من کس یاد نکرد از دل آوارهء من شرمندهء ناصحم که دارد گاهی حق نمکی بر جگر پارهء من.(جهانگیری). حق باشد. (اوبهی). بابت. جای. مقوله. جهت. ازین روی. خصوص. موضوع. امر. برای. بمعنی باب در محاورات آمده گویند دربارهء من لطف بکن و از این باره سخن مکن. فردوسی گوید : ازین باره گفتار بسیار گشت. (رشیدی). حق و شأن باشد چنانکه گویند فکری دربارهء او باید کرد و در این تأمل است چه باره اینجا بمعنی باب است

چنانکه گذشت. (رشیدی). درباره؛ در حق. (فرهنگ شاهنامهء شفق) : شهر هستی شد شهوری را خراب از هجر تو وقت آن شد کز کرم لطفی کنی درباره اش. ملامحمد کشمیری شهوری (از شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱). نباید که باشید با ساز جنگ نه زین باره جوید کسی نام و ننگ. فردوسی. مجویید ازین پس کس از من سخن کزین باره ام دانش آمد به بن.فردوسی. همه مهتران را ز لشکر بخواند وزین باره چندی سخنها براند.فردوسی. مرا نیز مادر ز بهر تو زاد ازین باره بر دل مکن هیچ یاد.فردوسی. ساحری باید نمودن مرمرا در مدح تو کاندرین باره تو از هر ساحری ساحرتری. سوزنی. شأن و تکریم و تعظیم و توقیر. (ناظم الاطباء||). مشروبی را نیز گفته اند مست کننده که آنرا از آرد برنج و ارزن و امثان آن سازند و بعربی نبیذ خوانند. (برهان) (دِمزن). مشروبی باشد مسکر که از برنج سازند. (جهانگیری) : ز نور عقل کل عقلم چنان تنگ آمد و خیره کزان معزول آمد خمر و تنگ و باره و شیره. مولوی (از جهانگیری). و رجوع به رشیدی و شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ شود. نوعی از مسکرات. (رشیدی از جهانگیری). نبیذ و بوزه و مشروب مسکری که از جو سازند. (ناظم الاطباء). بوزه که نشأهٔ میکند. (غیاث ||). زلف. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری). جعد و گیسو. (رشیدی از سامانی و جهانگیری). زلف و گیسو. (ناظم الاطباء) (دِمزن) : هر زمان مدعیی را ز غرور دل خویش تازه خونی هدر اندر خم هر بارهء اوست. سنایی (از انجمن آرا و جهانگیری). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ شود||. حجره. (شرفنامهء منیری). حجره که بر بالای حجرهء دیگر باشد و پرواره نیز گویند. (فرهنگ خطی نسخهء کتابخانهء مؤلف||). جزا و پاداش. (ناظم الاطباء). مکافات و اجر. (فرهنگ شاهنامهء شفق). مزد : پدروارش از مادر اندر پذیر از آن گاو نغزش بپرور بشیر اگر باره خواهی روانم تراست گروگان کنم جان بدان کت هواست. (شاهنامه چ بروخیم ج ۱ ص۳۶ س ۱۴). هر که را زین... سرخ و سخت من درخور بود رایگان... کنم بی اجرت و بی باره ای. سوزنی ||. رشوت و بلکفده و ساره بدین معنی مترادفند. (شرفنامهء منیری)(۱). رشوه. (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). بلکفده. (ایضاً همان کتاب). رشوه. بهره. (فرهنگ شاهنامهء شفق). پاره و رشوه ای که بقاضی دهند. (ناظم الاطباء ||). هر چیز زشت را نیز گویند. (برهان). زشت و بدشکل ||. خدا ||. حضور خدا. (ناظم الاطباء ||). مشهور شده ||. شهر ||. سبوی. (شرفنامهء منیری ||). هر آنچه تقسیم کند و جدا سازد دو چیز را ||. دو انتهای منحنی شاهین ترازو که پله ها بدان آویخته شده اند ||. روی و پیکر و چهره و ابرو. (ناظم الاطباء). ابرو. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ از صحاح الفرس) (دِمزن ||). اجازه و پروانه و رخصت ||. حال و حالت و چگونگی. (ناظم الاطباء (||). ص) آزمند و حریص. (ناظم الاطباء) (دِمزن) (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ از مجمع الفرس ||). خوب و نیک و جمیل و رعنا و راست (||. اِ) ساز سلاح. (ناظم الاطباء ||). تحفه : به از نیکوسخن چیزی نیابی که زی دانا بری بر رسم باره. ناصرخسرو ||. بارهء زبان؛ سفیدی روی زبان که علامت تخمه باشد. رجوع به «بار» شود ||. بارهء دندان؛ زنگ دندان. رجوع به «بار» شود ||. شوره یا شوخ که در کاسه و جز آن بندد ||. معدود و ممیز عدد. در شواهد زیر برای شهر بکار رفته است : و ایشان را دوازده باره شهر بود بر شط آن نهر. (کشف الاسرار چ طهران ج ۷ ص۳۴)... و ایشان تخم آن درخت بردند به آن دوازده باره شهر تا در شهری درختی صنوبر برآمد و ببالید. (ایضاً همان صفحه ||). زبانه. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۱ از مجمع الفرس) (دِمزن). (۱) - با بای فارسی هم خوانده اند. (شرفنامهء منیری).

باره.

[رَ] (معرب، اِ) معرب پاره بمعنی قطعه یا تکه و آن قطعه ای از مسکوکات است مساوی پنج هشتم قرش. (اقرب الموارد).

باره.

[رَ] (اِخ) اقلیمی است از اعمال جزیرهٔ الخضراء در اندلس که در آن کوههای بلند است و در میان مردم آن فتنه ها و آشوبهایی در

قدیم و جدید روی داده است و محصولش بیشتر میوه بود نه کشت و زرع. (از معجم البلدان). و رجوع به مراصدالاطلاع و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بارها.

(اِ مرکب) جمع بار و نیز بمعنی اکثر. (آنندراج). جمع بار. (دِمزن). مراراً. کراراً. چندین بار. چندین دفعه. مکرر. بمرات. بکرات. (دِمزن). کرات. تارات. غالباً. (دِمزن). جِ بار و در موقع معین فعل بیشتر استعمال میشود(۱) مانند بارها بشما گفتم. یعنی چندین بار و مکرراً بشما گفتم. (ناظم الاطباء) : بارها گفته ام و بار دگر میگویم که من دلشده این ره نه بخود میپویم.حافظ ||. محمولات. احمال. اثقال : و بارها پیش خود گسیل کرد. (کلیله و دمنه). و مکاریان آن بارها را بسوی خانهء خود بردن اولی تر دیدند. (کلیله و دمنه). (۱) - معلوم نیست منظور مؤلف از «معین فعل» چیست؟ شاید منظور اینست که بصورت قید بکار میرود!

باره افکن.

[رَ / رِ اَ کَ] (نف مرکب)دیگرگون کنندهء باره. وارون، واژگون کنندهء حصار : برآمد بادی از اقصای بابل هوایش(۱) خاره دَرّ و باره افکن.منوچهری. (۱) - ن ل: هبوبش.

بارهبرواس.

[هِ] (اِخ)(۱) گرگوار (ابوالفرج) ابن العبری متوفی بسال ۶۸۵ ه . ق. مؤلف تاریخ سیریاکم(۲) و تاریخ روحانیت (نصاری). رجوع به ایران در زمان ساسانیان چ اول ص۴۷ و ابن عبری در همین لغت نامه شود. (۱) - - (۲) Gregoire, Barhebraeus. Syriacum.

باره بند.

[رَ / رِ بَ] (اِ مرکب) جایی که اسب بندند و در عرف این زمان اصطبل و طویله را گویند و باربند مخفف بهاره بند نیز آمده. (انجمن آرا) (آنندراج). طویله و جای بستن اسب چه باره بمعنی اسب هم هست اکنون در تکلم باربند گویند. (فرهنگ نظام). رجوع به باربند شود. مخفف بهاره بند. (انجمن آرا).

باره کوب.

[رَ / رِ] (اِ مرکب) آلتی جنگی تخریب باره و حصار و دژ را. منجنیق. ابزاری چون توپ و تانک امروز.

بارهنگ.

[هَ] (اِ)(۱) بارتنگ. خِنگ. ذنب الثعلب. خوب کلان. مری زبانک. لسان الحمل. بردوسلام. آذان الجدی. لسان الحمل الکبیر. ذنب الفارهٔ. اسم تخمی است دوایی که نام دیگرش بارتنگ است. (فرهنگ نظام). دانه های قرمزرنگ آن لعاب بسیار دارد. (گیاه شناسی گل گلاب چ ۱۳۲۶ دانشگاه طهران ص۲۵۱). بلغت مردم طهران بارتنگ و لسان الحمل. (ناظم الاطباء). تخم رکیشه است مصلح سینه و مدر بول. ضماد برگ آن برای ورم چشم مفید است. (منتخب الخواص ص۱۳). رجوع به بارتنگ شود. (۱) - Plantain,

Plantago major. (گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۵۱).

بارهء نهم.

[رَ / رِ یِ نُ هُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از فلک نهم است که فلک الافلاک باشد و آنرا بعربی عرش خوانند. (برهان) (آنندراج). بارهء نهم و بام نهم یعنی فلک نهم. (رشیدی). کنایه از عرش مجید بود. (انجمن آرا) (شرفنامهء منیری). بارهء نهم، فلک نهم و فلک الافلاک. (ناظم الاطباء: باره). عرش. (دِمزن).

بارهی.

[رَ] (اِ مرکب) باراهی و چگونگی حالت راه راست. (ناظم الاطباء). با راه و با راهی. (دِمزن).

بارهی.

(اِ) جدوار. (ناظم الاطباء) (دِمزن). زدوار. زرنباد(۱). زرنب. ماه پروین. (۱) - Zedoaire.

باری.

(۱) (ع ص) باری ء. آفریدگار. (مهذب الاسماء) (منتهی الارب). ج، بِراء. (منتهی الارب). خالق. (اقرب الموارد). آفریننده. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۴). خالق و آفریننده: باری تعالی به بندگان خود رحیم است. در این صورت لفظ مذکور عربی و اسم فاعل است بمعنی خالق و با همزه (باری ء) هم استعمال میشود. در زبان مذکور فعل ماضی و مضارع آن استعمال نشده(۲). اما در عبرانی افعالش موجود است که «بارا» بمعنی خلق کرد میباشد. در پهلوی بریهینیذن بمعنی خلق کردن موجود است لیکن گمان این است که آنهم از عبرانی گرفته شده است. (فرهنگ نظام). خالق. (اقرب الموارد) (قطر المحیط) (از فعل برء، ای خلق؛ یعنی آفرید||). (اِخ) نامی است از نامهای خدای تعالی جل جلاله. (برهان). نام حق تعالی. در اصل بارء بود و در کنز بمعنی آفریننده نوشته. (غیاث) (آنندراج). آفریننده. (ناظم الاطباء). بزبان عربی نامی است از نامهای حضرت سبحانه تعالی(۳). (جهانگیری). حضرت باری تعالی. (دِمزن). نام خدای تعالی که بار خدایا گویند و یاء آن یای وحدت(۴) است که بمعنی بزرگی و رفعت و عظمت است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷ برگ ب). مأخوذ از تازی، یکی از نامهای خداوند عالمیان جل شأنه مانند حضرت باری تعالی عظمت قدرته، ترا توفیق دهد. (ناظم الاطباء). خدا. یزدان. ایزد. حضرت باری عز شأنه. باری تعالی. باری عز اسمه. اعلال شدهء باری ء است. و رجوع به مادهء قبل شود : او را گزید لشکر او را گزید رعیت او را گزید دولت او را گزید باری. منوچهری. در ظاهر و در باطن پشت تو بود دولت در عاجل و در آجل یار تو بود باری. منوچهری. نایدز جهان هیچ کار و باری الا ـ که بتقدیر و امر باری.ناصرخسرو. شمع تو راه بیابان برد و دریا شمع من راهنمایست سوی باری. ناصرخسرو. تمییز و هوش و فکرت و بیداری چو داد خیر خیر ترا باری.ناصرخسرو. بی بار منت تو کسی نیست در جهان از بندگان باری عز اسمه و جل.سوزنی. فان الباری ء جل و علا استعظم کیدهن. (سندبادنامهء عربی ص۳۸۲). کودک اندر جهل و پندار و شک است شکر باری قوت او اندک است.مولوی. سرشته است باری شفا در نبات اگر شخص را مانده باشد حیات. سعدی (بوستان). نه مخلوق را صنع باری سرشت سیاه و سفید آمد و خوب و زشت. سعدی (بوستان). دو چشم از پی صنع باری نکوست ز عیب برادر فروگیر و دوست. سعدی (بوستان). شکر نعمت باری عز اسمه برمن همچنان افزونتر است. سعدی (گلستان). و ثروت و دستگاه او باری عز اسمه تمام و مکمل گرداناد. (تاریخ قم ص۴). (۱) - در اقرب الموارد آمده است: برأ اللهالخلق برءاً: خلقهم. (۲) - بعضی آن را از «باری» عربی بمعنی خالق مأخوذ دانند و

برخی از «بار» فارسی. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۳) - در عربی باری ء است نه باری. (۴) - ظ. بار خدا مخفف باری خدا و «یا»ی باری مبدل از همزه است نه «یا»ی وحدت.

باری.

(ق) البته. حتماً. ناچار و لاجرم. (ناظم الاطباء) : فرمان کنی یا نکنی ترسم بر خویشتن ظفر ندهی باری.رودکی. ایا بلایه اگر کار کرد پنهان بود کنون توانی باری خشوک پنهان کرد. رودکی.(۱) باری از این شهر بیرون رویم تا مگر ما بِنَمیریم. (ترجمهء تفسیر طبری). چو رستم دل گیو را خسته دید به آب مژه روی او شسته دید به دل گفت باری تباه است کار به ایران و بر شاه [کیخسرو] و بر روزگار. فردوسی. هم بشکند این توبه از اینگونه که دیدم باری تو شکن تا بتو نیکو بود اینکار. فرخی. دوش باری چه سخن گفتم با تو صنما که چنان تنگدل و تافته دل گشتی از آن؟ فرخی. شنیدم که جوینده یابنده باشد بمعنی درست آمد این لفظ باری.فرخی. اگر قصد دیدار دیگر کس است باری وقت برنشستن نیست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۲۹). هر چند بدرگاه نیاید [آلتونتاش]اما باری با مخالفی یکی نشود و شری نینگیزد. (ایضاً ص ۳۳۰). که مراد افتاده است بساری باری بیاییم تا این نواحی دیده آید. (ایضاً ص۴۶۲). منش بسیار دیدم و آزمودم چه گویم گویم این مار است باری. ناصرخسرو. گر عزیز است جهان و خوش زی نادان سوی من باری می ناخوش و خوار آید. ناصرخسرو. ببین باری که هر ساعت ازین پیروزه گون خیمه چه بازیها برون آرد همی این پیر خوش سیما. سنایی. ببد، باری ایمن است از زحمت هر کس ولی سنگ نااهلان خورد شاخی که دارد میوه بار. سنایی. مثل زنند که شاعر دروغگوی بود خطاست باری نزد من این مثل نه صواب. سوزنی. آفتاب از اختران مالک رقاب ار هست و نیست بی گمان باری تویی از خسروان مالک رقاب. سوزنی. باری کبوترا تو ز من نامه ای ببر نزدیک یار و پاسخش آور بسوی من. خاقانی. خواهی که کشی یاری آن یار منم آری گر کشته شوم باری در پای تو اولی تر. خاقانی. زین همه گل بر سر خاری نه ای گر همه هستند تو باری نه ای.نظامی. گر آن صورت بد این رخشنده جانست خبر بود آن و این باری عیانست.نظامی. ترس کاری! براست گفتن کوش! ورنه باری تو خود نداری هوش.اوحدی. از همچو تو دلداری دل برنکنم آری چون تاب کشم باری زان زلف بتاب اولی. حافظ (||. اِ صوت) در مقام تمنی و محل ترجی، گویند باری همچنین باشد. ایکاش : چه گفت آن سخنگوی مرد دلیر که از گردش روز برگشت سیر که باری نزادی مرا مادرم نگشتی سپهر بلند از سرم.فردوسی. که باری یکی تن ز ایران سپاه بدی یار ما اندرین رزمگاه.فردوسی. بمی درهمی زد دم سرد و گفت رخش دیدمی باری اندر نهفت. اسدی (گرشاسب نامه). خر بنگ خورد گویی و دیوانه شد بشعر خر زهره خورده بودی باری بجای بنگ. سوزنی (||. ق) بمعنی تعلیل و اولی بودن : گفت همه نعمتی ما راست اما بایستی که امیر با جعفر را بدیدی اکنون که نیست باری یاد او گیریم... یاد وی گرفته و بخورد... (تاریخ سیستان). مادر موسی (ع) طپانچه بر روی خود زد که این چه بود کردم، فرزند خود را بدست خود در آتش انداختم، باری، استخوانش را از آتش برآرم و با خود دارم تا تسلی باشد. (قصص الانبیاء). دل اگر بار کشد بار نگاری باری سر اگر کشته شود بر سر کاری باری. سلمان. باری آن بت بپرستید که جانی دارد(۲). ؟ (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷ برگ ب)(۳ ||). به یای مجهول لفظی است که برای قلت قبول و استدعای قلیل آید. (غیاث). اقلاً. دست کم. (دِمزن). حداقل. (التفهیم) (دِمزن). کمینه. (التفهیم) (گلستان) : صدبیت(۴) مدح گفتم و چندی عذاب دید گر سیم نیست باری جفتی شمم فرست(۵). منجیک. اگر رأی تو بر اینکار مقرر است و عزیمت در امضاء آن مصمم، باری نیک بر حذر باید بود. (کلیله و دمنه). ای خاکسار اکنون باری تدبیری اندیش. (کلیله و دمنه). گر تنگ شکر خرید می نتوانم باری مگس از تنگ شکر میرانم. (از اسرارالتوحید فی مقامات شیخ ابی سعید) (از سندبادنامه). گر چشم خدای بین نداری باری خورشیدپرست شو نه گوساله پرست. (منسوب به شیخ ابوسعید ابوالخیر). موی روباه خواستم در شعر تا زمستان بخود فراز کنم موی داده نشد بده باری سیم چندانکه موی باز کنم.انوری. پای اگر در کار من ننهی بوصل دست شفقت بر سرم باری

نهی.خاقانی. خود را در این شغل افکندم تا اگر از ایشان نیستم باری خود را با ایشان تشبیه کرده باشم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). اگر شادش نتوانی گردانید [مؤمن را] باری اندوهگن نکنی و اگر مدحش نگویی باری نکوهش نکنی. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). گر نتوانی محمدی یافت باری مکن آنچه بولهب کرد.عطار. زنبور سیاه بیمروت را گوی باری چو عسل نمیدهی نیش مزن.سعدی. گر گدایی کنی از درگه او کن باری که گدایان درش را سر سلطانی نیست. سعدی. خیز ای پس ماندهء دیده ضرر باری این حلوای یخنی را بخور.مولوی ||. از برای تقلیل و انحصار هم هست همچو: القصه و به همه حال و به هر حال. (برهان). خلاصه. به هرحال. به هر جهت. بالاخره. (ناظم الاطباء). بهر تقدیر. الحاصل. آخر. در پارسی در جای علی الجملهء عربی می آید و سخن را بدان مختصر کنند. و با آنکه در نظم و نثر شایع است در لغت فارسی نیاورده اند. (انجمن آرا) (آنندراج). مع القصه. بالجمله. مخلص. القصه. (دِمزن). قصه کوته. الغرض. لامحاله. علی ای حال. جان کلام. به هر صورت. مختصر. آخرالامر. عاقبت. به هرحال. سرانجام. (دِمزن). در انجام. بهمه حال. در آخر. به آخر. مختصر و مفید. چه دردسر. خلاصهء کلام. در هر صورت. الحاصل والقصه. و بالجمله که برای مختصر کردن مطلب سابق و شروع بمطلب لاحق استعمال میشود: باری همین قدر شد که بمقصود خود رسیدم. (فرهنگ نظام). چون راست نمیکنید کاری شمشیر زدن چراست باری.نظامی. گر خفاشی رفت در کور و کبود باز سلطان دیده را، باری، چه بود.مولوی. چو شکار گشت باید بکمند شاه اولی چو برهنه گشت باید بچنین قمار باری بمیان این ظریفان بسماع این حریفان ره بوسه گر نباشد برسد کنار باری. مولوی (از انجمن آرا). دوش در خیل غلامان درش میرفتم گفت ای عاشق بیچاره تو باری چه کسی؟ حافظ. باری اگر لابد خواهی گشت بتأویل شرع بکش. (گلستان). گه پیرو کفریم و گهی رهبر دینیم باری چه توان کرد چنانیم و چنینیم. (از انجمن آرا ||). بمعنی مرتبه هم گفته اند همچو یکباری و دوسه باری. (برهان) (دِمزن). مرتبه و دفعه. و یک دفعه. و یک مرتبه. (ناظم الاطباء). یک دفعه. (دِمزن). بمعنی یک دفعه که در آخر با یاء وحدت است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷ برگ ب). کرهٔ. کرتی. نوبتی. مرهٔ. وقتی و نوبتی: باری گفتم و بار دیگر هم میگویم. در این صورت همان لفظ بار (بمعنی نوبت) است که یاء وحدت به آن ملحق شده. (فرهنگ نظام) : بوسه و نظرت حلال باشد باری حجت دارم بر این سخن ز دو چرگر. زینبی (از لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۱۶۲). و آن سیب بکردار یکی گوی طبرزد در معصفری آب زده باری سیصد.منوچهری. بیا تفرج شاخ شکوفه کن باری که چون بخنده برآورد شکل شعری را. سلمان ساوجی (از شرفنامهء منیری||). چند دفعه. (دِمزن)(۶ ||). بمعنی گاهی و ایامی هم آمده است. (برهان). گاهی و وقتی. یکباری. یک وقتی. یک هنگامی ||. اگر. (ناظم الاطباء). - امثال: باری بهر جهت کردن؛ گفتار یا کرداری را با سرعت و بی دقت انجام کردن. (امثال و حکم دهخدا). سرسری و بیدقت و نه چنانکه باید کاری را انجام کردن. باری چو عسل نمیدهی نیش مزن؛ اگر یار شاطر نیستی بار خاطر مباش. (امثال و حکم دهخدا). باری چو کشته گردی ره بر هزار گیر؛ (امثال و حکم دهخدا). اگر باید در راه مقصود جان فدا کرد بهتر است مقصود عالی باشد. باری چو گنه کنی کبیره. (امثال و حکم دهخدا)، نظیر: اگر خاک هم بسر میکنی پای تل بلند؛ اگر انسان بکار زشتی دست می آزد بهتر است آن کار زشت بزرگ و باارزش باشد که ببدنامی آن بیرزد. (۱) - ن ل: منجیک. (۲) - مصراع اول چنین است: کافران از بت بی جان چه توقع دارید؟ (۳) - شعوری در ج ۱ ورق ۱۹۷ برگ ب بمعنی قبل (در مقام تمنی و محل ترجی) شاهد آورده است. (۴) - ن ل: چند. (۵) - ن ل: گر زانک نیست سمیت باری شمم فرست. (۶) - برای این معنی که دِمزن نقل کرده است شاهدی در فرهنگها دیده نشد.

باری.

(ص نسبی) منسوب و متعلق به بار. (ناظم الاطباء). منسوب به بار: قاطر حیوان باری است(۱). در این صورت همان لفظ بار (بمعنی حمل) است که یاء نسبت به آن ملحق گشته. (از فرهنگ نظام). ستور باری مقابل، سواری. اسب و استر و جز آن که سواری را

نشایـد و بر آن خواربار و ماننـد آن حمل کنند. پالانی. یابوی باری ||. هر چیزی که پربار و سـنگین باشد. (برهان). سـنگین و گران بار شـده. (ناظم الاطباء). وزین و سـنگین. (دِمزن). رجوع به بار شود ||. سـفیدک دنـدان. چرک دندان. زنگ دندان. رجوع به بار، شود ||. کعبتین قلب را نیز گویند. (برهان) (دِمزن). (۱) - از: بار + ی نسبت.

باری.

(ص نسبی) (منسوب به بار = بارگاه) بر ملوک و سلاطین اطلاق کنند. (برهان). شاه. شاهزاده. (دِمزن).

باری.

(اِ) دیوار و قلعه و حصار شـهر باشـد. (برهان) (دِمزن) (ناظم الاطباء). بارو و باری حصار باشد. (رشـیدی). در آنندراج «باری» بمعنی دیوار حصار آمـده است بمعنی بارو باشـد. (جهانگیری). بارو. سور و قلعه. (دِمزن). برج و حصار که بارو نیز گوینـد. (شـعوری ج ۱ ورق ۱۹۷ برگ ب). دیوار قلعه و حصـار شـهر. (فرهنـگ نظـام از جهانگیری). ممکن است لفظ مـذکور در این صورت مبـدل باره باشد و یا از زبان ترکی آمده است. (فرهنگ نظام). رجوع به بارو و باره شود.

باری.

(ع اِ) طریق. (آنندراج). طریق و راه. (ناظم الاطباء).

باری.

(ص) باریک بود. عنصـری گوید : رای داناسـر سـخن ساریست(۱) نیک بشـنو که این سـخن باری است. (فرهنگ اسـدی چ عباس اقبال ص۵۱۹). (حاشـیهء فرهنگ اسـدی خطی نخجوانی). و گویا مخفف باریک است. (۱) - من گمان میکنم شـعر مصحف است چه سخن ساری معنی ندارد. و بنابراین ظاهراً سخن ساری سخن سازی و در مصراع دوم، باری بازی، است.

باری.

[ی ی] (معرب، اِ) بوریاء. بوری. باریاء. حصـیر بافته. (آنندراج). بوریا. (مهذب الاسـماء). حصیر بافته و بوریاء. جوالیقی، ذیل کلمهء بوریاء بنقل از ابن قتیبه آرد: بوریاء فارسی و باری و بوری عربیست و محشی «المعرب» می نویسد: صاحب قاموس در مادهء «ب ور» بر الفاظ مـذکور کلمات: بوریه بضم با و تشدیـد یا و باریا بفتـح با و تشدیـد یا و باریاء بفتـح با و کسـر راء را افزوده و همهء آنها را بحصـیر منسوج تفسـیر کرده است. صاحب اللسان نیز بهمین شـیوه رفتار کرده و صـریحاً نوشته است که کلمات مزبور فارسی معرب انـد در صورتی که سـخن جوالیقی در اینجا درست نمیرسانـد که کدام فارسـی و کدام عربی است: کالخص اذ جلله الباری. عجاج. (از المعرب جوالیقی صص۴۶-۴۷) و ابن درید در الجمهره بنقل از سـیوطی در المزهر آرد: از جملهء کلمه هایی که عرب از فارسی گرفته باری است که اصل آن بوریا باشد.

باری.

(ع ص) (نعت فـاعلی از بری) تراشـندهء تیر. (اقرب الموارد). تراشـنده. (نـاظم الاطبـاء) : مواظب الخمس لاـ وقاتهـا منقطع فی خـدمهٔ

الباری. صفت قلم است و از خمس صلوات خمس مراد نیست بلکه پنج انگشت را خواهد و از باری خدای تعالی را نخواسته بلکه تراشندهء قلم را اراده کرده است. تیرتراش. (ناظم الاطباء): واعطیت القوس باریها؛ داده ای کمان را به کسی که میداند طریق استعمال آن را، در وقتی گویند که کار را به اهلش رجوع کرده باشند. (ناظم الاطباء).

باری.

(اِ)(۱) واحد فشار است در دستگاه C.G.S و آن فشاری است که نیروئی برابر یک دین(۲) بر سطحی معادل یک سانتیمتر مربع وارد می آورد. (۱) - Dyne - (۲) .Barye.

باری.

(ص نسبی) منسوب به بار، که دهی است به نیشابور. (سمعانی). رجوع به بار و معجم البلدان شود.

باری.

[ی ی] (ص نسبی) منسوب به بارهء شام یا اقلیمی از اعمال جزیره. (از معجم البلدان). رجوع به باره شود.

باری.

(اِخ) [ابن...] شاعری است. (ناظم الاطباء).

باری.

[ ] (اِخ) ابوعلی حسین بن (کذا) نصر باری (منسوب به بار نیشابور) از محدثان بود. از فضل بن احمد رازی از سلیمان بن سلمهء حمصی روایت کرد و ابوبکربن ابوالحسین بن حیری از وی روایت دارد. وفات او بعد از سال ۳۳۰ ه . ق. بود. (از انساب سمعانی). یاقوت آرد: حسن بن نصر نیشابوری باری مکنی به ابوعلی از مردم بار نیشابور بود. وی از فضل بن احمد رازی حدیث کرد و ابوبکربن ابی الحسین حیری از او حدیث دارد و در سال ۳۳۰ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

باری.

(اِخ) عبدالله بن محمد بن حباب بن هیثم بن محمد بن ربیع بن خالدبن سعدان. معروف به باری بنا بگفتهء امیر ابونصربن ماکولا از مردم بار نیشابور نیست. (از معجم البلدان).

باری.

(اِخ) دهی است از دهستان انزل بخش حومهء شهرستان ارومیه که در ۵۴ هزارگزی شمال ارومیه و ۳ هزارگزی خاور شوسهء ارومیه به سلماس در دامنه قرار دارد هوایش معتدل است و ۳۵۷ تن سکنه دارد. آبش از چشمه و قنات و محصولش غلات، توتون، چغندر، بادام، کشمش. حبوبات و شغل مردمش زراعت و صنایع اهالیش جاجیم بافی و راهش ارابه رو می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باری.

(اِخ) دهی به بغداد. (ناظم الاطباء). قریه ای است از اعمال کلواذا از نواحی بغداد و در آن بوستانها و گردشگاه هایی بود که مردم بیکاره و اهل تفریح بدانجا میرفتند. حسین بن ضحاک خلیع گوید : احب الفی ء من نخلات باری و جوسفها لمشید بالصفیح.... (از معجم البلدان). و رجوع به تاج العروس و مراصدالاطلاع شود.

باری.

(اِخ) نام قصبه ای است در هندوستان (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا). نام قصبه ای است از ملک هندوستان که چندین ده بدو متعلق است. (جهانگیری). قصبه ای است معروف حوالی آگر... (رشیدی: باره). نام قصبه ای بود از هندوستان که بعد اکبرآباد نامیده شد. (فرهنگ نظام). ابوریحان بیرونی در ماللهند مینویسد: شهر کنوج در مغرب نهر گنگ است. شهر بسیار بزرگی است ولی اکنون بیشتر آن غیرآباد است بعلت انتقال پایتخت از آنجا بشهر باری که در مشرق گنگ است. (ماللهند چ لیپزیک ۱۹۲ ص۹۷ س ۱۰ و ص۹۸ س ۶-۱۰ و ص ۱۳۰ س ۳۰) : آن شاه عدوبند که بگرفت و بیفکند گرگی و دژم شیری اندر ره باری. فرخی (از رشیدی: باره) (انجمن آرا) (آنندراج). چو شهریار زمانه به باری اندر شد خبر شنید که رفت او ز راه دریابار. فرخی (دیوان ص ۶۴). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷ برگ ب شود.

باری.

(اِخ)(۱) نام شهر مرکزی ایالتی بهمین نام که در جنوب ایتالیا در ساحل دریای آدریاتیک(۲) واقع است و مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: یکی از بلاد قدیمی است و نام باستانیش باریوم(۳) میباشد و در اوایل قرن سوم هجری بدست لشکر فاتح مسلمین با سیسیل (صقلیه) یکجا گشوده شد و مدت زمانی مسلمانان آن را اداره میکردند. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. نام ایالتی است در جنوب ایتالیا شامل آپولی- پوی(۴)قدیم که در کنار دریای آدریاتیک واقع است و دارای ۷۹۱ هزار تن سکنه میباشد. این ایالت از سه شهر تشکیل میشود که شهر باری پرجمعیت تر از دو قسمت دیگر میباشد و دارای ۲۶۸ هزار تن جمعیت است. (۱) - Bari. (۲) - Adriatique. (۳) - Barium. (۴) - Apulie, pouille.

باریا.

(منادا، صوت) یعنی ای باری تعالی. بمعنی ای باری یعنی خدایا. (ناظم الاطباء). ای خدا. (دِمزن).

باریا.

(ص مرکب)(۱) مردم صاحب ریا. (ناظم الاطباء). صاحب زرق و ریا. (دِمزن). (۱) - از: با + ریا.

باریا.

(اِ) طریق. (آنندراج).

باریاء.

(معرب، اِ) حصیر بافته. حصیر. بوریا. (آنندراج). آنچه از گیاه بافند برای گستردن. حصیری که از نی بافته باشند. بوریا و حصیر بافته. (ناظم الاطباء). معرب بوریا. رجوع به باری و المعرب جوالیقی ص۴۶ س ۳۱ شود.

باریاب.

[رْ](نف مرکب) آنکه بحضور و دربار سلاطین دخل دارد. (آنندراج). باریافته بحضور شاهی یا امیری. کسی که بار یافته باشد و اذن دخول در مجلس داشته باشد. (ناظم الاطباء). شرفیاب حضور. (دِمزن). و رجوع به «بار» شود (||. اِ) لهجه ای است در پاریاب و بصورتهای فاریاب، فاریاو و پاریاو و فاراب نیز آمده است و بمعنی زمینی است که با آب رودخانه و آب کاریز مزروع شود. رجوع به برهان ذیل پاریاب و پاراب و فاریاب شود : و غلهء آنجا «خشت و کماج» بعضی بخس است و بعضی باریاب. (فارسنامهء ابن البلخی چ لندن ص۱۴۳).بعضی که پشته ها و افرازها باشد بخس باشد و نشیبها باریاب، و آبها روان است. (فارسنامهء ابن البلخی چ لندن ص۱۴۴).

باریاب.

[رْ](اِخ) فاریاب باشد. (سمعانی). شهری است از گوزگانان بر شاهراه کاروان و بسیارنعمت. (حدود العالم). پس از آنجا به شبورغان رفتم، شب بدیه باریاب بودم و از آنجا براه سمنگان و طالقان بمروالرود شدم. (سفرنامهء ناصرخسرو چ ۱۳۳۵ زوار ص۲). نوزدهم ماه به باریاب رسیدیم سی و شش فرسنگ بود. (ایضاً ص۱۲۸). رجوع به فاریاب و پاریاب شود.

باریاباذ.

(اِخ) محله ای بود نزدیک دروازهء شارستان. (از انساب سمعانی: باریاباذی).

باریاباذی.

(ص نسبی) منسوب است به باریاباذ محله ای در مرو نزدیک دروازهء شارستان. (از انساب سمعانی).

باریاباذی.

(اِخ) ابوهیثم و بقولی ابوالقاسم یزیغ(۱) بن هیثم باریاباذی امام محلهء خود بود. عبدالله بن محمود گفت یزیع بن هیثم مؤذن مسجد من بود و در آن مسجد منزل داشت. وی از چند تن حدیث کرد و چند تن نیز از وی روایت دارند. رجوع به انساب سمعانی شود.
(۱) - در متن ابتدا یرفع و آن گاه یزیغ است.

باریاب شدن.

[رْ شُ دَ] (مص مرکب)دستوری دخول. اجازهء درآمدن داشتن. بار یافتن. بحضور پادشاه یا امیری رفتن. رجوع به بار یافتن. باریابی. باریاب گشتن شود.

باریاب گشتن.

[رْ گَ تَ] (مص مرکب)بحضور امیر یا پادشاهی رسیدن : فتحعلیخان خود هم وارد و باریاب حضور گردید. (مجمل التواریخ گلستانه). رجوع به باریابی. باریاب شدن. بار یافتن شود.

باریابی.

[رْ](حامص مرکب) اذن دخول. (ناظم الاطباء). تشرف بحضور: پس از باریابی بمحل خدمت خود بازگشت. شرف حضور. (دِمزن). رجوع به بار یافتن. باریاب شدن. باریاب گشتن. باریابی حاصل کردن شود.

باریابی حاصل کردن.

[رْ صِ کَ دَ](مص مرکب) اذن دخول حاصل کردن. (ناظم الاطباء).

باریار.

(اِ) گل و میوه. (ناظم الاطباء). گل. میوه. (دِمزن ||). خواربار. (ناظم الاطباء ||). دفعه. دوبار یار ||. قصر. (دِمزن ||). ستور بارکش ||. ستور. (ناظم الاطباء ||). بار. (ناظم الاطباء) (دِمزن ||). کوچهء بن بست. (ناظم الاطباء). بن بست. (دِمزن).

بار یافتن.

[تَ] (مص مرکب) بمعنی رخصت و دستوری یافتن بحضور امرا و سلاطین. (آنندراج). اجازه یافتن. پذیرفته شدن در بارگاه. رخصت دخول یافتن. (ناظم الاطباء: بار) (دِمزن). رجوع به باریابی، باریاب شدن و باریاب گشتن شود : ز ره چون بدرگاه شد بار یافت دل تاجور [خسروپرویز] را بی آزار یافت. فردوسی. بیامد شب تیره گون بار یافت می روشن و خوب گفتار یافت.فردوسی. با موکبیان یابم در موکب او جای با مجلسیان یابم در مجلس او بار.فرخی. بلند حصنی دان دولت و درش محکم بعون کوشش بر درش مرد یابد بار. ابوحنیفهء اسکافی. پنداشتم که خداوند بفراغتی مشغول است بگمان بودم از بار یافتن و نیافتن. (تاریخ بیهقی). بدرگاه رفتن صواب تر... اگر باریابمی فبها و نعم و اگر نه بازگردم. (تاریخ بیهقی). یکسال برگذشت که زی تو نیافت بار خویش تو آن یتیم نه همسایه ت آن فقیر. ناصرخسرو. ای شده سوی شه [و] نایافته بر طلب دنیا و اقبال بار.ناصرخسرو. بی خود از هیچ آیی اندر کار یابی اندر دوم بدین در، بار.سنایی. خاقانی اگر بار نیابی چه کنی صبر کاین دولت از ایام به ایام توان یافت. خاقانی. هر آن موری که یابد بر درش بار سلیمانیش باید نوبتی دار.نظامی. معاشران که ببزم تو بار میابند طراوت گل و رنگ بهار میابند. طالب آملی (از شعوری).

باریافته.

[تَ / تِ] (ن مف مرکب) آنکه پذیرفته شده باشد بحضور شاه یا امیری. رخصت حضور یافته. شرفیاب شده. قبول شده و اذن داده شده. (ناظم الاطباء). پذیرفته شدهء حضور شاه. (دِمزن) : از خواص باریافتگان صحبت شریف حضرت خواجهء ما قدس الله روحه بودند. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف)... و از جملهء مقربان دربار گیتی مدار و باریافتگان مجالس خاص و عام... (تذکرهٔ الملوک چ۲ ص۲۵ ||). نوکر و محافظ حرمخانه. (ناظم الاطباء) (دِمزن).

باریاکس.

(اِخ)(۱) نام مردی مادی است که تیار راست بر سر گذارده خود را شاه ماد و پارس میخواند. وی بر دست آتروپات والی ماد اسیر شده بود و وی او را با دیگر همدستانش در پاسارگاد بحضور اسکندر آورد و بنا به امر اسکندر با زجر بقتل رسیدند. (از ایران باستان ج ۲ ص ۱۸۷۰). (۱) - Briax.

باری ء.

[رِءْ] (ع ص) (از: برءَ). خالق. (اقرب الموارد) (فرهنگ نظام) (دِمزن). پروردگار. رب. الله. خدا. ایزد. یزدان : هوالله الخالق الباری ء؛ اوست خدای آفریننده‌ء پدید آورنده. (قرآن ۵۹/۲۴). فتوبوا الی بارئکم فاقتلوا انفسکم ذلکم خیرلکم عند بارئکم؛ پس بازگشت کنید بسوی پروردگارتان پس بکشید خودتان را بهتر است برای شما نزد آفریدگار شما. (قرآن ۲/۵۴ ||). به شده از بیماری و منه الحدیث: اصبح بحمدالله بارئاً. ج، بِراء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بُرء؛ بهی یافته از بیماری. برء حاصل کرده از مرض. بهبودیافته. شفایافته از بیماری. به شده از مرض و منه: حق علی الباری ء من اعتلاله ان یؤدی شکرالباری علی ابلالِه. (از اقرب الموارد). و کلمه‌ء باری فارسی که یکی از نامهای ایزد تبارک و تعالی بوده مأخوذ از این کلمه است. (ناظم الاطباء).

باری ارمینیاس.

[اَ] (معرب، اِ مرکب)(۱) یا باری مینیاس یا اقوال جازمه، از یونانی پری(۲)یعنی دربارهء، در خصوص ارمی نیاس(۳) بمعنی عبارتست، ترکیب شده. بابی است در منطق مشتمل بر قضایا و جهت قضایا. رجوع به اساس الاقتباس چ ۱۳۲۶ دانشگاه طهران ص ک شود. باب قضایا از منطق. یک جزء از شش جزء منطق ارسطو. تعبیرات. احوال قضایا. مبحث القضایا. العبارة. (قفطی). تفسیر. (مفاتیح). رجوع به فهرست تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی چ ۱۳۲۶ دانشگاه طهران و اقوال جازمه و باریمینیاس شود. (۱) - Peri Herminias. (de interpretation). l Hermeneia یا l. .(تاریخ علوم عقلی ص۵۷) - (۲) .Peri hermeneia. (۳) - Herminias.

باری به هر جهت کردن.

[هَ جَ هَ کَ دَ] (مص مرکب) امری را ناتمام و ناقص و بی استحکام انجام کردن. به تسامح و بی استواری کاری انجام کردن یا کلامی را گفتن. نظر سطحی انداختن. سرسری کاری انجام دادن. مرور کردن. مطالعه کردن. رجوع به امثال و حکم دهخدا و «باری» شود.

باریت.

(فرانسوی، اِ)(۱) به اصطلاح کیمیا اکسید باریوم که بریت نیز مینامیم. (ناظم الاطباء). رجوع به باریوم شود. (۱) - Baryte.

باری تعالی.

[تَ لا] (اِ مرکب) خدای عز و جل. خداوند متعال. خدا. جبار. (منتهی الارب) : لطف باری تعالی دررسید و آن محنت از گردن من بگردانید. (ترجمه‌ء تاریخ یمینی). باری تعالی باران رحمت فروفرستاد. (ایضاً ص ۳۳۱). متسلسل بسببی که مسبب الاسباب و واجب الوجود خوانند و آن باری تعالی است. (سندبادنامه ص۳۷۸).

باریجه.

[جَ] (اِ) وشـا. دارویی است. گـاو شـیره. ببرزد. بارزد. «فرولاگالبانیفر»(۱) باشـد. رجوع به وشـا و اشـقالانس شود. (گیاه شناسـی گل گلاب چ دانشگاه طهران ص۲۳۵). (۱) - Ferula galbanifera. Le galbanum. (فرهنگ فرانسه بفارسی نفیسی).

باریدار.

(ص) باریافته. (ناظم الاطباء).

باریدگی.

[دَ / دِ] (اِ) بـاران. (ناظم الاطباء) (دِمزن ||). دریـدگی. شـکاف. (ناظم الاطباء). شـکاف و بریـدگی که بوسـیلهء باران بوجود آمـده باشد. (دِمزن).

باریدن.

[دَ] (مص)(۱) آمـدن و فروریختن بـاران، برف، تگرگ و جز آن از هوا، و از آسـمان بزمین. آنچه ابر و آسـمان فروریزد خواه باران باشـد و یا برف و جز آن. (ناظم الاطباء). چکیدن و ریختن قطرات آب و غیره (مثل تگرگ و برف) از ابر: در زمسـتان ایران باریدن باران لازم است. (فرهنگ نظام). باریدن برف و باران. (دِمزن). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰ شود. معروف، لازم و متعدی هر دو آمـده. میرزا صائب گوید : ناامیدی بر دهد اشـکی که میباریم ما رزق قارون میشود تخمی که میکاریم ما. (آنندراج). یخچه بارید و پای من بفسـرد ورغ بربند یخچه را ز فلک.رودکی. یخچه میبارید از ابر سیاه چون سـتاره بر زمین از آسمان.رودکی. ویحک ای ابر بر گنهکاران سنگک و برف باری و باران.عنصری. از مجلستان هرگز بیرون نگذارم ... بر فرق شما آب گل سوری بارم. منوچهری. الاـ تـا ببـارد سـرشک بهاری الا تا برویـد گل بوسـتانی.منوچهری. بپادشاهان روی زمین بگذشـته و ببارید. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص۹۱). وین ابر خداونـد جهـانرا بهوا بر بنـده ست و مطیعست ببارید امطـار. ناصرخسـرو. تو یـک نوبت ای ابر رحمت ببار که در پیش باران نماند غبار. سعدی (بوستان ||). بمجاز برای پی هم ریختن هر چیز استعمال میشود مثل باریدن تیغ و گلوله و تیر و سنگ و غیر آنها. (فرهنگ نظام). فرودآمدن بکثرت و شدت. فروریختن و پایین آمدن. پراکنده شدن هر چیز : تو آن ابری که ناساید شب و روز ز باریـدن چنـان چون از کمان تیر نباری بر کف زرخواه(۲) جز زر چنان چون بر سـر بـدخواه جز بیر.دقیقی. تو گفتی هوا ابر دارد همی وزان ابر الماس بارد همی.فردوسـی. برفت از پسـش [افراسـیاب] رسـتم شـیرگیر ببارید بر لشـکرش گرز و تیر.فردوسـی. چنان بود ایوان ز بس خوبچهر که گفتی همی بارد از ماه مهر.فردوسـی. چو بر گردن آرنـد کوبنـده گرز همی بارد از گرزشان فر و برز.فردوسـی. تو گفتی زمین گشت زر روان همی بـارد از تیغ هنـدی روان.فردوسـی. زدم بر سـرش گرزهء گاوچهر بر او کوه بارید گفتی سـپهر.فردوسی. ز گردون بسی سنگ بارید و خشت پراکنده شد لشکر ایران بدشت.فردوسی. می بارد از دهانت خد و ایدون گویی که سـرگشادند فرگـانرا.لبیبی. درختت گر ز حکمت بـار دارد بگفتـار آی و بار خویش میبار.ناصرخسـرو. همانا خشم ایزد بر خراسان برین دونان بباریده ست گردون.ناصرخسرو. دار غمست و خانهء پرمحنت محنت ببارد از در و دیوارش. ناصرخسرو. هم ماه بارد از لب خنـدانش هم مهر ریزد از کف مهبارش.ناصرخسـرو. پس بلا بر تنش بارید تا حالش بدانجا رسـید که به آن همه محنت یکدم و یکذره در عبادت سـستی نکرد. (قصص الانبیاء ص۱۳۷). ز منجنیق فلک سـنگ فتنه میبارد.عرفی. برای آدم بدبخت از در و دیوار میبـارد (بـدبختی و مصـیبت ||). اشـک باریـدن. ریختن اشـک زیـاد از چشم. (نـاظم الاطبـاء). اشـک ریختن. اشک باریـدن.

(دِمزن). توسعاً فروریختن اشک از چشم. اشک باریدن، جاری کردن. فروریختن اشک و خون و جز آن، کنایه از گریستن و آه و زاری کردن : اشک باریدش و نیوشه گرفت باز بفزود گفته های دراز. طاهر فضل. سزد که پروین بارد دو چشم من شب و روز کنون کز این دو شب من شعاع برزد پرو. کسایی. ببارید پیران ز مژگان سرشک تن پیل سم درگذشت از پزشک.فردوسی. گزید این دلم دخت مهراب را ببارم ز دیده بمهر آب را.فردوسی. همانا بر این سوگ بر ما سپهر ز دیده فروباردی خون بمهر.فردوسی. چو بشنید گشتاسب شد پر ز درد ز مژگان ببارید خوناب زرد.فردوسی. ببارید رستم ز چشم آب زرد دلش گشت پرتاب و جان پر ز درد. فردوسی. نگار من چو حال من چنین دید ببارید از مژه باران وابل.منوچهری. ترا از چشم من ناگاه ببرید دل من زآن بریده خون ببارید. (ویس و رامین). که دلشادی و میگساری همی چرا غمخوری و اشک باری همی. اسدی (گرشاسب نامه). سنگ پشت... از چشم اشک ببارید. (کلیله و دمنه). چون ببارم اشک گرم آتش زنم بر عالمی. شعر خاقانی است گویی اشک آتش زای من. خاقانی. بدیباچهء اشک یاقوت فام بحسرت ببارید و گفت ای غلام. سعدی (بوستان). - باریدن آتش؛ کنایه از خشم و کینه و نفرت انگیختن باشد : تو گفتی که ابری برآمد سیاه ببارید آتش بر آن رزمگاه.فردوسی. بدو گفت سودابه کای شهریار تو آتش بر این تارک من مبار.فردوسی. به پیشم چه شیر و پلنگ و هژبر بپیکان فروبارم آتش ز ابر.فردوسی. تو بنادانی آتش بر من بباریدی. (کلیله و دمنه). - فروباریدن؛ فروریختن. رجوع به باریدن. و فروریختن. و پایین آمدن و رجوع به ناصرخسرو چ۱ طهران ص۱۹۲ س ۱۳ و ص۲۶۶ س۲۳ شود : ای حجت بسیارسخن دفتر پیش آر وز نوک قلم دُر سخنهات فروبار. ناصرخسرو. بیای تا من و تو هر دوای(۳) درخت خدای ز بار خویش یکی چاشنی فروباریم. ناصرخسرو. به هر اشکی که از رشکت فروبارم به هر باری کنارم کم ز دریایی نمی بینم نمی بینم. خاقانی. بس اشک شکرین که فروبارم از نیاز بس آه عنبرین که بعمدا برآورم.خاقانی ||. بمعنی ظاهر شدن مجاز است مثل گل کردن: سید محمد عرفی گوید : از جام کینه ام که چو رود است خون چکان می بارد از رخش که ستمکارهء کسی است. (آنندراج). (۱) - پهلوی varitan «بندهش ۱۳۴» مشتق از مصدر اوستایی var (باریدن) «بارتولمه ۱۴۱۰» استی warin«ک. است ۱۳۸»، گیلکی waren؛ فرود آمدن قطرات آب از ابر، بارش آمدن. (نقل از حاشیهء برهان قاطع چ معین ج ۱ ص۲۱۸). (۲) - ن ل: دلخواه. (۳) - ظ: هر دوان.

باریدنی.

[دَ] (ص لیاقت) فرودآمدنی. نازل شدنی. ریختنی. رجوع به باریدن شود.

باری رعلا.

[ ] (اِ) به سریانی بذر کتان است. (فهرست مخزن الادویه).

باریز.

(اِ) پاریز. پاییز، بمعنی خزان. (آنندراج). پاییز و فصل پاییز. (ناظم الاطباء). پاییز. (دِمزن). رجوع به پاییز شود ||. در لهجهء کرمانیان خورجین بزرگی که از پنبه یا پشم یا موی بافند و چون بر پشت ستور و بیشتر خر بگسترند دو کیسه مانند هر یک بر یک جانب ستور افتد و در آن سنگ و آجر و کوت و هم سبزی و هندوانه و خربزه و کدو کنند، و آنرا در طهران گاله خوانند.

باریزباف.

(نف مرکب) آنکه باریز بافد.

باریزبافی.

(حامص مرکب) عمل باریزباف : کمال جذبه و قوت باطن ایشان در مرتبهء [علیا] بوده و بباریزبافی مشغول بوده اند. (مزارات کرمان ص ۱۴۰).

باریس.

(اِخ) معرب پاریس. رجوع به پاریس شود.

باریس.

(اِخ) دهی است جزء دهستان مشکین خاوری بخش مرکزی مشکین شهر که در ۱۵ هزارگزی شمال مشکین شهر و ۱۰ هزارگزی شوسهء مشکین شهر به اردبیل در جلگه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۱۵۱ تن سکنه میباشد آبش از چشمه و خیاوچای (رودخانهء خیاو). محصولش غلات، صیفی. شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باریستغان.

(اِخ) رجوع به ارزطغان شود.

باریس سس.

[سِ] (اِخ) یکی از هفت تن که برای از میان برداشتن بردیای دروغی (سپنت دات مغ) با هم هم سوگند شدند و در کار خود نیز توفیق یافتند و وی را برداشتند و داریوش را بتخت بنشاندند. (ایران باستان ج ۱ ص ۵۳۱).

باریسه.

[سَ / سِ] (اِ) مخفف بادریسه باشد :و فلک را برای گردش و نیز باریسهء دوک را برای گردش فلکه خواندند. (تفسیر ابوالفتوح رازی ج ۳ صص ۹-۱۴). و رجوع به بادریسه شود.

باریسیه.

[سی یَ] (ص نسبی) مؤنث باریسی معرب پاریسی. زن منسوب بپاریس. رجوع به پاریس شود.

باریشا.

(اِخ) (جبل...) ناحیه ای است در قضای حارم از ولایت و سنجاق حلب. در جهت غربی حلب که دارای ۲۳ پارچه قریه میباشد. پاره ای آثار عتیقه و خرابه های بتخانه و کلیسای مربوط بدورهء جنگهای صلیبی در آنجا بجای است. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باریشوع.

(اِخ) (پسر یشوع) و او پیغمبر کاذبی بود (کتاب اعمال رسولان ۱۳:۶) که به علیمیای جادوگر معروف بود (کتاب اعمال رسولان ۱۳:۸) و با سر جیوس والی در پافوس بود و با برنابا و شاؤل در وقتی که ایشان و البیرا به انجیل موعظه می نمودند ضدیت کرد، زیرا که تعلیمات انجیل با صنعت او ضدیت بسیار داشت. لهذا پولس او را نهیب فرمود و وی در همان ساعت کور شد. رجوع به سرجیوس پولس شود. (از قاموس کتاب مقدس).

باریطارون.

(اِ)(۱) یکی از دو پردهء زیر پوست شکم. ابن سینا آرد : بر شکم پس از پوست دو پرده است یکی موسوم به طافی و دیگری باریطارون که آنرا مدور نیز خوانند. (قانون ص۱۳). ظاهراً این کلمه باید مصحف باریطون باشد. رجوع به باریطون شود. (۱) - شاید این کلمه مصحف و معرب Periteoine, Peritonaion یونانی باشد.

باریطوس.

(اِ) ورم بیخ گوش. (بحر الجواهر).

باریطون.

(معرب، اِ) پردهء پس از مراق و بالای ثرب و آن حاوی همهء احشاء باشد. غشاء بعد مراق و فوق ثرب. صفاق. (بحر الجواهر). پوشش شکم، پوست است و عضله هاست و دو حجاب است: یکی بدرونست و مماس معده و روده هاست و آن را بتازی المطبق بالامعاء گویند و دیگر بیرون تر است و آن را بلغت یونان باریطون(۱) و بتازی ممتد [و در نسخه ای ممد](۲) گویند از بهر آن که این گورانده تر است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). رجوع به باریطارون شود. (۱) - ۲) .Peritonaion. Peritoine) - شاید: مدور است چنانکه ابن سینا در باریطارون در کتاب قانون آورده است.

باریقو.

(ترکی، اِ) ظاهراً بمعنی سهم. بخشش باشد : بهر وقت که خزانه ای بیاوردندی جماعت امرا و دوستان خزانه داران پیش ایشان می رفتند و باریقو می خواستند و ایشان بقدر هر یک را چیزی میدادند... و خزانچیان نیز باریقو بهمدیگر میدادند. (تاریخ مبارک غازانی چ انگلستان ص۳۳۲).

باریقون.

(معرب، اِ) بیونانی دوایی است که آن را شوکران خوانند و آن تخم بیخ رومی است و از تفت که از ولایت یزد است آورند و آن را دورس تفتی گویند. (برهان) (آنندراج). شوکرانست. (فهرست مخزن الادویه). مأخوذ از یونانی، شوکران. (ناظم الاطباء) (دِمزن). بیخ تفتی. تخم بیخ رومی. (دِمزن).

باریقی.

(اِخ) (بلاد) به نقل خواند میر از اقلیم چهارم باشد:... و شمال بلاد مصر و اسکندریه و بلاد باریقی و بلاد افرنجه و طنجه بگذرد.

(حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۶۳۴) در فهرست اعلام باریفی ضبط شده است.

باریک.

(ص) نازک و لطیف چون کمر و لب. بارک مخفف آنست. (آنندراج). نازک. (ارمغان آصفی). میرحسن دهلوی گوید : لب باریک تو زیر خط شبگون دیدم چو هلالی که شبانگاه برون می آید. (آنندراج). هر چیز دراز و گرد و کم قطر مقابل کلفت و نافذ. نازک. (ناظم الاطباء). نازک و لطیف و ظریف. (دِمزن). هضم. (دهار) (ترجمان القرآن). ضد ستبر. مقابل پهن. هر چیزی که از جانب طول لاغر باشد: انگشتان باریک : چو سی روز گردش بپیمایدا [ماه] دو روز و دو شب روی ننمایدا پدید آید آنگاه باریک و زرد چو پشت کسی کو غم عشق خورد. فردوسی. جهان از شب تیره تاریکتر دلی باید از موی باریکتر.فردوسی. بود [ماه] هر شبانگاه باریکتر بخورشید تابنده نزدیکتر.فردوسی. ز سر تا بپایش ببوسید [مار] سخت شد از پیش او سوی بروردرخت چو آن اژدها شورش او بدید بدان شاخ باریک شد ناپدید.فردوسی. نماند از رشتهء جانم بجز یکتار خون آلود ازین باریکتر تاری نپندارم که کس دارد. خاقانی. ماه نو دیدی لبت بین رشتهء جانم نگر کاین سه را از بس که باریکند همبر ساختند. خاقانی. بر لب باریک جام عاشق لب دوخته بر سر گیسوی چنگ زهره سر انداخته. خاقانی ||. دقیق. (ناظم الاطباء ||). فکر و رای و سخن باریک. دقیق در معنی. لطیف. باارزش : بیاورد و بنشاند نزدیک خویش بگفت آن سخنهای باریک خویش.فردوسی. فرستادم اینک بنزدیک تو نپیچید از رأی باریک تو.فردوسی. ور ایدونکه رازیست نزدیک تو که روشن کند رای باریک تو.فردوسی. ترا گفتم این چرب گفتار من روان و دل و رای هشیار من سخن دارد از موی باریکتر ترا دل ز آهن نه تاریک تر.فردوسی. زیراک باریک دانستن و قصد تحقیق کردن اندر آن دراز شود. (التفهیم ص۲۲۷ و ۵۳۲). قوت پیغمبران معجزات آمد... و قوت پادشاهان اندیشهء باریک. (تاریخ بیهقی). قوهء پادشاهان اندیشهء باریک و درازی است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۳). رأی باریک اوست قائد حلم که سماک از سنان درآویزد.خاقانی. جواهربخش فکرتهای باریک بروزآرندهء شبهای تاریک.نظامی. زان سبب شد مرا سخن باریک کز میان تو هر زمان گفتم.عطار. بمراثی و هجا نیز گرایش نکند بر دل افشاندنم از فکرت باریک قبس. ابن یمین (دیوان چ باستانی راد ص ۴۳۵). المداقه؛ با کسی کار باریک فراگرفتن. (تاج المصادر بیهقی ||). در پارچه، نازک. لطیف. ظریف: که قطر کم دارد. حریر باریک یعنی تنک. سِب؛ جامهء باریک. (السامی فی الاسامی) : دبیقی جامه ای است باریک که از مصر آرند. (حدود العالم). و از این ناحیت جامه های ابریشم خیزد یک رنگ و باریک. (حدود العالم). و پردها ابریشمین و پشمین و میزرهاء باریک و انماط. (تاریخ طبرستان). و اگر سوءالمزاج خشک باشد پیوسته لبها میطرقد و پوستکها، باریک از وی برخیزد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). پار در خان موفق یافتی توقیق و داد(۱). شهره شارستانی باریک و نغز و قیمتی. سوزنی. قرام پردهء باریک و تکه بند ازار. (نصاب الصبیان). جامهء باریک؛ ثوب خلخال. (منتهی الارب ||). بمعنی کم در عرض، چون راه باریک. طالب کلیم گوید : هر کجا باریک شد راهت قدم از سر بنه چاره گر، ار تار در پیش آیدت مضراب باش. (آنندراج). هر چیز تنک و نازک و کم عرض: راههای باریک طهران را بلدیه گشاد کرده است. (فرهنگ نظام). کم در عرض. (ارمغان آصفی). که عرض کم دارد: ریسمانی باریک : بباریک و تاری ره مشکل اندر چو خورشید روشن بخاطر منیرم. ناصرخسرو ||. در مایعات، تُنُک. تنک و رقیق. (ناظم الاطباء). مقابل غلیظ. کم مایه. سرخالی : مرا ده ساقیا جام نخستین که من مخمورم و میلم بجام است ولیکن لختکی باریک تر ده نبیذ یک منی دادن کدام است.منوچهری. گوییکه مشاطه زبر فرق عروسان ماورد همیریزد باریک بمقدار.منوچهری. اگر علت تازه باشد قنطوریون غلیظ گزینند و اگر کهن باشد قنطوریون باریک. (ذخیرهء خوارزمشاهی). قنطوریون باریک؛ قنطوریون دقیق. (از ذخیرهء خوارزمشاهی). خداوند خصیهء سرد و تر، دیر بالغ شود و دیر اندر کار آید و بر جماع حریص نباشد و منی رقیق باشد یعنی تنک و باریک. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). کم در عمق چون آب باریک. (آنندراج) (ارمغان آصفی). آب باریک؛ آب روانی

کم، تنک ||. روزی و رزقی دائم لیکن بسیار قلیل ||. نرم. نرم کوفته، رماد ارمد خاکستر نیک باریک. نبغ الوعاء بالدقیق؛ برانید آوند از سوراخ خود آنچه باریک بود از آرد. ارمد؛ خاکستر نیک باریک. قِتَذی؛ خاک باریک. (منتهی الارب ||). جزء. پاره. تقسیم. ریز : و منجمان این یکی را که درجه است اندر صناعت خویش بشست پاره کردند باریکتر از درجه ها. (التفهیم). تدبیر نگاه داشتن چشم تا دردمند نشود آنست که... نگاهدارند از گریستن بسیار... و خواندن خطهای باریک. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و خط باریک نبشتن و خواندن... چشم را ضعیف کند ||. خرد و کوچک. (ناظم الاطباء ||). پنهان. (ارمغان آصفی). ناهویدا. (ناظم الاطباء ||). بیماری باریک؛ دِقّ. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء). (۱) - یعنی دادی.

باریک.

(اِخ) سرداری که بر بغداد استیلا یافت. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ صص ۴۹۲-۴۹۳).

باریک آب.

(اِخ) دهی است جزء دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان زنجان که در ۳۳ هزارگزی جنوب زنجان و یک هزارگزی راه عمومی واقع است منطقه ای است کوهستانی و سردسیر با ۲۷۲ تن سکنه. آبش از چشمه سار. محصولش غلات، انگور و میوه جات و شغل اهالی زراعت و مکاری و صنایع دستی مردمش گلیم و جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

باریک آب.

(اِخ) دهی است جزء دهستان سجاس رود، بخش قیدار شهرستان زنجان که در ۲۳ هزارگزی قیدار و یک هزارگزی راه عمومی قشلاق زنجان واقع است. منطقه ای است کوهستانی و سردسیر با ۱۸۹ تن سکنه. آبش از چشمه سار و محصولش غلات و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی مردمش قالیچه، گلیم و جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

باریک آب.

(اِخ) دهی است جزء بخش ابهررود شهرستان زنجان که در ۱۵۰ هزارگزی شمال ابهر و ۱۲ هزارگزی راه عمومی واقع است. سرزمینی است کوهستانی سردسیر با ۵۴ تن سکنه. آبش از چشمه محصولش غلات. شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲ ||). موضعی است در کوهستان ها و ییلاقات شاه کوه و ساور. (ترجمهء سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ ۱۳۳۶ بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۱۶۹).

باریک آباد.

(اِخ) دهی است از دهستان تل بزان بخش مسجدسلیمان شهرستان اهواز که در ده هزارگزی جنوب خاوری مسجدسلیمان کنار راه شوسه شرکت نفت واقع است منطقه ای است کوهستانی، گرمسیر با ۱۸۰ تن سکنه. آبش از لولهء شرکت نفت. محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و کارگری شرکت نفت و گله داری است. راهش اتومبیل رو و دارای چاه نفت می باشد. ساکنین از طایفهء هفت لنگ بختیاری هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

باریک آب سر.

[سَ] (اِخ) یک از دهات ساری. (ترجمهء سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ ۱۳۳۶ بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۱۶۲).

باریک آواز.

(ص مرکب) پرحرف و یاوه گوی. (ناظم الاطباء). یاوه گوی و ژاژخای. (دِمزن).

باریکاد.

(اِ)(۱) رجوع شود به باررِیکاد. (۱) - Barricade.

باریکان.

(اِخ) دهی است جزء دهستان وسط بخش طالقان شهرستان طهران که در ۳ هزارگزی جنوب مرکز بخش و یک هزارگزی جنوب راه فرعی شهرک به صمغ آباد قرار دارد. منطقه ای است سردسیر با ۲۸۶ تن سکنه. صنایع دستی اهالیش قالیچه و گلیم، و کرباس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

باریکان.

(اِخ) دهی است از دهستان جم بخش کنگان شهرستان بوشهر که در ۶۶ هزارگزی شمال خاور کنگان کنار راه عمومی کنگان به پشتکوه در جلگه واقع است. هوایش معتدل و دارای ۴۸۵ تن سکنه میباشد. آبش از قنات و محصولش غلات، خرما و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

باریکایی.

(اِخ) دهی است از دهستان گورک سردشت بخش سردشت شهرستان مهاباد که در ۱۷۵ هزارگزی خاور سردشت و ده هزارگزی خاور شوسهء سردشت به مهاباد واقع است. منطقه ای است کوهستانی و جنگلی با هوایی معتدل. دارای ۱۲۹ تن سکنه از نژاد کرد می باشد. آبش از رودخانهء سردشت و محصولش غلات، توتون و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالیش جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باریک ابرو.

(اَ) (ص مرکب) آنکه ابرویی باریک و کم پشت دارد. کشیده ابرو. اَزجّ. اَضرَط. (منتهی الارب).

باریک اندام.

[اَ] (ص مرکب) آنکه اندامی لاغر و ظریف دارد طُلو. ضَمر. ضامر. ضامره. رجل مرهوف البدن؛ مرد باریک اندام. (منتهی الارب).

باریک اندیشه.

[اَ شَ / شِ] (ص مرکب)آنکه اندیشهء دقیق دارد. محتاط. دقیق.

باریک اندیشی.

[اَ] (حامص مرکب)دقت. احتیاط. مآل اندیشی : و او را [عنصری را] چنین قصیده ای دیگر نیست هر چه ممکن بود از استادی و باریک اندیشی کرده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۹۲).

باریک بازو.

(ص مرکب) آنکه بازویی باریک، لاغر و ظریف دارد. اَعضُد. (منتهی الارب).

باریک بافت.

(ص مرکب) پارچه ای که بافت آن دقیق و ظریف باشد: سابری، زره باریک بافت استوار ساخت. (منتهی الارب).

باریک بدن.

[بَ دَ] (ص مرکب) شخص ظریف بدن. لاغربدن. از زن قریب النسب فرزند باریک بدن و نحیف جثه آید. (منتهی الارب در: ض ع ل). تذبل. باریک بدن بودن زن. (منتهی الارب).

باریک برگ.

[بَ] (اِ مرکب) بید(۱). گونه ای از بید که در درهء چالوس و ساحل رود کرج و کوه دنا در شیراز و جبال کوه گیلویه دیده شده است. (گاوبا). (۱) - Angustifolia. (جنگل شناسی ساعی ج ۱ چ ۱۳۲۷ دانشگاه طهران ص ۱۹۵). Salix Amgustofolia - Salix Wilhelmsidna - salix drcunclifolia -.

باریک بین.

(نف مرکب) آنکه به امعان نظر بنگرد چو ستاره شناس و مانند آن. (آنندراج). آنکه به امعان نظر بنگرد. (ارمغان آصفی). رجوع به مجموعهء مترادفات ص ۱۴۰ شود. باهوش و زیرک. (ناظم الاطباء). زیرک و هوشیار. تیزنظر. دقیق. فَطِن. (مهذب الاسماء) (دهار). مدْقِق. صُحصُح. صحصوح مرد رسادانای امور، باریک بین. (منتهی الارب). ظریف بین. پر از فراست، ظرافت. (دِمزن). کسی که در حرکات بستگان و دوستان دقیق میشود و جزئیات را دیده دل تنگ میگردد: فلان باریک بین است و از دوستان خود زود دل تنگ میشود. (فرهنگ نظام) : حکیمان باریک بین بیش از آن که رنجانم اندیشهء خویش از آن. نظامی. ز غمزه لعل داران کمان ساز همه باریک بین و راست انداز.نظامی. شه از رای دانای باریک بین ز خجلت سرافکنده شد بر زمین.نظامی. اجل چون بخونش برآورد دست قضا چشم باریک بینش ببست. سعدی (بوستان). بخون کسی چون اجل برد دست قضا چشم باریک بینش بست. سعدی (بوستان). رای باریک بین خسرو حشمت آیین متوجه انقیاد باریک شده. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۴۹۲ ||). تیزبین (در حیوانات) : بفرمود تا برنهادند زین بر آن راه پویان [اسبان] باریک بین. فردوسی. بپرهیز گاران پاکیزه رای بباریک بینان مشکل گشای.نظامی ||. خسیس. (آنندراج) (ارمغان آصفی). تنگ نظر. میرزا صائب گوید : از سر خوان ملک برخیز کاین باریک بین می شمارد لب گزیدن را لب نانی دگر. (آنندراج ||). شاعر. (دهار) : سواد دیدهء باریک بینان انیس خاطر خلوت نشینان.نظامی. ||ناتوان بین. (ارمغان آصفی ||). ناتوان. (آنندراج).

باریک بینش.

[نِ] (ص مرکب) با بصیرت، آنکه بینایی دقیق دارد : جوابش داد کای باریک بینش جهان جان و جان آفرینش.نظامی.

باریک بینی.

(حامص مرکب) آنکه در امور دقیق است. چگونگی باریک بین. دقت. تدقیق. مُداقَّه. فطانت. تبن. تبتین. ریزه کاری و باریک بینی کردن. (منتهی الارب). آنکه باریک بیند و دقیق اندیشد. زیرکی و تیزهوشی. (ناظم الاطباء) : چو از باریک بینی موی می سفت ببباریکی سخن چون موی میگفت.نظامی. به باریک بینی چو بشتافتی سخنهای باریک دریافتی.نظامی (||. ص مرکب) آنکه بینی باریک دارد، اَذلَف. (منتهی الارب).

باریک پرناک.

(اِخ) امیر عراق عرب که از مخالفین و رقبای شاه اسماعیل صفوی بود. رجوع به تاریخ ادبیات برون ج ۴ ص۴۴ شود.

باریکتاب.

(ن مف مرکب) پارچه ای که باریک بافته شده باشد. نازک بافته.

باریک تار.

(ص مرکب) پارچه یا فرشی که تارهای ظریف دارد. فَش، فشوش؛ گلیم درشت باریک تار. (منتهی الارب).

باریک تن.

[تَ] (ص مرکب) لاغراندام. آنکه اندامی ظریف دارد: و این [سند] ناحیتی است گرمسیر و اندر وی بیابانهای بسیار... و مردمان اسمر و باریک تن و دونده. (حدود العالم). [و مردم سودان] باریک تن اند و سطبرلب و درازانگشتان و بزرگ صورت. (حدود العالم).

باریکجوی.

(نف مرکب) نازک اندیش. لطیف اندیش. ظریف جوی.

باریک خیال.

(ص مرکب) ظریف اندیش. آنکه لطیف فکر کند. شاعر نازک خیال. میرزا صائب گوید : هر که چون رشته ز باریک خیالان گردید روزیش تنگتر از رشتهء سوزن باشد. (آنندراج). کسی که خیالات و افکار و نکات خوب و لطیف ظاهر میدارد چه در شعر و چه در غیر آن: صائب، شاعر باریک خیالی بوده است. (فرهنگ نظام). شاعری که دارای تصورات و موهومات دقیق باشد. (ناظم الاطباء).

باریک دان.

(نف مرکب) لطیف اندیش. نکته سنج. (ربنجنی: لطیف).

باریک دم.

[دُ] (ص مرکب) دارای دمب باریک و نازک. (ناظم الاطباء). شُبّوط؛ نوعی از ماهی نرم بدن، خردسر، باریک دم، گشاده میان بر شکل بربط. (منتهی الارب).

باریک دم.

[دَ] (ص مرکب) چاقو یا شمشیر و یا خنجر و نظایر آن که دم آن تیز باشد.

باریک دیدن.

[دی دَ] (مص مرکب)بصارت. (تاج المصادر بیهقی).

باریک ران.

(ص مرکب) آنکه ران باریک دارد: قعواء؛ زنی باریک ران. (منتهی الارب).

باریک رای.

(ص مرکب) آنکه فکر ظریف دارد. باذکاوت. بصیر. بافراست. (دِمزن). دارای قوهء مدرکهء نافذ و دقیق. (ناظم الاطباء).

باری کرسف.

[کَ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان مشهداردهار بخش قمصر شهرستان کاشان که در ۶۰ هزارگزی شمال باختری قمصر سر راه فرعی کاشان به مشهداردهار واقع است. آبش از قنات. محصولش غلات، حبوبات، میوه جات. شغل مردمش زراعت، گله داری صنایع دستی زنان قالیبافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

باریک ریس.

(نف مرکب) آنکه خیال بیهوده کند و بدان روز بروز نزارتر و لاغرتر شود : زین حروفت شد خرد باریک ریس نسخ میکن ای ادیب خوشنویس.مولوی. دفع او را دلبرا بر من نویس هل که صحت یابد این باریک ریس.مولوی ||. اندیشه ناک ||. دارای حسرت ||. دقیق و زیرک. (ناظم الاطباء).

باریک ریسیدن.

[دَ] (مص مرکب) لاغر و نحیف شدن. تکیده شدن: روز بروز باریک میریسد؛ پیوسته لاغرتر میشود. لاغر شدن: ای فلان چرا این روزها باریک میریسی (یعنی لاغر شدی). این معنی مجاز است. (از فرهنگ نظام ||). در کاری بغور تمام وارسیدن و اندک اندک

بکمال خوبی سرانجام دادن. (غیاث). در کار بغور تمام وارسیدن و بکمال خوبی آنرا سرانجام دادن. غزالی مشهدی گوید : غزالی شهد نظمت گر خورد عقل نماید تا ابد انگشت لیسی دهد سررشتهء حرفی بکاتب که مو بشکافد از باریک ریسی بکوشد تا غلط کمتر نویسد گر از دستش نیاید خوشنویسی. (آنندراج) (ارمغان آصفی ||). پنبه یا پشم را ریسمان باریک رشتن: فلان کارخانهء ریسمان بافی، ریسمان باریک میریسد ||. بچیزی توجه تمام کردن. (فرهنگ نظام).

باریک ساق.

(ص مرکب) آنکه ساق باریک دارد. دارای ساق باریک. اَحمَش. (تاج المصادر بیهقی). حَمِش. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) : صیادی سگی معلم داشت ازین پهن بری، باریک ساقی. (سندبادنامه ص ۲۰۰).

باریک سر.

[سَ] (ص مرکب) آنکه سر باریک و خرد دارد ||. آنچه سر و انتهایی باریک و تیز داشته باشد، رمح اَزَبّ؛ نیزهء باریک سر. (منتهی الارب).

باریک سنج.

[سَ] (ص مرکب) دقیق فکر. نکته سنج : گذشتند بر کوه(۱) خارا برنج وزو(۲) خیره شد مرد باریک سنج.فردوسی. (۱) - ن ل: از آنکوه. (۲) - ن ل: درو.

باریک سنگ.

[سَ] (ص مرکب) سبک وزن.

باریک شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) لاغر یا نازک و یا تنک شدن: فلان که سابقاً کلفت بود حالا باریک شده است. (فرهنگ نظام). استدقاق. (منتهی الارب). لاغر شدن. (ارمغان آصفی) (غیاث) (آنندراج). ضعیف شدن. (فرهنگ ضیاء). رجوع به مجموعهء مترادفات ص۳۰۷ شود : جهان بر جهاندار تاریک شد تن پیلواریش باریک شد.فردوسی. ز ناخوردنش چشم تاریک شد تن پهلوانیش باریک شد.فردوسی. گردن از بار طمع لاغر و باریک شود این نوشتست زرادشت سخندان در زند. ناصرخسرو. بدر او شد چو ماه نو باریک شد جهان پیش پیرزن تاریک.سنایی. از روی تو ماه آسمان را شرم آمد و شد هلال باریک. سعدی (ترجیعات). از تواضع میتوان مغلوب کردن خصم را میشود باریک چون سیلاب از پل بگذرد. صائب (آنندراج). به از روشندلی تیرشهابی نیست شیطان را که شد باریک زاهد تا هلال عید پیدا شد. صائب. آب شد باریک تا رفتار دلجوی تو دید گل سپر انداخت تا رخسار نیکوی تو دید. محسن تأثیر (آنندراج). نازکتر است از رگ جان گفتگوی من باریک شد محیط چو آمد بجوی من. صائب (از ارمغان آصفی). بیتاب نشد مه اگر از تاب جمالت(۱) پس بهر چه باریک شد از شهر بدر رفت. کاشی آملی (از ارمغان آصفی) (آنندراج). هر کجا باریک شد راهت قدم از سر بنه جاده گر از تار در پیش آمدت مضراب باش. کلیم (از ارمغان آصفی ||). دقت. دقهٔ. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). دقیق. به چیزی توجه تام کردن و در کاری دقیق شدن: در هر کاری باید شخص باریک بشود. این معنی مجاز است. (از فرهنگ نظام) : بفکر معنی نازک چو مو شدم باریک چه غم ز موی شکافان خورده بین دارم. صائب ||.

مخفی و دزدانه دور رفتن: تا شما وارد شدید فلان باریک شده رفت. (فرهنگ نظام). پنهان از جای بدر زدن. (ارمغان آصفی). پنهان جمع نمودن خود را به آهستگی تمام که صدای پا بلند نشود در گریختن از جای بدر زدن. وحید در تعریف مفتول کش گوید : حدید آفت دور و نزدیک شد چون آن شوخ را دیده باریک شدن. وحید قزوینی (از ارمغان آصفی) (آنندراج). و رجوع به باریک گردیدن شود ||. باریک شدن گردن؛ کنایه از ملایمت و همواری بهم رساندن. (آنندراج) : در زمان خط مدار چشم او بر مردمی است گردن عامل شود باریک در پای حساب. صائب (از ارمغان آصفی). (۱) - ن ل: جمالش.

باریک شکم.

[شِ کَ] (ص مرکب) کسی که شکمی لاغر و خرد دارد. مُخطَف البطن. خامِص. اَهضَم. هفهاف مُسمَئِل (در مرد)، حَمیصُالحشاء ضَسرَه (در زن). (منتهی الارب).

باریک شکم شدن.

[شِ کَ شُ دَ] (مص مرکب) لاغر شدن شکم از گرسنگی و جز آن. باریک شدن شکم؛ هَصیم. (منتهی الارب).

باریکصور.

(اِخ) نام ناحیه ای است در ولایت ارضروم (ارزنهٔ الروم) در قضای کماخ از سنجاق ارزنجان. دارای ده پارچه ده میباشد. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باریک فکر.

[فِ] (ص مرکب) آنکه اندیشهء لطیف دارد. آنکه فکری دقیق دارد.

باریک کار.

(ص مرکب) آنکه در کار خود دقت دارد. ماهر. چربدست. استاد. کسی که کارهای ظریف و دقیق کند. صِنع درزی یا باریک کار. صنع الیدین [صَ یا صُ یَ دَ] یا صنیع الیدین؛ مرد چربدست باریک کار ماهر در پیشهء خود. صناع الیدین؛ ماهر باریک کار چربدست، در پیشه و کار خود. صنیع الیدین؛ چربدست و ماهر در پیشهء خود. (منتهی الارب).

باریک کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) نرم کوفتن. نرم ساییدن: ادقاق؛ باریک کردن آرد. دقیق کردن آرد باریک کردن آرد. (منتهی الارب). نرم کردن. تدقیق. (دهار).

باریک کمر.

[کَ مَ] (ص مرکب) آنکه میانی لاغر دارد. باریک میان متناسب اندام. نازک میان ||. معشوق. معشوقه.

باریک گردانیدن.

[گَ دَ] (مص مرکب)باریک کردن. چیزی را دقیق و نرم کردن. باریک گردانیدن چیزی را؛ ادقاق. تدقیق. (منتهی الارب).

باریک گردن.

[گَ دَ] (ص مرکب) آنکه گردن باریک دارد.

باریک گردیدن.

[گَ دی دَ] (مص مرکب) باریک شدن. خرد شدن. نرم شدن. و رجوع به باریک شدن شود.

باریک گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب)کاری را باریک گرفتن؛ تنگ گرفتن آن را. باریک گرفتن کار را؛ اشفاف. (منتهی الارب).

باریک گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب)لاغر شدن. باریک شدن. باریک گردیدن ||. خرد شدن. رجوع به باریک و باریک شدن و باریک گردیدن شود. لطف. لطافت. (منتهی الارب) : تن سودایی من در خم آن موی نحیف گشته باریک که ابریشم سازش کردم. مسیح کاشی (از ارمغان آصفی).

باریک گیر.

(نف مرکب) سخت گیر. کسی که در کارها بسیار خرده گیرد : مرد [بوالحسن عراقی دبیر] سخت بدخو بود و باریک گیر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۴۹). و چنان گفتند که زنان او را دارو دادند که زن مطربهء مرغزی را بزنی کرده و مردی سخت بدخو بود و باریک گیر. (ایضاً ص ۵۴۹).

باریکلا.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان میانرود سفلی بخش نور شهرستان آمل. که در ۱۱ هزارگزی باختر آمل در دشت واقع است. هوایش معتدل و مرطوب است و دارای ۶۰ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانهء ناپلارود و محصولش برنج و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

باریک لب.

[لَ] (ص مرکب) لب نازک. لب باریک. لب قیطانی، لبی بنازکی چون قیطان.

باریکلومانن.

[نُ] (اِخ)(۱) در متن عربی ابن بیطار باریلوماین است و صورت بالا ـ از ترجمهء فرانسوی است. ابوالعباس نباتی گوید: گروهی آنرا صریمهٔ الجدی نامیده اند و این درست نیست. در بعض جبال اندلس آن را عینیهٔ و ذات العین(۲) نامند. دیسقوریدوس در کتاب

چهارم گوید: برخی از مردم آن را سفلنیون(۳) خوانده و گروهی این گیاه را قلومانن(۴) خوانده اند و آن درخچه ای است بدون شاخه و برگهای خرد و پراکنده دارد که از هر سو برخی بر دیگری احاطه دارند. رنگ آن بسپیدی زند چنانکه در شکل شبیه به برگ گیاهی است که قسوس [قَ و و] نامند و نزدیک برگ آن جوانه هایی است که در آنها میوه ای است شبیه میوهء قسوس چنان پنداری که بر روی برگ قرار دارد و میوهء آن سخت و چیدن آن دشوار است و این گیاه را ریشهء درشتی است و در زمین های زراعتی و مرزها میروید و گاهی گیاه مزبور بدیگر گیاهان نزدیک خود می چسبد و چون میوهء آن برسد بچینند و در سایه خشک کنند. جالینوس در کتاب هشتم گوید: بزر و برگ این گیاه نافع است. (از مفردات ابن بیطار ج ۱ و ترجمهء فرانسوی آن ج ۲ ص ۱۹۸). و رجوع به دو کتاب فوق شود. به لغت اندلس بمعنی شبیه بچشم است کسی که آنرا ضریمهٔ الجدی دانسته بخطا رفته است و بعضی مقلبنون و بعضی فلوماین نیز نامند. ماهیت آن: گیاهی است بی ساق و برگ آن محیط بر آن و مایل به سفیدی شبیه ببرگ لبلاب صغیر و نزدیک برگ آن شعبه ها روییده و برآنها ثمری شبیه بربق و مزغب با رطوبتی بسیار چسبنده که بر جامه و غیر آن هر چه میرسد می چسبد و ثمر آن را جمع نموده در سایه خشک می نمایند و بیخ آن غلیظ و منبت آن عمارات و خرابه ها و شوره زارها و از جمله نباتاتی است که بر آنچه نزدیک آن باشد می پیچد و برگ و تخم آن مستعمل. رجوع به مخزن الادویه صص۱۲۹-۱۳۰ و باریلوماین شود. (۱) - ۲) .Lonicera Etrusca) - در متن عربی ذات الاعین است. (۳) - Sflamoun. (در متن عربی سقلیون آمده است) (۴) - Khoumanon. (در متن عربی قلوماین است)

باریک محله.

[مَ حَلْ لَ / لِ] (اِخ) دهی است از دهستان دابو بخش مرکزی شهرستان آمل که در ۱۲ هزارگزی شمال خاوری آمل در دشت واقع است هوایش معتدل و مرطوب است ۱۶۰ تن سکنه دارد و محصولش برنج و مختصری کنف و صیفی و شغل اهالی، زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). و رجوع به ترجمهء سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ ۱۳۳۶ بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۱۵۲.

باریک میان.

(ص مرکب) لاغرمیان. (آنندراج). کمرباریک. (ناظم الاطباء). آنکه کمر باریک دارد. ظریف قد و متناسب اندام. (دِمزن). اَخَمص. اَقَّب. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). اَهیَف. اَهضَم. مخصَّر. ضَمر. (دهار). ضامِرَه. ضامِر. مَهَفهَت. هیفار؛ زن باریک میان. (منتهی الارب).

باریک میان شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب ل) لاغرمیان گردیدن. کمرباریک شدن. خَمَص. (منتهی الارب). ضُمور. (ترجمان القرآن) (دهار). اضطمار. (تاج المصادر بیهقی). ضَمر.

باریک میان کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب م) بیماری یا عارضهء دیگری کسی را کمرباریک و لاغر کردن.

باریک میان گردانیدن.

[گَ دَ] (مص مرکب م) رجوع به لاغرمیان کردن شود.

باریک میانی.

(حامص مرکب)کمرباریکی. لاغرمیانی. رجوع به باریک شود.

باریک نا.

(اِ مرکب)(۱) باریک نای. سر یا نوک چیزی. قسمت باریک هر چیز. باریک نای چیزی؛ قسمت باریک آن. الاسله؛ باریک نای ساعد یا ارش. (از مهذب الاسماء). باریک نای پا؛ نازند. باریکنای دست؛ قصبه. (۱) - مرکب از باریک + نا.

باریک نان.

(اِ مرکب) یک نوع نانی است که با آرد برنج و دراز و بشکل تقریباً بیضی درست می کنند. (یادداشت مؤلف).

باریک نای.

(اِ مرکب) رجوع به باریک نا شود.

باریکو.

(اِخ) دهی از دهستان تراکمه بخش کنگان شهرستان بوشهر که در ۱۲۶ هزارگزی جنوب خاوری کنگان و یکهزارگزی شمال راه فرعی لار برگله دار. در جلگه واقع است. دارای ۹۶ تن سکنه میباشد. آبش از قنات و محصولش غلات، خرما و پیاز و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

باریک وهم.

[وَ] (ص مرکب) آنکه اندیشه و پندار باریک و دقیق دارد. آنکه خیال دقیق دارد.

باریکه.

[کَ / کِ] (ص) باریک و تنک (تک): از یک راه باریکه رفتم و خیلی صدمه خوردم. (فرهنگ نظام). مقدار کم. چیز اندک. شی ء ناقابل. کم ارزش: یک باریکه کهنه. آب باریکه؛ رزق کم. رزق اندک. یک باریکه از کنار ماهوت. یک باریکه چوب. یک باریکه خربزه ||. لاغر: باریکه ای است، لاغر است.

باریکه صادقی.

[کِ دِ] (اِخ) دهی است از دهستان هرسم بخش مرکزی شهرستان شاه آباد که در ۶ هزارگزی شمال باختری هرسم جنوب خاوری شاه آباد واقع است منطقه ای است جلگه ای، سردسیر با ۲۵۰ تن سکنه. آبش از رودخانه ماشالگان و سراب هرسم. محصولش غلات و حبوبات چغندرقند، لبنیات. شغل مردمش زراعت، گله داری. راهش مالرو میباشد تابستان از طریق پلنگ گرد اتومبیل

میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

باریکه نظام.

[کِ نِ] (اِخ) دهی است از دهستان هرسم بخش مرکزی شهرستان شاه آباد که در ۴ هزارگزی باختر هرسم و یکهزار گزی جنوب خاوری شاه آباد واقع است. سرزمینی است جلگه ای سردسیر. با ۷۰۰ تن سکنه. آبش از رودخانهء ماشالگان و سراب هرسم. محصولش غلات، حبوبات، لبنیات و چغندرقند شغل مردمش زراعت، گله داری و راهش مالرو است. تابستان از طریق پلنگ گرد و چشمه سنگی اتومبیل میتوان برد. دبستان، مسجد و دو باب دکان دارد فع مرکز دهستان هرسم میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

باریکی.

(حامص) دقت و نازکی. (ناظم الاطباء). نازکی و لطافت و دقت. (آنندراج). ظرافت. نازکی. (دِمزن). چو از باریک بینی موی میسفت بباریکی سخن چون موی میگفت.نظامی. سنانش از موی باریکی سترده ز چشم موی بینان موی برده.نظامی || لاغری : آن چنان کز حجاب تاریکی کس نبیند دراز و باریکی.نظامی. ای ز باریکی میانت همچو مویی در کمر غنچه از رشک دهانت میخورد خون جگر. (نصاب الصبیان). ز باریکی و سستی هر دو پایم تو گویی پای من پای تنندوست.آغاجی(۱). (۱) - ن ل: فرالاوی.

باری گر.

[گَ] (ص مرکب) بوریاگر. (مهذب الاسماء).

باریلوماین.

[یُ] (اِ) رجوع به باریکلومانن شود.

باریلی.

[رِ] (اِخ)(۱) نام شهری است در هندوستان، در دایرهء کلکته در ۲۲۰ هزارگزی شمال شرقی اکره در محل تلاقی دو نهر تابع برود گنگ واقع شده و مرکز سنجاقی مسمی به همین اسم میباشد. دارای صدهزار تن سکنه و صنایع و مکاتب بسیار است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Bareily.

باریمینیاس.

(معرب، اِ مرکب)(۱)باریرمیناس. باری ارمیناس. باراارمانیاس. باری ارمینیاس یا اقوال جازمه. نام یونانی مقاله سوم از نه مقالهء ارسطو است. رجوع به اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ۱۳۲۶ دانشگاه طهران ص ک و باری ارمینیاس در همین لغت نامه شود. (۱) - کلمهء یونانی است مرکب از دو جزء یکی Periیعنی دربارهء و دیگر Herminias یعنی تعبیر عبارت و از همین روی این قسمت را کتاب العبارهٔ هم گفته اند و بفرانسه Del interpretation نام دارد، و باریر میناس بصور دیگر باری ارمینیاس و باراارمایناس و باری ارمینیاس و باری ارمانیاس نیز آمده. (نقل از حاشیهء ص ک اساس الاقتباس چ مدرس رضوی ۱۳۲۶ دانشگاه

طهران).

بارین.

[رِ] (اِخ) نـام شـهری است. (آننـدراج). نام شـهرکی است بیک روزه راه بمغرب حماة. (دِمزن). نام شـهری از شام در نزدیکی حماة. (ناظم الاطباء). و عامه آن را بعرین نامند. شهر نیکویی است میان حلب و حماة از جهت مغرب. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). از بلاد مشـهور فلسطین باشد رجوع به نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ لیدن ج ۳ ص ۲۷۱ شود. نام قصـبهء کوچکی است در بین حلب و حماة که در جانب شـمال حماة واقع گشـته زمانی قصبهء معموری بوده و بمناسبت قلعه و باغ و باغچه ها شهرت داشته در جنگهای صلیبی حایز اهمیت بوده و رفته رفته به انحطاط گراییده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بارینال.

(اِخ) بارینال صابی. رجوع به وینال و ص ۲۲۶ الجماهر شود.

باریوم.

[یُمْ] (فرانسوی، اِ)(۱) مـأخوذ از فرانسـه، فلزی سـفید نقره ای و کمی قابـل انطراق که «ب» آنرا تجزیه کرده و هیـدرژن آن متصـاعد گشـته و با اکسـیژن وی مرکب شده تولید بریت مینماید. و داودنام کیمیاگر انگلیسی این جسم را کشف نمود. (ناظم الاطباء). عنصر شیمیایی از گروه قلیائیات خاکی است بصورت آزاد بشـکل سـفید نقره رنگ و فلز چکش خور وجود دارد و بزودی در هوا اکسیده میشـود. علامـت شـیمیایی آن «Ba» اسـت. بـاریوم فقـط بصـورت ترکیب یـافته میشـود و بخصـوص بصـورت سولفـات (بـاریت(۲) بارتیس(۳)) و کربنـات یـافته شود و هر یـک ازین دو دارای ثقل خاصـی هسـتند. این فلز با حرارت دادن، اکسـید آن با آلومینیوم یا سیلیسیم(۴) در خلا آماده و در ۸۵۰ درجه حرارت ذوب میشود و شعله های زرد مایل بسبز دارد. رجوع به باریت و بریت، شود. (۱) Barium. (۲) - Barite. (۳) - Barytes. (۴) - silicium -.

باریهٔ.

[ری یَ] (معرب، اِ) معرب بوریـا باشـد. رجوع به بـاری و المعرب جوالیقی ص۴۶ س ۲۱ شود. حصـیر بـافته ||. راه. طریق. (از ناظم الاطباء).

باریلاق.

(اِخ) نام محلی بحدود سمرقند رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۹۵ شود.

باز.

(اِ)(۱) پرنده ای است مشـهور و معروف که سـلاطین و اکابر شـکار فرمایند. (برهان)(۲). نام طایر شـکاری. (غیاث). شهباز. (دِمزن). بمعنی باز شـکاری مشـهور است. (انجمن آرا). بمعنی باز شکاری مشهور است و آن را بتازی بازی گویند. (آنندراج). مرغ معروف شکـاری. (رشـیدی). جـانور درنـدهء مشـهور است که بکـار پادشاهـان بازی است(۳) (؟) (از نسـخهء خطی شـرفنامهء منیری متعلق

بکتابخانهء لغت نامه). مرغ شکاری معروف و باز هم بتازی بازی است. (رشیدی). نام جانوری است شکاری مشهور. (جهانگیری). پرنده ای است شکاری که آن را در سابق برای شکار پرندگان تربیت میکردند. از وقتی که تفنگ اختراع شد نگاه داشتن باز موقوف گشت. (فرهنگ نظام). مرغ شکاری. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵). باز و باشه دو مرغ شکاری هستند و تمیز آنها بس مشکل است و در برهان جامع گوید: باشه زردچشم است. (کازیمیرسکی). رجوع به دزی ج ۱ ص ۴۸ شود. نام مرغی است که آن را ملوک دارند. (اوبهی) (معیار جمالی). یکی از جوارح طیور: شهباز، شاهباز نوعی از آنست. مرغیست شکاری. ج، ابواز و بیزان... و یقال بازُ و بازان و ابوازُ و باز و بازیانِ و بواز. (قطر المحیط). باز و بازی معروف است. ج، بیزان و ابواز و بُزاة. (السامی فی الاسامی). حُرّ. (منتهی الارب) (دِمزن). اسم فارسی بازی است. (فهرست مخزن الادویه). بعربی بازی گویند. گوشت آن بطی ءالهضم و ردی الغذا و جاذب سموم است. (منتخب الخواص). ابوالاشعث. ابوالبهلول. ابوالسقر(۴). ابوالاحمق. (المرصع). یکی از پرندگان و از جنس صقر و شاهین میباشد. (سفر لاویان ۱۱: ۱۶) (سفر تثنیه ۱۴: ۱۵). مصریان و یونانیان این مرغ را مقدس میدانستند بحدی که اگر کسی سهواً او را میکشت خطای عظیمی نموده بود لکن قوم یهود بموافق شریعت او را یکی از حیوانات نجسه میدانستند. (قاموس کتاب مقدس) : منم خوکرده بر بوسش چنان چون باز بر مسته چنان بانگ آرم از بوسش چنان چون بشکنی پسته. رودکی. اگر بازی اندر چغو کم نگر وگر باشه ای سوی بطّان مپر.ابوشکور. تو مرگویی بشعر و من بازم از باز کجا سبق برد مرگو؟دقیقی. ای خسرو مبارک یارا کجا بود جایی که باز باشد پرید ماغ را.دقیقی. ز شاهین و از باز و پران عقاب ز شیر و پلنگ و نهنگ اندر آب همه برگزیدند فرمان اوی [خسروپرویز] چو خورشید روشن شدی جان اوی. فردوسی. ز مرغان همان آنکه بد نیک ساز چو باز و چو شاهین گردنفراز بیاورد [تهمورس] و آموختنشان گرفت... فردوسی. همی کرد نخجیر با یوز و باز برآمد بر این روزگار دراز.فردوسی. همه خواهند که باشند چو او و نبوند نیست ممکن که بود هرگز چون باز غراب. فرخی. شکار باز خرچال و کلنگ است شکار باشه ونج است و کبوتر.عنصری. بباز گفت سیه زاغ هر دو یارانیم که هر دو مرغیم از اصل جنس یکدیگر. عنصری. بدوان از بر خویش و بپران از کف خویش برِ آهو بچه یوز و بر تیهو بچه باز. منوچهری. گاه رهواری چو کبک و گاه جولان چون عقاب گاه برجستن چو باشه گاه برگشتن چو باز. منوچهری (از جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج). جغد که با باز و با کلنگ بکوشد بشکندش پرّ و مرز گردد لت لت.عسجدی. بگاه ربودن چون شاهین و بازی. ؟ (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۴). چون بهر صید راست خواهی کرد (کذا) باز را مسته داد باید پیش. بونصر طالقان (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). باز ملک که بر دیوار سرای پیرزنی نشیند پر و بالش ببرّند. (کشف المحجوب). باز را در قفس چه کار بود جای او دست شهریار بود.سنایی. رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. باز خواهد دست شاه و شیر جوید بیشه را بوم را ویرانه سازد همچو سگ را پارگین. سنایی. باز را دست ملوک از همت عالیست جای جغد را بوم خراب از طبع دون شد مستکن.سنایی. و رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. ز گرد راه چو عنقا به آشیانهء باز بسوی بنده خرامید شاه بنده نواز.سوزنی. از شمس دین چه آید جز افتخار دین لابد که باز بازپراند ز آشیان.سوزنی. در دور تو باز اگرچه بیمار بود از بیم تو آرزوی تیهو نکند. (از ترجمهء تاریخ یمینی). کند همجنس با همجنس پرواز کبوتر با کبوتر باز با باز.نظامی. در چمن باغ چو گلبن شگفت بلبل با باز درآمد بگفت.نظامی. ز هر سو حمله بر چون باز نخجیر که زاغی کرد بازش را گروگیر.نظامی. چه خورد شیر شرزه در بن غار باز افتاده را چه قوت بود؟ سعدی (گلستان). عقابان تیزچنگالند و بازان آهنین پنجه ترا باری چنین بهتر که با عصفور بنشینی. سعدی (طیبات). و رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. - امثال: باز کز آشیان برون نپرد بر شکاری ظفر کجا یابد؟ ابن یمین. رجوع به سفر مربی مرد است... شود. (امثال و حکم دهخدا). باز هم باز بود ورچه که او بسته بود. (... صولت بازی از باز فکندن نتوان). فرخی (امثال و حکم دهخدا). گنجشک در دست به از باز در هواست. (فرهنگ نظام). هر مرغی که منقارش کج است باز نیست. (فرهنگ نظام). - باز از آشیانهء بلبل پراندن؛ کنایه از با وصف استعداد نیکی بدی و دشمنی کردن. واله هروی گوید : از آن دهان چو جان جانگزا حدیث بگو(۵) ز آشیانهء بلبل چرا

پرانی باز.(آنندراج). - جره باز؛ باز نر باشد. (از برهان) (آنندراج). بعضی باز سپید را گفته اند خواه نر خواه ماده باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء) : کسی چون بدست آورد جره باز فروبرده چون موش دندان آز. سعدی (بوستان). بر اوج فلک چون پرد جره باز که بر شهپرش بسته ای سنگ آز. سعدی (بوستان). بقید اندرم جره بازی که بود دمادم سر رشته خواهد ربود. سعدی (بوستان). رجوع به جره شود. - طبل باز و طبلک باز؛ طبل کوچکی بوده است که از نواختن آن بازهای شکاری بسوی شکار خود حرکت میکردند. رجوع به حاشیهء خسرو و شیرین چ۱ وحید ص۴۱ شود. (۱) - ۲) .Faucon) - باز (مرغ شکاری) و باشه (واشه) که آن هم مرغ شکاری دیگری است لفظاً هر دو بیک معنی است و باید از vaza بمعنی پرنده مشتق باشد که آنهم از مصدر اوستایی vaz بمعنی پریدن مشتق است «فاب ۱:۳۱۴» در پهلوی bac یا baj «بندهش ۱۴۶». (نقل از حاشیهء برهان قاطع چ معین: باز). (۳) - بقول رشیدی «بتازی بازی است». (۴) - ظ. ابوالصقر. (۵) - ظ: مگو.

باز.

(اِ) گشادگی میان هر دو دست را گویند چون از هم بگشایند و آنرا نیز بترکی قلاج خوانند و بعربی باع گویند. و به این معنی با زای فارسی هم آمده است. (برهان) (دِمزن). باع یعنی ارش باشد و آن از بن دست بود تا سر انگشت. (صحاح الفرس). بتازی باع گویند. (جهانگیری). گز و ارش که به وی جامه پیمایند. از بن بغل تا سر انگشت دست. (حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی). ارش بود. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص۱۷۳). باع. (مهذب الاسماء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵). باژ. (برهان). باج. بازوست(۱) که بتازی باع گویند. (معیار جمالی چ کیا). گشادگی مقدار دو دست از سر انگشتی تا سر انگشت دیگر که بعربی باع و بترکی قلاج گویند. و بعضی یاز (بیای حطی) گویند و بجای بای موحده(۲) و این معنی از باز بمعنی گشاده مأخوذ است چه از گشادگی دستها بهم رسد. ناصرخسرو گوید : اگر به الفغدن دانش بکوشی برآیی زین چه هفتادبازی.(رشیدی). گشادگی از سر انگشت دست راست تا سر انگشت دست چپ که آن را یک بغل گویند. (حاشیهء دیوان ناصرخسرو چ۱ ص۲۰۴). از سر انگشتان یک دست تا سر انگشتان دست دیگر را یک باز گویند. (ناسخ التواریخ چ امیرکبیر ج قاجاریه ص۴۶). مسافت هر دو دست فراخ کرده از سر انگشت دستی تا سر انگشت دست دیگر که بترکی آنرا قلاج گویند. (غیاث) (آنندراج) (انجمن آرا) (جهانگیری). و آنرا بازه نیز نامند. (آنندراج) (انجمن آرا) (جهانگیری). و مسافت دو دست چون فراز کنی و آن را ارش و رش نیز گویند، بتازی باع خوانند. (شرفنامهء منیری). بمعنی باع نیز آمده و بعربی باع گشادگی میان دو دست باشد از سر انگشتی تا سر انگشت دیگر چون از هم بگشایند. (سروری) : و نشان او دو ستارهء روشن بر پهنا نهاده از شمال سوی جنوب، میان ایشان دوری چند بازی است. (التفهیم چ همایی ص۱۰۸) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵)(۳).اندازه ای است از سر انگشت میانین یک دست تا سر انگشت دست دیگر در صورتی که دستها باز باشد. (این اندازه را یاز هم گفته اند و دور نیست بقرینهء یازیدن و قریب المخرج و قابل قلب بودن باز و گز لغت یاز صحیح تر باشد)(۴). (فرهنگ شاهنامهء شفق). مسافت و فاصلهء میان دو دست انسان از سر انگشت یک دست تا سر انگشت دست دیگر در صورتی که هر دو دست را باز کنند که نام عربیش باع است. لفظ باژ (با زای فارسی) و یاز (با یاء) هم بهمین معنی می آید(۵). (فرهنگ نظام). در بعضی لغت نامه ها و از جمله برهان قاطع این کلمه را با یاء نیز آورده اند و آن غلط و تصحیفی است، چه آوردن دو صورت دیگر از این کلمه یعنی باژ و باج بهمین معنی دلیل است که کلمهء یاز با یا نیست بلکه باز با باء موحدهء تحتانی است. و دیگر آنکه سوزنی که برای نمودن قوت طبع عادةً معانی مختلف کلمه را در قصیده و قطعه در پی یکدیگر قافیه می آورد این کلمه را بدین معنی در باء موحدهء تحتانی آورده نه یاز با یاء (حرف آخر حروف). آقای همایی در مقدمهء التفهیم (ص قلد) نوشته اند: «باز (یاز ؟) ذراع». مؤید صحت «باز» بیای موحده کلمات «بازه» و «باژ» و «باج» است بهمین معنی. (رک: فرهنگها). در لهجهء کردی نیز «باوشک» از همین ریشه و بهمین معنی است (ژابا. فرهنگ کردی به فرانسوی ص۳۷). (از تعلیقات چهارمقاله

چ معین ص۱۹۱) : دم منازعت تو شها که یارد زد؟ در مخالفت تو که کرد یارد باز؟ که خواند تختهء عصیان تو که درنفتاد ز تخت پنجه پایه بچاه پنجه باز؟ که رفت بر ره فرمان تو کزان فرمان رمیده بخت بفرمان او نیامد باز؟ همای عدل تو چو پرّ و بال باز کند تذرو دانه برون آرد از جلاجل باز.سوزنی. و سوزنی در قصیدهء دگر آرد : در پناه پهلوان کبک و تذرو آرد برون چوزکان دانه چین از بیضهء شاهین و باز بی بدل صدری و رای تو بدل داند زدن تخت پنجه پایه بر اعدا بچاه شست باز ملک توران مهره کردار است بر روی بساط رای ملک آرای تو بر مهره ماهر مهره باز پیرپرور دایهء لطف تو است آنکو نکرد هیچ دانا را ز طفلی تا به پیری شیر باز کرد ره گم کرده بودم در فراق صدر تو کرد ره گم کرده را جاهت براه آورده باز. و هم سوزنی در قصیدهء دیگر آرد : به نیک نامی مشهور گشتی و معروف از آنکه با کف رادی و با در بازی سخای حاتم پیش سخای تو زفتی است نبرد رستم پیش نبرد تو بازی همیشه غالب و قاهر بوی به اعدا بر مگر که اعدا کبکند و تو مگر بازی بمدح تو سخن من بهفتمین گردون رسید بی رسن از چاه هفتصدبازی. (یادداشت مؤلف). بچاه سیصدباز اندرم من از غم او(۶) عطای میر رسن ساختم ز سیصد باز. شاکر بخاری (از لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص ۱۷۳) (از صحاح الفرس) (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). گرازه بیامد بسان گراز درفشی برافراخته هشت باز.فردوسی. برآمد بر آن بام کاخ بلند بدست اندرون شست بازی(۷) کمند.فردوسی. فلک برشده زانجای کجا همت اوست همچنان باشد کآب از بن صدبازی چاه. فرخی. هر کرا اندر کمند شست بازی درفکند گشت نامش بر سرین و گردن(۸) و رویش نگار. فرخی. آفرین بر مرکبی کو بشنود در نیمه شب بانگ پای مورچه از(۹) زیر چاه شست باز. منوچهری. پایش از پیش دو دستش بنهد سیصد گام دستش از پیش دو چشمش بنهد سیصد باز. منوچهری. چهی ژرف دیدند صد باز راه یکی چرخ گردنده بد در بچاه. اسدی (گرشاسب نامه). بلندیش با چرخ همباز بود سطبریش بیش از چهل باز بود. اسدی (گرشاسب نامه). چو سه باز یک مرد پهنای اوست چهل رش درازای بالای اوست. اسدی (گرشاسب نامه). بازی ز کجات می فراز آید ای مانده بقعر چاه صدبازی.ناصرخسرو. برکشم مر ترا بحبل خدای به ثریا ز چاه سیصدباز.ناصرخسرو. که خود زود بندازد این شوم کرّه چراگاه در چاه هفتادبازش.ناصرخسرو. زلف چو شست بر دل مسکین من فکند تا بر دلم جهان چو چه شست باز کرد. معزی. یوسفی کو بهفده قلب ارزید باز با چاه هفده باز فرست.خاقانی. ز چاه فکر دهم تشنگان معنی را زلال جان ز زبانی بقدر سیصد باز. شمس فخری (از شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵). بر سر این شست بازی برج دولت نگذری جز با کمند شست بازی. ملک الشعرای بهار ||. شبر. وجب. و آن مقداری باشد از دست، مابین سر انگشت کوچک و انگشت شست. (برهان) (آنندراج). شبر و وجب. (ناظم الاطباء ||). یک بند انگشت. (برهان) (ناظم الاطباء ||). جزء بالائین بازو. (ناظم الاطباء). (۱) - در متن چاپ فوق «بازو» آمده و «باز» صحیح است. (۲) - صحیح نیست. (۳) - شعوری ذراع و باع عربی را دو معنی بحساب آورده است. (۴) - «یاز» صحیح نیست چنانکه گفته خواهد شد. (۵) - «یاز» صحیح نیست چنانکه گفته خواهد شد. (۶) - ن ل: بچاه سیصدبازم چنین من از غم او. (۷) - در اصل نسخه شست یازی ضبط شده است. (۸) - ن ل: شانه. (۹) - ن ل: در.

باز.

(پیشوند) بر سر افعال می آید و همان معانی یا مفاهیم دیگری را به فعل می بخشد. ناظم الاطباء نویسد: چون این کلمه را بر سر فعل درآورند معنی تکرار صدور به آن میدهد و یا در معانی آن تغییری وارد میکند - انتهی. و گاه نیز زاید بنظر میرسد: بازآزردن. بازآمدن. بازآوردن. بازافتادن. بازبردن. بازبستن. بازبودن. بازبوییدن. بازپراندن. بازپرسیدن. بازپس رفتن. بازجستن. بازچیدن. بازخریدن. بازخواندن. بازخوردن. بازدادن. بازداشتن. بازدانستن. بازدویدن. بازدیدن. بازراندن. بازرساندن. بازرستن. بازرسیدن. بازرفتن. بازروییدن. باززدن. باززدودن. باززنده کردن. بازسپاردن. بازسپردن. بازستادن. بازستدن. بازشدن. بازشستن. بازشنیدن. بازطلبیدن. بازغریدن. بازفرستادن. بازکردن. بازکشیدن. بازگذشتن. بازگرداندن. بازگردانیدن. بازگرفتن. بازگشادن. بازگشتن.

بازگشودن. بازگفتن. بازماندن. بازنشاندن. بازنشسته بودن. بازنگریستن. بازنمودن. بازنهادن. بازیافتن. رجوع به هر یک ازین کلمات در جای خود شود ||. بمعنی تمییز کردن و تفرقه نمودن میان دو چیز باشد. (برهان) (جهانگیری). تمییز و تفرقه. (غیاث) (جهانگیری) (دِمزن). بمعنی تفرقه کردن میان دو چیز. (انجمن آرا) (آنندراج). بمعنی تمییز و تفرقه در نسخهء دیگر دیده نشده. (انجمن آرا). فرق کردن. (سروری). و در جهانگیری به معنی تمیز و تفرقه گفته چنانکه گذشت در نسخهء دیگر دیده نشده. (رشیدی). فرق و تمیز. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵). فرق کردن باشد چنانکه کمال الدین اسماعیل گفته است : کسی که دست چپ از دست راست داند باز به اختیار ز مقصود خود نماند باز(۱). (از انجمن آرا) (آنندراج) (معیار جمالی ||). بمعنی بازماندن و واماندن. بمعنی نارسیده هم هست. (برهان) (آنندراج) (دِمزن). واماندن و نارسیدن. (سروری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵). (۱) - رشیدی شاهد برای تکرار آورده است و آنندراج شاهد برای جدا شدن آورده.

باز.

(ق) تکرار و معاودت چنانکه گویند باز بگو یعنی مکرر بگو و باز چه میگوید یعنی دیگر چه میگوید. (برهان). تکرار و معاودت کاری. (غیاث). دیگر. (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری) (رشیدی). رجعت. (شرفنامهء منیری). معاودت. (فرهنگ سروری) (رشیدی). بازگشت و تکرار و معاودت و اعاده. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵). تکرار. (شعوری). بار دیگر. (شعوری)(۱). برگشتن. (غیاث). دوباره. مکرر. (التفهیم). دگر. چنانکه گفته اند: باز آوردی حکایت پیچاپیچ. (معیار جمالی). کرّت دیگر. دوباره. کرت دوم. وا. نیز. هم. ایضاً. بار دوم. مرةً اخری. ثم. دیگرباره. ثانیاً. بار دیگر. واپس. دیگربار. از نو. از سر نو. (ناظم الاطباء). مکرر. دیگر: دو دفعه بتو گفتم باز هم میگویم. (فرهنگ نظام) : باز تو بی رنج باش و جان تو خُرم با نی و با رود و با نبیذ فناروز(۲).رودکی. امروز باز پوژت ایدون بتافته ست گویی همی بدندان خواهی گرفت پوژ(۳). منجیک. و کنون باز ترا برگ همی خشک شود بیم آنست مرا بشک بخواهد زدنا. بوالعباس عباسی. خود برآورد و باز ویران کرد خود طرازید و باز خود بفترد.خسروی. اگر ز آهنی چرخ بگدازدت چو گشتی کهن باز ننوازدت.فردوسی. بفرمود تا در گشادند باز بدان تا شود کاروان بر فراز.فردوسی. سر بدرهء ما گشاده ست باز نباید که ماند کس اندر نیاز.فردوسی. چه فسون ساختند و باز چه رنگ آسمان کبود و آب چو زنگ(؟).فرخی. چو روزی که باشد [ظ: آرد] بخاور گریغ هم از باختر برزند باز تیغ.عنصری. آمدت نوروز و آمد جشن نوروزی فراز کامگارا کار گیتی تازه از سر گیر باز. منوچهری. باز در زلف بنفشه حرکات افکندند دهن زرّ خجسته بعبیر آگندند.منوچهری. هر کس که او بشناخت که... آخر بمرگ ناچیز شود و باز بقدرت آفریدگار... از گور برخیزد، او آفریدگار خویش را بدانست. (تاریخ بیهقی). امیر دررسید پیاده شدند خدمت را و باز برنشستند. (تاریخ بیهقی). شوند از برون گرسنه با نیاز چو شب شد همه سیر گردند باز. اسدی (گرشاسب نامه). اما با این همه امنی بود و عمارتی میکردند، باز بروزگار فتور در سالی دوبار تاختن شبانکاره بودی. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص ۱۳۳). خواهد که بهرام باز نزدیک منذر رود دستوری بهرام گور از برادر قیصر درخواست تا دستوری یافت و نزدیک منذر رفت. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص ۷۵). و گفته اند کی اگر دستار شبانکاره بسیاست برداری و باز به وی دهی منت بیشتر از آن دارد که به روی خندان دستاری دیگر بدو دهی. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص۱۶۹). باز دیگر ره جوان شد طبع این مدّاح پیر از ره مدح جوانبخت جوان دولت وزیر. سوزنی. باز این چه گلیم و این چه رنگست بویی نبرم همی ز شادی.انوری. رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. لعبتان آمدند عشرت ساز آسمان باز گشت لعبت باز.نظامی. پس مرا خون دوباره می ریزی من بخونابه باز می غلطم.خاقانی. باز فروریخت عشق از در و دیوار من باز بدرید بند اشتر کین دار من.مولوی. ایزدتعالی در وی نظر نکند. بازش بخواند. (گلستان). بگذشت و باز آتش در خرمن سکون زد دریای آتشینم در دیده موج خون زد. سعدی (بدایع). چون انس گرفت و مهر پیوست بازش به فراق مبتلا کن.سعدی (طیبات). گردن و ریش و قد

و پای دراز از حماقت حدیث گوید باز.اوحدی. پناه ملک سلیمان جمال دنیی و دین که سد ملک نبیند چو تو سکندر باز. شمس فخری (از شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵). گر دست رسد در سر زلفین تو بازم چون گوی چه سرها که بچوگان تو بازم؟! حافظ. دوش می آمد و رخساره برافروخته بود تا کجا باز دل غمزده ای سوخته بود.حافظ. هر مرغ فکر کز سر شاخ سخن بجست بازش ز طرهء تو به مضراب میزدم.حافظ (||. حرف ربط) اما. لیکن. ولی : چنانک هم سهل است و هم جبل و هم برّ و هم بحر و باز هرچه در سردسیرها و گرمسیرها باشد جمله در پارس یابند. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص۴). گفت این اسلام اگر هست ای مرید آنکه دارد شیخ عالم بایزید من ندارم طاقت آن، تاب آن کان فزون آمد ز کوششهای جان باز ایمان گر خود ایمان شماست نی بدان میلستم و نی اشتهاست.مولوی. ولکن. و. ولی. اما. معهذا. با نظر ثانوی. همچنین سپس : روز شدن را نشان دهند بخورشید باز مر او را بتو دهند نشانی.رودکی. زاغ سیه بودم یک چند نون باز چو غلبه بشدستم دو رنگ.منجیک. چونکه یکی تاج و بساک ملوک باز یکی کوفتهء آسیاست.کسایی. از همهء خوردنیها که در جهانست از چرب و شیرین و خوش و ترش بیش از یک سیری نتوان خورد و اگر بیش خوری طبع نفور گیرد و باز مر شراب را هرچند بیش خوری بیش باید و مردم از او سیر نگردد و طبع نفرت نگیرد. (نوروزنامه). نتایج بدخویی من این بود باز نتایج و ثمرات اندیشهء تو ضعف حاسهء بصر است و نقصان جوهر دماغ. (سندبادنامه ص۲۹۲). عمر در جهل و غفلت میگذاری و روزگار در حماقت و ضلالت بسر میبری و هرچه زودتر ریع و نزل این کشت برداری... و باز من اگر در گرنج خواستن الحاح کردم، گرنج زیادت یافتم و شکر و روغن بیشتر گرفتم. (سندبادنامه ص۲۹۱). بارها در دلم آید که به اقلیمی دیگر نقل کرده شود تا در هر صورت که زندگانی کرده شود کسی را بر نیک و بد حال من اطلاع نباشد، باز از شماتت اعدا می اندیشم. (گلستان ||). باز تو؛ یعنی نسبت بدیگران تو بهتر بودی. بهتر کردی. بهتر دادی. هم باز خطش. رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. باز فلان کس. باز فلان چیز. باز او. باز تو. باز خودم ||. پساوند بمعنی به این طرف. بدین سوی. به بعد. مذ. منذ. (نصاب). از ابتدای آن. صاحب غیاث اللغات آرد: وقت. هرچند که لفظ باز بمعنی وقت و هنگام در کتب لغت نیامده مگر در کتب درسی فارسی مثل ظهوری و ابوالفضل و غیره چند جا واقع شده چنانچه بر متتبع متأمل پوشیده نیست. (غیاث). و نیز باز بمعنی وقت و زمان: از آن باز. (آنندراج) : کمال دولت عالی ستوده بورضا کو را نبود اندر هنر ممتاز آدم باز تا اکنون. امیر معزی (از آنندراج). از آن زمان باز. از امروز باز. از دی باز. از قدیم باز. از دو سال باز. از چندین گاه باز. از دیروز باز. از دیر سال باز. از روزگار مسلمانی باز. از کی باز؟ از دیر باز. از آن سال باز. از رزم منوچهر باز. از گاه تور باز. زان زمان باز. از روزگار آدم باز. از چند سال باز. از گاه آدم باز. از گاه کودکی باز. از چهارده سالگی باز. از آن وقت باز. از زمان قیصر باز. از آن روز باز. از آن روزگار باز. از سالها باز. از مدتی باز. از آنگاه باز. از دیرگاه باز. از بامداد باز. از آن عهد باز. از قدیم الایام باز. از دویست و چند سال باز : و ایشان خبر شنیده بودند که خذیمه را خواهرزاده از دو سال باز گم شده است نام وی عمروبن عدی و دیوان او را ببردند. (ترجمهء طبری بلعمی). پس چون این حدیث همی کردند مهران شاه اندر محفه جان بداد و هرمز را از آن عجب آمد و موبد موبدان گفت این همچنان است که کسی را از آسمان وحی آید که خدای تعالی از چندین گاه باز این مرد را زنده همیداشت تا این سخن ترا شنواند. (ترجمهء طبری بلعمی). بند وی در صومعه بگشاد و بیرون آمد و گفت اینجا منم شاه پرویز از دی روز باز رفته است و من خواستم تا یک شبانه روز شما را بدارم. (ترجمهء طبری بلعمی). و رسم ملوک عجم که پیش از پرویز بودند از وقت انوشیروان باز، همچنین بود. (ترجمهء طبری بلعمی). چون بابک او را بدید سهل را گفت این کیست گفت طبّاخ است از دیر سال باز و خراسانی است. (ترجمهء طبری بلعمی). و از روزگار مسلمانی باز، پادشائی این ناحیت [کوه قارن] اندر فرزندان به او است. (حدود العالم). ز هنگام رزم منوچهر باز نبد دست ایران بتوران دراز.فردوسی. همان گنجها کز گه تور باز پدر بر پسر بر همی داشت راز.فردوسی. از زمانهء اغسطس قیصر ملک روم باز. (التفهیم چ طهران ص۲۲۱). پیش من یکبار او شعر یکی دوست بخواند(۴) زان زمان باز هنوز این دل من پرحسر است. لبیبی. بزرگواری کز روزگار آدم باز چو او و چون پدر او ملک نبود

دگر.فرخی. بجایگاهی کز روزگار آدم باز بر آن زمین ننشست و نرفت جز کافر. فرخی. او را چنانکه اوست ندانم همی ستود از چند سال باز دل من در این عناست. فرخی. از چند سال باز تو امروز یافتی آن مرتبت کز آن نبود مر ترا گزیر.فرخی. باده ای چون گلاب روشن و تلخ مانده در خم ز گاه آدم باز.فرخی. دل رامین ز گاه کودکی باز هوای ویس را میداشتی راز. (ویس و رامین). و هرگز از آن روز باز خبر ابراهیم کسی نگفت. (تاریخ سیستان). [و اخبار مسعود]پیش گرفتم و راندم از آن وقت باز که وی از سپاهان برفت تا آنگاه که بهرات رسید. (تاریخ بیهقی). رایش... قرار گرفت که لشکر به مکران فرستد... تا ابوالعسکر که بنشابور آمده بود از چند سال باز گریخته از برادر، به مکران نشانده آید. (تاریخ بیهقی). این خواجه ادام الله نعمته از چهارده سالگی باز بخدمت این پادشاه پیوست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۰۴). ترا مقرر است که از دی باز امیرالمؤمنین بنشاط مشغول و جای تو نیست. (تاریخ بیهقی). که فریضه بود یاد کردن اخبار... پیش گرفتم و راندم از آن وقت باز که وی از سپاهان برفت تا آنگاه که به هراة رسید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۷). زآن روز باز دیو بدیشان علم زده ست وز دیو اهل دین بفغانند و در هرب. ناصرخسرو. از آن هنگام باز، در این شهر ما، دین پاک است. (اسکندرنامهء نسخهء سعید نفیسی). گفت این رسول از دیرگاه باز دوست من بود. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). گفت این جایی؟ گفتم آری یا سیدی. گفت از کی باز؟ گفتم از دیر باز. (کیمیای سعادت). و از آن سال باز دیبل و مکران با اعمال کرمان میرود کی ملک هند هر دو اعمال را ببهرام داد. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص۸۲). بند را مجرد از قدیم باز بوده ست و نواحی قریه را مجرد آب از آن میخورد. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص ۱۵۱). و از آن وقت باز از دست ایشان برفت. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۰۴). و از آن عهد باز اقطاع پدید آمد کی مالکان املاک باز گذاشتند. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص ۱۷۲). و از آن سال باز نوروز آیین شد و آن روز هرمز از ماه فروردین بود. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص ۳۳). تو آن امیری کز روزگار آدم باز همی بخواست زمانه ترا بجهد و دعا. مسعودسعد. و از آن گه باز، اندر ملوک عجم بماند که هر سال جو بنوروز بخواستندی از بهر منفعت و مبارکی که دروست. (نوروزنامه منسوب به خیام). گفتند این همه شهرها آنست که از یأجوج و مأجوج خراب گشته است از سالها باز. (مجمل التواریخ و القصص). از آنگاه باز که این کاخ را بنا کردند هیچ پادشاهی از این کاخ در وی بهزیمت نشده است. (تاریخ بخارای نرشخی ص۲۹). و کاخ جای نشست پادشاهان بوده است از قدیم باز. (تاریخ بخارای نرشخی ص۳۰). بودم حکیم سوزنی از چند سال باز تا یالمند گشتم و گشتم تهکمی.سوزنی. از پی حج در چنین روزی ز پانصد سال باز بر در فید آسمان را منقطع سان دیده اند. خاقانی. از ابتدای آن وقت و از آن عهد باز سنجر سلطان اعظم شد و خطبهء او از حدّ کاشغر تا اقصی بلاد یمن و مکه و طایف و مکران و عمان و آذربیجان تا حد روم برسید. (راحة الصدور راوندی). از آن گریم که جسم و جان دمساز بهم خو کرده اند از دیرگه باز.نظامی. آن مرد گفت ای امام روشنایی چشم از تو کی بازگرفتند؟ گفت از آنگه باز که ستر از تو برداشتند. (تذکرة الاولیاء عطار). یکروز جماعتی پیش شیخ درآمدند شیخ سر فرودبرده بود برآورد و گفت از بامداد باز دانهء پوسیده طلب میکنم تا بشما دهم تا خود طاقت کشش آن دارید درنمی یابم. (تذکرة الاولیاء عطار). و کنشتهای تفلیس که از قدیم الایام باز ذخایر نفایس در عمارت آن صرف کرده بودند ویران کرد. (جهانگشای جوینی). و از قدیم باز [بخارا] در هر قرنی مجمع نحاریر علماء هر دین آن روزگار بوده است. (جهانگشای جوینی). از آنوقت باز عمارت شهر و ناحیت آغاز افتاد. (جهانگشای جوینی). هر کس حکمها کرده بودند و بیکی از آنگاه باز الغ نوین گذشته شد. (جهانگشای جوینی). از آنگاه باز که ابوعبدالله حمزة بن حسن اصفهانی کتاب اصفهان تصنیف کرد. (تاریخ قم ص۱۱). و تا غایت از آن روزگار باز تا بدین ایام حمد او میگویند. (تاریخ قم ص ۱۴۴). و از آن روز باز آن آتش و آتشکده باطل گشت. (تاریخ قم ص۸۹). و حال آنک از آن سال باز که کبیسه ای در آن ترک کرده بودند تا اثنتین و ثمانین و مائهء هجریه ۲۴۰ سال گذشته بود. (تاریخ قم ص ۱۴۶). این حال از دویست و چند سال باز واقع بوده است. (ترجمهء محاسن اصفهان ص ۲۳). – بازپس؛ بسوی عقب. به پشت : بپیچیدش بلورین بازو و دست چو دزدان هر دو دستش بازپس بست. (ویس و رامین). (۱) – شعوری

عودت و تکرار و بـار دیگر را دو معنی بحساب آورده است. (۲) - رجوع به چهار مقاله و تعلیقات چ معین حاشـیهء صص ۲۲۰-۲۲۱ شود. (۳) - ن ل: گوش. (۴) - این مصراع بصورت زیر ضبط شده است: پیش ما شعر تو یک (با یکی) دوست بخواند.

باز.

(ص) گشـاده که در مقابل بسـته باشـد. (برهان) (دِمزن). گشاده. (غیاث) (انجمن آرا) (آننـدراج) (سـروری) (رشـیدی) (لغت فرس اسـدی چ عباس اقبال ص ۱۸۱). گشوده. مفتوح. (جهـانگیری). گشـاده چنانکه فلان در باز است. (معیار جمالی). گشاده و واکرده. (نـاظم الاطبـاء). مفتـوح. مقابـل بسـته و فراز : نه مرا جـای زیر سـایهء تو نه ز آتش دهی بحشـر جواز زسـتن و مردنت یکی است مرا غلبکن در چه بـاز یـا چه فراز.ابوشـکور. برجـاس او [هدهـد] بسـر بر گه بـاز و گه فراز چون چاکری که سـجده برد پیش شاه ری. منوچهری. گـل سـر پسـتان بنموده در آن پسـتان چیست؟ این نواها بگل از بلبل پردسـتان چیست؟ در سروسـتان باز است بسروسـتان چیست؟ منوچهری. از آن به داسـتانی زد فلـک نـاز که مـا را بود یـک چشم از جهـان باز.نظامی. چو پسـته با همه کس خونمودگی است ترا از آن بود همه سالت ز خنده لبها باز. کمال اسماعیل (از ارمغان آصفی). نه هر جا شکر باشد و شهد و قند که در گوشه ها دام بـاز است و بنـد. سـعدی (بوسـتان). نبود از نـدیمان گردنفراز بجز نرگس آنجـا کسـی دیـده بـاز. سـعدی (بوسـتان). ای بخلق از جهانیان ممتاز چشم خلقی به روی خوب تو باز. سـعدی (طیبات). - درِ خانه باز داشتن یا در باز داشتن؛ کنایه از همواره در خانهء او مهمان بسـیار بودن. به سـخا معروف بودن. همیشه مهمان ناخوانده و بسـیار داشتن : به نیک نامی مشهور گشتی و معروف از آنکه با کف رادی و با در بازی.سوزنی. - روباز؛ بی حجاب و بـدون روپوش: دیشب بچه ها از شـدت گرما همه روباز خوابیدنـد. رجوع به همین ترکیب شود. - سـرباز؛ سربرهنه. سرگشاده. مقابل بسته شده. رجوع به همین ترکیب شود. - غدد باز(۱)؛ غددی که مواد خود را مستقیماً و یا بوسیلهء لوله هایی به بیرون می فرستند. رجوع به جانورشناسی عمومی ج۱ ص۱۹۱ شود ||. شکافته: زخمش باز شد. ||بمجاز دست و دل باز؛ خراج. بـذال ||. بمجاز بمعنی فرح انگیز و بانشاط آیـد چنانکه گویند: قیافهء فلان باز است یعنی گرفته و غمگین نیست. - خانهء دل باز؛ روشن. بانشاط. فرح انگیز ||. پسـندیده و تمیز. (ناظم الاطباء ||). ممتاز. (رشـیدی ||). بمعنی جـدا هم هست که بعربی فصل گویند. (برهان) (دِمزن). جدا. (غیاث) (رشـیدی). جداشده را گویند. (جهانگیری) (انجمن آرا). جداشده. (آننـدراج). تفرقه و جدایی و فصل. (ناظم الاطباء ||). مقابل تیره (در رنگ). روشن. (دِمزن) (شـعوری ج۱ ورق ۱۶۵): نارنجی باز؛ نارنجی روشن. اطاق را رنگ آبی باز زده بودند ||. صاف. بی ابر: روز باز؛ روزی روشن. (از دِمزن). - باز بودن از؛ دست کشـیدن از. صـرف نظر کردن از : من ز هجـای تو باز بود نخواهم تات فلک جان و خواسـته نکنـد لوغ. منجیک ||. نشـیب را نیز گوینـد که نقیض فراز باشـد. (برهـان). نشـیب. (غیـاث) (دِمزن). بمعنی ضـد فراز اسـت، کـه آن را نشـیب خواننـد. (جهـانگیری) (انجمـن آرا) (آننـدراج). بمعنی نشـیب، ضـد فراز. (رشـیدی). زیر. ته. فرود. پـایین. پست : نصـرت از کوههء زینت نه فرود است و نه بر دولت از گوشهء تاجت نه فراز است و نه باز. منوچهری. همچنان سـنگی که سـیل او را بگردانـد ز کوه گاه زین سو گاه زانسو گه فراز و گاه باز. منوچهری. و بدین معنی محل تأمل است بلکه باز بمعنی دیگر است یعنی گاه فراز و گاه دیگرگون چنانکه بازگونه گویند یعنی دیگرگون. (رشیدی)(۲) : اندر آماسـها که آن را بتازی خنازیر گویند این علت را به فارسی خوک گویند و این آماس بود کوچک و صـلب بر جایگـاه خویش سـخت شـده چنـانکه از جای نجنبـد و فرازتر و بازتر نشود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و فرق میان سـلعه و خوک آنست که سـلعه چنـان بود و آن را در زیر پوست بـدست فرازتر و بـازتر توان برد و خنـازیر را نه. (ذخیرهء خوارزمشـاهی). و آنچه تعلق به وقت نوبت دارد آنست که بنگرند اگر نوبتها بر یک نظام همی آید و فراز و باز نمی افتد...(۳) غذا نشاید داد. (ذخیرهء خوارزمشـاهی ||). دور. مقابـل فراز، نزدیـک: اما حاجت احتیاط انـدر اسـتواری کردن و اسـتواری این بنـد گشادها از بهر آنست تا قاعـدهء دماغ بر جای خویش باشـد و بسـبب سـستی، بندها فرازتر و بازتر نشود و برتر و فرودتر نیاید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). (۱) -

۲) .Exocrines) – شعر قبلی منوچهری و شواهد بعدی ذخیرهء خوارزمشاهی بتحقیق معنی نشیب را تأیید میکند. (۳) – مراد از نوبت نوبهء تب است.

باز.

[زِ] (حرف اضافه) سوی و طرف و جانب. (برهان) (دِمزن) (جهانگیری). جانب. (غیاث). سوی و جانب باشد. (انجمن آرا) (آنندراج). جانب. (رشیدی) (التفهیم). رشیدی آرد: سامانی مرادف «با» گفته که بمعنی بای جاره است که برای الصاق(۱) آید و صحیح آن است که در شعر سوزنی : آن حسام بن حسامی که حسام ظفرش هرگز از خصم به الزام نشد باز نیام. به همین معنی است یعنی به نیام نرفت چه بمعنی سوی در هیچ نسخهء دیگر به نظر نرسیده و بمعنی بای الصاق بسیار آمده چنانچه گویند باز او گفتم یعنی به او گفتم و باز خانه شد یعنی به خانه شد و از این جاست که اهل خراسان گویند بزو گفت یعنی به او گفت... مؤلف انجمن آرا و آنندراج پس از نقل عبارت رشیدی اضافه کنند: و صاحب تاریخ کرمان نوشته که فلان امیر کرمان را باز حضرت به یزد فرستاد. بازو گفتم و بزو گفتم(۲)یعنی به او گفتم – انتهی. سوی و جانب. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵) : همی نسازد با داغ عاشقی صبرم چنان کجا بنسازد بنانج باز بنانج. شهید (از فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). آفت چهاردهم دورویی کردن است میان دو دشمن چنانک با هر کسی سخن چنان گویند وی را خوش آید و بود سخن این باز آن نقل کند و سخن آن باز این. (کیمیای سعادت). ملک چمن که زاغ خزانی گرفته بود بستد بهار و داد همه باز عندلیب گر مدح صدر موسویان عندلیب کرد اینک درین سخن منم انباز عندلیب. ادیب صابر. آن حسام بن حسامی که حسام ظفرش هرگز از خصم به الزام نشد باز نیام. سوزنی (از جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج)(۳). پس عوانان بی مراد آن سو شدند باز غمازان کز آن واقف بدند.مولوی. و لشکر او چون صولت ترک و شوکت ملک قاورد شنیده بودند هم از آن منزل روی باز فارس نهادند. (تاریخ سلاجقهء محمد بن ابراهیم). و پنداشتند که تورانشاه تیغ طلب ملک باز نیام کرد. (تاریخ سلاجقهء کرمان محمد بن ابراهیم). و ملک در ظل دولت و کنف سلامت باز گرمسیر شد. (ایضاً). قاعدهء ملوک کرمان چنان بود که در ماه آذر از دارالملک بردسیر انتقال باز دولت خانهء جیرفت کردندی. (ایضاً). و خاطر باز آن سخن دادن و تازه روی بودن. (راحة الصدور راوندی). رخصت انصرافش باز کرمان حاصل کند. (سمط العلی ص۳۵). بعد از دو سال... باز کرمان مراجعت نمود. (سمط العلی ص۳۵). – بازِ جایی آمدن؛ به سوی آن آمدن : همی تا باز مرو آیی همه راه نیاسائی ز رفتن گاه و بیگاه. (ویس و رامین). چو از خاور برآمد ماه تابان شهنشه باز مرو آمد شتابان. (ویس و رامین). – بازِ جائی فرستادن؛ اعزام داشتن. عزیمت دادن به جایی : جمعی سوار و پیاده از آن امیرقطب الدین مبارز که در حصار بودند بیرون آوردند و برهنه کردند و باز ایگ فرستادند. (المضاف الی بدایع الازمان ص۴۷). عدلی که از سهم شحنهء انصاف او کهرباخاصیت باز عدم فرستاد و تعرض کاه در باقی نهاد. (المضاف الی بدایع الازمان ص۲۶). و بنی اسرائیل را نیکو داری و باز بیت المقدس فرستی. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۵۴). – بازِ چیزی یا کسی آوردن؛ برگرداندن چیزی یا کسی به جای اول خود :پس مادر پیغمبر صلی الله علیه و سلم کس فرستاد که کودک را باز من آر. (ترجمهء طبری بلعمی ||). – خو گرفتن. عادت کردن : و اندر میان رهبانان هستند که روزی یک درم طعام بیش نخورند و خویشتن بتدریج باز آن آورده اند. (کیمیای سعادت). و بریاضت خشم را باز این درجه توان آورد. (کیمیای سعادت). – بازِ کسی یا جایی رسیدن؛ به سوی آن رفتن : مرا عم من پهلوان داد پند که چون باز خانه رسی بی گزند. اسدی (گرشاسب نامه ص۳۲۳). و بسلامت باز روم رسید... و این یوسانوس چون باز با قسطنطنیه رسید کیش ترسایی تازه گردانید و از آن وقت باز کیش ترسایی در دیار روم بماند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۱). در شعبان آن سال باز کرمان رسید. (سمط العلی ص۳۵). – بازِ کسی یا چیزی رساندن؛ به سوی کسی بردن. کسی تحویل دادن : همه چیز هستت ز چیز کسان چو بیرون روی، باز ایشان رسان.ابوشکور. تو این بندهء مرغ پرورده را به خواری و زاری برآورده را رسان باز من، یا

مرا راه کن سوی او و این رنج کوتاه کن.فردوسی. لیکن چاره ای بکنم تا باز تو رسانمش. (تاریخ بیهقی). - بازِ کسی یا چیزی شدن؛ بسوی کسی رفتن؛ به جانب کسی بازگشتن : بر (بار) هر سخن باز گویا شود چنان کآب دریا به دریا شود.ابوشکور. بدان آمدم تا درم مرا زود بدهند تا باز خیبر شوم و از آن غنیمتها که ایشان یافتند چیزی بخرم. (ترجمهء طبری بلعمی). عهد و میثاق باز تازه کنیم از سحرگاه تا بوقت نماز باز پدواز خویش بازشویم چون دده بازجنبد از پدواز.آغاجی. بزرگان ز گفته پشیمان شدند به نوی دگر باز پیمان شدند.فردوسی. برهنه چو زاید ز مادر کسی نباید که نازد به پوشش بسی از ایدر برهنه شود باز خاک همه جای ترسست و تیمار و باک.فردوسی. چون مرغش از هوا بسوی ورده از معده باز تاوه شود نانت.منجیک. اکنون مرا زمان دهید تا باز خانه شوم. (تاریخ بیهقی). یل نیو را کرد بدرود ماه بشد باز گلشن به آرامگاه. (گرشاسب نامه ص۱۶۸) چنین هر شب تیره پیدا شوند سپیده دمان باز دریا شوند.(گرشاسب نامه). گویمت چگونه شود زنده کو هلاک شود آب بازِ آب شود خاک بازِ خاک شود جانش زی فراز شود تنش زی مغاک شود تن سوی پلید شود، پاک باز پاک شود. ناصرخسرو. عهد چنان شد که درین تنگنای تنگدل آیی و شوی باز جای.نظامی. زمین جسمی است یکسان و جایگاه وی فرود همه است [همهء عناصر دیگر] و آنجا آرام دارد بطبع. اگر پاره ای از وی از جایگاه خویش بزور بیرون آرند بطبع باز جای شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). گفتم خلیفه فرموده است که ترا پیش او بریم گفت... مرا زمان دهید تا باز خانه شوم و کودکان خویش را ببینم و وصیتی بکنم. (تاریخ بخارا). خواجه اثیر سمنانی از کرمان باز حضرت شیراز شد. (المضاف الی بدایع الازمان ص۱۵). چون لشکر باز فارس میشد حسام الدین ایبک را تکلیف رفتن بحضرت شیراز نکردند. (المضاف الی بدایع الازمان ص۴۶). امیر زنگی و رسولان باز شهر شدند. (المضاف الی بدایع الازمان ص۴۱). (۱) - ظ. «با» درینگونه مثالها بای ظرفیت است نه بای الصاق. (۲) - ظ: بزو گفت در لهجهء خراسانی باید با «ذ» باشد بجای بدو گفت و دال یا ذال باقی ماندهء «ت» و «ذ» پهلوی است (۳) .(pat) - رشیدی شاهد برای نشیب آورده است.

باز.

(فعل امر) امر به بازی کردن، یعنی بباز و بازی کن. (برهان) (دِمزن). صیغهء امر از باختن و بازیدن. (غیاث). امر به باختن. (رشیدی). امر از بازیدن است. (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵ (||). نف مرخم) مخفف بازنده. بازی کننده. که دوست گیرد. عامل. فاعل. بازنده را نیز گویند و این معنی بدون ترکیب گفته نمیشود مانند شطرنج باز و قمارباز و شب باز و امثال آن. (جهانگیری). حرف لعَب چنانکه حقه باز و عمودباز و زنگ باز و جامه باز. (المعجم چ۱ مدرس رضوی ص۱۶۵) : زرستان، مشک فشان، جام ستان، بوسه بگیر باده خور، لاله سپر، صیدشکر، چوگان باز. منوچهری. بازنده و بازی کننده را نیز گویند همچو قمارباز و ریسمان باز و شب باز و امثال آن. (برهان) (دِمزن). بازنده نیز گویند و این بی ترکیب گفته نمیشود مانند شطرنج باز و قمارباز. (انجمن آرا) (فرهنگ سروری). بازنده. (رشیدی). در بعضی تراکیب صفت واقع میشود مثل شعبده باز. لعبت باز. دوالباز. حیله باز (مکار). (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف). بمعنی بازنده و در این صورت همیشه بطور ترکیب استعمال میشود مانند: حقه باز و شطرنج باز و قمارباز و جان باز، کسی که با جان خود بازی میکند و خود را در مخاطرات میاندازد. (ناظم الاطباء). آب باز. آس باز. اسب باز. اشکباز. امردباز. بامبول باز. بچه باز. بی ریش باز. پاکباز. پای باز (رقاص). تازباز (غلام باره). جام باز. جان باز. جانغولک باز. جانقولک باز. جنده باز. جنغولک باز. جنقولک باز. چاچولباز. چترباز. چوگان باز. حریف باز. حزب باز. حقه باز. حیله باز. خانم باز. خرس باز. خروس باز. خیالباز. دست باز (رقاص). دغل باز. دگل باز. دنیاباز. دوالک باز. دوست باز. دین باز. رسن باز. رفیق باز. ریسمان باز. زبان باز. زن باز. سازوباز. سپدباز. سرباز. سرفال باز. سعترباز. سفته باز. سهره باز. سیره باز. شاهدباز. شطرنج باز. شعبده باز. شیرباز. شیشه باز. شیوه باز. عشق باز. علم باز. عنترباز. قرقی باز. قلندرباز. قماربازِ. قناری باز. قوچ باز (قوش باز). کبوترباز (کفترباز). کتاب باز. کرک باز. کلک باز. کمان باز. گاوباز. گجه باز. گشادباز. گل باز. گوزن باز. لج باز. لعبت

باز. مرغ باز. مریدباز. معشوق باز. مهره باز. میمون باز. نردباز. نظرباز. نیزه باز. یارم باز : خار یابد همی ز من در چشم دیو بی حاصل دوالک باز.ناصرخسرو. که در مهر او کینهء تست ازیرا که بستست چشم دل این مهره بازش. ناصرخسرو. مهره و حقه است ماه و سپهر که بشاگرد حقه باز رسد.انوری. آنجا خراباتیان دوالک بازان در خاکند. (تذکرهٔ الاولیاء ج ۲ ص۳۳۹). بازی خود دیدی ای شطرنج باز بازی خصمت ببین پهن و دراز.مولوی. جوانی ببدرقه همراه ما شد سپرباز چرخ انداز. (گلستان). جوانی پاکباز و پاکرو بود.سعدی (گلستان). تمنا کند عارف پاکباز بدریوزه از خویشتن ترک آز. سعدی (بوستان). گروهی نشینند با خوش پسر که ما پاکبازیم و صاحبنظر. سعدی (بوستان). غلام همت رندان و پاکبازانم که از محبت با دوست دشمن خویشند. سعدی (طیبات). عاشقان دین و دنیا باز را خاصیتی است کان نباشد زاهدان مال و جاه اندوز را. سعدی. محتسب در قفای رندانست غافل از صوفیان شاهدباز.سعدی (طیبات). نام و ننگ و دل و دین گو برود این مقدار چیست تا در نظر عاشق جان باز آید. سعدی (طیبات). مضرب و شطرنج باز و... راه ندهد. (مجالس سعدی ص۲۱). پاکبازان طریقت را صفت دانی که چیست؟ بر بساط نرد در اول نظر جان باختن. سعدی (بدایع کلیات چ فروغی ص۷۵۲). به کوی لاله رخان هرکه عشقباز آید امید نیست که هرگز بعقل بازآید. سعدی (غزلیات). تو که در بند خویشتن باشی عشقبازی دروغزن باشی.سعدی (گلستان). صوفی نهاد دام و در حقه باز کرد پیوند مکر با فلک حقه باز کرد.حافظ. دیدی دلا که آخر پیری و زهد و علم با من چه کرد دیدهء معشوق باز من.حافظ. همه غافل ز لعبت باز گردون چه بازی آورد از پرده بیرون. نوعی خبوشانی (از شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵). - سخن باز؛ زبان آور. سخن گوی. - همباز؛ انباز. شریک.

باز.

(اِ) باج و خراج را نیز گویند و به این معنی با زای فارسی هم درست است. (برهان). باج و خراج. (غیاث) (ناظم الاطباء). خراج که آنرا باج و باژ گویند. (شرفنامهء منیری). و باژ به زای فارسی نیز آمده. (فرهنگ سروری). باژ. باج. (رشیدی). باج. (دِمزن||). بمعنی گذرگاه سیل هم آمده است. (برهان) (دِمزن). گذرگاه. (غیاث) (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۵) : گر این باز بندم بزابلستان بگیرم شهی تا به کابلستان.اسدی ||. شراب را میگویند که بعربی خمر خوانند. (برهان). شراب. (غیاث). خمر. (دِمزن). شراب و می. (ناظم الاطباء ||). بحساب جمل ده است. (شرفنامهء منیری). بحسب ابجد لفظ آن ده است. (از جهانگیری ||). ورد و دعای فیض و برکت. (فرهنگ شاهنامهء شفق). سکوت عبادت کنندگان آتش هنگام شست و شو و غذا خوردن. (دمزن). خاموشی باشد که مغان در وقت شستن بدن و چیزی خوردن بعد از زمزمه(۱) آغاز کنند. رجوع به مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات فارسی ص۳۵۳ شود ||. عکس و قلب. (برهان) (دِمزن) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). گدار و پایاب ||. آغوش||. دست ||. دسته. (ناظم الاطباء ||). دوش ||. بازو. (برهان) (دِمزن) (ناظم الاطباء ||). بسته. (ناظم الاطباء). (۱) - زمزمه همان باز است.

باز.

(ع اِ) مبنیاً علی الکسر، همواره با خاز بصورت خازباز آید و خازباز مگسی است که در مرغزارها میباشد. (از تاج العروس). رجوع به خازباز شود. (ناظم الاطباء).

باز.

[بازز] (ع ص) اسم فاعل از بَزّ. رجوع به بَزّ شود.

باز.

(اِخ) (ملک...) فرمانفرمای دیار مغرب. مؤلف حبیب السیر ضمن شرح حال جالینوس آرد: در روضهٔ الصفا مسطور است که جالینوس در وقتی که در بلدهء مقدونیه از بلاد یونان اقامت داشت یکی از جواری ملک باز را که فرمانفرمای دیار مغرب بود و جمیع ملوک آن نواحی اطاعت او مینمودند علت برص عارض شد... و باز فی الحال قاصدی جهت آوردن جالینوس نزد نیقاس فرستاد چون نیقاس مخالفت امر ملک باز نمیتوانست نمود جالینوس را رخصت فرمود و حکیم... بعد از انقضای یک ماه در مجلس ملک باز بار یافت. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۱ صص۱۶۸-۱۷۰ شود.

باز.

(اِخ) ابراهیم باز. محدث بود. (منتهی الارب). صاحب تاج العروس آرد: ابراهیم بن محمد بن باز اندلسی. از اصحاب سحنون و از محدثان بود و بسال ۲۷۳ ه . ق. درگذشت. رجوع به تاج العروس شود.

باز.

(اِخ) ابوعلی حسین بن نصربن حسن بن سعدبن عبدالله بن باز موصلی. از محدثان بود. (از تاج العروس).

باز.

(اِخ) (جرجی افندی) (نقولا یا نیکولا) صاحب مجلهء الحسناء در بیروت بود. او راست: ۱- آثار التهذیب: و آن عبارتست از خطابه ها و قصایدی که آنها را در جلسات جمعیت تهذیب دختران سوریه ایراد کرده است. و خطب مزبور را جرجی باز در بیروت بسال ۱۹۱۳ م. در ۴۰۲ صفحه گرد آورده است. ۲- الانسان ابن التربیهٔ، چ بیروت ۱۹۰۷ م. ۳- الروضهٔ البدیعهٔ فی تاریخ الطبیعهٔ (معرب)، چ بیروت ۱۸۸۱ م. در ۴۰۲ صفحه. ۴- الیاس طراد: خاندان، سیرت، مآثر وی، چ جدعون ۱۹۱۴ م. در ۱۹۸ صفحه. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۶).

باز.

(اِخ) سلیم افندی بن رستم (۱۲۷۵ - ۱۳۳۸ ه . ق. / ۱۸۵۹ - ۱۹۲۰ م.). دادستان ایالت جبل لبنان سابق بود. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۶). و زرکلی آرد: سلیم بن رستم بن الیاس بن طنوس باز از علمای حقوق بود، در بیروت متولد شد و در مدارس لبنان تعلیم گرفت و به پیشهء وکالت پرداخت و بسیاری از مناصب قضا را عهده دار شد. حکومت عثمانی وی را به قیر شهر (در خلال جنگ جهانی نخستین) تبعید کرد و پیش از پایان جنگ به میهن خویش بازگشت و آنگاه در بیروت درگذشت. وی ۳۹ تألیف دارد که بیشتر آن ها قوانینی است که از ترکی بعربی ترجمه کرده است. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۳۸۲). او راست: ۱- شرح قانون المحاکمات الحقوقیهٔ، چ بیروت ۱۸۹۵ م. در ۶۹۹ صفحه. ۲- شرح قانون المحاکمات الجزائیهٔ الموقت، چ بیروت ۱۹۰۵ م. ۳- شرح المجلهٔ، چ بیروت ۱۸۹۵ م. ۴- مناجاهٔ البلغاء فی مسامرات البغا. معرب از لغت ترکی جدید در پند و اندرز، چ ۱۹۰۷ م. (لبنان) در ۲۵۶ صفحه. (معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۱۶). ۵- مرقاهٔ الحقوق که بچاپ رسیده است. (اعلام زرکلی ج ۱ ص۳۸۲).

باز.

(اِخ) باژ. معرب آن فاز است. قریه ای است بین طوس و نیشابور که گروهی از نام آوران از آن برخاستند. (از تاج العروس). قریه ای است میان طوس و نیشابور. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰). این قریه مهد شاعر بنام ایران فردوسی میباشد : استاد ابوالقاسم فردوسی از دهاقین طوس بود از دیهی که آن دیه را باز(۱) خوانند. (چهارمقاله).و رجوع به فاز و باژ شود. (۱) - ن ل: باژ.

باز.

(اِخ) موضعی در سیستان. مرحوم ملک الشعراء بهار در تاریخ سیستان حاشیهء ص۱۸۷ احتمال داده اند که محلی بوده است در سیستان. رجوع به تاریخ سیستان حاشیهء ص۱۸۷ شود.

باز.

(اِخ) قریه ای است به شش فرسخی مرو که گروهی از محدثان معروف به بازیون بدان منسوبند. (از تاج العروس) (معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰) (مراصد الاطلاع). نام قریه ای به هفت فرسنگی مرو. (دِمزن).

باز.

(اِخ) دهی است از دهستان پشتکوه بخش شهرستان یزد که در ۴۶ هزارگزی جنوب باختر نیر و ۱۳ هزارگزی راه فرعی نیر به ابرقو در کوهستان واقع است. سرزمینی است گرم با ۱۹۸ تن سکنه. آبش از قنات و محصولش غلات، اشجار، انار، سردرختی و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی اهالی کرباس بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

باز.

(اِخ) (رود...) (در فارس). آبش مایل بشوری همان رودخانهء افزر است که از سه جانب قلعهء شهریاری گذشته بچم کپکاب خنج رسیده رودخانهء باز شود. (فارسنامهء ناصری).

بازآباد.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان بازفت بخش اردل شهرستان شهر کرد که در ۱۰۵ هزارگزی شمال باختر اردل واقع و دارای ۲۵ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بازآرمیدن.

[رَ دَ] (مص مرکب) آرمیدن. آسودن. استراحت کردن. رجوع به آرمیدن شود.

بازآرمیده.

[رَ دَ / دِ] (ن مف) آرمیده. آسوده. آرام گرفته : دیدم همه طپان و بی آرام و شوخ چشم او بازآرمیده و بر شرم و کش خرام.سوزنی. رجوع به آرمیده شود.

بازآزردن.

[زُ دَ] (مص مرکب) کنایه از فایدهء خاطرخواه کردن باشد. (برهان ||). کامران کردن. خاطرنوازی کردن. (ناظم الاطباء).

بازآمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) برگشتن و رجعت کردن. (ناظم الاطباء). بر قیاس بازکرد و بازگشت. (آنندراج). بجای پیشین برگشتن. بازگشتن. مراجعت کردن. معاودت کردن. ایاب و اوبهٔ. عودت. برگردیدن. مراجعت کردن: فلان از سفر بازآمد. این معنی مأخوذ از معنی دوم باز است چه در مثال مذکور فلان که اول در وطن خود بوده مکرر بوطن خود آمد. (فرهنگ نظام). قدوم؛ بازآمدن از سفر. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) : نشاید درون نابسغده شدن نباید که نتوانش بازآمدن.ابوشکور. آن دی که امیر ما بازآمد پیروز مرگ از پس دیدنش روا باشد پنداشت همی حاسد کو بازنیاید بازآمد تا هر شفکی ژاژ نخاید.رودکی. مورد بجای سوسن آمد باز می بجای ارغوان آمد.رودکی. و چون پیغامبر علیه السلام از خیبر بازآمد. (ترجمهء طبری). پس خدای تعالی جبرئیل را بفرستاد تا بال بر سر آدم درمالید و بالاش بشصت ارش بازآمد. (ترجمهء طبری بلعمی). ز هر گونه ای داستانها زدیم بدان رای پیشینه بازآمدیم.فردوسی. زمین را ببخشید بر مهتران چو بازآمد از شهر مازندران.فردوسی. چو رفتند و دیدند و بازآمدند نهانی بنزدش فراز آمدند.فردوسی. چه دانم من که بازآیی تو یا نه بدانگاهی که بازآید قوافل.منوچهری. مکن ای دوست که بیداد نشانی نگذاشت عدل بازآمد با بوالحسن عمرانی.منوچهری. و امیر ابوجعفر از بست بازآمد. (تاریخ سیستان). بازآ بازآ هر آنچه هستی بازآ گر کافر و گبر و بت پرستی بازآ. ابوسعید ابی الخیر ؟ (سخنان منظوم ص۴). بازآمدم بر سر کار خویش و راندن تاریخ و بالله التوفیق. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۲۳). این نامه ها نبشته آمد و معتمد دیوان وزارت رفت و بازآمد. (ایضاً ص۳۳۵). ابراهیم هاجر را بر شتری نشانیدی و خود هم بر شتری نشست و از بیت المقدس بیرون آمدند تا بدانجا رسیدند که امروز مکه است. ابراهیم هاجر را در آنجا نهاد و گفت اینجا باشید تا من بازآیم و برفت. (قصص الانبیاء ص۵۰). و گفتی اگر مرا بازآمدن نباشد تو بر خویشتن و فرزندان خرج کن. (قصص الانبیاء ص۲۲۰). فریادکنان غمین غمین شد ز برت تشویرخوران خجل خجل بازآید.؟ و بمدتی نزدیک هر دو مظفر و با کام دل و غنیمت بی اندازه بازآمدند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۲). و چون ابن ابی العاص از آن اعمال بازآمد نوبت خلافت با عثمان بن عفان آمده بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۱۵). و چون این هر دو کس بازآمدند از کشتن هرمز، اپرویز زنان و ثقل را گسیل کرده بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۰). گفت پنداری آن همای است که ما او را از دست آن مار برهانیدیم و امسال بمکافات آن بازآمده است. (نوروزنامهء منسوب بخیام). بازآمدنت نیست چو رفتی رفتی.خیام. چون بر این سیاقت در مخاصمت نفس مبالغت نمودم براه راست بازآمد. (کلیله و دمنه). شیر مجروح و نالان بازآمد. (کلیله و دمنه). شما جای نگه دارید تا من بازآیم. (کلیله و دمنه). که رفت بر ره فرمان تو کز آن فرمان رمیده بخت بفرمان او نیامد باز.سوزنی. چون از ستد و داد و برگرفت و نهاد فارغ شد بخانه بازآمد. (سندبادنامه ص۲۴۰). شاه از این مقدمات موافق و کلمات رایق بقرار بازآمد. (سندبادنامه ص ۶۳). از قوت زخم از پای درآمد و بیهوش بیفتاد، چون بهوش بازآمد کینه در دل گرفت. (سندبادنامه ص۸۲). از قربت حضرت الهی بازآمدی آنچنان که خواهی.نظامی. همرهان نازنین از سفر بازآمدند بدگمانم تا چرا بی آن پسر باز آمدند. کمال اسماعیل. پس از چند سالی که از سفر شام بازآمدم... (گلستان). المنهٔ لله که هوای خوش نوروز بازآمد و از جور زمستان برهیدیم.سعدی. شرط عقل است صبر تیرانداز که چو رفت از کمان نیاید باز.سعدی. امید نیست که عمر گذشته بازآید.سعدی. چه سود آنگه که ماهی مرده باشد که بازآید بجوی رفته آبی.ابن یمین. یوسف گم گشته بازآید بکنعان غم مخور کلبهء احزان شود روزی گلستان غم مخور. حافظ. ای پادشه خوبان داد از غم تنهائی دل بی تو بجان آمد وقت است که بازآئی. حافظ. پس از آن بازگردیدند و بقم بازآمدند. (تاریخ قم ص۲۱۹ ||). رسیدن : همه را اندر سه من و نیم آب بپزند تا بیک من بازآید و بپالایند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). داروها اندر یک من آب بپزند تا بمقدار ده استار بازآید. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). توقف کردن. (ناظم الاطباء).

||بسودن. ملامس شدن. برخوردن. مس کردن : و اگر مردار بجامه و اندام بازآید بباید شستن. (تفسیر ابوالفتوح ج ۲ ص۹۴ س ۱۳). اگر خوک تر بجامه بازآید پلید شود و بباید شستن. (ایضاً ۵ سطر به آخر). - امثال: بازآمدنت نیست چو رفتی رفتی (ای آنکه نتیجهء چهار و هفتی وز هفت و چهار دائماً در تفتی می خور که هزار بار بیشت گفتم...) (منسوب بخیام از امثال و حکم دهخدا). بازناید تیر هرگز کز کمان بیرون شود. (آخر ای عاشق ز جور یار آهی بر مکش...). خواجه رستم خوریانی (امثال و حکم دهخدا). بازنیاید بتو ای پور پار. ناصرخسرو (امثال و حکم دهخدا ||). پشیمان شدن. (ناظم الاطباء). بمعنی توبه کردن مجاز است. (آنندراج) (ارمغان آصفی). انابت کردن. ندامت. عود. بازآمدن از مذهبی، یا طریقه ای. ارتداد. ترک گفتن : گفت، حافظ دگرت خرقه شراب آلوده ست مگر از مذهب این طائفه بازآمده ای.حافظ. ثم غضب [السلطان ابوالمجاهد محمدشاه بن السلطان غیاث الدین تغلق شاه ملک الدهلی]علیه [علی الحاجب خواجه علی] ثانیةً و نفاه الی خراسان فاستقر بهراة و کتب الیه یستعطفه فوقع له علی ظهر کتابه «اگر بازآمدی بازآ»؛ ای ان کنت تبت فارجع. (ابن بطوطه). - بازآمدن از چیزی؛ تقیه. - باز آمدن از رایی یا چیزی؛ انصراف. برگشتن. منصرف شدن : مرا گفت بشتاب با او بگوی که گر ز آنکه گفتم ندیدی تو روی چنین دان که این خود نگفتم ز بن که من باز بازآمدم زین سخن فردوسی. اگر چه حسن تو از عشق غیرمستغنی است من آن نیم که از این عشقبازی آیم باز. حافظ. که گفت حافظ از اندیشهء تو آمد باز من این نگفته ام آن کس که گفت بهتان گفت. حافظ. - بازآمدن از عزیمتی؛ فسخ آن کردن. - بخود بازآمدن؛ افاقه. بهوش آمدن. - بصلاح باز آمدن؛ درست شدن. بهبودی یافتن : این کار بصلاح بازآید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۰۱). کسی را که پی هاء پای سست شود و بر نتواند خاست... در میان آب جو بنهند تا بصلاح بازآید. (نوروزنامهء منسوب بخیام).

بازآمده.

[مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) برگشته مراجعت کرده. باز جای خود آمده : رفتند یگان یگان فرازآمدگان کس می ندهد نشان بازآمدگان. (منسوب بخیام از ص ۳۴۰ سندبادنامه). از جملهء رفتگان این راه دراز بازآمده ای کو که بما گوید راز. (خیام از سندبادنامه). در خانهء من ز ساز رفته بازآمده گیر و بازرفته.نظامی.

بازآورد.

[وَ] (اِ مرکب) ره آورد. (آنندراج). پیشکش و هدیه که کوچک به بزرگ میدهد. (ناظم الاطباء) : جز فغان و نالهء دلسوز نیست در فراق دوست بازآورد دل. اسیری لاهیجی (از آنندراج).

بازآورد کردن.

[وَ کَ دَ] (مص مرکب)معذرت خواستن. عذر قبول کردن از کسی. (ناظم الاطباء) : گفتم از کویش روم بازآمدم با صد نیاز هر که گوید ناسزائی بازآوردی کند. کاتبی (از فرهنگ ضیاء).

بازآوردن.

[وَ دَ] (مص مرکب) مراجعت دادن. تجدید کردن. برگرداندن. واپس آوردن. واپس دادن. (ناظم الاطباء) : رو تا قیامت ایدر زاری کن کی مرده را بزاری باز آری؟رودکی. که یارد شدن پیش گردان چین که بازآورد فره پاک دین.دقیقی. بدو گفت هومان که بازآر هوش مکن بیش تندی و چندان مجوش.فردوسی. هم بنگذاشتند که باکالنجار را پس از چندین نفرت بدست بازآورده آمدی

و گفتند اینجا عامل و شحنه باید گماشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۷۶). اردشیر بابکان... دولت شدهء عجم را بازآورد. (تاریخ بیهقی). حیلت میساخت [آلتونتاش] ... تا رضاء آن خداوند را بباب ما دریافت و بجای بازآورد. (تاریخ بیهقی). کسی را مگردان چنان سرفراز که نتوانی آورد از آن پایه باز.اسدی. ور بپرسیش یکی مشکل گویدت بخشم سخن رافضیانست که آوردی باز. ناصرخسرو. و رعایا از این سبب رنجور بودند و پس او بقانونی واجب بازآورد. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۹۳). و من آمدم تا بواجب بازآرم و ازین گونه بدعتی نهاد. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۸۴). صدهزاران چو تو به آب برد تشنه بازآورد و غم نخورد.سنایی. و شاد بخانه رفت و عذر از عروس خواست و استمالت و دلگرمی داد و بخانه بازآورد. (سندبادنامه ص ۲۶۳). زمرد را سوی کان آورد باز ریاحین را ببستان آورد باز.نظامی. منزل شب را تو دراز آوری روز فرورفته تو بازآوری.نظامی. یکی از بندگان عمرولیث گریخته بود، کسان در عقبش رفتند و بازآوردند. (گلستان). گر از جفای تو روزی دلم بیازارد کمند شوق کشانم بصلح بازآرد. سعدی (غزلیات). داروی دل نمیکنم کآنکه مریض عشق شد هیچ دوا نیاورد باز به استقامتش. سعدی (طیبات). شفاعت کردند و او را بقم بازآوردند و بسیاری اعزاز و اکرام کردند. (تاریخ قم ص۲۱۵ ||). کینه یا خون بازآوردن؛ کنایه از انتقام کشیدن یا گرفتن خون. ستدن خون. گرفتن. اخذ کردن. ستدن : بدو گفت: ار این کینه بازآوری سوی من سر بی نیاز آوری.فردوسی. بدادار دارنده سوگند خورد که هرگز تنم بی سلیح نبرد نباشد، نه رخ را بشویم ز خاک سزد گر بباشم بدین سوکناک که تا کینهء شاه [سیاوش] بازآورم سر دشمنان زیر گاز آورم.فردوسی. او را بنواخت و دلگرم کرد و گفتا خون پدرت بیاری ایزدتعالی بازآرم. (تاریخ سیستان). و حصارها گرفت و ستد و حربها کرد و خون پدر بازآورد و تاختنها کرد. (تایخ سیستان). و رجوع به باز آوریدن شود.

باز آوریدن.

[وَ دَ] (مص مرکب) باز آوردن : چو بازآورید آن گرانمایه کین بر اسب زریری برافکند زین.فردوسی. بپیمان چنین رفت پیش گروه چو بازآوریدم ز البرز کوه.فردوسی. و رجوع به باز آوردن شود.

بازآیندگی.

[یَ دَ / دِ] (حامص مرکب)مراجعت. برگشتگی. (ناظم الاطباء).

بازا.

(اِ) نود استیر باشد، بموجب قرارداد زراتشت بهرام(۱) و هر استیری چهار مثقال است. (برهان). وزنه ای که معادل است با نود استیر و هر استیری چهار مثقال است. (ناظم الاطباء) (دِمزن) (آنندراج) (هفت قلزم). (۱) - مراد زراتشت پسر بهرام پسر پژدو، شاعر زرتشی قرن هفتم هجری است. رک، مزدیسنا ص۴۶۸ به بعد: (نقل از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بازاچ.

(اِ) دایهء ناف که بتازیش قابله گویند یعنی آن دایه که تعهد زچه کند. و آنان که با رای مهمله خوانند خطاست. (آنندراج).

بازار.

(اِ) در پهلوی واچار(۱) (در هوجستان واچار = سوق الاهواز. رجوع شود به خوزستان) در پارسی باستان آباکاری(۲)مرکب از:

آبا(۳) در سانسکریت سبها(۴). بمعنی محل اجتماع و جزو دوم مصدر کاری(۵)، بمعنی چریدن (دارمستتر، تتبعات ایرانی ج ۲ ص۱۲۹، ۱۳۱). گیلکی واچار(۶). (نیز: بازار(۷). م) فریزندی ویرنی بازار(۸). نطنزی واچار(۹) (۱ ص۲۹۰). سمنانی وازهار(۱۰). سنگسری وزر(۱۱). سرخه ای، لاسگردی و شهمیرزادی بازار(۱۲). (۲ ص۱۸۸). استی بزر(۱۳). (استی ۱۱۴)؛ محل خرید و فروش کالاـ و خوراک و پوشاک. لغت فرانسهء بازار(۱۴) از پرتقالی گرفته شده و پرتقالیان نیز از ایرانیان گرفته اند. (نداب ۳: ۳-۴ فرامرزی) و رک: دایرهٔ المعارف فرانسه. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین ج ۱ ص ۲۱۸)(۱۵). اعراب در آن تصرف کرده الف را به «یا» بدل کرده بیزار گفته و بیازره بر آن جمع بسته اند. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱ شود. دورسته از دکان های بسیار در برابر یکدیگر که غالباً سقفی آن دو رسته را بیکدیگر می پیوندد. میدان داد و ستد. کوی سوداگران. مغازه. دکان. دکه.: بازار صحافها. بازار بزازها. بازار کفاشها. بازار خیاطها. بازار سراجها و غیره. بازار عطرفروشان؛ لَطِمَه. (منتهی الارب). ج، لطایم. سوق. (دهار) (ترجمان القرآن). ج، اسواق. قَسیمهٔ. (منتهی الارب). تیم. رجوع به دزی ج۱ ص۴۸ شود. در قاموس کتاب مقدس آمده: (انجیل لوقا ۷: ۳۲) بازار: معروف است و در آنجا هر گونه متاع بفروش میرود و گاهی کوچه های درازی ترتیب داده در طرفینش دکانها میساختند چنانکه حال نیز معمول است و گاهی این لفظ دلالت بر محل وسیعی مینماید که در میان شهر قرار داده خریدار و فروشنده در آنجا جمع میشدند و متاعهای خود را بفروش میرساندند و بتدریج احکام و مباحثات و مسائل مشکلهء فلسفیه و سیاسیه را در آنجا گفتگو مینمودند. (کتاب اعمال رسولان ۱۶:۱۹ و ۱۷:۱۷). و اهالی دهات و قضات و صاحب منصبان در آنجا فراهم میشدند لذا فرمایش مسیح در انجیل مرقس ۱۲:۳۸ میفرماید که ایشان سلام را در بازارها دوست میدارند صحیح میباشد و اطفال و اشخاص بیکاره نیز در آنجا جمع می شدند و چون خداوند ما مسیح خواست که فریسیان را توبیخ و سرزنش نماید چون که اعمال عجیبه در میان ایشان بجا آورده و با وجود آن او را ترک کرده رد نمودند و یوحنا را قبول کردند و حال آنکه اعمال عجیبه بجا نیاورد ایشان اشخاصی را که متابعت والدین خود مینمایند تشبیه فرمود و باید دانست که عمله هائی که طالب کار بودند در میان بازار فراهم میشدند تا هر کسی که خواهد ایشان را کار فرماید چنانکه در این روزها نیز معمول است. (قاموس کتاب مقدس) : بگفت این سخن پس ببازار شد بساز دگرگون خریدار شد.فردوسی. براهی که لشکر همی برگذشت در و دشت یکسر چو بازار گشت.فردوسی. چو خورشید گیتی بیاراستی بدان کلبه بازار برخاستی.فردوسی. ز پاکیزگی شهر و از خرمی ده روان گشت بازار بازارگانی.فرخی. دفتر بدبستان بود و نقل ببازار وین نرد بجایی که خرابات خرابست. منوچهری. پس از سه روز مردمان ببازارها بازآمدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۹۱). گرد بازار بگرد اینک و احوال ببین چو تو خود مینگری من نکنم قصه دراز. ناصرخسرو. چو خلق جمله ببازار جهل میرفتند همی ز بیم نیارم گشاد دکان را.ناصرخسرو. بسیار دیدی در دلم بازار عشق آراسته آن چیست کانگه دیده ای بازار عشق اکنون نگر. خاقانی. بر سر بازار عشق آبت برفت پای زان بازار نگسستی هنوز.خاقانی. در سر بازار عشق از جان و جان گفتن بس است کاین قدر سرمایه سودا برنتابد بیش از این. خاقانی. ای تهی دست رفته در بازار ترسمت پر نیاوری دستار.سعدی ||. دکان های موقت بی ترتیب در زیر چادرها و سقف هایی از پارچه که هفته ای یکبار در بعض قری کنند، و بیشتر در نواحی شمالی ایران معمول است. بازارهای موقت که سالی یکبار در بعض شهرها تشکیل شود برای عرض کالاها بمشتریان که از شهرها یا ممالک دیگر بدانجا آیند مانند بازار مکاره(۱۶)و سوق عکاظ در میان تازیان جاهلیت و غیره: پنج شنبه بازار، اردوبازار، جمعه بازار، چهارشنبه بازار، دوشنبه بازار، سه شنبه بازار، شنبه بازار، یکشنبه بازار. عرضگاه یا نمایشگاه که در بعض ممالک چند سال یکبار برپا کنند(۱۷) : طواویس، شهرکیست از بخارا... و اندر وی هر سالی یک روز بازار است که خلق بسیار اندر وی گرد آیند. (حدودالعالم). و اندر مرسمنده، در هر سالی یکی روز بازار بود که گویند آن روز در آن بازار افزون از صد هزار دینار بازرگانی کنند. (حدود العالم). - بازار عکاظ؛ مشهورترین بازارهای عرب در زمان جاهلیت. بازار عکاظ واقع میان طایف و نخله بوده است و موقعی که اعراب قصد حج داشتند از اول ذی القعده تا بیستم در بازار عکاظ اقامت میکردند، سپس از

عکاظ بمکه رفته مراسم حج بجا می آوردند و بخانه های خود بازمیگشتند. معمو بزرگ هر قبیله ای ببازار قبیلهء خود میرفت ولی تمام بزرگان عرب بلا استثناء ببازار عکاظ می آمدند. هرکس اسیری داشت برای دادرسی بعکاظ می آمد و نزد داوران که از قبیلهء بنی تمیم بودند دادخواهی میکرد و هر کس خونخواهی میخواست و طرف خود را نمیشناخت برای پیدا کردن گمشدهء خود بعکاظ می آمد. هر کس شهرت طلب بود و در پی تحصیل شهرت میگشت برای نیل بمقصود بعکاظ می آمد، هر کس میخواست با کسی مباهات کند و مفاخر خود را بگوید در فصل عکاظ به آن محل میشتافت و عربها در این قسمت بقدری مقید بودند که در بزرگی و سنگینی مصیبت ها بر یکدیگر مباهات میکردند و یکی از آن موارد مفاخرهء خنساء و هند است... عربها از تأسیس بازار مکاره و اجتماع قبیله ها استفادهء فرصت میکردند و مجلس مناظره و مباحثه و سخنوری و مشاعره تشکیل میدادند. شعراء شعر میخواندند، خطیبان خطابه سرایی میکردند و دانشمندانی از آن میان انتخاب میشدند که بهترین و برترین گفتارها را تشخیص داده اعلام نمایند و هر گاه که نابغهء ذبیانی ببازار عکاظ می آمد سراپرده ای از چرم قرمز برای او می افراشتند و شاعران اشعار خود را در محضر او میخواندند و هر شعری که از همه بهتر بود آن را با آب طلا نوشته در عکاظ و یا در کعبه می آویختند که معلقات سبع نیز از آن اشعار میباشد. اتفاقاً این کار عرب ها بکار یونانیان قدیم شبیه است، چه آنها نیز در محلی موسوم به گیمنازیوم برای ورزش های بدنی و بازی های پهلوانی حاضر میشدند و فیلسوفان و دانشمندان از آن اجتماع استفاده کرده بمباحثه و مناظره مشغول می شدند و عیناً عملیات عربها در بازار عکاظ در آنجا نیز معمول میشد. بدیهی است که در نتیجهء چنین اجتماعاتی حقایق بسیاری کشف میشد و قریحهء هوشمندان و باذوقان بکار می افتاد، بعلاوه زبان آنان رشد و نمو میکرد و از پاره ای معایب تصفیه میشد. مث قریش که ببازار عکاظ می آمدند لغات سایر قبایل را نیز میشنیدند و آنچه را که نیکو بود برمیگزیدند و در لغت خود بکار میبردند و در نتیجه لغت قریش فصیح ترین لغت های عرب شد و از پاره ای عیوب و کلمات رکیک ناپسند تصفیه شد و چیزهایی مانند کشکشه و کسکسه و عنعنه و فخفخه و کم ووهم و عجعجه و استنطاء و شنشنه و عیوب دیگر که در سایر لهجه ها یافت میشد از آن لهجه خارج گشت(۱۸). (ترجمهء تاریخ تمدن اسلام جرجی زیدان چ ۱۳۳۳ امیرکبیر ج ۳ صص ۴۳-۴۶). - بازارهای عرب؛ عرب ها در زمان جاهلیت سالی چند بار بازارهایی دایر میکردند و در فصل های معین مردم از دور و نزدیک به آنجا می آمدند و همین که از این بازار فارغ میشدند ببازار دیگری میرفتند، به این ترتیب که از روز اول ماه ربیع الاول در دومة الجندل از نواحی مرتفع نجد برای خرید و فروش و داد و ستد بازارهایی ترتیب میدادند و سپس از آنجا به هجر میرفتند و یک ماه در آن بازار بودند آنگاه از هجر به عمان منتقل میشدند و از عمان بحضرموت و عدن کوچ میکردند و بعضی به صنعاء عزیمت مینمودند و در آنجا بازار دایر میکردند. بعد در ماه های حرام بازار عکاظ که از بازارهای مشهور عرب بود دایر میشد، علاوه بر آن بازارهایی در نواحی موسوم به شحر، صحاری، مخنه، حباشه، مشقر و غیره دایر میکردند. (ترجمهء تاریخ تمدن اسلام جرجی زیدان چ ۱۳۳۳ امیرکبیر ج ۳ ص۴۳). - امثال: بازار خودفروشی از آنسوی دیگر است (که...) بازار چندانکه آکنده تر تهیدست را دل پراکنده تر سعدی (امثال و حکم دهخدا). بی سیم ز بازار تهی آید مرد «دارم مثلی بحال خویش اندر خورد...» (از قابوسنامه). مثل بازار شام. محتسب در بازار است. ||بمجاز، اعتبار. بها. حرمت. محبوبیت. اهمیت. قدرت. ارزش. شایستگی : سپهبد چو آگه شد از کارشان ز رای جهان جوی و بازارشان.فردوسی. چو آن نامه بشنید و گفتار او بزرگی و مردی و بازار او.فردوسی. حسد برد بدگوی در کار من تبه شد بر شاه بازار من.فردوسی. پس از ما هر آنکس که گفتار ما بخوانند، دانند بازار ما.فردوسی. مقاتوره بشنید گفتار اوی سرش گشت پرکین ز بازار اوی.فردوسی. بر من آن بت بازار نیکوان بشکست کجا چنان بت باشد کرا بود بازار؟فرخی. یاران تو همچون تو بُتانند ولیکن نزدیک من امروز تو داری همه بازار. فرخی. اندر این ایام ما بازار هزل است و فسوس کار بوبکر ربابی دارد و طنز جحی. منوچهری. کردم سرخمتان بگل و ایمن گشتم به انگشت خطی گرد گل اندر بنوشتم گفتم که شما را نبود زین پس بازار. منوچهری. همی که نبینم مرعلم خویش را بازار. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۸۱). حکمت آموز و کم آزار و نکو گوی و بدانک

روز حشر این همه را قیمت و بازار و بهاست. ناصرخسرو. مرد دانا راستکار و چرخ نادان بدکنش نزد یکدیگر هگرز این هر دو را بازار نیست. ناصرخسرو. سود از تو بدان جویم کز مایهء طبعم خود را بر تو دیده ام این حرمت و بازار. سنایی. پس از این عبادت اصنام را بازاری نباشد. (تفسیر ابوالفتوح رازی). یوسف دلها پدیدار آمده ست عاشقی را روز بازار آمده ست.خاقانی. کهتر ز دکان شعر برخاست چون بازاری در آن ندیده ست.خاقانی. - روز بازار کسی بودن؛ روز محبوبیت و قدرت و اعتبار او بودن ||. بمجاز بمعنی رونق و رواج نیز آمده. (غیاث) (انجمن آرا). بازار و روز بازار بمعنی رونق است. (انجمن آرا) (آنندراج). درَّ؛ گرمی بازار و روانی آن. (منتهی الارب). درود؛ روز بازار، روان و گرم گردیدن آن. (منتهی الارب). نَفاق؛ روایی. رواج : دگر نخواهم گفتن همی سرود(۱۹) و غزل که رفت یک رهه بازار و قیمت سرواد. لبیبی. چنین داد پاسخ که کردار نیک بیابد بهر جای بازار نیک.فردوسی. یکی گوید ز شاهی نام بردی که رادی را بدو بفزود بازار.فرخی. وقت عیش و طرب و بستان است روز بازار گل و ریحان است.انوری ||. بمجاز، رفتار. روش. کردار. وضع. معامله. ترتیب : سیاوش ندانست بازار اوی همی راست پنداشت گفتار اوی.فردوسی. بدانست کان جادویی کار اوست بدو بد رسیدن ز بازار اوست.فردوسی. چو دستور با لشکر آمدش پیش بگفت آنچه آمد ز بازار خویش.فردوسی. همان لهو و نشاط اندیشه کردند همان بازار پیشین پیشه کردند.نظامی. با همه نامهربانی بیوفا خواندی مرا کافرم گر در قیامت با تو این بازار نیست. قراری گیلانی (از آنندراج ||). تشویش. اضطراب : سر بابک از خواب بیدار شد روان دلش پر ز بازار شد.فردوسی. ابا بار و با نامه و تخت نرد دلش پر ز بازار ننگ و نبرد.فردوسی ||. تاجر و سوداگر. (انجمن آرا)(۲۰ ||). قیمت کالا: روی شش تومان بازارش بازی می کند، یعنی نوسان دارد. نرخ در حدود شش تومان است، بازارش پنج تومان است، یعنی قیمتش نرخش، پنج تومان است ||. بمعنی سود و معامله و سودا. (غیاث) (آنندراج ||). تجارت. داد و ستد. معامله. خرید و فروش. معامله و سودا را نیز بازار گویند. (آنندراج) : نیست سودی که زیانش نبود در دنبال بار می بندم از آن شهر که بازاری نیست. میرصیدی (از آنندراج ||). قرار. عهد و پیمان : کند بار همراه با یار ما بر این است پیمان و بازار ما.فردوسی. - بازار آراستن؛ بازار ترتیب دادن. (آنندراج). آرایش دادن بازار و نهادن متاع و کالا جهت فروش. (ناظم الاطباء: بازار ||). - زمینه سازی کردن. تمهید مقدماتی برای رسیدن به غرضی. توطئه : چو زینگونه بازاری آراستند بخون از سکندر امان خواستند.فردوسی. چو بازار من بی من آراستی به آن رسم و آیین که میخواستی ز رونق مبر نقش آرایشم نصیبی ده از گنج بخشایشم. نظامی (از آنندراج). - بازار آشفته؛ کنایه از جای پرازدحام. بازار شلوغ، بی نظم، پر جمعیت که کس بکس نباشد. - امثال: دزد دنبال بازار آشفته میگردد. - بازار آهنگران؛ محلی که آهنگران در آنجا بساختن ابزار آهنی و فروختن آنها سرگرم باشند : بیارید داننده آهنگران یکی گرز سازند ما را گران چو بگشاد لب هر دو بشتافتند ببازار آهنگران تافتند.فردوسی. - بازار امکان و بازار جهان؛ کنایه از دنیا باشد : ای برده ببازار این جهان عمر بازار تو یکسر همه زیان است.ناصرخسرو. گنج بی مار و گل بی خار نیست شادی بی غم در این بازار نیست.مولوی. هیچ قفلی نیست در بازار امکان بی کلید. صائب. - بازار اول یوسف؛ قیمتی که برادران یوسف علیه السلام نزد تاجر بعد برآمدنش از چاه به آن فروختند و کمیت آن بنا بر اختلاف روایت هشت درم، پانزده درم یا هفده درم است و بدین معنی قیمت اول یوسف نیز آمده و بازار دوم وقت بیع که در مصر بدست زلیخاست. دکان حُسن فروشی اگر بیارایی غنیمتی شمرد یوسف اولین بازار. ظهوری (از آنندراج). میگرفتم بقیمت اول مفت یوسف که در زمان تو نیست. ظهوری (از آنندراج). - بازار برچیدن؛ بمعنی بازار برداشتن. (آنندراج). بستن بازار و ترک خرید و فروش کردن. (ناظم الاطباء) : چار بازار عناصر بر مکرر گشته است وقت آن آمد که برچینند این بازارها. صائب (از آنندراج). - بازار بی رواج؛ بازار کساد. بازار بی رونق. بازار کم مشتری. بازار کم معامله. - بازار بی رونق؛ بازار کاسد، بی مشتری. بازار کساد. بازار کم معامله : کسانی که مردان راه حقند خریدار بازار بی رونقند.سعدی. - بازار تبه شدن، یا بازار کسی نزد دیگری -تبه شدن؛ از محبوبیت و احترام افتادن : حسد برد بدگوی در کار من تبه شد بر شاه [سلطان محمود] بازار من. فردوسی. - بازار تیره؛ کنایه از وضع نابسامان : چو خواهید کایزد بود

یارتان کند روشن این تیره بازارتان...فردوسی. چو بشنید بهرام گفتار اوی بخندید از این تیره بازار اوی.فردوسی. - بازار تیره دانستن؛ وضع خود را نابسامان دانستن : پشیمان شد از کشتن یار خویش کز آن تیره دانست بازار خویش.فردوسی. پشیمان شد از رای و کردار خویش همه تیره دانست بازار خویش.فردوسی. - بازار تیز داشتن؛ بازار بارونق داشتن. بازار بارواج داشتن. - بازار تیز شدن؛ رونق یافتن. بسامان شدن : پشت اهل ادب است او و خریدار ادب زین همی تیز شود اهل ادب را بازار.فرخی. تیزتر گشت جهل را بازار سوی جهال صد ره از الماس.ناصرخسرو. - بازار تیز کردن؛ رواج دادن بازار. رونق دادن بازار. رونق دادن و بسامان کردن کار : به زرمهر دادش یکی بدگهر که کین پدر زو بجوید مگر نگه کرد زرمهر و کس را ندید که با تاج بر تخت ایران سزید از او بند برداشت تا کار خویش بجوید، کند تیز بازار خویش.فردوسی. شتر بار بنهاد و خود رفت پیش که تا چون کند تیز بازار خویش.فردوسی. مشو تیز تا چارهء کار تو بسازم، کنم تیز بازار تو.فردوسی. دیدار می نمایی و پرهیز میکنی بازار خویش و آتش ما تیز میکنی. سعدی (گلستان). هر کجا تیغ تو بازار اجل تیز کند جان خصمت که گرانست چه ارزان باشد. سلمان (از آنندراج). خوانی غزلی دو رامش انگیز بازار گذشته را کنی تیز.نظامی. - بازار تیز گشتن؛ رونق یافتن. به سامان شدن : خبردهی به بر خسرو آمد و گفتا که تیز گشت یکی جنگ تنگ را بازار. فرخی. - بازار تیز و گرم و رایج؛ از صفات بازار است. مقابل اینها بازار کند و افسرده و شکسته و بسته و غیررایج. (غیاث). و تیز و گرم و روا کنایه از بازار رایج بود مقابل بازار کند و افسرده و شکسته و بسته که کنایه از بازار غیر رایج است و برین قیاس است بازار تیز کردن و شکستن ||. - بمجاز، بمعنی گزافه گویی و لاف زدن : چو بشنید بهرام گفتار اوی بخندید از آن تیزبازار اوی.فردوسی. چو آگاه شد خسرو از کار او غمی گشت از آن تیزبازار او.فردوسی. همه گوش دارید گفتار من ببینید این تیزبازار من.فردوسی. ز هر سو فراوان خریدار خاست بدان کلبه بر تیزبازار خاست.فردوسی. رونده بدانگه بود کار من برافروخته تیزبازار من.فردوسی. -امثال: بر سر بازار تیز کور شود مشتری؛ بمجاز بمعنی گزافه گویی و لاف زدن. - بازار جدال و قتال؛ کنایه از جنگ و پیکار. (ناظم الاطباء: بازار). - بازار چیزی تیز بودن؛ رونق و رواج داشتن. (از آنندراج). و بمجاز کار کسی رونق داشتن. وضع کسی بسامان بودن : گر امروز تیزست بازار من ببینی پس از مرگ آثار من.فردوسی. آنرا که ترا گوید تو خدمت او کن آنرا بر تو تیزتر است از همه بازار.فرخی. کنونکه خنجر بیداد یار خونریز است کجاست مرد که بازار امتحان تیز است. محتشم کاشی (از آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۱۸۷ شود. - بازار زد و خورد؛ روز ستیزه و منازعه و جنگ. (ناظم الاطباء: بازار). - بازار ساختن؛ بمجاز ایجاد هرج و مرج و شلوغی و آشوب بقصد استفاده : قاید منجوق را تعبیه کرده و از وی بازاری ساخته [بوسهل] . (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۴). حاتمی از آن بازار ساخته است که سزای خویش بدید و مالش یافت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۳ ||). - کنایه از خود را جلوه دادن. نمودن خود را : یک شهر همی بینم بی دانش و بی عقل افراخته از کبر سر و ساخته بازار. مسعود سعد. - بازار شاداب؛ بازار باطراوات، پر رونق : فروماند مانی ز گفتار اوی بپژمرد شاداب بازار اوی.فردوسی. - بازار شام؛ اشاره به ورود اهل بیت امام حسین (ع) پس از واقعهء کربلا بشام باشد: تعزیهء بازار شام. و در فارسی کنایه از بازار پر جمعیت و پر از ازدحام باشد: بازار شام است. - بازار کاسد؛ بازار کم خریدار. بازار بی رواج. بازار ناروا. بی رونق. بازار کساد. بازار کم مشتری. بازار کم دادوستد. کم معامله. عُفر. مَعفور. (منتهی الارب). - بازار کاسد بودن؛ بی رونق، بی مشتری، بی خریدار بودن : اما بازار فضل و ادب و شعر کاسدگونه میباشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۷۷). - بازار کاسد شدن؛ بی رونق شدن. بی مشتری و خریدار گردیدن. کاسد گشتن : بی قیمت است شکر از آن دو لبان اوی کاسد شد از دو زلفش بازار شاه بوی. رودکی. بازار زهد کاسد سوق فسوق رایج افکنده خوار دانش گشته روان مرایی. ناصرخسرو. - بازار کسی برافروختن یا بفروختن؛ کار وی رونق و رواج یافتن. وضع او روشن شدن. روبراه شدن کار کسی. اعتبار و اهمیت یافتن کسی : همانا خوش آمدش گفتار اوی برافروخت زین کار بازار اوی.فردوسی. هر آن کس که ایمن شد از کار خویش بر ما برافروخت بازار خویش.فردوسی. حدیث جنگ تو با دشمنان و قصهء تو محدثان را بفروخت ای شها، بازار.فرخی. - بازار کسی را تیره کردن؛ وضع

او را نابسامان آوردن : بد آید جهان را از این کار من چنین تیره کو کرد بازار من.فردوسی. چو خواهید کایزد بود یارتان کند روشن این تیره بازارتان، کم آزار باشید و هم کم زیان بدی را مبندید هرگز میان.فردوسی. اگر داد بینی همی کار من مگردان همی تیره بازار من.فردوسی. - بازار کسی کاسد شدن؛ ناموفق گردیدن :دشمنان... مقرر گردد ایشان را که بازار آنها کاسد خواهد بود. (تاریخ بیهقی). - بازار کسی گرم بودن و ماندن؛ مراد تیز بودن و تیز ماندن است : بدانید کامد بسر کار گرم گذشت اختر و روز بازار گرم.فردوسی. ای زبردست زیردست آزار گرم تا کی بماند این بازار؟سعدی. - بازار گرم داشتن؛ بازار با رونق داشتن. بازار بسیارمعامله و پرخریدار داشتن. - بازارگرمی؛ کالای خود را محاسن گفتن. توصیف فروشنده خوبی متاع را. کالای خود را ستودن نزد مشتری. جلب مشتری کردن بزبان فریب. - بازار ناروا؛ بازار کساد. بازار بی رونق. - بازار ناروا شدن؛ اکساد. (تاج المصادر بیهقی). کساد شدن بازار. بی مشتری، بی خریدار شدن. - بازار ناروان؛ سوق کاسد. سوق اکسد. (منتهی الارب). - بر سر بازار بودن؛ کنایه از برملا و آشکار بودن : عشق سعدی نه حدیثی است که پنهان ماند داستانیست که بر هر سر بازاری هست. سعدی. - خر بازار؛ کنایه از بیحسابی و بی ترتیبی. - دزدبازار؛ کنایه از هرج و مرج و بی نظمی و گرانی بازار. - راسته بازار؛ بازار اصلی و راست. - روز بازار کسی بودن؛ روز روایی متاع او بودن. روز رواجی کالای او بودن: روز بازار گل و نسرین است. (از انجمن آرا) (آنندراج). - شلوغ بازار؛ کنایه از شلوغی و بی نظمی. - کسی را با دیگری بازار بودن؛ بمجاز سر و کار داشتن با چیزی یا کسی. معامله کردن. آمیزش و رفت و آمد داشتن : بسیار زبونیها بر خویش روا دارد درویش که بازارش با محتشمی باشد. سعدی (طیبات). - مست بازار؛ کنایه از بی نظمی و بی ترتیبی. - میانجی دیدن بازار کسی را؛ وضع او را میانه و متوسط دیدن، چنانکه نه بازار او تیز باشد و نه بیرونق : چو بهرام بشنید گفتار اوی میانجی همی دید بازار اوی.فردوسی. -امثال: هر دکانی راست بازار دگر. مولوی. (۱) - - (۸) bazar. (۷) - vacar. (۶) - cari. (۵) - sabha. (۴) - aba. (۳) - abacari. (۲) - vacar. (۱۵ Bazar. (۱۴) - bazar. (۱۳) - bazar. (۱۲) - vazar. (۱۱) - vazhar. (۱۰) - vacar. (۹) - bazar) - ظ. در اصل ابازار بود زیرا که در چنین جاها اکثر اطعمه و اباها میفروخته اند و بمرور ایام بمعنی مطلق جای فروختن استعمال یافته. (غیاث) (آنندراج). بر اساسی نیست. (لغت نامه). (۱۶) - ۱۸) Exposition. (۱۷) - Foire) - پاره ای از قبایل عرب لهجه های مخصوصی داشتند (چنانکه امروز دارند). از جمله اینکه بعضی کاف خطاب را شین تلفظ میکردند و بجای لک، لش، میگفتند و این اصطلاح کشکشه نام داشت، همینطور کسکسهٔ و امثال آن بجای سین بکار میبردند و عنعنه و غیره ولی زبان عربی قریش از این قبیل اصطلاحات منزه بوده است. (نقل از حاشیهء ص۴۶). (۱۹) - ن ل: نثار. (۲۰) - سوداگر چنانکه بفتح سین مشهور است غلط است زیرا که سودا در عربی بمعنی سیاهی است و با تاجر و بازارگان مناسبتی ندارد و سوداگر لفظ فرس و بضم سین است یعنی سودکننده و گرو وَر بمعنی صاحب است یعنی صاحب سود. من گفته ام: سر و جان خاک این بازار کردم زهی سودا که در این کار کردم. (انجمن آرا).

بازار.

(اِخ) (حومهء شیراز)، دهاتی از حومهء شیراز که در میانهء جنوب و مشرق شیراز است. همه را شیب بازار گویند برای اینکه وقتی امیر عضدالدولهء دیلمی شهری دیگر مشتمل بر چندین بازار در خارج شیراز بساخت و از آن روز تا کنون که اثری از آن شهر باقی نمانده دهات جانب زیر آن شهر را شیب بازار گویند. (فارسنامه).

بازار اردشیر.

[رِ اَ دَ] (اِخ) صاحب نزههٔ القلوب ذیل هشت موضع طرف جنوبیه آرد، به یمن، اکنون تماشا میخوانند. از اقلیم اول است. بهمن بن

اسفندیار ساخت. (از نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ج ۳ لیدن ص ۲۵۳).

بازار اسب.

[اَ] (اِخ) نام در شِمالی قلعهء اختیار الدین، در شهر بند هرات. رجوع به روضات الجنات چ امام ص۷۹ و حبیب السیر چ قدیم طهران ج۳ جزء۴ ص۳۶۶.

بازار بزازان.

[رِ بَزْ زا] (اِخ) بازاری به بخارا. رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص۳۹۲ شود.

بازار پسته شکنان.

[رِ پِ تَ / تِ شِ کَ](اِخ) بازاری به بخارا. (احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص۸۳).

بازارپسند.

[پَ سَ] (ن مف مرکب)مرغوب برای مشتری. جالب برای مشتری. مشتری پسند. جلب کنندهء مشتری: خربزهء بازارپسند.

بازار تیز.

[رِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بازار بارونق. بازار بارواج. بازار پرداد و ستد، بسیارمعامله. بازار فراوان مشتری.

بازارتیزی.

(حامص مرکب) عمل تیز کردن بازار. بارونق ساختن بازار. جلوه دادن بازار : مقصود ازین معامله بازارتیزی است نی جلوه میفروشم و نی عشوه میخرم. حافظ.

بازار جستن.

[جُ تَ] (مص مرکب) یافتن بازار. بدست آوردن بازار. تَسَوُّق. (دهار) (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

بازار جق.

[ ] (اِخ) نام قضایی است در سنجاق از ولایت حلب که در جهت شرقی مرعش قرار دارد و مرکز آن قریهء «اوقه جقلی» بوده است. این قضا ۷۶ پارچه قریه در بر دارد و دارای جنگلهای متعددی است. نهر موسوم به «آق صو» در آن جاری است. محصولاتش عبارتند از: برنج، گندم، جو، ارزن و غیره. صنایعش قالیهای اعلا، گلیم و قالیچه. روغن زیتون فراوان دارد و دارای دریاچه ای پر از ماهی نیز میباشد. اهالی از نژاد کرد و ترک و تماماً مسلمانند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بازار جق.

[ ] (اِخ) نام قصبهء مرکزی ناحیه ای است در سنجاق ارطغرل از ولایت خداوندگار و بقضای مرکز لوائی بیله جک ملحق شده و در ۱۴ هزارگزی جنوب غربی بیله جک و ۸۸ هزارگزی جنوب شرقی بروسه، بر جاده ای بزرگ که بسوی کوتاهیه و قونیه میرود قرار دارد. جامع و مدرسهء معمور قره مصطفی پاشا در میان این شهر است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بازار جق.

[ ] (اِخ) (ناحیه...) نام ناحیه ای است در ولایت خداوندگار و مرکب از ۲۱ پارچه قریه، مردمش مسلمان اند. جنگلها و مرعاهای بسیاری دارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بازار جق.

[ ] (اِخ) قصبهء مرکز قضائی است در سنجاق وارنه از بلغارستان که در ۵۰ هزارگزی شمال وارنه، و در ۹۵ هزارگزی سلستره بر جادهء واقعه در بین این دو شهر قرار دارد و برای تشخیص از همنام دیگرش «حاجی اوغلی بازار جغی» نیز گویند و مرکب از ۱۰۸ پارچه قریه میباشد. در زمان ادارهء عثمانیها دارای ۵۰۰۰ تن جمعیت مسلمان و عیسوی و بیست باب جامع و ۱۲ باب مدرسه و سه تکیه و ۵۱۳ باب دکان بود اخیراً در نتیجهء مهاجرت جمعی کثیر از مسلمانان، عدهء نفوسش خیلی تنزل کرده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بازار دروازجه.

[رِ دَ جَ] (اِخ) بازاری به بخارا. رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص۹۷ شود.

بازارده.

[دِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان لفمجان بخش مرکزی شهرستان لاهیجان که در ۱۲ هزارگزی باختر لاهیجان و ۲ هزارگزی لفمجان در جلگه قرار دارد. آبش از نهر کیاجو از سفیدرود و محصولش برنج، ابریشم و صیفی کاری و شغل مردمش زراعت و حصیربافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بازار زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) کنایه از فائدهء خاطرخواه گرفتن. (غیاث اللغات) (آنندراج) (فرهنگ ضیاء) : امروز هر که سنگ ملامت بما رساند گو دست خود ببوس که بازار میزند.صائب. بازار زدی کز آفت افتادن راهی بردی برستهء دندانش.ظهوری ||. و از اهل زبان بتحقیق پیوسته که بازار زدن بمعنی بازار آراستن است. بازار کردن. (آنندراج) : میگویند در قشون و لشکر بازار زده اند... (آنندراج). جنس دل بر کف صلایی بر خریداری زدیم مشتری خواهان کالا نغزبازاری زدیم. حکیم شفایی (از آنندراج). بازار زد آنکس که گشاده ست دکانی سرمایهء سود دو جهان است زیانی. ظهوری (از آنندراج).

بازارزده.

[زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) جنسی که آنرا مکرر در بازار برده باشند و هنوز خریده نشده باشد. (آنندراج) (فرهنگ ضیاء). متاعی که

لایق فروختن نباشد. (ناظم الاطباء).

بازار سر.

[سَ] (اِخ) دهی است از دهستان کلاردشت بخش کلاردشت شهرستان نوشهر که در ۷ هزارگزی حسن کیف در کوهستان واقع است. هوایش سردسیر و دارای ۱۸۰ تن سکنه میباشد آبش از چشمه و محصولش غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و تهیهء زغال چوب و صنایع دستی اهالی قالی و جاجیم و شال بافی و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). و رجوع به ترجمهء سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو شود.

بازار سراجان.

[رِ سَرْ را] (اِخ) بازاری بسیستان : کشته شدن یمین الدین بهرام شاه بن حرب بر دست ملاحده که به اسم فدایی بودند در بازار سراجان روز آدینه پنجم ماه ربیع الاخر سال ششصد و هژده... (تاریخ سیستان ص۳۹۳).

بازار سرامیان.

[رِ سِ] (اِخ)(۱) نام شهری بین سارد و کیلیکیه در مسیر قشون کشی کوروش. (۱) - Marche des Ceramiens.

بازار سعیدی.

[رِ سَ] (اِخ) بازاری به بلخ... وی در مهد از باغ می آمد دردی آشامیده و در بازار سعیدی معتمدی را از آن بنده... فرمود تا بزدند... (تاریخ بیهقی چ ادیب، ص۱۵۹).

بازار سمبیل.

[ ] (اِخ) شهرکی است [به خوزستان] با نعمت. (حدود العالم).

بازار شاندرمن.

[رِ دِ مَ] (اِخ) مرکز بلوک شاندرمن در طوالش گیلان.

بازار شکستن.

[شِ کَ تَ] (مص مرکب) از رونق و روایی و رواج انداختن : بر من آن بت بازار نیکوان بشکست کجا چنان بت باشد که را بود بازار؟فرخی. زنجیر صبر ما را بگسست بند زلفی بازار زهد ما را بشکست عشق خالی. خاقانی. بازار حسن جملهء خوبان شکسته ای ره نیست کز تو هیچ خریدار بگذرد.سعدی. کرشمه ای کن و بازار سامری بشکن بغمزه رونق و ناموس سامری بشکن.حافظ. همت مردانه میخواهد گذشتن از جهان یوسفی باید که بازار زلیخا بشکند. صائب (از آنندراج). بازار او شکسته نگردد بقول خصم. خورشید را ز راه کجا افکند غبار؟ عمادی شهریاری.

بازار صرافان.

[رِ صَرْ را] (اِخ) بازاری به بخارا : آب از فراز رودخانه آهنگ بالا داد و در بازارها افتاد چنانکه ببازار صرافان رسید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۶۲). و رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص۳۹۲ شود.

بازار صیقل کومه.

[صِ قِ کُ مَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان شفت بخش مرکزی شهرستان فومن که در ۱۳ هزارگزی فومن و چهار هزارگزی خاور بازار شفت قرار دارد و دارای ۲۰ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بازار طواویس.

[رِ طَ] (اِخ) دهی است بزرگ و آبادان. پانزدهم روز از مژیخند: و هفت روز باشد این بازار(۱). (التفهیم چ همایی ص۲۶۶). (۱) - و منها سوق الطواویس...

بازار عاشقان.

[رِ شِ] (اِخ) بازاری به بلخ :چون بیلخ رسید بازار عاشقان را که بفرمان او برآورده بودند سوخته دید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۶۲). چون نزدیک بازار عاشقان رسیدند [بوبکر حصیری با پسرش] ... و غلامی سی با ایشان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۵۷). و سواران رفته بودند با پیادگان تا حسنک را بیاورند. چون از کران بازار عاشقان در آوردند... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۳).

بازار عجل.

[] (اِ) روز جنگ و پیکار. (ناظم الاطباء).

بازار علی آباد.

[رِ عَ] (اِخ) مرکز بلوک علی آباد از توابع ساری و اشرف.

بازار فیروزآباد.

[رِ] (اِخ) نام بازاری است که مولانا شهاب الدین عبدالرحمن لسان در آنجا کاروانسرایی ساخته است. رجوع به حبیب السیر چ قدیم طهران جزو سیم از ج ۳ ص ۲۱۳.

بازارک.

[رَ] (اِخ) دهی است جزء بخش شهریار شهرستان طهران که در ۲۵ هزارگزی جنوب مرکز بخش کنار راه آهن قرار دارد. سرزمینی است سردسیر با ۶۸ تن سکنه، آبش از قنات، محصولش غلات، خربزه، دارای قلمستان، شغل مردمش زراعت و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بازار کا.

[ ] (اِخ) در حبیب السیر (چ قدیم طهران جزء ۲ از ج ۳ ص ۱۱۰) چنین صورتی آمده است که ظاهراً دهی است به ساری بدین عبارت. «سید نصیرعلی الفور به باررکا که اولکای(۱) او بود رفت...» ولی در حبیب السیر (چ خیام ج ۳ ص ۳۴۹) بازرکا آمده است و در متن سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو و ترجمهء آن و فرهنگ جغرافیایی ستاد ارتش هیچیک از دو صورت فوق نیامده و فقط در فرهنگ جغرافیایی ج ۳ بارکلا دهی از دهستان شهریاری بخش چهاردانگه شهرستان ساری ذکر شده است. (۱) - اولکَه بترکی بمعنی سرزمین باشد.

بازار کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) هنگامه چیدن اعم از آنکه بخوبی باشد یا زشتی، گویند با فلان برخوردی کردیم با ما طرفه بازاری کرد. مرادف بازار زدن. (آنندراج) : مصر دل را بتو دادیم و عزیزان غافل که بما یوسف حسن تو چه بازاری کرد. خواجه آصفی (از آنندراج).

بازار کرگان رود.

[کَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان گرگانرود بخش مرکزی شهرستان طوالش که در ۳ هزارگزی جنوب خاوری هشت پر در جلگه قرار دارد. هوایش معتدل مرطوب و دارای ۵۰ تن جمعیت میباشد. آبش از کرگانرود و محصولش برنج، صیفی و لبنیات است. قبل از آبادی هشت پر اهمیتی داشته و فع بازار ندارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بازار کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب)هرزه گویی کردن. لاف زدن. (ناظم الاطباء ||). بازار ترتیب دادن : ز آب و گل تن مردم چو قلعه ای آراست بشکل تنگ بمعنی چهار اسرار است درو کشید به عنصر چهار بازاری که رخت هر دو جهانش بچار بازار است. میرخسرو (از آنندراج) (فرهنگ ضیاء).

بازار کویی.

(اِخ) نام قصبهء مرکز ناحیه ای است در سنجاق بروسیه از ولایت خداوندگار که بقضای کملیک ملحق گشته، در ۲۰ هزارگزی از مشرق کملیک، و ۲۰ هزارگزی جنوب یالوه و در ۲ هزارگزی مغرب دریاچهء ارنبق قرار دارد. چشمه های روان و تفرجگاههای بسیار و باغهای خرم باصفا دارد، در اندرون قضا مسجد جامع بزرگی از آثار سلطان اورخان غازی و یکباب تکیه منسوب بسلالهء اشرف زاده یافت میشود و در مسافت ۳ ساعته از قصبه، آب معدنی گوگردی موجود است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بازار کویی.

(اِخ) (ناحیه...) نام ناحیه ای است در ولایت خداوندکار مرکب از ۱۵ پارچه قریه، اراضی آن حاصلخیز است و محصولش عبارت است از حبوبات و میوه های گوناگون، مردمانش مسلمان و ارمنی میباشند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بازارگان.

(اِ مرکب) سوداگر را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). بازرگان و سوداگر و تاجر. (ناظم الاطباء). بازرگان و سوداگر مایه دار. (شرفنامهء منیری). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰ شود. بازاری. کاسب : که این نامور مرد بازارگان که دیبا فروشد بدینار گان.فردوسی. یکی مرد بازارگان مایه دار بیامد هم آنگه بر شهریار.فردوسی. ز بازارگانان هر مرز و بوم ز هند و ز چین و ز ترک و ز روم.فردوسی. خروشید هر یک دل از غم ستوه که بازارگانیم تا یک گروه. اسدی (گرشاسب نامه). بجز دایه دمساز با هر دو کس زن خوب بازارگان بود و بس. اسدی (گرشاسب نامه). یکی مایه ور مرد بازارگان شد از کاروان دوست با پهلوان. اسدی (گرشاسب نامه). که بکتف برگرفت چادر بازارگان روی بمشرق نهاد خسرو سیارگان. منوچهری (از انجمن آرا) (آنندراج). گیتی دریا و تنت کشتی است عمر تو باد است و تو بازارگان.ناصرخسرو. از خطر بندد خطر زانرو که سود ده چهل برنبندد گر بترسد از خطر بازارگان. ؟ (از کلیله و دمنه). ببازارگانان رها کرد باج نجست از مقیمان شهری خراج.نظامی. بنده بازارگان دریا بود روزیم ز آن سفر مهیا بود.نظامی. همی تا بود راه پرنیشتر درو سود بازارگان بیشتر.نظامی. چو ایمن شود ره ز خونخوارگان درو کم بود سود بازارگان.نظامی. شهنشه که بازارگان را بخست در خیر بر شهر و لشکر ببست. سعدی (بوستان). درین شهر باری بسمعم رسید که بازارگانی غلامی خرید. سعدی (بوستان). طمع کرد بر مرد بازارگان.سعدی (بوستان). شنیدند بازارگانان خبر که ظلمست در بوم آن بی هنر. سعدی (بوستان). چنان شاد گشت از تو بازارگان که از سیم و زر گشت بازار، کان. ؟ (شرفنامهء منیری).

بازارگانی.

(حامص مرکب) سوداگری. بازرگانی. بیع و شری. تجارت. داد و ستد. خرید و فروش. معامله. سودا. حرفهء تجارت. تجارت پیشه : کسی را که نام است و دینار نیست ببازارگانی کسش یار نیست.فردوسی. بدو (پیران) گفت رستم ترا کهترم بشهر تو کرد ایزد آبشخورم ببازارگانی از ایران بتور بپیمودم این راه دشوار و دور.فردوسی. و گر بر ستاننده دارد سپاس ز بخشنده بازارگانی شناس.فردوسی. بعوض شبه گوهر سرخ یابی از او چون کند با تو بازارگانی.فرخی. ز پاکیزگی شهر و از خرمی ده روان گشت بازار بازارگانی.فرخی. بی تو ای جان زندگانی میکنم مایه نی بازارگانی میکنم.انوری. بده یک بوسه تا ده واستانی از این به چون بود بازارگانی.نظامی ||. چانه زدن.

بازارگانی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)معامله کردن. تجارت کردن. دادوستد کردن : چو بازارگانی کند پادشا از او شاد گردد دل پارسا.فردوسی. هر بازارگانی که با خلق کنی با حق کن. (مجالس سعدی ص ۱۳).

بازارگاه.

(اِ مرکب) محل بازار. (ناظم الاطباء). آنجا که بازار کنند. میدان داد و ستد. آن قدر زمین که بازار در آن واقع شود. (آنندراج) : بر پهلوی مکه و طایف چاهیست که آنرا ذوالنخال خوانند آنجا هر سال عرب را بازاری بود و نزدیک بازارگاه دشتی است بزرگ و آنرا وادی حنین گویند. (ترجمهء طبری بلعمی). وزان پس کجا برگشایند راه بشهری کجا هست بازارگاه.فردوسی. ز دروازه تا پیش درگاه شاه همه بسته آذین ببازارگاه.فردوسی. ببستند آذین بشهر و براه همه برزن و کوی و بازارگاه.فردوسی. هر که را بی صرف کم شد نقد عمر هست مغبون اندرین بازارگاه.خاقانی. چو کارگاه ششتر و بغداد و روم گشت بازارگاه لشکر شاه از سخای تو. امیر معزی (از آنندراج). و رجوع به بازارگه شود ||. هنگام بازار. (ناظم الاطباء). موسم، وقت بازار. زمان خرید و فروش ||. بازارهای موقت چون جمعه بازار، شنبه بازار. و رجوع به سفرنامهء استراباد و مازندران رابینو ص ۱۱۹ شود.

بازار گرد.

[گَ] (نف مرکب) مردم بی تمکین و لاابالی را گویند. (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). پول رایج : نیست با جودش از پی مقدار سیم بازارگرد را بازار. سنایی (از انجمن آرا) (آنندراج).

بازار گرم.

[رِ گَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بازار بارونق، رایج، پرخریدوفروش، بسیارمعامله.

بازار گرمی.

[گَ] (حامص مرکب) رواج. روایی.

بازارگه.

[گَهْ] (اِ مرکب) مخفف بازارگاه. میدان دادوستد. میدان معامله : پرستنده و دایهء بی شمار ز بازارگه تا در شهریار.فردوسی. ببازارگه بسته آئین براه ز دروازه تا پیش درگاه شاه.فردوسی. و رجوع به بازارگاه شود.

بازار ماخ.

[رِ] (اِخ) بازاری به بخارا. رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۵۶۰ شود.

بازار ماخ روز.

[رِ] (اِخ) بازاری به بخارا. رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص ۵۶۰ شود.

بازارماسال.

[رِ] (اِخ) مرکز بلوک ماسال در طوالش گیلان.

بازارمج.

[مَ] (اِ مرکب) دست فروش (در گیلان). (یادداشت مؤلف).

بازار محشر.

[رِ مَ شَ] (اِ مرکب) صحرای محشر : ز بس کشتگان گرد بر گرد راه چو بازار محشر شده حربگاه.نظامی.

بازار محله.

[مَ حَلْ لَ / لِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان سیارستاق ییلاقی بخش رودسر شهرستان لاهیجان که در ۵۱ هزارگزی جنوب رودسر و

۱۵ هزارگزی جنوب سی پل در کوهستان واقع است. منطقه ای است سردسیر با ۵۲ تن سکنه. آبش از چشمه سار، محصولش غلات، شغل مردمش زراعت، راهش مالرو و صعب العبور است. اکثر مردمش در زمستان به گیلان میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲). و رجوع به سفرنامهء استراباد و مازندران رابینو صص۱۰۵-۱۱۶ شود.

بازار محله.

[مَ حَ لْ لَ / لِ] (اِخ) دهی است از دهستان گلیجان شهرستان شهسوار که در ۱۳ هزارگزی باختر شهسوار و ۴ هزارگزی جنوب شوسهء شهسوار به رامسر در دشت قرار گرفته است. هوایش معتدل و مرطوب و دارای ۲۶۰ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانهء چالکرود و محصولش برنج، مرکبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بازار مرغ.

[رِ مُ] (اِخ) محله ای در شیراز. رجوع به تاریخ عصر حافظ ج ۱ ص۷۸ شود.

بازار مظفریه.

[رِ مُ ظَفْ فَ ری یَ] (اِخ)بازاری به اصفهان. رجوع به ترجمهء محاسن اصفهان چ ۱۳۲۸ طهران ص۵۴ شود.

بازار مکاره.

[رِ مَ رَ / رِ] (اِ مرکب) بازاری که در مدت چند روز در محلی برپا شود و بازرگانان از نقاط مختلف کشورهای متعدد کالاهای خود را بدانجا آورند و در معرض نمایش و فروش گذارند. رجوع به مکاره شود.

بازار ملک.

[مَ] (اِخ) نام یکی از چهار بازار شهر بند هرات و مولانا شهاب الدین عبدالرحمن لسان در آنجا حمامی ساخته است. رجوع به روضات الجنات چ امام ص۷۸ و حبیب السیر چ قدیم طهران جزو سیم از ج ۳ ص۲۱۳ شود.

بازار منی.

[رِ مِ نا] (اِخ) موضعی از ارض مکه که قربان در آن کنند و بازاری که درین جاست بناکردهء اسماعیل علیه السلام است. طالب کلیم گوید : ساکن بیت اللهی اما گر از دست آیدت خانه را نزدیک تر سازی ز بازار منی. (آنندراج).

بازار نو.

[رِ نَ] (اِخ) بازاری در سیستان : و بازار نو اندر ربیع الاَول بسوختند. (تاریخ سیستان ص۳۱۳). رجوع به احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص۴۸۳ شود.

بازار نهادن.

[نِ / نَ دَ] (مص مرکب) بازار کشیدن. (آنندراج). آرایش بازار کردن و چیدن متاع برای فروش. (ناظم الاطباء: بازار ||). گشودن بازار : قیامت که بازار مینو نهند منازل به اعمال نیکو دهند. سعدی (از آنندراج ||). بزرگ کردن. شهرت دادن. مشهور ساختن. اهمیت دادن : و این مردی برخاسته نامش حرب بن عبیده و چنین میگوید گه حرب حمزه را برخاستم و خویشتن را بدان بازاری نهاده و تو حاضر نبودی اکنون از تو همی استعانت خواهیم که شر او از مسلمانان دفع کنی. حمزه نامهء او را جواب کرد که دل بدین باب مشغول نباید کرد. (تاریخ سیستان).

بازاره.

[رَ / رِ] (اِ) آنکه در بازار نشیند و خرید و فروخت کند. بازارگان جمع و بازرگان مخفف این و اطلاق آن بر شخص واحد از عالم مژگان و دندان که جمع مژه و دندانست و بمعنی مُفرد مستعمل میشود پس بازرگان بضم زا چنانکه عوام کالانعام خوانند محض غلط باشد و صحیح بفتح. به هر تقدیر بمعنی سوداگر مجاز است و همین شهرت دارد. (آنندراج). آنکه در بازار خرید و فروش میکند. سوداگر. (ناظم الاطباء).

بازاره.

[رِ] (اِخ) دهی است از دهستان مانه بخش مانهء شهرستان بجنورد که در ۷ هزارگزی شمال باختری مانه و یک هزارگزی جنوب راه مالرو عمومی محمدآباد به دشتک در جلگه واقع است. هوایش گرم و ۳۰۵ تن سکنه دارد. آبش از رودخانهء اترک و محصولش غلات، کنجد، بنشن و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازاری.

(ص نسبی) منسوب ببازار بمعنی مردم بازار. (آنندراج). منسوب و متعلق به بازار. یکی از کسبهء بازار. سوداگر. (ناظم الاطباء). کاسب. تاجر. بازرگان. بازارگان. آنکه در بازار بتجارت و کسب و کار مشغول باشد : کنون مرد بازاری و چاره جوی ز کلبه سوی خانه دارند روی.فردوسی. چه نامی بدو گفت خرادنام جهان گرد و بازاری و شادکام.فردوسی. از ایدر خورش بود و روزی و بهر بدهقان و بازاری و اهل شهر. اسدی (گرشاسب نامه (||). ص) متاعی که رایج بازار باشد. (ناظم الاطباء ||). مردم بی تمکین و لاابالی را گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). مردمان بازاری؛ عقب افتاده از لحاظ تربیت و نزاکت و ظرافت. هرجایی. همه جایی. فاحشه. شاهد بازاری؛ شاهد هرجایی : گفتم این بازیگری با هر کسی چندین چراست؟ گفت بازیگر بود کودک که بازاری بود. حفوری یا حقوری. ور چه از مردمان بازارند مردمان را بخیره نازارند.ناصرخسرو. و منع کرد هیچ بی اصل یا بازاری یا حاشیه زاده دبیری آموزد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۳). من ز عشق آراستم بازارها عشق بازاری نیاراید ز من.خاقانی. چو کار با لحد افتاد هر دو یکسانند بزرگتر ملک و کمترینه بازاری.سعدی. تو روی دختر دلبند طبع من بگشای که خانگیش برآورده ام نه بازاری.سعدی. هنرمند باید که باشد چو پیل کزین نوع هر جای بسیار نیست به بیشه درون یا بدرگاه شاه که او لایق اهل بازار نیست.ابن یمین. چون من گدای بی نشان مشکل بود یاری چنان سلطان کجا عیش نهان با رند بازاری کند. حافظ. در کار گلاب و گل حکم ازلی این بود کاین شاهد بازاری و آن پرده نشین باشد. حافظ. امید بلبل بیدل ز گل وفاداریست ولی وفا نکند دلبری که بازاریست. عمادفقیه. ||مبتذل. عامیانه.

بازاری.

(اِخ) اسمش خواجه علی، احوالش را از اینکه قبول این تخلص میکرده میتوان یافت. بغیر از این رباعی شعری از او معلوم نشده : با دل گفتم که ایدل احوال تو چیست دل دیده پرآب کرد و برمن نگریست گفتا که چگونه باشد احوال کسی کو را بمراد دگری باید زیست. ؟ (آتشکدهء آذر چ شهیدی ص۱۵۵). یکی از شعرای ایران است و از اهالی استرآباد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بازاریا.

(اِ) تصغیر بازاری است و این دلیل بر این است که الف برای تصغیر هم می آید کذا فی القنیه. (هفت قلزم ||). ای سوداگر، و ای تاجر ||. تاجر جزء و خرده فروش. (ناظم الاطباء).

بازار یافتن.

[تَ] (مص مرکب) بازار بدست آوردن. رونق پیدا کردن ||. احترام و آبرو و حیثیت و شخصیت کسب کردن.

بازاریان.

(اِ) جِ بازاری : فروتر ز موبد مهان را بدی بزرگان و روزی دهان را بدی به زیر مهان جای بازاریان بیاراستندی همه کاریان.فردوسی. سخن هر چه بشنیدم از شهریار بگفتم ببازاریان خوارخوار.فردوسی. هر زمان دزد اندر افتد کلبه را غارت کند مرغ چون بازاریان بر کار ناصابر شود. منوچهری. که بازاریان مایه دارند و سود کدیور بود مرد کشت و درود. اسدی (گرشاسب نامه). بازاریان چون بقال را بدان صفت دیدند صیاد را بزخم گرفتند و چندان بزدند تا هلاک شد. این خبر بسمع والی رسید که... صیادی را بازاریان در غوغا بقتل مثقل بکشتند. (سندبادنامه ص۲۰۲). رجوع به بازاری شود.

بازاری شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب)مبتذل شدن ||. شایع شدن. در همه جا بودن. همه کس دانستن.

بازاری کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) بازار کردن. عرضه کردن متاع و کالا. (ناظم الاطباء ||). بر سر زبانها انداختن. همه جایی کردن. بهمه گفتن. بهمه رساندن.

بازاری نهادن.

[نِ / نَ دَ] (مص مرکب)بازار نهادن. رجوع به بازار نهادن شود.

بازاس.

(اِخ)(۱) نام قصبه ای است در ایالت ژیرونده از کشور فرانسه که در ۶۰ هزارگزی جنوب غربی بوردو واقع شده ۴۲۰۰ تن نفوس و کارخانجات چوب بری و تجارت شراب دارد. (۱) - Bazas.

بازاستاد کردن.

[اِ کَ دَ] (مص مرکب)متوقف شدن ||. منصرف شدن : به که در سوزنش میخواستم داد از آن تدبیر بازاستاد کردم.سوزنی.

بازاستادن.

[اِ دَ] (مص مرکب) باز استادن از. عقب ماندن. توقف کردن. دست کشیدن. ترک کردن. بازداشته شدن. منع کرده شدن. برطرف کردن. (ناظم الاطباء) : آن ماهی چهل روز از خوردن بازایستاد تا یونس را آسیبی نرسد. (مجمل التواریخ و القصص).

باز اشهب.

[ ] (اِخ) لقب ابن سریج احمدبن عمر. رجوع به ابن سریج و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ و فوات الوفیات ج۲ و ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۳۵ شود.

بازافتادن.

[اُ دَ] (مص مرکب) بازاوفتادن. نکس کردن. برگشتن. (ناظم الاطباء). عقب افتادن. بازافتادن به چیزی؛ رجوع شدن به وی. (ارمغان آصفی). جدا شدن : چو پرگاری که از هم بازداری ز هم بازاوفتد اندام دشمن.منوچهری. ای دریغا که ثناها به دعا بازافتاد چون چنین است درین حال بهین ذکر دعاست. اوحدالدین انوری (از آنندراج ||). واپس افتادن : آن مرده را یافتم بپشت بازافتاده. (تاریخ قم ص ۲۹۶ ||). فسخ شدن. برهم خوردن. نقض شدن. شکستن : میان لیث علی و مونس بن عبدالله بن المسمعی صلح کرد بر آن جمله که لیث علی سوی فارس بازگردد. سبکری را خوش نیامد گفت من این حرب بنفس خویش بکنم و از شما یاری نخواهم. صلح بازافتاد. (تاریخ سیستان). فتنه را ناگاه بازافتاد دستی آنچنانک ملک و ملت را بماند انگشت حیرت بر دهان. ظهیر فاریابی.

بازافکن.

[اَ کَ] (اِ مرکب) ژنده و پینه ای باشد که فقیران و درویشان بر جامهء پاره و خرقه دوزند. (برهان). پارچه ای باشد که بر جامهء پاره و ژندهء درویشان بدوزند و آن را پینه و درپی نیز نامند و بتازی رقعه گویند. (جهانگیری). پارچه ای که بر جامه دوزند و بعربی رقعه گویند. (سروری). کهنه پاره ها را گویند که درویشان و فقیران بر خرقه و لباس خود میدوزند و در عربی رقعه و در ترکی پاره گویند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰). بمعنی ژنده و پینه ای باشد که بر قفای گریبان جامه دوزند و بازپس افکنند. صاحب برهان گوید: فقیران و درویشان بر جامه و خرقه دوزند و بعضی سپاهیان نیز بر پشت گریبان جامه دوزند و آنرا پینه و درپی نیز نامند و بتازی رقعه گویند یعنی پاره. پارچه ای که بر قفای گریبان جامه و فرگل دوزند و بازپس افکنند. سامانی گوید: بازافکن در شعر اکابر همان رقعه که بر پشت گریبان جامه و لباده و امثال آن دوزند و در جهانگیری بمعنی مطلق رقعه و خرقه که بر جامه و مرقع دوزند آورده و این خطا است، صحیح معنی اول است. لیکن بطریق مجاز بر مطلق رقعه و خرقه اطلاق توان کرد. (رشیدی) (انجمن آرا) (آنندراج). وصله : این فراویزی و آن بازافکنی خواهد ز من من ز جیب آسمان یک شانه دان آورده ام. خاقانی. دلقش هزارمیخی چرخ و بجیب چاک بازافکنش ز نور و فراویزش از ظلام. خاقانی. کرده ز ردای عالم الغیب بازافکن خرقه و بن جیب.خاقانی||. مداخل مانندی را نیز گویند که بعضی از سپاهیان بر پشت گریبان جامهء پینه دار و چارقب دوزند چنانکه سر مداخل بر میان هر دو

شانه افتد. (برهان).

بازافکندن.

[اَ کَ دَ] (مص مرکب) دور افکندن. بدور انداختن ||. بمجاز نقض عهد کردن. پیمان شکستن. فسخ و ابطال بیع کردن : و بگوئید که ما عهد بازافکنیم، همه پیش ابوسفیان بازآمدند. (قصص الانبیاء ص۲۲۳ ||). در تداول طب قدیم بالا- بردن دارویی به بینی. استنشاق. سعوط : اگر جزوی بسایی [از کتیرا] و با شیرهء خارک سبز که خرمای خشک خوانندش... به بینی بازافکنی رعاف بازگیرد. (الابنیه عن حقایق الادویهٔ). و رجوع به بازانداختن شود.

بازافگن.

[اَ گَ] (اِ مرکب) رجوع به بازافکن شود.

بازالحمراء.

[ ] (اِخ) قریه ای است از نواحی زوزان متعلق به اکراد بُخْتی. (از تاج العروس) (از معجم البلدان). قلعه ای است در نواحی زوزان که نشیمن گاه اکراد است. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰) (مراصد الاطلاع). از قلاع شهر زوزان. (دمزن).

بازالله الاشهب.

[زُلْ لا هِلْ اَ هَ] (اِخ) لقب عبدالقادر جیلانی بود. رجوع به عبدالقادر و روضات الجنات ص ۴۴۱ و ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۳۵ شود.

بازام.

(اِ) بازیچه ای مر کودکان را که آورک نیز گویند. (ناظم الاطباء). بادپیچ را گویند. (آنندراج). رجوع به بادپیچ و شعوری ج ۱ ورق ۱۷۷ شود.

بازان.

[نِ] (ع اِ) تثنیهء باز در حالت رفع.

بازان.

(نف) نعت فاعلی از باختن. در حال باختن. بازنده. رجوع به باختن و بازنده شود.

بازان.

(حرف اضافهء + ضمیر) (از: باز + آن) بمعنی با آن : و شرناق از پوست پلک آزاد نباشد، لکن بازان پیوسته باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). گفت فردا هر کسی بازان بود که دوست دارد آنرا. (کیمیای سعادت).

بازان.

(اِ) طشت برنجین بزرگ که در آن رخت شویند ||. سرچشمه. (ناظم الاطباء).

بازان.

[ ] (اِخ) بـازان بن ساسـان، نام امیری است که هرمز پس از عزل خرخسـره بملک یمن والی کرد. این بازان اقرار بنبوت محمـد (ص) نمود. رجوع به حبیب السیر چ قدیم طهران ج۱ صص ۹۸، ۱۳۰، ۱۴۰ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص ۲۸ شود.

بازان.

(اِخ) دهی است جزء دهستان لفمجان بخش مرکزی شهرستان لاهیجان که در ۷ هزارگزی باختر لاهیجان کنار راه فرعی لاهیجان به کیسم در جلگه قرار دارد. هوایش معتـدل مرطوب و دارای ۱۸۹ تن جمعیت می باشد. آبش از نهر کیاجو از سـفیدرود و محصولش برنج، ابریشم و صیفی و شغل مردمش زراعت و حصیربافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بازان.

(اِخ) مرتع و مزرعه ای است از دهسـتان قبادی بخش ثلاث شهرستان کرمانشاه که در ۱۲ هزارگزی خاور نهر آب و مجاور مزارع و مراتع مامنـان و سـرابیان واقع است. در زمسـتان سـکنه نـدارد و در تابسـتان چنـد خـانواده از ایل قبادی برای تعلیف احشام و زراعت بدانجا می آیند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بازان.

(اِخ) دهی است از دهسـتان پیش خور بخش رزن شهرسـتان همـدان که در ۴۶ هزارگزی جنوب خاوری قصـبهء رزن و ۶ هزارگزی شمال راه عمومی فامنین به نوبران در کوهستان قرار دارد. هوایش معتدل و دارای ۲۳۶ تن سکنه میباشد. آبش از قنات و محصولش غلات، لبنیات، شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بازانداختن.

[اَ تَ] (مص مرکب) دور انـداختن. بـدور افکنـدن ||. بمجاز مطلبی در میان نهادن. طرح کردن موضوع یا امری برای بحث در آن : امیر گفت: خواجه خلیفهء مـاست و معتمـدتر همهء خـدمتکاران و ناچـار در چنین کارهـا سـخن بـا وی بایـد گفت تا وی آنچه داند بازگویـد و مـا میشـنویم و آنگـاه با خویشـتن بازانـدازیم و آنچه از رای واجب کنـد میفرمائیم. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص۲۲۲||). حوالت کردن ||. هزینه کردن. از دست دادن. دوباره بخشیدن. پراکنده ساختن : آسیاوار گرد خود می تاخت هرچه اندوخت بازمی انداخت. نظامی (شرفنامه ص۱۲۱). و رجوع به بازافکندن شود.

بازاندن.

[دَ] (مص) متعدی باختن. بر حریف غالب شدن. بازانیدن. و رجوع به باختن و بازانیدن شود.

بازانس.

[نِ] (اِخ)(۱) نام پزشک و اسقف مسیحیان ایران است که در انجمن روحانیون که از طرف کواذ برای مباحثه با مدافعین کیش مزدکی فراهم شد، دعوت شده بود. رجوع به ایران در زمان ساسانیان چ۲ ص۳۸۴ شود. (۱) - Bazanes.

بازانک.

[کِ] (حرف ربط مرکب) یا بازآنکه. بمعنی با آنکه : پس شرط است که نعمت در طاعت صرف کنی و به معصیت صرف نکنی چنانکه فرمان است بازآنک وی را در هیچ حظ و نصیب نیست که وی منزه است. (کیمیای سعادت). یکی عبدالله مبارک را گفت یا زاهد، گفت عمر عبدالعزیز است زاهد که مال دنیا در دست وی است و بازانک بر آن قادر است در آن زاهد است، من چیزی ندارم. در چه زاهد باشم؟ (کیمیای سعادت). نمی بینند که بسیار خلق را در بلا و بیماری و گرسنگی و تشنگی میدارد در این جهان بازانک کریم و رحیم است. (کیمیای سعادت). و نگویند که خدای تعالی کریم و رحیم است بی تجارت و حراثت خود روزی دهد، بازآنک خدای تعالی روزی ضمان کرده است. (کیمیای سعادت). و تاریخ دانستن بازانک فایدهء بزرگ دارد سهل التناول (؟) باشد. (از تاریخ بیهق). و بازآنک جنگ سخت تر از جانب دروازهء شتربانان و برج قراقوش بود. (جهانگشای جوینی). اهالی نشابور چون دیدند که کار جدست و این قوم نه آنند که دیده بودند و بازانک سه هزار چرخ بر دیوار باره بر کار داشتند. (جهانگشای جوینی). و تأدیب عنیف کنند و بازآنک در عین کارزار باشند هرچ بکار آید از انواع اخراجات هم از ایشان ترتیب سازند. (جهانگشای جوینی). صورت دیگر آن نیز بازآنکه است که بهمان معنی با آنکه آمده :نبینی که حیوان که آدمی را ببیند از وی حشمت گیرد و یا از وی بگریزد... بازآنکه آن حیوان در قوت کاملتر باشد. (حدائق الانوار امام فخر رازی). مونککاقاآن بازآنکه از راه سن در اول درجهء جوانی بود. (جهانگشای جوینی). چون ضبط و ترتیب پسران بازآنکه هر یک خانی اند و در قالب عقل جانی. (جهانگشای جوینی). و منتخب الدین بازآنکه منصب دیوان انشا با منادمت جمع داشت. (جهانگشای جوینی).

بازانیدن.

[دَ] (مص) متعدی باختن. بازاندن. بر حریف غالب شدن. رجوع به باختن و بازاندن شود.

بازایستادگی.

[دَ / دِ] (حامص مرکب)پس ایستادگی. (ناظم الاطباء).

بازایستادن.

[دَ] (مص مرکب) ایستادن. متوقف بودن. فروایستادن. در مقابل نشستن :گفت ناچار اینجا شحنه ای باید گماشت، کدام کس را گماریم... که هر کس که [در اینجا]بازایستد بکراهیت بازایستد. (تاریخ بیهقی). - بازایستادن از؛ توقف کردن. دست کشیدن. ترک گفتن. ترک کردن کاری. کفّ از کاری. خودداری از امری : آن پشه آنچنان گشت بمغز وی اندر که هر هنگامی که چیزی بسر وی بزد [بر سر نمرود] آن پشه از خوردن بازایستادی. (ترجمهء طبری). فیروزبن یزدجرد... بیست و هفت سال اندر ملک بود و چون از ملک وی هفت سال بگذشت باران بازایستاد از آسمان بزمین عجم و آن سال اندر پادشاهی وی قحط برخاست و طعام تنگ شد. (ترجمهء طبری بلعمی). پس از این مجلس نیز بوسهل البته بازنایستاد از کار. (تاریخ بیهقی). سلطان از این حدیث بازایستد و حاتمی را فدای این کار کند. (تاریخ بیهقی). استادم ابونصر رفت و وی بازنایستاد از چنین خدمتها احتیاط را. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۳۹). یوشع بر منبر برآمد، دعا کرد و مجلس داشت و گفت یا بنی اسرائیل خدای تعالی شما را برگزید از همهء

خلق عالم و شما نیز از معصیت بازایستید و طاعت کنید. (قصص الانبیاء ص ۱۳۰). شخصی که ریاضت عادت دارد اگر از ریاضت بازایستد... (ذخیرهء خوارزمشاهی). و علامت حرارت عارضی آنست که چون طعام خورده شود آب دهان بازایستد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). چون خزان مر بوستان را زعفران داد ای شگفت پس چرا بازایستاد از خنده خندان بوستان. مسعودسعد. طفل گریان و کودک بدخوی را گریستن بازایستد. (سندباد نامه ص ۳۲۹). و هرکه نفس خود را بمیراند به بازایستادن از شهوات او را در کفن رحمت پیچند و در زمین سلامت دفن کنند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). توقف. درنگ. اقصار. (منتهی الارب) (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی). کف. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن). افقار. تعتیم. (تاج المصادر بیهقی). اقلاع. (ترجمان القرآن) (منتهی الارب). تقاعد. تخلف. (دهار). تمسک. (منتهی الارب). تناهی. (زوزنی) (ترجمان القرآن). تکعکع. (زوزنی). افراش. (تاج المصادر بیهقی). تقصیر. (منتهی الارب). انتهاء. استعصام. (ترجمان القرآن). بازایستادن از معصیت؛ اعتصام. (تاج المصادر بیهقی): تعفف؛ بازایستادن از حرام. (زوزنی). عَفافه، عَسف؛ بازایستادن از زشتی. (تاج المصادر بیهقی ||). متوقف شدن در جایی. ماندن در محلی. حرکت نکردن از جایگاهی. عقب ماندن : و دیلم از آن ناحیت منقطع شدند و بازایستادند. (تاریخ قم ص ۲۵۰). و عبدالله بازایستد و ضیعتها بفروشد و در عقب احوص پیوندد. (تاریخ قم ص ۲۴۶). پس ابوعبدالله به قم بازایستاد. (تاریخ قم ص ۲۲۱ ||). خودداری کردن : هادی... گفت... اگر ببینم که نیز کسی بسرای رود [بسرای خیزران مادر هادی] گردنش بزنم، پس مردمان بازایستادند و خیزران غمناک گشت. (مجمل التواریخ و القصص ||). روی گرداندن. جدا شدن : ابوالقاسم بن سیمجور از ابوعلی بازایستاد و به نیشابور بنشست. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۱۹). نصر بدین سبب از رستم بازایستاد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۲۹). و بعضی قلاع رودبار که بخزاین و ذخایر مشحون بود در تصرف آرد و از پدر بازایستد و عاصی شود. (جهانگشای جوینی ||). افتادن از عادتی یا کاری: اقطاع؛ بازایستادن ماکیان از بیضه نهادن. اقفاف. (منتهی الارب ||). بازایستادن به؛ شروع کردن. بکاری اقدام کردن. همت گماشتن :سیف الدوله با این قدر لشکر که داشت بمحاربت و مقاومت بازایستاد و خلقی را بشمشیر آورد. (ترجمهء تاریخ یمینی). اهل آن قلعه بمقاومت بازایستادند. (ترجمهء تاریخ یمینی). او بلجاج بازایستاد و یک درم سیم بخویشتن فرانگرفت. (ترجمهء تاریخ یمینی). سجزیان یک زمان بمحاربت بازایستادند. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). قطع شدن. بند آمدن خون، باران، اشک و جز آن : و بسیار باشد که سبب غلبهء خون بازایستادن خونی باشد که رفتن آن عادت بوده باشد چون خون بواسیر و خون حیض. (ذخیرهء خوارزمشاهی). فصاد مردی را اکحل خواست زد چون بزد خون بازنایستاد و مرد هلاک شد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). دوم [از اسباب برآمدن خون از گلو] بازایستادن خونی که استفراغ آن عادت رفته باشد چون خون حیض و بواسیر و غیر آن. (ذخیرهء خوارزمشاهی). خون آمدن از بینی از سه گونه باشد یکی آنکه قطره ای چند آید و خود بازایستد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اتفاق را سالی امساک بارانها پدید آمد و برق و نم از هوای خشک بازایستاد. (سندبادنامه ص ۱۲۲). زمانی چشم حسرت بین بخفتی گرش سیلاب خون بازایستادی.سعدی. اِقناء. (منتهی الارب). افصا. (تاج المصادر بیهقی). قُحوط ||. قناعت و کفایت کردن. بسنده کردن : و علی تکین به این یک ناحیت بازنایستد و وی را آرزوهای دیگر خیزد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۲ ||). منکر شدن. انکار کردن : و احتیاط باید کرد نویسندگان را در هرچه نویسند که از گفتار باز توان ایستاد و از نبشتن باز نتوان ایستاد. (تاریخ بیهقی).

بازایستنده.

[تَ دَ / دِ] (نف مرکب)ترک کنندهء کاری. ترک گویندهء امری.

بازبار.

(نف مرکب) مخفف بازبارنده. دوباره بارنده: سحابهٔ مذکیه؛ ابر بازبار. بارنده. (منتهی الارب ||). بازبام. بازبان. قوشچی و کسی

که باز نگاه میدارد(۱). (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱). (۱) - ظ. مصحف «بازیار».

باز بازان.

[زِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)سرآمد بازان. (از مقولهء شاه شاهان) : عقابان ببازی و کبکان بجنگ سر باز بازان درآرد به ننگ. نظامی (شرفنامه چ وحید ص ۱۷۵).

بازبام.

(اِ مرکب) بازبار (بازیار). بازبان. رجوع به بازبار و شعوری ج ۱ ورق ۱۷۷ شود.

بازبان.

(اِ مرکب) بازبار. بازبام. نگاهدارندهء باز. رجوع به بازبار (بازیار) و شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰ شود.

بازبچه.

[بَ چِ] (اِخ) دهی است از دهستان شهرمیان بخش مرکزی شهرستان آباده که در ۱۸ هزارگزی جنوب باختر اقلید و یک هزارگزی شمال خاور راه فرعی کولار به ده بید در دامنه قرار دارد. منطقه ای است سردسیر با ۲۰۰ تن سکنه. آبش از چشمه و قنات. محصولش غلات، حبوبات، چوب. شغل مردمش زراعت و قالیبافی و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷). قریه ای است پنج فرسنگ و نیمی شمال اسپاس. (فارسنامهء ناصری).

بازبخشیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) اعطا کردن. بخشیدن. هدیه کردن : بیزدان بنالید گودرز پیر که ای دادگر مر مرا دستگیر سپردم ترا هوش و جان و روان چنین نامبردار پور جوان مگر کشور آید ز تنگی رها بمن بازبخشش تو ای پادشا.فردوسی.

بازبدا.

[زَ] (اِخ) رجوع به بازبدی شود.

بازبداوی.

[زَ] (ص نسبی) رجوع به بازبدایی شود.

بازبدایی.

[زَ](۱) (ص نسبی) این نسبت به بازبد است و گمان میکنم قریه ای است از قرای موصل یا جزیره. (انساب سمعانی). و در برخی از متون بازبداوی نیز آمده است. (۱) - در انساب ضبط کلمه چنین است: بفتح باء موحده پس از آن الف و زای مفتوح و سکون باء موحده و فتح دال پس از آن آخر حروف یعنی یا. و آوردن یای دیگر یا بقیاس قواعد فارسی است که در اینگونه موارد یای اضافه

می آورند و یا بدان سبب که سمعانی کلمه را «نسبت» دانسته و یای نسبت هم مشدد است بنابراین بازبدایی ضبط شد.

بازبدایی.

[زَ] (اِخ) بازبداوی. ابوعلی مثنی بن یحیی بن عیسی بن هلال تمیمی معروف به بازبدایی نیای ابویعلی احمدبن علی بن مثنی بود. در بغداد سکونت گزید و در آنجا حدیث گفت و بسال ۲۲۳ ه . ق. درگذشت. وی منسوب به بازبدی است. (از معجم البلدان). و رجوع به انساب سمعانی شود.

بازبدی.

[زَ دا] (اِخ) خرّه ای است نزدیک باقردی از ناحیهء جزیرهء ابن عمر. بازبدی در سمت غربی دجله و باقِردَی در سمت شرقی آن است و این دو محل دو خره اند مقابل هم و بازبدی نام قریه ای است مقابل جزیرهء ابن عمر که تمامت کوره را بدان نامیده اند. و نزدیک آن کوه جودی و قریهء ثمانین است که ذکر آنها در قصهء کشتی نوح آمده است. یکی از شعرا بازبدی را بر بغداد برتری داده و گفته است : بقردی و بازبدی مصیف و مربع و عذب یحاکی السلسبیل برود و بغداد ما بغداد اما ترابها فحمی و اما بردها فشدید. (از معجم البلدان) (مراصدالاطلاع). نام قدیم ناحیه ای مرکب از ۸۰ پارچه قریه میباشد که در ولایت دیاربکر در جوار جزیرهء ابن عمر در دامنه های کوه جودی واقع است. در برابرش یعنی در سمت مشرق نهر نامبرده ناحیهء دیگری موسوم به باقردی قرار دارد. این ناحیه موطن برخی از علما و دانشمندان منسوب به بازبدی بوده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). و رجوع به کرد و ریشهء نژادی و تاریخی او صص ۹۸-۱۹۰ شود.

بازبر.

[بَ] (اِ) سنگ پازهر و تریاق. (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - ظ. مصحف «بازهر» (پازهر) است.

بازبردن.

[بُ دَ] (مص مرکب) واپس بردن. (ناظم الاطباء). بردن(۱) دوباره و از نو سوی کسی بردن. پس بردن. عقب بردن. رجعت دادن. مراجعت دادن. برگرداندن : و هرکه از آن زر برگیرد و بخانه برد مرگ اندر آن خانه افتد تا آنگه که آن بجای خود بازبرند. (حدود العالم). دیگر روی آن لشکر و خزاین و غلامان سرایی را برداشت و لطایف الحیل بکار آورد تا بسلامت بخوارزم بازبرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۵). چون این جواب بازبردم [عبدوس] سخت دیر اندیشید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۹). بخانهء افشین رو با مرکب خاص ما [معتصم] و بودلف قاسم عجلی را برنشان و بسرای ابوعبدالله بازبر عزیزاً و مکرّماً. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۴). و حجاج بهر از آن [از خانهء کعبه را] بمنجنیق بیران کرده بود. و چون از ابن الزبیر فارغ شد بهمان اساس اول بازبرد و آبادان کرد. (مجمل التواریخ والقصص). حاجت بخواه تا خدای تعالی جمله را بازبرد. (سندبادنامه ص ۲۳۳). بار خدایا این چه دادی، بازبر. (ایضاً). دختر تعهد کرد و بمعالجت بقرار معهود بازبرد. (ایضاً ص ۳۲۰). جوابش هم نهانی بازبردی ز خونخواری بغمخواری سپردی.نظامی. کردند به بازبردنش جهد تا با وطنش کنند هم عهد.نظامی. که بستان دلارام خود را بناز ببر شادمانه سوی خانه باز.نظامی. زر بصادق بازبرد و گفت غلط کرده بودم. (تذکرة الاولیاء عطار ||). هموار و پهن کردن. (ناظم الاطباء). (۱) - در زبان فارسی درآمدن مزید مقدم (پیشاوندها) به اول مصادر گاه معنی آن را تغییر میدهد و گاه همچنان بر معنی نخستین باشد.

بازبرده.

[بُ دَ / دِ] (ن مف مرکب) عقب برده. واپس برده. پس برده و جز اینها. و گاه نیز بمعنی برده است. و رجوع به بازبردن شود : اول دل بازبرده پس ده ا دست بدارمت ز فتراک.سعدی (ترجیعات).

بازبریدن.

[بُ دَ] (مص مرکب) از چیزی دل برداشتن. قطع کردن. ترک کردن. بریدن : خو بازبریدم از خورشها فارغ شده ام ز پرورشها.نظامی ||. پیمودن. سپریدن. طی کردن راه و جز آن ||. قطع طریق. راه زدن : اطراف و حوالی ولایت او بازمیبریدند. (ترجمهء تاریخ یمینی). او [هارون بن ایلک] بتدریج حواشی آن ملک بازمیبرید و در تیسیر مراد و تحصیل مقصود چشم باز میکرد. (ترجمهء تاریخ یمینی).

بازبزه.

[بَ زِ] (اِ) زن عاشق. مرد عاشق. (ناظم الاطباء) (فرهنگ استینگاس).

بازبستن.

[بَ تَ] (مص مرکب) دوباره بستن. (ناظم الاطباء ||). کنایه از سفر کردن(۱). (غیاث اللغات ||). متصل کردن. ملحق کردن. الصاق کردن. وصل کردن. سپردن. مرتبط کردن. چیزی را به چیزی پیوستن. واگذاردن. منوط کردن. موکول کردن : چرخ رنگست و همچو چرخ بدو بازبسته همه صلاح جهان.مسعود سعد. و ایزدتعالی منفعت همه گوهرها به آرایش مردم بازبست مگر منفعت آهن که جمیع صنایع را بکار است. (نوروزنامهء منسوب به خیام). ابواسحاق بن البتکین را به غزنه فرستادند و ایالت آن نواحی بدو بازبستند. (ترجمهء تاریخ یمینی). تقدیر آسمانی عصابهء ادبار به روی او بازبست. (ترجمهء تاریخ یمینی). سر زلفت به گیسو بازبندم گهی گریم ز عشقت گاه خندم.نظامی. مرغ طرب نامه بپر بازبست هفت پر مرغ ثریا شکست.نظامی. طلسم خویش را از هم گسستم بهر بیتی نشانی بازبستم.نظامی. و جویی که آن را ماذق میگویند از رودخانه ای بنا نهاده اند از آبه مسکن خواص لشکر و جای بستن اسبان بوده است. (تاریخ قم ص۸۱ ||). بستن. سد کردن. پیشگیری کردن : چون ایام بهار درآید و مردم دیگرباره به آب محتاج شوند آن آبها از آن موضع بازبندند. (تاریخ قم ص ۸۸ ||). جبیره کردن استخوان شکسته را. (ناظم الاطباء). اصلاح شکسته بندی. جبر شکسته. بست زدن : که سهل است لعل بدخشان شکست شکسته نشاید دگر بازبست. سعدی (بوستان). نباید دوستان را دل شکستن که چو بشکست نتوان بازبستن. (از ده نامهء اوحدی ||). بمجاز، نسبت کردن. انتساب : هزیمتیان آمدن گرفتند و بر هر راهی می آمدند شکسته دل و شرم زده و امیر فرمود تا ایشان را دل دادند و آنچه رفت بقضا بازبستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۶). بر ایشان بازبستم خویشتن را شدم مسعود و بر شیطان مظفر.ناصرخسرو. زمام آن کار بدست تصرف او بازدادند و فساد این حادثه بدو بازبستند. (ترجمهء تاریخ یمینی). اِستِلحاق. (منتهی الارب). رجوع به استلحاق شود ||. تَعَزّی. (اقرب الموارد). اِعتِزاء. (منتهی الارب). (۱) – ظ: بار بستن.

بازبسته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)مربوط. وابسته. مرتبط. پیوسته : بشمشیر او بازبسته است گیتی عرض بازبسته است لابد بجوهر.ازرقی.

هر اولی به آخری بازبسته است. (از تاریخ بیهق). چون نی بخیال بازبسته مویی ز دهان مرگ رسته.نظامی.

بازبکند.

[ ] (اِ مرکب) قزاکند. (فهرست البیان و التبیین چ حسن السندوسی. قاهره، ج ۳ ص۷۸). و منهم یلبس البازبکند و یعلق الخنجر و یأخذالجزر و یتخذالجمهٔ. (البیان و التبیین ج ۳ ص۷۸). در متن و حاشیهء البیان و التبیین چنین است و بر فرض باز بمعنی کژ یا کز یا کج آمده باشد بدین صورت کلمه درست نیست و باید بازیکند باشد نه بازبکند، نظیر برزیگر و جز آن، ولی باز یا پاژ یا فاز بمعنی ابریشم نیامده و تنها در لغات دساتیری کلمهء باز بمعنی لطیف آمده که آنهم نمیتواند مورد اعتنا باشد و چون کلمهء قزاکند بصورتهای کژاغند و کزاغند و در تعریب کازغند (دزی) آمده است ظاهراً بازیکند صورتی از کازیغند یا کازکند است.

بازبهادربن شجاع.

[بَ دُ رِ نِ شُ] (اِخ)دهمین سلطان ملوک مالوَه بوده که شهرهای دهار و ماند و سپس شاری آباد پایتخت آنها بود و بدو دسته تقسیم میشدند: نخست بنوغوری که سه تن از آنان سلطنت کردند و نخستین پادشاهان آنان دلاورخان حسین غوری بسال ۸۰۴ ه . ق. بسلطنت رسید. دستهء دوم بنوخلجی بودند که نخستین آنان محمود شاه [اول] خلجی کبیر در محرم ۸۴۰ بپادشاهی رسید و بازبهادربن شجاع دهمین سلطان از هر دو دسته و هفتمین شاه گروه بنوخلجی بود که بسال ۹۶۲ بسلطنت رسید و در ۹۶۸ ه . ق. بیشتر بلاد را فتح کرد. رجوع به معجم الانساب زامباور ج۲ ص۴۳۱ و ۴۳۲ شود.

بازبین.

(نف مرکب) وارسی کننده. بجای کنترلر(۱) اختیار شده و آن کسی است که کالا و جنسهای تجارتی را رسیدگی کرده برابری آنها را با بارنامه تصدیق مینماید. کسی که در راه آهنها و تماشاخانه ها بلیط های فروخته شده را بازرسی مینماید تا هر کسی مطابق ارزش بلیط در جای خود قرار گیرد. (واژه های نو، فرهنگستان ایران). (۱) - Controleur.

بازپاشیدن.

[دَ] (مص مرکب) از هم پراکندن. از هم جدا شدن اجزای چیزی. پریشان و پریش شدن. و رجوع به بازپاشیده شود.

بازپاشیده.

[دَ / دِ] (ن مف مرکب) از هم پراکنده. از هم جدا شده. پریش: بازپاشیده از هم. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص۲۰۵).

بازپذیرفتن.

[پَ رُ تَ] (مص مرکب)دوباره قبول کردن. از نو پذیرفتن. قبول کردن. پذیرفتن. منفعل شدن.

بازپذیرنده.

[پَ رَ دَ / دِ] (نف مرکب)دوباره قبول کننده. پذیرنده. منفعل شونده : طبع خلیفه قدری گرم گشت بازپذیرندهء آزرم گشت.نظامی.

بازپراندن.

[پَ دَ] (مص مرکب) بهوا انداختن. بهوا پرواز دادن : از شمس دین چه آید جز افتخار دین لابد که باز بازپراند ز آشیان.سوزنی.

بازپرانیدن.

[پَ دَ] (مص مرکب)بازپراندن. رجوع به بازپراندن شود.

بازپرداختن.

[پَ تَ] (مص مرکب) پایان دادن کاری. امری را به انجام رسانیدن. تمام کردن امری: باز پرداختن داستانی، کلامی؛ نقل کردن آن : چون که بانوی هند با بهرام بازپرداخت این فسانه تمام.نظامی. زآن نوحه گری چو بازپرداخت با زید عتاب گونه ای ساخت. نظامی (الحاقی ||). بازپرداختن از؛ فارغ شدن از کاری. آسوده شدن از کاری : ز کاوس کی بازپرداختم کنون رزم گردنکشان ساختم.فردوسی. ز نخجیر چون بازپرداختی همه بزم با ماه رخ ساختی. اسدی (گرشاسب نامه). ازو بازپرداز و از چین نخست پس آنگه تن و جان ما پیش تست. اسدی (گرشاسب نامه ص۳۸۱). در چشمهء دوستی وضو ساخت از جور فراق بازپرداخت.نظامی (الحاقی). از سوی پدر چو بازپرداخت آواره بکوه و دشت میتاخت.نظامی. چو از نقش نجاشی بازپرداخت بمهر نام خسرو نامه ای ساخت.نظامی. پس چون شاه از آن بازپرداخت [یعنی از کار پادشاه مصر] آن جمله مال و خزینه بحکیم ارسطاطالیس سپرد. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). رجوع به پرداختن شود.

بازپرس.

[پُ] (اِمص مرکب) پرسش کن. تحقیق نمای. (آنندراج). پرسش کننده. سؤال کننده ||. پرسش مکرر و سؤال مکرر. (ناظم الاطباء). بازپرسی : که بر من از فلک امسال ظلمها رفته است که هم فلک خجل آید ببازپرس(۱) جواب. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۵۳ ||). بجای مستنطق برگزیده شده است. (واژه های نو فرهنگستان ایران ||). مؤاخذه. گرفت و گیر. - روز بازپرس؛ بمعنی روز پرسش. (آنندراج). روز قیامت ||. یادداشت. (ناظم الاطباء ||). تحقیق و تنقیح و استفسار بدقت و غور تمام. (آنندراج). تفحص ||. ملاحظهء مکرر ||. امتحان. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: ز بازپرس.

بازپرسی.

[پُ] (حامص مرکب) عمل بازپرس. استنطاق. (لغات فرهنگستان ||). مؤاخذه. بازخواست.

بازپرسیدن.

[پُ دَ] (مص مرکب) سؤال کردن. پرسش کردن : بونصر مشکان خبرهای حقیقت دارد، از وی باز باید پرسید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۸). سحرگاهی استادم مرا بخواند برفتم و حال بازپرسید. (تاریخ بیهقی). آنها کجا شدند و کجا اینها زین بازپرس یکسره دانا را.ناصرخسرو. ز تو گر بازپرسند آن نشانها نیاری هیچ حرفی یاد از آنها.نظامی. بازپرسیدن حدیث نهفت هم تو دانی و هم توانی گفت.نظامی. نام آن شهر بازپرسیدم رفتم و آنچه خواستم دیدم.نظامی ||. بازپرسیدن بیمار؛ عیادت او : گفتند صحبت با که داریم؟ گفت آنکه چون بیمار شوی ترا بازپرسد و چون گناهی کنی توبه قبول کند و هر چه حق از تو داند از او پوشیده نبود.

(تذکرة الاولیاء عطار). خواهم که پیش میرمت ای بیوفا طبیب بیمار بازپرس که در انتظارمت.حافظ ||. مؤاخذه کردن : گفت: چرا دیگر بازنپرسیدید؟ گفتند چنین بایست کرد. پس از این چنین کنیم. امیر گفت اگر حدیث این حاجب سرای در میان نبودی فرمودمی تا شما را گردن زدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۴۴). کوتوال را گفت (امیرمحمد) تا از حاجب بازپرسند تا سبب چه بود که کسی نزدیک من نمی آید. (تاریخ بیهقی).

بازپرسی کردن.

[پُ کَ دَ] (مص مرکب)استنطاق. (لغات مصوبهء فرهنگستان).

بازپره.

[پَ رَ / رِ] (اِ) پروانه. شب پره. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بازپس.

[پَ] (ق مرکب) واپس. از پس. (ناظم الاطباء). مؤخر. (دهار). بعقب. پشت به پشت. بدنبال : چون رسن گر ز پس آمد همه رفتار مرا به سغر(۱) مانم کز بازپس اندازد تیر. ابوشکور. من روی بخراسان و شغلی بزرگ دارم چون از اینجا بروم باری دلم بازپس نباشد. (تاریخ بیهقی). بپیچیدش بلورین بازو و دست چو دزدان هر دو دستش بازپس بست. (ویس و رامین). همچو خرچنگ طالع خویشم که همه راه بازپس سپرم.خاقانی. این گفتی صدر مهتران جوی وآن گفتی مدح خسروان گوی من مانده بدین نمط ز من پای نی پیش ره و نه بازپس جای.جامی ||. باز. بعد. (آنندراج). پس ازین. من بعد. (ناظم الاطباء). دوباره : سخن گرچه دلبند و شیرین بود سزاوار تصدیق و تحسین بود چو یکبار گفتی مگو بازپس که حلوا چو یکبار خوردند بس. سعدی (گلستان (||). ص مرکب) عقب مانده. واپس مانده. دنبال مانده : عزلت گزین ز پیشگه گیتی کان پیشگاه بازپسان دارند.خاقانی. ای قافله سالار چنین گرم چه رانی آهسته که در کوه و کمر بازپسانند. سعدی (طیبات). یکی بازپس خائن شرمسار نیابد همی مزد ناکرده کار.سعدی (بوستان). گرچه دوری به روش کوش که در راه خدای سابقی گردد اگر بازپسی برخیزد. سعدی (خواتیم ||). آخرین. بازپسین : گفتیم هلا ما سپاس داریم کوبیم در مدحت و ثنا را نی از پی آنکه صلت آریم لیکن ز پی بازپس هجا را.سوزنی. - بازپس گفتن دشنامی را؛ پاسخ کردن آن به دشنامی. (۱) - ن ل: به شکر.

بازپس آمدن.

[پَ مَ دَ] (مص مرکب)بعقب آمدن. واپس آمدن. رجعت. مراجعت کردن. برگشتن. عقب نشینی کردن : مثنی نامه کرد سوی عمر که کار عجم قوی شد و مسلمانان را همی کشند و ملکی نو نشست و سپهسالاری بیرون آمد. عمر جواب مثنی کرد که تو لختی بازپس آی و مدد مرا چشم دار. (ترجمهء طبری بلعمی). جراح... بدین اندر بود که نامهء مهتر بلنجر رسید و گفت... بدانکه خلقی بی اندازه گرد آمده اند از خزریان و ملک جبال از تو برگشتند و صلح بشکستند چون این نامه برخوانی نگر که آنجا درنگ نکنی و بازپس آیی. (ترجمهء طبری بلعمی). کیخسرو چون بفیروزی از جنگ افراسیاب نزد کیکاوس آمد، خدا را شکر کرد و گفت: ...سپاس از تو ای پاک پروردگار که دادی مرا این چنین دسترس که پیش نیا آمدم بازپس.فردوسی. بچندان(۱) که او پلک بر هم زدش شد و بستد و بازپس آمدش. (از لغت فرس اسدی). روز احد چون سپاه بهزیمت شدند و پیغامبر میان دشمنان اندر تنها بماند یک قدم بازپس نیامد از دلاوری. (مجمل التواریخ و القصص). او را تا پیش تخت بردند و بنشاندند و بازپس آمدند. (تاریخ بخارا).

دل بکاری که پیش می نشود قدمی بازپس نمی آید. (سندبادنامه ص ۱۹۰). فرستاده بر پشته شد چند کس کز ایشان نیامد یکی بازپس.نظامی. گر او بازپس ناید از اصل و بن بفرزند خود بازگوید سخن.نظامی. چو پوشید از کرامت خلعت خاص بیامد بازپس با گنج اخلاص.نظامی. تو دانی که چون دیو رفت از قفس نیاید به لاحول کس بازپس. سعدی (بوستان). و گر بجهل برآئی بعذر بازپس آی که چاره نیست برون از شکسته پیرایی. سعدی. پرسوخته مرغ نگهم بازپس آمد از بس که گلستان تماشای تو گرم است. محمد عرفی (از آنندراج). (۱) - ن ل: نه چندان. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی).

بازپس استادن.

[پَ اِ دَ] (مص مرکب)رجوع به بازپس ایستادن شود.

بازپس افکندن.

[پَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) تأخیر. به عقب انداختن. بدنبال افکندن. نَسی ء. (ترجمان القرآن). ارجاء. بازپس انداختن : و گفت آدمی [که] توبه و طاعت بازپس می افکند راست بدان ماند که شکار میکند تا منفعت آن دیگری را رسد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار).

بازپس انداختن.

[پَ اَ تَ] (مص مرکب) عقب انداختن. بتأخیر انداختن :بسیاری برف کشت را قطع میگرداند و زراعت را بازپس می اندازد. (تاریخ قم ص ۱۹۰). پس چون معتمد این سخن شنید، خواست که رسم استفتاح و ابتدای خراج باز پس اندازد. (تاریخ قم ص۱۴۶).

بازپس ایستادن.

[پَ دَ] (مص مرکب)باز پس استادن. عقب ماندن. بدنبال ماندن. سپس ماندن. تخلف. (ترجمان القرآن) (منتهی الارب). اِذمام. (تاج المصادر بیهقی) : پس بیژن از پدر و ملک بازپس استاد و آنجا بماند. (تاریخ قم ص ۸۰).

بازپس بردن.

[پَ بُ دَ] (مص مرکب)برگرداندن. پس افکندن. پس انداختن. ارجاء. (ترجمان القرآن) (منتهی الارب) : گفت از مشرق تا مغرب بدیدن پدر شما می آمدند و ناامید برمیگردیدند و هدیها بازپس میبردند. (قصص الانبیاء ص ۳۰ س ۲).

بازپس ترین.

[پَ تَ] (ص عالی)عقب ترین. آخرین. بدنبال ترین : ازمله بازپس ترین شهری است که از وی به اندلس روند. (حدود العالم).

بازپس دادن.

[پَ دَ] (مص مرکب) رد کردن. مسترد کردن : بعد از آن برده های قبیله سرق بازپس دهند. (تاریخ قم ص ۳۰۰). گر تضرع کنی و گر فریاد دزد زر بازپس نخواهد داد. سعدی (گلستان). تو بچشمان مست و پیشانی دل ما بازپس نخواهی داد.سعدی (طیبات).

بازپس داشتن.

[پَ تَ] (مص مرکب)بتأخیر انداختن. بعقب انداختن. بتأخیر افکندن. اتباع. (ترجمان القرآن) : و مال هر ماهی از وقتش و محلش بازپس نداریم. (تاریخ قم ص۱۵۷).

بازپس دیدن.

[پَ دی دَ] (مص مرکب)عقب نگریستن. بدنبال نگریستن. به پشت سر نگریستن : پس از یک لحظه خسرو بازپس دید بجز خود ناکسم گر هیچکس دید.نظامی.

بازپس راندن.

[پَ دَ] (مص مرکب)بعقب راندن : ز اشرار مشتی بازپس، رانده بکین او نفس پیکانْش چون پر مگس، در چشم اشرار آمده. خاقانی.

بازپس رفتن.

[پَ رَ تَ] (مص مرکب)بعقب رفتن. (ناظم الاطباء). پس پس رفتن. واپس رفتن : احمد جنگ میکرد و بازپس میرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۳۶). هر کمان کز پس کشندش بیشتر تیر او بیشک رود در پیشتر بازپس نرود بره گر حیله ساز کی تواند جُسْت ز آب رود باز؟عطار. و رجوع به بازپس سپردن شود.

بازپس سپردن.

[پَ سَ / سِ پُ دَ](مص مرکب) بازپس رفتن. بازپس پیمودن: بازپس سپرم؛ ای باز پس روم و رجوع کنم. (آنندراج). و رجوع به بازپس رفتن شود.

بازپس سپریدن.

[پَ سَ / سِ پُ دَ](مص مرکب) بازپس سپردن. رجوع به بازپس سپردن شود.

بازپس شدن.

[پَ شُ دَ] (مص مرکب)عقب نشستن. بدنبال رفتن. پس رفتن. عقب رفتن. سپس ماندن. خُنوس. (ترجمان القرآن) (دهار) (منتهی الارب). تأخر. (ترجمان القرآن) (منتهی الارب) : نیاطوس چون دید بنداخت نان از آشفتگی بازپس شد ز خوان.فردوسی. بازپس شد کنیز حورنژاد در یکتا به لعل یکتا داد.نظامی ||. بعقب رفتن. بازگشتن. دیگربار به چیزی پرداختن : آنگاه این باب پیش گیرم و بازپس شوم و کارهای سخت شگفت برانم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۲). من نه بباد آمدم اول نفس تا بهمان باد شوم بازپس.نظامی. چون بخاقان رسیده شد خبرش بازپس شد نداد درد سرش.نظامی. گر بشنود کسی که تو پهلوی کعبه ای حج ناگزارده شود از کعبه بازپس. سعدی (هزلیات). و رجوع به بازپس گردیدن شود.

بازپس فرستادن.

[پَ فِ رِ دَ] (مص مرکب) رد کردن. بازگرداندن. مسترد کردن. مسترد داشتن : منصور عهد شام و بصره بدو [به ابومسلم] فرستاد، گفت مرا بکار نیست و بازپس فرستاد. (مجمل التواریخ و القصص). همه را خلعت دادی و بازپس فرستادی. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۰۵ ||). نظر یا روی بازپس کردن. بعقب نگریستن : درین روش که تویی پیش هر که بازآیی گرش به تیغ زنی روی بازپس نکند. سعدی (طیبات). و نظر بازپس مکن، پس چون آن کنیزک از دیه بیرون آمد بازپس نگریست در حال با سنگ شد. (تاریخ قم ص۶۴). اردشیر روی از اصفهان بازپس کرد. (تاریخ قم ص۷۰).

بازپس کشیدن.

[پَ کَ / کِ دَ] (مص مرکب) بعقب راندن. به عقب برگرداندن : دویم رمضان کوس بزدند و امیر برنشست و راه مرو گرفت اما متحیر و شکسته دل میرفتند راست بدان مانست که میگفتی بازپسشان میکشند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۳۰).

بازپس گذاشتن.

[پَ گُ تَ] (مص مرکب) عقب نهادن. بدنبال گذاشتن. پشت سرگذاشتن. تخلیف. (دهار). رجوع به بازپس نهادن و بازپس هشتن شود.

بازپس گردیدن.

[پَ گَ دی دَ] (مص مرکب) برگشتن. بازگشتن. مراجعت کردن. تقهقر : و اما اهل، مرا نه اهل است و نه مال، بازپس گردید و از پیش عمر بیرون آمد. (تاریخ قم ص ۳۰۵). بازپس گردم چون اشک غیوران از چشم که ز غیرت سوی مژگان شدنم نگذارند. خاقانی. دوستان آمدند تا لب گور قدمی چند و بازپس گردید. سعدی (صاحبیه). و رجوع به بازپس شدن شود.

بازپس گرفتن.

[پَ گِ رِ تَ] (مص مرکب) عقب نشینی کردن. برگشتن. بعقب نهادن : گرفتم قدم لاجرم بازپس که پاکیزه به مسجد از خار و خس. سعدی (بوستان).

بازپس گشتن.

[پَ گَ تَ] (مص مرکب)عقب گشتن. برگشتن. بازگردیدن. مراجعت کردن. تقهقر : آن بخارم بهوا بر شده از بحر به بحر بازپس گشته که باران شدنم نگذارند. خاقانی. چو جبریل از رکابش بازپس گشت عنان برزد ز میکائیل بگذشت.نظامی. بازپس گرد و کار خویش بساز دست کوتاه کن ز رنج دراز.نظامی. وز آنجا بازپس گشتند غمناک نوشتند این مثل بر لوح آن خاک.نظامی. تب باز ملازم نفس گشت بیماری رفته بازپس گشت.نظامی.

بازپس ماندن.

[پَ دَ] (مص مرکب)عقب ماندن. دنبال ماندن. تأخر : که چون شیرین ز خسرو بازپس ماند دلش در بند و جانش در هوس ماند.نظامی. شتابنده تر و هم علوی خرام ازو بازپس مانده هفتاد گام.نظامی.

بازپس مانده.

[پَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)عقب مانده. بدنبال مانده. باقی. ج، بازپس ماندگان. باقین. عقب ماندگان. بدنبال ماندگان : وزین بازپس ماندگان قبائل بجز غمر غمرالردائی نبینم.خاقانی.

بازپس نشستن.

[پَ نِ شَ تَ] (مص مرکب) عقب نشستن. دنبال روی کردن. سپس کسی رفتن. حرکت کردن : و علی تکین بر منزل بازپس نشیند چنانکه پیش رسول ما حرکت کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۵۶).

بازپس نگریستن.

[پَ نِ گَ تَ] (مص مرکب) بعقب نگاه کردن. (ناظم الاطباء). برگشته نگریستن. (منتهی الارب). التفات. (ترجمان القرآن) : چون آن کنیزک از دیه بیرون آمد بازپس نگریست. (تاریخ قم ص ۶۴).

بازپس نهادن.

[پَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب)ذخیره کردن. پس انداز کردن. اندوختن : بخور هرچه داری منه بازپس تو رنجی چرا بازماند(۱) بکس؟فردوسی. چرا امروز چیزی بازپس ننهی چرا نندیشی از بیم تهیدستی.ناصرخسرو. و رجوع به بازپس هشتن و بازپس نهادن شود. (۱) - ن ل: ماند باید.

بازپس هشتن.

[پَ هَ / هِ تَ] (مص مرکب) بازپس گذاشتن. بازپس نهادن. ذخیره کردن || ترک کردن. بعقب افکندن : نه حق را بازپس هشتم نه(۱) باطل نکردم(۲) فرق از معروف، منکر.ناصرخسرو. و رجوع به بازپس گذاشتن و بازپس نهادن شود. (۱) - ن ل: ز. (۲) - ن ل: بکردم.

بازپسین.

[پَ] (ص نسبی) واپسین، چون نفس بازپسین و نگاه بازپسین. (آنندراج). پسین. آخرین. (ناظم الاطباء). دابر. (ترجمان القرآن). آخر. (مهذب الاسماء). آخری. مقابل نخستین: شب بازپسین از ماه. بازپسین دم یا دیدار بازپسین. فرزند بازپسین. دم بازپسین : بیم آنست که جای تو بگیرد دگری آگهت کردم و گفتم سخن بازپسین.فرخی. خوارزمشاه بوالعباس مأمون بن مأمون (ره) بازپسین امیری بود که خاندان پس از گذشتن وی برافتاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۸۱). گفته بود که اگر بوالفضل سخت جوان نیستی این شغل به وی دادیمی چه بونصر پیش تا گذشته شد در این شراب خوردن بازپسین با ما پوشیده گفتی که من پیر شدم و کارم به آخر آمده است، اگر گذشته شوم بوالفضل را نگاه باید داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۱۴). در رقعت که نبشته است نکتهء بازپسین این است که بنده میگوید ناصواب است رفتن بر این جانب. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۵۶). همیشه از شراب چنان برخیز که هنوز دو سه قدح شراب را جای بود و پرهیز کن از لقمهء سیری و قدح مستی که سیری و مستی نه همه در طعام و شراب بود که چنانکه سیری در لقمهء بازپسین بود مستی در قدح بازپسین بود. (قابوسنامه). تا در آن روز که بازپسین روزها بود جبرئیل آمد.

(قصص الانبیاء ص ۲۴۰). من چو نادانان بر درد جوانی نبوم که در این درد نه من بازپسینم نه نوم. ناصرخسرو. جز بگه بازپسین دم زدن از تو نجنبد بشهادت زبان.ناصرخسرو. در بسیار کس آزمودم، همه را سود داشت و بازپسین قائم مقام گرمابه است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بازپسین سخن که شیخ با فرزندان و مریدان گفت این بود که گوش باز دارید تا ایمان بکار خلق بزیان نیارید. (اسرارالتوحید ص ۲۹۰). شعر من بنده در مدایح بلخ این نخستین شناس و بازپسین.انوری. آنکه سرش زرکش سلطان کشید بازپسین لقمه ز آهن چشید.نظامی. این بازپسین دم رحیل است.نظامی. چو دوستی کند ایام اندک اندک بخش که یار بازپسین دشمنیست جمله ربای. سعدی. تا نه تصور کنی که بی تو صبورم هر نفسی میزنم ز بازپسین است. سعدی (طیبات). رسول بازپسین را هزار گونه قسم بجان پاک عزیز رسول شروانی است. افضل الدین ساوی. - بازپسینان؛ متأخران. - بازپسینان لشکر؛ ساقه. - روز پازپسین؛ روز قیامت. یوم آخر. یوم دین : بخور ببخش که دنیا بهیچ کار نیرزد جز آن که پیش فرستی بروز بازپسین را. سعدی.

بازپند.

[پَ] (اِ) قسمی باز است. (یادداشت مؤلف) : گر ز ره پند او داد دهد داد بگ چوژه ز بن برکند شهپر بر بازپند.سوزنی.

بازپوشانیدن.

[دَ] (مص مرکب)فروپوشانیدن. مستور کردن. نهان کردن. پوشانیدن : و آب بسبب کثرت و انبوهی آن میل را بازپوشانیده است. (تاریخ قم ص۲۹۷).

بازپوشیدن.

[دَ] (مص مرکب) دوباره پوشیدن. از نو بتن کردن. بر تن کردن. پوشیدن : ستایش چو کرد آن یل سرفراز بتن بازپوشید هرگونه ساز.فردوسی ||. پنهان کردن. نهان ساختن : کوشید که راز بازپوشد با آتش دل که بازکوشد؟نظامی.

بازپیچ.

(اِ مرکب) بازنیچ. مهرهء چندی است که بر ریسمان بندند و از بالای گهوارهء اطفال آویزند تا ایشان بدان بازی کنند و آنرا بعربی دأدأة گویند. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). مهره ای چند است که بر ریسمان بندند و از بالای گهواره آویزند که کودکان به آن بازی کنند و بعربی دوداة گویند اما در السامی فی الاسامی مسطور است که هی خشبات یضم بعضها الی بعض و یوضع علیها شی ء اما من خشب عریض او غیره من اللباس لیکون للصبی بمنزلة المهد. (سروری) : عقد ثریا نشود بازپیچ.شهید (از انجمن آرا). پی مهد اطفال جاهت سزد که عقد ثریا شود بازپیچ. شهید (از سروری). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۴ شود||. ریسمانی را گویند که در ایام جشن و عید از جایی آویزند و زنان و دختران بر آن نشسته در هوا آیند و روند. (برهان) (ناظم الاطباء)(۱). و جنبلود نیز گویند، ریسمانی باشد که کودکان هر دو سرهاش بر هم بندند و از جایی درآویزند و در میان آن نشینند و از بهر بازی بجنبانند و آنرا بترکی سالنجاق گویند. بوالمثل گوید : ز تاک خوشه فروهشته و ز باد نوان چو زنگیانی بر بازپیچ بازیگر. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص۵۷). ریسمانی بود که روز نوروز یا در ایام عید کودکان از بام یا از درخت درآویزند و در میان آن نشینند و در هوا روند و آیند و در بعضی دیار آنرا کاز خوانند و بتازی ارجوحه گویند و بپارسی حکالوس(۲) نامند و در کرمان کواجه(۳) گویند و در اصفهان حنجیل خوانند. و در هندوستان بلبک(۴) نامند. بوالمثل گوید : ز تاک خوشه فروهشته و ز باد نوان چو زنگیانی بر بازپیچ بازیگر. (فرهنگ اوبهی). رسنی دوتا که بیاویزند و بچگان و دخترکان بدان برنشینند و بازی کنند و

آن را اورک و اریبج نیز گویند. (شرفنامهء منیری). ریسمانی را گفته اند که در جشن و سور بر شاخهء درختی بندند و در آن نشینند و در هوا آمد و شد کنند. فخری گفته : امن و عدل و استقامت در هوای ملک تو باد چون بازی گران بازی کنان در بازپیچ. در فرهنگ سامانی بادپیچ بدال مهمله گفته و این معنی با حرکت در هوا انسب است و رشیدی بادپیچ را اصح دانسته است. (انجمن آرا) (آنندراج). مَرجوحَهٔ. اُرجوحَه. بانوج. (منتهی الارب). تَرمورَه. تاب. رُجاجَه. و رجوع به بادپیچ شود ||. و بعضی گفته اند چهارچوب است و بر آن تخته یا جامه ای وصل کنند که بمنزلهء گهواره باشد اطفال را. (برهان) (ناظم الاطباء ||). چوبی چند است که بر یکدیگر بندند و کرباسی بر روی آن افکنند که بدلی گهوارهء کودک باشد. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۴ شود. (۱) - آقای نفیسی نوشته اند (یادنامهء پورداود صص۲۲-۲۱: در بارهء چند لغت فارسی) «باز پیچ پیداست که همان چیزی است که امروز «تاب» گویند و در ترکی «صاللینجق» نویسند و از معنی کلمه پیداست که باید از «باد» مشتق باشد نه از «باز» و ناچار کلمه در اصل «بادپیچ» بوده و به املای قدیم آنرا «باذپیچ» نوشته بوده اند و سپس آن را «بازپیچ» پنداشته اند و در این بیت ابوالمثل بخاری که گوید: ز تاک خوشه فروهشته وز باد نوان چو زنگیانی بر باد [ذ ؟] پیچ بازیگر، کلمه را تحریف کرده اند. در برخی از فرهنگها همین کلمه را «بازپیچ» ضبط کرده اند و در معنی آن نوشته اند: مهره ای چند که بر ریسمانی... و بدین بیت شهید بلخی استشهاد کرده اند: پی مهد اطفال جاهت سزد که عقد ثریا شود بازپیچ. پیداست که این همان کلمه است که درینجا هم باید «بادپیچ» خواند و مراد از آن همان ریسمانی است که مانند تاب از گاهواره آویزان است و ممکن است که برای بازی کودکان مهره هایی بر آن بندند». (نقل از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ن ل: خیکالوس. (۳) - ن ل: کواجو. (۴) - ن ل: بیسک.

بازپیچانیدن.

[دَ] (مص مرکب)برگرداندن. بازگردانیدن : حکیمی بازپیچانید رویش مفاصل نرم کرد از هر دو سویش. سعدی (صاحبیه). و رجوع به پیچانیدن شود.

بازپیچیدن.

[دَ] (مص مرکب)برگردانیدن. منعطف ساختن : عنان را یکی بازپیچی به راست چنان کز خردمندی تو سزاست.فردوسی. سرش بازپیچید و تن راست شد وگر وی نبودی زمان خواست شد.سعدی. و رجوع به پیچیدن شود.

بازپیوستن.

[پَ / پِ وَ تَ] (مص مرکب)دوباره پیوستن. دوباره ملحق شدن. ارتباط یافتن. مرتبط شدن : وگر خواهی بشاهی بازپیوست دریغا من که باشم رفته از دست.نظامی. ز حد گذشت جدائی میان ما ایدوست هنوز وقت نیامد که بازپیوندی؟ سعدی (طیبات). و رجوع به پیوستن شود.

بازتاب.

(اِ مرکب) انعکاس. (لغات فرهنگستان). جنبشی غیرارادی که بلافاصله در پی تحریک وارد بر یک عصب حسی پیدا میگردد. اینگونه حرکت بیشتر اوقات بصورت قبض و بسط عضلانی ظاهر میشود. مانند تنگ و فراخ شدن مردمک چشم زیر تأثیر روشنائی. رجوع شود به روانشناسی پرورشی سیاسی ص۲۴۵.

بازتافتن.

[تَ] (مص مرکب) بازگرداندن. بازپیچاندن : ز گردان لشکرش هر کس که یافت عنانش بتندی همی بازتافت. اسدی (گرشاسب نامه چ تهران ص۱۰۶). و رجوع به تافتن شود.

بازتفیده.

[تَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)سوخته : و یصلی سعیراً. (قرآن ۸۴/۱۲)؛ و بدوزخ بازتفیده یعنی بدوزخ سوخته شود. (تفسیر ابوالفتوح ج ۵ ص۴۹۶).

باز جا دادن.

[زِ دَ] (مص مرکب) بجای خود نهادن. در محل نخست گذاردن : امام اعظم سیب بستد و بشکافت و باز جا داد. (راحة الصدور).

بازجای.

[زْ / زِ] (اِ مرکب) حیز. مستقر. مأوی و مکان. (آنندراج ||). جای مراجعت و بازگشت. (ناظم الاطباء ||). بازپس. (از بهار و غوامض سخن) (آنندراج). واپس. من بعد ||. باقی مانده. (ناظم الاطباء).

باز جای آمدن.

[زِ مَ دَ] (مص مرکب)بقرار اصل بازآمدن. بجای نخست باز گشتن. مجازاً آرامش یافتن. بمجاز، دل بجای آمدن. رفع اضطراب و نگرانی شدن. بحال عادی بازگشتن : چو آمد دل تاجور بازجای بتخت کیان اندر آورد پای.فردوسی. چو آواز بشنید فرخ همای بدانست و آمد دلش بازجای.فردوسی.

باز جای آوردن.

[زِ وَ دَ] (مص مرکب)بر جای نخست آوردن. به مکان اول برگرداندن. بقرار اصل باز بردن. بحال نخست بازگرداندن ||. مجازاً رهانیدن : وزان پس بباشم به پیشش بپای ز خشم و ز کین آرمش بازجای.فردوسی.

باز جای بردن.

[زِ بُ دَ] (مص مرکب)بجای اول رجعت دادن. عودت بمحل خود دادن : تکین بدید بکوی اوفتاده مسواکش ربود تا ببرد بازجای و باز کده. عماره (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی).

باز جای رفتن.

[زِ رَ تَ] (مص مرکب)بجای نخست برگشتن. به محل اول بازرفتن. بجای خویش بازگشتن به سوی جائی رفتن. به محلی رفتن : سوم هفته پیران چنان کرد رای که با شادمانی رود باز جای.فردوسی. خروشید کای مرد جنگ آزمای هم آوردت آمد، مرو باز جای.فردوسی. دل تو آمده بوده ست تا دلم ببرد ببرد و رفت بکام و مراد باز وطن.فرخی. من قصد شما نکنم تا سلامت باز ولایت

خویش رویـد و اگر نه یک کودک را امان نـدهم. (فارسـنامهء ابن البلخی ص۷۱). و او را بگوی تـا بـاز دین خویش رود، پس اگر نشود او را نزدیک من فرستی. (فارسـنامهء ابن البلخی ص۱۰۶). که تا بـدولت و اقبال و جاه و حشـمت تو روند باز وطن چند بیوه و مسکین.سوزنی.

باز جای شدن.

[زِ شُ دَ] (مص مرکب)به جای نخست بازگشـتن. بجایگاه خویش بازرفتن. بخانهء خود مراجعت کردن. به مسـتقر خویش برگشتن : بمـانم ترا بسـته در چاه پای به اسب انـدر آرم شوم باز جای.فردوسـی. چو من بگـذرم زین سـپنجی سـرای تو لشـکر بیارای و شو باز جای.فردوسـی. بسـی پیل بسپرد مردم بپای نشد زان سپه ده یکی باز جای.فردوسی. دو منزل پدر بدش رامش فزای ورا کرد بدرود و شد باز جای.اسدی. از آن پس چو ضـحاک شد باز جای نشـست و نزد جز به آرام رای. اسدی (گرشاسب نامه). از آن سستی اندام زخم آزمـای عنـان دُزدیی کرد و شـد بـاز جـای. نظـامی (از آننـدراج). به شه گفت برخیز و شو باز جای که آن کوه پایه درآمـد ز جای.نظامی. سـکندر چو زان شـهر شد باز جای فریب از فلک دید و فتح از خدای. نظامی (از بهار و غوامض سخن از آنندراج||). جانشین شدن : وزان پس چنین گفت با کدخدای که بیداد را رای شد باز جای.فردوسی.

باز جای فرستادن.

[زِ فِ رِ دَ] (مص مرکب) بجای نخست برگرداندن. بخانهء خود بازگرداندن. به مسـتقر خویش بازفرسـتادن : فرسـتمت با نیکوئی باز جای تو باید که باشی خداوند رای.فردوسی. گزین کن دلیران رزم آزمای فرست آن سپاه دگر باز جای. اسدی (گرشاسب نامه).

باز جره.

[زِ جُرْ رَ / رِ] (ترکیب وصـفی، اِ مرکب) نوعی باز. شاهین : از شـکوه عـدل و امن او تـذرو و کبک را باز جره زقه داد و چرغ زیر پر گرفت. مسعود سعد.

بازجست.

[جُ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) پژوهش. فحص. تجسـس : چون بازجستی نبود کار و حال او [حسـنک] را انتقامها و تشفی ها رفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۷ چ فیاض ص۱۸۰). مخور آب ناآزموده نخست به دیگر دهانی کن آن بازجست.نظامی||. تفقـد. دلجوئی. پژوهش حـال : و شـاعران دیگر پس از آنکه هفت سال بی تربیت و بازجست و صـلت مانـده بودنـد، صـلت یافتنـد. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۷ ||). مؤاخـذه :مسـعود چون بشـنید [تفتیش حرم محمـد محمود را] سـخت ملامت کرد بکتکین را ولکن بازجستی نبود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۷).

بازجست کردن.

[جُ کَ دَ] (مص مرکب)مطـالبه. طِلاب. (منتهی الارب ||). تفحص. تفتیش : چرا کار ارمن فروهشت سـست؟ نکرد آن بر و بوم را بازجست.نظامی.

بازجستن.

[جُ تَ] (مص مرکب) تفحص نمودن : همان دادهء خویش را بازجست کمربند ایرانیان کرد سست. نظامی (از آنندراج) (ارمغان آصفی ||). پژوهیدن. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). تجسس. (ترجمان القرآن). جستن. جستجو کردن : هنوز ار بازجوئی در زمینشان چشمه ها یابی از آن خونها کزیشان ریخت آنجا رستم دستان. فرخی. یکی بازجوید نهان را ز پیدا یکی بازداند گران را ز ارزان.ناصرخسرو. تا درنگریم و راز جوئیم سررشتهء کار بازجوئیم.نظامی. نشان این دل گم کرده بازمی جستم وز ابروان تو بشناختم که آن داری. سعدی (بدایع). و گر خردهء زر ز دندان گاز بیفتد، بشمعش بجویند باز.سعدی (بوستان). سعدی غرض از حقهء تن آیت حق است صد تعبیه در تست و یکی بازنجستی. سعدی (لطایف ||). تحقیق کردن. وارسی کردن. تفتیش کردن. بازجوئی : کسی کز او هنر و عیب بازخواهی جست بهانه ساز و بگفتارش اندرآر نخست. رشیدی سمرقندی. نبینی ز شاهان که بر تختگاه ز دانندگان بازجویند راه.ابوشکور بلخی. پژوهندهء روزگار نخست گذشته سخنها همه بازجست.فردوسی. ز درگاه خود رازداری بجست که تا این سخن بازجوید درست.فردوسی. سخن سر بسر مهتران را بگوی پژوهش کن و راستی بازجوی.فردوسی. وی [غازی] را گناهی نبوده که وی را بترسانیده اند و این کار بازجسته آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۳۴). دل مشغول نباید داشت که این بر تو [غازی] بساختند و ما بازجوئیم [مسعود] این کار را و آنچه باید بفرمود بفرمائیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۳۴). بازجستند از حقیقت کار داد شرحی که گریه آرد بار.نظامی. او را بطلبید و بازجوئید، پس او را طلب کردند. (تاریخ قم ص۲۵۹ ||). پیدا کردن. سراغ گرفتن : خواجه بوسعید... مرا در این بیغولهء عطلت بازجست و نزدیک من رنجه شد و آنچه در طلب آن بودم مرا عطا داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۰۴ ||). مطالبه. طلب کردن : همی در بدر خشک نان بازجست مر او را همان پیشه بود از نخست. ابوشکور. این رسم بماند که اگر کسی را زخم زنند نیارامد تا کینه بازنجوید. (مجمل التواریخ و القصص ص۱۰۲). هر کسی کاو دور ماند از اصل خویش بازجوید روزگار وصل خویش.مولوی. حال خونین دلان که گوید باز وز فلک خون خم(۱) که جوید باز.حافظ. هر چه بدهی بکسی بازمجو دل ز اندیشهء آن پاک بشو.جامی ||. توقع داشتن. خواستن : نشاید بازجست از خود خدائی خدائی برتر است از کدخدائی.نظامی. (۱) - ن ل: جم.

بازجنبیدن.

[جُمْ دَ] (مص مرکب) جنبش کردن. برخاستن. بحرکت درآمدن : عهد و میثاق باز تازه کنیم از سحرگاه تا بوقت نماز. باز پدواز خویش بازشویم چون دده بازجنبد از پدواز.آغاجی. رجوع به جنبیدن شود.

بازجو.

(نف مرکب) بازجوینده. محقق(۱). مفتش. کسی که مأموریت پیدا میکند از کسی در مورد امری یا اتهامی تحقیق و وارسی کند، یا از روی دفاتر و اسناد راستی و ناراستی کاری را معین کند. (واژه های فرهنگستان). تفتیش گر. (فرهنگ رازی). (۱) - Engueteur.

بازجوی.

(نف مرکب) رجوع به بازجو شود.

بازجویی.

(حامص مرکب)(۱) عمل بازجو. تفتیش. تجسس. تحقیق. فحص. بازجست. پژوهش. پیشتر بجای این کلمه تفتیش کتبی و اقتراح و

تحقیق بکار میرفت: از بازجوئی نوشته های فلان معلوم شد که حق بجانب اوست. (۱) - Enguere.

بازجویی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)تحقیق. تفتیش. تجسس. فحص. بازجست. پژوهش کردن. عملی ابتدائی که معمولاً از طرف مأمورین شهربانی یا ژاندارمری هنگام دستگیری متهم برای کشف حقیقت اتهام و تشکیل پرونده جهت فرستادن به محاکم دادگستری انجام میدهند.

بازچیدن.

[دَ] (مص مرکب) برداشتن. (آنندراج). گسترده را پیچیدن. منبسطی را درنوردیدن. بساط را جمع کردن. مقابل گستردن. واچیدن : عنقا شکار کس نشود، دام بازچین کانجا همیشه باد بدست است دام را.حافظ ||. گردآوردن. جمع کردن. فراهم کردن. دانه دانه و تک تک جمع کردن : ز هر سو سپه بازچید اردشیر پس پشت او بد یکی آبگیر.فردوسی.

بازحیدر.

[حَ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان زبرخان بخش قدمگاه شهرستان نیشابور که در ۶۰ هزارگزی شمال قدمگاه واقع است. منطقه ای است کوهستانی، معتدل و ۱۶۷ تن سکنه دارد، آب آن از قنات و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو میباشد. کلاته حیدربک و پشتکوه جزو این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بازخاست.

(مص مرخم مرکب، اِ مرکب)بازخیز. قیامت. رستخیز. حشر. (آنندراج). قیامت. روز رستخیز. (ناظم الاطباء). نشر. محشر.

بازخانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) معروف و به ترکی قوشخانه گویند. (آنندراج). جائی که در آن باز شکاری امرا را پرورش میدادند : تو ز آشیانهء باز سپید خاسته ای ز بازخانه نپرد بهیچ حالی بوم.سوزنی.

بازخانه.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش حومهء شهرستان بجنورد که در شش هزارگزی جنوب خاوری بجنورد و هشت هزارگزی خاور راه شوسهء عمومی بجنورد به اسفراین و در جلگه واقع است. هوایش معتدل با ۳۰۵ تن سکنه، آبش از رودخانه، محصولش غلات، بنشن و میوه جات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازخریدن.

[خَ دَ] (مص مرکب) خریدن. ابتیاع کردن. از نو خریدن فروخته را : و به هر شهر کس ببردندی و خط بیاع بدان عرض کردندی بسود بازخریدندی ناگشاده. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴۶ ||). خلاص دادن و رهانیدن. (آنندراج). خلاص دادن بفداء. افتداء. بازخریدن جان خویش را؛ فدیه. فداء. بازخریدن کسی را از اسیری؛ مفاداة. (زوزنی). بازخریدن خود یا دیگری را؛ فدا دادن. تفدیه.

خریدن برای آزاد ساختن :ابوذراعه... صبر نکرد بگفتار ابوسفیان و بمدینه آمد و پسر را بازخرید. (ترجمهء تاریخ طبری). و ایشان هر دو درویشند، نتوانند خویشتن را بازخریدن. تو خود را و ایشان را بازخر. (ترجمهء تاریخ طبری). به بیداد کز مردمان بستدی فراز آوریدی ز راه بدی بدان بازخرّی مگر جان خویش ببینی سر راه درمان خویش.فردوسی. چوب بتو [حصیری] بخشیدم، پانصد هزار دینار بباید داد و چوب بازخرید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۶۰). رفت [ازهر] پیش امیر عمرو، گفت آن مرد [خونی] را بمن ارزانی باید کرد، گفت که این کار خصمان است، خصمان را بخواند و بدوازده هزار درم مرد را بازخرید. (تاریخ سیستان). عبیداللهبن العلا بشکایت سوی منصور یکی نامه نبشت، نامه براه اندر بگرفتند و سوی معن آوردند و عبیدالله را بخواند... او و آن گروه را که با او در آن کار بودند فرمود که گردن بزنید، تا خویشتن بازخریدند. (تاریخ سیستان). گفته اند که برخیزید و به زمین بابل روید و خویشتن را از بخت النصر بازخرید. (قصص الانبیاء). ای آنکه دین تو بخریدم بجان خویش از جور این گروه خران بازخر مرا. ناصرخسرو. درماند و دست برداشت و گفت الهی مرا از وی بازخر. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). جان بازخرش که مایه داری گر بر سر صید سایه داری.نظامی. وجه خورش من این شکار است گر بازخریش وقت کار است.نظامی. بانگ آمد مر عمر را کای عمر بندهء ما را ز حاجت بازخر.مولوی. بازخر ما را از این نفس پلید کاردش تا استخوان ما رسید.مولوی. [زن] گفت تو آن نیستی که پدرم ترا بازخرید؟ گفتم بلی من آنم که به ده دینار از قید فرنگم بازخرید و به صد دینار بدست تو گرفتار کرد. (گلستان). مراد برقاب آن است که بنده را از مال زکوهٔ بازخرند و آزاد کنند. (تاریخ قم ص۱۷۲). بفروخته خود را ز غمت بازخریدیم آن خط غلامی که بدیدیم دریدیم. وحشی (از آنندراج ||). خُلع؛ بازخریدن زن به کاوین ||. مصادره کردن. خون کسی را بمال او خریدن. شهری یا قریه ای را در برابر مالی رها کردن. پس دادن :هم بدین سال غارت فرمودن درق را بر دست ابومنصور قواتل و بازخریدن درق را بصد هزار درم. (تاریخ سیستان ||). نجات دادن ||. دوباره بدست آوردن : ابوسفیان مردی بخیل [و] زُفت بود جواب داد و گفت یک پسر کشته شد نتوانم دیگر بازخریدن تا از من هم پسر شود و هم خواسته. (ترجمهء تاریخ طبری ||). مصون داشتن. حفظ کردن. نگاه داشتن : جان را بفقر بازخر از حادثات از آنک خوش نیست این غریب نوآیین در این نوا. خاقانی. اگر یاور نئی با دیو دژخیم ز یزدان هیچ هست اندر دلت بیم همان بهتر که این کینه ببری جهانی را به یک زن بازخری. [یعنی بدادن ویس] . (ویس و رامین).

باز خشین.

[زِ خَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بازی بود سپیدفام کبودگون. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال). بازی بود رنگش میان کبود و سیاه و سبز و سپید باشد یعنی خشینه رنگ. (حاشیهء فرهنگ اسدی). بازی است سفیدرنگ مایل بکبود که بسیار جسور و مشهور است و آنرا اسپر هم گویند. (شعوری ج ۲ ورق ۱۸۰). نوعی از باز باشد که پشت آن سیاه و تیره رنگ و چشمهایش سرخ بود و این قسم باز را ترکان قزل قوش خوانند. (برهان). بازی را گویند که رنگ او به کبودی گراید، چه باز کبودرنگ عظیم گوهری و صیاد باشد. (معیار جمالی). نوعی از باز باشد که پشت آن سیاه و تیره رنگ و چشمانش سرخ بود و اینگونه باز را ترکان قزل قوش خوانند و بسیار قوی و شکاری است و آن را خشینه نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). قسمی از باز که پشت آن سیاه رنگ و چشمهای وی سرخ است. (ناظم الاطباء) : تا نیامیزد با زاغ سیه باز سپید تا نیامیزد با باز خشین کبک دری. فرخی (از لغت فرس اسدی). تا نبود چون همای فرخ کرکس همچو نباشد بشبه باز خشین پند.فرخی. ز بعد این نکشد رنگ یار شیرین گوی ازین سپس نبرد کبک بچه باز خشین. شمس فخری (از شعوری ج ۲ ورق ۱۸۰). ای که در سایهء انصاف لوایت چون کبک خنده بر باز خشین میزند اکنون عصفور. خواجه سلمان (از شعوری ج ۲ ورق ۱۸۰ ||). فاخته بود. (اوبهی) (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). رجوع به خشین و خشین سار شود.

بازخمانیدن.

[خَ دَ] (مص مرکب) چنان باشد که کسی آواز و گفتار خود را [بکسی یا]چیزی مانند کند، گویند که فلان کس فلانی را بازخمد یعنی برآرد. (کذا). (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). ادا در آوردن. تقلید کسی را برآوردن. شکلک ساختن : مردم نئی ای حیز به چه مانـد رویت چون بوزنه ای کو بکسی بازخمانـد.طیان ||. بازخمید؛ کسی بطعنه شخصی را باز نمود و بطعنه حکایت او کرد. (فرهنگ سروری). کسی که بعنوان طعنه صدارت کسی کند و بکنایه سخن شخصی را بازنماید گویند «باز خمید» یعنی بطعنه سخن او را گفت و صدارت او کرد. (برهان) (آنندراج) (ارمغان آصفی ||). والوچانیدن کسی. رجوع به خمانیدن شود.

بازخندیدن.

[خَ دی دَ] (مص مرکب)خندیدن : چون سید عامری چنین دید از گریه گذشت و بازخندید.نظامی. گفتی به سخن چو کار بندند زآن نظره چو غنچه بازخندند.نظامی ||. روی خوش نشان دادن. بشاشت نمودن : مجنون کمر نیاز بندد لیلی برخ که بازخندد.نظامی.

بازخواست.

[خوا / خا] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) مؤاخذه. (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : و هر که بر خلاف آن رود و بر رعیت ستمی کند در معرض گناه و بازخواست باشد. (جهانگشای جوینی). و بازخواست تقصیرات محرران دفتر دیوان با عالیجاه مشارالیه [مستوفی الممالک] است. (تذکرهٔ الملوک ص ۱۷ ||). عتاب. معاتبت. نکوهش. تعزیز ||. واپس گرفتن چیزی. (غیاث اللغات) (آنندراج). استرداد. پس گرفتن آنچه نا برجا از کسی اخذ شده باشد. (قاموس کتاب مقدس). مطالبه ||. طلب و جستجو. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). اصلاح خطایی که نسبت بدیگری معمول شده. (قاموس کتاب مقدس ||). سؤال و پرسش||. جواب. پاسخ ||. پی بینی. پژوهش. تفحص. (ناظم الاطباء). - روز بازخواست؛ روز محشر است که از اعمال سؤال میشود. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۲). روز شمار. یوم الحساب. یوم الدین. یوم التغابن. قیامت. روز محشر. ساعهٔ. روز رستخیز. (ناظم الاطباء) : ترسم که صرفه ای نبرد روز بازخواست نان حلال شیخ ز آب حرام ما.حافظ.

بازخواست کردن.

[خوا / خا کَ دَ](مص مرکب) مؤاخذه کردن. تعزیر کردن. معاتبت کردن. عتاب کردن. توبیخ کردن. ملامت کردن. نکوهش کردن. سرزنش کردن.

بازخواستن.

[خوا / خا تَ] (مص مرکب)استرداد. مطالبه کردن : یکی نامه بنویس نزدیک شاه گو پیلتن را از او بازخواه.فردوسی. ز تو بازخواهم همه باژ و ساو که بردی تو هر سال ده چرم گاو.فردوسی. سپردی مرا دختر اردوان که تا بازخواهی تنی بی روان.فردوسی. در اسلام خوانده نیامده است که خلفاء و امیران خراسان و عراق مال صلاهٔ به تعیین بازخواستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۵۹). و آن زر از تو بازخواهد آنکه تا اکنون از او چو غری خوردی همی و طائفی و لیولنگ. (از فرهنگ اسدی). جان وام خدایست در تن تو یک روز ز تو بازخواهد این وام. ناصرخسرو. هر چه داد امروز فردا بازخواهد بی گمان گر نخواهی رنج پس با خیر اویت کار نیست.

ناصرخسرو. هر یک ثنا که بر تو فروخوانم بنیوش و بازخواه مثنا کن.سوزنی. عمال خراسان را بحضرت خواند و محاسبات بازخواست. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۶۴ ||). فراخواندن : و پیروز وزیری خادم که ازاین راز آگاه بود ایشان را بازخواست و بدان سردابه رفتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۲۸ ||). دیگر بار پرسیدن. از نو سؤال کردن. توضیح خواستن : فضل املاء همی کرد و سخن نرم همی گفت، یکی سخن بگفت. دبیر نشنید آن سخن. از وی بازخواست تا داند که چه نویسد؟ دیگربار گفت دبیر هم نشنید آن سخن، دیگر بازخواست. (تاریخ بیهقی). چه الحق بود باغی عالم افروز نسیمش بازخواهی باد نوروز. نظامی (الحاقی||). بازخواستن خون؛ انتقام قتل. خون خواهی :سوگند خوردند که هم پشت باشند تا خونها بازخواهند. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). کیخسرو او را [افراسیاب را] بکشت و خون پدر بازخواست. (فارسنامهء ابن البلخی ||). کین باز خواستن؛ انتقام گرفتن. تلافی کردن : دو دیگر که کین پدر بازخواست جهان ویژه بر خویشتن کرد راست. فردوسی. بچین رفت و کین نیا بازخواست ز کشته زمین کرد با کوه راست.فردوسی. از بلخان کوه به بیابان درآمد با لشکری تا کین پدر و کشتگان بازخواهد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۴). امیر مسعود از عراق آمد و برادر وی [محمد] از غزنین برفت و کینهء خلاف از ایشان باز خواهد. ایزد تعالی چنان قضا کرد که سپاه او را بنشاندند و بند برنهادند. (تاریخ سیستان). و میگفت: [عمرولیث] من کین علی سروش و پسر بازخواهم. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۰۵).

بازخواندن.

[خوا / خا دَ] (مص مرکب)بازگرداندن. طلبیدن : غمی گشت و لشکر همه بازخواند بزودی سلیح و درم برفشاند.فردوسی. ز ری مردک شوم را بازخوان ورا مردم شوم و بدساز خوان.فردوسی. سکندر بدو گفت کاینست راست تو طینوش را بازخوانی رواست.فردوسی. ز خیمه فرستاده را بازخواند بتندی سخنها فراوان براند.فردوسی. و من همی گویم که او [خالدبن ولید] منافق است، او را باز باید خواندن. (ترجمهء طبری بلعمی). حیلت می ساخت [التونتاش] ... تا رضای آن خداوند را بباب مادر یافت... و ما را از مولتان بازخواند و بهرات بازفرستاد. (تاریخ بیهقی). و ما را [مسعود] از مولتان بخواند باز [محمود] . (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۱۵). پیش کسری گفتند که او نافرمانی میکند و سرکشی، نامه نوشت که او را بازخواند. (قصص الانبیاء ص۲۲۵). از بردسیر نوشتند و لشکر بازخواندند. (المضاف الی بدایع الازمان ص ۴۴ ||). گرد آوردن. جمع کردن، مقابل پراکنده ساختن : چو گستهم بشنید لشکر براند پراکنده لشکر همه بازخواند.فردوسی ||. نهی. منع کردن. بازداشتن : دل شیده گشت اندران کار تنگ همی بازخواند آن یلان را ز جنگ. فردوسی ||. بازخواندن بکسی، یا بچیزی؛ بدو نسبت کردن. نَسَب. (تاج المصادر بیهقی). انتساب. نسبت. منسوب داشتن. نامیدن. نسبت کردن. بنام چیزی نسبت کردن : ثغرهای جزیره شهرکهائی اند بر روی رومیان و از شام اند، ولکن به جزیره بازخوانند. (حدود العالم). و اندر ناحیت موقان دو شهرک دیگر است که هم به موقان بازخوانند. (حدود العالم). و از این بیابان هر کجا ناحیتی بدو نزدیک است بدان ناحیت بازخوانند. (حدود العالم). و دو ده است که بدین دو قوم بازخوانند. (حدود العالم). بدو بازخواندند لشکرش را گزیده سواران کشورش را. دقیقی (گنج بازیافته). چند جایگاه ساخته است و همه را بنام خویش بازخوانده است. (فارسنامهء ابن البلخی ص۶۰). و این نهر «برازه» ببرازهء حکیم بازخوانند کی آب از فیروزآباد بگشاد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۱). در اعمال عراق و بابل چند جایگاه ساخته است و همه را بنام خویش بازخوانده است. (فارسنامهء ابن البلخی). بابک پادشاه عظیم بود که اردشیر را بدان بازخواندندی. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). و بزمین عراق دوانزده قلم است هر یکی را قد و اندام و تراشی دیگر و هر یکی را به بزرگی از خطاطان بازخوانند، یکی مقلی به ابن مقله بازخوانند و دیگر مهلهلی که به ابن ملهل بازخوانند سه دیگر مقفعی که به ابن مقفع بازخوانند. (نوروزنامه منسوب بخیام). و شَمَر سپاه سالار او بود که شمر کند یعنی سمرقند را بدو بازخوانند. (مجمل التواریخ و القصص). گویند شهر کرمان بدان کرم بازخوانند.

(مجمل التواریخ و القصص). و او [کمری بن یافث] را پسران بودند یکی بلغارنام، آنک زمین بدو بازخوانند. (مجمل التواریخ و القصص ص۱۰۴ س ۱۹). و حظیرهء بخارا وی نهاده بود و کوی علاء را به وی بازمیخوانند. (تاریخ بخارای نرشخی ص۹۵). باز همین حیان بفرغانه لشکر برگماشت تا قتیبه را کشتند و حوض حیان به وی بازمیخوانند. (تاریخ بخارای نرشخی ص۶۹). و خایه کشیده را بزبان عجم شابستام گویند پس این دیه [شابستانان را] بدیشان بازمیخوانند. (تاریخ قم ص۸۶). او را بکنیت و نام او باز خواندند. (تاریخ قم ص۲۲۷ ||). خواندن. قرائت کردن : تو ز قرآن بازخوان تفسیر بیت گفت ایزد ما رمیت اذ رمیت.مولوی. خود ز بیم این دم بی منتهی بازخوان فابین ان یحملنها.مولوی ||. دیگر بارخواندن. دوباره خواندن ||. مباشرت کردن ||. تهمت زدن بطور آشکارا. (ناظم الاطباء).

بازخواه.

[خوا / خا] (نف مرکب) مؤاخذه کننده.

بازخواهی.

[خوا / خا] (حامص مرکب)عمل بازخواه.

باز خوردن.

[خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب)خوردن. بلعیدن. (ناظم الاطباء) : هرمزان گفت مرا مکش تا یک شربت آب بازخورم. (تاریخ قم ص ۳۰۳ ||). دوباره خوردن ||. ملاقی شدن. مقابل شدن. (غیاث اللغات). برخوردن. تصادف کردن. روبرو شدن. تصادم. دچار شدن و پیوستن بچیزی : از آن روزبانان ناپاک مرد تنی چند روزی بدو بازخورد.فردوسی. بیامد که جوید ز گردان نبرد نگهبان لشکر بدو بازخورد.فردوسی. بهم بازخوردند هر دو سپاه شماساس با قارن کینه خواه.فردوسی. چون به ایشان بازخورد آسیب شاه شهریار جنگ ایشان عجز گشت و سحر ایشان باد رم. عنصری. همی خواست یاری بزاری و درد ز ناگه نریمان بدو بازخورد. اسدی (گرشاسب نامه ||). رسیدن. نازل شدن. فرودآمدن : پیر شدم از دم دولت همی محنت ناگاه بمن بازخورد.مسعود سعد. هم بازخورد بتو بلائی آخر وندر تو رسد ز من دعائی آخر. (سندبادنامه ص۱۸۵). شارک رعنا بچمن بازخورد چشم به رخسارهء گل سرخ کرد. امیرخسرو (از آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۳۴۲ شود.

بازخوشیدن.

[دَ] (مص مرکب) خشک شدن : و اول موضعی که از آن آب بازخوشید، موضع بطریده بود. (تاریخ قم ص۷۵). و در پستانهای مواشی شیر نماند و همه بازخوشیدند. (تاریخ قم ص۲۹۶). و با او منجمی بود کیخسرو را گفت که ای ملک زود باشد که بدین بطیحه یعنی جای جمع شدن آب بنایی و عمارتی پیدا شود و این آب بدین موضع بازخوشد چنانچ پنجاه گز بکنند تا به آب برسد. (تاریخ قم ص۶۱).

بازخیز.

(اِمص مرکب) بازخاست. قیامت و روز عدالت. (ناظم الاطباء (||). نف مرکب) بازخیزنده. از نو بلندشونده : سگان بیگانه را آواز خیزست کجا باشد فتاده بازخیز است. میرنظمی (از شعوری ورق ۱۶۴).

بازد.

[زُ] (اِ) آنجایی از بازو که دارای گوشت است. (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - در فرهنگهای دیگر دیده نشد.

بازدادن.

[دَ] (مص مرکب) برگرداندن. (ارمغان آصفی). واپس دادن. (ناظم الاطباء). برگردانیدن. (آنندراج). پس دادن : موسی گفت بمن بگرو تا من خدای را دعا کنم تا ترا جوانی بازدهد. و قوت بازدهد. (ترجمهء طبری بلعمی). بدو بازدادند فرزند اوی بخوبی بجستند پیوند اوی.فردوسی. ز بس کز جهان آفرین کرد یاد ببخشود و دیده بدو بازداد.فردوسی. بمن بر ببخشای تخت و کلاه مرا بازده باز گنج و سپاه.فردوسی. دل بازده بخوشی ورنه ز درگه شه فردات خیل تاشی ترک آورم تتاری. منوچهری. این پدریان نخواهند که این مال خداوند بازخواهد چه ایشان خود آلوده اند و مال ستده اند، دانند که باز باید داد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۸). فرمود تا رسول او را بخوبی بازگردانیدن بر آن شرط که هر قلعت از حدود غرجستان گرفته بازدهد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۱۴). و آن شتر و گوسفندان که بغارت برده بود همه بازداد. (تاریخ سیستان). پس صلح کردند و کیکاوس را بازدادند. (فارسنامهء ابن البلخی). دیده را خواب ز خون خاست که خون آرد خواب هرچه خون جگر است آن به جگر بازدهید. خاقانی. چرا قوم را بمن نسپردی تا بسلامت بتو بازدهم؟ (قصص الانبیاء ص۱۱۴). گنده پیر گفت: جامه قبول نکرد و بمن بازداد. (سندبادنامه ص۲۴۴). هر دو چنگ در پیرزن زدند که دروغ میگوئی، زر ما بازده، قاضی حکم کرد که زر بازده. (سندبادنامه ص ۲۹۵). شکنجه بر کعبش نهادند تا ودایع و ذخایر پس داد و دفاین بدست بازداد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۴۴). کفش دهی بازدهندت کلاه پرده دری پرده درندت چو ماه.نظامی. تو نیکوئی کن و در دجله انداز که ایزد در بیابانت دهد باز. سعدی (صاحبیه). سالار دزدان را بر او رحمت آمد، جامه اش بازداد. سعدی (گلستان). دل شکسته مروت بود که بازدهند که باز میدهد این دردمند را دل ریش؟ سعدی (خواتیم). دهن خویش به دشنام میالا ـ زنهار کاین زر قلب به هر کس که دهی بازدهد. صائب ||. سپردن. تسلیم کردن : جان گرامی به پدر بازداد کالبد تیره به مادر سپرد.رودکی. زآنچه کردهست پشیمان شد و عذر همه خواست عذر پذرفتم و دل در کف او دادم باز. فرخی. و زنان را رسوا میکرد و بدست رنود بازمیداد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۴ ||). سپردن. واگذار کردن. در اختیار کسی نهادن : و خاقان کیماک را یازده عامل است و آن اعمال بمیراث بفرزندان آن عامل بازدهند. (حدود العالم). ز پیری مرا تنگدل دید دهر به من بازداد از گناهش دو بهر.فردوسی ||. بازگرداندن. پس دادن. دیگر بار دادن : منذر با همه سپاه سلام کردند بر ملکی او [بهرام گور] و گفتند ملک عرب و عجم تراست و ما همه فرمانبرداریم... و منذر بپذیرفت و گفت من نیارامم تا ملک بتو بازدهم و ترا بر تخت مملکت نشانم. (ترجمهء طبری بلعمی). و دعا میکردند که بار خدایا تو یونس را بما بازده، پس خداوند یونس را فرمود... (قصص الانبیاء ص۱۳۶). دویم آنکه پادشاهی بمن بازدهد. (قصص الانبیاء ص ۷۹). بلیناس کتاب بستد و همی نگریست آنچه خواست، شیطان گفت پس اکنون بازده. (مجمل التواریخ و القصص). ایزدتعالی بینی بمن بازداد. (کلیله و دمنه ||). باز دادن وام؛ ادای قرض کردن. دین خود را پس دادن. پرداختن : بازده این وام و ببر سود از آنک سود حلالستت و مایه حرام.ناصرخسرو. بر تو موکلند بدین وام روز و شب بایدت بازداد بناکام یا بکامناصرخسرو. هاتف خلوت به من آواز داد وام چنان کن که توان بازداد.نظامی ||. کوفتن. زدن : این طبیبان غلط بین همه محتالانند همه را نسخه بدرید و بسر بازدهید. خاقانی||. تحویل دادن. رد کردن : مرکب استانید و پس آواز داد آن سلام و آن امانت بازداد.مولوی. عدل و سیر نیکو بر مسلمانان بگسترید و همهء مال و املاک ایشان بدیشان باز داده. (تاریخ سیستان ||). صدا بازدادن؛ منعکس کردن صوت : آخر آوازی در کوهی دهی صدائی باز دهد. (سندبادنامه ص۵۴). بانگ گاوی که صدا بازدهد عشوه مخر که سها گوی ز خورشید مصفا نبرد. حافظ (از

آنندراج) (ارمغان آصفی ||). پاسخ بازدادن؛ جواب دادن : خردمند پاسخ چنین داد باز که بر شه گشایم در بسته باز.نظامی ||. خبر باز دادن؛ خبر رساندن. خبر آوردن. اطلاع دادن : آن جگرگوشهء من نزد شما بیمار است دوش دانید که چون بود، خبر بازدهید. خاقانی. بقوت ناطقه از اسرار خویش خبر بازمیدهد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲ ||). در عوض دادن. در برابر دادن. بدل از چیزی دادن : و اگر یک قبا پاره شده است سه قبا بازدهد [بوالقاسم پسر حصیری]. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۵۷ ||). بنام خود بازدادن؛ بخود نسبت دادن : نسخهء دیگر که احمدبن اسحاق زعفرانی جهبذ بنام خود بازداده است و آن این است. (تاریخ قم ص۱۵۳||). سرایت کردن : عدد بیماریهای رطوبت زجاجیه هم چند بیماریهای بیضیه باشد و مضرتهاء آن به جلیدیه بازدهد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و هر عارضه که مشیمیه را افتد مضرت آن به جلیدیه بازدهد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). همهء انواع آماس سپرز با گرانی بود و با دردی که از سوی چپ به حجاب بازدهد و تا به شانه و چنبر گردن برآید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و آن را که عفونت به گوهر دندانها بازدهد دندان را بتراشند و برندند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). باز بعدم دادن؛ نیست و نابود کردن. (ارمغان آصفی ||). پشت بچیزی بازدادن؛ پشت کردن به چیزی. (ناظم الاطباء).

بازدار.

(نف مرکب، اِ مرکب) نگاهدارندهء باز. (برهان) (انجمن آرا). دارندهء باز و معرب آن بازیار است. (سروری از شرح السامی فی الاسامی) (آنندراج). بازبان. و قوشچی. (ناظم الاطباء). بازیار. (مهذب الاسماء). کسی که باز دارد، دارندهء باز. صاحب صقر. قوشچی. معرب آن بیزار است. دارندهء مرغ باز و عقاب. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱) : بپرید برسان تیر از کمان یکی بازدار از پس او دمان.فردوسی. ابا بازداران صد و شصت باز دو صد چرغ و شاهین گردنفراز.فردوسی. پس اندر دوان هفتصد بازدار ابا باشه و چرغ و شاهین کار.فردوسی. افریقیه صطبل ستوران بارگیر عمورية گریزگه باز و بازدار.منوچهری. چو باز را بکند بازدار مخلب و پر بروز صید بر او کبک راه گیرد و چال. شاه سار (از فرهنگ اسدی). شاگردانش چون حسن و نخیلان پنج برادر به یک روز امیر یرنقش بازدار بر دست عمیدبن المعانی بتهمت الحاد هلاک فرمود. (از النقض ص۹۲). اتابک سنقر گفت که محمد بازدار که بدین کبیره حامل بوده است بمن فرستد تا باز شهر آیم. (المضاف الی بدایع الازمان ص۲۹ ||). صیاد ||. میرشکار ||. برزیگر و زراعت کننده را گویند. (برهان). زارع. و دهقان، و بازیار معرب آن است و جمعش بیازره باشد. (سروری) (انجمن آرا) (آنندراج). برزیگر و زارع و فلاح. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱) (الجوالیقی ص۷۸ س ۱۷) : باغ چون راغش خراب و کشت چون دستش سراب زاغ آن را باغبان و قاز این را بازدار(۱). سلمان (از سروری) (فرهنگ خطی شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱). (۱) - در دیوان چاپی (ص ۱۲۸) این بیت چنین آمده است: باغ چون راغش خراب و دشت کشتش چون سراب زاغ این را باغبان و غاز آن را باجدار.

بازدار.

(نف مرکب) شخصی را نیز گویند که مردم را از کاری و از چیزی بازدارد و منع کند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). بازدارنده. (ناظم الاطباء). رجوع به بازدارنده شود.

بازدارش.

[رِ] (اِمص مرکب) ممانعت. کردن کسی را از کاری. بازداشتن. محبوس کردن. (انجمن آرا). بازداری. امساک. ممانعت. (ناظم الاطباء).

بازدارنده.

[رَ دَ / دِ] (نف مرکب) آنکه یا آنچه کسی را از امری باز دارد: نَهُوّ. مَنوع. (منتهی الارب). مانع. (منتهی الارب) (دهار). عَوق؛ آنکه از خیر باز دارد. عائق. عاضِر. (منتهی الارب). رادع. حاجب. واقِف. عاصِم. حابِس. حائل. عاکف. عایق. مُعَوِّق. دافِع. مَنّاع. زاجِر. (دهار).

بازداری.

(حامص مرکب) نگاهداری باز. (ناظم الاطباء). بازیاری. عمل بازدار. رجوع به بازدار شود.

بازداشت.

(مص مرکب مرخم، اِ مص مرکب) منع. ممانعت تعرض. (ناظم الاطباء). مَنع. حَدَد. سَدّ. رُطام. حُجران. مَنعی. خَبل. (منتهی الارب). وَزع. کَفّ. ممانعت. رَدَع. نهی ||. حمایت. نگه داشتن. (شعوری ج ۱ ص ۱۵۲ (||). اِ مرکب) درمیان و فاصله. (ناظم الاطباء). برزخ. فاصله. حائل و بازداشت میان دو چیز. (منتهی الارب). مِصر. بازداشت میان دو چیز. (دستورالاخوان). المصر؛ بازداشت میان دو چیز و حد چیزی. (مجمل اللغه ||). قسمت ||. مدت ||. حبس و گرفتاری. (ناظم الاطباء). توقیف. (واژه های فرهنگستان ایران). ایباق. سِجن. (منتهی الارب ||). محبس. زندان. (ناظم الاطباء ||). محبوس. زندانی. بندی : چندگه بازداشت بودم من در یکی خانه عاجز و مضطر.مسعود سعد.

بازداشت کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)ممانعت کردن. (ناظم الاطباء). توقیف کردن. حبس کردن. اِجداع. (منتهی الارب).

بازداشتگاه.

(اِ مرکب) توقیف گاه. (واژه های فرهنگستان ایران). جائی که متهمان را قبل از محکومیت دادگاه برای انجام محاکمه توقیف میکنند.

بازداشتن.

[تَ] (مص مرکب) (اپاک داشتن)، منع نمودن باشد. (برهان)(۱). (ترجمان القرآن). ممانعت. (زوزنی). منع کردن. (آنندراج). عَصر. غَرض. عَفس. عَفک. عُرَس. عَجس. تعکیظ. اِلتحاص. صَری. اجذا. اِعتام. عَذب. اِعدام. اِعذاب. صَبن. تعجیز. جَعظ. دَقل. دَقن. منع. ذَبّ. ذَأذَأهُ. تَذهء ذُوء. تمنیع. خطّ. تقلید. شَمظ؛ بازداشتن کسی را از چیزی و برگردانیدن. (منتهی الارب). حجابهٔ. حَجب. حجاب. حَصر. حَظر. ثَنی. (دهار). احکام. حبس. صبر. حجز. عَزب. حَد. حَصر. تبر. قصر. کفکفه. لیت. ضبن. عوق. عَجس. تعویذ. (تاج المصادر بیهقی). مانع شدن. ممنوع داشتن. جلوگیری کردن : اگر از من تو بد نداری باز نکنی بی نیاز روز نیاز.ابوشکور. من موسی را بکشم، او را گوی خدای خویش را بخوان تا مرا از او بازدارد. (ترجمهء طبری بلعمی). کافران آب همی خوردند و مسلمانان ایشان را بازداشتند و پیغمبر علیه السلام گفت بازمدارید. (ترجمهء طبری بلعمی). سپه را ز راه بدی بازداشت که با پاک یزدان به دل راز داشت.فردوسی. ای مسلمانان میلاوه که دارد بازا بجز آن کس که بود سفله دل و غمازا. ابوالعباس. نهی رسول الله

صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم عن لبس الشهرتین؛ و بازداشت رسول صلی الله علیه و آله و اصحابه و سلم امت را از پوشیدن جامه ای که سبب دو شهرت گردد. (بخاری). کسی کو شود زیر نخل بلند همان سایه زو بازدارد گزند.فردوسی. چه بهتر کزو بازداریم چنگ گرفتن چه بهتر ز بهر درنگ.فردوسی. از چنین باده در چنین مجلس هیچ زاهد مرا ندارد باز.فرخی. هر چه خواهی کن با تن که تو سالار تنی لیک او را ز پرستیدن شه بازمدار.فرخی. از روی او و روی همه اولیای او مکروه بازداری ای ذوالجلال بار.منوچهری. اکنون که آن شهنشه بر بنده کرد شفقت کوشی که رحمت شه از بنده بازداری؟ منوچهری. اگر امروز اجل رسیده است کس باز نتواند داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۱). شمشیر برکشد و هر کس که وی را بازدارد گردن بزند. (تاریخ بیهقی). از ایشان گنه پهلوان درگذاشت سپه را ز تاراج و خون بازداشت. اسدی (گرشاسب نامه). یا کاری بیند از کسی که او را ناخوش آید و آنکس را از آن باز نتواند داشت. (ذخیرهء خوارزمشاهی). پس ادریس ایشان را بخدای تعالی می خواند. و از آتش پرستیدن بازمیداشت. (قصص الانبیاء ص۳۰). و خاصیتش آنک [خاصیت فیروزه]چشم زدگی بازدارد. (نوروزنامه). چو عزم کاری کردم مرا که دارد باز؟ رسد به فرجام آن کارکش کنم آغاز. مسعودسعد. خانه را خداوندی است که دشمن را از آن باز تواند داشت. (مجمل التواریخ و القصص). تظلم کنم تا ستم بازدارد ملک خان عادل، علی بن هارون.سوزنی. تا اوباش را از تهییج حرب و فتنه بازدارند. (سندبادنامه ص۲۰۲). بردم از جامه و جواهر و گنج آنچه ز اندیشه بازدارد رنج.نظامی. چه مشغولی از دانشت بازداشت به بیدانشی عمر نتوان گذاشت.نظامی. غم فرزند و نان و جامه و قوت بازدارد ز سیر در ملکوت.سعدی. خواب نوشین بامداد رحیل بازدارد پیاده را ز سبیل.سعدی (گلستان ||). پرهیز دادن : و آنرا که سبب بسیاری طعام و شراب باشد از آن باز باید داشت. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). جلوگیری کردن : و آنچه از این انواع بکار دارند جهد باید کرد تا بخار آن از روی بیمار [خداوند علت ذات الریه و ذات الجنب و ذات الصدر] باز دارند تا تاسه و ضیق النفس نکند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). دریغ داشتن. مضایقه کردن : نه هرگز گشاید سر گنج خویش نه زو بازدارد همی رنج خویش.فردوسی. فرمود که یا عزرائیل، من بهشت را از دوستان خود بازندارم، آن را رها کن تا در بهشت باشد.، (قصص الانبیا ص۳۲). اما چندان درختستان میوه های گوناگون و ... باشد کی هیچ قیمت نگیرد و آینده از آن بازندارند. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۴۲ ||). نهی. (مجمل اللغه) (ترجمان القرآن). نهی کردن. حرام کردن. اعفاف. عصمهٔ. (منتهی الارب) :بمعروف حکم کردند و از منکر بازداشتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۴). و اگر ما را سجده میکردند و میپرستیدند ما را امکان بازداشتن از معصیت نبود، الهی ما را بگناه بندگان خود مگیر. (قصص الانبیاء ص۱۷ ||). بند آوردن. سد کردن : عنبر را اندر شراب قابض تر کنند... قی بازدارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). پس اگر افراط افتد [اندر قی دریا نشسته را] و ضعیف شوند، تدبیر بازداشتن آن باید کردن به چیزها که معده را قوی گرداند و قی را بازدارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آنچه [از طمث] از دفع طبیعت بود... باز نباید داشت. (ذخیرهء خوارزمشاهی). برگ خرفه که بتازی البقلهٔ الحمقا گویند بکوبند و آب آن بدهند با گل ارمنی، خون بازدارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اهل سبا از جانب کوه بندی بسته بودند از سنگ خاره و آب بازداشته. (قصص الانبیاء ص۱۷۷ ||). محفوظ داشتن. نگه داشتن حفظ و نگاهبانی : فرج از ناشایست بازداشتم. (کلیله و دمنه ||). بیکسوی داشتن. برکنار داشتن. بازداشتن خود را از چیزی. کف نفس کردن. جدا کردن. خود را بازداشتن؛ اعتکاف. نگه داشتن : اگر کسی خود را از ظلم باز نتواند داشت چه ضرورت که دیگران را نیز بازندارد. (از اندرزنامهء منسوب به خواجه نظام الملک). علی خواست تا ایشان را از رسول بازدارد تا المی بتن رسول نرسد، پس رسول گفت... (قصص الانبیاء ص۲۴۲). نه هر که زبان دراز دارد زخم از تن خویش باز دارد.نظامی ||. عَقر. (منتهی الارب). متوقف کردن. نگاه داشتن. بازداشتن از رفتن : ور دیو ز کار بازداردت رنجور بوی و خوار و مدحور.ناصرخسرو. نه بازداردش از گردش آتشین میدان نه راه گیردش از رفتن آهنین دیوار. مسعود سعد. و آنکه شکم وی زندان یونس بود کشتی بازداشت. (مجمل التواریخ و القصص). چهارم خوش آوازی که به حنجرهء داودی آب از جریان و مرغ از طیران بازدارد. (گلستان). تو مرا به اکراه بدین مقام و بدین ناحیت

بازداشتی. (تاریخ قم ص۲۵۴ ||). حبس. (دستور الاخوان) (ترجمان القرآن) (المنجد). تعنیه؛ بندی کردن و بازداشتن. غَضر؛ بازداشتن و بند نمودن کسی را. جَدع؛ بازداشتن کسی را و بزندان کردن. (منتهی الارب). حبس کردن. توقیف کردن. محبوس کردن : و بندوی و بسطام خالان پرویز را که اندر زندان بازداشته بودند این خبر بشنیدند. (ترجمهء طبری بلعمی). پس جهودان ایشان را [حواریان] بگرفتند و بازداشتند و عذاب همیکردند که از عیسی بیزار شوید. (ترجمهء طبری بلعمی). قدید بنزدیک کرمانی شد و سلام کرد و بنشست پس گفت یا اباعلی سوگند دهم بر تو بخدای که کاری نکنی که از تو نزیبد و تو سید قومی. نصر سیار بجای تو آن کرد که کرد و اگر از بهر آن همی کنی که او ترا بازداشت تو نیز او را بازدار و آنگاه بدوستی بازآی چنانکه بودی. (ترجمهء طبری بلعمی). ملک فرمود که هر دو را بازدارند. تا کار ایشان پیدا شود و درست گردد که این زهر که دارد، و هر دو را بازداشتند این دو تن با یوسف بزندان اندر همی بودند و یوسف اندران نیکوئیها همی کرد. (ترجمهء طبری بلعمی). کسری چنان در خشم شد که بهیچ وقت نشده بود، گفت وی را بازدارید بفرمایم که چه باید کرد. وی را بازداشتند. (تاریخ بیهقی). بوعلی بخوارزم افتاد و آنجا او را بازداشتند و غلامش ایلمنکر قیامت برخوارزمیان فرودآورد تا او را رها کردند. (تاریخ بیهقی). امیر محمود جد کرد در طلب وی، بگرفتندش. وی را نیز بقلعت گردیز بازداشتند. (تاریخ بیهقی). و سالاران ایشان را به ارگ بازداشتی. (تاریخ سیستان). و حفص بن ترکه را بگرفتند و بندی برنهادند و یاران او را بازداشتند. (تاریخ سیستان). کس فرستادند و بیاوردند و بازداشتند و حفص را بسیار عذاب کردند تا کشته شد. (تاریخ سیستان). یعقوب [لیث] فرمود... که اینان را همه محبوس کن، عزیز همه را بازداشت. (تاریخ سیستان). گر آری بکف دشمن پرگزند مکش در زمان، بازدارش به بند.اسدی. بفرمود تا او را بند برنهادند و بمطموره ای بازداشتند. (اسکندرنامهء نسخهء نفیسی). وشتاسف پشیمان شد برگرفتن و بازداشتن اسفندیار، او را بیرون آورد و بنواخت. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص۵۲). او را بقلعهء اصطخر بازداشتند و آن قلعه را بدست گرفت تا بدانستند و او را بگرفتند و پوستش پرکاء کردند. (فارسنامهء ابن البلخی چ لیدن ص۱۶۶). تا او بزیر آمد و گرفتار شد و او را بقلعهء اصطخر بازداشتند. (فارسنامهء ابن البلخی). عبدالله طاهر یکی را از بزرگان سپاه خویش بازداشته بود. (نوروزنامه). از این پس کسری از بزرجمهر آزار گرفت و چون از روم بازگشت او را بازداشت مدتها تا ازان تنگی و رنج چشمش تباه شد. (مجمل التواریخ و القصص). و خسرو را بازداشتند و پس بکشتند بر دست مهرهرمزد. (مجمل التواریخ و القصص). و سرخاب اسیر افتاد، بقلعهء تکریت بازداشتند و چشمش تباه کردند و سالها آنجا بماند. (مجمل التواریخ و القصص). گفت سلطان را که اگر ترا ولایت طبرستان باید علاءالدوله را بند باید نهاد و محبوس کرد تا من بشوم و آن ولایت بستانم. سلطان اصفهبد را بازداشت [یعنی علاءالدوله را] . (تاریخ طبرستان). مصلحت دید بازداشتنش روزکی ده فروگذاشتنش.نظامی. تا او را بمنزلی بازداشتند و محبوس گردانیدند. (تاریخ قم ص۳۰۱ ||). دفع کردن : گر ایدر مرا هوش بر دست اوست نه دشمن ز من بازدارد نه دوست.فردوسی. و نیز خاصیتش [خاصیت یاقوت] آنک وبا و مضرت تشنگی بازدارد. (نوروزنامه). به نیم بوسه دعائی بخر ز اهل دلی که کید دشمنت از جان و جسم دارد باز. حافظ ||. نگاه داشتن. ضبط کردن ||. درنگی کردن. تأخیر انداختن. (ناظم الاطباء ||). گماشتن. مأمور کردن : و ثقات و اهل اعتماد از وکلا و نواب و معماران بر سر ایشان بازداشت تا آن آب را بجانب ناحیت خوی بگشادند. (تاریخ قم ص۸۰). ||پیوستن. متصل شدن. منتهی گشتن : ناحیت مغرب ناحیتی است که مشرق وی ناحیت مصر است جنوب وی بیابانی است که آخرش بناحیت سودان بازدارد. (حدود العالم ||). کنایه از پنهان کردن باشد کسی را از چیزی. (برهان). پنهان داشتن. (آنندراج) (انجمن آرا). نهان کردن. پنهان کردن. (آنندراج). مکتوم داشتن : تو نگوئی چه فتاده ست؟ بگو گر بتوان من نه بیگانه ام، این حال ز من بازمدار. فرخی ||. حظر. دفع. (ترجمان القرآن). بازداشتن بدی از کسی. دفع کردن، منع کردن آن. دفع. (دهار). زجر کردن. زجر : اگر از من تو بد نداری باز نکنی بی نیاز روز نیاز زستن و مردنت یکی است مرا غلبکین در چه باز یا چه فراز.بوشکور||. قطع شدن. منقطع شدن : نقل است که یک روز جماعتی آمدند که یا شیخ بیم قحط است و باران نمی آید، شیخ سر فروبرد و

گفت: هین ناودانها راست کنید که باران آمد در حال باران آغاز نهاد چنانکه چند شبانه روز بازنداشت. (تذکرة الاولیاء عطار||). محروم کردن. (ناظم الاطباء). حَجر. (ترجمان القرآن). حجب؛ بازداشتن کسی را از تصرف در مال خویش : شر است جمله دنیا خیر است دین همه این شر بازداشتت از خیر خیر خیر. ناصرخسرو. دنیات دور کرد ز دین وین مثل تراست کز شعر بازداشت ترا جستن شعیر. ناصرخسرو. که نباید چنانکه گفتستند(۲) بازدارد تو را ز شعر، شعیر.ناصرخسرو ||. امساک. (ترجمان القرآن). امساک کردن ||. بمجاز حفظ کردن : یوسف زندان بان را گفت یارب ایشان را بازدار از مار و کژدم. (قصص الانبیاء ص۷۷). - دست بازداشتن؛ کنایه از دست کشیدن. ترک گفتن. رها کردن: اعذاب؛ بازداشتن و گذاشتن چیزی را. (منتهی الارب) : زواره ازو دست را بازداشت پس آنگاه چشمش برو برگماشت.فردوسی. وگر چند از تو سختی بینم و محنت ندارم دست باز از تو بدین سستی. ناصرخسرو. گفتند ای شعیب، دین تو میفرماید که ما را گویی که آنچه پدران ما کرده اند دست بازداریم. (قصص الانبیاء ص۹۴). مپندار گر وی عنان برشکست که من بازدارم ز فتراک دست. سعدی (بوستان). و او دست بازنمیداشت، عامل گاهی نرم و گاهی درشت با او سخن میگفت. (تاریخ قم ص۱۶۲ ||). بازداشته شدن. اِنحِصار. انزجار. اندفاع. تَأَبُّق. (تاج المصادر بیهقی). (۱) - در پهلوی apac dashtan = منع کردن «مناس ۱۶۶» (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ن ل: آن گفتند.

بازداشتنی.

[تَ] (ص لیاقت) لایق حفظ و نگاهداری ||. کسی که درخور بازداشت و توقیف است : و هر که بازداشتنی بود فرمود تا حبس کردند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۸۱).

بازداشته.

[تَ / تِ] (ن مف مرکب) توقیفی. توقیف شده. (لغات فرهنگستان). کسی که در زندان نگاهداشته شده است. محدود. ممنوع. محبوس : و پسر لیث [را] آنجا به قلعهء محمد بن واصل بازداشته بود. (تاریخ سیستان). پس ازاین بیارم آنچه رفت در باب این بازداشته [امیر محمدمحمود] بجای خویش. (تاریخ بیهقی). خبر در پارس افتاد که بازداشته را فردا بخواهند برد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۸). و نسختها نبشتند بنام بازداشتگان تا فرونگیرند. (ایضاً ص۲۷۳). امیر وی را پیش خویش نگذاشت و نزدیک مسعود محمد لیث دبیر فرستاد تا چون بازداشته باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۳۰). امیر [مسعود] گفت بهیچ حال اعتماد نتوان کرد بر بازداشتگان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۶۵). و بفرمود تا بازداشتگان را بیرون آوردند، هشتصد مرد بودند، همه از فرزندان ساسانیان و دیگر نژاد ملوک. (فارسنامهء ابن بلخی ص ۹۵). بفرمود تا همهء بازداشتگان را و اسیران را رها کردند. (مجمل التواریخ و القصص). چون به شهر آمد از گماشتگان کرد تحقیق بازداشتگان.نظامی ||. محجور.

بازداشته شده.

[تَ / تِ شُ دَ / دِ] (ن مف مرکب) محبوس. زندانی شده. گرفتارشده. مُکَبَّل. (منتهی الارب).

بازدانستن.

[نِ تَ] (مص مرکب) تمییز کردن. تمییز دادن. تشخیص دادن. بازشناختن: فرق گذاشتن میان دوچیز : حاسد امروز چنین متواری گشتشت و خموش دی همی باز ندانستمی از دابشلیم. (ابوحنیفهء اسکافی از تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۳۸۴). سخنهای من چون شنیدی بورز مگر بازدانی ز ناارز، ارز.فردوسی. سری کش نباشد ز مغز آگهی نه از بدتری بازداند بهی.فردوسی. جهان یکسره

گشت چون پر زاغ نـدانست کس باز هامون ز راغ.فردوسی. ندانـد همی مردم از رنـج و آز یکی دشـمنی را ز فرزنـد باز.فردوسی. بدرد دل و مغزتان از نهیب بلندی ندانید باز از نشیب.فردوسی. رباید همی این از آن آن از این ز نفرین ندانند باز آفرین.فردوسی. چشم درست باز نداند میان خون خاک و خس حصار ز قنبیل و از بقم. فرخی. زان می ناب که تا داری بر دست چراغ بازدانستنشان از هم دشوار بود.منوچهری. گروهی آنک ندانند باز سیم از سرب همه دروغ زن و خربطنـد و خیره سـرند. قریع الدهر (از فرهنگ اسـدی). جز تلـخ و تیره آب ندیـدم در آن زمین حقا که هیـچ بازندانسـتم از زکاب.بهرامی. هر چه کنون هست زمرد مثال بازنـداند خرد از کهرباش.ناصرخسرو. سخن آموز که تا پند نگیری ز سخن پند را بازندانی ز لباسات و فریب. ناصرخسرو. نه زشتی بازدانستم ز خوبی نه خرما باز دانسـتم ز اخگر.ناصرخسـرو. متنبی نکو همی گوید بازدانید فربهی ز آماس.مسعودسـعد. لار از لات بازندانی به کوی دین زیبـاتر از پریست به بزم انـدرون ولیـک در رزمگه نـدانی باز از هریمنش.سوزنی. گر بی چراغ عقل روی راه انبیا.خاقانی. آنکه عیب از هنر نداند باز زو هنرمند کی پذیرد ساز.نظامی. بس زبون وسوسه باشی دلا گر طرب را بازدانی از بلا.مولوی. تو معسر از میسر بازدان عاقبت بنگر جمال این و آن.مولوی. هر که را در جان خدا بنهد محک هر یقین را بازداند او ز شک.مولوی. کنونت بمهر آمـدم پیشباز نمیـدانمت از بدانـدیش بـاز.سـعدی (بوسـتان ||). بمجاز اعتنا کردن. توجه داشـتن. پروا داشـتن. فرق گذاشـتن : سواری برافکند [گشتاسب] بر هر سوی فرستاد نامه به هر پهلوی. که یکتن سر از گل مشویید پاک ندانید باز از بلندی مغاک برانید یکسـر بـدین بارگـاه زره دار و بـا گرز و رومی کلاه.فردوسـی ||. شـناختن : نشایـد کـه در شـهرها بگـذرم مرا بازداننـد و کیفر برم.فردوسی. بـدانست جنگـاور پـاک رای که او را همی بازدانـد همای.فردوسی. همی بازدانست بهرام را بنالیـد و پرسـید از او نام را.فردوسی. ترا دام و دد بازداند بمهر چه مردم بود کت نداند بچهر؟اسدی. رستم ز چنگ هجر که هر چند چاره کرد بیش از خیال بازنـدانست مر مرا. ناصرخسـرو ||. دانسـتن. فهمیـدن. دریـافتن. تشـخیص دادن :و به رصـد نجـومی و حسـاب زیـج تقویم بازداننـد. (سندبادنامه ص۳۳۱). جهـد کن کز نبـاتی و کـانی تـا به عقلی و تـا به حیـوانی بـازدانی که در وجود آن چیست کابدالـدهر میتواند زیست.نظـامی. که سـربازی کنیم و جـان فشانیم مگر کاحوال صورت بازدانیم.نظامی. خداونـدیت را انجام و آغاز ندانـد اول و آخر کسـی باز.نظامی. معشرالجن سورهء رحمن بخوان تستطیعوا تنفذوا را بازدان.مولوی. نمیدانم آن شب که چون روز شد کسی بازداند که باهوش بود. سـعدی (طیبات ||). نظامی در این شـعر بازدانسـتن را بمعنی یافتن و پیدا کردن و جسـتن بکار برده است : گر اینجا یک دو هفته بازمانم بر آن عزمم که جایش بازدانم.نظامی ||. تحقیق کردن. پژوهش کردن : مهتری بیکبارگی بـدو شد [قصـی بن کلاب] و خلق را نیکو همیـداشت و درویشـان را نگرش همیکرد و حـال همه کس بدیـدی و بـازدانستی و معلوم کردی و ایشان را چیزها دادی. (ترجمهء طبری بلعمی).

بازدانگان.

[نَ / نِ] (اِ) جِ بازدانه. عریان البـذور(۱). گیاهـانی که تخمک و دانه هایشان برهنه است، یعنی در تخمـدان یا برون بری (پوش میوهء حاصل از جـدار تخمـدان در رسـیدن، مثل پوست گنـدم) قرار نـدارد. مانند کاج و سـرو و امثال آنها. (اندام شناسـی پارسا ص۱۱۹ فهرسـت). بازدانگـان حـدفاصل بیـن نهانـدانگان و نهـانزادان میباشـند. (گیـاه شناسـی ثـابتی ص ۲۹۶ و ۴۱۷). (۱) – Gymnospermes.

بازدانه.

[نَ / نِ] (ص مرکب) گیاهی که تخمک و دانهء آن برهنه است. رجوع به بازدانگان شود.

بازدرویدن.

[دَ رَ دَ] (مص مرکب)درودن. درویدن. دوباره درو کردن. دیگر بار درویدن کشته را : کآرد دو سه تخم را به آغاز چون کشته رسید بدرود باز.نظامی. و رجوع به درویدن شود.

بازدل.

[دِ] (ص مرکب)(۱) آنکه دلی بمانند دل باز دارد. باجرأت. شجاع. دلاور. قوی القلب : شهان کلنگ دلانند و شاه بازدل است به جنگ باز نیاید به هیچگونه کلنگ. فرخی. (۱) - از: باز (پرندهء مشهور) + دل.

بازدم.

[دَ] (اِ مرکب) برآوردن نفس (در برابر، دم = فروبردن نفس). زفیر(۱). (لغات مصوبهء فرهنگستان). (۱) - Expiration.

بازدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) بمعنی و مرادف وازدن است به تبدیل واو و باء به یکدیگر : اما ردّ بازدن بود و این از علوی بود چون راجع بود... (التفهیم ص۴۹۲).

بازدوسانیدن.

[دَ / دو دَ] (مص مرکب)بازچسبانیدن. ملصق کردن : من آن مرده را یافتم بپشت بازافتاده و پشت پای راست بشکم پای چپ بازدوسانیده و در انگشت او انگشتری بود. (تاریخ قم ص۲۹۶). رجوع به دوسانیدن شود.

بازدویدن.

[دَ دَ] (مص مرکب) دویدن بشتاب. بسویی رفتن : منصور در حال برجست و پیش صادق بازدوید و در صدرش بنشاند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). چون نظر احمد بر سیدابوالحسن آمد، در جای برجست و به پیش او بازدوید. (تاریخ قم ص۲۱۲).

بازده.

[دِهْ] (اِ مرکب) مقدار درآمد و نتیجه و بهره ای که از زمین مزروع یا کارخانه ای حاصل شود ||. مقدار کاری که از یک دستگاه فنی گرفته میشود. ضریب انتفاع(۱). (۱) - Rendement.

بازدید.

(مص مرکب مرخم) برآورد (حاصل مزرعه و درآمد و امثال آن). تقویم. تخمین. حدس قسمت بنایی. حزر. تقویم حاصلی ندرویده و ناچیده : و در حین بازدید محال، معتمدی از دیوان اعلی تعیین میشود که در حضور او عمل و سایر مأمورین بازدید نمایند. (تذکرهٔ الملوک ص۴۶). و بعد از آنکه نسخهء بازدید برقم وزیر دیوان اعلی رسید... (تذکرهٔ الملوک ص ۵۱). - دائرهء بازدید؛ دائره رسیدگی به حسابها. - دید و بازدید.؛ - مأمورین بازدید؛ تقویم کنندگان : به اتفاق عمال و مأمورین بازدید روانهء محال

میگردد. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۵۱ ||). مراجعه. دیگربار دیدن. رفتن بدیدار آن که از تو دیدن کرده است. مقابل دیدار کردن.(۱ ||) از نو رسیدگی کردن بحساب. کنترل(۲ ||). معاینه (طبیب). (۱) - Controle - (۲) .La contre-visite.

باز دیدار آمدن.

[زِ مَ دَ] (مص مرکب)پدید آمدن. بادید آمدن. ظاهر شدن. پیدا شدن. دوباره بچشم خوردن : ابواب عدلی که مسدود بود منفتح شد و اسباب رفاهیتی که منصرم بود، باز دیدار آمد. (المضاف الی بدایع الازمان فی وقایع کرمان ص۲۹، ۳۰).

بازدید کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)بدیدن کسی رفتن که بدیدن شما آمده بود. زیارتی را با زیارتی مقابله کردن ||. آفریدن. به نمود آوردن: و بهمین معنی در کتب طبیه در خواص بعضی ادویه آورده اند که فلان چیز اشتها را بازدید کند. (آنندراج ||). عیادت ||. معاینه و مراجعهء طبیب بیمار را ||. تخمین. تقویم (حاصل و درآمد). برآورد کردن. تقدیر کردن. به تخمین مقدار چیزی یا مبلغ ارزش آن را معلوم کردن. رجوع به بازدید شود.

بازدیدن.

[دی دَ] (مص مرکب) دوباره دیدن. وادیدن. دیگرباره دیدن. مشاهده کردن : اگر بازبینم ترا شادمان پر از درد گردد دل بدگمان.فردوسی. برو زود کانجا فتاده ست اوی مگر بازبینیش یک باره روی.فردوسی. دریغ آن نبرده سوار دلیر که بازش ندید آن خردمند پیر.فردوسی. مگر بازبینم بر و یال تو سر و بازو و چنگ و کوپال تو.فردوسی. و مزاج طبایع سخن پیوستند و ارتفاع طالع به اصطرلاب بازدیدند. (سندبادنامه ص۳۳۱). نبینم روی او، گر بازبینم پرآتش باد چشم نازنینم.نظامی. یا رب تو آشنا را مهلت ده و سلامت چندانکه بازبیند دیدار آشنا را. سعدی (بدایع). گفتم از ورطهء عشقت بصبوری بدر آیم بازمیبینم دریا نه پدید است کرانش. سعدی (طیبات ||). توجه کردن. نظر کردن. اعتنا کردن : کریمانی که با مهمان نشینند بمهمان بهترک زین بازبینند.نظامی. عمل داران چو خود را ساز بینند به معزولان از این به بازبینند.نظامی ||. بازدید کردن ||. دقت کردن. بدقت نگریستن. خوب دیدن : هر که آموزد اصول دین تو گوئی ملحد است این سخن را بازبین تا در اجابت چیست پس. ناصرخسرو. هر در که در او نیاز بینی نایافته به چو بازبینی.نظامی. بس یافته کان به ساز بینی نایافته به چو بازبینی.نظامی. پیش تو از بهر فزون آمدن خواستم از پوست برون آمدن باز چو دیدم همه ره شیر بود پیش و پسم دشنه و شمشیر بود.نظامی ||. مراجعه کردن. رسیدگی کردن : تاریخ شهور و سنین بازدیدند و شاه را بشارت دادند کی شاد باش و جاوید زی کی این فرزند شرف تبار و از ملوک ماضیهء این خاندان یادگار خواهد بود. (سندبادنامه ص ۴۲). و چون بیکدیگر آمیخته شده باشند بسویت بازبیند و حساب کند. (تاریخ قم ص۱۷۶). پس بشربن فرج را با اهل قم بقم بفرستادند تا ناظر و مشرف بود در آنچ اهل قم از آن شکایت میکردند و بازبیند که این شکایت از ایشان بموقع است یا نه؟ (تاریخ قم ص۱۰۵).

بازدیدی.

(اِ مرکب) اصطلاح مخصوص عهد صفوی، آن چه باید بازدید و تقویم شود. محصولی که ارتفاع آن در آغاز مشکوک بوده و تعیین مالیات آن منوط بدیدار مجدد آن بوده است: محصولات محال اصفهان، که بعضی بچهار یک نسق و برخی بازدیدی و بعضی بعلت آفت ارضی یا سماوی مقرر شده باشد که بازدید شود. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۵۱). و در رفع محصول

محالی که بعلت آفت ارضی و سماوی یا اینکه بازدیدی باشد، بعد از عرض بخدمت اقدس یا وزیر دیوان اعلی مقرر میگردد که... (همان کتاب ص۴۶).

بازراندن.

[دَ] (مص مرکب) دور کردن. دفع کردن. طرد کردن. (ناظم الاطباء). راندن :چندانکه او بمرو رسید کدخدای او را بازراندند و وزارت بعبدالله بن عزیز تفویض کردند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۵۶ ||). یاد کردن. بخاطر آوردن ||. بیان کردن. (ناظم الاطباء). گزارش دادن. گفتن. بازگفتن. صحبت کردن : تهمتن یکی را بر خویش خواند همه کار رفته بدو بازراند.فردوسی. برآشفت و سودابه را پیش خواند گذشته سخنها بدو بازراند.فردوسی. طاهر باب باب بازمی راند و بازمینمود تا هزار هزار درم بیرون آمد که ابوسعید را هست و شانزده هزار هزار درم است که بر وی حاصل است و هیچ جای پیدا نیست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۵). مظفر حاکم ندیم را بخواند و آنچه رفته بود با وی بازراند. (ایضاً ص۲۶۹). این سخن با وی بازرانده و مثالها بداد و گفت: البته نباید گفت که سلطان از آن آگاهی دارد. (تاریخ بیهقی). رقعت بمن انداخت و مضمون آن بازراند. (تاریخ بیهقی). و جوابی نرم و لطیف بازراند. (کلیله و دمنه). با وحوش از نیک و بد نگشاد راز سرّ خود با جان خود میراند باز.مولوی. تمامت گفته های خود بازراند. (ترجمهء محاسن اصفهان ص ۹۲). و وکیل قصهء صاحبش با عامل بازمیراند. (تاریخ قم ص ۱۶۲). و همان حکایت که با معتمد گفته بود به حضرت معتضد بازراند. (تاریخ قم ص۱۴۶). و این اسب ابی الفضل را بنزدیک یکی از خلفا صفت کردند و با او بازراندند. (تاریخ قم ص۲۲۸).

بازرجان.

[زِ] (اِخ) دهی است. ناحیه ای است از دهستان تفرش بخش طرخوران شهرستان اراک که در ۱۲ هزارگزی شمال طرخوران و ۱۲ هزارگزی راه عمومی واقع است. کوهستان و سردسیر و دارای ۱۲۰۰ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود، محصول آن: غلات، بنشن، پنبه، کشمش، بادام. شغل مردم آن زراعت و قالیچه بافیست. راهش مالرو و گچ در آنجا فراوان است. ۲۵ باب دکان دارد. مزرعهء باغ شاهی و دو مزرعهء دیگر جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۲). دهی است از رستاق طبرش همدان و اصبهان. (از تاریخ قم ص ۱۲۰).

بازررود.

[] (اِخ) از محال جرجان : از جرجان تا بازررود(۱) نه فرسنگ، ازو تا دیه محمدآباد هفت فرسنگ، ازو تا دهستان هفت فرسنگ جمله باشد. (نزهة القلوب چ لیدن ص۱۷۶). (۱) - در نسخه بدل این کلمه بصورت بساز رود، ببارز، ببار، بنار ره... نیز دیده شده است.

بازرس.

[رَ / رِ] (نف مرکب) مفتش. کسی که از طرف وزارتخانه ها و اداره ها بکارهای کارمندان و کارکنان رسیدگی کرده درستی یا نادرستی کارهای آنها را برئیس یا وزیر آگهی میدهد و پیشتر مفتش نامیده میشد. (لغت مصوبهء فرهنگستان)(۱). (۱) - Inspecteur.

بازرساندن.

[رَ / رِ دَ] (مص مرکب)رساندن. بردن. تحویل دادن ||. برگرداندن : چون خواجه به خانه نبود جامه هم آنجا رها کردم تا بها بازرساند. (سندبادنامه ص۲۴۴). گوشت بستدم و بخانه باز میرفتم، بادم درربود، آوازی شنیدم که ای باد او را بخانهء خود بازرسان. (تذکرهٔ الاولیاء عطار).

بازرستن.

[رَ تَ] (مص مرکب) نجات یافتن. رها شدن : گفتند زندگی خداوند دراز باد تا از بلا و ستم دیلمان بازرسته ایم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۹). خداوند راهم در این گرمی فرسنگی دو بباید رفت بر اثر هزیمتیان و رنجی دیگر کشید تا یکباره بازرهد و منزل آنجا کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۸۸). اگر همچنان برفور در عقب ما بیامدی یکی از ما و زنان و بچگان ما بازنرستی. (ایضاً ص۵۹۷). گر مردی و بازرستی از من کردم یله خوه بزی و خوه میر.سوزنی. خدمتش آرد فلک چنبری بازرهد زآفت خدمتگری.نظامی. هم بصدف ده گهر پاک را بازره و بازرهان خاک را.نظامی. تا بازرهم ز نام و ننگش آزاد شوم ز صلح و جنگش.نظامی. بگشای بر او دری ز رحمت تا بازرهد ز رنج و محنت.نظامی (الحاقی). قیاس آنست سعدی کز کمندش بجان دادن توانی بازرستن.سعدی (طیبات ||). آسوده شدن. راحت شدن : اندازد در دل نهنگم تا بازرهد جهان ز ننگم.نظامی. میکوش که وام او گذاری تا بازرهی ز وامداری.نظامی. باد در او دم چو مسیح از دماغ بازرهان روغن خود زین چراغ.نظامی.

بازرسته.

[رَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)وارسته. آزاد. بی تکلف. خلاص : ز آلایش نفس بازرسته بازار هوای خود شکسته.نظامی.

بازرسی.

[رَ / رِ] (حامص مرکب) تفتیش. (لغات مصوبهء فرهنگستان). عمل بازرس. جستجو دربارهء کسی یا چیزی.

بازرسیدن.

[رَ / رِ دَ] (مص مرکب ل)رسیدن. وارد شدن : امیر بر نسختی که آورده آمده است عهد بندد بر آن شرط چون ببغداد بازرسد امیرالمؤمنین منشوری تازه فرستد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۹۳). رسولان بازرسیدند. (ایضاً ص۱۱۲). بازرسیدند و پیغامها بدادند. (ایضاً). تو بر بالای علم آنگه رسی باز که بر شاهین همت نشکنی پر.ناصرخسرو. چو آن ترتیب فرمود جاسوسان بازرسیدند و خبر دادند که خاقان و جمله لشکر بشراب و نشاط مشغول اند. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۸۰ ||). مراجعت کردن. برگشتن : و جاسوسان را باز به هر گوشه ای فرستاد و خویشتن جائی توقف کرد تا جاسوسان بازرسند. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۷۰). باد خوش یاری کرد تا به ولایت خویش بازرسیدیم. (مجمل التواریخ و القصص). زن کفشگر بازرسید. (کلیله و دمنه). درودگر بازرسید. (کلیله و دمنه). روز دیگر بازرگان از سفر بازرسید و آن پای تابه بدید. (سندبادنامه ص۲۶۲). کبک نر از سفر بازرسید ماده را از هیبت و صورت خود متغیر دید. (سندبادنامه ص۱۲۴). در ضمان سعادت بمقر ملک و دولت بازرسید. (سندبادنامه ص۱۴۵). کشتی ز میان به ساحل انداز باشد که بشهر خود رسی باز. نظامی (الحاقی). من بر همه تن شوم غذا ساز چون قسم جگر بدو رسد باز.نظامی ||. تحقیق کردن : معنی قرآن ز قرآن بازرس با کسی کآتش زده ست اندر هوس.مولوی ||. دوباره رسیدن : وگر گوید بشیرین کی رسم باز

بگو با روزهء مریم همی ساز.نظامی.

بازرفتن.

[رَ تَ] (مص مرکب) مراجعت کردن. بازگشت کردن. برگشتن. بازگشتن : دو شاه و دو لشکر چنان رزم ساز به لشکرگه خویش رفتند باز.فردوسی. سوی بزمگه بازرفتند شاد ز بزم و ز نخجیر دادند داد.فردوسی. همان لشکر ترک رفتند باز برآسوده از کین و پیکار و ساز.فردوسی. پس بخانه بازرفتم، یافتم قاسم را در دهلیز نشسته. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۵). پس چون من از تاریکی کفر به روشنایی آمدم به تاریکی بازنروم که نادان بی خرد باشم. (تاریخ بیهقی). امیر پوشیده گفت نزدیک بونصر بازرو و او را بگوی نیکو رفته است. (تاریخ بیهقی). فردا جنگ باشد بهمه حال، بجای خود بازروید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۰). پس خداوند یونس را فرمود بسوی قوم خود بازرو. (قصص الانبیاء ص۱۳۶). زاغ بازرفت. (کلیله و دمنه). بمنزل و مقام خود بازرفتند. (تاریخ قم ص۲۵۱). و شیران او را بدیدند، پیش او بازرفتند و خاموش شدند. (تاریخ قم ص ۲۰۲). از غرفه بزیر آمد تا بمنزل خود بازرود. (تاریخ قم ص۲۰۲ ||). گردیدن. درآمدن : فرمان داد تا شهپر خویش بر وی مالید و بصورت اصلی بازرفت. (سندبادنامه ص۲۵۴). حکم او در ولایت جرجانیه و خوارزم نفاذ یافت و بقرار معهود بازرفت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۴۸). نمو زرع و برکت ریع بقرار معهود بازرفت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۳۱ ||). تجدید مطلع کردن. از سر گفتن. به کاری پرداختن. پرداختن. مشغول شدن : اینک به قرار تاریخ بازرفتم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۳). چون از خطبهء این فصول فارغ شدم به سوی راندن تاریخ بازرفتم. (تاریخ بیهقی). - پیش بازرفتن؛ استقبال رفتن. پیش پیش رفتن : شدن سوی جنگ کسی کز تو بیش بود مرگ را باز رفتن ز پیش. اسدی (از گرشاسبنامه) حبیب خجل زده و غمگین روی به خانه نهاد، چون به در خانه رسید بوی نان و دیگ می آمد زن حبیب پیش باز رفت و رویش پاک کرد و لطف کرد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). از ری لشکر تمام پیش وی باز رفت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۳۱ ||). دوباره رفتن. و «باز» قید فعل است : سعدیا با تو نگفتم که مرو از پس دل نروم باز گر این بار که رفتم جستم. سعدی (طیبات ||). رفتن مطلق : یکایک در نشاط و ناز رفتند به استقبال شیرین بازرفتند.نظامی. - چادر از روی زشت بازرفتن؛ کنایه از، بر کنار رفتن. بیکسو شدن : نشاید بدستان شدن در بهشت که بازت رود چادر از روی زشت. سعدی (بوستان). و رجوع به رفتن شود.

بازرفته.

[رَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)بازگشته. برگشته. رفته : در خانهء من ز ساز رفته بازآمده گیر و بازرفته.نظامی. و رجوع به رفته شود.

بازرگان.

[زَ] (اِ مرکب) سوداگر. تاجر. (دهار) (منتهی الارب). مخفف بازارگان است و مرکب باشد از لفظ بازار که معروف است و از لفظ گان که برای لیاقت آید. پس معنی بازارگان کسی که لایق بازار باشد و آن سوداگر است و کسانی که به ضم زا خوانند خطاست. در بهار عجم نوشته که بازرگان جمع بازاره [است] که به های نسبت بمعنی کسی که در بازار نشیند، مخفف بازارگان و اطلاق آن بر شخص واحد از عالم مژگان و دندان که جمع مژه و دندان است و بمعنی مفرد مستعمل میشود و بمعنی سوداگر مجاز است. (غیاث اللغات) (آنندراج). مخفف بازارگان است که سوداگر باشد. (برهان قاطع). مخفف بازارگان... و آن را سوداگر نیز گویند، یعنی نفع آور. (انجمن آرای ناصری). در لهجهء زباکی بازارگان(۱) «گریرسن ۷۵». (از حاشیهء برهان قاطع چ معین) : و چون از سیل تباه شد، عیوبهء بازرگان... چنین پلی برآورد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۶۱). بازرگانی را که وی را ابومطیع سکزی گفتندی

یکشب شانزده هزار دینار بخشید. (تاریخ بیهقی). ای به نان کرده بدل عمر گرامی را من ندیدم چو تو بی حاصل بازرگان. ناصرخسرو. مزدور چندانکه در خانهء بازرگان بنشست. (کلیله و دمنه). بازرگان پرسید که دانی زدن؟ (کلیله و دمنه). بازرگان در آن نشاط مشغول شد. (کلیله و دمنه). گویند بازرگانی بود و جواهر بسیار داشت. (کلیله و دمنه). ز بازرگان عمان در نهانی به ده من زر خریده زر کانی.نظامی. چو بازرگان صد خروار قندی چه باشد گر به تنگی در نبندی.نظامی. چو دانستم که خواهد فیض دریا که گردد کار بازرگان مهیا.نظامی. گفت بازرگانم آنجا آورید خواجهء زرگر در آن شهرم خرید.مولوی. به نیکی و بدی آوازه در بسیط جهان سه کس برند: غریب و رسول و بازرگان. سعدی. جوانمردی را در جنگ تاتار جراحتی هول رسید. کسی گفت فلان بازرگان نوشدارو دارد، اگر بخواهی باشد که دریغ ندارد و چنین گویند که آن بازرگان به بخل معروف بود. (گلستان). عابدان جزای طاعت خواهند و بازرگانان بهای بضاعت. (گلستان). عُسعُس؛ بازرگان آزمند و حریص. قازِب؛ بازرگان نیک آزمند و حریص که گاهی براه خشکی و گاهی براه دریا تجارت کند. (منتهی الارب ||). دهقان. (منتهی الارب). و رجوع به بازارگان شود. (۱) - bazargan.

بازرگان.

[زِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان رودبار بخش معلم کلایه شهرستان قزوین که در ۶۰ هزارگزی مرکز بخش و ۴۵ هزارگزی راه عمومی قرار دارد. هوایش معتدل و دارای ۴۰ تن جمعیت میباشد. آبش از رودخانهء فشام، محصولش غلات، برنج، انار، انجیر، شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. قلعهء خرابهء قدیمی دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بازرگان.

[زِ] (اِخ) دهی است از دهستان قلعه دره سی بخش حومهء شهرستان ماکو که در ۱۸ هزارگزی شمال باختری ماکو و در مسیر راه شوسهء ایران و ترکیه در دامنه واقع است. آب و هوای آن معتدل و دارای ۴۴۰ تن سکنه میباشد شغل مردم آن زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. ادارهء گمرک و پاسگاه مرزی و پستخانه و تلفنخانه و دبستان نیز دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بازرگان.

[ ] (اِخ) دهی است از دهستان منگور بخش حومهء شهرستان مهاباد که در ۴۶ هزارگزی جنوب باختری مهاباد و در ۳۱ هزارگزی باختر راه شوسهء مهاباد به سردشت قرار دارد. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر. قریب ۱۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانهء بادین آباد تأمین میشود. محصول آن غلات، توتون، حبوبات و شغل مردم آن زراعت و گله داری است. صنایع دستی مردم آن جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بازرگان.

[زَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان دراگاه بخش سعادت آباد. شهرستان بندرعباس، که در ۱۱۵ هزارگزی شمال باختری حاجی آباد، سر راه مالرو حاجی آباد به نیریز قرار دارد و دارای ۴۵ تن سکنه است و مزرعهء نهر حسن جزء این ده محسوب میشود. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بازرگان خرید.

[زَ خَ] (ن مف مرکب)کالایی که توسط بازرگان خریداری شده باشد. جنسی که درخور خرید بازرگان و تاجر باشد. در تداول امروز تاجر باب : اسبی [پیغامبر علیه السلام را] مقوقس فرستاده بود... و دیگری را تمیم الداری فرستاده بود... و اسبی دیگر بازرگان خرید بود. (مجمل التواریخ و القصص).

بازرگان محله.

[زَ مَ حَ لْ لِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش رودسر شهرستان لاهیجان که در هزارگزی جنوب خاوری رودسر و ۴ هزارگزی جنوب شوسهء رودسر به شهسوار در جلگه قرار دارد. هوایش معتدل مرطوب و دارای ۳۲۸ تن جمعیت میباشد. آبش از نهر پل رود و محصولش برنج، چای و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۲).

بازرگانی.

[زَ] (حامص) تجارت. سوداگری. داد و ستد. خرید و فروش. ستد و داد. معامله. (منتهی الارب) (المنجد). رَقاحَه. مُتاجَرَه. (منتهی الارب). تَجر. اِتجار. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی). ضَیعَه. (منتهی الارب) : و بازرگانی شان [بازرگانی مردم زبید بعربستان] سیم است و زر ولکن دوازده درم ایشان یک درم سنگ سنجد و دیناری از وی یک درم سنجد. (حدود العالم). و بازرگانیشان [بازرگانی مردم شهر دمار بعربستان از عمل صنعا] بچیزی است چون قندهری و هشت از وی در می سنجد. (حدود العالم). و بازرگانی ایشان [مردم ناحیت مغرب] بیشتر بزر است. (حدود العالم). سر بازرگانی راستی است. (قابوسنامه). گه غدر کند با تو و گه مکر فروشد صد لعنت بر ضیعت و بر بازرگانیش. ناصرخسرو. دو شریک... به بازرگانی میرفتند. (کلیله و دمنه). - بازرگانی دریا؛ تجارت بحری : در سه کار اقدام نتوان کرد مگر به رفعت همت، عمل سلطان و بازرگانی دریا و... (کلیله و دمنه). - وزارت بازرگانی و پیشه و هنر؛ اصطلاحی است که از طرف فرهنگستان ایران بجای وزارت تجارت و صنایع برگزیده شده است. این وزارتخانه امور مربوط به تجارت و داد و ستد داخلی و خارجی کشور را بررسی میکند.

بازرگانی کردن.

[زَ کَ دَ] (مص مرکب)تجارت. سوداگری. داد و ستد. معامله : و با همه که از گرد وی است [از گرد بلغار]بازرگانی کنند. (حدود العالم). و آنجا در هر سالی یک روز بازار بود که گویند آنروز در آن بازار افزون از صد هزار دینار بازرگانی کنند. (حدود العالم). تا عالمیان بدانند، هر که بازرگانی با حق کند، خدا یک را ده دهد. (قصص الانبیاء ص ۱۱۹). به جز هابیل، تمامت پیش آدم آمدند و گفتند یا پدر ما را چیزی باید داد که بازرگانی کنیم. (قصص الانبیاء ص۲۷).

بازرنجویه.

[رَ یَ] (اِ) بادرنجبویه. (ناظم الاطباء). رجوع به بادرنجبویه شود.

بازرند.

[رَ] (اِ) سینه بند. (فرهنگ اوبهی). سینه بند طفلان و آن را بازرنگ نیز گویند. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). باژرند. بازرنگ.

باژرنگ. سینه بند باشد. شاعر گوید : در کام ما حلاوت شهد شهادت است درمهد بسته اند بر این شکل بازرند. (فرهنگ سروری نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ||). پستان بند زنان. (آنندراج). و رجوع به بازرنگ شود.

بازرندیدن.

[رَ دی دَ] (مص مرکب) رنده کردن. صاف کردن. تراشیدن. زدودن : چشم دلت از خواب غفلت باز کن زنگ جهل از دل به دانش بازرند. ناصرخسرو. و رجوع به رندیدن شود.

بازرنگ.

[رَ] (اِ) پستان بند زنان. (آنندراج). و آن دو پارچهء سه گوشه بود که از بافتهء ریسمانی و ابریشمی بدوزند و زنان پستان خود را در میان آن نهاده، بندهای آنرا بر پشت بندند تا پستان بزرگ نشود. (فرهنگ جهانگیری). سینه بند طفلان و زنان و در فرهنگ گوید سینه بند و پستان بند که بربند نیز گویند و آن پارچهء سه گوشه از ریسمان یا ابریشم که زنان پستان در آن نهاده بر پشت بندند تا کلان نشود. (فرهنگ رشیدی). در تحفهٔ الالباب بمعنی سینه بند اطفال است ولی در فرهنگ جهانگیری بمعنی سینه بند زنان که بر پستانها می بندند. (شعوری ج ۱ ص ۱۷۴). پستان بند زنان. (آنندراج) : مطرب ناهده پستان به رقص چون درآید دل ناهید(۱) برد بازرنگ از مه و خورشید کند بازرنگ از مه خورشید برد. حکیم ولولی(۲) (از آنندراج و انجمن آرا و جهانگیری و شعوری||). شاماخچه ||. سینه بند طفلان. (سروری) (آنندراج) (انجمن آرا) (شعوری) : در کام ما حلاوت شهد شهادت است ای بی شریک، شهد شهادت مکن شرنگ در عمر خویش بر تو نیاورده ایم شک در مهد بسته اند بدین گونه بازرنگ. سوزنی (از شعوری) (از فرهنگ ضیاء ||). قنداغ کودک ||. کمربند. (ناظم الاطباء ||). تنگ. ریسمانی که بدان بار و پالان را محکم می بندند||. باهوش. زیرک. ذهین. (ناظم الاطباء). (۱) - در رشیدی: مریخ. (۲) - این نام در آنندراج حکیم دیولی، در انجمن آرا حکیم دیولی سندی، در فرهنگ جهانگیری و رشیدی حکیم ولولی و در شعوری حکیم ولیجان نوشته شده است.

بازرنگ.

[ ] (اِخ) (ناحیتی در فارس...) : دو ناحیت است میان زیز(۱) و سمیرم لرستان و هوایش بغایت سردسیر است و آبش از آن کوهها، اکثر اوقات از برف خالی نبود و راههای سخت و دشوار بود و آب روانش بسیار است و نخجیرش نیکو باشد و مردم آنجا بیشتر شکاری باشند. (نزهة القلوب چ لیدن ص ۱۲۸). آب شاذکان از کوه بازرنگ برمیخیزد و بر ولایت کهرگان و دشت رستاق گذشته بدریا میریزد. (ایضاً ص۲۲۵). صرام و بازرنگ دو ناحیت است میان زیز و سمیرم... و منبع رود شیرین از بازرنگ است. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۴۴). (۱) - ن ل: رود، ویر، ریز.

بازرنگان.

[رَ] (اِخ) نام سلسله ای از سلاطین محلی پارس در اواخر زمان حکومت اشکانیان و اوایل پیدایش ساسانیان. رجوع به بازرنگی شود.

بازرنگ بالا.

[رَ گِ] (اِخ) دهی است از دهستان سررود بخش تل خسروی شهرستان بهبهان که در هزار و پانصدگزی شمال تل خسروی و دو هزارگزی راه فرعی شیراز به تل خسروی در جلگه واقع شده. هوای آن معتدل، دارای یکصد تن سکنه و آب آن از رودخانه تأمین

میشود. محصول عمـدهء آن غلات و برنج، شـغل مردمش زراعت است. به این ده قوام آباد نیز میگویند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بازرنگ پائین.

[رَ گِ] (اِخ) دهی است از دهسـتان سررود بخش تل خسروی شهرستان بهبهان که در دوهزارگزی شمال تل خسروی و دوهزارگزی راه فرعی شـیراز به تـل خسـروی در جلگه واقع است. آب و هوای آن معتـدل و دارای سـیصد تن سـکنه است و آب آن از رودخانه تـأمین میشود. محصول عمـدهء آن غلاـت، لبنیـات و شـغل مردمش زراعت و گله داری است. صـنایع دستی آن گلیم بافی و جاجیم بافی، راهش مالرو و ساکنین آن چادرنشینند. این آبادی را علی آباد نیز میگویند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بازرنگی.

[ ] (ص نسبی) منسوب به سلسـله ای از پادشاهان محلی فارس که در اسـتخر سـلطنت داشـتند. زن ساسان، جد اردشیر، موسوم به رام بهشت، دخـتر یکی از همین پادشاهـان بـازرنگی بوده است. گوزهر (گوچیهر) بـازرنگی (طـبری: جوزهر) پادشاهـان همین سلسـله، منصـب دژبـانی (ارگ بـذی) دارابگرد را به اردشـیر داد. (ایران باسـتان پیرنیـا ج ۳ ص ۲۵۲۹). این سلسـله ملـوک محلی فـارس را بازرنگیـان یا بازرنگان میگفتنـد. کلمهء بازرنگی در افسانه های ملی عامیانهء ایران ماننـد شخصـی وحشـی متـداول است و گویا این همان کلمه ای است که بعد از اسـلام بیزنجان و بازنجان گویند و نام طایفهء بزرگی از اکراد فارس بوده است که در حوالی اصطخر سکونت داشـته اند. رجوع شود به اصـطخری و تاریخ سیسـتان. و بعضـی گویند بازرنگی افسانه ای اشاره به زنگباری است. (سـبک شناسی بهار ج ۱ ص۱۳۴). اردشـیر بابکان در آغاز کار با خویشاوندان خود از طایفهء بازرنگی مشغول زد و خورد شد. در شاهنامه اشاره به این مصافها شـده است: سپاهی ز اسـتخر بی مر ببرد بشـد ساخته تا کند جنگ کرد چو شاه اردشـیر اندر آمد به تنگ پذیره شدش کرد بی مر به جنگ. (از جلد هفتم شاهنامه). بنا بر مسـطورات فارسنامه یکی از عشایر شبانکاره «رم البازنجان» بوده که همان بـازرنگی اسـت و مسـعودی در مروج الـذهب آنجـا کـه طوایـف کرد را برمی شـمارد نـام مادنجـان را ذکر کرده است. در التنـبیه و الاشـراف هم هنگام شمردن عشایر کرد، نخست عشیرهء بازنجان را نام میبرد. (کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او ص۱۶۷ و ۱۶۹). در آغاز قرن سوم میلادی... شـهر اسـتخر بدست گوچیهر از سلسلهء بازرنگیان افتاد، (ویکاندر کلمهء وازرَنگ را عنوان امرای پارس میداند. ساسان با زنی از خانوادهء بازرنگی که نامش ظاهراً «دینگ» بوده وصلت کرد. (ایران در زمان ساسانیان ص۱۰۶).

بازرنگیان.

[] (اِخ) سلسله ای از امرای محلی پارس در اوایل عهد ساسانی. رجوع به بازرنگی شود.

بازرو.

[ ] (اِ) تره ای است برگش چون برگ شـاه اسپرم. (صـحاح الفرس). تره ای است چون شاه اسپرغم که طبیبان بادرویه نویسـند و آنرا از ادویهء طبی نامند. و بادرنجبویه نیز گویندش. (فرهنگ اوبهی نسخهء خطی کتابخانهء سازمان لغت نامه ص ۱۹). بادرویه.

بازرو.

(اِ) لباس هرروزه. (ناظم الاطباء).

بازرون.

(اِ) لباس هرروزه. (ناظم الاطباء).

بازروییدن.

[دَ] (مص مرکب) سبز شدن. دوباره سبز شدن : شرمش از چشم می پرستان باد نرگس مست اگر بروید باز.حافظ. و رجوع به روییدن شود.

بازرهانیدن.

[رَ دَ] (مص مرکب) نجات دادن. رهانیدن : مگر کز بند غم بازم رهانی که مردن به مرا زین زندگانی.نظامی. و رجوع به رهانیدن شود.

بازرهیدن.

[رَ دَ] (مص مرکب) نجات یافتن. رهیدن : تنت بجان ای پسر این جان تست(۱) بازرهد روزی از آبستنی.ناصرخسرو. گویند بگوی ترک تُرکت تا بازرهی ز پاسبانی تَرک چو تو تُرک نبود آسان ترکی تو نه دوغ ترکمانی.سنائی. (۱) - ن ل: ای پسر آبستنست.

بازری.

[ ] (اِخ) نام تیره ای از طایفهء جانکی سردسیر هفت لنگ بختیاری است. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۵).

بازریا.

[زَ رِ] (اِخ) نام شهری در مسیر اسکندر به مشرق، به روایت کنت کورث (کتاب ۸ بند ۲) اسکندر از بازریا به مَرَکند مراجعت کرد. (ایران باستان ج ۲ ص ۱۷۳۰).

باززدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) راندن. دور کردن : روا نداریم که مهتری [منوچهربن قابوس] درخواهد که با ما [مسعود] دوستی پیوندد و ما او را باززنیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۳۲ ||). منع کردن. متوقف ساختن :ببغداد اندر شد [ابومسلم خراسانی] چون بمیدان برسید سپاه او را بمیدان بداشتند چون بحجاب برسید خواص او را باززدند و گفتند بنشینید و بومسلم را تنها جداگانه بارداد. (تاریخ سیستان ||). رد کردن. نپذیرفتن : چشم وی بر خطی افتاد که نوشته بود که خدا را بنده ای است که سیصد هزار سال خدا را عبادت کند و عاقبت او را باززنند بر وی و او را ابلیس نام کنند. (قصص الانبیاء ص ۸). شفیع من بتو بزرگتر از آن است که باز توان زد. (نوروزنامه). گفت و ما شفیعک الذی لایُرَد، گفت: کدام است این شفیع تو که باز نتوان زد. (نوروزنامه ||). مضایقه کردن. دریغ داشتن: امیر [مسعود] گفت: ما سوگندان ترا [خواجه احمد حسن] کفاره فرمائیم ما را ازین باز نباید زد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۴۶ ||). فرار کردن. گریختن ||. برگشتن. عاصی شدن. طغیان کردن. (ناظم الاطباء).

باز زدودن.

[زِ / زُ دَ] (مص مرکب)زدودن. پاک کردن : غمی که چون سپه زنگ ملک دل بگرفت ز خیل شادی روم رخت زداید باز.حافظ.

باز زر.

[زِ زَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) باز زرین پر، کنایه از آفتاب عالمتاب است. (آنندراج) : خیز که باز باز زر بر سر چتر نیلگون گشت پدید باز مرغ از غم دل فغان گرفت. (از آنندراج). صفت آفتاب. (مجموعهء مترادفات). و رجوع به باز زرین پر شود.

باز زرین پر.

[زِ زَرْ ری پَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از آفتاب : فراز چتر مروارید زان شد باز زرین پر که مرغ صبح را یکدم نبود از ناله آرامش. (از آنندراج). و رجوع به باز زر شود.

بازسپردن.

[سِ پُ دَ] (مص مرکب) رد کردن. تسلیم کردن. سپردن : به گنجینه سپارم گنج را باز بدین شکرانه گردم گنج پرداز.نظامی.

باز سپهر.

[زِ سِ پِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از آفتاب. (آنندراج). روز. آفتاب. (ناظم الاطباء).

باز سپیدپر.

[زِ سَ / سِ پَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از آفتاب. (آنندراج). آفتاب. روز. (ناظم الاطباء) (دمزن).

بازستان.

[سِ] (نف مرکب) باجدار. کسی که عشور زمین و خراج باغ و اشجار و بوستان را میگیرد. عامل. محصل اموال دولتی. (شعوری ج ۱ ص ۱۸۰). باجگیر. باج ستان، مأمور مالیات. باجدار. کسی که باج دریافت میکند.

بازستاندن.

[سِ دَ] (مص مرکب) پس گرفتن. مسترد داشتن : بهرام گفت شما دانید که ملوک عجم و پدران من با شما چند نیکوئی کرده اند و دانید که ملک از پس پدر مرا حق است و اهل عجم کسی را داده اند از آن که من غایب بودم، اکنون بر شماست مرا نصرت و یاری کردن تا من این ملک بازستانم. (ترجمهء طبری بلعمی). زمانه هر چه دادت بازبستاند تو ای نادان تن من این ندانستی. ناصرخسرو. وزیران گفتند پدر را بگوی تا ترا از وی [از اسکندر] بازستاند. دختر گفت مرا آن زهره نباشد. (اسکندرنامهء نسخهء سعید نفیسی). روزی اشموئیل را گفتند که ما را با عمالقه باید حرب کنیم و تابوت سکینه از ایشان بازستانیم. (قصص الانبیاء ص۱۴۱). بدهی وآنگهی نیارامی تا همه داده بازنستانی.مسعود سعد. دزدی بوسه عجب دزدی خوش عاقبتست(۱) که اگر بازستانند دوچندان گردد(۲). صائب (از ارمغان آصفی). (۱) - ن ل: پر منفعتی. (۲) - ن ل: باشد.

بازستدن.

[سِ تَ دَ] (مص مرکب)واستدن. بازگرفتن. واپس گرفتن. مسترد داشتن. گرفتن. ستدن : دل بمهر امیر دادستم کس نگوید که داده بازستان.فرخی. و احتیاط مال بکردند آنچه سالار بدیشان داده بود بازستده بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۶). و وی [بونصر] جملهء آنرا بداد و در حال به خزانه فرستادند و خط خازنان بازستد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۰). و در حال چیزی بیشتر نگفتم [احمد حسن] که امیر را سخت حریص دیدم در بازستدن مال. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۵۹). و بدیشان [سیمجوریان] امیران خود و پیلان را که در جنگ رخنه گرفته بودند بازستدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۳). ترسیدند کرمان بازستدندی که لشکرهای ما بر آن جانب بهمدان نیرو میکردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۳۸). تا جای پدر بازستانند ز دیوان آنها که سزای صلواتند و ثنااند.ناصرخسرو. کرا داد چیزی کزو بازنستد کرا برگرفت او نیفکند بازش.ناصرخسرو. ستاننده چابک ربائی است [دنیا] زود که نتوان ستد باز، هرچ آن ربود.اسدی. گفت وسکاره کش تیان خوانی آنچنان ده که بازبستانی. (از حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی). اسفندیار مصاف ایشان بشکست و درفش کابیان بازستد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۲). برد آن برات و بازگرفت، این غرامت است داد آن غلام و بازستد، این تحکم است. خاقانی. هدایت را ز من پرواز مستان چو اول دادی آخر بازمستان.نظامی. چه بخشد مرد را این سفله ایام که یکیک بازنستاند سرانجام بصد نوبت دهد جانی به آغاز به یک نوبت ستاند عاقبت باز.نظامی. بالله که دل از تو بازنستانم ور در سر کار خود رود جانم. سعدی (طیبات). چون مرا عشق تو از هر دو جهان بازستد چه غم از سرزنش هر دو جهانم باشد. سعدی (بدایع). وز انعامت همیدون چشم داریم که دیگر بازنستانی عطا را. سعدی (خواتیم). او را از عبدالله حکیم بازستدند، زیرا که او کفو او نبود. (تاریخ قم ص۱۹۶).

باز سفید.

[زِ سَ / سِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نوعی باز که به ترکی آنرا طویغون گویند. (شعوری ج ۱ ص۱۵۶). زُرق. (قطر المحیط) : باز سفید روضهء انسی، چه فایده کاندر طلب چو بال بریدهء کبوتری.سعدی. بتاج هدهدم از ره مبر که باز سفید ز کبر در پی هر صید مختصر نرود.حافظ.

باز سفیدپر.

[زِ سَ / سِ پَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از آفتاب عالمتاب است. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (فرهنگ ضیاء). و رجوع به باز سفید پر شود.

بازشدگی.

[شُ دَ / دِ] (حامص مرکب)برگشتگی ||. فرار. پشت دادگی. (ناظم الاطباء).

باز شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) ضد بسته شدن. گشایش یافتن. مفتوح شدن : بروی خود در طماع باز نتوان کرد چو باز شد، به درشتی فراز نتوان کرد. سعدی (از ارمغان آصفی). - باز شدن آسمان؛ گشاده شدن آن. بی ابر شدن. صافی شدن. اِصحاء. صَحو. (منتهی الارب). - باز شدن چشم؛ واقف شدن. مطلع شدن. آگاه شدن. باز شدن دیده : چو چشم و دل پادشه باز شد جهان نیز با او هم آواز

شـد.فردوسـی ||. - روشن شدن. نور یافتن : بو دوای چشم باشد نورساز شد ز بوئی دیدهء یعقوب باز.مولوی ||. - دیده باز کردن. نگاه کردن. چشم انداختن. نگریستن : کدام دیده به روی تو باز شد همه عمر که آب دیده به رویش فرو نمی آید. سعدی (بدایع). دگر به روی کسم دیـده بـاز می نشود خلیـل من همه بتهـای آذری بشـکست. سـعدی (طیبـات). - باز شـدن خورشـید یا ماه پس از خسوف یا -کسوف؛ بیرون آمدن از گرفتگی. انجلاء شـمس. انجلاء قمر. انکشاف. - باز شدن در؛ انسفاق : جز بدین حال کی شود بر مرد بدو عالم در سـعادت باز.ناصرخسـرو. - باز شدن دل؛ خوشـحال شدن. خوشدل شدن. آرامش یافتن. مسرور شدن. رفع غم و کـدورت شـدن. فرح و انبساط دست دادن. - باز شـدن راه؛ رفع مانع شـدن از طی طریق، (تمام شـدن برف، مصون مانـدن از دزد و قطاع الطریق و دشـمن). - باز شـدن غنچه و گل و امثال آن؛ شـکفتن. شـکوفان شـدن. بشـکفتن : گل شـکفته شـنیدی که باز شد به شجر. عنصـری. چو نرگس شود بـاز چون چشم بـاز شود پـای بـط بر چنار آشـکار.ناصرخسـرو. - باز شـدن گوشهء چشم به چیزی؛ التفـات کردن به وی. (آننـدراج) (مجموعهء مترادفـات). گوشهء چشم رضائی به منت باز نشـد هم چنین عزت صاحبنظران میـداری. حافظ (از آننـدراج). - باز شـدن هوا؛ روشن شدن. آفتابی شدن هوا پس از ابر و بارندگی و مه. بی ابر شدن آسـمان. - باز شدن یخ (و هر چیز که منجمد شده -باشد)؛ آب شدن. از حالت جماد به میعان درآمدن. ذوبان.

بازشدن.

[شُ دَ] (مصدر مرکب) دوباره منصوب شدن. باز بر سر کار آمدن : پس یوسف مر این شرابدار را گفت چون پیش ملک خداوندت بنشـینی و بمرتبت خویش بازشوی مرا یاد کن. (ترجمهء طبری بلعمی ||). بازگشتن. رجوع. مراجعت : عهد و میثاق باز تازه کنیم از سحرگاه تا بوقت نماز باز پدواز خویش بازشویم چون دَدَه بازجنبد از پدواز.آغاجی. بدانگه که شد [سیاوش] پیش کاوس باز پیاده شـد از اسب و بردش نمـاز.فردوسـی. به گیو آنگهی گفت برخیز و رو سوی پهلوان سـپه بـازشو.فردوسـی. وز آن جـایگه شـد سوی پارس باز جهانی همی برد پیشـش نماز.فردوسـی. بفرمود تا قارن نیک خواه شود باز و پاسخ گذارد ز شاه.فردوسـی. تو اکنون سوی لشـکرت بـازشو برافراز گردن به سالار نو.فردوسـی. شدنـدی شـبانگه سوی خـانه بـاز شـده پنبه شـان ریسـمان طراز.فردوسـی. مالها برگرفت و به بصـره بازشـد. (تاریـخ سیسـتان). بر اثر خواجه احمـد بیرون آمـد با اعیان و بخانهء خود بازشـد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۰). و گفت که چون امیر بهرات بـازشود بخـدمت پیش آیـد. (تاریـخ بیهقی). گفت ملکا تو فرمودی که از مصـر بیرون شوید بزمین شام روید، خداوندا، اگر فرمان نیست به مصـر بازشویم. (قصص الانبیاء ص۲۱). از هندوستان بمکه آمد و خانه را طواف کرد و به عرفات شـد و مناجات کرد و مناسک حج را بجا آورد و به هندوسـتان بازشد. (قصـص الانبیاء ص۲۳). چون پسران بازشدند و خبر ابن یامین [یعقوب را] بگفتند... (مجمل التواریخ و القصص). و قرمطیان ببصره اندر شدند... و با بسیاری مال و نعمت بازشدند. (مجمل التواریـخ و القصـص). بازشـد از عراق خرم و شاد سـیف دولت امیر شـمس الـدین. امیرمعزی (از آننـدراج). شب سـیم چون خلیفه بخفت و جعفر بجایگاه خویشـتن بازشـد، عباسه خویشـتن را آراست و بنزدیک جعفر شـد. (تاریخ بخارا). هر چه به دم آید به دود بازشود. (اسـرارالتوحید فی مقامات شیخ ابی سعید). با هزاران هزار زینت و ناز بر سر بزمگاه خود شد باز.نظامی. بدان ره کامدم دانم شدن باز چنان کاول زدم دانم زدن ساز.نظامی. چون عامریان سـخن شنیدند جز بازشدن دری ندیدند.نظامی ||. رفتن. گذشتن از جائی : من درایسـتادم [بونصـر مشـکان] و حال حسـنک و رفتن بحج و از موصل راه گردانیدن و ببغداد بازنشدن... بتمامی شرح کردم. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۹). بخواهش و تضـرع و زاری پیش این کـار بازشوی [احمـدبن ابی داود] . (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۰). طاهر بـدیوان کم آمـدی و اگر آمـدی بسـر شـراب و نشاط بازشـدی. (تاریخ بیهقی). و بوعاصم را آنجا بکشـتند و پـذیرهء سـلیمان بن عبدالله الکندی بازشدند و او را بسیسـتان اندر آوردند. (تاریخ سیسـتان). باز باید شدن از شـر بسوی خیر بطبع نز فرازی سوی پسـتی چو بطمع آمـده بـاز. ناصرخسـرو. غمی کـان بـا دلش دمسـاز میشـد دواسـبه پیش آن غم بازمیشـد.نظـامی. چون

بازشدند سوی خانه شد در صدف دری یگانه.نظامی ||. عودت کردن. بحال نخست برگشتن. رجوع به اصل کردن : ترکمانان بیامدند... و خدمتی چند سره بکردند و آخر بیازردند و به سر عادت خویش که غارت بود بازشدند. (تاریخ بیهقی). چون خبر بملک رسید گفت تا آن خانه را خراب کردند و قصد درخت کردند بحال خویش بازشد. (قصص الانبیاء ص۱۹۱). بهمان حال دیوانگی بازشد. (نوروزنامه). به اصل بازشود فرع و هست نزد خرد مبر این حدیث مسلم هم این مثل مضروب. ادیب صابر. - بر سر چیزی بازشدن؛ بدان پرداختن. دیگربار بسر وقت آن رفتن : اکنون با خبر این کتاب بازشویم که خدای تعالی عیسی را چگونه به آسمان برد. (ترجمهء طبری بلعمی). بقیت احوال را پیش گرفتم تا آنچه رفته باز نموده آید... آنگاه بسر آن بازشوم که امیر مسعود از هرات حرکت کرد... (تاریخ بیهقی). اکنون بسر تاریخ بازشویم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۱). و ما بحدیث یافث بازشویم. (مجمل التواریخ و القصص). نظامی بر سر افسانه شو باز که مرغ پند را تلخ آمد آواز.نظامی ||. پیوستن. منسوب شدن. رجوع کردن : اگر ایدونکه به کشتن نمرند این پسران به نسب بازشوند این پسران با پدران. منوچهری. تو کریم و پسران همچو تو باشند کریم به شجر باز شود نیک و بد هر ثمری. فرخی. هر چه عار است به بدخواه ملک بازشود و آنچه فخر است و بزرگی بملک گردد باز. فرخی. و مگر از علی الاصغر هیچ فرزندی نماند [حسین علیه السلام را]، جمله بکربلا کشته شدند و نسب جمله حسینیان به وی بازشود. (مجمل التواریخ و القصص). و نسبت پادشاهان بدو [کیومرث] بازشود. (مجمل التواریخ و القصص). اگر چه همه نسل ایشان به هوشنگ و کیومرث باز شود. (مجمل التواریخ). و نسب پادشاهان عجم به ایرج بازشود. (مجمل التواریخ و القصص||). دور شدن. بر کنار رفتن. بیک سو رفتن : بدو گفت کز پیش ما بازشو پلنگی تو در راه شیران مرو.فردوسی. نیک نگه کن بتن خویش در بازشو از سیرت خروار خویش. ناصرخسرو ||. بیخود شدن. غافل گردیدن : سر بخویشتن فروبردم تا ساعتی تفکر کنم، اندکی از خویشتن بازشدم. (اسرارالتوحید ص۳۰۹ ||). جدا شدن. ول کردن. رها کردن : بازگشتم و جواب بازبردم [ابونصر مشکان]، ابوسهل از جای نشده بود و من همه با وی افکندم اما چه کردمی که امیر از من باز نمیشد [مسعود] و نه خواجه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۴۷ و چ فیاض ص۱۵۲ ||). اصطلاح خاص کالبدشناسی هنری و هنرپیشگی: هر گاه شخصی ایستاده باشد در حالیکه پاها بهم چسبیده و بازوان آویزان و کف دست بطرف جلو متوجه گردد، چنانچه یکی از اعضاء یا قسمتی از آنها در سطح موازی با سطح میانی بدن حرکت کند، آن حرکت را تا شدن(۱) و باز شدن(۲) مینامند. قطعهء متحرک در عمل تا شدن بقطعهء مجاور نزدیک شده و بر آن تا میگردد، در صورتیکه در عمل باز شدن دوباره تغییر محل داده و در امتداد قطعهء مجاور قرار میگیرد. (کالبدشناسی هنری دکتر کیهانی ص۲۷). (۱) - Extention - (۲) .Flexion.

بازشده.

[شُ دَ / دِ] (ن مف مرکب) گریخته. برگشته. (ناظم الاطباء). مفتوح.

بازشکافتن.

[شِ تَ] (مص مرکب)شکافتن. بریدن. قطع کردن : محمد بن جریر گفته است که خدای تعالی آن درخت را بفرمود تا دونیم شد و زکریا علیه السلام اندر آن میان شد و ابلیس ریشهء رداء زکریا را بگرفت... و این حدیثی نه درست است که آن خدایی که درخت را توانست باز شکافتن زکریا را نیز با جامه پنهان توانست داشتن. (ترجمهء طبری بلعمی). تو مپندار که حرفی بزبان می آرم تا بسینه چو قلم بازشکافند سرم. سعدی (خواتیم). و رجوع به شکافتن شود.

بازشکستن.

[شِ کَ تَ] (مص مرکب)دوباره شکستن. شکستن استخوان را بعد از گرفتگی. هَیض. اهتیاض || اهتضام؛ چیزی از حق کسی بازشکستن || اجتراع؛ چوب از درخت باز شکستن. (منتهی الارب). و رجوع به شکستن شود.

بازشکفتن.

[شِ کُ تَ] (مص مرکب) از هم باز شدن : گل بازشکفت از جبینت توقیع کرم در آستینت.نظامی. و رجوع به شکفتن شود.

بازشناختن.

[شِ تَ] (مص مرکب)شناختن. امتیاز کردن. (آنندراج). تمییز کردن. تمییز دادن. فرق گذاشتن. تشخیص تفاوت بین دو چیز : این همه روز مرگ یکسانند نشناسی ز یکدگرشان باز.رودکی. سپاه اندرآمد ز جای کمین سیه شد بر آن نامداران زمین که کس بازنشناخت از پای دست تو گفتی زمین پای اسبان ببست.فردوسی. چنین تا بشستن بپرداختند یکی از دگر بازنشناختندفردوسی. سه لشکر چنان شد از ایرانیان که سر بازنشناختند از میان.فردوسی. حاسدم گوید که شعر او بود تنها و بس بازنشناسد کسی بربط ز چنگ رامتین. منوچهری. صیدگاه ملک دادگر عادل را بازنشناختم امروز همی از محشر.فرخی. ز تیرش یکی پیش او تاختند ز خشتی گران بازنشناختند.اسدی. نه همی بازشناسند عبیر از سرگین نه گلستان بشناسند ز آبستنگاه.قریع الدهر. این پنج در علم بدان بر تو گشادند تا بازشناسی هنر و عیب جهان را. ناصرخسرو. از درخت باردارش بازنشناسی ز دور چون فراز آیی بدو در زیر برگش بار نیست. ناصرخسرو. ستوری تو سوی من از بهر آنک همی بازنشناسی از فخر عار.ناصرخسرو. ز شال پیدا آرند دیبهء رومی ز جزع بازشناسند لولوی شهوار. مسعود سعد. با چنین حال و هیأت و صورت بازنشناسدم کس از نسناس.مسعود سعد. فراز عشق مرا در نشیبی افکنده ست که باز می نشناسم نشیب را ز فراز. مسعود سعد. قبله اول ز قبله بازشناس تا بدانی تو فربهی ز آماس.سنائی. ذات تو را زمانه هم بازشناسد از کسان عقل دم مسیح را فرق کند ز دم خر. مجیر بیلقانی. هنر نهفته چو عنقا بماند از آنکه نماند کسی که بازشناسد همای را از خاد. ظهیر فاریابی. چنان با اختیار یار در ساخت که از خود یار خود را بازنشناخت.نظامی. بسا حاجی که خود را ز اشتر انداخت که تلخک را ز ترشک بازنشناخت.نظامی. و هیچکدام از لشکرها غالب از مغلوب بازنمی شناخت. (جهانگشای جوینی). چون قضا آید نبینی غیر پوست دشمنان را بازنشناسی ز دوست.مولوی. وصفها را مستمع گوید به راز تا شناسد مرد اسب خویش باز.مولوی. تو خود را از آن در چه انداختی که چه را ز ره بازنشناختی. سعدی (بوستان). از دنب لاشه سگ طلب دنبه میکند و آماس باز می نشناسد ز فربهی.ابن یمین. و رجوع به شناختن شود.

بازشناسی.

[شِ](۱) (حامص مرکب) یکی از پنج مرحله ای که حافظهء آدمی دربارهء یادآوری چیزی انجام میدهد و آن عبارت است از تشخیص این نکته که «امر به خاطره آمده» تعلق به گذشته دارد و نه ادراک فعلی است و نه خیال واهی. این بازشناسی به سه وجه صورت میگیرد: عملی، حسی، عقلی. بازشناسی عملی عبارتست از آگاهی شخص به مصرف اشیاء، بازشناسی حسی در صورتی است که شخص در برابر امری حس کند که سابقاً هم ادراکش کرده است و بازشناسی عقلی هنگامی است که نفسانیات مختلفی که محیط بر تذکارند، به اندازهء کافی صراحت پیدا کنند و در نتیجهء آن صراحت، شخص حالت فعلی ذهن خود را قطعاً منسوب به گذشته بداند و آن را با ادراکات فعلی و خیالات واهی فرق بگذارد. (از کتاب علم النفس یا روانشناسی دکتر سیاسی ص۱۳۶).

(۱) - Reconnaissance.

بازشنیدن.

[شِ دَ] (مص مرکب) شنیدن : هرگز جماعتی که شنیدند سرعشق نشنیده ام که باز نصیحت شنیده اند. سعدی (بدایع). تا بار دگر دبدبهء کوس بشارت و آواز درای شتران بازشنیدیم. سعدی (طیبات). و رجوع به شنیدن شود.

بازطلبیدن.

[طَ لَ دَ] (مص مرکب) عوض خواستن. (ناظم الاطباء). و رجوع به طلبیدن شود.

بازغ.

[زِ] (ع ص) طلوع کننده. (آنندراج). طالع شونده. روشن. (غیاث اللغات). درخشان. تابان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تابنده. برآینده. ج، بَوازِغ. درخشنده. نورگسترنده : زآنکه بینایی که نورش بازغ است از عصا و از عصاکش فارغ است.مولوی. شاه آن دان کو ز شاهی فارغ است بر مه و خورشید نورش بازغ است.مولوی. از سیاهی و سپیدی فارغ است نور ماهش بر دل و جان بازغ است.مولوی. عارفا تو از معرف فارغی چون همی بینی که نور بازغی.مولوی. پس ز جالینوس و عالم فارغ اند همچو ماه اندر فلک ها بازغ اند.مولوی.

بازغهٔ.

[زِ غَ] (ع ص) مؤنث بازغ. رجوع به بازغ شود.

بازغه.

[زِ غَ] (اِخ) نام زنی است از نسل عاد که به هدایت یوسف علیه السلام به مرتبهء معرفت رسید. (آنندراج) (غیاث اللغات).

بازفت.

[زُ] (اِخ) قریه ای از اصفهان (مراصد الاطلاع). از دهات اصفهان است. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰)(۱). نام یکی از دهستانهای بخش اردل شهرستان شهرکرد اصفهان، واقع در باختر شهرکرد، که از شمال به کوهستان هفت تنان و از جنوب به بلوک ده دز و از خاور به ارتفاعات زردکوه و از باختر به کوهستان دیناران محدود است. این دهستان در دره ای طولانی و در میان جنگل بلوط قرار گرفته است. هوای آن در تابستان معتدل و در زمستان بسیار سرد است و آبش از رودخانهء بازفت تأمین میشود. محصول عمدهء آن حبوب و لبنیات و شغل مردم زراعت و گله داری است و از ۵۵ آبادی کوچک و بزرگ تشکیل شده و در حدود ۴۸۵۰ نفر جمعیت دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹). (۱) - مرآت البلدان این کلمه را با کسر اول آورده است.

بازفت.

[زُ] (اِخ) نام رودی است از شعبه های کارون که از کوه رنگ (زردکوه) بختیاری و هفت تنان سرچشمه میگیرد و ابتدا بطرف جنوب شرقی جاری است و در حوالی شیرگاب قوسی تشکیل میدهد و به شمال غربی منحرف میشود. یکی از سرچشمه های این رودخانه بنام آب ناری معروف است. از رودخانهء بازفت به علت عمیق بودن آن استفادهء کامل نمیشود. (از فرهنگ جغرافیائی

ایران ج۹).

بازفرستادن.

[فِ رِ دَ] (مص مرکب) پس فرستادن. بازگرداندن. مراجعت دادن : ملک (عرب) گفت ایشان [رسولان عرب] را بگوئید که شما از من هیچ چیز نیابید مگر لختی خاک که بر سر کنید و چون حمالان شما را بازفرستم، و بفرمود تا چهارده جوال پر از خاک کردند و هر یک بر گردن رسولی نهادند و از شهر بیرون کردند. ایشان آن جوالها بر شتر نهادند و پیش سعدبن ابی وقاص بردند. (ترجمهء طبری بلعمی). رسول فرستاد، رسول او باز فرستادند و گفتند... (تاریخ سیستان). هم اکنون به خانه بازفرست [افشین] که دست تو از وی [بودلف] کوتاه است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۲). چون از این فارغ شوم... بوعلی را بازفرستاده آید. (تاریخ بیهقی). اگر صواب چنان بیند [خواجه احمد]که ایشان را بباید فرستاد، بازفرستد و خط مواضعه بدیشان [حصیری و پسرش]بازدهد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۶۷). و عمروعاص را خوار کرد و هدیه ها را بازفرستاد، چون نجاشی بمرد. (قصص الانبیاء). و زر و جامه و پیغام نامه بازفرستاد و جوابهای درشت داد. (سندبادنامه ص۱۸۷). در وقت معشوق را بازفرستاد و نزدیک شوی رفت. (سندبادنامه ص ۲۱۴). و رجوع به باز، و فرستادن شود.

بازفرمودن.

[فَ دَ] (مص مرکب) پاسخ گفتن. جواب دادن : بر حضرت ایشان سلام کردم جواب بازنفرمودند. (انیس الطالبین ص۱۲۶||). بازدادن. مرحمت کردن. اعطا کردن. بخشیدن : سالار دزدان را برو رحمت آمد جامه بازفرمود. (گلستان). و رجوع به فرمودن شود.

بازفروختن.

[فُ تَ] (مص مرکب)فروختن : اگر بازفروختندی به هر چه عزیزتر بازخریدیمی اما این راه بر آدمی بسته است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۸۴). هرکه را جامه ای ز مهر بدوخت چونکه بدمهر دید بازفروخت.نظامی ||. جایی را یا خون کسی را در برابر مالی فروختن : و قریب دویست مرد آنجا کشته شد و امیر اسماعیل را بیست هزار درم بازفروختند. (تاریخ سیستان). و درق را بازفروخت و قریب سیصد هزار درم از ایشان بستد و ایشان را ایمن کرد. (تاریخ سیستان). و غارت کردن نیمی درق را و بازفروختن او نیمی درق را به پانزده هزار دینار. (تاریخ سیستان). و رجوع به فروختن شود.

بازفکندن.

[فِ کَ دَ] (مص مرکب)افکندن. نهادن. هشتن. گذاشتن : آهنی در کف، چون مرد غدیر خم به کتف بازفکنده سر هر دو گم.منوچهری. و رجوع به فکندن شود.

بازق.

[ ] (اِخ) نام شهری است در کتاب مقدس (سفر داوران ۱ : ۴) ذکر آن آمده و گوید که قوم خدا در آنجا بر کنعانیان دست یافته پادشاه ایشان را اسیر کردند. (از قاموس کتاب مقدس ص۱۵۹).

بازق.

[ ] (اِخ) نـام محلی که شـاؤل قبـل از آنکه به یـابیش جلعـاد هجوم آور شود، عساکر خود را در آنجا جمع کرد. رجوع به کتاب اول سموئیل ۱۱ : ۸ و ۹ شود. بعضـی گمان برده اند که نزدیکی موزه و اسم حالیه اش ابزق میباشد و دور نیست که همان برقی باشد که در نزدیکی قدس شریف واقع است. (از قاموس کتاب مقدس ص۱۵۹).

بازقلعه.

[قَ عِ] (اِخ) دهی است جزء دهسـتان سنگسر و کهدمات بخش مرکزی شهرستان رشت که در ۱۹ هزارگزی جنوب خاوری رشت و ۶ هزارگزی خاور دوشنبه بازار در جلگه قرار دارد. هوایش معتدل مرطوب و دارای ۳۴۵ تن سکنه میباشد. آبش از نهر خمام رود از شعبات سفیدرود و محصولش برنج، ابریشم، و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بازقن.

[قَ] (اِخ) نام دهی از نواحی طبس بیهق. (تاریخ بیهق ص۳۶). رجوع به بازقند شود.

بازقند.

[قَ] (اِخ) دهی اسـت از دهسـتان مرکزی بخش صـفی آبـاد شهرسـتان سـبزوار کـه در ۴۲ هزارگزی جنوب بـاختر صـفی آبـاد و ۱۲ هزارگزی جنوب راه آهن قرار دارد. نـاحیه ای است کوهسـتانی و سردسـیر و دارای ۶۰۰ تن سـکنه. آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمـدهء آن غلاـت، پنبه، میوه و شـغل مردمش زراعت و باغـداری و راه آن مـالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹). سابقاً این ده بازقن خوانده میشده است. رجوع به حواشی تاریخ بیهق ص۳۲۷ شود.

بازک.

[زَ] (اِ) باشه را گویند و نوعی از باز است و آن را بازکی و پژکی نیز خوانند. (آنندراج). قسمی از باز شکاری. (ناظم الاطباء). رجوع به بازک ترکی شود.

بازکاشت.

(مص مرکب مرخم) دوباره کاشـتن. عمل جابجا کردن نهال را در نهالسـتان بازکاشت گوینـد و محلی که نهالهای جابجا شده را در آن میکارند بستر بازکاشت مینامند. رجوع به جنگل شناسی کریم ساعی ج۲ ص۷۴ شود.

بازکاونده.

[وَ دَ / دِ] (نف مرکب) جوینده. تحقیق کننده. محقق. نَجِث. نَجّاث. (منتهی الارب). و رجوع به بازکاویدن شود.

بازکاویدن.

[دَ] (مص مرکب) پژوهش. جسـتجو. فحص. تفحص. واپژوهیـدن. اسـتفحاص. طلب کردن. پیجـویی. پی جـوری (در تـداول عـامه). کاویدن. کاوش. بحث کردن. تفتیش کردن. تنقیر. اسـتقراء. نَدش. نَجث. افتحاص. افتحاث. تَسَنُّح. (منتهی الارب) : اگر زهره شوی،

چون بازکاوی درین خرپشته هم بر پشت گاوی.نظامی. و رجوع به کاویدن شود.

بازک ترکی.

[زَ کِ تُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) یؤیؤ. (زمخشری). نوعی باز و معمولاً با کلمهء ترکی همراه آورده میشود. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۷). مرغی شکاری شبیه باز. (ناظم الاطباء).

باز کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) گشودن. گشادن. (ناظم الاطباء). منفرج کردن. فراز کردن. وا کردن. مقابل بستن : آن کس که بر امیر در مرگ باز کرد بر خویشتن نگر نتواند فراز کرد.ابوشکور. باز کردم در و شدم به کده در کلیدان نبود سخت کده.طَیّان. در کلبهء نامور باز کرد ز داد و ستد دژ پرآواز کرد.فردوسی. من و او هر دو بحجره در و می مونس ما باز کرده در شادی و در حجره فراز.فرخی. مهر و کینش مثل دو دربانند در دولت کنند باز و فراز.فرخی. با تو خو کردم و خو باز همی باید کرد از تو ای تندخوی سنگدل تنگ دهان. فرخی. ای شرابی بخمستان رو و بردار کلید در او باز کن و رو بر آن خمّ نبید. منوچهری. خیلتاش میرفت تا... در خانه باز کرد. (تاریخ بیهقی). کند باز هرگز مگر دست طاعت دری را که کرده ست عصیان فرازش. ناصرخسرو. سه مهمان به یک خانه در باز کرده بر اندازهء خویش هر یک یکی در. ناصرخسرو. شبی که آز برآرد کنم بهمت روز دری که چرخ ببندد کنم بدانش باز. مسعودسعد سلمان. همای عدل تو چون پر و بال باز کند تذرو دانه برون آرد از جلاجل باز.سوزنی. دم منازعت تو شها که یارد زد در مخالفت تو که کرد یارد باز.سوزنی. بهشت قصر خود را باز کن در درخت میوه را ضایع مکن بر.نظامی. خصمان در طعنه باز کردند در هر دو زبان دراز کردند.نظامی. به روی من این در کسی کرد باز که کردی تو بر روی وی در فراز. سعدی (بوستان). رضوان در خلد باز کرده ست کز عطر مشام روح خوشبوست. سعدی (خواتیم). پری ندیده ام و آدمی نمیگویم بهشت بود که در باز کرد بر رویم. سعدی (خواتیم). کیت فهم بودی نشیب و فراز گر این در نکردی به روی تو باز. سعدی (بوستان||). گستردن. منبسط کردن. بسط دادن. پهن کردن. - از هم باز کردن؛ منبسط کردن (دست یا بال و امثال آن) : نوندی برافکند نزدیک زال که پرّنده شو باز کن پرّ و بال.فردوسی. گو پیلتن کرد چنگال باز برآن آزمایش نبودش نیاز.فردوسی. پیری آغوش باز کرده فراخ تو همی کوش با شکافهء غوش.کسائی ||. فصل کردن. منفصل کردن. جدا کردن. (غیاث اللغات). دور کردن: خَلوج؛ آن ناقه که بچه از وی باز کنند. (السامی فی الاسامی). جدا کردن. (آنندراج). بریدن. قطع کردن : سرش را همانگه ز تن باز کرد دد و دام را از تنش ساز کرد.فردوسی. ز تن باز کردم سر ارجاسب را برافراختم نام گشتاسب را.فردوسی. مگر ز خوابگه شیر برگرفتی صید مگر ز بازوی سیمرغ باز کردی پر.فرخی. گفت برخیز و گاوان را باز کن. ازهر برخاست بیکدست سروی این گاو گرفت و بدیگر دست سروی دیگر و هر دو را بداشت از یکدیگر. (تاریخ سیستان). [رتبیل] سر هر دو باز کرد و سوی حجاج فرستاد. (تاریخ سیستان). گفت دزدی را گرفت آن سرفراز در میان جمع و دستش کرد باز.عطار ||. قَعرَطَه؛ باز کردن بنا؛ واچیدن بنا. ویران کردن. کوبیدن آن. باز کردن بنایی؛ ویران ساختن آن. قعوط. (منتهی الارب) : چو بهرام برگشت خسرو چو گرد پل نهروان سر بسر باز کرد.فردوسی. برکشیدند از زمین و باغشان سرو و سمن باز کردند از سرا و کاخشان دیوار و در. فرخی. و عباس رضی الله عنه منظری بلند کرده بود، رسول صلی الله علیه و سلم فرمود تا باز کردند و یک راه به گنبدی بگذشت بلند. گفت این که کرده است؟ گفتند فلان، پس از آن هر وقت وی را دیدی در وی بنگریستی تا آنگاه پرسید به وی گفتند گنبد باز کرد. رسول صلی الله علیه و سلم دل با وی خوش کرد و وی را دعا گفت... (کیمیای سعادت). از آن پس کعبه باز کردند و از نو بنا نهادند و آن را هم تاریخی کردند و این تاریخ بماند تا عهد عمر بن الخطاب. (مجمل التواریخ و القصص). و برجهای او که از خشت پخته بود باز کردند و به

ربض شهر بخارا خرج کردند. (تاریخ بخارای نرشخی ص۳۱ ||). مهر برگرفتن. نامه ای را گشودن. طومار را از هم گشودن : راست چون پیکان نامه بسر اندر بزند نامه گه باز کند گه بهم اندر شکند. منوچهری. ای نام تو بهترین سرآغاز بی نام تو نامه کی کنم باز.نظامی. هر نوردی که ز طومار غمم باز کنی حرفها بینی آلوده بخون جگرم. سعدی (خواتیم). - سر چیزی را باز کردن؛ گشودن آن (امثال ظرف و غیر آن) : چو کار سپاه او همه ساز کرد در گنج دیرینه را باز کرد.فردوسی. دگر هفته مر بزم را ساز کرد سر بدره های درم باز کرد.فردوسی. آچارها پیش آوردند و سر خمره ها باز کردند و چاشنی میدادند. (تاریخ بیهقی). زن گفت کشته در خانه است، گفتند بیاورید. چون آوردند سر جوال باز کردند، بزی بود کشته. (قصص الانبیاء ص۱۷). بکلبهء چمن از رنگ و بوی باز کنند هزار طبلهء عطار و تخت بازرگان.سعدی ||. زدودن. پاک کردن : تا باز کردم از دل زنگار حرص و طمع زهی هر دری که روی نهم، در فراز نیست. ابوطاهر خسروانی. صفر کن این برج ز جرم هلال باز کن این پرده ز مشتی خیال.نظامی. ||شکافتن. مجروح کردن. دریدن : نینداختی تیغ آن سرفراز نکردی جگرگاهت ای پور باز.فردوسی. و به لطافت و شفقت بر من باز کردند. (تاریخ سیستان). صیاد آن ماهی را بسلیمان داد چون شکمش باز کرد انگشتر را بیافت. (قصص الانبیاء ص۱۶۸). از آن دولت فریدونی خبر داشت زمین را باز کرد آن گنج برداشت.نظامی. ور همین سوز رود با من مسکین در گور خاک اگر باز کنی سوخته یابی کفنم. سعدی (بدایع). بالله ار خاک مرده باز کنند نشناسی توانگر از درویش. سعدی (از ارمغان آصفی). چو خرما به شیرینی اندوده پوست چو بازش کنی استخوانی دروست. (بوستان). گر خاک مرده باز کنی روشنت شود کاین باد بارنامه نه چیزیست در دماغ. سعدی (طیبات). بسا خاکا بزیر پای نادان که گر بازش کنی دستیست معصم.سعدی ||. مساحت کردن. پیمودن : چون از حضرت برخیزم ننشینم تا هر بدست زمین دنیا بپای باز نکنم و بدست نیارم و بفضل معبود با مقصود بخدمت نرسم، اگر در دهان مار و دیده مور بایم شد. (تاریخ طبرستان ابن اسفندیار ||). حکایت و ذکر باز کردن؛ داستان گفتن. قصه را پرداختن : ابوعلی حکایت باز کرد که چون آن تحف پیش صاحب بردم و از زبان ابوعلی بر سر آن عذر خواستم در زبان من آمد که ما در حمل این بضاعت مرجاهٔ بحضرت کافی الکفاهٔ چنانیم که کسی خرما بهجر برد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۰۵). مقالت های حکمت باز کرده سخنهای مضاحک ساز کرده.نظامی. مگر ذکر حاتم کسی باز کرد دگر کس ثنا گفتن آغاز کرد. سعدی (بوستان ||). قطعه قطعه کردن. (ناظم الاطباء ||). کسی را از شغل او عزل کردن. برکنار کردن. خلع : پس عبدالله بن زبیر چون نامه را برخواند او را [عبدالله بن حارث را] از امیری بصره باز کرد و امیری بحارث داد. (ترجمهء تاریخ طبری ص۴۳۲). چون وزارت یحیی بن خالد را صافی شد او را [جعفربن محمد اشعث را] از خراسان باز کرد و پسرش عباس بن جعفر را بفرستاد. (ترجمهء طبری بلعمی). و بدین سال اندر غطریف را از خراسان باز کرد و امیری خراسان حمزهٔ بن مالک را داد. (ترجمهء طبری بلعمی). و همه بر آن بودند که عثمان را از خلیفتی باز کنند و خلیفهء دیگر بنشانند. (ترجمهء طبری بلعمی). نزدیک سپاه آمد [بهرام چوبینه] و گفت شرم ندارید ای سرهنگان و بیم از خدای ندارید که ملک خویش هرمز را با آن همه داد او را از ملک باز کردید و خویشتن را رسوا کردید. (ترجمهء طبری بلعمی). - آب باز کردن؛ آب انداختن به حوض و غیره. - از شیر باز کردن؛ فِطام. (منتهی الارب). بازگرفتن کودک از شیر : همی داشتندش چنین چارسال چو شد سیر شیر و پراکند یال به دشواری از شیر کردند باز همی داشتندش به بر بر نیاز.فردوسی. جهان دختر خواجگی را همی بدو داد چون باز کرد از لبن.فرخی. طفل جان از شیر شیطان باز کن بعد از آنش با ملک انباز کن.مولوی. - باز کردن از خواب؛ بیدار کردن : باز کرد از خواب زن را نرم و خوش گفت دزدانند و آمد پای پش.رودکی. - باز کردن از سر خود؛ از چنگ کسی با لطایف الحیل رها شدن. مصدع را از خود دور کردن. - باز کردن باد ابر را از هوا.؛ لَفاء. (منتهی الارب). - باز کردن جامه و کفش و غیر آن؛ بیرون آوردن آن. اعراء. (منتهی الارب). کنار نهادن. بیکسو گذاشتن : دی ز لشکرگه آمد آن دلبر صدرهء سبز باز کرد از بر.فرخی. در شب آن بت زرین را بیاورد و آن همه جوهرها از وی باز کرد. (اسکندرنامهء نسخهء سعید نفیسی). گفت این عروس است در به روی بخفت و چادر از روی باز کرد. (کیمیای سعادت).

درویشی را دیدم که می آمد و من هنوز پای افزار باز نکرده بودم. (اسرارالتوحید ص۱۳۵). بتان از سر سراغج باز کردند دگرگون خدمتش را ساز کردند.نظامی. بر او دست خود را سبک تاز کرد و از انگشتش انگشتری باز کرد.نظامی. نوشیروان سلاح از خویش باز کرد و تنها پیش ایشان راند. شمشیرها برکشیدند و انگشتری از دست ایشان باز کردند. (تاریخ سیستان). سبک طوق و زنجیر ازو باز کرد. سعدی (بوستان). - باز کردن چشم و گوش کسی؛ کسی را بیدار کردن و آگاه ساختن. بر معلومات و اطلاعات کسی افزودن. - باز کردن حساب در بانک یا مؤسسه ای -شبیه به آن؛ سپردن پول در بانک و باز گرفتن آن بوسیلهء امضاء چک و اوراق دیگر. (لغات فرهنگستان). - باز کردن درز دوخته را؛ خَرم. باز کردن درز را؛ تخریم. (منتهی الارب). - باز کردن روزه؛ افطار کردن. شکستن روزه. گشادن روزه : بجان داروی شیرین ساز کردی ولی روزه بشکر باز کردی.نظامی. - باز کردن گره (و امثال آن)؛ حل آن. گشادن آن. نَقض. (منتهی الارب) : یکی از طبیعی سخن ساز کرد یکی از الهی گره باز کرد.نظامی. از بوی تو در تاب شود آهوی مشکین گر باز کنند از شکن زلف تو تابی. سعدی (طیبات). - باز کردن گل از درخت، یا میوه از شاخ؛چیدن آن. قَطف. اجتناء. (منتهی الارب) : پس هر یکی بلگی از درخت انجیر باز کردند. (ترجمهء تفسیر طبری). از درختان بسیار ترنج و شاخهای با بار باز کردند و بیاوردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۶۱). و آن میوهء آن درختی که بانگ میکرد که مرا باز کنید... (قصص الانبیاء). درختی دیدند که میوه های آن فریاد میکردند که بیائید و ما را باز کنید. (قصص الانبیاء). تا زرد نشود [حنظل] و سبزی پاک از وی نرود باز نباید کرد... او را وقت غایب شدن ثریا باز باید کردن و گروهی گفته اند که هرگاه ثریا با دل شب برآید وقت رسیدن و باز کردن وی باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). تا صاحب دست یازید و از درخت سیبی باز کرد، گفت این نه فعل من است؟ ابواسحاق گفت اگر فعل تست باز همانجا دوساند. صاحب خاموش شد. (تاریخ طبرستان). دست یازید و آن گل باز کرد و بمن داد. (تاریخ طبرستان). - باز کردن گوشت از استخوان؛ جداکردن آن، لَحب. مَحج. اِلتجاء. لَحم. (منتهی الارب) : باز کردی بتیغ روز شکار کرک را استخوان و شاخ و عصب.فرخی. - باز کردن موی؛ بریدن آن. چیدن موی. ازالهء موی. ستردن موی. عق؛ موی باز کردن. (تاج المصادر بیهقی) : و سه ماه بود که موی سر باز نکرده بودیم. (سفرنامهء ناصرخسرو). باشد که ما را دمکی زیادت تر در گرمابه بگذارد که شوخ از خود باز کنیم. (سفرنامهء ناصرخسرو). و نطفهء مصطفی از آن حور بود و هر فرزندی که آوردی آن را موی باز نکردی. (قصص الانبیاء ص۲۹). گفت [یعقوب لیث]تا جعد و طرهء او باز کنند. (تاریخ سیستان). و آنجا که ماده غلیظ و عسر باشد نخست موی سر باز کنند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و موی سر زودازود باز کردن. (ذخیرهء خوارزمشاهی). موی روباه خواستم در شعر تا زمستان بخود فراز کنم موی داده نشد بده باری سیم چندان که موی باز کنم.انوری. تراشنده استادی آمد فراز بپوشیدگی موی او کرد باز.نظامی. چو موی از سر مرزبان باز کرد بدو مرزبان نرمک آواز کرد.نظامی. اینک شهر و پادشاه تسلیم کردم و خود موی باز میکنم و بخانگاهی میشوم و به عذر گذشته مشغول. (تاریخ سلاجقهء کرمان لمحمدبن ابراهیم). - پوست باز کردن؛ جدا کردن پوست. سَلخ. (منتهی الارب). تراشیدن پوست : رزبان ز بچگان رزان باز کرد پوست بی آنکه بچگان رزان را رسد زیان.فرخی. چو کدو خصم تو گردنکش اگر شد چه عجب هم تواش باز کنی پوست ز تن همچو خیار. انوری. و پوست آن [پوست بَقم] به تیشه باز کنند. (فلاحت نامه). - پوست باز کردن گوسفند؛ پوست کندن، جدا کردن : مادرش [عبدالله] گفت چون گوسفند را بکشند از مثله کردن و پوست باز کردن دردش نیاید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۷). - چشم باز کردن؛ بیدار شدن. چشم گشودن. نگریستن. دیدن. نگاه کردن : جهانجوی چون چشم را باز کرد بگردان گردنکش آواز کرد.فردوسی. چشم دلت از خواب غفلت باز کن زنگ جهل از دل بدانش بازرند. ناصرخسرو. مکن چشم بر بدمنش باز و گردش مگرد و مشو تا توانی فرازش.ناصرخسرو. چشم دل باز کن ببین ره خویش تا نیفتی به چاه چون نخجیر.ناصرخسرو. دیده باز کرد و بخندید. سعدی (گلستان). روی تو مبیناد دگر دیدهء سعدی گر دیده بکس باز کند روی تو دیده. سعدی (طیبات). سعدی چراغ می نکشد در شب فراق ترسد که دیده باز کند جز به روی دوست. سعدی (بدایع). چشم رضا

و مرحمت بر همه باز میکنی چونکه ببخت من رسد اینهمه ناز میکنی. سعدی (طیبات). - خو باز کردن؛ ترک عادت کردن : عادتم کرده ای بخلعت خویش عادت کرده باز نتوان کرد.مسعود سعد. باز کرده ز شوربا خوردن اندر این چند روز عادت و خو.سوزنی. و از عادت خویش در تهییج فتنه و اغوای عوام خوی باز کند. (ترجمهء تاریخ یمینی). - دست باز کردن؛ آغوش گشودن : پس دست باز کرد و خواجه طاهر را در برگرفت و در رباط برد. (اسرارالتوحید ص۳۰۶). - دهان باز کردن؛ گشودن دهان : دهان باز کرده ست بر ما اجل تو گوئی یکی گرسنه اژدهاست.ناصرخسرو ||. - شکفتن : باش تا غنچهء سیراب دهن باز کند بامدادان چو سر نافهء آهوی تتار.سعدی ||. - مجازاً سخن گفتن : صدف وار گوهرشناسان راز دهن جز بلؤلؤ نکردند باز.سعدی (بوستان). - رو باز کردن؛ گشودن چهره. پرده از رخ برداشتن : ای جمال کعبه رویی باز کن تا طوافی می کنم پیرامنت.سعدی (خواتیم). روی اگر باز کند حلقهء سیمین در گوش همه گویند که آن ماهی و این پروین است. سعدی (بدایع). بتیغ گر بزنی بیدریغ و برگردی چو روی باز کنی بازت احترام کنند. سعدی (بدایع). - روی باز کردن؛ برگشتن. رو نهادن. - سر حرف باز کردن؛ شروع به گفتار کردن. - سر گله باز کردن؛ شروع به گله گذاری کردن. - فال باز کردن؛ سرکتاب باز کردن.

بازکرده.

[کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) گشاده. ضد بسته ||. شکافته به کارد و غیر آن : بریده دست خویش بر بر من فرود آورد، همهء آن باز کرده راست گشت. (تاریخ سیستان).

بازکشتن.

[کُ تَ] (مص مرکب)بخونخواهی کسی را کشتن. قصاص گرفتن :یکی آنک این هر دو کشندهء مرا بازکشی، دوم آنک دخترم روشنک بزنی کنی. (فارسنامهء ابن البلخی ||). باز کشتن کشنده را. اِقادَه. (منتهی الارب ||). خاموش کردن آتش و امثال آن : در دماغ می پرستان باز کش آتش سودابه آب چشم جام.سعدی.

بازکشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب) از چیزی خودداری کردن. اجتناب ورزیدن. دوری کردن. تجنب. احتراز. پرهیز کردن : روانت مرنجان و مگداز تن ز خون ریختن بازکش خویشتن.فردوسی. و چون پدر ما پرمان یافت و برادر ما را بغزنین آوردند [آلتونتاش خوارزمشاه] از ایشان بازکشید. (تاریخ بیهقی). بازکش این مسند از آسودگان غسل ده این منبر از آلودگان.نظامی. - پای از کاری بازکشیدن؛ کناره گیری کردن. دوری جستن : نیست یکی ذره جهان نازکش پای ز انبازی او بازکش.نظامی. - دست بازکشیدن از چیزی یا کاری؛ امتناع ورزیدن از آن. اجتناب کردن از آن. دوری جستن از آن : دست ذوق از طعام بازکشید خفت و رنجوریش دراز کشید. سعدی (صاحبیه). پسر بفراست دریافت و دست از طعام بازکشید. سعدی (گلستان). - دل از چیزی بازکشیدن؛ دل برداشتن از آن. ترک گفتن آن را. دوری کردن از آن : رو دل ز جهان بازکش که کیهان بسیار کشیده است چون تو در دام. ناصرخسرو. - سپه بازکشیدن؛ متوقف کردن سپاه. باز گرداندن سپاه. از جنگ بازداشتن آن : سپه بازکش چون شب آمد بکوش که اکنون برآمد ز ترکان خروش تو در جنگ باشی سپه در گریز مکن با تن خویش چندین ستیز.فردوسی. - سر بازکشیدن از اطاعت؛ عاصی شدن. امتناع از اطاعت و فرمانبرداری. نافرمانی کردن : هر بزرگی که سر از طاعت او بازکشید سرنگون رفت ز منظر به چه سیصد باز. فرخی. - عنان یا لگام یا مهار بازکشیدن؛ مرکوب را متوقف کردن. مرکوب را نگاه داشتن. از رفتن بازایستادن : لختی عنان مرکب بدخوت باز کش تا دستها فرو ننهد مرکبت بگور.ناصرخسرو. عنان بازکشید و گفت این پسرک را پیش من آرید. (نوروزنامه).

چون شاهزاده عنان مرکب بازکشید کنیزک به ویرانه درآمد. (سندبادنامه ص۱۴۱). عنان بازکشیدند و او را بر همان جایگه رها کردند. (سندبادنامه ص۲۵۳). گر بازکشم قصیدهء چست او بازکشد قلادهء شست.نظامی. آن کودک لگام او را بازکشید. (تاریخ قم ص۲۹۹ ||). مطلق پهن کردن. گستردن : تیغ چون بر سری فراز کشند ریگ ریزند و نطع بازکشند.نظامی.

بازکشیده.

[کَ / کِ دَ / دَ] (ن مف مرکب)پهن شده. گسترده شده : چون میان سرای برسیدم [احمدبن ابی داود] یافتم افشین را بر گوشهء صدر نشسته و نطعی پیش وی فرود صفه بازکشیده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۱ ||). محکم کرده. استوار : چون خیمه ای محکم بیک ستون است برداشته و طنابهای آن بازکشیده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۶).

بازکل.

[کُ ل] (اِخ) شهری است در ساحل دریا پائین تر از بصره. (مراصدالاطلاع). از بلاد بحر است در پائین بصره و منسوب به آن بازکلی است. (سمعانی). به روایت ابوسعد، شهری است در پائین بصره، ولی من آن شهر را نشناختم. (معجم البلدان).

بازکند.

[کَ] (اِخ) شهری است بین کاشغر و ختن از بلاد ترک. (مراصدالاطلاع) (معجم البلدان). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۵ شود.

بازکوشیدن.

[دَ] (مص مرکب) کوشیدن. سعی کردن. مجاهدت. ایستادگی کردن. تحمل مصائب : برفتن بازمیکوشم چه سود است نیابم ره که پیشاهنگ دود است.نظامی. خوش آن باشد که امشب باده نوشیم امان باشد که فردا بازکوشیم.نظامی. رنجها دیده بازکوشیده وز تظلم سیاه پوشیده.نظامی ||. مقاومت کردن. مخالف بودن : لختی رطوبت که اندر تن بکار آید و با قوت صفرا بازکوشد... (ذخیرهء خوارزمشاهی). قوت خون اندر تن بکار آید تا سردی آن [سردی خلط خام] بازکوشد و آن را بپزاند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و ممکن است که اندر بعضی جسمها هر چهار کیفیت با یکدیگر بازکوشند و هر چهار برابر آیند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و اگر طرنجیده باشد و با انگشت [انگشت طبیب گاه فرو بردن انگشت در آماس]بازکوشد بحس لمس فرق توان کرد میان چیزی که از باد پر شده باشد و چیزی که از مادهء دیگر پر شده باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). قوت آب او [آبِ شیر] که اسهال کننده است و قوت پنیر که ضد اوست هر یک کار خویش کردن گیرد و با یکدیگر بازکوشند و روغن با قوت آب یار شود... (ذخیرهء خوارزمشاهی). پوست عضو بطرنجاند و با دست بازکوشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بازکه.

[زِ کِ] (اِخ) دهی است از دهستان هرسم بخش مرکزی شهرستان شاه آباد که در ۷ هزارگزی جنوب خاوری هرسم و جنوب خاوری شاه آباد در دشت قرار دارد. هوایش سرد و دارای ۱۸۰ تن سکنه میباشد. آبش از زه آب رودخانهء باقرآباد و محصولش غلات، دیمی کاری، لبنیات، شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بازکی.

[زَ] (اِ) قسمی از باز شکاری. (ناظم الاطباء). و به فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۸ رجوع شود.

بازکیاگوراب.

(اِخ) قصبه ای است جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان لاهیجان که در ۳ هزارگزی باختر لاهیجان در محل سه راهی لاهیجان، رشت، سیاهکل و در جلگه قرار دارد. منطقه ای است مرطوب با دو هزار تن جمعیت. آبش از نهر کیاجو و شمرود، محصولش برنج، ابریشم، چای. شغل مردمش زراعت، حصیربافی و زنبیل بافی است راه شوسهء سیاهکل از این قریه منشعب میشود. باغهای چای و کارخانهء چای خشک کن و بیمارستان و بناهای زیبای رعیتی دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۲).

بازگاه.

(اِ مرکب) آنجائی که رودخانه عریض میگردد. (ناظم الاطباء). محل باز شدن بستر رودخانه.

بازگذار.

[گُ] (حامص مرکب) برگشت. (ناظم الاطباء). بازآینده. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۶۱ (||). ص) شایسته. مناسب. لایق. (ناظم الاطباء). موافق. مناسب. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۶۱).

بازگذاردن.

[گُ دَ] (مص مرکب) رها کردن. واگذاردن. بحال خود گذاشتن. و رجوع به بازگذاشتن شود : اگر به این قسم که خوردم وفا نکنم... مرا بازگذارد بقدرت و قوهء خودم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۹). بازگذاریم او را بدانچه اختیار کرد. نوله ما تولی. (ترجمان القرآن ||). واگذاشتن. واگذار کردن :گفتم: این یکی بمن بازگذارد و خداوند گفت: گذاشتم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۷ ||). بازگذاردن سخن؛ ترجمه. و رجوع به بازگذاشتن شود.

بازگذاشتن.

[گُ تَ] (مص مرکب) سپردن. تفویض کردن. (ناظم الاطباء). تفویض. (صراح اللغه). مفوض کردن : بلبلا مژدهء بهار بیار خبر بد به بوم بازگذار.سعدی (گلستان). کار خود گر بخدا بازگذاری حافظ ای بسا عیش که با بخت خداداده کنی. حافظ ||. رها کردن. واگذاشتن. ترک کردن : نه حد بود آن را که نوشتکین بازگذاشت و نه اندازه از اصناف نعمت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۳۴). صواب آن شناخت که جمهور اتباع خویش را فراهم آورد و از جیحون بگذشت و مقر و مسکن خویش بازگذاشت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۵۹). طغان طاقت مقاومت او نداشت و ناچار آن ناحیه بازگذاشت و در کنف اهتمام و حمایت ناصرالدین گریخت و ازاو مدد خواست تا ولایت خویش از دست خصم بیرون آرد و خدمتها پذیرفت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۱۱). شهر را بازگذاشت و بجانبی متواری بنشست. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۸۷). چونکه ناگفته بازنگذارید گویم ار زآنکه باورم دارید.نظامی. گر خود همه عالم بگشایی تو به تیغ چه سود که بازمیگذاری بدریغ.سعدی ||. ریختن. افکندن. انداختن : و بومسلم را زهر داده بودند چنانکه موی و پوست بازگذاشت. (مجمل التواریخ و القصص). - بازگذاشتن تب؛ تخفیف یافتن. رها کردن. قطع

شدن تب: مطبقهٔ؛ تبی که بازنگذارد. (بحر الجواهر).

بازگذاشته.

[گُ تَ / تِ] (ن مف مرکب)مفوض. سپرده ||. بازگذاشتهء مرده؛ ترکه. میراث. مرده ریگ.

بازگذشتن.

[گُ ذَ تَ] (مص مرکب)گذشتن : چون دیدم فضایل نفسانی بر مثال گوسفندان بودند که چون یکی بجوی بازگذرد هیچ بازنایستند و همه بر پی او گذرند. (از فتوت نامه).

بازگذشته.

[گُ ذَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)ماضی. گذشته. درگذشته : و داند [قدرخان]که دو مهتر بازگذشته بسی رنج بر خاطرهای پاکیزه خویش نهادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۷۲).

بازگر.

[گَ] (اِخ) دهی است از دهستان سیریک بخش میناب شهرستان بندرعباس که در ۱۲ هزارگزی جنوب میناب و هفت هزارگزی باختر راه مالرو جاسک به میناب در جلگه قرار دارد. ناحیه ای است گرمسیر با ۳۰۰ تن سکنه، آب آن از چاه تأمین میشود و محصول آن خرما و مرکبات و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. مزرعهء شهمرادی جزو این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بازگرد.

[گَ] (حامص مرکب) مراجعت. (ناظم الاطباء). عود : او گر ز کرده بازنگردد مگرد گوی اندی که بازگرد بعدل شهنشه است. سیدحسن غزنوی. آن کس که به نفس خود نبردی دارد با خویش همیشه سوز و دردی دارد گر خاک شود عدوی و بر باد رود غافل نشوی که بازگردی دارد. استاد علی اکبر معمارباشی اصفهان (از آنندراج ||). عادت بیماری از بدپرهیزی یا هوازدگی. (آنندراج) (منتهی الارب).

بازگردان.

[گَ] (نف مرکب) رجعت دهنده. (ناظم الاطباء). - بازگردان شدن؛ واپس افتادن. در رنج افتادن از نکس بیماری. (ناظم الاطباء).

بازگرداندن.

[گَ دَ] (مص مرکب)بازگشت دادن. ارجاع. برگرداندن. برگشت دادن. پس فرستادن : برو همچنان بازگردان شتر مبادا کزو سیم خواهیم و دُر.فردوسی. مرا بازگردان که دور است راه نباید که یابد مرا خشم شاه.فردوسی. و بزرگان فرس رسولی بمنذر فرستادند تا پسر را بازگرداند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۵ (||). اصطلاح بازرگانی) بازگشت دادن اضافه پرداختی از بابت سرمایه(۱).

(لغات فرهنگستان ایران ||). اسناد دادن. و رجوع به بازگردانیدن شود. (۱) - Ristourner.

بازگردانیدن.

[گَ دَ] (مص مرکب)رجعت دادن. اعاده دادن. بازفرستادن. واپس دادن. (ناظم الاطباء). رَجع. عودت دادن. ارجاع : اسماعیل را بنواخت و خلعت داد و به نیکوئی بازگردانید. (تاریخ سیستان). مرا به نیکوئی با گروهی بزرگ از غلام و بنده بازگردانید. (تاریخ سیستان). چون ترا بازگردانیدند مهره ها ساکن شدند. (تاریخ بیهقی). جمله پیش من دویدند بر عادت گذشته و ندانستند که مرا به عذری باز باید گردانند. (تاریخ بیهقی). رسول او را بخوبی بازگردانیدند. (تاریخ بیهقی). چندانکه سعی کردند که او را بازگردانند نتوانستند. (قصص الانبیاء ص۱۹۹). رسولان را خلعت داد و بازگردانید. (قصص الانبیاء ص۱۶۶). و سگ در دنبال افتاد، هرچند بازگردانیدند نگردید. (مجمل التواریخ و القصص). گفت اگر بدین جامه که پوشیده ام قناعت کنی دریغ نیست، ملاح طمع کرد و کشتی بازگردانید. (گلستان ||). اصلاح کردن. (ناظم الاطباء ||). باژگونه کردن. بدل کردن : و عثمان آن سال چهار رکعت نماز کرد، نماز عید... و چون نماز عید چهار رکعت کرد مردمان بر وی انکار کردند و گفتند سنت پیغمبر بازگردانید [یعنی عثمان]. (ترجمهء طبری بلعمی). و از جملهء حیلت اکره بر مساح یکی آن است که زمین را تقلیب کرده باشند و بازگردانیده. (تاریخ قم ص۱۱۰ ||). منجر کردن. منتهی کردن : نخست ضمادی رادع برنهند و به ضمادهای نرم کننده بازگردانند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). ||ادا کردن. (ناظم الاطباء).

بازگردش.

[گَ دِ] (اِمص مرکب)بازگرداندن ||. عکس : فصل فی العکس، پارسی بازگردش بود. (رادویانی).

بازگردنده.

[گَ دَ دَ / دِ] (نف مرکب)رجوع کننده. عائد. عائده. تواب؛ بازگردندهء از گناه. تائب. (منتهی الارب).

بازگردیدگی.

[گَ دی دَ / دِ] (حامص مرکب) مراجعت. برگشتگی ||. نکس مرض. (ناظم الاطباء). نُکس.

بازگردیدن.

[گَ دی دَ] (مص مرکب)(۱)برگشتن. بازگشتن. برگردیدن. مراجعت. رجعت کردن. تراجع. بازآمدن. معاودت. (منتهی الارب). بعقب برگشتن. از باز بمعنی عقب و گردیدن. (شعوری) : نگهدار گفتا تو پشت سپاه گر از ما کسی بازگردد ز راه.فردوسی. به پیروزی از اژدها بازگرد نباید که نام اندر آید بگرد.فردوسی. چو پیروزگر بازگردی ز راه به دل شاد و خرم شوی نزد شاه.فردوسی. امیرمحمود حسنک را خلعت داد و فرمود تا بسوی نشابور بازگردد. (تاریخ بیهقی). مرا که بونصرم آواز داد که چون خواجه بازگردد تو بازآی. (تاریخ بیهقی). بدرگاه رفتن صواب تر... اگر بار یابمی فبها و نعم و اگر نه بازگردم. (تاریخ بیهقی). چون به نقطه اعتدالی بازگردد روز و شب روزگار این عالم فرتوت را برنا کند. ناصرخسرو. تو بسکالی که نیز بازنگردی سوی بلا گرت عافیت دهد این بار. ناصرخسرو. گرچه صدبار بازگردد یار سوی او بازگرد چون طومار.سنایی. کسی کو با کسی بدساز گردد بدو روزی همان بد بازگردد.نظامی. تا کارت از و بساز گردد دولت بدر تو بازگردد.نظامی. کجا پرگار گردش ساز گردد بگردشگاه

اول بازگردد.نظامی. این سخن پایان ندارد بازگرد سوی خرگوش دلاور تا چه کرد.مولوی. بازمیگردیم ازین ای دوستان سوی مرغ و کشور هندوستان.مولوی. ای فناتان نیست کرده زیر پوست بازگردید از عدم ز آواز دوست.مولوی. خجل بازگردیدن آغاز کرد که شرم آمدش بحث آن راز کرد. سعدی (بوستان). بچندانکه در دست افتد بساز از آن به که گردی تهیدست باز. سعدی (بوستان). وه که گر مرده بازگردیدی در میان قبیله و پیوند.سعدی (گلستان ||). بمجاز، منصرف شدن از کار یا فکری : ز کین پدر چند باشی بدرد بمهر اندر آی و ز کین بازگرد.فردوسی. باز کی گردد از تو خشم خدای به حشم یا به حاجبان و ستور.ناصرخسرو. هر که طلبکار اوست روی نتابد ز تیغ و آنکه هوادار اوست بازنگردد بتیر. سعدی (بدایع). گر چه دانم که بوصلت نرسم بازنگردم تا درین راه بمیرم که طلبکار تو باشم. سعدی (طیبات ||). راجع شدن. عاید شدن. مربوط بودن. ارتباط داشتن : [چودیدند و رفتند کارآگهان بنزدیک بیدار شاه جهان] که تاراج کردند انبار شاه بمزدک همی بازگردد گناه.فردوسی. خواجه خلیفت ماست در هر چه به مصلحت بازگردد. (تاریخ بیهقی). چنان باید که هر چه اجابت کنی غضاضتی بجای ملک بازنگردد. (تاریخ بیهقی||). انعطاف. (منتهی الارب ||). انقلاب. (ترجمان القرآن). - از گناه بازگردیدن؛ تائب شدن. توبه کردن :و بنی اسرائیل را گفتند هلاکت شما بدست وی است خواهد آمد از گناه بازگردید. (قصص الانبیاء ص۱۷۹). - باز گردیدن از کاری؛ تعرقب. (منتهی الارب). (۱) - از: باز + گردیدن.

بازگرفتگی.

[گِ رِ تَ / تِ] (حامص مرکب) بندآمدگی. حبس. احتباس :افسنطین... بازگرفتگی حیض را بگشاید. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بازگرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب) چیزی از کسی پس گرفتن. مسترد داشتن. استرداد کردن : او را [خالدبن ولید را] باز باید خواند و آن خواستهء مسلمانان از او بازگرفتن. (ترجمهء طبری بلعمی). و گفت خاموش باش که من حیله ساختم تا تو را بازگیرم. (قصص الانبیاء ص۸۱). صادق گفت: ما هر چه دادیم بازنگیریم. (تذکرة الاولیاء عطار). توان بازدادن ره نره دیو ولی باز نتوان گرفتن به ریو. سعدی (بوستان ||). گرفتن. برداشتن. اخذ کردن : و نسخت آنچه آوردند میکردند تا جمله پیش سلطان آوردند چنانکه رشتهء تاری از جهت خود بازنگرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۵۱). گفت [مسعود] خواجه [احمدحسن] مردی است تهیدست چرا اینها را بازنگرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۵۴). آنچه ننهاده ای بازمگیر. (از خواجه عبدالله انصاری). قیاسی بازگیر از راه بینش حد و مقدار خود از آفرینش.نظامی. چون دل از دست رها شد مثل کره توسن نتوان بازگرفتن به همه شهر عنانش. سعدی (طیبات). ||دریغ کردن. دریغ داشتن. (آنندراج). جلوگیری کردن. مضایقه کردن. بریدن. قطع کردن : چنین گفت کای نامور شهریار کسی را که بندی به بند استوار خورش بازگیری از او تا بمرد به بیچارگی جان شیرین سپرد.فردوسی. نشاید که گیریم ازو پند باز که از پند ما نیست خود بی نیاز.فردوسی. چشم دارم از خواجه بونصر که چنین نصیحتها از من بازنگیرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۷). از سلطان نصیحت بازنگیرم که خیانت کرده باشم. (تاریخ بیهقی). و بنده... از آنچه از آن صلاح بیند هیچ بازنگیرد. (تاریخ بیهقی). نان پاره ای که حشم را ارزانی داشتندی از او بازنگرفتندی و بوقت خویش بر عادت معهود سال و ماه بدو میرسانیدندی. (نوروزنامه منسوب به خیام). چهل روز طعام از خویشتن بازگرفته بود و بقدر اندکی پست قناعت کرده بود. (مجمل التواریخ و القصص). و جمله نان او بازگرفت از ملک و اقطاع. (تاریخ طبرستان). ز مغروری که در سر ناز گیرد مراعات از رعیت بازگیرد.نظامی. ساز و برگ از سپه گرفتی باز تا سپه را نه برگ ماند و نه ساز.نظامی. وگر نه چه حاجت که زحمت بری ز خود بازگیری و هم خود خوری.سعدی. بجمال تو که دیدار ز من بازمگیر که مرا طاقت نادیدن دیدار تو نیست. سعدی (طیبات). خورشیدرخا سایه ز من

بازگرفتی وز من نظر مهر و وفا بازگرفتی. خواجه سلمان. زمانه از شب تارم چراغ بازگرفت پس از وفات من آورد و بر مزارم سوخت. کلیم همدانی (از ارمغان آصفی ||). منع کردن. نگاهداری. متوقف ساختن : کمند کیانی همی داد خم که آن کره را بازگیرد ز رم.فردوسی ||. مهمان کردن. نگه داشتن : سخت تازه شد و شادکام، خواجه احمد و بنده [بونصر مشکان]بشراب بازگرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۶۱). و بر اثر بخدمت رفتم، خواجهء بزرگ و اولیا و حشم رسیدند، امیر در شراب بود خواجه را و مرا بازگرفت و بسیار نشاط رفت. (تاریخ بیهقی). دیگرروز چون بار بگسست وزیر را بازگرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۴). چون به میهنه رسیدم فرزندان شیخ مرا چند روز بازگرفتند و رها نکردند که بروم. (اسرارالتوحید ص۳۱۲ ||). جلوگیری کردن :ملکان خراج بدو [به یزدگرد] همی دادند، چنانکه پدرش. پس چون یک چند برآمد ملک روم خراج بازگرفت. [یعنی از دادن خراج بایستاد] و وی پسر نرسی بفرستاد با سپاهی تا ملک روم بطاعت آورد. (ترجمهء طبری بلعمی). چون والی ظلم کند خدای تعالی بشومی ظلم او باران از آسمان بازگیرد. (تفسیر ابوالفتوح رازی). امیر اسماعیل مال بازگرفت و نفرستاد. (تاریخ بخارای نرشخی ص۹۹ ||). قبض. یبوست. احتباس. بند آمدن. قطع شدن : و از جهت حیض که بازگرفته باشد... [تریاق را] در طبیخ سداب دهند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آنرا که ارنب البحری داده باشند... سرفهء خشک آید و خون از گلو برآید و بول بازگیرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و گاه باشد که بول او بازگیرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). به اجبار نگهداشتن. توقیف کردن. حبس کردن : و ایشان را هر دو بازگرفتند و سراهاشان غارت کردند. (تاریخ سیستان ||). کنار زدن. به یک سوی گرفتن. برداشتن : بیامد تا به در دوکان وی و آن پرده بازگرفت و سلام گفت. (اسرارالتوحید ص۲۰۸ ||). ملاصق شدن. ملتصق شدن. برخورد کردن. (یادداشت مؤلف) : و کتان و طبقی باید پوشید [اندر فصل تابستان] و کرباس نرم گازرشست که به تن بازنگیرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - باز گرفتن از شیر؛ فِطام : چون دوساله شد حلیمه او را از شیر بازگرفت. (ترجمهء طبری بلعمی). - باز گرفتن غذا از بیمار؛ ممنوع داشتن او را از خوردن خوردنیها. پرهیز دادن وی : اندر اول بیماری غذا بازنگیرند لکن تدبیر معتدل کنند. خاصه که بضرورت غذا باز میباید گرفت یا به اندکی باز میباید آورد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اگر عادت بیمار بسیار خوردن است غذا بیک بار بازنگیرند... و غذا از وی بازگرفتن خطا باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - پای یا قدم بازگرفتن؛ کناره کردن. دوری گزیدن : مدتی است تا از ما قدم بازگرفته ای و مجانبت جانب ما اختیار کرده ای موجب چیست؟ (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۹۷). ای دست جفای تو چو زلف تو دراز وی بی سببی گرفته پای از من باز. سعدی (رباعیات). - نظر بازگرفتن؛ روی گرداندن. چشم برداشتن. عنایت دریغ داشتن : چنان بنظرهء اول ز شخص می ببری دل که باز می نتواند گرفت نظرهء ثانی. سعدی (طیبات). یا رب از ما چه فلاح آید اگر تو نپذیری بخداوندی و لطفت که نظر بازنگیری. سعدی (خواتیم).

بازگستردن.

[گُ تَ دَ] (مص مرکب)گستردن. پهن کردن : چو آمد بدان روزگار دراز همی گسترد چادر داد باز.فردوسی. بفرمان اویست گردان سپهر وز و بازگسترده هرجای مهر.فردوسی.

بازگسستن.

[گُ سَ تَ] (مص مرکب)گسستن. رها کردن. جدا شدن : چون ز تو من بازگسستم، ز من بگسل و کوتاه کن این قیل و قال. ناصرخسرو.

بازگشا.

[گُ] (اِ مرکب) قوت ممیزهء انسانی. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بازگشادن.

[گُ دَ] (مص مرکب) گشادن. گشودن. مفتوح کردن. (ناظم الاطباء). باز کردن : هم آنگه در دژ گشادند باز برهنه شد آن روی پوشیده راز.فردوسی. در قلعه بازگشادند و خود را در خدمت رکاب سلطان در خاک انداختند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۲۷۴). چون بازگشاد نامه را بند بود اول نامه کرده پیوند.نظامی. در روی تو گفتم سخنی چند بگویم رو بازگشادی و در نطق ببستی. سعدی (طیبات). کساد نرخ شکر در جهان پدید آید دهان چو بازگشایی بوقت خندیدن. سعدی (بدایع). در دو لختی چشمان شوخ دلبندت چه کرده ام که برویم نمیگشایی باز. سعدی (بدایع). ورق چو کار فروبسته بازنگشاید بهر کتاب که نامش چو بسم عنوان نیست. حیاتی گیلانی (از ارمغان آصفی). - دل را بازگشادن؛ بمجاز شادمان کردن. رفع افسردگی کردن. دل واکردن در تداول عامه : در می بامید آن زنم چنگ تا بازگشاید این دل تنگ.نظامی.

بازگشت.

[گَ] (مص مرکب مرخم) عود. مراجعت. (آنندراج). رجعت. (ناظم الاطباء). ارتجاع. رجوع. مرجع : دانی که من مقیمم بر درگه شهنشه تا بازگشت سلطان از قلبگاه ساری. منوچهری. و چون کرانه شوید بازگشت بدوست. (تاریخ بیهقی). و نیز فرموده که ما وارث زمینیم و آنچه بر روی زمین است و بازگشت اهل زمین بسوی ماست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۰۷). ز روزی مدان دور ترکان گذشت که هرگز نخواهد بدش بازگشت. (گرشاسب نامه). کی بازگشت خواهی زی خالق ای برادر آنگه که بهر خدمت مخلوق را نشایی. ناصرخسرو. حق تعالی خطاب فرماید که نگفته بودم ایشان را که این آسمان و زمین و هرچه در وی است همه را من آفریدم و باز میراث بمن مانده و بازگشت همه بحضرت من خواهد بود. (قصص الانبیاء ص۱۶). داده قرار هفت زمین را ببازگشت کرده خبر چهار امین را ز ماجرا.خاقانی. ز تست اولین حرف را سرگذشت به تست آخرین حرف را بازگشت.نظامی. اگر سالکی محرم راز گشت نبندند بر وی در بازگشت.سعدی (بوستان ||). اصطلاح بانکی و تجارتی، برگرداندن اضافی پولی است که شرکاء از بابت سرمایه بشرکت میپردازند(۱). (لغات مصوبهء فرهنگستان ||). بازگشت از گناه؛ توبه. انابه. ذِکری. مَتاب. (منتهی الارب) : چندان مکرمت در حق ایشان بفرمود که از خجالت بازگشت خواستند. (تاریخ طبرستان). اول بازگشت خسته میباید آنگاه توجه خاطر شکسته. (بخاری). سوی او تاب کز گناه بدوست خلق را پاک بازگشت و مآب.ناصرخسرو. کنون با خرد باید انباز گشت که فردا نماند ره بازگشت.سعدی (بوستان ||). مَعاد. (منتهی الارب ||). مَسیر. (دهار). مرجع ||. پشیمانی ||. اعادت بیماری از بدپرهیزی یا هوازدگی. (آنندراج). نکس مرض. بازگشت مرض. برگشت بیماری : شنیدی به برگشتن از کوه و دشت که بیمار را بد بود بازگشت. حاجی محمدجان قدسی (از آنندراج). (۱) - Ristourne.

بازگشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب) رجعت. (منتهی الارب). مراجعت. برگشتن. (ناظم الاطباء). اِیاب. بازگردیدن. رجوع. عود. برگردیدن. معاودت نمودن. (آنندراج). ارتجاع. تراجع. انتکاث. اعتکار. انسیاب. رَجع. رُجعی. (منتهی الارب). صُدور. حَور. مَعاد. (تاج المصادر بیهقی). انصفاق. رُجعان. (منتهی الارب). بازآمدن : پسند باشد مر خواجه را پس از ده سال که بازگردد پیر و پیاده و درویش.رودکی. همه به تنبل و رنگ است بازگشتن او شرنگ نوش آمیغ است و روی زراندود. رودکی. و ایشان [غوریان] به هر وقتی بغزو آیند بنواحی اسلام به هر جایی که افتد، برکوبند و غارت کنند و زود بازگردند. (حدود العالم). منادی گری دیگر اندر

سرای برفتی گه بازگشتن بجای.فردوسی. از آن بازگشتن فرود جوان از ایشان همی بود تیره روان.فردوسی. سپاه اندر آمد ز افراسیاب چو ما بازگشتیم بگذاشت آب.فردوسی. پری چهره گریان ازو بازگشت ابا انده و درد انباز گشت.فردوسی. بازگرد اکنون و آهستکشان بر سر و روی آبکی خرد بزن، خاک لب جوی بشوی. منوچهری. هینی به گاه جنگ به تک خاسته ز کوه هین بزرگ بازنگردد به هین و هی. منوچهری. از کار خیر عزم تو هرگز نگشت باز هرگز ز راه بازنگشتست هیچ تیر. منوچهری. هم اکنون باز گرد و ویس را گوی زنان را نیست چیزی بهتر از شوی. (ویس و رامین). و ایشان بازگشتند سوی غزنین. (تاریخ سیستان). من نیکوئی دنیا و آخرت یافته بخانه بازگشتم. (تاریخ سیستان). آنگاه فرمود بازگردید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۰۲). خواجه علی از گرگان بازگشت و بسیار تکلف کرده بودند گرگانیان و بنشابور آمد. (تاریخ بیهقی). چون از این فارغ شدند بوسهل و قوم از پای دار بازگشتند. (تاریخ بیهقی). نگه کن کمینش بگاه ستیز هم از بازگشتْنش گاه گریز.اسدی. در سور جهان شدم ولیکن بس لاغر بازگشتم از سور.ناصرخسرو. فاطمه گفت یا اعرابی غفرالله لک بسلامت بازگرد که رسول را غش رسیده است. (قصص الانبیاء ص۲۴۳). آن حربه که بر سنگ زدم اگر بر شکم تو میزدم چه میکردی برخیز و بازگرد و قصهء این عابدان مکن. (قصص الانبیاء ص۱۴۹). پس یک چندی برآمد، طالوت بمرد و مملکت بدو بازگشت. (قصص الانبیاء ص ۱۴۸). اما او خود بازگشت [شاپور] و بپارس نشست و پس رسولان میان شاپور و لیانوس آمد شد میکردند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۱). کی هر کی بازگردد من او را هلاک کنم. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۵). باز باید گشت و یک هفته آسایش داد. (کلیله و دمنه). وهم تهی پای بسی ره نبشت هم ز درش دست تهی بازگشت.نظامی. روزی تو بازنگردد ز در کار خدا کن غم روزی مخور.نظامی. بر او بنشینم و صحرا نوردم شبانگه سوی خدمت بازگردم.نظامی. نقل است که یک روز میگذشت با جماعتی در تنگنای راهی افتاد و سگی می آمد، بایزید بازگشت و راه بر سگ ایثار کرد تا سگ را باز نباید گشت. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). سایلان چون بازگردند از درت با کام دل ذکر ایشان روز و شب العود احمد باد و هست. ابن یمین. بهیچ باب ز کوی تو بازگشتن نیست که نیست کوی ترا راه بازگردیدن. خواجه سلمان (از شعوری ج ۱ ص۱۸۰). عزم دیدار تو دارد جان برلب آمده بازگردد یا برآید؟ چیست فرمان شما؟ حافظ. جایی نمیروی که دل بدگمان من تا بازگشتن تو بصد جا نمیرود. صائب (از ارمغان آصفی ||). منصرف گشتن. (ناظم الاطباء). انصراف. (تاج المصادر بیهقی). عُدول. پیچیدن. روی برتافتن. فروگذاشتن طریقه و عقیده ای : بدیدند بادافره ایزدی چو گشتند باز از ره بخردی.فردوسی. بدان تخت سیمین و آن مهر شاه سرت مست شد بازگشتی ز راه.فردوسی. ز من بازگشتند یکسر سپاه ندیدند گفتی مرا جز براهفردوسی. مهتر دین است و ز دین بازگشتن شرط نیست هرکسی از دین بگشت اندر جهان کافر شود. فرخی. و تو نیز از آن حکیمان نیستی که از راه راست بازگردی. (تاریخ بیهقی). بازگرد از بد و بر نیک فرازآر سرت به خرد کوش چو دیوان چه دوی باز بر آز. ناصرخسرو. لیکن ننمایمت راه هارون تا بازنگردی ز راه هامان.ناصرخسرو. راه غلط کردستی بازگرد روی بنه بر پی آثار خویش.ناصرخسرو. گر نخواهی دل از ندامت پر ببدی از قرین نیک مبر گر چه صدبار بازگردد یار سوی او بازگرد چون طومار.سنائی ||. توبه کردن. پشیمان شدن. (ناظم الاطباء). بسوی خدا رفتن. توبه از گناه. بازگشتن. به حق بازگشتن. استغفار : گرفتنش بهتر ز کشتن بود مگرش از گنه بازگشتن بود.فردوسی. کسی کو ببیند سرانجام بد ز کردار بد بازگشتن سزد.فردوسی. گفتند بخدا بازگشتیم چندان که با فرعون بودند و زنان و نعمت، چون ایمان آوردند بر دارشان کردند. (قصص الانبیاء ص۱۰۴) بعد از آن گفتند که ای لوط بگو تا چشمهای ما را بینا کنند تا بازگردیم و توبه کنیم. (قصص الانبیاء ص۵۶). دین حق درپذیر و از این همه بیداد بازگرد. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی ||). بازگشت. برگردیدن بحالت اول : به دو هفته گردد تمام و درست بدان بازگردد که بود از نخست.فردوسی. - امثال: بازگردد به اصل خود هر چیز. (امثال و حکم دهخدا ||). عاید شدن. راجع شدن. منتهی شدن : بتو بازگردد غم عاشقی نگارا مکن این همه زشت یاد.رودکی. بدان تا بدو بازگردد بدی نگردد تبه فرهء ایزدی.فردوسی. با درفش ار تپانچه خواهی زد بازگردد بتو هر آینه بد.عنصری. و آنچه درخواست اوست و بفراغ دل وی بازگردد

بتمامی درخواهـد. (تاریـخ بیهقی). آنچه مصالح ایشان بازگشت بازنمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۹۷). مـدتی است دراز که این شغلها راند و عیبی بدو باز نگشت [خواجه اسماعیل] . (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۵۵). و اگر العیاذ بالله میان ما مکاشفتی بپای شود و ناچار خونها ریزنـد و وزر و وبال حاصل شود و بـدو بازگردد. (تاریـخ بیهقی ||). اعراض. بی اعتنایی کردن. روی برتافتن : بسـی پند بشـنید [کاوس] و سودی نکرد از او بازگشتم [زال] پر از داغ و درد. فردوسی ||. روی کردن. متوجه شدن. گرویدن دیگربار :مهتران آن قوم گفتند ما تو را از شـهر بیرون می کنیم تا آن قوم که بتو ایمان آورده اند بدین ما بازگردند. (قصـص الانبیاء ص۹۴). شعیب گفت ما بدین شما بازنگردیم اگر بدین شما بازگردیم بخدای عز و جل دروغ گفته باشیم. (قصص الانبیاء ص۹۴ ||). مرجع. مآب : بجـد او و پـدر جمله باز بایـد گشت بروز حشـر همه مؤمن و مسـلمان را. ناصرخسـرو. سوی او تاب کز گناه بـدوست خلق را پـاک بـازگشت و مـآب.ناصرخسـرو ||. معـاد. زنـده شـدن پس از مرگ : وگر بگـذری زیـن سـرای سـپنج گه بازگشـتن نباشـی به رنـج.فردوسـی ||. ترک کردن. (نـاظم الاطباء ||). تجدیـد مطلع. دوباه بمطلبی پرداختن. بقصه یا مطلب ناتمام رجوع کردن : کنون ای سـخنگوی بیدار مرد یکی سوی گفتار خود بازگرد.فردوسی. بگفتار دهقان کنون بازگرد نگر تا چه گوید سراینده مرد.فردوسی. کنون بـازگردم به آغـاز کـار که چون بود کردار آن شـهریار [کیخسـرو] . فردوسـی. چون از این فـارغ گشـتم بسـر رانـدن تـاریخ بازگشـتم. (تاریخ بیهقی). اکنون بذکر نوروزنامه که مقصود از این کتابست بازگردیم. (نوروزنامه ||). انکار کردن. سخن و کردار خود را منکر شدن : زدن مرد را تیغ بر تار خویش به از بازگشـتن ز گفتار خویش.بوشکور ||. مراجعه کردن. تفحص کردن : سبب بعض معجونها... که در قرافادین آرند در این کتاب هر یک در آن که بکار باید بست آورده شده است تا خوانندهء این کتاب را از بهر علاج بیماری که بـدان مشـغول باشـد... بکتابی دیگر باز نباید گشت. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). اعادت بیماری از بدپرهیزی یا هوازدگی. (ارمغان آصـفی ||). گشوده شـدن. باز شـدن. (آنندراج) (انجمن آرا). مفتوح شدن : ای خداوندی که تا تو از عدم پیدا شدی بسـته شد درهای بد، درهای نیکی گشت باز. منوچهری (از انجمن آرا) (از آنندراج ||). انعکاس صوت. بازگشت صدا : این جهـان کوه است و فعـل مـا نـدا بـازگردد این نـداها را صـدا.مولوی ||. باز پس آمـدن. بعقب آمـدن ||. جَزر؛ بازگشـتن آب دریا. (منتهی الارب ||). اصطلاح نجومی، انصراف کوکب، مقابل اتصال یا پیوستگی : و اما انصراف و بازگشتن را حد نیست جز آن که درجه های سفلی بیشتر شوند از درجه های علوی وگر یکی دقیقه بود آن زیادت. (التفهیم بیرونی چ همائی ص۴۷۷). اتصال پیوستن است و انصراف بازگشتن، و این هر دو با نگریستن باشد. (ایضاً ص۴۷۵ ||). حالت رجوع در کواکب متحیره. رجعت در متحیره: و اگر از حرکت تدویر بیشتر باشد فضل میان هر دو بازگشتن شود. (التفهیم بیرونی).

بازگشتنگاه.

[گَ تَ] (اِ مرکب) جای بازگشت. مَآب. مَرجَع. (منتهی الارب).

بازگشته.

[گَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)برگشته. مراجعت کرده. (ناظم الاطباء) : ای مصعد آسمان نوشته چون گنج بخاک بازگشته.نظامی.

بازگشودن.

[گُ دَ] (مص مرکب) باز کردن. افتتاح کردن : یکی گنج را در گشادند باز.فردوسـی. که تا کس نگوید سـخن جز به راز نهانی در دژ گشادند باز.فردوسـی. با که گرو بست زمین کز میان بازگشاید کمر آسمان.نظامی. گوهرآمای گنج خانهء راز گنج گوهر چنین گشایـد بـاز.نظامی. و آنچه گشایی ز در عز و ناز بر تو همان در بگشاینـد باز.نظامی. بیا که فرقت تو چشم من چنان دربست که فتح

باب وصالت مگر گشاید باز.حافظ ||. رها کردن از بند. آزاد کردن : و آنچ فاضل و زیاد آمد با او رد گردانیدند و او را بازگشودند. (تاریخ قم ص ۱۶۱).

بازگفت.

[گُ] (مص مرکب مرخم) تکرار. بازگو کردن. بازگفتن. تکرار سخن : و در افشای سر و بازگفت حرکات و سکنات تو تلقین های بوجه میکرد. (سندبادنامه ص۹۲). چون نباشد ز بازگفت گزیر دانم انگیخت از پلاس حریر.نظامی. و آن شکر لب ز روی دمسازی بازگفتی نکرد از آن بازی.نظامی.

بازگفتن.

[گُ تَ] (مص مرکب) مطلق گفتن. قول. بیان سخن : چه بودی کز آن سان بجستی ز جای بما باز گو ای جهان کدخدای.فردوسی. تهمتن بدیشان چنین گفت باز که ای نامداران گردن فراز.فردوسی. اگر بازگوئی مرا این رواست که جان من اندر دم اژدهاست.فردوسی. پادشاهان محتشم و بزرگ باجد را چنین سخن باز باید گفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۱). اگر دستوری باشد بنده بمقدار دانش خویش و آنچه دیدار افتاده است و روا داند بازگوید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۸). آن غلامان خاصه تر نیکو روی خویش را بازگفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۶۶). مرا ز ابتدای جهان بازگوی که اقرار داریم کش ابتداست.ناصرخسرو. گهر خوانمش یا عرض بازگوی کزین هر دو نامش کدامین سزاست. ناصرخسرو. و اینان را آثاری نبودست که از آن باز توان گفت. (فارسنامهء ابن البلخی). و هیچ از آنجا نخیزد کی باز توان گفت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴۹). و ما را هیچ شکار بهتر از این نباشد کی تا جهان ماند از آن بازگویند. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۸۰). ز مهرش بازگویم یا ز کینش ز دانش یا ز دولت یا ز دینش.نظامی. گر کسی را اهل بینی بازگوی و رنه درج نطق را مسمار کن.عطار. گفت عمرت چند سال است ای پسر بازگوی و درمدزد و می شمر.مولوی. گر کسی وصف او ز من پرسد بی دل از بی نشان چه گوید باز. سعدی (گلستان). مگر بازگویند صاحبدلان.سعدی. بازگو از نجد و از یاران نجد تا در و دیوار را آری به وجد.شیخ بهائی ||. سخن گفته را اعاده کردن. (ارمغان آصفی). دوباره گفتن. (ناظم الاطباء). تکرار کردن. اعادهء سخن کردن. واگویه کردن : شو این نامهء خسروان بازگوی بدین جوی نزد مهان آبروی.فردوسی. شنیده سخنها همه بازگفت نه بر آشکارا که بر راز گفت.فردوسی. آنچه رفته بتمامی با وی بازگفتم. (تاریخ بیهقی). بازگشتم و به استادم بازگفتم که چه رفت. (تاریخ بیهقی). دگر گر با کسی کردی نکویی نباشد نیکوئی گر بازگوئی.ناصرخسرو. گفت اگر نه آنستی که تو هنوز خردی و این ادب نیاموخته ای من ترا امروز مالشی دادمی که بازگفتندی. (نوروزنامه). بحسب حال من پیش آورد ساز بگوید آنچه من گویم بدو باز.نظامی. کسی را دل دهد کاین راز گوید نبیند ور ببیند بازگوید.نظامی. میندیش آنچه نتوان گفتنش باز که نندیشیده به ناگفتنی راز.نظامی. گفت هر رازی نشاید بازگفت جفت طاق آید گهی گه طاق جفت.مولوی. گفت طوطی ارمغان بنده کو آنچه دیدی آنچه گفتی بازگو.مولوی. تکش با غلامان یکی راز گفت که این را نباید بکس بازگفت. سعدی (بوستان). و منع کردن امام او را از صحبت شریف خود بسبب سید ابوالحسن بازگفت. (تاریخ قم ص۲۱۲). - حال بازگفتن؛ بیان کردن. (ناظم الاطباء). - اخبار و قصه و داستان بازگفتن؛ روایت کردن. حکایت کردن : استادم... گفت چه کردی... حال بازگفتم. (تاریخ بیهقی). با این دو تن خالی کردند و حالها [بازگفتند] . (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۴). آمد تازان تا نزدیک احمد حسن و حال بازگفت. (تاریخ بیهقی). پیش خداوند خرد بازگوی راست همه قصه و اخبار خویش. ناصرخسرو. گاو قصهء خود بازگفت. (کلیله و دمنه). پرسیدند چگونه بود آن داستان بازگوی. (سندبادنامه ص ۸۰). بنزدیک شکر شد کام و ناکام به شکر بازگفت احوال بادام.نظامی. با بلبل مست راز گوید غمهای گذشته بازگوید.نظامی. اهلی نه

که قصه بازگوید یاری نه که چاره بازجوید.نظامی. این ندارد آخر از آغاز گو رو تمام آن حکایت بازگو. جز فلاطون خم نشین شراب سر حکمت به ما که گوید باز؟حافظ. پس من قصه با پدر بازگفتم. (تاریخ قم ص۲۳۲ ||). قرائت کردن. (ناظم الاطباء).

بازگل.

[گُ] (اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش رودسر شهرستان لاهیجان که در ۶ هزارگزی جنوب رودسر در جلگه قرار دارد. هوایش معتدل مرطوب و دارای ۳۰۶ تن سکنه است. آبش از نهر پل رود و محصولش برنج و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بازگو.

(اِمص مرکب)(۱) بازگوی. بازگویه. تکرار. اعادهء چیزی که گفته شده باشد. (ناظم الاطباء). واگویه. تکرار سخن : غصه ها هست در دلم که زبان زهرهء بازگو نمیدارد.خاقانی. صحبت شبهای میخواران ندارد بازگو چون ز مجلس میروی بیرون لب پیمانه باش. صائب (از آنندراج) (ارمغان آصفی (||). نف مرکب) بیان کننده. (غیاث اللغات). گویندهء سخن. (۱) - از: باز + گو. ریشهء دوم گفتن که بمعانی امری و مصدری و صفت فاعلی نیز می آید.

بازگوکردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) تکرار کردن سخنی را ||. بروی کسی آوردن گناهی را که از آن خجل و پشیمان است. (یادداشت بخط مؤلف).

بازگون.

(ص مرکب، ق مرکب) سرنگون. واژگونه. وارونه. برگشته. (ناظم الاطباء). واژگون. (آنندراج) (فرهنگ ضیاء) : بازگون است جمله کار جهان تا بحدی که ماورای حدست. بدرالدین چاچی (از فرهنگ ضیاء). و رجوع به بازگونه و واژگونه شود ||. معکوس. عکس. برعکس. (ناظم الاطباء).

بازگونگی.

[نَ / نِ] (حامص مرکب)مخالفت. عدم موافقت. (ناظم الاطباء ||). دیگرگونی : یکی از بازگونگیش [جهان] همانک گل در و پنجه است و نیم صداست چپ نهادند عقد نهصد را راست گیریش نه صد و نه نود است. بدرالدین چاچی (از آنندراج).

بازگونه.

[نَ / نِ] (ص مرکب) معکوس. (شعوری). مقلوب. مایل به تحت. (ناظم الاطباء). بر وزن و معنی واژگونه. باشگونه. (آنندراج). برعکس. برخلاف میل و رضا : بازگونه است جمله کار جهان تا بحدی که ماورای حدست. بدرالدین چاچی (از آنندراج||). منحوس. (ناظم الاطباء). شوم. نحس. (فرهنگ شعوری). بازگونه دشمنانش را ز بیم کلک تو موی گردد بازگونه بر بدن دندان مار. فرخی (از فرهنگ شعوری ||). بازگونه شدن؛ انعکاس. استحاله.

بازگوی.

(اِمص مرکب) رجوع به بازگو شود.

بازگویه.

[یَ / یِ] (اِمص مرکب) واگو کردن. تکرار : ز استماع کلام تو گوش گوهرچین ز بازگویهء نام تو نطق شکرخا. ظهوری (از آنندراج). و رجوع به بازگو شود.

بازگویی.

(حامص مرکب) سخن گفته بازگفتن. (آنندراج). تکرار سخن کردن : سخن ار بدوست باشد، ببرم برون ز دنیا دل پر هزار حسرت به امید بازگویی. نظیری نیشابوری (از آنندراج).

بازگیر.

(نف مرکب) نعت فاعلی از: باز + گیر. رجوع به بازگرفتن شود ||. بازبان. (ناظم الاطباء). صیاد باز. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۶۰). گیرندهء باز ||. باج گیر. (ناظم الاطباء) (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۶۱) : چشمت به فسون سازیست گیرد دل من از دست(۱) گویا که بر نشسته در گوشه بازگیری. ابوالمعالی (از فرهنگ شعوری ||). مورخ. دانای به علم وقایع تاریخیه. (ناظم الاطباء). مردم تاریخ دان و تاریخی و مورخ را گویند. (برهان قاطع) (فرهنگ ضیاء) (آنندراج)(۲ ||). سرزنش. ملامت. (ناظم الاطباء). در برهان بمعنی تاریخدان و تاریخی یعنی مورخ آورده اما آنچه از سیاقت عبارت اصل دساتیر معلوم میشود در نامهء زردشت در ترجمهء فقره یکصدوهوده بمعنی اعتراض و سرزنش و توبیخ خواهد بود که بعربی مؤاخذه گویند و معنی بازپرس نیز همین است یعنی ایراد گرفتن. (آنندراج) (انجمن آرا ناصری). (۱) - مصراع اول به همین صورت ضبط شده و تصحیح آن ممکن نشد. (۲) - در این معنی از لغات دساتیری است. رجوع به فرهنگ دساتیر و انجمن آرا و آنندراج شود.

بازگیرخان میرزا.

(اِخ) دهی است از دهستان زاوه بخش حومهء شهرستان تربت حیدریه که در ۷۲ هزارگزی خاور تربت حیدریه و در دامنه واقع است. آب و هوای آن معتدل و دارای حدود یکصد تن سکنه و محصولش غلات و بنشن و شغل مردمش زراعت، گله داری و چادربافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بازگیرنده.

[رَ دَ / دِ] (نف مرکب) گیرنده ||. پس گیرنده : زنده ای که هرگز نمیرد، شکافندهء صبحها و بازگیرندهء روحها. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰۷).

بازگیری.

(حامص مرکب) مصادره. نگاهداری موقتی اموال اشخاص به توسط دولت در موقع احتیاج و برای مصلحت عمومی. (لغات مصوبهء

فرهنگستان) (فرهنگ رازی).

بازگیری.

(اِخ) دهی است از دهستان میان خواف بخش خواف شهرستان تربت حیدریه که در ۱۲ هزارگزی باختر راه شوسهء عمومی تربت حیدریه به نیازآباد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و حدود پنجاه تن سکنه، محصول آن غلات و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. آب آن از قنات تأمین میشود. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازل.

[زِ] (ع اِ) شتری که دندان نیش برآورده باشد. (منتهی الارب). دندان نیش شتر. (آنندراج) (ناظم الاطباء). اشتر دندان نیش برآورده. و این در سال نهم باشد و بعد از آن دیگر شتر به سنی نامیده نمیشود و فی المثل بازل عام و بازل عامین گویند. شتری که به سال نهم درآید. (منتخب غیاث اللغات) (صبح الاعشی ج ۲ ص۳۴). شتر پیر که دندان پیشین او بالا برآمده باشد. و مذکر و مؤنث در وی یکسان است. (آنندراج). ج، بَوازِل، بُزَّل. بُزل. و بُزُل. (ناظم الاطباء) : جرس مانندهء دو ترک زرین معلق هر دو تا زانوی بازل.منوچهری. و سال نهم درآید [بچهء ناقه] بازل و بازله گویند. (تاریخ قم ص۱۷۷). و رجوع به بازله شود ||. مرد تجربه کار. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). مرد مجرب. کامل در تجربه. مرد آزموده و پخته : فاضلی جزل و بازلی فحل. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۴۳۰).

بازله.

[زِ لَ] (ع اِ) زخمی که پوست را شکافد و خون از آن روان باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). رفتار سریع. (آنندراج) (منتهی الارب ||). شی ء. چیز: ماعنده بازلهٔ؛ یعنی نیست نزد او چیزی از مال. لم یعطهم بازلهٔ. مابقیت عندهم بازلهٔ؛ ای واحدهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). شتر نه ساله. (منتهی الارب) : چون بسال نهم درآید [بچه ناقه] بازل و بازله گویند. (تاریخ قم ص۱۷۷). و رجوع به بازل شود.

بازله.

[زَ لَ / لِ] (اِ) رفتار شتاب ||. نزاع و معارضه با هم ||. پوست درخت. (ناظم الاطباء).

بازمار.

(اِخ) بازمارالخادم، مولی مفلح بن خاقان، یکی از ولاهٔ عباسی حلب که در حدود سال ۲۶۹ ه . ق. بر آن دیار حکمروا بوده است. رجوع به مجمع الانساب زامباور ج۱ ص ۵۰ شود.

بازمالیدن.

[دَ] (مص مرکب) مغلوب کردن. درهم کوفتن دشمن. منکوب کردن. به حجت و سخن بر طرف غالب آمدن : چنان شد که زوبین به مهد پیل ما رسید و غلامان ایشان را بازمالیدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۶۶). هیچ خوش نیامد سخن تو آن قوم را که پیش ما

بودند اکنون تو ایشان را بازمالیدی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۲). دست رد بر پیشانی او نهاد و نقش کعبتین او بازمالید. (سندبادنامه ص ۶۱). و رجوع به مالیدن شود.

بازمان.

(حامص مرکب)(۱) توقف. (برهان قاطع). درنگ. (ناظم الاطباء) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج ||). مقدار ثابتی که بر جای میماند(۲). (لغات مصوبهء فرهنگستان). مقصود حاصل کار و یا نتیجهء خالصی است که از نتیجه به راه افتادن دستگاهی یا کارخانه ای بدست می آید. (۱) - از: باز، پیشاوند + مان، ریشهء دوم ماندن. (۲) - Rendement.

بازماندگی.

[دَ / دِ] (حامص مرکب)عقب ماندگی. (ناظم الاطباء ||). گرفتاری :برف و باران و صاعقه پدید آمد، پیش اصفهبد فرستاد که ما را بازماندگی است و لشکر مرا علف نیست، جواب داد که من حکم آسمانی بازنتوانم داشت، اما بفرمایم تا تعرض نرسانند تا حشم تو ایمن به علوفه شوند. (تاریخ طبرستان ||). حبس شدگی. گرفتاری. (ناظم الاطباء).

بازماندن.

[دَ] (مص مرکب) باقی ماندن. (ناظم الاطباء). بجای ماندن. به یادگار ماندن : بمرد او و آن تخت از او بازماند از آن پس که کام بزرگی براند.فردوسی. من و مادرم ایدرو چند زن نیای کهن بازمانده بمن.فردوسی. چو او بگذرد زین سرای سپنج از او بازماند بگفتار گنج.فردوسی. و چون بکشتندش [ابومسلم را] سی و هفت ساله بود و هیچ چیز از املاک و عقار و بنده و غیره از وی بازنماند مگر پنج کنیزک خدمت کننده. (مجمل التواریخ و القصص). این جهان بر مثال مردار است کرکسان اندر و هزار هزار این مر انرا همی زند مخلب وان مر اینرا همی زند منقار آخرالامر بگذرند همه وزهمه بازماند این مردار. سنایی (از فرهنگ ضیاء). غرض نقشی است کز ما بازماند که هستی را نمی بینم بقایی. سعدی (گلستان). گر چو فرهادم به تلخی جان برآید باک نیست بس حکایت های شیرین بازمی ماند ز من. حافظ. از پس وفات او بریهه و ام کلثوم او بازماندند. (تاریخ قم ص۲۱۸). و از او چهار پسر... و چهار دختر بازمانده اند. (تاریخ قم ص۲۱۹). آنچه از مائدهء اشعریان بازماند ما که زنان رسول بودیم بر یکدیگر قسمت نمودیم. (تاریخ قم ص۲۷۵ ||). عقب ماندن. عقب افتادن. واپس ماندن. (ناظم الاطباء) : بنزدیک رویین دژ آمد فراز چنان شد که فرسنگ ده ماند باز.فردوسی. بدو گفت ازین سو گذشت اردشیر وزو بازماندیم ما خیرخیر.فردوسی. ازو بازماندند هر دو سوار پس پشت او دشمن کینه دار.فردوسی. چنین داد پاسخ که شبگیر شاه همی آمد از دشت نخجیرگاه بلنگید در زیر من بارگی ازو بازماندم به بیچارگی.فردوسی. زو بازمانده غاشیه دارش میان راه سلطان دهر گفت که ای خواجه تا کجا. خاقانی. عذر قدمم به بازماندن دانی که خطاست بر تو خواندن.نظامی. بهندستان جنیبت میدواندی غلط شد ره ببابل بازماندی.نظامی. یکی سیل رفتار هامون نورد که باد از پیش بازماندی چو گرد. سعدی (بوستان). قدم پیش نه کز ملک بگذری که گر بازمانی ز دد کمتری. سعدی (بوستان). چنان میروی ساکن و خواب در سر که میترسم از کاروان بازمانی. سعدی (طیبات ||). عقب گذاشتن. پشت سر گذاشتن : بدان تا هر کجا کو اسب راند بهر گامی درستی بازماند.نظامی. بازماندی به تک ستوران را سفتی از سم سرین گوران را. نظامی (هفت پیکر ص۶۹ ||). جدا شدن. (ناظم الاطباء) : تا ز تو بازمانده ام جاوید فکرتم را ندامت است ندیم.ناصرخسرو. بی بود تو بی مجاز ماندم افسوس که از تو بازماندم.نظامی. گر از من می بری چون مهره از مار من از گل بازمی مانم تو از خار.نظامی. کسی کز جان شیرین بازماند چو سود ار در دهن شکر فشاند.نظامی. چون او را [بای توز] ازان ناحیت بتاختند ابوالفتح از او بازماند و در شهر متواری

شد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۹). تکاور بدنبال صیدی براند شبش درگرفت از حشم بازماند. سعدی (بوستان ||). موقوف کردن. ترک کردن. (ناظم الاطباء). بازگذاشتن. فرو گذاشتن. ترک گفتن : چون فارغ شدم از رفتن لشکرها به هرات و فروگرفتن حاجب علی قریب و از کارهای دیگر پیش بردن و بدان رسیدم که سلطان مسعود حرکت کرد از هرات سوی بلخ، آن تاریخ بازماندم و بقیت احوال این بازداشته را پیش گرفتم تا آنچه رفته اندرین مدت... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۴). و ما آنهمه [حکایات عیسی علیه السلام را] اینجا وضع کردیم [یعنی حذف کردیم] تا از حکایت اسکندر بازنمانیم. (اسکندرنامهء نسخه نفیسی). همه طریق خطا و صواب میدانیم گرفته راه خطاییم و بازمانده صواب. سوزنی ||. درماندن. فروماندن. ناتوان شدن. عاجز شدن. محروم شدن : کسی کو بدانش برد روزگار نه او بازماند نه آموزگار جهان را بدانش توان یافتن بدانش توان رشتن و بافتن.ابوشکور. [کیخسرو هنگام مرگ با گودرز گفت] سه دیگر کسی کو ز تن بازماند بروز جوانی درم برفشاند دگر چاهساری که بی آب گشت فراوان بر او سالیان برگذشت.فردوسی. چو لهراسب اندر میان بازماند به بیچارگی نام یزدان بخواند.فردوسی. وگر بازمانند از این مایه چیز مخواهید از این مرز ما باژ نیز.فردوسی. چو یوسف شنید این سخن بازماند دو چشمش برخساره بر اشک راند. فردوسی. تبارک الله از آن خسروی که در هنرش زبان خلق همی بازماند از گفتار.فرخی. شیر مجروح و نالان بازآمد. روزها از شکار بازماند. (کلیله و دمنه). و آنکه سعی برای مصالح دنیا مصروف دارد زندگانی بر وی وبال باشد و از ثواب آخرت بازماند. (کلیله و دمنه). چو شاهین بازماند از پریدن ز گنجشکش لگد باید چشیدن.نظامی. گر هزاران طالبند و یک ملول از رسالت بازمیماند رسول.مولوی. گرم ره نمائی رسیدم بخیر وگر گم کنی بازمانم ز سیر. سعدی (بوستان ||). اقامت کردن. (ناظم الاطباء). ماندن : گر اینجا یک دوهفته بازمانم بر آن عزمم که جایش بازدانم.نظامی ||. انصراف ||. مفتوح ماندن. گشاده ماندن: شق بصر میت؛ بازماندن چشم مرده. (منتهی الارب ||). دیر زیستن. (ناظم الاطباء ||). کوتاهی کردن. قصور. (تاج المصادر بیهقی). - از چیزی بازماندن؛ به مجاز، مضایقه کردن. دریغ کردن : هرگاه مردم را، چیزی دربایست از دست بشود یا از آن بازماند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). دوستان جان داده ام بهر دهانش بنگرید کو به چیزی مختصر چون بازمیماند ز من. حافظ. - بازماندن از کاری؛ منصرف شدن از آن. دست کشیدن از آن : نشاید بماندن از اینکار باز که پیش است بسیار رنج دراز.فردوسی.

بازمانده.

[دَ / دِ] (ن مف مرکب) وارث. باقی ماندهء پس از مرگ کسی. (ناظم الاطباء). خلف. ج، بازماندگان، اخلاف. اولاد. ورثه : یا ملک من شود در بازماندهء عمرم... از ملک من بیرون است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۸). من از عمر نصیب برداشتم بازماندگان مرا نیکو دار تا من جان فدا کنم و این کار برآورم. (مجمل التواریخ و القصص). نعمت حق سبحانه و بحمده در بازماندهء امیرماضی سایغ و ضافیهٔ للناس است. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۶۰ ||). واپس مانده از طعام و جز آن. (ارمغان آصفی) (آنندراج). نیم خورده. تتمه. بقیه. (مهذب الاسماء). باقی مانده : افتاد دل چو از نظر او اجل ربود کز باز بازمانده به صیاد میرسد. سنجر کاشی (از ارمغان آصفی) (آنندراج ||). عقب مانده. واپس مانده. جداشده : بزیرش نسر طایر پر فشانده وزو چون نسر واقع بازمانده.نظامی. چون شمع جگرگداز مانده یا مرغ ز جفت بازمانده.نظامی ||. ترکه. میراث. ارث. مرده ریگ.

بازمانستن.

[نِ تَ] (مص مرکب) مانستن. شباهت داشتن : بلبل عرشند سخن پروران باز چه مانند به آن دیگران.نظامی.

بازمانیدن.

[دَ] (مص مرکب) باقی ماندن ||. حاضر شدن. (ناظم الاطباء).

بازمونی.

(اِ) نوعی خرما در جیرفت. (یادداشت مؤلف).

بازن.

[زَ] (معرب، اِ)معرب آب زن. حوض. (تاج العروس).

بازن.

[زَ] (ص، اِ) دیوث را گویند. (آنندراج). قرمساق. کسی که دارای زن فاحشه بود. (ناظم الاطباء). و رجوع به پازن و پاژن شود.

بازن.

[زَ] (اِخ) آبزنی نزدیک صفا که آب چشمه ای در آن آید. (منتهی الارب). در تاج العروس بصورت بازان ذکر شده است و گوید که نباید این کلمه معرب آبزن باشد، زیرا این محل در صفا بصورت حوض نیست بلکه ناحیهء پستی است پلکان مانند که وسیلهء دسترسی به آب است و آن را شخصی موسوم به بازان ساخته است و بهمین علت بدین نام موسوم شده است. (تاج العروس).

بازن.

[زِ] (اِخ) فرانسوا- آشیی(۱). از سرداران کشور فرانسه که در سال ۱۸۱۱ م. در ورسای متولد شد و در ۱۸۳۱ بخدمتهای نظامی وارد گردید. در الجزائر خدمتهای نمایان کرد. و در کریمه به اخذ نشان موفق گشت. در ایامی که فرانسه بکمک ایتالیا با اتریش میجنگید، بازن نیز درین جنگها شرکت داشت و در همان جنگ مجروح گردید. در سال ۱۸۶۲ بسمت فرماندهی فوجی از افواج فرانسه مأمور مکزیک گردید و در آنجا بفرماندهی کل سپاه ارتقاء یافت و در همانجا ازدواج کرد. در ۱۸۶۷ بفرانسه بازخوانده شد. در جنگ بین فرانسه و آلمان (۱۸۷۰ م.) بمقام فرماندهی سپاه رسید و بعلت محصور شدن در قلعه ای و ضمناً دریافت خبر شکست ناپلئون سوم در سدان(۲)بازن نیز روحیهء خود را باخته تسلیم گردید. بعد از عقد پیمان صلح، بازن آزاد شد و در خارج از فرانسه میزیست. در این ایام بر اثر اعلام جرمی که علیه او شد و او را به خیانت متهم نمودند، اموال او مصادره گردید و او مجبور به بازگشت بپاریس شد. در پاریس تحت تعقیب قرار گرفت و پس از محاکمات مفصل محکوم به اعدام گردید. بازن تقاضای تخفیف مجازات خود را توسط مارشال ماک ماهون(۳) بدیوان حرب فرستاد و بالنتیجه فرمان اعدام او به بیست سال زندانی تخفیف یافت. در سال ۱۸۷۴ م. بازن را به جزیرهء سنت مارگریت تبعید نمودند. او از آنجا به ایتالیا و بعد بسویس و سپس انگلستان و پرتقال و اسپانیا رفت و در ۱۸۸۷ م. درگذشت. (۱) - - Bazaine, Francois - Achille. (۲) - Sedan. (۳) - Mac Mahon.

بازن.

[زَ] (اِخ) (رن)(۱) یکی از رمان نویسان فرانسوی که در سال ۱۸۵۳ م. در آنژر(۲) متولد شد و در ۱۹۳۲ درگذشت. از کتابهای

اوست: «زمین که میمیرد»(۳). (۱) - La terre qui meurt - (۳) Angers. - (۲) Ren Bazin.

بازنامه.

[مَ / مِ] (اِ مرکب) اسباب تجمل. (آنندراج) (غیاث اللغات ||). نجات. رهائی ||. عفونامه. (ناظم الاطباء ||). تفاخر. منت. (آنندراج). و بعضی گمان برده اند که به راء مهمله است. و در برهان این لفظ به جهت همین معنی به راء مهمله مرقوم است. (آنندراج) (غیاث اللغات).

بازنانه کردن.

[نَ / نِ کَ دَ] (مص مرکب)انداختن. پرت کردن. (ناظم الاطباء ||). شفاعت کردن. توسط نمودن. (ناظم الاطباء ||). خود را به خطر و مهلکه انداختن ||. لاف زدن ||. آشتی. صلح کردن. (ناظم الاطباء).

بازنج.

[نِ / زِ] (اِ) بادپیچ. بادجنبان. (ناظم الاطباء ||). روپوش گهواره. پارچه ای که در وقت خوابانیدن روی گهواره اندازند. (ناظم الاطباء).

بازنجان.

[زِ] (اِ) بادنجان. (ناظم الاطباء).

بازنجان.

[ ] (اِخ) نام تیره ای از عشایر کرد. بنابر مسطورات فارسنامه، یکی از عشایر شبانکاره «رم- البازنجان» بوده که همان بازرنگی است. مسعودی در مروج الذهب آنجا که طوایف کرد را برمیشمارد نام «مادنجان» را ذکر کرده است. در التنبیه و الاشراف (چ اروپا ص۸۸) هنگام شمردن عشایر کرد نخست عشیرهء بازنجان را نام می برد. (از کتاب کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او تألیف رشید یاسمی ص۱۶۹). و رجوع به بازرنگی شود.

بازندگی.

[زَ دَ / دِ] (حامص) (از باختن). حیله گری. مکاری. (از غیاث اللغات بنقل از مصطلحات و بهار عجم). کنایه از حیالی. (آنندراج) : بسکه بازندگی از مردم عالم دیدم صورت گنجفه خلقم بنظر می آید. محسن تأثیر (از آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۲۶۴ شود.

بازنده.

[زَ دَ / دِ] (نف) بازی کننده. (ناظم الاطباء) (آنندراج). مقامر. (منتهی الارب ||). مقابل برنده در قمار ||. قسمی از کبوتر. (ناظم الاطباء).

بازنشاندن.

[نِ دَ] (مص مرکب) نشانـدن. جلوس دادن. - باز جای نشانـدن؛ بجای اول نشاندن. بحال اول باز گرداندن : و ملك الروم را بگرفت پس آزاد کرد و باز جای نشاند. (فارسنامه ابن البلخی ص۹۴ ||). محبوس کردن. توقیف کردن : تا به هرات رسیدیم و برادر ما را جائی بازنشاندنـد و اولیاء و حشم و جملهء اعیان لشکر بخـدمت درگاه پیوسـتند. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۴ ||). فرونشاندن و خاموش کردن فتنه یا حریق و به مجاز تسکین دادن درد : تا مردمان آب بر روی او زدنـد و بازنشاندند. (سـندبادنامه ص۲۶۸). مگر تو روی بپوشی و فتنه بازنشانی که من قرار ندارم که دیده از تو بپوشم. سعدی.

بازنشانده.

[نِ دَ / دِ] (ن مف مرکب) نشانده ||. خاموش.

بازنشستگی.

[نِ شَ تَ / تِ] (حـامص مرکب) تقاعـد. (لغات مصوبه فرهنگسـتان). دورانی را که معمولاً در اواخر عمر، عضو اداره یا مؤسـسه ای پس از مـدتی خـدمت، بـدون انجام دادن کار، حقوق خود را از صـندوق آن اداره یا مؤسـسه دریافت میـدارد. بر طبق آخرین قانون تصویب شدهء مربوط به بازنشستگی و تصحیح مادهء ۴۳ قانون استخدام کشوری (مصوب آبان ۱۳۰۹)، مستخدمین رسمی میتوانند با یکی از شـرایط ذیل تقاضای تقاعد نمایند: الف - مستخدمی که بیست سال خدمت متوالی داشته باشد. ب - مستخدمی که بیست و پنـج سال سابقهء خـدمت داشـته مشـروط بر اینکه بیست سال آنرا متصـدی خدمت بوده باشد. ج - مسـتخدمی که سـی سال سابقهء خـدمت داشـته باشـد اعم از تصـدی یا غیر آن. د - مسـتخدمی که شـصت سال یا بیشتر عمر داشـته باشـد با هر قدر سابقه. دولت نیز میتواند مسـتخدمی را که سنین عمرش از شصت سال تجاوز نموده است با دارا بودن یکی از شرایط فوق متقاعد نماید. بر طبق مادهء ۱۴۴ هر یک از مسـتخدمین که بر طبق مادهء سابق تقاعـد خود را تقاضا نمود یا متقاعـد شـد حق اخذ حقوق تقاعد از دولت خواهد داشت و ابتداء آن از روزی است که مقرری خدمت داده نمیشود. مستخدمینی که علیل یا بواسطهء حادثه ناقص شده و از کار کردن بازبماننـد، بـدون رعایت مدت خدمت، ثلث بلاکسـر مقرری آخرین خدمت خود را مادام العمر بطور وظیفه دریافت میدارند.بر طبق مادهء اصلاحی ۴۷، هر گاه یکی از مسـتخدمین رسـمی که به حد تقاعد رسیده، اعم از اینکه متقاعد شده یا نشده باشد، فوت نماید، نصف حقوق تقاعـد که قانونـاً به او تعلق میگیرد بطور تساوی به ورثهء قانونی متوفی بعلاوهء برادر و خواهری که در کفالت او بوده انـد داده میشود. و مسـتخدمینی که به اخـذ وظیفهء معادل دو ثلث مقرری خود ذیحق شده باشـند، اعم از اینکه بحد تقاعد رسـیده یا نرسـیده باشند پس از فوت نصف بلا کسر وظیفه ای که دریافت میداشتند دربارهء ورثهء قانونی آنها بعلاوهء برادر و خواهری که در کفالت متوفی بوده انـد از روز بعد از فوت برقرار میشود. وارث مسـتحق اخذ وظیفه باید شـرایط ذیل را دارا باشـند. ۱- ورثهء ذکور کمتر از بیست سال داشـته باشـد. ۲- ورثهء انـاث شوهر اختیـار نکرده باشـد. ترک تبعیت ایران و محکومیت به قیـام و اقـدام بر علیه حکومت ملی موجب محرومیت از حقوق انتظار خـدمت و تقاعـد خواهـد بود. با داشـتن حقوق تقاعـدی یا وظیفه ای اخـذ هر گونه مواجب و مسـتمری دیگر از خزانهء دولت ممنوع است. حقوق بازنشسـتگان از صندوقی پرداخت میشود که بنام صندوق بازنشستگی خوانـده و سـرمایهء آن از حقوق مسـتخدمین در طی خدمت و بدین شـرح تأمین میشود: ۱- صـدی پنـج از مقرری ماهیانه (و گاهی صدی ۷ تا صـدی ۱۲). ۲- مقرری یـک مـاههء مسـتخدم در موقع ورود بخـدمت دولت. ۳- مبلغ اضـافه مقرری هائی که بعـدها به مسـتخدمین داده میشود، در ماه اول اخذ آن اضافه. ۴- وجوهی که ممکن است در موقع مرخصـی از مقرری مسـتخدمین کسر شود.

۵- وجوه حاصله از محکومیت و جرائم اداری مستخدمین. در صورت عدم کفایت وجوهی که مطابق این قانون بصندوق تقاعد و وظایف داده میشود وزیر مالیه در موقع تهیهء بودجهء کل، مبلغی را که از عایدات مملکتی باید بصندوق مزبور کمک شود در جزو مصارف آن سال پیش بینی خواهد کرد. در اصلاحیهء فروردین ۱۳۲۸ قانون بازنشستگی این امر ملحوظ شده که مستخدمین اداری و مجلس شورای ملی و قضائی و هم چنین مستخدمین بلدی و مؤسسات دولتی، همینکه بسن هفتاد سال تمام رسیدند اجباراً بازنشسته خواهند شد، به استثنای رئیس و دادستان و مستشاران و قضات و دادیاران دیوان کشور و دادگاه عالی انتظامی و استادان و پزشکان دانشگاه که در سن هفتادوپنج سالگی اجباراً بازنشسته میشوند. میزان حقوق بازنشستگی عبارت خواهد بود از یک سی ام آخرین حقوق و کمک دریافتی ضرب در سنین خدمت که در هر حال از جمع آخرین حقوق و کمک دریافتی نباید تجاوز نماید. کارمندانی که دارای شصت سال تمام سن و ۲۵ سال خدمت متوالی و یا سی سال خدمت متناوب باشند میتوانند تقاضای بازنشستگی نموده و بترتیب فوق بازنشسته شوند. اعادهء مجدد بازنشستگان بخدمت دولت یا بنگاهها یا شرکتهای دولتی ممنوع است. حقوق متقاعدین بطور ماهیانه و در محل اقامت آنها مانند سایر کارمندان دولت تأدیه میشود. مستخدمین لشکری تابع مقررات بازنشستگی مخصوص هستند. ملاک تشخیص سن (بموجب ماده اصلاحی ۱۳۳۴) شناسنامه ای است که در تاریخ تصویب این قانون در دست دارند. (مستخرج از مقررات استخدامی و مالی سال ۱۳۲۹ انتشارات دانشگاه تهران). ادارهء کل بازنشستگی؛ نام اداره ای که امور مربوط ببازنشستگان را در وزارت دارائی انجام میدهد.

بازنشستن.

[نِ شَ تَ] (مص مرکب)نشستن. جلوس. قعود : شمع بخواهد نشست بازنشین ای غلام روی تو دیدن بشب روز نماید تمام. سعدی (طیبات ||). بمجاز، فرونشستن. خاموش شدن : بر آتش عشق آب تدبیر چندانکه زدیم بازننشست.سعدی (خواتیم). طمع را نه چندان دهان است باز که بازش نشیند بیک لقمه آز. سعدی (بوستان ||). پایان یافتن. تمام شدن : نمیدانند کز بیمار عشقت حرارت بازننشیند بسردی.سعدی (طیبات ||). از خواب برخاستن. (یادداشت مؤلف). بیدار شدن : پس الیاس گفت اگر روزی که شما بازنشینید این آبهاء شما خشک شده باشد، شما چه خواهید کردن؟ گفتند: کلنگ و تیشه را کار فرمائیم. آن شب همه بخفتند بامداد که بازنشستند همه را آب بچشم فرو آمده بود و چشمه ها خشک شده، پس آن پیمبر ایشان را گفت کلنگ و تیشه را کار فرمائید. (اسکندرنامهء نسخهء نفیسی). بیاض روز درآید چو از دواج سیاه برهنه بازنشیند یکی سپیداندام. سعدی (طیبات||). برخاستن. دوباره زنده شدن : زندگان را نه عجب گر بتو میلی باشد مردگان بازنشینند بعشقت ز قبور. سعدی (طیبات).

بازنشسته.

[نِ شَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)متقاعد. (لغات مصوبهء فرهنگستان). کسی که بر اثر مدتی کار مداوم در سنین پیری از خدمت دولت معاف میشود ولی حقوقی دریافت میکند. رجوع به بازنشستگی شود ||. خاموش. فرونشسته. منطقی : شمع فلک با هزار مشعل انجم پیش وجودت چراغ بازنشسته است. سعدی (طیبات).

بازنشین.

[نِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان رحیم آباد بخش رودسر شهرستان لاهیجان که در ۱۳ هزارگزی جنوب رودسر و یک هزار و پانصدگزی رحیم آباد در کوهستان قرار دارد. سرزمینی است سردسیر با ۳۰۰ تن جمعیت. آبش از چشمه، محصولش: لبنیات، شغل مردمش گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۲).

بازنطیا.

[ ] (اِخ) بیزانس. (مفاتیح خوارزمی).

بازنگریدن.

[نِ گَ دَ] (مص مرکب) توجه کردن. بررسی کردن. مطالعه کردن. رسیدگی. رسیدن بکاری. بازنگریستن : و اوقات را بخش کرده بود زمانی بنماز و خواندن، زمانی نشاط و خوردن، زمانی کار پادشاهی بازنگریدن. (تاریخ سیستان ||). نگاه کردن. بعقب نگریستن : بتیغ میزد و میرفت و بازمینگرید که ترک عشق نگفتی سزای خود دیدی. سعدی (طیبات). و رجوع به بازنگریستن شود.

بازنگریستن.

[نِ گَ تَ] (مص مرکب)بازنگریدن. بازدید کردن. نگاه کردن. توجه کردن. بررسی کردن. رسیدگی کردن: پس از برافتادن آل برمک جریده ای کهن بود نزد من، بازنگریستم در ورقی دیدم نبشته : بفرمان امیرالمؤمنین نزدیک امیر... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۹۱). مستوفیان شما روی [ابوسعید سهیل] بازنگریستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۲۴). گر تو در آیینه تأمل کنی صورت خود، باز بما ننگری. سعدی (طیبات ||). بعقب نگاه کردن. پس نگریستن. بدنبال نگاه کردن : چون لختی براندم آوازی بگوش می آمد، بازنگریستم مادر بچه بود که بر اثر من می آمد و غریوی و خواهشکی میکرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۰). من رفتم و مردک به خرمار بودن مشغول، چون حرکت من شنید بازنگریست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۵۸).

بازنمودن.

[نُ / نِ / نَ دَ] (مص مرکب)دوباره نمودن. (ناظم الاطباء). دوباره نشان دادن : رخی کزو متصور نمیشود آرام چرا نمودی و دیگر نمی نمائی باز. سعدی (بدایع ||). بیان کردن. (ناظم الاطباء). توضیح کردن. تبیین. شرح دادن : این کار بساختند و نشانها بدادند زن در حال رقعتی نبشت و حال بازنمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۳۱). بنده [بونصر مشکان] آنچه رفته است بتمامی بازنمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۰). چهارم علم موسیقی و بازنمودن سبب ساز و ناساز آوازها و نهاد لحنها. (دانشنامهء علائی). هرچه دشنام دهم بر تو همه راست بود شرح آن بازنمایم به نقیر و قطمیر.سوزنی. اگر نادانی این اشارت را که بازنموده شده است بر هزل کند مانند کوری بود که احولی را سرزنش کند. (کلیله و دمنه). ملک، چهارم را پرسید و گفت تو هم اشارتی کن و آنچه فراز می آید بازنمای. (کلیله و دمنه). و اندرو بازنماید که پادشاهی خود چیست و پادشاه کیست. (چهارمقاله). و مذمت تعجیل در سیاست و محمدت تأخیر و تأنی و تثبت بازنمایم. (سندبادنامه ص۱۴۶). تا من بحضرت شاه روم و ضرر تعجیل و منفعت تأجیل سیاست بازنمایم. (سندبادنامه ص۱۷۱). مولانا از سبب تشریف حضور سؤال کردند خواجه قصهء طلب را بازنمودند. (انیس الطالبین ص۱۸۹ ||). آشکار کردن. عرضه نمودن. (ناظم الاطباء). آشکار گفتن. اظهار کردن : بومسلم اندر شد و زمین بوسه داد و خواست که عذر خویش بازنماید اندر دیر آمدن. (تاریخ سیستان). اشعث بن بشر را نزدیک حجاج فرستاد تا آنچه رفت از حدیث سیستان و خراسان بازنماید. (تاریخ سیستان). این سالاران و امیرک که معتمدان سلطانند هر آینه چون بدرگاه سلطان رسند و حال بازنمایند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۵۸). عمال و صاحبان برید را زهره نبود که حال وی بتمامی بازنمایند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۲۹). حال وی بگفت و آنگاه بازنمود که اختیار ما بر تو می افتد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۵). بازنمود که مردمان جیلان از وی و لشکرش بسیار رنج دیدند بسیار لافها زدند و گفتند هر گاه که سلجوقیان را رسد که خراسان بگیرند او را سزاوارتر که ملکزاده

است. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۵۶۲). گفت اول حاجت آن است که احوال آن زنگی بازنمایی تا چه کس است. (مجمل التواریخ و القصص) احمدبن محمد فیروزان آن را بحضرت وزیر رفع کرد و بازنمود تا مهر کردند، بعد از آنک محمد بن موسی برو رفع کرده بود (تاریخ قم ص۱۲۵ ||). اطلاع دادن. گزارش دادن. خبردادن : طغرل حاجبش را بر وی در نهان مشرف کرده بودند تا انفاس یوسف میشمرد و هر چه رود بازمینماید. (تاریخ بیهقی). هر چه کردی و هر چه نمودی بازمینمودی [سعید صراف] . (تاریخ بیهقی). و اگر مدت مقام دراز شود و بزیادتی حاجت افتد بازنمای. (کلیله و دمنه). پیغام شاهزاده بگزارد و التماس که کرده بود بازنمود. (سندبادنامه ص۲۷۳). هر چه در خانه از خیر و شر و نفع و ضر حادث شدی جمله اعلام دادی و وقایع و حوادث بازنمودی. (سندبادنامه ص۸۶). بازنمودند که این موضع را که او فرمود آب هر... نمی توانند برد. (تاریخ طبرستان). به کسری ابرویز بازنمودند و بعرض او رسانیدند که صاحب اهواز زیاده بر هفت هزار درهم کفایت کرده است. (تاریخ قم ص۱۴۸). خویشتن رفت پیش مادر زود سرگذشتی که دید بازنمود.نظامی. خواند بلقیس را سلیمان زود گفتهء جبرئیل بازنمود.نظامی ||. نشان دادن. ارائه کردن : [خون یحیی]همچنان میجوشید تا کشندهء یحیی را بازنمودند، او را بکشت، ساکن گشت. (مجمل التواریخ و القصص). به پیش آینهء دل هر آنچه میدارم بجز خیال جمالت نمی نماید باز.حافظ ||. وانمود کردن : و ناصحان وی باز نموده بودند که غور و غایت این حدیث بزرگست. (تاریخ بیهقی ||). باز نمودن بنا؛ پراکندن اجزاء آن. جَرجَمَه. (منتهی الارب).

بازنمودنی.

[نُ / نِ / نَ دَ] (ص لیاقت)گفتنی. آنچه درخور اظهار کردن است. آنچه باید اطلاع داده شود : خواجه را از راه غور بغزنین باید آمد تا ما را ببیند و بمشافهه آنچه بازنمودنی است بازنماید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۳۲).

بازنوشتن.

[نِ وِ تَ] (مص مرکب) تحریر کردن. ثبت کردن : پس حامد پس از روزگاری بمصر آمد و این حکایت با مردم گفت و از وی بازنوشتند. (مجمل التواریخ و القصص).

بازنه.

[نِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان قهره کهریز بخش سربند شهرستان اراک که در ۲۰ هزارگزی شمال خاور آستانه و ۱۲ هزارگزی راه عمومی در کوهستان قرار دارد. سرزمینی است سردسیر با ۱۵۹۷ تن جمعیت. آبش از قنات و رودخانهء هفته، محصولش غلات، انگور، چغندرقند. شغل مردمش زراعت و گله داری، صنایع دستی اهالی قالیبافی و راهش مالرو است. (ازفرهنگ جغرافیائی ایران ج۲).

بازنه.

[زَ نَ / نِ] (اِ مرکب) مخفف بادزنه. سوراخ کوچک تنور. (یادداشت مؤلف).

بازنهادن.

[نِ / نَ دَ] (مص مرکب) نام نهادن. نام گذاشتن : این دیه جو خواست بن خراسان بنا کرده است و بنام خود بازنهاده. (تاریخ قم ص۷۸ ||). روی بازنهادن؛ بازگشتن. برگشتن : و قوی دل و فسیح امل روی بازنهاد. (کلیله و دمنه).

بازنهفتن.

[نُ / نِ / نَ هُ تَ] (مص مرکب)پنهان کردن. نهفتن. پنهان داشتن. کتمان کردن : به خورشیدرویان سپهدار گفت مر این خواب را باز باید نهفت.فردوسی.

بازنیج.

(اِ) ریسمانی باشد که در ایام عید و جشن از جایی آویزند و زنان و دختران بر آن نشسته در هوا آیند و روند. (برهان قاطع). مصحف بازپیچ (باذپیج). (حاشیهء برهان قاطع چ معین). ریسمانی بود که در ایام جشن و خوشی کودکان از بام و درخت بیاویزند و بر آن نشسته در هوا آیند و روند و آنرا اورک و کاژو و هلوچین نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری) : امن و عدل و استقامت در هوای ملک تو باد چون بازیگران بازی کنان بر باز پیچ. شمس فخری (از فرهنگ جهانگیری). بادپیچ. (ناظم الاطباء). و رجوع به بادپیچ شود.

بازو.

(اِ) قسمتی از دست است که از دوش تا آرنج را شامل است، در اوستا بازو(۱)، در سانسکریت با هو(۲) «بارتولمه ۹۵۶» در گیللی بازوء(۳)، یرنی و نطنزی بازو(۴) «ک، ۱ ص۳۳۸»، دزفولی و شوشتری بویی(۵). (حاشیهء فرهنگ برهان قاطع چ معین). قسمتی از دست که از دوش تا آرنج بود. باهو. (ناظم الاطباء). عضد. (ترجمان القرآن) (آنندراج). از دوش تا مرفق. (آنندراج). ضَبع. (دهار). مَطنَب. (منتهی الارب) : به زین اندرون گرزهء گاوسر به بازو کمان و به گردن سپر.فردوسی. دگر چون تو ای پهلوان دلیر بدین برزبالا و بازوی شیر.فردوسی. سخن راند از برزوی پیل مست که بازوی من روز جنگ او شکست. فردوسی. وز آن پس بدو گفت رستم تویی که داری بر و بازوی پهلوی.فردوسی. ازایرا کارگر نامد خدنگم که بر بازو کمان سام دارم.بوطاهر. خداوند ما گشته مست و خراب گرفته دو بازوی او چاکران.منوچهری. حاجب بازوی وی بگرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۲). و حاجب بلکاتکین بازوی وی بگرفت و نزدیک تخت بنشاند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۱). بازوی امیر گرفتند تا از تخت فرود آمد. (تاریخ بیهقی ص۳۷۸). هر چه به بازو نتوانیش کرد دانش با بازو شو یار کن.ناصرخسرو. دست زمانه بارهء شاهی نیفکند در بازویی که آن نکشیده است بار تیغ. مسعود سعد. عدل بازوی شه قوی دارد قامت ملک مستوی دارد.سنائی. بر زخمها که بازوی ایام میزند سازنده تر ز صبر دوایی نیافتم.خاقانی. هر زمان یاسج زنان صیادوار آیی از بازو کمان آویخته.خاقانی. بر کمان چون بازوی شه خم زدی قاب قوسین زین و آن برخاستی.خاقانی. اگر صد کوه دربندد به بازو نباشد سنگ با زر هم ترازو.نظامی. به بازوان توانا و قوت سردست خطاست پنجهء مسکین ناتوان بشکست. سعدی. پنجم کمینه پیشه وری که بسعی بازو کفافی حاصل کند. سعدی (گلستان). چه کند زورمند وارون بخت بازوی بخت به که بازوی سخت.سعدی || شاخ درخت، به طریق مجاز چه گویا بازوی آن است || عصا و چوبدست چه گویا بازوی آدمی است. (رشیدی ||). بال. جناح. (منتهی الارب). - بازو افراختن؛ بلند کردن بازو. محکم کردن دست برای گرفتن چیزی. (ناظم الاطباء). - بازو باز کردن و برآوردن؛ بلند کردن. دست یازیدن برای زدن یا گرفتن چیزی. (آنندراج) : چو گفت این سخن در رکاب ایستاد برآورد بازو عنان برگشاد. نظامی (از آنندراج). - بازو زدن؛ بال زدن. و ظاهراً پاروزنه (لحنی از موسیقی) تصحیف بازوزنه باشد. (یادداشت مؤلف) : آن همائی را که سوی جد او بازو زدی عنبر گیسوی او بازوش را در بر سزد. سوزنی. - بازو نمودن؛ کنایه از اظهار قوت و شمشیرزنی. (آنندراج) : کشیدند شمشیرها بی دریغ بدشمن نمودند بازو و تیغ. عبدالله هاتفی (از آنندراج). - بازوی چیزی داشتن؛ لایق بودن برای کاری. دارای قوت و توانایی بودن. (ناظم

الاطباء) (آنندراج) : ای دل بر این قرار مزن لاف عاشقی بازوی یک نگاه ندارد شکیب تو. حکیم شفائی (از آنندراج). - چیره بازو؛ کنایه از نیرومند و قوی : به داد و دهش چیره بازو بود جهانبخش بی همتر ازو بود.نظامی ||. کنایه از قوت و قدرت. (ناظم الاطباء). استعداد. قوت. (غیاث اللغات) : نگر تا ننازی به بازو و گنج که بر تو سرآید سرای سپنج.فردوسی. معین دین نبی با دو پشت و بازوی حق بتیغ و دولت مؤمن فزا و کافرکاه.فرخی. چنین پادشاهان که دین پرورند به بازوی دین گوی دولت برند. سعدی (بوستان). ای دل به این قرار مزن لاف عاشقی بازوی یک نگاه ندارد شکیب تو. شفائی (از آنندراج ||). هر یک از دو چوب کنار درگاه. (ناظم الاطباء). هر یک از دو چوب طرفین در. (آنندراج) : و آن منبر که نام احمد خجستانی بر وی نوشته بود بتاریخ سنهء ست و ستین و مأتین (۲۶۶ ه . ق.) من دیدم تا بدین عهد منبری بود سیاه از چوب آبنوس، بازوها از چوب جوز سیاه کرده. (تاریخ بیهق). باهو در تداول خراسان ||. اطراف تخت. خوابگاه ||. اندازه. گز. (ناظم الاطباء). و این اندازه را در ایران قدیم معادل دو آرسنی (ارش) میدانسته اند. (ایران باستان پیرنیا ج۲ ص۱۴۹۸ ||). آهوی نر. آهوی ماده. غزال ||. رفیق. مصاحب ||. آنکه در سرود با کسی همراهی میکند ||. پارچه ای که مغان در هنگام غسل دور کمر می پیچند. (ناظم الاطباء). - بازو افراشتن:گهی ببازی بازوش را فراشته داشت گهی برنج جهان اندرون بزد آرنج.بوشکور. - بازو خوردن؛ پذیرفتن. مصادمه از بازو. (ناظم الاطباء). - بازو دادن؛ کنایه از یاری دادن و مددکاری کردن باشد. (برهان قاطع) (آنندراج). - بازودراز؛ مردم درازدست. کنایه از غالب و مستولی شدن و درازدستی هم هست. (برهان قاطع). مستولی. ظالم. ستمگر. (ناظم الاطباء). غالب. (آنندراج). - بازو زدن؛ زدن با بازو. (ناظم الاطباء). بازو کوفتن چنانچه پهلوانان در وقت کشتی کنند. (آنندراج) : اجل بازوزنان هرسو همی رفت بخون اندر چو مردان شناور. ازرقی (از آنندراج). - بازو ستون کردن؛ محکم نمودن. سخت کردن بازوی چپ را در هنگام کشیدن کمان. (ناظم الاطباء) (آنندراج). - بازوشکن؛ بسیار قوی و زورآور. (آنندراج) : ترنگ کمانهای بازوشکن بسی خلق را برده از خویشتن. نظامی (از آنندراج). - بازو کشیدن؛ کنایه از کوشیدن. سعی کردن این : با خوی نیک و نعمت حکمت اندر ره راست میکشد بازو.ناصرخسرو. - بازو گشادن؛ سخی و جوانمرد بودن. گشاده دست بودن. (ناظم الاطباء). سخاوت کردن. (آنندراج). دست گشادن. بکار پرداختن. اقدام کردن : بخدمت میان بست و بازو گشاد سگ ناتوان را دمی آب داد.سعدی. بی دست گشاده نیست مقبول دعا زنهار زبان ببند و بازو بگشا. مخلص کاشی (از آنندراج). و رجوع به چیره شود. - سخت بازو؛ زورمند. قوی. توانا. پرزور : چنان سخت بازو شد و تیزچنگ که با جنگجویان طلب کرد جنگ. سعدی (بوستان). سعدی چو سروری نتوان کرد لازمست از سخت بازوان بضرورت فروتنی. سعدی (طیبات). سعدیا تن بنیستی در ده چارهء سخت بازوان این است.سعدی (بدایع). درمی چند ریخت در مشتش سخت بازو به زر توان کشتش. سعدی (هزلیات). - قوی بازو؛ کنایه از نیرومند. زورمند. توانا : از دیو فریشته کند نفسی کش عقل همی کند قوی بازو.ناصرخسرو. قوی بازوانند و کوتاه دست خردمند و شیدا و هشیار و مست. سعدی (بوستان). قوی بازوان سست و درمانده سخت. سعدی (بوستان). - لطیف بازو؛ کنایه از لطیف بدن. نرم تن. لطیف اندام : کمان سخت که داد آن لطیف بازو را که تیر غمزه تمامست صید آهو را. سعدی (بدایع ||). بازوی اهرم.(۶) عمودی که معمولاً برای جابجا کردن اشیاء سنگین بر نقطه ای محکم موسوم به گشتاور نهاده شده و با فشار آوردن بر آن عمود، موجبات حرکت شی ء فراهم میشود. رجوع شود به مقاومت مصالح ج ۱ ص۳. (۱) - boiy. (۵) - bazu. (۴) - bazu. (۳) - bahu. (۲) - bazu. (۶) - Bras de Levier.

بازوار.

(اِخ) پازوار. رجوع به پازوار شود.

بازواری.

(ص نسبی) پازواری. که اهل پازوار مازندران باشد. رجوع به بازواری (اِخ) و پازواری شود.

بازواری.

(اِخ) پازواری. رجوع به امیرپازواری شود.

بازواری.

(ص نسبی)(۱) پازواری. سادات بازواری، طایفه ای از سادات مازندران هستند، پس از آنکه سید زین العابدین بن سید کمال الدین از سادات مازندران در سال ۸۷۲ ه . ق. به حکومت ساری رسید، این طایفه با او مخالفت کردند و در نتیجهء جنگهایی که بین سرداران او و سادات بازواری روی داد، سید زین العابدین پیروز شد. (رجوع به حبیب السیر چ خیام ج۳ صص۳۵۳ - ۳۵۴ شود). (۱) - در حبیب السیر چ خیام، این کلمه بازداری ضبط شده است.

بازوئی.

(اِ) رجوع به بازویی شود.

بازوبند.

[بَ] (اِ مرکب)(۱) هر چیزی که بر بازو بندند، خواه از سنگهای قیمتی باشد یا غیر آن. (ناظم الاطباء) . بندی مرصع که زینت را به بازو بندند. (یادداشت مؤلف). پارهء زیوری است معروف. (آنندراج). حلقه ای که اغلب از فلزات قیمتی تهیه و به بازوی پهلوانان بسته میشده است. دُملُج و دِملَج. (المنجد) (منتهی الارب). معضاد. عِضاد. مُدلوج. دُملوج. (منتهی الارب ||). مصالح هر چیز چنانچه رشتهء تسبیح و دوال و امثال آن برای شمشیر. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). بمعنی حرزی است که در درون آن دعا گذاشته به بازو می بندند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۶). (۱) - Bracelet.

بازوبند.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان تحت جلگه بخش فدیشهء شهرستان نیشابور که در ۱۲ هزارگزی شمال فدیشه در جلگه واقع شده است. ناحیه ای است معتدل با ۵۲۲ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازوبندی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بازوبند: قرآن بازوبندی. (یادداشت مؤلف ||). نوعی نقش قالی. گل بازوبندی در قالی. (یادداشت مؤلف).

بازوچه.

[چَ / چِ] (اِ مصغر) اعضای فرعی لالهء دریایی. در تمام طول بازوی لالهء دریایی و در هر طرف آن شاخه های ساده تر و کوچکتری قراردارند به اسم بازوچه.(۱) (از جانورشناسی عمومی ج ۱ ص۲۴۸). (۱) - Pinnules.

بازودراز.

[دِ] (اِخ) لقب بهمن پسر اسفندیار. (آنندراج) : دگر بار گفتا بمن گوی راز که بازوی بهمن چرا شد دراز. نظامی (از آنندراج) (از غوامض سخن). تیغ زنت بهمن بازودراز نوبتیت سنجر نوبت نواز. میرخسرو (از آنندراج).

بازور.

(اِخ) جادوگر تورانی که در سپاه افراسیاب بود. (ناظم الاطباء). در قصه های شهنامه گفته جادوگری بوده از توران و به دست رهام بن گودرز کشته شد. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). نام جادوگری است. (شرفنامهء منیری). نام جادوگری بوده از توران که به سحر و جادو لشکر ایران را شکست داد و عاقبت بردست رهام بن گودرز کشته شد. (برهان قاطع). نام جادوگری که در زمان فرماندهی طوس لشکر ایران را با جادو هلاک کرد و رهام بن گودرز او را در کوهی یافته بکشت. (شعوری ج ۱ ص۱۶۱) : ز ترکان یکی بود بازور نام به افسون به هر جای گسترد کام بیامد یکی مرد پنهان پژوه به رهام بنمود ز انگشت کوه که بازور جادوی نستوه شد به افسون و تنبل در آن کوه شد. فردوسی (از جهانگیری) (از شعوری).

بازوری.

(اِخ) شیخ ابراهیم بن فخرالدین عاملی. منسوب به قریهء بازور، و شاگرد شیخ بهائی است. احوالش در کتاب «امل الاَمل» یاد شده. شاعر و ادیب بود و در مشهد درگذشت. او راست «رحلهٔ المسافر» و «دیوان». (نجوم السماء صص۶۹ - ۷۰) (ذریعه ج ۱۰ ص ۱۷۰).

بازو زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) بال زدن پرنده : آن همایی را که سوی جد او بازو زدی[جبرئیل] عنبرین گیسوی او بازوش را شهپر سزد. سوزنی. قاز ار بازو زند بر باد عدل پهلوان چرغ عنقاوار متواری شود از بیم قاز. سوزنی ||. بازو کوفتن؛ چنانکه پهلوانان در وقت کشتی کنند. (آنندراج).

بازوزنان.

[زَ] (نف مرکب، ق مرکب)بازوزننده. در حال بازو زدن. بمجاز بال زننده. شناکننده : اجل بازوزنان هر سو همی رفت به خون اندر چو مردان شناور. ازرقی (از آنندراج)(۱) (۱) - صاحب آنندراج این بیت را در ذیل بازو زدن بمعنی بازو کوفتن آورده چنانکه پهلوانان در وقت کشتی زنند.

بازو گشاده.

[گُ دَ / دِ] (ص مرکب) بمعنی نیازمند است و معنی ترکیب ظاهر است. (آنندراج). محتاج ||. عارض. دادخواه. (ناظم الاطباء). هر دو معنی مجازی است.

بازون.

(اِخ) نام ولیعهد و قائم مقام فلیودیوس یکی از امپراتوران روم در زمان حضرت عیسی است که سیزده سال پادشاهی کرد. او اسقیناس را به فتح اورشلیم مأمور گردانید و اسقیناس بدان جانب شتافت و به محاصرهء نصاری کوشید و چون نزدیک بدان رسید که شهر مسخر گردد، شنید که بازون جنون پیدا کرده و زوجهء خود را بقتل رسانیده و خود را نیز پس از چند روز هلاک ساخته است، بنابر این پسرش را به محاصرهء اورشلیم بازداشت و خود به رومیه بازگشت و بر تخت سلطنت متمکن شد. در تحفهٔ الملکیه مسطور است که آیت: «اذ ارسلنا الیهم اثنین فکذبوهما فعززنا بثالث (قرآن ۳۶/۱۴)»، در شأن رسولانی است که به اشارات حضرت عیسی نزد بازون رفته بودند. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص۲۱۶ شود.

بازون.

(اِخ) معروف به بازون الصغیر، نام یکی از امپراتوران روم که بعد از ذومنطانس مالک تاج و تخت شد. سیرتی پسندیده داشت و هر کس را ذومنطاس اخراج کرده بود باز به رومیه طلبید. ایام سلطنتش بیک سال و چهار ماه کشید. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص۲۱۶ شود.

بازوندی.

[وَ] (اِخ) دهی است از دهستان رومشکان بخش طرهان شهرستان خرم آباد که در ۴۲ هزارگزی جنوب سپیددشت و در ۴۲ هزارگزی جنوب راه شوسهء فرعی خرم آباد به کوهدشت در جلگه واقع است. ناحیه ای گرمسیر دارای ۱۲۰۰ تن سکنه است. آب آن از چاه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان آنجا سیاه چادربافی است. راه آن اتومبیل رو است و ساکنانش از طایفهء امرانی میباشند. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بازونطیا.

(اِخ) بیزانطیه. معرب بیزانس : فانه ملک برومیه ثم انتقل الی بازونطیا. (حمزهء اصفهانی ص ۵۰). قسطنطین المظفربن هلانی... اول پادشاهی رومیه کرد، پس [به]بازونطیا آمد و آن را دیوار کشید. (مجمل التواریخ و القصص ص۱۳۴). و رجوع به بیزانطیه و بیزانس شود.

بازو یازیدن.

[دَ] (مص مرکب) بازو کشیدن. رجوع به بازویازیده شود.

بازویازیده.

[دَ / دِ] (ن مف مرکب)بازوکشیده: ناقهٔ ضابع؛ ناقهء بازویازیده. (منتهی الارب).

بازویی.

(اِ) در تداول بنایان و سفال گران قسمی تنبوشه که قسمتی از آن افقی و قسمتی عمودی است. (یادداشت مؤلف).

بازه.

[زَ / زِ] (اِ) پاچه : کوه را زلزله چون کیک فتد در بازه ابر را صاعقه چون سنگ فتد در قندیل. انوری. کیک در بازهء من افکندی وینکت سنگ در افتاده بسر.انوری. غمت آن لحظه بی اندازه افتد که آندم کیکت اندر بازه افتد.عطار. و گویا لهجه ای در پازه و پاچه است که «پ» به «ب» و «چ» به «ز» تبدیل شده است. و رجوع به پاچه و پازه شود.

بازه.

[زَ / زِ] (اِ) چوبی بود میانه نه دراز و نه کوتاه، آن را دو دسته گویند. (فرهنگ اسدی چ اقبال ص ۵۱۴) : نشسته به صد خشم در کازه ای گرفته بچنگ اندرون بازه ای(۱). خجسته (از فرهنگ اسدی). آنرا دو دستی گویند. (فرهنگ اوبهی). بازه چوبی نه دراز و نه کوتاه که شتربانان دارند. (حاشیهء احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص۱۱۰۲ و ۱۱۴۸). چوبی که به دست گیرند و دودستی نیز گویند. (صحاح الفرس) (شعوری) (شرفنامهء منیری). عصا و چوبدست بزرگ. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). چوب دستی. سردستی قلندران را هم میگویند. (برهان قاطع) : آن مرده چیست آنکه برای ثواب او پالیزبان به بازهء چوپان رسید باز. سوزنی (از فرهنگ جهانگیری). سوزنیم مرد به اندازه کیر تازه دل و غازه رخ و بازه کیر.سوزنی ||. شاه تیر. (رشیدی). شاه تیر به اعتبار اینکه بازهء اشجار است. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری ||). شاخ درخت، چه گویا بازوی آن است. (انجمن آرای ناصری ||). چوب کنده که از آن قپان و ترازو آویزند. (برهان قاطع ||). چوب کنده فلک را گویند. (فرهنگ جهانگیری ||). باز باشد بمعنی باع عربی. (آنندراج) (انجمن آرا) (جهانگیری). بهمان معنی باز است که از سر این انگشت تا انگشت دیگر هنگام گشادگی دستها فاصله بوده باشد. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). مقدار گشادگی میان هر دو دست را گویند چون دستها را از هم بگشایند و آنرا به عربی باع و به ترکی قلاج خوانند. (برهان قاطع) (جهانگیری). باع یعنی مقدار دو دست گشاده و بدین معنی یازه (بیای حطی) نیز گفته اند. و منوچهری گوید : آفرین زان مرکبی کو بشنود در نیم شب بانگ پای مورچه در زیر چاه شست باز. (از رشیدی). اسدی گوید : چهی ژرف دیدند صدبازه راه یکی چرخ گردنده بالای چاه. مقدار باز کردن دست است. (شعوری ج ۱ ص ۱۹۲ ||). در جهانگیری فضای بین جدارین و خلا بین جبلین که عبارت از کوی (کذا) و دره باشد. و بدین معنی لغتی است در باز بمعنی گشاده. (رشیدی). فاصلهء میان دو دیوار و دو کوه. (شعوری ج ۱ ص۱۹۲) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). فاصلهء میان دو دیوار و دو کوه را نیز گویند که عبارت از کوچه و دره باشد. (برهان قاطع) (جهانگیری). در تداول محلی خراسان، فاصلهء وسیع میان دو کوه ||. در تداول کرمان، فاصلهء بین دو کرت زراعتی ||. جنس مرغ باز را گویند. (رشیدی ج ۱ ص۱۹۲||). فاصلهء میان دو بال پرندگان یا هواپیما(۲). (لغات مصوبهء فرهنگستان). (۱) - این شعر در احوال و اشعار رودکی از آن رودکی دانسته شده و بدین صورت آمده است: نشسته به صد چشم بر باره ای گرفته به چنگ اندرون باره ای. (احوال و اشعار رودکی ص۱۱۰۲). (۲) - Envergure.

بازه.

[زَ] (اِخ) دهی است از دهستان بیزکی بخش حومهء شهرستان مشهد که در ۵۰ هزارگزی شمال باختری مشهد و ۱۲ هزارگزی شمال راه شوسهء مشهد به قوچان در جلگه واقع است، ناحیه ای است با آب و هوای معتدل و ۲۵۵ تن سکنه. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و چغندر و بنشن و شغل مردمش زراعت و راه آن ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بازه.

[زَ] (اِخ)(۱) دهی است از دهستان چناران بخش حومهء شهرستان مشهد که در ۵۰ هزارگزی شمال باختری مشهد و ۱۲ هزارگزی شمال شوسهء مشهد به قوچان در جلگه واقع است. آب و هوای آن معتدل و دارای ۲۵۵ تن سکنه است. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و چغندر و بنشن، شغل مردمش زراعت و مالداری و راه آن اتومبیل رو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹). (۱) - از بازه بمعنی فاصله میان دو کوه گرفته شده است.

بازه.

[زَ] (اِخ)(۱) نام قصبه ای است در حوزهء غرناطه در اسپانیا که در ۳۲ هزارگزی شمال شرقی شهر قادیس قرار دارد، جمعیت آن در حدود ۸۹۰۰ تن است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). (۱) - Baza.

بازه.

[زَ] (اِخ) نام شهری است در سرزمین سودان، در ورای سواکن، که از آنجا کبوتری خاص را بمکه می آورند. (معجم البلدان).

بازه حوض بالا.

[زَ حَ] (اِخ) دهی است از دهستان پیوه ژن بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۱۳ هزارگزی شمال باختر فریمان و ۱۲ هزارگزی شمال راه شوسهء عمومی مشهد به تهران در دامنه واقع است. آب و هوای آن معتدل و دارای ۲۶۰ تن سکنه است و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازه حوض پایین.

[زَ حَ] (اِخ) دهی از دهستان پیوه ژن بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۵۴ هزارگزی شمال فریمان بر سر راه شوسهء عمومی مشهد به تهران در جلگه واقع و دارای ۱۵۰ تن سکنه است. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن اتومبیل رو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازه خور.

[زَ] (اِخ) دهی است از دهستان احمدآباد بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۴۸ هزارگزی شمال باختری فریمان و در دامنه واقع شده و دارای آب و هوای معتدل و ۱۳۰ تن سکنه است. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازه دهنو.

[زَ دَ نَ] (اِخ) دهی است از دهستان تبادکان بخش حومهء شهرستان مشهد که در یک هزارگزی خاور مشهد و در جلگه واقع و دارای آب و هوای معتدل و ۲۲۰ تن سکنه است. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راه آن اتومبیل رو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازهر.

[زَ] (اِ) پازهر. دزی ازالمستعینی آرد: هوالبازرد و یقال له بازهر؛ ای نافی السم، کما یقال لحجر من الاحجار بازهر لهذه العلة. (دزی ج ۱ ص ۴۸). - بازهر کانی؛ فادزهر معدنی است. (فهرست مخزن الادویه). - بازهر گاوی؛ حجرالبقر است. (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به پازهر و پادزهر و بادزهر شود.

بازه شاه سرخیل بالا.

[زَ سَ خَ] (اِخ)دهی است از دهستان سنگان بخش رشخوار شهرستان تربت حیدریه که در ۴۵ هزارگزی شمال باختری رشخوار و ۹ هزارگزی شمال شوسهء عمومی تربت به رشخوار واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و با آب و هوای معتدل و ۳۵ تن سکنه که آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و پنبه و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازهشتن.

[هِ / هَ تَ] (مص مرکب) هشتن. گذاشتن. واگذار کردن : جهان را بدان بازهل کافرید وز او آمد این چرخ گردان پدید.فردوسی. سخنها دراز است و کاری درشت به یزدان کنون بازهشتیم پشت.فردوسی. بازهل این فرش کهن پوده را طرح کن این دامن آلوده را. نظامی (مخزن الاسرار ص ۷۷). و رجوع به هشتن شود.

بازه عاشقان.

[زَ شَ] (اِخ) دهی است از دهستان رشخوار بخش رشخوار شهرستان تربت حیدریه که در ۸ هزارگزی جنوب باختری رشخوار و ۶ هزارگزی جنوب راه شوسهء عمومی تربت حیدریه به رشخوار در دامنه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر با ۴۸۵ تن سکنه که آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و انگور و انار و شغل مردمش زراعت و گله داری و قالیچه بافی و کرباس بافی و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بازه کلاغ.

[زَ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان میان ولایت بخش حومهء شهرستان مشهد که در ۴۳ هزارگزی شمال باختری مشهد در کنار کشف رود و در جلگه واقع است. ناحیه ای است معتدل دارای ۶۶ تن سکنه و محصول آن غلات و شغل مردم آن زراعت و مالداری و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

باز هم آمدن.

[زِ هَ مَ دَ] (مص مرکب) بهم آمدن. التیام یافتن : ور نیز جراحت به دوا باز هم آید از جای جراحت نتوان برد سنان را. سعدی (بدایع).

بازی.

(اِ) هر کار که مایهء سرگرمی باشد. رفتار کودکانه و غیر جدی برای سرگرمی. کار تفریحی. لَعب. (حاشیهء برهان قاطع). لهو : سر

شهریاران به رزم اندر است ترا دل به بازی و بزم اندر است.فردوسی. پس بازی گوی شد خسرو بر یکی تازی اسب کُه پیکر. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۲۵). جهان را نه بر بیهده کرده اند ترا نز پی بازی آورده اند.اسدی. ای بر ره بازی اوفتاده بس یک ره برهی ازین ره بازی.ناصرخسرو. این جهان را بجز از خوابی و بازی مشمر گر مقری بخدا و برسول و به کتیب. ناصرخسرو. جهان بر چشم دانا هست بازی نباشد هیچ بازی را درازی.(ویس و رامین). به چشم او ننماید به حرب جز بازی نبرد و کوشش و پیکار رستم رویین. سوزنی. سخای حاتم پیش سخای تو زفتی است نبرد رستم پیش نبرد تو بازی.سوزنی چو در بازی شدند آن لعبتان باز زمانه کرد لعبت بازی آغاز.نظامی. بازی خود دیدی ای شطرنج باز بازی خصمت ببین پهن و دراز.مولوی. هر بازیی از جدی بیرون آمده است. (بهاءالدین ولد). اگر مرد لهو است و بازی و لاغ قویتر شود دیوش اندر دماغ. سعدی (بوستان). بسا اهل دولت ببازی نشست که دولت ببازی برفتش ز دست. سعدی (بوستان). چون پیر شدی ز کودکی دست بدار بازی و ظرافت بجوانان بگذار. سعدی (گلستان). نخندد طبع طفلان جز به بازی.جامی. احوال زمانه گوشه گیران دانند بازی بکنار عرصه بهتر پیداست. واعظ قزوینی. ریخت چون دندان، امید زندگی بی حاصل است مهره چون برچیده شد بازی به آخر میرسد. صائب || مزاح. خوش طبعی. طیبت. مفاکهت. (زمخشری). هزل. (منتهی الارب). شوخ طبعی : خورد سیلی، زند بسیار طنبور دهد تیزی به بازی همچو تندور.طیان. به بازی و خنده گرفتن نشست شخ گاو و دنبال کرگی به دست.فردوسی. هیچکس چیزی اظهار نکند از بازی و رامش تا ما بگذاریم چنانکه یک آواز شنوده نیاید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۹۲). زنی بود دیوانه که زنان وی را طلب کردندی و با او مزاح و بازی کردندی و از سخن او خندیدندی. (نوروزنامهء منسوب به خیام). از نماز فارغ گشت پیش پیغامبر شد وی را دید که مسواک کرد و عظیم بقوت بود، شاد گشت. ببازی عایشه را گفت پیغامبر بهتر گشت نوبت دیگر حجره است. (مجمل التواریخ و القصص||). سهل انگاشتن. بشوخی گرفتن : کسی کو بود شهریار زمین نه بازیست با او سگالید کین.فردوسی. همی تاخت یکسان چو روز شکار ببازی همی آمدش کارزار.فردوسی. نه دهقان نه ترک و نه تازی بود سخنها بکردار بازی بود.فردوسی. نگر تا این سخن بازی نداری که بازی نیست با شیر شکاری. (ویس و رامین). چند گویی که از تو بر گردم با همه بازیست با جان هم.سنائی. جهان عشق است و دیگر زرق سازی همه بازیست الا عشقبازی.نظامی. کار من و تو بدین درازی کوتاه کنم که نیست بازی.نظامی. ببازی نگفت این سخن بایزید که از منکر ایمن ترم کز مرید. سعدی (بوستان). این وجد و سماع ما مجازی نبود وین رقص که میکنیم بازی نبود با بیخبران بگوی کای بیخردان بیهوده سخن به این درازی نبود. شیخ علاءالدولهء سمنانی. دو جهانی بدین صغیری تو تا تو را مختصر نگیری تو این چنین آلتی ببازی نیست وین چنین حالتی مجازی نیست.اوحدی. انکار خدا مکن که بازی نبود کس را ز خدای بی نیازی نبود. آصف ابراهیمی کرمانی || عبث. بیهوده : تو آن را جز از باد و بازی مدان گزاف جهان بین و رازی مدان.فردوسی. نگر تا نداری ببازی جهان نه برگردی از نیک پی همرهان.فردوسی. بچشم اندرت چندان جفت گشتند تفکر کن که کاری نیست بازی.ناصرخسرو. ببازی مده عمر باقی بباد که مانده شود هر که خیره دود. ناصرخسرو (دیوان، چ تقوی ص۱۱۴). روزگار و چرخ و انجم سر بسر بازیستی گرنه این روز دراز دهر را فرداستی. ناصرخسرو. مرا جان درافکند در جام عشقت گمان برد کاین عشق کاری است بازی. خاقانی. من این گفتم و رفتم و قصه ماند ببازی نمی باید این قصه خواند.نظامی. ملک بدولت نه مجازی دهند دولت کس را نه به بازی دهند.نظامی || فسوس. دغا. فریب. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (آنندراج) (حاشیهء برهان قاطع) : جهانا همانا فسوسی و بازی که بر کس نپایی و با کس نسازی. مصعبی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۴). مهر مفکن بر این سرای سپنج کاین جهان پاک بازی و نیرنج.رودکی. بکردارهای تو چون بنگرم فسوس است و بازی نماید برم.فردوسی. سوار جهان پوردستان سام ببازی سراندر نیارد بدام.فردوسی. هوشیار باش [امیر یوسف] تا بار دیگر سهوی چنین نیفتد که با محمود چنین بازیها نرود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۵۴). با چون محمود مرد چنین بازی کی رود. (تاریخ بیهقی ص۶۸۵). چه باشد بازی آن باشد که ناید هیچ حاصل زو تو پس پورا بروز و شب پس بازی چه واتازی. ناصرخسرو. چو عاشق ترک شد معشوق تازی چنین

پیوند را خوانند بازی. اوحدی (از ده نامه ||). رفتار. شیوه. دَیْدَن. (منتهی الارب) : گر این نغز بازی بجای آورند پسندیده و دل زدای آورند.فردوسی. بکندش یکی گور و کردش بخاک جهان را ازین بازی آنگه چه باک.فردوسی. خدمتکاران... همان بازی ها که در روزگار امیر ماضی میکردند، کردن گیرند. (تاریخ بیهقی). این بلعجبیست خوش کجا نجهد از بازی او مگر که نظاری.ناصرخسرو. ورزش عشق بتان چو پردهء غیب است هر دم ازو بازی دگر بدر آید.خاقانی. گر چه هر دو بر سر یک بازیند لیک با هم مروزی و رازیند.مولوی ||. امر مهم. کار. عمل : به روزی که رای شکار آیدت چو گیرنده بازان بکار آیدت دو بازی بهم برنباید زدن می و بزم و نخجیر و بیرون شدن.فردوسی. بخوبی همی بازی آمد بجای به بخت بلند جهان کدخدای.فردوسی ||. به مجاز، پیش آمد روزگار. واقعهء اتفاقی. حادثه : چنین باز گشتم بازیهای بزرگ پیش آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۷۱). حسابی برگرفت از روی تدبیر نبود آگه ز بازیهای تقدیر.نظامی. چو بر خواندم دعای دولت شاه زبازیهای چرخش کردم آگاه.نظامی. چو هندو جواب سکندر شنید بشب بازی دیگر آمد پدید.نظامی. - بازی نمودن؛ پیش آوردن حادثه و واقعه و امثال آن : نگه کن که مرسام را روزگار چه بازی نمود ای پسر گوش دار.فردوسی ||. تآتر. نمایش. انجام نمایش و بازیهای ورزشی و خارق العاده مثل رسن بازی و طناب بازی. شعبده : ببازیگری ماند این چرخ مست که بازی بر آرد بهفتاد دست زمانی بباد و زمانی بمیغ زمانی بخنجر زمانی به تیغ.فردوسی. گاهش اندر شیب تازم گاه تازم برفراز چون کسی کو گاه بازی برنشیند بر رسن. منوچهری. بر آن فرضه بی آنکه اندیشه کرد رسن بازی هندوان پیشه کرد.نظامی ||. شیطنت. نیرنگ : بدین چربی زبانی کرده در کار نئی از بازی شیرین خبردار. نظامی (الحاقی ||). معاشقه : چودوری چند رفت از عیش سازی پدید آمد نشان بوس و بازی.نظامی ||. رقص ||. قمار ||. گوی کوچک. (ناظم الاطباء ||). لُعبَت. (زمخشری). - آخوندبازی.؛ - ببازی گرفتن امری را؛ بهیچ نشمردن. اهمیت ندادن : این دم شیر است به بازی مگیر.؟ - ببازی گرفتن کسی را؛ او را شریک و انباز خود کردن در کاری. - تیغ بازی:زره پوشم ار تیغ بازی کنی.نظامی. - راست بازی:نداریم بر پردهء کج بسیچ بجز راست بازی ندانیم هیچ.نظامی. - شاهدبازی:نام سعدی همه جا رفت بشاهدبازی وین نه عیبی است که در مذهب ما تحسین است. سعدی (بدایع). - شب بازی:چنان بود شب بازی روزگار که شه را دگرگون شد آموزگار.نظامی. - شمشیربازی:در آمد به شمشیربازی چو برق.نظامی. - طبل بازی:تبیره زنان طبل بازی کنند ببانگ دهل زخمه سازی کنند.نظامی. - عشق بازی:عشقبازی چیست سر درپای جانان باختن با سر اندر کوی جانان عشق نتوان باختن. سعدی (بدایع). - گشادبازی.؛ - مهره بازی:به ماری چو من مهره بازی مکن.نظامی. - نیزه بازی:در آن معرکه نیزه بازی گرفت.نظامی. دربارهء سایر ترکیبات رجوع به باز شود. -امثال: بازی اشکنک دارد سر شکستنک دارد. بازی بازی آخرش جدی میشود. بازی بازی با ریش بابا هم بازی. بازی از نظر اجتماعی: بازی یکی از صور تفریح است که تنها به انسان اختصاص ندارد بلکه در زندگی حیوانات نیز بازی بطور آشکار دیده میشود. ولی البته از نظر شکل تفریح و مقدار وقتی که صرف آن میشود اجتماعات و تمدنهای مختلف با هم تفاوت دارند. در گذشته تفریح با مذهب آمیخته بوده است، بمناسبت جشن های مذهبی بود که مسابقات و بازیها با رقص و سرودخوانی هائی ترتیب داده میشد، مثلا هنگام تولد، هنگام بلوغ. بازی در زندگی اجتماعی مردم ابتدائی نهایت اهمیت را داشت، خرمن چینی، شکار، مجالس برای جشن های مذهبی و تفریحات و غیر آن از این گونه است. اما تفریحات بصورت منظم و استفاده با نقشه در زمان فراغت اختصاص بطبقات بالای اجتماع داشت. در رم، مصر و یونان بازیهای پهلوانی، نمایش، خطابه خوانی و موسیقی بطبقات ممتاز اختصاص میداشت، گاه گاه طبقات دیگر نیز از این تفریحات استفاده میکردند. در قرون وسطی باز هم مختص بطبقات اشراف و نجیب زادگان بود و بیشتر مردم از مراسم مذهبی فرصتی برای تفریح به دست می آوردند. این امر هنوز در بسیاری از جوامع ابتدائی بهمان صورت ادامه دارد. بعد از انقلاب صنعتی و ظهور دمکراسی، تفریح عمومیت یافت و جزئی از زندگی عامهء مردم را تشکیل داد و عوامل عمدهء آن این دوامر بود: ۱ - پیشرفت اصل تساوی. ۲ - تقلیل ساعات کار. در سال ۱۸۴۰ م. ساعات کار در امریکا ۸۴ ساعت در هفته بود، در حالیکه در ۱۹۳۰

م. پنجاه ساعت و در حال حاضر به چهل ساعت رسیده است، پس وجود فراغت اجازهء تفریح و صرف اوقات آسایش بیشتر را ببازی و سایر وسایل تفریح داد. و این امر سبب شده است که تفریحات تجارتی که مبنی بر حالت انفعالی و تأثرپذیری است مانند تلویزیون و سینما با ظهور تفریحات ماشینی، اتومبیل سواری و رادیو، عمومیت و قوت پیدا کرده است. چرا بشر بازی و تفریح میکند؟ در تمام تمدن ها تفریحات بصورت کارناوال(۱) و رقص(۲) دیده میشود. دربارهء تفریح و نقش آن نظریات گوناگونی است. جمعی مانند دورکیم(۳) و هاریسون(۴) میگویند منشأ حیات تفریحی مذهب است و بازی و هنر از مذهب نشأت گرفته است. نظر دوم نظر بعضی از علمای اجتماعی است که میگویند شباهت و قرابتی بین بازی و مذهب است ولی بازی وسیله ای است برای تقویت روابط اجتماعی. حکیم انگلیسی هربرت اسپنسر(۵) میگوید: بازی وسیله ای است برای مصرف انرژی های انباشتهء اضافی. بعضی از روانشناسان اجتماعی معتقدند که یکی از عللی که مردم کشورهای دیکتاتوری طالب جنگند و جنگ را میپذیرند این است که در این کشورها زندگی یکنواخت و سرد و خشک است، جنگ اجازه میدهد که انرژیهای انباشته و متراکم بطریقی مصرف شود. مردمی که به زندگی سرد و سخت و قیود و مقررات شدید معتاد شده اند در جنگ تنوعی میجویند. نظریهء دیگری در میان روانشناسان هست و آن اینست که بازی وسیله ای است برای تنوع زندگی، رهایی از خستگی و بعقیدهء بعضی دیگر وسیله ای است برای کسب لذت فردی. در عین حال دربازی و تفریح است که شخص قواعد اجتماعی را می آموزد و عادت به نظم میکند، بچه ها در سنین پایین اشتیاق دارند که مقررات بازی را رعایت کنند. این نظر از دو روانشناس و جامعه شناس امریکایی است بنام «سامر»(۶) و «کلر»(۷). دانشمند دیگری که دربارهء بازی تحقیق کرده است، کارل گروس(۸)میباشد. کارل گروس میگوید: «بازی وظیفه ای انجام میدهد و آن اینست که کودک را برای زندگی بزرگسالی آماده میکند. بازی بچه گربه از این قبیل است...». از راه بازی حس مراعات نظم آموخته میشود و حس رفاقت بوسیلهء بازی پرورده میگردد. نظریهء دیگر، نظریهء غریزی است. ویلیام جیمز معتقد بغریزهء بازی است. دیگری گوید: میل بازی ناشی از غریزهء نزاع و زورآزمایی است. استانلی هال(۹) انگلیسی میگوید که بازی نوعی یادآوری و بازسازی آزمایشهای کهنهء نژاد انسانی است. اگر بچه سنگ می اندازد یادگار بازمانده ای است از زمانی که بشر اولی سنگ پرت میکرده است و این در ضمیر نابخود(۱۰)انسان مانده است. دانشمند دیگری همین نظریه را دربارهء روانشناسی انسان داده است که در درون مغز قالبهایی از بازماندهء انسان نخستین هست و خرافات و اعتقادات غیرعقلانی که ما داریم وابسته بدان است. ایزاک توماس جامعه شناس امریکائی معتقد است که انسان چهار خواست اساسی دارد، یکی از آنها رهایی از یکنواختی و شوق آزمایشهای نو میباشد.... نظریهء دیگر از ارسطوست و بنام تهذیب یا تصفیه(۱۱) خوانده میشود. بعقیدهء ارسطو، وقتی ما به نمایش غم انگیز(۱۲) میرویم این نمایش ما را بغمهای دیگران میگریاند و از غم های خود رهائی می بخشد. این نظریه را دیگری به این صورت بیان کرده است که: بازی رهایی از هیجانات گران و رهایی از واقعیات تلخ زندگانی است. آدلر(۱۳) یکی از شاگردان زیگموند فروید نظریهء تازه ای آورده است: تکیهء کلام وی بر عقدهء حقارت(۱۴) است. فروید بیشتر غریزهء جنسی را مورد توجه قرار میداد و میگفت «من» ما در مقابل غریزه ضعیف است. اساس نظریهء آدلر، شخصیت(۱۵) است. بعقیدهء آدلر بازی وسیله ای است برای فراموش کردن و جبران نقص جسمی و کمبود معنوی. اشخاص زشت اغلب بذله گویی تمام دارند. تعریف دیگری که از بازی میتوان کرد، اینست که بازی در حقیقت انجام دادن کاری است، منتها بدون دریافت مزد و یا انتظار نتیجه. در سنین مختلف انواع بازی تفاوت میکند، دردوران کودکی بازیها بیشتر انفرادی است. در سنین جوانی بازیها از حالت انفرادی خارج میشود و جنبهء اجتماعی بخود میگیرد و معمو بصورت انواع ورزشها نمود میکند. در سنین پیری بعض مشغولیات از قبیل کشاورزی، یا توجه به بعض هنرها و حتی جمع آوری کلکسیون ها را میتوان نوعی از بازی دانست. بازیهای تاریخی: بازیهای بزرگ قدیم یونان (که در تاریخ معروف است): مردم یونان به افتخار بعضی از خداوندان خود جشنهای باشکوه ورزشی میگرفتند که بازیهای بزرگ نام داشت و اهل کلیهء بلاد در آن حاضر میشدند و معروفترین آن جشنهای نِمَه(۱۶) بنام

زئوس و جشنهای «تنگه» بنام پوزوئیدن و جشنهای «پی ته»(۱۷) بنام آپولون و جشنهای المپی(۱۸) بنام زئوس بود. بازیهای اخیر از همه مجلل تر بود که هر چهار سال یکبار تجدید میشد و فاصلهء هر دو جشن یک المپیاد نام داشت. مردم یونان المپیاد سال ۷۷۶ ق.م را مبدء قرار داده سنوات خود را از آن رو میشمردند، در ایام المپی جنگ در سرتاسر یونان موقوف میگردید، طولی نمیکشید که چندین هزار نفر یونانی در شهر مقدس المپی جمع می آمدند. این جشن پنج روز طول میکشید. روز اول مخصوص مراسم مذهبی بود. روز دوم از طلوع آفتاب به بانگ کوس و کرنا خبر میکردند که عنقریب بازی به میان می آید. بازی میدانی داشت و پلکان اطراف آن عده ای را بیش از چهل هزار نفر جا میداد. مسابقه با دو افتتاح میشد و سرعت و طول مدت را در نظر میگرفت. بعد نوبت به کشتی میرسید و آن کس میبرد که حریف را سه بار به زمین بزند و کتفینش را به خاک بیاورد. آنگاه مشت زنها که دست را با بسته های سرب گرفته میپیچیدند به میدان آمده ضربتهای سخت بهم میزدند تا یکی به عجز خود اقرار کند. سپس مسابقه ای در میگرفت که مخلوطی از کشتی و مشت بود. مبارزین این میدان به هر وسیله دست میزدند تا بلکه پشت حریف را به خاک بیاورند، مثلا انگشت را پیچ میدادند و گلو را میفشردند. از آنجا به میدان دیگری رفته و در آنجا دو مسابقه بعمل می آوردند، یکی اسب دوانی (که شبیه به مسابقه های امروزی بود)، و دیگری عرّاده دوانی. به عرّاده ها چهار اسب می بستند. از آن پس باز به میدان ورزش برگشته بازیهای پنجگانهء (جست و خیز، خشت پرانی، زوبین پرانی، دو و کشتی) را در آنجا صورت میدادند. در آخرین مسابقه سلاح بکار برده خودی بر سر و سپری در بازو داشتند. جشن به توزیع جوائز ختم میشد. کسانی که در بازی برده بودند، تاجی از زیتون وحشی میگرفتند، جمعیت با شوق و شور تمام بر ایشان درود میفرستاد و چون به شهر خود مراجعت میکردند، آنان را محترم میداشتند، برای یک یونانی هیچ ذکری جمیل تر از آن نبود که در بازیهای المپی برده باشد. رجوع شود به تاریخ ملل شرق و یونان البرماله، ص۲۰۰ ببعد. در روم نیز جشن ها و بازیهایی وجود داشت که بیشتر در نمایشگاه و سیرک و میدانهای بزرگ صورت میگرفت و امپراطوران خود را مکلف میدانستند در مجالس حضور یابند، برای تفصیل بازیها رجوع شود به تاریخ رم تألیف آلبرماله، ص۲۶۹ ببعد. بازیهایی که در میان یونانیان و رومیان مرسوم بود در میان عبرانیان ناروا حساب میشد، چنانکه جاسون چون خواست که در ورزش خانه رود او را کافر و ملعون خطاب نمودند... نقش بعضی از بازیها بر آثار قدیم مصر دیده شده است که شبیه به بعضی از بازیهای حالیه میباشد و دور نیست که عبرانیان بدین گونه بازیها راغب بوده اند. (قاموس کتاب مقدس). بازیهای پی تیا در محل دلفی بیادگار غلبهء آپولو (رجوع باین اسم شود) بر «پی تُن» انجام میگرفت. پی تُن ماری عظیم بود که صد سر و صد دهان داشت و از دهانهای او شرارهء آتش می جست و در نزدیکی دلفی جای داشت. آپولو این مار را با تیری هلاک ساخت و از آن پس یونانیان بافتخار وی نخست هر نه سال یکبار و پس از چندی چهار سال یکبار بازیهائی ترتیب دادند. بازیهای مزبور در آغاز امر صورت مجادله ای شاعرانه داشت. ولی کم کم نوازندگان نی بدان راه یافتند و بالاخره بصورت بازیهای اُلمپیا وایستمیا (رجوع باین دو اسم شود) درآمد. (فوستل دو کولانژ، تمدن قدیم). بازیهای نمه: روزی پسر پادشاه شهر نمه (رجوع باین اسم شود) را ماری هلاک ساخت و برای رفع غم و اندوه پادشاه بازیهائی ترتیب دادند که به بازیهای نمه معروف شد. پس از جنگ ایران و یونان بازیهای نمه صورت دیگر یافت و از آن پس بیاد یونانیانی که در راه وطن به هلاکت رسیده بودند سه یا پنج سال یکبار انجام میگرفت. اعمال و جزئیات آن ببازیهای اُلمپیا و ایستمیا شبیه بود. (فوستل دوکلانژ، تمدن قدیم). بازیهای ایستمیا(۱۹): بازیهائی شبیه بازیهای المپیا بود که در تنگهء گُرَنْتوس (رجوع باین اسم شود) سه یا چهار یا پنجسال یکبار بافتخار نپتونوس انجام می گرفت. (فوستل دو کلانژ، تمدن قدیم). (۱) - - (۵) - Harison. (۴) - emile Durkheim. (۳) - Dance. (۲) - Carnavale. Herbert Spencer. (۶) - Summer. (۷) - Keller. (۸) - K. Groos. (۹) - Stanley Hall. (۱۰) - Inconscience. (۱۱) - Catharzis. (۱۲) - Tragedie. (۱۳) - Adler. (۱۴) - Complexe d' Inferiorite. (۱۵) - Personalite. (۱۶) - Jeux Nemeens. (۱۷) - Jeux Pythiques. (۱۸) - Jeux Olympiques. (۱۹) - Jeux

.isthmiques

بازی.

[] (معرب، اِ) معرب بـاز، مرغ شـکاری معروف باشـد. (ناظم الاطباء). در عربی باز را گوینـد که طائر شـکاری است. (غیاث اللغات). مرغی است شکاری. ج، بُزاة و اَبْؤُز و بَؤُوْز [بَ ءُ وْ] و بیزان. (منتهی الارب). و قلقشندی در ذیل عنوان قسم دوم از جوارح، بزاة ،جِ بازی را یاد کرده و نوشـته است: چشـمانی زرد دارند و بر پنج گونه اند. بازی که بویژه در روزگار ما بدین نام اختصاص یافته است و در ضـبط این کلمه سه لغت (لهجه) است که شیواترین آنها بکسر «ز» و تخفیف «ی» آخر کلمه است. لهجهء دیگر «بازِ» بی یاست. و لهجهء سوم بـازی به اثبـات یـا و تشدیـد آن است که ابن سـیده آن را روایت کرده است و تثنیهء آن بازیـان و جمع آن بوازِ و بُزاة اسـت. این لفـظ مشـتق از بَزوان بمعنی وَثب (جسـتن) است(۱)بازی پرنـده ای سـبکبال و تنـدپرواز و از بهترین پرنـدگان شـکاری و کوشاترین آنها بر جسـتن شـکار خویش است. مرغ معروف که برای شـکار تربیت میشود. (تذکرهء ضریر انطاکی ص ۷۰). همان باز باشـد. (بحر الجواهر). باز و آن از جمله طیور سـباع شـکاری معروف است، اغبر مایل بسـفیدی و زردی و منقط به نقطه های سـیاه و بعضـی سفید رنگ مانند خروس سفید میباشد. (فهرست مخزن الادویه ص ۱۳۰). بفارسی باز نامند و از جملهء سباع طیور و معروف است گـوشت او در دوم گرم و در سـیم خشـک و بطی ء الهضم و ردی الغـذا و محلـل اورام و جـاذب سـموم بخـود و پرسوختهء او جهت انـدمال جراحت و قطور خون او جهت بیاض عین و طرفه و همچنین زهرهء او بغایت مفیـد و طلای سـرگین او جهت رفع آثار کلف و حمول او جهت اخراج مشـیمه و جنین و اعانت بر حمل گویند مجرب است. (تحفهء حکیم مؤمن). (۱) - گذشته از اینکه از نظر زبـان شناسـی توان گفت بزوان بمعنی وثب یـا برجسـتن تصـحیف یـا لهجهء غیر اصـلی از نزوان بهمین معنی است، کلمهء بازی معرب باز فارسی است و بیهوده صاحب المنجد آنرا ذیل بأز و دیگران ذیل بؤز آورده و به معرب بودن آن تصریح نکرده اند.

بازی.

(اِخ) نام سلسـلهء پنجم از سلسـلهء سـلاطین بابل که در حـدود ۱۰۵۲ تا ۱۰۳۲ ق . م. در صـفحات دریـایی سـلطنت کرده انـد و این سلسـله در حقیقت سلسـلهء دوم دریـایی بابـل محسوب میشونـد. در دورهء این سلسـله، عیلاـم باز بابل را گرفت و یکی از پادشاهان عیلام بر تخت بابل نشـست ولیکن بیش از شـش سال دوام نکرد. بابل در زمان این سلسـله به علت تاخت و تاز مردمان صحراگردی موسوم به گوتیان(۱) ضعیف و ناتوان گشت. (۱) - Gutiens.

بازی.

(ص نسبی) منسوب است به باز که قریه ای است از قرای مرو در هفت فرسخی آن. (سمعانی).

بازی.

(اِخ) احمـدبن محمـد بن اسـماعیل بازی از محـدثان بود. وی در زمرهء محـدثانی است که به بازیون مشـهورند و به باز، قریه ای در شش فرسنگی مرو منسوبند. (از تاج العروس). رجوع به احمدبن محمد بن اسماعیل شود.

بازی.

(اِخ) اسـماعیل بن محمـد بـازی حنفی امام جامع الشاعره در زبیـدی بود و از خانـدان بازی بشـمار میرود. و به باز، قریه ای در شـش

فرسنگی مرو منسوب است. (از تاج العروس).

بازی.

(اِخ) حسین بن عمر بن نصر بازی موصلی، مکنی به ابو عبدالله، نسبت وی بجد اعلای او و از باز قریهء نزدیک مرو است. وی از شهدهٔ و پدرش عمر حدیث کرد و ببغداد رفت و آنگاه به حلب شد. وی بسال ۵۵۲ ه . ق. در موصل متولد شد و در همان شهر بسال ۶۲۲ ه . ق. در گذشت. (از تاج العروس).

بازی.

(اِخ) زیادبن ابراهیم ذهلی مروزی، مکنی به ابوابراهیم. از محدثان بود. وی در زمرهء محدثانی است که به بازیون مشهور و به باز، قریه ای در شش فرسنگی مرو منسوبند. (از تاج العروس) (معجم البلدان).

بازی.

(اِخ) سلام بن سلیمان بازی از محدثان بود. وی در زمرهء محدثانی است که به بازیون مشهورند. و به باز، قریه ای در شش فرسنگی مرو منسوبند. (از تاج العروس).

بازی.

(اِخ) محمد بن ابراهیم بن ابی یونس الفازی مروزی. از قریهء فاز (باز) از قراء مرو و از محدثان بود. (الانساب سمعانی ج۲).

بازی.

(اِخ) محمد بن حمدویه بن سهل عامری مطوعی بازی از محدثان بود. و از ابو داود روایت کرد و بسال ۳۲۷ ه . ق. درگذشت. وی در زمرهء محدثانی بود که به بازیون مشهور و به باز قریه ای در شش فرسخی مرو منسوبند. (از تاج العروس). - بنوالبازی؛ از قبایل عک یمن بودند. (از تاج العروس).

بازی.

(اِخ) محمد بن فضل بازی از محدثان بود. وی در زمرهء محدثانی است که به بازیون مشهورند و به باز، قریه ای در شش فرسنگی مرو منسوبند. (از تاج العروس).

بازی.

(اِخ) محمد بن وکیع بن دواس بازی، مکنی به ابوبکر. منسوب به باز قریهء طوس بود. (تاج العروس) (معجم البلدان).

بازی.

[ی ی] (اِخ)(۱) ناحیه ای از آردن(۲) در ۴ کیلومتری سدان(۳) که دارای ۱۴۱۳ تن جمعیت است. (۱) - - (۲) .Bazeilles

Ardennes. (۳) - Sedan.

بازی آموز.

(نف مرکب) آموزنـدهء بـازی. تعلیم دهنـدهء بازی. رقص آموز : بازی آموز لعبتان طراز از پس پرده گشت لعبت باز. نظامی (هفت پیکر ص ۲۸۰).

بازی آوردن.

[وَ دَ] (مص مرکب) بـازی نشان دادن. حادثه آفریـدن : بخون یکی لشـکر انـدر مشو که چرخ کهن بازی آرد به نو.فردوسـی. جهان سرگذشت است از هر کسـی چنین گونه گون بازی آرد بسـی.فردوسی ||. بازی کردن. بخوشی پرداختن. نشاط کردن: هفت شبانه روز بازی آوردند و نشاط شراب بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۰۹).

بازیار.

[بازْ] (ص مرکب، اِ مرکب) بازدار. (جهانگیری) (شـرفنامهء منیری) (ربنجنی). مربی و نگاه دارنـدهء باز. قوشـچی. میرشـکار. صـیاد. (برهان قاطع) (شعوری). پرورندهءباز : افریقیه صطبل ستوران بارکش عموریه گریزگه باز و بازیار.منوچهری. عقابان ببازی و کبکان به جنـگ سـر بازیـاران درآرد به ننـگ.نظـامی. و رجـوع به بیزار شـود ||. برزگر. (آننـدراج). زارع. (انجمن آرای ناصـری). آبیـار. برزیگر. زراعت کننده. (برهان قاطع). کسـی را گویند که زراعت کند. (جهانگیری). کشـتکار. و به هندی کوبری نامند. (شـرفنامهء منیری). (شعوری ج ۱ ص۱۶۱). کشاورز. (حاشیهء شدالازار ص ۴۹) : باغ چون راغش خراب و کشت چون دسـتش سراب زاغ آن را بادبـان وقـار این را بازیار.سـلمان. آب را میرانـد مرد بازیار سائلی گفتا که هستی در چه کار. شاه داعی شـیرازی (از جهانگیری). کمـال بن کمـال پاشـا میگویـد که بازیـار به معنی باغبان است که اصـلش باغ یار بوده و در فارسـی حرف زا به غین تبـدیل میشود. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۶۱) : مزارعـان بیچاره را الزام داشت تا محقری دخل که بصـد محنت از دست تغلب بازیار بازگرفته اند بازدهنـد تا بکارنـد. (المضاف الی بدایع الازمان ص ۲۱). بـا بازیـاران گفته بود که هر کس که تخم زیـادت ندهنـد من از آن خود بـدهم. (المضـاف الی بـدایع الازمان ص۲۱). و بازیـاران فریـاد می کننـد که جـوکلی در خـاک ریخت و وقت حصـاد گنـدم آمـد. (المضاف الی بدایع الازمان ص۱۹). جانب احتیاط را مهمل گذاشت و بازیار و ارباب را سـر درهم داد. (المضاف الی بدایع الازمان ص۱۹). چون بازیـار دیـد که غم مسـلمانان نمی خورنـد... رو انـداشت که یـک من غله باربـاب دهـد. (المضاف الی بـدایع الازمان ص۱۹). گفتند ما از پیران شنیده ایم که آفت شهر بم از رود ابارق است اگر آوردن آن رود و در خندق شهر بم افکندن میسر گردد لابد دیوار خراب شود و شـهر گشاده، پس فرمودند تا جملهء بازیار و کهنگین حوالی بم و نرماشـیر جمع کردند و از بیست فرسـنگ رود آوردنـد و در خندق افکند. آب غلبه کرد و ربض و دیوار شـهر سـر به نشـیب خرابی آورد. (تاریخ سـلاجقهء کرمان لمحمدبن ابراهیم). و چون دانسـتند که کرمان ایشانرا خانه شد و منازعی نیست بعمارت گرمسیر رو آوردند و رستاق جیرفت و ولایت نرماشیر را زراعت کردند و بازیار را مراعات واجب داشـتند. (تاریخ سـلاجقهء کرمان لمحمدبن ابراهیم). و خمس و عشـر دیوانی چنانکه از حصـص آحاد رعایا میگرفتند از آن وکیل او فرونمیگذاشـتند بل در آن مبالغت زیادت مینمودند و بازیار و متصـرف را میرنجانیدند. (تاریخ سلاجقهء کرمان لمحمدبن ابراهیم).

بازیار.

(اِخ) لقب شیخ ابوعلی حسین بن محمد بن احمد اَکّار بود و در شیرازنامه (ص ۹۷) لقب وی بازیار آمده است. رجوع به ابوعلی، واکار در همین لغت نامه و حاشیهء شدالازار ص۴۹ شود.

بازیار.

(اِخ) دهی از دهستان لالاباد بارفروش. رجوع به (مازندران و استرآباد ترجمهء وحید مازندرانی ص۱۵۹) شود.

بازیار خیل.

[خِ] (اِخ) دهی است از دهستان وردیمه سورتجی بخش چاردانگه شهرستان ساری که در ۴۷ هزارگزی شمال باختری کیاسر قرار دارد. منطقه ای است کوهستانی با هوایی معتدل و مرطوب و ۵۵ تن سکنه دارد. آبش از چشمه و رودخانهء زارم رود است. محصولش برنج و غلات و شغل مردمش زراعت است و صنایع دستی زنان شال و کرباس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بازیارکلا.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان کجرستاق بخش مرکزی شهرستان نوشهر، این ده در دشت قرار دارد. هوایش معتدل است و دارای ۳۵ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانهء گجرود، محصولش برنج و مختصری غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). این نام در جغرافیای مازندران و استرآباد رابینو جزء دهات کچرستاق کجور و بصورت بازیار کلا و بازیگر کلا هر دو آمده است. رجوع به مازندران و استرآباد رابینو ترجمهء وحید مازندرانی ص۱۴۷ شود.

بازیارکلا.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان دشت سر بخش مرکزی شهرستان آمل که در یکهزارگزی خاور آمل کنار راه شوسهء آمل به بابل در دشت قرار دارد. هوایش معتدل و دارای ۱۸۰ تن سکنه میباشد. آبش از رودخانهء هراز و محصولش برنج، حبوبات و صیفی و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بازیاری.

(حامص مرکب) بازداری. نگاهداری باز. قوشچی گری || منسوب به بازیار و بازداری که پرورش باز را معنی میدهد. (انساب سمعانی).

بازیاری.

(اِخ) دهی است از دهستان بهمنی بخش میناب شهرستان بندرعباس و در ۵ هزارگزی باختر میناب و دو هزارگزی شمال راه فرعی میناب در جلگه واقع است. ناحیه ای گرمسیر و دارای ۴۰۰ تن سکنه است، آب آن از رودخانه تأمین میشود، محصول عمدهء آن خرما، مرکبات و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. مزرعهء شهمرادی جزء این ده است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸). دو فرسخ میانهء شمال و مغرب میناب است. (فارسنامهء ناصری).

بازیاش.

(اِخ) نام قصبه ای است در ساحل رود دانوب نزدیک بلگراد. راه آهن سرتاسری اروپا از کنار آن میگذرد. رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی، ج۲ ص۲۹ شود.

بازیافت.

[بازْ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) پیدا کردن. به دست آوردن : من در اثنای آن گیرودار و در ضمن آن پیکار و کارزار [در] اندیشهء بازیافت آن جوان میبودم. (مقامات حمیدی ||). استدراک ||. خریدن. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). اصطلاح مالی عهد صفوی بمعنی دریافت :مشاعل طلا و نقره و ... به تأمینی مشعلدار باشی مقرر است که سال به سال از قرار تومارسان که بمهر ناظر و رقم اعتمادالدوله رسد مواجب بازیافت مینماید. (تذکرهٔ الملوک ص۳۲ چ دبیرسیاقی). از خلعتی که به هرکس دهند ده یک قیمت واقعی بازیافت و برین موجب تقسیم میشود... (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۶۵).

بازیافتن.

[تَ] (مص مرکب) دوباره یافتن. (ناظم الاطباء). باز به دست آوردن : که بیجان شده بازیابد روان و یا پیرسر مرد گردد جوان.فردوسی. همه بوم و بربازیابیم و تخت ببار آید آن خسروانی درخت.فردوسی. امیر عالم عادل محمد محمود که روزگار بدو بازیافت عدل عمر.فرخی. [خواجه احمد حسن] بعد فضل الله تعالی جان از خداوند بازیافته بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۵۹). چرخ گرفته بملک او شرف و جاه دهر بدو بازیافته سروسامان.ناصرخسرو. چند گوئی که نشنوندت راز چند جوئی که می نیابی باز. مسعودسعد (دیوان ص۶۵ ||). مجازاً شنیدن. بازشنیدن : که پیش زنان راز هرگز مگوی چو گوئی سخن بازیابی بکوی. فردوسی. ||یافتن. پیدا کردن. به دست آوردن : نشان دو فصل اندر او بازیابی یکی نوبهاری یکی مهرگانی.فرخی. خاک آن موضع جمع کردم و با خود آوردم تا بغربال کنم باشد کی زر باز یابم. (سندباد نامه ص۱۳۲). بعد از آن مرد زر خود را بازیافت. زر بصادق بازبرد و گفت غلط کرده بودم، صادق گفت ما هر چه دادیم بازنگیریم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). ای که خواب آلوده واپس مانده ای از کاروان جهد کن تا بازیابی همرهان خویش را. سعدی (خواتیم). شنیدم که روی از خلایق بتافت که گم کردهء خویشتن باز یافت. سعدی (بوستان ||). درک کردن. دانستن. متوجه شدن. فهمیدن. دریافت کردن. (ناظم الاطباء) : بداند شمار سپهر بلند در شادمانی و راه گزند اگر هفت کشور ترا بی همال بخواهد بدن بازیابد به فالفردوسی. که به روزگار امیر عادل سبکتکین رضی الله عنه هم چنین تضریبها ساخته بودند تا بازیافت و بر زبان وی رفت که از ما بر مسعود ستم آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۱۵). چون ز رنجور آن حکیم این راز یافت اصل آن درد و بلا را بازیافت.مولوی. - دل بازیافتن؛ دلجویی. استمالت. به دست آوردن دل : حاجب رفت تا دل خواجه باز یابد... تا دل خواجه تباه نشود. (تاریخ بیهقی).

بازیافتی.

(حامص مرکب) پول بازیافتی. به دست کردن چیزی از وجهی سوخت شده و مانند آن (یادداشت مؤلف). آنچه پس از هلاک و اضمحلال و سوخت شدن به دست آید. گمشدهء بار دیگر یافته: هر چه از او وصول شود بازیافتی است. (یادداشت مؤلف).

بازیان.

(اِخ) نام قصبه ای که مرکز قضایی است در سنجاق سلیمانیه از ولایت موصل که در ۳۰ هزارگزی شمال غربی سلیمانیه و در ساحل رودی از شعبات دجله واقع است و قریب ۳ هزار تن سکنه دارد. (از قاموس الاعلام ترکی).

بازیان.

(اِخ) نام قضایی است در ولایت موصل که در شمال سلیمانیه واقع است و قریب ۱۶۰ پارچه آبادی در بر دارد. ساکنان آن بیشتر عشایرند و تعداد افراد آن به ده هزار تن میرسد و بیشتر کرد و مسلمانند. اراضی این ناحیه اغلب کوهستانی و کم حاصل است. (از قاموس الاعلام ترکی).

بازیانی.

(اِخ) دهی است از بخش سنجابی شهرستان کرمانشاه در ۱۳ هزارگزی جنوب کوزران و ۳ هزارگزی کاکیها و در دامنه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و ۸۰ تن سکنه دارد. آب آن از چاه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و دیم کاری و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بازی بازی.

(ا مرکب) به بی پروایی کاری کردن. (بهار عجم) (غیاث اللغات) (آنندراج): به بازی بازی فلان کار پیش رفت. (یادداشت مؤلف). ||کم کم : بنای طاقت من گر چه بود از بیستون افزون به بازی بازی آخر پایمال نی سواران شد. صائب (از آنندراج).

بازی بانگیز.

[یِ بِ اَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) عبارت از بازیی که نزدیک باشد به بردن. (آنندراج). بازیی که بنفع حریفی در شرف پایان یافتن است : شدیم مات به شطرنج غایبانهء تو بما بخند که بازیت خوش بانگیز است. ملا وحشی (از آنندراج).

بازی بین.

(نف مرکب) تماشاچی. (از تحفهء اهل بخارا). بینندهء بازی.

بازیج.

(اِ) پاسی از شب که پازیره هم گویند. (فرهنگ شعوری، ج ۱ ص۱۵۴). ساعت شب. (ناظم الاطباء). رجوع به بازیره شود||. منجوقی که به گهوارهء بچه ها می آویزند و آنرا بازپیچ هم گویند. (فرهنگ شعوری). هر چیزی که جهت بازی کردن کودک به گهواره آویزان کنند. (ناظم الاطباء) : آید ز باغ بی سرود بازیج(۱) دستت بکراغه ای بر آرد و ز پیچ. لبیبی (از فرهنگ شعوری||). گردن بند. گلوبند ||. زنجیر ||. تسبیح. (ناظم الاطباء). (۱) - محتم بدین صورت است: آید از باغ بی سرود بازیچ دستت بکراغه ای بر آرد از پیچ.

بازی جا.

(اِ مرکب) جای نمایش. محل بازی هنرپیشگان. تآتر. جای بازی و محل بازی، خواه قمار باشد یا لعب. (ناظم الاطباء).

بازی جای.

(اِ مرکب) تآتر. (یادداشت مؤلف از تحفهء اهل بخارا). و رجوع به بازیجا شود.

بازیچگک.

[چَ گَ] (اِ مصغر) بازیچهء خرد. اسباب بازی کودک. مهرهء بازی : بازیچگکان بدیم بر نطع وجود رفتیم به صندوق عدم یک یک باز.خیام.

بازیچه.

[چَ / چِ](۱) (اِ مصغر) بازی خرد. (یادداشت مؤلف). تصغیربازی. (ناظم الاطباء ||). آلت بازی. آنچه بدان بازی کنند. (برهان قاطع). آنچه بدان اطفال بازی کنند و بهندی کهلونا گویند. بازیچه، اگر چه در ظاهر تصغیر بازی است، مگر تحقیق آن است که کلمهء چه در این لفظ برای نسبت است. (غیاث اللغات). ملعبه. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). لُعبَت. (زمخشری) (دهار). عروسک. اُلعوبَه. (منتهی الارب). بدانچه بازی کنند. (شرفنامهء منیری). عَرعَرَه. (منتهی الارب). آلت و چیزی که بدان بازی کنند. (ناظم الاطباء). اسباب بازی در تداول امروز : بازیچهء دهرشان بنفریفت.خاقانی. چرخ نارنج گون چو بازیچه در کف هفت طفل جان شکر است.خاقانی. عشقی که نه عشق جاودانی است بازیچهء عالم جوانیست.نظامی ||. غیر جدی. به مزاح گرفتن. تفریح. سرگرمی. شوخی به معنی متداول امروز : بسی فال از سربازیچه برخاست چو اختر میگذشت آن فال شد راست. نظامی. ز عمرت آنچه ببازیچه رفت ضایع شد گرت دریغ نیاید بقیت اندر باز.سعدی. نگویند از سر بازیچه حرفی کز آن پندی نگیرد صاحب هوش. سعدی (گلستان). تو فارغی و عشقت بازیچه می نماید تا خرمنت نسوزد احوال ما ندانی. سعدی (گلستان). و گر صد باب حکمت پیش نادان بخوانند، آیدش بازیچه در گوش. سعدی (گلستان). کودکی بر بام رباط ببازیچه از هر طرف تیر می انداخت. (گلستان). صنعت بازیچه ای چند است و ما را همچو طفل بهر دفع گریه مشغول تماشا ساخته. نظیری نیشابوری (از شعوری ||). مسخره. (برهان قاطع). لاغ. مسخرگی. (انجمن آرای ناصری) (شرفنامهء منیری) (فرهنگ ضیاء) (آنندراج ||). کار آسان. (آنندراج) (ناظم الاطباء) : رعیت نوازی و سرلشکری نه کاریست بازیچه و سرسری. سعدی (بوستان||). بیهوده. سرگرمی : عمر ببازیچه بسر میبری بازی از اندازه بدر میبری.نظامی. ببازیچه مشغول مردم شدم وز آشوب خلق از پدر گم شدم.سعدی ||. انقلاب زمانه. (ناظم الاطباء). پیش آمد روزگار. حوادث زمانه. حادثه. پیش آمد : این گنبد نارنج گون بازیچه دارد اندرون ز آه سحرگاهش کنون رو سنگباران تازه کن. خاقانی. ز مدهوشی دلش حیران بمانده در آن بازیچه سرگردان بمانده.نظامی. ازان بازیچه حیران گشت شیرین که بی او چون شکیبد شاه چندین.نظامی ||. نازکی. خرده کاری. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲ ||). دستکش. (یادداشت مؤلف). دستخوش . ملعبه. گرفتار : از گران سنجی گنجور سپهر آمده کوه وز سبکساری بازیچهء باد آمده خس. سنائی. بازیچهء لعبت خیالت زین چشم خیالتاز گشتم.سید حسن غزنوی. سلیمان اگر تخت بر باد بست محمد ز بازیچهء باد رست.نظامی. گران سنگ باید چو پولاد گشت خس است آنکه بازیچهء باد گشت. امیرخسرو. - بازیچهء جهان و ایام و روزگار؛ مسخرهء روزگار : عیارهء آفاق است این یار که من دارم بازیچهء ایام است این کار که من دارم. خاقانی. در عشق داستانم و بر تو به نیم جو بازیچهء جهانم و بر تو به نیم جو.خاقانی. بازیچهء روزگار بیند بس خنده که بر جهان زند صبح.خاقانی. - بازیچه خانه؛ جایگاه بازی، بازیگاه. سرای بازی. بازیجای. و رجوع به بازیجای شود : بازیچه خانه ای است پر از

کودک لهو است و لعب پایهء دیوارش.ناصرخسرو. - بازیچه داشتن؛ شوخی داشتن. به مجاز حادثه آفریدن و پیش آمد ایجاد کردن : این پیر دو تا گشته مسعود بازیچه چنین صد هزار دارد.مسعود سعد. - بازیچه رنگ؛ بازیچه لون. بازیچه گون. بازیچه مانند : چه بازیچه کین چرخ بازیچه رنگ نبازد در این چاردیوار تنگ.نظامی. - بازیچهء غبرا؛ کنایه از جهان خاکی : از اول هستی خود را نکو بشناس و آنگاهی عنان برتاب ازین گردون وزین بازیچهء غبرا. ناصرخسرو. - بازیچه گزار کردن؛ بازی کردن برای تماشای کودکان. (ناظم الاطباء). - بازیچه نمودن؛ واقعه پیش آوردن. نشان دادن : کردم استاخیی که بود مرا دیو بازیچه ای نمود مرا.نظامی (هفت پیکر). - سراچهء بازیچه؛ کنایه از دنیا. روزگار : در این مقام مجازی بجز پیاله مگیر در این سراچهء بازیچه غیر عشق مباز. حافظ. - سر بازیچه داشتن؛ مشغول داشتن. سرگرم کردن : هنوزم عقل چون طفلان سر بازیچه میدارد که این نارنج گون حقه به بازی کرد حیرانش. خاقانی. (۱) - از: بازی + چه، ادات تصغیر.

بازیچهء روم و زنگ.

[چَ / چِ یِ مُ زَ](ترکیب اضافی، اِ مرکب) مسخرهء روز و شب را گویند. (برهان ||). کنایه از روز و روزگار هم هست به اعتبار شب و روز. (برهان) (انجمن آرا) (از شرفنامه).

بازی خوردن.

[خوَر / خُرْ دَ] (مص مرکب) گول خوردن. فریب خوردن. (غیاث اللغات) (یادداشت مؤلف).

بازی دادن.

[دَ] (مص مرکب) فریفتن. گول زدن. کسی را مغبون کردن : اگر زمین تو بوسد که خاک پای توام مباش غره که بازیت میدهد عیار.سعدی. داو بردم جان و تو دربند بازی دادنم من به عمدا خود بمانم تا توام بازی دهی. امیرخسرو (از آنندراج).

بازی داشتن.

[تَ] (مص مرکب) ببازی داشتن. سهل گرفتن. به بی اعتنائی برگزار کردن. شوخی پنداشتن. کوچک شمردن : نخستین فطرت، پسین شمار تویی، خویشتن را به بازی مدار.فردوسی. نگر تا نداری به بازی جهان نه برگردی از نیک پی همرهان.فردوسی. از بهر تو جان بازی است پیشش جان بازی او را مدار بازی.مسعودسعد.

بازیدخان.

(اِخ) یکی از سرداران عهد اسلام شاهی در هند که در قرن دهم هجری میزیسته است. رجوع شود به تاریخ شاهی، ص۲۳۴.

بازی درآوردن.

[دَ وَ دَ] (مص مرکب)در تداول عامه، بهانه آوردن و تعلل در کاری. دبه درآوردن.

بازیدن.

[دَ] (مص) بازی کردن. باختن. (شعوری ج ۱ ص ۱۸۰) (ناظم الاطباء) (حاشیهء برهان قاطع چ معین) : زمانی سوی گوسفندان شویم ز بازیدن و لهو خندان شویم.فردوسی. چو طفل باهمه بازید و بی وفائی کرد عجب تر آنکه نگشتند هیچ از او استاد. سعدی||. غارت کردن ||. مکرر کردن ||. کوشش کردن ||. ببازی مشغول کردن. (ناظم الاطباء ||). قمار کردن. با کسی قمار بازیدن. مقامره. با هم قمار بازیدن. تقامر. (زوزنی ||). فدا کردن. قربان نمودن. (ناظم الاطباء). - جوز بازیدن؛ گردوبازی کردن : کودک لذت جوز بازیدن بر لذت مباشرت و ریاست تقدیم کند. (کیمیای سعادت). - سر بازیدن؛ فدا کردن سر. سر باختن : من سری دارم و در پای تو خواهم بازید خجل آن تنگ بضاعت که سزاوار تو نیست. سعدی. - شطرنج بازیدن؛ بازی شطرنج : و آنکس که دانست که شطرنج چون باید نهاد و بنهاد لذت بیش از آن یافت که آنکس که داند چون باید بازید. (کیمیای سعادت). علم نهادن شطرنج از علم بازیدن وی خوشتر. (کیمیای سعادت). - عشق بازیدن؛ معاشقه کردن : چون شوی تنگدل ار باتو همی بازم عشق عشق بازیدن با خوبان رسمی است قدیم. فرخی. عشق بازیدن چنان شطرنج بازیدن بود عاشقا گر دل نبازی دست سوی او میاز. منوچهری. - ندب بازیدن:ندبی ملک سپاهان را بازید و ببرد روم را مانده ست اکنون که ببازد ندبی. منوچهری. - نرد بازیدن؛ بازی نرد کردن : گه دست یازیدم همی، زلفش طرازیدم همی گه نردبازیدم همی، یک بوسه بود و دو ندب. سنائی.

بازی دوست.

(ص مرکب) دوستدار بازی. آنکه به لهو و بازی دل بسته باشد : و کماری بازی دوست بود و شکار و عیش کردن. (مجمل التواریخ و القصص ص ۹۹).

بازیر.

(اِخ) نام شهری بوده است در مسیر اسکندر از باختر به هند. بقول آریان (کتاب ۴، فصل ۹ بند ۴)، اسکندر پس از تسخیر «ماساگ» امیدوار گشت که شهر «بازیر» را به آسانی بتصرف آرد و «سنوس» را فرستاد آنرا بگیرد. اما سنوس موفق به تسلیم اهالی بازیر نشد، اسکندر بطرف شهر مزبور رفت و شنید که از طرف یکی از امرای هند عده ای بکمک شهر حرکت کرده اند، دستور داد سنوس قلعه ای ساخته در آن ساخلو گذارد... در غیاب او اهالی شهر عدهء کم مقدونی ها را دیده بیرون آمدند و جنگی سخت روی داد و بهره مندی با مقدونی ها گردید، یعنی ۵۰۰ نفر از اهالی کشته شد، ۶۵ نفر اسیر گشت... بعداً اهالی بازیر شبانه شهر را تخلیه کردند و با سایر خارجیها به قلهء کوه «آآُرن»(۱) پناه بردند.... رجوع شود به (ایران باستان، ج ۲ ص۱۷۷۳). (۱) - Aorne.

بازی رباب.

[رُ] (اِخ) دهی است از دهستان حسین آباد بخش حومهء شهرستان سنندج که در ۳۶ هزارگزی شمال سنندج و ده هزارگزی باختر حسین آباد و شوسهء سقز در کوهستان قرار دارد. هوایش سرد و ۱۷۰ تن سکنه دارد. آبش از رودخانهء محلی و چشمه. محصولاتش غلات، حبوبات، لبنیات و توتون است. و شغل مردمش زراعت، گله داری و راهش مالرو است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بازی رفتن.

[رَ تَ] (مص مرکب) یا بازی شدن. با کسی رفتاری کردن. معامله پیش آوردن. بنحوی خاص معامله کردن : کجا آن عدل و آن انصاف سازی که با فرزند از اینسان رفت بازی.نظامی.

بازیره.

[رَ / رِ] (اِ) حصه و پاره ای از شب باشد، چنانکه اگر گویند بازیرهء اول یعنی پارهء اول، هم چنان بازیرهء آخر مراد از پاره آخر شب است. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرای ناصری) (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (سروری). پاره ای از شب را گویند: پازیرهء نخستین و پازیرهء واپسین. (فرهنگ جهانگیری). مقداری از شب از اولش یا از آخرش: بازیرهء نخستین و بازیرهء پسین. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲). الدَلَج؛ بازیرهء نخستین [از شب] . (السامی فی الاسامی). الدلجه؛ بازیرهء واپسین [از شب] . (السامی فی الاسامی). پاسی از شب. پاره ای از شب. - بازیرهء آخر؛ پاس آخر شب. (ناظم الاطباء). - بازیرهء اول؛ پاس اول شب. رجوع به بازیج شود ||. زن پرست و شهوتی. (ناظم الاطباء).

بازی زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) گول زدن. فریفتن. (یادداشت مؤلف).

بازیزه.

[زَ / زِ] (ص)(۱) زن پرست و زن دوست. (ناظم الاطباء). (۱) - این کلمه بهر دو صورت بازیره و بازیزه نقل شده است.

بازی سکال.

[سَ] (ص مرکب) چابوک. (آنندراج ||). مشعبد. بازیگر : چه چابوک دست است بازی سکال که در پرده داند نمودن خیال. اسدی (گرشاسب نامه). رجوع به چابوک شود.

بازی شب.

[شَ] (اِ مرکب) آتشبازی کردن ||. بیرون آوردن صورتها، و این را هفت بازی گویند. (آنندراج). هفت بازی است که در شب بازند چون آتشبازی و خمربازی و برآوردن صورتها و غیره. (هفت قلزم ||). خمر نوشیدن. (آنندراج ||). خمربازی. (هفت قلزم).

بازی شیطانی.

[یِ شَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) احتلام. (ملخص اللغات حسن خطیب کرمانی).

بازی فراخ.

[فَ] (ص مرکب) بمجاز، در برابر تنگخوی. در شعر سعدی بدین سان آمده است : سعدیا عاشق نشاید بودن اندر خانقاه شاهد بازی فراخ و زاهدان تنگخوی.(۱) که بمعنی مَزّاح و فراخ خوی در برابر تنگخوی است، اما همین بیت در نسخ متأخر بدین صورت در آمده است : سعدیا مستی و مستوری بهم نایند راست شاهدان بازی مزاج و صوفیان بس تنگخوی. و مصراع دوم بدینسان نیز در نسخ آمده است: شاهدان بازی فراخ و... (۱) - نسخهء مرحوم فروغی.

بازیکده.

[کَ دَ / دِ] (اِ مرکب) بازیگاه. (آنندراج). بازی جا. محل بازی و نمایش : از شوخی طفلان شده پامال هوسها بازیکدهء لابه و لاغ است دل ما. ظهوری (از آنندراج). و رجوع به بازیگاه شود.

بازیکر.

[ ] (اِخ) بازیکر الهندی. نام طبیبی است که یحیی بن خالد از هندوستان دعوت کرد. رجوع به البیان و التبیین جاحظ، ج ۱ ص ۹۰ شود.

بازی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) قمار کردن. (ناظم الاطباء). لَهو. (ترجمان القرآن). تَلَهّی. (زوزنی) : تا چه بازی کند نخست حریف. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۸). ملک را دید که با وزیر ببازی شطرنج مشغول است گفت احسنت شما را برای راستی نشانده اند بازی میکنید. (مجالس سعدی ص۲۱ ||). لعب. (دهار). سرگرمی و کار غیرجدی کردن. سرگرمیهایی چون گوی بازی و چوگان بازی که گاه بقصد تفریح باشد و گاه به منظور پرورش بدن : تو باید که با گوی بازی کنی نه بر بور کین رزم سازی کنی.فردوسی. بازیی میکند این زال که طفلان نکنند زال را توبه ز دستان بخراسان یابم.خاقانی. زود بینی شکسته پیشانی تو که بازی بسر کنی با قوچ. سعدی (گلستان). نباید که بسیار بازی کنی که مر قیمت خویش را بشکنی. سعدی (بوستان). پنجه با ساعد سیمین چونیندازی به با توانای معربد نکنی بازی به.سعدی ||. زورآزمایی ||. معاشقه. ملاعبه. (منتهی الارب). تَلعاب. (تاج المصادر بیهقی) : ورهمی خواهی کنی بازی تو با حوران خلد پس درین بازار دنیا بوزنه بازی مکن. سنائی. گوسفندی دید که با زنی سروبازی میکرد... گشنی دیدند در راهی با زنی بسروبازی میکرد... گوسفندی است با زنی بازی میکند... اگر گوسفندی با زنی بازی کند آن را چه اثر بود. (سندبادنامه ص۸۱). رخ چون لعبتش در دلنوازی بلعبت باز خود میکرد بازی.نظامی. غلام باد صبایم غلام باد صبا که با کلالهء جعدت همی کند بازی.سعدی. چندانکه نشاط کرد وبازی در من اثری نکرد و سوزی. سعدی (هزلیات ||). عبث. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب ||). میدان داری کردن. تظاهر نمودن : به ایوان نمانم که بازی کنی ببازی همی سرفرازی کنی.فردوسی. مسجدی کز حرام بر سازی عاقبت خر در آن کند بازی.اوحدی ||. حادثه پیش آوردن. واقعه نشان دادن. شعبده و نیرنگ بازی کردن : بگیتی که داند بجز کردگار که فردا چه بازی کند روزگار.فردوسی. یکی نغز بازی کند روزگار که بنشاندت پیش آموزگار.فردوسی. زین گونه کرد با من بازیها پرکین دل از جفای فلک زینم.ناصرخسرو. - بخون خویش بازی کردن؛ خود را در مهلکه افکندن. جان بخطر دادن : آنکه جنگ آرد به خون خویش بازی میکند روز میدان، و آنکه بگریزد به خون لشکری. سعدی. و رجوع به بازی شود.

بازی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) ادعای شهبازی داشتن. خود را باز (مرغ معروف) دانستن. کار باز کردن : به تاراج خود ترکتازی کنی که گنجشک باشی و بازی کنی.نظامی. و رجوع به بازیط شود.

بازی کن.

[کُ] (نف مرکب) بازی کننده. لاهی : بازی کن و چابک و طرب ساز مالیده سرین و گردن افراز.نظامی. به چهر آفتابی به تن

گلبنی به عقل خردمند بازی کنی.سعدی (بوستان ||). در تداول امروز آنکه نقشی در تآتر و سینما، بر عهده دارد. و رجوع به بازیگر و بازی کردن و بازی کننده شود.

بازی کنان.

[کُ] (نف مرکب، ق مرکب) در حال بازی کردن. مشغول بازی . بازی کننده ||. بمجاز. خوشحال. مسرور. (ناظم الاطباء) : ابر بباغ آمده بازی کنان جامهء خورشید نمازی کنان.نظامی. سنان بر سر موی بازی کنان به خون روی دشمن نمازی کنان.نظامی. به جولان زدن سرفرازی کنان بشمشیر چون برق بازیکنان.نظامی. یوسف به استقبال پدر از مصر برون آمد و آواز بوق و کرنا و دوهزار مرد زنگی و ده هزار حبش از پیش آمدند بازیکنان. (قصص الانبیا ص۸۵). زنش گفت بازی کنان شوی را عسل تلخ باشد ترشروی را. سعدی (بوستان ||). جِ بازیکن، بمعنی برعهده دارندهء نقش در تآتر و سینما. چنانکه گویند: بازیکنان این نمایشنامه فلان و فلان اند. رجوع به بازیکن شود.

بازی کننده.

[کُ نَ دَ / دِ] (نف مرکب)لاعب. لاهی. بازیگر. بازیکن. سامد. و رجوع به بازیکن شود.

بازی گاه.

(اِ مرکب) بازی گه. تماشاخانه. جای بازیگری. مَلعَب. (منتهی الارب) مَلهَی. (دهار) مِلعَب. (تفلیسی) بازیکده. (آنندراج) بازی جا. (ناظم الاطباء) : چو خواندی درس آزادی گلستان میشود زندان که روز جمعه بازیگاه طفلانست مکتب ها. ناصرعلی (از آنندراج). و رجوع به بازیکده شود.

بازیگر.

[گَ] (ص مرکب) بازی کننده. لَعِب (منتهی الارب) لَعّاب (دهار) سامد. قصّاف. (ملخص اللغات حسن خطیب کرمانی). لاعب. لاهی. (دهار). آنکه ببازیهای تفریحی و ورزش سرگرم شود. سرگرم کننده. مشغول کننده : شده تیغها در سر انداختن چو بازیگر از گویها باختن. اسدی (گرشاسب نامه). ز تاک خوشه فروهشته و ز باد نوان چو زنگیانی بر بادپیچ بازیگر. ابوالمثل بخاری. بقال را از برای دفع موشان راسوئی بود، دست آموز و بازیگر. (سندبادنامه ص۲۰۲ ||). هنگامه گیر. مُشَعبِد. مقلد. مُقَلِّس. (منتهی الارب). بندباز. (ناظم الاطباء) : به بازیگری ماند این چرخ مست که بازی بر آرد به هفتاد دست.فردوسی. چو چنبرهای یاقوتین به روزباد، گلبنها جهنده بلبل و صلصل چو بازیگر به چنبرها. منوچهری. که گیتی یکی نغز بازیگر است که هر دم ورا بازی دیگر است. (گرشاسب نامه ص۱۸۶) پیروزه رنگ دایرهء آسیا مثال بازیگریست نادره و خلق چون خیال. ناصرخسرو. بازیگر است این فلک گردان امروز کرد تابعه تلقینم.ناصرخسرو. از تو بازیچهء عجب کرده ست گردش این سپهر بازیگر.مسعودسعد. کنون همچو بازیگران گاه گشتن کند همتش را همی بندبازی.سوزنی. زباد بررخ او زلف حلقه حلقهء او خمیده چنبر بازیگر است و بازیگر.سوزنی. چو هندوی بازیگر گرم خیز معلق زنان هندوی تیغ تیز.نظامی. خیالی برانگیزم از پیکری که نارد چنان هیچ بازیگری.نظامی. ببازی در آید چو بازیگری ز پرده برون آورد پیکری.نظامی ||. جلف. سبک. شیطان به اصطلاح امروز. (یادداشت مؤلف) : گفتم این بازیگری با هر کسی چندین چراست؟ گفت بازیگر بود کودک چو بازاری بود. حقوری هروی ||. رقاص. پای کوب: اُلعوبَه، زن بازیگر. رقاصه (صراح اللغهٔ). رامشی. رامشگر : و بازیگران بازی میکردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۲). راست

گفتی ز مشک بر کافور لعبتانند گشته بازیگر.فرخی. تبیره زنان پیش و بازیگران سران می دهنده به یکدیگران. اسدی (گرشاسب نامه). و مطرب و مسخره و بازیگر بخود راه ندهد. (مجالس سعدی ص۲۵). و رجوع به بازیکن و بازی کننده و بازی کردن شود.

بازی گراب.

[گُ] (اِخ) در لهجهء محلی: بازکیا گوراب. محلی در راه رشت به لاهیجان. رجوع به بازکیا گراب شود.

بازیگرخانه.

[گَ نَ / نِ] (اِ مرکب)تماشاخانه. تآتر. مَلعَب. و رجوع به بازیگر شود.

بازی گردان.

[گَ] (نف مرکب)(۱) متصدی انجام نمایش. راهنمای بازیگران در هنگام نمایش و بازی. (۱) - Regisseur.

بازیگر کلا.

(اِخ) دهی است از دهستان گچرستاق از نواحی کجور مازندران و نام دیگر آن بازیار کلا ـ است. (از مازندران و استرآباد رابینو ص۱۴۷ ترجمهء وحید مازندرانی). رجوع به بازیار کلا شود.

بازیگرن.

[گَ] (ص مرکب) زن بازیگر. (ناظم الاطباء) .

بازیگرنی.

[گَ] (ص مرکب) زن بازیگر. (ناظم الاطباء).

بازیگری.

[گَ] (حامص مرکب) شعبده. بازی نمودن. چشم بندی. فریب : به بازیگری تیر بازه ببست چو شد غرقه پیکانش بگشاد دست. فردوسی. جهان بازیگری داند مکن با این جهان بازی که درمانی بدام او اگر چه تیز پروازی. ناصرخسرو. درآمد ببازیگری ساختن چو گردون به انگشتری باختن. نظامی || رقص. پای کوبی. رقاصی : چو در زرد حله کنیزان مست به بازیگری دست داده به دست. اسدی (گرشاسب نامه). پس از سر یکی بزم کردند باز ببازیگری می ده و چنگ ساز. اسدی (گرشاسب نامه). بر آراسته قوس را مشتری زحل در ترازو به بازیگری.نظامی || شوخی. بیهده. عبث : مپندار کز بهر بازیگری است سراپردهء این چنین سرسری است.نظامی || شیطانی. شیطنت. (یادداشت مؤلف) : گفتم این بازیگری با هر کسی چندین چراست گفت بازیگر بود کودک که بازاری بود. حقوری.

بازیگری کردن.

[گَ کَ دَ] (مص مرکب)عمل بازیگری. به مجاز حیله بازی. شعبده بازی : پیش دختر نشست روی بروی تا چه بازیگری کند با شوی. نظامی (هفت پیکر ص ۳۳۰).

بازیگوش.

(ص مرکب) مشغول به بازی. (ناظم الاطباء). طفلی که گوش بر آواز طفلان دیگر دارد. (غیاث اللغات). اطفال هرزه گرد. (انجمن آرای ناصری). طفل بازی دوست، آنچه فارسی زبانان هندوستان به کاف تازی خوانند خطاست. (آنندراج) : چون صدف در بحر طوفان خورده ای هر سالخورد گشته بازیگوش از اخبار بازیهای ما. میرزا طاهر وحید (از آنندراج). میکنم بازی به پند ناصحان عشق طفلانم چه بازیگوش کرد. ظهوری (از آنندراج و انجمن آرای ناصری). طفل بازیگوش آرام از معلم می برد تلخ دارد زندگی بر ما دل خودکام ما. صائب ||. دارای عشوه. شهوتی. (ناظم الاطباء). شوخ. شنگ. (غیاث اللغات). کنایه از شوخ و شنگ باشد. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) : همچو مژگان هر دو عالم را بهم انداخته ست از اشارتهای پنهان چشم بازیگوش تو. صائب (از آنندراج ||). مسرور. شادمان. (ناظم الاطباء).

بازیگوشی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)بازی دوست بودن. جلفی و سبکی کردن. شوخ بودن.

بازی گوی و چوگان.

[یِ یُ چَ / چُ](اِ مرکب) چوگان بازی. گوی بازی با چوگان. رجوع به گوی و چوگان شود.

بازیگه.

[گَهْ] (اِ مرکب) مخفف بازیگاه. بازیجای. جای بازی. میدان. بازیکده : بازیگه شمس و قمر و ببر و هژبر است منزلگه جود و کرم و حلم و وقار است. منوچهری. چو در بازیگه میدان رسیدند ریرویان ز شادی می پریدند.نظامی. و رجوع به بازیگاه و بازیکده شود.

بازیل.

(اِخ)(۱) بازیل مقدس معروف به کبیر، از آباء بزرگ کلیسا در قرن چهارم میلادی. (۳۲۹ - ۳۷۹ م.) است. در شهر قیصریه(۲) در کاپادوکیه تولد یافت و در استانبول و آتن به تحصیل، و سپس به تعلیم پرداخت. تألیفات و مکاتیبی از او باقی مانده است. (۱) - Basile, Le Grand. (۲) - Cesaree.

بازیل.

(اِخ)(۱) بازیل اول امپراتور بیزانس متوفی در ۸۸۶ م. وی از ۸۶۷ تا ۸۸۶ م. حکومت کرده است. (۱) - Basile Ier.

بازیل.

(اِخ)(۱) بازیل دوم (۹۵۷ - ۱۰۲۵ م.) امپراتور بیزانس بود و امپراتوری بیزانس در روزگار وی توسعهء فراوان یافت، مدت بیست و

پنج سال از حکومت خود را در زدوخورد گذرانید و معروف به «بلغارکش» گشت و تا حوالی دانوب پیش رفت. بازیل بر آسیا (سوریه) نیز دست یافت و پس از آنکه اکراد مروانیه از سال ۳۸۰ تا ۴۸۹ ه . ق. بر دیاربکر و میافارقین و حصن کیفا و خلاط و ملاذگرد و نواحی شمال شرقی دریاچهء وان حکمرانی یافتند، ابوعلی حسن یکی از امرای آن سلسله در ۳۸۱ ه . ق. بشام در آمد و فرمانروایی قیصر روم بازیل را از آن کشور برانداخت. در زمان قادر خلیفه یکی از شجعان کرد بنام احمدبن ضحاک به مقابلهء سپاه روم شتافت و سردار لشکر قیصر بازیل دوم را کشت. رجوع به کتاب کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او، چ رشید یاسمی، ص۱۸۶ و ۱۸۷ شود. (۱) - Basile II.

بازیل والانتن.

[تَ] (اِخ)(۱) یکی از شیمیدانها و کیمیاگران قرون وسطی، در اواخر قرن چهاردهم میلادی بود. این مرد جوانی خود را در سفر به انگلستان و هلند و اسپانیا گذرانید. اسید کلریدریک بوسیلهء او برای نخستین بار تهیه شد و آثار متعددی در شیمی از او باقی مانده است. (۱) - Basile Valentin.

بازی لوس.

[لُ] (اِ)(۱) مشتق از کلمهء بازی لی کوس(۲) یونانی بمعنای شاه و ملک. در آسیای صغیر و ممالک غربی ایران حتی اِدِس نیز حکمرانان را بازی لوس یعنی پادشاه می خواندند و پادشاهان این ناحیه بر سکه هایشان به یونانی عنوان بازی لوس (پادشاه) و مگاس بازی لوس(۳) یعنی پادشاه بزرگ نقر میکردند. (ایران باستان پیرنیا ج ۳ ص۲۶۲۸). (۱) - Basilicos. - (۲) Basileus. - (۳) Megas Basileus.

بازیلوس بازیلئون.

[لِ ءُ](۱) (اِ) لفظ یونانی در برابر شاهنشاه که در زمان اشکانیان بکار میرفته است. عنوان پادشاه اشکانی که در ابتدا شاه و بعد شاه بزرگ بود، در زمان مهرداد موافق عقیدهء غالب مورخین به شاهنشاه تبدیل یافت، عبارت «بازیلوس بازی لئون»برمسکوکات اشکانی روشن خوانده میشود و این عبارت ترجمهء یونانی شاه شاهان است. (ایران باستان ج ۳ ص۲۶۵۶). سکهء مهرداد اول این عبارت را دارد، «بازی لوس بازی لئون، آرزاکی دیکایی اورگه تی کای فیل اله نس = شاه شاهان، ارشک عادل، نیکو کار و محب یونان» هم چنین از فرهاد چهارم و بلاش دوم نیز چنین سکه هایی هست. رجوع شود به ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۷۶. (۱) - Basileus Basileon.

بازیلید.

(اِخ)(۱) مؤسس یکی از مکاتب فلسفی و مذهبی اسکندریه معروف بهمین نام، این مسلک توسط اولیای گنوستیکی نشو ونما گرفت. رجوع به ایران در زمان ساسانیان، تألیف کریستنسن، ترجمهء رشید یاسمی ص ۵۷ شود. (۱) - Basilide.

بازیلیدس.

[دِ](۱) (اِ) عنوان اشراف شهر اریتره یکی از شهرهای یونان قدیم. (تمدن قدیم ص۴۵۹). (۱) - Basilides.

بازیلیقاته.

(اِخ) رجوع به بازیلیکات و جلد دوم قاموس الاعلام ص۱۱۹۶ شود.

بازیلیک.

(اِ)(۱) نوعی از سوسمار امریکای مرکزی که مشابه به ایگوان است و دارای یک ستیغ پشتی فلس دار میباشد و نیمه آبزی است||. مار افسانه ای که نگاه آن آدمی را میکشت و گمان میکردند که اگر در آیینه بنگرد خود را نیز میکشد. و رجوع به باسیلیقون شود. (۱) - Basilic.

بازیلیکات.

(اِخ)(۱) نام یکی از ایالات ایتالیا که در قدیم جزء قلمرو ناپل محسوب میشد. این ناحیه در شمال خلیج تارانت(۲) واقع شده و جمعیت آن در حدود ۵۴۵۰۰۰ تن است. سلسلهء جبال آپنین تا مرزهای این ایالت امتداد یافته و مساحت آن قریب به ۱۰۶۷۶ کیلومتر مربع و مرکز آن شهر پوتیچه است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۶ و ترجمهء مقدمهء ابن خلدون ج ۱ ص۱۳۹ شود. (۱) - Tarente - (۲) .Basilicate.

بازیلیکای دیفترای.

[تَ](۱) (اِ) نام قدیمی دفاتر شاهی و دواوین قدیمی در دربار هخامنشی (مشتق از کلمهء بازیلیکوس یونانی = شاه) کتزیاس مورخ معروف یونانی هنگامی که در دربار شوش اقامت داشت، علاوه بر تحقیقاتی که میکرد، بمدارک دولتی نیز دسترسی داشت. همواین مدارک را «بازی لی کای دیفترای»، یعنی دفاتر شاهی مینامد. (از اینجا معلوم است که لغت دفتر از کلمات خیلی قدیم است). رجوع به ایران باستان ج ۱ ص۷۳ شود. (۱) - Basilicai Difterai.

بازیلیکوس.

(اِ) کلمهء یونانی بمعنای شاه و ملک که در دورهء اشکانیان جزء اسامی پارسی نیز آمده و ترکیبات آن مورد استعمال قرار گرفته است.

بازی میر و وزیر.

[یِ رُ وَ] (اِ مرکب)بازیی است که بیشتر اطفال بدان ببازند. (از آنندراج) : هر دو روزی دیگری را پیش می آرد سلیم میکند دوران چو طفلان بازی میر و وزیر. محمدقلی سلیم (از آنندراج). به جنبش والیان طفل حقیرند شهان بازی میر و وزیرند. میریحیی شیرازی (از آنندراج).

بازین.

(حرف اضافهء مرکب) صورتی از ترکیب با این. از: باز + این بمعنی با وجود این : دوم آنک بدانی بازین پاکی یگانه است. (کیمیای سعادت). این چنین عجایب بازین همه حکمتهای غریب ممکن نگردد الا بکمال علم. (کیمیای سعادت). و چگونه مغبون

است که از مطالعهء چنین حضرتی بازین همه جمال محروم است. (کیمیای سعادت).

بازینج.

[یَ] (اِ مرکب)(۱) چنجولی. تاب. دودَأت (السامی فی الاسامی). رسنی دو تا از سقف فروهشته که بر میان آن رسن بنشینند و پای فرو هلند و بباد زور خویش همی آید و میشود : زتاک خوشه فرو هشته و ز باد نوان چو زنگیانی بر بازینج بازیگر. بوالمثل (از فرهنگ اسدی نخجوانی). و رجوع به بازپیچ و بادپیچ شود. (۱) - صحیح کلمهء بادپیچ است. رجوع به بادپیچ شود.

بازینچه.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان احمدآباد بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۲۴ هزارگزی شمال فریمان در دامنه واقع است. آب و هوای آن معتدل و دارای قریب یکصد تن سکنه است. آب آن از چشمه سار تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات، پنبه و بنشن و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالروست. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باژ.

(اِ) رسد و خراج است و مانند گزیت باشد که بپادشاه دهند. (صحاح الفرس). مَکس. (مجمل اللغهٔ). رصد(۱) خراج بود. (حاشیهء لغت فرس اسدی ص ۱۷۷). رسد و خراج. (فرهنگ خطی). خراج. (شرفنامهء منیری) (معیار جمالی). باج و خراج. (انجمن آرای ناصری). زری است که زبردستان از زیردستان گیرند یعنی پادشاهان بزرگ از پادشاهان کوچک ستانند. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم). زر و مال و اسبان و اشیائی را گویند که پادشاه قویدست از پادشاه و حاکم زیردست بگیرد. (فرهنگ جهانگیری) باژ. ساو. مال و اثواب و زر و سیم که پادشاهان از حکام زیردست میگیرند. (فرهنگ شعوری). باج. خراج. (ناظم الاطباء) : هرقل بقسطنطنیه شد و بسوی انوشیروان کس فرستاد و باژ و ساو قبول کرد. (ترجمهء طبری بلعمی). ملک روم صلح کرد و ساو و باژ بپذیرفت. (ترجمهء طبری بلعمی). جاسوسان خبر بخاقان بردند که بهرام بگریخت و از ملک دست بازداشت و تدبیر همی کنند که ساو و باژ بپذیرند، خاقان هم آنجا بیاسود و ایمن شد. (ترجمهء طبری بلعمی). ببستیم کشتی و بگرفت باژ کنونت نشاید ز ما خواست باژ.دقیقی. مهان جهانش [گشتاسب را] همه باژ و ساو بدادند و بر خود گرفتند تاو.دقیقی. به بیچارگی باژ و ساو گران پذیرفت باید ترا بیکران.فردوسی. جهان سربسر پیش فرمان تست بهر کشوری باژ و پیمان تست.فردوسی. ز دینار رومی بسالی سه بار همی باژ باید دو ره صد هزار.فردوسی. زهر کشوری باژ نو خواستند زمین را به دیبا بیاراستند.فردوسی. تا روم ز هند لاجرم شاها گیتی همه زیر باژ و سا کردی.عسجدی. خسروی غازی آهنگ بخارا دارد زده از غزنین تا جیحون باژ و خرگاه. بهرامی (از صحاح الفرس). اگر از پی باژ شاه آمدی بفرمان او کینه خواه آمدی. اسدی (گرشاسب نامه). به ایران شود باژ یکسر شهان نشد باژ آن هیچ جای از جهان. اسدی (گرشاسب نامه). چرا گم کنی گوهر پاک را دهی هدیه و باژ ضحاک را. اسدی (گرشاسب نامه). پادشا گشت آرزو بر تو ز بیباکی تو جان و دل بایدت داد این پادشا را باژ و سا. ناصرخسرو. و باژها او نهاد در همه جهان [ضحاک] . (فارسنامهء ابن البلخی ص۳۵). سوی درگه پور محمود شاه ز مصر و ز چین آورد خلق باژ. شمس فخری (از فرهنگ شعوری||). مالی که حکام از رعایا و راهدار از سوداگر گیرند. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم). زری باشد که راهداران و گذربانان از سوداگران و تجار و دیگر آینده و رونده ها بگیرند. (فرهنگ جهانگیری). مالی است که از راهداران و باجداران و بازرگانان میگیرند. (فرهنگ شعوری). گمرک. (یادداشت مؤلف) :و آنجا مسلمانانند که باژ ستانند و راه نگاهدارند. (حدود العالم). خواستهء ملک خزران بیشتر از باژ دریاست. (حدود العالم). بره باژخواهی که پیدا و راز نیابد کسی رهگذر بی جواز. اسدی (گرشاسب

نامه). اگر مردم اندک بدی گر بسی ابی باژ نگذشتی از وی کسی. اسدی (گرشاسب نامه). زان این رصدان مقیم راهند کز قافله باژ عمر خواهند. خاقانی (از فرهنگ جهانگیری). خادع دردند درمانهای ژاژ ره زنند و زرستانان اسم باژ.(مثنوی). فرمود تا در تمامت ممالک راهها بهر موضع که مخوف باشد راهداران معین بنشینند بهر چهار سر دراز گوش که بار بستهء کاروان باشد نیم آقچه و بهر سرشتر نیم آقچه باسم باژ بستانند و قطعاً زیادت نگیرند. (تاریخ غازانی ص ۲۸۰ ||). جزیه را نیز گفته اند و آن زری باشد که مسلمانان از کافران بگیرند. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم). جزیه یعنی زری که مسلمانان از اهل کتابی که در تحت حمایتشان در آمده باشد گیرند. (ناظم الاطباء). رصد(۲) و سرگزیت بود. (لغت فرس اسدی). گزیت است که ترسایان دهند تا از شاه مسلمانان برهند (حاشیهء لغت فرس اسدی ص۱۷۷). (۱) - ظ: رسد. (۲) - ظ: رسد.

باژ.

(اِ) باع. قلاج و آن مقداری باشد از سرانگشت میانین دست راست تا سرانگشت میانین دست چپ وقتی که دستها را از هم بگشایند. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم). قلاج. باع. یعنی گشادگی مابین دو دست چون آنها را بطور افقی از هم باز کنند. (ناظم الاطباء). و رجوع به باز شود ||. بازو ||. دوش ||. یک بند انگشت. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء).

باژ.

(اِخ) نام قریه ای است از قرای طوس و معرب آن فاز است. گویند تولد حکیم فردوسی از آنجاست. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم). نام قریه ای است از قرای طوس از ناحیت طبران بزرگ، گویند که تولد حکیم فردوسی در آن قریه بوده است. (فرهنگ جهانگیری). نام قریه ای است از ناحیهء طبران بزرگ از مضافات طوس، این قریه مسقط الرأس فردوسی است. (فرهنگ شعوری). صاحب چهار مقاله نویسد: استاد ابوالقاسم فردوسی از دهاقین طوس بود از دیهی که آن دیه را باژ خوانند، از ناحیت طبران است، بزرگ دیهی است و از وی هزار مرد بیرون آید. (چهار مقالهء عروضی چ معین ص ۵۸). حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی، بزرگترین گویندهء حماسی ایران در فاصلهء سالهای ۳۲۰ - ۳۳۰ ه . ق. در قریهء باژ از ناحیهء طابران متولد و بسال ۴۱۱ یا ۴۱۶ ه . ق. در طوس وفات یافت. (مزدیسنا و ادب پارسی ص ۴۶۶). نام قریه ای از توابع طوس مولد حکیم فردوسی و آنرا تازیگاینده فاز میگویند. (ناظم الاطباء). پاز و فاز دهی است از اعمال مشهد و او را با ده دیگر موسوم به فرمی مترادف ذکر میکنند و فاز و فرمی گویند. (م. بهار).

باژ.

(اِ) خاموشیی باشد که مغان در وقت بدن شستن و چیزی خوردن بعد از زمزمه اختیار کنند. کلیهء دعاهای مختصر را که زردشتیان آهسته بزبان میرانند باژ گویند و آن بازمزمه یکی است «مزدیسنا ۲۵۳ - ۲۵۴» (حاشیهء برهان قاطع چ معین) (هفت قلزم). خاموشی بود که در وقت بدن شستن و خوردنی خوردن بعد از زمزمه اختیار کنند. (فرهنگ جهانگیری). سکوت و خاموشی است که مغان در حالت غسل بدن و وقت طعام خوردن اختیار کنند. (فرهنگ شعوری). خاموشی و سکوتی که مغان گاه شستشوی تن و خواندن زند و پرستش خدای و خوردن طعام بجای آرند. (ناظم الاطباء). - سروش باژ؛ یکی از ادعیهء زرتشتی است، سرآغاز و انجام سروش باژ مانند بسیاری از ادعیهء دیگر که در مراسم دینی خوانده میشود بزبان پازند است و فقرات اوستائی آن مانند بسیاری از ادعیهء خرده اوستا دارای مطالب مستقلی نیست، زیرا که جملات آن از قسمتهای دیگر اوستا استخراج شده است. سروش باژ در بامداد، پس از برخاستن از خواب خوانده میشود، بهمین مناسبت آنرا «نیرنگ دستشو» هم مینامند، یعنی نمازی که در صبح در وقت

دست و رو شستن میخوانند، نظر باینکه سروش در این جهان بنگهبانی ارواح گماشته شده، کلیهء ادعیهء زرتشتیان با سروش باژ شروع میشود و بخصوصه ادعیهء مراسم وفات. کلمهء باژ که باج و باز و واج و واژ هم گفته میشود در اوستا وَ چْ و در سانسکریت واچ و در پهلوی واج و واجک میباشد. در لاتینی وکس(۱) و در زبانهای فرانسه و انگلیسی ووا(۲) و ویس(۳) گویند. باژ بمعنی کلمه و سخن و گفتار و گوشن است و از همین ماده است کلمات آواز و آوازه و آوا و گواژ و گواژه که بمعنی نکوهش و سرزنش گرفته اند. کلیهء ادعیهء مختصر را که آهسته بر زبان میرانند باژ گویند... زمزمه که غالباً در کتب متقدمین راجع به ایرانیان قدیم و زرتشتیان ذکر شده عبارت است از همین باژ که لب فرو بسته آرام میخوانند. در پایان مقال از باژ گرفتن خسرو پرویز در سرخوان نزد مهمان خود نیاطوس سفیر روم و از باژ گرفتن یزدگرد سوم آخرین شاهنشاه ساسانی در سرخوان خسرو آسیابان در مرو و از زمزمه نمودن عبدالله بن المقفع فارسی در سر خوان میزبان خود عیسی بن علی عم منصور خلیفهء عباسی که در کتاب الفهرست آمده یاد آور میشویم. (خرده اوستا، تفسیر و تألیف پورداود صص ۸۱ – ۸۴). در مهر یشت (پارهء ۱۳۸) گوید: «مهر به میهن کسی در آید که از برای وی پیشوای پارسا و دانا و فرمانبردار با برسم و باژ ستایش بجای آورد». (فرهنگ ایران باستان ص۶). و رجوع شود به مزدیسنا و ادب پارسی صفحات ۸۸، ۲۵۳ – ۲۵۴ – ۲۶۰ – ۳۳۳ – ۳۷۸ – ۳۸۲ : به باژ اندرآمد به آتشکده نهادند گاهی بزر آزده.فردوسی. بیامد یکی مرد مهترپرست به باغ از پی باژ و برسم به دست.فردوسی. پرستندهء آذر زردهشت همی رفت با باژ و برسم بمشت.فردوسی. (۱) – Voice – (۳) .Voix – (۲) .Vox.

باژازت.

[زِ] (اِخ)(۱) تلفظ آلمانی بایزید است که در همهء اروپا بهمان تلفظ معروف شده است و مراد سلطان بایزیدخان اول عثمانی است. (۱) – Bajazet.

باژبان.

(ص مرکب) شخصی که باج و خراج از مردم میگیرد و او را بازدار هم میگویند. (برهان قاطع). کسی را گویند که باژ و خراج از مردم میگیرد و او را باژدار هم میگویند. (انجمن آرای ناصری) (هفت قلزم). خراج گیر. عَشّار. مَکّاس. کسی که باج از مردم میگیرد. (ناظم الاطباء). کسی را گویند که باج و خراج از مردم میگیرد و او را باجدار هم میگویند. (آنندراج) : چنین داد پاسخ که ای شهریار پدر باژبان بود و من باژدار.فردوسی (||. اِخ) طایفه ای باشند از ترکان. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم). طایفه ای از ترکمان. (ناظم الاطباء).

باژپیچ.

(اِ مرکب)(۱) چنچولی. بادپیچ. دَودأهٔ. تاب. (۱) – رجوع به بادپیچ شود.

باژخانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) باج خانه. گمرک. باژگاه. راهدارخانه. (یادداشت مؤلف).

باژخواستن.

[خوا / خا تَ] (مص مرکب)درخواست باج. تقاضای خراج. مالیات طلبیدن : مرا گفت شو باژ مرزش بخواه و گر دیر مانی بیارم

سپاه.فردوسی.

باژخواه.

[خوا / خا] (نف مرکب) باج گیر. (ناظم الاطباء). باجبان. (شرفنامهء منیری). گمرکچی. (یادداشت مؤلف). گذربان. (شرفنامهء منیری) : یکی بانگ زد تند بر باژخواه که چون یافت آن دیو بر آب راه.فردوسی. بدانگه که ما را بفرمود شاه برفتیم نزدیک او باژخواه.فردوسی. کنون او به هر کشوری باژخواه فرستاد و خواهد همی تخت و گاه.فردوسی. براهت من همیشه دیده بانم تو گویی باژخواه کاروانم.(ویس و رامین). نشان بر فزونی گنج و سپاه همین بس که هست او ز تو باژخواه. اسدی (گرشاسب نامه). و آن دگر مشرف ممالک بود باژ خواه همه مسالک بود.نظامی.

باژ دادن.

[دَ] (مص مرکب) قبول و پرداخت باج. خراج فرستادن. گزاردن باج و خراج : شنیدم که چون به آذربایجان شدم [بهرام گور] شما گفتید وی بگریخت از دشمن و همیخواستید که رسول فرستید بخاقان و او را ساو و باژ دهید. (ترجمهء طبری بلعمی). بشاه جهان [گشتاسب] گفت زردشت پیر که در دین ما این نباشد هژیر که تو باژ بدهی بسالار چین نه اندر خور آید به آیین و دین.دقیقی.

باژدار.

(نف مرکب) باجبان. کسی که باج و خراج از مردم میگیرد. (هفت قلزم). باج گیر. (ناظم الاطباء). باجبان باشد یعنی کسی که باج و خراج از مردم میگیرد. (برهان قاطع). آنکه پاسبانی گذار و رودخانه و غیره کند بجهت باج گیری و باژبانش گویند. بمعنی باجدار است. (فرهنگ شعوری ||). باج دهنده. باژده. کسی که باج بر عهده دارد : که شاهان همه باژدار وی اند به نخجیر شیران شکار ویند.فردوسی. همه سر بسر باژدار توایم پرستار و در زینهار توایم.فردوسی. چنین داد پاسخ که ای شهریار پدر باژبان بود و من باژدار.فردوسی.

باژدان.

(اِ مرکب) ظرفی را گویند که زر باجی که از مردم میگیرند در آن ریزند. (برهان قاطع) (هفت قلزم). ظرفی که باژبان هر چه از مردم گیرد از زرباژ در آن ریزد. (انجمن آرای ناصری ||). خزینهء دولت. بیت المال. (ناظم الاطباء).

باژرند.

[رَ] (اِ) سینه بند طفلان. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء ||). پستان بند زنان. (برهان قاطع ||). کمربند زنان. (ناظم الاطباء). و رجوع به بازرند و بازرنگ و باژرنگ شود.

باژرنگ.

[رَ] (اِ) پستان بند زنان. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء ||). سینه بند طفلان. (برهان قاطع ||). کمربند کودکان. (ناظم الاطباء). و رجوع به بازرند و بازرنگ و باژرند شود.

باژره که.

[] (اِخ) نـام رودخـانه ای است در کنـار خـط سـرحدی غرب ایران (از کوه مرغـاب تا کوه بیچاره). رجوع به جغرافی مفصل تاریخی غرب ایران ص ۱۳۶ شود.

باژستان.

[سِ] (نف مرکب) باج ستاننده. (ناظم الاطباء). باجگیر. (آنندراج) (ناظم الاطباء). مَکّاس. (مهذب الاسماء).

باژستان.

[ژِ] (اِ مرکب) گمرکخانه. (یادداشت مؤلف). و رجوع به باژگاه شود.

باژ ستاندن.

[سِ دَ] (مص مرکب) باژ گرفتن. باژستدن. مکس.

باژگاه.

(اِ مرکب) باژخانه. گمرک. (یادداشت مؤلف ||). آنجایی که باج میسـتانند. (ناظم الاطباء). باژستان : به آب اندر افکند خسرو سپاه چو کشتی همی رانـد بر باژگاه.فردوسـی. گرفتنـد پیکار با باژخواه که کشتی کدامست بر باژگاه.فردوسـی. چو آمد بنزدیکی باژگاه هم آنگه بیامـد ز توران سپاه.فردوسـی ||. جایگـاهی که در آن مغـان هنگام شسـتن بـدن و چیزی خوردن بعـد از زمزمه خاموشـی گزینند : یکی ژند اُست آر با برسـمت بزمزم یکی پاسـخی پرسمت(۱) بیاورد هرچش بفرمود شاه بیاراسـته برسم و باژگاه. فردوسی (ص ۲۰۴۶ چ بروخیم). ببرسم شـتابید و آمـد براه بجایی که بود اندرو باژگاه.فردوسـی. و رجوع به باج و باژ شود. (۱) - ن ل: بگو پاسخ از هر چه واپرسمت.

باژگاه.

(اِخ) شهرکی است [به اران] بر لب رود ارس نهاده و از وی ماهی خیزد. (حدود العالم).

باژ گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب)باژسـتدن. باج گرفتن. و رجوع به باژ و باژگاه شود ||. خاموشی بعد از زمزمه کردن و دعا خواندن بهنگام غذا : مبادا که دین نیاکان خویش گزیده جهاندار و پاکان خویش گذارم، بدین مسیحا شوم بگیرم بخوان باژ و ترسا شوم.فردوسـی. - به باژ اندرآمدن؛ خاموشـی گزیدن پس از زمزمه : چو برسم بدید اندر آمد به باژ نه گاه سخن بود و گفتار ژاژ.فردوسی. و رجوع به باژ و باج و باژگاه شود.

باژگون.

(ص مرکب) معکوس. مقلوب. (فرهنگ شـعوری ج ۱ ورق ۱۸۰). وارون. واژون. واژگونه. بـاژگونه. وارونه. ناراست. منکوس. (از

منتهی الارب) : چون طبع جهان باژگونه بود کردار همه باژگون فتاد.مسعودسعد. باژگون نعل ها نگر به جهان شاه اندر لباس بنده نهان.بهاءالدین ولد. مجوی عیش خوش از دور باژگون سپهر که صاف این سر خم جمله دردی آمیزست. حافظ. گر نخیزد زحل بطاعت تو باژگون کار میشود هندو. مولانا یحیی (از فرهنگ شعوری). - باژگون بخت؛ برگشته بخت. - باژگون کردن؛ وارون کردن.

باژگونگی.

[نَ / نِ] (حامص) حالت و چگونگی باژگونه. وارونی . وارونه بودن. واژگونه بودن : دل چون موضع دریافت است شادی نصیب او بود باز آنهمه باژگونگی از اهل دنیاست که ایشان شادی را بتن آرند و غم را بدل نهند. و اگر چنانکه از باژگونگی روزگار کاهلی بدرجتی رسد... بدان التفات ننماید. (کلیله و دمنه).

باژگونه.

[نَ / نِ] (ص مرکب) واژگونه. عکس. قلب. (برهان قاطع). سرنگون. منکوس. ناراست. (ناظم الاطباء). اندروا. وارونه. (فرهنگ جهانگیری). مقلوب. باشگونه. واژونه : همه یاوه همه خام و همه سست معانی باژگونه تا پساوند.رودکی. ای پرغونه و باژگونه جهان مانده من از تو به شگفت اندرا.رودکی. کمندم بینداخت از دست شست زمانه مرا باژگونه ببست.فردوسی. باژگونه دشمنانش را ز بیم کلک او موی گردد باژگونه بر بدن دندان مار.فرخی. گر دلش زایران بدانندی باژگونه بر او نهندی من.فرخی. گوژ گشتن با چنین حاسد بود از راستی باژگونه راست آید نقش گوژ اندر نگین. منوچهری. اگر نه همه کار تو باژگونه است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۴). ای فلک سخت نابسامانی کژرو و باژگونه دورانی.مسعودسعد. باژگونه است کار این گیتی زین همه هر چه گفتم از سوداست. مسعودسعد. چون طبع جهان باژگونه بود کردار همه باژگون فتاد.مسعودسعد. یاور گرگم بوقت بره ربودن پیش شبان باژگونه نوحه سرایم.سوزنی. اگر چه بد بحضور تو نیک فخر آرد شعار فخر تو از عار باژگونه شود.خاقانی. این مگر آن حکم باژگونهء مصر است آری مصر است روستای صفاهان.خاقانی. مسیح وار پی راستی گرفت آن دل که باژگونه روی داشت چون خط ترسا. خاقانی. و گر باژگونه بود داوری که شه میل دارد بکین آوری.نظامی. سیم بی یا ز مس نمونه بود خاص آنگه که باژگونه بود. نظامی (هفت پیکر چ وحید ص ۴۷). عمرش چون به آخر آمد در محراب شد و زناری بربست و پوستینی داشت باژگونه درپوشید و کلاه باژگونه بر سر نهاد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). نقل است که روزی جامهء باژگونه پوشیده بود با او گفتند. خواست که راست کند نکرد و گفت این پیراهن از بهر خدای پوشیده بودم نخواهم که از برای خلق بگردانم. همچنان بگذاشت. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). بانگ برزد عزت حق کای صفی تو نمیدانی ز اسرار خفی پوستین را باژگونه گر کنم کوه را از بیخ و از بن بر کنم.مولوی. در کمان ننهند الا تیر راست این کمانرا باژگونه تیرهاست.مولوی. باژگونه زین سخن کاهل شوی منعکس ادراک و خاطر ای غوی.مولوی. یادم آمد که این چنین باید کار هندو چو باژگونه بود. امیرخسرو دهلوی ||. منحوس. (ناظم الاطباء). نحس. نامبارک. (برهان قاطع) (فرهنگ جهانگیری). - باژگونه تیم؛ کنایه از خانهء خراب و دنیا : ترس تو بس نجات تو و درد تو شفاست ناجی راستی شوی ای باژگونه تیم.(۱) خاقانی. - باژگونه رفتن؛ از سوی مخالف رفتن : باژگونه رفت و بیزاری گرفت با چنین دلدار کین داری گرفت.مولوی. پس همی گفتند با خود در جواب باژگونه می روی ای کج خطاب.مولوی. - باژگونه شدن؛ وارونه شدن ||. - منقلب شدن. برگردانیده شدن. برگردیدن. - باژگونه نورد؛ معکوس و وارونه نوردنده. و کاخ باژگونه نورد کنایه از دنیا نیز هست : تا بدین کاخ باژگونه نورد نفریبی چوزن، که مردی مرد. نظامی (هفت پیکر ص۵۱). تو زان ره که شد باژگونه نورد بخواه از خدا حاجت و باز گرد.نظامی. - خواب باژگونه دیدن؛ خواب بد که تعبیر آن معکوس باشد و در مثل گویند خواب زن

معکوس است : دروغی نگوییم در هیچ باب بشب باژگونه نبینیم خواب.نظامی. - نعل باژگونه؛ نعل وارونه. و نعل وارونه زدن کنایه از رد گم کردن و فریب دادن حریف است : همه نعل مرکب زنم باژگونه بوقتی کز این تنگ جا می گریزم.خاقانی. باژگونه نعل از ده تا رباط چشمها را چار کن در احتیاط.مولوی. لیک نعل باژگونه بود سخت پیش پای هر شقی و نیکبخت.مولوی. (۱) - در متن دیوان (چ سجادی مصرع) دوم چنین است: تا حی راستین شوی ای باسکونه تیم، و بهر حال معنی استوار نیست.

باژگونه کردن.

[نَ / نِ کَ دَ](مص مرکب) وارونه کردن ||. منقلب کردن. برگرداندن. قلب. (دهار). تقلیب.

باژگونی.

(حامص مرکب) انعکاس. انقلاب. قلب.

باژگه.

[گَهْ] (اِ مرکب) مخفف باژگاه. باجگاه. محلی که باج گیرند : بر باژگه آز نگر نگذری ایراک این آز نخواهد ز تو جزدیدن بر ناژ. ناصرخسرو (دیوان ص ۵۰۴). و رجوع به باژگاه شود.

باژگیر.

(نف مرکب) کسی که باج و خراج و مالیات میگیرد. باج گیر. (ناظم الاطباء). گمرک چی.

باژن.

[ژَ] (اِ) گوسفند یا بزی را گویند که پیش پیش گله به راه رود و بعربی کراز خوانند. (برهان قاطع). فاز. (هفت قلزم) (آنندراج). نهاز. (آنندراج). نخراز. گوسفند یا بزی که پیشاپیش گله رود. (ناظم الاطباء). گوسفند پیش رو گله. پیشرو گلهء گوسفندان. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۰).

باژنامه.

[مَ / مِ] (اِ مرکب) لقب. (ناظم الاطباء). رجوع به لقب شود ||. رفیق. مصاحب. (ناظم الاطباء). رجوع به پاژنامه شود.

باژ نهادن.

[نِ / نَ دَ] (مص مرکب) باج بر گردن کسی گذاشتن. تحمیل باج کردن بر :چون کار قباد به آخر رسید انوشیروان بر تخت مملکت بنشست و عدل آغاز کرد و باژ و ساو بر خلق نهاد و بر دشمنان. (ترجمهء طبری بلعمی).

باژوان.

[ژْ] (ص مرکب) باژبان. شخصی که باج و خراج از مردم میگیرد. (هفت قلزم).

باژه.

[ژِ] (اِ) باج. خراج. باژ. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). فاژ. خمیازه. فاژه. دهن دره : تو زر داری و من سخن عرضه دارم تو در باژه افتی و من در عطاسه.انوری.

باژه.

[ژِ] (اِخ)(۱) نام سرداری که در زمان اردشیر دوم و در جنگهای بین لشکریان ایران و لاسدمونی بهمراهی راثین(۲) فرماندهی سپاه ایران را داشت. رجوع به ایران باستان پیرنیا ج ۲ ص۱۱۰۴ شود. (۱) - Rhathine - (۲) .Bage.

باژه.

[ژِ](۱) (اِخ) ربرت باژه. ادیب انگلیسی متولد در دارلی بسال ۱۷۲۸ م. و متوفی در ۱۸۰۱ م. این مرد در پنجاه و سه سالگی شروع به نویسندگی کرد، از کتب عمدهء او جیمز والاس(۲) را میتوان نام برد. (۱) - James Wallace - (۲) .Bage.

باژیان.

(اِخ) طایفه ای از ترکان. (شرفنامهء منیری)(۱). (۱) - این کلمه در هیچ فرهنگی بدین معنی یافت نشد.

باس.

(اِ) قدیم در مقابل حادث. (برهان) (هفت قلزم) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). قدیم که باش نیز گویند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ دساتیر ۲۳۴). و آن جزو اول باستان است. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). بمعنی کهنه و قدیم از مجعولات دساتیر است. (یادداشت مؤلف ||). زارع. کشاورز. (ناظم الاطباء).

باس.

(فرانسوی، اِ)(۱) قسمتی از یک قطعهء موسیقی که آهنگ آن در منتهای پستی و کوتاهی نواخته شود ||. نام دیگری که سابقاً به ویلن سل(۲) داده شده بوده است ||. در موزیک های نظامی این لغت اصطلاحاً در مورد نوعی از شیپورهای خاص معروف به ساکسورن(۳) داده میشود. (۱) - Saxhorn - (۳) .Violoncelle - (۲) .Basse.

باس.

(اِخ)(۱) ژرژ. نام دریانورد انگلیسی که بوغاز معروف به «باس» را در تاسمانی بسال ۱۷۹۸ م. کشف کرد و این تنگه بنام او باقی ماند. (۱) - Bass (George).

باس.

(۱) (اِخ) نام تنگه ای است در حدود تاسمانی (استرالیا)، که بوسیلهء ژرژباس در ۱۷۹۸ م. کشف شده وبهمین مناسبت بدین نام شهرت یافته است. رجوع به قاموس الاعلام ج ۲ ص۱۱۹۶ شود. (۱) - Bass (detroit de...)

باس.

(اِخ) در شمال خاوری منوجان [جیرفت] در راه ریگان که در سه منزلی بندر هرموز است دو شهر باس و جکین در همسایگی یکدیگر واقع بود و هر کدام مسجد و بازاری جداگانه داشت. (ترجمهء سرزمین های خلافت شرقی لسترانج ص ۳۴۰).

باسا.

(۱) (اِخ) شهری در لیبریا (افریقا). در ساحل رودخانهء سنت ژان(۲) که از مراکز معتبر تجارتی لیبریا محسوب میشود. (۱) - Bassa. (۲) - S. John.

باسا.

(۱) (اِخ) معبد مشهور یونانی در فیگالی(۲)، نزدیک معبر مسنی(۳) که مختص آپولون اپیکوریوس(۴) بوده است. (۱) - Bassae. (۲) - Phigalie. (۳) - Messenie. (۴) - Apollon Epikourios.

باسابرط.

[بُ] (معرب، اِ) ورقهء عبور. گذرنامه. پاسپورت. الجواز. (اقرب الموارد). رجوع به نشوءاللغة العربیه ص۹۵ شود.

باسار.

(۱) (ص) آماده. مهیا. (ناظم الاطباء). (۱) - احتمال دارد که این کلمه باساز بوده و بدین صورت ضبط شده است.

باساز.

(ص مرکب) دارندهء ساز و برگ. آماده. مهیا. مرتب : از او کار مقدس چو باساز گشت سوی ملک مغرب عنان تاز گشت. نظامی.

باسام.

(۱) (اِخ) حاکم نشین کولونی ساحل عاج در گینهء افریقا. باسام بزرگ یکی از مراکز مهم تجارتی خصوصاً پارچه و سلاح و عاج و چوب و غیر آن است. (۱) - Bassam (Grand).

باسامان.

(ص مرکب) دارا و برخوردار. مُعقِر؛ مرد بسیار آب و زمین و باسامان (منتهی الارب ||). مرد متدین. صابر. پرهیزکار. زاهد||. عاقل. بافراست. (ناظم الاطباء).

باسان.

(اِ) بلسان. درخت بلسان. (ناظم الاطباء). ظاهراً تصحیف بلسان است.

باسان.

(اِخ)(۱) نام خانوادگی خاندانی نقاش در ایتالیا که معروفترین افراد آن ژاک باسان(۲) بوده است. (متولد و متوفی در باسانو ۱۵۱۰ - ۱۵۹۲ م.). سپس فرانسسکو باسانو(۳) (۱۵۴۹ - ۱۵۹۲ م.) و لاندرو باسانو(۴) (۱۵۵۸ - ۱۶۲۳ م.) را میتوان نام برد. (۱) - Bassan. (۲) - Jacques Bassan. (۳) - Francesco Bassano. (۴) - Leandro Bassano.

باسان.

(اِخ) جزیرهء کوچکی در خلیج ادیمبورگ(۱) . آنجا مرغی معروف به فودوباسان(۲) به وفور یافت میشود. (۱) - Edimbourg. - (۲) Fou de Bassan.

باسانو.

(۱) (اِخ) شهری در ایتالیا در ساحل نهر برانتا(۲) که قریب ۱۴۵۰۰ تن جمعیت دارد. صنایع عمدهء آن بریکت سازی و صنایع ابریشم و مبل سازی است. هنوز در این شهر بقایای قلعه ای که بوسیلهء جبار معروف اسلین دورومانو(۳) ساخته شده است دیده میشود. (۱) - Bassano. (۲) - Brenta. (۳) - Esselin de romano.

باساوا.

(اِخ) دهی است از دهستان ملکاری بخش سردشت شهرستان مهاباد که در ۷۵۰۰گزی شمال خاوری سردشت و در ۴ هزارگزی شمال راه بیوران به سردشت قرار گرفته است. ناحیه ای است کوهستانی و جنگلی با آب و هوای معتدل و سالم و دارای ۱۹۶ تن سکنه، آب آن از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و توتون و مازوج و کتیرا و شغل عمدهء مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آن جاجیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باسبوس.

(اِ) نوعی از ریحان باشد که آنرا مرزنگوش خوانند. و بعربی آذان الفار گویند. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (آنندراج). و سبب این اسم (یعنی مرزنگوش) آن است که مرز را موش گویند و آن به گوش موش شبیه است و بعربی آذان الفار گویند. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). نام ریحانی است که او را مرزنگوش نیز میگویند. (فرهنگ جهانگیری).

باسبیان.

[سِ] (اِخ) از قرای بلخ است. (مراصد الاطلاع) (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰).

باس پوانت.

(اِخ)(۱) حاکم نشین آنتیل و بندری در ساحل اقیانوس اطلس و دارای ۶۱۲۰ تن جمعیت است. (۱) - Basse - pointe.

باست.

(اِ) نوعی از اسفناج (سرمق = سَرمَج: یجمعون البراهمهٔ علی اطعمهٔ متخذهٔ من باست و هو السرمق. (تحقیق ماللهند بیرونی ص ۲۹۰ س ۲).

باست.

(۱) (اِخ) در اساطیر مصری نام خدائی است که سر مجسمهء آن به شکل سر گربه ساخته میشده است و هرودوت از آن به «بوباست»(۲) نام برده است. این نام از شهر بوباستیس(۳) گرفته شده و معبد معتبر این الهه در این شهر بوده است. (۱) - (۲) .Bast - Bubastis (۳) .Bubaste -.

باستار.

(ضمیر مبهم) (باستار و بیستار) از الفاظ متتابعه است مانند فلان و بهمان. (انجمن آرای ناصری). چون لفظ فلان و بهمان است. (فرهنگ اسدی) (فرهنگ اوبهی). و استعمالش در اوصاف [اصناف؟]مجهوله شایع باشد، همچنانکه گاهی فلان و بهمان را جدا جدا استعمال میکنند، باستار و بیستار را نیز جدا جدا مذکور میسازند(۱). (برهان قاطع). بمعنی فلان و بهمان و بیستار نیز مترادف آن است. (شرفنامهء منیری). استعمالش در اصناف مجهول شایع باشد. (هفت قلزم) (آنندراج). بواسطهء این لفظ شی ء و یا شخص غیر معلوم را بیان میکنند و بیشتر باستار و بیستار میگویند یعنی فلان و بهمان و گاهی باستار به تنهائی استعمال میشود مانند فلان. (ناظم الاطباء) : بادام تر و سیکی و بهمان و باستار ای خواجه کن همی(؟) بررهی شمار(۲). رودکی (از اسدی و صحاح الفرس و جهانگیری). علی الجمله از قدرت راه بشرط و مشروط یکی است بی تفاوت و پس هر که پندارد که فلان حادثه را سبب وجود فلان چیزست و همان چیز را سبب وجود باستار چیزیست، باطلست و به عاقبت آخر این اسباب حق است. (از مکاتبات عین القضاهٔ همدانی، بنقل شعوری و جهانگیری). با وجودت از شهان باستان چرخ نارد بر زبان جز باستار. شمس فخری (از شعوری و جهانگیری). (۱) - در لهجهء عامیانه (قسمت دوم) «بیسار Bisar» است. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ن ل: ای خواجه این همه که تو بر میدهی شمار، ای خواجه کن همین و همین برهی شمار. و شعوری بیت فوق را چنین ضبط کرده است: آن خواجه این همه که تو بر میدهی شمار بادام تر وسیکی و بهمان و باستار.

باستان.

(ص، اِ) کهنه. قدیم. (صحاح الفرس) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (شعوری)(۱). گذشته. قدیم. دیرینه. (برهان قاطع) (فرهنگ جهانگیری) (هفت قلزم). چیز گذشته. قدیم اَی ضد نو. (شرفنامهء منیری). کهن. زمان گذشته : ز دانا تو نشنیدی این داستان که بر گوید از گفتهء باستان.فردوسی. تو از باستان یادگار منی بتخت کئی بر نگار منی.فردوسی. بگویم یکی پیش تو داستان کنون بشنو از گفتهء باستان.فردوسی. مردی با خرد تمام بود گرم و سرد روزگار چشیده و کتب باستان خوانده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۸۷). کسی دار کز دفتر باستان همی خواندت گونه گون داستان.اسدی. عقل نپسندد که من نوشیروان خوانم ترا گر چه کس نبود چو او از خسروان باستان. امیر معزی. قلعه ای بستد که هرگز کس بر آن قادر نشد از سلاطین گذشته وز ملوک باستان. عبدالواسع جبلی (از جهانگیری). گویند هر کجا ستم آمد برفت داد این داستان زدند حکیمان باستان.سوزنی. تخت نرد پاک بازان در عدم گسترده اند گر سرش داری برانداز این بساط باستان. خاقانی (از جهانگیری) (از شعوری). پژمرده دلان بصور آهی این دخمهء باستان شکستم.خاقانی. تا گشاده ششدر سی مهرهء ماه صیام غلغلی زین هفت رقعه باستان انگیخته. خاقانی. ذکر عهد او که تا روز ابد پاینده باد نقصها در داستان باستان می آورد. خواجه سلمان. مثل و همتایت به رزم و بزم در، در روزگار زین سپس کم خیزد و کم

بود کس از باستان. منیری (مؤلف شرفنامه). - موبد باستان؛ موبد پیر. موبد کهن : سرانجام او گشت همداستان بپرسید از موبد باستان.فردوسی ||. اگر چه ولف کلمه را تنها بمعنی قدیم آورده ولی از این بیت شاهنامه چنین استنباط میشود که باستان بمعنی هرگز و همیشه است. (یادداشت مؤلف) : بچین و بهند و ختن باستان نرانند جز نام من بر زبان.فردوسی. و شاید هم در این بیت تحریفی در کلمه روی داده و محرف کلمهء دیگری است ||. بزبان دری تاریخ را گویند که احوال گذشتگان در او جمع باشد و باستان نامه کتابی است از تواریخ فارسیان. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (برهان قاطع) (هفت قلزم). در زند و پازند بمعنی تاریخ و نوعاً تاریخ قدیم را گویند. (ناظم الاطباء). حافظ ابرو در تاریخ خویش آورده که به زبان پارسی و دری باستان تاریخ را می گویند و دهگان مورخ را و معرب آن دهقان است. (فرهنگ جهانگیری)(۲) : از فرنگیس و کتایون و همای باستان را نام و آوا دیده ام.خاقانی. باستان نامه به معنی تاریخ تواند بود. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). - باستان یهود؛ تاریخ یهود. (ناظم الاطباء||). کنایه از دنیا و عالم و دهر و گردون هم هست. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) (هفت قلزم ||). بمعنی مجرد هم بنظر آمده که از ترک و تجرید باشد. (برهان قاطع)(۳). شخص مجرد. (ناظم الاطباء) (هفت قلزم). (۱) - در شعوری به کسر سین ضبط شده است. (۲) - رجوع به کلمهء باستان نامه شود. (۳) - باین معنی ظاهراً مصحف ساسان است. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

باستان.

(۱) (اِخ) یا بازتان(۲) ناحیه ای از اسپانی واقع در بخش ناوار(۳) در دره ای بهمین نام. جمعیت آن در حدود ۸۵۰۰ تن است. (۱) - Bastan. (۲) - Baztan. (۳) - Navarre.

باستان شناس.

[شِ] (نف مرکب)شناسندهء آثار باستانی. دانای علم به آثار تاریخی. عالم به علم باستان شناسی (علم به آثار عتیقات). آرکئولوگ(۱). (لغات مصوبهء فرهنگستان ایران). (۱) - Archeologue.

باستان شناسی.

[شِ] (حامص مرکب)علم به آثار تاریخی. شناسایی عتیقات. علم به آثار عتیقه. اصطلاح فرهنگستان ایران در برابر آرکئولوژی(۱). - ادارهء کل باستانشناسی؛ در وزارت فرهنگ، اداره ای بنام ادارهء کل آثار عتیقات در زمان رضا شاه تأسیس گردید که هم اکنون بنام ادارهء کل باستانشناسی معروف است و وظیفهء آن حفظ و تعمیر آثار و ابنیهء تاریخی و کشف بقایای آثار اشیاء عتیقه و حفاری در نقاطی است که احتمال بازیافتن آثار تاریخی در آن نواحی باشد. علاوه بر حفظ ابنیهء تاریخی، آثار و ظروف و اشیائی را که در حفاریها یافته میشود در موزهء ایران باستان وابسته به ادارهء کل باستانشناسی حفاظت میکنند. این موزه در سال ۱۳۱۴ ه . ش. ساخته شده و مورد استفاده قرار گرفته و شامل اشیاء مربوط به تمدنهای بسیار قدیم ایران تا انتهای دورهء ساسانی و آثار اسلامی میباشد. همچنین دارای اطاق مخصوص سکه ها و مهرهای عتیقه و نمونه های قطعات سفالهای قدیمی نقاط مختلف ایران و کتابخانهء مخصوص است. قدیم ترین نمونه هایی که تاکنون در آنجا ضبط شده اشیائی است متعلق به تپهء سیلک کاشان که توسط هیئت علمی اعزامی موزهء لوور پاریس کشف شد و قسمتی از آنها مربوط به حدود چهار هزار سال پیش از میلاد و قسمت دیگر متعلق به ۲۸۰۰ تا ۱۱۰۰ سال پیش از میلاد است. در سال ۱۳۰۷ ه . ش. در حدود تخت جمشید پروفسور هرتسفلد قطعات سفالهای منقوشی را مربوط به دورهء ما قبل تاریخ در آنجا به دست آورد. ظروف قیری متعددی که در شوش به دست آمده متعلق به دورانی در حدود ۲۳۰۰ سال قبل از میلاد است. در نتیجهء کاوشهای علمی که در سال ۱۳۱۰ ه . ش. از طرف هیئت علمی موزهء لوور در

تپه گیان نزدیک نهاوند بعمل آمده اشیائی متعلق به ۳۵۰۰ سال قبل از میلاد کشف شده است. کاوشهای علمی که توسط هیئت علمی دانشگاه پنسیلوانیا در سال ۱۳۱۰ ه . ش. در تورنگ تپه و شاه تپه (در دشت گرگان) بعمل آمد اشیائی متعلق به ۱۵۰۰ سال قبل از میلاد را به دست داد. اشیاء متعلق به عهد هخامنشی که شامل کتیبه ها و سرستونها و مجسمه ها و مهرهای متعدد است بدقت در این موزه نگهداری میشود. آثار متعلق به عصر اسلامی بیشتر توسط هیئت اعزامی موزه متروپولیتن نیویورک در نیشابور بین سالهای ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۸ ه . ق. به دست آمده است. علاوه بر این بعض گچ بریها و محرابهای مساجد و کنده کاریهای روی چوب متعلق بدوران اسلامی را در موزه نگهداری میکنند. یکی از قسمتهای جالب موزهء ایران باستان تالار اردبیل است . شاه عباس قسمتی از اموال خود را با مجموعهء مفصلی از ظروف چینی بر آستانهء جد خود شیخ صفی الدین در اردبیل وقف کرده بود که در موارد اطعام بکار میرفت. قسمت اعظم کتابهای تاریخی که در اردبیل بود فعلاً در موزهء ارمیتاژ لنین گراد نگهداری میشود و مجموعهء چینی های مذکور شامل یکهزار و دویست و بیست و یک عدد ظروف مختلف بود و آنها را در عمارت مخصوصی بنام چینی خانه که برای این ظروف در آستانهء اردبیل ساخته بودند نگهداری میکردند. در سال ۱۳۱۴ ه . ش.، آنچه از دستبرد زمانه و حملات و غارتها باقی مانده بود یکجا از اردبیل به موزهء ایران باستان انتقال یافت و در تالار مخصوص نگهداری شد. بر روی تمام این ظروف جملهء زیر بصورت مهر چهار گوشی حک شده است: «وقف بر آستانهء شاه صفی نمود بندهء شاه ولایت عباس». علاوه بر اشیاء فوق، مجموعهء معتبری از سکه های دورانهای مختلف تاریخی ایران در موزهء ایران باستان وجود دارد. ادارهء باستانشناسی در شهرستانهای عمده نیز شعباتی دارد که آثار تاریخی آن نواحی را حفظ میکنند، از آنجمله است ادارهء باستانشناسی اصفهان که بیشتر ابنیهء عهد صفوی را از دستبرد و ویرانی نگاهداشته است و باستانشناسی فارس که تخت جمشید و پازارگاد و سایر اماکن تاریخی و ابنیهء آن حدود را نگهداری میکند. در آذربایجان نیز ادارهء باستانشناسی تأسیس یافته است. باستانشناسی خراسان ابنیهء آستانهء حضرت رضا (ع) و آثار متعلق به آن را محفوظ میدارد. برای اطلاع بیشتر از وظایف ادارهء باستانشناسی و موزهء ایران باستان، رجوع به راهنمای موزهء ایران باستان چ ۱۳۳۶ شود. (۱) - Archeologie.

باستان نامه.

[مَ / مِ] (اِخ) تاریخ نامه که کتاب تاریخ پارسیان باشد. (ناظم الاطباء). نام کتابی است از تاریخ فارسیان. (برهان قاطع).(۱) رجوع به عناوین باستان و نامهء باستان شود || . تاریخ. - گفتهء باستان؛ تاریخ و داستان پیشینیان : بکردار خوابیست این داستان که یاد آید از گفتهء باستان.فردوسی. بدو گفت بهرام کاین داستان شنیدستم از گفتهء باستان.فردوسی. (۱) - فردوسی در شاهنامه بارها از کتابی بنام های: نامهء باستان، نامهء خسروی ، نامهء خسروان، نامهء پهلوی، نامهء شهریار، نامهء داستان و نامهء شاهوار یاد میکند و مراد از آن مأخذ اصلی شاهنامهء فردوسی یعنی شاهنامهء منثوری است که به امر ابومنصور محمد بن عبدالرزاق طوسی و به مباشرت ابو منصور معمری (یا مسعودبن منصوری معمری)، تألیف شد و نسخه ای از آن به دست فردوسی افتاد. «مزدیسنا ۳۸۵ - ۳۸۶» (حاشیهء برهان قاطع چ دکتر معین).

باستانی.

(ص نسبی) قدیم. کهن. عتیق. دیرینه. قدیمی : بکوه اندرون مانده ای دیر گاهی بسنگ اندرون بوده ای(۱) باستانی.فرخی. بدان خانهء باستانی شدم به هنجار چون آزمایشگری.منوچهری. بر آن وزن این شعر گفتم که گفته ست ابوالشیص اعرابی باستانی.منوچهری. دلجویی کن که نیکوان را دلجویی رسم باستانی است.خاقانی || . معمر. سالخورده. (۱) - ظ: زاده ای (؟) (یادداشت مؤلف).

باستان یهود.

[نِ یَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) تاریخ یهود. (ناظم الاطباء).

باس تر.

[تِ](۱) (اِخ) نام شهر و بندری مهم از آنتیل فرانسه و حاکم نشین ناحیهء گودلوپ(۲) و در حدود ده هزار و پانصد تن جمعیت دارد ||. همچنین نام بندری از بنادر آنتیل انگلستان که قریب ۸۵۰۰ تن جمعیت دارد. (۱) - - (۲) .Basse - Terre .Guadeloupe

باستراک.

[تَ] (اِ) نوعی از سار. (ناظم الاطباء). در فرهنگ دزی این کلمه در برابر کلمهء فرانسوی گریو(۱) آمده و معنای گریو در فرهنگ فرانسه بفارسی نفیسی چنین است: باستراک. سمرمر. دج. سمنه. دجاج بری. سمانی. سلوی. و رجوع به باسترک شود. (۱) - .Grive

باسترک.

[تَ رَ] (اِ) نوعی از سار. (ناظم الاطباء). مرغی است. (یادداشت مؤلف). به ترکی صغرجق. (فرهنگ شعوری) : در دست غمت را (کذا؟) شده ام آنچنان زبون در پنجهء شاهین فتاده چو باسترک (؟). میرنظمی (از شعوری).

باسترن.

[تِ](۱) (اِ) نوعی کجاوه قدیمی که در بعضی از ممالک شمالی اروپا معمول بوده است و معمولاً آنرا بر روی دو چوب قرار میداده و دو اسب، یکی از جلو و دیگری از عقب بدان می بسته اند. زنان قدیم رومی نیز از آن استفاده میکرده اند. (۱) - .Basterne

باستره.

[تَ رَ / رِ] (اِ) کشتزار. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۲ ||). تاریخ خوان. قصه گوی. (شعوری ج ۱ ص۱۹۲) و رجوع به باسره و باسرم شود.

باسته لی کا.

[تِ](۱) (اِخ) از شهرهای معروف کرس(۲) فرانسه واقع در کنار رودخانهء پرونلی(۳) که قریب ۳۳۰۰ تن جمعیت دارد. (۱) - .Bastelica. (۲) - Corse. (۳) - Prunelli.

باستی.

(حامص) افتادگی. فروتنی. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری).

باستی.

(اِخ) دهی از دهستان سیراوی بخش دیلم شهرستان بوشهر که در ۳۷ هزارگزی جنوب خاور دیلم و ۶ هزارگزی خاور راه فرعی دیلم به گچساران در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و مرطوب و مالاریایی و دارای ۳۸۰ تن سکنه، آب آن از چاه تأمین میشود و محصول آن کشت غلات (دیمی) و شغل مردمش زراعت و راه آن فرعی است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باستیا.

(اِخ)(۱) بندری از بنادر جزیرهء کرس(۲) در دریای مدیترانه، برابر جزیرهء الب(۳) که دارای ۲۲۵۵۰ تن سکنه است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۱۹۶ شود. (۱) - Elbe - (۳) .Corse - (۲) .Bastia.

باستیان.

(فرانسوی، اِ)(۱) استحکام برآمدهء برج مانندی که در قلعه میسازند. (ناظم الاطباء). (۱) - Bastion.

باستید.

(۱) (اِخ) یکی از رجال سیاسی فرانسه، متولد در پاریس (۱۸۰۰ - ۱۸۷۹ م.). از تألیفات او رسالهء «تعلیمات عمومی در فرانسه» است(۲) که بسال ۱۸۴۷ م. منتشر شد و همچنین «تاریخ جنگهای مذهبی در فرانسه»(۳) را میتوان نام برد. (۱) - Bastide (Jules). (۲) - L'education publique en France. (۳) - Histoire des guerres religieuses en France.

باستیل.

(۱) (اِخ) نام قلعهء معروفی که در محله ای بهمین نام سابقاً در نزدیک پاریس ساخته شده بود و سالها زندان بزرگ و عمومی فرانسه محسوب میشد. اولین سنگ بنای قلعهء باستیل در ۲۲ آوریل ۱۳۷۰ م. نهاده شد و قصد از آن دفاع از پاریس در برابر انگلیسیها بود. در جنگ معروف سنت کانتن(۲) هانری دوم(۳) باستیل را تعمیر و تقویت کرد. از زمان شارل ششم(۴) بود که باستیل به عنوان زندان مورد استفاده قرار گرفت. معذلک تاحدود دو قرن باستیل صورت قلعهء دفاع نظامی داشت. از طرف ریشلیو(۵) این قلعه رسماً بصورت زندان عمومی انتخاب شد. این محل سالها زندان آزادیخواهان فرانسه بود. در طی قرن هجدهم وضع عمومی باستیل تغییر یافت، در زمان سلطنت لویی شانزدهم مجموعاً ۲۴۰ تن زندانی به باستیل سپرده شدند در حقیقت در این ایام زندانیان این قلعه افراد معین و معدودی بودند. باستیل در ۱۴ ژویه ۱۷۸۹ م. نزدیک ساعت ۵ بعدازظهر به دست انقلابیون تسخیر شد و این فتح در حکم نتیجهء قطعی انقلاب فرانسه بود. هزاران هزار جمعیت هنگام صبح متوجه کاخ انوالید(۶) شدند و سپس برای به دست آوردن اسلحه به باستیل روی نهادند. در برابر انبوه جمعیت مقاومتی چندان نشد، فقط چندین تیر تفنگ و چند گلولهء توپ رها شد. در میان این جمعیت زنان بسیاری نیز وجود داشتند. صورتی که از نتیجهء نبرد باستیل به دست آمده، ۹۸ تن مقتول و ۶۸ تن مجروح را نشان میدهد. روز تسخیر باستیل اکنون از اعیاد بزرگ ملی فرانسه محسوب میشود. (۱) - - (۲) .Bastille .S.Quentin. (۳) - Henri II. (۴) - Charles VI. (۵) - Richelieu. (۶) - Invalides.

باستین.

[سِ] (اِ) در تحفهٔ الاحباب میوه ای را گویند که توی درخت (؟) باشد و باشین هم روایت شده. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰). باشتین. (ناظم الاطباء). رجوع به باشتین شود.

باستین.

(اِخ) قریه ای است در یک فرسنگی جنوبی رامهرمز. (فارسنامهء ناصری). ظاهراً صورتی از باستی است و رجوع به باستی شود.

باسدار.

(اِ) بمعنی باجبان باشد. (آنندراج). شاید محرف پاسداراست. رجوع به پاسدار و باجدار شود.

باسدق.

[دِ] (اِ) باسلق. کلمهء ترکی است بمعنی شیرینی که از نشاسته و شیره یا شکر کنند بصورت لوله ای و در میان آن مغز گردکان نهند و بر ریسمانی کشند. (یادداشت مؤلف). فراته. مُلَبَّن. فلاتج. (یادداشت مؤلف). و رجوع به باسلق شود.

باسدیو.

[] (اِخ)(۱) یکی از دو متکلم کتاب بهارث در بغود گیتا که جزئی از مهابهارت میباشد. ماهوره شهری است که باسدیو در آنجا متولد شده است. (قانون مسعودی). در کتاب گیتا که جزئی از کتاب بهارث میباشد، آنچه میان باسدیو و «ارجن» رفته ذکر شده است. (تحقیق ماللهند، ص۱۴). همچنین رجوع به فهرست تحقیق ماللهند شود. (سانسکریت) (۱) - Vasudeva.

باسر.

[سِ] (ع ص) بدروی. ترشروی. بدهیأت. (ناظم الاطباء).(۱) روی ترش و بدهیأت و غمگین. (از منتهی الارب). کالح یا ترشروی. (از اقرب الموارد). و رجوع به باسرهٔ شود. (۱) - ضبط این کلمه در ناظم الاطباء بصورت های باسر با فتح سین و سکون سین و کسر سین هر سه آمده است.

باسرجان.

[سِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سعیدآباد بخش مرکزی شهرستان سیرجان که در ۵ هزارگزی شمال باختری سعیدآباد و در ۲۷ هزارگزی شمال راه طاهرآباد به سعیدآباد واقع است و در حدود بیست تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باسر شدن.

[سَ شُ دَ] (مص مرکب) عقب عقب رفتن. قهقرا. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۸۰). فرار کردن. عقب نشستن. (ناظم الاطباء||). صورتی از بسر شدن بمعنی بپایان رسیدن. رجوع به باسری شدن شود ||. کنایه از شتافتن برای انجام کاری. سرقدم کردن.

باسر گرفتن.

[سَ گِ رِ تَ] (مص مرکب)لهجه و صورتی است از مصدر مرکب از سر گرفتن بمعنی اعاده کردن و دوباره انجام دادن کاری : برخیز و نماز باسر گیر. (تفسیر ابوالفتوح). و نماز باسر گرفت. (تفسیر ابوالفتوح). و نماز باسر باید گرفتن. (همان کتاب). و رجوع به گرفتن شود.

باسرم.

[سَ] (اِ) زمینی را گویند که بجهت کشت و زراعت کردن آماده و مهیا کرده باشند. کشتزار. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (فرهنگ جهانگیری) (هفت قلزم) (آنندراج) (ناظم الاطباء). زمینی است که برای زراعت حاضر کنند. (فرهنگ شعوری). باسره وباسرم، زمین شیار کرده که مهیای زراعت باشد. (رشیدی). و رجوع به باسره شود.

باسرود.

[ ] (اِخ) یکی از رساتیق سیستان که در تاریخ سیستان بصورت ناشیرود ضبط شده است. ملک الشعراء بهار در حاشیهء ص۲۸ تاریخ سیستان مینویسد: این اسم در کتب مسالک باختلاف آمده مانند: باشترود، باسرود، بیسرود، باسروز، ناشرود و غیره، و اصطخری و ابن فقیه آنرا باشترود آورده اند و یاقوت آنرا ندارد. در بلاذری (ص۴۰۱) ناشروز آمده است. رجوع به تاریخ سیستان بهار ص۲۸ و به کلمهء باشترود شود.

باسرهٔ.

[سِ رَ] (ع ص) تأنیث باسر. روی ترش و بدهیأت و غمگین. (منتهی الارب) (آنندراج). تیره. کریه اللقاء شدید العبوس : و وجوه یومئذٍ باسرهٔ؛ رویهاست در آن روز تیره. (قرآن ۷۵/۲۴). و رجوع به باسر شود.

باسرهٔ.

[سِ رَ] (اِخ) آبی است متعلق به بنی ابی بکربن کلاب در نواحی علیای نجد. (از معجم البلدان)(۱). (۱) - در مراصد الاطلاع بجای باسرهٔ باسر آمده و درست نیست.

باسره.

[سَ رَ / رِ](۱) (اِ) کشتزار. (فرهنگ اوبهی). کشت و زراعت. (برهان قاطع). باسرم. (از انجمن آرای ناصری). زمین کشتزار. (شرفنامهء منیری). کشت. زراعت. (ناظم الاطباء). کشتزار. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۲) : پیوسته کشتزار امیدش ز آب کام سیراب باد تا که بود نام باسره. شمس فخری. (از شعوری و جهانگیری). و رجوع به باسرم شود ||. تاریخ خوان و قصه گوی. (فرهنگ شعوری). باستره. (سانسکریت) (۱) - Vasudeva.

باسری شدن.

[سَ شُ دَ] (مص مرکب)لهجه و ترکیب قدیمی است بجای بسر شدن بمعنی بسر آمدن. خاتمه یافتن. بانتها رسیدن. پایان یافتن : پیش ارسلان خان آمدند و گفتند کار زنگیان و ملک باسری شد. (اسکندرنامه نسخهء نفیسی).

باسزا.

[سَ / سِ] (ص مرکب)(۱) درخور. متناسب. لایق. سزاوار : معشوق جهانی و ندانی یک عاشق باسزای درخور.ناصرخسرو. (۱) - ازبا، پیشاوندی که صفت میسازد چون: با ادب. با هنر و... و سزا، صفت مشبهه از سزیدن...

باسط.

[سِ] (ع ص، اِ) فراخ کننده. (منتهی الارب). اسم فاعل از بَسط. فراخی دهنده. (غیاث اللغات) (آنندراج). فراخ کنندهء روزی. (مهذب الاسماء ||). گسترنده. (منتهی الارب) (آنندراج). گستراننده. (مهذب الاسماء) : و کلبهم باسط ذراعیه بالوصید (قرآن ۱۸/۱۸)؛ و سگشان گستراننده بود دو ساعدش را به آستانهء در غار. (از منتهی الارب ||). یکی از نامهای خدای تعالی بدان جهت که فراخ میگرداند رزق را به هر که میخواهد. (منتهی الارب) (آنندراج) (قطر المحیط). نامی از نامهای خدای تعالی. (مهذب الاسماء ||). آب دور از گیاه. (از قطر المحیط). آب دور از سبزه و چراگاه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). خمس باسط؛ شتران به آب خور شتابنده. (منتهی الارب) و قال الله تعالی : و الملَائکةُ باسطوا ایدیهم (قرآن ۶/۹۳)؛ یعنی فرشتگان مسلط اند بر آنها. (منتهی الارب). و قال الله تعالی: کباسط کفیه الی الماء لیبلغ فاه (قرآن ۱۳/۱۴)؛ یعنی مانند خواهندهء آب که اشاره کند بسوی آن تا آب اجابت نماید او را. (منتهی الارب). و رجوع به باسطهٔ شود.

باسطوس.

(ع اِ) قصب الساج: هو قصب الفارس و هوالاندلسی و یقال له باسطوس و هوالمصمت و هوالذی یعمل منه النشاب و منه ما یقال له بلش... (دزی ج ۲ ص۳۵۲) و رجوع به قصب شود.

باسطهٔ.

[سِ طَ] (ع ص، اِ) تأنیث باسط. رجوع به باسط شود ||. مسافت دور. و منه: سرنا عقبهٔ باسطهٔ؛ ای بعیدهٔ. (از اقرب الموارد ||). عقبهٔ باسطهٔ؛ عقبه ای که از آن بر دو منزل آب باشد. و یقال رکیهٔ باسطهٔ؛ مضادهٔ مصنوعهٔ کانهم جعلوها معرفهٔ ای قامهٔ و بسطهٔ. (منتهی الارب ||). عضلات باسطه؛ نوعی از عضلات که سینه را برافرازد تا اندرون سینه فراخ شود تا این اندامهای دم زدن اندر وی گشاده گردد و هوای خوش و خنک را اندر وی کشد، و عضله های باسطه دوازده است از سوی راست و چپ نهاده از هرسوی شش عضله. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

باسطی.

[سِ] (ص نسبی) منسوب به باسط. رجوع به باسط شود.

باسطی.

[سِ] (اِخ) بنده علیخان باسطی یکی از شعرای هندوستان بوده که در سال ۱۱۶۰ ه . ق. حیات داشته است، مادر او دختر شیرافکن خان از بزرگان کابل بود. بنده علی خان ابتدا شیرافکن تخلص میکرد ولی بعداً که در شهر لکنهو از جملهء مریدان شیخ عبدالباسط شد، تخلص خود را به باسطی تبدیل کرد، اشعاری از او باقی است. تذکره ای نیز بنام تذکرهء باسطی دارد. او از جملهء شاگردان

شیخ [محمد] علی حزین لاهیجی نیز شمرده میشود. از اوست: آن گلرخ شوخ دلستان را آرید و آن لاله عذار نوجوان را آرید یا در قدم او برسانید مرا یا بر سرم آن سرو روان را آرید. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۷).

باسطیوس.

(اِ)(۱) (مأخوذ از یونانی) کارفرمای لشکر روم. نایب پادشاه مظفر. (ناظم الاطباء). (۱) - Bastius.

باسعود.

[سُ] (اِخ) کنیت ابوالحسن خرقانی رحمهٔ الله علیه. (غیاث اللغات) (آنندراج) : تا یکی روزی بیامد با سعود گورها را برف نو پوشیده بود.مولوی. و این از تصرفات ایرانیان در کنیه های تازی است که ابا و ابورا بصورت (با) و (بو) می آورند. رجوع به ابوالحسن خرقانی شود.

باسعیدان.

[سَ] (اِ) این کلمه بهمین صورت در تاریخ بیهقی آمده و در چاپ فیاض آنرا در ضمن اعلام اماکن و قبایل آورده اند و در ص ۲۸۳ در حاشیه مینویسند: کذا در همهء نسخه ها، و اگر صحیح باشد شاید اصطلاح بوده برای غازیان (مطوعه) : و مردم ماوراء النهر نیز آمدن گرفتند و باسعیدان نیز جمع شوند وغزوی نیکو برود برایشان امسال. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۸۴).

باسعیدو.

[سَ] (اِخ) دهی است از بخش قشم [جزیرهء قشم] شهرستان بندر عباس که در ۱۴ هزار و ۴۰۰گزی باختر قشم در ساحل قرار دارد. ناحیه ای است گرمسیر با ۴۸۰ تن سکنه که آب آن از چاه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و صید ماهی و راه آن مالرو است. دبستان و پاسگاه گمرک و گارد سرحدی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باسغاق.

(اِ) باسقاق. (ناظم الاطباء). رجوع به باسقاق شود.

باسفاق.

(اِ) به محاورهء خوارزم به معنی نواب و صوبه دار که آنرا بزبان انگریزی «ویس رای» گویند. شحنه. (آنندراج). اما صحیح کلمه باسقاق است. و رجوع به باسقاق شود.

باس فره کانس.

[فِ رِ] (فرانسوی، ص مرکب)(۱) کم بسامد. (لغات مصوبهء فرهنگستان). اصطلاح علمی در الکتریسیته. موجهائیکه بس آمد آنها از ۱۰۰۰۰ کوچکتر باشد موجهای کم بس آمد (قلیل التواتر) و آنهائیکه دارای بس آمد هستند موجهای پر بس آمد نامیده میشوند. بزرگتر موجهای کم بس آمد از ارتعاش های صوتی به دست می آیند. رجوع به الکتریسیته و موارد استعمال آن تألیف ریاضی ص

۴۹۲ شود. (۱) - Basse Frequence.

باسفور نصرآباد.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان سنگان بخش رشخوار شهرستان تربت حیدریه که در ۲۴ هزارگزی شمال باختری رشخوار و در ۴ هزارگزی جنوب شوسهء عمومی تربت حیدریه به رشخوار در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۱۱۰۰ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و بنشن و شغل مردمش زراعت و گله داری و قالیچه بافی و راه آن مالرو است. (فرهنگ جغرافیای ایران ج ۹).

باسفهری.

[ ] (اِخ) دریای باسفهری اندر پارس بنزدیکی شیراز، درازای او هشت فرسنگ اندر پهنای هفت فرسنگ. (حدود العالم چ طهرانی ص ۱۰). چنین دریاچه ای در نزهۀ القلوب بصورت باسفهویه ضبط شده و گوید دریاچه ای است به ولایت فارس بحدود اصطخر، طولش هفت فرسنگ در عرض یک فرسنگ. رجوع به نزهۀ القلوب چ لیدن ص ۲۴۰ شود.

باسفهویه.

[] (اِخ) [دریاچه ای] بولایت فارس بحدود استخر، طولش هفت فرسنگ در عرض یک فرسنگ، و درو صید بسیارست. (نزهۀ القلوب چ لیدن ص ۲۴۰). این نام در حدود العالم بصورت باسفهری ضبط شده، رجوع به باسفهری شود.

باسق.

[سِ] (ع ص) نخل بلند بسق النخل؛ طال. (تاج العروس). ج، بواسق. دراز. بالنده. (غیاث اللغات). خرما بن دراز. بالیده. (آنندراج) : تخم خرمایی، به تربیتش [خدای تعالی] نخل باسق گشته. (گلستان ||). خرمایی است طیب و زردرنگ. (تاج العروس ||). میوه ای است زردرنگ نفیس. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

باسق.

[سِ] (اِخ) دهی است به بغداد. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (تاج العروس).

باسق.

(اِخ) تلفظ ترکی قوم باسک(۱). رجوع به باسک و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۷ و لغات تاریخیه و جغرافیه ترکی ج ۲ ص ۳۰ شود. (۱) - Basque.

باسقات.

[سِ] (ع اِ) جِ باسقه، نخلهای بلند. دراز شده ها. (آنندراج)، و النخل باسقات لها طلع نضید. (قرآن ۵۰/۱۰)؛ ای مرتفعۀ فی علوها. و فراء گوید: ای باسقات طولا. (از تاج العروس).

باسقاق.

(اِ) به محاورهء خوارزم بمعنی نواب و صوبه دار. شحنه. (آنندراج). نایب پادشاه. امیر. حاکم. (ناظم الاطباء). کلمهء مغولی شحنه. خان. (یادداشت مؤلف). ج، باسقاقان :بعضی را گرفته و باسقاق نشانده. (جهانگشای جوینی). و یاسا رسانید که سروران و باسقاقان هر طرفی به نفس خویش به حشر روند. (جهانگشای جوینی). امرا و باسقاقان که حاضر بودند در تسکین نایرهء تشویش مشاورت کردند. (جهانگشای جوینی). و او را، وقت استخلاص خوارزم از قبل خویش باسقاق خوارزم گردانید. (جهانگشای جوینی). باسقاق و ملک و کسانی که از قبل ما در فلان طرف حاکم اند بدانند. (تاریخ مبارک غازانی ص۲۱۸). باسقاقان و ملوک و قضاة و نواب و ائمه و اعیان و معتبران و کدخدایان و جمهور رعایای ولایت بدانند. (تاریخ مبارک غازانی ص۲۲۵). فرمود تا هیچ ملک و باسقاق و بیتکچی قطعاً به برات و حوالت قلم بر کاغذ ننهند. (تاریخ مبارک غازانی ص۲۵۳). و رجوع به باسقاقی شود.

باسقاقی.

(ترکی، حامص) لغت ترکی بمعنی شحنگی : آن اطراف قایم مقام بگذاشت و بوقارا به باسقاقی معین کرد. (جهانگشای جوینی). مقرر شد امیر ارغون را بر کورکوز باسقاقی فرمودند. (جهانگشای جوینی) و تولاک باسم باسقاقی در غیبت او محافظت ولایت میکند. (جهانگشای جوینی).

باسقان.

(اِ) به محاورهء خوارزم به معنی نواب و صوبه دار. (آنندراج). نایب پادشاه. امیر حاکم. (ناظم الاطباء). اما صحیح کلمه باسقاق است. رجوع به باسقاق شود.

باسقهٔ.

[سِ قَ] (ع ص) مؤنث باسق. کشیده. بالنده. (ناظم الاطباء). بالارفته. بالا یافته. شاخهء بلند بالا. درختی که شاخه های آن بلند و کشیده باشد. ج، باسقات : لازالت دوحهٔ سعادته باسقهٔ. (ترجمهء محاسن اصفهان ||). خرمابن دراز. (مهذب الاسماء). درخت خرما. خرمابن ||. ابر سپید صاف. (تاج العروس) (ناظم الاطباء ||). بلا و سختی. (ناظم الاطباء). داهیهٔ. صاحب تاج العروس گوید: صاغانی چنین گفته است. اگر کلمه مصحف بائقهٔ نباشد ||. رنگ. (تاج العروس).

باسک.

[سُ] (اِ) خمیازه و دهان دره باشد و سبب آن خواب یا خمار است. (برهان) (هفت قلزم) (انجمن آرای ناصری). پاسک. دهن دره که به هندی آنرا جماهی گویند. (غیاث اللغات). خمیازه که آنرا آسا و فاژ و فاژه نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری). آسا. فازه. دهان دره. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۷۲). فازه که از خواب و خمار باشد. (آنندراج). آنکه دهن از هم باز شود از کاهلی یا از غلبهء خواب و آنرا آسا و اسا و پاسک و خامیازه و دهان دره و دهن دره و فاژ و فاز نیز گویند. به تازیش ثؤباء نامند. (شرفنامهء منیری) : چو باسک کند ماه من از خمار قرار از مه نو نماید فرار.لبیبی (از شعوری)(۱). ای برادر بیار کاسهء می چند باسک زنم ز خواب و خمار. طیان مروزی (از جهانگیری و آنندراج ||). خواب آلودگی. (ناظم الاطباء). (۱) - این شعر در آنندراج به سراج الدین قمری نسبت داده شده است.

باسک.

(اِخ) یکی از دهستانهای هفت گانهء بخش سردشت شهرستان مهاباد که در جنوب خاوری بخش واقع و هوای آن معتدل و نسبةً سالم میباشد. از شمال بدهستان کلاس و بریاجی و از جنوب بدهستان بانه و مرز عراق و از خاور بدهستان کلاس و نماشیر بانه و از باختر به دهستان بریاجی و آلان محدود میشود. موقعیت دهستان کوهستانی و جنگلی است و درختان میوهء جنگلی بسیار دارد، بطوریکه اهالی معاش خود را از فروش میوه ها تأمین میکنند. آب قراء از چشمه سار و رودخانهء زاب کوچک تأمین میشود، زراعت این منطقه کم است. در بعضی از قراء گله داری نیز رواج دارد. دهستان باسک از ۱۹ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۲۶۷۰ تن و قرای مهم آن عبارتند از: کریوس، شلماش، کوله سرپایین و بالا، نیسک آباد. صنایع دستی زنان آن جاجیم و جوراب بافی و محصول عمدهء آن میوهء جنگلی و محصول دامی و جزئی غلات و توتون است. مرکز دهستان قریه فلطه میباشد. راههای آن تمام مالرو و پیاده رو جنگلی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باسک.

[سُ] (اِ) به هندی نام ماری است. (تحقیق ماللهند ص۱۱۴ س ۱۷) ماری است. نزد مورخین هنود نام پادشاه ماران. (غیاث اللغات).

باسک.

[سُ] (اِ) نام یکی از سرهای هفتگانهء مار. و منها نشذُ یسکنه ناگ الحیاتُ و اسماء سرهای هفتگانه این است: اننت، باسُک، دکشک، کرکوتک، مهاپذم، کنبل، اشوتر. (ماللهند ص۱۲۳ س ۲۰).

باسک.

(اِخ)(۱) یکی از طوایف اسپانیا که در فعالیت و هوش شهرت یافته اند. این قوم از بقایای نژاد ساکن شبه جزیرهء ایبری میباشند و در جهت غربی سلسلهء کوههای پیرنه و در اسپانیا سکونت دارند. تعداد جمعیت این قوم حدود ششصد هزار تن است که در نواحی گیپوزکوا(۲) و بیسکای(۳) و آلاوه(۴) و ناوار(۵)سکونت دارند. گروهی از این طوایف را که ساکن فرانسه هستند، در حدود دویست هزار تن شمرده اند که درحوالی لابورد(۶) و ناوار سفلی و سول(۷) سکونت دارند. این طوایف بتدریج مغلوب اقوام مهاجم شده اند و نژاد آنان نیز اختلاط یافته است. آنچه مسلم است اینست که این قوم پس از سکونت در این ناحیه هرگز بطور کلی تسلیم و تابع هیچیک از اقوام مهاجم از قبیل رومن ها و اقوام بربر و ویزیگت ها و اعراب نشدند و همیشه کوشش داشتند خود را مستقل و تا حدی آزاد نگاهدارند. معذلک مقتضیات زمان آنانرا مجبور به آموختن زبانهای فرانسه و اسپانیولی و فراموش کردن زبان اصلی خویش کرد. با همهء اینها هنوز بیشتر آداب و رسوم و از جمله رقص ها و تفریحات ملی خود را نگهداشته اند. رجوع به لاروس و قاموس الاعلام ترکی تحت عنوان باسق شود. (۱) - Les Basques. (۲) - Guipuzcoa. (۳) - Biscaye. (۴) - Alava. (۵) - Navarre. (۶) - Labourd. (۷) - La Soule.

باسک.

(اِخ) ناحیه ای در اسپانیا که به اسپانیایی «پرونسیاواسکونگاداس»(۱) خوانده میشود. ناحیه ای است نظامی و سوق الجیشی که شامل حوزهء آلاوه و گیپوز و کوا و بیسکانه در اسپانیاست و قریب ۵۱۰ هزار جمعیت دارد ||. سرزمین باسک ها، نام ناحیه ای از کشور

فرانسه که شامل حوزهء لابورد و ناوار سفلی وسول میشود و در دامنهء پیرنه واقع است و محل سکونت قوم باسک است. (۱) – Provincia Vascongadas.

باسکان.

[ ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان شهاباد بخش حوضهء شهرستان بیرجند که در ۲۰ هزارگزی جنوب خاوری بیرجند واقع است. قریه ای کوهستانی با آب و هوای معتدل و دارای ۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باسکان.

[ ] (اِخ) قریه ای است در دو فرسنگ و نیمی میانه جنوب و مشرق اردکان [فارس] . (از فارسنامهء ناصری).

باس کدو.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان بریاجی بخش سردشت شهرستان مهاباد که در ۲۵۰۰گزی شمال سردشت و در پانصدگزی شمال راه ارابه رو بیوران به سردشت در کوهستان واقع است. ناحیه ای است معتدل با ۷۲ تن سکنه. آب آن از رودخانهء سردشت تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات، توتون، مازوج، کتیرا و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی مردم آن جاجیم بافی و راه آن ارابه رواست. (ازفرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

باسک کردن.

[سُ کَ دَ] (مص مرکب)خمیازه کشیدن. (ناظم الاطباء).

باسکله.

[کِ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان آسمان آباد بخش شیروان چرداول که در کنار راه اتومبیل رو چرداول به ایلام واقع است. ناحیه ای است کوهستانی گرمسیر دارای ۳۰۰ سکنه، آب آن از چشمه و چاه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوب و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باس کله.

[کِ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان گواور بخش گیلان غرب شهرستان شاه آباد که در ۷۵ هزارگزی خاور گیلان و ۱۸ هزارگزی خاور گواور واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۱۰۰ تن سکنه که آب آن از رودخانهء گواور تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و توتون و ذرت و شغل مردمش زراعت و گله داری است و راهی فرعی به جاده شوسه دارد. در تابستان حدود ۱۰۰ خانوار از ایل کلهر برای تعلیف احشام و زراعت دیم به حدود این آبادی می آیند و زمستان به گرمسیر (ایوان) میروند. زیارتگاهی بنام بابا حیدر نزدیک این ده واقع و مورد احترام سکنهء گوران است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باسکول.

(فرانسوی، اِ)(۱) کلمهء فرانسوی که در فارسی نیز در برابر قپان (بخصوص قپانهای عظیم) برای وزن کردن کالاهای سنگین و کامیونها و غیر آن بکار میرود. (۱) - Bascule.

باسکیر.

(۱) (اِخ) نام طایفه ای که اصلاً از نژاد مغول بوده و در بعض نواحی شمالی آسیا و اروپا بخصوص حدود اورال و ولگا بصورت کوچ نشین زندگی میکردند. جمعیت این قوم در حدود پانصد هزارتن است. این قوم اصولاً ـ در نواحی مرکزی سیبری زندگی میکردند، و بعدها به نواحی اورال و ولگا روی آوردند و تحت اطاعت خان غازان و بعداً در ۱۴۸۰ م. زیر فرمان دولت روسیه درآمدند. اغلب متدین بدین اسلام بودند، باجسارت و فعالیت بسیار و اغلب در خدمات نظامی روسیه بکار میپرداختند. این نام در کتب اسلامی بصورت بشکیر نیز ضبط شده است. رجوع به باشکیر و باشکیرستان و باشقرد شود. (۱) - Baskirs ou Bachkirs.

با سگ به جوال رفتن.

[سَ بِ جَ رَ تَ] (مص مرکب) کنایه از هم خانه شدن با مردم بدخو و معارض شدن با هرزه گو باشد. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (هفت قلزم). هم خانهء بدان شدن. با هرزه گویان معارض شدن. (رشیدی). نوعی از تعذیب مجرمان که با سگ در یک جوال کرده می بندند. و کنایه از همخانه شدن با مردم بد. (غیاث اللغات) : گفتم که در آن ریش دوم، عقلم گفت باسگ به جوال درنشاید رفتن. خجندی (از فرهنگ ضیاء ||). عذاب و رنج کشیدن. (رشیدی).

باسگونه.

[نَ / نِ] (ص مرکب) واژگونه. (غیاث اللغات). رجوع به باژگونه و واژگونه و باشگونه شود.

باسگونه.

[نَ / نِ] (اِ) بخشش. انعام. (ناظم الاطباء). اما جای دیگر دیده نشد.

باسل.

[سِ] (ع ص) شجاع. (تاج العروس) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بهادر. (غیاث اللغات). مرد دلیر. (مهذب الاسماء). دلیر. (نصاب). دلاور. شجاع. بطل. (اقرب الموارد). ج، بَواسِل و بُسَلاء. (منتهی الارب) و بُسل. (منتهی الارب). بُسُل. (تاج العروس). بُسَّل (اقرب الموارد ||). شیر. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء). شیربیشه. (ناظم الاطباء). اسد. (اقرب الموارد). اسد، بسبب کراهت و زشتی منظر آن. ابوزید طائی در رثاء غلام خویش گوید : صادفت لما خرجت منطلقا جهم المحیا کباسل شرس. و امرؤالقیس گوید : قولالدودان عبیدالعصا ماغرکم بالاسد الباسل.(از تاج العروس). متبسل. (تاج العروس ||). مرد زشت ترشروی از خشم یا از شجاعت. (آنندراج) (ناظم الاطباء). بَسِل یا بَسل. (تاج العروس). شخص عبوس از خشم یا از دلاوری یا از زشتروئی. (از تاج العروس ||). مجازاً، شیر. لبن باسل در عربی بمعنی شیر ترش بدمزه است. (از تاج العروس ||). یوم باسل؛ روز سخت و شدید. اخطل گوید : نفسی فداء امیرالمؤمنین اذا ابدی النواجذ یوم باسل ذکر. (از تاج العروس). یقال غضب باسل و یوم باسل؛ ای: شدید. (اقرب الموارد ||). نبیذ تند. (آنندراج) (ناظم الاطباء). نبیذ شدید ترش. (از تاج العروس ||). سخن زشت و شدید. (آنندراج).

سخن زشت و سخت. (ناظم الاطباء). - گفتار باسل؛ کریه شدید. ابوبثینهٔ الهذلی گوید : نفاثهٔ اعنی لا احاول غیر هم و باسل قولی لاینال بنی عبد. (از تاج العروس).

باسل.

[سِ] (اِخ) ابن ضبهٔ و ضبهٔ بن ادبن بن طابخهٔ بن الیاس را سه فرزند بود: سعد و سُعَید و باسل. سعید به قتل رسید و جانشینی نداشت و اما باسل به سرزمین دیلم پناه برد و در آنجا با زنی از مردم عجم ازدواج کرد و مردم دیلم از نسل اویند و گفته میشود که باسل بن ضبهٔ ابوالدیلم بوده است. و ابن بحیر در اشاره به همین نکته گفته است : زعمتم بان الهند اولاد خندف و بینکم قُربی و بین البرابر و دیلم من نسل ابن ضبهٔ باسلٍ و برجانَ من اولاد عمروبن عامر. از اولاد سعدبن ضبهٔ نیز خاندانهایی نام برده شده است. رجوع شود به عقدالفرید ج ۳ ص ۲۹۱.

باسلامهٔ.

[سَ مَ] (اِخ)(۱) از قرای بغداد است و آنجا بود که جنگ بین حسن بن سهل و ابن ابی خالد و ابی الشوک در زمان مأمون رخ داد. (معجم البلدان). (۱) - در مراصد الاطلاع باسلاما آمده و صحیح ضبط معجم البلدان است.

باسلق.

[لِ / لُ](۱) (ترکی، اِ) یا باسدق. حلوایی که از نشاسته و شکر یا نشاسته و شیرهء انگور کنند و در میانش جوز ویا بادام نهند و برشته کشند. (یادداشت مؤلف). و رجوع به باسدق شود. (۱) - در تداول مردم تبریز بکسر لام و در برخی از نواحی بضم لام است.

باسلوس.

[سِ] (یونانی، اِ) بمعنی پادشاه. (ناظم الاطباء). به یونانی پادشاه را گویند. (آنندراج). رجوع به بازیلی کوس شود.

باسلیق.

[] (اِ) آلت جنگ دریایی و از وسایل کشتیهای جنگی. ج، باسلیقات : و کان من معدات السفن الحربیهٔ عندهم الزرد و الخود... و الباسلیقات و هی سلاسل فی رؤوسها رمانهٔ حدید. (تمدن اسلامی جرجی زیدان ج ۱ ص ۱۶۱).

باسلیق.

[سِ] (یونانی، اِ) معنی لغوی آن پادشاه عظیم است... و عجب که به ترکی هم باشلق بمعنی پادشاه و امیر و سردار است. (از غیاث اللغات) (از آنندراج) از یونانی باسیلیکوس(۱) بمعنی پادشاه. (یادداشت مؤلف ||). شاهرگی در دست. (ناظم الاطباء). رگی است مشهور و معنی لغوی آن پادشاه عظیم است، چراکه این رگ از دل و جگر رسته است. (از غیاث اللغات) (آنندراج). در لغت یونان باسلیق پادشاه بزرگ را گویند و از بهر پیوستگی این رگ (رگ باسلیق) باندامهای شریف او را باسلیق نام کردند و اندر تن بجای پادشاهی بزرگ شناختند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). دوازده رگ اندر هر دو دست است. یکی قیفال و دیگر باسلیق و ده رگ دیگر از آن دوازده رگ مرکب از شاخه های این دو اصل. و از دوازده چهار باسلیق است اندر هر دستی دو، یکی را باسلیق مادیان گویند

و دیگری را باسلیق ابطی. و دو رگ بزرگ که از جگر برآمده است یکی اصل باسلیق است دوم اصل قیفال، لکن قیفال بر کرانتر است و از دل دورتر است و باسلیق بر میان تر است و بدل نزدیک تر است و از جگر تا به چنبر گردن برآمده است و آنجا بدو بخش شده است یکی به دست راست در آمده است و دیگر به دست چپ، لکن هر بخشی پیش از آنکه به دست اندر آید بدو بخش دیگر گشته است، یک بخش کوچکتر و یک بخش بزرگتر و بخش کوچک بسر اندر آمده است و بدماغ فرو رفته و چون فرش شده است او را و باز جمع شده است و از دماغ فروآمده و اندر سینه و کتف اندر آمده است و پراکنده شده و بخش بزرگ که به دست اندر آمده است اندر بغل دست بدو بخش شده است یکی باسلیق مادیان است و یکی باسلیق ابطی است و از هر یکی شاخی بسینه و دل و شش و حوالی آن اندر آمده و بفم معده و ثرب و حجاب نیز در آمده و تا بنزدیک شرج و تابساق قدم فرود آمده است و از بهر این است که فصد باسلیق علتهای جگر و سپرز و شش و علتهای حجابرا چون ذات الجنب و شوصه و همهء دردهای سرین و زانو و ساق و قدم را سودمند بود و باسلیق از بهر آن گویند که اصل او که از جگر بر آمده است رگی سخت بزرگ است و به اندامهای شریف پیوسته است چون دل و دماغ و شش و حجاب. (ذخیرهء خوارزمشاهی) : امروز بامداد مرا ترسا بگشود باسلیق به نشکرده.کسایی. راه دین از برای شر نزنند باسلیق از برای سر نزنند. سنایی. فصاد ضعف نور از باسلیق باصره بگشاید و زعفران در سکنگبین تسکین زیادت کند. (سندبادنامه ص ۱۵۶). (۱) - Basilicos.

باسلیق ابطی.

[سِ قِ اِ بِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نام رگی است در دست. آنرا اَسلم و عرق الاَسلم نیز گویند یعنی رگ با سلامت تر. (یادداشت مؤلف) : و باسلیق ابطی را بدین نام از بهر آن گفته اند که نزدیک بغل دست پدید آید و ابط به تازی بغل را گویند. (از ذخیرهء خوارزمشاهی).

باسلیقگی.

[سَ قَ / قِ] (حامص مرکب)(۱)سلیقه داشتن. در کاری سلیقه به خرج دادن. پاکیزگی در کار و غیر آن. و رجوع به سلیقه شود. (۱) - ازبا + سلیقه + ی مصدری.

باسلیق مادیان.

[سِ قِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) رگی در دست : در هر دستی دو رگ باسلیق است که یکی را باسلیق مادیان و دیگری را باسلیق ابطی گویند. (از ذخیرهء خوارزمشاهی). و رجوع به باسلیق شود.

باسلیقون.

[] (اِ) کحل روشنایی. سرمهء روشنایی. (یادداشت مؤلف). از سرمه های شاهانه است که آن را ابقراط ساخت. (تذکرهء ضریر انطاکی ص ۷۱) - باسلیقون صغیر؛ منافع اومثل منافع کبیر است. (تحفهء حکیم مؤمن ذیل کحلیات ص۳۴۵). - باسلیقون کبیر؛ از تألیفات بقراط و به یونانی بمعنی جالب السعاده است و گویند اسم پادشاه آن عصر است و بجهت آن ترتیب داده، جالی و حافظ صحت عین و جهت حکه و غشاوه و سطبری پلک چشم و سبل و جرب و دمعه و بیاض مزمن نافع است. کمون کرمانی. (دزی ج ۱ ذیل باسلیقون و ج ۲ ذیل کمون). نام مرهمی است و به یونانی معنای آن «جالب السعادهٔ» است و گفته شده است که خود نام پادشاه است و بعضی نیز ترجمهء آنرا«پادشاهانه» دانند. (تذکرهء ضریر انطاکی ص۷۱) : داروهای قوه دهنده و تحلیل کننده می باید

کشید چون برود حصرم و باسلیقون و روشنایی. (ذخیرهء خوارزمشاهی). مرهم باسلیقون گوشت برویاند و مواضع عصبیه را سود دارد و جراحاتی [را] که در آن حرارت نباشد نافع بود. صنعت آن: بگیرند زفت و راتینج و موم نواز هر یک بیست مثقال، قند چهار درم بگدازانند در روغن زیت و در هاون کنند و بمالند نیکو تا یکسان شود و بردارند. (اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف).

باسلیقه.

[سَ قَ / قِ] (ص مرکب)(۱) باذوق. و آنکه کارهای وی آراسته و مرتب و خوش آیند باشد. و رجوع به سلیقه شود. (۱) - ازبا + سلیقهء تازی بمعنی طبیعت.

باسم.

[سِ] (ع ص، اِ) خندان بی آنکه صدایی از دهان خارج شود. از مصدر بَسم. (اقرب الموارد). گشودن لبان بطوری که نموداری از خنده شود و آن کمترین صورت خنده و بهترین آن است. (از تاج العروس). و قال الزجاج: التبسم اکثر ضحک الانبیاء. (تاج العروس). خندان. (آنندراج). تبسم کننده. (ناظم الاطباء). دندان سپیدکننده. (آنندراج).

باسمج.

[مِ] (اِخ) نام قصبه ای در دوفرسخی تبریز. (ناظم الاطباء). اما صحیح کلمه باسمنج است. رجوع به باسمنج شود.

باسمر.

[مَ] (اِ) باقلا. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (هفت قلزم).

باسمنج.

[مِ] (اِخ) دهی است از دهستان مهرانرود بخش بستان آباد شهرستان تبریز که در ۱۹ هزارگزی جنوب خاوری بستان آباد و در مسیر راه شوسهء تبریز به تهران در جلگه واقع است. ناحیه ای است ییلاقی سردسیر و دارای ۳۶۴۲ تن سکنه. آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و سیب زمینی و سنجد و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باسمه.

[مَ / مِ] (ترکی، اِ) چاپ. طبع. (ناظم الاطباء).

باسمه ای.

[مَ / مِ] (ص نسبی) چاپی. مطبوع. مقابل قلمی. و رجوع به باسمه شود ||. به مجاز، کاذب. بدروغ. بدل. مجعول. (یادداشت مؤلف).

باسمه چی.

[مَ / مِ] (ترکی، ص مرکب، اِ مرکب) طابع. چاپچی. کارگر چاپخانه. آنکه مباشر کار چاپ و طبع میباشد. (ناظم الاطباء). متصدی عمل باسمه : صاحبجمع کتابخانه پنجاه تومان مواجب و از باسمه چی و زرکوب و کاغذگر و مقراض گر و مذهب، بلاتشخیص مبلغ، رسوم داشته. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص ۷۱). و رجوع به باسمه شود.

باسمه خانه.

[مَ / مِ نَ / نِ] (اِ مرکب)چاپخانه. محل چاپ و طبع. (یادداشت مؤلف). مطبعه. (ناظم الاطباء). و رجوع به باسمه شود. تافته خانه. (ناظم الاطباء).

باسمه خوردن.

[مَ / مِ خوَرْ / خُرْ دَ](مص مرکب) چاپ خوردن. علامت خوردن. و رجوع به باسمه شود.

باسمه خورده.

[مَ / مِ خوَرْ / خُرْ دَ / دِ](ن مف مرکب) طبع شده. چاپ شده. (یادداشت مؤلف). و رجوع به باسمه شود.

باسمه کردن.

[مَ / مِ کَ دَ] (مص مرکب)چاپ کردن. (ناظم الاطباء). چاپ زدن. طبع کردن. بطبع رسانیدن. (یادداشت مؤلف). و رجوع به باسمه شود.

باسمیش.

[] (اِخ) نام امیری از امرای غازان که مأموریتی نیز در شیراز داشته است :در مجلسی که پادشاه شراب میخورد و ذکر امرا میفرمود سید قطب الدین شیرازی حاضر بوده و گفت «باسمیش مردی نیکو سیرت بود» پادشاه فرمود که نیکی او بدان سبب میگوئی که با هم به شیراز رفته بودید و او آلت کسب و جر منفعت تو شد و مال بسیار از آنجا بیرون آوردید. رجوع به تاریخ مبارک غازانی ص ۱۳۴ شود.

باسمین کلاته.

[کَ تَ] (اِخ) قریه ای به مازندران. در حبیب السیر چ خیام آمده است :[امیر مسعود سربدار] بطرف رستمدار توجه نمود و چون به قریهء باسمین کلاته رسید از پیش دلیران رستمدار و از پس شیران بیشهء مازندران دست جلادت از آستین تهور بیرون آوردند و خود را بر اطراف و جوانب سربداران زده... امیر مسعود چون حال بر آن منوال دید کیا احمد جلال را با برادرزادگان بقتل رسانید و براه لاویج روی به وادی گریز نهاد. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۶۲).

باسن.

[سَ] (فرانسوی، اِ)(۱) بمعنی لگن خاصره. استخوان بندی لگن خاصره. (۱) - Bassin.

باسن.

[سُ](۱) (فرانسوی، اِ) نام یکی از آلات بادی موسیقی از نوع فلوت است. ظاهراً این ساز لوله ای شکل در سال ۱۴۸۰ در پاوی(۲)اختراع شده است و انواع مختلف دارد، بعضی از آن دارای دوازده سوراخ و سه کلید و نوع دیگر بدون کلید و دارای یازده سوراخ است. زبانهء باسن دو تیغهء نی رویهم است. آنطور که از نام باسن بر می آید آوازهای بم آواز اصلی آن محسوب میشود. معمو باسن را از چوب افرا و بلسان میسازند. نوع دیگر از باسن نیز بنام کنترباسن(۳) وجود دارد که یک «اکتاو» بم تر از نت نوشته شده آواز میدهد و از ۶ تا پانزده کلید دارد. (۱) - Contre Basson - (۳) .Pavie - (۲) .Basson.

باسن.

[] (اِخ) ولایتی به ارزنهٔ الروم. لسترانج گوید: در هشت فرسخی مشرق ارزنهٔ الروم بر قلهء کوهی در حوالی یکی از سرچشمه های ارس قلعهء بزرگ «اونیک» بود که حمدالله مستوفی گوید: شهر آبشخور در پای آن کوه است. این شهر از توابع ارزن الروم محسوب میگردید. یاقوت گوید : که آن ولایت را باسن میگفتند. (ترجمهء سرزمین های خلافت شرقی ص۱۲۶). اما صحیح کلمه آنچنانکه در معجم البلدان ذیل اونیک آمده است باسین است. رجوع به باسین شود.

باسناق.

(اِ) به زبان خوارزمی به معنی شحنه و محتسب است. (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۰) : از شراب عشق تو عالم همه مستانه شد باسناق دهر میگیرد مگر هشیار را. ابوالمعانی (از شعوری). این کلمه صورت محرف باسقاق است. رجوع به باسقاق و باسقاقی شود.

باسنان.

[سِ] (اِخ) شهری به خوزستان. (ناظم الاطباء). این نام در تاج العروس و معجم البلدان و سرزمینهای خلافت شرقی لسترانج باسیان آمده است. رجوع به باسیان شود.

باسند.

[سَ] (اِخ) شهرکی است [از ماوراءالنهر] با مردم بسیار و بر راه بخارا و سمرقند جایی استوار و مردمانی جنگی. (حدود العالم). باسند شهر کوچکی بود و دارای باغستانی پهناور در دومنزلی چغانیان و در کوهستانهای مشرف بر رودخانه قرار داشت. (ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی لسترانج ص ۴۶۹). و رجوع به معجم البلدان شود.

باسندی.

[سَ] (ص نسبی) منسوب به باسند.

باسندی.

[سَ] (اِخ) ابوالمؤید مفتی بن محمد بن عبدالله باسندی محدث بود و از ابوالحسین محمد بن حسن اهوازی کاتب روایت دارد. (از معجم البلدان).

باسنگ.

[سَ] (ص مرکب)(۱) گرانبار. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). سنگین. پروزن. محکم : و گر گرز تو هست باسنگ و تاب خدنگم بدوزد دل آفتاب.فردوسی ||. بمجاز، استوار. محکم. متین : پسندیدم این رای باسنگ اوی که سوی خرد بینم آهنگ اوی.فردوسی. ||عظیم القدر. باحرمت. (آنندراج). باتمکین. (ناظم الاطباء). به مجاز بااستخوان. باوزن. (یادداشت مؤلف). وزین. باوقار : خرد یافت لختی و شد کاردان هشیوار و باسنگ و بسیاردان.فردوسی. به پیروزی و فر و اورنگ شاه به چربی و نرمی و باسنگ و جاه.فردوسی. یکی مرد باسنگ و شیرین سخن گزین کرد از آن چینیان کهن.فردوسی. نه با فرش همی بینم نه باسنگ ز فر و سنگ بگریزد به فرسنگ.نظامی. و رجوع به سنگ شود. (۱) - از: با + سنگ.

باسنهٔ.

[سَ نَ] (ع اِ) گاوآهن. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). ابن اثیر حدیث ابن عباس را چنین تفسیر میکند که آدم علیه السلام از بهشت با باسنهٔ فرود آمد: نزل آدم (ع) من الجنهٔ بالباسنهٔ. (تاج العروس) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). آلات و وسایل کارگران. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (تاج العروس) (آنندراج). جوالیقی گوید: در حدیث آمده است که: نزل آدم من الجنهٔ بالباسنهٔ. و هم گفته شده است که مقصود آلات و وسایل کارگران است. این کلمه عربی محض نیست. (المعرب ص۸۳) حرف «سین» در این کلمه در المعرب به فتح و درلسان و قاموس و النهایهٔ [و ناظم الاطباء] به کسر ضبط شده و در هیچ یک از این کتب الف آن همزه ندارد. بعضی نوشته اند که جمع آن «بآسن» است و صاحب معیار گوید: که به قیاس باید بواسن باشد، مثل فاصله که جمع آن فواصل است یا اینکه باید بأسنهٔ باشد با همزه و فتح سین، مثل قنطرهٔ و قناطر. اما در باب حدیثی که مؤلف المعرب و قاموس و صاحب النهایهٔ نقل کرده اند، من منبع آنرا ندانستم. (احمد محمد شاکر، محشی المعرب چ مصر ص۸۳ ||). جوال سطبر از کتان ردی. (منتهی الارب). جوالق غلیظ یتخذ من مشاقهٔ الکتان. (تاج العروس) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). سفرهء بافتنی که در آن طعام گذارند. (تاج العروس).

باسو.

(اِ) چوبدستی. عصا. (آنندراج). عصا. دگنگ. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸). بنظر میرسد که این کلمه صورتی دیگر از بازو و باهو باشد.

باسو.

[سَ] (اِ) نام رب یکی از منازل قمر بزبان هندی که در کتاب «بشن دهرم» آمده است. ابوریحان گوید: در این کتاب برای منازل قمر نیز ارباب گوناگون در نظر گرفته شده است و باسو نام رب منزل دهنشت قمر است. رجوع به تحقیق ماللهند، ص۲۶۲ شود.

باسواد.

[سَ] (ص مرکب)(۱) کسی که باخواندن و نوشتن آشنا باشد. سوادار. بزبان فرانسوی، لتره(۲). آشنا به مقدمات خواندن و نوشتن. ||اصطلاحاً برای مردم فهمیده و دانشمند و متبحر در یک فن نیز گفته میشود. و رجوع به سواد شود. (۱) - از با + سواد. (۲) - Lettre.

باسوادی.

[سَ] (حامص مرکب) آشنایی به خواندن و نوشتن. توانایی در قرائت و کتابت بطور مختصر.

باسور.

(اِ) بیماریی است. جوهری گوید بیماریی است که در مقعد حادث شود و جمع آن بواسیر است و در حدیث عمران بن حصین آمده است: و کان مبسوراً؛ یعنی مبتلا به بواسیر بود. (از تاج العروس). بیماریی است که در نشیمنگاه حادث گردد و مبسور آنکه به این درد مبتلا شود. (اقرب الموارد). بیماریی که در مقعد و در داخل بینی و لب هم پدید آید. (از قطر المحیط). نوعی از بیماری مقعد و بینی، و مبسور آنکه علت بواسیر دارد. (منتهی الارب). باسور، در زبان عربی بکار رفته است و گمان کنم که اصل آن معرب باشد. (المعرب جوالیقی ص۵۸). در جمهره آمده است: «بیماریی که باسور خوانده میشود آنرا معرب میدانم» و عبارت اللسان این است: «الباسور کالناسور، اعجمی، داء معروف و یجمع البواسیر» و من دلیلی بر این نمی بینم که این کلمه عجمه باشد و حدیث عمران: «و کان مبسورا» در صحیح بخاری آمده است. (حاشیهء المعرب جوالیقی ص۵۸). مرضی است مشهور و آن گوشت پاره ای باشد که در مقعد و بینی پیدا میشود. (ناظم الاطباء). جمع آن بَواسیر است. (مهذب الاسماء). گوشت فزونی، و باسور را ببرند و بردارند چنانکه باسور مقعد را با داروهای تیز برانند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و بر لب گوشت فزونی پدید آید همچون توت و بر مقعد همچنان پدید آید هر دو را باسور گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). هر گوشت زاید که روید در بینی و شرج و غیر آن.(۱) در تداول عامه دُکمَه. تُکمَه. (یادداشت مؤلف). (۱) - Polype.

باسورالانف.

[رُلْ اَ] (ع اِ مرکب) پلیپ بینی(۱). زائدهء بینی. ج، بواسیر. (یادداشت مؤلف). (۱) - Polype nasale.

باسوری.

(ص نسبی، اِ مرکب) دوای مستعمل در بواسیر. (یادداشت مؤلف).

باسورین.

(اِخ) ناحیه ای است از توابع موصل در مشرق دجله که دراخبار حمدان از آن ذکری رفته است. (معجم البلدان). و رجوع به مراصد الاطلاع و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۸ شود.

باسوس.

(اِ) بیخ کبر رومی. (ناظم الاطباء)

باسوس.

(۱) (اِخ) یکی از سرداران رومی در سوریه که در سال ۴۶ ق. م. یعنی دو سال قبل از کشته شدن سزار خواست حکومتی مستقل در ناحیه ای از سوریه برای خود دست و پا کند. او از دربار پارت کمک طلبید و دستهء کوچکی از کمانداران سوارهء پارتی بکمک

او رفت. رجوع به ایران باستان پیرنیا ج ۳ ص۲۳۳۹ و ص۲۳۵۲ شود. (۱) - Bassus.

باسوط.

(ع اِ) نوعی از پالان ||. مقابل مفروق. (ناظم الاطباء).

باسوم پیر.

[یِ](۱) (اِخ) نام خاندانی از حکام محلی قدیم آلمان. افراد این خاندان ابتدا از دوک بورگنی فرمانبرداری میکردند و سپس تابع دوک لورن شدند. خانوادهء مزبور در جنگهای بین شارل کن در برابر فرانسه دخالت مؤثری داشتند. از معروفترین افراد آن خانواده، کریستف دو باسوم پیر(۲) (۱۵۴۷ - ۱۵۹۶ م.) و فرانسوا دو با سوم پیر(۳)(۱۵۷۹ - ۱۶۴۶ م.) را میتوان نام برد. (۱) - Francois de ... (۳) - Christophe de ... (۲) - Bassompierre.

باسه.

[سَ / سِ] (ص) سیاه رو. (کذا فی القنیه). (آنندراج). سیه روی. بی آبرو. رسوا. گناهکار. (ناظم الاطباء).

باسه.

[س سِ](۱) (فرانسوی، اِ) نوعی سگ با پاهای کوتاه. (۱) - Basset.

باسه.

[سِ](۱) (اِخ) نام شهری در قسمتهای شمالی فرانسه در ۲۴ هزارگزی شهر لیل(۲) که دارای قریب ۳۵۰۰ تن جمعیت است. شهری صنعتی و دارای کارخانه های نختابی و قندریزی است. (۱) - Lille - (۲) Bassee.

باسه.

[سْ سَ] (اِخ) شهر مکهء معظمه زادهاالله شرفا و تعظیما. (ناظم الاطباء). باسهٔ و البساسه از نامهای مکه شرفهاالله تعالی است. (تاج العروس). مکه معظمه و بَساسَه بمعنی باسه است. (منتهی الارب).

باسه لن.

(۱) [سِ لَ] (اِخ) آوازه خوان معروف نرماندی در قرن پانزدهم که در شهر ویر(۲)متولد شد. او سواد نداشت و ابتدا آسیابان بود و هنوز بقایای آسیای او تحت عنوان «آسیای باسلن» حفظ شده است. (۱) - Vire - (۲) .(olivier) Basselin.

باسهم.

[سَ](۱) (ص مرکب) مهیب. هولناک. مخوف. (ناظم الاطباء). سهمناک : که چون پور باسهم مهتر شود ازو باب را روز بدتر شود.دقیقی. (۱) - از با + سهم بمعنی ترس که سهمیگن نیز از آن است.

باسی.

[] (اِ) یکمرتبه. یک نوبت. قدری ||. طائر ||. حاشیه. کناره که بطریق آرایش بکار برند. (آنندراج).

باسیاست.

[سَ](۱) (ص مرکب) باتدبیر. چاره جوی. پیش بین و کاربر ||. آنکه به اصول دیپلماسی آشناست. آگاه به سیاست. (۱) - از با + سیاست.

باسیان.

(اِخ) قریه ای است بزرگ در خوزستان که بوسیلهء رودخانه مشروب میشود. (مراصدالاطلاع). اصطخری گفته است از ارجان تا اسک دو منزل است و از اسک تا قریه دبران [دَ بَ ر] یک منزل و از دبران تا دورق نیز یک منزل و از دورق تا خان مردویه هم یک منزل است و از خان مردویه تا باسیان نیز یک منزل میباشد. باسیان شهر متوسطی است و رودخانه ای از میان آن میگذرد و شهر را دو نیمه میکند، و از باسیان تا حصن مهدی از روی آب میروند و این راه از راه خشکی آسانتر و بهتر است. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰) (معجم البلدان). محلی است در نزدیک اهواز. (تاج العروس). در قرن چهارم بیشتر آبهای اراضی باتلاقی جنوب خوزستان بوسیلهء نهرهائی از دورق به سمت جنوب جریان می یافت و در نقطهء باسیان به خلیج فارس میریخت. نزدیک باسیان جزیرهء دورقستان واقع بود که بقول یاقوت و قزوینی کشتی هائی که از هندوستان می آمدند در آنجا لنگر میانداختند. (سرزمینهای خلافت شرقی ص ۲۶۱). و رجوع به ابن اثیر ج ۷ ص ۱۳۹ و تجارب الامم ابن مسکویه ص۴۵۸ و ۵۷۱ و ۵۷۳ شود.

باسیانی.

[سِ] (ص نسبی) منسوب به باسیان. رجوع به باسیان شود.

باسیانی.

[] (اِخ) حسین بن حسن باسیانی از محدثان و منسوب به باسیان بوده است. (تاج العروس).

باسیج.

(اِ) پرستوک. پرستو. (آنندراج). پرستوک. قرلغوج. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۳). چلچله. پرستو. (ناظم الاطباء) : چو کرده ست خیل زمستان گذار به باسیج آمد پیام بهار. میرنظمی (از آنندراج).

باسیدن.

[دَ] (مص) پاسیدن. حراست. حفاظت کردن. (آنندراج). محافظت کردن. حراست کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به پاسیدن شود.

باسیره.

[رَ / رِ] (اِ) شاعر. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). مورخ. (آنندراج). تاریخگو. قصه خوان ||. کشتزار. (ناظم الاطباء). مزرعهء کاشته.

(آنندراج). باسره. رجوع به باسره شود.

باسیل.

(۱) (فرانسوی، اِ) واحد سنجش ظرفیت در مقیاس های جزایر یونان قدیم. (۱) - Bacile.

باسیل.

(۱) (فرانسوی، اِ) باسیلها عبارتند از میکربهائی که اندکی درازند و ممکن است دارای تاژکهای گوناگون باشند مانند باسیل «امیلوباکتر» و باسیل سیاه زخم. (گیاه شناسی گل گلاب ص۱۳۴). و رجوع به باکتریها و کلمهء میکرب شود. (۱) - Bacilles.

باسیل.

(اِخ) المطران. از مترجمان بزرگ اوایل عصر عباسیان (دورهء مأمون) وی مردی کثیرالنقل بود و ترجمه های نسبةً خوبی داشت. وی در خدمت طاهربن الحسین ذوالیمینین بسر میبرد. ترجمهء کتاب الاجنهء بقراط از او در دست است و نسخه یی از آن جزو مجموعهء شمارهء ۶۲۳۵ کتابخانهء برلین، موجود است. رجوع به الفهرست ابن الندیم و تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی، ج ۱ ص۴۲ و ۸۹ و ۳۶۱ و همچنین به کلمهء بسیل المطران شود.

باسیلاریوفیت.

(۱) (فرانسوی، اِ) یکی از نه شاخهء اصلی تقسیم بندی نباتات که توسط وتشتاین(۲) صورت گرفته است. رجوع به گیاه شناسی ثابتی ص۱۹۳ شود. (۱) - Wettstein - (۲) .Bacillariophyta.

باسیل ترمو.

[تِ مُ] (فرانسوی، اِ مرکب)(۱)یکی از انواع باکتریهاست که بشدت اکسیژن را میگیرد. چون مقداری از آن را در یک قطره آب بر روی شیشه ای بگذارند و رشتهء جلبکی سبز نیز در آن قرار دهند همینکه شیشه را در روشنایی ببرند باسیل ها در اطراف رشتهء جلبک جمع میشوند و چون آنرا در تاریکی ببرند در تمام قسمت های قطرهء آب، یکنواخت پراکنده میشوند زیرا در روشنائی از جلبک اکسیژن خارج میشود و باسیلها را بسوی خود میکشد. رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص۷۴ شود. (۱) - Bacillus termo.

باسیلیقون.

[] (اِ) (بمعنی ملک، پادشاه) جالینوس از ماری نام میبرد که آنرا ملکهء مارها مینامد و گوید اگر کسی آنرا ببیند یا صدایش را بشنود بیدرنگ خواهد مرد، ابن مندویه در ذیل باسیلیقون گوید که این مار از آن جهت بدین نام خوانده شده است که چیزی شبیه تاج بر سر آن قرار دارد. و در توصیف آن گویند که طول وی از سه وجب بیشتر نیست، سر او تیز و چشمانش سرخ رنگ و رنگ وی زرد متمایل به سیاه است. حیوانات ازو گریزانند و هیچ پرنده ای از اطراف او پرواز نمیکند چه فرومیافتد و میمیرد، حتی اگر کسی از دور او را ببیند خواهد مرد، این حیوان در سرزمین ترک و سرزمین لوبیه (لیبیا) نزدیک سرزمین مصر و سودان یافت میشود. رجوع

به الجماهر فی معرفة الجواهر بیرونی ص ۱۰۰ و کلمهء بازیلیک شود.

باسین.

(اِخ) ابن عَیزاربن هارون بن عمران بروایت مجمل التواریخ پدر الیاس پیغمبر است. رجوع به مجمل التواریخ و القصص ص ۱۴۱ شود.

باسین.

(۱) [س سِ] (اِخ) از بنادر هند واقع در ۳۵ هزارگزی بمبئی در دریای عمان و دارای حدود ده هزار تن جمعیت است. (۱) - Bassein.

باسین سفلی.

[نِ سُ لا] (اِخ) نام کوره ای است. رجوع به باسین علیا و معجم البلدان و مراصد الاطلاع شود.

باسین علیا.

[نِ عُ] (اِخ) یاقوت بنقل از محمد بن صدیق باسینی خانقاهی آرد: باسین علیا و باسین سفلی دو کوره اند که قصبهء آنها ارزن الروم است. (از معجم البلدان). و رجوع به مراصد الاطلاع شود.

باسینی.

[] (ص نسبی) منسوب به باسین. رجوع به باسین شود.

باسینی.

[] (اِخ) محمد بن صدیق باسینی خانقاهی فقهیی است. رجوع به باسین و معجم البلدان شود.

باسینیانا.

(اِخ)(۱) شهری در ایتالیا در حوالی رود پو(۲) که دارای ۳۶۰۰ تن جمعیت است. (۱) - Po - (۲) .Bassignana.

باسینیی.

(۱) (اِخ) یکی از استانهای قدیم فرانسه متشکل از دو ناحیهء امروزی شامپانی ولرن. (۱) - Bassigny.

باسیون.

(اِ) باخیون. نباتی است که او را به تازی سعله گویند. (ترجمهء صیدله نسخهء خطی). رجوع به سعله شود.

باش.

(حامص)(۱) ریشهء فعل باشیدن. بقاء. ماندن. حیات : آدمی و حیوان و نباتات و میوه و غیره هم چون پخت و بکمال رسید دیگر او را باش نماند و بقا نماند. (بهاءالدین ولد). و رجوع به باش کردن شود (||. حامص) توقف. اقامت. در جایگاهی ماندن. قرار گرفتن. سکونت گزیدن : مر سگی را لقمهء نانی ز در چون رسد بر در همی بندد کمر هم بر آن در باشدش باش و قرار کفر دارد کرد غیری اختیار.مولوی ||. باش در ترکیب «لولی باش»(۲) که در شاهد ذیل آمده است، ظاهراً لهجه یا تحریفی از «وش» پساوند مشابهت و همانندی است : اگر شجاع الدین عقل غالب آید نفس لولی باش لوند شکل هر جانشین یاوه رو را اسیر کند. (کتاب المعارف ||). امر به باشیدن. رجوع به باشیدن شود. (۱) - صورت (امر) را برخی مصدر دوم فعل میدانند چنانکه گفتگوی (گفت و گوی)، جستجوی و مانند اینها را اسم مصدر مرکب از مصدر مرخم و مصدر دوم مینامند و بنابر این صورت مزبور مانند شاهد بالا ممکن است بمعنی مصدر یا اسم مصدر بکار رود. (۲) - لولی + باش (ص مرکب) اگر محرف «وش» نباشد.

باش.

(اِ) نام دیگر یشم، سنگ معروف است و برخی گویند یشم نیست بلکه از سنگهای مشابه آن است. رجوع به الجماهر فی معرفة الجواهر بیرونی ص۱۹۹ شود.

باش.

(اِ) سکنهء شهر و ده. (ناظم الاطباء ||). قدیم.(۱) (ناظم الاطباء). و رجوع به باس شود. شاید تحریفی از باس و باستان است. (۱) ن.ل: باس.

باش.

(حرف و ضمیر)(۱) با او. او را. (شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء). با او را(؟) (آنندراج). امروز در تداول مردم تهران بِهِش، بائِش است بمعنی به او یا او را و در قزوین و کرمان بِش گفته میشود. (۱) - مرکب از با+ ش (ضمیر).

باش.

(ترکی، اِ) به ترکی به معنای سر، رئیس و سرور آمده است. (یادداشت مؤلف) بمعنی سر که به عربی رأس گویند. از لغات ترکی. (غیاث اللغات). دزی این کلمهء ترکی را برابر «شف»(۱) فرانسه آورده است: باش التجار یا رئیس التجار... رجوع به دزی ج ۱ ص۴۹ شود. (۱) - Chef.

باش آچق.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان آجرلو بخش مرکزی شهرستان مراغه که در ۲۰ هزارگزی شمال خاوری شوسهء میاندوآب به شاهین دژ واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و دارای ۱۳۴ تن سکنه. آب آن از چشمه سار تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و نخود و کرچک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باشا.

(نف)(۱) باشنده. (آنندراج). موجود. (ناظم الاطباء). (۱) - از: باش + الف علامت صفت مشبهه چون گویا. شنوا. دانا و جز اینها.

باشا.

(اِ) پاشا. مخفف پادشاه. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). وزیر. (آنندراج). وزیر بزرگ ||. حاکم. والی. (ناظم الاطباء). معرب پاشا. صاحب النقود آرد: لقبی است به ترکی که به صاحب منصبان و مقامات بزرگ دولتی داده میشده است. این لقب ابتدا به عمال مستقل و بعدها به عمال غیر مستقل مصر از جهت تعظیم آنان داده شده بود. رجوع به النقود العربیهٔ ص۱۳۶ و رجوع به پاشا شود.

باشا.

(اِ) جانوری معروف که بدان شکار کنند. (آنندراج). قسمی از باز شکاری. (ناظم الاطباء). و رجوع به باشه و باشق شود. ظاهراً در این معنی تحریف یا لهجه ای از باشه است.

باشادور.

(۱) (ص) سفیر. فرستاده. رجوع به دزی ج ۱ ص ۴۹ شود. (۱) - ظ. از کلمهء امباسادور Embassadeur.فرانسوی گرفته شده است.

باشازاده.

[دَ] (اِخ) از ادبا و معاریف مصر که در رجب سال ۱۰۲۳ ه . ق. درگذشت. از نوشته های او مکاتیبی است که به قاضی محمد دراز المکی و شیخ عبدالرحمن مرشدی نوشته و باقی مانده است. رجوع به سلافهٔ العصر ص۴۱۹ و ۴۲۰ شود.

باشام.

(اِ) پرده. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (انجمن آرای ناصری). در مجمع الفرس مطلقاً بمعنی پرده است. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۷ ||). سرانداز زنان که به تازی مقنعه گویند. (رشیدی). و رجوع به باشامه شود ||. پردهء ساز. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). پیه. چربی. (ناظم الاطباء). باشامه. باشانه. رجوع به باشامه و باشانه شود.

باشامه.

[مَ / مِ] (اِ) چادر. معجری باشد که زنان بر سراندازند. (برهان قاطع). معجری که زنان بر سر اندازند و آنرا باشومه و باشام نیز گفته اند. مقنعه. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). سرپوش چون دامن و چادر و امثال آن. مقنع. قناع. (شرفنامهء منیری). سرپوش زنان از حریر مثل چادر و چارقد و غیره. در فرهنگ معجری است که زنان بر سر اندازند. (فرهنگ جهانگیری). خمار. باشمه : دریده ماه پیکر جامه در بر فکنده لاله گون باشامه بر سر. فخرالدین اسعد گرگانی (از فرهنگ رشیدی و انجمن آرا). با شامه بگرد آن جبین مهوش چون هاله بگرد ماه زیبنده و خوش هر کس که بدید آن رخ چون خورشید فریاد برآورد که آتش آتش. کمال کوته پا (از جهانگیری و شعوری ||). پرده. (السامی فی الاسامی ||). باشامهء پیه؛ درالسامی فی الاسامی آمده و مرادف آنرا بتازی ثرب آورده است. رجوع به باشام و ثرب شود.

باشان.

(اِ) رازی. گوید بیخ نباتی است و هیئت او آن است که سه بیخ باشد در هم پیچیده و پوست او را نشنخ (؟) بسیار بود و به فرح (؟) مشابهت دارد و تفرقه بآن است که رنگ پاشان سرخ باشد و طعم عفص. (ترجمهء صیدله ابوریحان بیرونی). در صیدنه عربی چنین آمده است : باسان الرازی هوثلثة عروق کثیرالتلوی شبیه بالوج بالسریانیه ای اسنان الذئب. (عکس نسخهء خطی متعلق به کتابخانهء مرکزی دانشگاه).

باشان.

(اِخ) (خاک سبک). و آن مقاطعه ای از زمین کنعان میباشد که در طرف شرقی اردن و در میانهء حرمون و جلعاد واقع است. (قاموس کتاب مقدس). قطعه ای است از کنعان در طرف شرقی اردن. (ایران باستان پیرنیا ج ۱ ص۴۴۴) : پاروهایت را از بلوط های باشان ساختند و نشیمن هایت را از شمشاد. (کتاب حزقیال باب ۲۷). و رجوع به قاموس کتاب مقدس و قاموس الاعلام ج ۲ ص ۱۱۹۸ ذیل کلمهء باشان شود.

باشان.

(اِخ) ضبط دیگری از فاشان، و فاشان از قرای مرو است. (معجم البلدان ذیل کلمهء باشان). در تاج العروس کلمه بشان (بروزن غراب) آمده و گوید قریه ای است به مرو. (تاج العروس ذیل کلمهء بشن). در یک فرسخی شهر هرمزفره [از محال مرو] شهر باشان واقع بود که آنهم مسجد جامعی داشت. (سرزمینهای خلافت شرقی لسترانج ترجمهء عرفان ص ۴۲۶). و رجوع به فاشان شود.

باشان.

(اِخ) از قرای هرات است. (معجم البلدان) (تاج العروس) (مراصد الاطلاع) (الانساب سمعانی). دهی است بهرات. (منتهی الارب). دهکده ای است از دهات هرات. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰). از قراء هرات است. (حاشیهء تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۱۰). بین هرات و غور است. (حاشیهء تاریخ سیستان ص۲۰۶) : روز شنبه دهم جمادی الاولی از هرات برفت باسوار و پیادهء بسیار و پنج پیل سبکتر و منزل اول باشان بود. (تاریخ بیهقی ص۱۱۰). احتمال اینکه باشان مرو و باشان هرات محل واحدی باشد نیز میرود.

باشانه.

[نَ / نِ] (ص) فربه. (آنندراج ||). منتخب. برگزیده. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). چیزهای پراکنده. (ناظم الاطباء). منتشر. (آنندراج (||). اِ) پیه. چربی. (ناظم الاطباء). شحم. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲): باشانه هوالشحم... (از فرهنگ شعوری).(۱) و رجوع به باشامه و باشام شود ||. روغن جوز. (آنندراج). روغن گردو. (فرهنگ شعوری) (ناظم الاطباء ||). بمعنی واشامه است. (فرهنگ جهانگیری). (۱) - در این معنی کلمه محرف باشام و باشامه یا برعکس است.

باشانی.

(ص نسبی) منسوب به باشان که قریه ای است از هرات. (الانساب سمعانی).

باشانی.

[ی ی] (اِخ) ابوسعید ابراهیم بن طهمان خراسانی از اهالی هرات و از قریهء باشان بود و جمعی از تابعان را دریافت (از آنجمله عمروبن دینار). وی در مکه بسال ۶۳ ه . ق.(۱) درگذشت. (از معجم البلدان ذیل کلمهء باشان) و (تاج العروس و انساب سمعانی ج ۱). (۱) - در معجم البلدان سال ۱۶۳ (؟) ضبط شده است.

باشانی.

(اِخ) ابوعبید احمدبن محمد الهروی صاحب کتاب «غریبین» در لغت و منسوب به باشان از قرای هرات. رجوع به معجم البلدان و تاج العروس ذیل کلمهء بشن و حاشیهء تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۰ شود.

باشاورات.

(اِ) فتیلهء سلاحهای آتشین. (دزی ج ۱ ص ۴۹).

باش این شوش ناک.

[ ] (اِخ) یکی از پادشاهان عیلام که کتیبه هائی نویسانده است. رجوع به ایران باستان پیرنیا ج ۱ ص۳۶ و کلمهء باشوشیناک شود.

باش برات.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان گوی آغاج بخش شاهین دژ شهرستان مراغه که در ۴۴ هزارگزی جنوب خاوری شاهین دژ و ۴ هزارگزی شمال راه ارابه رو شاهین دژ به تکاب واقع است، ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۴۴۰ تن سکنه. آب آن از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و نخود و کرچک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴). این ده در ۴۶ درجه و ۵۸ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۳۱ دقیقه عرض شمالی جغرافیایی واقع است. رجوع به فرهنگ آبادیهای ایران ص۵۲ شود.

باشبرد.

[بُ] (اِ) مصحف پاسپورت. رجوع به پاسپورت شود.

باش بلاغ.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان کاغذکنان بخش کاغذکنان شهرستان هروآباد که در ۵۵۰۰ متری خاور آغ کند و در ۲۲۵۰۰گزی شوسهء میانه به زنجان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۱۰۲ تن سکنه که آب آن از دو رشته چشمه تأمین میشود و محصول عمده آن غلات و حبوبات و سردرختی و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم و گلیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باش بلاغ.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان آتش بیک بخش سراسکند شهرستان تبریز که در ۳۰ هزارگزی شوسهء تبریز و میانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۲۱۶ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۴).

باش بلاغ.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان ایل تیمور بخش حومهء شهرستان مهاباد که در ۴۰ هزارگزی جنوب خاوری مهاباد و ۲۲ هزارگزی خاور شوسهء مهاباد به سردشت واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۲۲۶ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و حبوب و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

باش بلاغ.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان آجرلو بخش مرکزی شهرستان مراغه که در ۵۲ هزارگزی جنوب خاوری مراغه و ۲۲۵۰۰گزی شمال خاوری شوسهء میاندوآب به شاهین دژ واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۳۰۱ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و نخود و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باش بلاغ.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان گل تپه فیض الله بیکی بخش مرکزی شهرستان سقز که در ۶۳ هزارگزی خاور سقز و ۱۲ هزارگزی شمال باختری کرفتو واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۴۵۰ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و لبنیات و مختصری میوه و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

باش بندر.

(۱) [بَ دَ] (ترکی، اِ مرکب)شهبندر. رئیس امور مربوط به بندر. (۱) - از باش (ترکی = سر) + بندر.

باش بولاق.

(ترکی، اِ مرکب) سرچشمه. (لغات مصوبهء فرهنگستان ایران).

باشپرت.

[پُ] (اِ) مصحف پاسپرت فرانسوی(۱). تذکره. جواز. گذرنامه. رجوع به پاسپرت و گذرنامه شود. (۱) - Passeport.

باشت.

(اِ) چوب بزرگی را گویند که سقف خانه را بدان پوشند. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء) (انجمن آرای ناصری). و آن را شاه تیر و شه تیر و فرسب نیز خوانند. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۲) (فرهنگ جهانگیری). رجوع به فرسپ شود : بی پایه ترا و سقف بی باشت با عقل نمیتوان نگه داشت. نظامی (از شعوری و جهانگیری).

باشت.

(اِخ) نام محل و منزلی در کوهگیلویهء فارس که الوار در آن ساکنند و آنرا باشت باوی گویند و باوی نام آن طایفه میباشد. (انجمن آرای ناصری). موضعی از کوهگیلویه که الوار باوی منزل دارند و بدین جهت آنرا باشت باوی گویند. (ناظم الاطباء). منزل پنجم [راه شیراز به اصفهان] دیه باشت از دشت اورد است شش فرسنگ، منزل ششم کوشک زر... (فارسنامهء ابن بلخی ص ۱۶۰). در جانب مشرقی بلدهء بهبهان است که در قدیم شهر ارجان بود. درازی این ناحیه از قریهء انا تا الیشتر چهارده فرسخ، پهنای آن از پیچاب تاخان حماد شش فرسخ، محدود است از جانب مشرق به نواحی ممسنی و از طرف شمال به ناحیهء رون و بلاد شابور و کوه مره و از مغرب به حومهء بهبهان و از جنوب بماهور میلاتی و جانب جنوبی و مغربی این ناحیه گرمسیر است که نارنج و لیمو و نخل را بخوبی پروراند و جانب شمالش سردسیری است که برف را از سالی بسالی بی محافظت نگاهدارد و قصبهء این ناحیه از قدیم تاکنون قریهء باشت است و یک فرسخ از بلدهء بهبهان دور افتاده است. (فارسنامهء ناصری ص ۲۶۵). طایفهء باوی که اصلا عربند ناحیهء باشت و کوه مره را مالک شده و قطعهء مزبور را باسم خود باوی خوانده اند. (جغرافیای مفصل تاریخی غرب ایران ص۱۸۳). ناحیهء باشت قوطا در مجاورت شهر انبوران بود که شهر باشت مرکز آن هنوز موجود است. (سرزمین های خلافت شرقی لسترانج ترجمهء محمود عرفان ص۲۸۶). و در فرهنگ جغرافیایی آمده است: دهی است از دهستان پشت کوه باشت و بابویی بخش گچساران شهرستان بهبهان که در ۵ هزارگزی شمال راه اتومبیل رو بهبهان به کازرون واقع است. ناحیه ای است معتدل با ۶۰۰ تن سکنه که آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شلتوک و کنجد و حبوب و لبنیات و شغل مردمش زراعت و حشم داری و صنایع دستی آنان عبا و گلیم بافی و راه آن مالرو و دارای یک دبستان است. ساکنان آن از طایفه باشت و بابویی میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶). و رجوع به باشت قوطا و باوی شود.

باشت.

(اِ) چیزی را گویند که جزوی اندک نمایان شود یا نشود و بگذرد مثل اینکه باشت فلانی را دیدم و باشت شمشیر او را گرفت بمعنی قدری سیاهی او را دیدم و هوای شمشیر او را گرفت. (لغت محلی شوشتر خطی ||). حلقه ای که بگردن مجرمان بندند. (دزی ج ۱ ص۴۹). غل.

باشتاب.

[شِ] (ص مرکب، ق مرکب)(۱)شتاب کننده. عجول. باعجله : کسی را که مغزش بود باشتاب فراوان سخن باشد و دیریاب.فردوسی. گر او جنگ سازد نسازیم جنگ که او باشتابست و ما با درنگ.فردوسی. (۱) - از با + شتاب (حامص) از شتافتن و رجوع به شتاب و شتافتن شود.

باشتان.

(اِخ) از نواحی هراة : [هرات در ایام سلطان حسین میرزا بایقرا] زراعت و عمارتش در افزود... در آن اوان از قریهء باشتان تا

ساقسلمان که چهار فرسخ مسافت است در طول و از درهء دو برادران تا پل مالان که قریب دو فرسخ است در عرض تمامی فضای صحرا و بیابان باغ و بستان و حظیره و گلستان شده بود. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۶۵۰). محتمل است که این کلمه صورتی از باشان باشد. رجوع به باشان شود.

باشتان.

(اِخ) جایی در اسفراین. (از معجم البلدان) (مراصدالاطلاع). موضعی است در اسفراین. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰).(۱) (۱) – در منتهی الارب آمده است: باشتان دهی است به نیشابور. (ذیل بشت). و صحیح است چون در آن روزگار اسفراین از نواحی نیشابور بوده است و هم اکنون نیز گاه جزو نیشابور و گاه جزو سبزوار است.

باشترک.

[تَ] (اِ) بمعنی استرک یعنی ریشهء معطر است. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۲ ||). در ذخیرهء خوارزمشاهی بمعنی خطاف است. (شعوری ج ۱ ص ۱۷۲). و رجوع به استرک شود.

باشترود.

(اِخ) ضبط دیگری از کلمهء باسرود و ناشیرود و بیسرود و باسروز و ناشرود. از رساتیق سیستان. و رجوع به تاریخ سیستان شود. اصطخری و ابن فقیه آنرا بهمین صورت باشترود آورده اند. (حاشیهء تاریخ سیستان ص۲۸). و شاید این ناحیه را در اثر مجاورت رودی بهمین نام باشت رود خوانده اند . رجوع به باشت رود شود.

باشت رود.

(اِخ) یکی از پنج نهر بزرگ هیلمند در سیستان: دوم نهر باشت رود و سوم نهر سنارود است که در یک فرسخی زرنج از هیرمند جدا میشد. (ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی ص۳۶۴).

باشت قوطا.

(اِخ) ناحیه ای در فارس که مرکز آن باشت است : انبوران و باشت قوطا، این جایها همه متصل نوبنجان است... باشت قوطا ناحیتی است در قهستان سردسیر. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴۳). باشت قوطان(۱) ناحیتی است که در کوهستان و سردسیر است، حاصلش غله و اندک میوه دارد. (نزهۀ القلوب جزء ۳ ص۱۲۷).در مجاورت انبوران ناحیهء باشت قوطاست که شهر باشت مرکز آن هنوز موجود است و دو رودخانهء درخید و خوبذان از این ناحیه میگذشت. (ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی ص ۲۸۶). و رجوع به باشت شود. (۱) – ن ل: ماشت قوطا.

باشتین.

(اِ) باری که از میان شاخ بیرون آید. (فرهنگ رشیدی). باری و میوه ای را گویند که از میان درخت برآید بی آنکه گل و بهار دهد. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بمعنی باستین. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰) (فرهنگ جهانگیری).

بارها بود که از میان درخت ببرند. (نسخه ای از فرهنگ اسدی). باری که از میان درخت بیرون آید. (نسخهء دیگر از فرهنگ اسدی خطی) (فرهنگ اوبهی) : پیش گرفته سبد باشتین هر یک همچون در تیم حکیم. منجیک (از فرهنگ اسدی). و رجوع به باستین شود.

باشتین.

(اِخ) نام بلوکی است از سبزوار. (برهان قاطع) (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۰) (فرهنگ جهانگیری) (هفت قلزم). بلوکی است از سبزوار که ملوک سربداران از آن بلوکند. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرای ناصری) (ناظم الاطباء) (آنندراج). نام یکی از دهستان های ۳گانهء بخش داران شهرستان سبزوار که حدود آن بشرح زیر است: از طرف شمال بکوه اندقان از طرف خاور بدهستان قصبه، از طرف جنوب به کال شور، از طرف باختر بدهستان کاه. این دهستان در دو قسمت واقع شده است. ۱ - شمال شوسهء عمومی مشهد به طهران و دامنهء کوه صدخرو و اندقان. ۲ - جنوب شوسه، آبادیهائی که در کوهستان واقعند. هوای آنها معتدل و در قسمت جلگه گرمسیر و در نزدیکی کال شور هوا خنک و آب آنها شور است. این دهستان دارای ۱۷ آبادی بزرگ و کوچک است و ۶۱۰۹ تن جمعیت دارد آب دهات در قسمت کوهستانی از رودخانه و چشمه و در جلگه از قنات میباشد. راه شوسهء طهران - مشهد از این دهستان می گذرد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باشتین.

(اِخ) دهی است در سبزوار: و در ربع باشتین سادات بسیار بودند از دو رهط، یکی از رهط سید ابوالفضل بغدادی و دیگر از رهط سیدالحسین بن منصوربن محمد بن ابی الحسن نوران ... (تاریخ بیهق چ بهمنیار ص۶۴). و در فرهنگ جغرافیایی ایران آمده است: باشتین، مرکز دهستان بخش داورزن شهرستان سبزوار که در ۶۲ هزارگزی جنوب خاوری داورزن و در جلگه واقع است. ناحیه ای است با آب و هوای معتدل و ۹۶۴ تن سکنه. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهءآن غلات و پنبه و زیره و شغل مردمش زراعت و راه آن ماشین رواست. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باشتینی.

(ص نسبی) منسوب به باشتین از دهات سبزوار.

باشتینی.

(اِخ) زیدبن علی باشتینی از اعقاب سیدابوالفضل بغدادی از سادات باشتینی بود. رجوع به تاریخ بیهق، چ بهمنیار ص۶۴ شود.

باشجرد.

[جَ] (اِخ) نام بلادی میان قسطنطنیه و بغداد. (تاج العروس). رجوع به باشغرد و باشقرد شود.

باشخانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) پشه خانه. پشه بند(۱). (دزی ج ۱ ص۴۹) و رجوع به بشخانه شود. (۱) - دزی این کلمه را در برابر

Moustiquaireآورده است.

باشخرت.

(اِخ) نام کوهستانی است. بیرونی آرد : و اندر اقلیم هفتم بس آبادانی نیست و بوی اندر سوی مشرق مردمانی اند وحشی گونه اندر کوه و بیشه ها از جمله ترکان. و بکوههای باشخرت رسد و حدهای غز و بجناک و ... (التفهیم چ همائی ص ۲۰۰).

باش خلج.

[خَ لَ] (اِخ) دهی است از دهستان آتش بیگ بخش سراسکند شهرستان تبریز که در ۴۰ هزارگزی باختر سراسکند و ۱۵ هزارگزی خط آهن میانه و مراغه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۱۲۰ تن سکنه و آب آن از چشمه و رودخانه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باشد.

[شَ] (فعل دعایی) و باشد که... (از مصدر بودن) یحتمل. یُمکِن. شاید. کاش. کاشکی. امید است. محتمل است. بُوَد. لَعَلَّ : آبی بروزنامهء اعمال ما فشان باشد توان سترد حروف گناه از او.حافظ. بمعنی تمنی و ترجی است. (شعوری ج ۱ ص۱۵۶). رجوع به بودن شود.

باش داشتن.

[تَ] (مص مرکب) اقامت داشتن. سکونت داشتن. منزل داشتن : همچو مارانند که در خاک باش دارند. (معارف بهاءالدین ولد).

باشر.

[شِ] (اِخ) دژی است نزدیک حلب. (آنندراج). قلعه ای است نزدیک حلب و آنرا تل باشر نیز گویند. (ناظم الاطباء).

باشراحیل.

[] (اِخ) محمد باشراحیل حضرمی از فقهای فاضل بود که در سال ۹۹۹ ه . در گذشت. رجوع به تاریخ النور السافرعن اخبار القرن العاشر، ص ۴۶۰ شود.

باشری.

[شِ] (ص نسبی) منسوب به باشر از قراء حلب.

باشری.

[شِ] (اِخ) منسوب به باشر. محمد بن عبدالرحمن باشری. (آنندراج).

باشریک.

(اِخ) دهی است از دهستان میان ولایت. بخش حومهء شهرستان مشهد که در ۲۰ هزارگزی شمال باختر مشهد و ۲ هزارگزی شمال کشف رود در جلگه واقع است. ناحیه ای است با آب و هوای معتدل و ۵۹ تن سکنه. آب آن از رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۹).

باشزی.

[شَ زْ زی] (اِخ) شهرکی است از ناحیهء بَقعاء موصل در حوالی برقعید که بازاری معروف دارد، بین جزیرهء ابن عمر و نصیبین واقع شده و بارانداز قوافل بسیار است. معمولا بازار مزبور در ایام پنجشنبه و دوشنبه تشکیل میشود. در نزدیکی تلی واقع شده و نهری در کنار آن جاری است. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۸ شود.

باش ساروق.

(اِخ) دهی است از دهستان پیوه ژن بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۵ هزارگزی باختر شوسهء عمومی مشهد به تهران واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۱۰۵ تن سکنه. آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باش سیز.

(اِخ) دهی است از دهستان کاغذکنان بخش کاغذکنان شهرستان هروآباد که در ۱۳ هزار و پانصدگزی جنوب خاوری آغ کند و ۲۳ هزارگزی شوسهء میانه به زنجان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر که ۷۹ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و سردرختی و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم و گلیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

باش سیز.

(اِخ) دهی است از دهستان اوجان بخش بستان آباد شهرستان تبریز که در ۸ هزارگزی جنوب باختری بستان آباد و ۶ هزارگزی راه شوسهء بستان آباد به تبریز در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۵۶۴ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمده آن غلات و درخت تبریزی است که صادر میکنند شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باش سیز.

(اِخ) دهی است از دهستان سهندآباد بخش بستان آباد شهرستان تبریز که در ۱۸ هزارگزی جنوب بستان آباد و ۱۵ هزارگزی راه شوسهء تبریز به بستان آباد، در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۹۱۲ تن سکنه و آب آن از رودخانهء آغ بلاغ تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و یونجه و سیب زمینی و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باشش.

[شِ] (اِمص) اسم از بودن و باشیدن. (یادداشت مؤلف)(۱). بودباش. (ناظم الاطباء). وجود. موجودیت. (یادداشت مؤلف||). ترجمهء سکنی. (آنندراج) (هفت قلزم). سکونت. اقامت. (ناظم الاطباء). سکنی. (منتهی الارب). مکان. مأوی. منزل. مقر. مستقر. مقام. (یادداشت مؤلف). مأوی؛ جایی که شب و روز باشش در آن کنند. مسکن؛ جای باشش. مَقیظ؛ جای باشش در تابستان. دمنهٔ؛ آثار باشش مردم. (منتهی الارب). مغنی؛ جای باشش. خانهء باشش. (زمخشری) : و چون در شهور سنهء ست و ثلاثین و خمسمائه البتکین از گورخان والی بخارا شد و جای باشش خود آنجا ساخت. (تاریخ بخارای محمد بن زفر). هم در این سال بفرمود تا حصار را آبادان کردند و جای باشش خود آنجا ساخت. (تاریخ بخارای محمد بن زفر). و این حصار جای باشش پادشاهان و امیران و سرهنگان بوده است. (تاریخ بخارای نرشخی ص ۳۰). بفرمود تا حصار را آبادان کردند و جای باشش خود آنجا ساخت. (تاریخ بخارای نرشخی ص ۳۰). (۱) - از باش + ش علامت اسم مصدر.

باشش کردن.

[شِ کَ دَ] (مص مرکب)سکونت کردن: مُساکَنَهٔ؛ با یکدیگر در یک خانه باشش کردن. (منتهی الارب).

باشغرد.

[غِ] (اِخ) این نام بصورت باشجرد و باشقرد نیز آمده است و نام بلادی است بین قسطنطنیه و بلغار. المقتدر باللّه، احمدبن فضلان بن عباس بن راشدبن حماد را جهت ارشاد پادشاه صقالبه بآن صوب فرستاد و او تعالیم اسلامی را بر آنان تشریح کرد، در صفر ۳۰۹ ه . ق. او در سفرنامهء خود از باشغرد نام برده و گوید: در میان قومیکه موسوم به باشغرد بودند رسیدم، این قوم اصلا ترک و سخت خونخوار بودند. عده ای از این طایفه هستند که به سیزده خدا معتقدند، مثلا خدای زمستان و تابستان و باران و باد و درخت و مردم و چارپایان و آب و شب و روز و مرگ و زندگی و زمین. و خدای آسمان را رب الارباب میدانند. باز گوید: طایفه ای از آنان را دیدم که مار را میپرستیدند و برخی ماهی را. یکی از افراد این طایفه در حلب میگفت که در شمال مملکت ما صقالبه و در طرف قبلهء آن سرزمین پاپ یعنی روم قرار دارد و در مغرب ما اندلس و در مشرق قسطنطنیه است. من از کیفیت اسلام آوردن این گروه پرسیدم، گفت از اسلاف خود شنیدیم که هفت تن از مسلمین به سرزمین بلغار آمدند و در بین ما سکونت اختیار کردند و ما بیاری آنان از گمراهی نجات یافتیم. اصطخری گوید : که باشجرد [باشغرد] تا بجناک بلغار بیست و پنج منزل راه است و از باشفرد [باشغرد] تا بجناک [طایفه ای از اتراک] ده روز راه. (از معجم البلدان، ذیل باشغرد). چون روس و قفچاق و آلان نیز نیست گشتند و کلار و باشغرد بر ملت نصاری اقوام بسیار بودند و ایشان را میگویند متصل فرنگ اند. (جهانگشای جوینی ج ۱ ص۲۲۵).ظاهراً باشغرد در مجارستان یا در حوالی اتریش بوده و از قسمت دوم کلمهء باشغرد یعنی «غرد» این طور بر می آید که این لفظ اسلاوی است و این جزء در زبان اسلاو بمعنی حصار میباشد ولی مسلم نیست که این ناحیه در کجا واقع شده و طوایف آن در کدام مراکز سکونت داشته اند. بعقیدهء یکی از محققان روسی، این طایفه همان باسک ها میباشند که میهن اصلیشان ابتدا در نواحی اورال بوده است. در زبان عربی قوم باسک را بشکیر و در زبان ترکی باسکیر آورده اند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۸). و رجوع به باسک و باسکیر و بشکیر و باشقرد شود.

باشغرد.

[غِ] (اِخ) گویا قریه ای است در موصل. (مراصد الاطلاع). ظاهراً مقصود همان طایفهء موسوم به باشغرد بوده اند که در معجم البلدان از آنان ذکری در نواحی موصل و حلب نیز میرود. و رجوع به باشقرد شود.

باشغردیه.

[غِ دیْ یَ] (اِخ) مردمی در حلب که موی و چهرهء اشقر و مذهب ابوحنیفه داشتند و منسوب به طایفهءباشغرد در ماوراء قسطنطنیه بودند، در مملکتی که آنرا هُنکَر(۱)میخوانند. (معجم البلدان، ذیل باشغرد). و رجوع به باسک و باشغرد شود. (۱) - ظِ : هنگری.

باشق.

[شَ] (معرب، اِ) نام پرنده ای که فارسی آن باشه است. باشه. ج، بواشق. (مهذب الاسماء). مرغی است شکاری. (منتهی الارب). معرب باشه مرغ معروف شکاری. (فرهنگ رشیدی). جانوری است شکاری و معرب باشه. (آنندراج). واشَه. ج، بَواشِق. (زمخشری). معرب باشه که مرغ شکاری بود. (ناظم الاطباء). سیوطی در دیوان الحیوان به کسر شین نیز نقل کرده است و ظاهراً با واشق اشتباه شده باشد. ابوحاتم در کتاب الطیر از بازی و صقر و شاهین و زرق و یؤیؤ و باشق نام میبرد و گوید همهء اینها نام صقور است. (تاج العروس). فارسی است که تعریب شده و همان پرندهء معروف است، بقول ابوحاتم هر پرنده ای که شکاری باشد صَقر نامیده میشود بجز عقاب و نسر، و انواع صقور عبارتند از بازی و شاهین و زُرق و یُؤیُؤ و باشق. (المعرب جوالیقی ص ۶۳ و ۶۴). در قاموس آمده که آن معرب باشه است. (حاشیهء المعرب ص۶۳). از طایفهء طیور لاشخوار. (دزی ج ۱ ص۳). انطاکی گوید: گرم و خشک باشد در دوم و از بازی لطیف تر است و برای عرق النساء و مفاصل مفید است و گویند اگر کسی چشم باشق را در پارچهء آسمانی رنگ پیچیده و بر بازو بندد، هنگام راه رفتن مانده نشود. (از تذکرهء ضریر انطاکی ص ۷۰). از باشهء فارسی است و بعربی صقر و به هندی جره [ر رَ] نامند. از جملهء جوارح طیور است و جثهء آن کوچکتر از بازی است و در فعل از آن ضعیفتر، طبیعت آن در دوم گرم و خشک و منسوب به مشتری است. (مخزن الادویه تحت عنوان باشق). معرب از باشه است و بعربی صقر نامند در دوم گرم و خشک و لطیف تر از باز و زهرهء او جهت نزول آب و بیاض عین و طرفه قوی تر از زهرهء باز و سرگین او جهت ازالهء کلف مجرب است و گوشت او را چون نمک سود کرده بسایند و سه روز با آب سرد بنوشند جهت سعال بارد و ربو نافع و قدر شربتش یک مثقال و جگر نمک سود او همین اثر دارد و چون باشه را با پر و جمیع اجزاء بجوشانند تا مهرا شود و آب صاف کردهء آن را با روغن زیتون بجوشانند تا روغن بماند جهت عرق النساء و مفاصل و اعیا و تعب نافع است و از خواص اوست که چون چشم آن را بپارچهء کبودی بسته بربازوی چپ ببندند از طی مسافتها مانده نشوند. و مهر بارس(۱) گوید که نیم درهم از زهرهء او و بدستور دماغ او جهت خفقان سوداوی مجرب است. (تحفهء حکیم مؤمن). فارسی معرب، نام پرنده ای است و صفات آن مانند باز است ولی از او بزرگتر است. در حیاة الحیوان آمده است که چون بر شکار دست یابد رها نکند تا خود یا شکار نابود شوند. (از صبح الاعشی ج ۲ ص۵۷). (۱) - در نسخهء چاپی: مهرپارس.

باشقاق.

(اِ) شحنه. صحیح آن باسقاق است. رجوع به باسقاق و باسقاقی شود.

باشقر.

[قَ] (اِخ) ناحیه ای متصل به بلاد فرنگ. (از حبیب السیر ج ۳ ص۷۵) : چون با تو از آن مهم باز پرداخت به صوب کلار و باشقر که

متصل ببلاد فرنگ بود و متوطنان آن دین نصاری داشتند رایت عزیمت برافراخت. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص۷۵). این کلمه صورت دیگری از نام باشقرد و باشغرد است. و رجوع به باسکیر و باشغرد شود.

باشقر.

[قِ] (اِخ) (دریای ...) دریایی در اقلیم هفتم. (حبیب السیر). جزیرهء عادیان در دریای باشقر است به اقلیم هفتم و آن جزیره ای است بغایت معمور و خلق بسیار در آن توطن دارند و طول و عرض آن جزیره صد و شصت فرسخ است... و در غربی جزیرهء عادیان چهار جزیره است هر یک را پنجاه فرسنگ طول و پنجاه فرسنگ عرض و در دو جزیره از آن مردان ساکن اند و در دو جزیرهء دیگر زنان و میان ایشان سی و پنج فرسنگ مسافت دریاست و آن مردان وقت معین در کشتی نشسته به جزیرهء زنان روند و چند روز با ایشان صحبت داشته بعد از آنکه زنان آبستن شوند بازگردند و چون آن زنان وضع حمل نمایند، اگر پسر باشد به جزایر مردان فرستند و اگر دختر باشد پیش خود نگاه دارند. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۶۷۲).

باشقرد.

[قِ] (اِخ) ناحیه ای در دامنه های جبال اورال. در تقسیم بندی ممالک چنگیز این ناحیه و ناحیهء بلغار سهم جوجی گردید و چون جوجی قبل از فوت پدر مرد این اراضی به پسر او باتو رسید. رجوع به تاریخ مغول عباس اقبال ص۱۰۹ و ۵۶۷ و نیز رجوع به باشغرد و باسکیر و باشکیر شود :توشی خان بن چنگیزخان مهتر پسر او بود بحکم پدر ولایات خوارزم و دشت خزر و بلغار و سقسین و الان واس (؟) و روس و مکس و باشقرد و آن حدود بدو مفوض بود. (تاریخ گزیده چ عکسی ص ۵۷۵). یافث بن نوح... بلغاریان و برطاسیان و باشقردیان از تخم اوند، یونانیان و فرنگیان و بعض رومیان از نسل اواند. (تاریخ گزیده چ عکسی ص ۲۸).

باشقرود.

[ ] (اِخ) از شهرهای مکران. (نزهة القلوب): مکس و باشقرود دو شهر بزرگ است باقلیم هفتم و صحاری و مواضع بسیار از توابع اوست و اکثر سکانش صحرانشین. (نزهة القلوب چ لیدن جزء ۳ ص ۲۶۲). احتمال دارد این نام صورت تصحیف شده ای از باشترود سیستان باشد. و رجوع به باشترود شود.

باش قشلاق.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان قشلاقات افشار بخش قیدار شهرستان زنجان که در ۵۱ هزارگزی باختر قیدار و ۳۹ هزارگزی راه کاروان رو عمومی واقع شده است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۲۴۱ تن سکنه که آب آن از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گلیم و جاجیم بافی و راه آن مالرو است. سکنهء آن از ایلات شاهسون افشار هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باش قشلاق.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان قرار توره بخش دیوان درهء شهرستان سنندج که در ۳۴ هزارگزی شمال دیواندره و ۴ هزارگزی باختر قالوچه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر دارای ۱۸۰ تن سکنه که آب آن از رودخانه و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و لبنیات و توتون، و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۵).

باش قلعه.

[قَ عَ] (اِخ) نام قصبه ای است در سنجاق حکاری از توابع ولایت وان که مرکز قضای آلپاق میباشد و در ۸۰ هزارگزی جنوب شرقی وان واقع شده. شهری است مستحکم و سوق الجیشی که در سال ۹۲۲ ه . ق. بتوسط سلطان سلیم خان مسخر شد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۸ شود.

باش قورتاران.

(اِخ) دهی است از دهستان گاوبارهء شهرستان بیجار که در ۱۸ هزارگزی جنوب پیرتاج در کنار راه مالرو قرانقره به شاهگدار در تپه ماهور واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۶۹۰ تن سکنه. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالیچه و جاجیم و گلیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باشقه.

[شِ قَ / قِ] (اِ) چرکی که از کار کردن در دست و اعضاء بهم رسد (؟) (ناظم الاطباء). این کلمه مصحف «شغه» است باضافهء «با» و رویهم یعنی پینه دار و شوخ گرفته.

باشک.

[شَ] (اِخ) ناحیه ای در اندلس از توابع طلبیرهٔ. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

باش کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) باقی ماندن. بسر بردن. زندگانی کردن : چنانکه ماهی جز در آب زندگانی و باش نتواند کردن. (فیه مافیه ص۱). و رجوع به باش شود.

باشکند.

[کَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان عباسی بخش بستان آباد شهرستان تبریز که در ۲۴ هزارگزی خاور بستان آباد و ۱۲ هزارگزی شوسهء میانه به تبریز در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۳۴۹ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باشکند.

[کَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان گورائیم بخش مرکزی شهرستان اردبیل که در ۴۸ هزارگزی جنوب باختری اردبیل و ۱۵ هزارگزی شوسهء اردبیل به تبریز در کوهستان واقع است. ناحیه ای است با آب و هوای معتدل و ۳۰۷ تن سکنه و آب آن از چشمه و رودخانهء باش کند تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان گلیم بافی و

راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باش کند.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان قلعه دره سی بخش حومهء شهرستان ماکو که در ۱۶ هزار و پانصدگزی شمال باختری ماکو و ۴ هزارگزی خاور شوسهء ماکو به بازرگان در دره واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۱۹۹ تن سکنه و آب آن از رودخانهء آغ چای تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و کنجد و کرچک و بزرک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش ارابه رو است. از راه ارابه رو گمش تپه به باشکند میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باش کند.

[کَ] (اِخ) نام رودخانهء نزدیک دهی بهمین نام در دهستان گورائیم اردبیل. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باشکو.

[] ( ) کلمهء امر یعنی نگاهدار. توجه کن. (ناظم الاطباء). این کلمه را شعوری با گاف آورده است و هر دو در آن متفردند. و رجوع به باشگو شود.

باشکون.

[شِ] (ص مرکب) برگردانیده. مقلوب. صورتی از باژگون و واژگون. رجوع به باژگون و باشگون و باژگونه و واژگونه شود.

باشکونه.

[نَ / نِ] (ص مرکب) وارونه. رجوع به باشگونه شود.

باشکیر.

(۱) (اِخ) صورت دیگری از نام قوم باسک. رجوع به باسک و بشکیر و بسجرت و به مقدمهء ابن خلدون ترجمهء پروین گنابادی ص۱۴۹ شود. (۱) - Bachkir.

باشکیرستان.

(۱) [رِ] (اِخ) نام یکی از جمهوریهای اتحاد جماهیر شوروی(۲) که ۴۰۴۴۵ هزار گز مربع وسعت آن است و قریب ۱۲۶۸۰۰۰ تن جمعیت دارد و حاکم نشین آن اوفه(۳) است. این جمهوری در مرز قارهء آسیا و اروپا بر ارتفاعات اورال قرار گرفته است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای معادن آهن و طلا و طلای سفید فراوان. قریب سه ربع از مردم آن متدین بدین اسلام هستند. (۱) - این نام در لاروس بصورت باشکیری Bachkirieو باسکیری Baskirie هر دو آمده است. (۲) - شوروی سابق. (۳) - Oufa.

باشگاه.

(اِ مرکب) کلوب.(۱) کانون. (لغات مصوبهء فرهنگستان ایران). محلی خاص اجتماع گروهی از مردم با منظور معین. محل گرد آمدن پیوسته یا متناوب گروهی بر طبق آیین نامهء خاص. (۱) - Club

باشگل.

[گُ] (اِخ) دهی است جزء دهستان قاقازان بخش ضیاءآباد شهرستان قزوین که در ۱۸ هزارگزی مرکز بخش و در ۱۲ هزارگزی راه عمومی واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۲۲۰ تن سکنه و آب آن از قنات و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و میوه و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و گلیم و جاجیم بافی و راه آن مالرو است. ساکنین کرد آن از طایفهء جلیلوند هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باشگو.

[ ] ( ) در مقام تسلیم و رضا گفته شود. و بمعنای بگیر (؟) و بگو (؟) آید. (شعوری ج ۱ ص۱۸۸) : چون بدیدی جان و دل را غمزه را برهمزدی قصد کشتن کرده ای با تیغ و خنجر باشگو(؟). لطیفی (از شعوری). (ظاهراً مستنبط از شعر «باش» گو است. یعنی گوی که بماند؟) و رجوع به باشکو شود.

باشگوگ.

[ ] (ص، اِ) کارگذار. (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۱). هنرمند. دانا. تیزدست. (آنندراج). هنرور. عالم. زرنگ. چابک. زیرک در تدبیر کارها. (ناظم الاطباء) : با گریهء دو چشم شده مطلب دلم هرگز نبود باشگوگ درد و غم مرا.(۱) ابوالمعانی (از شعوری). (۱) - شعر بهمین صورت در شعوری آمده است.

باشگون.

(ص مرکب) باژگون. معکوس. مقلوب. (شعوری ورق ۱۸۰). واژگون. واژگونه. معکوس. وارونه. (ناظم الاطباء) : خاک پایت را زحل از دیده بر سر مینهد آری آری هست دایم کار هندو باشگون. رکن الدین بکرانی (از شعوری). و رجوع به باشگونه و باژگونه و وارونه و وارون شود.

باشگونگی.

[نَ / نِ] (حامص مرکب)بازگونگی. حالت مقلوب و معکوس بودن. (شعوری ج ۱ ص۱۹۸). واژگونگی : زین باشگونگی که ترا رسم و عادتست خود را چو باشگونه کنی رسم اولیاست. (از شرفنامهء منیری ||). مخالفت. مباینت. ضدیت. (ناظم الاطباء).

باشگونه.

[نَ / نِ] (ص مرکب) عکس. قلب. (برهان قاطع). باژگون. باژگونه. وارون. واژون. (آنندراج). معکوس. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۲). بازگردانیده. مقلوب. (شرفنامهء منیری) (صحاح الفرس). بازگونه. (فرهنگ جهانگیری). مقلوب. (اوبهی). باژگون. وارون. (انجمن آرای ناصری). برگردانیده. (فرهنگ خطی). واژگونه.واژگون. وارونه : ای پرغونه و باشگونه جهان مانده من از تو به

شگفت اندرا.رودکی. گر هست باشگونه مرا جام ای بزرگ بنهاده ام دعای ترا بنده وار پیش.رودکی. ای کار تو ز کار زمانه نمونه تر او باشگونه و تو ازو باشگونه تر.شهید. فغان ز بخت من و کار باشگونهء من(۱) ترا نیابم و تو مر مرا چرا یابی.خسروی. تیز بودیم و کندگونه شدیم راست بودیم و باشگونه شدیم. کسایی مروزی (از فرهنگ اوبهی). مرغ آبی بسرای اندر چون نای سرای باشگونه بدهان باز گرفته سرنای. لامعی گرگانی. باشگونه کرده عالم پوستین رادمردان بندگان را گشته رام.ناصرخسرو. چون طبع جهان باشگونه بود کردار همه باژگون فتاد.مسعودسعد. گشته ست باشگونه همه رسمهای خلق زین عالم نبهره و گردون بیوفا. عبدالواسع جبلی (از جهانگیری). این مگر آن حکم باشگونهء بلخ است آری بلخ است روستای سپاهان. خاقانی (از انجمن آرا و آنندراج). کرا باشگونه بود پیرهن چه حاجت بود بازگشتن بتن.نظامی. گهی به گرز کنی باشگونه بر سر تیغ گهی به نیزه به زخم اندر آگنی خفتان. سپاهانی (از شرفنامهء منیری ||). نقیض. (منتهی الارب). ضد. مخالف ||. جنینی که پهلو یا پای او در نزدیکی دهان رحم واقع شده باشد. (ناظم الاطباء ||). اصطلاح نجومی، خلاف توالی. رجوع به التفهیم بیرونی چ همایی ص ۱۱۵ شود. - باشگونه برآمدن؛ طلوع معکوس ستارگان. (التفهیم). - باشگونه رفتن؛ غروب معکوس. حالت رجوع در خمسهء متحیره. رجوع به التفهیم بیرونی چ همایی ص ۸۰ شود. - جیب باشگونه؛ معکوس : و بزرگترین جیبهای باشگونه، همه قطر است همچنانکه بزرگترین جیب های راست نیم قطر است. (التفهیم بیرونی چ همایی ص۹). (۱) - ن ل: باشگونه جهان.

باشگونه کردن.

[نَ / نِ کَ دَ] (مص مرکب) برگردانیدن. وارون کردن. پشت و رو کردن (لباس و امثال آن) و رجوع به باژگونه و وارونه و باشگونه شود.

باشلاب.

[ ] (مغولی، اِ) رئیس. سرکرده. (یادداشت مؤلف) (فهرست لغات سمط العلی).

باشلامبشلو.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان نازلو بخش حومهء شهرستان ارومیه که در ۲۸ هزارگزی شمال خاوری ارومیه و ۴ هزارگزی خاور شوسهء ارومیه به سلماس در جلگه واقع است. ناحیه ای است معتدل با ۳۴۷ تن سکنه و آب آن از نازلو چای تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و چغندر و حبوبات و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی و راهش ارابه رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باشلق.

[لِ] (ترکی، اِ) کلمهء ترکی است [از باش بمعنی سر و لیق حرف نسبت]، کلاه پیوسته به شنل(۱). (یادداشت مؤلف). برنس. کلاهی که بر یقهء جامه ای دوخته شده باشد ||. کَلَّگی. (یادداشت مؤلف) (دزی ج ۱ ص۴۹ ||). روسری. (۱) - Capuchon.

باشلنگ.

[] (اِخ) قلعه ای بحدود قندهار. (حبیب السیر ج ۴ ص۲۱۶).

باشلیغ.

(اِ) سردار. سالار. (ناظم الاطباء). و رجوع به باسلیق شود.

باشلیق.

(ترکی، اِ) باشلق. کلاهی که بر جامه ای دوخته شده باشد. (یادداشت مؤلف). روسری.(۱) پارچه ای همچون کلاه که بر سراندازند. (۱) - Bachlyk.

باشلیه.

[شِ یِ] (اِخ)(۱) ژان ژاک باشلیه، نقاش فرانسوی که در پاریس متولد شد و در همان شهر درگذشت. (۱۷۲۴ - ۱۸۰۶ م.) او عضویت آکادمی فرانسه را نیز یافت. و بعض آثار او در موزهء لوور نگاهداری میشود. (۱) - Bachelier.

باشماغچی.

(ترکی، ص مرکب، اِ مرکب)کفشدار. (یادداشت مؤلف). باشماقچی. باشمقدار. و رجوع به باشماقچی شود.

باشماق.

(ترکی، اِ) کفش. پاافزار.

باشماق.

(اِخ) دهی است جزء دهستان کله بوز بخش مرکزی شهرستان میانه که در ۲۳ هزارگزی جنوب باختری میانه و ۸ هزارگزی خط آهن میانه و مراغه و در ۲۳ هزارگزی شوسهء تبریز بمیانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و دارای ۴۰۰ تن سکنه. آب آن از چشمه تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و عدس و نخود و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باشماق.

(اِخ) دهی است جزء بخش سراسکند شهرستان تبریز که در ۷ هزارگزی شمال خاوری سراسکند و ۱۳ هزارگزی شوسهء تبریز بمیانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۶۹۲ تن سکنه. آب آن از چشمه ای تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باشماق.

(اِخ) دهی است از دهستان ییلاق بخش حومهء سنندج که در ۴۸ هزارگزی جنوب خاوری سنندج و ۱۲ هزارگزی جنوب دهگان در دامنه واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۱۰۴۰ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و مختصری میوه (خصوصاً انگور) و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باشماق.

(اِخ) دهی است از دهستان تیلکوه بخش دیوان درهء شهرستان سنندج که در ۵۴ هزارگزی شمال باختر دیواندره و ۷ هزارگزی جنوب شوسهء دیواندره به سقز واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۵۰۰ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و باغهای انگور و زردآلو و گردو و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

باشماقچی.

(ترکی، ص مرکب، اِ مرکب)کفشدار. (ناظم الاطباء). باشمقدار. باشماغچی. و رجوع به باشماغچی شود.

باش محله.

[مَ حَلْ لَ] (اِخ) دهی از دهستان خرق بخش حومهء شهرستان قوچان که در ۴۲ هزارگزی جنوب باختری قوچان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۸۶۴ تن سکنه و آب آن از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و قالیچه و کرباس بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باشمقچی.

[مَ] (ترکی، ص مرکب، اِ مرکب) باشمقچی. کفشدار.

باشمقچی زاده.

[مَ دَ] (اِخ) سیدعلی افندی بن محمد قاضی اسکدار. دوبار بمقام شامخ مشیخت (شیخ الاسلامی) منصوب گردید یکبار در تاریخ ۱۱۱۸ ه . ق. و دیگر بار به سال ۱۱۲۲ ه . ق. او در زمان سلطان احمد ثالث میزیست و در تاریخ ۱۱۲۴ ه . ق. درگذشت. رجوع به پاشمقچی زاده شود.

باشمقدار.

[مَ] (نف مرکب) (ص) مرکب از باشماق (باشمق) ترکی و دار مخفف دارندهء فارسی. یعنی کفشدار. محافظ و نگهدارنده پاافزار. باشماقچی. کفشدار. (یادداشت مؤلف). رجوع به باشماغچی و باشماقچی شود.

باشمنان.

[شُ] (اِخ) قریه ای است به موصل در مشرق نینوی. (از تاج العروس). این نام در معجم البلدان و مراصد الاطلاع بصورت باشمنایا ضبط شده است. در حالیکه یاقوت صاحب معجم البلدان منسوب بدان را باشمنانی ضبط میکند. رجوع به باشمنایا شود.

باشمنانی.

[شُ] (ص نسبی) منسوب به باشمنان است از قرای موصل. (از تاج العروس و معجم البلدان).

باشمنانی.

[شُ] (اِخ) عثمان بن علی باشـمنانی منسوب به باشمنان از قرای موصل. وی از رواة بود و در اواسط قرن ششم هجری میزیست. (تاج العروس). نام پـدر صاحب ترجمه در معجم البلـدان بصورت مُعَلَّی آمـده است و افزایـد که وی از ابوبکر محمـد بن علی حِنّای بسال ۵۵۷ ه . ق. روایت کرده است. رجوع به معجم البلدان ذیل باشمنایا شود.

باشمنایا.

[شُ] (اِخ) از قرای موصـل در حوزهء شـرقی نینوی. (از معجم البلـدان) (مراصـد الاطلاع). این نام در تاج العروس بصورت باشـمنان آمده است. ولی یاقوت در معجم البلدان منسوب بآنرا مانند تاج العروس باشـمنانی ضـبط کرده است. رجوع به باشـمنان و باشـمنانی شود.

باشمه.

[ ] ( ) رازی گویـد باشـمه بدوق رسد. (ترجمهء صـیدنهء بیرونی). این لغت و شـرح آن جز در صـیدنهء ابوریحان جائی دیده نشد و مصحف می نماید و مراد از آن دانسته نشد که چیست.

باشمه.

[مَ / مِ] (اِ) صورتی از باشامه بمعنی سـرانداز زنان. (مهذب الاسـماء ذیل لغت خِمار). معجر زنان. روپاک. روسری. رجوع به خمار و نیز رجوع به باشامه شود.

باشمیلهٔ.

[شُ مَ لَ] (اِخ) عبدالله بن ابی بکربن عبدالله بن عبدالرحمن معروف به باشـمیلهٔ السقاف متولد بسال ۹۱۶ ه . ق. از افاضل یمن بود. او در تریم ناحیه ای از حضـرموت متولـد شـد و سـپس به عـدن مسافرت کرد و در ادب و شـعر مقامی یافت و دیوانی از او باقی است. بعدها در الحمراء (نزدیک لحج) اقامت کرد تا درگذشت. رجوع به الاعلام زرکلی ج ۱ و ج ۲ شود.

باشنامه.

[مَ / مِ] (اِ مرکب) بارنـامه. بازنامه. باژنامه. خانمان کثیر و وافر. (آننـدراج ||). لقب نیک و بـد. (ناظم الاطباء ||). منت. تکبر. (ناظم الاطبـاء). فخر. مباهـات. (آننـدراج ||). لطف. مهربـانی. (آننـدراج ||). لاـف. (نـاظم الاطباء). و رجوع به بارنامه و بازنامه و باژنامه شود.

باشنان.

(اِخ) قریه ای است به نیشابور. (تاج العروس). و یاقوت گوید قریه ای است به اسفراین و هر دو یکی است چون اسفراین هم از توابع نیشابور است اما سمعانی آنرا از قرای هرات شمرده است. و ظاهراً باشنان هرات بجز باشنان نیشابور است. و رجوع بمادهء بعد شود.

باشنان.

(اِخ) صاحب تاج العروس گوید در لباب الانساب قریه ای به هرات بدین نام خوانده شده است. اما در لباب الانساب و خود الانساب سمعانی، باشان ضبط گردیده است نه باشنان. رجوع به باشان شود.

باشنانی.

[] (ص نسبی) منسوب به باشنان قریه ای بهرات، بنا بگفتهء صاحب تاج العروس. اما در سمعانی و خلاصهء آن لباب الانساب باشانی ضبط شده است. رجوع به باشانی شود.

باشنانی.

[] (اِخ) ابوعبدالله محمد بن احمدبن عبدالله باشنانی منسوب به باشنان از قراء هرات، از مفسران بود و مالینی از او نام میبرد. (از تاج العروس). اما ظاهراً صحیح کلمه باشانی باشد. رجوع به باشانی و رجوع به باشنان و باشان شود.

باشندگان.

[شَ دَ / دِ] (نف) جمع باشنده (از مصدر بودن ||). ساکنین (ناظم الاطباء). سکان [سُ ک کا] . اهل. : سکنهء آن و همهء باشندگان زمین را از آب بهره میباشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و هوای او [زمین] درست تر و صافی تر و باشندگان او قوی و تندرست تر باشند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). علم او [ایزد تعالی] از پیش رفته بود که باشندگان زمین را از آب چاره نباشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آذوقهء هر روزه را معین نمود که بقدر ضرورت باشندگان آن سرزمین به مهمانان بدون تکلیف برسانند. (مجمل التواریخ گلستانه). و رجوع به باشنده شود.

باشنده.

(شَ دَ / دِ) (نف) نعت فاعلی از باشیدن ||. اهل. (صراح اللغهٔ). قاطن. (منتهی الارب). ساکن. (صراح اللغهٔ) (آنندراج). مقیم. (ناظم الاطباء). ج، باشندگان : و نجیب الدوله افغان یوسف زی با پانزده هزار سوار افغان که باشندهء هندوستان بود پس از ورود شاه درانی به نزدیکی دهلی خدمت شاه درانی آمده... (مجمل التواریخ گلستانه). و رجوع به باشندگان شود.

باشنک.

[شَ] (اِ) خوشهء انگور آویزان از درخت. (ناظم الاطباء). اما در کتب دیگر باشنگ بکاف فارسی است و رجوع به باشنگ شود||. خیاری که جهت تخم نگاهدارند. (ناظم الاطباء). و رجوع به باشنگ شود.

باشنگ.

[شَ](۱) (اِ) خوشهء انگور آویزان از درخت را گویند عموماً. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خوشهء انگور بود. (لغت فرس اسدی). خوشهء آویزان از درخت. (انجمن آرای ناصری). خوشهء انگور که برتاک باشد. (معیار جمالی) : چو مشک بویا، لیکنش نافه بوده ز غژم چو شیر صافی و پستانش بوده از باشنگ. عسجدی (از فرهنگ اسدی). تو گفتی سیه غژب

باشنگ بود و یا در دل شب شباهنگ بود. اسدی (از انجمن آرا و آنندراج ||). خوشهء انگور کوچک که برتاک خشک شده باشد. (برهان قاطع) (هفت قلزم). خوشه انگور خشک باشد. (اوبهی) (آنندراج). انگوری که روی مو بماند و خشک شود. (فرهنگ شعوری ||). خیاری که بجهت تخم نگاه دارند. (برهان). خیار بزرگ بود که جهت تخم گذارند و آنرا غاوش نیز گویند. (لغت فرس اسدی). خیار بزرگی را گویند که شخصی بجهت تخم نگاهدارد. (انجمن آرای ناصری). خیاری را گویند که برای تخم دارندش. (از شرفنامهء منیری). غاوشو. پاشنگ. خیاری بزرگ باشد که از برای تخم بنهند. (اوبهی). خیاری باشد که آنرا بجهت تخم نگاه دارند و آنرا غاشی(۲) نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری) : آن سگ ملعون برفت این سند را از خویشتن تخم را مانند باشنگ ایدرش بر جای ماند. منجیک (از فرهنگ اسدی). و رجوع به پاشنگ و غاوش و غاوشو شود ||. هندوانه را گویند. (اوبهی). پاشنگ. در فرس قدیم بمعنی خربزه است. (شعوری ج ۱ ص۱۷۴) : بوقت خربزه تذکیر سفچه لذت تو (؟) دراز همچو خیارست و سرد چون باشنگ. بدرالدین محمود (از شعوری ||). بادرنگ را نیز گویند. (اوبهی). و رجوع به پاشنگ شود. (۱) - در شعوری بکسر شین ضبط شده است. (۲) - کذا و ظاهراً غاوشو یا غاوشی.

باشنگان.

[شَ] (اِ)(۱) خربزه زار. (آنندراج). فالیز خربوزه. (ناظم الاطباء). (۱) - در ناظم الاطباء بکسر شین آمده است ظاهراً به تبعیت از ضبط شعوری لغت پاشنگ را.

باشنه.

[نَ] (اِ) پاشنه. (آنندراج). ظاهراً صورتی از پاشنه است.

باشنین.

(اِ) شاخه و یا پوست جدا شده از درخت. (ناظم الاطباء). باشین. اما در فرهنگهای دیگر دیده نشده. رجوع به باشتین شود.

باشو.

(اِ) چلپاسه. (برهان) (فرهنگ جهانگیری). رشیدی گوید در جهانگیری بمعنی چلپاسه آورده و ظاهراً کرباشو است نه باشو. (فرهنگ رشیدی). رجوع به کرپاسو و کرباشو شود.

باشو.

[شْ شُ] (اِخ) بروایت ابن حوقل شهری بسیار حاصلخیز و مستحکم در جزیرهء شریک بدین نام بوده و از آنجا تا قیروان یک منزل راه است. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

باشو.

(اِ) در اصطلاح محلی دهات کرمان پدرجد را گویند و «بابو» جد را و در لهجهء عامه بصورت بابو و باشو گفته میشود.

باشوان.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان پشت آربابا بخش بانهء شهرستان سقز که در ۲۱ هزارگزی جنوب باختر بانه واقع و دارای ۲۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ج ۵).

باشوشیناک.

[] (اِخ) یکی از پادشاهان عیلام که قبل از غلبهء سومریهای شهر (اور) بر عیلام سلطنت میکرد. مجسمه ای از سنگ ساخته است و شکل آن چنین است: پادشاه بر تختی از سنگ نشسته و کلماتی از سمت راست آن بخط عیلامی و از طرف چپ آن بخط بابلی نوشته شده است. (رجوع به ایران باستان پیرنیا ج ۱ ص۱۳۲ و رجوع به باش این شوشناک شود).

باشوکی.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان نجف آباد شهرستان بیجار که در ۶ هزارگزی خاور نجف آباد در کنار راه مالرو نجف آباد به ابراهیم آباد واقع است و ۱۵ تن سکنه دارد. (ازفرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

باشومون.

[شُ مُ](۱) (اِخ) از نمایندگان پارلمان و از ادبای فرانسوی که در پاریس تولد یافت و در همان شهر درگذشت (۱۶۲۴ - ۱۷۰۲ م.). اشعار او در سال ۱۷۵۵ م. گردآوری و چاپ شده است. (۱) - Bachaumont, Francois le coigneux de... .

باشومون.

[شُ مُ](۱) (اِخ) ادیب فرانسوی که در ۱۶۹۰ م. در پاریس متولد شد و در ۱۷۷۱ م. در همان شهر درگذشت. (۱) - Bachaumont, Louis Petit de...

باشومه.

[مَ / مِ] (اِ) چادری را گویند که زنان بر سر کنند. (برهان) (آنندراج). سرپوش زنان از چادر و غیره، آنچنان که در مجمع الفرس آمده است. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۲). مقنعه و باشامه ای که زنان بر سر کنند. (ناظم الاطباء). سرانداز زنان. خمار. باشام. باشامه. (فرهنگ رشیدی). رجوع به باشام و باشامه و باشمه و خمار شود.

باشه.

[شَ / شِ] (اِ) جانوری است شکاری از جنس زردچشم و کوچکتر از باز باشد. (برهان). این کلمه همریشهء باز است و در فارسی باش، باشه، واشه، و معرب آن باشق و در لهجهء طبری واشه(۱)، در گیلکی واشک(۲)است. در لاتینی فالکونیزوس گویند(۳). (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). باشه یا واشه در گیلکی واشک، ناگزیر در پهلوی هم واشک بوده که معرب آن واشق شده است. واژهء باز و باشه که امروزه نام دو مرغ شکاری است لفظاً هر دو بیک معنی است و باید از «وز»(۴) باشد بمعنی پرنده، از مصدر وز(۵) که بمعنی پریدن هم در اوستا آمده است. (از فرهنگ ایران باستان پورداود ج ۱ ص۲۹۹ و ۳۱۴). مرغ معروف شکاری. مرغی است شکاری. (منتهی الارب). باشق. (مهذب الاسماء). واشه. (زمخشری). طوط. عُنقُرَه. قرشامه. (منتهی الارب). موش گیر.

(یادداشت مؤلف). در قاموس آمده که باشق معرب باشه است. (حاشیهء المعرب جوالیقی ص۶۲). قسمی از باز است که عربی آن باشق میباشد. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۲). ابوعیاض. ابوسُرافَه. ابوالاخذ. (یادداشت مؤلف) : اگر بازی اندر چغو(۶) کم نگر و گر باشه ای سوی بطان مپر.ابوشکور. پس اندر دوان هفتصد بازدار ابا باشه و چرغ و شاهین کار. فردوسی. شکار باز خرچال و کلنگ است شکار باشه ونج است و کبوتر.عنصری. گاه رهواری چو کبک و گاه جولان چون عقاب گاه برجستن چو باشه گاه برگشتن چو باز. منوچهری. خرد است آنکه ترا بنده شدستند بدو بزمین شیر و پلنگ و بهوا باشه و باز. ناصرخسرو. پیر در دست طفل گردد اسیر پشه گیرد چو باشه گردد پیر.سنائی. ...همه حیوانات را از پشه تا باشه و از مگس تا کرکس و از مور تا مار، و نعت اوست این کلمه که ... (کتاب النقض ص۵۲۶). بسخا صید کند کف جوادش دل خلق از سخا کس بجز او باشه و شاهین نکند. سوزنی. بلی خجل شود آن باشه ای که ناگاهان به آشیانهء او میهمان رسد طغرل.سوزنی. به دست عدل تو باشه پر عقاب برید کبوتران را مقراض نوک منقارست.خاقانی. تا چه کند مرد خردمند آز تا چه کند باشهء چالاک باز.خاقانی. چو باشه دوخته چشمی به سوزن تقدیر چو لاشه بسته گلویی بریسمان قضا. خاقانی. از میامن عدل و اختطاف خطاف از ذباب ضعیف و تعرض پشهء حقیر کوتاه گردد، و منقار باشه از تهدم عصفور و ضرر زهر از نیش زنبور منقطع ماند. (راحهٔ الصدور راوندی). باشه گشته پشه ای از فر او هر کجا سرسبزیی از پر او. عطار. و باشه بابنجشک در یک منزل دمسازی می نمایند. (سندبادنامه ص۹). چون صعوه در چنگ باشه و پیل از نیش پشه خلاص و مناص میجست. (سندبادنامه ص۱۵۹). همچنین منقار باشه از تعرض عصفور و ضرر زهر از نیش زنبور منقطع ماند. (سندبادنامه ص ۳۴۳). هر کجا میزان عدل شاملت شاهین نمود از سر گنجشک عاجز ظلم باشه باز کرد. ابن یمین. به تاج هدهدم از ره مبر که باز سفید چو باشه درپی هر صید مختصر نرود. حافظ. چه اندیشه دارد ز باشه عقاب سها چیست نزد بلند آفتاب. هاتفی (از شعوری و فرهنگ ضیاء). مجنبان لاشه در رزمی که دستانی کند رستم میران باشه در روزی که طوفانی کند صرصر. صاحب دیوان مازندرانی (از انجمن آرا). - باشه مثال؛ همانند باشه. مانند باشه : خواستم کز پی صیدی بپرم باشه مثال صرصر حادثه نگذاشت که پر باز کنم. خاقانی. (۱) - - (۵) .Vaza - (۴) .Falkonisus - (۳) .Vashak - (۲) .Vasha (۶ .Vaz) - ن ل: چکک. و چغوک در لهجه محلی خراسان و کرمان هم اکنون متداول و به معنی گنجشک است.

باشه.

[ ] (اِ) به فارسی آش است. (فهرست مخزن الادویه).

باشه.

[شِ] (اِخ) دهی است از دهستان ویسه بخش مریوان شهرستان سنندج که در ۲۴ هزارگزی شمال باختر دژ شاهپور و ۲ هزارگزی مرز ایران و عراق و ۸ هزارگزی پنجوین در دامنه واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۱۰۰ سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و لبنیات و توتون و برنج و شغل اهالی زراعت و گله داری و راه آن اتومبیل رو و مالرو است. نام قدیم آن باشماق بوده است و فرهنگستان به باشه تغییر داده و پاسگاه مرزبانی گمرک و دبستان دارد. پاسگاه مرزبانی معروف برج چمن آرا در کنار مرز جزء باشه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵ و لغات مصوبهء فرهنگستان).

باشه انداختن.

[شَ / شِ اَ تَ] (مص مرکب) رها کردن باشه برشکار. پرواز دادن باشه برای گرفتن شکار : اباقاخان را بدیدار او شعفی تمام ظاهر شد و بوقت مراجعت او فرمود که پیر شده ام و اگر چه فرزندم ارغون فرزند غازان را بغایت دوست میدارد و چون یگانه است

مفارقت او نخواهد، مرا دلخواه چنان است که او را پیش من فرستد تا باشه و طرمتای(۱) می اندازد و شیرالغومی آورد... (تاریخ مبارک غازانی ص ۵). (۱) - طرمتای یا طرمطای در ترکی بمعنی نوع پرنده است.

باشهء فلک.

[شَ یِ فَ لَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از آفتاب است ||. کنایه از نسر طایر و نسر واقع، و آنها دو صورت اند از جملهء صور چهل و هشتگانهء فلک. (برهان). صورت نسر از صور فلکی. (هفت قلزم).

باشی.

(ترکی، ص نسبی) مرکب از باش بمعنی سر و «ی» نسبت، بمعنی مقدم و رئیس. و آن بیشتر در ترکیبات بکار رود. سردار. (غیاث اللغات) (آنندراج). رئیس. مدیر. (ناظم الاطباء). فرمانده. - آبدارباشی.؛ آت باشی. آردل باشی. آشپزباشی. اسلحه دارباشی. امیرآخورباشی. (سازمان حکومت صفوی ص۹۴ و تذکرهٔ الملوک ص۱۲ و ۱۴). امیرشکارباشی. (همان کتاب ص۹۳ و تذکرهٔ الملوک ص۵ و ۱۳ و ۵۵). انباردارباشی. (تذکرهٔ الملوک ص۲۳). اون باشی. (سازمان حکومت صفوی ص۶۱). ایشیک آقاسی باشی. (تذکرهٔ الملوک و سازمان حکومت صفوی) باغبان باشی. پنجه باشی. تفنگدارباشی. توپچی باشی : و سرکردگان دیگر به کرمانشاهان فرستاد که قلعه و توپخانه و امیرخان توپچی باشی را از روی صلح یا جنگ به دست آورد. (مجمل التواریخ گلستانه ص ۲۷). توشمال باشی. (سازمان حکومت صفوی ص ۱۲۸ و ۱۲۹). جبه دارباشی. جلودارباشی. (ایضاً ص ۹۴). جراح باشی : جراح باشی را شب فرستاده دیدهء جهان بین او را از حدقه برآورد. (مجمل التواریخ گلستانه ص۲۸). چراغچی باشی، چال چی باشی. (سازمان حکومت صفوی ص۱۰۹). حکیم باشی. (تذکرهٔ الملوک ص ۲۰ سازمان حکومت صفوی ص۱۰۹). خادم باشی. خبازباشی. خرکچی باشی. خواجه باشی. خیاط باشی. (تذکرهٔ الملوک ص ۳۰). دلاک باشی. ده باشی. زنبورک چی باشی. زین دارباشی. (سازمان حکومت صفوی ص۹۴). سرایدارباشی. سفره چی باشی. شاطرباشی. شرابچی باشی. صراف باشی. (سازمان حکومت صفوی ص۱۳۳). ضرابی باشی. (سازمان حکومت صفوی ص ۱۱۰). عسس باشی. (سازمان حکومت صفوی ص۱۵۳). عکاس باشی. غلام باشی. فراشباشی. (تذکرهٔ الملوک ص ۳۱ و سازمان حکومت صفوی ص۱۲۷). فیلبان باشی. قاپوچی باشی. (تذکرهٔ الملوک ص۲۸). قوشچی باشی. قورچی باشی. (سازمان حکومت صفوی ص ۸۵). قهوه چی باشی. قحبه باشی : در جرگهء لولیان سرافراز هر یک بخطاب قحبه باشی. نعمت خان عالی (از آنندراج). کشیک چی باشی. لله باشی. متولی باشی. معمارباشی. (تذکرهٔ الملوک ص ۱۱). مشعل دارباشی. (تذکرهٔ الملوک ص ۳۱). ملاباشی. (سازمان حکومت صفوی ص۷۲). موزیکان چی باشی. منجم باشی. (سازمان حکومت صفوی ص ۷۱). مین باشی. (تذکرهٔ الملوک ص۹). میر آخورباشی. میهماندارباشی. (سازمان حکومت صفوی ص ۷۱). منشی باشی. نانواباشی. نسق چی باشی. (سازمان حکومت صفوی ص۱۵۵) :جمعی از عمال و کدخدایان قزوین را به سعایت امامقلی بیک نسقچی باشی از تیغ بی دریغ گذرانید. (مجمل التواریخ گلستانه ص۲۷). نقاش باشی. وثاقباشی : هندو یعنی که جرم کیوان بهرام فلک چون وثاقباشی.انوری. یوزباشی. (سازمان حکومت صفوی ص ۶۱ و ۱۶۸ و تذکرهٔ الملوک ص۱۹). و رجوع به زندگانی شاه عباس اول تألیف نصرالله فلسفی شود ||. و نیز در ترکیب اسامی محل چون مزید مؤخری آید نظیر: قاچارباشی؛ محلی کنار جیحون : به قاچار باشی فرود آمدند نشستند و یکبار دم برزدند. فردوسی (شاهنامهء چ بروخیم ج ۳ ص۵۹۵ س ۳ ||). بزبان خراسان قرمساق. (آنندراج) : حذر از تیغ این دلاک باشی(۱) که سربازی است اینجا سرتراشی. شفیع اثر (از آنندراج). صاحب آنندراج این شعر را بعنوان شاهد معنی فوق آورده است و حال آنکه گمان میرود کلمهء باشی در این بیت بصورت پسوندی به کلمه دلاک افزوده شده است. نظیر ترکیبات دیگری که در فوق آوردیم و تواند بود که کلمه محرف ناشی

باشد چنانکه در بعضی نسخ است و شاید در تداول عامه خراسان ترکیب دلاک باشی در آن روزگار مرادف قرمساق و ناسزا بوده است. (۱) - ن ل : دلاک ناشی. و در این صورت شاهد نخواهد بود.

باشی.

(اِخ) قریه ای است در چهارفرسنگی جنوبی تنگستان. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان ساحلی بخش اهرم شهرستان بوشهر که در ۳۳ هزارگزی جنوب باختر اهرم در کنار شوسهء سابق بوشهر به کنگان در کنار دریا در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و مرطوب با ۳۹۵ تن سکنه و آب آن از چاه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و خرما و تنباکو و شغل مردمش زراعت و ماهیگیری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باشیا.

[شَی یا] (اِخ) نام قریه ای است و در شعر بحتری آمده است. (معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

باشی بوزوق.

(ترکی، اِ مرکب)(۱) (مرکب از باش بمعنی سر و بوزوق بمعنی پریشان) چریک. حشر دسته ای از سربازان مخصوص سلاطین عثمانی که به خشونت معروف بودند و بخصوص در جنگهای کریمه شرکت داشتند. (۱) - Bachi - bousouk.

باشی پشتی.

[پُ] (اِ مرکب) مِسنَدَه. (یادداشت مؤلف). نُمَرقَه. (یادداشت مؤلف).

باشیدن.

[دَ] (مص) بودن. (ناظم الاطباء) :در تنها باشیدن وسواس غلبه کند. (کیمیای سعادت). با چنین امانت مغفل زیستن و بیکار باشیدن ظلومی باشد و جهولی. (کتاب المعارف). و این مصلح باشیدن اهل ایمان و سلامت باشیدن اهل ایمان از غفلت و معصیت بوی آن آب ایمان است. (کتاب المعارف ||). ایستادن. توقف کردن. ماندن. (آنندراج). منزل کردن. اقامت داشتن. اقامت کردن. مقیم شدن. زیستن. (ناظم الاطباء) (شعوری) : و علی بن الحسین بغرب رفت و سیزده ماه آنجا باشید. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۰۲). و آن را کوشک مغان [به بخارا] میخوانند و آنجا مغان باشیده اند. (تاریخ بخارای نرشخی). و از بعد آن یکسال عمرولیث بنیشابور باشید غمناک و اندوهگین و پشیمان. (تاریخ بخارای نرشخی ص ۱۰۵). و امیراسماعیل سه روز آنجا باشید. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۰۶). گفتند جوانی است صاحب وجد، و حالتی دارد و ریاضتی شگرف میکند، ابراهیم گفت مرا آنجا برید تا او را ببینم. ببردند. جوان گفت مهمان من باش، تا سه روز آنجا باشید و مراقبت حال آن جوان کرد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). مرا تا بود امیدی که داری شاد باشیدم چو دانستم که با خوی تو کار افتاد من رفتم. سیف اسفرنگ. و اکثر اوقات که حضرت خواجه در قصر عارفان میبودند در آن حجره می باشیدند. (انیس الطالبین نسخهء خطی مؤلف ص۴۵). خواجه فرمودند که اینجا مصلحت باشیدن نیست زود عزیمت راه حج کردند. (انیس الطالبین ص۱۰۷). چند روز در بخارا باشیدم و بضرورت بطرف نسف با اندوه و بار و قبض عظیم متوجه شدم. (انیس الطالبین ص۱۳۰). آنگاه سلطان اشارت کرد که این مرد را بخانهء خود گسیل کنند که من بعد باشیدن او در اینجا مصلحت نیست. (دولتشاه در شرح حال ذوالفقار شیروانی ||). شدن. صیرورهٔ. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۰ ||). در

فرهنگ ناظم الاطباء بمعنی پایمال کردن و پاسپردن نیز آمده است اما این معنی مخصوص آن فرهنگ است.

باشیده.

[دَ / دِ] (ن مف) بوده ||. مقیم. سکونت کرده. متوقف. منزل گزیده : مردی بود از عرب ببخارا باشیده، و مردی مبارز بود و مذهب شیعه داشتی. (تاریخ بخارای نرشخی ص۷۳).

باشیر.

(اِخ) نام دهی نزدیک آمل، بمازندران. (مازندران و استرآباد رابینو متن انگلیسی ص ۱۳۰ بنقل از ابن اسفندیار).(۱) در ترجمهء وحید مازندرانی (ص ۱۷۳) این نام بصورت بشیر نقل شده است و ظاهراً مبنی بر اشتباه باشد. (۱) - Bashir.

باشین.

(اِ) چوب پاره ها و خاشاک. (آنندراج). تراشه های چوب. (ناظم الاطباء ||). شاخه های بریدهء درخت. (آنندراج).

باشین.

(اِخ) صورتی از نام قریه ای که در «نزهۀ القلوب چ لیدن» بصورت ناشقین، در ولایت قزوین آمده است. (نزهۀ القلوب جزء۳ ص ۲۸۱).

باشین.

(اِخ) صورتی از نام شهری در غرجستان که بصورت آبشین و افشین نیز در ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی لسترنج آمده است و گوید بفاصلهء یک تیررس در ساحل شرقی مرغاب علیا و بمسافت چهار منزل بالای مروالرود واقع بوده است. رجوع به سرزمینهای خلافت شرقی ترجمهء محمود عرفان ص۴۴۲ شود.

باشینان.

(اِخ) از قرای مالین در نواحی هرات. (از معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰).

باشینانی.

(ص نسبی) منسوب به باشینان، از قرای هرات. (معجم البلدان).

باشینانی.

(اِخ) عبدالمعزبن علی بن عبدالله بن یحیی بن ابی ثابت الفارسی مکنی به ابوالفتح الهروی از روات بود و در باشینان اقامت داشت و در جمادی الاولی سال ۵۴۹ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

باش یوزخه.

[خَ] (اِخ) محلی نزدیک گرگان رود قریب قره سو و در شش میلی ملاقلیچ خان. رجوع به مازندران و استرآباد رابینو ص۹۱ و ۹۴ و ۱۰۰ متن انگلیسی و ص۱۲۶، ۱۳۰، ۱۳۷ ترجمهء وحید مازندرانی شود.

باصبده.

[ ] (اِخ) در نزهة القلوب بصورت باصبده آمده و ظاهراً همان بازبدی است، از دیار بکر و ربیعه، شهری وسط است. حاصلش غلات و پنبه و اندکی میوه باشد. حقوق دیوانیش بیست و چهار هزار و سیصد دینار است. (نزهة القلوب چ لیدن جزء ۳ ص۱۰۳). و رجوع به بازبدی و بازبداوی شود.

باصبرین.

[] (اِخ) شیخ علی بن احمد سعید باصبرین صاحب کتاب «اثمد العینین فی اختلاف الرملی و ابن حجر» در فقه شافعی که در مصر بسال ۱۳۰۳ ه . ق. بچاپ رسیده است. رجوع به معجم المطبوعات ذیل علی باصبرین شود.

باصدی.

[ص] (اِخ) دهی است از دهستان شهریاری بخش رامهرمز شهرستان اهواز که در ۷ هزارگزی جنوب خاوری رامهرمز و یک هزارگزی جنوب خاوری راه اتومبیل رو رامهرمز به خلف آباد در دشت واقع است. ناحیه ای است گرمسیر دارای ۳۰۰ تن سکنه و آب آن از رودخانهء رامهرمز تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و کنجد و بزرک و شغل مردمش زراعت است. در تابستان میتوان با اتومبیل از راه آن گذشت. ساکنین آن از طایفهء لر و عرب هستند. این آبادی از دو محل بنام بالا و پایین تشکیل شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

باصدی حاج یاران.

[ص] (اِخ) دهی است از دهستان رستم آباد بخش رامهرمز شهرستان اهواز و ۵ هزارگزی خاور راه اتومبیل رو رامهرمز به خلف آباد، در دشت واقع است. ناحیه ای است گرمسیر با ۳۰۰ تن سکنه و آب آن از رودخانه رامهرمز تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و کنجد و بزرک و راه آن مالرو است. یک دبستان دارد. ساکنین آن از طایفهء سادات زیدون میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باصر.

[ص] (ع ص) چشم دارنده. ذوبصر. (تاج العروس) (از اقرب الموارد ||). لمح باصر؛ ذوبصر و تحدیق. (تاج العروس). نگاه تیز. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). اریته لمحا باصراً؛ ای: نظراً بتحدیق شدید. (ناظم الاطباء ||). در مکتب حکمت اشراق که ابصار یا دیدن را به روش دیگری تعبیر می کنند و نظریه های خارج شدن شعاعی از چشم و برخورد آنها با مبصرات یا انطباع صورت شیئی در رطوبت جلیدی و جز اینها را رد می کنند و برای دیدن، نبودن حجاب میان باصر و مبصر را کافی میدانند باصر را سرچشمهء نور اسپهبدی می دانند و می گویند هنگام مقابلهء مستنیر با عضو باصر برای نفس علم اشراقی حضوری بر مبصر حاصل میشود و ادراک «دیدن» روی میدهد. شیخ اشراق (سهروردی) در ذیل عنوان «حقیقت صور مرایا و تخیل» آرد: همچنانکه همه

حاسه ها بیک حس بازمی گردند که حس مشترک است، همهء نورها در نور مدبر به نیروی واحدی باز میگردند که عبارت از ذات روشنایی فیاض لذاته است و هر چند ابصار مشروط به مقابلهء با بصر است جز اینکه در باصر نور اسپهبدی است... اصحاب عروج برای نفس مشاهدهء صریح کاملتری از آنچه برای بصر دست میدهد آزموده اند و آن هنگام انسلاخ شدید نفس از بدن است. (از حکمت اشراق ص۲۱۳). و رجوع به فهرست همان کتاب در ذیل ابصار و باصر و بصر شود.

باصر.

[صَ] (ع اِ) جهاز گرد کوچک شتر، که سیبویه بدان تمثل جسته است. (تاج العروس) (از اقرب الموارد). پالان خرد. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). ج، بَواصِر. (ذیل اقرب الموارد).

باصر.

[ ] (اِخ) از قرای ذَمار در یمن. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

باصر.

[] (اِخ) (در بیابان) از شهرهایی بود که برای بست تعیین شد و بعضی گمان میبرند که همان «برازین» باشد. (از قاموس کتاب مقدس).

باصر کلا.

[صِ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان لاله آباد بخش مرکزی شهرستان بابل که در ۱۲ هزارگزی جنوب باختری بابل و ۳ هزارگزی شمال شوسهء بابل به آمل در دشت واقع است. ناحیه ای است مرطوب با ۳۵ تن سکنه و آب آن از رودخانهء کاری تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و مختصری غلات و پنبه و کنف و صیفی کاری و شغل اهالی زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باصره.

[صِ رَ] (ع اِ) باصرهٔ. چشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (مهذب الاسماء). دیده. عین. بصر ||. در تداول دانشهای حکمت و روانشناسی آن است که حیوان با آلت چشم بدان اشکال و الوان را درک کند و فرق میان سیاهی و سبزی و سرخی و جز آن و درازی و کوتاهی و دوری و نزدیکی و نور و ظلمت بدان کند. (یادداشت مؤلف). بینایی. (ناظم الاطباء) (لغات مصوبه فرهنگستان ایران). قوت بینایی. (آنندراج). بینش. - قوهء باصره؛ قوهء بینایی که یکی از قوای پنجگانهء ظاهر باشد. حس باصره یا بینایی ما را از نور و رنگ آگهی میدهد و مهمترین و کاملترین حواس است. اندام این حس، چشم یا اگر بخواهیم دقیقتر بگوییم قسمت مؤخر چشم است که شبکه نام دارد. محرک خارجی در اینجا عبارت است از امواج «اتر» که روی شبکهء چشم تأثیر کرده سبب احساس نور و رنگ میشوند. اختلاف رنگها علتش بیش و کمی شمارهء امواج نامبرده است در زمان معین، چنانکه زیر و بمی آوازها بسته به عدهء ارتعاشات هوا می باشد. کمینه ارتعاشات اتر که شبکهء چشم را متأثر میسازد در حدود سیصدوپنجاه تریلیون موج در ثانیه است و آن رنگ قرمز را حاصل میکند و بیشینهء امواج که محسوس واقع میشود و در حدود هفتصد تریلیون موج است که از آن رنگ بنفش پیدا میشود. حس باصره ادراکی ترین و صنعتی ترین حواس است برای اینکه مبنای بسیاری از معلومات ذهنی

ماست و در ادراک مکان بزرگترین دخالت را دارد و اکثر تشبیهات و استعارات را مدیون آن هستیم و صنایع نقاشی و حجاری و مجسمه سازی و گچ بری و بسیاری هنرهای زیبای دیگر متناسب با آن میباشد. (از روانشناسی پرورشی، علی اکبر سیاسی ص۴۶).

باصری.

[صِ] (اِخ) یکی از ایلات خمسهء فارس که مرکب از ۳۰۰۰ خانوار است. قشلاق این طایفه در بلوک سروستان، کربال و گوار و ییلاقشان در بلوک ارسنجان و کمین است. تیره های باصری عبارتند از: چاربنیجه، شکاری، علی قنبری، علی میرزائی ویسی. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۷). از زمان صفویه حکومت و ضابطی این ایل ضمیمهء حکومت ایل عرب بود. زبان تیره های باصری فارسی است، جز بنیچه که ترک زبانند. (فارسنامه ناصری ص۳۱۰). در فارسنامهء تیرهء تربُر نیز جزء تیره های باصری آمده است.

باصری.

[صِ] (اِخ) محمد صادق خان باصری پسر محمودخان باصری (متوفی ۱۲۷۹ ه . ق.) ضابط ایل باصری بود، او در فوج سرباز عرب منصب یاوری داشت و دارای چنان فراستی بود که در برابر هر نویسنده می ایستاد به مسافتی که چشم ادراک خط آن نویسنده را نکند از حرکت قلم و انگشت نویسنده مطلب نوشته را از اول صفحه تا آخر درک میکرد و بکرات شاهزادگان و بزرگان او را آزمایش کردند. (از فارسنامهء ناصری ص۳۱۰).

باصری.

[صِ] (اِخ) محمودخان باصری پسر محمدتقی خان باصری ضابط ایل باصری بود که در ۱۲۷۹ ه . ق. وفات یافت. (از فارسنامهء ناصری ص۳۱۰).

باصری.

[صِ] (اِخ) میرشفیع خان باصری پسر میرمهدی خان عرب شیبانی ضابط ایل باصری بود و بعد از او پسرش میررفیع خان باصری و آنگاه محمدتقی خان باصری ضابط این ایل گردید. (از فارسنامهء ناصری ص۳۱۰).

باصفا.

[صَ] (ص مرکب)(۱) پاکیزه. (ناظم الاطباء ||). جای پاکیزه. - آدم باصفا؛ آنکه درونی پاک و ظاهر و باطن یکی و عقیدهء خالص دارد. با حقیقت. پاک ضمیر. پاکدل خوش نیت : و لیکن تو آن میشمر پارسا که باطن چو ظاهر ورا باصفاست. ناصرخسرو. مردی نورانی قوی باصفا مرا پیش آمد. (انیس الطالبین ص۱۵۸ ||). خوش آیند. خوشنما. (ناظم الاطباء). و رجوع به صفا شود. (۱) - از با + صفا.

باصفت.

[صِ فَ] (ص مرکب)(۱) دارای صفت. در مقابل بی صفت ||. آنکه صفت خوب دارد. باخوی. خوش اخلاق. باحقیقت : یکیست با صفت و بیصفت بگوئیمش نه چیز و چیز بگویش که مان چنین فرمود. ناصرخسرو ||. در تداول عامه، آنکه نیکی دیگران

دربارهء خود بیاد دارد. حقشناس و نمک شناس در مقابل نمک نشناس و بی صفت. و رجوع به صفت شود. (۱) - از با + صفت.

باصفرا.

[صَ] (اِخ) قریهء بزرگی است در قسمت شرقی موصل که باغها و تاکستانهای فراوان دارد، انگور این ناحیه تا اواسط زمستان میماند. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

باصلوخان.

[لَ] (اِخ) یاقوت آنرا شهری قدیم می شمرد که بین مدائن و نعمانیه بوده و آثار و خرابه های آن تا بزمان وی باقی بوده است. (رجوع به معجم البلدان و مراصدالاطلاع و مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰) شود.

باصلوی.

[صَ وا] (اِخ) صورتی دیگر از نام شهر صولی که آنرا باب صلوی هم میگفتند و زیر آن شهر بعقوبا در ده فرسخی شمال بغداد واقع بود که کرسی نهروان علیا بشمار میرفت. (از ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی ص۶۴).

باصور.

(ع اِ) گوشت. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). لحم. (اقرب الموارد). لغتی (یا لهجه ای) است در باسور. (اقرب الموارد). رجوع به باسور شود ||. پالان بی خوی گیر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). دارو که چشم را روشن کند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). دارویی است برای چشم.

باضع.

[ضِ] (ع اِ) دلال شتران. (منتهی الارب) (آنندراج ||). حمال متاع مردمان. (منتهی الارب) (آنندراج). کسی که کالای قبیله را حمل میکند، چنانکه گویند: جاء باضع الحی. (ازاقرب الموارد (||). ص) شمشیربران. (منتهی الارب). سیف قطاع. ج، بَضَعَه. (اقرب الموارد ||). آب گوارا. (از منتهی الارب) (آنندراج): ماء نمیر. زاکی. (اقرب الموارد).

باضع.

[ضِ] (اِخ) موضعی است بساحل دریای یمن یا جزیره ای است در آن. (منتهی الارب) (آنندراج). یاقوت گوید: جزیره ای است در دریای یمن (بحراحمر). عبدالله و عبیدالله پسران مروان بن حمار آخرین خلیفهء اموی هنگامیکه به نوبه رفته اند از آن سخن بمیان آورده اند، زنان مردم باضع گوش خود را سوراخ میکرده اند بطوریکه گوش بعض از آنان بیش از بیست شکاف داشته است. به زبان مردم حبشه تکلم میکرده اند. از حبشه عاج و تخم شترمرغ و امثال آن باین جایگاه می آورده اند و در برابر آن شانه و امثال آن میخریده اند. یاقوت گوید که این زمان باضع خراب است. ابوالفتح نصراللهبن عبدالله بن قلاقس اسکندری در قصیده ای که دربارهء بنادر مابین عدن و عیذاب گفته است از آن نام میبرد و گوید : فنقا مشاتیری فصهر یجی دسا فخراب باضع، و هی کالعمورهٔ. و رجوع به معجم البلدان و مراصد الاطلاع شود.

باضعهٔ.

[ضِ عَ] (ع اِ) شکستگی سر که پوست و گوشت کفته باشد و خون نرود از وی. (منتهی الارب) (آنندراج). شکافی که گوشت را پاره کند ولی به استخوان نرسد و خون از آن نیاید، در صورت آمدن خون آنرا دامیهٔ گویند: الشجهٔ الباضعهٔ، والشجهٔ الدامیهٔ. (از اقرب الموارد). شکستگی سر که گوشت بشکافد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آن جراحت سر که گوشت بشکافد. (مهذب الاسماء).

باضک.

[ضِ] (ع ص) بَضوک. (منتهی الارب). شمشیر بران. (منتهی الارب) (آنندراج): سیف باضک و بضوک، قاطع. (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به بضوک شود.

باضوض.

(ع اِ) تری. (منتهی الارب). و مافی البئر باضوض ای: بللهٔ؛ چکه ای آب در چاه نیست. (ناظم الاطباء) (از تاج العروس).

باضهٔ.

[ضْ ضَ] (ع ص، اِ) زن تنک پوست آگنده گوشت. (منتهی الارب). زن لطیف پوست سپید اندام که خون او از پوست نمایان شود. (از تاج العروس).

باط.

(اِ) شادمانی باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۲۲۸).

باط.

(ع اِ) (مشتق از اِباط) بغل. زیر بغل. (دزی ج۱ ص۴۹). - باط حشیش؛ یکدسته علف. یک بغل علف. (از دزی ج ۱ ص۴۹).

باطاسیطیس.

(اِ)(۱) نام گیاهی که در مداوای جراحات دردناک مورد استفاده است. رجوع به ترجمهء فرانسه ابن بیطارج ۱ ص۱۹۸ شود. (۱) - Batatcitis.

باطان.

(اِخ) ناحیتی است بهند. در اوایل قرن هشتم ه . ق. در سرزمین باطان سلطانی بنام طغلق شاه حکومت میکرد، در ۷۵۳ ه . ق. فیروز سوم، در ۸۰۸ ه . ق. طغلق شاه دوم و در ۸۵۵ ه . ق. محمدشاه در آن سرزمین حکومت داشته اند. از (النقود العربیه ص۱۲۹ و ۱۳۰). رجوع به تغلغیه شود.

باطان.

(اِخ) دهی است از دهستان ریوند بخش حومهء شهرستان نیشابور که در ۶ هزارگزی جنوب باختری نیشابور در جلگه واقع است. ناحیه ای است معتدل با ۱۴۸ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و راه آن ماشین رواست. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باطان.

(اِخ) دهی است از دهستان جی بخش حومهء شهرستان اصفهان که در ۴ هزارگزی شمال خاور اصفهان و متصل براه برخوار به اصفهان در جلگه واقع است. ناحیه ای است با آب و هوای معتدل و ۲۱۳ تن سکنه و آب آنجا از قنات و چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی بافی و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باطاننجی.

[نَ] (اِ) قاطاننقی. ظفرالنسر. کف العقاب. (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به قاطاننقی و ترجمهء ابن بیطار ج ۱ ص۱۹۹ شود.

باطئه.

[طِ ءَ] (ع اِ) خنور سفالین که در آن شراب نگاه میدارند. ابریقی که در سر میز از آن در پیاله های کوچک شراب میریزند. ج، بواطی. (ناظم الاطباء). باطیه. رجوع به باطیه شود.

باط باط.

(اِ) به ترکی بزرالبنج را گویند. (فهرست مخزن الادویه).

باطح.

[طِ] (اِخ) (بمعنی اعتماد). و آن شهر هدر عزر بود که طبحه نیز خوانده شده و در میانهء حلب و فرات واقع است. (از قاموس کتاب مقدس).

باطخ.

[طِ] (ع ص) لیسنده، نعت از بطخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - باطخ الماء؛ احمق. (منتهی الارب). نادان. (ناظم الاطباء).

باطرقان.

[طِ] (اِخ) یکی از قرای اصفهان است که اغلب سکنهء آن نساج اند. (معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۰). دهی است به اصفهان. (منتهی الارب). از قراء اصفهان. (مراصدالاطلاع) : دیوانه ای بود از دیه باطرقان بغایت خوش سخن. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۱۱۲).

باطرقانی.

[طِ] (ص نسبی) منسوب به باطرقان از قرای اصفهان. (الانساب سمعانی ورق ۵۹).

باطرقانی.

[طِ] (اِخ) ابوبکر عبدالواحدبن احمدبن محمد بن عبدالله بن عباس باطرقانی از قراء و اهل عبادت و از رواة بود و در اوایل ایام مسعود غزنوی (سال ۴۲۱ ه . ق.) بروایتی در جمادی الاخره و بروایتی در ماه رجب، در مسجد جامع یا در منزل خود، در فتنه ای که خراسانیان آنجا برپا کردند و گروهی بسیار از دانشمندان در آن واقعه کشته شدند، بقتل رسید. (از معجم البلدان) (الانساب سمعانی ورق ۶۰).

باطرقانی.

[طِ] (اِخ) ابوبکر احمدبن فضل بن محمد بن جعفر باطرقانی. از محدثان خوش خط بود. از مصنفات او کتاب طبقات القراء است. (از الانساب سمعانی ورق ۶۰).

باطرنجی.

[طُ رُ] (اِخ) قریه ای است نزدیک قُفص از نواحی بغداد که ابونواس از آن یاد میکند در این شعر : و باطرنجی فالقفص ثم الی قطربل مرجعی و منقلی. (از معجم البلدان و مراصدالاطلاع).

باطرون.

(اِخ) نام سردار رومی در زمان انوشیروان و محافظ شهر حلب. (لغات شاهنامه ص ۴۰) : حلب شد بکردار دریای خون بزنهار شد لشکر باطرون.فردوسی. چه قیصر چه آن بی خرد باطرون زبانش روان را گرفته زبون.فردوسی ||. نام موبدی معاصر انوشیروان. (ناظم الاطباء).(۱) (۱) - در مآخذ دیگر دیده نشد.

باطرون.

(اِخ) مقامی است بلند درون شهر روم در میدانی که آنجا هر سال پادشاه جشن کند. (یادداشت مؤلف). نام کوهی بلند در روم که در آنجا هر سال عیش کنند. (ناظم الاطباء).

باطری.

(۱) (فرانسوی، اِ) بمعنی دستگاهی که از یک سری پیل(۲) و آکومولاتور(۳) تشکیل شده است و برای ذخیره و تولید الکتریسته در اتومبیل و وسائل دیگر بکار رود. دستگاهی که در حکم مخزن الکتریسته و عبارت از ابزاری الکتروشیمی است. در هر خانه از این دستگاه چند صفحهء مثبت و بهمان تعداد صفحه های منفی قرار گرفته و جنس صفحه ها از سرب یا از ترکیبات فلز مزبور است. این صفحه ها بوسیلهء صفحات عایقی که معمو از چوب، لاستیک و شیشه ساخته شده از یکدیگر جدا گشته اند، تمام صفحات منفی و مثبت با همدیگر متصل اند و با علامت (+) یا (-) مشخص میباشند. مجموع صفحه های مثبت و منفی در داخل ظرف محتوی اسید سولفوریک و آب قرار دارند. این محلول الکترولیت نام دارد. هنگام پرکردن باطری (بوسیلهء منبع الکتریکی) بین اسید و ترکیبات

سرب فعل و انفعالی صورت میگیرد و انرژی الکتریکی به صورت انرژی شیمیایی در داخل باطری ذخیره میشود. بدین ترتیب اگر پس از پرکردن باطری، دو سر مثبت و منفی آنرا به یک ابزار مصرف برق وصل کنیم، اسید سولفوریک و صفحه های سربی فعل و انفعالی در جهت عکس انجام می دهند و انرژی شیمیایی ذخیره شده در باطری بصورت انرژی الکتریکی در می آید و در دستگاه برقی مذکور مورد استفاده قرار میگیرد. پس از اینکه مدتی این عمل انجام گرفت البته انرژی شیمیایی ذخیره شده تمام می شود و باصطلاح معروف باطری دشارژ(۴) یعنی خالی میگردد و ناچار دوباره باطری را با دستگاه مولد برق پر و به اصطلاح شارژ(۵) می کنند. اسید در ضمن شارژ باطری به مصرف میرسد، یعنی با مادهء سربی صفحه ها ترکیب میشود و سولفات سرب تولید میکند اما در حین دشارژ اسیدسولفوریک مصرف شده دوباره در الکترولیت بوجود می آید. مقدار ظرفیت باطری بستگی به سطح صفحه های باطری و تعداد آنها دارد. (۱) - Charge. (۵) -Decharge. (۴) - Accumulateur. (۳) - Pile. (۲) - Batterie.

باطری ساز.

(نف مرکب) باتری ساز. سازندهء باطری. آنکه باطری سازد و تعمیر کند.

باطری سازی.

(حامص مرکب) عمل باطری ساز (||. اِ مرکب) جای ساختن باطری. جای تعمیرباطری.

باطس.

[طِ] (اِ)(۱) به یونانی میوه ای است که توت سه گل خوانند و به عربی ثمرة العلیق گویند و درخت آن را سه گل نامند اگر برگ و بار آن را با هم بجوشانند خضابی باشد جهت موی ریش و گیسو و امثال آن. (برهان). نوعی از عُلّیق. (ترجمهء ابن بیطار به فرانسه ج ۱ ص ۲۰۰). تمشک. گیهه. ثمرة العلیق. توت الشوکی. (فرهنگ فرانسه به فارسی نفیسی).(۲)تموش. توت سه گل. (ناظم الاطباء). علیق. (فهرست مخزن الادویه ||). باطس ایدا(۳) یا علیق ایدا. چگلک. توت فرنگی. (یادداشت مؤلف). (۱) - در ابن بیطار با ضم ط ضبط شده است. (۲) - La ronce d' ida. (۳) - Framboise.

باطسه.

[طِ سَ] (اِ) میدان و کشت. (آنندراج ||). مزرعه. جلگه. (ناظم الاطباء). و رجوع به باطیسه شود.

باطش.

[طِ] (ع ص) کسی که حمله کند بر کسی. (ناظم الاطباء). حمله کننده. (غیاث اللغات) (منتهی الارب ||). کسی که سخت گیرد بر کسی یا در هر چیز که باشد: فاذا موسی باطش بجانب العرش. (ناظم الاطباء). سخت گیرنده. (غیاث اللغات) (منتهی الارب). و رجوع به بطش شود.

باطل.

[طِ] (ع ص) مقابل حق. (تاج العروس) (اقرب الموارد) (منتهی الارب). ج، اباطیل. دروغ. نادرست. (مهذب الاسماء) (لغات قرآن

جرجانی). خُزَعبیل. (منتهی الارب). خزعبل. (منتهی الارب). چیزی که پس از تفحص و تحقیق دانسته شود که حقیقت و ثباتی ندارد. قال الله تعالی: لاتلبسوا الحق بالباطل. (قرآن ۲/۴۲). ناحق. (آنندراج). ژاژ. ناروا. لغو. بیهوده. بیهده. (صحاح الفرس). قلب. یاوه. عبث. هرزه. پوچ. نبهره. ناراست. ناصواب. خطا. ابن الالال. ابن التلال. ابن یهلل. ابن تهلل. ابن سهلل. ابن فهلل. بنیات الطریق. بنات عیر. (المرصع). بیراهه رو. آنکه راه حق و صواب فرو گذارد : ماهمه باطلیم چه خداوندی بحق و سزا آمد، همه دستها کوتاه گشت. (تاریخ بیهقی). حق را همیشه حق میباید دانست. و باطل را باطل. (تاریخ بیهقی). دیگر درجه آن است که تمیز تواند کرد حق را از باطل. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۵). خدایگانا برهان حق به دست تو بود اگر چه باطل یک چند چیره شد نهمار. ابوحنیفهء اسکافی (از تاریخ بیهقی ص۲۷۹). چون شدم نیم مست و کالیوه باطل آنگه به نزد من حق بود. ابوسعید خطیری. چو باطل را نیاموزی ز دانش ندانی قیمت حق ای برادر.ناصرخسرو. تقدم هست یزدان را چو بر اعداد واحد را زمان حاصل، مکان باطل، حدث لازم، قدم برجا. ناصرخسرو. حق ز حق خواه و باطل از باطل.سنائی. هر چه جز باطن تو باطل تست.سنائی. باطل و زرق هرگز کم نیاید. (کلیله و دمنه). اقوال پسندیده مدروس گشته... و حق منهزم و باطل مظفر. (کلیله و دمنه). خردمند چرب زبان اگر خواهد حقی را در لباس باطل بیرون آرد. (کلیله و دمنه). بر سر دهمت خاک ز انصاف دمی در گردن حق که دید دست باطل.خاقانی. حکمشان باطل ترست از علمشان کاختران را کامران دانسته اند.خاقانی. در میان حق و باطل فرق کن باش چون فاروق مرحق را معین.خاقانی. بحق و باطل خلقی به فنا رسیدند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۴۲۹). از یک شراب عشق تو بر لوح جان ما نه نقش حق نه صورت باطل بمانده ای. عطار. حق از بهر باطل نشاید نهفت.سعدی. بمیر از باطل و زنده به حق باش چو هستی طالب حق این نسق باش. پوریای ولی ||. محو. ناپدید. (آنندراج). بتباهی رفته. هدر. (دهار). هدر شده : اما اگر کسی را بر آن اطلاع افتد برادری ما چنان باطل گردد که تلافی آن بمال و متاع در امکان نیاید. (از کلیله و دمنه). - آدم باطل؛ بیکاره. عاطل. بیکار. - باطل گرداندن عزم؛ فسخ عزیمت : همگان بگریستند و زاری کردند تا مگر این عزم باطل گرداند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۴۷). - بباطل؛ بر باطل. بیهوده. بناحق : مرا بباطل محتاج جاه خود شمرند بحق حق که جز از حق مراست استغنا. خاقانی. آن وزیرک از حسد بودش نژاد تا بباطل گوش و بینی باد داد.مولوی. - بر باطل بودن؛ نه بر راه حق بودن. بر صواب نبودن. بر بیراهه بودن. بر کفر و زندقه بودن : بر باطلند از آنکه پدرشان پدید نیست وز حق نه آدم است و نه عیسی خطابشان. خاقانی. - خیال باطل؛ سودای بیجا. اندیشهء نادرست : خواجه [احمدحسن] گفت این چه سوداست و خیال باطل. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۲۳). - کلام باطل؛ سخن بیهوده و بی معنی. (ناظم الاطباء). - نوشتهء باطل؛ نوشتهء بیهوده. نادرست :مسعدی را گفته آمد تا هم اکنون معما نامه ای نویسد، با قاصدی از آن خویش و یک اسکدار که آنچه پیش نبشته شده بود باطل بوده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۲). - باطل نشستن، یا نشستن باطل؛ بیهوده نشستن. بیکاری اختیار کردن. تن بکار ندادن : به راه بادیه رفتن به از نشستن باطل اگر مراد نیابم بقدر وسع بکوشم. سعدی. (طیبات). - عاطل و باطل؛ هیچکاره، که بهیچ کار نیاید ||. ناچیز. (منتهی الارب) (آنندراج ||). ساحر :و ما یبدی ء الباطل و مایعید. (قرآن ۳۴/۴۹)ج، بَطَلَه. (اقرب الموارد ||). مفت. رایگان. (یادداشت مؤلف ||). شرک: یَمْحُ الله الباطل (قرآن ۴۲/۲۴) یعنی خدا می زداید شرک را. (تاج العروس ||). در تداول شرع و اصول، چیزی است که به اصل خود صحیح نباشد. (از تعریفات جرجانی). آنچه با وجود صورت از هر وجه فاقد معنی باشد یا بسبب انعدام اهلیت یا محلیت، چون بیع آزاد و بیع کودک. (از تعریفات جرجانی). مالی که بدان اعتنا بشود ولی به هیچ رو مفید نباشد. (از تعریفات جرجانی ||). در تداول صوفیان معدوم است. (اصطلاحات صوفیه ذیل تعریفات (||). اِخ) ابلیس. (ناظم الاطباء) (تاج العروس). شیطان. (اقرب الموارد ||). بیکار. عاطل. (یادداشت مؤلف). بیکاره. (ناظم الاطباء).

باطل.

(اِخ) بنوابی الباطل. قبیله ای در یمن از طایفهء عک. (از تاج العروس).

باطلاق.

(ترکی، اِ) باتلاق. زمینی با آبی راکد که پای در آن فرو رود. (یادداشت مؤلف). گِلزار. لجن زار. خلاب. زمینی یا شوره زاری سخت گلناک و سست بسبب ایستادن آب در آن که اجسام بر آن قرار نتوانند گرفت و فروروند ||. اجمه. (ج، آجام). (یادداشت مؤلف).

باطلاق.

(اِخ) دهی است از دهستان گرم بخش ترک شهرستان میانه که در ۲۰ هزارگزی خاور بخش و ۱۶ هزارگزی شوسهء میانه به خلخال واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۸۱ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و نخود و عدس و بزرک و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باطلاق جزموریان.

[قِ جَ زِ] (اِخ)باطلاقی در جنوب کوه شاهسواران در حوالی رود بمپور بلوچستان. رجوع به جزموریان شود.

باطلاق گاوخونی.

[قِ] (اِخ) باطلاقی در جنوب شرقی اصفهان که بقایای زاینده رود در آن فرو میرود. رجوع به گاوخونی شود.

باطلاقی.

(ص نسبی) منسوب به باطلاق. باطلاق بودن زمینی که بصورت باطلاق در آمده باشد. رجوع به باطلاق شود.

باطل السحر.

[طِ لُسْ سِ] (ع اِ مرکب) دعا یا عملی تباه کنندهء اثر جادوئی. (یادداشت مؤلف). عزائم و افسون که ابطال سحر بدان کنند. (آنندراج). هر آنچه جادو و سحر را بی اثر کند. (ناظم الاطباء) : چین ابرو خط آزادی است مجنون ترا ناز بیجا باطل السحر است افسون ترا. محمدجان بیک بن رستم بیگ داغستانی. (از آنندراج). باطل السحر به آن نرگس جادو چه کند؟ خرمن صبر به مور کمر او چه کند؟ میرزا معز فطرت (از آنندراج).

باطلانه.

[طِ نَ / نِ] (ص مرکب، ق مرکب)بطور باطل. (ناظم الاطباء).

باطل پرست.

[طِ پَ رَ] (نف مرکب) آنکه پیرو راه باطل باشد. کافر که باطل پرستد. بیراهه رو. مقابل حق پرست : سر حق شناسان بر آرم ز

خاک به باطل پرستان در آرم هلاک. نظامی.

باطل پرور.

[طِ پَ رْ وَ] (نف مرکب) آنکه باطل را پرورد. دوستدار کفر و بیراهه روی : بوالمظفر حق نواز و خصم باطل پرور است دور باطل حق تعالی بر نتابد بیش ازین. خاقانی.

باطل پیشه.

[طِ شَ / شِ] (ص مرکب)آنکه راه ناحق پیشه سازد. بی سروپا. غوغا. (یادداشت مؤلف) : و عامهء شهر و باطل پیشه ها سرها برهنه کردند و با یکدیگر حرب اندر گرفتند و جماعتی از سواران بباب العامه هر چهارپای که یافتند بر در سرای مقتدر پی کردند. (مجمل التواریخ و القصص).

باطل خوار.

[طِ خوا / خا] (نف مرکب)خورندهء باطل. محوکنندهء باطل. چیزی که ناحق را فروبرد. (آنندراج) : رایتت آیتی است حق گستر قلمت معجزی است باطل خوار. انوری (از آنندراج).

باطل ستیز.

[طِ سِ] (نف مرکب) بر باطل ستیزنده. که نه بر حق ستیزد. آنکه جنگ به ناحق کند. (آنندراج) : ز حق دشمنی چند باطل ستیز ببین(۱) چون کند حق ز باطل گریز. نظامی (از آنندراج). (۱) - ن.ل: مکن، در اینصورت شعر شاهد باطل ستیز نخواهد بود.

باطل شدن.

[طِ شُ دَ] (مص مرکب) (... روزه و امثال آن) از میان رفتن. تباه گشتن. فاسد شدن. (از آنندراج). ناچیز شدن. هیچ شدن. (ناظم الاطباء). بطلان. تباه شدن بواسطهء عملی مبطل : این مملکت خسرو تأیید سمائی است باطل نشود هرگز تأیید سمائی.منوچهری. زرق تن پاک همه باطل و ناچیز شود گر نیاید بدرتاش تکین بر دم آش(۱). ناصرخسرو. نکوئی گر کنی منت منه، زان که باطل شد زمنت جود و احسان. ناصرخسرو. دعوی که مجرد بود از شاهد معنی باطل شودش اصل به چونی و چرائی. سنائی. بس توبه و پرهیزم کز عشق تو باطل شد منبعد بر آن شرطم کز توبه بپرهیزم.سعدی. از دل ما سیهان مهر سفیدان بردند سحر باطل شود آنجای که اعجاز آید. واله هروی (از آنندراج ||). حُبوط. (دهار) (ترجمان القرآن). ساقط شدن. فوت شدن ||. از میان بشدن. (یادداشت مؤلف). از میان رفتن. معدوم گردیدن. نیست گشتن : اکنون دختر آمد امید من باطل شد. (قصص الانبیاء ص۲۰۳). و بسبب این تب شهوت طعام یکبارگی باطل شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اگر بسیار در آفتاب بماند [صندل] و کهن شود بوی آن باطل گردد. (فلاحت نامه ||). از کار افتادن. ساقط شدن : و بسیار دیده اند که نشانه های بیمناک پدید آمده است مث نبض باطل شده است... (ذخیرهء خوارزمشاهی). گاهی که سردی غلبه کند نبض باطل شود. و گاهی که حرارت برافروزد و سریع شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و اندر هر دو نوع (زکام) آواز گرفته باشد و سخن در بینی گوید و حس بوئیدن باطل شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - باطل شدن آواز؛ گرفتن آواز. برنیامدن آواز بسبب بیماری و جز آن : کسی را که آواز باطل شده باشد [تریاق را] هم در ماءالعسل دهند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). (۱) - ن ل: گر نیاید پدر...

باطل کردن.

[طِ کَ دَ] (مص مرکب)ابطال. (ترجمان القرآن). الغاء. (تاج المصادر بیهقی). از میان بردن. مضمحل کردن. محو کردن. تباه کردن : و لیکن اتفاق آسمانی کند تدبیرهای مرد باطل.منوچهری. باطل کند شبهای او تابنده روز انورش ناچیزگردد پیر و زرد آن نوبهار اخضرش. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص ۲۱۸). اندر داروهایی که موی را باطل کند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اندر باطل کردن جعدی موی. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و اگر سوزان و تیز بودی موی را [موی مژه را] بریزانیدی و باطل کردی و ممکن نگشتی که اندر وی موی رستی. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و بر بدیهه بر سر شراب دو سه درج بنوشتم و بعد باطل کردم. (مجمل التواریخ و القصص). تگرگی بارید چنانکه غله ها را باطل کرد. (جهانگشای جوینی). طوطئی را بهوای شکری دل خوش بود ناگهش سیل فنا نقش امل باطل کرد.حافظ ||. از حیز انتفاع انداختن : چاهی بدین عظمت و بلعجبی انباشته و باطل کردند. (المضاف الی بدایع الازمان ص۵۰ ||). از یاد بردن. فراموش کردن : هر پارسا را کان صنم در پیش خاطر بگذرد چشمش بر ابرو افکند باطل کند محراب را. سعدی. کف کریم و عطای عمیم او نه عجب که ذکر حاتم و امثال او کند باطل.سعدی. - باطل کردن حق؛ ناحق جلوه دادن آن. دگرگون کردن آن : باطلی گر حق کنم عالم مرا گردد مقر ورحقی باطل کنم منکر نگردد کس مرا. (از کلیله و دمنه). - باطل کردن عزم؛ فسخ عزیمت : عمر خطاب عزم کرد که بشام رود بیرون آمد باز باطل کرد که آنجا رود که وبا بود و طاعون. (مجمل التواریخ). پس ملک حبشه از این خبر تافته شد و خواست که بیمن آید ابرهه رسول فرستاد و عذر خواست و بندگی و طاعتداری پیدا کرد. ملک حبشه رفتن بیمن باطل کرد. (مجمل التواریخ). - باطل کردن نماز و روزه و توبه؛ شکستن آن : نیست بر من روزه در بیماری دل زان مرا روزه باطل میکند اشک دهان آلای من. خاقانی.

باطل گرداندن.

[طِ گَ دَ] (مص مرکب)باطل کردن : همگان بگریستند و زاری کردند تا مگر این عزم باطل گرداند. (فارسنامهء ابن بلخی||). محو کردن. تباه کردن. باطل کردن :مردم محله آن نقش را سترده بودند و باطل گردانیده. (تاریخ طبرستان).

باطل گردانیدن.

[طِ گَ دَ] (مص مرکب) باطل گرداندن. باطل کردن ||. محو کردن. نابود کردن : بعد از آن آنرا دیواری ساختند و چهار دروازه و بمدتی نزدیک آنرا باطل گردانیدند و عمارت در افزودند. (مجمل التواریخ و القصص).

باطل گردیدن.

[طِ گَ دی دَ] (مص مرکب) باطل گشتن. باطل شدن. محو شدن. از میان رفتن. زُهوق. (ترجمان القرآن) : اگر سوءالمزاج سرد باشد اندر هوای سرد و خنک بامداد لبها کبود گردد و حس او باطل گردد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). امیر بدین نامه بیارمید و رفتن سوی غزنین باطل گشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۱۶). آخر به سحاب بین که هر قطرهء آن در بحر گهر گشت و به صحرا باطل. حاجی محمد علی اصفهانی (از آنندراج). پاکان سبب فساد هرگز نشوند از آب دهن روزه نگردد باطل. محمد طاهر آشنا ملقب به عنایت (از آنندراج).

باطل گفتن.

[طِ گُ تَ] (مص مرکب)بیهوده گفتن. ناحق گفتن. ژاژخایی. پراکنده گویی : بلی مرد آنکس است از روی تحقیق که چون خشم آیدش باطل نگوید. سعدی (گلستان).

باطل نیوش.

[طِ نِ] (نف مرکب) یا گفتار باطل نیوش؛ باطل شنو. حق نشنو. آنکه به سخن بیهوده گوش فرادهد : تبسم کنان گفتش ای تیزهوش اصم به که گفتار باطل نیوش.سعدی.

باطله.

[طِ لَ / لِ] (از ع ص) مؤنث باطل : لاحاجب است بر در الا شده مقیم کو ابلهان باطله را میزند قفا.خاقانی ||. به اصطلاح اهل دفاتر ایران، فرد باطل، منسوخ. (آنندراج). - داغ باطله؛ نشان بیهودگی و از کار افتادگی. - داغ باطله به اسپی یا کسی زدن؛ او را از جرگه بیرون کردن. از زمرهء کار آمدان بیرون راندن. رجوع به داغ شود ||. کاغذ یا نوشته ای باطله که بکار نیاید.

باطلینوس.

[طِ] (ع اِ) و بطلینوس. حلزون دریایی. اصل کلمه یونانی است. (از قطر المحیط).

باطلیهٔ.

[ ] (اِخ) محلتی است به قاهره. (تاج العروس).

باطن.

[طِ] (ع اِ) پنهان. (آنندراج) (منتهی الارب). خلاف ظاهر. (تاج العروس). نهان. (از اقرب الموارد) (مهذب الاسماء). ج، بَواطِن. (مهذب الاسماء). ناپیدا. مقابل ظاهر : شعر تو شعر است لیکن باطنش پر عیب و عار کرم بسیاری بود در باطن در ثمین. منوچهری. هوالاول و الآخر و الظاهر و الباطن و هو بکل شیی ء علیم؛ اوست اول و آخر و ظاهر و باطن و اوست بهمه چیز دانا. (قرآن ۵۷/۳). فضرب بینهم بسور له باب باطنه فیه الرحمهٔ و ظاهره من قبله العذاب؛ پس کشیده شد میان ایشان دیواری که مر او راست دری که باطنش در اوست رحمت و ظاهرش از پیش آن است عذاب. (قرآن ۵۷/۱۳). و ذروا ظاهر الاثم و باطنه، ان الذین یکسبون الاثم سیجزون بما کانوا یقترفون؛ و واگذارید بیرون گناه و درونش را بدرستیکه آنها که کسب میکنند گناه را زود باشد که جزا داده شوند بآنچه که کسب میکردند. (قرآن ۶/۱۲۰). واسبغ علیکم نعمه ظاهرهٔ و باطنهٔ، و تمام گردانید بر شما نعمتهایش را ظاهری و باطنی. (قرآن ۳۱/۲۰ ||). اصل. (ناظم الاطباء ||). راز. (یادداشت مؤلف). ضمیر ||. فلسفهء پنهانی. (ناظم الاطباء). اما او در این قول منفرد است ||. اندرون هر چیز. به مجاز، وقتی که باطن و حقیقت هر چیز شناخته شود گویند: بطن الامر. (تاج العروس). اندرون شکافی: استبطن امره؛ ای عرف باطنه. (تاج العروس). ج، اَبطِنَهٔ و بُطنان. (اقرب الموارد). داخل هر چیز. (منتهی الارب) (آنندراج). درون. (ناظم الاطباء). اندرون : بزبان گویم خلاف آنچه در دل است یا برابر نباشد ظاهر گفته ام با باطن کردارم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۹). بباطن چو خوک پلید و گرازی. (همان کتاب ص۳۸۴). ای طبل بلندبانگ در باطن هیچ.(گلستان). - باطن البلد؛ اندرون شهر. (مهذب الاسماء). در مقابل ظاهر بلد، خارج شهر. و رجوع به باطنه و باطنهٔ البلد شود. - باطن خوردن؛ بکسی بد

کردن و صدمهء آنرا در اثر حسن طویت او خوردن. معنویت و حقیقت کسی زدن کسی را : غفلت شبها به این روزم نشاند باطن شب زنده داری خورده ام. سنجر کاشی (از آنندراج) - باطن زدن؛ معنویت کسی، دیگری را صدمه زدن(۱) : ساقی نه سیه مستیت از میکده باشد گویا که ترا باطن زاهد زده باشد. تأثیر (از آنندراج). - باطن مرفق؛ گوز بر زانو. (مهذب الاسماء). - بدباطن؛ بدنیت. ناپاک. بداندیش. دارای درونی پلید. - به باطن کسی یا چیزی گذاشتن؛ بمعنویت و حقیقت کسی واگذار کردن. دعای بد. (آنندراج) : دل کار خود بدامن پاک دعا گذاشت اغیار را بباطن مهر و وفا گذاشت. صائب (از آنندراج). - خوش باطن؛ آنکه دلی پاک دارد. باصفا. خوش قلب. خوش نیت. - ظاهر و باطن یکی بودن (در تداول عامه)؛بی غل و غش بودن. بی ریا و بی مکر بودن. چیزی از کسی نهان نداشتن. - علم الباطن؛ باطن شناسی و آن معرفت به احوال قلب و تخلیه و سپس تحلیه است و از این علم به علم طریقت و حقیقت نیز تعبیر میشود و آنرا علم تصوف نیز خوانند. و اما دعوی تقابل بین ظاهر و باطن، آن طور که مردم عامی بدان ادعا دارند، بشهادت عموم و خصوص باطل است. (از کشف الظنون). - کور باطن؛ بی بصیرت. بی حقیقت. آنکه درک واقعیت و حقیقت نکند ||. مَخبَر. (یادداشت مؤلف). مَحبِّر. (یادداشت مؤلف). سریرت. (اقرب الموارد). ضمیر. دل. (ناظم الاطباء) : درون من در این یکی است با بیرونم و باطنم یکی است باظاهرم [مسعود] . (تاریخ بیهقی ص۳۱۵). و لیکن تو آن میشمر پارسا که باطن چو ظاهر ورا باصفاست. ناصرخسرو. و وزیر پدرش از وی [دارا] نفور شد و مستشعر، و در باطن با اسکندر رومی یکی شد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۵). باطن تو حقیقت دل توست هر چه جز باطن تو باطل توست.سنائی. ظاهر و باطن من بعلم و عمل آراسته شود. (کلیله و دمنه). و ظاهر و باطن در خدمت ایشان برابر دارد. (کلیله و دمنه). خردمند بمشاهدت ظاهر هیأت باطن را بشناسد. (کلیله و دمنه). در ظاهرم جنابت و در باطن است حیض آن به که غسل هر دو به یکجا برآورم. خاقانی. یکی از بزرگان گفت پارسائی را چه گوئی در حق فلان عابد که دیگران بطعنه درو سخنها گفته اند، گفت بر ظاهرش عیب نمی بینم و در باطنش غیب نمیدانم. (گلستان). آتشکده است باطن سعدی ز سوز عشق سوزی که در دلست در اشعار بنگرید. سعدی (بدایع ||). خاطر : باطن آسوده از یک حرف بر هم میخورد غنچه تا خواهد نفس بر لب رساند بیدل است. بیدل (از آنندراج ||). از اسماء خداوند عز و جل، باطن یعنی عالم سر و خفیات و بقولی باطن پوشیده از دیدگان خلایق و اوهام ایشان است چنانکه هیچ دیده او را نبیند و هیچ وهمی بدان احاطه نیابد. (از تاج العروس). نامی از نامهای خدای تعالی عز و جل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نهان از وهم و چگونگی. (مهذب الاسماء ||). زمین پست. (منتهی الارب). ج، اَبطِنَه و بُطنان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مسیل. رهگذر سیل. (تاج العروس). مسیل آب. ج، بُطنان. (از اقرب الموارد). آبراهه در زمین درشت. (منتهی الارب). - باطن زمین؛ آنچه از آن پست یا مغاک باشد. (تاج العروس) (المنجد). مغاک. (منتهی الارب). (۱) - این معنی را آنندراج ذیل دعای بد آورده است.

باطن.

[] (اِخ) شهری است در طرف شرقی عکا، در قسمت اشیر. (از قاموس کتاب مقدس).

باطناً.

[طِ نَنْ] (ع ق) مقابل ظاهراً. در باطن. بباطن : در ظاهر برای رفتن بخدمت برادر قبول نموده و باطناً بقتل او مصمم و منتظر فرصت میبود. (حاشیهء مجمل التواریخ گلستانه ص۲۴ ||). حقیقت. در حقیقت. (ناظم الاطباء).

باطن بین.

[طِ] (نف مرکب) مقابل ظاهربین. (آنندراج). مقابل قشری. آنکه بظاهر اکتفا نکند ||. باریک بین. (آنندراج).

باطنوز.

[] (اِخ) بـاطنوس. ولایتی است از روم در قضای عنتاب واقع در ۹۸ هزارگزی جنوب غربی بایزیـد و در ۲۱ هزارگزی از شمال غربی ساحل دریاچهء وان. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۱۹۹ شود.

باطنوز.

(اِخ) تلفـظ دیگری از پاتموس(۱)، جزیره ای است در بحر ابیض (مـدیترانه) که محیـط آن ۲۶ هزارگز اسـت. در نزدیکی مرکز این جزیره کوهی است که گویند یوحنای حواری در آنجا زندانی بوده و کتاب مکاشـفات را که از ملحقات انجیل است در آنجا نوشته است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۱۹۹ شود. (۱) - Patmos.

باطنهٔ.

[طِ نَ] (ع اِ) تأنیث باطن. اندرون. سریرهٔ. (اقرب الموارد). (المنجد). رجوع به باطن شود. - اوجاع باطنهٔ؛ دردهای درونی. (یادداشت مؤلف). - باطنـهٔ البلـد؛ انـدرون شـهر. بـاطن البلـد. مجموعهء خـانه هـا و بازارهای داخلی شـهر [در برابر ضاحیـهٔ] . (تاج العروس). مجموعهء بازارها و خانه های داخلی شهر: «هم اهل باطنهٔ الکوفه و اخوانهم اهل ضاحیتها» (اقرب الموارد ||). خانه و بازارهای بصره و کوفه که بـا هم اتصال دارنـد. (منتهی الارب) (آننـدراج ||). کنارهء نمایان شـهر دور از خانه ها. (منتهی الارب)(۱). (۱) - ظاهراً این معنی اشتباه و بجای ضاحیه گرفته شده است.

باطنهٔ.

[طِ نَ] (اِخ) قریه ای در ساحـل دریای عمان. (تاج العروس). نام شـهری است. (اقرب الموارد). دهی است بساحل بحر عمان. (منتهی الارب).

باطنی.

[طِ] (ص نسبی) منسوب به باطن. مقابل ظاهری. درونی. داخلی. ذاتی. جوهری.

باطنی.

[طِ] (ص نسبی) منسوب است به فرقهء موسوم به باطنیه. آنکه بطریقهء باطنیه گرویده باشد. سَبعی. قرمطی. هفت امامی. اسـماعیلی. تعلیمی. فاطمی. رفیق. (النقض حاشـیهء ص۹۳). ج، باطنیـان و باطنیون : باطنش هست دیگر و ظاهرش دیگر است گویی شـده ست این گـل دوروی بـاطنی. منوچهری ||. بـاطنی. باطنیه. اینان گوینـد ظواهر آیات قرآن را بواطنی هست غیر از آنچه در عرف لغویون است. (از الانساب سـمعانی) : و بعهـد با کالیجار مـذهب سـبعیان ظاهر شده بود چنانک همهء دیلمان سبع مذهب بودند چنانک در این وقت آنرا مـذهب بـاطنی گوینـد و مردی بود بـاطنی، نـام او ابو نصـربن عمران کی سـری بود از داعیان سـبعیان. (فارسـنامهء ابن البلخی چ اروپا ص۱۱۹). و رجوع به باطنیه و همچنین غزالی نامه، صص۲۴ - ۳۰ - ۲۶۲ شود.

باطنی.

[طِ] (اِخ) از شعرای بخارا و بروایتی دیگر از بلخ بوده است. امیر علیشیر نوائی آرد: مرد فقیر و ساده است و در بلخ میباشد و بقدم توکل بزیارت مکه معظمه مشرف شده، این مطلع ازوست: بسکه داری تنگدل ای غنچهء خندان مرا جان ز دل آمد به تنگ و دل گرفت از جان مرا. رجوع به مجالس النفائس ص۸۲ و ۲۵۶ و ۳۰۶ و هم چنین قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۹ و صبح گلشن ص ۵۰ شود.

باطنیون.

[طِ نی یو] (اِخ) نام سلسلهء حکامی که در سوریه بدین عنوان حکومت کرده اند. در سال ۵۲۰ ه . ق. بهرام داعی، بانیاس را اشغال کرد و در سال ۵۲۲ ه . ق. وفات یافت، خلیفهء او اسماعیل، شهر را در ۱۵ رمضان سال ۵۲۳ ه . ق. به سربازان صلیبی تسلیم کرد. راشدالدین ابوالحسن سنان بن سلیمان بن محمد در ۵۵۷ ه . ق. و ۵۶۰ ه . ق. حکومت را به دست آورد و پس از او کمال الدین حسن بن مسعود و مجدالدین و سراج الدین مظفربن حسین و تاج الدین ابوالفتوح بن محمد و رضاءالدین ابوالمعالی و نجم الدین اسماعیل و شمس الدین بن اسماعیل و صارم الدین مبارک بن الرضا تا سال ۶۶۸ ه . ق. بتدریج حکومت راندند و سرانجام در سال ۶۷۱ ه . ق. در زمان بیبرس تسلیم شدند. (از معجم الانساب زامباور ص ۱۶۱ و ۱۶۲).

باطنیه.

[طِ نی یَ] (اِخ) اسماعیلیه. اسماعیلیان. تعلیمیه. سبعیه. هفت امامیان. فاطمیان. باطنیان. حشاشین. ملاحده. فدائیان. فرقه ای از شیعه که سلسلهء ائمه را به اسماعیل فرزند مهتر امام جعفر صادق ختم کنند و اسماعیل را امام هفتم دانند. تعلیمیان. اصحاب جبال. اصحاب قلاع. فرقهٔ من اهل الاهواء. (تاج العروس) :وقتیکه رای سوختن اصحاب جبال و قلاع از فرقهء باطنیه مورد تصویب قرار گرفت و سلطان محمد [سلجوقی] از این امر استقبال کرد، معموری درجهء طالع خود را در درجات نحس دید. (از تتمهء صوان الحکمهٔ، ص ۱۶۳). در این ایام [اواخر زمان نظام الملک] اصحاب قلاع به قتل و احراق مبتلا بودند. (همان کتاب ص ۲۱۳). احراق اصحاب الجبال، در راحهٔ الصدور ص ۱۵۸ ذکر احراق چند تن از باطنیه آمده است اما از سیاق عبارت آن موضع گمان میشود که این احراق بعد از سنهء ۴۸۵ ه . ق. واقع شده بود. (همان کتاب ص ۲۱۴). گروهی از منتسبان به شیعه، از آن آنانرا باطنیه نامند که هر امر شرعی در اعتقاد ایشان باطنی دارد و ظاهری، مثلا باطن صوم پنهان داشتن مذهب است و باطن حج رسیدن به امام و باطن نماز فرمانبرداری امام و ازینجا است که امام مالک بن انس گفته که توبهء فرقهء باطنیه مقبول نباشد چرا که توبهء ایشان را هم باطنی خواهد بود. (منتهی الارب) (آنندراج). فرقه ای که اعتقاد به معنی باطن قرآن دارند و برای هر آیتی تأویلی قائلند، مسلمانان این عنوان را به فرق مختلفی که اغلب جنبهء سیاسی داشتند داده اند، از آنجمله خرمیان و قرمطیان و اسماعیلیه. (از اعلام المنجد). این اسم را به آن جهت بر این فرقه نهاده بودند که ایشان میگفتند هر چیزی از قرآن و حدیث را ظاهری هست و باطنی، ظاهر بمنزلهء پوست است و باطن به مثابهء مغز و این آیه را دلیل سازند که: «لَهُ باب باطنه فیه الرحمهٔ و ظاهره من قبله العذاب» (قرآن ۵۷/۱۳). و میگفتند که ظاهر قرآن و حدیث در نظر جهال بشکل صوری جلی جلوه میکند، در صورتیکه عقلا آنها را رموز و اشاراتی بحقایق نهانی میدانند و کسی که عقلش از غور در مسائل نهانی و اسرار و بواطن خودداری کند و بظواهر قانع شود در زنجیر تکلیفات شرعی مقید میماند ولی اگر کسی به علم باطن راه یابد تکلیف از او ساقط میگردد و از زحمات آن میرهد، و میگفتند غرض خداوند از این آیه: «و یضع عنهم اصرهم و الاغلال الّتی کانت علیهم» (قرآن ۷/۱۵۷). ایشانند. و بیشتر در عراق ایشان را به این اسم میخوانده اند. (خاندان نوبختی ص ۲۵۱) در عهد المستظهر باللّه خلیفهء عباسی کار ملاحده قوت گرفت و قلعه های حصین در خراسان و قومس و عراق و شام و دیلم به دست آوردند و خوف ایشان در دل مردم افتاد و بسیار کس از اکابر در باطن مذهب

ایشان گرفتند و مقدم ایشان حسن بن الصباح بود که اصلش ازمرو(۱) است، بمصر رفت و از دعاۀ مغرب آن مذهب بگرفت و خلقی انبوه را استغوا کرد(۲)... گویند باطنیان از اتابک سعد شیرازی برنجیدند، باو نوشتند که کشتن تو پیش ما آسانتر است که شربت آب خوردن و اگر باور نداری از رکابدار بپرس... و رکابدار از کودکی باز خدمت اتابک میکرد... و اتابک بر او اعتقاد تمام داشت، از او حال پرسید. گفت راست میگویند و من از آن ایشانم و اگر در باب اتابک حکمی فرمایند نتوانم که بجای نیاورم. اتابک سعد را نزدیک بود زهره آب شود، بباطنیان نامه نوشت و عذرها خواست و اموال و هدایا و طرف بسیار بفرستاد... و چون رایات... هلاگوخان به ایران زمین آمد حق تعالی بر دست لشکر او مادهء شر را منقطع گردانید. (از تجارب السلف ص۲۸۸ و ۲۸۹). ابوالمعالی در بیان الادیان آرد: مردی بود او را بومیمون(۳) قدّاح خواندند و دیگر آن را عیسی چهار لختان و دیگر آن را فلان دندانی و هر سه کافر و ملحد بودند و با یکدیگر دوستی داشتند و بوقت طعام و شراب باهم بودندی. بومیمون قداح روزی گفت مرا قهر می آید از دین محمد و لشکر ندارم که با ایشان حرب کنم و نعمت هم ندارم امّا در مکر و حیل چندان دست دارم که اگر کسی مرا معاونت کند من دین محمد را زیر و زبر کنم. عیسی چهار لختان گفت من نعمت بسیار دارم در این صرف کنم و هیچ دریغ ندارم. در این قرار دادند. بومیمون قداح پسری داشت که سخت نیکو روی بود و معروف بجمال چنانکه با آن پسر فساد کردندی. بومیمون قداح دعوی طبیبی و رستگاری(۴) (؟) داشتی این پسر خویش را موی نهاد چنانکه علویان را و عیسی چهار لختان مالی بداد تا از جهت این کودک اسباب و سازهای تجمل ساختند و خبر در افکندند که علوی است و ایشان خدمتکاران اواند و او را بتجملی عظیم بمصر آوردند و پیش او ننشستندی و بتعظیم و حرمت با او سخن گفتندی و هر کسی را بدو راه ندادندی تا کار او بالا گرفت. آنگاه این مذهب بیرون آوردند و گفتند شریعت را ظاهریست و باطنی، ظاهر اینست که مسلمانان بدان تعلق کردند و میورزند و هر یک را باطنی است که آن باطن رسول صلواۀ الله علیه دانست و جز باعلی بکسی نگفت و علی با فرزندان و شیعه و خاصگان خویش گفت و آن که آن باطن را دانست از رنج طاعت و عبادت برآسود. و پیغامبر صلواۀ اللهعلیه را ناطق گویند و علی رضی الله عنه را اساس خوانند و میان ایشان مواضعات است و القاب چنانکه عقل را سابق خوانند و اول یعنی آنکه گویند نفس از عقل پدیدار آمد و همه چیزها را در جهان نفس پدیدار آورد و در تفسیر این آیت: والتین و الزیتون و طُور سینین (قرآن ۹۵/۲-۱) گویند تین عقل است که همه مغز است و نفس زیتون است که همه لطافت است با کثافت آمیخته چنانکه زیتون با دانه، و طور سینین ناطق است یعنی محمدصلواۀ الله علیه که بظاهر چون کوه درشت بود و باخلق بشمشیر سخن گفت و بباطن در او چیزها بود چون کوه که در او جواهر باشد، و بلدالامین اساس است یعنی علی که تأویل شریعت از او ظاهر شد و مردمان از بلا- ایمن شدند. و همچنین چهار جوی بهشت را همین تأویل کردند. غرض ایشان همه ابطال شریعت است که لعنتها بر ایشان باد. و گویند پیغامبر علیه السلام پدر مؤمنان است و علی مادر که پیغامبر باعلی از روی علم و معرفت فرازآمد تا از هر دو علم باطن متولد شد و گویند اول چیزی که بوجود آمد عقل بود پس عالم نفس پدید آمد آنگاه این همه مخلوقات بوجود آمدند و آدمی بنفس جزوی زنده است چون بمیرد آن جزو بکل خویش بازرود. اگر کسی پرسد ایشان را که عالم عقل از چه چیز پیدا آمد گویند بامر پدید آمد، چون بپرسی بامر که پدید آمد گویند ما ندانیم و هم ما را طاقت آن نیست که حق را وصانع را بتوانیم دریافت کنیم نه گوئیم که هست و نه گوئیم نیست بلکه محققان توحید چنین گویند که اعتماد بر آن است یعنی نیست [کذا] تعالی الله عما یقولون علواً کبیراً. بدین طریق مسلمانان را از دین بیرون بردند بعد از آنکه سخن همه از آیت و خبر رسول گویند و چون نگاه کنی معجزهء مه [کذا] را منکرند و گویند آنچه پیغمبر را صلواۀ الله علیه پیش رفته است از سه چیز بود جد و فتح و خیال. و جبرئیل و میکائیل و اسرافیل بنزدیک ایشان اینست و گویند پیغامبر صلواۀ الله علیه این شرایع از بهر ابلهان و نادانان پیدا آورد تا ایشان را همیشه مشغول و زیر و زبر دارد و بهیچ فضول نپردازند والا از این شریعتها هیچ نیست. و هر یکی را از احکام شریعت تأویل نهاده اند و باطنی. چون بتحقیق نگری همه در ابطال شریعت کوشیده اند لعنهم الله، چنانکه گویند در معنی این خبر که پیغامبر صلواۀ الله علیه گفت: القبرُ

رَوضهٔ مِن ریاض الجنهِ او حفرهٌ من حُفرالنیران. معنی این گور تن آدمی است که گور شخص اوست و نفس اندروست اگر این کس باطنی باشد و خویشتن را بگزارد احکام شریعت رنجه ندارد تن او روضهء بهشت باشد پس اگر باطن و تأویل شریعت نداند بطاعت و عبادت رنج کشد تن او از کندهء دوزخ باشد. و گویند درخت طوبی که گویند درختیست در بهشت هیچ جای نباشد که شاخ آن درخت آنجا نرسد و گویند تأویل این چیز آفتابست که هر روز همهء عالم را بگیرد و بهر سرائی جائی نباشد که از او شاخی فرو نیاید، و مانند این تأویلها ساخته اند قرآن و شریعت و نماز و روزه و حج و ایمان را و اگر هر یک را شرح دهیم کتاب دراز گردد اینقدر که یاد کردیم نمودار را بسنده باشد و بنای مذهب ایشان بر هفت گانه است و بهفت پیغامبر مقرند بظاهر، هر چند بباطن همه را منکرند، و امام هفت گویند و آن که هنوز بیرون نیامده است و منتظر است ولی الزمان خوانند و روز عید ماه رمضان از هر سری درمی و دانگی بستانند یعنی هفت دانگ. و ایشان را به هر شهری کسی است که خلق را بدین مذهب دعوت کند، آن کس را صاحب جزیره خوانند و از دست وی به هر شهری داعیان باشند و آن کس را که دین بر او عرضه کنند مُستجیب خوانند. و دو تن بودند معروف در روزگار ما که ایشان بمحل صاحب جزیره رسیده بودند یکی ناصرخسرو که بیمگان مقام داشت و آن خلق را از راه برد و آن طریقت او (از) آنجا برخاست و دیگر حسن صَبّاح که باصفهان مینشست و از آنجا به ری آمد و متواری گشت و خلقی مردم را از خراسان و عراق بی راه کرد و بدین مذهب خواند و یکی بود بغزنین که او را محمد ادیب خواندندی و داعی مصریان بود و خلقی بیحد را از شهر و روستا بیراه کرده است، و این قدر بدان نبشته آمد تا اگر کسی از این جنس سخن شنود بداند که سخن ایشان است و بدان التفات نکند وزرق ایشان نخرد. (بیان الادیان). استرن، که مطالعاتی در باب اسماعیلیه داشته است مقالتی در مجلهء دانشکدهء ادبیات تهران نوشته که قسمتی از آن مقاله نقل میشود و البته با مقایسهء مطالبی که در این باب، ذیل لغت اسماعیلیه آمده است اطلاعاتی به دست خواهد داد. استرن گوید: در باب ظهور اولین فرقهء باطنیه در ایران باید گفت که اولین داعی اسماعیلی در نیمهء قرن سوم به نزدیکیهای ری وارد شد و در سالهای آخر این قرن به نیشابور رسید. و در باب پیدایش باطنیه باید اضافه کرد که در دورهء حیات امام جعفر صادق (ع) (وفات ۱۴۸ ه . ق.) دسته هایی بودند که از ادعای پسر او اسماعیل و نوهء او محمد بن اسماعیل به جانشینی امام پشتیبانی میکردند، مشهورترین این فرق «خطابیه» هستند، یعنی پیروان ابوالخطاب که از مریدان امام جعفر صادق بود. فرق دورهء اول گمنام بودند، در حالیکه فرقهء اسماعیلیه را جنبشی عظیم بود و مقاصد جامع سیاسی داشت و بین اعتقادات پیروان آن و فرق اولیه وجه اشتراکی نبود مگر در اهمیت خاصی که هر دو گروه برای اسماعیل بن جعفر الصادق و خاندان او قائل بودند. در سال ۲۶۰ ه . ق. ناگهان داعیان در بلاد مختلف اسلامی پدید آمده و آراء انقلابی خود را ترویج کردند. در سال ۲۶۱ ه . ق. در جنوب عراق مرکزی برای اسماعیلیه تأسیس یافت که رؤسای محلی آن «حمدان قرمط» و «عبدان» بودند، پس از اندک مدتی اسماعیلیه در بحرین تحت صدارت «ابوسعید الجنابی» و در یمن بریاست «منصور الیمن» و «علی بن الفضل» مستقر شدند. داعی مشهور «ابو عبدالله الشیعی» که فاطمیان خلافت خود را مدیون او هستند در سال ۲۸۰ ه . ق. از یمن به افریقای شمالی آمد. دشمنان فاطمیان منکر این بودند که سلسلهء فاطمی از محمد بن اسماعیل سرچشمه گرفته است و تأسیس این فرقه را به عبدالله بن میمون القداح که در پایان قرن سوم میزیست نسبت میدادند و ادعای آنانرا به تعلق به خاندان حضرت علی (ع) باطل میدانستند. دربارهء آراء اسماعیلیهء اولیه شهادت کتاب «فرق الشیعه» را (که قبلا به نوبختی نسبت داده شده بود و اکنون معلوم شده است که از عبدالله الاشعری القمی است) در دست داریم که متعلق به دورهء قدیم یعنی قبل از تحولات سیاسی این فرقه است. بنابر قول آن مؤلف اسماعیلیه به هفت پیامبر شارع معتقد بودند که عبارتند از: نوح، ابراهیم، موسی، عیسی، محمد، علی و محمد بن اسماعیل که وفات نیافته و در انتظار رجعت او بعنوان مهدی یا قائم هستند. گروه وابستهء دیگری نیز وجود داشت که به اینکه سلسلهء امامان از اولاد محمد بن اسماعیل بودند معترف بود، لکن مؤلف فرق الشیعه که از آن نامبرده است آن را از قرامطه ممتاز دانسته و تأکید کرده است که قرامطه (که در اصل نام شعبهء عراقی این نهضت بود ولی در بسیاری از مواقع به شعب دیگر نیز

اطلاق شده است) معتقد بوجود امامانی بعد از محمد بن اسماعیل نبودند و فقط هفت امام را یعنی علی و حسن و حسین و علی بن حسین و محمد بن علی و جعفر و محمد بن جعفر را میشناختند. از چند نفر از مؤلفین مانند ابن الندیم صاحب الفهرست و عبدالقاهر بغدادی صاحب الفرق بین الفرق و نظام الملک مؤلف سیاستنامه و رشیدالدین در جامع التواریخ و المقریزی میتوان اطلاعی در این باب به دست آورد. اولین داعی ایالت جبال «خلف» نام داشت و شغل او حلاجی بود، تاریخ فعالیت او به دست نیامده ولی از آنجا که پنجمین داعی «ابوحاتم الرازی» در حدود سال ۳۰۰ ه . ق. شروع به انجام وظیفه نمود، خلف لابد فعالیت خود را مدت مدیدی قبل از آن یعنی در حدود اواسط قرن سوم شروع کرد. بنا بقول نظام الملک او به حوالی ری آمد و قریهء «کلین» واقع در پشاپویه را موطن خود قرار داد. دعوت خلف دربارهء ظهور قریب الوقوع قائم بود و گویا یک ده متروک را مرکز اجتماع خود قرار داده بود و هنگامیکه کدخدای دهکده آوازهء او را شنید، خلف تصمیم گرفت بسوی شهر مجاور ری بگریزد و در همان شهر وفات یافت. برای مدت طویلی خلف به عنوان مؤسس نهضت اسماعیلیه در آن ایالت مشهور بود و آن فرقه را در ری «خلفیه» مینامیدند. پس از خلف پسر او جانشین وی گردید و مهمترین مرید او «غیاث» از قریهء کلین بود. الزعفرانی که رئیس فرقهء متکلمین زعفرانیه (شعبه ای از مکتب النجار) در شهر ری بود مردم شهر را علیه اسماعیلیه برانگیخت و آنانرا متفرق کرد. غیاث به خراسان فرار کرد. لکن بعداً به ری بازگشت و ابوحاتم را که اول از ناحیهء پشاپویه بود به معاونت برگزید. در اثر آزار مخالفین، غیاث مجدداً ری را ترک گفت و کس ندانست به کجا رفته است. ابوحاتم رازی از بزرگترین شخصیت های این فرقه است، او مریدان خود را در طبقهء حاکم میجست و کسانی مانند احمدبن علی را که از ۳۰۷ تا ۳۱۱ ه . ق. فرماندار ری بود به کیش خود در آورد. ابوحاتم در حدود ۳۲۲ ه . ق. درگذشت. پس از وفات ابوحاتم ریاست نصیب دو نفر شد، یکی «عبدالملک الکوکبی»، دیگر «اسحاق» که در ری میزیست. بنا بقول رشیدالدین، عبدالملک ساکن قلعهء «گردکوه» بود، اما اسحاق داعی ری، ممکن است همان ابو یعقوب السجزی باشد که بعداً بعنوان یکی از رؤسای معتبر اسماعیلیه در شرق ایران با او مواجه میشویم. در پایان قرن سوم، عقیدهء این نهضت در بارهء امامت کاملا تغییر یافت. دیگر گفته نمیشد که محمد بن اسماعیل قائم است، بلکه او یکی از امامان محسوب میشد و بعد از او امامان دیگری نیز بودند مانند فاطمیان که در افریقای شمالی استقرار یافتند و قائم زمان بعنوان آخرین امام این سلسله شمرده میشد. لکن تمام اسماعیلیه این نظر جدید را نپذیرفتند و اعتقاد خود را به قائم غایب حفظ کردند. بنابه شواهد موجود سلسلهء مسافری وابسته باین دسته بودند. محمد بن مسافر حاکم تارم و فرمانروای قلعهء شمیران در آغاز قرن چهارم، دو پسر داشت؛ المرزبان که آذربایجان را فتح کرد و «وهسودان»، که هر دو اسماعیلی بودند. ابن مسکویه گوید که المرزبان و وزیرش «علی بن جعفر» اسماعیلی بودند. صدق این امر در مورد برادر او وهسودان نیز طبق سکه ای که در سال ۵۴۴ ه . ق. در جلال آباد ضرب شده ثابت میشود، در این سکه بعد از ذکر شهادتین اضافه شده است: علی خلیفهٔ الله، و این نکته بکلی مربوط به تشیع است. در مورد خراسان بنظر میرسد که اولین داعی آنجا ابو عبدالله الخادم در سالهای آخر قرن سوم در نیشابور ظهور کرده باشد و جانشین او ابوسعید الشعرانی در سال ۳۰۷ ه . ق. وارد آن شهر شد. سپس حسین بن علی بن مروزی بدین مقام رسید و بعد محمد بن احمد النسفی، او اولین کسی بود که عقاید اسماعیلیه را بصورت فلسفهء نو افلاطونی که در آن زمان بین فلاسفهء اسلامی اشاعه داشت درآورد و افکار او جایگزین عقاید اساطیری اولیهء اسماعیلیه گردید. هم او بود که امیر نصربن احمد را به کیش اسماعیلیه درآورد. ولی در ایام پسرش نوح، بخت اسماعیلیه در ماوراءالنهر برگشت والنسفی و همکاران اصلی او در فاجعهء سال ۳۳۲ ه . ق. از بین رفتند. پس از النسفی، ابویعقوب السجزی بریاست دعوت رسید، اگر این نظر که او قبلا داعی ری بوده باشد صحیح تلقی شود، لابد او از آنجا بشرق انتقال یافته و بالاخره به سیستان رفته و در آنجا به دست خلف بن احمد بقتل رسیده است. پس از او مسعود ملقب به دهقان پسر النسفی جانشین وی گردید. اسماعیلیه در تمام ایران با شکست مواجه بودند، تنها سرزمینی که توانستند خود را در آن برای مدتی مستقر سازند و آنرا مرکز خود قرار دهند ایالت سند در شرقی ترین ناحیهء عالم اسلام بود. در طی قرن چهارم هجری تبلیغات

اسماعیلیه رو بزوال میرفت ولی در قرن پنجم بتدریج احیاء شد و پس از اینکه اشخاصی مانند المؤیدلله داعی شیراز و ناصرخسرو را ببار آورده تحت ریاست ابن العطاش و مخصوصاً حسن صباح نیروی مهیبی گردید. (از مقالهء اولین ظهور اسماعیلیه در ایران بقلم استرن، مجله دانشکدهء ادبیات تهران، شمارهء اول سال نهم). در باب باطنیه همچنین رجوع به اسماعیلیه و جهانگشای جوینی در ذکر تقریر مذهب باطنیان ج ۳ صص۱۴۲ تا ۱۷۰ و تاریخ الحکماء ص۱۵ و اخبارالدولة السلجوقیه ص۶۷ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۷ - ۱۰۴ - ۱۱۳ - ۱۱۴ و چهار مقاله ص ۱۱۱ و غزالی نامه ص۲۴ - ۴۲ - ۱۱۰ - ۲۲۸ - ۲۳۷ - ۳۱۶ - ۳۲۷ و الکامل ابن اثیر ج ۱۰ ص۱۳۲ - ۱۳۳ - ۱۶۴ - ۱۸۰ - و ج ۱۲ ص۹۱ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص۳۳ و تلبیس ابلیس ص۱۰۸ شود. (۱) - صحیح: ری. (۲) - تاریخ فرقهء باطنیه بر زمان حسن صباح بسیار مقدم است و قول صاحب تجارب السلف را اساسی نباشد. (۳) - کذا، صحیح میمون است نه بومیمون. (۴) - ظاهراً صحیح آن دستکاری است بمعنی جراحی.

باطو.

[] (اِخ) ضبط دیگری از کلمهء باتو (باتوخان)، از سران طوایف مغول. رجوع به از سعدی تا جامی ص ۵۹ و ۳۷۴ شود.

باطوس.

(اِخ) ظاهراً مصحف از ناطوس است که بگفتهء دسلان، منظور آناطولی است و وی بنقل از ادریسی مینویسد این کلمه بمعنی خاور است. (از حاشیهء مقدمهء ابن خلدون ترجمهء پروین گنابادی ج ۱ ص۱۴۱) و رجوع به ناطوس شود.

باطوقان.

(اِخ) محلتی به اصفهان. در مجمل التواریخ و القصص آمده است : و شهر [اصفهان] فراخ گشت در خلافت منصور، و این پانزده پاره دیه بود که همه صحرای آن خانه ها ساختند و بهم پیوست و محلتها را بدان نام دیها بازخوانند چون باطوقان، فرسان، یوان، جرمان و... (مجمل التواریخ و القصص چ بهار ص۵۲۴). مصحح اظهار نظر کرده اند که شاید مقصود از باطوقان همان محلهء طوقچی (؟) باشد. (حاشیهء همان صفحه). اما احتمال میرود که این نام ضبط دیگری از کلمه «باطرقان» باشد که یاقوت از قرای اصفهان آورده است و گوید اکثر اهالی آنجا بافنده هستند. رجوع به باطرقان شود.

باطولی.

(اِخ) دهی است از دهستان آسیاب بخش هندیجان شهرستان خرمشهر که در ۵۷ هزارگزی شمال باختری هندیجان و در کنار راه اتومبیل رو بهبهان بخلف آباد در دشت واقع است. ناحیه ای است گرمسیر دارای ۱۰۰ تن سکنه و آب آن از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و حشم داری و راه آنجا در تابستان اتومبیل رو است. ساکنین آن بیشتر از طایفهء کعبی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

باطوم.

(اِ) باتوم. تلفظ عامیانه کلمهء فرانسوی باطون. چوبدستی مخصوص صاحب منصبان نظامی و پاسبانان. رجوع به باطون شود.

باطوم.

(۱) (اِخ) شهر و بندر معروف روسیه در ساحل شرقی دریای سیاه که دارای ۷۸۰۰۰ سکنه و آب و هوای معتدل و بارندگی فراوان است. شهری تجارتی و در عین حال سوق الجیشی است. صادرات نفت استخراجی باکو قسمتی از آن شهر خارج میشود. این شهر در قدیم الایام از پایگاههای نظامی رومیها بود، در فاصلهء قرون ۱۵ تا ۱۹ م. به ترکها تعلق داشت. و در سال ۱۸۷۸ م. قرارداد معروف برلن آنرا از ترکیه انتزاع کرد. این شهر در زمان سلطان عبدالعزیزخان عمارت فراوان یافت و مسجد جامع معروف به «عزیزیه» در آنجا بوجود آمد. در عهد نامه برلن قرار بر این بود که این شهر بندری آزاد باشد ولی چندی بعد به این تعهد وفا نشد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۸ و همچنین ایران باستان پیرنیا ج ۱ ص۱۸۴ و ج ۲ ص ۱۶۴۸ و ۱۶۴۹ و ج ۳ ص۲۶۱۵ و اعلام المنجد شود. (۱) - Batoum.

باطون.

(۱) (فرانسوی، اِ) باتون. چوب قانون. باتوم (در تداول عامه). چوبدستی صاحب منصبان نظامی و پاسبانان. در اصطلاح امروز چوبدستی پاسبانان و مأموران انتظامی شهربانی و آن معمولاـ حدود نیم گز طول دارد و غالباً از لاستیک درست شود. (۱) - Baton (.... de marechal).

باطون.

(اِخ) دهی است از دهستان رستم بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون که در ۱۸ هزارگزی باختر فهلیان در دامنهء شمالی بست ماهور و جنوب رودخانهء فهلیان واقع است. ناحیه ای است گرمسیر با ۲۸۶ سکنه و آب آن از رودخانهء فهلیان و کنی تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و تنباکو و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باطون.

(اِخ) قصبهء ناحیهء لازستان در ولایت طرابزون (نزدیک دریای سیاه)، از نظر موقعیت جغرافیایی و استحکام طبیعی بسیار ممتازست، در حدود ۲۰۰۰ سکنه از مسلمانان و نصاری و چرکس دارد و دارای مدارس و مساجد جامع و کلیساهای متعدد است. قضای باطون مرکب از ۳۵ قریه است و جمعیت حوزهء آن در حدود ۱۶ هزار تن میشود، صنایع عمدهء مردم آن پارچه بافی و ساختن ادوات فلزی است. دولت روسیه در طی جنگهایی خواست بر آنجا دست یابد ولی امکان آنرا نیافت و ضمن قرارداد صلح ۱۲۹۵ ه . ق. مجدداً به ترکیه بازگشت. (از ذیل معجم البلدان ص ۱۲۰).

باطیسه.

[سَ / سِ] (اِ) باطسه. مزرعه ||. جلگه. (ناظم الاطباء).

باطیه.

[یَ / یِ] (اِ) بادیه. کاسهء بزرگ. (آنندراج) (منتهی الارب). و آن ظرفی باشد مقعر و عرب آن را ناجود گوید. معرب پاتیله. (بحر الجواهر). اعجمی، مشهور است و در عربی ناجود و راووق گویند. (نشوءاللغة ص۹۴). حربی گوید: باطیه کلمه ای فارسی است و آن ظرفی است که قسمت بالای آن گشاده و بزرگ و قسمت پایین آن تنگ و کوچک است. (المعرب جوالیقی ص۸۳). ناجود.

ابی عمر گوید: و آن ظرفی باشد بلورین که از شراب پر کنند و در جمع شرابخوران نهاده شود و از آن شراب برگیرند. ج، بَواط. (از اقرب الموارد). ظرفی که در او شراب کنند. خنور شراب. (منتهی الارب) (آنندراج). پیالهء بزرگ. جام شراب. ساتگینی. (زمخشری). ازهری گوید ظرفی است از آبگینهء بزرگ که بشراب پر کنند و از آن برگیرند آشامیدن را. آوند شراب. ظرفهای سفالین شراب. (ناظم الاطباء) : ساقیان تو فکنده باده اندر باطیه خادمان تو فکنده عنبر اندر مدخنه. منوچهری. برخیز هان ای جاریه می درفکن در باطیه و آراسته کن مجلسی از بلخ تا ارمینیه. منوچهری. محکم کند سرهای خم تا ماه پنجم یا ششم وانگه بیاید با فدم(۱)، آنگه بیارد باطیه. منوچهری. قدح بکار نیاید برطل و باطیه(۲) خور چنانکه گر بخرامی، نمی نوی بخزی. منوچهری. هر جان که ز خم ستد قنینه در باطیه جان کنان فروریخت.خاقانی. و رجوع به غرائب اللغة العربیه ص۲۱۸ شود (||. اِخ) صورتی از صور فلکیه از ناحیهء جنوبی و آن را بر مثال سری یا باطیه ای توهم کرده اند و کواکب آن هفت و نام دیگرش رأس است. (یادداشت مؤلف). یکی از صور جنوبی فلك که بصورت قدحی با کعب تخیل شده و مرکب از سی و یك کوکب است. شش از قدر چهارم و آنرا معلف نیز خوانند. (یادداشت مؤلف). (۱) - یعنی پایان و انجام کار. (۲) - ن ل: باطله (و در این صورت شاهد لغت باطیه نخواهد بود).

باظرنوح.

[] (اِخ) شهری کوچك است. حقوق دیوانیش پانزده هزار دینار. این نام در حاشیهء نزهة القلوب چاپ لیدن بصورت «ناظربوح» نیز آمده ولی صحیح ضبط فوقست در نسخهء خطی قدیم ضبط باطونوح نیز دیده شد. (نزهة القلوب چ دبیرسیاقی ص۱۲۱).

باع.

(ع اِ) اَرَش. رَش. اندازهء گشادن هر دو دست. (اقرب الموارد). ج، اَبواع و بیعان و باعات. (از اقرب الموارد). بوع. (اقرب الموارد). مقدار دراز کردن هر دو دست. (غیاث اللغات) (آنندراج). مقدار کشش هر دو دست، و آنمقداری باشد معین از سر انگشت میانهء یکدست تا سرانگشت میانهء دست دیگر چون کسی دستها را از هم گشاده دارد. ارش که مقداری باشد معین و آن از سرانگشت میانهء دست راست است تا سر انگشت میانهء دست چپ چون دستها را از هم گشاده دارند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قدر مد الیدین؛ اندازهء گشادن دو دست. (تاج العروس). وِشمار. مَرَّه. (یادداشت مؤلف). قُلّاج. (یادداشت مؤلف). باز. ج، ابواع. (مهذب الاسماء). و رجوع به باز شود : چنانك هر نیزه سه باع باشد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۳۶). از این اجناس از هر کدام که اختیارست چندانك در حوصلهء باع او میگنجد بردارد. (جهانگشای جوینی ||). مجازاً، بازو. - طویل الباع؛ (لقب اردشیر)، درازدست. درازانگل ||. - گاهی از طویل الباع بشرف و فضل و بزرگواری نیز تعبیر میشود : فلان طویل الباع و حب الباع است؛ یعنی بخشنده و نیك خلق و مقتدر است و در برابر آن قصیرالباع و ضیق الباع و قاصرالباع، بمعنای بخیل و قاصر آمده است. (از اقرب الموارد). طویل الباع؛ اَی ذوبسطة و کرم. (منتهی الارب) (آنندراج ||). - طویل الباع؛ توانا. مقتدر. مسلط : ان ابن درید قصیرالباع فی التصریف و ان کان طویل الباع فی اللغة. (المزهر ||). بزرگواری. بزرگی. کرم (منتهی الارب). شرف. (تاج العروس) : اذا الکرام ابتدروا الباع بدر تقضی البازی اذا البازی کسر. عجاج (از تاج العروس). و رجوع به ترکیبات باع شود. - بسطت باع؛ بخشندگی. ثروت. مکنت : در جملگی دیار خراسان از اشراف سادات بمکنت و یسار... و بسطت باع... درگذشته... (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۲۵۰). - تنگ باع؛ خسیس. بخیل : جهان نیز چون تنگ چشمان دورست از این تنگ چشمی، از این تنگ باعی. خاقانی. - قصیرالباع؛ کوتاه دست. عاجز. ناتوان.

باعث.

[عِ] (ع اِ) جهت . شونـد. (ناظم الاطباء). داعی. انگیزه. علت. جهت. غرض. موجب. (المنجـد). مجازاً سبب. (آنندراج). ج، بَواعِث : حرام است بر من آنگه برگردد همهء آن یـا بعضـی از آن به ملکیت من به حیلتی از حیلتها یا باعثی از باعثها. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۸). نزدیکی میجوید بخدا به آنچه باعث نزدیکی است. (همان کتاب ۲۱۲). ممکن است که سکرت سلطنت او را بر این باعث باشـد. (کلیله و دمنه). و بر اتبـاع فرایض و سـنن و اقتفـاء آثـار سـداد و رشـاد محرض و باعثی نه باز با سـر الحاد و بی دیانتی رفتنـد. (جهانگشـای جوینی). بخت ز آغوش من انگیخته همچو صـدف بـاعث ویرانیم. ابوطالب کلیم (از آننـدراج ||). برانگیزنـده. (غیاث اللغات) (مهـذب الاسـماء) (آننـدراج). محرض : چون وجوه تجارب معلوم گشت اول در تهـذیب اخلاق خویش باید کوشـید آنگه دیگران را بر آن باعث باید بود. (کلیله و دمنه ||). فرستنده. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (آنندراج). بعث به؛ ای ارسله مع غیره؛ فرستاد او را با دیگری. (از اقرب الموارد ||). ایجادکننده. پدیدآورنده ||. مصنف. (ناظم الاطباء ||). کس. پناه : کس نیست باعث من خواهم که بی تکلف در خـدمت تو یـابم از خـدمت تو بـاعث. علی خراسـانی (از آننـدراج). - بـاعث و بانی؛ حامی. پناه. کس. (یادداشت مؤلف). - بی باعث و بانی؛ بیکس: دختری بی باعث و بانی. (یادداشت مؤلف (||). اِخ) یکی از نامهای خـدای تعالی: و هوالذی یبعث الخلق؛ ای یحییهم بعدالموت. برانگیزندهء مردگان. فرستندهء رسولان. (مهذب الاسماء). یکی از نامهای ایزد تبارک و تعالی (ناظم الاطباء). - باعث لیل و نهار؛ کنایه از حق سبحانه تعالی. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). - مجازاً، آفتاب. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

باعث.

[عِ] (اِخ) (جفر...) جفر(۱) باعث در سـرزمین بکربن وائل و منسوب به باعث بن حنظلـهٔ بن هانی الشـیبانی است. (از معجم البلـدان). (۱) - جفر یعنی، چاه نابر آوردهء فراخ یا اندک برآورده. (منتهی الارب).

باعث بن صریم.

[عِ ثِ نِ صَ] (اِخ) نـام مردی از یمـامه. ابوعبیـده گویـد: وائـل بن صـریم البشـکری در «یوم الحاجر» بااسـیدبن عمروبن تمیم بجنگ پرداخت و در آن روز اسـیر شـد و سـرانجام کشـته گشت سـپس برادر او بـاعث بن صـریم در همان جنگ حاجر با دشـمنان بجنگ پرداخت. (رجوع به عقدالفرید ج ۶ ص۶۸ شود).

باعثهٔ.

[عِ ثَ] (ع اِ) مؤنث باعث، رجوع به باعث شود : چه کلی داعیهء همت و باعثهء ضمیر بر آن مقصورست. (جهانگشای جوینی).

باعثیهٔ.

[عِ ثی یَ] (ع مص جعلی) سببیت. موجبیت. (ناظم الاطباء).

باعج.

[عِ] (ع ص) شـکافنده بـا کـارد و غیر آن از مصـدر بَعـج. (از اقرب الموارد). - ابن باعـج؛ نـام مردی است. راعی گویـد : کـان بقایا

الجیش جیش ابن باعج اطاف بر کن من عمایهٔ فاخز. (از تاج العروس).

باعجهٔ.

[عِ جَ] (ع اِ) جای فراخ از وادی. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). متسع الوادی الذی ینبعج فیه السیل؛ جایی گشاده که در آنجا آب و سیل راه افتد. ج، بَواعِج. (از اقرب الموارد). آنجا که وادی گشاده شود. و گفته شده است که باعجه پایان ریگ باشد و بواعج اماکنی است در ریگزار. (از تاج العروس).

باعجهٔ.

[عِ جَ] (اِخ) موضعی معروف است و باعجهٔ القِردان نیز گویند. (معجم البلدان) (آنندراج). نام جایی است. (از اقرب الموارد). نام موضعی است. (ناظم الاطباء). اوس بن حجر گوید : و بعد لیالینا بنعف سویقهٔ فباعجهٔ القردان فالمتثلم.(از تاج العروس).

باعد.

[عِ] (ع ص) برابر قریب، دور. (آنندراج). ج، بَعَد ||. دورشونده ||. هالک. (اقرب الموارد). ظاهراً از بُعد بمعنی هلاک چنانکه در صحاح و غیره آمده است. قال تعالی: الا بعد المدین کما بعدت ثمود. (قرآن ۱۱/۹۵) (از تاج العروس). - بعد باعد؛ بر سبیل مبالغه، یعنی بسیار دور. (از اقرب الموارد) (تاج العروس). دوری بسیار دور. (ناظم الاطباء).

باعذرا.

[عَ] (اِخ) از قرای موصل است. (معجم البلدان). و رجوع به باعذری شود.

باعذری.

[عَ] (اِخ) باعذرا. (معجم البلدان). ناحیتی در کردستان. در فتوح البلدان آمده است: عمر بن خطاب، عتبهٔ بن فرقد سلمی را بر موصل فرمانروا کرد در سال بیست هجری، مردم نینوی با او به مقابله پرداختند، او قلعهء نینوی را گشود و از دجله گذشت و آنگاه مرج و ارض بانو هذری و باعذری و حبتون و ... کلیهء پناهگاههای اکراد را گشود. (از کرد و پیوستگی نژادی او ص۱۷۶).

باعربای.

[عِ] (اِخ) شهری است به ناحیهء نصیبین. (منتهی الارب). از شهرهای معروف. (از اقرب الموارد ||). دهی است به موصل. (منتهی الارب). و رجوع به باعربایا شود.

باعربایا.

[عِ] (اِخ) شهری است بناحیهء نصیبین. (منتهی الارب). شهری جزء اعمال حلب از توابع اِفامیه. (معجم البلدان ||). دهی است به موصل. (معجم البلدان) (منتهی الارب). رجوع به باعربای شود.

باعرضه.

[عُ ضَ / ضِ] (ص مرکب) (از با + عرضه). کاربر. با جربزه. با کفایت.

باعز.

[عِ] (اِخ) از اجداد سلیمان نبی علیه السلام. (از تاج العروس). نسبت او [سلیمان] چنین است : سلیمان بن داودبن ایشابن عوفید و بقولی ابن عوفدبن باعز. و گویند بوعزبن سلمون بن نحشون... (ترجمهء مقدمهء ابن خلدون ص۱۵).

باعشن.

[] (اِخ) شهاب الدین احمدبن عبدالقادر ملقب به باعشن. او راست: البیان والمزید، المشتمل علی معانی التنزیه و حقایق التوحید. این کتاب شرحی است بر انس الوحید و نزهة المرید فی التوحید ابی مدین مغربی. (از معجم المطبوعات).

باعشن.

[] (اِخ) شیخ سعیدبن محمد. او راست: بشری الکریم در شرح مسائل تعلیم. (از معجم المطبوعات).

باعشیقا.

[عَ] (اِخ) از قرای موصل، در نزدیک نینوی و مشرق دجله، باغهای آن از رودی که از وسط شهر میگذرد مشروب میشود، بیشتر درختان آن زیتون و نخل و نارنج است. دارای حمامها و کاروانسراها و همچنین مسجد جامع بزرگی است و قبر شیخ ابی محمد راذانی زاهد در آنجا است. از آن جا تا شهر موصل سه یا چهار فرسنگ راه است و مردم آن بیشتر نصاری هستند. (از معجم البلدان). این نام در قاموس الاعلام بصورت باغشیقا (باغین) آمده است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

باعق.

[عِ] (ع ص، اِ) سخت آوازکننده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سیل بزرگ. (منتهی الارب). توجبهء بزرگ. (ناظم الاطباء). توجبه ||. باران شدید و سخت.

باعقوبا.

[عَ] (اِخ) قریه ای است در بالای نهروان. خطیب گوید گمان کنم این آبادی غیر از بعقوبا باشد که قریه ای مشهور در ده فرسخی بغداد است. و اگر همان قریه باشد لابد الف بدان الحاق شده است. (از معجم البلدان). در ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی آمده است: باعقوبا در ده فرسخی شمال بغداد واقع بود که کرسی نهروان علیا بشمار میرفت. (ص ۶۴). ولی در صفحه ۶۷ همان کتاب بنقل از حمدالله مستوفی گوید :نهروان شهر بزرگ است و از مداین سبعهء عراق است... بر کنار آب تامره افتاده است و آن آب را آنجا نهروان خوانند و آن شهر اکنون به کلی خرابست و آن زمین از حساب جلولاـ و توابع بعقوبا باشد. (ترجمهء سرزمین های خلافت شرقی ص۶۷). و رجوع به بعقوبا شود.

باعقوبی.

[عَ] (ص نسبی) منسوب است به باعقوبا که قریه ای است در سمت بالای نهروان. (از الانساب سمعانی).

باعقوبی.

[عَ] (اِخ) ابوهشام الباعقوبی از رواة است و از عبدالله بن داود خُرَیبی روایت کند. (از معجم البلدان و الانساب سمعانی ورق ۶۰).

باعک.

[عِ] (ع ص، اِ) احمق. (منتهی الارب) (آنندراج) (تاج العروس) (مهذب الاسماء). نادان. (ناظم الاطباء ||). متهالک. (تاج العروس).

باعلوی.

[عَ لَ] (ص نسبی) نسبتی است خاندان سید ابوبکربن احمدبن ابی بکر از فقها را. و علوی نام سه تن از اجداد سید ابوبکر علوی بوده و اعقاب علوی را بنی علوی گفته و منسوب به بنی علوی را با علوی گویند و این نسبت اگر چه مخالف قیاس و خارج از قانون شایع زبان عرب است لکن نزد مردمان حضرموت شایع و متعارف است که منسوب به بنی علوی را باعلوی گفته و در مقام نسبت به بنی حسن و بنی حسین، باحسن و باحسین گویند، صحت نسبت سادات باعلوی نزد ارباب تحقیق جای تردید نبوده و مجمع علیه است. (از ریحانة الادب ج ۱ ص۱۳۶).

باعلوی.

[عَ لَ] (اِخ) ابوبکربن احمدبن ابی بکر عبدالله بن ابی بکربن علوی بن عبدالله بن علی بن شیخ الامام عبدالله بن علی بن محمد بن علی العروضی بن جعفر الصادق...، کنیتش با علوی است. طریقهء محمد بن ادریس شافعی را اختیار کرد. در کتاب مشرعة الردی که از مصنفات محمد پسر اوست آمده است: ولادت والدم در سال نهصدونود اتفاق افتاد. و در محضر عبدالرحمان بن شهاب الدین تربیت شد و صحبت گروهی از مشایخ طریقت را درک کرد و اجازهء خرقه پوشیدن دریافت، چندی بعد حج بجای آورد و چهار سال در مدینه مقیم گشت و در محضر علما از آنجمله عمروبن عبدالرحیم و احمدبن علان و شیخ احمدخطیب و شیخ عبدالقادر طبری و شیخ محمد منوفی و شیخ ابوالفتح بن حجر تلمذ کرد. سپس به عدن مسافرت نمود و بعد بر سرزمین خود تریم در سال ۱۰۱۴ ه . ق. بازگشت و تزویج نمود. (از نامهء دانشوران ج ۲ ص ۳۰۶). زرکلی گوید: ابوبکربن احمدبن ابی بکربن عبدالله باعلوی از علماء یمن بود، در تریم بسال ۹۹۰ ه . ق. متولد شد و در همانجا بسال ۱۰۵۳ ه . ق. در گذشت. از اوست: «معجم لغوی» بترتیب «نهایهء» ابن اثیر و «مجموع فی تاریخ عصره» که ناتمام است. (اعلام زرکلی ج ۱ ص۱۵۱).

باعلوی.

[عَ لَ] (اِخ) ابوبکربن عبدالرحمان بن محمد بن شهاب الدین، معروف به باعلوی از فقها بود و در حضرموت بسال ۱۲۶۲ ه . ق. تولد یافت و شهرهای عربستان را سیاحت کرد و سپس به حیدرآباد دکن رفت و در آنجا شهرت یافت و سپس بجاوه و مالایا شد و سرانجام در حیدرآباد درگذشت، حدود ۳۰ کتاب در فقه و اصول و منطق و کیمیا و نجوم و حساب و ادبیات تألیف کرده که از آن جمله است «ذریعة الناهض» و «دیوان شعر» و «اقامة الحجة علی ابن حجة». باعلوی در ۱۳۴۱ ه . ق. وفات یافت. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص۱۵۲).

باعلوی.

[عَ لَ] (اِخ) ابوبکربن عبدالله الشاذلی باعلوی عیدروس، از متصوفان و اهل حضرموت بود. در سال ۸۵۱ ه . ق. در تریم متولد شد و ۲۵ سال در عدن اقامت داشت و در همانجا وفات یافت. از کتب او «الجزءاللطیف فی علم التحکیم الشریف» و «ثلاثهٔ اوراد» و «دیوان شعر» را میتوان نام برد. او در سال ۹۱۴ ه . ق. وفات یافته است. (از اعلام زرکلی چ ۲ ج ۲ ص ۴۱).

باعلوی.

[عَ لَ] (اِخ) عبدالرحمان بن محمد بن حسین بن عمر باعلوی مفتی سرزمین حضرمیه (متوفی بسال ۱۲۵۱ ه . ق.). او راست: بغیهٔ المسترشدین فی تلخیص فتاوی بعض الائمهٔ من العلماء المتأخرین. که در سال ۱۲۵۱ ه . ق. تألیف آن اتمام یافت و هم چنین غایهٔ تلخیص المراد من فتاوی ابن زیاد، که گردآوری اوست و با بغیهٔ المسترشدین یکجا چاپ شده است. (از معجم المطبوعات).

باعلوی.

[عَ لَ] (اِخ) (السیدالشریف) عبدالله بن الحسین بن طاهربن محمد بن هاشم باعلوی الجاوی. او راست: سلم التوفیق الی محبهٔ الله علی التحقیق، در فقه شافعی، و مجموعه ای دارد شامل ۲۳ رساله، هم چنین دیوان شعری نیز از او باقی است. (از معجم المطبوعات).

باعلوی.

[عَ] (اِخ) عبدالله بن علوی بن محمد یا احمد حسینی شافعی یمنی معروف به حدادی. از کودکی نابینا بود. بسال ۱۱۳۲ ه . ق. در گذشت. او راست: اتحاف السائل باجوبهٔ المسائل. الدرالمنظوم لذوی العقول و الفهوم. الدعوهٔ التامهٔ و التذکرهٔ العامهٔ. مذاکرات الاخوان. المعاونهٔ و المظاهرهٔ. النصائح الدینیه و الوصایا الایمانیه. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص ۳۱۴).

باعلوی.

[عَ لَ] (اِخ) (الحسینی الحضرمی) فضل بن علوی بن محمد بن سهل مولی الدویلهٔ که حدود ۱۲۸۳ ه . ق. درگذشته است. او راست: سبیل الاذکار و الاعتبار بما یمر بالانسان و یتقضی له من الاعمار. و همچنین عقد الفرائد من نصوص العلماء الاماجد و اهل المذاهب الاربعه. که این رساله در باب خروج زنان در شوارع است. (از معجم المطبوعات).

باعلوی.

[عَ لَ] (اِخ) (شیخ) محمد بن ابی بکر الشیلی. او راست: المشرع الروی فی مناقب السادهٔ آل ابی علوی. (از معجم المطبوعات).

باعلی آباد.

[عَ] (اِخ) نام آبادی است نزدیک کرمان که ایجاد آن منسوب به ابوعلی بن الیاس حاکم زمان سامانی در کرمان است. رجوع شود به به علیاباد و همچنین به تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی ص قیا - ۶۱ - ۸۶ - ۹۳ - ۱۸۰ - ۴۶۳.

باعو.

(اِخ) (رود...) نام رودی بجانب شرقی آمل و مجاور دهکدهء هند و کلا. رجوع به ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص ۷۰ شود.

باعوباب.

(اِ) ضبط دیگری از «بااوباب»(۱). از انواع درختهای استوایی آسیا و افریقا، نوع مخصوصی نیز در استرالیا و ماداگاسکار دارد. ارتفاع این درخت با همهء تنومندی، از ۹ یا ۱۰ گز تجاوز نکند ولی گاهی اوقات اطراف تنهء آن به ۲۳ گز رسد. کلمهء بااوباب معنی «هزار ساله درخت» میدهد، رجوع به بااوباب و همچنین لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۱ ص ۳۳ شود. (۱) - Baobab.

باعوث.

(سریانی، اِ) اسم سریانی است و آن ترسایان را بمنزلهء استسقاست مر مسلمانرا. (منتهی الارب). نماز باران. ج، بَواعیث. (از اقرب الموارد). در ترسایان بمنزلهء استسقا میباشد مرمسلمانانرا. (ناظم الاطباء) (آنندراج). عیدیست ترسایانرا یا همان باعوت است باعین مهمله و تاء مثناة. (بیرونی، یادداشت مؤلف). در المعرب جوالیقی آمده است: الباغوث، کلمهء عجمهء معروف و آن عید نصاری است. ولی در حاشیه مینویسد که باغوت صورت تصحیف شده ای است که ابن درید آن را در ذیل مادهء «بغت» آورده است، ولی صورت دیگر کلمه باعوث است و در اللسان آمده است: «الباعوث برای مردم مسیحی در حکم استسقاء است برای مسلمانان و آن اسمی سریانی است» (المعرب جوالیقی ص۵۷). باعوث را باغوث نیز نوشته اند. (نشوءاللغه ص۶۹): ولا نظهر النیران فی شی ء من طرق المسلمین و الاسواقهم و لا نظهر باعوثا؛ در راهها و بازارهای مسلمانان آتش را ظاهر و روشن نکنیم و باعوث نیاوریم. (از نامهء نصارای مدینه به عمر بنقل معالم القربه فی احکام الحسبه ص ۴۱). و رجوع به غرائب اللغة العربیه، ص۱۷۳ شود.

باعور.

(اِخ) پدر بَلعَم. و او زاهدی بود مستجاب الدعوة در زمان موسی علیه السلام و عاقبت ایمان بر باد داد، و بلعام نیز گویند. رجوع به باعورا شود : پیرهن عصیان بنداز اگر آیدت از بلعم باعور عار.ناصرخسرو. بلعم باعور را خلق جهان سغبه شد مانند عیسی زمان. مولوی (مثنوی چ خاور ص۶۵ س۲۸). بلعم باعور و ابلیس لعین زامتحان آخرین گشته مهین. مولوی (همان کتاب ص۱۴۹ س ۳). بلعم باعور و ابلیس لعین سود نامدشان عبادتها و دین. مولوی (مثنوی چ خاور ص۲۱۴ س۲۱).

باعورا.

(اِخ) باعور. پدر بلعم که در زمان موسی علیه السلام بود. (ناظم الاطباء). پدر بلعم که او زاهدی بود مستجاب الدعوات در زمان موسی علیه السلام و عاقبت ایمان برباد داد. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم).

باعوض.

(ع اِ)(۱) و آن غیر بق(۲) است. (یادداشت مؤلف). بعوضة. (۱) - Moucheron - (۲) .Cousin.

باعون.

(اِخ) از قراء عجلون در مشرق اردن. (الاعلام زرکلی ج ۲ ص۴۵۸).

باعونی.

(ص نسبی) منسوب به باعون.

باعونی.

(اِخ) محمد بن احمدبن ناصر، ملقب به شمس الدین دمشقی شافعی. او راست: «ینابیع الاحزان» و «نظم سیرهٔ مغلطای» و «ارجوزهٔ فی الخلفاء العباسیین». او بسال ۸۷۱ ه . ق. در دمشق درگذشت. رجوع شود به الاعلام زرکلی ج ۳ ص ۸۵۶ و معجم المطبوعات.

باعونی.

(اِخ) محمد بن یوسف بن احمد باعونی ملقب به بهاءالدین از فضلای دمشق بود. چند ارجوزه در تاریخ دارد که از آنجمله ارجوزه در «سیرهٔ الملک الاشرف قایتبای» را میتوان نام برد. وی بسال ۹۱۰ ه . ق. درگذشت. (از الاعلام زرکلی ج ۳ ص ۱۰۰۷).

باعونیه.

[نِ یَ] (اِخ) منسوب به باعون از قرای عجلون در شرق اردن است. عائشه دختر یوسف بن احمدبن ناصربن حلیفهٔ الباعونیه، اصلاً از دمشق بود. صاحب دیوان الاسلام گوید: عائشه دختر یوسف بن احمد، زنی دانشمند و ادیب و خردمند و صوفی و مادر عبدالوهاب دمشقی شافعی بود و مؤلفاتی دارد. او در دمشق تولد یافت و ادب و لغت در آنجا آموخت و بسال ۹۱۹ ه . ق. بمصر مهاجرت کرد و چندی بعد بازگشت و سپس در سال ۹۲۲ ه . ق. حلب را دید. از آثار او «بدیعیهٔ» و «الفتح الحقی من منح التلقی» را میتوان نامبرد، کتاب اخیر در باب صوفیه است. هم چنین «الملامح الشریفهٔ فی الآثار اللطیفهٔ» در اشارات متصوفه و «در الغائص فی بحر الخصائص» منظومه و «اشارات الخفیهٔ فی المنازل العلیهٔ» ارجوزهء صوفیانه را باید نامبرد. این زن در حدود ۹۲۵ ه . ق. در قاهره وفات یافت(۱). مطلع بدیعیهء باعونیه این است: فی حسن مطلع اقمار بذی سلم اصبحت فی زمرهٔ العشاق کالعلم. (۱) - در معجم المطبوعات سال وفات او ۹۲۲ ذکر شده است.

باعهٔ.

[عَ] (ع اِ) صحن سرای. (آنندراج). - باعهٔ الدار؛ صحن سرای. (منتهی الارب). ساحتها. (تاج العروس ||). ناودان بام خانه. (ناظم الاطباء).

باعهٔ.

[عَ] (ع ص، اِ) جمع بایع بمعنی فروشنده. - باعهٔ العطر؛ بوی فروشان. (یادداشت مؤلف) : و باعهٔ العطر بالدیار المصر یعرفونه بکف النسر. (ابن البیطار). و باعهٔ العطر بالاندلس و بمصر ایضاً یعرفون ورقه [ورق اکلیل الجبل] . (ابن البیطار).

باعیناثا.

[عَ] (اِخ) نام جایی است. (آنندراج). دهی است ببغداد. (منتهی الارب). دهی است بزرگ شهر مانند در بالای جزیرهء ابن عمر که رودخانه ای نیز از کنار آن میگذرد و به دجله میریزد. باغهای بسیار دارد و از دلگشاترین نقاط دمشق است. ابوتمام در شعر خود از

آن یاد کرده گوید : لولا اعتمادک کنت ذامندوحهٔ عن برقعید و ارض باعیناثا. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

باغ.

(اِ) بستان. روضه. مشترک است در عربی و فارسی و جمع آن در عربی بیغان است. (غیاث اللغات) (مهذب الاسماء). گلستان. صاحب آنندراج گوید: از مولوی حبیب اللهخان شنیده شد که باغ لغت عربی است و بیغان جمع آن... در عرف هندیان به کاف فارسی خوانند و این از توافق لسانین بود - انتهی. محوطه ای که نوعاً محصور است و در آن گل و ریاحین و اشجار مثمر و سبزی آلات و جز آنها غرس و زراعت میکنند. (ناظم الاطباء). آبسالان. (برهان). بوستان. ج، باغات و این جمع تراشیدهء فارسی زبانان متعرب است. (از آنندراج). در پهلوی: باغ(۱)«مناس ۲۶۹» سغدی: باغ، گیلکی: باک(۲). فریزندی: باک، نطنزی: باگ.(۳) سرخه ای و شهمیرزادی: باک. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). حدیقه. (انجمن آرای ناصری) (برهان). جایی که در او درختان میوه دار و گل آور باشد. (هفت قلزم). عُلجوم؛ باغ بسیاردرخت. (منتهی الارب). مَغلوبَه؛ باغ بهم نزدیک و درهم و پیچیده درخت. (منتهی الارب) : بیگماز بنشست بمیان باغ بخورد و بیاران او شد نفاغ.ابوشکور. کجا باغ بینی همه راغ بود کجا راغ بینی همه باغ بود.ابوشکور. آمد آن نوبهار توبه شکن پرنیان گشت باغ و برزن و کوی.رودکی. شاه دیگر روز باغ آراست خوب تختها بنهاد و برگسترد بوب.رودکی. شکوفه همچو شکاف است و میغ دیباباف مه و خور است همانا بباغ در صراف. ابوالمؤید. فخن باغ بین ز ابر و ز نم گشته چون عارض بتان خرم.دقیقی. سروتن بشستی نهفته بباغ پرستنده با او نبردی چراغ.فردوسی. سوی میوه و باغ بودیش [خسروپرویز] روی بدان تا بیابد زهر میوه بوی.فردوسی. چو اندر بره خور نهادی چراغ پسش دشت بودی و در پیش باغ.فردوسی. دگر شارسان برکهء اردشیر پراز باغ و پر گلشن و آبگیر.فردوسی. خداوندا یکی بنگر بباغ و راغ و دشت اندر که گشته از خوشی و نیکویی و پاکی و خوبی. منوچهری. هر کجا باغی بود آنجا بود آواز مرغ هر کجا مرغی بود آنجا بود تیرسفین. منوچهری. باغ همچون تخت بزازان پر از دیبا شود باد همچون طبل عطاران پر از عنبر شود. عنصری. بر دست راست این باغ حوضی است بزرگ. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۱۶). چون از سرای عدنانی بگذشته آید باغی است بزرگ. (تاریخ بیهقی). خواجه گفت: بایستی این باغ دیده شدی. (تاریخ بیهقی ص ۳۴۶). سوی باغ گل باید اکنون شدن چه بینیم از بام و از پنجره. ابونصر (از فرهنگ اسدی نخجوانی). بود جغد خرم به ویرانه زشت چو بلبل بخوش باغ اردی بهشت.اسدی. شهری نه یکی باغ پر از میوه، پر از گل دیوار مزین همه و خاک مشجر. ناصرخسرو. گرنه چو یوسف شده ست گل چو زلیخا باغ چرا باز شد دوازده ساله.ناصرخسرو. تین و زیتون ببین در این باغ وان شهر امین و طور سینین.ناصرخسرو. ای باغ جان کزان لب به نوبری ندارم یاد لبت خورم می سر دیگری ندارم. خاقانی. گویی از باغ جان رسد خبرت بویی ای مه نمیرسد چه رسد.خاقانی. برسد میوه بست در باغت که بهیچ آفتاب می نرسد. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی ص۷۸۳). عروس باغ مگر جلوه میکند امروز که باد غالیه سای است و ابر لؤلؤ بار. ظهیر فاریابی. چه خوش باغیست باغ زندگانی گر ایمن باشد از باد خزانی.نظامی. باغ سبز عشق کو بی منتهاست جز غم و شادی درو بس میوه هاست. مولوی. سروی چو تو می باید تا باغ بیاراید ور در همه باغستان سروی نبود شاید. سعدی. ابنای روزگار به صحرا روند و باغ صحرا و باغ زنده دلان کوی دلبرست. سعدی. بلبل بیدل تو عمر خواه که آخر باغ شود سبز و سرخ گل بدر آید.حافظ. باغ بلبل را قفس باشد چو بندد بارگل. کاتبی ترشیزی. ز آب و رنگ گل باغ عارضت گلچین گمان بری که مگر بسته در نگار انگشت. محمد قلی سلیم (از شعوری). در باغ طبیعت نفشردیم قدم را چیدیم و گذشتیم گل شادی و غم را.عرفی. چندانکه بهار است و خزان است در این باغ چشم دل شبنم نگرانست در این باغ. صائب. گشته دستم شاخ گل از بسکه دارد داغها یادگار باغ نومیدیست بر سر میزنم. میرزا فصیح (از شعوری ||). کنایه از چهرهء محبوب. (ناظم الاطباء (||). ص) دلگشای. دلفریب. آراسته. (آنندراج (||). اِ) ظاهراً فردوسی در بیت ذیل باغ را بمعنای محوطه ای وسیع نظیر میدانهای ورزشی آورده است : بباغ اندر

آوردگاهی گرفت چپ و راست هر گونه راهی گرفت همی هر زمان اسب برگاشتی وز ابر سیه نعره بگذاشتی.فردوسی ||. کنایه از بهشت. (هفت قلزم ||). بهشت اصلی که خداوند تبارک و تعالی برای آدم قبل از سقوطش ترتیب داد. (فرهنگ قاموس مقدس). ترکیب ها: - باغ ابراهیم؛ در بیت ذیل شاید کنایه از گلستانی باشد که از آتش نمرود بر ابراهیم پیدا آمد : مشعل یونس و چراغ کلیم بزم عیسی و باغ ابراهیم.نظامی. - باغ باغ؛ کنایه از بسیار شکفته و خرم. (آنندراج) : چمن را تا نسیمت در دماغ است ز شادی غنچه را دل باغ باغ است. خیالی خجندی (از آنندراج). هوس از ریاحین معطر دماغ ز بوی چمن آرزو باغ باغ. (اکبرنامه، از آنندراج). - باغ بالا و آسیای پائین داشتن؛ کنایه از ثروتمند بودن. - باغ بدیع؛ کنایه از بهشت. اشارهء به بهشت. (ناظم الاطباء). کنایه از جنت المأوی. (هفت قلزم). - باغ پر ستاره؛ پر از گلهای شکفته. (ناظم الاطباء). - باغ در باغ؛ باغی بدنبال باغ دیگر : باغ در باغ گرد بر گردش خلد موسی و روضه شاگردش. نظامی (هفت پیکر ص۱۱۴). - باغ دیدن؛ گردش کردن در باغ. تفرج در گلستان : باغ دیدن غذای روح بود.سنائی. - باغ رفیع؛ بهشت. - باغ رنگین؛ گیتی و جهان. (ناظم الاطباء). - باغ سخا؛ گیتی و جهان و روزگار. (ناظم الاطباء ||). - مردم صاحب همت. (ناظم الاطباء). - باغ فردوس؛ باغ بهشت که هشت باب یا در دارد : باغ فردوس است، گلبرگش نخوانم یا بهار جان شیرین است، خورشیدش نگویم یا قمر. سعدی. - باغ قدس؛ بهشت. (ناظم الاطباء). - باغ لیل و نهار؛ اشاره به باری تعالی و آفتاب. (ناظم الاطباء). - باغ وسیع ؛ بهشت. (ناظم الاطباء). - چهار باغ؛ خیابانی که به دست ور شاه عباس کبیر در سال ۱۰۰۵ ه . ق. در اصفهان احداث گردید، ابتدای این خیابان در آن عهد، عمارت منهدم شدهء جهان نما (در محل دروازه دولت فعلی اصفهان) بود و انتهای آن باغ و قصر هزار جریب، در محل فعلی دروازهء شیراز. از قصر جهان نما تا پل اللهوردی خان بنام چهارباغ پائین و از پل مزبور تا قصر هزار جریب چهار باغ بالا نام داشته است. وجه تسمیهء آن باین علت بوده که در هر یک از اضلاع شرقی و غربی دو چهار باغ پایین و بالا، چهار باغ بزرگ وجود داشته و هر باغ دارای دو عمارت بوده. دیوار باغها نیز صورت مشبک داشت و از خیابان، فضای مشجر باغها نمایان بود. (از گزارشهای باستانشناسی ج ۳ ص ۲۰۴). و رجوع به اصفهان و همچنین آثار ایران جزو اول از ج۲ ص۶۷ تا ۷۴ شود ||. تره کاری. (هفت قلزم ||). آبگیر. (هفت قلزم||). کنایه از روزگار و دنیا. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء). باغ جهان. روزگار. دنیا ||. زراعت. (هفت قلزم). - در باغ سبز نشان دادن؛ وعده های امیدبخش دادن. وعده های خوش بی اساس کردن. (یادداشت مؤلف). و رجوع به در باغ سبز نمودن شود. - هشت باغ؛ کنایه از بهشت : ز نه خراس برون شو بکوی هشت صفت که هست حاصل این هشت، هشت باغ بقا. خاقانی. داده ست قضا بهای قدرت نه گلشن و هشت باغ درهم.خاقانی. (۱) - Bag - (۳) .Baq - (۲) .Bagh.

باغ.

(ترکی، اِ) بند که از آن چیزی را بندند. (غیاث اللغات). در ترکی بمعنی بند که از آن چیزی را بندند. (آنندراج).

باغٍ.

[غِیْ] (ع ص) طلب کننده. طالب. ج، بُغاة و بُغیان. (تاج العروس) (اقرب الموارد). - جمل باغ؛ لایلقح. (از اصمعی بروایت تاج العروس). شتری که باردار نگرداند ناقه را. (ناظم الاطباء ||). ستم کننده. تجاوزکننده. تجاوزکننده از حق بسوی باطل. (از تاج العروس). ظالم. (اقرب الموارد). سرکش. عاصی بر خداوند و مردم. (از اقرب الموارد) : انما حرم علیکم المیتة والدم و لحم الخنزیر و ما اهل به لغیرالله فمن اضطر غیر باغ ولاعاد فلا اثم علیه ان الله غفور رحیم؛ جز این نیست که حرام کرده بر شما مردار و خون و گوشت خوک و آنچه را صدا بلند کرده شد به آن از برای غیر خدا، پس کسی که ناچار شد باغی و تجاوز کننده نیست، پس نیست گناهی بر او بدرستی که خدا آمرزنده است. (قرآن ۲/۱۷۳). فانه رجس او فسقاً اُهِلَّ لغیرالله به، فمن اضطر غیر باغ ولاعاد...؛

پس آن [مردار و خون و گوشت خوک] پلید است و فسقی که بانگ زده شده از برای غیر خدا، پس کسی که مضطر شد، غیر باغی و نه تجاوز کننده است... (قرآن ۶/۱۴۵) انما حرم علیکم المیتهٔ والدم ولحم الخنزیر... فمن اضطر غیر باغ ولاعاد... (قرآن ۱۶/۱۱۵).

باغ.

(اِخ) دهی است به مرو. قریه ای است در دو فرسخی مرو که آنرا باغ و برزن نیز گویند. (از معجم البلدان) (مراصدالاطلاع) (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۱) (انساب سمعانی ج ۱ ورق ۶۱).

باغ.

(اِخ) دهی است جزء دهستان قره پشلو بخش مرکزی شهرستان زنجان که در ۴۶ هزارگزی شمال باختر زنجان و در ۲ هزارگزی راه عمومی خلخال به زنجان واقع است، ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۳۰۰ سکنه. آب آن از چشمه و رودخانهء محلی تأمین میشود و محصول عمده اش غلات و میوه خصوصاً انگور و شغل مردمش زراعت و قالیچه و جاجیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغ.

(اِخ) دهی است از دهستان بریاجی بخش سردشت شهرستان مهاباد که در ۳ هزارگزی خاور سردشت و یک هزارگزی جنوب شوسهء سردشت به مهاباد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و جنگلی و سردسیر با ۹۸ تن سکنه و آب آن از رودخانهء سردشت تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و کتیرا و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغ.

(اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش شاهیندژ شهرستان مراغه که در ۲۶ هزارگزی جنوب خاوری شاهیندژ و ۱۱ هزارگزی جنوب باختری راه ارابه رو شاهین دژ به تکاب واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۳۰۹ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن: غلات، کرچک و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش مالرو است. در این محل دو قریه بفاصلهء ۲ هزارگز بنام باغ بالا و باغ پائین مشهور است و سکنهء باغ پایین ۱۸۶ نفر است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

باغ.

(اِخ) دهی است از دهستان قائد رحمت بخش زاغهء شهرستان خرم آباد که در ۲۰ هزارگزی شمال خاوری زاغه و ۱۱ هزارگزی شمال راه شوسهء خرم آباد به بروجرد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۲۱۵ تن سکنه و آب آن از چشمه عوض تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی و جاجیم بافی و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء قائدرحمت میباشند و ییلاق و قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ.

(اِخ) دهی است از دهستان صحرای باغ بخش مرکزی شهرستان لار که در ۶۰ هزارگزی جنوب باختر لار در کنار راه فرعی لار به بیرم در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر با ۳۳۷ تن سکنه و آب آن از قنات و چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت است. این قریه مرکز دستهء ژاندارمری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان مارز بخش کهنوج شهرستان جیرفت که در ۱۵۰ هزارگزی جنوب کهنوج و ۱۰ هزارگزی باختر راه مالرو انگهران به کهنوج واقع و دارای ۴ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ.

(اِخ) دهی است از دهستان قوشخانه بخش باجگیران شهرستان قوچان که در ۷۰ هزارگزی شمال باختر باجگیران واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۲۳۸ سکنه و آب آن از چشمه و قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و میوه و شغل مردمش زراعت و قالیچه و گلیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ آخوندلی لی.

(اِخ) نام محلی کنار راه زاهدان به بیرجند میان مور و حیدرآباد. (یادداشت مؤلف).

باغ آسیا.

[غِ] (اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش جویمند شهرستان گناباد که در ۴۰ هزارگزی شمال جویمند بر سر راه شوسهء عمومی بجستان در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیربا ۶۹۸ سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و زعفران و شغل مردمش زراعت و راهش اتومبیل رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ آقا.

[غِ] (اِخ) باغی در زریسف کرمان از بناهای سیدابوالحسن بیگلربیگی. حکام کرمان خلعت دولتی را در آن باغ می پوشیدند. این باغ بعدها مقر قونسلگری انگلیس در کرمان شد. (از تاریخ وزیری چ باستانی پاریزی ص۳۵۳).

باغ آهو.

[غِ] (اِخ) باغی است از باغهای هرات. (آنندراج).

باغابر.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان قلعه عسکر بخش مشیز شهرستان سیرجان که در ۶۵ هزارگزی جنوب خاوری مشیز و ۵ هزارگزی جنوب لاله زار واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۶۵۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن

غلات و حبوب و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغات.

(اِ) جِ باغ. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) : [قزوین] باغستان بسیار داشت بی دیوار و خار و هیچ مانعی از دخول در باغات نبود. (سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص۴). از این شط العرب دو جوی عظیم بر گرفته اند... و از این نهرها جویهای بیحد برگرفته اند... و بر آن نخلستان و باغات ساخته. (همان کتاب ص۱۱۳). در انجمن بساتین و باغات و چمن حدائق و جنات که هر یک بهشت را بحقیقت از نزاهت و خوشی چشم و چراغ است. (از ترجمهء محاسن اصفهان آوی). تا معتصم، علی بن عیسی را بالشکری چند بر سر ایشان فرستاد. و سراها و منازل و باغات و بساتین ایشان را بسوزانید. (تاریخ قم). که ناگاه از طرف باغات شهر برآمد یکی گردآشوب دهر. هاتفی (از آنندراج).

باغات.

(اِخ) نام محله ای در صفاهان که اکثر ساکنانش رند واوباش بوده باشند. (آنندراج) (غیاث اللغات).

باغات.

(اِخ) دهی است از دهستان درآگاه بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس که در ۵۰ هزارگزی شمال حاجی آباد بر سر راه شوسهء کرمان به بندرعباس واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغات.

(اِخ) دهی است از دهستان بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۶ هزارگزی خاور ساردوئیه و یک هزارگزی شمال راه مالرو جیرفت به ساردوئیه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر دارای ۴۵۰ تن سکنه و آب آن از قنات و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغان.

(اِخ) دهی است از دهستان صوغان بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۱۸۹ هزارگزی جنوب خاوری بافت بر سر راه فرعی کهنوج و دولت آباد در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر دارای ۱۰۰ تن سکنه و آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغان.

(اِخ) قریه ای است هفت فرسنگی میانهء جنوب و مغرب خنج. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان خنج بخش مرکزی شهرستان لار که در ۱۳۲ هزارگزی شمال باختر لار در دماغهء خاوری کوه هنا در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و مالاریایی دارای ۲۷۷ تن سکنه وآب آن از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

باغان.

(اِخ) قریه ای است پنج فرسنگی میانه جنوب و مشرق شنبه. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان شنبه بخش خورموج شهرستان بوشهر که در ۷۸ هزارگزی جنوب خاور خورموج در دامنهء خاوری کوه نمک واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر با ۳۵۶ تن سکنه و آب آن از چشمه و چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و خرما و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغان.

(اِخ) دهی است از دهستان کوار بخش سروستان شهرستان شیراز که در ۹۲ هزارگزی باختر سروستان و یک هزارگزی شوسهء شیراز به فیروزآباد در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۳۶۲ تن سکنه دارد و آب آن از رودخانه قره آغاج تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر و صیفی کاری و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

باغان.

(اِخ) نام یکی از دهستانهای هفت گانهء بخش شیروان شهرستان قوچان که در جلگه واقع است و راه شوسهء عمومی قوچان به بجنورد از وسط آن عبور میکند. ناحیه ای است سردسیر و آب آن از رودخانه و قنات تأمین میشود. این دهستان دارای ۱۲ آبادی بزرگ و کوچک است و جمع نفوس آن به ۶۲۹۳ تن میرسد. بزرگترین آبادی این دهستان اللهآباد است که ۱۰۱۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

باغان.

(اِخ) دهی است از دهستان خوسف شهرستان بیرجند که در یک هزارگزی باختر خوسف بر سر راه شوسهء عمومی خوسف به بیرجند در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر دارای ۹۸ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمده اش غلات و پنبه و انار و شغل مردمش زراعت و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغان.

(اِخ) مرکز دهستان قصبهء شهرستان سبزوار که در ۱۲ هزارگزی خاور شهرستان سبزوار بر سر راه شوسهء قدیمی سبزوار به نیشابور در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۵۴۸ تن سکنه. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل مردمش زراعت و کرباس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغان.

(اِخ) مرکز دهستان بخش شیروان شهرستان قوچان که در ناحیه ای کوهستانی و سردسیر واقع است و ۶۷۲ تن سکنه دارد. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و بنشن و میوه و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان قالیچه بافی و گلیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغایه.

[یَ] (اِخ) شهری است بزرگ در اقصای مغرب افریقا بین مَجّانَه و قسطنطنیه. (از معجم البلدان و مراصد الاطلاع). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

باغایی.

(ص نسبی) منسوب به باغایه از شهرهای افریقا.

باغایی.

(اِخ) احمدبن علی بن احمدبن محمد بن عبدالله الربی باغایی مقری، مکنی به ابوالعباس. وی بسال ۳۷۶ ه . ق. باندلس آمد و در مسجد جامع قرطبه به قرائت قرآن پرداخت. محمد بن ابی عامر ملقب به منصور او را برای تربیت پسرش عبدالرحمن انتخاب کرد، اما چندی بعد بر او خشم گرفت و ویرا تبعید کرد. باغایی در سال ۳۴۵ ه . ق. در باغایه متولد شده و در ذیقعدهء ۴۰۱ ه . ق. در گذشته است. (از معجم البلدان).

باغ ابراهیم.

[غِ اِ] (اِخ) دهی است از دهستان بهر آسمان بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۲۴ هزارگزی جنوب ساردوئیه و ۲۵ هزارگزی جنوب راه مالرو بافت به ساردوئیه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر دارای ۵۷ تن سکنه. آب آن از قنات و چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوب و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ ابریشم.

[غِ اَ شَ] (اِخ) دهی است از دهستان اشترجان بخش فلاورجان شهرستان اصفهان که در ۶ هزارگزی خاور فلاورجان متصل به شوسهء مبارکه به اصفهان در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۵۰۲ تن سکنه. آب آنجا از قنات و زاینده رود تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و صیفی و میوه و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ ابهل.

[ ] (اِخ) نام محلی از رستاق قاسان. رجوع به تاریخ قم ص۱۱۸ شود.

باغ اتابک.

[غِ اَ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان سوسن بخش ایذه شهرستان اهواز که در ۶۰ هزارگزی شمال خاوری ایذه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر و دارای ۷۰ تن سکنه. آب آن از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ احمد.

[غِ اَ مَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت که در ۵۳ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۵ هزارگزی خاور راه مالرو ساردوئیه به جیرفت واقع است و ۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ احمددیل.

[غِ اَ مَ] (اِخ) دهی است از دهستان زیلائی بخش مسجد سلیمان شهرستان اهواز. رجوع به کنجدکار شود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ احمدسیاه.

[غِ اَ مَ] (اِخ) یکی از باغات چهارگانهء اصفهان. صاحب ترجمهء محاسن اصفهان آرد : هر قصری از آن [باغ احمدسیاه] مانند حصن حرم بر صحن ارم رفیع و بلند و هوای دلگشایش همیشه کرده با ربیع پیوند... (ترجمهء محاسن اصفهان ص ۲۷).

باغ ادریس.

[غِ اِ] (اِخ) از دیههای الجبل. (تاریخ قم ص۱۳۶).

باغ ادریس.

[غِ اِ] (اِخ) نام محلی از طسوج لنجرود. (از تاریخ قم ص۱۱۳).

باغ ارسلان.

[غِ اَ سَ] (اِخ) نام دیهی به بخارا. صاحب انیس الطالبین آرد : خواجهء(۱)ما قدس الله روحه به دیه باغ ارسلان میرفتند. (انیس الطالبین ص ۱۸۴). حضرت خواجه بدیه باغ ارسلان روان شدند. و آن ابراهیم غدیوتی در عقب خواجه بباغ ارسلان آمد... درویشان باغ ارسلان را بر حال او ترحم آمد. (انیس الطالبین ص۱۷۹). از غدیوت بطرف باغ ارسلان میرفتند چون نزدیک به آن دیه رسیدند بمجذوبی ملاقات شد. (انیس الطالبین ص۱۷۲). (۱) - منظور از خواجه، شیخ بهاءالدین نقشبندی است.

باغ ارسلانی.

[غِ اَ سَ] (ص نسبی)منسوب به باغ ارسلان : هزار دینار میباید که درویش باغ ارسلانی دهد... باغ ارسلانی یکدینار از دنیاوی ندارد... آن باغ ارسلانی هزار دینار است. (انیس الطالبین ص۱۵۹ و ۱۶۰). و رجوع به باغ ارسلان شود.

باغ ارم.

[غِ اِ رَ] (اِخ) باغ اساطیری معروف به دمشق. باغ شدادبن عاد. (ناظم الاطباء). بهشتی که شداد ساخت. (هفت قلزم). و رجوع به شداد شود : تا به باغ ارم از خوشی و خوبی مثل است باد بزمت به خوشی خوبتر از باغ ارم. معزی. تا بباغ ارم زنند مثل باد بختت به فر باغ ارم.مسعود سعد. دمشق از اقلیم چهارم است... در اول ارم بن سام بن نوح بر آن زمین باغی ساخت، آن را باغ ارم خواندند و ذکرش

در جهان مشهور است و بخوشی مثل بود. پس شدادبن عاد بر آن موضع عمارت فراوان افزود چنانکه بهشت و دوزخ ساخت، آنرا ارم ذات العماد گفتند و مصدق این معنی کلام مجید است. قوله تعالی : ارم ذات العماد التی لم یخلق مثلها فی البلاد (قرآن ۸۹/۷-۸)؛ باغ ارم که ستونها داشت و چون او در بلاد پدید نیامد. پس تارح [هوآذر] که پدر ابراهیم خلیل الله بود و وزیر نمرود بود در آن حدود شهر دمشق بساخت. (نزهة القلوب چ لیدن ص۲۴۹).

باغ ارم.

[غِ اِ رَ] (اِخ) باغی معروف در شیراز. یکی از چهار باغ معروف شیراز و آن چهار عبارتند از باغ تخت قراچه و باغ جهان نما و باغ دلگشا و باغ ارم. (از سعدی تا جامی ادوارد برون ص۲۱۹). این باغ در میانهء مغرب و شمال شیراز بمسافت یک میل بیشتر، مبذر دویست و نود من بذر گندم است، عمارتی مرغوب دارد. از بناهای مرحوم جانی خان ایلخانی قشقایی است. (فارسنامهء ناصری بخش ۲ ص ۱۶۴).

باغ استلک.

[ ] (اِخ) نام محلی از طسوج جبل. (تاریخ قم ص۱۱۸).

باغ استه.

[] (اِخ) از دیههای الجبل. (تاریخ قم ص ۱۳۶).

باغ اسحاق بن عمران.

[غِ اِ قِ نِ عِ](اِخ) از طسوج لنجرود. (تاریخ قم ص۱۱۳).

باغ اقبال آباد.

[غِ اِ] (اِخ) باغی بوده است بحدود شیراز، صاحب روضة الصفا گوید: [در سال ۷۷۶ ه . ق. شاه شجاع] از شیراز بیرون آمده در باغ اقبال آباد نزول فرموده بود و میخواست که بجانب کرمان نهضت فرماید، در این اثنا سر پر نخوت پهلوان اسد را آوردند. (از تاریخ عصر حافظ ج ۱ ص۲۸۶).

باغ اقبال آباد.

[] (اِخ) از طسوج و ناحیهء رودآیان. (تاریخ قم ص۱۱۳).

باغ الماس.

[غِ اَ] (اِخ) دهی است از دهستان چهار فرسخ بخش شهداد شهرستان کرمان که در ۱۲ هزارگزی باختر شهداد بر سر راه مال رو شهداد به راور در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر دارای ۱۲۰ تن سکنه. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و خرما و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ امیر.

[اَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۷۰ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و بر سر راه مالرو جیرفت به ساردوئیه واقع است و ۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ امیربکنده.

[اَ ب کَ دِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان خشکبیجار بخش خمام شهرستان رشت که در ۱۲ هزارگزی شمال خاور خمام و ۶ هزارگزی خشکبیجار در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و مرطوب و ۳۶۴ تن سکنه. استخر محلی دارد و محصول عمدهء آن برنج و کنف و صیفی کاری و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. از کناره میتوان ماشین برد. حدود ۸ باب دکان دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغ امیرشاهی.

[غِ اَ] (اِخ) نام باغی به یزد : [این باغ را] صاحب سعید خواجه امیر شاه که اباً عن جد از بزرگان این دیار بوده اند استحداث کرد و عمارات و خانه و درگاه و کوشک بر بالای آن [سازداد]، چون امیرزاده اسکندر به یزد آمد، آن باغ را به سلطان شاه چهره بخشید. و او در میان باغ قصری عالی... ترتیب داد... و عمارت آن باغ در سال تسع و ثمانمائه بود. (از تاریخ یزد چ ایرج افشار ص۱۴۶).

باغ انار.

[اَ] (اِخ) از قراء کوار فارس و در نیم فرسخی مغربی کوار است. (از فارسنامهء ناصری ص ۲۶۲). دهی است از دهستان کواربخش سروستان شهرستان شیراز که در ۱۱۰ هزارگزی جنوب باختر سروستان و یک هزارگزی شوسهء شیراز به فیروزآباد در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۷۳ تن سکنه و آب آن از رودخانهء قره آغاج تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر و صیفی و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ انار.

[اَ] (اِخ) دهی است از دهستان جاوید بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون که در ۳۶ هزارگزی خاور فهلیان و حاشیهء جنوبی رودخانهء شیرین واقع است و ۴۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ انجیر کوره.

[اَ رِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان مسکون بخش جبال بارز شهرستان جیرفت که در ۶۰ هزارگزی خاور شوسهء بم به سبزواران واقع است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ انگوری.

[غِ اَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) تاکستان. موستان. رزستان.

باغ انگوری.

[اَ] (اِخ) نام تاکستانی میان کرج و قزوین بر کنار شوسهء قزوین به تهران.

باغ اوجان.

[غِ اَ] (اِخ) محلی به تبریز. چمن اوجان معروف است. (از ناظم الاطباء) :طوی عام فرمودن پادشاه اسلام در اردوی زرین به موضع باغ اوجان و ختم کردن قرآن در آنجا و بذل عام فرمودن. (تاریخ مبارک غازانی ص۱۳۷). و رجوع به اوجان شود.

باغ بابائی.

(اِخ) دهی است از دهستان کوشک بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۷۵ هزارگزی جنوب خاوری بافت و ۴ هزارگزی خاور راه فرعی بافت به اسفندقه واقع است و ۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ بابوئیه.

[یَ] (اِخ) دهی است از دهستان سبزواران بخش مرکزی شهرستان جیرفت که در ۸ هزارگزی جنوب سبزواران و ۲ هزارگزی باختر راه فرعی کهنوج به سبزواران در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر دارای ۸۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شلتوک و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. در دو محیط واقع و باغ بابوئیهء بالا و پایین نامیده میشود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغباد.

(اِخ) محلی بحدود نسای خراسان :حاجی محمدخان ولایت نساو درون و باغباد را از تصرف نور محمدخان بیرون آورده به معتمدان سپرده بود. (عالم آرای عباسی ص۴۵۲). و رجوع به باغباده و فهرست امکنهء عالم آرا شود.

باغباده.

[دَ] (اِخ) آبادیی در ۲۰ هزارگزی دره گز خراسان. (از نادرنامه ص۱۶) و رجوع به باغباد شود.

باغ باشوئیه.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان مسکون بخش جبال بارز شهرستان جیرفت که در ۹ هزارگزی شمال مسکون و یکهزارگزی خاور شوسهء بم به سبزواران واقع است و ۴۵ تن سکنه دارد. مزارع رز جمهوری و پشت قلعه، و برآب، و روگود، و ده بگ جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ بالا.

[غِ] (اِخ) دهی است از دهستان بالاگریوه بخش ملاوی شهرستان خرم آباد که در ۱۵ هزارگزی جنوب ملاوی و ۶ هزارگزی خاور راه شوسهء خرم آباد به اندیمشک در تپه ماهور واقع است، ناحیه ای است گرمسیر با ۱۲۰ تن سکنه و آب آن از چشمه باغ تأمین

میشود. محصول عمـدهء آن غلاـت و لبنیـات و پشم و شـغل مردمش زراعت و گله داری و صـنایع دستی زنـان فرش بـافی و راهش مالرو و در مواقع خشکی اتومبیل رو است. ساکنان آن از طایفهء هفت تخمه و کپرنشین میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ بالا.

(اِخ) دهی اسـت از دهسـتان گـور بخش سـاردوئیه شهرسـتان جیرفت که در ۴۵ هزارگزی جنوب خـاوری سـاردوئیه و ۸ هزارگزی جنوب راه مـالرو سـاردوئیه به دارزین واقع است. نـاحیه ای است کوهسـتانی و سردسـیر بـا ۴۷ تن سـکنه و آب آن از چشـمه تـأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ بالا.

(اِخ) ده کوچکی از دهسـتان حرجنـد بخش مرکزی شهرسـتان کرمـان که در ۸۵ هزارگزی شـمال کرمان بر سـر راه مالرو شهداد به راور واقع است و ۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغبان.

[غْ / غِ] (ص مرکـب، اِ مرکـب)(۱)نگاهدارنـدهء بـاغ باشـد. (هفت قلزم). در پهلـوی باغبـان، آنکه حفـاظت بـاغ و پرورش گلهـا و درختهـای میوه دار کنـد. (از حاشـیهء برهـان چ معین). کسـی که پرسـتاری از بـاغ میکنـد. (نـاظم الاطبـاء). بـاغ پیرا. (نـاظم الاطباء) (آنندراج). سَـحّاء. ناحی. (منتهی الارب) (نشوءاللغهٔ). محافظ باغ. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰). کدیور. اَکّار. پالیزبان. جنائنی، در زبان مصر. بَغوان، در عراق: بَغوانجی، بستان بان. (نشوءاللغهٔ ص ۹۰). بوستان بان. ناطور. ناطر. (منتهی الارب). نگهبان باغ. (ناظم الاطباء). ناظر. ناظور. (منتهی الارب) : سـبک باغبان می بشاپور داد که بردار از آن کت آیـد بیاد.فردوسـی. چنین گفت با باغبان شـهریار که این مهره امروز آید بکار.فردوسـی. چنین داد پاسخ ورا باغبان که ای نامور مرد شیرین زبان.فردوسی. باغبانی بباید آن بت را با یکی پاسـدار چوبک زن. فرخی. بشب در باغ گویی گل چراغ باغبانستی سـتاک نسترن گوئی بت لاغر میانستی. فرخی. یکی باغبان اندر آن باغ بود دل سـختش و دیدهء زاغ بود.اسدی. من جسـته چو باغبان پس این بنشسته چو گربه در پی آن. خاقانی. چو گردد باغبان خفته بیـدار بباغ انـدر نه گل بینـد نه گلزار.نظامی. شاهـد باغ است درخت جوان پیر شود بشـکندش باغبان.نظامی. بلبلان نیک زهره میدارند با گل از دست باغبان گفتن. سـعدی (طیبات). باغ بین را چه غم که شاخ شکست باغبان راست غصه ای گر هست.اوحدی. چو گل بـدامن از این باغ میبری حافظ چه غم ز ناله و فریاد باغبان داری.حافظ. چو دیـد روی تو نرگس ز باغبان پرسـید شقایقسـت که بشـکفت یـا گـل رخسار. عماد ||. کلمهء باغ در این بیت بمعنی نگهدارنـدهء باغ و اسم فاعل از بغی آمـده است و شاعر بتکلف خواسته است صنعت جناس بیاورد : دل باغی باغیم باغ دایم تو در باغ بانی و در باغبانی. کمال الدین خواجو (از شرفنامهء منیری). - امثـال: صورت حـال و خصم خاقـانی مثـل مـار و باغبـان افتاد. خاقانی. باغبان را وقت میوه گوشـها کر میشود. (از جامع التمثیل||). منسوب به نگاهداران باغ و بستان. (از الانساب سمعانی). (۱) - از باغ + بان، پسوند نسبت و حفاظت.

باغبان.

(اِخ) غیاث الدین محمد باغبان از ملازمان دربار گورکانی بود. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۳۷۹ شود.

باغبان.

(اِخ) ابوبکر محمد بن احمد باغبان صوفی. از شیوخ بود و حدیث بسیار روایت کرد. (از الانساب سمعانی ج ۱ ورق ۶۰).

باغبان.

(اِخ) احمدبن محمد بن عمر بن قاسم بن اسحاق باغبان اصفهانی، مکنی به ابوالقاسم یا ابوالعباس. از صلحای اصفهان و در طلب حدیث بود. او در بغداد، بشعبان سال ۴۹۳ ه . ق. درگذشت. (از الانساب سمعانی ج ۱ ورق ۶۰).

باغبان.

(اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش کرج شهرستان تهران که در ۱۰ هزارگزی باختر مرکز بخش و ۵۰ هزارگزی شمال راه کرج به قزوین در کوهپایه واقع است، ناحیه ای است سردسیر با ۳۵ تن سکنه و آب آن از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و لبنیات و شغل مردمش زراعت است و در راه آن از طریق میان جاده میتوان ماشین برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغبانان.

(اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان فومن که در ۷ هزارگزی باختر فومن و ۲ هزارگزی راه فرعی لولمان به ماکلوان در جلگه واقع است. ناحیه ای است معتدل و مرطوب با ۵۳۰ سکنه و آب آن از ماسوله رودخان تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و توتون و سیگار و مختصری ابریشم و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغبانان.

(اِخ) دهی است جزء دهستان کاغذکنان شهرستان هروآباد که در ۲۲ هزارگزی شمال آغ کند و ۱۳ هزارگزی راه شوسهء هروآباد به میانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با ۱۶۸ سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و سر درختی و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم و گلیم بافی و راهش مالرو است، دو ده در دو محل بفاصلهء یک هزارگز بنام باغبانان بالا و پایین معروف است. سکنهء باغبانان پائین ۶۸ نفر میباشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغبانان.

(اِخ) دهی است از دهستان کریت بخش پاپی شهرستان خرم آباد که در ۴۵ هزارگزی باختر ایستگاه راه آهن سپیددشت در جلگه واقع است. ناحیه ای است معتدل با ۴۰ تن سکنه و آب آن از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء پاپی هستند و برای تعلیف احشام ییلاق و قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغبانان بالا.

(اِخ) رجوع به باغبانان (هروآباد) شود.

باغبانان پایین.

(اِخ) رجوع به باغبانان (هروآباد) شود.

باغبان باشی.

[غْ / غِ](اِ مرکب) (از: باغبان فارسی + باشی، سر ترکی) سر باغبانان. رئیس باغبانان ||. خطابی به ملایمت و تفقدآمیز مردی باغبان را.

باغبان کلا.

[کَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان برغان و لیان بخش کرج شهرستان تهران، که در ۳۰هزارگزی شمال باختر مرکز بخش و یک هزارگزی راه کردان به برغان واقع است، ناحیه ای است سردسیر و دارای ۸۱ سکنه، و آب آن از رودخانهء اغشت تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و لبنیات و عسل و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغبان کلا.

[کَ] (اِخ) از دهات ناتل رستاق نور. (مازندران و استرآباد رابینو ص۱۴۹). دهی است از دهستان ناتل رستاق بخش نور شهرستان آمل که در ۲۰هزارگزی جنوب خاوری سولده در دشت واقع است. ناحیه ای است معتدل و مرطوب با ۱۸۰ تن سکنه و آب آن از وازرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و مختصری غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باغبان محله.

[غِ مَ حَلْ لَ] (اِخ) دهی از دهستان برکار از توابع چهاردانگهء هزارجریب. (از مازندران و استرآباد رابینو ترجمهء وحید مازندرانی ص۱۶۵). دهی است از دهستان گیلخواران بخش مرکزی شهرستان قائمشهر که در یک هزارگزی باختر جویبار در دشت واقع است. ناحیه ای است معتدل و مرطوب با ۱۲۰۰ سکنه و آب آن از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و کنجد و صیفی و شغل اهالی زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باغبان محله.

[غِ مَ حَلْ لَ] (اِخ) محله ای از محلات بابل که ملگونف از آن نام برده است. رجوع بمازندران و استرآباد رابینو ترجمهء وحید مازندرانی ص ۲۰۸ شود.

باغبانی.

[غْ / غِ] (حامص) عمل باغبان. نِطارهٔ. (منتهی الارب). محافظت و نگهبانی باغ. پرستاری باغ. (ناظم الاطباء). باغ پیرائی. بستان بانی : همی تا کند بلبل اندر بهاران بباغ اندرون روز و شب باغبانی.فرخی. نهالی که باغش دل تست وز ایزد بر او مر خرد را رود باغبانی.ناصرخسرو.

باغبانی کردن.

[غْ / غِ کَ دَ] (مص مرکب) پرستاری از باغ. بستان بانی. باغ پیرایی کردن.

باغبانی نمودن.

[غْ / غِ نُ / نِ / نَ دَ](مص مرکب) پرستاری کردن از باغ. (ناظم الاطباء). و رجوع به باغبانی کردن شود.

باغ بخشی.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان جلگهء زوزن بخش خواف شهرستان تربت حیدریه که در ۱۱۵ هزارگزی جنوب باختر خواف و ۷ هزارگزی جنوب راه مالرو عمومی زوزن به چاه باغ در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر با ۸۹ سکنه. آب آن از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

باغ بدره.

[ ] (اِخ) نام آبادی بین تخت جمشید و سیوند که آتشکده ای در آنجا برجای مانده است. (از گزارشهای باستانشناسی ج ۴ ص۹۶).

باغ برآفتاب.

[بَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان کزاز علیای بخش سربند شهرستان اراک که در ۱۸هزارگزی شمال خاور آستانه و ۶هزارگزی راه مالرو عمومی واقع است، ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۶۳۱ سکنه وآب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بنشن و انگور و شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه و گلیم بافی و راه آن مالرو است. (ازفرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

باغ برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان اسفندقه بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۱۱۲ هزارگزی جنوب ساردوئیه و ۳ هزارگزی جنوب راه فرعی بافت به جیرفت واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر دارای ۲۰۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و شغل اهالی زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ بزرگ.

[غِ بُ زُ] (اِخ) باغی بوده است به بلخ بعهد غزنویان : [مسعود] به کوشک در عبدالاعلی مقام کرد یکهفته و پس به باغ بزرگ

رفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۸۷ و چ فیاض و غنی ص۲۸۵).

باغ بزم.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مشیز شهرستان سیرجان که در ۱۸ هزارگزی جنوب باختری مشیز و ۳ هزارگزی باختر راه مالرو طویل چمن به مشیز واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۱۴۱ تن سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و شغل اهالی زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ بکر.

[غِ بَ] (اِخ) باغی به اصفهان و یکی از چهار باغ معروفی که در محاسن اصفهان ذکر آن آمده است : باغ بکر همچون دختر بکر آراسته به زر و زیور... کنارش همه نرگس و ارغوان ... (ترجمهء محاسن اصفهان ص۲۷).

باغ بلبل.

[غِ بُ بُ] (اِخ) باغی است در صفاهان. (آنندراج). باغی بمساحت هشتاد و پنجهزار گز مربع که در مشرق چهارباغ قدیم اصفهان بوده و هشت بهشت نیز خوانده میشده است. (از گزارشهای باستانشناسی ج ۳ ص۲۰۵). شاردن در سیاحت نامهء خود از این باغ نامبرده است.

باغ بمید.

[بَ] (اِخ) نام آبادیی نزدیک سیرجان قدیم. سیرجان قدیم در محل قلعه سنگ بود و بفرمان ایدکو آن شهر خراب و مردمش به باغ بمید که تا قلعه چهار فرسنگ فاصله داشت منتقل شدند. حافظ ابرو مینویسد : اوکو [ایدکو] فرمان داد تا قلعهء سیرجان را خراب کردند و شهر را به سمید [صحیح: بمید] آوردند و حکم شد تا رعایا خانه های خراب را عمارت کنند و اهل سیرجان در سمید متوطن گشتند. (نسخهء خطی ملک ورق ۱۶۰). در حاشیهء تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی آمده است: کلمهء «بیمنذ» که در بلاذری آمده برخلاف تصور بعضی از مورخان میمند نیست، بلکه این شهر همان محل «باغ بمید» است که از آبادیهای مهم سیرجان بود و هنوز هم هست. این محل در تاریخ ابن خلدون بصورت «همید» ذکر شده. در معجم البلدان آمده است : مجاشع بن مسعود سلمی را ابن عامر به تعقیب یزدگرد بکرمان فرستاد. لشکر ابن مجاشع در بیمنذ دچار شکست شد. بلاذری گوید لشکر مجاشع در بیمنذ دچار گرفتاری و هلاک شد. آبادی شهر فعلی سیرجان از حدود سالهای ۷۹۶ ه . ق. ببعد است. رجوع شود به حواشی تاریخ کرمان ص۲۹ و ۳۰ و ۲۳۹ و مقدمهء آن ص نح. این کلمه در فرهنگ جغرافیایی بصورت به بین آمده است. رجوع به باغ به بین شود.

باغ بندادی.

(اِخ) نام دهی از دیه های طبرش (تفرش). (تاریخ قم ص۱۳۹).

باغ بهادران.

[بَ دِ] (اِخ) قصبه ای از دهستان آید غمش بخش فلاورجان شهرستان اصفهان که در ۲۷ هزارگزی جنوب باختر فلاورجان در کنار زاینده رود واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۳۰۰۰ سکنه و آب آن از قنات و زاینده رود تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و پنبه و سردرختی مثل انار و هلو و آلوچه و زردآلو و به و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی و راه آن ماشین رو است. دارای تلفن و پست و پاسگاه و بهداری و ۲ دبستان دخترانه و پسرانه است. و در حدود ۳۰ باب دکان دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ بهارستان.

[غِ بَ رِ] (اِخ) باغی بوده است در تهران متعلق به میرزا حسین خان سپهسالار که قمرالسلطنه عمهء ناصرالدین شاه و متعلقهء سپهسالار در آن میزیست. بعداً قسمتی از این باغ تبدیل به عمارت مجلس شورای ملی شد. (از مجلهء اطلاعات ماهانه شمارهء ۹۸ ص۸).

باغ به بین.

[بِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سعیدآباد بخش مرکزی شهرستان سیرجان که در ۲ هزارگزی سعیدآباد و بر سر راه فرعی سعیدآباد به زیدآباد واقع است و ۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸). و رجوع به باغ بمید شود.

باغ بهجت آباد.

[غِ بِ جَ] (اِخ) باغی است به شیراز که در پشت باروی شهر در میانهء دروازهء کازرون و دروازهء باغ شاه است. میرزا فتحعلی خان شیرازی صاحبدیوان در جوار آن کاروانسرائی بساخت که در سال ۱۳۰۱ ه . ق. بانجام رسید. (فارسنامهء ناصری چ سنگی ص۱۶۴).

باغ بهزاد.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان خان میرزا بخش لردگان شهرستان شهر کرد که در ۳۸ هزارگزی خاورلردگان و ۳۳ هزارگزی راه عمومی لردگان به پل کش در جلگه واقع است. ناحیه ای است با آب و هوای معتدل و ۵۵۷ سکنه و آب آن از قنات و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و سردرختی و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان جاجیم و قالی بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ بهشت.

[غِ بِ هِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بهشت. روضهء رضوان : در زمینی درخت باید کشت کآورد میوه ای چو باغ بهشت.نظامی||. مجازاً، باغ بسیار باصفا و نزه و باطراوت و سبز و خرم که از خرمی همانند بهشت باشد.

باغ بهشت.

[غِ بِ هِ] (اِخ) باغی بوده است به سمرقند که توسط امیر تیمور آبادان شد. خواندمیر گوید : هم در این سال [۷۷۸ ه . ق.]صاحبقران بی همال [امیرتیمور] مهد علیا تومان آغا بنت امیر موسی را در حبالهء نکاح کشید و در جانب غربی سمرقند باغ بهشت

را جهت او معمور گردانید. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص۴۲۸).

باغ بهشتی.

[غِ بِ هِ] (اِخ) باغی نزدیک یزد : محمد بن مظفر در سال سبع و اربعین و سبعمائه بعضی عمارات بیرون در شهر بگرفت مثل محلهء صندوقیان و سنبلان و باغ بهشتی و مدرسهء اتابک سام... (از تاریخ یزد چ ایرج افشار، ص۳۳). آب [خواجه صواب] تا باغ بهشتی بیشتر نمی آید. (همان تاریخ ص۱۵۴).

باغ بهلگرد.

[بِ هِ گِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان نهارجانات بخش حومهء شهرستان بیرجند که ۲۴ هزارگزی جنوب خاور بیرجند واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۱۸ تن سکنه. مزرعهء محمدحسین خان جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ بیابان.

(اِخ) ده کوچکی است از دهن اسفندقه بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۱۰۷ هزارگزی جنوب ساردوئیه و ۹ هزارگزی جنوب راه فرعی بافت به جیرفت واقع است و ۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ بید.

(اِخ) دهی است از دهستان پشتکوه بخش نیر شهرستان یزد که در ۲۴ هزارگزی شمال باختر نیر و در ۲۰ هزارگزی شمال جادهء نیر به ابرقو واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۵۹۶ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بادام و زردآلو و هلو و توت و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی زنان کرباس بافی و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ بیدادی.

(اِخ) نام محلی از رستاق طبرش (تفرش). (تاریخ قم ص ۱۲۰).

باغ بیرام آباد.

[غِ بَ] (اِخ) باغی در حومهء کرمان منسوب به گنجعلی خان حاکم صفوی کرمان. این باغ اکنون از موقوفات گنجعلی خان است. در افواه هست که شاه عباس در سفر کرمان به این باغ هم رفته است. رجوع به حاشیهء تاریخ کرمان، چ باستانی پاریزی ص ۲۸۰ شود.

باغ بیشه.

[ ] (اِخ) ده فرسخ میانهء شمال و مغرب خنج [لار] است. (فارسنامهء ناصری).

باغ بیگلربیگی.

[بَ لَ بَ] (اِخ) باغی است به شیراز از بناهای میرزا محمدخان بیگلربیگی فرزند حاجی قوام الملک میرزا علی اکبر شیرازی که حدود سال ۱۲۶۰ ه . ق. بنا شده است. (از فارسنامهء ناصری ص۱۶۵).

باغ بین.

(نف مرکب) بیننده‌ء باغ. تماشاگر باغ. آنکه بدیدن باغ رود : باغ بین را چه غم که شاخ شکست باغبان راست غصه ای گر هست.اوحدی.

باغ پاسلاد.

(اِخ) دهی است در فارس که چهار فرسخ میانهء شمال و مغرب قیر است. (از فارسنامهء ناصری).

باغ پایین.

(اِخ) دهی است از دهستان بالا گریوهء بخش ملاوی شهرستان خرم آباد که در ۱۵ هزارگزی جنوب ملاوی و ۷ هزارگزی خاور راه شوسهء خرم آباد به اندیمشک در تپه و ماهور واقع است. ناحیه ای است گرمسیر با ۱۲۰ سکنه که آب آن از چشمه باغ تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و پشم و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی بافی است و راه آن مالرو و در مواقع خشکی اتومبیل رو است. ساکنین آن از طایفهء هفت تخمه می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ پشم.

[پَ] (اِخ) دهی است از دهستان قائد رحمت بخش زاغه شهرستان خرم آباد که در ۱۵ هزارگزی شمال خاوری زاغه و ۳ هزارگزی شمال راه شوسهء خرم آباد به بروجرد در دامنه واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۲۶۰ سکنه و آب آن از سراب باغ پشم تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی و جاجیم بافی و راه آن اتومبیل رو است. ساکنین آن از طایفهء قائد رحمت می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ پشمی.

[پَ] (اِخ) دهی است از دهستان شمیل بخش مرکزی شهرستان بندرعباس که در ۷۸ هزارگزی شمال خاوری بندرعباس بر سر راه مالرو میناب به احمدی واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر با ۵۰ تن سکنه و آب آن از رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن خرما و شغل اهالی زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ پیر.

(اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش کرج شهرستان تهران که در ۵ هزارگزی شمال خاور مرکز بخش و در کنار راه چالوس واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۷۰ سکنه و از رودخانهء کرج مشروب میشود. باغهای میوه و قلمستان دارد. شغل اهالی زراعت و راه آن مالرو است. زیارتگاهی بنام پیر دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ پیرا.

(نف مرکب) باغبان. (ناظم الاطباء) (آنندراج). آنکه باغ را پیراید : چمن حسن تو هر روز بهی چون ندهد باغ پیرای نگه بر در و دهقان نیاز. واله هروی (ازآنندراج ||). در این بیت نظامی کنایه است از مادر عروس که پرورندهء عروس باشد : که تا روشنک را چو روشن چراغ بیارند با باغ پیرای باغ. نظامی (شرفنامه چ وحید ص۲۵۳).

باغ پیروزی.

[غِ] (اِخ) باغی به غزنین که محل نشاط و شراب و هم چنین انجام تشریفات رسمی زمان غزنویان، خصوصاً سلطان مسعود غزنوی بوده است. مقبرهء سلطان محمود نیز بر طبق وصیت خودش در آن باغ است : و نماز خفتن آن پادشاه را [محمود را] بباغ پیروزی دفن کردند. (تاریخ بیهقی چ غنی و فیاض ص۱۳). و چهار پسرش را [پسران امیر محمد را] که همراه آورده بودند احمد و عبدالرحمن و عمر و عثمان، در شب بدان خضراء باغ پیروزی فرود آوردند. (تاریخ بیهقی چ غنی و فیاض ص ۶۵۹). آه و دردا که بی او هرکس نتواند دید(۱) باغ پیروزی(۲) پرلاله و گلهای ببار.فرخی. و رجوع به باغ فیروزی شود. (۱) - ن ل: هرگز نتوانم دید. (۲) - ن ل: فیروزی.

باغ تاج.

[غِ] (اِخ) قریه ای است پنج فرسنگی مشرق برازجان. (از فارس نامهء ناصری). در فرهنگ جغرافیایی آمده است: دهی است جزء دهستان گیلکان بخش برازجان شهرستان بوشهر که در ۲۱ هزارگزی خاور برازجان در دامنهء جنوب باختری کوه گیسکان در جلگه واقع است، ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۳۸۱ سکنه و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و مرکبات و بادام و گردو و شغل مردمش زراعت و قالی و گلیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ تاج آباد.

[غِ] (اِخ) باغی به اصفهان. رجوع به عالم آرای عباسی ص۷۷۶ شود.

باغ تاج آباد.

[غِ] (اِخ) باغی به نطنز از محدثات شاه عباس. رجوع به عالم آرای عباسی ص۱۱۱۱ شود.

باغتان.

(اِخ) دهی است جزء دهستان رودبار بخش معلم کلایه شهرستان قزوین که در ۲۴ هزارگزی جنوب باختر مرکز بخش و در ۳۰ هزارگزی راه عمومی واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۱۶۷ سکنه و آب آن از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و گردو و شغل مردمش زراعت و کرباس بافی و راهش مالرو است. اهالی آن از طایفهء رشوند هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ تخت.

[غِ تَ] (اِخ) یکی از باغهای مشهور اصفهان درعصر صفوی که چهل هزار گز مربع وسعت داشته است. (از گزارشهای باستانشناسی ج۳ ص۲۰۵). شاردن سیاح دورهء صفوی از باغ تخت در سفرنامهء خود نام میبرد.

باغ تخت قاجاریه.

[غِ تَ تِ ری یَ](اِخ) باغی است در جانب شمال شیراز به مسافت یک میل، در کنار تپه ای که اتابک قراچه والی مملکت فارس در سال ۴۸۰ ه . ق. بر پشتهء این تپه عمارتی ملوکانه ساخته نامش را تخت قراچه گذاشت و جدولی را از نهر اعظم شیراز جدا کرده از دامنهء کوه شمالی شیراز در برابر این پشته رسانیده «شتر گلوئی» را از زیرزمین گذرانیده داخل این عمارت نموده حوض و باغچهء آنرا آب داد و بعد از سالها خراب گشت. در ۱۲۰۸ ه . ق. آقا محمدخان قاجار بنائی بجای آن ساخت و به تخت قاجار معروف شد و بعدها فتحعلی شاه قاجار به دست خود سروی در آن باغ کاشت. (از فارسنامهء ناصری ص۱۶۵). در ظفرنامه آمده است که امیرتیمور در یورش اول خود به شیراز در باغ تخت قراچه منزل گزید «ج ۱ ص۴۳۷» و نیز در همین کتاب است که امیر در راه مابین سمرقند و شهرکش در هفت فرسخی سمرقند باغی در سرکوه بنا نمود و آنرا بتخت قراچه موسوم نمود. (از سعدی تا جامی ص ۲۱۹).

باغ تخت قراچه.

[غِ تَ تِ قَ چَ] (اِخ)باغی به شیراز. رجوع به باغ تخت قاجاریه شود.

باغ تخت قراچه.

[غِ تَ تِ قَ چَ] (اِخ)باغی به سمرقند که امیر تیمور به تقلید از باغ تخت قراچهء شیراز در سمرقند ساخت. ابن عربشاه گوید : انشأبستانا فی ضواحی سمرقند علی طریق کش و بنا به قصراً سماه تخت قراجا... (عجایب المقدور بنقل از سعدی تا جامی ص ۲۲۰). علی اصغر حکمت آرد: باغ تخت قراچه در ۴۰ هزارگزی سمرقند موجود و تفرجگاه ییلاقی مردم سمرقند است. رجوع به حاشیهء از سعدی تا جامی، ص ۲۲۰ شود.

باغ تخته.

[تَ تَ] (اِخ) باغی در سر ریگ یزد : تقی الدین دادا محمد... ساباطی نقشین بر در باغ تخته و خانقاه ابرندآباد و... بساخت. (از تاریخ یزد چ افشار ص۸۷).

باغ ترنجی.

[تُ رَ] (اِخ) از قراء فامور یکی از بلوک چهارده گانهء ولایت قشقایی. (از جغرافیای تاریخی غرب ایران ص ۱۲۱).

باغ تره.

[تَرْ رَ] (اِ مرکب) باغ یا قطعه زمین محصوری که در آن سبزی کارند. (لغت محلی گناباد، خراسان).

باغ تیر.

(اِخ) دهی است از دهستان توابع ارسنجان بخش زرقان شهرستان شیراز که در ۷۴ هزارگزی خاور زرقان و یک هزارگزی راه فرعی ارسنجان به کربال در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۵۶ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغج.

[غَ] (اِ) انگور نیم رسیده. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۳) (فرهنگ اوبهی) (فرهنگ رشیدی). غوره. انگور نیم پخته باشد. (فرهنگ جهانگیری) : چو نیک و بد همه از همنشین بیاموزد شود برفته سیه همچو یکدگر باغج. ابوالمعانی (از شعوری). و رجوع به باغچ و باغنج شود.

باغجان.

(اِخ) دهی است از دهستان عشق آباد بخش فدیشهء شهرستان نیشابور که در ۱۵ هزارگزی شمال باختر فدیشه در جلگه واقع است. ناحیه ای است با آب و هوای معتدل و ۸۹ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ جانی.

(اِخ) نام محلی از رستاق طبرش (تفرش) [قم] . (تاریخ قم ص۱۱۹).

باغ جایدر.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان بالاـ گریوه بخش ملاوی شهرستان خرم آباد که در ۱۸ هزارگزی خاور ملاوی و ۶ هزارگزی باختر راه شوسهء خرم آباد به اندیمشک در تپه و ماهور واقع است. ناحیه ای است گرمسیر با ۵۰ تن سکنه و آب آن از چشمه باغ تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پشم و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان جل بافی و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء هفت تخمه جودکی و کپرنشین میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ جدید.

[غِ جَ] (اِخ) همان محلت باغ نو است به شیراز : مدفن شیخ غازی بن عبدالله در پشت دروازهء باغ نو (درب الباغ الجدید) است. (از شدالازار چ قزوینی ص ۲۷۱).

باغجر.

(۱) [جَ] (اِخ) دهی است از دهستان سلطان آباد بخش حومهء شهرستان سبزوار که در ۱۸ هزارگزی شمال خاوری شهرستان سبزوار بر سر راه شوسهء عمومی سبزوار به نیشابور در دامنه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۱۶ سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل مردمش زراعت و راهش ماشین رو است. معدن سنگ آسیا دارد و

دارای دبستان است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹). (۱) - این نام در فرهنگ آبادیهای ایران بصورت باغ جرد آمده است.

باغ جزنوئیه.

[جَ یَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان اسفندقه بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۱۱۷ هزارگزی جنوب ساردوئیه بر سر راه فرعی بافت به جیرفت واقع است و ۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ جعفر.

[غِ جَ فَ] (اِخ) نام محلی از طسوج لنجرود. [قم] (تاریخ قم ص۱۱۳).

باغ جعفری.

[جَ فَ] (اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت که در ۴۴ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۴ هزارگزی راه مالرو جیرفت به ساردوئیه واقع است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغجقاز.

[جِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان کاغذکنان بخش کاغذکنان شهرستان هروآباد که در ۱۶ هزارگزی شمال باختری آغکند و ۴ هزارگزی شوسهء میانه به زنجان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل مایل بگرمی و ۴۲۸ سکنه و آب آن از دو رشته چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و سردرختی و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و گلیم بافی و راهش مالرو است. این آبادی در دو محل بفاصلهء ۲ هزار گز بنام باغجقاز بالا و پایین معروف است و سکنهء باغجقاز بالا ۳۵۰ تن است و محل سکنای ایل قاجیکانلو میباشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغ جلودار.

[غِ جُ] (اِخ) از آثار دورهء صفوی در شهر اصفهان است.

باغ جمال.

[جَ] (اِخ) دهی در دو فرسنگی میانهء جنوب و مغرب میناب است. (فارسنامهء ناصری).

باغ جمال.

[غِ جَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان سربند سفلی بخش سربند شهرستان اراک که در ۴۲ هزارگزی جنوب باختر آستانه و ۲۷ هزارگزی ایستگاه دو رود واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۱۹۴ تن سکنه و آب آن از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بنشن و پنبه و انگور و شغل مردمش زراعت و گله داری و قالیچه بافی و راهش مالرو است. در کوههای این ده بادام کوهی، گل بنفشه و شکار بسیار وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغ جنت.

[غِ جَنْ نَ] (اِخ) نام محلتی در جنوب تهران نزدیک باغ فردوس.

باغ جنت.

[غِ جَنْ نَ] (اِخ) باغی بوده است به قزوین که آنرا باغ سعادت آباد نیز خوانده اند : سفیر فیلیپ سوم پادشاه اسپانی در سال ۱۰۲۶ ه . ق. به ایران آمد و در جمادی الثانی سال ۱۰۲۷ ه . ق. در باغ جنت قزوین بحضور شاه عباس بار یافت. رجوع به زندگانی شاه عباس اول ج ۳ ص۲۷۶ و ۲۸۱ شود.

باغ جنت.

[غِ جَنْ نَ] (اِخ) باغی است به شیراز از بناهای حاج میرزا ابوالحسن خان مشیرالملک و آنرا حدود سال ۱۲۶۰ ه . ق. ساخته است. (از فارسنامهء ناصری ص۱۶۵).

باغ جهان آرا.

[غِ جَ] (اِخ) باغی بوده است بهرات بعهد تیموریان و صفویان و در آن باغ از محمدهمایون پادشاه گورکانی هنگام پناهندگی، پذیرایی شده است. (از عالم آرای عباسی ص۹۸) : خاقان عالیجاه... [سلطان حسین بایقرا] پاینده سلطان بیگم را در حبالهء نکاح کشید... و به احداث باغ مراد که بعد از چندگاه بباغ جهان آرا موسوم شد فرمان فرمود و معماران مدقق و مهندسان حاذق چهارباغی وسیع چهارصد و چهل جریب و قصری رفیع در غایت زینت طرح انداخته استادان بنا و عملهء توانا آغاز کار کردند... و در اندک زمانی قابلیت جلوس همایون پیدا کرده خسرو کشورگشای از باغ زاغان بدانجا نقل نمود. (از حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۱۳۶). از پل مالان تا باغ جهان آرا کوچه ها و بازارها را آئین بستند و چهار طاقها بر افراختند. (همان کتاب ص۱۸۵). و رجوع به فهرست اعلام حبیب السیر شود.

باغ جهانشاهی.

[غِ جَ] (اِخ) باغی بوده است به تبریز. رجوع به عالم آرای عباسی ص۷۷۵ شود.

باغ جهان نما.

[غِ جَ نِ] (اِخ) باغی است در جان صبوی [شمال] شیراز به مسافت یک میل که کریم خان زند در حدود ۱۱۸۰ ه . ق. بنا کرد. (از فارسنامهء ناصری ص۱۶۵). و رجوع به از سعدی تا جامی ص ۲۱۹ شود.

باغج.

[غَ] (اِ) انگور نیم پخته را گویند. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) (آنندراج). و رجوع به باغج و باغنج شود.

باغ چاه سرخ.

[غِ سُ] (اِخ) دهی است از دهستان ارزوئیهء بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۸۵ هزارگزی جنوب بافت بر سر راه مالرو خبر به

ده سرد واقع است و ۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ چله.

[چِ لَ / لِ] (اِخ) دهی است از دهستان قراتوره بخش دیواندره شهرستان سنندج که در ۱۰۶ هزارگزی خاور دیواندره کنار رودخانهء قزل اوزن واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۲۰۰ تن سکنه و آب آن از رودخانهء قزل اوزن و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و لبنیات و توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

باغ چله.

[چِ لَ / لِ] (اِخ) دهی است از دهستان سرشیو شهرستان سقز که در ۱۱ هزارگزی جنوب خاور سقز و ۵ هزارگزی شوسهء سقز به سنندج واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر دارای ۱۲۰ تن سکنه، آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغ چمک.

[چَ مَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان بم که در ۳ هزارگزی شمال باختری بم و ۲ هزارگزی شمال شوسهء بم به کرمان در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر دارای ۳۴۱ تن سکنه. آب آن از قنات و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و انار و شغل مردمش زراعت و راه آن فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ چنار.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان احمدی بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس که در ۱۴۵ هزارگزی خاور حاجی آباد و ۵ هزارگزی جنوب راه مالرو گلاشکرد به حاجی آباد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر دارای ۲۲۳ تن سکنه. آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن خرما و غلات و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ چنار.

[غِ چِ] (اِخ) نام باغی در حوالی سمرقند که بعهد امیرتیمور و فرزندان وی آبادان بوده است : در شب جمعه ۲۶ ربیع الاول سنهء اربع و خمسین و ثمانمائه در وقتی که آن شهریار [میرزا عبداللطیف]دیوانه سار از باغ چنار بطرف شهر می آمد تیری بسوی او انداختند. (حبیب السیر چ خیام ج۴ ص ۴۲). و همچنین رجوع به همان مأخذ ج۳ ص۵۲۶ شود.

باغچوان.

(۱) [چَ / چِ] (اِ مرکب) باغچه بان. محافظ و نگهبان باغچه. آنکه حفظ و تعهد باغچه کند. باغبان باغچه. (ناظم الاطباء). باغبان. (آنندراج). (۱) - از باغچه + وان = بان.

باغ چوپان.

(اِخ) نام دهی از ناحیت لاریجان. (از مازندران و استرآباد رابینو ترجمهء وحید مازندرانی ص ۱۱۴).

باغچه.

[چَ / چِ] (اِ مصغر)(۱) مصغر باغ. باغ کوچک. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (غیاث اللغات). باغ خرد. (شرفنامهء منیری): حدیقهٔ لِفَّهٔ؛ باغچهء درهم پیچیده و انبوه درخت. (منتهی الارب ||). قطعهء زمینی دارای گل و درخت. باغ واقع در سرایها و خانه ها : خواجهء بزرگ در این تعزیت بیامد و چشم سوی این باغچه کشید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۵). نبایستی که ما به مصیبت آمده بودیمی تا حق این باغچه گزارده آمدی. (همان کتاب ۳۴۶). در باغچهء گل قصب چین گردن زده زنگی رطب چین. نظامی (الحاقی). باغبانان بشب از زحمت بلبل چونند که در ایام گل از باغچه غوغا نرود. سعدی (طیبات). هر کرا باغچه ای هست به بستان نرود هر که مجموع نشسته ست پریشان نرود. سعدی. برخیز که باد صبح نوروز در باغچه میکند گل افشان. سعدی (طیبات). تا هر کس که میخواهد از آن جویها بباغچه ها و بستانها و حمامات و سایر مصلحتها از عمارات و غیر آن میبرد. (تاریخ قم ص۴۲ ||). هر کرتی از باغ بزرگ. (ناظم الاطباء). قسمت مجزا شدهء از زمین مشجر و با گل باغ. رجوع به باغچه بندی شود ||. گلشن. گلزار. زمین مشتمل بر درختان میوه دار و گلها. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲ ||). در اصطلاح اصفهانیان، مبال. و رجوع به متوضأ شود. (یادداشت مؤلف). - باغچه رفتن؛ بمستراح رفتن. (۱) - از باغ + چه، ادات تصغیر.

باغچه.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان مهربان بخش کبودرآهنگ شهرستان همدان که در ۵۰ هزارگزی شمال باختری قصبهء کبودرآهنگ و ۱۸ هزارگزی خاور شوسهء همدان به بیجار در تپه ماهور واقع است. ناحیه ای است سردسیر دارای ۶۸۸ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهءآن غلات دیم و مختصری انگور و صیفی و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. صنایع دستی زنان آن قالیبافی و راهش مالرو است. در تابستان از طریق کمی قلعه و مخور میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغچه.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان چهار بلوک بخش سیمینه رود شهرستان همدان که در ۲۲ هزارگزی شمال خاور همدان و ۹ هزارگزی خاور علی آباد جورقان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر دارای ۱۴۵ تن سکنه و آب آن از قنات و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان جاجیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغچه.

[چِ] (اِخ) قریه ای است دو فرسنگی میانهء جنوب و مشرق تنگستان. (فارسنامهء ناصری). ده کوچکی است از دهستان باغک بخش اهرم شهرستان بوشهر که در ۱۳ هزارگزی جنوب باختر اهرم در کنار راه مالرو اهرم به دلوار واقع است و ۱۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغچه.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان بهی بخش بوکان شهرستان مهاباد که در ۲۴ هزارگزی خاور بوکان و ۲۴ هزارگزی خاور شوسهء بوکان به میاندوآب واقع است. ناحیه ای است کوهستانی دارای آب و هوای معتدل و ۳۲۰ تن سکنه و آب آن از زرینه رود تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر و توتون و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغچه.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان ایل تیمور بخش حومهء شهرستان مهاباد که در ۳۴ هزارگزی جنوب خاوری مهاباد و ۱۴ هزار و پانصدگزی خاور شوسهء مهاباد به سردشت واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و آب آن از دره تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغچه.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان رودمیان خواف بخش خواف شهرستان تربت حیدریه که در ۱۴ هزارگزی باختر نشتیفان در دامنه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۳۹ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بنشن و شغل مردمش زراعت و گله داری و قالیچه بافی و کرباس بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغچه.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان احمدآباد بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۴۲ هزارگزی شمال باختری فریمان در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۰۶ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و راه آن ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغچه.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان اوریاد بخش ماه نشان شهرستان زنجان که در ۲۲ هزارگزی شمال ماه نشان واقع است و ۱۳۰ تن سکنه دارد. محصول عمدهء آن غلات و بنشن و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

باغچه.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان نردین بخش میامی شهرستان شاهرود که در ۲۴ هزارگزی شمال نردین واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۵۰ تن سکنه و آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بنشن و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و نمدمالی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باغچهء اطفال.

[چَ / چِ ی اَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کودکستان. (یادداشت مؤلف).

باغچهء اللهقلی.

[چَ / چِ ی اَلْ لاه قُ](اِخ) دهی است جزء دهستان بهنام وسط بخش ورامین شهرستان تهران که در ۲ هزارگزی شمال مرکز بخش بر کنار راه آهن واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۶۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و صیفی و چغندر قند و شغل مردمش زراعت و راه آن ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغچه بستن.

[چَ / چِ بَ تَ] (مص مرکب)تنظیم کرتهای باغ. کرت بندی. مرزبندی زمینهای باغ. آرایش و تنظیم زمین باغ و بستان. و رجوع به باغچه و باغچه بندی و باغچه بندی کردن شود.

باغچه بند.

[چَ / چِ بَ] (نف مرکب) باغبان یا کارگری که زمینها را بباغچه ها بخش کرده مرز بندد. و رجوع به باغچه بندی و باغچه بندی کردن و باغچه شود.

باغچه بندی.

[چَ / چِ بَ] (حامص مرکب) عمل باغچه بند. تنظیم کرتهای باغ. (از ناظم الاطباء). تقسیم زمین باغ به کَرتها (کردها) و قطعات کوچک. مرزبندی قطعات باغ گلکاری یا نهالکاری را. و رجوع به باغچه و باغچه بندی کردن شود.

باغچه بندی کردن.

[چَ / چِ بَ کَ دَ](مص مرکب) باغچه بندی. کرتهای باغ را ساختن. (ناظم الاطباء). تقسیم کردن زمین باغ به باغچه ها و کرتهای منظم سبزه کاری و گلکاری را. قسمت کردن باغ بقطعات مختلف نمایاندن گلکاریها و نهالکاریهای مختلف را یا سبزه کاری را در سرایها. و رجوع به باغچه و باغچه بندی شود.

باغچه بنه.

[چَ / چِ بُ نَ / نِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان خشکبیجار بخش خمام شهرستان رشت که در ۱۲ هزارگزی شمال خاور خمام و ۲ هزارگزی خشکبیجار در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۳۹۰ تن سکنه آب آن از نهر حاجی بکنده و استخر تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و ابریشم و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغچهء پاشا.

[چَ / چِ ی] (اِخ) (پاشا باغچه سی) یا محلهء رفعت پاشا، محلتی است در ساحل آناطولی از طرف استانبول، که در جنوب غربی

خلیج بکقوز، و در شمال شرقی استانبول بفاصلهء ۱۷ هزارگزی قرار دارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۴۶۹).

باغچه جیق.

[چَ / چِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان آتش بیک سراسکند شهرستان تبریز که در ۳۷ هزارگزی باختر سراسکند و ۲۳ هزارگزی راه شوسهء تبریز به میانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۲۸۳ تن سکنه و آب آن از چشمه و رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و پنبه و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

باغچه جیق.

[چَ / چِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان گنجگاه بخش سنجید شهرستان هروآباد که در ۱۵ هزارگزی باختر مرکز بخش گیوی و ۵ هزارگزی شوسهء اردبیل به هروآباد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی دارای آب و هوای معتدل و ۲۳۵ تن سکنه. آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان قالیبافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغچه جیک.

[چَ / چِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش سلماس شهرستان خوی که در ۶ هزارگزی جنوب خاوری سلماس و ۱۵ هزارگزی شمال شوسهء سلماس به ارومیه در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۸۰ تن سکنه و آب آن از رودخانهء زولا تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راه آن ارابه رو است. از راه شاهپور در تابستان میتوان اتومبیل برد. (ازفرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

باغچه چوق.

[چَ / چِ] (اِخ) دهی است از دهستان قلعه دره سی بخش حومهء شهرستان ماکو که در ۷ هزارگزی باختر ماکو و یکهزار و پانصدگزی جنوب شوسهء ماکو به بازرگان در دره واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۵۵۱ تن سکنه و آب آن از آغ چای تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و کنجد و کرچک و بزرک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی وراهش شوسه است. (ازفرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

باغچه روک.

[چَ / چِ رَ وَ] (اِمص) در تداول عامه، اسهال. شکم روش. بیرون روی. (یادداشت مؤلف). رجوع به باغچه در معنی مُتَوَضَّأ شود.

باغچه سرا.

[چَ / چِ سَ] (اِ مرکب) سرایی کوچک مزین به درختها و گلها. (یادداشت مؤلف).

باغچه سرا.

[چَ / چِ سَ] (اِخ) یا باغچه سرای. شهری است به شبه جزیرهء قرم (کریمه). و رجوع به باغچه سرای شود.

باغچه سرا.

[چِ / چَ سَ] (اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش آستارا شهرستان اردبیل که در ۳ هزارگزی باختر آستارا در مسیر شوسهء اردبیل به آستارا در جنگل واقع است. ناحیه ای است گرمسیر دارای ۶۳۴ تن سکنه. آب آن از رودخانه و چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و صیفی و جزئی غلات، و شغل مردمش زراعت و گله داری و تهیهء زغال از چوب جنگل و اره کشی است. یک دبستان دولتی دارد. این ده را بشکه سرا نیز مینامند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغچه سرای.

[چَ / چِ سَ] (اِخ) شهری به شبه جزیرهء قرم (کریمه). شهری در شبه جزیرهء کریمه که مدتی پایتخت محمد گرای خان از نوادگان جوجی خان پسر چنگیز بود. (از تاریخ زندگانی شاه عباس، تألیف فلسفی ج ۱ ص ۵۰ و ۱۹۷). این شهر در نزدیک سواستوپل (سباستوپل) واقع شده. در زمان خانان مغول، آبادی فراوان داشت و مساجد و مدارس در آن بنا گشت. (از لاروس). نام شهری است در ملک قرم، گویند دارالملک آن دیار محل خلد آثار است از اقلیم پنجم و بقولی ششم، بغایت معمور... مردمش اکثر حنفی مذهب و بعد عیسوی اند. عموماً ترک زبان و مهربان و همه چیزش فراوان، مدتها در تصرف ملوک روم بوده و اکنون قریب چهل سال میشود اولیای قرال روسیه تصرف نموده اند. (از بستان السیاحه، گلشن دوم، ص ۱۶۰). این شهر بسال ۱۷۳۶ م. از طرف روسیه اشغال و ویران شد و کتابخانه ها و مساجد و کلیساهای یسوعیان از میان رفت. چندی بعد مجدداً صورت آبادانی یافت و اکنون از مراکز مهم علمی و فرهنگی محسوب میشود. (از اعلام المنجد).

باغچهء سلیمان.

[چَ / چِ یِ سُ لَ / لِ](ترکیب وصفی، اِ مرکب) باغ طلسم که به شعبده و سحر بنظر متخیل گردانند. (آنندراج). و رجوع به باغچه سلیمانی شود.

باغچهء سلیمانی.

[چَ / چِ یِ سُ لَ](ترکیب وصفی، اِ مرکب) باغ طلسم که بشعبده و سحر بنظر متخیل گردانند. (غیاث اللغات). و رجوع به باغچهء سلیمان شود.

باغچه غار.

[چَ / چِ یِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان زرقچای بخش نوبران شهرستان ساوه که در ۷ هزارگزی جنوب مرکزی بخش و در ۳ هزارگزی راه عمومی نوبران به همدان واقع است. ناحیه ای است سردسیر دارای ۷۱ تن سکنه و آب آن از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بادام و انگور و شغل مردمش زراعت و گله داری و قالیچه بافی و جاجیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ چهلستون.

[غِ چِ ه ِ سُ] (اِخ) باغی است در اصفهان که هر ضلع آن حدود ۲۵۰ گز طول دارد و مساحت آن ۶۷ هزارگز است و کاخ معروف چهلستون در داخل آن است. اشعار کتیبه ای که اخیراً به دست آمده، حکایت از احداث باغ در زمان شاه عباس دوم صفوی دارد و بیت آخر آن این است: مبارک بود ز آنکه تاریخ آن شد مبارک ترین بناهای دنیا (= ۱۰۵۷ ه . ق.). در زمان شاه سلطان حسین بعد از حریق کاخ مذکور، تعمیراتی اساسی در آنجا بعمل آمده است. در داخل تالار کاخ که فعلا موزهء باستانشناسی اصفهان است، شش تابلو بزرگ از وقایع تاریخ ایران منقوش است، که صحنهء جنگ معروف چالدران و تصویر شاه اسماعیل اول، پذیرائی شاه طهماسب اول از همایون بابر پادشاه پناهندهء هندوستان، مجلس پذیرائی شاه عباس کبیر از ولیمحمدخان پادشاه ترکستان، جنگ هرات و رشادتهای شاه عباس، صحنهء جنگ کرنال با تصویر نادرشاه، مجلس پذیرائی شاه عباس ثانی از نادر محمدخان در آن بنظر میرسد. تصویر نادرشاه طبعاً مربوط بزمان صفویه نیست و ظاهراً در زمان آغا محمدخان قاجار نقاشی شده است. (از مقالهء مصطفوی در مجلهء اطلاعات ماهانه شمارهء ۷۶ ص۲۷ – ۲۸).

باغچه مریم.

[چَ / چِ مَ یَ] (اِخ) دهی است از دهستان ییلاق بخش حومهء شهرستان سنندج که در ۲۲ هزارگزی شمال خاور سنندج و ۲ هزارگزی شمال آقبلاغ در دامنه واقع است. ناحیه ای است سردسیر دارای ۴۹۰ تن سکنه. آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. صنایع دستی زنان قالیچه و جاجیم و گلیم بافی میباشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغچهءملا.

[چَ / چِ یِ] (اِخ) از آثار دورهء صفوی در شهر اسپاهان است. (یادداشت مؤلف).

باغچه میشه.

[چَ / چِ شِ] (اِخ) دهی است از دهستان کوی آغاج بخش شاهین دژ شهرستان مراغه که در ۳۰ هزارگزی جنوب خاوری شاهین دژ و یکهزارگزی جنوب راه ارابه رو شاهین دژ به تکاب واقع است، ناحیه ای است کوهستانی دارای آب و هوای معتدل و ۲۴۲ تن سکنه. آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بادام و کرچک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغچی شور.

(اِخ) آبادی و منزلی بین راه هرات به سیستان : از او [بادغیس] تا بون پنج فرسنگ، ازو تا مرغزار دره پنج فرسنگ، از او تا باغچی شور هشت فرسنگ... باشد. (از نزهة القلوب چ لیدن ج۳ ص۱۷۹).

باغ چین.

(اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش حومهء شهرستان بجنورد در ۸ هزارگزی شمال باختری بجنورد بر سر راه مالرو عمومی بجنورد به مانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی دارای آب و هوای معتدل و ۱۸۷۹ تن سکنه. آب آن از چشمه سار تأمین

میشود. محصول عمـدهء آن غلاـت و بنشن و شـغل مردمش زراعت و مالـداری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ حاجبی.

[غِ جِ] (اِخ) باغی بوده است به یزد. مؤلف تاریـخ جدیـد یزد مینویسـد : امیر یسودر متوجه یزد شد و چون به یزد آمد در باغ حاجبی که اکنون مقـابر مسـلمین است نزول کرد و آن باغی مشـجر بود و در میان باغ کوشـکی بود معمور. و آن باغ حاجب عزالـدین لنگر سـاخت و بباغ حاجبی مشـهور بود. (از تاریـخ عصـر حافظ ج ۱ ص۶۵). یسودر، خـارج شـهر به باغ حاجبی که امروز مقابر مسـلمین است فرود آمـد... در زمان اتابکیان از آن روز که اتابک یوسف شاه یسودر را در آن باغ بکشت و بگـذاشت و برفت آن باغ خراب شد و قصـر و درخت همه ناچیز شد و آن همچنان خراب بود. در زمان بنی مظفر، شاه حسـین بن مظفر برادر شاه یحیی آن را معمور کرد و بحالت زرع آورد و درگاه عالی بر در باغ نهاد، چون او وفات کرد و ترکهء او قسمت کردند این باغ به دختر او رسید. ملکهء مرحوم خواند سـلطان آنرا وقف کرد بر مؤمنین و مؤمنات و این وقف در سال اربع و عشرین و ثمان مأهٔ (۸۲۴ ه . ق.) بود. (از تاریخ جعفری یزد چ افشار ص۲۶ و ۱۳۳ و ۱۳۴).

باغ حاجی.

[غِ] (اِخ) باغی بوده است به اصـفهان که ساختمان مسـجدی به همین نام در حدود سال ۱۰۳۳ ه . ق. در آنجـا انجام گرفته است. (از آثار ایران ج ۲ ص۱۳۴). کتیبهء ذیل از زمان شاه عباس اول بر آن مسـجد خوانـده میشود: فی ایام خلافـهٔ السـلطان الاکرم و الخاقان الاعدل الاعظم مالک رقاب الامم مولی ملوک العرب و العجم ابوالمظفر شاه عباس الحسینی الصفوی بهادرخان خلدالله ظله بتوفیقات ملک سـبحانی بنا کرد این مسجد از توفیق آثار خواجه روح الله ابن نورالله فراهانی در سنهء هزاروسی و سه، کتبه محمد منیربن اخی. (آثار ایران ج ۲ ص۹۴).

باغ حبیب الله.

[حَ بُلْ لاه] (اِخ) دهی است از دهسـتان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۶۹ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه بر سر راه مالرو ساردوئیه به جیرفت واقع است و ۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ حسن قر.

[حَ سَ قُ] (اِخ) دهی است از دهستان القورات بخش حومهء شهرستان بیرجند که در ۳۰ هزارگزی شمال خاوری بیرجند واقع است. ناحیه ای است کوهسـتانی دارای آب و هوای معتـدل و ۴۶۸ تن سـکنه. آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمـدهء آن غلات و میوه و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ حسین.

[غِ حُ سَ] (اِخ) باغی بوده است بخراسان نزدیک طوس. مؤلف تاریـخ غازانی آرد : برعقب ارغون برفت و در باغ حسـین زیر طوس او را کاسه گرفت(۱) وداع کرده باز گردید. (تاریخ مبارک غازانی ص۹ و ۱۰). (۱) – ساقی گری کرد.

باغ حسین بیگ.

[غِ حُ سَ بَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان درختنگان بخش مرکزی شهرستان کرمان که در ۲۸ هزارگزی شمال خاوری کرمان و ۲ هزارگزی شمال راه مالرو شهداد به کرمان واقع است و ۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ حسینی.

[غِ حُ سَ] (اِخ) دهی است از بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۲ هزارگزی باختر ساردوئیه و ۲ هزارگزی جنوب راه مالرو بافت به ساردوئیه واقع است و ۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ حصار.

[حِ] (اِخ) دهی است از دهستان عیسوند بخش برازجان شهرستان بوشهر که در ۶ هزارگزی جنوب باختر برازجان در کنار شوسهء برازجان به بوشهر در جلگه قرار دارد. ناحیه ای است گرمسیر دارای ۱۶۰ تن سکنه. آب آن از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و تنباکو و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ حوض.

[غِ حَ] (اِخ) باغی است به شیراز از بناهای میرزا ابوالحسن خان مشیرالملک میانهء دروازهء کازرون و باغ بهجت آباد. (از فارسنامهء ناصری ص۱۶۵).

باغ خانک.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان مسکون بخش جبال بارز شهرستان جیرفت که در ۵۰ هزارگزی خاوری مسکون و ۳۰ هزارگزی خاور شوسهء بم به سبزواران واقع است و ۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ خدا.

[خُ] (اِ مرکب) صاحب باغ. دارندهء باغ : چون درآمد [دهقان] گفت [خواجه] تو خدائی؟ گفت آری. گفت چگونه؟ گفت حال آنکه پیش ده خدا و باغ خدا و خانه خدا بودم، نواب تو ده و باغ و خانه از من بظلم بستدند، خداماند. (منتخب لطائف عبید زاکانی ص۱۵۳ چ برلن).

باغ خراب.

[خَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان اسفندقه بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۱۲۰ هزارگزی جنوب ساردوئیه و ۶ هزارگزی جنوب راه فرعی بافت به جیرفت واقع است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ خرم.

[غِ خُرْ رَ] (اِخ) باغی بوده است به خوارزم در یک فرسنگی شهر : و ایشان [مردم خوارزم] چون صیدگاهی میرمیدند و گاهی از

پس نظر می انداخت [ند] ... تا چون بباغ خرم که بر یک فرسنگی شهرست رسیدند سواران تاتار و مردان بأس و نفار... راه از پس و پیش بگرفتند. (از تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص۹۸).

باغ خرمک.

[ ] (اِخ) باغی بوده است به نیشابور که در زمان غزنویان از آن نام برده شده است : من فردا به شهر خواهم آمد و بباغ خرمک نزول کرد، تا دانسته آید. اعیان نشابور چون این سخنان بشنودند بیارامیدند... و باغ خرمک را جامه افکندند و استقبال را بسیجیدند. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۵۵۲).

باغ خسرو.

[غِ خُ رَ] (اِخ) از باغهای سلطنتی قدیم اللهآباد در هندوستان. بر سر در باغ خسرو، کتیبه ای بخط نستعلیق هست بدین مضمون: «حسب الحکم حضرت شاهنشاه جهان پناهی ظل اللهی نورالدین محمد جهانگیر پادشاه غازی، باهتمام مرید باخلاص آقارضا مصور، این بناء عالی صورت اتمام پذیرفت». رجوع به زندگانی شاه عباس اول ج ۲ ص ۳۳۸ شود.

باغ خشک.

[غِ خُ] (اِخ) دهی است از دهستان مرغک بخش راین شهرستان بم که در ۷۶ هزارگزی جنوب خاوری راین و ۲ هزارگزی شوسهء بم به جیرفت واقع است و ۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ خلد.

[غِ خُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)باغ بهشت. باغ جنان. بهشت : شعر حافظ در زمان آدم اندر باغ خلد دفتر نسرین و گل را زینت اوراق بود. حافظ.

باغ خلیفه.

[خَ فَ] (اِخ) نام محلی کنار راه کرمانشاه به نوسود میان غور قلعه و قشلاق. (یادداشت مؤلف).

باغ خواص.

[ ] (اِخ) دهی است جزء دهستان بهنام وسط بخش ورامین شهرستان تهران که در ۸ هزارگزی باختر مرکز بخش و ۷ هزارگزی راه شوسه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت و راهش ماشین رو است. از آثار قدیم بقعهء امامزاده زین العابدین دارد. مزرعهء خماران و مهرآباد جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ خوبانه.

[نَ] (اِخ) باغی در هشت فرسخی تبریز که به نجمیه نیز اشتهار یافته است. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۵۰۰ و رجوع به باغ

نجمیه شود.

باغ خونی.

[غِ] (اِخ) باغی مشهور در مشهد که دیر زمانی قنسولخانهء دولت اتحاد جماهیر شوروی در آن بود. و در زمان مرحوم کلنل محمدتقی خان، عارف قزوینی در آنجا منزل کرد و مرحوم ایرج در عارفنامه گفت : نمیدانستم ای نامرد... که منزل میکنی در باغ خونی.

باغ خیرات.

[خَ] (اِخ) دهی است از دهستان بخش حومهء شهرستان سبزوار که در ۱۲ هزارگزی شمال باختری ششتمد بر سر راه مالرو عمومی استاج واقع است. ناحیه ای است کوهستانی دارای آب و هوای معتدل و ۴۶۸ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و میوه و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ داد.

(اِخ) صورت دیگری از کلمهء بغداد. خوندمیر آرد : بعضی از فضلاء در وجه تسمیهء آن بلده گفته اند که در ازمنهء سابقه در آن حوالی باغی بود که آنرا باغ داد میخواندند و زمره ای گویند که بغ نام صنمی است و داد عبارت از بخشش اوست و برین تقدیر لفظ بغداد مرادف باشد به عطیهٔ الصنم. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص۲۱۴). اما برای اطلاع از وجه تسمیهء صحیح کلمه رجوع به بغداد شود.

باغ دار.

(نف مرکب) دارندهء باغ. باغ خدا. صاحب باغ. آنکه باغداری کند. دارای باغ. (یادداشت مؤلف). مالک باغ ||. دهقانی که کشتمند او باغ است ||. آنکه تمشیت باغ کند ||. آنکه نگهبانی و حراست باغ کند. محافظ باغ ||. آنکه از محصول باغ بهره برگیرد. آنکه در جمع آوری و فروش حاصل باغ دخالت دارد. اجاره دار باغ. رجوع به باغداری شود.

باغ داری.

(حامص مرکب) نگاهداری باغ ||. خداوند و مالک باغ بودن ||. محافظ و نگهبان باغ بودن ||. تمشیت امور باغ کردن. باغبانی. ||جمع آوری میوه و فروش حاصل باغ. اجاره داری حاصل باغ. و رجوع به باغدار شود.

باغ در.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش بافق شهرستان یزد، که در ۶۰ هزارگزی شمال بافق واقع است و ۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ دراز.

[دِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان دلفارد بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت، که در ۹۴ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۸ هزارگزی راه مالرو جیرفت به ساردوئیه واقع است و ۱۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ دره.

[دَ رِ] (اِخ) دهی است جزء بخش ابهررود شهرستان زنجان، که در ۱۸ هزارگزی شمال غرب ابهر و ۱۲ هزارگزی راه شوسهء زنجان به قزوین واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۳۰۸ تن سکنه. و آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و انگور و عسل و شغل اهالی زراعت و قالیچه و جاجیم و پلاس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغ دره.

[دَ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان اواوغلی بخش حومهء شهرستان خوی، که در ۱۱ هزارگزی شمال خاوری خوی و ۴ هزارگزی باختر شوسهء خوی به جلفا در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۵۶۰ تن سکنه و آب آن از رودخانهء قودوخ بوغان تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و کرچک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش ارابه رو است. از راه تازه کند باین ده میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغ دره سی.

[دَ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان گرم بخش ترک شهرستان میانه، که در ۲۱ هزارگزی جنوب خاوری بخش و ۴ هزارگزی شوسهء خلخال به میانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۴۰ تن سکنه، آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و نخود سیاه و عدس و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغ دشت.

[دَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان الموت بخش معلم کلایهء شهرستان قزوین، که در ۶ هزارگزی جنوب مرکز بخش و ۴۸ هزارگزی راه عمومی واقع است. ۲۴۰ تن سکنه دارد و آبش از رودخانهء شاهرود و الموت تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ دشت.

[دَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان سیاهکلرود بخش رودسر شهرستان لاهیجان، که در ۱۹ هزارگزی جنوب خاور رودسر و ۳ هزار و پانصدگزی جنوب راه شوسهء رودسر به شهسوار در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و مرطوب و ۱۵۰ سکنه و آب آن از مرسارود و استخر محلی تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و چای و لبنیات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغ دشت.

[دَ] (اِخ) از قراء جره و قامور. (جغرافی غرب ایران ص۱۱۲). به مسافت کمی جنوبی اشفایقان و مزرعهء نصیرآباد، حریم باغ دشت از موقوفات مدرسهء منصوریهء شیراز است. (فارسنامهء ناصری). در فرهنگ جغرافیایی آمده است: دهی است از دهستان جره بخش مرکزی شهرستان کازرون که در ۶۴ هزارگزی جنوب خاور کازرون بر کنار راه فرعی کازرون به فراشبند در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۱۴۲ تن سکنه و آب آن از رودخانهء جره تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ دلگشا.

[غِ دِ گُ] (اِخ) نام باغی است در تفت. (آنندراج). رجوع به باغ عبدالباقی شود : هرکس به سلیقه آشنانیست دل بستهء باغ دلگشانیست. محسن تأثیر (ازآنندراج).

باغ دلگشا.

[غِ دِ گُ] (اِخ) باغی بوده است در سمرقند. شرف الدین علی در ظفرنامه آرد: روز دوشنبه بیستم چاشتگاه [امیرتیمور] به کوشک باغ دلگشا منزل فرمود، و آن عمارت خجسته امارت از نو تمام شده بود و جهت تفأل و تیمن در آنجا جشنی پادشاهانه ترتیب کرده شد. (از کتاب از سعدی تا جامی ص ۲۲۰).

باغ دولاب.

[غِ] (اِخ) باغی به یزد که از آب نعیم آباد مشروب میشده است. (از تاریخ جعفری یزد ص۱۵۱).

باغ دولت آباد.

[غِ دَ لَ] (اِخ) نام باغی به حدود یزد : شجاع السلطنه (پسر فتحعلی شاه قاجار) با سواران جرار خراسانی بظاهر یزد رسید و در باغ دولت آباد نزول کرد. (حاشیهء تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی ص۳۷۹).

باغده.

[دَ / دِ] (اِخ) دهی است از دهستان بحرآسمان بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت که در ۳۶ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۷ هزارگزی باختر راه مالرو جیرفت به ساردوئیه واقع است و ده تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ دهک.

[دِ هَ] (اِخ) دهی است از دهستان مورستان بخش بشرویهء شهرستان فردوس که در ۱۲ هزارگزی جنوب باختری بشرویه بر سر راه شوسهء عمومی بشرویه به طبس در دامنه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر با ۲۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و ابریشم و زعفران و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ دهنه بند.

[دَ هَ نَ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان شهاباد بخش حومهء شهرستان بیرجند که در ۶ هزارگزی جنوب باختری بیرجند واقع است و ۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ دهوک.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مهریز شهرستان یزد که در ۷ هزارگزی خاور مهریز و دوهزار و پانصدگزی باختر راه فرعی یزد به انار در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۲۳۵ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان کرباس بافی است و راهش ارابه رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغر.

[غِ] (اِ) آماس. ورم. (آنندراج ||). خنازیر. (آنندراج ||). گوشتی که زیر پوست گرد آید. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱). و رجوع به باگره و باغره شود.

باغر.

[ ] (اِخ) غلام ترک متوکل خلیفهء عباسی. او در قتل متوکل شرکت داشت و به دست مستعین کشته شد: در شب چهارم شوال سنهء سبع و اربعین و مأتین که خلیفه در مجلس بزم نشسته بود و مست گشته، بوقاءالصغیر و موسی بن بوقاءالکبیر و باغر و بلغور و غیرهم از اتراک عربده ناک با شمشیرهای برهنه به دارالخلافه در آمدند. باغر با شخصی دیگر مهمش را تمام کردند. (حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص۲۷۲). بعداً ابوالعباس المستعین باللّه باغر ترکی را که به قتل متوکل اقدام کرده بود تبعید کرد. (از تاریخ الخلفاء سیوطی ص۲۳۸). در مجمل التواریخ و القصص سال قتل متوکل دویست و چهل و هشت ذکر شده و گوید: آن شب به سامره غلامان شمشیر کشیده از راه آب در آمدند از پس تخت متوکل... و شمشیر اندر بستند، و فتح بن خاقان وزیر آنجا بود خود را بروی افکند و هر دو کشته شدند، شب چهارشنبه رابع شوال سال دویست و چهل و هشت، و باغر وصیف با ایشان بود. (از مجمل التواریخ و القصص ص۳۶۱). ابن اثیر این واقعه را ذیل سال ۲۴۷ ه . ق. ثبت کرده و گوید باغر با سایر ترکان در قتل متوکل شرکت داشت. رجوع شود به الکامل ابن اثیر ج ۷ ص۳۷.

باغراچ گول.

(اِخ) نام دریاچه ای به ترکستان. قره شهر از شهرهای مهم آن ناحیه در کنار آن و در مصب نهر یلدوز واقع است. (از تاریخ مغول عباس اقبال ص۱۶).

باغراداس.

(۱) (اِخ) نام قدیم رود «مجرده» واقع درالجزایر. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Bagradas.

باغ راهی.

[ ] (اِخ) دهی است از دهستان بحرآسمان بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت، که در ۴۲ هزارگزی جنوب باختری ساردوئیه و ۲۰ هزارگزی جنوب راه مالرو بافت به ساردوئیه واقع است. و ۲۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ راهی رورک.

[رَ] (اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت، که در ۹۷ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۹ هزارگزی خاور راه مالرو ساردوئیه به جیرفت واقع است. و ۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ رباح.

[ ] (اِخ) نام موضعی است از رستاق لنجرود. (تاریخ قم ص۱۳۵).

باغ رزان.

[رَ] (اِخ) دهی است از دهستان خبر بخش بافت شهرستان سیرجان، که در ۷۰ هزارگزی جنوب باختری بافت و ۳ هزارگزی خاور راه مالرو ده سرد به خبر واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۶۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. این ده در اصطلاح محلی بش رزان نیز خوانده میشود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ رزان.

[رَ] (اِخ) دهی است از دهستان گروه بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت، که در ۳۰ هزارگزی خاور ساردوئیه و یک هزارگزی باختر راه مالرو ساردوئیه به راین واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۴۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ رستم.

[غِ رُ تَ] (اِخ) نام باغی در دو فرسنگی اصفهان که در عهد شاهرخ بن تیمور آبادان بوده است. خواندمیر گوید : چون حضرت خاقان سعید [شاهرخ] یورش اصفهان را پیشنهاد خاطر ساخت. پس از قطع منازل، باغ رستم که در دو فرسخی آن بلده است از یمن مقدم آن پادشاه عالم رشک افزای گلستان ارم گردید. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۵۸۹).

باغرغان.

[] (اِخ) نام عشیره ای در ولایت و سنجاق سیواس. (از قاموس الاعلام ترکی).

باغ رفیع.

[غِ رَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)باغ بدیع. کنایه از بهشت عنبرسرشت. (برهان).

باغ رنگین.

[غِ رَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)کنایه از دنیاست. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات).

باغره.

[رَ / رِ] (اِ) گرههایی که در گردن از جراحت سر پدید آید. (ناظم الاطباء). گرهی که در اعضاء و بندگاه مردم بسبب دردمندی دیگر پیدا شود مثلا از پای کسی دنبلی برآید و بواسطهء درد آن در بیغولهء ران گرهها بهم رسد، یا سر ببالین بد نهاده باشد بدان سبب از گردن گرهها بهمرسد. و هر گرهی که مثل این بهم رسد آنرا باغره گویند. باگره به سکون گاف نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). در تداول مردم تهران و قزوین و کرمان، خیارک. مثل آنکه از پای کسی دنبلی برآمده باشد بسبب آن در کش ران گره ها پیدا شود... و بعضی گویند زحمتی است که بسبب زحمت دیگر پیدا شود و حال هر دو یکیست. (برهان). بثور متولده از امراض دیگر. دمل. ورغاه. مغنده. (یادداشت مؤلف). گرهی که در بندگاه بغل یا بن ران بسبب ورمی یا ریشی بهمرسد. بهندی اولبنها گویند. (از فرهنگ رشیدی). گرهی باشد که در گلوی و اعضای مردمان برآید و درد نکند. (فرهنگ جهانگیری). گرهی است که در اعضاء بسبب دردی دیگر عارض شود و آنرا باگره نیز گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). گرهی که درکش از دنبل و یا زخم پا عارض شود. (ناظم الاطباء). بعربی غده گویند. (فرهنگ ضیاء). زحمتی که از زحمت دیگر متولد شود و در مفاصل و گردن و گلو مثل غلوله برآید، چون دیر کشد ریم کند و پخته گردد. (شرفنامهء منیری). و رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲ و رجوع به باغر شود.

باغز.

[غِ] (ع ص) به نشاط آورنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بغزها باغزها؛ ای: حرکها محرکها من النشاط. (منتهی الارب). بغزالناقة باغزها؛ ای: حرکها محرکها من النشاط. (اقرب الموارد (||). اِ) نشاط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج||). (اِ) نشاط بویژه در شتر. اسم است چون کاهل. ابن مقبل گفت : و استحمل السیرَ منّی عرمساً(۱) اُجُداً تخال باغزها باللیّل مجنونا. (از تاج العروس) (اقرب الموارد) (لسان العرب). ازهری گفت لیث بَغز را به معنی زدن به پا و برانگیختن آورده و گویی وی باغز را بمعنی سواری دانسته که مرکوب را با زدن پای خود میدواند. و ابو عمرو باغز را در ترکیب «تخال باغزها» به معنی نشاط پنداشته است. (از لسان العرب ||). تیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). حدت. (تاج العروس ||). مرد اقدام کننده بر فجور و منهمک در آن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). مردفاحش. (از تاج العروس). مقیم در فجور. (از تاج العروس) (لسان العرب). ابن منظور گوید: برخی گفته اند این معنی از بَغز به معنی زدن به پا یا عصا گرفته شده ولی ابن درید گفت: من آن را برصواب نمیدانم. (از لسان العرب ||). در بدی از حد در گذشته. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - عرمصا. (اقرب الموارد).

باغز.

[غِ] (اِخ) نام موضعی است. (از معجم البلدان) (از تاج العروس).

باغ زاغان.

[غِ] (اِخ) نام باغی است در هرات. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (ناظم الاطباء) (فرهنگ رشیدی) (هفت قلزم). باغی

است از باغهای هرات و گویند الحال حاکم نشین هرات است. (آنندراج). این باغ گویا مرکز حکومت و اقامت شاهان بوده است و در سال ۸۷۵ ه . ق. مورد غارت قرار گرفته است ولی بهر حال تا این اواخر نیز موقع خود را از دست نداده بود :خواجه [شیخ بهاءالدین نقشبندی] را گفتند ای مسلمان در این زمان چه محل یاد باغ زاغان است... خواجه فرمودند که جای یاد باغ زاغان است. (انیس الطالبین ص۸۴). و باغ زاغان را چون دم طاوس از الوان ملابس و انواع نفایس آراسته کرده تعبیه ها ساختند. (روضات الجنات فی اوصاف مدینهٔ هرات ج ۲ ص۴۸). از راه راست بازار به باغ زاغان عزیمت فرمود [شاهرخ] و جراحان و اطبای مسیحادم به معالجه و مرهم قیام نمودند تا آن زخم التیام یافت (بسال ۸۳۰ ه . ق.). (از روضات الجنات ص۸۵). (بسال ۸۷۵ ه . ق.) باغ زاغان که مشحون بود بنفایس جواهر و ظروف فضه و ذهب و اسبان بدوی و زینهای مرصع و غرایب سلاح و سلب و رغایب کتب و چینی آلات و عجایب طرایف و تنسوقات تمام بغارت رفت. (همان کتاب ج ۲ ص ۳۶۶). (بعد از قضایای سلطان ابوسعید گورگان) ابوالغازی سلطان حسین بهادرخان... ولایت خراسان را قبضه کرد و روز جمعه عاشر ماه رمضان سنهء ثلث و سبعین و سبعمائه از تخت حاجی بیگ به باغ زاغان تشریف برده قدم بر سریر جهانبانی نهاد. (از حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۱۳۵). بعد از وصول بایقرا میرزا، جهت ختان شاهزاده مظفر حسین میرزا... باغ زاغان... تعیین یافت. (همان کتاب ص ۱۷۸). (میرزا سلمان وزیر بتوطئهء حمزه میرزا و شاه محمد) همینکه تمام اموال و املاک خود را تسلیم کرد، در باغ زاغان هرات هلاکش کردند. (زندگانی شاه عباس اول ج ۱ ص۷۶). ازبکان [علیقلی خان شاملو] را بر طرف باغ زاغان، بزرگترین باغ شهر بردند... و او را با همراهانش پاره پاره کردند، اواخر ربیع الاول ۹۹۷ ه . ق. (زندگانی شاه عباس اول ج ۱ ص۱۲۶). این باغ مدتی محل پذیرایی محمد همایون گورکانی بوده است. (از عالم آرای عباسی ص۹۸). ذوق گلگشت خراسان رفته است از یاد ما در سواد هند سیر باغ زاغان میکنم. محمدقلی سلیم (از آنندراج). پس آنگاه گردان سرافراز سرو سوی باغ زاغان خرامان تذرو. هاتفی (از شمس اللغات).

باغ زبیده.

[غِ زُ بَ دَ] (اِخ) نام باغی بهرات. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۶۲۶ شود.

باغ زرشک.

[غِ زَ رِ] (اِخ) باغی بوده است باصفهان واقع در حوالی کلیسای ارامنه. شاه عباس بزرگ دستور داد در پشت آن در زمینی که بجهت کلیسا قرار داده بود برای ارامنه کلیسایی عالی طرح نمایند. (شعبان ۱۰۲۳ ه . ق.)، رجوع بزندگانی شاه عباس ج ۳ ص ۲۱۵ شود.

باغ زکریا.

[غِ زَ کَ ری یا] (اِخ) نام موضعی از طسوج لنجرود قم. (تاریخ قم ص۱۱۳).

باغ زندان.

[زِ] (اِخ) دهی است از دهستان زیراستاق بخش مرکزی شاهرود، که در ۲ هزارگزی خاور شاهرود و راه شوسه در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۷۰۰ تن سکنه و آب آنجا از قنات و (رودخانهء) شاهرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و انواع میوه و شغل مردمش زراعت و مختصر گله داری است. راه فرعی بشاهرود دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باغ زینب.

[زَ نَ] (اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۴۲ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۵ هزارگزی خاور راه مالرو ساردوئیه به جیرفت واقع است و ۱۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باغ زینب.

[زَ نَ] (اِخ) دهی است از دهستان سه بخش هرسین شهرستان کرمانشاهان که در ۲۴ هزارگزی جنوب باختری هرسین و ۳ هزارگزی جنوب باختری باباعلی واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۱۰۰ تن سکنه و آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغزیه.

[غِ زی یَ] (ع اِ) جامهء کتان. (مهذب الاسماء). نوعی لباس که از حریر یا خز فراهم شود. (از تاج العروس). نوعی از جامهء خز یا جامه ای است مانند حریر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). نوعی از ثیاب است. ابوعمرو گفت: باغزیه ثیابی است و بر این چیزی نیفزود. ازهری گفت: و نمیدانم کدام جنس از ثیاب است. (از لسان العرب).

باغ ساباط.

[غِ] (اِخ) باغی بوده است به یزد که سلطان جهانگیر مظفری در عمارت آن کوشیده است: باغی بزرگست و معمور و عماراتی بسیار دارد از قدیم و جدید و خانه وطنبی بوسعیدی و با بادگیر قدیم است... و در آستانهء باغ، سلطان جهانگیربن شاه یحیی طنبی عالی ساخت... در میان باغ دریاچه ای عالی و قصری در میان [دریاچه] ساخته و زورق بر روی آن انداخته. (از تاریخ جعفری یزد چ افشار ص ۱۴۱ - ۱۴۲).

باغ سالار.

(اِخ) دهی است از دهستان پایین ولایت بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۳۸ هزارگزی شمال باختری فریمان در دامنه واقع است. دهی است دارای آب و هوای معتدل و ۵ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ ساویا.

(اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۵۷ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۴ هزارگزی خاور راه مالرو جیرفت بساردوئیه واقع است و ده تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ سبز نمودن.

[غِ سَ نُ / نِ / نَ دَ](مص مرکب) کنایه از وعده های دروغ کردن. فریب دادن. (آنندراج). بوعده های دروغ فریب دادن. (غیاث اللغات). مأخذش باغ عملی است که بازیگران در آن واحد از پس پرده درخت را در غیر موسم سبز برمی آرند و در حقیقت اصلی ندارد. (آنندراج). وعدهء دروغ. (مجموعهء مترادفات) : عنبرین خطی به دام وعدهء خامم کشید باغ سبزی هر طرف بنمود و در دامم

کشید. محسن تأثیر (از آنندراج). - درِ باغ سبز نشان دادن (در تداول امروز)؛ به ظاهری فریبا کسی را فریب دادن.

باغ سپهسالار.

[غِ سِ پَ] (اِخ) نـام محلتی و خیابانی در مرکز تهران. محـدود از جانب مغرب به خیابان سـعدی و از جنوب به خیابان شاه آباد و نام آن ظاهراً بمناسبت وقوع باغ محمد ولی خان سپهسالار در این محلت است.

باغ سپهسالار.

[غِ سِ پَ] (اِخ) از آثار دورهء صفوی در شهر اسپاهان است. (یادداشت مؤلف).

باغ سپید.

[غِ سَ / سِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) باغ روشن را گویند. باغی که صحن و دیوار آن سفید باشد. (هفت قلزم).

باغ سپید.

[غِ سَ] (اِخ) نام باغی است. (آنندراج). ظاهراً باغ سپید، باغی سـلطنتی بوده در بردع. (از حاشیهء وحید دستگردی بر خسرو و شیرین نظامی ص ۹۵). باغی که نوشابه بکنار بردع ساخته بود. (هفت قلزم) : سپیده دم ز لشکرگاه خسرو سوی باغ سپید آمد روارو.نظامی.

باغ سپید.

[غِ سَ] (اِخ) بـاغی بوده است به هرات : و وقوع این واقعهء هایله [قتل بایسـنقر سـلطان] در دارالسـلطنهء هرات، در باغ سپیـد بود در شهور سنهء سبع و ثلاثین و ثمانمایه (۸۳۷ هـ . ق.) و عمر او سی و پنج سال بوده. (تذکره دولتشاه، بنقل از سعدی تا جامی ص ۵۵۵). و رجوع بباغ سفید شود.

باغستان.

(۱) [غِ] (اِ مرکب) جایی که باغ بود. جایی که باغات بسیار در آن بود. (ناظم الاطباء) : سروی چو تو میباید تا باغ بیاراید ور درهمه باغسـتان سـروی نبود شایـد. سـعدی (بـدایع ||). رز. (یادداشت مؤلف)(۲). و در تـداول مردم قزویـن، رزسـتان. موسـتان. موزارهـا. تاکستان. (۱) - از باغ + پساوند ستان. (۲) - Vignoble.

باغستان.

[غِ] (اِخ) قریهء بیستون را بدین اسم گفته اند. (یادداشت مؤلف). بغستان. و رجوع به بغستان شود و بیستون.

باغستان.

[غِ] (اِخ) قریـه ای اسـت چهـار فرسـنگی میـانهء شـمال و مغرب فین. (فارسـنامهء ناصـری). دهی است از دهسـتان فین بخش مرکزی شهرستان بندرعباس که در ۸۵ هزارگزی شمال باختری بندرعباس بر سر راه مالرو فین به گهره واقع است. ناحیه ای است کوهستانی

و گرمسیر با ۳۸۷ تن سکنه و آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن خرما و مرکبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغستان.

[غِ] (اِخ) دهی است از دهستان خانکوک بخش حومهء شهرستان فردوس که در ۱۲ هزارگزی شمال فردوس بر سر راه شوسهء عمومی گناباد به فردوس در جلگه واقع است. ناحیه ای است با آب و هوای معتدل و ۲۲۱ تن سکنه. آب آنجا از قنات و رودخانه تأمین میشود. و شغل مردمش زراعت و باغداری و راهش اتومبیل رو است. باغستان محل گردشگاه و ییلاقی شهرستان فردوس است. باغهای بسیار مصفا و خیابان طویلی دارد که درختهای کهنسال چنار آن سر به آسمان کشیده، آب همیشه از دو طرف جوی جریان دارد، مردمان آن محل بسیار با ذوق میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغستان.

[غِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان حومهء بخش اردکان شهرستان شیراز، که در ۳ هزارگزی شمال باختر اردکان و ۳ هزارگزی شوسهء اردکان به تل خسروی واقع است. و ۱۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغستان.

[غِ] (اِخ) دهی است از دهستان خارطوران بخش بیارجمند شهرستان شاهرود، که در ۱۱۰ هزارگزی جنوب خاوری ببار و ۹۲ هزارگزی جنوب شوسهء شاهرود به سبزوار در دشت و شنزار واقع است، ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل خشک و ۱۳۰ تن سکنه. و آب آن از قنات کوچک تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و ارزن و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. در زمستان ایل سنگسری و بلوچ برای تعلیف احشام بحدود آن میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باغستان گشتاسب.

[غِ نِ گُ] (اِخ) دهی در ۸ فرسخی مشرق تل گرد است به فارس. (فارسنامه ناصری).

باغستان نعیماباد.

[غِ نِ نَ] (اِخ)باغستانی است به یزد در حدود فتح آباد. (از تاریخ یزد چ افشار ص ۱۵۰).

باغستان و داغستان.

[غِ نُ غِ] (اِخ) نام جایی در عراق. (آنندراج). اما در کتب دسترس ما دیده نشد. صرفنظر از داغستان قفقاز، احتمال میرود که معنی لغوی دو کلمهء باغستان و داغستان که کنایه از دشت و کوه است، صاحب آنندراج را بتعبیری چنین که موضعی است از عراق واداشته باشد.

باغ سخا.

[غِ سَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)کنایه از دنیا باشد. (آنندراج) (برهان) (هفت قلزم) (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۰ ||). کنایه از مردم صاحب همت و صاحب سخاوت. (آنندراج) (برهان) (فرهنگ شعوری) (هفت قلزم).

باغ سرآسیاب.

[غِ سَ] (اِخ) نام آبادیی نزدیک کرمان : سلطانشاه در بعلیاباد که این زمان باغ سرآسیاب گویند با ندماء و عملهء طرب بشرب مدام مشغول بود. (تاریخ کرمان ص۸۶).

باغ سرافراز.

[غِ سَ اَ] (اِخ) باغی بوده است به حوالی هرات : پیری سلطان... بنواحی هرات رسید و هرویان را تنبیه نموده متوجه مخالفان گردید. و خواجه کمال الدین و خواجه مولانا امیرو... متعاقب در حرکت آمدند... و در وقتی که در کوچهء باغ سرافراز میان پیری سلطان و مخالفان نیران قتال اشتعال داشت بمعرکه رسیدند. (از حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۵۳۷).

باغ سرای.

[غِ سَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) آنچه امروز باغچه گویند. (یادداشت مؤلف). باغی که به خانه متصل باشد باغِ سَرای گویند : یزدجرد شهریار روزی نشسته بود بر دکان باغ سرای و انگشتری پیروزه در انگشت داشت. (نوروزنامه).

باغ سربند.

[سَ بَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان کوشک بخش بافت شهرستان سیرجان، که در ۷۵ هزارگزی جنوب خاوری بافت و ۶ هزارگزی خاور راه فرعی بافت به اسفندقه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و ۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ سربند.

[سَ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان کوشک بخش بافت شهرستان سیرجان، که در ۷۵ هزارگزی جنوب خاوری بافت و ۵ هزارگزی خاور راه فرعی اسفندقه به بافت واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۹۳ تن سکنه. آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان قالی بافی بدون نقشه و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ سرخ.

[سُ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مشیز شهرستان سیرجان که در ۲۵ هزارگزی جنوب باختری مشیز بر سر راه مالرو طویل چمن به مشیز واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر با ۵۱ تن سکنه. آب آنجا از رودخانه تأمین میشود. و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفه بدوئی میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ سرخ.

[سُ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش حومهء شهرستان شهرضا که در ۲۶ هزارگزی جنوب خاور شهرضا بر کنار شوسهء شهرضا به آباده در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۳۱۵ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و سنجد و زردآلو و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ سعادت آباد.

[غِ سَ دَ] (اِخ) باغی بوده است به قزوین که باغ جنت نیز خوانده میشده است. رجوع به زندگانی شاه عباس اول ج ۱ ص۱۸۹ و ۱۹۳ و همچنین رجوع به باغ جنت و نیز اسامی فهرست امکنهء عالم آرای عباسی شود.

باغ سعادت آباد.

[غِ سَ دَ] (اِخ) نام باغهای وسیعی در حدود چهارصد هزارگز مربع که در ساحل جنوبی زاینده رود از پل اللهوردی خان تا پل خواجو امتداد می یافته و آینه خانه و هفت دست و نمکدان در باغ مزبور قرار داشت. در سال ۱۰۶۵ ه . ق. به دستور شاه عباس دوم، پل معروف جویی را که از پلهای تاریخی زاینده رود و بین دو پل اللهوردی خان و خواجو قرار دارد ساخته اند. (از گزارشهای باستانشناسی ج ۳ ص۱۹۹).

باغ سفید.

[غِ سَ / سِ] (اِخ) باغی بوده است به هرات : آن پادشاه پاک اعتقاد [میرزا بابر] در ۲۵ شعبان سنه ستین و ثمانمایه (۸۶۰ ه . ق.) بعزم طواف مرقد مطهر مشهد مطهر امام عالی گهر علی الرضابن موسی بن جعفر از باغ سفید به باغ مختار تشریف برده و ماه صیام در آن مقام باداء طاعات و قضاء واجبات گذرانید. (از حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۵۶). دیگر از عمارات او [ملک غیاث الدین]، در جوار باغ سفید، خانقاهی بزرگ باتمام رسانید. (روضات الجنات فی اوصاف مدینهٔ الهرات، ج ۱ ص۵۰۷). خواجه کمال الدین محمود ساغرچی بسواد هرات رسیده سادات و قضاهٔ و ... مراسم استقبال بجای آوردند... و امیر نجم الدین در باغ سفید فرود آمد. (از حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۵۱۵). باغ سفید محل پاسبانی ازبک بوده، دورمیش خان جمعی از مبارزان شاملو رابدان صوب فرستاد و در باغ سفید فیمابین قتال عظیم بوقوع پیوست. (عالم آرای عباسی ص ۵۰). و رجوع به باغ سپید شود.

باغ سفیددار.

[غِ سِ] (اِخ) نام باغی بوده است به هرات: بعد از سه سال باز او را [مولانا ایازی را] در باغ سفیددار(۱) دیدم که شعر خود را بر مردم مجلس میخواند. (از مجالس النفایس ص۲۱۷). (۱) - ن ل: در مجلسی دیگر.

باغ سنگان.

[سَ] (اِخ) دهی است از دهستان میان جام بخش تربت جام شهرستان مشهد که در ۷ هزارگزی شمال باختری تربت جام بر سر راه شوسهء عمومی مشهد به تربت جام در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۶۱۵ تن سکنه و آب آنجا از

قنات تأمین میشود. محصول عمـدهء آن غلات و پنبه و شـغل مردمش زراعت و راهش اتومبیل رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ سنگی.

[سَ] (اِخ) دهی است از دهسـتان طبس مسـینا بخش درمیان شهرستان بیرجند که در ۹۲ هزارگزی جنوب خاوری درمیان واقع است. ناحیه ای است کوهسـتانی و گرمسـیر با ۹۵ تن سـکنه و آب آنجا از چشـمه سار تأمین میشود. محصول عمـدهء آن غلات و شـلغم و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

باغ سیاووشان.

[غِ] (اِخ) بـاغ سـیاوشان. نام نوایی از موسـیقی. (فرهنگ رشـیدی) (آننـدراج) (انجمن آرای ناصـری) (ناظم الاطباء). نوایی است که مطربان زننـد. (فرهنگ اوبهی) (لغت فرس اسدی مصـحح مرحوم اقبال ص۴۰۵). نام صوتی است از موسـیقی. (هفت قلزم) (برهان). نوایی از موسـیقی. (آننـدراج) (فرهنـگ جهـانگیری). نغمه ای است از موسـیقی. (فرهنـگ ضـیاء). یکی از الحـان سـی گـانهء باربد خنیاگر خسروپرویز است. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۱) : قمریان راه گل و نوش لبینادانند صلصلان باغ سیاووشان با سروستاه. منوچهری. گه به بستان اندرون بستان شیرین برکشد گه بباغ اندر همی باغ سیاووشان زند. رشیدی.

باغ سیاه.

[غِ] (اِخ) آبادیی در فارس نزدیک مزایجان دشت مرغاب. (از گزارشـهای باستانشناسی ج ۴ ص۲۹). نه فرسخ میانهء جنوب و مشرق قاضـیان است. (فارسـنامهء ناصری). دهی است از دهستان قنقری پائین بخش بوانات و سر چهان شهرستان آباده که در ۳۵ هزارگزی جنوب سوریـان بر کنـار راه فرعی دیـدگان به چهـارراه در جلگه واقع است. آب آنجـا از قنات و رودخانهء شاه رسـتم تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و میوه و شغل مردمش زراعت و قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغش.

[غِ] (ع ص) باران نرم و سست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بغشهٔ. (تاج العروس) (اقرب الموارد). مطر باغش؛ نرم ترین باران. (اصمعی بروایت تاج العروس). و رجوع به بَغش شود.

باغش.

[غَ] (اِخ) گمان کنم قریه ای از قرای گرگان بوده است. (از الانساب سـمعانی ج ۱ ورق ۶۰). از قرای گرگان است. (معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۱).

باغش.

[غِ] (ص مرکب)(۱) که عیار آن تمام نباشـد (سـکه و جز آن). غشـدار. ناسـره. باردار. ناک. مقابل بیغش : زر چون به عیار آید کم بیش نگردد کم بیش شود زرّی کان باغش و بارست. ناصرخسرو ||. ناپاک. آلوده. و رجوع به غش شود. (۱) - از با + غش.

باغ شادیاخ.

[غِ] (اِخ) نام باغی در نیشابور که محلتی از آن شهر نیز بدین نام خوانده میشده است : امیر به نشابور رسید و بیست و هفتم ماه بباغ شادیاخ فرود آمد. (تاریخ بیهقی ص۶۰۷). و رجوع به شادیاخ و نیز رجوع به نیشابور شود.

باغ شالامار.

[غِ] (اِخ) نام آبادیی در لاهور که نادرشاه افشار هنگام حملهء به هند در آن مسکن گزیده بود و در همان محل بود که پیمان مصالحه با محمدشاه گورکانی را بست. (از نادرنامهء قدوسی ص ۱۵۸). این باغ را باغ شلیمار و شعله ماه (؟) نیز نوشته اند. رجوع به فهرست اعلام همان کتاب شود.

باغشاه.

[غِ] (اِخ) از باغهای معروف تهران که سابقاً در غرب تهران و خارج از شهر واقع بود و اکنون در داخل شهر قرار گرفته و محل پادگان نظامی است. در زمان قاجاریه این باغ گاه بگاه مسکن پادشاهان نیز بوده است، در سال ۱۲۸۵ ه .ش . [سال اعطای مشروطیت]مظفرالدین شاه در باغشاه می نشست. (از تاریخ مشروطه کسروی بخش ۱ ص۷۹). در سال ۱۳۲۶ ه . ق.، محمدعلیشاه قاجار پس از آنکه با مشروطه خواهان و مجلس از در مخالفت در آمد مرکز فرماندهی خود را در این باغ قرار داد، شاه میخواسته از شهر بیرون جسته در باغشاه لشکر بیاراید و بآسانی با مشروطه نبرد کند. دستخطی داد بدین شرح: «جناب اشرف مشیرالسلطنه، چون هوای تهران گرم و تحملش بر ما سخت بود ازینرو بباغشاه حرکت فرمودیم، پنجشنبه ۴ جمادی الاولی، عمارت باغشاه.» سپس هشت تن از آزادیخواهان را احضار کرد که شش تن آنان بدین شرح نام برده میشوند: میرزا جهانگیرخان مدیر صور اسرافیل، سید محمدرضا مساوات شیرازی، ملک المتکلمین، سیدجمال الدین واعظ، بهاءالواعظین و میرزا داودخان. ولی مجلس با این تقاضا مخالفت داشت و سرانجام در اثر مقاومت به توپ بسته شد، وکلا از مجلس پراکنده شدند، سید عبدالله بهبهانی و ملکالمتکلمین و میرزا جهانگیرخان و چند تن دیگر را سربازان دستگیر کردند و به باغشاه بردند. در باغشاه ملکالمتکلمین و میرزا جهانگیرخان را بقتل رساندند... (از تاریخ مشروطهء کسروی ص۶۵۸).

باغشاه.

[غِ] (اِخ) باغی بحدود دماوند نزدیک سربندان نرسیده به فیروز کوه. بروایت صاحب مرآت البلدان از بناهای آقا محمدشاه و مخصوص توقف ایام شکار بنیاد نهاده است و گوید: «باغی است وسیع با عمارتی فوقانی و رفیع و خیابانی عریض از دروازه تا منتهای باغ آراسته و مشتمل بر بید و صنوبر، از وسط باغ نیز خیابانی دیگر است و چهار طرف خیابان اشجار مثمر است. تخمیناً نیم فرسخ کمتر دور دیوار آن باغ میباشد... شاه شهید [آقا محمدخان] آنرا بنا نموده بود و روزها بطرف شکارگاه ولی چای توجه [میکرده] و شب را در آن باغ بسر میبرده اند». (از مرآت البلدان ج ۲ ص۳۹).

باغشاه.

(اِخ) در خارج شهر بار فروش [مازندران]، در سمت جنوب غربی آن در کنار میدانی که پر از درخت توسکای کوتاه است باغشاه (بحرالارم) واقع است و آن باغ وسیعی است که شاه عباس تأسیس کرده و بموجب دو کتیبه که یکی بالای در ورودی و دیگر در

بالای محراب مسجد کاظم بیگی است، بوسیلهء محمدخان قوانلو که در موقع فرمانروایی محمدحسن خان حاکم مازندران بوده در سنه ۱۱۶۹ ه . ق. ساخته شده است. (از مازندران و استرآباد رابینو ص ۷۲).

باغشاه.

(اِخ) نام بخشی از یکی از هفت محلت اشرف [مازندران] . (از مازندران و استرآباد رابینو،ص ۹۳).

باغشاه.

(اِخ) نام آبادیی نزدیک شماخی که سپاهیان نادرشاه در ۴ ذی حجهء ۱۱۵۶ ه . ق. در آنجا با یاغیان نبرد کرده محمدخان سرخای را شکست دادند. (از نادرنامه قدوسی ص ۲۷۱).

باغشاه.

[غِ] (اِخ) باغی بوده در قریهء فین کاشان. در حمام همین باغ محمدتقی خان امیرکبیر صدراعظم ناصرالدین شاه با گشودن رگ کشته شد. و رجوع به باغ فین شود.

باغشاه.

[غِ] (اِخ) باغی بوده است به تبریز :بنای مشروطیت، اولین سنگ آن با پوست کندن آقاخان بردسیری و شیخ احمد روحی کرمانی در باغ شاه تبریز... شروع شد. (از مقدمهء تاریخ کرمان، چ باستانی پاریزی ص ۶۰). این باغ به نام باغ شمال نیز خوانده میشده است : عصر ششم ماه صفر ۱۳۱۴ ه . ق. در باغ شمال، محمدعلی میرزا ولیعهد خودش بامیرغضب بر بالین آنها آمده هر سه را کشته سرهای آنها را پوست کند و در آنها آرد کرده به طهران فرستاد. (تاریخ بیداری ایرانیان ص۹). رجوع به باغ شمال شود.

باغشاه.

(اِخ) نام محلی است بمسافت کمی در مغرب کوشک [فیروزآباد] . (از فارسنامهء ناصری ص ۲۴۱). دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد که در یک هزارگزی باختر فیروزآباد به شیراز در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل با ۳۱۱ تن سکنه و آب آن از رودخانهء فیروزآباد تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و شغل مردمش زراعت و صنعت دستی زنان جاجیم و گلیم بافی و راهش فرعی است. (ازفرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

باغشاه.

(اِخ) دهی است از دهستان سرمشک بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۴۷ هزارگزی شمال باختری ساردوئیه و ۲۵ هزارگزی شمال راه مالرو بافت به ساردوئیه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۷۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و میوه و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء سلیمانی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغشاه.

(اِخ) دهی است از دهستان آیدغمش بخش فلاورجان شهرستان اصفهان که در ۲۴ هزارگزی جنوب باختر فلاورجان متصل براه فلاورجان به گردنهء سرخ واقع است و ۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغشاه.

(اِخ) دهی است از دهستان پشتکوه بخش تفت شهرستان یزد که در ۲۲ هزارگزی جنوب باختر تفت متصل به جادهء ابرقو به تفت واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۶۵۶ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و صیفی و شغل مردمش زراعت و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ شاهزاده.

[غِ دَ / دِ] (اِخ) باغی است خوش هوا در نزدیک ماهان کرمان. باغ شاهزادهء ماهان از محدثات عبدالحمید میرزا ناصرالدوله فرزند فیروز میرزا است که بعد از ۱۲۹۶ ه . ق. بحکومت کرمان رسید. (از مقدمهء تاریخ کرمان ص قنه = ۱۵۵). بنا و سازندهء باغ وقتی خبر مرگ ناصرالدوله را شنید، آخرین تغار گچ را بر سر در عمارت شاهزادهء ماهان کوفت و از چوب بست فرود آمد و بقیهء بنا ناتمام ماند. (مقدمهء تاریخ کرمان ص قسو). و رجوع به تاریخ کرمان ص ۴۰۹ و همچنین به ماهان شود.

باغشاه کهنه.

[هِ کُ نَ] (اِخ) نام یکی از محلات شهر ساری است. (از مازندران و استرآباد رابینو ص۸۱).

باغشاهی.

(اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان ساوه که در ۲۰ هزارگزی شمال باختر مرکز بخش و ۲۰ هزارگزی راه عمومی واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۲۴۵ تن سکنه. آب آن از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و انار و انجیر و شغل مردمش زراعت و جاجیم بافی و راهش مالرو است. مزرعهء شیرآباد جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغشاهی.

(اِخ) دهی است از بخش قلعه زرس شهرستان اهواز که در ۱۷ هزارگزی جنوب قلعه زرس بر کنار راه مالرو چشمهء آب خور به چشمهء ارضی در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۱۱۴ سکنه و آب آن از چشمه و قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغشت.

[غَ] (اِخ) از دههای حدود بارفروش. (از مازندران و استرآباد رابینو متن انگلیسی ص۱۱۹ و ترجمهء وحید مازندرانی ص۱۶۰).

باغشجرد.

[غِ جِ] (اِخ) دهی است از دههای سبزوار و رجوع به باغشگرد شود.

باغ شعیب.

[غِ شُ عَ] (اِخ) نام محلی از طسوج لنجرود [قم] . (تاریخ قم ص۱۱۳).

باغ شعیب.

[غِ شُ عَ] (اِخ) نام یکی از دیههای الجبل [قم] . (تاریخ قم ص۱۳۶).

باغ شکری.

[غِ شِ کَ] (اِخ) قریه ای است یک فرسنگی مشرق بوشهر. (از فارسنامهء ناصری).

باغشگرد.

[غِ گِ] (اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش صفی آباد شهرستان سبزوار که در ۱۵ هزارگزی شمال خاوری صفی آباد و ۸ هزارگزی خاور راه ماشین رو صفی آباد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۵ تن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و زیره و میوه و شغل مردمش زراعت و کرباس بافی و راهش مالرو است. از آثار تاریخی، مقبرهء شاهزاده محمد در آنجاست. این ده را در اصطلاح محلی باغشجرد نیز می گویند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ شلواران.

[غِ شَ] (اِخ) دهی است از دهستان میان ولایت بخش حومهء شهرستان مشهد که در ۳۴ هزارگزی شمال باختری مشهد و ۴ هزارگزی شمال کشف رود در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۰۴ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ شمال.

[غِ شِ] (اِخ) باغی است به تبریز که از عهد امرای آق قویونلو در تاریخ از آن نامبرده شده است. رجوع به تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی ص ۴۳۱ و هم چنین از سعدی تا جامی ص۲۲۰ شود. ظاهراً عباس میرزا در آن تعمیراتی کرده بود: دو باغ در دارالسلطنهء تبریز [ساخت] یکی موسوم بباغ شمال و دیگری موسوم به باغ صفا. (از تاریخ نو جهانگیرمیرزا).

باغ شمال.

[غِ شِ] (اِخ) یکی از باغهایی که امیرتیمور در سمرقند ساخته است و شرف الدین یزدی در ظفرنامه ج ۱ ص۸۰۱، از آن نام میبرد و ممکن است که باغ شمال تبریز نیز در ساختن این باغ مورد نظر امیر بوده است. علی اصغر حکمت گوید: در اردیبهشت ۱۳۲۷ که بندهء مترجم در سمرقند بودم در این باب تحقیقی نمودم معلوم شد که هنوز نام باغ شمال نزد عام و خاص معروف و مشهور است.

(از سعدی تا جامی ص ۲۲۰).

باغ شمس الدین ترخان.

[غِ شَ سُ دْ دی تَ] (اِخ) باغی بوده است در یزد : باغی است در غایت بزرگی و انهار در وی جاری و عمارتش مختصر و دلپذیر است. (تاریخ یزد چ افشار ص۱۴۵).

باغ شوران.

[] (اِخ) از توابع سپاهان و دارای معدن زغال سنگ است. (از جغرافیای اقتصادی کیهان ص ۴۰).

باغ شهاب.

[شَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان گوغر بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۳۰ هزارگزی شمال باختری بافت بر سر راه مالرو گوغر به گناباد واقع است و ۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ شهباز.

[شَ] (اِخ) ده کوچکی است از بخش سمیرم بالا ـ شهرستان شهرضا که در ۲۴ هزارگزی جنوب سمیرم واقع است و ۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ شهر.

[غِ شَ] (اِخ) باغی بوده است به هرات : [سلطان ابوسعید] روز دیگر از درب قیچاق به هرات در آمده به باغ شهر که تختگاه قدیم سلاطین سلف بود جلوس همایون فرمود. (روضات الجنات فی اوصاف مدینهٔ هرات ج ۲ ص۲۰۲). سلطان [ابوسعید] روز دیگر از آنجا [پای کوه مختار] نهضت [کرد]، فضای باغ شهر از موکب همایون غیرت فزای عرصهء گردون گشت. (همان کتاب ج ۲ ص ۲۲۴). سلطان [ابوسعید] به دارالسلطنهء هرات خرامیده باغ شهر را به یمن مقدم همایون زینت داد. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۶۷).

باغ شهریار.

[غِ شَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) دستانی از موسیقی ایرانی. (یادداشت مؤلف). از دستانهائی که باربد در وصف قدرت و ثروت خسرو پرویز ساخته بوده است. (از ایران در زمان ساسانیان ص۵۰۸) : بر بید عندلیب زند باغ شهریار بر سرو زندباف زند تخت اردشیر. منوچهری.

باغشی.

[غَ] (ص نسبی) منسوب به باغش از قرای گرگان. (از الانساب سمعانی).

باغشی.

[غَ] (اِخ) ابوالعباس احمدبن موسی بن عمران المستملی باغشی جرجانی. از روات است که از ابی نعیم استرآبادی روایت کرده است. (از الانساب سمعانی ج ۱ ورق ۶۰) (معجم البلدان). این نسبت را تاج العروس بدینصورت ضبط کرده است: ابوالعباس احمدبن موسی بن باغیش الجرجانی.

باغ شیخ.

[غِ شَ] (اِخ) دهی است از دهستان کنار رودخانه و فرقان بخش حومهء شهرستان ساوه که در ۹ هزارگزی خاور مرکز بخش و بر کنار راه شوسهء ساوه به قم و تهران واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۷۳۱ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بنشن و انار و شغل مردمش زراعت و کرباس و جاجیم و گلیم بافی و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ شیخان.

[شَ] (اِخ) دهی است از دهستان کورگ بخش حومهء شهرستان مهاباد که در ۶۱ هزارگزی خاوری مهاباد و ۲۲ هزارگزی باختر شوسهء بوکان به سقز واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و آب آنجا از رود شیتو تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش مالرو است (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغ شیخ سیسی.

(اِخ) دهی در دو فرسخ شمالی میناب است. (از فارسنامهء ناصری).

باغ شیخ کمال.

[غِ شَ کَ] (اِخ) باغی بوده است در هرات منسوب به شیخ کمال خجندی که ظاهراً بعدها بصورت مزار درآمده است : مزارش [کمال الدین بهزاد نقاش] در باغ شیخ کمال، در جنب مزار شیخ [شیخ کمال خجندی] واقع شده است و این ابیات بر لوح مزار منقوش است: وحید عصر بهزاد، آنکه چون او ز بطن مادر ایام کم زاد اجل چون صورت عمرش بپرداخت قضا خاک وجودش داد برباد ز من صورتگری تاریخ پرسید بدو گفتم جواب از جان ناشاد اگر خواهی که تاریخش بدانی نظرافکن به خاک قبر بهزاد. (از روضهء اطهار حشری ص۶۳ بنقل از یادداشتهای عباس اقبال).

باغ شیرین.

[غِ] (اِخ) نام نوایی از موسیقی. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (فرهنگ رشیدی). لحن چهارم از سی لحن باربد. (ناظم الاطباء). از الحان باربد که برای خسروپرویز ساخته بوده است. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۰). از دستانهایی که در وصف قدرت و ثروت خسروپرویز ساخته شده است. (از ایران در زمان ساسانیان ص۵۰۸). نوایی است از موسیقی و نام لحن چهارم باشد از سی لحن باربد. (برهان قاطع) (هفت قلزم). نوایی است و لحنی. (شرفنامهء منیری) : چو کردی باغ شیرین را شکر بار شدی باغ از زمین بوسش شکرخوار. نظامی.

باغ شیرین.

(اِخ) از رودهای حوضهء دریاچهء اورمیه و از ملحقات باراندوز رود بعد از عبور از ماشقان. (از جغرافیای اقتصادی کیهان ص۸۳).

باغشیقا.

[] (اِخ) محلی در بیست هزارگزی شمال شرقی موصل که خرابه های نینوا در نزدیک آن است. و دارای مسجد جامعی است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۹). این نام در معجم البلدان و آثار البلاد قزوینی چ بیروت ص۳۸۳ و منابع دیگر بصورت باعشیقا (باعین) ضبط شده است. رجوع به باعشیقا شود.

باغ صبا.

[غِ صَ] (اِخ) نام باغی به شمال تهران و اکنون بسبب تقسیم شدن قسمتی از اراضی آن بصورت محلتی از تهران در آمده است و در آن قناتی بهمین نام جاریست ||. از قنوات شهر تهران و آن سابقاً خارج از شهر بوده و اکنون جزء شهر محسوب میشود.

باغ صدهزار.

[غِ صَ هِ] (اِخ) باغ صدهزاره. باغی بوده است نزدیک غزنین :امیر [مسعود] از شکار تره به باغ صد هزار باز آمد، روز شنبه شانزدهم ماه رجب و آنجا هفت روز مقام کرد. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۳۴۳ و چ ادیب ص۲۶۳). و رجوع به باغ صدهزاره شود.

باغ صدهزاره.

[غِ صَ هِ رَ] (اِخ) همان باغ صدهزار است که نزدیک غزنین بوده است : امیرمسعود پس از خلعت علی میکائیل بباغ صد هزاره رفت و به صحرا آمد... و سلطان یک هفته بباغ صدهزاره ببود. (تاریخ بیهقی چ غنی و فیاض ص۳۶۰). امیر در این وقت بباغ صدهزاره بود، خلوتی کرد با سپاهسالار. (همان کتاب ص۴۰۴). من که بوالفضلم با امیر بخدمت رفته بودم بباغ صدهزاره. (ایضاً ص۴۳۱). و رجوع به باغ صدهزار شود.

باغ صفا.

[غِ صَ] (اِخ) باغی بوده است به تبریز که عباس میرزا نایب السلطنه احداث نموده است : دو باغ در دارالسلطنهء تبریز [ساخت] یکی موسوم به باغ شمال و دیگری موسوم به باغ صفا. (تاریخ نو جهانگیر میرزا نسخهء خطی).

باغ صوفیان.

[غِ] (اِخ) (کوچه...) نام محلتی در خارج یزد. (از تاریخ جعفری یزد ص۶۸).

باغض.

[غِ] (ع ص) دشمن دارنده. ضد محب. مبغض. لغتی (لهجه ای) ردیاست و تنها ثعلب آن را آورده است و بهمین سبب در آیهء «انی لعملکم من القالین (قرآن ۲۶/۱۶۸)» کلمهء قالین را باغضین تفسیر کرده اند (از تاج العروس) (از لسان العرب). - باغض الخل؛ از

معدنیات، چیزی است که از سرکه گریزد. (به گمان من آهک و چیزهای آهکی است چون مهرهء مار و پوست تخم مرغ و مروارید و امثال آن). رجوع به کائنات الجو ابوحاتم اسفزاری، چ طهران ص ۹۴ شود. (یادداشت مؤلف).

باغ طغاشاهی.

[غِ طَ] (اِخ) باغی بوده است به یزد : قریب باغ مهتر است و از استحداث اتابک طغانشاه است، و شاه یحیی ساباطی عالی و مسجدی بر در آن ساخته و در آن ساباط دایم آب تفت جاری است و در برابر آن باغ وردانروز است. (از تاریخ یزد چ افشار ص۱۴۳). و رجوع به تاریخ یزد آیتی ص ۲۲۷ شود.

باغ طیقون.

[غِ] (اِخ) دهی است از دهستان ماهیدشت بالا بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان که در ۲۴ هزارگزی جنوب خاوری کرمانشاه و ۳ هزارگزی کله جوب در دشت واقع است. ناحیه ای است سردسیر با ۳۳۰ تن سکنه و آب آنجا از رودخانهء مرگ تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و میوه و چغندر قند و صیفی و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. در تابستان از راه فرعی بکرمانشاه و فیروزآباد میتوان رفت. قلعهء قدیمی آجری دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغ عاد.

[غِ] (اِخ) باغ ارم. رجوع به باغ ارم شود.

باغ عادلیه.

[غِ دِ لی یَ] (اِخ) باغی بوده است به تبریز بعهد سلاطین مغول : پادشاه اسلام غرهء ذی الحجه در تبریز آمد... و روز شنبه شانزدهم ذی الحجه سنهٔ ست و تسعین و ستمائه در میان باغ عادلیه به موضع شم بنیاد قبهء عالی نهاد. (از تاریخ مبارک غازانی ص۱۱۷).

باغ عالی.

[غِ] (اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت که در ۴۵ هزارگزی جنوب خاوری سارودئیه به جیرفت واقع است و ۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ عباس.

[غِ عَبْ با] (اِخ) دهی است از دهستان فریمان بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۲۰ هزارگزی جنوب فریمان و ۴ هزارگزی باختر راه مالرو عمومی فریمان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۳۱۴ تن سکنه و آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بنشن و میوه و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ عباس آباد.

[غِ عَبْ با] (اِخ) باغی در شمال شهر قندهار که متعلق به علیمردان خان حاکم زمان صفوی قندهار بوده است و منتظم ناصری، ذیل وقایع ۱۰۵۹ ه . ق. از آن نام میبرد. رجوع به حاشیهء تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی ص۲۸۶ شود.

باغ عباس آباد.

[غِ عَبْ با] (اِخ) باغی در اصفهان از محدثات شاه عباس بزرگ : در انتهای خیابان باغی بزرگ و وسیع... جهت خاص پادشاهی طرح انداخته به باغ عباس آباد موسوم گردانیدند و پل عالی مشتمل بر چهل چشمه بطرز خاص میان گشاده که در هنگام طغیان آب در کل یک چشمه بنظر در می آید قرار دادند که بر زاینده رود بسته شده هر دو خیابان بیکدیگر اتصال یابد. (عالم آرای عباسی ص ۵۴۴).

باغ عباس آباد.

[غِ عَبْ با] (اِخ) باغی مابین نطنز و کاشان از محدثات شاه عباس اول. رجوع بعالم آرای عباسی ص۱۱۱۱ شود.

باغ عباسی.

[غِ عَبْ با] (اِخ) باغی بوده است باصفهان. و شاید همان باغ عباس آباد باشد. در کتاب زندگانی شاه عباس آمده است: وقتی در محرم ۱۰۱۹ ه . ق. دسته ای از ارامنهء ایروان به شاه عباس خبر دادند که چندتن از کشیشان فرنگی به اوچ کلیسا در ولایت چخور سعد قفقاز رفته و استخوان برخی از قدیسین عیسوی را برداشته باصفهان آمده اند تا از طریق هرمز باروپا ببرند، شاه عباس دستور داد تا بخانهء ایشان رفتند و بگفته محمد یزدی منجم پس از زجر بسیار، استخوانها را ازیشان گرفتند... و چون علماء تجویز عود استخوانها را بموضع اول ننمودند مقرر شد که پشت باغ عباسی گنبدی عالی بسازند و در آنجا دفن کنند. (از زندگی شاه عباس اول تألیف نصرالله فلسفی ج ۲ ص ۹۰).

باغ عبدالباقی.

[غِ عَ دُلْ] (اِخ) نام باغی بوده است در تفت. (آنندراج) : در بزم شراب قدس ساقی کیفیت باغ عبدباقی. محسن تأثیر (از آنندراج).

باغ عبدالرحمن.

[غِ عَ دُرْ رَ ما] (اِخ) از طسوج لنجرود [قم] . (تاریخ قم ص۱۱۳).

باغ عبدالعزیز.

[غِ عَ دُلْ عَ] (اِخ) محلتی از محلات اصفهان که سابقاً خارج از باروی شهر اصفهان بوده است. (از ترجمهء محاسن اصفهان ص ۵۱).

باغ عبدالله.

[غِ عَ دُلْ لاه] (اِخ) محلی است از طسوج سراجه [قم] . (تاریخ قم ص۱۱۴).

باغ عبدشاه.

[عَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مسجد سلیمان شهرستان اهواز که در ۳ هزارگزی شمال مسجد سلیمان بر کنار راه شوسهء مسجد سلیمان به حسین آباد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر و دارای ۲۰۰ تن سکنه و آب آنجا از لولهء شرکت نفت از رود کارون و چشمهء شیرین تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و مردمانش بیشتر کارگر شرکت نفت هستند و زراعت و گله داری نیز میکنند، راه فرعی اتومبیل رو و تلفن شرکت ملی نفت و چاه نفت دارد. ساکنین آن از طایفهء هفت لنگ بختیاری هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ عدنانی.

[غِ عَ] (اِخ) باغی بوده است به هرات و گویا منسوب است به ابی عامر عدنان بن محمدالضبی که در اواخر عهد سامانیان رئیس هرات بوده است. (از حاشیهء تاریخ بیهقی چ فیاض ص۴۹) : امیر [مسعود پس از حرکت از نیشابور] بهرات آمد، دو روز مانده از این ماه و در کوشک مبارک فرود آمد و آنجا عیدی کرد که اقرار دارند که چنان عید هیچ ملک نکرده است، خوانی نهاده بودند سلطان را [سلطان مسعود را] در آن بنای نو که در باغ عدنانی ساخته بودند، و خوانهای دیگر نهاده بودند در باغ عدنانی. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۴۹). [مسعود] در کوشک باغ عدنانی فرمود تا خانه ای برآوردند خواب قیلوله را و آن را مزملها ساختند و خیشها آویختند چنانکه آب از حوض روان شدی. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۱۲۱). سعید نفیسی در آثار و احوال رودکی ج ۲ ص۵۰۵ آرد که «این کس [عدنانی ممدوح رودکی] مردی محتشم بود چنانکه در تاریخ بیهقی محلی را در شهر نیشابور اسم میبرند باسم باغ عدنانی که از باغهای نزه و معروف نیشابور بوده است». ولی در مراجع موجود محلی بنام باغ عدنانی نیشابور دیده نشد.

باغ عزآباد.

[غِ عِ ز ز] (اِخ) باغی بوده است به یزد از بناهای عزالدین لنگر اتابک که از آب نعیم آباد مشروب میشد : [عزالدین]باغی نیکو مشهور بباغ عزآباد بساخت و عدل و داد کرد و در سال اربع و ستمائه (۶۰۴ ه . ق.) وفات کرد. (از تاریخ جعفری یزد چ افشار ص۲۴ و ۱۵۱).

باغ علاء.

[غِ عَ] (اِخ) باغی بوده است به یزد: چون زمان بنی امیه شد مروان حمار یزد را بمولای خود علاء طوفی داد، علاء به یزد آمد و در شهر یزد قصری بساخت و باغی مشهور به باغ علاء... و این زمان آنرا محلهء باغ علاء میخوانند. (از تاریخ جعفری یزد ص۱۶).

باغ علی بالا.

[عَ] (اِخ) دهی است از دهستان کاغذ بخش دورود شهرستان بروجرد که در ۴۵ هزارگزی خاور دو رود بر کنار راه شوسهء اراک به دورود واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۶۲ تن سکنه، آب آنجا از رودخانه و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ علی پایین.

[عَ] (اِخ) دهی است از دهستان کاغذ بخش دورود شهرستان بروجرد که در ۴۵ هزارگزی خاور دورود بر کنار راه شوسه اراک به دورود واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۳۵ تن سکنه. آب آنجا از رودخانه و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ علیشاه.

[عَ] (اِخ) دهی است از دهستان گل فریز بخش خوسف شهرستان بیرجند که در ۳۷ هزارگزی خاور خوسف و ۱۵ هزارگزی جنوب بیرجند واقع است. ناحیه ای کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ علیشیر.

[عَ] (اِخ) دهی است از دهستان سبزواران بخش مرکزی شهرستان جیرفت که در ۲۶ هزارگزی شمال باختری سبزواران و بر سر راه عمومی دلفارد به سبزواران واقع است و ۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ علیشیر.

[عَ] (اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت که در ۸۸ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۴ هزارگزی خاور راه مالرو جیرفت بساردوئیه واقع است و ۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ علیشیر.

[عَ] (اِخ) دهی است از بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۳ هزارگزی باختر ساردوئیه و یکهزارگزی شمال راه مالرو جیرفت بساردوئیه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۶۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمده آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ عمرولیث.

[غِ عَ رِ لَ] (اِخ) باغی بوده است بر یک فرسنگی نیشابور : چون خبر به امیر محمود [بن سبکتگین] رسید، از شهر برفت و به باغ عمرولیث فرود آمد، یک فرسنگی شهر. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۲۰۵).

باغ عوض.

[عَ وَ] (اِخ) یکفرسخ و نیم میانهء شمال و مغرب جهرم است. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان جلگاه بخش کوهک شهرستان جهرم که در ۱۵ هزارگزی شمال باختر جهرم بر کنار راه فرعی جهرم به هکان در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۱۸۱ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و خرما و شغل مردمش زراعت و صنعت دستی زنان قالیبافی است. در سه هزارگزی باختر آن معدن سنگ گچ وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

باغ عیش آباد.

[عَ] (اِخ) دهی است از دهستان اسفندقهء بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۱۱۸ هزارگزی جنوب ساردوئیه بر سر راه فرعی بافت به جیرفت واقع است و ۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ فتح آباد.

[غِ فَ] (اِخ) باغی بوده است از بناهای رشیدالدین فضل الله. رشیدالدین در مکتوبی که بر شیروانشاه حکمران شابران و شماخی نوشته، او را برای دیدن باغ فتح آباد که خود بنیاد نموده بود دعوت کرده است. (از سعدی تا جامی ص۱۰۱).

باغ فخروئیه.

[فَ یَ] (اِخ) دهی است از دهستان بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۱۸ هزارگزی شمال خاوری بافت و ۴ هزارگزی شمال راه مالرو کیسکان به رابر واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۲۵۷ تن سکنه و آب آنجا از قنات و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. مزرعهء تلخ چار جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ فراجرد.

[غِ فِ] (اِخ) دهی است از دهستان تبادکان بخش حومهء شهرستان مشهد که در ۱۸ هزارگزی شمال باختر مشهد بر سر راه مالرو عمومی مشهد به کلات در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۳۷۴ تن سکنه و آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ فردوس.

[غِ فِ دَ / دو] (اِخ) نام محلتی است در جنوب تهران نزدیک محلهء باغ جنت.

باغ فردوس.

[فِ دَ / دو] (اِخ) باغی و عمارتی در تجریش میان زعفرانیه به جعفرآباد در خیابان ولی عصر تهران که اکنون آن باغ و حوالی آن صورت محله ای بخود گرفته است و حدود هزارگزی از پل جعفرآباد تجریش فاصله دارد. رجوع به مقالات معیرالممالک در مجلهء یغما دورهء سال ۱۳۳۷ شود.

باغ فرعون.

[غِ فِ عَ] (اِخ) در حوالی قاهره از توابع کشور مصر (کرسی آن مملکت) باغی است که آنرا باغ فرعون گویند و در آنجا درخت بلسان است که روغن آن در نزد اطبای عالم اعتبار و اشتهار دارد و آن درخت را تخم بسیار است و لیکن آن را بهر جا که میکارند خواه در آن زمین خواه در محلی دیگر هرگز نمیروید، کس نداند که آن درخت را از کجا آورده اند و چگونه کاشته اند، در حوالی آن باغ بناهای قدیم است که از آثار آن چهار مناره مانده است میان آگنده و هر یکی در بلندی مقدار سی ارش و قطره قطره آب از سر مناره ها می چکد و از این سر نیز هیچکس واقف نشده. (از تذکرهء مرآت الخیال، ص۲۸۳). این مطلب را از

سفرنامه ناصرخسرو گرفته است. رجوع به سفرنامه، چ دبیرسیاقی ص۶۲ شود.

باغ فلاسان.

[] (اِخ) یکی از باغات چهارگانهء معروف اصفهان بوده است و در ترجمهء محاسن اصفهان توصیف آن آمده : باغ فلاسان که قصر مشید او پای رفعت مزید بر فرق فرقدان می نهد و به دست ارتفاع گوشمال کیوان می دهد. (از ترجمهء محاسن اصفهان ص۲۶).

باغ فلک.

[فِ] (اِخ) دهی است از دهستان دروفرامان بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان که در ۱۷ هزارگزی خاور کرمانشاه و ۳ هزارگزی جنوب راه قدیم کرمانشاه به بیستون در دامنه و دشت واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۶۲۰ تن سکنه و آب آنجا از چاه و قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات دیم و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. تابستان از راه قدیم میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغ فیروز.

[غِ] (اِخ) باغی بوده است به یزد. (از آتشکده یزدان، تاریخ یزد آیتی ص۲۲۷). و رجوع به باغ فیروزی شود.

باغ فیروزی.

[غِ] (اِخ) باغی به غزنین که باغ پیروزی نیز خوانده میشد و مقبرهء سلطان محمود در آنجا بوده است : یک روز چنان افتاد که امیر بباغ فیروزی شراب میخورد بر گل و چندان گل صد برگ ریخته بودند که حد و اندازه نبود. (تاریخ بیهقی چ غنی و فیاض ص۲۵۲). امیر [مسعود] بر نشست و بر جانب سپست زار(۱) بباغ فیروزی رفت و تربت پدر را رضی الله عنه زیارت کرد و بگریست .. و گفت... پدرم این باغ را دوست داشت از آن فرمودی وی را اینجا نهادن، و ما حرمت او را این بقعت بر خود حرام کردیم که جز بزیارت اینجا نیاییم، سبزیها و دیگر چیزها که تره را شایست، همه را برباید کند و همداستان نباید بود که هیچ کس بتماشا آید اینجا. (تاریخ بیهقی چ غنی و فیاض ص۲۵۶). و رجوع به باغ پیروزی شود. (۱) - در تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۵۷ : سیب زار.

باغ فیروزی.

[غِ] (اِخ) باغ فیروز. باغی بوده است به یزد : بر در قلعه [یزد] قریب دروازه باغی بوده مشهور بباغ فیروزی. (تاریخ جعفری یزد ص۴۱). باغ فیروزی قریب چهار منارست و مولانا اعظم سید مجدالدین حسن قاضی آن باغ را ترتیب داده و عمارت و طنبی و درگاه عالی ساخته و حوضخانهء نیکو دارد. (همان کتاب ص۱۴۴). باغ فیروز وزیرنشین بوده است... مینویسند باغ پیروز وقف بر ابناء سبیل بوده و در هر شب و روز جمعه از عایداتش آش به فقرا داده میشد و بایستی هزار و یک کاسهء آش داده شود. (از تاریخ یزد آیتی ص۲۲۷).

باغ فیض.

[فَ] (اِخ) دهی است جزء بخش کن شهرستان تهران که در ۵ هزارگزی جنوب خاوری مرکز بخش و ۶ هزارگزی شمال راه شوسهء

تهران به قزوین در دامنه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۲۹۵ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و انار و انجیر و میوه و شغل مردمش زراعت است. از راه فرعی کن نزدیک حسن آباد میتوان باین قریه ماشین برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ فیل.

(اِخ) دهی است از دهستان دلگان بخش بزمان شهرستان ایرانشهر که در ۱۱۵ هزارگزی جنوب بزمان بر کنار راه مالرو مند به کوران قلعه در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۵۰۰ تن سکنه و آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. طایفهء بامری در آنجا سکونت دارند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ فین.

[غِ] (اِخ) باغی است در فین نزدیک کاشان و آب چشمهء فین از میان آن میگذرد و آنرا باغ شاه نیز نامند. طول باغ از مشرق به مغرب ۱۵۷ گز و عرض آن از شمال بجنوب ۱۴۴ گز است و مجموع مساحت آن ۲۲۶۰۸ گز مربع است. در وسط باغ بنای دو طبقه ای وجود دارد که حوض بزرگ «جوش» در میان آن ساخته شده است. چهار شاه نشین یا چهار صفه رو به چهار سمت گشاده و باز است. حوض جوش حوضی است که آب بوسیلهء مجراهای زیرزمینی از کف آن بالا می آید و حالت جوشش بخود میگیرد. بنای باغ و عمارت وسط آن بشرحی که در «نامهء خسروان» اشاره شده از آثار شاه صفی (۱۰۳۸ - ۱۰۵۲ ه . ق.) است. در زمان فتحعلیشاه هم چهار طاق زیبائی در کنار حوض ساخته اند و بر سقف چهار طاقی صورت بندبازان دوران خاقان را نقاشی کرده اند. حوض جوش دیگری در زمان محمدشاه ساخته و کف آن فواره های کوچک نصب نموده اند. مظهر چشمهء بزرگ فین بیرون باغ است و در زمان شاه سلیمان صفوی یک حوض تقسیم آب در آنجا ساخته اند که بهمین مناسبت این چشمه را چشمهء سلیمانی نیز میخوانند. (از مقالهء مصطفوی، مجلهء اطلاعات ماهانه شمارهء ۷۷ ص ۱۲). عمدهء شهرت این باغ در آن است که مرد نامی ایران امیرکبیر را در حمام باغ واقع در شمال شرقی بامر ناصرالدین شاه قاجار رگ زده اند.

باغ قاهره.

[غِ هِ رَ] (اِخ) در حوالی قاهره باغی است که آنرا باغ فرعون گویند. رجوع به باغ فرعون و سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص۶۲ شود.

باغ قتلغ.

[غِ قُ لُ] (اِخ) محلی مشهور بوده است به شیراز که مزار متبرک سیدحسین بن موسی بن جعفرالصادق در آنجا بوده است، گویند که قتلغ یکی از امرای فارس در این محل باغ و بستان های پر درخت داشت، باغبان متدین او شبی از شبهای جمعه نوری دید که از یکی از تپه های باغ ساطع میشود، جریان را به امیر باز گفت و امیر امر به بنای بارگاهی در این محل نمود. (از شدالازار چ قزوینی ص ۲۶۰ و ۲۶۱).

باغ قدس.

[غِ قُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) اشاره به بهشت است. (برهان). کنایه از بهشت. (هفت قلزم) (انجمن آرای ناصری ||). باغ وسیع. (مجموعهء مترادفات).

باغ قدیم علی.

[غِ قَ عَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان ساوه که در ۷ هزارگزی مرکز بخش بر کنار راه عمومی مالرو ساوه به مزدقان واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۰۲ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء مزدقان تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و انار و شغل مردمش زراعت و گله داری و گلیم و جاجیم بافی و راهش مالرو است. این ده محل قشلاق چند تن از ایل شاهسون بغدادی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ قراتوپه.

[غِ قَ پَ] (اِخ) آبادی و باغی در «کش» یا شهر سبز به ماوراءالنهر که در زمان امیر تیمور آبادان شده است. رجوع شود به حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۴۸۰ و ۵۲۶. شرف الدین علی یزدی آرد :[امیرتیمور] روز آدینه هفدهم شعبان ۷۹۹ ه . ق. به تخت قراچه که از مستحدثات معمار همت آن حضرت است نقل فرموده، روز شنبه هیجدهم در باغ قراتوپه کوشک جهان نمای از فر و شکوه آن حضرت بحقیقت جهان نمای گشت. (ظفرنامه ج ۲ ص ۱۹۲ از سعدی تا جامی ص ۲۲۰).

باغ قروق.

[غِ قُ] (اِخ) معدن مس در یک فرسخی نخلک در انارک یزد است. (یادداشت مؤلف).

باغک.

[غَ] (اِ مصغر)(۱) باغ خرد. باغچه. باغ کوچک. (۱) - از : باغ + ک پساوند تصغیر.

باغک.

[غَ] (اِخ) از نواحی نیشابور است. (از معجم البلدان). نام محله ای است از نیشابور. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۱). از محال نیشابور. (مراصدالاطلاع).

باغک.

[غَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای پنجگانهء بخش اهرم شهرستان بوشهر که شمال باختری و مرکز بخش را فراگرفته حد باختری آن ارتفاعات مند و حد خاوری دهستان حومهء اهرم و حد شمالی دهستان حومه و چاه کوتاه و حد جنوبی بخش خورموج است. هوای دهستان گرم و بالنسبه مرطوب و آب مشروب آن از چاه و آب باران تأمین میشود اما زراعت آن بطور کلی دیمی است. محصولات عمدهء آن عبارتند از: غلات و خرما و تنباکو و شغل اهالی زراعت و باغداری و صنعت دستی آنان حصیربافی است. این دهستان از ۱۳ آبادی تشکیل شده و نفوس آن در حدود ۵۸۰۰ نفر است و قراء مهم آن عبارتند از کلکی، شورکی، خیاری، قباکلکی، بنه گز، چغادک. مرکز دهستان قریهء باغک است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغک.

[غَ] (اِخ) قریه ای است در دو فرسنگی مشرق تنگستان. (فارسنامهء ناصری). این قریه مرکز دهستان و آبادیی بهمین نام است. در فرهنگ جغرافیایی آمده است: دهی است مرکز دهستان باغک بخش اهرم شهرستان بوشهر که در ۱۵ هزارگزی شمال باختر اهرم و نزدیک راه فرعی بوشهر به اهرم در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۵۸۰ تن سکنه و آب آنجا از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات دیمی و خرما و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغک.

[غَ] (اِخ) دهی است از بخش شیب آب شهرستان زابل که در ۱۶ هزارگزی شمال سکوهیه بر کنار راه شوسهء زاهدان به زابل در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۷۷ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء هیرمند تأمین میشود و محصول عمدهء آن فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغک.

[غَ] (اِخ) دهی است از دهستان مشهد ریزه میان ولایت باخرز بخش طیبات شهرستان مشهد که در ۳۳ هزارگزی شمال خاوری طیبات و ۴ هزارگزی باختر راه ماشین رو طیبات در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۳۳۱ تن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و زیره و شغل مردمش زراعت و مالداری و قالیبافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغک.

[غَ] (اِخ) دهی است از دهستان پایین ولایت بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۳۴ هزارگزی خاوری فریمان بر سر راه مالرو عمومی فریمان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۹۱ تن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغک.

[غَ] (اِخ) دهی است از دهستان میان جام بخش تربت جام شهرستان مشهد که در ۳۸ هزارگزی شمال خاوری تربت جام و ۷ هزارگزی خاور معدن چشمه گل واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۲۹ تن سکنه و آب آنجا از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو و صعب العبور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغک.

[غَ] (اِخ) دهی است از دهستان شوریچهء بخش سرخس شهرستان مشهد که در ۸۴ هزارگزی جنوب باختر سرخس بر سر راه مالرو عمومی پل خاتون به مزدوران واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر با ۱۲۰ تن سکنه و آب آن از قنات و رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بنشن و شغل مردمش زراعت و مالداری و قالیچه و کرباس بافی و راهش مالرو است. (از

فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ کاج.

[غِ] (اِخ) از باغهای عصر صفوی متصل به ضلع شرقی باغ چهلستون اصفهان که فعلا محل اداره‌ء ژاندارمری اصفهان است. (از ج ۳ گزارشهای باستانشناسی ص۳۷۵). این باغ در قدیم سی هزارگز وسعت داشته است. (همان کتاب ص۲۰۵).

باغ کاران.

[غِ] (اِخ) نام یکی از باغهای اصفهان. یکی از چهارباغ معروف اصفهان که مساحت هر کدام کمتر از یک هزار جریب نبوده است : و بر دروازه‌ء هر کدام کاخی بلند بر آورده اند... و آن باغها عبارت است از باغ فلاسان و باغ احمد سیاه و باغ کاران و باغ بکر. (از روضات الجنات چ تهران ص ۴). پایه‌ء هر دو قصرش [قصور باغ کاران] بر سر هرمان حرم حرمت دیده... یکی مشرف بر کنار زند رود روان، دیگر محاذی شهر مبنی بر شارع و میدان،... صحن حصنش فراخ چون سینه و حوصله‌ء کریم. (از ترجمه محاسن اصفهان ص۲۸). شاه شجاع (مظفری) در زمان نهضت پدر به فیروزان که یک منزلی اصفهان است نزول کرد، بعد از آن در جوار باغ کاران که به باروی شهر متصل است نقل کرد. (تاریخ گزیده چ عکسی ص۶۷۰) : مرا هوای تماشای باغ کاران است که پیش اهل خرد خوشترین کار آنست. آوی (مترجم کتاب محاسن اصفهان). آب حیوان است گویی پیش بستان ارم زنده رود او که دارد باغ کاران بر کران. سعدالدین سعید هروی (از ترجمه‌ء محاسن اصفهان). هر که اکنون به باغ کارانست گو نگه دار جا که کار آنست. خجندی (از ترجمه‌ء محاسن). گر چه صد رود است در چشمم مدام زنده رود و باغ کاران یاد باد.حافظ.

باغ کبیر.

[کَ] (اِخ) قریه ای است در شش فرسنگی جنوبی شهر خفر. (فارسنامه‌ء ناصری). دهی است از دهستان کوکان بخش خفر شهرستان جهرم که در ۱۶ هزارگزی باختر باب انار و ۲۰ هزارگزی باختر راه شوسه‌ء شیراز به جهرم در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۲۷۸ تن سکنه، آب آنجا از چشمه و رودخانه‌ء قره آغاج تأمین میشود و محصول عمده‌ء آن برنج و غلات و خرما و مرکبات و شغل مردمش زراعت و باغداری و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ کچه.

[کِ چِ] (اِخ) دهی است از دهستان مسکون بخش جبال بارز شهرستان جیرفت که در ۴۸ هزارگزی جنوب خاوری مسکون و ۱۰ هزارگزی راه فرعی بم به عنبرآباد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۴۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمده‌ء آن غلات و حبوبات و میوه و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفه‌ء سنجری هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ کرم بیک.

[کَ رَ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان ماهیدشت بالا ـ بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان که در ۴۲ هزارگزی جنوب خاوری کرمانشاه و ۶ هزارگزی فیروزآباد در دامنه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۶۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمده‌ء آن غلات دیم و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. گله داران در زمستان به گرمسیر میروند.

(از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغ کرید.

[کِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش گاوبندی شهرستان لار که در ۳ هزارگزی جنوب باختر گاوبندی و ۳ هزارگزی راه فرعی بوشهر به لنگه در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۱۳۹ تن سکنه، آب آن از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و مرکبات و شغل مردمش زراعت و باغداری و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ کشمیر بالا.

[کِ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان قلعه حمام بخش جنت آباد شهرستان مشهد که در ۶۴ هزارگزی شمال باختر صالح آباد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۵۰ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود. و محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ کشمیر پائین.

[کِ] (اِخ) دهی است از دهستان صالح آباد بخش جنت آباد شهرستان مشهد که در ۴۸ هزارگزی شمال باختر صالح آباد و ۸ هزارگزی جنوب راه شوسهء عمومی مشهد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و یکصد تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و ذرت و پنبه و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. طوایف تیموری در این ده سکنی دارند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ کلاله.

[کَ لَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان الموت بخش معلم کلایهء شهرستان قزوین که در ۶ هزارگزی جنوب خاوری مرکز بخش و ۴۸ هزارگزی راه عمومی در کوهستان واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۱۴ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء شاهرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و کرچک و برنج و گردو و سردرختی و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ کمال.

[غِ کَ] (اِخ) باغی بوده است به یزد منسوب به کمال کاشی : مزار سادات عریضی مشهور به قل هوالله احد به خارج یزد متقارب باغ کمال کاشی است. (از تاریخ جعفری یزد ص۱۲۷). آن باغ را محمد بن مظفر بخرید و وقف مقابر مسلمانان کرد و آن باغی مشجر و مکروم بود، در سال ستین و سبعمایه (۷۶۰ ه . ق.) از مالکان بخرید و وقف کرد بر مؤمنین و مؤمنات ... و در باغ کمال مدفن ابدالان و خاک خفتگان بسیار است مثل باباناصر و کاکامحمد و دولت مجنونه. (همان کتاب ص۱۳۲).

باغ کمال.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۶۵ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۳

هزارگزی راه مالرو کور به ساردوئیه واقع است و ۲۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ کمش.

[] (اِخ) دهی است جزء دهستان سیاه رود بخش افجه شهرستان تهران که در ۲۸ هزارگزی جنوب خاور مرکز بخش و ۷ هزارگزی راه شوسهء دماوند واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۲۷۷ تن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود. و محصول عمدهء آن غلات و بنشن و انگور و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء سدری هداوند بود و تابستان به ییلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ کمه.

[کُ مَ / مِ] (اِخ) دهی است از دهستان گرکن بخش فلاورجان شهرستان اصفهان که در ۵ هزارگزی جنوب فلاورجان و ۴ هزارگزی راه عمومی شهرکرد به اصفهان در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۸۰۸ تن سکنه و آب آن از زاینده رود تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و صیفی و پنبه و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ کند.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان کبود گنبد بخش کلات شهرستان دره گز که در ۲۹ هزارگزی جنوب کلات واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۱۴ تن سکنه و آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ کوه با رودآب.

[] (اِخ) دهی است از دهستان بالاشهر نهاوند که در ۶ هزارگزی خاور شهر نهاوند واقع است و ۱۵ تن سکنه دارد. این قریه جمشیدآباد نیز نامیده میشود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغکی.

[غَ] (ص نسبی) منسوب به باغک از محال نیشابور. (از معجم البلدان).

باغکی.

[غَ] (اِخ) ابوعلی حسین بن عبدالله بن محمد بن مخلد باغکی حافظ نیشابوری. وی از اباسعید اشج سماع دارد. (از معجم البلدان).

باغگاه.

(اِ مرکب)(۱) محل باغ. جای باغ. رجوع به باغ شود. (۱) - از باغ + گاه بمعنی مکان و جای.

باغگاه.

(اِخ) دهی است از دهستان پساکوه بخش کلات شهرستان درگز که در ۹۵ هزارگزی جنوب خاور کلات در دره واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۱۸ تن سکنه، آب آنجا از رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و کنجد و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ گبری.

[گَ] (اِخ) دهی است از دهستان درختنگان بخش مرکزی شهرستان کرمان که در ۲۴ هزارگزی شمال خاوری کرمان بر سر راه مالرو سیرچ به کرمان واقع است و یک خانوار در آنجا سکونت دارند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ گجک.

[گَ جَ] (اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۵۱ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۶ هزارگزی خاور راه مالرو ساردوئیه به جیرفت واقع است و ۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ گرشاسبی.

[غِ گَ] (اِخ) باغی بوده است در یزد منسوب به علاءالدوله گرشاسب :از باغهای قدیم است و از استحداث گرشاسب بن فرامرزبن علاءالدوله کالیجار است و آب تفت در بیرون و اندرون آن جاری است. (تاریخ جعفری یزد ص ۱۴۰). قریب چهل سال گرشاسب والی یزد بود و باغ گرشاسبی از آثار اوست. (تاریخ جعفری یزد ص ۲۲). [شاه یحیی] باغ گرشاسبی عمارت کرد. (همان کتاب ص۳۶).

باغ گرن.

[گُ] (اِخ) دهی است از بخش ساردوئیهء شهرستان جیرفت که در یک هزارگزی شمال ساردوئیه و یک هزارگزی شمال راه فرعی ساردوئیه به راین واقع است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ گل.

[گُ] (اِخ) دهی است از دهستان مرغک بخش راین شهرستان بم که در ۶۳ هزارگزی جنوب خاوری راین و ۱۳ هزارگزی خاور راه شوسهء جیرفت به بم واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۰۷ تن سکنه. آب آنجا از رودخانه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ گل افشان.

[غِ گُ اَ] (اِخ) باغی بوده است در استرآباد : سلطان سعید [ابوسعید، بسال ۸۶۶ ه . ق.] به استرآباد درآمده چند روزی بعشرت گذرانید و در باغ گل افشان بساط نشاط گسترد. (از روضات الجنات فی اوصاف مدینهٔ هرات ج ۲ ص۲۵۸). سلطان سعید [ابوسعید] بحسن تدبیر نواچیان را فرمود که مردم جلایر را بشارت رسانند که جهت ایشان در آن ولایت علوفه و انعام و ... تعیین میفرمایند... چند روز در این سخن بودند و جمعی معتمدان را بگرفتن ایشان در روز معین نامزد کرد تا در آنروز قوم جلایر در باغ

گل افشان درآمده، مجموع گرفتار گشتند، همه را بر سر میدان گردن زده از سرهای ایشان منارها ساختند. (همان کتاب ص ۲۶۰).

باغ گلبن.

[گُ بُ] (اِخ) دهی است از دهستان استرآباد رستاق بخش مرکزی شهرستان گرگان که در ۷ هزارگزی جنوب خاوری گرگان در دشت واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۱۸۵ تن سکنه و آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و غلات و لبنیات و شغل مردمش زارعت و گله داری و صنایع دستی زنان بافتن پارچه های ابریشمی و کرباس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

باغ گلشن.

[غِ گُ شَ] (اِخ) نام آبادی است در فارس. فرسنگی میانهء شمال و مشرق جهرم است. (از فارسنامهء ناصری ص ۱۹۰).

باغ گلشن.

[غِ گُ شَ] (اِخ) باغی بوده است در تهران که در سال ۱۲۸۱ ه . ق. در محل میدان توپخانهء قدیم در داخل ارگ تهران با استخر آبی تعبیه شد. (از اطلاعات ماهانه شمارهء ۶۹ ص۲۶).

باغ گلشن.

[غِ گُ شَ] (اِخ) ظاهراً باغی بوده است به یزد. در عالم آرای عباسی آمده است: اردوی همایون [شاه عباس بزرگ] را از شیراز روانهء اصفهان نموده خود به تبریز (ظ: یزد) تشریف بردند تا چون آن خطهء دلپذیر از تشریف قدوم همایون زینت یافت باغ گلشن که مقام و مسکن شاه خلیل الله ولد میرمیران بود آرامگاه خسرو دین گردید، شاه خلیل الله بلوازم خدمت و میزبانی پرداخت. (عالم آرا چ سربی ص۴۳۷). ظاهراً شاه عباس بعد از کشتن یعقوبخان ذوالقدر حاکم شیراز به یزد رفته باشد نه تبریز و اینکه باغ گلشن محل سکونت پسر میرمیران حاکم یزد بوده است دلیلی دیگر بر این معنی است.

باغ گلون.

[گُ] (اِخ) دهی است از دهستان رودخانهء بخش میناب شهرستان بندرعباس که در ۱۸ هزارگزی شمال میناب و ۵ هزارگزی باختر راه مالرو میناب به گلاشکرد واقع است و ۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ گنبه.

[گَمْ بَ / بِ] (اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۴۶ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۵ هزارگزی خاور راه مالرو جیرفت به ساردوئیه واقع است و ۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ گندم.

[گَ دُ] (اِخ) نام محلتی به یزد که آب انباری معروف دارد : آب انبار باغ گندم نزدیک چهار صد سال است مردم کوی باغ گندم

از آن استفاده میکنند، در ۹۷۱ ه . ق. ساخته شده چنانکه کاشی سر درش حکایت میکند: دلیلی چو خضر از تو تاریخ پرسد بگو روزی او بود آب کوثر [۹۷۱ ه . ق.]. (از تاریخ یزد آیتی ص۲۴۹).

باغ گوک.

[گُ وْ] (اِخ) دهی است از دهستان گیور بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۴۸ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۱۱ هزارگزی جنوب راه مالرو ساردوئیه به دارزین واقع است و ۲۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغ گیو.

(اِخ) دهی است از دهستان ارزوئیهء بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۸۸ هزارگزی جنوب بافت بر سر راه مالرو خبر به ده سرد واقع است و ۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغل.

[غِ] (اِ) جای گاو و گوسفند. (برهان) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء). آغل. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) شبگاه. و رجوع به آغل شود.

باغلار.

(اِخ) دهی است از دهستان کلیبر بخش کلیبر شهرستان اهر که در ۱۶ هزارگزی جنوب کلیبر و ۲ هزارگزی راه شوسهء اهر به کلیبر واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل مایل بگرمی و یک تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری و راهش مالرو است، مردم دهات همجوار آنجا را زراعت میکنند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغ لاستان.

(اِخ) باغی بوده است به یزد که به صورت لایستان و لاسدان نیز تلفظ میشود. رجوع به لایستان شود.

باغ لالا.

[غِ] (اِخ) باغی بوده است به یزد :باغ لالا از مستحدثات لالا صواب یکی از پیشکاران اتابکان یزد بوده است و تقریباً یک باغ ملی محدودی محسوب میشده است. (از تاریخ یزد آیتی ص۲۲۳).

باغ لایستان.

[یِ] (اِخ) باغی و آبادیی بوده است به یزد که از آب نعیماباد مشروب میشده. این باغ را شاه یحیی مظفری ساخته است. این نام بصورت لاسدان و لاستان نیز آمده است. (از تاریخ جعفری یزد چ ایرج افشار ص۷۹، ۱۵۱).

باغ لردی.

[لَ] (اِخ) نام محلی کنار راه آباده و شیراز میان سیوند و تخت طاوس. (یادداشت مؤلف).

باغلو.

(اِخ) (مشهور به جویبار) قصبهء مرکز دهستان گیلخواران بخش مرکزی شهرستان شاهی است که در ۲۱ هزارگزی شمال شاهی و ۱۸ هزارگزی شمال باختری ساری در دشت واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۳۱۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چاه تأمین میشود و محصول عمدهء آن پنبه و غلات و کنجد و صیفی و شغل مردمش زراعت و راه آن بشاهی و کیاکلا شوسه است. کارخانهء پنبه پاک کنی دولتی در این قصبه دایر است. بازار عمومی جمعه در یک هزارگزی جنوب قصبه واقع است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باغلوجه.

[جَ / جِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان زنجان رود بخش حومهء شهرستان زنجان که در ۲۶ هزارگزی شمال باختر زنجان بر کنار راه شوسهء تبریز به زنجان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۴۳۱ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء زنجانرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و انگور و میوه و شغل مردمش زراعت و گلیم و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغلوجه.

[جَ / جِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان قشلاقات افشار بخش قیدار شهرستان زنجان که در ۴۸ هزارگزی باختر قیدار و ۳۶ هزارگزی راه مالرو عمومی واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۹۸ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گلیم و جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغلوجه.

[جَ / جِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان زنجان که در ۱۸ هزارگزی باختر زنجان بر کنار راه تبریز واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۹۱ تن سکنه. آب آن از قنات و چشمه سار تأمین می شود. محصول عمدهء آن غلات و انگور و صیفی و شغل مردمش زراعت و گلیم و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

باغلوجه.

[جَ / جِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش شاهیندژ شهرستان مراغه که در ۱۰ هزارگزی جنوب خاوری شاهین دژ به تکاب واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۱۳ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و بادام و کرچک و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راه ده مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

باغلوجه.

[جَ / جِ] (اِخ) دهی است از دهستان چهار ایماق بخش قره آغاج شهرستان مراغه که در ۳۰ هزارگزی جنوب خاوری قره آغاج و ۴۹ هزارگزی جنوب شوسهء مراغه به میانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۹۹ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و نخود و زردآلو و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغلوجه.

[جَ / جِ] (اِخ) دهی است از دهستان اسفندآباد بخش قروه شهرستان سنندج که در ۲۷ هزارگزی شمال خاوری قروه و ۶ هزارگزی جنوب خاور دلبران واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۷۵ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. صنایع دستی زنان آنجا قالیچه و گلیم و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

باغلوجه سردار.

[جَ / جِ سَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان زنجانرود بخش مرکزی شهرستان زنجان که در ۴۵ هزارگزی شمال باختر زنجان و ۴ هزارگزی راه مالرو عمومی واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۳۶۵ تن سکنه، آب آنجا از قنات و زنجانرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و انگور و قیسی و قلمستان و شغل مردمش زراعت و گلیم و جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باغلوچه.

[چَ / چِ] (اِخ) دهی است از دهستان توزجان بخش بوکان شهرستان مهاباد که در ۲۱ هزارگزی جنوب باختری بوکان و ۹ هزارگزی باختر شوسهء بوکان به سقز واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۳۹۲ تن سکنه، آب آنجا از سیمین رود تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و توتون و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغله.

[غَ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان چرداول بخش شیروان چرداول شهرستان ایلام که در ۸ هزارگزی باختر چرداول بر کنار راه اتومبیل رو چرداول به آسمان آباد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر و دارای ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغله.

[غَ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان طرهان بخش طرهان شهرستان خرم آباد که در ۶۰ هزارگزی باختر کوهدشت و ۶۰ هزارگزی باختر راه شوسهء فرعی خرم آباد به کوهدشت در تپه ماهور واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۲۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمهء باغله تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان

سیاه چادر بافی و راهش اتومبیل رو است. ساکنین آن از طایفهء کاکاوند و چادرنشین هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغلی.

(اِ) باغلی تونس. دزی در ذیل قوامیس العرب (ج ۱ ص۱۰۱) این کلمه را در برابر لغت بورراش(۱) فرانسه آورده و بورراش معنی گاو زبان، لسان الثور، بوغلص و بوغلس دارد. (۱) - Bourrache.

باغ لیل و نهار.

[غِ لَ لُ نَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) اشاره به باری تعالی است. (ناظم الاطباء ||). کنایه از آفتاب عالمتاب است. (ناظم الاطباء).

باغلی ماراما.

(اِخ) دهی است از دهستان آتابای بخش مرکزی شهرستان گنبد قابوس که در ۱۸ هزارگزی باختر گنبد در دشت واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات دیمی و حبوبات و صیفی و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالیچه بافی و راهش مالرو است. ساکنین آن چادرنشین اند و تغییر مکان می دهند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باغ مالان.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان بحرآسمان بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۳۰ هزارگزی جنوب ساردوئیه و ۲۰ هزارگزی جنوب راه مالرو بافت به ساردوئیه واقع است و ۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ مجنون.

[مَ] (اِخ) دهی است از دهستان ای تیوند بخش دلفان شهرستان خرم آباد که در ۳۰ هزارگزی شمال نورآباد و ۲۱ هزارگزی شمال راه شوسهء خرم آباد به کرمانشاه در دامنه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۵۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و پشم و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ محله.

[مَ حَلْ لَ] (اِخ) دهی است از دهستان خرق بخش حومهء شهرستان قوچان که در ۴۷ هزارگزی جنوب باختر قوچان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۲۱۷ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بنشن و شغل مردمش زراعت و قالیچه بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ محمدآباد.

[غِ مُ حَمْ مَ] (اِخ) باغی بوده است به محمدآباد نزدیک شادیاخ نیشابور : بوالمظفر برغشی آن ساعت از باغ محمدآباد می آمد.

(تاریخ بیهقی چ غنی و فیاض ص۳۵۹). [بوالمظفر] باغی داشت در محمدآباد کرانهء شهر، آنجا بودی بیشتر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۴).

باغ محمداحمد.

[غِ مُ حَمْ مَ اَ مَ] (اِخ)نام آبادیی بوده است از دساکر خزاد جرد [قم] . (تاریخ قم ص۱۱۶).

باغ محمد میرک.

[غِ مُ حَمْ مَ رَ] (اِخ)باغی بوده است به یزد : باغ محمد میرک از مستحدثات امیر شمس الدین محمد فرزند امیر چقماق و در برابر باغ لالا واقع بوده... و آن باغ را از فرط صفا عشرتخانهء حور و غلمان میگفته اند. (از تاریخ یزد آیتی ص۲۲۴).

باغ محمودی.

[غِ مَ] (اِخ) نام باغی به غزنین که در زمان سلاطین غزنوی محل نشاط و شراب آنان بوده است : امیر... بکوشک سپید رفت و آنجا نشاط کرد... سه روز و پس بباغ محمودی آمد و بنه ها آنجا آوردند و تا نیمهء رجب آنجا بود و از آنجا قصد قلعت غزنین کرد. (تاریخ بیهقی ص۴۰۹). روز سه شنبه بیستم جمادی الاخری بباغ محمودی رفت و نشاط شراب کرد. (تاریخ بیهقی چ غنی و فیاض ص ۲۵۶). یازدهم جمادی الاخری در کوشک محمودی که سرای امارت است به غزنین مقام کرد و نیمهء این ماه بباغ محمودی رفت و اسبان به مرغزار فرستادند. (همان کتاب ص۳۵۶). و رجوع به فهرست اعلام تاریخ بیهقی چ غنی و فیاض شود.

باغ مختار.

[غِ مُ] (اِخ) نام باغی به هرات که در زمان حکومت تیموریان محل اقامت سلاطین بوده است : آن پادشاه پاک اعتقاد [بابر] در ۲۵ شعبان سنهء ستین و ثمانمائه... از باغ سفید به باغ مختار تشریف برد. (حبیب السیر ج ۴ ص۵۶). و میرزا سلطان ابراهیم در باغ مختار نزول نمود. (همان کتاب ص ۶۶). [سلطان ابراهیم] صباح سه شنبه هفتم رجب نزدیک بباغ مختار رسید. (روضات الجنات فی اوصاف مدینهٔ هرات ج ۲ ص۱۹۷).

باغ مراد.

[غِ مُ] (اِخ) نام باغی به هرات. (از غیاث اللغات) (آنندراج) : روزی در باغ مراد، عبیدخان [ازبک] و سونجک محمد سلطان بزمی آراسته بصحبت مشغول بودند. (عالم آرای عباسی ص۵۰). جنات که هشت است دو چندان شود از ذوق در فال گر آید صفت باغ مرادت. درویش واله هروی (در صفت هرات از آنندراج).

باغ مرزبان.

[غِ مَ] (اِخ) نام آبادیی از وضیعه و طسق دوم رود ابان. (تاریخ قم ص۱۱۵).

باغ مرغزار.

[غِ مَ] (اِخ) دهی است از دهستان دلفارد بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۴۵ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و ۵ هزارگزی خاور راه مالرو ساردوئیه به جیرفت واقع است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ مزار.

[غِ مِ] (اِخ) دهی است از دهستان مسکون بخش جبال بارز شهرستان جیرفت که در ۲۳ هزارگزی جنوب خاوری مسکون و ۲ هزارگزی جنوب مالرو مسکون به کروک واقع است و ۶ تن سکنه دارد. مزارع کهورآباد و کنارستان جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ مشیز.

[غِ مَ] (اِخ) باغی بوده است به بردسیر کرمان، در سمط العلی از آن باغ نام برده است : در باغ مشیز حجاج سلطان را روزی در بارگاه ترکان خاتون شراب تمام دریافت... و رجوع به حاشیهء تاریخ کرمان وزیری ص۱۵۶ شود.

باغ مصلی.

[غِ مُ صَلْ لا] (اِخ) باغی بوده است به هرات : [بابر میرزا] ماه صیام [۸۶۰]... عید کرده از باغ مصلی به باغ مختار خرامید. (روضات الجنات فی اوصاف مدینهٔ هرات ج ۲ ص۱۸۵).

باغ مطر.

[ ] (اِخ) یکی از دیههای الجبل (قم). (تاریخ قم ص۱۳۶).

باغ معد.

[ ] (اِخ) نام آبادی از طسوج ساوه از طسوج جبل [قم] . (تاریخ قم ص۱۱۸).

باغ معدن.

[مَ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان سرچهان بخش بوانات و سرچهان شهرستان آباده که در ۹۳ هزارگزی جنوب خاور سوریان نزدیک راه عمومی بوانات به نی ریز واقع است و ۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ معروف.

[مَ] (اِخ) دهی است از دهستان سرد رود بخش اسکو شهرستان تبریز که در ۱۳ هزارگزی شمال مرکز اسکو و ۳ هزارگزی راه شوسهء تبریز به مراغه و دو هزارگزی خط آهن مراغه به تبریز در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۳۵۳ تن سکنه و آب آنجا از آجی چای و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و بادام و کرچک و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغ معیر.

[غِ مُ عَیْ ی] (اِخ) نام باغی در مغرب تهران میان سید نصرالدین و میدان محمدیه (اعدام) متعلق به خاندان معیرالممالک. (از مجلهء اطلاعات ماهانه، شمارهء ۹۸ ص۸). آنجا آب انباری و مدرسه ای نیز باین نام هست.

باغ مقاتل.

[غِ مَ تِ] (اِخ) نام آبادیی از طسوج لنجرود [قم] . (تاریخ قم ص۱۱۳).

باغ ملا.

[مُل لا] (اِخ) دهی است از دهستان قلعه تل بخش جانکی گرمسیر شهرستان اهواز که در ۱۸ هزارگزی شمال باختری باغ ملک و ۷ هزارگزی باختر راه اتومبیل رو هفتگل به ایذه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۶۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و انار و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء بختیاری میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ ملا.

[مُلْ لا] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان بوشهر که در ۶ هزارگزی جنوب بوشهر بر کنار راه شوسهء شیراز به بندر بوشهر در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۵۰ تن سکنه، آب آنجا از چاه و باران تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و خرما و سبزیجات و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ ملا.

[مُلْ لا] (اِخ) دهی است از دهستان درآگاه بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس که در ۹۸ هزارگزی شمال باختری حاجی آباد بر سر راه مالرو حاجی آباد به نیریز واقع است و ۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ ملک.

[مَ لِ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش جانکی گرمسیر شهرستان اهواز. این دهستان در بین دهستانهای قلعهء تل ابوالعباس، میدرود و رود زرد واقع شده است. موقعیت طبیعی دهستان کوهستانی و هوای آن معتدل است. این دهستان از ۱۴ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده است و جمعیت آن در حدود ۲۵۰۰ نفر میباشد. قراء مهم آن عبارتند از دم ولی، سرولی کوشک و کل تندرپائین. مرکز دهستان قصبهء باغ ملک است. آب مصرفی دهستان از چشمه و رود تأمین می گردد و محصول دهستان غلات و برنج است و شغل عمدهء مردان زراعت میباشد. راههای دهستان اتومبیل رو و مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ ملک.

[مَ لِ] (اِخ) قصبهء مرکز دهستان باغ ملک و مرکز بخش جانکی گرمسیر شهرستان اهواز است. این قصبه در طول جغرافیایی ۴۹ درجه و ۵۳ دقیقه و عرض ۳۱ درجه و ۳۲ دقیقه در ۱۵۰ هزارگزی شمال خاوری اهواز بر کنار راه اتومبیل رو هفتگل به ایذه واقع است. موقعیت آن کوهستانی و هوای آن معتدل است و در حدود ۷۰۰ تن سکنه دارد. آب مصرفی آنجا از رودخانه زرد و چشمه

شیرین تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و حبوبات و میوه. و شغل مردمش زراعت و راهش اتومبیل رو است. ساکنین آن از طایفهء زنگنه هستند. بخشداری جانکی گرمسیری در این قصبه است. معدن گچ و نمک دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ ملک.

[مَ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان طیبی گرمسیری بخش کهگیلوئیه شهرستان بهبهان که در ۲۵ هزارگزی جنوب باختری لیده مرکز دهستان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر و دارای ۱۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و پشم و خرما و لبنیات و شغل مردمش زراعت و حشم داری و صنایع دستی آنان قالیچه و جوال و گلیم بافی و راهش مالرو است. ساکنین آنجا از طایفهء طیبی میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶). خرابه های ساسانی قریهء منجنیق نزدیک دهات باغ ملک واقع است. (از جغرافیای غرب ایران ص۳۲۶).

باغ ملک.

[مَ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان حشون بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۳۰ هزارگزی باختر بافت واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ ملی.

[غِ مِلْ لی] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نامی که به گردشگاههای عمومی مراکز شهرها که معمولاً توسط شهرداری ها تأسیس و اداره میشود دهند. پارک شهر. تفرجگاههای عامه در شهر.

باغ ملی.

[غِ مِلْ لی] (اِخ) نام باغی که در محل قدیم میدان مشق در مرکز تهران تأسیس یافت و گردش گاه عمومی بود. اما در سالهای اخیر آنرا برای ایجاد ساختمانهای شهربانی کل کشور و وزارت امورخارجه و موزهء ایران باستان و چند ساختمان دیگر تقسیم کردند و از صورت باغ خارج ساختند. هنوز سر در باغ مذکور که شبانگاهان در آنجا نقاره کوفته میشد باقی مانده است.

باغ موری.

(اِخ) دهی است از دهستان جاپلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد که در ۳۰ هزارگزی شمال باختری الیگودرز بر کنار راه مالرو کاغه به ازنا در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۶۱ تن سکنه، آب آنجا از قنات و چاه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و چغندر و پنبه و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالیبافی و راهش اتومبیل رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ موریان.

(اِخ) دهی است از دهستان ایسین بخش مرکزی شهرستان بندرعباس که در ۴۰ هزارگزی شمال باختری بندر عباس و ۱۰ هزارگزی

شمال راه فرعی لار به بندرعباس واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. مزارع باغ شیخ و باغ زمینه جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ مولائی.

[غِ مَ] (اِخ) باغی بوده است بخارج یزد : آن باغ نیکو بود، مولانا شمس الدین ابی بکر رضی آنرا وقف کرد بر مؤمنین و مؤمنات و بسیاری مردمان صالح زاهد آنجا مدفونند. (تاریخ جعفری یزد ص۱۳۶). و رجوع به جامع مفیدی ص۶۳۹ شود.

باغ مؤیدی.

[غِ مُ ءَیْ یِ] (اِخ) نام آبادی بوده است در نزدیک شهر کرمان که اکنون یکی از محلات شهر محسوب میشود و احتمالا منسوب به اتابک مؤیدالدین از کارگزاران سلاطین سلاجقهء کرمان است. و رجوع به فهرست اعلام تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی شود.

باغمهٔ.

[غِ مَ] (اِ) صحبت با صدای نرم و ملایم. (ناظم الاطباء). در مآخذ دیگر که در دسترس بود دیده نشد.

باغ مهتر علیشاه.

[غِ مِ تَ عَ] (اِخ) باغی بوده است به یزد : باغی به غایت وسیع است و دو نهر آب در آن جاری است با درگاه عالی و طنبی بر بالای آن و در میان باغ صفه و پیشگاه و موضعی وسیع. (تاریخ یزد چ افشار ص۱۴۲). اگر خواهی بهشت عدن و کوثر گذاری کن دمی در باغ مهتر. جعفری (مؤلف تاریخ یزد).

باغ مهر.

[غِ مِ] (اِخ) از آثار دورهء صفوی در شهر اسپاهان است.

باغ میان.

[مَ] (اِخ) دهی است از دهستان پشتکوه بخش نیر شهرستان یزد که در ۱۲ هزارگزی خاور نیر و ۴ هزار و پانصدگزی جنوب راه فرعی سریزد به نیر واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۲۷۶ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و توت و کمی بادام و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی زنان کرباس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ میدان.

[غِ مَ] (اِخ) باغی بوده است به شیراز : مدفن شیخ غازی بن عبدالله در رباط او در باغچه ای که مشهور است به سه شنبه (الثلاثاء) نزد باغ میدان است. (از حاشیهء شدالازار چ قزوینی ص۲۷۱).

باغ میدان.

[غِ مَ] (اِخ) محلی بحدود سمرقند : در النگ قبله که در نواحی باغ میدان است نزول اجلال واقع شد و در آن حین جمعی کثیر از مردم رعیت و سپاهی از شهر بیرون آمده تا پل محمد حبیب که لشکرگاه پادشاه بود عنان باز نکشیدند... لاجرم اندک شکستی روی نمود، سمرقندیان سلطانعلی باباقلی را اسیر گرفته به قلعه بردند. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۲۳۳).

باغ میراخور.

[غِ خُ] (اِخ) از آثار دورهء صفوی در شهر اسپاهان است. (یادداشت مؤلف).

باغ میران.

(اِخ) دهی است از دهستان طوق رود بخش نطنز شهرستان کاشان که در ۵۴ هزارگزی جنوب باختری نطنز و ۹ هزارگزی راه شوسهء نطنز به اصفهان در دامنه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و یکصدتن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و میوه و شغل مردمش زراعت است. راه فرعی به شوسهء عمومی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

باغ میران.

(اِخ) دهی است از دهستان برخوار بخش حومهء شهرستان اصفهان که در ۶۶ هزارگزی باختر اصفهان متصل به راه عمومی واقع است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ میربیک.

[غِ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان ای تیوند بخش دلفان شهرستان خرم آباد که در ۲۴ هزارگزی شمال خاوری نورآباد و ۶ هزارگزی شمال راه شوسهء خرم آباد به هرسین در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۹۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه سار تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و پشم و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء ای تیوند هستند و در ساختمان و چادر زندگی میکنند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باغ میر علی داد.

[عَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومه بخش میناب شهرستان بندرعباس که در ۱۵ هزارگزی شمال میناب بر سر راه مالرو میناب به رودان واقع است و ۴ تن سکنه دارد. مزرعهء باغ سیسی جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ میری.

(اِخ) دهی است از دهستان بحرآسمان بخش ساردوئیه که در ۲۰ هزارگزی خاور راه مالرو جیرفت به بافت واقع است و ۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ میری لوشه.

[شَ / شِ] (اِخ) دهی است از دهستان باباجانی بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان که در ۲۷ هزارگزی جنوب خاوری دو شیخ و ۴ هزارگزی امر و پاریاب واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۵۰ تن سکنه، آب آنجا از دره لوشه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و لبنیات و میوه و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است، ساکنین آن از طایفهء باباجانی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغ میشه.

[شَ / شِ] (اِخ) نام محلی در تبریز که ظاهراً مردم این شهر بتحریک روسها و درباریهای طهران علیه عباس میرزا در واقعهء «میرفتاح» در آنجا تجمع کرده بودند. قائم مقام در مکتوبی مینویسد : امروز که ما در برابر سپاه مخالف [روس] نشسته ایم و مایملک خود را بی محافظ خارجی باعتماد اهل تبریز گذاشته، در شهر پایتخت ما آشوب و فتنه بکنند و دکان و بازار ببندند و سیدحمزه و باغ میشه بروند و شهرت این حرکت را مرزویج در ملک روس و صفی خان در آستانهء همایون و دیگران در ملک روم بدهند، روی اهل تبریز سفید! (از سبک شناسی ج ۳ ص۳۵۳).

باغن.

[ ] (اِخ) نام آبادیی در خراسان قدیم در حدود سبزوار نزدیک دلقند. در تاریخ بیهق نام آن بدینسان آمده است : مولد او [مؤدب بیهقی] دیه باغن بوده است و دلقند. (تاریخ بیهق چ بهمنیار ص۲۰۱). الشیخ ابوبکر الربیع ... ازدیه باغن و دلقند بوده است. (همان کتاب ص۲۱۵).

باغناباد.

[ ] (اِخ) از قرای مرو است. (از معجم البلدان) (مراصدالاطلاع) (مرآت البلدان ج۱ ص۱۶۱).

باغنابادی.

[ ] (ص نسبی) منسوب به باغناباد از قرای مرو. (معجم البلدان).

باغنابادی.

[] (اِخ) ابوعمرو محمد بن عبدالعزیزبن محمد باغنابادی از زهاد بود. (از معجم البلدان).

باغ نار.

(اِخ) دهی است از دهستان جانکی بخش لردگان شهرستان شهرکرد که در ۱۸ هزارگزی جنوب خاور لردگان و ۳ هزارگزی آب خرسان در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۰۲ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و ارزن و تنباکو و بادام و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان جاجیم و قالی بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ نارنجی.

[رِ] (اِخ) دهی در دو فرسخ و نیم شمالی فهلیان [ممسنی] است. (از فارسنامهء ناصری).

باغ نارنجی.

[رِ] (اِخ) دهی در نیم فرسخی میانهء جنوب و مشرق ده پاگاه [فامور فارس] است. (از فارسنامهء ناصری ص۲۲۸).

باغ ناصری.

[غِ صِ] (اِخ) باغی به کرمان که در سال ۱۲۷۱ ه . ق. محمدحسن خان حاکم کرمان در سمت دروازهء ارگ آنرا احداث کرد. رجوع به حاشیهء تاریخ کرمان، چ باستانی پاریزی ص۴۰۲ شود.

باغ ناظر.

[ظِ] (اِخ) دهی است از دهستان چنارود بخش آخورهء شهرستان فریدن که در ۳۳ هزارگزی جنوب آخوره و ۱۴ هزارگزی جادهء کوهرنگ واقع است و ۹۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغ نایب.

[یِ] (اِخ) دهی است از دهستان اسفندقهء بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۱۱۵ هزارگزی جنوب ساردوئیه بر سر راه فرعی بافت به جیرفت واقع است و یک خانوار سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ نباتات.

[غِ نَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باغ نمونه که در آن انواع نباتات و رستنی ها برای مطالعات علمی و کشاورزی کاشته شود.

باغنج.

[غَ] (اِ) انگور نیم رسیده. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۳). انگور نیم پخته. (ناظم الاطباء). باغج. (فرهنگ اوبهی). انگور نیم رس. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) : چو نیک و بد همه از هم نشین بیاموزد شود برفته سیه همچو یکدگر باغنج. ابوالمعالی (از فرهنگ ضیاء).

باغ نجمیه.

[غِ نَ می یَ] (اِخ) باغی بوده است در هشت فرسخی تبریز : مزاج امیر نجم الدین مسعود از نهج اعتدال انتقال نمود... امیر فاضل نصفت نهاد پس از وصول بباغ خوب نه (در چ خیام خوبانه) که به نجمیه اشتهار یافته و در هشت فرسخی تبریز است روی به جنت المأوی نهاد. (حبیب السیر چ تهران ص۳۵۲).

باغند.

[غَ] (اِ) باغنده. (برهان). پاغنده. (برهان). پنبهء حلاجی کرده که برای رشتن گلوله کرده باشند. (برهان، ذیل باغنده) (ناظم الاطباء).

رجوع به باغنده شود. گلوج. (در تداول مردم قزوین).

باغند.

[ ] (اِخ) نـام قلعه ای در خراسان قـدیم که نام آن بـدینسان در عالم آرای عباسـی آمـده است : غره شـهر محرم از فرهادجرد سـرجام سوار شده... بایلغار روانه گشـتند و در راه فرهادخان و امراء که یک منزل از قلعهء باغند پس آمده بودند به موکب همایون پیوسـتند و الله ویردیخـان و گنجعلی خان نیز اردوی خود را انـداخته با جمعی که اسب ایلغار داشـته انـد ایلغار کرده در سـر پل هرات رود به موکب همایون پیوستند. (عالم آرای عباسی ص ۵۷۰).

باغند.

[غَ] (اِخ) قریـه ای از قرای واسـط (الانسـاب سـمعانی). تـاج الاسـلام آنرا از قرای واسـط دانسـته اسـت. (از معجـم البلـدان) (مراصـد الاطلاع).

باغنده.

[غَ دَ / دِ] (اِ) غلـولهء پنبه. (غیـاث اللغـات). پنبهء زده باشـد که گرد کرده پیچیـده باشـند و گلوله نیز گوینـد. (فرهنـگ اوبهی). پنبهء حلاجی کرده که برای رشـتن گلوله کرده باشـند. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). پنبهء حلاجی شده آماده برای تابیدن. (فرهنگ شعـوری ج ۱ ورق ۱۹۲). پاغنـده. غنـده. گلغنـده. گلغنـد. (جهـانگیری). پنبهء حلاـجی کرده که بجهت رسـتن گلوله کرده باشـند. (انجمن آرای ناصـری). گُلوج پنبه. (در تـداول مردم قزوین). پنبهء پیچیـده از زدن. (یـادداشت مؤلف) : کردم انـدر جهـان چو پنبهء سرخ هجر آن سـینهء چو باغنـده.سوزنی. سبیخ؛ باغندهء پیچیده از پنبهء زده شده. توشـیع؛ باغنده ساختن پنبه را بعد از زدن. تعمیت؛ باغنده ساختن پشم را بهر رشتن. قِرنِس؛ جای باغندهء پنبه زنان. (منتهی الارب).

باغندی.

[غَ] (ص نسبی) منسوب به باغند از قرای واسط. (از الانساب سمعانی) (معجم البلدان).

باغندی.

[غَ] (اِخ) ابوبکر احمد(۱)بن محمد بن سـلیمان بن الحرث بن عبدالرحمن الازدی واسـطی معروف به ابن باغندی. از حفاظ و حدیث شناسـان بود، مـدتی در بغـداد سـکونت داشت. او در ذی الحجـهٔ سال ۳۱۳ ه . ق. در گـذشت.(۲) (انساب سـمعانی ج ۱ ورق ۶۱) (معجم البلـدان). و رجوع به فهرست حبیب السیر چ خیـام ج ۲ شود. (۱) - الانساب: محمـد بن محمدبن... (۲) - در معجم البلدان: سال ۳۱۲ هجری.

باغندی.

[غَ] (اِخ) ابوعبـدالله محمـد بن سـلیمان باغنـدی. از روات بود. (از الانساب سـمعانی ج ۱ ورق ۶۱). او از شـعیب بن ایوب صـریفینی روایت کرده است. (از معجم البلدان). و رجوع به تاریخ بغداد ج ۹ ص۳۲۴ شود.

باغ نرگس.

[نَ گِ] (اِخ) قریه ای است [در] ده فرسنگی میانه شمال و مغرب ده بارز [رودان احمدی] . (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان رودخانهء بخش میناب شهرستان بندرعباس که در ۹۵ هزارگزی شمال میناب بر سر راه مالرو میناب به گلاشکرد واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر و دارای ۳۰۰ تن سکنه، آب آنجا از رودخانه تأمین میشود و محصول عمدهء آن خرما و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ نسترن.

[غِ نَ تَ رَ] (اِخ) یکی از باغهای مغرب چهارباغ اصفهان که مادی نیاصرم از میان آن میگذشته است. (از گزارشهای باستانشناسی ج۳ ص ۲۰۵).

باغ نسیم.

[غِ نَ] (اِخ) باغی است در کشمیر. (غیاث اللغات) (آنندراج) : هر که گردید رفیقم بره باغ نسیم کرد سررشته مرا همچو صبا در کشمیر. ملاطغرا (از آنندراج).

باغ نشاط.

[غِ نَ] (اِخ) باغی به کرمان که در زمان قاجاریه مرکز حکام بوده است. رجوع به حواشی تاریخ کرمان وزیری ص۴۴۷ و ۴۴۹ شود.

باغ نصریه.

[غِ نَ ری یَ] (اِخ) باغی است به تبریز از مستحدثات ابوالنصر حسن بیک بن علی بیک سر سلسلهء آق قویونلو : [حسن بیک] در شب عیدفطر سنهء ۸۸۲ ه . ق. در تبریز وفات یافته و در باغ نصریه که از منشآت او بود مدفون شد. (حاشیهء تاریخ کرمان ص ۲۵۹). [حسن بیک] در باغ نصریه که از مستحدثات اوست مدفون شد. (جهان آرای قزوینی نسخهء خطی). و رجوع به لب التواریخ چ سیدجلال الدین تهرانی ص۲۲۱ شود.

باغ نصیر.

[غِ نَ] (اِخ) نام باغی است در تفت. (آنندراج). و رجوع به باغ عبدالباقی شود.

باغ نظر.

[غِ نَ ظَ] (اِخ) باغی است در صفاهان که دریاچه ای کلان دارد : دیده از سیل سرشکم رشک صد دریاچه شد تا برخسار توای باغ نظر افتاده است.(۱) محسن تأثیر (از آنندراج). (۱) - شاهد آنندراج بر باغ نظر اصفهان منطبق نمی شود بلکه در این شاهد، باغ نظر معنی عام دارد نه خاص چه شاعر معشوق یا رخسار وی را بباغ نظر تشبیه کرده است، باغی ظاهراً جایگاه گردش و تفریح و آکنده از گل و ریاحین.

باغ نظر.

[غِ نَ ظَ] (اِخ) باغی بوده است در کازرون و ظاهراً منسوب به میرزا حسینقلی میربها فرمانفرماست. (از مقالهء مصطفوی در مجلهء اطلاعات ماهانه شمارهء ۷۷ ص ۵۰).

باغ نظر.

[غِ نَ ظَ] (اِخ) باغی است در شیراز که فعلا محل موزهء پارس شیراز است و از یادگارهای کریم خان زند (۱۱۶۳ - ۱۱۹۳ ه . ق.) بشمار میرود و حدود ۱۶ هزارگز مربع مساحت دارد. بنای معروف به کلاه فرنگی که مقبرهء مرحوم وکیل بوده است در میان باغ قدیم و در محوطهء شمالی باغ فعلی قرار دارد. باغ مذکور زمان حسینعلی میرزا فرمانفرمای فارس کم و بیش تغییر یافت و در سال ۱۳۲۴ ه .ش . هم قسمتی از آن جزء خیابان زند شد. (از مقالهء مصطفوی، در مجلهء اطلاعات ماهانه شمارهء ۷۷ ص۱۳).

باغ نظر.

[غِ نَ ظَ] (اِخ) باغی در قندهار که متعلق به علیمردان خان پسر گنجعلی خان حاکم زمان صفوی این شهر بوده است و مجمع التواریخ از آن نام برده است. رجوع به حاشیهء تاریخ کرمان وزیری، ص۲۸۶ شود.

باغ نظر.

[غِ نَ ظَ] (اِخ) باغی در کرمان. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات). باغی به کرمان که نظرعلی خان زند حاکم زمان زندیه در کرمان بنا کرد و بروایت ناسخ التواریخ در زمان شجاع السلطنه (دورهء قاجاریه) مرکز حکومت شهر بوده است. رجوع به تاریخ کرمان وزیری ص۳۲۹ و ۳۵۹ و ۴۷۹ شود.

باغ نظرگاه.

[غِ نَ ظَ] (اِخ) از باغها و قصور دلگشای سلطنتی هرات است. (حاشیهء روضات الجنات فی اوصاف مدینهٔ هرات ص۳۴۷) : حضرت اعلی [سلطان حسین بایقرا] به باغ نظرگاه نزول اجلال فرموده بعد از هفته ای از باغ نظرگاه به مرغزار بشرتو و نواحی پل سالار نهضت فرمود. (روضات الجنات ص۳۴۷). خاقان منصور [سلطان حسین بایقرا] بطرف دارالسلطنهء هرات نهضت فرمود و بتاریخ یازدهم ذی الحجهء مذکور بباغ نظرگاه نزول فرمود. (حبیب السیر ج ۴ ص۱۴۵).

باغ نقش.

[غِ نَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)باغ تصویر که بر پارچه و کاغذ و مانند آن سازند. (آنندراج). نقش قالی و پرده و امثال آن از گل و بوته و نظایرش.

باغ نقش جهان.

[غِ نَ شِ جَ] (اِخ) باغی بزرگ و معروف بوده است در اصفهان که در ملکیت شاه طهماسب صفوی بود و بعدها محل احداث عمارات متعدد سلطنتی و از آنجمله عمارت عالی قاپوی اصفهان گردید. (از مقالهء مصطفوی در مجلهء اطلاعات ماهانه شماره ۸۰

ص ۲۰).

باغ نگارستان.

[غِ نِ رِ] (اِخ) باغی بوده است در تهران از مستحدثات فتحعلیشاه قاجار. قتل میرزا ابوالقاسم قائم مقام بدستور محمدشاه قاجار در این باغ صورت گرفته است. قسمتی از این باغ که در شمال تهران و محدود است از مغرب به خیابان صفی علیشاه و از مشرق به خیابان دروازه شمیران و از جنوب به میدان بهارستان و از شمال بخیابان آتشکده (علائی) محل سابق دانشکدهء ادبیات است و در قسمت جنوب غربی آن ساختمان سازمان برنامه قرار دارد : حضرت اقدس ظل اللهی باحضار قایم مقام فرمان راند و چون ایام حرکت به ییلاقات بود و حضرت اعلی در باغ نگارستان قریب به دروازه دولت طهران متوقف و قایم مقام در عمارت باغ لاله زار تحویل داشت، بر حسب امراعلی در بوک و مگر و خوف و رجا از باغ بیرون آمده قصد ورود نگارستان نمود... تا بحوالی درب باغ نگارستان در رسید، و از مرکب جلال پیاده شد و بامعدودی از خواص بباغ رفت... حاضران گفتند که چون حضور جناب وزارت مآب به تطویل کشید حضرت شهریاری بخلوت اندرونی توجه فرموده اند ساعتی آسوده شوید تا مراجعت فرمایند، خدمتش لختی ننشست و انتظار همی برد و چون آثار نومیدی استنباط شد رجعت خواست و رخصت نیافت و برآشفت و سخنان سست گفت... اسماعیل خان قراجه داغی که سرهنگ فراشان زحمت کش و دژخیمان مردم کش بود او را به سردابه برده پیغام اجل به گوش آن میراجل فروخواند و آن سید نجیب اریب ادیب خاموش فروماند. (روضهٔ الصفای ناصری جلد دهم).

باغ نمک.

[نَ مَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان راهجرد بخش دستجرد شهرستان قم که در ۲۰ هزارگزی خاور مرکز بخش بر کنار راه فرعی دستجرد به اراک در دامنه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۱۸۷ سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و باغات و شغل مردمش زراعت است. ساکنین آن از طایفهء مافی میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باغ نو.

[غِ نَ] (اِخ) نام قبرستانی به شیراز. (یادداشت مؤلف). این محل یکی از محلات قدیم شیراز بوده و از عهد کریمخان زند ببعد جزو محلهء بالاکفت شیراز شده است. (فارسنامهء ناصری ج ۲ ص ۴۶). بسیاری از معاریف شیراز منسوب باین محله بوده اند و یا قبر آنان در آنجاست. درشد الازار نام باغ نو در چند جا چنین آمده است : قبر او [ابن الهراس] در صحن رباط خودش در محلهء باغ نو پشت مدرسهء نصیریه واقع است. (ازشدالازار ص ۲۶۶). قبر او [شیخ محمد بن ابوالفوارس] در محلهء باغ نو بین بازار و مقبره واقع است. (ازشدالازار ص ۲۶۸). او [شیخ احمدبن عبدالله] در سال ۶۸۳ ه . ق. به مرتبهء یقین رسید و در کنار مقبرهء منذربن قیس نزدیک دروازه باغ جدید (باغ نو) دفن شد. (شدالازار ص۲۶۹). و رجوع به تاریخ عصر حافظ ص ۱۰۳ و ۱۵۱ و هم چنین باغ الجدید شود.

باغ نو.

[غِ نَ] (اِخ) باغی به هرات بود و در حبیب السیر نام آن بدینسان آمده است :سلطان بدیع الزمان میرزا بظاهردارالسلطنهء هرات شتافته آن شب در باغ نو منزل گزید. (حبیب السیر ج ۴ ص ۳۷۶). روز جمعه هشتم محرم سنهء ثلث عشر و تسعمائه که بدیع الزمان میرزا و مظفر حسین گورکان از صولت محمدخان دارالسلطنهء هراة را وداع کردند، آن یک از باغ نو و این یک از شهر. (حبیب السیر ج ۴

ص ۳۹۰).

باغ نو.

[غِ نَ] (اِخ) باغی به سمرقند بود که بایسنقر میرزا در آنجا بارعام می داد. (از حبیب السیر ج ۴ ص ۲۲۳).

باغ نو.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان احمدآباد بخش مرکزی شهرستان آباده که در ۶۶ هزارگزی جنوب اقلید و ۳ هزارگزی جنوب راه فرعی آسپاس به کانرود و ده بید در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۵۳ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء اوجان تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ نو.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان اربعهء پائین بخش مرکزی شهرستان فیروز آباد که در ۵۸ هزارگزی جنوب فیروزآباد بر کنار راه عمومی هنگام به فیروزآباد در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۱۴۸ تن سکنه، آب آن از قنات و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و غلات و خرما و تنباکو و کنجد و شغل مردمش زراعت و صنعت دستی زنان گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ نو.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان کامفیروز بخش اردکان شهرستان شیراز که در ۵۳ هزارگزی خاور اردکان بر کنار راه فرعی پل خان به خانی من در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۲۴۳ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء کرتأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و برنج و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ نو.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان افروز بخش قیر و کارزین شهرستان فیروز آباد که در ۲۴ هزارگزی جنوب باختر قیر و ۸۳ هزارگزی باختر راه عمومی کارزین به خنج در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۲۹۳ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و خرما و لیمو و کنجد و شغل مردمش زراعت و صنعت دستی زنان جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ نو.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان ریوند بخش حومهء شهرستان نیشابور که در یکهزارگزی جنوب باختری نیشابور و در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۲۶۶ تن سکنه و آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغ نو.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان کاریزنو بالاجام بخش تربت جام شهرستان مشهد که در ۵ هزارگزی شمال باختر تربت جام بر سر راه مالرو عمومی تربت جام به فریمان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای ۱۴۸ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغنه.

[غِ نَ] (اِخ)(۱) شهری است در نزدیکیهای دورقهٔ که در دشتی وسیع و حاصلخیز قرار گرفته است. (از حلل السندسیه ج ۲ ص۹۴).
(۱) - Bagiena.

باغ نی.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء شهرستان کرمانشاه که در یک هزارگزی شمال شهر کرمانشاه بر کنار شوسهء کرمانشاه به طاق بستان در دشت واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۵۱۰ تن سکنه. آب آنجا از قنات و فاضلاب شهر تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و سبزیها و حبوب و صیفی و چغندرقند و شغل مردمش زراعت است، عده ای از ساکنان نیز کارگر کارگاه های نفت کرمانشاه میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باغو.

(اِخ) از امرای مغول که به سیستان لشکر کشیده است: آمدن امراء کبار باغو و ارس نویین با دوازده هزار سوار و ملک شمس الدین کرت با جملگی لشکر غور و خراسان و اسفزار و فراه و غیره [۶۶۳ ه . ق.](از تاریخ سیستان چ بهار ص ۴۰۰).

باغو.

(اِخ) نام رودی است در گرگان : بر طبق شرحی که یوشین نوشته است نهرها و رودخانه های ذیل وارد خلیج استرآباد میشوند: قره سو، باغو یا سیاه جو،... دو رودخانه که نسبةً بزرگترند یکی قره سو و دیگری باغو است. (ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۹۷).

باغو.

(اِخ) از دیه های انزان است. (از ترجمهء مازندران و استراباد رابینو ص۱۶۸). دهی است از دهستان انزان بخش بندرگز شهرستان گرگان که در ۹۰ هزارگزی جنوب خاوری بندر گز و شمال راه شوسهء گرگان به بهشهر در دامنهء جنگل واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و برنج و پنبه و صیفی و کنجد و شغل مردمش زراعت است و راه فرعی به شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باغو.

(اِخ) دهی است از دهستان ایسین بخش مرکزی شهرستان بندرعباس که در ۸ هزارگزی شمال بندرعباس و سه هزارگزی خاور راه شوسه کرمان به بندر عباس، در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۱۸۱ تن سکنه. آب آن از چاه تأمین میشود.

محصول عمدهء آن غلات و خرما و شغل مردمش زراعت و مکاری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغو.

(اِخ) دهی است از دهستان احمدی بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس که در ۱۱۵ هزارگزی جنوب خاوری حاجی آباد و ۹ هزارگزی باختر راه مالرو میناب به فارغان واقع است و ۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغو.

(۱) (اِخ) از شهرهای اسپانیا. و رجوع به باغه شود. نسبت بدان بیغی است. (۱) - Priego.

باغوان.

(اِ مرکب)(۱) باغبان. (آنندراج) (ناظم الاطباء). صورتی از کلمهء باغبان. (۱) - مرکب از باغ + وان (مبدل بان) پسوند حراست.

باغوئیه.

[ی یَ] (اِخ) دهی است از دهستان حشون بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۳۰ هزارگزی شمال باختری بافت و ۳ هزارگزی شمال راه فرعی بافت به سیرجان واقع است و ۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغوئیه.

[ی یَ] (اِخ) دهی است از دهستان هنزاء بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۲۵ هزارگزی شمال باختری ساردوئیه و ۴ هزارگزی شمال راه مالرو بافت بساردوئیه واقع است و ده تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغوئیه.

[ی یَ] (اِخ) دهی است از دهستان سرویزن بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۱۱ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه و یکهزارگزی خاور راه فرعی ساردوئیه به راین واقع است و ۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغوئیه.

[ی یَ] (اِخ) دهی است از دهستان سرویزن بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت که در ۲۴ هزارگزی جنوب خاوری ساردوئیه بر سر راه مالرو جیرفت بساردوئیه واقع است و ۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغ و برزن.

[غُ بَ زَ] (اِخ) قریه ای است در دو فرسخی مرو. (معجم البلدان). و رجوع به باغ شود.

باغوت.

(اِ) عیدی مر ترسایان را. (ناظم الاطباء). همان باغوث است که بمعنای استسقا بود. (ناظم الاطباء). همان باعوث است. (منتهی الارب). اعجمی معرب است و آن عید نصاری است. (المعرب جوالیقی ص۵۷). در حاشیهء المعرب آمده که صحیح آن باعوث است. (همان کتاب حاشیهء همان صفحه). و رجوع به باعوث شود.

باغوت.

(اِخ) نام موضعی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

باغوث.

(اِ) صورت غلطی از باعوث است. (از نشوءاللغهٔ ص۶۹). رجوع به باعوث شود.

باغوجه.

[جَ / جِ] (اِ) نوعی حشره. گوژخار. کاغنهٔ. مگسک. عروسک. واغنهٔ. ذروح (واحدِ ذراریح). باغوچه. و رجوع به هر یک از این کلمه ها شود.

باغوچه.

[چَ / چِ] (اِ) حشره ای است که به ترکی کله بک گویند. (از فرهنگ شعوری ج ۱). کاغنه. عروسک. مگسک. ذُروح. (یادداشت مؤلف). و جمع آن ذراریح. (از زمخشری). رجوع به مترادفات کلمه و نیز رجوع به باغوجه شود.

باغوچه ملاحسین.

[چَ مُیلْ لا ـ حُ س َ](اِخ) دهی است از دهستان میان ولایت بخش حومهء شهرستان مشهد که در ۱۴ هزارگزی شمال باختر مشهد و یکهزارگزی کنار کشف رود در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۵۵ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (ازفرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

باغ وحش.

[غِ وَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باغ وحوش(۱) جائی خاص نگهداری دام و دد و پرندگان و خزندگان بحری و بری و ماهیان. جایی که جانوران وحشی را برای تماشا یا مطالعه در احوال و اعمال آنان نگهداری کنند و چون معمولا آن جایگاه صورت باغ دارد لذا به باغ وحش شهرت گرفته است. محوطهء وسیع که صورت باغ دارد و در آن باغ، وحش و طیر زنده که از قاره های مختلف عالم آرند نگاهداری شود. پارک یا محوطه ای محدود که در آن حیوانات برای نمایش نگاهداری می شوند و معمو برای هر یک به فراخور وضع طبیعی زندگیشان تا حدود امکان زیستگاهی مناسب تعبیه شده است. باغهای وحش در شهرهای بزرگ دنیا به منزلهء مراکزی تحقیقی و علمی بشمار می آید. معمولا قفسهای حیوانات درنده از میله های آهن محکم ساخته میشود و گاه نیز در اطراف محوطهء زندگی این حیوانات استخرها و دریاچه های عمیق میسازند که تماشاگران از حملات احتمالی مصون باشند. ساختن باغ وحش و نگهداری وحوش بصورتهای گوناگون از قدیم الایام در بسیاری از ممالک معمول بوده است. معمولا بدستور

دربارهای سلاطین قدیم یونانی و رومی انواعی از حیوانات وحشی گردآوری و نگاهداری میشد که برای استفادهء دانشمندان یا مشغول ساختن مردم مورد استفاده قرار میگرفت. اسکندر بزرگ هنگامی که در بابل بود، نمونه هایی متعدد از حیوانات آسیایی گرد آورد و به یونان انتقال داد و همین مجموعه بود که ارسطو را در تنظیم «تاریخ طبیعی» یاری فراوان کرد. در رم معمولا اغنیاء هر کدام به تناسب وضع مادی خود از این انواع تعدادی داشتند و از همین جا بود که نمایشهای میان حیوانات وحشی و گلادیاتورها (اسرا و بردگان) به مرحلهء ظهور میرسید و منشأ نمایشهای سیرکی نیز از همین جاست. در فرانسه نیز، پس از قرون وسطی در دستگاه امراء و پادشاهان چنین مجموعه هایی میتوان یافت که نمونهء آن متعلق به فرانسوای اول بود و در سنت پل قرار داشت. چندی بعد در ورسای بوسیلهء لویی ۱۴ تشکیل باغ وحش سلطنتی صورت گرفت که تا زمان انقلاب بر جای بود. به پیشنهاد برناردن دوسن پیر در ۱۷۹۲ م.، باغ عمومی نباتات بصورت موزه درآمد و چندی بعد علاوه بر حیوانات باغ ورسای، حیوانات باغهای خصوصی و مجموعه های اشخاص نیز باین باغ عمومی سپرده شد. امروز در همهء پایتخت های اروپا باغهای وحش بزرگ وجود دارد. در کشورهای اسلامی نیز استفادهء از چنین مجموعه هایی سابقه دارد. جرجی زیدان آرد: از سرگرمیهای خلفاء گردآوری و نگاهداری حیواناتی امثال شیر و ببر و فیل بود که از وسایل شکوه دربار بشمار میرفت. نخستین کسی که در خاندان عباسیان بدین امر (نگاهداری حیوانات) اهتمام کرد، منصور بود که فیل فراوان نگاهداشت و هارون الرشید شیر و ببر و انواع سگها و میمونها گردآوری کرد، چنانکه گویند ام جعفر همسر هارون الرشید میمونی داشت که سی تن خدمتگزار خدمت او را بعهده داشتند و همچون مردم عادی بر او لباس میپوشاندند و شمشیر بر کمرش میبستند و چون بر اسب سوار میشد در رکابش راه میرفتند و حتی وقتی نزد او می آمدند ابتدا دست او را میبوسیدند! وقتی یزیدبن مرثد نزد ام جعفر رفت تا او را سلام گوید، ام جعفر باو گفت که دست میمون را ببوسد و این کار بر او گران آمد و شمشیر بر کشید و میمون را بدونیم کرد. قصه به هارون الرشید برداشتند و او از یزید بازخواست کرد. یزید در پاسخ گفت «ای خلیفه. من مأمور خدمت امیرالمؤمنین هستم نه خدمتگزار میمونها» و هرون الرشید از او درگذشت. وقتیکه مهتدی بخلافت رسید بنابر زهد وورع جبلی خود دستور داد همهء حیوانات و درندگان را که در دستگاه خلافت بودند بکشند و سگها را برانند، اما این منع نیز چندان نپایید و پس از او کار بجایی رسید که بعض حیوانات را در دیوانخانهء خلافت نیز راه دادند. عضدالدوله هنگامیکه بر تخت می نشست شیران و فیلها را در زنجیر بحضور او می آوردند و این کار را بمنظور شکوه و ایجاد رعب در دل مردم انجام میداد. شهید امیراحمدبن اسماعیل دومین از امرای سامانی نیز همه وقت شیری بنگهبانی بر در خیمه و سرای بسته داشت. در سایر ممالک اسلامی نیز چنین بود، خمارویهٔ بن احمدبن طولون، باغ مخصوصی جهت درندگان داشت و در هر گوشهء آن قفس و خانهء خاصی جهت هر حیوان ساخته بودند و خدمتگر هر حیوان از سقف قفس آب و غذایش میداد و جایش را تنظیف میکرد. از جملهء این حیوانات شیری درنده بود که زریق نام داشت و به خمارویهٔ انس گرفته بود و حتی هنگام ناهار با او غذا میخورد و پشت سر هم جوجه ها و بره ها را بدهان فرو میبرد. و چون خمارویه بخواب میرفت این حیوان ازو پاسبانی میکرد. بپاس این خدمات طوقی از طلا ـ بگردن زریق آویخته بودند و هیچکس نمیتوانست هنگام خواب به خمارویه نزدیک شود. از جمله وزرای دربار مصر، جعفربن خنزابه به حشرات و حیواناتی امثال افعی و عقرب و انواع مارها و هزارپایان علاقه داشت و در خانهء خود، اطاقهایی خاص نگاهداری این حشرات ساخته بود، و هر کس در مصر چنین حیواناتی بدرگاه او می آورد پاداش فراوان می یافت. عزیز خلیفهء فاطمی مصر مجموعه ای از این حیوانات داشت. که نظیر آن کمتر دیده شده بود، از آنجمله حیوانی بود که از صعید برای او آورده بودند و آنرا عنقا میخواند، این حیوان غبغب و ریش داشت و برنگهای گوناگون بود. خلیفه ناصر اموی در شهر «زهراء» باغهای خاصی جهت حیوانات وحشی و مرغان ترتیب داده بود. علاوه بر این صید ماهی و کبوتربازی نیز از جملهء مشغولیات دیگر خلفا بوده است. در ایران نخستین باغ وحش بسبک جدید در زمان ناصرالدین شاه قاجار ترتیب داده شد و جایگاه آن باغ لاله زار بوده است، باغی که در محل خیابان لاله زار فعلی تهران قرار داشته است. بعدها این

باغ به فرح آباد منتقل و مرکز باغ وحش سلطنتی محسوب گردید. (۱) - Menagerie. اما در زبانهای اروپائی معمولاً به باغ وحش Zoo گویند و آن تداولی است از Zoological garden و ریشهء کلمه از یونانی Zoin بمعنی حیوان است.

باغ وحوش.

[غِ وُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) باغ وحش. رجوع به باغ وحش شود.

باغ وحوش.

[وُ] (اِخ) دهی است از دهستان اشترجان بخش فلاورجان شهرستان اصفهان که در ۹ هزارگزی جنوب باختر فلاورجان بر کنار راه شهر کرد باصفهان در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۳۷۲ تن سکنه، آب آنجا از قنات و زاینده رود تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و عدس و صیفی کاری و سر درختی و آلوچه و سیب و زردآلو و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی است و راه فرعی دارد. راه فرعی جوزدان و حسن آباد از این آبادی جدا میشود و راه شهرهای جوزدان و سلطان آباد از مزارع آن میگذرد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باغو داده.

[ ] (اِخ) (دژ...) نام آبادی و قلعه ای در حدود ابیورد در شمال خراسان. این قلعه سه ماه در برابر سپاهیان نادرشاه افشار مقاومت کرد. (از نادرنامهء قدوسی ص۶۸).

باغ و راغ.

[غُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) به باغستانها و دشتهای سبز و خرم اطلاق شود. باغستان و چمنزار : بزن ای ترک آهو چشم آهو از سر تیری که باغ و راغ و کوه و دشت پرماهست و پر شعری. منوچهری. مگر دیده باشی که در باغ و راغ بتابد بشب کرمکی چون چراغ. سعدی (بوستان). و رجوع به هر یک از این دو کلمه شود.

باغ وردانروز.

[غِ وَ] (اِخ) باغی بوده است به یزد : در برابر آن باغ [باغ طغاشاهی]، باغ وردانروز است که اتابک وردانروزبن عزالدین لنگر ساخته و بسیار چمنهای گل دارد... و در اندرون آب تفت جاری است. (تاریخ جعفری یزد چ افشار ص۱۴۴).

باغ وزیر.

[وَ] (اِخ) دهی است از دهستان صوفیان بخش شبستر شهرستان تبریز که در ۷ هزارگزی باختر شبستر و ۴ هزارگزی شوسه و راه آهن مرند به تبریز واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۹۷ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغ وزیر.

[غِ وَ] (اِخ) باغی بوده است در اول حدغور از جانب هرات : منزل نخستین باشان بود و دیگر خیسار ودیگر بریان(۱) و آنجا دو روز ببود تا لشکر بتمامی در رسید پس از آنجا به پاررفت و دو روز ببود و از آنجا به چشت رفت و از آنجا بباغ وزیر، بیرون. و آن رباط اول حدغور است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۰ و چ غنی و فیاض ص۱۱۵). (۱) - صحیح: بزیان. (حاشیهء تاریخ بیهقی چ فیاض و چ ادیب).

باغوس.

(اِخ) در عهد جالینوس مقدم طبیبان بوده است. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

باغ وسیع.

[غِ وَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)کنایه از جنهٔ المأوی است. (از برهان قاطع). بهشت برین را گویند. (هفت قلزم).

باغوش.

(اِ) سر به آب فرو بردن. غوطه زدن. (شمس اللغات). چیزی را به آب فرو بردن. سر به آب فرو بردن و غوطه خوردن. (برهان) (هفت قلزم) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). امّا ظاهراً باغوش مصحف ناغوش است. رجوع به کلمهء ناغوش شود ||. چیزی به آب فرورفته و غوطه خورده. (ناظم الاطباء). رجوع به ناغوش شود.

باغوش خوردن.

[خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب) صاحب انجمن آرا و به تبع او صاحب آنندراج آرد: در آب غوطه خوردن و هر قدر در زیر آب بماند گویند باغوش خورد و شعر ذیل را از فردوسی شاهد آرد : در این آب باغوش خوردن رواست که یک تیر بالا بود آب راست.؟ اما صحیح کلمه ناغوش و در شاهنامه (بحکایت فهرست ولف) نیز ناغوش آمده و ناغوش خوردن درست است. رجوع به ناغوش و رجوع به لغت فرس اسدی و شعر شاهد آن از لبیبی شود.

باغون.

(اِخ) شهری از نواحی بوشنج (پوشنگ) هرات که گفته شده در سال ۳۱ ه . ق. مسلمانان آنجا را عنوةً فتح کردند. (از تاج العروس) (معجم البلدان). شهری است از مضافات فوشنج در خاک هرات و در کتاب فتوح المسلمین نوشته اند این شهر را در سال ۳۱ ه . ق. مسلمانان به غلبه فتح کردند. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۱). شهری است تابع فوشنج. (مراصد الاطلاع).

باغون آباد.

(اِخ) دهی است از دهستان میان ولایت بخش حومهء شهرستان مشهد که در ۱۵ هزارگزی شمال باختر مشهد و یکهزارگزی جنوب شوسهء عمومی مشهد به قوچان در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۳۳۳ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغویه.

[یَ] (اِخ) دهی است از دهستان عمدادی بخش لنگه شهرستان لار که در ۱۴۸ هزارگزی شمال باختر لنگه در دامنهء شمالی ارتفاعات چیرو در دامنه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۷۷ تن سکنه، آب آنجا از قنات و چاه و باران تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و شغل مردمش زراعت و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغهٔ.

[غَ] (ع اِ) فلس. (دزی). پولک. قشر. غلاف و کاسهء هر چیز. (فرهنگ نفیسی).

باغهٔ.

[غَ] (اِخ) شهری است به مغرب. (منتهی الارب). شهری به اندلس از استان اِلبیرهٔ. در آب این شهر خاصیت عجیبی است، چه در طول جویهایی که از آن میگذرد تولید رسوب و سنگ میکند. در آنجا زعفران بخوبی بعمل می آید و بنواحی دیگر حمل میشود. بین باغه و قرطبه قریب پنجاه میل فاصله است. عبدالرحمن بن احمدبن ابی المطرف قاضی جماعت در قرطبه از آن شهر است که بامر هشام بن الحکم در سال ۴۰۲ ه . ق. قاضی آن شهر شد. (از معجم البلدان). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۱۹۹ شود. باغه شهرکی است زیبا بعلت فراوانی آب، رودخانه ای از وسط آن میگذرد و باغستانها و موستانهای فراوان دارد و در جهت شرقی آن قلعهء قبذاق قرار دارد. نام شهر باغه در قدیم ایباغنوم(۱) بوده است و اعراب آنرا باغووباغه خواندند و مردم اسپانیا پریغو(۲) گویند و بلهجهء عامه بیغه نیز خوانند و از توابع غرناطه است. در حدود این شهر معادن سنگهای مرمر گرانبهای خوشرنگ فراوان است. رجوع به الحلل السندسیه ص ۱۳۰ و ۱۸۹ و ۲۳۲ و همچنین رجوع به باغنه شود. (۱) - Priego - (۲) .Epagnumm.

باغهای معلق.

[یِ مُ عَ ل لَ] (اِخ) حدائق معلقه. نام باغهایی که بخت النصر پادشاه معروف بابل برای زن خود آمی تیس دختر هووخشتر شاه ماد ساخت. (ایران باستان ج۲ ص۱۵۸۸). و آن یکی از عجایب سبعهء عالم محسوب است. رجوع به بابل و همچنین رجوع به حدائق معلقه شود.

باغ هزارجریب.

[غِ هَ جَ] (اِخ) از باغهای معروف عصر صفوی متصل به چهارباغ اصفهان که در حدود یک میلیون گز مربع مساحت داشت و در چهار گوشهء آن چهار برج بنا شده بود. این باغ از دوازده طبقه مشرف بیکدیگر تشکیل میشد و دارای خیابانها و نهرهای متعدد بود. در وسط طبقهء ششم آن قصر هزار جریب که سه طبقه و مرتفع بود سر بآسمان میکشید. (از گزارشهای باستان شناسی ج ۳ ص ۲۰۷).

باغ هزاردرخت.

[غِ هَ دِ رَ] (اِخ) باغی بوده است در غزنین ساختهء سلطان محمود والحال مفقود است. (شمس اللغات) (آنندراج) (فرهنگ رشیدی).

باغ هشت در.

[غِ هَ دَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از بهشت ||. کنایه از قالب انسان. (آنندراج).

باغ هفت تن.

[غِ هَ تَ] (اِخ) باغ و عمارت هفت تن در شیراز واقع است که در زمان سلطنت کریم خان ساخته شده و از ابنیهء تاریخی ایران بشمار میرود. رجوع به هفت تن شود.

باغ هفت حوض.

[غِ هَ حَ] (اِخ) باغی بوده است به طهران که میرزا حسین خان صدراصفهانی وزیر اعظم فتحعلیشاه در محلی که فعلا بازار گلوبندک است ساخت. گویند روزی فتحعلیشاه عازم دیدن آن باغ شد و اتفاقاً آن سال بواسطهء نیامدن باران آب بسیار نایاب بود، صدراعظم دهها سقا استخدام کرد تا از کاریزها و آب انبارهای دور و نزدیک شهر آب بیاورند و هفت حوض را پر کنند، هنگامیکه شاه در باغ مهمان بود ناگاه خبر رسید که شهر برهم خورده است زیرا به میرزا مسیح تهرانی مجتهد تهران اطلاع دادند که تمام آب انبارها را برای این کار خالی کرده اند و مردم جهت وضو هم آب ندارند! و خیال حملهء بباغ هفت حوض دارند، میرزا مسیح حکم داده که آبهای غصبی را به آب انبارها برگردانند، در نتیجه عده ای تفنگچی اطراف باغ را محاصره کردند و مردم را متفرق ساختند اما بساط مهمانی بهم خورد و صدراعظم قسمتی از آن باغ را به مسجد مبدل ساخت و هفت حوض را هم پر کرد. (از مجلهء اطلاعات ماهانه شمارهء ۹۸ ص۷).

باغ هلالی.

[غِ هِ] (اِخ) باغی بوده است در کرمان. در جامع التواریخ حسنی از این باغ نام برده شده و گوید که دولتشاه (حاکم شاه شجاع در کرمان) در باغ هلالی، درپای غار مجرمان (؟) مواضعه کرد... رجوع به حواشی تاریخ کرمان ص۲۱۱ شود.

باغ هنر.

[غِ هُ] (اِخ) از دیه های جهرم فارس. و رجوع به صادق آباد شود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغ هوتک.

(اِخ) دهی است از دهستان چهار فرسخ بخش شهداد شهرستان کرمان که در ۱۵ هزارگزی شمال باختری شهداد بر سر راه مالرو شهداد به راور در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۲۵۰ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و خرما و حنا و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغی.

(ع ص) راغب. (تاج العروس). از مصدر بُغی و بُغیَه. (اقرب الموارد). طالب. (تاج العروس) (اقرب الموارد). ج، بُغاة و بُغیان: و خرجوا بغیانا لضوالهم؛ ای طلابالها. (از اقرب الموارد). جوینده. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). خواهنده (||. از مصدر بَغی) نافرمان. (ناظم الاطباء). عاصی بر خداوند و مردم. (از اقرب الموارد). ج، بُغاة و بُغیان، از اطاعت بیرون شونده. (آنندراج).

سرباز زده. (ملخص اللغات حسن خطیب). بی فرمان. (غیاث اللغات) : تیغ او اندر زمانه حشمتی منکر نهاد تا ازو طاغی و باغی عبرتی منکر گرفت. مسعود سعد. تا که نور چرخ گردد سایه سوز شب ز سایهء تست ای باغی روز. مولوی (مثنوی). - اسب باغی در راه رفتن؛ اسب تندرو بانشاط. و خلیل بر خلاف صاحب لسان العرب گفته است: فرس باغ گفته نمیشود ||. در تداول فقه، آنکه بر امام بدر آید. (ابوالفتوح رازی). آنکه بر امام علیه السلام خروج میکند. قتل باغی در صورت امر امام لازم است. (یادداشت مؤلف ||). ظالم. (اقرب الموارد) (مهذب الاسماء). ستمکار. ستمگر. فزونی طلب. فزونی خواه : روزی از راه آتشین داغی سوی باغ من آمد آن باغی. نظامی (هفت پیکر). و رجوع به باغ و باغیه و بغی شود (||. نف) زناکار. (منتهی الارب): و اذا احضر الرجل منهم [من اهل الصین و الهند] امرأة فبغت فعلیها و علی الباغی بها القتل. (اخبار الصین و الهند ص۲۴ س ۶). آتش شهوت نسوزد اهل دین باغیان را برده تا قعر زمین.مولوی.

باغی.

(ص نسبی) منسوب به باغ. متعلق بباغ . که در باغ باشد. غیر صحرائی : بلبل باغی بباغ دوش نوایی بزد خوبتر از باربد خوبتر از بامشاد.منوچهری (||. اِ) عمارتی که در وسط باغ سازند و کلاه فرنگی نیز گویند. (ناظم الاطباء). اما به این معنی جای دیگر دیده نشد.

باغی.

(ص نسبی) (اِخ) منسوب به باغ از دهات مرو. (از الانساب سمعانی).

باغی.

(اِخ) اسماعیل باغی از روات و از مردم باغ است از دهات مرو، و از فضل بن موسی روایت دارد. (از معجم البلدان).

باغی.

(اِخ) نام سرهنگی از عیاران و پیروان مقنع : امیر بخارا حسین بن معاذ بود و از مهتران پیروان مقنع مردی بود از مردم بخارا نام او حکیم احمد و باوی سه سرهنگ دیگر بودند نام یکی حشری(۱) و دوم باغی و این هر دو از کوشک فضیل بودند... و این هر سه مرد مبارز بودند و عیار و دونده و طرار. (تاریخ بخارا ص ۸۰). و کردک بنزدیک مقنع رفت و باغی که هم از ایشان بود در جنگ کشته شد و جبرئیل سرهای ایشان را به سغد برد. (همان کتاب ص۸۴). (۱) - ن ل: خشوی.

باغی.

(اِخ) دهی است از دهستان شبانکاره بخش برازجان شهرستان بوشهر که در ۳۶ هزارگزی باختر برازجان و ۵ هزارگزی راه فرعی برازجان به ریگ واقع است و ۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باغی.

(اِخ) دهی است از دهستان میان آباد بخش اسفراین شهرستان بجنورد که در ۲۴ هزارگزی جنوب خاور اسفراین واقع است. ناحیه

ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۲۵۸ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و پنبه و بنشن و میوه و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. اهالی آنجا در تابستان به کوه سارلی و سیاه میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باغیادیش.

(اِ) (بمعنی یاد و پرستش خدا) نام یکی از ماههای ایرانی بعهد باستان مطابق مهر ماه و تشرین اول و تقریباً اکتبر فرنگی. (از یادداشت مؤلف). سه ماه پائیز عبارت بود از: باغ یادیش، ادوک نیش، آثریادی. (از ایران باستان پیرنیا ج۲ ص۱۴۹۹ و ۱۴۹۸) :از اهور مزد یاری طلبیدم، اهور مزد مرا یاری کرد. در ماه باغ یادیش، روز دهم، من با کمی از مردم این گئوماتای مغ را با کسانی که سر دستهء همراهان او بودند کشتم. (بند سیزدهم از کتیبهء بیستون داریوش بنقل ایران باستان ج۱ ص۵۳۳).

باغیرت.

[غَ / غِ رَ] (ص مرکب) (با + غیرت) با نام و ننگ. باننگ و نام. غیور. باحمیت. (یادداشت مؤلف). رجوع به غیرت شود.

باغ یری.

[یِ] (اِخ) دهی است از دهستان قوری چای بخش قره آغاج شهرستان مراغه که در ۳۷ هزارگزی شمال باختری قره آغاج و ۷ هزارگزی جنوب شوسهء مراغه به میانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۹۵ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میگردد و محصول عمدهء آن غلات و نخود و زردآلو و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغیسیانی.

(اِخ) (صلاح الدین محمد...) از امرای دستگاه اتابک زنگی در حلب : پس از قتل اتابک زنگی، پسرش نورالدین محمود جای او را گرفت و بحلب شد و آنجا را به دست آورد. در این وقت دیوان زنگی را جمال الدین محمد بن علی و امیر حاجب صلاح الدین محمد الباغیسیانی اداره میکردند و هر دو در حفظ دولت او کوشیدند. (ذیل وقایع ۵۴۱ ه . ق.). (الکامل ابن الاثیر ج ۱۱ ص۵۱). در تاریخ حلب آمده است : در موصل امیری بزرگ مقام معروف به جاولی و مستحفظ قلعهء موصل بود، او بفکر جهانگیری افتاد و بهاءالدین اباالحسن علی بن قاسم شهرزوری و صلاح الدین محمد الباغیسیانی را به بغداد فرستاد... (از تاریخ حلب ج ۱ ص۵۱۲).

باغ یعقوب.

[یَ] (اِخ) دهی است از دهستان مهرانرود بخش بستان آباد شهرستان تبریز که در ۱۴ هزارگزی جنوب خاوری تبریز در مسیر شوسهء تبریز بمیانه در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۹۵ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باغ یعلی.

[ ] (اِخ) نام دهی است از طسوج جبل [قم] . (تاریخ قم ص۱۱۸ و ۱۳۶).

باغیک.

[ ] (اِخ) محلی در ۲۲۰ هزارگزی طهران میان ساقه و سوریان. و آنجا ایستگاه ترن است. (یادداشت مولف ||). نام ایستگاه شمارهء ۱۴ راه آهن جنوب است که پیشتر قاضی آباد نامیده میشد و بواسطهء نزدیکی آن به باغیک این نام پذیرفته شد. (لغات مصوبهء فرهنگستان).

باغیکان.

(اِخ) دهی است از دهستان گاوکان بخش جبال بارز شهرستان جیرفت که در ۸۵ هزارگزی جنوب خاوری راه مالرو کروک به سبزواران واقع است و ۵۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باغیگری.

[گَ] (حامص مرکب) عصیان. بی فرمانی. (آنندراج) : گروهی ز عقل و سیاست بری در آنجا زده کوس باغیگری. ملاعبدالله هاتفی (ازآنندراج).

باغی محله.

[مَ حَلْ لَ] (اِخ) نام محلی کنار راه رشت بآستارا میان پر سر و امیر محله در ۸۳۰۰۰گزی رشت.

باغین.

(اِخ) از آبادیهای قدیم نزدیک شهر کرمان. مؤلف تاریخ کرمان آرد : عمروبن خلف (صفاری) از گواشیر حرکت کرده در باغین تلاقی فریقین (با ابوجعفر دیلمی) شد. (تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی ص۶۹). غز از باغین در کنار نهر ماهان فرود آمد و صدهزار نفس را را بانواع تعذیب و شکنجه هلاک کردند. (تاریخ سلاجقه لمحمدبن ابراهیم ص ۱۰۹). امیر حسین چوپانی بمدد اردوی امیرمحمد (مظفر) رسیده وارد قریهء باغین، هفت فرسنگی شهر شدند. (تاریخ کرمان ص۱۸). شاه (عباس) بعزم بازگشت از کرمان بیرون آمده ولی ناگاه برف و باران شروع شد، ناچار در محل باغین که نخستین منزل در راه کرمان به اصفهان بوده است توقف کرد. (زندگانی شاه عباس ج ۲ ص۳۷۹). محمود (غلزائی = غلجائی) باستقبال جنود دولتی اقبال کرد. در حوالی باغین که شش فرسنگی گواشیر است تقارب فئتین شد. (تاریخ کرمان ص۲۹۵). و رجوع به فهرست تاریخ کرمان شود. در تاریخ زندگانی شاه عباس اول تألیف فلسفی این نام بصورت باقین ضبط شده است. در فرهنگ جغرافیایی ایران آمده است: این دهستان در باختر بخش واقع شده و محدود است از طرف شمال بکوه بادامان، از طرف جنوب بکوه خانه کوه، از خاور بحومهء شهر و از باختر بدهستان کبوترخان شهرستان رفسنجان. وضع طبیعی این دهستان جلگه و هوای آن سردسیر است. آب قراء دهستان از قنوات تأمین میشود، فقط قسمتی از اراضی باغین بوسیلهء رودخانهء چاری که از ارتفاعات شیرینک چهارطاق سرچشمه گرفته پس از مشروب نمودن قراء قریهٔ العرب بدشت باغین منتهی میگردد، مشروب میشود. فصل طغیان آب رودخانهء مذکور اواخر زمستان و اوایل بهار است ولی اکثر سال ها در تابستان آب ندارد. ارتفاعات دهستان در بخشهای مشیز و کویر شرح داده شده است. راه شوسهء کرمان بتهران از وسط دهستان میگذرد، راه شوسهء بندرعباس در آبادی باغین که مرکز دهستان است از شوسهء کرمان به تهران منشعب میشود.

این دهستان از ۱۹ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن ۵۲۴۶ نفر است. مرکز دهستان قصبهء باغین و قراء مهم آن بشرح زیر است: ابراهیم آباد، سعدی و رباط. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باغیهٔ.

[یَ] (ع ص) مؤنث باغی. نافرمان. - فئهء باغیهٔ؛ طایفه ای که از اطاعت امام عادل خارج شده باشند. (از تاج العروس و اقرب الموارد). گروه نافرمان از طاعت امام عادل. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). جماعتی که از طاعت امام عادل سر باززده باشند. (یادداشت مؤلف ||). - لشکر معاویه در صفین لقوله (ص): یقتله الفئهٔ الباغیهٔ؛ که دربارهء عمار یاسر فرمایش فرموده بود. (ناظم الاطباء).

باف.

(نف مرخم) مخفف بافنده که نعت فاعلی است از مصدر بافتن بهمه معانی، و این صورت مخفف در صفات فاعلی مرکب بیشتر متداول است، همچون: ابریشم باف. توری باف. جاجیم باف. جوراب باف. جوال باف. که صورت مخفف آن ابریشم بافنده و... است. در کلمات مرکب ذیل «باف» را توان دید، بیشتر در معنی نسج: ابریشم باف. - بوریاباف؛ بافندهء بوریا. (آنندراج) : بوریاباف اگر چه بافنده ست نبرندش به کارگاه حریر.سعدی. توری باف. جاجیم باف. جوراب باف. جوال باف. حریرباف. حصیرباف. خیال باف. دروغ باف. دیباباف(۱) : وز قیاست بوریا گر همچو دیباباف نیست قیمتی باشد بعلم تو چو دیبا بوریا. ناصرخسرو. روبنده باف. زری باف. زره باف. زنده باف. زنبیل باف. شال باف. زیغ باف : زیغ بافان را با وشی بافان بنهند طبل زن را بنشانند بر رود نواز.ابوالعباس. شَعرباف. فلسفه باف. قلنبه باف. قالی باف. کامواباف. کش باف. گلیم باف. گونی باف. گیسوباف. مخمل باف. منسوج باف : چه خوش گفت شاگرد منسوج باف. چو عنقا برآورد و پیل و زراف سعدی (بوستان). یراق باف ||. مخفف بافت و بافته و بافته شده، برخلاف قیاس. نسیج. (المعرب جوالیقی، ص ۱۴۰). تنیده شده. بمعنی بافته شده است. (یادداشت مؤلف). در ترکیبات ذیل: آستری باف. ارمنی باف. اطلس باف. شوشتری باف. فرنگی باف. خانه باف : ز کتان و متقالی خانه باف زده کوهه بر کوهه چون کوه قاف.نظامی. دست باف بمعنی بافته شده با دست. و ریزباف. و سطبرباف و شوشتری باف و فرنگی باف و امثال آن، بمعنی بافته شده و قیاس آستری بافت و ارمنی بافت و اطلس بافت و پای بافت و دست بافت و ریزبافت و سطربافت است||. (فعل امر) امر از بافتن. (آنندراج) (فرهنگ شعوری). (۱) - در المعرب جوالیقی آمده است که اصل کلمهء دیباج به فارسی دیباف بوده که معنی آن بافته شده بوسیلهء جن و دیو است و در معیار آمده که دیبا از دیو بمعنی جن و از باف بمعنی نسج آمده است. (المعرب جوالیقی، ص ۱۴۰).

باف.

(اِخ) دهی است به خوارزم. (منتهی الارب) (معجم البلدان).

باف.

(اِخ)(۱) نام قصبه ای است در ساحل غربی جزیرهء قبرس که حدود ۱۵۰۰ تن سکنه دارد، شهری است قدیمی که توسط مهاجرنشینان یونانی بنا شده و معبدی خاص برای زهره (الههء عشق) در آنجا بوده است (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۱۹۹).

(۱) - Baphos.

بافت.

(مص مرخم، اِمص) ماضی بافتن. نسج: ثوب جیدالجیله؛ نیکوبافت و نیکوریسمان. جدلاء؛ زره محکم بافت. (منتهی الارب (||). ن مف مرخم) مخفف بافته. منسوج. بافته شده(۱). باف. (ناظم الاطباء): ارمنی بافت. خوش بافت. دست بافت. - قالی بافت عراق یا کرمان؛ قالی که در کرمان یا عراق بافته شده باشد. (۱) - گذشته از اینکه حاصل مصدر و مصدر بمعنی اسم فاعل و اسم مفعول می آید ممکن است در بعض ترکیبات کلمه مرخم بافته باشد.

بافت.

(اِ) نسج. (لغات مصوبهء فرهنگستان). عضوی در بدن حیوان یا نبات که موظف به انجام دادن قسمتی از اعمال حیاتی موجود است. بافت از سلولهای مشابهی که از حیث ساختمان و دارا بودن وظایف با یکدیگر مشابه میباشند بوجود می آید، به مجموع سلول هائی که برای انجام دادن کار مخصوصی، یک نوع تغییرات شکلی و فیزیکی و شیمیایی حاصل کرده اند کلمهء بافت(۱) اطلاق میشود مانند بافت ماهیچه ای و بافت پی و غیره. سلول های هر بافتی ممکن است در نقاط مختلف بدن پراکنده باشند ویا بصورت عضوی در محل معینی جمع گردیده باشند. گاهی از اوقات چندین بافت در تشکیل عضوی شرکت میکنند مثلا عضو ماهیچه ای تنها از بافت ماهیچه ای درست نشده است بلکه بافت پیوندی و کشدار و پی و رگهای خونی را که در آنجا جریان دارند نیز شامل است. بافتهای بدن جانوران را بر شش دسته تقسیم کرده اند: بافت پوششی، بافت پی، بافت پشتیبان، بافت خونی، بافت غده ای. (جانورشناسی عمومی ج ۱ ص۱۶۳). و در گیاهان بافت تقسیمات دیگری دارد بدین سان: پارانشیمی، بافتهای محافظ. بافتهای مقاوم. (گیاه شناسی ثابتی ص۱۳۳). بافتهای عمده بدینقرارند: ۱ - بافت آبکشی: یکی از انواع بافتهای گیاهی، بافت آبکشی یا غربالی(۲) است که برای پائین آوردن و انتقال شیرهء پروردهء نبات بکار میرود. عنصر این بافت از عده ای سلولهای کشیده و دراز که در امتداد یکدیگر قرار گرفته اند مشتق میباشد. رجوع به گیاه شناسی ثابتی ص۱۶۴ شود. ۲ - بافت آوندی: از بافتهای انتقال دهنده شیرهء نباتی در اعضای نبات است. بافت آوندی(۳) از مجموع سلولهای دراز و کشیدهء استوانه ای و منشوری شکل که در امتداد یکدیگر قرار گرفته و لوله های باریک و شعریه ای تشکیل داده اند بوجود آمده است. و رجوع به گیاه شناسی ثابتی ص۱۵۶ شود. ۳ - بافت آهکی: بافتی است که در حیوانات از تشکیل مواد آهکی بوجود آمده و تقریباً بحالت جامد در می آید مثل جلد سخت خارداری که از اختصاصات طبقهء زیر اپیدرمی یعنی درم بوده و صفحات سخت آهکی و خارهای خارپوستان را بوجود می آورد. این بافتها را بافت آهکی(۴) مینامند. (از جانورشناسی فاطمی ج ۱ ص۲۴۴). ۴ - بافت اپیدرم: بافت پوششی یا اپیدرم(۵)یکی از بافتهای محافظ نبات میباشد که قسمتهای خارجی گیاه جوان را میپوشاند و معمولا از یک طبقه سلولهای منظمی تشکیل یافته است ولی گاهی در بعضی نباتات به دو یا سه طبقه سلول نیز بالغ میگردد... سلولهای بافت اپیدرم فاقد دانه های کلروپلاست میباشد. رجوع به گیاه شناسی ثابتی ص ۱۳۵ شود. ۵ - بافت اسکلرانشیم: بافت اسکلرانشیم(۶)یکی از بافتهای مقاوم نبات بشمار میرود، عناصر این بافت معمولا چند وجهی و کوتاه و فاقد پرتوپلاسم میباشند و دارای جدار ضخیم و چوبی هستند. در غشاء ضخیم آنها بونکتواسیون های ساده ای بشکل مجاری باریک دیده میشود که در مقابل یکدیگر قرار گرفته اند. بافت اسکلرانشیم یکی از بافتهای خیلی سخت و مقاوم محسوب میشود و در قسمتهای مختلف نبات دیده میشود، مثلا پوست سختی که دانهء بعضی از میوه ها را میپوشاند مانند پوست سخت بادام و زردآلو و غیره از این بافت تشکیل شده است. و رجوع به گیاه شناسی ثابتی ص ۱۷۰ شود. ۶ - بافت انتقال دهنده: نوعی از بافتهای گیاهی است. بافت انتقال دهندهء شیرهء نباتی(۷)برای نقل و انتقال شیرهء خام و پرورده در اعضای نبات بکار میرود و به دو دسته تقسیم میشود: بافت آوندی و بافت آبکشی. رجوع به گیاه شناسی ثابتی ص۱۵۶ و هم چنین

به بافت شود. ۷ - بافت پارانشیم: یکی از انواع سه گانهء بافتهای نباتی است. سلولهای بافت پارانشیم(۸) بطور کلی چند وجهی و گرد و یا بیضی شکل میباشند. جدار آنها سلولزی و غالباً نازک است و اغلب دارای حفرهء پرتوپلاسمی میباشند. بافتهای مختلف پارانشیمی عبارتند از: بافت مریستم(۹) که کانون نمو نبات محسوب میشود و معمولاً در جوانهء انتهایی و جوانه های فرعی ساقه و انتهای ریشه دیده میشود. پارانشیم کلروفیلی دارای دانه های کلروپلاست میباشد و در نباتات عالی باستثنای نباتات انگل و اعضایی که از نور آفتاب محرومند دیده میشود و عمل تحلیل را در نباتات انجام میدهند، پارانشیم ساده سلولهای آن فاقد دانه های کلروفیل میباشد و اغلب در قسمتهای داخلی و خصوصاً در اعضای زیر زمینی نبات وجود دارد. و رجوع به گیاه شناسی ثابتی ص۱۳۲ و ۱۳۳ شود. ۸ - بافت پشتیبان: بافت پشتیبان(۱۰) عبارت از بافتهایی است که برای نگاهداری سایر بافتها بکار میروند و در این حال یا اسکلت داخلی (مانند بافت پیوندی و بافت مشبک) و یا اسکلت عمومی بدن (مانند بافت استخوانی) را شاملند. اصل این بافت مزانشیم است که از سلولهای ستاره ای کوچکی تشکیل شده و بواسطهء دنباله هاشان بیکدیگر ارتباط دارند. از مزانشیم بافت مشبک و بافت کشدار و بافت پیوندی و بافت غضروفی و بافت استخوانی بوجود می آید. رجوع به جانورشناسی عمومی فاطمی ج ۱ ص۱۷۶ تا ۱۸۲ شود. ۹ - بافت پوششی: یکی از انواع شش گانه بافتهای حیوانی است، بافت پوششی یا اپی تلیوم(۱۱) چه از نظر درجهء تکاملی و چه از نظر نمو فردی از بافتهای دیگر زودتر ظهور مینماید... از نظر شکل خارجی، سلولهای بافت پوششی پهلوی یکدیگر بصورت ردیف های مرتب یا طبقات منظمی قرار میگیرند و بر دو گونه است: پوششی ساده و پوششی مطبق... صفت اصلی بافت پوششی مفروش ساختن سطح خارجی بدن بوده (که در این حال پوست را درست میکند) ویا مستور نمودن داخل حفره هایی از قبیل معده و روده و غیره میباشد، پس عمل پوشش وظیفهء اصلی این بافت است. اما کارهای دیگری نیز انجام میدهد مث گاهی اوقات عمل تراوشی دارد (مثل غده های مترشحهء خارجی معده و روده) و گاهی برای درک احساسات بکار میرود (مانند سلولهای پی) و یا یک وظیفهء ماهیچه ای را داراست. سلولهای پوششی ممکن است در نتیجهء تکثیر توده های سلولی بوجود آورده و یا برجستگیهایی در خارج تولید نمایند (مانند مو و پشم) و یا در زیر پوست فرو روند (مانند غدد مترشحه). رجوع به جانورشناسی عمومی فاطمی ج ۱ ص۱۶۴ و ۱۶۵ شود. ۱۰ - بافت پی: یکی از مراحل تغییر بافت پوششی صورت پی و عصب یافتن آن است. این بافت در همان مراحل اولیه از اکتودرم مشتق میگردد. چون در بدن جانوران کار بین عناصر مختلفه تقسیم میگردد لازم است سلولهای مخصوصی وجود داشته باشند که عمل تحریک را عهده دار شوند و این قبیل عناصر را سلولهای حساس(۱۲) نامند. واضح است سلولهای حساس ابتدا در نقاطی از بدن قرار میگیرند که تماس مستقیم با محیط خارج دارند و بهمین علت اصلشان نیز از سلولهای پوششی خارجی بدن یعنی اکتودرم است. سلولهای حساس تحریکاتی را که بدانها میرسد بسلول دیگری که در مجاورشان قرار دارد منتقل ساخته و باعث انقباض آنها میشوند و بدین طریق هرگاه تغییری در محیط رخ دهد واکنشی از طرف جانور بروز مینماید که همان حرکت بدن باشد... در ضمن تکامل جانوران وضع سلولهای حساس در مقابل تحریکات خارجی کاملتر میشود، یعنی بعضی از عناصر در مجاورت پوست قرار گرفته و سلولهای دیگری که همان اصل را دارند در عمق بدن فرو میروند ولی ارتباط خود را با عناصر سطحی حفظ میکنند و همین سلولهای اخیرند که دنبالهء خود را بدرون ماهیچه ها میفرستند و به این طریق دو نوع سلول پی بوجود می آید: یکی سلول پی حساس و دیگری سلول محرک... سلولهای محرک در جاهای معینی جمع گشته و مراکز پی را بوجود می آورند. و رجوع به جانورشناسی عمومی فاطمی ص۱۶۷ تا ۱۷۶ شود. ۱۱ - بافت خونی: بافت خونی بر بافتهایی اطلاق میشود که سلولهای آن بواسطهء مادهء بین بافتی مایعی از یکدیگر جدا باشند مانند لنف و خون مهره داران و مایعات مربوط به آنها در بی مهرگان بعلت حالت مایعی که بافت خونی دارد در تحت فشار اولیه ای که بواسطهء عضو مخصوصی بنام دل بر آن وارد میشود در حفره های مزودرمی یا حفره های خونی جریان می یابد و بدین وسیله مواد غذایی را از محیط خارجی به عناصر تشریحی میرساند. تکامل دستگاه جریان خون در سری جانوران بطریق زیر مشاهده میشود: الف. در موجودات پست بافت

خونی حفرهء عمومی بدن و دنباله های آن را پر میکند و اعضای بدن را مستقیماً مشروب میسازد و حرکت آن یا بواسطهء مژه هایی است که سلول را میپوشاند و یا بوسیلهء حرکات خود بدن صورت میگیرد. ب. غالباً حفرهء عمومی بواسطهء نمو اعضای داخلی و بسط بافت پیوندی کوچک میشود و منحصر به لوله هایی میگردد به اسم لاکون ها که در وسط بافت پیوندی تشکیل میشود و در آنجا خون جریان مییابد. ج. پیدایش عضو مرکزی ضربان داری به اسم دل باعث میشود که خون منظم تر در بدن جاری گردد و دیگر از حرکات خارجی آن متابعت ننماید. گاهی اوقات ممکن است چندین دل وجود داشته باشد. د. تقریباً در همان زمانی که دل تشکیل میشود، رگهای خونی نیز ظاهر میگردند. تفاوت رگها از لاکون ها بواسطهء وجود جدار مشخصی است که رگها را احاطه کرده است. رگهای خونی بتدریج از دل شروع میشوند، سیاه رگها خون را بدانجا می آورند و سرخ رگها از دل آغاز میشوند و خون را بنقاط دورتری میبرند. ه . در بعضی از کرمها دستگاه جریان خون بواسطهء پیدایش لوله های باریک باسم رگهای مویین کامل میگردند و سیاه رگها مستقیماً باسرخ رگها مربوط میشوند. و. در مهره داران نیز همان دو نوع مایع خون و لنف موجود است. بافت خونی از مایع بین بافتی باسم پلاسما و سلولهایی بنام گویچه ساخته شده است. پلاسما مایعی است که قسمت اعظم آن آب میباشد و علاوه بر آن املاح و مواد سفیده ای نیز دارد. لنف مایعی است که فقط از پلاسما و گویچه های سفیدی که از جدار رگهای مویین عبور کرده اند درست شده است. (رجوع به جانورشناسی عمومی فاطمی ج ۱ ص۱۸۵ تا ۱۹۰ شود). ۱۲ - بافت عصبی: بافت پی. رجوع به بافت پی شود. ۱۳ - بافت غده ای: مادهء زنده علاوه بر خاصیت تحریک و انقباض، عمل دیگری که ترشح یا تراوش کردن باشد نیز دارد. تراوش عبارت است از گرفتن موادی از خون و تغییر دادن و ساختن مواد مخصوص در پروتوپلاسم سلولی و فرستادن آن مواد بخارج. سلولهای تراوا معمولا با هم جمع میشوند و اعضای مخصوصی باسم غده بوجود می آورند. شکل غده ها با یکدیگر اختلاف دارد. و معمولا بر دو نوع است: غدد لوله ای و غدد انگورکی. از نظر عمل غده ها بر دو نوعند، غدد [تراوای] خارجی یا غدد باز و غدد [تراوای] داخلی یا غدد بسته. غدد باز مواد خود را مستقیماً و یا بوسیلهء لوله هایی به بیرون می فرستند، ترشح غدد بسته در محیط داخلی یعنی خون یا لنف ریخته میشود بدون اینکه لولهء خارج کننده وجود داشته باشد، مانند غدهء هیپوفیز و غدد درقی و شبه درقی و کپسول های فوق کلیوی و غدد اندوکرین تناسلی. جگر و لوزالمعده غده های مختلط هستند یعنی از یک طرف ترشحات خارجی دارند که بواسطه لوله هایی وارد دستگاه گوارش میکنند و از طرف دیگر جزو غدد بسته میباشند، جگر با ترشحات داخلی کمکی به عمل تغذیه میکند و لوزالمعده باعث تراوش انسولین میشود. (رجوع به جانور شناسی عمومی ج ۱ ص۱۹۱ و ۱۹۲ شود). ۱۴ - بافت ماهیچه ای: یکی از انواع شش گانه بافتهای موجود زنده که دارای خاصیت انقباض بدرجات مختلف میباشد. این بافتها توسط پی های مغزی و نخاعی منقبض میشوند. (رجوع به جانورشناسی فاطمی ج ۱ ص۱۸۳ و ۱۸۴ شود). (۱) - - (۵) - Tissu. (۲) - Tissu crible. (۳) - Tissu vasculaire. (۴) - Tissu calcifere. epiderme. (۶) - Sclerenchyme. (۷) - Tissu conducteur. (۸) - Parenchyme. (۹) - Meristeme. (۱۰) - Tissu de soutien. (۱۱) - epithelium. (۱۲) - Sensible.

بافت.

(اِخ) شهرکی است به کرمان، آبادان و با نعمت. (حدود العالم). در فرهنگ جغرافیایی ایران آمده است: بافت نام یکی از بخشهای شهرستان سیرجان و همچنین نام قصبهء مرکز بخش است. این بخش در خاور شهرستان سیرجان واقع و حدود و مشخصات آن بشرح زیر است: از شمال بخط الرأس کوه های شاه، لاله زار، بید خوان که بین بخش بافت و مشیز واقع شده اند، از طرف خاور بارتفاعات صوغان سیاه کوه کوشک که حد طبیعی بخش بافت و بخش سبزواران را تشکیل میدهد، از جنوب بخش مرکزی بندرعباس، از باختر ببخش سعادت آباد و سعیدآباد. وضع طبیعی بخش بافت: از دو طرف محصور است بکوههای مرتفع: کوه شاه،

کوه لاله زار و کوه بیدخوان. از خاور بارتفاعات سیاه کوه - صوغان کوشکو و در آن کوهها دره هائی است که غالب قراء در آن دره هاست. مرتفعترین کوههای بخش بافت کوه خبر بارتفاع ۳۸۶۱ گزست. کلیهء رودخانه های بخش از ارتفاعات شمال کوه شاه بیدخوان و لاله زار سرچشمه گرفته و بطرف خاور جاری شده پس از مشروب نمودن قراء اطراف بنام رودخانهء هلیل وارد بخش سبزواران جیرفت میگردد. بیشتر کوهستان مستور از بوتهء کتیرا، زیره، بادام و بنه ارچن است که ارچن و بنه را پیوند زده اند و ساکنین از محصول آنها استفاده مینمایند. صادرات مهم بخش عبارت است از کرک، پشم، روغن زیره، قالی، کتیرا، کشک، خرما، چوب گردو و سایر محصولات دامی. سه رشته راه فرعی از این بخش عبور مینماید: بافت به کرمان، بافت به سیرجان، بافت به جیرفت ولی در زمستان بواسطهء ریزش برف و باران بسیار راه کرمان به بافت غیرقابل عبور است. کم جمعیت ترین منطقهء سیرجان همین بخش است. گله داران بخش در زمستان به گرمسیر رفته و بهار مراجعت مینمایند. اراضی این بخش کاملاـ برای زراعت غلات و حبوبات مخصوصاً قسمت گرمسیر (ارزوئیه) مناسب است. بخش بافت از چهارده دهستان تشکیل شده است. ذیلا تعداد دهات و سکنهء آن ذکر می شود: ۱- دهستان گوغر ۳۴ آبادی ۲۵۵۵ نفر ۲ "- کوشک ۳۵ " ۱۷۰۷ " ۳ "- سیاه کوه ۱۷ " ۸۵۲" ۴ "- صوغان ۱۱ " ۱۵۱۴ " ۵ "- خبر ۳۱ " ۳۶۴۲ " ۶ "- دشت آب ۲۷ " ۲۴۹۴ " ۷ "- ده سرد ۱۴ " ۱۰۱۸ " ۸ "- کیسکان ۲۲" ۱۷۴۸ " ۹ "- فتح آباد ۱۹ " ۲۲۱۳ " ۱۰"- رابر ۵۴ " ۱۰۴۸۰ " ۱۱ "- ارزوئیه ۳۳ " ۳۶۷۴ " ۱۲ "- بزنجان ۲۷ " ۳۸۵۹ " ۱۳"- جمیل آباد ۱۰ " ۲۱۵ " ۱۴"- حومهءبافت ۹ " ۳۶۲۴ " ۱۵ "- قصبهءبافت ۱ " ۲۵۵۵ (" جمع آبادی ۳۴۳ و سکنه ۴۷۴۰۰ تن) (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸). در تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی آمده است: (به استناد آمار عمومی) حوزهء بافت ۷۴ هزار جمعیت دارد و در هر یک هزار متر مربع آن ۴ نفر زندگی میکنند. مرکز بافت ۳۸۶۱ تن جمعیت دارد، دهات معروف آن حدود ۶۰۰ پارچه است. حدود ۱۸۵۰۰ گز مربع وسعت دارد.

بافت.

(اِخ) قصبهء مرکزی بخش بافت از شهرستان سیرجان که در ۱۲۲ هزارگزی خاوری سیرجان واقع شده و مشخصات جغرافیایی آن بشرح زیر است: طول از گرنویچ ۵۶ درجه و ۳۶ دقیقه، عرض از خط استوا ۳۲ درجه و ۱۷ دقیقه. ارتفاع از سطح دریا ۲۲۸۷ متر. مسافت نسبت بشهرهای مجاور بشرح زیر است: بافت به سیرجان راه فرعی ۱۲۲ هزارگز، بافت بکرمان ۱۴۷ هزارگز، این راه در زمستان بواسطهء ریزش برف وباران مسدود میشود و قابل عبور ماشین نیست. قصبهء بافت در دامنه و یکهزارگزی جنوب تپه های متعدد و ارتفاعات کوچک واقع شده است. طول قصبه ۲ هزارگز و عرض آن یک هزارگز است، روشنائی قصبه بوسیلهء مولد برق تأمین میگردد، آب قصبه از رودخانه تأمین میشود. در این قصبه یک مسجد، ۲ دبستان، گروهان ژاندارمری، شهرداری، تلگراف خانه، پستخانه، شعبهء بانک ملی، دارائی، بخشداری، دادگاه، ثبت اسناد، ادارهء برق و آمار دایر است. جمعیت قصبه بافت ۲۵۵۵ تن میباشد. شغل سکنه پیشه وری است و عدهء قلیلی زراعت میکنند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بافت.

(اِخ) رودی در اقطاع کرمان که از میان قصبهء بافت میگذرد.

بافتان.

(اِخ) دهی است جزء دهستان ابرغان بخش مرکزی سراب که در ۱۶ هزارگزی باختر سراب و ۳ هزارگزی شوسهء سراب به تبریز در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۶۸۱ تن سکنه، آب آنجا از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن

غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. این ده را بفتان نیز میگویند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بافتان.

(اِخ) دهی است جزء دهستان پیشین بخش راسک شهرستان ایرانشهر که در ۱۰ هزارگزی جنوب راسک بر کنار راه فرعی راسک به پیشین واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر و دارای ۸۰ تن سکنه، آب آنجا از رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و برنج و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بافت برداری.

[بَ] (حامص مرکب)برداشتن قسمتی از بافت اندام یا نسیج عضوی که به عارضه ای مبتلی است برای امتحان ذره بینی(۱). آزمایش نسج زنده. (لغات مصوبهء فرهنگستان). جدا کردن و برداشتن بخشی از بافت و نسج بدن برای دیدن وضع زندگی بافت و نسج موجود زنده. (۱) - Biopsie.

بافت برداشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب)جداکردن قسمتی از بافت و نسج یک حیوان یا نبات جهت انجام دادن تحقیقات و آزمایشهای علمی و بافت برداری.

بافتحاس.

[] (اِخ) بافتحاس ابن باطاالعبرانی(۱)، از مؤلفان عبری است و ظاهراً کتابی در تواریخ پیغمبران خصوصاً انبیاء بنی اسرائیل داشته است. (رجوع به مجمل التواریخ و القصص ص ۱۴۰ شود). (۱) - در حاشیهء مجمل التواریخ ضبط دیگری از این کلمه بصورت فنحاس آمده است.

بافت شناس.

[شِ] (نف مرکب) آگاه به نسوج. خبره در شناختن بافت. شناسا و مجرب در آزمایش بر روی بافت. نسج شناس(۱). (لغات مصوبهء فرهنگستان). (۱) - Histologiste.

بافت شناسی.

[شِ] (حامص مرکب) عمل بافت شناس. شناخت بافت. تجربه و آزمایش علمی بر روی بافت های حیوانی و گیاهی و نتیجه گیری از این نسج شناسی(۱). (لغات مصوبهء فرهنگستان). (۱) - Histologie.

بافتکار.

(ص مرکب) که بافد. که بافتن پیشه دارد. جولاهه. بافنده. حائک. آنکه کارش بافتن است. نساج : این بافتکار دنیی جولاهه رشتن

ز هیچ و هیچ بود کارش. ناصرخسرو.

بافتگی.

[تَ / تِ] (حامص) حالت و چگونگی بافته. رجوع به بافته شود.

بافتن.

[تَ] (مص) بمعنی نسج عربی است که در پارچه و حصیر و کرباس و غیره استعمال میشود. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۱). بافندگی. نسج کردن جامه و مانند آن. (آنندراج). پارچه درست کردن. پود را در تار داخل کردن و آنها را درهم نمودن. (ناظم الاطباء). نَسج. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). حَیاکت. (تاج المصادر بیهقی). حَوک. (دهار). اسداء. (منتهی الارب). شَتن. (منتهی الارب). دو دسته رشته های ابریشمی یا پنبه ای یا پشمی و جز آن را از عرض و طول از لابلای هم رد کردن. گره زدن و سپس کوفتن دو رشته نخ یا پشم یا ابریشم و جز آن در دو جهت طولی و عرضی و از بهم شدن و فشرده گشتن تارها و پودها سطحی منسوج پدید آوردن. بهم کردن تارها و پودهایی از ابریشم یا نخ یا پشم یا الیاف و جز آن و سطحی منسوج پدید آوردن. رشته های تار و پود ابریشمی یا پشمی یا نخی یا کتانی و الیاف و جز آن را از عرض و طول درهم کردن و سطحی از آن بوجود آوردن چنانکه در قالی و کرباس و پارچه و حصیر و جز آن. برهم افکندن رشته های تار و پود : جهان را بدانش توان یافتن بدانش توان رشتن و بافتن.ابوشکور. بیاموختشان رشتن و بافتن به تار اندرون پود را تافتن.فردوسی. بچین در یکی مرد بد بی همال همی بافت آن جامه را هفت سال.فردوسی. این را زبان نهاد و خرد رشت و عقل بافت نقاش بود دست و ضمیر اندر آن میان. فرخی. بحلهء دین حق در پود تنزیل بایشان بافت از تأویل تاری.ناصرخسرو. و [طهمورث] ابریشم و پشم ببافت. (نوروزنامه). دیوان را مطیع گردانید [جمشید] و بفرمود تا گرمابه ساختند و دیبا را ببافتند. (نوروزنامه). بنوبت من هر کس که بافت کسوت شعر ز لفظ و معنی من پود و تار میسازد. خاقانی. خود بپای رضا نبافته اند خود به دست نظر ندوخته اند.خاقانی. پی ثنای محمد برآر تیغ ضمیر که خاص بر قد او بافتند درع ثنا.خاقانی. یافته و بافته ست شاه چو داود و جم یافته مهر کمال بافته درع امان.خاقانی. خرما نتوان خورد از این خار که کشتیم دیبا نتوان بافت از این پشم که رشتیم. سعدی (طیبات) سَفّ؛ بافتن از برگ خرما زنبیل و امثال آن. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی). ضَفر؛ بافتن رسن و گیسو و امثال آن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). تسهیم؛ چادر مخطط بافتن. (منتهی الارب). سَحل؛ جامه از ریسمان یک تاه بافتن. (منتهی الارب). سَرد؛ زره بافتن. (منتهی الارب). عَکش؛ بافتن تننده خانه را. (منتهی الارب). هلهلهٔ؛ تنک بافتن جامه را. (منتهی الارب ||). تابیدن موی. تاب دادن مویهای هر یک از دولاغ گیسو بهم. موهای هر یک از دو قسمت سر زن را جدا کردن و از رستنگاه بهم تافتن و بصورت رسنی تابیده درآوردن. از هر سوی موی سر زن تارهایی گرفتن و بهم دسته کردن و هر دسته یا لاغی را از رستنگاه بهم تافتن چون رسنی: بافتم و بافتم، پشت کوه انداختم، یعنی دستهء گیسوان بهم تابیدم و پشت سر رها کردم. سرج؛ بافتن موی. تضفیر؛ بافتن گیسو. عقص؛ بافتن موی را و تاب دادن. (منتهی الارب). - بافتن سخن؛ ادا کردن آن. گفتن آن : بگویم کنون آنچه زو یافتم سخن را یک اندر دگر بافتم. فردوسی. سخن حجت بشنو که همی بافد نرم و با قیمت و نیکو چو خز ادکن. ناصرخسرو. - بافتن شعر؛ ساختن آن. سرودن آن. گفتن آن : نه بود شاعر هر آنکومی ببافد یک دو شعر نه بود بونصر هر کو را وطن شد فاریاب. قاآنی. - بافتن طامات؛ نمودن آن. پیدا آوردن آن : یکی از عقل می لافد یکی طامات میبافد بیا کاین داوری ها را به پیش داور اندازیم. حافظ. - بافتن لاف؛ لاف زدن. گزافه گفتن. بخودستائی اندر شدن : جواب داد که با من سخن دراز مکن مباف لاف و بهانه مجوی و قصه مخوان. سلمان (ازفرهنگ ضیاء). - دروغ بافتن؛ دروغ گفتن. بهم کردن و گفتن سخنانی که راست نیست. تکذب. دروغ اختراع کردن. انبشاک. تخلق. اختلاق. (منتهی

الارب) : همی گوید که از نسل خر عیسی است نسل من دروغی نو همی بافد که تا من راست پندارم. سوزنی. - رطب و یابس بافتن؛ بهم کردن سخنان خوب و بد. غث و سمین گفتن. از خشک و تر سخن بمیان آوردن. زشت و زیبا سخن کردن. سره و ناسره گفتن ||. بمجاز، پدید آوردن. ساختن ||. سرودن. گفتن. خواندن.

بافتنی.

[تَ] (ص لیاقت، اِ) درخور بافتن. مناسب بافتن. که توانش بافت. جامه و ملبوس و جوراب و کلاه و شال گردن و غیره که از کاموا و پشم دست رشت بافته شود و بیشتر بر آنچه با دست بافته شود بی دخالت ماشین اطلاق گردد.

بافته.

[تَ / تِ] (ن مف) منتسج. نعت مفعولی از بافتن. منسوج. نسیج. (آنندراج). سطحی منسوج پدید آمده از گره خوردن و درهم شدن تارها و پودها چنانکه در قالی و کرباس و پارچه و جز آن : دوباره، یکی طوق با افسری ز دیبای چین بافته چادری.فردوسی. با کاروان حله برفتم ز سیستان با حلهء تنیده ز دل بافته ز جان.فرخی. آینه دیدی بر او گسترده مروارید خرد خردهء الماس دیدی بافته بر پرنیان.عنصری. شهری که درو دیبا پوشند حکیمان نه بافتهء ماده و نه بافتهء نر.ناصرخسرو. نام خویش از چه نهی بیهده موسای کلیم که گلیم تو بجز بافتهء هامان نیست.سنائی. سلطان آن خلعت که بر قدم عالی او بافته بود و از حضرت نبوت و موقف خلافت بدان کرامت و سعادت یافته درپوشید و بر تخت سلطنت بنشست. (ترجمهء تاریخ یمینی). - به زر یا گوهر بافته؛ زربفت یا گوهر بفت که در تار و پود آن گوهر و یا زر بکار برند : همه چوب بالاش از عود تر بر او بافته چند گونه گهر.فردوسی. تاجی از ورد بافته با گل سوری بیاراسته بر سر نهاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۴). - دربافته در؛ مرصع. بهم بافته با در : آن سخن خواند پاکیزه چو دربافته در وین سخن گوید پیوسته چو پیوسته درر. فرخی. - درهم بافته؛ بهم متصل کرده. به یکدیگر پیوند داده : تختی داشت گفتی بوستان بود، زمین آن تختهای سیمین نیکوی درهم بافته و ساخته. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۳ ||). پیچیده شده. تابیده شده. (ناظم الاطباء). تاب داده. تابیده. (آنندراج). ملفوف. (زمخشری). تارهای جدا شده از مو دسته کرده و هر دسته از رستنگاه تا نوک موی بهم تافته و بصورت لاغ در آمده : مسلسل یک اندر دگر بافته [موی] گره برزده سرش برتافته.فردوسی. ای جوجگک بسال و ببالا بلند زه ای با دو زلف بافتهء چون کمند زه. طاهر فضل ||. یک قسم پارچه ای از پنبه. (از ناظم الاطباء). نوعی از پارچه. (آنندراج ||). طناب. رسن. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). رنگی از کبوتر. (ناظم الاطباء). رنگی است مر کبوتران را. (آنندراج||). تکمه هایی که از پشم گوسفند ساخته باشند. (آنندراج).

باف چال.

(اِخ) از دهات کجور مازندران. (از مازندران و استرآباد رابینو ص۱۰۹). این نام در ترجمهء وحید مازندرانی بصورت نامخال ضبط شده و ظاهراً اشتباه است.

بافخاری.

[فَخْ خا] (اِخ) قریه ای است از توابع نینوی در مشرق موصل. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

بافد.

(اِخ) بلده ای از بلاد کرمان بین راه شیراز و فارس. (از الانساب سمعانی). شهرکی است به کرمان بین راه شیراز بکرمان و از نقاط گرمسیر است. و گروهی از محدثان از آن شهر برخاسته اند که ابوعبدالله اسماعیل بن عبدالغافر فارسی از آنان روایت کرده است. (از معجم البلدان). معرب بافت. (ناظم الاطباء). و رجوع به بافت شود.

بافدم.

[دَ / دُ] (اِ) عاقبت. انجام. پایان کار. (برهان قاطع). عاقبت کارها. (فرهنگ جهانگیری). عاقبت باشد. (فرهنگ اسدی ص ۳۴۰). فرجام. (شرفنامهء منیری). آخر : گرچه هر روز اندکی برداردش بافدم روزی بپایان آردش.رودکی. بودنت در خاک باشد بافدم همچنان کز خاک بود انبودنت.رودکی. چه بایدت کردن کنون بافدم مگر خانه روبی چو روبه به دم.بوشکور. محکم کند سرهای خم تا ماه پنجم یا ششم وانگه بیاید بافدم وانگه بیارد باطیه. منوچهری. براسب گمان از ره راست چم قرارت به دوزخ بود بافدم.اسدی. در نسخهء حسین وفائی وادات الفضلاء بجای فاء، قاف یعنی: باقدم نوشته شده است. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۷) و آن براساسی نیست و بافدم نیز چون باقدم مرکب است از (افدم + ب اضافه) و در پهلوی بمعنی آخرین و نهائی است و ضبط بافدم را اسدی استخراج کرده است که در لغت فرس گوید «بافدم عاقبت باشد. رودکی گوید : مکن خویشتن از ره راست گم که خود را بدوزخ بری بافدم...» یعنی به عاقبت. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بافدی.

(ص نسبی) منسوب است به بافد که بلده ای است از بلاد کرمان در راه شیراز. (از الانساب سمعانی). و رجوع به بافت شود.

بافر.

[فَ] (ص مرکب) (با + فر) باطمطراق. باشوکت. دارندهء فر. باشکوه : چو زین آگهی شد بفغفور چین که بافر مردی از ایران زمین.فردوسی. نه بافرش همی بینم نه با سنگ ز فر و سنگ بگریزد بفرسنگ.نظامی. بدو گفت کی شاه با فر و هوش از ایدر سخنهای حاتم نیوش. سعدی (بوستان). و رجوع به فر شود.

بافراست.

[فَ / فِ سَ] (ص مرکب) (از: با + فراست) باهوش. زیرک. رجوع به فراست شود.

بافران.

(اِخ) دهی است از بخش حومهء شهرستان نائین که در ۵۰ هزارگزی جنوب خاور نایین متصل به شوسهء نایین به عقدا در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۹۷۸ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و میوه و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی زنان کرباس بافی و راهش فرعی است. دبستان و مسجدی قدیم دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰). در تاریخ نائین تألیف صدربلاغی آمده است: از دهات معروف مشرق نائین است و آبادیهای حومهء آن عبارت است از جید، کشتخوان، پیربداق و علی آباد. قلعه مخروبه ای در بافران است که به قلعه رستم مشهور است. درخت و پایابی نیز هست که معروف است که حضرت رضا (هنگام عزیمت به خراسان) در کنار آن درخت غذا خورده و در آن آب وضو ساخته است. شاه عباس کبیر هم در نذری که کرد که پیاده بخراسان مشرف شود (۱۰۱۰ ه . ق.) تا آنجا که توانسته است از مسیر حضرت

رضا راه پیموده است. به امر شاه عباس در اطراف آن درخت صحنی بنا کرده اند. مسجد جامع بافران نیز از آثار قدیمی آن محل است. جمعیت بافران به دو دسته عرب و عجم تقسیم میشود. عربهای آن از اعراب بنی عامرند و تفنگچیان بافرانی در زمان قاجاریه معروف بوده اند، در هجوم افاعنه بافران مورد قتل عام قرار گرفت. (از تاریخ نایین صدر بلاغی ص۲۴ - ۲۵).

بافرجن.

[فَ جَ] (اِ) مبدل پاورنجن و پابرنجن، که خلخال باشد، بمعنی پارنجن(۱). خلخال. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۱). پای برنجن. (ناظم الاطباء). رجوع به پابرنجن و رجوع به خلخال شود. (۱) - مینماید که بصورت محرف باشد.

بافرغ.

[فَرْ رَ] (اِخ) نام مغان مغ آتشکدهء آذرگشسب. در کتابخانهء ملی پاریس مهری هست که روی آن تصویر بافرغ نام مغان مغ آتشکدهء آذر گشسب حک شده است. (از حاشیهء مزدیسنا و ادب پارسی ص۲۰۵). و رجوع به بافرگ شود.

بافرگ.

[فَ / فِ رَ](۱) (اِخ) نام موبد میشان در اوایل عهد حکومت ساسانیان. چندین سنگ قیمتی به دست آمده است که صورت و نام موبدان بر آنها منقوش است، از جمله یکی پاپک موبد خسروشادهرمز...دیگر بافرگ موبد میشان. (ایران در زمان ساسانیان ص۱۳۸). در کتابخانهء ملی پاریس مهری هست که صورت و نام شخصی موسوم به بافرگ را که مغان مغ آذر گشسب بوده است بر آن حک کرده اند. (همان کتاب ۱۹۱). و رجوع به سبک شناسی ج ۱ ص۵۱ و نیز رجوع به بافرغ شود. (۱) - Bafarragh.

بافروغ.

[فُ] (ص مرکب) (از: با + فروغ). روشن. تابناک. نورانی : گوش سر بربند از هزل و دروغ تا ببینی شهر جان با فروغ.مولوی. همچو وعده مکر و گفتار دروغ آخرش رسوا و اول با فروغ.مولوی.

بافره.

(۱) [رَ] (اِخ) قضایی در ولایت طرابوزان در مشرق قضای جانیک و مشرق قضای صامسون و جنوب دریای سیاه، و رودخانهء قزل ایرماق از جنوب آن میگذرد. محصول عمدهء آن حبوب و میوه و کتان و کنف و تنباکوست. در حدود ۱۶۱ پارچه آبادی دارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۰۰). (۱) - Bafra.

بافره.

[رَ] (اِخ) نام مرکز قضای بافره واقع در سنجاق طرابوزان، نزدیک قزل ایرماق. تجارت عمدهء آن تنباکو است. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص ۱۲۰۰).

بافرهنگ.

[فَ هَ] (ص مرکب) (از: با + فرهنگ). ادب آموخته. پرهیخته. ادب گرفته. ادیب. (یادداشت مؤلف ||). رفیع و بلندمرتبه ||. پاک نژاد ||. دانا. عاقل. (ناظم الاطباء).

بافرهی.

[فَرْ رَ] (ص مرکب) (از: با + فرهی). فرهمند. فره مند. باجلال. باعزت. نامدار. (ناظم الاطباء) : دگر گفت کآمد بما آگهی ز تو نامور مرد بافرهی.فردوسی. یکی ماه با او چو سرو سهی خردمند بازیب و بافرهی.فردوسی.

بافرین.

[فَ] (ص مرکب) مخفف قابل آفرین. درخور آفرین. لایق تحسین. باآفرین، بآفرین. مقابل بنفرین : سوی گرد گشتاسب شاه زمین سزاوار گاه آن کی بافرین.دقیقی. بدانخانه [آتشکدهء نوبهار] شد شاه یزدان پرست فرود آمد آنجا و هیکل ببست نشست اندر آن خانهء بافرین پرستش همیکرد رخ بر زمین.دقیقی. ببست آن در بافرین خانه را نهشت اندران خانه بیگانه را.دقیقی. جهاندار طهمورث بافرین بیامد کمر بستهء رزم و کین.فردوسی. یکی پور بد سوفرا را گزین خردمند و پاکیزه و بافرین.فردوسی. توتازادی از مادر بافرین پر از آفرین شد سراسر زمین.فردوسی. تبه کرد آن نشان و آن زمین را ببرد آن بند شاه بافرین را. ویس و رامین||. مقابل ملعون و گجسته. در خور رحمت. مرحوم. (یادداشت مؤلف).

بافضل.

[فَ] (ص مرکب) (از: با + فضل) برتر.

بافضل.

[فَ] (اِ مرکب) (از: با مخفف ابا: حالت نصبی ابو، و فضل در تداول فارسی زبانان) و آن کنیه ای بوده است اشخاص را.

بافضل.

[فَ] (اِخ) ابن علوی. رجوع به باعلوی حسینی حضرمی شود. (معجم المطبوعات).

بافضل.

[فَ] (اِخ) حسین بن عبدالله بن عبدالرحمن بن ابی بکر حضرمی شافعی صوفی. بسال ۹۷۹ ه . ق. در تریم (حضرموت) درگذشت. او راست: الفصول الفتحیه فی التصوف. (از معجم المؤلفین ج۳).

بافضل.

[فَ] (اِخ) حضرمی، جمال الدین بن عبدالله بن عبدالرحمن فقیه محقق عابد زاهد حضرمی الولاده (بسال ۸۴۰ ه . ق.) سعدی العشیره شافعی مذهب عدنی مسکن و مدفن، مشهور به بافضل و بقولی محمد بن عبدالله(۱)فقیه بود، تألیفات او عبارت است از: شرح المدخل، العدهٔ والسلاح لمتولی عقود النکاح، مختصر الانوار، مختصر قواعد زرکشی، مقدمهٔ الحضرمیه فی فقه السادهٔ الشافعیه. او

ظاهراً بسال ۹۰۳ ه . ق. در ۶۳ سالگی در عـدن در گذشت. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۳۶ و ۳۳۰) (معجم المطبوعات). او در تریم تولـد یافت و برای تـدریس به عـدن رفت و در همانجا مرد. (الاعلام زرکلی ج ۶ ص۲۳۲). (۱) - بافضل محمد بن احمدبن عبدالله. (دیوان الاسلام).

بافضل.

[فَ] (اِخ) حضـرمی. عبدالله بن عبدالرحمن بن ابی بکر بافضل حضـرمی سـعدی مذحجی، او از بنی سـعد طایفه ای از مذحج و فقیه شافعی بود. بسال ۸۵۰ ه . ق. در تریم تولد یافت و به شـحر و سـپس عدن و حرمین مهاجرت کرد و سـپس به حضرموت بازگشت و در شحر بسال ۹۱۸ ه . ق. درگذشت. مؤلفات فراوان دارد از آنجمله: المقدمهٔ الحضرمیه فی فقه الشافعیه، حجج القواطع فی الوصل و القاطع، الفتاوی، و رساله ای در علم فلک، و لوامع الانوار فی فضل القائم بالاسحار. (از الاعلام زرکلی ج۴ ص۲۳۲).

بافق.

(اِخ) (جبال...) از منشعبات سلسلهء جبال مرکزی ایران که از یزد گذشته به کوه جوپار و جبال بارز کرمان می پیوندد.

بافق.

(اِخ) (قصـبهء...) قصـبهء مرکزی بخش بافق شهرسـتان یزد که در ۱۰۰ هزارگزی جنوب خـاور یزد واقع و مشـخصات آن بشـرح زیر است: مرکز قصـبه در جلگه واقع شده و هوای آن گرم و آب آن کمی شور است. بناهای قصـبه قدیمی بوده و در حدود ۱۲۴۵ خانه دارد. مختصات جغرافیائی آن بدین شـرح است: طول شرقی ۵۵ درجه و ۲۴ دقیقه از نصف النهار گرینویـچ و عرض ۳۱ درجه و ۳۵ دقیقه شـمالی و ارتفاع آن از سـطح دریا ۱۰۰۴ گز است و بـا طهران ۱۳ دقیقه و ۴۰ ثـانیه اختلاف ساعت دارد. آب زراعتی آنجا از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و ارزن و پنبه و روناس و سر درختی های آن خرما و نارنج و پسته میباشد. شغل اهالی زراعت و صـنایع دستی آنـان صـابون پزی و کربـاس بافی و بادبزن و طناب بافی است که از الیاف درختان خرما تهیه میشود. جادهء بافق به یزد اتومبیل رو است. قصبهء بافق ۶۲۲۸ تن جمعیت دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بافق.

(اِخ) (بخش...) در فرهنـگ جغرافیـایی آمـده است: یکی از بخشـهای یـازده گانهء شهرسـتان یزد که در خاور این شهرسـتان واقع و حدود مشـخصات آن بشـرح زیر است: از شـمال به دشت لوت و بخش خرانق، از جنوب به شهرستان رفسنجان و بخش نیر، از خاور به کرمان و از باختر به بخش خرانق و بخش نیر. دهسـتان حومهء بافق جلگه و هوای آن گرم و سوزان است ولی قسمت خاوری این بخش یعنی دهسـتان بهاباد به علت کوهسـتانی بودن هوای آن نسبةً معتدل است. در این بخش دو رشته ارتفاع از طرف جنوب خاور بطرف شـمال باختر کشـیده میشود که بترتیب عبارتند از: ۱ - رشـتهء ارتفاع مرکزی که تقریباً حـدفاصل بین دهسـتان حومهء بافق و دهستان بهاباد محسوب میشود. ۲ - رشـتهء ارتفاعات باریک کوه بافق که حد فاصل بین بخش بافق و بخش نیر میباشد. رودشور که از ارتفاعات شهرسـتان کرمان سرچشـمه میگیرد به کویر بافق که در مرکز این بخش واقع شـده میریزد. آب زراعتی بخش در مناطق کوهسـتانی از چشـمه و قنات و در قسـمتهای مسـطح از قنات تأمین میشود. محصول عمـدهء آن گنـدم و جو و خرما و پنبه و روناس است و شـغل اهـالی زراعت و صـنایع دستی زنـان کربـاس بـافی است. در ۹ هزارگزی شـمال خـاوری قصـبهء بافق کوهی است بنام چغـارت که معـدن آهن در آن موجود است ولی هنوز اسـتخراج نشـده است. معـادن سـرب و زغـال سـنگ و پنبهء نسوز در نارگار

وجود دارد. طرح راه آهن قم به یزد و کرمان از بافق و نزدیکی معدن آهن گذشته و بکرمان منتهی خواهد شد. قراء این بخش بوسیلهء راههای ارابه رو و مالرو بیکدیگر مربوط میشوند. این بخش از دو دهستان بشرح زیر تشکیل میشود: دهستان حومهء بافق که دارای ۲۴ آبادی است و ۸۶۳۹ تن جمعیت دارد. دهستان بهاباد که دارای ۲۶ آبادی و حدود ۵۶۳۴ تن جمعیت است. بنابر آمار جدید، بخش بافق از ۵۰ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن بخش حدود ۱۴۲۷۳ نفر است. قراء مهم دهستان حومهء بافق عبارتند: از باجگان، مبارکه، شیطور، قطرم. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰). شواهد تاریخی : وقتی سلجوقشاه با این ارتش و پنجاه سوار که با ایشان بود در میان بافق و بهاباد بر هزار سوار یزدی زدند و یک کس سلامت بیرون نگذاشتند. (تاریخ سلاجقه محمد بن ابراهیم ص۳۱). و باین بهانه بافق و بهاباد و سر حد کرمان و کوهبنان و راور و غیر هما میخورد. (همان کتاب، ص۸۹). در تاریخ وزیری نیز از بافق در چند جای سخن رفته است: [ولیخان افشار]لشکر کرمان را برداشته از راه کوهبنان و بافق به طبس راند. (تاریخ وزیری چ باستانی پاریزی ص۲۷۶). در جنگهای ایران و عثمانی زمان شاه عباس کبیر تفنگچیان کرمانی خدمات نمایان کردند خصوص تفنگچیان بلوک بافق که آحاد و افراد آنها مورد التفات شاه گردیده انعام گرفتند و شهر و قلعهء شماخی در پنجم صفر سنهء هزار و شانزده مفتوح شد. (همان کتاب ص ۲۸۱). و رجوع به فهرست اعلام همان کتاب شود. لسترنج آرد: تقریباً در پنجاه میلی باختر کوه بنان و در حاشیهء کویر بزرگ نیمه راه یزد امروز دهکدهء بافق واقع است. در کرمان دو محل است که نام آنها با هم شباهت کامل دارد: بافق و بافت یا بافد. بافت در هشتاد میلی جنوب شهر کرمان و بافق در دویست میلی شمالی است. (سرزمینهای خلافت شرقی ص۳۳۲).

بافکار.

(ص مرکب) بافنده. جولاهه. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء). مخفف بافنده کار. (انجمن آرای ناصری). نساج. حائک. مرکب از باف و کار یعنی بافنده. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱) جولاه. (گنج بازیافته، تألیف دبیرسیاقی ص۳۳ از سروری) : بافکاری بود در شهر هری داشت زیباروی و رعنا دختری.لبیبی.

بافکی.

[فَکْ کا] (اِخ) ناحیتی است به موصل از نواحی نینوی نزدیک خازر، که از مجموعهء چند قریه بهمین نام تشکیل شده است. تل عیسی و بیت رثم و قادسیه و زارعهٔ و سعدیه نیز جزء این قریه محسوب میشوند. (از معجم البلدان) و (مراصد الاطلاع).

بافل.

[فَ] (ص) احمق. سفیه. نادان. (ناظم الاطباء). اما ظاهراً همان باقل است که به اشتباه چنین ضبط شده.

بافن.

[فَ] (ص مرکب) (از: با + فن) دارای فن. ذوفن.

بافن.

[فَ] (اِخ)(۱) ویلیام بافن دریانورد مشهور انگلیسی که بسال ۱۵۸۴ م. بدنیا آمد و بسال ۱۶۲۲ م. درگذشت. در سفر اکتشافی که بسال ۱۶۱۵ م. به دریاهای شمالی کرد تا مدار ۷۸ درجهء شمالی پیشرفت و سفرنامه ای نیز در مشاهدات خود نوشت. بافن در ایران،

در محاصرهء جزیرهء هرموز هنگامی که میخواست پرتقالیها را از ایران براند کشته شد. و نیز رجوع به بافن در قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Baffin.

بافن.

[فَ] (اِخ) (دریای...) نام قسمتی از اقیانوس اطلس که بین سرزمین گروئنلند و نواحی قطبی قرار گرفته و به وسیلهء ترعه داوی(۱) به اقیانوس اطلس متصل میشود. کشتی رانی در این دریا در بیشتر ایام سال بعلت وجود کوههای یخ مشکل است. این دریا بسال۱۶۱۶ م. بوسیلهء بافن دریانورد انگلیسی کشف شد. (۱) - Davis.

بافندگی.

[فَ دَ / دِ] (حامص) عمل بافنده. جولاهگی. انتساج. (ناظم الاطباء). نساجی. حیاکت. نسج. جولاهی. حوک. معمولاً هر بافته ای از گره خوردن یا زیر و زبر افتادن و یا از زبر و زیر یکدیگر رد شدن دو تار و رشته، در دو جهت عمودی و افقی تشکیل شود. معمولا رشتهء عمودی طول پارچه را شامل میشود و تار افقی عرض پارچه را. تار افقی بهر یک از نخها و رشته های عمودی باید گره بخورد یا اینکه یک در میان از زیر وروی نخهای عمودی رد شود و ظرافت پارچه و بافته بستگی به قطر رشته و نخ دارد. البته این ساده ترین نوع بافندگی است. رشته عمودی تار و رشتهء افقی پود نامیده میشود. با تغییر رنگ و تعدد پودها، نوع رنگ و نقش بافته تغییر خواهد کرد. پس از تاب زدن و گره زدن یا از لارد کردن پودها و تار، بوسیلهء آلتی که آنرا معمولا «شانه» مینامند پودهای گره خورده یا از لارد شده را کوفته و بهم نزدیک میکنند که فاصله ای بین دو پود پدید نیاید و بافته محکم و متصل شود. بافندگی از قدیمترین هنرهای آدمی است و از عهد نئولیتیک(۱) آدمی بآن آشنا شده است. در عهد مفرغ ظاهراً لباسهایی از پشم می بافته اند. مصریها و ایرانیان و آسوریها این هنر را در ادوار اولیهء تاریخ ترقی دادند. یونان و روم نیز در این هنر پیشرفتهائی داشته اند. در قرون وسطی، پارچه ها و بافته های شرقی بود که بازارهای اروپا را رونق میداد و فقط از قرن ۱۲ م. بود که ابریشم بافی در بیزانس رو به ترقی گذاشت. قرن هیجدهم کارگاههای بافندگی را با استفاده از قوهء بخار و سرانجام برق به منتهای وسعت و ترقی رساند :هوشنگ... دیوان را قهر کرد و آهنگری و درودگری و بافندگی پیشه آورد. (نوروزنامه). (۱) - Neolithique.

بافنده.

[فَ دَ / دِ] (نف) آنکه بافتن کار دارد. آنکه بافد. (از ناظم الاطباء). نساج. جولاهه. (آنندراج) (شعوری). حائک. جولاه. ناسج. پای باف. گوفشانه. شاتن. (منتهی الارب). واشیه. (منتهی الارب). وصاد [وَ ص صا] (منتهی الارب) : بوریاباف اگر چه بافنده ست نبرندش بکارگاه حریر.سعدی (گلستان). از کمانی سست، سخت انداختن کار هر بافنده و حلاج نیست.جامع التمثیل. سخنهایت کنی چون در خوشاب مشو بافندهء لفاف و کذاب. (از فرهنگ شعوری ||). در شعر ذیل ظاهراً بمعنی سخن باف و استدلال کننده و نکته سنج است : عقل بافنده ست منشان عقل را بر تخت عشق آسمان عشاق را و ریسمان جولاه را. سنائی ||. بمجاز، بیهوده گوی. احمق. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۲).

بافنگ.

[فَ] (اِ) بافنگ. یک قسم جانوری چارپا که خز نیز گویند. (ناظم الاطباء). و رجوع به بافنگ شود.

بافنگ.

[فَ] (اِ) بافنک. یک قسم جانور چارپا که خز نیز گویند. (از ناظم الاطباء). نوعی از سمور و سنجاب. (آنندراج) جانوری است که زرداوه گویند و از پوست آن پوستین لطیف درست میکنند و شبیه سمور است. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۴).

بافو.

(اِخ)(۱) نام مادر سلطان محمد سوم و زن سلطان مراد ثالث پادشاه عثمانی و معروف به صفیه (در اعلام النساء: طاهره) است. وی دختر یکی از حکام ونیزی کورفو(۲) و بس زیبا بود و در حدود ۱۵۶۰ م. بدنیا آمد و در جوانی بوسیلهء دریانوردان ترک ربوده شد و به حرم سلطان مرادخان ثالث عثمانی در آمد. این زن در دربار عثمانی نفوذ فراوان یافت ولی سرانجام در حدود سال ۱۶۰۳ م. مورد خشم نواده اش سلطان احمدخان سوم قرار گرفت و دستش از امور کوتاه شد و عاقبت زندانی گشت و در ۱۶۱۵ م. درگذشت.(۳) و رجوع به اعلام النساء ج۱ ص۱۰۸ شود. (۱) – ۳) .Corfou – (۲) .Baffo) – در اعلام النساء نام این زن باشتباه باقو ذکر شده است.

بافور.

(اِ) وافور. شاید از واپور، باشد؟(۱)رجوع به وافور شود. – راه بافور؛ (راه وافور) نامی که در تداول عامه به محله و خیابانی بجنوب شهر قزوین داده شده است و این تسمیه را سبب عبور و توقف وسائط نقلیه موتوری بوده است. (۱) – Vapeur.

بافه.

(۱) [فَ / فِ] (اِ) باقه. دستهء علف یا محصول درو شده. تودهء بریده شده از علف یا قصیل. بغل. دستهء درووه و گرد کرده از یونجه و گندم و جو و غیرآن. (این کلمه در چهار محال بختیاری و دهات کرمان بدین معنی بکار میرود ||). دستهء تره. (مهذب الاسماء). و رجوع به باقه شود. (۱) – مؤلف آرد: بمعنی حزمه، غلط است و باقه صحیح است ولی در چهار محال من بافه را بافاء موحده معمول و شایع دیدم بمعنی دسته و حزمه.

بافی.

(حامص) مخفف بافیدن صورت دیگر از بافتن. در ترکیبات چون: گیس بافی، گیسوبافی. و نیز رجوع بشواهد بعد شود (||. اِ) بمعنی محل بافتن چون پارچه بافی. اما در هر دو معنی جز در ترکیب بکار نرود و جداگانه مورد استعمال ندارد. در ترکیبات افادهء دو معنی کند، نخست معنای مصدری بافتن و دیگر معنای محل و موضع بافتن: بوریابافی. پارچه بافی. پیچه بافی. جاجیم بافی. جوراب بافی. چلواربافی. حریربافی. حصیربافی. دست بافی. روبنده بافی. ریسمان بافی. زنبیل بافی. زیلوبافی. سبدبافی. فرش بافی. شعربافی. شال بافی. قالی بافی. قیطان بافی. کانوابافی. کرباس بافی. گلیم بافی. گونی بافی. گیوه بافی ||. و در شواهد زیر بمعنی بهم کردن، ساختن و گفتن است: خیال بافی. دروغ بافی. عرفان بافی. فلسفه بافی. منفی بافی. و رجوع به بافتن شود.

بافی.

(ص نسبی) منسوب به باف از قرای خوارزم. (از معجم البلدان).

بافی.

(اِخ) عبدالله بن محمد بن عیسی، مکنی به ابومحمدبن الاسلمی، معروف به ابن الاسلمیه. فقیه و ادیب و از اهل آندلس و از شهر الفرج معروف به وادی الحجاره بود، کتبی دارد، از آنجمله: تفقیه الطالبین، والارشاد در اشربه و احکام آن. (از الاعلام زرکلی ج ۴ ص۲۶۵). ابومحمد عبدالله بن محمد بافی ادیب فقیه شافعی بود و بسال ۳۹۸ ه . ق. در بغداد درگذشت. ازو است: علی بغداد معدن کل طیب و مغنی نزهة المتنزهینا سلام کلما جرحت بلحظ عیون المشتهین المشتهینا دخلنا کارهین لها فلما الفناها خرجنا مکرهینا و ماحب الدیاربها، ولکن امرّ العیش فرقة من هوینا. و هم گوید: ثلاثة ما اجتمعن فی واحد الا واسلمنه الی الاجل ذل اغتراب وفاقة و هوی و کلها سابق علی عجل.(از معجم البلدان). او بسیار بدیهه گوی و نیکو محضر بود روزی بدیدار یکی از دوستان خود رفت و وی را در خانه نیافت، آنگاه این دو شعر را بدو نوشت: کم حضرنا فلیس یقضی التلاقی نسئل الله خیر هذا الفراق ان اغب لم تغب وان لم تغب غب مت کان افتراقنا باتفاق. (از ریحانة الادب ج ۱ ص۱۳۶).

بافی.

(اِخ) دهی است از دهستان انگهران بخش کهنوج شهرستان جیرفت که در ۲۱۱ هزارگزی جنوب کهنوج و ۵ هزارگزی شمال خاوری راه مالرو انگهران به میناب واقع است و ۴۰ تن سکنه دارد. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بافیدن.

[دَ] (مص) بافتن. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (فرهنگ شعوری). نسج. حیاکت : آنچه پنجه سال بافیدی بهوش زان نسیج خود بغلطاقی بپوش.مولوی. بعد از آن قوم دگر از روزنش مطلع گشتند بر بافیدنش.مولوی. یا تو بافیدی یکی کرباس تا خوش بسازی بهر پوشیدن قبا.مولوی. و رجوع به بافتن شود.

بافین.

(اِخ) نام امیرالبحر انگلیسی. رجوع به بافن و همچنین به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۰۰ شود.

بافیون.

(اِ) باسیون. سعله است. (تحفهء حکیم مؤمن). سعد را گویند. (فهرست مخزن الادویه).

بافیه.

[یِ](۱) (اِخ) مجسمه ساز معروف فرانسوی که در سال ۱۸۵۱ م. بدنیا آمد، در مدرسهء هنرهای زیبای نه ور(۲) تحصیل کرد و سپس به پاریس آمد. اثر عمدهء او مجسمهء شارلوت کوردای و لوئی نهم است. (۱) – Nevers – (۲) .(Eugene) Baffier.

بافیه.

[یَ] (اِخ) ضبطی دیگر از پاویا(۱) از محال مجریط «مادرید» اسپانیا که فرانسوای اول پادشاه فرانسه در جنگی که در همین محل با شارل کن کرد به دست او اسیر شد. (رجوع به الحلل السندسیة ج ۱ ص ۳۴۶ و ۳۵۳ شود). (۱) – Pavia.

باقٍ.

[قِن] (ع ص) برابر فانی. باقی. (تاج العروس). و رجوع به بقا و باقی شود.

باقا.

(اِخ) دهی است از توابع نابلس. (الاعلام زرکلی ج ۸ ص ۴۱).

باقات.

(ع اِ) جِ باقهٔ. دسته. بافه. رجوع به باقه شود.

باقارا.

(اِخ) (تلفظی از باگارا) قصبهء مرکز ناحیهء ولایت مورت و موزل فرانسه. رجوع به باکارا(۱) و همچنین به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۰۰ شود. (۱) - Baccarat.

باقالا.

(اِ) باقلی. (مهذب الاسماء). باقله. باقلا. و رجوع به باقلا شود.

باقانی.

[ ] (اِخ) منسوب به باقا از قرای نابلس. (الاعلام زرکلی ج ۸ ص ۴۱).

باقانی.

(اِخ) محمودبن برکات ملقب به نورالدین. فقیه حنفی دمشقی بود که در فقه حنفی آثاری دارد، او راست: مجری الانهر فی شرح ملتقی الابحر و تکملهٔ البحرالرائق فی شرح الکنز. او منسوب به باقا از قرای نابلس است، اص از آنجا بود ولی در دمشق متولد شده و در همین شهر بسال ۱۰۰۳ ه . ق. درگذشت. (از الاعلام زرکلی ج ۸ ص ۴۱).

باقتره.

[تَ رَ] (اِخ) ضبطی از کلمهء باختر و باکتریا (خراسان قدیم و حدود بلخ). رجوع به باختر و باکتریا و همچنین قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۰۱ شود.

باقتریان.

[تَ رَ] (اِخ) صورتی از باکتریا، خراسان قدیم. باختر. باکتریا. رجوع به باکتریان و قاموس لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص ۳۵ شود.

باقتریانه.

[تَ نَ] (اِخ) باختر. باکتریان. رجوع به باکتریان ونیز رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۱ شود.

باقچه.

[چَ / چِ] (ترکی، اِ) بقچه. به معنای صرّه و یا خرقه و پوشاک آمده است. پارچه و کیسه ای که در آن پول و سکه ریزند. و بقشه واحد پول یمن نیز از همین کلمه مشتق شده است. (از نقودالعربیهٔ ص ۱۶۸). ظاهراً همان بقچه است.

باقخوس.

(اِخ) ضبطی از کلمه باقوس و باکوس رب النوع شراب در یونان قدیم. و رجوع به باکوس و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۱ شود.

باقخیلید.

(اِخ) یکی از شعرای یونان باستان. و رجوع به باکیلید و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۱ شود.

باقداری.

[قِ را] (اِخ) از قرای بغداد است نزدیک اَوانا. فاصلهء از آنجا تا بغداد ۴۰ میل است. در آنجا پارچه هایی از پنبه بافته میشود که در بغداد معروف و مثل است. (از معجم البلدان و مراصدالاطلاع).

باقداری.

[قِ] (ص نسبی) منسوب به باقداری از محال بغداد.

باقداری.

[قِ] (اِخ) ابوبکرمحمدبن ابی غالب بن احمد باقداری نابینا از حفاظ بود. در اوایل عمر به بغداد آمد و در همانجا در ذی حجهٔ ۵۷۵ ه . ق. وفات یافت و در مقبرهء باب البصره نزدیک رباط زوزنی مدفون شد. (از معجم البلدان).

باقداری.

[قِ] (اِخ) ابوعبدالله محمد بن ابی غالب بن احمد باقداری از رواهٔ بود و در جمادی الاولی سال ۶۰۴ ه . ق. در بغداد وفات کرد. (از معجم البلدان).

باقدرا.

[قَ] (اِخ) از قرای شرقی بغداد در راه خراسان است. (از معجم البلدان و مراصدالاطلاع).

باقدرایی.

[قَ] (ص نسبی) منسوب به باقدرا از قرای بغداد.

باقدرایی.

[قَ] (اِخ) حسین بن علی بن مهجل ابوعبدالله ضریر باقدرایی. مقری بود و در ربیع الاول سال ۵۸۲ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

باقدم.

(اِ) عاقبت کار باشد از هر شغلی و کاری. (اوبهی). اما ظاهراً مصحف بافدم (= به افدم) است بمعنای عاقبت و پایان و سرانجام، رجوع به باقدم و نیز رجوع به افدم شود.

باقر.

[قِ] (ع ص) شکافنده و گشاینده و وسعت دهنده. (از اقرب الموارد). شکافنده و گشاینده و فراخ کننده. (از منتهی الارب). شکافنده و گشاینده. (ناظم الاطباء ||). مرد بسیار علم. (آنندراج) (غیاث اللغات): هو باقر علم؛ یعنی او وسعت دهندهء علم و متبحر در علم است. (ناظم الاطباء ||). مرد بسیار مال. (آنندراج) (غیاث اللغات ||). اسد که چون بر شکار پیروز شود شکم او را بدرد و بشکافد. (از اقرب الموارد) (از تاج العروس). شیر که اسد باشد. (از منتهی الارب). شیر بیشه. (ناظم الاطباء). شیر درنده. (آنندراج) (غیاث اللغات ||). گاو. (مهذب الاسماء). ج بواقر. اسم جمع (بروایت لیث) باقر جماعهٔ بقر باشد با شبانانش، مثل جامل که جماعهٔ شتران بود باساربانان. و در جمهرهٔ ابن درید آمده است که باقر و بقیر جمع بقر باشد. (از تاج العروس). گروه گاوان با گاوچرانان و آن اسم جمع است. (از اقرب الموارد) . باقر و بَقیر و بَیقور و باقور و باقورهٔ اسم جمع. (منتهی الارب). و رجوع به بقیر و بیقور و باقور و باقورهٔ شود ||. رگی است در مآقی. (از اقرب الموارد) (تاج العروس). رگی است در بیغولهء چشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). طائری است ابلق یا خاکسترگون یا سپید. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). ج، بَقَر.

باقر.

[قِ] (اِخ) امام محمد. لقب امام [پنجم]ابی عبدالله و ابی جعفر محمد بن امام علی زین العابدین بن امام حسین بن علی بن ابی طالب باشد. وی بسال ۵۷ ه . ق. در مدینه تولد یافت، مادرش فاطمه دختر حسن بن علی بود، ۵۷ سال زندگی کرد و در مدینه بسال ۱۱۴ ه . ق. درگذشت و در بقیع نزد پدرش بخاک سپرده شد. این لقب بمناسبت تبحر امام در علوم بایشان داده شده است. (از تاج العروس) (منتهی الارب). چه او علوم النبیین را میشکافت. (یادداشت مؤلف). ولادت آنحضرت روز دوشنبه سیم صفر یا در غرهء رجب سال ۵۷ ه . ق. در مدینهء منوره واقع شد. آن حضرت در واقعهء کربلا حضور داشت و در آنوقت چهار سال از سن مبارکش گذشته بود، مادرش حضرت فاطمه دختر امام حسن مجتبی بود که او را ام عبدالله میگفتند، القاب شریفه اش باقر و شاکر و هادی است. در تذکرهء سبط ابن الجوزی مسطور است که آنحضرت را باقر نامیدند از کثرت سجود آن حضرت، و بعضی گفته اند که آن حضرت را بسبب غزارت و کثرت علمش باقر نامیدند. نقش نگین آن حضرت «العزهٔ لِلّه» و «العزهٔ للّه جمیعاً» بوده. در تاریخ وفات آن حضرت اختلاف است و اقرب احتمال آن است که روز دوشنبه هفتم ذی حجهء سال ۱۱۴ ه . ق. اتفاق افتاده است در

مدینهء مشرفه، و این در ایام خلافت هشام بن عبدالملک بود، و گفته شد که آن حضرت را ابراهیم بن ولیدبن عبدالملک بن مروان به زهر شهید کرده و شاید به امر هشام بوده، و قبر مقدس آن حضرت باتفاق در بقیع واقع شده در پهلوی پدر و جد بزرگوارش حضرت امام حسن. اولاد آن حضرت بروایت شیخ مفید و طبرسی و دیگران از ذکور و اناث هفت نفرند: ابوعبدالله جعفربن محمد و عبدالله از بطن ام فروه دختر قاسم بن محمد بن ابی بکر، ابراهیم و عبیدالله از بطن ام حکیم و هر دو در ایام حیات پدر در گذشتند، علی و زینب و ام سلمه که از ام ولد بودند (بعضی گویند ام سلمه از مادر دیگر بوده است). (از منتهی الآمال ج ۲ ص ۷۸). و رجوع به محمدباقر، و همچنین به حبیب السیر چ خیام ج ۲ ص۶۸ - ۷۰ و تذکرهٔ الاولیاء عطار ج ۲ ص۲۶۶ و کتب تواریخ اسلامی شود : سپس باقر و سجاد روم در ره دین تو بقر رو سپس عامه کایشان بقرند. ناصرخسرو.

باقر.

[قِ] (اِخ) نام قریه ای در ترکمنستان شوروی مابین عشق آباد و فیروزه. اخیراً از جهت کشف آثار تاریخی در پایهء سلسلهء کوپت داغ نزدیک قریهء باقر حفریاتی شده است و آثار قدیم معبد پارتیها و آلات و اسباب چندی که مربوط به مراسم دینی آنها بوده در محل مذکور کشف و ثابت شده است که شهر نسا پایتخت قدیم دولت پارت که بکلی مفقودالاثر بوده و علماء آثار قدیمه قرنهای متمادی در تفحص آن بودند، در آن محل مدفون است. عملیات حفاری تعقیب شده و تاکنون قسمتی از غرفات معبد و راه زیرزمینی که معبد را تا قصر سلطنتی مربوط میداشته و خطوط معابر عمده از زیرخاک بیرون آمده است. قطر دایرهء این شهر ۴ هزارگز و نیم است و در اطراف آن دیواری بارتفاع ۸ گز کشیده شده بود. در وسط شهر از چهار طرف خیابانهای وسیع دیده میشود که بوسیلهء گودال عمیقی در مرکز بهم وصل میگردد. گودال مذکور از قرار معلوم آب انبار بزرگی بوده است که در مرکز شهر واقع بود و بواسطهء نقب های زیرزمین با چشمه های کوپت داغ ارتباط می یافته است. در نتیجه حفریات دو مجسمه و یک کلهء شیر که از گل پختهء سرخ رنگ میباشد یافته اند. (از ایران باستان پیرنیا ج ۳ ص۲۶۴۲).

باقر.

[قِ] (اِخ) اصفهانی. از شعرای پارسی گوی، که در اصفهان پرورش یافت و از شعرای دربار شاه سلیمان صفوی بود و در اواسط قرن دهم ه . ق. درگذشت. از اوست: اضطراب دل نمیدارم و لیکن نامه ام همچو نبض خسته بربال کبوتر می طپد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۱).

باقر.

[قِ] (اِخ) داماد. شمس الدین محمد باقربن محمدالحسینی استرابادی معروف به داماد از علمای بزرگ معقول عصر صفوی ساکن اصفهان بود. به فارسی و عربی شعر میسرود. از تألیفات او القبسات و الصراط المستقیم و الحبل المتین و شارع النجاهٔ و عیون المسایل را میتوان نامبرد. در اواخر عمر به زیارت عتبات رفت و بسال ۱۰۴۰ ه . ق. در آنجا وفات یافت. (از معجم المطبوعات ج ۱ ص۸۶۰) و رجوع به محمد باقر و داماد و میرداماد شود.

باقر.

[قِ] (اِخ) بهبهانی. از مؤلفان متأخر صوفیه بود. رجوع به غزالی نامه ص۱۰۷ شود.

باقر.

[قِ] (اِخ) تبریزی. میرزا باقر قاضی زادهء تبریزی از شعرای فارسی گوی و اهل تبریز بود. از اوست: بر زمین نتوان فکندن هر که را برداشت عشق صورت منصور را بردار میباید کشید. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۱).

باقر.

[قِ] (اِخ) شاملو. محمدباقر بیک متخلص به باقر از امیرزادگان ایران است. بهمراه نادرشاه بهندوستان رسیده، بعد از مراجعت شاه در ایران بخدمتی مأمور گردیده بود، با آنکه خدمت را موافق حکم سرانجام می نمود روزی که بحضور جمیع امرا معاتب شد از فرط غیرت به کاردی که در کمر داشت روبروی شاه خود را هلاک ساخت. خان واله مرحوم نوشته که هنگام ورود شاه جهان آباد این ابیات خود را بخط خود نوشته بمن داده بود: دامی نگسستم قفسی را نشکستم صیاد جفاپیشه چرابست پرم را. بردند ز کف قوت گیرائیم افسوس روزی که رساندند بدامان تو دستم. هر سبزه که از خاک شهیدان تو برخاست چون لالهء دل سوخته داغ جگری داشت. (از تذکره سفینهء هندی ص۲۶). او از شعرای فارسی زبان و از طایفهء شاملو بوده. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۱ شود.

باقر.

[قِ] (اِخ) شیرازی. از شعرای پارسی گوی که در جراحی و کحالی نیز مهارتی داشته است. از اوست: یار ما را از تمنا سیر نتوانست کرد آفتاب این ذره را تسخیر نتوانست کرد عمرها کوشید در آبادی ما روزگار آخر این ویرانه را تعمیر نتوانست کرد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۱) شود.

باقر.

[قِ] (اِخ) شیرازی. ملاباقر شیرازی از شعرای پارسی گوی که به هندوستان کوچید و بخدمت علی ابراهیم خان درآمد. از اوست: چون خرامان در چمن آن سرو موزون میشود درمیان لاله و گل بر سرش خون میشود. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۲).

باقر.

[قِ] (اِخ) قمی طبیب. از اطباء قرن یازدهم ایران. در تحفهء حکیم مؤمن بعنوان «از حکیم محمدباقر قمی» از او نقل میکند. تحفه، قسم دوم، باب دوم ورق ۱۴۵ چاپی: حب نزله از مرحوم حکیم محمدباقر قمی: زعفران، بزرالبنج، افیون، صمغ عربی، تخم کاهو، بنج، لفاح، رب سوس و نشاسته. (از تحفهء حکیم مؤمن چ جدید ص۳۲۳).

باقر.

[قِ] (اِخ) کاشی. از شعرای پارسی گوی مقیم هند: مشهور به باقرخورده (خرده؟) اصلش از کاشان بود و از آنجا به هندوستان رفته و هم در آنجا بوطن معهود شتافت. صاحب دیوان است. از اوست: شب نالهء من گوشزد مرغ چمن شد بیچاره گرفتار گرفتاری من شد. گویند در مدح ابراهیم عادلشاه قصاید گفته و جایزه نیافته و در این حال معلوم میشود که مولانا ظهوری خراسانی مداحی آن شاه کرده وصلهء معقول یافته، بعد از استماع این خبر آتش حسد در کانون سینه مشتعل شده این رباعی را گفته بخدمت آن پادشاه

فرستاده جایزه یافت: خوارند دو جا بدهر ارباب سخن نزد شه غزنین و شهنشاه دکن بیجا صله بردند ظهوری و حسن بی جایزه ماند شعر فردوسی و من. (تذکره آتشکدهء آذر ص۲۴۱). او در قرن ۱۱ ه . ق. از کاشان به هندوستان مهاجرت نموده است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۲ شود.

باقر.

[قِ] (اِخ) گوغری. از سران طوایف کرمان که در زمان حملهء آقا محمدخان قاجار بکرمان، با باباخان همراهی و همکاری کرده است. (از تاریخ وزیری کرمان ص۳۵۵).

باقر.

[قِ] (اِخ) محمد بن علی رضا ملقب به باقر. او راست: جامع الشواهد مبنی بر شرح شواهد شرح الامثله و شرح التصریف العزی و الشافیه. (از معجم المطبوعات ج ۲ ص۱۶۳۱).

باقر.

[قِ] (اِخ) (ملک...) نام برادر ملک حسین از امرای کرت. میرخواند آرد: بعد از معاودت امیر قزغن، کار ملک حسین روی به تراجع نهاد... و امراء غور بر او استیلا یافته،... کار بجایی رسید که بعضی از آن طایفه اتفاق کردند که ملک حسین را گرفته برادرش باقر را بر سریر سلطنت نشانند. ملک فرصت غنیمت شمرده در شهور سنهء ۷۵۳ ه . ق. بماوراءالنهر شتافته... چندی بعد به دارالسلطنهء هرات بازگشته به قلعه رفت و اشارت فرمود تا برادرش را که غوریان به پادشاهی برداشته بودند بگرفتند و در یکی از قلاع محبوس کردند. ملک باقر پس از چندگاه از حبس نجات یافته به شیراز شتافت و همانجا بسر میبرد تا وفات یافت. (از حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص۳۸۲ و ۳۸۳).

باقر.

[قِ] (اِخ) میرزا. منشی تقی خان درانی حاکم طاغی کرمان که به دست همان تقی خان به اقبح وجهی کشته شد. و رجوع بتاریخ وزیری ص۳۲۷ و ۳۲۹ شود.

باقر.

[قِ] (اِخ) میرزا. از شعرای پارسی گوی مقیم هندوستان، خواهرزادهء خواجه حسن ثنایی است... طبعش بد نیست و این بیت از اوست: چنان مستغرق کفرم که گر تسبیح زاهد را بخاطر بگذرانم رشتهء زنار میگردد. (تذکرهء مجمع الخواص ص۲۶۱). از شعرای ایران و اهل اصفهان است. از اوست: ز جذب دوستداریهای من در نیم ره ماند خدا ناکرده از طاق دل من گر کسی افتد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

باقر.

[قِ] (اِخ) میرزا. در ایام سلطنت نادرشاه افشار کلانتر لارستان بوده است و در سال ۱۱۴۶ ه . ق. طغیان کرده ولی بدستور نادر

بوسیلهء حکام کرمان و فارس منکوب و فراری شد. رجوع به حواشی تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی ص۳۰۳ شود.

باقر.

[قِ] (اِخ) (... واعظ) حاجی ملا باقر واعظ از مشاهیر فضلا و وعاظ دورهء ناصرالدین شاه و مؤلف کتاب نفیس «جنهٔ النعیم فی احوال السید عبدالعظیم» در شرح حال حضرت عبدالعظیم مدفون در شهر ری است. مرحوم حاجی ملاباقر غالباً در مدرسهء خازن الملک نزدیک بازار اُرسی دوزهای تهران در تمام ایام رمضان وعظ میکرد و صدای گرفته ای داشت که اگر قدری دور از منبر او می نشستند بعسرت شنیده می شد. در مجالس وعظ او ازدحام میشد و مردم قب جا می گرفتند. وی واعظی معتدل و نسبةً باسواد و بافضل و از مبالغه ها و اغراقات خارج از عقل و قیاس که شیوهء بعضی از وعاظ عامی است بکلی مبرا بود چون مرد عالم مطلعی بود طلاب و اهل فضل نیز در پای مجلس او بر یکدیگر سبقت میگرفتند، وی در روز جمعه بیست و یکم ربیع الاول سال هزار و سیصد و سیزده قمری در مشهد مرحوم شد. (از وفیات معاصرین قزوینی، مجلهء یادگار سال ۳ شمارهء ۴).

باقر.

[قِ] (اِخ) از شعرای پارسی گوی و از سادات یزد بود. از اوست: آن شب که بلا بر این ستمکش بارد از دیدهء شب شراب بی غش بارد در گریه ندیده ای بدین بوالعجبی کز دیده بجای آب، آتش بارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۲).

باقر.

[قِ] (اِخ) خان. سالار ملی. رجوع به باقرخان شود.

باقر.

[قِ] (اِخ) چای. رودی است در آناطولی که از دهستان دمیرچی طاغ سرچشمه میگیرد و از ولایت سنجاق و صاروخان میگذرد آنگاه وارد خلیج چاندارلی میشود. این رود را در قدیم قایقوس می نامیده اند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء بخش جعفرآباد شهرستان ساوه که در جنوب باختر مرکز بخش در یک هزارگزی راه ماشین رو جعفرآباد به قم و در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۷۲ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و بنشن و انار و بادام و شغل مردمش زراعت و گله داری و گلیم و جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان بشاریات بخش آبیک شهرستان قزوین که در ۱۲ هزارگزی باختر آبیک و ۵ هزارگزی راه شوسه واقع است و ۴۰ تن جمعیت دارد. راه آن مالرو است. سکنهء آن از طایفهء مافی هستند و تغییر مکان نمی نمایند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان قمرود بخش مرکزی شهرستان قم که دارای ۳۰ تن جمعیت است، یک مهمانخانه بر سر راه شوسه و از آثار قدیمی کاروانسرایی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان اکراد ساوجبلاغ بخش کرج شهرستان تهران که در ۵۷ هزارگزی شمال باختر مرکز بخش و ۸ هزارگزی جنوب راه شوسهء کرج به قزوین در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۴۵ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود، محصول عمده اش غلات و صیفی و چغندر و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) (بافراوف) دهی جزء دهستان غار بخش ری شهرستان تهران که در ۸ هزارگزی مرکز بخش بر کنار راه شوسهء قم در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۲۰ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و صیفی و چغندر قند و شغل مردمش زراعت و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان دشتابی بخش بوئین شهرستان قزوین که در ۴۲ هزارگزی مرکز بخش و ۱۵ هزارگزی راه شوسهء همدان در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۰۲ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود. محصول آن غلات و انگور و چغندر قند و شغل مردمش زراعت و گلیم و جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان بهنام پازکی بخش ورامین شهرستان تهران که در ۱۲ هزارگزی شمال باختری مرکز بخش در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۲۰۱ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و صیفی و چغندر قند و شغل مردمش زراعت و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان تیمور بخش حومهء شهرستان محلات که در ۶ هزارگزی جنوب مرکز بخش بر کنار رود قم متصل به جادهء شوسهء دلیجان به خمین در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۳۶۰ تن سکنه و آب آنجا از رودخانهء قم تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و صیفی و میوه و شغل مردمش زراعت و کرباس بافی است و راهش ماشین رو است، پل روی رودخانه کنارآبادی است که راه شوسه از آن میگذرد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان سربند علیا بخش سربند شهرستان اراک که در ۳۱ هزارگزی جنوب باختر آستانه و راه عمومی واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۳۹۴ تن سکنه. آب آنجا از قنات و چشمه سار تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات، بنشن و پنبه و انگور و بادام و قلمستان و شغل مردمش زراعت و گله داری و قالیچه بافی و راهش مالرو است. از گردنهء ظهیرآباد میتوان اتومبیل برد. این ده را دزدان دره نیز میگویند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان بشاریات بخش آبیک شهرستان قزوین که در ۱۵ هزارگزی راه شوسه در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۲۰۴ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر و جالیز و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. از قشلاق میتوان ماشین برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان کتول بخش علی آباد شهرستان گرگان که در ۹ هزارگزی شمال باختر علی آباد در دشت واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۲۱۰ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن برنج و غلات و توتون و سیگار و پنبه و شغل مردان زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی و شال بافی است. دو تپه که دارای آثار قدیمی است نزدیک آن دیده میشود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از بخش رامیان شهرستان گرگان که ۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان قهاب صرصر بخش صیدآباد شهرستان دامغان که در ۶ هزارگزی جنوب خاوری صیدآباد واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) از دهات پنج هزار از توابع اشرف مازندران است. (مازندران و استرآباد رابینو ترجمهء وحید مازندرانی ص۱۶۸).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان هیز بخش مرکزی شهرستان اردبیل که در ۲۶ هزارگزی جنوب خاوری اردبیل در مسیر راه شوسهء اردبیل واقع است، ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۸۴۵ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. این ده را بلقاآباد نیز میگویند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان شیان بخش مرکزی شهرستان شاه آباد که در ۲۴ هزارگزی خاور شاه آباد و ۱۰ هزارگزی خاور حسن آباد زیری در دشت واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۵۷۸ تن سکنه، آب آن از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات دیم و لبنیات و شغل مردمش گله داری و مختصری زراعت است. اهالی در زمستان عموماً به گرمسیر قصر شیرین میروند. راه فرعی به حسن آباد واقع در کنار شوسهء کرمانشاه دارد. این آبادی در دو محل بفاصلهء کمی واقع و به باقرآباد علیا و سفلی مشهور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان میان دربند بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه که در ۲۰ هزارگزی شمال باختری کرمانشاهان از طریق سراب خشکه و ۴ هزارگزی شمال شوسهء روانسر در دشت واقع است، ناحیه ای است سردسیر و دارای ۲۹۰ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء رازآور و بوسیلهء مکینه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و لبنیات و صیفی و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان هرسم بخش مرکزی شهرستان شاه آباد که در ۸ هزارگزی جنوب خاوری هرسم و جنوب خاوری شاه آباد در دشت واقع است ناحیه ای است سردسیر و دارای ۱۶۰ تن سکنه، آب آنجا از زه آب رودخانهء محلی تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات دیم و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. تابستان از طریق هرسم میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی از دهستان خسروآباد شهرستان بیجار که در ۲۱ هزارگزی جنوب خاوری بیجار و ۲ هزارگزی راه شوسهء بیجار به همدان در تپه ماهور واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۱۴۵ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالیچه و گلیم و جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان چمچال بخش صحنهء کرمانشاهان که در ۲۷ هزارگزی باختر صحنه بر کنار شوسهء کرمانشاه به سنقر در دشت واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۳۵ تن سکنه، آب آن از رودخانهء دینور تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و حبوبات و توتون و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان خرمرود شهرستان تویسرکان که در ۲۰ هزارگزی باختر شهر تویسرکان بر کنار راه شوسهء تویسرکان به کرمانشاه در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۱۲۷ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود محصول

عمـدهء آن غلاـت و برنـج و کـتیرا و شـغل اهـالی زراعت و صـنایع دسـتی زنـان قـالی بـافی و راهش اتومبیـل رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان ترک شهرستان ملایر که در ۲۱ هزارگزی شمال شهر ملایر بر کنار راه اتومبیل رو قراتکین به قوزان واقع است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان جلگه افشار دوم بخش اسدآباد شهرستان همدان که در ۲۵ هزارگزی جنوب باختری قصبهء اسدآباد و یک هزارگزی شمال گاوگدار واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان سورمق بخش مرکزی شهرستان آباده که در ۲۵ هزارگزی جنوب خاورآباده و شمال شوسهء سورمق به ابرقـو در جلگه واقع است. نـاحیه ای است دارای آب و هوای معتـدل و ۱۵۰ تن سـکنه، آب آنجـا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و انگور و بادام و شـغل مردمش زراعت و باغداری و گیوه بافی و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهسـتان همایجـان بخش اردکان شهرسـتان شـیراز که در ۱۳ هزارگزی جنوب خـاور اردکان و ۳ هزارگزی شوسهء اردکـان به شـیراز در جلگه واقع است. نـاحیه ای است سردسـیر و دارای ۶۲ تن سـکنه، آب آن از رودخانهء شـش پیر تأمین میشـود. محصـول عمـدهء آن غلاـت و حبوبـات و برنـج و میـوه و شـغل اهـالی زراعت و راهش فرعی است. این ده را تـل نقـاره نیز میگویند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهسـتان بیضـا بخش اردکـان شهرسـتان شـیراز که در ۶۹ هزارگزی خـاور اردکـان و ۷ هزارگزی راه فرعی زرقان به بیضا واقع است و ۳۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهسـتان نوق شهرسـتان رفسنجان که در ۶۲ هزارگزی شـمال باختری رفسنجان بر کنار راه مالرو رفسنجان به بافق در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسـیر و دارای ۱۴۹ تن سـکنه، آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمده آن غلات و پسته و شغل مردمش زراعت و گلیم بافی و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان دلکان بخش بزمان شهرستان ایرانشهر که در ۱۴۵ هزارگزی جنوب باختری بزمان بر کنار راه مالرو بمپور واقع است و ۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان کنکی بخش فهرج شهرستان بم که در ۲۹ هزارگزی راه فرعی بم به ریگان واقع است و ۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان باغین بخش مرکزی شهرستان کرمان که در ۱۲ هزارگزی جنوب کرمان و ۳ هزارگزی خاور شوسهء کرمان به یزد در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۴۰ تن سکنه، محصولات عمدهء آن غله و میوه و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است ازد هستان رابر بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۴۲ هزارگزی شمال خاوری بافت بر سر راه مالرو گنجیان و شیرینک واقع است و ۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان خنامان شهرستان رفسنجان که در ۷۷ هزارگزی شمال خاوری رفسنجان و ۲۱ هزارگزی شمال راه شوسهء رفسنجان بکرمان واقع است و ۳ خانوار سکنه دارد (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان سربنان بخش زرند شهرستان کرمان که در ۳۵ هزارگزی خاور زرند بر سر راه مالرو خانوک به راور واقع است و ۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان کاه بخش داورزن شهرستان سبزوار که در ۱۸ هزارگزی خاور داورزن بر سر راه شوسه عمومی شاهرود به سبزوار در دامنه واقع است ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۱۷۱ تن سکنه آب آنجا از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل مردمش زراعت و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش بافق شهرستان یزد که در ۴ هزارگزی باختر بافق بر کنار راه فرعی بافق به یزد در جلگه واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۱۴۸ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و خرما

و روناس و نارنج و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان صابون پزی و جارو و بادبزن سازی و راهش ارابه رو است (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باقرآباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش کوهپایه شهرستان اصفهان که در ۱۸ هزارگزی جنوب خاور کوهپایه و ۱۵ هزارگزی جنوب شوسهء اصفهان به یزد واقع است. و ۹۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باقرآباد انصاری.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان عزیزآباد بخش فهرج شهرستان بم که در ۳۲ هزارگزی باختر فهرج و ۱۰ هزارگزی راه شوسهء زاهدان به بم واقع است و ۵۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باقرآباد پقری.

[قِ پِ قِ] (اِخ) دهی است از دهستان بالا شهرستان اردستان که در ۳۱ هزارگزی جنوب خاوری راه شوسهء اردستان به اصفهان واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۶۷ تن سکنه؛ آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و کتیرا و شغل مردمش زراعت و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باقرآباد زواره.

[قِ زَ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان گرمسیر شهرستان اردستان که در ۲۲ هزارگزی خاوری اردستان و ۴ هزار و پانصدگزی راه فرعی اردستان به شهراب در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۲۶۴ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و پنبه و کرچک و کنجد و شغل مردمش زراعت و راهش ارابه رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باقرآباد ساملة.

[قِ مِ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان بیلوار بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان که در ۲۲ هزارگزی شمال خاوری دیزگران و ۲ هزارگزی ساملة واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۹۵ تن سکنه، آب آنجا از چشمه وزه آب و رودخانهء خانقاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

باقرآباد سرجام.

[قِ سَ] (اِخ) دهی است از دهستان احمدآباد بخش فریمان شهرستان مشهد که در ۳۹ هزارگزی شمال باختری فریمان در جلگه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۵۲۹ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل مردمش زراعت و راهش اتومبیل رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باقرآباد کبوترخان.

[قِ دِ کَ تَ] (اِخ)دهی است از دهستان حومهء خاوری شهرستان رفسنجان که در ۳۷ هزارگزی جنوب خاوری رفسنجان بر کنار راه شوسهء کرمان به رفسنجان واقع است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باقرآباد میانرود.

[قِ دِ] (اِخ) دهی است از دهستان بیلوار بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان که در ۵ هزارگزی خاور مرزبانی واقع است و ۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقرآبادو.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان قهاب رستاق بخش صیدآباد شهرستان دامغان که در ۱۲ هزارگزی جنوب خاوری صیدآباد نزدیک به راه آهن در جلگه قرار دارد. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۷۰ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و پسته و بادام و انگور و پنبه و شغل مردمش گله داری و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. راه فرعی به شهر دامغان دارد. مزرعهء نظام آباد جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باقرتنگه.

[قِ تَ گَ] (اِخ) از دهات بلده (دهستان پازوار) حومهء مشهد سر. (از مازندران و استرآباد رابینو ترجمهء وحید مازندرانی ص۷۴ و ۱۵۷). در فرهنگ جغرافیائی آمده است: دهی است از دهستان حومهء بخش بابلسر شهرستان بابل که در ۴ هزارگزی خاور بابلسر بر کنار راه شوسهء بابلسر به نمیردردشت واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۲۱۵ تن سکنه، آب آنجا از چاه تأمین میشود، محصول عمدهء آن پنبه و کنجد و باقلا و غلات و صیفی و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است و گله داران تابستان برای ییلاق به سواد کوه میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باقرحا.

[قَ] (اِخ) از قرای بغداد و از نواحی نهروان است. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

باقرحی.

[قَ ی ی] (ص نسبی) منسوب به باقرحا از قراحی بغداد. (از الانساب سمعانی).

باقرحی.

[قَ ی ی] (اِخ) ابوالحسن محمد بن اسحاق بن ابراهیم بن مخلدبن جعفر باقرحی از خاندان دانش و حدیث بغداد بود. در ماه رمضان سال ۴۸۱ ه . ق. در سن ۸۴ سالگی درگذشت. (از معجم البلدان) .

باقرخان.

[قِ] (اِخ) از شعرای پارسی گوی هندوستان و از احفاد امیر نجم ثانی است. او در زمان جهانگیر شاه میزیست و در اواسط قرن ۱۱ ه . ق. درگذشت. از اوست: غالباً در هند زلف او طلسمی بسته اند هر دل آواره کانجا رفت دیگر برنگشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۰۱).

باقرخان.

[قِ] (اِخ) باقرخان خراسکانی از امرای آقا محمدخان قاجار در اصفهان. جعفرخان زند پسر صادق خان در اوائل ماه صفر ۱۲۰۰ ه . ق. متوجه اصفهان شد و باقرخان خراسکانی که اصفهان را از طرف آقامحمدخان در تصرف داشت به قلعهء طبرک پناهنده گردید و مدتی قلعه بمحاصره افتاد و آخر قلعه گشاده شد و باقرخان گرفتار گشت و به قتل رسید. و رجوع به مجمل التواریخ گلستانه، ص ۳۶۱ شود.

باقرخان.

[قِ] (اِخ) (سالار ملی) یکی از دو مدافع معروف تبریز (مدافع دیگر ستارخان است). قزوینی گوید: در مدت یازده ماه تمام از ۲۳ جمادی الاولی ۱۳۲۶ تا اواسط ربیع الثانیهء ۱۳۲۷ ه . ق. در مقابل قشون عظیم دولتی که بحکم محمدعلی شاه تبریز را محاصره کرده بودند، در این مدت یازده ماهه ستارخان سردار ملی و همین باقرخان سالار ملی به همراهی اکثریت مردم شجاع از جان گذشتهء تبریز بانضمام عده کثیری از مجاهدین گرجی و ارامنه و قفقازی که از اطراف به مدد اهل تبریز روی آورده بودند شهر را مردانه دفاع نموده و با مقاومت شدید عدیم النظیر که چشم عالمی را فی الواقع خیره نموده بود حملات قشون دولتی را تقریباً در تمام مدت این یازده ماه که در اغلب روزها تجدید میشد رد کرده و حمله کنندگان را تا اردوی شان عقب میراندند و هر روز جمع کثیری از طرفین مقتول و مجروح می شدند تا بالاخره ملّیون فاتح آمدند و قشون دولتی از اطراف تبریز برخاستند و بدین طریق اهالی تبریز در تحت سرکردگی ستارخان و باقرخان مشروطه را که بکلی در شرف زوال بود و در جمیع نقاط ایران شعلهء آن خاموش شده بود از دست استبداد محمدعلی میرزا و سرداران خونخوار و یغماگر او مثل شجاع نظام و رحیم خان چلبیانلو و حاج صمدخان شجاع الدوله و امثال ایشان بالاخره نجات دادند. پس از ختم غائله تبریز و انتقال ستارخان و باقرخان به طهران در واقعهء مهاجرت ملیون از تهران به کرمانشاهان و از آنجا بقصر شیرین در اوایل جنگ عمومی اول، باقرخان با جمعی از همراهان خود نیز جزو آن مهاجرین بودند. در مراجعت ثانوی عدهء مهاجرین بکرمانشاهان از جمله ایشان باقرخان بود. باقرخان با کسانش در دهی در ولایت کرمانشاهان منزل کرده بودند و شبی محض گذرانیدن وقت مجلس قماری با رفقا بر پا کرده بودند و بدون احتیاط پولها را در برد و باخت آشکارا به یکدیگر رد وبدل می کردند و صاحب منزل که یکی از رؤسای اکراد بوده این اعمال را می پاییده و ملتفت پول دار بودن آنها شده در اثناء شب وقتی که باقرخان و همراهان غرق خواب بوده اند کردها بطمع لیره و اموال ایشان جمیع ایشان را سربریده اجساد ایشان را در گودالی دفن و مخفی کرده بوده اند. و این واقعه در شهور سنهء هزار و سیصد وسی و پنج قمری و بظن قوی در نیمهء دوم سال مذکور مطابق شهور هزار و نهصد و هفده میلادی روی داده بوده است. بخواهش این جانب آقای عباس اقبال مدیر مجله یادگار مکتوبی بآقای سرتیپ هاشمی داماد مرحوم باقرخان نوشته و از تاریخ قتل آن مرحوم و کیفیت آن و محل آن سؤالاتی نموده بودند و اینک مکتوب ذیل را که آقای سرتیپ هاشمی در جواب مکتوب آقای اقبال مرقوم فرموده اند عیناً و بدون تصرف ذیلا نقل میکنیم (تاریخ وصول این جواب به دست مرحوم قزوینی ۲۳ اسفند ۱۳۲۶ بوده است): «مرحوم باقرخان سالار ملی در تاریخ ششم محرم ۱۳۳۴ ه . ق. با سایر مهاجرین از تهران خارج، از طریق قم، کاشان، اصفهان، بروجرد و کرمانشاه بخاک عراق رفته در بین همدان و کرمانشاهان نیز با روسها مصالحه نموده پس از عقب نشینی ترکها و آلمانها از عراق و

تصرف آنها از طرف انگلیس ها عده ای از مهاجرین بطرف داخله ترکیه و اسلامبول رفته وعده ای دیگر به ایران مراجعت کردند، در همان موقع چون سالار ملی از رفتن بداخلهء ترکیه و پناهنده شدن بترکها امتناع ورزید، روسها هم همه جا در خط کرمانشاه بودند او از مراجعت به ایران و تسلیم شدن مثل سایر مهاجرین بروسها نیز خودداری و اظهار نمود که چون این عمل برای او ننگ است تا رفتن روسها از خط کرمانشاه و آزاد شدن راه تهران، در حدود کرمانشاه بسر خواهد برد، این است که با هیجده نفر از مجاهدین و کسان خود در نزدیک مرز قصر (شیرین) در قلعه و خانهء شیخ وهاب و محمد امین کرد طالبانی متوقف میگردد. محمد امین مزبور که از اشرار معروف و از اشخاص ابن الوقت بوده گاه با ترک و گاه با انگلیس و گاه با روس علیه آن دیگری می ساختند، در یکی از شبها موقعیکه سالار ملی و کسان او در خواب بوده اند باعده ای از اتباع خود که محرمانه قبلا با آنها تبانی کرده بوده بواسطهء فطرت پست و طمع اسب و اسلحه غفلةً در حین خواب سالار و کلیه همراهان او را مقتول و اجساد آنها را در گودالی مدفون و مخفی کرده اسب و اسلحهء آنها را تصرف می نمایند، پس از چندی دیگر انگلیسی ها از این موضوع مطلع می شوند، محمد امین را اغفال و دستگیر و در زیر شکنجه او را مجبور باظهار حقیقت و جزئیات امر نموده اجساد را بیرون آورده پس از معاینه و عکس برداری با علامت مخصوص در همانجا دفن میکنند و محمدامین و مرتکبین را اعدام و قلعه را نیز ویران می نمایند، چون یادداشت ها در این مورد در دسترس نمیباشد تاریخ مقتول شدن آن مرحوم را نتوانست ذکر نماید، با مراجعه به تاریخ اشغال بغداد و مراجعت مهاجرین از خاک عراق که مقتول شدن مرحوم سالار ملی پس از مدت کمی از مهاجرت بوده تقریباً معلوم خواهد شد. تصور میرود بین سالهای ۱۲۹۵ - ۱۲۹۶ ه . ق. باشد. (از وفیات معاصرین قزوینی مجلهء یادگار سال پنجم شمارهء ۱ و ۲). مرحوم کسروی پایان کار سالار ملی را چنین مینگارد: باقرخان سالار ملی پس از ستارخان در میان سرداران آزادیخواهی دوم کس او شمرده میشد. این مرد درس نخوانده بود و دانشی نداشت ولی در سایهء غیرتمندی و مردانگی و دلیری بکارهایی برخاست که نامش همیشه در تاریخ خواهد بود. در نگهداری یازده ماههء تبریز کوی خیابان کار بسیاری انجام داده و خیابانیان همیشه سرفراز کوششهای جانبازانهء گذشتگان خود خواهند بود، سردستهء خیابان نیز شادروانان باقرخان و میرهاشم خان بودند. سالار در تهران میزیست و گوشه گیری مینمود، چون داستان کوچ [مهاجرت] پیش آمد در تهران ماندن نتوانسته و از دنبال کوچندگان خود را بآنان رسانید و در همه جا همگام میبود و چون دوباره عثمانیان به ایران آمدند و کوچندگان دسته دسته در پی آنان می آمدند، سالار هم با میرزا علیخان یاوراف و حسن آقا قفقازی که اینان هم از مجاهدان بنام آذربایجان میبودند و با چند تن دیگر که روی هم هفت تن میشدند در دیهی در نزدیکی قصرشیرین شب را فرود آمدند و چون گمان دیگری نمیبردند و بیم نمیداشتند، پس از شام لخت شده و خوابیدند و کردان چون لیره و پول بسیار نزد ایشان سراغ میداشتند نیمه شب بسرشان ریختند و همه را در رختخواب سربریدند. بدینسان یکی از سرکردگان آزادی از میان رفت. (تاریخ هیجده سالهء آذربایجان ص ۶۷۰).

باقرخان.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان طبس مسینا بخش درمیان شهرستان بیرجند که در ۴ هزارگزی شمال درمیان بر سر راه مالرو عمومی درمیان، دردامنه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۹۷ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شلغم و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باقرخانی.

(ص نسبی) نوعی از نان که از مسکه و شیر و آرد میسازند. (آنندراج). غذایی از نان و کره و شیر. (ناظم الاطباء).

باقرداغی.

[قِ] (اِخ) نام قله ای از قلل کوههای سرحدی کردستان. قلل معروف این کوهستان که همه جا درتحت تأثیر فشارهای سنگین آتش فشان سهند و انقلابات ارضی قرارگرفته عبارتند از : کوه سفید. قندیل داغی. باقرداغی و حاج ابراهیم داغی. (از جغرافیای تاریخی غرب ایران ص۲۵).

باقردی.

[قِ دا] (اِخ) نام آبادیی در ناحیهء جزیرهء ابن عمر در مشرق دجله. بزبان محلی قردی خوانده شود و عامه گویند: «بقردی و بازبدی مصیف و مربع». (از معجم البلدان). و رجوع به بازبدی شود.

باقرساق.

[قِ] (ترکی، اِ) بترکی امعاء است. (فهرست مخزن الادویه). روده. رودگانی. رجوع به امعاء و روده شود.

باقرعلیخان.

[قِ عَ] (اِخ) از مشاهیر شعرای پارسی گوی هندوستان که در اوایل قرن ۱۲ ه . ق. در لکنهو بدنیا آمد. وی دردربار محمدشاه گورکانی بود و درجوانی درگذشت. درنظم و نثر و حسن خط مهارت داشت. دو منظومه موسوم به «رموز الطاهرین» و «مرآت الجمال» و دیوانی دارد. اثر دیگرش «گلستان اسرار» است. از اوست: شعله زد عشق جسم و جان مرا شمع سان سوخت استخوان مرا به غمش سوختم چو دیوانه داد خاکسترم نشان مرا. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۲).

باقرقره.

[قِ قَ رَ / رِ] (اِ) باقری قره. مرغی است حلال گوشت و ازجملهء طیور وحشی میباشد. همان خروس کولی است یا تترا(۱). (یادداشت مؤلف). قطاة. باقری قره. سیه سینه. سبری. رجوع به باقری قره شود. (۱) - Tetras.

باقرکوره سی.

[قِ رَ] (اِخ) (کورهء نحاس) قصبهء مرکزی ناحیه ایست در ولایت سنجاق که در ۴۰ هزارگزی شمالی قسطمونی و ۲۲ هزارگزی جنوبی اینه بولی واقع شده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۲).

باقرلو.

[قِ] (اِخ) نام محلی در حوالی اردبیل. طایفهء شیخ لو قدیم در شیخ لی لندر و باقرلو سکنی دارند. (از جغرافیای تاریخی غرب ایران ص۱۴۴).

باقرهٔ.

[قِ رَ] (ع ص) تأنیث باقر. شکافنده. - رجل باقرهٔ؛ آنکه در علوم جستجو کند و ژرف نگرد. (از تاج العروس). - فتنهٔ باقرهٔ؛ فتنهء

عظیم و وسیع. (از تاج العروس) و در حدیث آمده است: ستأتی علی الناس فتنهٔ باقرهٔ تدع الحلیم حیران. فتنه ای تفرقه انداز و مزیل الفت. (ناظم الاطباء) (آنندراج). یعنی شکافندهء الفت و شق کنندهء عصا. (از اقرب الموارد). و رجوع به باقر شود ||. شمشیر تیز و بران. (آنندراج).

باقرهٔ.

[قِ رَ] (اِخ) از قرای یمامه است و دو قریه بدین نام است. (از تاج العروس) (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

باقری.

(ترکی، اِ) بترکی قید است. و قید باقلی شیح است. (فهرست مخزن الادویه).

باقری.

[قِ] (ص نسبی) منسوب به باقر.

باقری.

[قِ] (اِخ) زیدبن احمد باقری علوی، او در زمان متوکل عباسی خروج کرد ولی جمعی که با او همعهد و هم سوگند بودند ازو برگشتند و در جنگ بر دست لشکر متوکل گرفتار شد. (از تاریخ گزیده چ عکسی ص۳۲۵).

باقری.

[قِ] (اِخ) از شعرای یزد. نام و تخلصش باقر(۱). در عهد شاه عباس بفرمانداری یزد منصوب شد ولی حاکم بدسلوکی بود مگر در اواخر ایام که تغییر حال داد و در سلک ادباء درآمد. او راست: بر آن سرم که کشم دست از سر دنیا اگر بجا نهدم سر، ستمگر دنیا شگفت آنکه دنی زادگان دنیایند تمام زادهء دهر و برادر دنیا بجان دوست نخواهم بهشت اگر باشد قصور و کوشک و کاخش برابر دنیا. (از تاریخ یزد آیتی ص۲۷۸). (۱) - کذا. شاید تخلص او باقری و نامش باقر است.

باقری.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان رستم بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون که در ۹ هزارگزی باختر فهلیان و بر کنار شوسهء کازرون به بهبهان در دامنه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۲۵۰ سکنه. آب آنجا از رودخانهء فهلیان و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و برنج و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باقری.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان خبر بخش بافت شهرستان سیرجان که در ۷۵ هزارگزی جنوب باختری بافت و ۳ هزارگزی جنوب راه فرعی دشت بر به خبر واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر دارای ۵۰ تن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باقریحه.

[قَ حَ / حِ] (ص مرکب) (از: با+ قریحه) بااستعداد. باذوق. آنکه طبع مستعد دارد. رجوع به قریحه شود.

باقر یزدی.

[قِ رِ یَ] (اِخ) از شعرای یزد. و رجوع به باقر شود.

باقری قرا.

[قِ قَ] (ترکی، اِ) مرغی است وحشی و صحرایی و بیشتر در خارزارها بسر برد. سیه سینه. سُبری. باقرقره. و رجوع به باقریقره شود.

باقریقره.

[قِ قَ رَ] (ترکی، اِ) اسم ترکی قطاة است. باقری قرا. (فهرست مخزن الادویه).

باقریه.

[قِ ری یَ] (اِخ) نام فرقه ای از فرق گوناگون شیعه. این گروه به رجعت حضرت امام محمد باقر معتقد بوده اند. (خاندان نوبختی ص ۲۵۱ از شهرستانی ص۱۲۵).

باقریه.

[قِ ری یَ] (اِخ) دهی است از دهستان عشق آباد بخش فدیشه شهرستان نیشابور که در ۲۴ هزارگزی خاور فدیشه در جلگه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۸۲ تن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باقس.

(اِخ) نام قریهء مرکزی ناحیه ایست از توابع سنجاق ولایت ارزنهٔ الروم که ۱۱ پارچه ده را دربرگرفته است. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۰۲).

باقس.

(اِخ)(۱) صورت دیگر باکس، قصبه ای در مجارستان و زمانی مرکز ولایتی بهمین نام بوده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۲). (۱) - Bacs.

باقس.

(اِخ) نام ایالتی است در مجارستان. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۲).

باقسیاثا.

[قُ] (اِخ) ناحیه ایست در سرزمین سواد (عراق) از توابع باروسما. در همین محل بود که میان ابوعبیدهء ثقفی و جالینوس (گلینوش) سردار سپاه ایرانی جنگ درگرفت و جالینوس شکست یافت و این واقعه بسال ۱۳ ه . ق. در زمان خلافت عمر بن خطاب بود. (از معجم البلدان) (مراصدالاطلاع).

باقشیر.

[قُ شَ] (اِخ) عبدالله بن سعید. از ادبای بزرگ بود. ظاهراً در سال ۱۰۷۸ ه . ق.(۱) وفات یافته است. (از سلافهٔ العصر ص۲۱۷). او از فقها و علمای مکه بود، همهء کتابهای او در شروح و حواشی و مختصرات است از آنجمله: «اختصار نظم عقیدهٔ اللقانی» بنظم و «اختصار تصریف زنجانی» و «نظم الحکم» شرح آن است. (از اعلام زرکلی ج ۴ ص ۲۲۳). از اوست: کم من علوم اردناها فمابعدت عنا و حزنا معالیها علی سند. (از سلافهٔ العصر). (۱) - در اعلام زرکلی وفات او بسال ۱۰۷۶ ه . ق. آمده است.

باقشیر.

[قُ شَ] (اِخ) عبدالله بن محمد بن حکم بن سهل. از خاندان باقشیر و از فقهای حضرموت بود. او راست: قلائدالخرائد و فرائدالفوائد در فقه. و القول الموجزالمبین. و السعادهٔ و الخیر فی مناقب السادهٔ بنی قشیر. (از اعلام زرکلی ج۴ ص۲۷۲).

باقطانی.

[قَ] (ص نسبی) ظاهراً منسوب به باقطایاست از قرای بغداد، برخلاف قیاس.

باقطانی.

[قَ] (اِخ) ابوعبدالله باقطانی. از وجوه طایفهء امامیه بوده است که شیخ ابوالقاسم حسین بن روح بن ابی بحر نوبختی در حضور او و جماعتی از وجوه طایفهء امامیه بمقام وکالت امام غائب و مقام سفارت بین شیعیان امامی و حجت خدا یعنی امام مهدی قائم منصوب شد. (از خاندان نوبختی ص۲۱۵).

باقطایا.

[قَ] (اِخ) از قرای بغداد است که در سه فرسخی قطربل واقع شده است. این ناحیه را باقطیا نیز خوانده اند. (از معجم البلدان). در مراصدالاطلاع ضبط دیگر آن باقنطیا آمده است. (و شاید مصحف آن باشد).

باقطایی.

[قَ] (ص نسبی) منسوب به باقطایا از قرای بغداد.

باقطایی.

[قَ] (اِخ) حسین بن علی بن کاتب. از ادبای باقطایا بود. (از معجم البلدان).

باقطنایا.

[قُ] (اِخ) از محلات بزرگ بندنیجین است. و رجوع به بندنیجین شود. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

باقطیا.

[قَ] (اِخ) ضبط دیگری از باقطایاء از محال بغداد. (از معجم البلدان).

باقع.

[قِ] (ع ص) اکتفاکننده بچیزی. (از اقرب الموارد). و رجوع به بَقَع شود.

باقع.

[قِ] (ع اِ) کفتار. ضبع. (در این بیت از اخطل بدین معنی است یا بمعنی غراب ابلق) : کلوا الضب و ابن العیر و الباقع الذی یبیت یعس اللیل بین المقابر. (از تاج العروس) (از اقرب الموارد). کفتار ماده. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج ||). بروایت ابن بری باقع در بیت اخطل بمعنی ظربان آمده است. (از تاج العروس). و رجوع به ظربان شود (||. ص) سگ پیسه. (ناظم الاطباء) (آنندراج||). غراب باقع؛ زاغ پیسه و ابلق. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

باقعهٔ.

[قِ عَ] (ع ص، اِ) تأنیث باقع. (از اقرب الموارد). رجوع به باقع شود ||. به مجاز مرد نابغهء داهیهٔ را گویند: ما فلان الا باقعهٔ من البواقع،(۱) و او را از جهت دنیادیدگی و جستجوی بسیار در بلاد و معرفت بنواحی عالم بدین صفت خوانده اند. (از تاج العروس). مرد زیرک و تیزهوش که کسی او را فریفتن نتواند. (ناظم الاطباء) (آنندراج). حذرکننده. زیرک. (مهذب الاسماء): و کان [الناصر لدین الله] باقعهٔ زمانه. (ابن الطقطقی ص۲۳۶ س ۱۷). مرد ذکی و عارف که چیزی ازو فوت نشود. (از تاج العروس) (از اقرب الموارد (||). اِ) پرندهء محتاط و زیرکی که چپ و راست خود را هنگام آب خوردن بپاید که مبادا کسی بر او حیلتی اندیشد و شکارش کند و بهمین جهت معمو از بَقعه آب میخورد و آن گودالی است که آب در آن جمع شده باشد. (از تاج العروس). پرنده ای که از آبشخورهای دورافتاده و گود آب آشامد از بیم آنکه مبادا شکار شود. (از اقرب الموارد). مرغ برحذر که از ترس آنکه شکار گردد بر آبشخور فرود نیاید و از کولابها آب خورد. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). داهیه که به انسان رسد. (از تاج العروس). سختی. بدبختی. بدی. (ناظم الاطباء) (آنندراج). ج، بَواقِع. (مهذب الاسماء). (۱) - و تاء آخر کلمه برای مبالغه در صفت مرد است. (از اقرب الموارد).

باقل.

[قِ] (ع ص) زمین گیاه برآوردهء سبزشده. (ناظم الاطباء). بقلت الارض؛ انبتت؛ زمین گیاه برآورد و سبز شد. ابقل الرمث؛ اخضر؛ سبز شد شوره گیاه فهو باقل.(۱)(از تاج العروس) (از اقرب الموارد). مخضر. سرسبز: رمث باقل؛ ای رمث مخضر. (از اقرب الموارد). زمینی که درو تره باشد ||. برآمده (نیش شتر): بباقل الناب کالقرقور والساج. (از اقرب الموارد ||). تره فروش. (غیاث اللغات) (آنندراج). سبزی فروش. (یادداشت مؤلف ||). کودک نشان ریش برآورده. (غیاث اللغات) (بهار عجم). (از آنندراج). نشان ریش

پدید آمده. (مهذب الاسماء). (۱) - در این معنی باقل اسم فاعل از ابقال است و بجای مبقل آمده است.

باقل.

[قِ] (اِخ) باقل الایادی. عربی جاهلی بود. (الاعلام زرکلی ج ۱ ص۱۳۸). مردی بود از ربیعه که گویند آهویی خرید به یازده درهم و در بغل گرفت، کسی از بهای خرید آن پرسید، او دستها از هم گشود و انگشتان بگشاد و زبان از دهان بیرون کرد تا بنماید که به یازده درهم خریده است. آهو در این هنگام فرار کرده، از آن زمان این مرد در حماقت و بله مثل شده است. مرزبانی گوید: فمازال عنداللقم حتی کأنه من العی لما ان تکلم باقل. (از تاج العروس) (از عقد الفرید ج۷ ص ۲۱۰). این داستان به یک صورت در اعلام زرکلی و عیون الاخبار ج ۳ ص۲۴۳ و عقدالفرید ج ۷ ص۱۷۳ و البیان و التبیین ج ۱ ص۱۹ و المنجد آمده است. باقل بن عمروبن ثعلبهٔ الایادی از حمقای عرب بود. (از البیان و التبیین ج ۱ ص۱۹). نام شخصی که در تحمیق شهرهء آفاق بوده. (آنندراج). مردی که در عجز از سخن گفتن به او مثل زنند. (از اقرب الموارد). نام مردی از قیس بن ثعلبه که در عجز بیان به وی مثل زنند. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (شرفنامهء منیری). نام مردی که بغایت کندزبان و احمق بود. (غیاث اللغات). نام شخصی که بکندزبانی مثل است. (ناسخ التواریخ ج قاجاریه چ ۴ ص۴۶) (شرفنامهء منیری) : گرچه بودم به الکنی باقل کرد مدحش فصیح سحبانم. روحی ولوالجی (از عوفی). سحبان وایل در جنب او [مؤیدالدین نسفی]باقل و عطارد لطایف اشعار او را ناقل. (لباب الالباب عوفی ج ۲ ص۳۵۹). «من باقل سخن که کاروانش بسزا نساخته ام». جلالای طباطبا (از آنندراج). -امثال: اعیا من باقل. (از تاج العروس): هو اعیی من باقل. (ناظم الاطباء)؛ نادانتر از باقل. (از عقد الفرید ج ۳ ص ۱۰ و ج ۴ ص۲۸۳ (||). ص) گنگ، بمناسبت اعمال و افکار باقل مذکور در فوق. احمق. (شعوری ج ۱ ص۱۷۵ ||). سخنی که بکاهلی و درماندگی بیان شود. (آنندراج) (غیاث اللغات||). (اِخ) ابوباقل حضرمی. از محدثان بود. (از تاج العروس ||). بنوباقل؛ طایفه ای از «ازد» که به بَقل نیز معروفند. (از تاج العروس) (ناظم الاطباء).

باقل.

[قِ] (اِخ)(۱) نام قصبه ایست در ساحل رود سنگال آفریقای غربی که در ۵۶۰ هزارگزی مشرق شهر سن لویی واقع شده است محصول عمدهء آن عاج و فرآورده های حیوانی است. اهالی آن سیاه پوست و اکثر پیرو دین اسلام اند. این ناحیه بسال ۱۸۵۶ م. بتصرف فرانسه درآمد. (از لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص۳۶). (۱) - Bakel.

باقل آباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان حسین آباد بخش دیوان درهء شهرستان سنندج که در ۶ هزارگزی شمال حسین آباد بر کنار راه شوسهء فعلی سنندج به سقز واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۳۶۰ تن سکنه، آب آنجا از رودخانه و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و حبوبات و لبنیات و صیفی و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقل آباد.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان کلاترزان بخش رزاب شهرستان سنندج که در ۲۶ هزارگزی شمال خاوری رزاب و ۱۴ هزارگزی جنوب باختری مریوان به سنندج واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین

میشود. محصول عمـدهء آن غلاـت و توتون و پنبه و شـغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مـالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

باقلا.

[قِ](۱) (اِ) باقلاـء. بـاقلی (در تـداول عـامه). از بقولاـت معروف است. مأخوذ از تازی، گیاهی از طایفهء بقلیه که دانه های آن مانند لوبیا در غلاف میباشد و باسـمر و کالوسک و کوسک و فول نیز گویند. (ناظم الاطباء). در تقسیم بندی گیاهی جزء پروانه واران(۲) است پروانه واران به چهار دسـته تقسیم میشوند که یک دسته از آنها پیچی ها(۳) هستند، برگهای این دسته همه مرکب و در انتهای آنها یکی از برگچه ها متبـدل به پیچی شـد، که میتواند بدور نباتات دیگر بپیچد، انواع مهم این دسـته نخود و عدس و ماش و خلر و باقلاست که دانه های آنها «بن شن» نامیده میشود. (از گیاه شناسـی گل گلاب ص ۲۱۹). خوردن آن مولد ریاح و خوابهای پریشان و مورث ثقل دماغ و حزن و فساد ذهن و اخلاط غلیظ است و نافع سـرفه و مسمن بدن و چون اصلاح آن کنند حافظ صحت باشد و تازهء آن با زنجبیل نهایت مقوی باه. (منتهی الارب) (تاج العروس) (آنندراج). و صاحب مخزن الادویه آرد: به لغت قبطی و مصـری فول و به عراق جرجر معرب گرگر و سـریانی و کوفی کرانیس و قوابـادس و به لغت سـجزی کالوسک و به بستی کوسک نامنـد. از حبوب معروف است و در غلاف طولانی میباشـد و سـر غلاف آن انـدک کـج و باریک و در هر غلافی دو یا سه یا چهار و تا هفت دانه نیز میباشد و هر دانه قریب به بند انگشت کوچکی و بعضـی ریزه تر و بعضـی درشت تر و مابین هر دانه اندک پرده ای فاصـله و دانه ها در غلافی و بر سر آن چیزی سیاه رنگ شبیه به ناخن چیده هلالی شکل و مغز آن دو فلق یعنی دو حصه بهم پیوسته و پوست آنرا و همچنین پوست لوبیا و مانند آنرا غدقه و شمرد گویند. (از مخزن الادویه ص ۱۳۰). و در اختیارات بدیعی آمده است: [باقلا را] جرجروفول خواننـد و طـبیعت آن نزدیـک است به اعتـدال و گوینـد سـرد است در اول و خشـک است در دویم و در وی رطوبتی فصـلی هست خاصه تر وی و بهترین وی آن است که فربه و بزرگ و خشک بود و تر بـد بود و کلف را زایل کنـد و بقراط گویـد: که غذا نیکو دهد و صـحت را نگاه دارد و چون مقشـر کنند و بدو نیمه کنند و بر زخم که خون آید بنهند بازدارد. و از خواص وی آن است که چون با مرغ بیاویزند مرغ از خایه بازایسـتد و چون بکوبند و بر زهار کودکان ببندند موی رسـتن بازدارد و همچنین اگر مکرر کننـد بر موضـعی که موی سترده باشـند همین عمل کند و بهق را زایل کند خاصه باپوست، و باقلا سـینه و سـرفه و نفث دم را نافع بود اما بغایت نفاخ بود و دشخوار هضم شود لیکن ضماد کردن بر ورمها ورم انثیین و پستان که شیر در وی بسته بود بغایت نافع آیـد و قطع ادرار بول کنـد چون بـا آرد حلبه و عسل بیامیزنـد محلل دمامیل بود و ورمهای بن گوش و ورمهای شـیب چشم و اگر با شب یمانی و زیت و عقیق بر خنازیر ضماد کنند تحلیل یابد و چون با سرکه و آب بپزند و باپوست بخورند اسهال که از قرحهء امعاء بود و اسـهال مزمن قطع کنـد و اولی آن بود که چون یک و دو جوش زنـد آن آب بریزند و آب دیگر باز جای کنند نفخ آن کمتر بود و باقلاـء کهن نفع کمتر دارد که تـازه و گوشت بـدن زیـاده کنـد و آرد وی چون دقیق پزنـد و روغن بادام و قنـد اضافه کننـد و بیاشامنـد سـرفه و خشونت سـینه و حلق را سودمند بود و آنچه با پوست پزند نفخ کند و زیاده بود و خارش بدن پدید کند و مصـلح وی آن است که مقشـر کنند و بپزند و در روغن مطنجن کنند و با نمک و سعتر و زیره و دارچینی و فلفل و انجدان و فودنج بخورند و بعـد از آن با زنجبیل پرورده و با بعضـی از جوارشـها نافع بود. - باقلا آب و باقلی آب؛ ابوریاح. (مهذب الاسـماء). - باقلا (باقلی) بچنـد من؛ نـام بـازیی است. - پـاچ باقلا؛ نوعی از باقلا که دانهء آن کوچکتر از باقلای معمولی است و در مازنـدران فراوان رویـد و بـدین نام در آن جا خوانده شود. -امثال: خر بیار و باقلا بارکن. (۱) - در تداول عامه خاصه در برخی ولایات بفتح قاف آید. (۲) - Viciees. (۳) - Legumineuse.

باقلا.

[ ] (اِخ) قریه ای است به هرسین کرمانشاه و رود گاماسب و قره سو در غربی این قریه بهم پیوندد و نام دوآب گیرد. (یادداشت مؤلف).

باقلاء.

[قِ] (ع اِ)(۱) باقلاـ فول. باقلی. جِرجِر. (تاج العروس) (منتهی الارب). دانه ایست معروف و به لغت شام آن را فول هم گویند. (منتهی الارب) (آنندراج). باقله. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲). واحد آن باقلاهٔ و باقلاءهٔ است. (از اقرب الموارد)، مصغر آن بویقلهٔ است و جمع آن بواقل. (از تاج العروس). - باقلاء اسکندریه؛ وزنی است معادل نه قیراط. - باقلاء قبطی؛ حَمَسَه(۲). حامسه. عالوطا. گیاهی است. باقلای قبطی و باقلای نبطی نوع ریزهء باقلای معروف است و بقدر ترمس و سیاه رنگ، منبت آن آبهای ایستاده و بیخ آن سطبر مانند بیخ نی و برگ آن بزرگتر از برگ باقلای بستانی و گل آن سرخ بقدر گل سرخ، طبیعت آن سرد و خشک و با رطوبت فضلیه، بسیار قابض و موافق معده و بهترین ادویه است جهت قرحهء امعاء و اسهال مزمن. (از مخزن الادویه ص۱۳۱). - باقلاء مصری؛ تُرمُس. (منتهی الارب). قیطاقون. (بحر الجواهر). نوعی باقلای کوچکی است که در مصر میشود. غیرترمس. (فهرست مخزن الادویه). ترمس است و گفته شود بارزد، به پارسی پرزد گویند. بهترینش آن بود که صافی و زرد و نرم و تیزبوی باشد. گرم است در سیوم و خشکست در دوم، چون دو درم از او در آب و گلاب حل کرده بیاشامند حیض براند و بچه بیندازد و دفع جمیع زهرها کند و نقرس و عرق النسا را نفوذ دهد و بواسیر را سودمند آید و سنگ گرده و مثانه بریزاند و مضر است به سر و مصلحش اشق است و بدلش بوزن آن سکبینج و نیم وزن آن جاوشیر. - باقلاء مصریه؛ وزنی معادل چهل و هشت شعیره و آن دوازده قیراط باشد. و رجوع به باقلاهٔ شود. - باقلاء هندی؛ قسم اخیر فشغ است. (فهرست مخزن الادویه). - باقلاء یونانیه؛ وزنی است معادل بیست و چهار شعیره. (۱) - Nelombo - (۲) .Feve.

باقلاپلو.

[قِ پُ لَ / لُو] (اِ مرکب) برنج و باقلاـ که بهم پزند. پلوی که در آن باقلاـ باشد. پلوی که به دانه های پوست کندهء باقلای تازه و شوید (شبت) آمیزند و پزند بدین سان که دانه های باقلای سبز و تازه را از پوست بیرون کنند و با برنج جوشانند و سپس شبت به آن آمیزند و پس از آبکش کردن و افزودن روغن دم کنند تا نیک پخته شود.

باقلافروش.

[قِ فُ] (نف مرکب) فروشندهء باقلاء. باقلانی. باقلی فروش.

باقلافروشی.

[قِ فُ] (حامص مرکب)عمل باقلافروش. شغل باقلافروش (||. اِ مرکب) محل فروش باقلا. دکانی که بدان باقلا فروشند. آنجا که باقلا فروشند.

باقلاکان بالا.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان مال اسد بخش چغلوندی شهرستان خرم آباد که در ۶ هزارگزی خاور چغلوندی و یک هزارگزی خاور راه شوسهء خرم آباد که از مرکز بخش به بروجرد منتهی میگردد واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۸۰ تن سکنه. آب آنجا از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان فرش و چادربافی و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء مال اسدی میباشند و عده ای در ساختمان و عده ای در چادر سکونت دارند و برای تعلیف احشام به اطراف ییلاق و قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باقلاکان پایین.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان مال اسد بخش چغلوندی شهرستان خرم آباد که در ۶ هزارگزی خاور چغلوندی و یک هزارگزی خاور راه شوسهء خرم آباد به چغلوندی در دامنه واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۱۸۰ تن سکنه و آب آنجا از چشمهء باقلاکان تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی و جاجیم بافی و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء بیرالوند هستند و برای تعلیف احشام به ییلاق و قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باقلان.

[ ] (اِخ) نام جایی است. (غیاث اللغات).

باقلانی.

[قِ] (ص نسبی) باقلی فروش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). منسوب است به باقلی که داد و ستد آنرا افاده می کند. (از انساب سمعانی). منسوب به باقلاست. (روضات الجنات ص ۷۱۶). نسبت به باقلی و باقلاء و فروش آن است و این نوع نسبت نادر است مثل نسبت صنعا و صنعانی، و بهراء و بهرانی. (از وفیات الاعیان ج ۳ صص ۱ - ۴).

باقلانی.

[قِ] (اِخ) ابوبکر الطیب(۱). استاد علمای زمان خود بود معاصر قادر خلیفه و سلطان محمود غزنوی. از رسول (ص) مرویست که در دین اسلام بهر صد سال عالمی خیزد که وجود او سبب رواج کار دین و اسلام باشد و اهل جهان را استاد و راهنما باشد و علمای حدیث در سدهء اول عمر عبدالعزیز مروانی و در سدهء دوم امام شافعی مطلبی و در سدهء سوم ابوالعباس احمدبن شریح و در سدهء چهارم ابوبکر طیب باقلانی... بوده اند. (از تاریخ گزیده چ عکسی ص۸۰۴ و ۸۰۸). و صاحب روضات الجنات آرد: قاضی ابوبکر محمد بن طیب بن محمد باقلانی اشعری بصری، متکلم مشهور، بروایت ابن خلکان امام مذهب شیخ ابوالحسن رئیس اشاعره بود، در بغداد سکونت داشت و تصانیف فراوان در علم کلام دارد و ریاست در این مذهب به او پایان یافت، بین او و ابوسعید هارونی مناظراتی رفته است و قاضی در آن سخن بسیار گفته، قاضی مذکور روز یکشنبه هفت روز مانده از ذی قعدهء سال ۴۰۳ ه . ق. وفات یافت و فرزندش حسن بر او نماز گزارد و ابتدا در خانه اش به دروازهء مجوس سپرده و سپس در مقبرهء باب حرب دفن شد. (از روضات الجنات چ تهران ص۷۱۶). زرکلی در الاعلام آرد: محمد بن طیب بن محمد شرقی فاسی مالکی در مدینه سکونت داشت(۲). محدث لغوی بود، از کتب او «مسلسلات» در حدیث و فیض نشرالانشراح حاشیه بر کتاب اقتراح سیوطی در نحو و حاشیه بر قاموس و شرح نظم فصیح ثعلب و شرح کفایهٔ المتحفظ و شرح کافیهء ابن مالک و شرح شواهد الکشاف و حاشیه بر مطول و

رحلهٔ است. او در فارس متولد شد و در مدینه درگذشت. (از اعلام زرکلی ج ۳ ص۹۰۹). و سیوطی می نویسد: از جمله کسانی که در روزگار او [القادر بالله خلیفهء عباسی] وفات یافتند، قاضی ابوبکر باقلانی بود. (از تاریخ الخلفای سیوطی ص۲۷۵). عالم مشهور قاضی ابوبکر محمد باقلانی متوفی سنهء ۴۰۳ ه . ق. مذهب اشعری داشت و در تأیید و ترویج این طایفه کوشش بسیار کرد. (غزالی نامه ص۶۰). پس از ابوالحسن اشعری شاگردانش مانند ابن مجاهد و دیگران طریقهء او را دنبال کردند و این طریقه را قاضی ابوبکر باقلانی از آنان گرفت و آنرا تهذیب کرد. پس از او امام الحرمین ابوالمعالی پدید آمد و کتاب شامل را املاء کرد. (از ترجمهء مقدمهء ابن خلدون ص۹۵۵). و نیز رجوع به فهرست اعلام همان کتاب شود. ابن خلکان گوید: قاضی ابوبکر محمد بن طیب بن محمد بن جعفر ابن القاسم معروف به باقلانی از متکلمین مشهور بود،... قاضی مذکور در شنبه هفت روز مانده از ذی قعدهء سنه ۴۰۳ در بغداد درگذشت و در یکشنبه بخاک سپرده شد. در مرگ او گفته اند: انظر الی جبل تمشی الرجال به وانظر الی القبر مایحوی من الصلف وانظر الی صارم الاسلام مغتمداً وانظر الی درهٔ الاسلام فی الصدف. فرزندش حسن بر او نماز گزارد و در خانه اش در درب المجوس دفن و سپس به باب حرب انتقال داده شد. (از وفیات الاعیان ج ۳ ص۴۰۰). از کتب او اعجاز القرآن و هامش الاتقان فی علوم القرآن سیوطی است. تولد او بسال ۳۳۸ ه . ق. بود. (از معجم البلدان). او از اکابر متکلمین عهد عضدالدولهء دیلمی بود... کتاب اعجاز القرآن و الانتصار و کشف اسرار الباطنیه و ملل و نحل و هدایهٔ المسترشدین از تألیفات اوست. در شصت و پنجسالگی در بغداد وفات یافته(۳)، گاهی او را ابن الباقلانی نیز گویند. از مجالس المؤمنین نقل است که از جمله اهل ضلال که در دست شیخ مفید عاجز و مبهوت بودند قاضی ابوبکر باقلانی است که روزی در مناظرهء شیخ مغلوب شد و مانند مرغ رمیده از شاخی بشاخی می پرید... چون شیخ راه پرواز او را بست. باقلانی خواست حرفی بگوید، گفت أ لک فی کل قدر مغرفهٔ؛ یعنی آیا ترا در هر دیگی کفگیری هست؟ شیخ در جواب گفت نعم ماتمثلت بادوات ابیک؛ یعنی خوب کردی که دیگ و کفگیر که از ادوات باقلاپزی پدر تست تمثیل نمودی... پدر قاضی ابوبکر باقلافروش بوده است. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۳۷). و رجوع به ابن باقلانی شود. (۱) - در تاریخ گزیده «الطیب» آمده است. (۲) - در معجم المطبوعات محل سکونت او بغداد نوشته شده است. (۳) - زرکلی در مدینه گوید.

باقلانی.

[ ] (اِخ) نام بندی و پلی است. (غیاث اللغات). خاقانی در قصیده ای بمطلع: از سر زلف تو بویی سربمهر آمد بما جان به استقبال شد کای مهر جانها تا کجا. که بر بدیهه در مدح شروانشاه منوچهر و صفت شکارگاه او و بند باقلانی گفته است گوید: هم ز پیش آب حیوان سد ظلمت برگرفت هم میان آب کر سدی دگر کرد ابتدا از نهیب این چنین سد کوست فتح الباب فتح سد باب الباب لرزان شد بزلزال فنا وز ملایک نعره ها برخاست کآنک بر زمین شاه بند باقلانی بست، یا(۱) بند قبا. خاقانی (دیوان چ عبدالرسولی). از همین قصیده برمی آید که سد یا بند باقلانی را منوچهر پادشاه شروان ممدوح خاقانی بر روی رود کر بسته است. (۱) - در چاپ دکتر سجادی از دیوان خاقانی: ما.

باقلاءٔ.

[قِ] (ع اِ) یکی باقلاء. یک دانهء باقلا. - باقلاءٔ اسکندریه؛ وزنی معادل نه قیراط. (مفاتیح خوارزمی). - باقلاءٔ مصریه؛ وزنی معادل چهل و هشت جو، یعنی دوازده قیراط. (مفاتیح خوارزمی). - باقلاءٔ یونانیه؛ وزنی معادل بیست و چهار جو. (مفاتیح خوارزمی).

باقلبا.

[لَ] (اِ) صورت دیگری از باقلوا. نوعی شیرینی که از قند کوبیده و بادام و روغن تهیه کنند. رجوع به باقلوا شود.

باقلتمش.

[لَ مِ] (ترکی، ص) بنظر درآمده. بدیده درآمده. دیده شده. لفظ ترکی است از باق بمعنی دیده و «لام» علامت مجهول و «مش» علامت مفعول و بجای «ها» که در آخر صیغهء ماضی و مفعول آرند چنانکه در گفته و رفته و گشته. (آنندراج) (غیاث اللغات).

باقلمون.

[قَ لَ] (معرب، اِ) مرغی است. بوقلمون. ابوقلمون. (دزی ج ۱ ص۴۹). رجوع به بوقلمون شود.

باقلوا.

[لَ] (اِ) باقلبا. نوعی شیرینی که از قند و بادام کوفته و بروغن سرشته و بدانه های پسته آمیخته پزند. قسمی شیرینی و آن بدین ترتیب پخته شود که قند و بادام بهم کوبند و بروغن سرشند و دانه های پستهء نیم کوفته در آن ریزند و به هل و گلاب آمیزند و سپس آن خمیرمایه را در تابه ای که نانی تنک در تک آن گسترده باشند پهن کنند و آتش بر زیر و بر آن نهند تا نیک پخته شود و معمو پیش از برون کردن از تابه بقطعات لوزی شکل ببرند، و آنچه از این جنس در شهر یزد پزند مشهورتر است. گاه بجای بادام نارگیل بکار دارند.

باقله.

[قِ لَ / لِ] (اِ) غله ایست که در هند نمیشود. (شرفنامهء منیری ||). یکی از حبوبات است که در عربی باقلا و فول گویند. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲). و رجوع به باقلا شود.

باقله.

[لَ / لِ] (اِخ) دهی است از دهستان بیلوار بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه که در ۱۵ هزارگزی شمال خاوری دیزگران واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۴۲۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه های متعدد و زه آب رودخانهء محلی تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و لبنیات و توتون و مختصری قلمستان است. شغل عمدهء مردم آنجا زراعت و صنایع دستی آنان قالیچه و جاجیم و گلیم بافی و راهش مال رو است. تابستان از طریق سنقر و گل سفید میتوان اتومبیل برد. این آبادی در دو محل بفاصلهء ۳ هزارگز و بنام باقله علیا و باقله سفلی مشهور است و باقلهء علیا ۱۹۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باقله.

[لَ / لِ] (اِخ) دهی است از دهستان فرامان بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان که در ۶ هزارگزی جنوب خاوری کرمانشاه و ۲ هزارگزی خاور کبوده واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از زه آب رودخانهء محلی تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۵).

باقله.

[لَ / لِ] (اِخ) دهی است از دهستان سه بخش هرسین شهرستان کرمانشاهان که در ۲۸ هزارگزی جنوب باختری هرسین بر کنار خاوری رودخانهء گاماسیاب واقع شده است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۱۷ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

باقلی.

[قِلْ لی](۱) (اِ) باقلاـ باقلاءـ. باقلاهٔ. دانه ای از طایفهء بقلیه که مأکول است و بلغت شام آن را فول هم میگویند. (ناظم الاطباء). از جمع حبوب است و گل او را صفت کرده اند. و بتشدید لام هم آمده است. (شرفنامهء منیری). غله ای باشد که در آش ها کنند و بعربی باقلاء گویند اگر گل آنرا در هاون ارزیز بکوبند و در آفتاب نهند و بدان خضاب کنند موی را بغایت سیاه کند. (برهان قاطع). نوعی از حبوبات است و آنرا گلی است که صفت برای چشم احول آرند. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۸). خوردن آن مولد ریاح و خوابهای پریشان و مورث ثقل دماغ و حزن و فساد ذهن و اخلاط غلیظ است و نافع سرفه و مسمن بدن و چون اصلاح آن کنند حافظ صحت باشد و تازهء آن با زنجبیل نهایت مقوی باه. (منتهی الارب). تازه اش در اول سرد و تر و خشکش در اول سرد و در دوم خشک و گلش گرم باعتدال و لطیف و پوست اندرون او مجفف و قابض است و باقلی مقوی باه است و سریع الانحدار از معده و غیرمسدد و با قوهء محلله و منضجه و با رطوبت فضیله و جهت قرحهء امعا و اسهال و قی و تنقیه سینه و شش و تقویت آن و منع ریختن مواد رقیقه از دماغ و تسکین سعال و آب طبیخش جهت خشونت حلق و جلاء رطوبت و منع تولد حصاهٔ و تفتیح سده و ضمادش با آرد جو جهت ضربت و ورم پستان که از جهت انجماد شیر باشد خصوصاً هرگاه با نعناع و سرکه پخت شود و با حلبه و عسل جهت تحلیل دمل و ورم بن گوش و باکندر و گلسرخ و سفیدهء تخم مرغ جهت ورم خصیه و اورام حاره و پختهء او با شراب جهت ورم حالبین و کلف و تحلیل خنازیر خصوصاً با آرد جو و شب یمانی و روغن زیتون کهنه و با پیه خوک جهت نقرس مجرب دانسته اند. چون باقلای تازه را دو حصه کنند و طرف اندرون او را بر زخم زالو و امثال آن گذارند قطع سیلان خون نماید و بستن او بر موضع گزیدهء سگ دیوانه باعث جذب سمیت آن و ذرورش جهت منع ریختن مواد بچشم و طلاء او با ربع ازفاد زهرگاوی جهت سرخی و سطبری پلک چشم بسیار نافع و ضماد برگ و پوست بیرون او جهت سوختگی آتش مجرب و گلش مسکن حرارت دماغ و چون در هاون قلعی سائیده در آفتاب گذارند خضاب نیکوست. و خوردن باقلی مورث نفخ و اختلاج و ثقل دماغ و فساد ذهن و منجر به افراط است و مصلح او جوشانیدن و با روغن بادام و ادویهء حاره اضافه نمودن و خاکستر کاه باقلی جهت رفع آثار جرب سیار نافع است. (تحفهء حکیم مؤمن). اهل شام فول گویند و بعضی او را جرجر گویند و او معرب گرگرست. و ابوعبید گوید: فول را باقلا گویند بتشدید و تخفیف لام و هرگاه بتشدید گویند الف را در آخر او مقصور کنند و چون بتخفیف گویند الف را ممدود آورند، و لیث گوید: اهل عراق جرجر را فول گویند و پوست باقلا و لوبیا و مانند آنرا غدفه گویند و شمر گویند عرب غلاف باقلاـ و لوبیا و عدس و آنچه بدان ماند جمله را سفوف گوید و واحد آن سفف بود و ابوریحان گوید باقلاـ را برومی کثیرانیس گویند و قوابوس نیز گویند و فافا و فاطن نیز خوانند و بسریانی کومی. و «زه» گوید باقلا را به قبطی فول گویند و بسجزی کالوسک گویند و به بستی کوشک (کوسک). و ابوالحسن اهوازی گوید باقلا را در معارف بلاد روم فاروطش گویند و گویند جمله گلها و شکوفها بباد شمال خوشبوی شود و شکوفهء باقلا بباد جنوب. ارجانی گوید: باقلای خشک سرد و خشکست در اول و تر آن سرد و ترست در اول و او فضول احشا را دفع کند و کلف روی ببرد و دیر هضم شود و اعانت طبیعهٔ در دفع اخلاط غلیظ

بکنـد و مسـدد و منفخ بود و به این سـبب تقویت باه بکند و چشم را زیان دارد و نفع او از جمیع حبوبات زیاده بود و ریشـهای تر را خشـک کنـد و نقرس را مفیـد بود و طریق علاـج نقرس به او آن است که باقلا را در آب پزنـد و با موم و روغن بنفشه خلط کنـد و بدانجا طلا کند و پوست باقلا قابضست و زداینده نیست مر امعا را بدین سبب هر که باقلا را با پوست ببرد و با سرکه بکار برد ریش روده را نافع بود و اسـهال و قی بازدارد و اگر پی آدمی مجروح شود باقلا را در سـرکه و عسل پزنـد و در موضع جراحت نهنـد سود دارد و اگر پست جو با آرد باقلا ضـماد کند بر ورمی که بواسطهء زخم سگ یا امثال آن حادث شده باشد تحلیل کند و اگر بر ورم خصیه یا ورم سینه ضماد کنند یا با قیروطی بیامیزند ورم را تحلیل کند و قیروطی مختلف بود و آنچه در این ضماد بکار برد اینست موم روغن گلاـب حی العـالم آب عنب الثعلب و بـا موم خلط کنـد و با قیروطی بیامیزد و بر موضع ورم طلا کنـد. (ترجمهء صـیدنهء ابوریحـان بیرونی) : نرگس شوخ و گـل بـاقلی امروز بباغ چون دو چشـمند یکی اشـهل و دیگر احول. سـلمان (از شـرفنامهء منیری). عـدس و بـاقلی و سیر و پنیر و زیتون در پِیَش نـان چراکست و مقیـل و موبار. بسـحاق اطعمه. - امثال: خر بیار و باقلی بار کن؛ تعبیر مثلی، کـار بسـختی کشـید: باقلاـ بـار کردنت هوس است پیش کن خر که کار زین سـپس است.مؤلف ||. خُلَّر. (منتهی الارب||). مقـدار شـربتی از معـاجین و ماننـد آن است. (یادداشت مؤلف). و رجوع به باقلاء شود. - باقلی قبطی(۲)؛ گیـاهی است که دانهء آن کوچکتر از فول (باقلاـء) است. (از تـاج العروس). و آن را بـاقلی نبطی هم گوینـد. (منتهی الاـرب) (ناظم الاطباء) (آننـدراج). تیرهء پروانه واران و از دستهء شبدرها است. (از گیاه شناسی گل گلاب ص۲۲۱). نوع ریزهء باقلی معروف است بقدر ترمس و سیاه لون و منبت او در آبهای ایسـتاده و بیخش سـطبر مثل بیخ نی و برگش بزرگتر از برگ باقلی بسـتانی و گلش سـرخ و بقدر گلسـرخ بسـیار قـابض و موافق معـده و بهترین ادویهء قرحهء امعاء و اسـهال. (از تحفهء حکیم مؤمن). - باقلی مصـری؛ همان ترمس است. (تـذکرهء ضریر انطاکی ص۷۱). - باقلی نبطی؛ فول. (تـذکرهء ضـریر انطاکی ص۷۱). (۱) - در برهان به سـکون قاف آمـده است و در بیشتر لهجه ها لام آن مشدد نیست. مأخوذ از باقلاء. (۲) - Lupinus.

باقلی آب بندان.

[بَنْ] (اِخ) نام برکه ای در حدود نارنج باغ ساری مازندران. (مازندران و استرآباد رابینو ص ۶۰ بخش انگلیسی).

باقلی پزان.

[پَ] (اِخ) نـام محلتی از آمـل. از محلاـت و امـارات آمـل یکی گازرگـاه (محـل رخت شویان) و کوشک جاوه لی، قصـری که شاه اردشـیر آنرا بـا خـاک یکسان کرد (اواخر قرن ۱۳) و هم چنین میـدان رودبـار بـاقلی پزان بود. (مازنـدران و استرآبـاد رابینو ص۱۵۶ بخش انگلیسی و ص۲۰۸ ترجمهء آن).

باقلی پلو.

[قِ پُ لَ / لُو] (اِ مرکب) باقلاپلو. که از برنج و دانه های پوست کندهء باقلی و شبت (شِوِد) پزند. رجوع به باقلاپلو شود.

باقو.

(اِخ) مریـخ را گویند. (آنندراج). سـتارهء مریخ. (ناظم الاطباء). نام یکی از منازل مریخ است. (فرهنگ شـعوری ج ۱ ص۱۸۸) : گر شرح دهد تیر فلک منصب کلکش بی آب شود خنجر بهرام به باقو. شمس الدین محمد طبسی (از لباب الالباب).

باقو.

(اِخ) نام مردی است که قوی بوده. (آنندراج). اسم شخصی. (ناظم الاطباء). نام یک پهلوان است. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۸۸).

باقو.

(اِخ) نام محلی است. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۸). تلفظ دیگری از باکو، از شهرهای معروف قفقاز. رجوع به باکو و نیز به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص۳۷ شود.

باقواره.

[قَ رَ / رِ] (ص مرکب) (از: با+ قواره) که دارای قوارهء نیکو باشد. خوش فرم. متناسب. بااندام. خوش ریخت. مقابل بی قواره. و نیز رجوع به قواره شود.

باقوت.

[قُوْ وَ] (ص مرکب) (از: با + قوت) نیرومند. بانیرو. باتوان. مقابل ضعیف و ناتوان : گر سخنهای کسائی شده پیرند و ضعیف سخن حجت باقوت و تازه وْ برناست. ناصرخسرو. بسیاری از اشتران باقوت بر جای بماندند. (انیس الطالبین ص۲۰۳). و رجوع به قوت شود.

باقور.

(ع اِ) جماعهٔ گاوان. و این از اسماء جمع است مانند باقر. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). اسم جمع بقرهٔ. (منتهی الارب). گلهء گاوان. (آنندراج). باقورهٔ. و نیز رجوع به نقودالعربیه ص ۱۶۰ شود.

باقورهٔ.

[رَ] (ع اِ) جماعت و دستهء گاوان. و این از اسماء جمع است مانند باقر. (از اقرب الموارد) (مهذب الاسماء). باقور ||. بلغت یمن، نرگاو و نیز گاو ماده. (آنندراج). یک گاو، خواه نر باشد یا ماده. (ناظم الاطباء).

باقوریهٔ.

[ری یَ] (اِخ) فرقه ای از فرق میان عیسی و محمد علیهماالسلام. (ابن الندیم).

باقوس.

(اِخ) صورتی از کلمهء باکوس(۱)، رب النوع شراب در میان یونانیان قدیم. و رجوع به باکوس شود. (۱) - Bacchus.

باقول.

(ع اِ) کوز. کوب. (از تاج العروس).

باقولی.

[] (اِخ) ابوالحسن علی بن حسین بن علی نحوی اصفهانی. موصوف به جامع العلوم و معروف به جامع باقولی. وی در علم نحو و فنون اعراب قدوهء افاضل عصر خود بود، او راست: البیان فی شواهدالقرآن، تفسیرالقرآن، الجواهر، شرح اللمع، علل القرائه، کشف المشکلات و ایضاح المعضلات فی علل القرآن، المجمل، او در سال ۵۳۵ ه . ق. در قید حیات بوده و سال وفاتش مضبوط نیست. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۲۴۵).

باقوم.

(اِخ) نام نجاری است. مولای سعیدبن عاص که منبر شریف ساختهء اوست. (از تاج العروس) (منتهی الارب). صاحب قاموس الاعلام آرد: یکی از صحابه است و آزاد کردهء سعیدبن العاص، در مدینه به نجاری اشتغال داشت. منبر حضرت پیغمبر را وی ساخت. پاره ای از احادیث از وی نقل کرده اند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۲).

باقون.

(اِخ) صورت ترکی کلمهء باکن است، و باکن یا بیکن نام فیلسوف معروف انگلیسی است. رجوع به باکن و بیکن و همچنین به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۲ شود.

باقونه.

[نَ] (اِخ) نام دختر مهدی خلیفهء عباسی. این دختر از کنیزکی رحیم نام بدنیا آمد که عباسه نیز از بطن اوست. رجوع به عقدالفرید ج ۵ ص۳۴۲ و ۳۴۳ و ۳۹۴ شود.

باقهٔ.

[قَ] (ع اِ) بند تره. (منتهی الارب) (آنندراج). ج، باقات. بندی که برای بستن دسته های سبزی بکار رود. (دزی ج ۱ ص۴۹||). مجازاً برمقداری تره یا سبزی یا یونجه که بوسیلهء بندی (باقه ای) بسته شده باشد نیز اطلاق شود. دستهء تره. (مهذب الاسماء) (بحر الجواهر ||). دسته. حزمه. بند از گندم درووه. (یادداشت مؤلف). بافه. (یادداشت مؤلف ||). حمایلی که روحانیان کلیسا و قضات بکار برند. (از دزی ج ۱ ص۴۹).

باقی.

(ع ص) نعت فاعلی از مصدر بقاء است و بقاء ثبات شی ء است بحال و صورت نخست، برابر آن فناء است. (از تاج العروس). آنکه دارای دوام و ثبات باشد. (از اقرب الموارد). پاینده. (مهذب الاسماء) (السامی فی الاسامی). پایدار. جاوید. بی زوال. ازلی. سرمدی. دائم و قائم. ثابت. باثبات. برجا. استوار. برقرار. (ناظم الاطباء). ماننده. پایا. مقابل فانی. (یادداشت مؤلف). جاوید. باشنده. (آنندراج). غابر. (منتهی الارب). همیشه. (مهذب الاسماء). جاودانه. جاویدان : صلی الله علیه حیاً و میتاً و قدس روحه باقیاً و فانیاً. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۰۰). و آن کس که بی بصارت باقی همیت داند زین قول او بخندد شهری و روستایی. ناصرخسرو. هرچند ترا خوش آمد این خانه باقی نشوی تو اندرین فانی.ناصرخسرو. چون بقای هردو را علت نباشد جز غذا نیست باقی در

حقیقت نی ستور و نی گیا. ناصرخسرو. باقی شود اندر نعیم دائم هرچند در این رهگذر نباشد. ناصرخسرو. من بدوماندم باقی بجهان تا جاوید گر بماند بجهان باقی والله که سزاست. مسعودسعد. چه بزرگ غبنی و عظیم عیبی باشد باقی را بفانی و دایم را بزایل فروختن. (کلیله و دمنه). - باقی شدن؛ جاویدان شدن. همواره ماندن. دایم زیستن : ز ملک تو بجهان دین و داد باقی شد خجسته ملکست این ملک تو که باقی باد. مسعودسعد. فانی آن گاهی شوم کز خویشتن یابم فنا مرده اکنونم که نقش زندگی دارم کفن. خاقانی. مترس از محبت که خاکت کند که باقی شوی گر هلاکت کند. سعدی (بوستان). - جهان باقی؛ کنایه از آخرت. آن سرای. آن جهان. جهان دیگر : جهان فانی و باقی فدای شاهد و ساقی که سلطانی عالم را طفیل عشق می بینم. حافظ. - دولت باقی؛ دولت پایدار. دولت جاوید : دولتیان کآب و درم یافتند دولت باقی ز کرم یافتند.نظامی. سرای دولت باقی نعیم آخرتست زمین سخت نگه کن چو مینهی بنیاد. سعدی. - سرای باقی؛ خانهء جاویدان. آخرت. دنیای دیگر. جهان باقی : و چون پنجاه سال تمام شد یوشع نیز رو بسرای باقی نهاد. (قصص الانبیاء ص ۱۳۱ ||). زنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). - باقی بودن؛ زنده بودن. برجای بودن. همیشه برقرار بودن. پایدار و جاویدان بودن. قائم و ثابت بودن. (ناظم الاطباء) : همگان رفتند مگر خواجه ابوالقاسم، که بر جای است و باقی. (تاریخ بیهقی). - باقی داشتن؛ زنده داشتن. برجای داشتن. مقابل مردن : ایزد عزوجل جای خلیفهء گذشته فردوس کناد و خداوند دنیا و دین امیرالمؤمنین را باقی داراد. (تاریخ بیهقی ص۲۹۱). پادشاهان ما را آنانکه گذشته اند ایزد بیامرزاد و آنچه برجایند باقی داراد. (تاریخ بیهقی ص۹۴ (||). ص) بازمانده. (ناظم الاطباء). بقیه. (یادداشت مؤلف). بازپس مانده. (آنندراج). عُلاله. (منتهی الارب). بجای مانده از چیزی. تتمه. بقیه : اسکاف بنی جنید، جاییست که باقی رود نهروان اندر کشت وی بکار شود. (حدود العالم). بر سر گنجی افتد... فرحی بدو راه یابد و در باقی عمر از کسب فارغ آید. (کلیله و دمنه). و یک حاجت باقیست که در جنب عواطف ملکانه خطری ندارد. (کلیله و دمنه). سرشکسته نیست این سر را مبند یک دو روزی جهد کن باقی بخند.مولوی. بفرمان پیغمبر پاک رای گشادند زنجیرش از دست و پای در آن قوم باقی نهادند تیغ که رانند سیلاب خون بیدریغ. سعدی (بوستان). مرا در حضرت سلطان یک سخن باقی است. (گلستان). دولت پیر مغان باد که باقی سهل است. حافظ. عرضه کردم دو جهان بر دل کارافتاده بجز از عشق تو باقی همه فانی دانست. حافظ. گفتی بت اندیشه شکستم، رستم این بت که ز اندیشه برستم باقی است. احمد جام. حشاشه؛ باقی جان. (منتهی الارب) (دهار). -امثال: باقی داستان بفردا شب؛ این مثل در جایی زنند که کاری کنند و تتمه ای از آن موقوف بر آینده گذارند. (آنندراج) : امشبم درد دل تمام نشد باقی داستان بفردا شب.محمد قلی سلیم (||. اِ) حاصل تفریق. (ناظم الاطباء). و رجوع به باقیمانده شود ||. کلمهء باقی را در آخر مکتوبها نویسند بهمان معنی بقیه و بازماندهء مطلب. مانند: باقی بقایت، جانها فدایت، که باز در پایان نامه ها آرند. - باقی دگر شما را (در پایان نامه و مکتوب - آرند)؛ یعنی اینقدر گفتم؛ دیگر اختیار شماست بفهمید و به معنی حرف وارسید. (آنندراج) : زآن دلربای جانی با صدحضور، تأثیر حرفی به رمز گفتم، باقی دگر شمارا. محسن تأثیر (از آنندراج). -باقی والسلام؛ یعنی همهء مطالب را نوشتم، اگر چیزی باقی مانده باشد سلامتی شماست. همچنین است باقی ایام دولت و جلالت مستدام باد. (ناظم الاطباء (||). در علم استیفا) حاصل خراج و مالیات و امثال آن. (از تاج العروس). مالی که بجا مانده باشد بر عهدهء عامل. (یادداشت مؤلف). مالی که بجا مانده باشد بر عهدهء رعیت. (یادداشت مؤلف). و هنگام تفریع حساب آنرا «فاضل و باقی» و «حاصل و باقی» گویند : پس دو سال بملک اندر بنشست [بهرام گور] و خواسته بسیار بدرویشان داد و بفرمود تا اندر شهرها بنگریدند تا بر اهل مملکت او خراج چندست و باقیها. هفتاد بار هزار هزار درم باقی بیرون آمد، آن همه بدرویشان بخشید و جریدهء آن باقی بسوخت شکرانهء خدای را که فتح خاقان بکرد. (ترجمهء طبری بلعمی). جوانوی بیدار با او بهم که نزدیک او بد شمار درم ز باقی که بد نزد ایرانیان بفرمود تا بگسلد از میان.فردوسی. بگوید مستوفیان را تا خط بر حاصل و باقی وی بکشند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۲۴). و بخدای عزوجل و بجان و سر خداوند که بنده هیچ خیانت نکرده است و این باقی چندین ساله و این حاصل حق است خداوند را بر بنده. (تاریخ بیهقی چ

ادیب ص۱۲۵). بازگرد تا من امشب مثال دهم تا حاصل و باقی وی پیدا آرند. (تاریخ بیهقی ص۳۶۹). نز هیچ عمل نواله ای خوردم نز هیچ قباله باقیی دارم.مسعودسعد. چون جمع و خرج حساب تمام شود خالی نباشد از آنکه خرج با جمع مساوی باشد، یا زیاده یا کمتر، اگر مساوی باشد و عامل را دیگر دعوی نباشد جمع و خرج را مقابله و تصحیح کرده، جایزه دهند و به اجازت حاکم دیوان مفاصا بنویسند. و اگر عامل را دعوی دیگر باشد بگوید تا آنرا بدو حرف بنویسند و هر آنچه بمصالح دیوان و ملک تعلق داشته. و برات و مکتوب آن ضایع شده، یا بخرجی نازک از دفع ضرری از ولایت رفته یا بمهمی نازک متعلق بپادشاه یا خوانین معتبر یا دیگران که اهمال آن موجب ضرر و بازخواست باشد و در اصل آنرا برات و مکتوبات نبوده جدا بنویسند. و هر آنچه بمصلحت و معاملهء عامل تعلق دارد از ظلامه و نظر تخفیف و اخراجات و زیادتی مرسوم و سواقط حیوانات و امثال آنرا جدا نویسند، و بر بالای هریک از این دو «ع» بکشند، و همچنان مفصل بحضور عامل بحاکم عرض کنند. و هرچه از قسم اول مقرر و مجری گردد، از پروانهء اخراجات حاصل شود آنرا بر متن خرج حساب اضافه کنند هرچیزی در باب خویش و زیادت عامل بکشند، و هرچه از قسم دوم باشد الوجوه بدعوی العامل و حکم باجرائه بموجب الپروانچه بالخط الشریف او بحکم الحاکم بکنند و این تفصیل را بتمامی در آنجا بنویسند، و زیادت برکشند. و اگر خرج کسر آید لاشک در آن حساب باقی باشد. مد الباقی باانداز‌هء مد و وضع من ذلک، یا خرج ذلک بکشند، و حینئذ اگر عامل را دعوی نباشد خود حکم واضح است. و اگر او را دعوی بر وجهی که گفته شد بنویسند. و هرچه از قسم اول مجری شود بموجب پروانچه بالحکم مقرر دیوان در متن خرج حساب بر وجهی که گفته شد اضافت کنند. و گاه باشد که محاسب خواهد که صورت باقی برکشیده بر قرار بگذارد، و آنچه از قسم اول مجری گردد شاید که در تقریر نویسند. و هرچه از قسم دوم مجری شود مالاکلام در تقریر باقی باید نوشت، خواه من ذلک نویسند خواه تقریر. و مد هریک از این دو باید که کمتر از مد باقی باشد. و اگر چیزی از قسم اول یا قسم دوم موقوف شود، در تقریر باقی نویسند، و اگر خرج بیشتر باشد از جمع، لاشک عامل زیادت داده باشد در حساب الزیاده بمقدار مد، مصرفه یا مصرف ذلک نویسند. و بعضی لفظ الفاضل نویسند. و اگر دعوی باشد، هرچه از قسم اول باشد، در متن خرج اضافه کنند. و هرچه از قسم دوم باشد در زیاده اضافه کنند، بصیغهء: و اضیف الی ذلک. (نفایس الفنون قسم اول صص ۱ - ۲). اگر داند که بعضی اجناس را قیمت زیاد نوشته اند بنحوی که ظلم نشود....کم نموده تسلیم صاحب جمعان نمایند که مشرف بیوتات موافق اخراجات بعد از وضع باقی صاحب جمعان سند ابتیاع ... قلمی و ناظر مهر نموده بخرج خود مجری دارند. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۱۰). مادام که صاحبجمعان باقی نقدی و جنسی پیش داشته باشند آن مبلغ و مقدار را داخل برآورد سال آینده ننمایند. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۳۶). - در باقی کردن؛ فراموش کردن. کنار نهادن. از یاد بردن. توجه نکردن. ترک کردن. فروگذاشتن : که جام باده در باقی کن امشب مرا هم بادهء ساقی کن امشب.نظامی. حیث لایخلف منظور حبیبی ارنی چه کنم قصهء این غصه کنم در باقی.سعدی. - در باقی نهادن؛ در باقی کردن. فراموش کردن. کنار نهادن. از یاد بردن. به یکسوی نهادن: پس چون خیانت در میان آمد و ... آن اعتماد برخاست و اموال دیوانی نقصان گرفت و غربا تجارت کازرون در باقی نهادند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴ ||). دیگر. سایر. (درهٔ الغواص) : جمله عالم آکل و مأکول دان باقیان را قاتل و مقتول دان.مولوی. باقیان هم در حِرَف هم در مقال تابع استاد و محتاج مثال.مولوی (||. اِخ) از نامهای باریتعالی. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء). باریتعالی که فناء بر او وارد نیست. (از تاج العروس). از اسماء حسنی: اوست باقی که تقدیر وجود او پایان نیابد، ابدی الوجود. (از تاج العروس). خدای تعالی. (از اقرب الموارد) : بمجلس گر می و ساقی نماند چو باقی ماند او باقی نماند.نظامی.؟

باقی.

(اِخ) نام قاضیی در ولایت قائن. محمد مفید مستوفی آرد: در سنهء ست و خمسین و تسعمائهٔ (۹۵۶ ه . ق.) در پنج قریه از ولایت

قائن زلزلهء عظیم وقوع یافت چنانچه سه هزار کس در زیر خاک مانده براه عدم شتافتند. مشهور است مولانا باقی قاضی آن ولایت در علم نجوم مهارت تمام داشته در یکی از قرای خمسه میبود. به اهل آن مکان خبر داد که احتیاط مقتضی آن است که از ده بیرون رفته در خانه ها توقف مکنید. مردم ده سخن او را مسموع نداشته، قاضی با متعلقان بیرون رفته تا نصف شب در صحرا بود از سرما متأثر شده به مبالغهء فرزندان به ده آمد و همان ساعت زلزله واقع شد و قاضی با همهء فرزندان و متعلقان در زیر خاک مانده به عالم بقا رفتند. (از جامع مفیدی ص۸۳۹ و ۸۴۰).

باقی.

(اِخ) (... بلخی) از شعرای پارسی زبان بلخ بوده است. از اوست: چو او را تکیه بر دیوار دیدم مردم از حسرت که این فرسوده قالب خشت آن دیوار بایستی. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴).

باقی.

(اِخ) (... چلبی) از شعرای روم (عثمانی). در تذکرهٔ الخواص آمده است: بعد از نجاتی که ملک الشعرای روم است وی را مسلم دارند. در شهر حلب بشرف ملاقاتش نایل شدم. اکثر با حقیر شوخیهائی میکرد. خواجه زاده ای داشت بنام یوسف چلبی که حقیقةً یوسف ثانی بود و شاعر نامبرده از وی فرمانبرداری میکرد. بارها میگفت که دیشب پنج غزل سروده ام، چون دیدم مباهات را از حد گذرانید، گفتم اگر گستاخی نباشد امشب یوسف را بما بدهید، صبح ده غزل بدیع گفته و نوشته به تصحیح شریفتان برسانم! این اشعار از اوست: عسکر فتنه سنگ خیل خط و خال تیار تیغ لازم دگیل اول غمزهء قتال تیار. (از تذکرهء مجمع الخواص ص۱۱۶).

باقی.

(اِخ) (... دماوندی) از شعرای ایران و اهل دماوند بوده است. از اوست: نخست آن سنگدل با بی دلان آمیختن گیرد چو وصلت در میان پیدا شود خون ریختن گیرد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴).

باقی.

(اِخ) (سیدباقی بن عطوهٔ الحسینی العلوی) صاحب کشف الغمهٔ روایت کند که: حکایت کرد بمن سیدباقی بن عطوهٔ العلوی الحسینی، که پدرم عطوهٔ در یکی از اعضای خود مرضی داشت و او بر مذهب زیدیه بود و میگفت که من تصدیق اقوال شما نمی نمایم تا وقتی که بیاید صاحب شما یعنی مهدی و مرا از این مرض نجات دهد، و این سخن بکرات از پدرم صادر شده، شبی در وقت نماز خفتن آواز صیحه و استغاثهء او بگوش رسید، برسبیل عجله خود را به وی رسانیدم چون ما را دید گفت «الحقوا لصاحبکم، فالساعهٔ خرج من عندی».... عضو مجروح مرا بیفشرد و برفت و من دست به آن موضع رسانیدم، از مرض اثر ندیدم. سیدباقی گوید بعد از آن پدرم در ضمان صحت بود و این حکایت سمت اشتهار یافت. (حبیب السیر چ خیام ج۲ ص۱۰۸ و۱۰۹).

باقی.

(اِخ) (عبدالباقی) شاعری بوده است ایرانی و خوش طبع، از اولاد شاه نعمت الله ولی و از مقربین شاه اسماعیل صفوی و در اواخر قرن دهم هجری در جنگهای مابین ایران و عثمانی مقتول شد. (ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۳۷). اسمش میرعبدالباقی بود،... ممدوح ملاامیدی طهرانی و در زمان حضرت صاحبقران بشغل صدارت در منصب ایالت سرافراز بود. در جنگ چالدران که در میان شاه

اسماعیل صفوی و سلطان سلیم عثمانی واقع شد به درجهء شهادت رسید. (از آتشکدهء آذر چ شهیدی ص۱۲۲). نتوان صریح با تو غم خویش گفت و تو طفلی هنوز و فهم کنایت نمی کنی. ساقی مطلب جانب میخانه ام امروز کز خون جگر پر شده پیمانه ام امروز. مسکن شده کوچهء ملامت ما را ره نیست به وادی سلامت ما را درویشانیم و ترک عالم کرده این است طریق تا قیامت ما را. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴ شود.

باقی.

(اِخ) (عبدالباقی) از شعرای عصر زندیه و صفویه. اسمش میرزا عبدالباقی و بنی عم میرزا عبدالوهاب نشاط اصفهانی بود و بحسب وراثت کلانتری اصفهان را می نموده، چندی بوزارت کرمانشاهان و لرستان و عربستان (خوزستان) پرداخته است. (مجمع الفصحاء ج ۲ ص۸۲). از اوست: شب هجر است و مرا قصه دراز است امشب وای بر آنکه مرا محرم راز است امشب. ز گلبن تو نباشد گلی هوس ما را همین که غیر نچیند گل تو بس ما را.

باقی.

(اِخ) عبدالباقی صوفی تبریزی. (دانشمندان آذربایجان ص۱۴۴). از فضلای زمان خود و در نگارش خط ثلث مسلم بود،... با شاه عباس صفوی معاصر و در وقت بنیاد مسجد جامع جدید عباسی شاه مغفور بجهت نوشتن کتابهء مسجد او را از بغداد باصفهان طلبید، سید بسبب استغنای ذاتی قبول ننمود، ساکن بغداد و از عالم آزاد بود، بعد از گرفتن بغداد او را به اصفهان آوردند و کتابهء مسجد را نوشت. از اوست: ای قدم ننهاده هرگز از دل تنگم برون حیرتی دارم که چون در هر دلی جا کرده ای. محنت کش روزگار خویشم چکنم درماندهء اضطرار خویشم چکنم دور است ز جبر اختیارم اما مجبور به اختیار خویشم چکنم. در کوی جهان چنگ هوس ساز مکن خودبینی و خودفروشی آغاز مکن گر کام دلت نشد میسر مستیز از بهر نیاز آمدی، ناز مکن. (از تذکرهء ریاض العارفین ص۱۷۴). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴ شود.

باقی.

(اِخ) (... کاشانی) اصلش از مردم کاشان بود. دیوانش ملاحظه شده. بسعی بسیار این بیت از دیوانش استخراج گردید: باقی چمنی نیست چو گلزار محبت خاری که از آن گل بتوان چید ندارد. (آتشکدهء آذر ص۲۴۱).

باقی.

(اِخ) (... ماوراءالنهر) از شعرای پارسی زبان اهل ماوراءالنهر بوده. از اوست: چنان کز دل شدم باقی اسیر عشق دلجوئی نه دل دارم، بلائی بهر جان خویشتن دارم. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴).

باقی.

(اِخ) (محمودافندی) از شعرای بزرگ عثمانی است. او بسال ۹۳۳ ه . ق. در استانبول تولد یافت، فرزند مؤذن جامع سلطان محمد فاتح بود و به چراغ باشی گری رسید، پس از تحصیل به مدرسی سلیمانیه نایل گشت و سلطان سلیمان قانونی و سلطان سلیم به او توجه داشتند. در زمان سلطان مرادخان سوم، بیتی از اشعار او را مورد تفسیر سوء قرار داده نزد شاه از او شکایت کردند و منجر به تبعید او شد. پس از آن مورد عفو قرار گرفت و به منصب قاضی عسکر آناطولی و درجهء رئیس العلمائی رسید. دیوانی از او

باقیست، کتاب مواهب لدنیه را تحت عنوان معالم الیقین ترجمه نمود. او بسال ۱۰۰۸ ه . ق. درگذشت و در خارج دروازهء ادرنه در رهگذر ایوب انصاری مدفون گردید. از اوست: ای پای بند دامگه قید نام و ننگ تا کی هوای مشغلهء دهر بی درنگ آک اولدمی که آخر اولوب نوبهار عمر برگ خزانه دونسه گرک روی لاله رنگ. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۳). در کشف الظنون آمده: مولی محمود متوفی ۱۰۰۸ ه . ق.، او را دیوانی است به ترکی و بسیار معروف و مشهور است، احتمال دارد که صاحب ترجمه با باقی محمود افندی یکی باشد.

باقی.

(اِخ) (... نهاوندی) شاعری بوده است از مردم نهاوند. وی در هندوستان در خدمت خان خانان بوده و در شرح حال این خان و اجدادش کتابی بعنوان آثار رحیمی نوشته است. این شاعر بسال ۱۰۳۳ ه . ق. حیات داشته. از اوست: ما و بلبل عرض چاک سینه میکردیم دوش نازپرورد گلستان زخم خاری هم نداشت. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۳۷). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۱ ص۱۲۰۴ شود.

باقی.

(اِخ) (... هروی) از شعرای ایرانی و اهل هرات بوده. از اوست: او سخن از کشتن من میکند من بهمین خوش که سخن میکند. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۰۴).

باقی آباد.

(اِخ) دهی است از دهستان میانکوه بخش مهریز شهرستان یزد که در ۱۸ هزارگزی باختر مهریز و ۲۲ هزارگزی راه شوسهء یزد به انار واقع است. ناحیه ایست کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۴۸۵ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی زنان کرباس بافی و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

باقی آوردن.

[وَ دَ] (مص مرکب) آوردن مانده و مازاد چیزی ||. کسری آوردن بعد از تفریق حساب دخل و خرج. بدهکار شدن بعد از باقی فاضل کردن محاسبات.

باقیا.

(اِخ) از شعرای ایران و اهل کاشان بوده است. از اوست: شام فراق بی تو ز بس خون گریستم یک عمر چون عقیق چراغم در آب سوخت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴).

باقیا.

(اِخ) شاه باقیا. از عرفای نائین. فرزند امیرغیاث الدین محمد نائینی است. (تاریخ نائین تألیف صدر بلاغی ص۳۲). از عرفای نائین است. در علم موسیقی مهارت داشته، بهند رفت و سپس به نائین بازگشت. از اوست: زآن زنم کوس توکل کآسمان از بهر من

میرساند روزی و چرخ دگر هم میزند. همه حاصل جهان را به نشاط صرف مل کن برکافر و مسلمان بنشین و صلح کل کن. رفتند به منزلگه مقصود عزیزان باقی است که وامانده در این مرحله تنها. (از تذکرهء نصرآبادی ص۳۰۶ و ۳۰۷).

باقیات.

(ع ص، اِ) جِ باقیهٔ. بازمانده ها. (آنندراج). رجوع به باقیهٔ شود. - باقیات الصالحات؛ هر عمل نیک و صالح که ثواب آن باقی بماند. (از تاج العروس) (از اقرب الموارد). عملهای صالح. همهء کردارهای نیکی که در این جهان از کسی صادر میشود. (ناظم الاطباء). عمل صالح (آنندراج) (منتهی الارب) : باقیات الصالحات آمد کریم رسته از صد آفت و اخطا و بیم.مولوی ||. سبحان الله والحمد لله و لااله الاالله والله اکبر، و نمازهای پنجگانه. (از تاج العروس) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صلوات خمس. (آنندراج).

باقی خوار.

[خوا / خا] (نف مرکب)پس مانده خور. خورندهء بازمانده : قطب شیر و صید کردن کار او باقیان این خلق باقی خوار او.مولوی. زانکه باقی خوار شیر ایشان بدند شیر چون رنجور شد تنگ آمدند.مولوی.

باقی دار.

(نف مرکب) نگهدارندهء باقی. نگهدارندهء ماندهء چیزی ||. که بر عهدهء او از حساب چیزی بود. که تسویهء حساب نکرده باشد. که در آنچه بر عهده دارد مقداری بدهکار باشد. که از حاصل عملی مالی بر ذمه دارد. آنکه حساب خود را کاملاً تصفیه و بدهی خود را ادا نکند. کسی که باقی داشته باشد و وام دار بود. (ناظم الاطباء). بدهکار پس از فاضل باقی کردن حسابها.

باقی دار شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب)عمل باقی دار. کسری پیدا کردن. از حاصل عملی مالی بر ذمهء کسی ماندن که از عهدهء ادای آن برنتواند آمد. (یادداشت مؤلف).

باقی داشتن.

[تَ] (مص مرکب) بدهکار شدن از حاصل عملی. بدهکار شدن پس از تسویهء حساب. همهء چیزی را ادا نکردن ||. وام دار بودن. (ناظم الاطباء ||). بجا گذاشتن. ابقاء. (ترجمان القرآن). تبقیه. (تاج المصادر بیهقی). تمتیع. امتاع. (منتهی الارب). تثمیل. (تاریخ المصادر بیهقی).

باقی فاضل کردن.

[ضِ کَ دَ] (مص مرکب) تفریق کردن در اصطلاح سیاق. (یادداشت بخط مؤلف). جمع و خرج کردن. منها کردن. موضوع کردن. کسر کردن. تفریق حساب.

باقی گذاشتن.

[گُ تَ] (مص مرکب) بجا ماندن و برقرار گذاشتن چیزی را. (ناظم الاطباء). برجای نهادن.

باقی ماندگی.

[دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی باقیمانده. دوام. ثبوت ||. دائمی و همیشگی. (ناظم الاطباء ||). برجای ماندگی||. عقب ماندگی. (ناظم الاطباء).

باقی ماندن.

[دَ] (مص مرکب) بجای ماندن. بازماندن : آنجا که یک مصلحت خداوند سلطان باشد در آن بندگان دولت را هیچ چیز باقی نماند. (تاریخ بیهقی ص۲۶۹ چ ادیب). از جمالش ذره ای باقی نماند آن قدح بشکست و آن ساقی نماند.عطار. چراغ را که چراغی از او فراگیرند فرونشیند و باقی بماند انوارش.سعدی ||. ثابت و برقرار ماندن. (ناظم الاطباء). بقاء. غبور. (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی). لَفاء. (اقرب الموارد) : بمجلس گر می و ساقی نماند چو باقی ماند او باقی نماند.نظامی. عاریت باقی نماند عاقبت.مولوی. ||در عقب ماندن. (ناظم الاطباء).بازپس ماندن. بجای ماندن.

باقی مانده.

[دَ / دِ] (ن مف مرکب، اِ مرکب) تتمه. بازمانده. (ناظم الاطباء). نثیلهٔ. (منتهی الارب). پس مانده. (آنندراج). مانده. (لغات فرهنگستان). حاصل. (دهار): ذمامهٔ، عقبهٔ؛ باقیماندهء چیزی. عنشوش؛ باقیمانده از مال. عبقول، عبقولهٔ؛ باقیماندهء بیماری. قصملهٔ؛ باقیماندهء آب و امثال آن. قوس؛ باقیماندهء خرما در تک خنور. مظمعهٔ؛ باقیماندهء سخن (منتهی الارب ||). حاصل کم کردن عددی کوچک از عددی بزرگتر. تفاضل. بازمانده. باقیمانده در تفریق که یکی از چهار عمل اصلی است، عدد بزرگ که از آن چیزی کاسته میشود مفروق منه و عدد کوچکتر که از عدد بزرگ کم میشود مفروق نام دارد و رقمی که از تفاضل آن دو به دست آید باقیمانده خوانده میشود ||. وارث. پس مانده. درعقب مانده. (ناظم الاطباء). فرزند که از پس مرگ کسی بماند. بازمانده.

باقی ماننده.

[نَنْ دَ / دِ] (نف مرکب) که برجای ماند. بازماننده. بازمان. (لغات مصوبهء فرهنگستان).

باقیمت.

[مَ] (ص مرکب) (از با+ قیمت) باارزش. گران قدر. گرانبها. ارزنده: و از وی [از پارس] بساطها و فرشها و زیلوها و گلیمهای باقیمت خیزد. (حدود العالم) : دریای سخن ها سخن خوب خدایست پرگوهر باقیمت و پرلؤلؤ لالا.ناصرخسرو. مرگوهر باقیمت و باقدر و بها را اینها نه سزااندکه بیقدر و بهااند.ناصرخسرو. قبای شه ز دیباست نرم و باقیمت اگر چه زیر و درون پنبه و آستر دارد. ناصرخسرو. تا غلاف اندر بود باقیمت است چون برون شد سوختن را آلت است. مولوی. و رجوع به قیمت شود.

باقی محمد.

[مُ حَ مْ مَ] (اِخ) اولین از امرای جانی یا هشترخانی بخارا و غیره. (۱۰۰۷ - ۱۰۱۴ ه . ق.). از فرمانروایان خانات استراخان که به

مناسبت نام سرسلسلهء خود، جان محمد بن یار محمد، به سلسلهء جانیون معروف اند. باقی محمد بن جان محمد در حدود ۱۰۰۹ ه . ق. در این شهر حکومت داشته است. (از معجم الانساب زامباور ص ۴۰۶). حکومت او از ۱۰۰۷ تا ۱۰۱۴ ادامه داشته است. (یادداشت مؤلف).

باقیهٔ.

[یَ] (ع ص، اِ) تأنیث باقی. آنکه بپاید. زنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، باقیات، بَواق. (از اقرب الموارد ||). عمل صالح||. گاهی بجای مصدر استعمال شود. بقاء. و منه قوله تعالی: فهل تری لهم من باقیهٔ(۱)؛ ای بقاء. (منتهی الارب ||). البقیه و الباقیه، هر عبادتی که قصد از آن وجه خدای تعالی باشد و بهمین دلیل آمده است که: بقیهٔ الله خیر لکم. (از تاج العروس). بقیه عبارت از مراقبت و طاعهٔ است. (تاج العروس). و رجوع به باقیات شود. (۱) - قرآن ۶۸/۸.

باک.

(اِ) ترس. بیم. (فرهنگ اوبهی) (فرهنگ جهانگیری) (برهان قاطع). وحشت. هول. خوف. (ناظم الاطباء). رعب. روع. جبن. هراس. (آنندراج). خشیت : به یک هفته در پیش یزدان پاک همی بود گشتاسب با ترس و باک.فردوسی. چه دینار بر چشم او بر چه خاک به بزم و به رزم اندرش نیست باک. فردوسی. وز آنجاش گردون برد سوی خاک همه جای ترس است و تیمار و باک. فردوسی. چون مراغه کند کسی در خاک چون شود خاک او چه دارد باک.عنصری. تا باد بجنبد نبود خود ز پشه باک چون آتش برخیزد تیزی نکند خار. منوچهری. که ز دینار درآویخت کسی چند پری هرچه ناشسته بود پاک مکن باک مدار. منوچهری. همه گیتی از دشمن تست پاک چو ایزد نگهدار باشد چه باک.اسدی. نه دانا بود شاه باترس و باک ز ترسنده مردم برآید هلاک.اسدی. فرمود رستی از قوم ظالمان، تو را اینجا از ایشان باکی نیست. (قصص الانبیاء ص۹۳). فرعون گفت من تو را عذاب کنم، گفت من از تو باکی ندارم. (قصص الانبیاء ص۱۰۵). ز یأجوج و مأجوجمان باک نیست که ما بر سر سد اسکندریم.ناصرخسرو. گفت مترسید که از این باکی نیست. (مجمل التواریخ و القصص). اگرچه عشق عظیم است ازو ندارد باک کسی که بندهء درگاه شهریار بود. امیرمعزی (از آنندراج). ملک و عمرت را چه باک از کید و مکر دشمنان کوه و دریا را چه باک از سایهء پرّ ذباب. امیرمعزی. مرده و مرد را ز مرگ چه باک؟سنائی. گر گرهی خصمش اند از سر کینه چه باک کو خلف آدم است ویشان شیطان او. خاقانی. او نور و بدخواهانش خاک از ظلمت خاکی چه باک آنرا که حصن جان پاک از نور انور آمده. خاقانی. من بد دل و راه بیمناک است چون راهبرم تویی چه باکست.نظامی. اگر طوفان بادی سهمناک است سلیمانی چنین دارد چه باک است.نظامی. آنرا که حساب پاک است از محاسبه چه باک است. (گلستان). بدو گفتم آخر ترا باک نیست کشد زهر جایی که تریاک نیست. سعدی (بوستان). گر از نیستی دیگری شد هلاک ترا هست، بط را زطوفان چه باک. سعدی (گلستان). کسی کو انگبین جوید چه باک از نیش زنبورش. اوحدی. حاسدان هستند و ما را باک نیست بی هنر آنکس که حاسد نیستش.ابن یمین. دشمن بقصد حافظ اگر دم زند چه باک منت خدای را که نیم شرمسار دوست. حافظ ||. پروا. اکتراث. ملاحظه. اندیشه. (ناظم الاطباء) (فرهنگ جهانگیری). در عربی باک را به مبالات میشود تعبیر کرد. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۷۲). اهمیت. اعتناء. احتراز. (فرهنگ شعوری). و در این شواهد هم معانی فوق و معانی ترس و جز آن را که بسیار بهم نزدیک است توان یافت : خداوند شرم و خداوند باک ز بیداد کردن دل و دست پاک.فردوسی. شد از دل مرا باک و از دیده شرم بچشم من اکنون چه سرد و چه گرم. فردوسی. گر آمرزش آید ز یزدان پاک شما را ز خون برادر چه باک.فردوسی. این سوار از کسی باک ندارد. (تاریخ بیهقی). چون دین خرد هستمان چه باک است گر ملک دنیا به دست ما نیست.ناصرخسرو. چون سوی معروف معروفم چه باک گر سوی جهال امت منکرم.ناصرخسرو. که اگر

تمامی خزاین ما در آن مبذول خواهد بود باک نیاید. (کلیله و دمنه). نیست در حضرت زلف تو مرا باک رقیب خاصهء خلوت شه طاعت دربان نبرد. خاقانی. روزها گر رفت گو رو باک نیست تو بمان ای آنکه چون تو پاک نیست. مولوی. گر آب چاه نصرانی نه پاک است جهود مرده می شویم چه باک است. سعدی (گلستان ||). عیب. (یادداشت مؤلف): ما به طبطاب؛ عیبی ندارد : بباید بریدن ورا دست و کاک که تا چون نیامدش از این کار باک. فردوسی (از لغت فرس اسدی). گر امانت بسلامت ببرم باکی نیست بی دلی سهل بود گر نبود بی دینی.حافظ. - باکی بر شما نیست؛ لاحرج علیکم. (یادداشت مؤلف ||). درد. بیماری. (یادداشت مؤلف). رنج. داء. مرض. در تداول عامه گویند: باکیش نیست؛ یعنی درد و بیماریی ندارد : چه باید کشید آنهمه رنج و باک به چیزی که گوهرش یک مشت خاک. اسدی ||. التفات نمودن. از پس نگریستن. (فرهنگ جهانگیری) (برهان قاطع) (آنندراج). التفات. (شرفنامهء منیری). توجه. (ناظم الاطباء ||). ضرر. (لغت محلی شوشتری). - امید و باک؛ امید و بیم : از آن پس جز از پیش یزدان پاک نباشم کزویست امید و باک.فردوسی. زمین و زمان و مکان آفرید توانائی و ناتوان آفرید بدویست امید و زویست باک خداوند آب، آتش و باد و خاک. فردوسی. - باک آمدن (کسی را...)؛ بیم حاصل شدن. ترسیدن : نایدم باک از آنکه ایمن کرد تن و جان من از امید و هراس. مسعودسعد. بعد از تو ز هیچکس ندارم امید و ز کس نیایدم باک. سعدی (ترجیعات). - باک بردن؛ ترسیدن : ز هیچ لشکر باکی مبر که لشکر تو ستارگان سپهرند و گردش ایام.مسعودسعد. از حسودانش نیندیشم که دارم وصل او باک غوغا کی برم چون خاص سلطان آمدم. خاقانی. - بی باک؛ بی پروا. نترس. بی اعتنا : از فعل منافقی و بیباک وز قول حکیمی و خردمند.ناصرخسرو. زین دهر چو من تو چون نمیترسی بی باک منم، چه ظن بری، یا تو.ناصرخسرو. کیست ...که از نعمت دنیا شربتی به دست او دهند که سرمست و بی باک نشود. (کلیله و دمنه). نه هرکه ستم بر دگری بتواند بی باک چنانکه میرود میراند. سعدی (صاحبیه). رحمتی آخر ای مه بی باک نظری آخر ای بت چالاک. شمس فخری (از شعوری). - بی باکی؛ بی پروایی. ناترسی : دل دیوانگیم هست و سر بیباکی که نه کاریست شکیبائی و اندهناکی. سعدی (بدایع). به بیباکی آن تیر ترکش بریخت. سعدی (بوستان ||). ترجمهء نوع هم هست. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

باک.

(ع ص) احمق باک تاک؛ احمق که صواب را از خطا نشناسد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). احمق باک تاک و بائک تائک؛ لایدری صوابه من خطائه. (از تاج العروس).

باکِ.

[کِنْ] (ع ص) اسم فاعل از بُکاء و بکی. که روان بود اشک از دیدگان او از اندوه. ج، بُکاة، بُکیّ. (از اقرب الموارد). باکی. گریان. گرینده. گریه کننده. رجوع به باکی و بکاء و بُکی شود.

باک.

(ص) ظاهراً معرب شدهء پاک بمعنی خالص و خلص. عدوی گوید: انا العربی الباک؛ ای النقی من العیوب. (از المعرب جوالیقی ص ۱۰).

باک.

(فرانسوی، اِ)(۱) جای بنزین گازوئیل در وسائط موتوری خاصه اتومبیل. (۱) - Bac.

باک.

[ ] (اِخ)(۱) از طوایف مشرقی هند برطبق باج پران. (تحقیق ماللهند بیرونی ص ۱۵۰). .سانسکریت (۱) - Vaka

باک.

(اِخ) دهی است از دهستان بویراحمد سرحدی بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان که در ۸ هزارگزی شمال باختری راه اتومبیل رو سی تخت به شیراز واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و پشم و لبنیات و شغل مردمش زراعت و حشم داری و صنایع دستی آنان قالی و جوال و جاجیم بافی و راهش مالرو است. ساکنین آنجا از طایفهء بویراحمد بنام رودشتی معروف میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باک.

(اِخ) از نواحی کلان خوست به افغانستان. و رجوع به قاموس جغرافیایی افغانستان شود.

باکار.

(ص مرکب) (از: با+ کار) دارای کار. مشتغَل. مشتغِل. (منتهی الارب). مقابل بی کار. (ناظم الاطباء). در تداول عوام، شاغل مقامی یا منصبی. (یادداشت مؤلف). و رجوع به کار شود.

باکارا.

(اِخ)(۱) باقارا. حاکم نشین ناحیهء مورت و موزل بفرانسه که ۵۶۰۰ تن جمعیت دارد و شیشه سازی آن معروف است. و رجوع به باقارا شود. (۱) - Baccarat.

باکاره.

[رَ / رِ] (ص مرکب) کارآمد. کسی که هر کاری از وی ساخته باشد. برابر بیکاره. (ناظم الاطباء). اکاره (در تداول مردم قزوین).

باکاسیس.

(اِخ)(۱) نام حاکمی که از طرف مهرداد اول پادشاه اشکانی [اشک ششم] بر ماد بزرگ [آذربایجان] گماشته شد: مهرداد پس از تصرف باختر چند سالی تأمل کرد تا آنکه آنتیوخوس پنجم اوپاتر، یعنی بچه ای ۹ ساله یا ۱۴ ساله برتخت سلوکی نشست و در سر نیابت سلطنت جنگی خانگی بین لیزیاس و فیلیپ درگرفت. در این موقع شاه پارت [مهرداد] از موقعیت استفاده کرده به ماد بزرگ تاخت، ماد در این زمان اسماً جزء دولت سلوکی بشمار می آمد ولی در معنی مستقل بود، بنابراین مادها سخت مقاومت کردند. ژوستن گوید: «پس از مقاومت بسیار، سرانجام پارتی ها فائق آمدند. پس از آن ماد بزرگ جزء دولت پارت گردید و مهرداد، باکاسیس نامی را در اینجا بحکمرانی گماشت». معلوم نیست که باکاسیس والی این مملکت بزرگ شده یا مهرداد او را بسمت پادشاه دست نشانده شناخته است، از بیان ژوستن ظاهراً برمی آید که باکاسیس را مهرداد به ایالت برگماشته است. (از ایران باستان

ج ۳ ص۲۲۲۵). (۱) - Bacassis.

باکالنجار.

[لِ] (اِخ) لقب چند تن از امرای آل زیار که در گیلان و مازندران حکومت داشته اند. اما ضبط صحیح کلمه باکالیجار است. رجوع به ابوکالیجار و ابوکالنجار و باکالیجار شود.

باکالیجار.

(اِخ) لقب چند تن از امرای آل زیار و این صورت برطبق تحقیقات یوستی در «نامهای ایرانی» صورت صحیح کلمه است و ابوکالنجر و ابوکالنجار و باکالنجار و غیر آن همه صورتهای محرف است. بقول یوستی «کالیجار لغت محلی گیلانی است و مشتق از کلمهء پهلوی کاریچار میباشد و نظیر آن در فارسی امروز کارزار است. و رجوع به ابوکالنجار و همچنین حاشیهء عقد العلی ص۶۸ و حاشیهء تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی ص۶۸ و ۷۳ تا ۷۸ و ۴۳۳ و حاشیهء ص۲۶۴ تاریخ بیهقی چ فیاض شود : و بعهد باکالیجار مذهب سبعیان ظاهر شده بود چنانک همهء دیلمان سبع مذهب بودند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۱۹).

باکام.

(ص مرکب) (از با+ کام) برمراد. بامراد. پیروز. فیروز. کامیاب. فیروزمند. پیروزمند. مظفر : چو آگاهی آمد ز دانا بشاه که باکام و با شادی آمد ز راه.فردوسی. و بهرام با مالهای بسیار بازگشت پیروز و باکام [از هند]. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۲). و رجوع به کام شود. - بارای و کام؛ باانديشه و آهنگ . باخرد و نیت و آهنگ : گشاده سخن مرد بارای و کام همی آب حیوانش خواند بنام.فردوسی. و رجوع به کام و رای شود. - باکام دل؛ پیروزمند و برمراد دل. کامیاب : و بمدتی نزدیک هردو مظفر و باکام دل و غنیمت بی اندازه بازآمدند. (فارسنامهء ابن البلخی ۸۲). و رجوع به کام و بارای و کام شود.

باکان.

(اِخ) دهی است از دهستان درآگاه بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس که در ۶۰ هزارگزی شمال باختری حاجی آباد و ۱۸ هزارگزی باختر راه شوسهء کرمان به بندرعباس در جلگه واقع است، ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۹۷ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن خرما و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

باکانال.

(اِ)(۱) اصطلاحی است برای مراسمی که در یونان قدیم بصورت جشن عظیم برای باکوس رب النوع شراب برگذار میشد. این رب النوع معابدی داشت و زنانی که کاهنات معبد او بودند باکانت نام داشتند. برای باکوس همه ساله جشنی میگرفتند و در این جشن ها مرد و زن باهم در می آویختند و با عربده های مستی و غوغا بهم می افتادند و مرتکب فسق و فجور میشدند، گاهی در موقع این جشنها و شب نشینی ها قتلی اتفاق می افتاد، این مجالس جشن را باکانال می نامیدند. (از ایران باستان ج۳ ص۲۳۲۶). این اعیاد بعداً در روم نیز برگذار شد و آن را ابتدا سالی یکبار و بعد از آن هر ماه به افتخار با کوس برپا میداشتند، چون اعیاد مذکور موجب سلب آسایش عمومی و انتظامات شهر بود، سنای روم در سال ۱۸۷ ق . م. آنرا منسوخ کرد. لیکن در دورهء امپراطوری باز تجدید شد. (فهرست ترجمهء تمدن قدیم فوستل دوکولانژ). (۱) - Bacchanales.

باکانت.

(اِخ)(۱) نام راهبه های معابد باکوس که در یونان و روم مأمور خدمت در این معابد بودند. اینان در جشنهای دیونیزوس دخالت و شرکت داشتند. این جشنها ابتدا هر دو سال یکبار در دشت های پارناس برگزار میشد. در جشنهای دیونیزوس خدای شراب و الهام، دسته های انبوهی براه می افتاد که فرشته های (ژنی) زمین و حاصلخیزی بانقاب در آن نمایش داده میشدند، این دسته ها سبب ایجاد نمایشهای منظمی گردید که همان کمدی و تراژدی و درام های هجایی باشد و مدتها ریشه و منشأ خود را محفوظ نگاهداشت، در دورهء رومی و از اول قرن دوم ق . م. اسرار دیونیزوس با همان مختصات و آزادیهای بی حد و حصر در ایتالیای جنوبی و مرکزی رواج یافت و مورد استقبال مردم نیمه متمدن آن نواحی قرار گرفت، سنای روم درسال ۱۸۶ ق. م. برگزاری این جشنها را ممنوع ساخت ولی فرقه های عرفانی، سنن و آداب دیونیزوس را حفظ کردند. رجوع به فرهنگ اساطیر یونان تألیف بهمنش ج ۱ ص۲۶۱ شود. معروفترین باکانت های یونان، باکانت های بئوسی و فوسید بودند. در موزه های اروپا تابلوها و مجسمه های بدیعی از باکانت توسط نقاشان بزرگ باقی مانده است ||. در تداول فرانسویان، امروز باکانت صفت زنانی است که منتهای آزادی را در رفتار و کردار خود داشته باشند. (۱) - Bacchantes.

باکانت.

(اِخ) نام تصنیفی است از اوری پید که برای باکوس رب النوع شراب ساخته شده و مفادش اینست: پانته پادشاه شهر تب در زمان حکمرانی خود عبادت باکوس را با آن اعمال قبیح و زشت منع کرد. عبادت چنین بود که در هر سال در مدت چند روز معین زنان شهر از هر طبقه عریان می گشتند و پوست ببر یا پلنگ بخود می بستند و سر و پابرهنه به کوهستانها می رفتند و شراب فراوان میخوردند و بهمه گونه فسق و فجور می پرداختند، از جمله آگاوه مادر پادشاه در ایام این جشنها با زنان دیگر بهمان کارها اشتغال میورزید. پانته برای منع مادرش از این کارها به کوهستانی که در آنجا عید باکوس را گرفته بودند برفت، ولی بهره مند نشد زیرا مادر پادشاه با زنان دیگر او را گرفتند و کشتند و از فرط مستی و قوت شهوت ندانستند که او پادشاه تب است. پس از کشته شدن پانته سرش را بریدند و بشهر بردند و بمردم گفتند: این گراز یا بچه شیری بود که در کوهستان پدید آمد و مجلس عیش ما را بهم زد ما هم بقوت باکوس او را گرفتیم و سرش را بریدیم. اوری پید میخواسته در ضمن تصنیف بمردم بفهماند که دین باکوس بقدری محکم و قوی است که اگر پادشاهی هم برضد آن باشد، مادرش سر او را میبرد. (از ایران باستان ج ۳ ص۲۳۲۶ و ۲۳۲۷).

باکباک.

(اِخ) از اعلام است. (منتهی الارب). نام کسی است و صاغانی نقل کرده است. (از تاج العروس). و ممکن است باکیاک باشد. رجوع به باکیاک شود.

باکبه.

[ ] (اِخ) ضبطی از کلمهء بعقوبه. نام شهری در عراق عرب. مرحوم کسروی نویسد: گمان دارم که اصل این کلمه باکوا بوده و بعداً الف افتاده و واو تبدیل به «با» شد، و سپس باکبه گردیده و تازیان آن را یعقوبه گفته اند و برخی نیز آنرا تغییر داده یعقوبیه گفته اند اگر این گمان ما دربارهء بعقوبه درست باشد باید گفت این ده هم همچون باکو زیارتگاه ایرانیان بوده است. (از مقالهء کسروی تحت عنوان باکو: مجلهء ارمغان سال سیزدهم شمارهء ۲ ص۸۷).

باکتر.

[تَ رَ] (اِخ) نـام شـهری کـه یونانیهـا در مشـرق ایران از آن نـامبرده انـد، ایـن شـهر در نزد ارامنـه بـه پهـل معروف بـود. ویکتـور لانگلوا(۱)آنرا با باختر (بلخ) مطابقت داده است. (ایران باستان ج۳ ص۲۵۸۴). شـهر باختر یا باکترا بقول مورخان قدیم پایتخت این ایالت بود و آنرا قدیم ترین شـهر جهان می دانسـتند و آنرا «مادر شهرها» یا «ام القری» لقب داده بودند، اسم این شهر در اوستا بخذی آمده است. (از احوال و اشعار رودکی ج ۱ ص۱۵۱). و رجوع به باختر شود. (۱) - Victor Langlois.

باکتروس.

[ ] (اِخ)(۱) از شـعبات جیحون بشـمار میرفته و سـاتراپی باختریـان را مشـروب می سـاخته است. (از ایران باسـتان پیرنیا). بلخی دریا. (یادداشت مؤلف). بلخ آب. (۱) - Bactrus.

باکتری.

[تِ] (فرانسوی، اِ)(۱) این واژهء فرانسوی عیناً از زبان فرانسه اخذ و پذیرفته شده است. (از لغات مصوبهء فرهنگسـتان). باکتریها ساده ترین موجودات زنده و تمام آنها تک یاخته ای اند، اختلاف جنس در آنها دیده نمیشود و تکثیر آنها بوسیلهء دو نیمه شدن از طرف عرض و یا از طرف طول است. هیچیک از آنها کلروفیل ندارند و بیگانه خوار می باشـند. یعنی بحالت انگل و طفیلی در محیط های غـذایی یـا بر روی موجودات زنـدهء دیگر زنـدگی میکننـد، فقـط در میـان آنهـا بعضـی از انواع میتوان یافت که با نداشـتن کلروفیل خودخوار می باشـند و میتواننـد ازت را مسـتقیماً از هوا بگیرند و با مواد معدنی ترکیب کنند و مواد آلی بسازند، باکتریها در همه جا پراکنـده و در طبیعت فراواننـد، هر جا مادهء غـذایی بیابنـد بسـرعت تکثیر و فزونی می یابنـد و همین که محیط پرورش آنها نامساعد شود بحالت زندگی نهفته بسـرمیبرند این وضع زندگی موجب آن شده است که در گرد و غبار هوا و آب شـیرین و آب دریا و غیر آن پراکنـده شونـد. باکتری ها را گاهی میکرب هم میگوینـد، ولی نام میکرب بر تمام موجودات زندهء تک یاخته ای اطلاق میشود که بایـد آنهـا را بـا میکرسـکپ دیـد، بـدین ترتیب هر بـاکتری میکرب است ولی هر میکرب باکتری نیست. از باکتری های مشـهور باکتری سـرکه و باسیل سیاه زخم را میتوان نام برد. رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص۱۳۴ و روش تهیهء مواد آلی ص۱۷۳ شود. (۱) - Bacterie.

باکتو.

[ ] (اِخ) نام یکی از فرزندان منکوقاآن بوده است: خواندمیر آرد: وفات منکوقاآن در شـهور سنهء خمس و خمسین و ستمائه (۶۵۵ ه . ق.) واقع بوده، در جـامع رشـیدی مسـطور است که منکوقـاآن را چهـار پسـر بود بر این موجب: بـاکتو و اورنگ تاش از بزرگترین خواتین اقوتوقبی بنت اوکـدای بن بوقـا گورکـان از قوم ایکراس و اسـاس حیات این دو پسـر در جوانی انـدراس یافت... شـیرکی از باباوچین که در سـلک قمگان قاآن انتظام داشت، اسـتویای از کوینی که او نیز داخل قمگان قاآن بود. (از حبیب السـیر چ خیام ج ۳ ص۵۷).

باکثیر.

[کَ] (اِخ) عبدالمعطی بن حسن بن عبدالله باکثیر مکی حضـرمی. محدث و تفسیردان بود، بسال ۹۰۵ ه . ق. در مکه تولد یافت و در

احمدآباد هند درگذشت (۹۸۹ ه . ق.). از اوست: «اسماء رجال البخاری» که ناتمام مانده است. او را فراوان شعر بوده است. (از اعلام زرکلی ج ۲ ص۵۹۵).

باک داشتن.

[تَ] (مص مرکب) ترس داشتن. پروا داشتن. بیمناک بودن. ترسیدن. پروا کردن : شما دل بفرمان یزدان پاک بدارید وز ما ندارید باک.فردوسی. تو از کشتن او مدار ایچ باک چو خون سر خویش جوید بخاک.فردوسی. یک سر تا سرای پسرم مسعود شود و از کس باک ندارد. (تاریخ بیهقی). هزار دشمنم ار میکنند قصد هلاک گرم تو دوستی از دشمنان ندارم باک.حافظ || اکتراث. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی). مبالاة. (دهار) (تاج المصادر بیهقی) (مصادر زوزنی). محاشاة. (یادداشت مؤلف). عبو. (ترجمان القرآن). ملاحظه کردن : بر سر خود چون فکند خاک ترا باک ندارد که خاکسار کند.ناصرخسرو. نه باک داشتم که همی عمر شد بباد نه شرم داشتم که همی زی خطا شدم. ناصرخسرو. باک نداری که در این ره بزرق که بفروشی بدل زعفران.ناصرخسرو. گفت یا رسول الله چند روز است که مرده است از وی هیچ نمانده است، گفت آنچه مانده است جمع کن و باک مدار. (قصص الانبیاء ص ۱۹۰). خوان عیسی بر من وآنگه من باک هر خرمگسی داشتمی.خاقانی. زمین کز خون ما باکی ندارد ببادش ده که جز خاکی ندارد.نظامی. در یکی کفه بکش باکی مدار تا عوض بینی یکی را صدهزار.مولوی. برشکست از من و از رنج دلم باک نداشت من نه آنم که توانم که ازو برشکنم. سعدی (بدایع). جواب تلخ چه خواهی بگو و باک مدار که شهد محض بود چون تو بر زبان آری. سعدی (بدایع). انخزال؛ باک نداشتن از جواب کسی. (منتهی الارب).

باکر.

[کِ] (ع ص، اِ) بامداد. (ناظم الاطباء). علی الصباح. (آنندراج). ابتدای صبح. پگاه: خرج الی المسجد باکراً و الی الصلاة فی اول وقتها؛ پگاه بسوی مسجد رفت و نماز اول وقت گزارد. (از تاج العروس). بُکرَة. اتاه باکراً؛ یعنی بامداد. (از اقرب الموارد||). صاحب بَکور یعنی صاحب بارانی که در آغاز بهار ببارد. (از اقرب الموارد ||). نخلة باکر؛ تبکر بحملها؛ نخله که بار آن زودتر ببار آید. (از تاج العروس ||). دست نخورده. بکر. دوشیزه. - باکران بهشت؛ کنایه از حوران است. (آنندراج) (هفت قلزم). رجوع به بکر شود.

باکر.

[ ] (اِخ) اسم یکی از اولاد بن یامین است و نسل او را باکریان گویند. (از قاموس کتاب مقدس ||). اسم یکی از بنی افرائیم است که برد نیز خوانده شده است. (از قاموس کتاب مقدس).

باکر.

[کِ] (اِخ)(۱) والنتین. از سرداران انگلیسی معروف به باکرپاشا. او بسال ۱۸۲۵ م. بدنیا آمد و در سال ۱۸۸۸ م. درگذشت. در جنگهای کریمه شرکت داشت، در سال ۱۸۷۳ به ایران مسافرتی کرد. بعداً بعنوان یک افسر به استخدام ارتش ترکیه درآمد، و آنگاه از سرداران بزرگ مصر شد (۱۸۸۲). از کتب معروف او «انگلستان و روسیه در خاور میانه» است. (۱) - Baker.

باکر.

[کِ] (اِخ)(۱) سر ساموئل وایت. از سیاحان معروف انگلیسی که در سال ۱۸۲۱ م. در لندن متولد شد و در ۱۸۹۳ م. درگذشت. او هشت سال در سیلان بود. در جنگهای کریمه نیز شرکت کرد، اولین راه آهن ترکیه را در ۱۸۶۱ پی ریزی کرد. اواخر عمر به انگلستان بازگشت و در یورکشایر درگذشت. یادداشتهای متعددی از او باقی است. (۱) - Baker.

باکر.

[کِ] (اِخ) هنری. از طبیعی دانان انگلیسی که در سال ۱۷۷۴ م. درگذشت. او دربارهء حیوانات تک سلولی به تحقیقات مهمی پرداخته است.

باکر.

[کِ] (اِخ) دیوید. از مورخان انگلستان. متولد بسال ۱۵۷۵ م. و متوفی بسال ۱۶۴۱ م. در لندن.

باکر.

[کِ] (اِخ) سر ریچارد. از نویسندگان و مورخان مذهبی انگلیسی متولد ۱۵۶۸ م. و متوفی در لندن بسال ۱۶۵۴ م. مدتی در زندان بود و کتب خود را بیشتر در زندان نوشت و شاهکار او «تاریخ پادشاهان انگلستان» است که از عهد رومن ها تا مرگ ژاک اول را نوشته است.

باکر.

[کِ] (اِخ) رابرت. سیاح انگلیسی که در سال ۱۵۸۰ م. در انگلستان درگذشت. وی اولین کسی است که بسال ۱۵۶۳ م. سفری به سواحل گینه کرده است.

باکراع حضرمی.

[کُ عِ حَ رَ] (اِخ) شیخ محمد بن مبارک باکراع. اصل وی حضرمی و زادگاه او مدینه بود و از ادیبان شیوا و خوش بیان بشمار میرفت و در محاضره مهارتی بسزا داشت. از اشعار او قطعه ای معروف است که به قاضی تاج الدین مالکی در تبریک به زیارت مرقد حضرت رسول گفته است و مطلع آن این است: اکلیل رأس المجد و الفضل والتقی و سابق شأو السعد و العز و البها. (از سلافة العصر ص۲۸۸).

باکرامک.

[کَ مَ] (اِخ) از دهات دهستان انده رود فرح آباد ساری. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۶۱).

باکرخیل.

[ ] (اِخ) قریه ای است به فاصلهء ۱۶ هزارگزی جنوب غربی قریهء سلطان خیل در ولایت کابل. (از فرهنگ جغرافیایی افغانستان).

باکرشمه.

[کِ رِ مَ / مِ] (ص مرکب) (از با+ کرشمه) باناز. بادلال. باغنج و دلال: غنجهٔ، مغناج؛ زن باکرشمه. (منتهی الارب).

باکرمحله.

[کَ مَ حَلْ لَ] (اِخ) مزرعه ای است از دهات سدن رستاق مازندران. (مازندران و استرآباد رابینو ص۱۲۵ بخش انگلیسی).

باکرو.

(اِخ)(۱) از سلاطین خسرون. بقول «تل ماها» او پسر فره دشت بود که پس از پدر به تخت نشست و سه سال حکم راند. بعضی تصور میکنند که اسم او مصحف یاگر اشکانی است، برخی بعکس گویند که مصحف بکر یا بکیر است، چون این صفحه عرب نشین بوده است، این عقیده مرجح است. (از ایران باستان پیرنیا ج ۳ ص ۲۶۳۰). (۱) - Bacrou.

باکرو.

(اِخ) (... دوم) نام پسر باکرو پادشاه خسرون. این شخص پس از پدر به تخت نشست و ۲۰ سال سلطنت کرد. او همنام پدرش بود. گویا در اواخر سلطنت گرفتار یکنفر مدعی ماآنو نام گردیده و مجبور شده حکومت را با او تقسیم کند. بجای ماآنو، آبگارفیگا قرار گرفت و پس از دوسال باکرو را کشت و خود بتنهایی زمامدار خسرون گشت. (از ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۳۰).

باکرهٔ.

[کِ رَ] (ع ص، اِ) تأنیث باکر. دوشیزه. (آنندراج). دوشیزه. بالست. ماری. زن نارسیده. (ناظم الاطباء). در متون لغت عربی از قبیل اقرب الموارد و منتهی الارب و متن اللغهٔ و المنجد کلمهء بکر بدین معنی آمده و باکرهٔ را نیاورده اند و ابوالبقاء در کلیات نیز آورده است که: و اما الباکرهٔ فلیست من کلام العرب والصحیح البکر ||. میغ بامدادی. ج، بواکر. (مهذب الاسماء).(۱) (۱) - در دو نسخه از سه نسخهء خطی مهذب الاسماء متعلق بکتابخانهء مؤلف باکره بدین معنی آمده و در نسخهء سوم نیست.

باکره.

[کِ رَ / رِ] (از ع، ص) دوشیزه. دختر مهرنشکافته. نابسود. (یادداشت مؤلف). زنی که مرد ندیده و بکارتش باقی باشد. (ناظم الاطباء). و رجوع به باکرهٔ شود ||. بمجاز دست نخورده. پاک. پاکیزه : چون دست و پای پاک نبینمت جان و دل این هردو پاک بینم و آن هر دو باکره. ناصرخسرو.

باکری هلنج.

[ ] (اِ مرکب) ابوریحان در شرح جزع آرد: و البقرانی، باکری هلنج، فکأنه تحریف خلنج و خلنج فی الفارسیهٔ الذی له لونان من کل شی ء. (الجماهر ص ۱۷۵ و حاشیهء آن).

باکزهر.

[زَ] (معرب، اِ مرکب) لغت فارسی است به معنی تریاق نباتی و کاف آن در زبان عربی به دال تغییر یافته است. و امروز عرفاً به سنگ

معدنی و مادهء حیوانی اطلاق میشود که در دل حیوانات پدید می آید. (از تذکرهء ضریر انطاکی ص۶۷). و رجوع به پادزهر شود.

باکس.

(اِخ)(۱) حاکم نشین ناحیه ایست در هنگری (مجارستان) که قریب ۴۵۰۰ تن سکنه دارد و سخت حاصلخیز است. حوزهء آن ناحیه در حدود ۷۱۶۵۰۰ تن جمعیت دارد. و رجوع به باقس شود. (۱) - Bacs.

باکسانی.

[کُ] (ص نسبی) منسوب است به باکسایا از نواحی بغداد، برخلاف قیاس. (از انساب سمعانی).

باکسایا.

[کُ] (اِخ) شهری است بین بندنیجن و بادرایای بغداد و از نواحی نهروان. (ازمعجم البلدان) (مراصد الاطلاع). قصبه ایست بین بغداد و واسط. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۲۰۵) و گویند قباد برای تعمیر آن شهر عده ای را بدانجا کوچانید. (از معجم البلدان). بادرایا و باکسایا دو قصبه است و با چندین موضع از توابع بیات است و در محصول و آب و هوا مانند دیگر ولایات عراق عرب است. (از نزهة القلوب ج ۳ ص۳۹).

باکسایی.

[کُ] (ص نسبی) منسوب به باکسایا از قراء نزدیک بغداد. (از معجم البلدان).

باکسایی.

[کُ] (اِخ) ابومحمد عباس بن عبدالله باکسایی معروف به ترقُفی. از بزرگان حدیث بود و بسال ۲۶۸ ه . ق. درگذشت. او منسوب به باکسایا از قراء بغداد است. (از معجم البلدان).

باکسونت.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان کنارک شهرستان چاه بهار که در ۱۸ هزار گزی باختر شوسهء چاه بهار به ایرانشهر در جلگه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۲۵۰ تن سکنه، آب آن از چاه و باران تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و خرما و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

با کسی آتش شدن.

[کَ تَ شُ دَ](مص مرکب) کنایه از، با او در خشم بودن. (غیاث اللغات). با او در مقام خشم بودن و آتش بمعنی خشم است. (آنندراج) : بیم است که بر باد رود خاک ظهوری ساقی، به من آتش چه شوی، عالم آب است. ظهوری (از آنندراج). و رجوع به آتش شود.

باکفایت.

[کِ یَ] (ص مرکب) (از با+ کفایت) لایق. قابل. باوقوف. (ناظم الاطباء). و رجوع به کفایت شود.

باکک.

[ ] (اِخ) ده کوچکی است از بخش شمیران شهرستان تهران که ۲۳ تن جمعیت دارد. راه آن مالرو است و از طریق مجیدیه میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

باکلانی.

(اِخ) دهی از بخش سنجابی شهرستان کرمانشاهان که در ۱۲ هزار گزی شمال خاوری کوزران و ۳ هزار گزی رودخانهء قره سو در دشت واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۱۵۰ تن سکنه، آب آن از سراب تیران تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات، چغندر قند، صیفی، حبوبات، لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. در تابستان میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باکلبا.

[کَ] (اِخ) از قریه های اربل است. (از معجم البلدان) (از مراصد الاطلاع).

باکلبی.

[کَ] (ص نسبی) منسوب به باکلبا از قرای اربل. (از معجم البلدان).

باکلبی.

[کَ] (اِخ) ابوعبدالله حسین بن شروین بن ابی بشر جلالی باکلبی. فقه شافعی را بیاموخت و در چندین مدرسه از موصل و حلب بتدریس آن پرداخت و از جمعی نیز حدیث شنیده جوانی فاضل و مناظر بود. نسبت جلالی او به طایفه ای از اکراد است. وی دوست و معاصر یاقوت بود. (از معجم البلدان).

باکلتان.

[کُ] (اِخ) دهی است از دهستان بلورد بخش مرکزی شهرستان سیرجان که در ۵۷ هزار گزی خاور سعیدآباد بر سر راه مالرو اسطورو به کهن سیاه واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. مزارع بادامان سفیدوئیه، سرداب، سرسنگوئیه و سنگ شیر جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

باکلور.

(اِخ) دهی است جزء دهستان طارم علیابخش سیروان شهرستان زنجان که در ۷۰ هزارگزی شمال باختری سیروان و ۳۰ هزارگزی راه مالرو عمومی واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۲۹۴ تن سکنه، آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و عسل و گردو و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و گلیم و جاجیم و شال بافی و راهش مالرو و صعب العبور

است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

باکله.

[کَ لْ لَ / لِ] (ص مرکب) (از با+ کله، سر) در تداول عامه، عاقل. پیش بین. بسیار خردمند. باعقل. با سیاست خوب. (یادداشت مؤلف). بامغز. و رجوع به کله شود.

باکمال.

[کَ] (ص مرکب) (از: با+ کمال) کامل. دارای کمال. فاضل. (ناظم الاطباء) : قدر فلک را کمال و معرفتی نیست در نظر قدر باکمال محمد. سعدی (طیبات). - باکمال میل؛ (در محاوره) بطیب خاطر. از روی میل. مرادف اطاعت می شود. بچشم. از صمیم قلب.

باکن.

[کُ] (اِخ) رُژِه. تلفظ فرانسوی راجر بیکن،(۱) راهب دانشمند معروف انگلیسی قرن سیزدهم. وی در ۱۲۱۴ م. تولد یافت و در ۱۲۹۴ درگذشت. در اکسفورد تحصیل کرد و سپس به دانشگاه پاریس رفت و آنگاه بسال ۱۲۴۰ به انگلستان بازگشت. او از بزرگترین دانشمندان قرن سیزدهم محسوب میشود. در ریاضیات و نجوم و فلسفه و طب و طبیعی و کیمیا دست داشت و بسیاری از نظریات بطلمیوس را تصحیح کرد و همچنین در قوانین مربوط به عدسی ها و شکست نور به تحقیقات تازه پرداخت و در باب ساختن میکرسکپ و تلسکوپ تحقیقات ابتدائی ازآنِ اوست. بر اثر تحقیقات و نظریات جدید خود در شیمی، از طرف پاپ کلمان چهارم تکفیر شد و به زندان افتاد و بعد از مرگ پاپ نیکلای چهارم (۱۲۹۲) از زندان رهائی یافت و کمی بعد در سن هشتادسالگی در اکسفورد درگذشت. (۱) - Bacon, Roger.

باکن.

[کُ] (اِخ) فرانسوا (فرانسیس). تلفظ فرانسوی بیکن(۱). یکی از فلاسفهء بزرگ انگلستان. او در ۲۲ ژانویهء ۱۵۶۱ م. در لندن بدنیا آمد و در ۱۶۲۶ در همان شهر درگذشت. باکن از کوچکترین پسران سرنیکلا باکن بود که در اوایل سلطنت ملکهء الیزابت مدت بیست سال وزیر مهردار سلطنتی انگلیس بود. اگرچه شهرت عالمگیر باکن نام پدر خود را تحت الشعاع قرار داده است. سرنیکلا از زمرهء سیاست مداران غیرنظامی و غیر کشیش بود و از حیث مقام و رتبه در دستگاه دولتی کسی بر وی جز نخست وزیر مقدم نبود. مادر باکن دختر سرآنتونی کوک و زنی تربیت شده و باکمال بود و زبان لاتینی و یونانی را بخوبی آموخته بود. خواهر وی میلارد که مثل وی تحصیل کرده و بافضل بود همسر برلیک نخست وزیر بود و از این رو سرنیکلا مهردار سلطنتی با نخست وزیر به اصطلاح امروز همداماد بودند. فرانسیس باکن در ۲۲ ژانویهء ۱۵۶۱ م. متولد شد. وی در کودکی ضعیف البنیه و علیل المزاج و مایل به انزوا بود و شوق زیادی ببازی نداشت و مایل بتفکر در طبیعت اشیاء بود. در سیزده سالگی داخل مدرسهء کامبریج شد، بعد از سه سال تحصیل از کامبریج خارج گردید. در ۱۶سالگی وی بپاریس رفت و مدتی در آنجا تحت مراقبت سفیر انگلیس مقیم پاریس بسر برد. باکن مدتی در فرانسه سیاحت کرد و چندی هم در شهر پواتیه اقامت گزید. در فوریهء سال ۱۵۸۰ خبر فوت ناگهانی پدر خود را دریافت بیدرنگ به انگلستان برگشت. باکن مجبور شد که برخلاف میل قلبی خود به تحصیل حقوق بپردازد. پس از چند سالی تحصیل و در اخذ تصدیق بکارهای حقوقی و قضایی مشغول شد و در آن رشته ترقی کرد، سرانجام در سال

۱۵۹۰ یعنی ده سال بعد از مرگ پدرش مورد التفات واقع شد و از جانب ملکه او را به عضویت شورای فوق العادهء سلطنتی معین کردند اما این شغل هم فقط جنبهء افتخاری داشت. آنگاه وی را منشی اطاق ستاره ای(۲) کردند و در پارلمانی که در سال ۱۵۹۳ تشکیل شد وی بعنوان نمایندهء یکی از شهرها وارد شد و بزودی به عنوان یک ناطق پارلمانی شهرت پیدا کرد. کمی بعد از وقوع این حوادث بود که باکن نظر عامه را بعنوان نویسنده جلب کرد. درسال ۱۵۹۷ کتاب «مقالات» را منتشر ساخت. باکن با یکی از اشراف انگلستان یعنی لرداکس صمیمی بود، لرداکس مورد تنفر ملکه قرار گرفت و به محاکمه کشیده شد و عجیب اینکه قاضی دادگاه او باکن تعیین شد. باکن آنچه فصاحت و بلاغت و اطلاعات حقوقی در خود سراغ داشت همه را بکار برد تا رفیق خود را محکوم باعدام کند و ادله ای اقامه کرد که امید بخشیدن ملکه را بعد از محکومیت از بین میبرد. اکس محکوم به اعدام شد و حکم دربارهء وی اجرا گردید. ملکهء الیزابت بعد از قتل اکس وجههء خود را از دست داد. ملکه برای اثبات حقانیت خود و مستحق تنبیه بودن اکس خواست نشریه ای منتشر کند و چون از استعداد نویسندگی باکن اطلاع داشت این خدمت را هم به وی محول ساخت. باکن هم برای همین مقصود رساله ای بنام «اقدامات و خیانتهایی که توسط روبرت ارل اکس شروع شده و بانجام رسیده است» نوشت که چاپ و منتشر گردید. جمیس اول بتخت سلطنت انگلستان جلوس کرد، وی اگرچه پادشاه خوبی نبود اما مردی دانشمند و دانش پرور بود و بهمین سبب باکن نزد پادشاه جدید تقرب حاصل کرد. پادشاه آرزوی باکن را دایر بداشتن لقب حسن استقبال کرد و لقبی به او اعطا کرد. در سال ۱۶۰۴ وی بسمت مشاور پادشاهی منصوب گردید. مواجب این شغل در سال چهل لیره بود و علاوه برآن سالانه شصت لیره هم مستمری برای وی مقرر شد. در سال ۱۶۰۷ معاون دادستان شد و در ۱۶۱۲ دادستان کل گردید، با این همه از تحقیقات و نگارش رسالات دست برنداشت چنانکه اولین رسالهء او تحت عنوان «ترقی علم» در همان زمان ها بطبع رسید (۱۶۰۶) و در سال ۱۶۰۹ کتاب «خردمندی قدما» را منتشر کرد در ۱۶۱۲ طبع دیگری از «مقاله ها» منتشر گردید که دارای اضافاتی بود و از لحاظ کمیت و کیفیت برقسمت اصلی کتاب رجحان داشت. باکن در سال ۱۶۱۷ بسمت مهردار سلطنتی منصوب گردید. در سال ۱۶۲۱ بود که باکن کتاب مشهور خود «ارغنون جدید» را منتشر ساخت. در همین اوقات بود که از طرف مجلس انگلستان بدریافت رشوه در دادگستری متهم شد. باکن عریضه ای بمجلس لردها نوشت که ولیعهد قبول کرد آن را شخصاً برساند. در این عریضه باکن به تقصیرات خود بطور اجمال اقرار میکرد و در ضمن میکوشید که آنها را توجیه کند. قضاهٔ دادگاه این عریضه را کافی ندانستند و اقرار صریحتری خواستند تا در ۳۰ همان ماه وی نامهء دیگری نوشت و در ضمن آن بتمام اتهامات به استثنای بعضی از جزئیات اقرارکرد و از دفاع صرفنظر نمود. پس از اجرای تشریفات معمولی حکم دربارهء وی به این قرار اعلام گردید. ۱ - باکن محکوم است به ادای چهل هزارلیره. ۲ - تا هرمدت هم شاه مایل باشد در حبس بماند. ۳ - بطور دائمی از خدمات دولتی منفصل باشد. ۴ - قدغن اکید شد از اینکه تا زنده است قدم بدربار نگذارد. ۵ - تا ابد از عضویت پارلمان محروم باشد. احکام صادرشده در حق باکن اجرا نگردید، زیرا گرچه وی را واقعاً بزندان تور بردند اما پس از دو روز مستخلص گردید و عفو شد و آنگاه مجاز گردید که بدربارهم بیاید حتی قسمت اخیرحکم هم که راجع بمحرومیت از عضویت پارلمان بود الغا گردید و به وی اجازه داده شد که مقام سابق خود را در مجلس اشغال کند اما بر اثر پیری و کسالت مزاج و شاید هم حس انفعال نپذیرفت و در پارلمان حاضر نگردید، باکن بقیهء عمر خود را در خارج لندن بسرمیبرد، در سال ۱۶۲۶ در یک روز بسیار سرد برای انجام دادن یک تجربهء علمی از کالسکهء خود پیاده شد از کلبه ای که در آن نزدیکی بود یک مرغ خانگی خرید و آن را با دست خود در برف فروبرد در همین حال سرماخوردگی شدیدی در خود احساس کرد چنانکه وی را نتوانستند بمنزل نقل بکنند و ناچار وی را بخانهء یکی از دوستانش که نزدیک بود بردند و در آنجا در روز عید پاک در سن ۶۵ سالگی درگذشت. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ذیل باقون و نیز رجوع به بیکن شود. (۱) - (۲) .Bacon, Francois) - اطاق ستاره ای نام محکمه ای بود که مقصران سیاسی را در آن محاکمه میکردند.

باکند.

[کَ] (اِ) یاقوت را گویند و آن جوهری است معروف. (برهان قاطع). گوهری گرانبها که سرخ و زرد و آبی است. (یادداشت مؤلف). جوهری است معروف و به بای پارسی هم آمد. یعنی: پاکند. (از انجمن آرای ناصری) (آنندراج). یاقوت که یکی از جواهر است و سرخ. (ناظم الاطباء). مصحف یاکند است. (حاشیهء دکتر معین بر برهان قاطع). و رجوع به یاکند شود ||. شراب. (ناظم الاطباء).

باک نین.

(اِخ)(۱) ناحیتی در کشن شین (هندوچین مستعمرهء فرانسه) که قریب چهل هزار جمعیت و نزدیک ۲۵۰۰ هزار گز مربع وسعت دارد. در جلگهء پست واقع است. (۱) - Bac-Ninh

باکو.

(اِخ) (ایالت...) نام یکی از ایالات ماوراء قفقاز و خطهء شیروان که در میان رودخانهء کر (کوروش) و بحر خزر و طوالش واقع است و از جنوب به قره باغ محدود است، قسمت شمالی آن را دامنه های سلسلهء جبال قفقاز و رشته های آن تشکیل میدهد و بلندترین کوههایش: شاه البرز، تفان، باباطاغ و بش بادمق نامیده میشود و اغلب از برف مستور است. آب و هوایی معتدل دارد و بحاصلخیزی مشهور است. وسعت این ناحیه قریب ۳۹ هزار گز مربع است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴). و رجوع به باکو (شهر...) شود.

باکو.

(اِخ) (شهر...) به واو مجهول شهری است قریب شیروان. (غیاث اللغات). نام شهری است بشمال ایران. (آنندراج). شهری است به عجم. (منتهی الارب). باکوبه. باکویه. باکی. (در تلفظ ترکان). نام بندری در ساحل غربی دریای خزر که ۲۳۷۰۰۰ تن جمعیت دارد. بادکوبه. (ناظم الاطباء). شهری در کنار دریای آبسکون در شبه جزیرهء آپشرون دارای هشتاد هزار جمعیت و از متصرفات دولت روس (پایتخت فعلی جمهوری آذربایجان) و گویند این شهر را انوشیروان بنا کرد و دارای آتشکدهء معتبری بود و معادن نفت آنجا مشهور است. (ناظم الاطباء). شهرکیست [از ناحیت اران] برکران دریا [ی خزر] و به کوه نزدیک و هر نفط که بناحیت دیلمان بکار برند از آنجا برند. (از حدود العالم). یاقوت در ذیل باکویه گوید: شهری از نواحی دربند شیروان است که منبعی نفت عظیم دارد که درآمد روزانهء آن بهزار درهم میرسد. در کنار این منبع چشمه ای دیگر از نفت سفید است که مانند روغن زیبق است و شب و روز قطع نمیشود و اجارهء آن مانند منبع اولی است. و من از یکی دوستان مورد اطمینان بازرگان شنیدم که او در آنجا زمینی را دیده است که در آن همیشه آتش روشن بوده است و حتماً کسی در آن منبع آتش افکنده و آن آتش بعلت مادهء معدنی تا به امروز روشن مانده است. (از معجم البلدان). شهری است از نواحی دربند شیروان. (مراصدالاطلاع). ناحیه ایست در بحر خزر به محاذات جزیرهء اللهاکبر که اکنون آباد است. (نزهة القلوب). در نزهة القلوب ذیل باکویه آمده است: باکویه از اقلیم پنجم است. طولش از جزایر خالدات فدل و عرض از خط استوا مرل، هوایش بگرمی مایل است. حاصلش غله بیشتر باشد. (نزهة القلوب ج ۳ ص۹۲). نفط معادن بسیار دارد و در ایران زمین بزرگترش معدن باکویه است و آنجا زمینی است بر آنجا چاهها حفر میکنند تا به زهاب میرسد. آبی که از آن چاهها برمی آورند نفط برسرآب میباشد. (از نزهة القلوب ج ۳ ص۳۰۷). جزیرهء الله اکبر که محاذی

باکویه است. اکنون معمور است و بندر آن دریا شده است. (از نزهة القلوب ج ۳ ص۲۳۹). در ولایت باکویه زمینی است که از او آتش فروزان است چنانکه بدان آتش نان و آش میتوان پخت و در هنگام بارندگی منطفی نمیشود بلکه مشتعلتر میگردد و من آن زمین را دیده ام و عجب اینکه در آن حوالی مرغزاری است چون بر آن مرغزار اندکی حفر کنند از آن حفره نیز آتش مشتعل میشود. (از نزهة القلوب ج ۳ ص۲۸۶). مؤلف آثار البلاد ذیل باکویه گوید: شهری است در نواحی دربند نزدیک شروان، در آنجا چشمهء نفتی است عظیم که درآمد آن هر روز هزار درهم است و در کنار آن چشمه ای که نفت سپید مانند روغن زیبق از آن جاری است و شب و روز قطع نمیشود. ابوحامد اندلسی از عجائب آنجا نقل کند که در آن ناحیه زمینی است که در ظاهر حرارتی ندارد اما مردم آن ناحیه آهو و سایر حیوانات را که شکار میکنند گوشت آن را قطعه قطعه کرده در پوستش جای دهند و نمک و سایر ادویه آورده و سپس یک نی تو خالی به دست آورده یک سر آن را در پوست شکار فروکرده و سپس آنرا زیر این خاک پنهان کنند، در همین وقت از داخل نی که سر آن در خارج است بخار آب خارج می شود و چون بخار پایان یافت معلوم میشود که گوشت پخته است. (از آثار البلاد قزوینی ص۵۷۸). بندری است مشهور و از شهر شماخی سه مرحله دور... آبش قلیل و خوشگوار و هوایش به گرمی مایل و زمینش ریگزار...گویند از بناهای انوشیروان و حصارش از شاهان شیروان است. قریب سه هزار باب خانه در اوست... و باغات و زراعات در اطراف او نیست....مردمش اگرچه ترک زبانند اما لغت مخصوص نیز دارند، حاصلش زعفران و نفت سیاه. از چیزهای حیرت افزای روزگار یکی آتشکدهء آن دیار است... فرقهء هندوان از اقصی بلاد هندوستان آمده به روش کیش خویش طریق پرستش بعمل می آورند. (از بستان السیاحة ص۱۵۹). شهر و بندر معروف کنار دریای مازندران که قریب یکصد و بیست هزارتن جمعیت دارد. آبادی امروز باکو بسیار تازه است و بعد از کشف معادن نفت و پس از آنکه راه آهن معروف روسیه بدانجا رسید اهمیت فراوان یافت. باکو در سال ۱۸۱۳ م. بموجب قراردادی به روسیه واگذار شد. راه تجارتی بحر خزر از گیلان شروع شده به باکو ختم و براه های آهن اروپا متصل میشود که از آن راه مبادلهء محصولات و ارتباط تجارتی ایران و روسیه بعمل می آید بقسمی که اغلب مال التجاره های دول دیگر اروپائی که اجازهء حمل از روسیه به آنها داده شده از آن راه به ایران وارد میشود و همچنین محصولات ایران از همین خط باروپا حمل میگردد و هنوز هم این روابط برقرار است. و کشتیهائی که از آن بندر و یا از بنادر ویتروسک و کراسنودسک حرکت میکنند مستقیماً به انزلی یا خلیج استرآباد میرسند. (یادداشت مؤلف). باکو از جمله شهرهایی است که بر طبق معاهدهء گلستان و سپس ترکمانچای (۱۲۲۸ ه . ق.) بعد از شکست عباس میرزا نایب السلطنه در جنگهای ایران و روسیه، از ایران منتزع گردید و به روسیه سپرده شد. در این باب رجوع به ترکمانچای شود. در قاموس الاعلام آمده است: نام مرکز ایالتی است در شیروان در ساحل غربی دریای خزر و دارای ساختمانهای نظامی مهم و لنگرگاه و اسکلهء معظمی است. کاخی بزرگ از آثار زمان شاه عباس صفوی در آنجا هست. در پاره ای از مردابهایش بخار نفت متصاعد شود و بمحض آتش زدن مشتعل شود و از این رو این محل در نزد زرتشتیان از زمانهای بسیار قدیم سرزمینی مقدس شناخته شده است و امروز نیز زمان تألیف قاموس الاعلام. جمعی از زرتشتیان در آن جا سکونت دارند، خط آهنی که از باطوم شروع شده و از تفلیس میگذرد به آنجا خاتمه مییابد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴). اعتمادالسلطنه در مرآت البلدان ذیل بادکوبه آرد: شهری است باحصانت و مستحکم و از بلاد متصرفی روس در آسیا و ایالت شیروان، واقع در کنار دریای خزر نزدیک به شبه جزیره آب شرون، دور شهر قدیم دیواری محکم با بروج مشیده بنا کرده بودند. در وسط شهر قدیم در بلندی نارنج قلعه حاوی عمارات و خزاین شیروان و حکام بادکوبه بوده، در سوابق ایام مد آب دریا بدیوار قلعهء قدیم پیوسته اما در این زمان تقریباً یکهزار ذرع دیوار قلعه از دریا دور است و یک سمت شهر به یکی از رشته های کوه قفقاز تکیه نموده است. از بندرگاه که شهر را ملاحظه میکنی مثلث شکل بنظر می آید که مبنای او عریض و بوضع مخروطی منتهی میگردد و در انتهای ضلع وسط نارنج قلعه و خزاین قدیم بادکوبه واقع شده، بالجمله شهر بادکوبه از مداین قدیمهء دنیا محسوب و در یکی از بروج دیوار شهر لوحی نصب و تاریخ تعمیر این

شهر مرتسم شده است و تقریباً این تعمیر ششصد سال قبل شده، کوچه های شهر قدیم اگرچه سنگفرش است ولی معوج و بی قاعده و تنگ میباشد. در شهر قدیم و قلعهء وسط او که بمنزلهء ارگ بوده الحال آبادیی نیست مگر معدودی از عمارات خزاین و مسجد معتبری که آن جا بوده جبه خانه و قورخانهء قشون روس با ساخلوی آن جاست لکن محلاتی که بعد از تصرف دولت روس این شهر را در خارج بنا کرده اند زیاد و سبک ابنیهء فرنگستان دارد. از ابنیهء قدیمه که در آنجا ملاحظه میشود برجی است بسیار مرتفع که موسوم به برج دختر است که بنای آن از سنگ و آجر شده و مشرف ببندرگاه است و حالا- چراغ بحری برای هدایت کشتی هائی که از دریا شب میخواهند وارد بندرگاه شوند بر سرآن برج شبها روشن مینمایند. بهترین بندرگاههای بحر خزر بندر بادکوبه است. محصولات طبیعی و اصلی باکو که بخارج برده میشود اول نفت است که به ایران و تمام روسیه میرود و ثانی تریاک و نیز قدری ابریشم است هندوها بادکوبه را شهر متبرکی دانسته بزیارت آن میروند. در پانزده هزار ذرعی شهر سمت آب شرون معدن نفت است و از چند موضع آن جا متصل آتش از زمین بیرون می آید... اطراف بادکوبه دریاچه های نمکین زیاد دارد و بیست و پنج پارچه دیه در ناحیهء بادکوبه میباشد. در سنهء ۱۷۲۵ م. / ۱۱۳۸ ه . ق. آنجا را متصرف شد. در ۱۷۳۵ م. / ۱۱۴۸ ه . ق. دولت ایران آن را از تصرف روس خارج و مسترد نمود و در ۱۸۰۵ یکباره بادکوبه بتصرف روس درآمد و آن جا را شهر نظامی و بندرگاه نمودند. معدن نفت در آن جا بحدی است که اگر شخص عصائی در زمین فروبرد، بعد بواسطهء کبریت هوائی را که از روزنهء زمین خارج میشود آتش زند مشتعل می شود. اطراف بادکوبه علف و سبزه بلکه هیچ قسم نبات و گیاه نمیروید نه اینکه زمین استعداد ندارد بلکه حرارت جوف زمین مانع روئیدن گیاه است. در سنهء ۱۲۹۰ ه . ق. که موکب همایون ناصرالدین شاه از سفر فرنگستان معاودت میفرمود در عبور از بادکوبه مختصری شرح حال شهر مرقوم شده. اعتمادالسلطنه سپس گوید: ...بعضی از تجار ایرانی مرا دیدن کردند، در بین صحبتهایی مذکور میداشتند که از پدرشان شنیده بودند که اطلاق لفظ بادکوبه به این شهر بواسطهء باد زیادی است که در این جا میوزد و بادکوبه در اصل بادقمه بوده است یعنی بادی که از شن زار می آید، چون سمت وزیدن باد از طرف صحراست بدریا! والله اعلم. شب را مهمان حاکم بادکوبه بودیم در جمیع شهر و اطراف بادکوبه نبات و اشجاری که دیده میشود در همین باغ کوچک حاکم است که زیاده از پنج شش هزار ذرع مربع طول و عرض ندارد و با زحمت زیاد بواسطهء کمی آب این باغ را مشروب میسازند. جمعیت شهر الحال از بومی و غریب چهل هزار نفر میشود، قلعهء قدیمی از بنای ایرانیان در این شهر موجود است، بازار مسلمین در قلعه واقع شده است. برجی که موسوم به برج دختر است و چهل ذرع ارتفاع دارد در یک ضلع این قلعه بنا شده است...فی الواقع از حیث نفت بادکوبه اول مملکت روی زمین است، چاههای زیاد در جائی که معروف به بالاخانه است حفر شده و با تلمبه نفت را از چاه بیرون می آورند. در این اواخر چاه تازه حفر کرده اند که نفت مثل فواره زیاده از پنج سنگ آب به ارتفاع ده ذرع از دهنهء چاه متصل جاری است بطوری که هفت دریاچه در اطراف این چاه از نفت مملو شده، از بالاخانه به صوری خانه که کارخانهء میرزایف است رفتیم، میرزایف نفت سیاه را تقطیر کرده سفید میکند و کرورها سرمایه و دخل دارد. معبد آتش پرستان هندی و پارسی در این صوری خانه است، عمارتی است مربع و در وسط آن عمارت اطاقی بنا شده است که چهار طرف آن باز است، وسط گودالی است که آتش از میان آن بیرون می آید. اطراف حجرات است، از هر حجره منفذی تعبیه نموده اند که آتش بیرون می آید، یعنی هر وقت بخواهند کبریتی روشن کرده در محاذی آن منفذ میگیرند، هوائی که خارج میشود مشتعل میگردد. در اطراف صوری خانه بمسافت ۴ هزار گزی ذرع مربع تقریباً تمام زمین مشتعل است...روز جمعه بزیارت بقعه بی بی هیبت که در یکفرسخی شهر سمت جنوب بادکوبه است رفتم، از قراری که متولی میگفت در زمان مأمون وقتی که امام ثامن حضرت رضا (ع) را در طوس شهید کردند، کسان حضرت که از عربستان به عراق می آمدند هم متفرق شدند، بی بی هیبت که اسم حقیقی اش فاطمهء صغری و همشیرهء فاطمهء کبری که حضرت معصومه باشد [بود] از یکدیگر جداشده به رشت آمد، آن جا نتوانست اقامت فرماید به بادکوبه فرار کرد در این قریه که معروف به ده شیخ است و شیعه ها آن جا مسکن

داشتند تشریف آورده در همان جا رحلت فرمودند. مقبره در مسجدی واقع شده که از بناهای قدیم است. قبرستان معتبر شیعیان بادکوبه در آن جاست، قبرهای کهنهء زیادی آن جا دیده شده من جمله از شیخ بهائی نامی بود. تاریخی که بر روی سنگ نقش کرده بودند سنهء هفتصد و پنج بود... یکشنبه بتماشای مسجد جامع که در شهر قدیم است رفتم، از قرار لوحی که اینجا ملاحظه شد بنای این مسجد از شیخ خلیل الله نامی است و به این وضع نوشته شده بود.«السلطان بن السلطان الشیخ خلیل الله». تاریخ بنای این مسجد وضع غریبی است، مثل سایر مساجد حیاط و مقصوره ندارد و بطور شبستان همه مسقف است، در وسط چهارطاقی مانند جائی است که سقف ندارد، آنچه معلوم شد این چارطاقی کهنه تر از بنای مسجد است و معاینه به طرز چارطاقی صوری خانه که معبد آتش پرستان است ساخته شده مسلماً در قدیم این چارطاقی معبد آتش پرستان بوده بعد حکام یا سلاطین اسلام مسجد را دور معبد بناکردند - انتهی. (از مرآت البلدان ج۱ صص ۱۵۰ - ۱۵۴). لفظ باکو مأخوذ از کلمهء بغ (خدا) است و برج دختر که در باکو است برجی مربوط بمعبد اناهیت بوده که در آن شهر وجود داشته و همچنین همهء امکنه و ابنیه ای که بنام «دختر» شهرت یافته اند معابدی برای ناهید بوده اند. (از مقالهء باستانی پارپزی تحت عنوان ابنیه دختر و قلعه دختر کرمان، مجلهء باستان شناسی شمارهء ۱-۲ ، ۱۳۳۸). مرحوم کسروی گوید: این شهر آران را ایرانیان بادکوبه مینویسند، با آنکه در زبان مردمان خود آران و در کتابهای روسی و ترکی نام شهر «باکو» است. بادکوبه گویا از زمان صفویه پیدا شده، زیرا نخستین بار که ما آن را در کتابی می بینیم در عالم آرای عباسی تألیف اسکندربیک منشی تاریخ نگار زمان شاه عباس بزرگ است. پیش از زمان صفویه، حمدالله مستوفی در نزهۀ القلوب و یاقوت در معجم البلدان و دیگر جغرافی نگاران اسلام در کتابهای خود همگی آنرا باکویه نگاشته اند. از اینجا پیداست که بادکوبه بنیادی برای خود ندارد نه در کتابهای مؤلفان باستان و نه در زبان بومیان. آنچه از نوشته های اعتمادالسلطنه در مرآت البلدان برمی آید این نام ساختگی از اینجا پیدا شده که چون در باکو بادهای تند میوزد کسانی خواسته اند میان این بادها و نام شهر مناسبتی درست کنند و اینست که نام مزبور را تغییر داده و بادکوبه ساخته اند یعنی جائی که باد آن جا را میکوبد! چنانکه گفتیم در کتابهای مؤلفان اسلام نام این شهر را باکویه مینویسند، از سوی دیگر ما میدانیم که کلمه های پارسی که در آخر خود «ویه» یا «اویه» دارند؛ چون شیرویه، سارویه، بابویه، فضلویه و مانند اینها کلمه های شکسته میباشند. به عبارت دیگر اصل کلمه چیز دیگر بوده در زبان ها بدین شکل درآمده، چنانکه فضلویه را میدانیم که شکستهء «فضل الله» است و همچنین آن کلمه های دیگر. باکویه را نیز همینکه من در کتابهای مؤلفان اسلام خواندم دانستم که اصل آن چیز دیگر بود و برای جستن این اصل به خواندن کتابهای ارمنی پرداختم و به نتیجه های سودمندی برخوردم. در زمان ساسانیان و پیش از زمان ایشان در ارمنستان و آران و آذربایگان و دیگر گوشه های ایران آبادیهایی با نام های «باکاوان» و «باکاران» یا نامهای دیگر نزدیک به اینها برپا بوده که در هریکی از آنها آتشی افروخته میشده یا بخودی خود افروخته بوده، اینست که این آبادیها را ایرانیان زردشتی گرامی میداشته اند. یکی از این آبادیهای دینی و گرامی ایرانیان همین جا بوده که اکنون باکو خوانده میشود و اصل نام آن «باگاوان» یا «باگوان» بوده است. موسی خورنی مؤلف مشهور ارمنی در جغرافی خود شرحی درباب بیلقان (که ارمنیان آن را«پایداقاران» میخوانند) دارد و مینویسد: «پایداقاران در شرق «اودی» نزدیک یراسخ (ارس) است و دوازده کوره دارد. هراکود بیروژ، وارداناگرد، پرستشگاه هفت گودل، رودباغا، باغانرود، آروسپیژان، هانی، آتلی، باگاوان، سباندارانبیروژ، ورمزد، بیروژ، آلیوان، در آن جا پنبه فراوان میشود....». پایدارقان شکل ارمنی بیلقان است. «غیرنداوارتابت» یکی از مؤلفان مشهور ارمنی است که کتابی دربارهء هجوم تازیان به ایران و ارمنستان نوشته، در این کتاب ضمن گفتگو از زمان هشام بن عبدالملک مینویسد: «در این زمان بار دیگر شمال برآشفت زیرا پادشاه خزران که خاکان نامیده میشود مرد، مادر او که «پارسبیت» نامیده میشود بسرکرده ای «تارماز» نام فرمان داد که لشکری بر سر خاک هونان گردآورد و بهمدستی از راه خاک هونان و در بند قفقاز و زمین مزکتان بیرون آمدند، چاپیدند زمین پایداقاران را، از رود یراسخ گذشته تاراج کردند اردوید (اردبیل) و شهرستان قانجاق (گنجه) و کوره ای راکه آتشبا گاوان خوانده میشود و

اسبانداران بیروژ و ورمزد بیروژ را... آنچه مقصود ما در اینجاست نام آتشبا گاوان است که مؤلف ارمنی یاد میکند و بی گفتگو است که مقصود همان باکو است. دلیلهای دیگر نیز بر اینکه اصل باکو «باگوان» بوده در کار است. و آنگاه کلمهء وان که اینان بر آخر این شهرها میگذرانند کلمه ای است که در آخر نام های آبادیها بسیار معروف میباشد چنانکه در این نامها: شیروان نخجوان، هفتوان، ایروان. کردوان....» از آنچه گفتیم پیداست که با گاوان یا باگوان از دو کلمهء «باگ» و «وان» ترکیب یافته. و ان، یا گان، یا ران، یا لان یا رام که در آخر نامهای آبادیها فراوان می آید همه از یک ریشه می آید و بمعنی شهر یا جای یا بوم میباشد. اما بگ یا باگ یا بغ، این کلمه در هخامنشی و اوستائی و پهلوی بمعنی خدا بکار میرفته و بگمان بسیاری از دانشمندان اروپایی این کلمه در زبان های دیگر هم معروف بوده، از جمله بوغ روسی را با این کلمه یکی میدانند. باری ما این کلمهء بگ یا باگ را بر روی یک رشته از نامهای آبادیهای ایران و ارمنستان می یابیم بدینسان: باگاوان: در چند جا در آران و ارمنستان. بگوا: در آذربایگان و افغانستان بغستان: (بهستون، بیستون) در کرمانشاه. بجستان: در خراسان. فغستان: در گلپایگان. بجند: در آذربایجان. بغلان: در خراسان. باگارج: در ارمنستان. باکه: (بعقوبه) در عراق. گذشته از یک رشته نامهای دیگر همچون بیکند و بیرم و مانند اینها که بگمان ما در آنها نیز همان کلمهء بک است که به «بی» تبدیل یافته، در همهء این نامها بگ یا باگ یا بغ بمعنی خدا و وان یا ران یا لان، یا وا یا ریج بمعنی شهر یا جایگاه است، چنانکه ستان بهمین معنی است. پس باگوان یا باگاوان بمعنی شهر خدا یا جایگاه خداست. و اینکه این آبادیها را به این نامها خوانده اند برای اینست که در هر کدام آتشکده یا بتکده ای برپا بود، از جمله باگاوان که امروز باکو گفته میشود هنوز هم نشانهء آتش و آتشکده در آن پیداست. باگوان دیگر که در کورهء باکروند ارمنستان بوده، موسی خورنی آشکار مینویسد که آتشکده داشت. باگاوان ها را که در دو یا سه جای در ارمنستان بوده موسی خورنی و دیگر مؤلفان ارمنی همیشه «شهرچه بتخانه ها» ترجمه کرده و آشکار مینویسند که پادشاهان پیشین ارمنستان که مسیحی نبوده اند بنیاد گذارده بوده اند و جایگاه خدایان کهن از مهر و ناهید بوده است. آغاتانگیفوس (آگاتانژ) مؤلف ارمنی که در زمان پادشاهان ساسانی میزیسته با گاریج را جایگاه بتان ترجمه کرده میگوید کلمه ای پهلوی است و همین سخن را دربارهء باکاوان مینویسد. از گفتهء همین مؤلف برمی آید که با گاریج و برخی دیگر از آبادیها که با بگ آغاز میشود نخست «مهرگان» (معبد مهر) بوده و خدای مهر را در آن جا می پرستیده اند. (از مقالهء کسروی تحت عنوان باکو، مجلهء ارمغان سال سیزدهم شمارهء ۲ صص۸۴ – ۸۷) : باکو ببقاش باج خواهد خزران و ری و زره گران را. خاقانی. باکو بدعای خیرش امروز ماند بسطام خاوران را.خاقانی. جان آب وخاکی و باکوه تا پیوسته ای جان آب وخاک را پیوسته باکو هست جان. سلمان (از شرفنامهء منیری). آمد آن خسرو خوبان جهان از باکو میخورد خون جهانی و ندارد باک او. ؟ (از شرفنامهء منیری). و در این بیت مخاطب خانهء ممدوح است که در باکو بوده و رکنی از آن خانه به کوه پیوسته و نیز آن خانه بکنارهء آب هم بوده است. (از شرفنامهء منیری). پادشاه والانژاد (شاه اسماعیل) پرتو اهتمام بر فتح حصن حصین باکو انداخت. و بعد از وصول به آن دیار و ملاحظهء خندق و فصیل آن حصار مثال لازم الامتثال نفاذ یافت... که خندق را از سنگ پر سازند... لاجرم کار محصوران بجائی رسید که بجان آمده.... امان طلبیدند... (از حبیب السیر چ خیام ج۴ ص۴۶۰). ز دربند باکو گذر کرد تیز بدوران نمود آن اساس ستیز. هاتفی (از فرهنگ شعوری). نتوان یافت دلی خوش بجهان ای کاکو چه روی گاه سوی گنجه و گاهی باکو؟ محمدقلی سلیم (از آنندراج).

باکوای زن.

[زِ] (اِخ)(۱) نقاش معروف هلندی. متولد بسال ۱۶۳۱ م. و متوفی بسال ۱۷۰۸ م. در آمستردام. آثاری از او در موزهء لوور فرانسه و همچنین در آمستردام و موزهء لاهه نگهداری میشود. (۱) – Backhuyzen.

باکوبه.

[بَ] (اِخ) باکو. باکویه شهری به قفقاز. رجوع به باکو شود.

باکور.

(ع ص، اِ) شتابکار. معجل. (از تاج العروس ||). بارانی که قبل از موسم و موقع فرود آید. (از تاج العروس). باران اول موسمی. (منتهی الارب) (آنندراج). باران اول. (ناظم الاطباء ||). زود از هر چیز و مؤنث آن باکوره است. (منتهی الارب). زودرس از هرچیز ||. نوبر. نوباوه. (آنندراج). نورس : و فی هذاالیوم یؤتی بالباکور من الغلات فیقرأون علیها و یدعون لها بالبرکة. (آثار الباقیه چ اروپا ص ۲۸۱). نخلهٔ باکور؛ خرمابن زودرس. (ناظم الاطباء).

باکور افغان.

[اَ] (اِخ) نام امیری که از طرف شاه شجاع مظفری به کرمان اعزام شده است. در تاریخ وزیری آمده است: شاه شجاع سلطان شبلی پسر خود را بحکمرانی کرمان فرستاد... و دولتشاه و ملک محمد نام را که هردو از اقارب خواجه قوام الدین محمد بودند....به پیشکاری کرمان مأمور کرد. بعد از رفتن این دو نفر به این اندیشید که شاید دولت [شاه] سلطان شبلی را از آن مملکت اخراج نماید و خودش ادعای ریاست و استقلال ورزد، این بود که خواجه مجدالدین قاقم را که مردی امین و کافی بود با امیر باکور افغان و دو هزار سوار به مدد او به دارالامان کرمان روان کرد. (از تاریخ کرمان ص ۲۰۹). این نام در حبیب السیر امیر ماکو و در تاریخ محمود گیتی (کتبی) امیرتاکور اوغانی آمده است. (حاشیهء تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی ص ۲۰۹). قبل از رسیدن این دو امیر، دولتشاه کرمان را تصرف کرد و امیر شبلی را در قلعهء شهر محبوس ساخت. این امیر باکوراوغانی قایم مقام و پسر عم سیورغتمش از امرای اوغان حدود کرمان بوده است. و رجوع به تاریخ کرمان ص۲۰۹، ۲۱۰، ۲۲۵ و همچنین به تاریخ عصر حافظ ص۲۱۳ شود.

باکورهٔ.

[رَ] (ع ص، اِ) تأنیث باکور. اول از هر چیز. ج، بواکیر، باکورات. (از اقرب الموارد ||). نوباوه. (مهذب الاسماء). ج، بُکر. (منتهی الارب). اول که از میوه رسد. (اقرب الموارد). پیش رس. (ناظم الاطباء). نوبر. بکیره. (یادداشت مؤلف): نخلهٔ باکورهٔ؛ خرمابن زودرس. (ناظم الاطباء). ج، بواکیر. (ناظم الاطباء). میوهء نورسیده که اول از همه افراد نوع خود پخته شده باشد. (غیاث اللغات). نخستین میوه که برسد. ناوباوه. (زمخشری). میوهء نو. میوهء نوآورده : و با کورهء عدل او اول وهلت آن بود که عباس از جهت نزل حشم منصور قسمتی عام در شهر و رستاق میکرد. (المضاف الی بدایع الازمان ص۲۸). تو نو باکوره ای در باغ ایام مقام گل نبینی با گلاب است. (تاریخ طبرستان ج ۱ ص۳۰۲). آن می که عصارهء حیاتست باکورهء کوزه نباتست.نظامی. هیچ انگوری دگر غوره نشد هیچ میوهء پخته، باکوره نشد.مولوی. - باکورهء حیات؛ کنایه از جوانی و فرزند هردو. (انجمن آرای ناصری).

باکوس.

(اِخ)(۱) نام رومی دیونیزوس(۲)، خدای تاکستان و شراب و جذبهء عارفانه در نزد یونانیان قدیم. وی سرگذشتی تاریک و مبهم دارد، دیونیزیوس پسر زئوس و مادرش سمله(۳) بود و بنابراین مانند هرمس و آپولون و آرتمیس، از دومین نسل خدایان المپی است. سمله که مورد علاقهء زئوس بود ازو خواست تا با تمام نیرو و جلال خدایی بر او ظاهر شود و زئوس نیز برای رضای او به این

امر تن در داد، ولی سمله که قدرت تحمل مشاهدهء انوار جمال عاشق خویش را نداشت بحالت برق زده ای بزمین افتاد. زئوس به سرعت طفل ششماههء او را که هنوز در شکم مادر بود بیرون کشید و او را به ران خود دوخت و در پایان مدت مقرر طفل را صحیح و سالم خارج کرد. این طفل دیونیزوس، یعنی «دوبار تولد یافته» نام گرفت. زئوس، کودک را به هرمس سپرد و او پرورش وی را به عهدهء آتاماس پادشاه اورکومن و همسر دوم او اینو(۴) گذاشت، هرمس دستور داد که دیونیزوس را لباس زنانه بپوشانند تا توجه «هرا» که از راه حسادت میخواست ثمرهء عشق نامشروع شوهر خود را محو کند، به این طریقه از او منصرف گردد. هرا فریب این نیرنگ را نخورد و دایهء او اینو و همچنین تاماس را مبتلاـ به جنون کرد. زئوس ناچار کودک را به محلی دور از یونان بنام نیسا(۵) که به عقیده ای در آسیا و به روایتی در اتیوپیا (افریقا) قرار داشت انتقال داد و خدایان آن سرزمین را به تربیت وی گماشت و برای آنکه هرا او را نشناسد وی را بصورت بزغاله ای درآورد. دیونیزوس در آغاز جوانی انگور و طریق استفادهء از آن را کشف کرد، ولی هرا او را گرفتار جنون کرد و دیونیزوس در مصر و سوریه بگردش پرداخت و از آنجا به فریگیه رفت، در آنجا «سی بل» بگرمی او را پذیرفت و اسرار مذهب خود را به او گفت، دیونیزوس سپس به حال عادی بازگشت و به تراس رفت ولی لیکورگ که در آن موقع بر نواحی کنار استریمون سلطنت میکرد روی خوشی به او نشان نداد و در صدد توقیف او برآمد. دیونیزیوس به تتیس پناه برد، لیکورگ همراهان دیونیزوس یعنی باکانت هارا اسیر کرد، ولی آنها بوضع معجزه آسایی نجات یافتند و لیکورگ دچار جنون شد. لیکورگ در این وقت خواست برای انتقام، درخت انگور، گیاه مقدس او را، قطع کند ولی پای خود را بجای تنهء درخت برید.... از ترس دیونیزوس به هند رفت و آنجا را بگرفت، (بروایتی سلاح او یک سبد انگور بود). پس از مراجعت به یونان به بئوسی زادگاه مادر خویش رفت، در «تب» جشنهای باکانال را رواج داد و چون پانته با این جشنها مخالف بود، به دست مادرش «آگاوه» در حال مستی جذبه بقتل رسید. دیونیزوس در آرگوس هم بهمین نحو قدرت نمایی کرد و دختران پادشاه آرگوس و زنان آن ناحیه را به جنون مبتلاـ ساخت. (از فرهنگ اساطیر یونان و رم تألیف بهمنش ص۲۶۰). و نیز رجوع به ایران باستان پیرنیا صص ۱۲۳۶ - ۱۴۲۴ - ۱۷۳۶ - ۱۷۴۱ - ۱۷۸۰ - ۱۸۰۷ و هم چنین به دیونیزوس شود. باکوس را معمو بصورت جوانی که مزین به برگهای رز است نشان میدهند و در دستش شاخی دیده میشود که بجای ساغر بکار میرفته است. گاهی بشکه و چلیکی نیز بهمراه او نشان داده میشود. و گاهی بر ارابه ای که شیر و پلنگ آنرا میکشند قرار دارد. صاحب قاموس الاعلام گوید: عبادت باکوس از مشرق زمین به یونان آمده و به جمشید ایرانیان قدیم بی شباهت نیست! برخی او را برهمای هندیان فرض کرده اند. اما منبع این روایت و تصور معلوم نشد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ذیل باقوس شود. شاید معرب آن بکوس باشد. (از فرهنگ علوم عقلی در تمدن اسلامی ص۸۱). او رب النوع شراب و پسر ژوپیتر بود که بنابر افسانه های کهن در شهر تب تولد یافته و به آسیا سفر کرده و بر هندوستان مسلط شده بود. برای باکوس در یونان و روم اعیادی میگرفتند که در یونان «اعیاد دیونیزوس» و در روم «اعیاد باکانالیا» نام داشت. (ترجمهء تمدن قدیم فوستل دکولانژ). (۱) - Ino. - (۴) - Semele. (۳) - Dionysos. (۲) - Baccus. (۵) - Nysa.

باکوس امستا.

[اُ مِ] (اِخ)(۱) ظاهراً همان باکوس رب النوع شراب است. در تاریخ ایران باستان در ذیل عنوان: جدال سالامین بروایت پلوتارک، نام مذکور بدینسان آمده است: پس فوراً «افران- نیدس غیبگو» دست تمیستو کل را گرفته به او امر کرد که این سه نفر جوان را به باکوس اُمستا قربان کنند. (ج ۱ ص ۸۲). (۱) - Bacchus Omesta.

باکولیه.

[ی یَ] (اِخ) نام فرقه ای از فرق میان عیسی و محمد علیهماالسلام. (ابن الندیم).

باکونویان.

(اِخ) از امرای مغول زمان چنگیز هنگام حملهء به ایران. در ترجمهء تاریخ ادبیات ادوارد برون (از سعدی تا جامی) آمده است: در ترجمهء لاتینی از نامه ای که باکونویان به پاپ نگاشته است یک جملهء تهدیدآمیز مخصوص موجود است که جوینی مورخ ایرانی نیز بهمان عبارت به آن اشاره میکند. (از سعدی تا جامی ص ۱۰). باکو ممکن است صورتی از باغو یا بایجو باشد.

باکونین.

(اِخ)(۱) میخائیل. از عناصر انقلابی روسیه. متولد بسال ۱۸۱۴ م. و متوفی بسال ۱۸۷۶ م. او فرزند یکی از مالکان و از نگهبانان سلطنتی بود، برای آموختن فلسفه به برلین رفت (۱۸۴۱)، در پاریس با ژرژسان و پرودون آشنا شد. در زوریخ به فعالیت های اجتماعی پرداخت، او را بروسیه احضار کردند نپذیرفت، در فرانسه نطقی بمخالفت حکومت روسیه ایراد کرد که به اخراج او از فرانسه منجر شد، اما پس از انقلاب ۱۸۴۸ بار دیگر بپاریس بازگشت. در ۱۸۴۹ در پروس و اتریش و روسیه غیاباً محکوم به اعدام شد. در بازگشت بروسیه پس از یک سلسله مبارزات درسال ۱۸۵۷ به سیبری تبعید شد. در ۱۸۶۳ با چند روزنامه برای برانگیختن دهقانان همکاری کرد، چندی بعد بسویس آمد و عضو کمیتهء بین المللی کارگران شد و افکار کارل مارکس را تأیید کرد. او در ایجاد جمعیت های انقلابی در کشورهای اروپای مرکزی فردی مؤثر بشمار رفته است. (۱) - Bakounine.

باکوه.

(اِخ) ظاهراً صورتی از باکو، یا باکویه است. مؤلف مجمل التواریخ آرد: و اندر آن (دریای طبرستان) دو جزیره است برابر، یکی به طبرستان با آن نعمتهای فراوان که بوده و آب بگرفت، و دیگر جزیرهء باکو است، از آنجا نفت اسفید و سیاه آورند و زمینش همواره جنبان باشد که از آن آتش پیدا آید و هنوز چنانست. (مجمل التواریخ والقصص ص۴۲۷).

باکوی.

[کُ وی] (ص نسبی) منسوب به باکو از بلاد دربند خزران شیروان. (لباب الانساب). و رجوع به باکویی شود.

باکوی.

[کُ وی] (اِخ) (ال ...) ابوعبدالله محمد بن باکویهء شیرازی منسوب به جد خود. و از علمای صوفیه بود و ابوالقاسم قشیری از او روایت کرده است او بعد از سال ۴۲۰ ه . ق. درگذشته است. (از انساب سمعانی).ابن اثیر در لباب الانساب آرد: «من عقیده دارم که این نسبت غلط است و اگر غلط از ناسخ نباشد طبعاً افتادگی دارد و از مصنف چنین غلطی بعید مینماید، چه او نسبت را در اول مدینه میرساند ولی منسوب را به جد نسبت میدهد. (لباب الانساب). و رجوع به باکویه شود.

باکوی.

[کُ وی] (اِخ) (...الشروانی) یحیی باکوی. از نویسندگان باکو بود. او راست: مفتاح الاسرار علی وردالستار، و فوائد که در حاشیهء

ارشاد المریدین فی معرفهٔ کلام العارفین شیخ عمر بن جعفرشبراوی چاپ شده است. (از معجم المطبوعات).

باکویه.

[یَ] (اِخ) باکو. بادکوبه. (ناظم الاطباء). و رجوع به باکوشود.

باکویه.

[یَ] (اِخ) جد محمد بن عبدالله بن احمد شیرازی صوفی است. ابوبکربن خلف و ابوالقاسم قشیری از او روایت کرده اند. (از تاج العروس). شیخ باکویی به شیراز، گویند برادر پیرحسین بوده و مرید ابوعبدالله خفیف. (ازتاریخ گزیده چ نوائی ص ۶۶۲). صاحب شدّالازار آرد: شیخ ابوعبدالله محمد بن عبدالله المعروف به باکویه، در علوم تبحر داشت و دارای خصائل پسندیده بود شیخ عبدالله محمد بن خفیف را در ایام جوانی ملاقات کرد و سپس به مسافرت پرداخت و شیخ ابوسعید ابی الخیر مهنی را در نیشابور دید و در خدمت او ماند. همچنین شیخ عباس نهاوندی را در آنجا ملاقات کرد و بین آن دو باب طریقت مباحثات و گفتگوها پیش آمد. ابوالعباس به فضل او اعتراف کرد و مدتها با هم مصاحبت داشتند. سپس باکویه به شیراز بازگشت و در غاری در کوهستان شمالی آن شهر سکونت گزید، و در این اوقات مشایخ و بزرگان فقر با او ملاقاتها و تردد داشتند. او بسال ۴۴۲ ه . ق. درگذشت و در همان محل بخاک سپرده شد. (از شدّالازار، ص ۳۸۰). مرحوم قزوینی در حاشیهء شدالازار آرد: این عنوان ملفق است از مجموع سه نسخهء شدالازار، که عنوان یکی الشیخ ابوعبدالله المعروف بباکویه است. عنوان شیرازنامه (ص ۱۰۳) ابوعبدالله محمد بن عبدالله بن عبیدالله المعروف بباکویه. در تاریخ بغداد از خطیب بغدادی استطراداً در ترجمهء احوال حسین بن منصور حلاج (ج۸ ص۱۱۲، ۱۲۰، ۲۲۹) و در رسالهء قشیری استطراداً فوق العاده مکرر در تصانیف کتاب و در لسان المیزان (ج ۵ ص ۲۳۰، ۲۳۲) در هر سه مأخذ مزبور از صاحب ترجمه چنین اسم برده اند: ابوعبدالله محمد بن عبدالله بن عبیداللهبن باکویه (یاباکو) الصوفی الشیرازی. در انساب سمعانی دو مرتبه ترجمهء او مذکور است، یکی در نسبت (الباکوئی) بعنوان: ابوعبدالله محمد باکویه الشیرازی الباکوی. و دیگر در نسبت (الشیرازی) بعنوان: ابوعبدالله محمد بن عبدالله بن باکویهٔ الشیرازی و در معجم البلدان یاقوت در «ارَجان»: محمد بن عبدالله بن باکویهٔ الشیرازی و در تدوین رافعی در باب موسومین به محمد و در قاموس ذیل مادهء «ب وک» و در تاج العروس ذیل «ب وک» «ب ک ی» در هر سه مأخذ مزبور: محمد بن عبدالله بن احمدبن باکویهٔ الشیرازی الصوفی. پس چنانکه ملاحظه میشود در جمیع این مآخذ معتبرهء موثوق بها که مؤلفین بعضی از آنها مانند تاریخ بغداد و رسالهء قشیری معاصر صاحب ترجمه بوده اند همه به اتفاق و بدون هیچ خلاقی بین ایشان نام او را محمد بن عبدالله نگاشته اند نه «علی بن محمد بن عبدالله» و از سوق نسب صاحب ترجمه در جمیع مأخذ معتبره مذکور در فوق بنحو قطع و یقین واضح شد که باکویه یا به املای فارسی آن باکونام جد اعلای صاحب ترجمه بوده است. و شهرت او در عموم مآخذ عربی به «ابن باکویه» نیز بهمین مناسبت است. ولی در زبان فارسی بعدها بکثرت استعمال کلمهء ابن از اول این کلمه حذف شده و به «باکویه» تنها، چنانکه صریح شدالازار و شیرازنامه است مشهور شده بوده است. و سپس همین کلمهء باکویه یا نسبت صاحب ترجمه «باکوئی» از همان ازمنهء قدیمه در زبان عوام شیراز به باباکوهی تحریف شده بوده، چنانکه سعدی در بوستان گوید: ندانی که بابای کوهی چه گفت بمردی که ناموس را شب نخفت بخصوص که تعبیر «کوهی» مناسبت بسیار تام تمامی با وضع زندگانی صاحب ترجمه (که پس از مراجعت از سفرهای دور و دراز خود در اقطار عالم سرانجام بشیراز مراجعت کرده و در غاری در همین کوه شمالی شیراز که مزار او آنجا واقع است منزل گزیده و تا آخر عمر در همانجا بسر برده و در همانجا نیز وفات یافته و مدفون شده) داشته است مؤلف اسرارالتوحید فی مقامات الشیخ ابی سعید در خصوص کلمهء «باکو» در نسب صاحب ترجمه که بتصریح سمعانی در عنوان «الباکوئی» و بتصریح عموم مآخذ دیگر که عین عبارت آنها را در

خصوص سوق نسب وی در بالا ـ ذکر کردیم، نام جد اعلای صاحب ترجمه است سهو بسیار عجیبی کرده، و آنرا نام همین شهر معروف واقع برساحل دریای خزر فرض کرده است. درباب تاریخ فوت باکویه (۴۴۲ ه . ق.) مرحوم قزوینی گوید: چنین است در هر سه نسخه، ولی در شیرازنامه ص۱۰۳، سنهء ۴۴۲ ه . ق. یا ۴۴۳ بنحو تردید. عموم تذکره های متأخر از قبیل نفحات و سفینهٔ الاولیاء و ریاض العارفین و خزینهٔ الاصفیاء و فارسنامهء ناصری و آثار العجم و طرائق الحقایق همه نیز به تبع شدالازار همین تاریخ یعنی ۴۴۲ را برای وفات صاحب ترجمه ذکر کرده اند، ولی سمعانی در انساب در عنوان «الباکوئی» تاریخ وفات او را «بعد سنهٔ عشرین و اربعمائهٔ نگاشته» و در عنوان «الشیرازی» سنهء نیف و عشیرین و اربعمائهٔ که مآل هر دواین میشود که وفات وی بین سنوات ۴۲۰ - ۴۳۰ روی داده بوده است. و این روایت سمعانی بمراتب نزدیکتر بصواب بنظر می آید تا روایت شدّالازار، و نیز بروایت ابن حجر در لسان المیزان (ج ۵ ص ۲۳۰) از عبدالغافر صاحب سیاق در تاریخ نیشابور که پدر و برادران او با ابن باکویه معاصر و با وی سماع نموده بودند، صاحب ترجمه عصر متنبی را درک کرده بوده و او را در شیراز دیده بوده است، و متنبی بیتی از آن خود برای او انشاد نموده بود. (از حواشی شدالازار ص ۳۸۰). در نامهء دانشوران آمده است: علی بن محمد بن عبدالله، از فضلای عرفای اوایل مائهء پنجم هجری، از اهالی شیراز است. پس از رسیدن به حد تمیز بخدمت شیخ ابوعبدالله بن خفیف رسید و از آنجا به نیشابور رفت. و با شیخ ابوالعباس نهاوندی مدتی مصاحب بود...بعد از سیر و سلوک به شیراز مراجعت نمود و در مغارهء کوهی نزدیک شیراز منزوی شد. نقل است در آن ایام که وی در نیشابور بود امام قشیری در آنجا از شیخ ابوسعید متمنی شد که در هفته یک روز در خانقاه ایشان وعظ نماید، شیخ قبول نمود منبری در آنجا بنهادند. و آنروز روزی بود که شیخ ابوعبدالله بن باکویه به پرسش امام آمده بود، چون بنشستند، پرسید این جمعیت چیست؟ گفتند امروز شیخ ابوسعید بر منبر خواهد رفت بنشین تاآنچه میگوید بشنوی. وی گفت من او را مسلم نداشته ام و بدو نامعتقدم، استاد گفت حال که نشستی، هیچ حرکتی نکنی و هیچ نیندیشی که او حال آن خیال بازنماید. پس شیخ ابوسعید به مجلس درآمد و برمنبر شد و بسخن درآمد وی دهان پر باد کرد و گفت بس باش که این سخنها همه بادست. هنوز سخن وی تمام نشده بود که شیخ ابوسعید روی بسوی وی کرد و گفت آری سخن باد معدن بادست، این کلمه بگفت و بسر سخن رفت. ابوعبدالله آن حالت بدید و اندیشه کرد که چندین مشایخ را دیدم ...سبب چیست که اینهمه بر این مرد ظاهر میشود. شیخ ابوسعید درحال روی به وی کرد و گفت: تو چنانی که تورا بخت چنانست چنان من چنینم که مرا بخت چنین است چنین آنگاه ختم مجلس کرده فرود آمد....آن انکار و داوری از وی (ابوعبدالله) برخاست و بایکدیگر صافی شدند. آن عالم عارف پس از سالها انزوا در سال چهارصد و چهل و دو وفات نمود. (از نامهء دانشوران ج ۳ ص۷). و رجوع به ابوعبدالله و باباکوهی شود.

باکویی.

(ص نسبی) باکوی. منسوب است به باکو که یکی از بلاد دربند خزران است نزدیک شروان. (از انساب سمعانی).

باکهٔ.

[باکْ کَ] (اِخ) قلعه ای است از نواحی بِربُشتَر از توابع اندلس و امروز در تصرف فرنگان است. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

باکهر.

[ ] (اِخ) منجم هندی که کتاب او بعربی نقل شده. (ابن الندیم). بروایت کتب عربی از حکمای معروف هند است. (از قاموس

الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۰۵). مؤلفان کتب حکما و علماء نام عده ای از مشاهیر ریاضی دانان و منجمان هندی را که کتب آنان به عربی درآمده بود ذکر کرده اند... از آنجمله باکهر و راحه و صکه و ...را. (از تاریخ علوم عقلی ص ۱۱۳). در عیون الانباء فی طبقات الاطباء آمده است: «از جمله اطبایی که از هند بودند، صنجهل بود و بعد از او جماعتی در سرزمین هند آمدند که تصانیف معروف در صناعت طب و سایر علوم داشتند و از آنجمله باکهر، راحه، صکه، داهر...بودند.. بسیاری از کتب اینان از هندی به عربی درآمده است. (از عیون الانباء ج ۲ ص۳۲).

باکهه.

[ ] (اِ) به هندی اسم اسد است. (فهرست مخزن الادویه).

باکی.

(ع ص) باکٍ. نعت فاعلی از بکی و بُکاء. گرینده از اندوه چنانکه اشک جاری شود. ج، بُکاة. (از تاج العروس) (از اقرب الموارد). گریه کننده. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آنندراج). گرینده. (مهذب الاسماء). آنکه بر کسی ستایش گویان گریه کند. (ناظم الاطباء). گریان باآواز. (یادداشت مؤلف). ج، بُکّی. (ناظم الاطباء). و نیز رجوع به بُکا و باکٍ شود.

باکیادس.

[دِ] (اِخ)(۱) نام افراد یکی از خانواده های قدیمی کرنتوس بود که از آن خانواده هفت تن برآن شهر سلطنت کردند. لکن در سال ۶۵۸ ق . م. دوران حکومت اشراف کرنت بپایان رسید و باکیادس از آن شهر رانده شدند و بازماندگان آن خانواده ناچار به سی سی لیا و اسپارتا سفر کردند. (ترجمهء تاریخ تمدن قدیم فوستل دکولانژ). (۱) - Bacchiades.

باکیاست.

[سَ] (ص مرکب) (از: با + کیاست) زیرک. ظریف. ظریفه. کَیِّس. عاقل. فهیم. لبیب. و رجوع به کیاست شود.

باکیاک.

[ ] (اِخ) نام یک تن از مشاهیر موالی ترک در قرون اولیهء اسلامی. در مقدمهء ابن خلدون آمده است: همینکه دولت به مرحلهء خودکامگی و ممانعت کردن عرب از دست اندازی به فرمانروائی ممالک و شهرهای بزرگ رسید وزارت باقوام غیر عرب و نمک پروردگان برگزیده اختصاص یافت مانند برمکیان و خاندان سهل بن نوبخت و خاندان طاهریان و سپس خاندان بویه و موالی ترک چون بغا (بوغا) و وصیف و اتامش و باکیاک(۱) و ابن طولون و فرزندان ایشان. (از مقدمهء ابن خلدون ترجمهء پروین گنابادی ج ۱ ص۳۶۱). در تاریخ الخلفاء سیوطی نامی بصورت باکیال آمده است که گمان میرود با این نام یکی باشد. (۱) - ن ل: باکناک.

باکیال.

(اِخ) نام سرداری در زمان المهتدی بالله خلیفهء عباسی. و مهتدی در باب قتل موسی بن بغا به او نامه نوشت ولی او افشای راز کرد و اتراک دسته جمعی به قتل مهتدی همت گماشتند. رجوع به تاریخ الخلفاء سیوطی ص۲۴۱ شود.

باکیدن.

[دَ] (مص جعلی) مصدر جعلی از باک. ترسیدن. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۱). بیمناک شدن.

باکیده.

[دَ / دِ] (اِ) باکند. یاقوت. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). یاقوت سرخ. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲). محرف یاکند است. رجوع به یاکند شود ||. حریر تنک باف و ریزه باف. (از فرهنگ شعوری ج۱ ص۱۹۲). حریر منقش. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء).

باکیلید.

(اِخ)(۱) شاعر معروف غنایی یونان قدیم. وی در اواخر ششمین قرن قبل از میلاد تولد یافت. از آثار او جز قطعات معدودی در دسترس نیست و این قطعات نیز بوسیلهء نویسندگان و مورخان قدیم حفظ شده است. در سال ۱۸۹۷ م. قطعاتی از او بر پاپیروسی که در مصر توسط کنیون(۲) کشف شد انتشار یافت. و رجوع به باقخیلید شود. (۱) - Kenyon - (۲) .Bacchylide.

باکیلیونه.

[نِ] (اِخ)(۱) رودی است در ایتالیا شمالی. شعبه ای از آن به رودخانهء برنتا و شعبهء دیگر بدریای آدریاتیک میریزد. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۰۵). (۱) - Bacchiglione.

باکین.

(اِخ) دهی است از رستاق طبرش اصبهانی و همدانی. (از تاریخ قم ص۱۱۸).

باکیهٔ.

[یَ] (ع ص) تأنیث باکی. گریان. گرینده. ج، باکیات. رجوع به باکی و باکٍ و بکی شود.

باگارات.

(اِخ) نام سرداری افسانه ای در تاریخ ارمنستان. ارامنه گویند: هایک دوم متحد بخت النصر دوم بود و با او بیت المقدس را در محاصره داشت. در میان اسرایی که از یهود آوردند خانوادهء شامبات بود و پسر شامبات را باگارات مینامیدند. افراد این خانواده از جهت عقل و زرنگی بمقامات عالی و بعدها در قرن نهم میلادی بسلطنت ارمنستان و گرجستان رسیدند. در گرجستان هنوز هم کسانی هستند که خود را اعقاب با گارات (باگرات) میدانند و باگراتیون خوانده میشوند. (از ایران باستان پیرنیا ج ۳ ص۲۲۶۸).

باگایا.

(اِخ) نام سرداری در زمان داریوش اول (بزرگ). اری تس نامی از جانب کوروش والی سارد بود، داریوش پارسیها را طلبیده تصمیم کرد اری تس را از جهت قتل میتروباتس سردار دیگر ایرانی از میان بردارد، سی نفر از پارسیها حاضر شدند که این خدمت را انجام دهند، داریوش قرعه کشید و قرعه بنام باگایا(۱) پسر آرتونت درآمد. باگایا احکامی راجع بکارهای مختلف نوشته به مهر

داریوش رسانید و عازم سارد شد. پس از ورود نزد والی رفت و نامه ها را یک بیک درآورده به دبیرشاهی داد که بخواند، منظورش این بود که اثر حکم را در او بداند، وقتی که دید همه در برابر مهر داریوش تعظیم میکنند حکمی بدین مضمون درآورد: «پارسیها، داریوش شاه به شما امر میکند که دیگر مستحفظ اری تس نباشید»، بمحض شنیدن این حکم، مستحفظین نیزه های خودشان را فرود آوردند. باگایا حکمی دیگر بیرون آورد بدین مضمون: «پارسیها، داریوش شاه بشما میفرماید اری تس را بکشید»، بمجرد شنیدن این حکم پارسیها شمشیر خود را برهنه کرده اری تس را نابود کردند. (از ایران باستان ج ۱ ص۵۵۸ و ۵۵۹). (۱) – Bagaia.

باگ ایادیش.

[اَ] (اِ) باگ یادی. نام هفتمین ماه فرس. این نام در کتیبهء بیستون آمده است: در دهم ماه باگ ایادیش مطابق ۲۹ ماه سپتامبر ۵۲۲ ه . ق. داریوش بزرگ به گماتای مغ دست یافت. بقول هردوت این روز را جشن گرفتند به اسم جشن مغ کشان. (از یشتها ج ۱ ص۴۱ و ۴۲). و رجوع به باغیادیش و باگیادی شود.

باگذشت.

[گُ ذَ] (ص مرکب) (از: با + گذشت) سخی. کریم. جوانمرد. درگذرنده ||. عَفُوّ. و رجوع به گذشت شود.

باگراتیون.

(اِخ) نام خاندانی در ارمنستان که خود را از اعقاب باگرات (باگارات) دانند. و رجوع به باگرات و همچنین به ایران باستان ج ۳ ص۲۲۶۸ شود.

باگردان.

[گِ] (اِخ) دهی است از دهستان ایل تیمور بخش حومهء شهرستان مهاباد که در ۲۶ هزارگزی جنوب باختری مهاباد و ۱۳ هزارگزی باختر شوسهء مهاباد به سردشت واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۶۹ سکنه. آب آن از رودخانهء مهاباد تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر و توتون و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان جاجیم بافی و راهش مالرو است، در دو محل بفاصلهء یکهزارگزی دو آبادی بنام باگردان بالا و پائین مشهور و سکنهء باگردان بالا ۲۵ نفر میباشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باگره.

[رَ / رِ] (اِ) باغره. زحمتی که در اعضای آدمی به سبب زحمت دیگر بهم رسد. (آنندراج) (ناظم الاطباء). گرهی که در اعضاء و بندگاه مردم بسبب دردمندی دیگر پیدا شود، مثلا از پای کسی دنبلی برآید و بواسطهء درد آن، در پیغولهء ران گرهها بهم رسد. (از فرهنگ رشیدی). خیارک. و رجوع به باغره شود.

باگزند.

[گَ زَ] (ص مرکب) (از: با + گزند) دارای آسیب. زیان دار. زیان آور : به بازارگان گفت لب را ببند کزین سودمندیم و هم باگزند.فردوسی. و رجوع به گزند شود.

باگسن.

[گِ سِ] (اِخ)(۱) از شاعران معروف دانمارک که در ۱۷۶۴ م. بدنیا آمده و بسال ۱۸۲۶ درگذشته است. او متناوباً در فرانسه و آلمان و دانمارک توقف داشت. معروفترین اثر وی اپرای «اوژیه لودانوا»(۲) است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴ (باکسن) شود. (۱) - Ogier le Danois - (۲) .Baggesen, Emmanuel.

باگل.

[گَ] (اِ) آب نیم گرم. (برهان قاطع) (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ولرم.

باگناه.

[گُ] (ص مرکب) (از: با + گناه) مجرم. مقصر. تقصیرکار. بزهکار : بجان شرمگین نزد شاه آمدند جگرخسته و باگناه آمدند.فردوسی. تویی باژخواه و منم باگناه نخواهم که خوانی مرا نیز شاه.فردوسی. و رجوع به گناه شود.

باگواس.

[گُ] (اِخ) نام خواجهء دربار اردشیر دوم. پس از مرگ اردشیر پسر او اخس به سلطنت رسید و چون شروع به تسخیر مصر کرد (۳۴۴ ق. م.) این خواجه سمت معاونت من تور فرماندهء یونانیان سپاه اخس (اردشیر سوم) یافت. مردی فعال و جسور و در نزد شاه مقرب بود. در جنگ مصر او موفق به تسخیر پلوز شد. در هنگام تسخیر بوباست، بین او و من تور اختلافی روی داد و در نتیجهء تحریک من تور به دست سپاهیان مصری اسیر شد و ناچار از من تور کمک خواست بشرط اینکه بعداً تسلیم او باشد و بدین طریق آزاد شد. در اواخر حکومت اخس، چون پادشاه نسبت به تبعهء خود شقاوت بسیار بکار برد، باگواس طبیبی را آلت اجرای مقاصد خود کرد و گویند کینهء او بحدی شدید بود که پس از قتل اردشیر، جسد او را ریز ریز کرد و به سگها خورانید. (ایران باستان ج ۲ ص۱۱۸۳). ظاهراً اولاد اخس را نیز باگواس خواجه نابود کرد، و فقط کوچکترین پسر او آرسس را نگاهداشت و بسلطنت برداشت. آرسس که متوجه شد قتل پدرش به دست این خواجه بوده است ازو متنفر شد و خیال قتل او را داشت ولی باگواس پیشدستی کرده آرسس را در ۳۳۶ ق. م. بقتل رساند و داریوش سوم پسر آرسان را بسلطنت برداشت. داریوش از باگواس تمکین نکرد و باگواس درصدد قتل اونیز بود ولی داریوش او را احضار کرده و امر کرد در حضور او زهری را که تهیه کرده بودند بیاشامد و خواجه از راه اضطرار اطاعت کرد و پس از آن درگذشت. (ایران باستان ج ۲ ص۱۱۸۹).

باگواس.

[گُ] (اِخ)(۱) نام خواجهء محبوب اسکندر که از مخالفین والی پارس بود. او در جریان دزدیده شدن اشیاء قیمتی قبر کورش، والی پارس را که بیگناه بود به این کار متهم ساخت. (ایران باستان ص ۱۵۶۵). کنت کورث گوید: نبرزن با هدایائی نزد اسکندر آمد و جزء همراهانش خواجه ای بود باگواس نام. این جوان از حیث صباحت منظر مثل و مانند نداشت. او محبوب اسکندر گشت چنانکه سابقاً محبوب داریوش بود و به اصرار او اسکندر نبرزن را عفو کرد. اسکندر جشنی برای باکوس در کرمان تشکیل داد و روزی

مست و لایعقل در مجلس رقصی که محبوب او باگواس خرج آنرا داده بود، حضور یافت. این خواجه تاج گلی را جایزه برد و در حال تاج را برسر گذارده از نمایشگاه گذشت پهلوی اسکندر نشست، در این وقت مقدونیها دست زدند و فریادکنان از اسکندر خواستند که بوسی به او بدهد و اسکندر او را به آغوش کشید و بوسید. درباب اختلاف والی پارس با باگواس، کنت کورث گوید: وقتی والی هدایائی برای اسکندر آورد، ولی به باگواس چیزی نداد. به والی گفتند که این خواجه نزد اسکندر بسیار عزیز و گرامی است. او درجواب گفت من میخواهم نزد دوستان اسکندر مقرب شوم نه پیش زنان غیر عقدی او، و عادت پارسیها بر این نبود که مردانی را که باعمل شنیع خود را در ردیف زنان درمی آورند مرد بدانند. چون باگواس، این بشنید قدرت خود را برضد اورسی نس والی بکار برد تا اسکندر در قضیهء سرقت اشیاء قبر کورش، اتهام او را پذیرفت و او را کشت. (از ایران باستان ج ۲ ص ۱۸۷۵). (۱) - Bagoas.

باگوان.

[ ] (اِخ) نام شهر و آبادیی در ارمنستان. این باگوان در کوه باگروند ارمنستان بوده، موسی خورنی می نویسد آتشکده ای داشت و گوید چون اردشیر بابکان به ارمنستان آمد فرمان داد که آتش هرمزد را در آتشکدهء این دیه همیشه فروزان دارند. (از مقالهء باکو، کسروی در مجلهء ارمغان سال سیزدهم).

باگورین.

(اِخ) دهی است از دهستان رستم بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون که در ۹ هزارگزی شمال فهلیان برکنار راه شوسهء کازرون به بهبهان در دامنه واقع است، ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۱۰۹ تن سکنه، آب آنجا از چشمهء کره تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و برنج و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

باگوهر.

[گَ / گُو هَ] (ص مرکب) (از: با + گوهر) باگهر. گوهری. نجیب. اصیل. شریف. نیک نژاد. نژاده : به لشکر یکی مرد بد شهره نام خردمند و با گوهر و نام و کام.فردوسی. ببخشید اگر شان بسی بد گناه که با گوهر و دادگر بود شاه.فردوسی. و رجوع به باگهر و گوهر شود.

باگه.

[گِ] (اِخ)(۱) نام پدر مردونت فرماندهء دسته ای از اهالی جزایر اری تره که در جنگ میکال بکمک خشیارشا شرکت داشت. و رجوع به ایران باستان پیرنیا ج ۱ ص۷۳۷ شود. (۱) - Bagee.

باگهر.

[گُ هَ] (ص مرکب) (از: با + گهر) نجیب. اصیل. شریف. باگوهر. گوهری. نژاده : جوان ارچه دانا بود باگهر ابی آزمایش نگیرد هنر.فردوسی. یکی باگهر بود نامش تورگ به هندوستان پهلوانی بزرگ.فردوسی. نخستین چنین گفت با مهتران که ای پرهنر باگهر سروران.فردوسی. بخندید و بهرام را گفت شاه که ای باگهر پرهنر پیشگاه.فردوسی. و رجوع به باگوهر و گوره و گهر شود.

باگ یادی.

(اِ) ماه مهر در ایران باستان. سال هخامنشی از ماه باگ یادی شروع میشد. باگ یادی مرکب است از کلمهء باگ، بع (= خداوند) و از ریشهء کلمهء یز (= ستایش)، یعنی ماه ستایش بغ؛ و بعدها بجای جشن باگ یادی جشن مهرگان که در هنگام انقلاب شتوی در روز شانزدهم مهرماه میافتد جشن بزرگ ایران قدیم بوده است. (خرده اوستا ص۲۰۵). و رجوع به یسنا ص۲۳ و ۴۳ و فرهنگ ایران باستان ص ۶۴ و هم چنین به باغیادیش و باگ ایادیش شود.

باگیر.

(اِخ) نام دیهی در خراسان قدیم. آقای پورداود گوید: آثار نسا در خراسان نزدیکی دیهی بنام باگیر در نوزده هزارگزی مغرب اشک آباد دیده میشود. نام دیه باگیر از مأخذ روسها بنظر نگارنده رسید و شاید همان باجگیر (باجگیران) باشد که در سرحد ایران و ترکستان و روسیه است. در روی نقشه های مختلف باژیر(۱) نوشته شده است. (فرهنگ ایران باستان ص ۲۸۴). (۱) - Bagir.

باگیرمی.

(اِخ)(۱) نام خطه ای در سودان شرقی که از ساحل جنوب شرقی دریاچهء چاد آغاز میشود و تا داخلهء افریقا پیش میرود و به غنا و کنگو منتهی میشود. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۴). (۱) - Baghirmi.

بال.

(اِ) از انسان و حیوانات چرنده از کتف بود تا سر ناخن دست و بعضی گفته اند از شانه تا آرنج که مرفق باشد. (برهان قاطع). به لهجهء طبری بال بمعنی دست، در مازندرانی کنونی و گیلکی و قزوینی همچنین است. در اورامانی بالا و در سمنانی و لاسگردی و شهمیرزادی بال و در سنگسری «بَل». (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). آن جزء از بدن انسان که از کتف تا سر ناخنها بود و یا از کتف تا آرنج و در حیوانات از کتف تا انتهای دست. (ناظم الاطباء). دست. دست چهارپایان را گویند چنانکه در اسب یال و بال آمده است. بازو. (فرهنگ اوبهی) (از فرهنگ شعوری). بازو بود مردم را. (فرهنگ اسدی) (فرهنگ خطی) (آنندراج) (شرفنامهء منیری). از کتف تا سر ناخن. از شانه تا آرنج. (غیاث اللغات) (انجمن آرای ناصری). در قزوین بمعنی دست و گاهی بازو مستعمل است. (یادداشت مؤلف) : ببوسید مادر دو بال و برش همی آفرین خواند بر پیکرش.فردوسی. ببالا بلندی و آکنده یال چه نامی بدین شاخ و این برز و بال. اسدی (گرشاسب نامه). کمند و کمان درفکنده به یال یکی گرز شاهان گرفته به بال. اسدی (گرشاسب نامه). چه فخر بال شه را از صید گور و آهو کز صید شیر گردون هم عار داشت بالش. خاقانی. ببال و یال هژبرست و خشمگین چو پلنگ به خال و خط چو تذرو و به دست و پا چو غزال. طالب آملی ||. مردی که در زمین زراعت به او اعتماد کرده شود. (یادداشت مؤلف ||). در تداول مردم قزوین، آستین: بال قبا؛ آستین قبا. بی بال؛ بی آستین ||. از پرنده پر و بال را گویند و بعربی جناح خوانند. (برهان قاطع). جناح که پرندگان بواسطهء آن پرواز میکنند و به منزلهء دست است مر سایر حیوانات را. (ناظم الاطباء). پر. (اوبهی) (فرهنگ اسدی). اندامی از مرغان و برخی از حشرات و هر شی ء پرنده که پریدن را بکار است. و بسبب مشابهت در هواپیما و هلیکوپتر و ماهی. (یادداشت مؤلف). جناح. (فرهنگ شعوری) (منتهی الارب). دو عضو طرفین بدن مرغ یا حشره که برآن پرهای بلند رسته باشد و بدان پرواز کند. (مهذب الاسماء). بازوی مرغان. (غیاث اللغات). یدالطائر. (یادداشت مؤلف). جای رستن شهپر مرغان که بدان پرواز کنند. (از آنندراج). جای برآمدن پر. (انجمن آرای ناصری) : تا پیرنشد مرد نداند خطر عمر تا مانده نشد

مرغ نداند خطر بال. کسایی (از لغت فرس اسدی). کنون آن برافراخته بال من همان زخم کوبنده کوپال من.فردوسی. چو سیمرغ بال و چو پولاد سم چو شبرنگ بیژن سر و گوش و دم.(۱) فردوسی (در وصف گورخر). طوطی میان باغ دمان و کشی کنان چنگش چو برگ سوسن و بالش چو برگ نی. منوچهری. بالش بسان دامن دیبای زربفت دمش پر از هلال جناحش پر از جدی. منوچهری. فرخ فری که برسرش از آفتاب و ماه چتر است چون دوبال همای خجسته فی. منوچهری. چوک ز شاخ درخت خویشتن آویخته زاغ سیه بر دو بال غالیه آمیخته.منوچهری. جز صبر تیر او را اندر جهان سپر نیست مرغی است صبر کو را جز خیر بال و پر نیست. ناصرخسرو. در راستی بال نگه کرد و همی گفت کامروز همه روی زمین زیر پر ماست. ناصرخسرو. چگونه مثل تو باشم ز مهتران به محل نه همچو بال هما آمده ست پَرّ ذباب. ادیب صابر. چشم زاغ است بر سیاهی بال گر سپیدی به چشم زاغ در است.خاقانی. قوت مرغ جان به بال دل است قیمت شاخ گز به زال زر است.خاقانی. من خاک آن عطارد پران چارپر کو بال آن ستارهء راجع فروشکست.خاقانی. مثال او چون مور بود که بال او سبب وبال او شود. (ترجمهء تاریخ یمینی). بارگی از شهپر جبریل ساخت بادزن از بال سرافیل ساخت.نظامی. بال مرغ طرب از بادهء رنگین روید داند این آنکه دلش سوی خرد راهبر است. اثیرالدین اومانی. علم بال است مرغ جانت را بر سپهر او برد روانت را.اوحدی. چشم من است واسطهء چشم زخم من بال عقاب شد سبب آفت عقاب. سلمان ساوجی. به اختلال نسیم صبا عجب نبود که شمع گلبن پروانه را بسوزد بال. طالب آملی (از شعوری). ز قحط باد صبا بلبلان به طرف چمن نقاب غنچه گشایند از تحرک بال. طالب آملی. سنگ و آهن را به همت میتوانم بال داد صید گرخواهم به شاهین ترازو می کنم. صائب. بر خواجه ببین و قامت و رفتارش آن صعوه که شد بینی او منقارش بالاپوش است در حقیقت او را چون بال مگس علاقه و دستارش. محمد قلی سلیم (از آنندراج). گر به دریا پرتو اندازد چراغ روی تو می کشد پروانه همچون موج بال و پر در آب. شفیع اثر (از آنندراج). مجداف؛ بال مرغ. (منتهی الارب). هیمنهٔ؛ بال گستردن طائر بر بچهء خود. (منتهی الارب). هفاف؛ بال مرغ سبک در پریدن. (منتهی الارب). ساعد؛ بال مرغ. (منتهی الارب). سقط؛ بال شترمرغ. (منتهی الارب). - بال افکندن؛ بمجاز سایه افکندن، کسی را زیر سایهء عنایت خود قراردادن. - بال برآهیختن؛ بال و پر برکشیدن و پرواز کردن. پریدن : همچون کشف به سینه سر اندرکشید اجل آنجا که نیزهء تو برآهیخت بال را. کمال الدین اسماعیل (از آنندراج). و رجوع به بال و پر برکشیدن شود. - بال برکشیدن؛ کنایه از پریدن. پرواز کردن. بال برآهیختن. و رجوع به بال و پرکشیدن و بال برآهیختن شود. - بال و پر برآوردن؛ دارای بال شدن. نیرومند شدن بال و رستن شهپر بر او. مجازاً قادر شدن بپرواز: دام گستردی ز گیسو دانه افشاندی ز خال کی رهد دل گر برآرد از ملائک پر و بال. یغما. - بال و پر دادن بکسی؛ یاری دادن که نیرومند شود. به نیرومندی گرایاندن کسی را. وی را مورد پشتیبانی و عنایت قرار دادن. نیرو بخشیدن بکسی. بال و یال دادن. - بال و پر کشیدن؛ کنایه از پریدن و پرواز کردن و بال و پر برآهیختن. و رجوع به بال برکشیدن و بال برآهیختن شود. - بال و یال دادن بکسی؛ بال و پر دادن. رجوع به بال و پر دادن بکسی شود ||. - بمجاز رونق و جلوه و آرایش بخشیدن : عروس سخن را نداده ست کس بجز حجت این زیب و این بال و یال. ناصرخسرو. - برکنده بال؛ کنایه از ناتوان : کند جلوه طاوس صاحب جمال چه میخواهی از باز برکنده بال. سعدی (بوستان). - به بال کسی پرواز کردن؛ کنایه از اتکاء به کسی داشتن. بکمک دیگری کاری را انجام دادن. متکی بخود نبودن. تکیه بر دیگری داشتن : پرواز من به بال و پر تست زینهار مشکن مرا که می شکنی بال خویش را. صائب. ابرام در شکستن من اینقدر چرا آخر نه من به بال تو پرواز میکنم.صائب. - بی بال و پر؛ کنایه از ناتوان : برسرکوی تو بی بال و پرم تا رفته ای باغ بلبل را قفس باشد چو بندد بار گل. کاتبی ترشیزی. - پر و بال، پرُّ و بال؛ بال و پر : صاحبا تا شمع و تا پروانه هست این غرورانگیز و آن صاحب خیال برنخیزد گفتگو و جستجوی گرچه سوزد خویشتن را پر و بال.انوری. اینجا گذاشتم پر و بالی که داشتم آن جا که اوست هم به پر او پریده ام. خاقانی ||. - مجازاً وسیلهء نیرومندی. مایهء قدرت و حرکت : دل نرم کن به آتش و از بابزن مترس کز تخم مردمانت برون است پر و بال. کسایی (از لغت فرس اسدی). بخواهم که شاها عنایت دهی که باشد مرا عون

تو پر و بـال.کشـفی. همـای عـدل تو چون پر و بال بازکنـد تـذرو دانه برون آرد از جلاجل باز.سوزنی. - پر و بال برهنجیـدن؛ پرواز کردن. پریدن. رجوع به پر و بال برآهیختن و بال برهیختن و پروبال کشـیدن شود ||. - بال و پر گستردن : چنانکه مرغ هوا پر و بال برهنجـد تو بر خلایـق بر پر مردمی برهنـج.ابوشـکور. - پر و بـال زدن؛ جنبـان کردن بـال و پر. مجازاً بپرواز درآمـدن ||. - کنایه از مردن. (یـادداشت مؤلف). - پر و بـال زده؛ (در مقام نفرین گوینـد). جوانمرگ شـده. - تیزبال؛ تنـدپرواز. تنـدرو. تیزپر : چو دوران درآمـد شـدن تیزبال.نظامی. - در هوای کسـی پر و بال زدن؛ هوای کسـی را داشـتن. تمایل بسوی کسـی داشـتن. خواهان او بودن : همای اوج شرف شاه شیخ ابواسحاق که مرغ فتح زند در هوای او پر و بال. شمس فخری (از شعوری). - زیر بال کسی را گرفتن؛ به کسـی کمـک کردن. یـاری نمودن کسـی را. - سوخته بـال؛ کنـایه از نـاتوان : بـا بلبلاـن سوخته بـال ضـمیر من پیغـام آن دو طوطی شکرفشان بگوی. سـعدی (بدایع). - شکسـته بال؛ کنایه از ناتوان. ستم و رنج رسیده : گرچه دلم شکستی بر زلف خویش بستی مرغ شکسـته بالم، لیکن خجسـته فالم. سـلمان ساوجی. شکسته بال تر از من میان مرغان نیست ||.؟ عضو غضروفی طرفین بدن ماهی که شنا کردن او را بکار است ||. نامی است که اصطلاحاً به دو گلبرگ نوعی خاص از گیاهان داده شده است. پروانه واران تیره ای از گیاهان گلـدار هسـتند که گل های آنها نامنظم است، کاسبرگهائی دارنـد که همه بهم چسبیـده و لوله ای تشـکیل داده انـد و نوک کاسبرگها در بالای لوله سه کنگره می سازد. جام آن ها مرکب از پنج گلبرگ آزاد و نامساوی است که یکی از آنها بزرگتر اسـت و در بالا قرار گرفته و «درفش» نامیده میشود. دو گلبرگ دیگر در دو طرف و در زیر آن قرینهء یکدیگر قرار دارند و آن ها را «بال» مینامنـد و دو گلبرگ دیگر در زیر آنها واقع شـده و یک کنار آنها بهم چسبیـده زاویه ای میسازنـد و آنها را «ناو» گویند. در غنچهء ناشـکفته، درفش بالها، و بالها ناو را میپوشانند. شکل گلبرگهای آنها در موقعی که باز شده باشد تقریباً مانند پروانه ای بنظر می آید که بالهـا را گشوده است. و رجوع به گیـاه شناسـی گـل گلاب ص۲۱۸ شود ||. برگ گـل. یـا شـاخی از شاخه های کوچک گل. (یـادداشت مؤلف) : من نیسـتم آن گل کز آب زرقت تازه شودم شاخ و بال و یالم. ناصرخسـرو (دیوان چ مینوی - محقق ص۳۲۳). (۱) - ن ل: چو رخش دلاور سر و گوش و دم.

بال.

(اِمص) ریشهء فعل از بالیـدن. به معنی نمو کردن و بالیـدن هم گفته اند و امر بدین معنی نیز هست. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصـری (||). فعل امر) امر از بالیـدن : شاها هزار سال به عز انـدرون بزی وآنگه هزار سال به ملک انـدرون ببال. عنصـری (از لغت فرس اسـدی). ای سـرو به باغ سـینه ام بال تا دل شودت چو سبزه پامال. ناصـرالدین شـیروانی (از شـعوری). ای خرمن گل ببال کـامروز مه گرد رخ تو خوشه چین است.یغمـا. یکی در خود ببـال ای خـاک گورسـتان بشادابی که چون من کشـته ای زان دست و خنجر در لحـد داری.؟ و رجوع به بالیـدن شود (||. نف مرخم) بالنـده. نموکننـده. (نـاظم الاطبـاء (||). اِ) قـد و قـامت. بالاـ (برهان قاطع). اندام. (ناظم الاطباء ||). نقیض پایین. (برهان قاطع) (آنندراج).

بال.

(ترکی، اِ) عسل. (برهان قاطع). در ترکی به معنی عسل و ماءالعسل است. (از حاشـیهء برهان قاطع چ معین). عسل. (اوبهی) (فهرست مخزن الادویه) (غیاث اللغات).

بال.

(اِ) زلف کوتاه زنها. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۷۵ ||). به هندی نام شعر است. (فهرست مخزن الادویه).

بال.

(اِ) بیل آهنی. (ناظم الاطباء) (آنندراج). بیل: اهل الکوفه فانهم یسمون المسحاة بال و بال بالفارسیه، بیل یا کلند. (از البیان و التبیین ج۱ ص ۲۳۲). کلنگ که بدان زراعت را اصلاح کنند. (ناظم الاطباء). کلند. (آنندراج). مر. (و مر، در لغت فارسی قدیم است و شاید اص بابلی بوده است). (از نشوءاللغة ص۱۳۷).

بال.

(اِ) نوعی از ماهی فلوس دار بسیار بزرگ باشد و آن در دریای زنگ بهم میرسد و فساد بسیار میکند و گوشت آن خوشمزه بود. (برهان قاطع). بال و وال از لاتینی بالنا(۱)بمعنی «در آب رونده» و در یونانی فالائینا(۲)، در فنیقی بعلیم بمعنی آقای دریا، در تازی بال و باله و در فرانسه بالن (۳) و در آلمانی وال(۴) و در انگلیسی وال(۵) آمده است، عنبر از مثانهء این جانور دریائی گرفته میشود و آن با نهنگ اختلاف بسیار دارد. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). یک قسم جانور ماهی شکل بسیار بزرگ و عظیم الجثه که از طایفهء پستانداران است و از همهء حیوانات بری و بحری بزرگتر و قد آن از ۲۰ تا ۳۰ گز است. (ناظم الاطباء). قسمی ماهی بزرگ که گوشتش لذیذ است. (فرهنگ شعوری). نوعی از ماهی بزرگ که آنرا وال گویند. (آنندراج). وال که بس عظیم الجثه است. (از انجمن آرای ناصری). وال. فال. آوال. آفال. شال. آل. والی. اوک. اکیال. بالام. (همهء این صور مصحف کلمهء یونانی بالائنا است). (یادداشت مؤلف). جمل البحر. (یادداشت مؤلف). معرب بالنای یونانی بصورت های بال، وال، فال، اوال، افال، شال، آل، والی، اول، اوک، واک، اکیال، بالام آمده است و هم عرب او را جمل البحر خوانده است. (از نشوء اللغه ص۸۲). باله و آن ماهیی است در دریای بزرگ که طول آن به پنجاه ذراع میرسد و به آن ماهی عنبر نیز گویند و این کلمه عربی نیست، کشتی نشینان آنرا وال گویند و ظاهراً معرب آن بال است. (از المعرب جوالیقی ص۵۲). بالن ها که نوعی از بال ها هستند معمو دارای سری پهن هستند و گاهی طول آنها به ۲۵ گز و وزنشان به ۱۵۰۰۰۰ کیلوگرم میرسد. معمو بالن های کوچک و نوزاد شش گز طول و شش هزار کیلوگرم وزن دارند و در کنار مادر خود زندگی میکنند تا موقعی که بتوانند خود تغذیه کنند. تغذیهء بالن معمو از حیوانات کوچک دیگر دریائی است چه باوجود دهان گشاد، حنجرهء بسیار کوچکی دارد. نوع خاص قابل صید آن در دریاهای قطبی زندگی میکند. با وجود وزن و طول زیاد حیوانی چابک و چالاک است و گاهی سرعت حرکت آن به ۸ هزارگز در ساعت میرسد. بسیار نیرومند و قوی است و سابقاً کشتیها و قایق ها از آسیب او در امان نبودند. معمو هر دویا سه دقیقه یکبار تنفس میکند معذلک گاهی میتواند ربع ساعت را متوالیاً در زیر آب بماند. عنبر در دستگاه دفعی نوعی بال به نام کاشالوت(۶)تولید میشود، غالباً عنبر را که این جانور از خود دفع میکند در کنار دریاها پیدا میکنند، و وزن یک توده عنبر تا نود کیلو گرم هم دیده شده است. (از خرده اوستا ص ۱۴۱). (۱) - Cachalot - (۶) .Whale - (۵) .Wal - (۴) .Baleine - (۳) .Falaina - (۲) .Balaena.

بال.

(ع اِ) دل. حال. خاطر. (برهان قاطع): ما بالک؛ حالت چگونه است؟ خطر ببالی؛ بدلم خطور کرد. (حاشیهء برهان قاطع). ما بالک؛ ای ما حالک. (ناظم الاطباء). ج، بالات. (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء) (غیاث اللغات). فؤاد. (یادداشت مؤلف). حال و شأن. (آنندراج) (شرفنامهء منیری). حال. (ترجمان القرآن جرجانی ص۲۴) : هر اندیشه که کند و مهمی را که پیش گیرد مادهء وبال و موجب تشویش خاطر و بال او شود. (جهانگشای جوینی ||). کار. (مهذب الاسماء) : خوش کند آن دل که اصلح بالهم رد من بعد التوی انزالهم.مولوی (مثنوی). - امر ذوبال؛ کار شریف که بدان اهتمام کرده شود. (ناظم الاطباء): کل امر ذوبال لم یبدء فیه

بحمدالله فهو ابتر. - فارغ البال؛ دل آسوده. (یادداشت مؤلف ||). جان ||. تن آسانی. (آنندراج ||). مال و کام. (فرهنگ شعوری). ||خوشدلی. (برهان قاطع) (شرفنامهء منیری): فلان رضی البال؛ یعنی در سعهء عیش است. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). رخی البال؛ ای فی سعهٔ من العیش. (ناظم الاطباء). فراخی عیش و شأن و عظمت. (غیاث اللغات ||). التفات. (از منتهی الارب). و ما ابالیه و به بالاً و بالهٔ و بلاء و مبالاهٔ؛ التفات نمیکنم و باک نمیدارم. (از منتهی الارب ||). بی پروائی. (برهان قاطع). ظاهراً باید پروا باشد که گویند: لیس هذا من بالی؛ یعنی آنچه که من پروای آن داشته باشم. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بال.

(فرانسوی، اِ)(۱) رقص. رقص با جماعت. (یادداشت مؤلف). مشتق از باله(۲) فرانسوی بمعنای رقصیدن. رقص با موزیک. جمعیت و گروهی که در محفلی با یکدیگر برقص درآیند. رقص در جوامع قدیم بشری وجود داشته است، اما بدین صورت که اختصاصاً شبی جمعی زن و مرد در محفلی گردآیند و برقصند از قرون وسطی و در اروپا شروع شده است و خصوصاً در دربارهای سلاطین و کشورهای اروپائی رواج داشته است. در فلورانس خاندان «مدیسی» و در فرانسه دربار فرانسوای اول و هانری دوم مشوق این امر بوده اند. چندی بعد، هانری چهارم و لوئی سیزدهم و لوئی چهاردهم مجالس خاص این گونه رقص را ترتیب میدادند. از قرن ۱۸ ببعد، بال در جزء برنامهء تآتر و نمایش نیز درآمد و سپس عامه هم در این مراسم شرکت نمودند. - بال بلان(۳)؛ رقص دسته جمعی مخصوص دختران که زنان شوهردار حق شرکت در آن ندارند. - بال دانفان(۴)؛ رقص دسته جمعی خاص اطفال. - بال دوتت(۵)؛ نوعی رقص دسته جمعی که رقصندگان باید با سر و صورت پوشیده و مسخره در مجلس درآیند و رقصند. - بال ماسکه(۶)؛ نوعی رقص دسته جمعی که معمو رقصندگان چهرهء خود را با ماسک (صورت مصنوعی) بپوشانند و هر کدام به چهره ای خاص درآیند و بسا این چهرهء مصنوع صورت حیوانات دارد. و نیز رجوع به بالت شود. (۱) - - (۴) Bal. (۲) - Ballet. (۳) - Bal Blanc. Bal masque - (۶) Bal de tetes. (۵) - Bal d´enfants.

بال.

(اِخ)(۱) ناحیه ای که در دشت های وسطای ساحل رودخانهء رن قرار گرفته و بنام مرکز آن «شهر بال» خوانده میشود. (۱) - Bale.

بال.

(اِخ)(۱) نام شهری در نواحی شمالی سویس که در برابر آلزاس فرانسه و ناحیهء «باد» آلمان واقع و مرکز ناحیهء بال است. این شهر قریب ۱۳۵۰۰۰ تن جمعیت دارد و «بالوا» خوانده میشوند که قریب سه ربع آن پروتستان و بقیه کاتولیک اند. چندین رشته راه آهن مهم به آن شهر منتهی میشود. کارخانه های ابریشم بافی و داروئی و شیمیائی و چاپ آن معروف است. دانشگاه معروف آن توسط پاپ پی دوم(۲) در سال ۱۴۶۰ م. پی افکنده شده است. این دانشگاه با داشتن استادان معروفی چون «اراسم» شهرت یافته است و کتابخانه ای عظیم دارد. شهر بال بوسیلهء رودخانهء رن(۳) بدو قسمت تقسیم میشود: بال کوچک که شهری صنعتی است و بال بزرگ (طرف چپ) که شهر قدیم و اصیل بال است. (۱) - Rhin - (۳) Pie II. (۲) - Bale.

بالا.

(ق، اِ) فراز. (فرهنگ اسدی). مقابل نشیب. بر. (هفت قلزم) (آنندراج). معال. (منتهی الارب). زبر. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری). فوق. روی. (غیاث اللغات) (برهان) (هفت قلزم). مقابل زیر. مقابل پائین : تو بر مایهء دانش خود مایست که بالای هر

دانشی دانشی است.فردوسی. چون آب ز بالا بگراید سوی پستی وز پست چو آتش بگراید سوی بالا. عنصری. بیابان از آن آب دریا شود که ابر از بخارش به بالا شود.عنصری. سرو رویم چون نیل زبان گشته تمنده ز بالا در باران ز پس و پیش بیابان. عسجدی. نفس مردم آب پاک و عقل چون گوهر بلند آب چون آتش بر او بندی سوی بالا شود. ناصرخسرو. فرمان آمد ای موسی مترس که دست تو بالای دستهاست. (قصص الانبیاء ص۱۰۳). چون کبوتر رفته بالا ـ و آمده برپای خویش بسته زر تحفه و خط امان آورده ام.خاقانی. مرا گویی چرا بالا ـ نیایی که از بالا ـ رسد مردم به بالا.خاقانی. سیه را سرخ چون کرد از سیاهی که رنگی نیست بالای سیاهی.نظامی. مرد سفلی دشمن بالا بود مشتری هر دکان پیدا بود.مولوی. چندانکه مقود کشتی بساعد برپیچید و بالای ستون رفت، ملاح زمام از کفش درگسلانید. (گلستان). بالای خاک هیچ عمارت نکرده اند کز وی به دیر و زود نباشد تحولی.سعدی. هر نقش عجب که زیر و بالاست برهان وجود حق تعالی است.جامی. صهوهٔ؛ بالای هر چیز. (منتهی الارب). صوب؛ آمدن از بالا به شیب. (منتهی الارب). حط؛ از بالا به زیر آوردن. (دهار) (تاج المصادر بیهقی). علو؛ بالای خانه. (منتهی الارب). -امثال: بالا بالاها جا نیست، پائین پایین ها هم نمی نشیند. (جامع التمثیل). بالا بالاها می نشیند بزرگ بزرگ حرف میزند. (جامع التمثیل). بالایت را دیدیم زیرت را هم دیدیم. (جامع التمثیل). بالایت را دیدم پایینت را هم خواهم دید. (فرهنگ نظام). بالای سیاهی رنگ دیگری نیست. (فرهنگ نظام). در جهان فیل مست بسیار است دست بالای دست بسیار است. (فرهنگ نظام). کسی نمیتواند بمن بگوید بالای چشمت ابروست. (فرهنگ نظام). - بالاء (بالای) بالا؛ فوق الفوق. (حکمت اشراق ص۲۹۶). - بالاتر؛ بمجاز، برتر. بلندپایه تر. (یادداشت مؤلف) : که داناتر آنکس که والاتر است که بالاترست آنکه داناتر است.ابوشکور. تا رستخیز این شریعت [اسلام] خواهد بود هر روز قوی تر و پیداتر و بالاتر. (تاریخ بیهقی). هرکه بالاتر رود ابله تر است کاستخوان او بتر خواهد شکست.مولوی. برتر از همه نشیند و خود را بالاتر از همه بیند. (گلستان سعدی). - بالا و پست؛ فراز و نشیب. بلند و پست. بالا و پائین : بحمد الله از هیچ بالا و پست نیامد در این ملک موئی شکست.نظامی. آب کم جو تشنگی آور به دست تا بجوشد آبت از بالا و پست.مولوی. ولیکن خداوند بالا و پست.سعدی. و نیز رجوع به همین ترکیب ذیل بالا بمعنی کوه و تپه شود. - بالای سر؛ فراز سر : بالای سرش ز هوشمندی میتافت ستارهء بلندی.سعدی || - بمجاز، بر بالین : بالای سر ایستاد روزم در پستی غم فتاد جانم.خاقانی. -امثال: بالای سرش نشسته عدیله میخواند. - بالای سر جای دادن؛ گرامی داشتن. بزرگ قدر شمردن : اهل عالم میدهندش جای بر بالای سر هرکه همچون چشم دارد مردمان را در نظر. میرعلی. -امثال: بالای سر ما جا دارد؛ نزد ما گرامی است. معزز و محترم است. - به بالا برشدن؛ ترقی کردن. (زوزنی). - به بالا برکشیدن؛ مقام بلند دادن. به پایگاه عالی رسانیدن. به مرتبهء بلند برکشیدن: مرد گفت اینت بلندهمتی پیرزنی بنگر که او را چگونه بدین بالا ـ برکشیده اند که دریغ می آیدش که وقت خویش مشغول کند به سؤالی ازو. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). - دم از بالا بالاها زدن؛ گزاف گفتن. گزاف خواستن. - روی به بالا نهادن؛ بسوی بلندی برشدن || - مجازاً ترقی کردن : روی نهاده ست کار شاه به بالا دیدهء ما روشن است و کار هویدا.منوچهری. - زیر بالا؛ بمجاز، معکوس. واژگون. برعکس : بالای چنین اگر در اسلام گویند که هست، زیر بالاست. سعدی (طیبات). - زیر بالا زدن؛ وررفتن و درآویختن معشوق با عاشق یا زنی با مردی || آن حصهء هرچیز که طرف اعلی و فوق است. (فرهنگ نظام): بالای اسب؛ پشت اسب. گردهء اسب. بر زبر او : دل مرد جنگی برآمد ز جای به بالای بور اندر آورد پای.فردوسی || زبر. روی. در ترتیب برتر از دیگری چون قبایی که بروی پیراهنی پوشند. مقابل زیر : هزار و چهل مرد شمشیر داشت که دیبا ز بالا ـ زره زیر داشت.فردوسی || بمجاز آسمان. (یادداشت مؤلف) : کس نمیداند کزین گنبد برون احوال چیست سر فروکردی اگر شخصی درین بالاستی. ناصرخسرو. چو در سبزپوشان بالا رسیدم دگر جامهء حرص معلم ندارم.خاقانی. چه معنی گفت عیسی بر سر دار که آهنگ پدر دارم به بالا.خاقانی. نسبت سرو بدان قامت رعنا مکنید از خدا شرم بدارید و ببالا نگرید.؟. -امثال: سر بالا کن خدا را ببین؛ سر بسوی آسمان کن. - عالم بالا ـ؛ ملا ـ اعلی. (آنندراج). عالم علوی : ما نتوانیم حق حمد تو گفتن با همه کروبیان عالم بالا.سعدی. سرو ارچه به رعنایی

قامت چمن آراست رعنائی بالای تو از عالم بالاست. واله هروی ||. بمجاز، بیش. بر. فوق. - بالای چیزی؛ فزون از آن. بر از آن. برتر از آن. بالایِ آن. متجاوز از آن. بیشتر از آن. بیش از آن. فوقِ آن : هریک از اصحاب دیوان او صدری بود با اصل و حسب و علم چنانک بالای آن کس نبود. (فارسنامهء ابن بلخی). عبدالله عباس گفت او را [یونس را] پس از حبس به رسالت فرستاد با اهل نینوا و ایشان بالای صد هزار مرد بودند. (تفسیر ابوالفتوح رازی). رسول علیه السلام بالای ده سال بمکه مقام کرد. (تفسیر ابوالفتوح رازی). بالای مدیح تو سخن نیست کس زخمه نساخت برتر از بیم.خاقانی. جزای نکویی است نام نکویی که بالای آن ار فزایی نیابی.خاقانی. چون نگه کردم خود را دیدم در بدایت درجهء انبیاء، پس چندانی در آن بی نهایتی برفتم که گفتم بالای این هرگز کسی نرسیده است و برتر از این مقام ممکن نیست. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). ابتداء. اول. صدر. آغاز. سر : اگرچه از بالای این کتاب ذکر اسامی و القاب این جماعت در پادشاهان گفته شد اما اینجا از بهر تخفیف طلب طالبان بر جدول پیشگاه نهاده ام. (مجمل التواریخ والقصص ||). پیشگاه. صدر. مقابل پایگاه. مقابل درگاه و آستانه. - بالای مجلس؛ صدر مجلس. مقابل آستانه و درگاه ||. نصب. زبر. - بر بالاـ کردن حرفی؛ نصب دادن آن. منصوب کردن آن ||. جانب. سمت. طرف. (یادداشت مؤلف). - از بالایِ؛ از طرف. از جانب. از ناحیهء : می و یوز و خلعت ز بالای خویش فرستادمت هم بر آیین پیش.اسدی ||. - بخاطرِ : حسن خون عالمی میریزد از بالای عشق ذوالفقار شمع از بال و پر پروانه است. صائب ||. کنایه از ملک خراسان. (غیاث اللغات). اهل هند سمت ایران و خراسان را گویند. (ظاهراً بسبب وضع جغرافیایی ایران نسبت به هند ||). بمجاز، حد. اندازه. (یادداشت مؤلف) : و اگر بندهء کسی دیگر را کشد لازم بود بر او بها، تا بهایش به بالای مرد مسلمان آزاد رسد از هزار دینار یا ده هزار درهم (تفسیر ابوالفتوح رازی). گفت دارم من کرم بر جای او جامهء هرکس بُرم بالای او.مولوی. - ببالای؛ باندازهء ... درخوردِ. در حدِ. سزاوارِ : سرانجام هم جز ببالای خویش نیابد کسی بهره از جای خویش.فردوسی. ببالای اسفندیار است و بس بدین دژ نیاید جز او هیچ کس.فردوسی. - بر بالای کسی بودن؛ درخور او بودن: این جوابی بود بر بالای او قایم افتاد آن زمان بر پای او.عطار ||. - قرین او بودن. همتایِ او بودن: به بالای من پور سام است زال ابا بازوی شیر و با کتف و یال.فردوسی. - بر بالای کسی کاری افتادن؛ درخور او... خورند او ... بقدر طاقت او... : مرا کافتاد بر بالای او کار نه بر بالای من کاری بیفتاد.انوری ||. قد و قامت. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ شعوری) (انجمن آرای ناصری) (فرهنگ نظام) (غیاث اللغات). اندام. بشن. برز : به بالا سخت حقیر و کوتاه اند. (ترجمهء طبری بلعمی). هادی مردی بود به بالا دراز و بروی نیکو و سرخ و سفید و لب زیرش کوتاه بود. (ترجمهء طبری بلعمی). کرا بخت و شمشیر و دینار باشد و بالا و تن تهم و پشت کیانی.دقیقی. ای جوجگک بسال و ببالا بلند زه ای با دو زلف تافتهء چون کمند زه. طاهر فضل. به بالا چو سرو و بدیدار ماه نشایست کردن بدو در نگاه.فردوسی. بر آن برز و بالا و آن فر اوی بسی بودنی دید و بس گفتگوی.فردوسی. ز فرهنگ و رای سیاوش بگوی ز بالا و دیدار و گفتار اوی.فردوسی. به بالا شود چون یکی سرو برز به گردن برآرد ز پولاد گرز.فردوسی. چرات ریش دراز آمده ست و بالا پست محال باشد بالا چنان و ریش چنین. منجیک. بالا چون سرو نورسیده بهاری کوهی لرزان میان ساق و میان بر.منجیک. به روی و بالا ماهی و سروی و نبود بدان بلندی سرو و بدین تمامی ماه.فرخی. ز تیری فزونتر به بالا نبودی که تیرت همی خورد خون غضنفر.فرخی. به بالا و پهنا چو پیلی [شیر] بلند که از بیم او پیل کردی فرار.فرخی. سلطان محمود گفت مردی کافی است، اما بالا و عمامهء او را دوست ندارم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۷۲). به رخ همچو پرو و ببالا چو سرو میان همچو غرو و برفتن تذرو. اسدی (گرشاسب نامه). همی ریخت برخاک بالای مرد همی بیخت بر تارک و ترگ گرد. اسدی (گرشاسب نامه). بر آیین الف وار بالای راست بهر جانور بربر او پادشاست. اسدی (گرشاسب نامه). به روی خوب و به جسم قوی چه فخر کنی که نه تو کردی بالای خود چو سرو سهی. ناصرخسرو. چون پست بودت قامت دانش چون سرو چه سود مر ترا بالا.ناصرخسرو. دانا ز تو چون چرا و چون پرسد بالات سخن نگوید ای برنا.ناصرخسرو. نیکو به سخن شو نه بصورت ازیراک والا بسخن گردد مردم نه ببالا.ناصرخسرو. روایت است که آدم به بالا سخت بلند بود، چون برفتی سرش به آسمان

رسیدی. (قصص الانبیاء ص۲۳). و این طالوت مردی بود از اولاد هود به تن قوی بود و ببالا دراز. (قصص الانبیاء ص۱۴۶). و قائم به بالا مردی میانه بود. (مجمل التواریخ والقصص). مرا کافتاد بر بالای او کار نه بر بالای من کاری بیفتاد.انوری. اگر صد جان خاقانی ببالایش برافشانم خجل باشم که این خلعت نه بر بالای او دارم. خاقانی. پیش بالای تو هم بالای تو گوهر از چشم جهان بین آورم.خاقانی. برقد همت قبای عزله بریدم گرچه به بالای روزگار دراز است.خاقانی. بکر معانیم که همتاش نیست جام به اندازهء بالاش نیست.نظامی. سهی سرو ترا بالا بلند است به بالاتر شدن نادلپسند است.نظامی. درخت است بالای جان پرورش ولد میوهء نازنین بر سرش.سعدی (بوستان). از سرو بلند هرگز این چشم مدار بالای دراز را خرد کم باشد.سعدی. که عشق من ای خواجه برخوی اوست نه برقد و بالای دلجوی اوست. سعدی (بوستان). هرچه هست از قامت ناساز بی اندام ماست ورنه تشریف تو بر بالای کس کوتاه نیست. حافظ. شدم عاشق به بالای بلندش که کار عاشقان بالا گرفتست.حافظ. در چمن برخاستست از سرو فریاد و فغان تا از آن بالا حدیثی عندلیبان گفته اند. کمال خجندی. به بالا کش به سیما خوش به مو دلکش به خو آتش. قاآنی. در چمن با چشم گریان وصف بالای ترا آنقدر کردم که قمری تر شد از بالای سرو. میرزاصادق دست غیب. - بلندبالا؛ بلندقد. بلندقامت. کشیده قامت. عبعب. آخته قامت. درازقامت. عندل. عُمَّدان. (منتهی الارب) : زن کنیزکان داشت یکی بلندبالا. (کلیله و دمنه). تو آن درخت گلی کاعتدال قامت تو ببرد قیمت سرو بلندبالا را.سعدی. هزار سرو به معنی به قامتت نرسد وگر چه سرو به صورت بلندبالائیست. سعدی (بدایع). ما تماشاکنان کوته دست تو درخت بلندبالایی.سعدی. - پیل بالا؛ پیل قامت. دارای قامتی همچون قامت پیل. دارای قدی چون پیل. بلند و عظیم جثه. (برهان) : فرس پیل بالا و شه پیلتن.نظامی ||. - باندازهء قامت پیل : ز پای آن پیل بالا را نشاندند بپایش پیل بالا زر فشاندند.نظامی. - درازبالا؛ بلندقد. بلندقامت. عبعاب. مشنوق. مشمعل. (منتهی الارب) : من که بوالفضلم این بوالمظفر را به نیشابور دیدم سخت بشکوه، درازبالا و روی سرخ. (تاریخ بیهقی). جوانی ترک را دیدم درازبالا. (انیس الطالبین نسخهء خطی). - راست بالا؛ راست قد. راست قامت. بااستقامت. که راست رسته بود : درختی کو نباشد راست بالا چو برروید بود زآغاز پیدا.(ویس و رامین). - سروبالا؛ سروقد. دارای قدی چون سرو ببلندی : بپرسید از بتان سروبالا که ای ماه بتان خورشید والا.نظامی. از آن قطره لؤلؤی لالا کند وزین صورتی سروبالا کند.سعدی. وقت آن آمد که خوش باشد کنار سرو و جوی گر سر صحرات باشد سروبالایی بجوی. سعدی (طیبات). سروبالای منی گر بچمن برگذری سرو بالای ترا سرو به بالا نرسد. سعدی (بدایع). - سهی بالا؛ آخته قامت. کشیده قامت : شاخکی تازه برآورد صبا بر لب جوی چشم برهم بزدی سرو سهی بالا شد. سعدی (طیبات ||). - مجازاً معشوق موزون کشیده قامت. - کوتاه بالا؛ قصیرالقامهٔ. کوتاه قد. پست قد. قدکوتاه: نتل. رتبل. زوبع. (منتهی الارب). زوبعهٔ. (صحاح اللغهٔ). - مردبالا؛ باندازهء قد یک مرد. ببالای مردی :و قصبه باره ای داشته است اندک، دو مردبالا چنانکه نیزه بر وی رسد و تیغ سوار هم بر وی رسیدی. (تاریخ بیهقی). و ارتفاع آتش در تابستان مردبالایی باشد و در زمستان نیزه بالایی. (جهان نامه چ ریاحی ص۸۵). - نیزه بالا؛ به قد یک نیزه. به اندازهء یک نیزه. به بلندی یک نیزه : جایی که گذرگاه دل محزون است آنجا دو هزار نیزه بالاخون است. (منسوب به رودکی). پس بفرمود تا چاهی فراخ بکندند یک نیزه بالا و ایشان را بدان چاه اندر افکندند. (ترجمهء طبری بلعمی). ببالای یک نیزه برف آیدت به رخ روزگار شگرف آیدت.فردوسی. دو نیزه به بالا یکی کنده کرد سپه را بگردش پراکنده کرد.فردوسی. آمدن سیلاب در ولایت سیستان چنانکه در کنارهء خندق و حوالی شهر یک نیزه بالا آب میرفت. (تاریخ سیستان ||). در انجمن آرای ناصری و بتبع او در آنندراج بالا بمعنی سال آمده و به شعر ذیل از فردوسی استشهاد شده است. اما در این شعر معدود عدد هشت یعنی کلمهء «سال» محذوف است و بالا معنی بر و بیش و فوق دارد نه سال : چو رستم بپیمود بالای هشت بسان یکی سرو آزاد گشت.فردوسی. - هم بالا؛ برابر. - هم بالایی؛ یکسانی. برابری : سرو با قامت زیبای تو در مجلس باغ نتواند که کند دعوی همبالایی.سعدی ||. ارتفاع. (هفت قلزم). مقابل پستی. مقابل عمق. روه. (منتهی الارب) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). برز. عِلو. (دهار). یکی از ابعاد ثلاثه که اوج گویند. (فرهنگ شعوری). رفعت. بلندی.

سمک. (التفهیم). و نیز بیرونی در التفهیم آرد: چنان رفته است که درازترین بعدی را طول نام کنند ای درازا و آنکه ازو کمتر است او را عرض نام کنند ای پهنا و سه دیگر عمق نام کنند ای ژرفا و اگر بلندی بود سمک گویند ای بالا. (التفهیم بیرونی) : خواهم که خورنقی بنا کنی بالای وی دویست ارش و بر سر وی بنائی کنی که مردم آنجا بباشند بتابستان و زمستان. (ترجمهء طبری بلعمی). و بحد مشرق دو کوه بود بلند و در میان آن کوه وادئی بود بزرگ و راه گذر از این کوه تا بدان کوه... و اندر میان آن دو کوه فروآمد (اسکندر) و بالای آن کوه خدای داند. (ترجمهء طبری بلعمی). پس از پشت لشکرگاه کنده ای کرد بزرگ به بالا ده ارش و به پهنا بیست ارش و پرآب کرد. (ترجمهء طبری بلعمی). دگر گنج کز در خوشاب بود که بالاش یک تیر پرتاب بود(۱).فردوسی. ز بهر ستودانش کاخ بلند بکردند بالای او ده کمند.فردوسی. نه آتش را بود گرمی نه آهن را بود قوت نه دریا را بود رادی نه گردون را بود بالا. فرخی. اثر نعمت اجدادش پیداست هنوز بر بناهایی باکوه ببالا هم بر.فرخی. ز بس پهنا چو یک نیمه جهان بود ز بس بالا ستون آسمان بود. (ویس و رامین). گفتم بالای کوه قاف چند است، گفت پانصد سال. (قصص الانبیاء ص۵)(۲). صد گز بالای آن دیواری برآورده بودند. (قصص الانبیاء ص۱۶۷). و کوشک او را چهارصد گز بالا بود. (قصص الانبیاء ص۱۰۳). و میگویند بالای آن صورتها چند بالاء مناره است. (جهان نامه چ ریاحی ص۸۱). مسعود بلندهمت آن شاهی کز همت او فلک ستد بالا.مسعودسعد. عمید مطلق منصور بن سعید که چرخ ز آستانهء درگاه او ستد بالا.مسعودسعد. اگر تو عفو کنی بر دلم ببخشایی کنم ز تنگه به بالای این حصار انبار. مسعودسعد. ای شاه بپیمود زمین را و فلک را جاه تو و قدر تو ببالا و به پهنا.مسعودسعد. زهی صدری که از روی بزرگی فلک را نیست با قدر تو بالا.انوری. و از قنقلیان از مردینه ببالای تازیانه ای زنده نگذاشتند. (تاریخ جهانگشای ||). رفعت. بلندی. بلندمقامی ||. درازی. (هفت قلزم) (فرهنگ شعوری) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (برهان قاطع). ضد پهنا. (فرهنگ رشیدی). مقابل پهنا. درازا. طول. (یادداشت مؤلف) : ز بالا فزون است ریشش رشی تنیده در او خانه صد دیوپای.معروفی. یکی دیریاز [راه] آنکه کاووس رفت و دیگر که بالاش باشد دو هفت.فردوسی. کنیزان برفتند و برگشت زال شبی دیریازان به بالای سال.فردوسی. سه فرسنگ بالا و پهنا چهل بجایی ندید اندرو آب و گل.فردوسی. یکی شارسان بد به روم اندرون سه فرسنگ بالای شهرش فزون.فردوسی. چهار است فرسنگ بالای او همیدون چهار است پهنای او.فردوسی. یکی جامه افکنده بد زربفت به رش بود بالاش هفتاد و هفت.فردوسی. از تیغ ز بالا بکند موی به دونیم وز چرخ به نیزه بکند کوکب سیار. منوچهری. هیچ موی شکفته(۳) از بالا زارتر زآن میان لاغر نیست.عنصری. ماهو دانه نباتی است، وی را برگی است درازا به بالای انگشت. (الابنیهٔ عن حقایق الادویهٔ). و بر عقب جوزا دو ستارهء روشن بزرگ برمی آیند بر دو سوی مجره که میان ایشان دو نیزه بالا باشد. (اسطرلاب نامه). متأخران اصطلاح برآن کرده اند که تشنج آنرا گویند که ماده اندر عضلهء عضوی افتد و پهنای عضله زیادت گردد و بالا کم. (ذخیرهء خوارزمشاهی). گرچه فرسنگی بود بالای میدان ملوک از حلب تا کاشغر میدان سلطان سنجر است. امیر معزی. دریاست یکی روزگار کان را بالا نشناسد کسی ز پهنا.ناصرخسرو. چه گویی از چه عالم را پدید آورد از اول نه ماده بود و نه صورت، نه بالا بود و نه پهنا. ناصرخسرو. چه بالا و چه پهنا زآن سمن بر ببودند آن چو دو یاران درخور. (ویس و رامین). جزیری پر از بیشه ها بد وغیش ببالا و پهنا دو صد میل بیش. اسدی (گرشاسب نامه). دژی چرخ بالا به بالا و پهنا درو هر سرایی به از قندهاری.قطران. و آن تخت را چهل ذراع بود بالا(۴) و چهل ذراع بود پهنا. (قصص الانبیاء ص۱۶۵). و دیگر بعضی از این مسافتها بالا و پهنای ولایتی است و بعضی مسافت میان دو شهر. (جهان نامه چ ریاحی ص ۱۳). چین را بالای چهارماهه راه است و پهنا سه ماهه. (همان کتاب ص۱۳). در خواب شدم چنان دیدم که مرا بر آسمان بردند و تا زیر آن عرش بدیدم و آنجا که زیر عرش بود بیابانی دیدم که پهنا و بالای پدید نبود و همه بیابان گل و ریاحین بود. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). فاصله. میان. میانه. شکاف: الفتر؛ بالای میانهء سبابه و ابهام. الرتب؛ بالای میان و میانگین. العتب؛ بالای میانگین و چهارم. (السامی فی الاسامی) (مهذب الاسماء). الفوت؛ بالای میان هردو انگشت بدرازنا. (السامی فی الاسامی ||). ارتفاع. مقابل انخفاض در اصطلاح هیئت و نجوم. (التفهیم

ص۱۶۵) (یادداشت مؤلف). نقطهء ارتفاع. سمت الرأس. (یادداشت مؤلف ||). رفیع، و بدین معنی مغیر والاست و لغت دیگر نیست. (فرهنگ رشیدی از سامانی ||). بمجاز تپه. تل. بلندی. ذروه. کوه بسیار کم ارتفاع. ربوهٔ. مقابل شیب : بر که و بالا چو چه؟ همچون عقاب اندر هوا بر تریوه راه چون چه؟ همچو بر صحرا شمال. شهید (در صفت اسب). دو بالا بد اندر میان سپاه که شایست کردن به هرسو نگاه یکی سوی ایران یکی سوی تور که دیدار بودی دو لشکر ز دور.فردوسی. زمین آنکه بالاست پهنا کنم بدان دشت بی آب دریا کنم.فردوسی. عنان هیون تکاور بتافت وز آن جایگه سوی بالا شتافت.فردوسی. امیرک را با خود در بالایی بایستادانید. (تاریخ بیهقی). خوارزمشاه بر بالایی ایستاد و جمله سالاران و اعیان را بخواند. (تاریخ بیهقی). علی تکین هم بر بالایی ایستاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۵۲). یک است ابلهان را شتاب و شکیب سواران بد را چه بالا چه شیب. اسدی (گرشاسب نامه). و خود با یک فرسنگ استقبال او باز شد و بر یکی بالا بایستاد تا بزرگان و سرهنگان پذیره همی شدند. (تاریخ سیستان). - بالا و پست؛ فراز و نشیب. بلندی و پستی. بالاـ و پستی. بالاـ و نشیب : ز کشته چنان گشت بالا و پست که هامون ز مرکز فروتر نشست. اسدی (گرشاسب نامه). نگه دارندهء بالا و پستی گوا بر هستی او جمله هستی.نظامی. آب کم جو تشنگی آور به دست تا بجوشد آبت از بالا و پست.مولوی. ولیکن خداوند بالا و پست.سعدی. - بالا و شیب؛ بلندی و پستی. فراز و نشیب. سربالایی و سرازیری. تپه و دشت: به قدرت نگهدار بالا و شیب. سعدی (بوستان). - تندبالا؛ بلندی با شیب تند. کوه و یا تپهء پرشیب. تپه یا کوهچه ای که شیب دامنه اش تند باشد : یکی تندبالا بد از رزم دور به یک سو ز راه سواران تور.فردوسی. بر آن تندبالا برآمد دمان همیدون بزه بر به بازو کمان.فردوسی. نگه کرد پرموده او را بدید ز هامون یکی تندبالا گزید.فردوسی. - سربالا؛ مقابل سرپائین و شیب. مقابل سرازیری : ندیده کس که سربالا رود سیل. عطار (بلبل نامه). - شیب و بالا؛ بالا و شیب : همه شیب و بالا تن و سر فکند. اسدی (گرشاسب نامه). (۱) - از این شاهد معنی درازا نیز توان دریافت. (۲) - از این شاهد معنی درازا نیز توان دریافت. (۳) - مخفف شکافته. (۴) - اینجا معنی ارتفاع نیز استنباط توان کرد.

بالا.

(اِ) اسب جنیبت. (برهان قاطع) (اسدی). اسب کوتل. (هفت قلزم). پالا. پالاده. اسب یدک. (فرهنگ شعوری). اسب کوتل. (غیاث اللغات) (ولف) : ز شمشیر هندی به زرین نیام ز بالای نامی به زرین ستام.فردوسی. چو بشنید بهرام بالای خواست همان جوشن خسروآرای خواست. فردوسی. چو او را پیاده بدان رزمگاه بدیدند گردان توران سپاه که پردخت ماند همی جای اوی ببردند پرمایه بالای اوی.فردوسی. بجنبید گودرز از جای خویش بیاورد پوینده بالای خویش.فردوسی. همه لشکر کوس و بالا و پیل پذیره فرستاد بر چند میل.اسدی. همه لشکر و پیل و بالای خویش بشادی پذیره فرستاد پیش.اسدی. هزار اسب بالای پیشش درون به برگستوان و زره گونه گون.اسدی. سیاه و خنگ در پیشش دو بالا هم از شب هم ز بام گیتی آرا. (ویس و رامین).

بالا.

(اِ) مأخوذ از سانسکریت، گیاه معطر. (ناظم الاطباء) : هر گل بالاـ که دهد بوستان بیشتری هست به هندوستان. امیرخسرو (از رشیدی)(۱). (۱) - اما رشیدی این شعر را شاهد معنای ملک خراسان آورده است.

بالا.

(اِخ) از قرای مرو است و عجم آنرا کوالا نامند. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۱) (مراصد الاطلاع).

بالا.

(اِخ) نام قصبه ایست در ولایت آنقره و در جنوب غربی آنقره واقع شده است. معادن سنگ مرمر آن ناحیه مشهور است. (از قاموس الاعلام ترکی).

بالا آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) برشدن. برآمدن. ارتفاع گرفتن. صاعد شدن. - بالا آمدن آب رود یا دریا؛ مد پیدا کردن آب. طغیان کردن آب. ارتفاع گرفتن و برآمدن آب. - بالاـ آمدن جان؛ تعبیری دشنام گونه است مردن و جان دادن یا جان سپردن را. - بالا آمدن ساختمان؛ به مرحلهء پوشش رسیدن آن. برآمدن دیوارهای آن. از زمین برتر شدن پایه های ساختمان. - بالا آمدن شکم؛ نفخ کردن شکم. باد کردن شکم ||. - بمجاز آبستن شدن. حامله گشتن. حامل شدن. - ببالا برآمدن؛ برشدن. ارتفاع گرفتن. از جای فرودین بجایگاه برین رفتن. بر فراز بلندی یا تپه شدن : ببالا برآمد درفشی به دست به نعره همی کوه را کرد پست.فردوسی.

بالا آوردن.

[وَ دَ] (مص مرکب) صعود دادن. از پائین ببالا بردن. برآوردن. - بالا آوردن ساختمان؛ ساختمانی را بمرحلهء پوشش درآوردن. - بالا آوردن غذا؛ بمجاز استفراغ کردن. قی کردن. هراش کردن. برگرداندن. اشکوفه فتادن کسی را.

بالئار.

[لِ] (اِخ)(۱) (جزایر...) مجمع الجزائری است در اقیانوس اطلس دارای حدود ۳۳۹۰۰۰ تن جمعیت و حاکم نشین آن پالاماست که در جزیرهء ماژورک(۲) واقع است. آب و هوای آن معتدل و تجارت مردم آن بیشتر با اسپانیا و فرانسه و الجزیره و انگلستان است.
(۱) - Majorque - (۲) .Baleares.

بالا احمد چاله پی.

[اَ مَ لَ پَ] (اِخ)دهی است از دهستان لاله آباد بخش مرکزی شهرستان بابل که در ۱۴ هزارگزی جنوب باختری بابل بر کنار راه شوسهء بابل به آمل در دشت واقع است. ناحیه ایست با آب و هوای معتدل و ۲۲۵ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء کاری تأمین میشود و محصول عمدهء آن برنج، کنف، مختصری صیفی و غلات و پنبه و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بالاژدر.

[اَ دَ] (ص مرکب) کنایه از آتش شعله ور است. هدایت در انجمن آرا ترکیب فوق را آورده است اما در بیت شاهد آن که از خود اوست بالاـن اژدر آورده چنین : ببالاـن اژدری بنگر که از کینش تنی لرزان به غضبان روسئی بگذر که از چشمش رخی رخشا. رجوع به بالان اژدر شود.

بالا افراکتی.

[اَ کُ] (اِخ) دهی است از دهستان علی آباد بخش مرکزی شهرستان شاهی که در ۵ هزارگزی شمال خاوری شاهی و ۳ هزارگزی خاوری شوسهء شاهی به ساری در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۳۷۵ تن سکنه دارد. آب آنجا از رودخانهء سیاه رود تأمین میشود، محصول عمدهء آن برنج و غلات و ابریشم و پنبه و توتون و کنف و شغل مردمش زراعت و کارگری در کارخانجات و صنایع دستی زنان بافتن کرباس و پارچه های ابریشمی است. راه فرعی به شوسه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بالاافکن.

[اَ کَ] (نف مرکب) به بالا ـ افکننده. بالاانداز. بالاانداز. بالاانداز

زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالابال.

(اِ) سخنی که فهمیده نشود. بلبله : مباش کم ز کسی کو سخن نداند گفت ز لفظ معنی باید همی نه بالابال.عنصری. مراد این است که گنگ نیز با اشارت و سخن نامفهوم مراد خویش فهماند و سخن غضائری تنها بلبله و بی معنی است. و در فرهنگ اسدی این شعر به نام دقیقی و به شاهد پالاپال آمده بدین صورت: مباش کم ز کسی کو سخن بداند گفت ز لفظ و معنی باهم همیشه پالاپال. و بمعنی سیان عربی و برابر سخت پاینده‌ء فارسی گرفته و البته غلط است. (یادداشت مؤلف).

بالا بالا.

(ق مرکب) بسیار بالا. در تداول عام، بالاترین قسمت از صدر مجلس: فلان بالابالاها می نشیند؛ صدر مجلس می گزیند ||. طبقات برتر. خواص. مقابل زیردستان و فرودستان ||. بی اطلاع و بی توسط دیگری. گویند: فلان بالابالا کار خود را انجام داد، یعنی بدون اطلاع و کمک کسی که با او در آن کار دخیل بود. (فرهنگ نظام). اما گفتهء فرهنگ نظام با معنی دوم متناسب تر است||. محیلانه. بطور خدعه. (ناظم الاطباء). اما این معنی جای دیگر دیده نشد.

بالابالا.

(اِخ) نام آبادیی در کنار رودخانهء شاهرود بین لوشان و منجیل بر سر راه قزوین به رشت.

بالابان.

(اِ) قسمی مرغ شکاری است. (فرهنگ نظام). مرغی شکاری. شاید وارغن اوستایی(۱) باشد. مرغی است حرام گوشت و از جهت طیور وحشی میباشد. قسمی مرغ(۲). (یادداشت مؤلف). (۱) - Butor - (۲) .vareghan.

بالابان.

(اِ)(۱) قسمی از سرنا و کرنا. قسمی سرنای بزرگ. قسمی ساز روستایی. نام یکی از ذوات النفخ. قسمی شیپور بزرگ. (یادداشت مؤلف ||). طبل. دهل. (ناظم الاطباء). قسمی طبل که صدای بزرگ دارد. (فرهنگ نظام). (۱) - Hautbois.

بالابان.

(اِخ) دهی است جزء بخش شهریار شهرستان تهران که در ۴ هزارگزی جنوب خاور مرکز بخش و یک هزارگزی راه علیشاه عوض به تهران در جلگه واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۱۶۶ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و صیفی و چغندرقند و شغل مردمش زراعت و راه آنجا ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بالابان.

(اِخ) دهی است از دهستان الند بخش حومهء شهرستان خوی که در ۵۱ هزار و پانصدگزی باختر خوی و ۵ هزارگزی باختر راه ارابه

رو الند به خوی واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر با آب و هوای سالم و دارای ۱۳۸ تن سکنه، آب آنجا از درهء کافی زیارت تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالابان.

(اِخ) دهی است از دهستان لاهیجان بخش حومهء شهرستان مهاباد که در ۴۵ هزارگزی باختر مهاباد و ۷ هزارگزی خاور شوسهء خانه به نقده در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۱۱۶ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء جلدیان تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و حبوب و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالابانچی.

(ص مرکب، اِ مرکب) آنکه بالابان نوازد. شیپورزن. شیپورچی || طبل زن. (ناظم الاطباء). دهل زن: فلان بالابانچی نظامی است. (فرهنگ نظام). و رجوع به بالابان شود.

بالابر.

[بَ] (نف مرکب) به بالا برنده. حمل کننده بسوی بالا. صعوددهنده. صاعدکننده (||. اِ مرکب) بالاتنه. (ناظم الاطباء).

بالا برآمدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب) بلند شدن. برشدن. صعود کردن. صاعد شدن.

بالابرآمده.

[بَ مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)صعودکرده. متصاعدشده || مرتفع. برجسته. (ناظم الاطباء).

بالا بردن.

[بُ دَ] (مص مرکب) بربردن. راندن از پائین بجایگاه برین. حمل کردن از زیر به زبر. متصاعد ساختن. برتر قرار دادن. - بالا بردن ساختمان؛ برآوردن آن. بمرحلهء پوشش رساندن بنا || افزودن. برکشیدن. علو بخشیدن. متعالی ساختن. - بالا بردن سال کسی یا سن کسی؛ زیاده کردن میزان آن. افزودن بر آن. نمودن که دیرینه تر است. به پیری گرایاندن کسی : کی ترقی می تواند داد احوال مرا می برد بالاـ سپهر دون همین سال مرا. اسماعیل ایما (از آنندراج). - بالا بردن مقام کسی؛ برکشیدن وی. برآوردن پایگاه او. ترقی دادن مرتبهء او. - بالا بردن نرخ؛ افزودن بر بهای کالا. ترقی دادن بهای آن. بهای آن را زیادت کردن: قیمت قند را بالا بردند؛ بر بهای آن افزودند || پیش بردن کار. (آنندراج) : کار بالا نبرد دست نیابد بر کام هرکه دلدادهء آن قامت و بالا نشود. ابونصر نصیرای بدخشانی (از آنندراج).

بالابرکلا.

[بَ کَ] (اِخ) نام بقایای آبادیی در حدود استرآباد. رابینو گوید: راه ما به کنداب منتهی شد و آن دهی بود دارای تقریباً سی یا چهل خانه و بیشتر سکنهء آنجا زمستان را در دشت استرآباد بسر می بردند. بعد چندین خانهء خرابه معروف به «بالابرکلا» را مشاهده نمودیم، آنجا قریهء ویرانه ای بود که سابقاً برکلاـ که از دهات هزارجریب بوده تعلق داشته است. (ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۴۱).

بالا بلند.

[بُ لَ] (ص مرکب) آخته بالا. درازقامت. (آنندراج). بلندقامت. درازقد. (ناظم الاطباء). کشیده قد. بلنداندام. طویل القامة. بلندبالا : در آخر یکی مادیان بد سمند قوی هیکل و تند و بالابلند.فردوسی ||. مجازاً، معشوق زیبا و آخته قامت : ز دست کوته خود زیر بارم که از بالابلندان شرمسارم.حافظ. بالابلند عشوه گر سرو ناز من کوتاه کرد قصهء زهد دراز من.حافظ. و رجوع به بالا شود.

بالا بلند کردن.

[بُ لَ کَ دَ] (مص مرکب) قد کشیدن. قامت افروختن. قدآختن : بالا بلند کرد درخت بلند ناز ناگه به حسرت از نظر باغبان برفت. سعدی.

بالا بلوک.

[بُ] (اِخ) از آبادیهای بارفروش. رابینو گوید: بلوکات بارفروش بقرار ذیل است: بلده، بالاـبلوک، بالاتجن، بندپی، بیشه،... (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۷۴ و ۱۵۷).

بالابند.

[بَ] (اِ مرکب) سربند. دستار. (آنندراج). عمامه ||. لباس روی. (ناظم الاطباء ||). نوعی از لحاف. (آنندراج).

بالابند.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان گلیجان شهسوار که در هزارگزی جنوب باختری شهسوار واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و جنگلی با آب و هوای معتدل و ۳۹۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن چای و لبنیات و شغل مردمش گله داری است و در تابستان به ییلاق لیمرا میروند. این ده از دو محل بالا و پائین تشکیل شده و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رابینو گوید: لنگا دو قسمت است، یکی جوربند یا بالابند که همان لنگاست و دیگری جیربند یا پایین بند. (سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو ص۲۵ بخش انگلیسی ||). نام آبادیی در چهاردانگهء هزارجریب مازندران. (همان کتاب ص۱۲۴).

بالابند.

[بَ] (اِخ) نام کوهستانی در ناحیه تنکابن مازندران. رابینو گوید: کوههایی که در سمت جنوب تقریباً وصل به «سخت سر» (رامسر) است عموماً به بالابند یا جور بند معروفند: در آنجا باقلا و گندم و جو بمقدار کمی کاشته میشود. (از ترجمهء سفرنامهء مازندران و

استرآباد رابینو ص ۴۰).

بالابیگلو.

[بَ] (اِخ) از ایلات اطراف اجارود آذربایجان که در حدود ۳۰۰ تن اند و در سبلان مسکن دارند و قشلاقشان مغان است. (از جغرافیایی سیاسی کیهان ج ۳ ص۱۰۷).

بالابیگلو.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان مغان بخش گرمی شهرستان اردبیل که در ۵۱ هزارگزی شمال باختر بیله سوار و ۲۰ هزارگزی شوسهء بیله سوار به اصلاندوز واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و گرمسیر، دارای ۱۶۶ تن سکنه. آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل اهالی زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالا پریدن.

[پَ دَ] (مص مرکب) جهیدن بسوی بالا || پرواز کردن به ارتفاع بسیار || برتری جستن. بلندی جستن. در تداول عامه، به گزاف ادعای بلندمقامی کردن. بیش از حد به علو مقام تظاهر کردن.

بالا پسنده.

[پَ سَ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان نشتا شهرستان تنکابن که در ۲۰ هزاروپانصدگزی جنوب خاوری تنکابن و یک هزاروپانصدگزی جنوب شوسهء تنکابن به چالوس در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و مرطوب و ۲۳۰ تن سکنه. آب آن از رودخانهء کاظم رود تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج، و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری، راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالاپوش.

(اِ مرکب) روپوش. آنچه بر روی چیزی افکنند تا پوشیده ماند || پوششی که در وقت دراز کشیدن یا خفتن بر خویش افکنند و به عربی آنرا لحاف و به فارسی شادیچه و جامهء خواب و بالاکش گویند. (آنندراج). لحاف. (ناظم الاطباء). هرچه در وقت خواب بر رو اندازند از قبیل لحاف و غیره. (فرهنگ نظام). بالافکن. رواندار. مقابل زیرافکن. مقابل زیرانداز || جامهء زبرین. لباسی که بر زبر لباسها پوشند. (از شعوری ج ۱ ص۱۶۹). آنچه بر روی لباس پوشند مثل لباده و پالتو. (فرهنگ نظام). لباس بالایی. لباس رویی. (ناظم الاطباء) : زیرپوش است مرا آتش و بالاپوش آب لاجرم گوی گریبان به حذر بازکنم.خاقانی. پوستین کهنه ای بدش بر دوش شب نهالین و روز بالاپوش.بهایی. جامه ام کرباس بس، کتان نباشد گو مباش ورچه بالاپوش تابستان نباشد گو مباش. نظام قاری. و اگر از قبا و بالاپوش خلعت شفقت شود قاعده آن است که هرکس مشافهه از پادشاه شنیده باشد، عریضه بخدمت وزیر اعظم نوشته... (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص ۳۰).

بالاپیما.

[پَ / پِ] (نف مرکب) انـدازه گیرنـدهء بالا. اندازه گیر بالا و قد آدمی. قدسنج. بالاسنج. که بالا پیماید. که اندازهء قد گیرد (||. اِ مرکب) آلتی برای اندازه گرفتن قد سربازانی که وارد خدمت میشوند. برخی از معاصران کلمهء تواز(۱) را به بالاپیما ترجمه کرده اند. (۱) - Toise.

بالات.

(اِخ) ده کوچکی است از دهستان دلاور بخش دشتیاری شهرستان چاه بهار که در ۳۱ هزارگزی جنوب باختری دشتیاری به چاه بهار واقع است و ۴۵تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بالا تالار پشت.

[پُ] (اِخ) دهی است از دهستان علی آباد بخش مرکزی شهرستان قائم شهر که در ۴ هزار و پانصدگزی جنوب قائم شهر بر کنار شوسه و راه آهن قائم شهر به تهران در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و مرطوب و ۴۰۰ تن سکنه. آب آنجا از رودخانهء تالار تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و غلات و پنبه و ابریشم و شغل مردمش زراعت است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالاتجن.

[تَ جَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش مرکزی شهرستان قائم شهر است. این دهستان در جنوب باختری قائم شهر بین رودخانهء تالار و رودخانهء بابل واقع شده، هوای آن مانند سایر نقاط مازندران معتدل و مرطوب و قراء آن از نهرهای حبیب الله وهتکه که در حدود شیرگاه از رودخانهء تالار منشعب میشوند مشروب میگردد. محصول عمدهء آن دهستان برنج، غلات، پنبه و توتون سیگار و مرکبات و ابریشم و کتان و صیفی و باقلا و لبنیات است. و شغل عمدهء مردان زراعت و در چند آبادی تهیهء چوب و زغال است. صنایع دستی زنان بافتن پارچه های ابریشمی و نخی و کتانی است. روزهای دوشنبهء هر هفته در محلهء فولاد کلای آبادی فومش کنار بازار عمومی دایر است و محصول طبیعی و مصنوعی دهستانهای بالاتجن و گنج افروز و بابل کنار به معرض فروش گذارده میشود و معاملات عمده ای صورت میگیرد. این دهستان از ۲۴ آبادی تشکیل می یابد و جمعیت آن در حدود ۱۱ هزارتن و قرای عمدهء آن عبارتند از: خطیر کلا، قراخیل، فومش کنار، جفت کلای، دیزآباد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). رابینو گوید: بلوکات بارفروش بقرار ذیل است: بلده بالا بلوک، بالاتجن، بندپی. (ترجمهء مازندران و استراباد ص۷۴ و ۱۵۷ و ۱۵۸).

بالاتفاق.

[بِلْ اِتْ تِ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + اتفاق) همه باهم. بطور اتفاق. متفقاً. (ناظم الاطباء). همگروه. دسته جمع.

بالاتن.

[تُ] (اِخ)(۱) نام دریاچهء بزرگی است در مجارستان که ۷۵ هزارگز طول و ۸ هزارگز عرض دارد و بوسیلهء رود سیو(۲) و چند مرداب به دانوب متصل میشود. این دریاچه به آلمانی «پلاتن سی»(۳) خوانده میشود. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۰۶ شود. (۱) - Platten see - (۳) - Sio. (۲) - Balaton.

بالاتنه.

[تَ نَ / نِ] (اِ مرکب) مقابل پائین تنه. قسمت از کمر ببالای اندام آدمی. (از یادداشت مؤلف). نیمهء بالایین بدن آدمی ||. قسمت بالایین جامه که از کمر ببالا را پوشد. (یادداشت مؤلف). آن جزء از جامه که بالاتنه را پوشد در جامه های دراز. مقابل پائین تنه و دامن.

بالاجاده.

[دَ / دِ] (اِخ) از دیه های سدن رستاق مازندران. (از ترجمهء مازندران و استراباد رابینو ص ۱۶۸). و در فرهنگ جغرافیایی آمده است: دهیست از دهستان سدن رستاق بخش کردکوی شهرستان گرگان که در ۷ هزارگزی جنوب خاوری کرد کوی و ۳ هزارگزی جنوب شوسهء کردکوی بگرگان در دامنه واقع شده است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۲۴۳۰ تن سکنه دارد آب آنجا از قنات و رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و غلات و حبوبات و توتون سیگار و شغل مردانش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان شال و کرباس بافی است. زارعین آن در اراضی النگه و کردکوی زراعت میکنند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالاجام.

(اِخ) از بلوکات ولایت جام. (یادداشت مؤلف).

بالاجماع.

[بِلْ اِ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + اجماع) همه باهم. بطور اجماع. (ناظم الاطباء). همگروه. و رجوع به اجماع شود.

بالاجمال.

[بِلْ اِ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + اجمال) بطور اجمال. بطور اختصار. بالجمله. (ناظم الاطباء). مقابل بالتفصیل.

بالاجو.

(اِخ) دهی است از دهستان کنارشهر بخش بردسکن شهرستان کاشمر و در ۶۰ هزارگزی شمال باختری بردسکن و ۲ هزارگزی جنوب شوسهء عمومی بردسکن واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۴۰ تن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و زیره و انگور و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بالاجوب.

(اِخ) دهی است از دهستان دینور بخش صحنهء شهرستان کرمانشاه و در ۲۵ هزارگزی شمال باختری صحنه و ۲ هزارگزی باختر شوسهء کرمانشاه به سنقر در دامنه واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۳۸۰ تن سکنه. آب آنجا از رودخانهء جامیشاب تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر قند و توتون و حبوبات و میوه و شغل مردم آنجا زراعت است. این آبادی در دو محل واقع شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بالاجوب.

(اِخ) دهی است از دهستان سلگی شهرستان نهاوند و در ۱۸ هزارگزی شمال باختری شهر نهاوند و بر کنار رودخانهء سراب گیان در جلگه واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۲۱۱ تن سکنه، آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و حبوبات و لبنیات و شغل مردم آنجا زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بالاجی.

(اِخ) دهی است از دهستان روضه چای بخش حومه شهرستان ارومیّه و در ۱۱ هزارو پانصدگزی شمال باختری ارومیّه در مسیر راه ارابه رو ارومیّه به موانا در دامنه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۵۱ تن سکنه، آب آنجا از روضه چای تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و انگور و حبوبات و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی و راهش مالرو است. تابستان از راه ارابه رو موانا میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالاچاق.

(ص مرکب) حاکم و غالب. (فرهنگ نظام). غالب. زبردست. مقابل زیرچاق که بمعنی مغلوب و محکوم و فرمانبردار باشد. (غیاث اللغات) (آنندراج) : همدمان تو همه چابک و رند و تبچاق همه چون سرو بگلهای چمن بالاچاق. میرنجات (از آنندراج ||). بالا. صاحب بلندی. (آنندراج) (غیاث اللغات). لفظ مذکور مرکب از بالای فارسی بمعنای فوق و چاق ترکی بمعنی قدر و مرتبه است و معنی ترکیبی آن بلندمرتبه است. (فرهنگ نظام).

بالاچاقی.

(حامص مرکب) عمل بالاچاق. - بالاچاقی کردن؛ مکابره و بیشتر در سخن درشتی کردن و برتری خواستن. مجادله. بی ادبی با بزرگتر. نسبت ببزرگتر در گفتار از حد ادب بیرون شدن. سخنان بی ادبانه و جسورانه گفتن کهتر نسبت به مهتر. (یادداشت مؤلف).

بالاحصار.

[حِ] (اِخ) نام قصبه ای مرکز قضا در ولایت آنکارا (انقره) و در ۱۴۰ هزارگزی جنوب غربی آنقره و در ۱۷ هزارگزی جنوب شرقی سفری حصار واقع شده است و قریب ۳۰۰۰ تن نفوس و یک قلعهء کهن دارد و خرابه های شهر قدیم پسینوس در جوار آن دیده میشود. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۰۶).

بالاخان.

(اِخ) از اتراک سلطانی در سمرقند در زمان حملهء چنگیز: چندان مرد از مغول و حشری مجتمع شده بودند که عدد آن بر عدد ریگ بیابان و قطار باران فزون بود بر محیط شهر ایستاده از شهر البارخان و شیخ خان و بالاخان و بعضی خانان دیگر بصحرا رفتند. رجوع به جهانگشای جوینی ج ۱ ص ۹۲ شود.

بالاخان کندی.

[کَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان مغان بخش مرکزی شهرستان اردبیل که در ۵۰ هزارگزی باختر بیله سوار و ۲۰ هزارگزی شوسه بیله سوار به اصلاندوز در جلگه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۱۰۸ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالاخانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) اطاقی در طبقهء دوم عمارت دوطبقه. اطاقی که بر پشت بام سازند. (از آنندراج). اطاقی که فوق اطاق دیگر ساخته شده باشد. (فرهنگ نظام). منظر. عمارت فوقانی. (ناظم الاطباء). خانهء طبقهء دوم. (لغت محلی شوشتر). خانه روی خانه : از هوای قامتش تا پر شده ست سینهء صدچاک بالاخانه است. میرزاعبدالغنی (از آنندراج).

بالاخانه.

[نَ] (اِخ) نام قریه ای به باکو دارای معادن نفت بسیار. (یادداشت مؤلف).

بالاخانه.

[نَ] (اِخ) دهی است از بخش پشت آب شهرستان زابل که در ۸ هزارگزی باختری بنجار و ۳ هزارگزی راه فرعی ادیمی به زابل در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای گرم معتدل و ۱۱۳۳تن سکنه. آب آنجا از رودخانهء هیرمند تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات، لبنیات. شغل مردمش زراعت و گله داری و گلیم و کرباس بافی. راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بالاخانه سر.

[نِ سَ] (اِخ) از دهات حدود بارفروش. رابینو گوید: دهات ذیل در بارفروش یا حدود مجاور آن در مشهدسر یا فرح آباد واقع اند؛ احمد کلا، اندور، ارچی، ارزلو حاجی کلا، اسیرکلا، آره، ازربنده، عزیزکلا، باغشت، بالاخانه سر، بلف کلا. (مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص ۱۱۹).

بالاخوانی.

[خوا / خا] (حامص مرکب)کنایه از آن است که کسی چیزی را زیاده از آنچه هست وانماید. (برهان قاطع). یعنی زیاده از آنچه هست خود را وانمودن. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). خود را زیادتر از آنچه هست وانمودن. (فرهنگ نظام) : یک خود را بصد سازد ظهوری خرج در مجلس کند تا مدعی را زیر، بالاخوانیی دارد. ظهوری (از آنندراج). چو دید از قامت او سرو نرخ خویش را نازل ز بالاخوانی بیجای قمری منفعل باشد. محسن تأثیر (از آنندراج).

بالاخیابان.

(اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش مرکزی شهرستان آمل است. این دهستان در قسمت جنوب و جنوب باختری شهر آمل واقع شده، هوای آن مانند سایر نقاط مازندران معتدل مرطوب و آب قراء آن از نهرهای شلپت، تجرود که از رودخانهء هراز منشعب میگردند

مشروب میشود. محصول عمدهء دهستان برنج و مختصر غلات و لبنیات میباشد. پنج قریهء آن تقریباً در ۸۴ الی ۵۳ هزارگزی آمل در منطقهء کوهستانی و سردسیر واقع شده است و ییلاق برخی از سکنهء دهستان محسوب میگردد. این دهستان از ۳۰ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۵۷۰۰ تن و قراء مهم آن بشرح زیر است: اسکو محله، تسکابن، درازان، درونه سرسفلی، سوته کلا، کلاسمده، مرزان کلا. راه شوسهء آمل به لاریجان تقریباً از خاور دهستان عبور میکند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالاخیابان.

(اِخ) نام محله ایست در شهر مشهد. محلتی که آب سناباد از وسط آن میگذرد، قسمت بالای بست و حرم حضرت رضا ببالا خیابان و قسمت پایین آن به «پائین خیابان» معروف است.

بالاد.

(اِ) اسب جنیبتی را گویند. (هفت قلزم). اسب یدک. (فرهنگ ضیاء). جنیبت باشد. (فرهنگ اسدی). اسب یدکی. (فرهنگ شعوری ج ص۱۵۶). بالاـ بالای. بالاده. بالاذ. پالاد. پالاده. پالای : من رهی پیر و سست پای شدم نتوان راه کرد بی بالاد. فرالاوی (از فرهنگ اسدی). و رجوع به بالاده و بالاذ شود ||. اسب پالانی بارکش. (ناظم الاطباء ||). اسب ناورد. (شرفنامهء منیری).

بالاد.

(اِخ) نام شهری از خراسان. (شرفنامهء منیری).

بالاد.

(اِخ) دهی است از دهستان باهوکلات بخش دشتیاری شهرستان چاه بهار که در ۳۲ هزارگزی جنوب دشتیاری و ۷ هزارگزی باختر راه مال رو دشتیاری به بریس در جلگه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۲۰۰ تن سکنه، آب آن از باران و چاه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بالا دادن.

[دَ] (مص مرکب) راندن چیزی بسوی بالا. فرستادن چیزی بسوی بالا. صعود دادن. متصاعد ساختن : به رای پاک هنر را همی دهد یاری برسم خوب خرد را همی دهد بالا. امیر معزی (از آنندراج). سدره در پستی است از بالای او واعظش بی وجه بالا می دهد. ظهوری (از آنندراج). برگرفتی آب از خاک سیه خورشیدوار راوقش کردی و بالا دادی احسنت ای ملک. خاقانی. بزرگوارا من بنده چون به قوت طبع دهم به مدح تو بالا اساس آیین را. ظهیر فاریابی (از آنندراج ||). نمودن. بجلوه درآوردن : گشتم از بالای رضوان منفعل با قدش گو سرو را بالاـ مده. ظهوری (از آنندراج ||). زیاده از حد نمودن. بیش از حقیقت جلوه دادن. در امری مبالغه کردن. بکاری شاخ و برگ دادن: مرد که برایستاد، نیافت در خود فروگذاشتی، چه چاکران بیستگانی خوار را عادت آن است که چنین کارها را بالا دهند و از عاقبت نیندیشند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۵۷ ||). تعریف کردن. (آنندراج). - آتش فتنه را بالا دادن؛ مجازاً دامن زدن. فتنه را تیز کردن : کنیزک خواست که آتش فتنه را بالا دهد. (سندبادنامه ص۷۷).

بالادار.

(نف مرکب) دارای بالا. بلند. متعالی. باعلو ||. کشیده قامت. بلندبالا. بلندقامت : سرو بالادار در پهلوی مورد چون درازی در کنار کوتهی.منوچهری ||. حافظ و نگهبان بالا. محافظ و نگهدارندهء جهت بالا.

بالا دربند.

[دَ بَ] (اِخ) از قرای کرمانشاهان، میان دربند و زیردربند و بالادربند مجموعاً از شمال به کردستان و از مغرب به قصر شیرین و زهاب و از مشرق به سنقر و از جنوب به کرمانشاهان محدود میشوند. (از جغرافیای تاریخی غرب ایران ص۷۳ و ۷۴).

بالادزا.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان کلیجان رستاق بخش مرکزی شهرستان ساری و در ۶ هزارگزی جنوب خاوری ساری بر کنار راه مالرو عمومی ساری به دودانگه در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۶۰۰ تن سکنه، آب آن از رود تجن تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و غلات و پنبه و توتون و مرکبات و شغل مردمش زراعت و راهش فرعی است. در اراضی این آبادی گنبدی تاریخی وجود دارد و به گنبد شاطر معروف است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالادست.

[دَ] (ص مرکب) مقابل پایین دست. مقابل زیردست. مقابل فرودست ||. برتر. (آنندراج). حریف غالب. (غیاث اللغات) (برهان). قوی. (آنندراج) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء). شخص متبوع و بزرگتر در کاری. (فرهنگ نظام) : عشق بالادست بر خاک از وجود ما نشست از گهر گرد یتیمی بر رخ دریا نشست. صائب ||. هر چیز نفیس و بهتر و کامل. (غیاث اللغات). هر چیزی که نفاست تمام دارد. (برهان قاطع). نیکو. بهتر. (آنندراج) (فرهنگ نظام). گرانمایه. (ناظم الاطباء). - متاع بالادست؛ جنس گرانبها و نفیس. (آنندراج) : به عالمی ندهم جلوه ای ز نخل قدش گران فروشم و دارم متاع بالادست. روزبهان (از آنندراج ||). بلندتر. بالاتر. (ناظم الاطباء (||). اِ مرکب) صدر مجلس. (غیاث اللغات) (برهان). جای بالاتر در مجلس. (فرهنگ نظام) (هفت قلزم). صدر مجلس و مقدم بر دیگری. (از لغت محلی شوشتر). مقدم مجلس. (ناظم الاطباء). مقابل پایین دست. (آنندراج). مقابل زیردست : علماء و ائمهء دین را حرمت دار و بالادست مردمان نشان. (مجالس سعدی ص۱۹). لطف بالادست شاهش خوش نواخت صدر مجلس صاحب خود را شناخت. ظهوری (از آنندراج ||). طرف بالا- جانب علیا. فوق. بسوی بالا- (ناظم الاطباء): حسن آباد بالادست حسین آباد است، جانب علیای آن قرار دارد.

بالادسته.

[دَ تَ / تِ] (اِ مرکب) دستهء علیا. فرقه و گروه و طایفهء علیا. مقابل پایین دسته.

بالادسته.

[دَ تِ] (اِخ) نام یکی از قراء هفتگانهء رکن کلا از دهستان تالارپی بخش مرکزی شهرستان قائم شهر است. (از فرهنگ جغرافیایی

ایران ج ۳).

بالادستی.

[دَ] (حامص مرکب) عمل بالادست. برتری. غلبه. چیرگی (||. ص نسبی) که بجانب علیاست. که سوی علیا قرار دارد. مقابل پایین دستی. که فوق جای دارد.

بالادستی.

[دَ] (اِ مرکب) تکالیف نهفته و پنهان. (ناظم الاطباء). ظاهراً تداول عامه است، چه جای دیگر دیده نشد.

بالادوی.

[دَ] (حامص مرکب) دویدن بسوی بالا ـ شتافتن سوی علیا. صاعد شدن ||. مجازاً چستی. چالاکی. تیزروی. (آنندراج). سرعت. شتاب. (ناظم الاطباء) : چون شود از گرمی بالادوی غرق عرق پای در گل ماند از همراهیش پیک خیال. محتشم (از شعوری).

بالاده.

[دَ / دِ] (اِ) اسب جنیبت را گویند که اسب کوتل باشد. (برهان قاطع) (آنندراج). بالاذ. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). کوتل. (ناظم الاطباء). و رجوع به بالاد و بالاذ شود.

بالاده.

[دِهْ] (اِ مرکب) دهی که در بالاست نسبت بده دیگر. مقابل پائین ده.

بالاده.

[دِهْ] (اِخ) دهی است از دهستان نرم آب بخش دودانگه شهرستان ساری که در ۱۸ هزارگزی جنوب کیاسر و ۱۲ هزارگزی شمال باختری فولاد محله واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن لبنیات و غلات و محصولات دیگر دامی و شغل مردمش زراعت و گله داری است. صنایع دستی زنان شال و گلیم بافی و راهش مالرو است. در سال چهار ماه خرداد و تابستان را دراین محل ساکن اند و هشت ماه دیگر را با اجاره نمودن مراتع از دهستانهای میان دورود و قره طقان بین ساری و بهشهر و کنار دریا گله های خود را نگاهداری و در اوایل خرداد به ییلاق کوچ مینمایند. مراتع مهمی در منطقهء ییلاقی دارند. مختصر غلاتی نیز زراعت مینمایند. در زمستان برای حفاظت اماکن در حدود بیست خانوار سکنه دارد. آثار قلعه خرابهء بسیار قدیمی در کوه شمال آبادی معروف به «شاه دژ» وجود دارد. بین بالاده و «تیله بن» زیارتگاهی بنام میرزا فضل وجود دارد. معدن ذغال سنگ آنجا مورد استفاده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). و رجوع به ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۸ شود.

بالاده.

[دِهْ] (اِخ) دهی است جزء دهستان اسالم بخش مرکزی شهرستان طوالش که در ۱۰ هزارگزی جنوب هشت پر در جلگه واقع است. ناحیه ایست معتدل و مرطوب و دارای ۶۰۷ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء ناوچشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و پشم و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و جوراب بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بالاده.

[دِهْ] (اِخ) دو فرسخ میانهء شمال و مغرب شمال اسفایقان است. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان جره بخش مرکزی شهرستان کازرون که در ۵۴ هزارگزی جنوب خاور کازرون و برکنار راه فرعی کازرون به فراشبند در جلگه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۵۰۱ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء جره و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و خرما و کنجد و ماش و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷). و رجوع به جغرافی غرب ایران ص۱۱۲ شود.

بالاده.

[دِهْ] (اِخ) دهی است از دهستان بیرم بخش گاوبندی شهرستان لار که در ۹۹ هزارگزی شمال خاور گاوبندی برکنار راه فرعی بیرم به اشکنان در جلگه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۳۱۴ تن سکنه آب آن از چاه و باران تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بالاده.

[دِهْ] (اِخ) از دهات لار. رجوع به دبان شود. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بالادهستان.

[دِ هِ] (اِخ) یکی از دهستانهای چهارگانهء شهرستان نهاوند و خلاصه مشخصات آن بشرح زیر است: حدود از طرف شمال بکوه سفید و شهر نهاوند، از جنوب بکوه گرو، از خاور به بخش اشترینان شهرستان بروجرد، از باختر به پائین دهستان نهاوند. خاور و جنوب دهستان کوهستانی و مرکز آن دشت است. رودخانهء مهم گاماسیاب در این دهستان از درهء شمالی کوگرو سرچشمه گرفته پس از مشروب نمودن قراء مجاور رودخانه وارد دهستان پائین میگردد. در اراضی قلعه قباد بوسیلهء نهر بزرگ شعبانی آب رودخانهء مذکور گرفته شده بمصرف آبیاری قراء شعبانی، زمان آباد، کوهانی و باغات بسیار شهر نهاوند میرسد. راه شوسهء نهاوند به ملایر و بروجرد همه جا در شمال نهر و رودخانهء مذکور احداث شده است. به قراء واقع در شمال رودخانهء گاماسیاب در تابستان اتومبیل نیز میتوان برد ولی راه قراء جنوب رودخانه مالرو میباشد. این دهستان از ۶۷ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۲۰ هزار نفر است. مرکز دهستان آبادی شعبانی و قراء مهم آن بشرح زیر است: کوهانی، میلاب، دشت، برجک، بابارستم، قلعه قباد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بالاذ.

(اِ) بالاده. کتل. پالاده. پالاد. پالا. پالای. بالاد. اسب جنیبت. اسب جنیبت باشد که پیشاپیش پادشاهان کشند. و رجوع به بالا و بالاد شود ||. اسب پالانی بارکش. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء).

بالاذرعان.

[ ] (اِ مرکب) به ترکی مساق انجدان است. (فهرست مخزن الادویه).

بالار.

(اِ) شاه تیر را گویند و آن چوب بزرگ است که هر دو سر آن بر بالای دیوار عمارت باشد و سر چوبهای دیگر را بر بالای آن گذارند. (برهان قاطع). آن دار باشد که بدو خانه ها پوشند. فرسب باشد. (فرهنگ اسدی). تیر سقف که فرسب و فلوزه هم گویند. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۶۱). شه تیر. (فرهنگ جهانگیری). شاه تیر بزرگ و آنرا باکر و بالال نیز گفته اند. (از آنندراج) (انجمن آرای ناصری). فرسب که بدان بام خانه پوشند. (شرفنامهء منیری). حمال. فرسبی است یعنی چوبی است که بام خانه را بدو پوشند و بعضی آنرا فلوزه گویند. (فرهنگ اوبهی). شاه تیر و حمال عمارت. (ناظم الاطباء) : به چشمت اندر بالار ننگری تو بروز به شب بچشم کسان اندرون ببینی کاه. رودکی (از فرهنگ اسدی). نتوانم این دلیری من کردن زیرا که خم بگیرد بالارم. ابوالعباس (از اسدی). نهاد از کمین سرکه سالار بود عمودش ز پولاد بالار بود.اسدی. ...کون تو ندارم خیز و بالا راست کن ...کون خویش خواهی چنگ در بالار زن. سوزنی. عارضهٔ؛ چوب بالای در که در بر آن گردد و کرانه و پشتیبان در و بالار. (منتهی الارب||). بعضی چوبهایی را گفته اند که بر بالای شاه تیر گذارند و تخته و پوشش دیگر را بر بالای آن بگسترانند. (برهان قاطع). آنچه از مردم سمرقند شنیده شد چوبی باشد که در پوشش عمارت آن را بر بالای شاه تیر بچینند و بر زبر آن تخته بگسترانند. (فرهنگ جهانگیری ||). تیرهای سقف عمارت اعم از شه تیر و غیر آن. ممکن است لفظ مذکور مخفف بالاگر (فوق گر، سقف ساز) باشد! (فرهنگ نظام ||). بعضی ستون گفته اند. (برهان قاطع). ستون. (شرفنامهء منیری ||). شخصی را گویند که اسیر محبت مادر و موقوف به رضای مادر باشد. (برهان قاطع) (آنندراج). فرزندی که مطیع مادر خود بود. (ناظم الاطباء).

بالارات.

(اِخ)(۱) نام محلی است در ایالت ویکتوریا از محال استرالیا که معادن طلای آن معروف است و بیش از ۳۰۰۰۰ تن سکنه دارد که اکثر کارگران معدن هستند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۶). (۱) - Ballarat.

بالارستاق.

[رُ] (اِخ) از دهات هزارجریب مازندران. و رجوع به ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۸۵ و ۱۶۵ شود.

بالارستم.

[رُ تَ] (اِخ) دهی است از دهستان تالارپی بخش مرکزی شهرستان قائم شهر که در ۷ هزارو پانصدگزی شمال باختر شاهی به بابل در دشت واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۱۰ تن سکنه، آب آن از رودخانهء تالار و فاضلاب چشمه جنید و چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و کنف و کنجد و پنبه و نیشکر و جو و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. آبادی استرآبای محله جزء بالارستم محسوب شده و وصل به بالارستم است. پل بزرگی در این محل وجود دارد که بنایی قدیم است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). این ده به رستم حاجی علی نیز معروف است. و رجوع به ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۵۷ شود.

بالارشگی.

[رَ] (حامص مرکب) نمو. روییدگی. بالیدگی. (ناظم الاطباء). این ترکیب جای دیگر دیده نشد و تواند بود که مصحف بالارستگی باشد.

بالا رفتن.

[رَ تَ] (مص مرکب) برآمدن. صعود کردن. برشدن. عروج. بررفتن. مقابل پایین رفتن. صاعد شدن. بعلو گراییدن. - بالا رفتن سال؛ آخر شدن سال. (از آنندراج). - بالا رفتن عمر؛ سالخوردگی. پیری. بر سنین عمر فزوده شدن. رو بسالمندی رفتن. پیر شدن. به پیری رسیدن : نیست بر بام عدم راهی نفسها را ببین زینه ها باشد کز آنجا عمر بالا میرود. میرزا طاهر وحید (از آنندراج). - بالا رفتن گرما؛ افزودن درجهء حرارت. زیاده شدن گرمی هوا ||. ارتقاء. ترقی کردن. - بالا رفتن بهای چیزی؛ ترقی کردن قیمت آن. افزون شدن قیمت آن. غالی شدن. گران شدن. زیاده شدن قیمت ||. مجازاً بلندپروازی کردن. (آنندراج) : ای سرو با قد او بگذار سرکشی را بسیار پیش قدش بالا نمی توان رفت. بدیعی سمرقندی (از آنندراج). - بالا رفتن دماغ؛ کنایه از نخوت و غرور به هم رساندن. (آنندراج). تکبر. غرور. (فرهنگ نظام) : بالا نمی رود ز ترقی دماغ ما چون آفتاب دود ندارد چراغ ما. میرزااسماعیل (از آنندراج). - بالا رفتن کار؛ پیش رفتن کار. (آنندراج) : کار محنت گر درین ره این چنین بالا رود رهنوردان را ز زانو خار می باید کشید. ابوطالب کلیم (از آنندراج). مشو مقید همراه اگرچه توفیقی است که از جریده روی کار مهر بالا رفت. صائب (از آنندراج).

بالارو.

[رَ / رُو] (نف مرکب) بالارونده. که بالا رود. صاعد. بررونده. به علو گراینده. مرتقی. و رجوع به بالا رفتن شود (||. اِ مرکب) این کلمه بجای «آسانسور»(۱) پذیرفته شده است. دستگاهی که درون آن جای گیرند و به طبقات ساختمان برروند و فرود آیند. (لغت مصوبهء فرهنگستان). برشو. (۱) - Ascenseur.

بالاروچ.

(اِخ) دهی است از دهستان الموت بخش معلم کلایهء شهرستان قزوین که در ۲۰ هزارگزی جنوب خاور مرکز بخش و ۶۲ هزارگزی راه عمومی در کوهستان واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۳۸۸ تن سکنه، آب آن از چشمه سار تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات، بنشن، گردو میوه و شغل مردمش زراعت و گلیم و جاجیم و کرباس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بالارود.

(اِخ) نام یکی از ایستگاههای راه آهن تهران به اهواز. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بالارود.

(اِخ) دهی است از دهستان قیلاب بخش اندیمشک شهرستان دزفول که در ۳۸ هزارگزی شمال خاوری اندیمشک و ۶۳۷ هزارگزی تهران نزدیک ایستگاه راه آهن (بهمین نام) واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و گرمسیر و دارای ۴۰۰ تن سکنه، آب آنجا بوسیلهء

موتور راه آهن تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و کارگری و صنایع دستی زنان قالی بافی است. ساکنین آن از طایفهء لر هستند. این آبادی معروف به گرماسیر نیز می باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بالارود پشت.

[پُ] (اِخ) دهی است جزء دهستان رودبنهء بخش مرکزی شهرستان لاهیجان که در ۱۲ هزارگزی شمال خاور رودبنه در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۱۱۲۵ تن سکنه، آب آن از چشمه و سفیدرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و ابریشم و کنف و غلات و صید مرغابی و شغل مردمش زراعت و پارچه و حصیربافی و راهش مالرو است. بنای تاریخی بقعه ای بنام امیرجلال اشرف در آنجا هست. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بالاز.

(اِ) اسب باری و اسب بارگیر. (ناظم الاطباء). و نیز رجوع به بالا و بالاد و بالاذ شود.

بالا زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) برداشتن. برگرفتن. بالاـ گرفتن ||. ورمالیدن، چنانکه آستین یا دامن و غیره را. برزدن. - بالا زدن آب؛ ارتفاع گرفتن آب. برآمدن آب چنانکه در رودخانه و چاه و غیر آن. مَدّ آب. بالا آمدن آب ||. فوران کردن و جستن آب و امثال آن: فواره بالا زد؛ ببالا جهید. نفت بالا زد؛ ببالا برشد. - بالا زدن پرده؛ پرده را بکنار زدن. برچیدن پرده. برداشتن دامن پرده ||. - بکنایه رازی را افشا کردن. سخن و یا کار نهانی را بروز دادن. سرپوش از چیزی برداشتن. - بالا زدن دامن خیمه؛ بالا گرفتن آن. برچیدن دامن خیمه. فراهم گرفتن دامن خیمه. - بالا زدن قیمت؛ ترقی کردن بها. افزایش یافتن بها. - بالا زدن موی سر؛ خلاف جهت طبیعی که رسته است قرار دادن. از پیش و یا پس سر بسوی بالا بردن موی. مقابل فروهشتن. مالیدن و بر فراز سر قرار دادن موی از سوی رخساره یا از جوانب. - بالاـ زدن نقاب؛ برافکندن نقاب از چهره. برگرفتن نقاب از رخسار. بربردن نقاب چنانکه رخساره نمایان شود ||. دعوی و مدعا را بیش از پیش کردن. (یادداشت مؤلف).

بالاس.

(اِ) ابریشم نرم و صاف. (ناظم الاطباء). اما او در این قول متفرد است. آیا کلمه از «با» و «لاس» مرکب نیست؟ چه لاس ابریشم فرومایه و پاک ناکرده است ||؟ قسمی از پارچهء صاف و کهنه. (ناظم الاطباء). پارچهء کلفت پشمین که در زیر پالان اسب باری و یا شتر باری نهند. (ناظم الاطباء ||). پلاس که در راهرو اطاق گسترند. (ناظم الاطباء).

بالاس.

(اِخ) الکساندر. از امرای دولت سلوکی که مدتها با دمتریوس سلوکی منازعه و اختلاف داشت. رجوع به ایران باستان پیرنیا ج۳ ص۲۲۲۹ شود.

بالاسر.

[سَ] (اِ مرکب، ق مرکب) برتر یا دورتر از آن جانب که سر قرار دارد (در قبر). مقابل پائین پا: او را بالاسر فلان دفن کردم (||. در حالت اضافی) روی سر. فراز سر ||. بر بالین.

بالاسرست.

[سِ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان گنج افروز بخش مرکزی شهرستان بابل که در ده هزار و پانصدگزی جنوب بابل در دشت واقع است ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۳۰۰ تن سکنه دارد. آب آنجا از رودخانهء بابل تأمین میشود، محصول عمدهء آن برنج و صیفی و غلات و پنبه و حبوبات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. گنبدی از آثار قدیم دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بالاسری.

[سَ] (ص نسبی) منسوب به بالاسر.

بالاسری.

[سَ] (اِخ) اصطلاح خاص شیعی در برابر شیخی. شیعهء غیرشیخی. مقابل پشت سری و علت آن اینست که شیخیه نماز جماعت را در پائین پای حرم حسینی (امام حسین علیه السلام) میخوانند بخلاف منکرین خود یعنی فقهای آن بقعهء مبارکه در بالای سر نماز میخوانند و به بالاسری مشهورند. (از روضات الجنات چ تهران ص۲۶). شیخیه بچهار رکن از اصول دین معتقدند از این قرار: توحید، نبوت، امامت، اعتقاد به شیعهء کامل (رکن رابع). در صورتی که متشرعه یا بالاسری ها به پنج اصل معتقدند از اینقرار: توحید، عدل، نبوت، امامت، معاد. (از روضات الجنات). این اعتقاد مذهبی خصوصاً در کرمان در سالهای اواخر حکومت قاجاریه مورث کشمکش ها و اختلافات شدید بوده است. در این باب رجوع کنید بتاریخ وزیری چ باستانی پاریزی صص ۴۴۰ - ۴۴۶ و همچنین رجوع به احمد احسایی شود ||. نامی که در کرمان به آن دسته که غیرشیخی هستند داده میشود. مقابل شیخیه. نامی غیرشیخیه را در کرمان.

بالاسنج.

[سَ] (نف مرکب) که اندازهء بالا گیرد. سنجندهء قامت. اندازه گیرندهء قد (||. اِ مرکب) قدسنج(۱). قامت سنج. آلت و وسیله ای که بدان اندازهء قامت اشخاص را به دست آرند و معمو عبارت است از عمودی مدرج بدرجاتی که میزان ارتفاع را نشان میدهد و برپایه ای مسطح نهاده شده و آن کس را که خواهند ارتفاع قامتش را اندازه گیرند بر آن سطح قرار دهند و تخته ای را که بر میلهء عمود نصب و متحرک است تا به انتهای میله بالا برند و پس از قرار گرفتن شخص مورد آزمایش فرود آرند بدان حد که درست بر فرق سر او مماس شود و درجهء محاذی آن ارتفاع قامت وی را بنماید. رجوع به روان شناسی پرورشی دکتر سیاسی فصل اندازه گیری قد شود. (۱) - Toise.

بالا سنگ.

[سَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان کلیبر بخش کلیبر شهرستان اهر که در ۵ هزارگزی شمال کلیبر و ۵ هزارگزی شوسهء اهر به کلیبر واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۵۸ تن سکنه، آب آنجا از دو رشته چشمه تأمین میشود. محصول

عمـدهء آن غلات و گردو و توت و شـغل مردمش زراعت و گله داری و صـنایع دستی مردم گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالا سنگ ریزه.

[سَ زِ] (اِخ) دهی است از دهستان اسفیورد شورآب بخش مرکزی شهرستان ساری که در ۴ هزارگزی جنوب باختری ساری بر کنار راه فرعی سـاری به سـرخ کلاـ در دامنه واقع است. نـاحیه ایست دارای آب و هـوای معتـدل مرطوب و ۱۹۰ تن سـکنه، آب آنجا از رودخانهء تجن تأمین میشود. محصول عمـدهء آن برنـج و پنبه و غلات و کنف و کنجد و صـیفی و شـغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالاسور.

(اِخ)(۱) نام قصـبه ای از ایالت کلکتهء هندوسـتان که قریب ۱۹ هزار سـکنه دارد و مرکز صـنایع کشتی سازی است. این شهر تا سال ۱۸۰۳ م. در تصرف پرتقالی ها بود. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۶ شود. (۱) - Balasore.

بالا شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) صـعود گرفتن. برشـدن. قرار گرفتن در فوق. بر بالاـ شـدن: اسـکندر مردی بود که آتش وار سـلطانی وی نیرو گرفت و بر بالا شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۰).

بالاشورگل.

[گُ] (اِخ) دهی اسـت از دهسـتان خروسـلو بخش گرمی شهرسـتان اردبیـل کـه در ۴۲ هزارگزی بـاختر گرمی و ۳۰ هزارگزی راه شوسهء گرمی به اردبیل واقع است. ناحیه ایست کوهسـتانی و گرمسیر و دارای ۳۷ تن سـکنه، آب آن از چشمه و رودخانهء درآورد تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شـغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالاشهر.

[شَ] (اِخ) قریه ای است یـک فرسـنگی مغرب شـهر خفر. (از فارسـنامهء ناصـری). دهی است از دهسـتان خفر بخش خفر شهرسـتان جهرم کـه در ۶ هزارگزی جنوب بـاختری بـاب انـار و یکهزارگزی جنوب شوسهء شـیراز به جهرم در جلگه واقع است. ناحیه ایسـت گرمسیر و دارای ۳۵۴ تن سـکنه، آب آن از رودخانهء قره آغاج تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و مرکبات و بادام و انـار و شـغل مردمش زراعت و باغـداری و راهش فرعی است. بنـای مقبرهء جامـاسب حکیم در اینجاست(؟). (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بالاشهر.

[شَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان رودان بخش میناب شهرستان بندرعباس که در ۵۰ هزارگزی شمال میناب و ۲ هزارگزی راه

فرعی میناب به کهنوج واقع است و ۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸). چهارفرسخ بیشتر میانهء شمال و مغرب میناب است. (از فارسنامهء ناصری).

بالاصالهٔ.

[بِلْ اَ لَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + اصالهٔ) شخصاً. بخودی خود. (ناظم الاطباء). اصالهً و رجوع به اصاله و اصل شود.

بالاضطرار.

[بِلْ اِ طِ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + اضطرار) ناچار. بناچاری. بطور بیچارگی. بطور حاجتمندی. بطور احتیاج. مضطرانه. (ناظم الاطباء). بناچار. و رجوع به اضطرار شود.

بالاطلب.

[طَ لَ] (نف مرکب) بلندی خواه. بالاجوی. که بالا جوید. ترقی خواه. برتری جوی. بالاطلبنده : بالاطلبان که اوج جویند بالای فلک جز این نگویند.نظامی.

بالا عباس آباد.

[عَبْ با] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان کاشان که در ۱۷ هزارگزی باختر کاشان بر کنار راه فرعی کاشان به جوشقان واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۲۳۰ تن سکنه و آب آنجا از قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و پنبه و انار و انجیر و میوه و شغل مردمش زراعت و قالی بافی است. مزرعهء کنکون جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالاعین.

[عَ] (اِخ) نام محلی در حدود آمل و ساری، رابینو این کلمه را تحت عنوان «نقاطی که شناخته نشده و جز در مآخذ تاریخی مذکور نگردیده» آورده است، در ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو این کلمه بغلط بصورت بالایین ضبط شده. و رجوع به مازندران و استرآباد رابینو متن انگلیسی ص۱۲۹ و ترجمهء وحید مازندرانی ص ۱۷۳ شود.

بالاغ.

(اِخ) نام محلی که در ۱۰۵۰۰۰ گزی ساوجبلاغ، میان زرکاپاد و ساعتلو واقع است.

بالاغات.

(اِخ)(۱) نام ناحیه ایست در هندوستان در شمال فلات دکن. سرزمینی است حاصلخیز و دارای جنگلهای پهناور و معادن الماس و مس. پس از انقراض سلاطین تیموری هند، این ناحیه توسط حیدرشاه تصرف شد و سپس به نظام حیدرآباد رسید و اکنون جزء حکومت مدرس اداره میشود. رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Balaghat.

بالاغوتی.

(از ترکی، اِ مرکب) (مصحف بولاغ اوتی یا بلاغ اودی ترکی) بمعنی گیاه آب. گیاه چشمه. آب تره. اوتره(۱). و نیز رجوع به بالاقوتی شود. .(گل گلاب) (۱) - Nastustium.

بالافتن.

[تَ] (مص) پالودن. صاف کردن. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۱) (ناظم الاطباء). جای دیگر دیده نشد.

بالا فکندن.

[فَ / فِ کَ دَ] (مص مرکب)مخفف بالا افکندن. بالا انداختن. ببالا پرتاب کردن. و رجوع به بالا و نیز به افکندن شود.

بالاق.

(اِخ) (... غارتگر) و او پادشاه بود در زمانی که اسرائیلیان رو بزمین موعود میرفتند و چون خبر ایشان بگوش وی رسید، بسیار ترسان گردید مبادا او را نیز مثل سیحون و عوج کنند لهذا با مدیان هم عهد شد که با ایشان جنگ کند و بلعام را طلبیده که آمده آنها را لعن کند. (از قاموس کتاب مقدس).

بالاقتضاء .

[بِلْ اِ تِ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + اقتضاء) بطور لزوم ||. بطور اقتضاء. (ناظم الاطباء).

بالاقلعه.

[قَ عَ / عِ] (اِخ) دهی است از دهستان ایرندگان بخش خاش شهرستان زاهدان که در ۷۲ هزارگزی جنوب خاش و ۱۹ هزارگزی خاور شوسهء زاهدان به ایرانشهر واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و گرمسیر و دارای ۷۰ تن سکنه است. آب آنجا از چشمه و قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و برنج و شغل مردمش زارعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بالاقلعه.

[قَ عَ / عِ] (اِخ) دهی است از بخش جالق شهرستان سراوان که در ۲۴ هزارگزی جنوب جالق برکنار راه فرعی سراوان به جالق واقع است و ۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بالاقلعهء بالا.

[قَ عَ یِ] (اِخ) دهی است از بخش جالق که بر کنار راه فرعی جالق به سراوان واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و گرمسیر و دارای ۱۳۰ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و شغل اهالی زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بالاقوتی.

(از ترکی، اِ مرکب) (مصحف بولاغ اتی، اوتی، اودی ترکی) بمعنی گیاه چشمه. گیاه آب. اوتره. آب تره. و نیز رجوع به بالاغوتی شود.

بالاکاوان.

(اِخ) از دهات بالا بخش بارفروش. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۵۸).

بالاکر.

(اِخ)(۱) نام یکی از سرداران اسکندر که هنگام فتح فینیقیه، شهر می لت (ملطیه) را تصرف کرد و بر ایدارنس سردار داریوش پیروز شد. (از ایران باستان پیرنیا ج۲ ص۱۳۴۶) و رجوع به بالاکروس شود. (۱) - Balacre.

بالا کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) بر بردن. فراز بردن. به بالاـ آوردن، چنانکه آب را از چاه و خاک و گل را از زمین به پشت بام و غیر آن. نمو کردن. رشد کردن. بالا گرفتن. افراخته شدن. قد کشیدن. گوالیدن. بالیدن خواه در انسان باشد یا نبات : بدرگاه چون گشت لشکر فزون فرستاد بر هر سویی رهنمون که تا هر کسی را که دارد پسر نماند که بالا کند بی هنر.فردوسی. جز بدی نارد درخت جهل چیزی برگ و بار برکنش زود از دلت زان پیش کو بالا کند. ناصرخسرو. همچنانکه درختی که بر زمین نرم روید و غذا تمام یابد بالا بتواند کرد و اگر در میان سنگ روید و غذا تمام نیابد بالا نتواند کرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). سروبن گرچه رست و بالا کرد سر او را سپهر والا کرد.سنائی. در حریم سترش و بستان سرای عصمتش جز بشرط راستی یک سروبن بالا نکرد. ؟ (از کتاب سمط العلی). ترعرع؛ بالا کردن کودک. (منتهی الارب). - بالا کردن روی؛ سر برآوردن. ببالا نگریستن. بسوی چیزی یا کسی که برتر ازو قرار دارد نگریستن : روی بالاـ کرد و گفت ای عندلیب از بیان حال خودمان ده نصیب.مولوی. - بالا کردن قیمت؛ افزودن قیمت. افزودن ساختن بها. قیمت را زیاده قبول کردن. پذیرفتن کالایی با قیمت بیشتر از مشتری قبلی. روی دست یکدیگر رفتن. مزایده کردن. روی دست هم پاشدن. - بالاـ کردن گفتار؛ بالا گرفتن آن چنانکه بهمه جا رسد : قدر تو بیشی کند کردار تو پیشی کند بخت تو خویشی کند گفتار تو بالا کند. منوچهری.

بالاکروس.

(اِخ) (پسر نیکانور)(۱) از سرداران اسکندر هنگام حملهء به ایران. این شخص در زمان حملهء اسکندر حاکم پی سیدیه بود و مردم شهر او را بقتل رساندند. رجوع به ایران باستان پیرنیا ج۳ ص۱۹۸۳ شود. (۱) - Balacrus.

بالا کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب) بالاـ کردن. ببالاـ آوردن. برآوردن، چنانکه آب را از چاه. مقابل پایین فرستادن. از پستی به بلندی برآوردن چیزی. برکشیدن. - بالا کشیدن چراغ؛ فتیلهء آنرا بالا آوردن. برکردن فتیله را از مخزن بسوی شعله تا بیشتر سوزد و افروزد و روشن شود. - بالاـ کشیدن دماغ؛ آب بینی را بالا کشیدن. با نفس آب بینی فرودآینده را بسوی بالا بردن. - بالا کشیدن شعله؛

فروزانتر شدن آن : مرد را پامال خواری میکند طغیان حرص شمع کوته میشود چون شعله بالا میکشد. آقازمان واضح (از آنندراج). ||کبر و عجب و امثال آن نشان دادن. (یادداشت مؤلف ||). قد کشیدن. (آنندراج). بالا کردن. بالیدن. نمو کردن. گوالیدن خواه در آدمی یا نبات و درختان : در دل من درد را نشو و نمای دیگر است زنگ بر آئینه ام چون سرو بالا میکشد. صائب (از آنندراج). می کند در سایه افکندن کنون استادگی سروبالایی که از آغوش من بالا کشید. صائب (از آنندراج ||). بالا کشیدنِ مالی؛ بکنایه حیف و میل کردن و خوردن آن. پول و ثروتی را تصاحب کردن و بصاحب آن بازنگرداندن. قرض و امثال آن را نپرداختن. متصرف و مالک شدن مالی که بدو سپرده باشند. به حیله متصرف شدن مال دیگری را. بردن صاحب جمعی مقداری از مال را برای خود به باطل. انکار کردن طلب و قرض کسی را. از مال امانی مبلغی را غاصبانه تملک کردن.

بالا کلا.

[کَ] (اِخ) از دهات چهاردانگهء هزارجریب ساری. و رجوع به ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۶۳ و ۱۶۶ و رجوع به بالا کولا شود.

بالا کلهودشت.

[کَ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان بیشه بخش مرکزی شهرستان بابل که در ۸ هزارگزی جنوب خاوری بابل و ۲ هزارگزی باختر شوسهء بابل به شاهی در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و مرطوب و ۸۵ تن سکنه است. آب آنجا از رود تالار تأمین میشود. محصول عمدهء آن پنبه و کنف و صیفی و نیشکر و مختصری برنج و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالا کولا.

(اِخ) دهی است از دهستان گلیجان رستاق بخش مرکزی شهرستان ساری که در ۱۶ هزارگزی جنوب خاوری ساری بر ساحل خاوری رودخانهء تجن واقع است. ناحیه ایست کوهستانی جنگلی با آب و هوای معتدل و مرطوب و ۲۳۰ تن سکنه. آب آنجا از رودخانهء تجن و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و غلات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالا کوه.

(اِخ) دهی است از دهستان طارم علیا بخش سیردان شهرستان زنجان که در ۱۱۴ هزارگزی شمال باختر سیردان و ۲۱ هزارگزی راه مالرو عمومی واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۳۰۶ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گلیم و جاجیم بافی و راهش مالرو و صعب العبور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بالا کوه.

(اِخ) نام جلگه ایست که شهر فسا در آن افتاده است. (فارسنامهء ناصری).

بالا کوه.

(اِخ) دهی است از بخش دهدز شهرستان اهواز که در ۳۰ هزارگزی جنوب باختری دهدز برکنار راه مالرو جرخاله به قلعه تل واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۶۰ تن سکنهء لری و بختیاری. آب آنجا از چشمه و قنات تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و صیفی و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان گیوه چینی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بالاکوه.

(اِخ) دهی است از دهستان میان آب بخش مرکزی شهرستان اهواز. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶). رجوع به کعب عمر شود.

بالاکویخ.

[یَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان رشت که در ۳ هزارگزی شمال رشت و یک هزارگزی راه شوسهء رشت به بندر انزلی در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۵۹۲ تن سکنه، آب آنجا از خمام رود تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و صیفی کاری و ابریشم و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بالاگ.

(اِ)(۱) اصطلاحی برای اندازه گیری در بت سازی : ان کل عشر هباءات و اسمها رین تسمی رج و کل ثمانیهٔ رج تکون بالاگ و هو رأس الشعرهٔ و ثمانیهٔ منه لیک و هو الصوابهٔ فی الشعر... (مااللهند بیرونی ص ۷۷). .(سانسکریت) (۱) - balagra

بالاگبری.

[گَ] (اِخ) دهی است از دهستان دروفرامان بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه که در ۱۰ هزارگزی جنوب باختری گوش بران واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۴۰ تن سکنه، آب آنجا از زه آب رودخانهء محلی تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بالاگتاب.

[گُ] (اِخ) دهی است از دهستان مشهد گنج افروز بخش مرکزی شهرستان بابل که در ۱۵ هزارگزی جنوب بابل در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۵۴۰ تن سکنه، آب آنجا از سجادرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و پنبه و نیشکر و غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. صنایع دستی زنان شمدبافی و کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالاگر.

[گَ] (اِ مرکب) ستون. (فرهنگ نظام) (برهان قاطع) (جهانگیری). ستون خانه. (فرهنگ شعوری) (آنندراج ||). چوب بزرگ. چوبی باشد که در پوشش عمارت بر بالای شاه تیر گذارند و باقی اسباب خانه پوشیدن را بر بالای آن بگسترانند. (آنندراج) (برهان قاطع). بالار. (فرهنگ ضیاء). و رجوع به بالار و بالال شود.

بالاگر.

[گِ] (اِخ)(۱) نام قصبه ای در ایالت بارسلون از کشور اسپانیا. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۰۶). (۱) - Balaguer.

بالا گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب) بلند کردن. بر روی دست گرفتن. (ناظم الاطباء). بر بردن ||. برداشتن. (آنندراج). بیکسو زدن. برگرفتن. بالاـ زدن : بخت بد رفته بخواب آه سبک سیر کجاست که نقاب از گل رخسار تو بالاـ گیرد. مخلص کاشی (از آنندراج||). برآمدن. بلند شدن. (غیاث اللغات). بلندی گرفتن. (آنندراج). رَبو. (تاج المصادر بیهقی). ارتفاع یافتن. بالا زدن. ارتفاع گرفتن : زمین تا بجایی نیفتد مغاک دگر جای بالاـ نگیرد ز خاک.اسدی. و رود نیل دوازده گز بالا گرفت. (قصص الانبیاء ص ۶۸||). برشدن. عروج : چو قطره سوی او بالا گرفتم ره دریای بی پهنا گرفتم.حکیم زلالی ||. قد کشیدن. بلند شدن. نمو کردن. بالیدن. قد برافراختن. (آنندراج). بالاـ کردن. گوالیدن. بالاـ کشیدن : آنچ بالا گیرد و دراز و بزرگ شود. (التفهیم ص ۵۲). به یک ماه بالا گرفت آن نهال فزون زآنکه دیگر درختان به سال.عنصری. مدتی بالا گرفتی تا بلوغ سروبالایی شدی سیمین عذار.سعدی. اگر سرو من در چمن جا بگیرد عجب باشد ار سرو بالا بگیرد. میرخسرو (از آنندراج). باز این سر محنت زده سودا بگرفت در سینه نهال آه بالا بگرفت(۱). طالب آملی ||. از نشیب بفراز شدن. از پستی به بلندی صعود کردن. فراز تپه و یا تل و نظیر آن رفتن : نشست از بر اسب و بالا گرفت به ترکان چه آمد ز بخت ای شگفت. فردوسی ||. ترقی یافتن. (از فرهنگ نظام). بلندی یافتن : زین فتح نو که کردی ملت گرفت قوت زین ملک نو که بردی دولت گرفت بالاـ امیر معزی. بالاـ گرفت و خلعت والاـ امید داشت هر شاعری که مدح ملوک اختیار کرد. سعدی ||. به حد اعلی رسیدن. بکمال رسیدن. افزون شدن : شراب خواست و بیاوردند و مطربان زخمه گرفتند و نشاط بالا گرفت. (تاریخ بیهقی). دست بکار بردیم و نشاط بالا گرفت. (تاریخ بیهقی). چون دشمن از خانه خیزد با بیگانه جنگ بالا گیرد. (تاریخ بیهقی). صبر میزد لاف چون طوفان غم بالا گرفت گشت عاجز زآنکه کشتی درخور طوفان نداشت. مجیر بیلقانی. و از آن سبب ضلالت اهل جهالت بالا گرفت. (جهانگشای جوینی ||). به مجاز سخت شدن. (یادداشت مؤلف): جنونش بالا گرفته است؛ سخت شده است. - بالا گرفتن آتش و امثال آن؛ شعله زدن آن. دامنه پیدا کردن آن. مشتعل شدن آن. شعله ور شدن آن. گرازه کشیدن. بسیار شدن شعلهء آن. (یادداشت مؤلف) : مبادا که فردا چون آتش بالا گیرد عالمی را فراگیرد. (گلستان سعدی). آتش سودای ما از چوب گل بالا گرفت شوخی این طفل پیش از بستن گهواره شد. صائب. - بالا گرفتن ظلم؛ افزون شدن بیداد. فزون شدن بیدادی. - بالاـ گرفتن فتنه؛ افزون شدن آن : فتنه از رفتار طاوس چمن بالا گرفت خوش خرامان را به مشق جلوه مایل می کند. میررضی (از آنندراج). - بالا گرفتن کار؛ رونق گرفتن. روبراه شدن. ترقی کردن. رونق و نظام یافتن. (غیاث اللغات) (آنندراج) : کار ابومسلم هر روز بالا همی گرفت و بیم اندر دلهای مردمان همی افتاد. (ترجمهء طبری بلعمی). چون کار آل برمک بالاـ گرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۲۱). و دعوت بنی عباس آشکار کردند و سپاه فرستادند بشام و عراق، و کار ایشان بالا گرفت. (مجمل التواریخ والقصص). کار اسلام عزیز گشت و بالا گرفت و کفر ناچیز شد. (تاریخ سیستان). کار کولکی بالا گرفت و به نفس خویش معجب شد. (تاریخ سیستان ص۳۰۰). و کار طاهر آنجا بالا گرفت تا او را امیر خراسان به سپاهسالاری به حرب ماکان فرستاد. (تاریخ سیستان). کار من بالا نمی گیرد در این شیب بلا در مضیق حادثاتم بستهء بند عنا.خاقانی. چو گل بر سریر چمن جا گرفت چمن را ازو کار بالاـ گرفت. قاسم گونابادی (از فرهنگ ضیاء ||). - دور و دراز شدن کار. دامنه یافتن آن. به باریکی گراییدن آن : شدم عاشق به بالای بلندش که کار عاشقان بالا گرفتست.حافظ. کار عشقم چه بالا گرفته ||. ؟ جلوه گر شدن. (آنندراج ||). شخصی را غافل کرده چیزی از مال او ربودن. (آنندراج) (غیاث اللغات). برداشتن. (غیاث اللغات). دزدی

کردن. (فرهنگ نظام). بالا کشیدن : بی سبب نیست همه گردش افلاک اینجا شیشه ترسم که از این میکده بالا گیرند. محمدقلی سلیم (از آنندراج). سرو در باغ ندزدد ز رعونت نقدی مگر از قامت رعنای تو بالا گیرد. مخلص کاشی (از آنندراج). فردی است آفتاب که مستوفیان چرخ از دفتر جمال تو بالا گرفته اند. میرزا طاهر وحید (از آنندراج). (۱) - متضمن معنی ارتفاع گرفتن نیز هست.

بالاگریوه.

[گِ وِ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش ملاوی شهرستان خرم آباد، این دهستان در جنوب باختری خرم آباد واقع و از شمال بکوه کاف و هشتادپهلو و بخش ولیان، از خاور بدهستان گریت بخش پایی، از باختر براه شوسهء خرم آباد به دزفول و رودخانهء کشکان، از جنوب به بخش الوار گرمسیری محدود است. موقعیت طبیعی دهستان کوهستانی، هوای آن در قسمت جنوبی گرم و سایر نقاط معتدل است. آب آنجا از رودخانهء مهم کشکان و رود افرینه و اشیان و از چشمه سارهای دیگر تأمین میشود و مرتفع ترین ارتفاعات این دهستان کوه دلوچ رو مشکا و غزال است. این دهستان از ۴۸ آبادی تشکیل گردیده، جمعیت آن در حدود ۱۷۸۰۰ تن است و قراء مهم آن عبارتند از جولهولی بالا، معمون، ملاوی، پل دختر. ساکنین این دهستان از طوایف میرجودکی قلاوند هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بالا گنج افروز.

[گَ اَ] (اِخ) دهی است از دهستان مشهد گنج افروز بخش مرکزی شهرستان بابل که در ۱۲ هزارگزی جنوب بابل برسر راه شوسهء بابل به بابل کنار در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۸۲۰ تن سکنه، آب آن از رودخانهء بابل و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و پنبه و کنف و نیشکر و غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت است. روزهای دوشنبه بازار عمومی دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالا گیری.

(اِخ) دهی است از دهستان دروفرامان بخش مرکزی شهرستان سقز که در ۵۲ هزارگزی شمال خاور سقز بر کنار رودخانهء پای قلعه واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۵۰ تن سکنه، آب آن از چشمه و قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بالا گیری.

(اِخ) دهی است از دهستان دروفرامان بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان که در ۱۰ هزارگزی جنوب خاوری کرمانشاه و یک هزار و پانصدگزی جنوب باختری گوش بران واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۴۰ تن سکنه، آب آنجا از زه آب رودخانهء محلی تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بالال.

(اِ) بالار. (جهانگیری). ستون و چوب پوشش عمارت. (برهان قاطع). شاه تیر بزرگ خانه. (آنندراج). تیر سقف. (فرهنگ شعوری).

تیر خانه. (اوبهی). بالاگر ||. پاره از چوب. (آنندراج ||). درخت سطبر. (آنندراج). و نیز رجوع به بالار و بالاگر شود.

بالالاریجان.

(اِخ) نام دهستانی است از بخش لاریجان شهرستان آمل. این دهستان در جنوب بخش و در مرتفعترین نقاط درهء رودخانهء هراز واقع است. هوای آن سردسیر و آب آنجا از چشمه سارها تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و حبوبات و عسل است. شغل اکثر سکنه زراعت است و عده ای در پائیز و زمستان تا اواسط بهار در قسمت جلگهء مازندران بکارهای زراعت مشغول هستند و تابستان بمحل خود مراجعت می نمایند. این دهستان از نقاط ییلاقی شهرستان آمل بوده و با داشتن آبهای معدنی ممکن است در آتیه بسیار آباد گردد. از ۱۸ آبادی تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۷۵۰۰ تن است و قراء مهم آن عبارتند از: رینه، لاسم، نوا، اسک، نیاک. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳ ||). نامی است که بنواحی علیای رودخانهء هراز و لار داده شده و آن به چهار بلوک تقسیم میشود: امیری یا پایین لاریجان، بالالاریجان، به رستاق و دیلارستاق. (از ترجمه مازندران و استرآباد رابینو ص ۶۶||). از دهات لاریجان است. (همان کتاب ص ۱۵۴).

بالالم.

[لَ] (اِخ) نام رودخانه ای است در حدود رودسر. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۳۸).

بالام.

(ترکی، اِ مرکب) (از ترکی بالا- بمعنی فرزند و میم علامت تملک یا ضمیر متصل مفعولی ترکی) کلمهء عطوفتی است که کوچکتران و زیردستان را بدان آواز دهند. (یادداشت مؤلف ||). تکیه کلامی زنان را در خطاب بیکدیگر ||. بمزاح، قزوینی چه قزوینیان بتقلید ترکان اطفال و زیردستان و یا اکفاء و اقران را بالام خطاب کنند. رجوع به بالامجان شود.

بالام.

(اِ) حوت. نوعی ماهی است. کلمهء بالنا(۱) بصورت بالام و بال و وال و فال و اوال و افال و شال و والی و اول و اوک و واک و اکیال معرب شده است. (از نشوء اللغة ص۸۲). و رجوع به بال و وال شود. (۱) - Balaena.

بالامبانغان.

(اِخ)(۱) صورت ترکی بالامبانگان است. رجوع به بالامبانگان و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۰۶ شود. (۱) - Balambangan.

بالامبانگان.

(اِخ) نام جزیره ای غیر مسکون در شمال جزیره برنئو در اوقیانوس کبیر (مالزی)، که حدود ۲۴ هزارگز طول و ۵ هزارگز عرض دارد. (از لاروس) (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۶).

بالام جان.

(ترکی، اِ مرکب) (از ترکی بالا ـ بمعنی فرزند و میم علامت تملک یا ضمیر متصل مفعولی ترکی و جان فارسی)، کلمهء عطوفتی است که کوچکتران و زیردستان را بدان آواز دهند. (یادداشت مؤلف ||). بکنایه و مزاح، قزوینی. (یادداشت مؤلف). از آنرو که آنان بتقلید ترکان به اطفال و زیردستان خود بالام یا بالامجان (با لام ترکی باضافهء جان فارسی) یعنی طفلم یا فرزند جانم خطاب کنند: فلان بالام جان است، بمزاح یعنی قزوینی است. (یادداشت مؤلف).

بالامحله.

[مَ حَلْ لَ / لِ] (اِ مرکب) محلهء بالا. کوی بالای هر آبادی. برابر محلهء پائین یا پائین محله.

بالامحله.

[مَ حَلْ لَ] (اِخ) از دهات سیاه رستاق تنکابن. و رجوع به ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۴۴ شود.

بالامحله جرشر.

[مَ حَ لْ لَ جُ شَ] (اِخ)دهی است جزء دهستان حومهء بخش لشت نشای شهرستان رشت که در یک هزارگزی جنوب لشت نشا بر طرفین شوسهء لشت نشا به کوچصفهان در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۷۷۷ تن سکنه، آب آنجا از نهر نورود سفیدرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن ابریشم و چای و شغل اهالی زراعت و راهش شوسه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بالامحله کفشه.

[مَ حَلْ لَ کَ شِ] (اِخ)دهی است از دهستان حومه بخش لشت نشا که بر کنار شوسهء لشت نشا به کوچصفهان در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۱۴۰۰ تن سکنه، آب آنجا از نهر نورود سفیدرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و ابریشم و باقلا و چای و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بالامرزبال.

[مَ] (اِخ) دهی است از دهستان مشهد گنج افروز بخش مرکزی شهرستان بابل که در ۱۷ هزار و پانصدگزی جنوب بابل در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و مرطوب و ۹۰ تن سکنه، آب آن از سجادرود تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و پنبه و نیشکر و غلات و کنف و صیفی و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بالامرزناک.

[مَ] (اِخ) دهی است از دهستان مشهد گنج افروز بخش مرکزی شهرستان بابل که در ۱۸ هزارگزی جنوب بابل در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۲۹۰ تن سکنه، آب آن از رودخانهء بابل تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و پنبه و نیشکر و غلات و صیفی و کنف و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بالامرغاب.

[مُ] (اِخ) از نواحی هرات خراسان قدیم. در تذکرهٔ الملوک مداخل حاکم بالامرغاب هشتصدوهشتادوسه تومان و سه هزار و چهارصدوشصت و شش دینار و ملازمان او یکصد نفر نوشته شده است. رجوع به تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۷۹ شود. مروالرود همان بالا مرغاب امروزی است. (از حاشیه شدالازار ص۴۱۶).

بالاموس.

[مُ] (اِخ) صورتی از نام پالاموس(۱) از شهرهای دریایی کتلونیه از نواحی اندلس. بندرگاه مهمی دارد. و رجوع به حلل السندسیهٔ ج ۲ ص۱۹۹ و ۱۸۵ شود. (۱) - Palamos.

بالامیرکلا.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان مشهد گنج افروز بخش مرکزی شهرستان بابل که در ۱۵ هزارگزی جنوب بابل در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۳۸۰ تن سکنه، آب آنجا از سجادرود و کلارود تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و نیشکر و پنبه و غلات و کنف و صیفی و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بالان.

(نف) نموکننده. (انجمن آرای ناصری). بالنده. (آنندراج). که در حال بالیدن بود. (از فرهنگ رشیدی). نامی. نامیه. (یادداشت مؤلف). بالاشونده. (فرهنگ لغات شاهنامه). بلندشونده. (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). مترعرع : سرو بالان شمایم سر بالین مرا تازه دارید به نم کابر سمائید همه.خاقانی. سرو بالان که ز بالین سرش آمد بستوه دایگان را تن نالانش ببر بازدهید.خاقانی. صورت رحمی بود بالان شود صورت زخمی بود نالان شود.مولوی ||. فخرکننده. (فرهنگ نظام). نازنده: فلان به علم خود بالان است. بالنده و نازان است. (از فرهنگ نظام). - بالان کنان؛ فخرکنان : آن کیست کاندر آید بالان کنان از آن در رویی چو بوستانی از آب آسمان تر.فرخی ||. جنبان. (حاشیهء فرهنگ رشیدی). متحرک. (برهان قاطع) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام) : باز تا صنعتی دراندازد ریش بالان بسوی ره تازد. سنایی (از رشیدی). کرده ز برای خربطی چند از باد بروت و ریش بالان.خاقانی. ||حرکت دهنده. (فرهنگ نظام ||). به معنی بجنبان امر از مصدر بالاندن. (فرهنگ نظام).

بالان.

(اِ) تلهء جانوران. (برهان قاطع) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ لغات شاهنامه) (انجمن آرای ناصری). تله ای که بدان جانوران گیرند. (ناظم الاطباء). صاحب انجمن آرا گوید: از اینجاست کسی که مجرب در امور باشد و به مصائب گرفتار شود او را گرگ بالان دیده گویند و این مشهور است و بقول رشیدی باران غلط است، ولی از بیت نظامی باران فهمیده میشود چه گرگان در ایام زمستان و روز باران بجهت طعمه بیرون آیند و بر سر راهها و دیها کمین کنند و اگر چیزی بچنگ ایشان نیفتد ناچار یکی از هم جنسهای خود را به اجتماع ریخته بدرند و بخورند. نظامی گفته : ز باران کجا ترسد آن گرگ پیر که گرگینه پوشد بجای حریر. و دیگری گفته است: دوش میرفتم بکوی یار بارانم گرفت در میان عاشقان من گرگ باران دیده ام. (انجمن آرای ناصری ص۷۲) (آنندراج). و وجه تسمیه را اینطور ذکر کنند که گرگ تا وقتی باران ندیده است از آن بسیار می ترسد و حتی الامکان احتیاط میکند تا اینکه

بر سبیل اتفاق مجبور به خوردن باران شود بعد از آن دیگر نمی ترسد، از این جهت مثل مذکور برای کسی استعمال می شود که مجرب و زیرک شده باشد. (فرهنگ نظام). - گرگ بالان دیده؛ گرگ تله دیده و عوام بغلط باران دیده گویند و ظاهراً بعضی بواسطهء تغییر لهجه بالان را باران خوانده اند. (از فرهنگ رشیدی ||). مرادف بالانه. (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). دهلیز. (صحاح الفرس) (فرهنگ اسدی) (برهان) (فرهنگ شعوری) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام) : چو خوان اندر آمد به بالان شاه بدو کرد زروان حاجب نگاه.فردوسی. به قالینیوس اندرون خان من یکی تود بد پیش بالان من.فردوسی. یکی را سد یأجوج است باره یکی را روضهء خلد است بالان.عنصری. اگر تو را گویند که در بالانی تاریک شو که ندانی در آن بالان چاه است یا سگ زهرهء تو آب شود از هول. (کیمیای سعادت). - بالان اندرونی؛ دهلیز. (یادداشت مؤلف). - بالان بیرونی؛ سقیفه. (یادداشت مؤلف ||). فضای مابین دو در. (ناظم الاطباء).

بالانس.

(فرانسوی، اِ)(۱) تراز. (لغاتِ مصوبهء فرهنگستان ||). قپان. ترازو. این کلمه از لغات فرانسوی دخیل در زبان فارسی است||. (اصطلاح دفاتر تجاری) تعادل. موازنه. - بالانس گرفتن؛ در ترازنامه و بیلان عملیات تجاری، سنجیدن عملیات خرید و فروش ظرف سال است برای تعیین سود و زیان (||. اصطلاح ورزش). متعادل نگه داشتن بدن بخلاف جهت طبیعی با تکیه کردن بر دو دست و تمامی بدن و پاها را بسوی بالا بردن. ایستادن بر دو دست، خواه تکیه گاه دست زمین باشد یا بر روی یکی از ادوات ورزشی چون بارفیکس یا پارالل و نظایر آن قرار گیرد. (۱) - Balance.

بالانسه.

[سِ] (فرانسوی، اِ)(۱) تراز کردن. (لغات مصوبهء فرهنگستان). (۱) - Balancer.

بالانسیه.

[یِ] (فرانسوی، اِ)(۱) چوبی یا آهنی که برای حفظ تعادل هنگام بندبازی بندبازان بکار برند. میلهء بلند و باریک و بیشتر چوبی که بندبازان هنگام حرکت روی بند در دست گیرند بخلاف جهت امتداد بند و بدان حفظ تعادل و لنگر خود کنند. (۱) - Balancier.

بالانش.

(اِخ)(۱) از ادبای معروف فرانسه. وی بسال ۱۷۷۶ م. در لیون بدنیا آمد و بسال ۱۸۴۷ م. درگذشت. وی عضویت فرهنگستان فرانسه را نیز یافته است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Balanche.

بالا نشاندن.

[نِ دَ] (مص مرکب) بالا نشانیدن. در فوق قرار دادن. بر صدر جای دادن. در بالا قرار دادن. ببالا نهادن. جای دادن در مقام برتر||. بمجاز احترام گزاردن. محترم داشتن. توقیرکردن. برتر داشتن. بزرگی بخشیدن : فرستادهء شاه را پیش خواند وز آن نامدارانش بالا نشاند.فردوسی.

بالانشستن.

[نِ شَ تَ] (مص مرکب) بالاـ قرار گرفتن. جای بالاـ را گرفتن. برتر نشستن. زبردست دیگران قرار گرفتن. جلوس کردن در مراتب برتر. مقابل پائین نشستن و زیر دست نشستن. تصدر. صدرنشینی. در صدر جای جلوس کردن از مجلس ||. مقام بالا را به دست آوردن.

بالا نشسته.

[نِ شَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)آنکه در جای بالا قرار گرفته باشد. نشسته در مقام برتر ||. برتر. مقدم. پیش.

بالانشین.

[نِ] (نف مرکب) نشیننده در بالا. صدرنشین. (آنندراج) (ناظم الاطباء). که بالا نشیند. آنکه جای بالا را به دست آورد. نشیننده در صدر انجمن : ز بس دود دلم بالانشین بود فلک را کهکشان رشک زمین بود.اثر. -امثال: بالانشین کم خرج است. (از جامع التمثیل)؛ یعنی بزرگی خرج ندارد. (امثال وحکم ج۱ ص۳۶۸ ||). برتری جوی. برتری گزین. زبردستی خواه ||. محترم. بزرگوار. بزرگ مقدار. - بالانشینان افلاک؛ کنایه از فرشتگان است. (یادداشت مؤلف).

بالا نشینی.

[نِ] (حامص مرکب) عمل بالانشین. صدرنشینی. جای گزینی در بالا. مقام کردن در فوق. در صدرجای نشستن از مجلس. تصدر. (منتهی الارب) : کاکل از بالانشینی رتبه ای پیدا نکرد زلف از افتاده حالی همنشین ماه شد.(؟).

بالانقیب.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان پازوار بخش بابلسر شهرستان بابل که در ۹ هزارگزی شمال بابل بر کنار شوسهء بابل به بابلسر در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۱۴۵ تن سکنه. آب آنجا از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن صیفی و پنبه و کنجد و غلات و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالانمودن.

[نُ / نِ / نَ دَ] (مص مرکب)برپای خاستن. ایستادن. قیام کردن. بر پای ایستادن ||. نمودن بالاـ نشان دادن قامت. ظاهرکردن و نمایاندن شخص خود: گیرد اجلش [اجلت] دست که بالا بنمای. (؟).

بالانوس.

[نُ](۱) (اِخ) از خدایان قدیم یونان و فرزند «اوکسیلوس» است و اوکسیلوس با خواهر خود «هامادریاس» ازدواج کرد و الهه های درختان مانند «کاریا» و «بالانوس» و «کرانیا» و... از این وصلت بوجود آمدند که نام آنان را صورت لاتین نام درختانی مانند گردو و توت و انگور و انجیر و غیره بخاطر می آورد. رجوع شود بفرهنگ اساطیر یونان تألیف دکتر بهمنش ص۶۶۲. (۱) - Balanos.

بالانوش.

(اِخ) دهی است از دهستان باراندوزچای بخش حومهء شهرستان ارومیّه که در ۲۱ هزارگزی جنوب خاوری ارومیّه در مسیر راه شوسهء مهاباد به ارومیّه در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مالاریائی و ۶۰۰ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء باراندوزچای و در این قلعه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و چغندر و انگور و حبوبات و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی مردم جوراب بافی و راهش شوسه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالانه.

[نَ / نِ] (اِ) بالان. دهلیزخانه. (برهان قاطع) (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲) (آنندراج). حکیم سنایی به قوام الدین نوشته است : تخت و تاج خواص در بالای علیین منتظر قدر اوست، در بالانهء اسفل السافلین چکار دارد؟ (از فرهنگ شعوری ج۱ ص۱۹۲) (فرهنگ جهانگیری ||). فاصلهء بین دو در. (ناظم الاطباء).

بالانه.

[نَ / نِ] (نف مرکب) (از: بالان، نعت فاعلی از بالیدن و هاء). نموکننده. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲). بالان. (ناظم الاطباء||). جنبان. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲). متحرک. جنبنده. (ناظم الاطباء ||). رفتارکننده. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲).

بالانی.

(اِ) فرق سر. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲). هرچیز که پوشاند سر را. (ناظم الاطباء). اما در کتب و مآخذ دسترس دیگر دیده نشد. ||منسوب به بالان که دهلیزخانه است ||. جنبیدنی. قابل جنبش. (ناظم الاطباء). جنبانی.

بالانی.

(ص نسبی، اِ) اسب کندرو. (شرفنامهء منیری) (آنندراج). اسب بارگیر. (شرفنامهء منیری) (آنندراج). اسب پالانی. (ناظم الاطباء). ظاهراً بالانی صورتی از پالانی است. رجوع به پالانی شود.

بالانی.

(ص نسبی) منسوب است به قریهء بالا از قرای مرو که به فارسی آنرا کوالا خوانند. (انساب سمعانی).

بالانی.

(اِخ) ابوسعد بالانی از مشایخ بود. رجوع به تاریخ گزیده ص۷۹۶ شود.

بالانیدن.

[دَ] (مص) رویاندن. به رویش داشتن. به برآمدن داشتن. پروردن. پرورش دادن. گوالانیدن. نمو دادن. انماء. (یادداشت مؤلف). نمو دادن. انشاء. (مجمل اللغهٔ): الازکا؛ به نشوء و نمو داشتن. بالانیدن کشت. (زوزنی) (مجمل اللغهٔ ||). گذاشتن مویها را تا بروید.

(ناظم الاطباء ||). جنبانیدن. حرکت دادن. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء). جنبان ساختن. بجنبانی داشتن ||. ستودن. توصیف کردن. (ناظم الاطباء). (اما در مآخذ دیگر دیده نشد). - بربالانیدن؛ به افزونی و رویش داشتن. گوالاندن. اشباب. (منتهی الارب). - ببالانیدن؛ گوالانیدن. پروردن. پرورش دادن. تنشئة. (زوزنی).

بالاواره.

[رَ / رِ] (اِ) ریع. رَیع. (مهذب الاسماء). فزونی هرچیز چون خمیر و آرد و تخم و مانند آن. گوالش.

بالاور.

[وَ] (اِ) کوزهء آب را گویند. (انجمن آرای ناصری). کوزهء پر از آب باشد که باتوته و بابوته نیز گویند. (فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء) (آنندراج). کوزهء پرآب. (برهان قاطع). ظرف پر از آب. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۶۱).

بالاور.

[وَ] (ص مرکب) صاحب قامت بلند. (یادداشت مؤلف). آخته قامت. دارای بالا : چگونه هول حیوانی چو بالاور(۱) ژیان پیلی کجا پیل ژیان زو تا جهان باشد جهان باشد. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص۳۲). (۱) - ن ل: ... ز بالار. ن ل دیگر: بصورت اژدها خیمی ببالادر. (و در این صورت شعر شاهد نخواهد بود).

بالاوز.

[وَ] (اِ) ظرف پر از آب. کذا فی المؤید. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۶۵). صورت تصحیفی بالاورست. رجوع به بالاور شود.

بالا ولایت.

[وَ یَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش حومهء شهرستان کاشمر واقع در جنوب کوه سرخ شمال دهستان مرکزی که از ۱۵ آبادی تشکیل شده و نفوس کلیهء قراء ۲۲۲۳۳ تن است. هوای دهستان معتدل و شغل مردان آن زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی و قالیچه و کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج ۹). مرکز بالاولایت اسفراین است. (جغرافیایی سیاسی کیهان ص ۱۹۶).

بالا ولایت.

[وَ یَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای پنجگانهء بخش حومهء شهرستان تربت حیدریه است. این دهستان از ۲۹ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و مجموع نفوس آن ۱۶۶۷۲ تن است و آبادی مهم آن قهندز است که ۱۲۵۶ تن جمعیت دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بالاولویهٔ.

[بِلْ اَ لَ ی یَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + اولویت) بطریق اولی. اولویهً. و رجوع به اولویت شود.

بالاوند.

[وَ] (اِخ) از طوایف پشتکوه و ایلات کرد ایران دارای ۳۰۰ خانوار و مسکن آنان در هلیلان و زردلان است. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۶۱ و ۶۸).

بالاهمت.

[هِمْ مَ] (ص مرکب) بلندهمت. عالی همت. (آنندراج). باهمت ||. سخی جوانمرد. نیکوکار. محسن. (ناظم الاطباء). کریم طبع ||. پاک نژاد. (ناظم الاطباء). اما در معنی اخیر به این مأخذ منحصر است.

بالاهنگ.

[هَ] (نف) کشندهء بالا. جنیبت کش. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). پالاهنگ. پالهنگ (||. اِ) دوالی که بر لگام اسب بندند تا در روز جنگ دست خصم بدان ببندند. رجوع به پالاهنگ شود.

بالای.

(ق) بالا. روی. فوق. بر ||. مقام. مرتبه. رجوع به بالا شود در همهء معانی.

بالای.

(اِ) بالا. بالاذ. بالاذه. پالا. پالاد. پالاده. اسب جنیبت را گویند. (آنندراج). اسب جنیبت باشد که در پیش برند و یا در دنبال آورند و آنرا کوتل نیز گویند. (فرهنگ اوبهی). اسب جنیبت را گویند که اسب کوتل باشد. (برهان قاطع). جنیبت. (صحاح الفرس). یدک. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۸). کتل. (فرهنگ خطی). جنیبت بود. بارگی. (فرهنگ اسدی ||). بمعنی اسب و افصح با باء فارسی است و باره و بارگی مترادف آن اند. (شرفنامهء منیری) : چو بشنید بهرام بالای خواست یکی جامهء خسروآرای خواست.فردوسی. هزار اسب بالای پیش اندرون به برگستوان و زره گونه گون.اسدی. هزار اسب بالای زرینه ساز فرستاد با لشکر از پیش باز.اسدی. بیاورد بالای تا برنشست پیاده همی شد رکیبش به دست.اسدی.

بالایانیدن.

[دَ] (مص) برای این کلمه در فرهنگ ناظم الاطباء معانی ذیل آمده است اما در مآخذ دیگر دیده نشد و در بعضی از آن معانی احتمال تصحیف میرود: منبسط کردن. پهن کردن. فرش کردن ||. غلطانیدن. انداختن ||. غلطیدن ||. دست رسانیدن به چیزی ||. غلبه کردن ||. سفارش کردن. طولانی شدن ||. برابر گشتن. هم پایه شدن ||. رسیدن. پخته شدن ||. گل آلود شدن. (ناظم الاطباء).

بالایک.

[یَ] (اِ مرکب) مصغر بالای. بالای کوچک ||. پشه. (ناظم الاطباء ||). مگس خرد و کوچک. (ناظم الاطباء). اما دو معنی اخیر در مآخذ دیگر دیده نشد.

بالایی.

(ص نسبی) منسوب ببالا. رجوع به بالا شود ||. فوقانی (||. حامص). برین. بلندی. (ناظم الاطباء). علو. و رجوع به بالا شود. - خرج بالایی؛ در تداول فارسی زبانان هند بکار میرود. رجوع به بالایی در آنندراج شود. - زربالایی؛ مداخل هوایی. (آنندراج). و رجوع به بالایی و زربالایی در آنندراج شود.

بالاییدن.

[دَ] (مص) پالانیدن. (ناظم الاطباء)، افزودن. رجوع به پالاییدن شود. - بربالاییدن؛ تحریک کردن. برانگیختن. (ناظم الاطباء). ظاهراً مصحف بربالانیدن است. رجوع به بالانیدن و رجوع به اشباب شود.

بالایین.

(ص نسبی) منسوب به بالاست. (آنندراج). برین. زبرین. (یادداشت مؤلف). عتبهٔ. (منتهی الارب) : به آسانی بر خانهء بالایین توانند برد. (از مجمل التواریخ و القصص ||). علیا. فوق. مقابل سفلی : بهقباد بالایین و میانه و زیرین از اعمال عراق [است] . (فارسنامهء ابن بلخی چ اروپا ص۸۴). کربال بالایین و زیرین سه بند بر رود کر کرده اند و بر آن نواحی ساخته. (فارسنامهء ابن بلخی ص ۱۲۸). و جملهء نواحی کربال بالایین آب از این رود می یابد. (فارسنامهء ابن بلخی ص۱۵۲ ||). برترین : نیستی چون هست بالایین طبق برهمه بردند درویشان سبق.مولوی.

بالبا.

(اِخ) از سران سپاه در زمان ابوالحسن معزالدوله احمدبن بویه. رجوع به تجارب الامم ص۵۷۵ و ۵۷۶ شود.

بالبان.

[لَ] (اِ) بالابان. نوعی ساز بادی. و رجوع به بالابان شود.

بال بان.

(اِخ) دهی است از دهستان بیضا بخش اردکان شهرستان شیراز که در ۶۳ هزارگزی جنوب خاور اردکان و یک هزارگزی راه فرعی زرقان به بیضا در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۱۱۸ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و برنج و چغندر و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بالبان بک.

[لَ بَ] (اِخ) (بلبان بک) از رجال معروف دربار سلطان عثمان غازی مؤسس دولت عثمانی است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

بالبان بک.

[لَ بَ] (اِخ) (یا بلبان بک) از رجال معروف دربار سلطان محمدخان ثانی و نخستین کسی است که به استانبول حمله کرد. در سال ۸۷۰ ه . ق. از طرف سلطان مأمور سرکوب ساختن اسکندربک شد و در محاصرهء آقچه حصار بقتل رسید. (از قاموس الاعلام ترکی).

بالبان چی.

[لَ] (ص مرکب) بالبان نواز. که متصدی نواختن بالبان است. که نواختن بالبان با اوست. آنکه بالبان نوازد. بالبان زن. شیپورزن. رجوع به بالبان و بالابان شود.

بالباهم.

[لُ هِ] (اِخ) بنابر آنچه در باج پران آمده است نام رودخانه ای بوده است در هند و از کوهستان رکشبام سرچشمه میگرفته. رجوع به تحقیق ماللهند بیرونی ص۱۲۸ شود.

بالبداههٔ.

[بِلْ بَ هَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + بداهت) ناگهان. بی فکر و اندیشه. بطور بدیهه. (ناظم الاطباء). بدیههً. و رجوع به بداهت شود.

بال برآوردن.

[بَ وَ دَ] (مص مرکب)رستن بال بر اندام طیور. پیدا آمدن بال بر طیور || . بپرواز درآمدن. پرواز کردن || . پر درآوردن. سخت شتافتن چنانکه حالت پرواز گرفتن. سخت بتک خاستن چنانکه همانند مرغان بپرواز شدن : وگر بازگردانم از پیش زال برآرد بکردار سیمرغ بال.فردوسی.

بال بریده.

[بُ دَ / دِ] (ن مف مرکب) که بال وی قطع شد باشد. پرنده که بالش بریده باشند. بال کنده || . که پریدن نتواند. که بسبب قطع بال و پر نتواند که بپرواز آید : باز سفید روضهء انسی چه فایده کاندر طلب چو بال بریده کبوتری.سعدی.

بالبوس.

(اِخ) ولایت قندهار را گویند. (برهان قاطع) (شرفنامهء منیری) (انجمن آرای ناصری).

بالبی.

(اِخ)(۱) از مشاهیر جغرافی دانان ایتالیا بود. وی در ۱۷۸۲ م. بدنیا آمد و بسال ۱۸۴۸ م. درگذشت. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - Balbi.

بالبین.

(اِخ)(۱) امـپراطور معروف رومی (۲۳۷ - ۲۳۸ م.) کـه پس از مرگ گردیـن از طرف سـنا بـدین سـمت انتخـاب شـد. (۱) - Balbin(Balbinus).

بالپر.

[پَ] () قبول عادات نیکو. (ناظم الاطباء). (اما در مآخذ دیگر که در دسترس بود دیده نشد).

بالت.

[لِ] (فرانسوی، اِ) نوعی رقص. و رجوع به بال و باله شود.

بالتار.

(اِخ)(۱) نقاش و مهندس فرانسوی. وی بسال ۱۷۶۴ م. متولد شد و بسال ۱۸۴۶ م. درگذشت. (۱) - Baltard.

بالتازار.

(اِخ)(۱) از سـلاطین معروف بابل و فرزند نبوکدنصر، در سال ۵۵۴ ق.م. به سلطنت بابل رسید. پس از فوت بخت النصر (۵۶۱ ق.م.) در مدت شـش سال سه تن سلطنت کردند، تا سرانجام در حدود ۵۵۵ ق . م. روحانیان بابل شخصـی نبونید نام را به تخت نشاندند و چون او نمی توانست به امور مملکتی بپردازد از این رو زمام امور را به دست پسـرش بالتازار سپردند. نام این شاه در تورات بَلتشَـصَّر نوشته شده و برخی بالشزر(۲)نوشـته اند. در کتاب دانیال باب پنجم شرحی در باب تسخیر بابل بدینسان آمده است: بلتشصر پادشاه، ضیافت عظیمی برای هزار نفر از امرای خود برپاداشت و وقتی که از کیف شراب سرخوش بود فرمود ظروف طلا و نقره راکه جدش نبوکدنصـر از اورشـلیم به بابل آورده بود بیاورنـد، تا پادشاه و همسـرانش و زوجه ها و متعه هایش از آنها شـراب بنوشـند. در همان ساعت انگشتهای دست انسانی بیرون آمد، در برابر شمعدان بر گچ دیوار قصر پادشاه خطوطی نوشت و پادشاه کف دست را که می نوشت، دیـد. آنگاه متغیر شـد و گفت منجمان را احضار کنند ولی کسـی نتوانست نوشـته را بخواند،... پس دانیال نبی را خواست تا آن را تفسـیر کند دانیال گفت تفسیر کلمات «منامنا ثقیل و فرسین» اینست که: «منا، خدا سلطنت تو را شمرده و آنرا به انتها رسانیده، ثقیل، در میزان سـنجیده شده و ناقص درآمده. فرس، سـلطنت تقسـیم گشـته و به مادیها و پارسـیان رسیده، طولی نکشید که بلتشصر کشـته شد. یعنی کورش شـهر را گرفت و او در جنگی با سردار کورش کشته شد. تسخیر بابل را در ماه نوامبر ۵۳۹ ق. م. نوشته اند. (از ایران باستان پیرنیا ج ۱ ص۳۹۲). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی و ذوالقرنین یا کوروش کبیر ترجمهء باستانی پاریزی ص۲۳ و ۲۶ و ۲۷ و ۳۳ و ۶۹ و ۷۱ و کورش کبیر ترجمهء دکتر هدایتی شود. (۱) - Balshazzar - (۲) .Balthazar.

بالتخصیص.

[بِتْ تَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + تخصیص) خصوصاً. مخصوصاً. بویژه. (ناظم الاطباء). اختصاصاً. و رجوع به تخصیص شود.

بال تذرو.

[لِ تَ ذَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) لکهء ابر یعنی پارچهء ابر. (غیاث اللغات).

بالتصریح.

[بِتْ تَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + تصریح) بطور صراحت. صراحةً. به آشکارا || مشروحاً. مفصلاً. (ناظم الاطباء). و رجوع به تصریح شود.

بالتفصیل.

[بِتْ تَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + تفصیل) بطور تفصیل. (ناظم الاطباء). مشروحاً. مفص. مقابل بالجمله. رجوع به تفصیل شود.

بالتمام.

[بِتْ تَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + تمام). همگی. جملگی. (ناظم الاطباء). تمامی. و رجوع به تمام شود.

بال تنگ.

[تَ] (اِخ) دهی است از دهستان دشمنزیاری بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان که در ۱۰ هزارگزی شمال باختری قلعهء کلات مرکز دهستان و ۴۸ هزارگزی شمال راه شوسهء بهبهان به آرو واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۵۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و پشم و لبنیات و شغل مردمش زراعت و حشم داری صنایع دستی مردم قالی و قالیچه و جوال و پارچهء چادربافی و راهش مالرو است. ساکنین آن از طایفهء دشمن زیاری هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بالتو.

(اِخ) از امرای زمان غازان خان است. این مرد یاغی شد و پس از دستگیر شدن با پسرش در ذی الحجهء ۶۹۶ ه . ق. در میدان تبریز به یاسا رسید. رجوع به تاریخ گزیده ص۵۹۲ و ۵۹۳ و تاریخ مبارک غازانی ص ۱۰۱ و ۱۰۴ و ۱۰۵ و ۱۱۱ و ۱۱۷ و ۱۲۱ شود.

بالتیک.

(اِخ) (دریای ...)(۱) دریائیست محدود در میان کشورهای سوئد و فنلاند و آلمان و روسیه و دانمارک در شمال اروپا و دریای شمال آن را به اقیانوس اطلس می پیوندد. این دریا بسته است و سواحل فنلاند را به دریای آزاد راه میدهد. (۱) - Baltique.

بالتیمور.

[مُ] (اِخ)(۱) (جورج کالورت) مالک بزرگ انگلیسی متولد یورکشایر انگلیس بنیان گذار کلنی ماری لند از آمریکا (بالتیمور) و فرماندار همان ناحیه (۱۵۸۰ - ۱۶۳۲ م.). نام مرکزی ناحیهء مری لند از نام اوست. (۱) - Baltimore, George Calvert.

بالتیمور.

[مُ] (اِخ) شهری است در اتازونی و حاکم نشین مریلند و دارای ۷۳۴۰۰۰ سکنه و کارخانه های مهم پنبه پاک کنی و محصول و میوه فراوان. این شهر در ۱۷۲۹ م. آباد گردیده و نام آن از نام لرد بالتیمور گرفته شده است. لنگرگاه مهم آن مرکز داد و ستد تجارتی

است. (از لاروس کبیر).

بالجملهٔ.

[بِلْ جُ لَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + جمله) کلمهء رابطه که در اختصار کلام استعمال کنند. الحاصل. القصه. باری. بهر جهت. (ناظم الاطباء). و رجوع به جمله شود.

بالجونه.

[نَ] (اِخ) بگفتهء جوینی در جهانگشای نام چشمه ای است ظاهراً در نواحی واقع میان جنوب دریاچهء بایکال تا دیوار چین: چشمه ایست که آنرا بالجونه(۱)گویند آنجائی که میان چنگیز و خان قبیلهء کرائیت بنام اونگ خان جنگ در گرفته است و چنگیزخان با لشکر اندک اونگ خان را با گروه انبوه منهزم گردانیده. و این حال در شهور سنهء تسع و تسعین و خمسمائه (۵۹۹ ه . ق.) واقع شده است. (از جهانگشای جوینی ص۲۷). در حبیب السیر (چ خیام ج ۳ ص۲۰) این نام بصورت بالجویه آمده و آنرا در حدود ختا دانسته است. (۱) - ن ل: بالجیونه.

بالچق.

[ ] (اِخ) نام قصبهء مرکز قضای بلغارستان که در ساحل دریای سیاه واقع شده و لنگرگاهی استوار دارد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

بالچه.

[چَ / چِ] (اِ مصغر) مرکب از بال و چه، علامت تصغیر. بال کوچک، و در مثال زیرین از ذخیرهء خوارزمشاهی نیز ظاهراً بهمین معنی است: و بالهای مرغان و بالچه و گردن همهء جانوران که مأوی شان اندر کوه و صحرا باشد... زهومت و فضول او کمتر باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و رجوع به بال شود.

بالح.

[لِ] (ع ص، اِ) زمین که نرویاند چیزی را. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بالخار.

(اِخ) نام مرتفعات مرکزی سلسلهء جبال پونتوس که بین دو ولایت طرابوزان و ارزروم واقع است و ارتفاع آن به ۹۸۰۰ پا میرسد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

بالخاش.

(اِخ) نام دریاچه ای در سیبریه، در ناحیهء جنوبی ترکستان شرقی در قسمت شمالی جبال آلتون واقع است، و ۲۳۸ گز از سطح دریا مرتفعتر است و عمق آن از ۱۵۰ گز متجاوز نیست. اطراف آن بیابان است. رودهای عمده ای که وارد آن میشوند عبارتند از آق

سو، گوگ سو، ایلی، لپسه. آب آن تلخ و شور است و ماهی بسیار کم در آن زندگی میکند. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۸ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص ۴۰ شود.

بالخان.

(اِخ) صورتی یا تلفظی از بالکان و آن شبه جزیره ای است در جنوب شرقی اروپا و شمال دریای مدیترانه که دولتهای یونان و یوگسلاوی و آلبانی را تشکیل میدهد. رجوع به بالکان شود.

بالد.

[لِ] (ع ص، اِ) مقیم و ملازم جایی. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اقامت کننده در جایگاه یا شهری. (از اقرب الموارد).

بالد.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان پشتکوه بخش اردل شهرستان شهر کرد که در ۲۵ هزارگزی باختر اردل و ۶ هزارگزی راه دویلان واقع است و ۵۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بالدار.

(نف مرکب) (از: بال + دار) دارای بال. که بال داشته باشد. پرنده و هر چیز که صاحب بال باشد. رجوع به بال در معانی مختلفه شود.

بالدر.

[دِ] (اِخ)(۱) رب النوع عقل. در اساطیر اسکاندیناوی، پسر ادن(۲) و همسر نانا(۳)، وی بسیار زیبا و عاقل بود و به دست برادر خود که رب النوع قضا و قدر بود براثر زخم تیری ناگهانی درگذشت. نیز رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۸ شود. (۱) - Nanna. (۳) - Odin. (۲) - Balder.

بالدرلو.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان برکشلو بخش حومهء شهرستان ارومیّه که در ۱۵ هزارگزی خاور ارومیّه و ۲ هزارو پانصدگزی جنوب شوسهء گلمانخانه به ارومیّه در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۴۰۱ تن سکنه، آب آنجا از شهرچای تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و توتون و انگور و چغندر و حبوبات و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی است و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بال دستان.

[دَ] (اِ مرکب) کلمه ای است که فرهنگستان آن را برای نام طایفه ای از پستانداران پرنده (خفاش)(۱) برگزیده است. رجوع به واژه های نو فرهنگستان شود. (۱) - Cheiroptere.

بالدهٔ.

[لِ دَ] (ع اِ) از اتباع تالده است. و منه حدیث العباس: فهی تالدهٔ بالدهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به تالدهٔ شود.

بالدیهٔ.

[لِیْ یَ] (اِخ) نخلی است متعلق به بنی غبر در یمامه. (از معجم البلدان).

بالرفاء والبنین.

[بِرْ رَ ءِ وَلْ بَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + رفاء بمعنی سازواری + و + ال + بنین بمعنی پسران) کلمه ای است که در زناشویی گویند، یعنی مجتمع و برچسبان و با رفائیت و آرام باشند و دارای اولادی ذکور گردند. (ناظم الاطباء). و عرب اکراه داشت ازین که بالبنات گوید. (ناظم الاطباء).

بالرموه.

[لِ] (اِخ) نام شهری به جزیرهء صقلیه. (نخبهٔ الدهر دمشقی). صورتی دیگر از شهر پالرم(۱) پایتخت قدیم سیسیل، یا معرب آن. و رجوع به پالرم شود. (۱) - Palerme

بالری.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان ده بالا بخش خاش شهرستان زاهدان که در ۱۳ هزارگزی شمال خاوری خاش بر کنار راه فرعی گزو به خاش در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای گرم معتدل و ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و پنبه و شغل مردمش زراعت و گله داری است. اهالی آن از طایفهء شهنوازی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بالزاق.

(اِخ) ضبط ترکی و عربی کلمهء بالزاک نام نویسندهء معروف فرانسه است. رجوع به بالزاک و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۸ شود.

بالزاک.

(اِخ)(۱) (ژان لوئی گز) ادیب فرانسوی از اهالی آنگولم که بسال ۱۵۹۴ م. تولد یافت و در سال ۱۶۵۴ م. درگذشت. به هلند و ایتالیا سفر کرد و سپس به پاریس بازگشت. نامه های او معروف است. وی قسمتی از عایدات نویسندگی خود را وقف بیمارستان آنگولم کرده است. (۱) - Balzac (J.Louis Guez...).

بالزاک.

(اِخ) (اونوره دو بالزاک)(۱) از داستان نویسان بسیار معروف فرانسه که در سال ۱۷۹۹ م. در شهر تور متولد شد و بسال ۱۸۵۰ در پاریس درگذشت. نام واقعی خانوادگی او بالسا(۲) بود. او در کالج واندوم(۳)تربیت شد و جوان بود که به پاریس آمد. از ۱۸۲۲ تا ۱۸۲۸ فعالیت عظیم ادبی از خود نشان داد و پی درپی کتابها تألیف کرد. مدتی از عمر را نیز به اداره‌ء چاپخانه و امور چاپی گذارند. در ۱۸۲۹ کتبی بنام «اژنی گرانده» «باباگوریو» «روستاییان» انتشار داد. در آثار خویش بیشتر به توصیف و نمایش احوال اجتماعی زنان متوجه بود، در وصف و تعریف اشخاص داستانهای خویش چنان مهارت بکار برده است که قهرمانان حکایاتش امروز اغلب در فرانسه مثل شده اند. بالزاک بیش از ۹۰ داستان پرداخته است. و رجوع به تاریخ قرن نوزدهم و معاصر تألیف آلبرماله ترجمه‌ء نصرالله فلسفی و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - Vendome - (۳) .Balssa - (۲) .Honore de Balzac.

بال زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) (...مرغ). تکان دادن بال. هفوه. (منتهی الارب). اخفاق. (تاج المصادر بیهقی): پر و بال به آب زلال شسته، بال میزد و نشاط میکرد. (سندباد نامه ص۳۳۵ ||). پرواز کردن. پریدن.

بال زن.

[زَ] (نف مرکب) جنباننده‌ء بال. حرکت دهنده‌ء بال. بال زننده. (ناظم الاطباء ||). پران. (آنندراج). پروازکننده. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۱). پرنده. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). جنبنده (||. اِ) کار و بار. (ناظم الاطباء).

بال زین.

[لِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)بازوی زین را گویند. (آنندراج). اطراف و دامنه های زین. (ناظم الاطباء). دامنه‌ء زین که به بال شبیه است. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۸۱). دو دامن زین که دو پهلوی اسب را پوشاند و رکاب از زیر آن آویخته گردد و معمو شکل بال دارد. برگه‌ء زین. برگه.

بالس.

[لِ] (اِخ) شهری است بر شط فرات. (آنندراج). شهری است از شام، بر کران فرات نهاده. (حدود العالم). شهری است در شام بین حلب و رقه و بفاصله‌ء کمی از طرف مغرب در سواحل فرات است، و در پایین صفین واقع شده است. (از مراصد الاطلاع). فرات کم کم از این شهر انحراف حاصل کرده و دور شده است تا امروز در حدود چهارمیل تا شهر فاصله دارد. (آثار البلاد قزوینی ص۳۰۶). قلعه ای نیز موسوم به قلعه‌ء بالس در این شهر هست. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۰۸). از اقلیم رابع است. (مجمل التواریخ والقصص ص۴۸۰). شهری از شام بین حلب و رقه، گویا به بالس بن الروم بن الیقن بن سام بن نوح منسوب است، در ساحل غربی فرات است. طول آن ۶۵ درجه و عرض آن ۳۶ درجه و در اقلیم رابع است. بلاذری گوید که ابوعبیده به بالس لشکر کشید و آن وقت بالس در دست دو برادر از اشراف روم بود، مردم آن با قبول جزیه صلح کردند، ابوعبیده از آنجا به فلسطین بازگشت، بعدها که مسلمهٔ بن عبدالملک به روم لشکر کشید در بالس اردو زد. مردم دهات اطراف به اردو روی آورده از او خواستند که برای آبادانی آن حدود نهری از فرات جدا کند، و او نهر معروف به مسلمهٔ را جدا کرد. بعد از مرگ مسلمه، بالس به ورثه‌ء او داده شد و تا زمان عباسیان چنین بود و چون عبدالله بن علی اموال بنی امیه را گرفت سفاح آنجا را بصورت اقطاع به علی بن عبدالله بن عباس داد. (از معجم البلدان).

بالس.

[لِ] (اِخ) ناحیتی است (از حدود خراسان) اندر میان بیابان، جایی بسیار کشت و برز و کم نعمت است و اندر وی شهرهاست چون سفنجایی، کوشک، سیوی. و مستقر امیر شهر کوشک است. (حدود العالم). رخج اقلیمی است بین زمین داور و بین بالس. (اصطخری ص۲۴۴، نقل از حاشیهء تاریخ سیستان ص۳۱). از شرح اخیر پیداست که این موضع در مغرب افغانستان کنونی واقع بوده است.

بالس.

[] (اِخ) شهرکی از تبت که در قدیم از چین بود. (حدود العالم).

بالسامو.

[مُ] (اِخ) (کنت ژزف)(۱) کیمیاگر شعبده باز ایطالیائی (۱۷۹۵ - ۱۷۴۳ م.). نام واقعی او ژیسب بالسامو است. وی در شهر پالرم در خانوادهء فقیری بدنیا آمد، در ممارست عقاقیر و داروها اطلاعاتی از ترکیبات شیمیائی و اثرات داروها به دست آورد. به یونان و مصر و عربستان و ایران و رودس و مالت مسافرت کرد و لقب کنت بخود گرفت و با دختری بنام لورنزا فلیسین ازدواج کرد، این زن در کارها با شوهرش همکاری داشت. بالسامو خود را بعنوان طبیب و شیمی دان معرفی و عضو فراماسون قلمداد میکرد. در لندن چند فقره کلاهبرداری نمود و در فرانسه نیز کارهائی کرد که منجر به زندانی شدن او در باستیل شد، و در رم به اتهام فساد عقیده به مرگ محکوم گردید، اما مجازات او به زندان ابد تقلیل یافت. الکساندر دوما (پدر) یکی از مهمترین رمانهای خود را بنام او موسوم و بشرح کار این شخص اختصاص داده است. (۱) - Balsamo.

بالست.

[لِ] (ص) دختر بکر و دوشیزه. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۵۲). باکره. (هفت قلزم) (فرهنگ ضیاء) : کیست که از دمدمهء روح قدس حامله چون مریم بالست نیست.مولوی.

بالست.

[لِ] (پهلوی، اِ) اوج. مقابل حضیض (در ستارگان). (یادداشت مؤلف).

بالستان.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان نیگیجه بخش مرکزی شهرستان سراب که در ۲۱ هزارگزی شمال باختری سراب و ۳ هزارگزی راه شوسهء سراب به تبریز در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۸۱۵ تن سکنه، آب آن از رودخانهء محلی تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالستان.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان دول بخش حومهء شهرستان ارومیّه که در ۵۶ هزارگزی جنوب خاوری ارومیّه و ۳ هزارگزی باختر شوسهء ارومیّه به مهاباد در دره واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۳۰۰ تن سکنه، آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر و توتون و انگور و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالستن.

[لُ تَ] (مص) تبریک کردن. تبریک گفتن. (ناظم الاطباء (||). صوت) آخرش خیر باد! عاقبت خیر. نیک انجام. نیک فرجام. بالشتن. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۸۱).

بالسی.

[ ] (ع ص، اِ) شیر تیره که شیر تازه در آن کنند. (مهذب الاسماء).

بالسی.

[لِ] (ص نسبی) منسوب به بالس که شهری است معروف واقع در بیست فرسنگی حلب و رقه. (از انساب سمعانی).

بالسی.

[لِ] (اِخ) ابوالمجد معدان بن کثیربن علی الباسی. فقیه شافعی بود و در ادب و فقه اللغهٔ دست داشت. (از معجم البلدان).

بالسی.

[لِ] (اِخ) حسن بن عبدالله بن منصوربن حبیب بن ابراهیم ابوعلی انطاکی. معروف به بالسی که در دمشق و مصر حدیث روایت کرد. (از معجم البلدان).

بالسی.

[لِ] (اِخ) اسماعیل بن احمدبن ایوب بن الولیدبن هرون ابوالحسن بالسی خیزرانی. از رواهٔ بود. (از معجم البلدان).

بالسی.

[لِ] (اِخ) ابوبکربن قوام بن منصوربن معلی. از کبار مشایخ متصوفه و اکابر استادان آن سلسله بود که به شهر بالس از بلاد شام مابین رقه و حلب منتسب است و در سال ۶۵۸ ه . ق. درگذشته است. (ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۳۷).

بالسی.

[لِ] (اِخ)(۱) طبیب یا گیاه شناسی که ابن البیطار در مفردات از او نقل کند، از جمله در کلمهء جنجل و دلق و سنجاب و جوز عبهر. او را کتابی است بنام التکمیل. (یادداشت مؤلف). طبیبی فاضل و در شناخت ادویهء مفرده توانا بود، از کتب او کتاب التکمیل در

ادویهء مفرده است که آنرا برای کافور الاخشیدی تألیف کرده است. (از عیون الانباء ص۸۷). (۱) - Balecy.

بالسین.

(اِخ) دهی است از دهستان تیرجایی بخش ترکمان شهرستان میانه که در ۱۹ هزارگزی شمال خاوری ترکمان و ۱۲ هزارگزی شوسهء میانه به تبریز واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۷۴۳ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و نخود سیاه و بزرک و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالسین شریف آباد.

[نِ شَ] (اِخ) دهی است از دهستان بروانان بخش ترکمان شهرستان میانه که در ۱۱ هزارگزی شمال باختری ترکمان و ۳ هزارگزی میانه به تبریز واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۸۲۳ تن سکنه، آب آن از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و نخود سیاه و عدس و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالش.

[لِ] (اِ) بالشت. تکیه که زیر سر نهند. و در جواهرالحروف نوشته مأخوذ از بال که بمعنی پرهای بازوی مرغان است، چه در اصل وضع از پر مرغان می آکندند. (از آنندراج). یا آنکه مأخوذ از بالیدن بمعنی افزودن است، چون زیر سر نهادن تکیه موجب افزایش خواب است. (غیاث اللغات). بالین. چیزی آکنده به پنبه و پر که زیر بال نهند و آن چنان است که کیسه ای از پارچه بدوزند و سپس پر مرغان چون قو و کبک و ماکیان و امثال آن در آن ریزند تا پر شود، پس سر آن بدوزند و هنگام خواب و استراحت زیر سر یا بازو نهند یا پشت بدان دهند. مُتَّکی. زیرگوشی. زیرسری. آنچه زیر سر نهند. (برهان قاطع)(۱) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۶۹). نضیده. (منتهی الارب). نُمُرق یا نِمِرق یا نَمَرق. نمرقه. (منتهی الارب). چیزی که هنگام غلطیدن بزیر سر نهند و زیر سر تکیه کنند چون به دست نشینند (برآرنج تکیه کنند). (شرفنامهء منیری). چیزی که از پر و یا پشم و یا پنبه و جز آن آکنده نموده در هنگام خوابیدن زیر سر نهند. (ناظم الاطباء). و رجوع به بالشت شود : دلی که رامش جوید نیابد او دانش سری که بالش خواهد نیابد او افسر. عنصری. همه بستر پر از گل بود و گوهر همه بالش پر از مه بود و شکر. (ویس و رامین). بالش بوسه داد و گفت اکنون به دولت خداوند بهتر است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۶۹). همه شب زیر پهلو و سر او بستر و بالش آتش و خار است.مسعودسعد. سران را گوش بر مالش نهاده مرا در همسری بالش نهاده.نظامی. گرچه مقصود از کتاب آن فن بود گر تواش بالش کنی هم میشود.مولوی. لیک ازو مقصود این بالش نبود علم بود و دانش و ارشاد و سود.مولوی. ور نبود بالش آکنده پر خواب توان کرد حجر زیر سر.سعدی. سر سفله را گرد بالش منه سر مردم آزار بر سنگ به.سعدی. مگر که بالش زربفت و نطع زیلوچه ز کتم غیب که می آورد به صدر صدور. نظام قاری. در جامه خواب کوش به زیرافکنی نکو بر بالش این لطیفه و بستر نوشته اند. نظام قاری. تا نگوید راز مخفی در درون جامه خواب پنبه بنهادند بالش را به خواری در دهن. نظام قاری. اندر لحاف و بالش خوش خفته بود پنبه حلاج خواند بر وی یا ایهاالمزمل. نظام قاری. - بالش پر؛ تکیه که پرها در آن آگنده باشند. (آنندراج). - بالش چرمین؛ بالش و مسند و متکایی که از چرم باشد. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۸۱). - بالش زین؛ میثریه. (دهار) : تا نهم بالش زین گرد قطیفه چو صدف بهر آن راحت جانست دو چشم من چار. نظام قاری. - بالش نرم زیر سر نهادن؛

کنایه از خوشحال گردانیدن باشد کسی را بطریق خوش آمد و تیتال. (برهان قاطع). خوش آمد کردن از راه تمسخر و ریشخند است. (آنندراج). خوشحال کردن کسی به خوش آمد و آسوده نمودن به امیدواری باشد. (انجمن آرای ناصری) : راحت بنهاده بالش نرم زیر سر داغت از جگرها.ظهوری. - بالشها و مندیلها؛ قصد از لباس و زینتی باشد که زنان یهودیهء بت پرست بر سر خود می گذاردند. (از قاموس کتاب مقدس). - نازبالش؛ بالش باشد خرد که برکنار تخت زیر دست نهند. بالش خرد کودکان و خردسالان. - نیم بالش؛ بالش خرد. بالش کوچک. خردبالش ||. مسند. (آنندراج). تکیه و مخده مانندی که فراز تخت می نهاده اند و حکام و فرمانروایان بر آن تکیه میزده اند. پشتی. آنچه در مجالس بزرگان و پادشاهان در صدر مجلس می نهادند تا امیر بر آن تکیه زند. وساده. (مهذب الاسماء) (زمخشری) (از تاج العروس). نوعی پشتی. مخده. مسنده. و گاه نیز امیر یا سلطان بر آن جلوس میکرده است و حاضران نیز بر زبر آن می نشسته اند چنانکه بر زبر تخت یا کرسی و صندلی می نشسته اند : حصیری بگسترد و بالش نهاد به بهرام برآفرین کرد یاد.فردوسی. ورا گفت بالش نگه کن یکی که تا برنشینم بر او اندکی.فردوسی. به تن آسانی بر بالش دولت بنشین چه کنی تاختن و تافتن رنج سفر.فرخی. ای دولت خجسته ازو روی برمتاب ای بالش وزارت با او قرار گیر.فرخی. تا براین بالش بنشسته نگفته ست کسی که براین بالش جز خواجه نشستست فلان. فرخی. جاودان شاد بزی و تن تو شاد و عزیز بتو آراسته این مجلس و این بالش و گاه. فرخی. گر بهنر زیبد و بگوهر بالش او را زیبد چهاربالش و مسند.منوچهری. ز قرقوبی به صحراها فروافکنده بالشها ز بوقلمون به وادیها فروگسترده بسترها. منوچهری. هر یکی را بالشی بنهادند از زربافته در پیش. (قصص الانبیاء ص۱۱۶). چون مهرجان درآمد، فرمود تا بر شط دجله خوانی عظیم نهادند و مزدک را در بالش نشاند و خود بر سر او ایستاد. (فارسنامهء ابن البلخی چ اروپا ص۹۰). و در وی (کارگاه) بساط و شادروانها بافتندی و یزدیها و بالشها و مصلیها و بردیهای فندقی از جهت خلیفه بافتندی. (تاریخ بخارا ص۲۴). تا که بنشست خواجه در بالش بالش آمد ز ناز در بالش.سنائی. بلکه تن عرش بالشی است مربع تکیه گه جاه کبریای صفاهان.خاقانی. رگ را سر نیش یاد نارم چون بالش پرنیان ببینم.خاقانی. چشم او بر طرف بالش افتاد، اطراف بالش بنظر متفاوت می نمود. (سندبادنامه ص۲۴۰). فرمود تا بالشی آورند که بدان نشیند، چون پیش او بردند که فرونشیند، فرا گرفت و بر سر خویش نهاد. (تاریخ طبرستان). و آنچ به مشاهره و غیرآن ایشان را فرمودی از جامها و پوستین و بالش خود مثل آب جاری که آنرا بهیچوجه انقطاع نیفتادی. (جهانگشای جوینی). بار دیگر ملک بدیدن او رغبت کرد، عابد را دید از آن هیئت بگردیده و سرخ و سپید برآمده و فربه شده و بر بالش دیبا تکیه زده. (گلستان سعدی). دولت آن است که امکان فراغت باشد تکیه بر بالش بی دوست نه بس تمکین است. سعدی (بدایع). - چاربالش و چهاربالش؛ چنان باشد که سه بالش برسه جانب تخت نهند و بدان تکیه زنند سبیل استراحت و آسودگی و احترام و شکوه را. مسندی را گویند که پادشاهان و صدور و اکابر بر آن نشینند. (برهان) : خور از راه خوبی چو خوبان چین پرستارهء چاربالش نشین.فردوسی. گر به هنر زیبد و بگوهر بالش او را زیبد چهاربالش و مسند.منوچهری. چارتکبیری بکن بر چارفصل روزگار چاربالشهای چارارکان بدونان بازمان. خاقانی. در آن حرم که نهندش چهاربالش عزت جزآستان نرسد خواجگان صدرنشین را. سعدی. و رجوع به چاربالش و چاربالشت شود. (۱) - در پهلوی barishn است. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بالش.

[لِ] (اِ) شمش. زری باشد به مقداری معین. (برهان قاطع). پانصد مثقال طلا و نقره. (یادداشت مؤلف). آن مقدار از زر که معادل هشت مثقال و دو دانگ باشد. (ناظم الاطباء) :پانصد مثقال است زر یا نقره، و قیمت بالش نقره در این حدود هفتاد وپنج دینار رکنی باشد که عیار آن چهار دانگ است. (جهانگشای جوینی). و تمامی آن نقود را گداخته و بالش ساخته در آنجا بنهاد. (جامع التواریخ رشیدی). خزائنی که هولاکو آورده بود خزانه داران بتدریج دزدیدند و بالشهای زر و سرخ و مرصعات ببازرگانی می

فروختند. (تاریخ مبارک غازانی ص۱۸۲). و آنکه را عقل هست و بالش نیست روزی آن عقل بالشی دهدش. عمادی شهریاری. - بالش زر؛ پول طلا. (ناظم الاطباء). هشت مثقال و دودانگ طلا باشد. در قدیم نزد پادشاهان اتراک مصطلح بوده. (برهان قاطع) (آنندراج). بالش زر هشت مثقال و دو دانگ است. (یادداشت مؤلف) : بالش زر بقولی پانصد مثقال و بقولی هشت درم و دودانگ است. (از لب التواریخ). چون بالش زر(۱) نیست بسازیم به خشتی. (از فرهنگ ضیاء). - بالش نقره؛ پول نقره. (ناظم الاطباء). هشت درم و دودانگ نقره باشد. (برهان قاطع) (آنندراج). بالش سیم هشت درم و دودانگ. (حبیب السیر چ سنگی ج ۲ ص۱۹). بالش زر معادل ۲۰۰۰ دینار و بالش سیم معادل ۲۰۰ دینار بود. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). به اصطلاح مغل زری است به مقدار معین و بالشک به اضافهء «کاف» به همان معنی است. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). و نیز رجوع به بالشت شود ||. بندی را گویند که برصندوقها زنند خصوصاً جایی که قفل برآن گذارند. (برهان قاطع) (آنندراج). بندی که بر صندوق زنند بخصوص آن بندی که قفل برآن گذارند. (ناظم الاطباء). (۱) - در این شعر محتمل است بمعنی متکای زربفت نیزباشد.

بالش.

[لِ] (اِمص) اسم مصدر از بالیدن. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). اسم از بالیدگی. نمو. بالیدگی. افزایش. ترعرع. رشد. گوالیدن. بالیدن. (ناظم الاطباء). نمو کردن. (برهان قاطع) (آنندراج). نمو و افزایش نباتات و درختان. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۲۹). نما. افزونی. ترقی. روئیدگی. (ناظم الاطباء) : به مالش پدران است بالش پسران به سر بریدن(۱) شمع است سرفرازی نار. ابوحنیفهء اسکافی. از آفتاب و هوا دان که تخم یابد بالش ز برزگر چه برآید جز آنکه تخم فشاند. خاقانی. بالش کودکان ز خفتن دان بالش مرد سایهء خفتان.سنائی. دگر گفت از خورشها تن چو سیرست در آن بالش ز بالا باز زیرست.امیرخسرو ||. فخر. عجب. تفاخر. مباهات. فخار. فخاره. افتخار. نازش. تباهی : تا که بنشست خواجه در بالش بالش آمد ز ناز در بالش.سنائی. چه باید بالش و نالش ز اقبالی و ادباری که تا برهم زنی دیده نه این بینی، نه آن بینی. سنائی. (۱) - ن ل: گرفتن.

بالش.

[لِ] (اِخ) صورتی دیگر از کلمهء بلیش(۱). شهری در اسپانیا بر لب دریا و از آنجا تا جزیرهٔ الغیران(۲) یک میل فاصله است. (از الحلل السندسیهٔ ج ۱ ص۱۱۲). (۱) - Belich. .(به اسپانیایی) (۲) - Isla Grosa

بالش آباد.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان کراب بخش حومهء شهرستان سبزوار که در ۳۷ هزار و پانصد گزی شمال باختری شهرستان سبزوار واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۶۶۲ تن سکنه، آب آنجا از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بن شن و پنبه و شغل مردمش زراعت و کرباس بافی و راهش مالروست. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بالشت.

[لِ] (اِ) بالش. بالشی را گویند که در زیر سر نهند. (برهان قاطع) (هفت قلزم). تکیه که پرها در آن آکنده باشد. (آنندراج). آنچه به وقت خواب زیر سر نهند. (غیاث اللغات). بالش یا چیزی که از پر و یا پشم یا پنبه آکنده کرده زیر سر نهند. (ناظم الاطباء). وساده. متکا. بالین : با سر بیدولتان دولت نگردد جفت اگر از پرو بال هما سازم پر بالشت را.سنائی. در چشم محققان چه زیبا و چه زشت سر منزل عاشقان چه دوزخ چه بهشت پوشیدن بیدلان چه اطلس چه پلاس زیر سر عاشقان چه بالشت و چه خشت. شیخ عمادالدین

(از شعوری). صد مرغ دل به منقار از بال خود کشد پر جایی که آن پریرو بالشت پر بدارد. ملاطغرا (از آنندراج). و رجوع به بالش شود ||. تکیه. پشتی. مسند. بالش : تختی هم از زر سرخ بود... مصلی و بالشت پس پشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۵۰). - بالشت پیل؛ آنچه در اوائل حال برای آموختن پیل نوگرفتار از پنبه به مقدار تکیهء کلان راست کنند و پیل نوگرفتار را به آن باولی دهند. (غیاث اللغات) (آنندراج).

بالشت.

[ل] (اِ) نوعی پول در تداول مردم چین. اسکناس. پول چاو. ابن بطوطه گوید: خرید و فروش مردم چین نه بدینار و نه درهم است بلکه آنان بقطعاتی از کاغذ خرید و فروش می کنند که هر قطعهء آن به اندازهء کف دست چاپ شده است و هر بیست و پنج قطعه از آن بِلِت نامند و در حکم دینار نزد ماست، چون یکی از این کاغذها پاره شود، آنرا به دارالسکه می برند و در آنجا عوض میکنند و از این بابت اجرتی هم نمی طلبند، و چون کسی ببازار رود نمیتواند با درهم یا دینار نقره و طلا خرید و فروش کند بل باید آن را تبدیل به بالشت نماید و سپس با آن آنچه میخواهد خریداری کند. (از سفرنامهء ابن بطوطه ||). نام وزنی است مقدار هشت مثقال و دو دانگ طلا. (هفت قلزم ||). شبر. وجب. (ناظم الاطباء).

بالشتچه.

[لِ چَ / چِ] (اِ مصغر) بالش. بالش خرد. (آنندراج). بالشتک.

بالشتک.

[لِ تَ] (اِ مصغر) زیرگوشی بالشتو. مِحسَبَه. (منتهی الارب). نازبالش. مصغر بالش که بمعنی تکیه باشد. (آنندراج). مصغر بالشت یعنی بالش کوچک. (ناظم الاطباء ||). پارچه ای یا لنگی یا شالی که از عرض چندان تا کنند تا بصورت باریکی درآید و سپس آن پارچهء تاخوردهء طولانی را از یک جانب بدور خود پیچند و دایره شکلی پدید آرند و آنرا هنگام حمل طبقها و یا اشیاء دیگر روی سر نهند و طبق را برفراز آن گذارند تا با فرق سر اصطکاک مستقیم نداشته باشد ||. چیزی که از پارچهء پیچیده و مانند بالش ترتیب دهند و بر استخوان شکسته نهند. (ناظم الاطباء ||). نوعی از حشرات. حشره ای سیاهرنگ. (یادداشت مؤلف). - بالشتک مار؛ نوعی سوسک سیاه بزرگ. بالش مار.(۱) (۱) - در تداول اهالی خراسان بلیش مار.

بالش تکیه.

[لِ تَ یَ / یِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) مرکب است از بالش و تکیه به معنی متکائی که به دیوار تکیه دهند و بچسبانند.

بالشتن.

[لُ تَ] (مص) بالستن. تبریک گفتن. (ناظم الاطباء). دعا کردن در حق دیگری. (آنندراج) (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۱).

بالشتو.

[لِ] (اِ مصغر) بالشتچه. بالش کوچک. بالش خرد. حُسبانَه. (یادداشت مؤلف). بالشتک.

بالشجه.

[لِ جَ / جِ] (اِ مصغر)(۱) بالشتک. صورتی و یا تعریبی است از بالشچه. بالشتچه. بالش کوچک. بالش خرد. بالش خرد که اگریم گویند. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲ ||). گویا بالشی است که زیر زین گذارند. (یادداشت مؤلف). بالشی است که زیر زین نهند هنگام سوار شدن نرمی را : بالشجه را بواسطهء دیرمردنش [مردن اسب نحیف] همچون صدف سفید شده چشم انتظار.کاتبی. (۱) - معرب یا لهجه ای از بالشچه. رجوع به بالشچه شود.

بالشچه.

[لِ چَ / چِ] (اِ مصغر) بالش خرد. (آنندراج). مصغر بالش. بالش کوچک. (ناظم الاطباء). رفرف. (منتهی الارب ||). چیزی که زنان بر سرین بندند تا کلان نماید. (ناظم الاطباء). غِلالَه. عِجازَه. عُظمَهٔ؛ بالشچه ای که زنان بر سرین بندند تا کلان نماید. (منتهی الارب).

بالش خانه.

[لِ نَ / نِ] (اِ مرکب) خوابگاه. اطاق خواب. (یادداشت مؤلف). اطاق استراحت.

بالشک.

[لِ] (اِ) بالشت که زیر سر گذارند. (برهان قاطع). وساده. متکا.

بالشک.

[لِ شَ] (اِ مصغر) مصغر بالش. بالش کوچک. (ناظم الاطباء). مصغر بالش باشد. (برهان قاطع) (شرفنامهء منیری). تکیه. (آنندراج). متکا. بالشتچه. بالشجه. بالشتک.

بالشک.

[لِ شْ یا شَ] (اِ) به اصطلاح مغول زری است به مقدار معین. (از آنندراج). و رجوع به بالش شود.

بال شکستن.

[شِ کَ تَ] (مص مرکب)شکستن بال. خرد کردن بال. انکسار بال اعم از بال آدمی یا طیور ||. شکسته شدن بال. خرد شدن بال. ||خفض جناح : چون شکست او بال آن رأی نخست چون نشد هستی بال اشکن درست. مولوی (مثنوی ||). بازپس ماندن. همگامی و برابری نتوانستن. به عجز مقر آمدن : همسفرانش سپر انداختند بال شکستند و پر انداختند.نظامی.

بالش کندی.

[لِ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان کله پوز بخش مرکزی شهرستان میانه که در ۱۶ هزارگزی جنوب خاوری میانه و ۲ هزارگزی راه شوسهء میانه به زنجان واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۴۹ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین

میشود. محصول عمـدهء آن غلاـت و پنبه و برنـج و شـغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مـالرو است. (از فرهنـگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالشویسم.

[شِ / شُ] (روسـی، اِ) ضـبط دیگری از بلشـویسم(۱). مسـلک بالشویـک برابر منشـویسم. بلشـویزم. این نـام بر دسـتهء کـوچکی از سوسیالیسـتهای روسـیه اطلاـق شود که معتقـد به حکومت اشتراکی و بین المللی مطلق انـد و میخواهنـد حکومت از طبقـات ممتاز و سرمایه دار به طبقهء کارگر انتقال یابد(۲). یکی ازپیشوایان این دسـته لنین بود. (از تاریخ قرن نوزدهم و معاصر آلبرماله ص۳۹۸). و رجوع به بلشویسم شود. Bolchevisme.یا (۱) - Bolcheviki - (۲) Bolchovisme.

بالشویک.

[شِ / شُ] (روسـی، ص) ضـبط دیگری از بلشویـک(۱) یـا ضـبط عامیـانهء آن، آنکه مـذهب و مشـرب بلشویسم داشـته باشـد برابر منشویک. رجوع به بلشویک شود. BoIchovik. یا (۱) - Bolchevique

بالضرورهٔ.

[بِضْ ضَ رَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + ضـروره) بطـور ضـرورت. بطور لزوم. بطور حـاجت. (نـاظم الاطبـاء). ضـرورةً. و رجوع به ضرورت شود.

بالط.

[لِ] (ع ص) بلاط گسترنده و بلاط سنگهاست که در سرا و جز آن گسترده باشند. (از منتهی الارب).

بالطبع.

[بِطْ طَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + طبع) طبعاً. از روی طبیعت. (ناظم الاطباء). طبیعةً. و رجوع به طبع شود.

بالطوع و الرغبهٔ.

[بِطْ طَ عِ وَرْ رَ بَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + طوع + و + ال + رغبهٔ) بطور فرمانبرداری و میل. فرمانبرداری از روی میل و رغبت. (ناظم الاطباء).

بالطه اوغلی.

[طَ] (اِخ) (سـلیمان بک..) از دریانوردان عثمانی که در زمان سـلطان مرادخان قصبهء قالونه را فتح کرد و در زمان سلطان محمدخان فاتح و بهنگام فتح قسـطنطنیه رهبری کشتی های جنگی را داشت، اما مرتکب اشـتباهی گشت و کیفر آنرا بصد ضـربه شلاق محکوم گردید منتهی بر اثر اشتباه یکی از مأموران هنگام اجرای فرمان چشمش کور گشت. (از قاموس الاعلام ترکی).

بالطه جی محمدپاشا.

[طَ مُ حَمْ مَ](اِخ) از وزرای بزرگ روزگار سلطان احمدخان سوم است. او در سال ۱۰۷۰ ه . ق. در قصبهء عثمانجق بدنیا آمد، در جوانی جزء تبرداران (مأموران حریق) به دربار عثمانی وارد شد، آوازی خوش و روئی زیبا داشت و بهمین سبب لقب «مؤذن زیبا» یافت و مورد علاقهء سلطان احمد سوم بود. مقارن جلوس سلطان احمد، به منصب میرآخوری نایل شد و در ۱۱۱۶ به صدارت رسید. اما پس از یکسال ونیم مورد غضب قرار گرفت و تبعید شد. او در جنگ میان عثمانی و روسیه مجدداً به مرتبهء صدارت رسید و خود در جنگ، سپهدار لشکر عثمانی شد و چیزی نمانده بود که پطرکبیر را اسیر نماید، اما در همین وقت روسها پیشنهاد صلح نمودند و او پذیرفت و این امر نقطهء ضعفی از او تلقی شد و در سال ۱۱۲۳ ه . ق. معزول و سپس تبعید گردید و یکسال بعد درگذشت. و نیز رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

بالطه لیمانی.

[طَ] (اِخ) لنگرگاه کوچکی در بغاز بسفر بین حصار روم ایلی و قریه یوماجی. نام قدیم این بندرگاه فیدیالیا بود، اما پس از فتح آن ناحیه به دست سلیمان بک پسر بالطه جی پاشا، این نام به آن داده شد. و نیز رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

بالع.

[لِ] (ع ص) اسم فاعل از بلع. فروبرنده از حلق. بلع کننده. اوبارنده (||. اِخ) نام یکی از دو ستارهء سعد بُلَع. نام ستارهء روشن تر از دو ستارهء سعد بلع.

بالع.

[لِ] (اِخ) (بمعنی بلعید). یکی از شهرهای پنجگانه است که بر ساحل شرقی دریای قلزم بر راه مصر تأسیس یافته بود. (از قاموس کتاب مقدس).

بالعکس.

[بِلْ عَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + عکس) برعکس. برخلاف. (ناظم الاطباء). و رجوع به عکس شود.

بالعموم.

[بِلْ عُ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + عموم) عموماً. بطور عموم. (ناظم الاطباء).

بالعۀ.

[لِ عَ] (اِخ) از قراء بلقاء است در سرزمین شام. گویند بلعام باعور در آنجا وارد شد. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

بالغ.

[لِ] (ع ص) رسا. کافی. بسنده. وافی. مشبع. رسنده : «و ما هو ببالغه». (قرآن ۱۴/۱۳) و نیست او رسنده به آن. «لم تکونوا بالغیه الا بشق الانفس». (قرآن ۱۶/۷). نباشید رسندهء آن مگر به تعب نفس ها. «یا ایها الذین آمنوا لاتقتلوا الصید و انتم حرم و من قتله منکم

متعمـدا فجزاء مثل ماقتل من النعم یحکم به ذوا عـدل منکم هدیاً بالغ الکعبهٔ او کفارهٔ طعام مساکین...». (قرآن ۵/۹۵)؛ ای کسانی که گرویدید، مکشـید صـید را آنگاه که محرم باشید، و کسی که کشت آنرا از شما از روی عمد، پس جزائی است مثل آنچه را کشت از شتر و گاو و گوسفند، که حکم کنند بدان دو صاحب عدالت از شما قربانی رسنده کعبه یا کفاره است طعام مسکینان ||. اندازه. (فرهنگ نظام). - بالغاً مابلغ؛ به هر قیمتی که تمام شود. بهرجا که رسد : و علی هذا المثال حکم سائر الاعداد من العشرات و المئات والآلاف و مازاد بالغاً مابلغ. (از رسائل اخوان الصـفا). دیه بنده بهایش بود بالغاً مابلغ، و مذهب ابوحنیفه ... (تفسیر ابوالفتوح ج ۱ ص ۲۷۴). - بـالغ بر...؛ رسـنده و انـدازه. (فرهنـگ نظام): در حملهء فلان بالغ بر دوهزار لشـکر بود. (فرهنگ نظام). بالغ بر فلان مبلغ؛ به انـدازهء فلاـن مبلغ. - بـالغ دولت؛ آنکه دولت و بخت کامـل و مساعـد دارد. بـدولت برآمـده : فریـدون بود طفلی گاوپرورد تو بالغ دولتی هم شیر و هم مرد.نظامی. - بالغ کلام؛ آنکه در سـخن کامل باشد. صاحب آنندراج شاهد ذیل را از نورالدین ظهوری آورده است: بالغ کلامان مدرسهء سـخن طفلان مکتب زبان دانیش. - بالغ نظر؛ دارای نظر کامل. آنکه به امعان نظر بنگرد. (آنندراج). مرد کامل. (انجمن آرای ناصری) : ای چارده ساله قرهٔ العین بالغ نظر علوم کونین.نظامی. نیست صائب را خبر زافسانهء عشق مجاز دیدهء بـالغ نظر بر ابجـد طفلاـنه نیسـت.صـائب. بـا او همه کس زادهء خـود نیز نسـنجد میزان چـو تمیز آمـده بـالغ نظران را. واله هروی (از آننـدراج). و آن بـالغ نظران را دلیـل قـوی به ذات حکیم علی الاطلاـق است. (ریحانـهٔ الافکـار). - یمین بـالغ؛ یمین مؤکـد. سوگند مؤکـد. (منتهی الاـرب) (ناظم الاطباء ||). نافـذ. (از تاج العروس) : ان الله بالغ امره قـدجعل الله لکل شـی ء قـدراً (قرآن ۶۵/۲)؛ خدا رسانـنـدهء امر است بتحقیق که گردانیـده است خداوند برای هر چیزی اندازه ای ||. چیز نیکو و رسـیده. شـی ء بالغ. (منتهی الارب) (از تاج العروس). رسـیده. (برهان قاطع) (آننـدراج) (ناظم الاطباء ||). جوان بحـد مردی رسـیده. (آننـدراج). کسـی که بحـد مردی رسـیده. در عربی لفظ مذکور مخصوص ذکور است و در فارسی برای اناث هم استعمال میشود. (فرهنگ نظام). خواب دیده. حالم. بحد بلوغ رسـیده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بجای زنان رسـیده. بجای مردان رسـیده. (مهذب الاسـماء). پسـری رسیده. دختری رسـیده. و بالغ در نعت زنان نیز آرنـد: جاریـهٔ بالغـهٔ. (از تاج العروس). دختر بحـد بلوغ رسـیده. (ناظم الاطباء). کبیر. رسـیده. (برهان قاطع). مُکَلَّف. بحد تکلیف رسـیده. (از تاج العروس). رسـیده بمردی. مُدرِک. خود را شـناخته. رشید. جوان. (ناظم الاطباء). غلام و جـاریهء بـالغ گوینـد برای مـدرک. (از اقرب الموارد) : شـشم عروس فلک را امیـد دامادی ز بخت بالغ بیـدار خواب دیـدهء اوست. خاقانی. طفل می خواندمت زهی بالغ مست می گفتمت زهی هشـیار.خاقانی. هرکه در او این صـفت موجود نیست بنزد محققان بالغ نیست. (گلسـتان سعدی). در اصطلاح فقه پسر هر زمان به حد احتلام و آبستن ساختن و فروریختن منی رسید او را بالغ نامند و دختر هرزمان به حد احتلام و دیدن خون حیض و آبسـتن شدن رسید او را بالغهٔ خوانند، و اگر در پسر و دختر هیچیک از آنچه ذکر رفت مشاهـده نگردیـد، همینکه به سن پانزده ساله رسـیدند آنها را بالغ و بالغهٔ گویند. و میتوان در آن سن نسـبت به آنها فتوی داد. غیر از تعریف بالا تعریفات دیگری هم کرده اند از آن جمله در جامع الرموز صوفیه گویند آدمی را بالغ نتوان نامید مگر آنکه چهار صفت در طبیعت او به حد کمال رسوخ یافته باشد و آن چهار: اقوال و افعال و معارف و اخلاق حمیده است، چه تمامت بلوغ به سن اسـت و بس، ولی رسـیدن به تمامیت منحصـر است به اینکه صفات چهارگانهء مذکور در روان آدمی رسوخ یابد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). در قانون مدنی و قانون مجازات عمومی امروزی برای بالغ و نابالغ و همچنین ممیز و غیرممیز و رشید و غیررشید نیز شرایطی خاص است. رجوع به دو قانون مـذکور شود ||. به مجاز، خردمنـد. کامل. مرد رسـیده و پخته : چنان شـد حکایت در آن مرز و بوم که بالغ ترین کس منم زاهل روم.نظامی. بالغانی که بلغهء کارنـد سـر به جذر اصم فرونارند.نظامی. خرکه با بالغان زبون گردد چون به طفلان رسد حرون گردد.نظامی. - نابالغ؛ آنکه به مردی نرسـیده باشد. به تکلیف نارسـیده. غیرمکلف. صـغیر : شـنیدم که نابالغی روزه داشت بصـد محنت آورد روزی به چـاشت. سـعدی (بوسـتان ||). - بمجـاز نـادان. کم خرد. نـابخرد : چو با او ساختی نابالغی جنگ ببالغ تر کسـی برداشتی سـنگ.نظامی. همه گفتنـد کاین خیال بـد است قول نابالغان بیخرد است.نظامی. یکی تشـنه میگفت و

جان می سپرد خنک نیکبختی که در آب مرد بدو گفت نابالغی کای عجب چو مردی، چه سیرآب و چه تشنه لب. سعدی (بوستان).

بالغ.

[لُ / لِ] (اِ) شاخ گاو میان خالی یا چوب میان خالی کرده که در آن شراب خورند و در گرجستان متعارف است. (برهان قاطع) (آنندراج). قدح از سروی گاو بود که بدان می خورند و بعضی کلاجوی خوانند. (نسخه ای از اسدی). سروی گاو که پاک کرده باشند و بدان شراب خورند. (نسخه ای از اسدی). سروی گاو پاک کرده بود یا طاس چوبین که بدان شراب خورند. (صحاح الفرس). شاخ گاو پاک کرده بود که پیاله باشد. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۷۰). در ناظم الاطباء بفتح لام و به معنی قلاچوری آمده است. در لغت بالغ ترکی بمعنی طاس چوبین و شاخ گاو که بدان شراب خورند. (احوال و اشعار رودکی ص ۱۱۹۳). شاخ گاو میان تهی و یا چوب میان تهی که در آن شراب خورند. (ناظم الاطباء). پیمانه که از چوب یا شاخ سازند و بدان شراب و آب خورند. (فرهنگ رشیدی). پیمانهء شراب. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (برهان قاطع). پیمانه که از چوب و یا از شاخ گاو سازند و بدان شراب زنند. (شرفنامهء منیری) : بدیدش همان جای برتخت خویش یکی بالغ و کالهء می به پیش. اسدی (گرشاسب نامه). هزار از بزرگان خسروپرست تکوک بلورین و بالغ بدست. اسدی (گرشاسب نامه). با چنگ سغدیانه و با بالغ و کتاب آمد به خان چاکر خود خواجه باصواب. عمار. بنشان به تارم اندر مر ترک خویش را با چنگ سغدیانه و با بالغ و کدو.عماره.

بالغ.

[لُ] (ترکی، اِ) به ترکی سمک است. (فهرست مخزن الادویه). به ترکی ماهی را گویند. و رجوع به بالق شود.

بالغ.

[لَ / لِ] (اِخ) بالیغ، و بالیغ در مغولی بمعنی شهر است و خان بالیغ نام قره قروم پای تخت سلاطین مغول بوده است. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). این که فرهنگها نوشته اند که بالغ نام ولایتی است شمالی، (برهان) (آنندراج) (شرفنامه) (ناظم الاطباء). ظاهراً براثر تخلیط میان این ترکیب بوده است. در فرهنگ رشیدی آمده است که: بالغ نام ولایتی است از ترکستان که خان بالغ نیز گویند. و رجوع به بالیغ شود.

بالغاء .

[لِ] (معرب، اِ) معرب پایها. پاچها. (منتهی الارب) (آنندراج). پایچه. (مهذب الاسماء). اکارع. بلغت اهل مدینه معرب پایها. (از تاج العروس). معرب پایها. پاچه های گوسفند. (ناظم الاطباء).

بالغ شدن.

[لِ شُ دَ] (مص مرکب) خود را شناختن. بجای مردان رسیدن. بجای زنان رسیدن. بحد بلوغ رسیدن پسر یا دختر. (ناظم الاطباء). مدرک شدن : شاخ طفلی بود و نوخط گشت و بالغ شد کنون گرد زُمْرُد بر عذارش زآن عیان افشانده اند. خاقانی. از آنکس که بالغ شد اقبالش او را عروس ظفر در شبستان نماید.خاقانی. ای طفل که دفع مگس از خویش ندانی هرچند که بالغ شدی آخر نه همانی؟ سعدی (صاحبیه ||). رسیدن. منتهی شدن : تا به چهل سال که بالغ شود خرج سفرهاش مبالغ شود.نظامی.

بالغهٔ.

[لِ غَ] (ع ص) تأنیث بالغ. بجای زنان رسیده. (مهذب الاسماء). کامله. (غیاث اللغات). جاریهٔ بالغهٔ؛ دختر بحد بلوغ رسیده. - حجهٔ بالغهٔ؛ دلیل تمام و کامل: قل فلله الحجهٔ البالغهٔ. (قرآن ۶/۱۴۹)؛ بگو پس مر خدا راست حجت بالغ یعنی دلیل تمام. و یری ان الموهبته لدیه فیهما سابغهٔ والحجهٔ علیه باعتقاد المصلحهٔ بهما معابالغهٔ. (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۹۹). - حکمهٔ بالغهٔ؛ حکمت کامل : حکمهٔ بالغهٔ فما تغن النذر. (قرآن ۵۴/۵)؛ حکمتی است کامل پس سود ندهد بیم دادن. - حکمت بالغهء الهی؛ حکمت کامل خدایی. رجوع به حکمهٔ بالغهٔ شود.

بالغی.

[لِ] (حامص) حالت و چگونگی بالغ. کیفیت بالغ. بالغ بودن. بلوغ. حد کمال. رسیدگی. بالغیت : به بالغی برسیدم که هیچم آگه نیست به شادمانی و آسانی و غم و دشوار. ناصرخسرو.

بالف.

(اِخ) (مایکل ویلیام)(۱) آوازخوان و آهنگساز ایرلندی که به سال ۱۸۰۸ م. در دوبلین بدنیا آمد و در ۱۸۷۰ م. درگذشت. او از کشورهای ایتالیا و فرانسه و آلمان و روسیه دیدن کرد و در همین سفرها اپراهای خود را نوشت. (۱) - Balfe.

بالفرض.

[بِلْ فَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + فرض). بطور فرض و پندار. فرضاً. (ناظم الاطباء). و رجوع به فرض شود.

بالفروش.

[فُ] (اِخ) ضبطی دیگر از بارفروش از ولایات مازندران. (از لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص۴۱). بارفروشه ده. و امروز آنرا بابل گویند. و رجوع به بابل و نیز رجوع به بارفروش شود.

بالفعل.

[بِلْ فِ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + فعل) فعلاً. اکنون. کنون. نقداً. در حال حاضر. هم اکنون. الحال. درین زمان. در این وقت. حالا. مقابل بالمآل. درین ساعت. فی الحال. (ناظم الاطباء). در وقت: بالفعل ادای این مال میسر من نیست ||. مقابل بالقوه : بالفعل هیچ یک موجود نیستند. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۲۵). چهار نفر آنها بالفعل در حساب و یازده نفر دیگر در ایام محاصره و بعد از آن متوفی شده اند. (تذکرهٔ الملوک ص۴۲). و رجوع به بالقوه شود.

بالف کلا.

[لِ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان بابل کنار بخش مرکزی شهرستان قائم شهر که در ۲۴ هزارگزی جنوب باختری قائم شهر و ۱۲ هزارگزی باختر شیرگاه در دامنه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۵۳۰ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء

بابل تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و نیشکر و ابریشم و کتان و غلات و صیفی و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی زنان بافتن پارچه های ابریشمی و نخی و راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالفور.

(اِخ)(۱) (آرتور- جمس، لرد..) از رجال معروف سیاست انگلستان که به سال ۱۸۴۸ م. در اسکاتلند بدنیا آمد و در سال ۱۹۳۰ م. درگذشت. او در کنگرهء برلن (۱۸۷۸) از اعضای مؤثر بشمار میرفت. به ادبیات و فلسفه و حکمت الهی علاقه داشت و رساله ای تحت عنوان «دفاع از شک فلسفی»(۲) نوشت. وی به ریاست دانشگاه گلاسکو رسید، دخالت او در امور مربوط به سیاست انگلستان و ایرلند بسیار قابل توجه بود. در ۱۸۹۱ مقام لرد خزانه داری را یافت و سپس به رهبری محافظه کاران رسید و از همکاران لرد سالیسبوری گشت و در ۱۹۰۲ خود نخست وزیر شد. در جریان جنگ بزرگ جهانی اول، مقام وزارت خارجهء انگلستان را به او سپردند و با مسافرت او به کانادا همکاری دومینیون صورت گرفت. (۱) - Defense du doute - (۲) .Balfour Philosophique.

بالفور.

(اِخ) (فرانسیس ...) فیزیولوژیست انگلیسی. متولد ۱۸۵۱ م. در ادیمبورگ و متوفی بسال ۱۸۸۲ م. او تحقیقات علمی خود را بیشتر در ناپل انجام داد، و سرانجام به استادی دانشگاه کمبریج انگلستان رسید.

بالفوریه.

[رِ یِ] (اِخ) (موریس..)(۱) از فرماندهان نظامی فرانسه متولد بسال ۱۸۵۲ م. در پاریس و متوفی بسال ۱۹۳۳ م. در ۱۸۷۰ به «سن سیر» وارد شد و در جنگ برضد دولت آلمان شرکت جست و در جنگ جهانی اول بویژه در جنگ وردن (۱۹۱۶) فداکاریهای بسیار کرد. (۱) - Balfourier.

بالق.

[ ] (اِخ) پادشاه عمالقه در شهر بلقا. معاصر یوشع بن نون. صاحب حبیب السیر می نویسد: دارالملک عمالقه در آن زمان (زمان یوشع) بلقا بود و پادشاه ایشان را بالق می گفتند و بلعم باعور در بلقا توطن داشت... چون بنی اسرائیل بحوالی بلقا رسیدند بالق در شهر متحصن گشت... و آن محاصره امتداد یافت.... ملک بالق از بلعم التماس دعا کرد چون اسم اعظم بیادش نیامد عاجز شد و حیله ای اندیشیده ملک را گفت زنان فاحشه را به معسکر بنی اسرائیل فرست که اگر یک نفر از ایشان زنا کند نصرت ما را باشد، و بالق بموجب فرموده عمل نمود. همان لحظه بلیهء طاعون در میان سپاه یوشع شیوع یافت... (از حبیب السیر چ کتابخانهء خیام ج ۱ ص ۱۰۴ و ۱۰۵).

بالقان.

[لَ] (اِخ) از قرای مرو است. اکنون خراب است و رودخانه ای که در حوالی آن میگذرد هم اکنون بدین نام معروف است. (از مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۱). از دیه های مرو که خراب و بائر شده و فقط نام آن بر رودخانه ای باقی مانده است. (از لباب الانساب ج ۱ ص۹۱). از قرای مرو است و خراب شده و امروز نهری که در آن حدود است بنام نهر بالقان معروف است. (ازمعجم البلدان).

بالقانی.

[لَ] (ص نسبی) منسوب به بالقان از دیه های مرو. (از لباب الانساب ج ۱ ص ۹۱) (از معجم البلدان).

بالقانی.

(اِخ) ابوالفتح محمد بن ابی حنیفهٔ النعمان بن محمد بن ابی عاصم بالقانی معروف به ابوحنیفه از علمای متفنن بود و عادت به شرب مسکر داشت. (از لباب الانساب ج ۱ ص ۹۱). ابومظفر عبدالرحیم بن ابی سعد سلمانی ازو نام برده است. (از معجم البلدان).

بالقچی.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش سلدوز شهرستان ارومیّه که در ۳ هزار و پانصدگزی جنوب باختری نقده و ۲ هزار و پانصدگزی جنوب شوسهء نقده به مهاباد در دره واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۳۲۷ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و چغندر و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالقس.

[قِ] (اِ) گیاهی است دوایی که نام دیگرش ابوخلساست. لفظ مذکور معرب از رومی است. (فرهنگ نظام). مأخوذ از یونانی(۱)، گاوزبان و لسان الثور. (ناظم الاطباء). به زبان رومی رستنیی باشد دوایی و برگ آن سرخ به سیاهی مایل بود اگر آنرا بخایند و برگزندگان افکنند درحال بمیرند و در عربی رجل الحمامه خوانند و ابوخلسا همان است. (برهان قاطع) (آنندراج). و رجوع به بالقیس و ابوخلسا شود. (اشتینگاس از حاشیهء برهان (۱) - Bugloss. چ معین).

بالق گولی.

[لُ] (اِخ) بالق کولی. دریاچه ای است در دامنهء شمالی آغری طاغ نزدیک مرزهای روسیه. (از قاموس الاعلاهٔ ترکی ج ۲ ص ۱۲۱۷).

بالق گولی.

[لُ] (اِخ) دریاچه ایست در ولایت حلب که ماهی فراوان دارد. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۱۷).

بالقلو.

[لِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان مزدقانچای بخش نوبران شهرستان ساوه که در ۱۱ هزارگزی جنوب خاوری مرکز بخش و ۳ هزارگزی راه عمومی در کوهستان واقع است و ۳۸۸ تن سکنه دارد. آب آنجا از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بن شن و انگور و گردو و سیب زمینی و شغل مردمش زراعت و گله داری و قالیچه و جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بالقلو.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان گل تپه فیض اللهبیگی بخش مرکزی شهرستان سقز که در ۵۲ هزارگزی شمال خاوری سقز برکنار رودخانهء پای قلعه واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۱۵۰ تن سکنه، آب آن از چشمه و قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن لبنیات و توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بال قوج پاشا.

[ ] (اِخ) از سرداران عثمانی بود در زمان حملهء امیرتیمور به عثمانی و جنگ با ایلدرم بایزید (۸۰۴ ه . ق.). خواندمیر آرد: از آنجانب ایلدرم بایزید بترتیب و آراستن سپاه قیام نمود، در میمنه پسر برلاس افرنجی را که برادر زنش بود با بیست هزار مرد شمشیرزن بازداشت... و محمد چلبی که ارشد اولادش بود و به کرشیخی مشهور شده بود با سایر امراء مشهور مثل بال قوج پاشا و علی پاشا و عبیدبیک و ... در مواضع مناسب قرار گرفتند. (از حبیب السیر چ کتابخانهء خیام ج ۳ ص ۵۰۸). در حبیب السیر چ تهران مال قوچ پاشا آمده است.

بالقوهٔ.

[بِلْ قُوْ وَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + قوه) مقابل بالفعل. بالاستعداد. اثری که در چیزی پنهان باشد و هنوز بروز نکرده باشد. (ناظم الاطباء). و رجوع به قوه شود.

بالقیس.

(اِ) بالقس. گیاه دارویی. (فرهنگ نظام). ابوخلسا است. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بالقیس و ابوخلسا شود.

بالک.

(اِ) به هندی اسفناج را گویند. (فهرست مخزن الادویه).

بالک.

[لَ] (اِخ) یکی از دهستانهای بخش مریوان شهرستان سنندج. این دهستان در جنوب خاوری بخش واقع و محدود است از شمال بدهستان سرشیو، از جنوب به بخش اورامان، از خاور به دهستان کلاترزان و از باختر به دهستان ویسهء مریوان. موقعیت طبیعی دهستان کوهستانی و جنگلی و سردسیر است. آب قراء آن از چشمه و قنات تأمین میشود. محصول آن جنگلی مانند مازوج، کلکاف، گزنگبین است. دهستان بالک از ۲۳ آبادی تشکیل شده، سکنهء آن در حدود ۴۴۰۰ تن است، مرکز دهستان ده بالک و قراء مهم آن بشرح زیر است: دری، خیرآباد، چور، بیژن آباد، دگاشیخان، لنج آباد، نبله. راه فرعی اتومبیل رو مریوان به رزآب از کنار آبادیهای ریخلان، کال پائین و دگاشیخان این دهستان میگذرد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بالک.

[لَ] (اِخ) نام ده مرکزی دهستان بالک بخش مریوان شهرستان سنندج که در ۱۱ هزارگزی جنوب خاوری دژ شاهپور و ۵ هزارگزی

خاور راه اتومبیل رو مریوان به رزاب واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۵۴۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه و قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و مختصری حبوبات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. از پل چوبی جنوب برقلعه ممکن است اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بالک.

[لَ] (اِخ) دهی است از دهستان کنارک شهرستان چاه بهار که در ۱۳ هزارگزی باختر چاه بهار و ۲ هزارگزی شمال دریای عمان در جلگه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چاه و باران تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و ذرت و ماهی، و شغل مردمش زراعت و صید ماهی و راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بالک.

[لَ] (اِخ) یاقوت گوید: گمانم اینست که قریه ای است از قرای هرات. یا اینکه ناحیه ایست از نواحی هرات. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۱). بظن ابوسعید از نواحی هرات است. (مراصد الاطلاع) (از مرآت البلدان).

بالک.

[ ] (اِخ) نام ناحیه ای از توابع قضای رواندوز در سنجاق شهرزور از ولایت موصل. در طرف جنوب شرقی از مرکز قضا واقع شده و ۶۰ پارچه قریه را در برگرفته است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۱۷).

بالکا.

[لِ] (اِ) نامی است که در «درفک» به وشات دانه دهند. و رجوع به ازملک شود.

بالکاش.

(اِخ) نام دریاچه ای در ترکستان روس و سیبریه. و رجوع به بالخاش و جهانگشای جوینی ج ۱ ص۴۳۱ شود.

بالکان.

(اِخ) دهی است از دهستان شپیران بخش سلماس شهرستان خوی که در ۴۰ هزارگزی جنوب باختری سلماس و ۵ هزارگزی جنوب راه ارابه رو قلعه رش واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۱۲۴ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بالکان.

(اِخ) نام کوهستانی که به سلسله جبال صربستان و بلغاری می پیوندد بلندترین قلهء آن ۱۷۰۰ گز بلندی دارد. رودهایی که از این کوهستان سرچشمه میگیرد بدانوب سرازیر میشود. این سلسله کوهستان ۸۰۰ هزارگز امتداد دارد. (از ناظم الاطباء). و رجوع به

قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بالکان.

(اِخ) (شبه جزیرهء بالکان)(۱) یکی از سه شبه جزیرهء معروف جنوب اروپا و شرقی ترین آن است که به کوهستان کارپات در مرکز اروپا منتهی میشود. دریاهای آدریاتیک و یونین در غرب، دریای مدیترانه در جنوب و دریای آرشیپل و مرمره و دریای سیاه در شرق آنرا احاطه کرده اند. (ظاهراً این نام از کلمهء بالکان(۲) [بلخان] ترکی به معنی کوه گرفته شده است(۳)). این شبه جزیره سرزمینی کوهستانی است، کشورهای سمت شمالی آن اتریش و مجارستان است و از طرف شمال شرقی به روسیه محدود میشود، این شبه جزیره بین ۳۰/۳۶ درجه و ۳۰/۴۷ درجهء عرض شمالی و ۲۰/۱۵ درجه و ۴۰/۲۹ درجهء طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است و در حدود پانصدهزار کیلومترمربع وسعت دارد. جلگه های معروف سالونیک و تسالی در این شبه جزیره قرار گرفته است. بزرگترین رودی که از شبه جزیرهء بالکان میگذرد دانوب است. آب و هوای قسمت شمالی این شبه جزیره متغیر و در تابستان بسیار گرم و در زمستان بسیار سرد است، اغلب کوهستانهای آن از برف پوشیده میشود، اما سواحل جنوبی و غربی دارای هوای معتدل و تا حدی مدیترانه ای است. محصول عمدهء دشتهای رومانی و بلغارستان و سالونیک غلات و حبوبات است، و در سواحل جنوبی مرکبات و لیمو و زیتون و بادام و انجیر به دست می آید. جنگلها و مراتع آن برای پرورش حیوانات و گوسفند و خصوصاً اسب بسیار مساعد است. ساکنان این شبه جزیره مرکب از بلغاری و ترک و رومانی و صربی و یونانی و اسپانیولی و ارمنی و عده ای از کولی ها میباشند و از نظر مذهب بیشتر ارتودوکس و کاتولیک و پروتستان و یهودی و ارمنی و مسلمان هستند. سابقاً رومانی و صربستان و یونان معروفترین کشورهای این شبه جزیره بودند، قسمت شرقی و شمال شرقی آن متعلق به دولت ترکیه است و شهر معروف استانبول در آن قرار دارد و در حال حاضر، این شبه جزیره، یونان و آلبانی و یوگسلاوی و بلغار و ترکیهء اروپا را تشکیل میدهد. ناحیه اپیر و ایلبری امروز به بسنی و قره طاغ معروف است، میسیه نیز به یوگسلاوی و بلغارستان تبدیل شده و رومانی نیز نام قسمتی از آن است. قسمت شمال غربی آن ترانسیلوانیا و مجارستان است. تراکیه و مقدونیه و تسالی امروز جزء یونان است. گویا نخستین قومی که در این نواحی سکونت یافتند پلاسک ها بوده اند و سپس اسکیت ها در آنجا سکونت کرده اند پس از آن اقوام هلن در سرزمین یونان مستقر شدند و با ساکنان محلی درآمیختند. در قرون وسطی، هون ها به این سرزمین روی آوردند و بر اکثر نقاط آن تسلط یافتند. مدتها قسمت عمدهء این سرزمین در تسلط دولت عثمانی بود، در زمان سلطان اورخان غازی، عثمانیان (بسال ۷۵۹ ه . ق.) به بالکان پانهادند و در عرض ۳۰ سال این سرزمین به تسخیر آنان درآمد و ایلدرم بایزید بر قسمت عمدهء آن خاک تسلط یافت. در ۸۵۷ ه . ق. سلطان محمد ثانی استانبول را فتح کرد و امپراطوری روم را در این سرزمین از میان برد. در زمان سلطان سلیمان قانونی ترانسیلوانیا و مجارستان بتصرف عثمانی درآمد و تا وینه پیشرفت کردند و قریب پانصد سال این استیلا ادامه داشت. در ۱۲۴۵ ه . ق. صربستان مستقل شد و سال بعد یونان استقلال یافت و سرانجام جنگ ۱۲۹۴ ه . ق. عثمانی با روسیه روی داد و به قرارداد برلین منجر شد، رومانی و صربستان و قره طاغ رسماً استقلال یافتند و بلغارستان و بسنی در اختیار اتریش قرار گرفت و تسالی را هم به یونان دادند و فقط نواحی استانبول در اختیار عثمانی باقی ماند. آنگاه پس از جنگ بین الملل اول به ممالک یوگسلاوی و آلبانی و بلغار و یونان و قسمت ترکیهء اروپا تفکیک شد. نیز رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ تحت عنوان بالقان و ایران باستان پیرنیا ص ۶۹۱ و ۱۱۹۰ و ۱۱۹۲ و ۱۷۰۸ و ۲۰۶۷ و ۲۰۷۹ و ۲۴۷۸ شود. (۱) - Balkan. (۲) - Balkan. (۳) - لاروس کبیر.

بالکانه.

[نَ / نِ] (اِ) دریچه مشبکی را گویند از طلاـ و نقره و امثال آن که از درون خانه بیرون را توان دید و از بیرون درون را نتوان دید. (برهان قاطع) (آنندراج). دری کوچک در دیوار که از او بیرون نگرند و بود نیز که مشبک کنند. (نسخه ای از لغت نامه اسدی). در مشبک بود، اگر آهنین بود و اگر چوبین و پنجره نیز گویند. (نسخه ای از لغت نامهء اسدی). در کوچک در دیوار خانه که از پنهانی بیرون نگرند و شاید که مشبک نیز باشد. (صحاح الفرس). دریچهء مشبکی که از درون آن بیرون را توان دید و از بیرون درون را نتوان دید. (ناظم الاطباء): بهشت آیین سرائی را بپرداخت ز هر گونه درو تمثالها ساخت ز عود و چندن او را آستانه درش سیمین و زرین بالکانه.رودکی. و آنگه ز بالکانهء روحانیان چو دل جای روان بدیده و با دل روان شده.سنائی. از برون تاب خانهء طبع یابی نزهتم وز ورای بالکانهء چرخ بینی منظرم.خاقانی. قصر بلقیس دهر بین که پری حارس بام و بالکانهء اوست.خاقانی. دلم از این ظلمات حواس بگرفته ست ره گریز از این بالکانه می جویم. کمال اسماعیل. و رجوع به پالکانه شود ||. شبکه، که از آهن و برنج و غیره باشد، و آنچه از چوب و استخوان و امثال آن باشد پنجره گویند. (برهان قاطع). بمعنی شبکه است مطلقاً، نهایتش آنچه از آهن و برنج و غیره باشد بالکانه خوانند و آنچه از چوب و استخوان و امثال آن باشد پنجره گویند. (آنندراج). و این معنی مأخوذ از معنی اول کلمه است ||. غرفه. ستاوند. رجوع به پالکانه شود: و بروج فلکی که دوازده قسمت است... چون مثال پادشاهی است که ویرا حجرهء خاص باشد که وزیر وی آنجا نشیند و گرداگرد آن حجره رواقی بود به دوازده بالکانه و بر هر بالکانه نایبی از آن وزیر نشسته، و هفت نقیب سوار بیرون این بالکانها گرد این بالکانها میگردند. (کیمیای سعادت). و دوازده برج آن دوازده بالکانه. (کیمیای سعادت). چون نقیبان همیشه گرد این بالکانها همی برآیند، و از هر بالکانها فرمانی از نوعی دیگر به ایشان همی رسد. (کیمیای سعادت ||). این کلمه با کلمهء بالکن(۱)شبیه است. (یادداشت مؤلف). (۱) - Balcon.

بال کشیدن.

[کَ دَ] (مص مرکب) کشیدن بال. ممتد ساختن بال. گشودن و گستردن بال ||. پروبال گشودن. به پرواز آمدن ||. بمجاز، بزرگ شدن. بالیدن. پر و بال گرفتن: او را [دختر را] به نزدیک مریدی برد و فرمود که تربیت دارد، مرید در تعهد دختر تلطف نمود، چون بال کشید و از ایام طفولیت برگذشت زاهد گفت ای دختر بزرگ شدی، ترا از جفتی چاره نیست. (از کلیله و دمنه).

بالکل.

[بِلْ کُل ل] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + کل) تماماً. سراسر. یکسره. همگی. (فرهنگ رازی). از همه جهت. بطور کلی. (ناظم الاطباء) : روزبروز آن آب کمتر میشود و هوا میگردد تا آنگاه که بالکل خشک شود. (رسالهء کائنات جو ابوحاتم اسفزاری). و رجوع به کل شود.

بالکلیهٔ.

[بِلْ کُلْ لی یَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + کلیهٔ) عموماً. کافهً. قاطبهً. کلیهً.

بالکن.

[کُ] (فرانسوی، اِ)(۱) پالگانه. (لغات فرهنگستان). بالکانه. مهتابی. ایوانچه. خروجی. پالانه. روشن. (یادداشت مؤلف). پیش آمدگی در طبقهء دوم هر ساختمان که معمو بداخل اطاق راه دارد و در حکم یک راهرو کم پهنا در جلو اطاق و سایبانی برای طبقهء اول است و در تابستان از آن استفاده شود. معمو سرتیرهای آهنی یا چوبی سقف طبقهء اول را قریب یک گز در فضا جلوتر

برند و میانشان سقف زنند و بپوشانند و گاه برای حفاظت گرداگرد آنرا نرده گذارند. بالکن معمو بی سقف است و حال آنکه غلام گردشی و پاگرد سقف دارد. (۱) - Balcon.

بالکنایهٔ.

[بِلْ کِ یَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + کنایه) باگوشه. گوشه دار. کنایهً. تلویحاً. و رجوع به کنایه شود.

بالکی.

[لَ] (ص نسبی) منسوب به بالک که ظاهراً از قرای هرات یا نواحی آن بوده است. (از لباب الانساب ج ۱ ص۹۱).

بالکی.

[لَ] (اِخ) ابومعمر احمدبن عبدالواحد بالکی هروی فقیه بود. (از لباب الانساب ج ۱ ص۹۱) (از معجم البلدان).

بالکین.

(اِخ) ده کوچکی است از بخش شهریار تهران که دارای ۶ تن جمعیت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بالگانه.

[نَ / نِ] (اِ) بالکانه. در مشبک. پنجره ایست که از داخل بیرون پیدا شود و از بیرون داخل نمودار نشود. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲). و رجوع به بالکانه و نیز رجوع به پالکانه شود.

بالگیر.

(اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش اشنویه شهرستان ارومیّه که در ۱۵ هزارگزی جنوب خاوری اشنویه و ۵ هزارو پانصدگزی جنوب شوسهء اشنویه به نقده واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۲۵۱ تن سکنه، آب آنجا از قادرچای تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راهش ارابه رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باللوجه.

[جِ] (اِخ) دهی است از دهستان تیرچای بخش ترکمان شهرستان میانه که در ۲۴ هزارگزی شمال میانه و ۱۳ هزارگزی جادهء تبریز به میانه واقع است. ناحیه ایست کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۳۲۲ تن سکنه. آب آنجا از رود النجارق تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و نخود سیاه و عدس و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باللوجه.

[جِ] (اِخ) دهی است از دهستان مشکین خاوری بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر که در ۶ هزارگزی جنوب خاوری مشکین شهر

و ۵ هزارگزی راه شوسهء مشکین شهر به اردبیل. در جلگه واقع است و ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۶۸۶ تن سکنه، آب آنجا از چشمه و خیاوچای تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باللوقیه.

[قَ یَ / یِ] (اِخ) دهی است از دهستان قوریچای بخش قره آغاج شهرستان مراغه که در ۴۱ هزار و پانصدگزی جنوب باختری قره آغاج و ۲۳ هزارگزی جنوب راه شوسهء مراغه به میانه واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۲۵۸ تن سکنه. آب آنجا از چشمه سارها تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و نخود و بزرک و زردآلو و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم بافی و راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باللوقیه.

[قَ یَ / یِ] (اِخ) دهی است از دهستان مشکین باختری بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر که در ۱۵ هزارگزی جنوب باختری مشکین شهر و ۶ هزارگزی راه شوسهء مشکین شهر به اهر در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه و مشکین چای تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالله.

[بِلْ لاه] (جمله بحذف فعل) (ب + الله) کلمهء سوگند. (ناظم الاطباء). تالله. والله. قسم بخدا. (آنندراج). سوگند با خدا. بخدا قسم : بالله و بالله و بالله که غلط پندارد.منوچهری. نه ازین آمد بالله نه از آن آمد که ز فردوس برین و آسمان آمد.منوچهری. نیکوتر از آن باشد بالله که تو اندیشی آسان تر از آن باشد حقا که تو پنداری. منوچهری. از لشکر و جز لشکر از رعیت و جز رعیت مختار تویی بالله، بالله که تو مختاری. منوچهری. ور بری زی او برشوت اژدهای هفت سر گوید این فربی یکی یاریست بالله مار نیست. ناصرخسرو. بالله که دل از تو باز نستانم ور در سر کار خود رود جانم.سعدی. بخرام بالله تا صبا بیخ صنوبر بر کند برقع برافکن تا بهشت از حور زیور برکند. سعدی. بالله بگذارید میان من و دوست نیک و بد و رنج و راحت از دوست نکوست. سعدی.

بالم.

(اِخ)(۱) (گردنه) گردنه ای معروف در کوهستان آلپ در حوالی مون بلان که بین سویس و فرانسه واقع است و ۲۲۰۲ گز ارتفاع دارد. (۱) - Balme.

بالمآل.

[بِل مَ آ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مآل) به آخر. عاقبت. عاقبت کار. بپایان. سرانجام. بفرجام. و رجوع به مآل شود.

بالماسکه.

[کِ] (فرانسوی، اِ مرکب)(۱)مرکب از بال بمعنی رقص و ماسک (روپوش و آنچه روی را بپوشاند، صورتک). و آن نوعی رقص دسته جمعی است که رقصندگان چهره را در نقابی یا روپوشی و یا صورتکی بپوشانند تا شناخته نشوند و گاه این صورتکها بشکل و هیأت و صورت و یا سر حیوانات باشد. (۱) - Bal masque.

بالمان.

(اِخ) نام قلعه ایست در مازندران. رابینو گوید: بعد از مرگ سلطان تکش بسال ۵۹۶ ه . ق. شاه اردشیر در مازندران قلعه های بالمان و جهینه و تمام حدود از گرگان تا ری و دژ فیروزکوه را تسخیر کرد. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۷۵).

بالمان.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان کزاز علیا بخش سربند شهرستان اراک که در ۳ هزارگزی باختر آستانه و ۳ هزارگزی راه مالروی عمومی واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۴۹۵ تن سکنه، آب آنجا از قنات و رودخانهء تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بن شن و انگور و شغل مردمش زراعت و گله داری و قالیبافی است. از شازند بدانجا میتوان اتومبیل برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بالمباشرهٔ.

[بِلْ مُ شَ رَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مباشرهٔ) مستقیماً. رأساً.

بالمثل.

[بِلْ مَ ثَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مثل) فی المثل. مث. اینطور. بطور مثال. و رجوع به مثل شود.

بالمرهٔ.

[بِلْ مَرْ رَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مرهٔ) اص. ابداً. هرگز || تماماً. یکبارگی. پاک. بیکباره. یک دفعگی. بتمامه. از همه جهت. (ناظم الاطباء). و رجوع به مره شود.

بالمساوات.

[بِلْ مُ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مساوات) بطور تساوی : از صد تومان انفاد وزراء و عمال چهار تومان فیمابین ناظر و مستوفی و صاحب جمع و مشرف بالمساوات قسمت میشود. (تذکرهٔ الملوک ص۶۸). از آنچه عمال و غیره در جزو ابتیاع نموده انفاد نمایند صد دو بازیافت و فیمابین صاحب جمع و مشرف بالمساوات قسمت میشود. (تذکرهٔ الملوک ص۶۹).

بالمستفاد.

[بِلْ مُ تَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مستفاد) آنچه که مستدرک شود. آنچه مفهوم شود. و رجوع به مستفاد شود.

بالمشارکهٔ.

[بِلْ مُ رَ کَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مشارکهٔ) شراکهً. بطور مشارکت. به انبازی. به هنبازی.

بالمشافهٔ.

[بِلْ مُ فَ هَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مشافهـهٔ) مشافهـهٔ. با روبرو سـخن گفتن. (غیاث اللغات) (آنندراج). روباروی گفتن. روبرو گفتن. (نـاظم الاطبـاء). - رقم بالمشافهـهٔ؛ دسـتور زبـانی. مقابـل دسـتور کتبی : جمعی که ملازم دیوان می شونـد اگر رقم بالمشافهه صـادر نشـده باشـد و ریش سـفیدان هر طبقه عرض نمـوده باشـند مـادام که تعلیقهء وزیر اعظم نرسـد، رقم خـدمت و ملاـزمت داده نمیشود. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۶). بالمشافهه بشما گفتم؛ روبرو بشما گفتم. (ناظم الاطباء).

بالمشاهدهٔ.

[بِلْ مُ هَ دَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مشاهده) حضوراً. روبروی. (ناظم الاطباء). و رجوع به مشاهده شود.

بالمقایسهٔ.

[بِلْ مُ یَ سَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مقایسه) مقایسهً. از روی قیاس. از روی سنجش. و رجوع به مقایسه شود.

بالملازمه.

[بِلْ مُ زَ مَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + ملازمه). ملازمهً. بهمراه. همراه. مع ||. در صحبت، در کنار. و رجوع به ملازمت شود.

بالمناصفهٔ.

[بِلْ مُ صَ فَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مناصـفه) مناصفهً. نصفانصف. نیم به نیم. به تساوی تقسیم کردن. نیمانیم. بطور نصف و نیمه. (ناظم الاطباء) : مستوفی ارباب التحاویل و عامل که جنس انفاد می نماید بالمناصفه دویست دینار. (تذکرهٔ الملوک ص۶۸).

بالمواجههٔ.

[بِلْ مُ جَ هَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + مواجههٔ) مواجههً. بطور مواجهه. حضوراً. روبروی. (ناظم الاطباء). و رجوع به مواجههٔ شود.

بالن.

[لُ] (فرانسوی، اِ)(۱) محفظـهء کروی شـکل توخـالی از پـارچه یـا چرم. گلـوله هـای توخـالی از پـارچه یـا چرم که برای تحقیقـات هواشناسـی و فضایی و تعیین جهت باد به طبقات بالای جو فرستند و معمو این محفظه ها قرمزرنگ است و با دوربین مسیر آن را در روی نقشه هـای هوایی مشـخص می کننـد و سـپس جهت وزش بـاد و فشار هوا را با آن تخمین میزننـد ||. گلوله یا محفظهء کروی شکل از نایلن که بچه ها برای بازی از آن اسـتفاده کننـد. بادکنک ||. قرع. انبیق لوله هایی است از شـیشه که دنبالهء آنها را بشـکل گلولهء کوچک و محفظه ای می سازند و در آزمایشـگاهها برای ترکیب و یا تجزیهء اشـیاء و مواد از آنها استفاده میشود. معمو مواد مربـوط به آن را در این محفظه هـا می ریزنـد و اعمـال فیزیکی و شـیمیایی را از قبیـل حرارت دادن و امثـال آن بر روی مـواد انجـام میدهند تا آزمایش های لازم انجام میشود. این دسـتگاه را از شـیشه های نشکن میسازند و در موارد لازم خم میگردد و یا مدخل آن

در اثر حرارت گرم و بسته میشود. و رجوع به روش تهیهء مواد آلی ص۸۳ شود ||. کیسه و یا محفظهء کروی مانندی محتوی هوای گرم یا گاز (بخار) از هوا سبکتر که بجهت سبکی وزن میتواند بر فضا رود و به طبقات هوا تکیه کند. محفظه ای که بهوا فرستاده شود و گاه میتوان با آن به هوا صعود کرد و از دو قسمت تشکیل یافته است: یکی محفظهء آن ناتراوا (نفوذ ناپذیر) است و از گازی که سبکتر از هوا باشد پرمیشود (معمو باهیدروژن) و چون آنرا رهاکنند بعلت سبکی بهوا خواهد رفت. قسمت دوم آن عبارت از طنابهایی است که به محفظه متصل شده است و در قسمت پائین به دستگاهی متصل میشود که حیوانات یا انسان را در آن می نهند و بهوا می فرستند. البته چون قشر هوا رفته رفته رقیق تر میگردد سرانجام بالن بجایی میرسد که فشار گاز داخل آن و فشار هوا تعادل مییابند و بالن متوقف میشود. در نشیمن این دستگاه، کیسه های شنی قرار دارد که چون بخواهند بالن به هوا بیشتر صعود کند، آن کیسه ها را رها میکنند، و چون بخواهند نزول کنند، دریچه ای راکه در بالای محفظه واقع است بوسیلهء طنابی باز میکنند و مقداری از گاز خارج میشود. و وزن بالن بر هوا می چربد و موجب پایین آمدن آن میشود. و اما شرح مختصر پیدا شدن بالن. در ۱۷۸۳ م. منت گلفیه(۲) فرانسوی و برادرش اتین(۳) متوجه شدند که کیسه های کاغذی بر فراز آتش ببالا حرکت میکنند و این پایهء ایجاد بالن با هوای گرم گردید. زیرا هوای گرم سبک تر از هوای سرد است و بهمین جهت میل صعود دارد. بالنهای او مسافتی در حدود یک میل تا یک میل و یک چهارم میل طی میکرد و بعد سقوط میکرد. خبر این بالنها بنقاط دوردست رسید و مردم پاریس آنرا شنیدند و از منت گلفیه تقاضا کردند که برای دیدن این شهر و آزمایش مجدد بالن خود به آنجا برود. او از مردم مهلت خواست که بالنی بسازد اما پاریسیان منتظر نماندند و از شخصی بنام شارل (چارلز) که در علوم تبحر داشت تقاضای ساختن بالن کردند. شارل اطلاعات جامعی در خصوص بالن نداشت و مردم نیز علت صعود بالن را نمیدانستند و میگفتند که بالن منت گلفیه محتوی بخارات الکتریکی است! و شارل دربارهء بخارات الکتریکی چیزی نمیدانست اما میدانست که بالن سبکتر از هوا باید باشد. در ۱۷۶۶ م. یک عالم انگلیسی بنام کاوندیش(۴) گاز ئیدرژن را یافت که از هوا در وزن سبکتر است و شارل گمان برد که دخان الکتریکی همین گاز باشد که منت گلفیه در بالن خود بکار برده است او بالن خود را با گاز ئیدروژن پرکرد. در اوت ۱۷۸۳ م. متجاوز از دویست و پنجاه هزارتن از مردم پاریس شاهد بفضا رفتن بالن گاز ئیدروژن بودند. بالن حدود پنج میل در فضا حرکت کرد و بعد سقوط نمود و چون مردم روستا از آن چیزی نمیدانستند آنرا درهم شکستند. تا اینجا دو نوع بالن با هوای گرم و بالن با گاز ئیدروژن پیدا شد اولین مسافران هوائی این بالنها حیوانات بودند که بفضا رفتند و بسلامت با بالن بزمین نشستند و رنجی بدانها نرسید، تا اینکه نوبت به اولین انسان مسافر فضا رسید. لوئی شانزدهم مقرر داشت که اولین مسافر دوتن از زندانیان محکوم به اعدام باشند، اما مردی از درباریان بنام پیلاتردوروزیه(۵) معتقد بود که این مسافرت افتخار بزرگی خواهد بود و نباید آنرا به دو نفر زندانی داد، لذا از شاه تقاضا کرد که این افتخار به او داده شود و شاه نیز سرانجام موافقت کرد. در ۲۱ نوامبر ۱۷۸۳ م. روزیه و یکی از دوستانش با یک بالن هوای گرم منت گلفیه در حدود پنج میل سیرکردند و بسلامت بر زمین نشستند. این اولین قدم مسافرت هوائی بود، بعدها سفر هوائی بیشتر معمول شد و مردی حدود هزارمیل از فرانسه به روسیه در بالن رفت. اما در بالن اختیار به دست مسافر نبود بلکه باد آنرا بهر سو که میخواست میبرد و مسافر نمیدانست که بکدام سوی میرود، گاه خلاف مقصد حرکت میکرد، بعدها در بالن ماشینهایی نصب کردند که جهت سیر را کنترل میکرد از آن جمله هنری گیفار(۶) ماشینی در بالن نصب کرد که ساعتی شش میل آنرا بسمت جلو میبرد و این مقدمهء ساختن سفینه های فضایی شد که بجای کروی بودن بیضوی و طولانی بود اما مسافرت در آنها با سلامت کامل همراه نبود و گاز ئیدرژن خاصه وقتی که نفت یا بنزین در ماشین بالن میسوخت به آسانی موجب احتراق میگشت بدین سان کشتی های هوایی بسیار آتش می گرفت و سرنشینهایش میسوختند. کم کم بالن جای خود را به هواپیما داد و در این راه مساعی زپلین(۷) آلمانی و برادران رایت(۸) قابل توجه است. برای اطلاع بیشتر رجوع به تاریخ قرن نوزدهم و معاصر تألیف آلبرماله ص ۲۳۶ شود. (۱) - (۶) Ballon. (۲) - Montgolfier. (۳) - Etienne. (۴) - Cavendish. (۵) - Pilatre de Rosier.

.- Henri Giffard. (۷) - Zeppelin. (۸) - Wright

بالن.

[لِ](۱) (فرانسوی، اِ) عظیم ترین پستاندار دریایی که آن را وال یا بال نامند. رجوع به بال (ماهی) شود. (۱) - Baleine.

بالنتیجه.

[بِنْ نَ جَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + نتیجهٔ). سرانجام. در نتیجه. (فرهنگ رازی).

بالندر.

[لَ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان ارومه بخش طرقبهء شهرستان مشهد که در ۲۴ هزارگزی جنوب خاوری طرقبه و ۱۲ هزارگزی شمال شوسهء عمومی مشهد به نیشابور واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای ۲۱۸ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بن شن و میوه و شغل مردمش زراعت و کرباس بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بالندگی.

[لَ دَ / دِ] (حامص) حالت و چگونگی بالنده. عمل بالنده. رشد. نمو : ز سرو سهی رفت بالندگی طبیعت درآمد به نالندگی.نظامی.

بالنده.

[لَ دَ / دِ] (نف) نعت فاعلی از بالیدن. نامی. (ناظم الاطباء). نامیهٔ. بالان. هرچیز که آن بالیده و تنومند شده باشد. (برهان قاطع) (آنندراج). برروینده. رونده : بالندهء بی دانش مانند نباتی کز خاک سیه زاید و از آب مقطر. ناصرخسرو ||. که ببالد. که قد کشد. که قامت افرازد. که مراحل رشد پیماید : روز و شب در بر تو دلبر بالنده چو سرو سال و مه در کف تو بادهء تابنده چو زنگ. فرخی. - بالنده شدن؛ نمو، بالیدن. رشد کردن : بتهء شاسپرم تا نکنی لختی کم ندهد رونق و بالنده و بویا نشود.منوچهری ||. در فارسی معاصر، فاخر. فخور. مباهی. نازنده. بالان. (یادداشت مؤلف).

بالنده کوه.

[لَ دَ / دِ] (اِخ) نام محلی در سر راه فریم به گلپایگان (یا گوشواره از نواحی کبودجامه) و مازندران. (سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۳۰ بخش انگلیسی و ترجمهء آن ص۱۷۴).

بالنسبهٔ.

[بِنْ نِ بَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + نسبهٔ) نسبةً. به تناسب. به نسبت. بطور نسبت و مقابله و قیاس. (ناظم الاطباء).

بالنگ.

[لَ] (اِ) به فارسی اترج را گویند. (فهرست مخزن الادویه). نوعی از ترنج باشد که بسیار شیرین و نازک شود و از آن مربا سازند. (برهان قاطع) (آنندراج). جنسی است از ترنج بزرگ. (شرفنامهء منیری). قسمی از مرکبات کشیده اندام که از پوست گوشت آلود آن مربای بالنگ کنند. (یادداشت مؤلف). نوعی از ترنج بود که بغایت نازک و شیرین شده از آن مربا پزند. نوع ترنج و شیرین تر از آن. (ناظم الاطباء). قسمی از مرکبات که شکل درازی دارد و پوست سفید داخلیش کلفت است و از آن مربی میسازند. (فرهنگ نظام) : به شیخ و سیب مفتی و ریواس محتسب بالنگ شد کلو و ترنجش مشیر گشت(۱). بسحاق اطعمه (از جهانگیری). گر مرکب(۲) پرورش در سرکه یافت همچو بالنگ عسل پرورد نیست. بسحاق اطعمه ||. جنسی از خیار که آنرا بادرنگ خوانند. (از آنندراج) (فرهنگ جهانگیری) (برهان قاطع). خیار پاییزه و آن غیر از خیارتره است. (لغت محلی شوشتر). نوعی از خیار که بادرنگ گویند. (ناظم الاطباء). قسمی از میوه که نام آن خیار و نام دیگرش بادرنگ است. اکنون هم در بعضی از بلاد ایران خیار را بالنگ گویند. (از فرهنگ نظام). - خیار بالنگ؛ (ناظم الاطباء). خیار سبز معمولی مقابل خیار شنگ (یاشمش) یعنی خیار چنبر. (یادداشت مؤلف). (۱) - در جهانگیری: بالنگ شد گلوله ترنجش...و در شعوری (ص۱۷۴ ج۱): بالنگ شد گلو ترنجست شیرکشت. (متن تصحیح قیاسی است. و کلو، کلانتر است). (۲) - مرکب ظاهراً پرتقال است.

بالنگا.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان رحیم آباد بخش رودسر شهرستان لاهیجان که در ۱۴ هزارگزی جنوب رودسر و ۲ هزارگزی جنوب باختر رحیم آباد در دامنه واقع است. ناحیه ایست با آب و هوای معتدل مرطوب و ۳۳۸ تن سکنه، آب آنجا از نهر پل رود تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و چای و شغل مردمش زراعت و راهش مالرو است. عباس آباد نیز جزء بالنگا محسوب شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بالنگا.

[لِ] (اِخ) دهی است از دهستان املش بخش رودسر شهرستان لاهیجان که در ۱۲ هزارگزی جنوب باختر رودسر و ۳ هزارگزی جنوب خاور املش در دامنه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۱۴۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه سار و استخر محلی تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و لبنیات و عسل و شغل مردمش زراعت و گله داری و شال بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بالنگان.

[لَ] (اِخ) (چشمهء ..) از بلوک سرحد چهاردانگه، و آن فرسخی دو بیشتر مشرقی سه ده واقع است. (از فارسنامهء ناصری).

بالنگستان.

[لَ گِ] (اِخ) قریه ای است پنج فرسنگی میانهء جنوب و مغرب کاکی. (از فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان لاوربکان بخش خورموج شهرستان بوشهر که در ۵۴ هزارگزی جنوب باختری خورموج در دامنهء باختری کوه مند کنار شوسهء سابق بوشهر کنگان در ساحل دریا واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و گرمسیر مرطوب و دارای ۱۴۵ تن سکنه، آب آنجا از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و شغل مردمش زراعت و ماهیگیری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بالنگو.

[لَ / لِ] (اِ) یکی از ریاحین است که بادرنجبویه و بادرنبویه و ترنجان هم گویند و در عربی بقلهء اترجیه گویند. (از فرهنگ شعوری). بادرنجبویه. (غیاث اللغات). بارنگو. بادرنجبویه. بقله اترجیه. (ناظم الاطباء). فرنجمشک. (یادداشت مؤلف). نباتی است کوچک که در ایران، عربستان، اروپا و افریقای شمالی میروید آنرا در طب برای معالجهء تنگی نفس بکار برند. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). دوایی است که آنرا بادرنجبویه خوانند و در عربی بقلهء اترجیه خوانند. (برهان قاطع) (آنندراج). همان بادرنگبویه که از آن بوی ترنج آید و در اصل بالنگ بو و بالنگبویه بوده و بکثرت استعمال «باء» حذف شده و تخمی که الحال پیش عطاران به بالنگو معروف است تخمی دیگر است از ریاحین و بالنگو نیست و بالنگو همان بادرنگبویه است که مذکور شد. (فرهنگ رشیدی). گیاهی است دوایی که نام دیگرش بادرنجبویه است مخفف بالنگ بو، چه دوای مذکور بوی بالنگ (ترنج) دارد. (فرهنگ نظام). نوعی است از ریحان، در بو شبیه به او و سبز مایل به سفیدیست و برگش بی کنگره و تضریس و تخمش از تخم ریحان بالیده تر و در افعال قریب به تخم شاهسفرم و جهت خفقان و رفع توحش و اسهال معوی و دموی که از امعاء باشد باگلاب مجرب و جهت زحیر مفید و مقدار شربت آن تا دو مثقال و بدل آن ریحان است. (از مخزن الادویه). ملطف، محلل، مقوی دماغ و معده و مفرح دل و مهلل سودا. و رجوع به الفاظ الادویه شود. برای مجموع امرض بلغمی نافع است و دوای مخصوص امراض سوداوی است و برای جرب و سدهء دماغ و قوت جگر و قوت قلب مفید است. (از فرهنگ شعوری). - بالنگوی شهری(۱) و نیز بالنگوی شیرازی(۲)؛هر دو از انواع بالنگو است. رجوع به بالنگویه شود. (یادداشت مؤلف). (۱) - Lallemantia - (۲) Lallemantia Ibirica. Rylcoan.

بالنگویه.

[لَ / لِ یَ / یِ] (اِ) گیاهی است دوایی که نامهای دیگرش بالنگو و بادرنجبویه است. لفظ مذکور مخفف بالنگبویه است چه دوای مذکور بوی بالنگ که قسمی از مرکبات است میدهد. (از فرهنگ نظام). و رجوع به بالنگو شود.

بالنیابهٔ.

[بِنْ بَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + نیابهٔ) نیابةً. وکالتاً. به وکالت. و رجوع به نیابت شود.

بالو.

(اِ) دانهء سخت که بر اعضای آدمی برآید و مسه نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). آژخ. زگیل. (یادداشت مؤلف). ثؤلول گویند به تازی. (فرهنگ اسدی). اژخ و آن دانه های سخت باشد که در اعضای آدمی بر می آید و درد نمی کند. (آنندراج) (برهان قاطع). ژخ. (شرفنامهء منیری). در بعضی از ولایات فارس و عراق عجم کورک خوانند و به تازی ثؤلول و به تبریزی سکیل و به ترکی کونیک و بهندی مسا گویند. (فرهنگ جهانگیری). زگیل. مهک. چیزی بود چند عدسی که از تن مردم برآید. (حاشیهء فرهنگ اسدی). ازخ. (ناظم الاطباء). دانه های سختی که بر اعضای انسان بیرون می آید که درد ندارد و پخته هم نمیشود و نام دیگرش آزخ است. (فرهنگ نظام) : ای عشق ز من دور که بر دل همه رنجی همچون زبر چشم یکی محکم بالو. شاکر بخاری. به رویت هرکه روشن نیست چشمش بود مقله بچشمش در چو بالو. شمس فخری (از فرهنگ نظام ||). بهق؛ پیسی پوست. (ناظم الاطباء||). بگفته شعوری (ج ۱ ص۸۸) آلوبالو است اما ظاهراً جزء دوم این کلمه یا صورت مخفف آن باشد ||. برادر. (فرهنگ رشیدی)

(فرهنگ نظام). برادری را گویند که از یک مادر و یک پدر باشد. (برهان قاطع) (آنندراج). برادر پدری و مادری. (ناظم الاطباء). ||آواز حزین. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بالو.

[لَ] (اِ) اصطلاحی در باب روزهای ماه نزد هندوان قدیم. رجوع به تحقیق ماللهند ص۲۹۵ و ص ۲۹۶ شود.

بالو.

(اِخ) (شیخ بالوی آملی) از مشایخ صوفیه و پیر شیخ خلیفهء سبزواری بوده است. خواندمیر آرد: شیخ خلیفه (مقتول در ۷۲۶ ه . ق.) در اوایل حال به مازندران دست ارادت به شیخ بالوی آملی داده بود، و بعد از چندگاه در عقیده ای که به شیخ بالو داشت نقصانی پیدا شده به سمنان رفت و بخدمت مقرب بارگاه سبحانی شیخ رکن الدین علاءالدوله سمنانی قدس الله سره شتافته روزی چند در خانقاه معارف پناهش بسر برد. (از حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۵۸).

بالو.

(اِخ) از ده های کوهپر کجور مازندران است. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۴۸). خواندمیر آرد: فوت ملک کیومرث [بن بیستون] در سر راه بالو در ماه رجب سنهء سبع و خمسین و ثمانمائه (۸۵۷ ه . ق.) دست داد. (حبیب السیر چ خیام ج ۳ ص ۳۳۴).

بالو.

(اِخ) دهی است از دهستان نازلو بخش حومهء شهرستان ارومیّه که در ۹ هزار و پانصدگزی شمال باختری ارومیّه و یک هزارو پانصدگزی باختر شوسهء ارومیّه به سلماس در جلگه واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل و ۱۳۴۶ تن سکنه، آب آن از چشمه و نازلوچای تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون و کشمش و چغندر و حبوب، و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان جوراب بافی و ظرف گلی سازی و راه آن ارابه رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالو.

(اِخ) قلعه ایست مستحکم و شهری از نواحی ارمنستان بین ارزنهٔ الروم و خلاط که معادن آهن دارد. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

بالوا.

(اِ) مرضی است که از آن ناخن بریزد. (آنندراج). مرضی است که از زیادی بلغم تولید شود. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۵۰).

بالواجب.

[بِلْ جِ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + واجب) بطور واجب. بطور لازم. حتمی. (ناظم الاطباء). وجوباً.

بالواد.

(اِ) مرغی است کلان جثه که شوات و به تازی حباری گویند. (ناظم الاطباء). اما در کتب دیگر که در دسترس بود دیده نشد.

بالوار.

(ص مرکب) مانند بال. شبیه بال. بسان بال || بالدار. صاحب بال. (ناظم الاطباء).

بالوازه.

[زَ] (اِ) بادپیچ. (آنندراج). بازیچهء اطفال که الاکلنک نیز گویند. (ناظم الاطباء).

بالواسطه.

[بِلْ سِ طَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + واسطه) مع الواسطه. و رجوع به واسطه شود.

بالواسه.

[سَ / سِ] (اِ) تار در مقابل پود. (آنندراج) (برهان قاطع). تارهایی را گویند که بجهت بافتن مهیا ساخته اند و آنرا تانه نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲). ریسمانهائی که بطور تار (مقابل پود) مهیا شده باشد. (فرهنگ نظام). تار جامه و بافته مقابل پود. (ناظم الاطباء). ریسمان پارچه که در طول واقع شود. تار. تاره. تانه. فرت. سدی. حایل. مقابل پود. رجوع به بالوسه شود.

بالوان.

[لَ] (اِخ) قریه ای است در نواحی دینور، گفته اند میانهء بالوان و بالوانه که آن هم در نواحی دینور است، چهارفرسخ است. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۱) (از معجم البلدان).

بالوانه.

[نَ / نِ] (اِ) مرغکی باشد کوچک و سیاه که شیرازیان آنرا واشه گویند. (برهان قاطع) (آنندراج). مرغی است شبیه به گنجشک و سیاه و سفید باشد. در صحاح الفرس بجای بالوانه با «نون» بالوایه با «یا» نوشته شده است. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲). مرغکی است همچند گنجشک و سپید و سیاه، کوتاه پای، بر درخت و دیوار نشیند، چون بر زمین نشیند بدشواری پرد. و آنرا پرستو و فراسنگ و فرستو نیز خوانند و به تازیش خطاف خوانند. پالوانه نیز گفته اند. (از شرفنامهء منیری). او را به عربی ابابیل گویند. مرغی کوچک و سیاه که مردم شیراز واشه گویند. (ناظم الاطباء). اما ظاهراً در معنی این لغت بین واشه با پرستو خلط شده است. رجوع به بالوایه شود.

بالوانه.

[نِ] (اِخ) دهی است از دهستان اسفندآباد بخش قروهء شهرستان سنندج که در ۲۲ هزارگزی باختر قروه و ۲ هزارگزی جنوب راه

اتومبیل رو قروه به سنقر در دامنه واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۴۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه ها تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راه آنجا مالرو است. دو محل بدین نام بفاصلهء یک هزارگزی وجود دارد که بالوانهء معتمدی و بالوانهء خالدی نامیده میشوند. سکنهء بالوانهء پایین صدتن است. صنایع دستی زنان آنجا قالیچه و جاجیم و گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بالواه.

(اِ) مرغ ابابیل. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۵۶). پرستو را گویند که بعربی خطاف باشد. (آنندراج). پرنده ای که به تازی خطاف گویند. (ناظم الاطباء). بالوایه. رجوع به بالوایه شود.

بالوایه.

[یَ] (اِ) بعضی گویند پرنده ایست کوچک و سیاه و کوتاه پا که شب و روز در پرواز می باشد مگر در هنگام بچه کردن که به سوراخی رود، و اگر بر زمین افتد نتواند برخاست، و آنرا به عربی ابابیل گویند. (برهان قاطع) (آنندراج). مرغکیست چون گنجشک سیاه و سفید باشد و کوتاه پای بود و چون بر زمین نشیند دشوار تواند برخاست و بدین سبب بیشتر بر دیوار و درخت نشیند. (صحاح الفرس) (از فرهنگ شعوری ج۱ ص۱۹۲). پرنده ایست که در سقف خانه ها آشیان کند. (برهان قاطع). مرغکی است سیاه و سپید چون گنجشک و اگر بر زمین نشیند برنتواند خاست. (لغت فرس اسدی). پرستوک باشد و آنرا بالوانه نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری). مرغکی است سیاه و سپید چون گنجشک و اگر بر زمین نشیند برنتواند خاستن. کوتاه پای، بر درخت نشیند و بر دیوار که پایهایش پهن بود. (فرهنگ اسدی). در نسخه ای از لغت فرس بالوایه و در نسخهء دیگر پالوانه آمده و در برهان جامع بالوایه بر وزن خاگیانه است که شاید مؤلف آن بالوانه را صحیح میدانسته است. (حاشیهء برهان چ معین). مرغ کوچکی است ابلق رنگ که نامهای دیگرش چلچله و پرستوک است، شاید وجه این باشد که مرغ مذکور همیشه بر بلندی می نشیند و اگر اتفاقاً بخواهد بر زمین نشیند باید بالش را قدری باز نگاهدارد تا در پریدن آسان باشد، پس بالوایه (بال باز) است وقتی که برزمین نشیند. بلوایه مخفف آن است. (فرهنگ نظام). پرستوک. ابابیل. (ناظم الاطباء). در تداول خراسان هم بُلوایَه گویند : آب و آتش بهم نیامیزد بالوایه ز خاد بگریزد. عنصری (از لغت فرس اسدی). شاید تصحیف بادوایه است. (یادداشت مؤلف). پالوایه. رجوع به پالوایه و نیز رجوع به پادوایه شود.

بالوبونیاس.

(اِخ) صورتی و ضبطی از کلمه پلوپونز(۱) که شبه جزیره ایست واقع در منتهی الیه یونان. - حرب بالوبونیاس؛ جنگهای پلوپونز. (ابن الندیم). و رجوع به پلوپونز شود. (۱) - Peloponnese.

بال و پر.

[لُ پَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)پرو بال : جز صبر تیر او را، اندر جهان سپر نیست مرغیست صبرکاو را جز خیر بال و پر نیست. ناصرخسرو. نگویی بیضه یکرنگ است و مرغان هریکی رنگی نوای هر یکی رنگی دگرسان بال و پر دارد. ناصرخسرو. هر خشک و تر که یافتم از غم بسوختم هربال و پر که داشتم از دم بسوختم. خاقانی. کوچه تنگ است ای پسر، با پر نگنجد هیچ مرغ بال و پر بگذار تا بتوانی آسان آمدن. خاقانی. دور گردون گسست بیخ و بنم مرگ یاران شکست بال و پرم.خاقانی. مگر اقبال شمعی نو

برافروخت که چون پروانه غم را بـال و پرسوخت. نظـامی. و رجوع به پرو بـال شود. - بـال و پر دادن؛ نیرو دادن. دست قـدرت او را گشادن. نیرومنـد ساختن. گـذاردن که بسط قدرت یابد. پروبال دادن. - بال و پر زدن؛ تکان دادن پرندگان پر و بال خویش را برای پراکنـدن حشـرات از تن خود یا بهنگام سـر بریدن و گاه بهنگام پراکندن و پاشـیدن دانه بر ایشان یا جوجگان بهنگام مشاهدهء مادر که قصـد طعمه دادن به ایشـان دارد ||. - پریـدن و پرواز کردن بسوی چیزی یـا در طلب چیزی و یا در هوای چیزی : دلی که بال و پری در هوای خاک بزد ندید خواب شکفتن چو غنچهء تصویر. خاقانی. - بال و پرزده؛ پرو بال زده در مقام نفرین گفته شود.

بالوجوزجان.

[زَ] (اِخ) یکی از قرای سرخس و در راه هرات واقع است. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۱) (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

بالوجه.

[جِ] (اِخ) دهی است از دهسـتان حسن آبـاد بخش کلیـبر شهرسـتان اهر که در ۳۳ هزارگزی بـاختری کلیبر و ۲۵ هزار و پانصدگزی شوسهء تبریز به اهر واقع است ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۲۷۲ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء مردانقم و چشـمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و میوه و شـغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان گلیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالوجی.

(ص نسبی) منسوب به دهی از قرای سرخس که بالوجوزجان باشد. (از لباب الانساب ج ۱ ص۹۱) (از معجم البلدان).

بالوجی.

(اِخ) ابوالحجاج خارجهٔ بن مصـعب بن خارجهء ضبعی بالوجی از رواهٔ بود، پدر وی ابومصعب در جنگ صفین با علی بود و شهادت یافت و خارجه قتادهٔ بن دعامه را دریافت. او از یونس بن یزید روایت کرده است. (از لباب الانساب ج ۱ ص۹۲) (از معجم البلدان).

بالود.

(اِ) پوست بره. (السـامی). صـاحب السـامی این کلمه را بصورت عربی البـالود در جزو سـمور و قـاقم و فنک و دله و حواصل نام می برد. (یادداشت مؤلف).

بالودگی.

[دَ / دِ] (حامص) افزودن. بالیدن. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۸).

بالودن.

[دَ] (مص) افزودن. بالیدن. نموکردن. بزرگ شدن. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بزرگ شدن و برآمدن و نموکردن : این نسب پیوسـته او را بوده است کز شـهنشاهان مه بالوده است. مولوی (ازجهانگیری) (از شـعوری). و رجوع به بالیدن شود ||. آلودن.

آلوده کردن. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۸۱). پالودن. رجوع به پالودن شود.

بالوده.

[دَ / دِ] (ن مف) افزوده. نمو کرده. بزرگ شده. (ناظم الاطباء). و رجوع به بالیده شود.

بالوذ.

(اِ) نام پوستی است که درپوشند. صورت یا لهجه ای از بالود است. رجوع به بالود شود.

بال ور.

[وَ] (ص مرکب) بالدار || پردار. صاحب بال. (ناظم الاطباء).

بالوراثهٔ.

[بِلْ وِ ثَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + وراثت) وراثةً. و رجوع به وراثت شود.

بالورته.

[وَ تَ / تِ] (اِ) گنجشک || چلچله || خفاش. (ناظم الاطباء). این لغت جای دیگر دیده نشد و محتمل است تصحیف بالوایه باشد.

بالورگی.

(اِ) آلتی که بدان مایعات را صاف کنند. (ناظم الاطباء). آیا مصحف پالودگی نیست با تغییری مختصر درمعنی؟

بال وری.

[وَ] (حامص مرکب) بالداری. صاحب بال بودن.

بالوز.

(اِخ) قریه ای است در سه فرسخی نسا. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۱) (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

بالوزی.

(ص نسبی) منسوب به بالوز، نام دهی در سه فرسنگی نسا. (از لباب الانساب ج ۱ ص۹۲) (از معجم البلدان).

بالوزی.

(اِخ) ابوالعباس حسن بن سفیان بن عامربن عبدالعزیزبن نعمان بن عطاء شیبانی نسوی. در زمان خود در حدیث پیشوا بود. در سال ۳۰۳ ه . ق. درگذشت و قبر او در بالوز معروف است. (از لباب الانساب ج۱ ص۹۲) (از معجم البلدان).

بالوس.

(ص) کافور مغشوش، چه لوس، غش باشد، و بعضی به شین معجمه گفته اند. (برهان قاطع) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ شعوری) (لغت فرس اسدی). کافوری که چیز دیگری به فریب در آن آمیخته باشند. (غیاث اللغات) (آنندراج) (شرفنامهء منیری). کافور مغشوش. (ناظم الاطباء). نوعی کافور. (دزی ج ۱ ص ۴۹). مغشوش و بیشتر در کافور مغشوش استعمال میشود و ممکن است لوس که بمعنی غش است مخفف همین لفظ باشد. (فرهنگ نظام). یک قسم از بد و نفایهء کافور : انواع کافور بسیار است، اما آنچه بهتر است فنصوری است و ریاحی و سه نوع دیگر است بالوس و...و... هرسه بد و نفایهء کافور باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و رجوع به دزی ج ۱ ص۴۹ شود. در فرهنگها این لفظ را کافور مغشوش می نویسند چنانکه بالوش با شین معجمه را، ولی در لغت نامه هایی که در دسترس من است از قبیل سروری و جهانگیری و شعوری و برهان و رشیدی شاهدی ندارند. در نسخهء فرهنگ اسدی، در شاهد کلمهء ناک بیت ذیل از رودکی نقل شده که بالوس در آن هست و بیت این است : کافور تو بالوس بد و مشک تو ناک بالوس تو کافور تو مغشوش بود [کذا]. و باز در کلمهء لوس فرهنگها می نویسند غشی بوده که در کافور کنند، منشأ لفظ بالوس و معنی غش در کلمهء لوس به گمان من همین بیت رودکی است که گاهی «بالوس» را یک کلمه گرفته اند و گاهی مرکب از «با» و «لوس» بمعنی فریب و امثال آن. و اما صورت صحیح شعر رودکی که به کسایی نیز منسوب است این است: کافور تو بالوس بود مشک تو باناک بالوس تو کافور کنی دایم مغشوش. (یادداشت مؤلف). و پیداست که در این صورت کلمه مرکب از «با» و «لوس» خواهد بود و از عبارت ذخیرهء خوازمشاهی نیز همین معنی مستفاد میشود.

بالوسه.

[سَ / سِ] (اِ) رشته که بدرازای جامهء بافته افتد. تار. مقابل پود. (فرهنگ رشیدی). مقابل سدی. مقابل تان. مقابل تانه.

بالوش.

(اِ) کافور مغشوش باشد. بالوس. (برهان قاطع) (شرفنامهء منیری) (آنندراج) و رجوع به بالوس شود ||. بت ||. شپش (||. ص) چیز چرکین. (ناظم الاطباء). اما سه معنی اخیر در فرهنگهای دیگر دیده نشد.

بالوصایهٔ.

[بِلْ وَ / وِ یَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + وصایهٔ). وصایهً. بطور وصیت. و رجوع به وصیت شود.

بالوط.

(ع اِ) بالُّت(۱). بستهء کوچک مال التجاره یا اشیاء دیگر. لنگه. تنگ. ج، بوالط. (از دزی ج ۱ ص ۴۹). (۱) - Ballot.

بالوعه.

[عَ] (ع اِ) چاه میان سرای. (مهذب الاسماء). چاه سرتنگ در خانه که آب باران و جزآن در آن ریزد. (یادداشت مؤلف) (ناظم الاطباء). چاه آبریز. راه آب خانه. (غیاث اللغات). چاه سرتنگی که آب مستعمل خانه در آن میریزد. (فرهنگ نظام). بَلّاعَه. بَلّوعَه. در لغت مصر بمعنی چاهی که در وسط خانه حفر شود. چاهی تنگ دهان است و آب باران بدان سرازیر گردد. سوراخ وسط خانه.

ج، بوالیع و بلالیع. (از تاج العروس) (از اقرب الموارد). ج، بالوعات. (مهذب الاسماء) : هر کسی گوید من و تو لیک اندر شرط عشق فرقکی هست از چه بالوعه تا چاه ذقن. اخسیکتی. آنچنان نزدیک بنماید ورا که دویدن گرد بالوعهء سرا.مولوی. بفرمود تا سنگ صحن سرای بکندند و کردند نو باز جای که گلگونهء خمر یاقوت فام بشستن نمی شد ز روی رخام عجب نیست بالوعه گر شد خراب که خورد اندران روز چندان شراب. سعدی (بوستان ||). حوضی باشد کوچک سر، از اندرون فراخ که آب صحن خانه و آب مبرز در آن جمع میشود. (آنندراج) (غیاث اللغات ||). تن شوی. جای دست و رو شستن. (یادداشت مؤلف) (ناظم الاطباء). چاه تن شوی. - بالوعهء ابلیس؛ کنایه از دنیا. (انجمن آرای ناصری). - بالوعهء بلا؛ کنایه از دنیا. (انجمن آرای ناصری). - بالوعهء شیطان؛ کنایه از دنیا. (انجمن آرای ناصری). - بالوعهء غول؛ کنایه از دنیا. (انجمن آرای ناصری). - بالوعهء محنت؛ کنایه از دنیا. (انجمن آرای ناصری).

بالوک.

(اِخ) نام رودی است که به روایت باج پران از کوهستان شکد بام هند سرچمشه میگیرد. (از تحقیق ماللهند بیرونی ص۱۲۸).

بالوکالهٔ.

[بِلْ وَ / وِ لَ] (ع ق مرکب) (از: ب + ال + وکالت) وکالةً. به وکالت. به نمایندگی. و رجوع به وکالت شود.

بالول.

(ع اِ) آب اندک. (ناظم الاطباء). کمی از آب. (از اقرب الموارد). ما فی البئر بالول؛ ای شی ء من الماء؛ قطرهء آبی در چاه نیست. (از اقرب الموارد).

بالولان.

(اِخ) دهی است از دهستان ترگور بخش سلوانا شهرستان ارومیّه که در ۱۶ هزارو پانصدگزی شمال باختری سلوانا و۴ هزارو پانصدگزی شمال راه ارابه رو واقع است. ناحیه ایست کوهستانی با آب و هوای معتدل و دارای ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و توتون، و شغل مردمش زراعت و گله داری، و صنایع دستی آنان جاجیم بافی، و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالو محله.

[مَ حَ لْ لَ / لِ] (اِخ) از دیه های فرح آباد (ساری). (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۶۱): دهی است از دهستان میان دورود بخش مرکزی شهرستان ساری که در ۱۲ هزارگزی شمال خاوری ساری در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای مرطوب و ۱۸۰ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء نکا تأمین میشود، محصول عمدهء آن برنج و غلات و پنبه و صیفی و شغل مردمش زراعت و راه آنجا مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بالون.

(فرانسوی، اِ) بالن(۱). چادری که درون آن را از گاز پرسازند و به هوا رها کنند. (از فرهنگ نظام). محفظه ای که از گاز پرشده باشد و با آن توان به آسمان رفت. و رجوع به بالن شود. (۱) - Ballon.

بالونه.

[نَ / نِ] (اِ) بالوایه. بالویه. مرغی است کوچک چند گنجشک. پرستوک. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۲). رجوع به بالوایه شود. ظاهراً تحریفی از بالوایه است.

بالونیموس.

(اِخ)(۱) نام مردی از شهر صور که بروایت دیودور، بفرمان اسکندر، از باغبانی به حکومت صور منصوب شد. و رجوع به ایران باستان پیرنیا ج ۲ ص۱۳۲۸ شود. (۱) - Ballonymus.

بالوی.

(اِخ) نام یکی از بزرگان عهد خسرو پرویز. (لغات شاهنامهء ولف ص۴۱).

بالوی.

(ص نسبی) منسوب است به بالویه که نام خاندانی از محدثان است. (از انساب سمعانی). و رجوع به بالویی شود.

بالوی.

(اِخ) شیخ حامدبن حاج عبدالفتاح بالوی. او راست: زبدهٔ العرفان فی وجوه القرآن، در تعریف علم قرآن یا قراآت ده گانه، که در ۱۲۵۲ ه . ق. چاپ شده است. (از معجم المطبوعات).

بالویه.

[یَ / یِ] (اِ) پرستو. ابابیل. بالوایه. (آنندراج). چلچله. مرغ بهشتی. (ناظم الاطباء). رجوع به بالوایه شود.

بالویه.

[یَ] (اِخ) نامی از نامهای ایرانی. (یادداشت مؤلف). و ظاهراً همان بالوی است.

بالویه.

[یَ] (اِخ) ابن محمد بن بالویه بیهقی. ابوالعباس بالویه. از رواهٔ بود. در تاریخ بیهق آمده است: در این ناحیت (بیهق) وقفی است منسوب به بالویه، مولد او از مزینان بوده است و او را از محمد بن اسحاق بن خزیمهٔ روایت باشد. او از ابوالعباس محمد بن شاذان و او از عمر بن زراره(۱) و او از اسماعیل بن ابراهیم بن علی بن کیسان و او از ابی ملیکه و او از ابن عباس روایت کرد که: «کل صلوهٔ لایقرأ فیها فاتحهٔ الکتاب فلاصلوهٔ الا صلوهٔ وراء الامام» هر نمازی که در آن سورهء فاتحه خوانده نشود نماز نیست، مگر نمازی که

پشت سر امام خوانده شود. (از تاریخ بیهق چ بهمنیار ص ۱۶۰). (۱) - ظ. عمروبن زراره.

بالویی.

(ص نسبی) منسوب به بالویه خاندانی معروف. (از لباب الانساب ج ۱ ص ۹۲). و رجوع به بالوی شود.

بالویی.

(اِخ) ابوالحسن عبدالواحدبن محمد بن احمدبن بالویه. معروف به بالویی نیشابوری که در رجب سال ۳۷۸ ه . ق. درگذشت. (از لباب الانساب ج ۲ ص ۹۲).

بالویی.

(اِخ) عبدالله بن احمدبن عبدالله بن بالویه. ابومحمد بالویی، مجتهدی صالح بود که از ابوبکر محمد بن اسحاق بن خزیمه و دیگران روایت کسب کرد و بسال ۳۷۸ ه . ق. درگذشت. (از لباب الانساب ج ۲ ص ۹۲).

بالهٔ.

[لَ] (ع اِ) جِراب. (المعرب جوالیقی ص ۵۱). و فارسی آن پیله است که در آن مشک باشد. (حاشیهء همان کتاب ص ۵۱). حقه و ظرف مشک. (همان کتاب ص ۵۲). طبلهء عطار، و به این معنی معرب از بیله فارسی است. (آنندراج) (ناظم الاطباء). بوی دان. (یادداشت مؤلف). ظرفی است که در آن چیزهای معطر میگذارند. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۲). ظرفی باشد که در آن خوشبویها نهند. (فرهنگ جهانگیری). ظرف عطر. (از اقرب الموارد). عطردان. (از تاج العروس ||). جوال. (فرهنگ رشیدی) (از شعوری ج ۱ ص ۱۹۲). قسمی از جوال. (ناظم الاطباء). کیسه مانند بزرگ دهن گشادی است که در آن بار ریخته روی چارپا گذارند و نام دیگرش گاله است. (فرهنگ نظام). قسمی از جوال باشد که چیزها در آن کنند. (آنندراج) (برهان قاطع). گاله. (فرهنگ جهانگیری). ضُراطِمّی؛ بالهء سطبر برآمده. (منتهی الارب) : چون ... در سپوختم اندر....ش تمام دیدم ...فراخ به مانند باله ای. ادیب صابر (از شعوری) (از ضیاء ||). توشه دان. (آنندراج) (ناظم الاطباء). انبان. (مهذب الاسماء ||). قاروره. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بالهٔ.

(اِ) ماهی عنبر، که درازی آن به پنجاه ذراع میرسد و به فارسی آنرا باله گویند. (از تاج العروس). - بالهء لَطَمیّهٔ؛ گاو عنبر. (یادداشت مؤلف ||). به زبان هندی خوشبوی را گویند. (فرهنگ جهانگیری ||). آهنی که بدان ماهی شکار کنند. (یادداشت مؤلف). قلاب. (یادداشت مؤلف).

بالهٔ.

[ل لْ لَ] (ع اِ) خیر. نیکویی. لاتبلک عنه بالهٔ؛ یعنی خیر نصیب تو نمیشود. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بلال.

بالهٔ.

[لَ] (ع مص) بمعنی مبالاة، مصدر است یعنی التفات کردن و توجه داشتن. (یادداشت مؤلف ||). باک داشتن. ما ابالیه، و به بالا، و بالة، و بلاء و مبالاة؛ التفات نمی کنم، باک نمیدارم. (ناظم الاطباء). اصل آن بالیه بود و جهت تخفیف یای آن را برداشته اند. (ناظم الاطباء).

بالة.

[لَ] (اِخ) محلی است در حجاز که برخی آنرا در حیطهء حرم دانسته اند. جمعی نیز آنرا با نون «بانه» خوانده اند. (از معجم البلدان) (مراصد الاطلاع).

بالة.

[ ] (اِخ) شهری است در یهودیه که در یوشع بلهه و بلعه خوانده شده است و آن دیرالبلح می باشد که نزدیکی غزء واقع است. (از قاموس کتاب مقدس).

باله.

[] (اِ) رازی گوید آن نباتی است دشتی و شاخهای او جعد باشد و بیخ های او کج باشد و بر وی مویهای خردخرد باشد، و هر نباتی یا میوه ای که او را مویها بود چنانکه آبی را از میوه ها، و خس الحمار را از نباتها، عرب او را زغب گوید و زغب آن مویهای خرد باشد که بر جوجهء مرغ باشد در وقتی که از بیضه بیرون آید، و هم رازی گوید باله به اسطوخودوس مشابهت دارد به رنگ و بوی. (از ترجمهء صیدلهء ابوریحان بیرونی).

باله.

[لِ] (فرانسوی، اِ) بالِت. نوعی رقص دسته جمعی. رقص با گروه(۱). رقص دسته جمعی که قسمتی از آداب و عادات جمعی را نشان دهد. اساس بالهٔ است این رقصها در بین ملل از ایام قدیم رواج داشت، مثلا هندوستان توانسته است رقصهای خود را از هزاران سال پیش تا کنون حفظ کند و آنرا بهمان صورتی که در افسانه ها، خدایان به «بهار اتامونی» آموخته اند نگاهدارد. رقص های یونان قدیم به صورت اصلی البته باقی نمانده ولی نقاشیها و کتیبه هایی هست که گوشه ای از آن را مجسم میکند، هنر رقص در همهء ازمنه به منزلهء عنصر لازمی برای تربیت عمومی و خوش آهنگی یعنی کمال در وزن مورد توجه بود و رقص عالی ترین فضیلت روح بشمار میرفت. در روم قدیم نیز رقص در ابتدا جنبهء مذهبی و تشریفاتی داشت، ولی کم کم عشق آنان به هنر نمایش و بازیهای خونین سیرک، رقص را در نزد آنان در درجهء دوم قرار داد. اما بهرحال در همهء اعصار رقص یک نوع وسیلهء تسلی بشمار میرفت. دهقانان بینوایی خود را با رقص فراموش میکردند و ارباب اضطراب احتمالی از دست دادن قدرت خود را، رقصهای قرون هیجدهم و نوزدهم به دو نوع تقسیم میشد: رقصهایی که در آن جست و خیز وجود داشت «رقص بلند» خوانده میشد و خلاف آن «رقص کوتاه». پادشاهان اروپائی اغلب به رقص ها اهمیت میدادند. لویی چهاردهم در رقص مهارت بسیار داشت و هم او بود که در سال ۱۶۶۱ م. یک مؤسسهء پادشاهی «رقص» در پاریس تشکیل داد. نهضت رمانتیسم در مکتب رقص و نمایش نیز تأثیر فراوان کرد، باله در واقع رقصی است که سرگذشتی را بیان میدارد و یا استعاره را می پروراند و گویای هیجان قلبی میشود و بوسیلهء حرکات لطیف و ظریف و زندهء خود تجرید شورانگیز موسیقی را بخاطر می آورد. (از مجلهء موسیقی دورهء سوم، شمارهء

۲ صص ۲۹ – ۳۹). بایـد توجه داشت که رقص بـا بـاله تفاوت دارد، رقص از نظر خاصـی یک پدیـدهء فیزیولوژیک و در عین حال روانی است که به وسیلهء آن موجودات انسـانی، موقتاً شخصـیت فردی خود را کنـار میگذارنـد و تسـلیم یـک احساس اجتماعی و عمومی می کنند که با وزن و ضـرب انتقال می یابد. از چنین رقصی، نزد همهء ملل، از بدوی ترین تا ممتدترین آنان، در همه زمانها نشـان و اثری میتوان یـافت. رقص به مفهومی که گـذشت، وزن را با حرکات بـدن که در حقیقت ترجمان آن است، بهم می آمیزد. باله، برعکس، هنری است که اصل آن مدیون موسیقی است. پیدایش «باله» یا هنر رقص تاریخ و سرگذشتی مشخص دارد. در ایتالیا همزمـان بـا نهضت هنری و ادبی قرن پـانزدهم به وجود آمـد و پیـدایش آن معاصـر با دوره ایست که «پولی فونیک» تغییرات بسـیار مهمی از لحـاظ «ریتم» در موسـیقی پدیـد آورد. هنر بـاله، از یک قرن پیش در اروپا و امریکا نفوذ بسـیار یافت، تا بـدان حـد که در سالهای اخیر، در زبانهای اروپایی اصطلاح تازه ای پدید آمده است بصورت باله تومن(۲) که مفهوم آن «علاقه مند به باله» می باشد و این خود حـاکی از عمومیت و اسـتقبال روزافزون عامه از هنر رقص است. برنامه های بالهء اپراهای مهم دنیا از جمله اپرای پاریس روز بروز سـهمی از برنامه های غنایی و اپرایی آنها را بخود تخصـیص میدهـد و آهنگسازان نیز بیش از پیش هنر خود را در خدمت این وسیلهء بیان هنری بکار می اندازند. باله های کلاسیک، چون ژیزل(۳)، از صد سال پیش تاکنون همچنان باموفقیت روزافزون بر روی صحنه می آیند. با ایجاد شاهکارهایی چون «کویلیا» و «سیلویا»، دورهء جدیدی در تاریخ بالهٔ پدید می آید که خصوصیت مهم آن اهمیت و ارزش هنری موسـیقی باله می باشد. تا چندی پیش کمتر موسیقیدان بزرگی به هنر رقص توجه می داشت و هنر رقاص و رقص نویسـی (کورگراف) بیش از هر چیز مورد توجه قرار داشت. بتدریج، ایجاد یک باله محصول همکاری نزدیک موسـیقیدان و رقص نویس و نویسـندهء متن و مضـمون باله گردیـد و بدین طریق آثاری به وجود آمد که در آنها موسـیقی دان محدود به تهیهء اوزان متناسب با رقص محـدود نمی شـد، بلکه لازم می آمـد که موسـیقیدان در عین حال قطعهء موسـیقیی که ارزش هنری مسـتقلی چون یک سـنفونی داشـته باشـد بنویسـد. در باله هم، همچون همهء رشـته های هنر، عوامل و اجزایی را که اثر هنری را به وجود می آوردنـد بایـد به اعتـدال بکار بست و کار و هنر هیچکـدام از کسانی که باله ای را بوجود می آورند مانند رقص نویس، آهنگساز و داسـتان نویس نباید کار و هنر دیگری را تحت الشعاع قرار دهد. (از مجلهء موسیقی شمارهء ۹ دورهء سوم ص۴۳ و ۴۹). و نیز رجوع به رقص شود. (۱) – Giselle – (۳) .Balletomane – (۲) .Ballet.

بالها.

(اِ) بطور مجاز از برای باد و شعاع آفتاب و اشاره به محافظت حضرت اقدس الهی میباشد، و گاهی اشاره به انتشار عساکر هجوم آور دشـمن میباشد، توجه و حفظ با ملاطفت خدای تعالی که دربارهء قوم خود دارد به توجهی که عقاب نسبت به جوجه های خود دارد تشبیه شده است. (از قاموس کتاب مقدس).

بالها.

[ ] (اِخ) پسر بزرگ بن یامین. (از قاموس کتاب مقدس).

بالها.

[ ] (اِخ) پسر بعور نام پادشاه دوم «جبل سعیر» است. (از قاموس کتاب مقدس).

بالهارود.

[ ] (اِخ) نـام رودخـانه ای در آذربایجـان که از کوههـای اوجـارود سرچشـمه گیرد و وارد دریـاچهء محمودچـاله شود. (از جغرافیای تاریخی غرب ایران ص۳۹).

بالی.

(ع ص) کهن. کهنه. (غیاث اللغات) (آنندراج) (فرهنگ نظام). پوسیده. تباه شده. (یادداشت مؤلف). مندرس. بال. (ناظم الاطباء). - ثوب بالی؛ لباس کهنه ||. پیرگشته. (یادداشت مؤلف).

بالی.

(اِ) عنبر ماهی. نوعی پستاندار عظیم الجثهء دریایی شبیه ماهی. بال. وال. و رجوع به بال شود.

بالی.

(اِخ) محمد سـعید بالی دمشـقی. او راست: «تنویرالبصائر بسیرهٔ الشیخ طاهر» این کتاب در سیرت شیخ طاهر جزایری است و در سال ۱۳۳۹ ه . ق. در دمشق بچاپ رسیده است. (از معجم المطبوعات).

بالی.

(اِخ) (شیخ...) خلیفهٔ الصوفیه. وی یکی از شراح فصوص الحکم محیی الدین عربی است. او بسال ۹۶۰ ه . ق.(۱) درگذشته است. او راست: رساله ای در قضا و قدر، و شـرح حدیث: «کنت کنزاً مخفیا». (از کشف الظنون). (۱) - برخی وفات وی را بسال ۹۵۰ ه . ق. نوشته اند.

بالی.

(اِخ) از شعرای دورهء سلطان سلیم خان غازی است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۱۸ شود.

بالی.

(اِخ) (خوش طبع...) از طایفهء تکلو و ظاهراً معاصـر شاه عباس بوده است. خوش طبع و سـپاهی منش و مصاحب است. این رباعی را به خودش نسـبت میداد: می آمد، چهره از عرق تر کرده چوگان به کف و اسب طرب برکرده واندر خم زلفهای گردآلودش دلهای شکسـته خاک برسر کرده. در استراباد در رکاب بدرخان به دست تراکمه کشته شد و جسدش هم به دست نیامد. (از تذکرهء مجمع الخواص ص۱۲۴).

بالی.

(اِخ) (...ابن علقمه) پدر شـمویل از انبیاء بنی اسـرائیل بود و نسبت او این است: شمویل بن بالی بن عقمهٔ بن یرخام بن الیهوبن تهوبن صوف. (از طبری از مجمل التواریخ و القصص ص۱۴۳ و ۲۰۷).

بالی.

(اِخ) (مولی بالی الطویل) متوفی ۹۷۷ ه . ق. او راست: تعلیقهء بر اصلاح الوقایهء کمال پاشازاده. (از کشف الظنون).

بالی.

(اِخ) نام جزیره ای در مشرق جاوه که بوسیلهء ترعهء بالی(۱) از جزیرهء لومبوک(۲) جدا می شود و از مهمترین و پرفعالیت ترین جزایر شبه جزیرهء سند محسوب می شود. جمعیت آن از یک ملیون و پانصد هزارتن افزون است. معادن مس و آهن فراوان دارد. محصول عمدهء آن برنج و پنبه و قهوه است. مهمترین مرتفعات آن ۳۴۱۴ گز است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۱۸ شود. (۱) - Lombok - (۲) .Bali.

بالی آباد.

(اِخ) نام آبادیی است در شرق شهر کرمان در بن درسرآسیاب. و به بن دربالی آباد نیز معروف است. صاحب تاریخ کرمان (وزیری) گوید: بعلیاباد را این زمان باغ سرآسیاب گویند. (ص ۸۶). ظاهراً این آبادی منسوب است به ابوعلی بن الیاس حاکم کرمان که از جانب سامانیان بر این نواحی حکومت داشته است و به باعلی آباد تغییر صورت یافته و بعلی آباد شده و امروز مردم بالی آباد گویند. و رجوع به تاریخ کرمان چ باستانی پاریزی ص ۶۱ و ۸۶ و ۹۳ و ۱۸۰ و ۴۶۳ و فهرست تاریخ سلاجقهء کرمان و مواهب الهی ص ۱۲۰ شود.

بالیاره.

[لِ رِ] (اِخ) ضبطی دیگر از کلمهء بالئار(۱)، نام مجمع الجزایری در دریای مدیترانه (ساحل شرقی اسپانیا) است که مرکب از ۵ جزیره میباشد. و رجوع به بالئار و قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۱۸ شود. (۱) - Baleares.

بالیاقت.

[قَ] (ص مرکب) (از: با+ لیاقت) که لیاقت داشته باشد. که لایق باشد. و رجوع به لیاقت و لایق شود.

بالیانبولی.

(اِخ) نام قصبهء مرکز جزء قضای اوده مشک از سنجاق ازمیر از ولایت آیدین که در ۲۸ هزارگزی جنوب شرقی اوده مشک واقع است و شامل ۲۴ پارچه آبادی است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۱۸ شود.

بالی بک.

[بَ] (اِخ) (ملقوج اوغلی) از امرای زمان سلطان بایزیدخان عثمانی بود. وی در ۹۰۴ ه . ق. با چهل هزارسپاهی به لهستان حمله برد. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۱۸ شود.

بالی بک.

[بَ] (اِخ) (یحیی پاشازاده) از رجال زمان سلطان سلیمان قانونی است که بهمراه سلطان تا مجارستان رفت و دلاوریها کرد و در ۹۲۷

ه . ق. به امارت بلگراد و در ۹۴۹ به حکومت بسنی منسوب گشت و در ۹۵۰ ه . ق. درگذشت. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۱۸ شود.

بالی بیگلو.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان کرمادوز بخش کلیبر شهرستان اهر که در چهل هزار و پانصدگزی شمال خاور کلیبر و چهل هزار و پانصدگزی راه شوسهء اهر به کلیبر واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مایل بگرمی و ۲۵ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء سلینچای و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان فرش و گلیم بافی و راهش مالرو است. این آبادی محل قشلاق ایل چلیپانلو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالیچه.

[چَ / چِ] (اِخ) خواندمیرآرد: خواجه شمس الدین علی بالیچه(۱) از بزرگزادگان سمنان بود و به فنون فضایل و کمالات اتصاف داشت و پیوسته همت برتربیت اهل علم و فضیلت می گماشت، و در سنهء خمس و اربعین و ثمانمائه (۸۴۵ ه . ق.) بعد از عزل امیرعلی شقانی به فرمان حضرت خاقانی بوزرات رسید اما چون خواجه غیاث الدین پیراحمد با این انتصاب موافق نبود خواجه در غایت ملالت به خانه رفته، سه روز به دیوان حاضر نشد و در آن ایام از جانب شیراز عرضه داشتها به پایهء سریر اعلی آمده، خواجه شمس الدین بی حضور و شعور خواجه پیراحمد مضمون آنها را بعرض رسانید و در جواب احکام نوشته و مهر کرده، نزد خواجه پیراحمد فرستاد. هرچند وقوع آن حالت بر کدورت ضمیر وزیر افزود اما از غضب حضرت شاهرخی ترسیده بود، آن کاغذها را مهر نموده و روز دیگر به دیوان تشریف فرمود و خواجه شمس الدین سمنانی تا آخر ایام حیات حضرت خاقانی بر مسند وزارت متمکن بود. مآل حال او به وضوح نپیوست، بنابرآن تعرضی بدان نرفت. (از دستور الوزراء خواندمیر ص ۳۶۱). (۱) - ن ل: بالیجه.

بالیدگی.

[دَ / دِ] (حامص) حالت و چگونگی بالیده ||. نمو. روییدگی. انبات. (ناظم الاطباء): غُرَّه؛ سرعت بالیدگی انگور. (منتهی الارب). ||افزونی ||. تکبر. (ناظم الاطباء).

بالیدن.

[دَ] (مص) نشو و نما و فزونی اندامها باشد از همه سو. (ذخیرهء خوارزمشاهی). نمو کردن. (ناظم الاطباء). دراز شدن چنانکه در گیاه و امثال آن. نشاء. (ترجمان القرآن). بالش. نشو و نما. (از ذخیرهء خوارزمشاهی) (فرهنگ نظام). گوالیدن. رشد. رستن. روییدن. (فرهنگ اسدی). قد کشیدن. و آن اعم است از افزودن خواه از جانب قامت و خواه از جانب تن. ستبری. رستن و به کمال گرائیدن و رشد کردن باشد و بزرگ شدن و گسترش یافتن و فزونی گرفتن از گیاه و جانور و انسان و جز آن. از جهت تبیین معنی و تفکیک و تمییز مفهوم، شواهد و ترکیبات مربوط به هردسته جداگانه آورده شده است: ۱ - شواهد رستنی ها : به پالیز بلبل بنالد همی گل از نالهء او ببالد همی.فردوسی. چون لاله در آن خدمت فرخنده همی خند چون سرو در آن دولت پاینده همی بال. فرخی. بنالد مرغ باخوشی ببالد مورد با کشی بگرید ابر با معنی بخندد برق بی معنی. منوچهری. القصه در این جهان چو بید مجنون می بالم و در ترقی معکوسم. (منسوب به ابوسعید ابی الخیر). نارون، درختی باشد سخت و بیشتر راست بالد. (از لغت فرس اسدی). هرچند چنار تو همی بالد آهنگر او همی زند اره.ناصرخسرو. گفتم که اعتدال نبندد هوا مزاج گفتا ز نفس نامیه بالد همی شجر.

ناصرخسرو. بسان عرعر در بوستان ملک ببال بسان خورشید از آسمان عمر بتاب. مسعودسعد. [جورا] هر کجا بیندازی بر آید و زودتر از همهء دانه ها بالد. (نوروزنامه). هنگام بهارست و نهال اکنون بالد زیبد که در آن روضهء فرخنده ببالی.سوزنی. بس نبالد گیابنی که کژست بس نپرد کبوتری که ترست.خاقانی. و هرگز موی او نبالیدی. (از تذکرهٔ الاولیاء عطار). مرغ نالیدن گرفت و مرغ بالیدن گرفت مرغ شد زی مرغزار و مرغ شد پر مرغ زار. قاآنی. صیحان؛ بالیدن و دراز شدن خرمابن. اهتزاز؛ بالیدن گیاه. اغلیلاب؛ بالیدن گیاه و در هم پیچیدن آن. زکاء؛ بالیدن کشت. (منتهی الارب). - دراز بالیدن؛ بسیار طولانی شدن شاخ درخت و گیاه: و بسبب آنکه نبات او (لبلاب) دراز ببالد او را حبل المساکین نیز گویند. (ترجمهء صیدلهء ابوریحان ذیل لبلاب). ۲ - شواهد در حیوان و انسان : ابراهیم به یک روز چندان ببالیدی و بزرگ شدی که کودکی دیگر به یک ماه نشدی. (ترجمهء طبری بلعمی). هر کودک که از مادر بزادی با جامه بودی و آن جامه با وی همی بالیدی. (ترجمهء طبری بلعمی). چو رستم ببالید و بفراخت یال دل از شادمانی بپرداخت زال.فردوسی. بپوشند پیراهن بدتنی ببالند با کیش اهریمنی.فردوسی. ببالید و آمدش هنگام شوی یکی خویش بد مر ورا نامجوی.فردوسی. ببالید [شیروی] بر سان سرو سهی همی بود با زیب و با فرهی.فردوسی. ببالید [فریدون] بر سان سرو سهی همی تافت زو فر شاهنشهی.فردوسی. شاها هزار سال به عز اندرون بزی و آنگه هزار سال به ملک اندرون ببال. عنصری. چو بالید و سالش ده و پنج شد بزرگی و فرهنگ را گنج شد.اسدی. ببالید و چون سرو بالا گرفت هنرمندی و نام والا گرفت.اسدی. تنت از ره طبع بالد همی به جان از ره دانش خویش بال. ناصرخسرو. و حیوان جوان و آنکه در وقت بالیدن باشد زودگوارتر از پیر باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). تا چنانکه خواهد بالید (اندام) ببالد و تمام شود و این بالیدن و فزودن را به تازی نشوء و نما گویند و بباید دانستن که نشوء و نما فزونی و بالیدن اندامها باشد از همه سو. (ذخیرهء خوارزمشاهی). ... اندر میان شلوارم پیرهن پیرهن همی بالید.رشید وطواط. فقع؛ بالیدن کودک و جنبیدن. تطبیخ؛ بالیدن کودک. (منتهی الارب). شبابهٔ، شباب؛ بالیدن کودک. (دهار) (تاج المصادر بیهقی). - بالیدن گرفتن؛ بزرگ شدن. نمو کردن. افزونی گرفتن. بزرگ شدن از همهء جوانب. گسترش یافتن از همه سو : نوری دیدم که پدید آمد و چون درخت خرما بالیدن گرفت. (تاریخ سیستان). - بر بالیدن؛ نشو. نشأهٔ. (تاج المصادر بیهقی). ۳ - شواهد در غیر گیاه و حیوان : ببالید کوه آبها بردمید سر رُستنی سوی بالا کشید.فردوسی. از امروز تا سال هشتاد و پنج بکاهدش رنج و ببالدش گنج.فردوسی. روشنائی اندر تن ماه ببالد تا به میانگاه مشرق و مغرب رسد. (التفهیم ص۸۲). بعد از آن سنگ همی بالید. (در خواب بخت النصر) و بزرگ همی شد تا روی زمین پر گشت. (مجمل التواریخ و القصص). از آن زمان که من او را مثل زدم به سپهر سپهر یک سر و گردن ز فخر بالیده. ظهیر فاریابی ||. بمجاز، برآمدن : چو برزد سر از برج شیر آفتاب ببالید روز و بپالود(۱) خواب. فردوسی ||. کنایه از ابتهاج و انبساط، گشوده شدن خاطر. ذوق نمودن. (فرهنگ نظام) : دلش تازه تر گشت از این آگهی ببالید بر گاه شاهنشهی. فردوسی. چو بشنید بیژن دلش شاد گشت ببالید وز اندیشه آزاد گشت. فردوسی. دل تیغ گفتی ببالد همی زمین زیر اسبان بنالد همی. فردوسی. ببالد خرمی بر نوبهار او چه کم دارد تبسم ارغوان زارش تماشا نرگسستانش. خاقانی ||. نازیدن. عُجب داشتن. تفاخر. فخر. افتخار. مباهات. تفاخر کردن. مفاخرت. تباهی. فخاره. فخار. فخرکردن. (فرهنگ نظام) : که گنجش ز بخشش بنالد همی بزرگی ز نامش ببالد همی. فردوسی. کنون شاید که بالی مردمان را کنون باید که فخر آری بر اقران. ناصرخسرو. به کمالش همی ببالد ملک تا بجودش همی بکاهد زر. مسعودسعد. - بخود بالیدن؛ عجب. نازش. (۱) - پالودن این جا بمعنی تمام شدن، برسیدن، به آخر رسیدن است.

بالیده.

[دَ / دِ] (ن مف) نموکرده. بلندشده. (ناظم الاطباء). گوالیده. یافع. هرچیز که ببالا بلند باشد. باسق، درخت یا مردی باشد که ببالا بلند باشد. (اوبهی). آدمی و درخت و جز آن را گویند که تنومند و بلند و دراز شده باشد. (از برهان قاطع) (از آنندراج). بالابلند.

نمویافته. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۹۳) :عمرو از دور پدید آمد با آن مویها، و برهنه بود، بترسیدند، چون به نزدیک ایشان رسید سلام کرد، جواب دادند و گفتند طعام خور، از آن ناخن درازگشته و مویهای بالیدهء او کراهت داشتند. (از ترجمهء طبری بلعمی). ستوده شد طمع تا شد به جودش طمع بالیده و نالیده مالا. عنصری. بنهء شاسپرم تا نکنی لختی کم ندهد رونق و بالیده و بالا نشود. منوچهری. چون محمد بن سائب بالیده و بزرگ شد از شجاعان و مردان روزگار خود بود. (تاریخ قم ص۲۵۸). و جوانی قوی و مردانه و بالیده شد. (تاریخ قم ص ۲۹۰). چون ابوعبدالله بالیده شد به قم رئیس و متصرف املاک و اموال که پدر او و محمد بن موسی به دست آورده بود گشت. (تاریخ قم ص۲۱۹). و ابوالفضل بالیده و بزرگ شد. (تاریخ قم ص۲۲۶). رخسار و قدت بر گل و سروش عارست بالیده نهالیست که ماهش یارست. (از فرهنگ شعوری). - تمام بالیده؛ بکمال نموکرده. بطور کامل رشدکرده: هیکل؛ گیاه دراز تمام بالیده. (منتهی الارب). - نوبالیده؛ که نورسته باشد. تازه رسته. تازه برآمده : دستم مگیر ای باغبان تا پای قمری بشکنم کآزرده می دارد همی آن سرو نوبالیده را. یغما ||. افزوده شونده. (از فرهنگ شعوری ج۱ ص۹۹۲||). تنومند. (ناظم الاطباء).

بالیرد.

[یُ] (اِخ) دهی است از بخش قصرقند شهرستان چاه بهار که در ۳۲ هزارگزی شمال خاوری نیک شهر و ۲ هزارگزی باختر راه مالرو نیک شهر بدشتیاری واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و گرمسیر و دارای ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و خرما و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بالیز.

(اِ)(۱) (فرانسوی، اِ) راهنما و چراغ ساحل و هر علامتی که خطر دریا و رودخانه را نشان دهد. این علامات معمو در شب و در ایام مه آلود بخصوص مورد استفاده است و با چراغ روشن میشود یا با رنگهای تند قرمز مشخص میگردد. (۱) - Balise.

بالی زاده.

[دَ / دِ] (اِخ) (مصطفی افندی...) از معاریف زمان سلطان محمدخان چهارم که در سال ۱۰۵۸ ه . ق. به سمت قاضی عسکرسلطان و سپس در ۱۰۶۷ به مقام مشیخت ترفیع یافت. احادیث بسیار از ابوایوب انصاری نقل کرده است. او راست: شرح فصوص الحکم لابن العربی. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۱۹ و معجم المطبوعات شود.

بالیس.

(اِ)(۱) نام گیاهی افسانه ای در اساطیر یونان که با آن مرده را زنده میکردند و استفادهء از این گیاه را از ماری که جفت خود را زنده کرده بود آموختند. و رجوع به فرهنگ اساطیر یونان ص۵۹۴ شود. (۱) - Balis.

بالیست.

(اِخ)(۱) از مدعیان امپراطوری روم در حمص که وی سرانجام بقتل رسید (۲۶۴ م.). او با شاپور ساسانی نیز جنگ نموده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۳۱۸). (۱) - Baliste.

بالیسر.

[سَ] (اِخ) نام شهری در هندوستان. (ناظم الاطباء).

بالیسوس.

(اِخ)(۱) نام جویباری در نواحی کوهستانی فرات و سرزمین آشور. سربازان کراسوس فرماندهء رومی در جنگ با ارد اول (اشک سیزدهم) به آنجای رسیدند و بقول پلوتارک، اگر چه این جوی آب فراوان نداشت، با وجود این سربازان لذت بسیاری بردند، چه از خشکی و گرمای فوق العاده خسته شده بودند. (از ایران باستان پیرنیا ج ۳ ص۲۳۰۷). (۱) - Balissus.

بالیغ.

(اِ) بالغ. ظاهراً در ترکی مغولی بمعنی آبادی و شهر است. مرحوم اقبال در تاریخ مغول گوید: پس از آنکه مغول بامیان را زیر و رو کردند آنرا از آن تاریخ ببعد «ماوبالیغ» یعنی آبادی بد نامیدند. (تاریخ مغول ص۵۸). و خان بالیغ (شهرخان) نام پکن است. و رجوع به بالغ و خان بالغ شود.

بالیغو.

(اِخ) نام اصلی الغوخان پسر پایداربن جغتای خان است که بنابر کثرت استعمال، آن لفظ به الغو تبدیل یافت. در عنفوان جوانی همواره در ملازمت منکوقاآن بود و از سایر شاهزادگان الوس چنگیزخان امتیاز یافت. او از المالیغ تاکنار جیحون را به تصرف درآورد.... و ارغنه خاتون را در حبالهء نکاح کشید، مدت سلطنتش چهارسال بود. و رجوع به الغو و حبیب السیر چ کتابخانهء خیام ج ۳ ص ۸۱ و ۸۲ و ارغنه خاتون شود.

بالیقس.

[] (اِ) ابوخلساست. (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به بالقس و بالقیس شود.

بالی قشلاق.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان اهر که در ۲۵ هزارگزی خاوری اهر و هفت هزار و پانصدگزی شوسهء اهر به خیاو واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۳۳۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان فرش و گلیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بالیک.

(اِ) پالیک. کفش. پاپوش چرمی. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) (آنندراج). پای افزار چرمین. (فرهنگ اسدی) : از خرو بالیک آنجای رسیدم که همی موزهء چینی می خواهم و اسب تازی. رودکی.(۱) و رجوع به پالیک شود. (۱) - ن ل: علی قرط اندکانی.

بالیکسری.

[ ] (اِخ) نام شهری است در ولایت خداوندگار (عثمانی) که مرکز سنجاق قره سی بشمار می آید و در ۱۵۰ هزارگزی شمال شرقی ازمیر و ۸۰ هزارگزی جنوب باندرمه قرار دارد. بازار هفته و یک بازار سالانهء مکاره (در ماه اوت) در آنجا دائر است. عبای خاص در آنجا بافته میشود که معروف است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۱۹).

بالیکسری.

[ ] (اِخ) نام قضای مرکزی از سنجاق قره سی است در ولایت خداوندگار (عثمانی) که شش ناحیه: فرط، ابورندی، کیره سون، گیسود، بلاط، بالیه در آن قرار دارند. از جنوب به سنجاق صاروخان و از مشرق به سنجاق بروسه محدود است. حدود صد پارچه قریه در آن است. ناحیه ای جنگلی است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۱۹).

بالیم بابا.

(اِخ) از مریدان حاجی بکتاش ولی و پیر طریقت بکتاشه است. و در حکم پیر دوم طریقهء بکتاشیه محسوب می شود. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۱۹).

بالیمن و السعادهٔ.

[بِلْ یُ نِ وَسْ سَ دَ](ع ق مرکب) (از: ب + ال + یمن + و + ال + سعادهٔ) به میمونی و فرخی. به فرخندگی و نیکبختی. و رجوع به یمن و رجوع به سعادت شود.

بالین.

(ص نسبی) منسوب به بال (||. اِ) بالشی را گویند که زیر سر نهند. (برهان قاطع). آنچه زیر سر نهند هنگام خسبیدن و آنرا بالشت و بالش نیز گویند و نرم است. (از شرفنامهء منیری). مُتّکا. هدایت در انجمن آرا در توصیف بالین و نهالی آرد: چون در وقت راحت و خواب در زیر سر و بازو و پهلو چیزهایی نرم از پنبه و پشم آکنده می نهاده اند آنچه در زیر سر می نهند بپارسی دری سَرین گویند و آنچه در زیر تن نهند بستر گویند و آنرا برخوابه نیز گویند یعنی چیزی که بر آن خسبند و آنرا نهالی(۱) نیز گویند و توشک هم گویند. (از انجمن آرای ناصری). مِبَنذَه. (منتهی الارب). آنچه زیر سر نهند گاه خفتن. بالشی را گویند که بوقت خواب زیر سر نهند. (آنندراج). زیرسری. بالش. بالشت. آنچه در زیر سر در وقت خواب و استراحت گذارند. (ناظم الاطباء). کیسه مانندی که در آن پشم و پنبه و کُلَش و یا مانند آن پرکنند در وقت نشستن برای تکیه دادن پشت بازو بر آن استعمال کنند و در وقت خواب زیر سر گذارند. لفظ مذکور بمعنی چیز منسوب به بال (بازو) است چه در اول آن را برای تکیهء بازو در طرف راست و چپ استعمال میکردند و بعد در سَرین هم استعمال شد. (از فرهنگ نظام) : فرستاده کشتن گر آیین بدی سرت را کنون خاک بالین بدی.فردوسی. چو بستر ز خاک است و بالین ز خشت درختی چرا باید امروز کشت.فردوسی. همه خاک دارند بالین و خشت خنک آنکه جزتخم نیکی نکشت.فردوسی. سپهر بلند ار کشد زین تو سرانجام خشت است بالین تو.فردوسی. ز خفتان شایسته بد بسترش به بالین نهاد آن کشی مغفرش.فردوسی. فکندگان سنان ترا به روز نبرد ز کشتگان بود ای شاه بستر و بالین.فرخی. از آرزوی جنگ زره داری بستر وز دوستی جنگ سپر داری بالین.فرخی. همی گفتی چنین دل خسته رامین دل از آرام دور و تن ز بالین. (ویس و

رامین). چو از بالین خزت سر گراید ترا جز خاک بالینی نباید.(ویس و رامین). تا سحرگه ز بس اندیشه نجست از من سر من جز که سر زانوی من بالین. ناصرخسرو. بالینت اگرچه خوب و نرم است سر خیره منه بزیر بالین. ناصرخسرو. بالین سر از هوس تهی کن بر بستر دین بهوش بنشین.ناصرخسرو. خداوندِ این علت را باید در خواب به قفا بازخسبد و بالین پست کند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و بالین بلند باید داشت (اندر بیماری سبل). (ذخیرهء خوارزمشاهی). خاکیست مرا بستر خشتیست مرا بالین ور هیچ نخفتم من، خواب دگرم بینی.عطار. پیش بالینت ز بس زردآب کزمژگان بریخت زغفران سود و حنوطش شخص یاران(۲) تازه کرد. خاقانی. هنوزم دست بی رحمی دراز است هنوزم تکیه بر بالین ناز است.نظامی. نه چندانم کسی در خیل پیداست که گر میرم کند بالین من راست.نظامی. دگر سر من و بالین عافیت، هیهات بدین هوس که سر خاکسار من دارد.سعدی. خواب در عهد تو در چشم من آید هیهات عاشقی کار سری نیست که بر بالین است. سعدی. - بالین شکستن؛ بالین برچیدن. بستر ته کردن. از بالین جدا شدن. (فرهنگ نظام ||). - کنایه از اندکی تعظیم کردن. (غیاث اللغات). پاره تعظیمی کردن که از بالین جدا شدن است. (آنندراج). یااللهی گفتن بنشانهء تواضع. حرکتی کردن بر سبیل تواضع کسی را. سری جنباندن بنشان تواضع: پیش او رفتم بالین هم نشکست؛ یعنی اعتنا نکرد. (آنندراج) : صد کبوتر گر فرستد کعبه بالین نشکنم ما و بت یک روز در بتخانه پا افشرده ایم. صائب. - بالین کج نهادن؛ کنایه از نخوت و غرور بهم رساندن است. (آنندراج ||). - خواب گران کردن. (آنندراج). در خواب سنگین بودن. (فرهنگ نظام). بخواب گران درشدن : فلک وسیلهء بیداریی مهیا ساز که بخت خفتهء ما کج نهاده بالین را. طالب آملی (از آنندراج). - بالین کردن؛ چیزی را بعنوان بالش زیر سر نهادن، خواه بالش باشد و خواه چیز دیگر چون پارچه یا سنگ یا هر چیز برآمده : مغ از نشاط سبدچین که مست خواهد شد کند برابر چرخشت خشت بالینا.عماره. شب تیره گون خود بتر زین کند به زیر سر از مشک بالین کند.فردوسی. گوسفندی که رخ از داغ تو آراسته کرد اژدها بالش و بالین کندش از دنبال.فرخی. آهو سمن بالین کند وز نسترن جوید چرا. ناصرخسرو. زبرجد کند کبک در کوه بالین پرندین کند گور بر دشت بستر.ناصرخسرو. هرکه از مار بالین کند، خواب او مهنا نباشد. (از کلیله و دمنه). به قصر جنان مستقر سازد آن کو کند آستان رضای تو بالین.سوزنی. آن سرافراز که کس هیچ سرافرازی را نسزد تاکه ستانه ش را بالین نکند.سوزنی. زهی جهان هنر کز جهان هنرمندان همی کنند به طوع آستان تو بالین.سوزنی. چو آستانهء صدر جهان کنی بالین کسی که قصد قفای تو کرد سر نبود.سوزنی. صد عیسی دردمند را بیش در سایهء زلف کرده بالین.خاقانی. یاد جلال الدین کنم تا سنگ حیوان گرددم خاک درش بالین کنم تا چوب ثعبان گرددم. خاقانی. - بالین گرداندن؛ جابجا کردن بالین (خصوصاً بیمار). این حالت در شدت بیماری میباشد. (آنندراج). سربسرکردن بستر. بالش را از جایی برداشتن و طرف دیگر گذاشتن آرامش درد و رنج را. تغییر وضع دادن بالش را. چرخاندن بالش یا عوض کردن جای و وضع آن آرامش و رفع خستگی را : دلم هرلحظه از داغی به داغ دیگر آویزد چو بیماری که گرداند ز تاب درد بالین را. صائب. دل از جا میرود هردم بیاد شوخی چشمش که بیتابانه میگرداند این بیمار بالین را. میرزا معز فطرت (از آنندراج). - بالین نهادن؛ بالش نهادن. بالش و پشتی نهادن برای تکیه کردن یا نشستن بر آن. متکا و مخده نهادن. تکیه نهادن : همه کاخ کرسی زرین نهاد ز دیبای زربفت بالین نهاد.فردوسی. - خشت بالین کردن؛ و بر بالین خشت بودن، کنایه از مردن است: بخواهد هم از تو پدر کین من چو بیند که خشت است بالین من.فردوسی. که گر دل برین کار پرکین کنم مرآن مرد را خشت بالین کنم.فردوسی. - دست را بالین کردن؛ برآرنج تکیه کردن. دست زیر سر نهادن. تکیه کردن بر دست ||. - کنایه از تأمل و تفکر کردن. درنگ کردن. (از فرهنگ شعوری ج۱ ص۱۸۱): از برای کام دنیا خویش را غمگین مکن پشت پا زن بر دو عالم، دست را بالین مکن.صائب. - سر ببالین آوردن؛ خفتن. سر ببالین نیاوردن؛ نخفتن. از پای نه ایستادن : شوم چون پیل و نارم سر ببالین نه پیلی کو بود پیل سفالین.نظامی. - سر از بالین برداشتن؛ کنایه از بیدار شدن. بهوش آمدن. - سر از بالین برنداشتن؛ در مقام نفرین، کنایه از مردن و قالب تهی کردن باشد : با خیال یار در یک پیرهن خوابیده ام برندارد سر ز بالین هرکه بیدارم کند.صائب. - سر به بالین

نهادن؛ خفتن : سرآنگه ببالین نهد هوشمند که خوابش به قهر آورد در کمند. سعدی (بوستان ||). مجازاً بمعنای خفتن. سر به بالش نهادن : به بالین غریبان بر سر راه به تسلیم اسیران در بن چاه(۳).نظامی ||. آنچه در زیر بدن در وقت خواب و استراحت گذارند. بستر. (ناظم الاطباء). بستر بیماری. تختخواب : دلم شبهای هجرانت غمینه سرینم خشت و بالینم زمینه. باباطاهر (از انجمن آرا||). کنایه از خوابگاه. آنجا که خسبند. آنجا که سر ببالین گذارند ||. آن طرف سریر راگویند که بدان طرف سر می نهند و به هندی سرجانه گویند. (غیاث اللغات) (آنندراج). بالای سر. (خصوصاً بیمار). کنار بستر ||. بالای سر. سرین، از ریشهء کلمهء بالاست. (یادداشت مؤلف). ضد پایین. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی): یکی بر بالین او بنشست و یکی بر پایین، آنکه نزدیک پای او بود آنرا گفت که بر بالا بود. (تفسیر ابوالفتوح رازی ص۴۸۹ از سورهء اعراف ||). کنار. مجاور. نزدیک : که اکنون که دشمن به بالین رسید به گنگ اندرون چون توان آرمید؟فردوسی. پلنگ آن زمان پیچد از کین خویش که نخجیر بیند به بالین خویش.فردوسی. یکی تاج برسر به بالین تو بدو گشته روشن جهان بین تو.فردوسی. که ایدون به بالین شیر آمدی ستمکاره مرد دلیر آمدی.فردوسی. بپرسم از آن ناسزای دلیر که چون اندرآمد به بالین شیر.فردوسی. دلاور شد آن مردم نادلیر گوزن اندرآمد به بالین شیر.فردوسی. که یارد گشادن بدین گونه لب به بالین شاه اندرین تیره شب.فردوسی. به بالین رودابه شد زال زر پر از آب رخسار و خسته جگر.فردوسی. چو می خورده شد خواب را جای کرد به بالین وی شمع برپای کرد.فردوسی. غمی شد ز مرگ آن سر تاجور بمرد و به بالین نبودش پسر.فردوسی. اکنون که طبیب آمد نزدیک ببالینش بهتر شودش درد و کمتر شودش زاری. منوچهری. هم چنین ماه دوسه از بربالینش تافت تا که ناگاه چنین دل بدرید و بشکافت. منوچهری. بغداد و کوفه و سواد را که بر بالین ماست چنان بسزا ضبط کرده نیامده است که حدیث کرمان می باید کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۳۸). به بالینم حبیبی یا طبیبی از این دو گر یکی بودی چه بودی؟ باباطاهر. چو مست خفت به بالینش برتو ای هشیار مزن گزافه به انگشت خویش پنگان را. ناصرخسرو. حذر کن ز آه مظلومی که بیدار است و خون باران تو شب خفته، به بالین تو سیل آید ز بارانش. خاقانی. به بالین شه آمد تیغ در مشت جگرگاهش درید و شمع را کشت.نظامی. سکندر فرود آمد از پشت بور درآمد به بالین آن پیل زور.نظامی. چون به نخلهء محمود برسیدم توانگر را اجل فرارسید، درویش ببالینش فرازآمد. (گلستان). - شمع بالین؛ آن شمع که بالای سر یا کنار بستر در اطاق خواب سوزند. شمعی که شب بالای سر بیمار روشن بدارند : شب رحلت هم از بستر روم در قصر حورالعین اگر در وقت جان دادن تو باشی شمع بالینم. حافظ ||. کنایه از گور. قبر. آرامگاه. خاک. مقبره : خاک بالین رسول الله همه حرز شفاست حرز شافی بهر جان ناتوان آورده ام.خاقانی. یعنی امسال از سر بالین پاک مصطفی خاک مشک آلود بهر حرز جان آورده ام. خاقانی. بنده خاقانی و نعت سر بالین رسول تاش تحسین ز ملک در صف اعلا شنوند. خاقانی. آن شاخ سیم برسر بالین مصطفی از بس نثار لعل و زرت گلستان شده. خاقانی. بر بالین تربت یحیی پیغمبر علیه السلام معتکف بودم. (گلستان). دردمند فراق سر ننهد مگر آن شب که گور بالین است. سعدی (بدایع). بتابد بسی ماه و پروین و هور که سر برنداری ز بالین و گور. سعدی (بوستان). (۱) - نهالی یا بلهجهء محلی نهلی بمعنی برخوابه است که به غلط آن را توشک خوانده اند. (۲) - ن ل: حنوط شخص بازان؛ حنوطش شخص بازآن؛ حنوطش شخص قربان. (۳) - این شعر در مقام سوگند و دعا آمده است.

بالین پرست.

[پَ رَ] (نف مرکب) دوستدار بالین ||. کنایه از مردم تنبل و بیکار و هیچکاره باشد. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). کنایه از شخص بیکار و پرخواب باشد. (انجمن آرای ناصری). شخص تنبل و بیکار و آرام دوست که سر از بالین نتواند برداشت. (آنندراج). شخص شل و بیکار و آرام دوست. (غیاث اللغات). آرام طلب. (هفت قلزم). کسی که همیشه بر بستر دراز می کشد و کاهل و تنبل است. (فرهنگ نظام ||). کنایه از خدمتکار که هیچگاه از بالین جدا نشود و بدین معنی پایین پرست نیز بیاید. (آنندراج). نوکر و

خادم که کارش پهن کردن و برچیدن رختخواب هم هست. (فرهنگ نظام) : ز چین تا قیروان بالین پرستش ز مشرق تا بمغرب زیر دستش.میرخسرو. چو تو خدمت پای و نیروی دست حواله کنی سوی بالین پرست چو بالین پرستت بماند بجای بمانی تو آنگاه بی دست و پای.نظامی. شده بالین پرست بخت من هوش سراپا چشم و نظاره فراموش. حکیم ریالی(۱) (از آنندراج). (۱) - ن ل: زمانی و شاید صحیح زلالی بوده است.

بالین پرستنده.

[پَ رَ تَ دَ / دِ] (نف مرکب) خدمتکار. (آنندراج). بالین پرست. (فرهنگ نظام) : چو بالین پرستنده شد نرم گوی ازو بیشتر مهربانی مجوی.نظامی. و رجوع به بالین پرست شود.

بالینگاه.

(اِ مرکب) جای نهادن بالین آنجاکه بالین نهند ||. خوابگاه ||. بستر خواب.

بالین گه.

[گَهْ] (اِ مرکب)(۱) بالینگاه آنجا که بالین نهند ||. بستر ||. خوابگاه. و رجوع به بالینگاه شود : هیون رونده ز ره ماند باز به بالینگه آمد سرم را به ناز.نظامی. یکی بالینگهش رفتی یکی جای یکی دامنش بوسیدی یکی پای.نظامی. به بالینگه خسته آمد فراز ز درع کیانی گره کرد باز.نظامی. (۱) - مخفف بالینگاه.

بالینی.

(ص نسبی) کلینیک(۱). پیشتر این کلمه را سریری میگفتند. (لغات مصوبهء فرهنگستان). - استاد کرسی بالینی؛ مدرس و استاد مسائل مربوط به امراض بالینی در دانشکدهء پزشکی. (۱) - Clinique.

بالینی تبریزی.

[یِ تَ] (اِخ) ظاهراً از عرفای تبریز بوده است. حمدالله مستوفی گوید: «در آنجا [تبریز] مقابر به چند موضع متفرق است چون سرخاب و چرنداب و کجیل و شام و ولیان کو و سیاران و غیر ذلک و در این مقابر مزارات متبرکه بسیار است مثل فقیه زاهد و امام جعده و ابراهیم گواهان و بابافرج و باباحسن خواجه ضیاءالدین و کمالینی و بالینی تبریزی و حسن بلغاری و...». (از نزهة القلوب چ لیدن ص۷۸).

بالیوز.

(اِ) روزنامه نگار. صاحب برید. (حاشیهء تاریخ یمینی چ طهران در ۱۲۷۲) : به صحابت برید گویند که در قدیم منصب بزرگی بوده. (حاشیهء یمینی ص ۳۵۶). ظاهراً از بایی و بایبر(۱) فرانسوی بمعنی حکومت کردن گرفته شده است ||. قونسول. (یادداشت مؤلف). کسی که وکیل سیاسی دولت خودش است در بلاد خارجه: فلان در بغداد، بالیوز ایران است. (از فرهنگ نظام ||). شه بندر. کارگزار. (یادداشت مؤلف). (۱) - Bailli, baillir.

بالیوزیگری.

[گَ] (حامص) سمت و شغل بالیوز (||. اِ مرکب) جای بالیوز. خانهء بالیوز. ادارهء بالیوز.

بالیوس.

(اِخ) ولایت قندهار راگویند. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). فرهنگ شعوری این لغت را باسبوس ضبط کرده است. ولایت قندهار. (فرهنگ جهانگیری) (آنندراج). نام قدیم ولایت قندهار که از بلاد افغانستان است. (فرهنگ نظام).

بالیوس.

(اِخ)(۱) نام یکی از اسبهای آشیل پهلوان معروف یونان بود. این اسب را پوزئیدون به «پله»(۲) هنگام عروسی او با «تتیس» هدیه کرده بود. پس از آنکه آشیل از دنیا رفت، پوزئیدون این اسب و اسب دیگر آشیل یعنی گزانتوس را پس گرفت. (از فرهنگ اساطیر یونان ص۱۳۴). (۱) - Pelee - (۲) .Balios.

بالیوس.

(اِخ)(۱) نام یکی از سگهای اَکتئون(۲)پسر آپولون بوده است. (از فرهنگ اساطیر یونان ص۱۳۴). (۱) - Acteon - (۲) .Balios.

بالیول.

(اِخ) نام خانواده ای معروف در انگلستان از نواحی نرماند و از قریه ای بنام بایول(۱)، این خاندان در تاریخ دو قرن سیزدهم و چهاردهم میلادی کشور انگلستان تأثیر فراوان داشته است و معروفترین افراد آن خانواده «گی دوبایول، برنارددوبایول،و ژان دوبایول» بودند. (۱) - Baliol. Bailleul.

بالیهٔ.

[لِ یَ] (ع ص) تأنیث بالی، کهنه. قدیم. (غیاث اللغات) (آنندراج). پوسیده. ج، بالیات. - ثیاب بالیهٔ؛ لباس های کهنه و ژنده. - عظام بالیهٔ؛ استخوانهای کهنه. (یادداشت مؤلف) : عظام بالیه کی رتبت عظام دهد؟ ملک الشعراء بهار. و رجوع به بالی شود.

بالیه.

(اِخ) ناحیه ای در سنجاق قره سی از ولایت خداوندگار (عثمانی) که قریب ۸۵۰ پارچه ده در بردارد. محصول عمدهء آن حبوبات و پنبه و میوه و خشخاش است. دام داری نیز رواج دارد. آب معدنی گوگردی معروفی در آنجا هست. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۲۰).

بالیه.

(اِخ) نام قصبهء کوچکی مرکز ناحیهء ملحق به قضای بالیکسری در سنجاق قره سی از ولایت خداوندگار (عثمانی) که در ۴۵ هزارگزی شمال غربی بالیکسری واقع است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۲۰).

بام.

(اِ) برسوی سقف که بر از آن سقف دیگر نباشد. طرف بیرونی سقف خانه. (غیاث اللغات). طرف بیرونی سقف خانه، و بعضی طرف درونی خانه را گفته اند به قرینهء پشت بام. (برهان قاطع) (آنندراج). ظاهر سقف از برسوی. سقف خانه از بیرون سو. (یادداشت مؤلف). برسوی سقف خانه که برآن سقفی دیگر نباشد. (یادداشت مؤلف). بان. (فرهنگ لغات شاهنامه). جانب وحشی سقف. (یادداشت مؤلف). برسوی پوشش خانه. در شیراز بان(۱) گویند. (انجمن آرای ناصری). حصهء بالایی خانه. در اوستا باموه آمده است و لفظ بان مبدل بام است. (از فرهنگ نظام). طرف بیرونی یا درونی سقف. (ناظم الاطباء) : در کوی تو ابیشه(۲) همی گردم ای نگار دزدیده تا مگرت ببینم به بام بر.شهید. بامها را فرسب خرد کنی از گرانیت گر شوی بر بام.رودکی. چون بچهء کبوتر منقار سخت کرد هموار کرد موی و شدش مویگان زرد کابوک را نشاید و شاخ آرزو کند وز شاخ سوی بام شود باز گرد گرد. بوشکور. سوی باغ گل باید اکنون شدن چه بینیم از بام و از پنجره. بونصر (از فرهنگ اسدی نخجوانی). افزار خانه از زمی و بام و پوششش هرچم بخانه اندر سر شاخ و تیر بود. کسائی. بفرمود تا ناودان ها ز بام بکندند و شد او بدان شادکام.فردوسی. فرودآمد از بام بندوی شیر همیراند با نامداران دلیر.فردوسی. خورشید زد علامت دولت ببام تو تا گشت دولت از بن دندان غلام تو. منوچهری. آب از حوض روان شدی و بطلسم بر بام خانه شدی. (تاریخ بیهقی). امیرمسعود به طلب ایشان (طاووس ها) بر بامها آمدی، و بخانهء ما در گنبدی دو سه جای خایه و بچه کرده بودند. (تاریخ بیهقی). امیر برنشست و بخانه ای زرین آمد بر بام که مجلس شراب آنجا راست کرده بودند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۲۳). فضل کنیزک را گفت شیخ کجاست؟ گفت بر این بام. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۲۴). هر روز به مذهب دگر باشی گه در چه ژرف و گاه بر بامی.ناصرخسرو. ز بهر کردن بیدار جمع مستان را یکی منادی بر طرف بام باید کرد. ناصرخسرو. اندر صفتت نیست، چه نامی و چه ننگی بر بام خرابات چه جغدی چه حمامی. سنائی. صواب آن است که بر بامها و صحراها چشم اندازی. (کلیله و دمنه). به یک حرکت به بام رسیدمی. (کلیله ودمنه). هر خانه ای که نجم کله دوز من دروست از صحن خانه ماه برآید بطرف بام.سوزنی. همت تو از بلندی بام عرشست از مثل گر سپهر برترین را سایهء عرشست بام. سوزنی. آن طعن دشمن است ترا دوستی عظیم کو نردبان تست ببام کمال بر.خاقانی. کاه دیوار و گل بام به خون میشویم پس در این حال چه درهای بطر بازکنم. خاقانی. دیدبان بام چارم چرخ را نعل اسبش کحل عیسی سای باد.خاقانی. زحل بر بام او از پاسداران فلک بردرگهش از روزبانان.نظامی. در نتوان بست از این کوی در برنتوان کرد از این بام سر.نظامی. آتش انگیخت خود بدود افتاد دیر بر بام رفت و زود افتاد.نظامی. آن مخنث دید ماری را عظیم جست همچون باد بر بامی ز بیم.عطار. و لشکر مغول در حصار رفتند و او را بر بام پیچیدند. (جهانگشای جوینی). چون غلام هندویی کو کین کشد از ستیزهء خواجه، خود را میکشد سرنگون می افتد از بام سرا تا زیانی کرده باشد خواجه را.مولوی. چون ز صدپایه دوپایه کم بود بام راکوشنده نامحرم بود.مولوی. نردبان آسمان است این کلام پایه پایه برتوان رفتن به بام نی ببام چرخ کان اخضر بود بل به بامی کز فلک برتر بود.مولوی. ماه یک شب که در برو بستند مردم او را ز بامها جستند.اوحدی. چو سرو است آنکه بر بام است لکن سهی سروی به بامی برنیاید. خواجو (از شرفنامه منیری ||). تمام پوشش خانه را بام میگویند. (برهان قاطع). سقف و پوشش خانه. (ناظم الاطباء). مطلق بام خانه چه از برون سو و چه از درون سو : بام کسان را چه عمارت کنی چونکه نبندی خود دیوار خویش. ناصرخسرو. چاردیوار خانه شد روزی بام بنشست و آستان برخاست.خاقانی. -امثال: این سر بام گرما، آن سر بام سرما قربان برم خدا را، یک بام و دو هوا را. (فرهنگ نظام)؛ در مقابل تبعیض آرند. خدا برف بقدر بام میدهد. سگی به بامی جسته، گردش بما نشسته؛ در موردی است که جرم نکرده عقوبت آن دامنگیر آدمی شود. یکی از بام افتاد دیگری را گردن شکست. (جامع التمثیل). ضرب المثل برای کسی که جرم نکرده سزا بناحق بدو رسد. عاشقم لکن تا کنار بام. (از مجموعهء امثال فارسی چ هند). هرکه بامش بیش

برفش بیشتر. - آفتاب بر لب بام یا آفتاب لبه بام؛ کنایه از واپسین ایام عمر است. مجازاً پیر کهنسال. سالخورده. - از بام خواندن و از در راندن؛ کسی را بظاهر دور کردن و به باطن خواستن. مترادف به دست پیش کردن و با پا راندن. بزبان راندن و بدل خواستن. - بام آسمان (خانهء ...)؛ که از آسمان بام دارد و آن کنایه از خانهء بی سقف است. خانه خرابه ای که سقف نداشته باشد. آن خانه که آسمانش سقف بود : دید دلم وقف عشق خانهء بام آسمان خانه فروشی بزد دل ز کنارم ببرد.خاقانی. خانهء بام آسمان که سینهء من بود قفل غمش هجر یار غار برافکند.خاقانی. تا غمت را بر در من نامزد کرد آسمان حصن صبرم هر شبی بام آسمان است از غمت. خاقانی. - بام بام رفتن و بام ببام رفتن؛ کنایه از پیوستگی شهرها و خانه ها بهم در نتیجهء آبادی و عدالت : آباد گشت گیتی از خلق او چنان کز شرق تا به غرب توان رفت بام بام شود ز عدل تو گیتی چنان که بام ببام به بیت مقدس بتوان شدن ز چین و طراز. سوزنی. - بام ببام رفتن؛ یا بام ببام گریختن مرغ، گریختن وی بیدرنگ و بیم زده. - بام بدیع؛ کنایه از فلک. عرش. (فرهنگ ضیاء). عرش عظیم که آسمان نهم باشد. (آنندراج). آسمان نهم. (ناظم الاطباء). - بام برین؛ بام بالایین. بام آخرین طبقهء ساختمان : دوستی دشمنان دینت زیان داشت بام برین کژ شود ز کژی بنلاد.ناصرخسرو ||. - مکان عالیشأن. (آنندراج). عمارت مرتفع. (ناظم الاطباء). - بام بلند؛ بام مرتفع. بلند پایه. رفیع ||. - کنایه از فلک عرش. (فرهنگ ضیاء). کنایه از آسمان. (آنندراج). - بام چشم؛ پلک زبرین چشم. (مهذب الاسماء). پلک. جفن. لحاف چشم. (یادداشت مؤلف). پلک چشم. (از شعوری) (برهان قاطع) (آنندراج): الحص؛ سخت آژنگ ناکی بام چشم. (منتهی الارب). الخص؛ مرد گوشت گرفته بام چشم. (منتهی الارب) : چون بوم بام چشم به ابرو برد ز خشم وز کینه گشته پردهء بینیش پیلوار.سوزنی. از راستی بخشم شوی(۳) دانم بر بام چشم سخت بود آژخ.کسائی. - بام خضرا؛ کنایه از فلک است که رنگ سبز دارد. آسمان. (هفت قلزم) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : به صور صبحگاهی برشکافم صلیب روزن این بام خضرا.خاقانی. - بام دژ؛ بالای قلعه. فراز باره. فراز ارگ و حصن. فراز باروی دژ : بکشتند اسپان و چندی بره کشیدند بر بام دژ یکسره.فردوسی. بدان بام دژ بود چشمش به راه بدان تا که آید ز ایران سپاه.فردوسی. چنین تیزتیز آمد از بام دژ که از بخت گرم است آرام دژ.فردوسی. - بام دنیا؛ اصطلاحی است جغرافیایی پامیر را در آسیا. فلات تبت، از جهت برتری ارتفاع بر نواحی اطراف آن ناحیه. - بام رفیع؛ بام بلند. عرش عظیم که آسمان نهم باشد. (آنندراج). آسمان نهم. (ناظم الاطباء). - بام رواق بدیع؛ کنایه از فلک عرش و کرسی باشد. (برهان قاطع). - بام زمانه؛ آسمان. کنایه از آسمان اول است که فلک قمر باشد. (برهان قاطع). فلک اول. (انجمن آرا). فلک قمر. (از آنندراج) (ناظم الاطباء). - بام سپهر؛ فلک. کنایه از آسمان است : خاقانی و روی دل به دیوار سیاه کز بام سپهر ملک بیرون شد ماه.خاقانی. - بام سدره؛ کنایه از آسمان است: بر بام سدره تا در ادنی فکنده رخت روح القدس دلیلش و معراج نردبان. خاقانی. - بام عرش؛ کنایه از آسمان است. (یادداشت مؤلف). برترین قسمت آسمان کنایه از فلک الافلاک : همت تو از بلندی بام عرشست از مثل گر سپهر برترین را سایهء عرشست بام. سوزنی. من آن مرغم که هر شام و سحرگاه ز بام عرش می آید صفیرم.حافظ. - بام فراخ؛ بام وسیع و پهناور ||. - عرش عظیم آن آسمان نهم باشد. (آنندراج). آسمان نهم. (ناظم الاطباء). - بام قصراندای:درم به جورستانان زر به زینت ده بنای خانه کنانند و بام قصراندای.سعدی. - بام کاشانهء کسی بر فلک بودن؛ بام او به کیوان رسیدن. حشمت و جلال و دستگاه بسیار یافتن : گر برفلکست بام کاشانه اش چون دشت شمار پست بامش را. ناصرخسرو. - بام کسی به کیوان رسیدن یا بام کاشانهء -کسی بر فلک بودن و یا بام برفلک بودن؛کنایه از ترقی کردن، کاخ و مستقر او سر به آسمان سودن، با چرخ پهلو زدن و رفعت و جاه جلال یافتن است. دستگاه و حشمت و جاه یافتن : نگوید کس که ناکس جز به چاهست اگر چه برشود بامش به کیوان.ناصرخسرو. - بام کسی را کوتاه دیدن؛ ستم بر او روا دیدن. اجحاف روا داشتن. تحمیل روا داشتن : گرچه کوتاه دیده ای بامم دور کن سنگ طعنه از جامم.اوحدی. -امثال: بامی از بام ماکوتاهتر ندیده ای؛ زورت به ما میرسد. - بام گردون؛ کنایه از آسمان است : بام گردون بتوانیم شکست از تف آه راه غم را نتوانیم که در بربندیم.خاقانی. - بام گشاده رفیع؛ کنایه از فلک عرش و کرسی است. (برهان قاطع). -

بام گشاده رواق؛ کنایه از آسمان. فلک. (فرهنگ ضیاء). عرش عظیم که آسمان نهم باشد. (آنندراج). آسمان نهم. (ناظم الاطباء). - بام لاجوردی؛ کنایه از آسمان : جایی است برین بام لاجوردی کانجای ترا جاودان مکان است. ناصرخسرو. - بام مسیح؛ کنایه از آسمان است. فلک عرش. (فرهنگ ضیاء). فلک چهارم. (شرفنامهء منیری). کنایه از آسمان چهارم است که فلک آفتاب باشد به اعتبار بودن عیسی علیه السلام در آسمان چهارم. (برهان قاطع) (از انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (ناظم الاطباء). - بام نسیان؛ طاق نسیان. (آنندراج) : جاه را کوس بلندآوازگی بر فراز بام نسیان می زنم.عرفی. - بام نشستن و نشستن بام؛ کنایه از خراب شدن و ویران گردیدن است. (از هفت قلزم) (برهان قاطع) (از انجمن آرای ناصری). فرود آمدن بام. فروریختن سقف خانه. منهدم شدن خانه. (آنندراج) (از ناظم الاطباء) : چاردیوار خانه روزن شد بام بنشست و آستان برخاست.خاقانی. - بام نه ایوان؛ کنایه از آسمان. کنایه از فلک است که نه باشد : چون مشبک خان زنبوران ز آه عاشقان بس دریچه کاندرین بام نه ایوان آمده. خاقانی. - بام نهم؛ عرش مجید. (شرفنامهء منیری). کنایه از آسمان نهم. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). فلک الافلاک. - بام و بر؛ گرداگرد از سوی فراز و جوانب. هرسو : خونشان کرد به خم اندر و پوشید سرش پس به ساروج بیندود همه بام و برش(۴). منوچهری. - بام و برزن؛ کوی و بام. بام و کوی : و یا اندر تموزی مه ببارد جراد منتشر بر بام و برزن.منوچهری. - بام و در؛ کنایه است از همهء جوانب و اطراف خانه. در و بام. همه سوی. اطراف: به هر بام و در مردم شهر بودفردوسی. وین دوتن دور نگردند ز بام و در ما نکند هیچکس این بی ادبان را ادبی. منوچهری. دوست دارم که بپوشی رخ همچون قمرت تا چو خورشید نبینند به هر بام و درت. سعدی. می کن ار بینی از خرد نورش به نصیحت ز بام و در دورش.اوحدی. آن عهد یاد باد که از بام و در مرا هردم پیام یار و خط دلبر آمدی.حافظ. - بام و سرای؛ فراز خانه و فرود آن. خانه و بام. کنایه از همه جا. همه سو. همه جانب : جهان گشت پرسبزه و چارپای در و دشت گل بود و بام و سرای.فردوسی. - بام وسیع؛ بام نهم. کنایه از عرش باشد. (آنندراج) (برهان قاطع). - بام هفت آسیا؛ کنایه از آسمان، فلک : چو جغد ار برون راندم آسیابان بر این بام هفت آسیا می گریزم.خاقانی. - بر بام شدن؛ برشدن ببام. پشت بام رفتن. بالا رفتن بر بام. فراز بام شدن : دگر روز بندوی بر بام شد به دیوار برسوی بهرام شد.فردوسی. بالخاصه کنون کز قبل راندن درویش بر بام شود هرکس با سنگ و فلاخن. خسروانی. بکوشم تا ز راه طاعت یزدان ببامت برشوم روزی از این پستی. ناصرخسرو||. - خود را نمایان ساختن. خود را نشان دادن. - بر بام و به در شدن؛ از خانه برآمدن. از پرده برون شدن. آفتابی شدن. هرجا رفتن. دَدَری شدن : دختری بودی و بر بام و به در گشتی تا چنین باشکمی پر چو سپر گشتی. منوچهری. - پشت بام؛ در تداول عامه برسقف برونی بام اطلاق شود در برابر زیر بام یا سقف درونی که از اتاق دیده شود. - خر بر بام بردن؛ کار شاق و بی فایده کردن چنانکه دیگران از آن عاجز باشند و این اشاره به داستان نظامی است در بهرام نامه که گوید جوانی چارپایی برپشت می کشید و ببام میبرد و باز می آورد و دیگران از آن عاجز بودند : به نادانی خری بردم برین بام بچالاکی فرود آرم سرانجام.نظامی. و مثل عوام چنان که هرکس خر بر بام برد فرود تواند آورد. (تاریخ سلجوقیان و غز چ باستانی پاریزی ص ۱۸۰). - دار بام؛ چوبی که بدان بام خانه پوشند. شاه تیر. (یادداشت مؤلف). و رجوع به دار شود. - در و بام؛ بام و در. فراز خانه و برابر یا گرداگرد آن : جهان شد پر از شادی و خواسته در و بام هر برزن آراسته.فردوسی. ز آن می که یاقوت سرخ گردد در خانه از عکس او در و بام.فرخی. - در و بام و کوی، و در و کوی و بام؛ همه جانب. اطراف. هرسوی. همه جا : چو آمد به ترمد در و بام و کوی بسان بهاران پر از رنگ و بوی. فردوسی. تکاپوی ترکان و غوغای عام تماشا کنان بر در و کوی و بام. سعدی (بوستان). زن بی خرد بر در و بام و کوی همی کرد فریاد و می گفت شوی. سعدی (بوستان). - طرف بام؛ گوشهء بام. کران بام : سر ما و در میخانه که طرف بامش به فلک برشد و دیوار بدین کوتاهی.حافظ. - طشت از بام افتادن کسی را؛ رسوا شدن. راز او فاش شدن. کوس رسوایی او بر سر بازار زده شدن. رسوایی ببار آمدن او را : مرا ز عشق تو طشت ای پسر ز بام افتاد چه راز ماند طشتی بدین خوش آوازی. سوزنی. نقش تن را تا فتاد از بام طشت پیش چشم کل آتِ آت گشت.مولوی. بر رغم دشمنان منم از جانت دوستدار وین طشت مدتی است که از بام اوفتاد.

ابن یمین. چه زنی طشت من از بـام افتاد.؟. - گوشهء بام؛ کنار بام. طرف بام. کران بام : از گوشهء بام دوش رازی با من بگشاد بس نهانی.ناصرخسـرو. چو آن بدر منیر از گوشهء بام شه انجم به بامی برنیاید.خواجو. دل نیست کبوتر که چو برخاست نشیند از گوشهء بامی که پریدیم پریدیم. وحشی بافقی (دیوان چ نخعی ص۱۱۲). - نرد بام؛ پلکان که بـدان بر بام شوند. رجوع به نردبان و نردبام و امثال و حکم دهخـدا ص ۱۰۷۰ شود. - هفت بـام؛ هفت طبقهء فلک. کنایه از هفت آسـمان : از بسـکه دود آه حجاب سـتاره شـد بر هفت بـام بست گـذرها چو شـشدرش. خاقـانی. هرهفته هفت عیـد و رقیبـان هفت بـام آذین هفت رنـگ ببندنـد بر درش.خاقانی. - هندوی بام؛ پاسـبان. نگهبان بام سـرا. شـبگرد که بربام پاسـبانی کند. غلام سـیاه که شب پاسداری بام سـرای کند: مهر به زوبین زرد دیلم درگـاه تست مـاه به لون سـیاه هنـدوی بام تو باد.خاقانی. (۱) - در پهلـوی ban (حاشـیهء برهـان قاطع چ معین). (۲) - ابیشه، جاسوس. رجوع به ابیشه شود. (۳) - ن ل: توخشم خوری. (۴) - ن ل: بام و درش.

بام.

(اِ) صـبح. غداۀ. پگاه. مخفف بامداد. (غیاث اللغات) (آنندراج) (برهان قاطع) (فرهنگ جهانگیری). صباح. صبیحه. مقابل شام. وقت صبـاح. (از فرهنگ شـعوری ج ۱ ص۱۷۷). سپیـدهء صـبح. سپیده دمان. سپیده دم. اِصـباح. بامدادان. آغاز روز. صـبح زود. (انجمن آرای ناصری). صبح پگاه. (ناظم الاطباء). فجر. (یادداشت مؤلف) (دستور اللغۀ). اول فجر را گویند. در سنسکریت بامه و پهلوی بام بمعنی روشـنایی است. (فرهنـگ لغات شاهنامه) (ناظم الاطباء). صـبح که از طلوع فجر تا طلوع آفتاب باشـد و مجازاً تا ظهر هم بام و صبـح است. (فرهنـگ نظام). در پهلوی لفظ مـذکور بام بوده و در اوسـتا «با» و در سنسـکریت «بها». (فرهنگ نظام) : یکی مرغ دارد بریشـان کنـام نشـیمش بشـام آن بود این به بام.فردوسـی. چو آگه شـد از کاردسـتان سام ز کابل بیامـد بهنگام بام.فردوسـی. حال از اینگونه بود در همه شب زین کس آگه نبود تاگه بام.فرخی. به شب گویم نمانم زنـده تا بام چو بام آید ندارم طمع با شام. (ویس و رامین). ز زردی همه پیکرش زرفـام درخشـان چو خورشـید هنگـام بـام. اسـدی (گرشـاسب نـامه). در جهان نام نیک تو مشـهور نام مشـهور تو ز بام اشـهر.سوزنی. بوقت شام همی این به آن سپارد گل به گاه بام همی آن به این دهـد اختر.انوری. بر لب جام ار فتاد عکس شباهنگ بام خیز و درون پرده ساز پرده به آهنگ بم. خاقانی. بادا دل امید نکوخواه تو بی بیم بادا شب ادبار بداندیش تو بی بام. عبدالرزاق اصفهانی. به آبی فرورفت نزدیک بام بر آن بسته سرما دری از رخام. سعدی (بوستان). نیمشب دیدهء مؤذن شام دیده این سوی شام وز آنسو بام. اوحـدی (از شـعوری). شاهـدی دوش جمال از تتق شام نمود که جهانی همه روزش نگران بود ز بام(۱). سلمـان سـاوجی. - آفتـاب بـام، خورشـید بـام؛ آفتـاب اول روز : گـاه از همه برهنه برآیـد چو آفتاب پوشـد برهنگان را چون آفتاب بام.خاقانی. - از بام تا شام؛ از صبحگاه تا شامگاه. تمام مدت روز. از بامداد تا غروب. از آفتاب برآمدن تا آفتاب فروشدن : و مستی عـادت داشتی از بـام، تـا شـام شـراب خوردی. (جهانگشـای جوینی). از بـام تـا شـام در مقاسـات لباس یأس و مساقات... بودنـد. (از ترجمهء تاریخ یمینی). - از شام تا بام؛ از سر شب تا صبح. از آفتاب فروشدن تا آفتاب برآمدن : و اگر چنانچه از این معانی چیزی به سمع او نرسیدی حزین و غمناک و پریشان و خاموش بنشستی و از شام تا بام در اضطراب و قلق و بی قراری در آرام و خواب برخود ببستی. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۹۱). - بام بالا؛ فجر کاذب. صـبح کاذب. ذنب السـرحان. (مهذب الاسماء). صبح نخست صبح نخستین. - برکسـی بـام خوردن؛ پیش دستی کردن. مبـادرت کردن به انجام دادن کاری پیش از آنکه حریف همان کار در حق وی کنـد، نظیر آنکه گویند حلوای او را بخوریم پیش از آنکه حلوای ما را بخورد : تدبیر شامی کنیم که بر وی بخوریم پیش از آنکه بر ما بام خورد. (سـلجوقیان و غز در کرمان چ باسـتانی پاریزی ص۲۰۷). - بام پهنا؛ عمود الصـبح. فجرصادق. (مهذب الاسـماء). - بام زد؛ کوس و نقـاره. (برهـان قـاطع). آن طبـل که در بـام (بامـداد) زننـد. - خروس بام یا خروس صـبح بام؛ خروس سـحرخوان : بلبل دستانسرا(۲) صـبح نشـان میدهـد وز در ایوان بخاست بانگ خروسان بام. سـعدی. دردی می در قـدح کن پیش از آنک در خروش

آید خروس صبح بام.سعدی. - خندهء بام؛ کنایه از سپیده دم : خلاف رسم معهودست و عادت طلوع مهر پیش از خندهء بام.قاآنی. - خورشید بام؛ آفتاب اول روز. آفتاب بام. کنایه از زن خورشیدچهره که بر بام آمده باشد : نه خورشید بامی که خورشید بامی نه عین روانی که عین روانی.خواجو. - سپیدهء بام؛ سپیده دم. پگاه : دوش تا اول سپیدهء بام می همی خوردمی به رطل و به جام.فرخی. بدین طرب همه شب دوش تا سپیدهء بام همی ز کوس غریو آمد و ز بوق شغب. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ۱۷). درست گفتی کز عارضش برآمده بود گه فروشدن تیره شب سپیدهء بام.فرخی. - ستارهء بام؛ ستارهء صبح. - صبح بام؛ صبح زود. سپیده دم. بامداد پگاه : مغنی بیا زاول صبح بام بزن زخمهء پخته بر رود خام.نظامی. ساقیا می ده که مرغ صبح بام رخ نمود از بیضهء زنگارفام. سعدی (خواتیم). - مرغ بام؛ خروس : امشب سبکتر می زنند این طبل بی هنگام را یا وقت بیداری غلط بوده ست مرغ بام را. سعدی. - نماز بام؛ نماز صبح. دوگانه. مجازاً وقت نماز صبح : دیگر روز نماز بام حصار بستند و غارت فروگرفتند. (تاریخ سیستان). - نوبت بام؛ آن نوبتی که بگاه بامداد زده شود. و از نوبت مراد طبل زدن است در سه یا پنج وقت از اوقات روز. و آن سه نوبت در ابتدا بوده است از دوران سکندر، و سلطان سنجر آنرا به پنج رسانیده بوده : چو بلبل سحری برگرفت نوبت بام ز نو بخانهء تنهایی آمدم بربام. سعدی (طیبات). - وقت بام؛ بامدادان. سحرگاهان: نغمهء گلبام وقت بام برآمد. خاقانی. - هوشبام؛ نمازی است که زرتشتیان در سحرگاه خوانند. این نماز از قطعات اوستا فراهم شده است. هوشبام مرکب است از هوش و بام. و هوش در اینجا همان است که در اوستا اوشه و در سانسکریت اوشاس آمده و آن از گاه نیمشب تا برخاستن خورشید است و این قسمت از شبانه روز را در ادبیات مزدیسنا اشهینگاه نامیده اند. و کلمهء بام در اینجا بمعنی روشن و درخشان است و در اوستا هفت بامیه بمعنی هفت فروزنده و تابنده بسیار استعمال شده است. در پهلوی بامیک شده و در فارسی بمعنی سپیده دم و سحرگاه آمده و بنابراین هوشبام بمعنی سپیده دم و سحرگاه است. (از خرده اوستا ص ۹۹). (۱) - و در این بیت شام و بام بدو معنی است: شام بمعنی شب و مملکت شام، و بام بمعنی بامدادان و هم بمعنی بام، سطح خانه. (۲) - ن ل: بستانسرا.

بام.

(اِ) قرض. وام. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) (انجمن آرای ناصری). مبدل وام. (آنندراج). قرض یعنی چیزی که به کسی به نیت پس گرفتن دهند و این صورت مبدل وام است. (از فرهنگ نظام). اوام. افام... رجوع به وام و رجوع به قرض شود.

بام.

(اِ) بم. تار بم را گویند و آن تار گنده باشد که در سازها بندند. (برهان قاطع). سیم تار بم را نامند. (فرهنگ جهانگیری). سیم طنبور که صدای غیر زیر دارد و آن را بم گویند. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۷۷). رودستبر که بتازیش بمّ(۱) گویند. (شرفنامهء منیری). تار گنده ای که در ساز نهند. (ناظم الاطباء ||). بم (آواز)، برابر زیر. (انجمن آرای ناصری). مشبه بم. (آنندراج) : چو مطربان سحر آه زیر و بام کنند معاشران صبوحی هوای جام کنند. خواجو. به سوز نالهء زارم ز عشاق نوای زیر و بامی برنیامد.خواجو. - گلبام؛ آواز بلندی باشد که نقاره چیان و شاطران و قلندران و معرکه گیران در وقت نقاره نواختن و شلنگ زدن و معرکه بستن بیکبار بکشند. (برهان قاطع). گلبانگ. (برهان قاطع) : ساغر گلفام خواه کز دهن کوس نغمهء گلبام وقت بام برآمد.خاقانی. - نوای بام؛ آهنگ بم، مقابل زیر. صدای بلندی که از ساز یا گلوی آوازه خوان بیرون می آید. (فرهنگ نظام). (۱) - بم (با میم مشدد) در تازی معرب بم (با میم مخفف) فارسی است.

بام.

(اِ صوت، اِ) مخفف بامب. بامبه. بامچه. آوائی که از زدن کف دست گشاده بر سر کسی برآید ||. ضربت و زخم با کف دست بر سر زدن. (یادداشت مؤلف). ضربتی که با کف گشاده بر میان سر کسی زنند. (یادداشت مؤلف). با دست بر سر کسی زدن. (فرهنگ نظام): و در قدیم زدن بر آستین به نشانهء توهین و تخفیف. (یادداشت مؤلف) : رویش نبیند ایچ و قضا را چو بیندش بامش بر آستین و لتش(۱) بر قفا زند. خطیری. (۱) - لت، پشت گردنی. سیلی.

بام.

(اِ) رنگ. فام. از باب جواز تبدیل با به فاء. (از فرهنگ شعوری ج۱ ص۱۷۷). رنگ. (ناظم الاطباء). - الوس بام؛ ابلق. دورنگ: و گویند آن فریشته که گردون آفتاب کشد بصورت اسپی است الوس بام(۱). (نوروزنامه). - زردبام؛ زردرنگ. زردگون. - سرخ بام؛ سرخ رنگ. - سیاه بام؛ سیاه رنگ. - سفیدبام؛ سفیدرنگ. - کبودبام؛ کبودرنگ. - شیربام؛ شیری. برنگ شیر. سفید مایل بزردی: و منه (من اللؤلؤ) مایشبه اللبن فیسمی شیربام. (الجماهر فی معرفة الجواهر بیرونی). (۱) - الوس، دورنگ. ابلق.

بام.

(اِخ) نام قلعه ای است در ماوراءالنهر. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). نام محلی در حوالی سمرقند. در حبیب السیر آمده است: پادشاه آفاق از منزل زیبا به قرابولاق خرامید و بعد از یک دو روز از آنجا کوچ کرد و از آب همواری بگذشت، بام مضرب خیام عساکر نصرت انجام گردید. (حبیب السیر چ کتابخانهء خیام ج ۴ ص۲۳۱). حضرت پادشاهی روزی چند در بام بود، بمحاصرهء سمرقند پرداخت. (حبیب السیر ج ۴ ص۲۳۴).

بام.

(اِخ) نام یکی از دهستانهای چهارگانهء بخش صفی آباد شهرستان سبزوار است. موقعیت طبیعی آن کوهستانی و هوای آن سردسیر و در شمال بخش صفی آباد و شمال خاوری سبزوار و در دامنهء کوه شاه جهان واقع است. ۲۵ آبادی بزرگ و کوچک و مجموعاً ۷۰۲۲ تن جمعیت دارد کلیهء آبادی ها از چشمه و رودخانه های محلی و قنوات مشروب میشود. شغل مردان زراعت و باغداری و گله داری و صنایع دستی زنان قالیچه و کرباس بافی است. طوایف توپکانلو در این دهستان سکونت دارند. معدن زغال سنگ دارد که هنوز استخراج نشده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بام.

(اِخ) دهی است از دهستان شقان بخش اسفراین شهرستان بجنورد که در۹۰ هزارگزی شمال باختری اسفراین و جنوب شوسهء عمومی بجنورد به دشتان در دامنه واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۲۶۵ تن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و مالداری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بام.

(اِخ) قصبهء مرکز دهستان بام بخش صفی آباد شهرستان سبزوار که در ۱۴ هزارگزی شمال خاوری صفی آباد بر سر راه ماشین رو میان آباد به صفی آباد در دامنه واقع است. ناحیه ای است دارای آب و هوای معتدل و ۲۴۹۵ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود و محصول عمده اش غلات و پنبه و انواع میوه و شغل مردمش زراعت و قالیچه بافی است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

باماش میرزا.

(اِخ) داروغهء سرخس بود در زمان سلطان حسین بایقرا. رجوع به حبیب السیر چ کتابخانهء خیام ج ۴ ص ۲۳۶ شود.

باماکو.

(اِخ)(۱) شهری است تجارتی در سودان در کنار نیجریه و دارای ۱۴۴۰۰ تن جمعیت. (۱) - Bamako.

باماورد.

[وَ] (اِخ) ناحیه ایست در فارس. (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان).

باماوردی.

[وَ] (ص نسبی) منسوب به باماورد از نواحی فارس. (از معجم البلدان).

باماوردی.

[وَ] (اِخ) ابوالقاسم عبیداللهبن مبارک حسن بن طراد باماوردی ساکن قطیعهء عجم در باب الازج بغداد. وی در حدود سال ۵۳۹ ه . ق. تولد یافت و بسال ۶۱۵ ه . ق. درگذشت. عبیدالله و برادرش عبدالرحیم هر دو معروف به «ابنی القابله» بودند. (از معجم البلدان).

بامایه.

[یَ / یِ] (ص مرکب) (از: با+ مایه) که مایه دارد. مایه دار || سرمایه دار. پولدار. توانگر. مایه ور : مرد بامایه را گر آگاه است شحنه باید که دزد در راه است. نظامی. و رجوع به مایه شود.

بام اندای.

[اَ] (نف مرکب) بام اندا. که بام انداید. که بام را اندود کند. که کاهگل مالد بر بام. کاهگل کنندهء پشت بام و رجوع به بام اندودن شود.

بام اندودن.

[اَ دَ] (مص مرکب) گل اندودکردن بام. کاهگل مالیدن پشت بام. سوی برونی سقفی را با ورقه ای از گل آمیخته بکاه پوشیدن تا آب باران و برف بدرون نترابد. کاهگل مالی کردن. کاهگل مالیدن سوی برونی سقف را : از رعیت شهی که مایه(۱) ربود بن دیوار کند و بام اندود.سنائی. (۱) - ن ل: مال.

بامئین.

[مَ] (اِخ) شهری است از اعمال هرات و آن قصبهء ناحیهء بادغیس باشد و در نسبت بدان بامنجی گفته شود. بدانجا منسوبند گروهی

از آن جمله ابوالغنائم اسعدبن احمدبن یوسف البامنجی الخطیب متوفی بسال ۵۴۸ ه . ق. و ابونصرالیاس بن احمدبن محمود الصوفی البامنجی متوفی بسال ۵۴۲ و متولد حدود سال ۴۶۰ ه . ق. ابوسعد از این هر دو تن روایت دارد. (از معجم البلدان). شعوری در لسان العجم گوید: بامئین از توابع هرات است و با اسقاط همزه بامین هم گفته اند و شعر ذیل را از ناصرخسرو بشاهد آرد: دیگر چو تو کیست چون تو گشتی مفتی و فقیه بلخ و بامین را. اما این شعر در دیوان ناصرخسرو نیست و آنجا شعر دیگری هست بصورت ذیل: گویی که فلان فقیه گفتست آن فخر امام بلخ بامین. و تصور میرود که در مصراع دوم شعر منقول در شعوری بلخ و بامین نادرست و صحیح آن بلخ بامین و مراد از آن بلخ بامی باشد و یا بلخ بامین صورت دیگری از بلخ بامی باشد با اندک تغییری در علامت نسبت «ین» به «ی» که هردو نسبت نیز درست است. بهرحال از بامین در شعر منسوب به ناصرخسرو بامئین که قصبهء ناحیهء بادغیس است مراد نیست.

بامب.

(اِ صوت، اِ) آوایی که از زدن دست گشاده بر سر کسی برآید ||. در تداول عامه، توسری و ضربتی که با کف دست بر سر کسی زنند. بامبه. بامبَچه. زخمی که با کف دست برمیان سر کسی زنند. بام. ضربه که با کف گشاده بر میان سر زنند. (یادداشت مؤلف). تو سری با کف دست. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). - دوبامبی (در تداول عامه)؛ ضربه ای که با دو کف دست گشادهء بهم متصل بر فرق سر زنند: فلان از شنیدن واقعه دو بامبی بر سر پسرم زد.

بامباره.

[رَ] (اِخ)(۱) ناحیه ایست در شمال شرقی سنگال سودان و مردم آن که بهمین نام شهرت دارند دارای نژاد خاص میباشند، رنگ آنان سیاه و موها مجعد است ||. نام مردم ساکن ناحیهء بامباره. (۱) - Bambaras.

بام بالا.

[مِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بامِ برتر. بام برین ||. بامداد نخست. ذنب السرحان. (مهذب الاسماء). صبح کاذب. فجر کاذب. صبح نخستین. صبح نخست. (یادداشت مؤلف). دم گرگ. دنبال گرگ. صبح دروغین. سپیدهء نخست. دراز بدیدار و تیز و سر ببالاکه بدنبال گرگ از بهر درازی و باریکی و راستی تشبیه کرده اند و دیر نماند این صبح. (از التفهیم بیرونی).

بامبچه.

[بَ چَ / چِ] (اِ مصغر) بامبه چه (در تداول عامه) بامب. بامبه، ضرب با کف دست به تارک و میان سر کسی. (یادداشت مؤلف). زخم با کف دست بر سر کسی. بام. بامب کوچک که برمیان سر کسی زنند با کف دست. ضربتی خفیف بر سر کسی با کف دست گشاده. ضربت. (یادداشت مؤلف). توسری کوچک. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). - بامبچه زدن؛ ضربت با کف دست گشاده بر سر کسی. بامب زدن. توسری زدن. - بامبچه خوردن؛ بامب خوردن: توسری خوردن.

بامبرگ.

[بِ] (اِخ)(۱) نام شهری تجارتی است در ناحیهء باویر آلمان که حدود پنجاه هزارتن جمعیت دارد، این شهر توسط ساکسن ها در قرن نهم میلادی بنا شده و نخستین کلیسای آنرا شارلمانی برپاکرده است. (از لاروس بزرگ). (۱) - Bamberg.

بامبره.

[بَ رِ] (اِ) لیاقت. شأن. درجه. (ناظم الاطباء). اما در مآخذ دیگر که در دسترس بود دیده نشد.

بامبو.

(فرانسوی، اِ) خیزران. نی. نوعی نی است. نوعی نی مغزدار است که از آن عصا و چوب دستی و تعلیمی سازند و بخم کردن شکسته نشود ||. تلمبه. آنچه با آب و نفت و امثال آن از چاه یا ظروف گود بالاکشند. بمبو. تلمبهء چاه عمیق.

بامبول.

(اِ) تُنبُل (در تداول عامه). حیله و مکر در کاری. (فرهنگ نظام). کَلَک. دوز و کلک. حقه. نادرستی. تزویر. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). مکر. تقلب. شیوه. رنگ. دغل: هزار بامبول میزند، هزار شیوه میزند. (یادداشت مؤلف).

بامبول باز.

(نف مرکب) شیوه باز. آدمی که بامبول میزند یا بامبول سوار میکند. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). حقه باز. متقلب. دغل. (یادداشت مؤلف). دغل باز. که حقه سوار کند. که تزویر و مکر بکار برد. که رنگ ها برآرد در کارها. که دوز و کلک بکار دارد. کلک باز.

بامبول بازی.

(حامص مرکب) (در تداول عامه) عمل بامبول باز. کار بامبول باز. جانغولک (جنغولک) بازی. (یادداشت مؤلف). حقه بازی. دوز و کلک زدن. و رجوع به بامبول شود.

بامبول بازی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه، حقه بازی کردن. تزویر کردن. رجوع به بامبول و بامبول باز شود.

بامبول درآوردن.

[دَ وَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه، حقه و دوز و کلک زدن. شیوه و مکر در کار آوردن. رنگی دیگر بکار بردن. تزویر کردن. رجوع به بامبول و بامبول بازی کردن شود.

بامبول زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه، حقه زدن. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). حقه سوار کردن. شیوه زدن. تقلب کردن. کارهای ناروا و دغل و نهانی کردن. کلک زدن: فلان بامبول زن غریبی است؛ سخت حقه باز است. (از فرهنگ نظام).

بامبول زن.

[زَ] (نف مرکب) (در تداول عامه) حقه باز. مکار. مزور. کلک زن. رجوع به بامبول و ترکیبات آن شود.

بامبول زنی.

[زَ] (حامص مرکب) (در تداول عامه) عمل بامبول زن. کلک زنی. حقه بازی. رجوع به بامبول و ترکیبات دیگر آن شود.

بامبول سوار کردن.

[سَ کَ دَ] (مص مرکب) حقه زدن. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). بامبول درآوردن. شیوه زدن. کلک زدن. رجوع به بامبول و دیگر ترکیبات آن شود.

بامبولی.

(ص نسبی) بامبولباز. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). رجوع به بامبول و ترکیبات آن شود.

بامبه.

[بَ / بِ] (اِ صوت) آوایی که از زدن کف دست گشاده بر سر کسی برآید ||. در تداول عامه، توسری. بامب. ضربه با کف دست گشاده بر سر کسی. بام. بامبچه. زخم با کف دست بر کسی. رجوع به بامب و بامبچه شود.

بامبه چه.

[بَ چَ / چِ] (اِ مصغر) (صورت دیگری از بامبچه). ضربهء خفیف که با دست گشاده بر تارک سر کسی زنند. بامب کوچک که بر سر کسی زنند. رجوع به بامب و بامبچه شود.

بامبه خور.

[بَ خوَرْ / خُرْ] (نف مرکب)(درتداول عامه) که بامبه خورد. که توسری خورد. که برسر او بامب زنند ||. مجازاً ذلیل. حقیر. خوار. توسری خور. (یادداشت مؤلف).

بامبه خوردن.

[بَ خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب)، در تداول عامه توسری خوردن. و رجوع به بامبه و بامب و مترادفات آن شود.

بامبه زدن.

[بَ زَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه، توسری زدن. ضربه و زخم زدن با کف دست بر سر کسی. رجوع به بامب و ترکیبات و مترادفات آن شود.

بامپوش.

(نف مرکب) که بام را پوشد (||. اِ مرکب) پوشش بام که سقف را پوشاند. سقف. (آنندراج).

بام پیرشکستان.

[شِ کَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان ماهور و میلاتی بخش خشت شهرستان کازرون که در ۳۸ هزارگزی شمال کنار تخته و باختر برج کل قلی شکستان واقع است و ۴۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بامتانت.

[مَ نَ](۱) (ص مرکب) (از: با + متانت) که متانت دارد. که متین است. متین. رجوع به متانت و متین شود. (۱) - در تداول با کسر «م» تلفظ کنند.

بامتی.

[مِ] (اِخ) ده مخروبه ای است از دهستان پائین خیابان بخش مرکزی شهرستان آمل. که زارعان آبادی کنس پا در اراضی آن زراعت میکنند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بام چنار.

[چِ] (اِخ) دهی است از دهستان پساکوه بخش کلات شهرستان درگز (دره گز) که در ۱۰۱ هزارگزی جنوب خاوری کلات در دره واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۶۰ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و ذرت است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بامچه.

[چَ / چِ] (اِ مصغر) بام خرد، بام کم وسعت ||. مجازاً زهار. (یادداشت مؤلف). صاحب آنندراج گوید در کتب موجود یافته نشد و ظاهراً بامچه کنایه از زهار بوده باشد. (آنندراج). برآمدگی بالای شرم : بامچه اندودن ... را به دوغ خواست ز من عاریت اندایه ...سوزنی.

بامحبت.

[مَ حَبْ بَ] (ص مرکب) (از با+ محبت) که محبت دارد. آنکه با محبت است، دوستدار. محب. و رجوع به محب شود.

بامخرمهٔ.

[مَ رَ مَ] (اِخ) عبدالله بن عمر بن عبدالله بن احمد بامخرمهٔ، ملقب به تقی الدین متولد ۹۰۷ ه . ق. او مفتی یمن بود و در علوم عصر تبحر داشت. در حضرموت و زبید و شحر و عدن و تعز و حرمین تدریس میکرد و در سال ۹۴۳ منصب قضاء شحر را به دست آورد، آنگاه از آن کناره گرفت و به عدن مهاجرت کرد. سپس حج گزارد و به عدن بازگشت و در آنجا می زیست تا در سال ۹۷۱ ه . ق. درگذشت. او راست: «المصباح فی شرح العدهٔ والسلاح» و «الدرهٔ الزهبهٔ فی شرح الرحبیهٔ» و «حقیقهٔ التوحید» در رد بر طائفهء ابن

عربی. و «الفتاوی» و «معرفة الاوقات و سمت القبلة و معرفة الساعات» و رساله ای در «علم حساب» و «علم المساحة» و رساله ای در «العمل بالربع المجیب» و «ظل الاستواء» و «الجداول المحققة المحررة». ارجوزه ها و اشعاری هم دارد. (از اعلام زرکلی ج ۲ ص ۵۷۱).

بامخرمة.

[مَ رَ مَ] (اِخ) لقب طیب بن عبدالله بن احمد مورخ و فقیه اهل عدن است. او بسال ۸۷۰ ه . ق. بدنیا آمد. تاریخی مطول که برطبق طبقات و سنین تنظیم شده است به ترتیب تاریخ ذهبی دارد و از ابتدای هجرت شروع میشود. کتاب دیگر او «مشتبه النسبة الی البلدان» و «شرح صحیح مسلم» است. بامخرمه بسال ۹۴۷ ه . ق. درگذشت. (از اعلام زرکلی ج ۲ ص۴۵۳).

بامداد.

(اِ مرکب) دادهء بام. آفریدهء فروغ. بخشیدهء روشنائی. دادهء صبح || . بام. گاه صبح. صبحگاهان. مقابل مساء. بُکرَة. (ترجمان القرآن). وقت طلوع فجر. پیش از طلوع آفتاب. (آنندراج). صبیحة. صباح. صدیع. صریم. (منتهی الارب). غدوة. بکرة. (نصاب الصبیان). اُصبوحَه. (مهذب الاسماء). فلق. غَداة. بکور. وقت صبح. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۵۶). غُدُوّ. اَبکار. مقابل عشی. بَریم. شبگیر. صبح از وقت طلوع فجر تا طلوع آفتاب. (فرهنگ نظام). صبح زود. مابین طلوع فجر و برآمدن آفتاب. بین الطلوعین. (ناظم الاطباء) : گلیمی که خواهد ربودنش باد ز گردن بشخشدهم از بامداد.ابوشکور. امروز بامداد مرا ترسا بگشود باسلیق به نشکرده.کسائی. هم اندر زمان برنشستند شاد غو کوس برخاست از بامداد.فردوسی. بشد دختر شاه را مژده داد شد ایمن جم و بود تا بامداد.فردوسی. گزیده سپهبد هم از بامداد بزد کوس و لشکر بنه برنهاد.فردوسی. ورا پهلوان گوهر و سیم داد همان شب ببودند تا بامداد.فردوسی. ده روز با او بصید بودم هرروز از بامداد تا شام.فرخی. روز مبارک شود آنرا که او از تو ملک یاد کند بامداد.فرخی. روی تو چون شنبلید نوشکفته بامداد روی من چون شنبلید پژمریده در چمن. منوچهری. آمد نوروز ماه می خور و می ده پگاه هر روز تا شامگاه، هرشب تا بامداد. منوچهری. لشکر از بامداد تا نماز دیگر بیش مقام نتوانست کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۹). همه شب براندند و بامداد برنشست، کوسها فروکوفتند. (تاریخ بیهقی). غسل کرد و نماز جماعت بامداد بگزارد. (تاریخ بیهقی). دستوری دادیم، فردا صبوح باید کرد که بامداد باغ خوشتر باشد. (تاریخ بیهقی). اختر سرسبز مگر بامداد گفت زمین را که سرت سبز باد.اسدی. چون بامداد شد دیگر باره بندویه با آن زینت پادشاهی بر بام دیر آمد. (فارسنامهء ابن بلخی چ اروپا ص ۱۰۱). تا رسم تهنیت بود اندر جهان به عید هر بامداد برتو چو عید خجسته باد.انوری. آن ناله ای که فاخته میکرد بامداد امروز یاد دار که فردا من آن کنم.خاقانی. سبحه درکف می گذشتم بامداد بانگ ناقوس مغان بیرون فتاد.خاقانی. پس او را با باغی نقل کردند تا بامداد بر آن نمط که از حضرت فرمان رسد پیش گیرند. (ترجمهء تاریخ یمینی). دختری این مرغ بدان مرغ داد شیربها خواهد ازو بامداد.نظامی. هنوز از جاه و دولت تا چه بیند که روز دولتش را بامداد است. شمس طبسی. شب چو عقد نماز می بندم چه خورد بامداد فرزندم.سعدی (گلستان). دو بامداد گر آید کسی بخدمت شاه سوم هر آینه در وی کند بلطف نگاه.سعدی. خواهم که بامدادی بیرون روی بصحرا تا بوستان بریزد، گلهای بامدادی.سعدی. بوی گل بامداد نوروز وآواز خوش هزاردستان.(از ابدع البدایع). تصبیح؛ بامداد خفتن. (تاج المصادر بیهقی). بامداد آمدن. (ترجمان القرآن). تصبح؛ بامداد شراب خوردن. اصطباح؛ بامداد شراب خوردن. صبوحی کردن. تبکیر، ابتکار؛ بامداد آمدن. (منتهی الارب). بامداد از جای شدن. (تاج المصادر بیهقی). سَبْرَة؛ بامداد خنک. بکور؛ بامداد برخاستن. (منتهی الارب). ابکار؛ بامداد کردن. (ترجمان القرآن). مصبح، اصباح؛ بامداد شدن. (تاج المصادر بیهقی). بامداد درآمدن. انفجار؛ روشن گردیدن بامداد. (منتهی الارب). وضح؛ سپیدی بامداد. جهر؛ بامداد بی آگهی

نزدیک کسی شدن. بامداد روشن. (منتهی الارب). - بامداد بر در کسی نشستن؛ به امید و چشمداشت احسانی سحرگاه بر در خانهء منعمی مقام کردن. بر در ارباب خانهء دنیا نشستن که خواجه درآید و کرمی کند. به انتظار خروج صاحبخانه صبحگاه بر در خانهء او جای گرفتن : ای بردر بامداد پندار فارغ چو همه خران نشسته.انوری. - بامداد پگاه؛ صبح زود. بُکرَه. (منتهی الارب). شبگیر : همیگفت از بامداد پگاه بپوزش بیایم برتو براه.فردوسی. چو شب روز شد بامداد پگاه بفرمود تا بازگردد سپاه.فردوسی. چو شب روز شد بامداد پگاه تبیره برآمد ز درگاه شاه.فردوسی. خجسته باشد روی کسی که دیده بود خجسته روی بت خویش بامداد پگاه. فرخی. واجب آن شد که بامداد پگاه بر سر تخت خود نشیند شاه.نظامی. - بامداد نخستین؛ فجر اول. صبح کاذب. بامداد دروغین. بام بالا. صبح دروغین. (از التفهیم بیرونی). دم گرگ. دنبال گرگ. و نیز رجوع به بام بالا و ذنب السرحان شود. - بامداد و شبانگاه؛ عصران، صرعان. بامداد و شام. کَرَتان. (منتهی الارب). - گاه بامداد؛ هنگام صبح : در تعجب مانده بودم زین قبل تا بگاه بامداد از گاه شام.ناصرخسرو. - گه بامداد؛ گاه بامداد. هنگام صبح. پگاه : سرماه هفتم گه بامداد بیامد بر شه زبان برگشاد.فردوسی. - نماز بامداد؛ صلوة صبح. صلوة فجر. صلوة غداة. دوگانه. (یادداشت مؤلف) : امیر نماز بامداد بکرد و روی بشهر آورد. (تاریخ بیهقی) دیگر روز بار داد پس از نماز بامداد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۰۴). تا وقت نماز بامداد هفت فرسنگ برانده بودند. (تاریخ بیهقی ||). از طلوع فجر تا ظهر را هم بامداد گویند. (فرهنگ نظام). صبح. (بتعبیر متداول عامه که در معنی مقابل عصر بکار رود) و از برخی شواهد منقول در ذیل بامداد نیز این معنی برمی آید ||. بمجاز وقت ظهر. (آنندراج). اما این معنی جای دیگر دیده نشد.

بامداد.

(اِخ) نام پدر مزدک است که پسرش در زمان قباد ساسانی (۴۹۰ - ۵۳۱ م.) خروج کرد. (فرهنگ ایران باستان پورداود ص۸). و بهمین سبب او را مزدک بامدادان گویند : نخستین کس که اندر جهان مذهب معطله آورد مردی بود که اندر زمین عجم پدید آمد، او را مزدک بامدادان نام بود و او را موبد موبدان گفتند. بروزگار ملک قباد که پدر نوشیروان بود خواست که کیش گبران به زیان آورد و راه نو در جهان گسترد. (سیاست نامه چ اقبال ص۲۳۷). در گزارش یک جملهء وندیداد (فرگرد ۴ بند ۴۹) از مزدک بامدادان که بفرمان خسرو اول کشته شد نام برده شده است. (مزدیسنا و ادب پارسی دکتر معین ص۷). بامداد بمعنی داده و بخشیده و آفریدهء فروغ است و نام پدر مزدک بوده که در عهد قباد ساسانی ظهور کرد و «ان» در این کلمه بجای یاء نسبی است که در بسیاری از کلمات پهلوی آمده است مثل زرتشت سپنتمان یا آذرباد مهر اسپندان و اردشیر بابکان. (از خرده اوستا ص۹۹). و رجوع به مزدک و رجوع به بامداد شود.

بامداد.

(اِخ) (کوه...) بامداد کوه. حمدالله مستوفی گوید کوه بامداد به لر کوچک (لرستان) است و در زبدهٔ التواریخ آمده که بر آن سنگ که بجای هیمه بکار میدارند (= زغال سنگ)، اما از بخار و دودش جانوران میگریزند. (از نزهة القلوب چ لیدن مقالهء سوم ص۱۹۲). در حدود بامداد کوه سنگی است که بدان نان و آش میتوان پخت و از رائحهء آن جانوران میگریزند. (تاریخ گزیده نسخهء چ عکسی ص۵۵۷).

بامدادان.

(اِ مرکب) مرکب از بامداد بعلاوهء «ان» که بگفتهء شمس قیس رازی در المعجم حرف تخصیص است. رجوع به آن در این لغت نامه شود. صبح. بامداد. بام. وقت طلوع فجر راگویند. سحرگاهان. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۸۱). هنگام بامداد. گاه بامداد.

وقت صبح. صبحگاهان. پگاه. منسوب به بامداد است چه الف و نون در فارسی پهلوی بمعنی نسبت است. (از فرهنگ نظام) : پیشم آمد بامدادان آن نگارین از کروخ با دو رخ از باده لعل و با دو چشم از سحر شوخ. رودکی. مهر دیدم بامدادان چون بتافت از خراسان سوی خاور می شتافت.رودکی. چو شد بامدادان روان کندرو برون آمد از پیش سالار نو.فردوسی. ببود آن شب و بامدادان پگاه به آرام برتخت بنشست شاه.فردوسی. چو شب روز شد، بامدادان، پگاه تبیره برآمد ز درگاه شاه.فردوسی. ببود آن شب و بامدادان پگاه سوی بیشه رفتند شاه و سپاه.فردوسی. بامدادان برچکک چون چاشتگاهان برشخج نیم روزان بر لبینان، شامگاهان بردنه. منوچهری. بامدادان بر هوا قوس قزح بر مثال دامن شاهنشهی.منوچهری. بامدادان حرب غم را تعبیه کن لشکری اختیارش بر طلایه افتخارش بر بنه. منوچهری. چو خواهد بود روز برف و باران پدید آید نشان از بامدادان.(ویس و رامین). یک روز شراب میخورد [مسعود] و همه شب خورده بود، بامدادان در صفه ای بزرگ بارداد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۳۸). سلامی ز گیتی به سوی تو آید پگه ز آن کند بامدادان سلامت.انوری. بامدادان همه شیون به سر بام برید زآتشین آب مژه موج شرر بگشایید. خاقانی. بامدادان که یک سوارهء چرخ ساخت برپشت اشقر اندازد.خاقانی. بامدادان روز چون سر برزند برهمه یکسان درآید شامگاه.خاقانی. بیا تا بامدادان ز اول روز شویم از گنبد پیروزه پیروز.نظامی. بامدادان که روز روشن گشت شب تاریک فرش خود بنوشت.نظامی. که چون بامدادان چراغ سپهر جمال جهان را برافروخت چهر.نظامی. بامدادان که تفاوت نکند لیل ونهار خوش بود دامن صحرا و تماشای بهار. سعدی. بامدادان نه جایگاه ستیز که تحمل کند، نه پای گریز. سعدی (هزلیات). شب پراکنده خسبد آنکه به دست نبود وجه بامدادانش.سعدی (گلستان). ز مدهوشیم دیده آن شب نخفت نگه بامدادان بمن کرد و گفت. سعدی (بوستان). بامدادان فرمود [یعقوب لیث] که منادی کنید. (تاریخ سیستان). - نماز بامدادان؛ نماز صبح. دوگانه. رجوع به نماز بامداد شود : نماز بامدادان کرد باید سه جام یک منی خوردن حرامست. منوچهری.

بامدادان.

(ص نسبی) منسوب به بامداد پدر مزدک. - مزدک بامدادان؛ مزدک پسر بامداد. و رجوع به بامداد شود.

بامداد کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) صبح زود برخاستن. شبگیرکردن. بُکور. (تاج المصادر بیهقی). ابتکار. (تاج المصادر بیهقی). فکع. (منتهی الارب). ابکار. (تاج المصادر بیهقی). تصبیح. (دهار). غُدوّ. (تاج المصادر بیهقی). تبکیر. (تاج المصادر بیهقی). اغتداء. (منتهی الارب). - شب را بامداد کردن؛ شب را سحر کردن. بصبح رسانیدن شب. شب را بپایان بردن : شبها که بی توام شب گور است در خیال ور بی تو بامداد کنم روز محشر است. سعدی.

بامداد کوه.

(اِخ) رجوع به بامداد (کوه..) شود.

بامدادی.

(ص نسبی) منسوب به بامداد. (ناظم الاطباء). - باد بامدادی؛ باد صبح. نسیم صبح : ای باد بامدادی خوش میروی به شادی پیوند روح کردی پیغام دوست دادی. سعدی (طیبات). - خواب بامدادی؛ فخه. صَبِحَه. (منتهی الارب). آن خواب که تا برآمدن آفتاب کشد. - شراب بامدادی؛ صبوح. (منتهی الارب). - گلهای بامدادی؛ گلهای صبحگاهی. گلها که صبح بشکفند. گلها که

صبحگاهان بخندند : خواهم که بامدادی بیرون روی به صحرا تا بوستان بریزد گلهای بامدادی. سعدی (طیبات). - نسیم بامدادی؛ نسیم صبحگاه. باد صبح.

بامدادین.

(ص نسبی)(۱) بامدادی. منسوب به بامداد. - صبح بامدادین؛ صبح نخستین : چون گوئیش که حجت تا نیمشب نخسبد وندر نماز باشد تا صبح بامدادین. ناصرخسرو. - نماز بامدادین؛ نماز صبح : و وقت نماز بامدادین از اوست (از صبح دوم). (التفهیم بیرونی). رجوع به نماز بامداد و نماز بامدادان شود. (۱) - از بامداد + ین ادات، نسبت.

بامداذ.

(اِخ) (لهجه ای یا صورتی از بامداد) نام پدر مزدک است و نامی ایرانی است. (از ایران در زمان ساسانیان ص۳۶۴). رجوع به بامداد و نیز رجوع به مزدک شود.

بام دژ.

[دِ] (اِخ) نام یکی از ایستگاههای راه آهن تهران به اهواز است، این ایستگاه در دهستان میان آب بخش مرکزی شهرستان اهواز واقع و مسافت آن تا تهران ۷۷۵ هزار گز است. ساکنین آن اغلب کارمندان راه آهن هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶). نام ایستگاه شمارهء ۴۸ راه آهن جنوب است که قلعه سحر نامیده میشد. (لغات مصوب فرهنگستان ایران).

بامرادآباد.

[مُ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش خاش شهرستان سراوان که در جلگه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۵۰ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بامردنی.

[مَ دَ] (اِخ) قریه ای از نواحی نبنوی از توابع موصل و در جانب شرقی آن. (از معجم البلدان).

بامردی.

[مَ دا] (اِخ) قریه ای است از توابع بلیخ از نواحی دیار مضربین رقه و حران در جزیره. (از معجم البلدان).

بامرکلا.

[مِ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان دابو بخش مرکزی شهرستان آمل که در ۱۲ هزارگزی شمال خاوری آمل در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوای معتدل مرطوب و ۲۱۵ تن سکنه، آب آن از رودخانهء هراز و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و صیفی و شغل مردمش زراعت است. معصوم زاده ای در آنجا مدفون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). از دیه های دابو از توابع آمل است. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۵۲).

بامروت.

[مُ رُوْ وَ] (ص مرکب) (از: با+ مروت) که مروت داشته باشد. جوانمرد برابر لامروت. (صوت اصلی کلمهء مروت در زبان عربی مروءة است) : خجند با کشت و برز بسیار است و مردمانی بامروت. (حدود العالم). و مردمان این شهر (حمص) پاک جامه و بامروت و نیکوروی اند. (حدود العالم). مردمانی اند (مردم گرگان) درشت صورت و جنگی و پاک جامه و بامروت و میهمان دار. (حدود العالم). و رجوع به مروت شود.

بامره.

[رَه] (اِ مرکب)(۱) بام راه. راه بام. پلکان که بدان ببام روند. (از فرهنگ شعوری ج۱ ص۱۹۲). زینه. (آنندراج). رازینه (مخفف راه زینه). (از ناظم الاطباء). نردبان. (۱) - از بام + ره، مخفف راه.

بامره.

[مُرْ رَ] (اِخ) صورتی از ابومرهٔ. و آن کنیهء ابلیس است. (آنندراج). شیطان. ابوخلاف : نیست اندر جهان نکونفسی نا کسی مانده چرخ را نه کسی اندرین کارگاه بامره تو به لاحولشان مشو غره. سنائی (از شرح حدیقه).

بامری.

[مِ] (اِخ) نام طایفه ای از طوایف بلوچستان ناحیه بمپور و مرکب از ۳۰۰ خانوار است. (از جغرافیایی سیاسی کیهان ص۹۹).

بامزد.

[زَ] (اِ مرکب) که در بام زده شود ||. نوبتی که نوازند. (فرهنگ نظام). و مرکب است از آن طبل که در بام (بامداد) زنند، و توان بود که آن طبل باشد که صبح و ظهر و شب بر بام می نواختند. (از فرهنگ نظام). کوس و نقاره که گاه بامداد بر در سلطان نوازند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (فرهنگ رشیدی) : بامزد حسن تو زد آسمان نامزد عشق تو آمد جهان. کمال اسماعیل (از فرهنگ نظام(۱)) (از فرهنگ ضیاء). نزنم بام زد لهو و در کام که من سر به دیوار غم آرم چو بصر بازکنم. خاقانی. ما و شکرریز عیش کز در خمار بامزد خرمی به بام برآمد.خاقانی ||. کوس. نقاره. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) (هفت قلزم ||). نام آهنگی است در موسیقی و مسلماً همان بامشاد است. (یادداشت مؤلف). (۱) - این شعر را انجمن آرای ناصری و آنندراج از خاقانی دانسته اند.

بامزگی.

[مَ زَ / زِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بامزه. کیفیت بامزه. طعم خوش داشتن. خوش طعم بودن غذا. مزه داشتن. و رجوع به مزه شود ||. خوش مزگی. طیبت. خوش طبعی. شوخ بودن. (یادداشت مؤلف).

بامزه.

[مَ زَ / زِ] (ص مرکب)(۱) دارای طعم خوش. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). و لذیذ. خوش مزه. خوشگوار. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). صاحب طعم. که طعم خوش دارد. خوش طعم : جیحون خوش است و بامزه و دریا از ناخوشی و زهر چو

طاعونست. ناصرخسرو ||. خوش آیند : دگر دانشومند کو از بزه نترسد چو چیزی بود بامزه.فردوسی ||. شوخ. خوش طبع. باطیبت. مزاح ||. عجیب. (۱) - در پهلوی: پامچک pa-mecak. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بامس.

[مَ] (اِ) ظاهراً مرکب از «با» مخفف بابا و «مس» بمعنی بزرگ و مه. این کلمه در تداول زرتشتیان یزد معنی پدر بزرگ و جد دارد.

بامس.

[مَ / مُ] (ص) پامس. شخصی را گویند که از بودن در شهری و دیاری که غیروطن اوست دلگیر شده و به تنگ آمده باشد و بنابر مانعی نتواند از آنجا به جای دیگر رفت. (آنندراج) (هفت قلزم) (فرهنگ جهانگیری). کسی که در یکجا بیکار و بی شغل مانده عقب کار در محل منظور خود نرود. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۶۷). پای بسته و بیچاره که نه اندر مقام نفع بیند و نه اندرشدن و نه ره شناسد. (فرهنگ اسدی). شخصی که عاجز و برجا مانده باشد چنانکه حرکت نکند و سخن نگوید، گویا آن را به مس یعنی به زنجیر کرده باشند. (فرهنگ رشیدی). پای بسته و بیچاره باشد و آمدن و رفتن نتواند. (صحاح الفرس). کسی که در ولایتی گرفتار شده باشد لیکن از جهت موانع نتواند از آن دیار سفر کند. صاحب فرهنگ نظام نویسد: بعضی از این جهت «م» را در آن مفتوح داشتند که لفظ بامس را مرکب از با و مس بمعنی زنجیر و بند دانستند، لیکن من ضبط مؤلف جهانگیری را که با ضم میم است ترجیح دادم، چه مس با ضم بمعنی مانع است. (از فرهنگ نظام). اما صاحب فرهنگ رشیدی گوید درست مع فتح ماقبل است نه ضم چنانکه گمان برده اند. (از فرهنگ رشیدی). دلگیر. دلتنگ. مقیم یا لازم جایی که از آنجا نتواند رخت بربستن و رفتن. عاجز. لنگ. فرومانده : خدایگانا بامس به شهر بیگانه فزون از این نتوانم نشست، دستوری.دقیقی. از شرف فر و جاه بر فلک سادسید در چمن باغ لهو یاسمن و نرگسید با همهء سنگ و رنگ(۱) بیهده و بامسید خود بخود از یکدیگر راز نهان بررسید. سوزنی. پادشاه شرع و دین قاضی القضاة عقل پیش طبع او بامس بود مادح تو چون توئی باید بزرگ گرچه آرایندهء گل خس بود.سید اشرف||. کسی را گویند که در وطن پای بند و عاجز شده باشد و در غایت عسرت و پریشانی گذراند. (آنندراج) (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). کسی باشد که در وطن به جان رسیده بود و سفر نتواند کردن و بیچاره و پای بسته بود. (فرهنگ اوبهی). (۱) - ن ل: باهمه سنکیدو رنگ.

بامستان.

[مِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان گوده بخش بستک شهرستان لار که در ۴۹ هزارگزی شمال خاوری بستک و دماغهء خاوری کوه سیاه واقع است و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بامستون.

[سِ] (اِ) ایوان. بالاخانه. (ناظم الاطباء). خانهء بالایی. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۸۱ ||). غرفهء سر ناپوشیده. الغرفة بلاسقف. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۸۱).

بامسر.

[سَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان سربند سفلی بخش سربند شهرستان اراک که در ۳۶ هزارگزی جنوب باختر آستانه و ۳۶

هزارگزی راه مالرو عمومی در کوهستان واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۱۹۳ تن سکنه، آب آن از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و بن شن و پنبه و انگور و عسل و شغل مردمش زراعت و گله داری و قالیچه بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بامسر.

[سَ] (اِخ) نام کوهی از کوهستانهای لاریجان که در نقشهء اشتال(۱) و دمورگان مندرج است. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۲۰۹). (۱) - Stahl.

بام سست.

[سُ] (ص مرکب) که بام نااستوار دارد. که بام استوار و محکم ندارد ||. مجازاً آدم غیرمحکم و سست اخلاق. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده).

بامسلک.

[مَ لَ] (ص مرکب) (از: با + مسلک = راه و روش) که دارای راه و روش باشد. صاحب عقیده.

بام سی.

[مِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان حومهء بخش رامسر شهرستان شهسوار که در ۱۰ هزارگزی جنوب باختر رامسر بر کنار راه عمومی در دشت واقع است و ۴۹ تن سکنه دارد. شغل عمدهء مردم آن گله داری و چوب تراشی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بامشاد.

(اِخ) نام خنیاگری در زمان خسروپرویز. (یادداشت مؤلف). نام مطربی است که او نیز مانند باربد عدیل و نظیر نداشته. (برهان قاطع) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ شعوری) (هفت قلزم) (از انجمن آرای ناصری). مطربی است، وجه تسمیه آنکه بامداد چنان می نواخت و می خواند که همه کس را شاد میکرد. (فرهنگ رشیدی). مطربی بوده از امثال باربد. (آنندراج). مطربی در قدیم که در نواختن مشهور بوده. (فرهنگ نظام). نام نوازنده ای معروف. (ناظم الاطباء). از موسیقیدانان و مطربان زمان خسرو پرویز ساسانی بوده است اما احوال این خنیاگر چنانکه باید روشن نیست. (از فهرست اعلام دیوان منوچهری چ دبیرسیاقی) : بلبل باغی به باغ دوش نوائی بزد خوبتر از باربد، نیکتر از بامشاد.منوچهری ||. ظاهراً نام آهنگی نیز هست بمناسبت نام خود آهنگساز. بامزد. آهنگ موسیقی. (لغت نامه ذیل آهنگ).

بام شکسته.

[شِ کَ تَ / تِ] (ص مرکب)که بام درهم فروریخته دارد. که بام نادرست و خراب دارد. بام فروریخته. شکسته بام. خراب. ویران : یارب کی بینم آسیای فلک را آب زده، سنگ سوده، بام شکسته. خاقانی (||. بااضافه) بام ویران و درهم فروریخته.

بام صفی آباد.

[مِ صَ] (اِخ) نام محلی به سبزوار. و رجوع به بام شود.

بامعرفت.

[مَ رِ فَ] (ص مرکب)(۱) که معرفت دارد ||. در اصطلاح عوام و بخصوص داش مشتی ها آنکه حقوق و مراسم فتوت و جوانمردی را رعایت کند. لوطی و داش مشتی عارف و واقف به آئین جوانمردی. و رجوع به معرفت شود. (۱) - از با+ معرفت.

بامعنی.

[مَ نا / نی] (ص مرکب)(۱) که معنی دارد. معنی دار. مقابل بی معنی. بامغز. مقابل مهمل. مقابل نااستوار و نادرست و در اصطلاح صوفیان و شاعران خوب و شایسته. غیرعامیانه. آنچه پیش پا افتاده نباشد. اصیل : رضوانش گمان بردم چون این بشنیدم از گفتن بامعنی وز لفظ چو شکر. ناصرخسرو. آنچه بامعنی است خود پیدا شود و آنچه بی معنی است خود رسوا شود. مولوی. فلان آدمی بامعنی است؛ مبانی عقلی و تربیتی و آداب دانی استواری دارد. (۱) - از با+ معنی.

بامعیار.

[مِ] (ص مرکب)(۱) سخته. که معیار دارد. بقاعده. مرتب و منظم. سنجیده : سخن باید که بامعیار باشد که پرگفتن خران را بار باشد.نظامی. و رجوع به معیار شود. (۱) - از با+ معیار.

بامغز.

[مَ] (ص مرکب)(۱) که مغز دارد. مغزدار: لبیب؛ بامعنی. آکنده به معنی. قرین معنی. استوار. پرمغز : مر آن نامه را خوب پاسخ نبشت سخنهای بامغز و فرخ نبشت.فردوسی. نیامدش بامغز گفتار اوی سرش تیزتر شد به آزار اوی.فردوسی. بدو گفت موبد که اندیشه کن کز اندیشه بامغز گردد سخن.فردوسی ||. عاقل. خردمند : دو مردیم هردو دلیر و جوان سخنگوی و بامغز دو پهلوان.فردوسی ||. که در درون لُبّ دارد. که همه پوست و قشر نیست. که آکنده به لب است؛ گردوی بامغز (مغزدار)، که داخل قشر سخت دانهء روغنی خوردنی دارد؛ گندم بامغز (مغزدار)؛ که همه قشر و پوست نیست و مادهء نشاسته ای و خوردنی دارد. هستهء زردآلوی بامغز (مغزدار)؛ که در درون هستهء مادهء نرم خوراکی دارد. امخاخ، اِمشاش؛ بامغز شدن استخوان. (منتهی الارب). الباب؛ بامغزشدن کشت. (تاج المصادر بیهقی). (۱) - از با+ مغز.

بام غلتان.

[غَ] (اِ مرکب) بام غلطان. قطعه سنگی بشکل استوانه تراشیده و دسته ای از آهن برآن تعبیه کرده، و آنرا فراز بامهای گلی گردانند تا سقف گلین بام هموار و فشرده شود و آب باران بسبب سختی قشر گلین بدرون نفوذ نکند و از ناودان به پایین دود. رجوع به مادهء بعد شود.

بام غلطان.

[غَ] (اِ مرکب) بام غلتان. بام گلان. سنگ گردی که به روی بام غلطانند. (ناظم الاطباء). پاره سنگی است که آنرا استوانه ای شکل تراشند و در دو سر آن فرورفتگی ایجاد کنند تا دو سر قطعه آهن منحنی در آن دو فرورفتگی قرار گیرد و باکشیدن آن قطعه آهن که متصل به سیم یا ریسمانی است، سنگ بگرد خویش در حرکت آید و گل اندود نیم خشک یا قشر گلین سقف را در هم کوبد و هموار سازد و سخت کند تا آب باران بدرون سقف نتواند شد و سوی ناودان دود و از آن فرود آید. غلطک. لوغ. (فرهنگ نعمهٔ الله). - مثل بام غلطان؛ در مثل کسی را گویند که چاق و فربه و کوتاه باشد، بخصوص در زن. (یادداشت مؤلف).

بام غلطان زدن.

[غَ زَ دَ] (مص مرکب)بام را با بام غلطان صاف و مسطح و در هم کوفته کردن. غلطاندن بام غلطان بر پشت بام تا صاف و مسطح و در هم کوفته شود.

بام فراخ.

[مِ فَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بام گشاده رواق. (مجموعهء مترادفات). کنایه از فلک نهم است که عرش باشد. و رجوع به بام شود.

بامکان.

(اِخ) دهی است از دهستان کذاب بخش خفرآباد شهرستان یزد که در ۱۲ هزارگزی باختر خفرآباد و ۷ هزارگزی راه ندوشن واقع است. ناحیه ایست کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۲۲۰ تن سکنه. آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بامکنت.

[مُ / مِ نَ] (ص مرکب)(۱) که مکنت دارد. ثروتمند. پولدار. ملاک. صاحب ثروت. و رجوع به مکنت شود. (۱) - از با+ مکنت (بضم)بمعنی قوت و شدت و مکنت بکسر بمعنی تمکن و منزلت داشتن است در نزد بزرگان. و در تداول عامه فارسی زبانان بیشتر در معنی اخیر بکسر میم تلفظ کنند.

بامگاه.

(اِ مرکب) گاه بام. هنگام صبح صبحگاه. (فرهنگ نظام). بامداد. (آنندراج). صبح. علی الصباح. (ناظم الاطباء) : به من شراب مپیمای بامگاه مبادا که مست گردم و از دیدن تو بی خبر افتم. سنجرکاشی ||. فردا صبح. (ناظم الاطباء). اما این معنی مخصوص این نسخه است.

بام گردان.

[گَ] (اِ مرکب) بام غلطان. (ناظم الاطباء). سنگی که بر پشت بام غلطانند تا قشر گلین آن سخت شود. بام گلان. بام غلتان. رجوع به بام غلتان شود.

بام گلان.

[گُ](۱) (اِ مرکب) سنگی باشد مدور و طولانی تراشیده که فراز بامهای خانه غلطانند تا بام سخت و محکم شود. (از برهان قاطع) (آنندراج). سنگ گردی که روی بام گردانند. بام غلطان. (ناظم الاطباء). و رجوع به بام غلطان شود. (۱) - در دهای کرمان با فتح و کسر گاف هر دو تلفظ کنند. و در خراسان با کسر گاف و تشدید لام.

باملاحت.

[مَ حَ] (ص مرکب)(۱) که ملاحت دارد. نمکین. نمک دار. بانمک ||. خوش سخن. طیبت گوی. ملیح. (۱) - از با+ ملاحت.

بامن.

[مَ] (اِ) نام انسانی افسانه ای در روایات هندی که دو دست و دو پایش به تناسب بدنش کوتاه باشد. و یکی از اسماء باسدیو است. (باسدیو از بتان مشهور هند بوده است). رجوع به ماللهند بیرونی ص۶۲، ۶۳، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۱ شود.

بامناعت.

[مَ عَ] (ص مرکب)(۱) که مناعت دارد. بلندطبع منیع طبع. بلندهمت. (۱) - از با+ مناعت.

بامن پران.

[مَ پ] (اِ) در آثار هندی انسانی که بعلت کوچکی و کوتاهی اعضاء اندامهای وی بهم کشیده باشد و اعضاء کوتاه داشته باشد. (از ماللهند بیرونی ص۶۳ س ۴) و رجوع به بامن شود.

بامنج.

[مَ] (اِخ) همان بامئین است که دهی است از نواحی بادغیس، و منسوب به آن بامنجی است. (از معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۱).

بامنجی.

[مَ] (ص نسبی) منسوب به بامنج و بامنج همان بامئین است از نواحی هرات. (از معجم البلدان).

بامنجی.

[مَ] (اِخ) ابوالغنائم اسعدبن احمدبن یوسف بامنجی از خطباء است و در صفر ۵۴۸ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

بامنجی.

[مَ] (اِخ) ابونصر الیاس بن احمدبن محمود صوفی بامنجی از رواة بود و ابواسعد ازو حدیث شنید. در حدود ۴۶۰ ه . ق. بدنیا آمد و در سال ۵۴۲ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

بام نشین.

[نِ] (نف مرکب) که مقیم بـام باشـد. که بر بـام منزل سـازد. ملازم بام ||. فرهنگ ناظم الاطباء به این کلمه معنی مخروبه و خرابه و ویران شده داده است، اما استوار نمینماید.

بام نورد.

[نَ وَ] (نف مرکب)(۱) آنکه بام نوردد. آنکه بام را طی کنـد. آنکه بر بام رود بنردبان (||. اِ مرکب) آنچه بـدان بر بام شونـد. زینه. پایه. نردبان. آنچه طول (ارتفاع) بام را بـدان نوردنـد. (آننـدراج) (انجمن آرای ناصـری). و رجوع به نوردیـدن شود. (۱) - از بـام + نورد.

بامنیر.

[مَ] (اِخ) دهی است از دهسـتان کاکی بخش خورموج شهرستان بوشهر که در ۲۰ هزارگزی جنوب خاور خورموج و حاشیهء جنوبی رود مند در جلگه واقع است. ناحیه ایست گرمسیر و دارای ۱۷۹ تن سـکنه، آب آن از چاه تأمین میشود. محصول عمدهء آن خرما و غلاـت و تنبـاکو و شـغل مردمش زراعـت اسـت. (از فرهنـگ جغرافیـایی ایران ج ۷). قریه ای است دوفرسـنگی شـمالی کـاکی. (از فارسنامه ناصری).

باموت.

(اِخ) از مرتفعات بعل و آن مکانی است در مملکت موآب. گمان میبرند که همان محلی است که الان آنرا کوه اتاروس گویند. (از قاموس کتاب مقدس).

باموج.

[مَ] (ص مرکب) (از: با + موج). موجدار. متموج. مواج. شکن دار. باشکن. و رجوع به موج و موجدار شود.

بامون.

(ص) نامرد. (آنندراج). مخنث. (فرهنگ شـعوری ج ۱ ص۱۸۱) (ناظم الاطباء). ولی ظاهراً باید مصـحف مأبون باشد : نماند آب رو در دادن کون که مردی برنمی آیـد ز بـامون ||.؟ مغلم. (آننـدراج) (از فرهنـگ شـعوری ||). لوطی. (آننـدراج ||). شـرور. (نـاظم الاطباء ||). بزدل. (آنندراج). کم جرأت. (ناظم الاطباء).

بامه.

[مَ / مِ] (اِ) ریش دراز و بزرگ و انبوه باشد. (برهان قاطع) (آنندراج). ریش انبوه. (فرهنگ جهانگیری) (آنندراج) (ناظم الاطباء||). (ص) درازریش. (برهـان قاطع) (آننـدراج). بلمه نیز گوینـد. (فرهنگ خطی) (از فرهنگ شـعوری ج ۱ ص۱۹۲). (شرفنامهء منیری). مقابل کوسه. (از انجمن آرای ناصـری). محتمل است که مصحف یا صورت دیگری از بلمه باشد. (یادداشت مؤلف). و آنرا بلمه نیز گوینـد ظـاهراً یکی تصـحیف دیگری است. (فرهنگ رشـیدی). کسـی که ریش دراز و انبوه دارد و کوسه نیست و نام دیگرش بلمه

است. (فرهنگ نظام) (از ناظم الاطباء). ریش تپه. لحیانی. ریشو. گرد ریش. کلان ریش. ریش آور. پرریش. تپه ریش. بزرگ ریش.

بامهابت.

[مَ بَ] (ص مرکب)(۱) که مهابت دارد. مهیب. باهیبت. و رجوع به مهابت شود. (۱) - از با+ مهابت.

بامهر.

[مِ] (ص مرکب)(۱) مهربان. بامحبت. و رجوع به مهر شود. (۱) - از با+ مهر.

بامهر.

[مِ] (اِخ) قریه ای است در راه طبرستان که تا ری یک منزل فاصله دارد. (از معجم البلدان) (مرآت البلدان ص ۱۶۱).

بامهور.

[مَ] (اِخ) نام شهری بوده است در هفت فرسنگی دو دهی از بلاد هندوستان. (از ماللهند ص ۹۹).

بامی.

(اِخ) نام شهر بلخ است. (ناظم الاطباء). لقب شهر بلخ است. (برهان قاطع) (فرهنگ جهانگیری). لقب قدیمی شهر بلخ (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۹۸) (فرهنگ نظام). لقب شهر بلخ بود و بلخ بامی میگفتند بمعنی بلخ درخشان، چه بامی به فرس قدیم بمعنی درخشیدن بود و کلمهء بامداد نیز از آن ریشه است. (از فرهنگ لغات شاهنامه ص۵۸). نام قدیم بلخ بوده است. (از قانون مسعودی ج ۲ ص ۵۷۲). لقب شهر بلخ است از بناهای کیومرث پیشدادی و کیکاوس در عمارت آن افزود چندی تختگاه گشتاسب و محل آتشکدهء نوبهار [بود]. در عهد اسلام چنان آباد شد که آنرا ام البلاد خواندند و قبهٔ الاسلام نامیدند، چنگیزخان در آن شهر قتل عام نمود. اکنون قلیلی از آبادی آن باقی است. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). محل بلخ در خاک افغانستان و مزارشریف نزدیک آن است. بجهت نسبت بامیان، بلخ را بامی خوانده اند. (از انجمن آرای ناصری). شهر بلخ به مناسبت نوبهار در ادبیات ایران نامبردار است و آنرا به مناسبت نزدیکی با بامی (بامیان) بلخ بامی میگفته اند. (از مزدیسنا و ادب پارسی ص۳۲۳) : چو از بلخ بامی به جیحون رسید سپهدار لشکر فرود آورید.دقیقی. بدو گفت چندین چرا ماندی خود از بلخ بامی چرا راندی.دقیقی. چو از بلخ بامی به جیحون کشید سپاهی که هرگز چنان کس ندید.فردوسی. مرحبا ای بلخ بامی همره باد بهار از در نوشاد رفتی یا ز باغ نوبهار.فرخی. شود عالم چنان معمور از انصاف تو کآسان توان از بلخ بامی شد به بام مسجد اقصی. سوزنی (از جهانگیری). شد آواز نشاط و شادکامی ز مرو شاهجان تا بلخ بامی.نظامی ||. از دو شعر ذیل شاهنامه چنان برمی آید که بامی نام ناحیتی نیز بوده است : همه کاخ پرموبد و مرزبان ز بلخ و ز بامی و از هر کران.فردوسی. چغانی و بامی و ختلان و بلخ شده روز برهر کسی تار و تلخ.فردوسی. و رجوع به بامیان و بلخ شود.

بامیا.

(ا) بامیه. نام گیاهی است از طایفهء پنیرکیان، دارای میوه های خوراکی با لعاب بسیار(۱). (از گیاه شناسی گل گلاب ص۲۰۳). نوع گیاهی است که میوهء آن بشکل دانه های فلفل فرنگی مخروطی شکل است و آنرا در خورشها بکار دارند ||. نوعی شیرینی از جنس زلوبیا (زلیبیه، زلیبیا زلبیا) که چون شکل میوهء بامیا دارد بدین نام خوانده شده است. رجوع به بامیه شود. (۱) - Hibiscus esculenta.

بامیان.

(اِخ) نام قصبه ایست که در کوههای آن دو بت سرخ و اکهب (سپید به تیرگی مایل، خنگ) ساخته شده است که هریک هفتاد ذراع طول دارند. (از قانون مسعودی ابوریحان ج ۲ ص۵۷۳). نام ولایتی است در کوهستان مابین بلخ و غزنین. در هر یکی از کوههای آن ولایت صورت دو بت ساخته بوده اند که یکی را خنگ بت و دیگری را سرخ بت میگفته اند. (برهان قاطع). نام شهری به شمال شرقی افغانستان. (یادداشت مؤلف). نام شهری است به میان کابل و بلخ به جهت نسبت او، بلخ را بامی خوانده اند و در میان کوهی است و در آن کوه دو صورت است از سنگ تراشیده و از کوه برآورده، گفته اند که ارتفاع هریک از آنها بقدر شصت ذرع میشود و عرض آن شانزده ذرع و میان آنها مجوف است چنانکه از کف پایشان راه است، نردبان پایه ها ساخته اند که در تمام جوف آن ها توان گردیدن، حتی درون سرانگشتان هریک، و این صور از غرایب صنایع روزگار است و گفته اند که این دوبت را سرخ بت و خنگ بت نام کرده اند و گفته اند که سرخ بت عاشق و مرد، و خنگ بت معشوق و زن بوده، و بعضی این دو بت را لات و منات دانند و بعضی بعوق و یغوث خوانند و گفته اند قریب به این دو پیکر صورتی دیگر هست به شکل پیرزنی و آنرا نسرم نام بوده. (از انجمن آرای ناصری) (آنندراج). بامیکان. (از فرهنگ ایران باستان پورداود ص۳۰۴). شهری است برحد میان گوزگانان و حدود خراسان. (فرهنگ لغات شاهنامه). شهری است به خراسان بر حد میان گوزکانان و حدود خراسان و بسیار کشت و برز است و پادشای او را شیر خوانند و رودی بزرگ بر کران او همی گذرد و اندر وی دو بت سنگین است یکی را سرخ بت خوانند و یکی را خنگ بت. (از حدود العالم). نام الکه ایست میان غزنه و بلخ و در قدیم بلخ را به او منسوب داشته بلخ بامی گفتندی. (از فرهنگ خطی) (از فرهنگ شعوری ج۱). الکه ایست میان هری و بلخ که میان آن و بلخ ده منزل است و بلخ را بدو نسبت داده اند و بلخ بامی گویند. (فرهنگ رشیدی). بریکی از کوههای بامیان صورت دو بت کنده بودند یکی را خنگ بت و دیگری را سرخ بت می گفتند، و سرخ بد و خنگ بد نیز آمده است. (از فرهنگ اسدی). در بامیان مجسمه های عظیمی از بودا هست که در کوه کنده اند، در طاقچه هایی که مقر این پیکرهاست، تصاویری دیده میشود که سبک آن با نقوش مکشوفه در آسیای مرکزی شباهت دارد و از جهاتی هم شبیه نقوش کتیبه های ساسانی عهد شاپور اول است. (ایران در زمان ساسانیان ص۶۱). بامیان از اقلیم چهارم است، طولش از جزایر خالدات «فب» و عرض از خط استوا «لدله»: هوایش سرد است. در ملک بامیان ولایتی است آهن کار خوانند (و معدن آهن است)، معدن بامیان چشمه است، از آنجا آب چنان برمی جوشد که به مسافتی آواز میتوان شنید و چون بیشتر میرود منجمد میگردد گوگرد میشود... در بامیان چشمه ایست که هرچند نجاسات درو افکنند قبول نکند و برخشکی افتد و اگر خواهند که سنگ در میانش افکنند مگر بر کنار بتواند ایستد پای بلرزد و در او افتند و غرق شوند. (از نزهة القلوب چ اروپا مقالهء سوم ص۱۵۷ و ۲۰۷ و ۲۷۸). شهر و ناحیه ایست واقع میان بلخ و هرات و غزنین، قلعهء محکمی دارد، شهر کوچک لکن مملکت وسیع است، میانهء آن و بلخ ده منزل مسافت و تا غزنین هشت منزل است، در بامیان بنائی است مرتفع که آنرا بر روی ستونهای بلند قرار داده اند و به ستونها صور جمیع اصناف طیوری که خدا خلق فرموده نقش است، و در داخل عمارت مجسمهء دو بت بزرگ است که آنها را در کوه تراشیده اند و اندازهء آنها از بالای کوه تا پائین است، نام این دو بت یکی سرخ بد و دیگری خنگ بد است. گویند در دنیا نظیر این دو نتوان یافت. (از معجم البلدان) (از آثارالبلدان قزوینی ص۱۵۴). اعتمادالسلطنه

در مرآت البلدان گوید: بامیان از شهرهای افغانستان و در یکصدو بیست هزارگزی شمال و مشرق کابل است. بنای شهر در قلهء کوهی است و دره های کوه به منزلهء کوچه های آن است. تقریباً دوازده هزارخانه در میان کوه و سنگ ساخته شده، به این معنی که کوه را مجوف نموده هر کس بقدر کفایت خود بطور سردابه خانه ای بنا نموده است. در سنهء ۱۲۲۱ م./ ۶۱۸ ه . ق. چنگیزخان آنجا را قتل عام نموده ویران ساخت، مجدداً آنجا را بنا و مرمت نمودند. باز خراب شده است. در بامیان چندین مجسمه و هیکل بت هست که از سنگ تراشیده اند، دو مجسمه که بزرگتر از همه میباشد هریک پنجاه ارج طول دارد... چنگیزخان پس از آنکه بلخ را قتل عام کرد و طالقان را هفت ماه محاصره و فتح و قتل عام نمود و لشکر تولی خان به او ملحق شدند، سلطان جلال الدین خوارزمشاه را تعاقب نموده به غزنین رانده، در میان راه به شهر بامیان رسید. مردم بامیان به سبب اعتماد به حصانت قلعهء خود و بی اعتمادی به قول مغولها حصاری شده به مدافعه پرداختند، در بین محاصره تیری بر مقتل یکی از پسرهای جغتای، موتوجن که چنگیز زیاد به او علاقه داشت آمد و مقتول شد. چنگیزخان از این واقعه درهم و غضبناک شد و فرمان داد هرچه زودتر قلعه را تسخیر نمایند و بعد از فتح بر احدی ابقا ننمود حتی سگ و گربه که در آن شهر بودند طعمهء شمشیر شدند، زنان حامله را شکم دریده و سر از تن جنین ها جدا میکردند، بعد از آنکه هیچ جنبنده ای را زنده نگذاشت حکم داد جمیع دیوارها و سقف خانه ها را با زمین مساوی کردند و شهر را«ماوبالیغ»(۱)خواندند، یعنی شهر بد گفت کسی آنجا عمارت نکند. در آثارالباقیه مسطور است که بامیان در ۸۰ هزارگزی کابل در دره های بین هندوکوه و کوه بابا واقع شده است، خرابه های آن بعد از واقعهء چنگیز همچنان باقی ماند و بزبان محلی این ویرانه ها را غلغله خوانند. اما بت ها همچنان باقی است. (از قاموس الاعلام ترکی). در درهء بامیان در قلب سلسلهء هندوکش که تقریباً در وسط راه باختر و گندها را واقع است، مجسمه های عظیم بودا و صومعه های آن در اطراف درهء بامیان بوجود آمده است. بامیان باب نوینی از تأثیرات هنر آریائی را در عصر ساسانی باز میکند، سرستونها و تزیینات نیم تاجه تأثیرات ساسانی را در قرن چهارم و پنجم میلادی در بامیان و در دره های مجاور آن از درهء ککرک بحد کمال رسانده است. این نقاشی های دیواری مربوط به بامیان در موزهء کابل به معرض نمایش گذاشته شده است و تصویر شخصی را در کنار بودا نشان میدهد. در سقف معبد بامیان در دهلیز کتیبه هائی قراردارد که در آن اشکال گراز بصورت ساده نقر شده است یا پرنده هائی که پشت خود را بطرف یکدیگر گردانیده و سرهای خود را بعقب گشتانده با نوک خود رشته ای مروارید گرفته اند. این ها نمودار هنر عصر ساسانی است که در طاق بستان هم نمونه دارد. دربارهء صحنه ای که قسمت فوقانی بودای ۳۵ گزی را مزین میسازد احتمال میتوان داد که این صحنه رب النوع ماه را نشان میدهد که دارای هاله بوده و دورادور آن شعاعهایی دیده میشود که بصورت دندانهء اره نمایش یافته است. در دو طرف مجمسه رواق بودا خانواده های شهزادگان جلوه می نماید که عبارت از مردان و زنان و طفل های دارای هاله میباشند. کلاههایی به تقلید سبک ساسانی بر سر دارند و نقاشیها شباهت با نقاشیهای ناحیهء دختر نوشیروان دارد که در ۱۳۰ هزارگزی شمال بین قریه های اوهی و موهی در مجرای رودخانهء خلم واقع است و از سبک ساسانی الهام گرفته است. (از مجله عرفان چ افغانستان شماره چهارم سال ۱۳۴۱ صص۶۷ - ۶۹) : [چنگیز فرمود] هیچ آفریده در آنجا (بامیان) ساکن نگردد و عمارت نکنند و آنرا ماوو بالیغ نام نهاد، فارسی آن «دیه بد» باشد و تا این غایت هیچ آفریده در آنجا ساکن نشده است. (از جهانگشای جوینی ص۱۰۵). و این پل بامیان در آن روزگار برین جمله نبود، پلی بود قوی پشتوانیهای قوی برداشته... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۶۱). استاده بدی به بامیان شیری بنشسته به عز در بشیر شاری(۲). ناصرخسرو. ای چرخ عنانم از سفر هیچ متاب نانم ز سرندیب ده آبم ز سراب هر شام ز بامیان دهم قرصی نان هر بام ز شام ده مرا شربتی آب. مجدالدین همگر (از ادوارد برون). مدتها در ممالک بامیان کمر اقبال بامیان او الف گرفته و دشمنان دولت خود را حلقهء کم طناب در گلوی انداخته... (لباب الالباب ج ۱ ص۴۱۹). ابوالعباس فضل بن احمد در حفظ مسالک و ضبط اطراف ممالک از غزنه تا حدود بامیان و پنجهیر احتیاط بلیغ بجای آورد. (ترجمهء تاریخ یمینی). مردم نادان اگر حاکم داناستی شحنهء یونان شدی خنگ بت بامیان. سیف اسفرنگ (از فرهنگ

خطی). دریاچهء بامیان: دریاچه ای در کوهستان بامیان هست که وسعت آن یک میل در یک میل و واقع در دامنهء کوه است و آب قریه که در پائین کوه است از این دریاچه از سوراخ تنگی منحدر میشود و بقدر ضرورت اهل آن ده است و نمیتوانند قدری این آب را زیاد و مجری را وسیع نمایند. (از مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۲). ملوک بامیان: شعبه ای از سلاطین غور بودند و نظامی عروضی در ملازمت مخدومین خود یعنی ملوک بامیان در محاربهء بین سلطان سنجر و غوریان (۴۵۷ ه . ق.) حاضر شده بود. (از مقدمه قزوینی بر چهارمقاله ص۱۱). ملوک غوریه دو طایفه بوده اند، یکی بمعنی اخص که در خود غور سلطنت نموده اند و پایتخت ایشان فیروزکوه بود دیگری ملوک طخارستان در شمال غور که پای تخت ایشان بامیان بود، سابق رسم بوده است اسم والی ولایتی و ملک ناحیتی را به اسم آن موضع اضافه میکرده اند، مانند ملک ناصرالدین محمدمادین، ملکشاه وخش. شمس الدین محمد بامیان، ملک تاج الدین تمران... (تعلیقات لباب الالباب ج ۲ ص۳۰۴). لهذا ایشان را ملوک بامیان و غوریهء بامیان نیز گویند و هر دو سلسله را علی سبیل المجموع آل شنسب و ملوک شنسبانیه گویند. (تعلیقات قزوینی بر چهارمقاله ص۲). زبان بامیان و تخارستان قریب به زبان بلخی است جز اینکه در آنها مغلقیی است. (از سبک شناسی بهار ج ۱ ص۲۴۵ از احسن التقاسیم مقدسی). و رجوع به لباب الالباب ج ۲ ص۲۳۲ و۳۰۴ و۳۲۱ و تاریخ مغول اقبال ص۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۲، ۶۶، ۷۳، ۱۱۰ و تاریخ سیستان ص۲۷، ۲۱۶ و جهانگشا ج ۲ و انساب سمعانی، بستان السیاحهٔ و آثار البلاد قزوینی و حبیب السیر چ کتابخانه خیام ج ۲ ص۳۹۸ و ۶۰۴ تا ۶۰۶ و ۶۰۹ و ۶۱۰ و ج ۴ ص۶۶۸ (بئر بامیان). و ترجمهء مقدمهء ابن خلدون ص ۱۲۱ و تاریخ هرات و روضات الجنات فی اوصاف مدینهٔ هرات شود. (۱) - در متن مرآت البلدان موسی بالیغ آمده است. از روی جهانگشای جوینی تصحیح شد. (۲) - کذا فی المتن و ظاهراً: بنشسته بدی به غرچه [غرش] در شاری.

بامیان.

(اِ) مردم بدنویس را گویند. (برهان قاطع). مردم بدنویس و غلط نویس. (ناظم الاطباء).

بامیره.

[رَ / رِ] (اِ) قدم. پایه || . دریچهء دروازه. (ناظم الاطباء). اما در مآخذ دیگر دیده نشد.

بامیک.

(اِخ) صورت پهلوی بامی لقب شهر بلخ. رجوع به بامی و فرهنگ ایران باستان پورداود ص ۳۰۴ شود.

بامیکان.

(اِخ) تلفظ کهن بامیان. ناحیتی است میان غور و غزنه و کابل. (حاشیهء پورداود بر ج ۲ یشت ها ص۳۲۶): بلخ رود از کوه اپارسن به بامیکان می آید. (حاشیه پورداود بر ج ۲ یشت ها ص ۳۲۶). و رجوع به بامیان شود.

بامیمنت.

[مَ مَ نَ] (ص مرکب)(۱) که میمنت داشته باشد. میمون. مبارک. فرخنده. فرخنده پی. و رجوع به میمنت شود. (۱) - از با + میمنت.

بامین.

(اِخ) نام قصبه ایست از اعمال هرات بر ناحیهء بادغیس. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ظاهراً همان بامئین است و البته غیر از بامی و بامیان معروف است که در نواحی شمال شرقی افغانستان امروزی است. و منسوب به بامین، بامنجی است : دیگر چو تو کیست چون تو گشتستی مفتی و فقیه بلخ و بامین را. ناصرخسرو (دیوان ||). صورت دیگری از بامی لقب شهر بلخ : گویی که فلان فقیه گفته ست آن فخر امام بلخ بامین.ناصرخسرو. گه بلابین بلخ بامینم گه غم آگین مرو شهجانم.روحی ولوالجی.

بامیه.

[مِ یَ / یِ] (اِ) بامیا. قسمی از بقولات است دراز به قدر یک انگشت یا بیشتر که از آن خورش پزند. (فرهنگ نظام). ثمر نباتی است و در بلاد مصر میشود، سیاه و صلب بقدر کرسنه و شیرین طعم و با اندک لزوجتی و در غلافی مخمس شکل و دو طرف آن اندک باریک و بر آن زغبی شبیه به زغب [کرک]لسان الثور [و هم بر تمام نبات آن] و نبات آن بقدر درخت ختمی و به هیئت آن در شعب و اغصان و لحاد اندک سرخ رنگ و برگ آن شبیه برگ دلاع. و اهل مصر آنرا در خامی و نرمی با غلاف پخته با گوشت میخورند و بعد پخته شدن و صلب گشتن آرد کرده میخورند. (از مخزن الادویه ص۱۳۲). و رجوع به بامیا شود ||. قسمی شیرینی. گونه ای از زلبیا (زلیبیا) که بشکل بامیا پزند. قسمی از شیرینی است که در شکل شبیه به بامیه است. (از فرهنگ نظام).

بامیین.

[مِ] (اِخ) بامین. بامئین. قصبه ای باشد از اعمال هرات. (برهان قاطع) (آنندراج). رجوع به بامئین شود.

بان.

(اِ) سقف خانه از بیرون سو. بمعنی بام است که طرف بیرونی سقف خانه باشد. (برهان قاطع). بام. (فرهنگ شعوری). سقف خانه و پشت بام. (لغت محلی شوشتر). تبدیل بام است. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (از فرهنگ شعوری) (فرهنگ جهانگیری) : سر فروکن یک دمی از بان چرخ تا زنم من چرخها برسان چرخ.مولوی. شواهد از تداولات عامه: زمستان آمد لب بان، گفت: سلام علیکم بر همگان. کفتر پرانی، بالای بانی... نودیدیم نوزمان دیدیم هفت ساله عروس لب بان دیدیم. - نردبان؛ نردبام. و رجوع به بام شود.

بان.

(اِ) ظاهراً مبدل بام است که صورتی از فام بمعنی رنگ باشد. رنگ. لون. (آنندراج). فام. وام.

بان.

(اِ) بیدمشک. (آنندراج). مشک بید. (برهان قاطع) (غیاث اللغات). خلاف بلخی. بید طبری. گربه بید. (یادداشت مؤلف). درختی است که گل و برگ آن خوشبوی است، عجم آن را بیدمشک خوانند در عربی قضیب البان گویند، و شعرا قد محبوب را به آن تشبیه کنند. در این معنی بانک هم گویند «باکاف پارسی». (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۱). درختی کوته است و شکوفه اش مایهء عرق بیدمشک. (نزهة القلوب). درختی است که گل آن خوشبوی است و آنرا بیدمشک گویند. (صحاح الفرس). نوعی از درخت مشهور به سرو. (لغت نامهء مقامات حریری) : زبان و ارغوان و اقحوان و ضیمران نو جهان گشته ست از خوشی بسان لات

والعزی. منوچهری. و نیز رجوع به درختان جنگلی ثابتی ص۲۴ شود.

بان.

(اِ) درختی است. (شرفنامهء منیری). درخت حب البان خوانند و در فارسی تخم غالیه گویند و آن مانند پسته می باشد لیکن زود می شکند و عربان فستق الهاویه خوانند. (برهان قاطع). درختی است که بر آن خوشبو است. اما در پارسی بانک خوانند با فتح نون. (انجمن آرای ناصری). درختی است نازک و خوش نما که از تخم آن روغن گیرند و بسیار نافع و خوشبو باشد و آن درخت در عرب روید. آنچه بعضی نوشته اند که بان بمعنی درخت سهجنه است و بعضی گویند که درخت بکاین را نامند این هردو غلط است. (از آنندراج) (غیاث اللغات). درختی است که بر آن خوشبو بود و به پارسی بانِک نامند. (فرهنگ رشیدی). درختی است خوشبوی که بر آن خوشبوی شود و آن را حب بان گویند و در دواها بکار برند و بپارسی بانِک نامند. (از فرهنگ جهانگیری) درختی است شبیه بدرخت آمله که از آن حسن لبه استخراج میکنند و این درخت در عربستان فراوان است. (ناظم الاطباء). مأخوذ از هندی بهن(۱)است بقول ابوحنیفه و دیسقوریدس درخت بان شبیه به اثل مشرقی(۲) و بلند و مرتفع است و چوب آن نرم و شاخه های وی سبز و لطیف است. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). ظاهراً کلمهء بنان کوتاه شده و بصورت بان درآمده است و آن درختی است که دانه های آن از حمص کمی بزرگتر است و این دانه روغنی بسیار معطر دارد که به دهن البان معروف است و هر درخت آنرا بانه گویند و فرانسویان آنرا بن(۳) نوشته اند. (از نشوء اللغهٔ ص۵۲). در ناحیهء تهامه نام درختی است که میوهء آن به اندازهء فندق است و سه پهلو دارد و در عربی آنرا فستق البان گویند. (از فرهنگ شعوری ص۱۸۱). درختی است در ناحیت تهامه و جهینه، و این درخت را دانه ایست بزرگتر از نخود، او را بسریانی بستقی گویند، از بهر آنکه مانند پسته است لکن پسته را دو پهلو است و او را سه پهلو است و مغز او هم سه پهلو است و مغز پسته به دو پاره است و مغز او یک پاره است و سپید است و طلخ و گرم است بدرجهء سیم و خشک بدرجهء دوم و روغن او از قبضی خالی نیست و مغز او روغن زداینده است کلف را و خالها را که بروی پدید آید و نشان ریش ببرد و اگر اندر مرهم کنند آماسهاء سخت و گندمه را نافع بود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). عادت عرب آن است که بان را مجرد ذکر نکنند بلکه شاخ او را یا روغن او را در وقت ذکر به او اضافه کنند چنانکه گویند قضیب البان و دهن البان، دانهء او را روغنی باشد خوشبوی و چون او را ببرند بوی او زیاد شود و مشک و عنبر و انواع عطرها بر وی افکنند و نیکوترین انواع آن بود که انواع عطر درو کرده باشند و او را عرب «بان منشوش» گوید یعنی با عطر آمیخته،... و نامنشوش را عرب اصل گوید و رازی گوید عرب روغن او را بیش از آنکه در انواع پرورده باشد سبیخه گوید و چون در انواع عطر پرورده شود و روغن از عطر جداکند و صافی شود او را منشوش خوانند...و درخت او را شوع گویند... ساق درخت بان دراز باشد و بی تفاوت و ساق او راست بود و برگها تافته بود و چوب او سبک باشد و سست و نیکو سبز باشد، ... و بار او به غلاف لوبیا ماند و چنانچه لوبیا در غلاف باشد. دانه های آن دو نوع است سفید و بزرگ بمقدار پسته و سیاه و خرد به اندازهء نخود، هردو نوع در مزه و شکل یکسانند... در سیستان از تخم درخت گز روغنی سازند و به انواع او را پرورند و آن شبیه بود در رنگ و بوی به روغن بان و اهل سیستان او را گز روغن گویند، و حمزه اهل سیستان را تکذیب کرده است در این قول. (از ترجمهء صیدلهء ابوریحان بیرونی). و رجوع به ابن بیطار ترجمهء فرانسه ج۱ ص۱۹۰ و ۱۹۱ شود. - حب البان؛ پستهء ذغالیه. (ریاض الادویه). - درخت بان؛ شوع. (منتهی الارب). - دهن البان؛ روغن بان و آن روغنی است شبیه به روغن زیتون. (از نشوء اللغهٔ ص۴۹). - شجرالبان؛ شوع. (منتهی الارب ||). چیزی است خوشبوی مثل عود. (شرفنامهء منیری). نام خوشبوئی. (غیاث اللغات). بمعنی لادن و نوعی از عنبر و مشمومات باشد که بعربی حصین البان گویند. (برهان قاطع). حسن لبه. مهضومهٔ؛ خوشبوی که از مشک و بان آمیزند. (منتهی الارب). غالیه که از روغن بان سازند، بدین صفت: عنبر خام یک مثقال، مسک اذفر نه مثقال، روغن بادام ده مثقال روغن را با عنبر بیامیزند و مشک، را صلایه کرده در

آن ریزنـد و بهم برآرند. و در ظروف عاج نگاه دارند، بعضـی صـندل و عود و غیر آن داخل میکنند. (از ترجمهء صـیدنهء ابوریحان بیرونی) : از زلف تو بوی عنبر و بان آیـد زآن تنگ دهان هزار چندان آید.رودکی. ورش ببویی گمان بری که گل سـرخ بوش بدو داد و مشـک و عنبر بـا بـان. رودکی. دگر بویهـای خوش آورد باز... چو بان و چو کافور و چون مشک ناب چو عود و چو عنبر چو روشن گلاب. فردوسـی. مردمی و آزادطبعی زو همی بویـد بطبع همچنان کز کلبهء عطار بویـد مشک و بان. فرخی. ز خوش رنگی چو گل گشـتم ز خوشـبویی چو بان گشـتم. ز بیم باد و برف دی به خم انـدر نهان گشـتم. فرخی. به زلفش انـدر تاب و بتابش اندر مشک به جعدش اندر پیچ و به پیچش اندر بان. فرخی. بشـکفت لاله ها چو عقیقین پیاله ها وآنگه پیاله ها همه آکنده مشک و بان. منوچهری. جـان را نبود بوی خوش و بوی خوش او چون بوی خوش غـالیه و عنبر بـان است. منوچهری. ز خلق خوش تست شـرمنده دائم چه مشـک طرازی، چه بـان حجـازی. سوزنی. آهو بسـر سبزه سبز مگر نـافه بینـداخت کز خـاک چمن آب بشـد عنبر و بـان را. انوری. بـا بـان آهوان که گزینـد پلنگمشک برشان انگبین که گزینـد ترنجبین.خاقانی. پس در آن مجمر که در تربیع منقل کرده اند اولین تثلیت مشک و عود و بان افشانده اند. خاقانی. (۱) - Ben - (۳) .Tamaris d'orient - (۲) .Behan.

بان.

(اِ) مقصـود از کـتیرای (صـمغ) کافورمانـندی نیسـت کـه عطـاران فروشـند بلکه مقصـود از گـل سـرو میباشـد که آنرا علمـای نبـات لاوسونیاالبـا گوینـد که همان حنای اعراب می باشـد. گلی است سـفیدرنگ و معطر که همچو انگور دارای خوشه ها میباشـد، بوتهء گل مزبور ۴ الی ۶ پا ارتفاع دارد، زنان مشـرق زمین برگهای خشـکیده و ساییدهء آنرا برای رنگ ناخنهای پا و دست خود استعمال کننـد که رنـگ پرتقـالی دهـد ناخنهـای مومیایی مصـر (اجساد اموات متحجره) نیز بهمین رنگ است... گل حنا بسـیار معطر است و خوش نما بدین واسطه زنان مصر خوش داشتند که آنها را دسته کرده به سینهء خود قرار دهند. (از قاموس کتاب مقدس).

بان.

(اِ) مخفف بانـگ. (فرهنـگ رشـیدی). بانـگ. (فرهنـگ اسـدی). فریـاد. آواز بلنـد. (برهـان قاطع). مخفف بانگ است. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۱) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء) : موکشان بر لب چه آرد زود نیز نه بان کند نه ویل و نه وای.خسروی.

بان.

(هنـدی، اِ) تیر. (آننـدراج ||). چیزی است که به بـاروت پرکرده بمـدد آتش بر فوج مخالف اندازنـد و آن بشـکل هوائی باشـد که آتشـبازی معروف است، ظاهراً نامش اگن بان است، چه بان در هنـدی تیر را گوینـد و اگن بمعنی آتش. (آنندراج) (غیاث اللغات). تیر هوایی آهنی که در جنگ بکار می برند. (ناظم الاطباء). احتمال میتوان داد که بان اسم صوت باشد، صوتی که از خالی شدن تیر یـا آتش گرفتـن بـاروت حاصـل میشـود و اگر چنیـن باشـد بـان مخفـف بانـگ فارسـی اسـت که نزد هنـدوان متـداول شـده است : چهکرهایی که مملو از بان بود از رسـیدن شرار اخگر به یکبار آتش گرفته چندین هزار بان در آن مکان به جولان درآمده از آتش او بـاروت توپخـانه هم شـعله ور گشـته هزار نفر از غازیـان ایرانی و افغـان را سوخته. (از مجمل التواریـخ ابوالحسن گلسـتانه). - بان انـداز؛ تیرانـداز : میـان زاغـان و بوتیمـاران جنگ شـد چنانچه زاغان بوتیماران را تا یک بان انـداز زده می بردنـد. (از جامع مفیـدی ص ۸۶۰).

بان.

(۱) رئیس (||. پساونـد) دارنـده. دارا. (یادداشت مؤلف). خداوند، و استعمال آن مرکب است. (شـرفنامهء منیری). صاحب. (انجمن آرای ناصـری) (آنـنـدراج). صـاحب. خداونـد. بزرگ. (برهـان قـاطع) (ناظم الاطباء). دارنـدهء چیزی. (فرهنگ رشـیدی). در پهلوی پان(۱) و در اوسـتا و سانسکریت پانه(۲) بمعنی محافظ و نگهبان از مصـدر پا بمعنی پاییدن است. (از حاشـیهء برهان قاطع چ معین). بـان سـواران، رئیس سـواران، در فردوسـی آمـده است. (یـادداشت مؤلـف ||). حرف حفـظ و حراست است. (شـمس قیس رازی). حـارس. پاینـده. نگاهبـان. مراقب. محـافظت کننـده. نگـاه دارنـده. (برهان قاطع) (فرهنگ نظام) (از فرهنگ شـعوری ج ۱ ص۱۸۱). پاسدارنـده. حافظ. خادم. (از نشوء اللغهٔ ص۹۰ ||). افـادهء معنی فاعل و عامل می کنـد. مثل: نخجیربان. (از انجمن آرای ناصـری). چنـانکه از متنهـا و لغت نـامه هـا معلوم شـد کلمهء بان پساونـد است و بتنهایی بکار نمی رود و هنگام ترکیب با کلمهء دیگر بمعانی حافظ و حارس (از پاییـدن) و دارنـده و فاعل و عامل کار یا چیزی اسـتعمال میشود و اینک برخی از کلمه هایی را که «بان» به آخر آنهـا پیوسـته است بـا شواهـدی که در دسترس بود بترتیب الفبـا می آوریم: - آتربـان، آذربـان، آتشـبان؛ محافـظ آتش. - آس بان، آسـیابان؛ نگهبان آسیا. - استربان؛ نگاه دارندهء استر. قاطرچی. -آسیابان؛ که آسیا را نگاهدارد. آسیادار :نفس حضرت خواجه را به آسـیابان رسانیـدم. (انیس الطالبین نسـخهء خطی کتابخانه مؤلف ص۹۷). - بادبـان؛ نگهدارنـدهء بـاد : در ورطهء هلاک فتـد کشتی وجود نیز از عمـل بمانـد و بی بادبـان شود.سـعدی. - باژبـان؛ عامـل باژ. - باغبان؛ محافظ باغ. پاینـدهء باغ. که باغ را نگاه دارد. گل پیرای : همـان باغبـان نیست در بـاغ کس رمه نیز چوپان نـدارد ز پس.نظامی. چو گل رفت از چمن با باغبان گفت از وفاداری که تا بلبل بباغ آید نگهدار آشـیانش را.کلیم. و رجوع به باغبان شود. - بسـتان بان، بوسـتان بان.؛ رجوع به بسـتان بان شود. - بوستان بان؛ باغبان. گل پیرا : بوسـتان بانا حال و خبر بسـتان چیست. منوچهری. بوسـتان بانا امروز به بستان بده ای؟ منوچهری. ندیم را که تمنای بوسـتان باشـد ضـرورتست تحمل ز بوسـتانبانش.سـعدی. تا کی ای بوسـتان روحانی گله از دست بوسـتان بانت.سـعدی(بـدایع). برد بوسـتان بان به ایوان شاه به تحفه ثمر هم ز بسـتان شاه. سـعدی (بوستان). - بیماربان؛ نگهبان بیمار. - پاسبان؛ که پاس دارد. نگهبان. حافظ. شـبگرد. عسـس : وگرنه تو خود شاهی و شهریار ترا با سگ پاسبانان چه کار.نظامی. این سگی بود پاسبان گله من بدو کرده کار خویش یله.نظامی. بگفتن درآمد سگ پاسـبان....نظامی. چه داند سـبب پاسبان چون گذشت...سعدی. شنیدم که طغرل شبی در خزان گـذر کرد بر هنـدوئی پاسـبان.سـعدی. رجوع به پاسـبان شود. - پالیزبـان، فالیزبـان؛ نگاهدارنـدهء کشتزار خصوصاً خربزه زار. رجوع به پالیزبـان شود. - پشتیبـان؛ یـار و یـاور و مـددکار : چه غم دیوار امت راکه دارد چون تو پشتیبان. سـعدی. رجوع به پشتیبان شود. - پیلبان؛ که پیل را نگاهـدارد. که پیل را راه برد : چو هندی زنم بر سـر ژنده پیل زند پیلبان جامه در خم نیل.نظامی. یا مکن با پیلبانـان دوستی یـا بنا کن خانه ای درخورد پیل.سـعدی. رجوع به پیلبان شود. - تکه بان(۳)؛ تیـاس. (یادداشت مؤلف). - جالیزبان؛ نگهدارنـدهء خربزه زار. پالیزبان. - جنگلبان؛ محافظ جنگل. - جهانبان؛ نگهبان جهان. خداونـد ||. - بمجاز پادشاه : جهان تو دار و جهانبـان تو بـاش و فتـح تو کن ظفر تو یـاب و ولایـت تو گیر و کام تو ران. فرخی. جهانبان دین پرور دادگر.سـعدی. تهیـدست غم بهرنـانی خورد جهانبـان بقـدر جهـانی خورد. سـعدی (بوسـتان). رجوع به جهانبـان شود. - خربـان؛ چارپـادار. چـاروادار. مکاری. - خُربـان؛ مخفف خوربـان (خورشـید بـان) بمعنی حربـای عربی. چلپاسه. (از المعرب جوالیقی ص ۱۱۸). - خلبـان؛ خله بـان. پاروزن. (یادداشت مؤلف). اصطلاحاً راننده و مکانیک هواپیما. - خوک بان؛ محافظ خوک. خوک چران. - خیل بان؛ نگهبان خیل. - دجله بـان؛ نگهبـان دجله. - دخمه بـان؛ حافـظ دخمه. - دربـان؛ حـاجب. محافـظ در : از دربـان و خـدم و حشم و اعیان... (انیس الطالبین نسخهء خطی ص ۱۳۴). بجان شو پذیرندهء بزم خاص که تن را ز دربان نبینی خلاص.نظامی. ز دربانی آدمی رسته به...نظامی. سگ و دربان چو یافتند غریب این گریبانش گیرد آن دامن.سـعدی. رجوع به دربان شود. - دروازه بان؛ حافظ دروازه. - دریابان؛ نگهدار دریا. - دزبان؛ دژبان : بـدزبان بر از وی درود آمدی.نظامی. - دژبان؛ قلعه بان. نگهبان دژ : کس آمد که دژبان این کوهسار سـتاده ست بردر به امید بار.نظامی. - دشـتبان؛ نگهبان دشت زراعتی : برآورده با دشـتبانان سـرود.نظامی. پی گور کز دشـتبانان گم است ز

نامردمی های این مردم است.نظامی. رجوع به دشتبان شود. - دوستاق بان؛ محافظ زندان تاریک. محافظ سیاه چال. - دولبان؛ حافظ دلو یا دول در تداول عامه. - دیده بان؛ طلیعه. (الازهری). مرکب از دیده و بان. (از المعرب جوالیقی ص ۱۴۱). دیده. پاسبانی که بربلندی نشسته از دور حالات دشمن و غیره را میپاید. (فرهنگ نظام) : بدان تا بود دیده بان گاه و تخت بر او دیده بانان بیدار بخت.نظامی. رجوع به دیده و دیده بان شود. - دیوان بان؛ محافظ دیوان. - رازبان؛ صاحب السر. (یادداشت مؤلف مستنبط از فردوسی). - راهبان؛ حافظ راه. نگهدارندهء راه. رجوع به راهبان شود. - رباطبان؛ کاروانسرادار. نگهدار رباط. - رزبان؛ حافظ رز. دارنده و نگهدارندهء باغ انگور. محافظ تاکستان : رزبان گفت چه رایست و چه تدبیر همی. منوچهری. رجوع به رزبان شود. - رصدبان؛ نگهبان رصد : و با رصدبانان خیانت مکن. (منتخب قابوسنامه ص ۱۸۲).رجوع به رصدبان شود. - رمه بان؛ شبان. چوپان : ما را رمه بانست نه زو در رمه آشوب. منوچهری. رجوع به رمه بان شود. - رودبان؛ حافظ رود. - روزبان؛ میرغضب. (یادداشت مؤلف) : بر روزبانان مردم کشان.فردوسی. رجوع به روزبان شود. - زندان بان؛ نگهدار زندان. حافظ زندانیان. محافظ محبس. - ساربان؛ نگهدار سار. شتربان. اشتربان : الا یا ساربان(۴) محمل فروهل که پیشاهنگ بیرون شد ز منزل.منوچهری. چو آمد برمردم کاروان شنیدم که می گفت با ساربان. سعدی (بوستان). فرو کوفت طبل شترساربان به منزل رسید اول از کاروان. سعدی (بوستان). رجوع به ساربان شود. - سایه بان؛ سایبان؛ نگهدار سایه. که سایه را نگهدارد.که مانع تابش آفتاب شود. جای سایه. مظلهٔ : گرفتند یک ماه آنجا قرار که هم سایه بان بود و هم چشمه سار. نظامی. خداوندان عقل این طرفه بینند که خورشیدی میان سایبانست.سعدی. بچند روز اگر آفتاب گرم شده ست مقر عیش بود سایبان و سایهء بان.سعدی. رجوع به سایبان شود. - سپه بان؛ حافظ سپاه. - ستوربان؛ نگهبان ستور. - سرایبان؛ نگهبان سرای. حافظ خانه. سرایدار. - سگبان؛ حافظ سگ. - سوزن بان؛ در مواضع انشعاب بچند خط راه آهن سر یکی از دو ریل آهن آزاد است و با متصل ساختن آن سر آزاد به سرآزاد ریل دیگر خط آهن از مسیری بمسیر دیگر رود. این کار بکمک اهرمی انجام گیرد و مأمور این کار را اصطلاحاً سوزن بان نامند. - سیمبان؛ آنکه سیم های برق یا تلفن و تلگراف را محاظت کند. تعمیرکار سیم های مخابراتی. - شبان(۵)؛ چوپان : نبی دید کز دور میزد شبان شد آن مرز شوریده بر مرزبان.نظامی. رجوع به شبان شود. - شتربان؛ ساربان. اشتربان : تبیره زن بزد طبل نخستین شتربانان همی بندند محمل.منوچهری. به آب زر این نکته باید نوشت شتربان درود آنچه خربنده کشت.نظامی. بفرمود شه تا از آن خاک زرد شتربان صد اشتر گرانبار کرد.نظامی. شتربانی آمد به هول و ستیز زمام شتر برسرم زد که خیز. سعدی (بوستان). شتربان را گفتم دست از من بدار... (گلستان). رجوع به شتربان شود. - شهربان؛ حافظ شهر. ساتراپ. - شیربان؛ که شیر را نگهدارد. مأمور نگاهداری شیرها در باغ وحش و سایر اماکن. - فالیزبان؛ پالیزبان. حافظ خربزه زار. - فیل بان؛ که فیل را هدایت کند. که فیل را نگاهدارد. پیلبان. - فلک بان؛ حافظ فلک : وگر دانی که این کار فلک نیست فلکبانی ترا شد لازم ایدر.ناصرخسرو. - قلعه بان؛ دژبان. کوتوال. - کاربان؛ وکیل. (یادداشت مؤلف). کاردان. - کرجی بان؛ قایق ران. - کشتیبان؛ ناخدا. ملوان. و نخست کشتیبان دست هرثمه بگرفت. (ترجمه طبری بلعمی) : چه غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان چه باک از موج بحر آنرا که باشد نوح کشتیبان. سعدی. - کعبه بان؛ حافظ کعبه. - گاوبان؛ که گاو نگهدارد. چرانندهء گاو. گوبان. - گذربان؛ راهبان. راهدار. محافظ گدار. - گرزبان؛ حافظ گرز. - گرمابه بان؛ حمامی. گلخنی. گرمابه دار. - گروهبان؛ گروه بان؛ سرپرست گروه. حافظ گروه ||. - در درجات نظامی ارتش ایران مقامی است بالاتر از جوخه بان (سرجوخه) و کمتر از استوار. - گریبان؛ قسمی از جامه که گلو را حفظ کند. - گلخن بان؛ نگهدار گلخن. تون تاب. - گله بان؛ چوپان. شبان گوسفنددار : چوبی بزرگ برسم گله بانان به دست گرفته. (انیس الطالبین ص ۳۴). دوان آمدش گله بانی به پیش به دل گفت دارای فرخنده کیش.سعدی. رجوع به گله بان شود. - گنجبان؛ گنجور. محافظ گنج. - گوبان؛ گاوبان. - گوربان؛ حافظ گور. - گوزبان؛ نگهدار گوز، حافظ درخت گردو. - گوبان؛ نگهدارنده گلهء گاو. گاوچران. - گوگل بان؛ نگهبان گلهء گاو. - گیتی بان؛ حافظ گیتی. جهانبان، خداوند که گیتی را نگاهدارد. مجازاً

شاه. - مرزبان؛ مرزدار. کنارنگ. طرف دار. سرحددار. به عربی مرزُبان، رئیس الفرس. (المعرب جوالیقی ص ۳۱۷). جمع آن مرازبه و مرازب است و تفسیر آن به عربی حافظ حد و مرز است. (از المعرب ص۳۱۷) : عجب مهربان بود بر مرزبان دل مرزبان هم بدو مهربان.نظامی. نباشد بخود برکسی مرزبان که گوید هرآنچ آیدش برزبان.نظامی. یکی مرزبان ستمکار بود...سعدی. رجوع به مرزبان شود. - ملک بان؛ حافظ ملک. پادشاه : ملک بانان را نشاید روز و شب گاهی اندر خمر و گاهی در خمار.سعدی. - مهربان؛ دارندهء مهر. دوستدار : روز مهر و ماه مهر و جشن فرخ مهرگان مهر بفزا ای نگار مهرچهر مهربان. مسعودسعد. که آن مهربان ماه خسروپرست به اقبال شه عطسه ای داد و رست.نظامی. رجوع به مهربان شود. - میزبان؛ مهماندار. صاحبخانه : از این خوان خوب آن خورد نان و نعمت که بشناسد آن مهربان میزبان را. ناصرخسرو. در آن بساط که منظور میزبان باشد شکم پرست کند التفات بر مأکول. سعدی (طیبات). رجوع به میزبان شود. ناوبان، ناخدا. کشتی بان بخصوص در کشتی جنگی. - نخجیربان؛ نحجیروان. نخجیروال : در این دشت نخجیربانی کنیم برسم ددان زندگانی کنیم.نظامی ||. - قرق چی. میرشکار. شکارچی. - نگاهبان؛ نگهبان. محافظ. مراقب : نخست آفرینش مر او را شناس نگهبان جان است زو دان سپاس.فردوسی. نگهبان برانگیزد آن راه را کند برخود ایمن گذرگاه را.نظامی. فرستید و خوانید بقراط را نگهبان ترکیب و اخلاط را.نظامی. نگهبان این ماه پیکر درفش زراندود بر پرنیان بنفش.نظامی. بیا اگر همه بد کرد هرکه نیکت باد دعای نیکان از چشم بد نگهبانت. سعدی (طیبات). رجوع به نگهبان شود. - یخچال بان؛ محافظ یخچال. مراقب یخدان ||. - یخ فروش. - یوزبان؛ که یوز نگهدارد. یوزدار ||. برحسب یادداشت مؤلف کلمهء بان در شواهد ذیل بصورت مزید مؤخر امکنه آمده است: اسفیدبان. اشگندبان. البان. باغنابان. ثربان. ثقبان. جرجنبان. جوبان. جرزبان. خذابان. خاربان. دوبان. رغبان. زغربان. زرده بان. زله بان. سربان. سیسبان. شهرابان. طوبان. طابان. فادوسبان. کشکیبان. کرزبان. کوبان. گرزبان. مالبان. مرغابان. مرغبان. نمذبان. نمک بان. در کلمه های بالابان بمعنی یکی از پرندگان شکاری و بِرازبان که در برهان نیز آمده است معلوم نشد «بان» پساوند است یا جزء کلمه و مجموع کلمهء بسیط است. رجوع به هر یک از کلمه های مذکور در جای خود شود. (۱) - ۳) .pana - (۲) .pan) - تکه بز نر و تکه بان بزچران و شبان یا چوپان است. (۴) - ن ل: خیمگی خیمه، و در اینصورت شعر شاهد نخواهد بود. (۵) - رجوع شود به کلمهء شبان و نیز ذیل برهان قاطع چ معین ص ۶۶۹.

بان.

[نَ] (اِخ) نام طائفه ای در شمال هند (برحسب آنچه در باج پران آمده است). (از ماللهند بیرونی ص ۱۵۲).

بان.

(اِ) (فرهنگ اسدی نخجوانی). صوت. آوا.

بان.

(اِخ) موضعی است در بادیه و در آنجا ستونی است که به عمودالبان معروف است. (از معجم البلدان). - ذوالبان؛ ناحیه ایست متعلق به بنی نفیل بن عمروبن کلاب. (از معجم البلدان ||). ناحیه ایست در اطراف رقق از بنی عمر بن کلاب ||. کوهی است. (از معجم البلدان).

بان.

(اِخ) قریه ای است از قرای مصر. (معجم البلدان).

بان.

(اِخ) از قرای نیشابور و در جزو دیه های ارغیان است. (از مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۲). دهی است در نیشابور. (از معجم البلدان).

بان.

(اِخ) دهی است جزء دهستان قهره کهریز بخش سربند شهرستان اراک که در ۴۰ هزارگزی شمال خاور آستانه و ۲ هزارگزی راه عمومی واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۴۴۹ تن سکنه. آب آنجا از قنات و رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر قند و انگور و قلمستان و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بان آواره.

[رَ] (اِخ) ده کوچکی است از بخش گوران شهرستان شاه آباد که در انتهای اراضی پالان واقع شده و ۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانات.

(هندی، اِ) پارچهء عریض. (ناظم الاطباء).

بانات.

(اِخ)(۱) نام خطه ای است و آن عبارت است از قسمت جنوب شرقی مجارستان که از جنوب به رودخانهء دانوب و از شمال به رودخانه موروس و از مشرق به کوهستان کارپات محدود است و حاصلخیزترین ناحیهء مجارستان محسوب میشود. محصول عمدهء آن گندم، جو، انگور، پنبه، ارزن، کنف، کتان و تنباکو است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Banat.

بانات فروش.

[فُ] (نف مرکب) بزاز. پارچه های پشمینه فروش. (ناظم الاطباء).

بانارس.

[رِ] (اِخ) صورتی و تلفظی از بنارس. نام شهری است در اقلیم دوم از نواحی هند. (از قانون مسعودی ج ۲ ص۵۴۴). در لغت سانسکریت بنارس گویند که واقع است در ساحل رود گنگ و برهمن ها آنرا مقدس میدانند. (ناظم الاطباء). رجوع به بنارس شود.

باناز.

(ص مرکب) (از: با+ ناز) که ناز دارد. نازدار. پرناز : سمن بوی خوبان باناز و شرم همه پیش کسری برفتند نرم.فردوسی. دلارای و بارای و باناز و شرم سخن گفتنش خوب و آوای نرم.فردوسی. باناز و بی نیاز به بیداری و به خواب بر تن حریر بودت و در گوش

بانگ زیر. ناصرخسرو.

بانازادان.

(اِخ) (دسکرهء...) از دیه های وازکرود از توابع قم است. (از تاریخ قم ص۱۳۷).

باناس.

(اِخ) از رودخانه های دمشق است. (از معجم البلدان).

بانام.

(ص مرکب) (از: با+ نام) نامدار. مشهور. (ناظم الاطباء). شناخته. سرشناس. مقابل بی نام و گمنام. نبیه. نامور. معروف : به گودرز گفت آن زمان پهلوان که ای گرد بانام روشن روان.فردوسی. سرسندیان بود بنداوه نام سواری سرافراز و بانام و کام.فردوسی. چون رکاب عالی به سعادت به بلخ رسد تدبیر گسیل کردن رسولی با نام از بهر عقد و عهد را کرده شود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۷۰). اثر بزرگ این خاندان بانام مدروس گشتی. (تاریخ بیهقی). یا فرزندی محتشم از فرزندان خویش فرستیم یا سالاری بانام. (تاریخ بیهقی). و آثارهای خوش وی را (سوری را) به طوس هست، از آن جمله آنکه مشهد علی بن موسی الرضا علیه السلام که بوبکر شهمرد کدخدای فائق الخادم خاصه آبادان کرده بود صوری در آن زیادتهای بسیار فرموده بود... و به رباط فراوه و نسا نیز چیزهای با نام فرمود و بر جای است. (تاریخ بیهقی چ فیاض صص۵۱۳ – ۵۳۲). – کار بانام یا شغل بانام یا روز بانام؛ مهم. بزرگ. شاخص مشهور. پرآوازه : در روزگار مبارک این پادشاه لشکرها کشید و کارهای بانام کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۲). و هر چند می براندیشم ولایتهای بانام بود در پیش ما. (ایضاً ص۷۳). وی را به بغداد فرستاد به رسولی و به شغلی سخت تمام و بانام. (ایضاً ص۱۰۵). ولاهٔ قصدار و مکران و دیگران بسیار چیز آوردند و روزی بانام بگذشت. (ایضاً ص ۲۷۵). همهء اعیان به مسجد آدینه حاضر آمدند و بسیار دینار و درم نثار کردند و کاری با نام رفت. (تاریخ بیهقی). زیاده از پنجاه هزار درم زر و سیم و جامه یافتیم و روزی گذشت بانام. (تاریخ بیهقی).

بانام و ننگ.

[مُ نَ] (ص مرکب)(۱) که نام و ننگ دارد. غیور. (یادداشت مؤلف) : تهیدست باهیبت و نام و ننگ(۲) زن زشتروی نکوچادر است. سعدی (صاحبیه). (۱) – از با+ نام و ننگ. (۲) – با بقرینه حذف شده است.

بانان.

(اِخ) دهی است از دهستان زلقی بخش الیگودرز شهرستان بروجرد که در ۴۵ هزارگزی جنوب الیگودرز و یک هزارگزی باختر راه مالرو ارجنگ به قاره واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۲۵ تن سکنه، آب آنجا از قنات و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و چغندر و پنبه و حبوب و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالیچه بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

باناهٔ.

(ع ص) (قوس باناة یا بانیة) کمان سخت که زه آن نهایت متصل به وی باشد و آن را قوس بانیة نیز گویند. (منتهی الارب ذیل مادهء ب ن ی). زه مستحکم کمان. (ناظم الاطباء ||). رجل باناة؛ منحن علی وتره اذا رمی، مرد که هنگام تیرانداختن برکمان خود خم شود. (از منتهی الارب) شخصی که در هنگام شکار به زه کمان تکیه کند. و رجوع به بانیة شود.

بان امرو.

[اِ] (اِخ) دهی است از بخش چوار شهرستان ایلام که در ۱۸ هزارگزی شمال باختری چوار و هزارگزی باختر راه شوسهء شاه آباد واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۸۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود محصول عمدهء آن غلات و حبوب و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بانب.

[نَ] (اِ) تخم شبت. (هفت قلزم). تخم شبث.

بانب.

[نَ] (اِخ) نام قریه ای به بخارا. (از معجم البلدان). و منسوب به آن بانبی است.

بان باسک.

[سَ] (اِخ) نام طایفه ای از طوایف جنوب هند، آنچنان که در باج پران آمده است. (از ماللهند بیرونی ص ۱۵۰).

بان بربیتا.

[بَ] (هزوارش، اِ) به لغت زند و پازند فیل را گویند و آن جانوری است کلان در هندوستان. (برهان قاطع)(۱) (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - هزوارش banbryrta، banbarbita(پیل)، «یوستی، بندهش ۸۶». (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بانبشن.

[بِ] (اِ)(۱) ملکه. شاه زنان. شه بانو. در کعبهء زرتشت (واقع در نقش رستم نزدیک تخت جمشید) زنی بنام آذراناهید و عنوان بانبشنان بانبشن (ملکهء ملکه ها) ذکر شده که ظاهراً همسر شاهپور است... اکنون مهری موجود است که برآن لقب ملکه مادر هرمزد سوم بصورت بانبشنان بانبشن به حروف پهلوی کنده کاری شده است. و رجوع به ترجمهء ایران در زمان ساسانیان ص۲۵۲ و ۳۱۳ شود. (۱) - Banbishn.

بانبشنان بانبشن.

[بِ بِ] (اِ مرکب) ملکهء ملکه ها. شهبانوی شهبانویان. بانوی بانوان. لقب ملکه های بزرگ و زنان نامدار در خاندان ساسانیان. و رجوع به بانبشن شود.

بان بلاک.

[بِ] (اِخ) نام طایفه ای از طوایف ترکمن ایران. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۱۰۴).

بانبورا.

(اِخ) ناحیه ایست در حیره از سرزمین عراق. خالدبن ولید درسال ۱۲ ه . ق. آنجا را تسخیر و با مردم مصالحه کرد و عاملی از جانب خود به آنجا فرستاد. (از معجم البلدان).

بانبوری.

(اِخ)(۱) نام شهری از ایالت اکسفورد انگلستان، در ۳۳ هزارگزی شمال شهر اکسفورد. (۱) - Banbury.

بانبی.

[نَ] (ص نسبی) منسوب به بانب از دههای بخارا. (از معجم البلدان) (از انساب سمعانی).

بانبی.

[نَ] (اِخ) حلوان بن سمرهٔ بن ماهان ...ابوالطیب بانبی بخارایی از روات بود و سهل بن شاذویه از وی روایت کرده است. (از معجم البلدان).

بانبی.

[نَ] (اِخ) ابوسفیان وکیع بن احمدبن المنذر همدانی بانبی بخارایی. او از اسرائیل بن سمیدع حدیث بازگفت. (از معجم البلدان).

بان بید.

(اِخ) دهی است از بخش گوران شهرستان شاه آباد که در ۳۷ هزارگزی شمال باختر گهواره و ۳ هزارگزی آئینه وند واقع است. ناحیه ایست کوهستانی سردسیر و دارای ۱۵۰ تن سکنه می باشد. آب آنجا از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات دیم و لبنیات و شغل مردمش گله داری است. اهالی آن از تیرهء اسپهری قلخانی هستند و زمستانها اکثر به گرمسیر پشت تنگ زهاب میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بان پرست.

[پَ رَ] (نف مرکب) در زبان سنسکریت، گوشه نشین و زاهد را گویند. (آنندراج). منزوی. تارک دنیا. (ناظم الاطباء).

بانپور.

(اِخ) از بلاد بلوچستان و از توابع کرمان است، از اقلیم دوم، هوایش گرم و آبش ملایم و مردمش حنفی مذهب. (بستان السیاحه ص۱۶۱). و رجوع به بمپور و بن فهل شود.

بانتا.

(اِخ)(۱) نـام دانشـمندی که در ۱۹۱۶ م. تـوانست حـالت «بین جنسـی» را در بعضـی از جـانوران از آنجمله سیموسـفالوس و تولوس کشف کند. (از بیولوژی تألیف خبیری ج ۱ ص۲۵۲). (۱) - Banta.

بانتام.

(اِخ)(۱) نام بندری است در جزیرهء جاوه. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۲۱). (۱) - Bantam.

بانتام.

[] (اِخ)(۱) نام ایالتی در جزیرهء جاوه که مرکز آن بندر بانتام است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۲۱). (۱) - Bantam.

بانجباس.

(اِخ) شهرکی است خرم و آبادان [به ماوراء النهر] از ایلاق نزدیک شکاکب. (از حدود العالم).

بانجرماسینگ.

[جَ] (اِخ) نام ناحیه و شهری است در جزائر برنئو که تجارت عمدهء آن باچین است و صادراتش عبارت است از الماس، طلا، کافور. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۲۱).

بانجیر.

(اِخ) نام پسـر عبدالله الخوزی یکی از متصوفهء قرن شـشم هجری. قزوینی در حاشیهء شدالازار نویسد: در نسخهء دیگر «بنجیر» نوشته شده و گاهی نساخ بی اطلاع آن را بیخبر هم ضـبط کرده اند. در شـیرازنامه ص۱۳۸ نام او به مناسـبت مدرسه و رباطی که در شیراز بناکرده بود برده شده است. این کلمه از اعلام دیالمه است از جنس وشمگیر و گورگیر و شیرگیر. (از حواشی شدالازار ص۲۹۶). و رجوع به تعلیقات شدالازار صص۵۲۹ - ۵۳۷ و بنجیر شود.

بانجین.

[نِ] (اِخ) از کسـان وشـمگیر امیر زیاری است. و در جنگی که بسال ۳۲۳ ه . ق. میان نصـربن احمد سامانی و وشمگیر درگرفت ابن بانجین دیلمی با سـپاهی گران آهنگ نصربن احمد کرد. (از احوال و اشعار رودکی نفیسی ج ۱ ص۴۲۴ و ۴۲۵). و احتمال توان داد که صورت اصلی این کلمه بانجیر بوده است (مبدل بانگیر) از نوع وشمگیر و شیرگیر و... و رجوع به بانجیر شود.

بان چیا.

(اِخ) دهی است از دهستان ولدبیگی بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان که در ۲۸ هزارگزی خاور نهر آب و ۴ هزارگزی شمال کره تپه واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۵۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و توتون و برنـج و حبوبات و شـغل مردمش زراعت و گله داری است. ساکنان آن از طایفهء ولـدبیگی هسـتند. (از فرهنگ

جغرافیایی ایران ج ۵).

بان خشک.

[خُ] (اِخ) نام قدیم بیگ بیگ است. دهی است از شهرستان ایلام، و رجوع به بیگ بیگ شود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانخواجه.

[خا جَ] (اِخ) نام سرداری است از سرداران میرزا ابوالقاسم بابر. وی به دستور بابر مأمور فتح هرات گردیده است. (از حبیب السیر چ کتابخانهء خیام ج ۴ ص ۳۰).

بانخوت.

[نَ وَ] (ص مرکب) (از: با + نخوت) که نخوت دارد. فخور. متکبر. معجب. از خود راضی. بافیس و افاده.

باند.

(فرانسوی، اِ)(۱) خسته بند. (یادداشت مؤلف). پارچه ای لطیف و تمیز که زخم را بدان بندند. بافته که عضو شکسته و یا خسته را پس از پانسمان و دواگذاری بدان بندند که از گرد و خاک و هوا محفوظ بماند ||. پارچه و یا نخی که بدان هر چیزی را بندند||. بسته و توده از هرچیز، چون بسته و تودهء کاغذ و امثال آن ||. مأخوذ از فرانسوی، گروه و دسته ای که هدف و مقصود خاص دارند. جمعی که گرد هم آیند و برای انجام دادن کاری هریک وظیفه ای بعهده گیرند. مثل، باند قاچاقچی. باند هروئین ساز و هروئین فروش، باند بچه دزدها و... باندبازی، دسته بندی ||. باریکه ای آسفالت شده از زمین فرودگاه که هواپیما بر آن فرود آید. (۱) - Bande.

باندا.

(اِخ)(۱) نام مجمع الجزایری در اوقیانوس کبیر. (۱) - Banda.

باندار.

(ع اِ) آتشکده. (مهذب الاسماء). آتشکدهء گبران. و در دو نسخهء خطی دیگر از مهذب الاسماء متعلق به کتابخانهء مؤلف بانذار آمده است. و رجوع به بانذار شود.

بانداژ.

(فرانسوی، اِمص)(۱) زخم بندی. بستن جراحت و خستگی. خسته بندی. بستن زخم و عضو مجروح و شکسته. و رجوع به باند شود. (۱) - Bandage.

باندر.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان منصوری بخش مرکزی شهرستان شاه آباد که در ۴۶ هزارگزی جنوب خاوری شاه آباد واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۷۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات دیم و لبنیات و توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

باندر.

[دُ] (اِخ) دهی است از دهستان پنجگرستاق بخش مرکزی شهرستان نوشهر که در ۳۱ هزارگزی جنوب چالوس و ۳ هزارگزی خاور مرزن آباد واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۳۳۰ تن سکنه. آب آنجا از چشمهء تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و ارزن و شغل مردمش زراعت و صنایع دستی آنان جاجیم و شال بافی است. این آبادی از دو محل بالا و پایین تشکیل شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

باندرل.

[دِ رُ] (فرانسوی، اِ)(۱) کاغذی نازک و باریک و دراز منقوش بنقش خاص به خطوط و عبارات مخصوص که بدهانهء شیشه ها و یا قوطی های محتوی کالای خاص یا مایعات مخصوص نظیر مشروبات الکلی چسبانند. نشانهء خاصی از جنس کاغذ با نقش خاص که از طرف مؤسسات دولتی بر شیشه یا بسته های کالای انحصاری زده شود پیشگیری از تقلب و تدلیس را. سرچسب پاکت و شیشه که از جهت کنترل بدان بندند ||. نوار چسب. (لغات مصوبهء فرهنگستان). - بی باندرل؛ کالایی که برچسب ندارد و غیرمجاز و قاچاق است ||. نوار دراز باریکی از پارچه که به بالای دکل یا چوب بیرق و غیره می بندند. (از لاروس ||). بند تفنگ. ||بندی که کیسهء سربازان به آن وصل است. (از لاروس). (۱) - Banderole.

باندرمه.

[ ] (اِخ) نام قضا و ناحیه ای در ولایت خداوندگار (ترکیهء فعلی) که از طرف مشرق به قضای میخالیچ از سنجاق بروسه محدود است و مراتع آن معروف است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۲۱ ||). نام قصبهء مرکز قضای باندرمه. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۲۱).

باندروم.

(اِخ) دهی است از دهستان بافت بخش هوراند شهرستان اهر که در ۲۲ هزارگزی جنوب خاوری هوراند و ۳۱ هزارگزی شوسهء اهر به کلیبر واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

باندلو.

[دِلْ لُ] (اِخ)(۱) از شعرا و نویسندگان ایتالیاست که در ۱۴۸۰ م. تولد یافته و در ۱۵۶۱ م. درگذشته است. (۱) - Bandello.

باندو.

(هندی، اِ) پاندو(۱). نام شخصیتی افسانه ای در روایات هندی منسوب به شنتن و جنگهای بسیاری بین اولاد او و اولاد کورو درگرفته بوده است و شهر کنوج به اولاد او منسوب است. رجوع به تحقیق ماللهند ص۵۲ و ۶۴ و ۹۷ و ۱۹۱ و ۲۰۱ شود. (۱) - Pandu.

بانده.

[دَ] (اِخ)(۱) نام شهری در ایالت اللهآباد هندوستان که در ۱۷۵ هزارگزی مغرب اللهآباد واقع است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۲۲ شود. .(سانسکریت) (۱) - Bandahi

باندینلی.

[نِلْ لی] (اِخ)(۱) از نقاشان و پیکرسازان ایتالیاست. او بسال ۱۴۸۷ م. در فلورانس بدنیا آمد و در ۱۵۵۹ م. درگذشت. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۲۲ شود. (۱) - Bandinelli.

بانذار.

(ع اِ) آتشکدهء گبران. (مهذب الاسماء). چنین است در دو نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف و در یک نسخهء خطی دیگر باندار آمده است.

بانذیواشج.

[] (اِخ) دوازدهمین شاه از نخستین سلسلهء پادشاهان افسانه ای روی زمین برطبق روایت بشن پران. رجوع به ماللهند بیرونی ص۱۹۴ شود.

بان روشان.

(اِخ) دهی است از بخش صالح آباد شهرستان ایلام که در ۱۳ هزارگزی شمال صالح آباد در کنار شوسهء ایلام به مهران واقع است. ناحیه ایست کوهستانی باآب و هوای معتدل و ۲۵۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود، محصول عمدهء آن غلات و بزرک و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانریوند.

[وَ] (اِخ) دهی است از دهستان زردلان بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه که در ۵۱ هزارگزی جنوب خاوری کرمانشاه و ۹ هزارگزی سراب فیروزآباد واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۸۰ تن سکنه، آب آنجا از زه آب رودخانهء بالاوند تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و تهیهء زغال و هیزم است. ساکنان آن از طایفهء بالاوند هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانزاکت.

[نِ کَ] (ص مرکب) (از: با+ نزاکت) که نزاکت دارد. باتمیز. مؤدب. خوش برخورد. و رجوع به نزاکت شود.

بان زرکه.

[زَ کِ] (اِخ) دهی است از بخش دره شهر شهرستان ایلام که در ۳۹ هزارگزی جنوب خاوری دره شهر و یک هزارگزی جنوب راه مالرو دره شهر واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و گرمسیر و دارای ۱۰۴ تن سکنه، آب آنجا از چشمه سار تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و پشم، و شغل مردمش زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بان زیارت.

[زِ رَ] (اِخ) دهی است از بخش چوار شهرستان ایلام که در ۲۶ هزارگزی شمال باختری چوار و ۲۴ هزارگزی باختر راه شوسهء ایلام به شاه آباد واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۶۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانژ.

[نِ] (اِ) کسی که نژاد وی معروف و مشهور باشد. (ناظم الاطباء). این کلمه در فرهنگهای دیگر که در دسترس بود دیده نشد و محتمل است که صورت ابتری از کلمهء مرکب «بانژاد» باشد. رجوع به بانژاد شود.

بانژاد.

[نِ] (ص مرکب) (از: با+ نژاد) نژاده. اصیل. نجیب. نسیب. دارای حسب و نسب : که از تخمهء تور وز کیقباد یکی شاه سر برزند بانژاد.فردوسی. هنرمند و بادانش و بانژاد تو شادی و این دیگران از تو شاد.فردوسی. هشیوار و آهسته و بانژاد بسی نامبردار دارد بیاد.فردوسی. کسی کش فلاطون به دست اوستاد خردمند و بادانش و بانژاد.فردوسی. و رجوع به نژاد و نژاده شود.

بانس.

(اِ) (مأخوذ از سانسکریت) خیزران. (ناظم الاطباء).

بان سرو.

[سَ] (اِخ) دهی است از بخش چوار شهرستان ایلام که در ۲۸ هزارگزی شمال باختری چوار و ۳۹ هزارگزی باختر راه شوسهء ایلام به شاه آباد واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۸۰ تن سکنه وآب آن از رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانسره.

[سَ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان بالاشهرستان نهاوند که در ۹ هزارگزی شمال خاوری شهر نهاوند و۳ هزارگزی شمال قلعهء بارودآب واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۳۳۰ تن سکنه، آب آنجا از قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن

غلات و حبوب و صیفی و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بان سعید.

[سَ] (اِخ) دهی است از دهستان سورسور بخش کامیاران شهرستان سنندج که در ۳۶ هزارگزی شمال خاور کامیاران و طرفین رودخانهء گاورود واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۳۵۰ تن سکنه، آب آنجا از رودخانهء گاورود و چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و مختصری توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری است. این آبادی دو محل بنام بان سعیدبالا و بان سعید پایین دارد و سکنهء بان سعیدبالا ۲۷۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بان سوله.

[لِ] (اِخ) دهی است از بخش گوران شهرستان شاه آباد که در ۳۲ هزارگزی شمال باختر گهواره و ۷ هزارگزی آئینه وند واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۴۵۰ تن سکنه. آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. ساکنین آن از تیرهء تفنگچی هستند و در پنج آبادی کوچک نزدیک بهم سکونت دارند و به این اسامی خوانده میشوند: بانسولهء کلبعلی، بانسولهء نام خواست، بانسولهء حاتم، بانسولهء ملک علی و بانسوله شیراز. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانش.

[نِ] (اِخ) قریه ای است سه فرسنگی شمالی تل بیضا. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان بیضاء بخش اردکان شهرستان شیراز که در ۶۹ هزارگزی جنوب خاور اردکان برکنار راه فرعی زرقان به بیضا در دامنه واقع است. ناحیه ایست با آب و هوای معتدل و ۸۹۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و چغندر و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بانشاط.

[نَ] (ص مرکب) (از: با + نشاط). دارای نشاط. شادمان. فیران. شنگول. که نشاط دارد. نشیط. باروح. مریح. (دهار).

بان شله.

[شِ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان ولدبیگی بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان که در ۳۰ هزارگزی خاور نهر آب و ۹ هزارگزی روانسر در دشت واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۲۰۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و مختصر توتون و صیفی و شغل مردمش زراعت و گله داری است. ساکنین آن از طایفهء ولدبیگی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بان شیروان.

(اِخ) ده کوچکی است از بخش گوران شهرستان شاه آباد که نزدیک بیرقوند واقع است و ۵ خانوار سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانصر.

[صُ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش بابلسر شهرستان بابل است. این دهستان در شمال شهر بابل واقع است و از طرف شمال بدهستان حومهء بابلسر و از جنوب بدهستان بیشه از خاور به رودخانهء تالار از باختر برودخانهء بابل محدود است. هوای دهستان مانند سایر نقاط دشت مازندران معتدل مرطوب است و آب قراء آن از رودخانهء بابل و تالار تأمین میشود. محصول عمدهء دهستان: پنبه، برنج، نیشکر، کنجد غلات صیفی و شغل عده ای از سکنهء قراء عزیزک، خردمرد، بهنمیر و روشندان حشم داری است. تابستان برای تعلیف احشام خود به حدود ییلاقات سوادکوه میروند. این دهستان از ۱۳ آبادی تشکیل شده و سکنهء آن درحدود ده هزارتن و قراء مهم آن عبارت است از: بهمنیر، عزیزک، بیشه سر، درزیکلا، شیخ. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بانصران.

[نَ] (اِخ) موضعی بوده است در مازندران. رابینو در سفرنامه گوید: بعد از بررسی دقیق تاریخ دشت مازندران من باین نتیجه رسیده ام که اینجا محل شهر قدیمی تمیشه اقامتگاه فریدون بوده است که قصر او تا زمان ابن اسفندیار در محلی موسوم به بانصران دیده میشده است. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۰۰).

بانصرکلا.

[صَ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان بخش مرکزی شهرستان آمل که در ۱۸ هزارگزی شمال خاوری و اول شهرستان بابل در دشت واقع است. ناحیه ایست دارای آب و هوا معتدل مرطوب و ۵۰۵ تن سکنه، آب آنجا از چشمه و رودخانهء هراز تأمین میشود. محصول عمدهء آن برنج و صیفی و پنبه و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بانصری مشهد.

[نَ مَ هَ] (اِخ) نام موضعی نزدیک ساری. (سفرنامهء رابینو ص۱۵۹ بخش انگلیسی).

بانصیب.

[نَ] (ص مرکب) (از: با + نصیب) که نصیب دارد. بهره ور. بابهره. باحظ : مردم زحفاظ بانصیب است این مردمی از ددان غریب است.نظامی.

بانعمان.

[نُ] (اِخ) دهی است از دهات سدن رستاق آمل. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۶۸).

بانعمت.

[نِ مَ] (ص مرکب) (از: بـا+ نعمت) که نعمت دارد. منعم. دارای نعمت. مـال دار. باخواسـته ||. پربرکت. پرنعمت. بـافراخی :بافت و خیر دو شهرکندآبادان و بانعمت. (حدود العالم). مرو جائی بانعمت است. (حدود العالم).

بانفوذ.

[نُ] (ص مرکب) (از: با+ نفوذ) که نفوذ دارد. متنفذ. مقتدر. مؤثر. بااثر.

بانقراس.

[ ] (فرانسوی، اِ) پانکره آس(۱). لوزالمعـده. غده ای که در عقب معده در جلو قولون قرار دارد و عصـیری لزج ترشح میکند. رجوع به لوزالمعده شود. (۱) - Pancreas.

بانقش.

[قِ] (اِ) دانـهء کـوچکی است که آنرا «ون» و «بن» گوینـد و آنرا شوربـا کرده خورنـد و بعربی حبـهٔ الخضـرا خواننـد. (برهـان قـاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بن باشد که شور و بریان کنند و خورند و ون نیز نامند. (از فرهنگ اسدی). منگوش. یک نوع میوه اسـت که در کوهسـتانها به دست آید. (از فرهنگ شـعوری ج ۱ ص۱۹۶). ثمر درختـی است که نامهـای دیگرش بن و ون است. (فرهنگ نظام).

بان قلان.

[قِ] (اِخ) دهی است از دهسـتان صالـح آباد شهرسـتان ایلام که در ۵ هزارگزی بـاختر ایلام نزدیک راه شوسهء ایلام به شاه آباد در دامنه واقع است. نـاحیه ایست سردسـیر و دارای ۵۳۵ تن سـکنه، آب آنجـا از چشـمه ها تأمین میشود و محصول عمـدهء آن غلات و مختصـری برنـج و توتـون و ذرت و لبنیـات و شـغل مردمش زراعت و گله داری است. ساکنـان آن از طـایفهء پنـج سـتون هسـتند و زمستان برای تعلیف احشام خود به مرز ایران و عراق و ارتفاعات کولک میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانقوسا.

[نَ] (اِخ) کوهی در خارج شهر حلب از طرف شمال. (از معجم البلدان). و منسوب به آن بانقوسی است.

بانقوسی.

[نَ] (ص نسبی) منسوب به بانقوساست. کوهی در حومهء حلب.

بانقوسی.

[نَ] (اِخ) صـادق بن عبـدالرحمن بانقوسـی حلبی، از افاضل حلب بود و در آن شـهر تولـد یافت و بسال ۱۲۰۳ ه . ق. در همان شـهر درگـذشت، اشـعاری دارد و کمال الدین عزی قطعه ای ازو آورده است. (از اعلام زرکلی ج ۲ ص ۴۲۲). و رجوع به ریحانهٔ الادب ج ۱ شود.

بانقوسی.

[نَ] (اِخ) عبدالقادربن صالح بن عبدالرحمن حلبی بانقوسی فقیهی حنفی و فاضل بود. «سلک النضار» که شرحی بر الدر المختار است از اوست، همچنین «تعلیق بر اوائل» صحیح البخاری و شرحهای دیگری نیز دارد. او بسال ۱۱۴۲ ه . ق. تولد یافت و در ۱۱۹۹ ه . ق. درگذشت. (از اعلام زرکلی ج ۲ ص۵۳۴).

بانقیا.

[نِ] (اِخ) نام قریه ای به کوفه در ساحل فرات، و گویند ابراهیم بدانجا نزول فرمود و از اینرو یهود مردگان را در آن بخاک سپارند تبرک را. (یادداشت مؤلف). نام ناحیه ای از کوفه. در اخبار است که ابراهیم خلیل بر خری از بابل خارج شد و لوط نیز همراهش بود تا به بانقیا رسید... اعشی گوید: فما نیل مصر اذ تسامی عبابه و لابحر بانقیا اذا راح مفعما(الخ). وباز گوید: قدسرت مابین بانقیا الی عدن و طال فی العجم تکراری و تسیاری. در فتوح عرب نیز ذکر آن آمده است که چون خالدبن ولید به عراق آمد، بشیربن سعد را به بانقیا فرستاد در برابر او فرخ بنداد با سپاهی برآمد ولی بشیر برآن سپاه چیره شد و فرخبنداد بقتل رسید. بشیر نیز مجروح شد و بازگشت و در عین التمر درگذشت. پس خالد، جریربن عبدالله را به بانقیا فرستاد. بصبهری بن صلوبا با او مقابله کرد و سرانجام با هزاردرهم و یک طیلسان مصالحه کردند... (از معجم البلدان ||). قریه ای است از منبج در حوالی مدینه. (از معجم البلدان).

بانک.

(اِ) بان. درختی که ثمرش حب البان است. (از فرهنگ نظام). اما در دیگر فرهنگها این کلمه را در ذیل بانگ باکاف پارسی آورده اند، و رجوع به بان شود.

بانک.

(فرانسوی، اِ)(۱) (از ایتالیایی بانکا(۲)بمعنی میزی که روی آن چیزهائی فروشند). سازمان و دستگاهی که محل ذخیرهء پول مردم است و بدان داد و ستد کنند یا داد و ستد آنجا انجام گیرد. بنگاه صرافی و معاملات مهم نقدی. سازمانی که عملیات آن بطور کلی عبارت است از: نقل و انتقال وجوه و صدور بروات و نگاهداری سرمایهء اشخاص و بکار انداختن سرمایه های مذکور برای توسعهء تجارت و اعتبارات تجارتی بخصوص از جهت تسهیل عمل مبادلات و نقل و انتقال وجوه و دادن اعتبار و قرض به مردم با ربح کمتر از میزان عادی بازار و گاه نشر اسکناس رایج کشور. پایهء اصلی تشکیل بانک ها را صرافیهای قدیم تشکیل میدادند، در واقع این مؤسسات بودند که واسطهء داد و ستد و جریان پول قرار داشتند و همان سازمانهای کوچک مالی و اقتصادی پایهء اصلی تشکیل سازمانهای معظم بانکی در دنیا شد. در ایران شاید بتوان تاریخچهء تأسیس بانک را به زمان هخامنشیان رساند، در واقع مؤسسات پسران موراشوازنیپ پور و بانک اجی بی نخستین بانک هایی هستند که در ایران وجود داشته اند(۳). ناصرخسرو در سفرنامه دربارهء صرافی و کیفیت معاملهء مردم بصره شرحی دارد جالب: «... و حال بازار آنجا (بصره) چنان بود که آن کسی را که چیزی بودی به صراف دادی و از صراف خط بستدی و هر چه بایستی بخریدی و بهای آن برصراف حواله کردی و چندان که در آن شهر بودی بیرون از خط صراف چیزی ندادی». (سفرنامه چ دبیرسیاقی ص۱۱۴). در داخل ایران مسکوک طلا و نقره از روزگاران قدیم ضرب شده بود و صرفاً قانون عرضه و تقاضا بر آن حکومت میکرد. در تمام ادوار تاریخ صرافان کار بانکداری را به مقیاس

کوچکی انجام میدادند. تاجر با صراف معینی حساب جاری داشت، یعنی صراف برای هر تاجر دفتر مخصوصی که کلیهء داد و ستدها متدرجاً در آن منعکس میگردید تهیه و به وی تسلیم می نمود و بجای چک از حواله های خطی و عادی استفاده میشد. کلیهء پرداختها و دریافتها در شهرهای دور و نزدیک بوسیلهء صراف و با استفاده از برات انجام میگرفت. در عملیات صرافی اکثر بهرهء آن ۹ و ۱۲ درصد بود ولی حساب و قانونی نداشت و در بعضی مورد حتی به ۵۰ درصد نیز میرسد.(۴) صرافی در ایران از سال ۱۲۶۶ ه . ق. تحت تأثیر شرایط بانکداری اروپا مخصوصاً لندن قرار گرفت. اما تا سال ۱۲۶۷ ه . ق. مؤسسه ای بنام بانک بمعنای جدید وجود نداشت، در سال مذکور «بانک جدیدی» که مؤسسه ای انگلیسی بود و در دیگر کشورهای آسیا نیز شعبه هایی داشت، در تهران و مشهد و اصفهان و رشت و شیراز و بوشهر و تبریز شعبی باز کرد و چون در آغاز حقوق و مزایای مخصوصی نداشت، احتیاج به تحصیل امتیاز نیز پیدا نکرد. بانک مذکور در مدت کمی موفق شد که نرخ بهره را به دوازده درصد پائین آورد و در مقابل ودایعی که به آن سپرده میشد برای حساب جاری دو و نیم درصد و برای امانات بابت شش ماهه چهار درصد و یکساله شش درصد بهره می پرداخت. محل این بانک در ساختمانی بود که بعدها مرکز بانک شاهی گشت. شعبهء بانک تهران ابتدا حواله های پنج قرانی و بیشتر به عهدهء خزانه دار خود صادر میکرد و در میان مردم رواج می داد و این در واقع نخستین صورت چک بانکی یا اسکناس در ایران بود که چون این حواله را به بانک می بردند فوری در برابر آن مسکوک نقره پرداخته می شد. دیری نگذشت که این بانک جای خود را به بانک شاهنشاهی داد. توضیح آن که در اسفند ۱۲۶۷ ه . ق. ناصرالدین شاه قاجار امتیاز ایجاد بانک شاهنشاهی را به مدت شصت سال به بارون جولیوس رویتر(۵)داد و در آبان ماه ۱۲۶۸ ه . ق. سهام بانک در لندن به معرض فروش گذاشته شد و سرمایهء بانک یک میلیون لیره تعیین گردید، در ظرف چند ساعت پانزده برابر سهام نخستین خریداری شد. بانک شعب خود را در شهرستانهای ایران تأسیس کرد و در سال اول تأسیس پس از پرداخت کلیهء مخارج ۶۸ هزار لیره سود برد و هشت درصد نفع به صاحبان سهام پرداخت. بانک شاهنشاهی به نشر اسکناس نیز مبادرت کرد و اسکناسهای نخستین فقط در شعبه هایی که نام آن روی اسکناس نوشته شده بود قابلیت پرداخت داشت. بانک می بایست شش درصد منافع خالص سالیانهء خود را به دولت ایران می داد. و در ابتدای تأسیس چهل هزارلیره به مدت ده سال از قرار تنزیل شش درصد به شاه وام داد. بانک علاوه براین امتیاز، انحصار استخراج معادن آهن و سرب و مس و زیبق و زغال سنگ و نفت و جز اینها را به استثنای فلزات قیمتی به دست آورده بود. در اردیبهشت ۱۳۰۹ ه . ش. بموجب قراردادی که بین دولت و بانک شاهی منعقد گردید حق صدور اسکناس بانک شاهی ملغی شد و دولت پول کلیهء اسکناسهای صادر شدهء آنرا تا خرداد ۱۳۱۰ ه . ش. پرداخت و در عوض از پرداخت حق امتیاز نیز معاف شد. باید گفته شود که به همراه فعالیت این بانکها، مؤسسات ایرانی نیز بودند که تقریباً کار بانک را انجام میدادند تجارتخانهء جهانیان (۱۲۷۴ ه . ق.)، تجارتخانهء جمشیدیان (۱۲۶۵ ه . ق.)، کمپانی فارس (۱۲۷۵)، شرکت اتحادیه (۱۲۷۶)، شرکت عمومی ایران (۱۲۷۸ ه . ق.). نخستین پیشنهاد تأسیس بانک ملی بصورت جدید در سال ۱۲۹۶ ه . ق. توسط یکی از تجار معروف ایران یعنی حاج محمدحسن امین دارالضرب به ناصرالدین شاه داده شد. او طی کتابچه ای لزوم تأسیس بانک را توضیح داد و خود قبول نمود که سرمایهء اصلی بانک را تأمین کند ولی این طرح جامهء عمل نپوشید. در سال ۱۳۲۴ ه . ق. مجدداً اعلان تأسیس بانک ملی منتشر شد ولی صورت عمل بخود نگرفت. در خرداد ماه ۱۳۰۰ ه .ش . نیز دولت پیشنهاد تأسیس بانک را داد که باز نتیجه نبخشید تا به سال ۱۳۰۶ ه .ش . که مقدمات تأسیس بانک ملی فراهم شد(۶). از طرف دیگر در سال ۱۲۶۸ ه . ق. از طرف روسها نیز تقاضای امتیاز بانک شد و بانک استقراضی روس در ایران تأسیس یافت و امتیاز آن به ژاک دویولیا کف داده شد و مبالغی بدولت ایران و علماء و متنفذان قرض داد. شعب بانک در بیشتر نقاط شمالی ایران تأسیس گردید، در بهمن ۱۲۹۹ ه . ق. بموجب عهدنامهء ایران و روس، بانک استقراضی بدولت ایران واگذار گشت. از طرف دولت عثمانی نیز بانکی بنام بانک عثمانی در تهران و همدان و کرمانشاه تأسیس شد. - بانک اِجی بی؛ بانک معتبری بود در بابل بنام بانک «اجی بی و پسران» در زمان

داریوش اول هخامنشی. در قراردادهای این بانک از سلطنت بخت النصر سوم یعنی کسی که بر داریوش یاغی شده بود نام برده شده است. اسنادی که از بابل به دست آمده میرساند که از یهودیان اسیر زمان بخت النصر دو نفرصاحب دو بانک معتبر بوده اند و بانک یکی را بانک اجی بی و پسران می نامیدند و دیگری را بانک پسران موراشوازنیپ پور. رجوع به ایران باستان پیرنیا ص۵۵۳ و ۵۵۴ و ۹۵۰ و ۹۵۱ شود. بانک پسران موراشوازنیپ پور؛ نام بانکی که بنام پسران موراشوازنیپ پور از اسرای یهودی در زمان بخت النصر، در بابل معروف بود. رجوع به ایران باستان پیرنیا ص ۹۵۰ شود. - بانک سپه؛ مؤسسه ایست که از وجوه بازنشستگی مستخدمان لشکری تأسیس شده است و ابتدا نام بانک پهلوی داشت. علاوه بر اینها بانکهای دیگری از جمله بانک عمران، بانک توسعهء اعتبارات صنعتی، بانک ایران و ژاپن، بانک تهران، بانک پارس، بانک صادرات و معادن، بانک بازرگانی، بانک بیمهء بازرگانان، بانک ایران و روس، بانک ایران و هلند و بانک اعتبارات نیز وجود دارد که اغلب از مؤسسات مهم اعتباری محسوب میشوند. دربارهء تاریخچهء تأسیس بانکها در ایران و فعالیت آنها، به جغرافیای اقتصادی کیهان از ص۳۹۸ تا ۵۱۱ و نشریات بانک ملی ایران و مجلهء بانک سپه بخصوص مجلهء آن بانک شمارهء اول سال اول از صص ۱ تا ۹ رجوع شود. - بانک کشاورزی (فلاحت سابق)؛ از بانکهای دولت است که بموجب قانون مصوب ۹ شهریور ۱۳۰۹ ه . ش. تأسیس شده است و وظیفهء آن وام دادن به کشاورزان و مالکان و ترویج وسایل کشاورزی است. نام این بانک اخیراً به بانک اعتبارات کشاورزی و تعاونی ایران تغییر داده شده است. - بانک ملی ایران؛ در چهارم اردیبهشت ۱۳۰۷ ه .ش . مجلس شورای ملی قانون اجازهء تأسیس بانک ملی ایران را تصویب کرد و در سال بعد بانک مذکور تأسیس گردید. سرمایهء ابتدائی بانک دو میلیون تومان بود که به بیست هزار سهم یکصدتومانی تقسیم گردیده بود، دولت پرداخت تمام سهام را تعهد کرد، سپس حق صدور اسکناس اصولاً به بانک ملی واگذار شد و از بانک شاهنشاهی سلب گردید، این سازمان امروز مهمترین بانک در ایران است و شعب فراوان در تمام شهرستانها و حتی در دهکده های ایران دارد. مؤسساتی مانند بانک رهنی (مؤسسهء رهنی سابق که قانون آن در دهم آبان ۱۳۰۵ ه .ش . تصویب شده بود) و بانک کارگشایی جزء آن است که اولی اموال غیرمنقول و دومی اشیاء منقول را به رهن میگیرد و در ازای آن با بهرهء کم پول قرض میدهد. بانک ملی ایران در سالهای اخیر به دو بانک مرکزی و بانک ملی تقسیم شد و بانک مرکزی مأمور نشر اسکناس گردیده است. (۱) - ۳) .Banca - (۲) .Banque) - ایران باستان پیرنیا ج ۲ ص ۹۵۰ و ۹۵۱. (۴) - از تاریخچهء سی ساله بانک ملی ایران ص۸۲ . (۵) - ۶) .B.J.de Reuter) - از تاریخچهء سی سالهء بانک ملی ایران ص۸۲ .

بانک.

(فرانسوی، اِ) قسمی قمار با ورق. (یادداشت مؤلف) نام نوعی قمار است با یک دست ورق بازی کنند و آن بدین ترتیب است که اول برگهای دارای خال دو و سه و چهار و پنج را خارج سازند و سپس دو یا چندتن که با هم بازی کنند، یکی بانک میگذارد (پولی در وسط میگذارند) و از طرف راست، همبازیها به ترتیب یکی مبلغی میخواند و بانکدار ابتدا از مجموع ورقها (برگه ها) سه برگ به طرف میدهد و بعد یک برگ خودش برمیدارد و بر زمین میزند، اگر یکی از برگهای طرف از جنس همان خال، بالاتر از برگ صاحب بانک باشد دو برابر پولی که خوانده است از بانک میبرد و گرنه فقط یک برابر همان پول می بازد، مثلاً اگر بانکدار هشت خشت بر زمین زند طرف باید یکی از برگهای بالاتر از آن یعنی نه یا ده یا سرباز یا بی بی یا شاه و یا آس خشت را داشته باشد تا برنده شود وگرنه به اندازهء همان پول که خوانده است میبازد و به اصطلاح به بانک میریزد و بدین ترتیب بازی ادامه پیدا میکند تا بازیکنان همه بخوانند؛ اگر بانکدار باخت یعنی موجودی بانک تمام شد نفر دوم همچنان به بازی می پردازد و اگر تا پایان یک دور، موجودی بانک حداقل به سه برابر سرمایهء اصلی رسید بانکدار بانک خود را بر میدارد و بازی او پایان می یابد؛ اما اگر تا پایان دور، موجودی بانک به سه برابر نرسید باز بانکدار حق برداشتن بانک و ختم بازی را ندارد مگر با رضایت آنانکه حق

خوانـدن دارند و معمو بانکدار حق السـکوتی بدانان میدهد و موجودی بانک را برمیدارد و بهمین ترتیب بانک ادامه می یابد. بازی که گرم میشود گاهی اطرافیان بجای اینکه مبلغ معینی بخواننـد پولی برحسب شـماره یکی از سه کارت خود میخوانند مثلاً میگویند: «دو تومـان وسـط یـا سه تومان کوچک - یا چهار تومان بزرگ» اگر برگ بزرگ طرف ده باشـد ده بار چهار یعنی چهل تومان می بـازد یـا دو برابر آن میبرد. منتهی اگر میزان برد طرف در این نوع بازی از موجودی بانک بیشتر باشـد برنـده فقط موجودی بانک را میبرد و حق مطـالبهء وجه اضـاقی را نـدارد ||. هر مقـدار پولی که به عنوان سـرمایهء اولیه از طرف بازی کننـدگان با ورق، در انواع بازیهـا در وسـط گـذارده شود و تفـاوت آن بـا «کـاو» (که در بازیهـای دیگر معمول است) آن است که سـرمایهء پول بانک پس از شروع بازی در میانه و متعلق به عموم بازیکنان است ولی «کاو» هرکس متعلق به خود بازی کن و در اختیار اوست.

بانک.

[نَ] (اِخ) نام جدسعیدبن مسلم که شیخ قعنبی بوده. (منتهی الارب).

بانک.

[نُ] (اِخ) دهی است. (ناظم الاطباء). بلده ایست به ری. (از معجم البلدان). از دهات ری است و بعضـی از اهل علم بدان منسوب اند. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۲).

بانکدار.

(نف مرکب) کسی که بانک دارد و موجد و مؤسس و خداوند آن است و بکارهای بانکی می پردازد. (لغات مصوبهء فرهنگستان). بانکیه(۱). (۱) - Banquier.

بانکداری.

(حامص مرکب) عمل بانکدار. بانک داشتن. بانک اداره کردن.

بانکروت.

[کِ] (فرانسوی، اِ)(۱)ورشکستگی. (لغات مصوبهء فرهنگستان). و رجوع به ورشکستگی شود. (۱) - Banqueroute.

بانکروتیه.

[کِ یِ] (فرانسوی، ص)(۱)ورشکست. (لغات مصوبه فرهنگستان). آن بازرگان که ورشکست شده باشد. ورشکسته. و رجوع به ورشکسته شود. (۱) - Banqueroutier.

بانکس.

(اِخ)(۱) (جوزف...) از دانشـمندان و طبیعی دانان انگلسـتان، متولـد بسال ۱۷۴۳ م. و متوفی بسـال ۱۸۲۰ م. او در تاریـخ ۱۷۶۸ م. با دریـانورد معروف کاپیتـان کوک به سـیاحت دور دنیـا پرداخت و به جمع آوری مجموعه های طبیعت موفق گشت و در زمان جرج

سوم از مقربان دربار شد. جزیرهء بانکس در شمال امریکا بنام او خوانده شده است. (۱) - Banks.

بانکس لند.

[لَ] (اِخ)(۱) نام جزیرهء پهناوری است در دریای منجمد شمالی که بوسیلهء بغازی بنام بانکس از جزیرهء ملویل جدا میشود و بغاز پرنس دوگال، این جزیره را از جزیرهء پرنس آلبرت جدا میکند. این جزیره بین ۷۰ درجه و ۱۰ دقیقه و ۷۴ درجه و ۲۷ دقیقهء عرض شمالی و ۱۱۶ درجه و ۲۵ دقیقه و ۱۲۷ درجه و ۳۰ دقیقهء طول غربی قرار گرفته است. جزیرهء مزبور در سال ۱۸۲۰ م. کشف شد. اکثر اوقات سرزمین آن از برف مستور میباشد. و نیز رجوع به قاموس الاعلام ترکی در ذیل بانقس شود ||. نام بغازی و تنگه ایست میان بانکس لند و جزیرهء ملویل. (۱) - Banks Land.

بانکش.

[ ] (اِ) نوعی از کبوتر نر. (ناظم الاطباء).

بانکک (بانکوک).

[کُ] (اِخ)(۱) نام پایتخت هندوچین (سیام) که در ۳۰ هزارگزی خلیج سیام بر کنار رودخانه واقع است. این شهر از ۱۷۶۸ م. پایتخت شد. شهر مزبور از بنادر پر جنب و جوش است و شعبه های رودخانه در گوشه و کنار شهر بمنزلهء راه حمل و نقل محسوب میشود. معابد بزرگ بودایی در آن شهر قرار دارد که مورد احترام بسیار است. (۱) - Bankok.

بانکه.

[کِ] (فرانسوی، اِ)(۱) ضیافت. مهمانی. مهمانی بزرگ ||. نام رساله ای خاص دیالوگ افلاطون. (۱) - Banquet.

بانکیه.

[یِ] (فرانسوی، اِ)(۱) بانکدار. (لغات مصوبه فرهنگستان). رجوع به بانکدار شود. (۱) - Banquier.

بانگ.

(اِ) فریاد. آواز بلند. (برهان قاطع)(۱)(آنندراج). صوت. آوا. صیحهٔ. (ترجمان القرآن). صراخ، هیاهو. صیاح، نعره. غو. (فرهنگ اسدی). بان. (فرهنگ اسدی). نداء. ضاًضاً. ضجه. قبع. صرخ. زمجره. صرخه. صفار. نشده. (منتهی الارب). خروش. مجازاً در مطلق صدا و آواز استعمال میشود. (فرهنگ نظام). آواز و فریاد بلند. (ناظم الاطباء) : بانک زله(۲) کر خواهد کرد گوش ویچ ناساید بگرما از خروش.رودکی. پس تبیری دید نزدیک درخت هرگهی بانگی بجستی تند و سخت.رودکی. دمنه را گفتا که تا این بانگ چیست با نهیب و سهم این آوای کیست؟رودکی. چون کشف انبوه غوغایی بدید بانگ وژخ مردمان خشم آورید.رودکی. خوشا نبید غارجی با دوستان یکدله گیتی به آرام اندرون، مجلس به بانگ و ولوله. شاکر بخاری. شد از لشکرش بانگ تا آسمان برفتند گردان ایران دمان.فردوسی. بدین اندرون بود اسفندیار که بانگ پدرش آمد از کوهسار.فردوسی. نیامد همی بانگ شهزادگان مگر کشته شد شاه آزادگان.فردوسی. بپرسید از ایشان که شبگیر هور شنید ایچ کس بانگ نعل ستور.فردوسی. برآمد خروشیدن گاودم

جهان شد پر از بانگ رویینه خم.فردوسی. به شهر اندرون بانگ و فریاد خاست بهر برزنی آتش و باد خاست.فردوسی. تو چه پنداریا که من ملخم که بترسم ز بانگ سینی و تشت؟خسروی. از تک اسپ و بانگ نعرهء مرد کوه پرنوف شد هوا پرگرد.عسجدی.(۳) بانگ جوشیدن می باشدمان نالهء بربط و طنبور و رباب.منوچهری. شاد باشید که جشن مهرگان آمد بانگ و آوای درای کاروان آمد.منوچهری. به هریک چنان ساخته بانگ تیز کز او پیل و اسب اوفتد در گریز.اسدی. خفته را ببانگی بیدار نتوان کرد. (قابوسنامه فصل ۲۳). پیش نایند همی هیچ مگر کز دور بانگ دارند همی چون سگ کهدانی. ناصرخسرو. وزپس آنکه منادیت شنودم ز دلم گرنه بیهوشم بانگ عدویت چون شنوم. ناصرخسرو. نان همی جوید کسی کو میزند دست بر منبر به بانگ مشغله.ناصرخسرو. خدای تعالی ایشان را به بانگ جبرئیل هلاک کرد. (قصص الانبیاء ص۹۴). چون بانگ او به گوش من آید ز شاخ سرو گیتی شود چو پرش در چشم من ز آب. مسعودسعد. باعث کار صبوحت باد وقت صبحدم بانگ آن مرغی که او میخوارگان را مؤذنست. معزی. سوی حاسد چه این چه بانگ ستور گرگ و یوسف یکی بود سوی گور.سنائی. چون بانگ شتربه بگوش او [شیر] رسید هراسی و هیبتی بدو راه یافت. (کلیله و دمنه). ز مکر طاعن طاعون گرفته ایمن باش که بانگ سگ ندهد نور ماه را تشویر. بدر جاجرمی. همه گیتی است بانگ هاون اما نشنود خواجه که سیماب ضلالت ریخت در گوش اهل خذلانش. خاقانی. گویی که مرغ صبح زر و زیورش بخورد کز حلق مرغ می شنوم بانگ زیورش. خاقانی. لیک دزدی که شوخ تر باشد بانگ دزدان برآورد ناچار.خاقانی. یارب خاقانی است بانگ پر جبرئیل خانه و کاشانه شان باد چو شهر سبا.خاقانی. به بربط چون سر زخمه درآورد ز رود خشک بانگ تر برآورد.نظامی. کرده گیرت بهم ببانگی چند از حلال و حرام دانگی چند.نظامی. وین عجب چون گاو گردون میکشد باری که هست دایم از گردون چرا بانگ و فغان آید پدید. عطار. هیچ بانگ کف زدن آید بدر از یکی دست تو بی دست دگر.مولوی. زآنکه آندم بانگ استر می شنید کور را آئینه گوش آمد نه دید.مولوی. پرس پرسان کاین مؤذن کو؟ کجاست؟ که صدای بانگ او راحت فزاست.مولوی. به تیشه کس نخراشد ز روی خارا گل چنانکه بانگ درشت تو می خراشد دل. سعدی (گلستان). به بانگ مطرب و ساقی اگر ننوشی می علاج کی کنمت، آخرالدواء الکی.حافظ. چو دهد کوس برون بانگ ز پوست بانگ او شاهد بی مغزی اوست.جامی. ما لب آلوده ای بهر تو بگشاییم لیک بانگ عصیان میزند ناقوس استغفار ما. عرفی. معکوکا، لجب، نفیر؛ بانگ و فریاد. لغط؛ بانگ و فریاد کردن. تشنیع؛ بانگ و صیت کردن. لغوی؛ بانگ و خروش مرغ سنگ خوار. طبطبهٔ؛ بانگ و آواز تلاطم سیل. سَخَب، بانگ و فریاد. ضباح؛ بانگ بوم، بانگ روباه. شخر و شخیر؛ بانگ خر و اسب. شخشخهٔ؛ بانگ کاغذ و جامهء نو یا سلاح. شحیج، شُحاج؛ بانگ اشتر و زاغ و شترمرغ. کشیش؛ بانگ مار وقت برآمدن از پوست. طنین؛ بانگ مگس و زنبور. قط؛ بانگ مرغ سنگخوار. الغر؛ بانگ مرغ در وقت تخم نهادن. هدیر؛ بانگ کبوتر. صفیر؛ بانگ مرغ. صریر؛ بانگ قلم. (منتهی الارب). صلصل؛ بانگ فاخته. (دهار). مکر؛ بانگ غرش شیر. (منتهی الارب). زأر؛ بانگ شیر. (دهار). صهصلق، وعا، هزامج؛ بانگ سخت. نباع، وقوقه؛ بانگ سگ. نعیق؛ بانگ زاغ. (منتهی الارب). طنطنهٔ؛ بانگ رود و بربط. (دهار). روعان، ضباح؛ بانگ روباه. هزج، قصیف، خشخشهٔ؛ بانگ رعد. دوی؛ بانگ دریا و گوش و بانگ رعد. هیقم؛ بانگ دریا. صریف؛ بانگ در. نهیق، نهاق؛ بانگ خر. کشیش؛ بانگ چقماق در وقت آتش بیرون جستن از وی. کعیص؛ بانگ چوزه. (منتهی الارب)، بانگ جوشیدن شراب. (تاج المصادر بیهقی). بانگ تندر پیاپی، قعاقع، صبئی، قبع؛ بانگ پیل و خوک. طنین؛ بانگ پنگان. خوار، خور؛ بانگ گاو. طنین؛ بانگ بط. (منتهی الارب). تهریج؛ بانگ بر سباع زدن. (تاج المصادر بیهقی). نحیق؛ بانگ بر گوسفند زدن. (ترجمان القرآن). نعقان. نعاق. (تاج المصادر بیهقی). نهیم؛ بانگ بر شتر زدن تا نیک رود. اجلاب؛ بانگ بر ستور زدن. (تاج المصادر بیهقی). تهریج؛ بانگ بر سپاه زدن. رعد؛ بانگ ابر. (ترجمان القرآن). جعجعهٔ؛ بانگ آسیا. فعم؛ بانگ گربه. تهدار؛ بانگ کردن کبوتر. ریح هدوج؛ باد با بانگ. هیزعهٔ؛ بانگ و خروش در پیکار. هرمسهٔ؛ بانگ و فریاد کردن از ترس. هرهره؛ بانگ شیر بیشه. هریر؛ بانگ سگ از سرما. ذعق؛ بانگ بر زدن برکسی و ترسانیدن او را. هجیج؛ بانگ برزدن. قوس

هتوف؛ کمان با بانگ. مهباب؛ بانگ کننده. هبهاب؛ نیک بانگ و فریاد کننده. هذب؛ افزون گشتن بانگ و خروش قوم. همری؛ زن با بانگ و فریاد. همرجهٔ؛ بانگ و غوغا نمودن مردم. هیضله؛ بانگ و خروشهای مردم. هدیل؛ بانگ کبوتر نر. ضغو؛ بانگ روباه و گربه و مانند آن. صفصفهٔ، بانگ گنجشک. صرهٔ، بانگ و آواز سخت. انیاب صالدهٔ، دندانهای با بانگ. خفخفهٔ، بانگ کفتار و سگ وقت خوردن. جلب، بانگ زدن اسب را وقت دوانیدن. عواء، وعواع، وعوعهٔ، بانگ گرگ. وعی، بانگ سگ. قعقعهٔ، بانگ دندان که وقت سخت خاییدن چیزی برآید. شغشغهٔ، نوعی از بانگ شتر. کعیص، بانگ موش. اقعاط، قعط، تغذمر، لجب، بانگ و فریاد کردن. هزیز، بانگ باد. بغام، بانگ آهو. صهیل، صهال؛ بانگ اسب. (منتهی الارب). کلمهء بانگ با بسیاری اسامی حالت اضافی یا ترکیبی یافته و معانی خاص پدید آورده که از آن جمله است: - بانک آب؛ زمزمهء آب. آواز آب. شُرشر آب : اندرین اندیشه بودم کز کنار شهر بست بانگ آب هیرمند آمد بگوشم ناگهان. فرخی. جوی امید رفت خاقانی لیک ازو بانگ آب نشنیدم.خاقانی. - بانگ اذان؛ آوای اذان گفتن مؤذن. بانگ نماز : خواهرش گفتا که این بانگ اذان هست اعلام و شعار مؤمنان.مولوی. - بانگ افتادن در ...؛ شایع شدن. خبری در افواه پخش شدن : ناگهان بانگ در سرای افتید که فلان را محل وعد رسید. سعدی (صاحبیه). - بانگ الله؛ بانگ صلوهٔ و اذان. (آنندراج). بانگ نماز. (ناظم الاطباء). - بانگ الله اکبر؛ بانگ اذان. (ناظم الاطباء) : یک طرف نالهء خروس سحر بانگ الله اکبر از یکسر.؟ و رجوع به بانگ اذان شود. - بانگ بامزَد؛ بانگ کوس و نقاره. آن بانگ که در بام (بامداد) زنند : دختر بخت را جز ازدر تو بر فلک بانگ بامزد(۴) مرساد.خاقانی. و رجوع به بامزد شود. - بانگ بر فلک بردن؛ آوا و فریاد بفلک رساندن. نعره به افلاک رساندن : شمع گویای من خموش نشست من چرا بانگ بر فلک نبرم.خاقانی. - بانگ برگرفتن؛ فریاد و غوغا برداشتن. داد و فریاد کردن. هو راه انداختن : ای بانگ برگرفته به دعویها چندانکه می نباید چندانی.ناصرخسرو. - بانگ بلال؛ کنایه از اذان است بدان جهت که بلال مؤذن پیغمبر اکرم بوده است : جز صورت محبت نرسد هیچ بگوشم گر نالهء ناقوس و گر بانگ بلال است.یغما. - بانگ بلند؛ آوای رسا که تا دور برود. آوای بلند : هر زمان برکشد ببانگ بلند این سیه چاه ژرف این دولاب.ناصرخسرو. شبی بانگ بوق آمد و تاختن کسی را نبد آرزو ساختن.فردوسی. - بانگ پشه؛ وزوز پشه. آوای پشه هنگام بال زدن. آوای اندک و آهسته و نرم : بانگ پشه مگذران بر گوش جم گر فرستی لحن عنقایی فرست.خاقانی. - بانگ تبیره؛ بانگ دهل : خروشیدن تازی اسبان ز دشت ز بانگ تبیره همی برگذشت.فردوسی. - بانگ جرس؛ آوای جرس. آواز زنگ کاروان یا زنگ های دیگر که در قدیم معمول بود : از آن مرز نشنید آواز کس غو پاسبانان و بانگ جرس.فردوسی. غو پاسبانان و بانگ جرس همی آمد از دور و از پیش و پس.فردوسی. مرغی دیدم نشسته بر بارهء طوس در پیش نهاده کلهء کیکاوس باکلّه همی گفت که افسوس افسوس کو بانگ جرسها و کجا نالهء کوس.خیام (؟). کس ندانست که منزلگه معشوق کجاست اینقدر هست که بانگ جرسی می آید.حافظ. در قافله ای که اوست دانم نرسم این بس که رسد ز دور بانگ جرسم.جامی. عشق آمد و از حلقهء در بانگ جرس ریخت برخاست صفیری که بیابان به قفس ریخت. ملاقاسم مشهدی. - بانگ چنگ؛ بانگ ساز : به مرو اندر از بانگ چنگ و رباب کسی را نبد جای آرام و خواب.فردوسی. بر سماع چنگ او باید نبید خام خورد می خوش آمد خاصه اندر مهرگان با بانگ چنگ. منوچهری. بیاد شهریارم نوش گردان به بانگ چنگ و موسیقار و طنبور. ما می به بانگ چنگ نه امروز می کشیم بس دور شد که گنبد چرخ این صدا شنید. حافظ. - بانگ خروس؛ آوای خروس: آمد بانگ خروس مؤذن میخوارگان صبح نخستین نمود روی به نظارگان. منوچهری. - بانگ خلیل اللهی؛ کشتی گیران چون حریف را از جا بردارند و خواهند که بر زمینش بیندازند بانگ الله اکبر می کشند و آنرا بانگ خلیل اللهی گویند زیرا که آن حضرت همه وقت در نشست و برخاست اللهاکبر می گفت. (از آنندراج). نعرهء الله اکبر که پهلوانان در وقت کشتی گرفتن زنند. گویا وجه تسمیه این است که به اعتقاد پهلوانان الله اکبر ورد ابراهیم خلیل بوده است. (از فرهنگ نظام) : گوش برحرف تو باشند(۵) ز مه تا ماهی گاه کشتی چوکنی بانگ خلیل اللهی. میرنجات (از آنندراج). - بانگ دولاب؛ آوای چرخ چاه. آوای چرخی که با آن آب از

چاه کشند : بر کنار دو جوی دیدهء من بانگ دولاب آسمان بشنو.خاقانی. - بانگ دهل؛ بانگ تبیره. آوای طبل : گویند که راز وی از خلق نگهدار بانگ دهل و کوس کجا داشت توان راز. سوزنی. چو بانگ دهل هولم از دور بود بغیبت درم عیب مستور بود.سعدی. - بانگ رباب؛ آوا که از رباب (ساز) گاه نواختن برآید : به مرو اندر از بانگ چنگ و رباب کسی را نبد هیچ آرام و خواب.فردوسی. چون چنگ خود نوحه کنان مانند دف بر رخ زنان وز نای حلق افغان کنان بانگ رباب انداخته. خاقانی. - بانگ رس؛ آن قدر از مسافت که آواز تواند رسید. مخفف بانگ رسنده. رجوع به همین ترکیب در ردیف خود شود. - بانگ روارو؛ کنایه از دم صور باشد. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (برهان قاطع). صوراسرافیل. (از ناظم الاطباء ||). - کنایه از بانگی بود که پیش روی پادشاهان وقت سواری بزنند. (انجمن آرای ناصری). بانگ اهتمام و تزک که نقیبان پیشاپیش پادشاهان در وقت سواری و رفتن بجائی زنند. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). بانگ دور شو کورشو : بالاگرفته بانگ روارو ز هر کران.قاآنی. - بانگ رود؛ صدای رودخانه: بس لطیف آمد به وقت نوبهار بانگ رود(۶) و بانگ کبک و بانگ تر. رودکی. - بانگ زدن؛ فریاد کردن. و رجوع بهمین ترکیب در ردیف خود شود. - بانگ زیر؛ مقابل بانگ بم. فریاد نازک و تند : کرا بانگ و نامش شود زیرخاک چه شادی کند خیره بر بانگ زیر. ناصرخسرو. - بانگ ساز.؛ - بانگ سبحانی؛ کنایه از شطحیات صوفیانه. اشاره به سخن بایزید که صوفیان معتقدند که در غلبهء توحید و مقام فناءفی الله گفته است: سبحانی ما اعظم شأنی. (از یادداشتهای گوهرین بر اسرارنامه ص۳۴۶). - بانگ سرود؛ بانگ ترانه : ز بس نالهء نای و بانگ سرود همی داد دل جام می را درود.فردوسی. ز نالیدن بوق و بانگ سرود هواگشت از آواز بی تار و پود.فردوسی. برآمد دگر باره بانگ سرود دگرگونه ترساخت (باربد) آوای رود. فردوسی. - بانگ صبح؛ کنایه است از اذان. بانگ نماز : تا نشنوی ز مسجد آدینه بانگ صبح یا از در سرای اتابک غریو کوس. سعدی (گلستان). - بانگ صلوة؛ بانگ اذان. بانگ نماز : علی را بخواند و گفت یا علی بلال را بخوان تا بانگ صلوة کند. (قصص الانبیاء ص۱۳۷). - بانگ صلوات؛ آوای درود : بانگ صلوات خلق از دور پدید آید کز دور پدید آید از پیل تو عماری. منوچهری. - بانگ طبل؛ بانگ تبیره. بانگ دهل : ایمن اندر نظاره گاه سپهر گوش جانت ز بانگ طبل رحیل.انوری. بانگ طبلت نمی کند بیدار تو مگر مرده ای نه در خوابی.سعدی. نمیدانی که آهنگ حجازی فروماند ز بانگ طبل غازی. سعدی (گلستان). - بانگ طشت؛ آوای طشت. آوایی که از اصطکاک طشت با چیزی یا اصابت چیزی بطشت برآید : بانگ طشت سحر جز لعنت نماند بانگ طشت دین بجز رفعت نماند.مولوی. کنایه از فاش شدن راز است. - بانگ عنقا؛ آوای عنقا ||. - نام پرده ایست از موسیقی. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (هفت قلزم) (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) : ز دستان قمری درو بانگ عنقا ز آواز بلبل در زخم مزمر.سنائی. - بانگ کوس؛ بانگ طبل در جنگ : نعت صدر نبوی به که به غربت گویم بانگ کوس ملکی به که به صحرا شنوند. خاقانی. نفس را کامل نماید درد فقر و سوز عشق بانگ کوس از ضربت است و بوی عود از آذر است. خاقانی. - بانگ مرغ؛ آوای مرغ. صدای پرندگان خوش الحان. آوای خروس و بلبل و جز آن : کوس را دیدی فغان برخاسته بانگ مرغان بین چنان برخاسته.خاقانی. گفت باور نداشتم که ترا بانگ مرغی چنین کند مدهوش.سعدی ||. - کنایه از سحرگاه و صبحدم : در مغاک افکنند و خون ریزند چون شود بانگ مرغ بگریزند.؟ - بانگ مرغ زندخوان؛ آوای بلبل. کنایه از مغ است و آنکه قطعات کتاب زند و اوستا زمزمه کند : پند آن پیر مغان یاد آورید بانگ مرغ زندخوان یاد آورید.خاقانی. من به بانگ مؤذنان کز میکده بانگ مرغ زندخوان آمد برون.خاقانی. - بانگ مؤذن؛ اذان. بانگ نماز : بانگ مطرب را فراوان کمتری از ده پشیز بانگ مؤذن را فزایی از صد و پنجاه من. ناصرخسرو. - بانگ نبرد؛ آوای گیرودار معرکه. همهمه وخروش که از آویزش مردان جنگ برآید کنایه از آوای چکاچاک شمشیر و نیزه و گرز. فریاد و شور و غلغله جنگاوران است در رزم : به من گفت برخاست بانگ نبرد که داند ز گیتی که برکیست گرد.فردوسی. - بانگ نشاط؛ کنایه از آوای خوش و شادی است : تازنده همیشه چون سواری با بانگ نشاط و شادمانی.ناصرخسرو. - بانگ نماز؛ بانگ صلوة و اذان. (آنندراج). اذان. (ناظم الاطباء). و رجوع به همین ترکیب در ردیف خود

شود. - بانگ نوش نوش؛ آن بانگ که هنگام باده خواری حریفان به شادی یکدیگر برکشند. بانگ نوشانوش : هرشرب سردکرده که دل چاشنی گرفت با بانگ نوش نوش چشیدم به صبحگاه. خاقانی. - بانگ و تلاج؛ هیاهو. هیابانگ. تاغ و توغ : شب بیامد بر درم دربان تاج در بجنبانید با بانگ و تلاج.طیان. - بانگ و علالا؛ هیابانگ. هلالوش. بانگ و فریاد : این مسخره با زن بسگالید و برفتند تا جایگه قاضی با بانگ و علالا. نجیبی (فرهنگ اسدی نخجوانی). زآنهمه بانگ و علالای سگان هیچ واماند ز راهی کاروان.مولوی. - بانگ هاون؛ آوای هاون. - ببانگ بلند گفتن؛ به آوای رسا ادا کردن مطلبی برای تأکید یا گاه فراخواندن کسی. مقابل آهسته گفتن. گفتن که همه بشنوند : عشق به بانگ بلند گوید خاقانیا یار عزیز است سخت، جان تو و جان او. خاقانی. دلم خوش است و به بانگ بلند می گویم که من نسیم حیات از پیاله می جویم.حافظ. - بلندبانگ؛ آنچه آوای بلند داشته باشد : ای طبل بلندبانگ در باطن هیچ.سعدی. نیاز باید و طاعت نه شوکت و ناموس بلندبانگ چه سود و میان تهی چو درای. سعدی. - گاه بانگ خروس، هنگام بانگ خروس؛کنایه از سحرگاه. بامداد پگاه: ببود آن شب و گاه بانگ خروس ز درگاه برخاست آوای کوس.فردوسی. شب تیره هنگام بانگ خروس از آن دشت برخاست آوای کوس.فردوسی. وز آنسو همی برخروشید طوس شب تیره تا گاه بانگ خروس.فردوسی. به شبگیر هنگام بانگ خروس ز درگاه برخاست آوای کوس.فردوسی ||. آوازهء دین محمد (ص). علم شریعت اسلام. (ناظم الاطباء ||). شهرت. آوازه. صیت. اشتهار : اسکندر مردی بوده است با طول و عرض و بانگ و برق. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۹۱). نام و بانگ تو رسیده ست به هرشاه و ملک زر و سیم تو رسیده ست به هر شهر و دیار. فرخی. بر چرخ رسید بانگ و نامم منگر به حدیث نرم و پستم.ناصرخسرو. کرا بانگ و نامش شود زیر خاک چه شادی کند خیره بر بانگ زیر. ناصرخسرو. ای حجت خراسان بانگت رسیده هرجا گویی کز آسمان برسنگ اوفتاده طشتی. ناصرخسرو. بر فلک مشهور و کار و بارشان در هر درج در زمین مذکور و نام و بانگشان در هر وطن. سنایی. مادرم کرد وقت نزع دعا که ترا بانگ و نام سرمد باد.خاقانی. - گلبانگ؛ گلبام. آواز کشیدن شاطران و معرکه گیران و امثال ایشان باشد. (برهان قاطع) : کجاست اشقر و گلبانگ عم پیغمبر... ناصرخسرو ||. - بانگ بلبل را گویند. (برهان قاطع ||). - آواز. چهچهه : بلبل به شاخ سرو به گلبانگ پهلوی میخواند دوش درس مقامات معنوی.حافظ. و رجوع به گلبانگ شود. - یک بانگ زمین؛ مقداری راه. فاصله ای که یک بانگ رسد : پس برفتند به مصر ناحیت پدر مادر وی بود آنرا مؤتکفات گفتندی و این پنج ده بودند به حد فلسطین هم از شام است و از هر دیه تا بدیگر دیه بانکی زمین است و بهر دیهی اندر صدهزار مرد بود. (ترجمهء طبری بلعمی). پس مهاجر و انصار همه با او پیاده برفتند چون از در مدینه چند بانگی برفت ابوبکر بایستاد و مردمان را بدرود کرد. (ترجمه طبری بلعمی). چون سلطان برنشست و یک بانگ زمین برفت ابر درکشید و باد برخاست و برف و دمه درایستاد. (چهارمقالهء عروضی ||). بانگی زمین، نعره واری. آن اندازه مسافت که بانگی رود. مسافتی که آواز تواند پیمود. نظیر تیر پرتاب که مقدار مسافتی است که تیر پرتاب شده طی کند : و اسامه برنشسته با سپاه همی رفتند، چون از در مدینه چند بانگی زمین برفتند بوبکر رضی الله عنه بایستاد. (ترجمهء تاریخ طبری بلعمی). (۱) - در پهلوی: وانگ Vang، (حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - زله یعنی زنجره. (۳) - ن ل: عنصری. (۴) - ن ل: نامزد (در این صورت شاهد نیست). (۵) - در فرهنگ نظام: دارند. (۶) - شاهد بمعنی بانگ ساز هم ممکن است باشد.

بانگ.

[نَ] (اِ) حب البان. (فرهنگ جهانگیری). حب البان را گویند و آنرا در دواها بکار دارند. (برهان قاطع). نوع درختی است که گل خوشبو دارد و تخم هم دارد که در عربی آن را حب البان و درخت را قضیب البان گویند. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۷۴). ثمر درخت بان که به تازی حب البان گویند. (ناظم الاطباء). بانک. بان. و رجوع به بانک و بان شود.

بانگ آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) فریاد رسیدن. آواز آمدن. آوایی شنیده شدن :حیلتی ساخت در کشتن فور به آنکه از جانب لشکر فور بانگی به نیرو آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۰). خاقان اکبر کز فلک بانگ آمدش کالامر لک در پای او دست ملک روح معلا ریخته. خاقانی. ناله ها کردم چنان کز چرخ بانگ آمد که بس ای عفی الله در تو گویی ذره ای ز آن درگرفت. خاقانی. بانگ آمد از قنینه کاباد بر خرابی دریاب کار عشرت گر مرد کار آبی.خاقانی. - بانگ برآمدن؛ آوا برخاستن. آهنگ بلند شدن. فریاد و فغان برخاستن. آوا درافتادن : و خوارزمشاه آنگاه خبر یافت که بانگ غوغا از شهر برآمد که در پای وی رسن کرده بودند و میکشیدند. (تاریخ بیهقی). نای چو شهزادهء حبش که زند چشم بانگش از آهنگ ده غلام برآمد.خاقانی. شی ء اللهی بزن که برآید ز خانه بانگ یا اللهی بگو که گشایند بر تو در.خاقانی. بانگ برآمد ز خرابات من کی سحر اینست مکافات من.نظامی. زهر بیاور که از اجزای من بانگ برآید به ارادت که نوش. سعدی (طیبات). گر بانگ برآید که سری در قدمی رفت بسیار بگویید که بسیار نباشد. سعدی (طیبات). در خرمی بر سرائی ببند که بانگ زن از وی برآید بلند. سعدی (بوستان). ناگه ز خانه بانگ برآید که خواجه مرد. سعدی. استنقاع؛ بانگ برآمدن. (تاج المصادر بیهقی). - به بانگ آمدن؛ به آواز آمدن. خواندن. متغنی شدن : عندلیب هنر به بانگ آمد. (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۷).

بانگ آوردن.

[وَ دَ] (مص مرکب)آواکردن. فریاد کردن. - بانگ آوردن از...؛ آوا برآوردن از : چنان بانگ آرم از بوسش چنان چون بشکنی پسته منم خو کرده با بوسش چنان چون باز برمسته. رودکی. - به بانگ آوردن؛ واداشتن به بانگ کردن. به صدا آوردن : سفال را به تپانچه زدن به بانگ آرید به بانگ گردد پیدا شکستگی ز درست. رشیدی سمرقندی ||. - به سخن گفتن واداشتن : گاو را چون خدا به بانگ آورد عمل دست سامری منگر.خاقانی. - بانگ برآوردن؛ فریاد بلند کردن. شور و غوغا انگیختن. هیاهو و همهمه کردن. نعره برداشتن. آوا سر دادن. ویله کردن : مردم غوری بانگ و غریو برآوردند. (از تاریخ بیهقی). برفتند و با غلامان گفتند، جمله درشوریدند و بانگ برآوردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۵۹). و فرمود تا بانگ برآوردند. (فارسنامه ابن بلخی ص۸۱). بوی برانگیخت گل چو عنبر اشهب بانگ برآورد مرغ با ژخ طنبور. منجیک. بال فروکوفت مرغ، مرغ طرب گشت دل بانگ برآورد کوس، کوس سفر کوفت خواب. خاقانی. معو؛ بانگ برآوردن گربه. (منتهی الارب). - بانگ برآوردن باکسی؛ هم آواز او شدن. با او هم آواز و همصدا گشتن : باتوی دنیاطلب دین گذار بانگ برآورده رقیبان بار.نظامی. - بانگ درشت برآوردن؛ از سر خشم فریاد زدن. توپیدن : شنید این سخن پیر برگشته پشت بتندی برآورد بانگ درشت. سعدی (بوستان). - ناله برآوردن؛ به آواز ناله سر دادن : بدزدید بقال ازونیم دانگ برآورد دزد سیه کار بانگ. سعدی (بوستان).

بانگ برخاستن.

[بَ تَ] (مص مرکب)بانگ برآمدن. بانگ آمدن. فریاد بلند شدن. آواز آمدن : چو خورشید برزد سر از برج گاو ز گلزار برخاست بانگ چکاو.فردوسی. یکی بانگ برخاست اندر میان ببودند لشکر همه شادمان.فردوسی.

بانگ برداشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب)فریاد کردن. فریاد زدن. صدا بلندکردن. بصدا درآمدن. عج. (منتهی الارب) : بوسهل را صفرا بجنبید و بانگ

برداشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۱). جمله با وی بانگها برداشتند کان حریصان کاین سبب ها داشتند.مولوی. مؤذن بانگ بی هنگام برداشت نمیداند که چند از شب گذشته ست.سعدی. سپه را یکی بانگ برداشت سخت که دیگر چه رانی بینداز رخت.سعدی. عجعجهٔ؛ بانگ برداشتن و فریاد کردن شتر از زدن یا از گرانباری بارگران. (منتهی الارب).

بانگ برکشیدن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)فریاد زدن. بانگ بلند کردن. فریاد کردن : من بانگ برکشیدم و گفتم که ای دریغ اسلامیان به کعبه و ما در کلیسیا.خاقانی.

بانگ خاستن.

[تَ] (مص مرکب) بانگ بخاستن. فریاد بلند شدن. بانگ برشدن. آوا برخاستن : بلبل بستانسرا صبح نشان میدهد وز در ایوان بخاست بانگ خروسان بام. سعدی (طیبات).

بانگ خروس.

[گِ خُ] (اِ مرکب) آن بانگ که از نای خروس برآید ||. اسم پاس سوم از شب است که قصد از نصف شب الی طلوع فجر میباشد... بعضی برآنند که بانگ زدن خروس بردوقسم است: یکی قدری بعد از نصف شب و دیگری که سه از نصف شب گذشته باشد. (از قاموس کتاب مقدس). - بانگ خروس نشنیدن؛ ذخیره و دفینه داشتن کسی که هیچکس برآن واقف نباشد: فلان آن اندازه پول دارد و پول او بانگ خروس نشنیده است.

بانگدار.

(نف مرکب) بانگ کنان. فریادکنان.

بانگداران.

(ق مرکب) در حال بانگ زدن. بانگ زنان. در حال داشتن بانگ و فریاد :ایشان [قوم لوط] بانگداران از سرای او [لوط] بیرون آمدند. (تفسیر ابوالفتوح ج ۳ ص۸۹).

بانگ دارنده.

[رَ دَ / دِ] (نف مرکب)فریادزننده. فریادکننده. عجاج. (منتهی الارب).

بانگ داشتن.

[تَ] (مص مرکب)آواکردن. فریاد داشتن. فریاد کردن. صباح. حیاط. جلب. (منتهی الارب) : چو دوزخ که سیرش کنند از وعید دگر بانگ دارد که هل من مزید. سعدی (بوستان). محمول پیش آهنگ را از من بگو ای ساربان تو خواب میکن بر شتر تا بانگ می دارد جرس. سعدی (طیبات).

بانگ رس.

[رَ] (اِ مرکب) بانگ رسنده. آن حد از مسافت که بانگ رسد. آن مقدار فاصله که شنونده آوای فریادکننده را تواند شنید. آن مسافتی که آوای یکی بدیگری رسد.

بانگ زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) فریاد کردن. فریاد زدن. بانگ برآوردن. آواز کردن کسی را از روی سختی و غضب. (ناظم الاطباء). صدا زدن و داد زدن. (فرهنگ نظام). آواز دادن. آوا دردادن. تشر زدن. (فرهنگ نظام) : مزن بر کم آزار بانگ بلند چو خواهی که بختت بود یارمند.فردوسی. زدی بانگ کای نامداران جنگ هرآنکس که دارد دل و نام و ننگ. فردوسی. منادی گری را بفرمود شاه که شو بانگ زن پیش این بارگاه.فردوسی. بوالقاسم پسرش بانگ برغلامان زد. (تاریخ بیهقی). قاید بانگ بر او زد و دست به قراچولی کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۴). بوسهل این مقدار بامام میگفت که آلتونتاش رایگان از دست بشد به شبورقان، من بانگی بر وی زدم. (همان کتاب ص ۳۲۳). بانگ زد دانیال راکه بیرون آی. (مجمل التواریخ والقصص). بأست ار بانگ برزمانه زند گرگ را سیرت شبان باشد.انوری. صاحب ستران همه بانگ بر ایشان زدند کاین حرم کبریاست بار بود تنگ یاب. خاقانی. یکی بانگ زد روبه حیله ساز که بند از دهان سگان کرد باز.نظامی. بانگ برین دور جگرتاب زن سنگ برین شیشهء خوناب زن.نظامی. دگر ره بانگ زد بر خود بتندی که با دولت نشاید کرد کندی.نظامی. بانگ زد آن شه که ای باد صبا پشه افغان کرد از ظلمت بیا.مولوی. خواست تا او سجده آرد پیش بت بانگ زد آن طفل کانی لم امت.مولوی. مزن بانگ با شیرمردان درشت چو باکودکان برنیایی به مشت. سعدی (بوستان). وقتی به غرور جوانی بانگ برمادر زدم. (گلستان). قدم زنند بزرگان دین و دم نزنند که از میان تهی بانگ میزند خشخاش. سعدی (طیبات). اجلاب؛ بانگ برچیزی زدن. (منتهی الارب ||). کنایه از راندن و دور کردن کسی را از پیش باشد. (آنندراج) (برهان قاطع). کنایه از راندن و نگاه داشتن کسی را برجای خود که تعدی نکند. (انجمن آرای ناصری). راندن و دور کردن کسی را از پیش. (ناظم الاطباء ||). کنایه از باز داشتن و نگاه داشتن چیزی. (آنندراج) (برهان قاطع). - بانگ بر ابلق زدن؛ فریاد کردن بر عدم مساعدت بخت. (ناظم الاطباء). یعنی زمانه و روزگار را زجر کند و آزار دهد ||. - اسب را تیز کردن. (از آنندراج) : چون قدمت بانگ بر ابلق زند جزتو که یارد که اناالحق زند.نظامی. - بانگ برزدن؛ نهر. انتهار. (ترجمان القرآن). هبهبهٔ. نبر. (منتهی الارب). تشر زدن. فریاد کردن برای تنبیه و ترساندن کسی : یکی بانگ برزد بخواب اندرون که لرزان شد آن خانهء صدستون.فردوسی. بدو بانگ برزد یل اسفندیار که بسیار گفتن نیاید بکار.فردوسی. یکی بانگ برزد برو مادرش که آسیمه ترگشت جنگی سرش.فردوسی. و نزدیک بود که خللی افتادی جامه دار را اما خود پیش رفت و بانگ بر لشکر زد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۴۴). خوارزمشاه بانگ برزد و مددی فرستاد. (تاریخ بیهقی ص۳۵۲). و حاسدان و دشمنان ماکه به حیلت و تعریض اندر آن سخن پیوستند ایشان را بانگ برزد و ما صبر میکردیم. (تاریخ بیهقی ص۲۱۴). از چهارسو بانگ برزدند... (فارسنامهء ابن بلخی ص۸۱). ولی چون کرد حیرت تیزگامی عنایت بانگ برزد کای نظامی.نظامی. شه در او دید خشمناک و درشت بانگ برزد چنانکه او را کشت.نظامی. طوطی اندر گفت آمد در زمان بانگ بر درویش برزد کای فلان.مولوی. شبی برزدم بانگ بر وی درشت همو گفت مسکین به جورش بکشت. سعدی (بوستان). ...بانگ برزد که خاموش کن به مقدار خود گفت باید سخن.امیرخسرو. - بانگ برقدم زدن؛ جلد و تیز رفتن. (آنندراج). هی برقدم زدن. بتندی روبراه نهادن. تیز رفتن : ز مسجد نعرهء مستان علم زد مؤذن بانگ از آنجا برقدم زد. محمدقلی سلیم (از آنندراج).

بانگ زن.

[زَ] (نف مرکب) فریادزننده. بانگ زننده. که بانگ زند. که فریاد کشد. نعره کشنده. آوا دردهنده : بارکش چون گاومیش و حمله بر چون نره شیر گامزن چون ژنده پیل و بانگ زن چون کرگدن. منوچهری. مؤذن را گویند. (آنندراج). کسی که اذان گوید. (ناظم الاطباء).

بانگک.

[گَ] (اِ مصغر) بانگ کوتاه : پوپک دیدم به حوالی سرخس بانگک بربرده به ابر اندرا.رودکی.

بانگ کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) آواز کردن. (ناظم الاطباء). فریاد کردن. بانگ برآوردن. صخب. اصلاق. اعجاج. عجیج. عج. صیحان. صیاح. صدید. صرخ. صراخ. هبیب. عزیف. زجل. قلقلهٔ. کشکشهٔ. سلق. (منتهی الارب). هتف. (تاج المصادر بیهقی). انتجاج. هیاط. هبههٔ. (منتهی الارب) : شوی بگشاد آن فلرزش خاک دید کرد زن را بانگ و گفتش ای پلید.رودکی. و عیاران بانگ یا جعفر همی کردند. (تاریخ سیستان). و طبل نیافتند، دبه ای بزرگ برگرفتند و بزدند و بانگ بوبکر [نبیرهء دختری خلف] کردند. (تاریخ سیستان). امیر گفت چه میگویی. و بانگی سخت بکرد و دست از نان بکشید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۴۳). یکی از موالی عبدالله چون دید بانگ کرد که امیرالمؤمنین را بکشتند. (همان کتاب ص۱۸۹). بعضی که مانده بودند جبرئیل بانگی بکرد چنانکه تمامت هلاک شدند. (قصص الانبیاء ص۹۵). بانگ کنی کاین سخن رافضی است جهل بپوشی به زبان آوری.ناصرخسرو. گر از تو چو از من نفور است خلق ترا به، مکن هیچ بانگ و نفیر.ناصرخسرو. در آن میان شتربه بانگی بلند بکرد. (کلیله و دمنه). کفشگر زنرا بانگ کرد. (کلیله و دمنه). بانگ کردی آنچه گم کردی به راه پس نشان جستی ز خلق آنجایگاه. عطار (مصیبت نامه). بس کنم خود زیرکان را این بس است بانگ دو کردم اگر در ده کس است.مولوی. در بیابان چو گورخر میتاخت بانگ میکرد و جفته می انداخت. سعدی (صاحبیه). بانگ میکرد و زار می نالید کای دریغا کلاه و دستارم.سعدی (هزلیات). چو سگ بر درش بانگ کردم بسی که مسکین تر از سگ ندیدم کسی. سعدی (بوستان ||). منادی کردن. جار زدن. آوا دردادن :[فرمان کرد] کس ایشان را زن ندهد و نخواهد و نیامیزد و بدین کار در پادشاهی بانگ کردند. (مجمل التواریخ والقصص ||). نامیدن. خواندن. آواز کردن. (ناظم الاطباء) : بانگ کردمت ای فغ سیمین زوش خواندیم [زان] که هستی زوش. رودکی (از فرهنگ اسدی). فضیل از دور او را بدید بانگ کرد، مرد چون بیامد گفت چه حاجت است. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). -امثال: سربریده بانگ نکند. معارت؛ بانگ کردن شترمرغ. انقاض؛ بانگ کردن چوزه. قبقبهٔ؛ بانگ کردن شتر در شکم. جلجلهٔ؛ بانگ کردن رعد. جهجههٔ؛ بانگ بر دده زدن. (مصادر زوزنی). هدیل. هتف. هدر. تهدیر؛ بانگ کردن کبوتر. تهزج؛ بانگ کردن کمان وقت زه کشیدن. مهاره؛ در روی بانگ کردن.هباب. هبیب؛ بانگ کردن تکه وقت گشنی. اهتباب؛ تیزشدن و بانگ کردن تکه وقت گشنی. قریر؛ بانگ کردن مار. (از منتهی الارب). هل؛ بانگ کردن از شادی.تخمط؛ بانگ کردن فحل. ذمر؛ بانگ کردن شیر. هزم؛ بانگ کردن کمان. تهزم؛ بانگ کردن رعد. صقیع؛ بانگ کردن خروس. تصفیر؛ بانگ و فریاد کردن. خفق؛ بانگ کردن باد. فخت؛ بانگ کردن فاخته. غذمرهٔ؛ بانگ کردن. غمغمهٔ، تعمم؛ بانگ و خروش دلاوران. (منتهی الارب). تهوید، تهواد؛ نرم بانگ کردن. صدید؛ بانگ کردن. (ترجمان القرآن). تعلیس؛ بانگ کردن. تغنیهٔ؛ بانگ کردن کبوتر. نزب، نزاب، نزیب؛ بانگ کردن آهو و تکه بوقت گشنی. (منتهی الارب). لقلقهٔ. ضوضاء، صرخ؛ بانگ کردن. (دهار). تجلیب؛ بانگ کردن. (تاج المصادر بیهقی). بربرهٔ؛ بانگ کردن. حمحمهٔ؛ بانگ کردن اسب نر. نقنقهٔ؛ بانگ کردن بزغ. غمغمهٔ؛ بانگ کردن مبارزان در جنگ. همهمهٔ؛ بانگ کردن با گرفتگی بینی چنانکه هویدا نباشد. اهتزام؛ بانگ کردن رعد و آنچه بدان ماند. تغطمط؛ بانگ کردن باگرفتگی گلو. (مصادر زوزنی). رجس؛ ارتجاس

بانگ کردن ابر. صهیل، صهال، تصهال؛ بانگ کردن اسب. نزب، نزیب؛ بانگ کردن آهو. بغام؛ بانگ کردن آهو و گاو دشتی و شتر. تصلصل؛ بانگ کردن آهن و آنچه بدان ماند. صلصلهٔ؛ بانگ کردن آهن. جعجعهٔ؛ بانگ کردن آسیا. معمعهٔ؛ بانگ کردن آتش در وقت سوختن. (تاج المصادر بیهقی). تلقم؛ بانگ کردن آب از بسیاری. تطبطب؛ بانگ کردن آب. (منتهی الارب). خرور، خریر، تدور؛ بانگ کردن آب. شغا؛ بانگ کردن گوسفند. ضغو، اضغاء؛ بانگ کردن روباه. زمار؛ بانگ کردن شترمرغ. قلخ، قلیخ؛ بانگ کردن فحل. (تاج المصادر بیهقی). ضحک؛ بانگ کردن بوزینه. نبح، نبیح، نباح، تنباح؛ بانگ کردن سگ و آهو و بز و مار. (منتهی الارب). نعب، نعیب، نعبان؛ بانگ کردن کلاغ. (تاج المصادر بیهقی). رزیم؛ بانگ کردن شیر. حمحمهٔ؛ بانگ کردن اسب در وقت علف خواستن. رزام، ارزام. بانگ کردن شتر چنانکه دهن بازنکند. وحوحهٔ؛ بانگ کردن باگرفتگی گلو. (تاج المصادر بیهقی). عندلهٔ؛ بانگ کردن بلبل. (دهار). لبلبهٔ؛ بانگ کردن تکه وقت برجستن بر ماده. رقا؛ بانگ کردن جغد. (منتهی الارب). نهاق، نهیق؛ بانگ کردن خر. استحار؛ بانگ کردن خروه در سحر. (تاج المصادر بیهقی). قبع؛ بانگ کردن خوک. (منتهی الارب). زمزمهٔ. قصیف. جلجلهٔ. ارزام؛ بانگ کردن رعد. (تاج المصادر بیهقی). تمضمض، لغو؛ بانگ کردن سگ. (منتهی الارب). قعقاع، قعقعه؛ بانگ کردن سلاح. (تاج المصادر بیهقی). رغاء، الجاج؛ بانگ کردن شتر. تخض؛ بانگ کردن شتر به شقشقه. (منتهی الارب). نجنجهٔ؛ بانگ کردن شتر سرمست. (منتهی الارب). هتیت؛ بانگ کردن شتر بچه. (تاج المصادر بیهقی). تزغم؛ بانگ کردن شترماده. سجر؛ بانگ کردن شتر ناقه. شقشقه؛ بانگ کردن شتر نر. عرار؛ بانگ کردن شترمرغ. (منتهی الارب). معارهٔ؛ بانگ کردن شترمرغ. (تاج المصادر بیهقی). قرقرهٔ؛ بانگ کردن شکم. (دهار). هدیل؛ بانک کردن قمری. اعوال؛ بانگ کردن کمان. بقبقهٔ؛ بانگ کردن کوزه بوقت آب کردن در وی. نبیب؛ بانگ کردن گشن نر از بهر گشنی. فشیش؛ بانگ کردن مار به پوست. (تاج المصادر بیهقی). قوقاه؛ بانگ کردن ماکیان. (دهار). کرکرهٔ؛ بانگ کردن ماکیان. قریرهٔ؛ بانگ کردن ماکیان. (منتهی الارب).

بانگ کنان.

[کُ] (ق مرکب) فریادزنان. بانگ کننده. غران. آواکنان : و ایشان را [مردم جیرفت را] رودیست تیز همی رود بانگ کنان. (حدود العالم).

بانگ کننده.

[کُ نَ دَ / دِ] (نف مرکب) که بانگ کند. که فریاد زند. که فریاد برآورد. که آوا برآورد. صارخهٔ. عجاج. (دهار). مضوضی. (منتهی الارب).

بانگ گفتن.

[گُ تَ] (مص مرکب) فریاد کردن. ببانگ آمدن ||. منادی کردن ||. اذان گفتن : در راه که او را می بردند؛ مؤذنی بانگ میگفت، چون به کلمهء شهادت رسید... (تذکرهٔ الاولیاء عطار).

بانگلور.

[گَ لُ] (اِخ)(۱) بنگلور. از شهرهای هندوستان در ولایت میسور واقع است در ۳۹۸ هزارگزی مغرب مدرس. (۱) - Bangalore.

بان گنجاب.

[گُ] (اِخ) دهی است از دهستان باوندپوربخش مرکزی شهرستان شاه آباد که در ۳۲ هزارگزی شمال خاور شاه آباد و ۸ هزارگزی شمال چهار زبر واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۲۸۵ تن سکنه، آب آنجا از نهر کاشبنه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و چغندر قند و حبوب و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. زمستان به دیره سرپل زهاب میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانگ نماز.

[گِ نَ] (اِ مرکب) اذان. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص۱۶۵) (ناظم الاطباء). اذین. گلبانگ محمدی : نبود آن زمان رسم بانگ نماز به گوش چنان پروریده به ناز.فردوسی. قدح بلبله را سر بسجود آور زود که همی بلبل برسرو زند بانگ نماز. منوچهری. هزمان بکند بانگ نمازی به لب جوی در سجده رود خیری با لالهء خودروی. منوچهری. بوستان چون مسجد و شاخ درختان در رکوع فاخته چون مؤذن و آواز او بانگ نماز. منوچهری. بامداد... بدر شهر آمده بود. بانگ نماز بسیار شنید، گفت بازگردید که بر شهری که اندر ان چندین تکبیر و تهلیل بگویند، شمشیر نباید کشید. (تاریخ سیستان). اندر میان سپاه او هیچ ندیدند مگر نماز شب کردن و روزه داشتن و جماعت و بانگ نماز و قرآن خواندن. (تاریخ سیستان). سرد و تاریک شد ای پور سپیده دم دین خره عرش هم اکنون بکند بانگ نماز. ناصرخسرو. گر اصول دین نشاید گفت و نه شاید شنید هر نمازی را در اول بانگ و قامت چیست پس. ناصرخسرو. مذهب ایشان [شیعه] چنین است که اگر کسی در میان فصول بانگ نماز بعد از شهادتین گوید «أشهد أنَّ علیّاً ولی الله» بانگ نماز باطل باشد. (النقض ص۶۸). از خواجگان تو پیشی وز شاعران عمادی بانگ نماز بی شک باشد به از حراره. عمادی. حسن درآمد، حبیب الحمد را الهمد می خواند گفت نماز در پی او درست نیست، بدو اقتدا نکرد و خود بانگ نماز(۱) بگزارد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). نقل است که هرکه با او صحبت خواستی داشت شرط کردی و گفتی اول من خدمت کنم و بانگ نماز من گویم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). چند گفتندش مگو بانگ نماز که شود جنگ و عداوتها دراز.مولوی. خفیه میگویند نامت را کنون خفیه هم بانگ نماز ای ذوفنون.مولوی. مؤذن غلط کرد بانگ نماز مگر همچو من مست و مدهوش بود. سعدی. تا عمر رضی الله عنه ایمان ناورد بانگ نماز آشکار نگفتند. (انیس الطالبین بخاری نسخهء خطی مؤلف). تأذین؛ بانگ نماز کردن. (دهار). تأذین؛ بانگ نماز گفتن. (ترجمان القرآن ||). وقت نماز صبح. گاه اذان صبح : عهد و میثاق خویش تازه کنیم از سحرگاه تا به بانگ نماز.آغاجی. - گاه بانگ نماز؛ وقت نماز بامداد. هنگام اذان صبح : یاد باد آن شب کان شمسهء خوبان طراز به طرب داشت مرا تا بگه بانگ نماز. فرخی. (۱) - ظ. دو کلمه اینجا کم دارد مثلاً (بکرد و نماز (یا) بگفت و نماز).

بانگور.

(۱) [گُ] (اِخ) نام اسکله و پیش بندری در ناحیهء گال انگلستان. (۱) - Bangor.

بانگه.

[گَ / گِ] (اِ) آواز. نعره. (ناظم الاطباء).

بانگه.

[گَ / گِ] (اِ) پنبهء نزده. (ناظم الاطباء). محلوج.

بانگی.

(اِخ) نام یکی از آبادیهای بخش سقز کردستان و بجای بانگلو اختیار شده است. (لغات مصوبهء فرهنگستان).

بانگیدن.

[دَ] (مص جعلی) مصدر جعلی از بانگ بمعنی بانگ برآوردن. آوا دردادن. بانگ و فریاد کردن. (آنندراج). بانگ کردن. (فرهنگ شعوری ج ۱ ص ۱۸۱). فریاد کردن باصدای بلند. (ناظم الاطباء).

بان لار.

(اِخ) دهی است از دهستان رومشکان بخش طرهان شهرستان خرم آباد که در ۴۶ هزارگزی جنوب کوهدشت و ۴۶ هزارگزی جنوب راه شوسهء فرعی خرم آباد به کوهدشت واقع است. ناحیه ایست کوهستانی و دارای آب و هوای معتدل و ۱۸۰ تن سکنه، آب آنجا از مادیان رود تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان، سیاه چادربافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بان لرینی.

[لُ] (اِخ) محلی است از بخش شاه آباد واقع در ۱۰ هزارگزی شمال شاه آباد بین لرینی و چقازرد. ناحیه ایست کوهستانی و سردسیر و دارای ۱۲۵ تن سکنه، آب آنجا از چاه و چشمه تأمین میشود و محصول عمدهء آن غلات دیمی و شغل مردمش گله داری و زراعت است و زمستان را به گرمسیر دیره و سر پل زهاب میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بان لوفه.

[ ] (اِخ) نام محلی به اصفهان در حدود ویذآباذ (بیدآباد). (از محاسن اصفهان مافروخی ص۸۹).

بانماز.

[نَ] (ص مرکب) (از: با + نماز) نمازخوان. که نماز دارد. که نماز گزارد. آنکه همیشه نماز گزارد. آنکه نمازش هرگز ترک نشود. مقابل بی نماز ||. مؤمن. باخدا.

بانمک.

[نَ مَ] (ص مرکب) (از: با + نمک). که نمک دارد. نمکدار. نمکین. ملیح. باملاحت. خوش نمک. ملیحه ||. خوشمزه. طیبت گو. خوش صحبت.

بانمکی.

[نَ مَ] (حامص مرکب) ملاحت. نمک داشتن. خوش نمک بودن.

بان مله.

[مِ لِ] (اِخ) دهی است از دهستان دینور بخش صحنهء شهرستان کرمانشاه که در ۱۲ هزارگزی شمال باختری صحنه و ۵/۱ هزارگزی شمال راه فرعی صحنه به سقز در دامنه واقع است. ناحیه ایست سردسیر و دارای ۸۰ تن سکنه، آب آنجا از چشمه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات دیم و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بان موله.

[لِ] (اِخ) دهی است از بخش زرین آباد شهرستان ایلام که در ۲۳ هزارگزی جنوب خاوری پهله برکنار راه مالرو دهلران واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر و دارای ۱۷۰ تن سکنه. آب آنجا از رودخانه تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. ساکنان آن از طایفهء باپیروند هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بان نخود.

[نْ نُ خُد] (اِخ) دهی است از بخش گوران شهرستان شاه آباد که در ۱۵ هزارگزی شمال گهواره نزدیک رودخانهء زمکان واقع است. ناحیه ای است سردسیر و دارای ۱۰۰ تن سکنه، آب آن جا از چشمه تأمین میشود. محصول آن غلات و کمی توتون و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. ساکنان آن از تیرهء بهرامی قلخانی هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بانو.

(اِ)(۱) رئیسه. و گمان میکنم از بان بمعنی حارس و حافظ و دارنده و امثال آن است و «واو» علامت شفقت یا تأنیث یا تصغیر است. (یادداشت مؤلف). رئیسه. (یادداشت مؤلف). زن. برابر آقا. خانم. خاتون. خاتون خانه. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری ص۱۸۸). ست. خاتون. سیده. ستی. بیگم. خدش. بیکه. حره. آغا. بزرگ خانه. خاتون خانه. (انجمن آرای ناصری). کریمه. بی بی. (برهان قاطع). ایشی. (فرهنگ اوبهی). ربّه. خانم بزرگ. (از فرهنگ شعوری ج۱). خانم و خاتون که زن محترمه باشد. (فرهنگ نظام). ج، بانوان و بانویان. (ناظم الاطباء) : به هرجای نام تو بانو بود پدر پیش تختت به زانو بود.فردوسی. سر بانوانی و زیبای تخت فروزندهء فره و نام و بخت.فردوسی. مهین مهان بانوی گیو بود که دخت گزین رستم نیو بود.فردوسی. تو بانوی شاهی و خورشید گاه سزد کز تو آید بدینسان گناه؟فردوسی. که ای افسر بانوان جهان سرافرازتر دختر اندر مهان.فردوسی. ببوسید پیشش زمین پهلوان بدو گفت کای مهتر بانوان.فردوسی. ترا خسرو پدر، بانوت مادر ندانم درخورت شویی بکشور. (ویس و رامین). تو بانو باش تا او شاه باشد هم او با تو چو خور با ماه باشد. (ویس و رامین). بسیار مردمان که جهان کرد بینوا آن بانوا شهان و نکوحال بانوان. ناصرخسرو. کنیزک بخندید و آمد دوان به بانو بگفت ای مه بانوان.اسدی. عادت بود که هدیهء نوروزی آورید آزادگان به خدمت بانوی شهریار.خاقانی. اقبال صفوة الدین بانوی روزگار ناساز روزگار مرا سازگار کرد.خاقانی. ازین هر هفت کرده هفت دختر چو طبعت چرخ بانویی ندارد.خاقانی. خاقانی است بر در تو زینهاریی ای بانوان مملکت شرق زینهار.خاقانی. دولت بانوان نثار ظفر بر سر بوالمظفر افشاندست.خاقانی. خواست تا بانوی فسانه سرای آرد آیین بانوانه بجای.نظامی. به بانو گفت شیرین کای جهانگیر برون خواهم شدن فردا به نخجیر.نظامی. سزای زور باید نه زر که بانو را گزری دوست تر که صدمن گوشت. سعدی (گلستان). سفر عید باشد بر آن کدخدای که بانوی زشتش بود در سرای.سعدی. به دختر چه خوش گفت بانوی ده. سعدی (گلستان). از دو بانو چو شود آشفته خانه، امید مدارش رفته.جامی ||. ملکه. شاهزن. بانوی عظیم. مخفف شهربانو بمعنی ملکه. (حاشیهء برهان قاطع، چ

معین) : چو خواهی که بانوی ایران شوی بگیتی پسند دلیران شوی.فردوسی. بدو گفت هرکس که بانو توی به ایران و چین بانوی نو توی.فردوسی. ترا بانوی شهر ایران کنم به زور و به دل کار شیران کنم.فردوسی. جز بانو و شاه کوه و دریا کس در یک دودمان ندیده ست.خاقانی. شکر کز بانو و فرزند اخستان چهرهء ملکت مطرا دیده ام.خاقانی. ور جز بقای بانو و شاهست کام او پس داستان سگ صفتان داستان اوست. خاقانی. دل آشوب جهان بانوی ایران تمنای شهان خاتون دوران.نظامی. چو بانوی قصر این ملامت بکرد برآمد خروش از دل نیکمرد. سعدی (بوستان). - بانوان بانو؛ خاتون خاتونان. لقب ملکه های اشکانی یعنی زن شاه بود. (یادداشت مؤلف). - بانوی بانوان، بانوی بانویان؛ خاتون خاتونان. (انجمن آرای ناصری). خانم خانمها. ملکه. شهربانو. (حاشیهء برهان قاطع چ معین) : بر مادر آمد فرود جوان چنین گفت کای بانوی بانوان.فردوسی. بدو گفت کای بانوی بانوان مبادی ز اندوه هرگز نوان.فردوسی. وزان پس گو پیلتن پهلوان چنین گفت ای بانوی بانوان.فردوسی. شوم نزد آن بانوی بانوان بسازیم تدبیر ما هر دوان.فردوسی. گفت برخیز تا رویم چو دود بانوی بانوان چنین فرمود.نظامی. - بانوی بهشتی رخت؛ معشوق سبزپوش. (آنندراج). - بانوی تاجدار؛ ملکه. شاهزن : بانوی تاجدار مرا طوقدار کرد طوق مرا چو تاج فلک آشکار کرد.خاقانی. - بانوی چینی؛ ظاهراً مقصود عروسک چینی است : نگار خرگهی بت روی چینی سهی سرو چمن بانوی چینی.نظامی. - بانوی حصاری؛ بکنایه، زنی که در حصار باشد و برنیاید. گاه مقصود زنان و بانوان زیبایی است که از حصار (شهری از ماوراءالنهر) می آوردند ||. - بانوی حرم؛ بانویی که در چهاردیواری حرم محبوس و محصور باشد : گنج او چون در استواری شد نام او بانوی حصاری شد.نظامی. - بانوی خانه؛ همسر. کدبانو : مرد مسافر حدیث خانه که گوید زان غرضش زن بود که بانوی خانه است. خاقانی. بانوی خانه پیش بنشستی جلوه برداشتی ز هر دستی.نظامی. - بانوی ختن؛ ملکهء چین. ملکه مشرق : میوه چو بانوی ختن در پس حجله های زر زاغ چو خادم حبش پیش دوان به چاکری. خاقانی ||. - کنایه از آفتاب است. (فرهنگ نظام). - بانوی سقلاب؛ شاید ملکهء سقلاب باشد که نام کشوری است : او در آن در چو بانوی سقلاب هیچ در بانوان ندیده بخواب.نظامی. - بانوی کشور؛ ملکه : که دختری که ازینسان برادران دارد عروس دهرش خوانند و بانوی کشور. خاقانی. گنج نوروز هرچه گوهر داشت پیش بانوی کشور افشانده ست.خاقانی. - بانوی کوه؛ صدا. صدایی که از آواز در کوه پیچد و برگردد. در افسانه های قدیم این صدا را نسبت به بانویی می دادند که در کوه پنهان شده است و تمام کوه ها بانو داشته است. (از یادداشت مؤلف) : هرچه کهن تر بترند این گروه هیچ نه جز بانگ چو بانوی کوه.نظامی. - بانوی مداین؛ کنایه از شیرین است. (فرهنگ ضیاء) (ناظم الاطباء) (آنندراج) : بانوی مداین آنکه خسرو ساخت قصریش که سود بر فلک پهلو این چار به چار عنصر اینک پست بنا و بنا و بانی و بانو. صاحب انجمن آرا (از آنندراج). - بانوی مشرق؛ کنایه از آفتاب عالمتاب. (برهان قاطع) (آنندراج). آفتاب، چه گفته اند: چشمهء روز بود ماده و مه باشد نر. (انجمن آرای ناصری). آفتاب. (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام) : در سایهء تو بانوی مشرق گرفته جای دریاست در جزیره و سیمرغ در حصار. خاقانی. - ابن بانو؛ نام امیری در بحرین که در سنهء ۲۹۰ ه . ق. با سعید الجنابی جنگید. رجوع به تجارب الامم ج۲ ص۳۶ شود. - بانوی مصر؛ زلیخا. ملکهء مصر. (آنندراج) (ناظم الاطباء). زلیخا عاشق یوسف. (فرهنگ نظام) : بتی داشت بانوی مصر از رخام برو معتکف بامدادان و شام. سعدی (بوستان). - جهان بانو؛ ملکه. بانوی بانوان. بانوی جهان : جهان بانوش خواند پیوسته شاه.نظامی. - ||از اعلام زنان است. - خلفِ بانو؛ خلف پسر بانو. و از خلف مقصود امیر خلف بن احمد امیر صفاری سیستانی است که در مقام انتساب به جدهء خود بانو بدین لقب شهرت یافته است. و رجوع به همین کلمه و بانو (اسم خاص) شود. - زربانو؛ نام دختر رستم از خالهء شاه کیقباد. رجوع به مجمل التواریخ و القصص ص۲۵ شود ||. - از اعلام زنان است. - شاه بانو؛ شهبانو. ملکه. - شهربانو؛ خداوند شهر. (فرهنگ رشیدی ||). - بانوی شهر. بانوی کشور. ملکه ||. - نام دختر یزدگرد سوم پادشاه ساسانی که پس از اسارت به ازدواج حضرت حسین بن علی (ع) درآمد. رجوع به همین کلمه در جای خود شود. - کدبانو؛ بزرگ خانه. (انجمن آرا ناصری). خانم خانه. زن خداوند خانه. (فرهنگ رشیدی). خانم و رئیسهء خانه، چه کد بمعنی خانه است. (فرهنگ نظام) : نشنیدستی که

خاک زر گردد از ساخته کدخدا و کدبانو.ناصرخسرو. و رجوع به کدبانو شود. - کیهان بانو؛ بانوی جهان. (فرهنگ رشیدی). ملکه. جهان بانو. - گشسب بانو؛ نام دختر رستم زال برحسب روایات ایرانی که به صورت بانوگشسب نیز آمده است : و خانهء دستان و رستم همچنانک اول بود باز فرمود کردن، و زال را به خانه بازفرستاد با دخترانش [دختران رستم ظاهراً] زربانو و گشسب بانو. (مجمل التواریخ و القصص ص۵۴). و رجوع به گشسب بانو در جای خود شود. - ماه بانو.؛ از اعلام زنانست. - مهین بانو؛ ملکه. بانوی بانوان ||. - زنی که ندیم شیرین بود : مهین بانو جوابش داد کای ماه بجای مرکبی صد ملک درخواه.نظامی. مهین بانو چو آمد پیش شیرین نصیحت کرد از گفتار پیشین. امیرخسرو (از شعوری). - نرگس بانوی شهلا؛ چشم خاتون سیاه. چشم زیبا. (ناظم الاطباء). اما این ترکیب نااستوار می نماید ||. عروس. (شرفنامهء منیری) (برهان قاطع) (ناظم الاطباء ||). سامانی گوید: بانو بمعنی خداوند باشد. (فرهنگ رشیدی ||). ظرف گلاب و شراب. (انجمن آرای ناصری). صراحی. (برهان قاطع) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ شعوری) (فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). (۱) - در پهلوی بانوک banoy. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بانو.

(اِخ) ظاهراً نام جدهء خلف بن احمد بود که او را بدین نام خوانده اند. و این خلف نبیرهء دختر عمروبن لیث بود به روایت ابن اثیر، هرچند برخی او را نبیرهء یعقوب نیز گفته اند و بدیع همدانی در قصیدهء لامیهء خود خلف را به هر دو پادشاه یعنی یعقوب و عمرولیث منسوب کرده و مولانا معین الدین اسفزاری در تاریخ هرات نسبت خلف را برین موجب در قلم آورده است که: خلف بن احمدبن محمد بن خلف بن ابی جعفربن لیث بن فرقدبن سلیمان... (از حبیب السیر چ خیام ج۲ ص۳۵۱). در تاریخ سیستان آمده است که بانو [بنت] محمد بن عمرو را به زنی به محمد بن خلف دادند. (تاریخ سیستان ص۲۷۵). و این سیده بانو مادر امیر بوجعفر بود. (همان کتاب ص۳۱۴). و خلف بن احمد را که خلف بانو گویند نسبت به جده کنند. (حاشیهء بهار بر تاریخ سیستان ص۳۱۴). فرخی از سیستان بود پسر جولوغ، غلام امیر خلف بانو. (چهارمقالهء نظامی ص۵۸). اما در تعلیقات چهارمقالهء قزوینی آمده است که بانو دختر عمروبن اللیث صفاری است. (تعلیقات چهارمقاله ص۱۷۷).

بانو.

(اِخ) اختصاصاً لقب فرشتهء موکل آب، اناهید بوده است. (از یشتهای پورداود، مقدمهء ناهیدیشت).

بانو.

(اِخ) نام خواهر هارون الرشید که چون بیمار شد و جبرئیل طبیب او را معالجه میکرد و نتیجه نمی داد ماسویه را احضار کردند و او چون در حضور هارون از این زن معاینه کرد، گفت، که فردا در فلان ساعت خواهد مرد، جبرئیل حرف او را رد کرد. ماسویه را در یکی از اطاقهای کاخ توقیف کردند. اما در همان ساعتی که ماسویه تعیین کرده بود این زن درگذشت. (از عیون الانباء ج۱ ص۱۷۳).

بانو.

(اِخ) شهرکی است به ناحیت پارس از حدود گور، بسیارنعمت و آبادان و آبهای روان. (حدود العالم).

بانو.

(اِخ) دهی است از دهستان بریاجی بخش سردشت شهرستان مهاباد که در ۵ هزارگزی جنوب باختری سردشت و ۴ هزارگزی جنوب راه بیوران به سردشت واقع است. دارای ۴۲ تن سکنه، آب از رودخانهء سردشت. محصول غلات و توتون و مازوج و کتیرا و صنایع دستی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بانوا.

[نَ] (ص مرکب)(۱) که نوا داشته باشد. با برگ و نوا. دارا. توانگر. (شرفنامهء منیری). دارنده. مقابل بینوا. (فرهنگ لغات شاهنامه). باسامان. باسرانجام. (آنندراج) (هفت قلزم). نیکوحال. (ناظم الاطباء) : دو مردند شاها بدین شهر ما یکی بانوا دیگری بی نوا.فردوسی ||. باآهنگ. که لحن و آهنگ دارد. خوش آواز. (ناظم الاطباء) : گرچه نوا و لحن نبد باغ را هگرز آن بی نوا و لحن کنون بانوا شدست. ناصرخسرو. (۱) - از: با + نوا.

بانوانه.

[نُ نَ / نِ] (ص نسبی، ق مرکب)زنانه. همچون زنان. به رسم زنان. به آیین بانوان : خواست تا بانوی فسانه سرای آرد آیین بانوانه بجای.نظامی.

بانوب.

(اِخ) نام سه قریه است در مصر در مشرق و مغرب و اشمونین. (از معجم البلدان).

بانوج.

(اِ)(۱) جای خوابی باشد که بجهت اطفال سازند و از جایی آویزند و طفل را در آن خوابانند و حرکت دهند تا در هوا آید و رود. (از برهان). و رجوع به ننو. ننی. بانوچ و بازپیچ شود. این کلمه به همین معنی در تداول عامهء گناباد بکار می رود ||. ریسمانی را گویند که در ایام عید نوروز از جای بلند یا شاخ درختی آویزند و زنان و دختران بر آن نشسته در هوا آیند و روند. (برهان قاطع). تاب بازی کودکان. تاب. دودأهٔ. ارجوحه. مرجوحه. بازپیچ. (منتهی الارب): دوّدالغلام بر بانوج نشسته و بر هوا رفت و آمد نمود. تدوید؛ بر بانوج نشستن و بر هوا رفت و آمد نمودن. زحلوقه؛ بانوج چوبین که آن را بر جایی بلند نهند و کودکان بر دو طرف آن نشینند. (منتهی الارب). (۱) - ظ: مصحف «نانواج». از افادات علامهء قزوینی. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بانوجه.

[جَ] (اِ مصغر) بانوچه. بانوی کوچک : کتاب احمدبن قتیبه و بانوجه. (از فهرست ابن الندیم ص۴۲۶ س ۲۰). و رجوع به بانوچه شود.

بانوجهان.

[جَ] (اِخ) همسر امیر مبارزالدین محمد میبدی بود. امیر مبارزالدین در ۲۹سالگی با زن دوم خود بانوجهان نوادهء سیورغتمش مزاوجت نمود. (از سعدی تا جامی ص۱۷۹). و توان احتمال داد که در اصل جهان بانو بوده و در ترجمهء انگلیسی بدین صورت

درآمده است.

بانوچ.

(اِ) بانوج. گهواره. جای خوابی باشد که بجهت اطفال سازند و از جایی آویزند و طفل را در آن خوابانند و حرکت دهند تا در هوا آید. (آنندراج) (ناظم الاطباء). مهد آویزان اطفال که نامهای دیگرش ننو و ننی است. (فرهنگ نظام). و رجوع به بانوج شود||. ریسمانی را نیز گویند که در ایام عید نوروز از جای بلند یا شاخ درختی آویزند و زنان و دختران بر آن نشسته در هوا آیند و روند. (آنندراج). بازپیچ. تاب. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق ۱۵۵). بازپیچ. (فرهنگ جهانگیری). ریسمانی که روزهای جشن آویزند و بجنبانند. (فرهنگ رشیدی). تابی که به درختی یا بلندیی آویخته زنان و اطفال در آن نشسته تاب خورند که نامهای دیگرش آورک و چنجولی است. (فرهنگ نظام). رجوع به بانوج شود : طارمی از سرای تست فلک منطقه ریسمان بانوچ است.فرالاوی.

بانوچه.

[چَ / چِ] (اِ مصغر) خانم کوچک. دوشیزه. بانوی کوچک. بانوی جوان. دختر. دختر خانم. (یادداشت مؤلف)(۱). Mademoiselle.و (۱) - Demoiselle.

بانوده.

[دِ] (اِخ) نام دهی از دههای هزارپی شهرستان آمل مازندران. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۵۲).

بانوس.

(اِ) در اصطلاح کفشدوزان آلتی است از آلات کفش دوزی که اطراف تخت کفش را جلا میدهد. (فرهنگ نظام).

بانوس.

(اِخ) از فرزندان فیثاغورس بود. رجوع به عیون الانباء ج۱ ص۴۰ شود.

بانو صحرا.

[صَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان برغان ولیان بخش کرج شهرستان تهران که در ۲۷ هزارگزی شمال باختر مرکز بخش و ۶ هزارگزی راه شوسهء کرج به قزوین واقع است. دارای ۱۲۱ تن سکنه. آب آن از رودخانهء برغان و محصول آنجا غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱).

بانوقهٔ.

[قَ] (اِخ) نام دختر مهدی خلیفهء عباسی. و شبیب بن شیبهٔ در عزای او به خلیفه گفت: یا امیرالمؤمنین، ما عندالله خیر لها من عندک، و ثواب الله خیر لک منها. (از عیون الاخبار ج۳ ص۵۳). گمان میکنم معرب از بانوچه باشد. (یادداشت مؤلف).

بانو کندال.

[کُ] (اِخ) دهی است از دهستان نیکشهر شهرستان چابهار که در ۱۸ هزارگزی شمال خاوری نیکشهر و ۶ هزارگزی شمال شوسهء نیکشهر به ایران شهر واقع و دارای ۱۰۰ تن سکنه است. آب از رودخانه. محصول آن خرما و برنج و لبنیات. شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بانو گشسب.

[گُ شَ] (اِخ)(۱) نام دختر رستم زال باشد. (برهان قاطع) (آنندراج) (فرهنگ لغات شاهنامه) (هفت قلزم) (فرهنگ رشیدی) (انجمن آرای ناصری). نام دختر رستم زال و همسر گیو پسر گودرز است و پشنگ از وی تولد یافته است. گشسب مخفف گشنسپ است و گشنسپ مرکب از دو واژه است: گشن در پهلوی و پارسی که در زبان اوستا ورشنه آمده بمعنی نر و نرینه است. در پارسی نیز گشن بهمین معنی است. و قسمت دوم کلمهء اسب است. گشنسب اغلب به اسقاط نون استعمال شده است... در افسانه های ملی بانوگشسب نام دختر رستم پور زال بشمار رفته. (مزدیسنا و ادب پارسی ص۱۹۸ و ۱۹۹) : خبر شد هم آنگه به بانوگشسپ که مر گیو را رفتن آراست اسپ.فردوسی. از آتش گسی کرد بانوگشسپ ابا خواسته همچو آذرگشسپ.فردوسی. مهین دخت بانوگشسپ سوار به من داد گردنکش نامدار.فردوسی. و رستم را از خالهء شاه کیقباد، فرامرز بزاد و بانوگشسپ و زربانو، و ایشان سخت دلاور و مبارز بودند. (مجمل التواریخ و القصص ص۲۵). و سیستان و خانهء دستان و رستم همچنانک اول بود باز فرمود کردن و زال را به خانه بازفرستاد با دخترانش [ظ: دختران رستم] زربانو و گشسپ بانو. (همان کتاب ص۵۴). و دختران رستم اند بانوگشسپ و زربانو. (همان کتاب ص۹۲). پهلوان ترین افراد خاندان گودرزیان، گیو بوده است و این گیو که پس از رستم هماورد نداشت «بانوگشسپ سوار» دختر رستم را بزنی گرفته و از او بیژن پدید آمده بود. (حماسه سرایی در ایران ص۵۳۵). (۱) - در برهان و آنندراج با فتح گاف ضبط شده است.

بانونه.

[نَ] (اِخ) نام پدر امام عبدالباقی نحوی. (یادداشت مؤلف).

بانونه.

[نَ] (اِخ) نام جد طاهربن ابی بکر محدث. (یادداشت مؤلف).

بانو هذری.

[ ] (اِخ) نام ناحیتی است در کردستان. به روایت فتوح البلدان، عمر بن خطاب، عتبهٔ بن فرقد را حاکم موصل ساخت (در سال ۲۰ ه . ق.). و او با مردم نینوی جنگید و سپس مرج و قرای آن و سرزمین بانوهذری و باعذری و... را گرفت. (از کرد و پیوستگی نژادی او ص۱۷۶).

بانوی.

(اِ)بانو. رجوع به بانو شود ||. معشوقه. (لغت نامهء اسدی).

بانوی.

[نَ] (ص نسبی) منسوب به بانه است و بانه از محال کردستان است.

بان ویزه.

[زِ] (اِخ) دهی است از بخش چوار شهرستان ایلام که در ۱۲ هزاروپانصد گزی باختر چوار و ۱۲ هزارگزی باختر راه شوسهء ایلام به شاه آباد واقع است و دارای ۳۵۰ تن سکنه است، آب آن از رودخانهء مورت، محصول آن غلات، شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بان ویل.

(اِخ)(۱) تئودور. شاعر فرانسوی است متولد سال ۱۸۲۳ و درگذشته به سال ۱۸۹۱ م. او پیروی از مکتب ویکتور هوگو و آلفرد دوموسه و تئوفیل گوتیه میکرده است. (۱) - Banville.

بانویه.

[یَ] (اِخ) یکی از دو نفر رسولی که بازان بدستور خسرو پرویز برای تحقیق امر حضرت محمد (ص) به مدینه فرستاد و در همان هنگام حضرت خبر درگذشت خسروپرویز را به این دو رسول داد. و رجوع به حبیب السیر چ طهران ص ۱۳۰ شود.

بانویه.

[یَ] (اِخ) نام مادر ابواسحاق ابراهیم بن شهریار کازرونی از متصوفهء معروف قرن پنجم است. (شیرازنامه ص۱۰۵ از تاریخ عصر حافظ ص۱۳۸).

بانویه.

[یَ] (اِخ) قیصر ملقب به بانویه. محدثه بود و از ابوالخیر باغبان روایت کرده است و بسال ۶۰۷ ه . ق. درگذشته. (از اعلام النساء ج۴ ص۲۲۵).

بانه.

[نَ] (اِ) موی زهار را گویند و آن جائی باشد در زیر ناف. (از آنندراج). عانه. (فرهنگ ضیاء). موی عانه. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق ۱۹۲ ||). شرمگاه: رکب اضز؛ بانهء سخت و تنگ. (منتهی الارب). زهار، و آن جایی باشد در زیر ناف متصل به شرم که موی از آنجا برمی آید. (از برهان قاطع) : مثال دیو یا خود غول صحرا نبوده پاک هرگز کون و بانه.؟ (از شعوری).

بانه.

[نَ / نِ] (اِ) مابین. اثناء ||. فرق. امتیاز. (آنندراج).

بانه.

[نَ] (اِخ) دختر بهزبن حکیم. او روایت حدیث از برادرش عبدالملک بن بهزبن حکیم میکرد و حسین بن حسن بن حماد و هشام بن علی سیرافی و ابوبهز صقربن عبدالرحمن از او روایت کرده اند. (اعلام النساء ص۱۰۸).

بانه.

[نَ] (اِخ) دختر قتادهٔ بن دمایه است و از پدرش روایت حدیث دارد. (اعلام النساء ص۱۰۸).

بانه.

[نَ] (اِخ) (عمروبن بانه) مغنی است مشهور به نوادر و غرائب. (از آنندراج).

بانه.

[نَ / نِ] (اِخ) یکی از بلوک کردستان سنه. (جغرافیای تاریخی غرب ایران ص۷۱ و ۷۲). نام یکی از بخشهای شهرستان سقز است. این بخش در باختر شهرستان سقز واقع و حدود و مشخصات آن بشرح زیر است: از طرف شمال به خط الرأس ارتفاعاتی که بین بخش بانه و بخش مرکزی سقز و مهاباد واقع شده است. از طرف جنوب به خط الرأس ارتفاعاتی که بین بانه و دره شیلر کشور عراق واقع شده و خط الرأس مذکور مرز ایران و عراق محسوب می گردد. از طرف خاور به خط الرأس ارتفاعاتی که بین دهستان سرشیو، میرده و بخش بانه واقع شده، از طرف باختر به بخش سردشت از شهرستان مهاباد (قسمتی از رودخانهء زاب کوچک حد طبیعی بین دو بخش محسوب می گردد). وضع طبیعی: بخش بانه محصور بکوههای مرتفعی است که دور تا دور آن را احاطه نموده و ورود و خروج از این بخش مستلزم عبور از گردنه های مرتفع میباشد؛ فقط در قسمت باختر ارتفاعات پست و قسمتی رودخانهء زاب است. مرتفعات منشعب از کوههای خاور و شمالی تا باختر بخش ادامه داشته و دره هائی ایجاد نموده است که هر دره یکی از دهستانهای بخش محسوب میگردد. کلیهء رودخانه های بخش از ارتفاعات خاور سرچشمه گرفته بطرف باختر جاری و به رودخانهء زاب کوچک می پیوندد. کوهها مستور از اشجار جنگلی مانند بلوط، سقز و غیره است. ساکنین از جنگلهای بخش استفاده می نمایند و بیشتر درآمد آنها از این راه تأمین میگردد بهمین مناسبت به زراعت غلات چندان پای بند نیستند و گندم مورد نیاز خود را از سقز تأمین میکنند. صادرات مهم بخش عبارت است از مازوج قلقاف که در چرمسازی مورد استفاده است، سقز، کتیرا، لبنیات، چوب و زغال. بخش بانه از هفت دهستان تشکیل شده، ذی اسم هر دهستان و تعداد ده و سکنهء آن ذکر می شود: دهستان آلوت ۱۰ آبادی ۱۳۰۰ نفر " پشت آربابا ۴۴ " ۴۰۰۰ " " پهلوی دژ ۳۰ " ۳۰۰۰ " " دشت طال ۲۶ " ۲۰۰۰ " "سبدلو ۱۱" ۱۰۰۰ " " شوی ۹ " ۱۵۰۰ " " نمیشیر ۲۲ " ۲۲۰۰ " " قصبهء بانه ۱ " ۵۰۰۰ " بنابر آمار فوق بخش بانه از یک قصبه و ۱۵۴ ده کوچک تشکیل شده، جمعیت آن حدود ۲۰هزار تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بانه.

[نَ] (اِخ) شهری است بکردستان نزدیک سنه. (یادداشت مؤلف). قصبهء بانه مرکز بخش بانهء شهرستان سقز، در ۶۶ هزارگزی جنوب باختر سقز واقع شده، مختصات جغرافیایی آن بشرح زیر است: طول از گرینویچ = ۴۵ درجه و ۵۳ دقیقه عرض از خط استوا = ۳۵ درجه و ۵۹ دقیقه ارتفاع از سطح اقیانوس = ۱۵۲۵ گز مسافت نسبت به شهرهای مجاور: بانه به سقز ۶۶ هزارگز بانه به سردشت ۵۹ " بانه به مهاباد ۱۹۷ " بانه به مرز ایران و عراق ۲۱ " قصبهء بانه در دامنه و طول تپه ای واقع شده، کوه آربابا در ۳ هزارگزی جنوب و کوه بابوس در ۵ هزارگزی خاوری قرار دارد و قلل ارتفاعات مستور از جنگلهای بلوط است، کوه رشه قلعه و کوه خان و

غیره زیبائی جالب توجهی به آن بخشیده است. جمعیت بانه قریب ۵ هزار نفر میباشد، شغل اکثر مردم آنجا پیشه وری و از عدهء قلیلی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بانه دار.

[نَ] (اِخ) دهی است از دهستان ازگله (گرمسیری قبادی) بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان که در ۱۲ هزارگزی شمال ازگله بر کنار مرز ایران و عراق واقع است. ناحیه ای است گرمسیر و دارای ۳۰۰ تن سکنه. آب آن از چشمه و قنات تأمین میشود. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. زمستان چندین خانوار از ایل قبادی برای تعلیف احشام خود به حدود این ده می آیند. این ده در چهار محل واقع است که بنام گوراکی، باندار مصطفی خان، باندار عبدالله ویسی، گامیشکه نامیده میشوند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بانه زر.

[نِ زَ] (اِخ) دهی است از دهستان کلاس بخش سردشت شهرستان مهاباد که در ۱۵ هزارگزی جنوب خاوری سردشت و ۲ هزاروپانصدگزی جنوب شوسهء سردشت به بانه واقع است. ناحیه ای است کوهستانی با آب و هوای معتدل و ۱۸۷ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بان هلال.

[هِ] (اِخ) دهی است از دهستان دوستان بخش بدرهء شهرستان ایلام که در ۹۴ هزارگزی خاور ایلام و ۲ هزارگزی شمال راه مالرو بان هلال پائین واقع است. ناحیه ای است کوهستانی و گرمسیر و دارای ۱۵۰ تن سکنه. محصول عمدهء آن غلات و حبوبات و شغل مردمش زراعت و گله داری است. این آبادی در دو محل به فاصلهء ۴ هزارگزی واقع است. بان هلال سفلی ۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بانهیب.

[نَ] (ص مرکب)(۱) ترسناک. وحشت زده : گهی بر فراز و گهی بر نشیب گهی شادمان و گهی بانهیب.فردوسی. (۱) - از: با + نهیب.

بانی.

(پسوند) (از: بان پسوند حفاظت + ی حاصل مصدر) این ترکیب تنها بکار نرود و بلکه «بان» به آخر اسامی درآید و اسم مرکب سازد و سپس یاء به آن اضافه شود و معنی مصدری و غیره بدان دهد چون: آس بانی، آسیابانی، اشتربانی، بادبانی، باغبانی، پاسبانی، پالیزبانی، پشتبانی، پیلبانی، جنگلبانی. (و نیز نام اداره ای جزء وزارت کشاورزی که حفاظت و مراقبت جنگلهای ایران را بعهده دارد). جهانبانی، دربانی، دروازه بانی، دژبانی (و نیز اداره ای از ادارات وزارت جنگ که جانشین قلعه بیگی سابق شده است). دشتبانی، دوستاق بانی، دیده بانی، راهبانی، رزبانی، رمه بانی، زندان بانی، ساربانی، ستوربانی، شتربانی، شهربانی (و نیز سازمان مهمی جزء وزارت کشور که امنیت و نگهبانی شهرها با اوست و سابقاً بدان نظمیه میگفتند). شیربانی، فیلبانی، قلعه بانی، کرجی بانی، کشتی بانی، گاوبانی. گله بانی. گوبانی، مرزبانی، مهربانی، میزبانی، ناوبانی، نگاهبانی، نگهبانی، یخچال بانی. و رجوع

به همین کلمات در ردیف خود شود.

بانی.

(ص) افراخته مانند درخت طرفا. (ناظم الاطباء). این معنی جای دیگر دیده نشد.

بانی.

(ع ص) نعت فاعلی از بناء، برپاکنندهء ساختمان. بناکننده. (غیاث اللغات) (آنندراج). برآرنده. سازنده. بنیان کننده. سازندهء بنا و عمارت ||. مؤسس. پایه گذار. پی افکننده. آنکه بنا گذاشته است. اساس گذارنده. موجد. آغازکننده. - بانی تعزیه؛ آنکه روضه خوانی و تعزیه خوانی فراهم آرد. نقیب. - بانی خیر؛ که باعث خیر شود. مؤسس کاری نیک. نیکوکار. - بانی روضه؛ که مجلس روضه تشکیل دهد. که مقدمات و مخارج روضه خوانی را فراهم آرد. صاحبخانه که روضه در خانه اش خوانند. - بانی وقف؛ آنکه ملکی را وقف کند. آنکه قسمتی از اموال خود را برای مصرف خیر وقف دارد. و رجوع به بنی و بناء شود ||. واقف. که بنائی یا ملکی را وقف کند ||. مؤلف. مصنف. مخترع ||. برانگیزاننده. محرک ||. سبب. علت ||. اصل. مصدر. (ناظم الاطباء ||). زن خود را به خانهء خویش آرنده بعد تزوج. (ناظم الاطباء). و قیل لکل داخل باهله بان. (تاج العروس).

بانی.

(اِ) (به بای هندی) اسم مار است. (فهرست مخزن الادویه).

بانی.

(ص نسبی) منسوب به بان که نام درختی است. (از انساب سمعانی).

بانی.

(ص نسبی) منسوب است به بان که قریه ای است در نواحی نیشابور به ارغیان. (از انساب سمعانی) (از معجم البلدان).

بانی.

(اِخ) لقب محمد بن اسحاق، شاگرد قالون است. (از تاج العروس).

بانی.

(اِخ) المدنی الحنفی. محمد بن عمر از نویسندگان قرن سیزدهم هجری. او راست: سبل السلام فی حکم آباء سید الانام. (از معجم المطبوعات).

بانی.

(اِخ) سهل بن محمد بن احمدبن علی بن حسن بانی ارغیانی، و فرزندش ابوبکر احمدبن سهل. (از معجم البلدان).

بانی.

(اِخ) اسم هفت نفر که اکثر ایشان لاوی بودند. (از قاموس کتاب مقدس).

بانی.

(اِخ) مردی از نسل یهودا. (از قاموس کتاب مقدس).

بانی.

(اِخ) مردی از نسل جاد و یکی از شجاعان داوود بود. (از قاموس کتاب مقدس).

بانی.

(اِخ) نام موضعی در آذربایجان قدیم :اشرف در تاتیل نزول نموده نوشیروان نامی را... به خانی برداشت... و یاغی باستی و سیورغان چون به موضع بانی رسید قاضی محیی الدین بردعی و فخرالدین حبش را نزد برادرزاده فرستاده و طالب مصالحه شد. سیورغان بر آن سخن اعتماد نکرد و به دیاربکر شتافت. (از حبیب السیر چ خیام ج۳ ص۲۳۵).

بانی.

(اِخ) دهی از دهستان برادوست بخش صومای شهرستان ارومیه. در ۳۰ هزارگزی جنوب خاوری هشتیان در مسیر راه ارابه رو ماربیشو در دره واقع است. سکنه ۱۱۲ تن. محصول غلات و توتون. شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بانی.

(اِخ) نام شهری در سرزمین فرنگ. اریشه و بانی نام دو شهر است در سرزمین فرنگ، که هر دو بنام بناکنندهء خود نامیده شده اند. در واقع بانی نام پادشاه این ناحیه در قدیم زمان بوده است و اریشه نام همسر او. بانی یک شهر مقدس و شریف است که در میان آن بنائی از سنگ مرمر است و بر آن چهرهء بانی در حالی که بدریا مینگرد تا کشتی های خود را استقبال کند دیده می شود. صورتی از اریشه نیز در قلب شهر او باقی است. (از آثار البلاد قزوینی ص۵۷۹).

بان یاران.

(اِخ) دهی از بخش گوران شهرستان شاه آباد در ۱۷ هزارگزی شمال باختری گهواره و ۲ الی ۶ هزارگزی باختر رودخانهء زمکان. سکنه ۴۵۵ تن. محصول آن غلات و لبنیات. شغل مردم، زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. ساکنین آن از تیرهء قلخانی بهرامی هستند. بان یاران ۴ آبادی کوچک نزدیک به هم است و نام و تعداد سکنهء هریک بشرح زیر است: امیر حق مراد ۲۱ تن، عزیزمراد ۷۰۰ تن، میرزا حسین ۱۰۰ تن، تیمور ۷۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بانیاز.

(ص مرکب) (از: با + نیاز). که نیاز دارد. حاجتمند. (ناظم الاطباء). نیازمند. برابر بی نیاز ||. کنایه از مخلوق. (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) : چنان دارم ای داور کارساز کزین بانیازان شوم بی نیاز.نظامی.

بانیاس.

(اِخ)(۱) شهری در سوریه. (ناظم الاطباء). نام بلده ای است کوچک مشتمل بر درختها و انهار و ثمرهای خوش و نهرها، و آن یک ونیم منزل است از دمشق بطرف مغرب، و در آن جا قلعه ای است نامش حبیبه و حاجب عزیزی میگوید که مدینهء بانیاس زیر کوهی است که برف در آنجا همیشه خواه هنگام سرما و خواه گرما وجود دارد. نام قدیم آن قیصریهء فیلیپس است. (از قاموس الاعلام ترکی). صحیح آن باناس است نزدیک دمشق. (مراصد الاطلاع). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۲۲ و وفیات الاعیان ج۲ ص۲۰۵ و آثار البلدان ص۲۱۸ و الکامل ابن اثیر ج۱۱ ص۱۳۶ و ۱۸۳ شود. (۱) - Banias.

بانیاسی.

(ص نسبی) منسوب است به بانیاس، شهری از شهرهای شام. (از انساب سمعانی).

بانیاسی.

(اِخ) ابوعبدالله مالک بن احمدبن علی بن ابراهیم فراء، او راست جزئی در حدیث. (یادداشت مؤلف).

بانیان.

(اِخ) به مسافت کمی میانهء شمال و مشرق شهر فسا است. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان فسا که در یک هزارگزی شمال فسا بر کنار شوسهء فسا به اصطهبانات و نیریز در جلگه واقع است. ناحیه ای است با آب و هوای معتدل و ۷۷۵ تن سکنه. محصول عمدهء آن غلات و پنبه و شغل مردمش زراعت و قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بانیدر.

[دَ] (اِخ) دهی از دهستان بام بخش صفی آباد شهرستان سبزوار، در ۳۲ هزارگزی شمال صفی آباد و ۴هزارگزی شمال راه ماشین رو میان آباد واقع است. سکنه ۱۷۳ تن . (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بانیذ.

(اِ) فانیذ. (دهار). قند پالوده. رجوع به فانیذ شود.

بانیک.

(اِخ) طائفه ای از طوائف ترکمن ایران. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۱۰۴).

بانی کار.

(اِ مرکب) معمار. (ناظم الاطباء). بنا ||. مصنف. مؤلف کتاب. (آنندراج).

بانی کاری.

(حامص مرکب) معماری. (ناظم الاطباء).

بانی لوان.

[لَ] (اِخ) دهی از دهستان جوانرود بخش پاوهء شهرستان سنندج بر کنار رودخانهء لیله. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بانی میران.

(اِخ) دهی از دهستان قبادی بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان و ساکنین آن از طایفهء قبادی هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بانی نار.

(اِخ) دهی از دهستان باباجانی بخش ثلاث شهرستان کرمانشاهان بر کنار رودخانهء زمکان با ۱۵۰ تن سکنه، ساکنین آن از طائفهء بابا هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بانیوج.

(اِخ) دهی از دهستان درآگاه بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس در ۶۳ هزارگزی شمال باختری حاجی آباد. سکنه ۳۹۴ تن. محصول آن خرما و غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بانیهٔ.

[یَ] (ع ص) (قوس...) کمانی که به وترش بچسبد و این عیب کمان است. (از تاج العروس). کمان سخت که زه آن به نهایت متصل به وی باشد. (آنندراج) (ناظم الاطباء). و آن را قوس بانلهٔ نیز گویند. (تاج العروس).

باو.

(اِخ) باو پسر شاپور پسر کیوس در سنهء ۴۵ ه . ق. در یک قسمت از مازندران به سلطنت منتخب شد و اصل و سرسلسلهء سلاطین مازندران که معروف به ملک الجبال بودند گردید. (از التدوین). نام پسر شاپوربن قباد بوده و ملازمت درگاه خسرو پرویز را می کرده، شیرویه او را در بند کشید. و خانهء او را به غارت داد. در زمان یزدگرد خلاص شد و به مازندران آمد و در آتشکدهء کوسان به عبادت مشغول شد و در آنجا پادشاهی یافت. بعد ازو سرخاب و مهروان و شروین و قارن و رستم شهریاری یافتند و ایشان را آل باوند خوانند. (از آنندراج) (از انجمن آرای ناصری). باو پسر شاپور پسر کیوس پسر قباد پسر فیروز بود. (از حبیب السیر چ خیام ج۲ صص۴۱۷-۴۴۱) : و پادشاه او را [کوه قارن را] سپهبد شهریار کوه خوانند. و از روزگار مسلمانی باز، پادشاهی این ناحیت اندر فرزندان باو است. (از حدود العالم).

باو.

(اِخ) نـام سـرداری بـوده است از سـرداران فرخـان بزرگ که در ده اویجـان به دار زده شـد. (از ترجمهء مازنـدران و استرآبـاد رابینو ص۷۸).

باوا.

(اِخ) دهی از دهسـتان گورگ سـردشت بخش سـردشت شهرستان مهاباد در ۱۱هزاروپانصد گزی شـمال خاوری سـردشت و دارای ۱۲۷ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باوان.

(اِخ) دهی از دهسـتان حومهء بخش صومـای شهرسـتان ارومیه. در ۶ هزارگزی جنوب خـاوری هشتیان. سـکنه ۲۹۷ تـن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

باوان.

(اِخ) دهی است از دهسـتان مرگور بخش سـلوانای شهرستان ارومیه در ۲۹هزارگزی جنوب خاوری سـلوانا. و دارای ۱۲۵ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

باوان سردار.

[سَ] (اِخ) دهی از بخش سـنجابی شهرسـتان کرمانشـاه در ۲هزاروپانصـدگزی شـمال گوران. دارای ۲۵۰ تـن سـکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

باوانه.

[ ] (اِخ) دهی از دههای اصفهان. (از مجمل التواریخ و القصص ص۳۰۸).

باواویجان.

(اِخ) نام دهکده ای است منسوب به باو : فرخان بزرگ به باو یکی از بزرگان درباری خود فرمان داده بود که شهرساری را در محل ده اوهر بنا کنـد ولی سـکنهء آنجا با دادن رشوه «باو» را فریفتنـد و او منصـرف شد. وقتی که پادشاه از خیانت «باو» آگاه شد او را به زندان انداخت و در دهکدهء آویجان (باو آویجان = باو آویزان) وی را دار زد. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۷۸).

با و تا شکن.

[وَ شِ کَ] (نف مرکب) از: بـاء و تـاء کلمهء «بت» مراد است. و بـا و تا شـکن، یعنی بت شـکن. (از آننـدراج ||). کنایه از حضـرت ابراهیم (ع) است. (آنندراج).

باوج.

[وَ] (اِخ) دهی از دهستان بهمئی گرمسیر بخش کهگیلویهء شهرستان بهبهان در ۳۰ هزارگزی شمال باختری لک لک. محصول آنجا پشم و لبنیات. ساکنین آن از طایفهء بهمئی هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باوج.

[وَ] (اِخ) دهی از دهستان ابوالفارس بخش رامهرمز شهرستان اهواز که در ۳۵ هزارگزی جنوب خاوری رامهرمز واقع است و آب آن از رودخانهء ابوالفارس تأمین میشود. ساکنان آن از طایفهء بهمئی میباشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باوجان.

[وِ] (اِخ) قریه ای است از اصفهان و این غیر از بارجان است، و حافظ بن النجار در معجم خویش این دو را یکی شمرده است و چنین نیست. (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان ج۱ ص۱۶۲).

باوجاهت.

[وِ هَ] (ص مرکب)(۱) کسی که وجاهت دارد. زیبا. وجیه. خوشروی. خوشگل ||. خوش نام. آنکه در بین مردم به خوشنامی شهرت یافته باشد. مقبول العام. و رجوع به وجاهت و وجهه شود. (۱) - از: با + وجاهت.

باوجدان.

[وِ / وُ] (ص مرکب)(۱) کسی که وجدان دارد. باشرف. شرافتمند. و رجوع به وجدان شود. (۱) - از: با + وجدان.

باوجود.

[وُ] (ص مرکب)(۱) باکفایت. باعرضه. باشخصیت. کس. صاحب وجود (||. بکسرِ حرف آخر یعنی «دال»، حرف اضافهء مرکب و گاه حرف ربط مرکب) اگرچه. با وصفِ. (آنندراج). با وجود اینها. با همهء اینها. با این وجودها. و رجوع به وجود شود. (۱) - از: با + وجود.

باوحشت.

[وَ شَ] (ص مرکب)(۱)وحشت آور. خوفناک : گر آن شبهای باوحشت نبودی نمیدانست سعدی قدر امروز. سعدی (طیبات). و رجوع به وحشت شود. (۱) - از: با + وحشت.

باودای.

(اِخ) رئیس قورچیان دستگاه امیر نوروز در زمان غازان خان : فرمان شد تا باودای که امیر قورچیان بود از حال ایشان تفحص نماید. (تاریخ مبارک غازانی ص۴۶).شهزاده غازان، باودای را که امیر قورچیان بود یعنی ساقه و کجکه در اهتمام او بود فرمود تا احوال آن سپاه بازداند. (همان کتاب ص۵۲).

باور.

[وَ] (اِ) قبول. تصدیق سخن. (برهان قاطع). گمان میکنم از حرف «ب» و «آور» بمعنی یقین مرکب است. (یادداشت مؤلف). مخفف بآور است. (فرهنگ رشیدی). قبول داشتن. (غیاث اللغات). و کسانی که به ضم «واو» خوانند خطاست. (آنندراج). اصل این کلمه از ریشهء ور(۱) بمعنی برگزیدن و برتری دادن و گرویدن است. (از فرهنگ ایران باستان پورداود ص۶۲). و بازشناختن و اعتقاد داشتن نیز معنی میدهد و کلمهء واور پهلوی و باور پارسی از ریشهء «ور» پهلوی اشتقاق یافته است. (از مزدیسنا و ادب پارسی دکتر معین ص۴۴۲). استوار. راست. یقین. (برهان قاطع). - باور بودن؛ پذیرفته بودن. مورد قبول بودن. مورد اعتقاد بودن. استوار و یقین آمدن : نگه کن که تا چون بود باورم چو کردارهای تو یاد آورم.فردوسی. نشانی که بد داده مادر مرا بدیدم نبد دیده باور مرا.فردوسی. اقوال مرا گر نبود باورت، این قول اندر کتب من یک یک بشمر و بنگر. ناصرخسرو. پیکان تیر غمزهء تو بر دل من است گر نیست باورت ز من اکنون بیار دست. کمال اسماعیل. اقبال را بقا نبود دل بر او مبند عمری که در غرور گذاری هبا بود ور نیست باورت زمن این نکتهء شریف اقبال را چو قلب کنی لابقا بود.دهلوی. - باور داشتن؛ استوار داشتن. (برهان قاطع). اعتماد کردن به حرف کسی. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق۱۶۱). راست داشتن بر گفتار کسی. (فرهنگ اسدی). اعتبار کردن. (غیاث اللغات). و رجوع به باور داشتن در جای خود شود ||. - اعتقاد. ایمان. (یادداشت مؤلف) : نیست در فن خودم چون خور شاهان همت بازپرس از سخنم گر تو نداری باور. خلاق المعانی (از شعوری). - بدباور؛ که دشوار و سخت باور کند. که به آسانی باور نکند. دیرباور. - خوش باور؛ که زود باور کند. که زود بپذیرد. - دیرباور؛ که دیر باور کند. که شک آرد. که آسان نپذیرد. که آسان قبول نکند. - زودباور؛ که زود باور کند. زودپذیرنده. آسان قبول کننده. بتازی «وابصهٔ سمع» گویند؛ یعنی زودباور. - ناباور؛ نااستوار. غیرقابل قبول : سخن گر چو گوهر برآرد فروغ چو ناباور افتد نماید دروغ.نظامی. (۱) - Var.

باور آمدن.

[وَ مَ دَ] (مص مرکب) قبول کردن. پذیرفتن. راست پنداشتن. باور کردن : نشان داده بود از پدر مادرت ز بهر چه نامد همی باورت؟فردوسی ||. پذیرفته آمدن. قبول افتادن. باور افتادن : ای برادر گر ببینی مر مرا باورت ناید که من آن ناصرم.ناصرخسرو. کردند وعده دیگری زین به نیاید باورش از غدر ترساند همی پرغدر دهر کافرش. ناصرخسرو. گویمش حال من از عشقت بپرس کز منت باور نخواهد آمدن.انوری. باورش نامد بپرسید از دگر آن دگر هم گفت آری ای قمر.مولوی. باور نیایدم به وفا وعده گر دهد دانا نیازموده به دهر آزموده را.کاتبی.

باور افتادن.

[وَ اُ دَ] (مص مرکب) باور افتادن کسی را؛ مورد قبول قرار گرفتن او. پذیرفته شدن. باور آمدن : تو و دوری ز غیر استغفر الله از محالاتست عجب گر با وجود ساده لوحی باورم افتد. باقر کاشی (از آنندراج).

باوراندن.

[وَ دَ] (مص جعلی)پذیرفتانیدن. قبولانیدن. به باور داشتن. قبولاندن. (یادداشت مؤلف).

باوربان.

[وَ] (اِخ) قریه ای است نیم فرسنگی بیشتر میانه مغرب و جنوب زنجیران فارس. (از فارسنامهء ناصری).

باورجان.

[وَ] (اِ) قسمی بادام در جهرم. (یادداشت مؤلف).

باورجی.

[وَ] (اِ) آشپز. و رجوع به باورچی شود.

باورچی.

[وَ] (اِ) آشپز. در لغت خوارزم بمعنی چاشنی گیر است. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۸). طباخ. قدار. (منتهی الارب). دیگ پز. پزنده. خوالیگر. خورده پز. مطبخی. خوراک پز. در هندوستان طباخ و آشپز را گویند. پیشکار طعام. (آنندراج). طباخ. (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء) : چون قسمت ارزاق کند شیر فلک را باورچی خوان تو زند نعره که نازو(۱). شیخ آذری (از آنندراج). در مقدمهء کیتبومه نویان را از قوم نایمان که منصب باورچی داشت... فرستاد. (جامع التواریخ رشیدی). و توضع بین یدی کل امیر مائدهٔ و یأتی الباورچی و هو مقطع اللحم و علیه ثیاب حریر و قد ربط علیها فوطهٔ حریر. (سفرنامهء ابن بطوطه ص ۲۲۰). و رجوع به تاریخ مبارک غازانی ص ۳۳۲ و عالم آرای عباسی ص ۷۷۵ شود. (۱) - نازو، گربه. (آنندراج).

باورچی خانه.

[وَ نَ / نِ] (اِ مرکب) مطبخ. (آنندراج). آشپزخانه. (ناظم الاطباء).

باورچیگری.

[وَ گَ] (حامص مرکب)آشپزی. خوالیگری. طباخی. دیگ پزی. طباخت. (منتهی الارب).

باورد.

[وَ] (اِخ) همان ابیورد خراسان است که بین سرخس و نسا قرار دارد. (از معجم البلدان). نام بلده ای است در خراسان و گویند کیکاوس زمینی به باوردبن گودرز به اقطاع مقرر فرموده بود و او این شهر را در آن زمین بنا نمود و بنام خود کرد. (آنندراج) (برهان قاطع) : باورد اندر میان کوه و بیابان است، جای بسیار کشت و برز و هوایی درست و مردمانی جنگی. (حدود العالم). سلطان فرمود تا نامها نبشتند به هرات و پوشنگ و طوس و سرخس و نسا و باورد و بادغیس. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۴). و رجوع به ابیورد و تاریخ جهانگشای جوینی ج۱ ص ۱۲۳ و نزهة القلوب ص۲۱۲ و تاریخ گزیده ص۳۷۶ و ۴۳۵ و فهرست عالم آرای عباسی و حبیب السیر چ خیام ج۳ ص۵۶۴ و ۵۹۲ و ج۴ ص ۱۳۰ و ۲۵۳ و قاموس الاعلام ترکی شود.

باورد.

[وَ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش لنگهء شهرستان لار که در ۲۴هزارگزی شمال لنگه در دامنه واقع است و ۱۸۲ تن سکنه دارد.

(از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

باوردارنده.

[وَ رَ دَ / دِ] (نف مرکب) که باور دارد. که استوار دارد. که بپذیرد. مؤمن. (یادداشت مؤلف).

باورداشت.

[وَ] (مص مرکب مرخم، اِ مرکب) قبول. پذیرفت. قبول داشتن. پذیرفتن. ثقه : گفتند توکل چیست؟ گفت: الثقهٔ بالله؛ باورداشت خدای در روزی. (تذکرهٔ الاولیاء عطار).

باور داشتن.

[وَ تَ] (مص مرکب) استوار داشتن. راست پنداشتن. قبول داشتن. پذیرفتن. (ناظم الاطباء). تصدیق کردن ایمان داشتن : به گرد دروغ آنکه گردد بسی ازو راست باور ندارد کسی.اسدی. چو دیوانهء میخواره هر چت بگوید نه بر بد نه بر نیک باور مدارش. ناصرخسرو. گرگ مردمخوار گشتست این جهان بنگر اینک گر نداری باورم.ناصرخسرو. بی توام شادیی نخواهد بود ای شگفتی که داردم باور.مسعودسعد. گر بر طریق جهل کسی آفتاب را خواند سیاه روی، ندارند باورش. مختاری غزنوی. گاو را دارند باور در خدایی عامیان نوح را باور ندارند از پی پیغمبری.سنائی. اندیشیدم که اگر از پس چندین اختلاف رای متابعت این طایفه گیرم و قول صاحب غرض باور دارم همچنان نادان باشم... (از کلیله و دمنه). هرچه در حق دیگران گویند باور دارد. (از کلیله و دمنه). آن که به دروغگویی منسوب گشت اگر راست گوید ازو باور ندارند. (مرزبان نامه). کرده مکر و حیله آن قوم خبیث گر ز ما باور نداری این حدیث.مولوی. کسی را که عادت بود راستی خطا گر کند درگذارند ازو و گر نامور شد به ناراستی دگر راست باور ندارند ازو.سعدی. باور از بخت ندارم که تو مهمان منی خیمهء پادشه آنگاه فضای درویش.سعدی. گفت باور نداشتم که ترا بانگ مرغی چنین کند مدهوش. سعدی (گلستان). چو افعال ارباب حکمت نداری ز تو قول حکمت ندارند باور. هندوشاه نخجوانی. دلم بردی و خوشتر اینکه گر من بگویم بی دلم باور نداری.امیرخسرو. گوییا باور نمی دارند روز داوری کاین همه قلب و دغل در کار داور می کنند. حافظ.

باوردان.

[وَ] (اِخ) دهی از دهستان چارکی بخش لنگهء شهرستان لار. در ۶۶ هزارگزی شمال باختر لنگه. سکنه ۱۲۱ تن. محصول خرما. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷). دوفرسخ ونیم میانهء شمال و مشرق چارک است. (از فارسنامهء ناصری).

باوردبن جودرز.

[وَ دِ نِ دَ] (اِخ) آنکه شهر ابیورد (باورد) را به خراسان بنا کرد. و رجوع به آثار البلاد قزوینی ص۲۸۹ شود.

باوردی.

[وَ] (ص نسبی) نوعی از آش آرد. (برهان قاطع) (آنندراج).

باوردی.

[وَ] (ص نسبی) منسوب به باورد را گویند. (برهان قاطع). منسوب است به شهرکی در خراسان که به وجوه ثلاثهء اباورد و باورد و ابیورد خوانده میشود. (از انساب سمعانی).

باوردی.

[وَ] (اِخ) ابومحمد عبدالله بن عقیل باوردی از باورد خراسان و معتزلی بود. در اصفهان سکونت داشت و پس از سال ۴۲۰ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

باوردی.

[وَ] (اِخ) میرحسین باوردی از شعرا و عرفاء بود و به ملازمت گیجیک میرزا به سفر کعبه رفت. ازوست : ای ز مهر عارضت گردون غلام یوسفی را کرده اند یعقوب نام. (از مجالس النفایس ص۹۷).

باوردیناری.

(اِخ) تیره ای از شعبهء الیاس از تقسیمات دشمنزیاری ایلات کوه گیلویهء فارس. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۹).

باورس.

[وِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی قزوین. در ۱۶هزارگزی خاور مرکز بخش. سکنه ۳۴۴ تن. آب از رودخانهء باورس. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱).

باورس.

[وِ] (اِخ) نام رودی است نزدیک قزوین که دهی بهمین نام را مشروب می کند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱).

باور شدن.

[وَ شُ دَ] (مص مرکب) (... کسی چیزی را) پذیرفتن. قبول کردن. قبول خاطرکسی قرارگرفتن : کنون باورم شد که او این بگفت که گردون گردان چه دارد نهفت.فردوسی. دگر ره دید آن مه را پدیدار نمیشد باورش کان هست دلدار.نظامی. هرگزم این گمان نبد با تو که دوستی کنم باورم این نمیشود با تو نشسته کاین منم. سعدی (طیبات). گرچه باور نمی شود ما را فرض کردم که آنچنان بودست.ابن یمین.

باور کردن.

[وَ کَ دَ] (مص مرکب) مقرون به یقین ساختن. تردد برطرف کردن. (از فرهنگ رشیدی). یقین کردن. معتقد شدن که چنین است. (یادداشت مؤلف). به راست داشتن شنوده ای. راست داشت گفتاری. استوار داشتن. عقیده پیدا کردن. اعتقاد پیدا کردن. معتقد شدن : ز سودابه گفتار باور نکرد نمیداشت زایشان کسی را به مرد.فردوسی. تو آنی که هرچ از تو گویم به مردی نیوشنده از من

کند جمله باور.فرخی. سمر درست بود نادرست نیز بود تو تا درست ندانی سخن مکن باور. عنصری. رزبان گفتا که این مخرقه باور نکنم تا به تیغ حنفی گردن هریک نزنم. منوچهری. مکن باور سخنهای شنیده شنیده کی بود هرگز چو دیده.ناصرخسرو. ای ذات تو ناشده مصور اثبات تو عقل کرده باور.ناصرخسرو. بی شک این جهال امت را همی بینی به حق دشمنانندت نه امت گر سخن باور کنی. ناصرخسرو. پذیرفتند چندان ملک و مالم که باور کردنش آمد محالم.نظامی. شنیدم ز شاهان یک آزاد مرد شنید این سخن را و باور نکرد.نظامی. نکنم باور کاحکام خراسان این است گرچه صد هرمس و لقمان به خراسان بینم. خاقانی. آه و دردا که چراغ من تاریک بمرد باورم کن که ازین درد بتر کس را نی. خاقانی. ز جلالت تو شاها نکند زمانه باور که شعار دولتت را فلک آستر نیاید.خاقانی. نالم و ترسم که او باور کند وز ترحم جور را کمتر کند.مولوی. ملحد گرسنه و خانهء خالی بر خوان(۱) عقل باور نکند کز رمضان اندیشد.سعدی. باور که کند که آدمی را خورشید برآید از گریبان.سعدی. باور مکن که من دست از دامنت بدارم شمشیر نگسلاند پیوند مهربانان.سعدی. باور نکردمی که رسد سوی کوه کوه مردم رسد به مردم، باور بکردمی. نوعی خبوشانی(۲). دوش لعلش عشوه ای می داد حافظ را ولی من نه آنم کز وی این افسانه ها باور کنم. حافظ. باور که میکند که از آن جام سرمه سای آواز دورباش حیا میتوان شنید.صائب. من و آنگاه جدا از تو، چه میگویم آه این حدیثی است که مردم نکنندش باور. هندوشاه نخجوانی. - امثال: برادران جنگ کنند، ابلهان باور کنند. قسم مخور باور کردم. یک بار گفتی باور کردم، دو بار گفتی شک کردم، قسم خوردی دانستم که دروغ گویی. بشنو و باور مکن. قسمت را باور کنم یا آوای خر را. (۱) - ن ل: پرنان. (۲) - این شعر بنام خاقانی هم آمده است.

باور کردنی.

[وَ کَ دَ] (ص لیاقت) قبول کردنی. پذیرفتنی. درخور باور. درخور قبول. که باور توان کرد. که توان پذیرفت: باور کردنی نیست که مردی از چهل ذرع ارتفاع بیفتد و آسیب نبیند.

باور گشتن.

[وَ گَ تَ] (مص مرکب) مورد قبول قرار گرفتن. پذیرفته شدن. باور افتادن. باور آمدن : تو چنان زی که اگر نیز دروغی گویی راست گویان جهان را ز تو باور گردد. (از قابوسنامه). مرا چنان معلوم شد که ایشان را باور گشته است که این پادشاه عاجز گشته. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۹۹).

باوره.

[ ] (اِخ) از دیههای الجبل قم. (از تاریخ قم ص۱۳۶).

باوری.

[وَ] (حامص) این کلمه در معنی حاصل مصدری بکار رود اما نه جداگانه بلکه بصورت ترکیب آید چون: - بدباوری، دیرباوری، زودباوری، -خوش باوری؛ در معانی بدباور بودن. دیرباور بودن. زودباور بودن. خوش باور بودن و غیره.

باوری.

[وَ] (اِخ) حسین بن یوحن بن ابونهٔ بن نعمان باوری. مدتها در اصفهان بود و از گروهی مردم دانشمند کسب دانش کرد و در

اصفهان در ماه ربیع الاول سال ۵۸۷ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

باوریدان.

[ ] (اِخ) دهی از دهستان کنارک چاه بهار در ۱۸هزارگزی باختر راه شوسهء چاه بهار به ایرانشهر. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب آن از چاه باران تأمین میشود. محصول عمدهء آن ذرت و خرما است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باوریدن.

[وَ دَ] (مص جعلی) باور کردن. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق۱۸۱). پذیرفتن. قبول کردن. اعتماد داشتن. (آنندراج).

باوریده.

[وَ دَ / دِ] (ن مف) قبول کرده. که پذیرفته باشد. که قبول کرده باشد.

باورین.

[ ] (اِخ) دهی است از دههای بیهق. (از تاریخ بیهق ص۱۰۴).

باوسنی.

[وُ / وَ] (ص مرکب)(۱) زنی را گویند که شوهرش زن دیگر داشته باشد. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق۱۹۸). زن همشودار. زن هوودار. (۱) - از: با + وسنی بمعنی هوو.

باوشنایا.

[وَ] (اِخ) قریه ای است از قرای موصل. (از معجم البلدان).

باوصف.

[وَ فِ](۱) (حرف اضافه مرکب، حرف ربط مرکب) دارای وصف. با وجودِ. (آنندراج). اگرچه. (آنندراج). (۱) - از: با + وصف.

باوفا.

[وَ] (ص مرکب)(۱) که وفا دارد. وفادار : کم آزاری و بردباریش خوست دلش باوفا و کفش باسخاست.ناصرخسرو. (۱) - از: با + وفا.

باوقار.

[وَ] (ص مرکب)(۱) موقر. وقور. شکوهمند. سنگین. باوقر. باعزت. باتمکین. (آنندراج). گران سنگ. مقابل سبکسر. برابر سبکسار. (۱) - از: با + وقار.

باوقوف.

[وُ] (ص مرکب) (از: با + وقوف) که وقوف دارد. وقوف دارنده. واقف. آگاه. مطلع.

باوک.

[ ] (اِخ) نام دهی است در یک فرسنگی ابرقوه. (از فارسنامهء ناصری).

باوکی.

[وَ] (اِخ) دهی از دهستان سیلاخور بخش الیگودرز بروجرد واقع در جنوب باختری الیگودرز. سکنهء آن ۸۹۶ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باوکی عزتلاه.

[وَ عِ زَ تُ] (اِخ) دهی از دهستان سیلاخور بخش الیگودرز بروجرد که ۱۱۸۴ تن سکنه دارد و محصول عمدهء آن چغندر و پنبه و انگور است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باول.

[ ] (اِخ) رودخانهء بزرگی است در طبرستان. (از معجم البلدان). و ظاهراً صورتی از بابل باشد.

باول.

[وَ] (اِخ) نام موضعی است که آنجا جامهء ابریشمی خوب بافند. (آنندراج). و رشیدی آن را با ضم واو ضبط کرده گوید نام شهر بابل است که در عراق عرب نمارده (نمرودها) ساخته بودند و اکنون خراب است. (از آنندراج) (از انجمن آرای ناصری) (از فرهنگ شعوری) : هر خلعه کز او تن ولی یافت خورشید نسیج باولی بافت.خاقانی.

باولک.

[لَ] (اِخ) دهی از بخش ارکواز شهرستان ایلام در ۶ هزارگزی شمال خاور قلعه دره که ۳۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

باوله.

[وَ لِ] (اِخ) دهی از دهستان فعله کری بخش سنقر کلیائی شهرستان کرمانشاهان و ۷۶۰ تن سکنه دارد. محصول آن انگور و حبوبات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

باوله بالا.

[وَ لِ] (اِخ) دهی از دهستان منکور بخش حومهء شهرستان مهاباد که ۶۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

باولی.

[وَ] (ص نسبی) منسوب به باول که شهری است که جامهء ابریشمی در آنجا خوب بافند. (از غیاث اللغات). همان بابلی است. (آنندراج).

باولی.

[وَ] (ص نسبی) نوعی از بافته های زربفت و ابریشمین منسوب به باول : قباهای خاص از پی هر کسی قبا باولیهای زرکش بسی.نظامی.

باولی.

[وَ] (اِ) مرغی که پروبال کنده پیش باز و قوش نوآموخته اندازند که به شکار دلیر شود. (یادداشت مؤلف).

باون.

[وَ] (اِخ) پاون. نام نهری در باج پران. و رجوع به تحقیق ماللهند بیرونی ص۱۳۱ سطر۱ و ۱۴ شود.

باونات.

(اِخ) ظاهراً صورت دیگریست از بوانات از محال فارس : میرزا ابوالفضل که بعضی اوقات در ابرقوه به امر شیخ الاسلامی و مدتی در محال باونات به شغل تصدی و منصب وزارت اشتغال می نمود. (از تاریخ مفیدی چ افشار ص ۳۶۰).

باوند.

[وَ] (اِخ) باوند شاپور پسر کیوس پسر قباد پسر فیروز از ملوک مازندران. اول سلاطین طبقهء اول از طبقات ثلاث آنها که به ملوک جبال معروفند. رجوع به حبیب السیر چ خیام، ج۲ ص ۳۳۵ و ۳۳۶ و ج۳ صص ۴۱۸-۴۲۱ شود. - آل باوند؛ خاندان باوندی که ملوک مازندران بودند. و رجوع به آل باوند، و باوندیه و فهرست زامباور شود.

باوندآباد.

[وَ] (اِخ) نام محلی کنار راه همدان و کرمانشاه میان سمنگان پائین و زردآباد. (یادداشت مؤلف).

باوندپور.

[وَ] (اِخ) ناحیتی در کردستان که کلهر نیز خوانده میشود. و رجوع به جغرافیای تاریخی غرب ایران ص۸۱ شود.

باوندیه.

[وَ دی یَ / یِ] (اِخ) سلسله ای از ملوک طبرستان که نخستین آنان باوندبن شاپوربن کیوس بن قبادبن فیروز بود و آخرین آنان بنام

اسپهبد رستم بن شهریار به سال ۴۱۶ ه . ق. در جنگ با علاءالدوله مقتول شد. و رجوع به چهارمقاله ص۴۹ و ۱۹۰ و حبیب السیر چ خیام ج۲ ص۴۱۸ و ۴۲۱ و ج۳ ص۳۳۵ و ۳۳۶ و فهرست زامباور شود.

باوو.

[وُ وُ] (اِ) بازوی در. آن چوب که در بدان تکیه کند. قطعه چوب تراشیده که معمو برای چارچوب و تکیه گاه در بکار رود.

باوه.

[وَ / وِ] (اِ) رسیده. نو. (یادداشت مؤلف). - نوباوه؛ تازه. نورسیده. میوه که تازه به دست آمده باشد. نخستین از میوه ها که به بازار آید.

باوه لی.

[وَ] (اِخ) از طوایف کرد. و رجوع به کرد و پیوستگی نژادی او ص ۱۲۰ شود.

باوی.

(اِ) رئیس. سر. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق ۱۹۸). اما این معنی جای دیگر دیده نشد.

باوی.

(اِ) سبد کوچکی که پنبهء مهیایِ برای رشتن را در آن میکردند. (فرهنگ نظام). و رجوع به باوین شود.

باوی.

(اِخ) نام طائفه ای از الوار فارس است که در جانب ولایت کوه گیلویه نشسته اند و محل سکونت آنها را باشت نوشته اند. (از آنندراج) (از انجمن آرای ناصری). شعبه ای از ایلات کوه گیلویه و از چند تیره مرکب است. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۸ و ۹۱). تیره های عمدهء آن عبارتند از علی شاهی، کشیی، سوسایی، برآفتابی قلعه ای که آنرا عمله نیز گویند. تیره هایی ازین ایل در خوزستان نیز سکونت دارند و به باویه نیز معروفند. رجوع به باویه و فارسنامهء ناصری ذیل کوه گیلویه شود.

باوی.

(اِخ) نام دهستان مرکزی از شهرستان اهواز در مشرق کارون. حدود: از شمال به شوشتر و از خاور به رامهرمز. آبادیهای آن بیشتر از آب رودخانه استفاده می کنند. بلوک عمدهء آن، حمید، شاخه وبنه، زرکان، باوی بالا، باوی پایین. و جمعاً ۱۵۷ قریه و قصبه و حدود ۲۷ هزارتن جمعیت دارد. دههای عمدهء آن کوت عبدالله، ویس، ملاتانی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

باویر.

[یِ] (اِخ)(۱) به آلمانی بایرن(۲). نام ناحیه ای در اروپای مرکزی جزء امپراتوری آلمان که از دو ناحیهء مجزا تشکیل شده است. از

جنوب به سالسبورگ و تیرول و از مغرب به ورتمبرگ و از شمال به ساکسون محدود میشود. رود دانوب از سوی غرب به شرق در داخل این ناحیه جریان دارد. بخشهای عمدهء آن عبارت است از باویر علیا، باویر سفلی، سواب(۳) فرانکونی(۴) علیا و فرانکونی سفلی و پالاتینا(۵). باویر در قرنهای اولیهء میلادی زیر نفوذ رومیان بود، در اواسط قرن هفتم میلادی زیر نفوذ فرانسه قرار گرفت و در ۸۱۴ م. یک نوع خودمختاری یافت و دوک باویر مناسباتی با دولت فرانسه داشت و به تناوب دولتهای فرانکونی و اتریش و سایر نواحی بر آن حکم راندند، در اثنای جنگهای سی ساله بعلت همراهی با امپراتوری آلمان، مورد توجه قرار گرفته و حتی حق رأی در مورد انتخاب امپراتوری آلمان یافتند. در ۱۷۷۷م. دوکهای پالاتینا بر باویر مسلط شدند، بعد از کنگرهء وین، دوک باویر عنوان پادشاهی یافت. در ۱۸۷۰ جزء امپراتوری آلمان گردید، و این وضع هنوز ادامه دارد. (۱) - - (۳) Bayern. - (۲) Baviere. Souabe. (۴) - Franconie. (۵) - Palatinat.

باویسی.

(اِخ) دهی از دهستان سرقلعه گرمسیر ولدبیگی بخش ثلاث کرمانشاهان. دارای ۱۵۰ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

باویسی سرداراکرم.

[سَ اَ رَ] (اِخ)دهی از دهستان سرقلعه گرمسیر ولدبیگی بخش ثلاث کرمانشاهان. سکنه ۱۰۰ تن و قشلاق ایل ولدبیگی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

باویل.

(اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش اسکو شهرستان تبریز در مسیر راه شوسهء اسکویه به خسروشاه. سکنه ۲۲۹۸ تن. محصول عمده غلات و انگور و گردو و بادام. از دو بخش تشکیل شده: باویل بالا و باویل پائین. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴). در نزهة القلوب این نام به صورت باویل رود آمده است. رجوع به باویل رود شود.

باویل رود.

(اِخ) باویل، نام ناحیتی به آذربایجان برحسب ضبط حمدالله مستوفی. در نزهة القلوب گوید: ناحیهء باویل رود مشهور است و در زاویهء غرب و جنوب [تبریز] است و بر چهار فرسنگی شهر افتاده است و ولایتی سخت نزه است و بحقیقت همچون یک باغ ناسخ نسخهء سغد سمرقند و غوطه دمشق و رشک شعب بوان و ماشان رود همدان است و بیست وپنج دیه است و باویل و خور. شاه و میلان و اسکونه از معظمات آن ناحیه است. (از نزهة القلوب ج۳ ص۷۹). و در باویل رود مزار عجل برادر حمزه و به مقبرهء سرخاب مزار امیة بن عمروبن امیه و مزارات اکابر در شهر و ولایات بسیار است. (از نزهة القلوب ج۳ ص۷۸).

باویل رود.

(اِخ) نام رودی به آذربایجان. و باویل رود از کوه سهند برمیخیزد و بر مواضع مذکوره گذشته در بهار هرزه آبش به سراورود و به دریای شور طروج میریزد. طولش شش فرسنگ باشد. (از نزهة القلوب ج۳ ص۲۲۳).

باوین.

(اِ) سبد کوچکی باشد که زنان پنبه ای که خواهند بریسند در آن نهند. (برهان قاطع) (آنندراج). سبدی که در آن ابریشم تابیده می چینند. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۱) (از فرهنگ جهانگیری). سبد کوچک که ریسمان در آن نهند. (فرهنگ رشیدی). باوی. سبدی کوچک که پنبهء رشتنی را زنان در آن نهند. (ناظم الاطباء).

باویه.

[وی یَ / یِ] (اِخ) باوی. نام ایلی از ایلات کوه گیلویه. تیره هایی از آن ساکن خوزستان هستند. رجوع به باوی شود.

باه.

(صوت) در تداول عامه کلمهء تعجب است. (یادداشت مؤلف). صورتی است از وا...

باه.

(اِ) شوربا. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۲). آش. طعام. خوراک. (ناظم الاطباء).

باه.

(ع اِ) شهوت. پشت پری. (شرفنامهء منیری). پشت شهوت افزائی. (آنندراج). شهوت را گویند که آب پشت و کمر است. مردی. (یادداشت مؤلف). شهوت و منی. (ناظم الاطباء). آب نشاط : ز عکس آتش تیغت ز بیم بگریزد بسان زیبق از اصلاب دشمنان تو باه. (تاج المآثر از شرفنامهء منیری). بود حال خصم تو دایم تباه گریزد ز پشتش ز سهم تو باه. منیری (شرفنامه). - شهوت باه؛ آزمندی به خفت و خیز با زنان(۱). - علم الباه؛ علمی است که از کیفیت معالجات مربوط به نیروی آمیزش و مباشرت گفتگو می کند که چه غذاهایی مناسب و چه دواهایی مقوی و فزاینده و لذت بخشندهء آرمیدن و اعمال و رفتار مربوط به آن است از نمونهء انواع و اشکال گرد آمدن و داستانهای محرک شهوت که برای کسانی که دچار ضعف باه شده اند ساخته شده است. چنانکه گویند پادشاهی که این قوه از او زایل شده بود یکی از بندگان را با دختری از ممالیک خود همسر ساخت و محلی برای مباشرت آن دو تعبیه کرد و شاه از جایی که آن دو متوجه نبودند آنها را میدید و با مشاهدهء اعمال آنها، این قوه در او تجدید شد. این داستان از مفتاح خلاصه شده است. و بعید هم نیست، همچنین مشاهدهء جفت گیری حیوانات نیز مهیج است اما دیدن رفتار مباشرت انسان البته مهیج تر است، و این دانش از فروع دانش طب است و توان گفت بابی از آن محسوب می شود و سخت مورد اعتنای اطباء بوده است و کتب متعدد در باب آن تألیف شده که از آن جمله کتاب الفیه و شلفیهٔ است. ابوالخیر گوید که پادشاهی، قوهء مباشرت از او زایل شد و اطباء نتوانستند با دوا او را معالجه کنند، پس داستانهایی از زبان زنی موسوم به الفیه ساختند و این نام را از جهت اینکه هزار مرد با او آمیزش کرده بودند به او دادند. او رفتار هریک از مباشرت کنندگان خود را بازگو میکرد و با شنیدن آن حکایات، شاه دوباره بحال جوانی بازگشت. (از کشف الظنون). - قوهء باه؛ نیروی شهوت(۲). - مقوی باه؛ آن دارو که شهوت افزاید. هریک از داروها که محرک باشند مانند فسفرها و ذراریح. (۱) - Les facultes genitales. (۲) - Appetit venerien.

باه.

(ع اِ) آرمیدن با زن. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۲) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). نکاح. (آنندراج). لغتی است در باءة. (ذیل اقرب الموارد از لسان).

باهِ.

[هِنْ] (ع ص) باهی. خانهء خالی نامسکونی که چیزی در آن نباشد. (از اقرب الموارد). و رجوع به باهی شود.

باها.

(اِ) نوعی از طعام باشد که پاچه نیز خوانند. (آنندراج) (هفت قلزم). نوعی از طعام باشد که عربان باهه اش گویند، باجه معرب آن است. (منتهی الارب). نوعی از طعام. (ناظم الاطباء).

باهار.

(اِ) ظرف. آوند. ظرف با طعام. مخفف با اهار است. چه اهار بمعنی خوراک است. (از فرهنگ رشیدی) (آنندراج) (فرهنگ جهانگیری). اناء. (برهان قاطع). وعاء. (شرفنامه منیری). خنور. (ناظم الاطباء ||). مقابل ناهار است بمعنی خوراک ناخورده و گرسنه شده. (انجمن آرای ناصری ||). جامه مترادف این است. (شرفنامهء منیری).

باهار.

(اِ) سرود پهلوی باشد که در قزوین رامندی گویند. (از فرهنگ رشیدی). روش گویندگی باشد که آن را پهلوی و رامندی نیز خوانند. (از فرهنگ جهانگیری). نوعی از خوانندگی و گویندگی هم هست که آن را پهلوی و رامندی خوانند. (برهان قاطع) (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۶۱). پهلوی و رامندی که نوعی از خوانندگی و گویندگی بود. (ناظم الاطباء).

باهان.

(اِخ) نام یکی از بطریقان روم هنگام حملهء مسلمانان به مغرب. رجوع به حبیب السیر ج ۱۰ ص ۴۶۹ شود.

باه انگیز.

[اَ] (نف مرکب) انگیزندهء باه. محرک باه. مبهی. (یادداشت مؤلف).

باهپود.

(اِخ) نام محلی در راه نطنز به مورچه خورت میان رباط و طرق. (یادداشت مؤلف).

باهت.

[هَ] (اِ) سنگی باشد سفید برنگ مرقشیشای فضی، و چون نظر مردم بر آن افتد بی اختیار به خنده درآیند و منبع آن دریاست و آن را به عربی حجرالضحک خوانند. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم). سنگی سفید مانند مرقشیشای فضی. (نزهة القلوب). بطور

افسانه گویند چون نظر کسی بر باهت افتد به خنده درآید. (ناظم الاطباء).

باهت.

[هِ] (ع ص) نعت فاعلی از بهت و بهتان. آنکه بر دیگری دروغ بندد. بهتان گوینده. (مهذب الاسماء). دروغ بربافنده. کسی که بر کسی دروغ بندد. (ناظم الاطباء). یحیی بن علی منجم در رثاء ثابت بن قره گوید: و برزت حمی لم یکن لک دافع عن الفضل الا کاذب القول باهت ||. حیران. متعجب. (ناظم الاطباء).

باهدف.

[هَ دَ] (ص مرکب)(۱) که هدف دارد. که مقصود دارد. که کاری را بقصد و هدفی خاص شروع کند. (۱) - از: با + هدف.

باهده.

[هُ دَ] (ص مرکب)(۱) راست. درست. (آنندراج). باحق. محق. مقابل بیهده که ناحق باشد. (ناظم الاطباء). (۱) - از: با + هده.

باهر.

[هِ] (ع اِ) رگی است در پوست سر تا یافوخ. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد (||). ص) اسم فاعل و نعت از بَهر. واضح. مبین. بین. روشن. (آنندراج ||). ظاهر. (غیاث اللغات) (آنندراج). پیدا. آشکار. هویدا. عیان. مکشوف. علنی ||. شاخص. مشهور. (ناظم الاطباء) : اصحاب شافعی را نابوده چون تو رئیس محترم و باهر.سوزنی ||. غالب. فایق. - باهرالاقبال؛ کسی که اقبالش بیش از دیگران است. (از ناظم الاطباء). - باهرالانتظام (کلام)؛ سخن عالی و نیک ارتباط. (ناظم الاطباء). - باهرالشرف؛ آنکه شرف او ظاهر و آشکار باشد. (ناظم الاطباء). - باهرالنور؛ پرنور. تابنده. نورانی. منیر: حضور باهرالنور سرکار عرض شود که... - قمر باهر؛ ماه که نور او افزون آید بر انوار کواکب. ماه که چیره شود روشنی آن فروغ ستارگان را. (یادداشت مؤلف). ماهی که روشنایی آن از روشنائیهای ستاره ها افزون باشد. (ناظم الاطباء).

باهر.

[هِ] (اِخ) عبدالله بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب. او برادر پدری و مادری حضرت باقر (ع) است و از کثرت جمال لقب باهر داشته و متصدی صدقات حضرت رسالت و حضرت امیرالمؤمنین (ع) و بسیار فقیه و فاضل بوده است و احادیث بسیاری بواسطهء پدران خود از حضرت رسالت روایت کرده، در عهد حضرت صادق (ع) در پنجاه وهفت سالگی وفات یافته است. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص ۳۶۰).

باهرات.

[هِ] (ع ص، اِ) جِ باهرهٔ. رجوع به باهرهٔ شود ||. کشتی ها بدان جهت که آب را شق کنند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

باهر کردن.

[هِ کَ دَ] (مص مرکب) ظاهر کردن. آشکار کردن. (ناظم الاطباء).

باهرهٔ.

[هِ رَ] (ع ص) تأنیث باهر. روشن. تابناک. و رجوع به باهر شود. - کمالات باهرهٔ؛ کمالات عالیه. (ناظم الاطباء).

باهری.

[هِ] (اِخ) بگفتهء حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده نام سفیری است که از جانب خلفای فاطمی به دربار سلطان محمود آمد تا تبلیغ مذهب باطنی کند. او گوید: از مصر مردی باهری نام از پیش حاکم فاطمی به رسالت سلطان محمود آمد و در ایران دعوت بواطنه ظاهر کرد، خلقی بسیار در دعوت او رفته بودند کار او عروجی تمام یافت، سلطان او را حاضر کرد و به دلائل عقلی و نقلی ملزم گردانید و سیاست فرمود و آتش آن فتنه به آب عدل خود فرونشاند. (از تاریخ گزیده ص۳۹۸). اما این نام به این صورت بلاشک مصحف «تاهرتی» است. رجوع به تاهرتی شود.

باهش.

[هُ] (ص مرکب)(۱) که هوش دارد. هوشمند. خردمند. عاقل : جهاندار پور سیاوش منم ز تخم کیان شاه باهش منم.فردوسی. که باشند دانا و دانش پذیر سراینده و باهش و یادگیر.فردوسی. بخندد برین بر خردمند مرد تو گر باهشی گرد یزدان بگرد.فردوسی. وزان پس بکشتش بباران تیر تو گر باهُشی راه مزدک مگیر.فردوسی. و رجوع به هوش شود. (۱) - از: با + هش، هوش.

باهشتان.

[هِ] (اِ) درختی است بومی مشرق زمین که غار نیز گویند و از مشرق زمین این درخت را به فرنگستان برده و عمل آورده اند و برگ و میوهء آن را که حب الفار گویند، در طب استعمال می کنند. (ناظم الاطباء).

باهظ.

[هِ] (ع ص) گران بارکننده. گران شونده. گرانبار. گران به وزن (||. اِ) بلا و سختی. (آنندراج) (ناظم الاطباء). دشخوار. کار دشوار گران. (آنندراج): امر باهظ؛ کار دشوار گران. (ناظم الاطباء).

باهک.

[هَ] (اِ) شکنجه. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (فرهنگ جهانگیری) (برهان قاطع). سیاست. آزار. (ناظم الاطباء). اذیت. (فرهنگ ضیاء). شکنجه کردن. زدن. (فرهنگ اسدی ||). کیستار. (ناظم الاطباء ||). در بیت ذیل از ابوشعیب به معنی ببک و ببه و نی نی و مردم و مردمک چشم است و یا صورتی است از ببک : دلمان چو آب بادی تنمان بهار با دی از بیم چشم حاسد، کش کنده باد باهک(۱). ابوشعیب. و نیز رجوع به ابوشعیب شود. (۱) - در نسخهء فرهنگ اسدی: از بیم خشم حاسد کش کرده باد باهک، تصحیح از مؤلف است.

باهکیدن.

[هَ دَ] (مص) شکنجه کردن. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (حاشیهء فرهنگ اسدی) (صحاح الفرس) (آنندراج) (ناظم الاطباء). عذاب کردن. آزار دادن. پاهکیدن.

باهل.

[هِ] (ع ص) بیکار. (آنندراج). بی کارگردنده. (منتهی الارب ||). بی قید. متردد. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شبان بی عصا ||. زن بی شوهر. (آنندراج) (منتهی الارب). و رجوع به باهلهٔ شود ||. ناقه که آن را بی پستان بند یا بی مهار یا بی نشان گذاشته باشند. (آنندراج) (منتهی الارب). اشتر ماده. ج، بُهَّل، بُهل. آن اشتر که پستان بند ندارد. (مهذب الاسماء). شتر ماده که سر پستان او را به رکو نبسته باشند. شتر مادهء بی نشانه. شتر ماده که چوب در بینی او نکرده باشند. (از تاج العروس).

باهل.

[هِ] (اِخ) باهلهٔ. قومی از عرب است : فرودآور به درگاه وزیرم فرودآوردن اعشی به بال.منوچهری. و رجوع به باهلهٔ شود.

باهلهٔ.

[هِ لَ] (ع ص) باهل. زن بی شوهر. (آنندراج) (منتهی الارب).

باهلهٔ.

[هِ لَ] (اِخ) قبیله ای است از قیس همدان. (آنندراج). و آن نام زنی از قبیلهء همدان بوده است. فرزندانش به وی منسوبند و از آن قبیله است ابوامامهء باهلی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نام قبیله ای از قبائل تازی. گویند این قبیله برخلاف قاعدهء کلیهء اعراب به انتساب غیرمستقیم خود را به دائی و خاله منسوب سازند. (از انساب سمعانی) : نبشته سوی مهتر باهله که گر لشکر آید مکنشان یله.فردوسی. عنان را بدان باره کرده یله همی راند ناکام تا باهله.فردوسی. فاتک در باب سعیدبن سلم باهلی گفته است: و ان من غایهٔ حرص الفتی طلابه المعروف فی باهله کبیرهم و غدو مولودهم تلعنه من قبحه القابله. (عیون الاخبار ص۳۷ ج۴).

باهلهٔ.

[هِ لَ] (اِخ) نام زنی از همدان که فرزندانش به او منسوب هستند. (از ناظم الاطباء). و ابوامامهء باهلی به او منسوب است. (منتهی الارب). او دختر اعصر بوده است. (از انساب سمعانی). زنی از همدان بود که به معن بن اعصربن سعدبن قیس عیلان (ظ: غیلان) تعلق داشت و فرزندانش به او منسوبند و اینکه گویند که باهله دختر اعصر بود از نمونهء آن است که گویند تمیم بنت مر بود چه تذکیر برای حی و تأنیث برای قبیله به یک صورت است. (از تاج العروس).

باهلی.

[هِ] (ص نسبی) منسوب است به باهله و باهله دختر اعصر بوده است. (از انساب سمعانی).

باهلی.

[هِ] (اِخ) ابوالاحوص. یکی از سران لشکر بغداد است در جنگ صاحب الزنج. (از ابن اثیر ج۷ ص۸۵ و ۹۴).

باهلی.

[هِ] (اِخ) ابوامامه... صحابی است و از قبیلهء باهله از قیس غیلان. (منتهی الارب). در جنگ صفین با علی بود و در سنهء ست وثمانین (۸۶) به مکه درگذشت. (تاریخ گزیده ص۲۱۶).

باهلی.

[هِ] (اِخ) ابوجعفر محمد بن حازم بن عمرو. شاعری لطیف طبع و کثیرالهجاء بود و جز مأمون عباسی کسی را مدح نکرد و در بصره بدنیا آمد و در همان شهر تحصیل کرد و سپس در بغداد سکنی گزید. در حدود ۲۱۵ ه . ق. در همین شهر درگذشت. (از اعلام زرکلی ج۳ ص۸۷۹). و رجوع به البیان و التبین ج۲ ص ۲۵۵ و ۱۳۱ شود.

باهلی.

[هِ] (اِخ) ابوالحسن یا ابوعبدالله سلام بن عبدالله بن سلام باهلی اشبیلی. او راست: الذخائر و الاعلاق فی آداب النفوس و مکارم الاخلاق که در سال ۸۳۹ ه . ق. از تألیف آن فراغت یافت. (از معجم المطبوعات).

باهلی.

[هِ] (اِخ) ابوالحکم عبیداللهبن مظفربن عبدالله باهلی اندلسی المریی، مردی فاضل و در طب و حکمت استاد بود و شعر میگفت و خوش سخن بود. موسیقی میدانست و عود می نواخت و در جیرون در دکانی به طبابت می نشست. به بغداد و بصره سفری کرد و سپس به دمشق بازگشت و در همانجا در شب چهارشنبه ششم ذی القعدهء سال ۵۴۹ ه . ق. درگذشت. او با بسیاری از شعراء مهاجاة داشت و حسان بن نمیر در هجو او گفته است: لنا طبیب شاعر اشتر اراحنا من شخصه الله ما عادفی صیحهٔ یوم فتی الا و فی باقیه رثاه. (از عیون الانباء ج ۱ صص ۱۴۰-۱۴۴).

باهلی.

[هِ] (اِخ) سلمان بن ربیعهٔ باهلی. او را سلمان الخیل گفتندی جهت آنکه خلیفه عمر خطاب او را والی اسبان بیت المال کرده بود. پس قضای عراق داد و در جنگ ترکستان در عهد عثمان شهید شد. بعضی گویند او از تابعان بود. (از تاریخ گزیده ص۲۲۷ و ۲۴۸).

باهلی.

[هِ] (اِخ) سعیدبن سلم. معاصر هارون الرشید عباسی بوده است. رجوع به عقدالفرید ج۱ ص۲۴۰ و ج۳ ص۴۳ شود.

باهلی.

[هِ] (اِخ) (شیخ...) وی ظاهراً از شیوخ فضلاء متقدمین بوده است. محله ای بنام او معروف است و مقبره ای. (من نام و ذکر او را در

جایی نیافتم). (از حاشیهء قزوینی بر شدالازار ص۹۵).

باهلیهٔ.

[هِ لی یَ] (اِخ) خواهر مقصص شاعره ای از شاعره های عرب بود و در مرگ برادرش مقصص گفته است: یا طول یومی بالقلیب فلم تکد شمس الظهیرهٔ تنفی بحجاب لکم المقصص لالنا ان انتم لم یأتکم قوم ذوواحساب. (از اعلام النساء ج۱ ص۱۰۹).

باهلیهٔ.

[هِ لی یَ] (اِخ) نام قبرستانی به شیراز. (از شدالازار ص۴۵).

باهم.

[هَ] (ق مرکب)(۱) همراه. معاً. به معیت. به اتفاق. به اتحاد. با یکدیگر. (ناظم الاطباء). بهم. متفقاً. متحداً. جفت. یکجا : خوبان چو بهم گرمی بازار فروشند باهم بنشینند و خریدار فروشند.عرفی. الفهٔ؛ باهم آمیختن. ممزوج؛ باهم آمیخته. لم؛ باهم آوردن. (ترجمان القرآن). اکزاز؛ باهم آوردن از سرما. (تاج المصادر بیهقی). تراکض؛ باهم اسب دوانیدن. توارد؛ باهم به آب آمدن. تراجع؛ باهم بازگشتن. تلاهی؛ باهم بازی کردن. مماشقهٔ؛ باهم بانگ و فریاد کردن. توافد؛ باهم به جائی رفتن. تشاکس؛ باهم بدخویی کردن. تقابل؛ باهم برانداختن بایع و مشتری بیع را. تواثب؛ باهم برجستن. تکالب؛ باهم برجستن. تلزج؛ باهم برچسبیدن گیاه. مکاساهٔ؛ باهم بزرگ منشی کردن. ممارطهٔ؛ باهم برکندن موی را. مماجعهٔ، تماجع؛ باهم بی باکی کردن. تلاحی، مماصعهٔ؛ باهم پیکار و خصومت کردن. تألف، التقاء؛ باهم پیوستن. مکاشرهٔ؛ باهم تبسم نمودن. تصاول؛ باهم حمله بردن. تعکش؛ باهم درآمدن. تماسح؛ باهم دست زدن در خرید و فروخت. مماحلهٔ، محال؛ باهم دشمنی کردن. ملاحاهٔ؛ باهم دشنام دادن. مکاشرهٔ؛ باهم تبسم کردن و دندان پیدا نمودن. لقی؛ باهم دیدارکننده. ایتلاف؛ باهمدیگر آمیختگی کردن. تغامز؛ باهمدیگر بچشم اشارت کردن. التقاء؛ باهم رسیدن. مماشاهٔ، تسایر؛ باهم رفتن. تقابل؛ باهم روباروی شدن. تعایش؛ باهم زندگی کردن. مماحکه؛ باهم ستهیدن. تکالم، ملاسنهٔ؛ باهم سخن کردن. تکلع، تحالف؛ سوگند خوردن. تقامر؛ باهم قمار باختن. مکاساهٔ؛ باهم مفاخره کردن. تقاوم؛ با همدیگر بر پای ایستادن در جنگ. تصافق؛ با همدیگر بیعت کردن. ارتما؛ با همدیگر تیر انداختن. تناضل؛ با همدیگر تیر انداختن. تزاوج؛ با همدیگر جفت شدن. تضارت، تجالد؛ با همدیگر شمشیر زدن. تغازل؛ با همدیگر عشق ورزیدن. تواطؤ؛ با همدیگر موافقت کردن. تشاجر؛ با همدیگر نیزه زدن. تجاور؛ با همدیگر همسایگی کردن. تماجد؛ باهم نازیدن و فخر کردن. ملاخاهٔ؛ باهم نرمی کردن. تجانس؛ باهم نشستن. تزاول؛ باهم واکوشیدن. (منتهی الارب). - باهم شیر و شکر بودن؛ نهایت محبت و آمیزش و دوستی با یکدیگر داشتن. (ناظم الاطباء). کنایه از غایت محبت و نهایت آمیزش و دوستی باشد میان دو کس. (برهان قاطع) (آنندراج). (۱) - از: با + هم.

باهم.

[هُ] (اِ) باد موافق. (آنندراج). باد شرطه. بادی که از عقب کشتی وزد. (ناظم الاطباء). باد مراد. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق۱۷۷) : سالک این شرطه به ساحل نرساند ما را کشتی بیخردانست که باهم دارد. سالک اصفهانی (از شعوری). اما این معنی جای دیگر دیده نشد.

باهم آمدن.

[هَ مَ دَ] (مص مرکب) همراه آمدن. معاً آمدن. به اتفاق هم آمدن. (ناظم الاطباء). انضمام. تقلص. احلاب. (تاج المصادر بیهقی). در صحبت یکدیگر فرارسیدن ||. متحد شدن. به یک جا جمع شدن : نبینی که چون باهم آیند مور ز شیران جنگی برآرند شور. سعدی (گلستان).

باهم آوردن.

[هَ وَ دَ] (مص مرکب) همراه آوردن ||. تألیف کردن. جمع کردن. (از فرهنگ شعوری). تسطیر. (تاج المصادر بیهقی). به یک جا گرد کردن : چندان کتب... باهم آوردند که بیخ دین در دلها راسخ گشت... (راحة الصدور راوندی ||). درهم کشیدن. هم کشیدن، چنانکه دهانهء کیسهء لیفه دار را که از آن ریسمان گذرانده باشند، یا دهانهء جراحتی را بدارو.

باهمان.

(از مبهمات) بهمان. مرادف فلان. (برهان قاطع). متتابع فلان که چیزی مجهول و غیر معلوم باشد. (آنندراج) : ز مطرب سرود آرزویم نخواهم نگویم فلانی تو یا باهمانی. علی بن حسن باخرزی (از فرهنگ جهانگیری و شعوری). رجوع به فلان و بهمان شود.

باهمت.

[هِمْ مَ] (ص مرکب)(۱) که همت دارد. دارای همت بلند. جوانمرد. باسخاوت. (ناظم الاطباء) : مرد باهمت را فقر عذابی است الیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۹).رجوع به همت شود. (۱) - از: با + همت.

باهم جوشیدن.

[هَ دَ] (مص مرکب)نهایت محبت و رفت وآمد میان دو کس بودن. (یادداشت مؤلف). انس داشتن. یکدلی در میانه داشتن.

باهن.

[هِ] (اِ) ثلث پرتن در اصطلاح هندیان : وکل پرتن [یحوی] علی ثلثة باهن و کل باهن علی ثلثة کن و کل کن... (از ماللهند بیرونی ص۲۰۲).

باهنر.

[هُ نَ] (ص مرکب)(۱) که هنر دارد. هنرمند. صاحب هنر. هنرور. هنری : برادر بدش چند و چندی پسر ز بیگانگان آنکه بد باهنر.فردوسی. بیاورد فرزانگان را پدر بدان تا شود نامور باهنر.فردوسی ||. لایق. قابل. متصف به صفات خوب هنری :دلاورترین اسبان کمیت است... و باهنرتر سمند. (از نوروزنامه). و رجوع به هنر شود. (۱) - از: با + هنر.

باهو.

(اِ) از آرنج تا شانه. (ناظم الاطباء). بازو. (فرهنگ جهانگیری). در هندی بمعنی بازوست و لقب پادشاهان هند مها باهو بوده است بمعنی بزرگ بازو یا درازدست. (از الجماهر بیرونی ص ۲۵). از آرنج تا سر دوش. (التفهیم بیرونی) (برهان قاطع). در تداول عامهء

گناباد خراسان نیز باهو را بجای بازو بکار برند : و ایشان پروین را چنان نهادند چون سری با دو دست یکی از آن که گفتیم و سرانگشتان حنا دربسته ستارگان از پیش او میان کف الخضیب و میان پروین ساعد و آرنج و باهو و دوش. (التفهیم بیرونی||). چوب دست بزرگ شبانان که به دست گیرند. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری). چوبدستی که شتربانان به دست گیرند. (فرهنگ رشیدی). دستوار باشد یعنی چوبی که شبانان بر دست دارند. (فرهنگ اسدی). چوبدستی بزرگ. (غیاث اللغات) (فرهنگ جهانگیری). عصای مسافر. (ناظم الاطباء). دگنگ. چماق. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق۱۸۸) : از رخت و کیان خویش من رفتم و پردختم چون کرد بماندستم تنها من و این باهو. رودکی. من چون چنان بدیدم جستم ز جای خواب باهو به دست کرده بر اشتر شدم فراز(۱).فرخی. دهخدا در خشم شد با غور گفتا هم کنون راست گردانم بیک باهو من این پشت دوتا. سنائی. هرکه از پشت دلش بار ولای تو فکند زخم باهو خورد از حادثهء چرخ بلند. سوزنی. بشکنم کله به باهوی هجا و دشنام زآنکه آن کلهء شوم ازدر باهوست مرا. سوزنی. تا ز خم خانه یکی دست به حمدانم برد دید چیزی به گران سنگی چون باهوی کرد. سوزنی. تو آن شاهی که در ایام عدلت شبان از دست بفکندست باهو. شمس فخری. باهو چو شبان وادی ایمن نشگفت که اژدها کنی باهو. رضاقلی هدایت. - سرخ شبان باهودار؛ تعبیر از حضرت موسی علیه السلام شده است در جاماسب نامه، یعنی سرخ شبان صاحب عصا. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (فرهنگ رشیدی ||). شاخ درخت است که به معنی بازوی اوست. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). عصا باهوی درخت باشد مجازاً. (فرهنگ رشیدی (||). اصطلاح نجاری) هریک از دو چوب عمودی دو جانب مصرع در و پنجره. (یادداشت مؤلف). بائو در تداول نجاران آن دو چوب درازترست از چهار چوب در که بطور قائم قرار گیرد نه دو چوب کوتاهتر افقی که بر بالاـ و آستانهء در واقع شود. در تداول امروزهء نجاران «بائو» است. قسمت علیای چهارچوبهء در. (از قاموس کتاب مقدس ||). چوبی است که همچو کلاه بر سر چوبهای مستطیل طرفین گذارند. (از قاموس کتاب مقدس ||). یک یا دو چوبی که به عرض بار گذارند که بار را به آسانی توان برداشت و یا قپان زد. (یادداشت مؤلف ||). نمدهای باریک دو طرف اطاق (در تداول گناباد خراسان). نمد کناره. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: شدم سوار.

باهو.

(اِخ) از توابع بلوچستان و در کنار کوچه است. کوچه و باهو متصل به دشت قریب به دریا است... اهالی کوچه از فاضل آب روخانهء قصر قند و اهالی باهو از فاضل آب رودخانهء سرباز برکه های خود را مملو می نمایند. اهالی دشت و کوچه و باهو عموماً در کوار که از چوب خرما می بندند سکنا دارند. (از مرآت البلدان ج۱ ص۲۷۸).

باهوداس.

(اِخ)(۱) نام یکی از شعبات رود بپاه در هند که در مغرب لوهاور جاری است. (از ماللهند بیرونی ص۱۲۹). (۱) - Bahuda.

باهودیه.

[ ] (اِخ) نام فرقه ای مذهبی در هند. زعم ایشان آن است که رسول ایشان ملکی است روحانی بر صورت بشری و اسمش باهودیه است و بر گاوی سوار است و تاجی از استخوان موتی بر سر دارد و از استخوان سر آدمی قلاده ای در گردن دارد و در دستی از استخوان قحف استخوانی دارد و در دستی مزراقی که سه شعبه دارد و ایشان را به عبادت خالق عز و جل و عبادت خویش امر میکند و امر کرد که بر صورتش صنمی بسازند و به عبادت آن مشغول شوند و از هیچ شی ء پرهیز نکنند... و ایشان را به غیر از صدقه معاشی نباشد. (از ترجمهء ملل و نحل شهرستانی ص۵۸۴).

باهوسند.

[سَ] (اِخ) دهی از دهستان باهوکلات بخش دشتیاری چاه بهار در جلگه. سکنهء آن ۱۵۰ تن. آب آن از باران. محصول آن حبوبات و ذرت است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باهوش.

(ص مرکب)(۱) کسی که هوش دارد. هوشمند. زیرک. کَیِّس. هوشیار : بدین داستان زد یکی مهرنوش پرستار باهوش و پشمینه پوش.فردوسی. شکیبا و باهوش و رای و خرد هزبر ژیان را به دام آورد.فردوسی. بدان مرد باهوش و با رای و شرم بگفتند با لابه بسیار گرم.فردوسی ||. آگاه. بیدار. زنده : نمی دانم آن شب که چون روز شد کسی بازداند که باهوش بود. سعدی (طیبات). و رجوع به هوش شود. - با هوش آمدن؛ به هوش آمدن. بخود آمدن. مقابل از خود رفتن و بیخود شدن. افاقه. فواق. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن). - با هوش دل؛ که هشیار باشد. نبیه : یکی مرد باهوش دل برگزید به ایران فرستاد چون می سزید.فردوسی. (۱) - از: با + هوش.

باهو کلات.

[کَ] (اِخ) دهستانی از بخش دشتیای چاه بهار. حدود: از شمال به راسک و از خاور به مرز پاکستان، از جنوب به دریای عمان، از باختر به دشتیاری. آب آن از باران و رودخانهء سرباز که در این ناحیه رودخانهء باهوکلات خوانده میشود. محصول آنجا غلات، حبوبات، ذرت، لبنیات. از ۴۲ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده. زبان محلی اهالی بلوچی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باهو کلات.

[کَ] (اِخ) مرکز دهستان باهوکلات دشتیاری چاه بهار. در ۲۸ هزارگزی شمال خاوری دشتیاری. سکنهء آن ۴۰۰ تن، آب آن از باران و چاه، محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

باهول.

[هَ / هُو] (ص مرکب)(۱) که هول دارد. هولناک. وحشت آور. موحش : هرکه ظالمتر چهش باهول تر.مولوی. (۱) - از: با + هول.

باههٔ.

[هِ / هَ] (اِ) تالاب. آبگیر. حوض. (ناظم الاطباء). دریای شور. رود که آن را پایاب نباشد. (آنندراج). استخر. (از فرهنگ شعوری). ||اسب قوی. زوردار. (ناظم الاطباء). اسب توانا. (آنندراج).

باههٔ.

[هَ] (ع اِ) میدان. عرصه: باههٔ الدار؛ ساحتها. (المنجد).

باهی.

(ع اِ) خانهء خالی بی هیچ چیز. (آنندراج) (منتهی الارب). بیتٌ باهٍ؛ خانهء خالی. (ناظم الاطباء).

باهی.

(ص نسبی) منسوب به باه. شهوت انگیز. (ناظم الاطباء). که قوت باه زیاد کند. قوت دهنده به باه. (یادداشت مؤلف). مهیج باه.

باهیبت.

[هَ / هِ بَ] (ص مرکب)(۱) که هیبت دارد. مهیب : و مردمانی [مردم بلغار] دلیرند و جنگی و باهیبت. (حدود العالم).... ناحیتی است بسیاردرخت و با آبهای روان و مردم آنجا نیکورو و باهیبت اند. (حدود العالم). شداد با یک غلام رو به بهشت نهاد، چون آنجا رسید شخصی باهیبت دید ایستاده. (قصص الانبیاء ص۱۵). تهیدست با هیبت و نام و ننگ زن زشتروی نکوچادر است. سعدی (صاحبیه). تهبیب؛ باهیبت گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). (۱) - از: با + هیبت.

باهیکل.

[هَ / هِ کَ] (ص مرکب)(۱) که هیکل دارد. هیکل دار. تنومند. (۱) - از: با + هیکل.

باهین.

(اِ) خرمائی که پیوسته بر آن غوره و خوشه های نیم رسیده و رسیده باشد. (منتهی الارب).

باهیهٔ.

[یَ] (ع ص) مؤنث باهی. خالی. - بئر باهیهٔ؛ چاه فراخ دهن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). و رجوع به باهی شود.

باهیهٔ.

[یَ] (اِخ) نام زنی از متعبدات به روایت روض الریاحین. ولی نام این زن در شدالازار راهبهٔ آمده است. و رجوع به شدالازار ص۳۴ شود.

بای.

(اِ) باختن. (از فرهنگ نظام). و رجوع به ترکیب بای دادن شود.(۱) - بای دادن؛ باختن. از دست دادن. بر باد دادن : لیلی ز عشوه های تو دل بای داده است شیرین ز جلوه های تو خاطرنگاره ای. حاذق گیلانی (از فرهنگ نظام). (۱) - اگر از مصدر باختن باشد بقیاس، امر یا مصدر دوم آن باز میشود و بنابراین «بای» بمعنی باختن ظاهراً لهجه ای در «باز» است اما دلیلی بر آن در دست نیست بجز نزدیکی معنی کلمه آنهم در ترکیب «بای دادن» بمعنی باختن و چه بسا که کلمه لهجه ای در «باد» باشد چه باد دادن و بر باد دادن هم به همین معنی است بویژه که در گناباد خراسان با «ور» بدین صورت بکار می رود: همه اموالش را وربای داد.

بای.

(اِمص)(۱) بظاهر در این عبارت به معنی حاجت و ضرورت و نیاز است : هرکسی را بایستی است و بایست ما آنست که بای نبود. (اسرارالتوحید چ بهمنیار ص۲۴۸). و رجوع به بایست شود. - دربای(۲)؛ شایسته. سزاوار. لایق. درخور : از همه شاهان امروز که دانی جز ازو مملکت را و بزرگی و شهی را دربای. فرخی. (۱) - امر از بایستن که به معانی فاعلی و مفعولی و مصدری و اسم هم بکار رود. (۲) - از: در، پیشاوند فعلی + بای از بایستن.

بای.

(ترکی، ص، اِ) ترکی است و ظاهراً صورتی است از بیگ و امروز وزیر را در ترکیه بای گویند. (یادداشت مؤلف ||). لقب پادشاه تونس. بیگ تونس. (یادداشت مؤلف).

بای.

(اِخ) ابومنصور بای بن جعفربن بای جیلی فقیه شافعی معاصر بیضاوی بود. (یادداشت مؤلف). فقیه و محدث بوده است. (از تاج العروس).

بای.

(اِخ) یکی از هفت قبیلهء سکنهء رامیان. سکنهء رامیان به هفت قبیله تقسیم می شوند: یزدری. رجبلی. صادقلی، کاغذلی، قوانلی، بای، و بیگلری. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۱۴).

بای.

(اِخ) موضعی است. (ناظم الاطباء). شهری است. (آنندراج).

بایا.

(نف) باینده. که باید. بایست. (از فرهنگ شعوری). دربایست. (فرهنگ اسدی) (برهان قاطع). بایسته. از ریشهء بایستن است. (فرهنگ رشیدی). آنچه در کار بوده و محتاجٌالیه باشد. (ناظم الاطباء). واجب. ضروری. وایا. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق ۱۵۰). محتاجٌالیه. (برهان قاطع) (آنندراج). لابدٌمنه. ضرور. (فرهنگ جهانگیری). محتوم. لازم. دروا. وایه. رشیدی و مؤلف فرهنگ نظام نویسند: مخفف بایان است اما بر اساسی نیست و بایان خود صفت فاعلی است : بایاتری به مصلحت عالم از بهتری به سینهء بیماران.سوزنی. از بهر تازه بودن دلهای خاص و عام بایاتری بسی ز نم ابر بر نبات.سوزنی. و رجوع به بایستن شود.

بایات.

(اِخ) از قلعه های یمن است در صنعاء. (از معجم البلدان).

بایارد.

(اِخ)(۱) پیرترای... از سرداران فرانسوی است متولد بسال ۱۴۷۳ م. و درگذشته بسال ۱۵۲۴. هنگامی که شارل هشتم در سال ۱۴۹۳ به ایتالیا رفت، بایارد نیز در جنگ شرکت داشت. او تا حوالی ناپل پیشروی کرد. بسال ۱۵۰۳ م. در جنگهای اسپانیا شرکت و در جنگ خونین ۱۵۱۲ راون(۲) فتوحات درخشان داشت. وی از معروفترین شوالیه های تاریخ فرانسه محسوب میشود. (۱) - Ravenne - (۲) .Bayard.

بایاری.

(اِ) به یونانی فلفل است. (فهرست مخزن الادویه).

بایالون.

(اِخ) نام زن تیمور بوقا پسر اول هولاکو. این زن از قوم قونقرات و خواهر قوتوی خاتون بوده است و پسری بنام توقا تیمور آورد. در متن جامع التواریخ رشیدی این نام یابالون ضبط شده ولی در توضیحات بلوشه گفته شده است که صحیح این کلمه بایالون است مرکب از کلمهء بایان مغولی به معنی ثروتمند و پسوند صفتی لون. و رجوع به جامع التواریخ چ بلوشه ص۱۰۲ متن و ص۳۰ توضیحات شود.

بایان.

(نف) صفت فاعلی از بایستن. رجوع به بایا و رجوع به بایستن شود.

بایان.

(اِخ) سیمین از خانان آق اردو در دشت قپچاق شرقی از خاندان اوردا (۷۰۱ - ۷۰۹). (از معجم الانساب زامباور ج۲ ص۳۶۵).

بایان.

(اِخ) دهی از دهستان لادیز بخش میرجاوه شهرستان زاهدان، ۳۲ هزارگزی باختری میرجاوه. سکنهء آن ۲۰۰ تن. محصول غلات، ذرت، پنبه، لبنیات. ساکنان از طایفهء ریگی. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بایان.

(اِخ) راهی است در نسف. (از معجم البلدان). نام جاده ای است در تنسیق(۱) که آن را بنام بایان خوانند ||. محلهء معروفی است. (از انساب سمعانی). (۱) - ظ: نسف.

بایانی.

(ص نسبی) منسوب است به بایان که نام راهی است در تنسیق (ظ: نسف) بنام بایان. (از انساب سمعانی).

بایانی.

[ی / ی ی] (اِخ) ابویعلی محمد بن ابی الطیب احمدبن ناصر البایانی از پیشوایان ادب بود و در ۳۶۷ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

بای ایندر.

[دُ] (اِخ) طایفه ای از طوایف ترکمن ایران. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۱۰۳). و در حدود گرگان سکونت دارند. و رجوع به بایندر شود.

بایب.

[یِ] (اِخ) گوشهء عالم مابین مغرب و شمال، و این لفظ هندی است. (آنندراج). در ماللهند نقطهء جهت میان بسجم و اوتر و برابر زحل آمده. (ماللهند ص۱۴۵ و ۱۴۶). و بین شمال و مغرب (شمال غربی) محسوب شده است. حمدالله مستوفی گوید: حکماء هند بخش ربع مسکون را بصورت سه در سه نهاده اند: بخش جنوبی را دکشن خوانند و آن زمین تازیان است و بخش شمالی را اوتر خوانند و آن ترکان راست و بخش شرقی را بورب خوانند و اهل چین و ماچین راست و بخش غربی را بسجم خوانند قوم مصر و بربر راست و بخش زاویهء مابین جنوب و شرق اگنی گویند هندوان راست و بخش زاویهء مابین شرق و شمال ایش خوانند قوم ختای و ختن راست و بخش زاویهء مابین شمال و غرب بایب گویند اهل روم و فرنگ راست. (از نزهة القلوب ج۳ ص۲۰).

بای بابان.

(اِخ) نام محلتی بوده است در پایین مرو که آن را بابان نیز خوانده اند و منسوب به آن بابانی است. (از معجم البلدان).

بایب منتر.

[یَ مَ تَ] (اِ مرکب)(۱) یکی از دعاهایی که برهمن ها در عبادتگاه خوانند و از آن جمله است بارن منتر و بایب منتر و سوم منتر. (از ماللهند بیرونی ص۲۵۰). (۱) - Vayavamantra.

بایبورد.

(اِخ) بایبرت. نام ناحیتی نزدیک ارزروم که مرکب از ۵۰۵ قریه است ||. بایبرت. شهری است در مشرق ترکیه، نزدیک ارزروم و بر سر راه طرابوزان به ارزروم واقع است و توابعی دارد. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۳۱ شود.

بایت.

[یِ] (ع ص) بائت. بیتوته کننده و شب گذراننده در نزد کسی: و البائت علی فراش رسول الله (ص) امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب. (از ناظم الاطباء). و رجوع به بائت شود.

بای تخت.

[یِ تَ] (معرب، اِ مرکب)صورت عربی تلفظ پای تخت. حاکم نشین. مرکز مملکت. کرسی. (از دزی ج۱ ص۴۹).

بای تگین.

[تَ] (اِخ) (... حاجب) از امرا و کسان سلطان مسعود غزنوی و ظاهراً از جانب او پس از مرگ آلتونتاش خوارزمشاه روی کار آمدن پسر وی هارون مقیم خوارزم و دربار هارون بوده است : و هارون پسر خوارزمشاه جباری شده است و لشکر میسازد... و بایتگین حاجب و آیتکین(۱)شرابدار و قلباق و هندوان و بیشتر مقدمان محمودی این را سخت کاره اند اما به دست ایشان چیست که با خیلها برنیایند. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۴۲۲). (۱) - ن ل: ارتگین.

بای تگین.

[تَ] (اِخ) (... زمین داوری) نام والی ناحیت زمین داور در زمان سلطان محمود غزنوی و او از نخستین غلامان سلطان محمود و سخت مورد توجه وی بوده است. رجوع به تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۰۶ و ۱۰۷ و ۱۰۸ شود.

بای تگین.

[تَ] (اِخ) نام غلام بونصر مشکان بوده است و تا سال ۴۵۱ ه . ق. که ابوالفضل بیهقی تاریخ خود را می نوشته حیات داشته است. بیهقی گوید: «غلام استادم (یعنی بونصر مشکان) بجای است (یعنی زنده است)، مردی جلد و کاری و سوار و به شورانیدن همهء سلاحها استاد، چنانکه انباز ندارد ببازی گوی، و امروز سنهء احدی و خمسین و اربعمائه (۴۵۱ ه . ق.) که تاریخ را بدین جای رسانیدم خدمت خداوند سلطان بزرگ ابوالمظفر ابراهیم اناالله برهانه میکند خدمتی خاص تر». دستگیری علی قهندزی به تدبیر و به دست همین بایتگین صورت گرفت. و رجوع به تاریخ بیهقی چ فیاض ص۵۶۱ و ۵۶۲ شود.

بای تمر.

[تَ مِ] (اِخ) دهی از دهستان ییلاق بخش قروه سنندج در ۳۲ هزارگزی شمال باختر قروه. سکنه ۲۶۵ تن، آب از رودخانهء آرزند. محصول آن غلات، لبنیات و توتون است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بایتوز.

(اِخ) از امرای زمان غزنویان. و او کسی است که در اول دولت سبکتکین غزنوی طغان را از قلعهء بست بیرون کرد و طغان پناه به سبکتکین برد و به استقامت او توانست بست را بازستاند. و بایتوزیان منسوب به اویند. و رجوع به تاریخ بیهقی چ فیاض و ترجمهء تاریخ یمینی از صفحهء ۱۷ ببعد و تاریخ سیستان ص۳۳۳ و ۳۲۶ و ۳۳۹ شود.

بایج.

[یِ] (اِ) بائج. رگی است در ران. (آنندراج).

بایجان.

(اِخ) نام دهی از دههای بهرستاق لاریجان در مازندران. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۵۴).

بایجوک.

(اِخ) محمد بن ابی القاسم. (یادداشت مؤلف). رجوع به محمد بن ابی القاسم شود.

بایجونوبان.

(اِخ) از سرداران و امرای بزرگ مغول که مدتها بر عراق و آذربایجان تسلط داشت و امیر ارغون در سال ۶۴۱ ه . ق. دست او را از حکومت آن نواحی کوتاه نمود. بایجو در جنگهای بغداد نیز شرکت داشت و چون شکست خورد از خلیفه مستعصم پیش منگوقاآن شکایت کرد و در دفع او یاری طلبید و منگوقاآن برادر کوچک خود هولاکو را نامزد بغداد نمود و بایجو در لشکر هولاکو نیز فداکاری بسیار کرد و پس از فتح بغداد در سال ۶۵۷ ه . ق. تا حدود دریاچهء وان نیز پیش رفت. و رجوع به تاریخ مغول عباس اقبال ص۱۴۶ و ۱۵۴ و ۱۵۹ و ۱۹۲ و فهرست اعلام آن شود.

بای خاتون.

(اِخ) زرکلی می نویسد: وی دختر ابراهیم بن احمد، از مردم حلب و شافعی قادری بود. خطی نیکو داشت. زیباروی و نیکوکار و بافضل و از خاندان علم و ادب بود. منهاج نووی و قسمتی از احیاء علوم الدین را نزد پدر خواند، او در حلب درگذشت. (اعلام ج ۱ ص۱۳۸). صاحب اعلام النساء آرد: او منهاج نووی و احیاء علوم الدین غزالی را نزد عمش زین الدین بن عمر بن شماع خواند و بسال ۹۴۲ ه . ق. در حلب درگذشت. (از اعلام النساء ج ۱ ص۱۰۹).

بای خاتون.

(اِخ) از کنیزکان متوکل عباسی بود که فرزندی به نام عباس از او بدنیا آمد. (از تاریخ الخلفاء ص۱۸۶).

بای خاتون.

(اِخ) از محدثان بود و در حدود ۷۷۵ ه . ق. بدنیا آمد. پس از اکمال تحصیلات از طرف ابوالعباس بن العز و ناصرالدین بن داودبن حمزه و جمعی دیگر اجازهء حدیث یافت. در شام نزدیک دارالطعم مسکن داشت و سپس به قاهره رفت و در جمادی الثانیهء سال ۸۶۴ ه . ق. درگذشت. (از اعلام النساء ج ۱ ص۱۰۹).

بای خان.

(اِخ) دهی از دهستان بیات بخش نوبران شهرستان ساوه. سکنه ۱۱۵ تن، محصول آن غلات، بنشن. شغل اهالی زراعت و گله داری. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

باید.

[یَ] (ق)(۱) حکماً. البته. بطور لزوم. (ناظم الاطباء (||). فعل) بایسته است. شاید. ضرورت است. ضرور و لازم میشود. (فرهنگ نظام). (۱) - در اصل فعل مضارع و امر از بایستن است که معنی فعلی آن در مواردی ملحوظ نمی شود و بصورت قید تأکید بکار میرود.

بایدار.

(اِخ) پسر جغتای پسر چنگیزخان از امرای مغول که بهمراهی سایر سرداران مغول تا حدود آس و روس پیش راند. رجوع به تاریخ جهانگشای جوینی ص ۲۰۵ و ۲۲۴ و حبیب السیر چ طهران ص۱۸ قسمت دوم شود.

بایدو.

(اِخ) باستی. از سران سپاه در زمان ایلکانیان. او در حوالی سال ۸۸۶ ه . ق. به محافظت دربند فرستاده شده بود. و رجوع به ذیل جامع التواریخ چ بیانی ص۲۳۶ شود.

بایدوخان.

(اِخ) پادشاه ششم از هلاکوئیان. (ناظم الاطباء). پسر طرغای بن هلاکوخان و برادرزادهء اباقا بود که مدتها بر عراق و بغداد حکومت داشت و بعد از قتل گیخاتو از جمادی الاولی ۶۹۴ تا ذی القعدهء ۶۹۴ ه . ق. به ایلخانی برگزیده شد ولی غازان خان با او از در مخالفت درآمد و پس از جنگها و آشتی ها بالاخره به کمک امیرنوروز در حوالی نخجوان دستگیر شد و در ۲۳ ذی قعده سال ۶۹۴ ه . ق. بقتل رسید. (از تاریخ مغول عباس اقبال ص ۲۵۸). او شوهر شاه عالم خاتون دختر سیورغتمش بود. (از تاریخ وزیری چ باستانی پاریزی ص ۱۶۸). و رجوع به تاریخ کرمان ص ۱۵۵ و ۱۶۱ و ۱۷۰ و ۱۷۵ و فهرست تاریخ مغول اقبال و مرآت البلدان ج۱ ص۳۹۳ و تاریخ گزیده ص۵۳۳ و ۵۹۰ و تاریخ عصر حافظ ص۲ و ۱۴ و فهرست تاریخ مبارک غازانی و فهرست حبیب السیر ج۳ شود.

بایر.

[یِ] (ع، ص)(۱) زمین خراب نامزروع. (از منتهی الارب). بائرهٔ یا بائر. مقابل آباد. مقابل دایر. لم یزرع. غیر مزروع. نامزروع و تأنیث آن بائرهٔ است. (آنندراج). زمین خراب. (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء). ویران. بی بنا. بی زرع و کشت. خاک مرده. ناآباد. غیر ذی زرع. زمین ناکشته که به زرع و درختکاری آباد نشده باشد. ج، بور. (از اقرب الموارد). زمین ویران : طاهر نصرآبادی در احوال میرزا ابوالحسن نوادهء میرابولمعالی نوشته که میرابوالمعالی در خدمت شاه عباس ماضی کمال اعتبار داشت، رقمی به او عنایت کرده بود که هر زمین بایری که در آن ولایت باشد آبادان کند جهت خود، چنانچه شصت ودو تومان از مال او به سیورغال مقرر بوده. (از آنندراج). لگد کنند و چرند آنچه گندم و سبزه است چنانکه دایر و بایر شود همه یکسان. ظهیرالدوله صفا ||. هلاک شده. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء). - رجل حائر و بائر؛ مرد سرگشته و خودرأی. (آنندراج) (ناظم الاطباء). مرد گمراه سرگشته که به هیچ چیز توجه نکند و از راه راست پیروی نکند و مطیع راهنمایی نشود. و کلمهء بائر اتباع حائر است. (از اقرب الموارد). (۱) - از مادهء «ب و ر».

بایرابوقا.

[ ] (اِخ) فرزند ارتق بوکا از امرای ختای بود. ارتق بوکا چهار سال پادشاهی نمود و او را چهار پسر بود برین موجب: بویوقور، ملک تیمور، بایرابوقا. تماجی. و هیچ یک ازین چهار پسر افسر سلطنت بر سر ننهادند. (حبیب السیر چ خیام ج۳ ص۶۴).

بایرام.

(ترکی، اِ) ترکی است بمعنی عید.

بایرام.

(ترکی، اِ) از اسامی ترکان است و شاید صورتی از بهرام باشد.

بایرام علی.

[عَ] (اِخ) نام آبادیی در مغرب قربان قلعه در مشرق مرو. (یادداشت مؤلف).

بایرون.

[رُ] (اِخ)(۱) لرد بایرون شاعر انگلیسی از خانوادهء استوارت بود. در سال ۱۷۸۸ م. بدنیا آمد. دورهء تحصیلاتش در دارالفنون کمبریج به پایان رسید و نخستین اشعارش به عنوان «ساعات بیکاری» در سال ۱۸۰۸ انتشار یافت. چون اشعار او در این زمان غالباً سست و نارسا بود مورد انتقاد یکی از مجلات انگلیسی واقع شد. شاعر جوان بدین سبب آزرده خاطر گشت و منظومه ای بعنوان «هجو شاعران انگلیسی و منتقدان اسکاتلندی» انتشار داد. و از این راه شهرتی حاصل کرد. سپس در سال ۱۸۰۹ به عزم ایران و هندوستان راه سفر پیش گرفت و کشورهای پرتغال و اسپانی و یونان و عثمانی را سیاحت کرد، اما چون به قسطنطنیه رسید از سفر ایران و هند چشم پوشید. بایرون در ۱۸۱۲ م. به انگلستان بازگشت، در سال ۱۸۱۶ باز ناگزیر به مهاجرت شد و به کشورهای اروپا سفر کرد. در ۱۸۲۳ به یونان رفت و به یاری انقلابگران آن سرزمین با ترکان عثمانی به جنگ پرداخت و در محاصرهء شهر «می سولونقی»(۲) درگذشت. از آثار او منظومهء دون ژوان و درام مانفرد معروفست. (از تاریخ قرن نوزدهم و معاصر نصرالله فلسفی ص۸۹). (۱) - Missolonghi - (۲) .Lord Byron.

بایز.

[یِ] (ع ص) بائز. زنده و مرد نیکوحال. (ناظم الاطباء). عائش. (تاج العروس ||). هالک. (تاج العروس). و این از اضداد است.

بایزه.

(اِ) رجلان. (السامی فی الاسامی). پاچه. بازه. پایزه.

بایزه.

[زِ] (اِ) پایزه. کلمهء مغولی. و عبارت بوده است از یک نشان طلا ـ که بر آن سر شیر منقوش بوده و از طرف امرای بزرگ به فرماندهان ولایات داده میشده است و هنگام خلع ازو بازگرفته می شده. (از دزی ج۱ ص۴۹). حکمی باشد که ملوک به کسی دهند تا مردم اطاعت آن کس کنند. (برهان قاطع) :و هرکس از بزرگان بیکی توسل جسته و بر ملک براتها نوشته بودند و بایزه داده بازخواست آن میفرمود. (جهانگشای جوینی). و رجوع به پایزه شود.

بایزید.

[یَ] (اِخ) طیفوربن عیسی بن آدم بن عیسی بن سروشان بسطامی ملقب به سلطان العارفین. جدش مجوس بوده است و به دست امام علی بن موسی الرضا مسلمانی گزیده و او را بایزید اکبر گویند. وفات او بسال ۲۶۱ یا ۲۶۲ ه . ق. بوده است. و رجوع به ابویزید شود. هم چنین رجوع به تاریخ ادبیات برون ج۳ ص ۲۳۰ و نزهة القلوب ج۳ ص ۱۶۱ و ۲۷۹ و تذکرة الاولیاء عطار ص ۱۱۵ و تاریخ گزیده و فیه ما فیه ص۱۲۸ و ۲۸۸ و ۲۹۳ و ۳۱۵ و ۳۲۲ و غزالی نامهء جلال الدین همائی ص۹۷ و ۳۲۸ و ۳۳۸ و ۲۶۴ و ریاض العارفین ص۲۸ و سفرنامهء ناصرخسرو ص۴ و سبک شناسی بهار ج۲ ص ۱۸۵ و ۲۰۵ و مزدیسنا و ادب پارسی ص ۴۶۶ و روضات الجنات ص ۳۳۸ و مجالس النفائس ص۱۹۳ شود : حسن(۱) کجا شد و کو بایزید بسطامی امیر ادهم و فرزند آن هنرپرور(۲). ناصرخسرو. شنیدم که وقتی سحرگاه عید ز گرمابه آمد برون بایزید.سعدی(بوستان). به بازی نگفت این سخن بایزید که از منکر ایمن ترم کز مرید. سعدی (بوستان). ای عشق تو کشته عارف و عامی را سودای تو کم کرده نکونامی را شوق لب میگون تو آورده برون از صومعه بایزید بسطامی را. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - ظ. حسن بصری مراد باشد. (۲) - یعنی: ابراهیم.

بایزید.

[یَ] (اِخ) (... الاصغر) طیفور پسر عیسی پسر آدم پسر عیسی بن علی بسطامی است، و این همه تصادف جای عجب است. (یادداشت مؤلف). و رجوع به ابویزید و روضات الجنات چ طهران ص۳۳۸ شود.

بایزید.

[یَ] (اِخ) ایلدرم(۱). چارمین از سلاطین عثمانی که بعد از مرادخان اول به سلطنت نشست. او در ۱۳۴۷ م. بدنیا آمد و در ۷۹۲ ه . ق. (۱۳۸۹م.) بجای پدرش سلطان مرادخان به تخت نشست. بایزید در ۱۳۹۶م. نیکوپولیس را تصرف کرد. او با دشمن قوی شرقی خود یعنی تیمور لنگ در ۱۴۰۲ م. / ۸۰۴ ه . ق. به جنگ پرداخت و در آنقره اسیر شد و بقول ابن عربشاه تیمور او را در قفسی آهنین زندانی ساخت و او بسال ۱۴۰۳ یعنی هشت ماه پس از جنگ با تیمور در اسارت بمرد. رجوع به «از سعدی تا جامی» ص۱۹۳ و ۲۲۴ - ۲۲۶ و ۲۳۶ - ۲۳۹ و ۴۰۰ و ۴۳۷ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ ص۵۳ و فهرست کتابخانهء سپهسالار ص ۳۷۱ و رجوع به باژازت(۲) در همین لغت نامه شود. (۱) - ایلدرم بمعنی صاعقه است. (۲) - Bajazet.

بایزید.

[یَ] (اِخ) (سلطان... دوم) پسر سلطان محمد دوم متولد ۱۴۴۷ م. که از ۱۴۸۱م. / ۸۸۶ ه . ق. تا ۱۵۱۲ م. / ۹۱۸ ه . ق. در عثمانی حکومت داشت و معاصر شاه اسماعیل اول بود. او ممالیک مصر را زیر نفوذ داشت و در اروپا ملداوی را بچنگ آورد و بسنی و کرواسی را هم. در ۹۱۸ ه . ق. جای خود را به پسرش سلطان سلیم اول سپرد. او با جامی شاعر معروف ایران روابطی داشت. و رجوع به عالم آرای عباسی ص ۳۸ و ۴۱ و از سعدی تا جامی ص۴۳۴ و ۴۷۰ قاموس الاعلام ترکی ج۲ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ ص۵۴ و فهرست کتابخانهء سپهسالار ج۲ ص۴۰۲ شود.

بایزید.

[یَ] (اِخ) پسر سلطان احمد اول و برادر سلطان مراد چهارم که بدستور برادر بقتل رسید و راسین شاعر معروف تراژدی خود بنام

باژازت را در مرگ او ساخته است.

بایزید.

[یَ] (اِخ) (سلطان...) نام پسر کوچک سلطان سلیمان خان قانونی و برادر سلطان سلیم. او با برادر خود رقابت داشت و چون در ۹۶۶ ه . ق. از حکومت کوتاهیه معزول شد، با سپاهی به جنگ برادر رفت. سلطان سلیمان از طغیان فرزند برآشفت و سپاهی بدفع او روانه کرد. بایزید شکست خورد و چون نتوانست پدر را بر سر مهر آورد با چهار پسر و ده هزار تن از پادشاهان و ملازمان خود راه فرار پیش گرفت و از سرحد ارمنستان به خاک ایران آمد و نامه ای به شاه طهماسب نوشت و تقاضای پناهندگی کرد. شاه او را پذیرفت. بعداً به بهانهء توطئه ای دستگیر و در شعبان ۹۶۷ ه . ق. به زندان انداخته شد و بعد او را تسلیم فرستادگان شاه سلیمان کردند و فرستادگان شاه سلیمان، بایزید و چهار پسرش را در روز جمعه ۲۲ ذی قعدهء ۹۶۹ در میدان اسب قزوین خفه کردند و اجسادشان را به خاک عثمانی بردند. و رجوع به عالم آرای عباسی ص ۹۶ و ۱۰۰ و ۱۰۳ و ۱۱۶ و رجوع به زندگانی شاه عباس اول فلسفی ج ۱ صص ۱۹۲ - ۱۹۴ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص ۱۲۳۲ شود.

بایزید.

[یَ] (اِخ) شیخ خلیفهٔ الرومی. از مشایخ عصر سلطان بایزیدخان ثانی. یکی از شراح فصوص الحکم محیی الدین عربی است. او راست: تفسیر فاتحه و طور سینا. وسجنجل الارواح و نقوش الالواح. بعد از سال ۹۰۰ ه . ق. درگذشته است. (یادداشت مؤلف).

بایزید.

[یَ] (اِخ) (سلطان...) بایزید پسر محمد مظفر میبدی. او از طرف یحیی بن مظفر حاکم بلوک نظنز بود و بعد از غلبهء شاه زین العابدین به کرمان آمد. چون به شهر بابک رسید بنای غارت گذاشت. سلطان احمد به برادرش دستور خروج او را داد، او وقعی به حکم برادر ننهاد و به رفسنجان آمد و شکست خورد و به یزد بازگشت. در حملهء دوم نیز از برادر شکست خورد و دستگیر شد، ولی سلطان او را نوازش کرد و حکومت رودبار و جیرفت را به او داد. در سنهء ۷۹۲ ه . ق. سلطان بایزید در سن ۳۷ سالگی در شهر کرمان به مرض مطبقه درگذشت. این شعر منسوب به اوست: از واقعه ای ترا خبر خواهم کرد و آن را به دو حرف مختصر خواهم کرد با عشق تو در خاک فروخواهم خفت با مهر تو سر ز خاک برخواهم کرد. (از حواشی و متن سالاریه چ باستانی پاریزی صص ۲۳۰ - ۲۳۲). و رجوع به تاریخ گزیده ص ۶۸۲ و ۷۲۳ و ۷۳۵ و ۷۲۶ و ۷۳۴ و ۷۳۵ و ۷۴۰ و ۷۴۱ و رجال حبیب السیر ص ۸۶ و ۸۷ و فهرست اعلام تاریخ عصر حافظ و تاریخ ادبیات براون ج ۳ ص ۱۷۹ شود.

بایزید.

[یَ] (اِخ) ابن عبدالغفار قونوی، او راست: مدرج الفوائد لما الحق به من الزوائد. او در عصر سلطان محمد عثمانی میزیست.

بایزید.

[یَ] (اِخ) چهارمین از آل جلایر که در سال ۷۸۴ و ۷۸۵ ه . ق. در کردستان حکومت داشته است. در ۷۸۴ قسمتی از کردستان ایران و عراق عجم را بتصرف آورد. (از کرد و پیوستگی نژادی او ص ۱۹۸). او پسر سوم سلطان اویس جلایر و برادر سلطان اویس ایلکانی بود. (از تاریخ عصر حافظ ج ۱ ص ۲۰۶ و ۳۱۴). و رجوع به فهرست حبیب السیر چ خیام ج ۳ شود.

بایزید.

[یَ] (اِخ) (خواجه...) از مشاهیر حروفیه است. و رجوع به فهرست از سعدی تا جامی شود

بایزید.

[یَ] (اِخ) پروانچی. از امرای زمان سلطان الغ بیگ که از جانب او در هرات حکومت داشت و با میرزا یارعلی ترکمان نبردهائی نمود. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج۳ ص۵۹۲ و ج۴ ص۲۹ شود.

بایزید.

[یَ] (اِخ) انصاری. از صوفیهء زمان اکبرشاه در افغانستان که ملقب به پیر روشن بود. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۳۵ شود.

بایزید.

[یَ] (اِخ) نام پسر اولجایتو سلطان از سلسلهء ایلخانان مغول است. سلطان اولجایتو چهار پسر داشت: بسطام، بایزید، ابوسعید، طیفور. بایزید هشت ساله برحمت خدا رفت. (از تاریخ عصر حافظ ج۱ ص۲۷). و رجوع به ذیل جامع التواریخ رشیدی ص۷۰ و ۷۱ شود.

بایزید.

[یَ] (اِخ) یله. نام جد مولانا کوکبی است. (از مجالس النفائس ص۱۱۱).

بایزید.

[یَ] (اِخ) قریه ای در خرهء بهار خال در قاینات. (یادداشت مؤلف).

بایزید.

[یَ] (اِخ) نام ناحیه و ولایتی در ترکیه، نزدیک مرز قفقازیه و ایران و وان، و سرچشمه های فرات در آن است. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۳۴ شود.

بایزیدبیک.

[یَ بَ] (اِخ) قاپوچی باشی استاجلو از اعاظم درگاه شاه عباس اول که یعقوبخان ذوالقدر را پس از آنکه تسلیم شد به دست او سپردند و سرانجام یعقوبخان در خلوتخانه کشته شد. و رجوع به عالم آرای عباسی ج۱ ص۴۳۵ شود.

بایزیدسلطان.

[یَ سُ] (اِخ) فرزند امیرجهانگیر برلاس از امرای زمان سلطان حسین بایقرا بود. و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج۴ صص۳۰۰ تا

۳۰۲ و ۳۹۴ شود.

بایزیدشاه.

[یَ] (اِخ) ابن سلیمان. دومین از خاندان سلیمان قرارانی و پنجاه وششمین از حکام بنگاله در ۹۸۰ ه . ق. (از معجم الانساب زامباور ص ۴۲۸).

بایس.

[یِ] (ع ص) بائس. مردی که به وی سختی یا بلیتی یا درویشی رسیده باشد. (آنندراج). سختی رسیده. (مهذب الاسماء).

بایسار.

[یَ] (ص مرکب)(۱) متمول. ثروتمند : رعیت از تو چو بایسار شود از برای تو جان سپار شود چون نیابد یسار بگریزد با عدوی تو بر بیامیزد.سنائی. و رجوع به یسار شود. (۱) - از: با + یسار.

بایست.

[یِ] (مص مرخم، اِ) ضروری. محتاجٌالیه. دربایست. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم). ضرورات. حاجت. نیاز. (شرفنامهء منیری). لزوم. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق۱۵۲). اندروا. دروا. تلنگ. اوایا. (شرفنامهء منیری). قابل لزوم چیزی. (غیاث اللغات). برابر نابایست : ز بایست ها بی نیازش کنم میان یلان سرفرازش کنم.فردوسی. مرا خوارتر زان که فرزند خویش نبینم بهنگام بایست، پیش.فردوسی. گفت من پاسخ تو بازدهم آنچه بایست تست ساز دهم.ابوالمثل. ... بر می خاست و با وی چیزی میداد، آنچه او را بایست بود. (ترجمهء دیاتسارون ص۷۸). ولکن اندرو از بایست ها نبود مگر اندک. (از التفهیم چ جلال الدین همائی ص۲۷۳). شیخ ما را پرسیدند که بنده از بایست خویش کی برهد، شیخ گفت آنگاه که خداوندش برهاند. (اسرارالتوحید ص ۲۴۰). هرکرا در بایست و نابایست خود ماندند دست از وی بشوی که بلای خود و خلق گشت. (از اسرارالتوحید ص۲۴۸). در این مقام بنده را عجز پدید آید و بایستها از وی بیفتد، بنده آزاد و آسوده گردد. (اسرارالتوحید ص۲۴۱ ||). درخور حال. موافق طبع : نداند که گردنده چرخ بلند نگردد به بایست روز گزند.فردوسی. گرایدون که یزدان بود یارمند بگردد به بایست چرخ بلند.فردوسی. ستودش بسی شاه و چندی نواخت به بایست او کارها را بساخت.اسدی. - بایستِ وقت؛ مقتضای وقت. (آنندراج (||). فعل) چنانکه می باید. چنانکه می شاید. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (آنندراج).

بایستانی.

[ ] (ص نسبی) باستانی. قدیم. کهنه. و این صورت را بیرونی در التفهیم بیشتر در مورد ایرانیان قدیم فرموده است. (از مقدمهء جلال الدین همائی بر التفهیم بیرونی ص قلو).

بایستتا.

[یِ تِ] (اِ)هنگام احتیاج. وقت نیاز. ظاهراً مخفف «بایستتان» باشد : اگر همین ساعت شما را بدهم [درستهای زر و سیم را

]بناجایگاه خرج کنید و آن روز که بایستتا شود شرم زده و باتشویر بمانید. (کتاب المعارف).

بایستگاه.

[یِ] (اِ مرکب) جای بایستن. موقع لزوم و ضرورت ||. آرزو. میل. تمنا. (ناظم الاطباء).

بایستگی.

[یِ تَ / تِ] (حامص) وجوب. ضرورت : جهان را چو باران به بایستگی روان را به دانش به شایستگی.فردوسی. بگفت آنکه باید ز شایستگی هم از بندگی هم ز بایستگی.فردوسی ||. سزاورای. درخوری. لیاقت : ز گنج و بزرگی و شایستگی ز آهستگی، هم ز بایستگی.فردوسی. از آرام و از کام و بایستگی هم از بخشش و خورد و شایستگی. فردوسی. بدین شایستگی جشنی بدین بایستگی روزی ملک را در جهان هر روز جشنی باد و نوروزی. فرخی. به بایستگی خورد و جنباند سر که خوردی ندیدم بدینسان دگر.نظامی.

بایستن.

[یِ تَ] (مص)(۱) لازم بودن. واجب بودن. ضروری بودن. (ناظم الاطباء). لزوم. وجوب. محتاجٌ الیه بودن. (آنندراج). ضرورت داشتن. لزوم داشتن. واجب آمدن. احتیاج پیدا شدن. مورد نیاز بودن. بکار بودن. محتوم بودن. و این فعل از افعال تأکید است که با سایر افعال صرف می شود و تأکید در صدور آنها می کند مانند فعل بایدن(۲) و شایستن و توانستن. (ناظم الاطباء). لازم گشتن. (فرهنگ نظام). در فعل ماضی فقط واحد غایب (بایست) و واحد حاضر (بایستی) استعمال شده و در مضارع فقط غایب واحد (باید). (فرهنگ نظام)(۳) : گفت خیز اکنون و ساز ره بسیچ رفت بایدت ای پسر ممغز تو هیچ.رودکی. همی بایدت رفت و راه دور است بسنده دار یکسر شغل ها را.رودکی. درنگ آر ای سپهر چرخ وارا کیاخن ترت باید کرد کارا.رودکی. نش آهن درع بایستی نه دلدل نه سرپایانش بایستی نه مغفر.دقیقی. خجسته مهرگان آمد سوی شاه جهان آمد بباید داد داد او بکام دل بهر چت کر.دقیقی. بیلفغد باید کنون چاره نیست بیلفنجم و چارهء من یکی است.ابوشکور. چو دینار باید مرا یا درم فرازآورم من ز نوک قلم.ابوشکور. چه بایدت کردن کنون بافدم مگر خانه روبی چو روبه به دم.ابوشکور. بلی کشیدن باید عتاب و ناز بتان رطب نباشد بی خار و کنز بی مارا. فرالاوی. همیشه کفش و پیش را کفیده بینم من بجای کفش و پیش دل کفیده بایستی. معروفی. از شعر جبه باید و از گبر پوستین. باد خزان برآمد ای بوالبصر درخش. منجیک. و امیران ختلان و چغانیان را چون باید از ایشان یاری خواهند. (حدود العالم). و باران خواهند به وقتی که شان بباید و آن باران بیاید. (حدود العالم). گویی که به پیرانه سر از می بکشی دست آن باید کز مرگ نشان یابی دسته.کسائی. سوگند خورم کز تو برد حورا خوبی خوبیت عیان است، چرا باید سوگند.عماره. مرا نام باید که تن مرگ راست.فردوسی. بر آن سان که آمد ببایست ساخت چو سوی یلان اسب بایست تاخت. فردوسی. فرستاد باید فرستاده ای درون پر ز مکر و برون ساده ای.فردوسی. کسی را چو من دوستگانی چه باید که دل شاد دارد به هر دوستگانی.فرخی. دل ایشان را ناچار نگه باید داشت گویم امروز نباید که شود عیش تباه.فرخی. چرا بگرید زار ارنه غمگن است غمام گریستنش چه باید که شد جهان پدرام. عنصری. هر نشاطی را بخواه و هر مرادی را بجوی هر وفایی را بیاب و هر بقایی را بپای(۴). منوچهری. نزدیک رز آید در رز را بگشاید تا دختر رز را چه بکار است و چه باید. منوچهری. آنکس که نباید بر ما زودتر آید تو دیرتر آیی ببر ما که بپایی(۵).منوچهری. چون بهر صید راست خواهی کرد باز را مسته داد باید پیش.بونصر طالقان. کنون تو پادشاهی جست بایی(۶) کجا جز پادشاهی را نشایی. (ویس و رامین). و بدر شهر آمد که شهر را باید... (تاریخ سیستان). امیر گفت بونصر فرستاده است از

باغ خود، خواجه گفت؛ بایستی که این باغ را دیده شدی. (تاریخ بیهقی ص۳۴۶). خداوند را [مسعود را] ولایت زیادت شد و مردان کار بباید و چون اریارق دیر به دست شود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۲۲). خواجه گفت: بوالنصر را این حق هست و چنین مرد در پیش تخت خداوند بباید. (همان کتاب ص۲۸۶). چو کاری برآید بی اندوه و رنج چه باید ترا رنج و پرداخت گنج.اسدی. و برقع از روی خود برمی داشت تا یکبار مردم در روی او نظر میکردند تا روز دیگر طعام و شراب نبایستی. (قصص الانبیاء ص۷۹). وزیر گفت ترا چه می باید، گفت بزندان حاکم باشم. (قصص الانبیاء ص۱۷۹). گر بماند جهان چه سود ترا ور نماند ترا چه می باید؟ناصرخسرو. تو چه گویی که مر چرا بایست این همه خاک و آب و ظلمت و نور. ناصرخسرو. کردار بباید‌ت به اندازهء گفتار.ناصرخسرو. چون آخر عمر این جهان آمد امروز بباید‌ش یکی مبدا.ناصرخسرو. و تا مادام آماس خام باشد، غذا کشکاب و اسفاناخ و ماش مقشر باید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). هر چیز که هست آن چنان می باید آن چیز که آن چنان نمی باید نیست.خیام. خیز مسعود سعد رنجه مباش اینچنین اند و اینچنین بایند.مسعودسعد. اندر عهد قباد مزدک بیرون آمد بدعوت کردن و گفت به مال و زن و هرچه باشد مردم متساوی بایند(۷). (مجمل التواریخ و القصص). بناء کار خود بر حیلت باید نهاد. (کلیله و دمنه). و خوانندگان این کتاب را باید که همت بر تفهیم معانی مقصور گردانند. (کلیله و دمنه). باید که سر او بی تن بدرگاه آید. (کلیله و دمنه). عنصری بایستی اندر مجلس تو مدح گوی من که باشم یا چه باشد در جهان خود شعر من. سوزنی. تا بدانستمی ز دشمن دوست زندگانی دوبار بایستی.عمادی شهریاری. آنچه بایست ندادند بمن و آنچه دادند نبایست مرا.خاقانی. آنچه آمد مرا نمی بایست و آنچه بایست بر نمی آید.خاقانی. نه جامه بباید ز خیر الثیابی نه جایی بباید به خیر البقاعی.خاقانی. با هاشم علوی نجوم دانستی، اصفهبد را گفت امروز مصاف می بایی(۸) داد. (تاریخ طبرستان ابن اسفندیار). تو او را به همه ابواب معذور بایی داشت. (تاریخ طبرستان). گفت با من سوگند بایی خورد. عبدالله سوگند خورد. (تاریخ طبرستان). لامحاله حاجتمند شوی که فرومایگان را بدان منازل و مراتب بزرگان بایی(۹) رسانید. (تاریخ طبرستان ابن اسفندیار). و بعد از خراب... دانست که کارها بوقت باید. (تاریخ جهانگشای جوینی). نخفت ار چند خوابش می ببایست که در بر دوستان بستن نشایست.نظامی. درین گرمی که باد سرد باید دل آسانست، با دل، درد باید.نظامی. ناز را رویی بباید همچو ورد چون نداری گرد بدخویی مگرد.مولوی. الحق امنای مال ایتام همچون تو حلال زاده بایند. (صاحبیه سعدی). چه می باید از ضعف حاکم گریست که گر من ضعیفم پناهم قویست.سعدی. نبایستی از اول عهد بستن چو در دل داشتی پیمان شکستن.سعدی. یا چو دیدارم نمودی دل نبایستی ربود یا نبایستی نمود اول مرا دیدار خویش. سعدی. چون تو دارم همه دارم دگرم هیچ نباید. سعدی. به عقلش بباید نخست آزمود به قدر هنر پایگاهش فزود.سعدی. جد و جهدی بکار می باید آنکه را وصل یار می باید.اوحدی. ورنه این دردسر چه می بایست همه خود بود هرچه می بایست.اوحدی. اگر سرای جهان را سزا جزایی نیست اساس او به ازین استوار بایستی.حافظ. به نیمشب اگرت آفتاب می باید ز روی دختر گلچهر رز نقاب انداز.حافظ. بهر کس آنچه می بایست داده است.وحشی. شوره بومست جهان ورنه بعهد مژه ام سر بسر دهر گلستان ارم بایستی. طالب آملی. یار رنجید ز بدمستی دوشت حاتم باده بایست به اندازه خوری زور نبود. حاتم کاشی ||. شایسته بودن. (ناظم الاطباء). لایق حال بودن. مناسب بودن. سزاوار بودن. بایا بودن. درخور بودن. صالح بودن : منش باید از مرد چون سرو راست اگر برز و بالا ندارد رواست.ابوشکور. فغان ز بخت من و کار باشگونه جهان ترا نبایم(۱۰) و تو مر مرا چرا بایی؟خسروی. و کوشکها و بتخانه هاست و آخر اسبان با همه آلتی که مر کوشکها را بباید. (حدود العالم). به بربط چو بایست برساخت رود برآورد مازندرانی سرود.فردوسی. جهاندار پیروز بنواختشان چنان چون ببایست بنشاختشان.فردوسی. که من هرچه بایست کردم همه بخاک آوریدم سراسر رمه.فردوسی. که اندرخور باغ بایستمی(۱۱) اگر تنگ بودی نشایستمی.فردوسی. چنان چون ببایست برساختند ز هرسو طلایه برون تاختند.فردوسی. به زر و بگوهر بیاراست گاه چنان چون بباید سزاوار شاه.فردوسی. بتو تازه باد این جهان کاین جهان را چو مر چشم را روشنایی ببایی.فرخی. اگر چنانکه بباید نگاه داشتیی کنون ز بخشش او سیم داشتی و ستام. فرخی. گرفتمت

که رسیدی به آنچه می طلبی گرفتمت که شدی آنچنان که می بایی. منوچهری. و سبکری مستولی گشته بود بر طاهر و بر سپاه... و نمی بایست او را که احمدبن شهفور وزارت کردی. (تاریخ سیستان). و هرچه بزرگان را بباید از هنرها. (از تاریخ بیهقی). چنان باید که چنین سپری شوم. (تاریخ بیهقی). کمر بسته همی تازی و می نازی کمر بسته چنین درخورد و بایستی. ناصرخسرو. گفت: پسر فلان زن خواسته است، بدامادی میرود...گفت چهار هزار درم او را ده تا سرای خرد، تا بخانهء زن نباید رفتن. (تاریخ برامکه). و [شمس المعالی] گفتی قلم ملوک چنان باید که بوقت نبشتن بدیشان رنج نرسد و انگشتشان نباید افشرد. (نوروزنامه). ای شده جان با جمالت همنفس از همه خلقم تو می بایی و بس. سیدحسن غزنوی. دادار جهان مشفق بر کار تو بادا کو را ابدالدهر جهاندار تو بایی.خاقانی ||. در مقام صوت تنبیه و تحذیر بمعنی مبادا، زینهار. نکند : مرا بازگردان که دورست راه نباید که یابد مرا خشم شاه.فردوسی. نباید که یزدان چو خواندت پیش روان تو شرم آرد از کار خویش.فردوسی. نباید که فردا گمانی بری که من بودم آگه ازین داوری.فردوسی. عبدالله را بدیشان سپرد و خود بازگشت که نباید که دیلمان با حسن زید یکی شوند. (تاریخ سیستان). می اندیشم که نباید که حاسدان دولت را... سخنی پیش رفته باشد. (از تاریخ بیهقی). که سلطان نه آنست که بود، بهر کس بهانه میجوید، نباید که چشم زخمی افتد. (تاریخ بیهقی). چون لشکر در گفتگو آمد مخالفان چیره شوند نباید که کار بجای بد رسد. (تاریخ بیهقی). تو مر دانشمند سفر ناکرده، نباید که تا بلایی بینی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۰۷). مرو با من ایدر بزی شادکام نباید که جایی بماند بدام.اسدی. نباید مگر نیز خون ریختن رهند این دو لشکر ز آویختن.اسدی. فرعون دانست که قوم او برسیدند، گفت نباید که دین موسی گیرند. (قصص الانبیاء ص۱۰۲). پدر خایف و مستشعر کی نباید کی در گردابی افتد و یا نهنگی آهنگ او کند. (سندبادنامه ص۱۱۵). مازیار را بگرفت... پیش شهریار فرستاد که معتمدان خود را بفرستند تا بدیشان سپارم که نباید کسان من او را از دست دهند. (تاریخ طبرستان ابن اسفندیار). و زیادت ازین نمیگویم و اجتناب می نمایم که خوانندگان این حکایت نباید که محرر این کلمات را... (جهانگشای جوینی). و در وقت سلطان از جانب خان ختای مستشعر بود که نباید که پیشدستی کند. (جهانگشای جوینی). بچشم خود دیدید که لشکرگاه این امیر در طرفهٔ العین برافتاد. اکنون نیز نباید که فسادی واقع شود. (انیس الطالبین ص۲۱۱). - دربایست؛ ضرور. محتاجٌالیه : هرچه بایست داشتم الحق محنت عشق بود دربایست.خاقانی. - دربایستن؛ ضرور بودن : شاه را چون خزانه آراید چیز بد هم چو نیک درباید.سنائی. - درنبایستن؛ کم نیامدن. ضروری ننمودن: که هیچ چیز باقی نماند و هیچ چیز درنبایست و برابر آمد. (اسرارالتوحید ص۷۸). - رو دربایستی؛ ملاحظه. شرم. (فرهنگ نظام). در روی کسی ماندن. (۱) - در پهلوی آپایستن apayastanو apayitan. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - باییدن مصدر دیگر یا بقولی مصدر دوم از همان بایستن است فعل مطیعی دیگر را خواستن آورده اند. (۳) - مؤلف فرهنگ نظام «ی» بایستی را بطور مطلق یای خطاب دانسته در صورتی که یای مزبور اغلب استمراری و بجای «می» در اول و ماضی استمراری است و بندرت شواهدی یافت می شود که یای خطاب باشد در ماضی «بایستم» و در مضارع هم «بایم» و «بایی» و «بایند» برحسب شواهدی که ما آورده ایم و همچنین «بای» صورت امر آمده است. فعل مزبور هرگاه تنها بکار رود اغلب بمعنی وجوب و لزوم یا شایسته بودن است و به اصطلاح دستورنویسان وجه مصدری نیست و در صدور فعل دیگر تأکید نمی کند و هرگاه با فعل دیگری بکار رود وجه مصدری یا فعل مطیعی است و از آن بگفتهء آقای دکتر خانلری جملهء مرکب ساخته می شود. (۴) - صورت امر بایستن. (۵) - صورت مفرد حاضر یا دوم شخص مضارع. (۶) - صورت دوم شخص مضارع. (۷) - صورت سوم شخص جمع که صاحب فرهنگ نظام تنها یک صیغهء مضارع «باید» را نام برده بود. (۸) - صورت دوم شخص. (۹) - صورت دوم شخص. (۱۰) - اول شخص مضارع. (۱۱) - اول شخص مفرد ماضی.

بایستنی.

[یِ تَ] (ص لیاقت) چیز لازم. آنچه مورد حاجت است. لازم. واجب. (ناظم الاطباء). مورد نیاز. مورد احتیاج. شایستنی : ز بایستنی هرچه در گنج بود ز دینار و ز گوهر نابسود.فردوسی. بگفتند کز ما تو داناتری به بایستنی ها تواناتری.فردوسی.

بایست و نابایست.

[یِ تُ یِ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) واجب و محرم. لازم و غیرلازم. (یادداشت مؤلف).

بایسته.

[یِ تَ / تِ] (ن مف) واجب. لازم. (فرهنگ نظام) (آنندراج). بایست. ضروری. محتاجٌ الیه. (برهان قاطع). ضرور. (فرهنگ جهانگیری). دربایست. وایه. بایا. وایا. نیازی. ناگزیر. آنکه وجودش لازم و واجب بود. چیزی که لازم و واجب بود. چیزی که لازم و واجب باشد. (ناظم الاطباء). بایسته تر. لازم تر. قابل تر. بهتر. (غیاث اللغات) : وزان پس گرانمایگان را بخواند سخنهای بایسته چندی براند.فردوسی. دبیر خردمند را پیش خواند سخنهای بایسته با او براند.فردوسی. هر آنکس که آید بدین بارگاه به بایسته کاری به بیگاه و گاه.فردوسی. چو نامه بر شاه ایران رسید بدین گونه گفتار بایسته دید.فردوسی. به دلبر گفتم ای از جان شیرین مرا بایسته تر بسیار و خوشتر.منوچهری. بایسته یمین دول آن قاعدهء ملک شایسته امین ملل آن خسرو دنیا.عنصری. به ظاهر چو در دیده خس ناخوشی به باطن چو دو دیده بایسته ای.ناصرخسرو. سخن حکمتی و خوب چنین باید صعب و بایسته و درتافته چون آهن. ناصرخسرو. بایسته تر بخسروی اندر ز دیده ای شایسته تر به مملکت اندر ز جانیا. مسعودسعد. نخستین گوهری که از کان بیرون آوردند آهن بود زیرا که بایسته ترین آلتی مر خلق را او بود. (نوروزنامه). نخست کس که (از آهن) سلاح ساخت جمشید بود و همه سلاح با حشمت است و بایسته، ولیکن هیچ از شمشیر باحشمت تر و بایسته تر نیست. (نوروزنامه). تیر و کمان سلاحی بایسته است و مر آن را کار بستن ادبی نیکوست. (نوروزنامه). اندر سر مروت بایسته ای چو چشم وندر تن فتوت شایسته ای چو جان.سوزنی. مر چشم مملکت را بایسته ای چو نور مر جسم سلطنت را شایسته ای چو جان. سوزنی. ندارد پدر هیچ بایسته تر ز فرزند شایسته شایسته تر.نظامی. غرقهء بحر غم شدم بفرست یک سفینه که هست بایسته.ابن یمین. - بایستهء هستی؛ کنایه از واجب الوجود است. (برهان قاطع). ممکن الوجود. شایستهء هستی. (فرهنگ ضیاء). واجب الوجود، چنانکه شایستهء هستی ممکن الوجود را گویند. (ناظم الاطباء). - بقدر بایسته؛ بحد ضرورت || سزاوار. لایق. (غیاث اللغات). قابل. مناسب. درخور. شایسته. مطلوب. (از فرهنگ شعوری) : کمینگاه را جای شایسته دید سوارانش جنگی و بایسته دید.فردوسی. نوندی جهاندار شایسته بود بدان راه بی راه بایسته بود.فردوسی. چو بایسته کاری بود ایزدی بیک سو رود دانش و بخردی.فردوسی. چو بشنید گردن فراز اردشیر سخنهای بایستهء دلپذیر.فردوسی. شایسته تر ز خدمت او خدمتی مخواه بایسته تر ز درگه او درگهی مدان.فرخی. زان خجسته سفر این جشن چو بازآمد سخت خوب آمد و بایسته بساز آمد. منوچهری. هرچند با اصل همی گردد نیک و بد و نفایه و بایسته.ناصرخسرو. زن ویزو بود شایسته خواهر عروس من بود بایسته دختر. (ویس و رامین). انگشتری زینتی است سخت نیکو و بایستهء انگشت. (نوروزنامه).

بایسراغی.

[سُ] (اِخ) دهی از دهستان ویکله بخش هوراند شهرستان اهر در ۱۷ هزارگزی جنوب هوراند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بایسک.

[یِ] (اِ) قیافه ||. معرفت بحال کسی. (ناظم الاطباء (||). اِخ) نام مردی بوده است. (برهان قاطع) (فرهنگ نظام) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). اسم شخصی است. (از فرهنگ شعوری). اما لغت و معانی آن جای دیگر دیده نشد.

بای سنقر.

[سُ قُ] (ترکی، اِ) (از: بای + سنقر) و سنقور مرغی شکاری است از جنس چرغ که شنقار نیز گویند. (ناظم الاطباء).

بایسنقر.

[سُ قُ] (اِخ) نام عده ای از شاهزاده گان تیموری و غیرتیموری. و ظاهراً صحیح آن بای سنقور است که بایسنقر نیز نوشته شود.

بایسنقر.

[سُ قُ] (اِخ) پسر شاهرخ و نوهء تیمور گورکانی (فوت ۸۳۷ ه . ق./ ۱۴۳۳م.) او در سال ۸۰۲ ه . ق. بدنیا آمد و بقول دولتشاه «جمالی داشت با کمال... و از سلاطین روزگار بعد از خسرو پرویز چون بایسنقر سلطان کسی به عشرت و تجمل معاش نکرد، شعر ترکی و فارسی را نیکو گفتی و فهمیدی، به شش قلم خط نوشتی. شبی از فرط شراب به فرمان رب الارباب بخواب گران فنا گرفتار شد و سکنهء هرات سبب آن وفات سکته پنداشتند و وقوع این واقعه... در دارالسلطنهء هرات در باغ سپید بود در شهور سنهء سبع و ثلاثین و ثمانمائه (۸۳۷ ه . ق.) و عمر او سی وپنج سال بوده. (از تذکرهء دولتشاه ص ۳۵۰). صبح شنبهء هفتم جمادی الاولی سنهء سبع و ثلثین و ثمانمائه از عالم فانی بجهان جاودان منزل گزید... یکی از فضلای وقت این رباعی در تاریخ وفاتش نظم نمود: سلطان سعید بایسنقر سحرم گفتا که بگو به اهل عالم خبرم من رفتم و تاریخ وفاتم اینست بادا بجهان عمر دراز پدرم. ازو سه پسر بیادگار ماند: میرزا رکن الدین علاءالدوله، میرزا سلطان محمد، میرزا ابوالقاسم بابر. (از حبیب السیر چ خیام ج۳ ص۶۲۳). مقدمه ای به امر بایسنقر بر شاهنامهء فردوسی نوشته شده است که بقول ملک الشعراء بهار «سرتاسر خلاف حقیقت و خلاف منطق و برضد تاریخ می باشد». (سبک شناسی ج۳ ص۹۱). پادشاهی خوش طبع و خوش سخن و هنرپرور و عیاش بود... آنقدر که ممکن بود عالم را به خوشی گذرانید، ازوست این مطلع: ندیدم آن دو رخ اکنون دو ماهست ولی مهرش بسی در جان ما هست و تخلص این غزل این است: غلام روی او شد بایسنقر(۱) غلام روی خوبان پادشاه است. (از مجالس النفایس ص ۱۲۵ و ۳۱۴). او مؤسس و بانی زیباترین کتاب نویسی در ایران است و در تحت حمایت او چهل نفر کاتب و خطاط به راهنمائی مولانا جعفر تبریزی که خود او نیز شاگرد عبدالله بن میر علی است به استنساخ کتب مشغول بودند. وی بوسیلهء پرداخت دستمزدهای گزاف و اعطاء انعامات شاهانه هنرمندترین استادان خط و تذهیب را نزد خود نگاه می داشت و آنان برای وی ظریف ترین آثار صنعتی را در خط و تذهیب و جلدبندی و صحافی به ظهور می آوردند. کتابهای کتابخانهء وسیع این شاهزاده هم اکنون در تمام جهان متفرق است و هرجا که هست در کمال حرمت و دقت نگاهداری میشود. (از سعدی تا جامی ص۴۳۱). حافظ ابرو تاریخ کبیر خود را بنام او نوشت که به زبدهٔ التواریخ معروف است و فصیحی خوافی آن را مجمع التواریخ سلطانی میخواند و ظاهراً در ۸۲۹ یا ۸۳۰ ه . ق. خاتمه یافته است. و نیز رجوع به حبیب السیر چ خیام ج۳ ص۵۹۶ و ۶۲۲ و از سعدی تا جامی ص۱۳۳، ۴۱۱، ۴۲۰، ۴۳۷، ۴۷۴، ۵۱۱ و سبک شناسی ج۳ ص۲۳۵، ۲۴۵ و فهرست رجال حبیب السیر و فهرست کتابخانهء سپهسالار ص۵۱۷ و ۶۵۹ و ۶۶۷ و نمونهء خطوط خوش کتابخانهء شاهنشاهی ص۶ و ۱۲۱ و ۱۲۲ و مقدمهء ذیل جامع التواریخ چ بیانی ص ق، ل، ن، اب، اپ شود. (۱) – ن ل: گدای کوی او شد بایسنقر گدای کوی جانان پادشاه است.

بایسنقر.

[سُ قُ] (اِخ) از اُمرایِ آق قویونلو است. در ۸۹۶ ه . ق. بجای پدرش یعقوب میرزا به حکومت رسید و تا ۸۹۸ حکومت کرد. از طرف شاهزادگان بایندری امیر مسیح میرزا پسر حسن بیگ به مخالفت او برخاست و از بایسنقر شکست خورد و به قتل رسید و بایسنقر در تبریز باستقلال به حکومت پرداخت ولی رستم بیگ پسر مقصودبیگ با او از در مخالفت درآمد و سرانجام بایسنقر در جنگ با ابیه سلطان سردار رستم بیگ پس از یک سال و هشت ماه حکومت بقتل رسید. و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج۴ ص۱۸۷ و ۴۴۰-۴۳۶ و مرآت البلدان ج۱ ص۴۰۲ و از سعدی تا جامی ص۴۵۹ و رجال حبیب السیر ص۲۲۵ و عالم آرای عباسی ص۲۲ و ۲۳ شود.

بایسنقر.

[سُ قُ] (اِخ) غیاث الدین. فرزند سلطان محمودمیرزا حکمران بخارا که پس از فوت پدرش سلطان محمود (در ربیع الاخر سال ۹۰۰ ه . ق.) از بخارا به سمرقند آمد و بجای پدر بنشست و با سلطان محمودخان پسر یونس خان که داعیهء تسخیر ماوراءالنهر را داشت جنگید و او را شکست داد و برادر خود سلطانعلی را که داعیهء مخالفت داشت میل کشید. در اواخر کار با امرای ترخانی درافتاد. امیر علیشیر نوائی گوید: بایسنقرمیرزا پسر دولت اثر سلطان محمودمیرزا بود، به لطافت حسن و جمال و کثرت فضل و کمال آراسته و خط نستعلیق را بغایت خوب مینوشت. بکرات و مرات ملاسلطانعلی تعریف خط او میکرده، در دیوان غزل عادلی تخلص میکرد. ازوست این مطلع: کاش در عشق بتی دیوانه ای باشد کسی ترک عالم کرده در ویرانه ای باشد کسی. (از مجالس النفایس ص۴۷۴). و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج۴ صص ۲۳۱ - ۲۲۳ و ۲۴۵ شود.

بایسنقر.

[سُ قُ] (اِخ) نام یکی از فرزندان سلطان ابوسعید گورکانی که در اوائل شوال ۸۶۹ ه . ق. بدنیا آمد و سلطان بدین مناسبت جشنی عظیم بر پا داشت. و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج۴ ص۸۳ شود.

بایسنقر.

[سُ قُ] (اِخ) از امرای بابری هندوستان مقتول در ۱۰۴۳ ه . ق. (۱۶۳۳م). و رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ ص۵۶ شود.

بایص.

[یِ] (ع ص) بائص. از مصدر بوص، به معنی دوری و بعد و فاصله. طریق بائص؛ بعید. (از اقرب الموارد ||). شتابنده. پیشی گیرنده. (آنندراج).

بایض.

[یِ] (ع ص) بائض. بیضه نهنده. مرغ تخم کننده. ماکیان. (آنندراج). مرغ خایه کن. مرغ تخمی.

بایطمیش.

[یِ] (اِخ) دهی از دهستان به به جیک بخش سیه چشمهء شهرستان ماکو در ۲۹ هزارگزی خاور سیه چشمه. سکنهء آن ۷۲ تن. محصول آنجا غلات. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بایع.

[یِ] (ع ص، اِ) بائع، از مصدر بیع. فروشنده. برابر مشتری. (آنندراج). پرداخت کنندهء بها در برابر کالای فروخته شده. (از اقرب الموارد). ج، باعه. (از تاج العروس ||). خریدار. خرنده. (آنندراج). مشتری. تحویل دهندهء کالا ـ در برابر بها به خریدار. و این مصدر از اضداد است. (از اقرب الموارد ||). ساعی. نمام ||. امرأهٔ بائع؛ زن رواج یافته به حسن و جمال خویش. (آنندراج||). ولدالظبی اذا باع فی مشیه؛ بچه آهو که فروخته شود در راه رفتنش. ج، بوع. (از اقرب الموارد).

بایقرا.

[قَ] (اِخ) سلطان حسین میرزا فرزند منصور و معروف به «خاقان منصور» و معزالسلطنه و ابوالغازی آخرین از امرای تیموری. پادشاهی ادب پرور هنردوست بود و وزیر معروفش امیرعلیشیر نوائی است که موجب شهرت دربار او و آبادانی پایتختش هرات شده بود. در سال ۸۶۱ ه . ق. که خراسان آشفته شده بود، در شهر مرو به پادشاهی نشست و در ذی حجهء ۸۶۲ استرآباد را فتح کرد و در سال ۸۷۳ هرات را تسخیر نمود و در ۸۷۴ با میرزا یادگار محمد جنگید و در اواخر سال ۸۷۵ ه . ق. با سلطان محمود جنگید و تا سال ۹۰۲ در غایت دولت و اقبال حکومت کرد. و در سال ۹۱۱ ه . ق. درگذشت. اثری موسوم به مجالس العشاق و اشعاری به فارسی و ترکی دارد و تخلصش حسینی بوده است. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج۴ و خصوصاً صص ۱۱۰ - ۱۱۳ شود.

بایقرا.

[قَ] (اِخ) (... میرزا) پسر معزالدین عمر شیخ و نوهء تیمور لنگ. او جد سلطان حسین بایقرای معروف بود. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بایقرا ارکیانه.

[قَ نَ / نِ] (اِخ) دهی از بخش سراسکند شهرستان تبریز در ۱۸ هزارگزی شمال باختری سراسکند. سکنهء آن ۳۷۰ تن، محصول آن غلات و حبوبات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بایقراء کوه.

[قَ] (اِخ) دهی از دهستان آتش بیک بخش سراسکند شهرستان تبریز. در ۳۲ هزارگزی باختر سراسکند، سکنهء آن ۹۰۸ تن، آب از چشمه و رودخانه. محصول آنجا غلات و حبوبات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بایقوت.

(اِخ) دهی از دهستان گاودول بخش مرکزی شهرستان مراغه در ۳۴ هزارگزی جنوب باختری مراغه. سکنهء آن ۹۴۰ تن. آب از رودخانهء مردی و چاه. محصول آن غلات، حبوبات، کشمش، بادام. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بایقوش.

(ترکی، اِ) جغد. بیقوچ. بیقوش. بوم. بوف.

بایقهٔ.

[یِ قَ] (ع اِ) بائقه. سختی. (مهذب الاسماء). داهیه. شر. ج، بوائق: کثیر البوائق؛ شرور. (اقرب الموارد). بلا. (آنندراج).

بایک.

(اِخ) دهستانی از شهرستان تربت حیدریه در باختر شوسهء مشهد به زاهدان مرکب از ۱۰ آبادی. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بایک.

(اِخ) مرکز دهستان بایک ۱۵۰هزارگزی شمال تربت حیدریه. سکنهء آن ۵۱۴۹ تن. شغل مردم زراعت و کسب و مالداری. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بایک.

[یِ] (ع ص، اِ) بائک. شتر فربه. (آنندراج). ناقهٔ بائک. ج، بوک، بُیَّک. (از اقرب الموارد).

بایکال.

(اِخ)(۱) دریاچه ای واقع در سیبری جنوبی که حدود ۳۷ هزار کیلومتر مربع مساحت دارد و اطراف آن را کوههایی که حدود ۱۴۰۰ گز ارتفاع دارند فراگرفته اند. حداکثر عمق آن ۹۶۰ گز است، دو رودخانهء سلنگا و آنگارا بدان وارد می شوند و تنها یک جزیره بنام اولخون در آن هست. این دریاچه هنگام زمستان یخ میزند. از کنار آن راه آهن میگذرد. (از لاروس). و رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ ص۵۶ و قاموس الاعلام زیر عنوان «بایقال» شود. (۱) - Baikal.

بایکباک.

(اِخ) (... ترکی) یکی از امراء ترک زمان مهتدی عباسی بنا به ضبط طبری : و ابن ثوابهٔ از دست مهتدی کاتب بایکباک بود. (از معجم الادباء ج۲ ص۳۸). و مهتدی بایکباک را و موسی بن بوغا را به حرب شاری فرستاد، موسی نافرمانی کرد و سوی خراسان رفت و بایکباک بازگردید از راه و مهتدی حرب کرد. (از مجمل التواریخ والقصص ص۳۶۴). مهتدی [موسی را] از تهاونی که در مقابل شاری کرده بود ملامت کرد و بایکباک را بکشتن موسی و مفلح فرمان نوشت و بایکباک نوشتهء خلیفه را به موسی و یاران ارائه داد و وحشت بمیان آمد و آخر بایکباب بجرم تهاون در قتل موسی به امر مهتدی در حبس بقتل رسید و برادر و موالی بایکباک با مهتدی حرب کردند تا مهتدی خلع شد و بقتل آمد. (حاشیهء مجمل التواریخ و القصص ص۳۶۴).

بایکت.

[کُ] (انگلیسی، اِ)(۱) تحریم. کسی را در بن بست قرار دادن از جهت بی اعتنائی چنانکه تاجر را از خرید و فروش و کسی را از جهت گفتگو و خانواده ای را از جهت آمد و رفت. این اصطلاح انگلیسی است و نخستین مورد استعمال آن بعد از سال ۱۸۷۹م. است. در این سال یکی از نمایندگان ایرلند بنام پارنل(۲) برای حفظ حقوق روستائیان ایرلند ازیشان جمعیتی تشکیل کرد. این جمعیت به اقداماتی متوسل شد که از آن جمله یکی پایداری در برابر مالکین و از دست ندادن اراضی و دیگری بایکوت کردن دشمنان جمعیت بود. کسانی که از طرف جمعیت روستائیان محکوم به بایکوت می شدند، در زحمت سخت می افتادند. زیرا هیچ یک از افراد ایرلند با ایشان معاشرت و معامله نمیکرد و حتی ملازمان و خدمه نیز ایشان را ترک میگفتند و چون این عمل نخست دربارهء بویکوت نامی از افسران انگلیسی اجرا شده بود بدین اسم موسوم شد. رجوع به تاریخ قرن نوزدهم و معاصر آلبرماله ترجمهء آقای نصرالله فلسفی ص۱۹۹ به بعد شود. این کلمه در فرهنگ نظام به صورت بایکات آمده است. (۱) - - (۲) Boycott. Parnell.

بایکت کردن.

[کُ کَ دَ] (مص مرکب)تحریم کردن ارتباط با کسی چنانکه از گفتگو کردن با او خودداری داشتن، یا از تاجر جنس نخریدن یا با خانواده ای آمد و رفت نداشتن ||. تحریم امتعه.

بایکر.

[یِ کَ] (اِ) سبب. موجب. جهت. علت. (ناظم الاطباء).

بایکغود.

(اِخ) از امرای خوارزم. در مطلع السعدین آمده است که در وقایع سال ۷۸۱ ه . ق. و فتح خوارزم به دست امیرتیمور به طرفة العینی شهر خوارزم مسخر شد و خزاین و دفاین چندین سالهء اولاد امیر بایکغود به دست لشکر منصور افتاد. و رجوع به تاریخ عصر حافظ ج۱ ص۳۶۹ شود.

بای کلا.

[کَ] (اِخ) از دهات راسته پی سوادکوه است. (از ترجمان مازندران و استرآباد رابینو ص۱۵۵). رجوع به بایه کلا شود.

بای کلا.

[کَ] (اِخ) از دهات میان دورود فرح آباد (ساری). (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۶۱).

بای کلا.

[کَ] (اِخ) از دهات بالابخش بارفروش. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۵۸).

بایگان.

(ص، اِ) حافظ. نگاهدارنده. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). - آذربایگان؛ نگاه دارنده و حافظ آتشخانه. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). در کلمهء آذربایجان یاقوت می گوید مرکب است از آذر بمعنی آتش و بایگان بمعنی حارس. (یادداشت مؤلف به ترجمه از تاج العروس در کلمهء ذرب). اما ظاهراً صحیح آن است که کلمهء آذربایجان از نام آترپانوس یکی از سرداران پیش از اسلام و پسوند «گان» مرکب است. و رجوع به آذربایجان شود ||. ضباط. کسی که نامه ها و نوشته های اداری را در محلی نگاه میدارد تا هنگام نیازمندی بتوان به آسانی از آنها استفاده کرد. (لغات مصوبهء فرهنگستان). متصدی بایگانی. متصدی آرشیو(۱ ||). خزانه دار. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). خزینه دار. (فرهنگ ضیاء). خازن. گنجور. (۱) - Archiviste.

بایگان.

(اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد در ۱۳ هزارگزی باختر فیروزآباد. سکنهء آن ۳۰۰ تن. آب از چشمه. محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بایگانی.

(حامص) عمل بایگان ||. ضبط. (لغات مصوبهء فرهنگستان). نام دائره ای در ادارات دولتی و بنگاههای ملی که اعضاء آن مأمور ضبط و نگاهداری پرونده ها و نامه ها هستند و بهنگام مراجعه آن اسناد را در اختیار مراجعان میگذارند. این کلمه را میتوان در برابر ترکیب دفاتر خلود (تذکرهٔ الملوک ص۶ و ۱۵) بکار برد. (یادداشت مؤلف). - بایگانی شدن؛ ضبط شدن. در پرونده قرار گرفتن نامه. - بایگانی کردن؛ ضبط کردن : در دفتر عشق بدگمانی نکنی با فکر رقیب ما تبانی نکنی آن دل که به دست تو سپردیم بتا زنهار که زود بایگانی نکنی.؟

بایلر.

[لَ] (اِخ) دهی از دهستان آتابای بخش مرکزی شهرستان گنبد قابوس. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بایمان.

(اِخ) دهی از بخش رامهرمز شهرستان اهواز، جنوب راه شوسهء رامهرمز به هفت گل. سکنه آن ۱۰۰ تن، آب از رودخانهء کوپال، محصول آن: غلات، برنج بزرک، کنجد و شغل اهالی زراعت است. ساکنان از طایفه بایمان هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بایمرغ.

[مُ] (اِخ) دهی از دهستان زهان بخش قاین شهرستان بیرجند، در ۶۲ هزارگزی جنوب خاوری قاین. سکنهء آن ۸۰ تن آب آنجا از قنات، شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

باین.

[یِ] (ع ص) بائن. آنکه از چپ درآید به دوشیدن شتر، مقابل معلی آنکه از راست درآید. (منتهی الارب) (آنندراج). آنکه از دست راست شتر دوشد. (مهذب الاسماء ||). چاه فراخ دورتک. ج، بوائن. (منتهی الارب ||). کمان نرم که زه آن نهایت دور باشد. (منتهی الارب) (آنندراج). و تأنیث آن بائنه است. (آنندراج ||). زنی که از شوهر به طلاق جدا گردیده باشد. (آنندراج). جداشده. جداشونده. (مهذب الاسماء). تأنیث آن بائنه است: تطلیقهٔ بائنه؛ طلاقی که رجعت در آن درست نباشد و این فاعله است که بمعنای مفعوله است. (منتهی الارب). - طلاق باین؛ ابتات طلاق. طلاق بتی دادن. طلاق بتانی که رجعت آن جایز نیست. سه طلاقه. (یادداشت مؤلف). طلاقی که برای مطلق حق رجوع از آن در ایام عدهٔ ابتدا موجود نیست. طلاق زوجه ای که زوج با او نزدیکی ننموده و طلاق زوجهء یائسه و صغیره از جمله طلاقهای باین بشمار میرود. و رجوع به ترجمهء تبصرهء علامه ص ۲۹۳ و لغت نامه ذیل طلاق شود.

باین.

[یِ] (اِخ) دهی در نیم فرسنگی میانه جنوب و مغرب شهر لار است. (فارسنامهء ناصری).

باینال.

(اِخ) دهی از دهستان کوکلان بخش مرکزی شهرستان گنبد قابوس. سکنهء آن ۱۲۰ تن، آب آن از رودخانهء دوچای، محصول آن برنج، غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

باینجار.

[ ] (اِخ) از امرای زمان غازان خان مغول. او نوروزیان را بکمک امیر نورین دستگیر و مصادره کرد و سرانجام امارت روم به او و بوجقور و قورتیمور واگذار شد. و رجوع به تاریخ مبارک غازانی ص۱۸، ۸۴، ۹۲، ۹۳، ۱۱۰ و ۱۲۱ شود.

باینجقلو.

[یِ جِ] (اِخ) دهی از دهستان حسین آباد بخش دیواندرهء شهرستان سنندج در ۴ هزارگزی خاور حسین آباد. سکنهء آن ۲۸۰ تن، آب آن از رودخانه و چشمه، محصول آنجا غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

باینجور.

[ ] (اِخ) به روایت ابن بلخی او فرزند مازبدبن بنمور (؟) بن دلیر قد (؟) بن اوتکدسب بن ویونجهان بن...(۱) ساسان بن بهمن. و جد کسری خرمازبن ارسلان از سلاطین اواخر دوره ساسانی بود که یک سال و پنج ماه بعد از اردشیر پسر شیرویه سلطنت کرد و پس از او سلطنت به کسری پسر قباد و سپس به بوراندخت دختر خسروپرویز رسید. و رجوع به فارسنامهء ابن البلخی ص۲۴ شود. (۱) - اسامی مغشوش است.

باینچوب.

[یِ] (اِخ) دهی از دهستان حسین آباد بخش حومهء شهرستان سنندج در ۴۲ هزارگزی شمال سنندج، دارای ۱۳۰۰ تن سکنه، آب

آن از چشمه و رودخانه، محصول آن غلات، توتون، صیفی، حبوبات، لبنیات است. زیارتگاهی بنام باباشیخ احمد دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بایندان.

[یَ] (اِ) میانجی. (آنندراج). صورتی است از پایندان بمعنی ضمین و کفیل. و رجوع به پایندان شود.

بایندانی کردن.

[یَ کَ دَ] (مص مرکب)پایندانی کردن. تکفل. متکفل شدن. حماله(۱). (تاج المصادر بیهقی). (۱) - حماله؛ ضامن و کفیل شدن. (منتهی الارب).

بایندر.

[یَ دُ] (اِخ) نام طایفه ای از ترکمانان که در زمان حکومت تیموریان و خصوصاً سلطان میرزا بایسنقر شوکت و شکوهی یافتند و چون به مخالفت میرزا بایسنقر و موافقت مسیح میرزا پسر امیر حسن بیک اتفاق نمودند در جنگ قراباغ از میرزا بایسنقر شکست خوردند. مسیح میرزا با اکثر بایندریه به قتل رسیدند. (از حبیب السیر چ خیام ج۴ ص۴۳۶ ||). نام طایفه ای از ترکمانان ایران (این کلمه بصورت بای ایندر نیز نوشته شده است). (از جغرافیای سیاسی کیهان).

بایندر.

[یَ دُ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان زنجان در ۱۸ هزارگزی جنوب مرکز بخش. آب آن از چشمه و قنات، محصول آن غلات، شغل اهالی زراعت، چوبداری، قالی و گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۲).

بایندر.

[یَ دُ] (اِخ) نام ولایتی در ۵۵ هزارگزی جنوب شرقی ازمیر. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲ ص۱۲۳۷).

بایندرخان.

[یَ دُ] (اِخ) از امراء طوالش در زمان شاه طهماسب صفوی و سلاطین بعد از او. امیر بزرگ طایفهء طوالش بود و در آستارا مسکن داشت، و پسرش امیر حمزه خان بود که در اوایل جلوس شاه عباس او طغیان کرد. ساوردخان نوادهء بایندرخان نیز بعد از پدر حاکم آستارا بود. و رجوع به عالم آرای عباسی ص۱۱۲، ۱۴۱، ۲۶۷، ۲۶۹، ۴۴۱ و۱۰۸۶شود.

بایندریه.

[یَ دُ ری یَ / یِ] (اِخ) نام طایفه ای از ترکمانان که گروهی از آنان ساکن دیاربکر بودند. (از حبیب السیر ج۴ ص۶۰۴). و رجوع به بایندر شود ||. نام دیگر دولت آق قویونلوها. رجوع به آق قویونلو شود.

بایندور.

[یِ] (اِخ) دهی از دهستان آغمیون بخش مرکزی شهرستان سراب در ۲۳ هزارگزی شمال خاوری سراب. سکنهء آن ۵۶ تن. آب آن از چشمه، محصول آن غلات و حبوبات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

باینگان.

[یِ] (اِخ) دهی از دهستان جوانرود بخش پاوهء شهرستان سنندج در ۱۴ هزارگزی جنوب باختر پاوه. سکنهء آن ۵۳۸ تن، آب آن از چشمه. محصول آن غلات، توتون. لبنیات و میوه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

باینوج.

(اِخ) دهی از دهستان دراگاه بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس در ۶۳ هزارگزی شمال باختری حاجی آباد. سکنهء آن ۳۹۴ تن، محصول آن غلات و خرما است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

باینوج.

(اِخ) دهی از دهستان هشیوار بخش داراب شهرستان فسا در ۶ هزارگزی جنوب داراب. سکنهء آن ۵۶۷ تن، آب آن از چشمه، محصول آنجا غلات و حبوبات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

باینهٔ.

[یِ نَ] (ع ص، اِ) بائنهٔ. بائن. کمان نرم که زه آن نهایت دور باشد. (آنندراج ||). چاه فراخ و ژرف. (از آنندراج) (از منتهی الارب). ج، بوائن. و رجوع به باین شود ||. طلاقی که رجعت در آن درست نباشد. و هی فاعلهٔ بمعنی مفعوله. (آنندراج) (منتهی الارب). و رجوع به باین شود.

باینه شاه.

[نَ] (اِخ)(۱) دهی از دهستان قاقازان بخش ضیاءآباد شهرستان قزوین در ۱۲ هزارگزی شمال مرکز بخش، سکنهء آن ۲۳۱ تن، آب از چشمه سار، محصول آن غلات و لبنیات، شغل اهالی زراعت، گله داری، گلیم و جاجیم بافی. سکنه از طایفهء کاکاوند هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱). (۱) - در فرهنگ جغرافیایی ایران نام این ده باینه شاه به تقدیم حرف «یاء» بر «نون» ضبط شده است. اما صحیح کلمه بان یشا است بتقدیم نون بر «یاء» مفتوح و کلمه هم به الف ختم میشود نه به حرف دیگر.

بایو.

[یُ] (اِخ)(۱) نام مرکز ناحیهء گالوا در کشور فرانسه واقع در ۲۶۹ هزارگزی غرب پاریس. (۱) - Bayeux.

بایو.

[یُ] (اِخ)(۱) ویلن نواز مشهور فرانسوی (۱۷۷۱ - ۱۸۴۲م.). (۱) - Baillot.

بایونیستی.

[ ] (ص مرکب) فانی. فناپذیر. نیستی پذیرنده. (آنندراج). (اما جای دیگر دیده نشد.).

بایوه.

[یُ وَ / وِ] (اِخ) دهی از دهستان ویسه بخش مریوان شهرستان سنندج در ۲۶ هزارگزی شمال باختر دژ شاهپور. سکنهء آن ۱۰۰ تن، آب آن از چشمه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بایهٔ.

[یَ] (ع اِ) زن بای تونس. (یادداشت مؤلف).

بایهٔ.

[یِ] (اِخ) دهی از دهستان ییلاق بخش حومهء شهرستان سنندج در ۴۵ هزارگزی شمال خاوری سنندج، سکنهء آن ۱۵۰ تن. آب آن از چشمه. محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بایه.

[یَ / یِ] (اِخ) دهی از دهستان دشتابی بخش بوئین شهرستان قزوین. در ۲۴ هزارگزی شمال غربی مرکز بخش، سکنهء آن ۲۰۰ تن، آب آن از قنات، محصول آن غلات، چغندر قند و انگور است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱).

بایه.

[یَ] (معرب، اِ) پایه. پشتیبان. (از دزی ج۱ ص۴۹). معرب پایه ||. مقام. و رجوع به پایه شود.

بایه کلا.

[یِ کَ] (اِخ) از دهات مازندران. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو). در فرهنگ جغرافیایی ایران این نام تحت عنوان بایع کلا و بدین شرح آمده: دهی از دهستان راستوپی بخش سوادکوه شهرستان شاهی در ۱۰ هزارگزی جنوب خاوری پل سفید، سکنهء آن ۵۵۰ تن، آب آن از چشمه و رودخانهء کمرود، محصول آن غلات و لبنیات. و دارای معادن زغال سنگ است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بایدن.

[دَ] (مص) بایستن. بایسته و لازم و ضروری بودن. (فرهنگ لغات شاهنامه ص۴۳).

بایر.

(اِخ) تیره ای از ایلات کورکور هفت لنگ بختیاری. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۳).

بأباء .

[بَءْ با] (ع ص) دانشمند. (منتهی الارب). زیرک. (ناظم الاطباء).

بأبأة.

[بَءْ بَ ءَ] (ع مص) بابا گفتن کودک. (آنندراج): بأبأ الصبی؛ گفت کودک بابا. (منتهی الارب).

بأبأة.

[بَءْ بَ ءَ] (ع مص) دویدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بابا گفتن کودک. (ناظم الاطباء): بأبأ الصبی؛ گفت کودک بابا، و بأبأه، و بابابه. (منتهی الارب ||). گفتن به کسی، پدرم فدای تو باد. بابی انت و امی گفتن. (ناظم الاطباء).

بأج.

[بَءْجْ] (ع اِ) مستوی. برابر. (منتهی الارب). عدیل. طریقهء مساوی. (ناظم الاطباء ||). روش. طریقه ||. برگردانیدن کسی را||. آواز کردن: بأج الرجل؛ آواز کرد مرد ||. قسم. ضرب. لون ||. واحد. (منتهی الارب). باج بمعنای واحد عجمی است و گفته میشود بأجا واحداً؛ ای شیئاً واحداً و نخستین کسی که به این کلمه متکلم شد عثمان بن عفان بود. (از المعرب جوالیقی ص۷۳||). باج گاهی با همزه است و گاهی بدون همزه نیز بکار رفته است و جمع آن ابواج است و گویا معرب است و اصل آن بفارسی «باها» باشد به معنی انواع غذاها و توضیح آن اینست که باها بمعنی آش است(۱) و شوربا و کدوبا و ماست با انواع آن محسوب میشود. (از حاشیهء المعرب جوالیقی ص۷۳). (۱) - البته به معنی آشها، چه «با» معنی آش دارد.

بأدلة.

[بَءْ دَ لَ] (ع اِ) رفتاری است شتاب. (منتهی الارب ||). گوشت میان بغل و بن پستان. گوشت پستان. ج، بآدِل. (منتهی الارب). و رجوع به بأزلة شود.

بأذنة.

[بَءْ ذَ نَ] (ع مص) فروتنی کردن ||. اقرار کردن. شناختن. بأذن به؛ اقرار کرد و شناخت و دانست آن را. (از منتهی الارب).

بئر.

[بَءْرْ] (ع مص) چاه کندن. چاه ساختن. (از تاج العروس) (منتهی الارب ||). آتشدان کندن ||. ذخیره کردن: بأر شی ء؛ پنهان کرد و نگاه داشت چیزی را تا بوقت حاجت بکار آید. بأر خیر؛ نیکی اندوخت و ذخیره کرد در پنهان. (منتهی الارب). و این معنی در تاج العروس در ذیل بؤرة آمده است. و رجوع به بؤرة شود.

بئر.

[ب ءْرْ] (ع اِ) چاه. (از تاج العروس) (ناظم الاطباء). حفره ای عمیق در زمین که از آن آب برآید. (از اقرب الموارد). حفرهء استوانه

شکلی که در زمین فروبرنـد تا به آب رسد و از آنجا آب برگیرند. ج، آبار (مقلوب از اَبآر) و ابؤُر و آبُر و بِئار. (تاج العروس) (ناظم الاطباء) (از معجم البلدان). رجوع به چاه شود. - یوم البئر؛ روزی از روزهای عرب. (از معجم البلدان).

بئر.

[بِءْرْ] (اِخ) اسم مکانی است در میانهء اورشـلیم و شکیم که یوثام از حضور برادر خود ابی مالک بدانجا فرار نمود و دور نیست که همان البیره باشد. (از قاموس کتاب مقدس).

بئر.

[بِءْرْ] (اِخ) اسم جایی است در زمین موآب که خدا از چاهی که در آنجاست قوم خود اسرائیل را آب داد. و ممکن است همان بئر ایلیم باشد. (از قاموس کتاب مقدس).

بئر ابی عنبهٔ.

[بِءْ رِ اَ عِ نَ بَ] (اِخ) چاهی در یک میلی مـدینه و در آنجا بود که حضـرت رسول (ص) هنگام رفتنش به بـدر اصـحاب خویش را عرض کرد (سان دید). (از معجم البلدان).

بئر ابی موسی.

[بِءْ رِ اَ سا] (اِخ) نام چاهی که در معلاهٔ بسال ۲۴۲ ه . ق. شلقان وکیل بغا مولای متوکل آن را بنا کرد. (از معجم البلدان).

بئر ارما.

[بِءْ رِ اَ] (اِخ) چاهی است در سه میلی مدینه که جنگ ذات الرقاع در آنجا واقع شد. (از معجم البلدان).

بئر اریس.

[بِءْ رِ اَ] (اِخ) چاهی است در مدینه در مقابل مسـجد قبا منسوب به اریس یکی از یهودان، و مهر حضـرت رسول از دست عثمان بن عفان بسال ششم خلافتش در همین چاه افتاد و هرچه جستند آن را نیافتند. اریس در لغت شامیان به معنای فلاح یا اکار است و جمع آن اریسـون و ارارسه و ارارس، و من گمـان کنم که این لغت اص عـبری است و شایـد هم کلمهء رئیس بمعنی پیشوای شـهر معرب آن بوده باشد. (از معجم البلدان).

بئرالاسود.

[بِءْ رُلْ اَسْ وَ] (اِخ) چاهی بوده است در مکه منسوب به اسودبن سفیان. (از معجم البلدان).

بئرالشعوبی.

[بِءْ رُشْ شَ] (اِخ) نام چاهی در شعوب از قراء یمن در حوالی سنحان. (از معجم البلدان).

بئر أنا.

[بِءْ رِ أَنْ نا] (اِخ) نام چاهی که حضرت رسول بر بنی قریظه در آنجا فرودآمد و مردم در آنجا بر او گرد آمدند. و نام این چاه را بئر اَنّیّ نیز نوشته اند. (از معجم البلدان).

بئر ایلیم.

[بِءْ رِ] (اِخ) موضعی است در موآب. (از قاموس کتاب مقدس).

بئر بضاعة.

[بِءْ رِ بُ / بَ عَ] (اِخ) نام چاهی در دار بنی ساعدة. (از معجم البلدان). و رجوع به بضاعة شود.

بئر بنی بریمة.

[بِءْ رِ بَ بُ رَ مَ] (اِخ)چاهی از بنی بریمه در نجد و بریمه گویا مصغر برمه است. (از معجم البلدان).

بئر جشم.

[بِءْ رِ جُ شَ] (اِخ) در مدینه بوده است. (از معجم البلدان).

بئر جمل.

[بِءْ رِ جَ مَ] (اِخ) نام محلی در مدینة. (از معجم البلدان).

بئر حاء.

[بِءْ رِ] (اِخ) بئر حا (بی همزه). نام زمینی در مدینة نزدیک مسجد و متعلق به ابوطلحه بوده است و به قصر بنی جدیله نیز معروف است. این کلمه را به صورت بَئرِ حاء و بَیرَیحا نیز نوشته اند. (از معجم البلدان).

بئر حسین بن سلامه.

[بِءْ رِ حُ سَ نِ نِ سَ مَ] (اِخ) نام چاهی در راه مکه. ناصرخسرو گوید: هفت فرسنگ از مکه برفتم، مرغزاری بود، از آنجا کوهی پدید آمد، چون به راه کوه شدیم صحرایی بود و دیهها چاهی بود که آن را بئر الحسین بن سلامه میگفتند. (از سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص ۱۴۰).

بئر حصن.

[بِءْ رِ حِ] (اِخ) نام چاهی است منسوب به حصن بن عوف بن... و دربارهء آن جریر گفته است : و فی بئر حصن ادرکتنا حفیظة وقد رُد فیها مرتین حفیرها. (از معجم البلدان).

بئر دریق.

[بِءْ رِ دُ رَ] (اِخ) رجوع به بئر دریک شود.

بئر دریک.

[بِءْ رِ دُ رَ] (اِخ) نام چاهی در مدینه. و دریک گویا مصغر دَرَک است. و آن را بئر دریق نیز نوشته اند. (از معجم البلدان).

بئر ذروان.

[بِءْ رِ ذَرْ] (اِخ) نام چاهی در منازل بنی زریق در مدینه. و برخی گفته اند همان بئر ذی اروان است و ابن قتیبه آن را به ذواَرَوان تصحیح کرده است. و اصلی ذواروان را موضعی دیگر بر یک ساعتی مدینه دانسته است. (از معجم البلدان).

بئر ذی اروان.

[بِءْ رِ اَرْ / اَ رَ] (اِخ) یا ذواروان. رجوع به بئر ذروان شود.

بئر رئاب.

[بِءْ رِ رِ] (اِخ) نام چاهی است در مدینه. (از معجم البلدان).

بئر رسول.

[بِءْ رِ رَ] (اِخ) نام چاهی در جعرانه نزدیک مکه : و آنجا دو چاه است یکی را بئرالرسول گویند و یکی را بئر علی بن ابی طالب صلوات الله علیهما، و هر دو چاه را آب تمام خوش باشد و میان هر دو چاه ده گز باشد. (سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص۱۰۱).

بئر رومه.

[بِءْ رِ مَ] (اِخ) نام چاهی بوده است در مدینه که نصف آن را عثمان به ۳۵ هزار درهم خریداری و وقف بر مسلمانان نمود و صاحب آن دوباره آن را از عثمان خریده و تمام آن را یکجا وقف کرد. (از معجم البلدان).

بئر زاهد.

[بِءْ رِ هِ] (اِخ) نام چاهی در مکه براه برقهٔ : و براه برقه به نیم فرسنگی چاهی است که آن را بئرالزاهد گویند و آنجا مسجدی نیکوست، آب آن چاه خوشست و سقایان از آنجا نیز بیاورند بشهر و بفروشند. (از سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص۸۹).

بئر زمزم.

[بِءْ رِ زَ زَ] (اِخ) چاه زمزم. نام چاهی به مکه : بئر زمزم از خانهء کعبه سوی مشرق است و بر گوشهء حجرالاسود است و میانه بئر زمزم و خانه چهل و شش ارش است و فراخی چاه سه گز و نیم در سه گز و نیم است. آبش شوری دارد لیکن بتوان خورد و سر

چاه را حظیره کرده انـد از تخته های رخام سپیـد، بالای آن دو ارش. و چهار سوی زمزم آخرها کرده انـد که آب را در آن ریزند و مردم وضو سازند. (از سفرنامهء ناصرخسرو ص ۹۸). و رجوع به کلمهء زمزم شود.

بئر شبع.

[بِءْ رِ ؟] (اِخ) (چـاه قسم). چون ابراهیم در زمان کنـدنش هفت بز به ابی مالک داد تا شاهـد برکنـدنش باشـد لهـذا آن را بئر شـبع نامیـد. لکن این اسم مختص آن چاهی بود که او ابراهیم و بعـد از او اسـحاق مـدت مدیـدی در حوالی آن بسـر بردنـد. پس بندگان اسـحاق نیز چاهی را در آن جا حفر نمودند، بعد از آن شهری را که به مسافت ۲۰ میل به حبرون مانده واقع است با بئر شبع نامیدند. (از قاموس کتاب مقدس).

بئر شوذب.

[بِءْ رِ شَ ذَ] (اِخ) نـام چاهی در مکه منسوب به غلامی از غلامان معاویه موسوم به شوذب، و برخی شوذب را غلام طارق بن علقمه و بعضی نیز متعلق به نافع بن علقمه نوشته اند. (از معجم البلدان).

بئر عائشهٔ.

[بِءْ رِ ءِ شَ] (اِخ) چاهی در مدینه منسوب به عائشهٔ بن نمیر. و این عائشهٔ نام مردی بوده است. (از معجم البلدان).

بئر عروهٔ.

[بِءْ رِ عُرْ وَ] (اِخ) نام چاهی در مدینه منسوب به عروهٔ بن زیاد. (از معجم البلدان).

بئر عکرمهٔ.

[بِءْ رِ عِ رِ مَ] (اِخ) چاهی به مکه منسوب به عکرمهٔ بن خالد. (از معجم البلدان).

بئر علی بن ابیطالب.

[بِءْ رِ عَ لی یِ نِ اَ لِ] (اِخ) نام چاهی در جعرانه نزدیک مکه. و رجوع به بئرالرسول و سـفرنامهء ناصرخسـرو چ دبیرسـیاقی ص۱۰۱ شود.

بئر عمرو.

[بِءْ رِ عَمْرْ] (اِخ) چاهی به مکه منسوب به عمروبن عبدالله، و شعب عمرو نیز منسوب به اوست. (از معجم البلدان).

بئر غدق.

[بِءْ رِ غَ دَ] (اِخ) چاهی در مدینه. (از معجم البلدان).

بئر غرس.

[بِءْ رِ غَ] (اِخ) چاهی در مدینه. (از معجم البلدان).

بئر لحی رئی.

[بِءْ رِ؟ رُ] (اِخ) (چاه رؤیت حیات). و آن چاه آبی بود در میانهء قادش و بارد که در نزدیکی دشت شور (جائی که فرشتهء خدا به هاجر نمودار شد) واقع است و دور نیست آن چشمهء مویلح باشد. (از قاموس کتاب مقدس).

بئر مرق.

[بِءْ رِ مَ] (اِخ) چاهی در مدینه. (از معجم البلدان).

بئر مطلب.

[بِءْ رِ مُطْ طَ لِ] (اِخ) چاهی در راه عراق منسوب به مطلب بن عبدالله بن حنظب. و آن در ۷میلی مدینه است. (از معجم البلدان).

بئر معاویه.

[بِءْ رِ مُ یَ] (اِخ) چاهی بین عسفان و مکه منسوب به معاویهٔ بن عبدالله وزیر مهدی. (از معجم البلدان).

بئر معونهٔ.

[بِءْ رِ مَ نَ] (اِخ) نام چاهی بین سرزمین بنی عامر و حرهٔ بنی سلیم. برخی نیز آن را بین کوهستانی در راه مدینه به مکه متعلق به بنی سلیم دانسته اند. (از معجم البلدان).

بئر میمون.

[بِءْ رِ مَ مو] (اِخ) چاهی به مکه منسوب به میمون بن خالد و برخی این میمون را برادر علاءبن حضرمی والی بحرین دانسته اند و نزدیک آن قبر ابوجعفر منصور واقع است. (از معجم البلدان).

بئروت.

[ ] (اِ) چاه ها. (از قاموس کتاب مقدس).

بئروت.

[بِءْ] (اِخ) اسم شهری از قسمت بن یامینیان بود که بر دامنهء تلی که جبعون بر آن بنا شده بود واقع می باشد یعنی به مسافت ده میل به شمال اورشلیم، که الآن البیره گویند و اهالی آنجا را بیروتون گویند. (از قاموس کتاب مقدس).

بئر یقظان.

[بِءْ رِ یَ] (اِخ) آبی متعلق به بنی نمیر و بیشتر به صورت بئر بدون اضافه به اسم یقظان معروف است. (از معجم البلدان).

بأزلهٔ.

[بَءْ زَ لَ] (ع مص) رفتاری است شتاب. باهم نزاع و معارضه کردن. (منتهی الارب).

بأس.

[بَءْس] (ع اِ) بؤس. شدت. دلاوری در جنگ. (اقرب الموارد). بأساء قوت در حرب و دلیری. (منتهی الارب ||). عذاب. سختی. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب ||). قوت. نیرو: و انزلنا الحدید فیه بأس شدید؛ یعنی نیروی شدید ||. خوف. ترس. لابأس علیک؛ ترسی بر تو نیست ||. صعوبت. دشواری. لابأس ان تعرفوا؛ ای لاصعوبهٔ ||. مانع. محذور. لابأس به؛ ای لاشدهٔ و لامانع و لامحذور. (اقرب الموارد ||). حرج. (از اقرب الموارد). لابأس فیه؛ ای لاحرج فیه.

بئس.

[بِءْس] (ع اِ) بلا. (منتهی الارب). سختی. - بنات بئس؛ بلاها. (منتهی الارب). دواهی. (اقرب الموارد). پیش آمدهای سخت.

بئس.

[بِءْ سَ] (ع فعل) کلمهء ذم. (منتهی الارب). و آن فعل ماضی جامد است. (از اقرب الموارد). فعل ذم در برابر نِعمَ و آن فعل ماضی و جامد است و جز ماضی از آن صرف نشود و اسم آن مخصوص به مدح گفته میشود، چنان که بئس الرجل زید؛ بد مردی است زید، الرجل فاعل آن و زید اسم مخصوص به مدح است و فاعل این فعل مقرون به لام جنس یا مضاف است به کلمه ای که با ال شروع شده باشد مثل بئس قاضی السوء زید، یا مضاف به مضاف همراه «ال» است مانند ساء قاضی احکام الظلم زید، و فاعل آن وجوباً ضمیر متصل است وقتی که مفسر به نکرهء منصوبهء تمییز باشد مثل بئس ربعاً دارنا. - بئس العذاب؛ عذاب شدید. (از اقرب الموارد). - بئس القرین؛ هم نشین بد. (ناظم الاطباء). - بئس المصیر؛ دوزخ. (ناظم الاطباء). سرنوشت بد.

بئس.

[بَ ءِ] (ع ص) (از مصدر بأس) شدید. سخت. (اقرب الموارد) (منتهی الارب). - عذاب بئس؛ عذاب شدید. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب ||). شجاع. (اقرب الموارد).

بأساء.

[بَءْ] (ع اِ) سختی. بلا. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بأو.

[بَءْوْ] (ع مص) فخر. مباهات کردن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). فخر آوردن. (تاج المصادر بیهقی). بأواء. (منتهی الارب). بأی. ||سخت دویدن ناقه. بأی. کوشش نمودن در دویدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). عجب. شگفت: و منه قوله عمر فی طلحهٔ (رض): لولا بأو فیه ||. بلند گردیدن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بأی.

بأواء.

[بَءْ] (ع مص) بأو. فخر کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بئور.

[بَ ءِ وَ] (اِ)(۱) صورت اوستائی کلمهء بیور است بمعنی ده هزار. بیور. ده هزار. (از فرهنگ ایران باستان پورداود ص۳۱). (۱) - Baevar.

بئوطیقا.

[بِ] (معرب، اِ) صورت معرب شدهء کلمهء پوئتیک(۱) است بمعنی شعر ||. یکی از ابواب هشتگانهء منطق (||. اِخ) نام یکی از کتب منسوب به ارسطو. و رجوع به پوئتیک شود. (۱) - Poetique.

بأه.

[بَءْهْ] (ع مص) درنیافتن کسی را: ما بأَهْتُ له؛ نه دریافتم آن را. (منتهی الارب). ما بأَهْتُ له بأهاً؛ درنیافتم آن را. مقلوب مابهات. (ناظم الاطباء). ما بأه له بأهاً؛ مافطن له. (ذیل اقرب الموارد).

بئهٔ.

[بَ ءَ] (ع اِ) مرگامرگی زدگی. وبارسیدگی. (منتهی الارب).

بأی.

[بَءْیْ] (ع مص) بأو. فخر. مباهات. (منتهی الارب ||). سخت دویدن ناقه. کوشش نمودن در دویدن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). بلند گردیدن. (منتهی الارب).

بأی حالٍ.

[بِ اَیْ یِ لِنْ] (ع ق مرکب) (از: ب حرف جر + ای + حال). به هرحال. به هرصورت. (آنندراج) (غیاث اللغات). درهرحال.

بئیرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) چاه. (از قاموس کتاب مقدس ||). ذخیره. چیزی که آن را پس افکن کنند و جایی نهند. ذخیره زنه. (منتهی الارب).

بئیرهٔ.

[بَ رَ] (اِخ) رئیس سبط راؤبین بود که تغلث فلناسر شهریار آشور وی را به اسیری برد. (از قاموس کتاب مقدس).

بئیس.

[بَ] (ع ص) سخت. بئس. - عذاب بئیس؛ عذاب شدید. (منتهی الارب ||). مرد دلیر. مرد دلاور. (منتهی الارب) (آنندراج). شجاع. شدیدالبأس ||. شیر درنده. (یادداشت مؤلف). این کلمه در ناظم الاطباء بصورت بیأَس آمده است.

بئیشه.

[بِ شَ] (اِخ) بیشه. وادیی است شیرناک به یمن. (منتهی الارب). و این نام را بی شبهه ابناء فارس بدان وادی داده اند. (یادداشت مؤلف).

بئیل.

[بَ] (ع ص) باریک اندام و نزار و ضعیف، یقال: هو ضئیل بئیل. (منتهی الارب). خرد در وزن. (اقرب الموارد).

بئین.

[ ] (اِخ) دهی از رستاق طبرش (تفرش) همدانی و اصبهانی. (از تاریخ قم ص ۱۲۰).

بب.

[بَب ب] (اِ) روش. طریقه. (ناظم الاطباء) (آنندراج). و رجوع به ببان شود ||. کودک فربه. (ناظم الاطباء) (آنندراج). نامی که به طفل بسیار کوچک دهند. (از فرهنگ دزی ج ۱ ص ۴۹).

ببا.

[بَ] (ص) در خانه. در سرا. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (انجمن آرای ناصری) (برهان قاطع). در که به عربی باب گویند. (فرهنگ ضیاء ||). آشی که از بنه پزند. (ناظم الاطباء) (هفت قلزم). آشی که از بن پزند و بن را به عربی حبهٔ الخضراء گویند. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری).

ببا.

[بَ] (ص) چند. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۱) : ببا روزگاری برآید برین کنم پیش هرکس هزار آفرین.ابوشکور. اما این کلمه محرف «بتا»ست و در شعر ابوشکور نیز همان است. رجوع به «بتا» شود.

ببا.

[بَ] (اِخ) قصبه ای است در صعید به ساحل غربی نیل و در حوالی بهنسا. (از معجم البلدان).

بباد دادن.

[بِ دَ] (مص مرکب) (از: ب + باد + دادن) در معرض باد قرار دادن چیزی که باد آن را ببرد، چنانکه خرمن کوفته را بباد دهند تا باد کاه را ببرد و دانه بماند ||. کنایه از اسراف و تبذیر. بیهوده خرج کردن. به ناجایگاه بخشیدن و یا از کف دادن مال و سرمایه و

امثال آن. نیست و نابود کردن. (آنندراج). فنا کردن. ضایع کردن. به هرزه و بیهوده و عبث صرف کردن. مالی به اسراف یا بتبذیر یا بی ضرورتی صرف کردن : نه گنج و نه نام و نه تخت و نژاد همی داد خواهند گیتی بباد.فردوسی. نه گنجست با من نه نام و نژاد مگر داد خواهم همی سر بباد.فردوسی. رها کرد از بند پای قباد وزان مهتران داد او را به باد.فردوسی. و خزینه و مال جمع کردهء یعقوب و عمرو همه بباد دادند. (تاریخ سیستان). چونکه درین چاه چو نادان بباد داده تبر در طلب سوزنم.ناصرخسرو. به بازی مده عمر باقی بباد که مانده شود هرکه خیره دود.ناصرخسرو. تو بنادانی بچگان را بباد دادی. (کلیله و دمنه). تو رفته به باد داده خرمن من مانده چنین به کام دشمن.نظامی. کو آنکه بباددادهء تست بر خاک ره اوفتادهء تست.نظامی. آخرالامر از برای آن مراد تا دهد چون خاک ایشان را بباد.مولوی. - سر به باد دادن؛ خود را بیهوده به کشتن دادن : از آن پس که پیروز گشتیم و شاد نباید سرخویش دادن بباد.فردوسی.

بباد رفتن.

[بِ رَ تَ] (مص مرکب) بهمراه باد رفتن گردوغبار و امثال آن ||. کنایه از نابود شدن. از میان رفتن. ضایع شدن : چو سرمه ای است غبار وجود من صائب به باد میرود از یک نفس کشیدن چشم. صائب.

بباد شدن.

[بِ شُ دَ] (مص مرکب) همراه باد رفتن. با باد پراکنده شدن ||. کنایه از نابود شدن. مردن. ضیاع. (تاج المصادر بیهقی). از میان رفتن. ضایع شدن : یکی ترک تیری بر او برگشاد شد آن خسرو شاهزاده بباد.دقیقی. نه باک داشتم که همی عمر شد بباد نه شرم داشتم که همی زی خطا شدم. ناصرخسرو.

بباد کردن.

[بِ کَ دَ] (مص مرکب) نیست و نابود کردن. (آنندراج). به نحو اسراف و تبذیر یا بی فایدتی صرف و خرج کردن : و اندر وقت که از مادر بوجود آمد کف دست گشاده داشت هر دو، زنان اهل بیت او گفتند که هرچه بماند این بباد کند و بخورد و بدهد. (تاریخ سیستان). روز جوانی شده یادش مکن این دم پیری است بیادش مکن. امیرخسرو.

بباد گرفتن.

[بِ گِ رِ تَ] (مص مرکب)همتراز و همسنگ باد محسوب کردن. برابر و همتراز باد بحساب آوردن ||. کنایه از ناچیز شمردن. بهیچ شمردن. قابل اعتنا ندانستن : او گوید و خلق یاد گیرند ما را و ترا بباد گیرند.نظامی. - بباد نفس گرفتن؛ صدمهء دشنام رسانیدن. (آنندراج) : گرفته است بباد نفس خلایق را فقیه شهر چو قصاب تا برآرد پوست. شفیع اثر. بباد نفس گرفتن قصاب، دمیدن اوست در گوسفند مذبوح تا پوست وی برآماسد و آسان از گوشت وی جدا شود. اما آنچه صاحب آنندراج برای بباد گرفتن فقیه (از شعر شاهد) استنباط کرده است معنی محصلی ندارد بلکه معنی سخت بحرف کشیدن و مجبور به شنودن کردن دارد و توسعاً میتوان به دشنام شنیدن نیز تعبیر کرد.

بباده نشستن.

[بِ دَ / دِ نِ شَ تَ] (مص مرکب) مشغول باده گساری شدن. به باده خواری نشستن. مجلس عیش فراهم کردن : برفتند با رود و

رامشگران بباده نشستند یکسر سران.فردوسی.

ببار.

[بِ] (ص مرکب) (از: ب + بار) که بار بر پشت دارد. زیر بار. بارکرده شده. بار برنهاده : به پیش اندرون هدیهء شهریار ده اسب و ده استر به زین و ببار. فردوسی ||. درختی که بار دارد. که به بار است. بارور. پربار. درختی که بدان میوه باشد. بن میوه دار. باثمر. مثمر. حامل : بیامد بسان درختی ببار بسی آفرین کرد بر شهریار.فردوسی. سپاهی ز نام آوران بیشمار سپهبد درختی و آهن ببار.فردوسی. بدو گفت برزو که ای شهریار جهان را برآور درختی ببار.فردوسی. یکی چون عقیق سرخ یکی چون حدیث دوست یکی چون مه درست، یکی چون گل ببار. فرخی. آن آتشی که گوئی نخلی ببار باشد اصلش ز نور باشد فرعش ز نار باشد. منوچهری. چون درختان ببارند ز دیدار ولیکن چون بکردار رسد یکسره بیدند و چنارند. ناصرخسرو ||. بر درخت. بر شاخه. آن میوه یا گل که بر شاخه باشد. میوهء نچیده. گل و میوه که بر درخت باشد : دو چشم آهو و دو نرگس شکفته ببار درست و راست بدان چشمکان تو ماند.دقیقی. پرآب خوش و میوه هرسو ببار گل گونه گون گرد او صدهزار.اسدی. ای بدان روی دل افروز چو گلنار ببار دلم آگنده تر از نار مکن، گو نکنم.مسعودسعد. - ببار بودن؛ بر درخت بودن. بر شاخه بودن : زنی بود آرایش روزگار درختی کزو فر شاهی ببار.فردوسی. چو گل ببار بود هم نشین خار بود چو در کنار بود خار درنمی گنجد. سعدی (طیبات).

ببار آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب) بار دادن. باردار شدن. به ثمر رسیدن. مثمر شدن. حاصل آوردن. به میوه و گل نشستن درخت. گل و میوه آوردن : مگردان بما بر دژم روزگار چو آمد درخت بزرگی ببار.فردوسی. بسی برنیامد برین روزگار که آزاده سرو اندر آمد ببار.فردوسی. آدم دیگرباره بر گاو شد و گندم بکشت و ببار آمد و بکوفت و پاک کرد. (قصص الانبیاء). دانه به انبازی شیطان مکار تا ز یکی هفتصد آید ببار.نظامی. هر آنکو نماند از پسش یادگار درخت وجودش نیامد ببار.سعدی ||. کنایه از به عرصه رسیدن. بوجود آمدن. پیدا شدن : نگهدار این کودک شیرخوار کزین تخم مردی بیاید ببار.فردوسی ||. حاصل شدن. دست دادن : فراغ یار بیکبار بیخ صبر بکند بهار وصل ندانم که کی ببار آید.سعدی ||. نتیجه دادن. منتج شدن. منتهی به ثمر شدن. به نتیجه رسیدن : وزان پس کند یاد بر شهریار مگر تخم رنج من آید ببار.فردوسی. به بالینت آمد شب تیره بخت ببار آمد آن سبز شاخ درخت.فردوسی. بدو گفت خوی بد ای شهریار پراکندی و تخمت آمد ببار.فردوسی.

ببار آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب) به ثمر رساندن. ببار رساندن. درختی را بارور ساختن : نگهبان بود شاه گنج ورا ببار آورد شاخ رنج ورا.فردوسی. سیاوش بدو گفت کای بختیار درخت بزرگی تو آری ببار.فردوسی. تأثیر عدل او کند این ملک را چنان کز خار ظلم میوهء عدل آورد ببار.سوزنی ||. به نتیجه رساندن.

ببار نشستن.

[بِ نِ شَ تَ] (مص مرکب)میوه و گل آوردن. به بار آمدن. بار دادن. گل و میوه دادن. آغاز میوه دادن کردن ||. به دربار نشستن. بار دادن. اجازهء درآمدن به حضور دادن : بکردار شاهان نشیند به بار ابا یوز در دشت جوید شکار.فردوسی.

ببازار آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب)حمل کردن به بازار. بردن به بازار ||. منتشر کردن. فاش و برملا کردن ||. کنایه از فاش و رسوا کردن. (از آنندراج) : عیب صاحب هنران چند ببازار آری چند از آن گلبن پرگل کف پرخار آری.صائب.

ببازار افتادن.

[بِ اُ دَ] (مص مرکب) سر از بازار درآوردن. در بازار قرار گرفتن ||. بازاری شدن. در بازار پخش شدن ||. کنایه از فاش شدن. رسوا شدن. (آنندراج) : خواهی خبر از خانه ببازار نیفتد از بیخبران بگذر و در خانهء ما باش. مولانا لسانی (از آنندراج).

بباشتر.

[بُ تَ] (اِخ) قلعه ای در اندلس. (از معجم البلدان). و رجوع به ببشتر شود.

بباطن کسی گذاشتن.

[بِ طِ نِ کَ گُ تَ] (مص مرکب) کسی را واگذاشتن به نیت خود. به دعای بد سپردن. (آنندراج).

ببالا.

[بِ] (ق مرکب) بسوی بالا. رو به بالا. فوق. سمت فوق. سمت بالا. (ناظم الاطباء). - ببالا بردن؛ بر بردن. بجانب فوقانی بردن. بلند کردن. به فوق رسانیدن. به معراج رسانیدن. (آنندراج) : رتبهء افتادگی را خوش ببالا برده ایم سایه بر بالای خود می افکند دیوار ما. عبدالرزاق فیاض. - ببالا برشدن؛ عروج. رقی. بالا رفتن. ارتقاء. صعود. (ترجمان القرآن). ترقی.(دهار (||). اِ) مستطیل. (از التفهیم بیرونی).

ببان.

[بَبْ با] (ع اِ)(۱) روش. طریقه. رسم. عادت. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). هم ببان واحد؛ یعنی به راه و طریقهء واحد. (اقرب الموارد ||). راه گذران. (ناظم الاطباء). عمر گفته است: ان عشت فسا جعل الناس ببانا واحداً؛ یعنی متساوی در قسمت. (از اقرب الموارد). جوالیقی گوید: ببان کلمهء عربی محض نیست و در روایتی که از عمر آمده است مقصود آنست که مردم ببان واحد یعنی شیئی واحد بشوند. و رجوع به المعرب جوالیقی ص۷۲ و حواشی آن صفحه شود. (۱) - ناظم الاطباء بدون تشدید ب نیز ضبط کرده است.

ببانگ آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب) به صدا درآوردن. ترنین. (تاج المصادر بیهقی): ارغا؛ به بانگ آوردن شتر. (تاج المصادر بیهقی). اطنان؛ ببانگ آوردن تشت را. (منتهی الارب). انباض؛ ببانگ آوردن زه کمان. (تاج المصادر بیهقی). انباح؛ ببانگ آوردن سنگ. (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به بانگ شود.

بباوی.

[ ] (اِخ) غالی الدویری. او راست: السلطنة و الحریه و فلسفة الحیاة (ترجمه ای از کتاب تولستوی). (از معجم المطبوعات).

ببتا.

[بِ بَ] (اِ)(۱) یکی از نامهای خورشید به هندی. و رجوع به ماللهند بیرونی ص۱۰۵ شود. (۱) - Vivasvant).? (

ببتک.

[بِ تَ] (اِ) خرما و انگور. (فرهنگ ضیاء). پاره ای از خوشهء انگور و خوشهء خرما باشد که چند دانه مانند خوشهء کوچکی یکجای جمع شده باشد. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

ببر.

[بَ] (اِ)(۱) درنده ای است قوی هیکل از امثال شیر. (آنندراج). درنده ای است که دشمن شیر باشد. و نوعی از شیر است که پشم دار باشد. (از غیاث اللغات). نوعی از دد. اسم نوعی شیر است که در هند بهم میرسد و از شیر کوچکتر است و باریکتر. شیر خطائی نارنجی رنگ با خطوط سیاه نواری شکل از تیرهء گربه ها. (یادداشت مؤلف). درنده ای است دشمن شیر. (شرفنامهء منیری). و این کلام در زبان عرب داخل شده و عربی نیست و ایرانیان آن را «بفر» گویند. (از المعرب جوالیقی ص۶۲). دمیری در حیاة الحیوان گوید ببر نوعی از وحوش و دشمن شیر است و به آن «برید» نیز گویند. و هم چنین «فُرانِق»، اص هندی و شبیه ابن آوی است. قزوینی در عجائب المخلوقات گوید که بین شیر و ببر دشمنی در کار است چنانکه اگر ببری به نمر حمله برد شیر به نمر کمک خواهد کرد. در مورد اینکه ببر را برید گویند، اشتباه است، و فرانق نیز پروانه است. (از حاشیهء المعرب جوالیقی ص۲۳۸ و ۲۳۹). یک قسم از آن در نواحی شمالی ایران موجود است که رنگ راههای پوست آن جلوه و برق پوست ببرهای سلطانی بنگاله را ندارد ولی بواسطهء عظمت قد و هیکل با آن برابری مینماید. (یادداشت مؤلف). جانوری درنده از جنس شیر. (ناظم الاطباء). درنده ای است وحشی که از بزرگترین درندگان و از امثال شیر و پلنگ است. در هندوستان ببر را شیر گویند و شیر را ببر. (فرهنگ نظام) : یا بکردار ببر بر سر شیر چیره گرد و بگوشش اندر میز.خسروی. پیمبر تویی هم تو ببر دلیر بهر کینه گه چون سرافراز شیر.فردوسی. به پیشم چه ببر و پلنگ و هزبر به پیکان فروبارم آتش ز ابر.فردوسی. بکوهم درانداز تا ببر و شیر ببینند چنگال مرد دلیر.فردوسی. بسا بیشه هائی که اندر گذشتن تهی کردی از گرگ و ببر و غضنفر.فرخی. بیشه ها یکسره پر ساخته از شیر و ز ببر قلعه ها از درم بسته و صندوق گهر.فرخی. اندران بیشه که یکبار گذر کرد ملک نکند شیر مقام و ندهد ببر آواز.فرخی. ور زانکه بغردی بناگاهان پیرامن او هزبر یا ببری.منوچهری. چنین داستان آمد از گفت شیر که شاه ددان است ببر دلیر. اسدی (گرشاسب نامه). غو پیشرو خاست اندر زمان که آمد به ره چار ببر دمان. اسدی (گرشاسب نامه). به پیش اندر آمد یکی تند ببر جهان چون درخش و خروشان چو ابر. اسدی (گرشاسب نامه). قدر تو کی دل نهد بر فلک و چون بود دَر وطن عنکبوت کردن ببر آشیان.خاقانی. - ببر بچه؛ خنوصه. خنصیص. (منتهی الارب). - دنبال ببر خاییدن؛ کار خطرناک انجام دادن : با من همی چخی تو و آگه نیی که خیره دنبال ببر خایی، چنگال ببر خاری. منوچهری. . (فرانسوی) (۱) - Tigris. Tigre

ببر.

[بَ] (اِ) جبهء جامه ای از پوست ببر که رستم هنگام جنگ پوشیدی و ببر بیان نیز گویند. (از فرهنگ رشیدی). جامه ای بود از پوست درنده یا اکوان دیو که رستم هنگام جنگ می پوشید و آن را ببر بیان هم میگفتند. (فرهنگ نظام). و رجوع به ببر بیان شود : از ایران تبیره برآمد به ابر که آمد خداوند کوپال و ببر.فردوسی. چو من ببر پوشم به روز نبرد سر چرخ و ماه اندر آرم بگرد.فردوسی. چو شد روز رستم بپوشید گبر نگهبان تن کرد بر گبر ببر.فردوسی. که آمد تهمتن بمانند ابر نه بر سرْش خود و نه در تنْش ببر.فردوسی. ماهی گر ماه جام دارد و ساغر شیری گر شیر ببر(۱) دارد و کشور.فرخی. (۱) - ن ل: ملک.

ببر.

[بَ] (اِ) نانی باشد که در روغن بریان کرده بخورند. (از برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (از فرهنگ شعوری). نانی که در میان روغن بریان کرده باشند. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ نظام).

ببر.

[بِ بَ] (اِ) موش که بعربی فاره خوانند. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء).

ببر.

[بَ بَ] (اِ) جانوری باشد صحرایی شبیه به گربه. لیکن دم ندارد و از پوست آن پوستین کنند و آن را وبر نیز گویند. (آنندراج) (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (غیاث اللغات). لفظ مذکور مبدل وبر عربی است پس مفرس است.(۱) (از فرهنگ نظام). ادریسی آن را یک حیوان قطبی از جنس کاستور(۲) میداند و من گمان دارم که پلین(۳) آنرا ببریس و ببروس(۴)خوانده است و گویا در بیشتر زبانهای شمالی به همین حدود تلفظ شود. ادریسی در باب نروژ گوید که درین جزیره حیوانی است و آن را ببر گویند. (از دزی ج۱ ص۵۰). این کلمه در اوستا بَوِری آمده، و جانوری است شبیه به گربهء دشتی و آن را نیز وَبَر گویند(۵) و در سانسکریت ببهرو، بمعنی سرخ تیره (بور) میباشد. این جانور به مناسبت رنگ مخصوصش چنین نامیده شده است و در فرانسه موسوم است به کاستور، پوست آن بسیار قیمتی است، همچنین دو غده ای که در زیر دم دارد در طب به اسم کاستورام معروف است و از دواهای پربهاست، و آن عبارت از دو نافهء خوشبوست که در طب قدیم ایرانی نیز به اسم «جند بیدستر» معروف است و به فارسی آش بچگان گویند. در تحفهٔ المؤمنین مندرج است: جند بفارسی آش نامند و آن شبیه به خصیه است و حیوان او مائی است و در انهار عظیمه بیشتر یافت میشود و از یک سگ بسیار کوچکتر، و موی او سرخ مایل به سیاهی، و در خارج آب تعیش نمی کند، و در دیلم او را شنگ نامند. این حیوان را قندز گویند. بندهشن ببر را از اقسام سگ می شمارد. (یشت ها ترجمهء پورداود ص۲۹۹). در یکی از فقرات مینوخرد آمده است که جامهء ناهید از سیصد پوست ببر میباشد. (از خاتون هفت قلعهء تألیف باستانی پاریزی ص۲۳۰ ||). گریبان جامه. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق۱۶۱). اما جای دیگر دیده نشد. (۱) - ظ. صاحب فرهنگ نظام به اشتباه این نکته را بیان کرده و ببر باید معرب وبر فارسی باشد. (۲) - Bibris' bebrus. (۳) - Pline. (۴) - Castor. (آلمانی) Bibar.(لاتینی) (۵) - Fiber.

ببر.

[بِ بَ] (ص مرکب) آن درخت که بر دارد. درخت باردار. ببار.

ببرازخان.

[بَ] (اِخ) قهرمانی ازبک مذکور در کتاب حسین کرد : گفت [خان جهان] میخواهم بروم در ایران حلقه در گوش شیخ اجل و نوچه هایش کنم و آتش روشن کنم که دودش چشمهء خورشید را تیره و تار کند، وزیر گفت ای پادشاه امروز بالادست ما کسی نیست و کسر شأن شماست که سان ببینید. شاه گفت چه باید کرد؟ وزیر گفت پهلوان بسیار داری یک نفر پهلوان روانه کن برود سر شاه عباس را بیاورد. شاه گفت پهلوانی میخواهم برود این کار را بکند. حرامزده ای برخاست که او را ببرازخان می گفتند. داوطلب شد که من می روم؛ قدی داشت چون چنار، سرش چون گنبد دوار، چشم چون مقعد خروس. گفت، ای پادشاه صحبتی دارم گفت بگو ببرازخان گفت بیاری چهار یار باصفا و ده یار بهشتی و عشق جان بیک پیر پامال و زرمال دوین (؟) نقش بند شیخ عبدالقادر و طلحه وزیر می روم سر شاه عباس را با نوچه های او می آورم... (از حسین کرد شبستری ص۴).

ببرافکن.

[بَ اَ کَ] (نف مرکب) افکنندهء ببر. که ببر شکار کند. که ببر را مغلوب سازد ||. پهلوان. دلیر. شجاع.

ببراله.

[بُ لَ / لِ] (اِ)(۱) به لغت زند و پازند دوایی است که آن را شجرهء رستم گویند و آن زراوند طویل است، با روغن بر بدن مالند شپش را بکشد. (آنندراج) (برهان قاطع). زراوند طویل. (ابن بیطار) (لکلرک) (ناظم الاطباء). (۱) - این نام در ابن البیطار با تشدید لام آمده است.

ببر بیان.

[بَ رِ بَ] (اِ مرکب) ببر شاهی.(۱)(یادداشت مؤلف). نام یک درندهء افسانه ای که قسمی از ببر و وحشی تر و قوی تر از سایر درندگان بوده است. (از فرهنگ نظام). ببر و جانوری شبیه به آن دشمن شیر که شیر شرزه نیز گویند. (ناظم الاطباء) : بدو گفت پیران که شیر ژیان نه درنده گرگ و نه ببر بیان.فردوسی. درین بیشه زین پیش مگذار گام که ببر بیان دارد آنجا کنام.اسدی||. قسمی از جامهء بلند سپاهیان که از پوست پلنگ سازند. (ناظم الاطباء ||). جیبهء جامه از همان درنده (ببر) که رستم هنگام جنگ پوشیدی. (فرهنگ رشیدی). نام خفتان چرمین که رستم هنگام جنگ پوشیدی و در او تیغ کارگر نبودی. (شرفنامهء منیری). گویند رستم یکی از آنها [ببرها] را کشته و برای خود جامهء جنگ دوخته بود و آن را ببر بیان گویند. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). و بعضی گویند که آن از پوست اکوان دیو بوده. (برهان قاطع). زره مخصوص رستم بوده. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق۱۶۱). اعتقاد بعضی آن است که آن را بجهت رستم از بهشت آورده بودند. و بعضی گویند که ببر جانوری است دشمن شیر و شیر شرزه همان است. او را رستم اندر کوههای شام کشت و پوست آن را جیبهء جامه ساخت، خاصیتش آن است که در آتش نسوزد و در آب غرق نشود و هیچ حربه برآن کار نکند، و گویند وقتی در زمان نوشیروان آن جانور بهم رسیده بود، هزار سوار را به کشتن او فرستادند، آن جانور در میان آن جماعت افتاده همه را مجروح ساخت و کشت و خورد. (برهان قاطع) (از آنندراج) (از فرهنگ نظام). و گفته اند که پوششی بود که پادشاهان قدیم آن را بفال نیک داشتندی و در روزهای جشن پوشیدندی و گفتندی که این را جبرئیل از بهشت آورده است و بعضی گویند جامهء رزم رستم زال بوده که از پوست پلنگ دوخته بودند و شکل صددرصدی در آن مرقوم شده بوده است.(۲) (برهان قاطع). پوشیدنی است از سلب، جنگیان کیان داشتندی و گفتندی جبرئیل آورده از بهشت.

(نسخه ای از فرهنگ اسدی). پوست اکوان دیو بود که رستم داشتی. (نسخه ای از فرهنگ اسدی). پوششی از کتان که پادشاهان آن را به فال داشتندی و در روز جنگ پوشیدندی و گویند جبرئیل از بهشت آورده است. (صحاح الفرس). فردوسی آن را چنین وصف کرده است : یکی جامه دارد [رستم] ز چرم پلنگ بپوشد بزیر اندر آید به جنگ همی نام ببر بیان خواندش ز خفتان و جوشن فزون داندش نه سوزد در آتش نه در آب تر شود، چون بپوشد برآیدش بر.فردوسی. یکی جامه خواهم ز ببر بیان کز آب و ز آتش نیابد زیان نه تیر و نه نیزه گذار آیدش نه از هیچ زخمی فکار آیدش.فردوسی. تهمتن بپوشید ببر بیان نشست از بر ژنده پیل دمان.فردوسی. یکی درع پوشم ز ببر بیان کز آب و ز آتش نیابد زیان.فردوسی. چو ببر بیان را به بر افکنم بسا سرکشان را که سر افکنم.فردوسی. بیامد زواره گشاده میان ازو گبر بگشاد و ببر بیان.فردوسی. به صید اندرون معدن ببر جویی مگر تو خداوند ببر بیانی.فرخی ||. دیبای منقش را گویند و آن را در روم بافند و هر زمان به رنگی دیگر نماید. (شرفنامهء منیری). دیبای منقش رومی که هر ساعت به رنگی نماید. (آنندراج) : جز یک سخن از طوطی نطقم نتراود ابلق ز دورنگی نزند ببر بیانم.محسن تأثیر. هزبرم ولی ز آملم اینک اینک به تن حلهء داغ ببر بیانم.طالب آملی. پیر زال فلک ببر بیان پوش هوا شوهر دختر رز رستم دستان ابرست. زکی ندیم (آنندراج ||). چست و چالاک. (فرهنگ شعوری ورق۱۸۲ از شمس فخری). چالاک. تیز. تند. (ناظم الاطباء). (۱) – Tigre (۲) .royal) – برهان ذیل پرنیان.

ببرجه.

[بَ جِهْ] (ص مرکب) به میزان جهش یک ببر. بدان اندازه که ببر پرش کند (||. نف مرکب) آنکه چون ببر بجهد. جهش کننده چون ببر : یوزجست و رنگ خیز و گرگ پوی و غرم تک ببرجه آهودو و روباه حیله گوردن. منوچهری.

ببرخوی.

[بَ] (ص مرکب) که خوی ببر دارد. تندخوی : روزی صیادان پیلی وحشی گرفتند بادحرکت، آتش سرعت، کوه پیکر، ببرخوی. (سندبادنامه ص۵۶ و ۵۷).

ببردو.

[بَ دَ / دُو] (نف مرکب) که چون ببر دود. تنددو. تندخیز : شیرگام و پیل زور و گرگ پوی و گورگرد ببردو آهوجه و روباه عطف و رنگ تاز. منوچهری.

ببرسینه.

[بَ نَ / نِ] (ص مرکب) که سینه چون ببر دارد : صیادی سگی معلم داشت ازین پهن بری، باریک ساقی، لاغرمیانی، فربه سرینی، افکنده گوشی. برگرفته دنبی، ببرسینه ای. (سندبادنامه ص ۲۰۰).

ببرمحمد پاشا.

[ب مُ حَمْ مَ] (اِخ) از وزرای زمان سلطان عثمان خان ثانی، در زمان صدارت کمانکش علی پاشا بر اثر سعایت بدخواهان به سال ۱۰۳۲ ه . ق. به قتل رسید. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲).

ببروئیه.

[بَ ئی یَ / یِ] (اِخ) دهی از دهستان کوهبنان بخش راور شهرستان کرمان در ۹۳ هزارگزی شمال باختری راور. کوهستانی، سردسیر، سکنهء آن ۲۷۰ تن، آب از چشمه، محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

ببروج.

[بَ] (اِ)(۱) استرنگ. مردم گیاه. یبروح الصنم. (ناظم الاطباء). مردم گیا. (آنندراج). و رجوع به یبروح الصنم شود. (۱) - صورت غلطی از پیروج است.

ببرویه.

[بَ رَ وَ] (اِخ) محدث است و از اسحاق بن شاذان روایت کند. (یادداشت مؤلف). ببرویه بن علی بن محمد بن مالک ابوغسان البصری، در حوالی سال ۳۵۳ ه . ق. می زیست و از حسن بن محمد بن عثمان فسوی حدیث روایت کرد. و رجوع به ذکر اخبار اصبهان ج ۱ ص۲۳۸ شود.

ببره.

[بَ رَ] (اِ) نوعی کفش بسیار ظریف و کوچک. (از دزی ج ۱ ص ۵۰).

ببرهان.

[بَ رَ] (اِخ) نام آبادیی به هند در راه رود سند و جیلم. و رجوع به ماللهند بیرونی ص۱۰۱ شود.

ببری.

[بَ] (ص نسبی) مانند ببر. ببرمانند. ببرسان. و معمو این روزگار این نام را بر سگ نهند.

ببرین.

[بُ] (اِ) کدو. کدوی حلوائی(۱). (از دزی ج ۱). .(دزی) (۱) - Cirouille.

ببرین.

[بِ] (اِخ) نام باستانی مردمان بی تی نیه. بی تی نیه مملکتی بود در شمال آسیای صغیر در کنار دریای سیاه، اهالی این مملکت در عهد قدیم خودشان را «ببرین» می نامیدند و ازین جهت این سرزمین هم «ببری نیه» نام داشت، ولی در قرون بعد از تراکیه مردمی به اینجا آمدند که به «بی تی نی های تراکی» معروف بودند و بدین جهت این قسمت آسیای صغیر به بی تی نیه معروف گردید. (از ایران باستان پیرنیا ج۳ ص ۲۱۵۰). و رجوع به بی تی نیه شود.

ببز.

[بَبْ بُ] (اِخ) آبادیی بزرگ بر کنار نهر عیسی بن علی در پایین سندیه و بالای فارسیه که وقف بر ورثهء وزیر رئیس الرؤساء بوده است. (از معجم البلدان).

ببس.

[بَ بُ] (اِخ)(۱) ببس الرومی الاسکندرانی. از مشاهیر ریاضی دانان اسکندریه بود که در اواخر قرن چهارم میلادی زندگی میکرد. از آثار او کتاب جوامع ریاضی است که در هشت جزو و اص برای توضیح مشکلترین کتب ریاضی متقدمین نوشته شده بود و مع الوصف حاوی مسائل و نظرهای تازه ای نیز بود. ازین کتاب اکنون غیر از جزء اول و قسمتی از جزء دوم چیزی در دست نیست. مؤلفین اسلامی دو کتاب از او اسم برده اند، یکی تفسیر کتاب بطلمیوس فی تسطیح الکرهٔ که ثابت بن قره آن را به عربی درآورد و دیگر تفسیر مقالهء دهم از اقلیدس در دو مقاله. (از تاریخ علوم عقلی تألیف ذبیح الله صفا ص ۱۱۱). (۱) - Pappus.

ببساوش.

[بِ وِ] (اِمص) لمس. لامسه. ببسائی. بساوش. پرواس. پرماس. مجش : اما تن به ببساوش اندام نرم از درشت و گرم از سرد بازداند. (کشف المحجوب).

ببساویدن.

[بِ دَ] (مص) تماس کردن. ببساوش : آب و روغن که اندر جام کنی با یکدیگر نیامیزد ولکن ببساوند بر سطح میان ایشان. (از التفهیم بیرونی).

ببسودن.

[بِ دَ] (مص) بسودن. دست زدن. لمس کردن. دست مالیدن. بپسودن. (ناظم الاطباء). تماس کردن : کمندی بدان کنگره در ببست گره زد برو چند و ببسود دست.فردوسی. چو ببسود خندان به بهرام داد فراوان برو آفرین کرد یاد.فردوسی. بمالید دستش ابر چشم و روی بر و یال ببسود و بشخود موی.فردوسی. لعل ترا شبی ببسودم من و هنوز می لیسم از حلاوت آن گربه وار دست. کمال (از فرهنگ ضیاء). گره ببسود زخم تیرش و گفت صاعقه است این نه تیر، واغوثاه. ابوالفرج رونی. دو دست من و دو پای من ببینید.... ببسویید ببرمجید و بدانید که جان گوشت و استخوان ندارد. (ترجمهء دیاتسارون ص ۳۷۰). و رجوع به بسودن و سودن شود||. سفتن. سوراخ کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به سودن و بسودن شود.

ببسوده.

[بِ دَ / دِ] (ن مف) دست زده. لمس کرده. دست مالیده. مس نموده ||. سوراخ کرده. (ناظم الاطباء) (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری).

ببشتر.

[بُ بَ تَ] (اِخ) قلعه ای است بلند در نواحی ریهٔ اندلس که میان آن و قرطبه سی فرسنگ راه است. این قلعه را بباشتر نیز خوانده

اند. (از معجم البلدان). و رجوع به بباشتر همچنین عقدالفرید ج ۵ ص۲۷۷ و ۲۸۱ و ببشطر شود.

ببشطر.

[بُ بَ طَ] (اِخ) شهری و قلعه ای است به اسپانیا. و رجوع به ببشتر و الحلل السندسیهٔ ص۷۴ شود.

ببشی.

[بَ] (اِخ) شهری به ناحیهء اسیوطیه در مصر. (از معجم البلدان).

ببغا.

[بَ] (اِ) طوطی. (ناظم الاطباء ||). عندلیب. بلبل: ببغای شیرین ادا؛ بلبل خوشخوان. (ناظم الاطباء).

ببغاء.

[بَ / بَبْ بَ] (ع اِ) بیغا. طوطی. (مهذب الاسماء). طوطک. (فرهنگ اسدی).طوطی سبزپر. (منتهی الارب). حرف ثانی را بای فارسی نیز نوشته اند. (غیاث اللغات). باء دوم را مشدد نیز نوشته اند [بَبْ بَ] و اصل این کلمه هندی است و فرانسویان از عربی گرفته پاپگ(۱) گفته اند. (یادداشت مؤلف). مرغکی است سبزرنگ به اندازهء کبوتر (حمام) که آنچه بشنود بازگو کند، اص هندی است، منقار آن سرخ رنگ است ولی نوع نوبی آن منقار سیاه دارد. گویند نوعی سپیدرنگ نیز از آن دیده شده است و گویا یکی از نوع سپید آن به معزالدوله ابن بویه هدیه داده بودند که نوک و پای آن سیاه رنگ بود و بر سر زائده ای پسته ای رنگ داشت. مرغی تیزفهم است و اصوات را بازگو می کند و تلقین پذیر است. شاهان و امرا آن را نگاه دارای میکردند. طعمه را بکمک پای میخورد آنسان که انسان با دست خورد. نوع هندی آن برای تعلیم مناسبتر از نوع نوبی آن است. (از صبح الاعشی ج۲ ص۷۸). و رجوع به طوطی شود : ای ساخته بر دامن ادبار تنزل غماز چو ببغائی و پرگوی چو بلبل. منجیک(۲). (۱) - ۲) .Papegai) - در بعضی فیش ها منجک (بدون یاء) نوشته شده است.

ببغاء.

[بَ] (اِ)آتشدان. مجمره ||. محراب.

ببغاء.

[بَبْ بَ] (اِخ) لقب ابوالفرج عبدالواحد مخزومی شاعر ابن ابی نصر (متوفی بسال ۳۹۸ ه . ق.) است بجهت لثغت زبان او. (منتهی الارب). بجهت فصاحت و لطف سخن این لقب را به وی داده اند. (از انساب سمعانی). شاعری خوشگوی بود و خدمت سیف الدوله را درک کرد و او را رسائلی است و شعر او سیصد ورقه است. (از ابن الندیم). رجوع به ابوالفرج ببغاء شود.

ببغال.

[بَ] (اِ) ببغان(۱). (دزی ج۱ ص۵۰). طوطی. ببغاء. توتک. (فرهنگ فرانسه به فارسی نفیسی). (۱) - Perroquet.

ببق.

[بَ] (اِخ) یاقوت گوید، رهنی هنگامی که از بلاد کرمان نام میبرد در شرح خبیص می گوید: «بناحیتها خبق و ببق» و من ندانستم مقصود از خبق و ببق چیست. (از معجم البلدان). ظاهراً نام محلی بوده است چنانکه در مقامات عرفای بم آمده است که «پیر محمد... به بم آمد و... چند روزی حکومت کرد و ببق و خبیص را به تالان داد. و جبال بارز و چند محال دیگر را». و رجوع به حواشی تاریخ وزیری چ باستانی پاریزی ص۲۵۶ و مرآت البلدان ج ۱ ص۱۶۲ شود.

ببک.

[بَ بَ] (اِ) حدقهء چشم. (ناظم الاطباء). ببه. نی نی. مردم چشم. مردمک. ذباب العین. انسان العین. مردمه. کاک. کیک. تخم چشم. مردم. ناظر || بچه. فرزند. (ناظم الاطباء).

ببک.

[بِ بِ] (اِخ)(۱) نام قلعه ای در ترکیهء اروپا نزدیک قسطنطنیه واقع در یکی از نقاط بسیار زیبای کرانهء بسفور. (۱) - Bebek.

ببل.

[بَ بُ] (اِ) سیسبان.

ببلاو.

[بِ] (اِخ) نام شهری است در مصر از توابع دیروط به هریریهٔ اسیوط و آن شهر مرکز سادات حسینی مصر است. (از معجم المطبوعات ذیل ببلاوی).

ببلاوی.

[بِ] (اِخ) علی بن محمد بن احمد... الحسینی المالکی الببلاوی. خطیب مسجد حسینی و یکی از علمای معروف متولد بسال ۱۲۵۱ ه . ق. در ببلاو. او نقیب سادات مصر بود و سپس جزء مشایخ ازهر قرار گرفت. (۱۳۲۰) و در سال ۱۳۲۳ درگذشت. او راست: الانوار الحسینیهٔ علی رسالهٔ المسلسل الامیریه و این کتاب شرحی است بر حدیث مسلسل در روز عاشوراء. و رجوع به معجم المطبوعات شود.

ببلاوی.

[بِ] (اِخ) محمد علی. از مؤلفان بزرگ مصری متولد بسال ۱۲۷۹ ه . ق. و رجوع به معجم المطبوعات ذیل ببلاوی شود.

ببلاوی.

[بِ] (اِخ) محمودبن علی بن محمد. از مدرسان مسجد حسینی متولد بسال ۱۲۹۷ ه . ق. او راست: التاریخ الحسینی. و رجوع به معجم المطبوعات شود.

ببلس.

[بَ لُ] (اِ) تریتی باشد که از نان خشک با روغن و دوشاب کنند. پیلس. (برهان قاطع). پبلس. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج||). آن نان خشک را گویند که موش روی آن راه رفته و دندان گرفته و شاش و فضله انداخته است. (از فرهنگ شعوری ورق ۱۶۷). ||شحم. چربی. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق۱۶۷).

ببلیون.

[بَ بِ] (اِخ) همان بابلیون است که نام قدیم مصر و خصوصاً فسطاط بوده است، و در شعر عمران بن حطان آمده : فساروا بحمدالله حتی احلهم ببلیون منها الموجفات السوابق. (از معجم البلدان).

ببمبم.

[بَ بَ بُ] (اِخ) ناحیه یا کوهی است و برخی یبمبم(۱) نیز نوشته اند. (از معجم البلدان). (۱) - صاحب منتهی الارب یبنبم نوشته و آن را نزدیک تثلیث دانسته است.

ببنهٔ.

[بَ نَ] (اِخ) شهری نزدیک بامئین از نواحی بادغیس هرات که به دست سالم غلام شریک بن اعور و از جانب عبدالله بن عامر در سال ۳۱ ه . ق. به عنف فتح شد. (از معجم البلدان). شهری است نزدیک بادغیس هرات که بون نیز خوانند. (از انساب سمعانی). به روایتی نام اصلی فارسی اش بون بوده است. (از قاموس الاعلام ترکی).

ببنی.

[بَ ی ی] (ص نسبی) منسوب به ببنهٔ، شهری نزدیک بامئین. (از معجم البلدان). منسوب به ببنه است نزدیک بادغیس هرات. (از انساب سمعانی).

ببنی.

[بَ بَ ی ی] (اِخ) ابوعبدالله محمد بن بشربن علی ببنی(۱) از رواهٔ حدیث بود. (از معجم البلدان). (۱) - در ناظم الاطباء با فتح اول و دوم و تشدید نون ضبط گردیده است.

ببو.

[بَ] (ص) بی تجربه. جاهل. ابله. (یادداشت مؤلف).

ببوتن.

[بِ تَ] (مص) (به لهجهء شیرازی) ببودن. بودن : که همچون مت ببوتن دل وای ره غریق العشق فی بحر الوداد.حافظ.

ببوختن.

[بِ تَ] (مص) خلاص. نجات. رهائی یافتن. یله شدن. آزاد گشتن : اگر یزدان فره ایرانشهر یاری ما رسد ببوختیم و به نمکی و خوبی برسیم. (کارنامهء اردشیر بابکان ص۱۲).

ببودن.

[بِ دَ] (مص) بودن. دیر کشیدن. گذشتن (زمان) : چون یک زمان ببود سلمه فراز رسید با اسب و سلاح کافران. (ترجمهء طبری بلعمی ||). توقف داشتن. مقیم بودن. یکچندی آن جایگاه ببود. (کلیله و دمنه ||). شدن : پس بفرمود تا او را بالای قلعه بردند و از آنجا بزیر انداختند و پاره پاره ببود. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی ||). اتفاق افتادن. واقع شدن : شاه... گفت همچنانست که شما می گوئید و بزرگ عیبی بر من است، و اسکندر را بر من شفقت بیشتر بود که مرا با تن خویش، اما ببود. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). و رجوع به بودن شود.

ببوش.

[بَ بُ / بو] (اِ)(۱) حلزون. (از دزی ج۱ ورق۵۰). (۱) - Escargot, Limacon.

ببول.

[بَ] (اِ) یک قسم گیاهی که صمغ میدهد. (ناظم الاطباء). درخت مغیلان. (فهرست مخزن الادویه).

ببه.

[بَ بَ] (اِ) (در زبان شیرخوارگان) مردمک. ببک. نی نی. مردم چشم. به به. انسان العین. مردمک چشم. کاک. کیک. تخم چشم. صبی العین. مردمه. ذباب العین ||. تصویر و شکل که کشند ||. طفل خرد. عزیز. طفل شیرخوار. (یادداشت مؤلف).

ببه.

[بَبْ بَ] (ع اِ) حکایت آواز طفل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ببه.

[بَبْ بَ] (ع ص) احمق. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (صراح اللغة). نادان گران. (از اقرب الموارد ||). جوان تناور و سایه پرورد. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

ببه.

[بَبْ بَ] (اِخ) لقب عبدالله بن حارث بن عبدالمطلب قرشی که والی بصره بود. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). جوهری در صحاح گفته است که ببه نام جاریه ای است و استشهاد به شعر زیرین کرده است: لانکحن ببهٔ جاریهٔ جدبهٔ. و صاحب قاموس گوید که این غلط است معنیً و استشهاداً بلکه لقب همان عبدالله مذکور است و شعر از مادر او هند بنت ابی سفیان است که او را

در صغر سن به دست خویش می جنبانید و این شعر می خواند. (منتهی الارب).

ببهٔ.

[بَبْ بَ] (اِخ) نام خانه ای به مکه. (منتهی الارب). در اول سد عمر بن خطاب. (از معجم البلدان). دار ببه به مکه است. (ناظم الاطباء) (آنندراج).

ببیج.

[بَ] (اِخ) نام هفت قریه است به مصر در جزیرهء بنی نصر. (از معجم البلدان).

ببیج.

[بَ] (اِخ) نام پنج آبادی در فیوم مصر که عبارتند از: ببیج اندیر، ببیج انقاش، ببیج انشو، ببیج غیلان و ببیج فرح. (از معجم البلدان).

ببیر.

[بَ] (اِ) برگ گیاه پاپیروس(۱) که در قدیم در مصر بجای کاغذ بکار میرفت. بابواس. فافیر. بردی. پیزر. (یادداشت مؤلف). (۱) - Papyrus.

ببیره.

[بَبْ بَ رَ / رِ] (اِ) قسمتی از بند کاسک. بند کلاه خود. (از دزی ج ۱ ص ۵۰).

ببیلستان.

[ ] (اِخ) یکی از سه قبیله که در ده مرکی نشینند از خلخ(۱). (از حدود العالم چ طهران). (۱) - در حدود العالم چ ستوده: بیستان.

ببین و بترک.

[بِ نُ بِتْ تَ رَ] (اِ مرکب)قسمی مهره که بر کلاه و یا گردن کودکان و خوبان آویزند دفع چشم بد را. مهره ای است که بر سر و بر کودکان آویزند دفع عین الکمال را. (یادداشت مؤلف). ودعه. منقاف خرد و سپید. مورچه. شبه خرد و سپید.

بپا.

[بِ] (ص مرکب) مستقر. برجای. ایستاه. مقیم. برپای. بپای. - بپا باش؛ برخیز. بایست. (از ناظم الاطباء). رجوع به بپای شود. - بپا بودن؛ برقرار بودن. برجا بودن. ایستاده بودن.

بپا.

[بِ پا / بِپْ پا] (ص مرکب) که پاس چیزی نگاهدارد. پاینده. پاسبان. حافظ. حارس. نگهبان. (یادداشت مؤلف (||). درتداول

زنانه) رقیب. ناظر. که زاغ کسی را چوب زند. که مراقب حرکات دیگری باشد (||. فعل امر) امر از پاییدن. مراقب باش. باخبر باش.

بپا آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب)(۱) (... طفل) پاوا شدن طفل. پا گرفتن طفل. نو به رفتار آمدن طفل. (آنندراج). (۱) - از: ب + پا + آمدن.

بپا اندر آمدن.

[بِ اَ دَ مَ دَ] (مص مرکب)بپای اندر آمدن. به زمین خوردن. سرنگون افتادن. لغزیدن و افتادن. (از ناظم الاطباء) (آنندراج) : پسر برنشست از بر تخت اوی بپای اندر آمد سر بخت اوی.فردوسی.

بپا ایستادن.

[بِ دَ] (مص مرکب)برخاستن. (آنندراج). به خود برخاستن ||. پا گرفتن ||. قائم و استوار شدن : چو شیخ شهر ترا دید در نماز افتاد دمی اگرچه بپا ایستاد باز افتاد.غنی.

بپا برخاستن.

[بِ بَ تَ] (مص مرکب)برخاستن. بر پای ایستادن. - بپا برخاستن برابر کسی؛ به احترام او قیام کردن : پیش سائل چه ضرورست بپا برخیزند از سر مال بتعظیم گدا برخیزند.صائب ||. پا گرفتن.

بپاتان.

[بِ] (اِخ) دهی از بخش سرباز شهرستان ایرانشهر در ۲۲ هزارگزی جنوب سرباز. سکنهء آن ۱۰۴ تن. آب از رودخانه محصول آن خرما و برنج است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بپا خاستن.

[بِ تَ] (مص مرکب) بر پا خاستن. پا گرفتن. ایستادن. بلند شدن.

بپا شدن.

[بِ شُ دَ] (مص مرکب) بر پا شدن. پا شدن. برخاستن. بر پای شدن. راست ایستاده شدن. (آنندراج). راست ایستادن. (ناظم الاطباء ||). بمجاز، آفریده شدن. مستقر شدن. پدید آمدن. و رجوع به بپای شود.

بپا کردن.

[بِ کَ دَ] (مص مرکب) بپای کردن. بر پا کردن. سر پا نگاه داشتن. بلند کردن. افراختن. - خیمه بپا کردن ||.؛ شروع کردن. راه انداختن. قائم ساختن : این سخن پایان ندارد ای کیا بحث بازرگان و طوطی کن بپا.مولوی. - هنگامه بپا کردن؛ معرکه راه انداختن.

بپای.

[بِ] (ص مرکب) بپا. برپا. مقیم. ایستاده. مقابل نشسته. قائم : چو این آفرین کرد رستم بپای شهنشه بدادش بر خویش جای.فردوسی. نشست آن سه پرمایهء نیکرای همی بود خراد برزین بپای.فردوسی. یکی پاک دستور پیشش بپای بداد و بدین شاه را رهنمای.فردوسی. یکی شیر دید از پس در بپای ز نیرو زمین کرده جنبان ز جای. اسدی (گرشاسب نامه). اگر بارهء آهنینی بپای سپهرت بساید نمانی بجای.فردوسی ||. ثابت. پایدار. استوار. پا برجا : هر آن دین که باشد بخوبی بپای برآن دین بباشد خرد رهنمای.فردوسی. - بپای آوردن؛ پیمودن. طی کردن. به قدم سپردن : همه روزبانان درگاه شاه بفرمود تا برگرفتند راه همه شهر و برزن بپای آورند زن بدکنش [جادو] را بجای آورند. فردوسی. جهان را بمردی بپای آورد همان کین ما را بجای آورد.فردوسی. - بپای بودن؛ برقرار بودن. برجای بودن. ایستاده بودن : تا اکنون سروکار با شبانان بود و نگاه می باید کرد تا چند درد سر افتاد که هنوز بلای بپای است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۷۹). - بپای حساب آمدن؛ مأخوذ شدن بحساب. (آنندراج). بدیوان شمار رفتن. آمدن عامل و کارگزار برای حساب پس دادن : قدم شمرده نهد حسن در قلمرو خط چو عاملی که بپای حساب می آید.صائب. - بپای خود به گور آمدن؛ درآمدن به مهلکه. (آنندراج). خود را بی محابا به مهلکه انداختن. خطر کردن با اطلاع از نتایج وخیم آن. بدام آمدن : چو با گورگیران ندارند زور به پای خود آیند گوران به گور.نظامی. - بپای دادن؛ دور انداختن. پرت کردن. (ناظم الاطباء). - بپای داشتن؛ ثابت داشتن. نگاه داشتن. برجای داشتن : ز بهر دانا دارد همی بپای خدای جهان و دین را نز بهر این حشر دارد. ناصرخسرو. - بپای شدن؛ برپا شدن. ایستادن ||. - آفریده شدن. مستقر گشتن. پدید آمدن. ایجاد شدن. قائم شدن : همی آفرین خواند بر بک خدای که گیتی به فرمان او شد بپای.فردوسی. - بپای کردن؛ مستقر کردن. برپا ایستاندن - ||. - مجازاً، آفریدن.؛ راست کردن. ایجاد کردن : سپاس از خدا ایزد رهنمای که از کاف و نون کرد گیتی بپای.اسدی. - بپای کسی از خود رفتن.؛ محو شدن. پایمال شدن : رود چگونه بدین ضعف کار من از پیش که من بپای نسیم سحر روم از خویش. صائب. - بپای کسی رفتن؛ به استعانت پای دیگری رفتن و گریختن. (آنندراج). - بپای کسی زدن؛ ضربه وارد آوردن بر پای کسی ||. - در تداول عامه بحساب او گذاردن: به پای او بزن؛ در حساب او بگذار. - بپای کسی گذاردن؛ در پیش او نهادن: ادب آنست که چون به ملازمت بزرگی مشرف شوند چیزی بطریق نیاز بگذرانند پس اگر آن چیز مناسب شأن آن بزرگ است بر ملا و الّاخفیه در پای او گذارند تعظیماً لشأنه. (آنندراج ||). - بحساب او بردن. - بپای کسی یا چیزی بودن؛ در کنار او بودن. زیر سایهء او بودن. بحساب او بودن ||. - پابپای کسی رفتن؛ در شتاب و درنگ پیروی او کردن. همگام او شدن : بپای قافله رفتن ز من نمی آید چو آفتاب به تنها روی سر آمده ام.صائب. - بپای کسی یا چیزی نهادن؛ در پیش او گذاردن : رسید موسم آن کز طرب چو نرگس مست نهد بپای قدح هرکه شش درم دارد.حافظ ||. - بحساب او گذاردن. - بپای گشتن؛ برخاستن. برپا شدن ||. - قائم شدن. راست ایستانیده شدن ||. - درگرفتن. پیدا شدن. بوجود آمدن. پدید آمدن : سلطان محمود سبکتکین فرمان یافت و اندر جهان قیامتی بپای گشت. (تاریخ سیستان).

بپایان بردن.

[بِ بُ دَ] (مص مرکب)بپایان رسانیدن. به آخر رسانیدن. به انجام بردن : یار آن بود که مال و تن و جان فدا کند تا در سبیل دوست بپایان برد وفا.سعدی. و رجوع به پایان شود.

بپرگار بودن.

[بِ پَ دَ] (مص مرکب)بقاعده و قانون بودن. (غیاث اللغات).

بپرگار ماندن.

[بِ پَ دَ] (مص مرکب) به قاعده و قانون بودن. (آنندراج).

بپریشیدن.

[بِ دَ] (مص) پریشان کردن. پراکنده ساختن. (از برهان قاطع) (ناظم الاطباء). پریشیدن. و رجوع به پریشیدن شود.

بپساویدن.

[بِ دَ] (مص) سودن. ساویدن. (برهان قاطع). ساییدن. مالیدن. (ناظم الاطباء). برمجیدن. برمخیدن.

بپسودان.

[بِ] (۱) (مص) لمس. دست یا عضوی را بچیزی کشیدن یا مالیدن. لامسه. (برهان قاطع). مالش. (از ناظم الاطباء). و رجوع به بپسودن شود. (۱) - صورتی از بپسودن. رجوع به بپسودن و بسودن شود.

بپسودن.

[بِ دَ] (مص) بپسودان. لمس. لامسه کردن. (برهان قاطع). لمس کردن. (ناظم الاطباء). برمجیدن. برمخیدن || اندودن. طلا کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بسودن و پسودن شود.

بپسوده.

[بِ دَ / دِ] (ن مف) لمس شده || سفته شده || اندودشده. طلاشده. (ناظم الاطباء). و رجوع به بسوده و پسوده شود.

بپغا.

[بَ] (اِ) ببغا. طوطی. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (از ناظم الاطباء). در لغت فرس بپغا را بیغا نیز خوانده اند و بای فارسی را یای تحتانی دانسته اند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). و اصل آن هندی است و نام آن نیز هندی است. (حاشیهء برهان قاطع چ معین) : هوا چون پشت شاهین شد زمین چون سینهء بپغا ز صلصل ساخته غلغل ز بلبل ساخته عنقا. قطران تبریزی.

بپگن.

[بِ گَ] (اِ) کسی را گویند که از غایت سیری نگاه به طعام نکند. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء ||). کنایه از، از طعام سرباز زدن. (برهان قاطع). بتکن. و رجوع به بتکن شود || بمعنی بفکن فعل امر. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (از آنندراج). و رجوع به فکندن و افکندن شود.

بپیش.

[بِ] (ق مرکب) در پیش. در قبل. در سابق || درحضور. روبرو. (ناظم الاطباء ||). پیشاپیش. مقدم بر دیگران : به پیش اندرون

رستم پهلوان پس پشت او سالخورده گوان.فردوسی (||. صوت) در تداول نثر معاصر به صورت امر به پیش رفتن بکار رود یعنی با صرف فعل «رو» و در شمار اصوات است.

بت.

[بُ] (اِ)آن تندیس که به صور گوناگون سازند و بجای خدای پرستش کنند. مجسمه که برای پرستش ساخته میشود. (فرهنگ نظام). وَثَن. (منتهی الارب). صنم. (ترجمان القرآن). معبود و مسجود کافران باشد که از سنگ و چوب آن را تراشند و به تازی صنم خوانند. (آنندراج) (هفت قلزم) (از برهان قاطع). معرب بد است. بعضی محققان بت را از بوئیتی(۱) اوستائی که نام دیوست و برخی آن را از کلمهء بودا (دارمستتر) مشتق دانسته اند و نخستین اصح است. در اوستا سه بار بوئیتی دیو آمده و مراد دیوی است که مردم را به بت پرستی وادارد. در سانسکریت بوتا است بمعنی شبح. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). طاغیهٔ. زون. نَصب. (منتهی الارب). جبت. طاغوت. جسمی مصور به صورتی که آن را چون خدای یا چون قبله و نمایندهء خدای پرستند. (یادداشت مؤلف). ذات الودغ. عَثَن. (منتهی الارب). خدای ساختگی. بغ. فغ. دُمیَه. (یادداشت مؤلف). هرچه جز خدای آن را پرستیده ستایش کنند. (از ناظم الاطباء). پیکری که از سنگ یا چوب یا فلز به شکل انسان یا حیوان سازند و آن را پرستش کنند. بُدُّ. همان صنم است و فارسی است و معرب شده و جمع آن را بِدَدَه نوشته اند و ابداد نیز جمع بسته شده است و بتخانه را نیز گویند. (از متن و حاشیهء المعرب جوالیقی ص۸۳). معنای تحت اللفظی این کلمه یعنی مجسمه و یا نماینده، این لفظ در کتب مقدسه به معانی بد وارد گشته، خدایان مختلفهء قبایل را نشان می دهد. گاهی از اوقات بتها، دیوها خوانده شده اند. خدایان قبایل انواع و اقسام مختلف بودند. بعضی منقوش بر صفحات و یا منقوش و برجسته و یا صور تراشیده بود که از اشیاء و فلزات متنوعه همچو طلا و نقره و برنج و آهن و سنگ و چوب و سفال و گل و غیره ساخته میشد و اینها نمونه و شبیه ستاره ها و ارواح و انسان یا حیوان یا رودها و یا نباتات و یا عناصر بودند. (از قاموس کتاب مقدس). اعراب جاهلیت، هرکدام در کعبه بتی داشتند. شمارهء این بتها از سیصد بیش بود. بعضی ازین بت ها شکل انسان، بعضی شکل حیوان، پاره ای شکل گیاه داشتند. (ترجمهء تاریخ تمدن جرجی زیدان ج۱ ص۲۰). بتهای معروف عرب در زمان جاهلیت عبارتند از: آزر. اِساف. (منتهی الارب). اِسحَم. اشهل. اُقَیصَر. اَوال. باجر. بَجَّه. بس. بعل. بَعیم. بَلج. (منتهی الارب). جِبت. جبههٔ. (منتهی الارب). جُرَیش. جهار. خلصه. ذوالخلصه. دار. دوار. ذات الودغ. ذوالرجل. ذوالخلصهٔ. ذریح. ذوالشری. ذوالکعبات. ذوالکفین. ذواللبا. (المرصع). رئام. ربهٔ. رُضی. رُضاء. زور. زون. سَجَّهٔ. شارق. شمس. صدا. صمودا. ضِمار. ضیزن. (ضیزنان). طاغوت. عائم. عبعب. عِتر. عُزّی. عُمیانِس. عَوض. عوف. فُلُس. (معجم البلدان). قُلیس. قراض. کَثری. کُسعَهٔ. کعبهء نجران. مُحرِق. مدان [مَ یا مُ]. مرحب. منات. مناف. مُنّهِب. لات. نائله. نسر. نُصُب. نُهم. وُدٌّ. هیا. هُبَل یا لیل. یعبوب. یعوق. یغوث : بت اگرچه لطیف دارد نقش نزد رخسارهء تو هست خراش(۲).رودکی. بت پرستی گرفته ایم همه این جهان چون بت است و ما شمنیم. رودکی. چو خورشید تابنده بنمود چهر بسان بتی با دلی پر ز مهر.فردوسی. گروه دیگر گفتند نه که این بت را بر آسمان برین بود جایگاه و مقر.فرخی. نگاری کزو بت نمونه شود بیارایی او را چگونه شود.عنصری. فروکوفتند آن بتان را بگرز نه شان رنگ ماند و نه فر و نه برز.عنصری. تا همی خندی همی گریی و این بس نادر است هم تو معشوقی و عاشق هم بتی و هم شمن. منوچهری. مرد نکوصورت بی علم و شکر سوی حکیمان بحقیقت بت است. ناصرخسرو. اینکه می بینی بتانند ای پسر کرد باید نامشان عزی و لات.ناصرخسرو. مرد مخوان هیچ و بتش خوان از آنک چون بت باقامت و بی قیمت است. ناصرخسرو. هرچه بینی جز هوا آن دین بود بر جان نشان هرچه یابی جز خدا آن بت بود درهم شکن. سنائی. چنانکه بتی زرین که به یک میخ ترکیب پذیرفته باشد. (کلیله و دمنه). جانی که یافت از غم زلفین تو رهایی از کار بازماند همچون بت از خدایی. خاقانی. پیش من جز اختر و بت نیست آز و آرزو من خلیل آسا نه مرد بت نه مرد اخترم. خاقانی. تا بت بدعت شکست اقبال نجم سیمگر سکه نقش بزر دادن

نیارد در جهان.خاقانی. نه همه بت ز سیم و زر باشد.عطار. مادر بت ها بت نفس شماست زانکه آن بت مار و این بت اژدهاست. مولوی. بتی دیدم از عاج در سومنات مرصع چو در جاهلیت منات.سعدی. - بت آزری؛ آن بت که منسوب به آزر پدر ابراهیم بوده باشد : به زابلستان شد به پیغمبری که نفرین کند بر بت آزری.فردوسی. جدا گشت ازو کودکی چون پری بچهره بسان بت آزری.فردوسی. - خنگ بت؛ نام بتی بزرگ در بامیان بلخ. و رجوع به بامیان شود. - سرخ بت؛ نام بتی بزرگ به بامیان بلخ. و رجوع به بامیان شود ||. بُد تمثال. مجسمه. تمثیل. (یادداشت مؤلف ||). نقش پیکر. صورت و نقش برجسته. - بت اشرفی؛ صورتی که بر اشرفیهای مسکوک باشد چنانچه در عهد اکبری و جهانگیری یک روی اشرفی صورت گاو و امثال آن نقش میکردند و ظاهراً مراد از اشرفی هون است که در دکن رواج دارد یا مطلق طلای مسکوک. (آنندراج) : اشرف از حرص چه چسبی به زر و سیم مگر چون بت اشرفی از بهر زرت ساخته اند. سعید اشرف. - دو بتی؛ اشرفی که هر دو رویش مسکوک باشد. (آنندراج) : از سکهء مهرشان به بازار وفا قلبم چو طلای دوبتی گشت عزیز. صادق دست غیب ||. کنایه از خوبروی. خوب صورت. کنایه از معشوق. (از هفت قلزم) (از آنندراج). جمیل. جمیله : بتا نگارا از چشم بد بترس و مکن چرا نداری با خود همیشه چشم پنام.شهید. بتا نخواهم گفتن تمام مدح ترا که شرم دارد خورشید اگر کنم سپری. رودکی. بجمله خواهم یک ماهه بوسه از تو بتا بکیج کیج نخواهم که نام من توزی.رودکی. اینهمه [گل و مشک] یکسره تمام شده ست نزد تو ای بت ملوک فریب.رودکی. دلا کشیدن باید عتاب و ناز بتان رطب نباشد بی خار و کنز بی مارا.فرالاوی. دارد هرکس بتا به اندازهء خویش در خانهء خود بنده و آزاد و خدیش. ابومسلم. بر کمرگاه تو از کستی حورست بتا چه کشی بیهده کشتی و چه بندی کمرا. خسروانی. این چه ترفندست ای بت که همی گوید خلق که سفر باشد فرجام ترا مستقرا.خسروانی. ای دل من [زو] بهر حدیث میازار کان بت فرهخته نیست نوآموز است(۳). دقیقی. فخن باغ بین ز ابرو زنم گشته چون عارض بتان خرم. دقیقی (از اسدی). ای حورفش بتی که چو بینند روی تو گویند خوبرویان ماه مناوری.خسروی. گر خوار شدم پیش بت خویش روا باد اندی که بر مهتر خود خوار نیم خوار. عماره. چونین بتی که [منت] صفت کردم... عماره. بت(۴) اندر شبستان فرستاد شاه بفرمود تا برنشیند بگاه.فردوسی. به پیشش بتان نوآیین بپای تو گفتی بهشت است کاخ و سرای.فردوسی. چنین داد پاسخ که در خان تو میان بتان شبستان تو.فردوسی. برون آورید از شبستان اوی بتان سیه چشم خورشیدروی.فردوسی. تو پنداری دل به تو آراسته ایم ما ای بت از آن سرای برخاسته ایم.فرخی. کاخ او پربتان جادوفش باغ او پرفغان کبک خرام.فرخی. از بهر سه بوسه ای بت بوسه شمر چون گاو به چرم گر بمن درمنگر.فرخی. بپیچد دلم چون ز پیچه بتم گشاید برغم دلم پیچه بند.عسجدی. گفتم فغان کنم ز تو ای بت هزار بار گفتا که از فغان بود اندر جهان فغان. عنصری. چون ملک با ملکان مجلس می کرده بود پیش او بیست هزاران بت نو برده بود. منوچهری. بیوفایی کنی و نادان سازی تن خویش نیستی ای بت یکباره بدین نادانی. منوچهری. آتشی داشت به دل دست زد و دل بدرید تا بدیده بت او آتش هجرانش دید. منوچهری. نگارا سروقدا ماهرویا بتا زنجیرمویا مشک بویا.(ویس و رامین). شاد و خرم زی و می میخور از دست بتی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۰). خیال روز فراق بتان به روز وصال مرا گداخته دارد ز غم بسان هلال.قطران. گر از خوبان بدی ناید چرا پس بتان را روی خوب و فعل منکر. ناصرخسرو. منگر در بتان که آخر کار نگرستن گرستن آرد بار.سنائی. هی به سودای بتان در بسته ام بت پرستی را میان دربسته ام.خاقانی. نماز عاشقان بی بت روا نیست سجود بت پرستان تازه گردان.خاقانی. خود لطف بود چندان ای جان که تو داری دارند بتان لطف نه چندان که تو داری. خاقانی. گر به میدان رود آن بت مگذارید دمی بو که هشیار شوم برگ نثاری بکنم.خاقانی. یکی را زان بتان بنشاند در راه که هرکس را ببینی بر گذرگاه.نظامی. دست بدان حُقهء دینار کرد زلف بتان حلقهء زنار کرد.نظامی. به دست آوردم آن سرو روان را بت سنگین دل سیمین میان را.نظامی. هر لحظه بشکلی بت عیار برآمد چون ماه عیان شد تا عاقبت آن شکل عرب وار برآمد دل برد و نهان شد.مولوی. آفاق را گردیده ام مهر بتان ورزیده ام بسیار خوبان دیده ام اما تو چیز دیگری. سعدی. نغمهء فاخته و قمری و ساری و هزار با سراینده بتان نالهء زاغ و زغن است.یغما. - بت

ختن؛ کنایه از کنیزکان و دختران خوبروی چینی است : تا از می و از بت سخن انگیزد شاعر می خوه(۵) ز بتان ختن و تبت و قرقیز. سوزنی. - بت طرازی؛ کنایه از آن خوبروی که چون کنیزکان و زیبارویان طراز (شهری معروف در ترکستان) باشد : بسی خوبچهره بتان طراز گرانمایه اسبان و هرگونه ساز.فردوسی. همه شب ببودند با کام و ناز به پیش اندورن شان بتان طراز.فردوسی. وزین بهر نیمی شب دیر باز نشستی همی با بتان طراز.فردوسی. - بت کشمیر؛ خوبروی کشمیری : پیام دادم نزدیک آن بت کشمیر که دل بحلقهء زلفت چرا شدست اسیر.معزی ||. کنایه از آدم بیروح و بی حرکت. آنکه چون مجسمه بی جان باشد ||. بمجاز، غضبناک و خشمگین: مثل بت بزرگ خشمگین و غضبناک نشسته. (۱) - ۲) .Buiti) - ن ل: به بر دو رخانت هست خراش. (۳) - ظ: کان بت فرهخته نیست هست نوآموز. (۴) - مادر سیاوش. (۵) - صورتی و تلفظی از «خواه» است در تداول مردم نواحی سمرقند.

بت.

[بَ] (اِ) مرغابی و معرب آن بط است. (هفت قلزم) (انجمن آرای ناصری) (برهان قاطع) (آنندراج). جوالیقی در ذیل بط آرد: بط پرندهء معروف به قول ابن جنی بمناسبت صدایش بدین نام خوانده شده و صاحب کتاب الالفاظ الفارسیه آنرا معرب بت پنداشته است : یکی رود کز سیم گفتی مگر ببسته است گردون زمین را کمر ز هر سو بی اندازه در وی بجوش بتان پرندین پر دله پوش.اسدی. - خربت؛ بت بزرگ را گویند که غاز باشد و آنرا خربته نیز گفته اند. (انجمن آرای ناصری) : تاک را دیدم آبستن چون داهان شکمش خاسته همچو دم روباهان باز رز را گفت ای دختر بی عصمت(۱) این شکم چیست چو پشت و شکم خربت. منوچهری. و رجوع به خربت شود. (۱) - ن ل: تاک رز را گفت ای دختر بی دولت.

بت.

[بَ] (اِ)آهار جولاهگان را گویند یعنی آشی که بر روی کار مالند. (هفت قلزم) (انجمن آرای ناصری) (شرفنامهء منیری) (از برهان قاطع) (از ناظم الاطباء). معرب آن بت با تشدید تاء است. (حاشیهء برهان چ معین). آهار جولاهان که جامه بدان تر کنند و شوی نیز گویند. (فرهنگ اسدی ||). لیف جولاهگان. (هفت قلزم) (از انجمن آرای ناصری) (برهان قاطع) : ریشی چگونه ریشی چون مالهء بت آلود گوئی که دوش تا روز بر ریش گوه پالود. عماری(۱). آن ریش پر خدو بین چون مالهء بت آلود گوئی که دوش بر وی تا روز گوه پالود. طیان. کشیده بت و شال و خفری رده ملای مله جمله برهم زده.نظام قاری. جمال دنیی و دین آنکه در زمین مصاف دهد بخون عدو تار و پود او را بت.فخری. (۱) - این شعر بنام طیان نیز ضبط شده است.

بت.

[بَت ت] (ع اِ) طیلسان خز و مانند آن و از این معنی است: من یک ذابت فهذا بتی مصیف مقیظ مشتی.(اقرب الموارد). طیلسان خز و صوف و مانند آن. (آنندراج). ج، بُتوت. (ناظم الاطباء): ان الذین طرحوا الخزوز و الحبرات و لبسوا البتوت و النمرات. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). اما صاحب منتهی الارب بتی را بمعنی دستار خوان صوف مانند دانسته و گوید صحیح آن بنی است به ضم باء و کسر نون ||. گلیم سطبر چهار گوشه. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). رسن بزیر فروتافته. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء ||). طحن بتا؛ گردانید آسیا را از جانب چپ بجانب راست در وقت آرد کردن خلاف شزر. (منتهی الارب) : و نطحن بالرحی شزراً و بتا ولو نعطی المغازل ما عیینا. (از منتهی الارب).

بت.

[بَت ت] (ع مص) قطع کردن چیزی را. (از اقرب الموارد). بریدن. قطع کردن. (تاج المصادر بیهقی) (از آنندراج). قطع کردن و یکسو کردن کاری را. (یادداشت مؤلف). و ازینجاست بت که به شنگرف بر سر هر فقرهء نثر می نگارند و آن اشارت است به این معنی که فقرهء اول تا اینجا قطع شد و فقرهء دیگر شروع گردید. (غیاث اللغات). هم لازم و هم متعدی است. (ناظم الاطباء). -امثال: سکران لایبت امراً؛ شخص مست قطع و یک سو نمی کند کار را. (ناظم الاطباء ||). امضا و گذراندن کاری را ||. جزم کردن نیت را. (از اقرب الموارد). نیت کردن. عزم کردن. در دل گرفتن. (یادداشت مؤلف ||). جزم و نیت کردن روزه از شب. (از اقرب الموارد): لاصیام لمن لایبت الصیام من اللیل؛ نیست روزه مر کسی را که نیت و عزم نکند آن را از شب. (ناظم الاطباء). -البته (از ال + بت + ۀ) یکبار بریدن.؛(آنندراج ||). - مأخوذ از تازی بصورت قید تأکید بجای بیقین. بیگمان. حتماً و مانند اینها.

بت.

[بِ] (اِخ)(۱) به هندی یکی از نامهای ستارهء عطارد است. (از ماللهند ص ۱۰۵). (۱) - Vitta.

بت.

[بَت ت] (اِخ) نام دو اسب بوده است. (آنندراج) (منتهی الارب).

بت.

[بَت ت] (اِخ) نام دهی است در عراق نزدیک راذان. (ناظم الاطباء). و از آن است احمد کاتب بن علی و عثمان فقیه بصری (منتهی الارب) (آنندراج). قریه ای شهرمانند از نواحی بغداد نزدیک راذان است. گویند وقتی مردم آنجا به وزیر محمد بن عبدالملک زیات از آفتی که به آنان رسیده بود شکایت بردند و او مردی را که ضعف باصره داشت برآنان حکومت داد و شاعری از آنان دربارهء وی گفت: اتیت امراً یا ابا جعفر لم یأته بر و لا فاجر اغثت اهل البت اذ اهلکوا بناظر لیس له ناظر.(از معجم البلدان).

بت آرای.

[بُ] (نف مرکب) بت تراش. پیکرآرای. آرایش دهنده و زینت کنندهء بت. که بت تراشد. بت ساز. پردازندهء بت : یکی جشنگاه است از ایدر نه دور که سازد پدرْم اندران بیشه سور که دارند فرخ مر آن جای را نشانند آنجا بت آرای را بود تا در آن بیشه فرسنگ بیست که پیش بت آید بباید گریست.فردوسی. فرستاد یکسر سوی طیسفون بت آرای چینی به پیش اندرون.فردوسی. منات و لات و عزی در مکه سه بت بودند ز دستبرد بت آرای آن زمان آزر.فرخی ||. مشاطه. آرایشگر : بجام اندرون گوهر شاهوار بت آرای با افسر و گوشوار.فردوسی. بت آرای چون او [رودابه] نبینی به چین بر او ماه و پروین کنند آفرین.فردوسی. یکی دختری دارد آن نامدار ببالای سرو و به رخ چون بهار بت آرای چون او نبیند به چین میان بتان چون درخشان نگین.فردوسی. بت آرای بیند گر ایشان [دختران] به چین گسسته شود بر بتان آفرین.فردوسی. نگاری بود بنگاریده دادار بت آرایش نگاریده دگربار.(ویس و رامین). دگرباره فرودآمد بت آرای نگار آن سمن بر را سراپای.(ویس و رامین). بت آرای خیلی در آن انجمن که بودند از پیش آن بت شکن. اسدی (گرشاسب نامه ||). به مجاز در این اشعار بت پرست، خصوصاً پادشاهی که منصب روحانی نیز دارد. آرایندهء بت. مجازاً مروج و پشتیبان و اشاعه دهندهء بت پرستی : ببر نامهء من بر رای هند نگر تا که باشد بت آرای هند.فردوسی. بت آرای فرخنده دستور من همان گنج و پرمایه گنجور من.فردوسی. دو شاه بت آرای و یزدان(۱)پرست وفا را بسودند با دست دست.فردوسی. (۱) - مقصود شاه هند و بهرام گور است.

بتا.

[بَ تا / بَتْ تا] (اِ) بتاب. نوعی از طعام که بتازی یهط و بتات گویند. (ناظم الاطباء). بَهَطّه و آن طعامی است که از برنج و روغن سازند. (صحاح الفرس). نوعی از طعام باشد که عربان بهط و بتات گویند و به این معنی با تشدید ثانی هم آمده است. (برهان قاطع). یک نوع طعام. (فرهنگ شعوری). نوعی از طعام باشد. (هفت قلزم). برنج پخته که معربش بهط است. (فرهنگ نظام||). خشکهء پلاو. (رشیدی ||). و سنگ دراز که بدو دارو سایند. (رشیدی). بته. بده. (انجمن آرای ناصری از رشیدی).

بتا.

[بِ] (فعل امر) بگذار. (شرفنامهء منیری) (هفت قلزم) (فرهنگ رشیدی). بگذار. (اوبهی) (از فرهنگ شعوری) (غیاث اللغات). مخفف شده و اصل آن «بهل تا بود» یعنی بگذار چیز را تا چنین و چنان شود. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). و آنرا «بل تا» نیز گویند. (آنندراج). در اشتقاق لفظ مذکور اختلاف است، مؤلف انجمن آرای ناصری در جنوب ایران شنیده است که تا عهد وی هم بتا و بل میگویند. مؤلف رشیدی لفظ مذکور را فعل امر از مصدر بتائیدن بمعنی گذاشتن داند. (از فرهنگ نظام) : بتا روزگاری برآید برین کنم پیش هرکس هزار آفرین.ابوشکور(۱). بگفتا نه آخر دهان تر کنم بتا جان شیرینش در سر کنم.سعدی. بتا هلاک شود دوست در محبت دوست که زندگانی او در هلاک بودن اوست. سعدی. (۱) - رشیدی و صاحب آنندراج آن را به عنصری منسوب دانسته اند.

بتا.

[بِ] (اِ) نام حرف «ب» در یونانی به این شکل B. حرف دوم از حروف یونانی و حرف اول آن آلفا است و آلفابتیک به حروف الفبائی گفته شود.

بتاء.

[بُ] (اِخ) زمینی است نرم. (ناظم الاطباء ||). موضعی است. (از ناظم الاطباء).

بتائیدن.

[بِ دَ] (مص) گذاشتن. و رجوع به بتاییدن شود.

بتاب.

[بِ] (ص مرکب) باتاب. تابدار. که تاب دارد : ای رخ رخشان جانان زیر آن زلف بتاب لالهء عنبرحجابی یا گل سنبل نقاب.عنصری. از همچو تو دلداری دل برنکنم آری چون ناز کشم باری زان زلف بتاب اولی. حافظ.

بتاب.

[ ] (اِ) ماده ای است از آهک و سنگ و گل که در زیر بنیان عمارات و کف خزینهء حمام و امثال آن با آب مخلوط کرده ریزند.

در شیراز لفظ مذکور را مخفف کرده بتو گویند. (فرهنگ نظام).

بتاب.

[بَ] (اِ) بتا. بهطه. و آن طعامی است که از برنج و روغن سازند. (صحاح الفرس). و رجوع به بتا شود.

بتات.

[بَ] (ع مص) طلاق باین دادن که در آن رجعت جائز نیست. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). ابویزید گفت: طلقت الدنیا بتاتا؛ لارجعة لی فیها. (یادداشت مؤلف ||). صدقه دادن چنانکه از صاحب آن بریده شود: تصدق صدقة بتاً و بتاتاً؛ ای انقطعت من صاحبها. (از منتهی الارب ||). مشرف بر کاری بودن: هو علی بتات الامر، یعنی مشرف بر آن کارست. (از اقرب الموارد (||). ع اِ) رخت عروس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). توشهء مسافر و مرده. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). زاد. (از اقرب الموارد||). متاع خانه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جهاز متاع خانه. ج، اَبِتَّه. (از اقرب الموارد).

بتات.

[بَتْ تا] (ع ص) بت باف. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). طیلسان باف. (از اقرب الموارد). بَتّی. (از اقرب الموارد ||). فروشندهء بت. (منتهی الارب). گلیم فروش. (مهذب الاسماء ||). قَطّاع. (اقرب الموارد).

بتار.

[بَتْ تا] (ع ص، اِ) بران. باتر. شمشیر بران. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بتاراج دادن.

[بِ دَ] (مص مرکب)واداشتن که تاراج کنند. به غارت دادن. به یغما دادن. بباد دادن : به یک هفته نقدش بتاراج داد به درویش و مسکین و محتاج داد.سعدی. و رجوع به تاراج شود.

بتاراج رفتن.

[بِ رَ تَ] (مص مرکب) به غارت رفتن. به غارت رسیدن. غارت شدن : گل بتاراج رفت و خار بماند گنج برداشتند و مار بماند.سعدی.

بتاره.

[بَ رَ / رِ] (اِ) لیف جولاهگان و شومالان باشد و آن جاروب مانندی است که بدان آش و آهار بر تار مالند. (برهان قاطع) (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بتازگی.

[بِ زِ] (ق مرکب) در حال. از سر نو. (آنندراج). جدیداً. بطور جدید. بطور تازه. مستحدثاً. (ناظم الاطباء).

بتازه.

[بِ زَ / زِ] (ق مرکب) دیگربار. دگربار. بتازگی. (آنندراج). از سر نو. مستحدثاً : بفروختم بغم دل از غم خریده را رفتم بتازه این ره صد ره بریده را. والهء هروی. خطش بتازه باعث ناز و نیاز شد کوتاه کرد زلف و شکایت دراز شد.سلیم.

بتازیانه زدن.

[بِ نَ / نِ زَ دَ] (مص مرکب) تازیانه زدن کسی را. جلد. (از ترجمان القرآن). سوط. (دهار). تسویط. مسن. افشاغ. (تاج المصادر بیهقی).

بتازیانه گرم کردن.

[بِ نَ / نِ گَ کَ دَ](مص مرکب) اسب را با زدن تازیانه به تند رفتن داشتن ||. کنایه از به تندی و درشتی بر سر کار آوردن. مأخذش آنکه اسپ را ساعتی قبل از سواری یک میدان جولان دهند و به تازیانه گرم کنند تا در سواری حرونی نکند و در تاختن نفسش گرفته شود. (آنندراج) : تا کی دهد عنان مرادم فلک به دست حالا بتازیانه مرا گرم داشتست.بابا فغانی. آهم به تازیانه دگر گرم کرده است تا در کدام معرکه سر میدهد مرا.شاپور.

بتاسانیدن.

[بِ دَ] (مص) ترسانیدن. (از آنندراج) (غیاث اللغات). تاسانیدن. شوک دادن ||. بچه را بگریه واگذاشتن چندانکه بیحال شود. رجوع به بتاسیدن شود.

بتاسیدن.

[بِ دَ] (مص) ترسیدن ||. بیحال شدن طفل خردسال از اثر گریهء بلاانقطاع ||. غمناک و مضطرب و دلگیر شدن ||. پی در پی نفس زدن آدمی و ستور و جانوران دیگر از شدت گرما و بیحال شدن: روز سخت گرم شد و ریگ بتفت و لشکر و سواران از تشنگی بتاسیدند.

بتاشه.

[بَ شَ / شِ] (اِ) نوعی از شیرینی است (آنندراج). حلوا از هر قبیل که باشد. (ناظم الاطباء).

بتان.

[بُ] (اِخ) از قرای نیشابور از اعمال ترشیز است. (از معجم البلدان) (مرآت البلدان). دهی است از مضافات طریثیث. (ناظم الاطباء).

بتان.

[بَتْ تا] (اِخ) دهی در حران. (ناظم الاطباء). ناحیتی است در حران. (از ابن خلکان). ابن اکفانی آن را به کسر باء ضبط کرده است. (از معجم البلدان).

بتان.

[ ] (اِخ) نام دروازه ای به سیستان. این نام در اصل نسخهء خطی بنان بوده و بعد تصحیح شده است. رجوع به تاریخ سیستان چ بهار ص ۳۸۰ شود.

بتانج.

[بُ] (اِ) زن شوهردار. زنی که یک شوهر بیش نکرده باشد. (ناظم الاطباء). ضرهٔ. اما کلمه مصحف بنانج است.

بتانونی.

[ ] (اِخ) (بابتنونی) محمد لبیب بک. او راست: تاریخ الدکتور کلوت بک، ترجمه. الرحلهٔ الحجازیهٔ. رحلهٔ الصیف الی اوروبا. (از معجم المطبوعات).

بتانه.

[ ] (اِخ) قریه ای است در کنار دریای فارس در دو فرسنگی دیر. (از فارسنامهء ناصری).

بتانی.

[بَتْ تا] (ص نسبی) منسوب به بتان از قراء حران است. (از معجم البلدان).

بتانی.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بتان از قراء نیشابور و از مضافات ترشیز است. (از معجم البلدان).

بتانی.

[بُ] (اِخ) محمد بن عبدالرحمن بتانی از خاندان یحیی بن اکثم و از روات حدیث بود. (از معجم البلدان).

بتانی.

[بُ] (اِخ) ابوالفضل بتانی، فقیه و زاهد از اهل بتان طریثیت (ترشیز). (از معجم البلدان).

بتانی.

[بَتْ تا] (اِخ) ابوعبدالله محمد بن سنان بن جابر بتانی صاحب زیج صبائی که در ستاره شناسی دستی داشت و از سال ۲۶۴ تا سال ۳۰۶ ه . ق. به رصد مشغول بود و ستارگان ثابته را در زیج خود ثبت کرد. او بسال ۳۱۷ هنگام برگشت از بغداد در محلی بنام

قصرالجص درگذشت(۱). ظاهراً باید مسلمان بوده باشد. از آثار اوست: کتاب الزیج که دو نسخه بود، و کتاب معرفهٔ مطالع البروج فیمابین ارباع الفلک. (از معجم المطبوعات). و رجوع به الفهرست ص۲۷۹ و ابن خلکان ج۲ ص۱۰۵ و تتمهء صوان الحکمه ص۱۶ و ۱۸ و اعلام زرکلی ج۳ ص۸۷۵ شود. ابن ندیم او را صابی دانسته و گوید رساله ای در تحقیق اقدار اتصالات برای ابوالحسن بن الفرات نوشته است. قاضی صاعد کنیهء او را ابوجعفر نوشته. قفطی گوید کس ندانست که مسلمان بود یا نه؟ کتابی در شرح مقالات چهارگانهء بطلمیوس دارد. و رجوع به تاریخ الحکماء قفطی ص ۲۸۰ و رجوع به ابوعبدالله در همین لغت نامه شود. (۱) - در اصل نام محل قصرالحضر نوشته شده، به قیاس قفطی تصحیح شد. ابن ندیم وفات او را در ۳۱۰ نوشته است. ولی قفطی همان ۳۱۷ ه . ق. میداند.

بتاوار.

[بَ] (اِ، ق) عاقبت. انجام. آخر کار. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). در آخر. سرانجام : من خوب مکافات شما بازگذارم من حق شما نیز گذارم به بتاوار(۱). منوچهری. اثری مانده از آن داغ بتاوار مرا.سوزنی. (۱) - در بعضی نسخ منوچهری بجای کلمهء به بتاوار به سزاوار هست ولی اگر کلمهء بتاوار هم مصحف و غلط باشد، یقین کلمهء بسزاوار نیست چه رسم منوچهری تکرار قافیه ولو بعید باشد نیست و قافیهء «بسزاوار» در چند بند پیش درین مسمط آمده است. (یادداشت مؤلف).

بتاور.

[بَ وَ] (اِ) صحت. سلامت. تندرستی. (ناظم الاطباء).

بتاویدن.

[بِ دَ] (مص) گذاشتن. تحمل کردن که چنان شود. بتابیدن. طاقت آوردن. تاب آوردن : او مرا پیش شیر بپسندد من نتاوم برو نشسته مگس.رودکی.

بتاویل.

[ ] (اِخ) نام پدر زن سام پسر نوح. طبری گوید: سام را از (صلیب) دختر بتاویل... ارفخشذ واشوذ و... بزادند. (حاشیهء مجمل التواریخ و القصص ص۱۴۶ از طبری).

بتایدن.

[بِ دَ] (مص) گذاشتن. رها کردن. بتاییدن. (ناظم الاطباء).

بتاییدن.

[بِ دَ] (مص) گذاشتن. (از آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (از برهان قاطع). بگذاشتن. رها کردن. صبر کردن. تاب آوردن. هشتن. (یادداشت مؤلف). ترک کردن. (فرهنگ نظام) (از ناظم الاطباء) : تکاپوی مردم بسود و زیان بتاو و مدو(۱) هر سوئی تازیان.ابوشکور. (۱) - ن ل: مگر.

بتبت.

[بَ بَ] (ع مص) آهسته صحبت کردن با کسی. ملایم گفتگو کردن. (از دزی ج ۱ ص ۵۰).

بتبک.

[ ] (اِ) ضبطی دیگر از ببتک. پاره ای از خوشهء انگور و خوشهء خرما بود که چند دانه مانند خوشهء کوچک یکجا جمع آمده باشد و آن را به زبان قزوینی ازغ گویند. (از فرهنگ جهانگیری). و رجوع به ببتک شود.

بت بو.

[بَ] (اِ) ماستی که آبش کشیده و خشک شده باشد و در عربی قریشه گویند. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۸). کشک. (ناظم الاطباء).

بت پرست.

[بُ پَ رَ] (نف مرکب) که بت پرستد. وثنی. (دهار). شمن. نگارپرست. صنم پرست. (آنندراج). عابد اصنام. عابد صنم. که به عبادت اصنام پردازد. کسی که بت را ستایش کند. (ناظم الاطباء). وثنی : اندر وی اندکی مسلمانانند و ایشان را سالهاری خوانند و دیگر همه بت پرستند. (حدود العالم). و این ناحیتی است (تبت) آبادان و بسیارمردم و کم خواسته و همه بت پرستند. (از حدود العالم). من آن دیدم از گیو کز پیل مست نبیند بهندوستان بت پرست.فردوسی. چه دینی چه آهرمن بت پرست ز مرگند بر سر نهاده دو دست.فردوسی. جهان بستد از مردم بت پرست ز دیبای دین بر دل آذین ببست.فردوسی. بتان شکست فراوان و بت پرستان کشت وز آنچه کرد نجسته است جز رضای اله. فرخی. راست گفتی به بتکده است درون بتی و بت پرستی اندر بر.فرخی. سند و هند از بت پرستان کرد پاک رفت ازین سو تا به دریای روان.فرخی. واجب گشت به ما که بر غزو بت پرستان رویم به سند و هند و چین و ما چین و ترک و روم. (تاریخ سیستان). شما بت پرستید و خورشید و ماه در ایران به یزدان شناسند راه.اسدی. گرمن ز می مغانه مستم هستم ور کافر و گبر و بت پرستم هستم.خیام. یونس نومید شد و تنگدل گشت و قومش بت پرست بودند. (قصص الانبیاء ص۱۳۳). خویشتن بین و بت پرست یکیست بی خبر زانجهان و مست یکیست.سنائی. من به سودای بتان در بسته ام بت پرستی را میان دربسته ام.خاقانی. آوازه شد به شهری و آگاه گشت شاهی کو عشق دان من شد من بت پرست اویم. خاقانی. نماز عاشقان بی بت روا نیست سجود بت پرستان تازه گردان.خاقانی. ور بت پرستان را بجان ندهند در کعبه امان کوی بتان را کعبه دان زمزم خمستان بین در او. خاقانی. مشو در خون چون من زیردستی چه نقصان کعبه را از بت پرستی.نظامی. اگر دین دارم و گر بت پرستم بیامرزم به هر نوعی که هستم. نظامی. وز آنسو آفتاب بت پرستان نشسته گرد او ده نارپستان.نظامی. هرگز، اگر راه بمعنی برد سجدهء صورت نکند بت پرست.سعدی. اگر قبول کنی سر نهیم در قدمت چو بت پرست که در پیش بت نماز آرد. سعدی. بتک را یکی بوسه دادم به دست که لعنت بر او باد و بر بت پرست.سعدی ||. کافر که دین مسلمانی ندارد. که خدای نپرستد : سر بت پرستان درآرم بخاک پدید آورم راه یزدان پاک.فردوسی. نخستین کمر بستم از بهر دین تهی کردم از بت پرستان زمین.فردوسی. ||عاشق. (ناظم الاطباء).

بت پرستنده.

[بُ پَ رَ تَ دَ / دِ] (نف مرکب) پرستندهء بت. بت پرست. که بت پرستد. شمن. صنم پرست. وثنی : وگرنه یکی بت پرستنده مرد نه با گنج و لشکر نه با دار و برد.فردوسی. شد آن بت پرستنده فرمان پذیر فرستاد بت را به دانای پیر.نظامی. - بتِ پرستنده؛ بت خدمتگزار. پرستار خوبروی. خدمتگزار ماهروی : بتان پرستنده با تاج زر همه نامداران زرین کمر.فردوسی.

بت پرستی.

[بُ پَ رَ] (حامص مرکب)عبادت اصنام. بت پرستیدن. وثنیت. ستایش بت. عبادت بت. پرستش بت. (از ناظم الاطباء). رجز. (منتهی الارب). صاحب قاموس کتاب مقدس آرد: زمان بروز عبادت کذب و بت پرستی را معین نتوان نمود و بهیچ وجه اشاره بر این مطلب قبل از طوفان دیده نمیشود. یوسفون مورخ و بسیاری از اجداد متقدمین را گمان چنان است که بعد از بلیهء طوفان چندان طولی نکشید که آئین بت پرستی در میان مردم شیوع پیدا کرد. عبرانیان را صورت و شکل مخصوصی برای بت پرستی نبود، بلکه وقتی در مصر بودند خدایان مصریان و در دشت خدایان کنعانیان و مصر و عمونیان و موآبیان را عبادت میکردند و چون به کنعان وارد شدند خدایان فینیقیان و شامیان و اقوام حوالی را سجده بردند، دور نیست که راحیل بتهای خانهء پدر خود را عبادت میکرد، یعقوب پس از آنکه از ارام النهرین مراجعت نمود قوم خود را مجبور کرد که خدایان را از میان خودشان دور کنند و هم اینکه خدایان و گوشواره های ایشان را که محتمل است نسبتی به بت پرستی داشته از آنها گرفته در زیر درخت بلوط که در شکیم است دفن کرد. ترافیم نمونهء بت پرستی بود. سلیمان محض ترضیه و خشنودی زنان بیگانهء خود اغوا شده معبدهایی چند برای عبادت و احترام اشتاروت الههء فینیقیان و مولک خدای عمونیان و گموش خدای موآبیان برپا نمود. اسباط شمالی هم گوساله های طلائی ساخته در دان و بیت ایل نصب و نه تنها گوساله های طلایی بلکه سایر اصنام را نیز همچون بعل و اشتاروت عبادت نمودند، در ایام سلطنت آحاب بت پرستی به اعلا درجهء کمال رسید، در ایام انطیوخس اپی فانیس در سنهء ۱۶۷ ق.م. بعضی از یهودان به رضایت یا به اجبار به بت پرستی یونانیان مشغول گردیدند. البته در شریعت موسوی قانون این است که بت پرست را سنگسار و هلاک سازند. (از قاموس کتاب مقدس) : بت پرستی گرفته ایم همه این جهان چون بت است و ما شمنیم. رودکی. تا می پرستی پیشهء موبدست تا بت پرستی پیشهء برهمن.فرخی. ره بت پرستی هم از شیث خاست. اسدی (گرشاسب نامه). ایشان بخدمت آن [صورت] مشغول شدند و بت پرستی در عالم پدید آمد. (قصص الانبیاء ص ۳۰). گر ترا جز بت پرستی کار نیست چون همی لعنت کنی بر بت پرست. ناصرخسرو. بت روی تو پرستیم و ملامت شنویم بت پرستی اگر این است که این مذهب ماست.؟ - بت پرستی کردن؛ عبادت بت کردن. پرستش بت کردن : گر بدانی که تنت خادم این جان تو است بت پرستی نکنی جان برهانی ز بلاش. ناصرخسرو. می ناب ناخورده مستی مکن اگر میخوری بت پرستی مکن.نظامی. سعدی علم شد در جهان صوفی و عامی گو بدان ما بت پرستی میکنیم آنگه چنین اصنام را. سعدی.

بت پرستیدن.

[بُ پَ رَ دَ] (مص مرکب)بت پرستی. عبادت اصنام. پرستش بتان : بت پرستیدن به از مردم پرست پند گیر و کار بند و هوش دار. ابوسلیک گرگانی. گر کعبه جویی بار یا بتخانه سازی سجده جا ور بت پرستی باصفا کعبه ثناخوان آیدت. خاقانی. اگر جماعت چین صورت تو بت بینند شوند جمله پشیمان ز بت پرستیدن.سعدی.

بتپور.

[بَ] (اِ) پوزه. شند. منقار مرغان. (از آثار و احوال رودکی ج۳ ص۱۱۹). بتفوز. و رجوع به بتفوز شود.

بت پیکر.

[بُ پَ / پِ کَ] (ص مرکب)زیباروی. که انـدام چون بت دارد. که دارای تناسب اندام است. مجازاً، معشوق. محبوب : بدو اندرون خفته بت پیکری نهاده به بالینش بر افسری.فردوسی. چو قد ویس بت پیکر چنان شد که همبالای سرو بوستان شد. (ویس و رامین). بدان بت پیکران گفت آن دلارام کزین پیکر شدم بی صبر و آرام.نظامی.

بت تا.

[بُ] (اِخ)(۱) پـل. از مستشـرقان اسـت. وی ویس قونسـول فرانسـه در موصـل بـوده و باقیمانـدهء قصـر سـارگن پادشـاه آسـور را با دیوارهـائی که پر از حجاریهـای برجستهء قشـنگ بود یـافته است. رجوع به ایران باسـتان پیرنیـا ص۵۲ و ۴۷ شود. (۱) - Botta, Paul.

بت تراش.

[بُ تَ] (نف مرکب) که بت تراشـد. بت سـاز. بت گر. (از آننـدراج). صـنم تراش. کسـی که بت می سازد و بت می تراشـد. (ناظم الاطبـاء). آنکه از سـنگ صورت بت برآرد. - آزر بت تراش؛ نام پـدر (یا عم) ابراهیم پیغمبر است : همچو آزر بت تراش که جواب حجت پسر نداشت بجنگش برخاست. (گلستان سعدی).

بت تنگری.

[ ] (اِخ)(۱) لقب یکی از کهنهء مغول است و مراد و مرشد چنگیزخان : و در این وقت (ابتدای دولت چنگیز) شخصی بیرون آمد هم از جملهء مغولان معتبر، شنیده ام که در سرمای سخت که در آن حدود باشد برهنه چند روز به بیابان و کوه رفتی و بازآمدی، گفتی خـدا با من سـخن گفت و فرمود که تمامت روی زمین به تموجین و فرزندان او دادم و او را نام چنگیزخان نهاد، با او گویید تا عدل چنین کند، و آن شـخص را نام بت تنگری نهادند و هرچ او گفتی از آن عدول نکردی تا کار او قوی گشت و حشم بسیار برو جمع آمدند و در دماغ او سودای ملک پدید آمد، روزی در میان جشـنی با یک پسـر از پسران [چنگیزخان] مقالتی کرد، هم در مجلس او را چنـان بر زمین انـداخت که بـاز برنخـاست. (از جهانگشای جوینی چ لنـدن ص۲۸ و ۲۹). این متعبـد مغولی به قول خوانـد میر، موسوم به کوکجو بود و بت تنگری لقب داشت و دعوی میکرد که مرا بر مافی الضمیر صغیر و کبیر و برنا و پیر اطلاع است و گاهی بر سـماوات عروج مینمایم و با صانع نجوم و بروج تکلم می نمایم. به آن مجلس (مجلسـی که از شاهزادگان مغولسـتان تشکیل شده بـود) درآمـده به چنگیزخـان که تـا آن زمـان موسـوم به تموچین بود گفت خـدای تعـالی شب مرا گفت روی زمین را به تموچین و فرزنـدان و خویشـان او دادم، اکنون من ترا چنگیزخـان نـام نهـادم. از آن رو که معنی چنگیزخـان بود شـاه شاهـان به توری زبـان. و چنگیزخان اگرچه میدانست که بت تنگری مزور و کذاب است اما در آن روز صـلاح وقت در تعرض او ندانست و بعد چندگاه که بت تنگری هوس سـروری کرد نوبتی جهت تمشـیت امری از امور بـا برادر(۲) چنگیزخـان جوجی قسـار آغاز بحث فرمود و جوجی حلق او را برگرفته و از جا برداشته چنان بر زمین زد که دیگر برنخاست. در جامع التواریخ مسطور است که بت تنکری ولد منکلیک و اینجیکه بوده و نسب منکلیـک اینجیکه به قونکیـان بن از دیـادت می پیوسـته. از غرایب آنکه بت تنکری از گرمـا و سـرما متضـرر نگشتی. و برهنه در میان یخ و برف نشـستی و تنها در کوهی که آن را او تان کاوران میگفتند منزل گزیدی و از هیچ کس خوردنی نجستی. (از حبیب السیر چ خیـام ج۳ ص۲۱ و ۲۲). (۱) - ن ل: تنکری، تبـت تنکری. (۲) - ظ، بـا پسـر چنگیزخان آنطور که در

جهانگشا هم آمده است.

بتجالی.

[بِ] (اِخ) اسکندر افندی خوری بتجالی، منسوب به بیت جالا از نواحی قدس. او راست: حقائق و عبر در مباحث اجتماعی. (از معجم المطبوعات).

بت چهره.

[بُ چِ رَ / رِ] (ص مرکب) که صورت چون بت دارد. بت روی. خوبروی. زیبا : او تکیه زده بر چمن باغ و پیش او آزادگان نشسته و بت چهرگان بپای.فرخی. بت چهرگان چابک چونانکه زلفشان باشد همیشه بر سمن ساده مشکسای. فرخی.

بتحاوند.

[ ] (اِخ) از دیه های انارست بناحیت قم. (از تاریخ قم ص۱۳۷).

بتخ.

[بَ] (ص) چیز افشرده. (از ناظم الاطباء).

بت خاک.

[بُ] (اِخ) موضعی است نزدیک کابل. (برهان قاطع) (شرفنامهء منیری) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بت خال.

[بُ] (اِخ) بت خاله. نام بتخانه ای است. (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بتخاله.

[بُ لَ / لِ] (اِ مرکب) پیسی که بر روی برآید و آن را تبخال و تبخاله نیز گویند. (شرفنامهء منیری). آبلهء صورت. (ناظم الاطباء). اما در سایر فرهنگها دیده نشد و ظاهراً به اشتباه همان تبخال بدین صورت خوانده و ضبط شده است.

بتخاله.

[بُ لَ / لِ] (اِخ) نام بتخانه ای است. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). بت خال.

بتخانه.

[بُ نَ / نِ] (اِ مرکب) خانهء بتان. مرکز و معبد بتها. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). خانهء بت. جای بت. هیکل. (دهار). بیت الصنم. بتکده. فغستان. بهار. بغستان. بیت الاصنام. دارالاوثان. دارالاصنام. فرخار. (یادداشت مؤلف). معبد بت پرستان. بتستان. صنم خانه.

(از آنندراج). عبعب. (منتهی الارب). دژهرج. ناجرمک. بهارخانه. بهرمن. جائی که بت را در آنجا گذاشته و ستایش کنند. معبد بت پرستان. (ناظم الاطباء) : و آنجا [بسمنگان] کوههاست از سنگ سپید چون رخام و اندر وی خانه های کنده است و مجلسها و کوشکها و بتخانه ها و آخر اسبان با همه آلتی که مر کوشکها را بباید. (حدود العالم). لهاسا شهرکی است و اندر وی بتخانه هاست و یک مزگت مسلمانان است و اندر وی مسلمانانند اندک. (حدود العالم). وگر ترا ملک هندوان بدیدی روی سجود کردی و بت خانهاش برکندی. شهید بلخی. که بتخانه را هیچ نگذاشتی کلید در پرده او داشتی.فردوسی. که ما را به هر جای دشمن نماند به بت خانه ها در برهمن نماند.فردوسی. یکی بتخانهء آزر دوم بتخانهء مشکو سدیگر جنت العدن و چهارم جنت المأوی. منوچهری. شهی که روز و شب او را جز این تمنا نیست که چون زند بت و بتخانه بر سر بتگر. فرخی. چنان دان که این هیکل از پهلوی بود نام بتخانه گر بشنوی.عنصری. به طفلی بت شکست از عقل در بتخانهء شهوت برآمد اختر اقبال و دید و هم نشد رامش. خاقانی. گر کعبه جویی با ریا بتخانه سازی سجده جا ور بت پرستی با صفا کعبه ثناخوان آیدت. خاقانی. قبلهء من خاک بتخانه است هان ای طیر هان سنگسارم کن که من هم کعبه کن هم کافرم. خاقانی. از بتخانهء آنجا سنگی منقور بیرون آوردند که کتابت آن دلالت میکرد که چهل هزار سال است تا بنای آن بت خانه نهاده اند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۳۲). قریب ده هزار بتخانه در این قلاع بنا کرده. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۱۴). بر حوالی و جوانب آن هزار سنگ بنیاد نهاده و آن را بتخانه ها ساخته. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۱۲). هر نظری جان جهانی شده هر مژه بتخانهء جانی شده.نظامی. گه آری تو چیزی ز بتخانه ای گهی آشنائی ز بیگانه ای.نظامی. شقایق سنگ را بتخانه کرده صبا جعد چمن را شانه کرده.نظامی. احمد و بوجهل در بتخانه رفت زین شدن تا آن شدن فرقیست زفت. مولوی. که سرگشتهء دون یزدان پرست هنوزش سر از خم بتخانه مست. سعدی (بوستان). چون طهارت نبود کعبه و بتخانه یکیست نبود خیر در آن خانه که عصمت نبود. حافظ. مقصود من از کعبه و بت خانه توئی تو مقصود توئی کعبه و بتخانه بهانه. خیالی (شیخ بهائی). - آیین بتخانه؛ بت پرستی. پرستش بتان : از آن پیش کآیین بتخانه بود یکی گنبد نیم ویرانه بود.نظامی. - بتخانهء چین؛ عبادتگاه مردم چین. بهار چین : جهان دید سرتاسر آراسته چو بتخانهء چین پر از خواسته.فردوسی. همی بینم این دشت آراسته چو بتخانهء چین پر از خواسته.فردوسی. گر آید خسرو از بتخانهء چین ز شورستان نیابد شهد شیرین.نظامی. بتی دارم که چین ابروانش حکایت میکند بتخانهء چین. سعدی (طیبات). - بتخانهء فرخار؛ نام بتخانهء شهر معروف ترکستان : بوستان گویی بتخانهء فرخار شدست مرغکان چون شمن و گلبنگان چون وثنا. منوچهری. فرخار بزرگ و نیک جاییست گر معدن آن بت نواییست ||.؟ مجازاً نگارخانه. نگارستان. مشکوی. اندرون. سراپرده. شبستان. حرم. مقام زنان و معشوقگان شاهان و بزرگان. (حاشیهء برهان قاطع چ معین) : و از آنجا سوی موقان کرد منزل مغانه عشق آن بتخانه در دل.نظامی. چو فرزانه دید آن دو بتخانه را بدیع آمد آن نقش فرزانه را.نظامی ||. میخانه. (ناظم الاطباء). اما در جای دیگر دیده نشد.

بتخانه.

[بُ نِ] (اِخ) نام آبادیی از بخش خورموج بوشهر که بطانه نیز نویسند. و رجوع به بطانه شود.

بت خذان.

[بُ خَ] (اِخ) نام قریه ای است از قراء نسف (نخشب). (از معجم البلدان).

بت خذانی.

[بُ خَ] (ص نسبی) منسوب به بت خذان از قرای نخشب. (از معجم البلدان).

بت خذانی.

[بُ خَ] (اِخ) ابوعلی حسن بن عبدالله محمد بن حسن بت خذانی مقری و از اهل نخشب بود و بعد از ۵۵۱ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

بت خواره.

[بَ خوا / خا رَ / رِ] (نف مرکب) (از: بت = آهار واش جولاهگان + خواره = خورنده) دشنام گونه ای است جولاهگان را : یاقوتی جولاهه بمرد و دو پسر ماند زان پیرک جولاههء بت خوارهء بدخواه. سوزنی.

بتدریج.

[بِ تَ] (ق مرکب) کم کم. متدرجاً. تدریجاً. یواش یواش. پایه پایه. (ناظم الاطباء) : اصحاب سلطان همیشه این مراتب را منظور نداشته اند بلکه بتدریج... آن درجات یافته اند. (کلیله و دمنه ||). پی در پی. (ناظم الاطباء).

بتر.

[بَ تَ] (ن تف) مخفف بدتر. (از آنندراج). نکوهیده تر، و آن را بَتَّر (با تشدید تاء) نیز خوانده اند. (از ناظم الاطباء) : یکی ترک بدنام او گرگسار گذشته برو بر بسی روزگار ز آهریمن بدکنش بد بتر بچنگ اندورن بد سلاحش تبر.دقیقی. چگونه بلائی که پیوند تو نجویی بد است و بجویی بتر.دقیقی. ولیکن کنون زین سخن چاره نیست دگر زو بتر نیز پتیاره نیست.فردوسی. چو دانی که از مرگ خود چاره نیست ز پیری بتر نیز پتیاره نیست.فردوسی. نهانی بتر زآشکارا شود دل مردمان سنگ خارا شود.فردوسی. دور بودن ز چنان روی غمی ست هرچه دشوارتر و هرچه بتر.فرخی. بر او مردمی کو کبر دارد بتر باشد هزاران ره ز کافر.فرخی. عید او فرخ و فرخنده و او فرخ روز روز عید عدوی دولت او هرچه بتر.فرخی. کار عدو و کار کیا نابنوا شد زین نیز بتر باشدشان نابنوایی.منوچهری. دشمنت را همیشه نذیرست بخت بد از بخت بد بتر نبود مرد را نذیر.منوچهری. هرکس که خویشتن نتواند شناخت... وی از شمار بهایم است بلکه بتر از بهایم. (تاریخ بیهقی). پنجم آنکه اندیشم که مخلوقی را چون من کار ازین بترست شکر کنم. (تاریخ بیهقی). حال غازی بدانجای رسانیدند که هر روزی رأی سلطان را در باب وی بتر میکردند. (تاریخ بیهقی). بتر دشمن و نیکتر دوست کیست سر هر درستی و هر درد چیست.اسدی. بنزد پدر دختر ار چند دوست بتر دشمن و مهترین ننگش اوست.اسدی. تو از بردباران به دل ترس دار که از تندِ در کین بتر بردبار.اسدی. هرچند هست بد ما را ز مرد بد بتر نیست با فعل بد منافق جز مار کور و کر نیست. ناصرخسرو. و هر هفته فتنه ای... و قتل و غارت و سوختن بتر از آنک ببغداد... (از مجمل التواریخ و القصص). خوگری از عاشقی بتر بود. (کلیله و دمنه). به آشکار بدم در نهان ز بد بترم خدای داند و من آشکار و پنهانم.سوزنی. درد عشق تو بوالعجب دردیست که چو درمان کنم بتر گردد.خاقانی. با این پلنگ گوهری از سگ بتر بوم گر زین سپس دوم چو سگ اندر قفای نان. خاقانی. با تو بچنین دردی دل خوش نکنم حقا الا که بعذر آن دردی بترم بخشی.خاقانی. خصمی کژدم بتر از اژدهاست کان ز تو پنهان بود این برملاست.نظامی. سگم وز سگ بتر پنهان نگویم گرت جان از میان جان نگویم.نظامی. پیر بدو گفت نه من خفته ام زآنچه تو گفتی بترت گفته ام.نظامی. چون بدی پیش آید از بتر بترس. (مرزبان نامه). بچشم عقل نگه می کنم یمین و یسار بشاعری بتر اندر جهان ندیدم کار. کمال اسماعیل. دوستی ابله بتر از دشمنیست او به هر حیله که دانی راندنیست.مولوی. بتر زانم که خواهی گفت آنی ولیکن عیب من چون من ندانی.سعدی. زخم دندان دشمنی بتر است که نماید

بچشم مردم دوست. سعدی (گلستان). بگیتی بتر زین نباشد بدی جفا بردن از دست همچون خودی. سعدی (بوستان). مردمان روزبهی می طلبند از ایام مشکل این است که هر روز بتر می بینم. حافظ. - مرا بتر؛ وای بمن، برخلاف خنک مرا : ترا خوشا که ترا هرکسی بجای منست مرا بتر که مرا هیچکس بجای تو نیست. فرخی.

بتر.

[بَ] (ع مص) بریدن. (ترجمان علامه جرجانی) (زوزنی) (صراح اللغه). از بیخ برکندن. (آنندراج ||). بریدن دم. (منتهی الارب). دم بریدن، و دم بریده را ابتر گویند ||. بریدن شریان را بتر گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). نزد اطباء بریدن عروق و اعصاب از طریق پهنا باشد و نیز اطلاق میشود بر برداشتن پوست بدن از روی شریان و آویختن شریان بوسیله قلابی چند و بستن هریک از طرفین شریان را با رشته ای از ابریشم، آنگاه بریدن شریان را به دو قطعه برای آنکه بین آن دو قطعه داروهائی که جهت بند آمدن خون سودمند است بنهند. (از بحر الجواهر ||). بی چیز شدن. (آنندراج). ابتر، مفلس و بی چیز است. (از منتهی الارب ||). ناتمام داشتن. (ناظم الاطباء ||). بی فرزند شدن. (آنندراج (||). اصطلاح عروض) جمع کردن حذف و قطع در متقارب و مدید و در این صورت فعولن فع ماند و فاعلات فعلن به اسکان هر دو. (یادداشت مؤلف). در ازاحیف عرب اسقاط وتد فعولن است «لن» بماند «فع» بجای آن بنهند و آن را ابتر خوانند و بعضی گفته اند کی بتر در فعولن اجتماع حذف و قطع است و هر دو یکی است. (از المعجم فی معاییر اشعار العجم).

بتر.

[بَ تَ] (ع مص) بریدن دم. (از دزی ج۱ ص۵۰). بریده دم شدن. (از آنندراج). دم بریده کردن. و رجوع به بتر شود.

بتر.

[بُ] (اِخ) نام محلی در اندلس. (از معجم البلدان).

بتر.

[بُ] (اِخ) نام کوهستانی است و گفته شده است که بتر بیش از هفت فرسنگ عرض و بیست فرسنگ طول دارد و در سرزمین بنی عمروبن کلاب است. (از معجم البلدان ||). نام چند کوه است در مقابل زباله. (منتهی الارب).

بتر.

[بُ] (اِ) در اصلاح ورق بازان، بد آوردن در بازی. ورق بد به دست بازیکن رسیدن چنان که بیم باختن باشد.

بتراء.

[بَ] (ع ص) رسا. کامل. (منتهی الارب) (آنندراج). تأنیث ابتر است ||. خطبه ای که در آن ذکر خدا و نعت رسول وی نباشد. (منتهی الارب ||). دم بریده. (از آنندراج ||). بی خیر. (آنندراج (||). اِخ) نام درع رسول الله. (منتهی الارب). و بمناسبت کوتاهی بدین صفت موصوف شده است. (ناظم الاطباء).

بتراء.

[بَ] (اِخ) جائی است که در غزوهء حضرت رسول به بنی لحیان نسبت شده است. (از معجم البلدان ||). ابن اسحاق در مسجد حضرت رسول هنگام عزیمت به تبوک از آن نام میبرد. (از معجم البلدان). موضعی است در راه تبوک و در نزدیکی آن مسجد نبی است. (از منتهی الارب).

بتراگم.

[بُ گُ] (اِخ) دهی از دهستان مسکون بخش جبال بارز شهرستان جیرفت در ۲ هزارگزی خاور مسکون. سکنهء آن ۶۰ تن، آب از چشمه. محصول آن غلات، حبوب و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بتران.

[بُ] (اِخ) موضعی است بنی عامر را. (منتهی الارب). نام جایی به سرزمین بنی عامر. ابوزیاد گوید: و اشرفت من بتران انظر هل اری خیا لیلی رایهٔ و ترانیا.(از معجم البلدان).

بترجا.

[بَ تَ / بَتْ تَ] (اِ مرکب) مخفف بدترجا، جای بدتر. آنجا که بد است ||. کنایه از قبل و دبر که بتازی عورتین گویند. (از فرهنگ رشیدی) (از انجمن آرای ناصری). کنایه از عورتین است که مقعد مردان و فرج زنان باشد. (برهان قاطع). هرچه نه بدتر. مقعد. تحت. کون. عقبه. پشت. شرم. مقعد مردان و فرج زنان. (ناظم الاطباء) : غنچه گر پیش آن دهن خندد به بتر جای خویشتن خندد. سراج الدین سگزی. ای به روی دلبران چربیده پشت پای تو به ز بهتر جای خوبانست بتر جای تو. سعید اشرف ||. مابین ناخن و گوشت را هم گفته اند که چرک در آن جمع می شود. (برهان قاطع). فرجهء مابین ناخن و گوشت که در آنجا چرک جمع گردد. (ناظم الاطباء).

بترک.

[ ] (معرب، اِ) یونانی شدهء پاتریارک(۱). (از دزی ج۱ ص۵۰). (۱) - Patriarche.

بترک.

[بِ تَ] (اِ مرکب) (از: ب + ترک) کلمهء دعا که هنگام وداع گویند یعنی خداحافظ. (ناظم الاطباء). - بترک گفتن؛ خداحافظ گفتن. (ناظم الاطباء ||). - فراغت حاصل کردن از کاری. (ناظم الاطباء). و رجوع به ترک شود.

بترنده.

[بِ رَ دَ] (اِخ) نام شهری است به هند. رتن هندی بترندی از آنجاست. (یادداشت مؤلف).

بت رو.

[بُ] (ص مرکب) بت روی. که روی چون بت دارد. که زیباست. زیباروی. خوبروی. خوشگل. دلبر. معشوق. جمیل. زیبا مانند بت. (ناظم الاطباء) : ابا خواهران یل اسفندیار برفتند بت روی صد نامدار.فردوسی. سه بت روی با او به یکجا بدند سمن پیکر و سروبالا بدند.فردوسی. تا با تو به صلح گشتم ای مایهء جنگ گردد دل من همی ز بت رویان تنگ.فرخی. یا تو از جملهء بت رویان چیز دگری یا مرا با تو و عشق تو حالیست دگر.فرخی. کوکب ترکش کنند از گوهر تاج ملوک وز شکسته دست بت بر دست بت رویان سوار. فرخی. پشت بدخواهان شکن بر فرق بدگویان گذر پیش بت رویان نشین نزدیک دلخواهان گراز. منوچهری. لالهء خودروی شد چون روی بت رویان بدیع سنبل اندر پیش لاله چون سر زلف دراز. منوچهری. خیز بت رویا تا مجلس زی سبزه بریم که جهان تازه شد و ما ز جهان تازه تریم. منوچهری. بتر زین برف و راه سخت آنست که آن بت روی بر من دلگرانست. (ویس و رامین). دل اندر مهر آن بت روی بندم هرآنچه او پسندد من پسندم. (ویس و رامین). بدو گفتند بت رویان دمساز که ای شمع بتان چون شمع مگذار.نظامی. نگار خرگهی بت روی چینی سهی سرو چمن بانوی چینی.نظامی. عروسان بت روی در وی بسی پرستندهء بت شده هرکسی.نظامی. مجلسی برساز و بت رویان به هر رویی نشان لعبتان گلرخ و حوران سیم اندام را.سوزنی. مغان که خدمت بت می کنند در فرخار ندیده اند مگر دلبران بت رو را.سعدی. اگر در هر سر کویی نشیند چون تو بت رویی بجز قاضی نمیدانم که نفسی پارسا ماند. سعدی.

بتروجی.

[بَ] (اِخ) نورالدین بتروجی. از شاگردان ابن طفیل در حوالی ۵۸۲ ه . ق. میزیست و کتاب «الهیئهٔ» از آثار اوست که به لاتینی نیز ترجمه شده است. (یادداشت مؤلف).

بترول.

[بِ] (معرب، اِ) معرب پترول(۱). نفت. رجوع به پترول یا پترل شود. (۱) - Petrole.

بترون.

[بَ] (اِخ) نام شهری در جبل لبنان واقع در ۴۰ هزارگزی شمال بیروت. (از معجم المطبوعات). از بنادر عهد فینیقی هاست. (از اعلام المنجد).

بترونی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بترون. رجوع به بترون شود.

بترونی.

[بَ] (اِخ) ابوالیمن بن عبدالرحمن البترونی، در حلب مفتی بود. بسال ۱۰۰۴ ه . ق. به دمشق رفت. و در ۸۰ سالگی بسال ۱۰۴۶ ه . ق. درگذشت. (از معجم المطبوعات).

بترهٔ.

[بَ رَ] (اِ) ماچه خر. (یادداشت مؤلف). اتان. خر ماده. (ناظم الاطباء).

بتره.

[بَ رَ / رِ] (اِ) تمرد. سرکشی. گردنکشی. (ناظم الاطباء) (آنندراج). لج. عناد. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق۱۹۳ (||). ص) مجروح از زدن. (ناظم الاطباء). مجروح. (آنندراج ||). ضایع. خراب شده. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق۱۹۳).

بتری.

[بُ] (اِ)(۱) بطر. بطری. شیشهء شراب و امثال آن. (یادداشت مؤلف). (۱) – ظ. مأخوذ از کلمهء فرانسوی است. Bouteille.

بتری.

[بَ] (ص نسبی) نسبتی است به جمعی از شیعه از فرقهء زیدیه که دو فرقهء دیگر دارند: یکی جارودیه و دیگری سلیمانیه. (از انساب سمعانی). و رجوع به بتریه شود.

بتری.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بتر که بگمان من یکی از شهرهای اندلس است. (انساب سمعانی).

بتری.

[بُ] (اِخ) ابومحمد مسلمهٔ بن محمد بتری اندلسی از روات بود. (از معجم البلدان).

بتری.

[بَ تَ / بَتْ تَ] (حامص مرکب)(۱)بدتری. بَتَّری : وگر بگذرد آن هم از بتریست بر آن زندگانی بباید گریست.فردوسی. مباشید گستاخ با این جهان که از بتری دارد اندر نهان.فردوسی. تا همی گفتم باشد که نکو گردد کار کار من بر بتری بود و دل من بگمان.فرخی. (۱) – از: بد + تر، علامت صفت تفضیلی + ی مصدری و این ترکیب گاه مخفف و گاه مشدد آید.

بتریر.

[بِ] (اِخ) قلعه ای در حوالی مرسیهء اندلس. (از معجم البلدان). ناظم الاطباء آن را قلعه ای از مضافات مرمیه(۱) دانسته است. (۱) – Marmiyat.

بتریه.

[بَ ری یَ] (اِخ) گروهی از زیدیان منسوب به مغیره ابتربن سعد. (آنندراج). و ابتریه که نوشته شده ظاهراً غیرمشهور یا غلط باشد. (یادداشت مؤلف). اینان اصحاب بتیرالثومی هستند و با سلیمانیه هم عقیده اند. جز آنکه آنان تا عثمان بیشتر نپذیرند. (از تعریفات جرجانی). و رجوع به خاندان نوبختی عباس اقبال ص۲۴۹ و ۲۵۱ شود.

بتستان.

[بُ سِ / بُ تِ] (اِ مرکب) بتکده. آنجا که بت باشد. بتخانه. (آنندراج). جایی که در آن بت فراوان باشد. (ناظم الاطباء ||). آنجا که زیبارویان بوند ||. مجازاً، جای زیبا و باصفا و نزهت. باغی که از گل و شکوفه مزین باشد : تا باد گذر کرد به گلزار و به بستان گلزار چو جنت شده بستان چو بتستان. رودکی. بتستان چنین با چهل اوستاد همی راند از پیش مهر ان ستاد.فردوسی. چو رخسار شمن پرگرد و زردست همان چون بتستانی بوستانست.ناصرخسرو.

بتسیار.

[بِ تِ] (اِ) بلا. سختی. داهیه. (ناظم الاطباء). ظاهراً محرف پتسیاره (؟) می نماید و جای دیگر هم دیده نشد.

بتشک.

[بِ تِ] (اِ) گیاهی است به بندر عباس و بلوچستان از نوع بقول. (یادداشت مؤلف). ناترک. و نام بتسک را در تنگ سرحه و حوالی نیکشهر و ایرانشهر به این درختچه دهند. و رجوع به جنگل شناسی ج ۲ ص ۲۷۸ شود.

بت شکستن.

[بُ شِ کَ تَ] (مص مرکب)کسرالاصنام. شکستن بتها : دگر به روی کسم دیده بر نمی باشد خلیل من همه بتهای آزری بشکست. حافظ ||. مجازاً، خود را از قیدی یا امری تعبدی رها کردن : بت شکن امروز، مشو بت پرست.نظامی.

بت شکن.

[بُ شِ کَ] (نف مرکب) که بت شکند. که بتها را براندازد. بت شکننده و خراب کنندهء بتخانه و زایل کنندهء بت پرستی. کسی که بت می شکند. (ناظم الاطباء) : بنمای بما که ما چه نامیم وز بتگر و بت شکن کدامیم؟نظامی. با منت خطاست هم نشستی من بت شکن و تو بت پرستی.نظامی. بت شکن بوده است اصل اصل ما چون خلیل حق و جملهء انبیا.مولوی. از نصیحتهای تو کر بوده ام بت شکن دعوی و بتگر بوده ام.مولوی. بت شکن باش تا که چست شوی بت رها کن که تندرست شوی.اوحدی. من بت شکنم نه بت فروشم.؟ - ابراهیم بت شکن؛ کنایه از ابراهیم خلیل الله است. - محمود بت شکن؛ کنایه از سلطان محمود غزنوی فاتح برخی نواحی هند و از آن جمله سومنات و شکنندهء بتهای آن بت خانه است : محمودوار بت شکن هند خوانش از آنک تاراج هند آز کند لشکر سخاش.خاقانی.

بت شکنی.

[بُ شِ کَ] (حامص مرکب)عمل بت شکن. کسر صنم. شکستن بت. بت شکستن. عمل بت شکستن. (ناظم الاطباء).

بتع.

[بَ تَ] (ع مص) سخت و درازگردن شدن اسب. (منتهی الارب). درازگردن شدن با سختی آن. (تاج المصادر بیهقی). دراز شدن گردن کسی با سختی بیخ آن. (از اقرب الموارد ||). یک سو کردن کاری. یک سو کردن کار بدون مشاورت. (از ناظم الاطباء).

قطع کردن کاری بی آنکه در آن مشورت کنند. (از اقرب الموارد).

بتع.

[بَ] (ع مص) نبیذ ساختن. (از ناظم الاطباء).

بتع.

[بُ تَ] (ع اِ) جِ ابتع. و ابتعون نیز جمع بُتَع است و در تأکید گویند: جاؤا کلهم اجمعون اکتعون ابصعون ابتعون. و این هم از اتباع اجمعون است که بدون ذکر آن مذکور نشود و بعد از ذکر اجمعون در تقدیم و تأخیر همه برابر است: و جاءت النساء کلهن جُمَعَ کتَعَ بصعِ، بُتَع. (از منتهی الارب). جِ ابتع: گویند جاءت النَساء کلهن جُمعَ کُتَعَ بُصع بتَع. (از اقرب الموارد).

بتع.

[بِ تَ / بِ] (ع اِ) نبید انگبین. (مهذب الاسماء). نبیذ عسلی. و از آن است گفتهء ابوموسی اشعری: شراب مدینه از خرمای تازه است و شراب اهل فارس از انگور و شراب اهل یمن بتع است که از عسل باشد. (از اقرب الموارد). نبیذ تند از شهد یا عصارهء انگور. (آنندراج) (منتهی الارب). نوعی نبید که مردم یمن کنند از خرمای تازه. (ابن البیطار). بلغت اهل بربر شرابی است مست کننده، بعضی گویند از عسل و بعضی گویند از خرمای تر سازند. (برهان قاطع (||). ص) مرد درازقامت. (منتهی الارب).

بتع.

[بِ] (ع اِ) می. (منتهی الارب). و رجوع به بِتَع شود.

بتع.

[بَ تِ] (ع ص، اِ) اسب سخت و درازگردن. (منتهی الارب). درازی گردن و سختی آن. (از تاج العروس). سخت و درازگردن. (از اقرب الموارد ||). مرد درازقامت. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مرد قوی و سخت مفاصل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)(۱||). جسم. (منتهی الارب). مؤنث آن بَتِعَهٔ است. (۱) - و این کلمه در ناظم الاطباء با سکون تاء آمده است.

بتع.

[بَ] (اِخ) نام تیره ای از قبیلهء همدان. و کلمهء تبع که لقب ملوک یمن است تحریفی ازین کلمه است. (از اعلام المنجد). - ذوبَتع؛ لقب بعضی از ملوک حمیر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بتع شود.

بتعاء.

[بَ] (ع ص) تأنیث ابتع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به ابتع شود.

بتعاء.

[بُ تَ] (ع اِ) کلمه ای است که در تأکید آرند: جاءت القبیلهٔ کلها، جمعاء کتعاء بصعاء بتعاء. و رجوع به بُتَع و ابتع شود.

بتعهٔ.

[بَ تَ عَ] (اِخ) تپهء سیاهرنگی است در نزدیک طائف، و در آنجا غارها و سوراخهائی است که هرکدام قریب یک ساعت راه است و گمان میکردند که مقابر عاد در آنجا باشد و از این جهت بدین کوه احترام میگزاردند. (از معجم البلدان).

بتغور.

[بَ] (اِ) بتفوز. (ناظم الاطباء) (برهان قاطع). ظاهراً خود کلمهء بتفوز به اشتباه چنین خوانده شده است.

بتغوز.

[بَ] (اِ) بتفوز. (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). و ظاهراً به تصحیف چنین خوانده شده است.

بتفاریق.

[بِ تَ] (ق مرکب)(۱) کم کم. متناوباً. اندک اندک : [مال را] یا دزد ببرد و یا خواجه بتفاریق بخورد. (گلستان). (۱) - از: ب + تفاریق.

بت فرخار.

[بُ تِ فَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بت که منسوب به فرخار (شهری و بتکده ای در ترکستان) باشد : گر باد به فرخار برد شیمهء داروت از قوت او روح پذیرد بت فرخار.سنائی ||. مجازاً، زن زیباروی و خوب رخ.

بت فریب.

[بُ فِ / فَ] (نف مرکب) که بت را بفریبد. که بت را از راه ببرد : به دلدار گفت ای بت بت فریب ||.؟ کنایه از معشوق صاحب جمال. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (ناظم الاطباء (||). اِ) نام روز بیست وچهارم است از ماههای فلکی. (آنندراج) (برهان قاطع) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء).

بتفصیل.

[بِ تَ] (ق مرکب)(۱) مفص. مشروحاً. بشرح. بشرح تمام. (۱) - از: ب + تفصیل.

بتفور.

[بَ] (اِ)(۱) پیرامون دهان را گویند مطلقاً خواه از انسان و خواه از حیوان دیگر. (برهان قاطع). پیرامون دهن. پوز. برپوز. برپوس. (فرهنگ جهانگیری). اطراف دهن. گرداگرد دهان. بتپوز. بدفوز. (فرهنگ ضیاء). گرداگرد دهان حیوانات و انسان. (ناظم الاطباء) : عاریت داده پدر سبلت و ریش و بتفور(۲) به بخارا شده هنگام صبی علم آموز.سوزنی. شاید صورتی یا تصحیفی از بتفوز باشد.

رجوع به بتفوز شود ||. اطراف بینی. (ناظم الاطباء ||). گرداگرد کلاه ||. منقار مرغان. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). (۱) - صاحب برهان گوید بتغور نیز نوشته اند. (۲) - شاهد بتفوز هم آمده است.

بتفوز.

[بَ] (اِ) بتفور. بتپوز. گرداگرد دهان. (ناظم الاطباء). پوز. (شرفنامهء منیری). پیش آمدگی و برجستگی. فک اعلی و اسفل و بالتبع بینی و دهان چارپایان چون گوسفند و اسب و آهو. چهارپایان را بیرون دهن باشد. گرداگرد دهن. (آنندراج). پتفوز. بتپوز. پوزه. (انجمن آرای ناصری). فرطوسه. (یادداشت مؤلف). بدفوز. بدپوس. پیرامون دهان. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ اسدی). اطراف دهن انسان و حیوان. بدپوش. (فرهنگ نظام) : دم سگ بینی تو با بتفوز سگ گشن کرده(۱) کش نجنبد هیچ رگ.رودکی. خشک شد... سگ و بتفوز سگ آنچنان کو را نجنبد ایچ رگ.رودکی. چو رستم بدان اژدهای دژم بدان یال و بتفوز و آن تیزدم.فردوسی. که چنگ و یشک بپوشد به پنجه و بتفوز ز بانگ یوزش(۲) در بیشه شیر شرزهء نر. مسعودسعد. دست آذر مه از کمان هوا تیرها زد چو ناوک دلدوز بند پولاد بر دهان یابد آهو ار بر شمر نهد بتفوز.ازرقی. دو کس را حق حرمت دارد و بس درد آن دیگران را یال و بتفوز یکی آن را که دارد آب انگور یکی آن را که دارد هیزم گوز.سوزنی. عاریت داد بدو سبلت و ریش و بتفوز به بخارا شده هنگام صبی علم آموز.سوزنی. دایه ای کو طفل شیرآموز را تا به نعمت خو کند بتفوز را.مولوی ||. منقار مرغان. (ناظم الاطباء) (شرفنامهء منیری). مرغان را منقار بود. (اوبهی). منقار مرغ. (فرهنگ اسدی ||). اطراف بینی. (ناظم الاطباء ||). گرداگرد کلاه. (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: خشک گشته. (۲) - ن ل: ز سهم تیغش.

بتقریب.

[بِ تَ] (ق مرکب)(۱) تقریباً. (ناظم الاطباء ||). با حرکت تقریب که نوعی است از حرکات اسب. رجوع به تقریب شود : همی راندم فرس را من بتقریب چو انگشتان مرد ارغنون زن.منوچهری. (۱) - از: ب + تقریب.

بتک.

[بَ] (ع مص) بریدن چیزی را. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گوش از بن بریدن. (تاج المصادر بیهقی||). گرفتن چیزی و کشیدن آن همچو پر مرغ و موی و پشم و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). گرفتن چیزی پس کشیدن آن تا بریده شود. (از اقرب الموارد).

بتک.

[بِ تَ] (ع اِ) جِ بتکة. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بتکه شود.

بتک.

[بِ تَ] (ص مرکب) (از: به + تک) تند. چهارنعل. تاخت. رجوع به تک شود.

بتک.

[بُ تَ] (اِ مصغر) بت. بت کوچک. (ناظم الاطباء). بت خرد. (آنندراج) : بتک را یکی بوسه دادم بدست که لعنت بر او باد و بر بت پرست.سعدی.

بتک.

[بُ] (اِ) پُتک و ظاهراً تبدیلی و صورتی از آن است : مشو غره که در یک دم ز زخم چرخ ساینده بریزی گر همی بتکی، بسائی گرچه سوهانی. سنائی.

بتک.

[بِ تِ] (اِ) خط و نامه. (برهان قاطع). مکتوب. (ناظم الاطباء). نوشته. (فرهنگ نظام) (انجمن آرای ناصری ||). کتابهٔ. (برهان قاطع ||). کتاب. (ناظم الاطباء ||). اجازه نامه که کارگزاران دولت صادر کنند و لفظ مذکور ترکی و مرادف پتک و پته است(۱). (فرهنگ نظام). پروانهء خروج و دخول از شهری که پته گویند. (انجمن آرای ناصری). (۱) - صاحب فرهنگ نظام آن را با فتح ت نوشته است.

بتک.

[بِ تِ] (اِ) نویسنده. کاتب. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (شرفنامهء منیری) (فرهنگ شعوری ||). آنکه متصدی صدور و بازدید پروانهء عبور و مرور از شهری به شهر دیگر باشد. (از انجمن آرای ناصری). و رجوع به مجالس النفائس ص۲۵۹ شود.

بتک.

[ ] (اِخ) شاید نام رودی باشد : بر سوی سمرقند رودی عظیم است که آن را رود ماصف خوانند. در آن رود آب بسیار جمع شود و آن آب بسیار زمین را بکند و گل بیرون آورد چنانکه این مغاکها آکنده شده آب بسیار می آمد و گل می آورد تا به بتک و فرب رسید و آن آب دیگر بازداشت و این موضع که بخاراست آکنده شد و زمین راست شد. (از تاریخ بخارا ص۵).

بتکده.

[بُ کَ دَ / دِ] (اِ مرکب)(۱) بت خانه. (ناظم الاطباء) (آنندراج). فرخار. بهار. (حاشیهء برهان چ معین ذیل فرخار). بیت الصنم. بیت الاصنام. معبد بت پرستان. جایگاه بتان. بمعنی بتخانه است زیرا که کده و کد بمعنی خانه است و آنرا بدون هاء نیز آورده اند چنانکه فرخی گفته : به بتکد اندر(۲) بت را خزانه ای کردند در آن خزانه به صندوقهای پیل گهر. (از انجمن آرای ناصری). بسان بتکده شد باغ و راغ کانون گشت در آن ز نور تصاویر و اندران از نار. حکیم غمناک. همه شهر گویی مگر بتکده ست ز دیبای چین بر گل آذین ببست.فردوسی. بسا بتا که تو برداشتی ز بتکده ها چنان بتان که ز لاهور برگرفتی پار.فرخی. دراز و پهنا حوضی به صدهزار عمل هزار بتکدهء خرد گرد حوض اندر.فرخی. راست گفتی به بتکده ست درون بتی و بت پرستی اندر بر.فرخی. کز او بتکده گشت هامون چو کف به آتش همه سوخته شد چو خف.عنصری. وز خرب غلامان همه خراسان چون بتکدهء هند و چینستانست. ناصرخسرو. ای روی تو در چشم رهی بتکده ای مردی نبود ستیزه با دلشده ای.ازرقی. وقت بهار نو صفت نوبهار کن خانه ز گل چو بتکدهء قندهار کن. ادیب صابر. بر روی دلارایت فتنه است بجان و دل آنکس که بت آراید در بتکده های چین. سوزنی. و بجای بتکده ها مساجد بنا افتاد.(کلیله و دمنه). تات ز هستی هنوز یاد بود کفر و دین بتکده را شرط نیست بیت حرم

داشتن. خاقانی. راه چون رفته گشت و نم زده شد همه راه از بتان چو بتکده شد.نظامی. از طلبی که داشتم چون که نشستم اندکی از کف پیر بتکده درد مغانه یافتم.عطار. امروز اگر هستم شوریده و سرمستم در بتکده بنشستم دل داده به ترسائی.عطار. کس از مرد در شهر و از زن نماند در آن بتکده جای ارزن نماند.سعدی. عزلت گزین زاویهء طاعت تواند گر پیر بتکده است و گرشیخ خانقاه. میرو الهی. کس عنان گیر نشد ورنه من از بیت حرم تا در بتکده از سایهء ایمان رفتم.عرفی. چون کرم کردگار جلوه کند کعبه را پست کند روزگار بتکدهء آذری.؟ - بتکدهء فرخار؛ کنایه از شهر فرخار منسوب به خوبان است : ملک چنانکه ز آزادگی سزید گزید ز آهوان چو نگاری ز بتکدهء فرخار.فرخی. و رجوع به فرخار شود. - بتکدهء نوشاد؛ کنایه از شهر نوشاد که منسوب به خوبان است : تا بوقت خزان چو دشت شود باغهای چو بتکدهء نوشاد.فرخی. و رجوع به نوشاد شود ||. میخانه. (ناظم الاطباء). میکده. (انجمن آرای ناصری ||). خانه. (ناظم الاطباء ||). آتشکده. (انجمن آرای ناصری ||). نزد صوفیه بمعنی باطن عارف کامل است که در آن شوق و ذوق و معارف الهیه بسیار باشد. (از کشاف اصطلاحات فنون (||). اِخ) دور نیست که قصد از هیکل کموش و یا موضع غیر معروفی در موآب باشد. (از قاموس کتاب مقدس). (۱) - Pagode اصل این کلمه اگر از پرتقالی هم گرفته شده باشد فارسی است. (یادداشت مؤلف). (۲) - ن ل: به بتکده در. و در این صورت گفتهء صاحب انجمن آرا بر اساسی نخواهد بود.

بتکن.

[بِ کَ] (اِ) مالهء برزیگری را گویند و آن تخته ای باشد که زمین شیار کرده را بدان هموار کنند. (انجمن آرای ناصری) (برهان قاطع) (آنندراج). تخته ای که برزگران بر زمین شیارکرده کشند تا کلوخهای او شکسته گردد. (فرهنگ رشیدی). مالهء برزیگران. (ناظم الاطباء ||). ماله. (فرهنگ رشیدی (||). اِمص) سر باز زدن. (فرهنگ رشیدی). سرباز زدن از طعام. میل طعام نکردن به سبب سیری(۱). (برهان قاطع). بتکندن. بتکندیدن. و در این صورت بتکن امر از این مصدر خواهد بود. سر باز زدن. (فرهنگ رشیدی). میل نکردن. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). نخواستن خوراکی شام و ناهار. نفرت از طعام. (ناظم الاطباء ||). درد سری که از بدهضمی پدید آید. (ناظم الاطباء). (۱) - این کلمه به صورت بپکن نیز آمده است. و رجوع به بپکن شود.

بتکندن.

(۱) [بِ کَ دَ] (مص) از غایت سیری میل به طعام نکردن و چیزی نخوردن. (برهان قاطع). سر باز زدن از طعام از غایت سیری. (فرهنگ رشیدی). نفرت داشتن از طعام. (ناظم الاطباء ||). آزار یافتن از بدهضمی طعام و تهوع داشتن. (ناظم الاطباء). (۱) - در فرهنگ نظام با کاف پارسی آمده است.

بتکندیدن.

(۱) [بِ کَ دی دَ] (مص)بتکندن. سر باز زدن و میل به طعام نکردن. (برهان قاطع). نفرت داشتن از طعام. (ناظم الاطباء ||). آزار یافتن از بدهضمی طعام و تهوع داشتن. (ناظم الاطباء). (۱) - در فرهنگ نظام با کاف پارسی آمده است.

بتکوب.

[بَ] (اِ) ریچالی است که از گوزمغز و سیر و ماست و شبت سازند و خورند. (انجمن آرای ناصری) (از فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ریچالی است که از مغز گوز و سیر و ماست کنند ترش باشد. (فرهنگ اسدی) (اوبهی). بتلوب. (برهان قاطع). نوع حلوائی است که با عسل و شیر و مغز گردو درست کنند. (از فرهنگ شعوری) : بسنده نکردم به بتکوب خویش بر آن شدم کز

منش سیر بیش. خجسته سرخسی. بکنی و بخسم خورد وز آن شود مست و خراب زاب تتماجی که باشد سرد و بی بتکوب و سیر. سوزنی. بر دشمن در او شد روز تیره و زغم لوزینه در مذاقش بتکوب می نماید. شمس فخری.

بتکوت.

[بَ / بِ] (اِ) بتکوب. ریچالی است که از مغز جوز و سیر و ماست و شبت سازند. (ناظم الاطباء). یک نوع حلواست. (از فرهنگ شعوری). و رجوع به بتکوب شود.

بتکهٔ.

[بِ / بَ کَ](۱) (ع اِ) پاره. بریده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). قسمتی از چیزی بریده. ج، بِتَک و از آن است: و انفلت منه الطائر و فی یده بتکهٔ. (از اقرب الموارد ||). آنچه برکشیده شود از موی و پر مرغ و پشم و مانند آن. ج، بِتَک (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). تاریکی شب. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب). (۱) - در اقرب الموارد بکسر است.

بتکی.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان کولیوند در ۳۸ هزارگزی خرم آباد. سکنهء آن ۳۰۰ تن. محصول آن حبوبات و غلات. شغل اهالی زراعت و گله داری. ساکنین آن از طایفهء کولیوند هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بتکیش.

[بَ] (اِ) ترکش. تیردانی را گویند که پر از تیر باشد و معنی ترکیبی آن بت مانند است، چه بت لیف جولاهگان و کیش مانند را گویند. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). ترکش و تیردانی که پر از تیر باشد. (ناظم الاطباء). احتمال تصحیف کلمهء کیش (بمعنی تیردان) نیز بصورت متن میرود.

بتکین.

[ ] (اِخ) از امرای گرجستان است که به دست الب ارسلان اسیر شد(۱). و رجوع به تاریخ گزیده ص۴۴۱ شود. (۱) - این کلمه در سطور بعد از کتاب تاریخ گزیده بتشکین نیز خوانده میشود.

بتگر.

[بُ گَ] (ص مرکب) بت ساز. بت تراش. آنکه بت سازد. سازندهء بت : اگر بت گر چو تو پیکر نگارد مریزاد آن خجسته دست بتگر.دقیقی. کز آنگونه بتگر به پرگار چین نداند نگارید کس بر زمین.فردوسی. شهی که روز و شب او را جز این تمنا نیست که چون زند بت و بتخانه بر سر بتگر. فرخی. تذرو جفت گم کرده کنون با جفت همبر شد جهان چون خانهء پربت شد و نوروز بتگر شد. فرخی. ز نقاشی و بتگریها که کردی ز تو خیره مانده ست نقاش و بتگر.فرخی. گلزار چو بتخانه شد از بتگر و از بت کهسار چو ارتنگ شد از صورت و اشکال. فرخی. بت که بتگر کندش دلبر نیست دلبری دستبرد بتگر نیست.عنصری. تیغ او اصل بقای ملک شد از فنا خط بر بت و بتگر کشید.مسعودسعد. فغنشور، نام شهری در چین جای بتان و بتگران. (از لغت نامهء اسدی). بتگر بتی

تراشد و آنرا همی پرستد زو نیست رنج کس را، نی زان خدای سنگین. ناصرخسرو. چه پنداری همی خود بود گشته نباشد هیچ بت بی صنع بتگر.ناصرخسرو. گر آرایش بت ز بتگر بود تنت را میارای کاین بت گریست. ناصرخسرو. از روی تو نسختی به چین بردستند آنجا که دو صد بتگر چابکدستند در پیش مثال روی تو بنشستند انگشت گزیدند و قلم بشکستند. (از تفسیر ابوالفتوح رازی سورهء آل عمران). بنمای بما که ما چه نامیم وز بتگر و بت شکن کدامیم؟نظامی. به مسجد بتگر از بت بازمیدانستم و اکنون درین خمخانهء رندان بت از بتگر نمیدانم. عطار. از نصیحتهای تو کر بوده ام بت شکن دعوی و بتگر بوده ام.مولوی. حاصل این آمد که یار جمع باش همچو بتگر از حجر یاری تراش.مولوی. آن بت منحوت چون سیل سیاه نفس بتگر چشمه ای بر شاهراه.مولوی. - آزر بتگر؛ آزر بت تراش عم یا پدر ابراهیم خلیل : آزر بتگر توئی کز خز و بز تنت چون بت پر ز نقش آزرست. ناصرخسرو. گر کردی این عزم کسی را ز تفکر نفرین کندی هرکس بر آزر بتگر. ناصرخسرو. خشم یزدان بر تو باد و بر تراشیدهء تو باد آزر بتگر توئی لعنت چه بر آزر کنی؟ ناصرخسرو.

بتگری.

[بُ گَ] (حامص مرکب) عمل بتگر. ساختن بت. بت سازی : ز نقاشی و بتگریها که کردی ز تو خیره ماندست نقاش و بتگر.فرخی. گر آرایش تن ز بتگر بود تنت را میارای کاین بتگریست.ناصرخسرو.

بتگن.

[بِ گَ] (اِ) بتکن. نوعی از ساز برزگری و آن را تختهء سیار و ماله نیز گویند. (شرفنامهء منیری). تختهء مخصوص که برزگران آن را بر زمین شیارکرده بکشند تا کلوخها شکسته گردد و نام دیگرش ماله است. (فرهنگ نظام). و رجوع به بتکن شود.

بتگندن.

[بِ گَ دَ] (مص) سر باز زدن از طعام از غایت سیری. (فرهنگ نظام). و رجوع به بتکندیدن شود.

بتگندیدن.

[بِ گَ دی دَ] (مص) بتگندن. سر باز زدن از طعام از غایت سیری. (فرهنگ نظام). و رجوع به بتکن و بتکندیدن شود.

بتل.

[بُ تُ] (اِ) جُعَل. (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف).

بتل.

[بَ] (ع مص) قطع و بتول از آن گرفته شده است. (ترجمان القرآن جرجانی). بریدن. (از المنجد) (آنندراج). جدا کردن. (تاج المصادر بیهقی). بریدن و جدا کردن چیزی از چیزی و ممتاز ساختن آن. (از ناظم الاطباء). بریدن چیزی را و جدا کردن آن را از غیر و ممتاز ساختن. (از منتهی الارب). قطع کردن چیزی و جدا ساختن آن از چیز دیگر. (از اقرب الموارد). بَتلَهٔ. (منتهی الارب). تبتیل. (اقرب الموارد). و رجوع به بتلهٔ و تبتیل شود.

بتل.

[بَ] (ع ص) قطع. (اقرب الموارد): عطاء بتل؛ عطیهء بی مانند یا پسین که بعد از آن عطیهء دیگر نباشد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از المنجد) (ناظم الاطباء).

بتل.

[بُ تُ] (ع ص، اِ) جِ بتیل. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بتیل شود.

بتل.

[بِ تَ] (اِ)(۱) نام طبقهء دوم از هفت طباق زمین بر طبق عقیدهء هندوان بنا به روایت بشن پران. (از ماللهند بیرونی ص۱۱۳). (۱) - Vitala.

بتلاء.

[بَ] (ع ص) زن منقطعه بنفسه. (از اقرب الموارد ||). عُمرهء بتلاء؛ عمرهء بدون حج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مرعلی بتلاء من رایه؛ ای عزیمهٔ لاترد (منتهی الارب).

بتلاب.

[بِ] (اِ) غلاف گل خرما. (ناظم الاطباء) (برهان قاطع). غلاف گل خرما که گوزهء مخ(۱) نیز گویند. (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ نظام) (هفت قلزم) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). پوست خوزه گل خرما. (۱) - مخ، درخت خرما.

بتلر.

[بَ لِ] (اِخ)(۱) از خاورشناسان است و کتابی در باب فتوحات عرب در مصر نوشته است.(۲) (از لاروس). (۱) - - (۲) .Butler Arab Conquest of Egypt.

بتلوب.

[بَ] (اِ) ریچالی که بتکوب نیز گویند. ریچالی که از مغز جوز و شیر و ماست و شبت سازند. (ناظم الاطباء). و رجوع به بتکوب شود.

بتلونی.

[ ] (اِخ) شاکر بتلونی حاصبانی، ساکن بیروت. او راست: تسلیهٔ الخواطر فی منتخبات الملح و النوادر. دلیل الهائم فی صناعهٔ الناثر و الناظم. نفخ الازهار فی منتخبات الاشعار. (از معجم المطبوعات).

بتلهٔ.

[بَ لَ] (ع مص) بریدن چیزی را و منه طلقها بتلهٔ، جدا کردن آن را از غیر و ممتاز ساختن. (منتهی الارب). جدا کردن. (آنندراج). و رجوع به بَتِل و تبتیل شود (||. ص) صدقهٔ بتلهٔ؛ صدقه ای که دهنده را باز رجوع در آن جایز نبود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بتلی.

[بُ] (اِخ) قریه ای در تنگستان دو فرسخ میانهء شمال و مشرق تنگستان. (از فارسنامهء ناصری).

بتلیس.

[بِ] (اِخ) بدلیس. نام شهر و ولایتی به آسیای صغیر. این شهر در کردستان ترکیه نزدیک دریاچهء وان واقع شده. کرباس بافی و ظرف نقرهء آن معروف است. بسال ۲۵ ه . ق. به دست عیاض بن غنم بتصرف مسلمانان درآمد. در زمان شاه اسماعیل صفوی در تصرف ایران بود و در زمان سلطان سلیمان به ترکیه بازگشت. ولایت بتلیس نزدیک به ۲۰۱۱ پارچه قریه را شامل میشود و بر ۱۴ قضا و ۴ سنجاق تقسیم شده است که عبارتند از ولایات بتلیس و اخلاط و خیزان و موطیکی و موش و بولانق و ملاذگرد و وارطو و صاسون و سعرد و رضوان و شروان و اروه و غزران و پرواری و کنج و قلب و چباقچور. (از قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به فهرست تاریخ مغول اقبال و ایران باستان پیرنیا ص۲۱۴۲ شود.

بتلیس چای.

[بِ] (اِخ)(۱) نام رودخانه ای که در جهت غربی دریاچهء وان سرچشمه گیرد و از میان شهر بتلیس میگذرد و سپس به دجله ملحق میشود و قریب ۹۰ هزارگز طول دارد. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - از: بتلیس + چای = رودخانه.

بتم.

[بُ / بَ تَ / بُتْ تَ] (اِخ) ناحیه و قلهء کوهی به فرغانه. (از ناظم الاطباء). ناحیه ای است یا قله ای است یا کوهی است به فرغانه. (منتهی الارب) (آنندراج). و این سلسله کوه به بتم اول و اوسط و آخر معروف است. از آن کوهها بخاری متصاعد میگردد و معادن نقره و طلا و زاج و نشادر دارد و رودخانه هائی که به طرف بخارا و سمرقند جریان می یابند ازین کوه سرچشمه میگیرند. (از قاموس الاعلام). نام کوه یا قلعه ای است بسیار محکم و معادن طلا و نقره و زاج و نوشادر در آن است که به اکناف عالم حمل شود، و در آنجا محلی است شبیه به غار و از آن بخاری شبیه به دود خارج میشود و شبها رنگ آتش دارد و کسی از شدت حرارت به آن داخل نتواند شد مگر اینکه لباس نمناک خشن بپوشد و پس از ورود زودتر بیرون آید، و این بخار جای جای تغییر کند. جبال بتم به بتم اول و اوسط و داخل معروف است و کلیهء آبهائی که بخارا و سمرقند و ناحیهء سغد را مشروب میکنند از بتم اوسط سرچشمه میگیرد و به برغرو منجیکث و سمرقند میرسد. رود صغانیان نیز از آن سرچشمه میگیرد. (از معجم البلدان). و رجوع به بتمان و بتم کوه در نزهة القلوب ج۳ ص۲۱۳ شود.

بتمار.

[بَ تِمْ ما] (اِخ) از قرای نهروان در نزدیک بغداد است. (از معجم البلدان).

بتماری.

[بَ تِمْ ما] (ص نسبی) منسوب به بتمار از قرای نهروان بغداد. (از انساب سمعانی).

بتمامت.

[بِ تَ مَ] (ق مرکب)(۱) تماماً. همگی. بطور کامل. بتمامی. همهء آن. تمام آن. (ناظم الاطباء) : تا هر باب که افتتاح کردند بتمامت اشباع برسانیدند. (کلیله و دمنه). (۱) - از: ب + تمامت.

بتمامی.

[بِ تَ] (ق مرکب)(۱) تماماً. بتمامت. کام. بالتمام : بتمامی ز عدو پای بباید برکند. (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۰). نصراحمد... حال خویش بتمامی با ایشان براند. (تاریخ بیهقی). آنکس که آز بروی وی بتمامی چیره تواند شد... چشم خردش نابینا ماند. (تاریخ بیهقی). استوا؛ بتمامی جوانی رسیدن. (تاج المصادر بیهقی). (۱) - از: ب + تمامی.

بتمان.

[ ] (اِخ) ناحیتی است [به ماوراء النهر] انـدر کوهها و شکستگی ها از حدود سروشـنه، و او را سه حد است: بتمان اندرونی و بتمان میـانه و بتمان بیرونی. و این ناحیتی است با کشت و برز بسیار، و جای درویشان، و انـدر کوههای وی معـدن نوشادرست بسیار. (از حدود العالم). گمان میرود که جمع بتم یا صورتی از بتم است. رجوع به بتم شود.

بتمرگیدن.

[بِ تَ مَ دَ] (مص) (از: ب + تمرگیـدن) در تـداول عـامه نشسـتن بفرمان تحقیرآمیز دیگران، گوینـد: بتمرگ و بنشـین و بفرما یکی است امـا فرق معنـوی دارد. نشسـتن به فرمـان دیگری در آن وقت که فرمـان دهنـده خشـمناک باشـد. (اصـطلاح عامیـانه در نواحی کرمان). فرمان دادن مادر و پدر یا دیگری فرزند و یا کسی را به نشستن چنانکه نفرین گونه تواند بود.

بتن.

[بِ تُ] (فرانسـوی، اِ)(۱) بتون. یکی از انواع مصالـح بنـائی مرکب از سـیمان و آب و ریـگ و ماسه که به نسـبت های خاص درهم آمیزنـد و چون انـدکی بگـذرد چون سـاروج سـخت و مسـتحکم شود و زیرپی بنا و پایه را بـدان سازنـد و اسـکلت و بـدنه را با آن اسـتحکام دهند و چون میله های فلزی و مفتول آهنین در آن گذارند سـخت تر گردد و آن را بتون آرمه(۲) (بتون مسلح) گویند. و رجوع به بتون شود. (۱) - Beton arme - (۲) .Beton.

بتنج.

[بَ تَ / بِ تَ] (فعل)(۱) صورت امر از بتنجیـدن که در برخی مآخذ به معنای مصدری گرفته شده است. فشار و فشـردگی است و مرادف افشـردن و فشـردن. (برهان قاطع) (از شعوری ج۱ ورق ۱۵۴) (انجمن آرای ناصـری) (آننـدراج) (ناظم الاطباء) : مهر مفکن برین سـرای سپنج کاین جهان پاک بازی و نیرنج نیک او را فسانه واری(۲) شو بد او را کمرت سخت بتنج.رودکی. (۱) - از: ب +

تنج. (۲) - ن ل: فسانه داری شو. فسانه دار شده.

بتنج.

[بُ نِ] (معرب، اِ) معرب پودنه و این کلمه امروز در عراق عرب متداول است. (یادداشت مؤلف).

بتنجیدن.

[بِ تَ دَ] (مص)(۱) فشردن. درهم پیچیدن و فشردن. (آنندراج). افشردن. فشار دادن. درهم پیچیدن. (ناظم الاطباء). تبنجیدن است. رجوع به تنجیدن و تبنجیدن شود ||. از پی درآمدن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - از: ب + تنجیدن.

بت نرسه.

[ ] (اِخ) صاحب محاسن اصفهان گوید به روایت حمزهء اصفهانی نام بخت نصر در اصل بت نرسه بن ویوبن گودرز(۱) بوده است که عراق و شام و جزائر را بدستان دستان (کذا ؟) بود و مصر و بربر را از قبل لهراسف ملک مرزبان و پهلوان و مقام او در هیبت و غلبه و سطوت و فظاظت شوکت بر جهان و جهانیان پوشیده نیست، هم از خوزان ماربین برخاست. (از ترجمهء محاسن اصفهان ص۶۷ و محاسن اصفهان ص۲۲). و رجوع به بخت النصر شود. بتن ریزی. [بِ تُ] (حامص مرکب) ترکیب سیمان و آب و ریگ و ماسه برای ساختمان کردن. ساختن بتن ||. قرار دادن و ریختن بتن در پایه و بنلاد بنایی. (۱) - در محاسن: ویون جودرز.

بتنگ آمدن.

[بِ تَ مَ دَ] (مص مرکب)(۱)تنگ آمدن. به جان آمدن. عاجز و ملول شدن. (آنندراج) : هست برین فرش دورنگ آمده هر کسی از کار بتنگ آمده.نظامی. بتنگ آمد دل از بی همدمیها رو بکوه آرم مگر آنجا کنم پیوند فریادی به فریادی. صائب. (۱) - از: ب + تنگ + آمدن.

بتنگ آوردن.

[بِ تَ وَ دَ] (مص مرکب)به جان آوردن. به ستوه آوردن. زله کردن : کاین خانه که آب و رنگت آرد از تنگی خود بتنگت آرد.نظامی.

بت نگار.

[بُ نِ] (نف مرکب) که بت را بنگارد. که تصویر بت را کشد. بتگر ||. کنایه از نقاش و مصور. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بتنونی.

[بَ] (ص نسبی) رجوع به بتانونی شود.

بتنه.

[بَ نِ] (اِخ)(۱) نام شهری در نزدیکی ساحل شرقی فرات که در زمان آمیانوس مارسلینوس مورخ، همه ساله در اوائل سپتامبر بازار بزرگی در آنجا تشکیل می شد و متاع چین و کالای هند در آنجا فراهم می آمد. (از ترجمهء ایران در زمان ساسانیان کریستنس ص۱۴۸). (۱) - Batne.

بتنها.

[بِ تَ] (ق مرکب)(۱) منفرد. یگانه. تنها. فرد. جداگانه. (ناظم الاطباء). (۱) - از: ب + تنها.

بتنهایی.

[بِ تَ] (ق مرکب) جداگانه.

بتنی.

[بَ تَ] (اِخ) پتنی. جمال الله هندی بتنی منسوب به پتنه از شهرهای هند. وی در ۱۵۰۱ م. در نهر والی گجرات بدنیا آمد و در مکه درس خواند و سپس به طریقهء قادریه و سعدیه داخل گردید و در درگاه اکبرشاه مقامی یافت و سرانجام به قتل رسید. او راست: «مجمع البحار فی غریب التنزیل و تألیف الاخبار» به عربی که در حدیث نوشته شده است. (از المنجد).

بتنین.

[بُ تَ] (اِخ) نام قریه ای به سمرقند از نواحی دبوسیه. (از انساب سمعانی).

بتو.

[بَ تُ] (اِ) قیف. (ناظم الاطباء). ترجهاله. ترجهاره. تکاب. تکاو. تکاه. راحتی. (یادداشت مؤلف). قیف وآن پیاله مانندی باشد که در وسط سوراخی دارد و لوله ای بدان سوراخ متصل کرده باشند و چون سر دیگر لوله را بر دهن شیشه نهند گلاب و روغن و امثال آن بتوان در شیشه کرد. (از برهان قاطع) (از فرهنگ رشیدی). قیف از شیشه و فلز. (از فرهنگ شعوری). ظرفی است که در ته آن لوله ای است و در دهن شیشه نهند و گلاب و روغن و امثال آن در آن شیشه ریزند. (آنندراج) (از انجمن آرا). ظرف مخصوص از فلز و غیره که یک طرفش گشاد و طرف دیگرش تنگ است و با آن چیز مایع را در ظرف دهن تنگ مثل شیشه و غیره کنند. (فرهنگ نظام ||). قبه. گوی سر عصا و قمچی. (برهان قاطع). سر تازیانه و جز آن. (فرهنگ رشیدی). گیره یا چیز گردی که سر چماق و شلاق قرار میدهند. (از فرهنگ شعوری) (آنندراج) (از انجمن آرا) (از فرهنگ نظام ||). دسته و قبضه ||. گره ساقهء گیاه. (ناظم الاطباء ||). سنگ درازی که بدان دارو سایند و آن را به عربی مقمع خوانند و به این معنی به کسر اول هم آمده است. (برهان قاطع) (آنندراج) (از فرهنگ رشیدی). و آن را بته نیز گویند. (فرهنگ نظام) (از شرفنامهء منیری) (از انجمن آرا). سنگ صلابه. سنگ درازی که در آن داروها را می سایند و صلابه میکنند. (ناظم الاطباء ||). هاون سنگی. (از فرهنگ شعوری) (ناظم الاطباء ||). دبه که در آن روغن ریزند و به این معنی به کسر اول هم آمده است. (برهان قاطع). دبهء روغن و شیشهء گلاب. دبهء روغن ریز و آنچه گلاب در آن اندازند. (شرفنامهء منیری ||). دستهء هاون. (ناظم الاطباء).

بتو.

[بَ تَ] (اِ) سمت باختر و برآمدن آفتاب است. مشرق. مقابل مغرب. (برهان قاطع). مرادف خراسان. (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ شعوری) (آنندراج) (از انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام ||). جائی را گویند که همیشه آفتاب در آنجا بتابد و آن نقیض نساست(۱). (برهان قاطع). جائی که همیشه آفتاب تابد. ضد نسا. (فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ شعوری). و در اصل بتاب بلکه باتاب بوده یعنی گرمی و پرتو آفتاب آنجا را میگرفته بر ضد نسا که جائی را گویند که آفتاب نتابد. (آنندراج) (از انجمن آرا). شمال. مقابل نسا. (ناظم الاطباء). جای آفتاب گیر. (از فرهنگ نظام). این کلمه در تداول عامهء گناباد هنوز هم متداول است. (۱) - «نسا» را در دهات کرمان «نسار» و «برنسار» گویند.

بتو.

[بُ تَ] (اِ) در تداول عامه دیوار که تیغه و صندوقه نیست. (یادداشت مؤلف (||). ص) یک پارچه. بیک پاره. تمام. درسته. بی نقص. شاید از ترکی بوتن. (یادداشت مؤلف).

بتو.

[بُ تُ] (اِ) نامی است که در مکران به اسکنبیل دهند. (یادداشت مؤلف).

بتو.

[ ] (اِ) آلوچه سگک. میوه ای است که رنگ آن سرخ میباشد به مقدار نخود و چوب آن مانند چوب زغال است و درخت آن بزرگ نمیباشد و چون رسیده باشد می چینند و حل می کنند و تو بر تو برهم انداخته نگاه میدارند و در آفتاب می نهند تا سخت میشود. مانند خمیر و مانند نان تنک به تیر چوبهء باز می برند و خشک میکنند (مقصود لواشک است). (از فلاحت نامه).

بتو.

[بَتْوْ] (ع مص) اقامت نمودن در جای. (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب): بتا بالمکان بتواً؛ اقامت نمود در آن جای. (ناظم الاطباء). بتا بالمکان؛ اقامت نمود. (منتهی الارب).

بتو.

[ ] (اِخ) این نام در تاریخ سیستان به دنبال اسم شخصی به نام شاهین آمده است و مرحوم ملک الشعراء بهار حدس زده که شاید نام محلی است و شاهین منسوب به آن است :و یعقوب به بتو رسید بامداد بود و شاهین به بتو راه نمونی نمود. (تاریخ سیستان ص۲۰۷). روز سدیگر شاهین بتو کورثر (کذا) بود. (همان کتاب ص۲۳۴). مرد برخاست پیش شاهین بتو شد. (ایضا ص۲۶۶). و رجوع به تاریخ سیستان ص۲۶۶، ۲۳۴، ۲۰۷ و ۲۹۱ شود.

بتو.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان طاغنکوه فدیشهء نیشابور. در ۳۰ هزارگزی باختر فدیشه. کوهستانی. سکنهء آن ۴۰۳ تن، آب از قنات. محصول آنجا غلات، شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بتوارک.

[ ] (اِ) دف بود. (اوبهی). و شاید محرف تبوراک و بتوراک باشد. و رجوع به تبوراک و بتوراک شود ||. خاشاکها بود که غذا را در زیر آن پنهان کنند تا مردم نبینند. (اوبهی). رجوع به بتوراک شود.

بتواز.

[بَ] (اِ) بدواز. آرامگاه و نشیمن باز و شاهین و امثال آن را گویند. (برهان قاطع). پتواز. بدواز. برواز. پتوازه. پدواز. نشیمن کبوتر و باز که دو چوب ستون کرده و چوبی روی آن گذارند. نشیمن کبوتر و باز که دو چوب بر زمین فروبرند و چوبی بر زبر آن نهند تا کبوتران و مرغان بر آن نشینند و آن را آده نیز گویند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج ||). آرامگاه. نشستنگاه. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج).

بتوئیل.

[ ] (اِ) مرد خدا. (از قاموس کتاب مقدس (||). اِخ) پسر ناحور برادر ابراهیم و پدر لابان و رفقه پید. (از قاموس کتاب مقدس||). موضعی است در طرف جنوبی یهودا و بیت ایل و بتول و کسیل (؟) نیز خوانده شده است. (از قاموس کتاب مقدس).

بتوت.

[بُ] (ع مص) لاغر شدن. مهزول شدن. (از اقرب الموارد): بت بتوتاً؛ لاغر گردید. (ناظم الاطباء).

بتوت.

[بُ] (ع اِ) جِ بَتّ، بمعنی طیلسان خز و مانند آن. (از اقرب الموارد). و رجوع به بت شود.

بتوختن.

[بِ تَ] (مص)(۱) توختن. (برهان قاطع). جمع کردن. اندوختن. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (هفت قلزم ||). ادا کردن اعم از آنکه نماز باشد یا قرض و دین و امانت. گزاردن. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (هفت قلزم ||). کشیدن. فروبردن. (آنندراج) (انجمن آرا) (برهان قاطع) (هفت قلزم). و رجوع به توختن شود. (۱) - از: ب + توختن.

بتوراک.

[بَ] (اِ) چاهی که خرمن در آن کرده و با خاک و خاشاک سرش را بپوشانند. چاهی باشد که غله و امثال آن در آن کنند و خاک بر بالای آن ریزند. (برهان قاطع). و آن را به فارسی گوری نیز گویند زیرا که به گور ماند که قبر باشد. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). محلی که غله نگاه میدارند. (از فرهنگ شعوری). چاهی که غله در آن مدفون کنند. (فرهنگ رشیدی ||). دف. دایره. (برهان قاطع) (انجمن آرا) (آنندراج). و به این معنی به صورت تبوراک هم آمده است. (برهان قاطع). تصحیف تبوراک است و تبیره و تبیر و طنبور از همین ریشه است. (یادداشت مؤلف) : آن خر پدرت بکشت خاشاک زدی مامات دف دورویه چالاک زدی آن بر سر گورها تبارک خواندی و این بر در خانه ها تبوراک زدی. رودکی (از یادداشت مؤلف). و رجوع به تبوراک شود.

بتوزه.

[ ] (اِ) فلرز. بدرزه. فلرزنگ. لارزه. دستار. دستمال. (یادداشت مؤلف). و رجوع به هریک از این کلمات شود.

بتوسط.

[بِ تَ وَسْ سُ] (مرکب)(۱) بواسطهء. به میانجی گری. (ناظم الاطباء). به وسیلهء. به کمک. و رجوع به توسط شود. (۱) - از: ب + توسط.

بتوع.

[بُ] (ع مص) منقطع گردیدن از چیزی یا کسی. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب ||). فروماندن در راه. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب ||). دوردست رفتن: بتوع در ارض؛ دوردست رفتن در آن. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بتوک.

[بَ] (اِ) طبق چوبین باشد بر مثال دف که بقالان دارند و اجناس در آن کنند. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : من فراموش نکردستم و کی خواهم کرد آن بتوک جو و آن تابهء اشنان ترا.منجیک. و به تقدیم تا (تبوک) نیز آمده است. (برهان قاطع). و این ضبط استوار می نماید. و رجوع به تبوک شود.

بتوک.

[بَ] (ع ص) بران. (منتهی الارب) (آنندراج). برنده. (ناظم الاطباء). باتک. تیز. و رجوع به باتک و بتک شود.

بتول.

[بُ] (اِ) پر آمدن دل باشد از چیزی. (از فرهنگ اسدی) : اگر بتول گرفت از تو این دلم نه عجب بتول گیرد دل از حدیث ناپدرام.؟

بتول.

[بَ] (ع ص) قطوع. قطع کننده. (آنندراج) (غیاث اللغات ||). منقطعهء از زواج. (از اقرب الموارد ||). پاک دامن. پارسا. (فرهنگ فارسی معین ||). زن دوشیزه که از مردان رغبت و حاجت خود بریده باشد. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). زن دوشیزه و جداشده از مردان و بریده از دنیا. (آنندراج). دوشیزهء از مردان بریده. (یادداشت مؤلف). زن باکرهء بریدهء شده از دنیا و بریده شده از شوهر. دختری که شوی نکند. زنی که از دنیا بریده باشد بجهت خدای تعالی. (از ناظم الاطباء). بتیل. بتیلهٔ. عذراء. از دنیا گسسته و بخدا پیوسته. دختری باشد که از دنیا بریده و بخدا پیوسته و پیوند با جهان دیگر استوار کرده باشد و این صفت ویژهء حضرت سیدهٔ نساءالعالمین فاطمهٔ الزهراء سلام الله علیها دخت خاتم النبیین (ص) است. (یادداشت مؤلف ||). لقب فاطمهٔ بنت نبی علیهما الصلوة والسلام بدان جهت که در فضل و دین و حسب از زنان زمانهء خود و زنان امت متفرد بود و همتا نداشت. (ناظم الاطباء). چون حضرت فاطمه قاطع علائق دنیا بود لهذا بتول گفتند. (غیاث اللغات) (آنندراج). چون از مردان بریده و به طاعت خدای عزوجل مختص شده بود بدین نام شهرت یافت. (از مهذب الاسماء ||). لقب مریم عذراء مادر مسیح علیهاالسلام. (ناظم الاطباء) (منتهی

الارب). و بتیل و بتیلهٔ نیز بدین معنی آمده است. لقب سیده مریم عذرا. (از اقرب الموارد). لقب حضرت مریم علیها السلام که ممتاز بود از زنان بحسب دین و بریده بود از دنیا به خدا. (از آنندراج ||). نهالی که از بن درختی برآمده و از آن درخت مستغنی شده باشد. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). خرمابن جدا کرده و نشانده از بیخ نخلی دیگر. نهال خرما. (یادداشت مؤلف). درخت خرد خرما که از درخت بزرگ که ام اوست جدا باشد. - بتول نورانی، دختر نورانی؛ اصطلاحی در تثلیث کیش مانوی. در بعضی از قطعات [مانوی] که به لهجهء شمالی و سغدی است می بینیم که در زمانهای بعدی دورهء سوم آفرینش مانند دو دورهء مقدم بر آن انبساط یافته و موجد تثلیثی شده است از این قرار: عیسی، بتول نورانی و منوهمیذ بزرگ. (از ترجمهء ایران در زمان ساسانیان ص ۲۱۱).

بتول.

[بِ] (فرانسوی، اِ)(۱) یکی از داروهای جدید که عبارت است از سالیسیلات نفتول. (ناظم الاطباء). (۱) - Betul.

بتولمایس.

[ ] (اِخ) شهری است که در زمان ملوک بطالسه به این اسم مسمی شد و همان عکای حالیه میباشد که در قدیم عکو گفته میشد. (از قاموس کتاب مقدس).

بتون.

[بِ تُ] (فرانسوی، اِ)(۱) بتن. از مصالح بنائی جدید. مخلوطی از سنگ شکسته و ماسه و سیمان در بنائی برای پی ریزی یا ساختن پایه های عمارات. (فرهنگ فارسی معین). - بتون آرمه؛ بتن مسلح. آن بتون که در آن میله های آهن بکار رود. - بتون ریزی؛ عمل ریختن ترکیب مصالح اولیهء بتون که سیمان و ریگ و آب باشد برای ساختمان کردن. و رجوع به بتن و بتن ریزی شود. (۱) - Beton.

بتون.

[بِ] (اِخ)(۱) نام شهری در ایالت پادو کاله فرانسه. (از لاروس). (۱) - Bethune.

بتوند.

[بَ وَ] (اِخ) از دهستانهای شوشتر در جنوب خاوری شوشتر و خاور دهستان خوان و گندزلو. آن از چشمه و لولهء آب مؤسسات نفت. محصول آن دیمی است شغل مردم زراعت و کارگری نفت. جمعیت آن ۲۵۰۰ تن. قراء مهم آن: راهدار و کرائی بالا- ساکنین از طایفهء الوند و گندزلو هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بتوند.

[بَ وَ] (اِخ) نام مرکز دهستان بتوند. امامزاده سبزپوش در این آبادی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بتوهٔ.

[ ] (اِخ) نام شهری به هند. (از رحلهء ابن بطوطه).

بتوی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان قلعه شاهین سرپل زهاب قصر شیرین. سکنهء آن ۷۰ تن. آب از سراب قلعه شاهین. محصول آن غلات، توتون، برنج و لبنیات. شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بتویل بن الیاس.

[ ] (اِخ) از مهتران کنعان بوده است : اسحاق... از پس اسماعیل صدوبیست سال بزیست و خدای تعالی او را پیغامبری داد... و زنی داشت نام او رفقا هم از زمین کنعان، دختر مهتر کنعان نام او بتویل بن الیاس و از آن زن او را دو پسر آمد. (مجمل التواریخ و القصص ص۱۹۴). و رجوع به بتوئیل شود.

بتهٔ.

[بِ تَ] (ع مص)(۱) جای گرفتن. مقیم شدن. (منتهی الارب). (۱) - از: «و ب ت».

بتهٔ.

[بَتْ تَ] (ع مص) بریدن و قطع کردن ||. عاجز کردن کسی را از رسیدن به قافله. (منتهی الارب ||). بریده شدن ||. فروماندن در راه. (منتهی الارب ||). - سکران لایبت امراً؛ یعنی بحیثی مست است که قطع و یکسو نمی کند کار را. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). نیت و عزم روزه: در حدیث است که لاصیام لمن لایبت الصیام من اللیل؛ یعنی نیست روزه کسی را که نیت و عزم آن را از شب نکند (منتهی الارب). بَتّ. (منتهی الارب)(۱). و رجوع به بت شود ||. بریدن از همسر و دوست. طلاق باین دادن: طلقها بتهٔ و بتاتاً؛ طلاق باین داد که در آن رجعت جایز نیست. (منتهی الارب). و رجوع به بتات شود. طلقها بتهٔ و بتاتاً؛ ای بتلهٔ بائنه؛ یعنی بریدنی که در آن بازگشت نباشد دیگر و طلقها ثلاثاًبتهٔ که در هر دو بازگشت نیست. (از اقرب الموارد). طلاق باین داد او را که در آن رجعت جایز نیست. (یادداشت مؤلف). - البتهٔ؛ قطعاً و جزماً (از: ال + بت + هٔ) لاافعله بتهٔ و البتهٔ؛ نخواهم کرد این کار را هرگز. نخواهم کرد آن را جزماً و قطعاً. (یادداشت مؤلف). (۱) - در اقرب الموارد مصدر بتهٔ نیامده است.

بتهٔ.

[بَتْ تَ] (هندی، اِ)(۱) دستور فوق العادهء سپاه در میدان جنگ ||. جزر. مقابل مد. (ناظم الاطباء). (۱) - Battah.

بتهٔ.

[بَتْ تَ] (اِخ)(۱) قریه ای در بلنسیه. (از معجم البلدان). ابوجعفر ادیب منسوب به آن است. (از ناظم الاطباء). (۱) - Battah.

بته.

[بَ تَ] (اِ)(۱) سنگی است که در روی آن بعضی چیزها صلایه نمایند. بتو نیز گویند. (از فرهنگ شعوری ج۱ ورق ۱۹۳). سنگی

باشد که بدان داروها سایند. مقمع. (برهان قاطع) (آنندراج). دستهء هاون. (ناظم الاطباء ||). پلو ساده و خشک. بده. (از فرهنگ شعوری). خشکه پلاو. (ناظم الاطباء). (۱) - آنندراج آن را با تای مشدد نوشته است و صاحب برهان گوید که مشدد نیز خوانده اند.

بته.

[بُتْ تَ / تِ] (اِ) بوته. گیاه کوتاه بالا. درخت کوتاه. هرگیاه که ساق محکم ایستاده ندارد. نباتی میان درختک و گیاه. درختچه. هر گیاه که تنه و ساقهء شخ و سطبر و راست ندارد. درختچه با شاخهای بسیار نزدیک به زمین ||. نبات بی ساق: بتهء خیار، بتهء هندوانه، بتهء کدو ||. گون: در چهارشنبه سوری بته می سوزانند. -امثال: ما که از زیر بته در نیامده ایم؛ یعنی دارای اصل و نسب هستیم ||. خار. آدور. ورکار. (السامی) : چون قابیل هابیل را بکشت، درختانی که در مکه بود بته برآورد و میوه ها ترش شد و آب تلخ شد. (از تفسیر ابوالفتوح رازی ج۲ ص۱۳۸ س ۱۵ ||). نقش بر جامه؛ بته جقه، نوعی گل که روی پارچه های ترمه و قلمکار پدید آرند. شال ترمه ای که نقش سرو خمیده سر دارد.

بته گز.

[بُتْ تِ گَ] (اِخ) دهی از دهستان پایین ولایت فریمان مشهد. در ۱۰۵ هزارگزی خاوری فریمان. سکنهء آن ۸۶ تن، آب از قنات. محصول آن غلات و چغندر و شغل اهالی زراعت و مالداری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بته گز.

[بُتْ تِ گَ] (اِخ) دهی از دهستان احمدآباد فریمان مشهد در ۱۸ هزارگزی شمال باختری فریمان. سکنهء آن ۲۱۵ تن، آب از قنات. محصول آن غلات، شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بته مردگی.

[بُ تَ / تِ مُ دَ / دِ] (حامص مرکب) حالت بوته ای که ریشه اش خشک شده باشد. آن گیاه که بر اثر خشک شدن ریشه و نرسیدن آب پژمرده شده باشد. حالت بته مرده. (یادداشت مؤلف).

بته مرده.

[بُ تَ / تِ مُ دَ / دِ] (ص مرکب)میوه که بتهء آن پژمرده شده باشد. حاصلی که اصل و ریشهء آن خشکیده و برگ و شاخه اش پژمرده گردد. میوه هایی چون هندوانه و خربزه و خیار و کدو که پیش از چیدن به بتهء آن آفتی رسیده یا بی آب مانده و ازین رو میوه چون آبخستی شده باشد. (یادداشت مؤلف). چون هندوانهء بته مرده.

بته مرده بالا.

[بُتْ تِ مُ دَ / دِ] (اِخ) دهی از دهستان پایین ولایت فریمان مشهد. در ۱۰۴ هزارگزی شمال خاوری فریمان. سکنهء آن ۳۰ تن، آب از قنات. محصول آن غلات و چغندر. شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بتهوون.

[بِ هُ وِ] (اِخ)(۱) آهنگساز معروف آلمانی متولد در بن بسال ۱۷۷۰ م. و درگذشته بسال ۱۸۲۷ م. او ۳۲ سونات برای پیانو و ۱۷ کاتوئور و ۹سمفونی ساخت که همهء آنها آثاری است مشحون از احساسات عمیق و حاکی از قدرت تعبیر. وی در اواخر عمر کر گردید. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Beethoven, Ludwig van.

بتی.

[بَتْ تی] (ع ص نسبی) بت باف و فروشندهء آن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). دستمال پشم و مانند آن. (از اقرب الموارد). و در این حدیث: فاتی بثلثهٔ اقرص علی بتی بمعنی دستارخوان صوف و مانند آن است یا صواب بُتی، بمعنی طبق است یا نبی بتقدیم نون که بمعنی خوان خرما است. (منتهی الارب). و رجوع به بت شود ||. حکم قطعی. حکم قطع شده. حکم حتمی. حکم که نسخ نشود. (یادداشت مؤلف). - طلاق بتی؛ طلاق قطعی که رجوع آن جایز نباشد. طلاق باین که رجوع ندارد.

بتی.

[بَ ی ی] (ع اِ) طبق. (منتهی الارب).

بتی.

[بَتْ تی] (ص نسبی) منسوب به بت از قرای بغداد. (از معجم البلدان ||). منسوب به بت، جائی از نواحی بصره. (از انساب سمعانی). ||قریه ای میان بوهرز و بعقوبا. (از تاج العروس ||). منسوب به بتهٔ از قرای بلنسیه. (از معجم البلدان).

بتی.

[بَتْ تی] (اِخ) ابوالحسن احمدبن علی کاتب بتی منسوب به بت از قرای بغداد، ادیبی هوشیار بود و بسال ۴۰۵ ه . ق. درگذشت. مدتی برای القادر بالله کتابت میکرد. (از معجم البلدان). و رجوع به عیون الاخبار ج۱ ص۲۶۶ و ج۳ ص۱۵۵ شود.

بتی.

[بَتْ تی] (اِخ) ابوجعفر بتی از شعرا و منسوب به بته از قرای بلنسیه بود. (از معجم البلدان).

بتیا.

[بَ / بِ] (اِ) سینه. صدر. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری).(۱) از بتیا(۲)پهلوی است به معنی سینه. (برهان قاطع چ معین). (۱) - هُزوارش، bitaya, batia پهلوی Senakبمعنی سینه «یونکر۱۰۴». (حاشیهء برهان قاطع چ محمد معین). (۲) - Batia.

بتیار.

[بِ] (اِ) مشقت. رنج. محنت. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (از فرهنگ شعوری ورق ۱۶۲). درد. پتیاره. (فرهنگ

فارسی معین) : به وزن عدلش میزانهای ظلم سبک به عون رایش بتیارهای دهر سلیم. ابوالفرج رونی ||. شیشه. قارورهء بیمار. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). شیشهء ادرار بیمار.

بتیار.

[بَ] (اِ) هرچیز که آن در نظر زشت و قبیح نماید. (برهان). پتیار. پتیاره. هرچیز که در نظر بد و مکروه نماید. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). و رجوع به پتیار و پتیاره شود.

بتیاره.

[بِ رَ / رِ] (اِ) رنج. محنت. بلا. آفت. (برهان قاطع). فتنه. رنج و عنا. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق۱۹۳). بلا. (صحاح الفرس). پتیاره. و این لغت در اصل بدیاره بوده یعنی رفیق بد و زشت و مکروه و تبدیل یافته. (آنندراج). بلیهء فلک. (از انجمن آرای ناصری). بلا و آفت. (غیاث اللغات). بعضی بیتاره گفته اند. (از شرفنامهء منیری). و رجوع به پیتاره شود.

بتیاره.

[بِ رَ / رَ] (اِ) هرچیز که مردمان آن را دشمن دارند و هر صورتی که در نظرها زشت و قبیح نماید. (برهان قاطع). هر چیز ترسناک که زشت و دلیر بر کس نماید. مهیب. چیزی که مردم آن را دشمن دارند. (صحاح الفرس). پتیاره. هرچیز مهیب و مکروه که بی اختیار بر کسی آید خواه حادثهء زمانه و خواه جانور و خواه حکم قدر و بلیهء فلک. (از آنندراج) (انجمن آرا). مکر و فریب. پتیاره. (غیاث اللغات). چیزی که دشمنش دارند. (شرفنامهء منیری) : نیاید ز ما با قضا چاره ای نه سودی کند هیچ بتیاره ای.فردوسی. چو لطفش آمد بتیارهء زمانه هاست چو قهرش آمد اقبال آسمان هدرست. انوری ||. فتنه : بد گشت چرخ با من بیچاره چون کنم و آهنگ جنگ دارد و بتیاره چون کنم. کسائی. مرا چون صبر باشد در جدائی ازین بتیاره چون یابم رهائی. (ویس و رامین). مرا مادر درین بتیاره افکند که بر رامین دلم را کرد خرسند. (ویس و رامین). میان این دو بتیاره بماندم ز دو بتیاره بیچاره بماندم.(ویس و رامین). گردش افلاک با بتیارهء حکمش خجل صورت تقدیر در آئینهء حکمش عیان. سید ذوالفقار شروانی ||. غول بیابانی. دیو. (برهان قاطع). دیو بزرگ. دیو فریب دهنده. (از فرهنگ شعوری). دیو. (غیاث اللغات) : جهانی بر آن جنگ نظاره بود که آن اژدها جنگ بتیاره بود.فردوسی ||. زشت. جادو. (یادداشت مؤلف) : بوالمؤید اندر کتاب گرشاسب گوید که چون خسرو به آذربادگان رفت و رستم دستان با وی و آن تاریکی و بتیاره دیوان به فر ایزد تعالی بدید. (از تاریخ سیستان). پیر و زال نفس اماره سر به زنجیر دیو بتیاره. شیخ الاسلام بهائی افندی ||. افسون. فریب. (غیاث اللغات ||). یکی از دو خانهء هریک از خمسهء متحیره که آن خانه با آن کوکب ناموافق باشد. وبال. بطیارج. (یادداشت مؤلف از التفهیم). و رجوع به پتیاره شود.

بتیراء.

[بُ تَ] (ع اِ) آفتاب. (منتهی الارب) (آنندراج (||). تصغیر، بتراء. مؤنث، ابتر) ناتمام. (آنندراج). در حدیث نهی عن البتیرا، آن است که به یک رکعت وتر بخواند و گویند آن است که شروع کند در دو رکعت اولی را تمام و دومی را قطع کند. (منتهی الارب). و فی الحدیث: انه نهی عن البتیراء و هو ان یوتر برکعهٔ واحدهٔ، و قیل ان یشرع فی رکعتین فاتم الاولی و قطع الثانیهٔ.

بتیرهٔ.

[بُ تَ رَ] (ع اِ مصغر) تصغیر بترهٔ. کرهء ماچه. (یادداشت مؤلف). خرک ماده. (منتهی الارب).

بتیرهٔ.

[بَ رَ] (اِخ) یکی از فرزندان حارث بن فهر. (از تاج العروس).

بتیس.

[بِ] (اِخ)(۱) نام نگهبان شهر غزه از طرف داریوش سوم پادشاه ایران که در برابر اسکندر مقدونی مقاومت شدید کرد. غزه قلعه ای بود در کنار دریای مغرب به مسافت ۱۰ میل در جنوب صور، آریان گوید: دژبان این قلعه در این وقت (زمان حملهء اسکندر ۳۳۲ ق.م.) خواجه ای بود بتیس(۲)نام. این شخص نسبت بشاه خود بسیار صادق و باوفا بود و با نگهبانان، خندق ها و استحکامات وسیع را حفظ میکرد... در این جنگ اسکندر جوشن خود را پوشید و به صفوف اول شتافت و مشغول جنگ شد. در این موقع عربی که یکی از سپاهیان غزه بود شمشیر خود را در پشت پنهان کرد و چنین وانمود که از قلعه فرار کرده است و میخواهد به اسکندر پناهنده شود و همینکه به اسکندر نزدیک شد به زانو درآمد. اسکندر به او گفت بلند شو و در صف سپاهیان من درآی، ولی او در این حال با تردستی شمشیر را به دست گرفت و خواست ضربتی به سر اسکندر وارد آورد، اسکندر سر خود را عقب برد و ضربت را رد کرد و با شمشیر دست عرب را انداخت... در این گیرودار تیری از طرف نگهبانان شهر به جوشن اسکندر آمد که آن را درید و به شانهء او فرونشست. طبیب اسکندر فوراً حاضر شد و تیر را از گوشت بیرون کشید، و خون فوران کرد زیرا تیر به عمق نشسته بود. خون اسکندر جاری شد و بر اثر این حال اسکندر از پای درآمد و نزدیکانش او را در آغوش کشیدند و به اردو بردند. بتیس دژبان غزه چون احوال اسکندر را چنین دید پنداشت که او کشته شده است، به شهر درآمد و مژده فتح را منتشر ساخت، اسکندر منتظر التیام زخم خود نشد و امر به تسخیر قلعه داد و با زدن نقب بالاخره شهر گشوده شد. بتیس با نهایت دلاوری و شجاعت جنگ کرد و با وجود اینکه زخمهای زیاد برداشته بود دست از جدال نکشید ولی از کثرت زخمها و خونی که از او میرفت بی حال شد و به دست دشمن افتاد. اسیر را نزد اسکندر بردند و او در حالی که از شادی در پوست نمی گنجید به کوتوال دلیر چنین گفت: «بتیس» تو چنان نخواهی مرد که میخواستی، و باید حاضر شوی آنچه را که برای رنج و تعب اسیری میتوانند اختراع کنند تحمل کنی» کوتوال شیردل در اسکندر خیره نگریست و ساکت ماند و اسکندر در این حال رو به مقدونیها کرد و گفت: ببینید این مرد چقدر لجوج است، آیا زانو بزمین زده یا کلمه ای که دلالت بر اطاعت کند گفته است؟ اما من بخاموشی او خاتمه خواهم داد و اگر نتوانم بهیچ وسیله او را بحرف آورم، لااقل ناله هایش خاموشی او را قطع خواهد کرد. چون بتیس به تهدیدات اسکندر وقعی ننهاد و باز خاموش ماند، اسکندر حکم کرد پاشنه های پای او را سوراخ کردند و تسمه ای از چرم ازین سوراخها گذرانیدند، بعد رشته ها را به ارابه ای، و ارابه را به اسبهائی بستند و دور شهر کشیدند تا بتیس جان داد. (از ایران باستان ص۱۳۵۱). (۱) - ۲) .Betis) - آریان نام او را باتیس (Batis) ولی پلوتارک و دیودور و غیره بتیس نوشته اند.

بتیشفر.

[بِ فَ] (اِخ)(۱) از علمای ریاضی هند و پسر مهدت از شهر ناگرپور بود و زیجی ساخت که معروف به کرن سار است. (از ماللهند بیرونی ص۷۵ و ۱۹۶). .(سانسکریت) (۱) - Vittesvara

بتیغ چیدن.

[بِ دَ] (مص مرکب) (از: ب + تیغ + چیدن). بریدن. (آنندراج). قطع کردن : گر تیغ شدم بخون کشیدند مرا ور شمع شدم به تیغ چیدند مرا سیلی خور زهد خشک دستم، گوئی از خاک یتیم آفریدند مرا.ناظم هروی. و رجوع به تیغ شود.

بتیغ خاستن.

[بِ تَ] (مص مرکب) (از: ب + تیغ + خاستن) از بن راست شدن موی. (ناظم الاطباء). و رجوع به تیغ شود.

بتیغ زدن.

[بِ زَ دَ] (مص مرکب) (از: ب + تیغ + زدن). با تیغ زدن. کسی را با تیغ کشتن. و رجوع به تیغ زدن شود.

بتیک.

[ ] (اِ) کژ باشد که به کلاه و جوراب کنند. (از فرهنگ اسدی). قز باشد که به جوراب و کلاه بافند. (حاشیهء فرهنگ اسدی) : فاخته گون شد هوا ز گردش خورشید جامهء خانه بتیک(۱) فاخته گون شد.رودکی. (۱) - ن ل: بتبک.

بتیل.

[بَ] (ع ص، اِ) زن از دنیا بریده بجهت خدای تعالی ||. نهالی که از بن درخت برآمده و از آن درخت مستغنی گردیده باشد||. جویچه در پایین رودبار. (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). مسیل در اسفل وادی. (از اقرب الموارد ||). درختی که خوشه هایش آویزان باشد ||. لقب مریم مادر عیسی علیه السلام. (از آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کمر درهم چسبیدهء باریک. (از اقرب الموارد). ج، بتل. و رجوع به بتیلهٔ شود.

بتیل.

[بَ] (اِخ) کوهی است در یمامه. (آنندراج) (ناظم الاطباء). گویند کوهی است در یمامه. (از معجم البلدان ||). کوهی در نجد که به کوهستانی وابسته نیست. (از معجم البلدان ||). نام وادیی است. (آنندراج). حارثی گوید وادیی متعلق به بنی ذبیان است.

بتیلهٔ.

[بَ لَ] (ع ص، اِ) بتیل. بتول. منقطعهء از دنیا. (از اقرب الموارد). زن از دنیا بریده و مائل به خدا. (آنندراج) (ناظم الاطباء). منقطعه از دنیا برای روی آوردن بخدای تعالی. (از اقرب الموارد ||). نهالی که از بن درختی برآمده و از آن درخت مستغنی شده باشد. (از اقرب الموارد) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). درخت های خرد خرما که از درخت بزرگ جدا باشند. ج، بتائل ||. مرعلی بتیلهٔ من رأیه؛ یعنی از عزیمت خود برنگردید (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). هر عضو با گوشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). هر اندام که به گوشت آکنده بود. (مهذب الاسماء) ج، بتائل. هر عضو گوشتین. (از اقرب الموارد ||). سرین. (منتهی الارب) (آنندراج) (یادداشت مؤلف) (ناظم الاطباء).

بتیلهٔ.

[بَ لَ] (اِخ) آبی است نزدیک بتیل. (آنندراج). نام آبی نزدیک بتیل. (ناظم الاطباء). آبی است متعلق به بنی عمروبن ربیعهٔ بن عبدالله. (از معجم البلدان).

بتیله.

[بَ لَ / لِ] (اِ) فتیله. (آنندراج). فتیلهء شمع و یا چراغ. (ناظم الاطباء). صورتی است از فتیله. و رجوع به فتیله شود.

بتیم.

[] (اِ) شکمبه در لهجهء طبری. (یادداشت مؤلف).

بتینا.

[بُ تَ] (اِ) توبه. پشیمانی. ندامت. بتینه. (ناظم الاطباء).

بتینق.

[بَ نَ] (اِخ) شهری است در ساحل جزیرهء صقلیه (سیسیل). (از معجم البلدان).

بتینهٔ.

[بُ تَ نِ] (اِ) توبه. پشیمانی. ندامت. (ناظم الاطباء). بتینا. و رجوع به بتینا شود.

بث.

[بَث ث] (ع مص) آشکار کردن راز و اندوه سخت. (ترجمان القرآن جرجانی) (غیاث اللغات) (تاج المصادر بیهقی). بازگفتن آنچه در اندرون است. (از اقرب الموارد). آشکار کردن. (فرهنگ نظام ||). پراکنده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان القرآن جرجانی). - بث خبر؛ شایع و فاش کردن آن. (ناظم الاطباء) (از آنندراج). فاش کردن. (غیاث اللغات). گستردن. نشر و اذاعهٔ خبر. (از اقرب الموارد). پراکندن. (فرهنگ نظام). شایع کردن. (منتهی الارب). - بث غبار؛ برانگیختن غبار را. (آنندراج) (ناظم الاطباء). - بث کلاب للصید؛ رها کردن و برانگیختن سگان را به شکار. (از اقرب الموارد). - تمر بث؛ خرمائی که پراکنده و منتشر و نیکو نادروده و جای مانده. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). متفرق غیرمکنوز. (از اقرب الموارد). خدای خلق را آفرید فبثهم فی الارض؛ یعنی پراکنده کرد مخلوق را در روی زمین. (از اقرب الموارد ||). با کسی راز در میان نهادن. (از آنندراج). بثتک السر؛ با تو در میان نهادم راز را. (ناظم الاطباء ||). پهن کردن. (فرهنگ نظام). گستردن. (از منتهی الارب ||). ظهور نمودن. (غیاث اللغات). و رجوع به بثاث شود. - بث شکوی (بث الشکوی)؛ نشر و اذاعت شکایت. شکایت بردن. تشکی کردن. انما اشکوا بثی و حُزنی الی الله. (قرآن ۱۲/۸۶). فصار الصدیق یزور الصدیق فشکوی الزمان و بث الهموم. - بث شکوی کردن؛ شکایت برداشتن. شکایت بردن : با یکدیگر از حدوث این واقعهء منکر بث الشکوی و نفثهٔ المصدور آغاز کردند. (از ترجمهء تاریخ یمینی). و رجوع به بث شود.

بث.

[بَث ث] (ع اِ) حال. (اقرب الموارد) (آنندراج) (منتهی الارب ||). حاجت. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). اندوه سخت. (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء) (آنندراج). اندوهی که برای شدت آن را نهان نتوان داشت. (منتهی الارب). اشد حزن. (از اقرب الموارد) : انما اشکوا بثی و حزنی الی الله (قرآن ۲/۸۶)؛ اندوه و درد خود را به خدای شکایت برم ||. بیماری شدید. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بثاء.

[بَ] (ع ص، اِ) زمین نرم. (آنندراج) (منتهی الارب). و مفرد آن بثاءة است. (از معجم البلدان) (منتهی الارب). زمین هموار نرم. (از اقرب الموارد). بثاءة. زمین نرم. (ناظم الاطباء). سرزمین نرم. (از معجم البلدان).

بثاء.

[بَ] (اِخ) جائی در سرزمین بنی سلیم. (از معجم البلدان) (از اقرب الموارد). ابوذؤیب گوید: رفعت لها طرفی و قد حال دونها رجال و خیل بالبثاء تغبر.(از معجم البلدان). نام آبی در دیار بنی سعد است و آن چشمه ای شیرین است که نخل ها را سیرآب کند. (از معجم البلدان).

بثاءة.

[بَ ءَ] (ع ص، اِ) زمین نرم. (ناظم الاطباء). و رجوع به بثاء شود.

بثاث.

[بُ] (ع مص) آشکارا و فاش کردن راز را. (آنندراج). راز در میان نهادن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بث شود.

بثان.

[بِثْ ثا] (اِخ) پدر یوسف مصری محدث است. (ناظم الاطباء).

بثبثة.

[بَ بَ ثَ] (ع مص) پراکنده و فاش گردانیدن خبر را. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج). آشکار کردن خبر||. برانگیختن غبار را. (آنندراج) (منتهی الارب).

بثر.

[بَ] (ع مص) آبله ریزه برآوردن روی کسی: بثر وجهه بثراً. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بُثور. (منتهی الارب).

بثر.

[بَ] (ع اِ) چیزی از تن برجسته. (تاج المصادر بیهقی). آبله ریزه که بر اندام برآید. (آنندراج) (منتهی الارب). هرچه از تن و اندام

مردم بیرون آید چون ارزن. (زمخشری). جوش. هرچه برجهد از اندام مردم چون خردک و غیر آن. (مهذب الاسماء). آبلهء خرد یا دانهء سرخ یا زرد که از جوشش خون بر اندام پدید آید. (غیاث اللغات)(۱). خراج خرد. بثرهٔ یکی آن. ج، بثور. (از اقرب الموارد) :ششم از بثرها که بر وی [زفان] پدید آید. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). بسیار ||. اندک (از اضداد است ||). زمینی است سنگلاخ سپید. بثره. (منتهی الارب). زمینی است که سنگهای آن مانند سنگلاخ سوخته است اما سپیدرنگ. (از اقرب الموارد ||). ریگ چسبیده به زمین که چون آن را کنند آب پیدا گردد. (منتهی الارب). (۱) - در غیاث اللغات این کلمه به ضمتین ضبط شده است.

بثر.

[بَ ثِ] (ع مص) آبلهء ریزه برآوردن روی کسی. بَثر. بثور. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و رجوع به مصادر مذکور شود (||. اِ) آبله ریزه که بر اندام برآید. (منتهی الارب).

بثر.

[بَ ثِ] (ع ص) نعت از بثر و بثور، آبلهء ریزه برآورده. جوش دار. آنکه آبله ریزه برآورده است. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). کسی که روی او آبله ریزه برآورده باشد. (ناظم الاطباء).

بثر.

[بَ] (اِخ) آبی است در ذات عرق یا موضعی است. (منتهی الارب).

بثراء.

[بَ] (اِخ) نام کوهی است. (از اقرب الموارد). کوهی است مربجیله را که ابراهیم بن ادهم معتکف آن بود عبادت را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). نام کوهی است و برخی گویند نام درختی است که نام آن در غزوه رجیع آمده است. (از معجم البلدان).

بث ربیم.

[ ] (اِخ) (بمعنی دختر کثرت). و آن دروازهء حشیون می باشد که در نزدیکی برکه هایی بود که سلیمان در کتاب سرود از آنها سخن میراند. (از قاموس کتاب مقدس).

بثرون.

[بَ ثَ] (اِخ) قلعه ای است میان جبیل و انفه در ساحل دریای شام [مدیترانه] . (از معجم البلدان).

بثرهٔ.

[بُ رَ] (ع اِ) یکی بثر. آبلهء کوچک. (غیاث اللغات). آبله ریزه که بر اندام برآید. (ناظم الاطباء). دمیدگی. جوش. بثور. بثر. آبله گونه. دانهء خرد که بر عضو برآید. سوزه. هرچه برجهد از اندام مردم. خردک. آماس خرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). ریگ چسبیدهء به زمین که چون آن را کنند آب پیدا گردد. (منتهی الارب ||). زمین سنگلاخ سپید. (ناظم الاطباء (||). ص) اندک||.

بسیار (این از اضداد است).

بثرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) یکی بَثر. آبلهء ریزه که بر اندام برآید. بُثره. (ناظم الاطباء). رجوع به بَثر شود.

بث زبینه.

[بَ زِ نَ] (اِخ)(۱) زینب. زنوبی به ضبط رومیان. نام زن اذینه که چون شوهرش بقتل رسید به اتفاق پسرش وهب اللات زمام حکومت را به دست گرفت. وهب اللات چون میخواست در مقابل روم مستقل شود در سال ۲۷۱ م. خود را اگوستوس خواند، آنگاه اورلین قیصر روم لشکری نیرومند به پالمور کشید و پس از مقاومت دلیرانه ای که زنوبی نمود، آن شهر را گرفت و ویران کرد. در سال ۲۷۲ زنوبی سعی کرد به ایران پناه ببرد ولی موفق نشد، او را گرفتند و به روم بردند. (از ایران در زمان ساسانیان ص ۲۵۱). (۱) - Bath - Zebina.

بشابیهٔ.

[بِ یَ] (اِخ)(۱) ضبطی از بث شبع. نام زوجهء اوریاست که حضرت داود علاقه مندی به وی داشت و پس از قتل شوهرش در جزو زنان حضرت داود آمده است. (از قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به بث شبع شود. (۱) - Beth Sabee.

بث شبع.

[ ] (اِخ) (دختر قسم) و او دختر الیعام بن اخیطوفل و زوجهء یکی از صاحب منصبان عبرانی بود بنام اوریا (عوریا). روزی داود ملک بر بام خانهء خود برآمده بث شبع را دید که شستشو می نماید و در دل خود او را بسیار دوست داشت. چنان شعلهء عشق او در کانون سینه اش ملتهب شد که میل هم خوابی با او نمود، پس از آنکه حیله ای انگیخت که زوج او را در لشکرگاه به قتل رسانیدند او را بخانهء خود آورد و حرم خود گردانید و پسرش سلیمان را که ولیعهد خود کرد از بث شبع بود. (از قاموس کتاب مقدس).

بث شوع.

[ ] (اِخ) همان بث شبع است. (از قاموس کتاب مقدس). و رجوع به بث شبع شود.

بثط.

[بَ ثَ] (ع مص) آماس کردن لب. (از منتهی الارب). آماهیدن لب. آماسیدن لب. (ناظم الاطباء).

بثع.

[بَ ثَ] (ع مص) سرخ و سطبر گشتن هر دو لب از خون و این خاص است به لب. (منتهی الارب). ظاهر شدن خون در لب. (از اقرب الموارد ||). برگشته گردیدن لب از خنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بثعاء.

[بَ] (ع ص، اِ) تأنیث ابثع، زنی که لبهای وی سرخ و سطبر گردیده باشد از غلبهء خون. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). ج، بُثع.

بثعة.

[بَ عَ] (ع اِ) گوشت پارهء برآمده بر لب ملاصق دندان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ج، بُثع.

بثغ.

[بَ ثَ] (ع مص) پدید آمدن خون در سراسر تن. (از اقرب الموارد). سرخ و سطبر گشتن اندام از غلبهء خون. (ناظم الاطباء). و اگر این حالات مخصوص به لب باشد بثع است با عین مهمله. (از منتهی الارب)(۱). (۱) - فعل آن از باب سمع است. (منتهی الارب).

بثق.

[بَ / بِ] (ع مص) زوداشک گردیدن چشم. (آنندراج) (از ناظم الاطباء). زود ریختن اشک. (از اقرب الموارد ||). ویران کردن سیل بند را. (تاج المصادر بیهقی) (از مصادر زوزنی). درانیدن سیل کنارهء نهر را. (آنندراج) (منتهی الارب). بند جوی گشادن. شکافتن سیل دیواره ای را. (از اقرب الموارد). درانیدن توجبه کناره جوی را. (ناظم الاطباء ||). صدور. خروج. (دزی). تبثاق. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به تبثاق شود.

بثق.

[بَ / بِ] (ع اِ) سرچشمه و کنارهء نهر که درانیده شده باشد. ج، بُثوق. (منتهی الارب). بندآب گشاده. (مهذب الاسماء). آنجا که بند شکسته شود. (از اقرب الموارد). ج، بُثوق. چنانکه گفته اند: و هؤلاء اهل الوثوق فی سد البثوق. (اقرب الموارد).

بث گرمائی.

[بِ گَ] (اِخ)(۱) نام محلی در حدود زاب صغیر که در زمان ساسانیان اسقف نشین بود. (از ایران در زمان ساسانیان ص۳۱۲). (۱) - Beth Garmai.

بث لاپت.

[بِ پَ] (اِخ)(۱) نامی است که در نوشته های عیسوی برای جندیشاپور خوزستان آمده است و این شهر مطران نشین بود. (از ایران در زمان ساسانیان ص۲۹۵). (۱) - Beth Lapat.

بثلة.

[بُ لَ] (ع اِ) شهرت. (منتهی الارب) (آنندراج). نیک نامی. (ناظم الاطباء).

بثن.

[بُ ثُ] (ع اِ) مرغزارها. (منتهی الارب). جِ بثنه.

بثن.

[بِ] (ع اِ) جِ بَثَنه. (از اقرب الموارد). و رجوع به بثنهٔ شود.

بثنون.

[بَ] (اِخ) شهری کوچک در نواحی غربی مصر. (از معجم البلدان). شهری به مصر (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بثنهٔ.

[بَ نَ / بِ نَ] (ع ص، اِ) مرغزار. (از آنندراج). ج، بُثُن. (از منتهی الارب). ج، بِثن. (اقرب الموارد ||). زمین نرم. (منتهی الارب). ||زمین نرم و هموار و برابر. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ریگ نرم. (از معجم البلدان). تصغیر آن بثینه است. (مهذب الاسماء). زمین نرم و به این معنی به کسر هم آمده. (آنندراج ||). مسکه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کره. (از معجم البلدان) (آنندراج ||). زن حسینهء تنک پوست آکنده گوشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). زن زیبا. (از معجم البلدان||). نعمت در نعمت. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب) (از معجم البلدان).

بثنهٔ.

[بَ نَ] (اِخ) نام ناحیه ای از دمشق. برخی نیز گفته اند که نام قریه ای بین دمشق و اذرعات است و ایوب پیغمبر از آن جای بود. (از معجم البلدان). نام دهی در دمشق. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بثنیهٔ شود.

بثنی.

[بَ ثَ] (ص نسبی) منسوب به بثنیه از بلاد شام. (از معجم البلدان).

بثنی.

[بَ ثَ] (اِخ) نضربن محرزبن بعیث بثنی از نواحی دمشق، و از رواهٔ حدیث بود. (از معجم البلدان).

بثنیهٔ.

[بَ ثَ نی یَ] (اِخ) نامی است که عرب بخصوص بر سرزمینهای حاصلخیز مجاور حوران و جولان ماوراء اردن داده است و مرکز آن اذرعات (درعا) بود و عرب بسال ۶۳۴ م. آنجا را گرفت. (از اعلام المنجد).

بثنیهٔ.

[بَ / بِ ثَ نی یَ] (ع اِ) برخی گویند همان نام بثنهٔ است. بعضی نیز گویند که گندمی را منسوب به شهری بدین نام خوانده اند. و جمعی بدانجا منسوب اند. (از معجم البلدان). نوعی از گندم نفیس که در ده بثنه پیدا شود. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (منتهی

الارب). گندمی است معروف به شام. (مهذب الاسماء). گندمی منسوب به بثنه از نواحی شام. (از اقرب الموارد ||). هر گندمی که در زمین نرم روید، خلاف جبلیه. (منتهی الارب). گندم جلگه ای در مقابل گندم کوهستانی. (آنندراج) (ناظم الاطباء). هر گندم که در زمین نرم روید. (از اقرب الموارد).

بثو.

[بَثْوْ] (ع مص) عرق و خوی کردن. (منتهی الارب). خوی کردن. عرق کردن. (ناظم الاطباء).

بثور.

[بُ] (ع مص) چیزی از تن برجستن. (مصادر زوزنی). آبله ریزه برآوردن. (آنندراج). جوش زدن اندام. دمیدگی روی اندام. و رجوع به بَثر و بثرهٔ شود.

بثور.

[بُ] (ع اِ) جِ بثرهٔ و بثر. (منتهی الارب). رجوع به بثر و بثرهٔ شود. در نزد اطباء اورام کوچکی است و برخی از آن دموی است مثل شری و بعضی صفراوی است مثل غلهٔ و جمرهٔ و نوعی سوداوی مثل جرب و میخچه و بعضی بلغمی مثل شعرای بلغمی و برخی مائی مثل نفاطات و برخی بادی. (از کشاف اصطلاحات الفنون). جوش ریزه ها که بر اندام برآید. (ناظم الاطباء).

بثوق.

[بُ] (ع مص) پرآب گردیدن چاه. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بثهٔ.

[بِ ثَ] (ع اِ) خاکستر. (ناظم الاطباء). خاکستر، والاصل بِثوَهٔ. ج، بِثّی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بثی.

[بَثْ ی ی] (ع ص، اِ) آنکس که زیاد مدح خلق کند. (از اقرب الموارد). بسیار مدح کنندهء مردم. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب ||). بسیاربار.(۱) (از اقرب الموارد). مردم بسیارخشم. (ناظم الاطباء) (آنندراج). (۱) - در اقرب الموارد: کثیرالجَشَم است و جشم بمعنی گرانی و بار و فربهی است و شاید در منتهی الارب جشم بغلط خشم شده است.

بثیادوس.

[ ] (اِخ) نام برادر قیصر روم که معاصر خسروپرویز بود : قیصر روم اجابت کرد و... برادر خویشتن را بثیادوس نام با شصت هزار مرد جنگی به مدد او فرستاد. (از فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۲).

بثیر.

[بَ] (ع ص) بسیار. و از اتباع کثیر است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بثینهٔ.

[بُ ثَ نَ] (ع اِ مصغر) تصغیر بثنه بمعنای مسکه و کره و زمین نرم. رجوع به بثنهٔ شود.

بثینهٔ.

[بُ ثَ نَ] (اِخ) نام زنی از قبیله عذرهٔ که زوج جمیل بود. (آنندراج). زنی از بنی عذرهٔ که مردی از همان قبیله بنام جمیل با او عشق می باخت و شهرت یافت. برخی گفته اند که جمیل و بثینه هم صحبت و دوست بودند و ۲۰ سال عشق باختند اما ازدواج نکردند و میانشان عشق پاک بود. (از اعلام المنجد). دختر حبابن ثعلبهٔ بن الهودبن عمروبن الاحب بن حن بن عذره، معشوقهء جمیل و او زن نبیه بن الاسود العذری بود و بثینه و جمیل بروزگار صحابه رضی الله عنهم بودند. (یادداشت مؤلف). بثینهٔ و جمیل عاشق و معشوق، معاصر عبدالملک بن مروان خلیفهء اموی (متوفی ۸۶ ه . ق.) بودند. بثینه اسمر و لاغر بود و زیادت حسنی نداشت اما فصیح بود. عبدالملک از او پرسید جمیل از تو چه جمال دید که ترا از جمله عالم برگزید؟ او جواب داد اهل عالم در توچه استحقاق یافتند که ترا بخلافت برگزیدند؟ عبدالملک خجل و ساکت گشت. (از تاریخ گزیده ص۲۷۳). شعر بثینه رقت و متانت خاص دارد، جمیل پیش از بثینه درگذشت و بثینه او را مرثیه گفت و بعد ازو چندان نماند و در ۸۲ ه . ق. درگذشت. (از اعلام زرکلی ج۱ ص۱۳۸) : یکی همچون جمیل آمد، دوم مانند بثینه سدیگر چون زهیر آمد، چهارم چون ام اوفی. منوچهری. چون نخوانی حدیث دعد و رباب با حدیث بثینه و آن جمیل.ناصرخسرو.

بثینهٔ.

[بُ ثَ نَ] (اِخ) بنت محمد بن جعفر. حضرت علی (ع)، ام کلثوم دختر خود را ابتدا به عمر خطاب داده بود که زیدبن عمر از او متولد شد، بعد از آن او را به عون بن جعفر داد، بعد از عون، محمد بن جعفر او را بخواست و دختری ازو بثینه نام متولد شد، بعد از محمد بن جعفر، عبدالله بن جعفر او را بخواست. (از تاریخ گزیده ص۱۹۹).

بثینهٔ.

[بُ ثَ نَ] (اِخ) بنت معتمد. یکی از زنان شاعرهء اندلس، دختر معتمدبن عباد امیر اشبیله بود، مادرش رمیکیه نیز به زیبائی و ادب دوستی مشهور بود، بعد از نکبت کار پدر، او نیز اسیر شد و به عنوان کنیز در خانهء تاجری درآمد. (از قاموس الاعلام ترکی).

بثینهٔ.

[بُ ثَ نَ] (اِخ) نام بلندیی در راه میان بحرین و بصرهٔ. (از معجم البلدان). نام موضعی است مابین بصره و بحرین. (آنندراج) (منتهی الارب).

بج.

[بُ / بَ] (اِ) اندرون دهان. (اوبهی) (برهان قاطع). اندرون دهن. (شرفنامهء منیری). درون دهان. لنبوس. آکپ. (فرهنگ رشیدی)

(آنندراج) (انجمن آرای ناصری) : بی مدحت تو هر که دهان را بگشاید دندانش کند چرخ برون یک به یک از بج. شمس فخری. ||گوشت روی نزدیک به کنار لب. (برهان قاطع).

بج.

[بَ] (اِ) پالایش شراب و مانند آن. (فرهنگ رشیدی). پالایش آب و شراب و امثال آن باشد. (برهان قاطع) (از فرهنگ رشیدی) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج ||). زهاب. (برهان قاطع).

بج.

[بِ] (اِ) شلتوک. (یادداشت مؤلف). ارز. برنج. (برهان قاطع). بِنج. (آنندراج).

بج.

[بُ] (اِ) بز. (برهان) (رشیدی) (جهانگیری) (آنندراج).

بج.

[بِ] (فرانسوی، ص، اِ) رنگی از رنگهاست. (یادداشت مؤلف). رنگ فرنگی. بژ. رجوع به بژ شود.

بج.

[بَج ج] (ع مص) به نیزه زدن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). دوختن به نیزه کسی را. (آنندراج). طعن ||. شکافتن قرحه. (از اقرب الموارد). شکافتن ریش. (آنندراج). شکافتن. (المصادر زوزنی ||). چاق کردن علف چارپایان را خصوصاً از ران و سه بند. (از اقرب الموارد). فربه گردانیدن گیاه ستور را تا فراخ گردد تهی گاه آن ||. غالب آمدن کسی را در جنگ (||. اِخ) نام مردی است. (آنندراج).

بج.

[بُج ج] (ع اِ) چوزهء مرغ. (آنندراج). جوجه مرغ. فرخ. فروخ (||. اِخ) نام شمشیر زهیربن خباب. (آنندراج).

بج.

[بُج ج] (اِ) جناالاحمر. مطرونیه. قطلف (قطلب)(۱). به لغت اندلس نام قطلب است. درختی که میوهء آن سرخ رنگ است. (۱) - Arbousier.

بج.

[ ] (اِ) نوعی پرندهء دریائی است. (از دزی ج ۱ ص۵۱).

بجا.

[بِ] (ص مرکب) (از: ب + جا) بموقع. متناسب. مناسب. بمورد. لائق. درخور. (آنندراج). مقابل بی جا. مقابل نابجا : ما آبروی خویش به گوهر نمیدهیم بخل بجا به همت حاتم برابر است.صائب. کی ره بوسه به آن کنج دهن خواهد برد سرگرانی که ز من حرف بجا نشنیده ست. صائب. دیوان ما و خود را مفکن به روز محشر در عذر خشم بیجا، یک بوسهء بجا ده. صائب ||. برجای خود. بجای خود : خرد نیست او را نه دین و نه رای نه هوشش بجایست و نه دل بجای. فردوسی (||. حرف اضافهء مرکب) در محلِ. در مقامِ. در حقِ. (آنندراج) : مکن بجای بدان نیک از آنکه ظلم بود که نیک را بغلط جز بجای او بنهی. ناصرخسرو. نکوئی با بدان کردن چنانست که بد کردن بجای نیکمردان.سعدی. پدر بجای پسر هرگز این کرم نکند که دست جود تو با خاندان آدم کرد.سعدی. ای که جای تست در دل بر دلم رحمی کنی کرده باشی رحمتی و آنگه بجای خویشتن. سلمان ||. در عوض. برابر. (آنندراج). به ازاء. جایگزین. عوض : دل که تراست جایگه پاک ز غیر رفته ام هم تو بیا که هیچکس نیست مرا بجای تو. کاتبی. سپرده جای تو هرکس ز بزم بیرون رفت توئی بجای همه، هیچکس بجای تو نیست. صائب. و رجوع به «جا» شود.

بجا.

[بِ] (اِ) نام شیر خشت است در رودبار. (یادداشت مؤلف).

بجا.

[ ] (اِخ) از شهرهای حبشه : از مشاهیر بلادش [حبشه] بجا و زیلع و عیذاب و دیگر بلاد و قصبات بسیارست. (از نزهة القلوب ج۳ ص۲۶۸). بجاو. رجوع به بجاو شود ||. نام قومی است که در جهت شرقی نوبه بین صعید مصر و حبشه و نیل و دریای احمر واقعند و سرزمین آنها به بلاد البجایا بجاوه معروف است و به طوائف بسیار منقسم میشود که از آن جمله بشاره است. زبان آنان معروف به بجاوی است. موهای بلند مجعد، رنگ قرمز مایل به زردی و دندان سفید دارند. زنان زیبا و شکیل در بین آنان هست. در اثر اختلاط با عرب از اصل تغییر یافته اند و اغلب چادرنشین اند و از فروش لبنیات زندگی می کنند. (از قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به بجاو و بجاه شود.

بجا آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب) برآورده شدن. برآمدن ||. قرار گرفتن. آرام یافتن. بر جای قرار یافتن : بجا آمدند آن سپاه مهان شدند آفرین خوان به شاه جهان.فردوسی. و رجوع به جا و بجای آمدن شود.

بجا آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب) انجام دادن. گزاردن. امتثال. به فعل آوردن. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). اجرا کردن : همی چرخ را زیر پا آورم به هر رزم مردی بجا آورم.فردوسی. چو عهدی با کسی کردی بجا آر که ایمانست عهد از دست مگذار. ناصرخسرو. اگر این چند حق بجا آری رخت در خانهء خدا آری.اوحدی. مرید پیر مغانم ز من مرنج ای شیخ چرا که وعده تو کردی و او بجا آورد. حافظ. غرور عشق زلیخا بهانه انگیزست وگرنه یوسف ما بندگی بجا آورد.صائب ||. شناختن. دانستن. (انجمن آرای ناصری). تشخیص دادن : یکی از بزرگان محمود را بخواب دید که همه اندام او ریخته و خاک شده مگر چشم او که در چشمخانه همی گردید. همهء بزرگان در تأویل آن فروماندند مگر درویشی که بجای آورد و گفت هنوز نگرانست که ملکش با دگرانست.

(گلستان ||). ثابت کردن. آماده کردن. در جای خود قرار دادن. بکار داشتن : نبشتن ز گفتن مهمتر شناس بگاه نوشتن بجا آر هوش.مسعود سعد. و رجوع به بجای آوردن شود.

بجاء.

[بَجْ جا] (ع ص، اِ) گشاد. واسعهٔ. (اقرب الموارد ||). چشم فراخ. (آنندراج). زن فراخ چشم.

بجاء رسیدن.

[بِ رَ / رِ دَ] (مص مرکب)به جای رسیدن ||. بموقع رسیدن ||. به حد مردان رسیدن. بالغ شدن : چون فرزند امیرالمؤمنین بجاء (بجای) رسد، این عهده [که هارون را بخلع خود بازدارم] بر من. (مجمل التواریخ والقصص).

بجا افتادن.

[بِ اُ دَ] (مص مرکب) در جای خود افتادن. بموضع اول باز شدن : در هوای گلشنی صد ره چو مرغ بسته بال کرده ام آهنگ پرواز و بجا افتاده ام.وحشی. - به جا افتادن عضو؛ جبر عضو شکسته. بهبود یافتن استخوانی که از بند در رفته باشد. بصورت اولیه باز برده شدن : رود از حب وطن آدم خاکی سوی خاک عاقبت عضو ز جا رفته بجا می افتد.اشرف ||. باز به بستر افتادن. از ناتوانی از پا افتادن. (آنندراج) : خستهء درد و محبت را سر بیهوده نیست بارها به گشته و دیگر بجا افتاده است. شفائی. دل خسته که به تدبیر تغافل به شد باز پرهیز نکرده ست و بجا افتاده است. شفائی ||. بموقع افتادن متناسب برآمدن.

بجائی رسیدن.

[بِ رَ / رِ دَ] (مص مرکب)(۱) بموضعی واصل شدن. رسیدن به جایی ||. مقامی یافتن. موقعیتی به دست آوردن : رسیدی بجائی که بشناختی سرآمد کز او آرزو یافتی.فردوسی. رسد آدمی به جائی که بجز خدا نبیند بنگر که تا چه حدست مکان آدمیت.سعدی. - بجائی رسیدن کار؛ منتهی شدن آن. بحد برتر واصل شدن : ز شیر شتر خوردن و سوسمار عرب را بجائی رسیده ست کار.فردوسی. و رجوع به بجا و بجای رسیدن شود. (۱) - از: ب + جا + ی + رسیدن.

بجابج.

[بُ بِ] (ع ص) مرد تناور. فربه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بجاپور.

[بِ] (اِخ) نام شهری در دکن هندوستان در ایالتی به همین نام واقع در ۳۷۰ هزارگزی جنوب غربی بمبئی. مسجد سلطان محمدشاه در آن شهر معروف است. (از قاموس الاعلام ترکی).

بجاجهٔ.

[بَ جَ] (ع ص، اِ) ناکس. فرومایه. (منتهی الارب) (آنندراج). مردم رذل. (ناظم الاطباء).

بجاد.

[بِ] (ع اِ) گلیم مخطط. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (آنندراج) (ناظم الاطباء). کساء مخطط. چادر منقش. ج، بُجُد. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). - ذوالبجادین؛ لقب عبدالله بن عبدتهم که دلیل نبی (ص) بود. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بجاد.

[بِ] (اِخ) ابن عثمان. یکی از بناکنندگان مسجد ضرار است. (از امتاع الاسماع ص۴۸۲).

بجاد.

[بِ] (اخ) مردی از بنی سعدبن بکربن هوازن که در جنگ رسول با بنی هوازن دفاع کرد. (از امتاع الاسماع ص۴۱۳).

بجادهٔ.

[بِ دَ] (اِخ) آبی منسوب به ابوبکربن کلاب. (از معجم البلدان).

بجادی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب است به بجاد که از اولاد سعدبن ابی وقاص است. (از انساب سمعانی).

بجادی.

[بَجْ جا] (اِخ) طفیل. شاعری است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بجار.

[بِ] (مزید مؤخر امکنه) اسطلخ بجار. نقره بجار. (یادداشت مؤلف).

بجارپس.

[بِ پَ] (اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش لنگرود لاهیجان، ۱۲ هزارگزی جنوب لنگرود. سکنهء آن ۱۸۳ تن. آب از رودخانهء لیل. محصول آن برنج، چای، ابریشم. شغل مردم زراعت و شالبافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بجاردن.

[بِ دَ] (مص) مهیا و مستعد کردن. آماده کردن. (یادداشت مؤلف ||). مهیا و مستعد شدن : و مرگ را بجارد پیش از آنکه مرگ به او آید. (از تفسیر ابوالفتوح رازی، ج ۴ ص۴۸۶). و رجوع به بجارده شود.

بجارده.

[بِ دَ / دِ] (ن مف) مهیاکرده. آماده. تهیه شده. فراهم کرده. در نظر گرفته شده : برای کافران عذابی بجارده... (از تفسیر ابوالفتوح

رازی). آنگه وصف کرد آن متقیان را که بهشت برای ایشان بجارده است. (از تفسیر ابوالفتوح رازی ||). مهیاشده. آماده. ساخته : محمد را دیدم و اصحابش با لشکری که مثل آن ندیدم ساخته و بجارده. (از تفسیر ابوالفتوح).

بجارم.

[بَ رِ] (ع اِ) بلاها. سختی ها. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بجارمهٔ.

[بَ رِ مَ] (اِخ) نام ساکنان ناحیهء بجرمی در سودان. و رجوع به بجرمی شود.

بجا گذاشتن.

[بِ گُ تَ] (مص مرکب)(۱)بر جای نهادن. باقی گذاشتن. باقی نهادن. گذاشتن و رفتن. بجا ماندن. (آنندراج). بر جای نهادن : فرهاد رفت و کوه ملامت بجا گذاشت کار تمام ناشده در پیش ما گذاشت.بابا فغانی. و رجوع به «جا» و رجوع به گذاشتن شود. (۱) - از: ب + جا + گذاشتن.

بجال.

[بُ] (اِ) زغال. انگشت. اخگر کشته و اخگر افروخته. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). زغال که آتش کشته باشد. (فرهنگ نظام). زکال. ژکال. سگار. (شرفنامهء منیری). اخگر. (فرهنگ جهانگیری).

بجال.

[بَ](۱) (ع اِ) مردی که او را تعظیم کنند یا مهتر بزرگ با عظمت و جمال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مهتر بزرگ اندام و نیکوروی. بجیل. (مهذب الاسماء). (۱) - در ناظم الاطباء با ضم جیم ضبط شده است.

بجالهٔ.

[بَ لَ] (ع مص) معظم و مکرم گردیدن. (منتهی الارب). بجول. (منتهی الارب). مکرم گردیدن. معظم گردیدن. (از ناظم الاطباء). گرامی شدن. و رجوع به بجول شود.

بجالهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) زن با عظمت و جمال که او را تعظیم کنند. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب). - بنوبجالهٔ؛ بطنی است از عرب. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بجا ماندن.

[بِ دَ] (مص مرکب) بجای ماندن. باقی ماندن. (آنندراج) : اگر زیرکی با گلی خوبگیر که باشد بجا ماندنش ناگزیر.نظامی.

دلربایانه دگر بر سر ناز آمده ای از دل ما چه بجا مانده که بازآمده ای. صائب. باز ما را جان به استقبال هجران میرود تن بجا میماند و دل همره جان میرود. مخلص کاشی. نخواهم که چیزی بجا ماند از من که دیگر رجوعی به دنیا ندارم. مخلص کاشی||. گذاشتن. (آنندراج). باقی گذاشتن : محمد را هلاک کنید و مدینه را خراب کنید و ایشان را بجا بمانید. (از قصص الانبیاء ص۲۲۲).رجوع به جا و نیز رجوع به بجای ماندن شود.

بجامیر.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان مغان بخش گرمی. سکنهء آن ۵ تن. آب از چشمه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بجان.

[بِ] (ق مرکب)(۱) از جان. از ته دل. از صمیم دل. از دل و جان. - بجان زدن؛ تا پای جان زدن. سخت دفاع کردن و کوشیدن. - بجان سوختن؛ از ته دل سوختن. سخت سوختن : مگر باور نمیداری ز حق آن که می سوزی بجان از بهر یک نان. پوریای ولی||. از روی میل و رغبت. (ناظم الاطباء ||). بجانِ در مقام مضاف به کلمهء دیگر، معنی قسم بجانِ و سوگند بجانِ میدهد : بجان تو ای خسرو کامران کجا بردم این خود بدل در گمان.فردوسی. بجان زریر آن نبرده سوار بجان گرانمایه اسفندیار.فردوسی. و رجوع به جان شود. (۱) - از: ب + جان.

بجان.

[بَجْ جا] (اِخ) محلی بین فارس و اصفهان و تلفظ جیم در زبان فارسیان بین جیم و شین بوده است. (از معجم البلدان). موضعی است میان فارس و اصفهان و عجم بشان میگویند. (مرآت البلدان).

بجان آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب) زله شدن. سته شدن. مانده شدن. (ناظم الاطباء). به تنگ آمدن. به ستوه آمدن : قومی که از دست تطاول این بجان آمده بودند و پریشان شده. (گلستان سعدی). ای پادشه خوبان داد از غم تنهائی دل بی تو بجان آمد وقت است که بازآیی. حافظ ||. آزرده و ناخوش گشتن. بیزار شدن. (ناظم الاطباء). بی دماغ شدن. (آنندراج) : از آنم کس نمی پرسد اگر پرسد کسی حالم به او گویم غم خود آنقدر کز من بجان آید. وحشی ||. عاجز کردن و کشتن (ناظم الاطباء). کنایه از کشتن و به قتل آوردن. (آنندراج). اما این دو معنی بی وجه می نماید ||. آماده شدن برای مردن. در حال مرگ بودن. (ناظم الاطباء). قریب مرگ شدن. (آنندراج) : ناله ام راه گلو بسته به حدی که نفس تا برون میرود از سینه بجان می آید(۱).شاهی. و رجوع به جان و نیز به آمدن شود. (۱) - شاهد موهم معنی اول نیز هست.

بجان آمده.

[بِ مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)ناخوش. بی دماغ. (آنندراج) (غیاث اللغات) : چه پرسی ز جان بجان آمده گلی در سموم خزان آمده.؟ (از آنندراج ||). ستوه شده. زله شده. عاجز گشته. رجوع به بجان آمدن شود.

بجان آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب) به تنگ آوردن. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری). عاجز کردن. بستوه آوردن. زله کردن ||. کنایه از کشتن. به قتل آوردن. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) : گر صفی از خصم بجان آوری مرد نیی گر بزبان آوری.خسرو. بجان رسانیدن. [بِ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) واصل ساختن به جان ||. به تنگ آوردن. عاجز کردن. زله کردن. بستوه آوردن : برسانید به خاک قدم یار مرا که رسانید به جان این دل بیمار مرا.صائب.

بجان رسیدن.

[بِ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) واصل شدن به جان ||. عاجز شدن. بیچاره شدن : چشم بد ناگهان مرا دریافت کارم از چشم بد رسید بجان.فرخی. از حوادث بجان رسید عماد الغیاث از سپهر حادثه زای.عماد. - کار بجان رسیدن؛ کارد به استخوان رسیدن. مضطر شدن. عاجز شدن. ناچار به انجام کاری شدن. و رجوع به امثال وحکم دهخدا ص۱۱۷۲ شود : تو ندانی که مرا کارد گذشته است از گوشت تو ندانی که مرا کار رسیده است بجان. فرخی.

بجانه.

[بَجْ جا نَ] (اِخ)(۱) شهری است به اندلس. (آنندراج).(۲) شهرکی است بر کرانهء خلیج دریای روم، جایی بانعمت از اندلس. (از حدود العالم). در ۳۳ هزارگزی غرناطه واقع است. (از قاموس الاعلام). شهری به اندلس از ناحیهء بیره، پس از خرابی شهر مردم آن به مریه - دو فرسخی آن - منتقل شدند. (از معجم البلدان). و رجوع به الحلل السندسیه ص ۴۰، ۴۱، ۴۶، ۵۴، ۷۵، ۱۴۷، ۲۴۲ و ۲۷۱ شود. (۱) - ۲) .Bechina) - صاحب آنندراج آنرا با ضم «ب» ضبط کرده است.

بجانی.

[بَجْ جا] (ص نسبی) منسوب به بجانه از شهرهای اندلس. (از معجم البلدان).

بجانی.

[بَجْ جا] (اِخ) ابوالفضل مسعودبن علی از رواة بود. (از معجم البلدان).

بجانی.

[بَجْ جا] (اِخ) ابوالحسن علی بن معاذ مردی فصیح و شاعر و نسابه و از رواة بود (حوالی ۳۰۷ ه . ق.) (از معجم البلدان).

بجاوه.

[بَ وَ](۱) (اِخ) بلاد نوبه. (منتهی الارب). سرزمینی در نوبه و شتر بجاوی منسوب به بجاء است که مردمی هستند نیمه عربی و نیمه حبشی. (از معجم البلدان). معادن طلای آن از قدیم معروف بوده و از عهد فراعنه بهره برداری می شده است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - در منتهی الارب به ضم باء ضبط شده است.

بجاوی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلاد بجاوه. مردم بجاوه : و بردست راست این شهر [عیذاب] چون روی به قبله کنند کوهی است و پس آن کوه بیابانی عظیم، و علف خوار بسیار و خلقی بسیارند آنجا که ایشان را بجاویان گویند، و ایشان مردمانی اند که هیچ دین و کیش ندارند و به هیچ پیغمبر و پیشوا ایمان نیاورده اند از آنکه از آبادانی دورند و بیابانی دارند که طول آن از هزار فرسنگ زیاده باشد و عرض سیصد فرسنگ و درین همه بعد دو شهرک خرد بیش نیست که یکی را از آن بحرالنعام گویند و دیگری را عیذاب. طول این بیابان از مصر تا حبشه و آن از شمال است تا جنوب و عرض از ولایت نوبه تا دریای قلزم از مغرب تا مشرق. و این قوم بجاویان در آن بیابان باشند، مردمی بد نباشند و دزدی و غارت نکنند، به کارهای خود مشغول باشند و مسلمانان و غیرهم کودکان ایشان بدزدند و به شهرهای اسلام برند و بفروشند. (از سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص۸۳).

بجاویات.

[بَ وی یا] (ع ص نسبی، اِ)منسوب به بلاد بجاوه ||. شتران منسوب به بلاد نوبه. (یادداشت مؤلف).

بجاه.

[بِ] (اِخ) نام قبائلی از بنی حام که بین نیل و دریای احمر و قاهره و حدود سودان زندگی میکنند. (از اعلام المنجد). و رجوع به بجه و بجاو و بجاوی شود.

بجای.

[بِ] (ص مرکب، ق مرکب)(۱) بجا. درمحل. درمکان. به مکان : ببالا و دیدار و فرهنگ و رای زریر دلیر است گوئی بجای.فردوسی ||. بموقع. مناسب ||. ساکن. بی حرکت. ایستاده. ثابت ||. برجای. باقی. جانشین. باقیمانده. وارث ||. باقی. پایدار. ثابت : چو دریا و کوه و زمین آفرید بلند آسمان از برش برکشید یکی تیزگردان و دیگر بجای بجنبش ندادش نگارنده پای.فردوسی. بعد بسی گردش بخت آزمای او شد و آوازهء عدلش بجای.نظامی (||. حرف اضافهء مرکب) بجایِ (در حالت مضاف)؛ در عوضِ. عوضِ. بدلِ : فردا نروم جز بمرادت بجای(۲) سه بوسه دهمت شش.خفاف. خز بجای ملحم و خرگاه بدل باغ و بوستان آمد.رودکی. زره کرد پوشش بجای حریر به بازی کمان خواست با گرز و تیر.اسدی. شه بجای حاجبان خود پیش رفت پیش آن مهمان غیبی خویش رفت.مولوی ||. بجایِ (در حالت مضاف)؛ دربارهء. درحقِ. درموردِ : بجای شما آن کنم در جهان که با کهتران کس نکرد از مهان.فردوسی. بدکنش بد بجای خویش کند هم بر او فعل زشت او مارست.ناصرخسرو. دهرنکوهی مکن ای نیک مرد دهر بجای من و تو بد نکرد.نظامی. بد با تو نکرد هر که بد کرد کان بد بیقین بجای خود کرد.نظامی. آن را که بجای تست هر دم کرمی عذرش بنه ار کند به عمری ستمی.سعدی. و رجوع به جا و جای و بجا شود. (۱) - از: ب + جای. (۲) - کلمهء بجای به ضرورت شعری با راء مشدد آمده است. و نیز در شاهد بعد.

بجای آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب) به محل آمدن. بازگشتن ||. بموقع افتادن. درست آمدن. با واقع راست و موافق آمدن : ز هر دانشی زو بپرسید رای همه پاسخ آمد یکایک بجای.فردوسی ||. حاصل شدن. به دست آمدن. منتج شدن : بدو گفت آن چاره گر کدخدای کزو آرزوها نیاید بجای.فردوسی. به شهری که آرام و رای آیدت همه آرزوها بجای آیدت.فردوسی. مکعب داری و همی خواهی که آن عدد دانی که ازو بجای آمد، چون او را دوبار بدو درزدند. (التفهیم بیرونی).

بجای آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب) به موقع بردن. به مکان نقل کردن ||. کنایه از شناختن. دانستن. (برهان قاطع). دریافتن : هرآنکس که از داد تو یک خدای بپیچد نیارد خرد را بجای.فردوسی. خاطر ملوک و خیال ایشان را کس نتواند بجای آورد. (تاریخ بیهقی). بازرگان بجای آورد که طرار با او حیلت کرده است (سندبادنامه). چون از زیارت مکه بازآمدم دو منزلم استقبال کرد، به فراست بجای آوردم که معزولست. (گلستان). یکی زان میان به فراست بجای آورد. (گلستان). مگر درویشی که بجای آورد و گفت هنوز نگرانست که ملکش با دگرانست. (گلستان ||). به فعل آوردن. (برهان قاطع). انجام دادن. کردن. به موقع اجرا گذاردن : من این نغز بازی بجای آورم خرد را بدین رهنمای آورم.فردوسی. بسی رای زن موبد پاک رای پژوهید و آورد بازی بجای.فردوسی. هر آنکس که فرمان بجای آورید سپاه شهنشه بدو بنگرید.فردوسی. بگردانمش سر ز دین خدای کس این راز جز من نیارد بجای.فردوسی. چون نوبت پادشاهی به شاپوربن اردشیر رسید آن را از نو بنا کرد و عمارت آن بجای آورد. (فارسنامهء ابن البلخی). این اجتهاد بجای آوردم. (کلیله و دمنه). ارکان دولت و اعیان مملکت وصیت ملک را بجای آوردند. (گلستان سعدی ||). ادا کردن. گزاردن : همی گفت پاداش این نیکوی بجای آورم چون سخن بشنوی.فردوسی. و آنچه بر تو بود از انسانیت و حریت و لوازم حق گذاری و شفقت بجای آوردی. (سندبادنامه). حق چندین کرم و رأفت و رحمت شرطست که بجای آوری و سست وفائی نکنی. سعدی. تا خدمتی که بر بنده معین است بجای آورد. (گلستان سعدی). عجب رعایت اطفال بی پدر کردی عجب یتیم نوازی بجای آوردی(۱).؟ - دل بجای آوردن؛ مواظب بودن. هوشیار بودن. بر خود مسلط شدن. مقابل بشدن دل :گنده پیر گفت دل بجای آر و گوش هوش بمن دار. (سندبادنامه). (۱) - زبان حال حضرت حسین بن علی (ع) در رؤیای حضرت زینب در شب وفات رقیه.

بجای داشتن.

[بِ تَ] (مص مرکب)باقی گذاشتن. نگه داشتن : چون به بلوغیت رسید شیث وفات یافت و انوش دین پدر بجای داشت. (قصص الانبیاء ص۲۹ ||). بموقع نهادن.

بجای رسیدن.

[بِ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) بجائی رسیدن. (آنندراج). به هدف نائل شدن. به مقصود رسیدن : آزادگان بجای رسیدند و ما همه زان رهروان که گرد پس کاروان خورند. نظیری.

بجای ماندن.

[بِ دَ] (مص مرکب) بجا ماندن. باقی ماندن : چو دستش ببرید گفتا دو پای ببرند تا ماند ایدر بجای.فردوسی. به یزدان بود خلق را رهنمای سر شاه خواهد که ماند بجای.فردوسی ||. باقی گذاردن. رها کردن : چگونگی آن و بدرگاه رسیدن را بجای ماندم که نخست فریضه بود راندن تاریخ مدت ملک امیر محمد. (تاریخ بیهقی).

بجایهٔ.

[بُجْ جا یَ](۱) (اِخ) نام شهری در ساحل الجزایر و ۳۳۰۰۰ تن جمعیت دارد. (از اعلام المنجد). شهری در ساحل دریای مغرب که از

زمان ناصربن علناس (در حدود ۴۵۷ ه . ق.) توسعه یافته و آبادان شده است. (از معجم البلدان). نام موضعی به شرقی شهر الجزایر در شمال آفریقا. (از سفرنامهء ابن بطوطه). (۱) - Bougie.

بجباج.

[بَ] (ع ص، اِ) بجباجهٔ. آنکه می لرزد گوشت وی از فربهی. مرد فربه لرزان گوشت ||. احمق بسیارگوی. (آنندراج) (منتهی الارب ||). رمل بجباج؛ ریگ تودهء سطبر. (منتهی الارب).

بجباجهٔ.

[بَ جَ] (ع ص، اِ) مرد فربه لرزان گوشت ||. احمق بسیارگوی. (آنندراج) (منتهی الارب). و رجوع به بجباج شود.

بجبج.

[بُ بُ] (ع ص، اِ) مشکهای شکافته شده. (منتهی الارب).

بجبج.

[بُ بُ] (اِخ) ابن خداش مغربی، محدث بود. (یادداشت مؤلف). نام محدثی است مغربی که پدرش خداش نام داشت. (منتهی الارب).

بج بج.

[بِ بِ] (اِ صوت) سخنی باشد که پوشیده از مردم گویند. (سروری). پچ پچ. بیخ گوشی. در گوشی ||. لفظی است که شبان گوسفندان و بز را بدان خواند. (سروری) : سخن شیرین از زفت نیارد بر بز به بج بج [بر] هرگز نشود فربه.رودکی.

بجبجهٔ.

[بَ بَ جَ] (ع مص) بازی کردن با طفل چنانکه از فریاد و فغان بازماند. (از اقرب الموارد). لالائی خواندن. نواختن کودک و جز آن. بانگی که به وقت خواباندن کودک کنند. (منتهی الارب) (آنندراج). چیزی کردن که کودک به آن فریفته شود.

بجت.

[بَ جَ] (اِخ) دهی از دهات بهشهر (اشرف) مازندران. (از ترجمهء مازندران و استرآباد رابینو ص۱۶۸).

بجترادیا.

[بِ] (اِخ)(۱) چتر سین. از اسامی نخستین پادشاهان روی زمین بزعم هندیان آن چنانکه در بشن پران آمده است. (از ماللهند بیرونی ص۱۹۴ س ۱۶). (۱) - Vicitradya.

بجثماهٔ.

[ ] (اِ) عصی الراعی است. (فهرست مخزن الادویه).

بجج.

[بَ جَ] (ع مص) شادمانه شـدن. (آنندراج) (منتهی الارب ||). بزرگ شدن. (آنندراج). بزرگ قدر گردیدن. (از منتهی الارب||). (حامص) شادمانی. (منتهی الارب).

بج حوران.

[بَجْ جُ حَ] (اِخ) از نواحی دمشق و ابوعبـدالله یحیی از بج حوران بوده است. قریه ای نزدیک باب دمشق و از توابع بانیاس. (از معجم البلدان).

بجخیزیدن.

[بَ دَ] (مص) غلطیـدن است بر چیزی. (فرهنـگ اسـدی) : چه سود کنـد که آتش عشـقش دود از دل و جان من برانگیزد پیش همه مردمان و او عاشق جوینده بخاک بر ببجخیزد.عسجدی.

بجد.

[بَ] (ع اِ) جماعت از مردم. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). جماعتی از ناس. (از اقرب الموارد ||). از اسبان یکصد و زائد از آن. (منتهی الارب). یکصد و زیاده از سواران. (ناظم الاطباء).

بجد.

[بَجْ جِ] (اِخ) نام موضعی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بجد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهسـتان شـهاباد بیرجنـد، ۱۲ هزارگزی جنوب خـاوری بیرجنـد. سـکنهء آن ۱۰۸ تن، آب از قنـات. محصـول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بجد.

[بِ جِدد] (ق مرکب) (از: ب + جد) جداً. حقیقةً. مؤکداً. لزوماً. سـریعاً. با ابرام و با کوشش و جد و جهد. (ناظم الاطباء) : عاشقم بر قهر و لطف او بجد ای عجب من عاشق این هر دو ضد.مولوی.

بجدان.

[بُ] (اِخ) از نامهای عرب است. (منتهی الارب). از اعلام است. (ناظم الاطباء).

بجدان.

[بُ] (اِخ) عمروبن بجدان. صحابی بود. (منتهی الارب).

بجدد.

[بُ دُ] (اِخ) نام مردی است که پسرش ثوبان مولای نبی (ص) بود. (منتهی الارب). شخصی که پسرش ثوبان مولای حضرت (محمد) صلی الله علیه و آله بود. (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - ناظم الاطباء آن را با فتح ب و دال ضبط کرده است.

بجدق.

[ ] (اِ) اسفرزه(۱). بزر قطونا. برغوثی. اسپغول. .(دزی) (۱) - Herbe aux puces

بجدل.

[بَ دَ] (اِخ) ابن سلیم. مردی از عرب آنکه انگشت امام حسین (ع) را پس از کشته شدن برید تا انگشتری بیرون کند :دیگری از آن جمله [از قتلهء حضرت حسین]بجدل بن سلیم است که طمع در خاتم امام حسین (ع) کرده بود و مختار فرمود که دست و پای او را بریدند و او در میان خاک و خون می غلطید تا به اسفل السافلین واصل گردید. (حبیب السیر ج۲ ص۱۴۳).

بجدم.

[بَ دُ] (اِخ) دهی از دهستان کاسعیده چهاردانگه ساری در ۲۲ هزارگزی کیاسر. سکنهء آن ۱۵ تن. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بجدن.

[بُ دَ] (اِخ) دهی از دهستان کیذقان ششتمد سبزوار در ۳۷ هزارگزی جنوب ششتمد. سکنهء آن ۴۰ تن، آب از قنات، شغل اهالی زارعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بجدن خان.

[بُ دَ] (اِخ) دهی از دهستان خواشید ششتمد سبزوار در ۳۷ هزارگزی جنوب ششتمد سکنهء آن ۹۸۵ تن، آب آن از قنات، محصول آن غلات، پنبه، بادام. شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بجدهٔ.

[بَ دَ / بُ جُ دَ] (ع اِ) حقیقت کار. کنه آن. اندرون. (منتهی الارب) (آنندراج). نیت شخص. سرّ کار. (ناظم الاطباء). باطن چیزی. باطن کار. (از اقرب الموارد). هو عالم ببجدهٔ امرک. یعنی او بر باطن کار تو آگاه است. (از اقرب الموارد ||). اصل. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). صحرا. (منتهی الارب). بیابان. (ناظم الاطباء ||). دانستن. علم. (منتهی الارب). عنده بجدهٔ ذلک؛ ای علمه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). ابن بجدهٔ؛ دانای حقیقت کار و کنه آن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج).

دلیل. هادی. (منتهی الارب). دلیل هادی که از گفتار خود برنگردد. (از اقرب الموارد): انا ابن بجدتها ||. کسی که از گفته خود برنگردد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بجدی.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان شهاباد بیرجند در ۱۲ هزارگزی شمال بیرجند، سکنهء آن ۲۲۲ تن، آب از قنات. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و کرباس بافی. به اصطلاح محلی آنجا را کماته بجدی نیز گویند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بجر.

[بَ] (ع مص)(۱) برآمده ناف گردیدن و کلان شکم شدن. (آنندراج) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). پرشکم گردیدن از شیر و آب. (آنندراج) (از منتهی الارب). پر شدن شکم از شیر و آب. (از اقرب الموارد). پرشکم شدن از شیر و آب و سیر شدن. (ناظم الاطباء ||). تسکین نیافتن. (آنندراج). سخت تشنه شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). سست گردیدن. (آنندراج): بجر عنه؛ سست گردید از وی. (منتهی الارب). سنگینی کردن کار بر کسی و سست گردیدن از آن. (ناظم الاطباء). (۱) - ناظم الاطباء آن را با دو فتح ضبط کرده است.

بجر.

[بَ جَ] (ع اِ) سطبری بن ناف. فتق ناف. مغندهء شکم. (منتهی الارب). بیرون آمدگی ناف و سطبری بن آن. (منتهی الارب).

بجر.

[بُ / بَ] (ع ص، اِ) بدی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). شر. (اقرب الموارد ||). کار بزرگ. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). امر عظیم. (اقرب الموارد). و منه: جئت بامر بجر و داهیهٔ نکر. (از منتهی الارب ||). شگفت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عجب. (اقرب الموارد). ج، اباجر. جج، اباجیر. (از منتهی الارب).

بجر.

[بُ جَ] (ع اِ) جِ بجر بمعنی عیبها. (آنندراج). و منه: ذکر عجره و بجره، یعنی یاد کرد عیوب و تمامی امور ظاهر و باطن او را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) : و غلامی از میان ایشان که بر عجر و بجر و مکاید واقف بود. (جهانگشای جوینی ||). سختی زمانه. غم و اندوه. مراد از اشکو الی الله عجری و بجری (در قول علی علیه السلام) غم و اندوه است. (از منتهی الارب).

بجر.

[بَ جِ] (ع ص) برآمده ناف. (اقرب الموارد ||). شکم پرشده از شیر و آب. (از اقرب الموارد).

بجراء.

[بَ] (ع ص) تأنیث ابجر، زن برآمده ناف و کلان شکم. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، بُجر و بجران. (از منتهی الارب||).

زمین بلند و سخت. زمینی که در آن گیاه نروید. (منتهی الارب). زمین مرتفع. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بجرات.

[بَ جَ] (اِخ) آبهاست در کوه شوران که مشرف بر عقیق مدینه است. (منتهی الارب) (آنندراج). آبهای بزرگی است در کوه شوران و مشرف بر عقیق مدینه و مصغر آن را بجیرات گویند. (از معجم البلدان) (یادداشت مؤلف).

بجران.

[بُ] (ع ص) جِ ابجر. مردان ناف برآمده و کلان شکم. (از ناظم الاطباء).

بجردن.

[بِ جُ دَ] (مص) پرستاری کردن چنانکه کودک و بیمار و پیر را. (یادداشت مؤلف).

بجرلو.

[بَ جَ] (اِخ) دهی از دهستان اوچ تپه بخش ترکمان شهرستان میانه. سکنهء آن ۱۹۴ تن، آب از چشمه، محصول آن غلات و حبوبات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بجرمی.

[بَ جِ] (اِخ) ناحیه ای در اواسط سودان به مساحت ۸۵۰۰۰ هزارگز مربع واقع در جنوب دریاچهء چاد. مردم این ناحیه را بجارمه گویند که حوالی ۳۰۰ سال پیش بوسیلهء قبائل فلبه اسلام پذیرفتند. (از اعلام المنجد). بقیرمی. بگیرمی(۱). (۱) - Bagirmi.

بجرهٔ.

[بُ رَ] (ع اِ) سرهء ناف. (اقرب الموارد). آویختگی ناف. ناف خواه برآمده باشد یا نباشد. (ناظم الاطباء). ناف بیرون آمده باشد یا نه. (آنندراج ||). عقده در شکم و چهره و گردن. (از اقرب الموارد). مغندهء شکم و روی و گردن. (ناظم الاطباء) (آنندراج). ج، بُجَر، گرهی که در شکم و روی گردن افتد. (یادداشت مؤلف).

بجرهٔ.

[بُ رَ] (اِخ) ابن بجره می فروشی بوده در طائف. (از منتهی الارب). خماری در طائف. (از اقرب الموارد). نام می فروشی در طائف. (ناظم الاطباء).

بجرهٔ.

[بُ رَ] (اِخ) عبدالله بن عمروبن بُجره صحابی است. (منتهی الارب).

بجرهٔ.

[بَ جَ رَ] (اِخ) نام شخصی. (ناظم الاطباء). عقبهٔ بن بجرهٔ تابعی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بجرهٔ.

[بَ جَ رَ] (اِخ) پسر وی معروف به ابن بجرهٔ صحابی است. (منتهی الارب).

بجرهٔ.

[بَ جَ رَ] (اِخ) شبیب بن بجرهٔ در قتل امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب شریک ابن ملجم بود. (منتهی الارب). کسی که در قتل امیرالمؤمنین (ع) شریک ابن ملجم بود. (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - ناظم الاطباء نام او را شیث ضبط کرده است.

بجرهٔ.

[بُ جَ رَ] (اِخ) نام مردی از اصهار اسماعیل (ع). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بجره بهانگ.

[ ] (اِ) تنباکو. مخدر. (مخزن الادویه ص۱۷۵).

بجری.

[بُ ی ی] (ع اِ) بلا. سختی. ج، بجاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). داهیه. (مهذب الاسماء).

بجریه.

[بُ ری یَ] (ع اِ) بلا. سختی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). داهیه. (از اقرب الموارد).

بجز.

[بِ جُ] (ق مرکب) (از: ب + جز) بغیر. بدون. (آنندراج). کلمهء استثناء است بمعنی بغیر و مگر. (آنندراج). غیر از. الا. جز. جز که : نمانی بخوبی مگر ماه را نشائی کسی را بجز شاه را.فردوسی. نداند بجز ذات پروردگار که فردا چه بازی کند روزگار.نظامی. چه چاره کان بنی آدم نداند بجز مردن کز آن بیچاره ماند.نظامی. و رجوع به جز شود.

بجس.

[بَ جَ] (ص) نرمی. سستی. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). نرمهء بینی و آن پرهء بینی است. (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (برهان).

بجس.

[بَ] (ع مص) آب راندن و رفتن آن (تاج المصادر بیهقی) (مصادر زوزنی). راندن آب را. (ناظم الاطباء) (آنندراج). برآمدن و روان گردیدن آب(۱ ||). شکافتن ریش را. (ناظم الاطباء). (۱) - لازم و متعدی است. (یادداشت مؤلف).

بجس.

[بَ] (ع ص) آب روان و جاری. (ناظم الاطباء).

بجس.

[بُجْ جَ / بُ] (ع ص) ابرهای ریزان. (ناظم الاطباء).

بجست.

[بَ جَ] (اِ) آواز هر چیزی. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). بانگ منعکس. (ناظم الاطباء). آواز هر چیز. و بخست هم نوشته اند. (از برهان). صوت. و رجوع به بخست شود.

بجستان.

[بَ جِ] (اِخ)(۱) از بخشهای دوگانهء شهرستان گناباد در شمال باختری گناباد. از شمال به بروسکن، شرق به جویمند، غرب به نیگنان بشرویه و جنوب به فردوس. ارتفاعات آن گدارعلی و کوه چنگور و سیاه کوه مجموع آبادیها ۴۷ ده. جمعیت ۱۸۶۴ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹). (۱) - به کسر باء نیز تلفظ شود.

بجستان.

[بَ جِ] (اِخ) قصبهء مرکز بخش گناباد. طول ۱۱ر۵۸ درجه و عرض ۳۱ر۳۸ درجه در ۵۱ هزارگزی شمال باختری گناباد. سکنهء آن ۲۴۹۶ تن. آب از قنات محصول عمدهء آن غلات، زعفران، ابریشم، میوه خصوصاً انار. آب انبار آن آب ۶ ماه از سال را تأمین میکند. صنایع: قالیچه و چادرشب ابریشمی. مسجد جامع دارد. معدن سنگ آسیای آن معروف است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹). و رجوع به نزهة القلوب ج۳ و تاریخ سیستان ص۲۴ و مرآت البلدان ج۱ ص۱۶۳ و از معجم البلدان و تاج العروس شود.

بجستن.

[بِ جُ] (مص)(۱) جستن. طلب. طلب کردن. جویا شدن. و رجوع به جستن شود. (۱) - از: ب + جُستن.

بجستن.

[بِ جَ] (مص)(۱) جستن ||. گریختن. فرار کردن. رهائی یافتن : برجست و خواست که او را بکشد، وزیر بجست. (مجمل التواریخ والقصص). - بجستن اندام؛ اختلاج عضو. خلجان. زدن. ضربان. و رجوع به جستن شود. - بجستن باد؛ هبوب. وزیدن. رها شدن. بیرون شدن : هرگاه باد بجستی شاخ درخت برطبل رسیدی. (کلیله و دمنه). آن یکی نائی که نی خوش میزدست ناگهان از مقعدش بادی بجست.مولوی. (۱) - از: ب + جَستن.

بجسهٔ.

[بَ سَ] (اِخ) نام موضعی است یا چشمه ای به یمامه. (ناظم الاطباء). جایی است در یمامه. (از معجم البلدان).

بجشاک.

[بِ جَ] (اِ) نعلبند. (ناظم الاطباء). آهنگر. (آنندراج ||). غله فروش. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بجشک.

[بِ جِ] (اِ) حکیم.طبیب. پزشک. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (انجمن آرای ناصری). دانشمند. (برهان قاطع) : و [غوریان] طبیبان را بزرگ دارند و هرگه که ایشان را ببینند نماز برند و این بجشکان را بر خون و خواستهء ایشان حکم باشد. (حدود العالم). هم رنگ زرشک شد سرشکم بگشاد رگ مجن بجشکم.خاقانی ||. مخفف بنجشک. (ناظم الاطباء). گنجشک. (انجمن آرای ناصری). عصفور. (برهان قاطع) (آنندراج).

بجشک.

[ ] (اِخ) کوهی است میانهء بلوک سروستان و خفر فارس. (از فارسنامهء ناصری).

بجشک ستور.

[بِ جِ سُ] (اِ مرکب)پزشک ستور. بیطار. دامپزشک.

بجشکی.

[بِ جِ] (حامص) طب. (دهار). پزشکی. طبابت.

بجشکی کردن.

[بِ جِ کَ دَ] (مص مرکب) بیطره. (دهار). پزشکی کردن.

بجع.

[بَ] (ع مص) بریدن چیزی را به شمشیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بجع.

[بَ جَ] (ع اِ) مرغ ماهی خوار. پلیکان(۱). مرغ سقا. (دزی ج ۱). اینکه برخی پرنده شناسان آنرا مرادف قو(۲) دانسته اند اشتباه است. (از نشوء اللغة ص۷۸). پرندهء معروفی است و یکی آن بجعة است. (از اقرب الموارد). (۱) - Cygne - (۲) .Pelican.

بجق.

[ ] (ع مص) پرگوئی کردن. پرحرفی.(۱)(از دزی ج۱ ص۵۱). مکثار بودن. پرچانه بودن. (۱) - دزی این کلمه را برابر

bavarder آورده و صفت فاعلی آن را بجاق ضبط کرده است.

بجق.

[بَ جَ] (اِخ) دهی از دهستان مشکین خاوری مشکین شهر. سکنهء آن ۵۹۹ تن. آب از چشمه و خیاوچای. محصول آن غلات، حبوبات، پنبه و سردرختی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بجک.

[ ] (اِ) این کلمه را ابوریحان در التفهیم آورده است و آنجا قباله معنی میدهد و در تحریر عربی التفهیم نیز قبالات آمده است. و شاید صورتی از کلمهء بیجک یا بنجاق باشد : اندرین یکشنبه (یکشنبهء نو) آلتها و افزارها و جامه ها نو کنند و بجک ها و معاملتها از وی بشمرند. (التفهیم ص ۲۵۰).

بجکان.

[بَ] (اِخ) صورت مصحف بختکان است که دریاچه ای باشد به فارس. صاحب حدودالعالم آرد: نهم دریای بجکانست اندر پارس، درازای او بیست فرسنگ است اندر پهناء پانزده فرسنگ و اندر وی نمک بندد، و از گرد او جای ددگانست، و ازین دریا چشمه ای بگشاید بحدود دارگرد و همی رود تا به دریا رسد. (حدود العالم چ ستوده ص۱۵). و دیگر رود کر است... و همی تا به اصطخر بگذرد بر جنوب وی و بدریای بجکان افتد. (حدود العالم ص۴۵).

بجکله.

[بَ کَ لَ / لِ] (اِ) خم || بچکله. (آنندراج). خمرهء محکم جهت شراب. (ناظم الاطباء ||). صراحی که در آن شراب نگهدارند. (آنندراج). بطری سنگی. (ناظم الاطباء).

بجکم.

[بَ کَ] (ترکی، اِ) تیرکمان. نام گز کمان است به ترکی. (نسخه ای از فرهنگ اسدی) (یادداشت مؤلف).

بجکم.

[بَ کَ] (اِ) خانهء تابستانی. (فرهنگ اسدی). بادغرد || نشیمن سنگی در ایوان خانه ها جهت نشستن و قسمت تحتانی خانه که در زمستان در آن سکنا می کنند. (ناظم الاطباء) : از تو خالی نگارخانهء جم فرش دیبا کشیده بر بجکم.رودکی. هزاران بدش اندرون طاق و خم به بجکم درش نقش باغ ارم.عنصری.

بجکم.

[بَ کَ] (اِخ)(۱) نام سرداری از مملوکان ترک که در ۹۳۹ م. بغداد را فتح کرد و لقب امیرالامراء یافت و با ابن رائق در امور مملکت همکاری داشت و فتنه های بسیاری را برانداخت و در ۹۴۱م. کشته شد. (از اعلام المنجد). نام مملوکی از امرای ترک که

ابن رائق او را تربیت کرد و ضبط اهواز را به او سپرد و او خود بعداً بجای ابن رائق، امیرالامرای خلیفهٔ الراضی بالله گردید و در جنگهای میان آل بویه و آل حمدان به فتوحاتی نائل آمد و در زمان خلافت المتقی بالله به سال ۳۲۹ ه . ق. به دست کردان به قتل رسید. گویند بعد از قتل او ۱۲۰۰۰۰۰ سکهء طلا ازو یافته شد که به ضبط خلیفه درآمد. (از قاموس الاعلام ترکی). چندتن از امرای دیگر ترک نیز بدین نام معروفند از آن جمله بجکم اند ابوالحسین در عیون الاخبار ص۲۲۲ تا ۲۲۶ و بجکم ماکانی در تتمهء صوان الحکمه ص۷ و الجماهر بیرونی ص ۲۸. و رجوع به بجکم الرائقی در تجارب الامم ابن مسکویه ص۴۸۳، ۵۷۰، ۵۰۸، ۵۳۳، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۵۲، ۵۵۸ - ۵۶۵، ۵۶۸ - ۵۷۰، ۵۷۵ - ۵۸۰، ۵۸۳، ۵۸۵ شود ||. طایفه ای از ترکمانها. (ناظم الاطباء). (۱) - این نام در قاموس الاعلام ترکی به ضم جیم و کاف ضبط شده.

بجگان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان منوجان کهنوج جیرفت در ۷۰ هزارگزی جنوب باختری کهنوج. سکنهء آن ۵۰۰ تن، آب از چشمه. محصول آن خرما و مرکبات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بجگرد.

[بِ گِ] (اِخ) دهی از دهستان اشترجان فلاورجان اصفهان در ۷ هزارگزی جنوب باختر فلاورجان. سکنهء آن ۳۸۵ تن، آب از زاینده رود. محصول آن غلات و پنبه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بجگی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان دلفارد. ساردوئیهء جیرفت. سکنهء آن ۱۷ تن. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بجل.

[بُ جُ] (اِ) استخوان شتالنگ که در میان بندگاه ساق پای می باشد و به تازی کعب می گویند. (برهان قاطع). بجول. بژل. بژول. (فرهنگ نظام). بچول. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). پژل. پژول. استخوان کعب که بدان بازی می کنند. (فرهنگ رشیدی). کعب. استخوان شتالنگ. (ناظم الاطباء) : چو شش بجل ز غمت مشت استخوان شده ام. اسدی (از فرهنگ ضیاء).

بجل.

[بَ] (ع مص) نیکوحال باپیه شدن و شادمان گردیدن. (آنندراج) (منتهی الارب). نیکوحال گردیدن. دارای خصب و فراخی شدن. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بجول. (منتهی الارب).

بجل.

[بَ جَ] (ع اِ) افتراء. بهتان. (آنندراج). تهمت. (منتهی الارب ||). شگفت. (آنندراج) (منتهی الارب ||). دنائت و دون همتی. (آنندراج). و از آن است قول لقمان بن عاد که در ذم برادر خویش گفته خذی منی اخی ذا البجل؛ ای انه قصیر الهمهٔ یرضی بخسائس الامور و لایرغب فی معالیها. (منتهی الارب). فرومایگی. پست فطرتی. (ناظم الاطباء).

بجل.

[بُ] (ع اِ) بهتان عظیم. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بجل.

[بَ جَ] (ع حرف ایجاب) آری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نعم. آری. بلی (||. اسم فعل) بسنده است. یکفی. (منتهی الارب). بس است. حسبک. (آنندراج). یعنی کفایت میکند ترا و بس است. (از ناظم الاطباء).

بجل.

[ ] (ع مص) شهرت با افتخار یافتن. (از دزی ج۱ ص۵۱). مفتخر بودن. و رجوع به بجول شود.

بجلد رفتن.

[بِ جِ رَ تَ] (مص مرکب، کنایه) (به جلد چیزی رفتن یا کسی رفتن) در پوست کسی یا چیزی شدن. متشکل به شکل او شدن. (آنندراج). در جامهء کسی درآمدن : هر جا حدیث طرهء جانانه می رود موج هوا به جلد پریخانه می رود.تأثیر. - شیطان بجلد کسی رفتن؛ ناسازگاری و بدخلقی آغاز کردن آن کس.

بجلغان.

[بِ جِ] (اِ) نوعی بیماری اسبان(۱). (دزی ج ۱ ص۵۱). شقاق. شقاق ثدی. (از فرهنگ فرانسه به فارسی نفیسی). (۱) - Crevasses.

بجلهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) درخت ریزه. ج، بجلات ||. هیأت نیکو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج (||). اِخ) بطنی است از قبیلهء سلیم و به این معنی بدون الف و لام آید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بجلهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) غدهء شانکر(۱). غده ای که در عضو تناسلی برآید. (از دزی ج۱ ص۵۱). (۱) - Chancre.

بجلی.

[بَ جَ ی ی] (ص نسبی) منسوب به قبیلهء بجیله. (از انساب سمعانی). منسوب به بجیله از طوایف یمن. و جریربن عبدالله بجلی صحابی از آنهاست. (یادداشت مؤلف). منسوب به بجیله که قبیله ای است در یمن از اولاد معدبن عدنان. (منتهی الارب).

بجلی.

[بَ ی ی] (ص نسبی) منسوب به قبیلهء بجله که بطنی است از سلیم بن منصور و به بنوبجله نیز شهرت دارند. (منتهی الارب) (از

انساب سمعانی).

بجلی.

[بَ] (اِخ) حسن بجلی پیشوای طایفهء بجیله بود. این طایفه در میان بربرهای مراکش زندگی می کنند. او در قرن ۹ م. میزیست. (از اعلام المنجد). و رجوع به اعلام زرکلی ج۱ ص۱۳۹ و یتیمهٔ الدهر ج۳ ص ۲۸۰ شود.

بجم.

[بَ جَ] (اِ) در فرهنگ شعوری (ج ۱ ورق ۱۷۷) این کلمه با این ضبط آمده است بمعنی انتظام حال و کار و شعری از شاکر بخاری بشاهد نقل شده اما کلمه «ب + چم» است و چم معنی رونق دارد و بچم یعنی بارونق.

بجم.

[بَ] (ع مص) خاموش ماندن از عجز بیان یا از ترس و بیم. (منتهی الارب) (آنندراج). بجوم. تبجیم ||. درنگ نمودن ||. منقبض گردیدن. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بجم.

[بُ](۱) (ع اِ) ثمرهٔ الطرفاء. (تحفهء حکیم مؤمن). ثمرهء درخت گز است که نام دیگرش گز مازک است و لفظ مذکور معرب از زبان قبطی مصر است. (فرهنگ نظام). ثمر اثل. گز مازک است که میوهء درخت گز باشد. (انجمن آرای ناصری). گز نازک (؟) که ثمر درخت گز باشد. (ناظم الاطباء). بیدگیا به مصری اسم ثمرهٔ الطرفاء است. گز مازک. (برهان) (آنندراج). گلاند.(۲) (دزی ج۱ ص۵۱). (۱) - در فرهنگ نظام با فتح میم ضبط شده است. صاحب برهان گوید که به کسر اول هم آمده است و ناظم الاطباء به کسر اول ضبط کرده. (۲) - Gland.

بجماط.

[بَ / بِ] (اِ) بِشماط. بیسکویت (دو آتشه)(۱). (۱) - Gartas.

بجمزا.

[بَ جِ] (اِخ) قریه ای است در راه خراسان. جنگ المقتفی لامرالله و کون خرو مسعود البلال که از ملازمان سلطان محمد بن محمود بود در سنهء ۵۴۹ ه . ق. در این قریه اتفاق افتاد و بعضی آن را بکمزا گفته اند. (از مرآت البلدان ج۱ ص۱۶۳) (از معجم البلدان).

بجمعوی.

[ ] (اِخ) شیخ علی بن سلیمان دمنتی بجمعوی مالکی مغربی که در ۱۲۹۹ ه . ق. در مصر بوده است. او راست: اجلی مساند علی الرحمن، حلی نحور حور الجنان فی حظائر الرحمان، درجات مرقاهٔ الصعود الی سنن ابی داود، نحور حور الجنان، النصیحهٔ العامه، نفع قوت المغتذی علی جامع الترمذی، نور مصباح الزجاجهٔ علی سنن ابن ماجه، وشی الدیباج علی صحیح مسلم بن الحجاج. (از

معجم المطبوعات).

بجمعه.

[بُ مَ عِ] (اِخ) دهی از دهستان تبادکان مشهد متصل به شهر، سکنهء آن ۲۵۸ تن، آب از قنات، شغل اهالی زراعت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بجمقدار.

[بَ مَ] (ترکی، ص مرکب) (از: ترکی بشمق یا بشماق بمعنی کفش + دار فارسی مخفف دارنده). بشمقدار. باشماقدار. صاحب منصبی که مأمور حفظ و حمل کفش مخصوص(۱) سلطان باشد. (از فرهنگ دزی ج۱ ص۵۱). کفشدار. موزه دار. سندل دار. (۱) - Sandal.

بجملگی.

[بِ جُ لَ / لِ] (ق مرکب) عموماً. جمعاً. بالتمام. همگی. (ناظم الاطباء). و رجوع به بجملهٔ و جمله شود.

بجمله.

[بِ جُ لَ / لِ] (ق مرکب) (از: ب + جملهٔ) بالتمام. تماماً. همه. جملتان. بتمامه. کام. یکسر : چنین گفت آنگه به لشکر همه که باشند او را بجمله رمه.فردوسی. مردمان بجمله دستها برداشته تا رعایای ما گردند. (تاریخ بیهقی). منکیتراک را... بازداشتند. و دیگر برادران و قومش را بجمله فروگرفتند. (تاریخ بیهقی). چون کارها بر این جمله قرار گرفت خان را بشارت داده اند تا آنچه رفته است بجمله معلوم وی شود. (تاریخ بیهقی). همه بیشی او بجمله کمی است همه وعدهء او سراسر هباست.ناصرخسرو. گر درست است قول معتزله این فقیهان بجمله کفارند.ناصرخسرو. زینها بجمله دست بکش همچو من از آنک بر صورت من و تو و بر سیرت خرند. ناصرخسرو. اگر تو از خرد و جستجوی بیزاری نه مردمی و ز تو ما بجمله بیزاریم. ناصرخسرو. و رجوع به جمله شود.

بجمیع.

[بِ جَ] (ق مرکب)(۱) بهمه. از همه جهت. (ناظم الاطباء). (۱) - از: ب + جمیع.

بجنا.

[ ] (اِخ) نام طایفه ای از طوایف ترک است. (از نخبهٔ الدهر دمشقی ص۲۶۴). و رجوع به بجناک شود.

بجناق.

[بَ جَ] (ترکی، اِ) کسی که شوهر خواهر زن دیگری است و غلط مشهور باجناق گویند. (از فرهنگ نظام). لفظ ترکی است. هرگاه دو خواهر را دو کس بخواهند، هریک از آن دو کس بجناق آن دیگری است و بعربی سلف خوانندش. (یادداشت مؤلف). همریش. هم دندان. همپاچه. هم داماد. هم زلف.

بجناک.

[بِ] (اِخ) نام کوهی است بر مشرق روس. (حدود العالم).

بجناک ترک.

[بِ ؟ تُ] (اِخ) ناحیتی است، مشرق او حدود غوز است و جنوبش حدود برطاس و براذاس و مغربش حدود مجفری و روس و شمالش روثاست و این ناحیت با همهء احوال به کیماک ماند و با هرکه از گرد اوست حرب کنند و ایشان را هیچ شهر نیست و مهترشان هم از ایشان است. (حدود العالم).

بجناک خزر.

[بِ ؟ خَ زَ] (اِخ) ناحیتی است، مشرق وی کوه خزران است و جنوب وی آلانست و مغرب وی دریایِ گرز است و شمال وی مروات است و این گروهی بودند از قدیم از ترکان بجناکی و اینجا آمدند و به غلبه این ناحیت بستدند و اینجا مقیم شدند و خداوندان خرگاه و قبه و چهارپای و گوسپندند و گردنده اند هم در این ناحیت بر گیاخوارهائی که اندر کوههای خزران است و بردهء خزری که به مسلمانی افتد بیشتر از اینجا باشد. و این ناحیت کم نعمت است. (حدود العالم ص ۱۹۰): و اجتمع علی هذا الملک من اوباش الروم و الارمن و الفرس و البجناک و الغزو.... (از اخبار الدولهٔ السلجوقیه ص۴۷). این بخش در ناحیهء شرقی (بخش ۶ اقلیم ششم) سرزمین بسجرت (باشگرد) و بجناک(۱)واقع است... و در باختر بخش هفتم (اقلیم هفتم) بقیهء سرزمین بجناک دیده می شود. (از ترجمهء مقدمهء ابن خلدون). و اندر اقلیم هفتم بس آبادانی نیست، و به وی اندر سوی مشرق مردمانی اند وحشی گونه اندر کوه و بیشه ها از جمله ترکان. و بکوههای باشخرت رسد و حدهای غزو بجناک و هر دو شهر سوار و بلغار و روس و سقلاب و... (از التفهیم بیرونی ص ۲۰۰). و فیهم (ای فی الاتراک) قبائل و هم الخرلخیه و الخرجزیه و الکیماکیه و الغزیه و البجناکیه و الطغزغزیه و... (از نخبهٔ الدهر دمشقی ص۲۶۳). (۱) - Les petchenegues.

بجناکیهٔ.

[بِ کی یَ] (اِخ) بجناک. سرزمین بجناک ||. مردم سرزمین بجناک. رجوع به بجناک و نخبهٔ الدهر دمشقی و ترجمهء مقدمهء ابن خلدون شود.

بجند.

[بِ جَ] (اِخ) دهی از دهستان هریس شهرستان سراب. سکنهء آن ۱۸۵۵ تن، آب از چشمه و چاه. محصول آن غلات، بزرک شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بجند.

[بَ جَ] (اِ) (در زبان هروی) برغست. (ریاض الادویه). پژند. موجه. (تحفهء حکیم مؤمن). قنابری. مچه. پجند. (مهذب الاسماء ذیل قنابری). بژند. غملول. (بحر الجواهر). رجوع به پژند شود.

بجنو.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان ماروسک سر ولایت نیشابور. سکنهء آن ۴۶۳ تن، محصول آن غلات، شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بجنود.

[بُ] (ص) غوغائی. فتنه انگیز. فریادی. (ناظم الاطباء).

بجنورد.

[بُ] (اِخ) شهری است در خراسان ایران. (فرهنگ نظام). از شهرستانهای تابعهء استان نهم واقع در شمال باختری مرکز استان نهم (خراسان). از شمال: مرز ایران و شوروی، خاور: قوچان، جنوب: سبزوار، باختر: گرگان. آب و هوا در هریک از بخشها متفاوت، قسمی سردسیر و در جلگه معتدل. آب از رود اترک و رودهای دیگر مثل: عین اللطف، داغ یورلی، شیرین چای، و چشمه سار متعدد مثل: چشمهء بابا امان و بثن قارداش. مهمترین ارتفاعات: آلاداغ به موازات مرز ایران و شوروی، و قلهء معروف آن شاه جهان ۳۳۵۰ گز ارتفاع دارد و سرویا بهار ۳۰۵۰ گز ارتفاع و قلهء سعدلوک ۲۳۲۰ گز ارتفاع. کوه تلو به ارتفاع ۱۲۳۳ گز و کوه مسینو به ارتفاع ۲۴۹۶ گز، کوه تقرو به ارتفاع ۲۲۴۰ گز، کوه پالان یا پارلان (گرم داغی) به ارتفاع ۲۰۰۰ گز و تپه های زورخانه و قزلقان و عبداللهآباد. کوهها بیشتر جنگل دارد و چمن کالپوش که حدود ۷۰هزار گز طول دارد در آنجاست. قله: بزداغی به ارتفاع ۱۶۸۰گز و آغل چیل به ارتفاع ۱۴۶۰ گز. دره های معروف این کوهستان: درهء اسفراین، درهء فیروزه در ۲۰ هزارگزی جنوب بجنورد. مهمترین رودخانهء آنجا اترک است که سرچشمهء اصلی آن در لاله رویان (۴۰ هزارگزی قوچان) است. و دهات گرم خان و مانه را مشروب می نماید. نهرهای مهنان و جرمقان و عین اللطف و داغ یورلی نیز از کوه آلاداغ سرچشمه گرفته به بابا امان ملحق میشوند و رودخانهء شیرین از جعفرآباد سرچشمه گرفته در محمدآباد به اترک می ریزد. رود سومبار از کوههای قوچان سرچشمه گرفته، از جلگهء اسفراین و جاجرم گذشته به باطلاق فرومی رود و پل ابریشم بر روی همین رودخانه است. شهرستان بجنورد از سه بخش حومه و اسفراین و مانه که ۴۵۳ آبادی دارد تشکیل شده است نفوس آن ۱۵۱۰۵۴ تن است. از طوایف مهم اطراف بجنورد طایفهء شادلو است که طایفهء بزرگی است و در زمان صفویه از کردستان به بجنورد کوچ داده شده، در نتیجهء معاشرت با طوایف گرایلی زبان آنها مخلوط شده و فع به زبان کردی و ترکی حرف می زنند. محصول آن غلات ، بنشن، میوه خصوصاً انگور، سیب زمینی، جالیزکاری، پنبه، چغندر، روغن، پنیر، پشم، پوست و غیره است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹). اسفراین امروز از مضافات بجنورد و سبزوار و بین نیشابور و این دو ولایت بر حد شمال غرب افتاده است در میان کوهستان. (حاشیه مرحوم بهار بر تاریخ سیستان ص۲۵۱). پارت قدیم عبارت از این ولایات بوده: دامغان، شاهرود، جوین، سبزوار، نیشابور، مشهد، بجنورد، قوچان، دره گز، سرخس، اسفراین، جام باخرز، خواف، ترشیز، تربت حیدری. (از ایران باستان پیرنیا ص۲۱۸۶).

بجنورد.

[بُ] (اِخ) نام مرکز شهرستان بجنورد. ۳۶ درجه و ۶ دقیقه عرض شمالی و ۶ درجه طول شرقی نسبت به نصف النهار تهران. در دامنهء کوه آلاداغ. ارتفاع: ۶۹۸ گز از سطح دریا. شهر جدید الاحداث است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹). بعضی گویند پیش از صد دروازه، پایتخت پارت شهر اساک بوده که آن را با قوچان یا بجنورد مطابقت می دهند. (از ایران باستان پیرنیا ص۲۶۴۲).

بجوار.

[بَ] (اِخ) محلتی است بزرگ به مرو در پایین شهر. (از معجم البلدان) (از انساب سمعانی). و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۳ شود.

بجوار حق پیوستن.

[بِ جَ رِ حَ ق ق / حَ پَ / پِ وَ تَ] (مصدر مرکب کنایه ای) یا به جوار رحمت حق پیوستن. کنایه از مردن است. (آنندراج). و رجوع به جوار شود.

بجواری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بجوار که محلهء کبیره ای است در مرو در سمت پایین بلد. (از انساب سمعانی) (از معجم البلدان).

بجواری.

[بَ] (اِخ) ابوعلی حسن بن محمد بن سهلان خیاط بجواری شیخی صالح بود. (از معجم البلدان).

بجوال رفتن.

[بِ جَ رَ تَ] (مص مرکب)داخل جوال شدن ||. کنایه از دغا و فریب خوردن باشد. (آنندراج) : تا یکی ریش گاو باشد کس چند چون ابلهان روم به جوال. ظهوری (از آنندراج). - با سگ بجوال رفتن؛ کنایه از دست و پنجه نرم کردن است با مردم ناباب.

بجوان.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان اوچ تپهء بخش ترکمان شهرستان میانه. سکنهء آن ۱۷۰ تن، آب از چشمه. محصول آن غلات، حبوبات، شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بجوانه.

[ ] (اِخ) نام قومی در سرزمین های آفریقای جنوبی که به کافر معروف می باشند. تجارت آنها پوست گاو و عاج است. (از قاموس الاعلام ترکی).

بجوج.

[بَ] (اِخ) نام شخصی از مشاهیر قرمساقان بوده است. (آنندراج). نام مردی مثل درقلتبانی. نام شخصی که در دیوثی مشهور بود. (ناظم الاطباء) : در هند اگر کساد شود جنس کون کشی رو همره بجوج به ملک عراق نه. ناظم تبریزی (از آنندراج).

بجوجیا.

[بَ جِ] (اِ) به لغت زند و پازند مادهء هر حیوانی را گویند. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (هفت قلزم) (آنندراج). ماده از هر حیوانی. (ناظم الاطباء ||). فرج زنان. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (هفت قلزم) (آنندراج) (ناظم الاطباء). شرمگاه زنان.

بجود.

[بُ] (ع مص) مقیم گردیدن. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج). اقامت کردن بجایی. (از اقرب الموارد). مقیم شدن بجایی. (تاج المصادر بیهقی ||). لازم گرفتن شتر چراگاه را. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بجودات.

[بُ] (اِخ) چند موضع است به دیار بنی سعد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بجور.

[بِ وَ] (اِخ) نام ولایتی است مابین کابل و هندوستان. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بجورا.

[بَ جَ] (اِ) اترج. (الفاظ الادویه). و رجوع به بجوره و رجوع به اترج شود.

بجوران.

[ ] (اِخ) یکی از فرقه های کرد در حوالی موصل که مذهبی خاص و سری دارند و خود را الهی میگویند که ظاهراً مراد علی اللهی است. در خاک ایران قرب مرز ترکیه هم از این قوم دیده شده است. (از کرد و پیوستگی نژادی او ص ۱۲۵).

بجورد.

[ ] (اِخ) کوهی در شمال غربی ترشیز (کاشمر).

بجوره.

[بَ جَ رَ] (هندی، اِ) به هندی اترج است. (از تحفهء حکیم مؤمن). بجورا. رجوع به اترج شود.

بجوس.

[بُ] (ع مص) دشنام دادن کسی را. (منتهی الارب). دشنام دادن فلان را. (ناظم الاطباء).

بجوش.

[بِ] (ص مرکب) (از: ب + جوش) در حال جوشیدن. در حال جوشش. جوشنده. جوشان : ای جهان از سر شمشیر تو دریای بجوش جوش دریای تو شمشیرزن و جوشن پوش. سوزنی.

بجوش آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب)(از: ب + جوش + آمدن) جوش آمدن. بحد جوشیدن رسیدن. رجوع به جوش آمدن شود ||. بحرکت آمدن. طغیان کردن. جنبش آغاز کردن : ز هر دو سپه بر فلک شد خروش زمین همچو دریا بر آمد بجوش.فردوسی. باده نوشان درآمدند بجوش در و دیوار برکشید ندا.ناصرخسرو. بر عدم ها کان ندارد چشم و گوش چون فسون خواند همی آید بجوش.مولوی ||. آشفته شدن. خشمگین شدن : گو نامبردار شد پرخروش از آن گفت ها اندر آمد بجوش.فردوسی. و رجوع به جوش شود.

بجوشیدن.

[بِ دَ] (مص) (از: ب + جوشیدن) بجوش آمدن. جوشیدن ||. انبوه شدن لشکر. گرد شدن. فراهم آمدن سپاهیان یا حشرات به انبوهی : بجوشید لشکر چو مور و ملخ کشیدند از کوه تا کوه نخ. عنصری. - بجوشیدن دل؛ غثیان. (زمخشری). و رجوع به جوشیدن شود.

بجوشین.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان اوزومدل بخش ورزقان اهر. سکنهء آن ۳۴۶ تن، آب از چشمه. محصول آن غلات و حبوبات. شغل اهالی زراعت و گله داری. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بجول.

[بُ] (اِ) استخوان شتالنگ که نام عربیش کعب است. (برهان قاطع) (فرهنگ نظام). بژل. بژول. کعب. اشتالنگ. غاب. قاب. بجل به حذف واو نیز به همین معنی است. (آنندراج). قاب که کودکان بازند. (یادداشت مؤلف). بُجُل. (ناظم الاطباء).

بجول.

[بُ] (ع مص) معظم و مکرم گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بجاله ||. نیکوحال باپیه شدن. (منتهی الارب). بزرگ تن شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). شادمان گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج).

بجوم.

[بُ] (ع مص) بجم. (ناظم الاطباء). تبجیم. خاموش ماندن از عجز بیان یا از ترس و بیم ||. درنگ کردن. (ناظم الاطباء ||). منقبض گردیدن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بجم شود.

بجوم.

[بُ] (اِخ) شهری به مصر و معمو با نام اوسیه همراه ذکر میشود و گویند الاوسیهٔ والبجوم. (از معجم البلدان).

بجون.

[بُ] (اِ) دختر خانم دوشیزه(۱). (دزی ج ۱ ص۵۲). (۱) - Demoiselle.

بجونه.

[ ] (اِخ) جایی است آبادان [بهندوستان] بر کران بیابان. (حدود العالم).

بجوی.

[بَ] (اِخ) ابراهیم بجوی، مورخ عثمانی بود و کتاب او از بهترین منابع تاریخ عثمانی در سالهای ۱۵۲۰م. تا ۱۶۳۹م. محسوب میشود. او بسال ۱۵۷۴م. بدنیا آمد و در ۱۶۵۰م. درگذشت. (از اعلام المنجد).

بجهٔ.

[بَجْ جَ] (ع اِ) قرحه ای که در چشم برآید. (از اقرب الموارد). آبله ریزه که که در چشم برآید. (آنندراج) (ناظم الاطباء). تورک||. خونی که از فصد شتر آید. و از اینجاست حدیث: اراحکم الله من الجبهة و السجة و البجة. (از اقرب الموارد). خون رگ زدهء شتر که آن را عرب جاهلیت در سال قحط می خوردند. (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بجهٔ.

[بِ جَ] (اِخ) نام طایفه ای از بنی حام که بین نیل و دریای سرخ و قاهره و سودان می زیند. (از اعلام المنجد). قسمتی از حبشه. (طبری ج۷ ص۲۷۷). ناحیتی است مشرق و جنوب و مغرب وی بیابان و شمال آن بیابانست که میان حبشه و بجه و نوبه و دریاست مردم آنجا با مردم نیامیزند. (از حدود العالم). و رجوع به بجا و بجاه شود. نیز رجوع به نزهة القلوب ج۳ ص۲۰۱ شود.

بجهٔ.

[بَجْ جَ] (اِخ) شهری بین فارس و اصفهان. (از معجم البلدان). نام جای و مقامی مابین اصفهان و فارس. (آنندراج) (برهان قاطع). و رجوع به نزهة القلوب ج۳ ص۱۳۴ شود.

بجهٔ.

[ ] (اِخ) از دیه های وازکرد قم. (از تاریخ قم ص۱۳۷).

بجهٔ.

[بَجْ جَ] (اِخ) نام بتی است. (از اقرب الموارد).

بجه بجه کردن.

[بِ / بَجْ جَ بِ / بَجْ جَ کَ دَ] (مص مرکب) در تداول عوام جستن پی درپی بدان سان که وزغ در خشکی جهد. (یادداشت مؤلف). ورجه ورجه کردن.

بجهت.

[بِ جَ هَ تِ] (حرف اضافهء مرکب)(۱) بسبب. به علت. (آنندراج). کلمهء تعلیل است. از برای. بواسطهء. از بابت. (ناظم الاطباء). رجوع به جهۀ شود. - بجهۀ آنکه؛ زیراکه. به سبب آنکه. (۱) - مرکب از: ب + جهت.

بجه رفک.

[بُ جَ رِ فَ] (اِخ)(۱) ضبط عربی نام شهری است تجارتی در یوگوسلاوی که صلح میان ترکیه و اتریش بسال ۱۷۱۶-۱۷۱۸ م. در آنجا واقع است. (از اعلام المنجد). (۱) - Pozarevac.

بجی.

[بُ جُ] (اِ) در تداول محلی جدا کردن علفهای هرز از محصول و کندن آنها. وجین. بی خو. - بجی کردن؛ کندن علف هرز (در اصطلاح گناباد). وجین کردن. بی خو کردن.

بجید.

[بُ جَ] (اِخ) نام شخصی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بجیر.

[بَ] (ع از اتباع) از اتباع کثیر. (از اقرب الموارد). از اتباع است. (آنندراج).

بجیر.

[ ] (اِخ) نام کوهی در جانب شمالی کوه بارگی تنگستان و حدود دشتستان. (از فارس نامهء ناصری).

بجیر.

[بُ جَ] (ع اِ مصغر) مصغر ابجر، مرد برآمده ناف و کلان شکم. (از منتهی الارب).

بجیر.

[بُ جَ] (اِخ) نام شخصی است. (منتهی الارب). منسوب است به بجیر و انتساب به جد است. (از انساب سمعانی ||). بجیربن اوس و بجیربن زهیر و بجیربن عمران و بجیربن عبدالله و ابن ابی بجیر صحابی اند. (از منتهی الارب ||). بجیر الرهب؛ سرجس از عبدالقیس بود. (الامتاع ص ۸ ج ۱).

بجیربکان.

[ ] (اِخ) شهرکی است بناحیت پارس از حدود گور، بسیارنعمت و آبادان و با آبهای روان. (از حدود العالم).

بجیرم.

[بُ جَ رِ] (اِخ) قریه ای از قرای غربی مصر است. (از معجم المطبوعات).

بجیرمی.

[بُ جَ رِ] (اِخ) سلیمان بن محمد بن عمر بجیرمی فقیه مصری، در سال ۱۱۳۱ ه . ق. در بجیرم از قرای غربی مصر بدنیا آمد و در خردی به قاهره رفت و در الازهر درس خواند و تدریس کرد. کتاب او: التجرید لنفع البعید در ۴ جلد است که شرحی است بر منهج در فقه شافعی. در مصطبه نزدیک بجیرم بسال ۱۲۲۱ ه . ق. درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج۱ ص۳۹۱). کتاب دیگر او تحفهٔ الحبیب علی شرح الحطیب است. (از معجم المطبوعات).

بجیس.

[بَ] (ع ص، اِ) بسیارآب. (منتهی الارب). چشمهء بسیارآب. (ناظم الاطباء).

بجیسار.

[ ] (اِ) درخت هندیست. (مخزن الادویه).

بجیل.

[بَ] (ع ص، اِ) سطبر از هر چیز. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج ||). وسیع. فراخ ||. آنکه او را تعظیم کنند. مهتر بزرگ با عظمت و جمال. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بجیلهٔ.

[بُ جَ لَ] (اِخ) قبیله ای از اعراب بدوی جنوبی که در کوهستان سراط نزدیک طائف زندگی میکرد و بعداً در میان سایر قبایل مضمحل شد و تعداد کمی از آن باقی ماند. فرزدق آنان را مدح کرده است. (از اعلام المنجد). قبیله ای است در یمن از اولاد معدبن عدنان. (آنندراج) (ناظم الاطباء). قبیله ای است از نسل سبا. (انساب سمعانی). و اشعار این قبیله را ابوسعید سکری گرد کرده است. (ابن الندیم). و رجوع به عیون الاخبار ج۲ ص۱۴۷ و عقدالفرید ج۲ ص۲۳۷ شود.

بجیهٔ.

[بُ جَیْ یَ] (اِخ) طبری، پسر علی بن بجیه محدث بوده است. (منتهی الارب).

بجیه.

[بُ جَی یَ] (اِخ) نام زنی که روایت میکند از شبیه حجبی و از وی ثابت ثمالی روایت کند.

بج.

[بُ] (اِ) اندرون دهن. لنبوس. اکپ. کپ. پچ. (فرهنگ رشیدی) (برهان قاطع). داخل دهان. (از فرهنگ شعوری). قنب (در تداول

مردم قزوین). انـدرون لنبوس. (فرهنگ جهانگیری). بـج. (آنندراج). آکب. (فرهنگ نظام) : تا زبغرت زنیم پر از باد کن بچت ورنه تپـانچه بـازخوری تو ز مـا به پـک. پوربهـای جامی (از فرهنگ نظام ||). گوشت پهلوی لب. (از فرهنگ شـعوری). در تـداول عامه خراسـان بُغ و بُـک نیز بمعنی گوشـتهای روی گونه و اطراف دهـان بکـار رود و گوینـد: وربکم مزنی، یـا: وربغم مزنی (بربکم می زنی ||)؟ موی پیش سـر. (برهـان قـاطع) (فرهنـگ رشـیدی) (فرهنـگ جهـانگیری ||). پالاـیش آب و شـراب. زهـاب. (از فرهنگ شعوری).

بج.

[بَ] (اِ) در اصـطلاح محلی کوهسـتان های کرمان بجای بچه بکار میرود اعم از حیوانات و حشـره و انسان. مثل: مگسـها بـچ دادند؛ یعنی زنبوران عسل بچه پراندند.

بچاپ بچاپ.

[بِ بِ] (اِ مرکب) (از: دو فعـل است و از مصـدر چاپیـدن بمعنی غـارت و چپـاول کردن). غـارت. چپاول. تاراج. لاش. چاپیـدن بی دریغ و بی امان. تالان کردن. -امثال: مگر بچاپ بچاپ است؛ مگر هر که به هرکه است؟

بچارد.

[بُ] (اِ) لغت محلی گنابـاد مترادف پسـتا. ردیف. صف. (از یادداشـتهای لغتنـامه). -امثـال: گنـدم را از یک بچارد درو کن؛ یعنی از یک پستا درو کن.

بچاق.

[بُ] (ترکی، اِ) کـارد. (غیاث اللغات)(۱) چـاقو. تیغ. کارد که آلت بریـدن است. (فرهنگ نظام)(۲) : شب فراق خروس سـحر نفس نکشـید خوش آن زمان که سـرش را ببرم از بچاق. فوقی یزدی (از فرهنگ نظام). ظاهراً صورت دیگر کلمهء پِچاق (پیچاق) امروزی است. (۱) - در غیاث اللغات با کسر ب ضبط شده است. (۲) - در فرهنگ نظام با تشدید چ آمده است.

بچاق چی.

[بُ] (ترکی، ص مرکب)(۱)چاقوکش. چاقوساز. (یادداشت مؤلف). (۱) - از: بچاق + چی.

بچاقچی.

[بُ] (اِخ) از ایلات کرمان. (جغرافیای سیاسـی کیهان ص۹۵). نام طایفه ای از ایلات کرمان که در کوهسـتان بلورد میان سـیرجان و بافت سکونت دارند. رؤسای معروف این ایل اخیراً اسفندیارخان و حسین خان بچاقچی بودند. در باب این ایل و رؤسای آنها رجوع به تاریـخ وزیری چ باسـتانی پاریزی ص۴۲۵، ۴۴۵، ۴۵۰ و ۴۵۱ و فهرست جغرافیـای کرمـان (وزیری) و فهرست اعلاـم آثار پیغمبر دزدان چ ۴ شود.

بچاک زدن.

[بِ زَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه فرار کردن. جیم شدن. (یادداشت مؤلف).

بج بج.

[بُ بُ] (اِ صوت مرکب) حرف زدنی باشد در نهایت آهستگی و سرگوشی را نیز گویند. (برهان قاطع). پژپژ. (آنندراج). سخنی باشد که پوشیده از مردم گویند. بیخ گوشی. امروز پِچ پِچ گویند. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). سرگوشی. نجوا. (ناظم الاطباء). ||لفظی است که شبانان بز را بدان نوازش کنند و پیش خود خوانند. (برهان قاطع). پژپژ. (آنندراج) (ناظم الاطباء). لفظی که بز را بدان نوازند. (فرهنگ اسدی) : سخن شیرین از زفت نیارد بر بز به بچ بچ بر هرگز نشود فربه.رودکی.

بچراستووه.

[بِ چِ اِ تُ وِ] (اِخ)(۱)داستان نویس معروف آمریکائی (۱۸۱۱ - ۱۸۹۶ م.). در میان داستانهای او «کلبهء عمو تم» از همه معروفتر است. (۱) - Beecher-Stowe.

بچراغ رسیدن.

[بِ چَ / چِ رَ / رِ دَ](مص مرکب) رسیدن بچراغ. به روشنی رسیدن : برخیز که خود را به چراغی برسانیم تا قوت برهم زدن بال و پری هست. میرزا ملک مشرقی ||. کنایه از رسیدن خدمت بزرگی یا به دولتی. (آنندراج). کنایه از رسیدن به دولتی باشد یا رسیدن به خدمت دولتمندی. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء).

بچرک.

[بِ رَ / بِ چِ] (ص) سخره باشد چه به قهر و چه بخوشی. (شرفنامهء منیری). سخره و فریب خورنده باشد. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مضحک. فریب خورده. (فرهنگ شعوری). سخره و فریب خورده. (فرهنگ اسدی). ظاهراً مصحف چربک است. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بچرلی.

[بَ چَ] (اِخ) نام دیگر چالگر از دهستانهای اندبیل هروآباد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بچرم خام کشیدن.

[بِ چَ مِ کَ / کِ دَ](مص مرکب) کسی را در چرم قرار دادن. پوشش چرمین بر کسی پوشاندن. در چرم گرفتن. در پوست خام گرفتن چنانکه، رومیان شاپور اول را ||. تعذیب کردن و آن نوعی از سیاست می باشد. (آنندراج).

بچزاندن.

[بِ چِ دَ] (مص) (از: ب + چزاندن). چزاندن. کسی را به گریه و زاری واداشتن. آزار و اذیت کردن. ستم رساندن. با جبر و ستم روح و جسم کسی را معذب و آزرده ساختن ||. مانع رشد جسمی شدن: فلان بیماری او را چزاند؛ مایهء سوختن و پژمرده شدن او

شد.

بچس.

[بَ چَ] (اِ) نرمهء بینی. پره های بینی. (انجمن آرای ناصری). بچش. (آنندراج ||). سستی. نرمی. (انجمن آرای ناصری).

بچسب.

[بِ چَ] (ص مرکب) خلاف نچسب. که بچسبد. چسبنده. مثل: فلانی آدم بچسبی نیست. (یادداشت مؤلف).

بچش.

[بَ چَ] (اِ) نرمه و پرهای بینی ||. سستی ||. رنج. مشقت. (آنندراج) (برهان قاطع) (فرهنگ شعوری) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء). و رجوع به بچس شود.

بچشک.

[بِ چِ] (اِ) بزشک. طبیب. پزشک. (فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). حکیم. (برهان قاطع) (غیاث اللغات). آنکه علاج بدن و جان کند ||. گیاه فروش. (آنندراج). و رجوع به پزشک شود.

بچشک ستور.

[بِ چِ سُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) ستور پزشک. بیطار. (مقدمهٔ الادب زمخشری). دام پزشک. ستور پزشک. پزشک ستور. و رجوع به پزشک شود.

بچشم.

[بِ چَ] (صوت). روی چشم. برچشم. بالای چشم. کلمه ای که در جواب استعمال کنند یعنی با میل و رغبت اطاعت می کنم و چون به کسی گویند این کار را بکن در جواب می گوید بچشم یعنی اطاعت میکنم. (ناظم الاطباء). این کلمه را در وقت قبول کردن امری بر زبان رانند تعظیماً لامره. (آنندراج). سمعاً و طاعةً. بالطوع و الرغبة. برضا و رغبت. اطاعت بسر و چشم. با کمال میل. بندگی و اطاعت. از بن دندان. با کمال اطاعت. به طیب خاطر. بدیدهء منت. بالای چشم. روی چشم. از صمیم قلب. اطاعت میشود : گفتم کیم دهان و لبت کامران کنند گفتا بچشم، هرچه تو گوئی همان کنند. حافظ. و رجوع به چشم شود.

بچشم آمدن.

[بِ چَ / چِ مَ دَ] (مص مرکب) دیده شدن. به نظر آمدن. جلوه کردن در انظار. (حاشیهء برهان قاطع چ معین ||). بزرگ آمدن در چشم کسی : لذت علمی چو از دانا بجان تو رسد زان سپس ناید بچشمت لذت حسی لذیذ. ناصرخسرو. هرگز مرا بچشم نیامد فلک سلیم در حیرتم که از چه بود چشم من کبود. سلیم ||. چشم زخم را گویند یعنی آزاری به کسی رسیدن. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). و رجوع به چشم شود.

بچشم آوردن.

[بِ چَ / چِ وَ دَ] (مص مرکب) بچشم کردن. اعتنا به شأن چیزی کردن. (آنندراج ||). برگزیدن. (آنندراج) : غم تو در دل من همچو دزد خانگی است که هرچه روز بچشم آورد به شب دزدد. افضلی جرپاذقانی. و رجوع به چشم شود.

بچشم خودبین.

[بِ چَ / چِ مِ خوَد / خُدْ] (نف مرکب) شاهد عینی ||. که بیراهی پردگی خود را بچشم بیند. که شاهد عینی انحراف اخلاقی بستهء خود باشد. قرطبان. دیوث. قلتبان. (یادداشت مؤلف). و رجوع به قرطبان شود.

بچشم خوردن.

[بِ چَ / چِ خوَر / خُرْ دَ](مص مرکب). به چشم آمدن. مورد توجه قرار گرفتن ||. دقت کردن در چیزی یا کسی : افتادگیش بس که خوش افتاد شما را خوردید بچشم این دل صد پارهء ما را. وحید ||. چشم زخم رسانیدن. (آنندراج). و رجوع به چشم شود||. با چشم خوردن، در تداول عامه نگاه بد و آکنده از شهوت به کسی کردن. با دیدهء شهوت بکسی نگریستن.

بچشم داشتن.

[بِ چَ / چِ تَ] (مص مرکب) نظربند کردن. (آنندراج) : چون کسی از چرخ بگریزد که مردم را بچشم همچو ابروی بتان پیوسته می دارد بچشم. حسن بیک رفیع. و رجوع به چشم شود.

بچشم دیدن.

[بِ چَ / چِ دی دَ] (مص مرکب) بچشم خود دیدن. بچشم خویش دیدن. بچشم خویشتن دیدن. دیدن با چشم نه شنیدن به خبر و نقل. رؤیت کردن و مطمئن شدن و یقین کردن : رفتن جان را به چشم خود ندیده هیچ کس من بچشم خویش می بینم که جانم میرود. میرخسرو. بچشم خویش دیدم در گذرگاه که زد بر جان موری مرغکی راه.سعدی. در رفتن جان از بدن گویند هر نوعی سخن من خود بچشم خویشتن دیدم که جانم میرود. سعدی.

بچشم شنیدن.

[بِ چَ / چِ شَ / شِ دَ](مص مرکب) کنایه از دیدن است. (آنندراج) : روشن گهر بود ز نسب نامه بی نیاز بشنو بچشم دعوی در یتیم را(۱).وحید. و رجوع به چشم شود. (۱) - از استعمالات هندیان است.

بچشم کردن.

[بِ چَ / چِ کَ دَ] (مص مرکب) بچشم آوردن. اعتنا به شأن چیزی کردن. (آنندراج). وقع و وقار نهادن. (غیاث اللغات). نشان کردن. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء ||). برگزیدن. انتخاب کردن. انتخاب نمودن. (ناظم الاطباء). در نظر گرفتن : ما را بچشم کرد که تا صید او شدیم زان پس بچشم رحمت برما نظر نکرد. خاقانی. جام جم خویش را بچشم کند چون درآید بچشم جانانه.طغرا. بچشم کرده ام ابروی ماه سیمائی خیال سبز خطی نقش بسته ام جائی.حافظ ||. تند و تیز نگریستن. چشم زده کردن. چشم زخم رسانیدن.

(برهان قاطع). شقذ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چشم زدن و رجوع به چشم شود.

بچشم نمودن.

[بِ چَ / چِ نُ / نِ / نَ دَ](مص مرکب) اشاره کردن. غمز. (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به چشم شود.

بچک.

[بَ چَ] (اِ) هر آلت برنده. (ناظم الاطباء ||). نام اسلحه ای باشد غیرمعلوم. (برهان قاطع) (آنندراج). نوعی سلاح. (فرهنگ شعوری ج۱ ورق ۱۷۲). یک نوع سلاح. (ناظم الاطباء). قسمی اسلحه که ترکان استعمال میکرده اند. (فرهنگ نظام). احتما باید صورتی باشد از بچاق بمعنی چاقو : ترکی مکن به کشتن من برمکش بچک. سوزنی. من خلیلم تو پسر پیش بچک سر بنه انی ارانی اذبحک.مولوی.

بچکله.

[بَ کَ لَ / لِ] (اِ) کوزهء سخت پخته. (فرهنگ شعوری ج۱). بجکله. بطری سنگی و خمرهء محکم جهت شراب. (ناظم الاطباء).

بچکم.

[بَ کَ] (اِخ) بجکم. نام ترکان است. نام طایفه ای ترک. (فرهنگ شعوری (||). اِ) گرگ. ذئب. (برهان قاطع). و رجوع به بجکم شود.

بچکم.

[بَ کَ] (اِ) بجکم. گز کمان. تیر کمان. (فرهنگ لغات شاهنامه ||). خانهء تابستانی. اوبانه. (اوبهی) (فرهنگ شعوری). ایوان و بارگاه. پشکم. خانهء تابستانی که اطراف آن را شبکه کرده باشند. (برهان قاطع). غرد. بادغرد. زیرزمین : از تو خالی نگارخانهء جم فرش دیبا کشیده در بچکم.رودکی. هزاران بدش اندرون طاق و خم به بچکم درش نقش باغ ارم.فردوسی.

بچگان.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ] (اِ) جِ بچه : جهانا چنینی تو با بچگان گهی مادری گاه مادندرا.رودکی. مرد سر خمش استوار بپوشد تا بچگان از میان خم بنجوشد.منوچهری. ابر از هوا بر گل چکان مانند زنگی دایگان در کام رومی بچگان پستان نور انداخته. خاقانی. - بچگان دیده؛ کنایه از قطره های اشک در چشم. (ناظم الاطباء). - بچگان رز؛ شاخه های نورستهء رز. (ناظم الاطباء). و رجوع به بچه شود.

بچگانه.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ نَ / نِ](ص نسبی، ق مرکب) کودکانه. منسوب و متعلق به بچه. (ناظم الاطباء). که طفل را بکار آید. که مناسب طفل خردسال باشد. طفلانه. متعلق به بچه ها. درخور بچه ها ||. از روی نادانی. حماقت آمیز. و رجوع به بچه شود.

بچگی.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ] (حامص)حالت و چگونگی بچه. طفولیت. خردی. کودکی. صباوت. صبا. خردسالی. صغر (||. ص نسبی) منسوب و متعلق به بچه. (ناظم الاطباء).

بچگین.

[بَ چَ / چِ] (ص نسبی) منسوب و متعلق به بچه. (ناظم الاطباء).

بچل.

[بَ چَ] (ص) شخصی را گویند که پیوسته لباس خود را ضایع کند و چرک و ملوث گرداند. (برهان قاطع). پلید. چرکین. (آنندراج). پچل. چرکین. - بچل بودن؛ چرکین بودن و ملوث بودن لباس. (ناظم الاطباء). و رجوع به پچل شود.

بچلیه.

[بِ چِ یِ] (اِخ) یکی از پاسگاههای مرزی بخش موسیان دشت میشان است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بچم.

[بِ چَ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: ب + چم) باچم. چمدار. کاری را گویند که با نظام و آراستگی بود. (برهان قاطع). نظم. نظام. ترتیب. آراستگی. (ناظم الاطباء) : چرا نه شکر کنم نعمت ترا شب و روز که از تو اختر من سعد گشت و کار بچم. شاکر بخاری. - بچم گرفتن؛ ترتیب و روش خوش به دست آوردن و منظم و آراسته شدن کار و سرانجام نیک حاصل کردن. (ناظم الاطباء||). بامعنی (||. فعل امر) امر از چمیدن : بچم کت آهنین بادا مفاصل. منوچهری. و رجوع به چم و چمیدن شود.

بچند.

[بَ چَ] (اِ) صورتی است از پژند. برغست. قنابری. پژند. (مهذب الاسماء). و رجوع به پژند و برغست شود.

بچند.

[بِ چَ] (ادوات استفهام) به چقدر. به چه قیمت. (آنندراج). به چه مقدار. (ناظم الاطباء). -امثال: کس نگوید خرت بچند؟

بچنگ آمدن.

[بِ چَ مَ دَ] (مص مرکب)(۱) به دست آمدن. نصیب شدن : ز گستردنیها و از بوی و رنگ ببین تا ز گنجت چه آید بچنگ.فردوسی. و رجوع به چنگ شود. (۱) - از: ب + چنگ + آمدن.

بچنگ آوردن.

[بِ چَ وَ دَ] (مص مرکب)(۱) به دست آوردن. در اختیار گرفتن. به دست کردن : باز دستم بزیر سنگ آورد باز پای دلم بچنگ

آورد.انوری. ز شیرین مهر بردارم دگربار شکرنامی بچنگ آرم دگربار.نظامی. (۱) - از: ب + چنگ + آوردن.

بچواک.

[بَ] (اِ) کسی که زبانی به زبانی ترجمه کند. (آنندراج). پچواک. ترجمه. (ناظم الاطباء). ترجمان. دوزبان. پژواک. رجوع به پچواک شود.

بچوه.

[بَ] (اِ) آنچه ترجمه شده باشد بوسیلهء بچواک. (از آنندراج). ترجمه. پچوه. (ناظم الاطباء). و رجوع به پچوه شود.

بچه.

[بِ چِ] (ادوات استفهام) (ب + چه) کدام. بکدام. (ناظم الاطباء).

بچه.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ] (اِ)(۱) کودک. طفل. ولید. زاک. صبی. طفل و بچهء آدمی و حیوان. (از آنندراج). ولد. فرزند. (فرهنگ شعوری). ولیده. کودک نارسیده. کر. کره. بره. نتاج. نتیجه. زائیدهء انسان یا حیوان، در انسان تا به سن بلوغ برسد و در حیوان تا بزرگ شود. (فرهنگ نظام). ج، بچگان : پریچهر را بچه بد در نهان از آن شاد شد شهریار جهان.فردوسی. چنین گفت با بچه جنگی پلنگ که ای پرهنر بچهء تیزچنگ.فردوسی. پسر باید از هرکه باشد رواست که گویند کاین بچهء پادشاست.فردوسی. همی بچه را بازداند ستور چه ماهی به دریا چه در دشت گور. فردوسی. زنگی بچه ای خفته به هریک در چون قار. منوچهری. تا مادرتان گفت که من بچه بزادم. منوچهری. زهدانکتان بچهء بسیار گرفته.منوچهری. بلی گر بزاید یکی گوسفند که دارد بچه بر تنش خال چند. شمسی (یوسف و زلیخا). اگر گوسفند است اگر گاو و خر گر اشتر بود یا ستور و ستر ز ده بچه یک بچه اش مر تراست بدان تا شود برگهای تو راست. شمسی (یوسف و زلیخا). که آن سال هر گوسفندی دوبار بزایید هر بار بچه چهار. شمسی (یوسف و زلیخا). تخم اگر جو بود جو آرد بر بچه سنجاب زاید از سنجاب.ناصرخسرو. بچهء شیر دانش و آنگه مور جهلت عذاب بنماید.خاقانی. آب را سنگست اندر بر از آنک سنگ را بچهء خور در شکم است.خاقانی. که آتش کشتن و اختر گذاشتن و افعی کشتن و بچه نگاه داشتن کار خردمندان نیست. (گلستان سعدی). -امثال: شعر ناگفتن به از شعری که باشد نادرست بچه نازادن به از شش ماهه افکندن جنین. منوچهری. اگر بچه عزیز است، ادب عزیزترست. حرف راست را از بچه باید شنید. ماماچه که دوتا شد سر بچه کج میشود. - بچهء انگور؛ کنایه است از شراب انگور. (آنندراج) : آراسته بزم تو پر از بچهء حوراست از بچهء حورا بستان بچهء انگور.امیرمعزی. - بچهء تاک؛ انگور : یک لخت خون بچهء تاکم فرست از آنک هم بوی مشک دارد و هم گونهء عقیق. عماره. - بچهء حوراء؛ کنایه از ساقی و محبوب است. حورزاده. (آنندراج). - بچهء خور، یا بچهء خورشید؛ کنایه است از لعل و یاقوت و طلاـ و نقره و دیگر جواهر کانی و فلزات. (از برهان قاطع) (از ناظم الاطباء) : آب را سنگست اندر بر از آنک سنگ را بچهء خور در شکم است.خاقانی. - بچهء خورشید؛ بچهء خور که جواهر و فلزات باشد. (برهان قاطع). - بچهء خونین؛ اشک گلگون. (ناظم الاطباء) : هردم هزار بچهء خونین کنم بخاک چون لعبتان دیده به زادن درآورم.خاقانی. - بچهء ریش؛ حصه ای از موی ریش که زیر لب قرار گرفته است. (فرهنگ نظام) : بچه بازی اگر نمیداند بچهء ریش را نهاده چرا؟ابوالبرکات. - بچه شیر، بچهء شیر؛ شبل الاسد. شبل. (دهار ||). - کنایه از دلیر و پهلوان است. - بچهء طاوس علوی؛ آفتاب. روز روشن. آتش. لعل. یاقوت.

(ناظم الاطباء) (برهان قاطع). - بچهء کو؛ شخصی که او را در طفلی از راهگذر برداشته باشند. (برهان قاطع) (فرهنگ نظام). لقیط. کوی یافت. - بچهء نره شیر؛ کنایه از نوجوان زورمند و پهلوان زاده است : چو آگاهی آمد به سام دلیر که آمد ز ره بچهء نره شیر.فردوسی. نباید که آن بچهء نره شیر شود تیزدندان و گردد دلیر.فردوسی. بدو گفت کای بچهء نره شیر برآورده چنگال و گشته دلیر.فردوسی. - بچهء نو؛ حادثه ای که تازه بهم رسد. نتیجهء هر چیز. (ناظم الاطباء) (برهان قاطع) (آنندراج ||). - شاخهء تازه. شکوفهء نورسته. (ناظم الاطباء) (برهان قاطع). - زنگی بچه؛ بچهء سیاه، بچهء سیاه پوست : در گلشن بوستان رویش زنگی بچگان ز ماه زاده.سعدی ||. چوزه. جوجه : من بچهء فرفورم و او باز سپیدست با باز کجا تاب برد بچهء فرفور.ابوشکور. پادشا سیمرغ دریا را ببرد خانه و بچه بدان طیطو سپرد.رودکی. مرغ دیدی که بچه زو ببرند چاوچاوان درست چونان است.دقیقی. ای بچهء حمدونه غلیواژ غلیواژ ترسم بربایدت بطاق اندر برجه.لبیبی. بای تکین با خویشتن صدوسی تن طاوس آورده بود... در گنبدها بچه می آوردند. (تاریخ بیهقی). در گنبدی دوسه جای خایه و بچه کرده. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۰۸). -بچهء باز؛ جوجهء باز. - بچهء بط؛ جوجهء مرغابی : بچهء بط اگرچه دینه بود آب دریاش تا بسینه بود.سنائی. -بچهء کبوتر؛ جوجهء کبوتر. به قدر مرد شد روزی نهاده ز بازرگان بچه تا شاهزاده.نظامی. -خطائی بچه:تو خطائی بچه ای از تو خطا نیست(۲) عجب کانکه از اهل صوابند خطا نیز کنند.سعدی. -درویش بچه؛ بچهء درویش : با درویش بچه ای مناظره در پیوسته. (گلستان). -شاه بچه؛ شاهزاده : فکند آن تن شاه بچه به خاک به چنگال کردش جگرگاه چاک.فردوسی. - کبوتربچه:چون کبوتر بچه تا هستیم بالی می زنیم بهر یک ارزن که آنهم در دهان دیگریست. سیلی. ترکیب های دیگر: - آهوبچه.؛ بازرگان بچه. پسربچه. پهلوان بچه. ترسابچه. خربچه. دختربچه. دهقان بچه. دیوبچه. سگ بچه. شتربچه. شکم بچه. شیربچه. غلام بچه. قلتبان بچه. کافربچه. کردبچه. گربه بچه. گرگ بچه. لکلک بچه. ماربچه. مغ بچه. هندوبچه. و رجوع به این ترکیبات در جای خود شود ||. نوکر. خدمتکار ||. توله. (ناظم الاطباء ||). بی ریش. مأبون. ملوط. مفعول ||. مجازاً، خرد و کوچک. -دربچه؛ در کوچک ||. قسمی از مهره های شطرنج کبیر و آن مانند پیاده بود در شطرنج متعارف. (آنندراج) : افکنده بساط و عشرتی داریم هریک بچه ای به بر چو شطرنج کبیر. محمدقلی سلیم ||. آنچه بر سر آب غوره و شراب و آب لیمو و مانند آن بندد. (یادداشت مؤلف). کپک. سپیچه. - بچهء سرکه؛ باکتریهایی که روی سرکه بندد ||. جوانه ای که از ریشهء گیاه دورتر از بنهء آن برآید و جدا غرس توان کردن مانند نعناع و چگنک. (یادداشت مؤلف) : و درخت عناب بچه بسیار کند و دوساله و سه سالهء آن برکشند و بازنشانند. (فلاحت نامه ||). لبلاب. (ناظم الاطباء). اما ظاهراً در این معنی اخیر دگرگون شدهء پیچه باشد. (۱) - در پهلوی وچک. (حاشیهء برهان قاطع چ معین ۲) .(vacak) - گرچه صحیح کلمهء خطا، ختاست، اما در شعر به رعایت جناس لفظی به صورت خطا ثبت شده است.

بچه آباد.

[بَ چِ] (اِخ) دهی از دهستانهای عباسی بستان آباد تبریز. سکنهء آن ۲۶۶ تن، آب از چشمه، محصول آن غلات و یونجه است. احتمال داده شده است که این نام بهجت آباد باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بچه آوردن.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ وَ دَ] (مص مرکب) بچه برآوردن. بچه زادن. (آنندراج). بچه کردن. بچه زاییدن : سگ آورد بچه گر هفت هشت، کس نخورد دو سه به حیله بود در دهی و در کوئی. امیرخسرو.

بچه افتادن.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ اُ دَ](مص مرکب) ساقط شدن بچه. ناقص کردن بچه. بچه قبل از موعد بدنیا آمدن. سقط. (یادداشت مؤلف). سقط جنین ||. به مزاح و تعریض، سخت مشتاق خوردن چیزی بودن. (یادداشت مؤلف).

بچه افکندن.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ اَ کَ دَ] (مص مرکب) سقط جنین. بچه ساقط کردن. بچهء نارس بدنیا آوردن. انداختن زن حامله طفل نارسیده را. فکانه کردن جنین را: اجهاض، اعجال؛ بچه افکندن شتر. (منتهی الارب).

بچه انداختن.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ اَ تَ] (مص مرکب) بچه افکندن. سقط جنین. بچهء نارس به دنیا آوردن. کورتاژ. فکانه کردن جنین را. (یادداشت مؤلف). مرط. (منتهی الارب): ازلاق؛ بچه انداختن شتر. (منتهی الارب).

بچه باز.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ] (نف مرکب) کسی که پسرهای امرد را دوست دارد. (فرهنگ نظام). امردپرست. لاطی. (ناظم الاطباء) (آنندراج). غلامباره. غطریف. مردی که به پسران ساده بیش از زنان خواهش دارد. (یادداشت مؤلف). شاهدباز : ما بنگی و رند و بچه بازیم دیوانهء ... خوش قماشیم.فوقی یزدی.

بچه بازی.

[بَ چَ / چِ / بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ] (حامص مرکب) بازی بچه گانه. کارهای کودکانه. بچگی کردن ||. کنایه از خرد گرفتن کار و کوچک انگاشتن امری است. -امثال: این کار بچه بازی نیست ||. عمل بچه باز. امردپرستی. لواط. (ناظم الاطباء). غلامبارگی. شاهدبازی : بچه بازی اگر نمیداند بچهء ریش را نهاده چرا؟ابوالبرکات.

بچه جیک.

[بَ چِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش صومای ارومیه. سکنهء آن ۲۳۱ تن، آب از چشمه، محصول آن غلات و توتون. شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بچه چاله سر.

[بَ چِ لَ سَ] (اِخ) از دهات اطراف ساری حدود کیاکلا. (از مازندران و استرآباد رابینو ص۱۲۱).

بچه خوان.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ خوا / خا] (نف مرکب) بچهء خواننده. کودک که پای منبر واعظ و روضه خوان خوانندگی کند. پامنبری. (یادداشت مؤلف).

بچه خوره.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ خوَ / خُ رَ / رِ] (نف مرکب) جفت جنین. (یادداشت مؤلف ||). حیوان موهوم که بچه خورد. آل. (یادداشت مؤلف). سبعی که بچه ها را رباید و خورد ||. بواسیر لحمی رحم. (یادداشت مؤلف ||). سخت مولع به پسران. (یادداشت مؤلف).

بچه دار.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ] (نف مرکب) دارای کودک. دارندهء بچه. صاحب بچه ||. محافظ و نگهبان بچه ||. حامله. آبستن. (ناظم الاطباء). زنی که بچه دارد. زن حامله. (آنندراج). باردار. حامل : زهدانکتان بچهء بسیار گرفته پستانکتان شیر بچه دار گرفته.منوچهری. ناقهء مصیاف؛ ماده شتر بچه دار. (منتهی الارب).

بچه دار شدن.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ شُ دَ] (مص مرکب) دارای بچه گردیدن. صاحب طفل شدن. دارای بچه گشتن ||. بچه در رحم بستن. دارای بچه شدن. آبستن شدن.

بچه داری.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ](حامص مرکب) داشتن بچه ||. نگاهداری بچه. حفظ کودک از ناملایمات. پرستاری طفل خردسال: زن خوب کارش خانه داری و بچه داری است.

بچه دان.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ] (اِ مرکب) مشیمه. (یادداشت مؤلف). رحم. زهدان که در آن بچه است. (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء) (آنندراج). آنجا که نطفهء بچه بسته شود. مهبل. تخمدان. تأمور. (منتهی الارب).

بچه دختر.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ دُ تَ](اِ مرکب) دختربچه. دختر کوچک و خردسال. (ناظم الاطباء ||). دختر بچه. مقابل پسر بچه. کودک مادینه.

بچه دره.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چِ دَرْ رِ] (اِخ)دهی از دهستان جرگلان بخش مانهء شهرستان بجنورد، کوهستانی، گرمسیر. سکنهء آن ۵۵۸ تن، شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بچه دوست.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ](ص مرکب) که بچه را دوست دارد. دوستدار بچه. بچه خواه. مهربان نسبت به بچه. مرد یا زنی که فرزند خود یا کسان دوست دارد. که اطفال را دوست گیرد. (یادداشت مؤلف).

بچه دوستی.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ](حامص مرکب) عمل بچه دوست. دوستداری بچه. بچه دوست داشتن. بچه خواهی. دوست گرفتن اطفال.

بچهء دوگانه.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ ی دُ نَ / نِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) توأم. (دهار). دو بچه که همزاد باشند. توأمان. همزاد. دوغلو.

بچه ده.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ ده] (نف مرکب) که بچه دهد. حیوانی که هنوز قابل زاییدن باشد. (ناظم الاطباء). که نتاج آرد. که بر تواند خوردن.

بچه زا.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ] (نف مرکب) که بچه زاید. بچه زاینده. صفت آن جانوران که بچه زایند.(۱) (از جانورشناسی عمومی ج۱ ص۱۸۸). (۱) - Vivipares.

بچه زاده.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ دَ / دِ](اِ مرکب) فرزند بچه. نوه. نتیجه. (دهار). نبسه.

بچه سال.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ] (ص مرکب) خردسال. دختر یا پسری که سنش کم باشد. زنی که هنوز بسیار جوان است.

بچهء سر راهی.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ ی سَ رِ / رْ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) آن طفل که از کوچه برداشته باشند. بچهء کو. آن طفل که پدر و مادرش معلوم نباشد و در کوچه نهاده باشند و کسی بردارد و بزرگ کند. کوی یافت. لقیط.

بچه سقا.

[بَچْ چَ / چِ سَقْ قا] (اِخ) لقب پادشاه غاصب افغانستان که امان اللهخان پادشاه قانونی آن مملکت را مغلوب و منهزم نمود و او مجبور شد که با زن و اتباع خود به اروپا مهاجرت نماید. بچه سقا پس از غلبه، بر تخت سلطنت جلوس نمود و خود را به امیر حبیب اللهخان متسمی کرد، اما پس از هفت هشت ماه سلطنت به دست نادرخان سفیر اسبق افغانستان در پاریس مغلوب و منهزم و سپس گرفتار گردید و در بیست ونهم جمادی الاولی سال ۱۳۴۸ ه . ق. مطابق دوم نوامبر ۱۹۲۹ م. با ده دوازده نفر از اتباعش به حکم نادرخان مذکور کشته شد و خود نادرخان به اسم نادرشاه به تخت سلطنت نشست. (از وفیات معاصرین بقلم محمد قزوینی مجلهء یادگار سال سوم شمارهء چهارم).

بچه سقط کردن.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ سِ کَ دَ] (مص مرکب) بچه انداختن. بچه افکندن. طفل نوزاد و نورس را خارج از قاعدهء معهود به دنیا آوردن. ساقط کردن بچه. کورتاژ(۱). (۱) - Courtage.

بچهء شوهر.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ یِ شَ شُو هَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) فرزند شوهر از زنی دیگر. (یادداشت مؤلف). بچه خوانده. پسر یا دختر خوانده.

بچهء شیرخواره.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ یِ خوا / خا رَ / رِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)راضع. (دهار). آن طفل که شیر خورد. رضیع. بچهء شیری. کودک شیرخوار.

بچه شیرده.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ دِهْ](نف مرکب) آن زن که بچه شیر دهد. مرضع. مرضعهٔ. زن بچه شیرده. راضعهٔ.

بچه کردن.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ کَ دَ](مص مرکب) بچه آوردن . زادن. زاییدن. بار نهادن. زهیدن. پس انداختن ||. جوجه برآوردن، چنانکه در پرندگان : آن را در باغ بگذاشتند و خایه و بچه کردند. (تاریخ بیهقی). هرگاه غوک بچه کردی مار بخوردی. (کلیله و دمنه). ||کپک زدن. مایه کردن: آب لیمو بچه کرده است یا آب غوره بچه کرده است یا شراب بچه کرده است؛ کپک زده و کفک برآورده و مایه کرده است ||. پرپر شدن. ورقه ورقه شدن: طلق و پر در لای کتاب بچه می کند؛ یعنی پری خرد از ریشهء پری بزرگ پدید می آید یا طلق ورقه می شود. (یادداشت مؤلف).

بچه کش.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ کَ / کِ](نف مرکب) باردار. حامل. آبستن.

بچه کشی.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ کَ / کِ](حامص مرکب) عمل و حالت بچه کش. بارداری. آبستنی. (ناظم الاطباء ||). تربیت و نگاهداری جنس ماده برای فرزند زادن و بچه گرفتن از آن.

بچه کشیدن.

[بَ چَ / چِ بَچْ چَ / چِ کَ / کِ] (مص مرکب) بچه زادن. (آنندراج ||). حمل بچه. بارداری : خرسندی است دارو، استرونی است حرص کآز و نیاز بچه همی توأمان کشد. امیرخسرو ||. بچه گرفتن از جنس مادهء پرورده و نگهداری شده.

بچه کنک.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ کُ نَ](نف مرکب) آنچه بچه کند. که بچه کند || . در تداول کودکان مکتبی، طلق تالک. بچه های مکتب طلق را میان کتاب نهند و بعد از چندین روز از آن ورقهء دیگر پدید آید و آنرا بچهء او گمان برند. (یادداشت مؤلف).

بچهءکو.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ ی](ترکیب اضافی، اِ مرکب) بچه که از کوچه بردارند و پرورش دهند. (از برهان قاطع) (از آنندراج). کودکی که از راهگذر برداشته باشند. (ناظم الاطباء). لقیط. کوی یافت || . حرامزاده. (شرفنامهء منیری). فغاک. خشوک. سند. سندره.

بچهء کوی.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ ی](ترکیب اضافی، اِ مرکب) بچهء کو. کودکی که از رهگذر برداشته باشند. کوی یافت. لقیط.

بچه گانه.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ نَ / نِ](ص مرکب، ق مرکب) که بچه را بکار آید. آنچه بچه بدان بازی کند. درخور بچه. بچگانه || . کار احمقانه. آن کار که بدون تعقل انجام پذیرد.

بچه گدا.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ گَ / گِ] (اِ مرکب) آن بچه که گدائی کند. طفل خردسال بینوا که به گدائی پردازد || . فرزند گدا. گدا بچه.

بچه گذاشتن.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ گُ تَ] (مص مرکب) بار نهادن. زاییدن. زهیدن. پس انداختن. بچه کردن.

بچه گربه.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ گُ بَ / بِ] (اِ مرکب) نوزاد گربه. گربه بچه. شبرقه. (منتهی الارب).

بچه گرفتن.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ گِ رِ تَ] (مص مرکب). عمل ماما. گرفتن طفل را پس از آنکه از رحم بدرآید. -امثال: مامای پیر بچه را بگیر. مامای کور، بچه را بشور. (تصنیف عامیانه).

بچه گرماب.

[بَ چَ گَ] (اِخ) دهی از دهات سخت سر (رامسر) مازندران. (از مازندران و استرآباد رابینو بخش انگلیسی ص۱۹).

بچه گنجشگ.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ گُ جِ] (اِ مرکب) نوزاد گنجشک. گنجشک خرد که از تخم بدر آمده باشد : هر کجا بچهء گنجشکی بود بچه گنجشک درآوردی زود.ایرج میرزا.

بچه مچه.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چِ مَچْ چِ] (اِ مرکب، از اتباع) از اتباع است. رجوع به بچه شود.

بچه مرده.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ مُ دَ / دِ] (ص مرکب) که بچه اش مرده باشد. ثکلی. (منتهی الارب): مفرق؛ ناقهء بچه مرده: مثل زن بچه مرده گریستن؛ سخت گریستن. بکاء کبکاء الثکلی (||. اِ مرکب) کودک که جانش بشده باشد.

بچهناک.

[ ] (هندی، اِ) به هندی اسم نوعی از میش است. (فهرست مخزن الادویه).

بچه ناک.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ] (ص مرکب) بسیاربچه. پربچه. ولود: امرأه مصبیهٔ؛ زن بچه ناک. (منتهی الارب ||). پدر و مادر کودک نرینه. (ناظم الاطباء).

بچه ننه.

[بَ چَ / چِ / بَچْ چَ / چِ نَ نِ] (اِ مرکب) طفل مورد علاقهء مادر (||. ص مرکب) ننر. نازپرورده ||. پخمه ||. بی تجربه. ناآزموده. که تجربه ندارد. که راه و رسم نداند. ناشی در کارها. دنیانادیده. کارنادیده.

بچهو.

[ ] (هندی، اِ) اسم هندی عقرب است. (فهرست مخزن الادویه).

بچیج.

[بَ] (اِ) نجوا. هرچیز که بطور نجوا مخفیانه گفته شود و کلمه ای است که بدان شبان گله را می خواند. (ناظم الاطباء). اما این کلمه ضبط نادرستی است از پچ پچ در معنی اول و بج بج در معنی دوم. رجوع به پچ پچ و بچ بچ و بج بج شود.

بچیز.

[بِ] (ص مرکب)(۱) کهین. کوچکترین. کمینه. کمترین هر چیز. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). لاشی ء. - بچیز ناگرفتن؛ اعتبار ناکردن. التفات ننمودن. (ناظم الاطباء). - بچیز نداشتن؛ مهم ناشمردن. بچیزی نداشتن : چو صف برکشیدم ندارم بچیز نیندیشم از

لشکرت یک پشیز.فردوسی. - بچیز نشمردن یا بچیزی نشمردن؛ بکمترین حساب نیاوردن. (۱) - از: ب + چیز.

بچینک.

[بِ نَ] (اِخ) دهی از دهستان قاقازان قزوین. سکنهء آن ۱۵۰ تن، آب از قنات و رودخانه، محصول آن غلات و انگور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بح.

[بَح ح] (ع مص) بحوح. بحح. بحوحه. بحاح، بحاحت. (منتهی الارب). گلوگرفته و گران آواز گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج). در صوت خشونت و غلظت پدید آمدن. (یادداشت مؤلف). به گلوگرفتگی و خشونت و درشتی آواز دچار شدن. (از اقرب الموارد). بَحَح. بَحاح. بُحوح. بُحوحَه. بَحاحه. (اقرب الموارد) (منتهی الارب). و رجوع به هر یک از این کلمات شود

بح.

[بُح ح] (ع اِ) جِ اَبَحّ. (منتهی الارب). جِ ابح به معنی دینار و تیر قمار. (آنندراج). و رجوع به ابح شود.

بحاء.

[بَیْ حا] (ع ص) زن گلوگرفتهء گران آواز. (منتهی الارب) (آنندراج (||). اِخ) پشته ای در بادیه. (آنندراج). پشته ای است در بادیه. (منتهی الارب).

بحابح.

[بَ بِ] (ع اِ) جِ بحبوحه. میان سراها. (ناظم الاطباء). و رجوع به بحبوحه شود.

بحاث.

[بَحْ حا] (ع ص) بسیار بحث کننده. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خبرجوینده. (مهذب الاسماء). و رجوع به بحث شود.

بحاث.

[بَیْ حا] (اِخ) نام مردی. (آنندراج) (منتهی الارب). نام یکی از صحابه است که در غزوهء بدر حضور داشته. برخی او را نجات نوشته اند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بحاثة.

[بُ ثَ] (ع اِ) خاک بازیچهء بحثه که کودکان بازند و برای یافتن مطلوب آن را کاوند و آن شبیه کوهاموی باشد یا همان کوهاموی است. (یادداشت مؤلف). خاک بازیچهء بحثه که برای جستجوی مطلوب آن را کاوند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بحاثی.

[بَیْ حا] (اِخ) لقب علی بن محمد راوی تقاسیم ابن حبان است که از زوزنی شنیده و زوزنی از ابن حبان که مصنف آن است. (منتهی الارب) (آنندراج). شاید این نسبت به جد او بحاث نام باشد. (یادداشت مؤلف).

بحاح.

[بُ] (ع اِ) بحهٔ. گرفتگی گلو و گرانی آواز. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بحار.

[بِ] (ع اِ) جِ بحر. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). جِ بحر. دریاها. (غیاث اللغات) : به زاد و بود وطن کرد زانکه خون خواهد که قطره گردد و درآید او بسوی بحار. ؟ (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۷۸). می کشاندشان سوی کسب و شکار می کشدشان سوی کانها و بحار.مولوی. خود دست و پای فهم و بلاغت کجا رسد تا در بحار وصف جلالت کند شنا.سعدی (||. اِخ) موضعی است. و آن را به ضم باء نیز گویند ||. جِ بحرهٔ. (منتهی الارب). رجوع به بحرهٔ و رجوع به بحر شود. - بحارالانوار؛ نام کتابی عظیم از مجلسی فقیه دوران صفوی. و رجوع به بحر و همچنین رجوع به مجلسی شود. - بحار اوامر؛ فرمانهائی که در همه اطراف و اکناف مملکت مجری باشد. (ناظم الاطباء). - بحار بحریه؛ دریاهای طوفانی شده. (ناظم الاطباء). - ذوبحار؛ کوهی یا زمینی نرم که گرداگرد آن کوهها واقع باشند. (ناظم الاطباء).

بحار.

[بَحْ حا] (ع اِ) کشتی بان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ملاح.

بحار.

[بُ] (ع اِ) دریاگرفتگی(۱). (یادداشت مؤلف). (۱) - Mal de mer.

بحار زندن.

[بُ زَ دَ] (اِخ) موضعی در بخارا. (ناظم الاطباء). شعوری این نام را بحار زندان ضبط کرده است. (ج ۱ ورق ۸۱۷).

بحارم.

[بَ رِ] (اِ) بلاها. سختی ها. دواهی. (ناظم الاطباء). ظاهراً همان بجارم است.

بحارین.

[بَ رِ] (ع اِ) تندخوئی به طور تناوب. (ناظم الاطباء). اما در دیگر فرهنگها دیده نشد.

بحاصل شدن.

[بِ صِ شُ دَ] (مص مرکب) حاصل شدن. (آنندراج). رجوع به حاصل شود.

بحاصل کردن.

[بِ صِ کَ دَ] (مص مرکب) حاصل کردن. (آنندراج). رجوع به حاصل شود.

بحاکث.

[ ] (اِخ) شهرکی است (به ماوراء النهر) و از آن کمانهای چاچی خیزد و جایی خرم است و بسیارنعمت و آبادان. (حدود العالم چ ستوده ص۱۱۷).

بحال.

[بِ] (ص مرکب، ق مرکب) در حالت مناسب. مناسب الحال. خوشحال. تندرست. بابشاشت. سعادتمند. بختیار. (ناظم الاطباء). در اصطلاح دهات کرمان بمعنی سرخوش و سرحال و سالم و چاق و فربه بکار رود. -گوسفند بحال، گاو بحال؛ آن گوسفند و گاو که فربه و چاق باشد. و رجوع به حال و ترکیبات آن شود.

بحال آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب)بحالت اصلی آمدن. (آنندراج). شفا یافتن. افاقه حاصل کردن. بیرون آمدن از حالت مرض و شفا یافتن. (ناظم الاطباء) : صبحدم قرص تباشیر آورد از آفتاب تا بحال از حکمتت آید مزاج روزگار.اثر. و رجوع به حال و ترکیبات آن شود.

بحباح.

[بَ] (ع ص، اِ) برابر در درازا و پهنا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چیزی که عرض و طول آن برابر باشد ||. کلمه ای است که اشعار بر فنای چیزی و انقطاع آن میکند و در اشعار بر فنا استعمال می کنند(۱). (ناظم الاطباء). و مبنی است. (از منتهی الارب). (۱) - در این معنی مبنی بر کسر حاء است.

بحباحهٔ.

[بَ حَ] (ع ص، اِ) زن زشتخو. (منتهی الارب). زن زشتخوی و سمج. (ناظم الاطباء).

بحبحهٔ.

[بَ بَ حَ] (ع اِ) جماعت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بحبحهٔ.

[بَ بَ حَ] (ع مص) جای گرفتن و فرودآمدن. (از منتهی الارب ||). فرود آمدن باران و امثال آن. (ناظم الاطباء ||). بانگ کردن با گرفتگی گلو. (از دزی ج۱ ص۵۲). بح بح کردن.

بحبحی.

[بَ بَ ی ی] (ع ص، اِ) مرد وسیع نفقه و منزل. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بحبشة.

[بَ بَ شَ] (ع مص) جمع شدن باهم. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). در کتب لغت بحش به این معنی آمده و صاحب منتهی الارب گوید صحیح آن بحبش است.

بحبوح.

[بُ] (ع اِ) اصل و میان چیزی و وسط آن، یقال هو فی بحبوح الکرم. (منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). وسط کاری و امری. بحبوحة. (منتهی الارب). و رجوع به بحبوحة شود.

بحبوحة.

[بُ حَ] (ع اِ) میان و وسط هر چیزی. (ناظم الاطباء). وسط مکان.اصل و میان چیزی. بحبوح. (منتهی الارب). - بحبوحة الجنة؛ میان بهشت. (مهذب الاسماء): من سره ان یسکن بحبوحة الجنة فلیلزم الجماعة. (حدیث). - بحبوحة الدار؛ میان سرای. خیاره. (تاج العروس). مأخوذ از تازی، میان خانه و وسط آن. (ناظم الاطباء). - در بحبوحه؛ در گیراگیر کار. در وسط کار.

بحبور.

[بُ] (ع اِ) بچهء مرغی که بالوا گویند و شبیه به شیرمرغ است(۱). (ناظم الاطباء). (۱) - شیرمرغ خفاش است.

بحت.

[بَ] (ع ص، اِ) ساده و خالص از هر چیز: یقال عربی بحت؛ ای محض. و شراب بحت؛ ای صرف. خیر بحت؛ ای لیس معه غیره، و مؤنث آن به هاء است و نزد بعضی مثنی و مجموع و مصغر نشود. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بی آمیغ و ساده و خالص از هر چیز. (آنندراج). ناب. صافی. بسیط. بی آلایش. ج، بحوت. (ناظم الاطباء ||). طعام بحت؛ طعامی بی نان خورش. (مهذب الاسماء).

بحت.

[بَ] (اِخ) محمد بن علی بن بحت. محدثی بوده است. (آنندراج) (منتهی الارب).

بحتر.

[بُ تُ] (ع ص، اِ) کوتاه گرداندام. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خپله. ج، بحاتر. مردمان کوتاه. (مهذب الاسماء).

بحتر.

[بُ تُ] (اِخ) قبیله ای است. (مهذب الاسماء). نام پدر قبیله ای از طی که پسر عتودبن عنیز است و از آن قبیله است ابوعبادهء شاعر. (منتهی الارب ||). نام محلی. (ناظم الاطباء).

بحتر.

[بُ تُ] (اِخ) نام شاعری جاهلی که جد جدی بن تدول است. (منتهی الارب).

بحترهٔ.

[بَ تَ رَ] (ع مص) بحثرهٔ. (دزی ج ۱). شوراندن. و رجوع به بحثرهٔ شود.

بحتری.

[بُ تُ] (ص نسبی) منسوب است به بحتر که بطنی است از طی. (الانساب سمعانی). منسوب است به بحتر که پدر قبیله ای از طی بود. (غیاث اللغات).

بحتری.

[بُ تُ] (اِخ) ابوعباده. ولیدبن عبید طائی متوفی بسال ۲۸۴ ه . ق. او راست دیوانی معروف که ابوبکر صولی و علی بن حمزهء اصفهانی آن را مرتب کرده اند، اولی بر حروف و دومی بر اقسام. او بسال ۲۰۵ ه . ق. در یکی از قراء منبج حلب تولد یافت و پس از تحصیل و کسب علوم به عراق مهاجرت کرد و مدتی در بغداد زیست و متوکل علی الله خلیفه و فتح بن خاقان را مدح گفت، پس به شام بازگشت. او پیشرفت خود را در نتیجهء تشویق ابوتمام شاعر می دانسته است. بحتری در اواخر عمر به منبج بازگشت و در همانجا بسال ۲۸۴ ه . ق. درگذشت. برخی نیز مرگ او را در حلب دانسته اند. بعد از مرگش، اشعار او را ابوبکر صولی جمع آوری نمود و بر طبق حروف هجائی مرتب ساخت. آثار او عبارت است از حماسه ای که برای فتح بن خاقان جمع آوری نموده و در آن اشعار پانصد شاعر را توان دید، و دیوان بحتری که بچاپ رسیده است. (از معجم المطبوعات). بحتری قصیده ای در مدح ایرانیان در باب مدائن دارد که بسیار فصیح و باشکوه است و ترجمهء آن نیز هست و در امثال و حکم اصل قصیده و ترجمهء آن نقل شده. (امثال و حکم ص۱۵۴۲ و ۱۶۷۷). و رجوع به اعلام زرکلی ج ۱ ص۱۳۹ و ج۳ ص۱۱۳۸، و التفهیم ص۲۷۱، و ایران باستان پیرنیا ص۲۵۵۹ و سبک شناسی بهار ج۳ ص۱۲۸ و فهرست اعلام العقد الفرید و ضحی الاسلام ص۱۹۹ و تتمهء صوان الحکمهٔ ص۱۰۵ و تاریخ بیهقی ص۲۷۳ و ۶۱۵ وقاموس الاعلام ترکی و ابن خلکان ج۲ ص۳۰۸ و آثار الباقیهء بیرونی ص۳۲ و الجماهر بیرونی ص ۲۵، ۴۰ ، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۵۳، ۱۸۱ و فهرست اعلام خاندان نوبختی اقبال و مافروخی ص۱۱، ۵۱ ، ۵۶ ، ۷۵، ۸۱، ۸۳ و ۱۰۹ و شدالازار ص۲۲۳ و تاریخ الخلفاء ص۲۳۳ و ۲۵۰ و معجم الادباء ج۱ ص۱۹، ۸۱ ، ۱۵۳، ۲۳۴، ۲۷۳ ، ۴۰۷ و المعرب جوالیقی ص۶۷ و ۳۲۵ و ایران در زمان ساسانیان ص۲۷۵ و نزهة القلوب ج۳ ص۴۴ و لباب الالباب ص۹۶ شود : بخوان هر دو دیوان من تا ببینی یکی گشته با عنصری بحتری را. ناصرخسرو.

بحتری.

[ ] (اِخ)(۱) ابن سهلب. نام مردی است از بست سیستان در حدود سال ۱۲۸ ه . ق. و رجوع به تاریخ سیستان ص۱۳۲ شود. (۱) – در یعقوبی این نام به صورت بجیربن السهلب آمده است.

بحتری.

[ ] (اِخ) ابن قبیصهٔ. برادرزادهء مهلب بن ابی صفره که فرمانروائی ایالت مرو یافت. و رجوع به تاریخ بیهق ص۸۵ شود.

بحتو.

[ ] (اِ) رعد. و رجوع به بخنو شود. (یادداشت مؤلف).

بحت و بسیط.

[بَ تُ بَ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) محض. خالص: عامی بحت و بسیط. جاهل بحت و بسیط. و رجوع به بحت و به بسیط شود.

بحتهٔ.

[بَ تَ] (ع ص) تأنیث بحت. و بحت نزد بعضی مثنی و مجموع و مصغر نشود. (منتهی الارب). عربیهٔ بحتهٔ. (ناظم الاطباء). رجوع به بحت شود.

بحتیگان.

[ ] (اِخ) ضبطی یا تصحیفی از کلمهء بختگان نام دریاچه ای در فارس. رجوع به بختگان و فهرست فارسنامه ابن البلخی شود.

بحث.

[بَ] (ع مص) واپژوهیدن. (تاج المصادر بیهقی). پژوهیدن. (زوزنی). کاویدن و تفتیش کردن از کسی یا چیزی. (منتهی الارب). بازپرسی کردن. تفتیش. واکاویدن سخن. (آنندراج). کاوش. واکاویدن از سخن. جستجو. شدت طلب. کافتن. (نصاب الصبیان). بازجستن. کاویدن. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۵). کاوش. تفتیش. استقصا. (ناظم الاطباء). تفحص. (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (کشاف اصطلاحات الفنون) : در آن دیار هم شرایط بحث... هرچه تمامتر بجای آوردم. (کلیله و دمنه). شرایط بحث اندران بغایت رسانیدم. (کلیله و دمنه). بحث عقل است این چه عقل ای حیله گر تا ضعیفی ره برد آنجا مگر بحث عقلی گر در و مرجان بود آن دگر باشد که بحث جان بود.مولوی. مال بی تجارت و علم بی بحث و ملک بی سیاست... (از گلستان سعدی||). مباحثه. جدل. محاجهٔ. گفتگو. مذاکرهٔ. مناظره. مسئله پرسیدن : گروهی حکما در حضرت کسری به مصلحتی سخن همی گفتند و بزرجمهر... خاموش، گفتندش که چرا در این بحث سخن نگوئی؟ (از گلستان سعدی ||). گفتگو. سخن. حدیث : یاد باد آن صحبت شبها که با نوشین لبان بحث سر عشق و ذکر حلقهء عشاق بود. حافظ. ساقی حدیث سرو و گل و لاله میرود وین بحث با ثلاثهء غساله میرود.حافظ. بحث بلبل بر حافظ مکن از خوش سخنی پیش طوطی نتوان نام هزاران بردن.حافظ. - بحث درباره چیزی یا کسی رفتن؛ دربارهء کسی یا چیزی گفتگو شدن. دور زدن سخن دربارهء چیزی یا کسی : ز خارزار تعلق کشیده دامن دار که بحث بر سر یک سوزن مسیحا رفت. صائب. گفتمش جان داد شاهی بی تو، گفت بحث در خضر و مسیحا می رود. امیر شاهی سبزواری ||. در اصطلاح اهل نظر بر حمل چیزی بر چیزی و بر اثبات نسبت خبری بدلیل و بر اثبات محمول برای موضوع و بر اثبات عرض ذاتی برای موضوع علم و بر مناظره اطلاق شود. (از کشاف اصطلاحات فنون ||). اعتراض. ایراد ||. مجازاً، جنگ و نزاع. (آنندراج). جدال. (ناظم الاطباء). و رجوع به حکمت اشراق ص۲۹۸، ۳۰۵ - ۳۰۸ و تمدن جرجی زیدان ج ۵ ص۱۴۲ و دزی ج۱ ص۵۲ شود ||. کندیدن و کاویدن زمین. (غیاث اللغات) (آنندراج). زمین را کاویدن. طلب چیزی کردن در خاک.

بحث.

[بَ] (ع اِ) معدن. کان || . مار بزرگ. (آنندراج) (منتهی الارب). ج، بحوث. (منتهی الارب).

بحثابحثی.

[بَ بَ] (حامص مرکب)احتجاج. استدلال. (ناظم الاطباء). و رجوع به بحث شود.

بحثجات.

[بَ ثَ] (ع اِ) بلغت یونانی سرخ مرو (سرخ مرز) را گویند و آن را به تازی عصی الراعی خوانند و آن رستنی باشد سرخ به سیاهی مایل و تقطیرالبول را نافع است. (برهان قاطع) (هفت قلزم). چوبدستی شبان. (ناظم الاطباء). عصی الراعی است و بر شیاندار و نر شیاندارو و بطباط و جنجر و شبطباط و هوجوبه و هونفسیداس نیز گویند و به شیرازی کسته خوانند و به کرمانی سرخ مرز. (اختیارات بدیعی).

بحثرهٔ.

[بَ ثَ رَ] (ع مص) پراکنده و جدا ساختن چیزی را. (آنندراج) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). منقطع و متجبب گردیدن شیر. (آنندراج) (از منتهی الارب ||). تفتیش کردن کسی را یا چیزی را. (آنندراج). تفتیش کردن از کسی یا چیزی. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ظاهر و نمایان گردانیدن و شورانیدن چیزی را. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بحث کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)کاویدن. واکاویدن || . گفتگو کردن. مباحثه کردن. حجت آوردن. (ناظم الاطباء ||). مباحثه. مطارحه. حجت آوردن : گفت تو بحث شگرفی می کنی معنیی را بند حرفی می کنی.مولوی. با طایفهء دانشمندان در جامع دمشق بحثی همی کردم. (گلستان سعدی). خجل بازگردیدن آغاز کرد که شرم آمدش بحث آن راز کرد. سعدی (بوستان). نه در هر سخن بحث کردن رواست خطا بر بزرگان گرفتن خطاست.سعدی. مستند اهل مدرسه زان بحث می کنند ورنه چرا کند بکسی هوشیار بحث. محمدقلی سلیم. مستان کنند در سر مستی بهم نزاع من میکنم همیشه به وقت خمار بحث. محمدقلی سلیم || . نزاع کردن || . شرط کردن. گرو بستن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بحث شود.

بحثنهٔ.

[بَ ثَ نَ] (ع مص) تراخی نمودن در کار. (آنندراج) (منتهی الارب). سستی نمودن در کار. (ناظم الاطباء).

بحث نهادن.

[بَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب)گفتگو پیش کشیدن. مجادله کردن. ایراد گرفتن : خوارزمشاه اندیشید که نباید امیرمحمود بیازارد و بحثی نهد و گوید چرا بی وساطت و شفاعت من او خلعت ستاند از خلیفه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۸۲).

بحثهٔ.

[بَ ثَ] (ع اِ) بازیچه ای است که کودکان بخاک بازند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بُحاثَهٔ. و رجوع به بحاثه شود.

بحثیدن.

[بَ دَ] (مص جعلی) نزاع و جدال با زبان کردن. لفظ مذکور مصدر جعلی فارسی از لفظ بحث عربی است و مشتقات هم استعمال میشود. (فرهنگ نظام). اما این مصدر جعلی امروز دیگر بکار نیست.

بحح.

[بَ حَ] (ع مص) گرفتگی گلو و گرانی آواز. (منتهی الارب) : و این درشتی آواز را به تازی بحح گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و رجوع به بَحّ شود.

بحدری.

[بُ دُ] (ع ص، اِ) کودک شیرزده که جوان و قوی نشود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بحدق.

[بُ دُ] (ع اِ) بِزرُقُطُونا. (نشوءاللغهٔ ص۹۲). اما صاحب نشوءاللغهٔ گوید که این کلمه در قاموس بصورت بحدق و در محیط المحیط بحذف و گاهی بخدق نیز آمده است. (نشوءاللغهٔ ص۹۲). و رجوع به بحذق شود.

بحدل.

[بَ دَ] (اِخ) نام مردی. (آنندراج) (منتهی الارب). از اعلام است. (ناظم الاطباء) (شاید مصحف بجدل بن سلیم باشد). و رجوع به بجدل شود.

بحدلهٔ.

[بَ دَ لَ] (ع مص) تیز و شانه جنبان رفتن. (آنندراج) (منتهی الارب ||). سبک دویدن. (منتهی الارب) (آنندراج).

بحذق.

[بُ ذُ] (ع اِ) بزرقطونا. (منتهی الارب). بزرقطونا. اسفرزه. (ناظم الاطباء). سفید خوش. (لغت محلی شوشتر). و رجوع به بحدق شود.

بحر.

[بَ] (ع مص) گوش شتر شکافتن. (تاج المصادر بیهقی). شکافتن گوش. (منتهی الارب ||). شکافتن و فراخ گردانیدن. (منتهی الارب) (آنندراج).

بحر.

[بَ حَ] (ع مص) سراسیمه شدن از بیم. (منتهی الارب) (آنندراج) (تاج المصادر بیهقی ||). سیراب نگردیدن از تشنگی. (منتهی الارب) (آنندراج). سخت تشنه شدن. (زوزنی ||). گداختن گوشت از بیماری بحر. (از منتهی الارب) (آنندراج ||). سست و تیره رنگ گردیدن شتر از سخت دویدن. (منتهی الارب) (آنندراج).

بحر.

[بَ حِ] (ع ص، اِ) نعت از بحر به همهء معانی مصدری آن از قبیل گوش شتر شکافتن و سراسیمه شدن، و سیراب نشدن و سست و تیره رنگ شدن شتر. (از منتهی الارب).

بحر.

[بَ] (ع اِ) مقابل بر (خشکی). دریا. (ترجمان علامهء جرجانی). دریای شور. (منتهی الارب). دریای محیط که شور است. (غیاث اللغات). یم. صاحب آنندراج گوید: بیکران و بی پایان و پرآشوب و تلخ و گران لنگر و سبکروح و گوهرخیز و گوهربار و گوهرزای از صفات اوست. مصغر آن اُبَیحِر باشد نه بحیر. (منتهی الارب). ج، ابحر، بحار، بحور. (منتهی الارب) : اذا سمحت فلا بحر و لامطر. (تاریخ بیهقی ص۱۲۲). باز جهان بحر دیگر است و مدور شخص تو کشتی است عمر باد مقابل. ناصرخسرو. از نور تا به ظلمت و از اوج تا حضیض وز باختر به خاور و از بحر تا به بر. ناصرخسرو. در چشمهء وزارت و در بحر مملکت ماند به آشنای پدر آشنای تو.معزی. غیاث ملت اقضی القضاهٔ عزالدین که بحر دستش زرین بخار می سازد. خاقانی. بحری که عید کرد بر اعدا به پشت ابر از غره اش درخش و ز غرشت تندرش. خاقانی. چون آبروی درنکشیم از چه درکشیم بحری ز دست ساقی دوران صبحگاه. خاقانی. ور گهر تاج نابسوده شد از بحر بحر گهرزای تاجدار بماناد.خاقانی. بحر و کان را کسی نگفت بخیل.ظهیر. ببخشد دست او صد بحر گوهر که در بخشش نگردد ناخنش تر.نظامی. چنان قادرسخن شد در معانی که بحری گشت در گوهرفشانی.نظامی. گشته دلم بحر گهرریز تو گوهر جانم کمرآویز تو.نظامی. کوهها و بحرها و دشت ها بوستانها باغها و کشت ها.مولوی. به هیچ یار مده خاطر و به هیچ دیار که بر و بحر فراخ است و آدمی بسیار. سعدی. سر به جیب مراقبت فروبرده و در بحر مکاشفت مستغرق گشته. (گلستان سعدی). چه غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیبان. سعدی (گلستان). کتاب فضل ترا آب بحر کافی نیست که تر کنی سرانگشت و صفحه بشماری. امیدی. - بحرش زده و بحرش برده؛ در اصطلاح دهات کرمان یعنی مبهوت شده و در فکر فرورفته چنانکه چیزی تشخیص نتواند داد. (یادداشت از لغت نامه) : هر چند قطره است به ظاهر دل کباب بحرش زده ببین که چه عمان آتش است. ؟ (از آنندراج). بهتش زده (در تداول مردم در دیگر نقاط ایران). - بحر آبسکون؛ بحر خزر. دریای خزر. و ظاهراً بدین نام از آن جهت خوانده شده است که جزیره ای بنام آبسکون در آن وجود داشته و اکنون نیست. آن جزیره از آن جهت که سلطان محمد خوارزمشاه در آنجا درگذشته معروف شده است. (یادداشت مؤلف). - بحر اصفر؛ دریای زرد. به ترکی «صاری دکز»، دریایی میان چین و ژاپن بشمال بحر چین شرقی. (یادداشت مؤلف). - بحر ابیض؛ دریای سپید. آق دکیز. (قاموس الاعلام ترکی). بحرالروم که مدیترانه نیز گویند. (ناظم الاطباء). دریای میان اروپا و آسیا و آفریقا که بحر متوسط هم نامیده میشود. (از المنجد). این دریا از راه بسفر و داردانل به دریای سیاه و از راه جبل الطارق به اقیانوس اطلس و از طریق تنگهء سوئز به دریای احمر راه دارد. بحر ابیض در ترجمهء مدیترانه غلط است. مدیترانه، بحرالروم یا بحرالشامی و بحرالشام است و منشأ بحر ابیض از محیط شمالی در روسیه است. (یادداشت مؤلف). و رجوع به

مدیترانه شود ||. - یکی از دو نهری که رود نیل را به وجود آورد نیز بدین نام خوانده میشود و نهر دیگر را بحر ازرق یا نیل ازرق گویند. (از قاموس الاعلام ترکی). - بحر ابی نجم؛ نام دریاچه ای در حله نزدیک بغداد در ساحل راست فرات. (از قاموس الاعلام ترکی). - بحر احمر؛ دریای سرخ. نام دریایی که بین آسیا و آفریقا قرار گرفته و به وسیلهء ترعهء سوئز به دریای مدیترانه و بوسیلهء باب المندب به خلیج عدن و اقیانوس هند متصل میشود. شمال آن شبه جزیرهء سینا قرار دارد. این دریا را سابقاً دریای قلزم می گفتند، طول آن ۲۶۰ هزارگز و عرض بیشتر آن ۲۴۰ هزارگز است. این دریا را بحرالعرب نیز گفته اند : از کنار بحر اخضر دیده ام وز خون خویش از کنار خویش اکنون بحر احمر یافتم. عطار. - بحر اخضر؛ دریای سبز. (آنندراج). و سبز بودن دریا فرضی است یا از کثرت عمق سبز مینموده. (غیاث اللغات). دریائی است بجانب شرقی آن چین و بغرب آن یمن و بشمال آن هند و بجنوب آن دریای محیط. طولش دو هزار فرسنگ و عرض آن پانصد فرسنگ، جزائر آباد بسیار دارد یکی از آنها سراندیب است. (غیاث اللغات) (آنندراج). این دریاء پارس طیلسانی است از دریاء بزرگ کی آنرا بحر اخضر خوانند و نیز بحر محیط گویند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۳) : درش دشت محشر تنش کان گوهر دلش بحر اخضر، کفش نهر کوثر. ناصرخسرو. چه جسم و طبع تو بردند مایه و ماده چه بر اثیر و چه بر بحر اخضر آتش و آب. امیر معزی. گاو عنبرشکن از طوس به دست آرم لیک بحر اخضر نه به عمان، به خراسان یابم. خاقانی. بحر اخضر نیرزد آن قطره کز سر کلک اسمر اندازد.خاقانی. رسم جور از ساقی منصف بنصفی خواستند بس حیل خوردند و ساغر بحر اخضر ساختند. خاقانی. مد و جزر قطره و دریا بهم هر دو یکیست زانک هریک را مدار از بحر اخضر یافتم. عطار. و رجوع به عیون الاخبار ص۸۲ و الجماهر بیرونی و فهرست اعلام حبیب السیر شود ||. - کنایه از آسمان است. (شرفنامهء منیری) (آنندراج). - بحر ازرق؛ دریای آسمانی. دریای آبی. یکی از دو شعبه ای است که رود نیل را تشکیل میدهد. (از قاموس الاعلام ترکی). - بحر اسود؛ دریائی است معروف. (آنندراج). دریای سیاه. دریائی که بین روسیه و قفقاز و ترکیه و نواحی شرقی اروپا قرار گرفته و از طریق تنگهء داردانل و بسفر و دریای مرمره به دریای مدیترانه متصل میشود. و رجوع به فهرست اعلام حبیب السیر شود. - بحر اسود شمالی؛ دریای شمال. بحر الورنک. بحرالظلمه. دریای برینگ. (یادداشت مؤلف). - بحر اعظم؛ دریایی که آفتاب در آن غروب می کند و آب آن دریا گرم و ستبر مانند سیماب است و آن را دریای محیط و دریای اعظم نامند. (شرفنامهء منیری). حد مشرق این دریا پیوسته است به دریای اوقیانوس مشرقی و مقدار سیکی از خط استوا بر این دریا گذرد و حد شمالی ازین دریا از چین آغاز کند و بر شهرهای هندوستان و شهرهای سند بگذرد و بر حدود کرمان و پارس بگذرد هم چنین بر حدود خوزستان و حدود بصره، و حد جنوبی از این دریا از جبل الطاعن آغاز کند و بر ناحیت زنج بگذرد و بر ناحیت زنگستان و حبشیان رسد و حد مغربی از این دریا خلیجی است که آن گرد همهء ناحیت عرب اندر گردد و این دریا را پنج خلیج است: یکی آن خلیج است که از حد حبشه بردارد بسوی مغرب بکشد برابر سودان آن را خلیج بربری خوانند و خلیجی دیگر هم بدین پیوسته برود به ناحیت شمال فرودآید تا حدود مصر و باریک گردد تا آنجا که پهنای او یک میل گردد و آن را خلیج عربی خوانند و خلیج ابله نیز خوانند و خلیج قلزم نیز خوانند و سوم خلیج از حد پارس برگیرد در میانهء مغرب و شمال بکشد تا آنجا که میان وی و خلیج ابله شانزده منزل بود بر جاده و آن را خلیج عراق خوانند و جای عرب همه اندر میان این دو خلیج است خلیج ابله و خلیج عراق، و چهارم خلیج پارس خوانند از حد پارس برگیرد با پهنای اندک تا به حدود سند. پنجم خلیج از حدود بلاد هند برگیرد خلیجی گردد به ناحیت شمال فرودآید آن را خلیج هندوی خوانند، و هر جایی را ازین دریای اعظم بدان شهر و ناحیت بازخوانند که بدو پیوسته است چونانک در پارس و دریای بصره، و دریای عمان و دریای زنگستان و دریای هند و آنچ بدین ماند، و اندرین دریا معدن همهء گوهرهاست کز دریا خیزد، و درازای این دریا هشت هزار میل است و پهناش مختلف است بهر جایی. و اندر این دریا از حد قلزم تا بحد چینستان اندر شبانروزی دوبار مد و جزر باشد، مد آن بود کآب دریا بیفزاید و برتر آید و جزر آن بود کآب بکاهد و فروتر شود، اندر هیچ دریای دیگر مد و جزر نیست الا به فزودن و کاستن آبها اندر رودها. (حدود العالم). و رجوع به

فهرست اعلام حبیب السیر چ خیام و المعرب جوالیقی ص۵۲ شود. - بحرالاهناب؛ نام دریای هند است بنزدیکی اورشفین. (از حدود العالم). - بحرالجزائر؛ نام دریائی که جزیره های خرد و بزرگ در آنجا نزدیک به یکدیگر است و آن قسمتی از دریای محیط و اوقیانوس ساکن است. کنگ بار. دریابار ||. - نام دیگر دریای اژه نزدیک یونان در دریای مدیترانه. رجوع به فهرست اعلام ایران باستان پیرنیا شود. - بحرالروس؛ بحر طرابزن. دریای سیاه. (نخبهٔ الدهر ص۲۶۴). - بحرالروم؛ دریای سفید. بحر ابیض. بحر متوسط. دریای مدیترانه. بحرالطنجه. بحر الشام. بحرالمغرب. و رجوع به مدیترانه و رجوع به الجماهر بیرونی ص۲۱۳ و ۱۹۳ و ۱۹۰ و قاموس الاعلام ترکی و القفطی ص۳۹۲ شود. - بحرالزنج؛ نام دریائی است. (شرفنامهء منیری). دریای کنار شرقی آفریقا. و رجوع به الجماهر ص۲۱۱ و فهرست اعلام حبیب السیر چ خیام ج۴ شود. - بحرالشام؛ بحرالروم. دریای مدیترانه. بحر مغرب. - بحر الصقالبه؛ دریای شمال. (از الجماهر ص۲۱۱). - بحرالطنجه؛ بحرالروم. دریای مدیترانه. - بحرالظلمات؛ دریای اطلس. (از قاموس الاعلام ترکی). - بحرالغرائب؛ نام جزایری یا قسمتی از جنوب دریای آنتیل و نام خود دریا مانند جزیرهء بر باد و زیرباد که در نزدیکی آنست در غرائب است. (یادداشت مؤلف). - بحرالغمام؛ نام دریاچه ای در کاشغر. در عجایب البلدان مسطور است که هرکس به این دریاچه سنگی بیندازد فوراً ابری ظاهر و صدای رعد تولید میشود. (از فرهنگ شعوری). دریایی است از آن سوی کاشغر. کس زهره ندارد که سنگ اندر آن اندازد و اگر کسی چیزی در آن افکند، ابری عظیم برآید و رعدهای صعب. خلقی را هلاک کند. نزدیک وی نباید رفت. (از شرفنامهء منیری) (از برهان قاطع) (از آنندراج). - بحرالفارسی؛ دریای پارس. خلیج فارس. و رجوع به المعرب جوالیقی ص۱۳۷ س۵ و بحر پارس شود. - بحرالقرزم؛ بحر خزر. دریای قاقم. (از نخبهٔ الدهر دمشقی). - بحرالقزوین؛ دریای قزوین. کاسپین. بحر خزر. - بحرالقلزم؛ بحرالاحمر. دریای سرخ. رجوع به الجماهر بیرونی و هم چنین کتب جغرافی شود. - بحر الماس؛ دریای اعظم است که در آن الماس باشد. (شرفنامهء منیری). - بحر المغرب؛ دریای مدیترانه. (از الجماهر). - بحرالملح؛ بحرالمیت. دریاچه ای در فلسطین که آب آن بس شور است و جنبنده در آن نتواند زیست. آب رود اردن در آن ریزد. - بحرالورنک؛ بحر برنگ. دریای برنگ. بحرالظلمه، بحر اسود شمالی. - بحرالهند؛ دریای هند. اقیانوس هند. - بحر اندلس؛ دریائی که کشتی در آن کار نکند الا روز شنبه به وقت غروب آفتاب که ساکن گردد و تا دیگر بار طوفان شدن کشتی از مخاطره گذشته باشد. (برهان قاطع) (آنندراج) (از شرفنامهء منیری). - بحر بالتیک؛ دریای بالتیک. و رجوع به بالتیک شود. - بحر بنطس؛ بحر بنت. دریای پنت که قسمتی از دریای سیاه باشد. (از مرآت البلدان). و رجوع به پنت و پونتوس شود. - بحر بیکران خندق؛ کنایه از عالم ملکوت و جبروت. (آنندراج) (برهان قاطع). - بحر پارس؛ دریای پارس. خلیج پارس. این دریاء پارس طیلسانی است از دریاء بزرگ کی آن را بحر اخضر خوانند و نیز بحر محیط گویند و بلاد چین و سند و هند و عمان و عدن و زنجبار و بصره و دیگر اعمال بر ساحل این دریاست و هر طیلسانی کی از این دریا در ولایتی آمده ست آن را بدان ولایت بازخوانند چون دریاء پارس و دریاء بصره و مانند این، ازین جهت این طیلسان را دریاء پارس می گویند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۳). - بحر چگل؛ دریاچه ای است در ترکستان منسوب به شهری که آن را چگل می گویند. (آنندراج) (برهان قاطع). - بحر چین؛ دریای چین. قسمتی از اقیانوس کبیر که مجاور چین است : کوس و غبار سپاه، طوطی و صحرای هند خنجر و خون سپاه، آینه و بحر چین. خاقانی. و رجوع به فهرست حبیب السیر ج۴ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی شود. - بحر خزر؛ دریای خزر. دریاچه ای بزرگ که میان ایران و روسیه قرار دارد و آن را به اعتبار ساکنان قدیم غربی آن خزر گویند. دریای کاسپین. دریای قزوین. دریای طبرستان. دریای آبسکون. بحر گیلان. بحر گرگان. بحر باب الابواب. آق دریا. زراه اکفوده. خزروان. خزران. دریای هشترخان. و رجوع به معجم البلدان و جهانگشای جوینی ص۲۳۳ و تاریخ گزیده ص۴۴۵ و ۴۵۷ و فهرست اعلام ایران باستان پیرنیا، و فهرست مازندران و استرآباد رابینو و مرآت البلدان ص۱۶۳ و فهرست اعلام حبیب السیر، و هم چنین رجوع به خزر شود. - بحر خوارزم؛ دریاچهء خوارزم. بحیرهء خوارزم. (دمشقی). دریاچه ای است که آب آموی در آن جمع شود. سیردریا و آمودریا درین دریاچه ریزند. دریایی است

کوچک. (شرفنامهء منیری). نام دریاچه ای است در سه روزهء خوارزم که آب آمو آنجا جمع میشود و محیط آن صد فرسنگ است. (برهان قاطع) (آنندراج). - بحر دمان؛ دریای مواج و متلاطم و توفنده : که من عاشقیم چو بحر دمان ازو بر شده موج تا آسمان.فردوسی. - بحر دمان زیبق عمل؛ کنایه از ابری که تقاطر کند (برهان قاطع). ابر که تقاطر کند. (آنندراج). - بحر رومی؛ دریای روم. بحرالروم: و ز بهر خز و بز و خورش های چرب و نرم گاهی به بحر رومی و گاهی به کوه غور. ناصرخسرو. - بحر زنج؛ بحر زنگ. دریای زنگبار است. گویند هرکه از آن آب بخورد جرب بهم رساند. بحر هند است که زنگ در جنوب و هند در شمال آن است. (معجم البلدان). - بحر سفید؛ دریایی در شمال روسیه نزدیک قطب شمال. - بحر سقسین؛ بحرالقرم. کارنج. بحر قبجق. (دمشقی). بحر خزر. - بحر سیاه؛ دریای سیاه که بین روسیه و ترکیه و ممالک شرقی اروپا واقع است و از طریق تنگهء مرمر به دریای مدیترانه راه دارد. بحر اسود. - بحر طبرستان؛ دریای خزر. (از الجماهر ص۲۱۱ و حبیب السیر و ابن خلدون). - بحر طرابزون؛ بحرالروس. دریای سیاه. - بحر عمان؛ دریایی که در جنوب ایران قرار دارد و سواحل مکران و بلوچستان را در بر گرفته است و قسمتی از دریای عظیم هند است. دریائی است عظیم، در آن لؤلؤ بود. و عمان نام قصبه ای است بر کنار دریا که آنرا صحار گفتندی. (شرفنامهء منیری). دریای محیط و بحر اعظم. و نیز نام شهری است بر کنارهء دریا. (آنندراج). - بحر فارس؛ دریای پارس. خلیج پارس. و رجوع به عیون الاخبار ج۳ ص۳۵ و الجماهر ص۱۴۲ و قاموس الاعلام ترکی، و فهرست اعلام حبیب السیر، و دریای فارس شود. - بحر قلزم؛ شعبه ای است از بحر هند. دریای احمر که اوقیانوس هند را به بحرالروم پیوندد و دو سر آن باب المندب و ترعهء سوئز است. بحر یمن. بحر عدن. بحر موسی. و رجوع به قلزم شود. - بحر متوسط؛ بحرالروم. دریای مدیترانه. بحر شام. بحر متوسط شامی. - بحر محیط؛ نام دریایی است به مغرب بی منتها. (آنندراج). این دریاء پارس طیلسانی است از دریاء بزرگ کی آن را بحر اخضر خوانند و بحر محیط نیز گویند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۲) : پایه و مایه گرفت هم کف و هم جام او پایهء بحر محیط مایهء حوض جنان.خاقانی. این پرده گرنه بحر محیط است پس چرا اصداف ملک را گهر اندر نهان اوست. خاقانی. مردی به لب بحر محیط از حد مغرب سر شانه همی کرد و یکی موی بیفکند. خاقانی ||. - فلک را نیز گفته اند. - بحر معلق؛ کنایه از آسمان است. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (غیاث اللغات). - بحر مغرب؛ دریای مدیترانه. بحرالشام. بحرالشامی. بحرالروم. و رجوع به مدیترانه شود. - بحر موسی؛ بحر قلزم. دریای احمر. بدان مناسبت که موسی با قوم از آن گذشتند. - بحر نهنگ آثار؛ کنایه از تیغ و شمشیر آبدار است. (برهان قاطع) (آنندراج). - بحر نهنگ آسا؛ کنایه از شمشیر است. (انجمن آرای ناصری). - بحر وسیع؛ کنایه از دست مردمان صاحب همت. (انجمن آرای ناصری) (برهان قاطع ||). - کنایه از فلک. (آنندراج) (برهان قاطع). - بحر هند؛ دریای هند. اوقیانوس هند. - بحر یمن؛ بحر قلزم. دریای احمر. از آن جهت که مجاور یمن است. و رجوع به مجمل التواریخ و القصص ص۴۷۸ شود. - بنات بحر؛ ابرهای تنک که در اول تابستان متکون شود. (منتهی الارب). و صواب به خاء معجمه است. (منتهی الارب) (از آنندراج ||). اسم یاقوت. (الجماهر بیرونی ص۵۶ ||). اسم زمرد. (الجماهر بیرونی ص۱۶۵ ||). جوی بزرگ. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). رود که آب دائم دارد چون نیل و دجله و فرات. (یادداشت مؤلف ||). آب شور. (مهذب الاسماء) (آنندراج). آب ||. به معنی کاروان کشتی و جهاز ظاهراً مصطلح اهل بنگاله و غیره است و در فارسی نیز آمده. فرج الله شوشتری گوید: به غیرسینهء دریادلان نگنجد عشق برای بحر خدا آفرید دریا را.(از آنندراج ||). قعر رحم. (بحر الجواهر). بن رحم. (مهذب الاسماء). تک زهدان. (منتهی الارب) (آنندراج ||). زمین باکشت. (آنندراج ||). اسب نیک رو. (مهذب الاسماء). اسب فراخ گام. (منتهی الارب) (آنندراج). و منه قول النبی (ع) فی مندوب فرس ابی طلحهٔ ان وجدناه لبحراً. (از منتهی الارب ||). سواد شهر. (مهذب الاسماء ||). فراخی. وسعت. (منتهی الارب). متوسع در چیزی چون علم و مانند آن: فلان بحری است. بحر رحمت الهی. (یادداشت مؤلف ||). مرد کریم و بسیار علم. (منتهی الارب) (آنندراج). - بحر الحفظ؛ لقب جاحظ. - بحردل؛ بخشنده. کریم : ابرکفا از کرم نیست چو تو یک جواد بحردلا بر سخن نیست چو من یک سوار. خاقانی. - بحر

کرم؛ با جود و سخی. باعطا. مرد کریم. (انجمن آرای ناصری ||). مجازاً وزن شعر، به مشابهت آنکه همچنان دریا مشتمل است بر انواع جواهر، نباتات و حیوانات. بحر عروض. نام جنسی از اجناس شعر است و چون هریک در اشتمال بر اوزان مختلف و انواع متفاوت سعتی و کثرتی دارد آن را بحر خوانده اند. (از المعجم فی معاییر اشعار العجم). به اصطلاح عروض وزن شعر و جمع آن بحور است و عدد بحور شعر نوزده است به این تفصیل: طویل، مدید، بسیط، وافر، کامل، هزج، رجز، رمل، منسرح، مضارع، مقتضب، مجتث، سریع، جدید، قریب، خفیف، مشاکل، متقارب، متدارک. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات). و رجوع به ذیل هر یک از این کلمات و المعجم فی معاییر اشعار العجم چ مدرس رضوی ص۶۸ ببعد شود.

بحر.

[بَ حَ] (ع اِ) بیماری سل و آن شتران را هم عارض شود. (منتهی الارب).

بحر.

[بُ حُ] (اِخ) دهی ضبع صحابی است. (منتهی الارب). وی در فتح مصر حضور داشت. (از قاموس الاعلام ترکی).

بحر.

[بُ حِ] (اِخ) دهی از دهستان باوی اهواز. آب از رودخانهء کارون. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بحر.

[بُ حِ] (اِخ) دهی از دهستان میان آب عنافجهء اهواز ۳۱ هزارگزی شمال خاوری اهواز کنار کارون. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بحرآباد.

[بَ] (اِخ) نام قریه ای است به ناحیت جوین. (یادداشت مؤلف). ده کوچکی است از دهستان قهاب رستاق صیدآباد دامغان در ۱۲ هزارگزی جنوب صیدآباد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳). و رجوع به فهرست اعلام حبیب السیر ج۱ ص۵۰۴ و نزهة القلوب ج۳ ص۱۵۰ و ۱۷۴ و شدالازار ص۲۲۱ و ۴۵۹ و تاریخ مغول عباس اقبال ص۴۶۷ شود ||. نام قریه ای به دو فرسنگی مشهد. (یادداشت مؤلف).

بحرآبادی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بحرآباد: انجیر بحرآبادی به نیکوئی معروف است. (یادداشت مؤلف). - امرود بحرآبادی؛ قسمی امرود است و در ذخیرهء خوارزمشاهی مکرر نام او آمده است. (یادداشت مؤلف).

بحر اصول.

[بَ رِ اُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بحر نغمه. وزن نغمه که در عرف هند تال گویند چنانچه بحر شعر وزن شعر به اصطلاح

عروضیان. (آنندراج).

بحرالعلوم.

[بَ رُلْ عُ] (اِخ) سید محمد مهدی بن مرتضی بن محمد بن عبدالکریم حسنی طباطبائی بروجردی الاصل، نجفی المسکن از اعاظم علماء اثناعشریه و از بزرگان فقهای امامیه است. مامقانی در رجال درجت او را بین الوثاقه و العصمهٔ ذکر کرده است. بسال ۱۱۵۴ یا ۱۱۵۵ ه . ق. متولد شد و بسال ۱۲۱۲ ه . ق. درگذشت. بر وحید بهبهانی و شیخ یوسف بحرانی و سید حسین قزوینی و شیخ محمد تقی دورقی و آقا محمد باقر هزار جریبی و گروهی دیگر از بزرگان فقها تلمذ کرد. شیخ محمد علی اعسم و سید جواد صاحب مفتاح الکرمهٔ و سید محمد باقر شفتی بر او تلمذ کردند. شرح حال وی در روضات الجنات و قصص العلماء و ریحانهٔ الادب ودیگر کتب تراجم علمای شیعه آمده است. با علو مقامی که در فقه و علوم دینی داشت و با آنکه گروهی از بزرگان علما بر وی علم آموخته اند مؤلفات فراوانی ندارد. او راست: الاثناعشریات در مراثی. اجماع امر و نهی. ارجوزه در جمل و عقود، اصالهٔ البرائهٔ، تاریخ مکه و مسجدالحرام.

بحرالعلوم.

[بَ رُلْ عُ] (اِخ) ابوالعباس عبدالعلی محمد بن نظام الدین محمد اللکنوی انصاری مشهور به بحرالعلوم که در حوالی ۱۱۸۰ ه . ق. می زیسته است. او راست: تنویر المنار، رسائل الارکان، فواتح الرحموت و... (از معجم المطبوعات).

بحرالعلوم.

[بَ رُلْ عُ] (اِخ) شیخ مهدی پسر آخوند ملا محمد جعفر ته باغ لله ای از فضلای کرمان برادر شیخ احمد روحی شهید. رجوع به فرماندهان کرمان چ باستانی پاریزی ص۷۲ شود.

بحران.

[بُ] (ع اِ) تغییری که بیمار را پیدا آید در تب و با یوم اضافه شود چنانکه گویند «یوم بحران». (ناظم الاطباء). یوم باحوری برخلاف قیاس نیز گفته شده است به انتساب به باحور یا باحوراء که شدهٔ گرمای تابستان باشد. (از منتهی الارب). شدت بعض بیماریها چون تب مطبقه در روزهای معلوم که به برء یا هلاک منتهی شود. (یادداشت مؤلف). این روز را یوم بحران و یوم باحوری گویند و گوئی منسوب به باحوراء باشد از جهت شدت گرما. باحوراء و هو شدهٔ الحر فی تموز. (منتهی الارب). تغییر عظیم که دفعهً در مرض واقع شود از مقاومت طبیعت با مرض یا به سوی صحت کشد یا بسوی هلاک و تشبیه کرده اند طبیعت را به سلطان و مرض را به دشمن و بدن را به ملک و روز بحران را به روز قتال، پس اگر درین روز سلطان که طبیعت است دشمن را که مرض است از ملک براند بحران تام جید گویند و اگر دشمن غالب شود نعوذ بالله منها و سلطان را بکشد و ملک را فروگیرد بحران تام ردی نامند. (غیاث اللغات). لفظ بحران در اصل یونانی است. (آنندراج). به اصطلاح اطباء منازعت طبیعت با مرض. اندر لغت یونانی لفظی است شکافته از چیره شدن یک خصم به خصم دیگر از بهر آنکه همچنان که دو خصم مدتی بر یکدیگر چیرگی جویند و هرگاه که فرصت چیرگی یابند آنکه چیره شود در حال کار خویش بکند و هیچ مهلت ندهد همچنین طبیعت با مادت بیماری بر سان دو خصم می کوشند تا در مدت کوشیدن یا ماده پخته گردد و در حال چیره شود و نشان چیرگی طبیعت پدید آید، پس بحران تغییر حال بیمار است از حالی به حالی یا بهتر یا بدتر. (ذخیرهء خوارزمشاهی). در مفاتیح العلوم آمده است که بحران از سریانی گرفته

شـده و آن تغییر عظیمی است که دفعـةً بیمار را دست دهـد و آن بیشتر در امراض حاده از قبیل تب های محرقه و مطبقه باشد و پس از آن بیمار یا روی به بهبود باشد یا بیماریش سـخت تر شود. (یادداشت مؤلف). لفظی یونانی و معرب است. در لغت یونان به معنی فصـل در خطاب است یعنی خطابی که بـدان میان دو خصم فصل حاصل آیـد یعنی طبیعت و بیماری. جالینوس گویـد: بحران حکم حاصل است چه حکم مرض بدان انفصال یابد یا به صـحت و یا به شدت و سـختی. و در نزد پزشـکان تغییر عظیمی است که یکباره در مرض حـادث گردد و آن را اقسـامی اسـت همچـون: بحران محمـود و بحران کامـل و بحران جیـد و بحران ردی. (از کشـاف اصـطلاحات الفنون). و رجوع به همـان متن شود : نام باحور از بحران شـکافته است و بحران حکم بود زیرا که از آن حکم کننـد بر حال هوا اندر ماههای زمسـتان. (از التفهیم بیرونی). سخن تند راست خواه از من گرچه جان در میان بحران است. مسعودسعد. رست دلش در مرض از سـر سـرسام جهـل این همه ماخولیـاست صورت بحران او. خاقـانی. خیالی که بنـدد عـدو را عجب نی که سـرسام سوداش بحران نمایـد.خاقانی. مشـنو ترهات او که بیمار پر گویـد و هرزه روز بحران.خاقانی. مهی داشت تابنده چون آفتاب ز بحران تب یـافته رنـج و تـاب.نظـامی. خون دل خاک ز بحران باد در جگر لعل جگرگون نهاد.نظامی. چون تو آن او شـدی بحر آن تسـت گرچه این دم نوبت بحران تست.مولوی. پس بگو کو جنبش و جولانتان بحر افکنـده است در بحرانتان.مولوی. چو بحران انـدیشه را هم گرفت.؟ و رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۴۹ و دیگر متن های پزشکی شود. - بحران اقتصادی(۱)؛ حالتی که از جهت عدم توازن درآمد و خرج و یا پیدایش محصول و میزان مصـرف و بازاریابی حاصل شود و منجر به توقف و یا ورشکسـتگی بازار و دولتها گردد. - بحران تام؛ بحرانی که مرض بدان منقضی شود یا به استفراغ و یا به انتقال. (یادداشت مؤلف). - بحران جید؛ بحرانی که روی به بهبود دارد و آنرا بحران محمود و بحران کامل نیز گویند. (یادداشت مؤلف). - بحران ردی؛ بحرانی که روی به هلاکت دارد. (از غیـاث). بحران بـد. (از ذخیرهء خوارزمشـاهی). - بحران سیاسـی؛ حـالتی که در نتیجهء آن توازن نظـام اجتماعی دگرگون شود و دولت ها و نظام های اجتماعی ناچار به سقوط یا ترمیم و تعویض گردند. و رجوع به اقتصاد و سیاست شود. - بحران محنت؛ کنـایه از در رنـج بزرگ افتـادن بخلاـف بحران طرب کـه کنـایه از رسـتن از محنت است. (انجمن آرای ناصـری). - بحران مرکب؛ بحران جید ناقص یا بحران ردی ناقص. (۱) - Crise.

بحران.

[بُ] (اِخ) لغتی است در بَحران ||. موضـعی به ناحیه فرع حجاز. (منتهی الارب) : سپاهی ز رومی و از پارسی ز بحران و از کرد و از قادسی.فردوسی. و رجوع به بحرین شود.

بحران.

[بَ] (اِخ) دو دریای روم و فارس. و منه مجمع البحرین. (منتهی الارب ||). بحرالروم و بحرالاسود. (النقود العربیه ص۱۳۴).

بحرانه.

[بَ نَ] (اِخ) شهری است در یمن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بحرانی.

[بَ] (ص نسـبی) منسوب به بحران. (نـاظم الاطبـاء). منسوب به بحرین. (از المنجـد). انتسـاب به بحر. (از انسـاب سـمعانی ||). آنچه منسوب باشد به شهر بحرین. (آنندراج (||). اِخ) شیخ احمد و شیخ جعفر و شیخ حسین و شیخ سلیمان و شیخ عبدالعلی و سید ماجد

و شیخ محمد از رجال فقه و علمای اسلامی. و رجوع به ریحانهٔ الادب زیر همین نامها شود.

بحرانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بحر که قعر رحم باشد. خون زهدان. خون سرخ خالص. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): باش درین خانهء زندانیان روزن و در بسته چو بحرانیان.نظامی. - دم بحرانی؛ خونی سخت سرخ و غلیظ و بسیار، منسوب به بحر و آن قعر رحم باشد و آن پیش از یاء نسبت برای مبالغه است. (یادداشت مؤلف).

بحرانی.

[بَ] (اِخ) احمدبن محمد محدث بود. رجوع به اعلام زرکلی ج ۱ شود.

بحرانی.

[بَ] (اِخ) محمد بحرانی فرزند معتمر محدث بود. (منتهی الارب).

بحرانی.

[بَ] (اِخ) عباس بحرانی بن یزید. محدث بود. (از منتهی الارب).

بحرانی.

[بَ] (اِخ) یوسف بن احمد از فقهای امامیه بود. او راست: کشکول البحرانی. لؤلؤة البحرین. (از معجم المطبوعات).

بحرانی.

[بَ] (اِخ) شیخ هاشم بن سلیمان، او راست: مدینة المفاخر فی فضائل الامام علی بن ابی طالب و کراماته. (از معجم المطبوعات).

بحرپیما.

[بَ پَ / پِ] (نف مرکب) پیماینده‌ء بحر. دریاگذر. گذرنده‌ء از دریا. که بحر را طی کند و بگذرد. که بحر را پیماید. دریانورد. (لغات مصوب فرهنگستان).

بحردست.

[بَ دَ] (ص مرکب) کنایه از سخی است. سخی و کریم. (هفت قلزم) : روی آن بحردست صاحب فیض بحروش بی نقاب دیدستند.خاقانی.

بحر روان.

[بَ رِ رَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) دریای رونده ||. عبارت از کشتی است. (غیاث اللغات) (آنندراج).

بحرف آمدن.

[بِ حَ مَ دَ] (مص مرکب)(از: ب + حرف + آمدن) به سخن آمدن. لب به سخن گشودن چنانکه طفل به سخن درآید و زبان آموزد. و رجوع به حرف شود ||. به سخن آغاز کردن پس از سکوت عمدی.

بحرق.

[بَ رَ] (اِخ) شیخ جمال الدین محمد بن عمر بحرق حضرمی متولد به سال ۸۶۹ و متوفی بسال ۹۳۰ ه . ق. فقیه نحوی و لغوی بود. رجوع به اعلام زرکلی ج۳ ص ۹۶۰ و ریحانة الادب شود.

بحرگان.

[بَ] (ص نسبی) آنچه در دریاست. (از فرهنگ شعوری ج۱). دریائی. بحری. (ناظم الاطباء ||). اهل دریا. (ناظم الاطباء).

بحرم.

[بَ رَ] (ع ص) (غدیر...) آبگیر بسیارآب. غدیر بسیارآب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بحرنورد.

[بَ نَ وَ] (نف مرکب) دریانورد. دریاپیما. که بحر را درنوردد. که دریا را پیماید. بحرپیما.

بحرو.

[ ] (اِخ) دهی است نزدیک نیشابور. (تاریخ بیهقی ص۲۰۹). و توان گفت که همان بحرود باشد.

بحرود.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان فدیشهء نیشابور در ۱۲ هزارگزی شمال فدیشه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بحرودی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان درب قاضی بخش حومهء شهرستان نیشابور در ۶ هزارگزی خاور نیشابور. در طرف شمال خاوری آن تپه های آثار باستانی دیده میشود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بحروزه.

[بَ زَ / زِ] (اِ)بحروزهء تر؛ سقز درخت کاج که تربانتین بود. بحروزهء خشک؛ کندر. (ناظم الاطباء).

بحرویی.

[بَ] (اِخ) منسوب به بحرویه که لقب جد ابوعبدالله محمد بن یحیی بن محمد بن بحرالشروطی بحرویی معروف به ابن بحرویه از

اهل اصفهان می باشد. (از انساب سمعانی).

بحرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) از توابع صحرهٔ: لقیه صحرهٔ بحرهٔ؛ ملاقات کرد او را بی پرده و حجاب. (منتهی الارب).

بحرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) شهر. زمین. (منتهی الارب) (آنندراج ||). زمین پست. (منتهی الارب ||). مرغزار بزرگ. (منتهی الارب ||). استادنگاه آب. (منتهی الارب ||). هر ده که در آن نهر جاری و آب صاف و گوارا باشد. (منتهی الارب) (آنندراج). ج، بَحر و بِحار (||. اِخ) نام مدینهء منوره. مدینهٔ الرسول ||. نام پدر صفیه تابعیه. (منتهی الارب ||). نام جد یمین بن معاویهء شاعر که پدرش معاویه نام داشت. (از منتهی الارب ||) موضعی است در بحرین. (منتهی الارب). دهی است در بحرین ||. دهی است به طائف. (منتهی الارب).

بحرهٔ الرعاء.

[بَ رَ تُرْ رَ] (اِ خ) موضعی است به طائف. (منتهی الارب). نام قریه ای است در راه جده به مکه و حضرت رسول در آنجا نماز گزارده است. (از قاموس الاعلام ترکی).

بحری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بحر. (انساب سمعانی). دریائی. (لغات مصوبه فرهنگستان) (ناظم الاطباء). مقابل بری، که دریائی باشد. که از دریا به دست آید. که در دریا زید : بحر و بر هر دو زیر فرمانش بری و بحری آفرین خوانش.نظامی ||. منسوب به بحرین را نیز گویند اگرچه بحرانی به این معنی صحیحتر است. (ناظم الاطباء). منسوب به بحرین و آن ضعیف است. (منتهی الارب). - بنو بحری؛ بطنی است. (آنندراج). بطنی از تازیان. (ناظم الاطباء). - سندباد بحری؛ نام قهرمان کتابی است. کتابی در نصایح و حکمت عملی. (ناظم الاطباء). و رجوع به سندباد شود. - قشون بحری؛ نیروی دریایی : زین سپس بهر نگهداری دروازهء هند نیم میلیارد قشون باید بحری و بری. ملک الشعراء بهار ||. نام نوعی شمشیر از انواع چهارده گانهء آن. (نوروزنامه ص۸۵ و ۸۶ ||). قسمی از چرغ و شاهین و شنگار. (یادداشت مؤلف). شاهین بحری یا یکی دیگر از جوارح طیور. و رجوع به کلمهء آق سنقر در برهان قاطع شود.

بحری.

[بَ] (اِخ) (ممالیک...) ممالیک مصر از غلامان ترک یا چرکسی بودند که ابتدا در جزء قراولان مزدور الملک الصالح ایوب قرار داشتند و اولین ایشان شجرهٔ الدر زوجهء الملک الصالح است و ممالیک پس از او رسماً سلطنت مصر را به دست گرفتند و ایشان دو طبقه اند: ممالیک بحری و ممالیک برجی و این دو طبقه تا نیمهء اول قرن دهم هجری مصر و شام را تحت اداره و حکومت خود داشتند و مردمی دلیر و مدبر بودند و در برابر صلیبیون و تاتار بخوبی مقاومت داشتند. ممالیک بحری از ۷۶۸ تا حدود ۷۸۴ ه . ق. حکومتشان طول کشیده است و آخرینشان حاجی ملقب به مظفر بود که به دست ممالیک برجی با سلسلهء خود برافتاد. (از طبقات سلاطین اسلام). و رجوع به بحریه شود.

بحریت.

[بِ] (ع ص) ساده‌ء بی آمیغ چیزی ||. برهنه و معری. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به نشوءاللغهٔ ص۳۹ شود.

بحری قطاس.

[بَ قُ] (اِ مرکب) گاوی است بحری که دم آن را بر گردن اسپان و بر سر علم بندند و بعضی گویند گاوی است که در کوههای ختا می باشد. (آنندراج) (برهان قاطع). قاطوس. گاو دریائی که در بعضی ممالک دمب او را در سر نیزه نصب می کنند. (ناظم الاطباء). و رجوع به قاطوس و قطاس شود.

بحرین.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان ژان بخش درود شهرستان بروجرد در یکهزار گزی جنوب ایستگاه راه آهن. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بحرین.

[بَ رَ] (اِخ) هر دو دریای روم و فارس که با هم جمع شده است. (آنندراج) (از غیاث اللغات) (منتهی الارب ||). دو دریای اسود و ابیض. (ناظم الاطباء) : اشک فشاند آن گهر بی بها غیرت بحرین شدش دیده ها.یحیی کاشی ||. مراد از بحرین در قرآن مجید دوآب است یکی شور و دیگری شیرین. (ناظم الاطباء).

بحرین.

[بَ رَ] (اِخ) سرزمینی واقع در طول ساحل غربی خلیج فارس که از قبل از ظهور اسلام مسکن قبائل ایرانی و قلیلی عرب و جزء قلمرو ایران بوده است و در آن اوان و بعد از آن حاکمی ایرانی به لقب سبخت در هجر کرسی آن مملکت مقر داشت و سبخت بمعنی رهانیده‌ء سه باشد و مراد از سه «پنداشت نیک و گفتار نیک و رفتار نیک» است. (یادداشت مؤلف). نام جغرافیایی بحرین تا قرن ششم هجری بر ناحیه ای اطلاق می شده که در مغرب خلیج فارس از طرف جنوب بصره تا حدود عمان کشیده میشد و در زمان ساسانیان چون پایگاه ارتباط میان پایتخت ایران و مرزبانی یمن شده بود اهمیتی خاص داشت. بندر تجارتی قدیمی هجر که صورت معرب گرا یا گرهای نویسندگان قدیم روم و یونان است و به صورتهای جرعا و جرها نیز درآمده است در دوره‌ء ساسانی اهمیت فوق العاده داشت... هگر در جغرافیای موسی خورن کرسی ناحیه‌ء ساحلی بحرین شناخته شده و تا زمان استیلای قرامطه به همین نام معروف بود. در دوره‌ء ابوطاهر حسن بن سعید گناوه ای پیشوای قرمطیان خلیج نام احساء و الاحساء و لحساء جای هجر را گرفت همانطور که قطیف هم بجای خط یا «بنیاد اردشیر» دوره‌ء ساسانی نشست... (از مقالات محیط طباطبائی و هم چنین کتاب خلیج پارس).

بحرین.

[بَ رَ] (اِخ) مجمع الجزایر ایران در خلیج فارس بین شبه جزیره‌ء قطر و خاک عربستان سعودی. کرسی و بندر عمده‌ء آن منامه است.

(از دائرة المعارف فارسی). جزیره ای واقع در خلیج پارس. (از نزهة القلوب). جزائری که امروز بنام مجمع الجزائر بحرین ذکر میشود در قدیم هر کدام نام جداگانه ای داشته است. اسامی «اوال» و «مسماهیج» یا میش ماهیک و دارین یا دیرین و ستره، حافظ سوابق خاص تاریخی این حدود می باشد. گویا در سدهء هفتم هجری باشد که بحرین جای اوال را گرفته است. ابن مجاور گوید: بحرین جزیره ای در دل دریای فارس است، همچون قلزم که در دل دریای حبشه قرار دارد. صاحب وصاف الحضرة گوید: [ابوبکر سعد] همت بر استملاک دیگر جزایر مقصور گردانید و بدستیاری دولت و اقبال... جزیرهء اوال را که بحرین خوانند ضمیمهء فتح... ساخت». یاقوت گوید: بحرین در حال رفع و نصب جز به همین صورت تلفظ نمی شود و از هیچکس بصورت لفظ مرفوع یعنی بحران شنیده نشده مگر زمخشری که آن را لفظ تثنیه آورده گوید بحران در حال رفع و بحرین در حال نصب و جر است... یاقوت برای توضیح وجه تسمیهء جزیره به اوال گفته که اوال نام بتی بود که قبیلهء بکربن وایل آن را می پرستیده اند... برخی دیگر پنداشته اند که جزیرهء اوال نام خود را از نهنگ وال یا بال گرفته که در خلیج وجود داشته است... (خلاصه از مقالهء محیط طباطبائی در نشریهء وزارت امور خارجه و از کتاب خلیج پارس از انتشارات وزارت اطلاعات). نامهای دیگر بحرین: سابور. بارنجان. مرزی عنک. کرخ میان. تیماو. طربال. طاب (قریه ای به بحرین و رودی بزرگ به فارس). بحران. افار. اوال. اواره. اوجار. سوارست. (یادداشت مؤلف). در اینجا جمعی از ایرانیان مجوسی بوده اند بنام اسابذه و اسبذیین شاید بمعنی اسپ بد و اسپ بدان. (یادداشت مؤلف). جزیرهء بحرین از نظر تقسیمات کشور جزء استان بنادر محسوب شده است. (از یادداشت های لغت نامه) : و چون از لحسا بجانب مشرق روند هفت فرسنگی دریاست، اگر در دریا بروند بحرین باشد و آن جزیره بیست پانزده فرسنگ طول آن و شهری بزرگست و نخلستان بسیار دارد و مروارید از آن دریا برآورند و هرچه غواصان برآوردندی یک نیمه سلاطین لحسا را بودی و اگر از لحسا سوی جنوب بروند به عمان رسند. (از سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص۱۱۲). ناحیتی است با مردم بسیار و شهرها و دیها و جایهای آبادان. (حدود العالم). سپاهش ز رومی و از فارسی ز بحرین و از کرد و از قادسی.فردوسی. تا خلق را ز خلق و دو دستش سه قله(۱) هست بحرین دو قله نیست بر اخضر سخاش. خاقانی. یتردون القلتین را از ثناش آب بحرین در زبان بست آسمان.خاقانی. ببطیحه و بطحاء و هجر و لحساء و بحرین و... امیران همه شیعی. (کتاب النقض ص۵۰۵). دیبای روم... و جواهر بحرین و آبنوس عمان. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۵۳). وعده گاه ملاقات مهتر موسی و مهتر خضر و الیاس (ع) همانجاست، و نام شهری است در اقلیم دوم بجانب مغرب. (آنندراج). علاوه بر این در باب بحرین رجوع شود به کتاب بحرین و خلیج فارس مرحوم اقبال و کتاب بحرین تاج بخش و نزهة القلوب ج۳ ص۲۳، ۱۳۶، ۱۷۱، ۲۳۴ و ۲۴۴ و معجم البلدان و ایران در زمان ساسانیان ص۸۶ و المعرب جوالیقی ص۳۸، ۳۹، ۴۳، ۶۷، ۶۹، ۱۴۷ و ۲۰۹ و تاریخ گزیده ص۱۰۵، ۱۴۷، ۱۶۸، ۲۹۱، ۳۲۶، ۳۴۱، ۵۰۷ و ۷۱۲ و فهرست اعلام عیون الاخبار و الوزراء و الکتاب ص۱۱ و ۷۵ و فهرست اعلام ایران باستان و فهرست اعلام تاریخ مغول عباس اقبال و فهرست اعلام حبیب السیر چ خیام و فهرست اعلام مجمل التواریخ و القصص و النقود ص۱۵۹ و ۱۶۰ و شدالازار ص۱۰۸ و ۲۲۲ و مجمل التواریخ گلستانه ص۱۴۸ و ۱۵۵ و تجارب الامم ص۹، ۱۰، ۳۶ و ۵۵۳ و تذکرة الملوک چ دبیر سیاقی ص۸۶ و ۹۵ و سایر کتب تاریخی و جغرافیایی. (۱) - ن ل: قبله.

بحریهٔ.

[بَ ری یَ] (ص نسبی) منسوب به بحر. دریائی. آنچه به دریا منسوب باشد. - نیروی بحریه؛ نیروی دریایی. قوای جنگی در دریا از قبیل ناو و ناوشکن و زیردریائی و اژدرافکن و امثال آن. آن وسایل و کشتی ها که در جنگهای دریایی بکار رود. اسطول. دریائیان. (لغات مصوبهء فرهنگستان ||). باد شمال. (دزی ج۱).

بحریه.

[بَ ری یِ] (اِخ) دهی از دهستان آسیاب بخش هندیجان شهرستان خرمشهر در ۴۱ هزارگزی شمال خاوری هندیجان. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶). بیست فرسخ مشرق فلاحی است. (از فارسنامهء ناصری).

بحریه.

[بَ ری یَ] (اِخ) (ممالیک...) نام گروهی از غلامان ترک که در سالهای ۶۴۹ تا ۷۸۴ ه . ق. در مصر فرمانروائی کرده اند. اینان غلامانی بودند که ملک صالح نجم الدین ایوب خریداری کرده در اردوگاه زمستانی موسوم به بحریه حدود بولاق ساکن نمود و به همین سبب بدین نسبت مشهور شدند. ای بیک یکی از این غلامان به خوانسالاری ملک صالح رسید و بعد از مرگ ملک با همسر او شجرة الدر ازدواج کرد و سمت اتابکی ملک اشرف مظفرالدین را یافت و پس از سالی او را از حکومت خلع کرد و خود بر تخت سلطنت مصر نشست و بدین طریق سلسلهء ممالیک بحریه در مصر تأسیس شد. امرای معروف این سلسله ملک معز آیبک و ملک مظفر سیف الدین و ملک ظاهر بیبرس و ملک منصور سیف الدین قلاوون و ملک اشرف صلاح الدین خلیل بوده اند و برخی از اینان بر سوریه نیز تسلط یافتند. قلاوون و پسرش صلاح الدین علاوه بر مقاومت در برابر مغول، در جنگهای صلیبی با اروپائیان نیز نبرد کرده اند. ملوک بحریه جمعاً ۲۷ تن بودند و آخرین آنان ملک صالح حاجی بن شعبان نام داشت که در سال ۷۸۴ ه . ق. به دست برقوق چرکسی خلع شد و غلامان چرکس جای ملوک بحریه را گرفتند. (از قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به ممالیک بحری و بحریه و برجی شود.

بحریه سلیمان.

[بَ ری یِ سُ لَ] (اِخ)دهی از دهستان جزیره صلبوخ آبادان واقع در ۸ هزارگزی آبادان. ساکنین آن از طایفهء موطوری میباشند و قراء کوچک رویس، ام القصب موسی، ام القصب سنگور جزء این آبادی منظور شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بحز.

[بَ] (ع مص) راندن. به مشت زدن و دفع کردن به درشتی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بحزج.

[بَ زَ] (اِ) گوساله ||. مرد کوتاه کلان شکم ||. شتر جوانه. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بحساب.

[بِ حِ] (ق مرکب) (از: ب + حساب) در شمار. در حساب. در محاسبه. (ناظم الاطباء). - بحساب آمدن؛ در شمار آمدن. - بحساب آوردن؛ در شمار گرفتن. در محاسبه نظر داشتن ||. - گرفتن. تخمین زدن. تقدیر کردن.

بحساب گرفتن.

[بِ حِ گِ رِ تَ] (مص مرکب) (از: ب + حساب + گرفتن). معتبر داشتن. (آنندراج) : ناز تحویل کند آن که به عاشق شب و روز

چه حساب است که هرگز نگرفتش بحساب. تأثیر.

بحسب.

[بِ حَ سَ بِ](۱) (حرف اضافهء مرکب) (از: ب + حسب). بر وفق. بر روش. بر طریقهء. موافق. (ناظم الاطباء). - بحسب شرع؛ موافق شرع. - بحسب ظاهر؛ موافق ظاهر. (۱) - ناظم الاطباء با سکون سین ضبط کرده است.

بحست.

[بَ حَ] (اِ) آواز هر چیزی. بخست. (شرفنامهء منیری). ظاهراً مصحف بخست باشد. رجوع به بخست شود.

بحش.

[بَ] (ع مص) جمع شدن. و این را تخطئه کرده اند و صواب بحبش است. (از منتهی الارب).

بحشل.

[بَ شَ] (اِخ) لقب احمدبن عبدالرحمن مصری محدث است. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). او راست: کتاب السلوة المستخرج من مواریث الحکماء و کتاب تاریخ واسط. (از ابن الندیم).

بحشلة.

[بَ شَ لَ] (ع مص) برقص زنگیان رقصیدن. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بحصل.

[بَ صَ] (ع ص) سطبر بسیارگوشت. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بحضرت.

[بِ حَ رَ تِ] (حرف اضافهء مرکب، ق مرکب) (از: ب + حضرت). به حضور. به پیشگاه : پیغامبر به حضرت حق رفت. (مجمل التواریخ والقصص ||). به پایتخت.

بحضرت پیوستن.

[بِ حَ رَ پَ / پِ وَ تَ] (مص مرکب) به درگاه آمدن. بحضور درآمدن. به دربار رفتن. به پیشگاه آمدن. به پایتخت رسیدن : چون بحضرت پیوست کسری را خبر کردند. (کلیله و دمنه). و فرمود هرچه زودتر بحضرت رسید. (کلیله و دمنه).

بحظلة.

[بَ ظَ لَ] (ع مص) برجستن مانند موش. (منتهی الارب) (آنندراج)(۱). (۱) - در ناظم الاطباء با «ضاد» آمده است.

بحق.

[بِ حَ ق ق] (ص مرکب، ق مرکب)(از: ب + حق) براستی. بدرستی. بطور حقانیت. (ناظم الاطباء). بحقیقت. از روی عدالت. عادلانه. به عدل. و رجوع به کلمهء حق شود ||. ذیحق. دارندهء حق. حقدار. محق. برحق. سزا. بسزا : پادشاهان چون... نیکوآثار باشند طاعت باید داشت و گماشتهء بحق باید دانست. (تاریخ بیهقی). چون عنایت المستنصر بالله که خلیفهء بحق و امام مستقر است. (از نامهء حسن صباح در جواب نامهء ملکشاه [||). بِ حَ ق قِ] کلمهء سوگند؛ بحرمت. (آنندراج). -بحق خدا؛ سوگند به خدا. بحق النبی و آله؛ یعنی به حقانیت پیغمبر و آل او (ص).

بحق پیوستن.

[بِ حَق ق پَ وَ تَ] (مص مرکب) (از: ب + حق + پیوستن) واصل شدن به حقیقت ||. مردن. (ناظم الاطباء) (آنندراج). درگذشتن. به جوار رحمت الهی رفتن.

بحقیقت.

[بِ حَ قَ] (ق مرکب) (از: ب + حقیقت) بحق. از روی درستی. حقیقةً. بالحقیقة : بحقیقت مرا اجل اینجا آورد. (کلیله و دمنه).

بحکم.

[بِ حُ مِ] (حرف اضافهء مرکب)بموجب فرمان. بموجب حکم. (ناظم الاطباء) (آنندراج). موافق. بر وفق. به مناسبت. (ناظم الاطباء). به مقتضای : بحکم این مقدمات از علم طب تبری می نمودم. (کلیله و دمنه). که فردا چو پیک اجل دررسد بحکم ضرورت زبان درکشی. سعدی (گلستان). و لشکر سلطان مغلوب، بحکم آنکه ملاذی منیع از قلهء کوهی به دست آورده بودند. (گلستان سعدی). باری بحکم تفرج با تنی چند از خاصان به مصلای شیراز بیرون رفت. (گلستان سعدی ||). به زور. به اجبار. (ناظم الاطباء ||). به طفیل. (آنندراج). و رجوع به «حکم» شود.

بحل.

[بَ] (ع مص) سخت راندن کسی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بحل.

[بِ حِ] (ص مرکب) (از: ب + حل) [حِل ل و در تداول فارسی حِل] کلمه ای است که در طلب آمرزش و مغفرت و معذرت و عذرخواهی استعمال می کنند. (ناظم الاطباء). بخشیدن جرم. عفو کردن گناه. (آنندراج). معاف. (آنندراج). صاحب غیاث اللغات گوید: چون در فارسی حای حطی نیامده ظاهراً بحل لفظ عربی باشد و حال آنکه در لغات معتبرهء عربی مثل صراح و قاموس و منتخب و غیره مادهء بحل بهیچ معنی نیامده، از این معلوم شد که در اصل بهل بوده باشد به فتح اول و کسر های هوز، صیغهء صفت مشبهه بمعنی ترک کرده شده و بمراد گذاشته شده و مجازاً بمعنی معاف مستعمل مأخوذ از بهل بالفتح که مصدر است بمعنی ترک کردن و گذاشتن بمراد کما فی صراح و القاموس. پس از غلط کاتبان قدیم و از عدم التفات اهل تعلم و تعلیم به حای حطی شهرت گرفته، یا اینکه در اصل بهل به کسرتین باشد صیغهء امر از هلیدن بمعنی گذاشتن که در بعضی محل بمعنی اسم مفعول مستعمل

میگردد. پس بهر تقدیر به های هوز درست می باشد مگر آنکه بودن حای حطی به ابدال باشد چنانکه در حیز و حال که در اصل هیز و هال بوده ولکن این قسم دعوی ابدال خالی از ضعف نمی نماید. و می تواند که بحل بفتحتین و تشدید لام باشد بمعنی بحلال شدن، چه بای موحدهء مفتوحه برای ظرفیت یا معیت باشد به قاعدهء فارسی و حل بالفتح و تشدید لام مصدر بمعنی حلال شدن، چنانکه در منتخب است، سروری که شارح گلستان است به عربی همین توجیه آخر را اختیار نموده، بهر تقدیر با لفظ کردن مستعمل است. (غیاث اللغات) : یوسف ایشان را گفته بود لاتثریب علیکم الیوم یغفرالله لکم، گفت، خدای شما را بیامرزد و بدانکه با من کردید از من بحل آید. (ترجمهء طبری). چه کنم دل که همه درد و غم من ز دل است دل که خواهد ببرد گو ببر از من بحل است. فرخی. خواجه [احمدحسن] آب در چشم آورد و گفت از من بحلی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۲). هرکه او خیره سار و مستحل است گر بدزدد ز شعر من بحل است.سنائی. کس را به قصاص من مگیرید کز من بحل است قاتل من.سعدی. اقرار کنم برابر دشمن و دوست کانکس که مرا بکشت از من بحل است. سعدی. ملک از گفتهء دلبر خجل شد اجل گردیده تقصیرش بحل شد.؟ و رجوع به بحل کردن شود.

بحل کردن.

[بِ حِ کَ دَ] (مص مرکب)بخشیدن. آمرزیدن. عفو کردن. گذشتن. اغماض کردن. درگذشتن. حلال کردن : گفت من مستوجب هر عقوبت هستم... لیکن خواجه [احمد حسن] مرا [حسنک] بحل کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۲). ببخشای ما را بحل کن پدر بفضل و کرم خود تو در ما نگر. (از قصص الانبیاء ص۸۶). شعیب گفت هشت سال شبانی من کن تا دختر را گویم ترا از مهر بحل کند. (قصص الانبیاء ص۹۳). تا همی جان و دل از من ببری وای تو گر نکنم منت بحل.قطران. جبرئیل آن زن را گفت: ابومسلم را بحل کن، او گفت: ابومسلم پدر مسلمانان را گویند و او پدر مسلمانان نیست. (تاریخ بخارا ص۸۴). بیکار مباش من بحل کردم برکن که ز نیکوان همان ماند. سیدحسن غزنوی. آزردمت ای پدر نه بر جای وای ار بحلم نمی کنی وای.نظامی. گفت من سوگند دارم تا تو مرا مال ندهی ترا بحل نکنم، اکنون دست بدین زیر نهالی کن و آنجا مشتی زر برگیر و مرا ده تا سوگند من راست شود و ترا بحل کنم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). هین بحل کن مر مرا زین کار زشت ای کریم و سرور اهل بهشت.مولوی. شیخ فرمود آنهمه گفتار و قال من بحل کردم شما را آن جدال.مولوی. صاحب گلیم شفاعت کرد و گفت من او را بحل کردم. (گلستان سعدی). شنیدم که گفت از دل تنگ ریش خدایا بحل کردمش خون خویش. سعدی (بوستان). ما را به زادی کن حلال از آن شراب ناب خود باری بحل کن یک نظر روزی در آن جلاب خود. امیرخسرو دهلوی. چرخ زن را خدای کرد بحل قلم و لوح گو بمرد بهل.اوحدی. دل ببردی و بحل کردمت ای جان لیکن به ازین دار نگاهش که مرا میداری.حافظ. خون دلم خوردی و کردم حلال جان ز تنم بردی و کردم بحل.ملاشریف. قاتل خود را بحل کردم که دست از من نداشت داشتم تا نیم جانی دست او در کار بود. میر امیری. و رجوع به بحل و بحلی شود.

بحلی.

[بِ حِ] (حامص مرکب) بحل. کلمه ای است که در طلب آمرزش و مغفرت و معذرت و عذرخواهی استعمال می کنند. (ناظم الاطباء). بخشودن. حلال کردن. خشنودی اظهار کردن بمعنی حلالی و حلیت خواستن. (فرهنگ شعوری). حلال بائی. تحلل. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بحلی خواستن شود.

بحلی خواستن.

[بِ حِ خوا / خا تَ](مص مرکب) حلالی خواستن. تحلل. (تاج المصادر بیهقی). پوزش خواستن. حلیت طلبیدن. حلالی بائی طلبیدن : امیر پشیمان شد و پیر را بنواخت و ازو بحلی خواست و بازگردانیدش. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۶۲). چونکه نخواهی ازین و زان بحلی. ناصرخسرو. آن مرد در پای او افتاد و از او عذر خواست و بحلی میخواست. (تذکرهٔ الاولیا عطار). بحلی خواست از ستم زدگان شادمان ساخت جان غمزدگان.جامی. و رجوع به بحل و بحل کردن و بحلی شود.

بحمدالله.

[بِ حَ دِلْ لاه] (ع صوت مرکب، شبه جمله)(۱) شکر خداوند را. بشکر خداوند. در موقع شکر استعمال میشود؛ یعنی شکر خدا را. (ناظم الاطباء) : بحمدالله که با قدر بلندش کمالی در نیابد جز سپندش.نظامی. نسب گوئی بنام ایزد ز جمشید حسب پرسی بحمدالله چو خورشید.نظامی. بحمدالله از هیچ بالا و پست نیامد درین ملک موئی شکست.نظامی. بحمدالله این سیرت و رای راست اتابک ابوبکربن سعد راست. سعدی (بوستان). نداری بحمدالله آن دسترس که برخیزد از دستت آزار کس.(بوستان). مراست با همه عیب این هنر بحمدالله که سر فرونکند همتم به هر جائی.سعدی. چو در گلزار اقبالش خرامانم بحمدالله نه میل لاله و نسرین نه برگ نسترن دارم. حافظ. - بحمدالله و المنهٔ؛ خدای را شکر و منت او را : گرم صد لشکر از خوبان بقصد دل کمین سازند بحمدالله و المنهٔ بتی لشکرشکن دارم. حافظ. (۱) - از: ب + حمد + الله.

بحناء.

[بَ] (ع اِ) آوند بزرگ که از برگ خرما و جز آن سازند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بحنانهٔ. (منتهی الارب). و رجوع به بحنانهٔ شود.

بحنانهٔ.

[بَ نَ] (ع اِ) بحناء. (آنندراج) (منتهی الارب). آوند بزرگ که از برگ خرما و جز آن سازند ||. پاره ای بزرگ از آتش، و منه الحدیث، اذا کان یوم القیمهٔ تخرج بحنانهٔ من جهنم فتلقط المنافقین لقط الحمامهٔ القرطم. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بحنهٔ.

[بَ نَ] (ع اِ) تازیانه ها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء (||). اِخ) نام زنی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و بنات بحنهٔ؛ نخلستانی نزدیک خانهء وی.

بحوتهٔ.

[بُ تَ] (ع مص) ویژه شدن. (تاج المصادر بیهقی). ساده و بی آمیغ گردیدن. (از ناظم الاطباء). سادگی. بی آمیغی. صرفی. محضی. خلوص. نابی. (یادداشت مؤلف). از مادهء بحت است بمعنی ساده و بی آمیغ گردیدن. (از آنندراج). محض و صرف و ویژه شدن. بحت گشتن. (از اقرب الموارد).

بحوث.

[بُ] (ع اِ) جِ بحث. (منتهی الارب). رجوع به بحث شود (||. اِخ) نام دیگر سورهء توبه از سور قرآن کریم. (از منتهی الارب) (از یادداشت مؤلف).

بحوث.

[بَ] (ع ص، اِ) شتری که به دست خود خاک کاویده پس خود اندازد. (منتهی الارب). باحث ||. بسیار بحث کننده، تذکیر و تأنیث در آن یکسان است. (منتهی الارب). سخت کاونده. و مذکر و مؤنث در آن یکی است. (منتهی الارب (||). اِخ) نام سورهء توبه و بدین معنی بُحوث نیز روایت کرده اند. (منتهی الارب).

بحوح.

[بُ] (ع مص) گلوگرفته و گران آواز گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج). بَحَح. بُحوحَهٔ. بَحّ. و رجوع به هریک از این مصادر شود.

بحور.

[بُ] (ع اِ) جِ بحر. دریاها. (ترجمهء علامهء جرجانی) : سبب عزت و سخای تو گشت زاده و دادهء جبال و بحور.مسعودسعد ||. جِ بحر، بمعنی وزن شعر. (غیاث اللغات ||). آهنگهای موسیقی. و بحورالالحان نام کتابی است. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بحر شود.

بحور.

[بَ] (ع ص، اِ) اسپ تیزرفتار فراخ گام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بحوریم.

[ ] (اِ) بمعنی مقاتله کنندگان. (قاموس کتاب مقدس (||). اِخ) مکانی می باشد که در طرف شرقی اورشلیم در راه اردن واقع است. (از قاموس کتاب مقدس).

بحوض.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان دهدز شهرستان اهواز. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بحون.

[بَ وَ] (ع ص، اِ) ریگ توبرتو نشسته ||. آنکه گام نزدیک نهد در شتافتن ||. نوعی از خرما (||. اِخ) نام شخصی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بحونهٔ.

[بَ نَ] (ع ص، اِ) زن کوتاه قامت. (از منتهی الارب) (آنندراج ||). مشک بزرگ شکم. (آنندراج). مشک فراخ شکم. (منتهی

الارب) (اقرب الموارد (||). اِخ) نام شخصی. (آنندراج) (منتهی الارب).

بحهٔ.

[بُـحْ حَ] (ع اِمص) گرفتگی گلـو و گرانی آواز. (منتهی الاــرب). گرفتگی آواز. (غیــاث اللغـات). گرفتگی گلـو. گرانی آواز. (آننـدراج). غلظت در آواز و صوت. در لغت گرفتگی آواز باشـد، و اگر بر اثر بیمـاری باشـد آنرا بحـاح گوینـد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به بح و بحاح و بحوح شود.

بحهٔ.

[بَحْ حَ] (ع ص، اِ) زن گلوگرفتهء گران آواز. (منتهی الارب) (آنندراج).

بحیثی.

[بُحْ حَ ثا] (ع اِ) بازیچه ای است که کودکان به خاک بازند. (ناظم الاطباء). و رجوع به بحثهٔ و بحاثهٔ شود.

بحیح.

[بَ] (ع از اتباع) شـحیح. (ناظم الاطباء). بحیح شـحیح؛ حریص. بخیل. (ناظم الاطباء). شحیح بحیح، از اتباع است یعنی ثانی به معنی اول. (منتهی الارب).

بحیر.

[بَ] (ع ص، اِ) مبتلی به بیمـاری سل. مسـلول. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء (||). اِخ) نام چهار تابعی و چهار صـحابی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نام کوهی است. (از معجم البلدان).

بحیر.

[بَ] (اِخ) بحیربن ورقـاء صـریمی از قبیلهء تمیم و از شـجعان عرب در عصـر اموی بود و بـا امیـهٔ بن عبـدالله حـاکم خراسان همراهی داشـت و بـا مهلب در جنگهـایش شـرکت میکرد و صعصـعهٔ بن حرب او را در خراسـان بکشت (۸۱ ه . ق.). (از اعلاــم زرکلی ج۱ ص۱۳۹).

بحیر.

[بُ حَ] (ع اِ مصـغر) تصـغیر بحر. دریای کوچک. (از معجم البلـدان). در تصـغیر بحر، بحیر کمتر اسـتعمال کننـد. (ناظم الاطباء||). (اِخ) نـام مردی. بحیر اسـدی. ابن عیینه از او روایت کرده است. (نـاظم الاطبـاء) (منتهی الاـرب ||). کـوهی است در تهـامه. (منتهی الارب) (از معجم البلدان).

بحیرآباد.

[بُ حَ] (اِخ) نام قریه ای به جوین از نواحی نیشابور. (از معجم البلدان).

بحیرآباد.

[بَ] (اِخ) نـام قریه ای به مرو. (منتهی الارب). و ابـوالمظفر عبـدالکریم بن عبـدالوهاب بحیرآبـادی منسـوب به آنجـاست. (از معجم البلدان).

بحیرا.

[بَ] (اِخ) عابدی نصـرانی. (ناظم الاطباء)(۱). نـام راهبی و زاهـدی از نصـاری بود و قصهء شـناختن او رسول آخرالزمان را (ص) در تاریخهـا مرقوم و مسـطور است. (هفت قلزم). نام راهبی که در راه شام آن حضـرت (پیغمبر) را در ایام طفلی شـناخته و ایمان آورده بود. (غیـاث اللغـات) (آننـدراج). نـام راهبی از زمین شـام که پیش از نبوت پیغامبر را معلوم کرده بود و نیز ایمان آورده. (شـرفنامهء منیری). و رجوع به تاریـخ گزیده ص۱۳۱ و تاریـخ الخلفاء ص۲۴ و مجمل التواریخ و القصـص ص۲۳۸ شود. بحیرا ۲۰ سال قبل از نبوت پیغمبر بـا ابوطـالب عموی آن حضـرت و بروایتی بـا ابوبکر برای تجـارت به شـام میرفت، در حوالی بریـهٔ الشام با محمـد (ص) مصادف شد و علائم نبوت را در پیشانی آن حضـرت دید و بشارت داد که در آینده به پیغمبری مبعوث خواهد شد و مردم را از بت پرستی نجات خواهـد داد. او قبل از بعثت به پیغمبر ایمان آورده بود اما در زمان بعثت درگذشـته بود. بحیرا در هیئت و نجوم دسـت داشت. نصـاری او را ساحر و جادوگر خوانـده انـد. هنگامی که از شام به موصل میرفت صومعه ای ساخت و در آنجا مردم را از بت پرستی منع میکرد. از او کتابی بنام الانباء نام برده اند. سـلمان فارسی از شاگردان بحیرا بود. (از قاموس الاعلام) : نشنوده ای که چند بپرسـیدست پیغمبر خدای بحیرا را.ناصرخسرو. خط کفش حرز صفا تیغش در او عین الصفا چون نور مهر مصطفی جان بحیرا داشته. خاقانی. به ناقوس و به زنار و به قندیل به یوحنا و شـماس و بحیرا.خاقانی. از هر دریچه شکل صلیبی چو رومیان بر زنگ زنگ روی بحیرا برافکند.خاقانی. (۱) - ناظم الاطباء با ضم باء ضبط کرده است.

بحیرا.

[بَ] (اِخ) بروایتی نام زوجهء قعقاع بن ثور است که دختر هانی بوده. (آنندراج). و رجوع به بحیره شود.

بحیرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) نـاقه یـا گوسـپند که در جـاهلیت هرگـاه ده بطن می زاد گوش آن را شـکافته سـر می دادنـد تـا برود و بچرد هرجـا که خواهـد، و چون میمرد گوشت آن را مردان خوردنـدی و بخورد زنـان ندادنـدی. یا آنکه در بطن پنجم اگر نر می زاد آن نر را ذبح می کردند و اگر ماده بود گوش آن را می شکافتند و شیر و سواری آن بر خود حرام می کردند و بعد مردن آن گوشت وی بر زنان حلال کردندی. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). بچهء دهمین شتر که هر ده ماده باشـند و او را گوش بریده شده باشد و آزاد کرده شـده. آن مـاده شتر که چون پنـج شـکم بزادی و آخرین نر بودی گوشـش بشـکافتندی و رهـا کردنـدی تا خود چرا کند چنـانکه خواهـد و کس بر وی ننشـستی و بـار بر وی ننهادی و گوشت و شـیر او را بر زنان حرام داشـتندی. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۵). هر ناقه که ده بطن اناث بزایـد او را عرب سوار نشود و شـیر او را ننوشد جز بچهء آن یا مهمان، و چون بمیرد آن را مردان و زنان همه از گوشـتش بخورنـد و دخت آن را بحیره نامند و او را به منزلهء مادرش سائبه دانند یعنی بر سـر خود گذارند. (یادداشـت مؤلف ||). مادهء بسیارشیر. (ناظم الاطباء). ج، بحائر، بُحُر. (منتهی الارب).

بحیرهٔ.

[بَ رَ] (اِخ) زوجهء قعقاع بن ثور که دختر هانی بوده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به بحیرا شود ||. ناحیه ای در یمامه. (از معجم البلدان).

بحیره.

[بُ حَ رَ] (ع اِ مصغر) تصغیر بَحرَهٔ و بحره سرزمین و شهر است. (از معجم البلدان). بحیره تصغیر بحر نیست هرچند بحیر مصغر آن است اما به هرحال مراد از سرزمین وسیعی است که در آن آب جمع شده ولی متصل به دریای بزرگ نباشد و میتواند آب آن شیرین یا شور باشد. (از معجم البلدان). دریاچه : شرح رودهای بزرگ و بحیره ها و مرغزارها و قلعه ها کی بر حال عمارتست داده آید. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۵۰).

بحیره.

[بُ حَ رَ] (اِخ) نام پانزده موضع است. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مدینه منوره. (آنندراج) (از ناظم الاطباء). مدینهٔ الرسول.

بحیرهء ارجیش.

[بُ حَ رَ یِ اَ] (اِخ) همان دریاچهء خلاط است که مدت ده ماه ماهی و قورباغه در آن ظاهر نمی شود و دو ماه دیگر ماهی بقدری زیاد است که با دست می شود گرفت. (از معجم البلدان) : نشگفت اگر بحیرهء ارجیش بعد ازین آرد صدف ز بحر گهرپرور سخاش.خاقانی.

بحیرهء ارمیه.

[بُ حَ رَ یِ اُ یَ] (اِخ)دریاچه ای که تا شهر ارمیه دو فرسنگ فاصله دارد و دریاچه ای تلخ و بدبوست و حیوان و ماهی در آن نمی زید. (از معجم البلدان). و رجوع به دریاچهء ارومیه و چیچست شود.

بحیرهء اریغ.

[بُ حَ رَ یِ اَ یَ] (اِخ) دنبالهء دریای مغرب است و کشتی های اندلس در آنجا لنگر می اندازند. و تا فاس فاصله ای ندارد. (از معجم البلدان).

بحیرهء اسکندریه.

[بُ حَ رَ یِ اِ کَ دَ ری یَ] (اِخ) این محل دریاچه نیست، بلکه سرزمینی معروف است در نزدیک اسکندریهء مصر مشتمل بر قراء و آبادیها و درآمد فراوان. (از معجم البلدان).

بحیرهٔ المیتهٔ.

[بُ حَ رَ تُلْ مَ تَ] (اِخ)بحرالمیت. دریاچهء نمک. بحیرهء لوط. (نخبهٔ الدهر دمشقی) : ریگی است اندر حدود مصر، مشرق او از عسقلان تا به بحیرهٔ المیته. (از حدود العالم). و رجوع به بحرالمیت شود.

بحیرهء بختگان.

[بُ حَ رَ یِ بَ تَ] (اِخ)دریاچهء بختگان در فارس : این بحیره ای است که در میان عمارتهاست چنانک از آباده و نیریز و... و آن اعمال بساحل آن بس مسافتی نیست، و این بحیره نمکلاخ است و دور آن بیست فرسنگ باشد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۳). و رجوع به دریاچهء بختگان و بختگان شود.

بحیرهء تمساح.

[بُ حَ رَ یِ تِ] (اِخ)دریاچهء تمساح، نام دریاچه ای است در مصر سفلی و حوالی اسماعیلیه، به علت داشتن تمساح فراوان بدین نام خوانده شده است. آن را برکهٔ التمساح و بحیره المرهٔ (دریاچه تلخ) نیز خوانند. (از قاموس الاعلام ترکی).

بحیرهء خوارزم.

[بُ حَ رَ یِ خوا / خا رَ / رِ] (اِخ) دریاچهء خوارزم که آب جیحون در آن میریزد. و رجوع به خوارزم و دریاچهء خوارزم شود.

بحیرهء دشت ارژن.

[بُ حَ رَ یِ دَ تِ اَ ژَ] (اِخ) دریاچه دشت ارژن. آب این بحیره شیرین است و چون بارندگی زیادت باشد این بحیره زیادت بود و چون بارندگی نباشد خشک شود و جز اندکی نماند و دور آن سه فرسنگ باشد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۳).

بحیرهء زره.

[بُ حَ رَ یِ زَ رَ] (اِخ) دریاچهء زره در سرزمین سیستان است و گاه تا سی فرسنگ دوره دارد و آب آن شیرین و پرماهی و نیزار است و قسمتی از آن به بیابان می پیوندد. (از معجم البلدان). و رجوع به دریاچهء زره و گود زره و دریاچهء هامون شود.

بحیرهء طبریه.

[بُ حَ رَ یِ طَ بَ ری یَ](اِخ) دریاچهء طبریه. در حدود ده میل در شش میل وسعت دارد... مانند برکه ای است که اطراف آن را کوه فراگرفته و رودهای زیادی بدان میریزد خصوصاً از جهت بانیاس و ساحل اردن، و نهری عظیم از آن جدا میشود که سرزمین اردن کوچک را مشروب می سازد. شهر طبریه مشرف بر دریاچه است. آب آن شیرین و خوردنی است. در میان آن جزیره ای سنگی است که گمان کنند قبر سلیمان بن داود است. از دریاچه تا بیت المقدس نزدیک پنجاه میل فاصله است. (از معجم البلدان). و رجوع به دریاچهء طبریه و طبریه و اردن شود.

بحیرهء لوط.

[بُ حَ رَ یِ] (اِخ) نام دریاچه ای به فلسطین که آنرا بحرالمیت(۱). نیز نامند و رود اردن آن را از شمال به دریاچهء طبریه پیوندد.

(یادداشت لغت نامه) نزدیک قدس و خلیل و آب آن تلخ است. (از سفرنامهء ابن بطوطه). (۱) - Mer morte.

بحیرهء ماهلویه.

[بُ حَ رَ یِ یَ] (اِخ) این بحیره میان شیراز و سروستان است و نمکلاخی است و سیلاب شیراز و نواحی در آنجا می افتد و گرد برگرد آن دوازده فرسنگ باشد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۳).

بحیرهء مور.

[بُ حَ رَ یِ] (اِخ) دریاچهء مور. بحیره ای کوچک است میان کازرون و مور و جره و دور آن دو فرسنگ باشد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۴).

بحیرهء مهدیه.

[بُ حَ رَ یِ مَ دی یَ] (اِخ)دریاچهء مهدیه، در مصر سفلی میان ابوقیر و ادفو قرار دارد و بوسیلهء شعبه ای از نیل بدریا راه پیدا می کند. (از قاموس الاعلام ترکی).

بحیری.

[بُ حَ] (ص نسبی منسوب به بُحَیر) جد خاندانی است.

بحیری.

[بُ حَ] (اِخ) احمدبن محمد بن جعفر و نبیرهء او سعیدبن محمد و مظهربن بحیربن محمد و اسماعیل بن عون محدثانند. (از منتهی الارب ||). محمد کامل بحیری مدیر روزنامهء طرابلس شام از مؤلفان بود و سیاحتنامه ای دارد. (از معجم المطبوعات).

بحیلهٔ.

[بُ حَ لَ] (اِ) ریشهء سراج القطرب که مانند گردوئی است و کشاورزان آن را از زمین برآورند و خورند و بحیله بزبان اسپانیایی گردوی خرد است. (از ابن البیطار).

بخ.

[بُ] (اِ) کخ. لولو. یک سر دو گوش. فازوع. و کلمهء بخ ردیف کخ در نسخه ای از لغت اسدی آمده است. (یادداشت مؤلف). چیزی بود که ترس کودکان را بسازند بدیدار زشت و آن را بتازی فاروع(۱) خوانند. (فرهنگ اسدی چ پاول هورن) : آیم و چون بخ بگوشه ای بنشینم پوست به یک ره برون کنم زستغفار.فرخی. (۱) - ظ: فازوع.

بخ.

[بَ] (اِ صوت) اسم فعل است و هنگام مدح و خشنودی از چیزی بکار رود و برای مبالغه تکرار شود. (از اقرب الموارد). خه. زه.

فارسی است و مکرر نیز استعمال شود در مقام تحسین. آفرین. کلمه ای است اظهار خشنودی را به معنی چه نیک است، چه خوش گفتی، و برای مبالغه بخ بخ گویند. به به. نیکا. تحسین. (فرهنگ شعوری) : هرکه را توفیق یار است او بدین خدمت رسد بخ مر آنکس باد کانکس را بود توفیق یار. فرخی. آبم ببرد بخت، بخ ای خفته بخت، بخ نانم نداد چرخ، زه ای سفله چرخ زه. خاقانی||. (اِ) چرکی در چشم باشد. آن را چیق گویند (فرهنگ شعوری). اما در این معنی ظاهراً مصحف پیخ است. رجوع به پیخ و ژفک شود ||. شطرنج. (فرهنگ شعوری). و رجوع به بخ بخ شود.

بخٍ.

[بَخْ خِن](۱) (ع صوت) عربی است در ستایش و مبارکباد. خوشا که به وقت خوش آمد چیزی گویند. (غیاث اللغات). خوش. (شرفنامهء منیری). خه. به. زه. احسنت. تقدیر کردن. (زوزنی). در ستایش و مبارک باد و در رضا و پسند گویند. کلمه ای است بمعنی خوشا که بوقت خوش آمدن چیزی گویند مانند زه و خه در فارسی. در حالت افراد خای آن را گاه ساکن و گاه مکسور و گاه مضموم منون آرند و اکثر مکرر کنند برای مبالغه پس گویند بخ بخ بکسر و بر تنوین اول و سکون ثانی و بخ بخ بسکون هر دو و بخ بخ بکسر و تنوین هر دو مشدده. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) : روافده اکرم الرافدات بخٍ لک بخٍ لبحر خضم.(از اقرب الموارد). - درهم بخیّ؛ درهمی است که بر آن کلمهء بخ نوشته شده باشد. (منتهی الارب ||). اِ مرد مهتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - در فارسی بدون تشدید خاء بکار رود.

بخ.

[بَـخ خ] (ع مص) پسندیده شدن و بزرگ شدن کار. (آنندراج ||). خرخر کردن در خواب. (آنندراج) (از ناظم الاطباء||). فرونشستن خشم. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بخات.

[بُ] (ع اِ) شتران. جِ بختی. (یادداشت مؤلف).

بخات.

[بَخْ خا] (ع ص، اِ) گردآورندهء شتران بختی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بخاتج.

[بَ تِ] (ع اِ) بختج ها. معرب پخته، و آن دوشابی را گویند که چندان بجوشانند که به قوام آید. (از منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به بختج شود.

بخاتی.

[بُ ی ی] (ع اِ) شتران بختی. (منتهی الارب). شتران قوی درازگردن. (از آنندراج). بخاتی و هی جمال جفاة القدود طویلة الوبر تجلب من بلاد الترک. (از صبح الاعشی ج ۲ ص ۳۳). و رجوع به بختی شود.

بخار.

[بُ] (ع اِ) علم و فضل. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). بسیارعلم و بخارا از آن مشتق است... چون در آن شهر عالم و فاضل بسیار بوده اند. (از فرهنگ جهانگیری). بلغت زند علم و فضل و دانش. (ناظم الاطباء) : فخر کند روزگار تو به تو زیرا کاصل بزرگی توئی و اصل بخاری.فرخی. رجوع به بخاری شود ||. غنجار بود یعنی گلگونه. (فرهنگ اسدی) : باغ را هر سال چون حورا بیاراید به زیب این بر آن سازد بهار و او برآن مالد بخار.؟

بخار.

[بُ] (اِ) گازی که از مواد مرطوب در حال تبخیر جدا شود یا بر اثر حرارت از مایعات یا جامدات برخیزد و به هوا رود. آنچه به شکل دود یا رطوبت از آب گرم یا هر جسم جامد یا مایعی بر اثر حرارت از آن برخیزد و به هوا رود. دمه. گاز. گازی که از جوشیدن آب در شرایط معینی به وجود آید. برای بخار کردن آب علاوه بر گرم کردن آب تا نقطهء جوش (در حرارت ۱۰۰درجه و فشار ۷۶ سانتیمتر جیوه) مقداری هم حرارت باید داد. (فرهنگ فارسی معین). دم. دمه. آنچه مانند دود یا رطوبت از آب گرم و غیره برخیزد. (غیاث اللغات) (آنندراج). دمه ای که بر اثر تابش خورشید به آب دریا و رود برخیزد، آن دمه که بر اثر حرارت آب بر روی آتش در دیگ و سماور و امثال آن بلند شود. در عربی اجزای مائی و ارضی و هوائی است که متصاعد می شود. (برهان قاطع). وشم. (منتهی الارب). آب که به هوا تبدیل شود. وشمی که از جای نمناک و گرم برآید. (منتهی الارب). دم. نزم. نفس. نژم. (ناظم الاطباء). غباری که از جای نمناک برآید. هرگه حرارتی از تابش خورشید یا از جوهر آتش به آب پیوندد و مدتی با او بماند آن آب مستحیل شود و از جای خود برخیزد و بسوی بالا بر شود، آنرا بخار گویند و چون حرارت به بخار مستولی شود آن بخار خود هوا گردد و فرق میان هوا و بخار آنست که بخار را به حس بصر ادراک توان کرد و هوا را به حس بصر در نتوان یافت. (رسالهء کائنات جو ابوحاتم اسفزاری ||). در اصطلاح حکما جسم مرکبی است از اجزای مائی و هوائی. و دخان مرکب از اجزای ارضی و ناری و هوایی است. و غبار مرکب از اجزای ارضی و هوایی است. و گویند هرگاه حرارت تأثیر تامی در میاه یا اراضی مرطوب بخشد آب از آن تحلیل یابد و اجزائی هوائی متصاعد گردد چنانکه با اجزای مائی درآمیخته است بحدی که نمی توان بحس آنها را از یکدیگر بازشناخت بعلت خردی و مرکب آنها را بخار نامند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به همان متن شود : تو گفتی که برشد ز گیتی بخار برافروخت زان آتش کارزار.فردوسی. هوا گسست، گسست از چه، برگسست از ابر ز چیست ابر؟ ندانی تو؟ از بخار و دخان. فرخی. تا بخار از زمین شود به هوا تا فرودآید از هوا باران.فرخی. ای بار خدائی که ز دریای کف تو دریای محیط ارچه بزرگست بخاری است. فرخی. بیابان از آن آب دریا شود که ابر از بخارش به بالا شود.عنصری. بخار و دم خون ز گرز و ز تیغ چو قوس قزح بُد که تابد ز میغ.اسدی. ز دل برکشد می تف درد و تاب چنان چون بخار زمین آفتاب.اسدی. مر شاخ خرد را سخن حکمت برگ است دریای سخن را سخن پند بخار است. ناصرخسرو. بنگر بخویشتن و گرت تیره گشته مغز بزدا ازو بخار بپرهیز و غرغره.ناصرخسرو. کز موج غم دل هوای چشمم تاری است ازیرا بخار دارد.مسعودسعد. آن بخارم بهوا برشده از بحر به بحر بازپس گشته که باران شدنم نگذارند. خاقانی. غیاث ملت اقضی القضاهٔ عزالدین که بحر دستش زرین بخار می سازد. خاقانی. جاه فزای سپهر نیست وجودت که نیست آینهء آسمان نورفزای از بخار.خاقانی. - اسب بخار؛ مقدار نیرویی که برای بلند کردن وزنهء ۷۵ کیلوگرمی به ارتفاع یک گز لازم است. - بخار آب؛ آنچه از آب بر اثر حرارت همچون دخان برآید. (از اقرب الموارد). - بخار معلق؛ ابر است. (انجمن آرای ناصری). - کشتی بخار؛ جهاز. آن کشتی که به نیروی بخار و گاز حرکت کند خلاف کشتی بادی که نیروی آن از وزش باد به دست آید. و رجوع به کشتی شود ||. در تداول طب بخار را چنین تعبیر می کنند

که هرگاه حرارت در رطب و یابس عمل کند همچون حرارت ابدان انسان آنگاه از اخلاط رطب و یابس آن چیزی برآید و آن یا بخار دخانی است هنگامی که اجزای ارضی بر اجزای مایی غلبه کند و یا بخار غیر دخانی است و آن هنگامی است که اجزای مائی بر اجزای ارضی غلبه یابد و از دوم چرک و عرق و مانند آنها تولید شود و از اول موی. چنین است در بحرالجواهر. (از کشاف اصطلاحات الفنون) : غره چرا گشته ای به کار زمانه گرنه دماغت پر از فساد بخار است. ناصرخسرو. اندر سرت بخار جهالت قوی است من درد جهل را به چه درمان کنم. ناصرخسرو. جز نام ندانی ازو ازیرا کت مغز پر است از بخار صهبا.ناصرخسرو. دوش از بخار سینه بخوری بساختم بر خاک فیلسوف معظم بسوختم.خاقانی. خروش چنگ رامشگر برآمد بخارت می ز معده بر سر آمد.نظامی ||. دود. (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء). دخان. تف. (زمخشری ||). بوی دیگ. (یادداشت مؤلف ||). مجازاً توان و نیرو و قدرت و پشتکار و فعالیت. فلانی بخاری ندارد؛ یعنی همت و نیروی تحرکی ندارد ||. مجازاً بمعنی تب. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء ||). گرمی تب ||. خشم ||. رنج. اندوه. (ناظم الاطباء).

بخارا.

[بُ] (اِخ) شهری است مشهور از ماوراءالنهر و مشتق از بخار است بمعنی بسیارعلم. که چون در آن شهر علماء و فضلاء بسیار بوده اند بنا برآن بدین نام موسوم شده است. (برهان قاطع). نام شهری از توران مشتق از بخار که بمعنی علم است چون در آن شهر علماء و فضلاء بسیار بودند به بخارا موسوم کردند. (از لطائف بنقل غیاث اللغات). اما مؤلف غیاث گوید که بخار بمعنی علم در کتب دیگر بنظر نیامده. گویند که بخارا در زمان پیشین چنان شهر عظیم بود که در عالم از آن نیکوتر کمتر بود. (هفت قلزم). و آن را بخارای شریف گویند. یازده دروازه و دو صد مدرسهء کوچک و هفت مسجد جامع بزرگ و چهل گرمابه و صدوپنجاه سرای تجار دارد و دورهء ارگ آن شهر یک فرسخ است و یک دروازه روی به مغرب دارد. گرداگرد حصار شهر چهارده هزاروسیصدوهفتادودو قدم به تخمین آمده است و فاصلهء سمرقند و بخارا بمسافت سی وهشت فرسنگ و طول بخارا یکماه راه، سمرقند قدری از آن جا کوچکتر است. در توران بزرگترین شهر آن بلاد است، اما در ترکستان شهر از آن مهمتر بسیار است. (از انجمن آرای ناصری) (آنندراج). نام شهری در حدود ترکستان در ساحل رود زرافشان که از قدیم مسکن ایرانیان بود. نام آن بنا بروایتی تلفظ مغولی نام ایرانی است که ویهار یا بهار باشد و آن نام معبد زرتشی یا ایرانی بود مانند نوبهار که نیز معبد بود. (فرهنگ لغات شاهنامه). و این لفظ بخارا بلغت بت پرستان ایغور و ختای نزدیک است که معابد ایشان که موضع بتان است بخار گویند و اشتقاق بخارا از بخارست که بلغت مغان مجمع علم باشد. (از جوینی). شهری بزرگست و آبادان. شهری است اندر ماوراءالنهر و مستقر ملک مشرق است و جایی نمناک است و بسیارمیوه و با آبهای روان و مردمان وی تیراندازند و غازی پیشه و ازو بساط و فرش و مصلی نماز خیزد نیکوی پشمین، و شوره خیزد، و حدود بخارا دوازده فرسنگ است اندر دوازده فرسنگ و دیواری بگرد اینهمه درکشیده بیک باره و همه رباطها و دهها از اندرون این دیوار... شهری است استوار و اندر میان دو رود نهاده یکی خرناب و یکی جیحون، و او را ناحیتی است تا به حدود بدخشان بکشد. (از حدود العالم). ذکر اسامی بخارا: نیمجکت، بومسکت، مدینهٔ الصفریه یعنی شارستان رویین. مدینهٔ التجار فاخره. (تاریخ بخارای نرشخی ص۲۶ و ۲۷). یاقوت گوید: بخارا از بزرگترین شهرهای ماوراءالنهر است، میان آن و جیحون دو روز راه است، پایتخت ساسانیان بود، بطلمیوس در کتاب ملحمه گوید طول آن ۸۷ درجه و عرض آن ۴۱ درجه و در اقلیم پنجم است و طالع آن اسد... شهری قدیمی پر از باغستانهای میوه است و میوهء آن اغلب به مرو حمل میشود و از آنجا تا مرو ۱۲ منزل راه است و میان آن و خوارزم بیش از ۱۵ روز راه باشد، و تا سمرقند ۷ روز یا ۳۷ فرسنگ. از بالای قهندز بخارا هرچه بینی سبزه و باغستان است که کاخها را احاطه نموده و سبزی باغها به سبزی آسمان می پیوندد. آن جا را بومجکت نیز گفته اند، قلعهء قهندز آن مسکن امرای سامانی بود و ربض و مسجد جامع در دروازهء قهندز واقع است، رودخانهء

صغد از وسط ربض می گذرد. (از معجم البلدان). شهری است در ترکستان جزء جمهوری ازبکستان اتحاد جماهیر شوروی بر کنار زرافشان و حدود ۸۰ هزار جمعیت دارد، بیابان قزل قوم نزدیک آنست، امروز از دو قسمت تشکیل شده: بخارای نو که شهری روسی است و ایستگاه راه آهن ترکستان است و شهر قدیمی که میان باغها و بساتین احاطه شده و مساجد قدیمی متعدد دارد و راه ارتباطی مرو و سمرقند و مشهد و هرات از آنجا می گذرد و از جهت تجارتی اهمیت دارد. ابریشم و پنبه محصول عمدهء آن است و معدن مس دارد. این شهر ابتدا پایتخت سامانیان بود. بوسیلهء چنگیز فتح و خراب شد و پس از تعمیر مجدد سالها پایتخت حکام ازبک بود و باز بتصرف ایران درآمد و در دوران قاجار روسها بتصرف آن دست زدند. (از لاروس). در ۲۸۰ هزارگزی شرق مرو قرار گرفته و ۳۶۶ گز از سطح دریا ارتفاع دارد. مدرسه عبدالله و قصرخان از ساختمانهای قدیمی آنجاست. مردم آن تاجیک و فارسی زبان و جمعی ازبک و ترک و یهودی هستند. پوست گوسفند مخصوصی که شبیه نوع قرمان میباشد از اطراف این ناحیه به دست می آید و معروف است و از پوست گوسفند دیگری که موی مجعد دارد نیز کلاههای خوب می سازند. در این حدود شتر فراوان است و از پشم آن عبا می بافند. نواحی معروف امارت بخارا عبارت است از اورامیتان زندانی، وافکند، وردانزی، خیرآباد، واکانزی، کیجوان، کرمینه، زودین، کات کرکان، قتارجی، پنج شنبه، میتان، توراته، چالاق، کرشی، خوزار، شیرآباد، سدآباد، چراغچی، ناراز، کاکی، چارجوی و اوتار. (از قاموس الاعلام ترکی). شهر مشهور ماوراءالنهر است که سابقاً مقر خان بخارا بود و اکنون از شهرهای ازبکستان است و دارای ۸۰ هزار تن جمعیت است و ایالتی که در تحت حکمرانی این خان بود نیز بخارا نامیده میشد و گویند چون در این شهر علما و فضلا بسیار بوده اند آن را بخارا گفتندی، منسوب به بخار که علم و فضل باشد. مملکت بخارا در جنوب شرقی ترکستان واقع شده مابین ۳۵ درجه و ۱۵ دقیقه و ۴۱ ثانیه عرض شمالی و ۶۰ درجه و ۷۰ دقیقه و ۴۰ ثانیه طول شرقی و سابقاً شامل خانات بخارا و آنکوئی و کندوز و حصار و غیره بود و مساحت سطح آن ۵۹۳۰۰۰ کیلومتر مربع و پایتخت آن شهر بخارا و شهرهای عمده اش سمرقند و قراتول و جز آنها بود. این مملکت در زمان کیان یکی از ممالک وسیعهء ایران بود و بعد در تصرف اسکندر درآمد و بعد جزء مملکت باختریان گردید و در مائه ششم م. اتراک آن را متصرف شدند و در مائه هفتم چینی ها و در سال ۷۰۵ م. اعراب آن را تصرف کردند و تا مائه نهم در تصرف نواب خلفا بود و در ۱۰۰۰ م. در تصرف آل سامان درآمد و در ۱۰۲۷ سلاجقه آن را تصرف نمودند و در ۱۲۱۹ مغول و در ۱۳۸۳ در تصرف امیر تیمور درآمد و بعد در ۱۵۰۵ در تصرف ازبک و بالاخره در ۱۶۰۰ م. در تصرف استراخان و احفاد او که نیز از نژاد ازبک اند درآمد و پس از آن اگرچه در تصرف همین خوانین بود ولی در حقیقت جزء مستملکات روس محسوب می گردید. (ناظم الاطباء). احمدبن نصر گوید که نامهای بخارا بسیار است و در کتاب خویش نیمجکت آورده است و باز جای دیگر دیدم بومسکت آورده است، و بجای دیگر بتازی نبشته مدینهٔ الصفریه یعنی شارستان رویین و بجای دیگر بتازی مدینهٔ التجار یعنی شهر بازرگانان و نام بخارا از همه معروفتر است... و بحدیثی نام بخارا فاخره آمده است. (تاریخ بخارا ص۲۶). محمد بن جعفر گوید چون بیدون بخار خداهٔ بمرد، از وی پسری شیرخواره ماند، نام او طغشاده، این خاتون که مادر این پسر بود به ملک بنشست و پانزده سال ملک داشت و بروزگار او عرب به بخارا آمدن گرفتند. (تاریخ بخارا ص۸). و کرمینه از جمله روستاهای بخاراست و آب او از آب بخاراست و خراج او از خراج بخاراست. (تاریخ بخارا ص۱۳) : میر خراسان در زمان آل سامان به بخارا نشستی. (حدود العالم). ای بخارا شاد باش و دیر زی شاه زی تو میهمان آید همی.رودکی. به گامی سپرد از ختا تا ختن به یک تک دوید از بخارا به وخش.بخاری. آن را بدو بهل که همی گوید من دیده ام فقیه بخارا را.ناصرخسرو. اینجاست به یمگان ترا دبستان در بلخ مجویش نه در بخارا.ناصرخسرو. حمل خزانه اش به سمرقند برنهد نزل ستانه اش به بخارا برافکند.خاقانی. زافسار خرش افسر فرستم به خانان سمرقند و بخارا.خاقانی. آن بخارا معدن دانش بود پس بخارائیست هرک آنش بود.مولوی. اگر آن ترک شیرازی به دست آرد دل ما را به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را. حافظ. و رجوع به تاریخ بخارا و کتاب لهجهء بخارائی تألیف رجائی و فهرست های صوان الحکمه و کرد و پیوستگی نژادی او و تاریخ

گزیده و تاریخ عصر حافظ و سبک شناسی، و مجالس النفائس، و نزهة القلوب ج۳ و تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ و تاریخ سیستان و رودکی و آثار او و تاریخ مغول عباس اقبال و مجمل التواریخ و القصص و تاریخ بیهقی و لباب الالباب عوفی و چهار جلد حبیب السیر چ خیام و ترجمهء تاریخ یمینی و معجم البلدان یاقوت و اصطخری و سایر کتب جغرافیا و کتب تاریخی شود.

بخارائی.

[بُ] (ص نسبی) از بخارا. بخاری. منسوب به بخارا. (ناظم الاطباء). بخاری. آنچه از بخارا خیزد چون پوست بخارائی، آلوی بخارائی، زبان بخارائی. توت بخارائی قسمی توت سفید کم شیرینی و لطیف و بی دانه است بخراسان. و رجوع به کتاب لهجهء بخارائی تألیف رجائی شود. و هم چنین رجوع به بخاری شود.

بخاراخداهٔ.

[بُ خُ] (اِخ) بخارخدات. بخاراخدا. پادشاه بخارا. لقب عام ملوک بخارا. (آثارالباقیه). بخار خوذاو. (ایران در زمان ساسانیان). و رجوع به بخارخداهٔ شود.

بخارایی.

[بُ] (ص نسبی) بخارائی. رجوع به بخارائی و بخاری شود.

بخارپخت.

[بُ پُ] (ن مف مرکب)بخارپخته. پخته شده با بخار. که با بخار پخته شود. غذا که با بخار پزند نه به آتش یا آب گرم. (یادداشت مؤلف ||). دم پخت. (یادداشت مؤلف).

بخارخداهٔ.

[بُ خُ] (اِخ) نام عام امرای بخارا. لقبی که به امرای بخارا در دوران ساسانی و صدر اسلام داده شده بوده است :چون بیدون بخارخداهٔ بملک نشست، شوی آن خاتون بود که یاد کردیم. (تاریخ بخارای نرشخی ص۲۸). و در میان آن قوم دهقان بزرگی بود، آن دهقانان را بخارخدات گفتندی از بهرآنکه دهقان زادهء قدیم بود. (تاریخ بخارا). و رجوع به فهرست اعلام تاریخ بخارا چ مدرس رضوی و ایران در زمان ساسانیان کریستن سن ترجمهء رشید یاسمی ص۳۵۷ و هم چنین رجوع به بخاراخدات شود.

بخارست.

[بُ رِ] (اِخ)(۱) پایتخت رومانی. واقع در دشت دالاشی، بر کنار رود دیمبوویتزا، شهری صنعتی و تجارتی است. در ۱۷۶۹ م. بتصرف ترکان درآمد، سپس چند بار به دست اتریشیها و روسها و آلمانیها فتح شد و در ۱۹۱۶ در تصرف آلمانها بود. ۱۲۳۷۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bucarest.

بخارستان.

[بُ رِ] (اِ مرکب) جای پر بخار و دود : باغ را دید جمله خارستان صفه را صفری از بخارستان. نظامی (هفت پیکر).

بخار شدن.

[بُ شُ دَ] (مص مرکب)تبدیل شدن آب یا هر مایع دیگری بر اثر حرارت و عوامل دیگر به گاز و دمه.

بخارناک.

[بُ] (ص مرکب) نفاخ. بادآور :و هرچه از شیر سازند زیان دارد چون همه چیزهاء تیز بخارناک. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و از طعامهاء بخارناک پرهیز کردن. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بخاری.

[بُ] (اِ) بخار. علم و فضل. (آنندراج). رجوع به بخار شود.

بخاری.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بخار. - کشتی بخاری؛ آن کشتی که با گاز و نفت و سوخت حرکت کند. مقابل کشتی بادبانی||. آنکه عود بخور می کند. (ناظم الاطباء).

بخاری.

[بُ] (اِ مرکب) آن جای که در دیوار اطاق تعبیه کنند سوختن چوب و امثال آن را برای گرم شدن. اجاقی که در ازاره و یا در گوشهء اطاق سازند و دودکش آن را در میان جرز قرار دهند و جهت گرم کردن اطاق چوب یا زغال در آن بسوزانند. ساواک. دودگاه. دودکند. (ناظم الاطباء). آتشدان. جای افروختن آتش در خانه برای گرم شدن. بنا یا آلتی که در آن چوب یا زغال سنگ یا نفت و مانند آن سوزند. و بخاری برق که با الکتریک گرم شود. (یادداشت مؤلف). در بلاد سردسیر گشاده مثل طاقی در دیوار خانها سازند و آتش در آن بر کنند تا خانه گرم باشد. (آنندراج). تنوره. در قدیم بخاری در دیوار ساخته می شد و آن سوراخی بود که به بام راه داشت و این راه دودکش آن محسوب می شد در دوره های اخیر خصوصاً پس از استخراج زغال سنگ، بخاری چدنی و آهنی معمول شد و آن محفظه ای است که در آن زغال سنگ یا چوب ریزند و بوسیلهء سوراخهائی که در زیر محفظه تعبیه شده است، هوا بدان داخل گردد و دود از لوله ای که به بام یا پنجره پیوسته است خارج گردد. بخاری نفتی نیز چنین وسیله ای است و بجای زغال سنگ، نفت از مخزنی جداگانه بوسیلهء لوله ای به داخل محفظهء بخاری وارد شود. نوع دیگر بخاری خاک اره ای است که در آن خاک اره ریزند. بخاری برقی بخاریی است که مفتولی از سیم در کاشی نسوز جای دهند و دو سر آن را به سیم برق وصل کنند، بر اثر عبور برق آن مفتول بگدازد و حرارت پخش کند : دارم از جود تو در خانه زمستان کده ای کز بخاریش دمد چون گل خندان آتش. اثیر اومانی. و آنکه با اطلس و اکسون بودش سرد اکنون به بخاری کندش گرم و تن آسان آتش. اثیر اومانی. برده بر طینت تو سغد سمرقندی رشک شده از دود بخاریت خجل نافهء چین. سلمان ساوجی. در بخاری مرغ، برکف جام می روزگار برف و باران یاد باد.باقر کاشی. با بخور بخاری تو به رشک از گریبان صبح باغ ارم.سنجر کاشی. لشکر دین را به کوی اهل دنیا بار نیست کز بخاری هست نارین قلعه ها در هر مکان. شفیع اثر.

بخاری.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بخارا. (ناظم الاطباء). بخارائی : جز بر در شهنشه بر درگهی نرفتم نه بر در حجازی، نه بر در بخاری. منوچهری. بخاری سپر شش بهم بر بداشت بزد تیر و بیرون ز هر شش گذاشت.اسدی. بر اسبی بخاری به بالای پیل خروشان و جوشان تر از رود نیل.نظامی.

بخاری.

[بُ] (اِخ) احمد... از اکابر مشایخ نقشبندیه بود و مال و املاک و عیال و اولاد خود را که در بخارا داشته ترک گفت و برای دیدار شیخ الهی به روم رحلت کرد و به ارشاد عباد آغازید... پس از ایفای وظایف حج به اسلامبول بازگشت و در سال ۹۹۲ ه . ق. در ۷۳ سالگی درگذشت. و در همانجا مدفون گردید. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۴۶).

بخاری.

[بُ] (اِخ) عبدالعزیزبن احمدبن محمد، از فقها بود. او راست: شرح اصول البزدوی و شرح المنتخب الحسامی. (از معجم المطبوعات).

بخاری.

[بُ] (اِخ) محمد بن احمد حسینی نابلسی ملقب به صفی الدین اهل بخارا بود و به بیت المقدس رفت. کتاب القول الحبلی فی ترجمهٔ ابن تیمیهٔ الحنبلی از اوست. وی در ۱۲۰۰ ه . ق. درگذشت. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۴۶). و رجوع به معجم المطبوعات شود.

بخاری.

[بُ] (اِخ) محمد بن اسماعیل بن ابراهیم بن مغیرهٔ بن احنف جعفی حافظ مکنی به ابوعبدالله و مشهور به امام بخاری، وی از محدثان متقدم بود به خراسان و جبال و عراق و مصر و حجاز و سوریه مسافرت کرد. کتاب جامع صحیح را که به صحیح بخاری معروف و یکی از صحاح ستهء اهل سنت و جماعت می باشد در ظرف شانزده سال تألیف کرد. از تألیفات اوست: الادب المفرد، الاسماء والکنی، تاریخ اوسط، تاریخ صغیر، تاریخ کبیر، ثلاثیات بخاری، جامع صحیح، خلق افعال العباد، السنن. بخاری در شب پنجشنبه عید فطر از سال ۲۵۳ یا ۲۵۶ ه . ق. در دیه فرهنگ در ده فرسخی سمرقند درگذشته و در همانجا مدفون است. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۴۷). و رجوع به معجم المطبوعات، و قاموس الاعلام ترکی، و فهرست ابن الندیم و اعلام زرکلی و نزهة القلوب ج۳ ص۲۴۶ و فهرست تاریخ گزیده و تاریخ الخلفاء ص۷۳ و ۲۴۵ و روضات الجنات و ابوعبدالله در همین لغت نامه شود.

بخاری.

[بُ] (اِخ) محمد. شمس الدین معروف به امیر سلطان از اکابر مشایخ خلوتیه و مورد عنایت سلطان بایزید عثمانی بود. او بسال ۸۳۳ ه . ق. درگذشت. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۴۷).

بخاری پاک کن.

[بُ کُ] (نف مرکب) که بخاری را پاک کند. که دوده های بخاری را بزداید. پاک کننده بخاری (||. اِ مرکب) چوب یا ریسمانی که تکه ای پارچه یا سیم نازک یا موی و یا چیز دیگر بدان بندند و داخل لوله بخاری کشند تا دوده فروریزاند. آلتی که بدان لوله بخاری را پاک کنند.

بخاری ساز.

[بُ] (نف مرکب) که بخاری سازد. سازنده بخاری. آنکه با حلبی یا آهن بخاری سازد.

بخاری سازی.

[بُ] (حامص مرکب)ساختن بخاری. بخاری ساختن. عمل بخاری ساز (||. اِ مرکب) جای ساختن بخاری.

بخاطر.

[بِ طِ رِ] (حرف اضافه مرکب)(۱)بجهتِ. بسببِ. برای خاطرِ. (آنندراج) : از من که شهره ام به غم افسانه گوش کن یک حرف هم بخاطر دیوانه گوش کن. علی خراسانی (||. از: ب + خاطر) بیاد. آنچه در دل گذرد. (ناظم الاطباء). - بخاطر آوردن؛ بیاد آوردن. (ناظم الاطباء). به خیال آوردن. یاد کردن. (آنندراج). بنظر آوردن. به ذکر آوردن. - بخاطر داشتن؛ محفوظ داشتن. ملحوظ داشتن. بیاد داشتن. - بخاطر گذرانیدن؛ در دل گذرانیدن. (ناظم الاطباء). - بخاطر گذشتن؛ در دل گذشتن. (ناظم الاطباء). (۱) - این کلمه لازم الاضافه است و در نتیجه حرف آخر آن همواره مکسور می آید. (اما بکار بردن این ترکیب در این معنی چنانکه باید استواری ندارد).

بخاع.

[بِ] (ع اِ) رگی است در صلب که به استخوانهای گردن رسد و آن به زعم زمخشری غیرنخاع است. (منتهی الارب) (آنندراج). رگی در صلب که به استخوانهای گردن رسد. (ناظم الاطباء).

بخاعهٔ.

[بَ عَ] (ع مص) بُخوع. اقرار کردن و گردن نهادن حق را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). اقرار بحق. (تاج المصادر بیهقی). اقرار کردن مذعنی که نهایت جهد را در اذعان به حق مبذول دارد. (از اقرب الموارد).

بخاق.

[بُ] (ع اِ) گرگ نر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بخاک آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب)بخاک رساندن. پست کردن : چو ما را بود یار یزدان پاک سر دشمنان اندر آرم بخاک.؟ و رجوع به خاک شود.

بخاک افتادن.

[بِ اُ دَ] (مص مرکب)پیشانی به خاک مالیدن. به زمین افتادن ||. تعظیم و تکریم کردن. اظهار عبودیت کردن. تسلیم شدن. سجده کردن. کرنش کردن.

بخاک افکندن.

[بِ اَ کَ دَ] (مص مرکب)به خاک انداختن. به زمین زدن : اگر ز مردم هشیاری ای نصیحت گوی سخن بخاک میفکن چرا که من مستم. حافظ. رجوع به خاک افگندن شود.

بخاک افگندن.

[بِ اَ گَ دَ] (مص مرکب)به خاک انداختن. در خاک مالیدن. پست کردن. به زمین زدن ||. کنایه از مظلوم و خوار و تسلیم کردن و به خواری و زاری افگندن. (ناظم الاطباء) (برهان قاطع) (آنندراج). - بخاک افگنده؛ مظلوم. بخاک افتاده.

بخاک انداختن.

[بِ اَ تَ] (مص مرکب) به زمین زدن. خواباندن به خاک. به خاک افکندن.

بخاک برابر کردن.

[بِ بَ بَ کَ دَ](مص مرکب) نیست و نابود کردن. خراب ساختن. (آنندراج). همسان کردن با خاک. با خاک یکسان و هم ارزش ساختن : چو سرو ناز تو مشکین لباس در بر کرد مرا چو سایه به خاک سیه برابر کرد. ساحری.

بخاک بردن.

[بِ بُ دَ] (مص مرکب) در خاک بردن. به گور بردن. (آنندراج). بخاک سپردن. دفن کردن مرده. (ناظم الاطباء).

بخاک چسباندن.

[بِ چَ دَ] (مص مرکب) به خاک انداختن. به خاک رساندن ||. کنایه از خوار و ذلیل ساختن. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). رسوا کردن. (آنندراج).

بخاک رساندن.

[بِ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) (...پشت کسی را) به زمین زدن. حریف را در کشتی بخاک افگندن ||. به خاک افگندن ||. به کنایه دشمن را تسلیم کردن: ارغام؛ بخاک رساندن بینی. (منتهی الارب).

بخاک رفتن.

[بِ رَ تَ] (مص مرکب)دفن شدن. (آنندراج). به گور سپرده شدن.

بخاک سپردن.

[بِ سِ پُ دَ] (مص مرکب) پنهان کردن در خاک. زیر خاک نهفتن ||. به گور سپردن. خاک کردن کسی را پس از مرگ. دفن کردن مرده. (ناظم الاطباء). مدفون ساختن. چال کردن. به قبر گذاشتن.

بخاک کردن.

[بِ کَ دَ] (مص مرکب)خاک کردن. پشت کسی را به خاک رساندن. به اصطلاح کشتی گیران حریف را بر زمین نواختن و از جا برداشته به هر دو دست و دو پا مثل چاروا استاده کردن. (آنندراج) : چه شود گر به زمین آری و در خاک کنی با فلک کشتی خصمانهء خود پاک کنی. میرنجات ||. دفن کردن. (آنندراج). خاک کردن : سپهر را ز لباس عزا برون آریم سر بریدهء خورشید را به خاک کنیم.سلیم.

بخاک نشاندن.

[بِ نِ دَ] (مص مرکب)ذلیل کردن. خوار و حقیر کردن. (ناظم الاطباء). - بخاک راه نشاندن؛ خوار و پست کردن : مرا و سرو چمن را بخاک راه نشاند زمانه تا قصب زرکش قبای تو بست.حافظ. - بخاک و خون نشاندن؛ زخم زدن و به خاک افکندن دشمن را چندانکه خونش بخاک بریزد و او در آن خاک بنشیند یا بغلطد ||. - مجازاً سخت مضطر، بیچاره و زبون کردن کسی را : نشاندی از فریب وعده صد بارم به خاک و خون نکردی شرم یک بار از دل امیدوار من. صائب.

بخاک وضو کردن.

[بِ وُ کَ دَ] (مص مرکب) تیمم. دست درخاک زدن و به پیشانی مالیدن تیمم را.

بخاک هلاک افتادن.

[بِ کِ هَ اُ دَ](مص مرکب) کنایه از کشته شدن. به قتل رسیدن ||. واماندن. (یادداشت مؤلف).

بخال.

[بَ خا / بَخْ خا] (ع ص) سخت زفت. (یادداشت مؤلف). سخت بخیل. (از اقرب الموارد). مرد سخت بخیل. (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء). مرد زفت سخت بخیل.

بخالت.

[بِ لَ] (مص مأخوذ از تازی)(۱)زفتی. (یادداشت مؤلف). (۱) - از مصادری است که فارسی زبانان ساخته اند و در بَخِلَ عربی چنین مصدری نیامده بلکه مصدر آن بُخل و بَخَل است.

بخام کشیدن.

[بِ کَ / کِ دَ] (مص مرکب) در پوست دباغت ناکرده کشیدن چنانکه نقاره را در پوست گاو کشند. (غیاث اللغات). و رجوع به خام شود(۱ ||). گنهکار را در پوست خر و سگ کشیدن. (غیاث اللغات). گنهکار را در پوست خر و سگ و گاو میکشند و این نوعی از سیاست است. (آنندراج) : شود ز لطف هوا بر تنش قبای حریر درین بهار گنهکار اگر کشند بخام.کلیم. (۱) - خام، پوست دباغت ناکرده است. (آنندراج).

بخام گرفتن.

[بِ گِ رِ تَ] (مص مرکب)در پوست دباغت ناکرده گرفتن : آنکه از جامهء آزادگیم عریان ساخت یا رب از پوست برآرند و به خامش گیرند. باقر کاشی.

بخاند.

[بَ نِ] (ع ص) جِ بَخَنداة. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). زنان تمام ساق کامل اندام و ساق پرگوشت. (از آنندراج). بَخاد. (اقرب الموارد). و رجوع به بخنداة شود.

بخاو.

[بُ] (اِ) بخو. (یادداشت مؤلف). آن قید که بپای یا دست بندند. کند. شکال. بزبان ترکی. چیزی است از آهن مثل زنجیر که در پای گنهکاران و ستوران و اسب کنند و آنرا زاولانه و زولانه نیز گویند و به هندی پیکرا و ببری گویند. (یادداشت مؤلف). عبارت از دو حلقه آهن است متصل بهم که در پای گنهکاران و ستوران و اسب گذارند. (ناظم الاطباء). و رجوع به بخو شود.

بخباخ.

[بَ] (ع ص، اِ) بهباه. (یادداشت مؤلف). رجوع به بهباه شود. شتر بانگ کنندهء از مستی. (از منتهی الارب) (آنندراج). شتر بانگ کننده ای که دهنش را شقشقهء آن پر کند. (از اقرب الموارد). شتری که از غایت مستی بانگ کند. (ناظم الاطباء).

بخ بخ.

[بَ بَ] (ع صوت تحسین) به به. نیکانیکا که در وقت رضا گویند. احسنت. آفرین آفرین. خوشا. کلمه ای است که به وقت تحسین چیزی گویند. (غیاث اللغات). وه وه. خه خه. زه زه. احسنت. آفرین. بارک الله. تبارک الله. ماشاء الله. چشم بد بدور. بنام ایزد. تعالی الله. زهی. زه. (یادداشت مؤلف). ضبط کلمه در عربی به صورتهای زیر آمده است: بَخَّبَخ، بَخ بَخ، بَخِّبَخٍّ. اما در ادب فارسی بی تشدید فراوان به کار رفته است : بدیشان جهاندار پاسخ نوشت که بخ بخ که دیدند پیران بهشت.فردوسی. بدو گفت بخ بخ که با پهلوان نشستم چنین شاد و روشن روان.فردوسی. ای نشسته خوش و برتخت کشیده نخ گر نخ و تخت بماندت چنین بخ بخ. ناصرخسرو. زهری که او چشاند چه جای اخ که بخ بخ تیغی که او گذارد چه جای آه که خه خه. سنائی. محمدبن عمر مهتری که خاطر من مرا به مدحت وی مرحبا زد و بخ بخ. سوزنی. بنده خاقانی سگ تازی است و بر درگاه او بخ بخ آن تازی سگی کش پارسی خوان دیده اند. خاقانی. گر بدین حیله صید شد بخ بخ ورنه کاری دگر براندازیم.خاقانی. ای دست ملک بخ بخ اگر ساغر و شمشیر ماهی و نهنگند تو دریای سخائی.خاقانی. بخ بخ ای بخت و خه خه ای دلدار هم وفادار و هم جفابردار.خاقانی. بخ بخ ای

دین محمد کز کمال رفعتش استوار اجماع ابرار و اجلا ساخته. نظیری نیشابوری ||. بخ بخ، کلمه ای که روی سکه ها می نوشتند. رجوع به دزی ج ۱ ص ۵۴ و سکهء بخی شود.

بخ بخ.

[بَخْ خِن بَخْ خِن] (ع صوت)رجوع به بخ بخ شود: بخ بخ لک؛ خنک ترا. و رجوع به بخ شود.

بخبخهٔ.

[بَ بَ خَ] (ع مص) بخ بخ گفتن به کسی. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). آفرین کردن. (از اقرب الموارد). آفرین کردن. کسی را گفتن بخ بخ. (آنندراج ||). بانگ کردن شتر از مستی ||. آرام گرفتن از گرمای نیمروز. (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جنبیدن گوشت کسی از لاغری بعد فربهی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). خرخر کردن در خواب. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بخت.

[بَ] (معرب، اِ) حظ. (نصاب الصبیان) فارسی معرب است. (از اقرب الموارد). این کلمه را عرب از فارسیان گرفته است به معنای جد و حظ است. (از المزهر سیوطی) (ناظم الاطباء).

بخت.

[بَ] (اِ) بخش. قسمت. بهره. (ناظم الاطباء). و در اصل بخش بوده شین معجمه را بدل به تا کرده اند. (از غیاث اللغات) (از آنندراج). حصه. (انجمن آرای ناصری) (فرهنگ رشیدی). مقدر و نصیب. (فرهنگ نظام). صاحب آنندراج گوید از صفات بخت: بیدار، بلند، عالی، برخوردار، جوان، فرخ، فرخنده، فیروز، خجسته فال، بزرگوار، فلک گیر، توانا، قوی، گران، مقبل، رسا، چربدست، تیره، سیاه، ظلمت آفرین، شور، تلخ، دندان خای، برگشته، برگردیده، نگون، واژگون، دژم، شوریده، پریشان، پریشان کار، پریشان روزگار، فرومایه، بی سرمایه، تباه، ناتمام، بد، بی اثر، سخت گیر، زمین گیر، زبون، نافرمان، ناشایست، عنان تافته، غنوده، خوابیده، خفته، خوابناک، خواب آلود، خواب رفته، خواب زده، گران خواب و شکسته است. (از آنندراج ||). دولت. اقبال. یسار. عزت. (فرهنگ شعوری). سعادت. (ناظم الاطباء). شواهد ذیل برای کلمهء بخت از تداول شعرا و نویسندگان آورده می شود اما بعضی شواهد به همهء معانی کلمه ایهام دارد : بخت و دولت چو پیشکار تواند نصرت و فتح، پیشیار تو باد.رودکی. با خردومند بی وفا بود این بخت خویشتن خویش را بکوش تو یک لخت. رودکی. لب بخت پیروز را خنده ای مرا نیز مروای فرخنده ای.رودکی. هرکه را بخت یارمند بود گو بشو مرده را ز گور انگیز.خسروی. تیزهش تا نیازماید بخت بچنین جایگاه نگراید.دقیقی. کرا بخت و شمشیر و دینار باشد و بالا و تن تهم و نسبت کیانی.دقیقی. جز این داشتم امید و جز آن داشتم الچخت ندانستم کز دور گواژه زندم بخت.کسائی. چو یزدان ترا فرهی داد و بخت همان لشکر و گنج و مردی و تخت. فردوسی. سر بخت بدخواه از خشم اوی چو دینار خوار است بر چشم اوی. فردوسی. بر او آفرین کو کند آفرین بر آن بخت بیدار و تاج و نگین.فردوسی. مرا هرچه باید به بخت تو هست ز اسپان و مردان و نیروی دست.فردوسی. به تخت آورم خواهران را ز بند به بخت جهاندار شاه بلند.فردوسی. برآید به بخت تو این کار زود سخنهای بهرام باید شنود.فردوسی. بسر آورد بخت پوده درخت من بدین شادم و تو شادی سخت.عنصری. چو روز مرد شود تیره و بگردد بخت هم او بدآمد خود بیند از بدآمد کار. ابوحنیفه اسکافی. بخت و دولتش آن

کار براند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۴). نباید بد ایمن به بخت ارچه چیر دو دولت نپاید به یکجای دیر.اسدی. بزرگانش گفتند کز بیش و کم اگر بخت یاور بود نیست غم.اسدی. بهر شه بر از بخت چیر آن بود که او در جهان شاه ایران بود.اسدی. هیچکس را به بخت فخری نیست زانکه او جفت نیست با فرهنگ. ناصرخسرو. بخت آبی است گه خوش و گه شور گاه تیره و سیاه و گاه چو زنگ.ناصرخسرو. سبب خشم بخت پیدا نیست شکرش را جدا مدان ز شرنگ.ناصرخسرو. دانش آموز بخت را منگر از دلت بخت کی زداید زنگ.ناصرخسرو. عدوی جاه ترا بخت چون نهاز شده به پای خویش همی آردش سوی مسلخ. سوزنی. بختی است مرین طایفه را کز گل ایشان گر کوزه کنی آب شود خشک به کاریز. سوزنی. آن بخت ندارند که ناخواسته یابند چیز این دو سه تا شاعر بی مغز چو گشنیز. سوزنی. گفت نام تو چیست؟ گفتا بخت گفت جایت کجاست؟ گفتا تخت.نظامی. چو شاه جوانش جوان دید بخت جوانبخت را خواند نزدیک تخت.نظامی. چه کند زورمند وارون بخت بازوی بخت به که بازوی سخت. سعدی (گلستان). اگر به هر سر مویت هنر دو صد باشد هنر بکار نیاید چو بخت بد باشد. سعدی. چو دید آن خردمند درویش رنگ که بنشست و برخاست بختش به جنگ. سعدی. دیدار شد میسر و بوس و کنار هم از بخت شکر دارم و از روزگار هم.حافظ. ما آزموده ایم درین شهر بخت خویش باید برون کشید ازین ورطه رخت خویش. حافظ. بخت گو روی کن و روی زمین لشکر گیر. حافظ. روزی من و بخت و غم و شادی باهم کردیم سفر به ملک هستی ز عدم چون نوسفران به نیمه ره بخت بخفت شادی ره خود گرفت، من ماندم و غم.یغما. بختش یار است هرکه با یار بساخت بر دارد کام هرکه با کار بساخت ||.؟ اختر. طالع. (برهان قاطع). طالع سعد. (فرهنگ شعوری). کوکب. ستاره. برج طالع. (ناظم الاطباء) : اگر گل کارد او صد برگ ابا زیتون ز بخت او بر آن زیتون و آن گلبن بحاصل خنجک و خار است. خسروی. بزرگی به کوشش بود یا به بخت که یابد جهاندار ازو تاج و تخت.فردوسی. بدو گفت رو پیش هرمز بگوی که بختت به برگشتن آورد روی.فردوسی. بگفتش که بر من چه آمد ز بخت بخاک اندر آمد سر تاج و تخت.فردوسی. بکشتند یکسر بر آن رزمگاه بیکبارگی تیره شد بخت شاه.فردوسی. که بختش پس پشت او درنشست از این تاختن باد ماندت به دست.فردوسی. بستهء خوابست بخت و خواب مرا غم بست و بدریای انتظار برافکند.خاقانی. چرخ بدی میکند سزای حزن اوست بخت چرا بر من این همه حزن آورد. خاقانی. دیده های بخت من بیدار بایستی کنون تا بدیدی حال من بر حال من بگریستی. خاقانی. سزد گر با من او همدم نباشد ز کس بختم نبد زو هم نباشد.نظامی. حافظ ز خوبرویان بختت جز اینقدر نیست گر نیستت رضائی حکم قضا بگردان.حافظ ||. اتفاق. شانس. پیشانی. آثاری که در خیر یا شر برای کسی حاصل آید. (ناظم الاطباء). اتفاق و اسباب نامعلوم. (فرهنگ نظام) : جهان شد بر آن دیوبچه سیاه ز بخت سیامک هم از بخت شاه.فردوسی. گیا رست با چند گونه درخت به زیر اندر آمد سرانشان ز بخت. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۱ ص۴ بیت ۵۳). امیدوار باد به تخت و ملک چنان کامید چرخ پیر به بخت جوان اوست. خاقانی. مرا ز بخت خود است این و خود عجب دارم اگر جهان به چنین بخت برنمیگردد.خاقانی. بوده سگ رمنده و اکنون به بخت من شیرک شده است و گرگک و از هر دو بدترک. خاقانی. - امثال: خدا یک جو بخت بدهد. هرجا که روی بخت تو با تست ای دل. نه ما را این بخت است و نه شما را این کرم. هیچ عروس سیاه بختی نیست که دو تا چهل روز سفیدبخت نباشد. بدبخت اگر مسجد آدینه بسازد یا طاق فرود آید و یا قبله کج آید. ؟ غلام بخت باش. بختت را عوض کن. بخت چون وارون شود پالوده دندان بشکند. لگد به بخت خود میزند. هرکسی را که بخت برگردد ||... زایچهء ولادت. (ناظم الاطباء). فره. فر ایزدی شاهان ایران و آن را بصورت بره مجسم می کرده اند : که بختش پس پشت او برنشست ازین تاختن باد باشد به دست.فردوسی. ولربما فات المراد و ما به فوت ولکن ذاک بخت الطالب. (از سندبادنامه ص۵۵). رجوع به مزدیسنا و ادب پارسی ص۴۲۰ چ ۲ شود. - بابخت؛ دارای بخت: مرد بابخت؛ مرزوق. (منتهی الارب). - بخت دندان خای؛ طالع ناموافق و نامساعد. (ناظم الاطباء). به معنی آثار سعادت است و عموماً در خیر و شر استعمال می شود. (انجمن آرای ناصری). - بخت سبز؛ طالع خوب : در این بستانسرا سبز است از آن بخت حنا دایم که مشت خون خود در دست و پای یار میریزد. صائب. بخت سبزی ز خدا همچو حنا

می خواهم که بمالم رخ پرخون بکف پای کسی.صائب. - بخت نر و ماده؛ یعنی آن بخت که اقبال او را دوام و ثباتی نباشد. (شرفنامهء منیری). - بخت سپهری؛ بخت آسمانی. طالع آسمانی : فرستاد نزدیک بهرام و گفت که بخت سپهری ترا نیست جفت.فردوسی. - بخت گمشده؛ طالع از دست رفته : تو عمر گمشدهء من به بوسه بازآور که بخت گمشدهء من زمانه بازآورد. - بخت وارون؛ بخت واژگون : گمان برد کز بخت وارون برست نشد بخت وارون از آن یک بدست. ابوشکور. ندانم بخت را با من چه کین است به که نالم به که زین بخت وارون.لبیبی. - بدبخت؛ که بخت نامساعد دارد. بیچاره. رجوع به ترکیب بخت نامساعد شود : میان دوکس جنگ چون آتش است سخن چین بدبخت هیزم کش است.سعدی. بدبخت کسی که سر بتابد زین در که دری دگر نیابد.سعدی. بدبخت اگر مسجد آدینه بسازد یا طاق فرودآید و یا قبله کج آید.؟ - برگشته بخت؛ که بخت و طالع از وی روی تابد. بدبخت. رجوع به برگشته بخت شود : یکی گوش کودک بمالید سخت که ای بوالعجب گوی برگشته بخت.سعدی. چو برگشته بختی درافتد به بند از او نیک بختان بگیرند پند.سعدی. که آن ناجوانمرد برگشته بخت که تابوت بینم منش جای تخت.سعدی. - بی بخت؛ که بخت ندارد. بی دولت: رجل مخاوف؛ مرد بی بخت و روزی. (منتهی الارب). مخروق؛ مرد بی بخت که مال بدستش نیاید. (منتهی الارب). - بیداربخت؛ که بخت موافق دارد. که دولت یار است. با اقبال مساعد : چو رفتند شاهان بیداربخت ترا باد جاوید دیهیم و تخت.نظامی. پس از آفرین پیر بیداربخت چنین گفت با صاحب تاج و تخت.نظامی. - پیروزبخت؛ که بخت مساعد و غالب دارد. که از لحاظ بخت پیروز است. خوشبخت : شه از مهر فرزند پیروزبخت در گنج بگشاد و بر شد به تخت.نظامی. اشارت کند تا رقیبان تخت بسازند با شاه پیروزبخت.نظامی. اگرچه ز شاهان پیروزبخت جز او کس نیامد سزاوار تخت.نظامی. - تنگ بخت؛ کم نصیب. کم بهر. کم بخت. که بخت تنگ و نامساعد دارد : مگر تنگ بختت(۱) فراموش شد چو دستت در آغوش آغوش شد.سعدی. - تیره بخت؛ تاریک بخت. رجوع به تیره بخت شود : چه خوشتر بود آنکه با تیره بخت سخن خوش بگوید خداوند تخت. فردوسی. یکی را چنین تیره بخت آفرید یکی را سزاوار تخت آفرید.فردوسی. مکن ز گردش گیتی شکایت ای درویش که تیره بختی اگر هم برین نسق مردی. سعدی. - جوان بخت؛ که اقبال جوان و موافق دارد : جوان بخت را خواند نزدیک تخت.نظامی. که دولت پناها جوانبخت باش همه ساله با افسر و تخت باش.نظامی. جوان و جوانبخت و روشن ضمیر.سعدی. - خوش بخت؛ با بخت مساعد. رجوع به خوشبخت شود. - دژم بخت؛ تیره بخت. - سپیدبخت؛ خوش اقبال، خوش طالع. - سیاه بخت؛ تیره بخت. - سیه بخت؛ سیاه بخت. - شوربخت؛ با بخت نامساعد و آشفته. رجوع به شوربخت شود : دگر پادشاهی که از تاج و تخت بدرویشی افتد شود شوربخت.اسدی. چو مستی درآمد بر آن شوربخت.نظامی. یکی گفت بر مردم شوربخت ز بابل رسد جادوئیهای سخت.نظامی. شوربختان به آرزو خواهند مقبلان را زوال نعمت و جاه.سعدی. - شوریده بخت؛ با اقبال نامساعد : چه رند پریشان شوریده بخت چه زاهد که بر خود کند کار سخت.سعدی. رجوع به شوریده بخت شود. - فرخنده بخت؛ با طالع فرخ. با بخت فرخ : خنک هوشیاران فرخنده بخت که پیش از دهل زن ببندند رخت.سعدی. رجوع به فرخنده بخت شود. - فیروزبخت؛ پیروزبخت. رجوع به پیروزبخت شود. - کوربخت؛ بی دولت. بی طالع : کنند این و آن خوش دگرباره دل وی اندر میان کور بخت(۲) و خجل.سعدی. رجوع به کوربخت شود. - گشته بخت؛ برگشته بخت. رجوع به برگشته بخت شود. - نوبخت؛ نودولت. با اقبال نو. - نگون بخت؛ برگشته بخت : بخور ای نیک سیرت سره مرد کان نگون بخت گرد کرد و نخورد. سعدی (گلستان). شبی مست شد آتشی برفروخت نگون بخت کالیو خرمن بسوخت.سعدی. سوار نگون بخت بی راهرو پیاده برد زو به رفتن گرو.سعدی. رجوع به نگون بخت شود. - نگونساربخت؛ نگون بخت : مکن خواجه بر خویشتن کار سخت که بدخوی باشد نگونساربخت.سعدی. - نیکبخت؛ نیک طالع. نیک اقبال. خوشبخت : چنان شهریاری خداوند تخت جهاندار نیک اختر و نیک بخت.فردوسی. چنین گفت موبد که ای نیکبخت گرانی به مردان بود تاج و تخت.فردوسی. به فیروزرایی شه نیکبخت.نظامی. جدا از پی خسرو نیک بخت بساط زر افکند بالای تخت.نظامی. که ای نیک بخت این نه شکل من است ولیکن قلم در کف دشمن

است.سعدی. اتابک محمد شه نیکبخت.سعدی. گفتم ای خواجه گر تو بدبختی مردم نیک بخت را چه گناه.سعدی. بلی چون نیک بختی گنج یابد اگر پنهان ندارد رنج یابد.جامی. - وارون بخت؛ وارونه بخت. واژگون بخت. باژگون بخت : چه کند زورمند وارون بخت بازوی بخت به که بازوی سخت.سعدی. - هشیاربخت؛ بیداربخت ||. در تداول عامه، شوی. شوهر. زوج. مجازاً، در شوهر استعمال شود. (فرهنگ نظام). گاهی در زوجه هم استعمال شود: خدا سایهء بختت را از سرت کم نکند. - به خانهء بخت رفتن؛ شوهر کردن. - بخت بخت اول است؛ یعنی برای زن شوهر اول بهتر است. (فرهنگ نظام). - بختی سواره؛ شویی که زود پیدا شود دختری را (و این در دعا گویند). (یادداشت مؤلف). - دم بخت بودن [دختر]؛ هنگام شوی کردن او رسیده بودن. - زن دوبخته؛ زنی که دو شوی کرده باشد. خلاف یک بخته. (۱) - ن ل: پاسبانت، و در این صورت شاهد نخواهد بود. (۲) - ن ل: شوربخت.

بخت.

[بَ] (اِ) نام جانورکی است شبیه به ملخ. (برهان قاطع) (فرهنگ رشیدی). جانوری بود شبیه به ملخ. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). جانوری شبیه ملخ اما بدون پر. (فرهنگ نظام) : دابهء دیگر است بختش نام چون بمیرد شود هوام و سوام.آذری طوسی. ||شعوری در لسان العجم به این کلمه معنی عمود که گرز هم گویند داده و شعر ذیل را شاهد آورده است، اما سخت پیداست که کلمهء «لخت» را بخت خوانده است : گرفته بخت را با قوت دست حواله کرده بود آن پیل سرمست ||.؟ سیاهی را گویند که در خواب بر مردم افتد و آن را به عربی کابوس و عبدالجنه خوانند. (هفت قلزم) (برهان قاطع). دیوی را گویند که در خواب آدمی را فروگیرد و در حقیقت آن مرضی است که ماده اش بلغم است یا غلبهء سودا، و عوام گمان دیوی کرده اند و آنرا بخت و بختک و فرنجک گفته اند. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). کابوس. (فرهنگ رشیدی)(۱). سستی اعصاب که در خواب طاری شخص شود و عوام خیال می کنند دیوی بر او افتاده نمی گذارد حرکت کند و نامهای دیگرش بینی گلی و بختک و فرنجک است و نام عربیش کابوس. (فرهنگ نظام). ضبغطی. عبدالجنه. (۱) - در این مورد بعضی به ضم باء گفته اند. (فرهنگ رشیدی).

بخت.

[بَ] (ع مص) زدن کسی را. (آنندراج) (منتهی الارب).

بخت.

[بُ] (اِ) پسر. (آنندراج) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ نظام ||). بنده. (آنندراج) (فرهنگ رشیدی). و بختیشوع بمعنی بندهء عیسی. (فرهنگ رشیدی). صاحب عیون الانباء در ذکر بختیشوع بن جرجیس گوید معنی بختیشوع عبدالمسیح است، چه بخت در لغت سریانی بمعنی بنده و یشوع عیسی (ع) است ||. نجات داده. نجات یافته. رهایی داده. کلمهء بختیشوع، یعنی عیسی نجات داده. مرا بخت یعنی پروردگار نجات داده. یوشع بخت؛ یوشع یا یسوع نجات داده. سبخت یا سیبخت یعنی سه نجات داده اند. چهاربخت یا صهاربخت، یعنی چهار نجات داده اند. هفتان بخت، هفتواد یعنی هفت نجات داده. کلمهء بخت از بختن یا بوختن پهلوی است، یعنی رهایی داد یا رستگار کرد یا رستگاری بخشید. (یادداشت مؤلف). ترکیبات ذیل از این کلمه اسامی خاص بوده است اشخاص را: - آذربخت؛ رهانیدهء آتش: بنوجشنس بن آذربخت. (آثار الباقیه). - بخت، عبادبن عمر کوفی.؛ (از تاج العروس). - چهاربخت؛ نام یکی از برادران شیرویه که به دست او کشته شد. (از مجمل التواریخ والقصص). - خمرابخت؛ بنت یزدانداد بنت انوشروان. (از فارسنامهء ابن البلخی ص۲۵). - دیرالبخت؛ آبادی در دو فرسنگی دمشق. (یادداشت مؤلف). - سلطان بخت؛ دختر ملک اشرف

چوپانی. (یادداشت مؤلف). - سلمهٔ بن بخت؛ محدث است. (یادداشت مؤلف). - سی بخت؛ (سه بخت) مرزبان هجر به بحرین در عهد رسول (ص). (یادداشت مؤلف). - عبدالوهاب بن بخت؛ محدث است. (یادداشت مؤلف). - عطاءبن بخت.؛ تابعی است. (یادداشت مؤلف). - عیسی صهاربخت (چهار بخت)؛ ظاهراً از متقدمان اسماعیلیه است. - عیشوبخت؛ رئیسی نصارای ایرانی مائهء هشتم میلادی. (یادداشت مؤلف). - فیروزبخت دخت؛ و فیروزبن شاپور همه کار به رأی دختر کردی نام فیروزبخت دخت. (مجمل التواریخ و القصص). - یزدان بخت؛ رئیسی از مانویه معاصر مأمون خلیفه. (از آثار الباقیه ص۲۰۸ س ۱۹).

بخت.

[بُ] (ع اِ) جِ بختی. (ناظم الاطباء). نوعی شتر. شتر خراسانی. و این کلمه از فارسی گرفته شده است. (المزهر سیوطی). و برخی نیز آن را عربی دانسته اند. (از اقرب الموارد). شتر بزرگ قوی. شتران خراسانی. (فرهنگ رشیدی). بختی یکی ازین شتران است. (فرهنگ رشیدی). و رجوع به بختی شود.

بخت.

[بُ] (اِخ) نام پادشاهی جبار که پدر او نصر بود و بیت المقدس را ویران ساخت. نام پادشاهی ظالم که بیت المقدس را خراب کرد. (برهان قاطع). مخفف بخت النصر که پادشاهی معروف و ظالم بود. (فرهنگ ضیاء). بخت النصر. نام مخرب بیت المقدس که آن را به ضم اول بخت النرسی میخواندند و بخت النصر بصاد معرب و مقلوب نرسی است و به این نام دو تن بوده اند اول بخت النرسی بزرگ از پادشاهان کلدانیون به نینوی و آن مردی عادل بوده، دوم خراب کنندهء بیت المقدس است و ظالم بوده و در میانهء این دو نفر دویست و چهل سال فاصله بوده، ثانی را گویند مسخ شده است. (از آنندراج) (از انجمن آرای ناصری). و تفسیر بخت النصر بالعربیه عطارد مطلق (روضهٔ المناظر). بخت نسر یعنی بندهء بت که نسر نام داشت که آن را پیش آن بت گذاشته بودند و بدان بت منسوب گشت. (فرهنگ رشیدی). جمعی از فرهنگ نویسان فارسی از لفظ بختنصر که نام پادشاه بابل خراب کنندهء بیت المقدس بوده لفظ بخت را علیحده نموده و معنی برای آن ساختند: ۱- نام پادشاه مذکور، ۲- بنده، چه معنی بختنصر را بندهء نصر که بتی بوده دانستند، اما بختنصر یک کلمه ای است که از زبان بابلی در زبان عبرانی توریت آمده از آنجا در عربی وارد شده و تنها بخت هم در فارسی و عربی استعمال نگشته است. (فرهنگ نظام). و رجوع به بختنصر شود.

بخت آباد.

[ ] (اِخ) آبادیی نزدیک دریاچهء ارومیه. (از جغرافیای سیاسی کیهان).

بخت آباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان درزآب بخش حومهء شهرستان مشهد در ۶هزارگزی شمال باختری مشهد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بخت آزما.

[بَ زْ / زِ] (نف مرکب)بخت آزمای. که بخت خود را آزماید. آزمایندهء بخت.

بخت آزمای.

[بَ زْ / زِ] (نف مرکب)رجوع به بخت آزما شود : بعد بسی گردش بخت آزمای او شده وآوازهء عدلش بجای.نظامی.

بخت آزمایی.

[بَ زْ / زِ] (حامص مرکب) بخت آزمائی. آزمودن بخت. (آنندراج). امتحان بخت. امتحان و آزمایش بخت و اقبال کسی. (ناظم الاطباء). اقبال و طالع خویش به آزمون درآوردن : که برخیز و بخت آزمایی بکن هلاک چنان اژدهایی بکن.نظامی ||. لاتار آزمایش بخت با بلیت یا وسایل دیگر امثال چرخ و صفحات گردان و غیره و رجوع به لاتار و لاتاری شود. - بلیت بخت آزمایی؛ قطعات کاغذ با نشانها و علایم و بهای خاص که نمودار شرکت خریداری کنندهء آن در قرعه کشی و بخت آزمایی عمومی دستگاه معینی است. - بنگاه بخت آزمایی؛ سازمانی که بر بخت آزمایی عمومی یعنی بر آزمودن گروه شرکت کنندگان در عمل نظارت و آن را تحت ادارهء خود دارد و به قید قرعه با انجام دادن تشریفات خاص به برندگان جوایزی دهد.

بخت آزماییدن.

[بَ زْ / زِ دَ] (مص مرکب) بخت آزمائیدن. آزمودن بخت. امتحان کردن بخت : بختور از طالع جوزا برآی جوز شکن آنگه و بخت آزمای.نظامی.

بخت آفرید.

[بُ] (اِخ) یکی از مفسرین اوستا در عهد ساسانیان. (از خرده اوستا ص۲۷). و رجوع به سبک شناسی بهار ج۱ ص۵۴ و ۱۱۴ شود.

بخت آور.

[بَ وَ] (نف مرکب) بختاور. خوشبخت. نیکبخت. که بخت موافق دارد. برابر بدبخت. دولتمند. فیروزبخت. بختیار. با طالع خوب. جوانبخت. (آنندراج) : هنرها ز بدبخت آهو بود ز بخت آوران زشت، نیکو بود. ابوشکور بلخی. بزیر اندرون بود هامون و دشت که بدبخت و بخت آور آنجا گذشت.فردوسی. ماهم از ایام بخت آور شدیم بارها بر وی مظفر آمدیم.مولوی. و رجوع به بختور شود.

بخت آویز.

[بَ] (نف مرکب)بخت آویزنده. بخت رسان. طالع آور. طالع انگیز. که بخت بدو آویخته باشد. قرین بخت. مقارن اقبال : به پیروزی و بهروزی همی زی با دل افروزی بدولتهای ملک انگیز و بخت آویز اخترها. منوچهری.

بختاجرد.

[بَ جِ] (اِخ) قریه ای است در دوفرسنگی جنوبی شهر داراب. (از فارسنامهء ناصری).

بختاق.

[بُ] (اِ)کلاه آهن است که پهلوانان روز جنگ بسر گذارند و سرپناه هم گویند. (فرهنگ شعوری ج۱ ورق ۱۷۱). بغتاق. خود

آهنین. (ناظم الاطباء) (برهان). و رجوع به بغتاق شود.

بختاور.

[بَ وَ] (نف مرکب) بخت آور. خوش بخت. مقبل. دولتمند. (ناظم الاطباء). و رجوع به بخت آور و بختور شود.

بخت اردشیر.

[بَ تِ اَ دَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) تخت اردشیر. نوایی از موسیقی. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به تخت اردشیر شود. در دو بیت ذیل از منوچهری تخت اردشیر باید بخت اردشیر باشد. (از یادداشت مؤلف در حاشیهء نسخهء منوچهری) : چون مطربان زنند نوا بخت اردشیر گه مهرگان خردک و گاهی سپهبدان بر بید عندلیب زند بند شهریار بر سرو زندواف زند بخت اردشیر. منوچهری.

بخت اردشیر.

[بُ تِ اَ دِ] (اِخ) نام جایی در ساحل دریای فارس. کریستنسن گوید: بموجب روایت کارنامک اردشیر اول، یک آتش ورهران در بخت اردشیر که در ساحل دریا بوده قرار دارد. (از مزدیسنا و ادب پارسی چ ۱ ص۲۳۴).

بخت النصر.

[بُ تُنْ نَصْ صَ] (اِخ) نام دو تن از پادشاهان معروف بابل. رجوع به بختنصر شود.

بخت برگشتن.

[بَ بَ گَ تَ] (مص مرکب) وارون شدن بخت. گشته شدن اقبال : یکایک ازو بخت برگشته شد به دست یکی بنده بر کشته شد.فردوسی. آدمی را که بخت برگردد...

بخت برگشته.

[بَ بَ گَ تَ / تِ] (ص مرکب) بی چاره. مدبر. برگشته بخت. نگون بخت. (آنندراج). بدبخت. (ناظم الاطباء). وارون بخت : همی زار بگریست بر کشتگان بر آن داغدل بخت برگشتگان.فردوسی. یکی گمره بخت برگشته ام ز گم گشتن راه سرگشته ام.اسدی. آن ناجوانمرد بخت برگشته فرمان نبرد. (اسکندرنامه نسخهء نفیسی). شنید این سخن بخت برگشته دیو بزاری برآورد بانگ غریو.سعدی. چنین گفت درویش صاحب نفس ندیدم چنین بخت برگشته کس.سعدی. ندیدم ز غماز سرگشته تر نگون طالع و بخت برگشته تر.سعدی.

بخت بلند.

[بَ بُ لَ] (ص مرکب) که بخت بلند دارد. بلندبخت. مقبل.

بخت بیدار.

[بَ] (ص مرکب) بیداربخت. بختاور. مقابل خوابیده بخت. (آنندراج). خوشبخت و با اقبال. (ناظم الاطباء).

بختج.

[بُ تَ] (معرب، اِ)(۱) مأخوذ از پختهء فارسی، دوشابی که چندان جوشانیده شود تا به قوام آمده باشد. ج، بَخاتِج. (ناظم الاطباء). معرب پخته و آن دوشابی را گویند که چندان بجوشانند که به قوام آید. ج، بخاتج. (منتهی الارب) (از آنندراج). اصل آن به فارسی میبخته است به معنی عصیر مطبوخ. (از تاج العروس). و رجوع به می پخته و پخته شود. (۱) - ضبط کلمه در منتهی الارب بُختَج و در تاج العروس بُختُج است.

بختجان.

[بُ / بَ] (اِخ) معرب بختگان: بزرجمهربن بختجان. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بختگان شود.

بخت دندان خای.

[بَ تِ دَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از طالع ناموافق و بخت نامساعد. (برهان قاطع) (آنندراج). بخت بد و ناموافق. (شرفنامهء منیری). طالع ناموافق و نامساعد. (ناظم الاطباء) : چون کنار شمع بینی ساق من دندانه وار ساق من خائید گوئی بخت دندان خای من. خاقانی.

بختر.

[بُ تُ] (اِخ) از اعلام، او راست لغت نامه ای. (یادداشت مؤلف از ترجمهء ابن البیطار ج ۱ ص ۶۰).

بختر.

[بَ تَ] (اِ) باختر. مشرق. (ناظم الاطباء).

بخترشه.

[ ] (اِخ) بختنصر. (از تاریخ سیستان ص۲۴). و رجوع به بخت نرسه و بختنصر شود.

بخترهٔ.

[بَ تَ رَ] (ع مص) خرامیدن بناز. (از منتهی الارب). بناز خرامیدن. (ناظم الاطباء). نیک خرامیدن. (از اقرب الموارد).

بختری.

[بَ تَ ی ی] (ع ص) مرد خوشخرام خوش تن باجمال و متکبر خرامنده بناز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء (||). اِخ) بختری بن ابی البختری محدث بود. (از منتهی الارب). و رجوع به التفهیم ص ۱۶۱ شود.

بختریهٔ.

[بَ تَ ری یَ] (ع حامص)نغزخرامی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء (||). ص) زن خوش خرام خوش تن باجمال و متکبر خرامنده بناز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بختک.

[بَ تَ] (اِ مصغر) مصغر بخت. (ناظم الاطباء ||). کابوس. خانق. نیدلان. جاثوم. سکاچه. ضاغوط. مندد. عبدالجنه. فرنجک. کرنجو. باروک. برک. نیدل. جثا. درفنجک. (ناظم الاطباء). برخفج. (یادداشت مؤلف). سنگینی که در خواب بر کسی پیدا شود (||. اِخ) نام وزیر انوشیروان است. (ناظم الاطباء). اما این استوار نیست. رجوع به بختگان شود.

بختک.

[بَ تَ] (اِخ) دهی از دهستان حرجند بخش مرکزی شهرستان کرمان. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بختکار.

[بُ] (اِ) نطول. دوائی است چند که باهم بجوشانند و بدن بیمار را بدان بشویند. (انجمن آرای ناصری). اما این لغت به این صورت مصحف بختگاوست. و رجوع به بختگاو شود.

بختکال.

[بَ] (ص مرکب) کج بخت. ژولیده طالع. که بختور نیست. (یادداشت های لغتنامه).

بختکان.

[بُ] (اِخ) بختگان. نام پدر بزرجمهر : ابتداء کلیله و دمنه و هو من کلام بزرجمهر بختکان. (کلیله و دمنه). و رجوع به بزرجمهر شود.

بختکان.

[بَ] (اِخ) نام دریاچه ای در فارس. رجوع به بختگان شود.

بخت کور.

[بَ] (ص مرکب) کوربخت. که بخت خوب ندارد. شوم بخت. بداختر. بدبخت. زن که شوی خوب نداشته باشد. (از یادداشت های لغتنامه). - بخت کور شدن؛ کوربخت شدن. بدبخت گشتن. شوم بخت شدن : نه هر کز پی شیر شد خورد گور بسا کس که از شیر شد بخت کور.اسدی.

بخت کوری.

[بَ] (حامص مرکب)کوربخت بودن ||. شوی خوب نداشتن زن. بدبختی زن : ز دولا کرد آب اندر خنوری که شوید جامه را هر بخت کوری. شهابی (سهانی ؟) (از فرهنگ اسدی).

بختگار.

[بُ] (اِ) سبکی. خفت. (ناظم الاطباء).

بختگاره.

[بُ تَ رَ / رِ] (اِ) سبکی. خفت. (ناظم الاطباء (||). ص) آویخته. معلق. (ناظم الاطباء).

بختگاری.

[بَ تِ] (اِ) هنر. قابلیت. (ناظم الاطباء ||). مکر. حیله. (ناظم الاطباء).

بختگان.

[بُ / بَ تَ] (اِخ) بختکان. نسبت پدری بزرجمهر وزیر انوشیروان. و رجوع به بختجان و بختکان شود و هم چنین رجوع به ترجمهء مقالات کریستن سن تحت عنوان داستان بزرجمهر حکیم در مجلهء مهر سال اول ۱۳۱۳ شود.

بختگان.

[بَ] (اِخ) دریاچه ای در فارس به طول قریب ۸۰ هزارگز و محیط آن گاهی به ۲۴۰ هزارگز بالغ شود. رود کر بدین دریاچه می ریزد و چند جزیرهء کوچک دارد. دریاچهء بختگان در میانهء بلوک کربال و بلوک ارسنجان و بلوک آباده طشک و بلوک نیریز و ناحیهء خیر اصطهبانات افتاده، درازی آن از رستاق نیریز تا بسطام آباد ارسنجان نزدیک به بیست ویک فرسخ و منتهای پهنای آن از کوشک آباده طشک تا خانه کت اصطهبانات هفت فرسخ. (فارسنامهء ناصری). و این رود کر در بحیرهء بختگان می افتد. و رود کر هم در میان مرودشت می آید و منبع آن از کلار است و در دریای بختگان می افتد. (از فارسنامه ابن البلخی ص ۱۲۵ و ۱۲۸). و رجوع به حدودالعالم و فارسنامهء ناصری و نزهة القلوب ج۳ ص ۲۴۰ و ۲۱۹ شود.

بختگان.

[بَ تِ] (اِخ) دهی از دهستان ابوالعباس بخش جانگی گرمسیر اهواز در ۶هزارگزی شمال خاوری باغ ملک. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بختگاو.

[بُ] (اِ) آب نیم گرم مطبوخ بعضی داروها که به آرامی به روی سر بریزند. (ناظم الاطباء). اسپرم آب. نطول. و آن دوائی چند است که باهم بجوشانند و بدن بیمار را بدان بشویند. (برهان قاطع) (آنندراج). و رجوع به نطول شود.

بخت گشا.

[بَ گُ] (نف مرکب)بخت گشاینده. که بخت بسته را بگشاید. گشاینده‌ء بخت. آن که گره از کار بسته بگشاید ||. آنکه با جادویی و فسون زنی را شوهر دهد.

بخت گشایی.

[بَ گُ] (حامص مرکب)گشودن بخت بسته. باز کردن بخت بسته‌ء کسی ||. عملی سحری برای شوهر کردن دختران. توسل به طلسم و جادویی برای شوی رفتن دختر. عمل ساحران و دعانویسان. - دعای بخت گشایی؛ دعا که به نیت به شوهر رفتن دختران دهند. (یادداشت مؤلف).

بخت گشایی کردن.

[بَ گُ کَ دَ](مص مرکب) با اعمال جادویی شوی و خواستگار برای دختری پیدا کردن. و رجوع به بخت گشایی شود.

بختگی.

[بَ تَ] (اِخ) دهی از دهستان مسکون بخش جبال بارز جیرفت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بختمند.

[بَ مَ] (ص مرکب) که بخت دارد. دارای بخت و صاحب طالع نیک. (ناظم الاطباء). مردی دولتی. حظی. محظوظ. بخت ور. بختیار. دولتی. حظیظ. مجدود. مرغب. (منتهی الارب). بختاور. (آنندراج). جدید. منأف. (منتهی الارب) : الا گر بختمند و هوشیاری به قول هوشمندان گوش داری. سعدی (صاحبیه). جدی. جد. مرد بخت مند. (منتهی الارب). - بخت مند شدن؛ جد. نأف. (منتهی الارب).

بختمندی.

[بَ مَ] (حامص مرکب)بخت وری. بختاوری. با اقبال و بخت بودن. خوش بختی. (ناظم الاطباء) : کلیم تشنه که لب را به گریه تر می کرد ز بختمندی میزاب آب حیوان بود.کلیم.

بختن.

[بُ تَ] (مص) (پهلوی و مصدر دوم آن بزشن). رهائی بخشیدن و نجات دادن. رستگاری بخشیدن. و از این مصدر است نامهای سبخت، چهاربخت، مرابخت، بختیشوع، یشوع بخت، سی بخت، هفتان بخت و مهبزد. (یادداشت مؤلف).

بخت نرسه.

[بُ تِ نِ سِ] (اِخ)بخت النصر. (مجمل التواریخ و القصص ص۴۳۶). و رجوع به بختنصر شود.

بخت نرسی.

[بُ تِ نِ] (اِخ) ابن البلخی در فارسنامه گوید اصل نام بخت النصر است. اما مصحف آن است. رجوع به تاریخ سیستان ص۳۴ و تاریخ گزیده ص۹۵ و رجوع به بختنصر شود.

بختنصر.

[بُ تُ نَصْ صَ] (اِخ)(۱) (... اول) از پادشاهان بابل که از سال ۱۱۴۶ ق.م. تا سال ۱۱۲۳ ق.م. در بابل پادشاهی کرده است. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - در المنجد با فتح ب و تشدید صاد آمده است.

بختنصر.

[بُ تُ نَ / بَ تَ نَصْ صَ](اِخ)(۱) (...دوم) از پادشاهان بزرگ بابل قدیم که از ۶۰۴ یا ۶۰۵ ق.م. تا ۵۶۲ ق.م. در بابل حکمرانی کرده است و در کتاب مقدس نبوکد نصر(۲) آمده است. او پسر نبوپولاسر بود، در حوالی ۶۱۲ ق.م. با دختر هووخشتر پادشاه ماد ازدواج کرد و در حدود ۶۰۱ ق.م. بجنگ نخائو دوم پادشاه مصر رفت و سپس اورشلیم را خراب کرد (۵۹۷ ق.م. - ۵۸۷ ق.م.). (از لاروس). صحیح بخت نصر است بضم باء موحده و سکون خاء معجمه و ضم تاء مثناة فوقانیه و نون مفتوحه و صاد مشددهء مفتوحه که گاه نیز در کتابت متصل نویسند بختنصر و این ارجح و اکثر است در طی عبارات عربی و استعمال این کلمه با الف و لام بخت النصر غلط است. (از نامهء علامهء قزوینی به دکتر معین مورخ ۹ خرداد ۱۳۲۵) و آن معرب نام بابلی نبوکد نصر Nabukudurriusur(یعنی نبو [از ارباب انواع] تاج را نگهبانی کند) و آن از عالیترین القاب بابلی است که به دو پادشاه بزرگ بابلی داده اند. این نام را به بخترشه(۳) تبدیل کرده اند، طبری ج۱ ص۲۸۲ (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). در قاموس کتاب مقدس آمده است: او مشهورترین پادشاهان بابل بود. در کتابهای ملوک و تواریخ ایام عزرا و نحمیا و استر و ارمیا و خصوصاً در دانیال مذکور است... در موزهء برلین سنگی است که تصویر سر نبوکد نصر بر آن منقوش و این کلمات نیز بر آن مکتوب است: «نبوکد ناصر شهریار بابل این را در مدت حیات خود محض اکرام و احترام مولای خود مردوخ ساخت». او در سال ۶۰۵ ق.م. به جنگ فرعون مصر رفت و در حوالی کرکمیش وی را مغلوب ساخت، و از آن جمله آنچه را که آن پادشاه در بین النهرین و شام و فلسطین داشت متصرف گشته اورشلیم را مفتوح کرد و بعضی اهالی را که دانیال و رفقایش نیز از آن جمله بودند با خود به اسیری برد، از آن پس چون فوت پدر گوشزد وی گردید به بابل بازگشت و به تخت شهریاری برآمد و به رؤسای عساکر خود فرمان داد که اسیران یهود فینیقیه و شام و مصر را به بابل آوردند... نبوکد نصر سه بار به اورشلیم حمله برده آن را محاصره نمود، خانهء خداوند و قصر سلطنتی را متصرف گشته همگی را به بابل به اسیری برد و متنیا را به پادشاهی نصب نموده اسمش را به صدقیا تبدیل کرد، بعد از ده سال عاصی شد، نبوکد نصر نوبت چهارم حمله ور شده پس از استیلای قحطی شدید و قتل دو پسر صدقیا در پیش روی پدر و کندن چشمهای صدقیا، در ۵۸۸ ق.م. وی را به اسیری به بابل برد،... وی بابل را به باغهای مرتفعه بر تپه های مصنوعی که به هیئت تپه های طبیعی بود از برای خشنودی و نزهت خاطر زوجهء خود آراسته بود،... و این باغها از جمله عجایب دنیا محسوب بود، و رودهای بسیار از برای مشروب ساختن اراضی ساخت ... ، ۹ عشر آجرهایی که در بابل یافت شده نام وی بر آنها مکتوبست، لیکن، حاکم ظالم و سخت دلی بوده چنانکه پسران صدقیا را در جلو چشم پدر مقتول ساخت و مجوسیان و ساحرانی را که بر تفسیر خوابهای وی قادر نبودند امر به قتل نمود، و اهالی را امر فرمود که نفس وی را عبادت نمایند. (از قاموس کتاب مقدس ص۸۷۲). در پایان عمر دیوانه شد و خود را گاو می پنداشت و چند سال در جنگلها بسر برد و درین وقت همسرش زمام امور کشور را در دست داشت. (از قاموس الاعلام ترکی). یکی از کارهای مهم او سدی است که از طرف شمال و جنوب بابل برای حفاظت این شهر از لشکر مهاجم خارجی ساخته و این سد از دجله تا فرات ادامه داشت و بواسطهء این سد ممکن بود در موقع خطر تمام

جلگهء مجاور بابل را از طرف شمال مبدل به دریاچه کنند. (ایران باستان پیرنیا ص۱۹۳). نام پادشاه قدیم بابل است که بنی اسرائیل را از شام اسیر کرده به بابل آورد. لفظ مذکور از زبان بابلی به زبان عبرانی رفته نبوکد نصر شد و از عبرانی در عربی آمده بختنصر گشت. (فرهنگ نظام). گویند نام امیری از امرای لهراسب بود که بپادشاهی رسید و اصل آن نبوخت نصر بوده یعنی بنده و عبد نصر، چه نبوخت بمعنای عبد و نصر نام بتی بود و قدس شریف را وی خراب کرد. حقیقت آن است که مراد از این داستان بختنصر دوم پادشاه معروف کلده است که از ۶۰۵ تا ۵۶۲ ق . م. پادشاهی می کرده و همان است که اروپائیان نبوکد نصر یا نبوکد رصر می نامند. (ناظم الاطباء). نام پادشاهی که کافر بود، و این مرکب است از بخت که در اصل بوخت بود بمعنی پسر و نصر که نام بت است، چون او را در حالت طفلی پیش بت یافته بودند و نام پدرش معلوم نبوده لهذا به آن بت منسوب کردند، و شتر بختی منسوب به آن پادشاه است. (آنندراج) (غیاث اللغات) : چون هفت ساله شد باقوت بود ولیکن آبله رو و گربه چشم، و بر سر مو نداشت و بیک پای لنگ بود، با این حال هم هیچ کودک با وی برنیامدی، مادرش گفت برخیز و هیزم بیار که ما را بجهت نفقه چیزی نیست. (قصص الانبیاء ص۱۷۹). دانی کاین قصه بود هم به گه بیوراسب هم به گه بخت نصر هم به گه بوالحکم. منوچهری. و رجوع به تاریخ طبری ج ۱ و الکامل ج۱ ص۱۱۱ و مافروخی ص۲۲ و فهرست اعلام مجمل التواریخ و القصص و تاریخ مغول عباس اقبال ص۱۰۱ و تاریخ سیستان ص۶۱ ، ۳۵ و ۳۴ و فارسنامهء ابن البلخی ص۵ ، ۶ ، ۴۸ و ۵۲ و نزهة القلوب ج۳ ص۹۱ ، ۳۷ و ۱۷ و فهرست تاریخ گزیده و فهرست اعلام ایران باستان پیرنیا و المعرب جوالیقی ص۴۷ و ۸۰ و فهرست التفهیم و عیون الاخبار ج ۲ ص۲۷۴ و مقدمهء ذوالقرنین یا کورش کبیر باستانی پاریزی و فهرست القفطی و فهرست حبیب السیر چ خیام ج ۱ و سایر کتب تاریخی شود. - مثل بخت النصر؛ در مقام کراهت و نفرت از کسی گویند. سخت ترشرو و عبوس و متکبر. (۱) - در المنجد با فتح ب و تشدید صاد آمده است. (۲) - ۳) .Nabuchodonosor) - ظ: بخت نرسه.

بختو.

[بَ / بُ] (اِ) هر چیز غرنده عموماً. (برهان قاطع) (آنندراج ||). غرش ابر. (فرهنگ نظام). رعد. تندر. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (ناظم الاطباء) : عاجز شود ز اشک و غریو من ابر بهارگاهی با بختو.رودکی. چون به بانگ آید از هوا بختو(۱) می خور و بانگ رود و چنگ شنو.رودکی ||. بد پدر. ناپدری. (فرهنگ شعوری از صحاح الفرس). شوی مادر. پدراندر. (ناظم الاطباء ||). پدرزن. (ناظم الاطباء ||). برق. (آنندراج از تفسیر ابوالفتوح رازی و السامی فی الاسامی) (انجمن آرای ناصری). برق که روشنی صادر از ابر است. (فرهنگ نظام ||). درنده. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: بخنو، در بعضی جاها بختوه و بختور به تصحیف خوانده اند. (آنندراج).

بخت و اتفاق.

[بَ تُ اِتْ تِ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) شانسی. اتفاقی ||. منفعت کثیر حاصل شدن بکسی بلاوجه و بی سعی و تلاش چنانچه مال یافتن کسی در زمین یا در اثنای چاه کندیدن، و فرق در میان بخت و اتفاق آنکه بخت خاص است و اتفاق عام، اگر یافتن منفعت کثیر است بخت گویند و اگر یافتن چیز بی مقدار است چنانچه پارهء شیشه یا پارهء ظرف چینی در بن چاه نوکندیده یافتن یا پیش آمدن مکروهی که در آنجا وجودش متصور نباشد اتفاق گویند. (آنندراج) (غیاث اللغات).

بختور.

[بُ / بَ] (اِ) بختو. رعد. (آنندراج)(۱)(ناظم الاطباء) (برهان قاطع). غرنده مثل ابر. (شرفنامه منیری) : عاجز شود ز اشک دو چشم و

غریو من ابر بهارگاهی و بختور در مطیر(۲).رودکی ||. شیر درنده. (ناظم الاطباء). (۱) - صاحب آنندراج گوید که بدین معنی به فتح اول نیز آمده است. (۲) - این بیت بصورت دیگری در بختو نیز آمده است. رجوع به بختو شود.

بخت ور.

[بَ وَ] (ص مرکب) (از: بخت + ور) بختیار. دولتمند. بختاور. (آنندراج)(۱) . صاحب بخت. (برهان قاطع). مقبل. (ناظم الاطباء). مُطعم. (منتهی الارب). خوش بخت. سعید. بخت مند. دولتی. حظی. مرزوق : آنکه ترازوی سخن سخته کرد بختوران را به سخن پخته کرد.نظامی. تخت بر آن سر که برو پای تست بختور آن دل که درو جای تست. نظامی. بختور از طالع جوزا برآی جوز شکن آنگه و بخت آزمای.نظامی. گر بختوری مراد خود خواهی یافت ور بخت بدی سزای خود خواهی دید. سعدی (صاحبیه). جوانان شایستهء بخت ور ز گفتار پیران نپیچند سر.سعدی. هو یکسب المعدوم؛ یعنی او بختور است که میرسد چیزی را که دیگران محرومند از آن. (منتهی الارب). (۱) - صاحب آنندراج گوید که بدین معنی بر وزن فغفور نیز آمده است.

بختوه.

[بُ / بِ] (اِ) هر چیز غرنده. (برهان قاطع) (آنندراج). بختو. بختور. (فرهنگ جهانگیری ||). هر جانور درنده. (ناظم الاطباء||). رعد. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). برق. (شرفنامه منیری) (فرهنگ نظام). و رجوع به بختو و بخنو و بختور شود.

بخته.

[بَ تَ / تِ] (اِ) گوسپند میشینهء نر که دارای دو سال عمر یا بیشتر باشد. برّهء دوسالهء اخته (در تداول گناباد خراسان). گوسفند سه ساله یا چهارساله را گویند که نر باشد. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (فرهنگ رشیدی) (برهان قاطع). گوسفند نر سه ساله. (فرهنگ نظام). گوسفند نر سه ساله یا چهارساله. (ناظم الاطباء) : شاه را پیش جز از بختهء پخته ننهی مؤمنی را که ضعیف است یکی نان ندهی. ناصرخسرو. گفت ای شیخ، مرا گوسفند حلال است، بیست بخته بدهم از جهت صوفیان. (اسرارالتوحید ص۸۹). ز بهر صادر و وارد پزند هر روزی هزار بخته مر او را همیشه در مطبخ. سوزنی. چو گرگ گرسنه اندر فتد میان رمه چه میش چه بره دندانش را چه بخته چه شاک. سوزنی. باز ترا که شاه طیور است چون عقاب از گوسفند بختهء افلاک مسته باد. اثیرالدین اخسیکتی. بره در شیر مستی خورد باید که چون بخته شود گرگش رباید.نظامی. نهادند نزلی ز غایت برون ز هر بخته ای پخته ای چندگون.نظامی. که شیری که بر تخت او بخته شد هم از هیبت تخت او تخته شد.نظامی. بدین شکرانه داد آن هرزه اندیش دو پانصد بختهء فربه به درویش.نزاری قهستانی (||. ص) هر چیزی که پوست آن را کنده باشند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء ||). در دههای کرمان، گوسفند نری که خصیهء او را کشیده باشند بخته گویند و گویا آن صورتی از اخته است. (یادداشت موجود در لغت نامه). در طبری خایه کشیده چنانکه گوسپند اخته. (حاشیهء دکتر معین بر برهان قاطع||). گوسفند چاق. (فرهنگ شعوری). فربه. پرورش یافته ||. دنبهء فربه. (فرهنگ خطی) (برهان قاطع) (ناظم الاطباء ||). محصلی که در شب بخانهء رعایا نزول کند. بیشتر در گیلان مستعمل است و اصل آن بخته [به ضم خاء] بوده یعنی شب بخفته چه به لفظ دری تبرستان ختـه مخفف خفته و گته مخفف گفته متداول است. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (فرهنگ رشیدی). محصل و تحصیلدار. (برهان قاطع). محصل و تحصیلدار خراج و باج. (ناظم الاطباء). محصل بمعنی گردآورندهء مالیات و مرادف تحصیلدار است. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بخته ای.

[بَ تَ] (اِخ) دهی از دهستان ناروئی بخش شیب آب شهرستان زابل. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بختی.

[بُ] (اِ) شتر قوی درازگردن متولد از عربی و عجمی منسوب است به بخت نصر. (منتهی الارب). قسمی شتر. شتر خراسانی. (یادداشت مؤلف). شتر قوی بزرگ که از جانب خراسان آرند. نوعی شتر قوی بزرگ سرخ که از جانب خراسان آرند و این منسوب به بخت است که پادشاهی بوده است و آن را بخت نصر نیز می خوانند. پادشاه مذکور ماده شتر عرب و نر شتر عجم را جفت ساخته بود، نتیجه ای که از آن حاصل شد آن را شتر بختی گویند. (غیاث اللغات) (آنندراج). اشتر. (مهذب الاسماء). قرمل. نوعی از شتر قوی و بزرگ سرخ رنگ. (فرهنگ نظام ||). شتر دو کوهان (فرهنگ لغات عامیانه). شتر قوی پشم دار دوکوهانه منسوب به بختر که طاقت سرمای بسیار دارد. (ناظم الاطباء) : کاروانی بیسراکم داد جمله بارکش کاروانی دیگرم بخشید بختی جمله رنگ.فرخی. شتر داشتی صد هزاران فزون همه بختی و دست و پاها ستون.اسدی. بارهء دولتت ز زین برمید بختی بخت تو مهار نداشت.مسعودسعد. نه این تازیان را مرا و چرا نه این بختیان را نشاط کنام.مسعودسعد. من بنده که روی سوی او دارم بی بختی و بیسراک و اروانه.مختاری. بار محنت بدو بختی شب و روز کشی بختیان را جرس از آه سحر بربندیم.خاقانی. شبرو که دید ساخته نور مبین چراغ بختی که دید یافته حبل المتین زمام.خاقانی. در عرفات عاشقان بختی بی خبر تویی کز همه بارکش تری و از همه بی خبرتری. خاقانی. بختی مستم نخورده پخته و خام شما کز شما خامان نه اکنون است استغنای من. خاقانی. گر کوه غمان بارد بر دل بکشد بارش کو بختی سرمست است از بار نیندیشد.خاقانی. پی کور شبروی است نه ره خجسته و نه زاد سرمست بختی است نه می دیده و نه جام. خاقانی. وز بختی و تازی تک آور چندانک نداشت خلق باور.نظامی. سیصد اشتر ز بختیان جوان شد روانه بزیر گنج روان.نظامی. عاقلی گفتش مزن طبلک که او بختی طبل است و با آنست خو.نظامی. هزار دگر بختی بارکش همه بارهاشان خورشهای خوش.مولوی. پای مسکین پیاده چند رود کز تحمل ستوه شد بختی.سعدی (گلستان). - اشتر بختی؛ شتر خراسانی : همان شب نیز موبد موبدان بخواب دیده بود که اشتران بختی با اشتران اعرابی بعدد کمتر از آن بختی با یکدیگر جنگ کردندی و آن اشتران اعرابی بختیان را هزیمت کردندی. (ترجمه طبری بلعمی). چون به نخلهء محمود برسیدیم توانگر را اجل فرارسید درویش ببالینش فرازآمد و گفت، ما به سختی بنمردیم و تو بر بختی بمردی. (گلستان سعدی). بر هوا برداشت آن بنده قصیل اشتر بختی سبک بی قال و قیل.مولوی. اشتران بختی ام اندر سبق مست و بیخود زیر محمل های حق.مولوی. - هیونان بختی؛ شتران بختی : ز خرما هزار و ز شکر هزار هیونان بختی بیارند بار.فردوسی. شتروار زین هریکی دو هزار هیونان بختی بیارند بار.فردوسی.

بختی.

[بَ] (اِخ) نام یکی از عشایر کرد. بنا بروایت شرفنامه، کیش یزیدی در میان بسی از طوایف کرد، از آن جمله قسمتی از عشایر بختی و محمودی و دنبلی انتشار داد. (از کرد و پیوستگی نژادی او ص ۱۳۱).

بختی.

[بُ] (اِخ) لقب ابن عمر کوفی عیار. (منتهی الارب).

بختی.

[بَ] (اِخ) از شعرای تبریز که بیشتر عمر خود را در شیراز گذرانده است. (فرهنگ سخنوران). ازوست: امید جور از تو ندارم چه جای لطف نومیدیم ببین به چه غایت رسیده است. (از قاموس الاعلام).

بختی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان بزینه رود بخش قیدار زنجان. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بختی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بخت. (ناظم الاطباء). رجوع به بخت شود.

بختیار.

[بَ] (ص مرکب) بختمند. بختور. بخت آور. دولتی. حظی. بخت جوان. (آنندراج). سعید. خوشبخت. (ناظم الاطباء). دولتمند. مجدود. خوش طالع. مبخوت. بخیت. فیروزبخت. (از شعوری). مقبل. نیک اختر. خجسته روزگار. جوان بخت. (از آنندراج) : امیدم به دادار روز شمار که از بخت و دولت شوی بختیار.فردوسی. سیاوش بدو گفت کای بخت یار درخت بزرگی تو آری ببار.فردوسی. گشاده دلان را بود بختیار انوشه کسی کاو بود بختیار.فردوسی. تو آن بختیاری که اندر جهان نبود و نباشد چو تو بختیار.فرخی. آزاده را همی حسد آید ز بندگانش هر شوربخت را حسد آید ز بختیار.فرخی. هر کجا مردم رسید و هر کجا مردم رسند تو رسیدستی و لشکر برده ای ای بختیار. فرخی. خسرو عادل که هست آموزگارش جبرئیل کرده رب العالمینش اختیار و بختیار. منوچهری. نکرد این اختیار از اهل عالم جز ابدالی حکیمی بختیاری.ناصرخسرو. خار خلان بودم از مثال و خرد سرو سهی کرد و بختیار مرا.ناصرخسرو. با بیم و با امید بسختی زی او شدم زو بختیار گشتم و شد بخت یار من. ناصرخسرو. روی به علم و به دین کن ز جهان کاین دو به دو جهانت بختیار کند. ناصرخسرو. شش حج تمام بر در این کعبه کرده ام کایزد به حج و کعبه مرا بختیار کرد. خاقانی. ای خسرو جهاندار و ای پادشاه بختیار. (سندبادنامه ص۷۳). بختم از یاری تو کار کند یاری بخت بختیار کند.نظامی. ندادند در دست کس اختیار که تا من کنم خویش را بختیار.سعدی. ناسزائی را که بینی بختیار عاقلان تسلیم کردند اختیار.سعدی. به هر رسم و رای اختیار آن بود که اندیشهء بختیاران بود.امیرخسرو. نظر بر قرعهء توفیق و یمن دولت شاه است بده کام دل حافظ که فال بختیاران زد. حافظ. - نابختیار؛ نادولتمند. بدبخت : بدو گفت کای شاه نابختیار ز نوشیروان در جهان یادگار.فردوسی ||. متمول. بادولت. (ناظم الاطباء).

بختیار.

[بَ] (اِخ) استاد رودکی بود در موسیقی. عوفی در لباب الالباب گوید: «او را [رودکی را] آفریدگار تعالی آوازی خوش و صوتی دلکش داده بود، و بسبب آواز در مطربی افتاد و از ابوالعبیک(۱) بختیار که در آن صفت صاحب اختبار بود بربط بیاموخت و در آن ماهر شد». (از آثار و احوال رودکی ص۵۳۷). (۱) - مرحوم سعید نفیسی در متن این نام را به ابوالعباس تصحیح کرده است. (آثار و احوال رودکی ص۸۳۲، ۸۳۳ و ۸۶۰).

بختیار.

[بَ] (اِخ) امیر ابوالعلاء بختیاربن مملان از امرای آذربایجان و اران و ممدوح قطران تبریزی. (از آثار و احوال رودکی ص۷۸۳).

بختیار.

[بَ] (اِخ) لقب فرخ زادبن پرویز ساسانی. (مفاتیح خوارزمی).

بختیار.

[بَ] (اِخ) ملقب به عزالدوله پسر معزالدولهء دیلمی. جنگهای او با عمران بن شاهین و آل حمدان و دیگر طوایف معروف است. یکبار توسط پسر عمویش عضدالدوله زندانی و به سفارش رکن الدوله پدر عضدالدوله آزاد شد، بعدها با عضدالدوله به مخالفت برخاست. در شوال ۳۶۷ ه . ق. بسن ۳۶سالگی در نزدیکیهای بغداد به قتل رسید. الطائع بالله خلیفهء عباسی با دختر بختیار ازدواج نموده بود: معزالدوله در خلافت المطیع بالله(۱) ببغداد بمرد اندر شب سه شنبه هفدهم ماه ربیع الاخر سنهٔ ست و خمسین و ثلثمائه (۳۵۶) و بجای او پسرش بنشست بختیار، و مدت پادشاهی او بیست ودو سال، و بختیار را عزالدوله لقب دادند،... و بختیار از بغداد برفت و بوتغلب با وی یکی شد و بحرب عضدالدوله آمدند، و عضدالدوله را با ایشان کارزار افتاد بقصرالجص، و ایشان را هزیمت کرد و بختیار را کشته یافتند و کس ندانست که چه افتاد. (از مجمل التواریخ و القصص ص۳۹۲ و ۳۹۴). در الکامل آمده است که بختیار اسیر شد و او را نزد عضدالدوله آوردند و امر به قتل او داد و این با مشورت ابوالوفاء طاهربن ابراهیم بود، و این واقعه در قصرالجص تکریت در شوال ۳۶۷ ه . ق. اتفاق افتاد. (از حاشیهء مجمل التواریخ و القصص ص۳۹۳). و ابن بقیهٔ الوزراء را هم بر دار کردند در آن روزگار که عضدالدوله فناخسرو بغداد بگرفت و پسرعمش بختیار کشته شد - که وی را عزالدوله می گفتند - در جنگ که میان ایشان رفت... و این پسر بقیهٔ الوزراء جباری بود از جبابره، و هم خلیفه الطائع لله را وزیری میکرد و هم بختیار را، و در منازعتی که می رفت میان عضدالدوله، بی ادبیها و تعدیها و تهورها کرد و از عواقب نیندیشید... لاجرم چون عضد بغداد بگرفت، فرمود تا او را بر دار کردند و به تیر و سنگ بکشتند. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۱۹۴). رجوع به ترجمهء تاریخ یمینی و عیون الاخبار ص۲۲۷ و معجم الادباء ج۱ ص۲۳۴ و تاریخ مغول اقبال ص ۳۸۰ و تاریخ الخلفاء ص۲۶۶ و ۲۶۷ و تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی ص۸۶ شود. (۱) - ظ: لله.

بختیار.

[بَ] (اِخ) سمنانی، خواجه نظام الدین. از اهالی ولایت سمنان بود... در ایام دولت... سلطان حسین میرزا در امر وزارت دخل نموده متعهد جهات غایبی گشته قبول کرد که مبلغ سه هزار تومان از این ممر واصل دیوان گرداند، و چون نصف آن مبلغ ممکن الحصول نبود به اندک زمانی مهم خواجه به اضطرار انجامید. روزی در سر دیوان به زبان آورد که چون فی الحقیقهٔ باغ سفید و باغ زاغان و سایر باغات پادشاهی داخل جهات غایبی است، آنها را بها کرده از جملهء مبلغ مذکور حساب می باید کرد تا آنچه قبول نموده ام تن پیدا کند. این هذیان به سمع سلطان سخندان رسیده، رقم عزل بر ناصیهء حال خواجه نظام بختیار کشید، و خواجه با بخت برگشته مؤاخذ و مقید گشته... در محبس از عالم فانی به جهان جاودانی انتقال نمود. (دستور الوزراء ص ۳۹۴).

بختیار.

[بَ] (اِخ) پسر حسنویه. از اکراد برزیکانی. او بعد از فوت پدرش (۳۶۹ ه . ق.) در قلعهء سرماج مسکن داشت، نخست با عضدالدوله از در اطاعت درآمد و سپس طغیان کرد و بر اثر لشکرکشی عضدالدوله منکوب شد و برادرش ابوالنجم بدربن حسنویه مورد محبت

عضدالدوله قرار گرفت. رجوع به کرد و پیوستگی نژادی او ص۱۸۳ شود.

بختیار.

[بَ] (اِخ) ابوالعلاء بختیاربن بنیمان بن خرزاد اصفهانی. از جمله شعرای اصفهان است و از ابیات عربی اوست: سقیت یا اصفهان من کورهٔ مدحهٔ صقع سواک منکورهٔ فالارض عقد و انت واسطهٔ والبر شخص و انک الصورهٔ. (از ترجمهء کتاب محاسن اصفهان ص۱۲۵).

بختیار.

[بَ] (اِخ)جهان پهلوان بود. از فرزندان رستم و به بختیارنامه قصهء او بازخوانند. نسبت بختیار الاسبهبد: بختیاربن شاه فیروزبن بزفری بن شیر اوژن بن خدایگان بن فرخ به بن ماه خدای بن فیروزبن کرد آفرین بن پهلوان بن اسپهبدبن مهرآزادبن رستم بن بولادبن کان آزاد مردبن رستم بن جهر آزادبن نیروسنج بن فرخ به بن دادآفرین بن سام بن به آفریدبن هوشنگ بن فرامرزبن رستم الاکبربن دستان... و رجوع به تاریخ سیستان ص ۸ و ۹ شود.

بختیار.

[بَ] (اِخ) ابن محمد مکنی به ابوحرب. ممدوح منوچهری است و به تقریب، نه قطع و یقین، او فرزند علاءالدوله ابوجعفر محمد بن دشمنزیار فرزند کاکویه و حاکم نطنز باشد. مسجد جامع سمنان را کتیبه ای است از امیر اجل بختیار پسر محمد حاکم قومس که بی شک میان سالهای ۴۱۷ و ۴۴۶ ه . ق. بنا شده است. و جای آن دارد که این بانی مسجد سمنان را بطور تقریب همان ابوحرب فرزند علاءالدوله ابوجعفر محمد بن دشمنزیار کاکویه، حاکم نطنز، بدانیم. (از تعلیقات دبیرسیاقی بر دیوان منوچهری دامغانی ص۲۴۳) : ای بختیار راستین صدر امیرالمؤمنین چون تو نه اندر خانقین چون تو نه از انطاکیه. منوچهری. خاصه که روز دولت مسعود یار باشد خاصه که باده خوردن با بختیار باشد. منوچهری. وینهمه هر روز نثاری کنم پیش امیرالامرا بختیار.منوچهری. تا پدرش کنیت ابوحرب کرد بسکه شد و با ملکان حرب کرد.منوچهری.

بختیار.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان افشاریهء ساوجبلاغ بخش کرج است که ۴۵۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بختیار.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان سرکوه بخش ریوش شهرستان کاشمر است که ۱۵۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بختیاروند.

[بَ وَ] (اِخ) طایفه ای از هفت لنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۵). از ایلات بختیاری و تابع هفت لنگ است و از شعبات آن است: منجزی، علاءالدین وند، بلیوند، وه ناشی، سهرو، لروزنی، مشهدی مرادی.

بختیاری.

[بَ] (حامص مرکب)نیک بختی. اقبال. (ناظم الاطباء). خوشبختی. سعادت. همراهی دولت و اقبال : چشم است بختیاری و در چشم دیده ای جسم است کامکاری و در جسم جانیا. ابوالفرج رونی. به کامکاری بر پیشگاه ملک نشین به بختیاری اندر سرای عدل خرام. مسعودسعد سلمان. زیادت بخت باد از بختیاری که پشتیوان پشت روزگاری.نظامی. گر افکنْد بر کار تو بخت نور من از بختیاری نیم نیز دور.نظامی ||. تمول. دولت. (ناظم الاطباء).

بختیاری.

[بَ] (اِ) نام مقامی در یکی از دستگاههای موسیقی ایران. و رجوع به مجمع الادوار نوبت سوم ص ۱۰۰ شود.

بختیاری.

[بَ] (اِخ) اهوازی. از شعرای قدیم فارسی زبان بود. مرحوم نفیسی گوید: شعرای پیش از رودکی و حتی معاصرین او را اغلب بنام اصلی خویش خوانده اند چون شهید بلخی و ابوالمؤید بلخی و ابوالمثل و غیرهم تنها از اسلاف رودکی، بختیاری اهوازی و مسعودی مروزی را میتوان نام برد که به تخلص معروف گشته اند هرچند که مسعودی نیز تخلص واقعی نیست و نام قبیله و نسبت اوست. (آثار و احوال رودکی ص۴۶۷).

بختیاری.

[بَ] (اِخ) نام ایلی است در ایران که میان اصفهان و شوشتر مسکن دارند. ایل بختیاری در ابتدای مشروطه خدمت به آزادی ایران کردند. (فرهنگ نظام). نام طایفه ای که در پائین اصفهان و خوزستان منزل دارند و بیشتر آنها صحرانشینند. (ناظم الاطباء). قوم بختیاری محل و مکان معینی از قدیم الایام تا چند سال اخیر نداشتند و ییلاق و قشلاق میکردند و در مکانهای مختلف مانند فارس و خوزستان رفت وآمد داشتند، اکنون در همان محلهای سابق خود خانه ساخته و منزل نموده و زراعت می کنند. دو ایل در بختیاری موجود بوده است: چهارلنگ و هفت لنگ. این اقوام بیشتر در چهارمحال اصفهان و رامهرمز و شوشتر و دزفول و قلعه تل مال امیر (ایذه) و باغ ملک و مسجدسلیمان سکنی دارند. (جغرافیای غرب ایران ص۸۳). هفت لنگ شامل ۵۵ تیره و چهارلنگ دارای ۲۴ تیره است و در حدود ۴۰۰ هزار تن جمعیت دارد و برخی آنانرا منسوب به طوایف باکتریال و باختریان دانسته اند. و رجوع به سردار اسعد و کرد و پیوستگی نژادی او ص ۸ و ۵۸ و تذکرهٔ الملوک شود.

بختیاری.

[بَ] (اِخ) از ایلات اطراف تهران، ساوه، زرند و قزوین که مرکب از ۵۰ خانوار است. ییلاقشان کوههای البرز و قشلاقشان جاجرود است. (از جغرافیای سیاسی کیهان).

بختیاری.

[بَ] (اِخ) ناحیه ای است بین اسپاهان و خوزستان و لرستان و فارس شامل چندین رشته کوه. و از رشته های عمدهء آن یکی زردکوه است که از اطراف آن کوههای دیگری به اسامی مختلف جدا میشود که در دامنهء آنها جنگلهای انبوه موجود است. آب و هوا در شمال و مشرق بختیاری سرد و در جنوب گرم است. (از جغرافیای کیهان). کوههای این ناحیه نیز بنام بختیاری خوانده

میشود. جنس کوههای بختیاری غالباً نمکی و گچی و متعلق به عهد سوم معرفة الارضی است و در اغلب آنها چشمه های آبهای گوگردی مخلوط با نمک و گچ دیده میشود و معادن نفت و قیر فراوان دارد. (جغرافیای تاریخ غرب ایران ص۱۸). کوه بختیاری جزء سلسلهء زاگرس و از زردکوه تا کوه کیلویه امتداد دارد. امروز چهار محال و بختیاری یک فرمانداری کل تشکیل میدهد. و رجوع به فهرست اعلام ایران باستان و فهرست مجمل التواریخ گلستانه و فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶ و ۷ و ۱۰ شود.

بختیانوس.

[ ] (اِخ) نام یکی از پادشاهان مصر قدیم که بروایتی گویند پدر اسکندر بوده است. در مجمل التواریخ و القصص (چ بهار ص۳۱). آمده است: بختیانوس ملک مصر حاذ (؟) بود، چون از پادشاهی بیفتاد، به زمین یونان رفت متنکر، و حیلت ها کرد تا خود را به دختر فیلقوس رسانید بجادویی، نام وی المفید، و از وی سکندر بزاد.

بختیاور.

[بَ وَ] (ص مرکب) بختیار. خوش بخت. با اقبال و سعادت. (ناظم الاطباء).

بختیر.

[بِ] (ص) مرد خوش خرام. خوش تن. متکبر. بناز خرامنده. (ناظم الاطباء).

بختیشوع.

[بُ] (اِخ) بختیشوع و یوشع بخت از اعلام مرکبه و یک جزء آن بخت است از ترکیبات زبان فارسی. مستشرق آلمانی نلدکه در وقایع زمان اردشیر بابکان گوید: بخت یعنی نجات داد یا رها کرد و جزء دیگر ظاهراً از ترکیباتی است که به تقلید اسلوب عیسویان در زبان فارسی معمول شده است... و بختیشوع یعنی عیسی نجات داد. (از حواشی چهارمقاله ص۴۰۶). نجات یافتهء عیسی. (از فرهنگ فارسی معین).

بختیشوع.

[بُ] (اِخ) ابن جورجیس. طبیب، به جندی شاپور معاصر مهدی و موسی الهادی عباسی. در خدمت ابوالعباس سفاح می زیست و طبیب خاص او بود و سپس بخدمت جعفر منصور پیوست و او را تألیفات مهم است. (طبقات قاضی صاعد اندلسی). ابوجعفر منصور دوانیقی در سال ۱۴۸ ه . ق. به بیماری معده گرفتار شد و طبیبان درگاه در علاج فروماندند وی را به رئیس بیمارستان گندی شاپور یعنی بختیشوع پسر جورجیس راهبری کردند، جورجیس با واگذاشتن ریاست بیمارستان به پسر خود بختیشوع بخدمت خلیفه درآمد و به اصرار خلیفه چندی در بغداد بماند. جورجیس در ۱۵۲ ه . ق. بیمار شد و به گندی شاپور بازگشت، در این هنگام منصور از او خواست که پسر خود بختیشوع را بجای خویش ببغداد فرستد، اما جورجیس رضا نداد و شاگرد خویش عیسی بن شهلانی را فرستاد. بختیشوع پسر جورجیس یکبار در دورهء مهدی و بعد از آن در عهد هارون در سال ۱۷۱ ببغداد رفت و به معالجهء خلفا اختصاص یافت. (تاریخ علوم عقلی ص۲۳ و ۵۲ و ۵۳). و رجوع به اعلام زرکلی و عیون الاخبار و ضحی الاسلام ص۱۰۸ و ۱۲۹ و ۲۹۷ و سبک شناسی ج ۱ ص۱۵۲ و غزالی نامه ص۹۰ و الجماهر ص۲۱۸ و ۱۶۵ و چهارمقالهء نظامی و تعلیقات آن و القفطی و العقدالفرید ج ۱ ص۶۸ و ۶۹ و ج ۷ ص۲۷۷ و الاوراق ص۷۵ شود : یافته از ره اصول و فروع بخت ایشوع و رای بختیشوع.نظامی.

بختیشوع.

[بُ] (اِخ) بختیشوع بن جبرئیل بن بختیشوع بن جورجیس. متوفی در سنهء ۲۵۶ ه . ق. در اواخر عمر مأمون از اطباء خاص او بود و بعد از مأمون خلفای دیگر را نیز تا مهتدی خدمت نمود. (حواشی چهارمقالهء نظامی ص۴۰۶). از او کتاب «فی الحجامه» به صورت سؤال و جواب ماند و حنین بن اسحاق آنرا ترجمه نمود. (از قاموس الاعلام). ادوارد برون در تعلیقات بر ترجمهء انگلیسی چهارمقاله آورده است: بعد از جبرئیل پسرش بختیشوع جای او را گرفت و الواثق بالله و المتوکل علی الله و المستعین بالله و المهتدی بالله را خدمت کرد، در اواخر عهد واثق بسبب کثرت مال از بغداد نفی و اموال او مصادره شد، اما در عهد متوکل باز بمقام سابق بازگشت. بروایت قفطی او همراه مأمون به روم رفت. وی بسال ۲۵۶ درگذشت. (از تاریخ علوم عقلی ص۵۵) : بختیشوع یکی از نصارای بغداد بود، طبیبی حاذق و مشفقی صادق بود و مرتب به خدمت مأمون. (چهارمقاله نظامی عروضی ص۱۱۳). متوکل، بختیشوع طبیب را چندان املاک داد که هر سال ده هزار درم حاصل آمدی. (تاریخ گزیده ص۳۳۵). و رجوع به الوزراء و الکتاب ص ۱۷۸ و عیون الاخبار و القفطی شود.

بختیشوع.

[ ] (اِخ) ابن یوحنا (یحیی). از اطبای دربار عباسی در خدمت المقتدر بالله و الراضی بالله بود و بسال ۳۲۹ ه . ق. درگذشت. (قاموس الاعلام ترکی). رجوع به تجارب الامم ج ۲ ص۳۲۳ و ۴۵۶ و تاریخ علوم عقلی ص۵۶ شود.

بختیهٔ.

[بُ تی یَ] (ع اِ) مؤنث بختی. (ناظم الاطباء). رجوع به بختی شود.

بختیه.

[بُ تی یَ] (اِخ) طائفه ای از کردان. (از کرد و پیوستگی نژادی او ص۱۱۳).

بخثرهٔ.

[بَ ثَ رَ] (ع مص) جدا کردن و پراکنده نمودن چیزی (||. اِ مص) تیرگی آب. تیرگی جامه. (از آنندراج) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بخثنهٔ.

[بَ ثَ نَ] (ع مص) سستی کردن در کار. (از ناظم الاطباء).

بخج.

[بَ] (ص) چیزی را گویند که بر زمین پهن شده باشد. (فرهنگ خطی). و ظاهراً صورتی است از پخش. بخچ. پخج. (در تداول عامهء خراسان) : اگر بر سر مرد زد در نبرد سر و قامتش بر زمین بخج کرد.عنصری.

بخجج.

[بَ جَ] (اِ) رؤیا و چیزی که در خواب بینند. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ شعوری). بختک. و رجوع به بختک شود.

بخجد.

[بَ جَ] (اِ) ریم آهن را گویند. (برهان قاطع) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). تفالهء آهن که در عربی خبث الحدید گویند. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۶) (فرهنگ ضیا). ریماهن. ریم و کثافت از هرچیزی بخصوص ریم آهن. (ناظم الاطباء).

بخجور.

[بَ] (ص) بختاور. بختیار. (فرهنگ شعوری). بختیار. خوشبخت. (ناظم الاطباء).

بخجیدن.

[بَ دَ] (مص) بخچیدن. دراز کردن. طویل کردن. (آنندراج). چیزی را پهن کردن. پخش کردن. (از فرهنگ شعوری ||). حصار کردن. احاطه کردن. گرد گردیدن. (آنندراج ||). پیچیدن. (فرهنگ شعوری ||). خود را آزار دادن. (آنندراج).

بخجیریدن.

[بَ دَ] (مص) از بالا به پائین غلْط خوردن. سرازیر شدن. چرخ زدن. غلطیدن. (از فرهنگ شعوری). در آنندراج بخچیزیدن آمده است. رجوع به بخچیزیدن شود.

بخچ.

[بَ] (ص) چیزی که با کوبیدن پهن شود. (شعوری). بخیچ. (ناظم الاطباء). چون میوهء پخته که پای بر سر آن نهی و هرچه بدان ماند ||. چیزی که فشار داده شود. (فرهنگ شعوری (||). اِ) زاج سیاه. (فرهنگ شعوری). و رجوع به بخج و پخچ شود.

بخچ.

[بَ خِ] (اِ) تاب. (فرهنگ شعوری).

بخچریدن.

[بَ چِ دَ] (مص) با هم اتفاق کردن. (ناظم الاطباء).

بخچزیدن.

[بَ چِ دَ] (مص) خود را در زیر بلندی گردانیدن. (ناظم الاطباء). رجوع به بخچیزیدن شود.

بخچه.

[بَ چَ / چِ] (اِ) باغچه. (ناظم الاطباء).

بخچیر.

[بُ] (اِ) بوته ای است که مَنّ شیرخشت، بر آن نشیند. (یادداشت مؤلف).

بخچیزیدن.

[بَ دَ] (مص) غلطانیدن. غلطیدن بر زمین. گردش کردن. گردیدن. (آنندراج).

بخدا.

[بِ خُ](۱) (سوگند، صوت) کلمهء قسم یعنی سوگند بخدا. (ناظم الاطباء). قسم بخدا. سوگند بخدا. والله. بالله. تالله. ایم الله. قسم خدا و برای خدای تعالی. (آنندراج) : بخدا که گر بمیرم که دل از تو برنگیرم برو ای طبیبم از سر که دوا نمی پذیرم. سعدی. بخدا هرکه آفرید ترا رفت از خویشتن چو دید ترا. ؟ (از آنندراج). و رجوع به خدا شود. (۱) - از: ب + خدا.

بخدا سپردن.

[بِ خُ سِ پُ دَ] (مص مرکب) ترکیبی است که به هنگام تودیع گویند: بخدا سپردم؛ در پناه خدا. بسلامت بروی.

بخدج.

[بَ دَ] (ع اِ) شتر جوان فربه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بخدجهٔ.

[بَ دَ جَ] (ع مص) نوعی از رفتار و آن چنان باشد که پیش پایها نزدیک گذارد و پاشنه ها دور. (آنندراج) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بخدق.

[بُ دُ] (ع اِ) اسفرزه. اسپرزه. اسفیوس. بزرقطونا. در نشوءاللغهٔ بحدق ضبط شده است. و رجوع به نشوءاللغهٔ ص۹۲ و بحدق شود.

بخدن.

[بَ دَ] (ع ص، اِ) دختر نرم و نازک بدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بخر.

[بِ خَ] (ص مرکب) خریدار. طالب. خرنده. در تداول عامه گویند: تو بِخَرِ این خانه نیستی.

بخر.

[بَ] (ع مص) بخار برآوردن دیگ. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). - بنات بخر؛ بنات بحر. ابرهای سپید تنک که اول تابستان آید. (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به بحر و بنات بحر شود.

بخر.

[بَ خَ] (ع اِمص) گندگی دهان و جز آن. (منتهی الارب). گندگی دهان و جز آن که بفارسی بیاستو و پیاستو و غشاک گویند. (ناظم الاطباء).

بخر.

[بَ خَ] (ع مص) گَنده دهن گردیدن و بدبو شدن دهان. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بخر.

[بَ خِ] (ع ص، اِ) بوی تند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). گند دهن و هرچیزی که رایحهء آن تند باشد. (فرهنگ نظام) (مهذب الاسماء).

بخرا.

[بَ] (هندی، اِ) حصه. بهره. قسمت. (ناظم الاطباء).

بخراء.

[بَ] (ع ص) تأنیث ابخر. تفناک (||. اِ) گیاهی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بخرج دادن.

[بِ خَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه، نشان دادن. جلوه دادن.

بخرد.

[بِ خِ رَ] (ص مرکب) بِخْرَد. باخرد. خردمند : نصرت به دین کن ای بخرد مر خدای را گر بایدت که بهره بیابی ز نصرتش. ناصرخسرو. چو مردم بخرد آبروی را همه سال به کُرْه بندهء اینیم و چاکر آنیم. مسعودسعد (دیوان چ رشید یاسمی). و رجوع به بِخْرَد شود.

بخرد.

[بِ رَ] (اِ) هوش. عقل. شعور. (ناظم الاطباء). بدین معنی در فرهنگهای دیگر دیده نشد.

بخرد.

[بِ رَ] (ص مرکب)(۱) خردمند. صاحب عقل. گویا در اصل باخرد بوده مخفف گشته حرکت باء هم مبدل گشت. با فتح باء هم صحیح است. (فرهنگ نظام). هوشیار. (غیاث اللغات). هوشمند. صاحب ادراک. خبردار. (ناظم الاطباء). عاقل. خردمند. فرزانه. ذولب. ذونهیه. لبیب. باخرد. صاحب شعور. ضد بی خرد. (انجمن آرای ناصری). رد. اریب. ارب. دانا. صاحب عقل و هوش و شعور و خرد، و اصل باخرد بوده ضد بی خرد، خردمند. (انجمن آرای ناصری). هوشمند. صاحب عقل. صاحب شعور و ادراک. خبردار. (هفت قلزم) : مردمان بخرد اندر هر زمان راه(۲) دانش را بهر گونه زبان...رودکی. بفرمودشان گفت بخرد بوید به ایوان او با هم اندر شوید.دقیقی. مرا نیز با مرز تو کار نیست که نزدیک بخرد سخن خوار نیست. فردوسی. که ایدون شنیدستم از موبدان ز اخترشناسان و از بخردان.فردوسی. یکی انجمن ساخت با بخردان هشیوار و کارآزموده ردان.فردوسی. چو رازت به شهر آشکارا شود دل بخردت بی مدارا شود.فردوسی. ز ترکان ترا بخرد انگاشتیم جز آنگونه هستی که پنداشتیم.فردوسی. این سیرت و این عادت و این خو که تو داری کس را نبود تا نبود بخرد و هشیار.فرخی. با بخردان نشین چو بخواهی همی نشست با نیکوان غنو چو بخواهی که بغنوی.فرخی. به حیله ساختن استاد بخردان زمین به حرب کردن شاگرد پادشاه زمان.فرخی. رمضان پیری بس چابک و بس باخرد است کار بخرد همه زیبا بود و اندرخور.فرخی. لیکن عادت دارد از هر چیزها گفتن که خلاف خرد باشد و به تکلف گوید و من دانم که او بخرد است. (از تاریخ سیستان). خوارزمشاه بس بخرد و محتشم و خویشتن دار است. (تاریخ بیهقی). و این ابوالقاسم مردی پیر و بخرد و امین و سخنگوی بود. (تاریخ بیهقی). ایشان را می باید آزمود تا تنی چند از ایشان بخردتر اختیار کرده آید. (تاریخ بیهقی). اکنون نگاه باید کرد در کفایت این عبدالغفار دبیر بخرد مجرب. (تاریخ بیهقی). تا ندانی کار کردن باطل است از بهر آنک کار بر نادان و عاجز بخردان تاوان کنند. ناصرخسرو. سفله جهان بیوفاست ای بخرد با تو کجا بی وفا قرار کند.ناصرخسرو. همچو پیل است کار بخرد راست پیل یا شاه راست یا خود راست.سنایی. دوست دانی نه بنده مر خود را این بود شیوه مرد بخرد را.سنایی. نبود هیچ طفل بخرد خرد.سنایی. گر عمر تو باشد به جهان تا سیصد افسانه شمر زیستن بی مر خود باری چو فسانه می شوی ای بخرد افسانهء نیک شو نه افسانهء بد. ؟ (از تاریخ طبرستان). ملک فرمود خواندن موبدان را همان کارآگهان و بخردان را.نظامی. هم نامهء خسروان بخوانی هم گفتهء بخردان بدانی.نظامی. چو سلطان عنایت کند با بدان کجا ماند آسایش بخردان.سعدی. عجب نبود از سیرت بخردان که نیکی کنند از کرم با بدان.سعدی. چو گفتم، نصیحت پذیر و بدان عمل کن که باشی سر بخردان.سعدی. در بساط نکته سنجان خودفروشی شرط نیست یا سخن دانسته گوی ای مرد بخرد یا خموش. حافظ. بپرسید از ایشان که ای بخردان به لشکرگه عدل اسپهبدان.جامی. بلخ را نسبت اگرچند به اوباش دهند بر هر بیخردی نیست که صد بخرد نیست. ؟ (انجمن آرای ناصری). - بخرد بخردان؛ اعقل عقلاء. داناترین دانایان. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). - لقبی است مر وزرای بعضی ممالک شرقی را. (آنندراج). لقب بزرگترین وزراء و صدراعظم. (ناظم الاطباء). - نابخرد؛ نادان. رجوع به همین ماده شود. (۱) - از: به (= په و پت) + خود، که گاه به اول کلمه آید مانند بخرد، بهوش و گاه به آخر کلمه آید مانند سپهبد و غیره و به معنی صاحب است. (۲) - ن ل: راز.

بخردن.

[بُ رَ دَ] (مص) بخریدن. مصروع شدن. (ناظم الاطباء) (از شعوری ج ۱ ورق ۲۱۸). و رجوع به بخریدن شود.

بخردنواز.

[بِ رَ نَ] (نف مرکب)(۱) که بخرد را نوازد. خردمندنواز. خردمندپرور : خدای خردبخش بخردنواز همان ناخردمند را چاره ساز.نظامی. (۱) - از: بخرد + نواز.

بخردوار.

[بِ رَ] (ص مرکب)(۱) خردمندانه. هوشیارانه : امیر سخت شادمانه شد و گفت ای طاهر،... سخت بخردوار جوابی است. (از تاریخ بیهقی). (۱) - از: بخرد + وار (پسوند).

بخردی.

[بِ رَ] (حامص مرکب) عقل. خرد. لب. هوش. دراکه. دانایی. (فرهنگ نظام). فراست. زیرکی. دانایی. کیاست. (ناظم الاطباء). خردمندی. فرزانگی. هوشیاری. (شرفنامهء منیری). دانایی. (غیاث اللغات) : که اندیشه ای در دلم ایزدی فراز آمده ست از ره بخردی.فردوسی. نکوتر هنر مرد را بخردی است که کار جهان و ره ایزدی است. فردوسی. مرا بخردی هست اگر سال نیست بسان گوانم بر و یال نیست.فردوسی. ای همه حرّی و همه مردمی و ای همه رادی و همه بخردی.فرخی. بود دوری از بد ره بخردی بهی نیکی و دوری است از بدی. اسدی (گرشاسبنامه). بخردی باید و دانش که شود مرد تمام تو به حیلت چه بری نسبت خود سوی تمیم. ناصرخسرو. نکوتر هنر مرد را بخردی است که کار جهان و ره ایزدی است. (از نوروزنامه). بفرمود تا آتش موبدی کشند از هنرمندی و بخردی.نظامی. باز گفتا چرا ددی سازم اول آن به که بخردی سازم.نظامی. طبیعت شود مرد را بخردی.سعدی. - نابخردی؛ نادانی. و رجوع به همین ماده و بخرد شود.

بخرک.

[بُ رَ](۱) (اِ) بادام کوهی کوچک که در جنگل جنوب ایران بسیار است، آنرا چیده تلخیش را زایل نموده، خورند. لفظ مذکور در تکلم شیراز داخل است. (فرهنگ نظام). بادام کوهی که از چوب آن عصا سازند. (ناظم الاطباء). نام میوه ای است که آنرا بادام کوهی میگویند و چوب آنرا بجهت میمنت عصا کنند. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (از شرفنامهء منیری). به شیرازی بادام کوهی را نامند. ارجان. ارچن. ارژن. چوب آنرا عصا کنند و خجسته شمرند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) : ارده و بخرک و سیلان چو یک اشکم بخوری بر دلت کشف شود چندهزاران اسرار. بسحاق اطعمه. (۱) - در شعوری با فتح باء هم ضبط شده است.

بخرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) گیاهی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بخریت.

[بَ رَ] (هندی، اِ) شریک. حصه دار. بهره دار. (ناظم الاطباء).

بخریدن.

[بَ / بُ دَ] (مص) بخردن. مصروع شدن ||. بخردن. زاریدن. بخود پیچیدن از رنج و درد. (ناظم الاطباء ||). به معنی الصبیان عربی است. (از فرهنگ شعوری).

بخریده.

[بُ دَ / دِ] (ن مف) مصروع. کسی که مبتلا به صرع باشد. (ناظم الاطباء).

بخز.

[بَ] (ع مص) کور کردن و برکندن چشم کسی را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بخس.

[بَ] (ص) پژمرده و فراهم آورده. (برهان قاطع) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی). پژمرده و افسرده و منقبض و درهم کشیده. (ناظم الاطباء). گداخته و پژمرده. (غیاث اللغات (||). اِ) پوستی که از حرارت آتش چین چین و درهم کشیده و پژمرده شده باشد. (برهان قاطع). پوستی که تف آتش بدان رسیده باشد. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی)(۱) (آنندراج) (انجمن آرا). برهم آمدن دل بسبب غمی یا طپشی. (از برهان قاطع ||). فروپژمردن از غم. (فرهنگ اسدی). پژمرده شدن. (شرفنامهء منیری). آزردگی و رنجیدگی دل. افسردگی و پژمردگی از اندوه و یا از بیماری. (از ناظم الاطباء ||). گداز و رنج و تابش دل. (برهان قاطع). گرمی و تاب. (ناظم الاطباء). گداز و رنج. (شرفنامهء منیری) (از فرهنگ سروری ||). عشوه و خرام. (برهان قاطع) (انجمن آرا) (آنندراج). عشوه. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ سروری). عشوه و کرشمه و ناز و دلفریبی و خرام و رفتار با تبختر. (ناظم الاطباء). (۱) - در فرهنگهای رشیدی و جهانگیری این دو معنی یکی است و معنی دوم مثال برای معنی اول است بدین ترتیب که پژمرده و فراهم آمده مانند پوستی که...

بخس.

[بَ] (ع مص) کاستن حق کسی را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). کاستن. (از اقرب الموارد). نقصان کردن. (غیاث اللغات). بکاستن. (تاج المصادر بیهقی ||). کور کردن چشم و برکندن آن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). کور کردن. لغتی است در بخص. (از اقرب الموارد). و رجوع به بخص شود ||. بیداد کردن بر کسی. (منتهی الارب) (از آنندراج). ظلم کردن کسی را. (ناظم الاطباء). ستم کردن. (از تاج العروس) و قوله تعالی: و لاتبخسوا الناس؛ ای لاتظلموهم(۱). (تاج العروس). (۱) - لاتبخسوا الناس اشیاء هم. (قرآن ۷/۸۵)؛ و چیزهای مردمان بمکاهید. (کشف الاسرار ج ۳ ص۶۶۹). بنابراین آیه شاهد معنی اول خواهد بود.

بخس.

[بَ] (ع ص) کم و اندک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ناقص. (از اقرب الموارد) (غیاث اللغات) : و شروه بثمن بخس. (قرآن ۱۲/۲۰)؛ بفروختند او را ببهایی کاسته خست. (کشف الاسرار ج ۵ ص۲۸). - بثمن بخس فروختن؛ ببهای اندک فروختن. - بخس پذیرفتن؛ کاهش یافتن : انواع ارتفاعات در مراتع و مزارع بخس و نقصان پذیرفت. (سندبادنامه ص ۱۲۲ ||). زمینی که بی آب دادن برویاند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زرعی که به آب باران زراعت شود. (از اقرب الموارد). زمینی که بر دهد بی آب دادن. (مهذب الاسماء). زمینی که با آب باران زراعت کنند. (از برهان قاطع). زمینی که بی آب دادن، به آب باران مزروع شود. للم. (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری). زمینی که بی آب و پژمرده باشد و بباران سبز شود. دیم. (از انجمن آرا) (آنندراج) : و هیچ آب روان نباشد و نه کاریز و همهء غله ایشان بخس است. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴۰). و غلهء آنجا (غندجان) بخس باشد. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۴۳). و غلهء آنجا [خشت و کمارج] بعضی بخس است و بعضی باریاب.

(فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۴۳). و همهء غله ایشان [کازرون]بخس باشد و اعتماد بر باران دارند. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۴۵). محصولی که از مردم بازارنشین ستانند. (ناظم الاطباء ||). آنچه عشاران بعد گرفتن صدقه بحیلهء مزد گیرند. (ناظم الاطباء ||). پول قلب ناسره. (برهان قاطع). پول قلب و ناسره. (ناظم الاطباء). زر قلب. زر ناسره. (غیاث اللغات).

بخسان.

[بَ] (نف) پژمرده و فراهم آمده. (برهان قاطع) (آنندراج). پژمرده و درهم کشیده. (ناظم الاطباء ||). رنج دیده و الم کشیده. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). گدازان. (برهان قاطع) (صحاح الفرس) (آنندراج) (ناظم الاطباء). گداخته شده. (ناظم الاطباء ||). خرامان (||. اِ) گداختن. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به بخسانیدن شود.

بخسانیدن.

[بَ دَ] (مص) گدازانیدن. (برهان قاطع) (آنندراج) (فرهنگ سروری). گداختن. (نسخه ای از فرهنگ اسدی). گداختن و حل کردن و آب کردن. (ناظم الاطباء ||). پژمرده ساختن. (برهان قاطع) (فرهنگ سروری ||). پژمردن. ترنجیدن از غم یا درد. (یادداشت مؤلف ||). در رنج داشتن. (برهان قاطع) (آنندراج) (فرهنگ سروری). آزردن. (ناظم الاطباء ||). خرامیدن. (برهان قاطع) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به بخسان و پخسان و پخسانیدن و بخس و بخسی و بخسیدن و پخسیدن شود.

بخست.

[بَ](۱) (اِ) صدا و آواز هر چیز. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (آنندراج) (انجمن آرا). صدا و آواز و آواز برگشت. (ناظم الاطباء). (۱) - در ناظم الاطباء بفتح اول و دوم است.

بخست.

[بُخْ خَ] (اِ) صدا و آواز دماغ در خواب، و آن را بعربی غطیط خوانند. (از برهان قاطع) (از آنندراج) (از هفت قلزم) (انجمن آرا). غطیط صدا و آواز بینی در خواب. (ناظم الاطباء). فخهٔ. فخیخ. (یادداشت مؤلف). خرخر. - بخست کردن؛ خرخر کردن خفته و جز آن. غطیط. (مجمل اللغهٔ از یادداشت مؤلف).

بخست.

[بَ خَ / بُخْ خَ] (اِ) جانور کوچکی مانند ملخ. (ناظم الاطباء).

بخستانیدن.

[بَ خُ دَ] (مص) کسی را در خواب بخرخر انداختن. (ناظم الاطباء).

بخستن.

[بَ خَ تَ / بَ خِ تَ / بُخْ خَ تَ](۱)(مص) صدا کردن دماغ در خواب. (برهان قاطع) (آنندراج). صدا کردن دماغ خفته. (فرهنگ

سروری). خرخر کردن در خواب و صفیر زدن. (ناظم الاطباء). (۱) - ضبط نخستین و دومین از ناظم الاطباء و سومی از فرهنگ سروری است و نیز ناظم الاطباء بصورت مادهء دیگری آورده: بُخُشْتَن؛ خرخر کردن در خواب و سخن گفتن در خواب و هذیان گفتن.

بخسلوس.

[بَ سِ] (اِخ) نام پادشاهی (در داستان وامق و عذرا) که عذرا را بقهر و تعدی و عنف برده بود. (از برهان قاطع) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ سروری) : یکی شاه بد نام او بخسلوس که با حیله و رنگ بود و فسوس.عنصری. حال اصحاب کهف و دقیانوس قصهء بخسلوس و شهر فسوس.سنایی.

بخسم.

[بَ سُ] (اِ) شرابی که از آرد گندم و ارزن و امثال آن سازند. (برهان قاطع) (آنندراج). شرابی که از گندم سازند. (فرهنگ سروری) (انجمن آرا). شرابی که از آرد گندم و ارزن و مانند آنها سازند و بوزه نیز گویند. (ناظم الاطباء) : خری که آبخورش زیر ناودان عصیر علف عصارهء بکنی و بخسم و شوشو. سوزنی. بکنی و بخسم خورند و زان شوند مست و خراب زاب تتماجی که باشد سرد و بی بتکوب و سیر. سوزنی. بخور بی رطل و بی کوزه مئی کو بشکند روزه نه زانگور است و نز شیره نه از بکنی نه از بخسم. مولوی (از فرهنگ سروری).

بخسودن.

[بَ دَ] (مص) چکش زدن. (ناظم الاطباء). کوفتن. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). شکستن. (ناظم الاطباء ||). کفتن ||. زدن||. برکندن. (آنندراج ||). درو کردن. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). تراشیدن. (ناظم الاطباء ||). اره کردن. (ناظم الاطباء) (آنندراج). ||مقراض کردن ||. چیدن ||. ذوب کردن. (ناظم الاطباء). گداختن. (آنندراج ||). عوض کردن. (ناظم الاطباء). تغییر دادن. (آنندراج ||). ترسیدن ||. طپیدن. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). اندوهگین بودن. (آنندراج). آزرده شدن. (ناظم الاطباء).

بخسی.

[بَ] (ص) پژمرده. (برهان قاطع) (آنندراج). پژمرده و منقبض. (ناظم الاطباء ||). گداخته. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء). گداخته شده. (آنندراج ||). از عربی) بی آب حاصل آمده. (برهان قاطع) (آنندراج). کشت بی آب حاصل داده. (ناظم الاطباء). دیمی. دیم. (یادداشت مؤلف) : تو کشتمند جهانی ز داس مرگ بترس کنون که زرد شدستی چو گندم بخسی. ناصرخسرو (از فرهنگ شعوری). و رجوع به مادهء بعد شود.

بخسی.

[بَ] (ع ص نسبی) آب ناداده ||. کشت بی نیاز از آب دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خلاف مسقی. (از اقرب الموارد). ج، بخوس ||. محصولی که از مردم بازارنشین ستانند ||. آنچه عشاران بعد گرفتن صدقه بحیلهء مزد گیرند. (منتهی الارب). و رجوع به بخس و منتهی الارب شود.

بخسیدن.

[بَ دَ] (مص) پژمرده ساختن. (آنندراج). پژمرده و افسرده کردن. (ناظم الاطباء ||). در رنج داشتن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). پریشان خاطر نمودن. آزار کردن. (ناظم الاطباء ||). گدازانیدن. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). گداختن. (فرهنگ سروری) : همی به آتش خواهند بردنت زیراک بزور آتش زری شود جدا ز مسی اگر زری نکند بر تو کار آن آتش وگر مسی بعنا تا ابد همی بخسی. ناصرخسرو (دیوان چ مینوی ص۳۶۳ ||). خرامان رفتن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). گرازان رفتن. گرازانیدن. گرازیدن. (شرفنامهء منیری)(۱ ||). پژمردن ||. در رنج بودن. (فرهنگ سروری). و رجوع به بخسانیدن شود. (۱) - در برهان معانی را بصورت وصفی چنین آورده: تابیده و گداخته و پژمرده شده و فراهم آمده، خرامان.

بخسیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) تابیده و گداخته ||. پژمرده و فراهم آمده. (ناظم الاطباء) : همچو گرمابه که تفسیده بود اندرآیی جانت بخسیده شود(۱). مولوی (مثنوی چ خاور ص۱۹۴ ||). خرامان. (ناظم الاطباء). (۱) - در مثنوی چ نیکلسون چنین است: تنگ آیی جانت پخسیده شود (دفتر سوم ص۲۰۲) و رجوع به پخسیده شود.

بخش.

[بَ] (اِ)(۱) حصه و بهره. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرا). بهره و حصه و قسمت و نصیب. (ناظم الاطباء). حصهء مردم و قسمت. برخ. بهر. بهره. (از شرفنامهء منیری). حصه و نصیب. (غیاث اللغات). سهم. قسم. قسمت. رسد. جزء. پاره. بعض. قطعه. حصه. قسط. نصیب. نصیبه. شقص. حظ. تیر. لخت. بهر. بهره. (از یادداشتهای مؤلف) : ز آهو همان کش سپید است موی چنین بود بخش تو ای نامجوی.فردوسی. همان بخش ایرج از ایران زمین که دادش فریدون باآفرین.فردوسی. ز جیحون همی تا سر مرز تور از آن بخش گیتی ز نزدیک و دور. فردوسی(۲). این همی گوید بخش تو چه آمد بنمای آن همی گوید قسم تو چه آمد بشمر.فرخی. باغی نهاده هم بر او با چهار بخش پرنقش و پرنگار چو ارتنگ مانوی هر بخش او همی چو جهانیست مستقیم هر هندسی ازو چو سپهریست مستوی. فرخی. که زد پرگار این گنبد که پرداخت بهفت و دو و ده بخش مدور.ناصرخسرو. از آن وقت باز عادت شد که دو بخش مردان را بود و یک بخش زنان را و همچنین بود تا روز قیامت. (قصص الانبیاء ص۲۴). و از آن پادشاهزادگان کی با او بودند هر قومی را سری کرد و یک بخش خویشتن را جدا کرد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۰). هر سال آفتاب را بدوانزده قسمت کرد هر بخشی سی روز. (نوروزنامه). کمان را از صورت بخشهاء فلک برداشته اند. (نوروزنامه). و باز به تضعیف بررفته اند تا بشانزده، هر خانه ای به سه بخش. (نوروزنامه). داری از رسم و ره و سان ملوک نیکنام حصه و حظ و نصیب و قسم و بخش و بهر و تیر. سوزنی. انده دنیا مخور ای خواجه خیز گر تو خوری بخش نظامی بریز.نظامی (||. اِمص) بخشش. (از ولف). مادهء مضارع به معنی اسم مصدر. جود : جهانی سراسر بدو گشت شاد چه نیکو بود شاه با بخش و داد.فردوسی. به بخش و به دانش به فر و هنر نبد تا جهان بد چنو(۳) نامور.فردوسی. چنانی گوی بود فرخ نژاد جوان و جهانجوی و با بخش و داد. فردوسی. روز بزم از بخش مال و روز رزم از نعل خنگ روی دریا کوه و روی کوه چون دریا کند. منوچهری ||. بخت. (فرهنگ فارسی معین). سرنوشت. تقدیر. (از ولف). قسمت و قضا. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۱۰۴) : مترسید از نیزه و تیر و تیغ که از بخش ما نیست روی گریغ.دقیقی. به آوردگه رفت(۴) چون پیل مست تو گفتی مگر طوس اسپهبد است بدین سان همی گشت پیش سپاه نبد آگه از بخش خورشید و ماه.دقیقی. چنین آمدم بخش از روزگار تو جان و تن من بزنهار دار.فردوسی. همی خواست پیروزی و دستگاه نبود آگه از بخش

خورشید و ماه.فردوسی. ز بخش جهان آفرین بیش و کم نباشد مپیمای برخیره دم.فردوسی. چنین است بخش سپهر روان یکی زو توانا دگر ناتوان.اسدی. چنین گفت اثرط که یکبار نیز بکوشیم تا بخش یزدان چه چیز. (گرشاسب نامه چ یغمایی ص۲۴۷). مجو آز و از دل خردمند باش به بخش خداوند خرسند باش. (گرشاسب نامه). ز بخشیدن چه عجز آمد نگارندهء دو گیتی را که نقش از گوهران دانی و بخش از اختران بینی. سنایی. -امثال: از بخش گزیر نیست. (از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۱۰۴ ||). موهبت (ایزدی). (فرهنگ فارسی معین). موهبت الهی. فر. (یادداشت مؤلف) : که با فر و برز است و بخش و خرد همی راستی را خرد پرورد.فردوسی (||. اِمص) تقسیم. (یادداشت مؤلف). قسمت کردن : نبودش(۵) پسندیده بخش پدر که دادش بکهتر پسر تخت زر.فردوسی ||. یکی از اعمال اربعهء حساب، تقسیم(۶). رجوع به تقسیم شود (||. اِ) برج (خواه برج کبوتر، خواه برج قلعه و خواه برج فلک). (از برهان قاطع). برج. کبوترخان. برج فلک. (ناظم الاطباء). برج فلکی. (یادداشت مؤلف) : چو پیدا شد آن چادر عاج گون خور از بخش دوپیکر آمد برون. فردوسی (از یادداشت مؤلف ||). ماهی که بعربی حوت گویند. (از برهان قاطع) (از انجمن آرا) (فرهنگ سروری ||). بخشِ؛ بهرِ. برایِ. در لهجهء قزوینیان: بَخشِ تو، بخش من و غیره؛ برای تو، برای من و جز آن. (یادداشت مؤلف ||). مجموعهء کشتیهای جنگی که بفرماندهی یک نفر است. (واژه های فرهنگستان)(۷ ||). باب. فصل (در کتاب و جز آن). (از یادداشت مؤلف ||). قسمت کوچکی از یک شهر: بخشِ یکِ تهران. (از فرهنگ فارسی معین ||). واحدی در تقسیمات اداری کشور و آن شامل چند دهستان است و هر شهرستان شامل چند بخش است. (فرهنگ فارسی معین (||). نف مرخم) بخشنده و عطاکننده و تقسیم کننده و همیشه بطور ترکیب استعمال می شود. (ناظم الاطباء). ترکیب ها: - آرام بخش.؛ آرامش بخش. آرزوبخش : بنالم کآرزوبخشی ندارم بگریم کآشناروبی ندارم. خاقانی. آزادی بخش. آسایش بخش. اطمینان بخش. الهام بخش. امیدبخش. تاج بخش. تسلی بخش. تسلیت بخش. جان بخش. جرم بخش. جهان بخش. حیات بخش. خاتمه بخش. خطابخش. خلاص بخش. خواسته بخش. دادبخش. دوابخش. ذوق بخش. راحت بخش. رضایت بخش. روان بخش. روح بخش. روش بخش : روش بخش پرگار جنبش پذیر.نظامی. روشنی بخش. رهایی بخش. زربخش. زینت بخش. زیان بخش. سربخش. سروربخش. سعادت بخش. سودبخش. شفابخش. ضیابخش. عطابخش. عَلَم بخش. عافیت بخش. فرح بخش. فیض بخش. فریادبخش. کام بخش. گناه بخش. گنج بخش. گنه بخش. گهربخش. لذت بخش. لقمه بخش. مال بخش. مسرت بخش. ملک بخش. نجات بخش. نوربخش. نوش بخش : قدح شکرافشان و می نوش بخش.نظامی. نیروبخش. هوش بخش : دگر باره زد نسبت هوش بخش.نظامی. هیجان بخش (||. ن مف مرخم) در ترکیباتی نظیر: خدابخش، یزدان بخش، معنی مفعولی دارد یعنی بخشیدهء خدا، بخشیدهء یزدان. (۱) - در پهلوی baxsh (تقدیر. سرنوشت)، در پازند breh، اوستا bray (بارتولمه)، پهلوی brin britan، فارسی (بُریدن)، همریشهء بهر (نیبرگ). بارتولمه بخش را از ریشهء bagاوستایی (تعیین کردن. مقرر داشتن. موافقت کردن) دانسته است. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - مرحوم دهخدا در یادداشتی آورده اند: در تداول فردوسی یک بخش یا بخشی یعنی نیم و نصف و دو بخش یعنی دو ثلث و سه بخش یعنی سه ربع و غیره و همچنین در بهر و بهره و پاس و امثال آن. (۳) - سلطان محمود. (۴) - پسر گشتاسب. (۵) - سلم را. (۶) - (۷) .Division) - این کلمه را فرهنگستان بجای Escadreاختیار نموده است.

بخش.

[ ] (ع مص) سوراخ کردن. گود کردن. نفوذ کردن. (از دزی ج ۱ ص۵۵).

بخش.

[بَ / بُ] (ع اِ) ج، بخوش، ابخاش. سوراخ. حلقهء طناب. حفره (سوراخی در زمین). (از دزی ج ۱ ص ۵۵).

بخش آباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش جغتای شهرستان سبزوار است که ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بخشا.

[بَ] (نف) بخشاینده و بخشش کننده. (فرهنگ رشیدی). بخشش کننده. (آنندراج). دهنده و عطاکننده و انعام دهنده، مانند پادشاه مملکت بخشا. (ناظم الاطباء) : نسبت فضل از دل رخشان او گیرد سپهر نسخت جود از کف بخشای او گیرد سحاب. ادیب صابر. - جرم بخشا؛ بخشندهء جرم : که دردمندنوازی و جرم بخشایی.سعدی. - راحت بخشا؛ راحت بخش. (از یادداشت مؤلف). - روح بخشا؛ روح بخش. (از یادداشت مؤلف). - گنه بخشا؛ گنه بخش. (از یادداشت مؤلف).

بخشانیدن.

[بَ دَ] (مص) ترحم کنانیدن و شفقت کنانیدن و مرحمت کنانیدن. (ناظم الاطباء).

بخشانیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) بخشیده و عطاشده. (ناظم الاطباء).

بخشای.

[بَ] (نف) بخشنده و شفقت کننده. (ناظم الاطباء). بخشا. و رجوع به بخشا شود.

بخشایا.

[بَ] (اِ مص) بخشش و عفو. (ناظم الاطباء).

بخشایان.

[بَ] (نف، ق) در حال بخشیدن. (یادداشت مؤلف).

بخشایدن.

[بَ یِ دَ] (مص) ترحم کردن و بخشیدن. (ناظم الاطباء).

بخشایش.

[بَ یِ] (اِمص)(۱) از جرم و گناه و تقصیر و از کشتن کسی درگذشتن. (برهان قاطع). از جرم و گناه کسی گذشتن. (انجمن آرا). از گناه درگذشتن. (غیاث اللغات). عفو. آمرزش. (ناظم الاطباء). حَنّان. (منتهی الارب). رأفت. رحمت و شفقت. گذشت. رحم. درگذشتن از گناه. تجاوز. (یادداشت مؤلف) : ز بخشایش و بخشش و راستی نبینم همی در دلش کاستی.فردوسی. اگر شاه باداد و

بخشایش است جهان پر ز خوبی و آسایش است.فردوسی. چو بخشایش پاک یزدان بود دم آتش و باد یکسان بود.فردوسی. بخشایش و ترحم بس نیکو است خاص بر این بی زبانان. (تاریخ بیهقی). بخشایش از که چشم همی داری بر خویشتن خود از چه نبخشایی. ناصرخسرو. ای بازپسین زادهء مصنوع نخستین در بخشش و بخشایش و در دانش و در دین. سنایی. آفتاب بخششی و سایهء بخشایشی زآفتاب و سایه پرسیدم همین آمد جواب. سوزنی. اهل بخشایشم سزد که دلت بر تن و جان من ببخشاید.خاقانی. ببخشایش جانور کن بسیچ بناجانور برمبخشای هیچ.نظامی. نه شب خسبم نه روز آسایشم هست نه یک ذره ز تو بخشایشم هست.نظامی. بتو مشغول و با تو همراهم وز تو بخشایش تو می خواهم.سعدی. پسندیده ست بخشایش ولیکن منه بر ریش خلق آزار مرهم. سعدی (گلستان). خدا را بر آن بنده بخشایش است که خلق از وجودش در آسایش است. سعدی. بخشایش الهی گمشده ای را در مناهی چراغ توفیق فرا راه داشت. (گلستان). حافظ از معتقدانست گرامی دارش زآنکه بخشایش بس روح مکرم با اوست.حافظ || بخشش. انعام. (ناظم الاطباء) (یادداشت مؤلف) : سر مایهء شاه بخشایش است زمانه ز بخشش بر آسایش است. فردوسی (از یادداشت مؤلف). تا نگرید کودک حلوافروش دیگ بخشایش کجا آید بجوش.مولوی. (۱) - اسم مصدر از بخشاییدن و بخشودن، پهلوی apaxshayishn (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بخشایش.

[بَ یِ] (اِخ) دهی از بخش بستان آباد شهرستان تبریز است که ۳۶۷۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بخشایش آمدن.

[بَ یِ مَ دَ] (مص مرکب)... از کسی یا کسی را بر کسی؛ رحم آمدن کسی نسبت به دیگری : همه خسته و کشته شد بیگناه گه آمد که بخشایش آید ز شاه.فردوسی. گه آمد که بخشایش آید ترا ز کین جستن آسایش آید ترا.فردوسی. بترسید و از هوش برفت و از اسب درافتاد، شاه را بر او بخشایش آمد. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی).

بخشایش آوردن.

[بَ یِ وَ دَ] (مص مرکب) رقت کردن. رحم کردن. ترحم کردن. رحمت آوردن. عفو کردن. درگذشتن : نه بخشایش آرد بکس بر نه مهر دژآگاه دیوی پرآژنگ چهر.فردوسی. که ایوان او بود زندان من چو بخشایش آورد یزدان من.فردوسی. کنون رنج مهرش بجایی رسید که بخشایش آرد هرآنکس بدید.فردوسی. نه بخشایش آرد بهنگام خشم نه خشم آیدش گاه بخشش بچشم.فردوسی. خبر به پادشاه رسید برنشست و به مصاف بوزنگان آمد و چندانی را بکشت که بخشایش آورد. (نامهء تنسر). دلش در مخزن آسایش آور بر آن بخشودنی بخشایش آور.نظامی.

بخشایش خواستن.

[بَ یِ خوا / خا تَ] (مص مرکب) طلب بخشایش کردن: استرحام؛ بخشایش خواستن. (تاج المصادر بیهقی).

بخشایش کردن.

[بَ یِ کَ دَ] (مص مرکب) رحمت آوردن. بخشودن. بخشاییدن : کسی که او کَنَد از کان تو به میتین(۱) سیم مکن برو بر بخشایش و مباش رحیم. عسجدی. هیچ دست آویز آن ساعت که ساعت دررسد نیست الا آنکه بخشایش کند پروردگار. سعدی

(طیبات). تو ناکرده بر خلق بخشایشی کجا بینی از دولت آسایشی. ؟ سعدی (بوستان). (۱) - کلنگ.

بخشایشگر.

[بَ یِ گَ] (ص مرکب) رحیم و رحم کننده. (ناظم الاطباء). رؤف. (یادداشت مؤلف). رحمن. (زمخشری). بخشایشگر مرادف الرحیم و بخشاینده مرادف الرحمن است. (آنندراج).

بخشای کاشی.

[بَ یِ] (اِخ) نورالدین محمد. از شاعران قرن دوازدهم هجری و از معاصران حزین بود. حزین در تذکرهٔ خود از اشعار او آورده است. رجوع به تذکرهٔ حزین چ اصفهان ص۷۹ ببعد شود.

بخشایندگی.

[بَ یَ دَ / دِ] (حامص)ترحم و شفقت. (ناظم الاطباء). عفو. بخشش. درگذشتن از گناه : متاب ای پارساروی از گنهکار ببخشایندگی در وی نظر کن. سعدی (گلستان ||). جوانمردی و سخاوت. (ناظم الاطباء).

بخشاینده.

[بَ یَ دَ / دِ] (نف) رحمان و ترحم کننده. (ناظم الاطباء). رحمان. رحیم. حنّان. (منتهی الارب). بخشش کننده و مرادف الرحمن است. (آنندراج). جوانمرد و سخی. (ناظم الاطباء). کریم. (منتهی الارب). راحم. عَفُوّ. (یادداشت مؤلف) : مهربان است و بخشاینده. (تاریخ بیهقی ص ۳۱۶). بسم الله؛ بنام خداوند الرحمن؛ بخشاینده، الرحیم؛ مهربان. (کشف الاسرار ج ۳ ص۵۴۶)(۱)بخشاینده ای که تار عنکبوت را سد عصمت دوستان کرد. (کلیله و دمنه). چو بخشاینده و بخشندهٔ جود نخستین مایه ها را کرد موجود.نظامی. جرم بخشنده و بخشاینده در بروی همه بگشاینده.جامی. (۱) - صاحب کشف الاسرار در جاهای دیگر (ص ۱ و ۲۸۴ ج ۳) الرحمن را «فراخ بخشایش» ترجمه کرده است.

بخشاییدن.

[بَ دَ] (مص) رحم کردن. جوانمردی کردن. تفضل کردن. (ناظم الاطباء). رحمت آوردن. رحم کردن. ترحم کردن. عفو کردن. (از یادداشتهای مؤلف) : ببخشای بر نوجوانیّ من بدین بازوی خسروانیّ من.فردوسی. ز مردی ببخشای بر جان خویش که هرگزْت نایـد چنین کار پیش.فردوسی. همی بگسلد زآرزو جان اوی ببخشای بر چشم گریان اوی.فردوسی. مرا نیست این خرم آن را که هست ببخشای بر مردم تنگدست.فردوسی. بر همه گیتی او را بگمار وانگهی بر همه گیتی بخشای.فرخی. ببخشایی تو طوطی را از آن کو می سخن گوید تو گر نیکو سخن گویی ترا ایزد نبخشاید؟ ناصرخسرو. نه از حشمت محتشمان باک دارد نه بر ضعیفی بیچارگان ببخشاید. (از قصص الانبیاء ص۲۴۳). که دوستدار من از من گرفت بیزاری بلی و دشمن برمن همی ببخشاید. مسعودسعد. ولی را گر عطا باید عدو را گر خطا افتد خدا و خلق داند کان ببخشد وین ببخشاید. سیدحسن غزنوی. به ولی و عدو عطا و خطا هم ببخشی و هم ببخشایی. سیدحسن غزنوی. که شاها بیش ازینم رنج منمای بزرگی کن بخردان بر ببخشای.نظامی. ببخشایش جانور کن بسیچ بناجانور بر مبخشای هیچ.نظامی. هر که بر خویشتن نبخشاید گر نبخشد کسی برو شاید.سعدی (گلستان). آنکه جان بخشید و روزی داد و چندین لطف کرد هم ببخشاید چو مشتی استخوان بیند رمیم. سعدی (طیبات). پدر گفت ای پسر ترا در این

نوبت فلک یاری کرد... که صاحبدولتی در تو رسید و بر تو ببخشایید(۱). (گلستان). ای بارخدای عالم آرای بر بندهء پیر خود ببخشای.سعدی (گلستان). اگر بر من نبخشایی پشیمانی خوری آخر بخاطر دار این معنی که در خدمت کجا گفتیم. حافظ. ایا پر لعل کرده جام زرین ببخشا بر کسی کش زر نباشد.حافظ. بر سستی و پیریم ببخشای بر عجز و فقیریم ببخشای.جامی ||. عفو کردن. درگذشتن. درگذشتن از گناه : مگر شاه با مهر پیش آیدش ببخشد گناه و ببخشایدش.(گرشاسب نامه). چون در کان جود بگشاید گنج بخشد گناه بخشاید.نظامی ||. بخشیدن. انعام کردن. (ناظم الاطباء). بخشاییدن در محل ترحم و عفو مستعمل است لیکن بمعنی جود و کرم هم بندرت استعمال کرده اند. (از غیاث اللغات) : کسی کو ندیده بجز کام و ناز بر او بر ببخشای روز نیاز.فردوسی. خور و پوش و بخشا و راحت رسان نگه می چه داری برای کسان. سعدی (بوستان ||). دریغ کردن. (یادداشت مؤلف). مضایقه کردن : گر این آرزو شهریار جهان نبخشاید از ما کهان و مهان(۲) ز گیتی بر او بر کنند آفرین که بی او مبادا زمان و زمین.فردوسی. چنان چون گمان من است آب سرد نبخشایی از من ایا رادمرد. فردوسی (از یادداشت مؤلف). چرا شد رخش من با من گرفتار که رخشم نیست همچون من گنهکار اگر بخشایی از من بستر و کاه چرا گیری از او مشتی جو و کاه. (ویس و رامین). بکام دل زیم با تو همه سال نبخشایم ز تو جان و دل و مال. (ویس و رامین). کم آزار است و بر مردم فروتن مر او را لاجرم کس نیست دشمن چرا دشمن بود آنرا که جانش نمی بخشاید از خواهندگانش. (ویس و رامین). چه رنج آید ازین بتّر به رویم که تو گویی دریغ است از تو کویم چرا بخشایی از من رهگذاری که این ایوان موبد نیست باری سزد گر سنگدل خوانْدت دشمن که راه شایگان بخشایی از من گذار شهر و راه دشمن و دوست ز یار خود ببخشودن نه نیکوست. (ویس و رامین). زلیخا بنادیده بد مهرور بدیدار یوسف چراغ بشر فرستاده بد کس بنزد عزیز بدو گفت کز وی نبخشای چیز. شمسی (یوسف و زلیخا)(۳). و رجوع به بخشاییدن شود. (۱) - بجز این شاهد که ماضی بخشاییدن است بقیهء شواهد ممکن است از بخشودن هم باشند. رجوع به بخشودن شود. (۲) - در همه نسخه ها چنین است: بدین آرزو شهریار جهان ببخشاید از ما کهان مهان متن تصحیح قیاسی مرحوم دهخداست. (۳) - این مثنوی در چ اول منسوب به فردوسی آمده است.

بخشاییده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) مرحوم. (یادداشت مؤلف).

بخش بخش.

[بَ بَ] (اِ مرکب) پاره پاره. (غیاث اللغات) (آنندراج). حصه حصه و بهره بهره. (ناظم الاطباء). - بخش بخش کردن؛ قسمت کردن. (ناظم الاطباء). تجزیه کردن. (یادداشت مؤلف).

بخشبندر.

[بَ بَ دَ] (اِ مرکب) گمرگ خانه. (ناظم الاطباء).

بخش پذیر.

[بَ پَ] (نف مرکب)قابل قسمت. تقسیم پذیر: نقطه بخش پذیر نیست. (یادداشت مؤلف). (اصطلاح حساب) اعدادی که به عدد یا اعداد دیگر قابل تقسیم است.

بخش پذیری.

[بَ پَ] (حامص مرکب)قابلیت قسمت.

بخشدار.

[بَ] (نف مرکب) دارندهء بخش (||. اصطلاح اداری و سیاسی) کسی که امور یک بخش را تحت نظر فرماندار اداره می کند.

بخشداری.

[بَ] (حامص مرکب) عمل و شغل بخشدار (||. اِ مرکب) جایی که بخشدار در آن امور بخش را اداره می کند.

بخشدن.

[بَ شِ دَ] (مص) مخفف بخشیدن. (از یادداشت مؤلف) : چون عقب بخشدی گزیت ببخش هم بده شعر نوت را فغیار. ابوالعباس (از یادداشت مؤلف).

بخشش.

[بَ شِ] (اِمص) داد. دهش. عطا. انعام. (ناظم الاطباء). عطا. (آنندراج). عِداد. عائدهٔ. دسیعه. فجر. وهب. موهبهٔ. موهب. نُحلی. عطیه. (از منتهی الارب). سخا. بخشندگی. رادی. صله. هبه. بذل. رفد. نَدی. کرم. جود. فیض. حبوهٔ. حباء. (یادداشت مؤلف) : از ملکان کس چنو نبود جوانی خلق نداند همی که بخشش او چند.رودکی. دهد خواهندگان را روز بخشش درم در تنگ و گوهر در تبنگوی. ابوالمثل. ببالا بلند و ببازو ستبر بمردی چو شیر و به بخشش چو ابر. فردوسی. میان بزرگان درخشش مراست چو بخشایش و داد و بخشش مراست. فردوسی. به بخشش چو ابری بود نوبهار بود پیش او گنج دینارخوار.فردوسی. زمین چون بهشتی شد آراسته ز داد و ز بخشش پر از خواسته.فردوسی. دل و زبان و کف او موافقند بهم گه وفا و گه بخشش و گه گفتار.فرخی. روز بخشش نه همانا که چنو بیند صدر روز کوشش نه همانا که چنو بیند زین. فرخی. بزرگواری و کردار اوی و بخشش او ز روی پیر برون آورد همی آژنگ.فرخی. بسا کسا که بدینار بخشش تو ببرد ز دل غم و ز دو رخسار گونهء دینار.فرخی. شه از داد و بخشش بود نیکبخت کزو بخشش و داد نیکوست سخت.اسدی. ای بازپسین زادهء مصنوع نخستین در بخشش و بخشایش و در دانش و در دین. سنایی. بخشش از حق بهانه بر سعد است جود از ابر و لاف بر رعد است.سنایی. آفتاب بخششی و سایهء بخشایشی زآفتاب و سایه پرسیدم همین آمد جواب. سوزنی. هست سه عادت ترا بخشش و مردی و دین دست سه عادات تست تخم سعادات کار. خاقانی. بخشش تو بقدر همّت تست نه بقدر ثنا فرستادی.خاقانی. این هم ز بخشش فلک و جود عالم است کان را که خاک باید خوردن شکر خورد. خاقانی. زان بخششی که بر در عالم شد انده نصیب گوهر آدم شد.خاقانی. یکی را داد بخشش تا رساند یکی را کرد ممسک تا ستاند.نظامی. ببخشد دست او صد بحر گوهر که در بخشش نگردد ناخنش تر.نظامی. بخشش نیکو آنکه ترا درویش نگرداند. (مرزبان نامه). وگر بوعدهء بخشش به اتفاق الحال خلاف عادتشان آتشی جهد ز چنار. کمال اسماعیل. تو کیستی که بدین مایه دستگه که تراست بروز بخشش گویی من و توایم انباز. کمال اسماعیل. بر تو خوانم ز دفتر اخلاق آیتی در وفا و در بخشش.حافظ. - بخشش ساختن؛ تهیه کردن و بدست آوردن هبه و صله و انعام : خدمت سلطان بر دست گرفت خدمت سلطان سهل است مگر از پی ساختن بخشش ما خویش را پیش بلاـ کرده سپر. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص۱۸۴ ||). بخشایش.

جوانمردی. عفو. (یادداشت مؤلف). گذشت. گذشتن از جرم و خطا : سر مایهء شاه بخشایش است زمانه ز بخشش بر آسایش است. فردوسی (از یادداشت مؤلف). -امثال: از خردان لخشش از بزرگان بخشش. (یادداشت مؤلف). بخشش از بزرگتر است و گناه از کوچکتر. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص۳۹۴ ||). تقسیم. (یادداشت مؤلف). قسمت کردن. بخش کردن: سلم بتور پیام فرستاد دربارهء بخش کردن فریدون جهان را به سه پسر خود : سزد گر بمانیم هر دو دژم کزینسان پدر کرد بر ما ستم چو ایران و دشت یلان و یمن به ایرج دهد روم و خاور به من سپارد ترا دست ترکان چین که از ما سپهدار ایران زمین بدین بخشش اندر مرا پای نیست بمغز پدرْت اندرون رای نیست.فردوسی. مفرق؛ جای بخشش موی از سر. (السامی فی الاسامی (||). ا) سرنوشت. تقدیر. نصیب. قسمت. قسمت ازلی. مقدر. (یادداشت مؤلف) : به بیژن درآمد چو پیر دژم نبود آگه از بخشش چرخ خم.فردوسی. مرا گر زمانه شده ست اسپری زمانم ز بخشش فزون نشمری. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۳ ص ۸۲۰). یکی آنکه از بخشش دادگر به آز و به کوشش نجویی گذر.فردوسی. بجستیم خشنودی دادگر ز بخشش به کوشش ندیدم گذر.فردوسی. باد خنک بر آتش سوزان گماشتم پنداشتم که حیلت من گشت کارگر آتش هزار بار فزون گشت از آنچه بود بخشش همه دگر شد و تدبیر من دگر.فرخی. اگر بخشش چنین رانده ست دادار ببینم آنچه او رانده ست ناچار. (ویس و رامین). جهان گر کنی زیر و بر چپ و راست ز بخشش فزونی ندانی نه کاست. (گرشاسب نامه). این به بخشش است نه بکوشش، برنج در رنج توان افزود در روزی نتوان افزود. از اسرارالتوحید). یقول [زرادشت] ان ما فی العالم ینقسم قسمین بخشش و کنش؛ یرید به التقدیر و الفعل. (ملل و نحل شهرستانی). هیچ آفریده را از تقدیر ایزدی و بخشش آسمانی گذر نیست. (سندبادنامه ص ۳۳۰). در آن بخشش که رحمت عام کردند دو صاحب را محمد نام کردند.نظامی. مگر گشایش حافظ در این خرابی بود که بخشش ازلش در می مغان انداخت. حافظ ||. حوت و ماهی. (ناظم الاطباء). نام برج حوت است کذا فی تحفهٔ الاحباب. (از شعوری) : آفتاب آید ز بخشش زی بره روی گیتی سبز گردد یکسره. رودکی (از شعوری)(۱). (۱) - در چ نفیسی و مسکو چنین است: آفتاب آید به بخشش زی بره. و در فیشی بخط مرحوم دهخدا «به بخشیزه» با علامت سؤال آمده و در جای دیگر معنی «برج» را با علامت سؤال نوشته اند و برخی هم کلمه را «بخش» پنداشته و «ش» را ضمیر شمرده اند چه بخش هم به معنی «برج» آمده است و رجوع به بخش و معانی آن شود.

بخشش آموز.

[بَ شِ شْ] (نف مرکب)بخشش آموزنده. آنکه با داد و دهش فراوان خود، روش و طرز بخشندگی و داد و سخاوت را بدیگران یاد دهد : نکته دانی بذله گو چون حافظ شیرین سخن بخشش آموزی جهان افروز چون حاجی قوام. حافظ.

بخشش کردن.

[بَ شِ کَ دَ] (مص مرکب) بخشیدن. عطا کردن : بلشکرگه آمد از این رزمگاه که بخشش کند خواسته بر سپاه.فردوسی. چه خوری چیزی کز خوردن آن چیز ترا نی چو سرو آید اندر نظر و سرو چو نی گر کنی بخشش گویند که می کرد نه او ور کنی عربده گویند که او کرد نه می. سنایی ||. بخش کردن. قسمت کردن. (یادداشت مؤلف) : چنین بخششی کان جهانجوی کرد(۱) همه سوی کهترپسر روی کرد. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۱ ص۸۹). اما حکماء عالم، جهان را بخشش کرده اند به برآمدن و فروشدن خورشید. (تاریخ سیستان). و غنائم بخشش کردند سواری را سه هزار دینار رسید و هر پیاده را هزاردینار. (تاریخ سیستان). ||مقدر کردن. تقدیر کردن : چنین کرد بخشش سپهر بلند که از تو گشاید غم و رنج و بند.فردوسی. ز چیزی که بخشش کند دادگر چنان دان که کوشش نیابد گذر.فردوسی. (۱) - بخش کردن فریدون جهان را بین سه پسر خود.

بخشش گاه.

[بَ شِ شْ] (اِ مرکب) مَقْسَم. مقسمه. قسمت گاه. بخش گاه. (یادداشت مؤلف): طراز؛ بخشش گاه آب باشد... (صحاح الفرس). و رجوع به بخشگاه شود.

بخشش نامه.

[بَ شِشْ مَ / مِ] (اِ مرکب)هبه نامه. (آنندراج). قباله‌ء بخشیدن مالی یا ملکی به کسی. (یادداشت مؤلف).

بخششی.

[بَ شِ شی] (ص نسبی) منسوب به بخشش. نحلهٔ. (ترجمان القرآن جرجانی). عطیه. هبه. آنچه بخشیده می شود || . درخور بخشش. اهل بخشش. معتاد به بخشش. (یادداشت مؤلف).

بخشعلی کندی.

[بَ عَ کَ] (اِخ) دهی از بخش گرمی شهرستان اردبیل است، ۲۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بخش کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)تقسیم کردن. (ناظم الاطباء). تقسیم. اقتسام. قسم. قسمهٔ. (ترجمان القرآن جرجانی). اقتسام. (تاج المصادر بیهقی). تقسیم. قسم. توزیع. (دهار). توزیع کردن. بخش کردن. (یادداشت مؤلف): الاستقسام، بخش کردن خواستن. (المصادر زوزنی) : ساعات و اوقات را بخش کرده بود زمانی بنماز و خواندن، زمانی بنشاط و خوردن، زمانی کار پادشاهی بازنگریدن. (تاریخ سیستان). و هر مال و کراع و ملک کی آن را خداوندی پدید نبودی بر درویشان و مستحقان و مصالح ثغور قسمت و بخش کرد. (فارسنامه‌ء ابن البلخی ص۹۱). پس کیومرث این مدت را بدین گونه بدوانزده بخش کرد. (نوروزنامه). [معاویه]شهرها جمله بر امیران بخش کرد و عمرو عاص را مصر داد. (مجمل التواریخ و القصص). اگر گنجی کنی بر عامیان بخش رسد هر کدخدایی را برنجی. سعدی (گلستان). یکی را از بندگان خاص کیسه ای درم داد تا بر زاهدان بخش کند. (گلستان). بخش کن روز خویش و شب را نیز مگذران بر فسوس عمر عزیز.اوحدی. - امثال: جو دو خر را بخش نداند کرد؛ بسیار ناکافی و بیکاره است. (امثال و حکم دهخدا ج ۲ ص۵۹۱). در جنگ حلوا بخش نمی کنند؛ ضرب و شتم در نزاع و خلاف، طبیعی باشد. (از امثال و حکم دهخدا ج ۲ ص ۷۸۲ ||). پاره پاره کردن : و او را بزخمهای پیاپی و ضربهای بی محابا بخش کردند و جان او را که حشاشه‌ء مکرمت بود بر باد دادند. (ترجمه‌ء تاریخ یمینی ||). بخشیدن. عطیه کردن. عطا کردن : همه بخش کرد آنچه بد بر سپاه سراپرده و خیمه تخت و کلاه.فردوسی. چو بر گل گران بدره ها بخش کرد همه رنگ رخسارشان رخش کرد. شمسی (یوسف و زلیخا)(۱). بقنطار زر بخش کردن ز گنج نباشد چو قیراطی از دسترنج. سعدی (بوستان ||). مقدر کردن. تقدیر کردن. نصیب دادن : از آن بخش کایزد بکرده ست پیش نه کم گردد از رنج روزی نه بیش.اسدی. جهاندار بخشی که کرده ست پیش از آن بخش کمتر نگردد نه بیش.اسدی. (۱) - این مثنوی در چ اول، منسوب به فردوسی آمده است.

بخشگاه.

[بَ] (اِ مرکب) مَقْسَم. قسمت گاه. بخششگاه. (یادداشت مؤلف): ...بخشگاه آب شیراز آنجاست. (حدود العالم). و رجوع به بخششگاه شود.

بخش ناپذیر.

[بَ پَ] (نف مرکب)غیرقابل قسمت در حساب. (واژه های فرهنگستان).

بخشنامه.

[بَ مَ / مِ] (اِ مرکب) حکم یا دستوری که از طرف وزارتخانه یا مؤسسه ای در نسخه های متعدد نویسند و به شعب و کارمندان ابلاغ کنند. متحدالمآل(۱). (فرهنگ فارسی معین ||). هبه نامه. بخشش نامه. (از ناظم الاطباء). (۱) - در فرانسوی Circulaire. (یادداشت مؤلف).

بخشندگی.

[بَ شَ دَ / دِ] (حامص)دهش. بذل. عطا. (ناظم الاطباء). جود. عطا. (از آنندراج). رادی. سخاوت. سخا. کرم. بخشش. (یادداشت مؤلف) : چنین داد پاسخ که این داستان شنیدم بسی از لب راستان که شاپور گرد است با زور پیل ببخشندگی همچو دریای نیل.فردوسی. به بخشندگی شه چو او خود نبود نیارست گردون سرش را بسود.فردوسی. سه دیگر که با گنج خویشی کند بدینار کوشد که بیشی کند.فردوسی. ببخشندگی یاز و دین و خرد دروغ ایچ تا بر تو برنگذرد.فردوسی. خواجه و سید سادات رئیس الرؤسا همچو خورشید ببخشندگی و رخشانی. منوچهری. بزرگی بایدت بخشندگی کن که دانه تا نیفشانی نروید.سعدی (گلستان). از در بخشندگی و بنده نوازی مرغ هوا را نصیب ماهی دریا.سعدی ||. عفو. (آنندراج). عفو و مغفرت. (از ناظم الاطباء).

بخشنده.

[بَ شَ دَ / دِ] (نف) کسی که می بخشد و داد و دهش بسیار می کند. (ناظم الاطباء). واهب. وهوب. ماجد. (منتهی الارب). واهب. وهّاب. وهوب. (مهذب الاسماء). سخی. دهشکار. جواد. معطی. دهنده. مانح. باذل. بذّال. بذول. (یادداشت مؤلف) : بدینار کم ناز و بخشنده باش همان داده باش و فرخنده باش.فردوسی. چنین شهریاری و بخشنده ای(۱) بگیتی ز شاهان درخشنده ای.فردوسی. توانا و دانا و بخشنده ای خداوند خورشید رخشنده ای.فردوسی. خداوند بخشندهء کارساز خداوند روزی ده بی نیاز.فردوسی. دست بخشندهء تو نام تو بازرگان کرد تو کنون گویی این را چه دلیل است و نشان. فرخی. در جوانمردی جایی است که آنجا نرسید هیچ بخشنده و زین پس نرسد هرگز هم. فرخی. ای میر نوازنده و بخشنده و چالاک ای نام تو بنهاده قدم بر سر افلاک.عنصری. ماه فلک فضلی و شاه حشم جود رخشنده تر از ماهی و بخشنده تر از شاه. سوزنی. چو بخشاینده و بخشندهء جود نخستین مایه ها را کرد موجود.نظامی. وین سعادت به زور بازو نیست تا نبخشد خدای بخشنده.سعدی. ستایش خداوند بخشنده را که موجود کرد از عدم بنده را. سعدی (بوستان). جوانمرد و خوش خوی و بخشنده باش چو حق بر تو باشد تو بر خلق پاش سعدی (بوستان). بخیلی که باشد خوش و تازه روی بسی به ز بخشندهء تلخ گوی.امیرخسرو. - بخشنده دست؛ آنکه دست بخشنده دارد : خردمند به پیر و یزدان پرست جوان گرد و خوش خوی و بخشنده دست. (گرشاسب نامه). - بخشنده زر؛ آنکه زر بخشد و عطا کند : شهنشاه محمود بخشنده زر فلک ناوریده چنو تاجور.فردوسی. - بخشنده کف؛ آنکه دست بخشنده دارد : چو دانا شود مرد بخشنده کف مر او را رسد بر حقیقت شرف.ابوشکور. - بخشنده گنج؛ آنکه گنج می بخشد. بسیار بخشنده : هنرپرور و راد و بخشنده گنج از این تخمه

هرگز نبد کس برنج.فردوسی ||. قسمت کننده. قاسم. قسیم. (یادداشت مؤلف). (۱) - محمود غزنوی.

بخشودگی.

[بَ دَ / دِ] (حامص)(۱) عفو. (یادداشت مؤلف). این واژه در مقابل کلمهء معافیت برگزیده شده و در همهء موارد بجای صرف نظر کردن بکار میرود خواه تقصیر و گناه باشد و خواه جریمهء نقدی یا پرداخت حق و عوارض. (از واژه های فرهنگستان). (۱) - Exemption.

بخشودن.

[بَ دَ] (مص) رحم و شفقت کردن. (برهان قاطع). شفقت آوردن. (شرفنامهء منیری). رحم کردن. (غیاث اللغات) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ جهانگیری) (آنندراج) (انجمن آرا). ترحم. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی) (دهار). رحمهٔ. رحم. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). حنان. رحم. مرحمهٔ. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). مهربانی کردن. احناء. (مجمل اللغهٔ از مؤلف). رحمت آوردن. ترحم کردن. رحمت کردن. رأفت کردن. حَنّ. اَوییَت. اویه. مأوات. (یادداشت مؤلف) : پس بهرام گفت من شما را راستگوی میدانم بدانچ گفتید از مذهب یزدگرد که با من چنان کرد از مذهب او آگاه شدم و برین رعیت ببخشودم. (تاریخ طبری). چو بیچاره گشتند و فریاد جستند برایشان ببخشود یزدان کرکر.دقیقی. ترا ایزد از دست او رسته کرد ببخشود و رای تو پیوسته کرد.فردوسی. کجا او ببخشود و دل نرم کرد سر کینهء خود پرآزرم کرد.فردوسی. نگاری بر کفم دادی که چون آواش بشنودم بر آن کس کاین نگار از کفّ او گم شد ببخشودم. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص۴۱۷). بسی گشت در خاک زنهارخواه ببخشید خون و ببخشود شاه. (گرشاسب نامه). چو بر خزانه ببخشود و مالها بخشید نماند کس که بر آن کس ببایدش بخشود. مسعودسعد. از تو بخشودن است و بخشیدن وز من افتادن است و شخشیدن.سنایی. بوسه ای خواستم نبخشیدی لابه ها کردم و نبخشودی.انوری. مرغان و ماهی در وطن آسوده اند الاّ که من بر من جهانی مرد و زن بخشوده اند الا که تو. خاقانی. دشمنان چون بر غمم بخشوده اند بر سر دشمن روان خواهم فشاند.خاقانی. کوه غم بر جانم و گردون نبخشاید مرا کاین غم ار بر کوه بودی من برو بخشودمی. خاقانی. بر آن حمال کوه افکن ببخشود بسر زانو بزانو کوه پیمود.نظامی. از بس که نمود نوحه سازی بخشود دلم بر آن نیازی.نظامی. ببخشود بر حال مسکین مرد فروخورد خشم سخنهای سرد. سعدی (بوستان). خبیثی که بر کس ترحم نکرد ببخشود بر وی دل نیکمرد.سعدی (بوستان ||). عفو نمودن گناه. (انجمن آرا) (آنندراج). عفو کردن. عفو. تجاوز. (یادداشت مؤلف). درگذشتن از گناه. صرف نظر کردن : خدایا ببخشا گناه ورا بیفزای در حشر جاه ورا.فردوسی. همی داد مژده یکی را دگر که بخشود بر بیگنه دادگر.فردوسی. ز بس بانگ و فریاد خرد و بزرگ ببخشودشان پهلوان سترگ.(گرشاسب نامه). سپهبد گناهی کجا بودشان ببخشید و از دل ببخشودشان. (گرشاسب نامه). بباید بخشودن بر کسی که تصنیف سازد و از قرآن و تفسیر آن بدین صفت اجنبی و بیگانه باشد. (نقض الفضائح ص۲۸۳ ||). بخشیدن. (برهان قاطع) (انجمن آرا) (آنندراج) (فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). نحل. وهب. هبهٔ. (ترجمان القرآن جرجانی). دادن. هبه کردن. (یادداشت مؤلف). عطا کردن. عطیه دادن : بسر بر نهاد افسر تازیان(۱) بر ایشان ببخشود سود و زیان.فردوسی. ببخشودش آن قوم دیگر عطا که هرگز نکرد اصل گوهر خطا.سعدی ||. دریغ کردن. (یاداشت مؤلف). مضایقه کردن. (۱) - ضحاک.

بخشودنی.

[بَ دَ] (ص لیاقت) درخور ترحّم. (یادداشت مؤلف). رحمت آوردنی. سزاوار رحم و شفقت : دگر آن که بخشودنی خوانده ای ز

مردی مرا دور بنشانـده ای.فردوسـی. دلش در مخزن آسـایش آور بر آن بخشودنی بخشـایش آور.نظامی ||. درخور انعام و عطیه و بخشش : گفتی که به خاقانی وقتی گهری بخشم بخشودنیم بالله وقت است اگر بخشی. خاقانی.

بخشوده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف)شـفقت کرده شده و بخشیده و آمرزیده شده. (ناظم الاطباء). معفو. (یادداشت مؤلف). عفوکرده ||. کسی که از مالیات و عوارض معاف است. معاف. (فرهنگ فارسی معین).

بخشه.

[بَ شَ / شِ] (اِ) حصه و بهره. (آنندراج). بهره و حصه و قسمت و بخش. (ناظم الاطباء).

بخشی.

[بَ] (اِ) نصیب و حصه. (آنندراج). بخت و نصیب و بهره ||. مزد و مواجب. (ناظم الاطباء ||). اصابع عذاری، قسمی انگور. (از بحر الجواهر نسخهء مؤلف (||). ص) دهنده و مشاهره دهنده. (آنندراج). عطاکننده و اداکنندهء مزد. (ناظم الاطباء).

بخشی.

[بَ] (اِ) (اصطلاح حساب) مقسوم. (از واژه های فرهنگستان).

بخشی.

[بَ] (ص، اِ) (مغولی بخشـی، بگسـی(۱) از چینی جدیـد پسـی(۲) پشیه(۳)، چینی میـانه پـاک دزی(۴) بمعنی مرد دارای اطلاعـات وسـیع). (از فرهنـگ فارسـی معین). محرر و منشـی ||. جراح ||. نایب حاکم ||. ناظر. (ناظم الاطباء ||). روحانی، روحانی بودایی. ج، بخشـیان. (فرهنگ فارسـی معین). پیشوایان دین مغول، عیافان و احکامیان یا جادوگران مغول. (یادداشت مؤلف). عنوان کاهن و روحانی بودایی در نزد مغول. و بمعنی نویسنده و دبیر و خواننده و جراح نیز به کار رفته است، ولیکن مطابق تحقیق کاترمر، این لفظ معـادل کلمهء چینی خوشانـگ است، و همان لاما در تبت میباشـد. بخشـیان در ردیف ساحران شـمرده شـده و بت پرست بوده انـد. مـارکوپولو بخشـیان را عبـارت از سـاحران و منجمـان مغول شـمرده و کلمهء بخشـی را بمعنی منجم و روحـانی دانسـته است. سـیاح دیگری به نـام ریکو دو مون کروا(۵) می نویسد: بخشـیان خدایان متعدد دارند. بعضـی به ۳۶۵ خدا قائلند و هم میگوید که سـلطان ارغون بجهت تعبیر خوابی که دیـد بخشـیان را احضـار کرد. کلمهء بخشـی بمعنی عالم و مجتهـد و معلم و کاهن و روحانی هنوز در مغولی و زبان منچو وقَلموق و قرقیز باقی مانده است، و بخشـیان در دیرها و معابد بودائیان محترم و معزز شـمرده میشوند آنها در نزد سلاطین مغول حرمت و مکانتی تمام داشـته انـد، چنانکه گیوک خان گروهی از آنها را در نزد خویش داشت و مهر خاصهء خویش را به یکی از آنان داد و او را مأمور تفتیش و تحقیق احوال رعایا در تمام قلمرو خویش کرد، قوبلای قاآن نیز در حق آنها اکرام تمام نشان میداد. در دستگاه ایلخانیان مغول نیز بخشی ها دارای مقام و منزلت عالی بوده اند، چنانکه اباقاخان تربیت نوادهء خویش غازان خان را بدانها واگذاشت، و ارغون نسبت بدانها احترام فراوان مبذول می داشت با اینهمه غازان چون اسـلام آورد بخشـیان و لامایان را واداشت که اسـلام آورند و یا بولایات خویش بازگردند. باری بخشـیان مسـلمان به عنوان کاتب و شاید عارض در دستگاه تیمور نیز وجود داشـته انـد و منصب بخشـی گری در دربـار اعقـاب تیمور غالباً مخصوص ترکان بوده، و گاه در دربار گورکانیان هنـد نیز

لشکرآرایی و امیری به آنها واگذار میشده است، و در دستگاه بابر و اکبرشاه نیز ظاهراً عنوان بخشی گری مخصوص امرای سوار و یا عارضان سپاه بوده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی به اختصار) : و بخشیان و امرا گفتند رفتن به بغداد عین مصلحت است. (جوامع التواریخ رشیدی). و چون [غازان] در اوایل سن طفولیت نزد جد بزرگوار خویش اباقاخان می بود و او مایل براه و شیوهء بخشیان و معتقد معتقدات ایشان، او را بیک دو بخشی بزرگ سپرد. (تاریخ غازانی ص۷۷). حکم یرلیغ بنفاذ پیوست که در دارالسلطنهء تبریز و بغداد و دیگر بلاد اسلام تمامت معابد بخشیان و بتخانه ها و کلیساها و کنشتها خراب کنند. (تاریخ غازانی ص۸۵). پادشاه اسلام همواره با بخشیان بهم در بت خانه ملازم بود. (تاریخ غازانی ص۱۶۶). بتخانه ها و آتشکده ها و دیگر معابد... را خراب کردند و اکثر جماعت بخشیان بت پرست را مسلمان کردند. (تاریخ غازانی ص۱۸۸). (۱) - - (۴) .bagsi (۲) - Po-si. (۳) - Po-sih. Ricold de Mont-Croix - (۵) .Pak-dz'i.

بخشیاب.

[بَخْشْ] (اِ مرکب) (اصطلاح حساب) مقسوم علیه. (از واژه های فرهنگستان).

بخشی الممالک.

[بَ یُلْ مَ لِ] (اِ مرکب)حاکم کل. (ناظم الاطباء). سپهسالار. (آنندراج).

بخشیدن.

[بَ دَ] (مص)(۱) عطا کردن. دادن. بذل و هبه کردن. (ناظم الاطباء). دادن. اعطاء. (شرفنامهء منیری). امتیاح. وهب. هبهٔ. دسع. دسیعهٔ. ایجاء. شکد. تشکید. اعشاء. انطاء. (منتهی الارب). عطاء. عطا کردن. بذل. دادن بی عوض. موهبت. جود. نداوت. (یادداشت مؤلف) : فزون زانکه بخشی بزایر تو زر نه ساوه نه رسته برآید ز کان.فرالاوی. پسندیدم آن هدیه های تو نیز کجا رنج بردی ز هر گونه چیز بشیروی بخشیدم آن برده رنج پی افکندم او را یکی تازه گنج(۲).فردوسی. ببخشد درم هرچه یابد ز دهر همی آفرین جوید از دهر بهر.فردوسی. ببخشید چندان ورا خواسته که شد کاخ و ایوانش آراسته.فردوسی. کاروانی بیسراکم داد جمله بارکش کاروانی دیگرم بخشید بختی جمله رنگ. فرخی. جز کریمی و عطا بخشیدن او را کار نیست. فرخی (از مؤلف لغت نامه). یا رب چه جهان است این یا رب چه جهان شادی به ستیر بخشد و غم به قبان.صفار. امیر بفرمود تا... زر و برده لشکر را بخشیدند. (تاریخ بیهقی). ایشان را پس از نان خوردن چیزی بخشیدی. (تاریخ بیهقی). گفت: (مسعود) آن حاصل بدو بخشیدم حرمت پیری تو را و حق حرمت او را. (تاریخ بیهقی). آمرزش کناد خدا او را و آلش را و سلام فرستاد و شرافت بخشاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۰۸). بدو بخش هر چند داریش دوست که نیز آنچه الفغدی از جاه اوست. (گرشاسب نامه). تو همی شعر گوی تا فردا بخشدت خواجه جامهء فافا. بلجوهر (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). چو بر خزانه نبخشود و مالها بخشید نماند کس که بر آن کس ببایدش بخشود. مسعودسعد. و هر کسی را [عمر بن خطاب] قدر نصیب بنوشت و آن مال بریشان بخشید. (مجمل التواریخ و القصص). آن سیصدهزار دینار همه بر مردمان حرمین و مستحقان بخشید. (مجمل التواریخ و القصص از مؤلف لغت نامه). از تو بخشودن است و بخشیدن وز من افتادن است و شخشیدن.سنایی. ببخشیدن جوادی بی حریفی ببخشودن کریمی بی همالی.ادیب صابر. گر سیم دهی هزار احسنت ور زر بخشی هزار شاباش.سوزنی. ای ببخشیدن عطا خرم وی ببخشودن خطا شادان.عبدالواسع جبلی. زر چه بخشی اگر نه خورشیدی در چه پاشی اگر نه دریایی به ولی وعد و عطا و خطا هم ببخشی و هم ببخشایی. سیدحسن غزنوی. ولی را گر عطا باید عدو را گر خطا افتد خدا و خلق داند کان ببخشد وین ببخشاید. سیدحسن غزنوی. بوسه ای خواستم

نبخشیدی لابه ها کردم و نبخشودی.انوری. گشت بخشودن ایشان سبب آسایش گشت بخشیدن ایشان سبب آسانی.انوری. دلخستگان را بی طلب تریاکها بخشی ز لب محروم چون مانْد ای عجب خاقانی از تریاک تو. خاقانی. از پی تست این همه امید و بیم هم تو ببخشای و ببخش ای کریم.نظامی. ملک را این لطیفه پسند آمد و گفت اکنون سیاه بتو بخشیدم. (گلستان). آنکه جان بخشید و روزی داد و چندین لطف کرد هم ببخشاید چو مشتی استخوان بیند رمیم. سعدی (طیبات). میی در کاسهء چشم است ساقی را بنامیزد که مستی می کند با عقل و می بخشد خماری خوش. حافظ. شرابی بی خمارم بخش یارب که با وی هیچ درد سر نباشد.حافظ. - خویش را بخشیدن؛ کنایه از خود را در اختیار کسی قرار دادن و از جان چشم پوشیدن، فدایی قرار دادن: و کیست از این سپاه که خویش را بخشد و برود (گفتار انوشروان آنگاه که سیف ذوالیزن را یاری دادن می خواست). (تاریخ بیهقی از یادداشت مؤلف ||). قسمت کردن. (مهذب الاسماء). تقاسم. (المصادر زوزنی). تقسیم. تقسیم کردن. توزیع. (یادداشت مؤلف). دسته دسته کردن : یکی بهره را بر سه بهره ببخش تو هم بر سه بهر ایچ برتر مشخش. ابوشکور. قاضی دختر این به پسر آن دیگر داد و گنج میان هر دو ببخشیدند. (تاریخ بلعمی). و هانی آن شب چهارصد اسپ و چهارصد زره بر قوم خویش ببخشید. (تاریخ بلعمی). فزون از ده هزار سر برده بیاوردند [سپاه مروان از موقان آذربایجان] و بر مسلمانان بخشیدند. (تاریخ بلعمی). جهان را ببخشید بر چار بهر وزو نامزد کرد آباد شهر.فردوسی. همان نیز یک ماه بر چار بهر ببخشید تا شاد باشد ز دهر.فردوسی. دو لشکر ببخشید بر هشت بهر همه رزمجویان گیرنده شهر.فردوسی. همه پادشاهی شدند انجمن زمین را ببخشید و برزد رسن.فردوسی. و آن را که همی بخشی مقسوم خوانند و آنک بر او بخشی مقسوم علیه. (التفهیم). محیط او گرد بر گرد بر شست بخش راست ببخشند. (التفهیم). دیگر سی روز مایگان بخشیده بود (یعقوب بن لیث) هر روز کاری را. (تاریخ سیستان). شهنشه گوی زد با نامداران ببخشیدند بر میدان سواران. (ویس و رامین). شاه اسکندر روزگار خویش. بخشیده بود بر چهار قسم سحرگاه تا بچاشتگاه فراخ بعبادت... (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی ||). عفو نمودن. آمرزیدن. از گناه و تقصیر کسی درگذشتن. (ناظم الاطباء). عفو کردن. آمرزش. درگذشتن. درگذاشتن. بخشیدن گناه کسی، درگذشتن و عفو و صفح و تجاوز از گناه او. (یادداشت مؤلف). کسی را به کسی بخشیدن، نخستین را به خاطر دومی عفو کردن. از گناه نخستین بخاطر دومی درگذشتن : چو خاقان چین زینهاری شود از آن برتری سوی خواری شود شهنشاه باید که بخشد بر اوی چه یکباره زو دور شد رنگ و بوی. فردوسی. ببخشم گناهت همه سربسر دهم من ترا گنج و شاهی و فر.فردوسی. سیاوخش را گفت بخشیدمت از آن پس که بر راستی دیدمت.فردوسی. ز طوس و ز لشکر بیازرد شاه بمن بخش هرچند بدشان گناه.فردوسی. بخشم و استخفاف گفت نبخشیدم و نبخشم که وی را امیرالمؤمنین بمن داده است. (تاریخ بیهقی). اغلب ظنّ من آن است که بدو بخشد و اگر خواجه شفاعت او کند که بدو بخشد خوشتر آید. (تاریخ بیهقی). مگر شاه با مهر پیش آیدش ببخشد گناه و ببخشایدش.(گرشاسب نامه). سپهبد گناهی کجا بودشان ببخشید و از دل ببخشودشان. (گرشاسب نامه). گر گرفتارم کنی مستوجبم ور ببخشی عفو بهتر کانتقام. سعدی (گلستان). خدا را محتسب ما را بفریاد دف و نی بخش که ساز شرع از این افسانه بی قانون نخواهد شد. حافظ ||. رحم آوردن. رقت کردن. (یادداشت مؤلف). رحم کردن. دل سوختن : چو دانست کان مرد پرهیزگار ببخشید بر نالهء شهریار بپیچید و زو خویشتن درکشید بدریا درون جست و شد ناپدید. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۵ ص ۱۳۹۰). ز کشته چه گویم بر آنکس که زیست ببخشید چرخ و ستاره گریست. (گرشاسب نامه). هرآنکسی که ببخشود هیچ با مردم چنان برفت که دشمن همی بر او بخشید. قطران. هر که بر خویشتن نبخشاید گر نبخشد کسی بر او شاید.سعدی. بر حالت بخشید و کسر حالت را بتفقد جبر کرد. (گلستان). خواهی که خدای بر تو بخشد(۳) با خلق خدای کن نکویی.سعدی (گلستان). بر خویشتن آنکه او نبخشود بخشیدن او خرد نفرمود.امیرخسرو. دایم دلت ببخشد بر اشک شب نشینان گر حال ما بپرسی از باد صبحگاهی. حافظ (از آنندراج ||). معاف کردن. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین) : چو کسری نشست از بر تخت عاج ببخشید بر جای ده یک خراج ||... تخفیف دادن. (یادداشت مؤلف||).

(اصطلاح ورزش) کنار رفتن ورزشکار از مسابقه برای حفظ منافع حریف یا به احترام او. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - مرکب از بخش + یدن (علامت مصدر) در پهلوی بخشیتن baxshitan، از مصدر اوستایی pag. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - گفتار خسرو پرویز در پاسخ نامهء قیصر روم. (۳) - به معنی قبل هم ایهام دارد.

بخشیدنی.

[بَ دَ] (ص لیاقت) چیزی که قسمت کردن آن واجب است. واجب القسمه. (از یادداشت مؤلف). قسمت کردنی : زن و خانه و چیز بخشیدنیست تهی دست کس با توانگر یکیست. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۸ ص۲۳۰۲). مزدک گفت مال بخشیدنی است میان مردمان. (سیاست نامهء خواجه نظام الملک ||). پیشکشی. هدیه. (از ولف). آنچه در خور بذل و بخشش باشد : چو بخشیدنی باشد و تخت عاج نخواهم ز گیتی از این پس خراج.فردوسی. ز گستردنی هم ز پوشیدنی بباید بهایی و بخشیدنی.فردوسی.

بخشیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) داده. عطاشده. (فرهنگ فارسی معین). مبذول. موهوب. عطیه : اگر بر چیز بخشیده ز بخشنده نشان بودی نبینی هیچ دیناری کز او بی صد نشان باشد. فرخی. بخشیدهء خدای ز تو کی شود جدای آنکو جدا شود ز تو بخشیده های ماست. ناصرخسرو ||. قسمت شده. (فرهنگ فارسی معین). تقسیم شده. مقسوم. منقسم. مجزی. مفروز. جدا شده. علیحده. (یادداشت مؤلف) : مرا با شما گنج بخشیده نیست تن و دوده و پادشاهی یکیست.فردوسی. سه روز اندرین خان من شاد باش می نوش خور وز غم آزاد باش که این خانه زان خانه بخشیده نیست مرا با تو گنج و تن و جان یکیست. فردوسی. ز کسری مرا گنج بخشیده نیست تن و لشکر و پادشاهی یکیست. فردوسی. بوزرجمهر نرد برسان فلک ساخت و گردش آن به کعبتین چون ماه و آفتاب و خانه ها بخشیده بر آن مثال. (مجمل التواریخ و القصص). چنین دانستم که هردو مال یکی است و بخشیده نیست. (تاریخ بخارا ||). قسمت. (یادداشت مؤلف). قسمت ازلی. نصیب. مقدر : پس سلیمان علیه السلام گفت قضا و قدر قسمت کرده است و هیچکس بدان چیزی نتواند کردن و به بخشیده راضی باید بودن. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی ||). معاف. عفوشده. (فرهنگ فارسی معین). معفو (بجای بخشوده). (یادداشت مؤلف).

بخشیزه.

[بَ زَ / زِ] (اِ) رجوع به بخشش شود.

بخشیش.

[بَ] (اِمص) بخشش و هدیه و انعام و انعامی که بکسی علاوه بر مزد و اجرت می دهند. (ناظم الاطباء). در عربی بجای حلوان (که اکنون فراموش شده) بکار رود. (از نشوءاللغهٔ ص۹۳). دزی در ذیل قوامیس عرب آرد: بخشیش (فارسی). ج، بخاشیش: انعام؛ بخشش. مژدگانی. (دزی ج ۱ ص ۵۵).

بخشی کل.

[بَ کُ] (اِ مرکب) رئیس خزانه. (ناظم الاطباء).

بخشیکند.

[بَ کَ] (اِخ) دهی از بخش سلماس شهرستان خوی است که ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

بخشیگری.

[بَ گَ] (حامص) منصب و درجهء حکومت کل و رتبهء منشی گری. (ناظم الاطباء). عهده و خدمت سپهسالاری. (آنندراج||). بخشی بودن، در دین و آیین بخشیان بودن : [غازان] کمالیتی تمام حاصل کرد بر وجهی که بشیوهء بخشیگری عظیم ماهر شد. (تاریخ غازانی ص۷۸). و رجوع به بخشی شود.

بخص.

[بَ] (ع مص)(۱) برکندن چشم. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). برکندن چشم کسی را. (آنندراج). چشم برکندن. (المصادر زوزنی ||). لنگ گردیدن شتر بواسطهء آزار در سپل: بخصت الناقة (مجهو)؛ لنگ گردید شتر بواسطهء آزار در سپل. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). (۱) - از باب فَتَحَ. (از ناظم الاطباء).

بخص.

[بَ خَ] (ع مص)(۱) ابخص(۲) گردیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). روییدن گوشت پاره در بالا یا در پایین چشم. (از اقرب الموارد). پشت چشم برآمده شدن. چشم برکردن. (تاج المصادر بیهقی): بخصت عینه؛ مبتلا به بخص گردید چشم او. (ناظم الاطباء). و رجوع به ابخص و بخصاء شود. (۱) - از باب سَمِعَ. (از ناظم الاطباء). (۲) - مردی که در چشم خانهء او گوشت پاره ای رسته باشد.

بخص.

[بَ خِ] (ع ص) پستان بسیارگوشت و بسیاررگ ||. پستانی که شیر آن بمالش سخت برآید. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بخص.

[بَ خَ] (ع اِ) گوشت پیش پا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). گوشت پای. (مهذب الاسماء) (از اقرب الموارد||). گوشت سپل شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گوشت بن انگشتان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). گوشت بن انگشتان، نزدیک کف دست. (از اقرب الموارد ||). گوشتی که مایل بسفیدی بود از جهت فساد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). گوشت پاره ای که در چشم خانه روید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بخص.

[بُ] (ع اِ) جِ اَبْخَص و بَخْصاء. (ناظم الاطباء). رجوع به مفرد کلمه شود.

بخصاء.

[بَ] (ع ص) زنی که در چشم خانهء وی گوشت پاره ای رسته باشد. ج، بُخْص. (ناظم الاطباء). و رجوع به بخص و ابخص شود.

بخصل.

[بَ صَ] (ع ص) ضخیم و کلفت و گوشتی و جسیم. (ناظم الاطباء). ضخیم و بسیارگوشت. (از اقرب الموارد)(۱). (۱) - در اقرب الموارد بخضل با ضاد معجمه است و درست نیست. رجوع به تاج العروس شود.

بخصوص.

[بِ خُ] (ق مرکب)(۱) مخصوصاً. خصوصاً. (از ناظم الاطباء). (۱) - از ب + خصوص.

بخصهٔ.

[بَ خَ صَ] (ع اِ) واحد بخص. (ناظم الاطباء). یکی از بخص. گوشت چشم و گوشت سپل شتر. (از مهذب الاسماء). و رجوع به بَخَص (اِ) شود.

بخع.

[بَ] (ع مص)(۱) کشتن خود را از خشم و اندوه. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). هلاک کردن بغم. هلاک کردن خود را. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). هلاک کردن. (تاج المصادر بیهقی): بخع نفسه بخعاً. (ناظم الاطباء ||). کندن چاه را تا برآمدن آب. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد): بخع الرکیهٔ؛ کند چاه را تا آب برآمد. (ناظم الاطباء ||). پند بی آمیغ دادن کسی را و مبالغه کردن در آن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). صادقانه نصیحت کردن. (از ذیل اقرب الموارد): بخع له؛ نصحه. (ناظم الاطباء ||). پیاپی کاشتن زمین را و سالی آن را بی کشت و زراعت نگذاشتن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). منه حدیث عایشهٔ فی صفهٔ عمر رضی الله عنهما: بخع الارض فقاءت اکلها؛ ای قهر اهلها و اذلهم و اخرج ما فیها من الکنوز و اموال الملوک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تصدیق کردن خبر کسی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد): بخع فلاناً؛ خبره. (ناظم الاطباء ||). مبالغه کردن در ذبح گوسفند بحدی که از حد ذبح درگذرد و به رگ بخاع رسد. این اصل معنی کلمه است، پس از آن در هر مبالغه بکار رفته است. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد). (۱) - از باب فَتَحَ (ناظم الاطباء).

بخع.

[ ] (ع مص) ناامید کردن کسی را. شرمگین کردن او را ||. بتندی سرزنش کردن. (از دزی ج ۱ ص۵۵).

بخعهٔ.

[بَ خَ عَ] (ع اِ) جِ باخع. (ناظم الاطباء). رجوع به باخع شود.

بخفد.

[بَ خَ] (اِ) سرفه و سعال. (ناظم الاطباء).

بخق.

[بَ] (ع مص)(۱) کور کردن چشم کسی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). یک چشم کردن. (تاج المصادر بیهقی). اعور کردن. (از اقرب الموارد). (۱) - از باب فَتَحَ . (ناظم الاطباء).

بخق.

[بَ خَ] (ع مص) اعور شدن. (از اقرب الموارد). کور شدن چشم. یک چشم شدن. (المصادر زوزنی ||). بسیار چرک دادن چشم و منطبق ناشدن هر دو کنارهء پلک بر حدقهء چشم و رفتن بصارت آن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). فراهم نیامدن پلکها بر حدقه. (از اقرب الموارد)(۱ (||). اِ) یک چشمی. (منتهی الارب) (آنندراج). یک چشم بودگی. (یادداشت مؤلف). (۱) - از باب سَمِعَ و نَصَرَ. (از منتهی الارب).

بخق.

[بُ] (ع اِ) جِ اَبْخَق و بَخْقاء. (از ناظم الاطباء). رجوع به ابخق و بخقاء شود.

بخقاء .

[بَ] (ع ص، اِ) مؤنث ابخق. زن یک چشم. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). عوراء. (از ذیل اقرب الموارد). ج، بُخْق. (ناظم الاطباء ||). عین بخقاء. چشم کور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). چشم نابینا. (از اقرب الموارد).

بخکلول.

[بَ کَ] (ص) مردم سخت رو و پوست کلفت و بی شرم. بخکلون. بخکله. بخکلیون. (از ناظم الاطباء). ظاهراً همهء این کلمات مصحف است. رجوع به نخکلون و نخکله شود.

بخل.

[بُ] (ع مص)(۱) زفتی کردن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). منع کردن و امساک کردن. (از اقرب الموارد). بخیلی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی) (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). بُخُل. بَخَل. (ناظم الاطباء). بَخل. بَخَل. (منتهی الارب). بَخَل. (از اقرب الموارد) :الذین یبخلون و یأمرون الناس بالبخل. (قرآن ۴/۳۷)؛ ایشان که به آنچه دارند بخیلی کنند و مردمان را ببخل فرمایند [و از سخاوت بازدارند] . (کشف الاسرار میبدی ج ۲ ص۴۹۸ ||). بی لیاقتی. ناشایستگی. (از دزی ج ۱ ص۵۵ (||). اِ) زفتی. ضد کرم. (منتهی الارب). زفتی. ضد جوانمردی و جود. (ناظم الاطباء). تزش. (منتهی الارب). بُخُل. بَخَل. (منتهی الارب). بخل، منع از مال خویشتن و شح، بخل از مال دیگران است و گفته اند بخل ترک ایثار هنگام حاجت است و گفته اند محو صفات انسانی و اثبات عادات حیوانی است. (از تعریفات جرجانی). آز. امساک. لَامت. طمع. (ناظم الاطباء). ناجوان مردی. شح. ضنت. لؤم. مَلامت. مساک. مساکه. مسکه. امساک. حصر. مقابل سخاء، رادی، کرم، جوانمردی. (یادداشت مؤلف) : بخل

همیشه چنان ترابد از آن روی کآب چنان از سفال نو نترابد.خسروانی. بکند هردو چشم خویش از بخل همچو حلاج دانه را به وشنگ.منطقی. ببندد دهان خود از فرط بخل که برناید از سینهء او رچک.طیان. مکره بگه بخل تو باشی و نه مطواع مطواع گه جود تو باشی و نه مکره. منوچهری. یکی بخل و دوم حرص و سوم آز چهارم مکر و پنجم شهوت و ناز. ناصرخسرو. اصل جاه از جهان فضل بگیر بیخ بخل از زمین آز بکن.مسعودسعد. بجود و بخل کم و بیش کی شود روزی خطا گرفتن بر من بدین طریق خطاست. مسعودسعد. که می بینم مردمان را که مرا ببخل نسبت می کنند و بخدا که من بخیل نیستم. (کلیله و دمنه). درع حکمت پوشم و بی ترس گویم القتال خوان فکرت سازم و بی بخل گویم الصلا. خاقانی. شب بخل سایه برافکند اینک نماند آفتاب کرم را شعاعی.خاقانی. مگر که بخل شبی بر کرم شبیخون کرد چنانکه از صفت ناتمام او زیبد.خاقانی. ظلم را چون هدف جگر بدرید بخل را چون صدف شکم بشکافت.خاقانی. جوانمردی را در جنگ تاتار جراحتی هول رسید کسی گفت فلان بازرگان نوشدارو دارد اگر بخواهی باشد که دریغ ندارد و چنین گویند که آن بازرگان ببخل معروف بود. (گلستان). که بخل و دوستی باهم نباشد.سعدی. ببخل چنان مشهور بود که حاتم طائی بکرم. (گلستان). اگر چه تربیت است طایفه ای بر بخل حمل کنند. (گلستان). می شود فریادرس فریاد چون گردد تمام بخل در فریاد با فریادرس کردن چرا. صائب (از آنندراج). - بخل پرورد؛ پروردهء بخل. پرورش یافته با بخل و زفتی : خواجه وعده وفا نکرد، وفا کی کند، هیچ بخل پروردی.خاقانی. - بخل زدا؛ زداینده و ازبین برندهء بخل. زفتی زدا : جود از دو کف بخل زدایت کند نفر(۲) بخل از دو دست جودفزایت کند نفیر. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۳۶). - بخل فرسا؛ فرساینده و ازبین برندهء بخل. بخل زدا : مر کفش را دو وصف کن که جز او بخل فرسای و جودپرور نیست.عنصری. - بخل کردن؛ امساک کردن و زفتی کردن. (ناظم الاطباء). تبلد. (یادداشت مؤلف) : نادان که بخل می کند و گنج می نهد مزدور دشمنست تو بر دوستان فشان. سعدی. - بخل کش؛ کشندهء بخل : بخل کش داده و شیرکش و زهره شکاف تیغ کش فاره فکن نیزه زن و تیرانداز. منوچهری. - بخل کشتن؛ از بین بردن بخل. نابود کردن بخل : بکشد شخص بخل را کرمش سرنگون زآستان درآویزد.خاقانی. - بخل ورز؛ بخل ورزنده. بخل کننده. بخیل. زفت : ترا از حیات کریمان چه سود که از مردن بخل ورزان بود. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۸۶۴). -امثال: بخل و دوستی با هم نباشد (بیا تا جان شیرین بر تو ریزم، که...)سعدی. نظیر: خواستن دل، ریزش دست. (از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص۳۹۵). (۱) - از باب کَرُمَ و سَمِعَ. (ناظم الاطباء). (۲) - ن ل: نفیر.

بخل.

[بُ خُ] (ع مص) بُخْل. (ناظم الاطباء). رجوع به بُخْل شود.

بخل.

[بَ خَ] (ع مص) بُخْل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به بُخْل شود.

بخل.

[بَ] (ع مص) بُخْل. (منتهی الارب). رجوع به بُخْل شود.

بخل.

[بَ خَ] (ع ص) مرد بسیارزفت، وصف بالمصدر للمبالغة. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بخل.

[بُخْ خَ] (ع ص، اِ) جِ باخل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بخیلان. و رجوع به باخل شود.

بخل آباد.

[بُ] (اِخ) دهی است از بخش سلدوز شهرستان ارومیّه که ۱۶۵ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، توتون، چغندر و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بخلاء .

[بُ خَ] (ع ص، اِ) جِ بخیل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). زفتان. (یادداشت مؤلف): چشمهای بخلاء در مغاک افتاد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۳۲۵). و رجوع به بخیل شود.

بخلاف.

[بِ خِ / خَ] (ق مرکب)(۱) برعکس. (آنندراج). بعکس و برعکس و بطور واژگونه و برضد. (ناظم الاطباء). و رجوع به خلاف شود. (۱) - از ب + خلاف.

بخ لک.

[بَخْ خِنْ لَ / بَخْ خِ لَ] (ع صوت مرکب) آفرین بر تو. احسنت : برجهید از جا و گفتا بخ لک آفتابی تاج گشتت ای کلک. مولوی (مثنوی چ نیکلسون دفتر ۴ ص۴۳۲).

بخله.

[بُ لَ / لِ] (اِ) خرفه. بقلهٔ الحمقاء. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرا). فرفخ. (دستوراللغهٔ). پرپهن. (فرهنگ جهانگیری). پرپهن. فرفخ. (صحاح الفرس). بیخله. تخمگان. خرفه. فرفخ. پرپهن. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). مویزاب. بخیله. رجله. فرفین. (یادداشت مؤلف) : درآویزم حمایل وار یکسر خویش را بر وی(۱) به گرد گردن و سینه اش کنم آغوش چون بخله. عسجدی (از فرهنگ جهانگیری). و رجوع به پرپهن و خرفه شود. (۱) - ن ل: یکسان خویشتن را زو.

بخم.

[بَ خَ / بِ خَ] (ص مرکب) منحنی. خمیده. خم دار. باخم: پشت بخم. زلف بخم. (یادداشت مولف) : بینی آن زلفین او چون چنبری بالا- بخم کش بلخج اندر زنی ایدون شود چون آبنوس. طیان. دو نرگس دژمّ و دو ابرو بخم ستون دو ابرو چو سیمین قلم.فردوسی. کی نشینیم نگارا من و تو هر دو بهم کی نهم روی بدان روی و بدان زلف بخم. فرخی. پس از این نیز، هیچ خم ندهد پشت جاه ترا سپهر بخم.مسعودسعد. قد من شد چو دو زلف بخم دوست بخم دل من شد چو دو چشم دژم دوست دژم دل دژم گشتم و قدچفته و زینگونه شود دیده چون چشم دژم بیند و زلفین بخم. ادیب صابر (از انجمن آرا). ماه تو در مشک بخم لعل تو با

جزع دژم شهدی است در آغوش سم نفعی است در کام ضرر.اثیر اخسیکتی(۱). (۱) - صاحب فرهنگ جهانگیری این ابیات را شاهد بخم (= نام ولایت مشک خیز) آورده است. صاحب انجمن آرا نویسد: که مشک بخم کنایه از زلف خمیده است و بخم نام هیچ ولایت مشک خیز نیست.

بخم.

[ ] (اِ) شرابی را نامند که از آرد گندم و امثال آن سازند. (فهرست مخزن الادویه).

بخم.

[بَ خَ / بَ] (اِخ) ولایتی است که مشک خوب از آن جا آورند. (برهان قاطع) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از شرفنامهء منیری) (از فرهنگ رشیدی) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ سروری).

بخمه.

[بَ مَ / مِ] (اِ) نوعی از حرشف است که کنگر باشد و آن را بیدگیا خوانند. (برهان قاطع). کنگر. بیدگیا. (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به حرشف شود.

بخن.

[بَ](۱) (ع ص، اِ) مردم درازبالا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). (۱) - در ناظم الاطباء بَخَن است.

بخنداهٔ.

[بَ خَ] (ع ص) زن تمام ساق کامل اندام || ساق پرگوشت. ج، بَخانِد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بخندی.

[بَ خَ دا] (ع ص) بخنداهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بخنداهٔ شود.

بخنق.

[بُ نَ / نُ] (ع اِ) خرقه ای که زنان زیر معجر افکنند تا معجر چرب نشود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). پارچه ای که کنیزکان آن را مقنعه کنند و دو طرف آن را در زیر چانه ببندند. (از اقرب الموارد). آنچه در زنخدان زنند. (مهذب الاسماء). لباس. و رجوع به دزی ج ۱ ص۵۵ شود || برقع کوتاه || کلاه کوچک و چادرمانندی که بر بن گردن ملخ باشد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بخنک. (از منتهی الارب).

بخنک.

[بُ نَ] (ع اِ) بخنق. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بخنق شود.

بخنو.

[بَ نَ / نُـو] (اِ)(۱) رعـد. (برهـان قـاطع) (فرهنـگ رشـیدی) (آننـدراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ اسـدی نخجوانی). تنـدر. (فرهنگ رشـیدی) : چون ببانگ آید از هوا بخنو می خور و بانگ چنگ و رود شـنو.رودکی. عاجز شود از اشک و غریو من هر ابر بهار گاه با بخنو.رودکی. ز رشک کلک تو ناله کند ابر که خلقش نام کردستند بخنو. فخری (از فرهنگ رشیدی). و رجوع به مواد بعد شود. ||پدراندر. شوهر مادر. (از برهان قاطع) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). ناپدری. (از فرهنگ شعوری). (۱) - در برخی نسخه ها بختو بـا تاء است و مؤلف لغت نامه در فیشـی آورده انـد که با تاء غلط است. رشـیدی نیز در فرهنگ خود آرد: در فرهنگ بجای نون تاء آورده به معنی هرچیز غرنـده عموماً و رعـد خصوصاً و بختوه و بختور به اضافه ها و را نیز ذکر کرده و همه را بتصـحیف خوانده، اما در نسـخ معتبره مثل تفسـیر ابوالفتوح و سامی فی الاسامی بمعنی برق گفته و ظاهراً مشترک است در معنی برق و رعد. و در حاشـیهء فرهنگ رشیدی چ تهران آمده: نزد صاحب سراج بختو به تاء رعد و به نون برق.

بخنود.

[بَ] (اِ) رعد. (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بالا شود.

بخنودن.

[بَ دَ] (مص) غریدن رعد و زدن برق. (ناظم الاطباء).

بخنور.

[بَ] (اِ) رعد. (فرهنگ اوبهی). رجوع به بخنو شود.

بخنورور.

[بَ نـوز وَ] (ص مرکـب) رعـددار. دارای رعـد : عـاجز شـود ز اشـک دو چشـم و غریـو من ابر بهارگـاهی و بخنـورور مطر(۱). (از یادداشت مؤلف). و رجوع به بخنو شود. (۱) - نظیر همین شاهـد با تغییراتی در فیش دیگری به صورت بخنو آمده است و رجوع به بخنو شود.

بخنونه.

[بَ نو نَ / نِ] (اِ) رعد و برق. (ناظم الاطباء).

بخنوه.

[بَ نَ وَ / بُ] (اِ) برق و آن درخشـندگی اسـت کـه بیشـتر بـوقت باریـدن بهم می رسـد. (از برهـان قـاطع) (از آننـدراج): الاکتلال؛ درخشـیدن بخنوه. (تـاج المصـادر بیهقی از مؤلف). الومیض، الومض، الومضـان؛ درخشـیدن بخنوه. (تاج المصادر بیهقی از مؤلف). المصوع؛ درفشیدن بخنوه و جز آن. (تاج المصادر بیهقی از یادداشت مؤلف). و رجوع به بخنو شود.

بخنویدن.

[بَ نَ دَ] (مص) رعد کردن و تندر زدن. (آنندراج). غریدن رعد و زدن برق. (ناظم الاطباء).

بخو.

[بُ خَ / بِ خُو / بُ خُو] (اِ)(۱) حلقه و زنجیری که دست و پای چهارپایان را بدان بندند. بخاو. (فرهنگ فارسی معین). پایبند اسب و آن طنابی است کوتاه که یک سر آن بر شتالنگ اسب بندند و سر دیگر بر حلقهء میخ طویله که بر زمین کوفته اند استوار کنند. شکال. بخاو. پابند زندانیان. پای بند است. (یادداشت مؤلف). بخاو. زولاند. زاولانه. (ناظم الاطباء). - بخوبُر؛ سخت گربز و بدکار. (یادداشت مؤلف). - بخوبریده؛ سخت گربز. سخت کارکشته و ماهر در حیله و کلاه برداری و دیگر اعمال زشت. (یادداشت مؤلف). - بخو زدن؛ نهادن بخو بر پای کسی یا اسبی. - بخو کردن؛ بخو بستن: بخو کردن اسبی را. بخو کردن مقصری را. (۱) - تلفظ متن از فرهنگ فارسی معین است در ناظم الاطباء بَخُو و در یادداشتهای مؤلف بِخَو است و این تلفظ هنوز هم در خراسان متداول است.

بخو.

[بَخْوْ] (ع ص) نرم و سست (||. اِ) رطب ردی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بخو.

[بَخْوْ] (ع مص) فرونشستن خشم. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء): بخا غضبه بخواً (از باب نصر). (ناظم الاطباء).

بخوان.

[بِ خا] (اِخ) دهی از بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس است که ۳۱۲ تن سکنه دارد. محصول آن خرما و غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بخود.

[بِ خوَدْ / خُدْ] (ق مرکب) بخویش. بخویشتن. (ناظم الاطباء). بنفسه. بذاته. (دانشنامهء علائی ص ۱۱۷). به اختیار : من بخود نامدم اینجا که بخود بازروم آنکه آورد مرا بازبرد در وطنم. (منسوب به مولوی). - بخود گرم بودن؛ خودپسند و خودرأی بودن. (آنندراج) : آفتاب ار گویدت من با تو می مانم مرنج چون بخود گرم است خود را می ستاید آفتاب. کمال خجند (از آنندراج). - بخود نبودن؛ از خود بی خبر بودن. (آنندراج) : چو گفتیم که برو پیشت آورم از شوق بخود نبودم و این فهم کردم از سخنت. شهیدی قمی (از آنندراج).

بخود آمدن.

[بِ خوَدْ / خُدْ مَ دَ] (مص مرکب) بهوش آمدن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). بحال آمدن از حمله های غشی. (ناظم الاطباء).

بخود افتادن.

[بِ خوَدْ / خُدْ اُ دَ] (مص مرکب) بخود پرداختن : تا خط ز رخش سر زده با من سخنش نیست چندان بخود افتاد که پروای منش نیست. نقی کمره ای (از آنندراج).

بخود سپردن.

[بِ خوَدْ / خُدْ سِ پُ دَ](مص مرکب) اعتماد داشتن خواه بخود، خواه بدیگری. (از آنندراج) : بود شهره دنیا به بی اعتباری چرا اینقدرها به او می سپاری؟ مخلص کاشی (از آنندراج). آنقدرها که سپرده ست بخود خصم دغل غیر خود را عجبی نیست نگیرد بحساب. محسن تأثیر (از آنندراج).

بخود کشیدن.

[بِ خوَدْ / خُدْ کَ / کِ دَ](مص مرکب) در این عبارت آمده است و ظاهراً بمعنی اعراض کردن و اقبال ننمودن و روی گردانیدن است : خواص خدم او و کسانی که معلم و محرض او بودند در این خاکساری بخود کشیدند و همه از وی برگردیدند. (المضاف الی بدایع الازمان ص۴۹).

بخود گرفتن.

[بِ خوَدْ / خُدْ گِ رِ تَ](مص مرکب) بی جهت تعارف و ریشخند یا تبریکی را منسوب بخود پنداشتن ||. بی علت افاده کردن. (فرهنگ لغات عامیانهء جمال زاده).

بخودی خود.

[بِ خوَ / خُ یِ خوَدْ / خُدْ] (ق مرکب) بنفسه و بشخصه. بتنهایی. تنها. (از ناظم الاطباء). بنفسه. بذاته. (از آنندراج). بی محرکی و باعثی دیگر. اتوماتیکمان(۱). (یادداشت مؤلف): مباشرهٔ؛ بخودی خود بکاری قیام کردن. استبداد؛ بخودی خود بکار ایستادن. (تاج المصادر بیهقی). . (فرانسوی) (۱) - Automatiquement

بخور.

[بَ](۱) (ع اِ) آنچه بدان بوی دهند. (منتهی الارب) (آنندراج). آنچه بدان بوی دهند و بوی خوش پراکنده کند. (ناظم الاطباء). هرچه بوی دود آن گرفته شود از صمغها و چیزهای خوشبو. (از اقرب الموارد). آنچه از آن بو دهند. خوشبویی که از سوختن بعض ادویه حاصل شود مانند عود و لوبان و غیره. عطریات سوختنی. (از غیاث اللغات). هرچه بدان بوی کنند. (مهذب الاسماء). بوی افروخته. (زمخشری). چوب عود و مشک و عنبر و میعه و مصطکی و کندر و جز آن که بر روی آتش ریزند تا بوی خوش پراکنده گردد. (ناظم الاطباء). واحد بخورات است و آن ادویه ای است که تبخیر کنند در آب جوشان یا بر آتش ریزند معطر کردن هوا را. (یادداشت مؤلف). ج، ابخرهٔ، بخورات. (از اقرب الموارد). بخور ترکیبی است که از کندر و صمغ و سایر عطریات می سازند و کیفیت ساختنش مسطور است. و استعمال نمودن آن جز در بیت الله در جای دیگر جایز نبود و فقط کاهنان می بایست آنرا بر مذبح طلایی بسوزانند... و برای سایر خدایان نیز بخور می سوزانیدند. (قاموس کتاب مقدس) : بخور و لباس عدوی ترا زمانه چه خواند

حنوط و کفن.فرخی. بوی خوش تو باد همه ساله بخورم رنگ رخ تو بادا بر پیرهن من.منوچهری. همی بوی مشک آمدش از دهان چو بوی بخور آید از مجمری.منوچهری. حکمت و علم بر محال و دروغ فضل دارد چو بر حنوط بخور.ناصرخسرو. غلامی چند را دیدم هر یکی با مجمره ای زرین و سیمین و پاره ای بخور، چند بیضه ای. (تاریخ بخارا). بخور از بر عنبر آمد بمجلس عقول از بر انفس آمد بمبدا.خاقانی. بهر بخور مجلس روحانیان عشق سازیم سینه مجمر سوزان صبحگاه.خاقانی. نکهت کام صراحی چو دم مجمر عید زو بخور فلک جان شکر آمیخته اند.خاقانی. آه بخور از نفس روزنش شرح ده یوسف و پیراهنش.نظامی. گوسفندان خرد بخور و گلاب وآنچه باید ز نقل و شمع و شراب. نظامی (هفت پیکر ص۱۱۳). چون دعا را گزارشی سره کرد دم خود را بخور مجمره کرد. نظامی (هفت پیکر ص۱۸۳). بهنگام بخور عود و عنبر خراج هند بودی خرج مجمر.نظامی. بخور مجلسش از ناله های دودآمیز عقیق زیورش از دیده های خون پالای. سعدی. بده تا بخوری در آتش کنم مشام خرد تا ابد خوش کنم.حافظ. خوشبوی جیب اطلس چرخ از بخور ماست در زیر ذیل خویش چو مجمر گرفته ایم. نظام قاری (دیوان ۹۹). - بخور انداختن؛ بخور بر آتش نهادن تا بوی خوش دهد : نمای جلوه و بر تربتم عبیر افشان گشای دامن و بر آتشم بخور انداز. باقر کاشی (از آنندراج). در کنشت رسید وقت انداختن بخور و کندر بر آتش. در اندرون هیکل خدا اندررفت و در وقت بخور انداختن، همه خلق نماز می کرده اند. (ترجمهء دیاتسارون ص۸ از مؤلف). - بخورانگیز؛ بخورانگیزنده. بوجودآورندهء بوهای خوش : بخورانگیز شد عود قماری هوا می کرد خود کافورباری.نظامی. - بخور دادن؛ بر مایعی جوشان یا سخت گرم عرضه داشتن عضوی را و گاه بمعنی دود دادن نیز بکار برند یعنی عرضه کردن عضو بر دود چیزی خشک برآتش افکنده. بخور کردن. تبخر. تبخیر. (یادداشت مؤلف ||). - مجازاً معطر کردن : پری به کلبهء ما می کند گذار امشب گشای طره که این کلبه را بخور دهد. ملاشانی تکلو (از آنندراج). - بخور زیر دامن؛ در ایران رسم است(۲) که زنان رعنا به بخور عود و عنبر دامن پهن کرده جامه ها را بدان معطر سازند و آنرا عود زیر دامن نیز گویند. (آنندراج) : شمیم عطر آن فردوس مسکن فلک را شد بخور زیر دامن. تأثیر (از آنندراج). - بخور ساختن؛ رایحهء خوش بو بوجود آوردن : دوش از بخار سینه بخوری بساختم بر خاک فیلسوف معظم بسوختم. خاقانی. - بخور سوختن؛ عود و کندر و امثال آن بر آتش نهادن رایحهء خوش را : در کف من نه نبیذ، پیشتر از آفتاب نیز چه سوزم بخور، نیز چه بویم گلاب. منوچهری. و به یک دست مجمره ای دارد و بخور می سوزد و آفتاب می پرستد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۲۷). شمع افروخته و ریخته هر جانب گل مجلسی ساخته و سوخته هر سوی بخور. مولانامظهر (از آنندراج). - بخور کردن؛ بخور دادن. تبخر. تبخیر. (یادداشت مؤلف). اقتار. قتر. (از منتهی الارب). بخور ساختن : گه چو بیحوصلگان آه ز بیداد کنم این بخور از پی تسخیر پریزاد کنم. میرزا اسماعیل ایما (از آنندراج). - بخورناک؛ آلوده به بخور. بخورآلوده: اکتباء؛ بخورناک شدن جامه. (منتهی الارب). و رجوع به بخور و دیگر ترکیبهای آن شود (||. اصطلاح پزشکی) آب گرم یا داروی جوشانده که مریض آنرا استنشاق کند(۳). (از فرهنگ فارسی معین). ||ادویه ای است که تبخیر کنند در آب جوشان یا بر آتش بیماری را. (یادداشت مؤلف): بخور، دارویی باشد که بسوزند تا بوی آن یا دود آن بخداوند علت رسد. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). عسل لبن را گویند و آن صمغ درخت روم است و بعربی میعهء سایله خوانند و بخور آن بذاته خوشبوی باشد. (برهان قاطع) (از هفت قلزم)(۴). میعهء سایله. (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به میعهء سایله شود ||. مجازاً مجمر. (از آنندراج) : مرغول را بگردان یعنی برغم سنبل گرد چمن بخوری همچون صبا بگردان. حافظ (از آنندراج ||). رنگ دودی سیر. رنگی میان سیاه و کبود. رنگی روشنتر از سرمه ای. (یادداشت مؤلف). (۱) - در فارسی ضبط آن بُخور است. رجوع به برهان شود. (۲) - رسم بود. .فرانسوی (۳) - ۴) Fumigation) - ضبط آن بُخور است.

بخور.

[بِ / بُ خَوْر / خُرْ] (ص مرکب)(۱)بسیارخوار. مقابل نخور: آدم بخوری است. (یادداشت مؤلف). (۱) - از: ب + خور.

بخورات.

[بَ / بُ] (ع اِ) جِ بخور. داروهایی که در بخور دادن بکار می برند. (ناظم الاطباء). و رجوع به بخور شود.

بخورالاکراد.

[بَ / بُ رُلْ اَ] (ع اِ مرکب)(۱)گیاهی است علفی، پایا، به ارتفاع ۶۰ سانتیمتر تا یک متر (در محیط های مساعد تا ۲ متر) که در مزارع مرطوب، چمنزارها، جنگلها و گاهی در لای تخته سنگهای سواحل دریا می روید. ساقه های آن شیاردار و برگهایش با پهنک منقسم به تقسیمات باریک و دراز و نخی شکل و گلهای آن زردرنگ و مجتمع بصورت چتر مرکب است. ریشهء آن تیره رنگ و گوشتدار و محتوی شیرهء روان است و شیرهء آن مصرف درمانی دارد. در نواحی غربی ایران، در سیلاخور دیده می شود. شمرهٔ الخنازیر. (از گیاهان دارویی علی زرگری ص۷۶۸). سیابوه. یربطوره. اندراسیون. حمابی. (لکلرک). بخورالاکراد از آن جهت نامند که کردان در بلاد خود در بخورات بسیار استعمال می نمایند. (مخزن الادویه). سیاه بو. بوقیدانن. (یادداشت مؤلف). و رجوع به گیاهان دارویی زرگری و تحفهء حکیم مؤمن و مخزن الادویه و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۲ شود. (۱) - در لاتینی Peucedonum officinale در فرانسوی Peucedane, Fenouil de porc در انگلیسی Sbulpbur wort, hog s fennel.

بخورالبربر.

[بَ / بُ رُلْ بَ بَ] (ع اِ مرکب) یقطوم. سرغیند. سرغنت. بخور مورسکهٔ. بخور مورشکهٔ(۱). (لکلرک). سرغند. اسرغنت. (یادداشت مؤلف). و رجوع به تاسرغنت شود. (۱) - Telephium impreati.

بخورالسودان.

[بَ / بُ رُسْ سو] (ع اِ مرکب) بهندی رسبت نامند. نباتی است مشبک و بقدر شبری و شاخهای مشبک او مایل به لاجوردی و گلش سفید و با رطوبتی که بدست می چسبد. (تحفهء حکیم مؤمن) (از مخزن الادویه). و رجوع به همین دو متن و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۲ شود.

بخورتیکان.

[بُ] (ترکی، آذربایجانی، اِ)تمشک. (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به تمشک شود.

بخوردان.

[بَ / بُ] (اِ مرکب) مجمر بخور. (ناظم الاطباء). مجمر. (آنندراج). بوی سوز. مجمره. (یادداشت مؤلف). و رجوع به نشوءاللغهٔ ص۹۸ ح ۱ شود.

بخوردادن.

[بِ خوَرْدْ / خُرْدْ دا دَ](مص مرکب)(۱) بخورد کسی یا جانوری یا چیزی دادن؛ به او خورانیدن : روزی هادی صحنی برنج نیمی

بخورد و نیمی در وی زهر کرد و به مادر فرستاد گفت مرا این خوش آمد و بتو فرستادم، خیزران دریافت و بخورد سگی دادند در حال بمرد. (مجمل التواریخ و القصص ص ۳۴۰). (۱) - از: ب + خورد + دادن.

بخورسوز.

[بَ / بُ] (اِ مرکب) چیزی که در آن بخور سوزانند. مدخنه.

بخورشیشه.

[بَ / بُ شی شَ / شِ] (اِ مرکب) چندی از عطریات باشد که با آب تر کنند و بر آتش نهند تا مجلس معطر شود. (برهان قاطع) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). چندی از عطریات یکجا به آب یا بشربت تر کرده در مجلس بر آتشدان می نهند چون دود از آن برمی آید همهء مجلس معطر می شود. (شرفنامهء منیری). لخلخه. (سروری از آنندراج). خان آرزو می گوید: بخورشیشه آن باشد که خوشبویها در شیشه کرده آدمی را دهند تا بو کند و این اکثر بر امراض دماغی دیده شده. (آنندراج).

بخورک.

[بُ رَ] (اِ) ارژن. (فرهنگ فارسی معین). نامی است که در شیراز به ارژن دهند. (یادداشت مؤلف). و رجوع به ارژن شود ||. بادام کوهی. (یادداشت مؤلف). نامی است که در فارس به بادام دهند. (از جنگل شناسی کریم ساعی ج ۲ ص۲۲۷). رجوع به ارزن و ارجان و بادام شود ||. مغز هستهء تلخ که شیرین کنند. (یادداشت مؤلف)(۱). (۱) - مؤلف لغت نامه در فیشهای خود بمعنی اول بکسر اول و بدو معنی اخیر بِخَورَک ضبط کرده است و تلفظ متن از فرهنگ فارسی معین است.

بخور مریم.

[بَ / بُ رِ مَرْ یَ] (ترکیب اضافی)(۱) گیاهی است از تیرهء پامچالها که از گلهای زینتی مرغوب است. گلهای آن دارای دم گل خمیده میباشد و ریشه اش ضخیم غده ای است. گلهایش برنگهای ارغوانی و قرمزِ تیره و سفید و صورتی میباشد. در ریشهء غدهء گیاه مزبور ماده ای بنام سیکلامین که دارای اثر مسهلی شدید است وجود دارد و بعلاوه دارای مواد گلوسیدی و اسیدسیکلامیک میباشد. ریشهء غدهء تازه و له شدهء این گیاه را بصورت ضماد بر روی تومرهای خنازیری قرار می دهند. در اکثر نقاط دنیا از جمله نواحی شمالی ایران این گیاه می روید. گل نگونسار. شجرهء مریم. بولف. عرطنیثا. خبزالمشایخ. ولف. رقف. رکف. اذن الارنب. هوم الیهودا. سیکلمه. سیکلامن. گل سیکلمه. قعلامنیس. آذریون. اذریون. اذریونه. ذهبیه. پنجهء مریم(۲). (از فرهنگ فارسی معین ذیل «گل نگونسار»). باسیوس. فوفیلاطینوس. عرطنیثا. حرمل. (ترجمهء صیدنهء ابوریحان). گیاهی است که به پنج انگشت ماند و خوشبو بود و آتش پرستان بوقت ستایش و پرستش بدست گیرند. گویند مریم مادر عیسی دست بر آن زد آن بصورت پنج انگشت شد و آن را شجرهء مریم و بعربی خبزالمشایخ و بیونانی فعیلاسوس خوانند یرقان را نافع است. (از برهان قاطع) (از هفت قلزم). کف مریم. رکفه. (یادداشت مؤلف). و رجوع به تحفهء حکیم مؤمن و مخزن الادویه و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۱ و پنجهء مریم شود. (۱) - در لاتینی Cyclamen europaeum فرانسوی ۲) .Cyclamen) - پنجهء مریم در مورد گیاه کف مریم Anastatica hierochuntica نیز بکار رفته است.

بخور مورسکر.

[بَ / بُ رِ رِ کَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)(۱) (یعنی بخور مردم مریطانی، یا بخور مریطانی) یقطوم. بخورالبربر. سرغنت. بخور مورشکهٔ. او سرغنید. (یادداشت مؤلف). رجوع به بخورالبربر و یا سرغنت شود. (۱) - Parfum des mauresques.

بخور و نمیر.

[بِ / بُ خوَ رُ / خُرُ نَ] (ص مرکب)(۱) مقداری از غذا که فقط برای ادامهء زندگی کفایت کند. (فرهنگ فارسی معین). رزق و روزی بسیار قلیل. قوت لایموت. قوت روزگذار: اقل مایقنع از خور. -روزی بخور و نمیر؛ یک نان بخور و نمیری بکارگرها می دهند. (یادداشت مؤلف). (۱) - از ب + خور (مادهء خوردن) + و + ن (نفی) + میر (از مردن) که بصورت صفت درآمده و جانشین اسم است.

بخوره.

[بَ / بُ رَ / رِ] (اِ مرکب) ظرفی که در آن بخور ریزند. (ناظم الاطباء ||). نافهء مشک. (آنندراج).

بخوریدن.

[بُ دَ] (مص) دیوانه شدن. (ناظم الاطباء ||). پوسیده و فرسوده گردیدن. (آنندراج).

بخوریده.

[بُ دَ / دِ] (ن مف) مصروع و هراسیده شده. (ناظم الاطباء). دیوزده و پری زده و آسیب زده. (آنندراج).

بخوس.

[بُ] (ع اِ) جِ بخسی. (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بخسی و بخس شود.

بخوع.

[بُ] (ع مص) اقرار کردن و گردن نهادن حق را. (از منتهی الارب) (آنندراج). اقرار کردن و اذعان کردن و در اذعان مبالغه ورزیدن. (از اقرب الموارد). اقرار بحق. (تاج المصادر بیهقی). بخاعهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بخول.

[بُ] (ع اِمص) زفتی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بخل. (یادداشت مؤلف).

بخولق.

[بِ خُو لُ] (ترکی، اِ) فرورفتگی بالای سم اسب که حلقهء بخو را در آنجا بندند. (فرهنگ فارسی معین). بخولیک. و رجوع به مادهء زیر شود.

بخولیک.

[بِ خُو] (ترکی، اِ) گودی بالای سم اسب که بخو بدانجا کنند. خرده گاه اسب(۱). (یادداشت مؤلف). بخولق. و رجوع به مادهء قبل شود. (۱) - در فرانسوی Paturon.

بخون.

[بَ](۱) (اِخ) نام ستارهء مریخ است که در فلک پنجم می باشد. (برهان قاطع) (آنندراج). مریخ. (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (فرهنگ سروری (||). اِ) صعوبت و اشکال. (ناظم الاطباء). (۱) - ناظم الاطباء بکسر اول ضبط کرده است.

بخوهٔ.

[بَ وَ] (ع اِ) واحد بخو، یک رطب ردی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بخویش آمدن.

[بِ خوی / خیش مَ دَ](مص مرکب) / بخویشتن آمدن. بخود آمدن. بهوش آمدن : جز یاربش از دهن نیامد یک لحظه بخویشتن نیامد.نظامی. چون بخویش آمد ز غرقاب فنا خوش زبان بگشود در مدح و ثنا.مولوی.

بخویشتن کشیدن.

[بِ خوی / خیش تَ کَ / کِ دَ] (مص مرکب) به سوی خود جلب کردن. بر سر خود آوردن. خود را مبتلا ساختن : عشق بیماریی است که مردم آن را خود بخویشتن کشد و چون محکم شد بیماریی باشد تا وسواس مانند مالیخولیا و خود کشیدن آن بخویشتن چنان باشد که مردم اندیشه همه اندر خوبی و پسندیدگی صورتی بندد و امید وصل او اندر دل خویش محکم کند و قوت شهوانی او را بر آن مدد میدهد تا محکم گردد. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بخویی.

[بَ] (ص نسبی) قسمی قفل پیچ. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بخو شود.

بخی.

[بَ خی ی / یَخْ خی ی] (ع ص)درهم بخی؛ درهمی که بر آن کلمهء بخ نوشته شده باشد. (ناظم الاطباء) (از معجم متن اللغهٔ). و این درهم در مغرب است و گویند منسوب بسوی بخ است که امیری بوده. (ناظم الاطباء).

بخیاری.

[بَ خْ] (اِ) انعام اندک و یا لباس مستعملی که بنوکر و یا فقیری خلعت دهند. (ناظم الاطباء) (از شعوری ج ۱ ورق ۱۹۸).

بخیت.

[بَ] (ع ص) بختیار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). محظوظ. (از اقرب الموارد). خوشبخت. خوش طالع. مبخوت. (یادداشت

مؤلف).

بخیج.

[بَ] (ص) پاسپر شده و فراخ و عریض (||. اِ) زاج. (ناظم الاطباء).

بخیدن.

[بَ دَ] (مص) پنبه و پشم زدن. (آنندراج). حلاجی کردن پشم و پنبه. (ناظم الاطباء).

بخیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) پشم و پنبهء زده و حلاجی کرده شده. (برهان قاطع). پنبه و پشم زده. (انجمن آرا) (آنندراج). پنبه و پشم برزده و از هم جدا گشته. (غیاث اللغات) (از شرفنامهء منیری). پنبه و پشم واکرده. (فرهنگ رشیدی). محلوج و حلاجی کرده شده. پنبهء بخیده و پشم بخیده؛ پنبه و پشم حلاجی شده. (ناظم الاطباء) : همه دشت فرش است برهم فکنده همه کوه پشم است برهم بخیده. نزاری قهستانی.

بخیر.

[بَ] (اِ) گیاهی است دوایی که آن را بیدگیا خوانند و آن نوعی از کنگر باشد. (برهان قاطع). نوعی از کنگر. بیدگیا. حرشف. بخیل. (از فرهنگ فارسی معین). بخمه. و رجوع به کنگر و حرشف شود.

بخیر.

[بِ خَ / خِ] (ق مرکب)(۱) بخوشی و خوبی. بعافیت و رستگاری. بسلامتی و تندرستی. بعاقبت و سرانجام نیک. بقصد و ارادهء نیک. (ناظم الاطباء). - بخیر و خوبی؛ صحیح و سالم و بسلامتی. (ناظم الاطباء). (۱) - از ب + خیر.

بخیز.

[بَ](۱) (اِ) کمینگاه و محل خوف. (آنندراج). کمینگاه. (ناظم الاطباء). (۱) - در ناظم الاطباء بکسر اول است.

بخیزیدن.

[بَ دَ] (مص) دوتا گردیدن برای تعظیم امیری. (آنندراج). خم کردن سر برای توقیر و تعظیم. (ناظم الاطباء).

بخیق.

[بَ] (ع ص) رجل بخیق؛ مرد یک چشم. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اعور. باخق. مبخوق. (از ذیل اقرب الموارد ||). عین بخیق؛ چشم کور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بخیقهٔ.

[بَ قَ] (ع ص) مؤنث بخیق: عین بخیقهٔ؛ چشم کور. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). امرأهٔ بخیقهٔ؛ زن یک چشم. (ناظم الاطباء). و رجوع به بخیق شود.

بخیل.

[بَ] (ع ص) زفت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). قتور. شحیح. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی) (دهار) (ناظم الاطباء). ضنین. (مجمل اللغهٔ). (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). سفله. ممسک. (مهذب الاسماء) (آنندراج). نحیح. مغارالکف. (از المنجد). جحام. رصّاصهٔ. جبل. تَرِش. تارش. وجم. جبز. مجمد. جعد. لکز. لئیم. صوتن. کنود. مقفل الیدین. لحز. (از منتهی الارب). نابخشنده و در مجمع السلوک می آرد: بخیل آن است که حقوق واجبه چون زکوهٔ و نفقات و غیر آن را بجا نیارد و بعضی گویند بخیل آن است که مال خود را به کسی ندهد و عارفان گویند بخیل آن است که جان خود حق را ندهد. (از کشاف اصطلاحات الفنون چ جودت ص ۱۵۷). پست. (فرهنگ اسدی از یادداشت مؤلف). تنگ چشم. سیه کاسه. ناجوانمرد. کز. باخل. آلی. ژکور. بی گذشت. محجی. حَصِر. حصیر. احرد. مقابل سخی. راد. کریم. جوانمرد. (یادداشت مؤلف). شحشاح. شحشح. شبرم. شدید. زحر. زحران. (ناظم الاطباء در ذیل هر یک از کلمات مزبور) : چرا که خواجه بخیل و زنش جوانمرد است زنی چگونه زنی سیم ساعد و لنبه.عماره. گر خسیسان را هجی گویی بلی باشد مدیح گر بخیلان را مدیح آری بلی باشد هجی. منوچهری. دود دوزخ نبیند آنچه سخی روی جنت نبیند(۱) آنچه بخیل.ناصرخسرو. با تو انباز گشت طبع بخیل نشود هرکجا شوی ز تو باز.ناصرخسرو. ولیکن فنای بخیلان مخواه اگرچه بقای کرم زان بود.خاقانی. آسمان را کسی نخواند ضعیف بحر و کان را کسی نگفت بخیل.ظهیر. گر رسدت دم بدم جبرئیل نیست قضا ممسک و قدرت بخیل.نظامی. خاک خور و نان بخیلان مخور خاک نه ای زخم ذلیلان مخور.نظامی. کس نبیند بخیل فاضل را که نه در عیب گفتنش کوشد. سعدی (گلستان). سیم بخیل وقتی از خاک بدرآید که او در خاک رود. (گلستان). توانگری بخیل را پسری رنجور بود. (گلستان). -امثال: کریم را صد دینار خرج می شود و بخیل را هزار. (از مجمع الامثال چ هند از امثال و حکم مؤلف). نظیر: از شل یکی درمی آید از سفت دوتا. (از امثال و حکم مؤلف). (۱) - ن ل: بوی جنت نیابد.

بخیل.

[بَ] (اِ) بخیر. بیدگیاه. (ناظم الاطباء). بیدگیا. حرشف. کنگر. (از برهان قاطع) (از هفت قلزم). و رجوع به بخیر و حرشف و کنگر شود.

بخیل شدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب)زفت و ممسک شدن. بخیل گشتن. تشدد. لحز. حصر. (تاج المصادر بیهقی). استقفال. تلحز. (منتهی الارب). اکداء. (یادداشت مؤلف) : چنان آسمان بر زمین شد بخیل که لب تر نکردند زرع و نخیل. سعدی (بوستان).

بخیله.

[بَ لَ / لِ] (اِ) تخم خرفه. بقلهٔ الحمقاء. (برهان قاطع) (آنندراج). بخله. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به خرفه شود.

بخیلی.

[بَ] (حامص) زفتی و لاَمت. (ناظم الاطباء). تنگ چشمی. گرسنه چشمی. زفتی. ممسکی، مقابل سخاوت. کرم. (فرهنگ فارسی معین). ضنانهٔ. (دهار). رَضِع. رَضَع. لئامهٔ. (منتهی الارب). شح. بخل. ضنت. (یادداشت مؤلف) : از بخیلی چنان کند پرهیز که خردمند پارسا ز حرام.فرخی. نیاید از تو بخیلی چو از رسول دروغ دروغ بر تو نگنجد چو بر خدای دوی. منوچهری.

بخیلی کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)بخیلی نمودن. لاَمت نمودن. بخیل و زفت شدن. (ناظم الاطباء). ضنانهٔ. عقص. نفاسهٔ. ضنن. شح. جمود. بخل. (تاج المصادر بیهقی). شح. بخل. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). شح. ضن. (دهار). امساک. (یادداشت مؤلف) : بخیلی مکن ایچ اگر مردمی همانا ز تو کم کند خرمی.فردوسی. گر گویی بفرست(۱) نگویم نفرستم با دوست بخیلی نتوان کرد بجانی.سنایی. گر ابر مدد یکدم از انگشت تو گیرد هرگز نکند بیش بخیلی بمطر بر.سنائی. سلطان که بزر با سپاهی بخیلی کند با او بجان جوانمردی نتوان کرد. (گلستان). (۱) - جان را.

بخیه.

[بَخْ یَ / یِ] (اِ) آجیده و شکاف جامه ای که دوخته باشد. دوخت تنگ و مضبوط. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). دوخت با آجیده های دراز و طولانی. شلال. (ناظم الاطباء). کوکی که روی پارچه با دست یا چرخ خیاطی بزنند. (فرهنگ فارسی معین). دوختنی تنگ تر از شلال. هر یک از فاصله های نخ دوخته کوچکتر از کوک. (یادداشت مؤلف). نوعی از دوخت معروف و دندان، موج سوهان از تشبیهات اوست. (آنندراج) : تریز جامهء عمرت بحیف سرمد باد بدرز آن عدد بخیه ها سنین و شهور. نظام قاری (دیوان ص۳۴). آفتابیست اطلس گلگون بخیه ها را بر او چو ذره شمار. نظام قاری (دیوان ص۳۲). چفت زلفین بدر آن انگله و گوی بود بخیه ها جمله در آن باب مثال مسمار. نظام قاری (دیوان ص۱۲). رشتهء مدت عمر خضر و عهد مسیح صرف یک بخیه شود در جگر پارهء ما. طالب آملی (از شعوری). رفو زیاده کند زخم دردمندان را بچاک سینهء من بخیه موج سوهان است. ملا مفید بلخی (از آنندراج). دندانِ بخیه گشت بخندیدن آشکار چون نوبت رفو به گریبان ما رسید. نورالدین انوری ظهوری (از آنندراج). - بخیه از روی کار افتادن؛ فاش شدن راز. (غیاث اللغات). - بخیه بر چهره رفتن؛ کنایه از فاش و رسوا شدن راز. (از آنندراج) : شرمم برون نکرد ببزم تو از حجاب بر چهره رفت بخیه ز رنگ پریده ام. محمد اسحاق شوکت بخاری (از آنندراج). - بخیه بر رخ کار افتادن؛ کنایه از فاش و رسوا شدن راز. (از آنندراج) : بخیهء شبنم و گل بر رخ کار افتاده ست ورنه حیران تو صاحب نظری نیست که نیست. صائب (از آنندراج). - بخیه بر روی (یا بروی) افکندن؛ کنایه از فاش کردن راز. (از آنندراج) : از درون سالوسیان داریم، به کز یک دمی خرقهء سالوسیان را بخیه بر روی افکنیم. سنایی. گر چو عیسی رخت در کوی افکند سوزنش هم بخیه بر روی افکند.عطار. سوزنی چون دید با عیسی بهم بخیه ای بر رو فکندش لاجرم.عطار. نفس سرکش بخیهء بی جرأتی بر رو فکند خصم اگر بر روی آتش شد کفش خاشاک بود. ملاقاسم مشهدی (از آنندراج). - بخیه بر روی انداختن؛ آشکار گردیدن راز. (ناظم الاطباء). - بخیه بر روی کار؛ کنایه از آشکاری راز و رسوایی : برهمن شد از روی من شرمسار که شنعت بود بخیه بر روی کار. سعدی (کلیات چ مصفا ص۳۱۵). - بخیه بر روی کار افتادن؛ کنایه از فاش گردیدن سر و آشکار شدن راز باشد. (برهان قاطع). کنایه از فاش شدن سر و آشکار گشتن است. (انجمن آرا). سری و رازی آشکار شدن. رسوا شدن. سر نهانی آشکار گشتن. (یادداشت مؤلف) : ملاف با قلمی ای لباس آژیده بروی کار چو افتاد بخیه ات یکسر. نظام قاری (دیوان ص۱۵). مخور بر دل مرا کز زخم دندان پشیمانی باندک روزگاری بخیه ات بر روی کار افتد. صائب (از آنندراج). ز زخم تیغ تو آگه شدند مدعیان

فغان که بخیه ام آخر بروی کار افتاد. حکیم صوفی شیرازی (از آنندراج). طشت از بام و بر زبانها نام بخیه بر روی کار افتادم.علی اکبر دهخدا. - بخیه بر روی (یا بروی) کار افکندن (یا -برافکندن)؛ کنایه از فاش کردن راز. (از آنندراج) : سوزن امید من بدست قضا بود بخیه از آنم بروی کار برافکند.خاقانی. همچو سوزن اگرچه سرتیزی بخیه بر روی کار می فکنی. اثیرالدین اومانی. - بخیه بر لب خوردن؛ زده شدن بخیه بر لب کسی. دوخته شدن دهان کسی. کنایه از خاموش شدن : خموشی می تند چون عنکبوتم بر در و دیوار خورم صدبخیه بر لب باز اگر سازم دهانم را.ملاقاسم مشهدی (از آنندراج). - بخیه برون انداختن؛ آشکار کردن راز : بود پیوند زلف و دل پنهان خطش این بخیه را برون انداخت. شیخ اللهقلی اصفهانی (از آنندراج). - بخیه بروی نهادن؛ کنایه از فاش کردن راز و رسوا کردن. (از آنندراج) : سوزن عیسی مشو بخیه برویم منه پیرهن غم مدوز پردهء شادی مدر. بدر چاچی (از آنندراج). - بخیه به آبدوغ زدن؛ کاری بیهوده کردن. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). کاری بی ثمر کردن. (یادداشت مؤلف). - بخیه خوردن؛ بخیه زده شدن: جراحت او پنجاه بخیه خورد. (از یادداشت مؤلف). - بخیهء دورو؛ قسمی دوختن. (یادداشت مؤلف). - بخیه دویدن؛ بخیه خوردن. کنایه از خاموش شدن : بر لب طعنه زنان بخیه دوید با رفو حال گریبان گفتم. نورالدین انوری ظهوری (از آنندراج). و رجوع به بخیه خوردن شود. - بخیه کش؛ بخیه زن. بخیه کننده : گهی خرقه دوزی آن خضروش شدی سوزن عیسی اش بخیه کش. هاتفی (از شعوری). - بخیهء کور؛ بخیهء کوره. بخیهء سخت نزدیک و تنگ. (یادداشت مؤلف). - بخیه گرفتن؛ دوخته شدن. پیوند گرفتن. بخیه پذیرفتن : چاکهای جگرم بخیه نگیرند چو گل باقر، این سعی رفوی تو عبث بود عبث. باقر کاشی (از آنندراج). - بخیه گسیختن؛ از هم گسستن و بازشدن بخیه : بخیه ای در هر نفس از جامهء هستی گسیخت در بر ما زندگی حکم قبای تنگ داشت. مرتضی قلی بیک سروشی (از آنندراج). - بخیه گشودن؛ بازشدن بخیه : بخیه ای از چشم دل نگشود تا آگه شدم همنشین را آب شمشیر از سر زانو گذشت. طالب آملی (از آنندراج). و رجوع به بخیه افگن، بخیه دار، بخیه دوز، بخیه زدن، بخیه زن و بخیه کردن شود ||. پارچهء دوخته شده. (ناظم الاطباء ||). شکاف. (فرهنگ فارسی معین||). (اصطلاح پزشکی) کوکهایی که با نخ معمولی یا نخهای متداول در پزشکی در محل شکافتگی انساج پس از عمل جراحی می زنند(۱). (از فرهنگ فارسی معین). - بخیهء سنجاقی؛ (اصطلاح پزشکی) بخیه ای که در جراحی بوسیلهء آگراف زده می شود. آگراف(۲). (از فرهنگ فارسی معین). . (۱) - Suture . (فرانسوی) (۲) - Agrafe

بخیه.

[بُخْ یَ / یِ] (اِ) خط شاغول ||. آلت آهنی و گاوه جهت شکافتن چوب ||. نشکنج. (ناظم الاطباء). و رجوع به همین کلمه شود.

بخیه افگن.

[بَخْ یَ / یِ اَ گَ] (نف مرکب)بخیه زننده. (ناظم الاطباء).

بخیه دار.

[بَخْ یَ / یِ] (نف مرکب) آنچه بخیه دارد. (آنندراج). پارچه ای که بخیه کرده باشند. (ناظم الاطباء).

بخیه دوز.

[بَخْ یَ / یِ] (نف مرکب) آنکه بخیه می دوزد : چه گوید کس از شوخی بخیه دوز کزو بخیهء چشم من گشت روز. میرزا طاهر وحید (از آنندراج).

بخیه زدن.

[بَخْ یَ / یِ زَ دَ] (مص مرکب) آجیده کردن. (ناظم الاطباء). کوک زدن پارچه. دوختن بخیه. (یادداشت مؤلف). دوختن شکاف جامه. (فرهنگ فارسی معین): بشک؛ بخیهء فراخ زدن. (تاج المصادر بیهقی) : خاطر خیاط عقل گرچه بسی بخیه زد هیچ قبایی ندوخت لایق بالای عشق.عطار. بخیه از جوهر زنم دو چشم شوخ آیینه را چهرهء محجوب او گر دیدبان سازد مرا. صائب (از آنندراج). تا قطع طمع کردم و از خلق بریدم هر بخیه که بر خرقه زدم قبله نما شد. ملاقاسم مشهدی (از آنندراج). - بخیه بر لب زدن؛ کنایه از خاموش کردن کسی. دوختن لب کسی(۱) : هیچگه سررشتهء خاموشی از دستم نرفت بی سبب چون آستینم بخیه بر لب می زنند. ملاـ طاهر غنی (از آنندراج). و رجوع به بخیه بر لب خوردن در ترکیبات بخیه شود. - دورادور بخیه زدن؛ شلال کردن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین (||). اصطلاح پزشکی) دوختن انساج و محل شکافتگی عضو پس از ختم عمل جراحی(۲). بخیه کردن. (فرهنگ فارسی معین). دوختن جراح خستگی را. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بخیه شود. (۱) - در دوره های استبداد، دهان کسانی را که سخنی بر خلاف حاکمان می گفتند، می دوختند و بخیه می زدند و بدینسان ناسزاگویان یا ناقدان را کیفر می دادند. . (فرانسوی) (۲) - Suturer

بخیه زن.

[بَخْ یَ / یِ زَ] (نف مرکب)خیاط و بخیه کننده. (آنندراج). کسی که بخیه می زند و می دوزد. (ناظم الاطباء).

بخیه کردن.

[بَخْ یَ / یِ کَ دَ] (مص مرکب) بخیه زدن. (یادداشت مؤلف) (فرهنگ فارسی معین ||). کنایه از فاش کردن راز. (آنندراج) : دمی که بخیه کند راز من بلند شود صدای خندهء چاک از لب گریبانها. سالک یزدی (از آنندراج).

بد.

[بَ] (ص)(۱) نقیض خوب و نیک. (برهان قاطع). ضد نیک. (فرهنگ سروری). ضد خوب. (آنندراج). نقیض خوب و نیک و خوش. (ناظم الاطباء). ناگوار. زشت. ردی. ردیهٔ. نغام. ناخوش. دُژ. سوء. (یادداشت مؤلف) : چرخ چنین است و برین ره رود لنگ ز هر نیک و ز هر بد نوند.رودکی. نباشد زین زمانهء بد شگفتی اگر بر ما بیاید آذرخشا.رودکی. بیاموز تا بد نباشدْت روز چو پروانه مر خویشتن را مسوز.ابوشکور. همی گفت کاین رسم گهبذ نهاد از این دل بگردان که بس بد نهاد.ابوشکور. اگر بازجویند ازو(۲) بیت بد همانا که باشد کم از پنج صد.فردوسی. برو جاودان خانه زندان تست همان گوهر بد نگهبان تست.فردوسی. جوانیش را خوی بد یار بود ابا بد همیشه به پیکار بود.فردوسی. بدو گفت خسرو ز کردار بد چه داری بیاور ز گفتار بد.فردوسی. که زشت از خوب و نیک از بد بدانی بدل کاری سگالی کش توانی. (ویس ورامین). مگوی شعر، پس ار چاره نیست از گفتن بگوی تخم نکو کار و رسم بد بردار. (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۸۱). هر خردمندی که این نکند بد اختیاری که وی کرده است. (تاریخ بیهقی ص۱۰۰). لوط بیامد جوان را دید بغایت خوبی و حسن صورت با خود اندیشه کرد که اگر این جماعت بدانند که چنین پسران رسیده است و ایشان بنگرند که مبادا از فعل بد بایشان زحمتی برسد. (قصص الانبیاء ص۵۵). بد ندانی تا ندانی نیک را ضدرا از ضد توان دید ای فتی.مولوی. زن بد در سرای مرد نکو هم درین عالم است دوزخ او. سعدی (گلستان). وز بدی آنچه او بجای خود است عاقبتش عدل خواند ار چه بد است. اوحدی. - بد حادثه؛ سوء حادثه. (یادداشت مؤلف) : ما بدین در نه پی

حشمت و جاه آمده ایم از بد حادثه این جا به پناه آمده ایم.حافظ. - بد خوردن باده؛ عربده و پیله کردن در مستی با حریفان. (یادداشت مؤلف) : بد ناخوریم باده که دوستانیم وز دست نیکوان می بستانیم دیوانگان بیهشمان خوانند دیوانگان نه ایم که مستانیم.رودکی. - بد و نیک؛ خوش و ناخوش. زشت و زیبا. نیک و بد : از او دان فزونی و زو دان شمار بد و نیک نزدیک او آشکار.فردوسی. کودک خرد نه ای تو که ندانی بد و نیک ناز بسیار ندانی که نباشد شیرین.فرخی. بد و نیک تو هر دو می شنوم نیک و بد ناشنوده کی ماند.ادیب صابر. ز حادثات زمانم همین پسند آمد که زشت و خوب و بد و نیک در گذر دیدم.ابن یمین. - بد و نیک ندانستن؛ بی حیا بودن. (یادداشت مؤلف). - دل بد کردن؛ ترسیدن. - دل کسی را بد کردن؛ او را ترسانیدن. - امثال: از بد و نیک کس کسی را چه؟ سنایی. نظیر: مرا بگور تو نمی گذارند. (از امثال و حکم دهخدا). یار بد از مار جانگزای بتر. قاآنی (از امثال و حکم مؤلف ||). فاسد. زبون. مفسد. شریر. دارای آسیب و آفت. (ناظم الاطباء). زشت کار. طالح. (از یادداشت مؤلف). خبیث. تباهکار : چو پیش نشانه فرازآمد اوی گروی زره آن بد زشت خوی.فردوسی. به بندوی گفت ای بد چاره جوی تو این داوریها به بهرام گوی.فردوسی. نیک باشی و بدت گوید خلق به که بد باشی و نیکت بینند. سعدی (گلستان). نازنینی چو تو پاکیزه دل و پاک نهاد بهتر آنست که با مردم بد ننشینی.حافظ. - بد و نیک؛ طالح و صالح : بد و نیک را بذل کن سیم و زر که این کسب خیر است و آن دفع شر. سعدی. - امثال: بد همه را بد داند. (امثال و حکم مؤلف). هیچ بدی نرفت که خوب جایش بیاید. نظیر: رحمت به کفن دوز اول. (امثال و حکم مؤلف ||). ناخوش. ناسازگار. ناسازوار. که معتدل نیست. (یادداشت مؤلف): داراگرد شهری است... با هوای بد. (حدود العالم). نسا شهری است... با هوای بد. (حدود العالم). و سبب آنکه میخواره را گاه گاه قی افتد و گاه اسهال، نگذارد که خلط بد در معده گرد آید. (نوروزنامه ||). مخالف. دشمن : و دل سلطان با وی گران کرده بودند که خواجهء بزرگ با وی بد بود از جهت بوعبدالله پارسی چاکرش که امیرک رفته بود از جهت فراگرفتن بوعبدالله به بلخ. (تاریخ بیهقی ||). نحس. (یادداشت مؤلف) : برآید بدست من این کار کرد بگرد در اختر بد مگرد.فردوسی ||. قلب، مقابل سره. زیف. قسی. نفایه. (یادداشت مؤلف (||). ا) وای. ویل: بد فلان را؛ وای بر او. ویل له؛ بد او را. ویل لک با بد ترا. تعساً له؛ بد او را. (یادداشت مؤلف) : با دل پاک مرا جامهء ناپاک رواست بد مر آن را که دل و جامه پلید است و پلشت. کسایی (||. ق) بسختی. بصعوبت. سخت. (یادداشت مؤلف) : هیچ شه را در جهان آن زهره نیست کو سخن راند ز ایران بر زبان مرغزار ما بشیر آراسته ست بد توان کوشید با شیر ژیان.فرخی. زن چو مار است زخم خود بزند بر سرش نیک زن که بد بزند.اوحدی (||. ا) عیب. نقص. زشتی. (یادداشت مؤلف)(۳) : در خود آن بد را نمی بینی عیان ورنه دشمن بودتی(۴) خود را بجان.مولوی. بد رندان مگو ای شیخ و هش دار که با حکم خدایی کینه داری.حافظ. بدوران دو کس را اگر دیدمی بگرد سر هردو گردیدمی یکی آنکه گوید بد من بمن دگر آنکه گوید بد خویشتن.اسیری ||. جُرم. گناه. (یادداشت مؤلف) : که بی داور این داوری نگسلد و بر بی گناه ایچ بد نبشلد.ابوشکور. بدو گفت هرچون که می بنگرم به بادافرهء بد نه اندر خورم.فردوسی. که این روز بادافرهء ایزدیست مکافات بد را ز یزدان بدیست.فردوسی. - بد و نیک؛ کار بد و کار خوب. عمل نیک و عمل زشت : بد و نیک را هر دو پاداشن است خنک آنکه جانْش از خرد روشن است. اسدی ||. ذُل. (یادداشت مؤلف). خواری : بیابی بنزدیک ما مهتری شوی بی نیاز از بد کهتری.فردوسی ||. بیماری. درد. مرض. (یادداشت مؤلف) : کرا گفت آتش زبانش نسوخت به چاره بد از تن بباید سپوخت. فردوسی (یادداشت ایضاً ||). ایذاء. (یادداشت مؤلف). آزار : با فلک یار مشو در بد من ای بهر نیکویی ارزانی.انوری ||. شر. فتنه. بلا. آسیب. ظلم. جور. سوء رفتار. سوء معامله. سوء عمل. رنج. گزند. صدمه. تعب. (یادداشت مؤلف). خباثت. شرارت : دانش اندر دل چراغ روشن است وز همه بد بر تن تو جوشن است.رودکی. گاو مسکین ز کید دمنه چه دید وز بد زاغ بوم را چه رسید.رودکی. مهر مفکن بدین سرای سپنج کاین جهان پاک بازی و نیرنج نیک او را فسانه دارو شد بد او را کمرت نیک بتنج. رودکی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۵۵). اگر از من تو بد نداری باز نکنی بی نیاز روز نیاز زستن و مردنت یکی است مرا

غلبکن در، چه باز یا چه فراز.ابوشکور. ابوسعد آنک از گیتی ازو پرگست شد بدها مظفر آنکه شمشیرش ببرد از دشمنان پروا. دقیقی. سپه را ز بد ویژه او داشتی به رزم اندرون نیزه او کاشتی.دقیقی. به ایران همی دست یابد به بد بدین کار تیمار داری سزد.فردوسی. که هندوستان را بشویی ز بد چنان کز ره نامداران سزد.فردوسی. ز ناآمده بد چه ترسی همی ز دیهیم شاهی چه پرسی همی.فردوسی. چو برداشت پرده ز در هیربد سیاوش همی بود ترسان ز بد.فردوسی. با درفش ار تپانچه خواهی زد باز گردد بتو هر آینه بد.عنصری. زن بدکنش معشقولیه نام نبودش جز از بد دگر هیچ کام.عنصری. از آن غمی که گذشته است بر تو یاد مکن وز آن بدی که نیامد بسوی تو مسگال. قطران. من نیک تو خواهم و تو خواهی بد من تو نیک نبینی و بمن بد نرسد. (منسوب به خیام). از بد چرخ آسیاکردار خشک شد در دهان بنده عدو.سوزنی. از بد چارونهت باد پناه آنکه بر چارونهش فرمان است.انوری. - بد رسیدن؛ شر و بلا و آسیب نازل شدن. به حادثهء ناگوار برخوردن : که اندیشه هاتان چنین گشت بد چو اندیشهء بد کنی بد رسد.فردوسی. هم از بدخویی هم ز کردار بد بروی جوانان چنین بد رسد.فردوسی. چو جویی بدانی که از کار بد بفرجام بر بدکنش بد رسد.فردوسی. نیاوردت ایدر مگر بخت بد همی خواست تا بر سرت بد رسد. ؟ (از یادداشت مؤلف). - بد روزگار؛ مصائب دهر. آسیب روزگار. (از یادداشتهای مؤلف) : ببرد سر بی گناهان هزار هراسان شده ست از بد روزگار.فردوسی. ندارم همی دشمن خویش خوار بترسم همی از بد روزگار.فردوسی. بدو پهلوان گفت کای شهریار مبیناد چشمت بد روزگار.فردوسی. تو این داد بر شاه کسری بدار بگردان ز جانش بد روزگار.فردوسی. - بدِ زمان؛ بد روزگار، مصائب روزگار : برات خوشدلی ما چه کم شدی یا رب گرش نشان امان از بد زمان بودی.حافظ. - امثال: اگر بد کاشتی هم بد بروید. پوریای ولی. (از امثال و حکم مؤلف). بد آنست که نباشد. (امثال و حکم مؤلف). بد از پیش خدا نیاید. (امثال و حکم مؤلف). نخواهد خویشتن را هیچکس بد. (ویس و رامین از امثال و حکم مؤلف). هر بد که بخود نمی پسندی با کس مکن ای برادر من. سعدی (امثال و حکم مؤلف). هر که بد کند بد بیند. (کیمیای سعادت از امثال و حکم). هر که بدی کرد و ببد یار شد هم به بد خویش گرفتار شد. جامع التمثیل (از امثال و حکم مؤلف). یار نیک را در روز بد شناسند. (امثال و حکم دهخدا). (۱) - پهلوی vat و صفت تفضیلی vattar(بدتر)، در گیلکی و نطنزی bad، فریزندی و یرنی bad، شهمیرزادی bad. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - از شاهنامه. (۳) - در این گونه موارد «بد» معنی اسمی دارد و در حقیقت موصوف حذف می شود و صفت جانشین آن می گردد. (۴) - ن ل: بودئی.

بد.

[بُ](۱) (اِ) آتشگیره و آن چوب پوسیده یا گیاهی است که با چخماق آتش بر آن زنند. (از برهان قاطع) (از آنندراج) (از انجمن آرا). گیاهی است که زیر چخماق نهندش تا آتش زود در آن گیرد و آن را پود و پوک و خف نیز گویند. (فرهنگ سروری). هر آتشگیره ای مانند قو و چوب پوسیده و جز آن. (ناظم الاطباء). بود. پود. حراق. پُد. پیفه. (یادداشت مؤلف ||). خادم و خدمتکار. (برهان قاطع). نوکر و خادم. (ناظم الاطباء ||). لته و رگوی نیم سوخته که بجهت آتشگیره مهیا کرده باشند. (از برهان قاطع). رگوی نیم سوخته که بجهت آتشگیره مهیا کرده باشند. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا). (۱) - در ناظم الاطباء بفتح اول هم آمده.

بد.

[بَ] (پسوند) صاحب و خداوند. (برهان قاطع). و آن پسوندی است که به آخر اسم ملحق شود، در اوستا پئی تی(۱) یا پتی(۲) بمعنی مولی و صاحب، در پهلوی پت(۳)، در فارسی بد (اص بفتح باء ولی امروز بضم تلفظ کنند). (از حاشیهء برهان قاطع چ

معین)(۴): آتربد. آذربد. ارگبد. اسپهبد. اندرزبد. باربد. بربد. جوربد. چتربد، دبیربد. (کتاب التاج جاحظ ص۱۷۳). درستبد (رئیس ضرابخانه). دهوبد. دهیوبد. ری بد. سپهبد. فهلبد. کاروگ بد (گاروک بد) (رئیس کارگران سلطنتی و غیره)، کنابد. کهبد. کوه بد. گاهبد. گهبد (جهبد). مان بد (رئیس خانواده). مغان اندرزبد. مؤبد. هربد. هزاربد. هوتخشبد (رئیس مهنه). هیربد. (از یادداشتهای مؤلف). (۱) - ۴) .pat - (۳) .pati - (۲) .paiti) - برخی بر آنند که «بد» پسوند نیست چه در اول کلمه ها هم می آید (بهمین معنی) چون بخرد (= صاحب خرد) از ب + خرد و مثالهای بسیار دیگر در نظم و نثر متقدمان.

بد.

[بُدد] (ع اِ) پشه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از تاج العروس ||). بت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صنم. (تاج العروس). فغ. بغ. وثن. طاغوت. جیت. نَصْب. نَصَب. (یادداشت مؤلف). ج، بِدَدَهٔ، ابداد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بتخانه. صورتخانه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نگارخانه. (یادداشت مؤلف). خانه ای که در آن اصنام و تصاویر باشد وگفته اند خود صنم. ج، بددهٔ. (از ذیل اقرب الموارد)(۱ ||). بهره ای از هر چیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نصیب. (تاج العروس ||). عوض ||. جدایی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): لا بد؛ نیست جدایی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چاره. (منتهی الارب). چاره. علاج. (غیاث اللغات). گریز. گزیر. مُلْتَدّ. محالهٔ. حَدَد. (یادداشت مؤلف). لا بُدَّ لک منه؛ نیست ترا چاره ای از آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). لا بد؛ چاره ای نیست. (زمخشری). و رجوع به مادهء بعد شود. (۱) - بدین دو معنی معرب از بت است. (از المعرب جوالیقی ص۸۳).

بد.

[بُ / بُدد] (ع اِ) چاره. گزیر : غفلت از تن بود چون تن روح شد بیند او اسرار را بی هیچ بد.مولوی (مثنوی). گفت روبه را جگر کو؟ دل چه شد؟ که نباشد جانور را زین دو بد. مولوی (مثنوی). خلق را می خواندی بر عکس شد از خلافت مرد و زن را نیست بد. مولوی (مثنوی). باز کرد استیزه و راضی نشد که بدین افزون بِده، نی هیچ بد. مولوی (مثنوی).

بد.

[بَدد] (ع مص)(۱) پریشان کردن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). پراکنده کردن. (از اقرب الموارد) (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی ||) دور کردن. (از منتهی الارب) (مصادر زوزنی) (آنندراج ||). بازداشتن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج ||). جدا داشتن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). الحدیث: انه کان یبد ضبعیه فی السجود. (از منتهی الارب)؛ یعنی جدا می کرد دو بازوی خود را در سجده. (از ناظم الاطباء). از هم جدا داشتن. (یادداشت مؤلف): بد رجلیه؛ از هم جدا داشت هر دو پا را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بداد ساختن برای زین. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). و رجوع به بداد شود. (۱) - از باب نصر. (منتهی الارب).

بد.

[بَدد] (ع اِ مص) تعب و ماندگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). تعب. (از تاج العروس).

بد.

[بِدد] (ع اِ) مانند و همتا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بد.

[بُ] (اِخ) بودا، مؤسس آیین بودایی. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). رجوع به بودا شود.

بد آب.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش مرکزی شهرستان فومن است که دارای ۷۰۸ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بد آب و رنگ.

[بَ بُ رَ] (ص مرکب)نازیبا. زشت || . بی رونق.

بدآب و هوا.

[بَ بُ هَ] (ص مرکب)ناسازگار. مضر.

بدآرام.

[بَ] (ص مرکب) دغاباز. ریاکار. (آنندراج). مکار. حیله باز. (ناظم الاطباء ||). ناراحت. (یادداشت مؤلف) : از آواز ما خفته همسایگان بدآرام گشتند در خوابها.منوچهری.

بدآزمون.

[بَ / بَ زِ] (ص مرکب)چیزی که آزمایش آن نتیجهء بدی می دهد : انده ارچه بدآزمون تیریست صبر تن دار نیک خفتانیست.مسعودسعد. و رجوع به آزمون شود.

بدآغار.

[بَ] (ص مرکب) بدرگ. بدسرشت. (آنندراج) : یکی زشت روی بدآغار(۱) بود تو گویی به مردم گزی مار بود. ابوشکور (از احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص۱۲۳۸). (۱) - در فرهنگ سروری بدآغاز است! و رجوع به بدآغاز شود.

بدآغاز.

[بَ] (ص مرکب) بدسرشت. (برهان قاطع) (فرهنگ سروری) (شرفنامهء منیری). بدذات. (برهان قاطع). بداصل. (انجمن آرا). بدگهر. بداغال. بداُغر. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بدآغار شود.

بدآغال.

[بَ] (ص مرکب) بَداغُور. بَداُغُر. شوم. بی یمن. بدشگون. بی میمنت. بدآغاز. (یادداشت مؤلف) : چو کلاژه همه دزدند و رباینده چو خاد همه چون بوم بدآغال و چو دمنه محتال(۱). معروفی (از فرهنگ اسدی از یادداشت مؤلف). (۱) - ن ل: شوم. چون بوم و

بدآغال چو دمنه همه سال.

بدآگاه.

[بَ] (ص مرکب) جاهل. جاهل بجهل مرکب. بی خبر. (یادداشت مؤلف). دژآگاه. (فرهنگ اسدی ذیل دژآگاه از یادداشت مؤلف).

بدآگاهی.

[بَ] (اِ مرکب) خبر بد. خبر مرگ. نعی. (یادداشت مؤلف) : ور از من بدآگاهی آرد کسی مباش اندرین کار غمگین بسی.فردوسی.

بدآمد.

[بَ مَ] (مص مرکب مرخم، اِ مرکب) پیش آمد بد. بخت بد. سوءحادثه. مقابل نیک آمد، به آمد. (یادداشت مؤلف). بد آمدن. بد آمدن. پیش آمدن بدی : چو روز مرد شود تیره و بگردد بخت هم او بدآمد خود بیند از بدآمد کار. ابوحنیفهء اسکافی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۷۸). از بعد آن ندانم چرخش کجا کشید با واقعات حادثه کارش کجا رسید در گفتگوی نفس طبیعت کجا فتاد در جستجوی نقش بدآمد کجا دوید. (از مقامات حمیدی).

بد آمدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب) بد آمدن کسی را از کسی یا از چیزی، نفرت و کراهت داشتن از او. مقابل خوش آمدن. (از یادداشت مؤلف) : از این جور چیزها بدم می آید. (سایه روشن صادق هدایت ص ۱۸). -امثال: مگر به خدا خدا بگویند بدش می آید. (امثال و حکم دهخدا ج ۴ ص۱۷۲۴ ||). بلا رسیدن. رسیدن واقعهء ناگوار. زیان رسیدن : اگر چشم داری به دیگر سرای بنزد نبی و وصی گیر جای گرت زین بد آید گناه من است چنین است و این دین و راه من است. فردوسی. کس این گنج نتواند از من ستد بد آید به مردم ز کردار بد.فردوسی. ز گفتار اخترشناسان نشان بد آید بتوران و بر سرکشان.فردوسی. تو ایران سپه را همه کشته گیر وگر زنده از رزم برگشته گیر مگر رستم آید بدین رزمگاه وگرنه بد آید بما زین سپاه.فردوسی. و احمد بگفت خوارزمشاه را که به تو چه کردم. هر چند بتن خویش مشغول بود و آن شب کرانه خواست شد. گفت احمد من رفتم نباید که فرزندانم را از این بد آید که سلطان گوید من با علی تگین مطابقت کردم. (تاریخ بیهقی). - بد آمدن به (بر) روی کسی؛ زیان رسیدن بر وی. به بلیه مبتلا شدن وی : بد آید برویش ز کردار بد بد آید بمرد از بد کار بد.فردوسی. چنین گفت گرسیوز کینه جوی که ما را بد آمد از ایران بروی.فردوسی. غمی شد دل مرد پرخاشجوی بدانست کو را بد آمد بروی.فردوسی. - بد آمدن به (بر) سر کسی را؛ زیان رسیدن بر وی، به بلیه مبتلا شدن وی : از این کار ما را بد آمد بسر پدر بی پسر شد پسر بی پدر.فردوسی. همی گفت لشکر همه سر بسر که گستهم را زین بد آید بسر.فردوسی. اگرچه بد آید همی بر سرم من از رای و فرمان او نگذرم.فردوسی. بگیرد همه سر بسر کشورم ز کارش بد آید همی بر سرم.فردوسی. -بد آمدن فال و استخاره و امثال آنها؛ خوب نیامدن آنها. حکایت آنها از حادثهء بد : بد آید فال چون باشی بداندیش چو گفتی نیک نیک آید فراپیش.نظامی.

بدآموختگی.

[بَ تَ / تِ] (حامص مرکب) عمل بد آموختن. رجوع به بد آموختن شود.

بد آموختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) بد و زشت تعلیم دادن : بپروردشان از ره بدخویی بیاموختشان کژّی و جادویی... ندانست خود جز بد آموختن جز از کشتن و غارت و سوختن.فردوسی.

بدآموخته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)آنکه بد تعلیم شده. - بدآموخته شدن؛ تعلیم بد و زشت شدن. بد عادت شدن. - بدآموخته کردن؛ تعلیم بد و زشت کردن بد عادت کردن و رجوع به بدآموختن شود.

بدآموز.

[بَ] (نف مرکب) آموزندهء بدی و شرارت. (ناظم الاطباء). آنکه چیزهای بد به دیگران یاد دهد. کسی که پندهای نادرست دهد. مقابل نیک آموز. (فرهنگ فارسی معین). بدآموزنده : گرزم بدآموز(۱) گفت از خرد نباید جز آن چیز کاندر خورد.دقیقی. و دیگر که اند از پراکندگان بدآموز و بدخواه و کاوندگان.فردوسی. رسیدند هر دو بمردی بجای بدآموز شد هر دو را رهنمای.فردوسی. ز گفت بدآموز جوشان شدند بنزدیک مادر خروشان شدند.فردوسی. بفردا ممان کار امروز را برتخت منشان بدآموز را.فردوسی. نداند که خداوند را بدآموزی براه کژ نهاد. (تاریخ بیهقی ص۳۲۹). با من (احمد عبدالصمد) خالی داشت این خلوت دیری بکشید و بسیار نومیدی کرد و بگریست و گفت لعنت بر این بدآموزان باد. (تاریخ بیهقی ص۳۳۶). پس از این گوئیم که حال چون شد و بدآموزان چه بازنمودند تا بهشت آمل دوزخی شد. (تاریخ بیهقی ص۴۶۴). از خداوند هیچ عیب نیست عیب از بدآموزان است. (تاریخ بیهقی). و از یار بداندیش و بدآموز دور باش. (منتخب قابوسنامه ص ۳۰). مکن با بدآموز هرگز درنگ که انگور گیرد ز انگور رنگ. نظامی (از نفایس الفنون). جز به نیکان نظر نیفروزم از بدآموز بد نیاموزم.نظامی. معلمان بدآموز را سخن مشنو که دیر سال بمانی بکام نیکوخواه.سعدی. نکویی کن که دولت بینی از بخت مبر فرمان بدگوی بدآموز.سعدی. در صحبت رفیق بدآموز همچنان کاندر کمند دشمن آهخته خنجری.سعدی. ندانستی که ضدان در کمین اند نکو کردی علی رغم بدآموز. سعدی (طیبات ||). دیرآموز. تنبل. کاهل. که بد بیاد بگیرد. (یادداشت مؤلف) : نهیب مرگ بلرزاندم همی شب و روز چو کودکان بدآموز را نهیب دوال. کسایی مروزی (||. ن مف مرکب) آنکه تعلیم بد یافته باشد. (آنندراج). بد تربیت شده. (ناظم الاطباء). آنکه چیزهای بد از دیگران یاد گیرد. مقابل نیک آموز. (فرهنگ فارسی معین). بدآموخته. (یادداشت مؤلف) : بلبل گلزار ایرانم بدآموز گلم برنمی تابد دماغم سنبل و ریحان هند. محمدقلی سلیم (از آنندراج). با وصل تو کس چو من بدآموز مباد روزی که ترا نبینم آن روز مباد. ؟ (از یادداشت مؤلف). (۱) - ن ل: بدآهوش.

بدآموزی.

[بَ] (حامص مرکب) عمل بدآموز. مقابل نیک آموزی. (فرهنگ فارسی معین). بد آموختن کسی را. (یادداشت مؤلف) : چو رخشنده شد راه کیهان خدیو نهان شد بدآموزی و راه دیو.فردوسی. و رجوع به بدآموز شود.

بدآمیز.

[بَ] (ن مف مرکب) بدسرشت. با بد درآمیخته. که سرشتش با بدی و زشتی درآمیخته باشد. بدخمیره : بدو داد مرد بدآمیز را چنان بدکنش مرد خونریز را.فردوسی. فرستاده آمد پیامش بداد نبد در دلش جای پیغام و داد سر بی خرد زآن سخن تیز گشت بجوشید و مغزش بدآمیز گشت.فردوسی.

بدآوا.

[بَ] (ص مرکب) بدآواز.

بدآواز.

[بَ] (ص مرکب) ناخوش آواز. آنکه صدای بد دارد : در آن میان مطربی دیدم بدآواز. (گلستان).

بدآوازه.

[بَ زَ / زِ] (ص مرکب) بدآواز ||. که به بدی شهرت دارد.

بد آوردن.

[بَ وَ دَ] (مص مرکب) دچار مانع شدن. شکست خوردن. بدشانسی آوردن. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). پیش آمدهای بد برای کسی پیش آمدن. (از یادداشت مؤلف).

بدآویز.

[بَ] (نف مرکب) ستیزنده. به بدی چنگ زننده : ای همچو مهین مار بدآویز و خشوک(۱) پر زهر چو ماری و چو ماهی همه سوک. سوزنی. (۱) - ن ل: بدآویز خشوک.

بدآهو.

[بَ] (ص مرکب) بسیار بد. گمراه. سرکش. بدخواه. (ناظم الاطباء) : فراز آمد از شاهزاده سخن نگر تا بدآهو چه افکند بن(۱).دقیقی. (۱) - ن ل: نگر تا ز آهو چه افکند بن. (در این صورت شاهد ترکیب بدآهو نیست).

بدآیین.

[بَ] (ص مرکب) گمراه. بداخلاق. بدخوی کافر. زشت رفتار : هم آنگه به بیژن رسید آگهی که آمد بدست آن بدآیین رهی.فردوسی. شوی کار دیو بدآیین کنی پس آنگاه بر دیو نفرین کنی. (گرشاسب نامه).

بدا.

[بَ] (صوت) کلمهء افسوس یعنی دریغا بدکرداری او. ضد خوشا. (ناظم الاطباء). از عالم خوشا بمعنی بسیار بد. (آنندراج). بدا چیزی، بئسما. (ترجمان القرآن جرجانی). بدا بحال من، وای بر من. بدا بحال کسی... وایِ کسی که...، وای بر کسی که...

(یادداشت مؤلف) : بدا سلطانیا کو را بود رنج دل آشوبی خوشا درویشیا کو را بود کنج تن آسانی. خاقانی (از فرهنگ شعوری).

بدا.

[بَ] (اِ) شرارت و بدکرداری ||. سخن زشت ||. فحش ||. سخن بی ادبانه. (ناظم الاطباء).

بدا.

[بَ] (از ع مص) بیاد آمدن مطلبی. بخاطر آوردن چیزی که از پیش نبود. (ناظم الاطباء ||). رأی نوپدید آمدن. (تاج المصادر بیهقی) : چون از گشاد بر نظرت شد زمانه (رمایه)؟ راست هرگز گمان مبر که ز رنج افتدش بدا. مسعودسعد (دیوان ص۳). و گفتند اصل نص اول است و بدا بر خدا روا نیست. (جهانگشای جوینی). - در ارادهء خدای تعالی بدا حاصل شدن؛بوجود آمدن رایی برای خالق بجز آنچه که قب اراده ای بر وی تعلق گرفته بود. (از یادداشت مؤلف). و رجوع به بداء شود.

بدا.

[بَ] (ع اِ) پلیدی رقیق ||. پیوند اندام مردم. ج، اَبداء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آغاز. (ناظم الاطباء).

بدء.

[بَدْ ءْ] (ع مص) آغاز کردن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). ابتدا کردن. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). (از اقرب الموارد). بدء به بدءً. (از باب نصر). آغاز کردن به آن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). نو بیرون آوردن چیزی را نه بر مثالی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). انشاء. اختراع. (از اقرب الموارد): بدء الشی ءَ؛ نو بیرون آورد آن را نه بر مثالی. (منتهی الارب ||). از بلد خود بیرون رفتن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). به سرزمین دیگر رفتن و غربت گزیدن. (از اقرب الموارد). بدء من ارضه؛ از بلد خود بیرون رفت. (منتهی الارب ||). آفریدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آنندراج). بدء اللهالخلق؛ آفرید خدا خلق را. (منتهی الارب ||). مبتلا گردیدن به آزار جدری یا حصبه و بیمار شدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). آبله یا حصبه گرفتن. (از اقرب الموارد): بُدِی ءَ (مجهو)؛ مبتلا گردید به آزار جدری یا حصبه و بیمار شد. (منتهی الارب). یقال متی بدی ء فلان؛ ای متی مرض یسأل به عن الحی و المیت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کندن: بده البئربدء، (از باب فتح) کند چاه را(۱). (ناظم الاطباء ||). حادث شدن: بده الشی ء؛ حادث شد آن چیز. (ناظم الاطباء). (۱) - در تاج العروس و اقرب الموارد و منتهی الارب دیده نشد.

بدء.

[بَدْءْ] (ع اِ) آغاز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) . ابتدا. (از اقرب الموارد). آغاز هر چیز. (از کشاف اصطلاحات الفنون). لک بدؤه یعنی تراست آغاز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سر. (یادداشت مؤلف ||). نخست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). اول. (از اقرب الموارد). افعله بدءً او اول بدءٍ؛ یعنی بکن این را نخست. و در این معنی لغات دیگر آمده بدین تفصیل: بادیَ بدءٍ، بادِی ءَ بدی ءٍ و تسکن الیاء ایضاً من بادی و موضعها النصب و بادی بدأَةٍ و بدأَةَ ذی بدءٍ و بدأَة ذی بداءَةٍ و بدأة ذی بدءَةٍ و بداءَةَ ذی بدی ءٍ و بداءَة ذی بدَی ءٍ و بدءَة بدءٍ و بدی ء بدءٍ و بدءَ بدءٍ و بادِی ءَ بَدی ءٍ و بادِی ءَ بدئی ککتف و بدی ء ذی بدءٍ بادِی ء بَدءٍ و بادی بدا و بدابدءٍ و بداةَ بدأةً و بادیَ بدٍ و بادی بدا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مهتر نخستین در مهتری. (منتهی الارب)

(ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آنندراج). آنکه در مهتری ابتدا بدو کنند. (مهذب الاسماء). و ثُنیان دومین وی در مهتری. (منتهی الارب)(۱ (||). ص) جوان بافرهنگ. (منتهی الارب) (آنندراج). جوان عاقل. (از معجم متن اللغهٔ (||). ا) بخش از جزور قمار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بهره از جزور. (از اقرب الموارد). ج، ابداء و بدوء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ||بند انگشت. (منتهی الارب). مفصل. (از معجم متن اللغهٔ). ج، بدوء. (منتهی الارب ||). چاهی که در اسلام کنده باشند||. نخستین هر چیز مقابل عود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). و گویند رجع عوده علی بدِئهِ یعنی بازگشت بهمان راه که آمده بود و در این معنی سه لغت دیگر است: رجع فی عوده و بدِئهِ و رجع فی عودته و بدءَته و رجع عوداً و بدءً و یقال فعل ذلک عوداً و فی عوده و بدئه و عودته و بدءته. (منتهی الارب). (۱) - در متن: لنیان دومین وی در مهتر، غلط است.

بداء.

[بَ] (ع مص) بداءهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آشکار شدن رأیی که قب نبوده است. (از تعریفات جرجانی). بداء یعنی ظهور امری یا رأیی بعد از خفاء آن، این اصطلاح کلامی است و مبنای بحث آن چنین است که آیا بداء دربارهء خدای جائز است یا نه به این معنی ممکن است خدای متعال امری را مقرر گرداند و بعد انصراف حاصل کند. متکلمان اغلب می گویند انتساب بداء به این معنی بذات حق کفر است و از طرفی در شرایع این گونه امور دیده شده است. لذا در فکر توجیه و تفسیر آن دربارهء خدا افتاده اند و گفته اند بداء در مورد ذات خدا به این معنی است که بندگان امری و حکمی را طوری تصور کنند و حال آنکه در لوح محفوظ غیر از آن باشد و چون آنچه مرقوم در لوح محفوظ است از بندگان مخفی است لذا بدان توجه ندارند و خلاف آن را در لوح محو و اثبات و یا عالم قدر مشاهده می کنند و موقعی که برای آنان آنچه در لوح محفوظ مضبوط و مرقوم است معلوم و خلاف آنچه فکر می کنند آشکار شد گمان برند بداء حاصل شده است. (از فرهنگ علوم عقلی). مسألهء بداء یکی از مباحث و اسباب مناظرهء معتزله و شیعهء امامیهء بوده است. (از رجال نجاشی ص۲۶۸ از خاندان نوبختی ص۲۳۱). و رجوع به بداءهٔ شود.

بداء.

[بَیْدْ دا] (ع ص) مؤنث: اَبَیّد. زن بزرگ اندام یا زنی که اعضایش یا هر دو دستش یا هر دو ران او از هم دور باشد. (منتهی الارب) (ازناظم الاطباء) (آنندراج). آنکه رانهایش از یکدیگر دور بود. (مهذب الاسماء ||). زن سطبراسکتین. (منتهی الارب) (آنندراج). زن ستبران. (ناظم الاطباء). و رجوع به ابد شود.

بداء.

[بُ دْ دا] (ع اِ) جِ بادی. (ناظم الاطباء). رجوع به بادی شود.

بدائد.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بِداد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). جِ بَدید. (یادداشت مؤلف) (معجم متن اللغهٔ). رجوع به بداد و بدید شود.

بدائع.

[بَ ءِ] (ع ص، اِ) بدایع. جِ بدیعهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). جِ بدیع. (یادداشت مؤلف). رجوع به بدایع و بدیعهٔ

شود.

بداءة.

[بَ ءَ] (ع مص)(۱) پیدا و آشکار گردیدن. (از منتهی الارب). ظاهر و آشکار گردیدن. (از ناظم الاطباء). آشکار شدن. (از اقرب الموارد). بَدُوّ. بَدْو. (از منتهی الارب ||). پیدا شدن رایی در کاری. (از اقرب الموارد): پیدا شدن و آشکار شدن رأیی که قب نبود: بدا له فی الامر بدواً و بداءً و بداءةً. نشأ فیه رأی و ظهر له ما لم یظهر اول. الحدیث: بداالله عزوجل یبتلیهم؛ ای قضی بذلک. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). بسوی بادیه درآمدن و اقامت کردن. بدو. بداء. بداءَة. الحدیث: من بدا جفا ای من نزل البادیة صار فیه جفاء الاعراب. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از معجم متن اللغه ||). حدث کردن. ریدن. سرگین انداختن. (از ناظم الاطباء). (۱) - از باب نصر.

بداءة.

[بَ ءَ] (ع اِ) آغاز. (ناظم الاطباء). اول. (از معجم متن اللغة).

بداءة.

[بَ / بُ ءَ] (ع اِ) آغاز ||. سخن نااندیشیده. (ناظم الاطباء).

بداءة.

[بِ ءَ] (ع اِ) اول هر چیز. (ناظم الاطباء).

بدائه.

[بَ ءِهْ] (ع اِ) جِ بَداهة. (از ناظم الاطباء) (از معجم متن اللغة ||). بدایع و عجایب: له بدائه فی الکلام و الشعر و الجواب؛ ای بدائع و عجائب. (اقرب الموارد). و رجوع به بداهة شود.

بدائیة.

[بَ ئی یَ] (اِخ) گروهی که بداء را دربارهء خداوند متعال جایز می دانند. (از تعریفات جرجانی). از غلاة شیعه که بداء را دربارهء حق تعالی جایز دانسته اند. اینان گویند مانعی ندارد که خداوند فعلی را اراده کند سپس چیزی او را آشکار شود که پیش از ارادهء آن فعل بر او پوشیده بود و از ارادهء خود منصرف شود. (از شرح المواقف از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به بداء و بدایی شود.

بداح.

[بَ] (ع اِ) زمین فراخ و یا فراخ و نرم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). زمین فراخ. (از اقرب الموارد). زمین فراخ و خالی. (مهذب الاسماء). ج، بُدُح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بداح.

[بِ] (ع اِ) جِ بِدْح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بدح شود.

بداختر.

[بَ اَ تَ] (ص مرکب) بدطالع. بدبخت. شوم. (از برهان قاطع) (از هفت قلزم) (آنندراج). نَحْس. نَحِس. مشئوم. (مهذب الاسماء) (دهار). لاحوس. (مهذب الاسماء از مؤلف). انکد. (تاج المصادر بیهقی). شقی. منحوس. مقابل نیک اختر. (یادداشت مؤلف). مدبر : همی گفت بدروز و بداخترم بد از دانش آید همی بر سرم.فردوسی. کرا از پس پرده دختر بود اگر تاج دارد بداختر بود.فردوسی. بداختر چو از شهر کابل برفت بدان دشت نخچیر شد شاه تفت.فردوسی. بمؤبد چنین گفت پرخشم شاه که چونین بداختر یکی جایگاه کنام دد و دام نخچیر باد بجوی اندرون آبشان تیر باد.فردوسی. گر دین حقیقت بپذیری شوی آزاد زآن پس نبوی نیز سیه روی و بداختر. ناصرخسرو. عمرو عاص و یزید بداختر بسر آب برفکنده سپر.سنایی. آنکه را دختر است جای پسر گرچه شاه است هست بداختر.سنایی. بداخترتر از مردم آزار نیست که روز مصیبت کسش یار نیست. سعدی (گلستان). گر انصاف پرسی بداختر کس است که در راحتش رنج دیگرکس است. سعدی (بوستان). بداختری چو تو همصحبت تو بایستی ولی چنانکه تویی در جهان کجا باشد. سعدی. ز انعام و احسان صاحبقران فراموش کردند بداختران.عبدالله هاتفی. - بداختر شدن؛ بدبخت شدن؛ نحس؛ بداختر شدن. (از تاج المصادر بیهقی) : طالع بد بود و بداختر شدم نامزد کوی قلندر شدم.نظامی.

بداخترپی.

[بَ اَ تَ پَ / پِ] (ص مرکب)بدقدم. نامبارک قدم. (یادداشت مؤلف) : ببندید کیخسرو شوم را بداخترپی آن بی بروبوم را.فردوسی.

بداختری.

[بَ اَ تَ] (حامص مرکب)نحوست. نَحْس. مَنْحَس. شقاوت. مقابل نیک اختری. (یادداشت مؤلف). بدبختی. بدطالعی : همچو چنبر باد خفته همچو نیلوفر کبود قد و خد حاسدت از رنج و از بداختری. سوزنی. پیش از من و تو بر رخ جانها کشیده اند طغرای نیکبختی و نیلِ بداختری.سعدی.

بداخلاق.

[بَ اَ] (ص مرکب) تندخوی. بدخوی. بدکار : کآن بداخلاق بیمروت را سنگ بر سر زدن سزاوار است. سعدی (صاحبیه).

بداخلاقی.

[بَ اَ] (حامص مرکب)بدخویی. تندخویی.

بداخم.

[بَ اَ] (ص مرکب) ترش رو. اخمو. (یادداشت مؤلف).

بداخمی.

[بَ اَ] (حامص مرکب) بداخم بودن. ترشرویی.

بداد.

[بِ] (ع مص) برآوردن هرکس چیزی را و پس از فراهم آمدن تقسیم نمودن میان خودشان. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بیاوردن هرکس چیزی را و بعد فراهم آمدن تقسیم کردن میان خود. (یادداشت مؤلف ||). فروختن چیزی را بمعاوضه. (منتهی الارب)(۱). بمعاوضه فروختن. مبادهٔ. (یادداشت مؤلف). (۱) - در تاج العروس و اقرب الموارد و معجم متن اللغهٔ معارضهٔ است، صاحب شرح قاموس گوید: بادّه، مُبادَّهً و بداداً یعنی فروخت او را بمعاوضهٔ که در برابر آن چیز دیگر بگیرد. و در تاج العروس آمده است: بایعه بداداً... باعه معارضهً ای عارضه بالبیع.

بداد.

[بِ] (ع اِ) آنچه از کاه و پشم و پنبه و مانند آن پر کنند و در زیر زین و پالان گذارند تا پشت ستور ریش نگردد و آن دوتا میباشد. ج، بدائد، اَبِدَّهٔ ||. نمدپاره ای که بر پشت ستور پشت ریش بندند. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بداد.

[بَ / بِ] (ع اِ) بهره ای از هر چیز. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بهره و نصیب و بخش. ج، بُدُد. (ناظم الاطباء).

بداد.

[بَ] (ع ص) متفرق و پریشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). پراکنده. (یادداشت مؤلف). یقال: جائت الخیل بدادِ بدادِ و بدادَ بدادَ و تفرق القوم بدادِ؛ ای متفرقهٔ متبددهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). حریف. همتا. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اقران. (از اقرب الموارد). کفو. (یادداشت مؤلف). یقال: لقو بدادهم؛ یعنی در جنگ حریف و همتای خویش را گرفتند. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). یک یک بیرون آمدن در جنگ. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب)(۱). مبارزه. براز: لو کان البداد لما اطاقونا؛ اگر یک یک بمیدان می آمدند با ما برنمی آمدند. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). (۱) - صاحب منتهی الارب بصورت مصدر آورده و اقرب الموارد بصورت اسم.

بداد.

[بَ دِ] (ع اِ فعل) باید که بگیرد هر مرد حریف و همتای خویش را. و منه قولهم فی الحرب: یا قوم بداد بداد. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بدادا.

[بَ اَ] (ص مرکب) کسی که ادای خارج از او سر زند. مقابل خوش ادا. (از آنندراج). آنکه دارای اطوار و رفتار و کردار بد باشد. (ناظم الاطباء). بدخو. بداطوار. بداحوال. بدگوشت. گوشت تلخ. (یادداشت مؤلف ||). کسی که در ادای قرض حیله جو باشد.

(آنندراج) : انتظار وعده دارم در ادای وام دوست بدادا وقت طلب در جان سپاری نیستم. نظیری (از آنندراج).

بدادان.

[بِ / بِ نِ] (ع اِ) بصیغهء تثنیه، دو بداد که بر پشت ستور بندند تا ریش نگردد. (ناظم الاطباء). هر دو طرف زین و کوسهء (ظ:کوههء) اسپ. بَدیدان. (کشف اللغات از آنندراج). و رجوع به بَداد شود ||. هر دو خانهء خرجین. (کشف اللغات از آنندراج).

بدادایی.

[بَ اَ] (حامص مرکب) عمل بدادا. بدکرداری. بدسلوکی. بدرفتاری. (ناظم الاطباء). بدخویی. بدگوشتی. گوشت تلخی. (از یادداشت مؤلف) : رعایا که تغار بر ایشان می نوشتند از دست ایشان بجان می رسیدند و مع هذا زیادت تغاری به لشکر نمی رسید و بعضی بسبب بدادایی متصرفان و بعضی بجهت آنکه بوکاولان خدمتی می گرفتند و... (تاریخ غازانی ص۳۰۱).

بدار.

[بَ] (اِ) سیخی که بدان گوساله می رانند. (ناظم الاطباء). چوب که با آن گاو رانند. (از آنندراج). از آلات زراعت است. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۶۲ الف).

بدار.

[بِ] (ع مص) پیشی گرفتن و شتافتن. (ترجمان القرآن جرجانی). تبادر. مبادرت. پیشدستی کردن. (یادداشت مؤلف): و لاتأکلوها اسرافاً و بِداراً ان یکبروا. (قرآن ۴/۶)؛ و آنرا مخورید بگزاف شتافتن و پیشی کردن بر بلوغ و بر بزرگ شدن ایشان. (کشف الاسرار میبدی ج ۲ ص ۴۲۰). و از سبب غز و استیلاء مؤیدایبه که از غلمان دار سنجری بفروسیت و بدار از دیگر غلمان مستثنی و ممتاز بود. (جهانگشای جوینی). خواست تا به رأی سلطان صادرات زلات خود پوشیده کند و از تکلیف بدار او بحضرت او معاف دارند. (جهانگشای جوینی). و رجوع به مبادره و مبادرت شود.

بدار.

[بَ رِ] (ع اِ فعل) مبنیاً علی الفتح. بشتاب. (ناظم الاطباء). در استعجال گویند: اَلوَحی [اَ وَ حا] . الوحی و الوحاک؛ ای البدار، البدار. (از المنجد).

بدارقه.

[بَ رِ قَ] (ع اِ) ظاهراً از بدرقه (بدرقهٔ) گرفته شده که گویا مسافران و کاروانیان را بدرقه می کرده و از حکومت مشاهره می گرفته اند: ذکر مال عمال و اهل نزول در نواحی قم، در اصل از برای اصحاب سیارات و بدارقه به قم قسمتی کرده اند. (تاریخ قم ص ۱۶۵). و برزیگران و اربابان را، به مشاهره و پایمزد بدارقه، و قسمتهایی الزام و تکلیف نمی کردند. (تاریخ قم ص۱۸۶). و رجوع به بدرقه شود.

بداز.

[بَ] (اِ) افزاری است کفش گران را. (آنندراج). گاوهء کفاشان. (ناظم الاطباء).

بداسب.

[بَ اَ] (ص مرکب) که اسب بد دارد. که سوار اسب بد است : و اسبان و مردم ما بیاسودند و ایشان از بیابانها می برآیند... و بند گسیل کردند با سواری دوهزار کودک تر و بداسب تر و دیگر لشکر را عرض کردند شانزده هزار سوار بود. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۶۱۹).

بداسقان.

[بَ] (معرب، اِ) بیونانی حشیشی است گرم و خشک و آنرا بعربی کف الکلب خوانند. (برهان قاطع) (از آنندراج). بدسغان بدشغان. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). معرب از بذستکان فارسی و آن گیاهی است شبیه ببردی و زردرنگ ذهبی و باریکتر از بردی و از آن نرمتر و منبت او نیزارها و در آبهای ایستاده و اهل زنج دست برنجن از آن می سازند و گویند در آذربایجان بسیار است. (تحفهء حکیم مؤمن). بداشقان. باشغان. بدکشان. قاتل ابیه. (از مخزن الادویه). بدسکان. بذسقان. بدسقان. (یادداشت مؤلف)(۱). و رجوع به بدسغان شود. (۱) - Spartium junceum. (یادداشت مؤلف).

بداسلوب.

[بَ اُ] (ص مرکب) بدترکیب. بدرفتار. (ناظم الاطباء). بدوضع. بدکردار. (از آنندراج).

بداصل.

[بَ اَ] (ص مرکب) بدنژاد. فرومایه. (آنندراج). بدذات. بشوتن. بدسرشت. پست نژاد. (از ناظم الاطباء). بدنسب. بدگوهر. بدگهر. بی گوهر. نانجیب. (یادداشت مؤلف). قَمْهَد. (منتهی الارب) : می آزاده پدید آرد از بداصل فراوان هنر است اندرین نبید.رودکی. ز بداصل چشم بهی داشتن بود خاک در دیده انباشتن.فردوسی. از مردم بداصل نخیزد هنر نیک گویند نخستین سخن از نامهء پازند آنست که با مردم بداصل مپیوند.لبیبی. کافور نخیزد ز درختان سپیدار.منوچهری. کی گردد مه مردم بداصل بدعوی کی گردد نو پیرهن کهنه به آهار.سنایی. مرد بداصل هست بدکردار مطلب بوی نافه از مردار.مکتبی.

بداصلی.

[بَ اَ] (حامص مرکب) بدذاتی. پست سرشتی. بشوتنی. دون نژادی. (از ناظم الاطباء).

بداطوار.

[بَ اَ طْ] (ص مرکب) بدرفتار. بدسلوک. (ناظم الاطباء).

بداطواری.

[بَ اَ طْ] (حامص مرکب)بدرفتاری. بدسلوکی.

بداعتقاد.

[بَ ا تِ] (ص مرکب) آنکه اعتقادش بـد است. بداندیشه. بدفکر : چون وزیر ماکِر بداعتقاد دین عیسـی را بدل کرد از فساد.مولوی. به نیت غزا و جهاد کفار بداعتقاد بکنار دریای گنگ رفته. (حبیب السیر ج ۳ ص۱۵۵).

بداعهٔ.

[بَ عَ] (ع مص)(۱) درگذشـتن از اقران در علم و شـرف و شـجاعت. (منتهی الارب) (نـاظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - بدع بداعهٔ و بدوعاً (از باب کرم). (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بداعی و کرمانی.

[ ] (اِخ) از ایلات اطراف تهران است. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص۱۱۲ شود.

بداغ.

[بُ] (اِ) گیاهی است(۱) از تیرهء بداغها(۲)که برگهایش پنچه ای و گلهایش سفیدرنگند. آرایش گل آنها خوشه ای است و بنحوی است که یـک گلولهء درشت سـفیدرنگ از گلهـا بوجود می آورنـد. افلوع. بوداغ. (فرهنـگ فارسـی معین ذیـل گل). یکی از انواع زیندار و درختچه ای است زینتی و زیبا در راه میان آستارا به اردبیل موجود است. (از جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص۲۶۹). گل دنبه. دنبه. تاغ. غَضاهٔ. (یادداشت مؤلف ||). در ترکی بمعنی شاخ درخت است. (از غیاث اللغات) (از آننـدراج ||). شمشـیر. (از فردوس اللغات از غیاث اللغات و آنندراج). (۱) - در لاتینی ۲) .Viburnum opulus) - فرانسوی Caprifoliacees.

بداغ.

[بُ] (اِخ) دهی از بخش مرکزی شهرستان طوالش است که ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بداغ.

[بُ] (اِخ) دهی از بخش خمام شهرستان رشت است که ۱۳۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بداغ آباد.

[بُ] (اِخ) دهی از بخش فلاورجان شهرستان اصفهان است که ۲۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بداغ آباد.

[بُ] (اِخ) دهی از بخش صفی آباد شهرستان سبزوار است که ۷۵۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بداغ بیکی.

[ ] (اِخ) تیره ای از ایل کلهر. رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص۶۲ شود.

بداغر.

[بَ اُ غُ] (ص مرکب) مشؤوم. بدآغال. بدآغار. (یادداشت مؤلف). نامبارک. بدشگون.

بداغری.

[بَ اُ غُ] (حامص مرکب)بداغوری. رجوع به بداغوری شود.

بداغور.

[بَ اُغُرْ] (ص مرکب) بداغر. رجوع به بداغر شود.

بداغوری.

[بَ اُغُ] (حامص مرکب)شآمت. شومی. بداغری. (از یادداشت مؤلف). - بداغوری کردن؛ تشأم. فال بد زدن. (یادداشت مؤلف).

بداف.

[بُ] (اِخ) دهی از بخش ابرقوی شهرستان یزد که ۳۷۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بداق.

[بِ] (اِ) پاچهء تنبان و ازار و شلوار. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (آنندراج).

بداقبال.

[بَ اِ] (ص مرکب) بدبخت. تیره بخت. مقابل خوش اقبال.

بداک.

[بَ] (ص) بداندیش. (برهان قاطع) (هفت قلزم ||). خشم آلوده. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (آنندراج)(۱). (۱) - معنی ترکیبی آنکه عیب بد دارد چه آک بمعنی عیب است. (آنندراج).

بداکری.

[ ] (ص نسبی) منسوب به بداکر و آن دهی است از اطراف بخارا و از آنست ابوجعفر رضوان بن سالم بداکری بخاری. (از لباب الانساب).

بدال.

[بَدْ دا] (ع ص) آنکه غله فروشد و مردم آن را بقال گویند و در لغت بقال آن را گویند که تره فروشد. (غیاث اللغات) (آنندراج).

غله فروش. مأکولات فروش، و این همان است که عوام بغلط بقال گویند. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بقال شود.

بدال.

[بِ] (ع مص) مبادله. (المصادر زوزنی). چیزی را با چیزی بدل کردن. (یادداشت مؤلف). و رجوع به مبادله شود.

بدالحان.

[بَ اَ] (ص مرکب) بدآواز. ناخوش آواز.

بدان.

[بَ / بِ] (حرف اضافه + ضمیر)(۱) به آن. (فرهنگ فارسی معین) : شو بدان کنج اندرون خمی بجوی زیر او سمجیست بیرون شو بدوی.رودکی. همی تاختش تا بَرِ او رسید چو او را بدان خاک کشته بدید...فردوسی. چنین گفت با غمگساران خویش بدان کاردیده سواران خویش.فردوسی. نخست آفرین بر جهاندار کرد جهان آفرین را بدان یار کرد.فردوسی. بدان تخت بر ماه خواهی شدن سپهبد بُدی شاه خواهی شدن.فردوسی. چنان بخدمت او از عوار پاک شوند بدان مثال که سیم نبهره اندر گاه.فرخی. هیچ چیزی نمانده است از اسباب خلاف بحمدالله که بدان دل مشغول باید داشت. (تاریخ بیهقی). و از بسی تلبیس که ساختند و تصرف که کردند کار بدان منزلت رسید که... (تاریخ بیهقی). می گفت آفتاب من و رأی شاه، عقل گفتش بطنز کار تو اکنون بدان رسید؟ کمال اسماعیل (دیوان ص ۷۰ ||). برای آن. به خاطر آن. بسبب آن. به آن سبب. تا آنکه : که افراسیاب آن بداندیش مرد بسی پند بشنید و سودش نکرد بدان تا چنین روزش آید بسر شود پادشاهیش زیر و زبر.فردوسی. نه بگریست بر وی کسی هیچ زار بدان کش بدی بود آیین و کار.فردوسی. به مصر اندرون بود یکسال شاه بدان تا بیاسود شاه و سپاه.فردوسی. همی خواهد از شاه ایران نبرد بدان تا کند روز ما پر ز گرد.فردوسی. بدان زایند مردم تا که میرند بدان کارند تا بکنند دارا. (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). ذوالقرنین بدان گفتند او را که دو گیسو بر پشت فروگذاشته بود. (مجمل التواریخ). و رجوع به آن شود. - بدانسان (به + آن + سان)؛ بدانگونه. چنان. (یادداشت مؤلف) : به بهمن چنین گفت بر دست راست بیارای جایش بدانسان که خواست. فردوسی. تهمتن گز اندر کمان راند زود بدانسان که سیمرغ فرموده بود.فردوسی. - بدانگونه (به + آن + گونه)؛ به آن گونه. به آن طور. (از آنندراج). بدانسان. چنان. (یادداشت مؤلف). - بدانگه (به + آن + گه)؛ آن زمان. آن وقت. (یادداشت مؤلف) : ندانند دل آمرغ پیوند دوست بدانگه که با دوست کارش نکوست. بوشکور. (۱) - در پهلوی pad-ain. (فرهنگ فارسی معین).

بدان.

[بِ / بَ نِ] (حرف اضافه + ضمیر ملکی) به آنِ. به مالِ. (یادداشت مؤلف) : ترا به سرو ببالا قیاس نتوان کرد که سرو را قد و بالا بدان تو ماند.؟

بدان.

[بَ] (ع مص) بدانهٔ. رجوع به بدانهٔ شود.

بدانجام.

[بَ اَ] (ص مرکب) بدفرجام وآنچه ببدی منتهی شود و بدعاقبت. (ناظم الاطباء). بدفرجام. بدعاقبت. (فرهنگ فارسی معین) : بدانجام رفت و بد اندیشه کرد که با زیردستان جفا پیشه کرد. سعدی (بوستان).

بدانجامی.

[بَ اَ] (حامص مرکب)بدفرجامی. بدعاقبتی. (فرهنگ فارسی معین).

بداندام.

[بَ اَ] (ص مرکب) بدقامت. (یادداشت مؤلف ||). بددوخت. (یادداشت مؤلف).

بداندرخور.

[بَ اَ دَ خوَرْ / خُرْ] (نف مرکب) ناسزاوار. ناشایسته : ... سخن رفت هرگونه از بیش و کم ز بیدادگر شاه و از لشکرش وز آن رسمهای بداندرخورش.فردوسی.

بداندرون.

[بَ اَ دَ] (ص مرکب) بدباطن. بدفطرت. بدذات: او را یزدجرد گناهکار گفتندی از آنچه معیوب و بداندیش و بداندرون بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۷۴).

بداندیش.

[بَ اَ] (نف مرکب) بدگمان. متظنن. (مهذب الاسماء). بدسگال. بدخواه. (از آنندراج). آنکه در مورد دیگران اندیشهء بد دارد. بدنیت. بدخواه. مقابل نیک اندیش. (فرهنگ فارسی معین) : بداندیش دشمن بود ویل جو که تا چون ستاند ازو چیز او. رودکی (احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص۱۱۰۱). شنیدم که گشتاسب را خویش بود پسر را همیشه بداندیش بود.دقیقی. روان تو شد بآسمان در بهشت بداندیش تو بدرود هر چه کشت.فردوسی. نباشی بداندیش یا بدسگال بکشور نخوانی مرا جز همال.فردوسی. چنین گفت و برخاست از پیش اوی پر از مهر جان بداندیش اوی.فردوسی. بدین عید مبارک شادمان باد بداندیشان او غمناک و غمخوار.فرخی. زین بهار نو قسمش طرب و شادی باد قسم بدخواه و بداندیشش اندوه و الم. فرخی. خلعت شاهی و منشور فرستد بر تو تا شود دشمن تو کور و بداندیش تو کر. فرخی. بجهان بادی پیوسته و از دور فلک بهرهء تو طرب و بهر بداندیش ملال. فرخی. هرگز نکند با ضعفا سخت کمانی با آنکه بداندیش بود سخت کمان است. منوچهری. سپهبد ز شیروی شد دل نژند برآشفت و گفت این بداندیش زند. (گرشاسب نامه) تو ای زاغ چهر بداندیش سست همی خویشتن را ندانی درست. (گرشاسب نامه). نشاید بداندیش بودن بسی کند زندگی تلخ بر هر کسی.(گرشاسب نامه). و از یار بداندیش و بدآموز دور باش. (منتخب قابوسنامه). یکی خیل چراگوی و دگر خیل چراجوی این خلق بداندیش بدینگونه چرا اند. ناصرخسرو. او را یزدجرد گناهکار گفتندی از آنچه معیوب و بداندیش و بداندرون و خونخوار بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۴). سیه کن روان بداندیش را بشوی از سیاهی دل خویش را.نظامی. ره از شب چو روز بداندیش بود وشاقی و شمعی روان پیش بود.نظامی. امین و بداندیش طشتند و مور نشاید در او رخنه کردن بزور. سعدی (بوستان). چشم بداندیش که برکنده باد عیب نماید هنرش در نظر.سعدی (گلستان). چند گویی که

بداندیش و حسود عیب گویان من مسکینند.سعدی (گلستان). ز خوف هجرم ایمن کن اگر امید آن داری که از چشم بداندیشان خدایت در امان دارد. حافظ ||. دشمن. (از ولف). کینه خواه. (آنندراج) : بیاییم و دلها پر از کین و جنگ کنیم این جهان بر بداندیش تنگ.فردوسی. بلشکر بترسان بداندیش را بژرفی نگه کن پس و پیش را.فردوسی. بکوشید و یکباره جنگ آورید جهان بر بداندیش(۱) تنگ آورید.فردوسی. به کس بیش از اندازه نیکی مکن که گردد بداندیش، بشنو سخن. (گرشاسب نامه). همیشه باد سر و دیدهء بداندیشت یکی بریده به تیغ و یکی خلیده به تیر. مسعودسعد. گاه بدخواهان او را خنجر اندرگل نهاد گه بداندیشان او را مرگ در بستر گرفت. مسعودسعد. بیگانه اگر وفا کند خویش من است ور خویش جفا کند بداندیش من است. (منسوب به خیام). با نکوخواه تو باشد مشتری را صلح و مهر با بداندیش تو کیوان را خلاف و کین بود. معزی. بر بداندیش تو اقبال و قبول نتوان بست بزنجیر و طناب. ادیب صابر. چو شمع باد بداندیش تو ز شب تا روز بگاز داده سر از سوز و تن بسوز گداز. سوزنی. بر فراز تخت بنشسته است و می خندد چو بخت بر بداندیش رضای بن عمر لکلک بچه. سوزنی. از کمان چرخ بر جان بداندیشان تو تیرباران بلاـ بادا چو در دی زمهریر؟سوزنی. دیده دریا باد و دل دوزخ بداندیش ترا تا چو فرعون لعین هم غرق گردد هم کباب. سوزنی. همای بخت همایون تو سیه کرده ز رنج روز بداندیش تو چو پرّ غراب. رشید وطواط. شهر بداندیش باد خاصه شبستان او موقع خسف عظیم موضع مرگ فجا. خاقانی. از نام شاه و نام بداندیش او فلک بر لوح بخت خط معما برافکند.خاقانی. از شام زاده صبحش و از صبح زاده عید وز عید زاده مرگ بداندیش ابترش.خاقانی. شهادت یافت از زخم بداندیش که باشدش آنجهان پاداش از این بیش. نظامی. سوی مصر بردندش از شهرزور که بود آن دیار از بداندیش دور.نظامی. تنت باد پیوسته چون دین درست بداندیش را دل چو تدبیر سست. سعدی (بوستان). بتدبیر جنگ بداندیش کوش مصالح بیندیش و نیت بپوش. سعدی (بوستان). نگویم ز جنگ بداندیش ترس که در حالت صلح از او بیش ترس.سعدی. باسبان تازی و مردان مرد برآر از نهاد بداندیش گرد.سعدی (بوستان ||). دژخیم. جلاد : نژاد منوچهر و ریش سپید ترا داد بر زندگانی امید.فردوسی. و گرنه بفرمودمی تا سرت بداندیش کردی جدا از سرت.فردوسی. (۱) - یعنی رستم.

بداندیشه.

[بَ اَ شَ / شِ] (ص مرکب)بداندیش. بدفکر. بدخیال. بدگمان. بدسگال. که اندیشهء بد در سر پرورد. ج، بداندیشگان : هنرپرور و راد و بخشنده گنج از این تخمه(۱) هرگز نبد کس به رنج نهادند بر دشمنان باژ و ساو بداندیشگان بارکش همچو گاو.فردوسی. چنین روز، روزت فزون باد و بخت بداندیشگان را نگون باد بخت.فردوسی. سپه را ز دشمن تن آسان کنیم بداندیشگان را هراسان کنیم.فردوسی. که پور پشنگ آن بداندیشه مرد کجا جای گیرد بروز نبرد.فردوسی. نگویم بداندیشه را نیز بد کز آن گفته باشم بداندیش خود.نظامی. - بداندیشه گشتن؛ بدگمان و بداندیش شدن، بدخواه شدن. دشمن شدن : چو دیدی که دارا جفاپیشه گشت گناهی نه، با من بداندیشه گشت.نظامی. (۱) - یعنی ساسانیان.

بداندیشی.

[بَ اَ] (حامص مرکب) عمل بداندیش. مقابل نیک اندیشی. (فرهنگ فارسی معین). بدخواهی. (ناظم الاطباء). سوءظن. (یادداشت مؤلف). بدگمانی. بدخیالی. بدسگالی : بکار آورد کژی و دشمنی بداندیشی و کیش آهرمنی.فردوسی. نداند جز از تنبل و جادویی فریب و بداندیشی و بدخویی.فردوسی. من ترا هرگز با شوی ندادستم وز بداندیشی پایت نگشادستم.منوچهری. بکوی شوخی و بی شرمی و بداندیشی اگر بدانی من نیک چستم و چالاک. سوزنی. - بداندیشی کردن؛ بدخواهی کردن. خیال و اندیشهء بد دربارهء کسی کردن. (ناظم الاطباء) : باتن مرد بد کند خویشی در حق دیگران بداندیشی.نظامی. بد میندیش گفتمت، پیشی عاقبت بد کند

بداندیشی.نظامی.

بدانهٔ.

[بَ نَ] (ع مص) تناور شدن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). تناور گردیدن. بَدان. (از آنندراج). بزرگ شدن بدن از بسیاری گوشت. (از اقرب الموارد). بدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بداوار.

[بِدْ دا] (اِخ) بدل آباد. دهی از بخش حومهء شهرستان خوی است که ۲۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بداوت.

[بَ / بِ وَ] (از ع، اِمص)صحرانشینی. بادیه نشینی. مقابل حضارت. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بداوهٔ شود.

بداؤنی.

[بَ دا اُ] (اِخ) عبدالقادربن ملوکشاه. مورخ و شاعر هندی. در سنهء ۹۴۷ ه . ق. یا یک دو سالی بعد از آن بدنیا آمد. در جوانی به اکبرشاه امپراطور مغول پیوست و در دستگاه او منصب هزاری یافت بعدها در جزو مؤلفین تاریخ الفی درآمد و گذشته از آن منظومهء بزرگ رامایانا را از سانسکریت و معجم البلدان یاقوت یا قسمتی از آن را از عربی به امر اکبر ترجمه نمود اثر مهم او منتخب التواریخ است در تاریخ مسلمین هند که در آن از اوضاع و احوال عصر اکبرشاه انتقاد بسیار کرده است. وی بتخلص قادری شعر می سرود و در حدود ۱۰۱۴ ه . ق. درگذشت. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بداوهٔ.

[بَ وَ] (ع اِمص) بداءَهٔ. رجوع به بداءهٔ شود.

بداوهٔ.

[بَ وَ] (ع اِ) آنچه اول پیدا گردد از هر چیز. (منتهی الارب) (آنندراج). آنچه اول ظاهر گردد از هر چیزی. (ناظم الاطباء) (از قاموس از ذیل اقرب الموارد ||). سماروغ ||. نوعی از خاک. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بداوهٔ.

[بَ / بِ وَ] (ع اِ) صحرا. (منتهی الارب) (آنندراج). صحرا و دشت. (ناظم الاطباء). بادیه. (از اقرب الموارد). بِداوّی منسوب است به آن. (منتهی الارب ||). اقامت در بادیه. خلاف حضارت. (از اقرب الموارد). خلاف حضر. (منتهی الارب) (آنندراج). بدویّ منسوب است به آن. (منتهی الارب).

بداوی.

[بَ / بِ وی ی] (ص نسبی)منسوب به بداوهٔ. (از منتهی الارب). منسوب به بداوهٔ که صحرا باشد یعنی کسی که در بادیه برآید و در آن اقامت گزیند. (ناظم الاطباء).

بداه.

[بِ] (ع مص) مبادههٔ. (منتهی الارب). ناگاه گرفتن کسی را. (آنندراج). و رجوع به مبادههٔ شود.

بداهت.

[بَ هَ] (از ع، مص) ناگاه درآمدن. (فرهنگ فارسی معین ||). بی اندیشه سخن گفتن. بی تأمل گفتن و نوشتن. (فرهنگ فارسی معین) : بدانچه بداهت خاطر و سخاوت طبع دست دهد قناعت نمایی. (ترجمهء تاریخ یمینی چ بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۸||). (اِمص) هویدایی. آشکاری. پیدایی. ظهور. ابانت. (یادداشت مؤلف ||). ضرورت. (یادداشت مؤلف (||). اِ) کلام نااندیشیده. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بداههٔ شود.

بداههٔ.

[بَ هَ] (ع مص) ناگاه و نااندیشیده آمدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). بدهه بداههٔ؛ ناگاه و نااندیشیده آمد او را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بَدْه. بَدیهَهٔ. (از منتهی الارب ||). استقبال کردن کسی را با کاری: بدههُ بامر؛ استقبال کرد او را به آن کار. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بَدْه. بَدیهَه. (از منتهی الارب ||). بی اندیشه سخن گفتن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بی اندیشه آمدن سخن. (غیاث اللغات). یقال اجاب علی البداههٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بداههٔ.

[بَ هَ] (ع اِ) آغاز هر چیز. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آنندراج). بده. (از منتهی الارب ||). ناگاه. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مفاجاهٔ. (مهذب الاسماء) (از اقرب الموارد). بدیهه. (از اقرب الموارد). بده. (از منتهی الارب ||). ناگاه آینده. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بده. (از منتهی الارب). ج، بَدائِه. (ناظم الاطباء) (از معجم متن اللغهٔ).

بداههٔ.

[بُ هَ] (ع اِ) بَداهَهٔ. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به همهء معانی مادهء قبل شود ||. اول رفتار اسب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اول رفتن اسب. (مهذب الاسماء).

بداههً.

[بَ هَ تَنْ] (ع ق) نااندیشیده. بالبداهه. (یادداشت مؤلف).

بداهه.

[بَ هَ / هِ] (از ع، مص) بداهة. بداهت. رجوع به این کلمه ها شود.

بدایت.

[بَ / بِ یَ] (از ع، از بـداءة عربی)آغاز کردن. (غیاث اللغات (||). اِ) آغاز و شـروع و ابتداء. (ناظم الاطباء) : هدایت چون نباشد در بـدایت بدان محروم ماند از عنایت(۱).نظامی. بنا کردن نیکی از من بود بـدی را بـدایت ز دشـمن بود.نظامی. در بدایت بدایت همه چیز در نهـایت نهـایت همه چیز.نظامی. چنـدانکه سالکانت ره پیش و پس بریدنـد در پیش و پس دویدنـد بودنـد در بـدایت. عطار. عشق آن باشـد که غایت نبودش هم نهایت هم بدایت نبودش.عطار. - بدایت کردن؛ آغاز کردن : گفتم نهایتی بود این درد عشق را هر بامـداد می کنـد از نو بـدایتی. سـعدی (طیبات). - محکمهء بـدایت؛ دادگاه شهرسـتان. (فرهنگ فارسـی معین). رجوع به دادگاه شود. (۱) - ن ل: هـدایت چون بـدینسان رانـد آیت بـدان ماندند محروم از عنایت. (خسـرو و شـیرین ص۴۳۸). که در این صـورت شاهد «بدایت» نخواهد بود.

بدایع.

[بَ یِ] (ع ص، اِ) چیزهـای تـازه و نادر و عجیب. (ناظم الاطباء). تازه ها. نوباوه ها. نوپدیـدکرده ها. نوآورده ها : از هر صـنایعی که بخـواهی بر او اثر وز هر بـدایعی که بجـویی برونشـان.فرخی. و بـدایع ابـداع را در عـالم کـون و فسـاد پیـدا کرد. (کلیله و دمنه). می انـدیشم که بلطـایف حیـل و بـدایع تمویهـات گرد این غرض درآیم. (کلیله و دمنه). ابوالنصـر... عتبی در تحریر و تقریر این کتاب [تاریـخ یمینی] سـحر حلال نموده است و بدایع اعجاز اظهار کرده. (ترجمهء تاریخ یمینی چ بنگاه ترجمه و نشـر کتاب ص ۱۰). این کلمات از حکم و بدایع سـخن امام ابوالطیب است. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۲۵۰). در کتاب لطایف الاَداب از تصـنیف عتبی نوادر اخبار و بدایع خطب و اشـعار او (ابو جعفر محمد) بعضـی مسطور است. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۶۳). پروردگاری که به اختلاف لغات و صفات شکر روایع بدایع صنایع او مقصور است. (جهانگشای جوینی).

بدایع نگار.

[بَ یِ نِ] (نف مرکب) نگارنده و نویسندهء بدایع.

بدایع نگار.

[بَ یِ نِ] (اِخ) آقا محمدابراهیم نواب پسـر آقا محمدمهدی نواب از منشـیان و مورخین عهد ناصرالدین شاه. مؤلف مقتل معروف به فیض دموع و مترجم نـامهء امیرالمؤمنین علی (ع) به مالـک اشتر و مؤلف کتـابی در تاریـخ بنام عقـداللاَلی. بـدایع نگار از نثرنویسان چیره دست دورهء قاجاریه بود و سـبک نثر وی محکم و اسـتوار و قریب به سـبک نویسـندگان دورهء سـلجوقی است. ترجمهء نامهء علی (ع) به مالـک اشتر بـا مقـدمهء بسـیار لطیف در ابتـدای کتاب مخزن الانشا بخط میرزارضای کلهر اسـتاد بزرگ نسـتعلیق نویس دورهء قاجـاریه در تهران بطبع رسـیده است. وفـات بـدایع نگـار بتاریـخ نیمهء ماه ربیع الاول ۱۲۹۹ ه . ق. در تهران اتفـاق افتـاد. (از وفیات معاصرین محمد قزوینی مجلهء یادگار سال ۳ شمارهء ۴ و سبک شناسی بهار ج ۳ ص ۳۶۵).

بدایعی بلخی.

[بَ یِ یِ بَ] (اِخ) رجوع به بدیع بلخی شود.

بدایی.

[بَ] (ص نسبی)(۱) منسوب به بدایهٔ و آنان گروهی از غلاهٔ روافض انـد که بداء را در مورد خدای متعال جایز می دانند. (از کتاب الانساب سمعانی ورق ۶۸ الف). و رجوع به بداء و بدائیهٔ شود. (۱) - در متن الانساب بصورت «بدای» است.

بدباز.

[بَ] (نف مرکب) مسخره. بـذله باز. نقل باز. (آننـدراج). مقلد. مسـخره. لطیفه گو. (ناظم الاطباء ||). آنکه قمار نیک نداند باختن. آنکه دغل کند در بازی. (یادداشت مؤلف).

بدباطن.

[بَ طِ] (ص مرکب) منـافق و دورو. (آننـدراج). بـدفطرت. بـدذات. بـددل. (ناظم الاطباء). که بـد کسان خواهـد: عَوِر. خوش ظاهر بـدباطن. (یـادداشت مؤلف). طناقهٔ؛ بـدباطن گردیـدن. (منتهی الارب) : ز خاکسـاری بـدباطنان فریب مخور شود گزنـده چو زنبور گشت خاک آلود. صائب (از آنندراج).

بدباطنی.

[بَ طِ] (حامص مرکب)بدخیالی. بدفطرتی. (ناظم الاطباء).

بدباور.

[بَ وَ] (ص مرکب) دیرباور. سیِّءالظن. مقابل خوش باور و زودباور. (یادداشت مؤلف).

بدبخت.

[بَ بَ] (ص مرکب) بی طالع. بی نصیب. بداختر. غیرمقبل. (از ناظم الاطباء). شـقی. (دهار) (ترجمان القرآن جرجانی، ترتیب عادل بن علی). سـیه روز. سـیه روزگار. سـیاه روز. نحس. منحوس. شـقی. شـقیه. مقابل خوشبخت. نیک بخت، سعید. (یادداشت مؤلف). تیره بخت. تیره روز. سیه بخت. سیاه بخت. فلک زده. شـوربخت. بیچـاره : گر نه بـدبختمی مرا که فکنـد بیکی جـاف جـاف زود غرس.رودکی. ایا مرد بدبخت بیدادگر همه روزگارت بکژی مبر.فردوسـی. چو ماهوی بدبخت خودکامه شد ازو نزد بیژن یکی نامه شد.فردوسـی. بپرسـید و گفتا که بدبخت کیست که هموارش از درد باید گریست.فردوسی. بدو گفت کای مرد بدبخت شوم ز کار تو ویران شد آبادبوم.فردوسـی. جاوید بدین هر دو ملک ملک قوی باد تا کور شود دشمن بدبخت نگونسار.فرخی. هنرها ز بدبخت آهو شود ز بخت آوران زشت نیکو شود. (گرشاسب نامه). از کار تو دانی که بیگناهم هرچند تو بدبخت و تنگ حالی.ناصرخسـرو. بگفت ای نگون بخت بـدبخت زن خطـا کـار ناپاک ناپاک تن. (از قصـص الانبیاء ص۷۷). شوریـده بود نه چون تو بدبخت سـختی رسـد و نه اینچنین سـخت.نظامی. چون دید مرآن اسـیر بدبخت بگرفت زمام ناقه را سـخت.نظامی. نگهدار از آموزگار(۱) بدش که بدبخت و گمره(۲) کنـد چون خودش. سـعدی (بوسـتان). زبان در نهندش به ایذا چو تیغ که بدبخت زر دارد از خود دریغ. سـعدی

(بوستان). گفتم ای خواجه گر تو بدبختی مردم نیکبخت را چه گناه.سعدی (گلستان). بدبخت کسی که سر بتابد زین در که دری دگر نیابد.سعدی (گلستان). آنرا که هست خواب گران شب دراز نیست بدبخت نیست چشم دل هر که باز نیست. وحید قزوینی. - امثال: بدبخت اگر مسجد آدینه بسازد یا طاق فرود آید و یا قبله کج آید. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص۴۰۱). (۱) - ن ل: آمیزگار. (۲) - ن ل: بدبخت و بدره.

بدبختانه.

[بَ بَ نَ / نِ] (ق مرکب) بطور بدبختی و بی طالعی. (ناظم الاطباء). از سوء اتفاق. از سوء حظ. (یادداشت مؤلف). مقابل خوشبختانه.

بدبخت کردن.

[بَ بَ کَ دَ] (مص مرکب) به روز سیاه نشاندن. سیه روزگار کردن. بداختر و بی طالع گردانیدن. اِشقاء؛ بدبخت کردن. (تاج المصادر بیهقی) : نگه دار از آموزگار بدش که بدبخت و گمره کند چون خودش. سعدی (بوستان).

بدبختی.

[بَ بَ] (حامص مرکب) ادبار و عدم مساعدت بخت و اقبال و بی نصیبی. (ناظم الاطباء). شقوة. شقاء. (منتهی الارب) (دهار). شقاوت. (مهذب الاسماء). سیاه روزی. سیه روزی. سیه روزگاری. سوءحظ. (یادداشت مؤلف) : رهانید یزدان از آن سختیم از آن گرم و تیمار و بدبختیم.فردوسی. کاهلی شاگرد بدبختی است. (قابوسنامه). اسب آزت سوی بدبختی برد زینِ بخت بد فرونه بی جدال.ناصرخسرو. مرا هم بخت بد دامن گرفتست که این بدبختی اندر من گرفتست.نظامی. درم داری که از سختی درآید سرو کارش ببدبختی گراید.نظامی. قباپوستینی گذشتش بگوش ز بدبختیش درنیامد بدوش. سعدی (بوستان). اگر مرد درویش در سختی است بگویند از ادبار و بدبختی است. سعدی (بوستان). ببدبختی و نیکبختی قلم برفته ست و ما بی خبر در شکم. سعدی (بوستان). - بدبختی وار؛ بی نصیبی. بی طالعی. حقارت. (ناظم الاطباء). - بدبختی کهین؛ شقاء اصغر به اصطلاح منجمان. (از التفهیم ص۴۶۷). - بدبختی مهین؛ شقاء اکبر، به اصطلاح منجمان. (از التفهیم ص۴۶۷). - بدبختی میانه؛ شقاء اوسط به اصطلاح منجمان. (التفهیم ص۴۶۷).

بدبد.

[بَ بَ] (ع اِ صوت) بخ بخ. (از اقرب الموارد). به به. په په. وخ وخ. (یادداشت مؤلف).

بدبدرقه.

[بَ بَ رَ قَ / قِ] (ص مرکب) که خوب بدرقه نکند. مقابل خوش استقبال: فلانی خوش استقبال و بدبدرقه است. (از یادداشت مؤلف).

بدبدک.

[بَ بَ دَ](۱) (اِ مرکب) هدهد. مرغ سلیمان. (از برهان قاطع) (از آنندراج) (از هفت قلزم) (انجمن آرا). (۱) - در ناظم الاطباء بضم هر دو «باء» است.

بدبده.

[بَ بَ دَ / دِ] (اِ) بلدرچین. کرک. سَلْوی. سمانی. سمانه. ورتیج. بودنه. سماری. قتیل الرعد. (یادداشت مؤلف (||). اِ صوت) حکایت صوت بلدرچین. بانگ بودنه. اسم صوت بلدرچین. نام آواز بودنه. (یادداشت مؤلف).

بدبده.

[بَ بِ دِهْ] (ص مرکب) در تداول عامهء کسی که وامهای خود را به آسانی نپردازد. آن که مال قرض گرفته را به آسانی ادا نکند. بدمعامله. غریم سوء. بلّ. مقابل خوش حساب، خوش معامله. (یادداشت مؤلف).

بدبر.

[بَ بَ] (ص مرکب) بدخیال. بددل. بدنهاد. (ناظم الاطباء ||). درختی که میوهء بد آورد. (ناظم الاطباء).

بد بردن.

[بَ بُ دَ] (مص مرکب) رنجیده کردن و آزردن. (آنندراج). رنجه کردن و آزار کردن. (ناظم الاطباء).

بدبرش.

[بَ بُ رِ] (ص مرکب) که بد بریده شده باشد. بدقطع. مقابل خوش برش: جامهء بدبرش. (از یادداشتهای مؤلف).

بد بزرگ.

[بَ دِ بُ زُ] (اِ ح) نحس اکبر یعنی کیوان (زحل). (از مقدمهء التفهیم ص قلو).

بدبن.

[بَ بُ] (ص مرکب) بدبنیاد. (از ولف). بدنژاد : تو از بدبنان بودی و بدنشان(۱) نه از تخم ساسان رسیدی بنان.فردوسی. (۱) - در شاهنامه چ بروخیم چنین است: تو از بی بنان بودی و بدکنان، و در این صورت شاهد این لغت نخواهد بود.

بدبنه.

[بَ بُ نَ / نِ] (ص مرکب) بدوضع. بدحال. (ناظم الاطباء). بداصل. بدنهاد : کزآن سو بد ایرانیان را بنه بجوید بنه مردم بدبنه. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۱ ص۲۶۱). بچنگ وی آمد حصار و بنه بسی مایه ور مردم بدبنه.فردوسی. همی راند آن پیل تا میمنه بشاپور گفت ای بد بدبنه.فردوسی.

بدبنیاد.

[بَ بُنْ] (ص مرکب) بدنهاد. بدذات. (یادداشت مؤلف). -امثال: سگ را اگر خدمت کنی بهتر که بدبنیاد را. (امثال و حکم دهخدا ج ۲ ص۹۸۴).

بدبو.

[بَ] (ص مرکب) بدبوی. منتن و متعفن و چیزی که دارای بو و رایحهء بد و نتن باشد و چیز گنده. (از ناظم الاطباء). منتن. عفن. نتن. دفر. دفره. گنده. (یادداشت مؤلف). مقابل خوشبو. (آنندراج). دَفَر؛ بدبو شدن طعام. (منتهی الارب). و رجوع به بدبوی شود.

بدبوک.

[بَ] (ص مرکب) بدخواه. باکینه ||. جبان. ترسو. (ناظم الاطباء).

بدبوگ.

[بَ] (ص مرکب) بدبوک. رجوع به مادهء قبل شود.

بدبوی.

[بَ] (ص مرکب) آنچه بوی بد دهد. متعفن. گندیده. بویناک. مقابل خوشبوی و معطر. (فرهنگ فارسی معین). عفن. کریه الرایحهٔ. گنده. (یادداشت مؤلف). مُنْتُن، مِنْتین؛ بدبوی. (منتهی الارب). و رجوع به بدبو شود.

بدبویی.

[بَ] (حامص مرکب) عفونت و گندگی. (ناظم الاطباء). دفر. گندگی. گندایی. بخار. نتن. عفونت. (یادداشت مؤلف): خَمَن؛ بدبویی. (منتهی الارب). چون رنیاد را در دهان نگاه دارند بدبویی(۱) دهان و درد دندان را زایل گرداند. (ریاض الادویه). (۱) - در متن بدبوی است به رسم خط قدیم که یک «ی» را می انداختند یا بصورت «ء ی» می نوشتند.

بدبیاری.

[بَ بیا] (حامص مرکب) در تداول عامه، بداقبالی پیاپی. با حوادث بد و شوم روبرو شدن. بدبختی. مقابل خوش بیاری و خوشبختی. (یادداشت مؤلف).

بدبین.

[بَ] (نف مرکب) کسی که در امری یا در همهء امور بنظر سوءظن نگرد(۱) مقابل خوش بین. (فرهنگ فارسی معین). آنکه چشم به عیب دیگران دارد. چشمی که بدی را می بیند : یکی آنکه در نفس خودبین مباش دگر آن که در جمع بدبین مباش. سعدی (بوستان). دیدهء بدبین بپوشان ای کریم عیب پوش زین دلیریها که من در کنج خلوت می کنم. حافظ. در آن بساط که حسن تو جلوه آغازد مجال طعنهء بدبین و بدپسند مباد.حافظ. -امثال: برکنده به، آن چشم که بدبین باشد بدبین همه جا در خور نفرین باشد. (جامع التمثیل ||). در اصطلاح فلسفه، آن که آفرینش را پر از یأس و حرمان و بدبختی داند مقابل خوش بین. (فرهنگ فارسی

معین). دهرنکوه. (یادداشت مؤلف ||). صاحب چشم بد. آنکه عین الکمال دارد. (یادداشت مؤلف). . (فرانسوی) (۱) - Pessimiste

بدبینانه.

[بَ نَ / نِ] (ص نسبی، ق مرکب)از روی بدبینی. بطور بدبینی.

بدبینی.

[بَ] (حامص مرکب) عمل بدبین. ببدگمانی نگریستن در امری یا در همهء امور. - بدبینی کردن؛ به دیدهء سوءظن در امور نگریستن. عیب جویی کردن : مکن هیچ بدبینی از دیگران وگر نیک بینی تو خو کن برآن. (گرشاسب نامه ||). در اصطلاح فلسفه، اعتقاد به اینکه جهان پر از بدبختی و یأس و حرمان است(۱). مقابل خوش بینی. (فرهنگ فارسی معین). دهرنکوهی. . (فرانسوی) (۱) - Pessimisme

بدپدر.

[بَ پِ دَ] (اِ مرکب) ناپدری. (ناظم الاطباء) (از شعوری ج ۱ ورق ۱۶۲) : گریان شده ست بی تو چو پیوسته بخت و ملک همچون یتیم طفل که در دست بدپدر. شمس فخری (از شعوری).

بدپرتو.

[بَ پَ تَ / تُو] (ص مرکب)بدطالع و گنهکار و بدسرشت. (آنندراج). بدبخت و ناهموار و کریه المنظر و زشت اطوار. (ناظم الاطباء).

بدپرهیز.

[بَ پَ] (ص مرکب) ناپرهیزگار و بی پروا. (آنندراج). بی احتیاط. بی اعتدال. (ناظم الاطباء ||). بیماری که بحکم طبیب مقید نباشد. (آنندراج). بی پروای در مصلحت طبیب. (ناظم الاطباء).

بدپرهیزی.

[بَ پَ] (حامص مرکب)بی اعتنایی در صلاح بینی طبیب و عدم رعایت حفظ صحت و ناپرهیزی ||. بی اعتدالی. (ناظم الاطباء).

بدپز.

[بَ پُ] (ص مرکب)(۱) آنکه لباس پوشیدنش ناپسند باشد. مقابل خوش پُز. (فرهنگ فارسی معین ||). در تداول عامه، بدترکیب. بدصورت. بداخم. (یادداشت مؤلف). (۱) - از «بد» فارسی و Pose فرانسوی. (یادداشت مؤلف).

بدپسر.

[بَ پِ سَ] (ص مرکب) پسر ناخلف. پسر نااهل : هر بدپسر که نیک شود روزی آن گه شود که نیک پدر مرده. (از سندبادنامه ص ۷۱). - بدپسران خانه کن؛ ناخلفان و آنانکه خانهء پدر را خشت خشت بکنند و بفروشند. (آنندراج).

بدپسند.

[بَ پَ سَ] (نف مرکب) کسی که برای کسی بدی پسندد و نیکویی نخواهد. (انجمن آرا) (آنندراج). که بدها پسندد. (یادداشت مؤلف) : وگرنه شود بوم ما کندمند ز اسفندیار آن یل بد پسند.فردوسی. بدپسند آمدست خوی کنیز تو شنیدم که بدپسندی نیز.نظامی. در آن بساط که حسن تو جلوه آغازد مجال طعنهء بدبین و بدپسند مباد.حافظ || . مشکل پسند. (برهان قاطع) (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (هفت قلزم) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (آنندراج). که بصعوبت چیزی را پسندد. دیرپسند. دژپسند. دشوارپسند. (یادداشت مؤلف) : سخنانش را بر دیده همی نقش کنند بدپسندان همه بصره و آن بغداد. فرخی (از آنندراج). خاطر بدپسند من شاهی است بر عروسان مدحت تو غیور. مسعودسعد. اختیار مطعوم بر مطعوم نتیجهء حرص جاهلان باشد و همهء ناز و نعمت طلبیدن کار کاهلان... این مثل زآفتاب شهره تر است بدپسند از بدی نبهره تر است. (از مرزبان نامه).

بدپسندی.

[بَ پَ سَ] (حامص مرکب)پسندیدن بدیها. بدخواهی : نتوان برد جان مگر بدو چیز ببدی و به بدپسندی نیز.نظامی. نیک نامی خواهی ای دل با بدان صحبت مدار بدپسندی جان من برهان نادانی بود.حافظ || . مشکل پسندی. دیرپسندی.

بدپشت.

[بَ پُ] (ص مرکب) ستور نارام شده که متحمل بار نباشد. (آنندراج). بچهء هر یک از ستور که تحمل بار نداشته باشد. (ناظم الاطباء).

بدپک وپوز.

(۱) [بَ پَ کُ] (ص مرکب)در تداول عامه، بدریخت. بد صورت. (یادداشت مؤلف). (۱) - بددک وپوز. (فرهنگ لغات عامیانهء جمال زاده).

بدپلاس.

[بَ پَ] (ص مرکب) بدرفتار. مکار. بدروش : بس که با من بدپلاسی کرد چرخ بدپلاس دوش بختم را پلاس دادخواهی شد لباس. شانی تکلو.

بدپلاسی.

[بَ پَ] (حامص مرکب)بدرفتاری. حیله گری. بدروشی. رجوع به مادهء قبل شود.

بدپوز.

[بَ] (اِ) پیرامون دهـان از طرف بیرون. (از برهان قاطع). پیرامون دهان. (ناظم الاطباء). پتفوز. (حاشـیهء برهان چ معین) : عاریت داده پـدر سـبلت و ریش و بـدپوز به بخـارا شـده هنگـام صبی علم آموز. سوزنی (از فرهنگ شـعوری ج ۱ ورق ۱۶۵ (||). ص مرکـب) بـددهن. بدخوراک. (انجمن آرا) (آنندراج) : دایه ای کو طفل شیرآموز را تا به نعمت خوش کند بدپوز را گر ببندد راه آن پسـتان بر او برگشاید راه صدپستان بر او. مولوی (از انجمن آرا). و رجوع به پتفوز و بدفوز شود.

بدپوزه.

[بَ زَ / زِ] (ص مرکب) که پوزهء زشت دارد: شغال بدپوزه. (یادداشت مؤلف).

بدپیشه.

[بَ شَ / شِ] (ص مرکب) آنکه بـدی پیشهء خود کنـد. بـدکردار. بـدعمل. بدفعل. (فرهنگ فارسـی معین) : که آن ترک بدپیشه و ریمنست که هم بدنژاد است و هم بدتنست.فردوسی ||. فاسق. فاجر. (فرهنگ فارسی معین).

بدپیلگی.

[بَ لَ / لِ] (حامص مرکب)عمل بدپیله. (یادداشت مؤلف). رجوع به بدپیله شود.

بدپیله.

[بَ لَ / لِ] (ص مرکب) بـدکینه. سـخت انتقام. (فرهنگ فارسـی معین). موذی باابرام و معربد. عربده جو. مرس. (یادداشت مؤلف). غوغاطلب. هنگامه جو. پرخاش جو.

بدپیمان.

[بَ پَ / پِ] (ص مرکب) بدعهـد. آنکه به پیمان وفادار نیست : خداوندا جهاندارا ز خانان دوستی ناید که بی رسـمند و بی قولند و بدعهدند و بدپیمان. فرخی.

بدپیوند.

[بَ پَ / پِ وَ] (ص مرکب)بـدوصل. که بـد وصـلت جوید. که وصـلت بد طلبد : بسـیار بگفتم ای دل بدپیوند با عشق مکوش و دل بهر عشوه مبند. (از سـندبادنامه ص۵۸ ||). بـد اصـل و نسب : هم سـگان را قلاده زرین است هم خران را خز است پشـماکند خلف صدقت ار منم بگذار زادگان حرام بدپیوند. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۷۶۲).

بدتابی.

[بَ] (حامص مرکب) بـدرفتاری. سوءسـلوک. کـج تابی. کـج سـری. رفتار سـخت. مقابل خوش تابی. (یادداشت مؤلف). - بدتابی کردن با کسی؛ بدرفتاری کردن با او. کج تابی کردن با او. (یادداشت مؤلف).

بدتبار.

[بَ تَ] (ص مرکب) بدنژاد و بداصل. (آنندراج). نانجیب. بداصل و بدنژاد. (ناظم الاطباء).

بدتخم.

[بَ تُ] (ص مرکب) که فرزندان بد آرد. (یادداشت مؤلف).

بدتخمان.

[بَ تُ] (ص مرکب، اِ مرکب)غله فروشان و مزارعان مفلس ||. مردمان ظالم و فاسق. (غیاث اللغات) (آنندراج).

بدترکیب.

[بَ تَ] (ص مرکب) بدریخت. بدقواره. بدهیأت. (یادداشت مؤلف).

بدتن.

[بَ تَ] (ص مرکب) زشت. قبیح. مکروه. (از ولف). بدنهاد. نامیمون. بدنفس. (یادداشت مؤلف) : بدو گفت کای بدتن و بدکنش فریبنده مرد از در سرزنش.فردوسی. ز پور سیاوش برآشفت سخت بدو گفت کای بدتن شوربخت.فردوسی. برادرکش و بدتن و شاه کش بداندیش و بدنام و شوریده هش.فردوسی.

بدتنی.

[بَ تَ] (حامص مرکب) دیوانگی. جنون(۱). (از ولف) : بپوشند پیراهن بدتنی ببالند با کیش آهرمنی.فردوسی. .(از ولف) . (آلمانی) (۱) - Verrucktheit

بدجبلت.

[بَ جِ بِلْ لَ] (ص مرکب)بدذات. بدفطرت. بدطینت. بدنهاد. (یادداشت مؤلف).

بدجلو.

[بَ جِ لَ / لُو] (ص مرکب) اسپ سرکش. (غیاث اللغات). اسبی که مطاوعت سوار نکند. (آنندراج). ستور سرکش که بواسطهء لگام رام نگردد. (ناظم الاطباء) : پربجولان مباش تیزعنان توسن روزگار بدجلو است. نورالدین ظهوری (از آنندراج).

بدجلوی.

[بَ جِ لَ / لُ] (حامص مرکب)نارامی. تنفر. (ناظم الاطباء).

بدجنس.

[بَ جِ] (ص مرکب) کمینه و فرومایه و بدنژاد. (آنندراج). نانجیب و پست نژاد و دون و فرومایه. (ناظم الاطباء). بدذات. بدطینت.

بدنهاد. مقابل خوش جنس. (فرهنگ فارسی معین).

بدجنسی.

[بَ جِ] (حامص مرکب)بدذاتی. بدطینتی. بدنهادی. مقابل خوش جنسی. (فرهنگ فارسی معین).

بدجنم.

[بَ جَ نَ] (ص مرکب) در تداول عامه، بدخوی. بدخلق. بدقلق. کج خلق. (یادداشت مؤلف).

بدجهش.

[بَ جَ هِ] (ص مرکب)(۱)بدسرشت. بدخلقت. بدطبیعت. بدبخت : چو آن بدجهش رفت نزدیک شاه ورا دید، بندهء درِ پیشگاه.فردوسی. (۱) - رجوع به برهان ذیل جهش و فرهنگ پهلوی فره وشی شود.

بدچشم.

[بَ چَ / چِ] (ص مرکب) کسی که چشم بد و منظر شوم دارد. (ناظم الاطباء). کسی که نظر او بد باشد. (آنندراج). نافس. (منتهی الارب). آنکه چشم زخم رساند. آنکه چشم زند. آنکه چشم کند و نظر زند. سخت چشم زخم رساننده. پلیدچشم. عیون. شورچشم. (یادداشت مؤلف) : بچشمت کرد بدچشمی همانا ز چشم بد دگر شد حال و سانت. ناصرخسرو ||. کسی که بمال دیگران طمع کند. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مردی که بزنان نامحرم بنظر شهوت نگرد. (فرهنگ فارسی معین). آنکه زیاد نظر کند بزنان دیگر و آنکه در زن دیگران بنظر ریبه بیند. (یادداشت مؤلف ||). اسب رموک که چشمش ضعیف بود. (ناظم الاطباء). اسب و استر که از دیده برمد. (یادداشت مؤلف).

بدچشمی.

[بَ چَ / چِ] (حامص مرکب)عمل بدچشم. و رجوع به بدچشم شود.

بدح.

[بَ] (ع اِ) نوعی از ماهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از معجم متن اللغة ||). علانیة. (آنندراج) (معجم متن اللغة): فعل فلان کذا بدحاً؛ علانیه کرد فلان آن کار را. (ناظم الاطباء). قطعه بدحاً؛ ای علانیةً. (منتهی الارب).

بدح.

[بَ] (ع مص) دریدن. (آنندراج). شکافتن. (تاج المصادر بیهقی ||). زدن بعصا. (آنندراج). بچوب زدن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). و رجوع به بدوح شود.

بدح.

[بِ] (ع اِ) فضای فراخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، بِداح. (منتهی الارب).

بدح.

[بُ دُ] (ع اِ) جِ بَداح. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به بداح شود.

بدحاء .

[بَ] (ع ص) زنی که گرداگرد فرج وی فراخ باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سنهٔ بدحاء؛ سال فراخ بسیارکشت چنانکه از کشتزارها پس از درو بارهای بسیار بسوی شهر حمل کنند. (از ناظم الاطباء)

بدحاشیه.

[بَ یَ / یِ] (ص مرکب) آنکه اشخاص بد در اطراف خویش دارد. (یادداشت مؤلف).

بدحال.

[بَ] (ص مرکب) بدروز و بدبخت. مقابل خوشحال. (آنندراج). بدحالت. (ناظم الاطباء). دَقَع. وَدْب. مُسْتَوبِد. (منتهی الارب). ممتحن. (لغت ابوالفضل بیهقی). که حالش بد است. سَیِّءالحال. که مرضی سنگین و نزدیک به مرگ دارد. (یادداشت مؤلف) : من بهر جمعیتی نالان شدم جفت بدحالان و خوشحالان شدم.مولوی. یکی گربه در خانهء زال بود که برگشته ایام و بدحال بود. سعدی (بوستان). من شکستهء بدحال زندگی یابم در آن زمان که بتیغ غمت شوم مقتول. حافظ. - بدحال شدن؛ بدحال گشتن: تقهّل، بدحال شدن. (منتهی الارب). - بدحال گردیدن؛ بدحال شدن: کسفت حاله؛ بدحال گردید. (منتهی الارب). - بدحال گشتن؛ بدحال شدن : بدان رسد و بدان کشد که همه عاجز و مضطر و درویش و بدحال گردند. (تاریخ قم ص۱۴۳ ||). بدسرانجام||. بدسرشت ||. بدمزاج و تندخوی. (ناظم الاطباء).

بدحالت.

[بَ لَ] (ص مرکب) بدحال: ضیقهٔ؛ بدحالت. (منتهی الارب).

بدحالی.

[بَ] (حامص مرکب) بدی وضع و حالت. ناخوشی. (از ناظم الاطباء). ضراء. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). ضر. ضرر. ضاروراء. رثاثهٔ. رثوثهٔ. بذاذت. (منتهی الارب) : مردی با اسپی نزدیک من فرستاد که چنانکه هستی برنشین و نزدیک من آی. من از بدحالی و برهنگی شرم داشتم. (سفرنامهء ناصرخسرو ||). مأیوسی و ناامیدی ||. حزن. (ناظم الاطباء).

بدحرف.

[بَ حَ] (ص مرکب) آدم هرزه که همواره حرفهای زشت می زند. (فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده). - بدحرفی، بدحرفی کردن؛ عمل آدم بدحرف. (از فرهنگ لغات عامیانهء جمالزاده).

بدحساب.

[بَ حِ] (ص مرکب) آنکه در معاملات خود، درستی را پیشه نسازد. آنکه وام خود را بموقع و بسهولت نپردازد. مقابل خوش حساب. (فرهنگ فارسی معین).

بدحسابی.

[بَ حِ] (حامص مرکب) عمل بدحساب. مقابل خوش حسابی. (فرهنگ فارسی معین).

بدحواس.

[بَ حَ] (ص مرکب)بی حواس. بی هوش. گول و احمق. شوریده و سرگشته. دیوانه. (ناظم الاطباء).

بدحواسی.

[حَ] (حامص مرکب)بی هوشی. بی حسی. آشفتگی و جنون. (ناظم الاطباء).

بدحهٔ.

[بُ حَ] (ع اِ) صحن خانه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بدخ.

[بَ دَ] (ع مص)(۱) بزرگ مرتبه گردیدن. (ناظم الاطباء). عظیم الشأن شدن. (از قاموس بنقل ذیل اقرب الموارد). بداخهٔ. (ذیل اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (ناظم الاطباء). بَدْخ. (ناظم الاطباء)(۲ ||). گردن کشی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). (۱) - از باب فتح و سمع و کرم. (ناظم الاطباء). (۲) - در منتهی الارب چنین است: بدخ الرجل؛ بزرگ و بلندمرتبه شد زن، که سهو است.

بدخاء.

[بُ دَ] (ع ص، اِ) جِ بدیخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به بدیخ شود.

بدخبر.

[بَ خَ بَ] (ص مرکب) آنکه پیوسته خبر بد و ناخوش آرد : چون بوم بدخبر مفکن سایه بر خراب در اوج سدره کوش که فرخنده طائری. سعدی.

بد خبر.

[بَ خَ بَ] (اِ مرکب) خبر بد و ناخوش آیند : وز آن پس شنیدم یکی بد خبر کز آن نیز برگشتم آسیمه سر.فردوسی.

بدخدمت.

[بَ خِ مَ] (ص مرکب) که خدمت و چاکری و بندگی او بد باشد. مقصر. قاصر : چه بدخدمتی کردم آخر که اکنون چو بدخدمتانم بصحرا نهادی؟ انوری (دیوان چ مدرس رضوی ج ۲ ص۷۳۵).

بدخدمتی.

[بَ خِ مَ] (حامص مرکب)عمل بدخدمت. مقابل نیکوخدمتی. (یادداشت مؤلف). بدبندگی. تقصیر. قصور :اما قضای حق برادرش اقچه که بهیچوقت ازو بادرهء بدخدمتی صادر نشده است جان او ببخشیدم. (جهانگشای جوینی). با تقصیر و بدخدمتی که صادر شد از اهالی آن خشم گرفت. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۸۲).

بد خرد.

[بَ دِ خُ] (اِخ) نحس اصغر یعنی بهرام (مریخ). (از مقدمهء التفهیم ص قلو).

بدخش.

[بَ دَ] (اِخ) مخفف بدخشان. (برهان قاطع). بدخشان که دارای معدن لعل و طلا میباشد و گوسپند آنجا ببزرگی معروف است. (ناظم الاطباء ||). لعل. (فرهنگ رشیدی). و چون لعل از بدخش آرند، لعل را نیز بدخش گویند. (از برهان قاطع). لعل را بمجاز بدخش گویند. (از انجمن آرا) (از آنندراج) : از مروارید و یاقوت و زمرد و بدخش و فیروزه. (تفسیر ابوالفتوح رازی ج ۲ ص۵۳۵). - بدخش جرم؛ که جرم آن از لعل باشد. سرخ چون لعل یا شراب : بازارگان عیش و ز جام بدخش جرم بازارگان جرم(۱) و بدخشان شکستنش. خاقانی (دیوان سجادی ص۵۳۰). - بدخش مذاب؛ لعل. (ناظم الاطباء) (آنندراج). لعل گداخته. (فرهنگ رشیدی). کنایه از لعل بدخشان. (برهان قاطع) (غیاث اللغات) : صبح ستاره نمای خنجر تست اندر او گاه درخش جهان گاه بدخش مذاب. خاقانی (از آنندراج ||). - شراب سرخ لعلی رنگ. (ناظم الاطباء). شراب لعل. (برهان قاطع). شراب. (فرهنگ رشیدی). شراب ارغوانی. (آنندراج ||). خون. (فرهنگ رشیدی ||). بدخشی. بدخشانی. (برهان قاطع) (هفت قلزم) : طفل را سیبکی دهند بنقش بستانند از او نگین بدخش. سعدی (صاحبیه). و رجوع به مادهء بعد شود. (۱) - ن ل: جرم بدخشان. جرم در مصراع دوم نام محلی است. رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی شود.

بدخشان.

[بَ دَ] (اِخ) شهری است [از حدود خراسان] بسیارنعمت و جای بازرگانان و اندر وی معدن سیم است و زر و بیجاده و لاجورد و از تبت مشک بدانجا برند. (حدود العالم). گوسفند در آن ناحیت باشد که بر او سوار شوند از غایت بزرگی و قوت. (از فرهنگ سروری) (از برهان قاطع). بدخشان یا بذخشان(۱) ولایتی است در شرق افغانستان و متصل بترکستان شرقی، مرکز آن امروزه فیض آباد است شهرت بدخشان در ادب فارسی بیشتر بخاطر احجار کریمهء آن است. لعل، بدخشان یا بدخشی در قرون وسطی در سرتاسر عالم اسلام شهرت داشت. غیر از لعل یاقوت و لاجورد و سنگ بلور و سنگ پازهران نیز از آن بدست می آورده اند. ابن حوقل جغرافی نویس قرن چهارم آرد: از بدخشان بیجادهء خوب و سنگهای قیمتی که در زیبایی و رونق به یاقوت می ماند بدست می آید. این سنگها برنگهای گلی و رمانی (اناری) و سرخ (احمر قانی) و شرابی است و آن اصل لاجورد است. امروزه دادوستد

احجار کریمهء بدخشان در انحصار دولت افغانستان است و فقط به هند صادر میشود. در بدخشان معادن آهن و مس نیز وجود دارد. کانهای آن در شغنان بر ساحل راست آمودریا و در خارج بدخشان بمعنی اخص است. در قرن پنجم هجری قمری ناصرخسرو شاعر مشهور، مذهب اسمعیلی را بدانجا برد و در تبلیغ آن کوشید. تأثیر تعالیم او هنوز در بدخشان باقی است و قبر وی بر مسیر علیای رود ککچه (از ریزابه های آمودریا) دیده میشود. (از معجم البلدان و صورة الارض ابن حوقل ترجمهء فارسی از انتشارات بنیاد فرهنگ و سرزمینهای خلافت شرقی و دایرة المعارف فارسی و فرهنگ فارسی معین ج ۵). و رجوع به معجم البلدان ج ۴ ص۳۲۴ و ۳۲۵ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و دایرة المعارف فارسی شود : دگر از در بلخ تا بَدْخشان(۲) همین است از این پادشاهی نشان.فردوسی. شب تیره و تیغ رخشان شده زمین همچو لعل بدخشان شده.فردوسی. شود روز چون چشمه رخشان شود جهان چون نگین بدخشان شود.فردوسی. سخنم ریخت آب دیو لعین به بدخشان و جام و تون و تراز. ناصرخسرو. حوض ز نیلوفر و چمن ز گل سرخ کوه نشابور گشت و کان بدخشان. عثمان مختاری. می احمر از جام تا خط ازرق ز پیروزه لعل بدخشان نماید.خاقانی. گر چه هست اول بدخشان بد بنتیجه نکوترین گهر است.خاقانی. ز عکس روی آن خورشید رخشان ز لعل آن سنگها شد چون بدخشان.نظامی. گر سنگ همه لعل بدخشان بودی پس قیمت لعل و سنگ یکسان بودی. سعدی (گلستان). که سهلست لعل بدخشان شکست شکسته نشاید دگر بار بست. سعدی (بوستان). مردم بدخشان به خشونت مثل اند چنانکه گفته اند : اگر کوه بدخشان لعل گردد بدیدار بدخشانی نیرزد. (از انجمن آرا) (از آنندراج). (۱) - یاقوت نویسد: عامه بلخشان تلفظ کنند. (معجم البلدان) دکتر معین آورده اند: بدخشان = بدخش = بلخش + آن، پساوند نسبت، سرزمین منسوب به بلخش. (فرهنگ فارسی معین، ج ۵). مارکوارت گوید: بدخشان بمعنی بلاد بذخش. (badhaxsh) یا بلخش. (balaxsh)است و آن نوعی است از یاقوت که گویند جز در بدخشان در ساحل نهر کُکچَه یافت نشود. (ایرانشهر ص ۲۷۹). اما کاملاـ محتمل است که کلمهء بلخش balaxsh (که لغت فرانسوی balaisو انگلیسی balas از آن مأخوذ است) در آغاز نام ناحیت مورد بحث بوده و بعدها به لعلی که در آن ناحیت یافت شود اطلاق شده باشد. (بارتولد. دایرة المعارف اسلام، ذیل بدخشان، از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ظ. بخاطر وزن شعر ضبط کلمه تغییر کرده است.

بدخشانات.

[بَ دَ] (اِخ) جِ بدخشان. نواحی بدخشان: اگر بلاد ماوراءالنهر و بدخشانات در تحت لوای فلک فرسای و چتر سپهرآسایش (سطان محمودمیرزا) آسود... (مجالس النفائس ص۱۷۳).

بدخشانی.

[بَ دَ] (ص نسبی) منسوب به بدخشان ||. لعل. (زمخشری). یاقوت. (از دزی ج ۱ ص۵۷) : وز انگشت شاهان سفالین نگین بدخشانی آید بچشم کهین.ابوشکور.

بدخشی.

[بَ دَ] (ص نسبی) منسوب به بدخشان. بدخشانی : بخندید بهرام و کرد آفرین رخش گشت همچون بدخشی نگین. فردوسی. بیست پاره لعل بدخشی بغایت نیکو. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۹۶). چون زر مزور نگر آن لعل بدخشیش چون چادر گازر نگر آن برد یمانیش. ناصرخسرو. بساعتی سر تیغش بکهستان کمج رمال لعل بدخشی کند ز خون رجال. سوزنی ||. لعل. (یادداشت مؤلف) (فرهنگ شعوری) : نگردد چو یاقوت هرگز بدخشی ز سنگ سیه چون عقیق یمانی.فرخی. همی تا یکباره بیرون نیاید بدخشی و

پیروزه و زر کانی. فرخی.

بدخشی.

[بَ دَ] (اِخ) محمد (حمید). شاعر و معاصر امیرعلیشیر نوایی بوده و رساله ای در معما نوشته است. از اوست : خیال خنجرش در دیدهء بیخواب می گردد بمثل ماهیی کاندر میان آب می گردد(۱). (از مجالس النفائس ص۹۵ و ۲۷۱ و صبح گلشن چ هند ص۵۶ و فرهنگ سخنوران). (۱) - صاحب مجالس النفائس در ص۲۷۲ چنین آورده: چو آن ماهی که هر سو در میان آب می گردد.

بدخشی.

[بَ دَ] (اِخ) ملک الشعراء مولانا محمد. از شاعران قرن نهم هجری و به الغ بیک منتسب بوده است. از اوست: ای زلف شب مثال ترا در بر آفتاب از شب که دید سایه که افتد بر آفتاب زاغی است طرهء تو همایون که آشیان بالای سرو دارد و زیر پر آفتاب. (از مجالس النفائس ص۱۹ و ۱۹۳ و آتشکدهء آذر چ شهیدی ص۳۳۵ و ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۴۸ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۵۳ و فرهنگ سخنوران و الذریعهٔ قسم اول از جزء تاسع ص ۱۲۸).

بدخصال.

[بَ خِ] (ص مرکب) بدطبیعت. بدحالت. بدصفات. بدخصلت. (ناظم الاطباء). بد افعال و کردار. (آنندراج) : بد که گوید زو مگر بدنیتی بدخصال و بدفعال و بدنشان.فرخی. کسی گفت از این بندهء بدخصال چه خواهی، هنر یا ادب یا جمال؟ سعدی (بوستان).

بدخصالی.

[بَ خِ] (حامص مرکب)بدکرداری. بدصفاتی. بدطبیعتی: دزدان در کوه و کمر چران از بدخصالی. (مجالس سعدی ص۲۳).

بدخصلت.

[بَ خِ لَ] (ص مرکب)بدخصال. بدطبیعت. بدحالت. بدصفات. (ناظم الاطباء).

بدخط.

[بَ خَ / خَ ط ط] (ص مرکب)بدنویس. (آنندراج). کسی که بد نویسد و خوش ننویسد. (ناظم الاطباء). مقابل خوش خط. خط بد. (آنندراج). نوشتهء ناخوانا. مقابل خوش خط. (فرهنگ فارسی معین).

بدخطی.

[بَ خَطْ طی] (حامص مرکب)بدخط بودن. مقابل خوش خطی. (فرهنگ فارسی معین).

بدخلق.

[بَ خُ] (ص مرکب) بدخو و لجوج. (ناظم الاطباء). بدخو و شریر. (آنندراج). تَرِش. تارش. عزور. عیذان. متدنس. عنفص. (منتهی

الارب ||). جسور. (ناظم الاطباء).

بدخلقت.

[بَ خِ قَ] (ص مرکب) که خلقتی زشت دارد. (یادداشت مؤلف).

بدخلقی.

[بَ خُ] (حامص مرکب)دشوارخویی. بدصحبتی. طخوخ. (یادداشت مؤلف). دخن. ترش. حجرمهٔ. (منتهی الارب). بدخویی.

بدخند.

[بَ خَ] (ص مرکب) بدخنده. ذالغ. (یادداشت مؤلف).

بدخنده.

[بَ خَ دَ / دِ] (ص مرکب) که بد خندد: ذالغ؛ لقب است مر انسان بدخنده را. (منتهی الارب).

بدخو.

[بَ] (ص مرکب) بدخلق. تندخو. بی ادب. شریر. (ناظم الاطباء). دنانس. جأث. دعن. مدعن. (منتهی الارب). فظ. جنعاظ. شموس. سَیِّءالخلق. برنتی. بشع. (یادداشت مؤلف). کج خلق. زشت خو : کرا کار با شاه بدخو بود نه آزرم و نه تخت نیکو بود.ابوشکور. ایشان [خفجاقیان] قومی اند از کیماک جدا گشته و بدین جای مقام کرده و لکن بدخوترند. (حدود العالم). و مردمانش [مردمان غور] بدخواند و ناسازنده و جاهل. (حدود العالم). ز بهر درم تند و بدخو مباش تو باید که باشی درم گو مباش.فردوسی(۱). گنه کار هم پیش یزدان تویی که بدنام و بدگوهر و بدخویی.فردوسی. پرستندهء شاه بدخو ز رنج نخواهد تن و زندگانی و رنج.فردوسی. خوش خو دارم نگار بدخو چه کنم چون هست هنر نگه به آهو چه کنم. عنصری. بدخو نبدی چونین بدخوت که کرد آخر بدخوتر از این خواهی گشتن سر آن داری. منوچهری. جهانا چه بدمهر و بدخو جهانی چو آشفته بازار بازارگانی.منوچهری. بدخو شود از عشرت او سخت نکو خو عاقل شود از عادت او سخت مولّه. منوچهری. همیشه بدخو در رنج باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۹). این آرزو ای خواجه اژدهاییست بدخو که ازین بتر اژدها نیست. ناصرخسرو (دیوان چ مینوی ص۶۳). همیشه در راحت این دیو بدخو برآزاد مردان بمسمار دارد.ناصرخسرو. بدین لگام و بدین زینت نفس بدخو را در این مقام همی نرم و رام باید کرد. ناصرخسرو. یزدجرد... معیوب... بود و زعر و بدخوی. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۴) و دارابن دارا بدخو بودی. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۶). این اردشیر (برادر شاپور ذوالاکتاف) ظالم و بدخو و خونخوار (؟) و چند معروف را بکشت. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۷۲). از این نازک طبعی، خرده گیری، عیبجویی، بدخویی که از آب کوثر نفرت گرفتی. (سندبادنامه ص۲۰۶). پرستار بدمهر شیرین زبان به از بدخویی کو بود مهربان.نظامی. گویند رها کنش که یاری بدخوست خوبیش نیرزد بدرشتی که در اوست. سعدی (رباعیات). بسیار ملامتم بکردند کاندر عقبش مرو که بدخوست. سعدی (ترجیعات). مرد باید که جفا بیند و منت دارد نه بنالد که مرا طاقت بدخویان نیست. سعدی (طیبات). چه جرم رفت که با ما سخن نمی گویی شکایت از طرف ماست یا تو بدخویی. سعدی (غزلیات). گله از زاهد بدخو نکنم رسم اینست که چو صبحی بدمد در پیش افتد شامی. حافظ. - بدخو شدن؛ بدخلق و تندخو شدن : چو بدخو شود مرد درویش و خوار همی بیند آن از بد روزگار. فردوسی. بدخو نشدستی تو

گر زآنکه نکردیمان با خوی بد از اول چندانت خریداری. منوچهری. شدی بدخو ندانم کین چه کین است مگر کآیین معشوقان چنین است.نظامی. هر زن که به چنگ او برافتد بدخو شود و ز خو برافتد.نظامی. - بدخو کردن؛ بدخلق و تندخو کردن : بدخو نبدی چونین بدخوت که کرد آخر بدخوتر از این خواهی گشتن سر آن داری. منوچهری. رجوع به بدخوی شود. (۱) - در فیشی دیگر به نظامی نسبت داده شده. (شرفنامه ص ۴۸۶)، ظ. تضمینی است از فردوسی.

بدخواب.

[بَ خوا / خا] (ص مرکب)کسی که چون از خواب بیدارش کنند بدخویی آغازد، و این حال اکثر در اطفال مشاهده می شود. (آنندراج) : پس از عمری که شد بیدار از آمدشد جانان نگردد بخت با من رام بدخواب است پنداری. محمدسعید اشرف (از آنندراج). - بدخواب گشتن؛ پس از بیداری تندخو گشتن : بسان طفل بدخو بخت خواب آلوده ای دارم که گر بیدار سازم یک دمش بدخواب می گردد. محمدسعید اشرف (از آنندراج ||). آنکه نتواند بخوابد. آنکه نتواند راحت بخوابد. بی خواب. - بدخواب شدن؛ بدآرام شدن. (یادداشت مؤلف). نخوابیدن. بی خواب شدن. خواب آسوده نکردن. - بدخواب کردن؛ نگذاشتن کسی را که بخوابد.

بدخوابی.

[بَ خوا / خا] (حامص مرکب) بدخواب شدن. مقابل خوشخوابی: غذای بیش از حد ضرورت موجب بدخوابیست. (یادداشت مؤلف).

بدخوار.

[بَ خوا / خا] (نف مرکب)بدخوراک. (ناظم الاطباء). بدغذا. (یادداشت مؤلف). آنکه غذای بد خورد. - بدخوار گردانیدن؛ بدخوراک کردن. اجداع؛ بدخوار گردانیدن مادر کودک را. (منتهی الارب).

بدخوار.

[بَ خوا / خا] (ص مرکب)(۱)مشکل. دشوار. سخت. (یادداشت مؤلف). - بدخوار گشتن؛ دشوار و سخت شدن : یکی کار بد خوار و دشوار گشت ابا کرد کشور همه یار گشت.فردوسی. (۱) - از: بد + خوار (= آسان، سهل).

بدخوارگی.

[بَ خوا / خا رَ / رِ](حامص مرکب) تنگدستی در معاش. (ناظم الاطباء). بدخوراکی. غذای بد خوردن: تعییل؛ بدخوارگی. (منتهی الارب).

بد خواستن.

[بَ خوا / خا تَ] (مص مرکب) نفرین کردن. (یادداشت مؤلف) : کی نامور سر سوی آسمان برآورد و بد خواست بر بدگمان. فردوسی (از یادداشت مؤلف ||). حسد. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). حسادت. (تاج

المصادر بیهقی). بدخواهی کردن. حسد بردن. قصد سوء داشتن : چو بر شاه عیب است بدخواستن بباید بخوبی دل آراستن.فردوسی ||. بدی چیزی یا کسی را خواستن : تن خویش را بدنخواهد کسی چو خواهد زمانش نباشد بسی.فردوسی. دشمنم را بد نمی خواهم که آن بدبخت را این عقوبت بس که بیند دوست همزانوی دوست. سعدی (طیبات). چند گویی که بداندیش و حسود عیب گویان من مسکینند گه بخون ریختنم برخیزند گه ببد خواستنم بنشینند.سعدی (گلستان).

بدخوان.

[بَ خوا / خا] (ن مف مرکب)خطی که خوب خوانده نشود. (آنندراج) : جوهر از تیغ زبان شد ریخت تا دندان مرا گفتگو شد همچو سطر بی نقط بدخوان مرا. محمدرفیع واعظ (از آنندراج).

بدخوان.

[بَ خوا / خا] (ص مرکب)دشوار در آماده کردن خوان. (ناظم الاطباء).

بدخواه.

[بَ خوا / خا] (نف مرکب)بداندیش. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). حاسد. (دهار) (مهذب الاسماء). حسود. (دهار). آنکه بد دیگران را خواهد. (فرهنگ فارسی معین). رُمُق. (منتهی الارب). کینه ور. (آنندراج). کینه دار. (ناظم الاطباء). دشمن. (از ولف). (ناظم الاطباء). کینه ور. منتقم. (فرهنگ فارسی معین). عدو. آنکه برای دیگران بدی خواهد. (یادداشت مؤلف) : شود بدخواه چون روباه بددل چو شیرآسا تو بخرامی به میدان.شهید. نباری بر کف زرخواه جز زر چنانچون بر سر بدخواه جز بیر.دقیقی. بهر جا که بنهد همان شاه روی همی راند از خون بدخواه جوی.دقیقی. بیایید یکسر به درگاه من که بر مرز بگذشت بدخواه من.دقیقی. تو شادمانه و بدخواه تو ز انده و رنج دریده پوست به تن بر چو مغز پسته سفال. منجیک. مباش اندرین نیز همداستان که بدخواه رانَد چنین داستان.فردوسی. که او را ببستم در آن بارگاه بگفتار بدخواه و او بی گناه.فردوسی. گشاده ست بر هرکس این بارگاه ز بدخواه و از مردم نیکخواه.فردوسی. همیشه تا نبود خوب کار چون بدکار چنان کجا نبود نیکخواه چون بدخواه. فرخی. فربه شده ست و روزفزون گنج و ملک تو زآن نیز کاسته تن بدخواه جاه تو.فرخی. آنکس که بدخواه ترا یاقوت رمانی مثل دردست او اخگر شود پس وای بدخواه لعین. فرخی. گردن ادبار بشکن، پشت دولت راست کن پای بدخواهان ببند و دست نیکان برگشای. منوچهری. فرّ و روی خویشتن را برفراز و برفروز ناصح و بدخواه خود را برنشان و درربای. منوچهری. پشت بدخواهان شکن بر فرق بدگویان گذر پیش بت رویان نشین نزدیک دلخواهان گراز. منوچهری. تو نادانی و نشنیدی مگر آن که از بدخواه برتر یار نادان. (ویس و رامین). زمانه بود آن شب بر دو آیین شب بدخواه بود و روز رامین. (ویس و رامین). ممان خیره بدخواه را گرچه خوار که مار اژدها گردد از روزگار. (گرشاسب نامه). مشو یار بدخواه و همکار بد که تنها بسی به که با یار بد.(گرشاسب نامه). نه نیکو بود بددلی شاه را نه بگذاشتن خوار بدخواه را. (گرشاسب نامه). گر مرگ برآورد ز بدخواه تو دود زآن دود چنین شاد چرا گشتی زود چون مرگ ترا نیز بخواهد فرسود بر مرگ کسی چه شادمان باید بود. (قابوسنامه). زیرا که چو تیر گز تو راست نباشد آن به که بزودی سوی بدخواه جهانیش. ناصرخسرو. هرچه اقبال بیندیشید آمد همه راست جان بدخواهان از هیبت و از هول بکاست. مسعودسعد. گاه بدخواهان او را خنجر اندر گل نهاد گه بداندیشان او را مرگ در بستر گرفت. مسعودسعد. نه نه که ترا نماند بدخواه بودند به درد دل بمردند.مسعودسعد. بدخواه کسان هیچ بمقصد نرسد یک بد نکند تا بخودش صد نرسد. (منسوب به خیام). ز گفتار بدگوی چون گرگ یوسف ز تلبیس بدخواه چون شیر مادر. عمعق بخاری. ز

فضلش نقص بدخواهان بیفزود که فضل گل دلیل نقص خار است. ادیب صابر. زآن پیرک جولاههء بت خوارهء بدخواه نی نی دو پسر ماند نگویم که دو خر ماند. سوزنی. پیکان غم به سینهء بدخواه تو رسد گر کرکس آشیانه کند از پر خدنگ.سوزنی. بدخواه جاهت ار همه تن دل شود چو نار از سهم و بیم تو بکفاند چو نار دل.سوزنی. بدخواه تو خود را ببزرگی چو تو داند لیکن مثل است اینکه چناری و کدویی. انوری. جوشن ناخن تنش بدخواه را تن چو ناخن زاستخوان خواهد نمود. خاقانی. باد از سر پیکانت سفته دل بدخواهان وز نام نکو سفته دربار تو عالم را.خاقانی. تخت نرد ملک را زانسو که بدخواهان اوست هفت نراد فلک خانه مششدر ساختند. خاقانی. بود همسفره ای در آن راهش نیکخواهی بطبع بدخواهش.نظامی. چو چشم بد همیشه دورم از تو چو بدخواه لبت رنجورم از تو.نظامی. ساخته و سوخته در راه تو ساخته من سوخته بدخواه تو.نظامی. بدل گفت بدخواه من یافت کام فتادم چو آن مرغ زیرک بدام. (از جامع التواریخ رشیدی). چون رفیقی وسوسهء بدخواه را کی بدانی ثم وجه الله را.مولوی. یا رب دوام عمر دهش تا بلطف و قهر بدخواه را جزا دهد و نیکخواه را.سعدی. نگویم که بدخواه درویش بود حقیقت که او دشمن خویش بود. سعدی (بوستان). گر آنی که بدخواه گوید مرنج وگر نیستی گو برو باد سنج. سعدی (بوستان). آه کز طعنهء بدخواه ندیدم رویت نیست چون آینه ام روی ز آهن چکنم. حافظ. دختران را همه در جنگ و جدل با مادر پسران را همه بدخواه پدر می بینم.حافظ. می نوش و جهان بخش که از زلف کمندت شد گردن بدخواه گرفتار سلاسل.حافظ. تیغش سر بدخواه رباید ز تن آسان زآنسان که رباید ز سری دزد کلاهی. طالب آملی (از شعوری). - بدخواه سوز؛ دشمن سوز، دشمن کش. از بین برندهء دشمن : عزم تو کشورگشا و خشم تو بدخواه سوز رمح تو پولاد سنب و تیغ تو جوشن گداز. فرخی. تیغشان باشد چو آتش روز و شب بدخواه سوز اسبشان باشد چو کشتی سال و مه دریا گذار. فرخی. دو پروردهء شاه بدخواه سوز یکی دادورز و یکی دین فروز. (گرشاسب نامه). - بدخواه شکر؛ شکارکننده و شکرندهء بدخواه. دشمن کش : پادشا باش و ولی پرور و بدخواه شکر پرکن از خون بداندیش و عدو هر شمری. فرخی. سالارفکن گردی بدخواه شکر شاها در تیغ قضا داری در تیر قدر داری.فرخی. - بدخواه مال؛ مالش دهندهء بدخواه. گوشمال دهندهء دشمن : مکرم دریانوال صفدر بدخواه مال خواجهء گیتی گشای صاحب خسرونشان. خاقانی. -امثال: بدی به بدخواه رسد. (از امثال و حکم دهخدا).

بدخواهی.

[بَ خوا / خا] (حامص مرکب) حسد. (مهذب الاسماء) (دهار). حسادت. حسیدت. (یادداشت مؤلف). بداندیشی : نبینم ببدخواهی اندر کسی که من نیز بدخواه دارم بسی.نظامی ||. دشمنی. کینه ورزی.

بدخور.

[بَ خوَر / خُرْ] (نف مرکب) کسی که دوا را بزحمت و اکراه خورد. (فرهنگ فارسی معین (||). ن مف مرکب) دوایی که خورده نشود از جهت کراهت طعم یا بوی. (آنندراج). دارویی که بواسطهء طعم تلخ و بدمزگی به اکراه خورده شود. (فرهنگ فارسی معین) : شهد صحت در مذاقم چون دوای بدخورست تا بیاد چشم بیمار تو دارم الفتی. میرزا طاهر وحید (از آنندراج).

بدخوراک.

[بَ خوَ / خُ] (ص مرکب)کسی که خوراکهای پست و خشن و نابجا خورد. (فرهنگ فارسی معین).

بدخوراکی.

[بَ خوَ / خُ] (حامص مرکب) عمل بدخوراک: تعییل؛ بدخوراکی. (منتهی الارب).

بدخورش.

[بَ خوَ / رِ] (ص مرکب)بدغذا و بدخوراک. (ناظم الاطباء): وغل؛ مرد بدخورش. (منتهی الارب).

بدخوه.

[بَ خوَهْ / خُهْ] (نف مرکب) مخفف بدخواه : گرفته اند نکوخواه و بدخوه تو مدام یکی طریق ضلالت یکی سبیل سوی. سوزنی.

بدخوی.

[بَ] (ص مرکب) بدخلق. زشت خوی. تندخو. مقابل خوش خوی. نیکخوی. (فرهنگ فارسی معین). اَعوَج. خَزَنزَر. خُنُدب. شِتّغیر. شِنّیر. شَکِس. شَکِص. صَیِّنارهٔ. عَبقان. عَبقانَهٔ. عَدَبّس. عِضّ. عِظیَر. عَفَرجَع. عَفَنجَش. عُقام. عَکَص. قاذورهٔ. لَعو. مُعَربِد. وَعِق. هَزَنبَز. (منتهی الارب در ذیل هر یک از کلمات مزبور). سَیِّی ءالخلق. (یادداشت مؤلف) : جهانجوی را نام شاهوی بود یکی شوخ و بدساز و بدخوی بود.فردوسی. -امثال: بدخوی در دست خوی بد خود گرفتار است. (امثال و حکم دهخدا ج۱ ص۴۰۱). بدخوی عقاب کوته عمر آمد کرکس درازعمر ز خوشخویی. ناصرخسرو. (از امثال و حکم دهخدا ج۱ ص۴۰۱). و رجوع به بدخو شود.

بدخوی.

[بَ خُ وی] (حامص مرکب)بدخویی. زشت خویی. تندخویی : به مستی ندیدم ز تو بدخوی همان زآرزو این سخن بشنوی.فردوسی. ترا عشق سودابه و بدخوی ز سر برگرفت افسر خسروی.فردوسی. بدو گفت خواهی که ایمن شوی نبینی ز من زشتی و بدخوی.فردوسی. - بدخوی کردن؛ بدخویی کردن : مربوالمعین امام همه شرق و غرب را گویی همی کند به همه خلق بدخوی. سوزنی. و رجوع به بدخویی شود.

بدخویی.

[بَ](۱) (حامص مرکب)بدخوئی. بدخلقی. بدخیمی. زشت خویی. تندخویی. مقابل خوش خویی، نیک خویی. (فرهنگ فارسی معین). رذالت و سوءخلق. (ناظم الاطباء). جَحرَمَهٔ. دَغَر. دَغمَرَهٔ. شِتّغیرَهٔ. شِتّیاص. عَرارَهٔ. عُرام. عَرَیِّدَهٔ. عَسَر. عَکَض. عَیدَه. عَیدَهَهٔ. عَیدَهیَهٔ. مَعق. وَعقَهٔ. (منتهی الارب). فظاظت. زعارت. عربده. شراست. شَرسَفَته. شکاست. (یادداشت مؤلف) : به بی چیزی و بدخویی تازد او ندارد خرد گردن افرازد او.فردوسی. همه جادویی دانی و بدخویی به ایران گنه کارتر کس تویی.فردوسی. بگیتی بر این سان که اکنون تویی نباید که دارد سرش بدخویی.فردوسی. برو گفت گر زآنکه رستم تویی بکشتی مرا خیره بر بدخویی.فردوسی. و غرض در این نه خدمت بود بلکه خواست بنام استاد بونصر چیزی نویسد و از بدخویی و زعارت وی دانست نپذیرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۰۸). و از بدخویی او بود کی من از صحبت او ملاذ جستم. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۶). بهرام یکچندی ببود و بدخویی و بدسیرتی از آن پدر دید دلش از آن بگرفت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۵). چندانک در یزدجرد جدش درشتی و بدخویی بود... (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۲). اپرویز از آنجایی که ستیزگاری و بدخویی او را بود نبشت کی... (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۰۵). می کند از بدخویی آنچه نکردی کسی گرچه بدی می کند چشم بدش دورباد. خاقانی. کز سر کین وری و بدخویی در حق من دعای بد گویی.نظامی. عشاق به درگهت اسیرند بیا بدخویی تو بر تو نگیرند بیا. سعدی (رباعیات).

دختر بدخویی و ستیزه رویی آغاز نهاد. (گلستان). - بدخویی کردن؛ بد اخلاقی کردن. تندخویی کردن : و سبب قتل اپرویز آن بود کی پیوسته بدخویی کردی. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۷). اگر بینی که بدخویی کند یار تو خوی نیک خویش از دست مگذار. سعدی (صاحبیه). و رجوع به بدخوی شود. (۱) - در چهار شاهد از فردوسی و یک شاهد از خاقانی بَدخُویی آمده است.

بدخیال.

[بَ] (ص مرکب) بدگمان. (فرهنگ فارسی معین). سَیّءالظن. (یادداشت مؤلف).

بدخیالی.

[بَ] (حامص مرکب) بدگمانی. (فرهنگ فارسی معین). سوءظن. (یادداشت مؤلف).

بدخیم.

[بَ] (ص مرکب) ترشرو و بدمزاج و بدخو. (آنندراج). گرفته روی. (فرهنگ سروری). ترشرو و عبوس کننده ||. بداندیش. (ناظم الاطباء). بدطبیعت. (فرهنگ سروری).

بدد.

[بَ دَ] (ع اِ) حاجت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد ||). طاقت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد): گویند ما لک به بدد. (منتهی الارب ||). دوری میان دو ران از گوشتناکی و در چهارپا دوری میان هر دو دست. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). رجوع به صبح الاعشی ج ۲ ص ۲۴ و ۲۶ شود ||. متفرق. پراکنده. (یادداشت مؤلف): جائت الخیل بَدَدَ بَدَدَ بالفتح و بدداً بدداً بالنصب؛ ای متفرقة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جائت الخیل بدد بر وزن ضرب و بدداً بدداً بتنوین آخر؛ یعنی آمدند اسبان پراکنده. (شرح قاموس ||). بایعته بدداً؛ ای معارضةً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بَدّ و بداد شود.

بدد.

[بَ دَ] (ع مص)(۱) اَبَدّ گردیدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). و رجوع به اَبَدّ شود. (۱) - از باب سمع. (ناظم الاطباء).

بدد.

[بِ دَ] (ع اِ) جِ بُدّة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از تاج العروس). رجوع به بدة شود.

بدداشت.

[بَ] (مص مرکب مرخم) بد داشتن. بدرفتاری. در رنج نگهداری کردن. ناآسوده و ناراحت نگه داشتن کسی را : ناداشته و خوار بماند از تو غریبت بدداشت غریبان نبود سیرت احرار. ناصرخسرو (دیوان چ مینوی ص۱۹۳). نگفت هرچند خداوند در باب خواجه

سخت متغیر است و در بدداشت او پیغامهای جزم داده اما در میانه آن مرد پوشیده گفته است که نباید به جان او آسیبی رسد. (آثار الوزراء عقیلی (||). ن مف مرکب) بدتربیت و بدپرورش ||. شریر. (ناظم الاطباء ||). در تداول عامهء خراسان، کم دوام، چنانکه گویند این پارچه بدداشت یا کم داشت است؛ یعنی زود پاره و خراب می شود.

بددرون.

[بَدْ، دَ] (ص مرکب) بدباطن. بداندیش. رجوع به مادهء بعد شود.

بددرونی.

[بَدْ، دَ] (حامص مرکب) بد باطنی. بداندیشی: اگر وی (شیطان) را اطاعت داری در تو صفت گربزی و خیانت و تخلیط و بددرونی و فریفتن و تلبیس بدید آید. (کیمیای سعادت).

بددعا.

[بَدْ، دُ] (ص مرکب) کسی که نفرین کند و لعنت نماید. (ناظم الاطباء).

بد دعا.

[بَدْ، دُ] (اِ مرکب) دعای بد و نفرین و لعنت. (آنندراج).

بددعایی.

[بَدْ دُ] (حامص مرکب) نفرین و لعنت. (ناظم الاطباء): و اگر داند که بعضی اجناس را قیمت زیاد نوشته اند بنحوی که ظلم نشود و بددعایی در ضمن آن نباشد کم نموده تسلیم صاحبجمعان نمایند. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص ۱۰). ناظر قدغن نماید که تحویلداران و عملهء بیوتات مال رعیت و فقیران را نکشند و نبرند و چیزی را بی رضای صاحب خریداری نکنند که بددعایی حاصل شود. (تذکرهٔ الملوک ص۱۲). نگذارد که از اقویا بر ضعفا جبر و تعدی واقع شده موجب بددعایی گردد. (تذکرهٔ الملوک ص۴۸).

بددل.

[بَدْ، دِ] (ص مرکب) ترسنده و ترسناک. (برهان قاطع). ترسناک. (غیاث اللغات). ترسنده و بیمناک و رمیده خاطر. (انجمن آرا) (آنندراج). بزدل، نقیض شجاع. (هفت قلزم). جبان و ترسناک. (ناظم الاطباء). جبان. (زمخشری) (دستوراللغهٔ). جُبّا. فَشِل. (دهار). اِجفیل. جَبّان. جَبانهٔ. جِبز. جِبس. جَبنان. جُبَّهْ. جَبین. خِجَّر. خِربّان. دُرقوع. رُعیوب. رِعدید. رَعراع. رَعشَن. طَنِف. عُوّار. عُوَّق. قَئید. قُطرَب. لَعلاع. مُتَهَیِّب. مُجزِع. مَفؤد. مَنجوف. نَأنَأ. نافِهْ. نِخوار. نِفرِج. نَوذَخ. وَجب. وَرَع. وَرِع. وَقواق. هَوهَهٔ. هَیّاب. هَیّابه. هَیَّبان. هَیدان. هَیوب. یَهفوف. (از منتهی الارب). باروک. بُرَک. رعوب. هاع. اَفَّهٔ. خائف. یراع. یراعه. ترسو. بزدل. آهودل. کلنگ دل. گاوزهره. گاودل. کبک زهره. اشتردل. کم جرأت. کم دل. مقابل دلیر. (یادداشت مؤلف) : شود بدخواه چون روباه بددل چو شیرآسا تو بخرامی به میدان.شهید. کنون که نام گنه می بری دلم بطپد چنان کجا دل بددل طپد بروز جدال. آغاجی. و مردمانی اند

[مردم ونندر] بددل و ضعیف و درویش و کم خواسته. (حدود العالم). گفت: دیگرباره باز شو، گفت: اصلح الله الامیر والله که من بددل نیم و از او نمی شکوهم. (تاریخ بلعمی). جراح گفت هیهات ای مردانشاه زنان شما از پس ما حدیث کنند و گویند بد دل شدم از حرب کردن با دشمن خدای... (تاریخ بلعمی). در نام جستن دلیری بود زمانه ز بددل بسیری بود.فردوسی. چو بددل خورد مرد گردد دلیر چو روبه خورد گردد او تندشیر.فردوسی. مده مهر شاهی و تخت و کلاه بدان تات بددل نخوانند شاه.فردوسی. یکی مرد نیک از در کارزار بجنگ اندرون به ز بددل هزار. (گرشاسب نامه). فکند این سلیح آن دگر رخت ریخت دلاور ز بددل همی به گریخت. (گرشاسب نامه). بزرگ آفتی باشد شانزده هزار سوار نیک یا قومی کاهل و بددل که ما داریم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۳۳). امیر گفت شاگردان بددل و بسته کار باشند چون استاد شدند و وجیه گشتند کار دیگرگون کنند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۲). دلاور آمد از بددل پدیدار که آن با خرمی بود این به تیمار. (ویس و رامین). بددل و جلد و دزد و بی حمیت روبه و شیر و گرگ و کفتارند.ناصرخسرو. از پس شیران نیاری رفتن از بس بددلی از پس شیران برو بگذار خوی آهوی. ناصرخسرو (دیوان چ مینوی ص۴۶۲). هرگاه که دل بزرگ و خون او سطبر باشد مردم دلیر و کین ور باشند و هرگاه که دل کوچک و خون او تنک باشد مردم بددل باشند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). شراب... بددل را دلیر کند. (نوروزنامه). شاه پردل ستیزکار بود شاه بددل همیشه خوار بود.سنایی. ملک را شاه ظالم پردل به ز سلطان بددل عادل.سنایی. لیک من در طوق خدمت چون کبوتر بددلم پیش شهبازی چنان زنهار چون باشد مرا. خاقانی. گر قطره رسد به بددلان می یک دریا ده دلاوران را.خاقانی. ده انگشت چنگی چو فصاد بددل که رگ جوید از ترس و لرزان نماید. خاقانی. که بددل در برش زامید و از بیم بشمشیر خطر گشته بدو نیم.نظامی. چو شیران باندک خوری خوی گیر که بددل بود گاو بسیارشیر.نظامی. که بددل شدند این سپاه دلیر ز شمشیر ناخورده گشتند سیر.نظامی. بددلان از بیم مرگ و پردلان از حرص نام این گریزان همچو موش و آن گرازان همچو مار. (از ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۲۰۹). بددلان از بیم جان در کارزار کرده اسباب هزیمت اختیار پردلان در جنگ هم از بیم جان حمله کرده سوی صفّ دشمنان رستمان را ترس و غم واپیش برد هم ز ترس آن بددل اندر خویش مرد. مولوی. برآورد چوپان بددل خروش که دشمن نیم در هلاکم مکوش. سعدی (بوستان). - بددل شدن؛ ترسیدن. ترسو شدن. وروع. وراعهٔ. لیع. جبن. کیع. (تاج المصادر بیهقی). تلهلؤ. تکعکع. تکأکؤ. تضبیع. (منتهی الارب). فشل. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی) : لشکر از جاه و مال شد بددل.سنائی. چو بددل شد این لشکر جنگجوی بیار آب و دست از دلیری بشوی.نظامی. - بددل کردن؛ ترسو کردن : یکسوارگان امروز هیچ کار نکردند و هندوان هیچ کار نمی کنند و نیز دیگر لشکر را بددل می کنند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۳۵). - بددل کن؛ ترساننده : وآن چرم نشین چرم شیران بددل کن جملهء دلیران.نظامی. - بددل گشتن؛ بیمناک شدن. ترسیدن : فرمود تا هر دو را بر دار کردند و دیگربار مردم شهر بددل گشتند و بدین منادی بیرون نیامدند. (تاریخ بخارا ص۷۶). - امثال: دلیر تیغ را کار فرماید و بددل زبان را. (از مجموعهء مختصر امثال چ هند). مرد بددل هم بمیرد چون دلیر. ابن یمین (از امثال و حکم دهخدا ج ۳ ص۱۵۱۴). مرگ با بددل است هم کاسه. سنایی (از امثال و حکم ج ۳ ص۱۵۳۱ ||). بدگمان. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). سوءظن دار. (یادداشت مؤلف ||). بدنیت. بدخواه دیگران. (یادداشت مؤلف). بدباطن. بداندرون. بداندیش. بدطینت :غوزیان... مردمانی شوخ روی و ستیزکارند و بددل و حسود... و با سلاح و آلات دلیری و شوخی اندر حرب. (حدود العالم). و این مردم [مردم سودان] مردمانی اند بددل و حریص اندر کارها. (حدود العالم). همان(۱) بددل(۲) و سفله و بی فروغ سرش پر ز کین و زبان پردروغ.فردوسی. بازگشتم و گفتم بوسهل از کار بشد که سخت بددل مردی بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۳۰). - بددل شدن؛ بدنیت شدن. بدخواه دیگران شدن : دیگر علیه السلام فرمود قبیلهء ازد و اشعریان بددل نشوند و ایشان را غل و حقد و حسد نبود. (تاریخ قم ص ۲۷۳). ازد و اشعریان و کنده از من اند عدول نکنند و بددل نشوند. (تاریخ قم ص۲۷۴ ||). آنکه در نظافت سخت و دقیق است. آن که از دیدن پلیدی و آب بینی و حیوان بدصورت چون غوک و جز آن حال قی بدو دست دهد. آنکه از دیدن

چیزی چرکن اشکوفه اش افتد. آنکه از دیدن چیزهای ناپاک و شوخگن دل آشوبد. (یادداشت مؤلف). (۱) - ن ل: همه. (۲) - به معنی اول هم ایهام دارد.

بددلی.

[بَدْ، دِ] (حامص مرکب) جبن و ترس. (ناظم الاطباء). بزدلی و بیمناکی. (آنندراج). جبن. (زمخشری) (منتهی الارب). فَشَل. (تاج المصادر بیهقی). تُشحَهٔ. هُلاع. وَهَل. (از منتهی الارب). ترس. ترسندگی. بیم. ترسانی. هراس. خوف. مقابل دلیری، شجاعت. (یادداشت مؤلف) : بسیار مگویید، بسیار گفتن اندر حرب بددلیست و نگرید تا شمشیر نزنید جز خدای را. (تاریخ بلعمی). درنگ آوریدی تو از کاهلی سبب پیری آمد وگر بددلی.فردوسی. چه گفت آن سپهدار نیکوسخن که با بددلی شهریاری مکن.فردوسی. نه از کاهلی بد نه از بددلی که در جنگ بددل کند کاهلی.فردوسی. همان کاهلی مردم از بددلیست هم آواز با بددلی کاهلیست.فردوسی. نه نیکو بود بددلی شاه را نه بگذاشتن خوار بدخواه را. (گرشاسب نامه). یکی خیره ای و دوم بددلی سوم زفتی و چارمین کاهلی. (گرشاسب نامه). مبارزت را بر مایه سود باشد نیک بلی و بددلی آنجا زیان کند بازار. مسعودسعد. ...زآنکه هر جای بجز در صف حرب بددلی بیش بود هشیاری است.سنایی. و اگر حلیم بود [مرد مقل حال] به بددلی منسوب شود. (مرزبان نامه). بددلی را بردباری نام منه. (مرزبان نامه). از کمال حزم و سوءالظن خویش نی ز نقص و بددلی و ضعف کیش.مولوی. - بددلی کردن؛ ترسیدن. هیوع. (یادداشت مؤلف). تکعکع. (المصادر زوزنی). خیام. خیمومهٔ. خیوم. خیم. خیمان. (منتهی الارب) : چو پیران نبرد تو جوید دلیر مکن بددلی پیش او رو چو شیر.فردوسی. شکم بنده را چون شکم گشت سیر کند بددلی گرچه باشد دلیر.نظامی ||. ضعف ||. بدگمانی و سوءظن. (ناظم الاطباء ||). بدنیتی. بداندیشی : بریده چو طبع مؤمن از مرتد از بددلی و بدی و بدمهری.منوچهری. بددلی در ره نیکی چکنی کاهل نیاز نیک را هم نظر نیک مکافا بیند.خاقانی. - بددلی کردن؛ بدنیتی و بداندیشی کردن :کینه نورزند و حسد نبرند و بددلی نکنند. (تاریخ قم ص ۲۷۳).

بددماغ.

[بَ دَ / دِ] (ص مرکب) بدمزاج و ناقانع. (آنندراج). آن که بدشواری خشنود گردد و ناراضی از هر چیزی. (ناظم الاطباء). که زود رنجد. که زود قهر کند ||. متکبر. پرافاده. (یادداشت مؤلف) (فرهنگ فارسی معین).

بددماغی.

[بَ دْ، دِ / دَ] (حامص مرکب)بددماغ بودن. (فرهنگ فارسی معین).

بددوخت.

[بَ] (ص مرکب) که بد دوخته شده باشد: جامهء بددوخت. (از یادداشت مؤلف).

بددول.

[بَ] (از هندی، ص) بدترکیب ||. بی وقار و سبک. (ناظم الاطباء).

بددهٔ.

[بِ دَ دَ] (ع اِ) جِ بُدّ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بتها. (یادداشت مؤلف): و اهل الصین و الهند یزعمون ان البددة تکلمهم و انما یکلمهم عبادهم... و هم (اهل الصین) یزعمون ان الهند وضعوا لهم البددة. (اخبار الصین و الهند از مؤلف).

بددهان.

[بَدْ، دَ] (ص مرکب) بددهن. رجوع به بددهن شود.

بددهن.

[بَدْ، دَ هَ] (ص مرکب) آنکه بیشتر دشنام گوید. بدزبان. پلیدزبان. زشت گوی. (یادداشت مؤلف). فحش دهنده. ناسزاگوینده. (فرهنگ فارسی معین).

بددهنی.

[بَدْ، دَ هَ] (حامص مرکب) عمل بددهن. فحش. ناسزا. (فرهنگ فارسی معین).

بددین.

[بَ] (ص مرکب) بی دین و بدراه و ملحد. (آنندراج). بدکیش و بدمذهب و ملحد. (ناظم الاطباء). بداعتقاد. لامذهب. مقابل پاک دین : بدانند شاهان که روزی است این که بددین پدید آید از پاک دین.دقیقی. که بددین و بدکیش خوانی مرا منم شیر نر میش خوانی مرا. فردوسی (از آنندراج). مرا گویند بددین است و فاضل بهتر آن بودی که دینش پاک بودی و نبودی فضل چندانش. ناصرخسرو. مر مرا گویی برخیز که بددینی صبر کن اکنون تا روز شمار آید. ناصرخسرو. امام شرع سلطان طریقت ناصرالدین آن که تا رایات او آمد نگون شد چتر بددینان. خاقانی. منافقان و بددینان هر یکی سخنی پلید آغاز کردند و صحابه پاک شکسته دل شدند. (راحة الصدور). اما آنک گوید بوحنیفه یا شافعی نه برحق بودند کافر بی یقین و بددین باشد. (راحة الصدور). و مهتر پسر او را باحرب نام بود متهوری، متهتکی، بددینی، خداناشناسی. (تاریخ طبرستان).

بددینی.

[بَ] (حامص مرکب) بدمذهبی. بدکیشی. الحاد. مقابل بهدینی. خوش کیشی. (فرهنگ فارسی معین). بداعتقادی. لامذهبی. مقابل پاک دینی : هم آن این را هم این آن را شب و روز بگمراهی ز بددینی کند یاد.ناصرخسرو. مانند کردن ایشان به آل ساسان... الاغایت... بی اصلی و بددینی نباشد. (کتاب النقض ص۴۴۷).

بدذات.

[بَ] (ص مرکب) بداصل و بدنژاد و کسی که نیک طینت نباشد. خبیث. (از آنندراج). بداصل و بدگوهر و مفسد. (ناظم الاطباء). بدفطرت. بدجبلت. بدگهر. مقابل خوش ذات. (یادداشت مؤلف ||). ناقلا. (یادداشت مؤلف).

بدذاتی.

[بَ] (حامص مرکب) بداصلی و بدگوهری و افساد. (ناظم الاطباء). - بدذاتی کردن؛ بداصلی کردن. (ناظم الاطباء).

بدذهن.

[بَ ذِ] (ص مرکب) کندذهن و بی وقوف. (آنندراج). بطی ءالفهم و کودن. (ناظم الاطباء).

بدذهنی.

[بَ ذِ] (حامص مرکب)کندذهنی. کودنی. مقابل تندذهنی. (فرهنگ فارسی معین).

بدر.

[بِ دَ] (اِ مرکب) بیرون. (شرفنامهء منیری). بیرون در. (ناظم الاطباء). بدور : هم شرفوان ببینمش لکن حرف علت از آن میان بدر است. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۶۸). جنس این علم ز دیباچهء ادیان بدر است من طراز همه ادیان بخراسان یابم.خاقانی. - بدرافتادن؛ بیرون افتادن. (یادداشت مؤلف) : آدم علیه السلام گندم بخورد و از بهشت بدر افتاد. (نوروزنامه). - بدرانداختن؛ بیرون انداختن : گر ز شروان بدرانداخت مرا دست وبال خیروان بلکه شرفوان به خراسان یابم. خاقانی. - بدربردن؛ بیرون کردن. خارج ساختن. بدرکردن. بیرون کشیدن : خواب از سر خفتگان بدربرد بیداری بلبلان اسحار.نظامی. گفت آن گلیم خویش بدرمی برد ز موج وین جهد می کند که بگیرد غریق را. سعدی. وگر پهلوانی و گر تیغ زن نخواهی بدربردن الا کفن.سعدی (بوستان). - بدر رفتن؛ بیرون رفتن : شیرین بدرنمی رود از خانه بی رقیب داند شکر که دفع مگس بادبیزن است. سعدی. نه آن دریغ که هرگز بدررود از دل نه آن حدیث که هرگز برون شود از یاد. سعدی. برو از خانهء گردون بدر و نان مطلب کاین سیه کاسه در آخر بکشد مهمان را. حافظ. - بدرزدن؛ بیرون رفتن و گریختن. (آنندراج). پیش رفتن و سبقت گرفتن و فرار کردن. (ناظم الاطباء). - بدرشدن؛ بیرون رفتن. بدررفتن. -امثال: با شیر اندرون شد و با جان بدرشود (عشق تو در درونم و مهر تو در دلم). سعیدا (از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص۳۶۴ ||). - کنایه از مردن. درگذشتن : بدین بزرگی قدر و به عزّ و جاه و شرف به سال شصت وسه شد او ازین دیار بدر. ناصرخسرو. - بدرگشتن؛ بیرون رفتن : بتنگی دل، غم نگردد بدر برین نیست پیکار با دادگر.فردوسی. رجوع به بدر آمدن و بدر کردن شود.

بدر.

[بَ] (ع مص) کامل و تمام گردیدن غلام. (آنندراج): بدر الغلام بدراً؛ کامل و تمام گردید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تمام و کامل شدن همچون ماه تمام. (از ذیل اقرب الموارد ||). رسیده شدن خرما. (آنندراج): بدر التمر؛ رسیده شد خرما. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بدر.

[بَ] (ع ص، اِ) مهتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). آقا. سرور. (از ذیل اقرب الموارد ||). غلام تمام در جوانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). غلام مبادر. (از ذیل اقرب الموارد ||). تمام از هر چیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ||طبق ||. پوست بزغاله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد ||). همیان هزار یا ده هزار درهم یا همیان هفت هزار دینار. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). ج، بُدور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از ذیل اقرب

الموارد). و رجوع به بدره شود ||. ماه تمام زیرا که پیشی می گیرد آفتاب را در طلوع خود بر غروب آن یا بدان جهت که کامل و تمام است. (منتهی الارب). ماه تمام. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات). حالتی از نیمکرهء روشن ماه (چون همواره یک طرف ماه بوسیلهء اشعهء خورشید روشن است) که تمامی آن را اهل زمین رؤیت کنند. ماه شب چهارده. پرماه. گردماه. ماه دوهفته. (فرهنگ فارسی معین). گردمه. تِمّ. ماه پر. امتلاءقمر(۱). ماه خرگاهی. ماه خرگهی. (یادداشت مؤلف) : چون او برفت اتابک و سلطان برفت نیز این شمس در کسوف شد آن بدر در غمام. خاقانی. دوشت همه شب چو بدر دیدم امشب همه چون سهات جویم.خاقانی. روز به مغرب شده چو مملکت او ماه چو بدر از حجاب شام برآمد.خاقانی. شبم روشن شده است و من ز خوبی ندانم بدر خوانم یا هلالت.خاقانی. هر یک کوکبی بود در سماء سیادت و بدری از افق سعادت. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص ۱۷۹). چو بدر از جیب گردون سر بر آورد زمین عطف هلالی بر سرآورد.نظامی. آن مه نو را که تو دیدی هلال بدر نهش نام چو گیرد کمال.نظامی. قضا را درآمد یکی خشکسال که شد بدر سیمای مردم هلال. سعدی (بوستان). گر دلم دیوانه شد در عشق تو عیبش مکن بدر بی نقصان و زر بی عیب و گل بی خار نیست. سعدی. ز دور فلک بدر رویش هلال ز جور زمان سرو قدش خلال. سعدی (بوستان). بوالعجب باشد از این خلق که رویت چو مه نو می نمایند بانگشت و تو خود بدر تمامی. سعدی (طیبات). - بدرالظُّلَم؛ بدر تاریکیها. ماه تمام که در تاریکیها بدرخشد. (فرهنگ فارسی معین، ج ۴: ترکیبات خارجی) : از بر اهل زمین وز بر تخت پدر هست چوشمس الضحی هست چوبدر الظلم. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۶۰). دیده قبله ز چراغی چه کند تاش محراب ز بدرالظلم است.خاقانی. - بدرالملک؛ ماه تمام کشور. موجب رونق و روشنی مملکت. (فرهنگ فارسی معین، ج ۴: ترکیبات خارجی||). - لقبی است رجال مملکت را. (فرهنگ فارسی معین، ج ۴: ترکیبات خارجی). - بدر تمام شدن؛ ماه تمام شدن. ماه دوهفته گشتن : دیگر چه توقع است از ایام چون بدر تمام شد هلالم.سعدی (طیبات). - بدرسان؛ بدرمانند. مانند ماه دوهفته : دف چون هلالی بدرسان گرد هلالش اختران هرسو دو اختر در قران جفتی چو جوزا داشته. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۳۸۳). - بدر شب؛ شب ماه چهاردهم. (آنندراج). شب چهاردهم و پانزدهم ماه قمری. (ناظم الاطباء). - بدر شفق مغرب؛ کنایه از شراب است به اعتبار فرورفتن در لب و دهان معشوق. (انجمن آرا). - بدرشکل؛ بشکل بدر. بصورت ماه تمام. دایره شکل : دف هلالی بدر شکل و در شکارستان او از حمل تا ثور و جدیش کاروان انگیخته. خاقانی. - بدر قدح و جام و دن؛ کنایه از شراب است. (انجمن آرا). - بدر گشتن؛ بدر تمام شدن. پرماه شدن. ماه دوهفته شدن : این همه تابش ز روی و رای او نشگفت از آنک بدر گردد مه چو با خورشید گردد ملتقا. سنایی. بر فلک چون بدر گردد کاستن گیرد فلک. امیرمعزی. - بدر منور؛ ماه تمام نورانی ||. - کنایه از روی زیبا و زیباروی : چنان بد رسم آن بدر منور که بر هرزه بدادی بدره ای زر.نظامی. - بدر منیر؛ ماه تمام نورانی : عروس خاک اگر بدر منیر است بدست باد کن امرش که پیر است.نظامی. وگر بر وی نشستن ناگزیر است نه شب زیباتر از بدر منیر است.نظامی ||. - کنایه از روی زیبا و زیباروی : فتنه ام بر زلف و بالای تو ای بدر منیر قامت است آن یا قیامت عنبر است آن یا عبیر. سعدی. - بدروار؛ مانند بدر. مانند ماه دوهفته : دیده نه ای روز بدر کان شه دین بدروار راند سپه در سپه سوی نشیب از عقاب. خاقانی. و رجوع به ماه و هلال و قمر و اهلهء ماه شود. . (فرانسوی) (۱) - La pleine lune

بدر.

[بَ] (اِخ)(۱) غزوهء معروف رسول اکرم با کفار، و اص نام چاهی است میان مکه و مدینه. در جنوب غربی مدینه، در فاصلهء ۲۸ فرسنگی آن و در پایین وادی الصفراء و گویند منسوب به بدربن یخلدبن نضربن کنانه است. در همین محل است که نخستین جنگ میان مسلمانان و مشرکان (در رمضان سال دوم هجری) روی داد و به غزوهء بدر یا بدرالکبری یا بدرالقتال یا بدرالاولی مشهور شد. ریاست مشرکان قریش در جنگ با ابوسفیان بود و او در این هنگام با کاروانی از شام بازمی گشت. جنگ به شکست مشرکان

انجامید و قریب ۷۰ تن از آنان بقتل رسیدند و ۷۰ تن نیز به اسارت درآمدند. در غزوهء احد که در سال سوم هجرت روی داد و به شکست مسلمانان خاتمه پذیرفت ابوسفیان باز وعدهء جنگ بسال دیگر کرد در همین محل بدر. سال بعد یعنی در سال چهارم هجرت مسلمانان و مشرکان آمادهء کارزار شدند اما جنگی واقع نشد و این حادثه بدرالصغری یا بدرالموعد یا غزوهٔ السویق نامیده شد. و رجوع به معجم البلدان و امتاع الاسماع و عیون الاخبار و طبقات ابن سعد و تاریخ طبری چ مصر ج ۲ ص ۲۶۷ ببعد و عقدالفرید و سیرهٔ ابن هشام و حبیب السیر شود : و لقد نصرکم الله ببدر و انتم اذلهٔ. (قرآن ۳/۱۲۳). آنرا که همچو سنگ سر مرّه روز بدر در حرب همچو موم شد از بیم ضربتش. ناصرخسرو. آنرا که مصطفی چو همه عاجز آمدند در حرب روز بدر بدو داد رایتش. ناصرخسرو. ذوالفقار ایزد سوی که فرستاد به بدر زن و فرزند کرا بود چو زهرا و شبیر. ناصرخسرو. از آن مشهور شیر نر که اندر بدر و در خیبر هوا از چشم خون بارید در صمصام خندانش. ناصرخسرو. بدرستی که خدای شما را نصرت کرد در غزو بدر و شما در چشم دشمن سست و خوار بودید از ناساختگی. (کشف الاسرار میبدی ج۲ ص۲۶۳). صاحب بدر و حنین از تو گشاید فقاع کان گهر چون سداب برکنی از بهر کین. خاقانی. دیده نه ای روز بدر کان شه دین بدروار راند سپه در سپه سوی نشیب از عقاب. خاقانی. (۱) - شعبی گوید: بدر چاهی بود از آنِ مردی که بدین نام خوانده می شد. این کلمه هم مذکر است و هم مؤنث. مذکر بودن آن به اعتبار این است که نام ماء (آب) یا نام آن مرد است و مؤنث بودن آن بدان سبب است که آن را نام (بئر) یا نام بقعه قرار می دهند. (از مجمع الامثال میدانی).

بدرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش اردکان شهرستان یزد است. ۴۷۱ تن سکنه دارد. محصول آن غلات و پنبه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بدرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش الیگودرز شهرستان بروجرد است. ۱۱۶ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، چغندر و پنبه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بدرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش حومهء شهرستان مشهد است. ۳۶۷ تن سکنه دارد. محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بدرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش روانسر شهرستان سنندج است. ۲۷۰ تن سکنه دارد. محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بدرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش شیروان چرداول شهرستان ایلام است. ۲۵۰ تن سکنه دارد. محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بدرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش فهرج شهرستان بم است. ۸۹۲ تن سکنه دارد. محصول آن حنا و خرماست. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بدرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش مرکزی شهرستان سقز است. ۱۲۰ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، لبنیات و توتون است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بدرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش ویسیان شهرستان خرم آباد است. ۵۰۰ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، لبنیات و پشم است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بدرآمدن.

[بِ دَ مَ دَ] (مص مرکب) بیرون آمدن. خارج شدن. (یادداشت مؤلف) : سیاوش ببوسید تخت پدر وز آن تخت برخاست آمد بدر.فردوسی ||. نموده شدن. ظاهر شدن : گر در عیار نقد ترا بر محک زنند بسیار زر که مس بدر آید بامتحان.سعدی ||. دخول. (یادداشت مؤلف). به درون آمدن : دهقان بدرآید وَ فراوان نگرْدْشان تیغی بکشد تیز و گلو باز برْدْشان. منوچهری (از یادداشت مؤلف). - از کار بدرآمدن؛ از عهدهء آن برآمدن : مفرمای کاری بدان کارگر کز آن کار نتواند آمد بدر.(گرشاسب نامه).

بدراق.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش پهلوی دژ شهرستان گنبدقابوس است. ۵۲۰ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، حبوب، صیفی و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بدراک.

[ ] (اِخ) طایفه ای از طوایف ترکمن ایران که در در گوگچه داغ در جنوب اترک ساکنند. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۱۰۳).

بدرالدمامینی.

[بَ رُدْ دَ] (اِخ) (۷۶۳ - ۸۳۷ ه . ق. / ۱۳۶۲-۱۴۳۴ م.) یا بدرالدین... محمد بن ابی بکربن عمر مخزومی قرشی. دانشمند و شاعر و نحوی بود در اسکندریه بدنیا آمد و مدتی در قاهره اقامت گزید سپس به هند رفت و در شهر کلبرجا درگذشت کتابهایی از او باقی مانده. رجوع به اعلام زرکلی ج ۳ ص ۸۷۲ و ریحانة الادب ج ۲ ص۲۲ شود.

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) رجوع به حسن حلبی شود.

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) مؤلف فرهنگ زفان گویا و جهان پویا مشهور به هفت بخشی است. این فرهنگ از جملهء مآخذ فرهنگ جهانگیری بوده است. (از فهرست کتابخانهء مدرسهء عالی سپهسالار ج ۲ ص۲۱۳).

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) آق سنقر. ششمین تن از شاهان ارمنیه بود و تا سال ۵۸۹ ه . ق. حکومت کرد. (از طبقات سلاطین اسلام ص۱۵۲).

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) ابوالمعمر اسماعیل تبریزی. از محدثان قرن هفتم هجری بوده، مدتی در اربل و سپس در حلب بسر برده است. در سال ۶۰۱ ه . ق. کتابی در حدیث املا کرده که به اربعین بدرالدین مشهور است. (از کشف الظنون ذیل اربعینات) (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۴۸).

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) ابوعبدالله محمد بن ابراهیم. رجوع به ابن جماعه و ریحانهٔ الادب ج۵ ص ۲۸۱ شود.

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) امیر قوامی رازی. از شاعران دورهء سلجوقیان است. رجوع به لباب الالباب ج ۲ ص۲۳۶ و فرهنگ سخنوران و قوامی رازی شود.

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) حسن بن علی بن محمد العوضی البدری. از مردم دمشق و شاعر و دانشمند بود. دیوان شعر و تألیفات و رسائلی در فنون مختلف دارد. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص۲۳۴).

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) لؤلؤ فرمانروای مستقل و از اتابکان موصل بود. بعد از ناصرالدین محمودی، وی در امارت استقلال یافت. بدرالدین لؤلؤ پنجاه سال سلطنت کرد و بسال ۶۵۷ یا ۶۵۹ ه . ق. درگذشت. و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ و جهانگشای جوینی ج ۱ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) محمد بن عبدالله بن بهادر زرکشی. عالم و فقیه بوده. و رجوع به زرکشی... شود.

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) محمد بن محمد بن مالک. رجوع به ابن ناظم شود.

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) محمود (مسعود). رجوع به ابونصر محمود و ابونصر فراهی شود.

بدرالدین.

[بَ رُدْ دی] (اِخ) محمودبن اسماعیل فقیه. رجوع به ابن قاضی سماونه شود.

بدرالدین الرسولی.

[بَ رُدْ دی نِ ر رَ] (اِخ) (؟-۶۲۲ ه . ق. / ؟-۱۲۶۴ م) از امراء بنی رسول (اصحاب الیمن) و به دلاوری مشهور بود. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص۲۳۳).

بدرالدین الغزی.

[بَ رُدْ دی نِ لْ غَ زْ زی] (اِخ) (۹۰۴-۹۸۴ ه . ق. / ۱۴۹۸ - ۱۵۷۶ م.) محمد بن محمد عامری دمشقی. فقیه و عالم به اصول و تفسیر بود. در دمشق بدنیا آمد و در همانجا درگذشت. کتابهای متعددی از وی باقی مانده است. (از اعلام زرکلی ج ۳ ص ۹۸۰).

بدرالدین بیهقی.

[بَ رُ دْ دی ن بَ / بِ هَ] (اِخ) از دانشمندان معاصر قوبلای قاآن بود و در فقه و اصول و حدیث و تفسیر تبحر داشت. رجوع به نامهء دانشوران ج۴ ص۹۶ شود.

بدرالدین جاجرمی.

[بَ رُدْ دی نِ جَ] (اِخ) یا بدر جاجرمی. از شاعران قرن هفتم هجری است. رجوع به جاجرمی... شود.

بدرالدین چاچی.

[بَ رُدْ دی نِ] (اِخ)از شاعران قرن هشتم هجری و از مداحان سلطان محمد تغلق و دیگر سلاطین هند بود. بنا بقول هدایت دیوان وی حاوی دوهزار بیت است. رجوع به مجمع الفصحاء ج ۱ ص ۱۶۹ و فرهنگ سخنوران شود.

بدرالدین حسنویه.

[بَ رُدْ دی نِ حَ نَ وَیْ هْ] (اِخ) رجوع به بدربن حسنویه شود.

بدرالدین عاملی.

[بَ رُدْ دی نِ م] (اِخ)(۹۳۳ ه . ق. / ۱۵۲۷ م.) حسن بن جعفربن فخرالـدین عـاملی. فقیه امامی. از اوست المحجـهٔ البیضاء و الحجهٔ الغراء و کتب دیگر. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص۲۲۳).

بدرالدین عینی.

[بَ رُدْ دی نِ عَ] (اِخ)(۷۶۲ – ۸۵۵ ه . ق. / ۱۳۶۱ – ۱۴۵۱ م.) محمودبن احمدبن موسی. مورخ و دانشمند و محدث بود و در قاهره وفات یافت. کتابهای متعـددی از وی باقی مانده است. (از اعلام زرکلی ج۳ ص۱۰۱). و رجوع به کشف الظنون ج۱ ص۱۴۲ و ج۲ ص۷۱ و روضـات الجنـات و قـاموس الاعلام ترکی و لغـات جغرافیه و تاریخیه و ریحانـهٔ الادب و فهرست کتابخانهء مـدرسهء عالی سپهسالار ج۲ ص۳۸۴ شود.

بدرالدین فارسی.

[بَ رُدْ دی نِ] (اِخ)از شـاعران اسـت. در هفـت اقلیـم و مجمـع الفصـحا از اشـعار او آمـده اسـت. رجـوع به این دو کتـاب و فرهنگ سخنوران شود.

بدرالدین قرافی.

[بَ رُدْ دی نِ قَ](اِخ) رجوع به قرافی، محمد بن یحیی بن عمر بن یونس شود.

بدرالدین مظفر.

[بَ رُدْ دی نِ مُ ظَفْ فَ] (اِخ) ابن القاضـی بعلبکی دمشقی. از مشاهیر اطبای قرن هفتم هجری بود و در فنون دیگر نیز دست داشت. وفاتش بعد از نیمهء دوم قرن هفتم است. کتابهایی در طب دارد. و رجوع به عیون الانباء فی طبقات الاطباء و قاموس الاعلام ترکی و ریحانهٔ الادب شود.

بدرالدین هروی.

[بَ رُدْ دی نِ هَ رَ](اِخ) امام بدرالدین بن نورالدین هروی. از شاعران قرن ششم هجری و از مداحان علاءالملک ابوبکر جامجی بوده. عوفی از اشعار او نقل کرده است. رجوع به لباب الالباب ج۱ صص ۲۵۰ – ۲۵۱ شود.

بدرالدین هلال.

[بَ رُدْ دی هِ] (اِخ)اتابکی سـلطان شـبلی را داشت و در کرمان بدست دولتشاه که از طرف شاه شجاع به این شهر آمده بود تا خزانهء کرمان را به شـیراز ببرد کشته شد. و رجوع به تاریخ گزیده چ لیدن ص۶۹۳ و حبیب السیر چ خیام ج۳ ص۲۹۹ و تاریخ عصر حافظ ص۲۱۳ شود.

بدرالکبیر.

[بَ رُلْ کَ] (اِخ) از امراء و ولاـت عباسـیان بود. مقتـدر خلیفهء عباسـی او را والی سیسـتان کرد و او دو تن به نیابت خود به سیسـتان

فرستاد. و بنا بقول مؤلف تاریخ سیستان عمرولیث صفاری به امر بدرالکبیر کشته شده است که ظاهراً باید بی اصل باشد. رجوع به کامل ابن اثیر ج ۷ و ۸ و تاریخ سیستان و صفاریان شود.

بدرالکثیری.

[بَ رُلْ کَ ثَ] (اِخ) بدربن عبدالله بن جعفر الکثیری. (۹۰۲ – ۹۷۷ ه . ق.) سلطان حضرموت. پس از مرگ پدرش در اوایل عمر به سلطنت رسید، خردمند و بخشنده و فاضل بود. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۴۰).

بدرالموعد.

[بَ رُلْ مَ عِ] (اِخ) رجوع به بدر (غزوه) شود.

بدرام.

[بَ] (ص) خوش و خرم و آراسته. (برهان قاطع) (غیاث اللغات) (هفت قلزم). خوش و خرم. (انجمن آرا) (آنندراج). خرم و آراسته و نیکو. (شرفنامهء منیری). آراسته. (فرهنگ سروری). پدرام : کافروخته روی بود و بدرام پاکیزه نهاد و نازک اندام.نظامی. بگریم بر آن تخت بدرام او زنم بوسه ای بر لب جام او.نظامی ||. مجلس دلگشا و جای آسایش و آرام. (برهان قاطع) (هفت قلزم). مجلس دلگشا. (فرهنگ سروری). جای آرام چون باغ و خانه و مجلس. (شرفنامهء منیری) : چو آراست آن باغ بدرام را برافروخت روی دلارام را.نظامی. – بدرام کردن؛ آراسته و دلگشا کردن : بهرای گنجش چو بدرام کرد بپهلو زبانش هری نام کرد.نظامی. ارسطوش فرزند خود نام کرد بتعلیم او خانه بدرام کرد.نظامی ||. خرام. (برهان) (هفت قلزم ||). همیشه و مدام. (برهان قاطع) (انجمن آرا) (هفت قلزم). همیشه و جاوید. (انجمن آرا) : ز روزگار وفادار دولتت بدرام. مختاری (از انجمن آرا). و رجوع به پدرام شود.

بدرام.

[بَ] (ص مرکب)(۱) جانوران وحشی را گویند عموماً و اسب و استر سرکش را خصوصاً. (برهان قاطع) (از فرهنگ جهانگیری) (از هفت قلزم). توسن و سرکش. (از انجمن آرا) (آنندراج) (از غیاث اللغات). توسن. (فرهنگ سروری). شموس. صعب. (یادداشت مؤلف) : کاین گنبد بدرام گرد گردان شوریده بسی کرد کار پدرام.ناصرخسرو. در بارگاه ملک میان بست و ایستاد بر طاعت تو دولت بدرام رام تو.مسعودسعد. خسته ام نیک از بد ایام طیره ام بر طالع بدرام خویش.خاقانی. شاید که ماه نو نشود بیش از این که بود نعل سمند مرکب بدرام روزگار. شمس طبسی. رایض رای ترا گشته مطیع کرهء توسن چرخ بدرام.اثیر اومانی. و زمام جهان بدرام در قبضهء مرام ایشان نهاده. (جامع التواریخ رشیدی). و بهرام خنجر... از پی پیکار دشمن بدرام او از نیام انتقام برمی کشد. (جامع التواریخ رشیدی). و در آن ایام از تأثیر سپهر بدرام شهزاده لوتای درگذشت. (جامع التواریخ رشیدی). تا که نور شوق شمس الدین بمن راحت نمود نفس بدرامم کنون در عشق او شد رام رام. مولوی (از فرهنگ جهانگیری). زهی خواجهء صدر چارم غلامت خهی ابلق دهر بدرام رامت. شرف الدین شفروه.(از فرهنگ جهانگیری). ابلق بدرام ایام. (تاریخ و صاف). – بدرام کردن؛ توسن و سرکش کردن : چه باید طبع را بدرام کردن دو نیکونام را بدنام کردن. (خسرو و شیرین چ وحید ص۱۵۱). (۱) – از: بد + رام. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بدران.

[بَ] (اِ) سبزه و رستنی بود مانند ترب و آن بغایت گنده و بدبوی باشد و آن را گندگیا نیز گویند. (برهان قاطع) (از انجمن آرا) (از آنندراج) : عیب بدران مکن و هرچه بود نیکو بین که به صحرای جهان هیچ نروید بیکار. بسحاق اطعمه (از انجمن آرا).

بدران.

[بَ] (ص مرکب)(۱) آنکه ران وی زشت و بد باشد. (ناظم الاطباء (||). اِ مرکب) ران بد. (برهان قاطع). (۱) - از: بد (صفت) + ران (اسم). (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بدران.

[بَ] (نف مرکب) بدراننده. (برهان قاطع). آنکه بد می راند (اسب یا وسیلهء نقلیه را). مقابل نیک ران. (فرهنگ فارسی معین).

بدران العقیلی.

[بَ نُلْ عُ قَ] (اِخ)بدران بن مقلد العقیلی، فرمانروای نصیبین بود. در سال ۴۱۹ ه . ق. آن را از نصرالدولهٔ بن مروان گرفت و تا هنگام مرگ (۴۲۶ ه . ق. / ۱۰۳۵ م.) در آن حکومت راند. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۴۰). و رجوع به کامل ابن اثیر ج ۹ ص ۱۵۱ و ۱۶۵ شود.

بدرانک.

[ ] (اِ) اندریان. (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به اندریان شود.

بدرانکه.

[ ] (اِ) اندریان. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به اندریان شود.

بدرانلو.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش حومهء شهرستان بجنورد و مرکز دهستان کسبایر است. ۴۰۴ تن سکنه دارد. محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بدرانی.

[بِ] (اِخ) دهی از بخش هندیجان شهرستان خرمشهر است. ۲۳۰ تن سکنه دارد. محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بدراه.

[بَ] (ص مرکب) ستوری که بد راه رود. بدرو. (فرهنگ فارسی معین). مقابل خوش راه: اسبی بدراه. (یادداشت مؤلف||). بدآیین. (آنندراج). منحرف شونده از جادهء مستقیم، و شریر و گمراه و در جادهء خطا افتاده. (از ناظم الاطباء) : گویند فرعون بر آن

بود که ایمان آورد و هامان وزیرش بدراه بود. (قصص الانبیاء ص ۱۰۰). - بدراه شدن؛ گمراه شدن. - بدراه کردن کسی را؛ او را به اعمال زشت داشتن. (یادداشت مؤلف (||). اِ مرکب) راه ناصواب. راه بد : به نعمان بگفت آنچه بودش نهان ز بد راه و آیین شاه جهان.

بدر اهوازی.

[بَ رِ اَ] (اِخ) از شاعران و نویسندگان بوده است، عطار در گل و هرمز گوید: که من از بدر اهوازی هم امروز بدست آورده ام نثری دل افروز. و همین نثر پایهء کتاب گل و هرمز عطار است. (یادداشت مؤلف). و اهوازی که ناصرخسرو در ابیات زیر یاد می کند شاید همین بدر اهوازی باشد : خزینهء علم فرقان است اگر نه بر هوایی تو که بردت بس هوازی جز هوی زی شعر اهوازی. (دیوان چ مینوی ص۴۴). نازت بطریق علم دین باید نازش چکنی بشعر اهوازی.(همان کتاب ص۴۷۵) .

بدراهی.

[بَ] (حامص مرکب) گمراهی.

بدرای.

[بَ] (ص مرکب) بدتدبیر. (آنندراج). بداندیشه. بدگمان. بدنیت. بدخواه. بدرأی : سپردند بسته بدو شاه را بدان گونه بدرای و بدخواه را.فردوسی. و سبب او آنست که ... وزیر احشویرش، ای خسرو، بدرای بوده است به ایشان [به جهودان] بدان روزگار که اسیر بودند. (التفهیم). و وزیر او (دارا) بدسیرت و بد رای و همه لشکر و رعیت از وی نفور. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۷). و رجوع به ترکیبات رای در حرف «ر» شود.

بدرأی.

[بَ رَءْیْ] (ص مرکب) رجوع به بدرای شود.

بدرأی.

[بَ رَءْ] (حامص مرکب) رجوع به بدرایی شود.

بدرایحه.

[بَ یِ حَ / حِ] (ص مرکب) گنده و منتن و بدبو. (ناظم الاطباء).

بدرایی.

[بَ] (حامص مرکب) بدرأیی. بداندیشی. بدنیتی. بدخواهی. - بدرایی کردن؛ بداندیشی کردن. بدخواهی کردن : و این وزیر او در حق سپاهی و رعیت بدرأیی کردی. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۶). ز چشم پادشاه افتاد رایی که بدرایی کند در پادشایی.نظامی.

بدربان.

[بَ دِ] (اِخ) دهی از بخش صحنهء شهرستان کرمانشاه است که ۵۱۲ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، برنج، چغندرقند، قلمستان، حبوب و توتون است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بدربن حسنویه.

[بَ رِ نِ حَ نَ وَیْهْ](اِخ) ابوالنجم بدرالدین یا (بدر)بن حسنویه. دومین امیر از امرای بنی حسنویه کردستان بود بسال ۳۶۹ ه . ق. به حکومت نشست و در ۴۰۵ مقتول گردید. با پادشاهان آل بویه نزدیکی داشت و از خلیفهء وقت لقب ناصرالدوله گرفت و از عضدالدوله فرمانبرداری می کرد و رجوع به کامل ابن اثیر ج ۹ ص ۲۱، ۸۸، و مجمل التواریخ و القصص و ترجمهء تاریخ یمینی و کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او و ناصرالدوله شود.

بدر جمالی.

[بَ رِ جَ] (اِخ) ابوالنجم بدربن عبدالله. امیرالجیوش و وزیر المستنصر بالله خلیفهء فاطمی مصر و اصلا ارمنی بود در سال ۴۶۶ ه . ق. بوزارت رسید و در سال ۴۸۷ پنج ماه پیش از مرگ مستنصر درگذشت. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۴۰ مؤلف).

بدرخته.

[بَ رَ تَ / تِ] (ص) افسرده حال و مکدر و دل شکسته. (ناظم الاطباء). در آنندراج بنقل از فرهنگ فرنگ بدرخهٔ است بمعنی محزون و اندوهگین.

بدرد خوردن.

[بِ دَ خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب) بی فایده نبودن. مفید واقع شدن. بکاری آمدن. سودمند بودن. رجوع به درد و ترکیبات آن شود.

بدررفته.

[ ] (اِخ) تیره ای از ایل ممزایی ایل چهارلنگ بختیاری. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۵).

بدررو.

[بِ دَ رُو] (اِ مرکب) یک قسم از تنبوشهء آبگذر. (ناظم الاطباء). موری. رهگذر آب. (آنندراج).

بدرزق.

[بَ رِ] (ص مرکب) نامقبول و ناپسند. (ناظم الاطباء).

بدرزه.

[بَ دَ زَ / زِ] (اِ) حصه و بهره. (برهان قاطع) (انجمن آرا). حصه و قسمت. (آنندراج). حصه و بهره و نصیب. (ناظم الاطباء). و رجوع به بَدْوَره شود.

بدرزه.

[بِ رَ زَ / زِ / بِ رُ زَ / زِ] (اِ) طعامی را گویند که زله کرده باشند و در رومالی بسته بجایی برند. (برهان قاطع) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از فرهنگ جهانگیری). طعامی که از درها بدریوزهء گدایی جمع کنند و بردارند و بجایی برند و با کسی خورند. (از آنندراج) (از انجمن آرا). خوردنی که در ازار یا در رگو بندند. (صحاح الفرس). فلرز. فلرزنگ. بتوزه. لارزه. ولارزه. فلغز. دستمال بسته. گره بسته. گرنگ. دستار. دستمال. (یادداشت مؤلف). و رجوع به پدرزه و فلرز و فلرزنگ شود.

بدرست.

[بِ دُ رُ] (ق مرکب) بتحقیق. تحقیقاً. بدرستی : و شنودم بدرست که این سرهنگان را سلطان مسعود پوشیده گفته بود که گوش بیوسف می دارید چنانکه بجایی نتواند رفت. (تاریخ بیهقی).

بدرستی.

[بِ دُ رُ] (ق مرکب) بتحقیق و هرآینه. (آنندراج). بتحقیق. همانا. این کلمه در ترجمهء اِنَّ و اَنَّ عربی استعمال شود و پس از آن «که» آید. (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین). قد. انّ. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی).

بدر شروانی.

[بَ رِ شَرْ] (اِخ)ملک الشعرای شاهان شروان در قرن نهم هجری بود و بقول دولتشاه سمرقندی سالها در شروان و مضافات آن سرآمد شاعران بوده و با کاتبی مشاعره و معارضه داشته است. و رجوع به تذکرهٔ الشعراء دولتشاه و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و فرهنگ سخنوران شود.

بدرشین.

[بَ رَ] (ع اِ) نوعی لباس بلند که کشیشان در کلیسا پوشند. بطرشین. بطرشیل || زینت روی لباس کشیشان(۱). بطرشین. بطرشل. (از دزی ج ۱ ص۵۷). و رجوع به بطرشیل شود. . (فرانسوی) (۱) - etole

بدرفتار.

[بَ رَ] (ص مرکب) بدکردار. (آنندراج). آنکه رفتار و کردار بد از وی صادر می شود. (ناظم الاطباء).

بدرفتار.

[بِ رُ] (اِص مرکب) کفیل و ضامن و پذرفتار. (ناظم الاطباء).

بدرفتاری.

[بَ رَ ری] (حامص مرکب)بدکرداری و بدکنشی. (ناظم الاطباء). سوءسلوک. سوءمعامله. بدسری. بدتابی. (یادداشت مؤلف).

بدرق.

[بَ رَ] (ع مص) اسراف کردن. اتلاف کردن. ولخرجی کردن. (از دزی ج ۱ ص۵۷).

بدرقگی.

[بَ رَ قَ / قِ] (حامص) نگهبانی. حفاظت. خفارهٔ؛ بدرقگی. (منتهی الارب).

بدرقه.

[بَ رَ قَ / قِ] (از ع، ص، اِ) (از بدرقـهٔ عربی)(۱) رهبر. رهنمـا. (برهان قاطع) (انجمن آرا) (آنـنـدراج) (ناظم الاطباء). رهبر. جماعتی که راهـبر قـافله باشـد. (غیـاث اللغـات). پاسـبان و نگهبـان. (نـاظم الاطبـاء). خفیر. خفرهٔ. (منتهی الاـرب). جمعی مسـلح که همراهی کـاروان کننـد محـافظت آنـان را. دسـته سواری و جز آن که برای محـافظت کاروانیان بهمراه آنان کننـد. نگاهبانان قافله. قلاوز(۲). (یادداشت مؤلف). آنکه کاروان یا مسافر را همراهی و راهنمایی و نگهبانی کنـد و مجازاً راهنما. نگهبان : بر جانب نیشابور آمدند با بـدرقه ای تمام و کسانی که وظایف ایشان راست دارد. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص ۳۷۵). نامه رفت به بـدرحاجب تا با ایشان بدرقه ای را بیرون کنـد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۲۳). هول و خشم یوسـفی بایـد در این ره بدرقه فقه و فضل یوسـفی زیبد در این غم غمگسار. سنایی. سالاربار مطران مه مرد جاثلیق قسیس بار برنه و ابلیس بدرقه.سوزنی. ما کاروان گنج روان را روان کنیم کاقبال میر بدرقهء کاروان ماست.خاقانی. بی بدرقه بکوی وصالش گذشـته ام بی واسطه بحضرت خاصش رسیده ام. خاقانی. بدرقه چون عشق گشـت از پس پس تـاختن تفرقـه چـون جمع گشـت بـا کـم کـم سـاختن. خاقـانی. پـویم پی کـاروان وسـواس غـم بـدرقه همعنـان ببینم.خاقانی. اگر نه بدرقهء لطف کردگار بود چگونه قافلهء هستی اوفتد بکنار. کمال. دوش درآمد بجان بدرقهء عشق تو گفت اگر فانیی هست ترا جای عشق.عطار. فرمود که دو مرد مغول ببـدرقهء او و آن مال بروند. (جهانگشای جوینی). سالی از بلخ بامیانم سـفر بود و راه از حرامیان پر خطر، جوانی ببدرقه همراه من شد. (گلسـتان سعدی). پیرمردی جهاندیده در آن کاروان بود گفت ای یاران مـن از ایـن مرد که بـدرقهء شـماست اندیشـناکم. (گلسـتان سـعدی). مگر آن درمهـا را دزد برد گفت لاـ والله بـدرقه برد. (گلسـتان سعدی). چون به بسـطام رسیدند بدرقه بازگشت. (کتاب النقض ص ۳۶۸). گر کند بدرقهء لطف تو همراهی ما چرخ بر دوش کشـد غاشـیهء شاهی ما.آذری. - بدرقه جسـتن؛ راهنما و راهبر و نگهبان جسـتن: بدرقه جسـتن از کسی؛ از وی راهنما و نگهبان خواستن : ایمن برو براه و ز کس بـدرقه مجوی هر چند بددلی که تو همراه رسـتمی. ناصرخسـرو. - بدرقهء حیات؛ کنایه از آب و مدد روح و سخنان حکمت آمیز. (انجمن آرا). - بـدرقه ساختن؛ راهنما و نگهبان ساختن : از عشق ساز بـدرقه پس هم بنور عشق از تیه لا بمنزل الاـالله انـدرآ.خاقـانی. - بـدرقه شـدن؛ همراه و راهنمـا و نگهبان شـدن : چو جاه تو شـد عـدل را بـدرقه چو رای تو شـد ابر را دیـده بان.مسعودسـعد. زین پس دزدان شونـد بـدرقهء کاروان. مسعودسـعد. هنگام بازگشت همه ره ز برکتت شب بدروار بدرقهء کاروان شـده.خاقانی. حافظ اگر قـدم زنی در ره خانـدان عشق بـدرقهء رهت شود همت شـحنهء نجف.حافظ. - بـدرقهء طریق؛ مراد همت و تـوجه مراد اسـت. (انجمـن آرا). بـدرقهء راه. بـدرقهء ره. - بـدرقهء غرور؛ همراهـان گمراه کننـده مراد است. (انجمن آرا). - بـدرقه کردن؛ راهنما و نگهبان و راهبر کردن، راهنما و نگهبان تعیین کردن. راهنما و نگهبان فرستادن : همتم بدرقهء راه کن ای طایر قدس که دراز است ره مقصد و من نوسـفرم. حافظ. - بدرقه گرفتن؛ راهنما و نگهبان همراه خود کردن : دو مرد غرجستانی بدرقه گرفت. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص۶۳۹). - بـدرقهء محبت؛ ورقهء مراسـلهء دوسـتانه. (ناظم الاطباء ||). پشت و پناه ||. معتمـد ||. شـکیبا و صابر. (ناظم الاطباء (||). اِمص) راهنمایی. همراهی کردن برای راهنمایی : در مسالک نیست با امن تو رسم بدرقه در ممالک نیست

با عدل تو جای احتساب. امیرمعزی. تا بدرقه از دوستی آل علی نیست بر قافلهء دین هدی دیو نهد باج.سوزنی. جمعی را با او ببدرقه بفرستادند. (تاریخ قم ص ۲۰۹). - بدرقه کردن؛ همراهی و راهنمایی کردن : ابر سیه را شمال کرده بود بدرقه بدرقهء رایگان بی طمع و مخرقه.منوچهری ||. مشایعت. (فرهنگ فارسی معین). در تداول فارسی، رفتن مسافتی در پی مسافری یا مهمانی برای حرمت او (||. ا) مایع نیم گرمی که پس از شرب مسهل جهت اعانت و ازدیاد عمل آن متدرجاً نوشند. (ناظم الاطباء): مایعی چون چای، قندآب، آب هندوانه، نبات داغ، عرق کاسنی، عرق شاهتره، بیدمشک، گاوزبان و امثال آنها که پس از مسهل آشامند تا بعمل مسهل یاری دهد. (یادداشت مؤلف). (۱) - عربی الاصل نیست بلکه مولد است. (غیاث اللغات). این لغت معرب است و اصل آن بدرهه بوده یعنی صاحب و حافظ و بزرگِ راه که مسافر را حفظ می کرده و بمنزل می رسانیده. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به المعرب جوالیقی ص۶۷ شود. . (فرانسوی) (۲) - Escorte

بدرکاب.

[بَ رِ] (ص مرکب) اسبی که سوار را نمی گذارد که سوارش شود. (آنندراج). اسب سرکش و توسن : اشهب گردون بدرکاب نگیرد جز پی یکران خوش عنان که تو داری. سیدحسن غزنوی. حذر واجب است از کمیتت مدام که هم بدرکاب است و هم بدلگام. نزاری قهستانی ||. آنکه سخت سوار اسب شود. (فرهنگ فارسی معین). دشوار در سوار شدن. (ناظم الاطباء ||). بدقدم. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). مقابل خوش رکاب. (فرهنگ فارسی معین).

بدر کبری.

[بَ رِ کُ را] (اِخ) بدرالکبری. غزوهء بدر. رجوع به بدر شود.

بدرکردن.

[بِ دَ کَ دَ] (مص مرکب)بیرون کردن. راندن. اخراج ساختن. (از آنندراج) : و بر زنانْ عظیم مولع بودی چنانکه بدین سبب قابیل او را از میان بدرکرد. (مجمل التواریخ و القصص). عجیب نیست گر از طین بدرکند گل و نسرین همان که صورت آدم کند سلالهء طین را. سعدی. بباید هوس کردن از سر بدر که دور هوس بازی آمد بسر. سعدی (بوستان). بدر کرد ناگه یکی مشتری به خرمایی از دستم انگشتری. سعدی (بوستان ||). بیرون آوردن : بدرمی کنند آبگینه ز سنگ کجا ماند آیینه در زیر زنگ. سعدی (بوستان).

بدرگ.

[بَ رَ] (ص مرکب) بدسرشت. بدطینت. بدگوهر. بدگهر. بدآغاز. (از آنندراج). بدطینت. بدذات. بداصل. بدخواه. (از ناظم الاطباء). فرومایه. پست : تن خود به کوه سپند افکنی بن و بیخ آن بدرگان برکنی.فردوسی. برآشفت پیران و دشنام داد بدو گفت کای بدرگ بدنژاد.فردوسی. چو دیدش گره زد بر ابرو ز خشم بدو گفت کای بدرگ شوخ چشم. (گرشاسب نامه ||). چموش. شموس. یک دنده. (یادداشت مؤلف). به خاموشی ز مکر دشمن بدرگ مشو ایمن که توسن گوش خواباند لگدها در قفا دارد. صائب.

بدرگرد.

[بَ گِ] (اِخ) دهی از بخش مرکزی شهرستان شاه آباد (اسلام آباد غرب) است که ۲۲۲ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، حبوب، چغندرقند و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بدرگی.

[بَ رَ] (حامص مرکب) بدطینتی. بدذاتی. بدخواهی. پستی. خواری. (ناظم الاطباء). بداصلی. بدگوهری. بدنژادی : پادشاهان جهان از بدرگی بو نبردند از شراب بندگی.مولوی. توان کرد با ناکسان بدرگی ولیکن نیاید ز مردم سگی.سعدی (بوستان).

بدرلو.

[بَ دِ] (اِخ) دهی از بخش تکاب شهرستان مراغه است که ۱۵۳ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، بادام، حبوب و کرچک است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بدرنگ.

[بَ رَ] (ص مرکب) چیزی که رنگ و جنسش خوش نباشد. (ناظم الاطباء). زشت رنگ. (آنندراج). که لونی نامطبوع دارد. (یادداشت مؤلف) : پس بیکبار بگشاید و بسیاری خون بدرنگ برآید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). چون مزاج آدمی گِل خوار شد زرد و بدرنگ و سقیم و خوار شد.مولوی.

بدرو.

[بَ رَ / رُو] (نف مرکب) ستور بدراه. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). بدرفتار. (آنندراج). بدرونده. ناخوش رفتار. (صفت شخص و حیوان). بداخلاق : چو بخت شهنشاه بدرو شود از ایدر سوی چشمهء سو(۱) شود. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۷ ص۲۰۹۴). ز دانا بدروی دانش پذیرد چو شمعی کان ز شمعی نور گیرد. ناصرخسرو ||. اسب پالانی، یعنی اسبی که برای بارکشی بکار رود. (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۹). اسب باری. (ناظم الاطباء). اسب باری. ستور باری. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - سَو؛ نام چشمه ای است.

بدرو.

[بَ] (ص مرکب) پولی که عیارش نه به اندازه است و بقلب شبیه تر است. مسکوکی که قلب و یا بار بیش از حد دارد. دیرمَدار: سکهء بدرو. (یادداشت مؤلف).

بدرود.

[بِ] (اِ مرکب)(۱) وداع. ترک. (برهان قاطع) (شرفنامهء منیری) (هفت قلزم) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). واگذاشتن و دست برداشتن از چیزی. (برهان قاطع). ترک و واگذاشتن چیزی بر مجاز. (انجمن آرا) (آنندراج). واگذاشتن و دست برداشتن. (ناظم الاطباء). رخصت کردن و ترک کردن. (غیاث اللغات). سلامت. (برهان قاطع) (آنندراج) (انجمن آرا) (هفت قلزم) (جهانگیری) (ناظم الاطباء). سالم. (برهان قاطع) (هفت قلزم). وداع. خدانگهداری. خداحافظی. (یادداشت مؤلف) : تو بدرود(۲)

باش ای جهان پهلوان که بادی همه ساله پشت گوان.فردوسی. تو بدرود باش و مرا یاد دار روان را ز درد من آزاد دار.فردوسی. سیاوش بدو گفت بدرود باش جهان تار و تو جاودان پود باش.فردوسی. کنون رفتم تو از من باش بدرود همی زن این نو اگر نگسلد رود. (ویس و رامین). و این که گفتم بدرود باش نه آن خواستم که بر اثر شما نخواهم آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۸). با من خالی کرد و گفت بدرود باش ای دوست نیک. (تایخ بیهقی ص۴۸). بدرود باش و بحقیقت بدانکه چندان است که سلطان مسعود چشم بر من افکند. (تاریخ بیهقی ص۴۸). و گفت ای جگرگوشگان بابا بدرود باشید. (قصص الانبیاء ص۲۴۶). بدرود باش ای دوست گرامی. (کلیله و دمنه). عهد عشق نیکوان بدرود باد وصل هجر هردوان بدرود باد.خاقانی. بدرود ای پدر و مادرم از من بدرود که شدم فانی و در دام فنایید همه.خاقانی. و در آن نامه گفت که مرا حلال کن که من نیز تو را حلال کردم و بدرود باش تا جاودانه. (تاریخ طبرستان). اگر قطره شد چشمه بدرود باش شکسته سبو بر لب رود باش.نظامی. بیاد من که باد این یاد بدرود نوا خوش می زنی گر نگسلد رود.نظامی (||. ص مرکب) جدا. دور. وداع کرده : که کردی شوی و از تو هر دو بدرود چه ایشان و چه پولی زان سوی رود. (ویس و رامین). از لب و دندان من بدرود باد خوان آن سلوت که باری داشتم.خاقانی (||. صوت) خداحافظ : غزل برداشته رامشگر رود که بدرود ای نشاط و عیش بدرود.نظامی. و رجوع به پدرود در حرف «پ» و ترکیبات زیر شود. - بدرود شدن؛ جدا شدن. دور شدن. خداحافظی گفتن. وداع گفتن : شد ز من بدرود گر بختیم بودی پیش از آنک او ز من بدرود رفتی من ز جان بدرودمی. خاقانی. ای همنفسان مجلس رود بدرود شوید جمله بدرود.نظامی. زآن غنا و زآن غنی مردود شد که ز قدرت صبرها بدرود شد.مولوی. - بدرودکنان؛ تودیع کنان. در حال وداع کردن و خداحافظی کردن : دلدل طلبید از پی ره دلجویم بدرودکنان کرد گذر در کویم.خاقانی. - بدرود کردن؛ تودیع. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی) (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). وداع کردن. وداع گفتن. تودیع کردن. وداع گفتن. بدرود گفتن. خداحافظی گفتن. خداحافظی کردن. (یادداشت مؤلف). بمجاز ترک کردن. واگذاشتن. از دست دادن : جوانی رفت پنداری بخواهد کرد بدرودم بخواهم سوختن دانم که اینجا همچو بیهودم. خسروی(۳). بهنگام بدرود کردنْش گفت که آزار داری ز من در نهفت ورا کرد بدرود ز ایران برفت سوی زابلستان خرامید تفت.فردوسی. دلش بدرود کرده شادمانی.(ویس و رامین). نگار خویشتن را کرده بدرود چو گمره در کویر و غرقه در رود. (ویس و رامین). و مرا در آغوش گرفت و بدرود کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۰). در وقت مادر را در کنار گرفت و بدرود کرد. (تاریخ بیهقی ص۱۸۷). همه خواجه احمد را ثنا گفتند و وی را بدرود کردند. (تاریخ بیهقی ص۳۶۰). بگفت این وز آب مژه رود کرد ببوسیدش از مهر و بدرود کرد.اسدی. به چشمش خوار گشته زندگانی پس ابراهیم ایشان را بدرود کرد و به بیت المقدس آمد. (قصص الانبیاء ص۵۰). کرد بدرود باغ بلبل از آنک مر چمن را ز برف ناطور است.مسعودسعد. عافیت خواهی نظر بر منظر خوبان مکن ور کنی بدرود کن خواب و قرار خویش را. سعدی. ماه کنعانی من مسند مصر آنِ تو شد وقت آن است که بدرود کنی زندان را. حافظ. - بدرود گفتن؛ وداع کردن. خداحافظ گفتن. ترک کردن: زندگی را بدرود گفتن. تخت و تاج را بدرود گفتن. زن و فرزند را بدرود گفتن. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بدرود کردن شود. (۱) - در پهلوی پدروت + pa drut از pa به اضافهء drut(= صحت، آرامش). (از حاشیهء برهان قاطع چ معین ذیل پدرود و درود). (۲) - این کلمه در فارسی هم با «پ» و هم با «ب» بکار رفته و شواهد آن اغلب نسخه بدل پدرود دارد بخصوص آنچه از فردوسی نقل شده. و رجوع به پدرود شود. (۳) - در شاهد بیهود، مصراع اول «نخواهد کرد بدرودم» و مصراع دوم «دانم که هم آنجا بیهودم» آمده و بیت به نقل از لغت فرس اسدی به کسائی نسبت داده شده است.

بدروز.

[بَ] (ص مرکب) بدبخت. (ناظم الاطباء) (از ولف). بدحال. (یادداشت مؤلف). بدروزگار. تیره بخت. سیه روزگار. مقابل بهروز،

نیک روز : همی گفت بدروز و بداخترم بد از دانش آید همی بر سرم.فردوسی. بدو گفت کاندر جهان مستمند کدام است و بدروز ناسودمند.فردوسی. به بدروز همداستانی نکرد که بازوش با زور بود و توان.فرخی. بالجمله خداوندا در وهم نیاید کاحوال من بدروز اینجا بچه سان است. مسعودسعد. - بدروز کردن؛ بدبخت کردن. بدحال و پریشان کردن : به گرد عالم آوارم تو کردی چنین بدروز و بی چارم تو کردی.نظامی. - بدروز گشتن؛ بدبخت شدن. بدحال شدن : سپهداران او پیروز گشتند بداندیشان او بدروز گشتند.(ویس و رامین).

بدروزگار.

[بَ] (ص مرکب) بدبخت. (ناظم الاطباء) (از ولف). بدطالع. (آنندراج). تیره روز. سیه روز. بدروز. مقابل به روزگار : چو خشنود گردد ز ما شهریار نباشیم ناکام و بدروزگار.فردوسی. ز گرگین سخن رفت با شهریار از آن گمشده بخت و بدروزگار.فردوسی. چنین گفت با کشته اسفندیار که ای مرد نادان بدروزگار.فردوسی. نه تنها منت گفتم ای شهریار که برگشته بختی و بدروزگار(۱). سعدی (بوستان ||). ظالم و جفاکار. (آنندراج). شریر. (ناظم الاطباء). پادشاه یا فرمانروایی که با ستمکاری روزگار را به بدی دارد : خبر شد به ضحاک بدروزگار از آن بیشه و گاو و آن مرغزار.فردوسی. نماند ستمکار بدروزگار بماند بر او لعنت پایدار.سعدی (بوستان). (۱) - به معنی دوم نیز ایهام دارد.

بدروزگاری.

[بَ] (حامص مرکب). وضع بدروزگار. (از فرهنگ فارسی معین). حالت بدروزگار. - بدروزگاری کردن؛ بدگذرانی. (یادداشت مؤلف). التقشف؛ بدروزگاری کردن. (محمدبن یوسف در بحرالجواهر از مؤلف لغت نامه).

بدروزی.

[بَ] (حامص مرکب) بدبختی. تیره بختی. بدروزگاری : همان بند بلا بر هم شکستم وز آن زندان بدروزی بجستم. (ویس و رامین). بدان زاری و بدروزی همی گشت چو ماهی چند بر رفتنش بگذشت. (ویس و رامین). به بدروزی و تنهایی بمیرد پس آنگه دشمنش جایش بگیرد. (ویس و رامین). علم کز بهر حشمت آموزی حاصلش رنج دان و بدروزی.سنایی.

بدروزی.

[بَ] (ص مرکب) آنکه روزی او به دشواری رسد. بدرزق. (فرهنگ فارسی معین).

بدروش.

[بَ رَ وِ] (ص مرکب) کسی که روش او بد باشد. بدرفتار. مقابل نیک روش. (فرهنگ فارسی معین):

بدروشن.

[بَ رَ وِ] (ص مرکب) بدرفتار. (یادداشت مؤلف) : شفیع باش بر شه مرا بدین زلت چو مصطفی بر دادار بدروشنان را. دقیقی (از یادداشت مؤلف).

بدروشی.

[بَ رَ وِ] (حامص مرکب)بدرفتاری. بدعملی. مقابل نیک روشی. (فرهنگ فارسی معین).

بدرهٔ.

[بَ رَ] (ع ص) عین بدرهٔ؛ چشم سبک نگر و یا چشم تمام بدر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). چشم سبقت کننده یا چشم تمام. (از شرح قاموس). چشم به گوشت و تمام. (مهذب الاسماء).

بدرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) پوست بزغاله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). پوست بره و بزغاله. (غیاث اللغات). پوست بزغالهء ازشیربازکرده. (مهذب الاسماء ||). همیان هزار یا ده هزار درهم یا همیان هفت هزار دینار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ده هزار درهم. (از اقرب الموارد) (زمخشری). ده هزار درم یا هفت هزار دینار. (مهذب الاسماء). ج، بِدَر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، بُدور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در صحاح گوید: خیک شیر از پوست بزغالهء ازشیربازشده را بدرهٔ گویند و خیک روغن را که از آن پوست سازند مِسْأد و خیک شیر را که از پوست بزغالهء رسیده سازند وَطْب و خیک روغن را که از آن سازند نِحْی و خیک شیر را که پوست بزغالهء شیرخواره باشد شَکْوهٔ و خیک روغن را عُکّهٔ نامند. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). درختی که بار و میوه ندارد. (از مؤیدالفضلا از آنندراج). درخت بی بار. (ناظم الاطباء).

بدره.

[بَ رَهْ] (ص مرکب) بدراه. ستوری که بد راه رود : وین لاشه خر ضعیف بدره را اندر دم رفته کاروان بندم.مسعودسعد ||. بدعمل. بدکردار. گمراه. آنکه به کارهای ناشایست پردازد : کدامین بدره از ره برده بودت کدامین دیو تلقین کرده بودت.نظامی. صرف شد آن بدره هوا در هوا مفلس و بدره ز کجا تا کجا.نظامی. - بدره کردن؛ بدکردار و بدعمل و گمراه کردن : نگه دار از آموزگار بدش که بدبخت و بد ره کند چون خودش. سعدی (بوستان)(۱). رجوع به بدراه شود. (۱) - رجوع به حواشی ذیل بدبخت شود.

بدره.

[بَ رَ / رِ] (از ع، اِ) (از بدرهٔ عربی) خریطه ای از جامه و یا گلیم یا تیماج که طول آن از عرضش اندک بیشتر باشد و آن را پر از پول و زر کنند. (از برهان قاطع) (از ناظم الاطباء). خریطهء مربع از چرم و پلاس که طولش اندکی از عرض بیشتر باشد. و در آن زر و سیم کنند چنانکه گویند ده بدرهء زر. بدری. بدله. (از انجمن آرا) (از آنندراج). خریطهء دینار و اشرفی. همیان هزار درم و یا ده هزار درم و یا هفت هزار درم و دینار. (غیاث اللغات). همیان ده هزار درم. (یادداشت مؤلف)(۱) : چو گنج درمها پراکنده شد ز دینار نو بدره آکنده شد.فردوسی. دگر هفته مر بزم را ساز کرد سر بدره های درم باز کرد.فردوسی. سر بدره بگشود گنجور شاه بدینار و گوهر بیاراست گاه.فردوسی. چو گنجور با شاه کردی شمار بهر بدره بودی درم ده هزار.فردوسی. روز کوشش سر پیکانش بود دیده شکاف روز بخشش کف او بدره بود زرافشان. فرخی. درآید پیش او بدره چو قارون درآید پیش او سایل چو عایل.منوچهری. شود ار پیش او سایل چو بدره رود از پیش او بدره چو سایل.منوچهری. بلی دو بدرهء دینار یافتم بتمام حلال و پاک تر از شیردایگان به اطفال. غضایری. دو بدره زر بگرفتم بفتح نارآیین بفتح رومیه صد بدره گیرم و خرطال. غضایری. منجوق

و علامات و بدره های سیم و تختهای جامه در میان باغ بداشته بودند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۵۶). خلعتی سخت بزرگ فاخر راست کرده بودند حاجب بزرگ را، از کوس و علامتهای فراخ و منجوق و غلامان و بدره های درم. (تاریخ بیهقی ص ۱۵۶). سوی خردمند بصد بدره زر جاهل بی قیمت و بی حرمت است. ناصرخسرو. دو شریک... بدرهء زری یافتند. (کلیله و دمنه). بدره ها دادی از نهان و کنون جامه ها برملا فرستادی.خاقانی. به ده بیت صد بدره و برده یافت ز یک فتح هندوستان عنصری.خاقانی. به نیم بیت مرا بدره ها دهند ملوک تو کدخدای ملوکی ترا همین کار است. خاقانی. از در خاقان کجا پیل افکند محمود را بدره بردن پیل بالا برنتابد بیش از این. خاقانی. سر بدره های کهن بسته شد وزان بند روشن دلم خسته شد.نظامی. زآنچه فزون از غرض کار داشت مبلغ یک بدرهء دینار داشت.نظامی. چنان بد رسم آن بدر منور که بر هرزه بدادی بدره ای زر.نظامی. بهر کشور که چون خورشید راندی زمین را بدره بدره زر فشاندی.نظامی. صرف شد آن بدره هوا در هوا مفلس و بدره زکجا تا کجا.نظامی. اول چو بدرهء سیم از نور بدر بوده وآخر ز شرم رویت خود را هلال کرده. عطار. - بدرهء اعتبار و غرور و حیله؛ کنایه از آن است که بازرگانان تنک مایه پشیزهء سیاه در کیسه ها کنند و آن را در صندوق حفظ نمایند و گاهی به بهانه ای صندوق گشایند تا بنداران و مشتریان بنگرند و موجب اعتبار خود و غرور دیگران شود : یکسر متاع دنیا چون بدرهء غرور است از راه تا نیفتی زین بدرهء غرورش. ؟ (از انجمن آرا). - بدره ده؛ آنکه بدره دهد. بخشنده : چو جام گیرد بدره ده است و بنده نواز چو تیغ گیرد گردافکن است و خصم شکن. سوزنی. (۱) - و رجوع به بدریهٔ شود.

بدره.

[بَ رَ] (اِخ) یکی از بخشهای شهرستان ایلام است. دارای ۴ دهستان و ۴۱ آبادی بزرگ و کوچک است که جمعاً ۷۴۰۰ تن سکنه دارد. محصول عمدهء آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بدرهی.

[بَ رَ] (حامص مرکب) بدراهی. بدعملی. بدکرداری. گمراهی : که گفتند جاسوس بدگوهرید به جاسوسی و بدرهی اندرید. شمسی (یوسف و زلیخا). ز ما دیده ای زشتی و بدرهی چه گوییم دانی و خود آگهی. شمسی(یوسف و زلیخا).

بدره یی.

[بَ رَ] (اِخ) دهی از بخش مرکزی شهرستان شاه آباد (اسلام آباد غرب) است که ۷۷۰ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، چغندرقند و کمی میوه و قلمستان است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بدری.

[بَ] (حامص) بدر بودن. ماه تمام و دوهفته بودن. حالت ماه دوهفته : مه نو تا به بدری نور گیرد چو در بدری رسد نقصان پذیرد.نظامی. و رجوع به بدر شود.

بدری.

[بَ] (اِ) بدره که خریطهء زر و پول است. (برهان قاطع) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). خریطه ای باشد که طولش از عرض اندک بیشتر باشد و آن را از چرم و گلیم و شال کنند و بدوزند و زر و پول در آن پر کنند و از جایی به جایی ببرند و آن را بهندی بوری

گویند. (از فرهنگ جهانگیری) : جبه ای خواهم و دراعه نخواهم زر و سیم زآنکه بهتر بود آن هر دو ز پانصد بدری. سنایی (از فرهنگ جهانگیری).

بدری.

[بَ ری ی] (ع اِ) بارانی که پیش از زمستان ببارد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باران قبل از زمستان. (از اقرب الموارد). بارانی که پیش از سرما بیاید. (از شرح قاموس ||). شتربچهء فربه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (شرح قاموس).

بدری.

[بَ ری ی] (ص نسبی) منسوب به بدر، چاهی میان مکه و مدینه که غزوهء بدر در آنجا اتفاق افتاد. (از انساب سمعانی ||). کسی که با پیغمبر اسلام در جنگ بدر حاضر بوده است. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). منسوب به بدریه، محله ای در بغداد. (از انساب سمعانی).

بدری.

[بَ را] (ع اِ) پیشی و سبقت: و استقینا البدری؛ ای مبادرین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بدریون.

[بَ] (از سریانی، اِ) مقل ازرق. (از انجمن آرا). رجوع به مقل ازرق (ذیل «مقل») شود.

بدریهٔ.

[بَ ری یَ] (ع اِ) از نقود قدیمی تا آخر عهد عباسیان است. بَغْلیّه. و بدریه از آن سبب گویند که اعراب آن را در بدره (پوست بزغاله) می نهادند و در هر بدره مبلغ معینی می گذاشتند: برخی هزار، برخی ده هزار و برخی دیگر هفت هزار دینار و از همین جاست که بدره به همهء این معانی بکار رفته است. و بعضی از بکار بردن بغلیه بسبب قبح لفظ و معنی آن خودداری کنند. (از نقودالعربیهٔ ص ۱۴۴). و رجوع به بدره شود.

بدریهٔ.

[بَ ری یَ] (اِخ) نام سال دوم هجرت رسول صلوات اللهعلیه بمدینه و آن مطابق با سال پانزدهم بعثت است. (یادداشت مؤلف).

بدزبان.

[بَ زَ] (ص مرکب) دشنام دهنده و ناسزاگوینده. (ناظم الاطباء). بدگو. زبان دراز. (آنندراج). آنکه دشنام بسیار گوید. هرزه گوی. دشنام گوی. بددهن. هجاگوی. گنده زبان. پلیدزبان. بدسخن. شتام. ذَرِع. بذی. بذیه. بذی اللسان. بذیهٔ اللسان. ذرب. ذربهٔ. ضیضب. ضیاضب. حنظیان. سباب. (یادداشت مؤلف) : که یک چند باشد به ری مرزبان یکی مرد بی دانش بدزبان.فردوسی||. مفتری و عیب گو. (آنندراج). عیب گو و غیبت کننده. (ناظم الاطباء). آنکه بسیار غیبت کند. (یادداشت مؤلف ||). آنکه خوب

سخن نتواند گفت. اعجم. (دستور از یادداشت مؤلف).

بدزبانی.

[بَ زَ] (حامص مرکب) ژاژخایی و هرزه سرایی. (ناظم الاطباء). بذائت. بذائت لسان. ذرب. بذرب. بذاء. فحش. دشنام. ناسزا. بددهنی: تو همهء کلفتهای مرا با بدزبانی می تارانی. (یادداشت مؤلف). - بدزبانی کردن؛ ناسزا گویی کردن. تندی و تیزی کردن : تو با او چنین بدزبانی مکن چنین تندی و دل گرانی مکن.فردوسی.

بدزخمه.

[بَ زَ مَ / مِ] (ص مرکب)بدمضراب. آنکه ساز بد زند : زین سور بآیین تو بردند بخروار زرّ و درم آن قوم که نرزند بدو تیز از مطرب بدزخمه و شب بازی بدساز سنگ و سرح (؟) و چپه زن و مسخره و حیز. سوزنی (از یادداشت مؤلف).

بدزندگانی.

[بَ زِ دَ / دِ] (ص مرکب)بدمعاش. (ناظم الاطباء) (آنندراج). آنکه زندگانی وی روبراه نباشد. بدروزگار. (از فرهنگ فارسی معین). ||شریر. بدذات. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). شریر و ظالم. (آنندراج) : ظالمی را خفته دیدم نیمروز گفتم این فتنه است خوابش برده به آنکه خوابش بهتر از بیداری است آنچنان بدزندگانی مرده به.سعدی ||. بدخوراک. که خوراکهای پست و درشت می خورد. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین): همج همجاً؛ گرسنه و بدزندگانی گردید. (منتهی الارب).

بدزهره.

[بَ زَ رَ / رِ] (ص مرکب) بددل و ترسنده و واهمه ناک. (برهان قاطع). ترسنده و کم جرأت. (انجمن آرا) (آنندراج). ترسناک. (غیاث اللغات). کم دل. جبون. ترسو : سرانداز اگر عاشق صادقی تو بدزهره بر خویشتن عاشقی. سعدی (بوستان). خُرد مبین دشمن بدزهره را آب ده از زهرهء او دهره را. میرخسرو (از آنندراج).

بدزیب.

[بَ] (ص مرکب) بدنما و نازیبا. (آنندراج). نازیبا ||. بی ظرافت و بی نزاکت. (ناظم الاطباء).

بدزیست.

[بَ] (ص مرکب) بدزندگانی. (یادداشت مؤلف).

بدزین.

[بَ] (ص مرکب) اسبی که هنگام زین کردن رام نباشد و سرکشی کند : مرا در زیر ران اندر کمیتی نه بدنعل و نه بدزین و نه توسن(۱).منوچهری. (۱) - ن ل: کشنده نی و سرکش نی و توسن، و در این صورت شاهد ترکیب متن نخواهد بود.

بدزینهار.

[بَ] (ص مرکب) بدعهد. بدپیمان. عهدشکن : کنون دانم که خود یادم نیاری که هم بدمهر و هم بدزینهاری. (ویس و رامین).

بدسابقه.

[بَ بِ قَ / قِ] (ص مرکب) که دارای سابقهء بد است. بدپیشینه.

بدساخت.

[بَ] (ص مرکب / ن مف مرکب) بد ساخته شده. نیکو ساخته نشده. بدساز. (ناظم الاطباء).

بدساختگی.

[بَ تَ / تِ] (حامص مرکب) بدرفتاری: محتشم خدمتکاران او این مرد (بوسهل زوزنی) بود اما بر مردمان بدساختگی کردی و درشت و ناخوش و صفرایی عظیم داشت. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۲۵).

بدساز.

[بَ] (ص مرکب) چیزی که ساخت خوب نداشته باشد. (آنندراج). بدساخت. بد ساخته شده || غضبناک و پر از خشم. (ناظم الاطباء). ناسازگار. (یادداشت مؤلف). بدرفتار. بدسلوک : جهانجوی را نام شاهوی بود یکی شوخ و بدساز و بدخوی بود.فردوسی. بدان ترک بدساز بهرام گفت که جز خاک تیره مبادت نهفت.فردوسی. بدو گفت بهرام چون دانیم بداندیش و بدساز چون خوانیم.فردوسی. بکوشیدم بسی با بخت بدساز نبد با آبگینه سنگ را ساز.(ویس و رامین). که داند که این چرخ بدساز چیست نهانیش با هر کسی راز چیست. (گرشاسب نامه). کرا یار بدمهر و بدساز باشد نباشد بکام دلش هیچ کاری.قطران. - بدساز گشتن؛ ناسازگار و بدرفتار گردیدن : کسی کو با کسی بدساز گردد بدو روزی همان بد بازگردد.نظامی. رفیقانت همه بدساز گردند ز تو هر یک براهی بازگردند.نظامی.

بدسازگاری.

[بَ] (حامص مرکب)ناسازگاری. بدرفتاری : ابا مغز پیکان همی راز گفت به بدسازگاری همی گشت جفت.فردوسی.

بدسازه.

[بَ زَ / زِ] (ص مرکب) بدرفتار. بدسلوک. ناسازگار. (یادداشت مؤلف) : فربه کردی تو کون ایا بدسازه چون دنبهء گوسفند در شب غازه.عماره. و رجوع به بدساز شود.

بدسازی.

[بَ] (حامص مرکب) بدرفتاری. ناسازگاری. بدسلوکی. سوءسلوک : زآن می ترسم که از ره بدسازی وز غایت نامردمی و طنازی این سگ صفتان کنند ای آهوچشم ناگاه ترا صید به روبه بازی. سرخسی (از لباب الالباب ج ۱ ص۲۱۹). دل رامین همیشه زود سیر است ز بدسازی و بدخویی چو شیر است. (ویس و رامین). سر بدسازی را گذاشتن، سربدسری را برداشتن. (یادداشت مؤلف). و

رجوع به بدساز شود.

بدساعت.

[بَ عَ] (اِ مرکب) ساعت نحس و وقت شوم. (آنندراج). بدهنگام و وقت نحس. (ناظم الاطباء).

بدست.

[بَ دَ / بِ دَ] (اِ) بلست. (فرهنگ فارسی معین). وجب. شبر. (برهان قاطع) (فرهنگ جهانگیری) (هفت قلزم) (شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء). وجب که گشادگی پنج انگشت یک کف دست باشد. شبر. (انجمن آرا) (از آنندراج). از سر انگشت کوچک تا سر انگشت نر. بالشت. «بهندی». (از غیاث اللغات). به اندازهء نوک ابهام تا نوک انگشت کهین چون پنجه تمام گشاده باشد. شبر. وجب. اِلب. (یادداشت مؤلف) : گمان برد کز بخت وارون برست نشد بخت وارون از آن یک بدست. ابوشکور. همی گشت بر گرد آن شارسان بدستی ندید اندر آن خارسان.فردوسی. بر طراز آخته پویه کند چون عنکبوت(۱) بر بدستی جای بر جولان کند چون بابزن. منوچهری. و دوری میان ایشان مقدار بدستی چرب تر. (التفهیم). ز زخم تیر تا پای خداوند بدستی مانده بد یا نیز کمتر.ازرقی. رهی دراز بگشتم که اندران همه راه ز فر شاه ندیدم یکی بدست خراب. مسعودسعد. آفتاب ای عجب حواصل شد که به سرماش جست بازاری گر بیابم در این زمان بخرم من بدستی از او بدیناری. مسعودسعد (دیوان ص۴۹۹). درازی او سه بدست و چهار انگشت بود. (نوروزنامه). سه بدست و نیم درازای او و چهارانگشت پهنا. (نوروزنامه). هر خشتی یک گز و نیم بطول و همین قدر عرض و چند یک بدست سمک آن. (مجمل التواریخ و القصص). هر شخصی [از سد یأجوج و مأجوج] چند بدستی و نیم بیش نبودند. (مجمل التواریخ و القصص). محمود سومنات گشای صنم شکن از غرو سی گزی بسنان زره گذار این مرتبت نیافت که محمود تاج دین از یک بدست کلک بریده سر نزار.سوزنی. نبود از تصرف تو برون یک بدست از زمین نه مُلک و نه مِلک. سوزنی. این سرا بمیراث بمن رسیده و ده بار عمارت فرمودم و بدست پیمودم از این نشانی ندیدم. (راحة الصدور). گر ز گور خودش خبر بودی یک بدست از سه گز نیفزودی.نظامی. ز خرما بدستی بُوَد تا به خار که این گلشکر باشد آن ناگوار.نظامی. آب کز سر گذشت در جیحون چه بدستی چه نیزه ای چه هزار. سعدی (صاحبیه). بدستی را که در مشتی نگنجد چو انگشتی فروبرده بمانم. سعدی (از فرهنگ سروری). - یک بدست از بالای سر کسی کم کردن؛ سر او بریدن. (یادداشت مؤلف): و اگر پیش از نماز شام این تمام نکرده باشی یک بدست از بالاء تو کم کنم. یقطین بگریست. (مجمل التواریخ و القصص). (۱) - اسب ممدوح.

بدسرشتی.

[بَ سِ رِ] (حامص مرکب)بدنهادی. بدذاتی. بداصلی. بدطینتی. مقابل نیک سرشتی، خوب سرشتی. (فرهنگ فارسی معین).

بدسری.

[بَ سَ] (حامص مرکب)بدرفتاری. سوءرفتار. سوءمعامله. کج تابی. ناسازگاری. ناسازواری. سوءمعاشرت. بدتابی: نشوز؛ بدسری کردن با شوی. ناسازواری کردن با کسی. سر بدسری گذاشتن با کسی. بنای بدسری گذاشتن با کسی. (از یادداشتهای مؤلف).

بدسغان.

[بَ دَ] (اِ)(۱) گیاهی است بر هم پیچیده مانند ریسمان تافته و آن از پنج عدد بیشتر نمی شود. عشقه. لبلاب. قاتل ابیه. (برهان قاطع)

(از انجمن آرا) (از آنندراج). درختچه ای است به ارتفاع ۲ تا ۵ متر و دارای شاخه های متعدد برنگ سبز مایل به آبی است گلهای درشت برنگ زرد طلایی و معطر آن بصورت خوشه های زیبا جلوه می کند. میوه اش نیام، بطول ۶ تا ۸ سانتیمتر و به پهنای ۵ تا ۶ میلی متر است. این گیاه را در نواحی مختلف ایران برای زینت پرورش می دهند. گل طاوسی. رتم. مست خدیجه. بذسقان. (از گیاهان دارویی زرگری ص۳۹۱). بدسگان. (فرهنگ رشیدی). بداسقان. بدشغان. بدسگان. کف الکلب. (از برهان قاطع). بدسقان. (یادداشت مؤلف). (۱) - از انگلیسی: Spanish broom فرانسوی: genet d Espagne لاتینی: Spartium junceum.

بدسقان.

[بَ دَ] (اِ) بدسغان. رجوع به بدسغان شود.

بدسکان.

[بَ دَ] (اِ) بدسغان. رجوع به بدسغان شود.

بدسگال.

[بَ سَ / سِ] (ص مرکب)بداندیش. بدخواه. دشمن. (برهان قاطع) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) : دل من پر آزار از آن بدسگال نبد دست من چیره بر بدهمال.ابوشکور. پدید آمد آن فره ایزدی برفت از دل بدسگالان بدی.دقیقی. روان نیاکان ما خوش کنید دل بدسگالان پر آتش کنید.فردوسی. ببرد پی بدسگالان ز خاک بروی زمین بر نماند مغاک.فردوسی. اگر تاو دارد بروز نبرد سر بدسگال اندر آرد بگرد.فردوسی. هر کسی کو بدسگال شاه روزافزون شود رنج او افزون شود چون دولت او هر زمان. فرخی. جهان از بدسگالانش تهی کن چنان کز شیخک بی شرم طرار.فرخی. بودنیها همه ببود و نبود آنچه بردند بدسگالان ظن.فرخی. ز دهر آنکه بود بدسگال او غمگین بدهر آنکه بود نیکخواه او شادان.فرخی. همواره شهنشاه جهان خرم باد در خانهء بدسگال او ماتم باد.منوچهری. بدسگالت گر برآرد از گریبان سر برون چون کمند تو گریبانش فروگیرد خناق. منوچهری. ز شاهان کسی بدسگالم نبود بگنج و بلشکر همالم نبود.(گرشاسب نامه). پیر جهان بدسگال تست سوی تو منگر و مستان ز بدسگال نواله.ناصرخسرو. نیکخواهت ز بخت محترم است بدسگالت ز چرخ مقهور است.مسعودسعد. اگر بدسگالان این بقصد کرده اند... دشوارتر رفع شود. (کلیله و دمنه). بدسگال ار در کین تو زند فارغ باش نقش کاقبال نگارد نشود زآب تباه. اثیر اخسیکتی. حادثه در نرد درد و فتنه در شطرنج رنج بدسگالت را حریف آبدندان یافته.انوری. ماند بنوک کلک تو و جان بدسگال چون در حجاب زنگ شود مضمر آینه. خاقانی. بدسگالش کجا ز بحر نیاز کشتی جان به معبر اندازد.خاقانی. نصرت که دهد به بدسگالت هرا که برافکند خران را.خاقانی. اگر خود فرشته شود بدسگالش هم از سگ نژادان شیطان نماید.خاقانی. سزای بدسگال هرآینه می رسد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۴۰۵). بنیکان درآویخته بدسگال کسی را امانت نه بر خون و مال.نظامی. فرستاد چندان بدو گنج و مال کزو دور شد مالش بدسگال.نظامی. نیکخواهان ترا عاقبت نیکو باد بدسگالان ترا خاتمت نامحمود.سعدی. نیکخواهان ترا تاج کرامت بر سر بدسگالان ترا بند عقوبت بر پای.سعدی. امروز بدیدم آنچه دل خواست دید آنچه نخواست بدسگالم.سعدی. خاطر تو به خون من رغبت اگر چنین کند هم به مراد دل رسد خاطر بدسگال من. سعدی (بدایع ||). بدگو. (برهان قاطع) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (فرهنگ سروری). و رجوع به سگال شود.

بدسگالی.

[بَ سَ / سِ] (حامص مرکب)بدسگال بودن. مقابل نیکوسگالی. (فرهنگ فارسی معین): و با این همه رنج قصد خصمان و بدسگالی دشمنان بر اثر. (کلیله و دمنه). کید، مکیدت؛ بدسگالی. (منتهی الارب).

بد سگالیدن.

[بَ سَ / سِ دَ] (مص مرکب) دشمنی کردن بدخواهی نمودن. زیان رسانیدن. (ناظم الاطباء). مکر. (مجمل اللغة). رجوع به سگالیدن شود.

بدسگان.

[بَ دَ] (اِ) بدسغان. (برهان قاطع). رجوع به بدسغان شود.

بدسوار.

[بَ سَ] (ص مرکب) سوار بد. (ناظم الاطباء). مقابل شهسوار. (آنندراج). کفل. امیل. (یادداشت مؤلف ||). اسب گشن تند و سرکش. اسب شریری که رام نباشد. (ناظم الاطباء). اسب سرکش و نارام. (آنندراج).

بدسیرت.

[بَ رَ] (ص مرکب) بدخلق. بدطینت. بدرفتار. (ناظم الاطباء). بدخو. زشت خصلت. (آنندراج).

بدسیرتی.

[بَ رَ] (حامص مرکب) عمل بدسیرت. بدخلقی. بدطینتی. بدخویی : بالله ار با من توان بستن بمسمار قضا جنس این بدسیرتی یا مثل این بدگوهری. انوری. بهرام یک چندی ببود و آن بدخویی و بدسیرتی از آن پدر دید دلش از آن بگرفت. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۷۵). خاصه در عهد امیر ابوسعد که بدسیرتی و ظلم او پوشیده نبود. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۴۶).

بدشت.

[بِ دَ] (اِخ) دهی از بخش مرکزی شهرستان شاهرود است که ۸۷۰ تن سکنه دارد. محصول آن غلات، پنبه، میوه و صیفی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بدشغان.

[بَ دَ] (اِ) بدسغان. (برهان قاطع). رجوع به بدسغان شود.

بدشقان.

[بَ دَ] (اِ) بدسغان. رجوع به بدسغان شود.

بدشکان.

[بَ دَ] (اِ) بدسغان. رجوع به بدسغان شود.

بدشگان.

[بَ دَ] (اِ) بدسغان. (برهان قاطع). رجوع به بدسغان شود.

بدشگون.

[بَ شُ] (ص مرکب) بدفال. بداختر. بدبخت. (ناظم الاطباء). بدیمن. (آنندراج).

بدشگونی.

[بَ شُ] (حامص مرکب)نحوست و بدفالی. (ناظم الاطباء). تطیر. طیره. (یادداشت مؤلف). - بدشگونی کردن؛ فال بد زدن. تطیر. تشأم. (یادداشت مؤلف).

بدشنو.

[بَ شِ نَ / نُو] (نف مرکب) کسی که سخن بدگویان را گوش دهد. کسی که حاضر به شنیدن سخنان بدگویان باشد : هر کجا عقل پیشرو باشد بدِ بدگو ز بدشنو باشد. نظامی.

بدشیر.

[بَ] (ص مرکب) بدذات. متقلب. از شیر مراد شیر مادر است و بدشیر دشنامی است که غالباً بمزاح به اطفال گویند. (از یادداشتهای مؤلف).

بدطینت.

[بَ نَ] (ص مرکب) بدخلق و بدخواه. (ناظم الاطباء). بدسرشت و بدمزاج. (آنندراج). بدنهاد. بدفطرت. بدجبلت. که بد دیگران خواهد. (یادداشت مؤلف). مقابل خوش طینت ||. متعدی. ظالم. (ناظم الاطباء).

بدطینتی.

[بَ نَ] (حامص مرکب)بدخواهی. (ناظم الاطباء). بدسرشتی. بدفطرتی. مقابل خوش طینتی ||. بی انصافی و تعدی. (ناظم الاطباء).

بدع.

[بِ] (ع ص) نو بیرون آمده نه بر مثالی. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). نوآورد. (مهذب الاسماء). نو. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). چیز نو و شگفت. بدیع. بدیعه. (یادداشت مؤلف). نو بیرون آمده. نوآمده. پیشین : قل ما کنت بدعاً من الرسل. (قرآن ۴۶/۹)؛ گوی من از پیغامبران نه پیشین ام. (کشف الاسرار ج ۹ ص ۱۴۰).

بدع.

[بِ] (ع ص، اِ) جوانمرد فراخ خوی و درگذشته از اقران در علم و شجاعت و شرف. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). مرد کریم خوشخوی. کریم واسع الخلق. (از اقرب الموارد ||). تن پرگوشت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ج، ابداع، بُدُع. (منتهی الارب) (آنندراج).

بدع.

[بُ دُ] (ع اِ) جِ بِدْع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بدع شود.

بدع.

[بِ دَ] (ع اِ) جِ بدعهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). چیزهای نو پیدا شده در دین. (غیاث اللغات) (آنندراج). و رجوع به بدعهٔ شود.

بدع.

[بُ] (ع اِ) جِ بدیع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بدیع شود.

بدع.

[بَ] (ع مص)(۱) نو بیرون آوردن. (از منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). چیز نو بیرون آوردن نه بر مثالی. اختراع. ابداع. ابتداع. (از اقرب الموارد ||). آبی ساختن چاه را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). احداث کردن چاه. به آب رسیدن چاه کن و آب بیرون آوردن. استنباط. (از ذیل اقرب الموارد). (۱) - از باب فَتَحَ. (ناظم الاطباء).

بدع.

[بَ دَ] (ع مص)(۱) فربه شدن. (از منتهی الارب) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد). فربه گردیدن. (از ناظم الاطباء). (۱) - از باب سَمِعَ. (ناظم الاطباء).

بدع.

[ ] (ع مص) فصاحت و بلاغت بکار بردن. به طلاقت و گشاده زبانی سخن گفتن. (از دزی ج ۱ ص ۵۷ ||). هیاهو کردن علیه کسی. فریاد کردن. بانگ زدن. صدا کردن. (از دزی ج ۱ ص۵۷).

بدعت.

[بِ عَ] (ع، اِ) بدعهٔ. چیز نوپیدا و بی سابقه. آیین نو. رسم تازه. (فرهنگ فارسی معین) : وگر آزر بدانستی تصاویرش نگاریدن نه ابراهیم از آن بدعت بری گشتی نه اسحاقش. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۴۸). از دوش فکن غاشیهء مهر در این کوی چون گرد میان تو ز بدعت کمری نیست. سنایی. و رجوع به بدعهٔ شود. - بدعت آوردن؛ چیزی نو و بی سابقه آوردن. راه و رسمی تازه

نهادن : ز حسن روی تو بر دین خلق می ترسم که بدعتی که نبوده ست در جهان آری. سعدی (بدایع). نظر با نیکوان رسمی است معهود نه این بدعت من آوردم به عالم. سعدی (بدایع). - بدعت گذار؛ آورنده رسم و آیین تازه. (از یادداشت مؤلف). - بدعت گذاشتن؛ رسم و آیین تازه پدید آوردن. (از یادداشت مؤلف). - بدعت نهادن؛ بدعت آوردن، راه و رسمی تازه نهادن : و بدعتهای بد که در خراسان آل سیمجور و دیگر متهوران نهاده بودند بیکبارگی محو گردانید. (کلیله و دمنه). هر که او بنهاد ناخوش بدعتی سوی او نفرین رود هر ساعتی.مولوی ||. اختراع و احداث رسم در دین. (ناظم الاطباء). عقیدهء تازه بر خلاف دین. (فرهنگ فارسی معین ||). الحاد و کفر و خطا و فساد. (ناظم الاطباء). مقابل سنت. (یادداشت مؤلف) : بدین دولت جهان خالی شد از کفران و از بدعت بدین دولت خلیفه بازگسترده ست شادروان. فرخی. ایا شهی که در آفاق هر کجا شهری است که دین و سنت فاش است و کفر و بدعت راز... سوزنی. تارک ذوالخمار بدعت را ذوالفقار تو لاجرم بشکافت.خاقانی. بدعت ز روی حادثه پشت هدی شکست شیطان خلاف قاعده رجم شهاب شد. خاقانی. تب ریزهای بدعت تبریز برگرفت تبریز شد ز رتبت او روضهٔ السلام.خاقانی. تا بت بدعت شکست اقبال حمد سیمگر(۱) سکه نقش بت به زر دادن نیارد در جهان. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۳۲۷). بوم اعتقاد ایشان که در ظلمت کفر بصدای بدعت نوحه می کرد در دام اسلام افکند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۴۸). شرعهء شریعت از غبار بدعت نگاهداشتی. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۳۹۸). از ترهُّب نهی فرمود آن رسول بدعتی چون برگرفتی ای فضول.مولوی. - اصحاب بدعت؛ بدعت گذاران، صاحبان بدعت : از عقاید اهل سنت و مذاهب اصحاب بدعت مستکشف و متفحص. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۳۹۸). اهل فتنه و اصحاب بدعت سر در گریبان کشیدند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۳۶). - بدعت سرای؛ کنایه از دنیاست. (از آنندراج). ظاهراً بدان سبب که دنیا محل الحاد و کفر و خطا و فساد است : دست انصاف تو بر بدعت سرای روزگار دست محمود است بر بتخانه های سومنات. انوری (از آنندراج ||). ظلم و فساد و خصومت و ستیزه. (ناظم الاطباء). و رجوع به بدعهٔ شود. (۱) - ن ل: احمد سیمگر. نجم سیمگر.

بدعلف.

[بَ عَ لَ] (ص مرکب) بدخوراک. کسی که غذای لطیف و کثیف، تمیز نکند. (آنندراج).

بدعمل.

[بَ عَ مَ] (ص مرکب) بدکار و خطاکار و گنهکار. (آنندراج). بدکار و بدکردار و خاطی و مجرم. (ناظم الاطباء). بدکاره. مُسی ء: زنی بدعمل. بلایه. نابکار. (یادداشت مؤلف).

بدعملی.

[بَ عَ مَ] (حامص مرکب)بدکاری و خطا و جرم ||. بدفرماندهی و بی تدبیری ||. بی قانونی و بی قاعدگی. (ناظم الاطباء).

بدعنق.

[بَ عُ نُ] (ص مرکب) در تداول عوام، کج خلق. بدگوشت. عبوس. بداخم. سخت بدخو. سخت بدخلق. کژخلق. عابس. ترشروی. (یادداشت مؤلف).

بدعنقی.

[بَ عُ نُ] (حامص مرکب) در تداول عوام، کج خلقی. سخت بدخویی. (یادداشت مؤلف).

بدعه.

[بِ عَ] (ع اِ) بدعت. بدعهٔ : بقمع کردن فرعون بدعه موسی وار قلم در آن ید بیضاش مار می سازد.خاقانی. نوبتیِ بدعه را قهر تو برّد طناب صیرفیِ شرع را قدر تو زیبد امین.خاقانی. و رجوع به بدعهٔ و بدعت شود.

بدعهٔ.

[بِ عَ] (ع اِ) هر آنچه اختراع شود نه بر مثالی که قب بوده باشد. (از اقرب الموارد). نوآورد. (مهذب الاسماء). نو. بدیع. بدع. (نصاب الصبیان از یادداشت مؤلف ||). رسم نو در دین بعد اکمال آن و هر چه در دین بعد از حضرت پیغمبر و ائمه علیهم الصلاهٔ و السلام پیدا گردد. (ناظم الاطباء). چیزی نو که در دین پیدا گردد. (ناظم الاطباء). چیزی نو که در دین پیدا شود و بزمانهء رسول علیه السلام نبوده باشد. (غیاث اللغات) (آنندراج). هر چه در دین افزوده باشند یا کم کرده باشند بعد از اکمال آن. (از اقرب الموارد). هر امر محدث که صحابه و تابعان بر آن نبوده باشند. و دلیلی شرعی آن را اقتضا نکرده باشد. (از تعریفات جرجانی). رسم تازه در دین. بیرون آوردن رسمی نو در دین بعد از اکمال دین. ضد سنت. (از یادداشتهای مؤلف). در لغت هر چیزی را گویند که اختراع شده باشد. بی آنکه قبل از اختراع، نظیر و مانند آن را سابقه ای باشد. شافعی گفته است: امور نوآورده که مخالف کتاب الهی و سنت رسول اکرم (ص) یا اجماع امت یا اثر باشد، بدعهٔ ضالهٔ نامیده می شود. و امور نوآوردهء خیر را که مخالف کتاب و سنت و اجماع و اثر نباشد بدعهٔ محمودهٔ گویند. بدعهٔ به احکام پنجگانه تقسیم می گردد: ۱ - واجب، چون تحصیل علوم شرعی که فهم کتاب الهی و سنت رسول را آسان می کند. ۲ - حرام، چون بدعتهای فرقی که مخالف طریقه اهل سنت است. ۳ - مندوب، چون احداث رباطاط و مدارس. ۴ - مکروه، چون آرایش کردن مساجد. ۵ - مباح، چون تفنن در خوردنی و پوشیدنی. (از کشاف اصطلاحات الفنون). ج، بِدَع. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). و رجوع به بدعه و بدعت و کشاف اصطلاحات الفنون شود.

بدعهد.

[بَ عَ] (ص مرکب) دروغگو و پیمان شکن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بدعهدی و عهد شود.

بدعهدی.

[بَ عَ] (حامص مرکب)پیمان شکنی. (ناظم الاطباء). عمل بدعهد. بدپیمانی : نیکویی کن رسم بد عهدی رها کن کز جفا درد با عاشق دهند و صاف با دشمن کنند. خاقانی. بجای من که بر عهد تو ماندم ز بدعهدی چه ماندت تا نکردی.خاقانی. و چهرهء مروت به چنگال بدعهدی خسته و مجروح نگردانی. (سندبادنامه ص ۷۰). مرا بستهء عهد کردی چو دیو به بدعهدی اکنون برآری غریو.نظامی. همان شیر کو جای در بیشه کرد ز بدعهدی مردم اندیشه کرد.نظامی. نوز با همه بدعهدیت دعا گویم هنوز با همه بدمهریت طلبکارم. سعدی (طیبات). جهانی عشقبازانند در عهد سر زلفت رها کن رای بدعهدی و اندر عهد یاران آی. سعدی (خواتیم). درشتخویی و بدعهدی از تو نپسندند که خوب منظری و دلفریب و منظوری. سعدی (بدایع). آنگهت خاطر به بدعهدی گواهی می دهد بر سر انگشتان که در خون عزیزان داشتی. سعدی (طیبات). شکر به صبر دست دهد عاقبت ولی بد عهدی زمانه امانم نمی دهد.حافظ. تو آتش گشتی ای حافظ ولی در یار درنگرفت ز بدعهدیِ گل گویی حکایت با صبا گفتیم. حافظ. رسم

بدعهدی ایام چو دید ابر بهار گریه اش بر سمن و سنبل و نسرین آمد. حافظ. و بد عهدی و شر و اذا زیاده کردند. (تاریخ قم ص ۲۵۴). - بدعهدی کردن؛ پیمان شکنی کردن. ترک پیمان کردن. پیمان شکستن : این چه بود که همگان بر خویش کردیم که همه پس یکدیگر خواهیم شد و ناچار چنین باید باشد که بدعهدی کردیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۰). ایام بدعهدی کند امروز ناگه دی کند کار هدی مهدی کند دجال طغیان پرورد. خاقانی ||. نمک بحرامی و خیانت. (ناظم الاطباء).

بدعی.

[بِ] (ع اِ) کافر. (ناظم الاطباء).

بدعیار.

[بَ / بَ عَ] (ص مرکب) پول قلب و ناخالص و ناسره و کم عیار : خانه ای را که چون تو همسایه ست ده درم سیم بدعیار ارزد.سعدی (گلستان).

بدعیه.

[بِ دَ عی یَ] (اِخ) فرقه ای از خوارج که رئیس آنان یحیی بن اصرم است. (از مفاتیح بنقل از یادداشت مؤلف). صاحب بیان الادیان در ضمن فرق پانزده گانهء خوارج چنین آرد : البدعیه: اصحاب یحیی اصرم و بر خویشتن تقطیع بهشت کرده اند. (بیان الادیان چ هاشم رضی ص۴۸ ||). فرقه ای از فرق شیعه معتقد به تشبیه. (از خطط مقریزی ج ۴ ص ۱۷۰ از خاندان نوبختی ص ۲۵۱).

بدغ.

[بَ] (ع مص)(۱) شکستن چهارمغز و بادام. (منتهی الارب) (آنندراج). شکستن گردکان و بادام. (ناظم الاطباء). شکستن گردو و بادام. (از اقرب الموارد). (۱) - از باب نَصَرَ. (از منتهی الارب).

بدغ.

[بَ دَ] (ع مص)(۱) آلوده شدن به نجاست و شر. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). بطغ. (یادداشت مؤلف): بدغ بالعذرة بدغاً و کذا بالشر. (ناظم الاطباء). بدغ بالعذرة؛ آلوده شد بنجاست. بدغ بالشر؛ دچار شر شد. (یادداشت مؤلف ||). رفتن بر سرین. (منتهی الارب) (آنندراج). رفتن به سرین. کون خیزه کردن. (یادداشت مؤلف ||). در جامه ریدن. (آنندراج). در جامه پلیدی کردن. (یادداشت مؤلف)(۲). (۱) - از باب سَمِعَ. (ناظم الاطباء). (۲) - از باب کَرُمَ، و مصدر آن در اقرب الموارد بداغة است.

بدغ.

[بِ](۱) (ع ص) آنکه در جامه ریَد. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). تناور فربه. (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به مادهء زیر شود. (۱) - در اقرب الموارد بَدِغ است.

بدغ.

[بَ دِ] (ع ص) فربه و نیکوحال. (ناظم الاطباء). تناور. فربه. (از ذیل اقرب الموارد). ج، بدغون. (ناظم الاطباء): و هم بدغون؛ یعنی آنها فربه اند و خوش دارند. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد ||). مرد آلوده به نجاست و آلوده به بدی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). معیب. (از ذیل اقرب الموارد).

بدغون.

[بَ دِ] (ع ص، اِ) جِ بَدِغ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به بدغ شود.

بدفوز.

[بَ] (اِ) اندرون دهان. (از برهان قاطع) (از آنندراج). اندرون دهان و پیرامون دهان و گوشه های لب و زنخ. (ناظم الاطباء). بتفوز. پتفوز : دایه ای کو طفل شیرآموز را تا به نعمت خوش کند بدفوز(۱) را گر ببندد راه آن پستان برو برگشاید راه صد پستان(۲) برو.مولوی. زین گذر کن ای پدر نوروز شد خلق از اخلاق خوش بدفوز شد. مولوی (مثنوی)(۳). (۱) - ن ل: پدفوز. (۲) - ن ل: بستان. (۳) - در چ نیکلسون (دفتر ششم ص۳۲۷) «خلق از خلاق خوش پدفوز شد» است. و در حاشیهء چ خاور (ص ۳۶۶) آمده است: در بعضی نسخ (از خلاق خود فیروز شد). و معنی بافوز (؟) غلبه و هجوم است و یکی از معانیش پیرامون دهان از جانب بیرون آمده و اینجا بطریق کنایه می شود.

بدق.

[بَ دَ] (اِ) همان بیذق است که پیادهء شطرنج باشد. (از فرهنگ فرنگ از آنندراج). پیادهء شطرنج. (ناظم الاطباء).

بدقدم.

[بَ قَ دَ] (ص مرکب) شوم قدم. (آنندراج). بدشگون. بدفال. (ناظم الاطباء). نامبارک پی. شوم پی. مقابل، خوش قدم (مبارک پی). فرخ قدم. (یادداشت مؤلف) : بدقدم مانند طاوس است در کیشم همای بس که دیدم دولت ایام را بی اعتبار. اثر (از آنندراج).

بدقدمی.

[بَ قَ دَ] (حامص مرکب)نامبارک پیی. (یادداشت مؤلف). بدفالی. بدشگونی.

بدقطع.

[بَ قَ] (ص مرکب) که اندازهء آن ناموزون و نامتناسب است. بدبرش. بدقواره. مقابل خوش قطع: این زمین بدقطع است. (از یادداشتهای مؤلف).

بدقلب.

[بَ قَ] (ص مرکب) که خوشی دیگران نخواهد. مقابل خوش قلب. (یادداشت مؤلف).

بدقلق.

[بَ قَ لِ / قِ لِ] (ص مرکب) بدخو. بدخلق. شموس. مقابل خوش قلق. در آدمی و اسب و دیگر ستور سواری مستعمل است. (از یادداشت مؤلف). بدادا. و رجوع به قلق شود.

بدقلقی.

[بَ قَ لِ / قِ لِ] (حامص مرکب)بدخویی. بدادایی. بدجنمی (بیشتر در اسب). (از یادداشتهای مؤلف). - بدقلقی کردن؛ بدخویی نمودن. ناسازواری کردن. (یادداشت مؤلف).

بدقمار.

[بَ قِ / قُ] (ص مرکب) آنکه قمار بناراستی بازد. (آنندراج). آنکه در قمار تقلب کند : ز دست طالع بد می رویم شهر بشهر چو بدقمار که تغییر می دهد جا را. ملا ادبی نظیری (از آنندراج). بطوف نرد محبت خدا بسازد قاسم که کار ما به حریفان بدقمار نیفتد. ملاقاسم مشهدی (از آنندراج). از بدقمار هر چه ستانی شتل بود. (از یادداشت مؤلف ||). آنکه بهر طریقی تحصیل پول می کند. (ناظم الاطباء ||). آنکه عادتاً شریر باشد و بدخوی. (ناظم الاطباء).

بدقماش.

[بَ قُ] (ص مرکب) که از جنس خوب نیست (صفت جامه). (از یادداشت مؤلف ||). بدجنس. خبیث (صفت آدمی). (از یادداشت مؤلف).

بدقول.

[بَ قَ / قُو] (ص مرکب) که به قول خود وفا نکند. مخلاف. مقابل خوش قول. (یادداشت مؤلف) : این مردی بدقول و بی وفا و بدعهد است. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی).

بدقولی.

[بَ قَ / قُو] (حامص مرکب)خلف قول. مخلافی. (یادداشت مؤلف). عمل بدقول. بدعهدی. مقابل خوش قولی. - بدقولی کردن؛ بدعهدی کردن : و عهد ایشان (پریان) درست باشد و بدقولی نکنند. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی).

بدک.

[بُ دَ] (اِ) مرغ سلیمان. هدهد. (برهان قاطع) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). و رجوع به بدبدک شود.

بدک.

[بَ دَ] (ص مصغر) مصغر بد، اغلب در نفی بکار رود: بدک نیست؛ پر بد نیست. خوب است. تو هم بدک نیستی. (از یادداشتهای مؤلف).

بدک.

[ ] (اِ) هبو. هوو. وسنی. بنانج. بنانجه. نباخ. نباج. آموسنی. ضره. (یادداشت مؤلف): زن گفت یا قاضی اگر نفقه کم دهد روا دارم و اگر برگ خانه نکند روا دارم و کذا فی الضرب و الشتم و الحبس ولیکن نگر تا بر سر من بدک نگیرند. (تفسیر سورهء یوسف، کتابخانهء ملی رشت از یادداشت مؤلف).

بدک.

[بَ دَ] (اِخ) دهی از بخش مرکزی شهرستان بندرعباس است که ۱۹۰ تن سکنه دارد. محصول آن خرما و غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بدکار.

[بَ] (ص مرکب) آنکه مرتکب کارهای بد شود. بدکردار. بدفعل. بدعمل. بدفعال. (فرهنگ فارسی معین). گنهکار. (آنندراج). طالح. مسی ء. (یادداشت مؤلف) : نگون بخت را زنده بر دار کرد دل مرد بدکار بیدار کرد.فردوسی. یکی مرد خونریز و بدکار و دزد بخواهی ز من چشم داری بمزد.فردوسی. همان تور بدکار برگشته بخت... ...شنیدم که ساز شبیخون گرفت.فردوسی. بداندیش و بدکار و بدگوهرند بدین پادشاهی نه اندر خورند.فردوسی. همیشه تا نبود خوب کار چون بدکار چنان کجا نبود نیکخواه چون بدخواه. فرخی. اگر بدکار به بوده ست بگذار که آخر هم به بد گردد گرفتار.ناصرخسرو. از پیش این رئیس نکوکار پاکزاد افکنده سر چو خائن بدکار می روم.خاقانی. آن کیست کز روی کرم با من وفاداری کند برجای بدکاری چو من یکدم نکوکاری کند. حافظ ||. زناکار. فاسق و فاجر. (از ناظم الاطباء).فاجر. (آنندراج). زانی. (یادداشت مؤلف). زناکار. لواط کننده. (فرهنگ فارسی معین) : یا خواهر هرون (خطاب به مریم) هرگز مادر تو بدکار نبود و پدر تو هم بد نبود. (قصص الانبیاء). زن بدکار را زهر هلاک نکرد. (کلیله و دمنه ||). شریر. (ناظم الاطباء). شریر. موذی. (فرهنگ فارسی معین ||). بی انصاف. (ناظم الاطباء).

بدکاره.

[بَ رَ / رِ] (ص مرکب) بدعمل (زن). زن تباهکار. زانیه. هرزه. فاجر. (یادداشت مؤلف) : زاهد... خانهء زن بدکاره ای مهمان شد. (کلیله و دمنه).

بدکاری.

[بَ] (حامص مرکب) بدکرداری. بدعملی. بدفعلی. بدفعالی. (فرهنگ فارسی معین): قفوة؛ بدکاری. (منتهی الارب ||). شرارت. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). فسق. فجور. زنا. لواط. (از ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بدکام.

[بَ] (ص مرکب) بدخواه. بداندیش. (از ولف). بداندیش. بدطینت. بدذات. بدخواه. (فرهنگ فارسی معین ||). نامراد. ناکام. کام نایافته. و رجوع به کام و مادهء بعد شود.

بدکامه.

[بَ مَ / مِ] (ص مرکب) بدخواه. بدنیت. (از ولف). بدکام. بداندیش. بدذات : از آن زشت بدکامهء شوم پی که آمد ز درگاه خسرو به ری...فردوسی. دگرگونه آهنگ بدکامه کرد به پیروز خسرو یکی نامه کرد.فردوسی. هم اندر زمان پاسخ نامه کرد ز مژگان تو گفتی سر خامه کرد که آن نامهء شاه کیهان رسید ز بدکامه دستت بباید کشید.فردوسی. - بدکامه کردن؛ بداندیش کردن. مخالف کردن : گراز سپهبد یکی نامه کرد به قیصر، ورا نیز بدکامه کرد بدو گفت برخیز و ایران بگیر نخستین من آیم ترا دستگیر. (شاهنامه چ بروخیم ج ۹ ص۲۸۹۴). و رجوع به کامه شود.

بدکتاب.

[بَ کِ] (ص مرکب) لاکتاب. بی کتاب. دشنامی است در تداول لوطیان. (یادداشت مؤلف).

بدکردار.

[بَ کِ] (ص مرکب) بدافعال و بدکار. (آنندراج). بدعمل و بدفعل. (ناظم الاطباء). مسی ء. (دهار). بدکنش. (یادداشت مؤلف) : و متغلبان را که ستمکار بدکردار باشند خارجی باید گفت و با ایشان جهاد باید کرد و این میزانی است که نیکوکردار و بدکردار را بدان بسنجند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۳). نبینی حرص این جُهّال بدکردار را زآن پس که پیوسته همی دَرّند بر منبر گریبانها. ناصرخسرو. جزای کردار این بی باک بدکردار چیست؟ (سندبادنامه ص ۳۲۵). ای بیوفای نابکار و ای بدعهد بدکردار. (سندبادنامه ص۱۵۸). نه نیکان را بد افتاده ست هرگز نه بدکردار را فرجام نیکو.سعدی (صاحبیه). مرد بداصل هست بدکردار مطلب بوی نافه از مردار.مکتبی. -امثال: بدکردار بداندیش بود. (قرة العیون از امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص۴۰۵ ||). فاسق و بدآیین. (آنندراج). مفسد ||. شریر. (دهار).

بدکرداری.

[بَ کِ] (حامص مرکب)بدفعلی. (ناظم الاطباء). بدکاری. بدکنشی. بدفعلی. بدفعالی : سرمایهء غرض بدکرداری و خیانت را سازد. (کلیله و دمنه). کسی بر بدکرداری سود نکند. (تاریخ گزیده).

بد کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)... به کسی یا با کسی؛ بدرفتاری کردن با او. بدی کردن با او. اسائه. ظلم کردن. (از یادداشت مؤلف). بدکرداری کردن. بدفعلی نمودن. مرتکب کار بد و ناپسندیده شدن : نکو گفت مزدور با آن خدیش مکن بد به کس گر نخواهی به خویش. رودکی. که خون ریختن نیست آیین من نه بد کردن اندر خور دین من.فردوسی. وگر بد کنی جز بدی ندروی شبی در جهان شادمان نغنوی.فردوسی. پس از ما شما را همین است کار نه با من همی بد کند روزگار.فردوسی. مکن بد که بینی بفرجام بد ز بد گردد اندر جهان نام بد.فردوسی. چون که تو گر بد کنی زآن دیو را باشد گناه ور یکی نیکی کنی ز آن مر ترا باشد ثنا. ناصرخسرو. من بد کنم و تو بد مکافات دهی پس فرق میان من و تو چیست بگو. (منسوب به خیام). ور فراق بنده از بد بندگیست چون تو با بد بد کنی پس فرق چیست؟ مولوی (مثنوی چ خاور ص۳۳). نکویی با بدان کردن چنانست که بد کردن بجای نیکمردان. سعدی (گلستان). نیک دریاب و بد مکن زنهار که بد و نیک باز خواهی دید. سعدی (صاحبیه). دنیا نیرزد آنکه پریشان کنی دلی زنهار بد مکن که نکرده ست عاقلی.سعدی. چراغ یقینم فرا راه دار ز بد کردنم دست کوتاه دار. سعدی (بوستان). فرض

ایزد بگزاریم و به کس بد نکنیم و آنچه گویند روا نیست نگوییم رواست. حافظ.

بدکژرام.

[بَ کَ] (ص مرکب) کسی که هر چیزی را بد سازد و طریقهء عملش بد باشد. (ناظم الاطباء).

بدکند.

[بَ کَ] (اِ) رشوت و پاره. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). رشوت. (فرهنگ جهانگیری) (فرهنگ رشیدی) (فرهنگ شعوری) : تا ببیند یک نظر دیدارشان روح قدسی جان به بدکند آورد. شمس فخری (از فرهنگ رشیدی). و رجوع به بدگند شود.

بدکنش.

[بَ کُ نِ] (ص مرکب) بدکردار. ترمنشت. بدفعل. بدعمل. بدکنشت. (ناظم الاطباء).

بدگر.

[بَ گَ] (ص مرکب) بدکننده. بدکار : هر که او بدگر است و بدکار است گر چه زنده ست کم ز مردار است.سنایی. مکن بد میامیز با بدگران ز بد کردن بدگران کن کران. شمسی (یوسف و زلیخا). و رجوع به بدگری شود.

بدگری.

[بَ گَ] (حامص مرکب) بدکاری. (یادداشت مؤلف) : بدگری کار هیچ عاقل نیست دل که پرغائله ست آن دل نیست. سنایی (از یادداشت مؤلف).

بدگفت.

[بَ گُ] (مص مرکب مرخم) گفتار زشت. (آنندراج). سخن زشت. (ناظم الاطباء). تهمت. افترا. بهتان. (از ولف). بدگویی. (یادداشت مؤلف). بد گفتن : به بدگفت از ایشان(۱) ندید ایچ راه که کردی پر آزار ازو جان شاه. (شاهنامه چ بروخیم ج ۸ ص۲۴۰۳ (||). ص مرکب) بدگو. تهمت زن : از بد بدگفت نرنجد حکیم بیخ چو سخت است ز صرصر چه بیم. میرخسرو (از آنندراج). (۱) - ن ل: به بدگفت ایشان.

بد گفتن.

[بَ گُ تَ] (مص مرکب)... از کسی؛ عیب کردن او. عیب و نقص او گفتن. تندید. (یادداشت مؤلف). بدگویی کردن. بهتان زدن. افترا نهادن. (از ولف) : هر بزرگی که بفضل و بهنر گشت بزرگ نشود خرد به بد گفتن بهمان و فلان.فرخی. بد گفتن اندر آن کس کو مادح تو باشد باشد ز زشت نامی باشد ز کم عیاری. منوچهری. توان گفت بد با زبان دلیر زبان چیره گردد چو شد دست چیر.اسدی. و هیچ بد گفتن بجایگاه نیفتاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۰). وآنکه بد گفت نیکویی گویش ور نجوید ترا تو می

جویش.سنایی. زبان آوری بیخرد سعی کرد ز شوخی به بد گفتن نیکمرد. سعدی (بوستان). به بد گفتن خلق چون دم زدی اگر راست گویی سخن هم زدی. سعدی (بوستان). منم کافتادگان را بد نگفتم که ترسیدم که روزی خود بیفتم.سعید. بد رندان مگو ای شیخ و هشدار که با حکم خدایی کینه داری.حافظ ||. دشنام دادن. ناسزا گفتن. (یادداشت مؤلف): بد و بیراه گفتن.

بدگل.

[بَ گِ] (ص مرکب) زشت. بدمنظر. نامقبول. ضد خوشگل. (از ناظم الاطباء). کریه المنظر. (یادداشت مؤلف).

بدگلی.

[بَ گِ] (حامص مرکب)زشت رویی. مقابل خوشگلی. (از یادداشت مؤلف).

بدگمان.

[بَ گُ / گَ] (ص مرکب) آنکه گمان بد داشته باشد. (آنندراج). سوءظن دار. بدخیال. شبهه دار. (ناظم الاطباء). متظنن. (مهذب الاسماء). سَیِّی ءالظن. ظنون. بدسگال. مقابل نیکوگمان : هجیر ستیزندهء بدگمان که می داشت راز سپهبد نهان.فردوسی. بگفتار گرسیوز بدگمان درفشی مکن خویشتن در جهان.فردوسی. چون این سخنان نبشته نیاید وی بدگمان بماند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۸۱). و هم از قضای آمده است که این خداوند با وزیر بدگمان است. (تاریخ بیهقی ص۴۸۶). آدمیان بیشتر بر یکدیگر بدگمانند. (منتخب قابوس نامه ص۵۰). پسر از سر نفرتی که داشت دلش بر صفای جانب او قرار نگرفتی و چنانکه گفته اند المسی ء نفور در حق او بدگمان بودی. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص ۳۵۷). وآن بهر چیز بدگمان بودن خوبیی را بزشتی آلودن.نظامی. به معجز بدگمانان را خجل کرد جهانی سنگدل را تنگدل کرد.نظامی. همرهان نازنینم از سفر بازآمدند بدگمانم تا چرا بی آن پسر بازآمدند. کمال اسماعیل. بدگمان باشد همیشه زشت کار نامهء خود خواند اندر حق یار.مولوی. بگذر از ظن خطا ای بدگمان ان بعض الظن اثم آخر بخوان.مولوی. جایی نمی روی که دل بدگمان من تا بازگشت تو به صد جا نمی رود. صائب (از آنندراج ||). دشمن. بدخواه. (از ولف). دشمن. بدنیت. (یادداشت مؤلف). مغرض. (از ناظم الاطباء). بد اندیش. بدسگال. (یادداشت مؤلف) : نگردیم زنده از این جنگ باز نداریم ازین بدگمان چنگ باز.دقیقی. به ژوبین و خنجر به گرز و کمان همی رزم جویند با بدگمان.فردوسی. چنین گفت افراسیاب آن زمان که بر جنگتان چیره شد بدگمان.فردوسی. بد که گوید زو مگر بدنیتی بدخصال و بدفعال و بدگمان.فرخی. سرش سبز باد و دلش شادمان ازو دور چشم بد بدگمان.نظامی ||. در بیت زیر ظاهراً معنی دژخیم و جلاد و میرغضب می دهد : چو آید بفرمای تا در زمان ببرد بخنجر سرش بدگمان. (شاهنامه چ بروخیم ج ۸ ص۲۶۷۱ ||). بی وفا. (ناظم الاطباء). و رجوع به گمان شود.

بدگمانی.

[بَ گُ / گَ] (حامص مرکب)سوءظن. (ناظم الاطباء). اسائه ظن. (یادداشت مؤلف). بدخیالی. (از ولف) : گفت... آنچه صواب است بباید نبشت چنانکه هیچ بدگمانی نماند. (تاریخ بیهقی). پس در این باب نامه توان نبشت چنانکه بدگمانی آلتونتاش زایل شود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۰). این مقدار با بنده گفت و در این هیچ بدگمانی نمی نماید. (تاریخ بیهقی ص۸۱). امیر برادر را دل قوی باید داشت و هیچ بدگمانی بخویشتن راه نباید داد. (تاریخ بیهقی). کفشگر... بدگمانی داشته بود. (کلیله و دمنه). شاه آن خون از پی شهوت نکرد تو رها کن بدگمانی و نبرد.مولوی. - بدگمانی کردن؛ خیال بد بردن. سوءظن داشتن : بدگمانی کردن

و حرص آوری کفر باشد نزد خوان مهتری.مولوی ||. بداندیشی. بدخواهی : چو رستم بگفتار او بنگرید ز دل بدگمانیش کوتاه دید.فردوسی. که پیران سالار از آن شهر بود که از بدگمانیش بی بهر بود.فردوسی ||. بدنامی و رسوایی. (ناظم الاطباء).

بدگند.

[بَ گَ] (ص مرکب) متعفن (||. اِ) رشوه و پاره. (ناظم الاطباء). رشوت و پاره. (آنندراج). بمعنی اخیر با کاف تازی نیز آمده است. و رجوع به بدکند شود.

بدگو.

[بَ] (نف مرکب) کسی که گفتار زشت دارد. (آنندراج). عیب گو. مفتری. آنکه فحش و زشت می گوید. (ناظم الاطباء). عیاب. (یادداشت مؤلف). بدگوینده. بدگوی. بدزبان. بددهن : زبان بدگو چونانکه رسم اوست مرا جدا فکند از آن حق شناس حرمت دان. فرخی. و رجوع به بدگوی شود. -امثال: بدی یا بدگو داری. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص ۴۰۹). و رجوع به همین کتاب شود.

بدگوار.

[بَ گُ] (نف مرکب) که بد گوارد. که بد هضم شود. دژگوارد. بطی ءالانهضام. بطی ءالهضم. سَیِّی ءالهضم. بدگوارد. (از یادداشتهای مؤلف) : این راز نعمت تو طعامی است خوش مزه و آن راز سطوت توشرابیست بدگوار. مسعودسعد. شراب خرمایی... غلیظ و بدگوار است و راه جگر ببندد. (نوروزنامه). تخم کتان بدگوار است و معده را زیان دارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). تیزی و تلخ و بدگوار و غلیظ صبری ای ...خواره زن، صبری.سوزنی. آبی است بدگوار ز یخ بسته طاق پل سقفی است زرنگار و ز مهتاب نردبان. خاقانی. چون تنور از نار نخوت هرزه خوار و تیزدم چو فطیر از روی فطرت بدگوار و جانگزای.خاقانی. بل تا مرض کشند ز خوانهای بدگوار کارزانیان لذت سلوی و من نیند. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۱۷۵).

بدگواری.

[بَ گُ] (حامص مرکب) سوء هضم. (یادداشت مؤلف). بدطعمی. بدبویی : کباب دل دشمنان ترا نبوینـد از بدگواری کلاب.سوزنی. و رجوع به گواریدن شود.

بدگوشت.

[بَ] (ص مرکب) بدخلق. کج خلق. بدادا. نچسب. تلخ. دیرپیوند. آنکه دیر مأنوس و مألوف شود. آنکه برای بازی و مزاح با دوستان همراهی نکند. آنکه با مردمان کم آمیزد. آنکه با دوستان مرافقت نکند. آنکه بملاطفت نرم و مهربان نشود. (از یادداشتهای مؤلف ||). آنکه جراحت تن او دیر بهبود و التیام پذیرد. مقابل خوش گوشت. (یادداشت مؤلف).

بدگوشتی.

[بَ] (حامص مرکب) بدادایی. کج خلقی. بدخلقی. تلخی. فعل بدگوشت (یادداشت مؤلف). - بدگوشتی کردن؛ کج خلقی و

بدادایی کردن. (یادداشت مؤلف).

بدگونیا.

[بَ] (ص مرکب) بد ساخته شده. خانه ای که صحن آن کج و معوج باشد. (ناظم الاطباء). به اصطلاح معماران، خانه ای که صحنش کج باشد و آن را شوم پندارند. (آنندراج) : ز راستی است که بدگونیاست خانهء عمر ببین کمان کج افتاده خانهء تیر است. وحید (از آنندراج). و رجوع به گونیا شود.

بدگوهر.

[بَ گَ / گُو هَ] (ص مرکب)بدذات و بداصل. (برهان قاطع) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء) (از ولف). بدسرشت و بداصل. (آنندراج). هرچیز که اص بد باشد. بدنژاد. (ناظم الاطباء). بی اصل. بی گوهر. بدنهاد. بدفطرت. نانجیب. (یادداشت مؤلف) : چه باشد مرا گفت از این کشتنا مگر کام بدگوهر آهرمنا.فردوسی. و رجوع به ترکیبات گوهر شود.

بدگوهری.

[بَ گَ / گو هَ] (حامص مرکب) بداصلی. بدنهادی. (از ولف). بدنژادی : باللّه ار با من توان بستن به مسمار قضا جنس این بدسیرتی یا مثل این بدگوهری. انوری. و رجوع به ترکیبات گوهر شود.

بدگوی.

[بَ] (نف مرکب) بدگو. عیب گو. مفتری. آنکه فحش و زشت می گوید. (از ناظم الاطباء). هُمَزهٔ. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی)(۱). لماز. هماز. نمام. (یادداشت مؤلف) : نکرد اندرین داستانها نگاه(۲) ز بدگوی و بخت بد آمد گناه.فردوسی. ز گفتار بدگوی و از نام و ننگ هراسان بود سر نپیچد ز جنگ.فردوسی. یکی چاره سازم که بدگوی من نراند بزشت آب در جوی من.فردوسی. بدگوی او نژند و دل افکار و مستمند بدخواه او اسیر و نگونسار و خاکسار. فرخی. دشمن و بدگوی او را آب سرد آتش سوزنده بادا در دهان.فرخی. پیوسته باد عزت و فر و جلال او بدگوی را بریده زبان و گسسته دم.فرخی. پشت بدخواهان شکن بر فرق بدگویان گذر پیش بت رویان نشین نزدیک دلخواهان گراز. منوچهری. دوستی میان دو تن بصلاح باشد چند بدگوی در میانه نشود. (نقل از تاریخ سیستان). خداوند به گفتار بدگویان او را به باد ندهد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۶). مده نزد خود راه بدگوی را نه مرد سخن چین دوروی را. (گرشاسب نامه). مر بنده ات را دشمن و بدگوی بسی هست زآن بیش کجا هست بدرگاه تو مهمان. ناصرخسرو. اگر بدگوی نزدیک تو آید بران او را که نزدیکت نشاید.ناصرخسرو. پس بدگویان در حق اسفندیار بدگویی کردند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۱). سوفرا را با چندین نیکویی بجای قباد، از گفتار بدگویان بکشت. (مجمل التواریخ و القصص). تا هیچ بدگوی میان ما راه نیابد. (تاریخ بخارا ص۱۰۳). مده بدگوی را نزدیک خود جای که هر روزت بگرداند به صد رای.عطار. نکویی کن که دولت بینی از بخت مبر فرمان بدگوی بدآموز.سعدی. چون بخت نیک انجام را با ما بکلی صلح شد بگذار تا جان می دهد بدگوی بدفرجام را. سعدی. گرت اندیشه می باشد ز بدگویان بی معنی ز معنی معجری بربند و چون اندیشه بیرون آی. سعدی (خواتیم). از طعنهء بدگویان ناچار گذر نبود عیسی چه محل دارد جایی که خران باشند. ابن یمین. بکام و آرزوی دل چو دارم خلوتی حاصل چه فکر از خبث بدگویان میان انجمن دارم. حافظ. و رجوع به بدگو و ترکیبات در حرف گ شود. (۱) - همزهٔ: بدگوی در روی، لمزهٔ: بدگوی در قفا. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). (۲) - سلطان محمود به

شاهنامه.

بدگویی.

[بَ] (حامص مرکب) بدحرفی. غیبت و تهمت و افترا. (ناظم الاطباء). ذم. وقیعه. نقیض ستایش. (یادداشت مؤلف) : نه بدگفتم نه بدگوییست کارم وگر گفتم یکی را صدهزارم.نظامی. -امثال: عاقبت بدگویی دشمنی است. - بدگویی کردن؛ عیب و نقص کسی را گفتن. دربارهء کسی بدگفتن : پس بدگویان در حق اسفندیار بدگویی کردند و نمودند که او طلب پادشاهی می کند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۱).و میان وی (سیاوش) و افراسیاب بدگویی کردند و افراسیاب او را بکشت. (تاریخ بخارا ص۲۸).

بدگهر.

[بَ گُ هَ] (ص مرکب) مخفف بدگوهر. بداصل و بدذات. (از برهان قاطع) (از هفت قلزم) : بدو گفت: این نزد بهرام بر بگو ای سبک مایهء بدگهر.فردوسی. مرا نام رستم کند زال زر تو سگزی چرا خوانی ای بدگهر.فردوسی ||. ناسره. ناخالص. پست و بی ارزش : زین واسطه خاک بدگهر را کان در شاهوار بینید.نظامی. هیچ صیقل نکو نیارد(۱) کرد آهنی را که بدگهر باشد.سعدی (گلستان). گر جان بدهد سنگ سیه لعل نگردد با طینت اصلی چه کند بدگهر افتاد.حافظ. (۱) - ن ل: نداند.

بدگهری.

[بَ گُ هَ] (حامص مرکب)بدگوهری. بداصلی. بدذاتی. و رجوع به بدگهر شود.

بدل.

[بَ دَ] (ع اِ) هرچه بجای دیگری بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). آنچه بجای دیگری ایستد. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). خلف. (از اقرب الموارد). قیض. عوض. عقبهٔ. (از منتهی الارب). عوض و گهولی و هرچیز که بجای دیگری واقع شود. نایب و قائم مقام: بدلِ آن، بجای آن. (ناظم الاطباء). بدیل. جایِ. بجایِ. بدلِ آن؛ بجای آن. بدلِ چیزی؛ بجایِ آن. ببدلِ؛ بجایِ. (از یادداشتهای مؤلف). جانشین : آن گرد یل فکن که به تیر و سنان گرفت اندر نهاله گه بدل آهوان هزبر. ابوطاهر خسروانی. خاقان از ایشان سرگزیت ستاند ببدلِ خراج. (حدود العالم). پس پند پذیرفتم و این شعر بگفتم از من بدل خرما بس باشد کنجال. ابوالعباس. سوری! تو جهان را به دل ماتم سوری زیرا که جهان را بَدَلِ ماتم سوری. لبیبی (از مؤلف لغت نامه). معتصم... می گوید: بودلف قاسم را مکش و تعرض مکن و بخانه بازفرست که اگر بکشی ترا بدل وی بکشند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۳). خواجه احمد عبدالصمد را بخواندند و وزارت دادند پسرش را بدل وی بنزدیک هرون فرستادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۲). گر از تخم هرچش(۱) دهی زینهار یکی را بدل بازیابی هزار.اسدی. خیز و بینداز به یک سو پشیز تا بدلت زر بدهم جعفری.ناصرخسرو. بدل شخص جان همی کاهم بدل اشک خون همی بارم.مسعودسعد. بدل بانگ قمری و بلبل نغمهء چنگ و لحن طنبور است.مسعودسعد. چه یگانه ایست کو را به سه بعد در دو عالم ز حجاب چارعنصر بدلی بدر نیاید.خاقانی. جامت بدل مصحف پنج آیت زر دارد مصحف بنه و جامی بردار به صبح اندر. خاقانی. جور نگر کز جهت خاکیان جغد نشانم بدل ماکیان.نظامی. - بدل آمدن؛ بدل شدن. جانشین کسی گشتن : بدل من آمدم اندر جهان سنائی را بدین دلیل پدر نام من بدیل نهاد.خاقانی. - بدل جستن؛ عوض جستن : بدل مجوی که بر تو بدل نمی جویم دگر مشو که غم تو دگر نمی گردد.خاقانی. - بدل دادن؛ چیزی را بجای دیگری دادن. (ناظم الاطباء). عوض. (تاج المصادر بیهقی) : بدل داد از شکوفه و برگ و میوه عم و خال و

تبار و دودمانت.ناصرخسرو. - بدل شدن؛ عوض شدن. جای چیز با جای چیز دیگری عوض شدن. تغییر حال دادن : ماه را تا بدل شود هر ماه شکل سیمین سپر به زرین داس. مسعودسعد سلمان. چشم بهی مدار که در چشم روزگار آن ناخنه که بود بدل شد به استخوان. خاقانی. چشم مسافر که بر جمال تو افتد عزم رحیلش بدل شود به اقامت.سعدی. - بدل فراغت؛ رشوه ای که به کسی جهت فایده دهند. (ناظم الاطباء). - بدل کردن؛ معاوضه کردن و گهولیدن. (ناظم الاطباء). ابدال. (تاج المصادر بیهقی). تبدیل. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). عوض کردن. استبدال. استیهار. بگردانیدن. برگردانیدن. بازگردانیدن. تعویض. (یادداشت مؤلف) : بدل کرده جهان سفله هستی را بناهستی فرومانده بدین کار اندرون گردون چو شیدائی. ناصرخسرو. به لاله بدل کرده گردون بنفشه به پیروزه بخرید یاقوت اصفر.ناصرخسرو. ستم را بشفقت بدل کرده نیز بسا مشکلی را که حل کرده نیز.نظامی. چو خسرو دید کایام آن عمل کرد کمند افزود و شادروان بدل کرد.نظامی. دوتا کرد از غمش سرو روان را به نیلوفر بدل کرد ارغوان را.نظامی. چون وزیر ماکر بداعتقاد دین عیسی را بدل کرد از فساد.مولوی. وجود خلق بدل می کنند ورنه زمین همان ولایت کیخسرو است و پور قباد. سعدی. شرف خاندان دولت و ملک خانه تحویل کرد و خرقه بدل.سعدی. - بدل گردانیدن؛ عوض کردن : اکنون از خدای عزوجل و از شما می پذیرم که هر رنج که از وی بردید براحت بدل گردانم. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۷۶). - بدل گردیدن؛ عوض شدن : پوست بر تو همی بدل گردد گاه دیگر شوی و گاه دگر.مسعودسعد. - بدل گرفتن؛ چیزی را بجای دیگر گذاشتن. استبدال، تبدل؛ بدل گرفتن. (تاج المصادر بیهقی). (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی||). - عوض گرفتن : تو خود نظیر نداری و گر بود بمثل من آن نیم که بدل گیرم و نظیر از دوست. سعدی (بدایع). - بدل گشتن؛ عوض شدن : نبینی که چون بازگشتی بساعت براحت بدل گشت رنج درازش.ناصرخسرو. - بدل مال؛ معاوضهء مال. (ناظم الاطباء||). - قیمت مال. (ناظم الاطباء ||). - دلالی. (ناظم الاطباء). - بَدَلِ ما یَتَحلَّل؛ عوض چیزی که تحلیل می شود از بدن. (غیاث اللغات) (آنندراج). آن چه از غذا که هضم شود و جانشین مافات گردد. تغذیهء سلولی. (فرهنگ فارسی معین ج۴). - بدل یافتن؛ عوض یافتن : بدل یابی ار سوی من بنگری ز ارزیز و ملقیت سیم حلال.ناصرخسرو. در خراسان دلش سنجر همت چو نشست بدل سنجر سلطان به خراسان یابم.خاقانی. عمر بر آن فرش ازل بافته آنچه شده باز بدل یافته.نظامی (||. اصطلاح نحو) یکی از توابع است. و آن تابعی است که مقصود از حکم است در حالی که حکم به متبوعش نسبت داده می شود چنانکه گویند «قبلت زیداً یده» که بوسه دادن در واقع به دست واقع شده در حالی که به زید که متبوع است نسبت داده شده است. بدل بر چهار قسم است: ۱ - بدل کل از کل که بدل مطابق مبدل منه است یعنی ذاتش عین ذات مبدل منه است. مانند مررت باخیک زید. ۲ - بدل بعض از کل مانند قبلت زیداً یده و اکلت الرغیف ثلثه. ۳ - بدل اشتمال که مبدل منه مشتمل بر مبدل است مانند اعجبنی زید علمه. ۴ - بدل مباین مانند رأیت رجلا حماراً که گوینده قصد داشته بگوید: رأیت حماراً و اشتباه لفظی کرد و رجل را بر زبان آورده و بلافاصله متوجه اشتباه خود شده و حمار را بدل آن قرار داده است. (از شرح ابن عقیل طبع چهاردهم مصر ج ۲ ص۲۴۷). و رجوع بهمین کتاب و مبادی العربیهٔ ج ۴ شود (||. اصطلاح صرف) حرفی که جانشین حرف دیگر شود و ابدال، قرار دادن حرفی است در جای حرف دیگر. (از کشاف اصطلاحات الفنون). حروف بدل چهارده است که مجموع در «انجدته یوم سال(۲) زط» آمده و حروف بدل که در غیر ادغام شایع است بیست ودو حرف است که مجموع در «لجد صرف شکس امن طی ثوب عزته»(۳) آمده. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون و شرح ابن عقیل چ ۱۳ مصر ج ۲ ص ۴۳۱ و اِبدال شود (||. اصطلاح کشتی) دفع هر بند که آن در عرف هند تور گویند. (از بهار عجم) (از غیاث اللغات) (از آنندراج) : دارد آن پیر جهان دیدهء پر فن ماهر هر فنی را بدلی همچو فلک در خاطر. میرنجات (از آنندراج ||). یکی از اَبدال. مفرد ابدال (= صلحا و خاصان خدا). و رجوع به اَبدال و آثارالباقیهء بیرونی ص ۲۱ شود ||. در تداول فارسی زبانان، ساختگی. برساخته. مصنوع. عملی. قلب. غیراصیل. ناسره. مزور. الم. جلب. قلابی. مقابل اصل. (از یادداشتهای مؤلف) : چون از سره بدل نتوانست فرق کرد انگاشت

زآن اوست بیک وزن و یک عیار. سوزنی. - بدل زری؛ در تداول عامه، سکه ای که سیم و یا زر آن اصل نباشد و برساخته و عملی باشد. (یادداشت مؤلف). ج، ابدال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (شرح قاموس ||). تاوان. (یادداشت مؤلف ||). فدیهٔ. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). و رجوع به فدیهٔ شود. (۱) - یعنی زمین را. (۲) - در تاج العروس «صال» است. (۳) - در تاج العروس «بجد صرف شکث امن طی ثوب عزته» است.

بدل.

[بَ] (ع مص)(۱) تغییر. تغییر دادن. (از اقرب الموارد ||). عوض و جانشین کردن. جانشین کردن چیزی با چیز دیگر. (از اقرب الموارد): بدلت الثوب بغیره بد؛ عوض کردم آن جامه را با غیر آن. (ناظم الاطباء). (۱) - از باب نَصَرَ. (از ناظم الاطباء).

بدل.

[بَ دَ] (ع مص)(۱) درد گرفتن دستها و پاها. درد گرفتن مفاصل و دستها و پاها. (از ناظم الاطباء). درد گرفتن مفاصل و دستها یا درد گرفتن استخوانها. (از اقرب الموارد (||). ا) درد دستها و پایها. (منتهی الارب) (آنندراج). درد مفاصل و دستها یا درد استخوانها و از آن است «و رب بدل شر من بدل». (ازاقرب الموارد). درد بندگاهها و دستها. (شرح قاموس). ج، اَبدل. (منتهی الارب). (۱) - از باب سَمِعَ. (ناظم الاطباء).

بدل.

[بِ] (ع اِ) هرچه بجای دیگری بود. یَدَل. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء)(۱ (||). ص) شریف و کریم. (ناظم الاطباء). شریف و کریم. (از ذیل اقرب الموارد). بزرگوار بخشنده. (شرح قاموس). رجل بدل؛ مرد شریف و کریم. (منتهی الارب). ج، ابدال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به بَدَل شود. (۱) - بَدَل و بِدْل دو لغت اند همچون شَبَهْ و شِبْه، مَثَل و مِثْل، و نَکَل و نِکْل. (از تاج العروس).

بدل.

[بَ دِ] (ع ص) کسی که پاها و دستها و مفاصل وی درد کند. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بدل.

[بُ دُ] (اِ) جمعی است سر و پا برهنه که آن را در هند بودله گویند و زن فاحشهء کوچه گرد را بودلی. (آنندراج) : همه رفعت مآب لیک دنی همه فطرت مآب لیک بدل. فوقی [در هجو ابنای زمان] (از آنندراج). و رجوع به مادهء بعد شود.

بدلاء.

[بُ دَ] (ع اِ) جِ بدیل. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (غیاث اللغات) (آنندراج ||). طایفه ای است از اولیاءالله و ایشان در همهء عالم هفت تن می باشند و ایشان غیر از ابدال اند. چه ابدال در همهء عالم هفتاد شخص اند. (غیاث اللغات). و رجوع به ابدال شود. ||بُدُل. (آنندراج) : بدور این جهلا آنچنان غم آگینم بعصر این بدلا با الم چنان یکسان که گر سخن بطرازم در این مشعبد دام

بجای شعر تراود غم از بن شریان. حاذق گیلانی (از آنندراج). و رجوع به بُدُل شود.

بدلاقهٔ.

[بَ قَ] (اِ)(۱) خرفه. پرپهن (گیاه). (از دزی ج ۱ ص۵۸). Pourpier و (لاتینی) (۱) - Portulaca .(دزی ج ۱ ص۵۸) (فرانسوی)

بدلجام.

[بَ لِ] (ص مرکب) بدلگام. (ناظم الاطباء). رجوع به بدلگام شود.

بدلجامی.

[بَ لِ] (حامص مرکب)نافرمانی و عدم انقیاد. (ناظم الاطباء). بدلگامی. و رجوع به بدلگامی شود.

بدل چینی.

[بَ دَ] (اِ مرکب) سفالینه که بر روی آن لعابی از شیشه کنند. کبود آن را فیروزه ای و زرد آن را ذرتی گویند. (یادداشت مؤلف). نام عمومی هر نوع ظرف سفالی که از گل رس معمولی ساخته شده و بر آن لعابی از اکسید قلع داده باشند. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به همین کتاب شود.

بدلحاظ.

[بَ لِ] (ص مرکب) بی حیا. بی ادب و گستاخ. بی شرم ||. زشت. (از ناظم الاطباء).

بدلعاب.

[بَ لُ] (ص مرکب) بدسلوک. بدادا. بدخلق. (از فرهنگ لغات عامیانهء جمال زاده). بدرفتار. بدمعامله. (یادداشت مؤلف). - کاشی بدلعاب؛ در تداول عامه، به کسی گویند که بدسلوک باشد. (یادداشت مؤلف).

بدلعابی.

[بَ لُ] (حامص مرکب)سوءسلوک. بدرفتاری. بدمعاملگی. رفتاری خشن. رفتاری که قصد و نیت نیکو در آن نباشد. (از یادداشتهای مؤلف). - بدلعابی کردن؛ بدسلوکی و بدخلقی. (فرهنگ لغات عامیانهء جمال زاده).

بدلقا.

[بَ لَ / لِ] (ص مرکب) زشت. (ناظم الاطباء). زشت. بدمنظر. (فرهنگ فارسی معین ||). بی فایده. بی مصرف. (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین) : وصف او فانی و ذاتش در بقا زین سپس نی کم شود نی بدلقا. مولوی (مثنوی چ خاور ص۲۰۰).

بدلگام.

[بَ لِ] (ص مرکب) اسب بـدلجام باشد یعنی هیچ دهنه را قبول نکند. (برهان قاطع). اسب سـرکش. (انجمن آرا) (آنندراج). بددهنه و سخت سر. (ناظم الاطباء). مقابل خوش لگام. (یادداشت مؤلف) : و گفت هیچ ستوری بدلگام سخت تر از نفس بد در دنیا نیست. (تـذکرهٔ الاولیاء). از این توسـنی به که باشـیم رام که سـیلی خورد مرکب بدلگام.نظامی. مرا کمند میفکن که خود گرفتارم لویشه بر سر اسـبان بـدلگام کننـد.سـعدی. حذر واجب است از کمیتت مدام که هم بدرکاب است و هم بدلگام. نزاری قهسـتانی ||. کنایه از مخالف و خلاف کننده باشد یعنی کسـی که سـر به اطاعت و انقیاد فرونیارد. (برهان قاطع) (از انجمن آرا) : بنالید کای طالع بدلگام بگرمابه پختم در این زیر خام.سعدی.

بدلگامی.

[بَ لِ] (حامص مرکب) عمل بدلگام. سرکشـی. توسـنی : تو رایض من به خوشـخرامی من توسن تو به بدلگامی.نظامی. - بدلگامی کردن؛ سرکشـی و نافرمانی کردن : چو تازی فرس بدلگامی کند خر مصـریان را گرامی کند.نظامی. نازک اندام سرخوشی می کرد بدلگامی و سرکشی می کرد.سعدی (هزلیات).

بدلهٔ.

[بُ لَ] (ع اِ) لبادهء بلنـدی که کشـیش در موقع نماز روی لباس می پوشـد(۱). (از دزی ج ۱ ص۵۸). و رجوع به مادهء بعـد شود. . (فرانسوی) (۱) - Chasuble

بدلهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) جامه. لباس. (دزی ج ۱ ص۵۸). و رجوع به دزی شود.

بدله.

[بِ لَهْ] (اِ) درختی که هرگز بـار ندهـد ||. درختی که تنهـا برای سوزانـدن باشـد ||. لباس هرروزه. (ناظم الاطباء). و رجوع به مواد قبل شود.

بدلی.

[بَ دَ] (ص نسبی) چیزی که جنسش بد باشد. خوش ظاهر و بدباطن. (فرهنگ لغات عامیانهء جمال زاده). قلب. (یادداشت مؤلف) : یـک هنرسـتش که عیب او بـبرد آنکه زوالست فعلش و بـدلی(۱). ناصرخسـرو (دیـوان چ مینوی ص۴۴۳). (۱) - مرجع ضـمیر «ش» چرخ و روزگار است. بنابراین ظاهراً شاعر بدلی را بمعنی ناپایدار و زوال پذیر گرفته است.

بدلیس.

[بِ] (اِخ) شـهرکی است به ارمینیه بـا نعمت و مردم و خواسـته و بازرگانان بسـیار و از آن زیلوهای قالی و غیره و شـلواربند و چوب خیزد. (حـدود العالم از مؤلف). شـهری است در آناتولی شـرقی و در ولایتی بهمین نام در کنار رود بتلس، در حـدود یازده هزار تن سکنه دارد. این شـهر در سالهای اول فتوحات اسـلامی فتح شد واز ۱۲۰۷ م. بـدست ایوبیان افتاد و آنان عـده ای از اکراد را در آنجا

مستقر کردند. (دایرهٔ المعارف فارسی).

بدلیسی.

[بِ] (اِخ) مولانا حکیم الدین ادریس. مورخ کردنژاد و مؤلف تاریخ هشت بهشت در تاریخ سلطنت هشت تن از آل عثمان و سلیم نامه که ابتدا در خدمت آق قوینلو بود و سپس بسال ۹۰۷ ه . ق. بدربار عثمانی گریخت و در ۹۲۶ درگذشت. (از دایرهٔ المعارف فارسی). «شرفنامهء بدلیسی» از اوست.

بدلیون.

[بَ] (از یونانی، اِ)(۱) به لغت سریانی صمغی باشد سیاه رنگ بسرخی مایل مشهور به مقل ازرق. (برهان قاطع) (آنندراج). راحهٔ الاسد. مقل. (یادداشت مؤلف). و رجوع به مقل ازرق شود. (۱) - مأخوذ از بدلیوم یونانی. (یادداشت مؤلف). Bdellium. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بدمحضر.

[بَ مَ ضَ] (ص مرکب) معاشر بد. مصاحب گمراه کننده ||. کسی که از دیگران به بدی یاد کند. و رجوع به محضر و مادهء بعد شود.

بدمحضری.

[بَ مَ ضَ] (حامص مرکب)در غیاب دیگران را ببدی یاد کردن : ابوجعفر منصور پیوسته ابومسلم را پیش سفاح بدمحضری میکردی و می گفتی که اگر خواهی که ترا جهان صافی شود ابومسلم را از میان بردار. (تاریخ بلعمی).

بدمذهب.

[بَ مَ هَ] (ص مرکب)(۱) بدکیش و بدآیین و بددین و ملحد و بت پرست. (از ناظم الاطباء). زندیق. (زمخشری) : گیتی از بدمذهبان خالی شد و آسوده گشت تا تو رسم نیک تر آوردی اندر روزگار. فرخی. بدین دولت جهان خالی شد از کفار بد مذهب بدین دولت خلیفه بازگسترده ست شادروان. فرخی. بدین دولت همی باشد دل بدمذهبان غمگین بدین دولت همی گردد روان مصطفی شادان. فرخی. (۱) - عوام بدمصب گویند. (یادداشت مؤلف).

بدمذهبی.

[بَ مَ هَ] (حامص مرکب)بدکیشی. بددینی. الحاد. (فرهنگ فارسی معین) : و انوشروان حکایت مزدک لعنه الله و بدمذهبی او شنیده بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۶).

بدمرد.

[بَ مَ] (ص مرکب) طالح. (زمخشری). ناجوانمرد. بدکار. مقابل نیک مرد : برادی کشد زفت و بدمرد را کند سرخ چون لاله رخ

زرد را.اسدی. نیکمردان در این سرای همت شیران دارند و بدمردان فعل سگان. (منتخب قابوسنامه ص۴). بناخوبتر صورتی شرح داد که بدمرد را نیک روزی مباد. سعدی (بوستان). که بدمرد را خصم خود می کنی وگر نیکمرد است بد می کنی. سعدی (بوستان). نه هرگز شنیدیم در عمر خویش که بدمرد را نیکی آید به پیش.سعدی || بدمزاج. تندخوی. کژخلق. (ناظم الاطباء).

بدمروت.

[بَ مُ رُوْ وَ] (ص مرکب) در تداول لوطیان، دشنام گونه یا حاکی از کراهتی است. (یادداشت مؤلف).

بدمزاج.

[بَ مَ] (ص مرکب) تندخو و کژخلق. (ناظم الاطباء ||). ترشرو. عبوس. (فرهنگ فارسی معین).

بدمزاجی.

[بَ مَ] (حامص مرکب)بدخویی و تندخویی و کژخلقی. (از ناظم الاطباء ||). ترشرویی. (فرهنگ فارسی معین).

بدمزگی.

[بَ مَ زَ / زِ / بَ مَزْ زَ / زِ](حامص مرکب) عدم لذت و بیمزگی. (آنندراج). بدطعمی و بی لذتی. (ناظم الاطباء ||). ناگوارایی. (فرهنگ فارسی معین ||). بمجاز، کنایه از سردمهری میان دوستان. (آنندراج). برودت میان دوستان. (ناظم الاطباء).

بدمزه.

[بَ مَ زَ / زِ / بَ مَزْ زَ / زِ] (ص مرکب) بدطعم. (ناظم الاطباء). کریه الطعم. (یادداشت مؤلف ||). چیزی که گوارا نباشد. (ناظم الاطباء).

بدمست.

[بَ مَ] (ص مرکب) معربد و کسی که در هنگام مستی هرزه گویی کند و سرکشی نماید و شهوت پرستی کند. (ناظم الاطباء) : لب می رنگش بی چاشنیی مست کن است چشم بدمستش بی عربده مردم فکن است. سیدحسن غزنوی. کسی را که بدمست باشد قفاش چنان کن بسیلی که نیلی بود که پیران هشیار، خوش گفته اند که درمان بدمست سیلی بود.انوری. وآن برآشفتنش چو بدمستان دعوی انگیختن بهر دستان.نظامی. چو بدمستان به لشکرگه درافتاد وزو لشکر بیکدیگر برافتاد.نظامی. نیکی پیر مغان بین که چو ما بدمستان هر چه کردیم به چشم کرمش زیبا بود. حافظ. وقت آن آمد که این معشوق بدمست از نخست پای در صفرا نهد چون دست در حمرا زند. فضل بن یحیی هروی (از یادداشت مؤلف).

بدمستی.

[بَ مَ] (حامص مرکب) عربده و هرزه گویی و بدخویی هنگام مستی و شهوت پرستی. (ناظم الاطباء) : اندر ایشان تافته هستی تو از نفاق و ظلم و بدمستی تو.مولوی. بیا در زمرهء رندان به بی باکی و می درکش که بدمستی نمی داند بجز فریاد عود آنجا. عرفی. -

بـدمستی کردن؛ عربـده جـویی و بـدخویی و هرزگـویی کردن در هنگـام مسـتی : من می خورم و تو می کنی بـدمستی. (منسوب به خیام). ترکی مست به اندرون دستور آمد و مردم از او متفرق شدند و بدمستی می کرد. (مزارات کرمان ص۱۵).

بدمظنه.

[بَ مَ ظَنْ نَ / نِ] (ص مرکب)بدگمان و غیرمعتمد و سوءظن دار. (ناظم الاطباء).

بدمعاش.

[بَ مَ] (ص مرکب) کسـی که معیشت و گـذران او فراخ نباشـد. (ناظم الاطباء). بـدروزگار و بدزنـدگانی. (آننـدراج ||). بدپیشه و فاسق. (ناظم الاطباء).

بدمعاشی.

[بَ مَ] (حامص مرکب)بدگذرانی و بدوضعی ||. شرارت و فسق و فجور. (ناظم الاطباء).

بدمعاملت.

[بَ مُ مَ / مِ لَ] (ص مرکب)بـدمعامله : دنیا بدین خریدنت از بی بصارتی است ای بدمعاملت به همه هیچ می خری.سـعدی. و رجوع به بدمعامله شود.

بدمعاملتی.

[بَ مُ مَ / مِ لَ] (حامص مرکب) بـدمعاملگی. بدرفتاری : اهل قم شـکایت کردند از بدمعاملتی عمال که در اندک مدتی پیاپی به قم آمدنـد و هر کس که می آمـد مال آن زیاده می کردنـد. (تاریخ قم ص۱۰۴). دیگربـاره دهاقین از احوص و بـدمعاملتی او با ایشان شکایت کرد. (تاریخ قم ص ۲۴۵).

بدمعاملگی.

[بَ مُ مَ / مِ لَ / لِ] (حامص مرکب) رفتار ناپسندیده در معامله و سوداگری. (ناظم الاطباء).

بدمعامله.

[بَ مُ مَ / مِ لَ / لِ] (ص مرکب)کسـی که در معـامله دارای کارهای ناپسـند و زشت بود. (ناظم الاطباء). بـدسودا، یعنی آنکه معامله بناراستی کند. (آنندراج). بَلّ. (یادداشت مؤلف).

بدمموم.

[بَ مِ مو] (اِ) بلغـت زنـد و پازنـد بمعنی ترسـیدن و رمیـدن باشـد. (برهـان قـاطع) (آننـدراج). ترس و رمیـدن باشـد. (برهـان قـاطع) (آنندراج). ترس و رم و فرار. (ناظم الاطباء).

بدمنش.

[بَ مَ نِ] (ص مرکب) بداندیش ||. بدسرشت. بدفطرت. (یادداشت مؤلف) : ز ضحاک بدگوهر بدمنش که کردند شاهان ورا سرزنش.فردوسی. بیارید این پلید بدکنش را بلایه گنده پیر بدمنش را.(ویس و رامین). و رجوع به منش شود.

بدمنصب.

[بَ مَ صَ] (ص مرکب) آنکه چون به منصب و مقامی رسد با مردمان سخت و زمخت رفتار کند. (یادداشت مؤلف).

بدمنظر.

[بَ مَ ظَ] (ص مرکب) آنچه بنظر بد آید. بدنما. بدنمود. (فرهنگ فارسی معین). مقابل خوش منظر. (یادداشت مؤلف).

بدمو.

[بَ] (اِ) برمر. (برهان). برمو. برموز. (برهان). انتظار و نگرانی. (ناظم الاطباء). رجوع به برمو شود.

بدمهر.

[بَ مِ] (ص مرکب) نامهربان. بی محبت ||. بداندیش و بدخواه. (از ناظم الاطباء ||). ناسازگار. و رجوع به بدمهری و مهر شود.

بدمهری.

[بَ مِ] (حامص مرکب)نامهربانی. بدخواهی. (ناظم الاطباء). سردمهری. (آنندراج). بی مهری. (از ولف). صفت بدمهر. (یادداشت مؤلف) : به بدمهری من روانم مسوز به من بازبخش و دلم برفروز.فردوسی. بریده چو طبع مؤمن از مرتد از بددلی و بدی و بدمهری.منوچهری. یک چند کنون لباس بدمهری از دلت همی بباید آهختن.ناصرخسرو. دل نرم را سخت کردی چو سنگ به بدمهری اندر زدی هر دو چنگ. شمسی (یوسف و زلیخا). تو بدین خوبی و پریچهری خو چرا کرده ای به بدمهری.نظامی. زمانه با تو چه دعوی کند به بدمهری سپهر با تو چه پهلو زند به غدّاری. سعدی (طیبات). هنوز با همه بدعهدیت دعا گویم هنوز با همه بدمهریت طلبکارم. سعدی (طیبات). - بدمهری کردن؛ نامهربانی کردن. بدخویی کردن : با عروسی بدین پریچهری نکند هیچ مرد بدمهری. نظامی (هفت پیکر ص۳۱۳). خاطرم نگذاشت یک ساعت که بدمهری کنم گر چه دانستم که پاک از خاطرم بگذاشتی. سعدی (طیبات).

بدن.

[بُ دَ] (مص) مخفف بودن : یکی زنده پیلی چو کوهی روان بزیر اندر آورده بد پهلوان.شهید. خود تو آماده بدی برخاسته جنگ او را خویشتن آراسته.رودکی. بسا که مست در این خانه بودم و شادان چنانکه جاه من افزون بد از امیر و بیوک. رودکی. تو در پای پیلان بدی خاشه روب گواره کشی پیشه با رنج و کوب.رودکی. این جهان بر کسی نخواهد ماند تا جهان بد نبد مگر زین سان.خسروانی. یکی شادمانی بد اندر جهان خنیده میان کهان و مهان.شاکر. یکی فال گیریم و شاید بدن که گیتی بیک سان ندارد درنگ. امیر طاهربن فضل چغانی. یکی گاو پرمایه خواهد بدن جهانجوی را دایه خواهد بدن.فردوسی. تو گفتی همی خون ببارد

سپهر پدر را نبد بر پسر جای مهر.فردوسی. بخواهد بدن بیگمان بودنی نکاهد بپرهیز افزودنی.فردوسی. بوستانبانا امروز به بستان بده ای زیر آن گلبن چون سبز عماری شده ای. منوچهری. باغ معشوقه بد و عاشق او بوده سحاب خفته معشوقه و عاشق شده مهجور و مصاب. منوچهری. کمابیش از صد و هفتادوسه روز بدم در بستر خورشید پرنور.منوچهری. بدان راهداران جوینده کام یکی مهتری بد دیانوش نام.عنصری. بدیشان نبد زآتش مهر تیو بیک ره برآمد ز هر دو غریو.عنصری. ز میغ و نزم که بد روز روشن از مه تیر چنان نمود که تاری شب از مه آبان. عنصری. نبد چیز از آغاز و او بود و بس نماند همیدون جز او هیچکس.اسدی. ز کافور وز عود بد هر درخت همه زرگیا رسته از سنگ سخت.اسدی. مرا ارادت نابودن و بدن نبود که بودمی بمراد خود از دگر کردار. ناصرخسرو. عرض کی تواند بدن زآنکه او برین گوهران سر بسر پادشاست. ناصرخسرو. نیامد فرصتی با او پدیدش که در بند توقف بد کلیدش.نظامی. سمنبر غافل از نظارهء شاه که سنبل بسته بد بر نرگسش راه.نظامی. چون شبنم اوفتاده بدم پیش آفتاب مهرم بجان رسید و به عیوق برشدم. سعدی (طیبات). وه که بیک بار پراکنده شد آنچه بعمری بدم اندوخته.سعدی (بدایع). و رجوع به بودن شود.

بدن.

[بَ دَ] (ع اِ) تن. غیر از سر و غیر مقتل از تن همچو دستها و پایها و مانند آن یا بمعنی مطلق عضو است یا خاص است به اعضای جزور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). جسد انسان. (از اقرب الموارد). کالبد آدمی را گویند بی آنکه سر را جزئی از کالبد بحساب آورند، جوهری بدن را بکالبد مطلق معنی کرده و در اصطلاح سالکان کالبد کثیف را گویند. (کشاف اصطلاحات الفنون). تن. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). ساختمان کامل یک فرد زنده(۱). مجموعهء اعضا و جوارح متشکل یک موجود زنده. مجموعهء اعضا و انساج و دستگاه های متشکل یکی انسان. تن. اندام. (فرهنگ فارسی معین)(۲). کالبد. تن. جسد. تن آدمی. تنه. جسم. تمامی جسد انسان جز سر. تمامی جسد انسان جز سر و دستها و پاها. (یادداشت مؤلف). صاحب آنندراج گوید: نازک، نازنین، نسرین، سیمین، دفتر گل، شکوفه، مغز بادام، نقرهء خام، قفس سیم از صفات و تشبیهات اوست : سه جانیم ما هر سه در یک بدن ترا نیست بیش از یکی جان بتن.فردوسی. هر زمان روح تو لختی از بدن کمتر کند گویی اندر روح تو منضم همی گردد بدن. منوچهری. ستیزهء بدن عاشقان بساق و میان بلای گیسوی دوشیزگان به بش و به یال. عسجدی [در وصف اسب]. چون به زبان من رود نام کرم زچشم من چشمهء خون فرودود بر بدنم دریغ من. خاقانی. من کیم لیلی و لیلی کیست من ما یکی روحیم اندر دو بدن.مولوی ||. مرد کلان سال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مسن. کبیر. بسیارسال. بزرگ. (از ذیل اقرب الموارد ||). زره کوتاه و جبهء کوتاه بی آستین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). درع کوتاه. زره کوتاه. (از اقرب الموارد). جبه کوچک. (از لسان از ذیل اقرب الموارد) : فالیوم ننجیک ببدنک. (قرآن ۱۰/۹۲)؛ امروز ترا با سر آب آریم با این زره. (کشف الاسرار میبدی ج ۴ ص۳۲۷ ||). تنهء جامه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (مهذب الاسماء) : بپوشید خفتانی از کرگدن مکلل بزر زآستین تا بدن. نظامی. - بدن قمیص؛ آنچه از پیراهن که شکم و پشت را می پوشاند. (از اقرب الموارد). ج، ابدان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد ||) بزکوهی کلانسال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بزکوهی. (مهذب الاسماء). بز کوهی مسن. (از ذیل اقرب الموارد). ج، اَبدُن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ابدن و بُدون. (از ذیل اقرب الموارد ||). نسب و حسب مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از لسان از ذیل اقرب الموارد ||). در تداول زنان میان فارسی زبانان، شرم زن. (یادداشت مؤلف). . (فرانسوی) (۱) - ۲) Le corps) - بدن مرده را جسد گویند. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به جسد شود.

بدن.

[بَ] (ع مص)(۱) تناور گردیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). تناور شدن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). بزرگ شدن تن به بسیاری گوشت. (از اقرب الموارد). بُدن. بَدان. بَدانَهٔ. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بُدون. (از اقرب الموارد). (۱) - از باب کَرُمَ. (از ناظم الاطباء).

بدن.

[بُ] (ع اِ) جِ بدنهٔ. (از لسان العرب از ذیل اقرب الموارد). کشتارها از اشتر و گاو که به مکه برند قربانی را. ذبایح. (یادداشت مؤلف): و البدن جعلناها لکم من شعائر الله. (قرآن ۲۲/۳۶)؛ آن شتران کشتنی به منا، آن شما را از نشانهای دین کردیم. (کشف الاسرار میبدی ج ۶ ص ۳۶۰).

بدن.

[بُ] (ع مص) تناور شدن. بَدْن. رجوع به مادهء قبل شود.

بدن.

[بُ دُ] (ع اِ) جِ بدنهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی ||). جِ بدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) و رجوع به بدنهٔ و بَدین و بادن شود ||. جِ بادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - نیز در ذیل اقرب الموارد بنقل از لسان العرب جِ بادن و بدنهٔ، بُدْن آمده. رجوع به بُدَن (ع اِ) شود.

بدن.

[بُدْ دَ] (ع اِ) جِ بادن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به بادن شود.

بدنام.

[بَ] (ص مرکب) شخص معروف ببدی. (آنندراج). کسی که ببدی شهرت کند. رسوا. بی آبرو. (آنندراج). صاحب سوء شهرت. مقابل خوش نام. (یادداشت مؤلف). و رجوع به ترکیبات نام در حرف «ن» شود. - بدنام افتادن؛ بدنام شدن. رسوا شدن : صوفیان جمله حریفند و نظرباز ولی زین میان حافظ دلسوخته بدنام افتاد. حافظ. - بدنام شدن؛ رسوا شدن. متهم گشتن. (از یادداشت مؤلف) : پس گفت خطا کردم که بر زمین دشمنان آمدم سخت بدنام شوم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۲). و غرض دیگر آنکه تا ما عاجز و بدنام شویم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۱۶). شده ام خراب و بدنام و هنوز امیدوارم که بهمت عزیزان برسم به نیکنامی.حافظ. - بدنام کردن؛ رسوا کردن. متهم کردن. (از یادداشت مؤلف) : سرنامه گفت آنچه بهرام کرد همه دوده و بوم بدنام کرد.فردوسی. آلتونتاش... که ترک و خردمند است و پیر شده نخواهد که خویشتن را بدنام کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۲). و بدین مال و حطام من نگرد و خویش را بدنام کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۹). چه باید طبع را بد رام کردن دو نیکونام را بدنام کردن.نظامی. چو خود کردند راز خویشتن فاش عراقی را چرا بدنام کردند.عراقی. هر آن کس که فرزند را غم نخورد دگر کس غمش خورد و بدنام کرد. سعدی (بوستان). - بدنام کن؛ رسواکننده. متهم کننده. افترازننده : هر ناموری که او جهان داشت بدنام

کنی ز همرهان داشت.نظامی. کاشفته جوانی از فلان دشت بدنام کن دیار ما گشت.نظامی. - بدنام گشتن؛ رسوا شدن. متهم شدن : بدان گفتار شیرین رام گردد نیندیشد کز آن بدنام گردد.(ویس و رامین). وگر لختی ز تندی رام گردم چو ویسه در جهان بدنام گردم.نظامی. ولی دانم که دشمنکام گشتست بگیتی در، بمن بدنام گشتست.نظامی.

بدنام.

[بَ] (اِ) مرضی است که اسب و استر و خر را بهم رسد و آن را سراجه گویند. (برهان قاطع) (آنندراج) (هفت قلزم). آزاری در ستور. (ناظم الاطباء).

بدنامی.

[بَ] (حامص مرکب) اشتهار ببدی و رسوایی و بی آبرویی. (ناظم الاطباء). سوءشهرت. شهرت زشت. رسوایی. ننگ. مقابل خوشنامی. (یادداشت مؤلف) : بدلش اندر آمد از آن کار درد ز بدنامی خویش ترسید مرد.فردوسی. بدرد کسان صابری اندر و تو ببدنامی خویش همداستانی. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۱۱۶). بدنامی سخت بزرگ حاصل شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۷۰). بهیچ حال بدنامی اختیار نکنم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ۴۹). جوری عظیم که از فرزند شاه برین بنده رفت موجب بدنامی اسلاف و اعقاب او خواهد بود. (سندبادنامه ص ۱۳۴). این دو فرشته شده در بند ما دیو ز بدنامی پیوند ما.نظامی. از خیانتگری است بدنامی وز بدی هست بد سرانجامی.نظامی. تو مجو بدنامی ما ای عنود تا نرنجد شیر رو تو زود زود.مولوی چون به بدنامی برآید ریش او دیو را ننگ آمد از تفتیش او.مولوی. خرابی و بدنامی آید ز جور بزرگان رسند این سخن را بغور. سعدی (بوستان). مردن آدمی بناکامی بهتر از زیستن به بدنامی.امیرخسرو دهلوی. عیبم مکن برندی و بدنامی ای حکیم این بود سرنوشت ز دیوان قسمتم.حافظ. همه کارم ز خودکامی به بدنامی کشید آخر نهان کی ماند آن رازی کزو سازند محفلها. حافظ. گر مرید راه عشقی فکر بدنامی مکن شیخ صنعان خرقه رهن خانهء خمار داشت. حافظ. - بدنامی آوردن؛ پدید آوردن بدنامی. رسوایی تولید کردن : منه بر دل نیکنامان غبار که بدنامی آرد سرانجام کار.نظامی. سیم دغل خجالت و بدنامی آورد خیز ای حکیم تا طلب کیمیا کنیم. سعدی (طیبات). نشاید چنین خیره رای و تباه که بدنامی آرد در ایوان شاه. سعدی (بوستان ||). دارا بودن چیزی در نهایت قلت و کمی. (یادداشت مؤلف) : بدنامی حیات دو روزی نبود بیش آنهم کلیم با تو بگویم چسان گذشت یک روز صرف بستن دل شد به آن و این روز دگر بکندن دل زین و آن گذشت.کلیم. و در همین معنی است عبارت عامیان که گویند مایهء بدنامی، یعنی نهایت قلیل و یسیر و اندک است. (یادداشت مؤلف).

بدن الرامی.

[بَ دَ نُرْ را] (اِخ) جای منزل موسوم به بلدهء قمر نزد منجمان. (از یادداشت مؤلف).

بدنجان.

[بَ دِ] (معرب، اِ) بادنجان. (دزی ج ۱ ص۵۹). و رجوع به بادنجان شود.

بدندان.

[بِ دَ] (ص مرکب)(۱) صاحب دندان. دندان دار. بادندان : گرانجانی که گفتی جان نبودش بدندانی که یک دندان نبودش.نظامی.

||لایق و مناسب. (از برهان قاطع) (از آنندراج) (از انجمن آرا) : لب و دندان ترا سجده برم چون پروین کز جهان ای مه تابان تو بدندان منی. اثیر اخسیکتی (از انجمن آرا). هستند شاهدان شکرلب بعهد تو لیکن از آن میانه بدندان من تویی. اثیر اخسیکتی (از انجمن آرا). (۱) - مانند بخرد و بهوش.

بدندون.

[بَ دَ نْ] (اِخ) / بذندون. دهی است از بلاد نغر نزدیک طرطوس. مأمون خلیفهء عباسی در آنجا مرد و به طرطوس نقل گردید. (مجمل التواریخ و القصص ص۳۵۵ و ۴۵۳ و معجم البلدان ذیل بذندون).

بدنژاد.

[بَ نِ] (ص مرکب) بداصل و فرومایه. (آنندراج). بداجداد. (ناظم الاطباء). هجین. قهمد. (منتهی الارب). ناپاکزاد. (یادداشت مؤلف) : شود رنج این تخمهء ما بباد بگفتار تو کهتر بدنژاد.فردوسی. گذشتی ازو گر بدی پاکزاد بدی در میانش اربدی بدنژاد. (گرشاسب نامه ||). اسبی که پدرش عربی و مادرش ترکی باشد. (ناظم الاطباء).

بدنسب.

[بَ نَ سَ] (ص مرکب) بدنژاد. که اصل و نسب بدی دارد : کید حسود بدنسب با چون تو شاه دین طلب خاری است جفت بولهب در راه طاها ریخته. خاقانی.

بدنسل.

[بَ نَ] (ص مرکب) بداصل. حرام زاده. (آنندراج).

بدنشان.

[بَ نِ] (ص مرکب) بدکار. دارای عیب. (از ولف). بدکار و پست. (ناظم الاطباء). بدصفت. (یادداشت مؤلف) : نباید که آن ریمن بدنشان زند رای با نامور سرکشان.فردوسی. بد که گوید زو مگر بدنیتی بدخصال و بدفعال و بدنشان.فرخی. شیعت ماینذری ای بدنشان شاید اگر دشمن دختندری.ناصرخسرو ||. زبون. (ناظم الاطباء). عاجز. درمانده. فرومانده : که آوارهء بدنشان رستم است که از روز شادیش بهره کم است.فردوسی. هر که ریزد سیم و زر جوید ثواب بدنشان و بیهش و شوم اختر است. ناصرخسرو. و رجوع به نشان شود.

بدنشین.

[بَ نِ] (نف مرکب) که بد نشیند. بدنشیننده(۱) : مثال از نقش کم گر شد قمارت بدنشین اینجا که چشم بد بقدر نقش باشد در کمین اینجا. صائب (از آنندراج). بگذر ز قمار بوسه بازی اینجاست که نقش بدنشین است. کلیم (از آنندراج). و رجوع به نشستن و مشتقات آن شود. (۱) - اکثر با لفظ نقش و قمار مستعمل می شود. (آنندراج).

بدنفس.

[بَ نَ] (ص مرکب) بدفطرت و کسی که شهوت پرست بود. (ناظم الاطباء). بدذات و بدسرشت. (آنندراج). و رجوع به نفس شود.

بدنفس.

[بَ نَ فَ] (ص مرکب) کسی که نفسش متعفن و با صدای منکر بود. (ناظم الاطباء).

بدنفسی.

[بَ نَ] (حامص مرکب)شهوت پرستی و بدفطرتی. (ناظم الاطباء). خبث سریرت. (یادداشت مؤلف).

بدنک.

[بُ دَ] (اِ) جرجیر آبی که بترکی بولاق اوتی گویند. (ناظم الاطباء). پودنه. و رجوع به پودنه و جرجیر شود.

بدنما.

[بَ نَ / نِ / نُ] (ص مرکب) بدشکل و بی ظرافت و کریه المنظر و زشت. (ناظم الاطباء). چیزی که نمود خوب نداشته باشد. بدنمود. (از آنندراج). که خوش شکل نباشد. که بچشمها بد آید. (از یادداشتهای مؤلف) : پاک بود از شهوت و حرص و هوی نیک کرد او لیک نیک بدنما.مولوی. مدان بد، هر آن بدنمایی که هست که آن نیز نیکوست جایی که هست. امیرخسرو. برشع؛ مرد گول دفزک بدنما و بدخو. (منتهی الارب ||). که مخالف آداب و رسوم ممدوحه باشد. (یادداشت مؤلف).

بدنمایی.

[بَ نَ / نِ / نُ] (حامص مرکب)کراهت منظر و بی ظرافتی و زشتی. (ناظم الاطباء).

بدن نما.

[بَ دَنْ، نَ / نِ / نُ] (نف مرکب)که بدن را نشان دهد: جامهء بدن نما؛ جامه ای که بدن از پشت آن نشان داده می شود. - آیینهء بدن نما؛ آیینه ای که تمام بدن را نشان می دهد. (از یادداشتهای مؤلف).

بدنه.

[بَ دَ نَ / نِ] (اِ مرکب) تنه. پیکر. بدنهء عمارت. (فرهنگ فارسی معین). قسمتی از دیوار که غیر ستون است. آنچه میان دو جرز واقع شود. یک طرف ظاهر عمارت. در اصطلاح بنایان، تمام دیوار یک جانب بنا. (از یادداشتهای مؤلف) : دگمهء برقی کنار بدنهء دیوار را فشار داد. (سایه روشن هدایت ص ۱۳).

بدنهٔ.

[بَ دَ نَ] (ع اِ) شتر و گاو قربانی که به مکه فرستند. مذکر و مؤنث در آن یکسان است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ماده شتر یا ماده گاو که در مکه نحر شود و چون آنها را تناور و پروار می کردند از آن بدنهٔ نامیده اند و از آنجاست: «اراک

اَضعف السدَنهٔ و انت فی قدِ البدنهٔ». (از اقرب الموارد). آنچه قربان کنند. (مهذب الاسماء). کشتار و قربانی از نوع شتر و گاو که به مکه برند قربانی را و نر و ماده هر دو را بدنهٔ گویند. فسیکه. ذبیحه. (یادداشت مؤلف). ج، بُدُن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء ||). بقیرهٔ و آن پیراهنی است بدون آستین که زنان پوشند. ج، بدنات و بُدُن. (از اقرب الموارد). بدنه : و زبیده بدنه ای بمروارید بافته ببوران اندرپوشید. (مجمل التواریخ و القصص صص۳۵۴ - ۳۵۵).

بدنهاد.

[بَ نِ / نَ] (ص مرکب) بدگهر و بدسرشت. (آنندراج). خائن و نمک بحرام و مفسد. (ناظم الاطباء).

بدنهادی.

[بَ نِ / نَ] (حامص مرکب)خیانت و نمک بحرامی و افساد و دشمنی. (ناظم الاطباء).

بدنی.

[بَ دَ] (ص نسبی) منسوب و متعلق به تن و بدن. (ناظم الاطباء) (از غیاث اللغات ||). برنگ بدن. (یادداشت مؤلف).

بدنیت.

[بَ نی یَ] (ص مرکب) بداراده و بدباطن. (آنندراج). بدقصد و بداندیش و بدخواه. (ناظم الاطباء).

بدو.

[بِ] (حرف اضافه + ضمیر)(۱) به او : جعد سیاه دارد کز گشنی پنهان شود بدو در سر خاره.رودکی. نگه کن بدو تاش چون کرده ام که بی آب و خاکش برآورده ام.دقیقی. همان کز جهان آفرین کرد یاد ببخشود و دیده بدو بازداد.فردوسی. و رجوع به «به» و «او» شود. (۱) - مرکب است از ب (حرف اضافه) که در پهلوی پَه و پَتْ بوده است با تبدیل «ت» به «د» = ب + او (ضمیر).

بدو.

[بَ / بِ / بُ دَ / دُو] (ص مرکب) آنکه بسیار دود. تند دو. تندرو: آدم بدوی است. (از یادداشتهای مؤلف). تندرو. (اسب...). (از برهان قاطع) (از فرهنگ رشیدی) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) : در معرکهء بدوسواران عیب است از لاشه سوار ترکتازی کردن. ظهوری (از آنندراج). ز رفتار آن آسمانی بدو بود جاده چون کهکشان راهرو. ملاطغرا [در تعریف براق] (از آنندراج).

بدو.

[بَدْ وْ] (از ع، اِ) (از بدء عربی) ابتداء و آغاز. (آنندراج) (غیاث اللغات). اول از هر چیزی و آغاز و ابتداء و شروع. (ناظم الاطباء)(۱) : و از بدو رواح تا ظهور صباح در تجرع اقداح افراح بگذاشتند. (سندبادنامه ص۸۸). از بدو عالم هیچ پادشاه بیگانه بر آن بقعه دست نیافته است. (ترجمهء تاریخ یمینی). شمس المعالی نمی خواست که در بدو معاودت بر رعیت خویش ارهاقی کند. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی صص۲۵۹ - ۲۶۰). ابوالحسن خازن از حسن تدبیر و ترتیب او حکایت میکرد که بدو کار که به امارت

موسوم شد فسحت حالی نداشت. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۱۷). لیک خود با این همه در بدو حال جست باید تخت او را انتقال. مولوی (مثنوی). کرمکی کاندر حدث باشد دفین کی بداند آخر و بدو زمین.مولوی (مثنوی). و رجوع به بدء شود. (۱) - در اصل بـدء بود بدون قاعدهء عربی، فارسیان موافق ضابطهء خود همزه را به واو بدل کردند چنانکه جزء کتاب و غیره را «جزو» به واو نویسند و خوانند. (غیاث اللغات).

بدو.

[بَدْ وْ] (ع اِ) صحرا. (منتهی الارب). صحرا و دشت و بیابان. (ناظم الاطباء). بیابان. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). صحرا. (از اقرب الموارد ||). خلاف حضر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، بادیات و بوادی. (از اقرب الموارد).

بدو.

[بَدْوْ] (ع مص) پیدا و آشکار گردیدن. (از منتهی الارب). پدید آمدن. (تاج المصادر بیهقی). (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). ظاهر شدن. (یادداشت مؤلف). بداءة. بدوء. بداء. (ناظم الاطباء ذیل بداءة). و رجوع به بداءة شود.

بدو.

[بُ دُوو] (ع مص) پیدا و آشکار گردیدن. (منتهی الارب). پدید آمدن. (غیاث اللغات). ظاهر شدن. (از اقرب الموارد). بدوء. بداءة. بَدو. (از ناظم الاطباء). و رجوع به بداءة شود. - بدوّ صلاح؛ در لغت بمعنی پدیدار شدن صلاحیت باشد. و در اصطلاح فقهی آنست که میوه بسته شده و بهار از آن افتاده باشد. توضیح آن که چون مردم بخواهند میوه درختی معین را آنگاه که بر درخت است بفروشند، بیع آن روا نیست، مگر در وقتی که میوهء آن درخت بدو صلاح یافته باشد و حد بدو صلاح میوه آن بود که اگر رز باشد باید که میوه بسته بود و اگر میوه ای غیر از انگور باشد باید که بهار از وی بیفتاده باشد. البته شرط بدو صلاح در وقتی لازمست که میوهء یک درخت و یکنوع میوه و برای یک سال مورد بیع باشد چه در اینصورت اگر شرط مذکور نباشد، ممکن است مبیع تلف شود و ثمن بلا عوض بفروشنده رسد و اکل مال بباطل گردد. (از ترجمهء النهایه شیخ طوسی ج ۱ ص۱۱۸).

بدواً.

[بَ وَنْ] (ع ق) ابتداءً. در آغاز. (از یادداشتهای مؤلف).

بدوء.

[بُ] (ع مص) بُدُوّ. بداءة. (از ناظم الاطباء). رجوع به بداءة شود.

بدوء.

[بُ] (ع اِ) جِ بدء. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به بدء شود.

بدوات.

[بَ دَ] (ع اِ) رأیها و اندیشه ها و تدبیرها، یقال: هو ذوبدوات. (ناظم الاطباء). جِ بداة و در حدیث آمده: السلطان ذوبدوات. اصل آن در مدح است لیکن در ذم بکار رود. (از اقرب الموارد).

بدوار.

[بَدْ] (ص) بدگمان و بدخیال ||. زیان آور. (ناظم الاطباء) (از اشتنگاس).

بدواز.

[بَ] (اِ) بال گشودن طیور. (برهان قاطع) (ناظم الاطباء ||). نشیمن و قرارگاه و آرام جای باز و شاهین و امثال آن. (برهان قاطع). نشیمن و آرامگاه باز و شاهین و جز آن. (ناظم الاطباء). پدواز. (یادداشت مؤلف). بتواز. (آنندراج). و رجوع به پدواز و بتواز شود.

بدوان.

[بَ دَ] (ع اِ) رأی نو، گویند: هو ذوبدوان، و فی الحدیث: السلطان ذوعَدَوان و ذوبدوان؛ ای لایزال یبدو له رأی جدید. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بدوئی حاجی کاکائی.

[ ] (اِخ) تیره ای از ایل بلوچ. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۹۳).

بدوئی قلعه سنگی.

[ ] (اِخ) تیره ای از ایل بلوچ. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۹۳).

بدوئیه کوه پنجی.

[ ] (اِخ) از ایلات کرمان و بلوچستان. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۹۴).

بد و بیراه.

[بَ دُ] (اِ مرکب، از اتباع)(۱) کلام زشت. ناسزا. - بد و بیراه گفتن؛ فحش دادن و متلک گفتن. (فرهنگ لغات عامیانهء جمال زاده). (۱) - مرکب از: بد + و + بیراه.

بدوح.

[بُ] (ع مص) بریدن و دریدن. (از منتهی الارب): بدح الحبل؛ برید آن ریسمان را. (ناظم الاطباء ||). شکافتن: بدح العود بدحاً و بدوحاً؛ شکافت آن چوب را. (از ناظم الاطباء ||). زدن: بدحه بالعصا؛ زد او را بعصا. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). ناگاه پیش آمدن: بدح فلاناً بالامر؛ ناگاه پیش آورد فلان را کار. (از منتهی الارب ||). فاش کردن: بدح بالسر؛ فاش کرد آن راز را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). خرامیدن زن. (تاج المصادر بیهقی). برفتار خوش خرامیدن زن. (از منتهی الارب) (از معجم متن

اللغة) (آنندراج): بدحت المرأة بدوحاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فروماندن شتر از گرانی بار. (آنندراج): بدح البعیر عن الحمل؛ فروماند آن شتر از گرانی بار، و کذلک بدح الرجل عن حمالته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بدوح.

[بُدْ دو] (اِخ)(۱) نام ملک حافظ نامه ها. (یادداشت مؤلف)(۲). نام جن و بقولی فرشته ای که اعمال خارق العاده بدو نسبت دهند و در علوم مکنونه نام او را با حرف یا با اعداد نگارند و خواصی برای آن قایل اند از جمله برآنند که چون نام او را بر پشت نامه و پاکت نویسند زود به مقصد رسد. (فرهنگ فارسی معین ج ۵). چهار شکل است که بطور رمز نشان دهندهء نوعی طلسم است. و اعتقاداتی از این قبیل دربارهء آن رایج است: مسافری که این کلمه را همراه داشته باشد می تواند شب و روز بی خستگی سفر کند. زن آبستنی که نگران سقط جنین باشد اگر آن را همراه داشته باشد فرزندش را سلامت بدنیا می آورد. نامه ای که این کلمه بر آن درج شود به مقصد می رسد. این کلمه برای ایجاد عشق نیز بکار می رود. بدوح معرف اعداد زوجی است که عبارتند از ۲۴۶۸ یا ۸۶۴۲. (از دزی ج ۱ ص۵۹). ۲، ۴، ۶، ۸ بترتیب با «ب، د، و، ح» از حروف جمل برابرند. صاحب آنندراج آرد: در فرهنگی نوشته که بدوح نام ولی کاملی است که از این جهان فانی درگذشته، مردم این نام را بخط زر بالای تیغ و خنجر و مانند آن تیمناً می نویسند و اکثر این نام را بجای تعویذ و عزیمت بکار برند. (۱) - کلمه مخفف است اما در تداول مشدد است. (۲) - معرب از آرامی است و شکل آرامی آن از بیدخت [= بغدخت (دختر خدا)] ایرانی گرفته شده. (از فرهنگ فارسی معین ج ۵ ذیل بدوح و بیدخت).

بدود.

[بُ] (ع اِ) جِ بُدّ. بتها. (یادداشت مؤلف)(۱): زر از قدود بدود و اجسام اصنام و ابدان اوثان فرومیریختند و بر درها و دیوارها می بستند. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۴۲۱). (۱) - در فرهنگها جِ بد (معرب بت)، بددهٔ و ابداد آمده است.

بدور.

[بُ] (ع مص)(۱) پیشی گرفتن و شتافتن سوی چیزی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). پیشی گرفتن. سوی چیزی شتافتن. (تاج المصادر بیهقی). مبادرهٔ. اسراع. (از اقرب الموارد). (۱) - از باب نصر. (ناظم الاطباء).

بدور.

[بُ] (ع اِ) جِ بَدْر. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (از اقرب الموارد) : ساحت سینه های مشتاقان زآرزوی تو شد بدور و شموس.سنایی ||. جِ بدرهٔ. (ناظم الاطباء). و رجوع به بدر و بدرهٔ شود.

بد و رد.

[بَ دُ رَ] (ص مرکب، از اتباع)(۱)بدوبیراه. (از فرهنگ لغات عامیانهء جمال زاده): فلان بچه های بد و ردی دارد. با آدمهای بد و رد نشستن بد است. معاشرهای بد و رد. (از یادداشتهای مؤلف). بد و رد گفتن؛ بد و بیراه گفتن. (۱) - مرکب از بد + و + رد.

بدوره.

[بَ رَ / رِ / بَ وَ رَ / رِ] (اِ) طعامی را گویند که جایی زله کرده در لنگی و رومالی بسته باشند. (برهان قاطع) (از ناظم الاطباء). طعامی را گویند که جمع کرده بجایی برند و خورند. (انجمن آرا). بدرزه. و رجوع به بدرزه و انجمن آرا شود.

بدوره.

[بَ وَ رَ / رِ] (اِ) حصه و بهره. (برهان قاطع) (از ناظم الاطباء).

بدوس.

[بَ] (اِ) امید. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). خیرخواهی و مهربانی. (ناظم الاطباء). محبت و مهربانی. (آنندراج ||). شمشیر تیز. (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بدوستان.

[بِ دُو] (اِخ) یکی از دهستانهای بخش هریس شهرستان اهر است. از ۳۶ آبادی تشکیل شده که جمعاً در حدود ۱۹۹۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بدوع.

[بُ] (ع مص) بداعهٔ. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به بداعهٔ شود.

بدولی.

[بِ دُو] (اِخ) دهی است از بخش حومهء شهرستان ماکو که ۲۵۰ تن سکنه دارد. محصول آن غلات و بزرک است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بدون.

[بِ نِ] (حرف اضافهء مرکب)(۱) بغیر. بجز. (آنندراج) (ناظم الاطباء). بی. بلا. (یادداشت مؤلف): بتلاء؛ عمرهء بدون حج. (منتهی الارب). اراضی بدون مالک؛ یعنی بی مالک. بدون او این کار میسر نیست؛ یعنی بی او. (از یادداشت مؤلف). (۱) - مرکب از ب + دون، و لازم الاضافه است برخی آن را قید استثنا می دانند و گروهی حرف اضافهء مرکب.

بدوهٔ.

[بَ وَ] (ع اِ) کنارهء رود. (ناظم الاطباء). جانب وادی. (از اقرب الموارد). بدوتا الوادی؛ دو کنارهء رود. (منتهی الارب).

بدوه.

[بُ] (اِخ) بودا. (از مزدیسنا ص ۱۷۱). و رجوع به بودا شود.

بدوی.

[بِ] (حرف اضافه + ضمیر) بدو. به اوی. به او : شو بدان کنج اندرون خمّی بجوی زیر او سمجی است بیرون شو بدوی. رودکی. و رجوع به بدو و او شود.

بدوی.

[بَدْ] (از ع، ص نسبی) ابتدائی. آغازی. (فرهنگ فارسی معین).

بدوی.

[بَ دَ وی ی] (ع ص نسبی) منسوب به بدو. (از منتهی الارب) (از تاج العروس). منسوب به بادیه. (از الانساب سمعانی) (آنندراج)(۱). بیابان باش. (بحر الجواهر). مردم صحرانشین. (غیاث اللغات). آنکه در بادیه زندگانی کند. بادیه نشین. بادی. اعرابی. مقابل حضری و قراری و شهری و روستایی و مدری و مقیم. (از یادداشت مؤلف). ج، بَداوِیّ. (از المنجد). (۱) - در اقرب الموارد بَدْوِیّ منسوب به بَدْو، و بَدَوِیّ منسوب به بادیه است و در منتهی الارب بدوی منسوب به بَدْو و نیز منسوب به بداوهٔ است و صاحب المنجد بَدَوِیّ هر دو را منسوب به بَدْو آورده است.

بدوی.

[بَ دَ] (اِخ) دهی از بخش حومهء شهرستان تربت حیدریه است. ۳۳۴ تن سکنه دارد. محصول آن بنشن و ابریشم است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بدوی.

[بَ دَ] (اِخ) یکی از دهستانهای بخش لنگهء شهرستان لار است. از یازده آبادی تشکیل شده که مجموعاً ۵۲۰۰ تن سکنه دارد. محصول عمدهء آن غلات، خرما و صیفی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بدوی.

[بَ دَ] (اِخ) احمدبن علی بن ابراهیم الحسینی. از مشاهیر اولیای قرن هفتم هجری بود. اصل وی از مغرب است، در ۵۹۶ ه . ق. متولد شد، در مکه و مدینه و سپس در مصر اقامت گزید. در ۶۷۵ ه . ق. درگذشت. وی بی اندازه مورد احترام مردم روزگار خود بود و مرید فراوان داشت. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص ۱۴۱ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۵۷).

بدویهٔ.

[بَ دَ وی یَ] (ع ص نسبی) مؤنث بَدْوِیّ و بَدَوِیّ. (از المنجد). ج، بدویات : و تتخذهما النساء البدویات «امات» لقلائدهن. (نقودالعربیهٔ ص۹۵).

بدهٔ.

[بُدْ دَ] (ع اِ) بهره ای از هر چیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، بِدَد ||. طاقت ||. غایت چیزی. (منتهی الارب)

(ناظم الاطباء): بینی و بینک بدهٔ؛ ای غایهٔ و مدهٔ. (لسان العرب از ذیل اقرب الموارد).

بدهٔ.

[بِ / یَدْ دَ] (ع اِ) قوت و توان، یقال ما له بدهٔ؛ یعنی نیست او را طاقت آن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قوت. توان. طاقت. (یادداشت مؤلف).

بده.

[بَ دَ] (اِ) خشکه پلاو. (برهان قاطع) (غیاث اللغات). خشکه پلاو را گویند و آن را پته نیز خوانند یعنی خالی. (انجمن آرا) (آنندراج) : پرستنده باشم به آتشکده نسازم خورش جز ز شیر و بده. فردوسی (از انجمن آرا)(۱ ||). نام درختی است بغایت سخت که هرگز بار ندهد. (برهان قاطع) (از ناظم الاطباء). درختی است سخت و هیچ بار نیارد. (صحاح الفرس). نام درختی است که بر ندهد و عرب آن را غرب گویند و گفته اند : این پنج درخت است که می نارد بار بید و بده و سرو و سپیدار و چنار. ؟ (انجمن آرا) (آنندراج). سهم تو اوفکنده به پیکان بیدبرگ بر پیکر معاند تو لرزه چون بده. نزاری قهستانی (از انجمن آرا ||). هر درخت بی میوه را گویند عموماً. (برهان قاطع). هر درخت بی میوه. (ناظم الاطباء ||). درخت بید را گویند خصوصاً. (برهان قاطع). درخت بید. (ناظم الاطباء). پده. و رجوع به پَدَه شود. (۱) - در فهرست ولف نیامده است.

بده.

[بُ دَ / دِ] (اِ) رگوی سوخته که با چخماق آتش بر آن زنند. (از برهان قاطع). رگوی سوخته و چوب پوسیده که بر زیر سنگ چخماق نهند و چخماق زنند تا آتش درگیرد و آن را خف و پود و زک گویند و در عراق عجم پد و پود را با هم ترکیب کرده خف را پدپود گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). رگوی سوخته که عوض قاو بکار دارند. (صحاح الفرس). پده. و رجوع به پده شود.

بده.

[بِ دِهْ] (اِ)(۱) چیزی که بر ذمهء شخصی بود و شخص ملزم بر دادن آن باشد. (ناظم الاطباء). دین. بدهی. وام که ستده باشند. مقابل بستان و طلب. (از یادداشتهای مؤلف). (۱) - در اصل از «دادن» مشتق است.

بده.

[بَدْهْ] (ع مص) ناگاه آمدن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). ناگاه و نااندیشیده آمدن. (آنندراج). بداههٔ. و رجوع به بداههٔ شود.

بده.

[بَ / بُدْهْ] (ع اِ) آغاز هر چیز ||. ناگاه ||. ناگاه آینده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بده.

[بِ دِهْ] (اِخ) دهی است از بخش خورموج شهرستان بوشهر که ۲۰۹ تن سکنه دارد. محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بده بستان.

[بِ دِهْ بِ] (اِمص مرکب) در تداول عامه، ستد و داد. داد و ستد. معامله. بیع و شری. (یادداشت مؤلف). بده و بستان.

بده شدن.

[بَ دَ / دِ شُ دَ] (مص مرکب)در تداول، از چشم افتادن و بد جلوه کردن: من نزد فلان بده شدم.

بدهکار.

[بِ دِ] (ص مرکب) مقروض و وامدار. (ناظم الاطباء). کسی که بدیگری پولی را مقروض است. (از اصطلاحات فرهنگستان). مدیون. غریم. فام دار. مقابل طلبکار و بستانکار. (یادداشت مؤلف). - امثال: بدهکار را که بحال خود گذاشتی طلبکار می شود. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص۴۰۷ (||). اصطلاح بانک محاسبهء برداشتها و بدهکاریهای مشتری که در ستون بدهکار یادداشت کنند. مقابل بستانکار. (فرهنگ فارسی معین).

بدهکاری.

[بِ دِ] (حامص مرکب) صفت بدهکار. چگونگی بدهکار ||. دَین. قرض. وامداری. قرض داری. (از یادداشتهای مؤلف).

بده کردن.

[بَ دَ / دِ کَ دَ] (مص مرکب)در تداول، کسی را کنفت کردن و او را بد وانمود کردن. (لغات عامیانهء جمالزاده). از چشم انداختن و بد جلوه گر ساختن خود یا دیگری را در نزد کسی: فلان مرا در پیش فلان کس بده کرد. من خود را پیش فلان بخاطر تو بده کردم.

بدهوا.

[بَ هَ] (ص مرکب) که بخیالات بلندتر از حد و حق خویش افتاده باشد. (یادداشت مؤلف). - بدهوا شدن (طفل یا زیردستی چون نوکر و -خادمه و غیره)؛ بد آموخته شدن. بتحریک و فریب در بدخواهی از حد خود بیرون شدن خواستن. (یادداشت مؤلف).

بده و بستان.

[بِ دِ هُ بِ] (اِ مرکب) بده بستان. (یادداشت مؤلف). رجوع به بده بستان شود.

بدهه.

[ ] (اِخ) ناحیتی است از سند. (از حدود العالم چ دانشگاه ص۱۲۵). (از معجم البلدان).

بدهی.

[بِ دِ] (اِ مرکب) دَین. وام. فام. قرض. بده. وام که ستده باشند. مقابل طلب. (یادداشت مؤلف). پولی که شخصی بدیگری مدیونست. آنچه که کسی ملزم است بدیگری بپردازد. (فرهنگ فارسی معین (||). اصطلاح حسابداری) حساب مخصوصی است که در آن بدهکاری شخص را یادداشت کنند و مقابل آن حساب، «دارایی» است که در آن سرمایه و طلب شخص را درج کنند. (از فرهنگ فارسی معین).

بدهیات.

[بَ دَ هی یا] (ع اِ) جِ بدیهة(۱). اشیائی که علم آنها موقوف بتفکر نباشد چنانکه واحد نصف اثنین است و کل اعظم است از جزء. بدیهیات. (از غیاث اللغات) (از آنندراج). و رجوع به بدیهیات شود. (۱) - چون فعیله منسوب بیاء نسبت می شود یای او محذوف شود و کسرهء عین کلمه اش بفتح ابدال یابد چنانکه حنفی در نسبت حنیفه. (از غیاث اللغات) (از آنندراج).

بدهیوره.

[بَ هَ وَ رَ / رِ] (ص مرکب) در تداول، سخت زشت. سخت بدگل و بدترکیب. (یادداشت مؤلف).

بدی.

[بَ] (حامص) ضد نیکی. (آنندراج). نقیض نیکی. ترمنشت. (از ناظم الاطباء). شر. (زمخشری). سوء. سیئه. (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). شرهٔ. (دهار). ارب. بُجر. تَعس. جفا. جفوهٔ. خَلّ. خَنابهٔ. دَوکَهٔ. دَهم. رَباذیهٔ. رَهَق. طَبَندَر. عاثور. عاذور. عَثار. غائلهٔ. غَندَرَهٔ. مَحل. مَعالَهٔ. مَعَرَّهٔ. مَعکوکاء. مَقمور. منایرهٔ. نُصُب. نُصب. نَطَف. نَیرَب. وَشیمَه. (منتهی الارب). سوء. ساءَهٔ. خَبَث. اسائهٔ. ردائت. قباحت. داهیهٔ. مقابل نیکی، حسنه. (یادداشت مؤلف) : بر آغالش هر دو آغاز کرد بدی گفت و نیکی همه راز کرد.ابوشکور. بجای هر بهی پاداش نیکی بجای هر بدی بادآفراهی. دقیقی (از گنج بازیافته ص۸۷). چو پیروزی و فرهی یابد او بسوی بدی هیچ نشتابد او.فردوسی. جهان از بدیها بشویم به رای پس آنگه ز گیتی کنم گرد پای.فردوسی. نکویی بهر جا چو آید بکار نکویی کن و از بدی شرم دار.فردوسی. هر کجا گوهری بد است بدیست بدگهر نیک چون تواند زیست.عنصری. بریده چو طبع مؤمن از مرتد از بددلی و بدی و بدمهری. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۱۰۹). چون مکافات بدی اندر طبیعت واجب است چون تو از دنیا چریدی او ترا خواهد چرید. ناصرخسرو. گر از خوبان بدی ناید چرا پس بتان را روی خوب و فعل منکر. ناصرخسرو. حضرت رسول (ص) میفرماید که از حق تعالی خطاب شود بکرام الکاتبین تا بعدد هر ستاره که بدین آسمان دنیاست ده نیکی مقبول در نامهء اعمال این بنده ثبت و ده بدی محو گرداند. (قصص الانبیاء ص۸۳). گر نخواهی دل از ملامت پر به بدی از قرین نیک مبر.سنایی. نیک بدرایی با خلق جهان که بدی نیک سوی جانت رساد. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۸۷۴). بدی را بدی سهل باشد جزا اگر مردی احسن الی من اسا.سعدی. مروت نباشد بدی با کسی کزو نیکویی دیده باشی بسی.سعدی. ز بهر آنکه با گرگان نکویی بدی باشد بحال گوسفندان.سعدی. وز بدی آنچه او بجای خود است عاقلش عدل خواند ارچه بد است. اوحدی. -امثال: از چشم خود بدی دیده، از فلان کس یا فلان چیز ندیده. (امثال و حکم دهخدا ج ۱ ص۱۲۳). - بدی کردن؛ رفتار ناملائم داشتن. زیان رساندن. اسائه : مکن بدی تو و نیکی بکن چرا فرمود خدای ما را گر ما نه حی و مختاریم. ناصرخسرو. زلفت همی بپیچد و با من بدی کند نشگفت اگر بپیچد هر که او کند بدی. قمری (از رادویانی). تو بیداری او بیخودی می کند تو نیکی

کنی او بـدی می کنـد.نظامی. چو دسـتشان نرسـد لاجرم به نیکی خویش بـدی کننـد بجای تو هرچه بتواننـد. سـعدی (صاحبیه). چو نیکت بگویم بدی می کنی نه با کس که بد با خودی می کنی. سعدی (بوستان).

بدی.

[بَدْ یْ] (ع مص)(۱) آغـاز کردن: بـدیت به؛ آغاز کردم به آن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). (۱) - از باب ضرب و سمع. (ناظم الاطباء).

بدی.

[بِ دا] (ع مص) (از «ب د و»)(۱) دارای بداۀ(۲) شدن زمین. (از ناظم الاطباء). بداوه ناک شدن زمین(۳). (از منتهی الارب). دارای سماروغ شدن زمین. (از شرح قاموس). (۱) - از باب سمع. (ناظم الاطباء). (۲) - بداۀ؛ سماروغ یا نوعی خاک. (ناظم الاطباء). (۳) - بداوۀ؛ سماروغ یا نوعی خاک. (منتهی الارب).

بدی.

[بَ دی ی] (ع ص)(۱) نخست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نخستین و اولین. (غیاث اللغات) (آنـندراج). اول. (معجم متن اللغـۀ) حدیث: الحمدلله بدیاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کار شـگفت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء ||). چاهی که در اسـلام کنده باشند. (منتهی الارب) (از معجم متن اللغۀ) (آنندراج). و رجوع به بدی ء و بدء شود. (۱) - در اصل این لفظ بر وزن فعیل (بدی ء) است. (از غیاث اللغات).

بدی ء.

[بَ] (ع ص) آفریـده و مخلوق. (منتهی الارب) (نـاظم الاطبـاء). مخلوق. (شـرح قـاموس ||). کار نو و بـدیع ||. نخستین هر چیزی. (منتهی الارب) (نـاظم الاطبـاء). نخستین. (نـاظم الاطبـاء). اول. (شـرح قـاموس ||). چـاهی که در اسـلام بهم رسـیده باشـد. (شـرح قاموس). چاهی که در اسـلام کنـده باشـند، حـدیث: حریم البئر البـدی ء خمس وعشـرون ذراعاً. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). و رجوع به بدء و بدی شود.

بدیئۀ.

[بَ ءَ] (ع اِ) آغاز ||. سخن نااندیشیده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بدیج.

[بَ] (اِ) هلیله. (برهان) (فرهنگ رشـیدی) (ناظم الاطباء). هلیلج. (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۵). و آن چیزی است به اندام بیضهء مرغ و آن را در شـیرهء قند پرورده کنند و خورند و در مؤید الفضلاء بلیله نوشته بودند و آن دوایی است قابض. (برهان ||). درخت لیمو. (ناظم الاطباء).

بدیخ.

[بَ] (ع ص) مرد بزرگ مرتبه. ج، بُدَخاء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بدید.

[بَ] (ص) ظاهر. (غیاث اللغات). پدید. رجوع به پدید شود.

بدید.

[بَ] (ع اِ) هر آنچه از کاه و پنبه و پشم و جز آن پر کرده در زیر زین و پالان نهند تا پشت ستور ریش نگردد. (ناظم الاطباء). بداد زین. (از منتهی الارب). ج، بدائد و اَبِدَّهٔ. و رجوع به بِداد شود ||. خرجین ||. مانند و همتا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مثل و نظیر. (از ذیل اقرب الموارد (||). ص) فلاهٔ بدید؛ بیابانی که در آن کسی نباشد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیابان پهناور. (از ذیل اقرب الموارد). بدیدهٔ.

بدیدار.

[بَ] (ص) پدیدار. رجوع به پدیدار شود.

بدید و ندید.

[بَ دی دُ نَ] (ص مرکب)پست و دون همت و کوتاه نظر. (لغات عامیانهء جمال زاده). ندید بدید.

بدیدهٔ.

[بَ دی دَ] (ع اِ) بلاـ ||. مانند و همتا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مثل و نظیر. (از ذیل اقرب الموارد (||). ص) فلاهٔ بدیدهٔ؛ بیابانی که در آن کسی نباشد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیابان پهناور. (از ذیل اقرب الموارد). بَدید.

بدیذج.

[بَ ذَ] (ص) معرب پدیده. نمونه. (از یادداشت مؤلف).

بدیر.

[بُ دَ] (ع اِ مصغر) مصغر بدر. (آنندراج) (ناظم الاطباء). بدر کوچک. رجوع به بدر شود.

بدیسه.

[بَ سَ / سِ] (اِ) چرم و چوبی باشد مدور که در گلوی دوک کنند. (از برهان قاطع) (از ناظم الاطباء ||). تختهء میان سوراخ مدوری که بر سر دیرک خیمه گذارند. (از برهان قاطع) (ناظم الاطباء). بادریسهء خیمه. (انجمن آرا). و رجوع به بادریسه شود.

بدیشان.

[بِ] (حرف اضافه ضمیر)(۱) به ایشان. (آنندراج) (ناظم الاطباء). به آنان : بدیشان بگفت آنچه در خواب دید جز آن هرچه از کاروانان شنید.فردوسی. (۱) - در اصل مرکب است از: ب (در پهلوی pat, pa, be) + ایشان.

بدیع.

[بَ] (ع ص) نو بیرون آورنده. (ناظم الاطباء). نو بیرون آورنده نه بر مثالی. (منتهی الارب) (آنندراج). نوکننده. (مهذب الاسماء). چیز نو بیرون آرنده. (یادداشت مؤلف ||). نو بیرون آورده. (منتهی الارب) (ترجمان القرآن جرجانی ترتیب عادل بن علی). بمعنی اسم فاعل و مفعول هر دوست. (از منتهی الارب). نو پیدا شده. (غیاث اللغات). نوآیین. نو پدید کرده. نوباوه. نو. (یادداشت مؤلف). نوآیین. تازه. نو. (فرهنگ فارسی معین). نو بیرون آمده. حیرت انگیز و هر چیز اختراع شده. (از ناظم الاطباء). زیبا. جمیل. با طراوت. دل انگیز : و مردمان این ناحیت [چین]مردمانی خوب صنعتند و کارهای بدیع کنند و بر دو عنان اندر نشسته به تبت آیند به بازرگانی. (حدود العالم). نامه نویسد بدیع و نظم کند خوب تیغ زند نیک و پهنه بازد چوگان.فرخی. من در آن فتح یکی مدح بر او خوانده بدیع مدح او خوانده و زو یافته بسیاری زر. فرخی. باغی چو خوی خویش پسندیده و بدیع کاخی چو رای خویش مهیا و استوار. فرخی. روح رؤسا ابوربیع بن ربیع او سخت بدیع و کار او سخت بدیع. منوچهری. وین هدهد بدیع در این اول ربیع برجاس وار تاجی بر سر نهاده وی. منوچهری. کدامین جان نه این جان طبیعی. نکو بنگر که جسم بس بدیعی.ناصرخسرو. دیبا همی بدیع برون آری اندر ضمیر تُست مگر ششتر.ناصرخسرو. درخت بدیعی ولیکن مر این را درخت ترنج و مر آن را چناری. ناصرخسرو. ز هر چهار نوآیین تر و بدیع تر است نگار من که زمانه چو او ندید نگار. مسعودسعد سلمان. عجب مدار ز من نظم و نثر خوب و بدیع نه لؤلؤ از صدف است و نه آبگین ز گیاست. مسعودسعد سلمان. بوقلمون شد بهار از قلم صبح و شام راند مثالی بدیع ساخت طلسمی عجاب. خاقانی. طرز غریب من است نقش خرد را طراز شعر بدیع من است شرع سخن را شعار. خاقانی. هزار فصل بدیع است و صد چو فضل ربیع هزار مرغ چو من بوتمام او زیبد.خاقانی. چون روضهء ربیع پر نقش بدیع کردند. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۴۲۱). نظم او چون وشی صنعاء و چهرهء عذرا بدیع و رایق بود. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۲۷۹). بدیع آمدم صورتش در نظر ولیکن ندارم ز معنی خبر.سعدی (بوستان). حسن میمندی را گفتند سلطان محمود چندین بندهء صاحب جمال دارد که هر یکی بدیع جهانی اند. (گلستان سعدی). - بدیع آیین؛ نوآیین، که آیین نو و شگفت دارد : ای ترک بدیع آیین، عشق تو شد آیینم کز سلسلهء میگون بر ماه زدی آذین.سوزنی. - بدیع الجمال؛ نادرالجمال. (آنندراج). زیباروی : بس که درین خاک ممزق شدند پیکر خوبان بدیع الجمال.سعدی. گرت هزار بدیع الجمال پیش آید ببین و بگذر و خاطر به هیچیک مسپار. سعدی. ملک در حال کنیزکی خوبروی پیشش فرستاد همچنین در عقبش غلامی بدیع الجمال لطیف الاعتدال. (گلستان سعدی). - بدیع برهان؛ که برهانها و دلیلهایش نوآیین و نیکو و استوار است : همه، دعویِ طالع میمونش در معالی بدیع برهان باد.مسعودسعد. - بدیع چهره؛ زیبا. زیباچهره. زیباروی. بدیع الجمال : گرفته راه تماشا بدیع چهره بتانی که در مشاهده عاجز کنند لعبت چین را. سعدی. - بدیع خوی؛ که خوی غریب و بدیع دارد : لطیف جوهر و جانی غریب قامت و شکلی لطیف جامه و جسمی بدیع صورت و خویی. سعدی (طیبات). - بدیع رقم؛ خوش خط و خوش نویس. (ناظم الاطباء). بدیع رقم و بدیع قلم، از صفات کاتب و قلم است. (از آنندراج). - بدیع سخن؛ که سخن نو و نیکو دارد : ازو سریع قلم تر کجاست در کیهان وزو بدیع سخن تر کجاست در کشور. سوزنی. - بدیع شمایل؛ که سرشتی زیبا و نیکو دارد : چشم بدت دور ای بدیع شمایل یار من و شمع جمع و میر قبایل.سعدی. - بدیع صفت؛ که صفت نیکو و زیبا دارد : گر آن بدیع صفت خویشتن به ما ندهد بیار ساقی و ما را ز خویشتن بستان. سعدی. من آن بدیع صفت را بترک چون گویم. سعدی (خواتیم). - بدیع صنیع؛ روح القدس. (آنندراج ||). - جسد آدمی. (آنندراج). - بدیع صورت؛ نیکوروی. زیباروی : ز میگساری مه پیکری که گویی هست بدیع صورت آن میگسار زآتش و آب.

مسعودسعد سلمان. چون که بدیع صورتی بی سبب کدورتی عهد و وفای دوستان حیف بود که بشکنی. سعدی (بدایع). - بدیع قلم؛ رجوع به بدیع رقم در همین ترکیبات شود. - بدیع منظر؛ زیباروی : خود نبود و گر بود تا بقیامت آزری بت نکند به نیکویی چون تو بدیع منظری. سعدی (بدایع). - بدیع نگار؛ نگارندهء تصاویر بدیع. نقاش چیره دست : چنو سوار نیارد نگاشتن بقلم اگر چه باشد صورتگری بدیع نگار.فرخی. - بدیع وصف؛ که دارای اوصاف نیکو و نوآیین است : بدیع وصفا بر وصف تو بشیفته ام از ان نباشد نامم همی ز بند جدا. مسعودسعد سلمان (دیوان ص۸ ||). عجیب و غریب و نادر. (از ناظم الاطباء). دور. بعید : بدیع نیست گرت خلق تهنیت گویند که دولت تو رسیده است خلق را فریاد. مسعودسعد سلمان. دو کار از عزایم پادشاهان بدیع و غریب نماید... (کلیله و دمنه). و هر بنا که بر قاعدهء عدل و احسان قرار گیرد... اگر از تقلب احوال در وی اثری ظاهر نگردد و دست زمانه از ساحت سعادت آن قاصر باشد بدیع ننماید. (کلیله و دمنه چ مینوی ص ۲۳). چو مشک عشق تو غماز من شد ای دل و جان بدیع نبود از مشک و عشق غمازی.سوزنی. و در ریاض نعم ایشان (آل سامان و آل بویه) چون عندلیب نوای خوش میزدند و یا چون ساز بر کنار گلزار ترنمی بنوا میکردند بدیع نبود. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۱۷). هلال اگر بنماید کسی بدیع نباشد چه حاجت است که بنماید آفتاب مبین را. سعدی. دریغ از خوی مطبوعت که روی از بندگان پوشی بدیع از طبع موزونت که در بر دوستان بندی. سعدی (طیبات). گفتم این از کرم اخلاق بزرگان بدیع است روی از مصاحبت مسکینان تافتن. (گلستان سعدی کلیات چ فروغی ص۵۶ ||). رسن تافته از پشم نو و مانند آن ||. خیک نو . (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خیک تازه. (از اقرب الموارد (||). ا) دانشی که در آن از صنعتهای کلام و زیبایی های الفاظ نظم و نثر بحث شود. (فرهنگ فارسی معین). یکی از علوم بلاغی است که در آن از صنایع کلام و زیباییهای الفاظ و آرایش سخن پس از حصول فصاحت و بلاغت در نظم و نثر بحث می شود(۱). چنانکه مشهور است نخستین کسی که بدین دانش توجه کرد و صنایع بدیعی را از متون استخراج نمود عبدالله المعتز (درگذشته بسال ۲۹۶ ه . ق.) بود. مشهورترین صنایع بدیعی عبارت است از: ارسال المثل، استخدام، استدراک، استشهاد، استطراد، اضراب، التفات، براعت استهلال، تأبید، ترصیع، تضمین، تلمیح، تنسیق الصفات، توریه، جناس، حسن تخلص، ردالعجز علی الصدر، ردالقافیه، ردالمطلع، سجع، عکس و تبدیل. صاحب کشاف اصطلاحات الفنون آرد: بدیع من حیث المجموع بر علوم معانی و بیان و بدیع هم اطلاق می گردد. در بارهء علم بدیع و صنایع بدیعی رجوع به مفتاح العلوم سکاکی و مطول تفتازانی و ابدع البدایع گرکانی و نفایس الفنون (فن هشتم از مقالهء اولی از قسم اول) و کشاف اصطلاحات الفنون و کشف الظنون و حدائق السحر فی دقائق الشعر رشید وطواط و ترجمان البلاغهء رادویانی و صناعات ادبی جلال الدین همایی شود. . (فرانسوی) (۱) - Rhetorique

بدیع.

[بَ] (اِخ) یکی از نامهای باری تعالی. (ناظم الاطباء). از اسماء باری تعالی است و معنی آن مبدع است زیرا که حضرت او بدیع است در نفس خود و برای او مثلی نیست. (از اقرب الموارد)(۱). نوآفرینندهء آسمانها و زمینها. (مهذب الاسماء) : بدیعی که شخص آفریند ز گل روان و خرد بخشد و هوش و دل. سعدی (بوستان). (۱) - ظاهراً مأخوذ از این آیهء قرآن کریم است: الله بدیع السموات و الارض.

بدیع آباد.

[بَ] (اِخ) دهی است از بخش حومهء شهرستان نیشابور که ۲۶۴ تن سکنه دارد. محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بدیع اتابک جوینی.

[بَ اَ بَ کِ جُ وَ](اِخ) منتجب الدین... صاحب عتبهٔ الکتبه است. رجوع به منتجب الدین شود.

بدیع اسطرلابی.

[بَ عِ اُ طُ] (اِخ)رجوع به هبهٔ اللهبن حسین بن یوسف اسطرلابی شود.

بدیع الدین.

[بَ عُدْ دی] (اِخ) ترکو سجزی یا بدیع ترکو. عوفی نام او را در ردیف شاعران آل سلجوق بعد از عهد معزی و سنجری آورده و از اشعار او نقل کرده است. رجوع به لباب الالباب چ لیدن ج ۲ صص ۳۴۹ - ۳۵۱ و مجمع الفصحا ص۱۶۸ و فرهنگ سخنوران شود.

بدیع الزمان.

[بَ عُزْ زَ] (اِخ) احمدبن حسین بن یحیی بن سعید مشهور به بدیع الزمان همدانی و مکنی به ابوالفضل. ادیب و صاحب مقامات مشهور است. رجوع به احمد... شود.

بدیع الزمان.

[بَ عُزْ زَ] (اِخ) حسین بن ابراهیم بن احمد نطنزی ملقب به ذواللسانین و مشهور به ادیب نطنزی. رجوع به مقدمهء لغت نامه چ ا صص ۲۷۰-۲۷۳ و چ ۲ صص ۲۰۵-۲۰۷. و حسین نطنزی شود.

بدیع الزمان میرزا.

[بَ عُزْ زَ] (اِخ) پسر سلطان حسین میرزا بایقرا که پس از فوت پدر با برادرش توأماً به پادشاهی نشست شیبک خان ازبک آنها را شکست داد و فراری ساخت. بدیع الزمان میرزا به ایران و سپس به استانبول رفت و و در سال ۹۲۰ ه . ق. در این شهر درگذشت. طبع شعر داشت و به فارسی و ترکی شعر می سرود از اوست : وزیدی ای صبا برهم زدی گلهای رعنا را شکستی زآن میان شاخ گل نورسته‌ء مارا. (از رجال حبیب السیر و تذکرهء میخانه چ گلچین معانی ص۱۱۴ و مجالس النفائس ص۱۲۷ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ص۱۲۵۷).

بدیع بلخی.

[بَ عِ بَ] (اِخ) ابومحمد بدیع بن محمد بن محمود بلخی. از شاعران نیمهء دوم قرن چهارم هجری و معاصر طاهربن فضل بن محمد چغانی (درگذشته بسال ۳۸۱ ه . ق .) و همچنین معاصر دقیقی بوده است. از اشعار او در لباب الالباب چ لیدن ج ۲ صص۲۲ - ۲۳ چ سعید نفیسی ص ۲۶۰ و مجمع الفصحا صص۱۷۴ - ۱۷۵ آمده است. رجوع به این دو متن و فرهنگ سخنوران و تاریخ ادبیات در ایران تألیف صفا ج ۱ ص۴۲۶ شود.

بدیع تونی.

[بَ عِ] (اِخ) از نثرنویسان قرن دوازدهم هجری و در خدمت داراشکوه شغل دیوانی داشته است و بنا بنوشتهء بهار در سبک شناسی لطایف الاخبار از اوست. رجوع به سبک شناسی ج ۳ ص ۲۹۶ ببعد شود.

بدیعهٔ.

[بَ عَ] (ع ص) مؤنث بدیع. نو بیرون آورده شده. ج، بدایع. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بدیل.

[بَ] (ع اِ) هرچه بجای دیگری بود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بدل چیزی. (غیاث اللغات) (آنندراج). بدل. عوض. ج، ابدال و بدلاء. یقال: «هذا بدیل ماله عدیل». (از اقرب الموارد). خلف از چیزی یا کسی. آنکه تواند بجای دیگری بود. (یادداشت مؤلف) : جشن فریدون خجسته باد و همایون بر عضد دولت آن بدیل فریدون.فرخی. در جهانداری بملک و در عدو بستن بجنگ هم سلیمان را قرینی هم فریدون را بدیل. فرخی. از جهان علم و دین بری وین جا حکمت و پند ماند از تو بدیل.ناصرخسرو. ور جز در تست بوسه جایم پس من نه بدیل(۱) بوالعلایم.خاقانی. بدیل دوستان گیرند و یاران ولیکن شاهد ما بی بدیل است. سعدی (طیبات). - بدیل یافتن؛ عوض یافتن. چیزی را بجای چیز دیگر بدست آوردن : شاید که مرد پیر بدین گه شود جوان گیتی بدیل یافت شباب از پی مشیب. رودکی (احوال و اشعار رودکی، نفیسی ص۹۶۹). (۱) - ایهام دارد به نام شاعر که بدیل است.

بدیل.

[بَ] (اِخ) نام خاقانی شروانی. (از غیاث اللغات) (از آنندراج) : بدل من آمدم اندر جهان سنایی را بدین دلیل پدر نام من بدیل نهاد.خاقانی.

بدیل.

[بُ دَ] (اِخ) نام چند تن صحابی و چند تن محدث است. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به الاصابهٔ و امتاع الاسماع شود.

بدیلیان.

[بَ] (اِخ) نام دو خاندان است، نخستین از اولاد بدیل بن ورقاء خزاعی و دیگری از اولاد بدیل بن محمد بن اسد حرشی، چند فاضل و دانشمند از این دو خاندان برخاسته. (از تاریخ بیهق ص۱۳۵). و رجوع به همین کتاب شود.

بدیمن.

[بَ یُ] (ص مرکب) بدفال و شوم و نامبارک. (ناظم الاطباء). شوم و نامبارک. (آنندراج). این ترکیب به غلط شبیه تر است ولی استعمال شده است و هم امروز متداول است. (یادداشت مؤلف): احطب؛ مرد بدیمن. احص؛ شمشیر بدیمن. (منتهی الارب).

بدیمنی.

[بَ یُ] (حامص مرکب) بدفالی و شومی. بدبختی و بی طالعی. (ناظم الاطباء). حلق؛ بدیمنی. (منتهی الارب).

بدین.

[بَ / بِ] (حرف اضافه + ضمیر)(۱) به این. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (آنندراج). به این: بدین صفت. بدین شکل. (فرهنگ فارسی معین) : شدم پیر بدین سان و تو هم خود نه جوانی مرا سینه پر انجوخ و تو چون چفته کمانی. رودکی. یارب چو آفریدی رویی بدین مثال خود رحم کن بر امت و از راهشان مکیب. شهید. شفیع باش بر شه مرا بدین زلت چو مصطفی بردادار بدروشنان را.دقیقی. بدین سالیان چهارصد بگذرد کزین تخمه گیتی کسی نسپرد.فردوسی. و دیگر زبانی بدین راستی بگفتار نیکو بیاراستی.فردوسی. مثل من بود بدین اندر مثل زوفرین و ازهر خر.عنصری. ببر آورد بخت پوده درخت من بدین شادم و توشادی سخت.عنصری. بدین شهر دروازه ها شد منقش از آسیب و از کوس و چتر و عماری. زینبی. زمانی بدین داس گردم(۲) درو بکن پاک پالیزم از خار(۳) و خو.اسدی. و رجوع به «این» شود. (۱) - در پهلوی پذ - این -in)ح(pa. (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بدان شود. (۲) - ن ل: گندم. (۳) - ن ل: خاک.

بدین.

[بَ] (ع ص) تناور. ج، بُدُن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). جسیم. بادن. (یادداشت مؤلف). مذکر و مؤنث در آن یکسان است. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بدیه.

[بَ یَ / یِ] (اِ) ظرف شراب. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بدیه.

[بِ یِ] (اِ) آرزومندی. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ اوبهی) (فرهنگ رشیدی). در برهان بمعنی آرزومندی آورده و غلط است بویه را بدیه خوانده و او را دال پنداشته. (انجمن آرا ص۸۱). ظاهراً مصحف بویه است. (از حاشیهء برهان چ معین). رجوع به بویه شود.

بدیهت.

[بَ هَ] (ع، اِ) بدیهۀ. - بربدیهت؛ بی اندیشه : گفت [خواجه احمد]بنده نیز بیندیشد آنگاه آنچه او را فراز آید باز نماید که بر بدیهت راست نیاید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۸). و رجوع به بدیهۀ و بدیهه شود.

بدیهۀ.

[بَ هَ] (ع اِ) آغاز: لک البدیهۀ؛ یعنی تراست آغاز کردن ||. ناگاه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). مفاجاۀ. (از اقرب الموارد). حدیث: من رآه بدیهۀً هابه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سخن بی اندیشه، یقال هو ذوبدیهۀ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سخن نااندیشیده. (مهذب الاسماء): اجاب علی البدیهۀ؛ پاسخ گفت نااندیشیده. (از اقرب الموارد). و رجوع به بدیهه شود.

بدیهۀ.

[بَ هَ] (ع مص) ناگـاه و نااندیشـیده آمـدن. (از منتهی الارب). بی انـدیشه آمـدن سـخن و ناگاه آمـدن چیزی. (غیاث اللغات). بَیده. بَداهَهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بده. (از اقرب الموارد). و رجوع به بده و بداههٔ و بداهت شود.

بدیهه.

[بَ هَ / هِ] (از ع، اِ) ناگاه و نااندیشـیده گفتن چیزی و یا خوانـدن شـعری. هر چیزی که بگویند و یا بکنند بدون تأمل و تفکر و بدون یـادآوری و فی الفور. ناگـاه. بخیال خود. زودانـداز. (ناظم الاطباء). بدیهـهٔ. بـدون انـدیشه سـخن گفتن یا شـعر سـرودن. نیندیشـیده. (فرهنگ فارسـی معین). در اصـطلاح بلغاء آن است که منشـی یا شاعر کلام را بی رویت و فکر انشاء کند و این را ارتجال نیز نامند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). انشای شعری یا لطیفه ای بحسب مقتضای مقام بی فکر و تأمل. (از آنندراج). گفتن سخنی یا شعری یـا لطیفه ای بحسب مقتضای مقام بی فکر و تأمل. (از آننـدراج). گفتن سـخنی یا شـعری بی تهیه. چُست گویی. (یادداشت مؤلف) : صابی از بـدیههء خاطر و عجالهء وقت این سه بیت بـدو داد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سـنگی ص ۲۵۴). با او به بـدیهه خوش درآمد چـون یـافت حریف خوش برآمـد.نظامی ||. شـعر مرتجـل. (یـادداشت مؤلف). شـعری که بی اندیشـیدن گفته شود : و یکی بود از نـدیمان این پادشـاه (امیر محمـد)... بگریست و پس بـدیههء نیکـو گفت. (تاریـخ بیهقی (||). ق) ناگـاه. (نـاظم الاطبـاء). ناگاهـان. (یـادداشت مؤلـف). حـادثه و اتفـاق ناگهـانی. (نـاظم الاطبـاء) : بر تو چه بجز بـدیهه مردن بر من چه بجز درود و تکـبیر. سوزنی (از یـادداشت مؤلف (||). اِ) آغـاز : و الاـ جهانیـان را مقرر است که بـدیههء رای و اول فکرت شاهنشـاه دنیا... راهبر روح قـدس است. (کلیله و دمنه). - بـدیهه جواب؛ آن که بی اندیشـیدن پاسـخ گویـد : اما عظیم داهی بود و دانا و حاذق و کافی رای و بدیهه جواب. (سندبادنامه ص۳۰۸). - بدیهه دُر باریدن؛ بی تأمل و اندیشـیدن سـخنی یا شـعری گفتن. شعری مرتجل سرودن : بدیهه همی بارم از خاطر این در کزو سـمعها بحر عمان نمایـد.خاقانی. - بدیهه گفتن؛ ناگهان و بی اندیشه گفتن. (ناظم الاطباء) : او نیز بدیهه ای روانه گفتی به نشان آن نشانه.نظامی. بر هر سـخنی بخندهء خوش می گفت بدیهه ای چو آتش.نظامی. گاه از قصـبت صحیفه شویم گه با رطبت بدیهه گویم.نظامی. - بربدیهه؛ بی اندیشه. برارتجال. و رجوع به مادهء بعد شود.

بدیهی.

[بَ هی ی] (ع ص نسبی) منسوب به بدیهـهٔ. ناگهـانی. (نـاظم الاطباء). مرتجل. (فرهنگ فارسـی معین ||). بـدون فکر و یادآوری و تأمل و اندیشه. (ناظم الاطباء ||). آشـکار و پیدا و ظاهر و هویدا. (ناظم الاطباء). روشن. آشـکار. واضح. (فرهنگ فارسی معین||). (اصـطلاح منطق) چیزی که بخودی خود ظـاهر و هویـدا باشـد. (از نـاظم الاطبـاء). هر تصور یـا تصـدیق که درک آن محتـاج بتفکر نباشـد. تصـدیق بـدیهی چون کـل اعظم از جزء است. یا دو نقیض نه اجتماع می کننـد و نه ارتفاع. مقابل نظری. (یادداشت مؤلف). چیزی که علم آن موقوف بتفکر نباشـد چنانکه واحـد نصف اثنین است. (از غیاث اللغات). ضـروری مقابل نظری. مقـدمات اولیه، و آن چیزی است که تصور دو طرف آن کافی است و نسـبت در جزم عقل به اوست. بعبارت دیگر آنچه را که عقل مقتضی بداند در موقع تصور دو طرف و نسبت هم محتـاج به اسـتعانت غیر نباشـد و این معنی از معنی قبـل اخص است بواسـطهء آنکه شامـل تصور نیست و نیز بواسـطه آن که شامـل حسـیات و تجربیات و غیر آن نیست. آنچه عقل به مجرد توجه به آن بـدون اسـتعانت بحس خواه تصـور و خـواه تصـدیق اثبـات کنـد و ایـن معنی نیز از معنی قبـل اخص اسـت زیرا شامـل تصـور و تصـدیق هـم هسـت. (از کشـاف اصـطلاحات الفنون). آنچه نزد عقـل در بادی نظر مورد قبول باشـد. تصور یا تصـدیقی که حصول آنها متوقف بر کسب و اسـتدلال نباشد بدیهیات بر شش قسمند: اولیات. فطریات. مشاهدات. متواترات. حدسیات. تجربیات. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به مبانی فلسفهء تألیف سیاسی ۲۶۰ شود.

بدیهیات.

[بَ هی یا] (ع ص، اِ) جِ بدیهیه. (یادداشت مؤلف). اشیائی که علم آنها موقوف به تفکر نباشد. (آنندراج ||). وقایع غیرمنتظره. (فرهنگ فارسی معین).

بدیهی سجاوندی.

[بَ هیِ سَ وَ] (اِخ)مجدالدین احمد. صاحب تفسیر عین المعانی. از فضلای عهد سنجر بود. صاحب مجمع الفصحا از اشعار وی نقل کرده است. رجوع به مجمع الفصحا ج ۱ ص۱۶۹ و ریاض العارفین ص۱۷۴ شود.

بدیهیه.

[بَ هی یَ / یِ] (ص نسبی) مؤنث بدیهی: امور بدیهیه. ج، بدیهیات. (فرهنگ فارسی معین).

بذ.

[بَ] (پسوند) بَد. رجوع به بد شود(۱). (۱) - مؤلف در یادداشتی بذ را مزید مؤخر امکنه در این کلمه ها آورده اند: تروغبذ، جنابذ، جنبذ، اسبذ، جوربذ، زورابذ، نوبذ، سنجبذ.

بذ.

[بَذذ] (ع مص)(۱) غلبه کردن و پیشی گرفتن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). چیره و فائق شدن. (از اقرب الموارد). (۱) - از باب سمع. (منتهی الارب).

بذ.

[بَذذ] (ع اِ) غلبه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (شرح قاموس) (از معجم متن اللغة ||). خرمای پراکنده . (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (شرح قاموس) (از ذیل اقرب الموارد) (از معجم متن اللغة ||). مانند و همتا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مثل. (از ذیل اقرب الموارد) (از معجم متن اللغة)(۱ (||). ص) فرد، خلاف جفت. (آنندراج). فذ، بذ، فرد، خلاف جفت. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد) (از شرح قاموس) (از معجم متن اللغة). - بَذُّالهیأة؛ بدحال و بدهیأت. (از منتهی الارب). (۱) - در این دو متن اخیر به این معنی بکسر اول است.

بذ.

[بَذذ] (اِخ) شهری مابین اران و آذربایجان. (از منتهی الارب). بابک خرم دین بزمان معتصم از اینجا خروج کرد. (از مراصد الاطلاع از یادداشت مؤلف).

بذا.

[بَ] (از ع، اِ) کلام بیهوده و قبیح. (یادداشت مؤلف). بذاء. رجوع به بذاء شود.

بذء .

[بَیْذْءْ] (ع مص) ناخوش دیدن حال کسی را و کراهیت داشتن از آن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد ||). حقیر پنداشتن کسی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). نکوهیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج)(۱ ||). بد و زشت گفتار گردیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). حقیر شدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج)(۲). (۱) - به این سه معنی از باب فتح است. (از منتهی الارب). (۲) - به این دو معنی از باب کرم و نصر و سمع است. (از منتهی الارب).

بذاء .

[بِ] (ع مص) با یکدیگر فحش گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مباذات. (از منتهی الارب). نابکار گفتن. (المصادر زوزنی). بیهوده گفتن. بیهوده گوی شدن. بذاءت. (یادداشت مؤلف).

بذاء .

[بَ] (ع اِمص) فحش در گفتار. (از معجم متن اللغة). فحش گفتن. (تاج المصادر بیهقی). بدزبانی. فحش. کلام قبیح. هرزه. (یادداشت مؤلف).

بذائت.

[بَ ءَ] (ع مص) بذاءت. رجوع به مادهء بعد شود.

بذاءت.

[بَ ءَ] (ع مص) بد و زشت گفتار گردیدن. بَذْء. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بدزبان شدن. بیهوده گوی شدن. (یادداشت مؤلف ||). حقیر شدن. بَیْذْء. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء (||). اِ مص) زشت گفتاری. بدزبانی. (یادداشت مؤلف). - بذائت لسان؛ بدزبانی. ذرب. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بذء شود.

بذاته.

[بِ تِهْ] (ع، ق مرکب)(۱) بشخصه. بنفس خویش. بنفسه. (یادداشت مؤلف). (۱) - مرکب از: ب (حرف جر) + ذات + ه (ضمیر عربی).

بذاخ.

[بَذْ ذا] (ع ص) شتر بسیار بانگ کنندهء شقشقهٔ برآورنده. (منتهی الارب) (از تاج العروس ج ۲ ص۲۵۲). هَدّار ||. مبتکر. (از اقرب الموارد).

بذاخی.

[بُ خی ی] (ع ص) بزرگ. (منتهی الارب). عظیم. (از اقرب الموارد) (از تاج العروس ج ۲ ص ۲۵۲).

بذاذ.

[بَ] (ع مص) بدحال شدن. بذاذة. بَذَذ. بذوذة. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از معجم متن اللغة).

بذاذة.

[بَ ذَ] (ع مص) بدحال شدن. بذاذ. یَذَذ. بذوذة. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از المصادر زوزنی (||). اِ) بدحالی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بذار.

[بِ](۱) (ع اِ) جِ بذر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از معجم متن اللغة) (از ذیل اقرب الموارد) (شرح قاموس) (از تاج العروس). (۱) - در ذیل اقرب الموارد بفتح اول است.

بذارة.

[بَ رَ] (ع مص)(۱) فاش کنندهء راز گردیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). (۱) - از باب کرم. (ناظم الاطباء).

بذال.

[بَیْذْ ذا] (ع ص) بخشنده. (مهذب الاسماء). سخت بخشنده. مرد کثیرالجود. بزرگ عطا. بسیارعطا. بسیاربذل. بذول. (یادداشت مؤلف).

بذج.

[بَ ذَ] (ع اِ) بره بمنزلهء بزغالهء یکساله. (منتهی الارب) (آنندراج). معرب بره و بمعنی آن. (ناظم الاطباء) (از معرب جوالیقی ص۵۸ و ۱۵۱). بره. (از اقرب الموارد). ج، بِذجان. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (آنندراج) (از معرب جوالیقی ص ۵۸).

بذجان.

[بِ] (ع اِ) جِ بذج. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). رجوع به بذج شود.

بذح.

[بَ] (ع مص)(۱) شکافتن زبان شتربچه را تا شیر نمکد: بذح لسان الفصیل. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ||بازکردن پوست را از رگ: بذح الجلد عن العرق ||. چیزی دادن: لوسألتهم ما بذحوا بشی ءٍ یعنی اگر سؤال کنی از ایشان ندهند چیزی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از معجم متن اللغة) (از ذیل اقرب الموارد). (۱) - از باب فتح. (ناظم الاطباء) (منتهی

الارب).

بذح.

[بَ] (ع اِ) کفتگی. شکاف. شق. (از اقرب الموارد). جای شقوق. (منتهی الارب). جای شکافته. (شرح قاموس). جای شقاق دست و پا. (ناظم الاطباء) ج، بذوح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بذح.

[بَ ذَ] (ع اِ) خراش ران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بذخ.

[بَ ذَ] (ع مص) گردن کشی کردن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). بزرگی نمودن. تکبر. (از اقرب الموارد (||). اِ) گردن کشی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تکبر. بزرگ دلی. (زمخشری از یادداشت مؤلف).

بذخ.

[بَ ذِ] (ع ص) شتر بسیار بانگ کنندهء شقشقه برآورنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شتر سخت بانگ کننده. (از معجم متن اللغة).

بذخ.

[بِ] (ع ص) بَذِخ. رجوع به مادهء قبل شود.

بذخ.

[بُذْ ذَ] (ع ص، اِ) جِ باذخ. (از ذیل اقرب الموارد) (منتهی الارب). رجوع به باذخ شود.

بذخ.

[بِ ذِ] (ع صوت) کلمهء تحسین و بمعنی بخ، یقال بذخ بذخ؛ یعنی بخ بخ. (ناظم الاطباء). بِذِخ بِذِخ. بَذَخ بَذَخ، بخ و عجبا. (معجم متن اللغة).

بذخت.

[ ] (اِخ) بیدخت. ستارهء زهره در افسانه های اسلامی. (از مزدیسنا ص ۳۳۰). و رجوع به بیدخت شود.

بذخشان.

[بَ ذَ] (اِخ) بدخشان. رجوع به بدخشان شود.

بذذ.

[بَ ذَ] (ع مص) بدحال شدن. بذاذ. بذاذهٔ. (از منتهی الارب). و رجوع به بذاذ شود.

بذر.

[بَ] (ع مص)(۱) کاشتن زمین را. (از منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). تخم در زمین انداختن. (از اقرب الموارد). تخم اندر زمین افکندن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). تخم کاشتن. (یادداشت مؤلف ||). برآمدن گیاه زمین: بذرت الارض؛ برآمد گیاه آن زمین (لازم و متعدی). (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). فاش کردن راز را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از معجم متن اللغهٔ). بذرالسر. (منتهی الارب ||). پریشان کردن مال را به اسراف: بذر المال. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد). (۱) - از باب نصر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بذر.

[بَ] (ع اِ) دانه ای که برای تخم ریزی نگاه دارند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). هر تخمی که از نخود کوچکتر باشد. (غیاث اللغات). هر دانه ای که در زمین کاشته شود. (از ذیل اقرب الموارد). تخم. (یادداشت مؤلف). - بذر آخرت و عقبی؛ کنایه از عمل نیک است. (یادداشت مؤلف). - بذرافشان؛ آن که بذر افشاند. (یادداشت مؤلف ||). - ماشینی که بدان در مزرعه بذر افشانند(۱). (یادداشت مؤلف ||). - مقدار بذر که در زمینی افکنند: بذرافشان این ده پنج خروار است. (یادداشت مؤلف). - بذرافشانی؛ تخم افشانی. پاشیدن بذر. (فرهنگ فارسی معین). - بذرپاش؛ پاشندهء بذر: ماشین بذرپاش. (از یادداشت مؤلف). - بذرقطونا؛ اسپرزه. اسپغول. اسفرزه. شکم پاره. قارنی یارق. قطونا. (یادداشت مؤلف). در تحفهء حکیم مؤمن بصورت بزر قطونا و مترادف اسپرزه آمده : تو بذر قطونا شدی ای شهرهء شهر بیرون همه تریاک و درون سو همه زهر. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۷۲۰). و رجوع به تحفهء حکیم مؤمن ذیل بزر قطونا شود. - بذرگیری؛ گرفتن بذر از نباتات برای کشت دیگر. (یادداشت مؤلف). ترکیبهای دیگر: - بذر الارجوان.؛ بذر الاصفر. بذر الابخره. بذر البصل. بذر البطیخ. بذر البنج الهندی. بذر الجرجیر. بذر الجزر. بذر الجوزالبری. بذر الحجری. بذر الخباری. بذر الخطمی. بذر الخمم. بذر الدندالاسود. بذر الرمان البری. بذر الریحان. بذر السپندان. بذر الشبت. بذر العصفر. بذر الفجل. بذر الفرفخ. بذر الفنجنکشت. بذر القمر. بذر القنا. بذر القنب. بذر القند. بذر الکثوث. بذر الکراث. بذر الکرفس الجبلی. بذر المرو. بذر الورد. بذر الورداء. بذر الهلیون. بذر الهندباء. بذر الهوهٔ (بذر الهوت). بذر بلاسقیس. بذر رازیانج رومی. رجوع به بزر و ترکیبات آن و تحفهء حکیم مؤمن و مخزن الادویه شود ||. اول گیاهی که از تخم برآید یا آن که رنگی داشته باشد. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). ج، بُذور، بِذار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از تاج العروس ||). نسل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). . (فرانسوی) (۱) - Semoir

بذر.

[بَ ذَ / بِ ذَ] (ع ص) پراکنده و پریشان، یقال تفرقوا شذر بذر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بذر.

[بَ ذِ] (ع ص) بسیارگوی. (از منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). کثیرالکلام. بیذار. بیذارهٔ. بیذرانی. تبذار. (از اقرب

الموارد ||). افشاکننـدهء راز. (منتهی الارب) (آننـدراج) (ناظم الاطباء ||). بابرکت: طعام بـذر؛ بابرکت. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بذر.

[بُ ذُ] (ع ص، اِ) جِ بذیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جِ بذور. (ناظم الاطباء). رجوع به بذور و بذیر شود.

بذرام.

[بَ] (اِ) مکان مسرّت انگیز. (ناظم الاطباء). جای خرم و آراسته. (از شعوری ج ۱ ورق ۱۷۷). پدرام. رجوع به پدرام و بدرام شود.

بذرق.

[بَ رَ] (ع ص) مرد فرومایه و کمینه و دون. (ناظم الاطباء).

بذرق.

[بَ رَ] (ع مص) راهنما گرفتن. (از دزی ج ۱ ص ۶۰). رجوع به بذرقهٔ و بدرقهٔ شود.

بذرقه.

[بَ رَ قَ] (ع ص، اِ)(۱) راهبر و راهنمای. نگهبان (||. مص) بـدرقه گردیدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). ارسال. فرسـتادن. (یـادداشت مؤلف): ففرح المتوکل و بـذرق الغلام الی الروم. (الجماهر بیرونی چ حیـدرآباد ص۲۱۸). و رجوع به بـدرقه شود. (۱) - فارسی معرب است. (از المعرب جوالیقی ص۶۷).

بذرگر.

[بَ گَ] (ص مرکب) زارع. دهقـان. کشاورز. کسـی که تخم افشانـد. (از ناظم الاطباء). برخی این کلمه را بجای برزگر بکار برنـد. (از غیاث اللغات).

بذرگری.

[بَ گَ] (حامص مرکب) زراعت و کشاورزی. (ناظم الاطباء).

بذروج.

[بَ] (ع اِ) ریحان کوهی. (ناظم الاطباء). در منتهی الارب باذروج است.

بذرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) تخم ||. پسر ||. طفل. (ناظم الاطباء).

بذره.

[بَ رَ / رِ] (اِ) هنر و معرفت. (ناظم الاطباء). استعداد و قریحه. (از اشتنگاس).

بذری.

[بُ ذُرْ را] (ع ص) باطل. (از تاج العروس) (منتهی الارب)(۱) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). مرد بسیار مسرف. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - در منتهی الارب چ تهران بذراء است.

بذست.

[بِ ذِ] (اِ) وجب. شبر. (ناظم الاطباء). بدست. رجوع به بدست شود.

بذسغان.

[بَ ذَ] (اِ) بدسغان. رجوع به بدسغان شود.

بذسقان.

[بَ ذَ] (اِ) بدسغان. رجوع به بدسغان شود.

بذسکان.

[بَ ذَ] (اِ) بدسغان. رجوع به بدسغان شود.

بذشت.

[بِ ذِ] (اِ) وجب. شبر. (ناظم الاطباء) (از اشتنگاس). دگرگون شدهء بدست. رجوع به بدست شود.

بذع.

[بَ] (ع مص)(۱) ترسانیدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد ||). تراویدن آب. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد (||). اِ) آب تراویده از سبو. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). (۱) - از باب فتح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بذع.

[بَ ذَ] (ع اِ) بیم و ترس. (منتهی الارب) (آنندراج).

بذق.

[بَ](۱) (ع اِ) رهنما در سفر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد (||). ص) صغیر و سبک. (منتهی الارب)

(ناظم الاطباء) (آنندراج). کوچک سبک. (از ذیل اقرب الموارد). ج، بذوق. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). (۱) - در ناظم الاطباء بَذَق است.

بذق.

[بَ ذَ] (اِ) پیاده. بیذق. (یادداشت مؤلف). رجوع به بدق و بیدق شود.

بذقطهٔ.

[بَ قَ طَ] (ع مص) پراکندن مرد متاع و سخن را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بذل.

[بَ] (ع مص)(۱) دادن چیزی را و جود کردن آن را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بخشیدن و عطا کردن. (از اقرب الموارد). دادن. (تاج المصادر بیهقی). بخشیدن. (المصادر زوزنی). دادن به طیب خاطر. (یادداشت مؤلف). (۱) - از باب نصر و ضرب. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بذل.

[بَ] (ع اِمص) دهش. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). عطا. (لغت نامهء تاریخ بیهقی) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). انعام و احسان. (ناظم الاطباء). جود. بخشش. داد. (یادداشت مؤلف) : ببوی خلق بهار از خزان همی آرد ببذل گنج خزان از بهار می سازد.خاقانی. عدل او زهرهء ستم بشکافت بذل او نافهء کرم بشکافت.خاقانی. ملک الموت مال و عیسی حال بذل بسیار و حرص اندک تست.خاقانی. بذل شاهان است این بی رشوتی بخشش محض است این از رحمتی. مولوی (مثنوی). کز بزرگان شنیده ام بسیار صبر درویش به که بذل غنی. سعدی (گلستان). بذل جاه و مال و ترک نام و ننگ در طریق عشق اول منزل است.(؟) - بذل جهد؛ کوشش سخت. (از یادداشت مؤلف). - بذل حق؛ مطلق وجودات امکان است. (انجمن آرا). - بذل سمین؛ سخاوت و جوانمردی بی حد و حصر. (ناظم الاطباء). - بذل کردن؛ بخشش کردن. انعام دادن. (ناظم الاطباء). عطا کردن. جود کردن : بفضل و خوی پسندیده جست باید نام دگر بدادن مال و ببذل کردن زر.فرخی. امیر گفت آن چیست؟ اگر فرزندی عزیز را بذل باید کرد کنم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۹). هیچ چیز عزیزتر از جان نباشد در رضای خداوند بذل کردم. (تاریخ بیهقی ص۳۵۶). این لشکر امروز بباد شده بود اگر من پای نیفشردمی و جان بذل نکردمی. (تاریخ بیهقی ص۳۵۳). نه چون تو بذل کند هر که نعمتی دارد نه معجزات بود هر که را عصا باشد. ادیب صابر. جملهء آن زر که بر خویش داشت بذل شکم کرد و شکم پیش داشت.نظامی. چو بذل تو کردم جوانی خویش بهنگام پیری مرانم ز پیش.سعدی (بوستان). نیم نانی گر خورد مرد خدای بذل درویشان کند نیمی دگر. سعدی (گلستان). این مطرب از کجاست که برگفت نام دوست تا جان و جامه بذل کنم بر پیام دوست. سعدی (بدایع). ای خنک جانی که بهر عشق و حال بذل کرد او خان و مان و ملک و مال. مولوی (مثنوی ||). خرج. (ناظم الاطباء ||). دویدنی اسب را: فرس له بذل؛ ای حضر یصونه لوقت الحاجهٔ. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بذلاخ.

[بِ] (ع ص) آن که گوید و نکند. (منتهی الارب) (از تاج العروس) (از اقرب الموارد).

بذلاخ.

[بِ] (ع مص) گفتن و نکردن: بذلخ، بذلخهٔ و بذلاخاً. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بذلخهٔ.

[بَ لَ خَ] (ع مص) گفتن و نکردن. و رجوع به بذلاخ شود.

بذلهٔ.

[بِ لَ] (ع اِ) جامهء بادروزه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء). لباسی که هرروزه پوشند. (از اقرب الموارد). ج، بِذَل. (مهذب الاسماء).

بذله.

[بَ لَ / لِ] (اِ) سخن مرغوب. (برهان قاطع) (انجمن آرا) (آنندراج) (از ناظم الاطباء)(۱). سخن خوش و مرغوب و لطیفه. (از غیاث اللغات). مطایبه و لطیفه. (ناظم الاطباء). شوخی. هزل. لطیفه. (فرهنگ فارسی معین) : هر خاکپایش قبله ای هر آبدستش دجله ای هر بذل او در بذله ای صد کان نو پرداخته. خاقانی. قطران گریخت از در فضلون ز بس عطاش آن چون تو بذل و این چو رهی بذله ای نداشت. خاقانی. نکتهء حکمتش ثمره ای از شجرهء طوبی و بذلهء سخنش شکوفه ای از روضهء خلد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۲۸۲). از نخب ادب و غرر درر و لطایف نکت و بذله های مستحسن و... نصیبی وافر حاصل کرده. (ترجمهء تاریخ یمینی چ سنگی ص۲۸۰). از آن بذله که رضوانش پسندد زبانی گر بگوش آرد بخندد.نظامی ||. شعری که به آهنگ خوانده شود. (از برهان قاطع) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از انجمن آرا ||). استهزاء و مسخره. گواژه. (از ناظم الاطباء). - بذله باز؛ مسخره. (ناظم الاطباء ||). - لطیفه گو. (ناظم الاطباء). ظریف و خوش صحبت. (آنندراج). - بذله جویی؛ طلب لطیفه و سخنان مرغوب و دلکش: هر جنسی با جنسی از اصناف یاران و خویشان به انواع عیش و عشرت مشغول به نکته گویی و بذله جویی. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۱۰۸). - بذلهء روحانی؛ سخنان حکیمانه. (انجمن آرا). - بذلهء فناء؛ کنایه از تیر و کمان است. (انجمن آرا). - بذله سنج؛ ظریف و خوش صحبت. (آنندراج). - بذله گفتن؛ سخن مرغوب گفتن. لطیفه گفتن: طایفهء اهل فضل و بلاغت از صحبت او (درویش) هر یک بذله و لطیفه ای همی گفتند. (گلستان سعدی). شبهای دراز نخفتی و بذله و لطیفه ها گفتی. (گلستان سعدی). - بذله گو؛ خوش طبع و لطیفه گو. (ناظم الاطباء). ظریف و خوش صحبت. (آنندراج) (ناظم الاطباء): بذله گوی. شوخی کن. لاغ گو. (فرهنگ فارسی معین). شوخ. مزاح. (یادداشت مؤلف) : مرغان باغ قافیه سنجند و بذله گوی تا خواجه می خورد بغزلهای پهلوی.حافظ. نکته دانی بذله گو چون حافظ شیرین سخن بخشش آموزی جهان افروز چون حاجی قوام. حافظ. خانه بی تشویش و ساقی یار و مطرب بذله گو موسم عیش است و دور ساغر و عهد شباب. حافظ. گرم مهر و نرم چهر و زودصلح و دیرجنگ تازه روی و عشوه جوی و بذله گوی و نکته یاب. قاآنی ||. - مسخره. (ناظم الاطباء). (۱) - مؤلف غیاث اللغات گوید: «در خیابان نوشته که به این معنی عربی الاصل باشد لیکن در اکثر کتب فارسی داخل است». در عربی بذلهٔ بکسر اول بادروزه. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). و رجوع به بذلهٔ شود.

بذله.

[بِ لَ / لِ] (از ع، اِ) جامهء بادروزه. (ناظم الاطباء). - بذله پوش؛ کسی که جامهء بادروزه پوشیده. (ناظم الاطباء). بادروزه پوش. کهنه پوش. مبتذل. (یادداشت مؤلف). و رجوع به مادهء بعد شود.

بذم.

[بُ] (ع اِ) رای و حزم. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). هوش و رای و حزم. (ناظم الاطباء ||). نفس. (منتهی الارب) (آنندراج ||). کثافت و سطبری. (منتهی الارب) (آنندراج). کلفتی و ستبری. (ناظم الاطباء): ثوب ذوبذم؛ یعنی بسیارریسمان. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). چستی. (منتهی الارب) (آنندراج): رجل ذوبذم؛ ای کثافهٔ و جلد. (ذیل اقرب الموارد||). تحمل و قوت و توان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). قوت و طاقت. (از ذیل اقرب الموارد). توانایی. (ناظم الاطباء||). فربهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بذندون.

[بَ ذَ] (اِخ) بدندون. رجوع به بدندون شود.

بذو.

[بَذْ وْ] (ع مص)(۱) بد گفتن کسی را. (از منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - از باب نصر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بذوح.

[بُ] (ع اِ) جِ بَذْح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به بذح شود.

بذوذهٔ.

[بُذو ذَ] (ع مص) بدحال شدن. بذاذ. بذاذهٔ. بذذ. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به بذاذ شود.

بذور.

[بَ] (ع ص) سخن چین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). نمّام. (از اقرب الموارد ||). آن که پوشیدن راز نتواند. ج، بُذُر. (منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بذور.

[بُ] (ع اِ) جِ بَذْر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از معجم متن اللغهٔ)(۱). (از تاج العروس). رجوع به بذر شود. (۱) - در ذیل اقرب الموارد بفتح اول یعنی بَذور است.

بذوق.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ بَذْق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد).

بذول.

[بَ] (ع ص) سخی و بخشنده. (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بذّال. بسیارعطا. باذل. (یادداشت مؤلف) :صدر کبیر نظام الدوله خواجه ای بود دانا و زیرک و صاحب مروت و بذول و خورنده و بخشنده. (المضاف الی بدایع الازمان ص ۷).

بذهٔ.

[بِ ذْ ذَ] (ع اِ) بهره ای از هر چیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). نصیب، لغتی در دال. (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به بدهٔ شود.

بذه.

[بَذْهْ] (اِ) دروغ و افسانه. (ناظم الاطباء).

بذه.

[بِ ذِ / ذْ / بُ ذَ / ذِ] (اِ) درخت بی بار که تنها برای آتش افروختن است. (از ناظم الاطباء) (از اشتنگاس). پده. بده. رجوع به بده شود.

بذی.

[بَ ذی ی] (ع ص) بیهوده گوی و بدزبان. (منتهی الارب) (آنندراج). بی شرم. (نصاب از یادداشت مؤلف) (مهذب الاسماء). مرد فاحش بی شرم. (غیاث اللغات). ناسزاگوی. ج، ابذیاء. (از اقرب الموارد). هرزه گوی. (یادداشت مؤلف).

بذی ء.

[بَ] (ع ص) مرد بد و زشت گفتار و حقیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فحش گو. ج، ابذیاء. (از معجم متن اللغهٔ). بدزبان. دهان دریده. فاحش اللسان. (یادداشت مؤلف ||). جای بی چراگاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بذیئهٔ.

[بَ ءَ] (ع ص) مؤنث بذی ء(۱). زن بد و زشت گفتار. (ناظم الاطباء) (از معجم متن اللغهٔ). مؤنث بَذّی. زن ناسزاگوی. (از ذیل اقرب الموارد ||). ارض بذیئهٔ؛ زمین بی چراگاه. (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بذی ء شود. (۱) - در منتهی الارب «بذیهٔ» مؤنث بذی ء آمده است. و رجوع به بذیهٔ شود.

بذیذ.

[بِ] (ع اِ) مانند و همتا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مثل. (از ذیل اقرب الموارد).

بذیذه.

[بَ ذی ذَ / ذِ] (ع اِ) غلبه ||. بهره ||. تنگی عیش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بدحالی. سخت گذرانی. (از اقرب الموارد).

بذیر.

[بَ] (ع ص) سخن چین. بذور. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نمّام. (از اقرب الموارد ||). آنکه پوشیدن راز نتواند. بذور. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، بُذُر. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بذیل.

[بَ / بِ ذَیْ یَ] (اِخ) رجوع به بزیل شود.

بذیم.

[بَ] (ع ص) قوی و توانا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). دهن بدبو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دهنی که بوی آن متغیر باشد. (از ذیل اقرب الموارد ||). خردمندی که در خشم از جا نرود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنکه در غیر مورد غضب خشمناک نشود. (از ذیل اقرب الموارد).

بذیمهٔ.

[بَ مَ] (ع ص) خردمندی که در خشم از جا نرود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنکه در غیر مورد غضب غضبناک نشود. (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به مادهء قبل شود.

بذیون.

[بَیْذْ] (اِ) قماش نفیس. (برهان قاطع) (از فرهنگ رشیدی) (از آنندراج) (انجمن آرا). اقمشهء خوب نفیس. (فرهنگ سروری) : برز بالا بود بلند برین هست بذیون قماشهای گزین. (فرهنگ منظوم از فرهنگ سروری).

بذیهٔ.

[بَ ذی یَ] (ع ص) مؤنث بَیِّذی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مؤنث بذی ء. (منتهی الارب). رجوع به بذی ء شود.

بر.

[بَ] (حروف اضافه، اِ) بلندی. (ناظم الاطباء). بالا. (انجمن آرا) (آنندراج) (برهان). بالای. زبر. روی. سر. (ناظم الاطباء). مقابل فرود. مقابل پایین. (برهان). مقابل زیر. بر برای استعلاست و بر زبر و بر بالای و بر روی و امثال آن غلط نباشد و قدما بسیار معمول داشته اند. (یادداشت مؤلف) : گه بر آن کندز بلند نشین گه در این بوستان چشم گشای.رودکی. آهو ز تنگ و کوه بیامد بدشت و راغ بر سبزه باده خوش بود اکنون اگر خوری. رودکی. یخچه میبارید از ابر سیاه چون ستاره بر زمین از آسمان.رودکی. نباشد زین

زمانه بس شگفتی اگر بر ما ببارد آذرخشا.رودکی. خداوند ما کاین جهان آفرید بلند آسمان از برش برکشید.ابوشکور. بینی آن نقاش و آن رخسار اوی از بر خو همچو بر گردون قمر. خسروانی (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۴۱۷). برافروز آذری ایدون که تیغش بگذرد از بون فروغش از بر گردون کند اجرام را اخگر. دقیقی. چندین حریر حله که گسترد بر درخت ما ناکه برزدند بقرقوب و شوشتر.کسایی. یکی دژ بکرد از بر تیغ کوه شد آن شهر با او همه همگروه.فردوسی. دگر روز چون خور برآمد ز راغ نهاد از بر چرخ زرین چراغ.فردوسی. تهمتن بپوشید ببر بیان نشست از بر اژدهای ژیان.فردوسی. بدرگاهی رسیدم کز بر او نیارد درگذشتن خط محور. لبیبی (گنج بازیافته ص۱۴). هر زمان نعره برآید که فلان بندهء او بفلان شهر فلان قلعه بکند از بن و بر. فرخی. رسید پر کلاهش بلی به چه بفلک گذشت همت او از چه از بر کیوان.فرخی. همچو نوباوه برنهد بر چشم نامهء او خلیفهء بغداد.فرخی. زمین آنکه از بر بد از زیر شد جهان را دل از خویشتن سیر شد. (گرشاسب نامه). چو دیوار فرسوده شد زیر و بر سرانجام روزی برآید بسر.(گرشاسب نامه). همه چیز زیر و خرد از برست جز ایزد که او از خرد برترست. (گرشاسب نامه). ای خوانده بسی علم و جهان گشته سراسر تو بر زمی و از برت این چرخ مدور. ناصرخسرو. چون قطره چکیده ز پی نرگس و شمشاد چون باد وزیده ز بر سوسن و عبهر. ناصرخسرو. بر تا فرود عالم پر شاعر است و من از چند کس فرودم و از چند کس برم. سوزنی. شرح آن دیگران همی ندهم گر فرودند گر بر از خورشید.انوری. در بیت ذیل از سعدی بر بمعنی باز و بالااست، بر بودن، باز و بالا بودن معنی می دهد : برهت نشسته بودم که نظر کنی بحالم نکنی که چشم مستت ز خمار بر نباشد. سعدی. - بر آب نهادن؛ بر باد نهادن، کنایه از بی ثبات و ناپایدار کردن و آفریدن چیزی را. (آنندراج) : جهان بر آب نهاده ست و زندگی بر باد غلام خاطر آنم که دل بر او ننهاد. سعدی (از آنندراج). و رجوع به ترکیب بعد و بر باد نهاده شود. - بر آب نهاده؛ متزلزل. ناپایدار. و رجوع به ترکیب قبل شود. - بر آب و آتش زدن؛ سعی بی فایده کردن. (بهار عجم) (آنندراج). به آب و آتش زدن. با تحمل خطرها نهایت سعی کردن. بی پروا از خطر کوشیدن : فکر شبگیر بلندی دارم از خود همرهان میزنم بر آب و آتش خویش را شبها چو شمع. تنها (آنندراج). عبث آن جنگجو بر آب و آتش میزند خود را برات خط چو حکم آسمانی برنمیگردد. صائب (آنندراج). - برآمدن؛ بالا آمدن ||. - رها شدن. رستن: جأش؛ برآمدن دل از اندوه یا از ترس. (منتهی الارب). رجوع به برآمدن شود. - برآمدن از کار؛ از عهدهء انجام آن برآمدن : کارفرمای همی داند فرمودن کار لاجرم کارگر از کار همی آید بر.فرخی. - بر آن دل؛ یعنی بر آن عزم و بر آن اراده. (غیاث اللغات از بهار عجم) : بر آن دل شد که آرد در برش بر خورد زآن شاخ نازک میوهء تر. امیرخسرو (آنندراج). - بر آن سر؛ بر آن عزم و اراده. (آنندراج) : بر آن سرم که ننوشم می و گنه نکنم اگر موافق تدبیر من بود تقدیر.حافظ. - بر آن گونه؛ آن سان. آن چنان. به کیفیتی : بر آن گونه بردند گردان گمان که خسرو سرآرد بدیشان زمان.فردوسی. بر آن گونه گشت آسمان ناپدید کجا چشم روشن جهان را بدید.فردوسی. - بر اثر؛ بدنبال. پیرو : ما بر اثر عترت پیغمبر خویشیم و اولاد زنا بر اثر رای و هوی اند. ناصرخسرو. چرخ مسافر ز بهر ماست شب و روز هرچه یکی رفت بر اثر دگر آید. ناصرخسرو. - بر از چیزی؛ بالاتر از آن. فوق آن : هرکه منظور تو شد همچو ستاره بشرف جایگاهش بر ازین طارم نه منظر شد. کمال اسماعیل (آنندراج). - بر اشتر نشستن و سر فروکردن؛ کنایه از امری که بغایت آشکارا باشد آنرا پنهان کردن خواستن(۱). (آنندراج) : بر اشتری نشینی و سر را فروکنی در شهر میروی که نه بینید مر مرا.مولوی. - براطلاق؛ مطلقاً : زیرا که عقل براطلاق کلید خیرات و پای بند سعادت است. (کلیله و دمنه). پادشاه اهل فضل و مروت را براطلاق بکرامات مخصوص نگرداند. (کلیله و دمنه). - بر امتداد؛ به طول زمان. به کشیدن روزگاران : و نام و آوازهء عهد همایون... بر امتداد ایام مؤبد و مخلد گردانید. (کلیله و دمنه). و بقاء ذکر بر امتداد روزگار... (کلیله و دمنه). - بر باد نهادن؛ بر آب نهادن. (از آنندراج) : بیدل مکن آرام تمنا که در ایجاد بر باد نهادند چو پرواز بنایم. بیدل (از آنندراج). و رجوع به ترکیب بر آب نهادن شود. - بربردن؛ بالا بردن. برافراشتن : گنبدی نهمار بربرده بلند نش ستون از زیر و نه بر سرش بند.رودکی. - برتر؛ بالاتر. بلندتر، رفیع تر : دگر گفت کای برتر از ماه و مهر چه پوشی همی زانجمن خوب

چهر. فردوسی. سر خر برتر از زنخدانت وز زنخدان تو فرو دم خر.سوزنی. - برشدن؛ برخاستن. بلند شدن : بزد نای روئین و برشد خروش زمین آمد از نعل اسبان بجوش.فردوسی. - بر کسی راست گشتن جهان؛ او را مسلم و مقرر شدن : سراسر جهان گشت بر شاه راست همی گشت گیتی بر آن سان که خواست. فردوسی (||. ص تفضیلی) بلندتر. بالاتر. ارفع. (یادداشت مؤلف) : چگونه گویم با سرو همسری که سری چگونه گویم با ماه همبری که بری.سوزنی. تا سخن پرور بوی از صاحب رازی بهی چون سخاگستر بوی از حاتم طایی بری. سوزنی (||. اِ) پهنا. (انجمن آرا) (آنندراج). عرض و پهنا. (از ناظم الاطباء ||). پهنایی. (غیاث اللغات||). کنار و آغوش. (انجمن آرا) (آنندراج). آغوش و بغل و کنار. (غیاث اللغات) (از برهان). بغل و آغوش و کنار. (ناظم الاطباء) : پدر تنگ بگرفت اندر برش فراوان ببوسید روی و سرش.فردوسی. ببر درگرفتش زمانی دراز همی گفت با داور پاک راز.فردوسی. راست گفتی که عاشقانندی نیکوان را گرفته اندر بر.فرخی. گه روی تافت گاه ببوسید روی من گه بر بکند و گاه گرفت او مرا ببر.مسعود. سرش در بر گرفت از مهربانی جهان از سر گرفتش زندگانی.نظامی. نمک هر لحظه عشق از سر گرفتی چو جانش هر زمان در بر گرفتی.سعدی. کنار و بر مادر دلپذیر بهشت است و پستان در او جوی شیر. سعدی. فرق است میان آنکه یارش در بر با آنکه دو چشم انتظارش بر در.سعدی. لعلست یا لبانت قندست یا دهانت تا در برت نگیرم نیکم یقین نباشد.سعدی. نازک تر است آن بدن از برگ گل بسی عیشی است گر برهنه کشد در برش کسی. خسرو (آنندراج) (انجمن آرا). - اندر بر کشیدن؛ در بر کشیدن. در آغوش گرفتن. اندر بر گرفتن. - اندر بر گرفتن؛ ببر گرفتن. در بر گرفتن. در آغوش گرفتن. در آغوش کشیدن. در کنار گرفتن. - در بر داشتن؛ در کنار داشتن. در آغوش داشتن ||. - حاوی بودن. متضمن بودن. مشتمل بودن. - همبر؛ همکنار. همنشین. برابر. و رجوع به همبر شود ||. سینه. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). سینه و صدر. (ناظم الاطباء) : بدان تیز زهرآبگون خنجرش همی کرد چاک آن کیانی برش.فردوسی. در بر و بازوی او چشم همی خیره شود چشم بد دور کناد ایزد از آن بازو و بر. فرخی. قی اوفتد آنرا که بر و روی تو بیند زآن خلم و از آن بفج چکان بر بر و بر روی. اسدی. عبدالملک مردی بود سپیدروی و فراخ بر و میانه بالا. (مجمل التواریخ). بی وصل تو دل در برم آرام نگیرد بی صحبت تو کار من انجام نگیرد.معزی. بر و لب و رخ دلبند من نمود مرا یکی حریر و دویم بسد و سیم دیبا. سوزنی (انجمن آرا). در بر گرفته ای دل چون خود آهنین وآن زلف چون زره را بر سر نهاده ای. ظهیر فاریابی. ببرت ماند کافور که در قنصور است بدلت ماند پولاد که در ایلاق است. رافعی (از یادداشت مؤلف). مویی چنین دریغ نباشد گره زدن بگذار تا کنار و برت مشکبو بود.سعدی. ندانستم از غایت لطف و حسن که سیم و سمن یا بر و دوش بود.سعدی. رواست در بر اگر می طپد کبوتر دل که دید در ره خود تاب و پیچ دام و نشد. حافظ. همه دل سیاهی همه رخ الهی همه بر بدایع همه تن عجایب.حسن متکلم ||. پستان. (برهان). پستان زن جوان. (غیاث اللغات ||). بالای پهلو که بسینه متصل است. (یادداشت مؤلف). هر یک از دو طرف یمین و یسار و سینه از زیر بغل تا بالای پهلو. (یادداشت مؤلف). نیمه تن از برون سوی. (یادداشت مؤلف). پهلو. (انجمن آرا) (آنندراج). طرفین کمر. کنار : ز چنگال یوزان همه دشت غرم دریده بر و دل پر از داغ و گرم.فردوسی. ستاک سمن بود زآنسان ببر که یک مرد بستم گرفتی به بر.اسدی. چتر او را فتح بر تارک نهاد تیغ او را نصرت اندر بر کشید.مسعود ||. ور. کنار. - بردست؛ وردست. که کنار کسی قرار گیرد. شاگرد که کنار دست استاد کار کند : دیده که استاد طیان، پسری ترک چهره در بر دست داشته و کار می کند. (مزارات کرمان). رجوع به وردست شود ||. تن. بدن. (برهان) (ناظم الاطباء). اندام : بود بی گمان پاک فرزند من ز تخم و بر و یال و پیوند من.فردوسی. سپهبد چنین گفت با ماهروی که ای سرو سیمین بر و مشکبوی.فردوسی. کنون صد پسر گیر همسال او ببالا و چهر و بر(۲) و یال او.فردوسی. برش چون بر شیر و چهره چو خون دو بازوش مانند ران هیون.فردوسی. راست گفتی مبارزان بودند هر یکی جوشن سیاه به بر.فرخی. دی ز لشکرگه آمد آن دلبر صدرهء سبز باز کرد از بر.فرخی. دل آن ترک نه اندرخور سیمین بر اوست سخن او نه ز جنس لب چون شکّر اوست. فرخی. بر سیب لعل و رخ برگ زرد تن شاخ کوژ و دم باد سرد.(گرشاسب نامه). از چه رهگذر است که لباس حداد در بر گرفته

اید. (ترجمهء تاریخ یمینی). پریرویی و مه پیکر سمن بویی و سیمین بر عجب کز حسن رویت در جهان غوغا نمیباشد. سعدی. - از بر باز کردن؛ از تن کندن. از تن درآوردن لباس و سلاح و جز آن. - ببر کردن؛ بتن کردن جامه و جز آن. پوشیدن جامه. - در بر گرفتن؛ ببر کردن. بتن کردن. پوشیدن. - سیمین بر؛ سیمین اندام. سیمین تن. و رجوع به همین کلمات شود ||. طرف و سوی. (آنندراج) (انجمن آرا): بیک بر شو؛ یعنی بیک طرف شو. (آنندراج). طرف و جانب. (برهان). جهت. سوی و کنار و طرف. (ناظم الاطباء). ور : کبک پوشیده به تن پیرهن خز کبود کرده با قیر مسلسل دو بر پیرهنا.منوچهری. نیامد از بر او هیچ بادی نکرد از من درین یک سال یادی.نظامی. بجان او که بشکرانه جان برافشانم اگر بسوی من آری پیامی از بر دوست. حافظ (||. حرف اضافه) برِ؛ نزدیک. نزد. برابر. پهلو : نهاده زهر بر نوش و خار همبر گل چنانکه باشد جیلانش از بر عناب.ابوطاهر. بر سخاوت او نیل را بخیل شمار بر شجاعت او پیل را ذلیل انگار.منطقی. از عمر نمانده ست بر من مگر آمرغ در کیسه نمانده ست بر من مگر آخال. کسایی. بر ما شما را گشاده ست راه بمهریم بر مردم دادخواه.فردوسی. شما را بباید بر او شدن بخوبی بسی داستانها زدن.فردوسی. همی بود آن شب بر ماهروی همی گفت از هر سخن پیش اوی.فردوسی. با دفتر اشعار بر خواجه شدم دی من شعر همی خواندم و او ریش همی لاند. طیان. چو آمد بر میهن و مان خویش ببردش بصد لابه مهمان خویش.اسدی. رفتم بر اسب تا بجورش بکشم گفتا بشنو نخست این عذر خوشم من گاو زمینم که جهان بردارم یا چرخ چهارمم که خورشید کشم. امیرمعزی. بر علم(۳) او هیچ پوشیده نیست که پیدا و پنهان بنزدش یکیست.سعدی ||. برِ؛ همتراز. همردیف : زیغ بافان را با وشّی بافان ننهند طبل زن را ننشانند بر رودنواز.ابوالعباس ||. برِ؛ نزد. قیاس به. (یادداشت مؤلف). بقیاس به. به نسبت. نسبت به. در برابر. در مقابل : انگشت بر رویش مانند بلور است پولاد بر گردن او همچون لاد است. ابوطاهر خسروانی (||. اِ) یاد و حافظه و حفظ و نگاه داشتن بخاطر. (برهان). یاد و حفظ. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا). و در جهانگیری آمده که بمعنی یاد و حفظ، «از بر» است نه «بر» تنها. (انجمن آرا) (آنندراج). - از بر؛ از حفظ. - از بر خواندن؛ ز بر خواندن. از حفظ خواندن : یکی زردشت وارم آرزو خاست که پیشت زند را برخوانم از بر.دقیقی. بر نام خداوند بر این وصف سلامی در مجلس برخواند ابویعقوب از بر. ناصرخسرو. وی از من یک صفت نتواند آموخت من از وی ده صفت برخوانم از بر. ناصرخسرو. عشقت رسد بفریاد ار خود بسان حافظ قرآن ز بر بخوانی با چارده روایت.حافظ. - از بر داشتن؛ از حفظ داشتن. در حافظه داشتن. هزار افسانه از بر بیش دارد بطنازی یکی در پیش دارد.نظامی. اگر صد خواب یوسف داری از بر همانی و همان عیسی و بس خر. نظامی (خسرو و شیرین ص۳۴۱). - از بر کردن؛ ز بر کردن. از حفظ کردن. بخاطر سپردن. حفظ کردن موضوعی در خاطر : ای مج بیا و شعر من از بر کن و بخوان از من دل و سگالش و از تو تن و زبان. رودکی. در جهان هیچ کتابی مشناس کو نکرده ست دو سه باره ز بر.فرخی. حدیث آنکه سکندر کجا رسید و چه کرد ز بس شنیدن گشته ست خلق را از بر. فرخی. پدر از ملک زمین بیشترین یافته بهر پسر از کتب جهان بیشترین کرده ز بر. فرخی. مجلسی باید آراسته چون باغ بهشت مطربی مدح امیرالامرا کرده ز بر.فرخی. طوطی هر آن سخن که بگویی ز بر کند هرگه که شکل خویش ببیند در آینه. خاقانی. صبحدم از عرض می آمد خروشی عقل گفت قدسیان گویی که شعر حافظ از بر می کنند. حافظ||. ثمره و میوهء درخت. (غیاث اللغات). بار و میوه. (ناظم الاطباء). اصل این (نفع و فایده). همان ثمر است چنانکه از عمر خود برخوردار باشد یعنی ثمر زندگانی خود را دریابد. (آنندراج) : از مهر او ندارم بی خنده کام و لب تا سرو سبز باشد و بر ناورد پده.رودکی. که تخم بدی تا توانی مکار چو کاری همان بر دهد روزگار.فردوسی. چنین گفت کای روشن دادگر درخت امید از تو آمد ببر.فردوسی. نباید که این رنج بی بر شود بباد تن آسانی اندر شود.فردوسی. تا درخت نار نارد عنبر و کافور بر تا درخت گل نیارد سنبل و شمشاد بار. فرخی. گفتم ای ترک در این خانه مرا کودکانند چو گلهای ببر.فرخی. چو چشم شوخ همه چشمه های آن بی آب چو قول سفله همه کشتهای آن بی بر.فرخی. و بر آن تخمها که ایشان کاشتند بر دارند. (تاریخ بیهقی). درختی کزو نیز نایدت بر جز از بهر کندن نشاید دگر.اسدی. چون ابر ز غم دیدهء من باران بارید تا شاخ فراق امروز دیگر ببر آمد. مسعود سعد. در

این باغ از گل سرخ و گل زرد پشیمانی نخورد آنکش که برخورد.نظامی. ابر اگر آب زندگی بارد هرگز از شاخ بید بر نخوری.سعدی. - بر آوردن؛ حاصل آوردن. میوه آوردن، به ثمر رسیدن. - بر خوردن؛ بدست آوردن ثمر. بهره مند شدن از میوه و حاصل : بگذشت بناگهان بری بر من زد المنهٔ لله که بری(۴) خوردم ازو. (از صحاح الفرس). - بر دادن؛ حاصل دادن. میوه دادن. میوه آوردن : که تخم بدی تا توانی مکار چو کاری همان بر دهد(۵) روزگار. - ببر؛ ببار. باحاصل. بامیوه. - به بر آمدن؛ به ثمر آمدن. حاصل آوردن. میوه آوردن. به ثمر رسیدن. میوه دادن. بار دادن. - بی بر؛ بی حاصل. بی میوه. - بی بر گشتن؛ بی ثمر گشتن. بی حاصل شدن. - نوبر؛ نخستین میوهء رسیده از هر جنسی چون خیار نوبر. سیب نوبر. نوباوه. میوهء اول رسیده ||. - تازه؛ بدیع. و رجوع به نوبر شود ||. نفع و فایده. (برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بهره. سود. حاصل. نتیجه. بازداد. منفعت : همه کار بیگاه بی بر بود بهین از تن زندگان سر بود.فردوسی. منشین ترش تو از گردش ایام که صبر گر چه تلخست ولیکن بر(۶) شیرین دارد. سعدی. - بر خوردن؛ متمتع شدن. فایده بردن. نتیجه بردن. برخوردار شدن(۷) : همه وادیج پر انگور و همه جای عصیر زآنچه ورزید کنون بر بخورد برزگرا. شاکر بخاری. کنون تا چه داری بیار از خرد که گوش نیوشنده زو بر خورد.فردوسی. بر نخورد از خود و از عمر خویش هر که مرا از تو جدا می کند.سعدی. - بر دادن؛ نتیجه دادن. ثمره دادن : در جهان خدمت امیر من است خدمتی کان دهد بزرگی بر.فرخی. - بی بر بودن؛ بی نتیجه بودن. بی بهره بودن. بی نفع و سود بودن. - بی بر گشتن؛ بی فایده شدن. بی نتیجه شدن ||. مخفف برگ. (آنندراج) (انجمن آرا). مخفف برگ درخت. (برهان). برگ درخت. (ناظم الاطباء) : هر که چون نرگس صاحب نظر است از سر ذوق چون گل از آرزوی دیدن او صد بر(۸) شد. کمال اسماعیل ||. یک قسم درخت انجیر هندی. (ناظم الاطباء ||). آبستنی و بارداری و حمل. (ناظم الاطباء ||). زن جوان. (غیاث اللغات) (آنندراج) (برهان) (ناظم الاطباء ||). باری که حمل کنند. (ناظم الاطباء ||). در سرا و خانه. (برهان). کوشک و در خانه. (ناظم الاطباء). قرارگاه و خانه و سرای که در عربی وطن و مسکن در فارسی بر و بوم بصورت مترادف آید. ظاهراً بوم زمین عادی و بر، زمین بلند و کوه است در ترکیب «بوم و بر». (یادداشت مؤلف) : سکندر بیاورد لشکر ز روم نه بر ماند آباد ما را نه بوم.فردوسی. بباید کنون دل ز تیمار شست به ایران نمانم بر و بوم و رست.فردوسی. بتوران نماند بر و بوم و رست ز تخت من اندازه گیرد نخست.فردوسی. سیاوش یکی جایگه ساخت نغز پسندیدهء مردم پاک مغز مگر خود سروش آوریدش خبر که چونان نگارید آن شهر و بر.فردوسی (||. پسوند) مزید مؤخر امکنه: گیله بر. پشت بر. (یادداشت مؤلف (||). ا) ابن. (المعرب جوالیقی). جوالیقی در المعرب در کلمهء برسام این کلمه را معرب و مرکب از دو جزء داند و جزء اول آن بر را بمعنی سینه معنی کرده و سپس نویسد: و گفته اند بر بمعنی ابن (فرزند) است ولی قول اول اصح است. و در ص۶۸ همان کتاب گوید: ابوحاتم گفته است که اصمعی گوید بر بمعنی ابن است. رجوع به المعرب ص۴۵ و ۶۸ شود (||. پیشوند) در سبک شناسی ذیل «بر» و «ور» آمده: این پیشاوند مخفف اَپَر، اَوَر پهلوی است و هزوارش آن قَدَم است در پهلوی این پیشاوند به ندرت بر سر افعال درآید و بجای «بر» در زبان دری، در پهلوی «اَو» معمول بوده است، چنانکه ذکر شد ولی در زبان دری بجای «اَو» پیشاوند «بر» قرار گرفت و گاهی «ور» هم در نثر قدیم دیده میشود و هم امروز متداول است چون: ورافتاد، ورشکست، ورکشید و چنانکه گفته شد گاهی این پیشاوند معنی فعلی را عوض می کند چون نشست و برنشست و افتاد و برافتاد و از فعل «نشستن» بضمیمهء پیشاوند «بر» گاهی معنای مستقلی می گیرند مانند برنشستن بمعنی سوار شدن و برنشست بمعنی مطلق مرکوب. (سبک شناسی ج ۱ ص۳۳۶ ||). در اول افعال گاه برای تأکید و تشدید آید. (یادداشت مؤلف) : می خورم تا چو نار بشکافم می خورم تا چو خی برآماسم.ابوشکور ||. در اول افعال درآید و اگر فعل با «باید» صرف شود نخست «باید» و سپس «بر» آورده شود مثلا: باید برخاست باید برنشست ولی در شعر زیر بر پیش از باید آمده است : پست بنشین که ترا روزی از این قافله گاه گرچه دیر است همان آخر برباید خاست. ناصرخسرو ||. گاه بر سر فعلی درآید و بفعل معنی ضد و خلاف آنرا دهد مانند چیدن، برچیدن. (یادداشت مؤلف ||). باز. (یادداشت مؤلف): برگشتن؛ بازگشتن (||. حرف اضافه) از. (یادداشت

مؤلف) : و کشت و برز این همه ناحیتها بر آب رود مرو است. (حدود العالم، یادداشت ایضاً). امیر ابوالفضل تاختن کرد و او را بگرفت... و اندر ساعت فرمان داد تا بر میان دو نیم کردند. (تاریخ سیستان). و از آنجا به ترکستان آمد و باز به سیستان آمد، بر راه مکران بهمه جای غزو کرد. (تاریخ سیستان). روز هفتم شهر بگذاشت و بر راه کش به بست شد. (تاریخ سیستان ||). با : و از ایشان [سرزمین مردم سودان] تا بمصر هشتاد روز راه است بر اشتر. (حدود العالم، یادداشت بخط مؤلف). و آن سرهنگ و عیاران که سلطان محمود ایشان را بر خویشتن برده بود بازآمدند. (تاریخ سیستان). تا علی لیث... آمد با اندک مردم اما مال بسیار بر خویشتن داشت. (تاریخ سیستان). امیر طاهر فرمان کرد و بر گروهی اندک برفت و به پای حصار فرود آمد. (تاریخ سیستان (||). پیشوند) گاه مانند «ب» و «با» که ادات صفت میشوند و اسم را صفت یا قید می کنند (چون بخرد و با ادب) صفت مرکب یا قید مرکب از آن آید چون برکمال بمعنی کامل. برحذر. برمثال. برحق بمعنی محق. بردوام بمعنی دائم. برقرار بمعنی مقرر. برخشم؛ خشمگین. برزیان؛ متضرر. زیان زده : از این برسودی از آن برزیانی برابر گشت سودت با زیانت.ناصرخسرو. خداوندا ما را صبر ده تا از این کافران نگریزیم که ما بر حقیم ایشان بر باطل. (قصص ۱۴۴). مطرب یاران برفت شاهد مستان بخفت شاهد ما برقرار مجلس ما بردوام.سعدی. و او (یونس) برفت بر خشم از پادشاه. (ابوالفتوح رازی ۳:۵۶۷ (||). حرف اضافه) بر زایده در اشعار متقدمین بسیار است مانند: ای تازه تر از برگ گل تازه ببر بر. لیکن تقدم بای ابجد بر این ردیف از شرایط بلغاست. (آنندراج) (انجمن آرا). ادات «بر» و بعد از اسمی که به باء ظرفیه مضاف باشد نیز من باب تأکید درآید. (سبک شناسی بهار ج ۱ ص۴۰۱). هرگاه اسم مبدو به «به» یا «بر» باشد پس از آن لفظ «بر» برای مؤکد کردن آن اسم و مشخص و نمایان ساختن آن می آید : مر خاتون را کنیزکی خرس ببرده بود به کوه بر. (تاریخ طبری بلعمی). آن ساعدی که خون بچکد زو ز نازکی گر بر زنی بر او بر یک تار ریسمان. خسروی. فغان من همه زآن زلف بی تکلف اوست فکند، طبع بر او بر هزار گونه عقد.منجیک. آن قطرهء باران بر ارغوان بر چون خوی ببناگوش نیکوان بر.کسایی. نه آرام جویم برین برنه خواب فرستم به نزدیک افراسیاب.فردوسی. خردمند را دل برو بر بسوخت بکردار آتش دلش برفروخت.فردوسی. بر خرد خویش بر ستم نتوان کرد خویشتن خویش را دژم نتوان کرد.عنصری ||. به. (یادداشت مؤلف). کلمهء موصول بمعنی به، در، بدر، با، باز، فرا. چنانکه جا بر جای = جابجا و دوش بر دوش = دوش بدوش و برقرار سابق = بقرار سابق و برحسب = بحسب می باشد. (از ناظم الاطباء). بر مثل بای موحده برای الصاق آید. (غیاث اللغات). مثل دوش بر دوش و زمین بر زمین یعنی دوش بدوش و زمین بزمین. (غیاث اللغات) (آنندراج). یعنی زمین متصل زمین اما اگر محمول بر معنی علی باشد پس زمین عبارت از اطباق (طبقات) آن خواهد بود چنانکه در این بیت سعدی است : آنکه چون پسته دیدمش همه مغز پوست بر پوست بود همچو پیاز. سعدی (از آنندراج). نشستم برین تخت فرخ پدر بر آئین تهمورس دادگر.فردوسی. پس از آفرین جهان آفرین ز ما آفرین بر گو پاک دین.فردوسی. تو پنداری که بر بازی است این میدان چون مینو تو پنداری که بر هرزه است این الوان چون مینا؟ سنایی. غلامان گلچهره و دلربای کمر بر کمر گرد تختش بپای.نظامی. این طایفهء خرقه پوشان برمثال حیوانند. (گلستان سعدی). ای خدا مگذار با من کار من ور گذاری وای بر کردار من.مولوی. بر آن سرم که ننوشم می و گنه نکنم اگر موافق تدبیر من شود تقدیر.حافظ. بر سر آنم که گر ز دست برآید دست بکاری زنم که غصه سرآید.حافظ ||. تا. بمسافت. بفاصلهء. (یادداشت مؤلف) :جند، خواره، ده نو، سه شهرند بر کرانهء رود چاچ نهاده از خوارزم بر ده منزل و از پاراب بر بیست منزل. (حدود العالم). نشست از بر رخش برسان پیل خروشیدن اسب شد بر دو میل.فردوسی ||. در. (انجمن آرا) (آنندراج) (یادداشت بخط مؤلف) : دی برِ رستهء صرافان من بر در تیم کودکی دیدم پاکیزه تر از در یتیم. مسعودی (لغت نامهء اسدی ص۴۹۰). پیغامبر (علیه السلام) سوی حج رفت و آنجا خطبه بر انجمن بسیار و انبوه مسلمانان... یاد کرد. (مجمل التواریخ و القصص، یادداشت ایضاً). سر ببالین چون نهد آنرا که دردی در دل است خواب شیرین چون کند آنرا که شوری بر سر است. میررضی ارتیمانی (آنندراج ||). برای. بهر. پی. (یادداشت مؤلف) : ای غافل از شمار چه پنداری کت خالق آفرید نه بر

کاری.رودکی. این جهان بر کسی نخواهد ماند تا جهان بد نبد مگر زین سان. بوعلی سیمجور. حبیب گفت الهی و سیدی بدین یکروز که با تو آشتی کردم طبل دلها بر من بزدی و نام من به نکویی بیرون دادی. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). موافق. برطبق. مطابق. برابر: چون بر این جمله باشد این کار بصلاح بازآید. (تاریخ بیهقی). چون جواب بر اینجمله یافتیم مقرر گشت که... (تاریخ بیهقی). هر مرد که حال وی بر این جمله باشد... آن مرد را فاضل و کامل خواندن رواست. (تاریخ بیهقی). بمرد اندر ماه رمضان سال بر دویست وپنجاه وپنج. (مجمل التواریخ). - بر آن بودن؛ عقیده داشتن. معتقد بودن : بر آنم که پور سیاوش تویی ز تخم کیانی و باهش تویی.فردوسی. نخواهی شد از خون مردان تو سیر بر آنم که هستی تو درنده شیر.فردوسی. که ما هم بر آنیم کاین پیر گفت نباید در دوستی را نهفت.فردوسی ||. میان. بین : تا مال تفرقه کردند بر ضعفا و اهل بیوتات که حال ایشان تباه گشته بود. (تاریخ سیستان ||). درخور. لایق. از در. سزاوار. (یادداشت مؤلف ||). علیه. بضرر. (یادداشت مؤلف): در مورد افادهء ضرر و بمعنی ضد؛ علیه استعمال شود. (فرهنگ فارسی معین) : ابلیس بدین سخن حجت بر خویشتن آورد. (ترجمهء تفسیر طبری ج ۱ ص ۴۸). نیاکانت را همچنان نام داد بهر جای بر دشمنان کام داد.فردوسی. ایشان را گفت روزگار چنین نماند یکچندی بر ما بود از ایشان و اکنون از ما بر ایشان است، صواب آن است که با ایشان صلح کنیم. (مجمل التواریخ ||). بعهدهء. (یادداشت مؤلف). در وجوب و لزوم بکار رود: بر شماست که این کار را انجام دهید. (فرهنگ فارسی معین) : بر تو چه بجز بدیهه مردن بر من چه بجز درود و تکبیر.سوزنی ||. به سر. (یادداشت بخط مؤلف) : سبزوار شهرکی است خرد بر راه ری. (حدود العالم، یادداشت ایضاً). بهمن آباد و مزینان دو شهرک است خرد بر راه ری. (ایضاً). آزادوار، شهرکی است... بر راه گرگان. (ایضاً ||). خدای بر تو؛ ترا بخدای سوگند. (یادداشت مؤلف) : خدای بر تو به انصاف گو نه گه خوردن نکوتر است ز نان خوردنِ چنین صد بار؟ کمال اسماعیل ||. پیاپی بودن و ترتیب را رساند و آن هنگامی است که اسم بعد از آن مکرر شود. (فرهنگ فارسی معین). بمردی و رادی به گنج و گهر ستون کیانم پدر بر پدر.فردوسی. پدر بر پدر هم پسر بر پسر همه تاجور باد و پیروزگر.فردوسی. ز تخم فریدون منم کیقباد پدر بر پدر نام دارم بیاد.فردوسی. (۱) - نظیر: طبل زیر گلیم فروکوفتن. (۲) - بمعنی سینه هم ایهام دارد. (۳) - بمعنی «در مقابل» نیز ایهام دارد. (۴) - موهم معنی اندام و پهلو و کنار نیز هست. (۵) - بمعنی نتیجه دادن هم ایهام دارد. (۶) - بمعنی میوه هم ایهام دارد. (۷) - رجوع به «برخوردار» شود. (۸) - در این شاهد بمعنی برگ گل (گلبرگ) است.

بر.

[بَ] (نف مرخم) مخفف برنده. (از آنندراج). بَرَنده و همیشه بطور ترکیب استعمال می شود. (ناظم الاطباء). ترکیب ها: - انده بر.؛ بادبر. باربر. پیامبر. پیغامبر. پیغمبر. تیماربر. دلبر. راهبر. رهبر. رنج بر. ستم بر. عروس حمام بر. فرمانبر، نامه بر. هوش بر. و رجوع به همین ترکیب ها شود.

بر.

[بُ] (نف مرخم) بُرنده و همیشه بطور ترکیب استعمال میشود مانند چوب بر و ناخن بر. (ناظم الاطباء). در آخر بعضی اسماء درآید صفت مرکب سازد. و رجوع به ترکیبهای زیر شود: - آهن بر؛ برندهء آهن. قطع کنندهء آهن خواه انسان یا آلتی چون ارهء آهن بری. - آهون بر؛ نقب زننده. - بخوبر؛ برندهء بخو. - بغل بر؛ جیب بر. - تب بر؛ قطع کنندهء تب و نوبه. چون داروهای قطع کنندهء تب. - تربر؛ نوعی اره. - جامه بر؛ خیاط. - جیب بر؛ قطع کنندهء جیب. دزدی که جیب و بغل و کیسه زند. - چله بر.؛ رجوع به چله شود. - چوب بر؛ قطع کنندهء چوب. - داربر؛ دارکوب. (یادداشت بخط مؤلف). - راه بر؛ قاطع راه. قطاع الطریق. دزد. راهزن. - رشته بر؛ برندهء رشته. - زبان بر.؛ رجوع به همین کلمه شود. - صفرابر؛ قطع کنندهء صفرا، چون داروهای صفرابر. - علف بر؛ نوعی

داس دندانه دار. - کاربر؛ فعال. کارگشا. - کاغذبر؛ برش دهندهء کاغذ. قطع کنندهء کاغذ چون ماشین کاغذبر. - کمربر؛ کوه بر. - کوه بر؛ قطع کنندهء کوه. رونده بر کوه. - کیسه بر؛ جیب بر. دزد. - گردبر؛ افزار نجاری. اسکنه. - گوش بر؛ به مجاز کسی که رندانه پولی یا چیزی را از کسی گیرد و آن را باز ندهد. - میان بر؛ از وسط و بخط مستقیم. اقصر فاصله ||. - میان بر زدن راه؛ بریدن (طی کردن) فاصله ای بی رعایت مسیری که مردم بر عادت یا سهولت طی کنند کوتاهی راه را. طی کردن اقصر فاصله. - ناخن بر؛ آلتی که بدان ناخن را کوتاه کنند. - نرمه بر؛ نوعی اره ||. بریده. - بیخ بر؛ از ریشه بریده. ریشه کن. ته بر. - تربر؛ تربریده. سبزبر. - ته بر؛ بیخ بر. - روده بر (در ترکیب) روده بر شدن؛ خندیدن فراوان تا حد پارگی روده. - سبزبر؛ سبز بریده چون گندم و جو و جز اینها. - کف بر؛ بیخ بر. ته بر ||. با فعل زدن و خوردن در تداول آید و معنی در هم کردن و درهم شدن (لازم و متعدی) را افاده کند چنانکه گویند: ورق های بازی را بر زد. ورقهای آس بر خورد یا فلانی در جمع ادبا بر خورد. یا فلانی خود را در میان شعرا بر زده است و رجوع به این دو ترکیب شود.

بر.

[بُ] (اِ) گروه. طایفه. دسته. (در لهجهء بختیاری). - یک بر؛ در تداول یک گروه کثیر. یک دستهء بزرگ و در آن نفرت و کراهت هست و چون دشنام و نفرینی است. (یادداشت مؤلف).

بر.

[بَرر] (ع مص) راستگو شدن در سوگند (||. اِ مص) راستی. سوگند. (منتهی الارب (||). ص) مهربان. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آنندراج) (اقرب الموارد ||)... راستگوی ||. بسیارخیر. ج، ابرار ||. فرمانبردار مادر و پدر. (منتهی الارب ||). نیکوکار. (ترجمان القرآن) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آنندراج) (غیاث اللغات). بارّ. (اقرب الموارد).

بر.

[بَرر](۱) (ع اِ) دشت. مقابل بحر. (منتهی الارب). زمین خشک. (از اقرب الموارد). زمین خشک و بیابان. ج، بُرور. (اقرب الموارد) (غیاث اللغات). خشکی : نشان تو نایافته شهریارا نه ماهیست در بحر و نه مرغ در بر.فرخی. از برکت این نور بر او خواند قران را بنوشته بر افلاک و بر و بحر و جبالش. ناصرخسرو. وز نور تا بظلمت و از اوج تا حضیض وز باختر بخاور و از بحر تا به بر. ناصرخسرو. (۱) - در فارسی گاه مخفف بکار رفته است.

بر.

[بِرر] (ع مص) راست گفتن. (اقرب الموارد). برارهٔ. (اقرب الموارد ||). راستگو شدن در سوگند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). برور. (اقرب الموارد ||). راست شدن سوگند. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). گرامی داشتن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فرمان بردن خدا را. (منتهی الارب). فرمانبرداری کردن از خدا. (از اقرب الموارد). اطاعت کردن از خدای تعالی. (از اقرب الموارد ||). فرمان بردن مطلق و فرمان بردن پدر و مادر بالخصوص. (ناظم الاطباء). ضد عقوق. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). مبرت. (اقرب الموارد). بخوشنودی و رضامندی مادر و پدر زندگانی کردن. (غیاث اللغات ||). قبول شدن حج. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). قبول کردن حج را (لازم و متعدی بکار رود). (اقرب الموارد ||). راندن گوسفند و خواندن آن بسوی علف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سوق الغنم. (اقرب الموارد ||). آواز کردن گوسفند ||. مغلوب کردن بقول

و بفعل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سود بردن. (از اقرب الموارد). بر بی السلعة، نفقت و ربحت فیها. (اقرب الموارد||). (اِمص) راستی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). ضد دروغ ||. راستی سوگند ||. فراخی ||. احسان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). صلهء رحم. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). طاعت. (اقرب الموارد) (منتهی الارب||). نیکوکاری. (مهذب الاسماء). خیر ||. نیکویی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نیکی و بخشش. (غیاث اللغات)(۱) : لیس البر ان تولوا وجوهکم قبل المشرق و المغرب و لکن البر... (قرآن ۲/۱۷۷). کردار و بر او بگذشت از حد صفت احسان و فضل او بگذشت از حد شمار. فرخی. مایهء بری تو و ابرار اولاد تواند بر چون یابد کسی چون شیعت ابرار نیست. ناصرخسرو. منقطع شد چنان ز من برش که از آن نزد من نماند آثار.مسعود. شاعری ام که هیچ برش را هیچوقتی نکرده ام انکار.مسعود. ای کریمی که خوی و عادت تو خالص بر و محض احسان است.مسعود. بزرگوارا دانی که بنده را هر سال بدست بر تو باشد مبرتی مرسوم.سوزنی. نجم دین ای من و هزار چو من غرقه در بحر بر منت تو.سوزنی. صد هزار آثار غیبی منتظر کز عدم بیرون جهد با لطف و بر.مولوی (||. اِ) آنچه نزد کسی فرستند از هدیه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنچه بکسی فرستند. (مهذب الاسماء ||). حج ||. دل ||. روباه بچه||. موش ||. کلاکموش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - هر را از بر نشناختن و ندانستن و تشخیص -ندادن؛ بکلی عامی بودن. هیچ ندانستن. در منتهی الارب آرد: در مثل است، هولا یعرف البر من الهر؛ او بر را از هر نمی شناسد. هر را از بر نشناختن و ندانستن یعنی ندانستن رنج رسان را از راحت رسان یا گربه را از موش یا راندن گوسفند را از خواندن آن یا نخواندن آن را بسوی آب از خواندن آن بسوی علف یا عقوق را از لطف یا کراهیت را از اکرام یا نافرمانبرداری را از فرمانبرداری یا رنجش را از اکرام یا هرهره یعنی آواز میش را از بربره یعنی آواز بز یا روباه بچه را از بچه گربه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). فلان هر را از بر نمی شناسد یعنی خواندن گوسفند را از راندن آن نمی داند و یونس گوید هر راندن گوسفند است و بر خواندن آن. (از اقرب الموارد). (۱) - و در این معنی گاه در اشعار و تداول فارسی مخفف آید.

بر.

[بُرر] (ع اِ) گندم. (منتهی الارب) (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). برهٔ یکی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). ج، ابرار. (منتهی الارب) : به بر و شات مرا بر و مکرمت فرمای که این ز حیوان نیکوترین و آن ز نبات. سوزنی. منازعان تو بادند یک یک و جمله شکم شکافته چون بر و سربریده چو شات. سوزنی. گر از این انبار خواهی بر و بر نیمساعت روز همراهان مبر.مولوی.

بر.

[بَرر] (اِخ) نامی از نامهای خدای تعالی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

برآء.

[بُ رَ] (ع اِ) جِ بری ء. (منتهی الارب) (ترجمان علامهء جرجانی، ترتیب عادل بن علی) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به بری ء شود.

بر آب آمدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب)کنایه از ظاهر شدن و فاش گردیدن. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) : چو فوج هندوان ره بیشتر یافت خلیفه

هم خلاف خصم دریافت بر آب آمد همه کان آتش انگیز بجوش آورد سیل آتش تیز. امیرخسرو (از انجمن آرا).

بر آباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان پایین خواف است که در بخش خواف شهرستان تربت حیدریه واقع است و ۱۵۳۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بر آباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان فروغن است که در بخش ششتمد شهرستان سبزوار واقع است و ۶۷۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بر آب انداختن.

[بَ اَ تَ] (مص مرکب) ظاهر و فاش کردن : تا چه خواهد کرد با ما تاب و رنگ عارضت حالیا نیرنگ نقش خود بر آب انداختی. حافظ.

بر آب بستن.

[بَ بَ تَ] (مص مرکب) به آب بستن ||. سیراب کردن. (آنندراج) (غیاث اللغات) : زبان برگ پان تا در دهان غنچه اش دیدم بر آب گریه بستم(۱) گلبن آشفته حالی را. (طغرا از آنندراج). (۱) - بمعنی اول هم ایهام دارد. و رجوع به بر (= به) شود.

بر آب زدن.

[بَ زَ دَ] (مص مرکب) داخل آب روان شدن و گذشتن. به آب روان بی پایاب درآمدن و عبور کردن. خویشتن را به آب رسانیدن. غرق کردن. (آنندراج) : یکچند در زهد چو احباب زدیم آخر نقبی بگنج نایاب زدیم تا شبهه ز تسبیح و ردا برخیزد بردیم بمیخانه و بر آب زدیم. خروشی (از آنندراج ||). مخفی نماند که اطلاق زدن بر چیزی بمعنی خویشتن را رسانیدن بر آن چیز بسیار آمده در این صورت «بر» بمعنی «الی» و زدن بمعنی «رسانیدن» باشد یعنی خویشتن را به آب رسانیدم، پس: بر آب رسانیدن عبارت از اختیار کردن رندی و مستی بود. (آنندراج).

بر آب گفتن.

[بَ گُ تَ] (مص مرکب)زود گفتن. فی الحال گفتن. زود جواب دادن. (آنندراج) (برهان).

بر آب نوشتن.

[بَ نِ وِ تَ] (مص مرکب)بر آب نوشتن چیزی؛ صورت نبستن آن. میرزا ابوالحسن فراهانی در شرح این بیت انوری : بهر چه مفتی رایت قلم گرفت بدست قضا بر آب نویسد جواب فتوی را. نوشته که: یعنی مفتی رأی تو بهر قصد که قلم بدست گیرد خواه بقصد فتوی امر و خواه به ارادهء فتوی نهی و اگرچه هنوز نوشته نشده باشد قضا جواب آن فتوی و رد آن را بر آب می نویسد یعنی جواب

آن و رد آن صورت نمی بندد اینست آنچه در معنی این شعر مشهور است و چون صاحب اصطلاحات بر آب را بمعنی در حال آورده ممکن است در آب نویسد را بمعنی در حال نویسد، فراگیریم تا محصل معنی آن شود که هرچه اقتضای رأی تست و ترا در مصالحه دینی و جواب و سؤال اهل عالم بخاطر میرسد همین که قضا یافت که اقتضای رأی تو چیست و تو چه فتوی خواهی داد پیش از آنکه بعمل آری بنا بر نهایت موافقت و متابعت که نسبت بتو دارد موافق مافی الضمیر تو فتوی میدهد و فی الحال می نویسد. (از آنندراج).

برآت.

[بَ رِ] (ع ص، اِ) جِ برئَهٔ، پاکان از چیزی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). بیزاران از چیزی. (منتهی الارب). رجوع به برئهٔ شود.

برآراستن.

[بَ تَ] (مص مرکب) آراستن. رجوع به همین کلمه شود.

برآرنده.

[بَ رَ دَ / دِ] (نف مرکب)برآورنده. بناکننده. آفریننده : برآرندهء ماه و کیوان و هور نگارندهء فرّ و دیهیم و زور.فردوسی. چنین گفت کای برتر از جان پاک برآرندهء آتش و باد و خاک.فردوسی. برآرندهء گردگردان سپهر همو پرورانندهء ماه و مهر.عنصری. ای برآرندهء سپهر بلند انجم افروز و انجمن پیوند.نظامی. برآرندهء سقف این بارگاه نگارندهء نقش این کارگاه.نظامی ||. بیرون آورنده ||. برکشنده. ترقی دهنده. برآورنده. رجوع به برآوریدن شود.

برآریدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) برآردن. برآوردن. بلند کردن. برکشیدن. رجوع به برآردن و برآوردن شود.

برآسانیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) اراحهٔ. (مجمل اللغهٔ). آسوده گردانیدن و این متعدی آسودن است: الاراحهٔ؛ چهارپای را به مأوی بردن و راحت دادن و برآسانیدن. (مجمل اللغهٔ).

برآساییدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)برآسودن. آرام و قرار گرفتن : مگر زو برآساید این بوم و بر بفّر تو ای مرد پیروزگر.فردوسی. اگر پیل تن را بچنگ آوری زمانه برآساید از داوری.فردوسی. چو آراید او تاج و تخت مهان برآساید از رنج و سختی جهان.فردوسی. لختی از رنج ره برآسایم چون رسد حکم شاه بازآیم.نظامی. چو زین گرمی برآسائیم یک چند مرا شکر مبارک شاه را قند.نظامی. چو گرگان پسندند برهم گزند برآساید اندر میان گوسفند.سعدی. روان تشنه برآساید از کنار فرات مرا فرات ز سر برگذشت و تشنه ترم.سعدی. گر آوازم دهی من مرده در گور برآساید روان دردمندم.سعدی. شراب تلخ میخواهم که مردافکن بود زورش که تا

یک دم برآسایم ز دنیا و شر و شورش. حافظ. رجوع به آساییدن و آسودن و برآسودن شود.

برآسودن.

[بَ دَ] (مص مرکب) آسودن. رجوع به آسودن شود.

برآسوده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) راحت شده. آرام یافته. مستریح. آسایش گرفته : گریزان شده ست او ز ما در حصار بدین سان برآسوده از روزگار.فردوسی. رجوع به آسوده شود.

برآشفتن.

[بَ شُ تَ] (مص مرکب)آشفتن. رجوع به آشفتن شود.

برآشفته.

[بَ شُ تَ / تِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) رجوع به آشفته شود.

برآشوبیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)آشوبیدن. رجوع به آشوبیدن شود.

برآشوردن.

[بَ دَ] (مص مرکب)آشوبیدن. رجوع به آشوردن شود.

برآشوفتن.

[بَ تَ] (مص مرکب)آشوفتن. رجوع به آشوفتن شود.

برآشوفته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب، نف مرکب) نعت مفعولی از برآشفتن بمعنای خشمگین شده و شوریده و پریشان و در هم : ز لشکر بسی کشته و کوفته سوار و سپهبد برآشوفته.فردوسی. رجوع به برآشفتن و برآشفته شود.

برآغالانیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) اغراء. تدریب. تقریش. (منتهی الارب). تأریش. اضراء. تحریش. تحریض. تهییج. برانگیزاندن. برانگیختن. بعدها این کلمه را بجای فعل متعدی استعمال کرده اند ولی قدما از برآغالیدن تعدی را میخواسته اند. (یادداشت مؤلف). چنانچه مردم مرغان شکاری را در حالت خردی در طلب صید چیره گردانندو تعلیم دهند و برآغالانند. (تاریخ قم: ۱۶۳).

برآغالانیده شدن.

[بَ دَ / دِ شُ دَ](مص مرکب) تحریک شدن. برانگیخته شدن: دَبَقَ به؛ برآغالانیده شد بچیزی که پس جدا نشد از آن. (منتهی الارب).

برآغالش.

[بَ لِ] (اِمص مرکب) اسم مصدر است از برآغالیدن. رجوع به برآغالیدن و آغالش شود.

برآغالیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)برانگیختن. (آنندراج) (برهان). نزغ. (منتهی الارب). اغراء. (ترجمان القرآن). برغلانیدن نیز گفته اند. (آنندراج). اغراء و تحریض. (المصادر زوزنی) (آنندراج) (ترجمان القرآن). تحریض کردن شخصی را بر چیزی و کاری. (برهان). تحریش. (المصادر زوزنی). تضریه. اضراء. (تاج المصادر بیهقی) : من ز آغالشت نترسم هیچ ور بمن شیر را برآغالی.فرالاوی. نصر سیار بفرمود تا سر کرمانی برداشتند و بسوی مروان فرستاد و ابومسلم یاران خویش را برآغالید و هر دو سپاه بیکدیگر فراز شدند. (ترجمهء طبری بلعمی). تو لشکر برآغال بر لشکرش ز انبوه ما خیره گردد سرش.فردوسی. می خواه و طرب جوی و ز بهر طرب خویش می را سببی ساز و براندیش و برآغال. فرخی.

برآفتاب.

[بَ] (اِ مرکب) آفتاب رو. مَشرَقه. مقابل نسار و نسر. (یادداشت مؤلف ||). برِ آفتاب؛ رو به آفتاب.

برآفتاب.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان چمچال بخش صحنهء شهرستان کرمانشاه است که ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برآفتاب.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان آسمان آباد بخش شیروان چرداول شهرستان ایلام است که ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برآفتاب.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان پیداود (سرکج) بخش جانکی گرم سیر شهرستان اهواز است که ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برآفتاب.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان سماق بخش چگنی شهرستان خرم آباد است که ۲۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برآفتاب.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان زز و ماهرو بخش الیگودرز شهرستان بروجرد است که ۱۳۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برآفتاب.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان کوهدشت بخش طرهان شهرستان خرم آباد است که ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برآفتاب.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان طارم بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس است که ۱۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

برآفتاب دراز.

[بَ دِ] (اِخ) دهی از دهستان قسمت آباد بخش درود شهرستان بروجرد است که ۲۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برآفتاب کاوه.

[بَ وِ] (اِخ) دهی از دهستان کوهدشت بخش طرهان شهرستان خرم آباد است که ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برآفتاب لرینی.

[بَ لَ] (اِخ) دهی از دهستان شیروان بخش شیروان چرداول شهرستان ایلام است که ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برآفتابی.

[بَ] (اِخ) تیره ای از ایل بویراحمدی کوه گیلویهء فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ۸۸).

برآفتابی.

[بَ] (اِخ) تیره ای از ایل باوی کوه گیلویه از ایلات فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ۸۸).

برآکندن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)انباشتن. پر کردن. ممتلی ساختن. رجوع به آکندن شود.

برآکنده.

[بَ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) انباشته. فراهم آمده. رجوع به آکنده شود.

برآکنیده.

[بَ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) برآکنده. آکنده. رجوع به آکنیده شود.

برآلیزیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) جفته زدن. جفتک انداختن. آلیزیدن. رجوع به آلیزیدن شود.

برآماسانیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)متعدی برآماسیدن. برآماهانیدن. متورم ساختن. رجوع به برآماسیدن و آماسانیدن شود.

برآماسیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)آماسیدن. تورم. (المصادر زوزنی). انتفاخ. منتفخ گردیدن. احطوطاء. (یادداشت مؤلف). ورم کردن. (تاج المصادر بیهقی) : می خورم تا چو نار بشکافم می خورم تا چو خی برآماسم.ابوشکور. بقول ماه دی آبی که ساکن باشد و لاغر نیاساید شب و روز و برآماسد چو سندانها. ناصرخسرو. برطمهٔ؛ برآماسیدن از خشم. (منتهی الارب). رجوع به آماسیدن شود.

برآماسیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) متورم. رجل خبزون، مرد برآماسیده روی. (منتهی الارب). رجوع به آماسیده شود.

برآماهانیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)برآماسانیدن. (یادداشت مؤلف). توریم. (المصادر زوزنی). رجوع به آماهیدن و آماهانیدن شود.

برآماهیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) تورم. (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). برآماسیدن. (المصادر زوزنی) (آنندراج). منفوخ گشتن مانند خمیر و عجین. (آنندراج). رجوع به آماهیدن شود.

برآماهیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) متورم. برآماسیده. آماسیده. رجوع به آماسیده شود.

برآمد.

[بَ مَ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) روا کردن. اسعاف. قضا : هرکه ایشان را بمنزل خود می طلبید بر متابعت سنت رسول (ص) و بجهت برآمد کار آن نیازمند میرفتند. (انیس الطالبین). رجوع به برآمدن شود.

برآمدجای.

[بَ مَ] (اِ مرکب) جای صدور و بیرون آمدن. برآمدگاه. (انجمن آرا) (آنندراج).

برآمدگاه.

[بَ مَ] (اِ مرکب) برآمدجای. رجوع به برآمدجای شود.

برآمدگی.

[بَ مَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی برآمده. نتو. حدبه. محدب بودگی. برجستگی ||. بلندی و ارتفاع در جایی یا عضوی ||. آماس. رجوع به برآمدن و برآمد شود.

برآمدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب) بالا رفتن. (ناظم الاطباء). بالا آمدن. (فرهنگ فارسی معین). رسیدن. بلند شدن. بالا گرفتن. بالا کشیدن. بر شدن. بربلندی رفتن. به هوا رفتن. علاء. تعلیه. معالاة. تعلی. تعالی. استعلاء. اعلیلاء. بر بلندی برآمدن. (منتهی الارب). بگذرد سالیان که برناید روزی از مطبخش یکی خنجیر(۱).خسروی. ببالا برآئی یکی مرغزار ببینی بکردار خرم بهار.فردوسی. سر تخت پستش برآمد بماه دگرباره شد شاه و بگرفت گاه.عنصری. ابر آزاری برآمد از کنار کوهسار باد فروردین بجنبید از میان مرغزار. منوچهری. بروز پاک ناگه شب درآمد. (از تاریخ سیستان). ببالا برآمدند و طبل زدند و بانگ محمود کردند. (تاریخ سیستان). گر جهد کنی بعلم ازین چاه یک روز به مشتری برآیی.ناصرخسرو. میر تو رسول است طاعتش دار تا سرت برآید بچرخ خضرا.ناصرخسرو. ز دریا دودرنگ ابری برآمد ای نظامی جهان پرستی چند به بلندی برای پستی چند.نظامی. سرخجالتم از پیش برنمی آید که در چگونه بدریا برند و لعل بکان. سعدی. چون بر پشته ای برآمد که بر ضیعت های همدان و مواضع آن مشرف بود هیچ عمارتی ظاهر ندید. (تاریخ قم). لاوکی داشت پر از طعام و دود از سر او برمی آمد. (تاریخ قم). درختی که عمری برآمد بلند توان در یکی لحظه از بیخ کند.امیرخسرو. سراغ یوسف خود گیرم و قرار نگیرم اگر بماه برآیم و گر بچاه درافتم. سنجرکاشی (از آنندراج). اگر نزد آن شاه پردل شوی صد ایوان بکیوان برآید ترا. (از لغت نامهء اوبهی). - برآمدن آواز و بانگ و تراک و تبیره و -خروش و فریاد و غریو غوغا و نعره و نوا و... -برخاستن آن.؛ بلند شدن صدای آن : برآمد «بدار» و «بگیر» و «ببند» به تیغ و کمان و بگرز و کمند.فردوسی. چو شب روز شد بامداد پگاه تبیره برآمد ز درگاه شاه.فردوسی. بدانگه که لشکر بجنبد ز جای تبیره برآید ز پرده سرای.فردوسی. فکندند گویی بمیدان شاه برآمد خروش دلیران بماه.فردوسی. از دل و پشت مبارز می برآید صد تراک کز زه عالی کمان خسرو آید یک ترنگ. عسجدی. و غریو از خانگیان وی و اهل حرم برآمد. (تاریخ بیهقی). و غوغا از شهر برآمد که در پای وی رسن کرده بودند. (تاریخ بیهقی). چون روز شد کوس فروکوفتند و بوق بدمیدند و نعره برآمد. (تاریخ بیهقی). نهاده گوش به آواز تعزیت شب و روز که تا که میرد یا از کجا برآید وای.سوزنی. از خانه بدر میای تا برناید آواز منادیان که خر گم گشته.سوزنی. پیاپی شد غزلهای فراقی برآمد بانگ نوشانوش ساقی.نظامی. سخن چون زآن بهار نو برآمد خروشی بیخود از خسرو برآمد.نظامی.

برآید از جهان از خلق فریاد اگر باشد بدین شکل آدمیزاد.نظامی. - برآمدن از خواب؛ برخاستن و بیدار شدن : سپیده چو سرزد ز دریای آب سر شاه ایران برآمد ز خواب.فردوسی. در این میان حجام از خواب برآمد. (کلیله و دمنه). همانا بخت از خوابم برآمد که ماه نازنینم بر سرآمد.نظامی. - برآمدن باد؛ وزیدن آغاز کردن : برآمد بادی از اقصای بابل هبوبش خاره در و باره افکن.منوچهری. فی الحال بادی عظیم برآید. (ترجمهء محاسن اصفهان). - برآمدن بخار یا دود؛ متصاعد شدن آن. به هوا رفتن آن : تیره بخاری برآمد از لب دریا جمله بپوشیده روی گنبد اخضر. مسعودسعد. از آن آتش برآمد دودت اکنون پشیمانی ندارد سودت اکنون.نظامی. نا گهی پای وجودش بگل اجل فرورفت و دود فراق از دودمانش برآمد. (گلستان سعدی). - برآمدن گرد؛ بپاخاستن آن. بهوا بلند شدن آن : همی ساختند آن دو لشکر نبرد همی تا برآمد بخورشید گرد.فردوسی. برآمد گردی از ره توتیارنگ که روشن چشم ازو شد چشم در سنگ. نظامی || طلوع کردن. سر زدن. بازآمدن. طالع شدن. دمیدن. شرق. (تاج المصادر). شروق. (تاج المصادر). روی نمودن. (ناظم الاطباء). بزوغ. (تاج المصادر). هل؛ برآمدن هلال. اهلال؛ برآمدن ماه نو. استهلال؛ برآمدن ماه نو. اشراق؛ برآمدن آفتاب. (منتهی الارب) : گفت بروید بزمین حیدا و هر چه بیابید غارت کنید و هر که با شما حرب کند بکشید که پیش از آفتاب برآمدن بر من آیید. (ترجمهء طبری بلعمی). و نیز گویند که اگر غلغل و شورش ایشان نیستی این خلق زمین بر آمدن آفتاب و فرو شدنش شنیدندی. (ترجمهء طبری بلعمی). چو فردا برآید خور از خاوران برآئیم یکسر به مازندران.فردوسی. پس روشنی تیرگی گیرد آب برآید پس تیره شب آفتاب.فردوسی. چنین تا برآمد سپیده دمان بزرگان چین را سرآمد زمان.فردوسی. و چون نزدیک آید به برآمدن آن شعاعهای او را که گردبرگرد سایه است نخست بینیم. (التفهیم). یکی شرقی، و برآمدن از سوی اوست. (التفهیم). چو زاغ شب بجابلسا رسید از حد جابلقا برآمد صبح رخشنده چو از یاقوت عنقائی. ناصرخسرو. ای هفت مدبر که برین پرده سرائید تا چند چو رفتید دگرباره برآئید. ناصرخسرو. چنین گویند که چون آفتاب برآمدی. (قصص الانبیاء). بس زود برآمد ز فلک کوکب سعدم چه سود که در وقت فروشد چو برآمد. مسعودسعد. (دیوان ص۱۲۴) برنامده سپیدهء صبح ازل هنوز کو بر سیه سپید ابد بوده پیشوا.خاقانی. صبح برآمد چه شوی مست خواب کز سر دیوار گذشت آفتاب.نظامی. چو لعل آفتاب از کان برآمد ز عشق روز شب را جان برآمد.نظامی. بروز من ستاره بر میاباد ببخت من کس از مادر مزایاد.نظامی. آتش در دلش افتاد تا روز قیامت نیارست خفت چون روز برآمد بصفه بازشد و بر تخت نشست متفکر و متحیر و اندوهگین. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). شب هجران دوست ظلمانی است ور برآید هزار مهتابش.سعدی. بلطف اندک اندکش بیدار کرد که خیز آفتاب برآمد. (گلستان سعدی). چنانکه در شب تاری صبح برآید یا آب حیات از ظلمات درآید. (گلستان سعدی). دیدم بخواب دوش که ماهی برآمدی کز عکس روی او شب هجران سرآمدی. حافظ. چو آفتاب می از مشرق پیاله برآمد ز باغ عارض ساقی هزار لاله برآمد.حافظ. ماه اگر بی تو برآید بدو نیمش بزنند دولت احمدی و معجزهء سلطانی.حافظ || روییدن. (ناظم الاطباء). دمیدن. (آنندراج). رستن. سبز شدن. بزرگ شدن. بالیدن. بالا ـ آمدن. بالا ـ گرفتن. ترقی یافتن؛ اخضاب برآمدن گیاه از زمین. خضب؛ برآمدن گیاه از زمین. (منتهی الارب) : چشمه ها و کاریزها آب گرفت و از زمین نبات برست و درختان برآمد و بار داد. (ترجمهء طبری بلعمی). کنون زآن درختی که دشمن بکند برومند شاخی برآمد بلند.فردوسی. از لب جوی عدوی تو برآمد ز نخست زین سبب کاسته و زرد و نوان باشد نال. فرخی. این خاک سیه بیند و آن دایرهء سبز گه تیره و گه روشن و گه خشک و گهی تر نعمت همه آن داند کز خاک برآید با خاک همان خاک نکو آید و درخور. ناصرخسرو. حق تعالی بفضل خود درخت کدو را پیدا گردانید و همان ساعت درخت کدو برآمد. (قصص الانبیاء ص ۱۳۶). چون جو راست برآید و هموار دلیل کند که آن سال فراخ سال بود. (نوروزنامه). و چون پیچیده و ناهموار برآید تنگ سال بود. (نوروزنامه). و جو را هر کجا بیندازی برآید. (نوروزنامه). و بداشت تا ریش وی برآمد. (نوروزنامه). مرغان چمن نعره زنان دیدم و گریان زین غنچه که از طرف چمنزار برآمد. سعدی. نسیم زلف تو چون بگذرد بتربت حافظ ز خاک کالبدش صدهزار لاله برآید.حافظ. دندان سداسهء او بیفتد و بجای آن دیگر برآیند.

(تاریخ قم). و اغصان که از اصول آن هر دو سرو برآمده بودند اعقاب و فرزندان ایشانند. (تاریخ قم). و شاخه ها که از اصول این هر دو سرو برآمده اند اعقاب عبدالله و احوص اند. (تاریخ قم). بر سیه خانهء لیلی بزند برق اینجا به چه امید برآید ز زمین دانهء ما. صائب (از آنندراج). نخل قدت که از چمن جان برآمده شاخ گلی بصورت انسان برآمده.بابافغانی. از فرق تا قدم همه جانست آن نهال گویا ز آب چشمهء حیوان برآمده. بابافغانی (آنندراج). - برآمدن پر؛ رستن آن. ظاهر شدن پر. پر درآوردن : و گر فضایل طبعش بکوه برشمرند سبک ز خاصیتش کوه را برآید پر. (از سندبادنامه ||). پرورش و ترقی یافتن(۲). (آنندراج). تربیت شدن. پرورش یافتن. پرورده شدن. بزرگ شدن : بتر مرد آن کو بخوی زنان برآید پس آنگه بماند چنان.ابوشکور بلخی. کس را بمثل سوی شما بار ندادم گفتم که برآیید نکونام و نکوکار.منوچهری. زنان نازک دلند و سست رایند بهر خو چون برآریشان برآیند. (ویس و رامین چ محجوب ص۳۶). آن کودک را بر تخت ملک نشاندند بجای پدر، آن شیربچه ملکزاده ای سخت نیکو برآمد. (تاریخ بیهقی). پدرت ترا چه غذا میداد کی چنین نازک برآمده ای. (فارسنامهء ابن بلخی). بچهء خویش را بناز مدار نظرش هم ز کار باز مدار چون برآید بخواری و سختی نشود او زبون بدبختی.اوحدی. کجا به زهر سؤآلم لب جواب گشاید شکرلبی که به شیر و شکر برآمده است. شانی تکلو (از آنندراج). ز گل مپرس که مرغ چمن چه میگوید که من برآمده ام همچو لاله در صحرا. محمدقلی سلیم (از آنندراج). جدا ز هم چه تمتع برند چون دندان جماعتی که ز طفلی بهم برآمده اند. مخلص کاشانی (از آنندراج ||). ظاهر شدن و پدید آمدن. (ناظم الاطباء). ظاهر شدن و پدید گشتن. (فرهنگ فارسی معین). نمایان شدن : چنو بخشنده و نان ده اگر گوئی که هرگز بسیستان برنیامد. (تاریخ سیستان). و اندر عجم کسی برنیامد که او را بزرگی آن بود پیش از یعقوب... مگر حمزهٔ بن عبدالله. (تاریخ سیستان). درخت است این جهان و میوه مائیم که خرم بر درخت او برآئیم.ناصرخسرو. تا بر زمین بروید نرگس تا بر فلک برآید عقرب.مسعودسعد. گر برآید بهشتی از خاری آید از چون منی چنین کاری.نظامی ||. صادر شدن. (ناظم الاطباء ||). حادث شدن. رخ دادن : چون زلزلهء دگر برآمد دیوار شکسته بر سر آمد.نظامی ||. آماس کردن. نفخ. منتفخ گشتن. منفوخ شدن. ورم کردن. متورم شدن. باد کردن. بالا آمدن: انداح؛ برآمدن شکم کسی(۳). (منتهی الارب) : بخانه رفت و چندان طعام بخورد که شکمش از جای برآمد. (قصص الانبیاء ص۷۸). و اگر آماس [مثانه] بزرگ بود... زهار و تهین گاه هر دو منفوخ شود و برآید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اگر می بندند شکم برمی آید و درد همی گیرد و اگر می بگشایند سیلان می افتد و ضعف پدید می آید.(چهارمقاله ||). برجستگی یافتن. ورآمدن. (فرهنگ فارسی معین). ریع کردن. بالا آمدن خمیر. اضافه شدن حجم خمیر؛ الاختمار. برآمدن خمیر. (تاج المصادر بیهقی).. اختمار؛ برآمدن آرد سرشته. (منتهی الارب). رجوع به ورآمدن شود ||. رسیدن. افزون شدن. به شمار آمدن. بالغ شدن : عمر گفت سبحان الله تو سیر همی شوی به عدس و پیاز که این پیش ما بیک درهم برآمده است و تو بر خوان خویش هزار درهم هزینه کنی. (ترجمهء طبری بلعمی). و اسبان گزیده که هر جای بر طویله ها و آخرها بسته بودند... هشتادهزار سر برآمد. (فارسنامهء ابن بلخی). و فرمود که همه را بباید کشتن، سی وشش هزار تن برآمد. (فارسنامهء ابن بلخی). اما چون کسری انوشروان قانون خراج همه جهان نهاد خراج پارس سی وشش هزار هزار درهم برآمد. (فارسنامهء ابن بلخی ||). رستن. رهایی یافتن : ای شگفت آنکه همی کینهء خوارزم کشید تا که حاصل شودش نام و برآید از ننگ. فرخی. بیهوش افتاد... خواجه دست مبارک برو نهادند از آن صفت برآمد. (انیس الطالبین ||). برخوردن. برخورد کردن. خوردن. اصابت کردن. رسیدن. تصادف کردن. مواجه شدن : باد برآمد بشاخ سیب شکفته بر سر میخواره برگ گل بفتالید.عماره. باد بهاری به آبگیر برآمد چون رخ من گشت آبگیر پر از چین. عماره. برآمد بسنگ گران سنگ خرد همین و همان سنگ بشکست خرد. فردوسی. چو چشمش برآمد به آذر گشسب پیاده شد از دور و بگذاشت اسب.فردوسی. چو چشمش برآمد بر آن روی شاه زمین را ببوسید در پیشگاه.فردوسی. هر تیر که گردون بسوی جان من انداخت دل گشت سپر بر دل بیچاره برآمد.مسعود. - برآمدن پا به سنگ یا به چیزی؛ صدمه رسیدن از آن چیز به پا. (آنندراج) : پایی که برنیاید روزی بسنگ عشقی گوئیم جان

ندارد یا دل نمیسپارد.سعدی. سعدی اگر برآیدت پای بسنگ دم مزن روز نخست گفتمت سر نبری ز کوی او. سعدی. اگرپای طفلی برآید بسنگ خدای از تو پرسد بروز شمار.سعدی. آن کو ترا بسنگدلی کرد رهنمون ای کاشکی که پاش بسنگی برآمدی.حافظ || . برابری توانستن. مقاومت کردن. برابری و همالی و غلبه کردن بر. (یادداشت مؤلف) : همی برآیم با آنکه برنیاید خلق و برنیایم با روزگار خورده کریز.ابوالعباس. و دانست که با فیروز برنیاید و سپاه او با سپاه عجم طاقت ندارد. (ترجمهء طبری بلعمی). و ما را با ایشان طاقت نیست و ما با ایشان برنیائیم. (ترجمهء طبری بلعمی). ساسان جد اردشیر مردی بود مبارز با هفتاد و هشتاد سوار برآمدی. (ترجمهء طبری بلعمی). بگنج و بتاج و بتخت و هنر برآیم ابا تو مگر سر بسر.فردوسی. ندانی ای بعقل اندر خر کبجه بنادانی که با نرشیر برناید سروزن گاو ترخانی. غضایری. همی دانست کو بی لشکر و ساز برآید با همه گیتی به پیکار.فرخی. آن همت و آن دولت و آن رای که او راست آن را که خلاف آرد و با او که برآید.فرخی. راست گویند زنان را نگوارد عز برنیاید کس با مکر زنان هرگز.منوچهری. وگر استیزه کنی با تو برآیم من روز روشنت ستاره بنمایم من.منوچهری. راست برگوی که در تو شده ام عاجز برنیاید کس با مکر کسان هرگز.منوچهری. اگر پیشم هزاران لشکر آیند نپندارم که با موبد برآیند.(ویس و رامین). هم امشب بند او چون برگشایم چو خشم آورد با او چون برآیم؟ (ویس و رامین). طاهر گفت ما با او بحرب برنیائیم. (تاریخ سیستان). چون... قوت خشم و قوت آرزو بر وی چیره گردند... وی در میان دو دشمن بزرگ افتاده است... و خرد را بسیار حیله باید کرد تا با این دو دشمن تواند برآید. (تاریخ بیهقی). با قضای آمده بر نتوان آمد. (تاریخ بیهقی). و با قضای آمدهء ایزدی کس بر نتواند آمد. (تاریخ بیهقی). وای بر آن کو ز خویشتن نه برآید سوزد نارش بهر دو عالم خرمن. ناصرخسرو. ملک مصر دراندیشید و گفت من با وی برنیایم. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). اراقیت گفت من چکنم چون شما با وی برنمیآئید. (اسکندرنامه). ترا چون رسد طلب پادشاهی و دعوی ملک کردن که با زنی برنیایی. (اسکندرنامه). بخت النصر گفتند چون هفت ساله شد بغایت با قوت بود لیکن آبله رو و کریه چشم و بر سر مو نداشت و بیک پای لنگ بود با اینحال هم هیچ کودک با وی برنیامدی. (قصص الانبیاء ص۱۷۹). و در بنی اسرائیل ملکی بود و با عیسی جنگ کرد و با قوم عیسی برنیامد. (قصص الانبیاء ص۲۱۱). مشت هرگز کی برآید با درفش پنبه به آتش کجا یارد چخید.مسعودسعد. نه با لب تو برآید همی به طعم، شکر نه با رخ تو برآید همی به نور، قمر. مسعودسعد. ای خم شکسته بر سر چاه کمیز با سوزن سوفار درست سرتیز مستیز که با او نه برآید بستیز نی تو نه چو تو هزار زنارآویز.سوزنی. دشمنان تو با تو برنایند گرچه با خویشتن برآمده ای. عمادی شهریاری. کسی کافکند خود را بر سر آمد خودافکن با همه عالم برآمد.نظامی. ز تنگی کس بچشمم درنیاید کسی با تنگ چشمان برنیاید.نظامی. ای دل مگر که از در افتادگی درآیی ورنه بشوخ چشمی با عشق کی برآیی. (از مرصاد العباد چ ریاحی ص۱۶۸). خصم تو با تو برنیاید چو تو با خود برآمده ای. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). هرکه با نفس برآمد غزو ظاهر آسان بود بر وی. (کتاب المعارف). این سحاره شیطان بصدهزار غرور مهره های دل پیشینیان بهر شیوه از حقهء سینه هاشان ربود شما کی برآئید با او. (کتاب المعارف). برنیایم یک تنه با سه نفر پس ببرّمشان نخست از همدگر.مولوی. شیطان با مخلصان برنمی آید و سلطان با مفلسان. (گلستان سعدی). مردی گمان مبر که به پنجه است و زور کتف با نفس اگر برآیی دانم که شاطری.سعدی. خرد با عشق میکوشد که وی را در کمند آرد ولیکن برنمی آید ضعیفی با توانایی.سعدی || . بیرون آمدن. (ناظم الاطباء). خارج شدن. بیرون شدن. خروج: خرجوا برياح من العشی؛ یعنی برآمدند اول شب. (از منتهی الارب) : فزون زانکه بخشی بزائر تو زر نه ساوه نه رسته برآید ز کان.فرالاوی. موج کریمی (؟) برآمد از لب دریا ریگ همه لاله گشت از سر تا بون.دقیقی. و از وی مقدار یک آسیا آب برآید و بر روی زمین برود. (حدود العالم). چنان دید روشن روانم بخواب که رخشنده شمعی برآمد ز آب.فردوسی. خادمی برآمد و محدث خواست و از اتفاق هیچ محدث حاضر نبود. (تاریخ بیهقی). و خواجهء بزرگ را بخواندند و امیر از سرای برآمد و بر ایشان حالی داشت... (تاریخ بیهقی). آن خط بیاموز تا برآیی از چاه سقر تا بهشت مأوا.ناصرخسرو. و هریک بنزدیک خود چاهی بکندند و آن زمین به آب نزدیک بود زود آب برآمد.

(قصص الانبیاء). گفت در این سنگ چاهی بکنید آب آن خوش باشد همچنان کردند آب سرد و خوش برآمد. (قصص الانبیاء). خویشتن بیک بار اندر آب سرد اندازد و زود برآید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). گفتند قرعه برفکنیم از میان اهل کشتی تا نام که برآید. (تفسیر ابوالفتوح رازی). برآمد، تند شیری بیشه پرورد که از دنبال میزد بر هوا گرد.نظامی. خواندم دو سه بیت پیش آن ماه زانسان که برآمد از دلش آه.نظامی. ترکمانی ام هفتادساله موی در گبری سفیدکرده از بیابان اکنون برمی آیم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). و گفت هر روز هزار کس در این راه آیند و شبانگاه از ایمان برآیند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). زاهد چو کرامات بت عارض او دید از خانه میان بسته بزنار برآمد.سعدی. زر از معدن بکان کندن برآید و از دست بخیل بجان کندن برنیاید. (گلستان). دری هم برآید ز چندین صدف ز صد چوبه آید یکی بر هدف.سعدی. - برآمدن جان و روان؛ برون شدن روان از تن. مردن : نماند ایچ کس را از ایشان توان برآمد بفرجام شیرین روان.فردوسی. بگفت این و جانش برآمد ز تن شد آن نامور شاه لشکرشکن.فردوسی. تو بر من تا توانی ناز میساز که تا جانم برآید میکشم ناز.نظامی. چو لعل آفتاب از کان برآمد ز عشق روز شب را جان برآمد.نظامی. دمی بی همدمی خرم ز جانم برنمیآید دمم با جان برآید چونکه یک همدم نمی بینم. سعدی. بچه دیر ماندی ای صبح که جان من برآمد بزه کردی و نکردند مؤذنان ثوابی.سعدی. اگر فرهاد را حاصل نشد پیوند با شیرین نه آخر جان شیرینش برآمد در تمنایی. سعدی. دست از طلب ندارم تا کام من برآید یا جان رسد بجانان یا جان ز تن برآید. حافظ ||. عازم شدن. (یادداشت مؤلف) : بتماشای شهر برآمدیم. (تحفهء اهل بخارا ||). گشتن. سیر کردن. - برآمدن گرد چیزی؛ سیر کردن در اطراف آن. گرد بر گرد آن طواف کردن. پیرامون آن سیر کردن. دور آن گشتن و گردیدن زیارت و مشاهده و تفحص و تعمق را : ... که هر روزی گرد این بت برآیند با طبل و دف و پای کوفتن. (حدود العالم). روباه را در خانه دید بر عادت گذشته گرد چرم ها برمی آید. (سندبادنامه). چندان که گرد خاطر برمی آیم و مرکب وهم را در میدان ادراک جولان میدهم و... گمان جز بر طوطی نمی افتد. (سندبادنامه). برآیی بگرد جهان چون سپهر درآری سر وحشیان را بمهر.سعدی. و تا بمیان آب برفت و گرد بر گرد آن برمی آمد. (تاریخ قم||). برخاستن. - از گرد چیزی برآمدن؛ محیط شدن بر آن : و کوهی عظیم از گرد وی و روستای وی برآید. (حدود العالم ||). - در آن غور و تأمل و خوض و تعمق کردن. در آن اندیشیدن: برأی ثاقب و تدبیر صائب گرد آن غرض برآمدند. - بر آفاق برآمدن؛ شهرهء آفاق شدن. (آنندراج). - برآمدن نام؛ نامی و مشهور شدن و برنیامدن نام؛ گمنام ماندن. خامل ماندن : و بعد از این نام کس برنیامد از این تخمه. (مجمل التواریخ). - به هم برآمدن؛ مجتمع شدن. گرد هم آمدن. یکجا شدن : چون نوایب ایام و حوادث روزگار مجتمع شود و مشکلات و معضلات بهم برآیند گوهر آنرا بر محک عقل باید زد. (سندبادنامه ||). کامیاب شدن. به آرزوی خود ظفر یافتن و غالب شدن. (ناظم الاطباء ||). ممکن شدن. حاصل شدن. میسر شدن. آسان شدن. میسر گشتن. امکان یافتن. حاصل گردیدن. حاصل شدن. حصول کار. دست دادن. روا شدن : من از آن آمدم بخدمت تو تا برآید رطب ز کانازم.رودکی. مسلم در مدینه بیمار شد و ضعفش غالب شد و از یزید نامه آمد که چون فتح مدینه برآید سپاه برگیر و بمکه شو. (ترجمهء طبری بلعمی). وی قصهء خویش بگفت که بر من چه رسیده است و بدر قیصر شدم و از وی مرا کاری برنیامد. (ترجمهء طبری بلعمی). کنون این زمان مر ترا بایدا که بی تو مرا کار برنایدا.فردوسی. برآید ببخت تو این کار زود سخنهای بهرام باید شنود.فردوسی. برآید بدست من این کار کرد بگرد در اختر بد مگرد.فردوسی. فرستی بر من مگر کام من برآید از آن نامدار انجمن.فردوسی. برآمد همه کام وی زین سخن بگفتند کو را پرستش تو کن.فردوسی. ز ترکان برآید همه کام ما برآید بخورشید بر نام ما.فردوسی. اگر مراد برآید چنان کنم که شما بمال و ملک شوید از میان خلق نشان. فرخی. برآید کام دل چون دل بود راست. (ویس و رامین). اگر شب نیامدی فتح برآمدی. (تاریخ بیهقی). و امیر داند که از برادر این کار بزرگ برنیاید. (تاریخ بیهقی). لشکرها میکشد و کارهای با نام بر دست وی برمی آید. (تاریخ بیهقی). هر آن کار کان برنیاید بزر برآید بشمشیر و زور و هنر.اسدی. بهر پهلوان رفت باید مرا کزو هرچه خواهم برآید مرا. (گرشاسب نامه). چو کاری برآید بی اندوه و رنج چه باید ترا رنج

و پرداخت گنج. (گرشاسب نامه). گفتم مگر این عمل بر دست هنرمندی برآید تا چون منی... بصنف مصنفان ایستاده نیاید. (از دیباچهء ترجمان البلاغه رادویانی). بفرما تا دوازده هزار خانه بنا کنند عزیز گفت این بدست که برآید گفت یوسف بدست من برآید. (قصص الانبیاء ص۷۸). و نامه سوی معلم و استاد ارسطاطالیس نبشت که این فتح که مرا برآمد از اتفاق نیک بود. (از فارسنامهء ابن بلخی). مراد دین و دنیای تو زین غزو برآید وین دلیلی آشکارست.مسعودسعد. و بیم و اومید به شمشیر بازبسته است چه یکی به آهن بکوشد تا امیدش برآید و یکی از آهن بگریزد تا بیمش نگهبان او شود. (نوروزنامه). و مؤیدالدوله آنجا رفت و فتحهاء بسیار آمد. (مجمل التواریخ و القصص). و هیچ صاحب قران را چندین فتوح و کارها برنیامد. (مجمل التواریخ و القصص). و سوی شام و حدود روم شد و فتحهاء بزرگ برآمدش. (مجمل التواریخ و القصص). جمله خراسان را راست کرد (قتیبهٔ بن مسلم) و فتح طخارستان بر دست او برآمد. (تاریخ بخارای نرشخی). آن کار به خالد و امثال خالد برآید. (کتاب النقض ص ۳۱۰). عایشه ایشان را میگفت که بیک زن و شما دو مرد این کار برنیاید که علی امام است و... (کتاب النقض ص ۴۱۰). گر صلت گیرم ز دست دیگران بسیار چیز تا نگیرم اندک او کار برناید مرا.سوزنی. دل دادم و کار برنیامد کام از لب یار برنیامد.خاقانی. در ابتدای دولت سلطان ارسلان این دو فتح بانام برآمد. (راحهٔ الصدور راوندی). به استادی چنین کارت برآید بدین چشمه گل از خارت برآید.نظامی. بسا کارا که از یاری برآید بباید یار تا کاری برآید.نظامی. بباید درکشیدن میل را میل که کس را کار برناید بتعجیل.نظامی. دل آن به کز در مردی درآید مراد مردم از مردی برآید.نظامی. به ار کامت به ناکامی برآید که بوی عنبر از خامی برآید.نظامی. چو برناید مرا کامی که باید بسازم تا ترا کامی برآید.نظامی. آخر سپند باید بهر چنان جمالی دردا که هیچکس را اینکار برنیاید.عطار. کارها به صبر برآید و متعجل بسر درآید. (گلستان). گر همه کامم برآید نیم نانی خورده گیر ور جهان بر من سرآید نیم جانی گو مباش. سعدی. سعدیا گرچه سخندان و مصالح گویی بعمل کار برآید به سخندانی نیست.سعدی. چون در امضای کاری متردّد باشی آن طرف اختیار کنی که بی آزارتر برآید. (گلستان سعدی). فرمای خدمتی که برآید ز دست ما. (گلستان سعدی). هرچه زو برآید دیر نپاید. (گلستان سعدی). چون ملک قاورد را فتوح نامدار و ظفرهای بیشمار برآمد و لشکر بسیار مجتمع شد... (تاریخ سلاجقهء کرمان محمد بن ابراهیم). و حدود هندوستان را قطب الدین ایبک یک چندی حاکم بود و چند غزو بزرگ در هند بر دست او برآمد. (جهانگشای جوینی). دست از طلب ندارم تا کام من برآید یا تن رسد بجانان یا جان ز تن برآید. حافظ. نفس برآمد و کام از تو بر نمی آید فغان که بخت من از خواب برنمی آید. حافظ. برنیامد از تمنای لبت کامم هنوز بر امید جام لعلت دردی آشامم هنوز. حافظ || گذشتن. گذشتن زمان. سپری شدن. مضی. منقضی شدن : بتا روزگاری برآید برین کنم پیش هرکس ترا آفرین.ابوشکور. و چهار پنج سال برآمد و مردمان هیاطله بر در فیروز بسیار گرد آمدندی. (ترجمهء طبری بلعمی). بسی برنیامد که یزیدبن ولید بمرد و خلافتش شش ماه بود. (ترجمهء طبری بلعمی). پس چون یک چند برآمد ملک روم خراج بازگرفت. (ترجمهء طبری بلعمی). دو هفته برآمد بر این کارزار که هزمان همی تیزتر گشت کار.دقیقی. بزابل نشستند مهمان زال بدین روزگاران برآمد دو سال.دقیقی. چو چندی برآمد برین سالیان ببد سرو بالا ستبرش میان.دقیقی. چنین تا برآمد بر این روزگار تهمتن بیامد بر شهریار.فردوسی. چنین تا برآمد برین سال پنج نبودند آگه ز درد و ز رنج.فردوسی. بدینسان زمانی برآمد دراز همی یک ز دیگر نگشتند باز.فردوسی. دیری برنیاید تا فرزندی از تو بباید. (تاریخ سیستان). دویست سال او را عمر برآمد که هیچ فرزند نیامد. (تاریخ سیستان). پس چند روز برآمد و هیچ نخورد. (تاریخ سیستان). چون روزی چند برآمد. (تاریخ سیستان). چون روزگاری برآمد هارون پشیمان شد از برانداختن برمکیان. (تاریخ بیهقی). هنوز ده روز برنیامده است که... (تاریخ بیهقی). چون روزی دو برآمد و از ما کسی نرفت... (تاریخ بیهقی). برآمد سالیان چند کم کار نبود اندر جهان جز خواب و جز خور. ناصرخسرو. پانزده سال برآمد که به یمگانم چون و از بهر چه زیرا که نه نادانم. ناصرخسرو. ای نبیرهء آنکه زو شد در جهان خیبر سمر دیر برناید که تو بغداد را خیبر کنی. ناصرخسرو. تا وی را هفتاد سال برآمد که همی گریست تا جبرئیل آمد و گفت.

(قصص الانبیاء ص۱۵۵). چون سه روز برآمد گاو رئیس را نیافتند و طلب میکردند. (قصص الانبیاء ص۱۵۸). حق تعالی بخت النصر را منهزم گردانید و بازگشتند تا مدتی برآمد. (قصص الانبیاء ص ۱۸۰). چون مدتی برآمد شاخه هاش بسیار شد. (نوروزنامه). یک چندی برآمد شاخکی از این تخمها برجست. (نوروزنامه). پس روزگاری برنیامد که طاهر اعور بیامد و با او حرب کرد. (نوروزنامه). بعد از آن چون مدتی برآمد بخت نصر خوابی دید. (مجمل التواریخ و القصص). چون از پدر پادشاهی با من افتاد و مدتی برآمد و کارها نظام گرفت. (مجمل التواریخ و القصص). و برین چندی برآمد. (مجمل التواریخ و القصص). و مدت هفت سال برآمد. (مجمل التواریخ و القصص). بسی برنیامد که بار گرفت. (ابوالفتوح رازی). بسی برنیاید که اینها را با پیش خود آرد. (ابوالفتوح رازی). چون روزگاری برآمد ابروی بزرگ شد و ظلم پیش گرفت. (تاریخ بخارای نرشخی). چون روزی ده برآمد مادر بیمار بیامد و مرا ببرد و دختر را پیش من آورد. (چهار مقاله). ... هفت هشت روز برآمده و چند بار نیت کرده بود که خویشتن را بکشد. (چهارمقاله). مدتها برآمد تا برفته ای و مرا بدست غم سپرده ای. (سندبادنامه). چون ساعتی برآمد گنده پیر به بهانه ای از خانه بیرون آمد. (سندبادنامه). چو یک چندی برآمد ناتوان شد گل سرخش برنگ زعفران شد.نظامی. چون برآمد چهار سال برین گور عیار گشت شیر عرین.نظامی. چون یک چندی برین برآمد افغان زد و نازنین برآمد.نظامی. چون روزگاری برآمد بی برگ و بی نوا شد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). نقل است که شاگردی را گرسنگی بغایت رسید چند روز برآمد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). پیری و جوانی چو شب و روز برآمد ما شب شد و روز آمد و بیدار نگشتیم. سعدی. سالی دو برین برآمد. (گلستان سعدی). جوانی چست، لطیف، خندان... در حلقهء عشرت ما بود که در دلش از هیچ نوع غم نیامدی... روزگاری برآمد که اتفاق ملاقات نیفتاد. (گلستان سعدی). بسی برنیامد که چهار مرد بیامدند و لاوکی داشتند پر از نان و گوشت. (تاریخ قم). و بسی برنیامد که ایشان را بشکستند و بهزیمت کردند. (تاریخ قم ||). سراسر گذشتن. (ناظم الاطباء ||). معاملت کردن. رفتار کردن. سازش کردن : خوش برآ با غصه ای دل کاهل راز عیش خوش در بوتهء هجران کنند.حافظ ||. طرد شدن. برکنار شدن : اگر با من خوش آید آشنائی همی ترسم که از شاهی برآئی.نظامی. قاضی شرم زده شد و از آن کار برآمد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). مطلقه شدن. رها شدن : و نیز شویم به طلاق سوگند خورده است که اگر شبی از خانه غایب شوم از او برآیم. (سیاستنامه ||). واماندن. دور شدن. افتادن. بازماندن : برآمد بیکباره از خورد و خواب ز دل آتش انگیخت وز دیده آب.فردوسی. ز زال آگهی یافت افراسیاب برآمد ز آرام و از خورد و خواب.فردوسی. برآمد ز آرام و از خورد و خواب همی بود با دیدگان پر آب.فردوسی. مرا تا بود یار من کردگار تو خود یار باشی و هر کام یار ولیکن اگر یار گیرم ترا برآیم هم از تو هم از داورا. (یوسف و زلیخا ||). متنفر و بیزار شدن ||. ناگهان و بی خبر آمدن. فوراً آمدن ||. پر شدن. (ناظم الاطباء ||). تعظیم کردن. (برهان) (انجمن آرا). تعظیم و توقیر کردن. بزرگ کردن. (ناظم الاطباء). بر پای ایستادن برای تعظیم کسی که درآمده لهذا بهر دو ملاحظه درآمد و برآمد گویند. (انجمن آرای ناصری). (۱) - خنجیر؛ بوی دود و چربو. (۲) - برآوردن متعدی منه. (آنندراج). و رجوع به برآوردن شود. (۳) - ذیل دوح.

برآمدنگاه.

[بَ مَ دَ] (اِ مرکب) جای برآمدن. جای خروج. جای بروز ||. مطلع. (منتهی الارب). مشرق.

برآمده.

[بَ مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) نعت مفعولی از برآمدن ||. محروم شده. از دست خارج شده. بیرون شده : وردانشاه و علی با خدمت اصفهبد آمدند برهنه و از ملک برآمده. هر دو را نان بدید کرد و تیمار داشت میفرمود. (تاریخ طبرستان ||). رفیع. بلند. مشرف. مرتفع ||. عالی ||. برجسته: ناهده؛ برآمده پستان. (منتهی الارب ||). طلوع کرده. طالع شده ||. حاصل شده، چنانکه

کام برآمده یعنی مقضی المرام و کامیاب شده و حاجت برآمده، یعنی حاجت روا شده ||. تربیت شده. بارآمده. پرورش یافته. پرورده. پروریده. روئیده ||. گذشته. سپری شده : گفت بیافریدیم آدم را... سالها بر او برآمده. (ترجمهء تفسیری طبری (||). اِ مرکب) دهلیز و پیشگاه ایوان. (آنندراج).

برآمودن.

[بَ دَ] (مص مرکب) آمودن. رجوع به آمودن شود.

برآموده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) فراوان و بر روی هم انبوه شده. (شرفنامهء وحید) : برآموده ای دید از اندیشه دور زسرهای سنجاب و لفج سمور.نظامی ||. آراسته و متحلی. رجوع به آموده شود.

برآمیختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) ممزوج کردن. مخلوط کردن. آمیختن. درهم کردن. تخلیط. (دهّار). اختلاط. رجوع به آمیختن شود.

برآمیخته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) آمیخته. رجوع به آمیخته شود.

بر آن بودن.

[بَ دَ] (مص مرکب) اعتقاد داشتن. عقیده داشتن. معتقد بودن. بصدد بودن. عزم داشتن. تصمیم کردن. سر آن داشتن. آهنگ آن داشتن : بر آنست کاکنون به بندد ترا بشاهی همی بد پسندد ترا.دقیقی. بر آنم که امروز پاسخ دهد چو پاسخ به آواز فرخ دهد.فردوسی. که ما هم بر آنیم کین پیر گفت نباید در راستی را نهفت.فردوسی. بر آنم که او را ز هر سو سپاه بباید که هستش چنین دستگاه.فردوسی. در ده می آسوده که امروز بر آنیم کاسباب خرد را بمی امروز برانیم.سنایی. گر سزیدی از پس جدش دگر پیغمبری امت جدش بر آنندی که پیغمبر سزد. سوزنی.

برآور.

[بَ وَ] (نف مرکب) درخت میوه دار. درخت میوه آور. (آنندراج ||). آورندهء میوه. (شرفنامهء منیری). آورندهء بر. بارآور. بر آورنده. میوه دهنده. میوه دار. مثمر. باثمر : سر تنگ تابوت کردند سخت شد آن سایه گستر برآور درخت.فردوسی. چه مایه بدو اندرون گشت زار درخت برآور همه میوه دار.فردوسی. بصد جای تخم اندر افکند بخت بتندید شاخ برآور درخت.عنصری. چو چوب دولت ما شد برآور مه چوبینه چوبین شد به خاور.نظامی ||. بالاآورنده. ترقی دهنده. برکشنده : چون دهر کس فرو بر و ناکس برآورند زان در وفا چو دهر بود انقلابشان.خاقانی.

برآورد.

[بَ وَ](۱) (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) چیزی که پیش از کردن کاری تخمیناً مقرر نمایند. (آنندراج). دید. تخمین. انگاره. اجترام. (یادداشت مؤلف). حزر. عمل تعیین قیمت کردن چیزی که بعربی تقویم گویند : نتوان کرد به پیمانه تهی دریا را هست میزان برآورد سرشکم نظری. اثر (آنندراج). تا رسیده ست در این راه کسی که برآورد رسیدن کرده ست. ظهوری (آنندراج). - برآورد کردن؛ تخمینه کردن. (آنندراج). تخمین کردن. دید زدن. بحدس خرجی را پیش بینی کردن. معین کردن قیمت چیزی. به تخمین معلوم کردن. ظاهراً معنی اولی کلمه تخمین و حدس محصول و ثمر مزرعه و باغ بوده است مرکب از کلمهء بر بمعنی میوه و آوردن: برآورد این باغ این است. (یادداشت مؤلف). تخمین وزن چیزی یا قیمت آن. (یادداشت مؤلف ||). بازدید کردن. (یادداشت مؤلف). تقویم نمودن. ارزیابی کردن ||. فرد حساب اخراجات ماهانه و غیر آن. (آنندراج). (۱) - در تداول عامه بضم «واو» نیز هست.

برآوردن.

[بَ وَ دَ] (مص مرکب)برداشتن. (ناظم الاطباء). بلند کردن. (آنندراج). رفع. بالا ـ بردن. بربردن. بردن به سوی بالا : درآید از آن پشت اسبش بزیر بگیرد درفش و برآرد دلیر.فردوسی. بدست خاطر روشن بنای مشکل را برآوریم بچرخ و بزرّ بنگاریم.ناصرخسرو. فرود آوردی آنچش خود برآوردی(۱) گسستی هرچه کان را خود بپیوستی. ناصرخسرو. همه بلند برآرند پس فرو فکنند همه فراوان بدهند و باز بستانند. مسعودسعد. و هشتاد کنگره در هوا برآورد. (قصص). و بالای دیوار آن بهشت سیصد گز برآوردند. (قصص). - برآوردن آواز؛ برکشیدن آواز. آواز خواندن : فروبرده مستان سر از بیهشی برآورده آواز خنیاگران.منوچهری. ز رود آواز موزون او برآورد غنا را رسم تقطیع او درآورد.نظامی. - بانگ برآوردن؛ بانگ کردن و آواز خواندن : بوی برآمیخت گل چو عنبر اشهب بانگ برآورد مرغ با ژخ طنبور.منجیک ||. - بانگ و نعره زدن. فریاد کردن : جمله درشوریدند و بانگ برآوردند. (تاریخ بیهقی). و فرمود تا بانگ برآوردند و طبل بازها فروکوفتند. (فارسنامهء ابن بلخی). - برآوردن جوش؛ جوش و خروش کردن : چو گرگین شنید این برآورد جوش بدو گفت پیش آی و بگشای گوش. فردوسی. تهمتن چو این گفتش آمد بگوش برآورد چون شیر غرّان خروش.فردوسی. خروشی برآورد گرگین چو شیر بدو گفت کای نامدار دلیر.فردوسی. ناگاه برآرند ز کنج تو خروشی گردند همه جمله و بر ریش تو شاشه. (از فرهنگ اسدی). - برآوردن حدیث؛ عنوان کردن و گفتن آن : پس از نام خدا و نام پاکان برآورده حدیث دردناکان.نظامی. - برآوردن دود از چیزی یا کسی؛ تباه کردن و سوختن و از بین بردن آن : سوی دشت خرگاه تازیم زود ز افغان و لاچین برآریم دود.فردوسی. - برآوردن سر از خواب؛ بیدار شدن. از خواب برخاستن : چنین گفت با شیده افراسیاب که چون سر برآرد سیاوش ز خواب. فردوسی. - برآوردن سرود؛ سرود نواختن. سرود خواندن. خواندن با آواز بلند. (یادداشت مؤلف) : ببربط چو بایست بر ساخت رود برآورد مازندرانی سرود.فردوسی. زننده دگرگون بیاراست رود برآورد ناگاه دیگر سرود.فردوسی. - برآوردن صفیر؛ صفیر زدن. سوت زدن : بلبل به شاخ سرو برآرد همی صفیر ماغان به ابر نعره برآرند از آبگیر. منوچهری. - برآوردن غریو؛ بانگ و نعره زدن : تهمتن چو بشنید گفتار دیو برآورد چون شیر جنگی غریو.فردوسی. - برآوردن گرد از کسی یا چیزی؛ کنایه از کشتن، تباه و نابود و نیست کردن آن : اگر کشته گردد بدشت نبرد برآرد ز ما نیز بهرام گرد.فردوسی. سزای گنه بین که یزدان چه کرد ز دیو و ز جادو برآورد گرد.فردوسی. شما نیز باید که هم زین نشان برآرید گرد از سر سرکشان.فردوسی. بس اندک سپاها که روز نبرد ز بسیار لشکر برآورد گرد.(گرشاسب نامه). از صومعه رختم بخرابات برآرید گرد از من و سجاده و طامات برآرید. سعدی. نه این گنج ها گرد من کرده ام که گرد از بزرگان برآورده ام.؟ - برآوردن گرد به...؛ بپا کردن گرد... برانگیختن گرد به هوا : همانم که با تو من اندر نبرد بگردون برآورده ام تیره گرد.فردوسی. - برآوردن ناله؛ زاری کردن بنالیدن : زدی بر پای آن صورت بسی بوس برآوردی ز عشقش نالهء کوس.نظامی. - برآوردن نام؛ نامور ساختن.

بلندآوازه کردن. مشهور کردن : بجویم بدین آرزو کام تو برآرم ز گردنکشان نام تو.فردوسی. کند تازه پژمرده کام ترا برآرد بخورشید نام ترا.فردوسی. برآورد از سپیدی تا سیاهی ز مغرب تا بمشرق نام شاهی.نظامی. هرکه در مهتری گذارد گام زین دو نام آوری برآرد نام.نظامی. - برآوردن نعره؛ نعره زدن : بخندید از گفته اش کوهزاد برآورده نعره بر او رو نهاد.فردوسی. - دست برآوردن؛ بلند کردن دست. بالا بردن دست به علامت دعا کردن تا برابر صورت :رسول دست برآورد و گفت بار خدایا مرا معاونت کن در جان کندن که سخت است. (قصص الانبیاء). از ما بپذیر که تو شنوایی بدعای من و دانایی به احوال من دیگر دست بدعا برآورد و گفت... (قصص الانبیاء). امروز مکش سر ز وفای من و بندیش زان شب که من از غم بدعا دست برآرم. حافظ||. - اقدام و سعی و کوشش کردن. جهد کردن : و حبشه را شکستند و شمشیر در ایشان بستند و اهل یمن دست برآوردند و یک تن را از حبشیان زنده نگذاشتند. (فارسنامهء ابن بلخی). مخسب ای دیده چندین غافل و مست چو بیداران برآور در جهان دست.نظامی. به عیاری برآر ای دوست دستی برافکن لشکر غم را شکستی.نظامی. نواقبالی برآرد دست ناگاه کند دست دراز از خلق کوتاه.نظامی. - دست جفا برآوردن؛ جفاکاری و ستم آغاز کردن : چه کرده ام که مرا پایمال غم کردی چه اوفتاد که دست جفا برآوردی.خاقانی. - دم برآوردن؛ دمیدن. ندا و آواز دردادن : چون هاتف صبح دم برآورد از کوه شفق علم برآورد.نظامی. - رستخیز برآوردن؛ رستخیز و قیامت بپا کردن. هنگامه راه انداختن. به نیستی و نابودی کشاندن : ز باره چو بگذاردی تیغ تیز ز دیوان برآوردی او رستخیز.فردوسی. - زاری برآوردن؛ زاری کردن : برآورد زاری که سلطان بمرد جهان ماند و خوی پسندیده برد.سعدی. - زبان برآوردن؛ آواز برآوردن : برآورد پیر دلاور زبان که ای حلقه در گوش حکمت جهان.سعدی. - سر برآوردن؛ سربلند کردن. سر راست کردن. مقابل فروبردن و بزیر افکندن : و امیرالمؤمنین سر فرودافکند و زمانی ببود باز سر برآورد. (تاریخ سیستان). سید بگریست و باز سر برآورد. (قصص الانبیاء). یک روز جماعتی پیش شیخ درآمدند شیخ سر فروبرده بود برآورد و گفت. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). شیخ اندرین فکرت زمانی فرو رفت و پس از تأمل بسیار سر بر آورد و گفت. (گلستان ||). - سر افراختن. سر بلند کردن. مباهات کردن. فخر کردن : برو تنها دم از شادی برآور چو سوسن سر به آزادی برآور.نظامی. بخرسندی برآور سر که رستی بلائی محکم آمد سرپرستی.نظامی. سر برآور بسر فراختنی در جهان خاص کن بتاختنی.نظامی. - سر بسوی آسمان برآوردن؛ بلند کردن سر سوی آسمان برای دعا یا نفرین کردن : کی نامور سر سوی آسمان برآورد و بد خواست بر بدگمان.فردوسی. - کف بر سر آوردن؛ انباشتن. پر کردن : بخار دیگ چون کف بر سر آرد همه مطبخ بخاکستر برآرد.نظامی||. طالع کردن : کنون چون برآرد سپهر آفتاب سر شاه بیدار گردد ز خواب.فردوسی. - سر برآوردن روز؛ پدیدار گشتن آفتاب. طلوع کردن خورشید : روز از سر مهر سر برآورد و آفاق به مهر سر درآورد.نظامی ||. بردن. نقل کردن : از صومعه رختم بخرابات برآرید گرد از من و سجاده و طامات برآرید. سعدی ||. رفعت دادن. ترقی دادن. بالا بردن. برکشیدن. بربردن. برنشاندن : شاهم بر گاه برآرید، گاه بر تخت زرین تختم در بزم برآرید بزم اندر نو کرد شاه. (از خسروانیات). چو بر دین کند شهریار آفرین برآرد ورا پادشاهی و دین.فردوسی. یکی را برآری و شاهی دهی یکی را به دریا به ماهی دهی.فردوسی. آنرا که برآوردهء تو بود برآورد وز جملهء یاران دگر کرد مقدم.فرخی. اعدات را بلطف برآر از زمین بچرخ تا قدر تو ببینند آنگه فروگذار.سوزنی. و اگر برادرها تو را در چاه چهل گز انداختند من ترا بر تخت چهل گز برآوردم. (قصص الانبیاء). الهی نظری بر این تنگ حوصلگان نمای که تو غفاری واکرم الاکرمین که همه یک دل و یک زبانند که مرا فرو خواهی گذاشت و نخواهی آمرزید، مرا بستیز ایشان برآورد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). - برآوردن بماه؛ بماه رسانیدن : گر او را فرستی بنزدیک شاه سر شاه ایران برآری بماه.فردوسی||. برافراشتن؛ برافراختن. قائم کردن. راست کردن. افراختن. (ناظم الاطباء) : زر فسانید بر پیلان جرسهای مدارا را برآرید آن فریدون فر درفش چرخ بالا را. عنصری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۳۲۴). نخستین گفت کای دارای عالم برآورده علم بالای عالم.نظامی. - برآوردن درفش؛ افراشتن درفش : چو خورشید تابان برآرد درفش چو زر آب گردد زمین بنفش.فردوسی. اکنون چنان باش که

شقه های خیمه ات را چون فروگشایند جایی دیگر بازتوانی گشاییدن و برآوردن. (کتاب المعارف ||). آماسانیدن. بالا آوردن : شراب مویزی آنچه تیره بود مانند شراب سیاه باشد و بد گوارد و سودا برانگیزد و باد در شکم افکند و شکم برآورد. (نوروزنامه). ||انباشتن و پر کردن. (ناظم الاطباء) : بخار دیگ چون کف بر سر آرد همه مطبخ به خاکستر برآرد.نظامی ||. ساختن. عمارت کردن. (آنندراج). بناء. بنیان. بنیه. بنایه. تبنیه. افراختن بنا. مرمت کردن. تعمیر کردن. (ناظم الاطباء). بنا کردن. برآوردن دیوار یا بنا و خانه؛ بالاـ بردن آن. ساختن آن. برآوردن چاه را؛ سنگ چین کردن آن : زیر خاک اندرون شدند آنان که همه کوشکها برآوردند.رودکی. ذوالقرنین آنجا رفت و بنگریست پس از این مردمان آهن خواست و روی گداخته سدی برآورد سخت محکم... (ترجمهء طبری بلعمی). پلی بود بر کنارهء مداین آن را نیز آب برد و پرویز آن را دو بار عمارت کرد و برآورد و... (ترجمهء طبری بلعمی). نخستین بنا خانهء بیت المعمور بود... ابراهیم را بفرمود تا با اسماعیل بایستاد و دیگر باره برآوردند و نو کردند چنانکه اکنون است. (ترجمهء طبری بلعمی). خود برآورد و باز ویران کرد خود طرازید و باز خود بفسرد.خسروی. ای منظره و کاخ برآورده بخورشید تا گنبد گردان بکشیده سر ایوان.دقیقی. که بی خاک و آبش برآورده ام نگه کن بدو تاش چون کرده ام.دقیقی. برآرم یکی شارسان فراخ بدو اندرون باغ و ایوان و کاخ.فردوسی. که خان حرم را برآورده بود بدو اندرون رنجها برده بود.فردوسی. برآرندهء ماه و کیوان و هور نگارندهء فرّ و دیهیم و زور.فردوسی. یکی دژ برآورده در کوهسار تو گفتی سپهرستش اندر کنار.فردوسی. یکی کاخ زرین ز بهر نشست برآورد بالاش را بر دو شست.فردوسی. یکی شارسانی برآورد شاه پر از برزن و کوی و بازارگاه.فردوسی. نشست اندر آن شهر از آن کرده بود که کندز فریدون برآورده بود. برآورده در کندز آتشکده همه زند و استا بزر آژده.فردوسی. برآرندهء گرد گردان سپهر همو پرورانندهء ماه و مهر.عنصری. در باغ... فرمود تا خانه ای برآوردند خواب قیلوله را. (تاریخ بیهقی). بنای آسمان و سقف گردون برآرد صانعی استاد و رهبر.ناصرخسرو. و به بست فرمان داد تا نه گنبد برآوردند. (تاریخ سیستان). و هم به بست خضرائی که بر در ایوانست بطرف میدان برآورد. (تاریخ سیستان). و امیر ابوالفضل فرمود تا بارهء سیستان نو برآوردن گرفتند. (تاریخ سیستان). بشاه سیامک نگر کاین سرای برآورد و این کاخ شاهانه جای. (گرشاسب نامه). تا مدت سیصد سال مدام کار کردندی تا بوستانی بدین صفت برآورند. (قصص الانبیاء). و خاک آن بدریا انداختند و از آنجا که آب بود چهل گز بسنگ مرمر برآوردند. (قصص الانبیاء). و خانهای ساختند و قصرها برآوردند چنانکه شهری شد. (قصص الانبیاء). بفرمود تا بناها از سیم و زر برآوردند. (قصص الانبیاء). آنگاه سلیمان بفرمود تا ستونها برآوردند. (قصص الانبیاء). و در میان شهر آنجا که مث نقطهء پرگار باشد دکه ای انباشته برآورده است. (فارسنامهء ابن بلخی). و در میانگاه آن گنبدی عظیم برآورده است. (فارسنامهء ابن بلخی). و این دیوارها از سنگ خاره برآورده است. (فارسنامهء ابن بلخی). و آنگه این بند برآورد از معجون صهروج و ریگ ریزه. (فارسنامه). پس عثمان دیوار آن مسجد را بسنگ برآورد و ارزیز. (مجمل التواریخ و القصص). و کیکاوس در بابل بناء بلند به هوا برشده برآورد. (مجمل التواریخ و القصص). دیوار آن را بسنگ برآورد. (مجمل التواریخ و القصص). و او را [کاخ] بخار خدات بنا کرده است و زیادت از هزار سال است از برآوردن کاخ. (تاریخ بخارای نرشخی). باز دیدم که جهان همچون سرایی و کوشکی است که الله برآورده است. (کتاب المعارف). آخر این جهان چون سرایی و کوشکی است که الله برآورده است. (کتاب المعارف). - برآورده کردن؛ ساختن. بنا کردن. بالاـ بردن : من اندر نهان زین جهان فراخ برآورده کردم یکی سنگلاخ.ابوشکور ||. بیرون آوردن. بیرون کردن. بدر کردن. خارج ساختن. برون نمودن. درآوردن. بیرون کشیدن. (ناظم الاطباء): ذر؛ برآوردن زمین نبات را. (منتهی الارب) : تیر تو از کلات فرود آورد هزبر تیغ تو از فرات برآرد نهنگ را.دقیقی. خدنگی که پیکان او ده ستیر ز ترکش برآورد گرد دلیر.فردوسی. آنگاه یکی ساتگنی باده برآرد دهقان و زمانی بکف دست بدارد. منوچهری. گر نبارد در چمن نم برنیارد از زمین خاک خاکستر شود دریا همه صحرا شود. ناصرخسرو. بگیریش ار همه در کام شیر است برآریش ارچه در سوراخ مار است. مسعودسعد. او را [دانیال را] با شیری در چاه کردند هیچ آسیبی نرسیدش پس برآوردندش.

(مجمل التواریخ). چو از من یاد کرد آن پاک دل مرد قرار از منزل خسرو برآورد.نظامی. من که بیک چشم زد از کان غیب صد گهر نغز برآرم ز جیب.نظامی. چونکه دندانها برآرد بعد از آن هم بخود گردد دلش جویای نان.مولوی. که تواند که دهد میوهء رنگین از چوب یا که داند که برآرد گل صد برگ از خار. سعدی. نبینی که چون گربه عاجز شود برآرد بچنگال چشم پلنگ.سعدی. گفت مرا با این جماعت چه حاجت به شمشیر است اگر خطائی کنند با این چوب دستی مغزشان برآرم. (منتخب لطائف عبید زاکانی). دل را ز سینه در نظر دلستان برآر آیینه پیش یوسف از آیینه دان برآر.صائب. - برآوردن باد سرد و باد و آه؛ به نشانهء حسرت و تأسف آه کشیدن : چو روی پدر دید خسرو بدرد برآورد از دل یکی باد سرد.فردوسی. چو بشنید دستان رخش گشت زرد برآورد از دل یکی باد سرد.فردوسی. چه بشنید شهرو از آن زن بدرد برآورد از دل یکی باد سرد.فردوسی. شهنشه چو بشنید گفتار مرد برآورد پیچان یکی باد سرد.فردوسی. برآورد از جگر آهی شغبناک چو مصروعی ز پای افتاد بر خاک.نظامی. برآورد از جگر آهی چنان سرد که گفتی دورباشی بر جگر خورد.نظامی. برآورد از سر حسرت یکی باد که شیرین مرد و آگه نیست فرهاد.نظامی. - برآوردن از بیخ؛ ریشه کن کردن. از بیخ و بن برکندن. از ریشه بیرون آوردن : نهالی بصد سال گردد درخت ز بیخش برآرد یکی باد سخت.سعدی. اگر ز باغ رعیت ملک خورد سیبی برآورند غلامان او درخت از بیخ.سعدی. - برآوردن جان؛ زهوق روح کردن. مردن. قالب تهی کردن : آن کس که نه جان به تو سپارد آن به که ز غصه جان برآرد. نظامی (لیلی و مجنون) چون تربت دوست در بر آورد ای دوست بگفت و جان برآورد.نظامی. - برآوردن دمار؛ هلاک کردن : نوروز ماه گفت بجان و سر امیر کز جان دی برآرم تا چند گه دمار. منوچهری. - دم از جان کسی برآوردن؛ او را بیجان کردن : به یک حمله زیر و زبر کردمی دم از جان ایشان برآوردمی.فردوسی. - دم برآوردن؛ دم زدن : برو تنها دم از شادی برآور چو سوسن سر به آزادی برآور.نظامی. دم بی نفس تو برنیارم در خدمت تو نفس شمارم.نظامی. - دم سرد برآوردن؛ آه سرد از سینه کشیدن :دم سرد برمی آورد و آتش سینه را فروغ میداد. (سندبادنامه). - روان از جان کسی برآوردن؛ او را کشتن : بدژخیم گوید که هم در زمان برآرد ز جانم بزودی روان.فردوسی. - سر برآوردن از؛ سر بیرون کردن از : جز از رستنی ها نخوردند چیز ز هرچ از زمین سر برآورد نیز.فردوسی. - نفس برآوردن؛ زیستن. دم زدن. دمخور و دمساز شدن : با او نفسی ز دل برآرم کز همنفسان کسی ندارم.نظامی. - نفسی به آسانی برآوردن؛ خوش و آرام و بی تشویش عمر بسر بردن : فرو گیر از سر بار این جرس را به آسانی برآر این یک نفس را.نظامی. - نفس سرد برآوردن؛ کنایه از حسرت خوردن : نفس سرد برآورد و اشک گرم از دیده فروریخت. (سندبادنامه||). انتزاع کردن. (آنندراج). برکندن. (ناظم الاطباء). تفریغ؛ برآوردن مسئله ها را از اصل. (منتهی الارب). - برآوردن از عزا یا درآوردن؛ بحمام بردن و جامهء سیاه از او دور کردن و جامهء غیر سیاه دادن سوگوار را به علامت خاتمت مدت عزای او و آن عادتاً یکسال است. (یادداشت بخط مؤلف ||). تقلید کردن. - برآوردن کسی را؛ تقلید او را درآوردن. (یادداشت بخط مؤلف). تقلید کردن. (برهان) (ناظم الاطباء). چون کسی آواز و گفتار خود را به چیزی [یا کسی] مانند کند گویند که فلان کس فلانی را بازخمد یعنی برآرد. (فرهنگ اسدی نقل از یادداشت بخط مؤلف ||). ظاهر نمودن. ظاهر شدن. پیدا نمودن. (ناظم الاطباء). پدیدار شدن. پدیدار کردن. ظاهر آوردن : چون آهن که در خاک نمگین بماند زنگار برآرد. (سندبادنامه). گه از خاکی چو گل رنگی برآرد گه از آبی چو ما نقشی نگارد.نظامی. - برآوردن آبله یا دمل و یا سرخک؛ از تن بثورات و مانند آن بیرون آمدن کسی را. (یادداشت بخط مؤلف ||). رویاندن : شاخکی تازه برآورد صبا بر لب جوی چشم بر هم بزدی سرو سهی بالا شد.سعدی. - برآوردن پر؛ پر روئیدن بر : چو میروک را پای گردد هزار برآرد پر از گردش روزگار.عنصری ||. - سرعت گرفتن. تیز دویدن : همه خاک مشکین شد از مشک تر همه تازی اسبان برآورده پر.فردوسی. - برآوردن هستی؛ وجود گرفتن : تو گندم کار تا هستی برآرد گیا خود در میان دستی برآرد.نظامی. - دندان برآوردن؛ دارای دندان شدن : چونکه دندانها برآرد بعد از آن هم بخود گردد دلش جویای نان.مولوی. - ریش برآوردن؛ به ریش آمدن. روییدن موی به صورت کسی : و کودک [در سودان]تا ریش برآرد

برهنه باشد. (حدود العالم). - میوه و برگ برآوردن؛ رویاندن میوه و برگ. برگ و میوه آوردن : بنشاندند که برگها و میوه های گوناگون برآوردی. (قصص الانبیاء ||). تربیت کردن. پرورش دادن. پروراندن. پروردن. (ناظم الاطباء). بارآوردن : که در زیر پرّت بپرورده ام ابا بچّگانت برآورده ام.فردوسی. پدر شاه و رستمش پرورده است به نیکی مر او را برآورده است.فردوسی. نشان کریمی و آزادگی است برآوردن مردم ممتحن.فرخی. زنان نازک دلند و سست رایند بهر خو چون برآریشان برآیند. (ویس و رامین). و بفرمود تا او را سواری آموزد و به هنر برآورد. (فارسنامهء ابن بلخی). پس شاه در او نگاه کرد سر تا پای وی به چادر و موزه پوشیده بود گفت دختر خود را چرا چون خویشتن برنیاوردی. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). چو مر بنده ای را همی پروری به هیبت برآرش کزو بر خوری.سعدی. فی الجمله پسر را بناز و نعمت پروردند و استاد ادیب را به تربیت او نصب کردند. (گلستان). خردمند و پرهیزگارش برآر گرش دوست داری به نازش مدار.سعدی. هزار نخل بخون جگر برآوردم امید نیست که یک نوبتم ثمر بخشد. شانی تکلو ||. نهادن. (یادداشت بخط مؤلف). گذاشتن. (یادداشت بخط مؤلف) : نگه کرد هومان بدید از کران بگردن برآورد گرز گران.فردوسی ||. سد کردن. جلو گرفتن. استوار کردن رخنه: اثلال؛ رخنه برآوردن. (منتهی الارب) : همه رخنهء پادشاهی به مرد برآری بهنگام پیش از نبرد.فردوسی. برآرم من این راه ایشان به رای به نیروی یاری ده رهنمای.فردوسی. بدو سوی لشکرش دو راه بود که بگریختن راه کوتاه بود برآورد ده رش به گل هر دو راه همی بود خود در میان سپاه.فردوسی. و عبدالله صابونی درهاء حصار با خشت برآورد. (تاریخ سیستان). و از آن در سرای که قائم [بالله] را بیرون آوردند راه بیفکندند و بفرمود تا آن در را برآوردند و هنوز چنان است، ببازار صرافان بغداد، برگرفته. (مجمل التواریخ). میرساند بوی می خود را به مخموران خویش گو برآرد محتسب با گل در میخانه را. صائب. مائیم و خیال تو که بر رغم حسودان راهی است که نتوان بگل و سنگ برآورد. شانی تکلو ||. دور کردن. مانع شدن. منع کردن. بازداشتن. جدا کردن : برآوردی مرا از شهریاری کنون خواهی که از جانم برآری.نظامی. اگر با تو به یاری سر درآرم من آن یارم که از کارت برآرم.نظامی. مرا عشق تو از افسر برآورد بسا تن را که عشق از سر برآورد.نظامی. چون وزیر از رهزنی مایه مساز خلق را تو برمیاور از نماز.مولوی ||. رها کردن : با رحمت تو باد مخالف موافق است نومیدم از سفینه کن از ناخدا برآر.تأثیر ||. روا کردن. اسعاف. قضا کردن. اجابت کردن. مستجاب کردن. بیوار کردن. (یادداشت بخط مؤلف). انجاح. انجام دادن. امداد کردن نیازمند. (ناظم الاطباء). - برآوردن آرزو و امید و حاجت و مراد و -کار و کام و غیره؛ قضا کردن آن. اسعاف آن. روا کردن آن. مقضی المرام کردن : فرستید نزدیک ما نامشان برآریم از آن آرزو کامشان.فردوسی. برآرم از ایشان همه کار تو درفشان کنم در جهان نام تو.فردوسی. کنون ایزد این کار بر دست تو برآورد بر قبضه و شست تو.فردوسی. اگر خدای بخواهد بمدتی نزدیک مراد خویش برآری ز دشمن غدّار.فرخی. که من هرچه تو کام و رای آوری برآرم نخواهم ز کس یاوری. (گرشاسب نامه). گفت من از عمر نصیب برداشتم بازماندگان مرا نیکو دار تا من جان فدا کنم و این کار برآورم. (مجمل التواریخ). که گر روزی مرادش برنیاری دوصد چندان عیوبت برشمارد.سعدی. مراد هر که برآری مطیع امر تو گشت خلاف نفس که فرمان دهد چو یافت مراد. سعدی. خدایا امیدی که دارد برآر.سعدی (بوستان). جوانی به دانگی کرم کرده بود تمنّای پیری برآورده بود.سعدی. دعوتش را اجابت کردم و حاجتش برآوردم. (گلستان سعدی). کار درویش مستمند برآر که ترا نیز کارها باشد.سعدی ||. کردن. انجام دادن : و بحمامی فرورو و غسلی برآر. (نفحات جامی). و بعد از... غسل اسلام برآورد و بخرقهء حضرت شیخ مذکور مشرف شد. (تذکرهء دولتشاه). - وداع برآوردن؛ وداع کردن. وداع گفتن : هست اجازت ز صدر تو که رهی وار گرم زمین بوسد و وداع برآرد.سوزنی ||. گذرانیدن. (یادداشت بخط مؤلف) : کسی را کجا پروراند بناز برآرد بر او روزگار دراز.فردوسی. جهان چون برآری برآید همی بد و نیک روزی سرآید همی.فردوسی. ||گذاردن. (یادداشت بخط مؤلف). گذشتن. برآوردن اربعین. ماندن یک چهله. چهل روز ماندن : سحرگه رهروی در سرزمینی همی گفت این معمی با قرینی. که ای صوفی شراب آنگه شود صاف که در شیشه برآرد اربعینی. حافظ (از یادداشت بخط مرحوم

دهخدا ||). بمرور پیدا کردن. (یادداشت بخط مؤلف) :هزار دینار وام برآوردم. (چهار مقاله ||). پذیرفتن. قبول کردن بطور مهربانی و خوبی ||. درج کردن ||. در میان نهادن ||. شکستن پیمان و صلح را ||. حیله کردن و تزویر نمودن ||. واپس آوردن. ||اصلاح کردن. تمام کردن. تکمیل کردن ||. پرداختن. (ناظم الاطباء ||). متعدی برآمدن بجمیع معانی آن. رجوع به برآمدن شود ||. نواختن. (آنندراج). (۱) - موهم معنی ساختن و عمارت کردن نیز هست.

برآوردنی.

[بَ وَ دَ] (ص لیاقت) درخور ترقی دادن. (یادداشت مؤلف). از در برکشیدن. (یادداشت مؤلف) : آخر هر کس از دو بیرون نیست یا برآوردنی است یا زدنی است.رودکی.

برآورده.

[بَ وَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)صنیع. مصنوع. ساخته. ساخته شده: این از برآوردگان فلان است از ساخته ها و از صنایع اوست. (یادداشت بخط مؤلف). صنیع؛ کار ساخته و برآورده. (منتهی الارب) : تهمتن یکی خانه از خاره سنگ برآورده دید اندر آن جای تنگ.فردوسی. دین سرایی است برآورده‌ء پیغمبر تا همه خلق بدو در به قرار آید. ناصرخسرو ||. مسدود شده : ز دیده بر دلم آمد ز دل بدر نرود که شد بخون دل آن رهگذر برآورده. صائب ||. بر برده. بالا برده. بلند کرده. رفیع. مرفوع :عزیز را میدانی بود سه میل راه و دوصد گز پهنای وی پنجاه گز برآورده از چوب صندل و آبنوس. (قصص الانبیاء). - برآورده چرخ؛ چرخ مرفوع، چرخ رفیع و بلند : در هیزم و گندم و گوسپند ببست این برآورده چرخ بلند.فردوسی. الا ـ ای برآورده چرخ بلند چه داری به پیری مرا مستمند.فردوسی. - برآورده دست؛ دست برداشته. دست به مقابل صورت بالا آورده برای دعا : مگر هفتصد مرد آتش پرست همه پیش آذر برآورده دست.فردوسی. - برآورده سر؛ رفعت و قدر و بلندمقامی یافته و سرافراز : که ارجاسب را بود مهتر پسر بخورشید تابان برآورده سر.فردوسی ||. مستجاب. روا. پذیرفته. مقضی. مقضیهٔ. درگیر شده. مقبول. قبول شده ||. شخصی که امرا و سلاطین او را بلندمرتبه گردانیده باشند. (برهان). برکشیده : آنرا که برآورده‌ء تو بود برآورد و ز جمله‌ء یاران دگر کرد مقدم.فرخی||. پرورده : وزو مایه‌ء گوهر آمد چهار برآورده بی رنج و بی روزگار.فردوسی ||. پرورش یافته. تربیت شده. بارآورده. مربی. کسی که پادشاهان او را تربیت کرده و پرورده و بزرگ کرده باشند. (انجمن آرای ناصری) : چه بادافره است این برآورده را چه سازیم درمان خودکرده را.فردوسی. تو این بنده‌ء مرغ پرورده را بخواری و زاری برآورده را.فردوسی ||. بچیزی عادت نموده ||. از هم جدا ساخته. (برهان). حنطهٔ صوله و مصوّلهٔ؛ گندم برآورده و پاکیزه ||. در بر گرفته. (برهان) (منتهی الارب ||). تقلید کرده، چه برآوردن بمعنی تقلید کردن هم آمده است. (از برهان (||). ا) دیوار عمارت. (برهان ||). قلعه و حصار. (برهان) (شرفنامه‌ء منیری) (آنندراج) (انجمن آرا). بنا و اساس. (برهان). بنای بلند و حصار و عمارت عالی. بنای بلند. (آنندراج) : بدرگاه شاه آفریدون رسید برآورده ای دید سر ناپدید.فردوسی. برآورده ای دید سر در هوا پر از مردم و ساز و جنگ و نوا.فردوسی. سپه را بهامونی اندر کشید برآورده ای دید کامد پدید.فردوسی. برآورده ای دید سر در هوا بدر بر فراوان سلیح و نوا.فردوسی.

برآورده شدن.

[بَ وَ دَ / دِ شُ دَ] (مص مرکب) مجهول برآوردن است. رجوع به برآوردن شود. - برآورده شدن حاجت؛ روا شدن و قضا شدن آن.

برآورده کردن.

[بَ وَ دَ / دِ کَ دَ] (مص مرکب) ساختن. عمارت کردن : من اندر نهان زین جهان فراخ برآورده کردم یکی سنگلاخ.بوشکور.

برآورنده.

[بَ وَ رَ دَ / دِ] (نف مرکب) نعت فاعلی از برآوردن. بلندکننده. رفعت بخشنده : خدایگان جهان خسرو بزرگ اورنگ برآورندهء نام و فر و برندهء ننگ.فرخی. رجوع به برآوردن شود.

برآوریدن.

[بَ وَ دَ] (مص مرکب)برآوردن : فروکشید گل زرد روی بند از روی برآورید گل مشکبوی سر ز تراس. منوچهری. همی مناظره و جنگ خواهی از تن خویش کنون که گنگ شدیّ و برآوریدی گنگ. اسدی (لغت نامه). بانگ دزدیده بلبلان را زاغ بانگ دزدی برآوریده بباغ.نظامی. رجوع به برآوردن و آوریدن و آوردن شود.

برآویختن.

[بَ تَ] (مص مرکب)آویختن. رجوع به آویختن شود.

برآهختن.

[بَ هِ تَ] (مص مرکب) مخفف برآهیختن. برکشیدن باشد مطلقا. (برهان) (آنندراج). آختن : برآهخت پس تیغ تیز از نیام بغرید چون شیر و برگفت نام.فردوسی. چون برآهختی ز تن شرم ای پسر یافتی دیبا و اسب و اوستام.ناصرخسرو. بفکن سپر چو تیغ برآهخت و تیر غرّه مشو بلابهء مرد افکنش.ناصرخسرو. اگر آتش فشان خنجر برآهختی بکوه اندر شود آتش چو خاکستر ز هیبت در دل خارا. عبدالواسع جبلی. - برآهختن از بند؛ از بند برآمدن و رها شدن : کنون سر برآهختی از بند خویش برون آمدی بر خداوند خویش. (گرشاسب نامه). رجوع به آختن و آهیختن شود.

برآهنجیدن.

[بَ هَ دَ] (مص مرکب)آهنجیدن. رجوع به آهنجیدن شود.

برآهوئی.

[بَ] (اِخ) طائفه ای از طوایف نواحی سرحدی بلوچستان و مرکب از سی خانوار است که در دجن سکونت دارند. (جغرافیای سیاسی کیهان).

بر آهو سوار شدن.

[بَ سَ شُ دَ](مص مرکب) به آهو سوار شدن. کنایه از جلد و شتاب رفتن. (آنندراج) : شدند آن هزبران آئین شکار بر اندازِ آهو بر آهو سوار.هاتفی (آنندراج). چون روان شد شاه شیرافکن به آئین شکار ازبرای شیر کشتن گشت بر آهو سوار. امیرخسرو

(آنندراج ||). کنایه از اراده‌ء بسیار دویدن کردن و تیز رفتن. (آنندراج).

برآهیختن.

[بَ تَ] (مص مرکب)برکشیدن. آهیختن. رجوع به آهیختن شود.

برآهیخته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)برکشیده. آهیخته. آخته : اسب او گوش برآهیخته تر زاشتر پیر بر آواز درای.فرخی. رجوع به برآهیختن و آهیختن و آهیخته شود.

برا.

[بُ / بُرْ را] (نف) برنده. بران. (آنندراج). قطع کننده. (آنندراج). رجوع به بران و بریدن شود.

براً.

[بَرْ رَنْ] (ع ق) به خشکی. مقابل بحراً. رجوع به بَرّ شود.

برء.

[بَ] (ع مص) آفریدن. (ترجمان علامه‌ء جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از اقرب الموارد). خلق. خلقت: برءالله الخلق؛ آفرید خدای تعالی خلق را. (از اقرب الموارد ||). به شدن و برخاستن از بیماری. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و این بلغت اهل حجاز است. (از اقرب الموارد). بُرء. (منتهی الارب). رجوع به برء شود.

برء.

[بُ] (ع مص) بروء. بَرء. (از منتهی الارب). به شدن از بیماری. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). از بیماری به شدن. (غیاث اللغات از کنزاللغهٔ). از بیماری برخاستن. (منتهی الارب (||). اِمص) بهبود. شفا. بهتری از بیماری. (زمخشری (||). اِ) دوای مخصوص مرضی. (یادداشت مؤلف) : فهذا [ای الحنظل]هو البرء من هذا الداء [ای الجذام]. (ابن بیطار).

برء.

[بُ رَ] (ع اِ) جِ بُرَأَة. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). خانه هایی که صیادان جهت شکار ساخته باشند. (منتهی الارب). رجوع به برأة شود.

براء.

[بَ] (ع ص) بی گناه. (مهذب الاسماء ||). پاک و بیزار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). جمع و مفرد و مذکر و مؤنث در آن یکسان است. (منتهی الارب) (اقرب الموارد (||). اِ) نخست شب از ماه و گویند بازپسین شب. (مهذب

الاسماء). نخستین شب یا نخستین روز از هر ماه یا پسین شب یا پسین روز از آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ابن البراء. (منتهی الارب (||). مص) پاک و بیزار شدن از عیب و وام و مانند آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

براء.

[بِ] (ع ص، اِ) جِ باری ء. به شدگان از بیماری. برءیافتگان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جِ بری ء. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). پاکان از چیزی و بیزاران. (منتهی الارب). رجوع به بری ء شود.

براء.

[بَ] (اِخ) ابن نوفل مکنی به ابوهنیده. رجوع به ابوهنیده شود.

براءت.

[بَ ءَ] (ع اِمص) برائت. وارهیدگی و سلامت از گناه و عیب و جز آن. رهائی و خلاص و وارهیدگی. (ناظم الاطباء ||). تخلص و رهایی از شبهه. (اقرب الموارد ||). بیزاری از چیزی. (غیاث اللغات). بیزاری. (ترجمان جرجانی، ترتیب عادل بن علی (||). مص) پاک شدن. (غیاث اللغات ||). بیزار شدن. پاک و بیزار شدن از عیب و وام و مانند آن. (منتهی الارب) (اقرب الموارد ||). دور شدن. (غیاث اللغات). رجوع به براءة شود.

برائت.

[بَ ءَ] (ع اِ مص) براءت. رجوع به براءت شود. - برائت ذمه؛ پاکی ذمه از وام و قرض. وارهیدگی ذمه از وام و دین. (ناظم الاطباء).

برائق.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بریقة. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و آن شیر است که بر آن پیه یا قدری روغن ریخته باشند. (اقرب الموارد) (منتهی الارب). رجوع به بریقه شود.

برائک.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بَرّکان ||. جِ بَرّکانی ||. جِ برنکان ||. جِ برنکانی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و همهء این ها بمعنی گلیم سیاه است. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به هر یک از این کلمات شود.

برائل.

[بُ ءِ] (ع اِ) موی گردن خروس. (آنندراج). پرهای گرداگرد گردن مرغ یا خاص است به یال شوات. (منتهی الارب) (آنندراج). برائلی. (منتهی الارب). - ابوبرائل؛ خروس. (منتهی الارب) (آنندراج). - برائل الارض؛ گیاه زمین. (منتهی الارب) (آنندراج).

برءالساعة.

[بُ نُسْ سا عَ] (ع اِ مرکب) به شدن در ساعت ||. دوای مرکب مفید نزله و سایر رطوبات. (آنندراج). دارویی که فوراً اثر کند و بیمار را به نماید. (ناظم الاطباء). علاج فوری.

برائلی.

[بُ ءِ لا] (ع اِ) برائل. (منتهی الارب). رجوع به برائل شود.

برائلی.

[بُ ءِ لی ی] (ع اِ) خروس. (منتهی الارب).

براءة.

[بَ ءَ] (ع اِمص) رجوع به براءت شود.

براءة.

[بَ ءَ] (اِخ) (سنهٔ...) نام سال نهم از هجرت بزمان رسول صلی اللّه علیه وآله.

براءة.

[بَ ءَ] (اِخ) (سورهء...) همان سورهء توبه است و آن سورهء نهم از قرآن کریم است، میان انفال و یونس. و بسم الله الرحمن الرحیم در آغاز آن نیست.

برائی.

[بُ / بُرْ را] (حامص) حالت و چگونگی برا. کیفیت برنده. برنده بودن. بران بودن. حدت. تیزی. برا بودن.

برابان.

(اِخ)(۱) برابانت. دوک نشین سابق که اکنون بین ایالتهای آنورس و برابان بلژیک و ایالت نورد برابانت هلند منقسم است. ایالت برابان بلژیک ۳۲۸۰ کیلومتر مربع مساحت و ۱۸۱۱۳۰۰ تن جمعیت دارد و کرسی آن بروکسل است. رجوع به دائرة المعارف فارسی شود. (۱) - Brabant.

برابخ.

[بَ بِ] (ع اِ) جِ بربخ، آب راههء سفالین و غیرنمایان خلاجای که از بام تا زمین باشد. (منتهی الارب) (اقرب الموارد از صحاح ||). موریها. (یادداشت مؤلف از ذخیرهء خوارزمشاهی): از هر یک از دو گرده (کلیه) رگی رسته است و بنزدیک مثانه آمده و بدو پیوسته و بدین دو رگ آب را بمثانه فرستد و آن رگها را طبیبان برابخ گویند یعنی موریها. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

برابر.

[بَ بَ] (ص مرکب) بالسویه. علی السویه. به تساوی. (یادداشت مؤلف ||). معادل. مساوی. طبق. طَبَق. (منتهی الارب). موافق. یکسان. هذا طبقه و طَبَقه، این برابر اوست. (از منتهی الارب). همسان : برابر نیارم زدن با تو گوی بمیدان هماورد دیگر بجوی.فردوسی. مرا دخل و خور ار برابر بدی زمانه مرا چون برادر بدی.فردوسی. همچون تو نیستند اگر چند این خران زیر درخت دین همه با تو برابرند. ناصرخسرو. بجای من که نشیند که در مقام رضا برابر است گلستان و تل سرگینم.سعدی. ای پادشاه وقت چو وقتت فرا رسد تو نیز با گدای محلت برابری.سعدی. بجیش از تو کمتریم و بعیش خوشتر و بمرگ برابر. (گلستان). حقا که با عقوبت دوزخ برابر است رفتن بپایمردی همسایه در بهشت.سعدی. به ادب با همه سرکن که دل شاه و گدا در ترازوی مکافات برابر باشد.صائب. و دو غرفه کرد برابر، یکی از سیم و دیگر از زر. (مجمل التواریخ). ترکیب ها: - برابر آمدن؛ مساوی شدن. یکسان شدن. - برابر داشتن؛ یکسان داشتن. مساوی دانستن. معادل فرض کردن : که من دارم ترا با جان برابر کنم در دست تو شاهی سراسر. (از تاریخ سیستان). - برابر شدن؛ یکسان شدن. مساوی شدن. (ناظم الاطباء). مانند شدن. معادل شدن. یک گونه شدن : بدروازهء مرگ چون درشویم بیک هفته با هم برابر شویم.سعدی. هرگز شکسته با درست برابر نشود. سعدی (گلستان). - برابر گشتن؛ مساوی شدن. مساوی گشتن. به اندازهء هم شدن. یکسان شدن : ازین بر سودی وزان بر زیانی برابر گشت سودت با زیانت.ناصرخسرو. - برابر نمودن؛ مساوی کردن. معادل کردن. یکسان کردن. - برابر نهادن؛ یکسان نهادن. معادل قرار دادن. مساوی داشتن. در حکم آن قرار دادن : زین بیش انتظار مفرمای بنده را با مرگ انتظار برابر نهاده اند ||. همال. همتا. همسر. کفو. بواء. (یادداشت مؤلف). هماورد. همپایه. همسنگ. مساوی. حریف. عدیل : بدو گفت گیو ای سپهدار شاه نه با من برابر بدی بی سپاه.فردوسی. و سپاهسالاری بود که بمبارزی او را با هزار مرد برابر نهاده بودند. (فارسنامهء ابن البلخی). در فلان نواحی از سواحل محیط چوب صندل عزتی دارد چنانک بقیمت با زر معدن برابر است. (سندبادنامه چ احمد آتش ص۲۹۹). تو باقی بمان کز بقای تو هرگز در این پیشه کس نایـد او را برابر.خاقانی. در بزرگی برابر ملک است وز بلندی برادر فلک است.نظامی. کسی در شجاعت و سواری و... با او همسر و برابر نبود. (تاریخ قم). نیست دانا برابر نادان این مثل زد خدای در قرآن.(از قرة العیون). - برابر داشتن و برابر بداشتن؛ مساوی داشتن. همپایه فرض کردن: ابوجعفر رمادی... خویشتن را برابر ابوالحسن سیمجور داشتی. (تاریخ بیهقی). - برابر شدن؛ همراه شدن. همدوش شدن : سخن چون برابر شود با خرد روان سراینده رامش برد.فردوسی. - برابر کردن؛ همپایه و همسر کردن : آن که با خود برابرش کردی زود باشد که برتری جوید.سعدی. - برابر نمودن؛ در یک ردیف جلوه کردن، مساوی نمودار شدن، همپایه به شمار آمدن : همه گر پس رو و گر پیشوائیم در این حیرت برابر می نمائیم.عطار ||. مطابق. همردیف : و او را عهدی نوشت چون بخواست رفتن اندر وعظ و کار سیاست سخت عظیم نیکو و پرفایده و آنرا برابر عهد اردشیر بابکان شمرند. (مجمل التواریخ ||). در ردیف هم. بردیف. در یک صف. پهلوی هم : به پهنای دیوار او بر سوار برفتی بتندی برابر چهار.فردوسی. ||در یک وقت. هم وقت. همزمان: چون ما از بلخ حرکت کنیم سوی غزنین پس از نوروز ترا بخوانیم چنانک با ما برابر تو بغزنین رسی. (تاریخ بیهقی ||). هموزن. (ناظم الاطباء). همسنگ. عَدل. بیک اندازه. یک اندازه شدن : تو این چشم دیگر که داری برکن تا در ترازو بسنجیم اگر برابر آید چشم از آن تو بود. (سندبادنامه). - برابر کردن؛ معادل کردن : همه مهر با جان برابر کنیم ترا بر سر خویش افسر کنیم.فردوسی ||. - هموزن کردن. (ناظم الاطباء). - برابر کشیدن؛ یکسان سنجیدن. (غیاث اللغات). برابر وزن کردن چیزی. (از آنندراج) : در ترازو نبود سنگ تمامش صائب کعبه و بتکده را هر که برابر نکشید. صائب (از آنندراج). - برابر گردیدن؛ مساوی شدن. هموزن شدن. - دوبرابر؛ دو چندان. ضعف. مضاعف ||. همطراز، همسطح زمین. هموار. (ناظم الاطباء). مستوی؛ اندکاک. برابر و هموار گردیدن مکان. (منتهی الارب). مسلوفهٔ؛ برابر و هموار کرده. (منتهی الارب). صلفاء؛ زمین برابرشده. (منتهی الارب). دسکرهٔ؛ زمین هموار و برابر. (منتهی الارب ||). با هم. متفقاً. چون روز پنجشنبه بود یاران حسین بن علی [مرورودی] همه برابر دست به تیر انداختن بردند و دیگر سلاحها کار نفرمودند. (تاریخ سیستان ص ۲۹۱ ||). محاذی. و جاه.

(یادداشت مؤلف). مواجه، مقابل. (آنندراج) (ناظم الاطباء). حذاء. ازاء. تلقا. رو در رو. روبرو. در حضور. در پیش چشم. روباروی. رویاروی. راست. راستاراست. تجاه. (یادداشت مؤلف). زهاء. (یادداشت مؤلف). سینه به سینه. (از ناظم الاطباء). حذه. حُذوَه. حِذوَه. (یادداشت مؤلف). با لفظ کردن و شدن بصلهء با مستعمل. (آنندراج): یزید شارستان واسط استوار کرده بود ابوجعفر بفرمود تا منجنیق ها ساختند و حرب اندرپیوست و لشکر را فرمود تا برابر واسط ایستادند. (ترجمهء طبری بلعمی). بصیره شهری است بر کران دریا برابر جبل الطارق. (حدود العالم). تونس شهری است از مغرب بر کران دریا و نخستین شهری است که برابر اندلس است. (حدود العالم). قباد از بزرگان سخن چون شنید بیامد برابر صفی برکشید.فردوسی. لشکر... سمج گرفتند از زیر دو برج که برابر امیر بود. (تاریخ بیهقی). سه سوار از میان ایشان در برابر امیر افتادند. (تاریخ بیهقی). حجاب تاریک جهل برابر نور عقل او بداشت. (کلیله و دمنه). تنگدستی فراخ دیده چو شمع خویشتن سوخته برابر جمع.نظامی. وآتش او گلی است گوهربار در برابر گل است و در بر خار.نظامی. وگر گوید نهم رخ بر رخ ماه بگو با رخ برابر(۱) چون شود شاه.نظامی. سودای تو از سرم بدر می نرود نقشت ز برابر نظر می نرود.سعدی. هزار عهد بکردم که گرد عشق نگردم همی برابرم آید خیال روی تو هر دم. سعدی. تویی برابر من یا خیال در نظرم که من بطالع خود هرگز این گمان نبرم. سعدی. تو خود چه لعبتی ای شهسوار شیرین کار که در برابر چشمی و غایب از نظری.حافظ. - برابر افتادن؛ مقابل افتادن : و این سوار با شهرک مرزبان برابر افتاد و نیزه بر سینهء شهرک زد و بکشت. (فارسنامهء ابن البلخی). - برابر دویدن؛ استقبال کردن. (غیاث اللغات). پیشواز رفتن. (آنندراج). پیشوایی نمودن. (آنندراج). مقابل کسی رفتن به سرعت. پذیره شدن به تندی کسی را : ز شادی دو منزل برابر دوید بفرسنگها فرش دیبا کشید.نظامی. - برابر شدن؛ مقابل شدن. رو در رو قرار گرفتن : که چون این دو لشکر برابر شود سر نیزه ها بر دو پیکر شود.فردوسی. هامرز که مقدم لشکر پارسیان بود با یکی از عرب برابر شد. (فارسنامهء ابن البلخی). - برابر کردن؛ در برابر قرار دادن. مقابل کردن : با کمال خویشتن بینی نمیدانم چرا هر زمان آیینه را با خود برابر می کند(۲). سلمان (از آنندراج). من به آئینه برابر نکنم(۳) آن رو را حیف باشد که در آن دایره بینم او را. آصفی (آنندراج). - برابر گشتن؛ مقابل شدن. روبرو شدن : مپرس کز تو چگونه شکسته دل برگشت مه چهارده چون با رخت برابر گشت. اسماعیل (آنندراج ||). تقابل. (دانشنامهء علایی ||). مشهود. مرئی. (یادداشت مؤلف) : بازآی کز صبوری و دوری بسوختیم ای غایب از نظر که بمعنی برابری.سعدی. مانده را دیدنش مقابل خواب تشنه را نقش او برابر آب.نظامی ||. هم قد. (از ناظم الاطباء). معادل : فلان شش طاق دیبا را برون بر بزن با طاق این ایوان برابر.نظامی. - برابر کردن؛ یک قد و یک اندازه کردن. (از ناظم الاطباء ||). معتدل. (منتهی الارب). بااعتدال : بندیش از این ثواب و عقاب اکنون کاین در خرد برابر و موزون است. ناصرخسرو ||. بر. مقابل. دشمن. مقابل با. علیه: هر که با من نباشد برابر من است. (دیاتسارون: ۱۲۲ ||). متوازی. موازی. (یادداشت مؤلف). (۱) - بمعنی «همپایه» هم ایهام دارد. (۲) - موهم معنی «همسنگ و همتراز و همپایه کردن» نیز هست. (۳) - موهم معنی «همسنگ و همتراز و همپایه کردن» نیز هست.

برابر.

[بَ بِ] (اِخ) جِ بربر. (منتهی الارب). رجوع به بربر شود.

برابران.

[ ] (اِ) بفارسی سطاریون است. (فهرست مخزن الادویه). گیاهی است دوایی که آنرا بیونانی سطاریون خوانند بر گزیدگی عقرب ضماد کنند نافع باشد. (برهان) (آنندراج). و رجوع به تحفهء حکیم مؤمن و تذکرهء ضریر انطاکی شود.

برابرهٔ.

[بَ بِ رَ] (اِخ) جِ بربر. گروهی است بمغرب. (آنندراج). رجوع به بربر شود.

برابری.

[بَ بَ] (حامص مرکب) تعادل. تساوی. یکسانی. مساوات. (ناظم الاطباء) (از آنندراج). همسری. (آنندراج). همتایی. همسنگی : با روی تو ماه آسمان را امکان برابری ندیدم.سعدی. - برابری کردن؛ مساوات و همسری و یکسانی نمودن با کسی. (آنندراج) : خورشید را سخی چو تو دانند مردمان خورشید با تو کرد نیارد برابری.فرخی. سپهر با تو برفعت برابری نکند که شرمسار شود مدعی بلاـ برهان.سعدی. جز صورتت در آینه کس را نمیرسد با طلعت بدیع تو کردن برابری(۱).سعدی ||. مقابله. مقابلت. (آنندراج). مقابلتی. (از ناظم الاطباء). تقابل. (دانشنامهء علائی). برابری هست و نیست، تقابل سلب و ایجاب. (دانشنامهء علائی). - برابری کردن؛ مقابلی کردن. ستیزه کردن. منازعه کردن. (از ناظم الاطباء). همسری و مساوات. (ناظم الاطباء ||). مقاومت. (یادداشت مؤلف) : و گر اطراف چوبش (آزاد درخت) بکوبی و بیفشاری آبش با انگبین بسرشی برابری زهرهای قاتل کند. (الابنیه عن حقایق الادویه). وی (اترج) بمضرتها ببردن با زهرهای قاتل برابری کند. (الابنیه عن حقایق الادویه). (۱) - موهم معنی «مقابله و رو در روی قرار گرفتن» نیز هست.

برابط.

[بَ بِ] (ع اِ) جِ بربط. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بربط شود.

برابه.

[بُ بَ / بِ] (اِ) قلمتراش. (از آنندراج).

برابی.

[بَ] (ع اِ) جِ بربا. یاقوت آرد: کلمه ای است قبطی، نام پرستشگاه یا بنائی است استوار یا جایگاه جادوان است. و این خانه ها در چند موضع از صعید مصر در اخمیم و انصنا و غیره تا این زمان (عهد یاقوت) باقی است و رجوع به معجم البلدان شود.

برابیر.

[بَ] (ع اِ) جِ بُرْبور. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بربور شود ||. طعامی است که از دانه های خوشهء مالیده با شیر تازه ترتیب دهند. (منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء).

برات.

[بَ] (از ع، اِ) (از عربی براءة) نوشته ای که بدان دولت بر خزانه یا بر حکام حوالهء وجهی دهد. (فرهنگ فارسی معین). نوشته ایکه دولت به خزانه دار خود برای دریافت وجه و جز آن حواله می کند. چک. (ناظم الاطباء). صاحب آنندراج در ذیل «براءة» آرد: کاغذ نوشتهء تنخواه که بموجب آن از خزانه زر طلب بدست می آید و بمعنی تنخواه مجاز است... و با لفظ نوشتن و کردن و دادن

و گرفتن و ستدن و آوردن و زدن و شدن و راجع شدن و برگشتن و قبول ناشدن تنخواه و زر بوصول نیامدن مستعمل و با لفظ راندن کنایه از دفتر گذراندن... (آنندراج). رقعهء زر. (لغت محلی شوشتر). به پارسی چک خوانند و... عربی است. (انجمن آرا). حواله. حوالهء کتبی. چک. صک. (یادداشت مؤلف). لفظ فارسی است، کاغذ نوشته ای که بموجب آن از خزانه زر بدست آید و با لفظ نوشتن و کردن و دادن و گرفتن و آوردن و زدن و شدن مستعمل. (بهار عجم، از غیاث اللغات). در عرف بازرگانان بمعنی نوشته ای که بواسطهء آن دولت بر خزانه یا بر حکام یا تاجری دیگر حوالهء وجهی دهد و آن را به بروات جمع بندند و آن عربی است و در اصل «براءة» بوده است بمعنی بری الذمه گردیدن از دین، و صواب در جمع آن «براءات» یا «براوات» است. (قزوینی، از حاشیهء برهان چ معین). گویندگان فارسی به اعتبار حوالهء مکتوب هر حواله و یا وارد معنوی را نیز برات اصطلاح کرده اند : ز اندروایی ار خواهی نجاتی ترا باید ز جود او براتی.شاکر بخاری. شد از رنج و از تشنگی شاه مات چنین یافت از چرخ گردون برات.فردوسی. هر کس بقدر خویش گرفتار محنت است کس را نداده اند برات مسلمی. ابوالفرج سگزی. من که بوسهلم لشکر را بر یکدیگر تسبیب کنم و براتها بنویسند تا این مال مستغرق شود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۵۸). گفت (مسعود) ما به شکار ژه خواهیم رفت... چون ما حرکت کردیم بگو تا براتها بنویسند پس از رفتن وی (مسعود) براتها روان شد. (تاریخ بیهقی ایضاً ص ۲۶۰). هر عطا کاندر برات وعده افتد بی گمان آن عطا نبود که باشد مایهء رنج و عنا. سنایی. برات بقا باد بر دست عمرش نه عمری که تا حشر پایان نماید.خاقانی. دلا ـ با عشق پیمان تازه گردان برات عشق بر جان تازه گردان.خاقانی. سخن برای زبان در غلاف کام کشد کجا برات نویسند نام و نافش را.خاقانی. ز کلک مشک نثارت همه دعاگویان بزر و سیم بخازن همی برند برات.سوزنی. روز قیامت که برات آورند بادیه را در عرصات آورند.نظامی. شبی دمسرد چون دلهای بی سوز برات آورده از شبهای بی روز.نظامی. خلایق را برات شادی آورد ز دوزخ نامهء آزادی آورد.نظامی. چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی آن شب قدر که این تازه براتم دادند.حافظ. حاکم آمل از بهر سراج الدین قمری براتی نوشت بر دهی که نام آن پس بود. (از منتخب عبید زاکانی ص ۱۴۶). - برات آزادی؛ خط آزادی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - برات آور؛ آورندهء حواله : درو ره نیابد برات آوری هزار آفرین بر چنان داوری.نظامی. - برات بر شاخ آهو، کنایه از دروغ گفتن و -وعدهء دروغ کردن.؛ (برهان) (آنندراج). وعدهء دروغ... (ناظم الاطباء) : ستانند شیران برای حیات به رمح تو بر شاخ آهو برات. ظهوری (آنندراج). - برات بر یخ؛ برات بسوی یخ، کنایه از حوالهء تنخواه بر جایی که حاصل نداشته باشد. (از آنندراج). - برات پیروزی؛ حوالهء فتح. مژدهء نصرت : تویی آن کز برات پیروزی یک بیک خلق را دهی روزی.نظامی. - برات راجع شدن؛ برات برگشتن. حواله نکول گردیدن : نیست ممکن که بصد تیغ دو دم برگردد خط شب رنگ براتی است که راجع نشود. (از آنندراج). - برات به توقیع کسی راندن؛ با حکم و امضاء کسی حواله کردن و از دفتر گذراندن : مگر هوای تو اصل حیات شد که بقا برات عمر بتوقیع او همی راند. انوری (از آنندراج). - برات شدن؛ حواله شدن. - برات شدن چیزی به دل کسی؛ یا به دل کسی برات شدن، به دل وی خطور کردن. الهام شدن: به دلم برات شده بود که آن شب واقعهء خطرناکی روی میدهد. (از فرهنگ فارسی معین). - برات کسی بر یخ نوشتن؛ مأیوس ساختن کسی را. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات). رجوع به ترکیب برات بر یخ شود. -امثال: زور قبض و برات نمیخواهد (||. اصطلاح بانکی) نوشته ای است که بموجب آن شخص بدیگری دستور دهد که مبلغی را به رؤیت یا بوعده در وجه یا به حواله کرد خود یا شخص ثالث یا به حواله کرد او بپردازد. (فرهنگ فارسی معین) (دایرة المعارف فارسی). برات از اسناد مهم تجارتی است و قانون تجارت مزایایی برای آن قائل شده است. (دایرة المعارف فارسی). - برات خارج (اصطلاح بانکی)؛ برات حوالهء خارج مملکت. (فرهنگ فارسی معین). - برات داخله (اصطلاح بانکی)؛ برات حوالهء داخل مملکت. (فرهنگ فارسی معین). - برات دار؛ کسی که دارای برات باشد و حواله دار و سنددار. (ناظم الاطباء). - برات کردن؛ حواله کردن بشخصی یا بنگاهی و یا بانکی. (فرهنگ فارسی معین). - براتکش (اصطلاح بانکی)؛ کسی که برات بحواله بانک یا تاجری نویسد. محیل. (فرهنگ فارسی معین). حواله کننده. -

برات گیر؛ (اصطلاح بانکی)؛ کسی که برات را برای او فرستند تا پول آنرا بپردازد، محالٌ علیه. (فرهنگ فارسی معین). - برات وصولی (اصطلاح بانکی)؛ براتی. رجوع به براتی شود. (فرهنگ فارسی معین). - تصفیهء برات (اصطلاح بانکی)؛ تفریغ حساب یک برات. (فرهنگ فارسی معین). - موعد برات (اصطلاح بانکی)؛ موقع پرداخت وجه برات. (فرهنگ فارسی معین). - نزول برات (اصطلاح بانکی)؛ نزولی که بیک برات تعلق میگیرد. (فرهنگ فارسی معین ||). سند ||. دستاویز ||. مکتوب عنایت شده ای در آزادی. (ناظم الاطباء (||). اصطلاح ورزشی) یکی از فنون کشتی است که در خاک و سرپا بکار میرود به این ترتیب که کشتی گیر خم شده سر خود را بطرف شکم حریف قرار داده سپس از بالا ـ دو بازو یا یک بازوی حریف را در زیر بغل خود گرفته او را بزمین میکشاند و آن بر دو نوع است ۱ - برات سرپا. ۲ - برات توی خاک. (فرهنگ فارسی معین).

برات.

[بُ] (فرانسوی، اِ)(۱) ملحی که از ترکیب اسیدبوریک با یک باز حاصل شده باشد. (ناظم الاطباء). نمک اسیدبوریک. (از لاروس). (۱) - Borate.

برات.

[بَ / رْ را / بِ رْ را] (از ع، اِ) اعمال نیک و خیرات. (ناظم الاطباء).

برات.

[بَ] (اِخ) (شب...) لیلهء مبارکه نیمهء شعبان. لیلة الصک. (یادداشت مؤلف). روز چهاردهم ماه شعبان. (ناظم الاطباء). شب پانزدهم شعبان. شب چک. (فرهنگ فارسی معین) : از زمان آمدند بهر ثنات جمعه و بیض و قدر و عید و برات.سنایی. و شب پانزدهم از ماه شعبان بزرگوار است و او را شب برات خوانند و همی پندارم که این از قبل آن است که هر که اندرو عبادت کند و نیک بجای آرد، بیزاری یابد از دوزخ. (التفهیم بیرونی چ جلال همائی ص۲۵۲).

براترک رش.

[بِرْا / بِ رُ رِ] (اِخ) براتور. مردی تورانی که در حملهء دوم ارجاسب ببلخ زردشت پیامبر ایرانی را بشهادت رسانید. (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به زردشت شود.

براتروخش.

[ ] (اِخ) نام مردی است تورانی که در یکی از آتشکده های بلخ زرتشت را بکشت. (یادداشت مؤلف). رجوع به براترک رش و زردشت شود.

براتک.

[بَ تِ] (ع اِ) پشته های خرد (جمعی است بی واحد). (از اقرب الموارد) (منتهی الارب).

براتور.

[بِرْ / بِ](اِخ) رجوع به زردشت و براترک رش شود.

براتی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به برات. وجه برات. (آنندراج ||). جامهء کهنه و امثال آن باشد زیرا که امثال این چیزها در وجه برات دهند. (انجمن آرا). جامهء کهنه و امثال آن که در وجه برات مواجب بمردم دهند. (برهان) (از فرهنگ فارسی معین) : براتی پوش اندام تو سیم است برادرزادهء زلفت نسیم است. دهلوی (از انجمن آرا). از این شعر چنین مفهوم میشود که براتی پوش ملازمانی اند که قابل آن نیستند که از جامه خانهء پادشاه یا حاکم، خلعت خاص پوشند بلکه ایشان را براتی بکسی حواله نمایند که به اندازهء پایه او جامه به او دهد. (انجمن آرا). در مازندران این لفظ به مرتبه ای متعارف است که در غیر لباس نیز بکار رود چنانکه بعد از طعام خوردن بقیه را که بملازمان دهند آنرا نیز براتی گویند. (آنندراج) : ز نو تازه کن خلعت حسن هر دم پس آنگه براتی بشمع خور انداز. شرف الدین شفروه (از انجمن آرا ||). مردمی که در عروسی همراه داماد بخانهء عروس روند. (برهان) (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین).

براتیسلاوا.

[بِرْ / بِ] (اِخ)(۱) شهری در چکسلواکی در ساحل دانوب دارای ۲۴۷۰۰۰ تن سکنه و صنایع مکانیکی و شیمیائی و نساجی. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bratislava.

براث.

[بِ] (ع اِ) جِ بَرْث. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (آنندراج). رجوع به برث شود.

براثن.

[بَ ثِ] (ع اِ) جِ برثن. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به برثن شود.

براثوا.

[ ] (اِ) ابهل. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به ابهل و براثی شود.

براثی.

[ ] (اِ) بیونانی بروسا و بسریانی برسامون و بروسون و برومی ابهل است. (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به ابهل شود.

براثی.

[بَ ثی ی] (ص نسبی) منسوب است به براثا، و براثا قریه ای است در بغداد. گروهی از محدثان بدان منسوبند. (سمعانی).

براجم.

[بَ جِ] (ع اِ) جِ برجمهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). بندهای انگشتان. (غیاث اللغات) (آنندراج). رجوع به برجمهٔ شود.

براجم.

[بَ جِ] (اِخ) قومی است از اولاد حنظلهٔ بن مالک. و در مثل است: ان الشقی وافد البراجم و این در حق کسی گویند که خود را از طمع در هلاکت اندازد و اصلش آنست که سویدبن ربیعهء تمیمی سعد برادر عمروبن هند را بکشت و بگریخت پس عمروبن هند سوگند یاد کرد که صد کس را از بنی تمیم در قصاص برادر بسوزد و آنگاه نودونه کس را از بنی تمیم سوخته بود مردی به دلالت دخان و بوی سوختگان بطمع طعام بدو درآمد از وی پرسیدند کیستی گفت از تمیم پس ملک عمروبن هند او را در آتش افکند و صد را به آن کامل ساخت. (یادداشت مؤلف) (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

براجماتزم.

[بِ تِ] (معرب، اِ)پراگماتیسم. (ضحی الاسلام). رجوع به پراگماتیسم شود.

براجیل.

[بَ] (اِ) کرفس بستانی. (آنندراج). کرفس. (فهرست مخزن الادویه) (اختیارات بدیعی ||). گیاهی مأکول و دوائی که جعفری نیز گویند. (ناظم الاطباء).

براح.

[بَ] (ع مص) زایل شدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). دور شدن و نیست شدن. (از آنندراج ||). از جای فراتر شدن. (ترجمان علامهء جرجانی، ترتیب عادل) (تاج المصادر بیهقی ||). سخت دشوار شدن. (آنندراج (||). اِ) زمین فراخ بی کشت و درخت. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از آنندراج). زمین فراخ و خالی. (مهذب الاسماء ||). رای منکر و بد. (منتهی الارب) (از آنندراج ||). امر پیدا و آشکار. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (از آنندراج ||). جنبش و زوال: لا براح؛ یعنی نیست جنبش و زوال. (منتهی الارب). لا براح؛ ای لا تحول. (از اقرب الموارد).

براح.

[بَ حِ] (اِخ) اسم آفتاب است. (منتهی الارب) (آنندراج). علم است آفتاب را. (ناظم الاطباء). مبنی علی الکسر، نامی است آفتاب را. (مهذب الاسماء).

براد.

[بُ] (ع مص) ضعیف دست گردیدن ||. رسول ساختن ||. تگرگ زده شدن. برد القوم (بصیغهء مجهول)؛ تگرگ زده شدند، و همچنین بردت الارض؛ تگرگ زده شد زمین (||. ص) سرد. (از منتهی الارب). - ماء براد؛ آب سرد. (مهذب الاسماء) (منتهی الارب) (آنندراج).

براد.

[بَرْ را] (ع ص) کوزهء آب سردکننده. (مهذب الاسماء). سردکننده. خنک کننده. و رجوع به بُراد و بَرْد شود.

برادانْدر.

[بِ اَنْ دَ] (اِ مرکب) مخفف برادراندر که پسر پدر باشد از زن دیگر یا پسر مادر از شوهر دیگر. (آنندراج) (برهان). برادراندر. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). که پسر پدر بود از زن دیگر یا پسر مادر از شوهر دیگر و خوس نیز گویند. (ناظم الاطباء).

برادر.

[بِ دَ] (اِ) پهلوی بَراتَر. پسر یا مردی که در پدر و مادر و یا یکی از آن دو با شخص مشترک باشد. اخ. اخوی. داداش. (فرهنگ فارسی معین). پسر از یک پدر و از یک مادر و یا یکی از آن دو. (ناظم الاطباء). نرینه جز تو از پدر و مادر تو، یا یکی از آن دو. (یادداشت مؤلف). اخ. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). اخو. شقیق. (مهذب الاسماء). قصد از این لفظ در نوشته های مقدس فرزند یک والدین یا والد یا والده است. (انجیل متی ۱:۲، انجیل لوقا ۶:۱۴). (از قاموس کتاب مقدس) : بکشتی برادر ز بهر کلاه کله یافتی چند پویی براه.فردوسی. نگه کن که با قارن رزم زن برادر چه گفت اندر آن انجمن.فردوسی. اگرچه برادر بود دوست به چو دشمن شود بی رگ و پوست به. فردوسی. نوم باشد چون اخ الموت ای فلان زین برادر آن برادر را بدان.مولوی. - برادرانه؛ مانند برادر، بطور برادری. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء) : برادرانه بیا قسمتی کنیم رقیب جهان و هر چه در او هست از تو یار از ما. - برادرِ پدر، عم.؛ (ترجمان القرآن). عم. عمو. (فرهنگ فارسی معین) : بدو گفت رو با برادر پدر بگو ای بداندیش پرخاشخر.فردوسی. بکین سیاوش بریدمش سر بهفتاد خون برادر پدر.فردوسی. ببوسید رویش برادر پدر همانجا بیفکند تختی ز زر.فردوسی. - برادرپرور؛ آنکه نسبت به برادران محبت بسیار کند. برادر دوست. (فرهنگ فارسی معین). کسی که به برادران و خویشاوندان مهربان باشد. (آنندراج). - برادر پسر؛ پسر برادر : از این پهلوان وز برادر پسر ندانم چه آورد خواهم بسر.(گرشاسب نامه). - برادر تنی؛ برادر حقیقی. و رجوع به همین ترکیب شود. - برادر حقیقی؛ برادر از یک پدر و یک مادر. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). - برادرخواندگی؛ برادرخوانده بودن. (فرهنگ فارسی معین). حالت و چگونگی برادرخوانده. ایجاد برادری میان یکدیگر بی آنکه برادر حقیقی یا برادرانه باشند. دوستی و رفاقت میان یکدیگر بی آنکه پیوستگی خانوادگی داشته باشند : چو نامم بر برادرخواندگی خواند خراج خویش بر قیصر نویسم.خاقانی. دوست مشمار آنکه در دولت زند لاف یاری و برادرخواندگی.سعدی. و رجوع به ترکیب برادر خوانده شود. - برادرخوانده؛ پسر یا مردی که با او صیغهء برادری خوانده باشند، مردی که او را به اخوت برگزیده باشند. (فرهنگ فارسی معین). آنکه بجای برادر گرفته باشند. (آنندراج). مردی اجنبی که با او صیغهء اخوت خوانده باشند. (ناظم الاطباء). به برادری برداشته، به برادری گرفته بی آنکه در اصل برادر باشند : مرا فرهاد با آن مهربانی برادرخوانده ای بود آنجهانی.نظامی. ج، برادرخواندگان : زن و فرزند و خویش و یار و پیوند برادرخواندگان کاروانند.سعدی. و رجوع به ترکیب قبل شود. - برادر دینی؛ هم کیش و هم مذهب. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). - برادر رضاعی؛ پسر دایه. (ناظم الاطباء). کوکه را گویند. (از آنندراج) (غیاث اللغات). پسر یا مردی که با شخص از یک پستان شیر خورده باشد. پسر دایه شخص. (فرهنگ فارسی معین). - برادرزاده؛ پسر یا دختر، مرد یا زنی که فرزند برادر شخص باشد. فرزند برادر. (فرهنگ فارسی معین). فرزند برادر. (ناظم الاطباء) : که بانو را برادرزاده ای بود چو گل خندان چو سرو آزاده ای بود.نظامی. در این زندانسرای پیچ در پیچ برادرزاده ای دارد دگر هیچ.نظامی. - برادر زن؛ پسر یا مردی که برادر زوجهء شخص باشد. خوسره. (فرهنگ فارسی معین). - برادر شوهر؛ خوسره. (ناظم الاطباء). - برادرکش؛ کشندهء برادر یا اقوام و نزدیکان و افراد و طایفهء قوم و قبیلهء خود : برادرکش و بدتن و شاه کش بداندیش و بدنام و شوریده هش.فردوسی. - برادرکشتگی؛ اسم مصدر است از

برادرکشته. حالت و چگونگی برادرکشته. عداوت و دشمنی سخت حاصل از کشته شدن برادر کسی بدست دیگری. - برادرکشته؛ که برادرش بقتل رسیده باشد که برادرش کشته شده باشد. - برادرکشی؛ عمل برادرکش ||. - کشتن افراد یک شهر یا قبیله یا کشور یکدیگر را بسبب آنکه افراد یک شهر یا قبیله یا کشور در حکم برادران یکدیگرند. - برادر کهتر؛ برادر کوچکتر. (ناظم الاطباء). - برادر مادر؛ دائی. (ناظم الاطباء). - برادرمرده؛ که برادرش مرده باشد، کنایه از مصیبت و رنج بسیار کشیده است بسبب دردناکی مرگ برادر : بلی قدر چمن را بلبل افسرده می داند غم مرگ برادر را برادرمرده میداند.(؟). - برادر مهتر؛ برادر بزرگتر که «دادند» نیز گویند. (ناظم الاطباء). - بَرادَر نِسبَت؛ برادر زن. (آنندراج). - برادروار؛ بمانند برادر؛ از روی مهربانی. دوستانه. در عالم یگانگی و اتحاد، تساوی مرتبت : اگر ضدند آخشیجان چرا هر چار پیوسته بوَند از غایت وحدت برادروار در یکجا. ناصرخسرو. سخنی گویمت برادروار گر نیوشی و داریَم باور.سنایی ||. - به تساوی. یکسان. یک اندازه: برادروار قسمت کنیم؛ به شادی بخش کنیم ||. خویش نزدیک. (سفر پیدایش ۱۳:۸ و ۱۴:۱۶) (قاموس کتاب مقدس ||). هم نسل و هم ولایت. (انجیل متی ۵:۴۷). (کتاب اعمال رسولان ۳:۲۲) (رساله‌ء عبرانیان ۷:۵). (قاموس کتاب مقدس ||). رفیق و مساوی الرتبه. (انجیل متی ۷:۳||). شخص محبوب. (کتاب دوم سموئل ۱:۲۶). (قاموس کتاب مقدس). مجازاً بمعنی صدیق و دوست. (یادداشت مؤلف). یار. رفیق. مصاحب. همسلک : پرده بر خود نمی توان پوشید ای برادر که عشق پرده درست مُهرِ مهر از درون ما نرود ای برادر که نقش بر حجرست هر کسی گو بحال خود باشند ای برادر که حال ما دگر است.سعدی.

برادران آروال.

[بَ دَ نِ] (اِخ)(۱) این عنوان بر دوازده تن کاهن اطلاق میشد که همه ساله در شهر روم به افتخار ربهٔ النوع زراعت موسوم به دِاَدِیا(۲) عید می گرفتند و مدت آن عید سه روز بود. (از فرهنگ اعلام تمدن قدیم، ترجمهء نصرالله فلسفی). . (فرانسوی) (۱) - La Dea dia - (۲) des freres Arvales.

برادراندر.

[بَ دَ اَ دَ] (اِ مرکب) نابرادری. رجوع به براداندر شود.

برادران رازی.

[بَ دَ نِ] (اِخ) دو برادر گوهرفروش و گوهرشناس بوده اند بزمان یمین الدوله محمود سبکتگین نام یکی حسن و دیگری حسین بود و محمود تقویم جواهر خزائن خویش از آن دو میخواست. (یادداشت مؤلف). و رجوع به الجماهر ص ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۵۰ شود.

برادرنده.

[بَ دَ رَ دَ / دِ] (اِ مرکب)بَرادَرَنْگَر. برادراندر. (ناظم الاطباء). و رجوع به برادراندر شود.

برادری.

[بَ دَ] (حامص) برادر بودن. اخوت. اخاء. اخاوت. (یادداشت بخط مؤلف). مؤاخات و نسبت اخوت و خویشی. (منتهی الارب) : آئین برادری و شرط یاری آن نیست که عیب من هنر پنداری.سعدی ||. مساوات. (فرهنگ فارسی معین).

برادری کردن.

[بَ دَ کَ دَ] (مص مرکب) همچون برادر با دیگری رفتار کردن. اخوت نمودن. (فرهنگ فارسی معین). اخوت کردن و محبت اخوت با کسی معمول داشتن. (از ناظم الاطباء ||). به مساوات عمل کردن. (فرهنگ فارسی معین).

برادع.

[بَ دِ] (ع اِ) جِ بردعهٔ. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بردعهٔ شود.

برادعی.

[بَ دِ] (اِخ) یعقوبی. یکی از رؤسای فرقهء یعقوبیهء مسیحی است و ابن بهریز مطران را کتابی است در جواب او. (یادداشت بخط مؤلف).

برادندر.

[بَ دَ دَ] (اِ مرکب) برادراندر. براداندر. (فرهنگ فارسی معین). نابرادری. رجوع به برادراندر شود.

برادهٔ.

[بَرْ را دَ] (ع اِ) کوزهء آویز. (مهذب الاسماء). کوزهء آویز جهت سرد شدن آب. آوندی است که آب را سرد کند. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (از آنندراج ||). کوزهء سرتنگ که در آن آب را سرد کنند ||. جای آب خوردن. (منتهی الارب) (آنندراج).

براده.

[بُ دَ / دِ] (ع اِ) سونش. (منتهی الارب). سونش آهن و فولاد. ساوآهن. (مهذب الاسماء) (السامی). سودهء آهن. ریزهء آهن و مانند آن که در وقت سوهان کردن بیفتد. ریزه که از دهن سوهان ریزد. (زمخشری) (از اقرب الموارد). - برادهٔ الحدید؛ سودهء آهن. (فهرست مخزن الادویه ||). سودهء سنگ: در آن نزدیکی [نزدیکی اصطخر فارس] بر آن شکل سنگ نیست و برادهء آن امساک خون می کند... (نزهة القلوب حمدالله مستوفی ج ۳ ص ۱۲۱).

براذاس.

[ ] (اِخ) ناحیتی است، مشرق وی رود آمل و جنوب وی خزران و مغربش ونندر و شمالش بجناک ترک و مردمانی اند کیش غوزیان دارند و خداوندان خرگاهند و مرده را بسوزانند و اندر طاعت خزریانند و خواستهء ایشان پوست دَلَه است و ایشان را دو ملک است که با یکدیگر بیامیزند. (حدود العالم).

براذر.

[بَ ذَ] (اِ) برادر. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به برادر شود.

براذع.

[بَ ذِ] (ع اِ) برادغ. جِ برذعة. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به برذعة و بردعة شود.

براذین.

[بَ] (ع اِ) جِ برذون. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بمعنی ستور و اسب تاتاری. (آنندراج) : از مختلف سلاحها و آلات دیگر تا درفش و سوزن و حبال و مراکب و حمولات از براذین و جمال تعیین کنند. (جهانگشای جوینی). رجوع به برذون شود.

برار.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان بیرون بشم بخش کلاردشت شهرستان نوشهر و ۴۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

برارث.

[بَ رِ] (ع اِ) جِ بَرْث. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به برث شود.

برارده.

[بَ دِهْ] (اِخ) دهی است از دهستان فریم بخش دودانگهء شهرستان ساری و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

برارمازو.

[بِ] (اِ مرکب) محصولی از بلوط است. (یادداشت مؤلف). نوعی مازو که از درخت بلوط گیرند. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلوط رسمی شود.

برارهٔ.

[بَ رَ] (ع مص) بِرّ. راست گفتن ||. فرمانبرداری کردن از خدای تعالی. (از اقرب الموارد ||). سود بردن: بر بی السلعه؛ نفقت و ربحتُ فیها. (از اقرب الموارد). رجوع به بِرّ شود.

براری.

[بَ ری ی] (ع اِ) جِ بریهٔ. صحراها و زمین های بی کشت. (از اقرب الموارد) (آنندراج).

براریت.

[بَ] (ع اِ) جِ بریت، بمعنی صحرا، و این لغتی است در بریهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به بریهٔ شود.

براز.

[بَ] (ع اِ) صحرا و فضای فراخ و جای گشادهء بی درخت. (منتهی الارب) (آنندراج). زمین فراخ و خالی. (مهذب الاسماء). البرز ایضاً. (مهذب الاسماء)(۱). (۱) - در یک نسخهء خطی مهذب الاسماء کتابخانهء مؤلف آمده است: البراز؛ زمین فراخ و خالی و البرز [بِ / بَ] ایضاً.

براز.

[بِ] (ع اِ) فضله و غائط. (غیاث اللغات) (اقرب الموارد) (متن اللغة). پلیدی مردم. (منتهی الارب). سرگین آدمی. (آنندراج). غائط. مدفوع. عذره. گه (||. مص) از میان صف بیرون آمدن برای جنگ کردن. برای جنگ بیرون آمدن. مبارزه. مبارزت. برون آمدن. (غیاث اللغات).

براز.

[بَ] (اِمص) برازندگی و زیبائی و نیکویی و آراستگی. (برهان). برازندگی. زیبائی. (فرهنگ اسدی) : بحق آن خمّ زلف بسان منقار باز بحق آن روی خوب کز او گرفتی براز. رودکی. - براز لفظین؛ نزد بلغا آن است که شاعر لفظ مشترک را در ربط بر نمطی آرد که از ترکیب یک معنی محبوس و دوم مقبول مفهوم شود. مثال آن : از یمینت یم پدید آمد چو نار اندر منار وز وجودت جود پیدا گشت چون ماء از غمام. معنی محبوس در یمین یم و در منار نار و در وجود جود و در غمام ماء و معنی مقبول ظاهر است. (کشاف اصطلاحات الفنون از جامع الصنایع). - رستم براز؛ با لیاقت و شایستگی رستم یا با مبارزت رستم : خواجه احمد آن رئیس عادل پیروزگر آن فریدون فرّ کیخسرودل رستم بَراز. منوچهری. مؤلف در یادداشتی نویسد: این شعر منوچهری را برای براز بمعنی برازندگی شاهد آورده اند و غلط است. کازیمیرسکی گوید ممکن است کلمهء براز از برازندگی فارسی یا براز، مبارزه عربی باشد. ||چوبکی که کفشگران مابین کفش و قالب گذارند و درودگران میان شکاف چوب نهند بوقت شکافتن. (برهان ||). پینه که بر جامه و غیر آن دوزند. (برهان).

براز.

[بُ] (اِخ) نام طایفه ای از ایلات کُرد ایران است که تقریباً ۱۰۰ خانوار میشوند و عده ای از آنها در هوباتو، قراتوره و مریوان سکنی دارند و فوق العاده جسور هستند. امیرتیمور این ایل را از خاک عثمانی به ایران انتقال داد. عده ای تخته قاپو شده بزراعت مشغول شدند و عده ای به عثمانی مراجعت کردند. و رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان شود.

برازا.

[بَ] (نف) سزاوار و لایق. درخور. ازدر. جدیر ||. زیبا. زیبنده. برازنده. (یادداشت مؤلف).

برازا.

[برْا / بِ] (اِخ)(۱) از موجدان استعمار فرانسوی. تولد در کاستل گانْدُلفو ۱۸۵۲ م.، وفات ۱۹۰۵ م. وی بصلح بخشی از کنگو را برای فرانسه تصرف کرد و برازاویل را در ساحل استانلی پول بنا کرد. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Brazza, Pierre Savorgnan de.

برازان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان ییلاق بخش حومهء شهرستان سنندج است. ۱۵۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برازاویل.

[بْرا / بِ] (اِخ) شهری است با جمعیت ۹۹۰۰۰، پایتخت جمهوری کنگو، بر آبگیر ستنلی واقع بر رود کنگو مقابل لئوپولدویل. در سال ۱۸۸۰ م. بتوسط برازا بنا شد. محصولش روغن نخل، چوبهای بادوام و کائوچو است. (دائرة المعارف فارسی).

برازبان.

[بِ] (اِ) آهن پارهء درازی را گویند که بر دنبالهء تیغهء کارد و شمشیر و خنجر و امثال آن باشد که بدرون دسته و قبضه فروکنند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج): قبیعهٔ؛ برازبان شمشیر. (مهذب الاسماء). برازوان. (انجمن آرا) (آنندراج).

برازجان.

[بُ] (اِخ) نام دهستان حومهء بخش برازجان شهرستان بوشهر. این دهستان از هفت آبادی تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۱۲۲۰۰ تن است و قراء مهم آن عبارتند از: ده قائد، راهدار، بنه جابری، بارگاهی. راه شوسهء شیراز بوشهر از وسط دهستان میگذرد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برازجان.

[بُ] (اِخ) قصبهء مرکز بخش برازجان شهرستان بوشهر در ۱۰۵ کیلومتری جنوب باختر کازرون و ۶۷ کیلومتری شمال خاوری بوشهر کنار شوسهء شیراز بوشهر واقع و یکی از قصبات مهم شهرستان بوشهر است. سکنهء آن ۹۸۶۶ تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برازجان.

[بُ] (اِخ) نام یکی از بخشهای هفتگانهء شهرستان بوشهر است. این بخش در خاور و مرکز شهرستان واقع شده است. هوای آن گرم و بالنسبه مرطوب و مالاریائی، و آب مشروب و زراعتی بخش از رودخانهء شاپور و رودخانهء دالکی و قنات و چشمه و چاه تأمین میگردد. محصولات عمدهء آن عبارتند از: غلات، خرما، تنباکو، سبزیجات و صیفی و شغل اهالی زراعت و باغداری و تجارت. و صنایع دستی معمول عبا و پتو بافی است. این بخش از یازده دهستان تشکیل شده و مجموع قراء و قصبات آن ۱۳۱ و جمعیت آن بالغ بر ۵۲۵۰۰، تن و مرکز بخش قصبهء برازجان است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برازجان.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان سرچهان بخش بوانات و سرچهان شهرستان آباده. ۱۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برازخ.

[بَ زِ] (ع اِ) جِ برزخ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). - برازخ الایمان؛ مابین اول ایمان و آخر آن و مابین شک و یقین. (منتهی الارب). رجوع به برزخ شود.

برازش.

[بَ زِ] (اِمص) اسم مصدر است از برازیدن. زیبندگی. (آنندراج) (برهان ||). وصل کردن پنبه و پاره بر قبا و خرقه و امثال آن. (برهان) (آنندراج).

برازق.

[بَ زِ] (ع اِ) برازیق. (منتهی الارب). گروه ها. رجوع به برازیق شود.

برازق.

[بُ؟] (اِخ) دهی از دهستان زمج بخش ششتمد شهرستان سبزوار است که ۸۱۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

براز گرفتن.

[بَ گِ رِ تَ] (مص مرکب)رتبت یافتن. برازندگی، شایستگی، زیبایی یافتن. (یادداشت مؤلف).

برازندگی.

[بَ زَ دَ / دِ] (حامص) حالت و چگونگی برازنده. زیبایی ||. سزاواری. لیاقت. -امثال: دارندگی و برازندگی.

برازنده.

[بَ زَ دَ / دِ] (نف) زیبنده : خالق خلق و نگارندهء ایوان رفیعی فالق صبح و برازندهء خورشید منیری. سعدی ||. سزاوار. درخور. برازا. لایق : پیش بالای تو میرم چه بصلح و چه بجنگ چون بهر حال برازندهء ناز آمده ای.حافظ.

برازوان.

[بِ] (اِ) برازبان. رجوع به برازبان شود.

برازوئید.

[بِ زُ] (فرانسوی، اِ)(۱) انبطرون(۲). (یادداشت مؤلف). الشبیه بالکراث. نوعی گیاه است که بر روی سنگهای کنارهء دریا می روید. رجوع به انبطرون شود. (۱) - Empetrum - (۲) .Prasoide.

برازه.

[بَ زَ / زِ] (اِ) زبانهء آتش. (تاریخ قم). اَفرازه. لهیب. شعله. گرازه (در تداول مردم قزوین) : از دور آتشی دیدند بر صحرای

براوستان گفتند آن چیست، گفتند برازه است آن یعنی زبانهء آتش. (تاریخ قم ص۶۳).

برازیدگی.

[بَ دَ / دِ] (حامص)شایستگی ||. زیبندگی. رجوع به برازیدن شود.

برازیدن.

[بَ دَ] (مص) زیبا نمودن. (شرفنامهء منیری). خوب و زیبا نمودن. (برهان) (آنندراج). زیبیدن. (صحاح الفرس). نیکو کردن. (فرهنگ اسدی). طرازیدن. (فرهنگ اسدی). (برازیدن یک مصدر بیش ندارد). (یادداشت مؤلف ||). سزیدن. شایسته بودن. سزاوار بودن. لایق بودن. در خور بودن. لیاقت داشتن. (یادداشت مؤلف) : و پس ترا از من می آید آنکه از من قدیم تر است و زورمندتر است. آنکه نمی برازم که بند کفش او از پای او بگشایم. (دیاتسارون). گر سیستان بنازد بر شهرها برازد زیرا که سیستان را زیبد بخواجه مفخر. فرخی. مرا هم گوشهء بی توشه سازد خراش چنگ ناخن را برازد.نظامی. ما را نمی برازد با وصلت آشنایی مرغی نکوتر از من باید هم آشیانت.سعدی. قبای حسن فروشی ترا برازد و بس که همچو گل همه آئین رنگ وبو داری. حافظ. مسیحای مجرد را برازد که با خورشید سازد هم وثاقی.حافظ. -امثال: تنهایی به خدای می برازد و بس ||. وصل کردن چیزی را بچیزی. (برهان) (آنندراج).

برازیدنی.

[بَ دَ] (ص لیاقت) درخور برازیدن. شایستهء زیبیدن.

برازیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) نعت مفعولی از برازیدن. رجوع به برازیدن شود.

برازیلیا.

[برْ / بِ] (اِخ)(۱) پایتخت جدید برزیل، در نجدهای داخلی که از سال ۱۹۵۵ م. بساختن آن شروع کرده اند و ۱۴۱۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ فارسی معین) (از لاروس). (۱) - Brasilia. برازیق. [بَ] (ع اِ) برازق. جِ برزیق. گروههای مردم ||. سواران یا گروههای اسبان بدون سواران. (منتهی الارب) (آنندراج ||). راههای گرد راه بزرگ. (منتهی الارب). رجوع به برازق شود.

براساء.

[بَ] (ع اِ) مردم. برساء. (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به برساء شود.

براستا.

[بِ] (حرف اضافهء مرکب) (از: ب + راستا) براستای. در حق. دربارهء. درباب. (فرهنگ فارسی معین) : اینک عنان با عنان تو نهادم مکافات این مکرمت را که براستای من کردی. (تاریخ بیهقی). و هارون براستای وی (فضل برمک) آن نیکویی فرمود کز حد

بگذشت. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۴۱۵).

براستا.

[بِ] (ص، اِ) رهنمای دانا و هشیار. (آنندراج).

بر استاد کردن.

[بَ اِ کَ دَ] (مص مرکب)درست کردن. درست آمدن. (فرهنگ فارسی معین) : ما را هرچه اندیشه میکنیم بر استاد نمیکند که ده هزار سوار ترک در میان ما باشند. تدبیر این چیست. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۴۸۱). و در حاشیهء بیهقی آمده: ظاهراً بر استاد کردن بمعنی دوست بودن و درست آمدن است اگر از فعل برایستادن باشد. بهرحال کلمه غریب است و بهمین جهت در بیهقی ادیب بجای آن نوشته است درست نمی آید. (حاشیهء بیهقی ص۴۸۱).

براستک.

[بِ تَ] (اِ مرکب) (از: ب + راست + ـک) براسته. سمیط، آجر که بعض آن بر روی بعض دیگر قائم باشد ابوعبیده گوید همان است که بفارسی آنرا براستق گویند. (تاج العروس). مؤلف در یادداشتی نویسد: شاید براستک همان است که امروز آنرا تیغه (دیوار تیغه ای) مینامند. و رجوع به براسته شود.

براسته.

[بِ تَ / تِ] (اِ مرکب) (از: ب + راسته) سمیط. براستک. راسته چینی. (یادداشت مؤلف). رجوع به براستک شود.

براستی.

[بِ] (ق مرکب) (از: ب + راستی) حقاً. (یادداشت مؤلف). الحق. (یادداشت مؤلف).

براسر.

[بَ سَ] (اِخ) دهی از دهستان عمارلوی بخش رودبار شهرستان رشت است که ۹۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

براسیا.

[بْرا] (فرانسوی، اِ)(۱) نوعی صعتر. (یادداشت مؤلف). الیوسیون. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به صعتر شود. (۱) - Brassia.

براسیم.

[بَ] (ع اِ) جِ برسام. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به برسام شود.

براش.

[بَ] (اِمص) پاشیدن. (انجمن آرا) (شرفنامهء منیری) (آنندراج) (برهان). ترشح ||. فرونشاندن. (انجمن آرا) (شرفنامهء منیری) (آنندراج) (برهان (||). اِ) خراش و زخم. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (برهان).

براشم.

[بُ شِ] (ع ص) تیزنظر. (منتهی الارب) (آنندراج).

براشن.

[بُ شِ] (ع ص) تیزنظر پیوسته نگرنده. (منتهی الارب) (آنندراج).

براشیدن.

[بَ دَ] (مص) فرونشاندن. (آنندراج).

براص.

[بِ] (ع اِ) جِ بُرصهٔ. (منتهی الارب). رجوع به برصهٔ شود.

براض.

[بِ] (ع اِ) جِ برض. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

براض.

[بَرْ را] (ع ص) آنکه همهء مال خود خرد و تباه کند. (منتهی الارب).

براض.

[بُ] (ع ص) مُبرض. اندک. (آنندراج) (منتهی الارب). قلیل. بَرْض. (اقرب الموارد).

براطم.

[بُ طِ] (ع ص) مرد سطبرلب. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (آنندراج). بِرْطام. (اقرب الموارد).

براطیش.

[ ] (ع اِ) سندل. (مهذب الاسماء).

براطیل.

[بَ] (ع اِ) جِ برطیل. (منتهی الارب) (آنندراج) (اقرب الموارد). رجوع به برطیل شود.

براعت.

[بَ عَ] (ع مص) بُروع. (منتهی الارب). تمام شدن در فضل و درگذشتن از اصحاب در دانش و مانند آن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). فضیلت و کامل شدن در فضل و هنر. (غیاث اللغات ||). غالب آمدن: برع صاحبه؛ غالب آمد بر صاحب خویش. (منتهی الارب ||). بالا رفتن: برع الحبل؛ علاه. (اقرب الموارد (||). اِمص) برتری، گویند: برع الرجل؛ یعنی در علم بر اقران و امثال خود برتری یافت. (کشاف اصطلاحات الفنون) (از اقرب الموارد). تفوق (||. اصطلاح ادبی). فصاحت. (کشاف اصطلاحات الفنون). روشنی و فصاحت. (غیاث اللغات). شواهد زیرین به هر دو معنی ایهام دارد : نزدیک تو شعرم چه قیمت آرد وز چه ز براعت شعار دارد.مسعود. و در آیات براعت و معجزات صناعت... تأملی بسزا رود شناخته گردد (کلیله و دمنه). که روز بازار فضل و براعت است. (کلیله و دمنه). امروز کدخدای براعت تویی بشرط تو صدر دار و این دگران وقف آستان. خاقانی. جمعی دیگر از اعلام براعت و احداث صناعت در عداد کتاب و حساب منتظم بودند. (ترجمهء تاریخ یمینی). در بلاغت و براعت یگانهء روزگار شده. (ترجمهء تاریخ یمینی). بازار فضل کاسد شده بود و ارباب بلاغت و براعت را رونق رفته. (ترجمهء تاریخ یمینی). - براعت استهلال (اصطلاح بدیعی)؛ نزد اهل بدیع عبارت است از آنکه شاعر یا منشی در ابتدای خطبهء کتاب یا در مطلع قصیده الفاظی چند ذکر کند که مشعر بر مطلب باشد و در منتخب نوشته که استهلال بمعنی بانگ کردن کودک بوقت ولادت است، ظاهراً وجه تسمیه آن است که چون بمجرد بانگ کردن مولود بوقت ولادت شناخته میشود که پسر است یا دختر. همچنین از صنعت مذکور بدلالت الفاظ متناسبه در شروع کتاب و قصیده دریافته میشود که این کتاب و قصیده در فلان مضمون و فلان احوال است. (غیاث اللغات). براعت استهلال نزد بلغا آن است که آغاز گفتار مشتمل باشد بر آنچه با حال گوینده متناسب بود و اشاره هم به موضوعی که در آن باب سخن میراند شده باشد و چون این قبیل گفتار را بر سایر اقسام سخن برتری است علیهذا این صنعت را براعت استهلال نامیده اند و استهلال در لغت بمعنی نخستین آوازی است که از مولود جدیدالولاده، در حال به دنیا آمدن بیرون می آید و بواسطهء همان آواز بر زنده به دنیا آمدن او استدلال کنند و سخن هم که آغاز آن بر مقصود دلالت کند به همین جهت براعت استهلال گویند مانند خطبهء کتاب مطوّل. و سیوطی در کتاب الاتقان فی علوم القرآن گوید از جملهء براعت استهلال سورهء فاتحهٔ الکتاب است که در حقیقت مطلع قرآن است و مشتمل است بر جمیع مقاصد قرآنیه. برای تفصیل بیشتر رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون و تعریفات جرجانی شود.

براعث.

[بَ عِ] (ع اِ) جِ بُرعُث. (منتهی الارب). حلقهء دبر. (آنندراج). رجوع به برعث شود.

براعم.

[بَ عِ] (ع اِ) جِ بُرْعومهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به برعومهٔ شود.

براعهٔ.

[بَ عَ] (ع مص) تمام شدن در فضل و درگذشتن از اصحاب در دانش و مانند آن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به براعت شود.

براعیم.

[بَ] (ع اِ) جِ بُرْعُم. (منتهی الارب). رجوع به برعم شود ||. جِ بُرعوم ||. جِ بُرعومهٔ. رجوع به بُرعومهٔ شود.

براغ.

[بُ] (ص) فربه و با موی گردن پرپشت و یکدست مخملی، و آن صفتی است گربه را. براق. رجوع به براق شود. - براغ شدن بر کسی؛ براق شدن. بخشم به او نگریستن. با خشم و غضب به سوی او متوجه شدن. (یادداشت مؤلف).

براغلیدن.

[بَ غَ دَ] (مص مرکب) مخفف برآغالیدن. کسی را بر جنگ تیز کردن. (غیاث اللغات) (از آنندراج). تحریض کردن و برانگیختن باشد و بعربی اغراء گویند. (برهان).

براغیث.

[بَ] (ع اِ) جِ بُرْغوث. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). جِ بُرْغورث، بمعنی کیک. (آنندراج). رجوع به برغوث شود.

براغیس.

[بَ] (ع اِ) شتران نجیب. (منتهی الارب).

براغیل.

[بَ] (ع اِ) جِ برغیل. (منتهی الارب). مخالیف. روستا. حومه. (یادداشت مؤلف). رجوع به برغیل شود.

برافتادن.

[بَ اُ دَ] (مص مرکب) افتادن : وان قطرهء باران که برافتد بگل سرخ چون اشک عروس است برافتاده برخسار. منوچهری. رجوع به افتادن شود ||. نابود گشتن. (غیاث اللغات) (بهار عجم) (آنندراج). ورافتادن. هلاک شدن. منقرض شدن. قلع و قمع شدن. مستأصل شدن : آلتونتاشیان همه ذلیل شدند و برافتادند. (تاریخ بیهقی). سیمجوریان برافتادند و کار سپاهسالاری بر امیر محمود قرار گرفت. (تاریخ بیهقی). پس از بر افتادن آل برمک و... (تاریخ بیهقی). و گرفتم که من برافتادم ولایتی بدین بزرگی که سلطان دارد چون نگاه تواند داشت. (تاریخ بیهقی). عجم را زان دعا کسری برافتاد کلاه از تارک کسری درافتاد.نظامی. بس تجربه کردیم در این دیر مکافات با دردکشان هرکه درافتاد برافتاد.حافظ. اگر ما تدارک قصهء خود با ایشان نکنیم و فرصت غنیمت نشمریم هلاک شویم و برافتیم. (تاریخ قم ||). منسوخ شدن. متروک شدن : تظلم برآورد و فریاد خواند که شفقت برافتاد و رحمت نماند.سعدی. و خراج بکلی خلل پذیرد و برافتد و شهر خراب گردد. (تاریخ قم). دو کس را بهم سازگاری نماند محبت برافتاد و یاری نماند. باقر کاشی (آنندراج ||). دور شدن. (غیاث اللغات) (بهار عجم). بری شدن. یکسو شدن. به ترک گفتن. برطرف شدن. (ناظم الاطباء) : هر زن که بچنگ او در افتد بدخو شود و ز خو برافتد.نظامی ||. دست دادن. (یادداشت مؤلف): ما را گریه برافتاد.

برافتاده.

[بَ اُ دَ / دِ] (ن مف مرکب) افتاده ||. منسوخ. دمده. ورافتاده ||. مغلوب و ناتوان. (آنندراج). مغلوب و عاجز و ناتوان. (ناظم الاطباء) : برقع عارض تو عافیت دلها برد عافیت بار برافتادهء دور قمر است. سلمان (آنندراج ||). مضمحل شده. فانی شده. رجوع به افتاده شود.

برافراختن.

[بَ اَ تَ] (مص مرکب) نصب کردن. انتصاب. برافراشتن. بلند کردن ||. برکشیدن. (یادداشت مؤلف ||). بزرگ شدن. بالیدن. نمو کردن : ز پستان آن گاو طاوس رنگ برافراختی چون دلاورنهنگ.فردوسی.

برافراخته.

[بَ اَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)برافراشته. بلندشده. نصب شده : به ژرفی نگه کن که با یزدگرد چه کرد این برافراخته هفت گرد.فردوسی ||. برکشیده ||. بالیده. رجوع به افراخته شود.

برافراخیدن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)رجوع به افراخیدن شود.

برافرازنده.

[بَ اَ زَ دَ / دِ] (نف مرکب)بلندکننده. بالابرنده ||. برکشنده. رجوع به افرازنده شود.

برافراشتن.

[بَ اَ تَ] (مص مرکب)برافراختن. افراشتن. بالا ـ بردن. بلند کردن. (ناظم الاطباء). ترفیع : بصدمردش از جای برداشتی ز هامون بگردون برافراشتی.فردوسی ||. تشیید. شید. برافراشتن بنا. (ترجمان القرآن) : و پادشاهان محتشم را حثّ باید کرد بر برافراشتن بناء... (تاریخ بیهقی). رجوع به افراشتن شود.

برافراشته.

[بَ اَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)افراخته. افراشته. بلندکرده شده. بالابرده: هدف؛ هرچیزی بلند و برافراشته از بنا و ریگ توده و کوه و پشته و مانند آن. (منتهی الارب ||). مشید. ساخته. ساخته شده. رجوع به افراشته شود.

برافروختگی.

[بَ اَ تَ / تِ] (حامص مرکب) حاصل مصدر از برافروختن. حالت و چگونگی برافروخته. روشنایی و درخشیدگی. (ناظم الاطباء). رجوع به برافروختن و برافروخته شود.

برافروختن.

[بَ اَ تَ] (مص مرکب)افروختن. مشتعل ساختن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). شعله ور ساختن. شعل. اشعال. تشعیل. (منتهی الارب). ||افزایش دادن. بالا بردن : صفت معجونی که خداوند فالج را تب آرد و حرارت را برمی افروزد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). جسم حرارت غریزی را بجنباند و برافروزد و بدان سبب دل گرم شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). چنانکه پندارد که از خواهانی و جویایی او هر آن کار را، حرارت غریزی او بر می افزود. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). روشن کردن. (ناظم الاطباء). منور ساختن. فروغ بخشیدن. فروزان کردن. نور بخشیدن. - برافروختن موم؛ عبارت است از گفتن سخن نرم. (آنندراج از فرهنگ اسکندرنامه). - برافروختن نام؛ کنایه از مشهور و بلندآوازه کردن : بخاک اندر افکند ارجاسب را برافروخت او نام گشتاسب را.فردوسی ||. افروخته شدن. مشتعل شدن. ملتهب شدن. شعله کشیدن. لازم و متعدی بکار رود : گه ز بالا سوی پستی بازگردد سرنگون گه ز پستی برفروزد سوی بالا بر شود. فرخی ||. روشن شدن. منور گشتن. فروزان شدن ||. سرخ و گلگون شدن رخسار، از شادی و نشاط و یا شرم یا بیماری یا خشم : ببالید قیصر ز گفتار اوی برافروخت پژمرده رخسار اوی.فردوسی. برافروخته رخ ز بس خشم و درد به کس رای گفتار از بن نکرد.فردوسی. ز گفتار او رخ برافروخت شاه بخندید و رخشنده شد پیشگاه.فردوسی. برافروخت رخ زان سخن ماه را چنین پاسخ آورد دلخواه را.اسدی. عبدمناف را از این سخن روی برافروخت و شادمان گشت. (مجمل التواریخ). قاروره بخواست و بنگریست رویش برافروخت و گفت... (چهار مقاله). برهمن ز شادی برافروخت روی پسندید و گفت ای پسندیده خوی.سعدی. استحماش؛ برافروختن از خشم. احتدام؛ برافروختن از غضب. (منتهی الارب ||). رواج دادن. رواجی دادن. رایج کردن. رونق بخشیدن. رونق دادن. تیز کردن : هر آن کس که ایمن شد از کار خویش بر ما برافروخت بازار خویش.فردوسی. رجوع به افروختن در همین لغت نامه شود.

برافروخته.

[بَ اَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)روشن شده ||. مشتعل شده ||. آتش گرفته. (ناظم الاطباء ||). خشمگین شده ||. رایج. بارونق : رونده بدانگه بود کار من برافروخته تیزبازار من.فردوسی. شعرا را بتو بازار برافروخته بود رفتی و با تو بیکبار برفت آن بازار.فرخی. رجوع به برافروختن و افروخته شود.

برافروخته شدن.

[بَ اَ تَ / تِ شُ دَ](مص مرکب) مشتعل شدن. آتش گرفتن ||. روشن شدن ||. خشمگین شدن ||. سرخ شدن و گلگون گشتن از شرم یا خشم یا شادی ||. رایج شدن. رجوع به برافروخته و برافروختن شود.

برافرود.

[بَ اَ] (ص مرکب) زیر و بالا. بر و فرود. زیر و رو ||. سرازیر. (آنندراج ||). درهم و برهم و مخلوط. (ناظم الاطباء). مختلف.

برافرودی.

[بَ اَ] (حامص مرکب)دگرگونی. اختلاف. (یادداشت مؤلف) : بباید دانست که اعتدال مزاج مردم را عرضی است فراخ اعنی برافرودی اندر مزاجهای مردمان بسیار است و این برافرودی دو طرف است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و برافرودی این همه [مردم]

بسبب برافرودی مزاجهاست. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

برافروزاندن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)برافروختن. برافروزانیدن. رجوع به برافروزانیدن شود.

برافروزانیدن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)افزایش دادن. بالا بردن. برافروختن : پلپل تب را برافروزانـد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). این معجون و غیر این از هرچه مزاج را بگرداند و حرارت را برافروزانـد از پس استفراغ بایـد داد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). از بهر آنکه طبیعت [مسلول] مقهور است و تب لازم است آن تری بهرهء تن شود. لکن مدد تب گردد و تب را برافروزاند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

برافروسیدن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)بمیل آوردن ||. دشنام دادن کسی را بواسطهء تهدید با اعمال و یا الفاظ ||. با وقار راه رفتن. (ناظم الاطباء).

برافزودن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب) افزودن. زیاد کردن. افزایش دادن. افزون ساختن. افزونی دادن : تو بر خویشتن برمیفزای رنج که ما خود گشائیم درهای گنج.دقیقی. رجوع به افزودن شود.

برافزولیدن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)تحریک کردن. تحریض کردن. وادار کردن. برافژولیدن: احثه علیه؛ برافزولیـد او را بر آن. (منتهی الارب). رجوع به افژولیدن و برافژولیدن شود.

برافزون.

[بَ اَ] (ص مرکب) رو بـه افزایش. دائـم التزایـد. روزافزون : شـرم چرا داشـت بایـد ای عجب او را زان کرم و فضـل روزروز برافزون.فرخی. جاویـد زیـادی بشادکـامی شـادیت برافزون و غم بنقصان.فرخی. تا بقیامت بر این نهاد و نسق باد روز برافزون به فر و رونق و زینه.سوزنی. زانکه بر حسن برافزونی و برکاست نیی من بعشق تو برافزونم و برکاست نیم. سوزنی (دیوان چ شاه حسینی ص ۳۷۸).

برافژولیدن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)بحرکت آوردن. (از ناظم الاطباء). تحریک. بعث. (تاج المصادر). برانگیختن بجنگ. (آنندراج). برآغالیـدن. ورغلانیدن. حث. (تفلیسی). تحریض. احتثاث. (تاج المصادر). تحضیض. احثاث. استحثاث. (یادداشت مؤلف). تحریش؛ برافژولیدن قوم و سگ بر یکدیگر. (منتهی الارب ||). بر سر کار آوردن. (آنندراج ||). استخراج کردن. (ناظم الاطباء ||). تقاضا نمودن||. پریشان ساختن ||. دور کردن هرچیز خصوصاً گردی که بر جامه نشیند. (آنندراج). دور افکندن ||. کندن. (ناظم الاطباء).

برافشان.

[بَ اَ] (اِ) آهنگی است در موسیقی.

برافشاندن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب) رش. ترشح ||. افشاندن. پراکندن به هر سو. پاشیدن. پاشانیدن. (ناظم الاطباء) : اگر همنبردش بود ژنده پیل برافشان تو بر تارک پیل نیل.فردوسی. برآن کشته از کین برافشاند خاک تنش را بخنجر همی کرد چاک.فردوسی. بوسه ای از دوست ببردم به نرد نرد برافشاند و دو رخ سرخ کرد.فرخی. چو گنج گاو را کردی نواسنج برافشاندی زمین هم گاو و هم گنج.نظامی. بیا تا گل برافشانیم و می در ساغر اندازیم فلک را سقف بشکافیم و طرح نو در اندازیم. حافظ. - برافشاندن دست؛ کنایه از رقص نمودن. (آنندراج). رقصیدن. (ناظم الاطباء). رجوع به افشاندن شود ||. نثار کردن : بر او همگنان آفرین خواندند بسی زر و گوهر برافشاندند.فردوسی. بشاهی برو آفرین خواندند همه زر و گوهر برافشاندند.فردوسی. بشاهی بر او آفرین خواندند زبرجد بتاجش برافشاندند.فردوسی. امیرا خسروا شاها همانا عهد کردستی که گنجی را برافشانی چو بر کف بر نهی صهبا. فرخی. بر پنج فرض عمر بر افشان و دان که هست شش روز آفرینش از این پنج بانوا.خاقانی. دعای تازه برخواندند هریک نثار نو برافشاندند هریک.نظامی. بعشق روی تو گفتم که جان برافشانم دگر بشرم در افتادم از محقر خویش.سعدی. به چه کار آید این بقیهء عمر که بمعشوق برنیفشانم.سعدی. جان برافشانم اگر سعدی خویشم خوانی سر این دارم اگر طالع آنم باشد.سعدی. طریق شکرگزاری این حقوق این بود که در رکاب تو نقد روان برافشانم.صائب ||. بیرون کردن بفشار با جهش مایعی را از نای یا ماشوره ای. (یادداشت مؤلف) : برافشاندم خدوآلود چله در شکاف او چو پستان مادر اندر کام بچهء خرد در چله. عسجدی ||. برفتالیدن. (یادداشت مؤلف). بفتالیدن. رجوع به فتالیدن شود.

برافکندن.

[بَ اَ کَ دَ] (مص مرکب)برانداختن. افکندن. دور کردن. (ناظم الاطباء) : خالد... نام پدر از خطبه برافکند. (تاریخ سیستان). چو بر جنگ پیلانت باشد شتاب بهامون برافکن پراکنده آب. اسدی (گرشاسب نامه ||). قی کردن. استفراغ کردن : و کسی را که خون از گلو همی برافکند سود دارد. (الابنیه عن حقایق الادویه ||). خراب کردن. اسقاط. (یادداشت مؤلف). منهدم کردن. نیست و نابود کردن. فانی کردن : خداوند آن دودمان ظالم را برافکند. موبدها را بکش و آتشهاء گبرکان برافکن. (تاریخ سیستان). برآن بنهادند که او را بنشانیم و خود اندر پیش او کار همی کنیم و این سپاه خراسان را برافکنیم. (تاریخ سیستان). آن دیوار را برافکندند. (یادداشت مؤلف). - برافکندن مالی؛ تلف کردن آن ||. ریختن : بگیرند تخم خشخاش نیم من اندر چهارمن آب تر کنند یک شب و یک روز... و بپالایند و یک من شکر برافکنند و بقوام آرند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). همه را اندر آب بپزند و هر بامداد بپالایند و مقدار سی درمسنگ انگبین و ده درمسنگ روغن گاو برافکنند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). پوشاندن بر. افکندن بر : برافکند ای صنم ابر بهشتی زمین را خلعت اردی بهشتی.دقیقی. ز ماهی چو خورشید بنمود تاج برافکند خلعت زمین را ز عاج.فردوسی. برافکند خلعت چنان چون سزید کسی را که خلعت سزاوار دید.فردوسی ||. وارد کردن : بعّیاری برآر ای دوست دستی برافکن لشکر غم را شکستی.نظامی. - برافکندن گره؛ گره زدن : تهمتن بپوشید رومی زره برافکند بند زره را گره.فردوسی ||. بنا نهادن. ساختن. (یادداشت مؤلف) : نه دام الا مدام تلخ پر کرده صراحی ها نه تله بلکه حجرهء خوش برافکنده ست با پله. عسجدی ||. تولید. پدید آوردن. (یادداشت مؤلف) : و همچنین آهسته باید رفتن و به تعجیل نباید رفتن که دمادما برافکند و از رفتن بازدارد. (ذخیرهء

خوارزمشاهی ||). بالا زدن. رفع. (یادداشت مؤلف). بیکسو زدن. برداشتن : برافکن برقع از محراب جمشید که حاجتمند برقع نیست خورشید.نظامی. ترا که گفت که برقع برافکن ای فتان.سعدی. گر ماه من برافکند از رخ نقاب را برقع فروهلد بجمال آفتاب را.سعدی ||. پایین افکندن. به پایین انداختن. فروهشتن :پس یکی از خزریان پیش مسلمه آمد و مسلمان شد و گفت ایها الامیر خاقان را خواهی ملک خزر، مسلمه گفت کجاست گفت اندر آن گردون که برابر تست آنکه دیبا برافکنده است گفت همی بینم. (ترجمهء تاریخ طبری). شهنشه شرم را برقع برافکند سخن لختی بگستاخی درافکند.نظامی. آنگه که جعد زلف پریشان برافکند صد دل بزیر طرهء طرار بنگرید.سعدی ||. انداختن. بند کردن : کمان ابروان را زه برافکند بدان دل کآهوی فربه درافکند.نظامی. حصار قلعهء یاغی بمنجنیق مده ببام قصر برافکن کمند گیسو را.سعدی ||. بشتاب فرستادن. (ناظم الاطباء). گسی کردن. براه انداختن. روانه کردن. راندن : سواری برافکند بر هر سویی فرستاد نامه به هر پهلویی.فردوسی. به هر سو که رستم برافکند رخش سران را سر از تن همی کرد پخش. فردوسی. نگهبان مرز مداین ز راه سواری برافکند نزدیک شاه.فردوسی. کنون چون بخاک اندرآید سرم سواری برافکن سوی مادرم.فردوسی. بمژده نوندی برافکن براه که ما چیره گشتیم بر کینه خواه. اسدی (گرشاسب نامه). - زبان برافکندن؛ سخن راندن : ترا سخن نه بدان داده اند تا تو زبان برافکنی بخرافات خنده ناک هجی. ناصرخسرو ||. قرار دادن. انداختن : جامه برافکند بر رژه چو درآمد پس بتماشای باغ زی شجر آمد.نجیبی.

برافکنده.

[بَ اَ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)انداخته. افکنده ||. بندکرده ||. فروهشته ||. بالازده ||. خراب و منهدم. مضمحل. (یادداشت مؤلف). رجوع به برافکندن و افکنده در همین لغت نامه شود.

برافلاختن.

[بَ اَ تَ] (مص مرکب)برافراختن. بازکردن : و نشر پراکندن باشد و آشکارا کردن خبر و برافلاختن جامه و نامه و زنده کردن مرده را. (تفسیر ابوالفتوح رازی ج۲ ص۴۰۵).

براق.

[بُ] (اِخ) نام ستوری که رسول صلی اللهعلیه وآله در شب معراج بر آن نشست و آن کوچکتر از استر و بزرگتر از حمار بود. (از منتهی الارب). مرکبی که حضرت رسالت پناه (ص) در شب معراج بر آن سوار شدند و آن کلان تر از خر و فروتر از شتر بود. (آنندراج) : همچنان باز از خراسان آمدی بر پشت پیل کاحمد مرسل بسوی جنت آمد از براق. منوچهری. اعوجی کردار و دلدل قامت و شبدیزنعل رخش فرمان و براق اندام و شبرنگ اهتزاز. منوچهری. براق رویش بروی آدمیان ماند با ریش و جعد و تاج بر سر نهاده و اندام چهار دست و پای او همچنان گاو و دنبال او همچون ذنب گاو. (فارسنامهء ابن بلخی ص ۱۲۶). غازی مصطفی رکاب آنکه عنان زنان رود با قدم براق او فرق سپهر چنبری.خاقانی. نه ترکی وشاقی نه تازی براقی نه رومی بساطی نه مصری شراعی.خاقانی. وز پی احمد براقی کن ز روح پس برای چرخ پیمانی فرست.خاقانی. بلی چندان شکیبم در فراقش که برقی یابم از نعل براقش.نظامی. سربلندیش را ز پایهء پست جبرئیل آمده براق بدست.نظامی. رسیده جبرئیل از بیت معمور براقی برق سیر آورده از نور.نظامی. زین همت در ره سودای عشق بر براق لامکان خواهم نهاد.عطار. وآنکه پایش در ره کوشش شکست دررسید او را براق و برنشست.مولوی. چو بر براق سفر کرد در شب معراج بیافت مرتبهء قاب قوس او ادنی.مولوی.

براق.

[بُ] (اِ) اسب تیزرو. (فرهنگ فارسی معین). مطلق اسب. (آنندراج). مرکوب یا اسب اصیل : ز خاک، شمس فلک، زر کند که تا گردد ستام و گام و رکاب براق او زرکند.سوزنی. - براق برق تاز؛ کنایه از اسب جلد دونده است. - براق جم؛ کنایه از باد است که تخت سلیمان علیه السلام را میبرد. (برهان) (انجمن آرا). باد. (شرفنامهء منیری) : ای باد هوا ای براق جم ای قاصد روم ای رسول چین. ابوالفرج (انجمن آرا ||). - کنایه از اسب. (انجمن آرا). - براق چهارم فلک؛ کنایه از آفتاب. (آنندراج ||). - کنایه از فلک هشتم هم گفته اند. - براق سلیمان؛ کنایه از باد است. (انجمن آرا). - براق سیرت؛ بسیرت براق، تندسیر : و به اتفاق، از پیش او گوری برخاست براق سیرت. (سندبادنامه).

براق.

[بُ] (ص) براغ. نرم و درخشان و انبوه موی، و آن صفتی است گربه را. - براق شدن؛ گشودن و ستیخ کردن گربه موی گردن را بگاه جنگ ||. - گشودن و ستیخ کردن خروس و جز آن پرهای گردن را بگاه جنگ. (یادداشت مؤلف ||). - آماده شدن آدمی برای نزاع و جنگ و پیکار کردن با حالتی شبیه خروس و گربه بگاه جنگ. - براق شدن بسوی کسی؛ بخشم چون گربه بجانب کسی با موهای افراشته یازیدن. (یادداشت مؤلف). با خشم و غضب بسوی کسی متوجه شدن. - گربهء براق؛ گربه ای که موی بلند دارد خاصه بر گردن و این ممدوح و مطلوب گربه بازان است. (یادداشت مؤلف). گربه ای که پشم بدنش خاصه در گردن بیش از سایر گربه ها است.

براق.

[بَرْ را] (ع ص) رخشنده. درخشنده. درخشان. درفشان. تابنده. تابان. (منتهی الارب). هرچه بتابش و درخشندگی و لمعان باشد مثل ابرک و سنگ سرمه. (غیاث اللغات) : بخواب اندر سحرگاهان خیالش را به بر دارم همی بوسم سر زلفین و آن رخسار براقش. منوچهری.

براق حاجب.

[بُ قِ جِ] (اِخ) قتلغ خان، مؤسس سلسلهء قتلغ خانیه یا قراختائیان کرمان است که از ۶۱۹ تا ۷۰۳ ه . ق. در کرمان حکومت کردند. براق حاجب تا ۶۳۲ ه . ق. حکومت کرده است. وی نخست در خدمت سلطان محمد خوارزمشاه می زیست و سپس به کرمان رفت و آنجا را متصرف شد و سلسلهء قتلغ خانیه را بنیاد نهاد و پس از آنکه غیاث الدین برادر صدرالدین خوارزمشاه از برادر گریزان شده و به کرمان رفت براق حاجب نخست مادر وی را بزنی گرفت و سپس او و مادرش را در ۶۲۵ ه . ق. طناب انداخت و کشت. رجوع به تاریخ ایران تألیف عباس اقبال و طبقات سلاطین اسلام شود.

براق خان.

[بُ] (اِخ) هشتمین از اولوس جغتای به ماوراءالنهر. حکومت ظاهراً از ۶۶۴ ه . ق. تا ۶۶۸ ه . ق. رجوع به ترجمهء طبقات سلاطین اسلام لین پول شود.

براقش.

[بَ قِ] (اِخ) نام ماده سگی است و یا نام زن لقمان بن عاد است و در عرب مثل است اَشأَمُ مِن براقش و نیز دَلّت علی اهلها براقش و در حق کسی گویند که به کاری پردازد و ضرر آن بسوی وی عاید گردد. گویند زن لقمان بن عاد پادشاه، براقش نام داشت و خلف شوهر خود بود در سفری و آنان را عادت چنین بود که هرگاه خواستند قوم را فراهم کردن به حربی آتش افروختندی و دخان کردندی مردم گردآمدندی. وقتی کودکان به بازی هیمه افروختند و دود کردند و مردم بعادت گرد آمدند پس به براقش گفتند اگر اینها را کار نفرمایی بار دیگر فراهم نشوند. براقش حکم کرد تا بنای نی ساختند و هرگاه لقمان از سفر بازآمد از بنا بپرسید واقعه بازگفتند گفت علی اهلها تتجنی براقش. (منتهی الارب).

براقع.

[بَ قِ] (ع اِ) براقیع. جِ برقوع، بمعنی روی پوش. (مهذب الاسماء). رجوع به برقوع شود.

براقهٔ.

[بَرْراقَ] (ع ص) زن صاحب جمال تابان بدن. (منتهی الارب ||). زن نیکوکار. (مهذب الاسماء).

براقیع.

[بَ] (ع اِ) جِ برقوع، بمعنی روی پوش. (مهذب الاسماء). رجوع به برقوع شود.

براک.

[بُ کِ] (ع اِ فعل) اسم فعل است بمعنی امر. یقال فی الحرب: براک براک؛ ای ابرکوا. (منتهی الارب) (آنندراج).

براک.

[بِ] (ع اِ) ماهیی است که منقارها دارد. (منتهی الارب) (آنندراج). یک قسم ماهی که منقارها دارد. (ناظم الاطباء). ج، بُرُک. (منتهی الارب) (آنندراج).

براکاء.

[بَ] (ع اِمص) نشست به زانو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بروکاء. (منتهی الارب). رجوع به بروکاء شود ||. ثبات در کارزار. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). دوام الحرب علی الرکب. اسم است ابتراک را. (اقرب الموارد). ج، برائک ||. کوشش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

براکوه.

[بَ] (اِ مرکب) دامنهء کوه. سینهء کوه :اسطهبانات شهرکی است بناحیت پارس به براکوه نهاده. (حدود العالم). اوش جایی آبادان است و بسیارنعمت و مردمانی جنگی و به براکوه نهاده است. (حدود العالم). شومان شهری است استوار و به براکوه نهاده است. (حدود العالم). گذر بودمان بر براکوه تون ز شهر آمدیم از سحرگه برون. (دستورنامهء نزاری قهستانی چ روسیه ص۶۶).

براکوه.

[بَ] (اِخ) نام کوهی است مابین مشرق و جنوب قصبهء اوش واقع است از ولایت فرغانه نزدیک باندجان. (انجمن آرا) (برهان).

براکوه.

[بَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش جغتای شهرستان سبزوار است. این دهستان در دامنهء شمالی کوه صدخرو و اندقان واقع است. به این جهت براکوه نامیده میشود که کلیهء آبادیهای دهستان در داخل کوه واقع شده است، آب کلیهء آبادی های دهستان از رودخانه های محلی و چشمه سارها تأمین میشود و کمتر قنات در این دهستان دیده میشود. از ده آبادی تشکیل شده و مجموع نفوس آنها ۸۹۶۳ نفر است. مرکز دهستان برغمد است که در ۵۵ هزارگزی خاور جغتای واقع است. در این دهستان معدن زاج سیاه و سرب وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

براکوه.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان رود میانخواف بخش خواف شهرستان تربت حیدریه است که ۱۰۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

براکوه.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان رشخوار بخش رشخوار شهرستان تربت حیدریه است که ۴۷۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

براکیهٔ.

[بُ کی یَ] (ع اِ) نوعی از کشتی هاست. (ناظم الاطباء) (آنندراج). نوعی است از کشتی. (مهذب الاسماء).

براگور.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان رحمت آباد بخش رودباد شهرستان رشت است که ۲۳۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

برالفغدن.

[بَ اَ فَ دَ] (مص مرکب)الفغدن. (یادداشت مؤلف). ذخیره کردن. رجوع به الفغدن شود.

برالفنجیدن.

[بَ اَ فَ دَ] (مص مرکب)الفنجیدن. (یادداشت مؤلف). الفغدن. رجوع به الفنجیدن و الفغدن شود.

برألهٔ.

[بَ ءَ لَ] (ع مص) ابرئلال. تبرئل. پرهای گردن دروا کردن خروس برای جنگ. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). براق شدن خروس.

برالیک.

[بِ] (اِ) گونه ای از آلوی وحشی در جنگلهای خشک خرم آباد و لرستان. رجوع به جنگل شناسی ص ۲۴۱ شود.

برالیکه.

[بِ کِ] (اِخ) دهی از دهستان ریملهء بخش حومهء شهرستان خرم آباد است که ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برام.

[بِ] (ع اِ) جِ بَرَمَهٔ . (اقرب الموارد) (منتهی الارب). شکوفه و بر درخت پیلو و عضاهٔ. (آنندراج ||). جِ بُرمهٔ. دیگهای سنگی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بَرَمَهٔ و بُرمَهٔ شود.

برام.

[بُ] (ع اِ) قراد. (اقرب الموارد). کنه. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (آنندراج). ج، ابرمهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج). کنهء اسب.

برام عالی.

[بَ] (اِخ) تیره ای از طایفهء عالی و جمالی هفت لنگ (بختیاری). (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۵).

برامکه.

[بَ مِ کَ] (اِخ) آل برمک. برمکیان. فرزندان برمک جد یحیی بن خالد. رجوع به آل برمک در همین لغت نامه و رجوع به تجارب السلف ص ۱۰۰ و ۱۰۱ و نامهء دانشوران ج۲ ص۵۷۳ به بعد و قفطی و عیون الانباء ص۱۳۲ و ۱۳۴ و تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۰ و حبیب السیر و کلمهء برامکه و سُرَّ بُرد و برمکیه در معجم البلدان و دستورالوزراء صص۳۴ - ۵۶ و صبح الاعشی ج ۱ ص۶۴ و الوزراء و الکتاب و ضحی الاسلام ج ث ص۱۵۶، ۱۶۸ و ۲۶۹ و موشح ۲۷۴ و عقدالفرید ج ۱ ص۵ و ج ۲ ص۵۲، ۱۵۹ و ج۴ ص۳۷، ۳۰۲ و ج۵ ص۲۸۹، ۳۳۸، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۹، ۳۵۰ و ۳۵۲ و ج۶ ص۳ و دایرهٔ المعارف فرید وجدی و تاریخ بغداد خطیب و معجم الادباء و ابن خلکان و جحظه برمکی و ابن عساکر ابوالقاسم و ابن سراج ابومحمد جعفر در همین لغت نامه شود.

بران.

[بَ] (نف) صفت بیان حالت از بردن. در حال بردن. رجوع به بردن شود.

بران.

[بَ] (پسوند) مزید مؤخر امکنه است از قبیل: بلم بران. ملبران. خابران. شابران. طابران. (یادداشت مؤلف).

بران.

[بُرْ را] (نف) تیز و برّنده. قطع کننده. بُرّا. (آنندراج). قاطع. برنده. سخت برنده. حاد. صارم. باتک. بتار: سیف خضام؛ شمشیر بران. حربهٔ حذباء؛ بسیار بران که زخم را فراخ کند. (منتهی الارب) : شنیدم که باشد زبان سخن چو الماس بران و تیغ کهن.ابوشکور. چه چیز است آن رونده تیر خسرو چه چیز است آن بلالک تیغ بران یکی اندر دهان حق زبانست یکی اندر دهان مرگ دندان.عنصری. یکی پران تر از صرصر یکی بران تر از خنجر سیم شیرین تر از شکّر چهارم تلخ چون دفلی. منوچهری. فرمانهای ایشان چون شمشیر بران است. (تاریخ بیهقی). غارت بحر آمده ست غایت جودش چنانک آفت بیشه شده ست تیشهء بران او.خاقانی. ز آسمان کآن کبود کیمختی است تیغ برانْش را قراب رساد.خاقانی. چون باران تیغ های بران میرسانیدند. (ترجمهء تاریخ یمینی). سپر نفکند شیر غران ز چنگ نیندیشد از تیغ بران پلنگ.سعدی. تیغهای کشیدهء بران و پیکانهای آبدار چون باران. (ترجمهء محاسن اصفهان). بی دلان گرچه بدشنام ندانند گریز خنجر تجربه بران تر از این میباید. شانی تکلو (از آنندراج). -امثال: حق شمشیر بران است. رجوع به برا شود.

بران.

[بُ] (نف) بُرنده (||. ق) در حال بریدن (||. اِمص) عملِ بریدن. - بله بران؛ در تداول، گفتگوی دو خانوادهء عروس و داماد در قطع و فصل شرایط زناشوئی. - چله بران؛ مهمانی بمناسبت گرمابه رفتن زن زائو پس از چهل روز از زادن.

برانباردن.

[بَ اَمْ دَ] (مص مرکب)انباردن. انباشتن. ور سر بکشد خرد ز هشیاری برپشتش بار دین برانبارد.ناصرخسرو. رجوع به انباردن شود.

برانباشتن.

[بَ اَمْ تَ] (مص مرکب)انباشتن. انباردن: دک؛ برانباشتن چاه. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به انباشتن شود.

برانداخت کردن.

[بَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) ورانداز کردن. برانداز کردن. اندازه گرفتن و سنجیدن کار : برانداختی کردم از رای چست که این مملکت بر که آید درست.نظامی. رجوع به برانداز کردن شود.

برانداختن.

[بَ اَ تَ] (مص مرکب)انداختن. برافکندن. (آنندراج). افکندن. به اطراف افکندن. (ناظم الاطباء) : موج او را بخشک براندازد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). سحر گه مست شو سنگی برانداز ز نارنج و ترنج این خوان بپرداز.نظامی. - حیله برانداختن؛ چاره کردن. تدبیر کردن :حیلتی برانداخت و خود را بیمار ساخت. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). پریشان و پراکنده کردن. (آنندراج). پاشیدن. (ناظم الاطباء). - عرق برانداختن؛ عرق ریختن : برانداخت بیچاره چندان عرق که شبنم برآرد بهشتی ورق.نظامی ||. ببالا افکندن.

بهوا انـداختن. بالا زدن : بخندیـد بهرام ازین داوری وزان پس برانـداخت انگشتری بـدو گفت چندان که این در هوا بماند شود بنده ای پادشـا.فردوسـی. چون زمین لعنت آدم را شـنید در آن حال آن خون را برانـداخت تا قیامت فرو نبرد چون آدم... (قصـص الانبیاء ۲۷). پرده برانداز و برون آی فرد گر منم آن پرده بهم درنورد.نظامی. صادق او را گفت ببندید و در دجله اندازید او را ببسـتند و در دجله انداختنـد آب او را فروبرد باز برانـداخت. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). - برانداختن پرده؛ پرده بالا زدن : سـعدی از پردهء عشاق چه خوش میناليـد ترک من پرده برانداز که هندوی توام. سـعدی. ناگهان پرده برانداخته ای یعنی چه مست از خانه برون تاخته ای یعنی چه. حافظ. - برانـداختن نقاب؛ بالا زدن نقاب. از رخ افکنـدن نقاب : برخیز و نقاب رخ برانـداز شاهی دوسه را برخ درانـداز.نظامی. ||برجهانیـدن. بربردن. بالای چیزی افکندن: - برانداختن گشن بر ماده؛ برجهانیدن او را بر ماده. (یادداشت مؤلف ||). فروافکندن. زیر افکنـدن. (ناظم الاطباء). فروهشـتن : ز رخ بنـد برقع برانـداختش در آن بزمگه برد و بنواختش.نظامی. اگر کلالهء مشـکین ز رخ براندازی کنند در قدمت عاشـقان سراندازی.سعدی. - برانداختن پرده؛ فروهشتن. برداشتن : در پای تو هرکه سر نینداخت از روی تو پرده بر نینـداخت.سـعدی ||. اسـتفراغ. قی ء کردن. دفع کردن. بیرون انداختن: قاء قیئاً؛ برانداخت از گلو. (منتهی الارب) : و بعضـی است [از عنبر] که ماهی او را فرو برد و باز برانـدازد و بوی ماهی گیرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). خداونـد این علت را هر بامداد که از خواب برخیزد قی بایـد فرمود تا خلطی که از سـر بمعـده فرودآمده باشد براندازد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). علامت وی آنست که تـاسه و غمی انـدر آن کس پدیـد آیـد و گـاه گـاه خونی رقیق برمی انـدازد بی آنکه او را علتی باشـد. (ذخیرهء خوارزمشاهی||). رانـدن. تاختن : چو باد جهنده برانداخت اسب ببالا برآمد چو آذر گشـسب.فردوسـی. چو نامه بخوانی تو با مهتران برانداز و برساز و لشـکر بران.فردوسـی ||. عقب گذاشـتن. (ناظم الاطباء ||). مضمحل کردن. قلع و قمع کردن. ریشه کن کردن. هلاک کردن. نابود کردن. نیست کردن. منهـدم کردن. افنـاء کردن. فـانی کردن. محو کردن. تلف کردن. اعـدام کردن. از بین برداشـتن. از میـان بردن. (یـادداشت مؤلف). استیصـال. مسـتأصل سـاختن. از پـای درآوردن: تخم مگس را بایـد برانـداخت؛ از میان برد : بسـی تخت شاهان برانـداختی سـرت را بگردون برافراختی.فردوسـی. تو آن شاهی که گیتی را ز بـدخواهان بپردازی به تیغ و تیر خان و مان بـدخواهان براندازی. فرخی. تدبیری دیگر ساختند در برانداختن خوارزمشاه... (تاریخ بیهقی). و فوجی بمکران خواهیم فرسـتاد تا عیسـی مغرور را براندازنـد که عاصـی گونه شده است. (تاریخ بیهقی). جهان می گشاد و متغلبان را می برانداخت و عاجزان را می نواخت (تاریخ بیهقی). چون روزگـاری برآمـد هرون پشـیمان شـد از برانـداختن برمکیـان. (تاریـخ بیهقی). من از بیم تو بر سـپه سـاختم همه گاه و گنجت برانـداختم.(گرشـاسب نـامه). امور دواوین و قوانین در سـلک نظام آورد و رسوم جابره برانـداخت. (ترجمهء تاریـخ یمینی). پریشانی خاطر دادخواه براندازد از مملکت پادشاه.سـعدی. برانداز بیخی که خار آورد درختی بپرور که بار آورد.سـعدی. چون دور عارض تو برانداخت رسم عقل ترسم که عقل در سـر سـعدی جنون شود. سعدی. پارسا مرد را برافرازد زن ناپارسا براندازد.اوحدی. بیاد یار و دیار آنچنان بگریم زار که از جهان ره و رسم سفر براندازم.حافظ. - برانداختن دولتی؛ منقرض ساختن آن را. - برانداختن رسـمی؛ محو و نابود و منسوخ کردن آن. - برانداختن نسـلی؛ تا آخرین فرد آنرا کشتن و نابود کردن ||. بر باد دادن. صرف کردن. خرج کردن به شـتاب و بی ملاحظه. تبـذیر. (یادداشت مؤلف) : سـیم و زر هر دو عزیزند و حریص است امیر به برانداختن سـیم و به بخشـیدن زر.فرخی. هزار گنـج بیـک دست اگر بـدست آری بـدست دیگر هم در زمـان برانـدازی.سـوزنی ||. فسـخ. اقـاله. (منتهی الارب). رد خریـد یا فروش نمودن. (ناظم الاطباء). قلت البیع؛ برانداختم بیع را. (منتهی الارب). - برانداختن بیع (عقد)؛ فسخ آن||. نقض عهـد کردن. (ناظم الاطباء ||). نسـخ کردن. منسوخ کردن. نسخ؛ برانداختن آئین و رسـمی. منسوخ کردن آن ||. رفض. (تاج المصادر). ترک کردن. (دستوراللغهٔ ||). شکست دادن. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برانداز.

[بَ اَ] (اِمص مرکب) ورانـداز (||. نف مرخم) مخفف براندازنده به معنی نابودکننده. از بین برنده. منهدم کننده. ناچیزکننده. رجوع به برانـداختن در همین معنی شود. - خانه برانـداز؛ چیزی یا کسـی که خانه و خانمان شـخص را بر باد دهد. رجوع به خانه برانداز و خـانه برانـدازی در حرف «خ» شود. - دنیـا برانـداز؛ حقیر شـمارندهء دنیـا، کم توجه به مـال دنیا : مجرد رو خانه پرداز باش جوانمرد دنیابرانـداز بـاش.(بوسـتان). رجوع به همین ترکیب در ذیـل دنیا شود. - برانـداز کردن؛ ورانـداز کردن. بـدقت زیر و بالای چیزی یا کسی را نگریستن و سنجیدن ||. کنایه از خرج که مقابل دخل است. هزینه. خرج و مخارج. (ناظم الاطباء). - برانداز کردن؛ تخمین مخارج نمودن. (ناظم الاطباء) : براندازه ای کن برانداز خویش که باشد میانه نه اندک نه بیش.نظامی.

براندازه.

[بَ اَ زَ / زِ] (ص مرکب)بفراخور. باندازه : همان نیز ز ایرانیان هرکه بود براندازه شان پایگه برفزود.فردوسی ||. به حد اعتدال : بزال آنگهی گفت تندی مکن براندازه باید که رانی سخن.فردوسی. رجوع به اندازه شود. - براندازه داشتن؛ حد نگه داشتن. حد میانه را رعایت کردن : کافهء مردم را بر ترتیب و تقریب و نواخت براندازه بداشت. (تاریخ بیهقی).

براندازیدن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)ورانداز کردن: برانداز صد بار و یک بار بر.

برانداف.

[بُ] (اِ) روده های انسان و حیوان. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). روده ها و امعاء. (ناظم الاطباء).

براندبورگ.

[بْرا / بِ دِ] (اِخ)(۱) (به آلمانی: براندنبورگ(۲)) شهر و ناحیه ای در آلمان. رجوع به براندنبورگ شود. (۱) - Brandebourg. (۲) - Brandenburg.

براندر.

[بَ اَ دَ] (اِ مرکب) صورتی از برادراندر. نابرادری. پسر شوهر مادر بود. (لغت نامهء اسدی). رجوع به براداندر و برادراندر شود.

براندن.

[بِ دَ] (مص) رانـدن. رجوع به رانـدن در همین لغت نـامه شود ||. رانـدن بقصـد تصـرف و غارت گله یا رمه ای را. بغنیمت بردن، چنانکه خیلی و گله ای را. (یادداشت مؤلف) : مردی بیامـد از مکه... و به مـدینه تاختن کرد و تا حـد مـدینه بیامـد و سـتوران مدینه برانـد از چراگاه چه گاو چه گوسـفند و جز هرچه یافتنـد بردند. (ترجمهء طبری بلعمی ||). براندن طبع؛ اسـهال. (اختیارات بدیعی). رانـدن: امشاء؛ برانـدن دارو شـکم را. (تاج المصادر بیهقی). اجاص... طبع را براند. (اختیارات بدیعی ||). اجرا کردن. امضاء کردن. (یادداشت مؤلف ||). براندن داستان؛ حکایت کردن آن. نقل و روایت کردن آن : چو یک چند زین داستانها براند بنه برنهاد و سپه برنشاند.فردوسی.

براندن.

[بُ دَ] (مص) برانیدن. گاهی بجای بریدن استعمال میشود: دستت را براندی. (یادداشت مؤلف).

براندنبورگ.

[بْرا / بِ دِمْ] (اِخ)براندبورگ. شهری است در آلمان شرقی که در ساحل رود هاوِل واقع است و ۸۷۰۰۰ تن سکنه دارد. صنایع آن بافندگی و نساجی و ماشین آلات و صنایع شیمیائی است. (از فرهنگ فارسی معین).

براندنبورگ.

[بْرا / بِ دِمْ] (اِخ)(۱)براندبورگ. دشتی است در آلمان شرقی که از خاک لم یزرع و رسوبهای منجمد پوشیده شده است و در آن چاودار و سیب زمینی بعمل می آورند و به تربیت اغنام می پردازند. این ناحیه جزو قلمروهای شارلمانی بوده و در قرن ۱۲ م. بدست سلسلهء اسکانی و در قرن ۱۵ م. بدست هوهنزولرن(۲) افتاد و سپس مرکز پروس گردید. (از لاروس). (۱) - Brandenburg. - (۲) Hohenzollern.

براندودن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب) مالیدن. اندودن : همه یال اسب از کران تا کران براندوده مشک و می و زعفران.فردوسی. بزد مهره در جام بر پشت پیل زمین را تو گفتی براندود نیل.فردوسی. چو گرفته شود آن کشور سنگین، ده و شهر سنگدل باش و در رحم برانداى به قیر. سوزنی. چو بازو قوی کرد و دندان سطبر براندایدش دایه پستان بصبر.سعدی.

براندیشیدن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)اندیشیدن. فکر کردن : چون نامهء مردان بدو رسید براندیشید و صلح اجابت کرد بر پانصد هزاردرم وصد غلام... (ترجمهء تاریخ طبری). بکردار بد هیچ مگشای چنگ براندیش از دوده و نام و ننگ.فردوسی. می خواه و طرب جوی و زبهر طرب خویش می را سببی ساز و براندیش و برآغال. فرخی. گر براندیشی بریدستی ره دور و دراز چون نیندیشی که این رفتن بدینسان تا کجا. ناصرخسرو ||. ترسیدن. بیم داشتن. واهمه کردن : نباشم بدین محضر اندر گوا نه هرگز براندیشم از پادشا.فردوسی. تو ای بهمن جادوی تیره جان براندیش از کردگار جهان.فردوسی. چون از آن روز برنیندیشی که بریده شود در او انساب.ناصرخسرو. براندیش از افتان و خیزان تب که رنجور داند درازی شب.سعدی. رجوع به اندیشیدن شود.

برانس.

[بَ نِ] (ع اِ) جِ بُرْنُس. (منتهی الارب) (السامی). کلاه دراز که ترسایان می پوشیدند. (آنندراج). رجوع به برنس شود.

برانس.

[بِ نِ] (اِخ) (جبال...) جبال برتات. جبال بیرانه. کوههای پیرنه(۱). (یادداشت مؤلف). رجوع به پیرنه شود. (۱) - Les Pyrenees.

برانغار.

[بَ] (مغولی، اِ) به مغولی طرف دست راست باشد. (فرهنگ لغات تاریخ وصاف). فوج جانب دست راست... که به عربی آنرا میمن خوانند. (آنندراج). در مقابل جرانغار. طرف راست. طرف دست راست. میمنه از جناح لشکر. (ناظم الاطباء). فوج جانب دست راست. میمنه. مقابل جوانغار. (فرهنگ فارسی معین) : سیم به حسن اهتمام میرزا میرانشاه تعلق پذیرفته ضبط برانغار به وی اختصاص یافت و چهارم بوجود امیر حاجی سیف الدین تزیین گرفته او نیز بدست راست شتافت. (حبیب السیر چ خیام ج۳ ص ۴۵۰). و رجوع به جوانغار(۱) در همین لغت نامه شود. (۱) - در حرف جیم لغتنامه علاوه بر جوانغار جرانغار نیز آمده است و بدان معنی دست راست داده شده که ضبط و معنی هر دو ناصواب است.

برانگیختگی.

[بَ اَ تَ / تِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی برانگیخته. تحریض. تحریک. اغراء. (ناظم الاطباء). رجوع به برانگیختن شود.

برانگیختن.

[بَ اَ تَ] (مص مرکب)انهاض. اشخاص. حض. (دهار) (ترجمان القرآن). تحریض. (دهار). تحریض کردن. (ناظم الاطباء). تثویر. اثاره. (ترجمان القرآن). حث. (دهار). استحثاث. (تفلیسی). تهییج. (المصادر زوزنی). تهییج. تحریک. تحریک کردن. (ناظم الاطباء). تضریه. اغراء. برآغالیدن. (آنندراج). برافژولیدن. (یادداشت مؤلف). واداشتن به. بعث. ابتعاث. ترغیب کردن. (ناظم الاطباء). بلبال. بلبله. (یادداشت مؤلف) : و او را برانگیخت پی کاری که وی برای آن کافی است. (تاریخ بیهقی). ز چیز کسان وز برانگیختن بپرهیز و از خیره خون ریختن.اسدی. امیر ابوالحرث را با سر رضا آوردند و فائق را از سر وحشت برانگیختند. (ترجمهء تاریخ یمینی). - برانگیختن آتش از کسی؛ او را سخت به خشم آوردن. بر چیزی تحریک کردن : نکیسا چون ز شاه آتش برانگیخت ستای باربد آبی بر او ریخت.نظامی. - برانگیختن بر کاری؛ استحثاث. (مهذب الاسماء). - برانگیختن دستان؛ سر کردن قصه. سر رسیدن نغمه : قفسها به هر شاخی آویخته در او مرغ دستان برانگیخته. اسدی (گرشاسبنامه). - برانگیختن دل؛ تحریک و تهییج کردن : ابر شاه زشتی است خون ریختن به اندک سخن دل برانگیختن.فردوسی. - برانگیختن سخن؛ سر کردن و گفتن سخن : وزین شیوه سخنهائی برانگیخت که از جان پروری با جان در آمیخت. نظامی. - برانگیختن کسی را بر کسی؛ کسی را بر کسی شوراندن. - برانگیختن گواه؛ شاهد آوردن : اگر علی دختر بمن ندهد گواه برانگیزم که علی زنا کرده است. علی گفت گواه از کجا آوری. (کتاب النقض). - نقش و تماثیل برانگیختن؛ پدید آوردن و تصویر کردن نقش : نقش و تماثیل برانگیختند از دل خاک و دو رخ کوهسار. منوچهری ||. بشتاب راندن. باتندی به حرکت درآوردن. بتاختن واداشتن : همه بادپایان برانگیختند همی گرد با خوی برآمیختند.فردوسی. برانگیخت اسب و بیفشرد ران بگردن برآورد گرز گران.فردوسی. بهر سو که باره برانگیختی همان خاک با خون برآمیختی.فردوسی. برآورد گرز گران را بدوش برانگیخت رخش و برآمد بجوش.فردوسی. چو از پادشاهیش بگریختیم شب تیره اسبان برانگیختیم.فردوسی. چو بهرام جنگی برانگیخت اسب یلان سینه و گرد ایزدگشسب.فردوسی. ابر بهاری زدور اسب برانگیخته وز سم اسب سیاه لؤلؤ تر ریخته.منوچهری. گر بگردانی بگردد ور برانگیزی رود برطراز عنکبوت و حلقهء ناخن پرای. منوچهری ||. انگیختن. بپا کردن. بلند کردن. (آنندراج). برخیزاندن. - برانگیختن رستخیز؛ قیامت بپا کردن. شور درافکندن. آشوب و فتنه بپا کردن : من و این سواران و شمشیر تیز برانگیزم اندر جهان رستخیز.فردوسی. چو او مرز گیرد بشمشیر تیز برانگیزد اندر جهان رستخیز.فردوسی. وگرنه من و گرز و شمشیر تیز برانگیزم اندر جهان رستخیز.فردوسی. - برانگیختن کسی را

یا چیزی را؛ برجای بلند کردن آن را. برخیزاندن : برانگیختندم ز جای نشست همی تاختندی مرا بسته دست.فردوسی. - برانگیختن گردوغبار و غیره؛ بهوا برداشتن آن. اثاره : سپاه از دو سو اندر آویختند یکی گرد تیره برانگیختند.فردوسی. چنین گفت کز کین فرشیدورد ز دریا برانگیزم امروز گرد.فردوسی. که پیش آورم کین فرشیدورد برانگیزم از سنگ وز آب گرد.فردوسی؟ هر آنگه که برزد یکی باد سرد چو زنگی برانگیخت ز انگشت گرد. فردوسی. چو از مشرق برآید چشمهء نور برانگیزد ز دریا گرد کافور.نظامی. برانگیختم گرد هیجا چو دود چو دولت نباشد دلیری چه سود.سعدی. آهی کن و از جای بجه گرد برانگیز کخ کخ کن و برگرد و بدر بر پس ابزار. حقیقی صوفی ||. از میان بردن. زدودن. برطرف کردن : اگر از من حرکتی متولد گشت که لایق و موافق بندگی و عبودیت نبود عذر آن بخواهی و آتش خشم بنشانی و غبار کراهیت برانگیزی. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). بیرون کشیدن : زبادام تر آب گل برانگیخت گلابی بر گل بادام میریخت.نظامی. عقیق از تارک لؤلؤ برانگیخت گهر می بست و مروارید میریخت.نظامی ||. حشر. (ترجمان القرآن) (دهار). نشر. (یادداشت مؤلف). بعث. مبعوث کردن : که یزدان پاک از میان گروه برانگیخت ما را ز البرز کوه.فردوسی. عبدالقادر گیلانی... در حرم کعبه روی برحصبا نهاده همی گفت ای خداوند... در روز قیامتم نابینا برانگیز تا در روی نیکان شرمسار نشوم. (گلستان). - برانگیختن مردگان؛ مبعوث کردن آنان ||. متنبه کردن. بیدار کردن. (ناظم الاطباء ||). برکشیدن. (آنندراج ||). برکندن ||. از بیخ برکندن ||. باعث صادر شدن ||. آموختن. (ناظم الاطباء).

برانگیخته.

[بَ اَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)مبعوث ||. بلندشده. برخاسته ||. تحریک شده. وادارشده. منبعث. تحریض شده. (ناظم الاطباء). رجوع به برانگیختن شود.

برانگیخته شدن.

[بَ اَ تَ / تِ شُ دَ](مص مرکب) انبعاث. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر). انزعاج. (تاج المصادر) (المصادر زوزنی) (ترجمان القرآن). هیجان. هیاج. (منتهی الارب). اهتیاج. رجوع به برانگیخته و برانگیختن در همهء معانی شود.

برانگیزاندن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)واداشتن. برانگیختن. برانگیزانیدن. انگیزاندن. رجوع به برانگیختن و برانگیزانیدن شود.

برانگیزانیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)اغراء. (ترجمان القرآن). برآغالانیدن. برانگیزاندن. برانگیختن. کنانیدن. (ناظم الاطباء ||). بشورش وادار کردن. شورانیدن. رجوع به برانگیختن شود.

برانگیزنده.

[بَ اَ زَ دَ / دِ] (نف مرکب)باعث. (مهذب الاسماء). بپا دارنده. تحریک کننده. وادار کننده. رجوع به برانگیختن شود.

برانوش.

[بِ] (اِخ) مهندس سپاه رومی در زمان شاپور اول ساسانی که بهنگام اسارت امپراتور روم به امر شاپور پل شوشتر را ساخت. توضیح آنکه این نـام را بزانوش هم ضـبط کرده انـد. بقول لکهارت برانوش نام رومی نیست و کرزن این نام را اورانوش (اورانوس) دانسـته است. (فرهنگ فارسی معین).

برانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) چوب چهـارچوب در آن قسـمت که به زمین چسبیـده است. قسـمت زیرین از چهار قسـمت چهارچوبِ در. در مقابل سرانه. (یادداشت مؤلف). پاسار (در اصطلاح نجاری).

برانی.

[بَرْ را] (ع ص نسبی) منسوب است به بر، بر غیر قیـاس. (منتهی الارب)(۱) (از اقرب الموارد). علانیه. (یادداشت مؤلف). در مقابل جَوّانیّ. (اقرب الموارد) : فی کلام سـلمان رضـی الله عنه: من اصـلح جوانیه اصـلح الله برانیه؛ ای من اصـلح سـریرته اصلح الله علانیته؛ یعنی کسـی که امور باطنی خود را اصـلاح دهد، خدای تعالی امور ظاهری او را اصـلاح دهد. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب||). وحشـی دور از مطلب. (یادداشت مؤلف). بی سواد و عامی. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - و در منتهی الارب بضم باء آمـده و گویا اشتباه و سهو از کاتب باشد.

برانی.

[بَ رْ را] (ص نسبی) خارجی. (از دزی ج ۱ ص ۶۱). و رجوع به برانیهٔ شود.

برانی.

[بَرْ را] (ص نسبی) منسوب است به بَرّانیَّه و آن دهی است در بخارا. جمعی از محدثان از این ده برخاسـته و به برانی شهرت یافته اند. رجوع به الانساب سمعانی شود.

برانی.

[بَ ی ی] (ع ص، اِ) جِ برنیهٔ. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به برنیهٔ شود.

برانی.

[بُ] (اِ) بورانی. طعامی است از اسفناج سرخ کرده به روغن و بر آن تخم مرغ نیم رو کرده و نیز بادنجان سرخ کرده بروغن با ماست یـا کشـک. (یـادداشت مؤلف). رجوع به بورانیه شود : و کانت ملوک بنی هاشم لایتناولون شـیئاً من اطعمتهم الا بحضـرته [بحضـرهٔ یوحنابن ما سویه] و کان یقف علی رؤوسهم و معه البرانی بالجوارشنات الهاضمهٔ. (عیون الانباء ج ۱ ص ۱۷۵).

برانی.

[بُرْ را] (حامص) برائی. صفت بران. (یادداشت مؤلف). رجوع به بران شود.

برانیدن.

[بُ دَ] (مص) ببریدن داشتن. (یادداشت مؤلف ||). بوسه دادن. (آنندراج).

برانیهٔ.

[ ] (ع ص) از برانی بمعنی خارج. - مدینهٔ البرانیهٔ؛ مقابل مدینهٔ الداخله. ظاهر البلد ||. بیگانه. در الجزایر «برانی ها» اقوام عرب و قبایلی هستند که به شهرها آیند و برای صنایع خود تمرین های فوری و کوتاه مدت کنند. بیگانه. نفی بلد شده ||. کسانی که خارج از قصر پذیرایی میشوند ||. خارجی: امورالبرانیهٔ؛ امور خارجی ||. در تداول، صاحب منصبی که خارج از دربار جای دارد و به شخص پادشاه یا فرمانروا بستگی ندارد ||. دورافتاده: ارض برانیهٔ؛ سرزمینی که از قسمت مسکونی دور افتاده باشد. (از دزی ج ۱ ص ۶۲).

برانیهٔ.

[بَرْ را نی یَ] (ص نسبی) منسوب به برانی. و رجوع به برانی شود.

برانیه.

[ ] (اِ) اعمال برانیه ظاهراً اعمال مقدماتی صنعت کیمیا و یا بمعنی کیمیای بمعنی اعم [شیمی] است. (یادداشت مؤلف). ج، برانیات : دبیس ممن یتعاطی الصناعهٔ و اعمال البرانیات. (ابن ندیم). کتاب الافصاح و الایضاح فی برانیات لابن سلیمان. (ابن الندیم). کتاب الجامع برانیات لابن سلیمان. (ابن الندیم). و اما اصحاب الاعمال البرانیهٔ فیزعمون انه لایمکن قلعه... (مفردات ابن بیطار).

براو.

[بَ] (اِ) طایفهء سرگین کش و کناس. (انجمن آرا) (آنندراج). طایفه ای را گویند از جنس کناس و سرگین کش. (برهان). ج، براوان : ملک را بدست گرفت و حرام نمکی بسیار کرد و او را براوان شبانه کشتند.

بر او.

[بَ] (حرف اضافه + ضمیر) (از: بر + او) علیه کسی. به زیان کسی. ضد او.

براوژلیدن.

[بَ اَ ژُ دَ] (مص مرکب)برافژولیدن. تحریض. محاضه. (المصادر زوزنی). و رجوع به اوژولیدن و برافژولیدن شود.

براوژولیدن.

[بَ اَ دَ] (مص مرکب)تحریض. (المصادر). برافژولیدن. محاضهٔ؛ یک دیگر را بر اوژولیدن. (المصادر زوزنی). رجوع به برافژولیدن شود.

براوفتادن.

[بَ دَ] (مص مرکب) اوفتادن. افتادن. رجوع به اوفتادن و افتادن شود. - براوفتادن به؛ آغازیدن به. (یادداشت مؤلف) : چنان بدانم من جای غلغلیجگهش کجا بمالش اول براوفتد بسریش.لبیبی.

براون.

(اِخ)(۱) ادوارد گرانویل. خاورشناس انگلیسی [تولد ۱۲۴۰ ه ش. / ۱۸۶۲ م. وفات ۱۳۰۴ ه ش. / ۱۹۲۶ م.] وی استاد دانشگاه کمبریج بود و بزبانهای فارسی، عربی، ترکی، آشنائی کامل داشت. و به ایران سفر کرده بود. مؤلف آثار معروف: ۱- تاریخ ادبیات ایران در چهار جلد [همه بفارسی ترجمه شده]. ۲- یکسال در میان ایرانیان (ترجمه شده). ۳- انقلاب ایرانیان و غیره و نیز متن چند کتاب مهم فارسی را تصحیح کرده و بطبع رسانیده است. (فرهنگ فارسی معین). برای تفصیل رجوع به مقالهء قزوینی در بیست مقاله (تهران ۱۳۱۳ ه . ش.) شود. (۱) - Edward G.Browne.

براهٔ.

[بَ] (ع اِ) مبراهٔ. کارد کمان تراش. (منتهی الارب). و در اقرب الموارد بَرّاءَهٔ به این معنی آمده است. رجوع به اقرب الموارد و منتهی الارب شود.

براه.

[بِ] (ع اِ) جِ ابراهیم. اباره و اباریه و ابارهه و براهم و براهیم و براهمهٔ و براه جمع ابراهیم است. (منتهی الارب).

براه.

[بُ] (نف) قطع کننده. قاطع. برّنده. برّا. و این کلمه در «ناخن براه» جزو دوم است از کلمهء مرکب و در بیت ذیل مستقل بکار رفته است : بپوشی همان پوستین سیاه یکی کارد بستان تو با خود براه(۱). (یادداشت بخط مؤلف از فردوسی چ بروخیم ج۹ ص۲۸۲۲). و نیز ممکن است براه صورتی از پراه و پیراه باشد از مصدر پیراهیدن و پیراستن که در پوست پیراه بمعنی دباغ آمده است. (۱) - ن ل: و بنورد راه. و در این صورت بیت شاهد نخواهد بود.

براه.

[بُ] (ص) با زیب و نیکویی. (صحاح الفرس). زیب و نیکویی بود بمردم و غیره. (لغت نامهء اوبهی). مناسب. نیکو. (فرهنگ لغات شاهنامه) : رای ملک خویش کن شاها که نیست ملک را بی تو نکویی و براه.بوالمثل. کار زرگر بزر شود به براه زر بزرگر سپار و کار بخواه. عنصری (از حافظ اوبهی). لاجرم کرد عروسی ز مدیحت جلوه که به از حور بهشت است گه فر و براه. سنایی. و رجوع به بَراه شود.

براه.

[بَ] (اِ) مگس یا کرم شب تاب. (ترجمهء محاسن اصفهان). کرمکی است مانند خنفسا جرمی کوچکتر از مگسی که در شب

تاریک رود مانند چراغی روشن از پشت او افروخته می گردد و رنگ او بروز برنگ طاوس می ماند و بلغت پارسی این جانورک را براه می خوانند. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۳۹).

براه.

[بِ] (ص مرکب، اِ مرکب) (از: ب + راه) خوب. نیکو ||. آراسته ||. خوبی. نیکوئی. (برهان) (آنندراج ||). زیبا. گویند مردی براه است. (فرهنگ اسدی ||). آراستگی ||. برازش ||. برازیدن. (برهان) (آنندراج). بر راه کسی که در راه (مستقیم) است. (فرهنگ فارسی معین). - سربراه؛ مطیع. بی سرکشی و طغیان ||. بجا. مناسب. بموقع ||. نیکو. شایسته. (فرهنگ فارسی معین).

برأهٔ.

[بُ رَ ءَ] (ع اِ) کازهء صیادان. ج، بُرَء. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

برئهٔ.

[بَ رِ ءَ] (ع ص، اِ) آفریدگان. ج، برایا ||. پاک از چیزی ||. بیزار از چیزی. و در دو معنی اخیر تأنیث بری ء باشد. ج، بَرِءات. بریات. برایا. (منتهی الارب). رجوع به بریئهٔ شود.

براه آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب) (از: ب + راه + آمدن) سر براه شدن. ارشاد و هدایت شدن. راه یافتن : به من بخش سودابه را زین گناه پذیرد مگر پند و آید براه.فردوسی. به برسم شتابید و آمد براه بجایی که بود اندر آن بارگاه.فردوسی. بدرگاه کاووس شاه آمدند وزان سرکشیدن براه آمدند.فردوسی. چون ز حسرت رست و باز آمد براه دید برده دزد رخت از کارگاه.مولوی.

براه آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب) (از: ب + راه + آوردن) ارشاد کردن. هدایت کردن.

براهام.

[بَ] (اِخ) ابراهام. شکل عبری ابراهیم. (فرهنگ لغات شاهنامه). لغتی است در ابراهیم. (شرفنامهء منیری). رجوع به ابراهیم شود.

براهام.

[بَ] (اِخ) نام جهودی در کمال بخل و خست در زمانهء بهرام گور. (از غیاث اللغات) (از آنندراج). بهرام گور، مال او را گرفت و به لنبک سقا داد. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (شرفنامهء منیری) : پس از لشکر خویش بهرام تفت سبک سوی خان براهام رفت.فردوسی. بهرام ننگرد ببراهام چون نظر(۱) برخان و خوان لنبک سقا برافکند.خاقانی (۱) - ن ل: چونکه چشم.

براه استادن.

[بِ ا دَ] (مص مرکب) (از: ب + راه + استادن) براه ایستادن. انتظار کشیدن. (آنندراج). سر راه ایستادن. در انتظار کسی ماندن : کبک از حسرت رفتار قیامت زایش بس که استاده بره ریخته خون بر پایش. سالک قزوینی (آنندراج ||). راهی شدن. روانه شدن. به حرکت آمدن.

براه افتادن.

[بِ اُ دَ] (مص مرکب) (از: ب + راه + افتادن) قریب به انجام رسیدن و روبرو آمدن و روبراه آمدن کار. (آنندراج). راه افتادن : کی سرانجامی من خوب براه افتاده ست همچو زین خانه ما را در و دیواری نیست. تأثیر (آنندراج). - براه افتادن اختلاط؛ درگیر و مناسب افتادن اختلاط. (آنندراج). - براه افتادن چشم؛ انتظار کشیدن. (آنندراج). دیده در راه ماندن : تا بفکر جلوه آن آهو نگاه افتاده است چشم نرگس را که می بینم براه افتاده است. تنها (آنندراج).

براه افکندن.

[بِ اَ کَ دَ] (مص مرکب)(از: ب + راه + افکندن) براه انداختن. بیدار کردن و راه نمودن. (آنندراج) : رگ خواب است از افسردگیها رشته را تنگم به هوئی این گران خوابان غفلت را براه افکن. (آنندراج).

براه افکنده.

[بِ اَ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)(از: ب + راه + افکنده) براه افتاده. کنایه از بی ارزش و بی قدر و قیمت و منزلت : آن چوب خشک براه افکنده آخر بکار آید. (کلیله و دمنه).

براه انداختن.

[بِ اَ تَ] (مص مرکب)(از: ب + راه + انداختن) براه افکندن. بیدار کردن و راه نمودن. (آنندراج). راهی کردن : بال و پر شد شوق من سنگ نشان خفته را من براه انداختم این کاروان خفته را. صائب (آنندراج ||). بکار انداختن چنانکه موتوری را.

براه بردن.

[بِ بُ دَ] (مص مرکب) (از: ب + راه + بردن) بسر بردن. (آنندراج) (غیاث اللغات). راهی کردن. راه نمودن. راه بردن : گفت ای مسلمانان این سر از آن سرهاست که بی کلاه براه توان برد؟ (منتخب لطائف عبید زاکانی). دو روزه عمر که خواهی نخواه میگذرد چنانکه می بری آنرا براه میگذرد. سلیم (از آنندراج).

براه داشتن.

[بِ تَ] (مص مرکب) (از: ب + راه + داشتن) کنایه از ترصد و انتظار ورود چیزی داشتن و این در بیت نظامی واقع است لیکن اکثر بدین معنی چشم براه داشتن مستعمل میشود نه تنها «براه داشتن». (آنندراج).

براه رفتن.

[بِ رَ تَ] (مص مرکب) (از: ب + راه + رفتن) براه افتادن. راه سپردن. براه افتادن با کسی. همراهی او کردن. با او رفتن : کمر بست و بنهاد سر سوی شاه بزرگان برفتند با او براه.فردوسی. - براه باباکوهی رفتن؛ کنایه از لواطت و اغلام کردن. (آنندراج). از راه پس رفتن.

براه سپردن.

[بِ سِ پُ دَ] (مص مرکب)(از: ب + راه + سپردن) نفرین و دعای بد کردن مث سیدی بکسی گوید که ترا براه جد خود سپردم یعنی باطن جدم ترا خواهد زد و نیز گویند براه اجاغم سپردند و اجاغ بمعنی دودمان است. (آنندراج) : کسی که منع تو از راه خانهء ما کرد چو چشم منتظرانش سپرده ایم براه. قدسی (آنندراج ||). دعای نیک و آفرین کردن. دعای خوب گفتن. پس این کلمه از اضداد است ||. کار نیک کردن. (از آنندراج ||). راهنمایی کردن. براه سپردن. هدایت کردن : پیوسته خیرخواهی دشمن طریق ماست بیراهه ای براه سپردن طریق ماست.؟

براهم.

[بَ هِ] (ع اِ) جِ ابراهیم. (منتهی الارب). رجوع به براه شود.

براهما.

[بِ] (اِخ) رجوع به برهما شود.

براهمهٔ.

[بَ هِ مَ] (اِخ) جِ برهمن بحذف حرف خامس. (غیاث اللغات) (آنندراج). واحد آن برهمی است و آنان یکی از طبقات مردم هندوستان اند. (مفاتیح العلوم خوارزمی). هم لایجوزون علی الله بعثهٔ الرسل؛ بعثت پیمبران را بر خداوند جایز و روا نمیشمارند. (از منتهی الارب). گروهی هستند از منکران رسالت و پیامبری. صاحب «انسان کامل» گفته است آنان قومی هستند که بطور مطلق عبادت حق تعالی را بجای می آورند ولی نه براهنمایی پیامبران بلکه می گویند آنچه در این جهان و عالم هستی وجود دارد مخلوق و آفریدهء پروردگار جهان است از اینرو به یگانگی خلاق عالم اقرار میورزند لکن پیامبران را منکر میباشند و عبادت آنان مانند عبادت پیمبران باشد پیش از مبعوث شدن آنان به پیمبری و آنان خویشتن را از فرزندان حضرت ابراهیم شمرند و میگویند ما را کتابی است که ابراهیم آنرا نوشته از جانب خودش نه آنکه کتاب آسمانی و از جانب حق باشد آن کتاب مملو از حقایق و بر پنج قسمت است. چهار قسمت آنرا ملت مجاز است بخواند ولی قسمت پنجم را بواسطهء آنکه فهم و درک مطالب آن تعمق و غوررسی بسیار لازم دارد همه کس حق خواندن آنرا نخواهد داشت مگر نفری چند که در دانشمندی مسلم کل باشند اکثر این طایفه در شهرهای هند اقامت دارند گروهی از هندوان خود را به لباس براهمه ملبس سازند و دعوی پیروی این طایفه کنند در صورتیکه در باطن امر از براهمه نیستند و این جماعت در بین براهمه به بت پرستی معروف میباشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون) : یکی از براهمهء هند را پرسیدند که می گویند بجانب هندوستان کوههاست. (کلیله و دمنه). این کتاب کلیله و دمنه فراهم آوردهء علما و براهمهء هنداست در انواع مواعظ... (کلیله و دمنه ||). جمعی برهمن بمعنی وزیر در لغت هندی. (کلیله و دمنه).

براهمه.

[بَ هِ مَ] (ع اِ) جِ ابراهیم. (منتهی الارب). رجوع به براهم و براه شود.

براهی.

[بِ] (حامص مرکب) (از: ب + راه + ی) براه بودن. رشد. (یادداشت بخط مؤلف).

براهیم.

[بَ / بِ] (اِخ) ابراهیم بحذف همزه. (شرفنامهء منیری).

براهیم.

[بِ] (اِخ) ابراهیم خلیل الله : بزرگی که با آسمان همبر است ز نسل براهیم پیغمبر است.فردوسی. نبیرهء سماعیل پیغمبر است که پور براهیم نیک اختر است.فردوسی. یافت احمد بچهل سال مکانی که نیافت به نود سال براهیم از آن عشر عثیر.ناصرخسرو. اندیشه کن از حال براهیم و ز قربان وان عزم براهیم که برّد ز پسر سر. ناصرخسرو. تمثال تو چون دست براهیم پیمبر مر بتکده ها را در و دیوار شکسته.سوزنی. بت شکن همچو براهیم شو ار میخواهی که ترا آتش سوزنده گلستان گردد. خاقانی. بمعماری کعبه چون دست برد زمانه براهیم پنداشتش.خاقانی. مهد براهیم چه رای اوفتاد نیمه ره آمد دو سه جای اوفتاد.نظامی. زلف براهیم و رخ آتشگرش چشم سماعیل و مژه خنجرش.نظامی. بصحف براهیم ایزد شناس کزان دین کنم پیش یزدان سپاس.نظامی. رجوع به ابراهیم خلیل الله شود. ||مخفف ابراهیم و مراد در شعر ذیل ابراهیم سیمجور دواتی است سپهسالار سامانیان به خراسان : فعل نکو ز نسبت بهتر کزین قبل به شد ز سیمجور براهیم سیمجور. ناصرخسرو. - براهیم زاده؛ فرزند ابراهیم خلیل : دعوی کنند گرچه براهیم زاده ایم چون ژرف بنگری همه شاگرد آزرند. ناصرخسرو.

براهین.

[بَ] (ع اِ) جِ برهان. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (غیاث اللغات) (آنندراج). برهان ها و دلیل ها و حجت ها. رجوع به برهان شود.

برای.

[بَ یِ] (حرف اضافه) تعلیل را رساند. بواسطهء. بعلت. بسبب. بجهت. (ناظم الاطباء). جهت. (آنندراج). حاجی تو نیستی شتر است از برای آنک بیچاره خار میخورد و بار می برد.سعدی. یار از برای نفس گرفتن طریق نیست ما نفس خویشتن بکشیم از برای یار. سعدی. پادشاه از برای دفع ستمکاران است و شحنه برای خونخواران. (گلستان). من که ملول گشتمی از نفس فرشتگان قال و مقال عالمی میکشم از برای تو. حافظ. - از برای؛ بسبب. بجهت. بهر. (ناظم الاطباء): - برای آنکه؛ از برای آنکه. بسبب آنکه. بجهت آنکه. (ناظم الاطباء). - برای چه؛ بچه علت. چرا. - ز برای؛ از برای. بجهت : جام طرب بدوست ده تیغ بخورد دشمنان کان زبرای مجلس است این زبرای معرکه. سلمان ||. بخاطر. بهر. (ناظم الاطباء). از بهر. لاجل. من اجل. (یادداشت بخط مؤلف). لِ. را. از قبل. از آنروی. بخش. (یادداشت بخط مؤلف) : نورد بودم تا ورد من مورد بود برای ورد مرا ترک من همی پرورد.کسایی. برای مهمی وی را بجایی فرستاده آمد. (تاریخ بیهقی). فدای جان تو گر من تلف شوم چه عجب برای عید بود گوسفند قربانی.سعدی. بسان چشم که گرید برای هر عضوی غمی به هر که رسد میکند ملول مرا.راضی. -امثال: اگر برای من آب ندارد برای تو نان دارد. برای

خالی نبودن عریضه. برای هر نخور یک بخور پیدا میشود. - برای آتش بردن آمدن؛ مرادف آتش گرفتن و رفتن. (از آنندراج). هیچ توقف نکردن : شوخی که مباح داندم خون خوردن آمد چو پس از هزار عذر آوردن بنشست زمانی و دلم با خود برد گویا آمد برای آتش بردن. فیروزآبادی (آنندراج). - برای خویش بودن؛ خود مطلب بودن و تنها منتفع شدن در کاری. (آنندراج) : الطاف نیست اینهمه بودن برای خویش سود است سود با تو شریک زیان ما. ظهوری (آنندراج). - برای فلان را؛ بهر فلان را. مزید علیه برای فلان و بهر فلان. (آنندراج) : بی جرم اگرچه ریختن خون بود گناه تو خون من بریز برای ثواب را. خسرو (آنندراج||). علامت تخصیص و گاه با «را» علامت تخصیص مؤکد شود. (یادداشت مؤلف) : هران مثال که توقیع تو بر آن نبود زمانه طی نکند جز برای خنی را.انوری. پیش پیکان دو شاخش از برای سجده را شیر چون شاخ گوزنان پشت را کردی دوتا. خاقانی. من نیز اگرچه ناشکیبم روزی دو برای مصلحت را بنشینم و صبر پیش گیرم دنبالهء کار خویش گیرم.سعدی. - از برای خدا؛ سوگند با خدای : گفت از برای خدا میخوانم گفت از برای خدا مخوان. (گلستان ||). از پی. (یادداشت بخط مؤلف). پی.

برأی العین.

[بِ رَءْ یُلْ عَ] (ق مرکب) (از: ب + رأی + ال + عین) بچشم خود. بدیدهء خود. معاینه.

برایستاد کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)درست آمدن. ورستاد کردن : بکتوزون سپاهسالار بود به نشابور و برخلاف امیر محمود که ببلخ بود، برایستاد نکرد او را که نشابور بر بکتوزون یله کند. (تاریخ بیهقی ص ۶۴۰ چ فیاض).

برایستادن.

[بَ دَ] (مص مرکب) بپا خاستن. قائم شدن ||. تأمل کردن. اندیشیدن :مرد که برایستاد نیافت در خود فرو گذاشتی چه چاکران بیستگان خوار را خود عادت آنست که چنین کارها را بالا دهند و از عاقبت نیندیشند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۵۸ ||). گرد آمدن : ابن برقی در کتاب آورده است که: وثب عمر الی اتان فنکحها؛ معنی آن این است که روزی عمر بخری برایستاد. (نقض الفضائح ص۲۷۴).

بربا.

[بَ] (اِخ)(۱) مسلهٔ. (یادداشت مؤلف). خانه هایی است در مصر از تخته سنگهای سخت بزرگ کرده و این خانه ها به اشکال مختلف ساخته شده و در آنهاست جایهائی برای صحن و سحق و حل و عقد و تقطیر و معلوم میکند که این خانه ها برای صناعت کیمیا (زرسازی) ساخته شده و جمع بربا، برابی است و در این ابنیه نقوش و کتابهاست بکلدانی و قبطی که خوانده نمیشود و در این خانه ها خزائن و گنج ها بزیر زمین یافته شده است. (الفهرست ابن الندیم). رجوع به برابی شود. (۱) - Obelisque.

برباد.

[بَ] (ص مرکب) (از: بر + باد) نیست و نابود. (آنندراج). خراب و منهدم و سرنگون و ویران شده. (ناظم الاطباء). - برباد آمدن؛ بیهوده و بی فایده شدن : از من اکنون طمع صبر و دل و هوش مدار کاین تحمل که تو دیدی همه برباد آمد. حافظ. - برباد بودن؛ معدوم و ناپدید بودن. فانی بودن. (ناظم الاطباء). - برباد دادن؛ تلف کردن. نابود کردن. نیست و نابود کردن. (آنندراج). ذرو :

زلفش انـدر دور حسـنش بس که کج بازی نمود دودمان خویشـتن را عاقبت برباد داد. کافی (آنندراج ||). - ویران کردن و خراب کردن. (نـاظم الاطبـاء) : بنـای دوستی بربـاد دادی مگر کاکنون اساس نو نهادی.نظامی ||. - پریشان کردن. (آننـدراج) : زلف برباد مـده تـا نـدهی بربـادم نـاز بنیاد مکن تا نکنی بنیادم.حافظ ||. - بباد دادن. باد دادن. (ناظم الاطباء) : هوا برباد داده خرمنش را گرفته خون دیـده دامنش را.نظـامی ||. - بر هوا پراکنـدن. در جریـان بـاد نهـادن چنانکه دسـته های گنـدم و جو کوفته را در برابر باد بهوا کردن تـا دانه از کـاه جـدا شود ||. - کنایه از مسـتهلک ساختن و ضایع کردن عیش و تلف گردانیـدن عمر. (ناظم الاطباء). - برباد رفتن؛ بر روی باد حرکت کردن : نه برباد رفتی سـحرگاه و شام سـریر سـلیمان علیه السـلام.سعدی ||. - رفتن و باز نگردیدن. (ناظم الاطبـاء ||). - نیست و نـابود شـدن. ضـایع شـدن و تلـف گردیـدن. و این لازم بر بـاد دادن است. (آننـدراج). تلف شـدن و ضـایع گردیـدن. (ناظم الاطباء) : ز بس گنج کانروز برباد رفت شب شـنبه را گنجه از یاد رفت.نظامی. بیا ای که عمرت به هفتاد رفت مگر خفته بودی که بربـاد رفت.سـعدی. به آخر ندیـدی که بربـاد رفت خنـک آنکه بادانش و داد رفت.سـعدی. - امثال: بادآورده را باد میبرد. برباد رود هر آنچه از باد آیـد ||. - پرپر شـدن و پراکنـدن چنانکه برگهای گل بر اثر وزش باد : کی تمنای تو از خاطر ناشاد رود داغ عشق تو گلی نیست که برباد رود. کلیم (آننـدراج). - برباد ساختن؛ خراب کردن. (ناظم الاطباء). - برباد شدن؛ برباد رفتن. تباه و نابود شـدن : سواری رسد هم کنون با دو اسب که بر باد شد کار آذرگشسب.فردوسـی. دریغ باشد از چون تو مردی رعیت و ولایت برباد شود. (تاریـخ بیهقی ||). - پرپر شدن بر اثر وزش باد. پراکنده شدن از باد. مجازاً، بجوانی روز مردن. جوانمرگ شدن : بحکم آنکه آن کم زنـدگانی چوگـل بر بـاد شـد روز جوانی.نظـامی. - برباد کردن؛ نابود کردن. تلف کردن. ضایع کردن. متعـدی برباد شدن. (آنندراج). برباد دادن. (مجموعهء مترادفات) : چراغ برق روشن ورنه می مردم به رسوایی اگر این خرمن بی مغز را برباد میکردم. مخلص کاشـی (آننـدراج). - بر باد نهادن؛ مرادف برآب نهادن است. (آننـدراج) : بیدل مکن آرام تمنا که در ایجاد بر باد نهادند چو پرواز بنایم. بیدل (آنندراج).

بربار.

[بَ] (اِ) بالاخانه و حجره ای که بر بالای حجرهء دیگر سازنـد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). فروار. رجوع به فروار شود ||. گل ناچیـده. گل بر بار یعنی گل ناچیـده. (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) : ای ازدر دیدار بدید آی و بدید آر آن روی کز آن نور سـتاند گل بربار.فرخی (||. ص) بامیوه. مثمر. بارور. حامل. حامله : آن گل که مر او را بتوان خورد بخوبی وز خوردن آن روی شود چون گل بربار. منوچهری. کبابه به هر جای بسیار بود که هریک به از نار بربار بود. اسدی (گرشاسب نامه).

بربار.

[بَ] (ع اِ) شـیر. (منتهی الارب) (آنندراج). شیر بیشه. (ناظم الاطباء ||). شور و غوغاکننده و آواز کننده. (منتهی الارب) (آنندراج). شور و غوغاکننـده و آواز نماینـدهء بخشم. (نـاظم الاطبـاء). - دلو بربار؛ دلوی با آواز. (منتهی الارب) (آننـدراج). دول آواز کننـده. (ناظم الاطباء).

بربار.

[بَ] (اِخ) بربار و بربارهء نام صـنفی از مردمان ||. بربر را گفته انـد و آن ولایتی است معروف از افریقیه و خوبان آنجا بملاحت مثل و پلنگان آنجا بشجاعت مشهور. (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به بربر شود.

برباران.

[بَ] (اِ مرکب) مزرعی که بهنگام باران کاشته شود. (آنندراج). کشتزاری که در هنگام باران کشته شود. (ناظم الاطباء).

برباره.

[بَ رَ / رِ] (اِ) بربار. (انجمن آرا) (برهان). حجره ای بر بالای حجره ای دیگر. (شرفنامهء منیری) (انجمن آرا) (برهان). فروار. بربار و بالاخانه و حجرهء بالای حجره. (ناظم الاطباء). رجوع به بربار شود || راهی غیر راه متعارف خانه که از آنجا نیز آمدوشد کنند. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به بربار شود.

برباریس.

[بَ] (رومی، اِ) بربریس. انبرباریس. (منتهی الارب). زرشک. (ابن بیطار در کلمهء آارغیس). امپرباریس. (تاج العروس) (ناظم الاطباء). امبرباریس. باریس. انبر. زرنگ. (تاج العروس). زرشک. (ناظم الاطباء). رجوع به بربریس و رجوع به زرشک شود.

برباس.

[بِ] (ع اِ) چاه ژرف. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برباشک.

[بَ شَ] (اِ) رستنیی است. (آنندراج). برنجاسب. برنجاسف. بلنجاسف. بلنجاسب. (از فرهنگ جهانگیری).

بربافتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) بافتن. رجوع به بافتن شود || از خود درآوردن. جعل کردن. - بربافتن دروغ؛ اختلاق. افک. افجار. فرابافتن. خرق. اختراق. افجار؛ از خود گفتن سخنی را و بربافتن آن بی شنیدن || مداهنه. (منتهی الارب).

برباگه.

[بِ گِ] (اِخ) دهی از دهستان باوی بخش مرکزی شهرستان اهواز در دشت واقع شده و گرم سیری است. سکنهء آن ۱۲۵ تن است و آب آن از چاه و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه در تابستان اتومبیل رو است. ساکنین از طایفهء بگان می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بربال.

[بِ] (اِ) مأخوذ از سانسکریت. مرجان. (ناظم الاطباء).

بربالانیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) بالانیدن. اشباب؛ بربالانیدن. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به بالانیدن شود.

بربالیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) بالیدن. نشأهٔ. شبول؛ بربالیدن کودک. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به بالیدن شود.

بربت.

[بَ بَ] (اِ) سازی است مشهور و عود است یا طنبور و در اغلب لغات بهمین املاست. بلی بفتح هر دو با، بربت، سازی است و شبیه بسینهء مرغابی کاسه ای دارد و بت پارسی و بتای قرشت است و ط معرب آنست و بربط را که هر دو با، مفتوح است عربان مکسور کرده اند. (انجمن آرا) (آنندراج). عود. کران. مزهر. (یادداشت بخط مؤلف) : تاک رز را گفت ای دختر بی دولت این شکم چیست چو پشت و شکم بربت(۱). منوچهری. رجوع به بربط شود. (۱) - ن ل: خربت و در این صورت بیت شاهد نخواهد بود.

بربخ.

[بَ بَ] (ع اِ) آب راههء سفالین غیرنمایان خلاجای که از بام تا زمین باشد. ج، برابخ. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). نام وریدی که از کلیه بعنق شانه متصل است و آن دو بربخ است. (یادداشت بخط مؤلف). و رجوع به بربخی شود ||. نام تجویفی در زوج سیم دماغ. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بربخی شود ||. برابخ بول؛ مجاری آن. (یادداشت بخط مؤلف). در اصطلاح تشریح یکی از دو مجرایی است که بول را از کلیه ها بمثانه می آورند. (ناظم الاطباء). رجوع به برابخ شود.

بربخی.

[بَ بَ] (ص نسبی) منسوب به بربخ و آن تجویفی است در زوج سیم دماغ. (یادداشت بخط مؤلف). از موری. منسوب به موری. چون موری. (یادداشت بخط مؤلف). القسم الثالث و هو قسم غیر صغیر ینحدر فی التجویف البربخی المهیا فی عظم الوجنهٔ. (یادداشت بخط مؤلف از قانون ابوعلی سینا). رجوع به بربخ شود.

بربد.

[بَ بَ] (اِخ) مخفف باربد. (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). که مطرب خسرو پرویز است. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به باربد شود.

بربر.

[بَ بَ] (اِ) هرزه گویی و پرگویی و لجاجت. (برهان (||). ص) نزاع کنندهء احمق پرگو. (ناظم الاطباء).

بربر.

[بَ بَ] (اِ) حجام و جراح و سرتراش. (ناظم الاطباء). - بربرخانه؛ بربر دکان. دکان سرتراشی. (ناظم الاطباء). سلمانی. آرایشگاه.

بربر.

[بَ بَ] (اِخ) از کلمهء یونانی باربار بمعنی غیریونانی مانند عجم بمعنی غیر عرب. (یادداشت بخط مؤلف). آتنی ها غیر یونانی را بربر میگفتند چنانکه در داستانهای ما غیر ایرانی را تور گفته اند و عرب غیر عرب را عجم، غالباً تصور میکنند که بربر یونانی بمعنی وحشی است ولی تصور نمیرود که چنین باشد زیرا در جائی از کتاب هرودوت گوید: لاسدمونی ها (اهالی شبه جزیرهء پلوپونس) پارس ها را بجای بربر خارجی گویند. رجوع به بربری شود. از اینجا منطقی است استنباط کنیم که آتنی ها بجای خارجی بربر می گفتند. (ایران باستان ص۷۸).

بربر.

[بَ بَ] (اِخ) گروهی است به مغرب. (منتهی الارب). ج، برابره. (منتهی الارب) (آنندراج). مردمی هستند که بین حبشه و زنگ سکنی دارند. یکی آن بربری است. (از اقرب الموارد). ملکی است بجانب حبشه که مردم آنجا سبزرنگ باشند. (غیاث اللغات||). گروهی است میان حبش و زنگ. (از اقرب الموارد). که چون احدی از ایشان بر زن غیر کفو عاشق شود نره آن کس بعوض کابینش بریده با وی ازدواج دهند و این قوم از اولاد قیس غیلان است یا در بطن صنهاجه و کتامه از حمیر که چون ملک افرنقس افریقیه را فتح کرده به بربر رفته ساکن گردیدند. (منتهی الارب) (آنندراج). واحد آن بربری است. (از اقرب الموارد). ممالک شمالی افریقیه بمغرب مصر طرابلس، تونس، الجزایر، مراکش. (یادداشت بخط مؤلف). نامی است که شامل قبایل بسیاری میشود که در جبال مغرب از برقه تا انتهای مغرب اقیانوس کبیر و در جنوب تا بلاد سودان سکونت دارند. بربرها ملتها و قبیله های بیشماری هستند و هر موضع به قبیله ای که در آن سکونت دارد نامیده میشود. در اصل نسب و نژاد بربرها اختلاف است. برای تفصیل بیشتر رجوع به معجم البلدان شود. در مغرب بقسمتی از اقلیم دویم و بعضی از اقلیم سیم و بعضی از اقلیم چهارم منزل دارند. (یادداشت بخط مؤلف). نامی که خارجیان به ممالک آفریقای طرابلس غرب و تونس و الجزایر (و نیز معمو مراکش) که از قرن ۱۶ میلادی. ببعد تحت حکومت عثمانی نیمه استقلالی داشتند داده بودند. (دایرة المعارف فارسی). در حدود العالم آمده: اندر بیابان ایشان [یعنی مردم مغرب و مراد اهالی بلاد شمال افریقا جز مصر است] بربریان اند بسیار، بی عدد و اندر حوالی و ناحیت زوبله بربریان اند بسیار و این بربریان مردمانی اند اندر بیابانهای مغرب همچون عرب اندر بادیه خداوندان چهارپای اند و با زر بسیارند ولکن عرب به چهارپای توانگرترند و بربریان بزر توانگرترند و بحوالی رعنی بربریان اند بسیار و بیشتر از ناحیت بربریان پلنگ خیزد که بربریان شکار ایشان کنند و پوست ایشان بشهرهای مسلمانان آرند. (حدود العالم) : بدان تا فرستد هم اندر زمان بمصر و به بربر چو باد دمان.فردوسی. اگرنه دریا پیش آمدی براه ترا کنون گذشته بدی از قمار و از بربر.فرخی. گاه چون زرین درخت اندر هوایی سرکشد گه چو اندر سرخ دیبا لعبت بربر شود.فرخی. ور او بجنگ ز خردی دو پیل کشت به تیغ هزار پیل دمان کشته ای تو در بربر.فرخی. شه روم را دختری دلبر است که از روی رشک بت بربر است. اسدی (گرشاسب نامه). چو رنج دشمنانش بود بی بر جهان او را شد از چین تا به بربر. (ویس و رامین).

بربر.

[بَ بَ] (اِخ) ایلات ساکن سرحد ایران و افغانستان را بدین نام خوانند. (فرهنگ فارسی معین). - بربر زمین؛ سرزمین بربر : ز بربر زمین تا بخاور درون ز یک ماهه ره داشت کشور فزون. اسدی (گرشاسب نامه).

بربر.

[بِ بِ] (صوت) کلمه ای است که بدان گوسپندان را خوانند. (منتهی الارب) (آنندراج).

بربر.

[بِ بِ] (ص مرکب) خیره و زل زل و مات مات. بر و بر. - بربر بروی کسی نگاه کردن؛ در تداول، خیره و بی حرکتی در چشم، در چیزی نگریستن. به خشم در کسی یا چیزی نگاه کردن. بی ظهور و بروز اثری از غم و یا سرور یا رضا و رد یا قبول در چشم نظاره کردن. مات مات بروی او دیدن. زل زل نگاه کردن. (یادداشت بخط مؤلف): مثل خر بربر نگاه کردن. (یادداشت بخط مؤلف). - بربر دیدن؛ بی حرکتی در چشم ثابت بجایی یا کسی نگریستن. زل زل نگریستن. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بر و بر شود.

بربر.

[بُ بُ] (ع ص) مرد بسیارآواز. (منتهی الارب) (آنندراج).

بربر.

[بُ بُ] (اِ) در تداول عامه، بوربور: یک ایل بربر، عدهء کثیر. مثل ایل بربر؛ جماعتی بسیار بی ادب و بسیارخوار. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بور بور شود.

بربر.

[بُ بُ] (اِخ) تیره ای از شعبهء جبارهء ایل عرب (از ایلات خمسهء فارس). (جغرافیای سیاسی کیهان). رجوع به طایفهء جباره شود.

بربر.

[بُ بُ] (اِخ) طایفه ای از طوایف قشقائی. این طایفه مرکب از ۱۵۰ خانوار است که در حوالی سمیرم سکنی دارند. (جغرافیای سیاسی کیهان).

بربر.

[ ] (اِخ) دهی است جزو بخش شهریار شهرستان تهران، در جلگه واقع شده و معتدل است. سکنهء آن ۲۱۶ تن. آب آن از قنات و سیاه آب ابراهیم آباد و محصول آن غلات، صیفی، چغندرقند، انگور، بنشن، کرچک، و شغل اهالی زراعت و گله داری و گلیم و جوال بافی است. راه فرعی و دبستان شش کلاسه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بر بر افکندن.

[بَ بَ اَ کَ دَ] (مص مرکب)پیوند کردن درخت. بارور ساختن. تلقیح :دگر آنکه تا او را [درخت نخل را] بر برنیفکنند و پیوند نکنند بر بر نیاورد. (فتوح ۳:۲۱۷). و مأبوره درخت خرماء پیراسته و بر بر افکنده باشد. یعنی پیوند کرده. (فتوح ۳:۳۴۵).

بر بردن.

[بَ بُ دَ] (مص مرکب) افراشتن. بالا بردن : گنبدی نهمار بر برده بلند نش ستون در زیر و نه بر سرش بند. رودکی. پوپک دیدم

بحوالی سرخس بانگک بر برده به ابر اندرا.رودکی. زنی آنگه بشصت پایه حصار بر برد چون عجب نباشد کار.ناصرخسرو. تن زمینی است میارایش و بفکن بزمین جان سماوی است بیاموزش و بر بر بسماش. ناصرخسرو. تخت پایه چنان توان بر برد که چو افتی ازو نگردی خرد.نظامی. الوداع ای دوستان من مرده ام رخت بر چارم فلک بر برده ام.مولوی ||. ظاهر شدن و طلوع کردن آفتاب. (ناظم الاطباء).

بر برده.

[بَ بُ دَ / دِ] (ن مف مرکب)برداشته. افراشته : همه بازبسته بدین آسمان که بر برده بینی بسان کیان.بوشکور.

بربرستان.

[بَ بَ رِ / بَ بَ سِ] (اِخ)مملکت بربر. (ناظم الاطباء). بربرزمین : زبانگ تبیره به بربرستان تو گفتی زمین گشت لشکرستان.فردوسی. شه بربرستان بچنگ گراز گرفتار شد با چهل سرفراز.فردوسی. شه بربرستان بیاراست جنگ زمانه دگرگونه تر شد برنگ.فردوسی. رجوع به بربر شود.

بربرود.

[بُ بُ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. این دهستان در خاور بخش واقع شده. از ۷۸ آبادی تشکیل گردیده و جمعیت آن در حدود ۳۳۹۰۰ نفر و قراء مهم آن کهریز - گایگان - چین سلطان - گندسینه، سور - اردودرخمه بالا و پائین - گندر - اوزن - زمزم - جلیل آباد - آلی گر - کان سرخ - شاهپورآباد - مغانک پائین - شغل اهالی زراعت و گله داری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بربروشان.

[بَ بَ] (اِ) امت. امت پیغمبران را گویند مطلقاً. (انجمن آرا) (آنندراج) : شفیع باش بر شه مرا بدین ذلت چو مصطفی بر دادار بربروشان را. دقیقی (آنندراج). این کلمه تصحیف برروشنان است. اسدی در لغت فرس (ص۳۵۸) گوید: برروشنان امت بود. دقیقی گوید: شفیع باش بر شه مرا بدین زلت چو مصطفی بر دادار برروشنان را. این کلمه در پهلوی وارویش نیکان(۱) بمعنی مؤمنان و گروندگان است. در اسناد پهلوی تورفان اسم مصدر (وارویشن(۲) = گروش) آمده. ویرویشینکان جمع ویرویشینک (= گروشی = مؤمن) است و قاعدةً در فارسی باید گروشیان و یا بقاعدهء تبدیل گاف بباء بروشیان شود ولی این کلمه را دقیقی برروشنان و دیگران بصور برپروشان، پرپروشان و غیره آورده اند اینکه در حاشیهء لغت فرس چاپ اخیر ص۳۵۸ کلمه را به بدروشن تصحیح کرده اند صحیح نیست. (حاشیهء برهان قاطع چ معین از مجلهء موسیقی سال ۳ شمارهء ۸ مقالهء هدایت و مزدیسنا ص۳۲۱ ح). (۱) Warwishnikan. (۲) - Warwishn -.

بربرهٔ.

[بَ بَ رَ] (ع مص) آواز کردن بز. (اقرب الموارد ||). شور و غوغا نمودن و آواز کردن بخشم. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد (||). اِ) بانگ بز. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج ||). تخلیط در کلام. (یادداشت بخط مؤلف). کثرت کلام. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بربرهٔ.

[بَ بَ رَ] (ع مص)(۱) ساختن کلمه ای بتکلف و برخلاف قیاس که در لغت نبوده است. معنی مجعول بکلمه دادن مخالف معنی آن. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Barbarisme.

بربرهٔ.

[بَ بَ رَ] (اِخ)(۱) (جزیرهء...) نام شهری است بر ساحل شرقی افریقیه نزدیک زیلع. (از ابن بطوطه). بلادی است بین حبشه و زنج و یمن در ساحل دریای یمن و دریای زنج و مردم آن سخت سیاهند و خود دارای زبانی هستند که دیگران آنرا نمی فهمند. زندگانی آنان از شکار حیوانات وحشی تأمین میشود و در بلاد آنان حیوانات وحشی عجیبی یافته میشود که در جاهای دیگر نیست از جمله زرافه و ببر و کرگدن و پلنگ و فیل و جز اینها و گاه در سواحل آنان عنبر یافته میشود. برای تفصیل بیشتر رجوع به معجم البلدان شود. (۱) - Berbera.

بربرهٔ.

[بِ بِ رَ] (ع اِ) آوازی که در خواندن گوسفند نمایند. (ناظم الاطباء).

بربرهٔ.

[بُ بُ رَ] (ع ص، اِ) کسی که صداهای بسیار کند. (ناظم الاطباء).

بربری.

[بَ بَ] (ص نسبی) منسوب به بربر : ببین تا بهنگام کین گستری چه خون راندم از زنگی و بربری.نظامی. حبش بریمین بربری بریسار بقلب اندرون زنگی دیوسار.نظامی. رجوع به بربر شود. - پلنگ بربری؛ پلنگ وحشی : آهوی بزمی تو با کبر پلنگانت چکار آهوان را کی بود کبر پلنگ بربری.عنصری. چون بدهان شیر در خشم پلنگی آورد روی زمین شود ز تف پشت پلنگ بربری. خاقانی. - جامهء بربری؛ جامه که از بربر آرند : ز یاقوت و از تاج و انگشتری ز دیبا و از جامهء بربری.فردوسی. - خلیج بربری؛ یکی از پنج خلیج بحرالاعظم است از حد حبشه بر دارد بسوی مغرب بکشد برابر سودان آنرا خلیج بربری خوانند. (حدود العالم). - لعبت بربری؛ رجوع به بربر و لعبت شود ||. نوعی نان ضخیم تر از انواع دیگر آن منسوب به بربر افغان زیرا در اواخر عهد قاجاریه چند تن بربر آن را در تهران رواج دادند ||. منسوب به ایل بربر ساکن سرحد ایران و افغانستان.

بربری.

[بَ بَ] (اِخ) محرر. رجوع به اسحاق بن ابراهیم بن عبدالله بن صباح بن بشر شود.

بربریت.

[بَ بَ ری یَ] (مص جعلی)توحش. وحشیگری. بربریهٔ. فاقد تمدن بودن. غیر متمدن بودن. رجوع به بربر شود.

بربریس.

[بَ بَ] (اِ) امبرباریس. انبرباریس. زرشک. (از یادداشت بخط مؤلف). نام درختی است یا میوهء آن. (آنندراج). مأخوذ از ترکی. میوه ای سرخ رنگ و ترش که بزبان فرانسه گروزی گویند. (ناظم الاطباء).

بربریهٔ.

[بَ بَ ری یَ] (مص جعلی) مأخوذ از تازی. منسوب به بربر. (ناظم الاطباء). توحش. وحشیگری. رجوع به بربریت شود.

بربست.

[بَ بَ] (اِ) راه و روش. (انجمن آرا). طرز و روش و قاعده و قانون. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). دستور. (غیاث اللغات). نظم و شیوه. (انجمن آرا). طرز و روش و راه و قاعده و قانون و رسم و نظام. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات ||). و گفته اند بمعنی نحو است که علمی است معروف و بخش بمعنی صرف است. (انجمن آرا) (آنندراج).

بربست کردن.

[بَ بَ کَ دَ] (مص مرکب)محصور کردن. دیواربست کردن. چینه کشیدن : باغ ویران شده بود که در وی کشاورزی کردندی و خاقان ترک فرمود تا آن همه را بربست کردند و دیوارهای بلند برآوردند و منبر و محراب ساختند از خشت نپخته. (تاریخ بخارا).

بربستگان.

[بَ بَ] (اِ) جِ بربست. قاعده ها و قانون ها. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). قواعد و قوانین و رسوم و روش ها. (ناظم الاطباء). رجوع به بربست شود.

بربستن.

[بَ بَ تَ] (مص مرکب) بستن. (ناظم الاطباء). سد. بند کردن. گرد چیزی در آوردن : تو مپسند بیداد بیدادگر بگفت این و بربست زرین کمر. فردوسی. بربسته گل از شوشتری سبزنقابی و آلوده بکافور و بشنگرف بناگوش. ناصرخسرو. ای معنی را نظم خردسنج تو میزان ای حکمت را نثر تو بربسته بمسطر. ناصرخسرو. برسم مهترانش حله بربست بخاکش داد و آمد باد در دست.نظامی. - بربستن زبان؛ خاموش شدن : تا زاغ بباغ اندر بگشاد فصاحت بربست زبان از طرب و لحن اغانیش. ناصرخسرو ||. سد کردن. مانع ایجاد کردن : بیاورد شاپور چندان سپاه که بر مور و بر پشه بربست راه.فردوسی ||. بسته شدن بواسطهء یخ و منجمد شدن و افسرده شدن ||. آماده و مهیا شدن. (ناظم الاطباء ||). بند کردن. مقابل جاری کردن. جلوگیری کردن از حرکت : آب را بربست دست و باد را بشکست پای تا نه زآب آید گزند و نه ز باد آید بلا. خاقانی. تو جملهء جیحونها را که سر در این دریا دارند بربند تا من جمله بیک دم بخورم. (سندبادنامه). - دست بربستن؛ بند برنهادن به دست. به بند کردن دست : یکی را عسس دست بربسته بود همه شب پریشان و دلخسته بود.سعدی. - بربستن کوس؛ قرار دادن کوس بر پشت اسبی یا اشتری یا فیلی : بزد نای روئین و بربست کوس بیاراست لشکر چو چشم خروس.فردوسی ||. ساختن. آفریدن : فلک بربستی و دوران گشادی جهان و جان و روزی هر سه دادی.نظامی ||. فراز کردن. مقابل گشودن : زمانی پیش مریم تنگ بنشست در شادی بروی خویش بربست.نظامی. - چشم بربستن؛

بستن چشم. مجازاً بی توجهی || نابینائی : جز اول حسابی که سربسته بود وز آنجا خرد چشم بربسته بود.نظامی. چو روز آیینهء خورشید دربست شب صد چشم هر صد چشم بربست. نظامی ||. ربط. ربیط. (منتهی الارب). پیوستن. پیوند دادن. بهم مربوط کردن ||. فائده برداشتن. منتفع شدن: از او بربست؛ از او منتفع شد. (آنندراج) : برو جان بابا در اخلاص پیچ که نتوانی از خلق بربست هیچ.سعدی. من چه بربسته ام از لؤلؤی لالای سخن کاش چون لاله دهان سخنم بودی لال. جمال الدین سلمان (آنندراج). با آنکه در میان تو دل بست عالمی کس زان میان بغیر کمر هیچ برنبست. سلمان ||. چیزی به دروغ بکسی نسبت دادن. (یادداشت بخط مؤلف). به دروغ منتسب کردن: اقاله مالم یقل؛ بربست بر وی سخنی را که او نگفته بود. (منتهی الارب ||). مجازاً کوک کردن و آماده کردن ساز. - رود بربستن؛ کوک کردن و آماده کردن رود : سرکش بربست رود باربدی زد سرود وز می سوری درود سوی بنفشه رسید. کسائی.

بربست نامه.

[بَ بَ مَ / مِ] (اِ مرکب)نظامنامه. (ناظم الاطباء). رجوع به بربست شود.

بربسته.

[بَ بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)جماد در مقابل بررسته بمعنی نبات و روئیدنی. غیرقابل نمو. (ناظم الاطباء). نقیض بررسته است و آن چیزی را گویند که روح نباتی در وی اثر نکند و نشو و نما نتواند کرد و زیاده از آنچه هست نتواند شد مانند بعضی از جمادات که سنگ و کلوخ و امثال آن باشد. (برهان) : می گفت بدندان بتم عقد درر من هم چو توام لطیف و پاکیزه گهر خندان خندان بناز گفتش خاموش بربسته دگر باشد و بررسته دگر(۱ ||).؟ مصنوعی. ساختگی. مجعول. (یادداشت بخط مؤلف). - حدیث یا احادیث بربسته؛ حدیث ساختگی. حدیث یا احادیث موضوعه ||. غیر آلی. (ناظم الاطباء ||). سخن موزون. شعر مقفای منظوم. (انجمن آرا) (آنندراج). برخلاف بخش که بمعنی ناموزون و بی قافیه است و بعربی نثر و منثور خوانند. (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ||فسرده شده و منجمد گشته. (ناظم الاطباء ||). بسته. مسدود : در حاجت از خلق بربسته به ز دربانی آدمی رسته به.نظامی. رجوع به بربستن شود. (۱) - ن ل: بررسته دگر باشد و بربسته دگر.

بربسهٔ.

[بَ بَ سَ] (ع مص) طلب کردن. (منتهی الارب). طلب کردن کسی را. (ناظم الاطباء).

بربشتر.

[بَ بُ تَ] (اِخ) شهری است در اندلس. شهری است بزرگ در مشرق اندلس (اسپانیا) از توابع بربطانیه که بسال ۴۵۲ ه . ق. بدست رومیان افتاد و مسلمانان آنرا بهنگام حکومت احمدبن سلیمان بن هود بسال ۴۵۷ ه . ق. یعنی پنج سال پس از آن فتح کردند و در جمله غنائمی که بدست مسلمین افتاد ده هزار زن بود و سپس باز بدست آنان افتاد. این شهر دارای قلعه های بسیاری است گروهی از محدثان و مقریان بدان منسوبند. (معجم البلدان). رجوع به الحلل السندسیه ج۲ و مراصد شود.

بربشکه.

[ ] (اِ) بوصیر. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بوصیر شود.

بربصهٔ.

[بَ بَ صَ] (ع مص) آبیاری کردن زمین را یا شیار کردن و سپس آب دادن آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بربص الارض ارسل فیها الماء لتجود. (اقرب الموارد).

بربط.

[بَ بَ] (معرب، اِ) معرب بربت بمعنی سینه بط زیرا که ساز بربط شبیه است به سینهء بط. (غیاث اللغات). کلمهء فارسی است معرب مرکب از بر بمعنی سینه و بت بط مرغابی چه هیأت آن بسینهء مرغابی و گردن آن ماند. (مفاتیح العلوم خوارزمی). و آن مرکب از چهار تار است نام زفت ترین آن چهار بم است و تاری را که بعد از بم است مثلث خوانند و تار بعد از مثلث را مثنی نامند و چهارمین را که از همه باریکتر است زیر گویند و عرب بربط را عود نام دهد. (مفاتیح العلوم). نام سازی است مشهور و بعضی گویند بربط ساز عود است و آن طنبور مانندی باشد کاسه بزرگ و دسته کوتاه. (غیاث) (برهان). از ذوات الاوتار بوده و با زخمه آنرا مینواخته اند. (یادداشت بخط مؤلف). عود. (بحر الجواهر) (دهار) (زمخشری) (مهذب الاسماء) (شرح قاموس). ابوالشهی. مزهر. (دهار) (السامی) (یواقیت العلوم). کران. (مهذب الاسماء) (السامی). بربت. (السامی فی الاسامی). وتر بربط از روده و زه بوده است. رجوع به مقدمهٔ الادب ذیل کلمهء وتر شود. بربط با زخمه و مضراب زده میشده است اسدی در کلمهء شکافه گوید: شکافه زخمهء مطربان بود که بدو بربط و چغانه زنند. رجوع به فرهنگ اسدی شود. بربط تار امروزین است و آنرا عود نیز خوانند در اول صاحب چهار تار بوده و اکنون چهارده تار دارد. (یادداشت بخط مؤلف) : گهی سماع زنی گاه بربط و گه چنگ گهی چغانه و طنبور و شوشک و عنقا. زینتی. آنرا که با مکوی و کلابه بود شمار بربط کجا شناسد و چنگ و چغانه را. شاکر بخاری. چو نومید برگشت از آن بارگاه ابا بربط آمد سوی باغ شاه.فردوسی. چو من دست کردم به بربط دراز سرشکش زدیده برون راند راز.فردوسی. بدو شادمان گشت بهرام و زن نشستند و گفتند بربط بزن.فردوسی. حاسدم گوید که شعر او بود تنها و بس باز نشناسد کسی بربط زچنگ رامتین. منوچهری. نوآئین مطربان داریم و بربط های گوینده مساعد ساقیان داریم و ساعدهای چون فله. منوچهری. با طرب دارم و مرد طرب آرایت با سماع خوش و با بربط و با نایت. منوچهری. بگوشم قوت مسموع و سامع بسازد نغمهء بربط شنیدن.ناصرخسرو. چون بگوش آیدت از بربطی آن راهک نو روی پژمردت چون گل شود و طبع کریم. ناصرخسرو. یاد نکنی چون همی از روزگار پیشتر تو تبوراکی بدست و من یکی بربط بچنگ. حکیم غمناک (از فرهنگ اسدی). بربط اعجمی صفت هشت زبانش در دهان از سر زخمه ترجمان کرده بتازی و دری. خاقانی. بربط که به طفل خفته مانند بانگ از بردایگان برآورد.خاقانی. درآمد باربد چون بلبل مست گرفته بربطی چون آب در دست.نظامی. خردمند را که در زمرهء اجلاف سخن ببندد شگفت مدار که آواز بربط از غلبهء دهل برنیاید. (گلستان سعدی). چو آهنگ بربط بود مستقیم کی از دست مطرب خورد گوشمال. سعدی (گلستان). دگر هرکه بربط گرفتی بکف قفا خوردی از دست مردم چو دف.سعدی. - بربط زن؛ عواد. (مهذب الاسماء). کران نواز. بربط نواز. بربطی : خنیاگر او ستوه و بربط زن از بس شکفه شد در اشکنجه.منوچهری. من رانده بهم چو پیش گه باشد طنبوری و پای کوب و بربط زن.ناصرخسرو. نشاندند مطرب بهر برزنی اغانی سرایی و بربط زنی.نظامی. - بربط سرای؛ بربط سرا. بربط نواز. (آنندراج). بربط زن : غو کوسشان زخم بربط سرای دم گاودم ناله واوای نای. اسدی (گرشاسب نامه). خروش رباب و هواهای نای ره چنگ و دستان بربط سرای. اسدی (گرشاسب نامه). هست بردن علم و دانش نزد نادان همچنانک پیش کر بربط سرای و پیش کور آیینه دار. (از سندبادنامه). چون در آواز آمد آن بربط سرای کدخدا را گفتم از بهر خدای.سعدی. - بربط نواز؛ بربط زن. بربط سرای؛ کسی که بربط مینوازد. (ناظم الاطباء) : نشستند خوبان بربط نواز یکی عودسوز و یکی

عودساز.فردوسی ||. شبوط نوعی از ماهی نرم بدن خردسر، باریک دم، گشاده میان بر شکل بربط. (منتهی الارب).

بربطانیه.

[بَ بَ نی یَ] (اِخ) شهری است بزرگ به اندلس. و شهری است سرحدی که مرز میان مسلمین و رومیان بود و آنرا توابع و قلعه هاست و دارای مردمی زبر و زرنگ و جنگی است و در مشرق اندلس قرار دارد فرنگیان آنرا از دست مسلمین گرفته اند و تاکنون در دست آنان است. (معجم البلدان).

بربطی.

[بَ بَ] (ص نسبی) که بربط سازد و یا نوازد. بربط زن. بربط نواز. بربط سرای : زهره گر در مجلس بزمت نباشد بربطی در میان اختران چون زاد فی الطنبور باد. انوری.

بربلند.

[بَ بُ لَ] (ص مرکب) بسیار بلند. (آنندراج) (ناظم الاطباء (||). اِ مرکب) بالاخانه در ممالک مشرقی. (آنندراج). اطاق فوقانی در خانهء شرقی که بطرف جلو باز میشود. (ناظم الاطباء).

بربلندین.

[بَ بُ لَ] (اِ مرکب) موهای مرغولهء سر که بالای پیشانی برآمده باشد. (آنندراج). زلف معلق و آویزان بر بالای پیشانی. (ناظم الاطباء ||). آرایش که بالای در باشد. (آنندراج). زینت های بنایی جلو درهای عمارت. (ناظم الاطباء) : در او افراشته درهای سیمین جواهر برنشانده بربلندین سعادت همچو دولت پادشه را بود دایم ملازم بر بلندین.شمس فخری.

بربند.

[بَ بَ] (اِ مرکب) سینه بند طفلان. (برهان). پیش بند کودکان. گلوبند. (ناظم الاطباء ||). پستان بند زنان چه بر بمعنی پستان هم آمده است و آنرا بعربی لبیبه خوانند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج ||). پارچهء دراز و کم پهنا یا نواری به پهنای چهار انگشت و بیشتر که طفل را چون در گهواره خوابانند بدان بندند تا نیفتد. (یادداشت بخط مؤلف). قماط. حزام ||. بربند اسب. لبب. کمربند اسب. سینه بند اسب : و اسبی بلند برنشستی بناگوش و بربند و پاردم و ساخت آهن سیم کوفت. (تاریخ بیهقی ||). ماهر. شخصی که در کاری مهارت تمام داشته باشد میگویند که فلانی در این کار بربند است. (آنندراج ||). مجموع و فراهم کرده شده ||. قابل تکمیل. (ناظم الاطباء).

بربودن.

[بِ رُ دَ] (مص) (از: ب + ربودن) ربودن. و گاه بسکون راء در ضرورت شعر آید : غلیواج از چه میشوم است از آنکه گوشت برباید همای ایرا مبارک شد که قوتش استخوان باشد. عنصری. در سه سال آنچه بیندوختم از شاه و وزیر همه بربود بیکدم فلک چوگانی.حافظ. رجوع به ربودن شود.

بربوده.

[بِ رُ دَ / دِ] (ن مف) (از: ب + ربوده) مسلوب. ربوده. رجوع به ربوده شود.

بربور.

[بُ] (اِ) معرب بلغور. (مهذب الاسماء). کبیدهء گندم. (آنندراج) (ناظم الاطباء). جشیش گندم. ج، برابیر. البربور الجشیش من البر. (از قاموس).

بربوز.

[بَ] (اِ) گیاهی است. (ناظم الاطباء).

بربوسیوس.

[بَ] (یونانی، اِ) نوعی از لبلاب و عشقه است و رنگ آن مانند رنگ زعفران باشد و بر درختها پیچد. (برهان) (آنندراج). قسمی از عشقه که رنگش مانند زعفران است. (ناظم الاطباء).

بربون.

[بَ] (اِ) دیباء تنک و برنون و بزیون و پرنو نیز گویندش. (شرفنامهء منیری).

بربهین.

[بَ بَ] (اِ) سبزه ای است. بقلة الحمقاء. خرفه. (ناظم الاطباء). ظاهراً دگرگون شدهء پرپهن است. رجوع به پرپهن شود.

بر بیابان.

[بَرْ رِ] (اِ مرکب، از اتباع) بر و بیابان. صحرای خشک. خشک لم یزرع.

بربیختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) (از: بر + بیختن، صورتی از پیختن) پیختن. برپیختن. پیچیدن. تافتن : گفت... رسول برای پسر عمه اش حکم کرد و لب بر بیخت بطریق استهزاء. (تفسیر ابوالفتوح ج ۲ ص۳). رجوع به بیختن شود.

بربیخته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)برپیخته. برپیچیده : شاه اسب عقل انگیخته دست فلک بربیخته هم خون دشمن ریخته هم ملک آبا داشته. خاقانی. رجوع به برپیخته شود.

بربیر.

[بَ] (اِ) پاپیروس. بردی. (یادداشت بخط مؤلف).

بربینه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) بربانه. ابویموت. بوقشرم. (ابن بیطار). چکانیدن عصارهء آن بیاض عین [پرده سپید] را سود بخشد. (یادداشت بخط مؤلف).

برپا.

[بَ] (ص مرکب) (از: بر + پا) ایستاده. روی پا. (ناظم الاطباء). قائم و ایستاده. (آنندراج). سرپا. مقابل نشسته. - برپا بودن؛ بر پای بودن صف، متشکل بودن. رده بودن : بروز بار کو را رای بودی به پیشش پنج صف برپای بودی.نظامی ||. برافراشته. استوار. قائم : پی زنده پیلان بخاک اندرون چنان چون ز بیجاده برپا ستون.فردوسی. مادام که این یکی برجاست آن دگر برپاست. (گلستان||). مقابل از پا افتاده. قائم : چو برپایی طلسمی پیچ پیچی چو افتادی شکستی هیچ هیچی.نظامی.

برپا خاستن.

[بَ تَ] (مص مرکب)برخاستن. بپاخاستن. برخاستن روی پاها و ایستادن. (ناظم الاطباء). رجوع به برپای خاستن شود.

برپا داشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) تشکیل دادن. بنیاد کردن ||. اقامه کردن. قائم کردن. برپا ساختن. - برپا داشتن نماز؛ اقامهء نماز : آن جماعتی که ما در روی زمین صاحب تمکین ساختیم ایشان را، نماز را برپا داشتند. (تاریخ بیهقی ص۳۱۴).

برپا ساختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) برپا داشتن. ساختن. رجوع به برپا داشتن و برپا کردن شود.

برپا شدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب)ایستادن. قیام. پا شدن. خاستن. برخاستن :شورش جنگ برپا شد. (ترجمهء تاریخ یمینی).

برپاشیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) پاشیدن : گر سرکه چکاندت کسی بر ریش برپاش تو بر جراحتش پلپل.ناصرخسرو. رجوع به پاشیدن شود.

برپا کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) برپا داشتن چنانکه مجلس جشن یا عزائی را. انعقاد آن. منعقد کردن آن. تشکیل دادن آن. اقامه. برپا ساختن ||. تأسیس کردن. پی افکندن. بنیاد کردن : از بهشت ندا آمد از حق تعالی که ای آدم اینک بهشت با این همه نعمت که می بینی از برای تو برپا کرده ام. (قصص ص۱۸ ||). نصب کردن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). برافراشتن. (ناظم الاطباء||).

برانگیختن. (آنندراج) : جان خود را خواهم از رشک حنا برخاک ریخت میروم کز دست خوبان فتنه ای برپا کنم. خالص (آنندراج ||). ثابت کردن. (ناظم الاطباء). استوار کردن. - برپاکرده؛ نصب کرده شده. (آنندراج). افراشته. (ناظم الاطباء). - برپای خاک کردن؛ حقیر شمردن و پست نمودن و حقیر ساختن. (ناظم الاطباء).

برپای.

[بَ] (ص مرکب) برپا. قائم. ایستاده. سرپا : ز خوردن همه روز بربسته لب به پیش جهاندار برپای شب.فردوسی. دو اسب اندر آن دشت برپای بود پر از گرد و رستم دگر جای بود.فردوسی. شگفت آمدش کانچنان جای دید سپهر دل آرای برپای دید.فردوسی. همی بود برپای پردرد و خشم پر از آرزو دل پر از آب چشم.فردوسی. همهء قوم برپای می بودندی. (تاریخ بیهقی). گفت ای بتو ملک عشق برپای تا باشد عشق باش بر جای.نظامی. بر زمین بوسش آسمان برجای و آفرینش زجاه او برپای.نظامی. نبینی زان همه یک خشت برپای مدیح عنصری مانده ست بر جای. نظامی عروضی.

برپای ایستادن.

[بَ دَ] (مص مرکب) به کاری قیام کردن : چون بجز بندگی ندیدم رای ایستادم چو بندگان برپای.نظامی.

برپای جستن.

[بَ جَ تَ] (مص مرکب)بزور پا برجستن. (آنندراج). ناگهان جهیدن و بحالت ایستاده درآمدن : چو شاه آنچنان دید برپای جست گرفتش سر دست رستم بدست.فردوسی. چو بشنید مهراب بر پای جست نهاد از بر دستهء تیغ دست.فردوسی. ولی همچنان بر دعا داشت دست که شه سر برآورد و برپای جست.سعدی.

برپای خاستن.

[بَ تَ] (مص مرکب)انتصاب. (تاج المصادر). برپا خاستن. بلند شدن. ایستادن. قیام کردن. بپا خاستن : چو بشنید جاماسپ برپای خاست بدو گفت کای خسرو داد راست.فردوسی. چو خسرو چنان دید برپای خاست از آن کوهسر سر برآورد راست.فردوسی. نپیچید کس سر ز گفتار راست یکی پیر سر بود برپای خاست.فردوسی.

برپای داشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب)برپای خاستن. بنیاد کردن : جز وی این خاندان بزرگ را که همیشه برپای باد برپای نتواند داشت. (تاریخ بیهقی). رجوع به برپا داشتن شود.

برپای کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)برپا کردن. اقامه کردن. اقامه. (تاج المصادر) : آن جهود سگ ببین چه رای کرد پهلوی آتش بتی برپای کرد.مولوی. بر او پادشا حکم برپای کرد دو سالش بمصر اندرون جای کرد. شمسی (یوسف و زلیخا ||). نصب کردن. منصوب کردن. گماردن : سپه را بدان شارسان جای کرد یکی پیشرو جست و برپای کرد.فردوسی.

برپای ماندن.

[بَ دَ] (مص مرکب) قائم بودن. سرپا بودن ||. ثابت ماندن. استوار ماندن ||. افراشته : سایه صفت چند نشینی به غم خیز که بر پای نکوتر علم.نظامی. حرم عفت و عصمت بتو آراسته باد علم دین محمد به محمد برپای.سعدی ||. صائم. (یادداشت مؤلف).

برپراکندن.

[بَ پَ کَ دَ] (مص مرکب)پراکندن : سکندر همه جامه ها کرد چاک بتاج کیان برپراکند خاک.فردوسی. خسک برپراکند بر گرد دشت که دشمن نیارد بر آن جا گذشت.فردوسی. رجوع به پراکندن شود.

برپراندن.

[بَ پَ دَ] (مص مرکب) پراندن : من ایدون چو بازم که زی تو شتابم اگر چند از دست خود برپرانی.خاقانی. رجوع به پراندن شود.

برپروشان.

[بَ پَ] (اِ) مطلق امت را گویند از هر پیغمبری که باشد. (برهان). مصحف برروشنان است. (از حاشیه برهان). امت هریک از پیغمبران. (ناظم الاطباء). رجوع به برروشنان و بربروشان شود.

برپریدن.

[بَ پَ دَ] (مص مرکب) پریدن : ای باز هوات برپریده از دام زمانه چون کبوتر.ناصرخسرو. خرد پر جانست اگر نشکنیش بدو جانت زین ژرف چه برپرد.ناصرخسرو. خواست که برپرد خویشتن در قید دید می طپید و می غلتید، سود نمیداشت. (سندبادنامه). از حجلهء عرش برپریدی هفتاد حجاب را دریدی.نظامی. دگر ره باز پرسیدش که جانها چگونه برپرند از آشیانها.نظامی. برگوهر خویش بشکن این درج برپر چو کبوتران ازین برج.نظامی. اگر برپری چون ملک ز آستان بدامن در آویزدت بدگمان.سعدی. - جان از تن برپریدن و جان ز تن برپریدن؛مردن. جان دادن : چو ماهوی سوری سپه را بدید تو گفتی که جانش ز تن برپرید.نظامی. رجوع به پریدن شود.

برپز.

[بَ پَ] (اِ) برپژ. آسمان و چرخ و فلک. (ناظم الاطباء).

برپز.

[بُ پُ] (اِ) آلو ||. بیخ گوش ||. نشیب کوه. (از ناظم الاطباء).

بر پشم زدن.

[بَ پَ زَ دَ] (مص مرکب)کنایه از حقیر و از پایهء اعتبار ساقط داشتن و اینجا پشم بمعنی موی عانه است. (آنندراج) : صوفی نیم کز سرکشی بر سر گذارم تاج را زور کمان وحدتم برپشم زد حلاج را. مخلص کاشی (آنندراج).

برپوز.

[بَ] (اِ) پیرامون دهان چرندگان و منقار پرندگان. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). برپوس. (انجمن آرا) (برهان) (آنندراج). کلمه مصحف بدپوز، بتفوز است. رجوع به برپوس و بدفوز و بتفوز شود.

برپوس.

[بَ] (اِ) برپوز است که پیرامون دهان و منقار پرندگان باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) : آنکه را بد ز پیل ملموسش دست و پای سطبر برپوسش گفت شکلی چنانکه مضبوط است راست همچون عمود مخروط است. سنایی (آنندراج). کلمه مصحف بدفوز و بتفوز است. رجوع به بتفوز و بدفوز شود.

برپوش.

[بَ] (اِ مرکب) جامه ای که روی جامه های دیگر پوشند مقابل زیرپوش. (یادداشت بخط مؤلف). بالاپوش. روپوش.

برپوشیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) رجوع به پوشیدن شود.

برپون.

[بَ] (اِ) خارش. (آنندراج). حکه و خارش. (ناظم الاطباء ||). گری گوسفندان. (ناظم الاطباء). صورتی از بریون است. رجوع به بریون شود.

برپهن.

[بَ پَ هَ] (اِ) تخت. (آنندراج). تخت و سریر ||. پرش و پرندگی. (ناظم الاطباء ||). خرفه. (آنندراج) (ناظم الاطباء). پرپهن. رجوع به خرفه و پرپهن شود.

برپیچیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) پیچیدن بسوی بالا. (یادداشت بخط مؤلف). پیچیدن. بپیچیدن : مغیلان چیست تا حاجی عنان از کعبه برپیچد خسک در راه مشتاقان بساط پرنیان باشد. سعدی. رجوع به پیچیدن شود ||. التفاف. (ترجمان علامهء جرجانی، ترتیب عادل).

برپیچیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)پیچیده: التفاف؛ پرپیچیده شدن. (ترجمان القرآن ||). پژمرده و درهم شده. (شرفنامهء منیری ||). تاب داده و درهم کشیدن. (آنندراج). مرغول. (یادداشت بخط مؤلف). درهم پیچیده و تافته و تاب خورده. (ناظم الاطباء). رجوع به پیچیده شود.

برپیختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) پیچیدن برخود چون ماری. (یادداشت مؤلف) : طفل را چون شکم بدرد آمد همچو افعی ز رنج او برپیخت.پروین خاتون. رجوع به پیختن شود.

برپیخته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)پیچیده و تاب خورده. (برهان) (آنندراج). تاب خورده برویهم و حلقه شده. (ناظم الاطباء).

برپیمودن.

[بَ پَ دَ] (مص مرکب)پیمودن. رجوع به پیمودن شود.

برت.

[بُ] (اِ) شکرطبرزد. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شکر سفید. (از اقرب الموارد ||). مرد دلیل ماهر. (آنندراج) (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

برت.

[] (مزید مؤخر امکنه) چنانکه در اشنانبرت. (یادداشت بخط مؤلف).

برتابیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) برتافتن. تحمل کردن. (یادداشت بخط مؤلف). تاب آوردن. پذیرفتن. از عهده برآمدن : ابوکرب... بر منبر شد و او را [حجاج را] از هزیمت طاهر و طائی خبر داد. حجاج مردمان را بفرمود که ببصره باز شوید که اینجا سپاه برنتابد. (ترجمهء طبری بلعمی). چون فتح تمام شد و حذیفه آنجا بنشست تا عمر چه فرماید باز گردد یا پیشتر شود و نهاوند شهری بود خرد اینهمه سپاه برنتابد و بدو نیم شدند. (ترجمهء طبری بلعمی). جلالش برنگیرد هفت کشور سپاهش برنتابد هفت گردون.عنصری. چو این نامه بخوانی هرچه زوتر بکن تدبیر شهر آرای دختر که من زین بیش ویرا برنتابم همان چیزی که خواهدمن نیابم. (ویس و رامین). علامت گرمی معده آنست که طعامها و داروهای گرم برنتابد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آنچه [افراط طمث] از دفع طبیعت یا از ضعیفی رگها بود که خون را برنتابید باز نباید داشت. (ذخیرهء خوارزمشاهی). تابستان روزگاری است که تن مردم با گرمی هوا، گرمی و تیزی داروهای قوی برنتابد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بر نتابد نهیب بأسش را مرکز خاک و محور چنبر.مسعودسعد. طالعش را شهسواران دان که بار هودجش کوههء عرش معلاـ برنتابد بیش از این.خاقانی. چون روی تو بی نقاب گردد آفاق جمال برنتابد.خاقانی. خاقانی را مکش چو کشتی می دان که وبال برنتابد.خاقانی. تنی کو بار این دل برنتابد بسر باری غم دلبر نتابد.نظامی. همه چیزی زرای کدخدائی سکون برتابد الاـ پادشائی.نظامی. مخور غم کادمی غم برنتابد چو غم گفتی زمین هم برنتابد.نظامی. نسازد عاشقی با سرفرازی که بازی برنتابد عشق بازی.نظامی. چه جواشیر مقر سریر سلطنت را نشاید و مقام حشم و اتباع او را برنتابد. (جهانگشای جوینی). زلف کان از رعشه جنبد پای بند دل نگردد باد کز دکلان جهد تخت سلیمان برنتابد. سیف اسفرنگ. عبدالملک بگریست و گفت راست میگوئی هرچند دنیا وفادار نیست اما ملک عقیم است و شریک برنمی تابد. (تاریخ

گزیده). غم غریبی و غربت چو برنمی تابم به شهر خود روم و شهریار خود باشم. حافظ ||. تابیدن. تافتن. پرتو افکندن : بطول و عرض و رنگ و گوهر و حد چو خورشیدی که بر تابد(۱) ز روزن. منوچهری ||. برتافتن. پیچیدن. تاب دادن. رجوع به تاب دادن شود ||. برتافتن. سرپیچی کردن. روی گرداندن : کنون خیره آزرم دشمن مجوی بر این بارگه بر مبرتاب روی.فردوسی. چو خواهی که رنج تو آید ببار سرت را مبرتاب از آموزگار.فردوسی. که تخت کیان جست خواهی مجوی چه جوئی زآتش مبرتاب روی.فردوسی. برانوش گفتا چه خواهی بگوی چو زنهار دادی مبرتاب روی.فردوسی. رجوع به برتافتن شود ||. تاختن. تاخت و تاز کردن. بشتاب روانه شدن. اسب برانگیختن و به سرعت روی آوردن. (۱) - ن ل: درتابد. و در این صورت بیت شاهد نخواهد بود.

برتاختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) روان شدن. جاری گشتن : چنین تاش دو دیده بگداختی ز مژگان برخساره برتاختی. اسدی (گرشاسب نامه). چو دیدندش از جای برتاختند زپیرامنش جنگ برساختند. اسدی (گرشاسب نامه ||). دواندن : زمان تا زمان زینش برساختی همی گرد گیتیش برتاختی.فردوسی.

برتاس.

[بَ] (اِخ) نام یکی از مبارزان و دلیران. (برهان). بقول نظامی در داستان اسکندر و روس نام پهلوانی بوده است. (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به برطاس شود.

برتاس.

[بَ] (اِخ) نام شهری است در حدود روس. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به برطاس شود.

برتاس.

[بَ] (اِخ) برطاس. نام ولایتی است از ترکستان و در آنجا پوستین خوب میباشد و آن از پوست روباه آنجاست در نهایت پاکیزگی و لطافت و آن پوستین را نیز برتاس میگویند. (آنندراج) (برهان). رجوع به برطاس شود : ای شیر فلک روبه برتاسی تو جمشید ملک غلام نحاسی تو.سوزنی.

برتاسی.

[بَ] (ص نسبی) برطاسی منسوب است به برتاس و آن ولایتی است از ترکستان. رجوع به برتاس شود ||. نوعی از صوف است که از برتاس می آرند. (آنندراج). پوستی که از برتاس آورند. (ناظم الاطباء).

برتاشک.

[بَ شَ / شْ] (اِ) برنجاسب. (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). برنجاسپ و آن گیاهی است که گل زرد دارد و آنرا بوی مادران نیز گویند. گیاهی است که آنرا بوی مادران گویند و بعربی شویله خوانند. (برهان) (آنندراج). برتراسک. (انجمن آرا) (آنندراج). شویلا. (آنندراج). گیاهی است دوایی که بومادران نیز گویند. (ناظم الاطباء).

برتافتگی.

[بَ تَ / تِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی برتافته. برگشتگی ||. پیچیدگی و پیچش. (ناظم الاطباء ||). خشمگینی و آشفتگی. رجوع به برتافتن شود.

برتافتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) پیچیدن و برگردانیدن. (ناظم الاطباء). برگرداندن. تاکردن. کج کردن. پیچاندن. خماندن. خمانیدن. بسوی دیگر کژ کردن. (یادداشت مؤلف). برگردانیدن چنانکه دم کارد یا چنگال یا نوک میخ و امثال آن را. قسمتی از چیزی متصل را بجهتی دیگر میل دادن. بجهتی مخالف جهت طبیعی خمانیدن : پیلی چو درپوشی زره شیری چو برتابی کمان ابری چو برگیری قدح ببری چو در یازی بزین. فرخی. آرام دلم بستدی و دست شکیبم برتافتی و پنجهء صبرم بشکستی.سعدی. - بهم برتافتن؛ بهم پیچیدن. بهم تابیدن : صدهزاران خیط یک تا را نباشد قوتی چون بهم برتافتی اسفندیارش نگسلد. سعدی. - پشت برتافتن؛ پشت دادن. پشت برگرداندن. روی گرداندن و گریختن : یلان سپه پشت برتافتند زپس دشمنان تیز بشتافتند. اسدی (گرشاسب نامه). - پنجه برتافتن؛ سوی پشت دست خم کردن آن. (یادداشت مؤلف). - چشم برتافتن؛ برگرداندن آن : یل پهلوان چون شنید این زخشم گره زد بر ابرو و برتافت چشم. اسدی (گرشاسب نامه). برآشفت گرشاسب از کین و خشم بزد بر بهو بانگ و برتافت چشم. اسدی (گرشاسب نامه). - دامن برتافتن؛ برپیچیدن دامن. درنوردیدن دامن : سبک دامن داد برتافتی گذشته بجستی و دریافتی.فردوسی. این نفس جان دامنم برتافته ست بوی پیراهان یوسف یافته ست.مولوی. - سرکسی برتافتن؛ پیچاندن : زگیتی همه کام دل یافتی سر دشمن از تخت برتافتی.فردوسی. مسلسل یک اندر دگر بافته گره برزده سرش برتافته.فردوسی ||. اعراض کردن. پشت کردن. رو گردان شدن : ز ناکردنی کار برتافتن به از دل باندوه و غم یافتن.فردوسی. عنانش گرفتند و برتافتند بدان ریگ آموی بشتافتند.فردوسی. از که بگریزیم از خود این محال از که برتابیم از حق این وبال.مولوی. - روی برتافتن؛ اعراض کردن. دوری کردن. سرپیچیدن. سرپیچی کردن. پشت کردن : ز یزدان مگر روی برتافتی کزینگونه گفتارها بافتی.فردوسی. بگویش که عیب کسان را مجوی جز آنگه که برتابی از عیب روی.فردوسی. که من با جوانی خرد یافتم ز کردار بد روی برتافتم.فردوسی. به یزدان بدین ره توان یافتن که کفر است ازو روی برتافتن. اسدی (گرشاسب نامه). چو شیرین کیمیای صبح دریافت از آن سیمابکاری روی برتافت.نظامی. بیچاره پدر چو زو خبر یافت روی از وطن و قبیله برتافت.نظامی. بدین تندی زخسرو روی برتافت ز دست افکند گنجی را که دریافت.نظامی. چندانکه قرار عهد یابم از عهد تو روی برنتابم.نظامی. ای دریغا مرغ کارزان یافتم زود روی از روی او برتافتم.مولوی. زاهد را این سخن قبول نیفتاد و روی برتافت. (گلستان سعدی). - سر برتافتن؛ سرپیچی کردن. روی برتافتن. اعراض کردن. دوری کردن. پشت کردن. روی گرداندن : ز تو لختکی روشنی یافتند بدینسان سر از داد برتافتند.فردوسی. کسی کو سر از جنگ برتافتی چو افراسیاب آگهی یافتی.فردوسی. سر ز شکر دین از آن برتافتی کز پدر میراث مفتش یافتی.مولوی. گر این دشمنان تربیت یافتند سر از حکم و رایت نه برتافتند.سعدی. سرش برتافتم تا عافیت یافت سر از من لاجرم بدبخت برتافت.سعدی. - عنان برتافتن؛ سرپیچی کردن. روی برگرداندن. اعراض کردن : هرکه برتافت عنان از تو و عصیان آورد از در خانهء او دولت برتافت عنان.فرخی. از اول هستی خود را نکو بشناس و آنگاهی عنان برتاب از ین گردون وزین بازیچهء غبرا. ناصرخسرو. صرصر عنان از مسابقت او برتافتی و برق خاطف دواسبه غبار او را درنیافتی. (سندبادنامه ||). انعطاف. (یادداشت مؤلف). عطف. (یادداشت مؤلف ||). تابیدن. پرتوافکندن : گل کبود که برتافت آفتاب بر او ز بیم چشم نهان گشت در بن پایاب.خفاف ||. برداشتن. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). متحمل شدن. (یادداشت مؤلف). تحمل کردن. بردن. (یادداشت مؤلف) : زمین آن سپه را همی برنتافت بر آن بوم کس جای رفتن

نیافت.فردوسی. چندان لشکر جمع شدند که کوه و هامون برنتافت. (ترجمهء تاریخ یمینی). ناوک غمزه بر دل سعدی مزن ای جان که برنمی تابد.سعدی ||. پذیرفتن. (آنندراج ||). از عهده برآمدن. توانستن. (یادداشت مؤلف). تاب آوردن. طاقت داشتن. توانائی یافتن : ز گوهر که پرمایه تر یافتند ببردند چندانکه برتافتند ز کافور و عنبر کجا یافتند ببردند هرچند برتافتند.اسدی. از آن مقفا سر کردم این غزل طالب که دوش قافیه ام برنتافت بار ردیف. طالب آملی (آنندراج ||). سوراخ کردن که از طرف مقابل راه یابد||. سفتن. (ناظم الاطباء).

برتافته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب) نعت مفعولی مرکب از برتافتن. رجوع به برتافتن و تافتن شود: عقلاء؛ شتر مادهء برتافته پای. (منتهی الارب). - برتافته شدن؛ خشمگین شدن. رجوع به تافته شدن شود.

برتان بهادر.

[ ] (اِخ) پدر یسوکای بهادر پدر پدر چنگیزخان مغول. (تاریخ جهانگشای ج ۱ ص ۲۵).

برتانی.

[بِ رِ] (اِخ)(۱) نام شبه جزیره ای است در مغرب فرانسه. (ناظم الاطباء). شبه جزیره ایست بین دریای مانش در شمال و خلیج بیسکی در جنوب و حالیه به پنج ولایت منقسم است سواحلش نامنظم و سنگی و دارای بندرگاههای طبیعی و جزایر متعدد و قسمت داخلی آن پست و بلند است. شغل عمدهء اهالی زراعت و ماهیگیری است. شهرهای مهمش بجز رن پایتخت تاریخی آن همه بندر است. (دایرة المعارف فارسی). (۱) - Bretagne.

برتانی کبیر.

[بِ رِ یِ کَ] (اِخ) بریتانیای کبیر. رجوع به بریتانیا شود.

برتانیه.

[بِ نی یَ] (اِخ) بریتانیا. رجوع به بریتانیا شود.

برتایل.

[بَ یِ] (اِخ) جزیره ای است نزدیک هندوستان. برطایل : که خواندند برتایل آنرا بنام جزیری همه جای شادی و کام. اسدی (گرشاسب نامه). رجوع به برطایل شود.

برتپیدن.

[بَ تَ دَ] (مص مرکب) رجوع به تپیدن شود.

برتر.

[بَ تَ] (ص تفضیلی) اعلی. (ترجمان القرآن). ارفع. عالی تر. (ناظم الاطباء). بلندتر و اعلی. (آنندراج). افضل. اجل. مقابل فروتر. بالاتر. (ناظم الاطباء). والاتر در مقام و منزلت و در مکان و محل. مقابل پست تر : بفرمان او گردد این آسمان که او برتر است از زمان و مکان.فردوسی. ز نام و نشان وگمان برتر است نگارندهء برشده گوهر است.فردوسی. بگوی آنچه دانی و بفزای نیز ز گفت خردمند برتر چه چیز.فردوسی. برتر ز خویها خرد است و هنر مردم بی این دو چیز نیاید بکار.فرخی. ای آنکه مرا درگه تو خوشتر جائی است وی آنکه مرا خدمت تو برتر کاری است. فرخی. غبی تر کس آن کش غنی تر کنی تو فروتر کس آن کش تو برتر نشانی. منوچهری. و شک نیست که خداوند بیندیشیده باشد و پرداخته که رای عالی برتر است. (تاریخ بیهقی). رای عالی برتر در آنچه فرماید. (تاریخ بیهقی). التماس اینست و رای عالی برتر. (تاریخ بیهقی). سپهبد فروماند خیره بجای همی گفت ای پاک و برتر خدای. اسدی (گرشاسب نامه). و برتران از فروتران پیدا شوند. (منتخب قابوسنامه). چند رفتند ازین قصور بلند در هنر برتر از تو سوی قبور.ناصرخسرو. زیردست لشکری دشمن شناس کان بجاه و منزلت زین برتر است. ناصرخسرو. ای پیر چو این هست پس چه گوئی زین بهتر و برتر دگر چرا نیست. ناصرخسرو. شش پنج زنند برتران نقش یک نقش رسد فروتران را.خاقانی. اگر در زیر هر سنگی چو خاقانی سری بینی ازین برتر سخن باری نپندارم که کس دارد. خاقانی. من کیم باری که گوئی ز آفرینش برترم کافرم گر هست تاج آفرینش بر سرم. خاقانی. کار تو زانجا که خبر داشتی برتر از آن شد که بپنداشتی.نظامی. ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم وز هرچه گفته ایم و شنیدیم و خوانده ایم. سعدی. دعوی مکن که برترم از دیگران بعلم چون کبر کردی از همه دونان فروتری. سعدی. کدام پایهء تعظیم نصب شاید کرد که در مسالک فکرت نه برتر از آنی.حافظ. - برترخدای؛ خدای علی اعلی : جهاندار شد پیش برترخدای همی خواست تا باشدش رهنمای.فردوسی. چنین پنج هفته خروشان بپای همی بود در پیش برترخدای.فردوسی. همی گفت کای پاک برترخدای بگیتی تو باشی مرا رهنمای.فردوسی ||. مقابل فروتر. مقابل پست تر. روی تر. بالاتر در جای و مکان. بلندتر. رفیع تر : بلند کیوان با اورمزد و با بهرام ز ماه برتر خورشید و تیر با ناهید.ابوشکور. یکی کوه داری به پیش اندرون که چون بنگری برتر از بیستون.فردوسی. بجای بلند ار ز مه برتریم چو مرگ آید از زیر خاک اندریم.اسدی. نان اگر مرتنت را با سروبن انباز کرد علم جانت را همی سر برتر از جوزا کند. ناصرخسرو. خورشید از زحل بسه گردون فروتر است او از زمیست تا به زحل برتر از زحل. سوزنی. چو زحمت دور شد نزدیک خواندش ز نزدیکان خود برتر نشاندش.نظامی. گفت ای جوانمرد بردارندهء بار اشترک نیست فرونگریست تا بار برپشت اشتر هست. بار بیک بدست از پشت اشتر برتر دید. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). همچو فرعون مرصع کرده ریش برتر از موسی پریده از خریش.مولوی. بباد آتشی تیز برتر شود پلنگ از زدن کینه ورتر شود.سعدی. - برتر آمدن؛ بلندتر شدن. برتر شدن. برگذشتن (و در مقام فخر و مباهات به کار رود) : چو پاسخ بر آن سان شنید اردشیر سرش برتر آمد ز ناهید و تیر.فردوسی. چو کار از پای بوسی برتر آمد تقاضای دهن بوسی برآمد.نظامی. - برتر آوردن؛ بالاتر بردن. بلندتر ساختن. درگذراندن : کنون گر تو پران شوی چون عقاب وگر برتر آری سر از آفتاب.فردوسی. - برتر شدن؛ بالاتر شدن. در مرتبهء عالی تر واقع شدن. (ناظم الاطباء). در جای بلندتر قرار یافتن. بالاتر رفتن : بدانی همی بودنیها و راز چو با چاره برتر شوی بر فراز.فردوسی. برتر مشو از حد و نه فروتر هشدار مقصر مباش و غالی.ناصرخسرو. آه من گر زآسمان برتر شدی من در هفت آسمان در بستمی.خاقانی. - برتر کشیدن؛ ببالاتر و عالی تر رسانیدن : مدح او از آسمان برتر شناخت قدر او از آسمان برتر کشید.مسعود. - برتر نشستن؛ نشوز. (ترجمان القرآن). در جای بالاتر قرار گرفتن. مقابل فروتر نشستن. در صدر جای گرفتن. ||مهتر. بزرگتر : پس اکنون که مهتر برادر تویی بسال و خرد نیز برتر تویی.فردوسی ||. بیشتر. زیاده. مقابل کمتر : یکی بهره را بر سه بهر است بخش توهم بر سه بخش ایچ برتر مشخش. ابوشکور ||. پیشتر : وز آنجایگه لشکر اندرکشید وز آرایش رزم برتر کشید.فردوسی ||. دورتر. (یادداشت مؤلف). فراتر. آنسوتر : من آنگاه سوگند این سان خورم که من رخت زین شهر برتر برم.ابوشکور ||. فائق. (یادداشت مؤلف ||). غالب. (یادداشت مؤلف (||). اِ مرکب). سبب و جهت و مقصود و مراد. (ناظم

الاطباء).

برترازو زدن.

[بَ تَ زَ دَ] (مص مرکب)امتحان کردن || قدر چیزی دریافتن. (آنندراج) : تا که سنجد بر متاع حسن او صد سال و ماه آسمان خورشید و مه را برترازومیزند. مخلص کاشی (آنندراج).

برتراسک.

[بَ تَ] (اِ) برنجاسب. برتاشک. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به برتاشک و برنجاسب شود.

برتراشیدن.

[بَ تَ دَ] (مص مرکب)تراشیدن : من از آن خرده چون گهرسنجی برتراشیدم اینچنین گنجی.نظامی. چون آینه هرکجا که باشد جنسی بدروغ برتراشد.نظامی. به چهره خاک را چندان خراشم کزآن خاک آبرویی برتراشم.نظامی. رجوع به تراشیدن شود.

برترمنش.

[بَ تَ مَ نِ] (ص مرکب) که سرشت و طبیعت و همت برتر دارد. که صفاتی برتر از دیگران دارد. که دارای ادراک عالی است. (ناظم الاطباء) : کسی کو بود تیز و برترمنش نپیچد ز بیغاره و سرزنش.فردوسی. از آن پس از آن انجمن آنچه ماند بزرگان برترمنش پیش خواند.فردوسی. خداوند زیبا و برترمنش کزو دور بیغاره و سرزنش.فردوسی. که شاید جهاندار برترمنش نخواهد که بر ما بود سرزنش.فردوسی. همیشه بزی شاد و برترمنش زتو دور بادا بد بدکنش.فردوسی. از آن رفتن شاه برترمنش همان بد ستایش همان سرزنش.فردوسی || متکبر و معجب. مستکبر. (ناظم الاطباء).

برترنجیدن.

[بَ تُ رَ دَ] (مص مرکب)ترنجیدن. رجوع به ترنجیدن شود.

برتری.

[بَ تَ] (حامص مرکب) فضل. علاء. (دستوراللغهٔ). علو. اعتلا. تفوق. رجحان. مزیت. بالاتری. اعلائی. ارفعی. رفعت. (یادداشت مؤلف). بزرگی. فزونی : جز برتری نجویی گویی که آتشی جز راستی نیابی گوئی ترازویی.رودکی. وگر باز گردد سوی شهریار ترا برتری باشد از روزگار.فردوسی. سپاس از خداوند خورشید و ماه که او داد بر برتری دستگاه.فردوسی. چو درویش نادان کند برتری بدیوانگی ماند این داوری.فردوسی. بزرگی که فرجام آن تیرگی است بدان برتری بربباید گریست.فردوسی. در برتری راه اهریمن است که مرد پرستنده را دشمن است.فردوسی. ببر از همه گوی پیغمبری که با او کسی را نبد برتری.اسدی. برپایهء علمی برآی خوش خوش برخیره مکن برتری تمنا.ناصرخسرو. نه ریبی بجز حکمتش مردمی را نه عیبی بجز همتش برتری را.ناصرخسرو. فزونت رنج رسد چون به برتری کوشی که مانده تر شوی آنگه که بر شوی بفراز. مسعودسعد. - برتری جستن؛ جویای رجحان و تفوق شدن : ز بیدانشی جسته ای برتری تو بد گوهری و ز سگ کمتری.فردوسی. همه رای تو برتری جستن است نهان تو چون

رنگ اهریمن است.فردوسی. یک بیت شعر یاد کنم زانکه رودکی گرچه ترا نگفت سزاوار آن تویی جز برتری نجویی گویی که آتشی جز راستی نجویی گویی ترازویی.فرخی. نجوید کسی بر کسی برتری مگر از طریق هنرپروری.نظامی. آنکه با خود برابرش کردی زود باشد که برتری جوید.سعدی. - برتری دادن؛ تفضیل. ترجیح. - برتری داشتن؛ تفوق. - برتری کردن؛ ترفع. (دهار). بیشی کردن. فزونی کردن : تو زیشان مکن بیشی و برتری که گر ز آهنی بی گمان بگذری.فردوسی ||. کبر. تکبر.

برترین.

[بَ تَ] (ص عالی) بلندتر از همه خواه در مقام و خواه در جای و مکان. اعلی. بالاترین. بلندترین و عالی ترین. (ناظم الاطباء) : برترین یاران و نزدیکان همه نزد او دارم همیشه اندمه.رودکی. بدان برترین نام یزدانش را بخواند و بپالود مژگانش را.فردوسی. بدان برترین نام یزدان پاک برخشنده خورشید و تاریک خاک. فردوسی. که مرداس نام گرانمایه بود بداد و دهش برترین پایه بود.فردوسی. هزاران قبهء عالی کشیده سر بابر اندر که کردی کمترین قبه سپهر برترین دروا. عمعق. همتی دارد چنان عالی که چرخ برترین با فرودین پایگاه همتش دون است و پست. سوزنی. سروری را اصل و گوهر برترین سرمایه است مردم بی اصل و بی گوهر نیابد سروری. سوزنی. چون برترین مقام ملایک برآسمان چندین بدست دیو زبونی چرا کنیم.سعدی. - برترین سپهر؛ آسمان نهم. (ناظم الاطباء).

برتعیش.

[ ] (اِ) کلح و آن گیاهی است. (یادداشت مؤلف).

برتقال.

[بُ] (اِخ) پرتقال. (نخبهٔ الدهر دمشقی). رجوع به پرتقال شود.

برتکان.

[بَ تَ] (اِ) گلیم. (غیاث اللغات از شرح نصاب و فردوس اللغات) (آنندراج).

برتکهٔ.

[بَ تَ کَ] (ع مص) پاره کردن ||. شکافتن و دریدن ||. ریزه ریزه کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برتل.

[بَ تَ] (ص) هیبت ناک. هولناک. (آنندراج). بزرگ و درشت و خوفناک. (ناظم الاطباء).

برتلما.

[بَ تِ] (اِخ)(۱) بارتلمی. بارتولمه. برثلما. نام یکی از دوازده تن حواریون عیسی. رجوع به برثلما و بارتلمی شود. (۱) - Barthelemy.

برتلهٔ.

[بَ تُ لَ] (اِ) عطا و بخشش. (آنندراج). عطا و انعام. (ناظم الاطباء ||). قسمی از کلاه تاتاری است که آنرا زیر دستار نهند. (آنندراج). قسمی از کلاه تاتاری که در زیر عمامهء ترمه بسر گذارند و رفادهء پیچیده. (ناظم الاطباء).

برتمان کبیر.

[بُ تُ نِ کَ] (اِخ)(۱) بندری است به اسپانیا. و رجوع به الحلل السندسیهٔ ص۱۱۲ شود. (یادداشت مؤلف) (۱) - Puerto Pormann.

برتمیدن.

[بَ تَ دَ] (مص مرکب)پرتمیدن. تمیدن. تبخاله پیدا شدن بر لب. (آنندراج). ترکیدن لب. تبخال داشتن لب بعد از تب. (ناظم الاطباء ||). درد پیدا گشتن در مثانه از غایت حرارت. (آنندراج). درد داشتن در شکم بواسطهء گرمای سخت. (ناظم الاطباء||). انباشتن مانند پنبه در جوال. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). سرازیر رفتن. (ناظم الاطباء ||). برتاختن و حمله بردن ||. غلطان افتادن و فرو افکندن. (آنندراج). افتادن و بر زمین خوردن. (ناظم الاطباء ||). فربه شدن. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). جوش دادن گوشت. (آنندراج). جوشانیدن مانند گوشت در آب. (ناظم الاطباء). رجوع به تمیدن و پرتمیدن شود.

برتمیده.

[بَ تَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) نعت مفعولی است از برتمیدن: شفهٔ مبلمه؛ لبی برتمیده. (منتهی الارب). رجوع به برتمیدن شود.

برتن.

[بَ تَ] (ص مرکب) معجب. مستکبر. متکبر و مغرور. (ناظم الاطباء). سرکش مقابل فروتن. (آنندراج). برترمنش. (یادداشت مؤلف). برتر : زن مسکین فروتن مرد برتن کمان سرکشی آهخته بر زن.(ویس و رامین ||). ملصق به تن. جامهء بر تن. دثار و جامهء ملصق به بدن. (ناظم الاطباء ||). بردیس. (یادداشت مؤلف).

برتنجیدن.

[بَ تَ دَ] (مص مرکب)تنجیدن. رجوع به تنجیدن شود.

برتنگ.

[بَ تَ] (اِ مرکب) تنگ زبرین ستور. (یادداشت مؤلف). تنگ دوم باشد از دو تنگ زین و بمعنی تنگ بالا است که آنرا زبرتنگ نیز خوانند. (آنندراج) (برهان). تنگ دویم از زین اسب. (ناظم الاطباء) : بگسلد بر اسب عشق عاشقان برتنگ صبر چون کشد بر چنگ خویش از موی اسب او تنگ تنگ. منوچهری. یک ران ترا خم فلک زین طوقش قمر و مجره برتنگ. شرف شفروه (آنندراج). ز دودمان جلال تو آسمان طفلی است فکنده دایهء صنعش زکهکشان برتنگ. رکن الدین ||. نوار مانندی که از کرباس و غیره دوزند و بر گهوارهء اطفال نصب کنند و طفل را بدان در گهواره بندند. (برهان) (ناظم الاطباء). بربند. رجوع به بربند

شود ||. مرغ ماهیخوار که بوتیمار نیز گویند ||. نوعی از پارچهء کم رنگ. (ناظم الاطباء ||). نوعی از پارچهء کم عرض. (برهان) : صوفک و خاصک و تن جامه و بیت و برتنگ کلی و کلفتن و سالو و روسی انصار. نظام قاری (دیوان ص۱۵). صوف بنگر که سجیف قدک و برتنگ است شاه پیوند بامثال سپه کرد نکرد. نظام قاری (دیوان ص۵۹). بزاز رخت تا تو مرنجی ز بیش و کم برتنگ را گشوده و کتان فراخ و تنگ. نظام قاری (دیوان ص۸۹). حال برتنگی بگفتم شمه ای جستمش سررشته ای ز آغاز کار. نظام قاری (دیوان ص۲۹). برتنودن. [بَ تَ دَ] (مص مرکب) تنودن. رجوع به تنودن شود.

برتنی.

[بَ تَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی برتن. غرور و تکبر و تجبر. (برهان) (آنندراج). تبختر. (ناظم الاطباء). عجب. کبر. مقابل فروتنی. تبختر و تفاخر. (مجمع الفرس) : ندانم کت آموخت این برتنی ترا با چنین کیش آهرمنی.فردوسی. رجوع به برتن شود.

برتنیدن.

[بَ تَ دَ] (مص مرکب) تنیدن : گر تنم از جامه برهنه شود علم و خرد گرد تنم برتنم.ناصرخسرو. جانت برهنه است و تو این تار و پود بر تن تاریک همی برتنی.ناصرخسرو. گرد خود چون کرم پیله برمتن بهر خود چه میکنی اندازه کن.مولوی. رجوع به تنیدن شود.

برتوانستن.

[بَ تَ نِ تَ] (مص مرکب)قادر شدن. توانستن : دل برتوانم از سر و جان برگرفت و چشم نتوانم از مشاهدهء یار برگرفت.؟

برتوم.

[بِ] (ع اِ) خرما که تمام خشک گردیده باشد. (منتهی الارب) (آنندراج).

برتویدن.

[بَ تَ دَ] (مص مرکب)برتاویدن. برتافتن. تافته شدن. بریان و برشته شدن : منکر شو ار توانی نار سعیر را تا اندر او بحشر بسوزی و برتوی.سوزنی. رجوع به تویدن شود.

برته.

[بَ تِ] (اِخ) نام پهلوانی ایرانی در روایات داستانی از نژاد و فرزندان توابه. وی در جنگ دوازده رخ مبارز و هماورد کهرم بود و او را در میدان نبرد کشت : نهم برته با کهرم تیغ زن دو خونی و هر دو سر انجمن همی آزمودند هرگونه جنگ گرفتند پس تیغ هندی بچنگ یکایک بپیچید از برته روی یکی تیغ زد بر سر ترگ اوی که تا سینه کهرم بدو نیم گشت دل دشمن از برته پربیم گشت.فردوسی. و رجوع به برهان قاطع و شرفنامهء منیری شود.

برتهیدن.

[بَ تَ دَ] (مص مرکب) افکندن روی زمین ||. خراب کردن و پایمال کردن ||. مغلوب کردن ||. توده کردن. (ناظم الاطباء).

برتی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب است به برت که شهر بزرگی است. (انساب سمعانی).

برتیبا.

[بَ] (اِ) بزبان زند و پازند پرستوک را گویند و آن پرنده ای است معروف. (برهان) (آنندراج). پرستو. (ناظم الاطباء).

برث.

[بَ] (ع مص) بناز و نعمت فراخ زندگانی کردن. (منتهی الارب) (آنندراج (||). اِ) زمین نرم یا کوه از ریگ نرم یا نرم ترین زمین و نیکوتر آن. (منتهی الارب) (آننـدراج) (از اقرب الموارد). زمین نرم. (مهـذب الاسـماء). ج، براث. ابراث. بروث. برارث یا جمع آخر خطا است ||. دلیل ماهر. (منتهی الارب) (آنندراج).

برثان.

[بِ] (ع اِ) داغی است شتر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برثان.

[بَ] (اِخ) وادیی است در راه رسول خدا صلوات اللهعلیه بسوی بدر. (منتهی الارب).

برثطهٔ.

[بَ ثَ طَ] (ع مص) خـانه نشـین گردیـدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). و هرگاه کسـی بر کوه برآمـده و هر دو زانو را گشاده داشته بر ساقین نشیند گویند برثط فی الجبل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برثلما.

[بَ ثِ] (اِخ) برتلما. یکی از حواریون عیسی (ع). (المدهش ابوالفرج بن جوزی). بارتلمی. رجوع به بارتلمی شود.

برثملا.

[بَ ثِ] (اِخ) مصحف برثلما. (یادداشت مؤلف). رجوع به برثلما و بارتلمی شود.

برثمهٔ.

[بُ ثُ مَ] (ع اِ) لغتی است در برثنهٔ بمعنی شوکت و قوت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به برثنه شود.

برثن.

[بُ ثُ] (ع اِ) پنجه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). پنجهء شیر. (منتهی الارب) (آنندراج) (مهذب الاسماء ||). چنگال و پنجهء مرغان شکاری. برثن از سباع بمنزلهء انگشتان است از آدمی. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (از آنندراج). چنگال هر جانور درنده. (غیاث اللغات ||). انگشت سبابه. (غیاث اللغات از کنز اللغات). ج، براثن. (منتهی الارب) (آنندراج) (اقرب الموارد). ج، براثین. (مهذب الاسماء).

برثنهٔ.

[بُ ثُ نَ] (ع اِ) شوکت و قوت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به برثمهٔ شود.

برثوطهٔ.

[بُ طَ] (ع اِ) تهلکه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

برج.

[بَ رَ] (ع مص) فراخ عیش شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). سپیدی سخت سپید و سیاهی سخت سیاه شدن چشم و فراخ چشم گردیدن. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء (||). ص) خوبروی با جمال ||. روشن و نمایان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ج، ابراج. (منتهی الارب) (آنندراج).

برج.

[بَ رَ] (اِ) علم و رایت معطر و خوشبوی. (ناظم الاطباء).

برج.

[بَ رَ] (اِ) رستنی باشد که آنرا اکر ترکی گویند. (انجمن آرا) (آنندراج) (برهان). وج. (بحر الجواهر). بحرالجواهر در ذیل کلمهء وج گوید فارسی آن برج است. رجوع به بحرالجواهر شود.

برج.

[بَ] (اِ) در تداول مقابل خرج. آنچه مصرف شود از نقد برای چیزهایی که از ضروریات زندگی نباشد. خرجها که جز برای خوردن و آشامیدن و منزل است. خرجهای غیرضروری. (یادداشت مؤلف).

برج.

[بُ] (ع اِ) کوشک. (ترجمان علامهء جرجانی ترتیب عادل بن علی) (آنندراج) (منتهی الارب) (کشاف اصطلاحات الفنون) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (زمخشری) (مهذب الاسماء). قصر. (از اقرب الموارد). کاخ : بیار آن ماه را یک شب درین برج که پنهان دارمش چون لعل در درج نبود آگه که آن شبرنگ و آن ماه ببرج(۱) او فرود آیند ناگاه.نظامی. چندانکه از نظر غایب شد ببرجی رفت و درجی بدزدید. (گلستان ||). کرانهء قویتر قلعه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). حصن. (کشاف اصطلاحات

الفنون). رکن و حصن. (از اقرب الموارد). ج، ابراج و بروج (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (زمخشری). قلعه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بنای قلعه مانند اما بسیار کوچک شبیه برجهایی که در باروی شهر سازند. برخی از برجها که در ایران یا خارج از ایران اهمیت هنری یا تاریخی دارد فهرست وار عبارت است از: برج بابل. رجوع به بابل شود. برج رِشْکِت، واقع در بخش مرکزی شهرستان ساری. برج طغرل، که برج آجری مدوری است در شهر ری و محتم از قرن هشتم هجری است. برج کاشانه، که برج مضرس بلندی است در بسطام مجاور مسجد جمعهء آنجا و از آثار قرن هشتم هجری است. برج کشمر، که برج مضرس بلند با گنبد مخروطی از آثار قرن هفتم است در شهر کاشمر خراسان. برج لاجیم، که برج مدور آجریست نزدیک آبادی لاجیم از بخش سوادکوه شهرستان ساری دارای دو کتیبهء پهلوی و کوفی مورخ ۴۳۰ ه . ق. برج لندن، واقع در لندن. برج مهماندوست، برج آجری در آبادی مهماندوست دامغان از آثار قرن پنجم هجری دارای کتیبهء کوفی. - برج درانداختن؛ بی حجاب ملاقات کردن و درآمدن بر کسی. - برج دریدن؛ کنایه از بی حجاب درآمدن باشد. (برهان) (آنندراج). - برج کوکنار؛ غوزهء کوکنار. (آنندراج) : بر کوه وقارش زیب افلاک ز بی سنگی ز برج کوکنار است. کلیم (آنندراج). بس که زهد خشک در زاهد چو افیون کار کرد بر مزار او سزد گنبد ز برج کوکنار. طاهر غنی (آنندراج). - برج قید؛ در عنصر دانش برجی که در آن قید کنند. (آنندراج). زندان. محبس. - برج مسیح؛ بیت مسیح. بیت عیسی. کنایه از فلک چهارم است. (انجمن آرا ||). قلعه های کوچک و بلند که بر زوایا و بر سردروازه و جایهای دیگر حصاری برآرند بلند تا از آنجا بدشمن تیر و جز آن افکنند. (یادداشت مؤلف). دز. (یادداشت مؤلف) : سپاه و سلیح است دیوار اوی به برجش همه تیرها خار اوی.فردوسی. براند خسرو مشرق بسوی بیلارام بدان حصاری کز برج آن خجل ثهلان. عنصری. کس را از غوریان زهره نبودی که از برجها سر برکردندی. (تاریخ بیهقی). مقدمی از ایشان بر برجی از قلعت بود. (تاریخ بیهقی). غوریان جنگی پیوستند بر برجها و باره ها. (تاریخ بیهقی). و هر برج که برابر امیر بود آنجا بسیار مردم گرد آمدی. (تاریخ بیهقی). - برج ناقوس(۲)؛ برج مانندی برفراز کلیسا که ناقوس، یعنی زنگ بزرگ کلیسا از سقف آن آویخته است ||. محل فرود آمدن کبوترهای نامه بر. ج، ابراج. (صبح الاعشی ۱۴:۳۹۲). کبوترخان. ساختمانهای برج مانند و مدور که کبوتران اهلی را در آن جای دهند : کبوتر چون پرید از پس چه نالی که وا برج آید ار باشد حلالی.نظامی. برگوهر خویش بشکن این درج برپر چو کبوتران از این برج.نظامی. رجوع به کبوترخان و ترکیب برج حمام و برج کبوتر شود. - برج حمام(۳)، برج الحمام؛ برج کبوتر(۴). کبوترخان. کبوتردان. (مهذب الاسماء) : ان علق [الثعلب] فی برج حمام لم یبق فیه طیر واحد. (ابن البیطار). - برج کبوتر؛ کبوترخانه. کبوترخان. کفترخان. برج حمام. ریع. (منتهی الارب). در ایران رسم است که عمارت بلند چشمه چشمه در صحرا سازند و آن خاصه برای کبوتران است موسوم به برج کبوتر چون پیخال کبوتر بکار رنگ رزان آید. محصول برج کبوتر در سرکار پادشاهی رسد و بعضی نوشته اند که برج کبوتر خانهء کبوتر را گویند. (غیاث اللغات از مصطلحات و بهار عجم) : خانه خدای گو در برج کبوتران بگشای یا بکش که بمردیم در قفس.سعدی. عدو کند ز خدنگ تو قلعه ها خالی بدان صفت که به برج کبوتر افتد مار. تأثیر (آنندراج). شد فلک زخمی پیکان از گزند روزگار گویی این برج کبوتر مار پیدا کرده است. تأثیر (آنندراج (||). اصطلاح هیأت) منزلگاه ستارگان. (ترجمان القرآن) (مهذب الاسماء). یکی از دوازده بخش فلک. (منتهی الارب). یکی از بروج آسمان. (اقرب الموارد). خانه. (در فلکیات). خانهء ستارگان. کفه. (یادداشت مؤلف). ج، بروج و ابراج. (منتهی الارب) (آنندراج) (اقرب الموارد). ابرجهٔ. (اقرب الموارد). قسمتی از فلک البروج محصور میان دو نصف دایره از دوایر بزرگ ششگانهء وهمی بر فلک البروج را که بر دو قطب آن متقاطع است. برج دوازده است و هر برجی نصف سدس فلک البروج باشد و نام بروج دوازده گانه از اینقرار است: حمل، ثور، جوزا، سرطان، اسد، سنبله، میزان، عقرب، قوس، جدی، دلو، حوت. سه برج اول بروج ربیعیه و سه برج ثانی بروج صیفیه و شش برج نیمهء اول سال را بروج شمالی و مالیه نامند آنگاه سه برج سوم را بروج خریفیه و سه برج چهارم را بروج شتویه و شش برج نیمهء دوم سال را جنوبیه و منخفضه نامند از اول جدی تا آخر جوزا را

صاعده و معوجهٔ الطلوع نام گذارند و از اول سرطان تا آخر قوس را مستقیمهٔ الطلوع و هابطه و مطیعه و آمره خوانند و اسامی بروج را که بنظم آورده اند از اینقرار است: چون حمل چون ثور چون جوزا سرطان و اسد سنبله میزان و عقرب قوس و جدی و دلو و حوت. این ترتیب را توالی نامیده اند و آن از مغرب بسوی مشرق است و عکس آن یعنی از مشرق بسوی مغرب را خلاف توالی گویند. اولین برج از هریک از بروج ربیعیه و صیفیه و خریفیه و شتویه را برج منقلب نامند زیرا بمجرد حلول آفتاب از برجی ببرج دیگر فصل نیز بفصلی دیگر باز گردد و دومین برج از برجهای فصول اربعه را برج ثابت خوانند زیرا فصلی که بروج مربوط بدان فصل میباشد در آن موقع ثابت و تغییرناپذیر است و سومین برج از برجهای فصول چهارگانه را ذوجسدین گویند زیرا هوا در ماه آخر فصل بواسطهء حلول و نقل آفتاب از آخرین برج فصلی به اولین برج فصل دیگر در حالت امتزاج بین الفصلین باشد و از این بیان وجه تسمیهء برج دوم هر فصل به ثابت کام روشن و هویدا گردد. سپس بدان که هر قطعه ای از منطقهٔ البروج واقع است بین دو نصف دایره بشکل خطوط خربزه همچنین قطعات واقعه از سطح فلک اعلی بین نیم دایره ها را برج نامند پس درازای هر برجی بین مشرق و مغرب سی درجه باشد و عرض آن مابین دو قطب هشتاد درجه است. (کشاف اصطلاحات الفنون). نام هریک از دوازده قسمت فرضی متساوی منطقهٔ البروج ابتدا از نقطهء اعتدال ربیعی. دوازده صورت فلکی منطقهٔ البروج از ایام باستانی مورد توجه بوده است. اسامی این صورتها در مآخذ عربی و فارسی عبارتند از: حمل. ثور. جوزا. سرطان. اسد. سنبله. میزان. عقرب. قوس. جدی. دلو. حوت. اول کسی که منطقهٔ البروج را به ۱۲ قسمت کرد و هر قسمت (برج) را بنام صورت فلکی محاذی آن نامید ظاهراً ابرخس (قرن دوم قبل از میلاد) بوده است. خورشید در حرکت ظاهری سالیانهء خود هر ماه از مقابل یکی از برجها می گذرد و این ماه بنام آن برج خوانده می شود. (دایرهٔ المعارف فارسی) : و چرخ مهین است و کیهان زبر که چرخ مهین معدن برجهاست. ناصرخسرو. در تن خویش ببین عالم را یکسر هفت نجم و ده و دو برج و چهار ارکان. ناصرخسرو. گر حسن تو بر فلک زند خرگاهی از هر برجی جدا بتابد ماهی. (از کلیله و دمنه). و برج طالعش از نور کوکب او متلالی گشت. (ترجمهء تاریخ یمینی). ماه در یک برج نیاساید. (مقامات حمیدی). حصنی است فلک صد و چهل برج کاقبال خدایگان مرا بس.خاقانی. حصنی است فلک دوازده برج کاقبال خدایگان گشاید.خاقانی. به تثلیت بروج و ماه و انجم بتربیع و به تسدیس ثلاثا.خاقانی. زنهار تا ببرج دگرکس بنگذری برجت سرای من به و صحرات کوی من. خاقانی. مشتری هر سال زی برجی رود ما را چو ماه هر مهی رفتن به جوزا برنتابد بیش ازین. خاقانی. کرده به اعتقادی در برجهاش منزل افلاک چون ستاره سیمرغ چون کبوتر. خاقانی. کای مه نو برج کهن را بکن وی گل نو شاخ کهن را بزن.نظامی. برجها دیدم که از مشرق برآوردند سر جمله در تسبیح و در تهلیل حی لایموت چون حمل چون ثور چون جوزا سرطان و اسد سنبله میزان وعقرب قوس وجدی و دلو و حوت. ابونصر فراهی (از نصاب). - برج آبی (اِ مرکب)؛ سرطان و عقرب و حوت. (غیاث اللغات) (آنندراج) : فشاند از دیده باران سحابی که طالع شد قمر در برج آبی.نظامی. - برج آتشی؛ حمل و اسد و قوس. (غیاث اللغات) (آنندراج). رجوع به برج شود. - برج آذری؛ همان برج آتشی است. رجوع به برج آتشی شود. - برج اسد؛ برج شیر. رجوع به برج شود. - برج بادی؛ جوزا و میزان و دلو. (غیاث اللغات) (آنندراج) : نابریده برج خاکی را تمام برج بادیشان مکان دانسته اند.خاقانی. - برج بره؛ برج حمل : ز برج بره تا ترازو جهان همی تیرگی دارد اندر نهان.فردوسی. ببرج بره تاج برسر نهاد ازو خاور و باختر گشت شاد.فردوسی. چو یاقوت شد روی برج بره بخندید روی زمین یکسره.فردوسی. مرا گفت دیهیم شاهی تراست ز برج بره تا بماهی تراست.فردوسی. رجوع به برج حمل شود. - برج بزغاله؛ برج جدی. رجوع به برج جدی شود. - برج بزه؛ ظاهراً برج بزغاله، برج جدی است : چو خورشید آید ببرج بزه جهان را ز بیرون نماند مزه.ابوشکور. - برج بکر فلک و برج عذرای فلک؛ کنایه از میزان و ثور. (انجمن آرا) (آنندراج). - برج ترازو؛ برج میزان. رجوع به برج میزان شود. - برج ثریا؛ برج ثور را نیز گویند. (برهان) (آنندراج) : آخر تو آسمان شکنی یا گهرشکن از درج درّ و برج ثریا چه خواستی.خاقانی ||. - دهان شاهدان. (شرفنامهء منیری). کنایه از دهان معشوق. (آنندراج). دهان معشوق و جوانان و صاحب حسنان. (برهان). - برج ثور؛ برج

گاو : سوسن لطیف و شیرین چون خوشه های سیمین شاخ و ستاک نسرین چون برج ثور و جوزا. کسایی. - برج چهل ساله؛ کنایه از آدم علیه السلام. (آنندراج). - برج حمل؛ برج بره : جهان گشت چون روی زنگی سیاه ز برج حمل تاج بنمود ماه.فردوسی. چو آمد ببرج حمل آفتاب جهان گشت با فر و آئین و آب.فردوسی. چو از برج حمل خورشید اشارت کرد زی صحرا بفرمانش بصحرا بر مطرا گشت خلقانها. ناصرخسرو. رجوع به برج شود. - برج خاکی؛ ثور و سنبله و جدی. (غیاث اللغات) (آنندراج) : نابریده برج خاکی را تمام برج بادیشان مکان دانسته اند.خاقانی. - برج خرچنگ؛ برج سرطان. (زمخشری). رجوع به سرطان شود. - برج خوشه؛ برج سنبله : بدو گفت گردوی (برادر بهرام) انوشه بدی چو ناهید در برج خوشه بدی.فردوسی. رجوع به برج سنبله شود. - برج دو پیکر؛ برج جوزا : سپهسالار ایران کز کمانش خورد تشویرها برج دوپیکر.عنصری. رجوع به جوزا در همین لغت نامه شود. - برج سرطان؛ برج خرچنگ : کجاست اکنون آن مرد و آن جلالت و جاه که زیر خویش همی دید برج سرطان را. ناصرخسرو. رجوع به سرطان و برج شود. - برج سنبله؛ برج خوشه. رجوع به برج خوشه شود. - برج شیر؛ برج اسد : چو خورشید برزد سر از برج شیر سپاه اندر آورد شب را بزیر.فردوسی. رجوع به برج اسد شود. - برج عذرای فلک؛ برج بکر فلک. کنایه از ثور و میزان است. (انجمن آرا) (آنندراج). - برج عقرب؛ برج گژدم. رجوع به برج شود. - برج قوس؛ برج کمان. - برج کمان؛ برج قوس و خانهء کمان : تا فلک بر دل خصم تو زند تیر در برج کمان گردد تیر.سوزنی. ز هاله ماه برخ پرده ها کشد زحجاب چو روی یار ز برج کمان شود پیدا. وحید (آنندراج). رجوع به برج و قوس شود. - برج گاو؛ برج ثور : چو خورشید برزد سر از برج گاو ز هامون برآمد خروش چکاو.فردوسی. رجوع به برج ثور شود. - برج ماهی؛ برج حوت : پدر بر پدر پادشاهی مراست خور و خوشه و برج ماهی مراست. فردوسی. رجوع به برج حوت شود. - برج میزان؛ برج ترازو : هر هفت رسد ببرج میزان با بیست و یکش قران ببینم.خاقانی. رجوع به میزان شود. - برج هلال؛ کنایه از برج سرطان است. به اعتبار آنکه خانهء ماه باشد. (انجمن آرا) (برهان) (شرفنامهء منیری ||). کلمهء برج در مقام تشبیه و کنایه مرکب شده است. - برج خرمی؛ کنایه از منزلگه نشاط و شادی : برآسمان فتح خرامی چو آفتاب از برج خرمی بسوی چرخ خرمی.خاقانی. - برج دولت؛ برج بخت و اقبال : خدیو زمین پادشاه زمان مه برج دولت شه کامران.حافظ. - برج زهرمار؛ تعبیری از خشم. مثل برج زهرمار؛ سخت خشمگین. بکنایه شخص ترش رو و غضب آلود. لکن استعمال آن بدین معنی با الفاظ تشبیه مانند چون و همچون و امثال آن واقع شود. (آنندراج) : چو برج زهرمار از خشم گشته چو افعی سینه مال از وی گذشته. اشرف (آنندراج). همچو برج زهرمار آمد به پیشم مدعی چون کبوترخانه از تیغش مشبک ساختم. اشرف (آنندراج). - برج ساغر؛ کنایه از پیالهء شراب است : در آر آفتابی که در برج ساغر سطرلاب او جان دهقان نماید.خاقانی. - برج طرب؛ کنایه از خم و صراحی و پیاله. (انجمن آرا ||). ماه. مه. هریک از دوازده بخش سال شمسی: برج فروردین. برج اردیبهشت...الخ. (یادداشت مؤلف): قدما برای هریک از برجهای دوازده گانهء فلکی (منطقة البروج) قوهء فاعله و منفعله قایل بودند یعنی آنها را گرم و سرد و یا خشک و تر می پنداشتند بهمین جهت دوازده برج را به چهار دستهء آبی و آتشی و بادی و خاکی تقسیم کرده بودند و هر سه برجی بیکی از این تقسیمات تعلق داشت. - برجهای آبی؛ برجهای دارای مزاج گرم وتر: سرطان، عقرب و حوت. - برجهای آتشی؛ برجهای دارای مزاج گرم و خشک: حمل، اسد و قوس. - برجهای بادی؛ برجهای دارای مزاج گرم و تر: جوزا، میزان و دلو. - برجهای خاکی؛ برجهای دارای مزاج سرد و خشک: ثور، سنبله و جدی. رجوع به برج (اصطلاح هیأت) شود. (۱) - به معنی برج فلکی هم ایهام دارد. (۲) - Pigeonnier. (۴) - Colombier. (۳) - Clocher.

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است جزو دهستان کزاز علیا بخش سربند شهرستان اراک، کوهستانی و سردسیری است. سکنهء آن ۳۹۷ تن. آب آن از رودخانهء نورآباد و قنات و محصول آن غلات، چغندرقند، بنشن، انگور و قلمستان و شغل اهالی زراعت و قالیچه بافی است.

(از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان شهر کهنه بخش حومهء شهرستان قوچان، جلگه و سردسیری است. سکنهء آن ۹۲۶ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و انگور است. شغل اهالی زراعت و مالداری است. راه ماشین رو. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان اردوغش بخش قدمگاه شهرستان نیشابور، جلگه، معتدل. سکنهء آن ۴۶۰ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات، پنبه و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان مانه بخش مانه شهرستان بجنورد. جلگه گرم سیر. سکنهء آن ۱۸۰ تن. آب آن از رودخانه. محصول آنجا غلات، پنبه، برنج. شغل اهالی زراعت، قالیچه بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان ماروسک بخش سرولایت شهرستان نیشابور، کوهستانی، معتدل. سکنه آن ۱۳۲ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات. شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان میان آباد بخش اسفراین شهرستان بجنورد، کوهستانی، گرمسیری. سکنهء آن ۲۱۲ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات، بنشن، باغات میوجات. شغل اهالی زراعت، گله داری و قالیچه بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش حومهء شهرستان بجنورد. سکنهء آن ۳۷۷ تن. آب آن از رودخانه. محصول آنجا غلات، بنشن، باغات میوجات. شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش حومهء شهرستان بجنورد، جلگه، معتدل. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب آن از رودخانه و محصول آنجا غلات، بنشن، میوجات و شغل اهالی زراعت و مالداری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان خندمان شهرستان رفسنجان. کوهستانی و سردسیری. سکنهء آن ۱۵۸ تن. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات، لبنیات و شغل اهالی زراعت، گله داری است. راه فرعی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

برج.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان قوریچای بخش قره آغاج شهرستان مراغه. این ده مرکب از دو محل بنامهای برج بالا و برج پائین میباشد، سکنهء آن ۱۰۸۸ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برجا.

[بَ] (ص مرکب) (از: بر + جا) برجای. ثابت و برقرار. (آنندراج). آرام و برقرار. (ناظم الاطباء). و با لفظ داشتن و ماندن مستعمل. (آنندراج) : این دیه برجاست و حال این کرم بر این جمله است. (منتخب قابوسنامه ص۴۶). تقدم هست یزدان را چو بر اعداد واحد را زمان حاصل مکان باطل حدث لازم قدم برجا. ناصرخسرو. گر نقش تو از میانه برخاست اندوه تو جاودانه برجاست.نظامی. هزار دشمنی افتد میان بدگویان میان عاشق و معشوق دوستی برجاست. سعدی. مادام که این یکی برجاست آن دگر برپاست. (گلستان سعدی). - برجا داشتن؛ ثابت و برقرار داشتن. - برجا ماندن؛ باقی ماندن : از جوانی داغها برسینهء ما مانده است نقش پای چند ازین طاوس برجا مانده است. صائب (آنندراج). رجوع به برجای شود ||. روی زمین و در روی زمین افتاده ||. مناسب و جای گرفته||. درست و صحیح و راست. (ناظم الاطباء). - برجا شدن؛ تمام شدن و مرتب شدن. (ناظم الاطباء). - برجا کردن؛ ملاحظه نمودن و رعایت نمودن. (ناظم الاطباء ||). - مرتب کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به برجای شود.

برجاء.

[بَ] (ع ص) مؤنث ابرج. زن فراخ چشم و آنکه سپیدی چشم او سخت سپید و سیاهی آن سخت سیاه باشد. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - عین برجاء؛ چشمی فراخ و نیکو. (مهذب الاسماء). چشمی که سپیدی آن سخت سپید و سیاهی آن سخت سیاه بود. (ناظم الاطباء). رجوع به بَرَج شود.

برجاس.

[بُ] (اِ)(۱) نشانهء تیر و غیره. (غیاث اللغات). نشانهء تیر باشد اندر هوا. (حاشیهء فرهنگ اسدی). آماجگاه و نشانهء تیر و غیره و عرب آنرا که در هوا نشانهء تیر کرده باشند برجاس گویند و آنرا که در زمین نشانه کنند هدف خوانند. (برهان) (آنندراج) (صحاح الفرس). نشانهء تیر که بلند برآرند به نیزه یا برچوبی. (شرفنامهء منیری). نشانه گاه تیر باشد. (فرهنگ اسدی). نشانه اندر هوا. (مهذب الاسماء). هدف تیر که برچوبی نصب کنند. غرض. (ناظم الاطباء) (یادداشت مؤلف). برجاس هدف و غرضی است در هوا که بدان رمی شود و جوهری گمان برده است که این کلمه مولد است. (از اقرب الموارد). ج، براجیس. (اقرب الموارد) : منجمان آمدند خلخیان ابا سطرلابها چو برجاسا. ابوالعباس عباسی (از فرهنگ اسدی). سوی او جست چو تیری سوی برجاسی بایکی داسی مانندهء الماسی.منوچهری. برجاس او بسر بر گه باز و گه فراز چون چاکری که سجده برد پیش شاه ری. منوچهری. تیر وهم تو کز کمان بجهد نجم برجیس باشدش برجاس.مسعودسعد. دل حسود تو نالان و مضطرب بادا ز تیر حادثه مانند سینهء برجاس. سیدحسن غزنوی. نشانه کردم خود را بگونه گونه گناه نشانهء چه که برجاس تیر خذلانم.سوزنی. چون بسوی دل او تیر سؤال سائل تیر غازی برود راست ببرجاس و هدف. سوزنی. بفرمود تا آن جماعت را بردار... کنند... و تیر را برجاس سازند. (نامهء تنسر). کسان مرد راه

خدا بوده اند که برجاس تیر بلا بوده اند. سعدی (آنندراج). - برجاس وار؛ نشانه مانند. همانند نشانه و هدف : وین هدهد بدیع درین اول ربیع برجاس وار تاجی بر سر نهاده وی. منوچهری ||. سنگی که در چاه اندازند تا چشمه های آن گشوده و آب آن خوشمزه گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). علامتی که از سنگ سازند مانند نشان و علامت راه. (منتهی الارب). (۱) - در عرب نیز متداول و از فارسی مأخوذ است.

برجاسب.

[بُ] (اِخ) نام مبارزی است تورانی که با پیران ویسه بجنگ گودرز آمده بود. (انجمن آرا) (آنندراج) (برهان) (ناظم الاطباء).

برجاسپ.

[بُ] (اِخ) برجاسب. (شرفنامهء منیری). رجوع به برجاسب شود.

برجاف.

[بُ] (اِ) قسمی از غله از قبیل نخود و لوبیا. (ناظم الاطباء). برچاف.

برجامه.

[بَ مَ / مِ] (اِ مرکب) (از: بر + جامه) لباس زبرین. جامه که بالای جامه های دیگر پوشند. مقابل شعار. دثار ||. جامهء برسا. لباس رو ||. لباس پربهای باشکوه. (ناظم الاطباء).

برجان.

[بُ] (اِ) (حساب...) (اصطلاح ریاضی) مجموع عدد مضروب و مضروب فیه مثلا سه را در سه ضرب کنند حاصل نه میشود پس سه را جذر و نه را جداء و جملهء آنرا برجان گویند. (ناظم الاطباء).

برجان.

[بُ] (اِخ) صنفی از روم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برجان.

[بُ] (اِخ) نام دزدی است که به وی مثل زنند: اسرق من برجان.

برجای.

[بَ] (ص مرکب) (از: بر + جای) ثابت. پایدار. برقرار. برمکان و برمحل. (ناظم الاطباء) : پادشاهان ما را آنانکه گذشته اند ایزدشان بیامرزاد و آنچه برجایند باقی داراد. (تاریخ بیهقی). رجوع به برجا شود.

برجای ماندگی.

[بَ دَ / دِ] (حامص مرکب) حاصل مصدر است از برجای ماندن سستی و ماندگی و بازماندگی درجای ||. فالج ||. اندوه و رنج. (ناظم الاطباء).

برجای مانده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)مانده و خسته و فرسوده از ماندگی. (ناظم الاطباء ||). مبتلا به بیماری فالج ||. بازپس مانده. وامانده.

برج افغان.

[بُ اَ] (اِخ) دهی است از بخش پشت آب شهرستان زابل. سکنهء آن ۶۰۲ تن. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

برج اکرم.

[بُ اَ کَ] (اِخ) یکی از دهستانهای ششگانه بخش فهرج شهرستان بم است که از ۳۵ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده است. سکنه آن در حدود ۵۷۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

برج اولیا.

[بُ جِ اَ] (اِخ) برجی از قلعهء هرات : از که جوید نوش داروی شفا زیرا که نیست این دوا در طبلهء عطار برج اولیا. شفیع اثر (آنندراج).

برج بالان.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان سربند علیا بخش سربند شهرستان اراک، سکنه آن ۵۶۶ تن. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

برج پشتگان.

[بُ پَ] (اِخ) دهی است از دهستان زیرکوه باسشت بابوئی بخش گچساران شهرستان بهبهان. سکنه آن ۲۰۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برج چشمه محمود.

[بُ چَ مَ مَ] (اِخ)دهی است از دهستان چاپاق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۲۸۵ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برجد.

[بُ جُ] (ع اِ) نوعی از گلیم سطبر. (منتهی الارب). نوعی از گلیم ستبر. (ناظم الاطباء). پوششی است از پشم قرمزو گفته اند کسائی است راه راه و ضخیم که برای خیمه و جز آن صلاحیت دارد. (اقرب الموارد). ج، براجد. (ناظم الاطباء).

برج ذوالفقار.

[بُ ذُلْ فَ] (اِخ) دهی است از دهستان قل جق بخش شیروان شهرستان قوچان. سکنه آن ۱۶۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برجستگی.

[بَ جَ تَ / تِ] (حامص مرکب). برجسته بودن. (فرهنگ فارسی معین ||). جهندگی. (ناظم الاطباء (||). ا) بلندی. (فرهنگ فارسی معین). - برجستگی های بدن؛ نقاطی از بدن که برجسته نماید مانند پستان. (فرهنگ فارسی معین ||). طاول و بثره و جوشش. (ناظم الاطباء).

برجستن.

[بَ جَ تَ] (مص مرکب) جهیدن. برجهیدن. جستن. (ناظم الاطباء ||). جهیدن ستوران و پرندگان نر بر ماده. (فرهنگ فارسی معین (||). اصطلاح پزشکی) مبتلا شدن بثورات جلدی مانند آبله و سرخجه ||. طپیدن و جنبیدن رگ. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

برجسته.

[بَ جَ تَ / تِ] (ن مف مرکب) با افراز برآمده. (ناظم الاطباء ||). جسته و جهیده ||. چست و چالاک. (فرهنگ فارسی معین||). مناسب و لایق. (ناظم الاطباء). خوب و پسندیده و ممتاز و عالی. (فرهنگ فارسی معین). باموقع. (ناظم الاطباء ||). شخص معروف و بزرگ. ج، برجستگان. (فرهنگ فارسی معین).

برج سربند.

[بُ جِ سَ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان ناروئی بخش شیب آب شهرستان زابل. سکنه آن ۲۳۱ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

برجسفیدن.

[بَ جَ دَ] (مص مرکب)برچسفیدن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به برچسفیدن شود.

برج سوخته.

[بُ تَ] (اِخ) دهی از دهستان شاپور بخش مرکزی شهرستان کازرون. سکنه آن ۱۳۷ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

برج سید.

[بُ سَیْ یِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومه بخش خشت شهرستان کازرون. سکنه آن ۳۴۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

برج عیوض.

[بُ جِ عِ یْ وَ] (اِخ) دهی است از دهستان سربند علیا بخش سربند شهرستان اراک و سکنه آن ۲۳۸ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

برج فهره.

[بُ فَ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان زلفی بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. سکنه آن ۵۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برج قلعه.

[بُ جِ قَ عَ] (اِخ) دهی از دهستان مرکزی بخش نوخندان شهرستان دره گز. سکنه آن ۳۴۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برجک.

[بُ جَ] (اِخ) دهی است از دهستان قلعه حمام بخش جنت آباد شهرستان مشهد. سکنه آن ۱۳۸ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برجک.

[بُ جَ] (اِخ) دهی است از دهستان بالا شهرستان نهاوند سکنه آن ۴۸۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برجک.

[بُ جَ] (اِخ) دهی است از دهستان کوهپایه بخش بردسکن شهرستان کاشمر سکنه آن ۹۲۹ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برج کباد.

[بُ جِ کُ] (اِخ) دهی است از دهستان طبس مسینا بخش درمیان شهرستان بیرجند. سکنه آن ۱۱۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برجکه.

[بُ جِ کَ] (اِخ) دهی از دهستان خسروآباد شهرستان بیجار. سکنه آن ۲۳۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برجکی.

[بُ جَ] (اِخ) دهی است از دهستان خزل شهرستان نهاوند. سکنه آن ۳۱۳ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برجلو.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان نیر بخش مرکزی شهرستان اردبیل. سکنه آن ۳۶۳ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برج له.

[بُ لَ] (اِخ) دهی است از دهستان سیلاخور بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. سکنه آن ۴۷۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برج مروی.

[بُ جِ مَ] (اِخ) دهی است از دهستان پائین ولایت بخش فریمان شهرستان مشهد. سکنه آن ۱۳۶ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برج معاز.

[بُ جَ مُ] (اِخ) دهی است از دهستان برج اکرم بخش فهرج شهرستان بم. سکنه آن ۶۳۹ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

برج ملاولی خان.

[بُ جِ مُلْ لا وَ] (اِخ)دهی است از دهستان مرکزی بخش حومه شهرستان بهبهان. سکنه آن ۲۰۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برجمهٔ.

[بَ جَ مَ] (ع اِمص) درشتی سخن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برجمهٔ.

[بُ جُ مَ] (ع اِ) پیوند میانه از سه پیوند انگشتان یا پیوند انگشتان یا پشت استخوان انگشتان یا سر پشت پیوند انگشتان که هرگاه مشت را بند کنند کشیده و مرتفع ماند. ج، براجم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). انگشت میانهء مرغ. (منتهی الارب).

برج میرگل.

[بُ گُ] (اِخ) دهی است از بخش میان کنگی شهرستان زابل. سکنه آن ۸۴۷ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

برجند.

[بِ جَ] (اِخ) بیرجند. رجوع به بیرجند شود.

برجوئی.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان خان میرزا بخش اردگان شهرستان شهرکرد. سکنه آن ۴۰۴ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

برجوشیدگی.

[بَ دَ / دِ] (حامص مرکب) (از: بر + جوشیدگی) حاصل مصدر است از برجوشیدن. رجوع به برجوشیدن شود (||. اِ) آبله و سرخجه. (ناظم الاطباء). جیچک و آبله. (آنندراج).

برجوشیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)بجوشش آمدن و جوشیدن. (ناظم الاطباء). غلیان. فور. فوران. (ترجمان القرآن) : بر اوج صعود خود بکوشد از حد صعود برنجوشد.نظامی. تو سوز سینهء مستان ندانی ای هشیار چو آتشیت نباشد چگونه برجوشی.سعدی ||. بیرون شدن. تندی : آب از چشمه برمیجوشد. (از یادداشت مؤلف). - جوشیدن به گفتار؛ از سرخشم و به تندی سخن گفتن : بگفتار با مهتران برمجوش بزور آنکه بیش از تو با وی مکوش.اسدی. - جوشیدن دل؛ شوریدن : برجوش دلا که وقت جوش است گویای جهان چرا خموش است.نظامی ||. گرد آمدن. اجتماع کردن. به انبوهی گرد آمدن : و غوریان آنجا برجوشیدند. (تاریخ بیهقی). و ملاعین حصار غور برجوشیدند. (تاریخ بیهقی ص ۱۱۱). مبارزان هر دو صف چون زنبور بهم برجوشیدند. (ترجمهء تاریخ یمینی).

برجه.

[بِ جَ] (اِخ)(۱) شهری است به اسپانیا از اعمال المریه(۲). (معجم الادباء چ مارگلیوث ج۷ ص۹۷). و رجوع به معجم البلدان و مراصد و الحلل السندسیه و دمشقی و نفح الطیب شود. (۱) - Almeria - (۲) .Berja.

برجهاندن.

[بَ جَ دَ] (مص مرکب) رجوع به برجهانیدن و جهاندن شود.

برجهاننده.

[بَ جَ نَ دَ / دِ] (نف مرکب)نعت فاعلی است از برجهانیدن. رجوع به برجهانیدن شود.

برجهانیدن.

[بَ جَ دَ] (مص مرکب)جهانیدن. باعث برجهیدن گشتن. (ناظم الاطباء). برخیزانیدن. (آنندراج). بجستن داشتن. ایثاب. (المصادر) (منتهی الارب). انزاء. (منتهی الارب). رجوع به جهانیدن شود.

برجهانیده.

[بَ جَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)نعت مفعولی از برجهانیدن. رجوع به برجهانیدن شود.

برجهنده.

[بَ جَ هَ دَ / دِ] (نف مرکب)جست وخیزکننده. جهنده. رجوع به جهنده شود || با ارتجاع مانند فنر. (ناظم الاطباء).

برجهیدن.

[بَ جَ دَ] (مص مرکب)جهیدن. رجوع به جهیدن شود.

برجی.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به برج (||. اِ) برجی کوچک. (ناظم الاطباء).

برجی.

[بُ] (اِخ) (ممالیک...) ممالیک جمع مملوک بمعنی غلام است و بیشتر این کلمه را در مورد غلامان سفیدپوست بکار میبرده اند سلاطین ممالیک مصر از غلامان ترک یا چرکسی بودند که ابتدا در جزء قراولان مزدور الملک الصالح ایوب قرار داشتند اولین ایشان شجرة الدر زوجهء الملک الصالح است اگرچه چند سالی اسماً سلطنت با موسی از بازماندگان خاندان ایوبی بود ولی پس از او ممالیک رسماً سلطنت مصر را بدست گرفتند و ایشان دو طبقه اند ممالیک بحری و ممالیک برجی و این دو طبقه تا نیمهء اول قرن دهم هجری مصر و شام را تحت اداره و حکومت خود داشتند و افراد آن سلسله ها با وجود سلطنت کوتاه و جنگهای داخلی دائمی و کشتن یکدیگر ممالک خویش را بخوبی اداره میکردند و شهر قاهره هنوز از دورهء سلطنت ایشان آثاری دارد که نمایندهء عشق و علاقهء سلاطین مملوک بصنایع مستظرفه دنیاست ممالیک علاوه بر این مردمانی جنگاور و دلیر بودند و در مقابل صلیبیون عیسوی و اردوهای تاتار مقاومتهای نیکو کردند مخصوصاً تاتار را که در قرن هفتم هجری برآسیا استیلا یافته و مصر را طرف تهدید قرار داده بودند چند بار مغلوب نمودند. ممالیک برجی از ۷۸۴ ه . ق. تا ۹۲۲ ه . ق. مطابق ۱۳۸۲ م. تا ۱۵۱۷ م. حکومت کردند اولین آنان سیف الدین برقوق ظاهر و آخرین آنان تومان بیک اشرف بود. این سلسله را سلاطین عثمانی از میان برداشتند. (ترجمهء طبقات سلاطین اسلام لین پول ص۷۴ و ۷۵).

برجیس.

[بِ] (اِخ) ستاره ایست و گویند مشتری است. (اقرب الموارد) (از منتهی الارب). ستارهء مشتری. (ناظم الاطباء). هرمزد. اورمزد. زاوش. (یادداشت مؤلف). سعد اکبر. و آن یکی از سیارات سبع است. برجیس بکسر و جیم عربی ستارهء مشتری که بر فلک ششم تابد و سعد است و آنرا قاضی فلک گویند و خانهء او قوس و حوت است و این معرب برجیس بفتح باء است چرا که وزن فعلیل بالفتح در کلام عرب نیامده. (غیاث اللغات) : مه و خورشید با برجیس و بهرام زحل با تیرواره [زهره] بر کرزمان. دقیقی (فرهنگ اسدی). حسودت در ید بهرام فیرون نظر زی تو ز برجیس فرارون.دقیقی. چشمهء آفتاب و زهره و ماه تیر و برجیس و کوکب(۱) و بهرام. خسروی (صحاح الفرس). در میان مهد چشم من نخسبد طفل خواب تا نبینم روی آن برجیس رای تهمتن. منوچهری. بچه یی دارم در ناف چو برجیسی با رخ یوسف و بوی خوش بلقیسی. منوچهری. زبر باز بهرام و برجیس و باز زحل آنکه تخم بلا و

جفاست.ناصرخسرو. ناصح ناصح تو برجیس است حاسد حاسد تو کیوان است.مسعودسعد. من چو برجیس زحوت آمده ام سرطان مستقری خواهم داشت.خاقانی. برجیس موسوی کف و کیوان طور حلم هارون آستانهء گردون مکان اوست.خاقانی. هر دو برجیس علم و کیوان حلم هر دو خورشید جود و قطب وقار.خاقانی. برجیس به مهر او نگین داشت کاقبال جهان در آستین داشت.نظامی. یزک داری ز لشکرگاه خورشید عنان افکند بر برجیس و ناهید.نظامی. داده هر کوکبی شهادت خویش همچو برجیس بر سعادت خویش.نظامی (||. ع اِ) ماده شتر بسیارشیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - در فرهنگ اسدی هم کوکب دارد و در حاشیهء فرهنگ اسدی بجای کوکب فرقد. در این بیت از هفت سیاره فقط کیوان یعنی زحل نام برده نشده است نه کلمهء زحل و نه کیوان دراین مصراع بعد از کلمهء برجیس جایی ندارد مگر کیوان را کیون بخوانیم یعنی الف بفتحه بدل کنیم و چنین صورتی هم برای کیوان دیده نشده است اما زحل در فارسی نام دیگری هم دارد و آن کش است و اگر آن کلمه در اصل بیت بوده است «با» در جلو آن به «واو» بدل شده است یعنی «باکش و بهرام» معنی کلمهء فرقد در کتاب لغت عرب مشوش و مضطرب مینماید آیا فرقد مفرداً بمعنی زحل بوده است؟ آنهم دلیلی ندارد. (از یادداشت بخط مؤلف).

برج یوسف.

[بُ جِ سُ] (اِخ) دهی است از بخش میان کنگی شهرستان زابل. سکنهء آن ۸۵۱ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

برچاف.

[بُ] (اِ) غله ای است که نام دیگر تکلمیش خلراست. (آنندراج از فرهنگ جهانگیری). لوبیا و نخود و ماش و مانند آنها. برجاف. (ناظم الاطباء). بنشن. حبوبات. نام غله ای است که آنرا به تازی ملک و جلبان گویند. (جهانگیری) (برهان).

برچخ.

[بَ چَ] (اِ) برچق. (آنندراج). ژوپین. زوبین. نیزهء کوچکی که هندوها در دست گیرند. (ناظم الاطباء). برچه. نیزهء کوچک که اغلب مردم هندوستان دارند. (آنندراج) (انجمن آرا). ژوبین است و آن نیزه ای است نه دراز و نه کوتاه. (برهان) : از خنجر دو رویه سه کشور گرفتنش وز برچخ سه پایه دو سلطان شکستنش. خاقانی (آنندراج).

برچدن.

[بَ چِ دَ] (مص مرکب) برچیدن. در تمام معانی مخفف برچیدن. (برهان ||). در نوردیدن : برچد بنفشه دامن و از خاک برنوشت. منوچهری ||. فراهم آوردن. گرد کردن. (ناظم الاطباء ||). التقاط. برگرفتن چنانکه مرغ دانه را از زمین : نداند زمن بر چدن دانه نیز که کورست و کور آید از خانه نیز.اسدی. دانه باشی مرغکانت برچنند غنچه باشی کودکانت برکنند.مولوی ||. یکسو زدن. برگفتن : هوای قیرگون برچد نقاب قیرگون از رخ سپهر ساج گون بنهاده تاج عاجگون بر سر. عمعق بخاری. - برچدن گل؛ گل از شاخه باز کردن : گل برچنند روزبروز از درخت گل زین گلبنان هنوز مگر گل نچیده اند.سعدی. و رجوع به چدن و چیدن شود. - برچدن شکر از حدیث کسی؛ از سخنان شیرین او بهره مند شدن و لذت سمع یافتن : حدیثی بگو تا شکر برچنم بمن برگذر تا شوم عنبری.(از سندبادنامه). - برچدن مکافات؛ جزا و پاداش یافتن : تو دانی که مردم که نیکی کند کند تا مکافات آن برچند.ابوشکور.

برچده.

[بَ چِ دَ / دِ] (ن مف مرکب)برچیده. ببالا ـ برزده : آن کبک مرقع سلب برچده دامن از غالیه غل ساخته از بهر نشان را.سنایی||. برگشته. تافته ببالا. ببالا برگردانده. جمع. مجتمع : برچده زلفک فراهم او کرده صبر از دلم پراکنده.سوزنی.

برچسب.

[بَ چَ] (اِ مرکب) تکهء کاغذ که بر آن نوع جنس و محل ساخت و دیگر مشخصات نویسند یا چاپ کنند و روی شیشه ها و بطریها چسبانند. قطعهء کاغذی که روی اجناس چسبانند تا معرف جنس و قیمت آنها باشد. اتیکت(۱). (فرهنگ فارسی معین). (۱) - etiquette.

برچسبان.

[بَ چَ] (نف مرکب) ملتئم. باآرام و طمأنینه. مهربان. - برچسبان بودن؛ التیام. مهربان بودن با یکدیگر. (یادداشت مؤلف): ترفیه بالرفاء و البنین گفتن بوجه دعا در زناشوئی یعنی مجتمع و برچسبان و باآرام و طمأنینه باشند. - برچسبان شدن؛ کتن. (منتهی الارب).

برچسبانیدن.

[بَ چَ دَ] (مص مرکب)الصاق. الاقهٔ. نظم. الساق. تلییط. (منتهی الارب). رجوع به هریک از این مترادفات شود.

برچسب زدن.

[بَ چَ زَ دَ] (مص مرکب)چسباندن و ملصق ساختن برچسب و اتیکت روی شیشهء مشروب و دوا و جز آن.

برچسبیدن.

[بَ چَ دَ] (مص مرکب)چسبیدن. التصاق. التساق. التصاص. التیاط. التزاق. تغنث. (منتهی الارب) : مرتعش را کی پشیمان دیده ای برچنین چیزی تو برچسبیده ای.مولوی. مَلازهٔ؛ برچسبیدن با هم. لیط؛ برچسبیدن به دل. (منتهی الارب). و رجوع به چسبیدن شود.

برچسبیده.

[بَ چَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)ملصق. چسبیده. رجوع به چسبیده شود. - برچسبیده شدن؛ لزوب. (ترجمان القرآن).

برچسپیدن.

[بَ چَ دَ] (مص مرکب)برچسفیدن. رجوع به چفسیدن و چسفیدن شود.

برچسفان شدن.

[بَ چَ شُ دَ] (مص مرکب) برچسبیدن. رجوع به برچسبان شدن شود.

برچسفیدن.

[بَ چَ دَ] (مص مرکب)برچسپیدن. برچفسیدن. چسپیدن. ملصق شدن ||. متمایل شدن. منحرف گردیدن. (فرهنگ فارسی معین). برچسفیدن به کسی. اعلواط. (منتهی الارب ||). منجمد شدن. فسرده گردیدن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به برچسبیدن شود.

برچشم گفتن.

[بَ چَ گُ تَ] (مص مرکب) بچشم گفتن، کنایه از قبول کردن. (غیاث اللغات) (آنندراج) (مجموعهء مترادفات).

برچفسان.

[بَ چَ] (نف مرکب) چسبنده. لزج. علک. - برچفسان شدن؛ رفاء. (منتهی الارب).

برچفسانیدن.

[بَ چَ دَ] (مص مرکب)برچسبانیدن. اکتان. لیق. لیقه. ملاحمه؛ برچفسانیدن دو چیز باهم. (منتهی الارب).

برچفسنده.

[بَ چَ سَ دَ / دِ] (نف مرکب)لاتب. (منتهی الارب).

برچفسیدگی.

[بَ چَ دَ / دِ] (حامص مرکب) حالت و چگونی برچفسیده. کسس؛ برچفسیدگی دندان در بن دندان. (منتهی الارب).

برچفسیدن.

[بَ چَ دَ] (مص مرکب)برچسپیدن. برچسفیدن. تلخن. (منتهی الارب). تلخط. (اقرب الموارد). لتوب. لصوق. لزوق: رسعت عینه؛ برچفسید نیام چشم او. (منتهی الارب ||). منجمد شدن و فسردن. (ناظم الاطباء). رجوع به برچسفیدن شود.

برچفسیده.

[بَ چَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)لح. (منتهی الارب). صفت مفعولی از برچفسیدن. رجوع به چفسیدن شود.

برچق.

[بَ چَ] (اِ) برچخ. (آنندراج). زوبین : ز پروانه هرگز نبیند ملال ز برچق به دامش گشاده ست بال.وحید.

برچکیدن.

[بَ چَ / چِ دَ] (مص مرکب)چکیدن : چو گودرز پیش تهمتن رسید سرشکش ز مژگان برخ برچکید.فردوسی. یکی قطره ای بر کفم برچکید کف دست من گشت چون کوثری. منوچهری. رجوع به چکیدن شود.

برچم.

[بَ چَ] (اِ) پرچم. (ناظم الاطباء). رجوع به پرچم شود.

برچمیدن.

[بَ چَ دَ] (مص مرکب)چمیدن : وز هوس خویش همی برچمی بیهده ای درخور مقدار خویش.ناصرخسرو. سخن با سر شبان جز سخته و پخته مگو هرگز ولیکن با رمه هر گونه ای کاید همی برچم. ناصرخسرو. رجوع به چمیدن شود.

برچه.

[بَ چَ / چِ] (اِ) برچخ. برچق. یک قسم از نیزه. (ناظم الاطباء). ژوبین. زوبین.

برچه.

[بَ چِ] (از: بر + چه) چگونه. بچه منوال : برفت او و ما از پس اندر دمان گذشتیم تا برچه گردد زمان.فردوسی. همی بود تا برچه گردد زمان بدین آشکارا چه دارد نهان.فردوسی ||. برای چه : ببینم که رومی سواران که اند سپاهی سپاهند یا برچه اند.فردوسی.

برچه.

[بَ چِ] (اِ) قسمتهای کوچک مادگی که به میوه مبدل شود.(۱) (فرهنگستان). (۱) - Carpelle.

برچی.

[بَ] (اِ) نیزهء کوچک. (ناظم الاطباء). برچق. برچخ. برچه. زوبین.

برچیدگی.

[بَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حاصل مصدر است از برچیدن. حالت و وضع برچیده چنانکه انحلال یک مؤسسه و تعطیل یک بنگاه. (از فرهنگ فارسی معین). انحلال در اصطلاح تجارت. رجوع به برچیدن شود.

برچیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) برچدن. چیدن. رجوع به چیدن و برچدن شود ||. انتخاب کردن. برگزیدن. منتخب کردن. (ناظم الاطباء) : برچید او را از میان امتی که شراره ریزاست آتشش. (تاریخ بیهقی ص۳۰۸). صلوة باد بر او و بر آلش و سلام از فاضلترین نسبی و برچید او را از کریمترین اصلی. (تاریخ بیهقی ۳۰۸ ||). جمع کردن. گرد کردن. (ناظم الاطباء). - لب برچیدن؛ حالتی که پدید آید در ملامح آنگه بگریه آغازیدن خواهد. (یادداشت مؤلف ||). یک یک و دانه دانه برداشتن از زمین. یکان یکان چیزی بسیار عدد را با دست یا دهان یا منقار از زمین برداشتن. برگرفتن. (یادداشت مؤلف). چیزی پاشیده را یک یک از زمین برداشتن. التقاط. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). لقط. (تاج المصادر بیهقی). لقطهٔ. (دهار). دانه دانه از زمین برداشتن به منقار چنانکه مرغان یا با دست چنانکه آدمی چیزهای خرد پراکنده را: تلقط؛ از هر جای برچیدن. (زوزنی) : جوان بودم و پنبه فخمیدمی چو فخمیده شد دانه

برچیدمی. خجسته (از صحاح الفرس). مرغان فروآیند تا آن کرمان [گرد آمدهء برعنبر را] برچینند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آنرا که [دیوچه ای را که] بتوان دید. [در گلو]بمنقاش برچینند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). هر شکر کز لفظ او برچید سمع هم بر آن لفظ و بیان خواهم فشاند.خاقانی. برچینمش به مژگان سازم شریک احمر. خاقانی. چو گربه در نربایم ز دست مردم چیز ور اوفتاده بود ریزه ریزه برچینم.سعدی ||. گسترده را جمع کردن. نوردیدن. لوله کردن : بدین خیره گفتارهای تباه نگیری مرا دام برچین زراه. اسدی (گرشاسب نامه). بساط حسن رخت چید و خط تو برچید از آنکه کار جهان چیدنست و برچیدن.؟ - برچیدن جامه را؛ فرا گرفتن، برداشتن آن را. - برچیدن داس؛ بالا گرفتن آن. - برچیدن دامن خرگاه؛ بالا زدن آن ||. پراکنده را گرد کردن. منتشر را جمع آوردن : بدره های درم بیاوردند و از بام بر لشکر همی پراکندند و ایشان برچیدند. (تاریخ سیستان ||). جمع کردن. فراهم آوردن از هر جای : جامه ار کهنه بودی که از مزابل برچیدی. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). یکان یکان با گلوله و جز آن کشتن: تخم چیزی را از زمین برچیدن تا دانهء آخر، کشتن. (یادداشت مؤلف). نیست کردن. نابود کردن : بنوک سر نیزه شان برچند تبه شان کند پاک و بپراکند.فردوسی. اگر بر آن جمله نبودی ایشان را زهرهء آن نبودی که به یک ساعت فوجی از لشکر ما ایشان را برچیدی. (تاریخ بیهقی ص۴۶۶ چ ادیب). - برچیدن ختم و مجلس فاتحه؛ پایان بخشیدن بدان ||. چیده را واچیدن، چنانکه ردهء آجرهای دیوار ساخته شده را ||. تعطیل کردن و منحل ساختن بنگاه یا سازمان یا دستگاه : فلان دکان یا دستگاه یا سازمان برچیده شد. بقول خواجهء مجبر اسلام برباید چیدن و خون و مال مسلمانان ضایع کردن. (کتاب النقض ص ۳۷۰). - برچیدن بلای کسی؛ دور کردن آن. (از آنندراج) : رفته در گل چیدنش خاری به دست و می شود خارخار دل که برچیند بلای دست او. اشرف. - برچیدن داغ؛ برداشتن آن. (آنندراج) : مرهم طلبم زسینه داغم برچین از زهر بنالم شکرم پیش انداز. ظهوری (آنندراج). - برچیدن درد از کسی؛ درد او را بجای او داشتن. (یادداشت مؤلف). بر خود گرفتن درد دیگری : بمژگان سیه کردی هزاران رخنه در دینم بیا کز چشم بیمارت هزاران درد برچینم. حافظ ||. جمع کردن و خشک کردن چنانکه با پارچهء خشک آب چیزی را : ریاضت باید فرمود و کشتی گرفتن پس فرمود تا او را بمالند و عرقی که بیرون آید از وی برچینند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). اشتیار. بریدن شان عسل از کندو: جلاء النحل جلاء؛ دور کرد زنبوران تا انگبین برچیند. (منتهی الارب ||). تعجیل کردن ||. آماده کردن||. پرچین کردن ||. کمر بستن. (ناظم الاطباء).

برچیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) نمیص. (منتهی الارب). گرد آورده و جمع شده. فراهم شده ||. واچیده ||. منحل شده و تعطیل شده. رجوع به برچیدن و چیدن در تمام معانی شود. - برچیده ازار؛ کمیس الازار. - برچیده دامان؛ بالازده، چنانکه دامن خیمه یا جامه. - برچیده دامن؛ دامن فرا گرفته : ای بس کسا که از پی این زیر دامنی نیفه فرو کشیده و برچیده دامنند.سوزنی. - برچیده شدن؛ از میان رفتن. فانی شدن چیزی بتمامه: خانوادهء فلان برچیده شد. (یادداشت مؤلف ||). - منحل شدن. - برچیده ناف؛ کسی که حوالی نافش بالیده باشد. (آنندراج) : از زنخدانش زدی در حسن لاف قرص مه می بود اگر برچیده ناف. تجلی (آنندراج). نرم کاکل سخت سم مالیده مو برچیده ناف خرد سر کوچک دهن فربه سرین لاغرمیان. محتشم کاشانی (در صفت اسب) (از آنندراج).

برچیزی بودن.

[بَ دَ] (مص مرکب) (از: بر + چیزی + بودن) موافق آن بودن. بدان عقیده داشتن. در امری ثابت عقیده و معتقد بودن : چو آید به دودهء تو این چار چیز برآنم که دیگر نخواهد ستیز.فردوسی. برآنم که روزی بکار آیدت درختی که کاری ببار آیدت.فردوسی. ایشان گفتند ما بر عهد طاهریم مخالفان او را فرمان نداریم. (تاریخ سیستان).

برچین.

[بَ] (اِ مرکب) بالای دیوار. فلغند. (یادداشت مؤلف). پرچین. خار و غیره که گرد کشت گیرند. رجوع به پرچین شود.

برچین.

[بُ] (اِ) کارگر موقت که در مزارع گیرند برای درو کردن. (یادداشت بخط مؤلف).

برچینا.

[بَ] (نف مرکب) جمع کننده و برچیننده. (ناظم الاطباء). فراهم کننده و جمع آورنده. (آنندراج).

برچیندن.

[بَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه. برچیدن جمع کردن و برچیدن. (از ناظم الاطباء).

برچین گاه.

[بَ] (اِ مرکب) کرسی و صندلی. (ناظم الاطباء). نشستگاه و کرسی. (آنندراج).

برچینیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه. برچیدن. جمع کردن و برچیدن. (از ناظم الاطباء).

برح.

[بَ] (ع مص) خشم کردن و غضب نمودن ||. نیست شدن. زایل گردیدن ||. دور شدن. خفا و پیدا و روشن شدن کار ||. در جای خود به آنسو رفتن (||. اِ) سختی و گزند و بدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). سختی. (مهذب الاسماء). - برح بار؛ گزند بسیار. مبالغه است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - ابن برح؛ بلا و سختی. ج، بنو برح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). - بنت برح؛ بلا و سختی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ج، بنات برح. (منتهی الارب) (آنندراج).

برح.

[بَ] (اِخ) موضعی است در یمن.

برح.

[بِ رَ] (ع ص) سخت: امر برح؛ کار سخت. (منتهی الارب).

برح.

[بُ رَ] (ع ص، اِ) جِ بُرحَهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج). شتران مادهء نجیب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به برحهٔ شود.

برحاء.

[بُ رَ] (ع اِ) شدت تب و جز آن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). سختی. (ناظم الاطباء). - برحاء وحی؛ رنج و نشان وحی.

برحایا.

[بُ رَ] (اِخ) نام وادیی است در شعر. (مراصد الاطلاع).

برحذر.

[بَ حَ ذَ] (ص مرکب) (از: بر + حذر) یکسو و برکنار و بضم بای فارسی چنانکه شهرت گرفته خطاست. (آنندراج). دور. به پرهیز. به بیم. بحذر : اندرین جای گیاهان زیانکار بسی است زین چراگاه ازیرا حکما برحذرند. ناصرخسرو. اگر رأی تو بر این کار مقرر است... نیک برحذر باید بود. (کلیله و دمنه). از تلون طبع پادشاهان برحذر باید بود. (گلستان سعدی). از حدت و صولت پادشاهان برحذر باید بود. (گلستان سعدی). تو پاک آمدی برحذر باش و پاک که ننگست ناپاک رفتن بخاک. سعدی (بوستان). زان چهرهء عرقناک زنهار برحذر باش سیلاب عقل و هوشند این قطره های باران. صائب. سلیم برحذر از تیر فتنه باش که باز بلند ساخت زمانه کمان شیطان را. سلیم (آنندراج). - برحذر بودن؛ پرهیز کردن. دور بودن. - برحذر کردن؛ پرهیز کردن. دوری کردن.

برحسب.

[بَ حَ] (حرف اضافهء مرکب)(از: بر + حسب) موافق. بروفق. - برحسب آرزو؛ مطابق و موافق آن : شکر خدا که از مدد بخت کارساز برحسب آرزوست همه کار و بار دوست. حافظ. - برحسب اتفاق؛ اتفاقاً. قضا را. (ناظم الاطباء). - برحسب دلخواه؛ یعنی بر وفق آرزوی دل. (آنندراج) : شد آن فتح برحسب دلخواه نیز زن و مردش آمد غلام و کنیز. هاتفی (آنندراج). - برحسب ظاهر؛ ظاهراً.

برحق.

[بَ حَ] (ص مرکب) (از: بر + حق) براستی و فی الواقع. البته و حقیقتاً. (ناظم الاطباء ||). محق. بحق؛ امام برحق؛ دین بر حق : خواجهء بزرگ داند که خداوند در این گفتار برحق است. (تاریخ بیهقی ص۳۹۷ چ ادیب). امیر گفت در این باب هرچه می گوید برحق است و نصیحت وی بشنویم و بر آن کار کنیم. (تاریخ بیهقی ص۵۵۸). امیرالمؤمنین را از عزیمت خویش آگاه کردیم و عهد... جهۀ مملکت پدر را خواستیم... هرچند برحق بودیم (تاریخ بیهقی). امام برحق و ولی مطلق و امامت او با امامت عباسیان سنجیدم برحق تر یافتم. (از نامه حسن صباح). و گفت بارخدایا من همی دانم که تو خدای برحقی و من بنده برباطل دعوی می کنم. (قصص الانبیاء ص۸۹). بعضی را در خاطر آمد که مگر رسول برحق نیست. (قصص الانبیاء ص۲۲۶). دست به دعا برداشتند که خداوندا ما را صبر ده تا از این کافران نگریزیم که ما برحقیم و ایشان بر باطل. (قصص الانبیاء ص۱۴۴). برحقند آنان که با عیسی نشستند ار ز رشک خاک بر روی طبیب مهربان افشانده اند. خاقانی. هرچه کنی تو برحقی حاکم دست مطلقی پیش که داوری برم از تو که خصم و داوری. سعدی. گرچه برحق بود مزاج سخن حمل دعویش بر محال مکن.سعدی. - برحق بداشتن؛ احقاق. (ترجمان القرآن). - برحق بودن؛ محق بودن.

برحکم.

[بَ حُ] (حرف اضافهء مرکب) (از: بر + حکم) موافق. برحسب : و هر روز بر حکم عادت بخدمت رفتمی. (تاریخ بیهقی). در باب امیر محمد چه احتیاط کرد بر حکم فرمان عالی. (تاریخ بیهقی).

برحهٔ.

[بَ حَ] (ع ص) بارز. (منتهی الارب)؛ خرج لهم صرحهٔ برحهٔ؛ ای بارز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برحهٔ.

[بُ حَ] (ع اِ) شتر مادهء نجیب. ج، بُرَح (منتهی الارب) (آنندراج).

برحی.

[بَ حا] (ع اِ) کلمه ای است که در وقت خطا کردن تیر از نشانه گویند و «مرحی» در وقت نشستن بر نشانه. (منتهی الارب).

برحی.

[بَ رَ] (ص نسبی) منسوب است به برح که بطنی است از کنده. (الانساب سمعانی).

برحی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به برح یمن. (ناظم الاطباء).

برحی.

[بُ] (اِخ) قاسم بن عبدالله و سوادبن زیاد محدثان اند. (کشف الظنون).

برحین.

[بَ / بِ / بُ] (ع اِ) بلاها و شدائد. (منتهی الارب). سختی ها و گزندها و شداید. (آنندراج).

برخ.

[بَ] (اِ) بعض. (برهان). لخت. (آنندراج) (انجمن آرا) (برهان). بخش. قسمت. پاره و حصه و بهره. (برهان)(۱). (آنندراج) (انجمن آرا) (غیاث اللغات). جزء. بهر. بعضی از کامل؛ ای بهره ای از چیزی. (شرفنامهء منیری). قسم. بعض: بیکی نیمه و بیکی دو برخ. (التفهیم ص۲۱۵) : مثنوی در حجم اگر بودی چو چرخ در نگنجیدی در آن جز نیم برخ.مولوی. جبرئیل آمد و گفت امروز طعام مخور روزه دار باش. چون آنروز طعام نخورد و یک برخ از تن آن سفید شد. (قصص الانبیاء ص۲۴). - برخی؛ بعضی. جزئی : و برخی از عمر گرانمایه را بر آن خرج نمودیم. (گلستان سعدی). یکی از پادشاهان گفتش می نمایند که مال بیکران داری و ما را

مهمی هست اگربرخی از آن دست گیری کنی... (گلستان سعدی). پرسید از کجایی و بدین جایگه چگونه فتادی برخی از آنچه بر سر او رفته بود بگفت. (گلستان سعدی ||). جمله. (یادداشت مؤلف ||). نصیب و قسمت. حظ و نصیب. (شرفنامهء منیری) : سرانجامش آمد یکی تیر چرخ چنین آمده بودش از چرخ برخ.دقیقی. بر این نیز چندی بگردید چرخ سیاووش را بد ز هرکار برخ.فردوسی. چو آگاه گشتم ازین راز چرخ که ما را ازو نیست جز رنج برخ.فردوسی. بدان تا نهند از برچاه چرخ که لشکر از آن آب یابند برخ.فردوسی. که چون گوشت از گفت من یافت برخ شگفت اندرو مانی از کار چرخ.فردوسی. زپیری مرا تنگدل کرد چرخ بمن باز داد از جوانیش برخ.فردوسی. جهان چار طبع و ستاره ست چرخ پس اینان زدانش ندارند برخ. اسدی (گرشاسب نامه). تو ای دانشی چند مانی زچرخ که ایزد بدی دادت از چرخ برخ.اسدی. چه عزیزی زعقل و برخ او را چه بزرگی زنفس و چرخ او را. سنائی (حدیقه). می پرستید آفتاب چرخ را خوار کرده جان عالی برخ را.مولوی ||. تالاب و استخر. زمین پستی که آب باران در آن جمع شود ||. برق. درخش ||. ماهی ||. سرشک آتش. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). بُرخ. (ناظم الاطباء||). شبنم. (انجمن آرا) (برهان). و باین معنی بضم اول نیز گفته اند. (برهان) (آنندراج). (۱) - باین معنی لغتی است از بهر، تبدیل ه و خ و قلب حروف در فارسی معمول است از ریشهء اوستایی Bag(بخش کردن. بخشیدن) سانسکریت Bhag و بخش Baxshهم از این ریشه است. (حاشیه فرهنگ برهان قاطع دکتر معین از بارتولمه ۹۲۱).

برخ.

[بَ] (ع اِمص) افزایش و زیادت ||. ارزانی نرخ ||. غلبه و قهر (||. مص) شکستن پشت ||. زدن شمشیر که بعض گوشت بریده شود. (منتهی الارب) (آنندراج).

برخ.

[بُ] (اِ) شبنم. (برهان). افشک. بَرخ (برهان) (شرفنامهء منیری).

برخاج.

[بَ] (اِ) دوک. (آنندراج). بادریسه. (فرهنگ شعوری).

برخاست.

[بَ] (مص مرکب مرخم، اِ مص مرکب) مصدر مرکب مرخم است از برخاستن. قیام : هرکه را بر سماط بنشستی واجب آمد بخدمتش برخاست.سعدی. - نشست و برخاست؛ نشست و خاست. مجالست.

برخاستگی.

[بَ تَ / تِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی برخاسته. رجوع به برخاستن و برخاسته شود.

برخاستن.

[بَ تَ] (مص مرکب)برخیزیدن. خاستن. ایستادن. بلند شدن. برپا ایستادن. بپا شدن. پا شدن. برپا شدن. متصاعد شدن. قیام. قیام

کردن. قوم. قومهٔ. قامهٔ. مقابل نشستن. مقابل قعود. نهض. نهوض. انتهاض. (منتهی الارب). استنهاض. نهضت :رأس العین شهری است خرم و اندر وی چشمه هاست بسیار و از آن چشمه ها پنج رود برخیزد و به یکجای گرد شود، آن را خابور خوانند. (حدودالعالم). رسول برخاست و نامه در خریطهء دیبای سیاه پیش تخت برد و بدست امیر داد و بازگشت. (تاریخ بیهقی). برخاست تا برود احمد گفت بگیرید این سگ را. (تاریخ بیهقی). در آن روزگار ایشان را در نشستن و برخاستن برآن جمله دیدم که ریحان خادم گماشتهء امیر محمود بر سر ایشان بود. (تاریخ بیهقی). کسی را که پیهای پای سست شود و بر نتواند خاست... پای را در میان آب جو بنهند تا بصلاح باز آید. (نوروزنامه). آن شنیدی که ابلهی برخاست سرگذشتی ز حیزی اندر خواست.(۱)سنایی. ز سعدی شنو کاین سخن راست است نه هر باری افتاده برخاسته ست.سعدی. - برخاستن آشوب و شور، غریو.؛ غوغا و فتنه و بانگ و غو و گریه و زاری و فغان و ویل و حنین و امثال آنها؛ بپا شدن آن. ظاهر شدن و پیدا آمدن آن : بیامد بدرگاه سالار نو بدیدندش از دور و برخاست غو.فردوسی. چو او را بدیدند برخاست غو که آمد زآتش برون شاه نو.فردوسی. تنش را بدان نامداران نمود تو گفتی که از چرخ برخاست دود.فردوسی. حاسدا تا من بدین درگاه سلطان آمدم برفتادت غلغل و برخاستت ویل و حنین. منوچهری. از بهر آنکه شعرم شه دید و خوشدل آمد برخاست از تو غلغل برخاست از تو زاری. منوچهری. بانگ گریه از میان ایشان برخاست. (قصص الانبیاء). آواز برخاست که بطان سنگ پشت را می برند. (کلیله و دمنه). زآرزوی سماع و شاهد و می ازهمه عاشقان فغان برخاست.عطار. - برخاستن ابر؛ پیدا آمدن لکه های ابر یا پوشاندن ابر روی تمام یا قسمتی از آسمان را. - برخاستن بوی؛ ساطع و مرتفع و منتشر شدن آن. (یادداشت مؤلف). - برخاستن به شب؛ ناشئهٔ اللیل. (ترجمان القرآن). - برخاستن گرد؛ بهوا رفتن غبار. برشدن غبار بر هوا : حقیقت سراییست آراسته هوا و هوس گردِ برخاسته نبینی بجایی که برخاست گرد نبیند نظر گرچه بیناست مرد.سعدی ||. - گردآلود شدن هوا بمناسبت ازدحام و تجمع مردم یا لشکر : همان کاوه آن بر سر نیزه کرد همانگه ز بازار برخاست گرد.فردوسی. ز ره گرد برخاست وز شهر جوش ز مهره فغان وز تبیره خروش.اسدی ||. برآمدن. فراغت یافتن از کاری : و چون از دبیرستان برخاستیم و مدتی برآمد... ما را ولیعهد خویش کرد. (تاریخ بیهقی). - برخاستن برچیزی؛ با قبول امری از انجمنی متفرق شدن. با تعهدی و دادن قولی ترک مجمعی کردن : اکنون این سر نهفته دارید تا ما تدبیر کار کنیم و بر این برخاستند. (فارسنامهء ابن بلخی). - برخاستن به؛ اقدام به. (یادداشت مؤلف ||). برخاستن از چیزی و از سر چیزی برخاستن؛ ترک کردن آن. (آنندراج). دل برکندن از آن : اما می ترسیدم که از سر شهوت برخاستن کاری دشوارست. (کلیله و دمنه ||). صرف نظر کردن. درگذشتن : حضرت خلافت را شرم آمد و عاطفت فرمود و از سر گناهان وی که کرده بود برخاست. (تاریخ بیهقی). از سر آن برتوانی خاست تو کژنشین با من بگو این راست تو.عطار. ملک را نصیحت او سودمند آمد و از سر خون او برخاست. (گلستان سعدی). - برخاستن از بیماری؛ شفا یافتن. خوب شدن. به شدن از بیماری. (یادداشت مؤلف) : تا میر ببلخ آمد با آلت و عدت بیمار شده ملکت برخاست زبیماری. منوچهری. - برخاستن قیامت؛ آشکار شدن آشوب و فتنه. غوغا بپا شدن : عالم آسوده یکسر از چپ و راست چون نشست او قیامتی برخاست.نظامی ||. - بپا خاستن معشوقه بناز. - برخاستن لرز از استخوان؛ سخت لرزیدن و ترسان شدن : بر دل من کمان کشید فلک لرز تیرم ز استخوان برخاست.خاقانی ||. طلوع کردن. سر زدن. برآمدن. بیدار شدن. (ناظم الاطباء) : گرانمایه شبگیر برخاستی زبهر پرستش بیاراستی.فردوسی. چو برخاست از خواب با موبدان یکی انجمن کرد با بخردان.فردوسی. چو برخاست از خواب شد تندرست بباغ اندر آمد سر و تن بشست.فردوسی ||. بالا آمدن. برجسته شدن. نهود. (منتهی الارب). متورم شدن : چون چشم افشین بر من فتاد سخت از جای بشد و از خشم زرد و سرخ شد و رگها از گردنش برخاست. (تاریخ بیهقی). و برخاستن چشم و تیزی و سرخی نشان آن باشد که خلطی گرم و بد بر دماغ برآید. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). روئیدن و نمو کردن. (ناظم الاطباء). حاصل شدن. نتیجه دادن : شاها ز می گران چه خواهد برخاست وز مستی بی کران چه خواهد برخاست شه مست و جهان خراب و دشمن پس و پیش پیداست کزین میان چه خواهد برخاست. نورالدین

زیدری ||. علم شدن. رسیدن. (آنندراج). بمنصب و جاه و مقام رسیدن. (یادداشت مؤلف). نشأت کردن. (یادداشت مؤلف) : اندرین شهر بسی ناکس برخاسته اند همه خر طبع و همه احمق و بی دانش و دند. لبیبی. نامها و عدد ایشان با نام افراسیاب که در میانه عاریتی است زیرا که از ترکستان برخاسته است مدتی که خروج کرده بود پس از منوچهر یازده پادشاه... (فارسنامهء ابن بلخی ||). وزیدن. وزیدن گرفتن : بیفکند دستش بشمشیر تیز یکی باد برخاست چون رستخیز.فردوسی ||. حرکت کردن||. برانگیختن ||. اغوا کردن ||. طغیان کردن. خروج کردن. مدعی شدن. دعوی کردن. قیام کردن. بیرون آمدن بر. شورش کردن. بمخالفت قیام کردن. بر مخالفت برآمدن. (ناظم الاطباء) : مروان بن محمد بن نجران برخاست و گفت خلافت مراست و از آنجا بحمص آمد. (تاریخ سیستان). اول سپاهی که بفرستاد این بود که محمد بن عبید... و پسران حیان آنجا برخاسته بودند سپاه صالح آنجا آمد و ایشان هزیمت کردند. (تاریخ سیستان). اندرین میانه جولاهه ای برخاست از نواحی اوق... و گروهی با او جمع شدند از غوغا. (تاریخ سیستان). آنجا مردی برخاست... نام وی محمد بن شداد... و مرزبان المجوس با گروهی بزرگ بدو پیوسته. (تاریخ سیستان). - برخاستن برکسی؛ بر او شوریدن : تا مردان قسطنطین... بروی برخاستند و بکشتندش. (مجمل التواریخ ||). بهیجان آمدن. (ناظم الاطباء). - برخاستن دل؛ بهیجان آمدن آن. (یادداشت مؤلف) : ز آرزوی روی او دلهای ما برخاسته ست چند خواهد داشتن دلهای ما را این چنین. فرخی. روزه یکسو شد و عید آمد و دلها برخاست می زمیخانه بجوش آمد می باید خواست. حافظ. ||پیدا شدن. (آنندراج). پدید آمدن. ظاهر شدن. ظهور کردن : و حسن را چون زهر دادند خواستند که او را پیش پیغامبر دفن کنند خلاف برخاست. (مجمل التواریخ). بسی فال از سر بازیچه برخاست چو اختر میگذشت آن فال شد راست. نظامی. ز باریدن ابر همچون تگرگ ز هر گوشه برخاست طوفان مرگ.سعدی. - برخاستن سیل؛ جاری شدن آن : ز صحرا سیلها برخاست هر سو دراز آهنگ و پیچان و زمین کن.منوچهری ||. بقضاء حاجت شدن. (یادداشت مؤلف). برنشستن. دفع فضول از مخرج فرودین کردن : اما زحیر راستین آن است که مقعد بگراید زودازود و تقاضای برخاستن همی باشد و هرگاه که برخیزد چیزی اندک جدا شود چندانکه از مرغی جدا شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). یا آماسی بود در این روده و بسبب گرانی آماس پیوسته آرزوی برخاستن پدید می آید. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). مهیا و حاضر شدن. آماده شدن : خود تو آماده بدی برخاسته جنگ او را خویشتن آراسته.رودکی ||. در پیوستن. (یادداشت بخط مؤلف) : دو لشکر چو درهم رسیدند تنگ رده برکشیدند و برخاست جنگ.اسدی. ||افزون کردن ||. افراشته شدن ||. افروخته شدن. (ناظم الاطباء). - برخاستن بازار؛ بپا شدن بازار : چو خورشید گیتی بیاراستی بدان کلبه بازار برخاستی.فردوسی ||. موقوف کردن مجلس ||. آرام ایستادن ||. توقف کردن. (ناظم الاطباء ||). نسخ شدن. منسوخ گشتن. منسوخ شدن. برافتادن. ور افتادن : و مهتران قریش حجاج را طعام دادندی چون پیغمبر صلی اللهعلیه وآله و سلم آمد آن رسم برخاست. (ترجمهء طبری بلعمی). اگر شما را انصاف بودی و ما را قناعت رسم سؤال از جهان برخاستی. (گلستان سعدی). ||معدوم شدن. نیست شدن :بعد از او روزگاری دراز بگذرد آنگه جهان برخیزد و برخاستن جهان را علامتهاست گفت چه علامت است گفتند یکی آنکه آفتاب از غرب برآید و دابهٔ الارض بیاید... (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی ||). از میان رفتن : مردی از خوارج... بخراسان و کرمان تاختنها همی کند. همهء عمال آن ناحیت را بکشت و دخل برخاست و یک درم و یک حبه از خراسان و سیستان و کرمان بدست نمی آید. (تاریخ سیستان). راحت از راه دل چنان برخاست که دل اکنون زبند جان برخاست.خاقانی ||. دور شدن. برطرف گشتن. (آنندراج). از میان رفتن. مرتفع شدن. رفع شدن. زایل شدن. سلب شدن : چنان گشت بازارهای ولایت که برخاست از پاسبان پاسبانی.فرخی. تا او به پیشگاه وزارت فرو نشست برخاست از میان جهان فتنه و محن.فرخی. و کبوتر را بفرستاد [نوح نبی] تا خبر آورد نزدیک وی که عذاب برخاست و آب کمتر شد. (تاریخ سیستان). همه یک دل و یک نهاد شدند و تشویش از میانه برخاست. (تاریخ سیستان). و کار خلافت بر وی قرار گرفت و همه اسباب خلل و خلاف برخاست. (تاریخ بیهقی). همه اسباب محاربت و منازعت برخاست. (تاریخ بیهقی). حجت و امر خدایست ای پسر بر مرد

عقل امر ازو برخاستی گر عقل از او برخاستی. ناصرخسرو. آن قحط برخاست و فراخی پدید آمد یوشع بر منبر برآمد و پندها دادشان. (قصص الانبیاء). پس چون خیانت در میان آمد و مردم بصلح نماندند آن اعتماد برخاست. (فارسنامهء ابن بلخی). گفتندی هرکه راز ملک نگاه ندارد اعتماد از او برخاست. (نوروزنامه). اهل دیه مر این دیه را بخریدند تا این ضریبه از ایشان برخاست و آن مال باز بدادند. (تاریخ بخارای نرشخی). خبر دادند خسرو را چپ و راست که از ره زحمت آن خار برخاست.نظامی. چون یافت غریو را بهانه برخاست صبوری از میانه.نظامی. گر حجاب از جانها برخاستی گفت هر جانی مسیح آساستی.مولوی. پس آنگه هریکی را از اطراف بلاد حصهء مرضی معین کرد تا فتنه بنشست و نزاع برخاست. (گلستان). فرق شاهی و بندگی برخاست چون قضای نبشته آمد پیش.سعدی. هرکه در خردیش ادب نکنند در بزرگی فلاح ازو برخاست.سعدی. مرا به شد آن زخم برخاست بیم ترا به نخواهد شد الا بسیم.سعدی. یافتندش در آن گواهی راست مهر بنشست و داوری برخاست.سعدی. روز و شب چون خونیان دارم بزیر تیغ جای تا مرا بند خموشی از زبان برخاسته ست. صائب. شواهدی چند از این مصدر و ترکیب های آن ذیل «خاستن» آمده است. رجوع به خاستن و ترکیب های آن شود. (۱) - ن ل: سرگذشت از مخنثی درخواست. (حدیقه، چ مدرس رضوی ص۳۱۶).

برخاست نامه.

[بَ مَ / مِ] (اِ مرکب) نامهء دعوت. (ناظم الاطباء ||). عزل نامه. (آنندراج).

برخاسته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)ایستاده و برپا. (فرهنگ فارسی معین). بلند شده. (ناظم الاطباء). - برخاسته خاطری؛ آزرده دلی و رنجش خاطر. (آنندراج). - برخاسته شدن؛ بلند گردیده شدن و بلند شدن مانند غوغای جمعیت. (ناظم الاطباء ||). متورم. دمیده : و گوشت روی و رگهای گردن دمیده و برخاسته شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). مهیّا و آماده : خود تو آماده بدی برخاسته جنگ او را خویشتن آراسته. رودکی (حاشیهء فرهنگ اسدی). و رجوع به برخاستن شود.

برخاش.

[بَ] (اِ) پرخاش. جنگ و آورد و پیکار و پرخاش و رزم و فرخاش و ناورد و نبرد مترادف این است بتازیش وغا خوانند. (شرفنامهء منیری). جنگ و پرخاش هم درست است. (از آنندراج). رجوع به پرخاش شود. - برخاش ساز؛ پرخاش کننده : بصید هزبران برخاش ساز کمند اژدهای دهن کرده باز.سعدی. رجوع به پرخاش ساز شود. - برخاشجو؛ جنگجو. (آنندراج). پرخاشجو. رجوع به پرخاشجو شود.

برخاش.

[بِ] (ع اِ) تنگی و حیص و بیص؛ وقعوا فی خرباش و برخاش. (منتهی الارب). مأخوذ از پرخاش فارسی، تنگی و آشوب. (ناظم الاطباء). شور و غوغا. رجوع به پرخاش شود.

بر خاک افتادن.

[بَ اُ دَ] (مص مرکب)بر خاک نشستن. کنایه از خوار و بی اعتبار شدن. (آنندراج) : چون خاک رهت شدم مزن بانگ درشت

حیف است که آواز تو بر خاک افتد.حافظ.

بر خاک افکندن.

[بَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) بر خاک نشاندن. بر خاک انداختن. کنایه از خوار و بی اعتبار کردن. (آنندراج). عقفرهٔ؛ بر خاک افکندن کسی را بلا. (منتهی الارب).

بر خاک انداختن.

[بَ اَ تَ] (مص مرکب) به خاک افکندن. خوار و بی اعتبار کردن. (آنندراج) : می خورده و مستانه خرامید بصحرا بر خاک بینداخته تکلیف هوا را. سنجر کاشی.

بر خاک نشاندن.

[بَ نِ دَ] (مص مرکب) خوار و بی اعتبار کردن. (آنندراج).

بر خاک نشستن.

[بَ نِ شَ تَ] (مص مرکب) خوار و بی اعتبار شدن. (آنندراج).

برخان.

[بَ] (اِ) آواز و صدا. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج).

برخان.

[بَ] (اِخ) نام ولایتی است از ملک فارس. (برهان). در معجم البلدان و حدود العالم برخان نیامده شاید مصحف برجان باشد. (حاشیهء برهان قاطع دکتر معین).

برخبر.

[بَ خَ بَ] (ص مرکب) باخبر :ولیکن دو گواه بیارم که ایشان هر دو از زمین پیمای تو عالمتر و برخبرتر. (تاریخ قم ص۱۰۶).

برخج.

[بَ خَ / بَ رَ](۱) (ص) زشت و نازیبا و زبون. فرخج. برخچ. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). رجوع به برخچ شود. (۱) - (انجمن آرا).

برخچ.

[بَ خَ](۱) (ص) زشت و نازیبا. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). زشت. (شرفنامه ||). زبون. (برهان). زبون و سست و

ناتوان. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). فرخچ. رجوع به برخج شود. (۱) - بفتح اول و ثانی هم آمده است. (برهان).

برخداهٔ.

[بُ رَ] (ع ص، اِ) زن نازک اندام با گوشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بر خر خود سوار شدن.

[بَ خَ رِ خوَد / خُدْ سَ شُ دَ] (مص مرکب) بر خر خود نشستن. بمکافات عمل خود گرفتار آمدن. (غیاث اللغات) (آنندراج) (مجموعهء مترادفات).

بر خر نشاندن.

[بَ خَ نِ دَ] (مص مرکب)برخر سوار کردن. بر گاو نشاندن. کنایه از تشهیر کردن و رسوا گردانیدن. (آنندراج).

برخروشیدن.

[بَ خُ دَ] (مص مرکب)خروشیدن : شما برخروشید و اندر نهید سران را زخون بر سر افسر نهید.فردوسی. چو این کرده شد ماکیان و خروس کجا برخروشد گه زخم کوس.فردوسی. همی برخروشید و فریاد خواند جهان را سراسر سوی داد خواند.فردوسی. دادش خورش و لباس پوشید ماتم زدگانه برخروشید.نظامی. رجوع به خروشیدن شود.

برخزیدن.

[بَ خَ دَ] (مص مرکب) خزیدن بسوی بالا. مقابل فروخزیدن. (یادداشت مؤلف). خزیدن به برسو. رجوع به خزیدن شود.

برخش.

[بَ رَ] (اِ) پشت ستور باری. (منتهی الارب). پشت اسب. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) : روز هیجا از سر چابک سواری بردری از برخش و ران اسب خصم کیمخت و بغند. سوزنی.

برخشان.

[بَ خُ] (اِخ) نام قریه ای به ماوراءالنهر. (مراصد الاطلاع).

بر خشت زادن.

[بَ خِ دَ] (مص مرکب)وضع حمل کردن زنان بر زیر دو خشت. (از غیاث) : پیش از آن کز دایه بیند مادر گلبن مدد طفلهای غنچه بر خشت لطافت زاده اند.طغرا.

برخشیدن.

[بِ رَ دَ] (مص) رجوع به رخشیدن شود.

برخصوص.

[بَ خُ] (ق مرکب) مخصوصاً. خصوصاً. بویژه : و جملهء نواحی درختستانست و انواع میوه ها و برخصوص درختان جوز. (فارسنامهء ابن بلخی). و درختان خرما و برخصوص انار... (فارسنامه). و از همهء اطراف مفسدان دست برآورده بودند و برخصوص عرب دست درازی بیشتر میکردند. (فارسنامهء ابن بلخی).

برخطر.

[بَ خَ طَ] (ص مرکب) باخطر. خطرمند : همگان برخطرند آنکه مقیمند وگر ره نیابند سوی باخطران بیخطرند. ناصرخسرو.

برخفج.

[بَ خَ] (اِ) برخنج. برخفچ. گرانی که در خواب بر مردم اوفتد. (فرهنگ اسدی) (انجمن آرا). و آنرا بتازی کابوس خوانند. درفنجک. فرنجک. (انجمن آرا). بختک. عبدالجنه. ضبغطی(۱) : بوصال اندر ایمن بدم از گشت زمان تا فراق آمد بگرفتم چون بر خفجا. آغاجی (فرهنگ اسدی). رجوع به پرخفچ شود. (۱) - ظاهراً برخفج و برخنج یکی تصحیف دیگری است لیکن در نسخهء فرهنگ اسدی نخجوانی هر دو را در پی یکدیگر ضبط کرده و برای هریک نیز شاهدی جدا آورده است با اینهمه چون هر دو شاهد از آغاجی است و شبیه بیکدیگر محتمل است هم اصل دو شعر و هم صورت دو کلمه یکی بوده است و در نسخ اشتباه نساخ دو کلمهء جدا و دو بیت جدا از یک کلمه و بیک بیت ساخته است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

برخفجی.

[بَ خَ] (حامص) ستیزه کاری. درشتی. (انجمن آرا). رجوع به برخفچی شود.

برخفچ.

[بَ خَ] (اِ) برخفج. برغفج. کابوس. بختک. عبدالجنهٔ. (فرهنگ فارسی معین). کابوس که گرانی باشد که در خواب بر مردم افتد و فرنجک نیز گویند. (ناظم الاطباء). گرانی که در خواب بر مردم افتد و آنرا بعربی کابوس و عبدالجنهٔ خوانند و بعضی آنرا از شیاطین میدانند و به این معنی بجای حرف اول یای حطی هم آمده است یعنی پرخفچ. (برهان).

برخفچی.

[بَ خَ] (حامص) درشتی و ستیزه کاری. (برهان). درشتی و ستیزه کاری و سختی و منازعه. (ناظم الاطباء). ستنبه گری و ستیزه کاری. (شرفنامهء منیری ||). رشک و حسد. (ناظم الاطباء). رجوع به برخفج شود.

برخفنج.

[بَ خَ نَ] (اِ) برخفچ. کابوس. (ناظم الاطباء). رجوع به خفچ شود.

برخ کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) ایجاد کردن. (از ناظم الاطباء ||). بخش کردن. سهم کردن.

برخ کشیدن.

[بِ رُ کَ / کِ دَ] (مص مرکب) (از: ب + رخ + کشیدن) به روی کسی آوردن. مطلبی یا عملی را بقصد تخفیف کسی یا منت گذاردن با وی گفتن.

برخلاف.

[بَ خِ] (ص مرکب) (از: بر + خلاف) برعکس و برضد. (آنندراج). برعکس و برضد و بطور خلاف. (ناظم الاطباء). مخالف چیزی : یک نفس آن تیغ برآر از غلاف چند غلافش کنی ای برخلاف.نظامی.

بر خلد سر بردن.

[بَ خُ سَ بُ دَ] (مص مرکب) کنایه از پایداری و همیشگی و جاودانی یافتن. (انجمن آرا) (آنندراج). بر خلد سر کردن.

بر خلد سر کردن.

[بَ خُ سَ کَ دَ](مص مرکب) بر خلد سر بردن. کنایه از پایداری همیشگی و جاودانی یافتن باشد. (برهان).

برخلیدن.

[بَ خَ دَ] (مص مرکب) رجوع به خلیدن شود.

برخمان.

[ ] (اِخ) شهری است [از تبت]اندر وی بازرگانان بسیار. (حدود العالم).

برخنج.

[بَ خَ] (اِ) برخفج. ثقلی که در خواب بر مردم اوفتد. (فرهنگ اسدی). گرانی که مردم را در خواب فرو همی گیرد و آنرا سنغبه [ظاهراً ستنبه] و سکاچه نیز گویند. و بتازی کابوس خوانند. (شرفنامهء منیری) : با وصال تو بودمی ایمن در فراغم بمانده چون برخنج. آغاجی (فرهنگ اسدی). و رجوع به برخفج شود.

برخنجو.

[بَ خَ] (اِ) انبار غله و ذخیره خانه ||. برنده و تراشنده ||. خوشحالی و بانگ فتح و فیروزی. (ناظم الاطباء).

برخندیدن.

[بَ خَ دی دَ] (مص مرکب)خندیدن : بدان سقا که خود خشکست کامش گهی بگری و گه بفسوس و برخند. ناصرخسرو. از خندهء یار خویش بندیش آنگاه به یار خویش برخند.ناصرخسرو. رجوع به خندیدن شود.

برخوابگی.

[بَ خوا / خا بَ / بِ](حامص مرکب) همخوابگی. مضاجعت.

برخوابه.

[بَ خوا / خا بَ / بِ] (اِ)همخوابه. (برهان). همخوابه که در بر آدمی بخسبد. (از آنندراج). زن. زوجه. همبستر. ضجیع. همفراش. مقوده. منکوحه. عیال ||. توشک و نهالی. (برهان). تشک. دوشک. رختخواب. (آنندراج).

برخواج.

[بَ خوا / خا] (اِ) برخواش. (آنندراج). دوک. (ناظم الاطباء) (آنندراج).

برخوار.

[بَ خوا / خا] (نف مرکب) (از: بر + خوار) شریک. (ناظم الاطباء). صاحب مایه که مزدوری بمایهء او برای او کار کند و نفع را بدو بازگرداند. (از صحاح الفرس). شریکی که مایه یا قسمتی از مایه را داده است و کار نمی کند و تنها از سود شرکت سهم میبرد. (یادداشت مؤلف) : ز بس عطا که دهد هرکه زو عطا بستد گمان بری که مر او را شریک و برخوار است. فرخی (||. حامص) خوشبختی ||. افتخار و سرافرازی. (ناظم الاطباء).

برخوار.

[بُ خوا / خا] (اِخ) یکی از دهستانهای بخش مرکزی اصفهان. محدود از شمال به کاشان و از جنوب به دهستان جی و سده و از خاور به بخش کوهپایه و از باختر به رشته کوههای خرسک و گندمان. این دهستان در جلگه واقع است و آب آن از چاه و قنوات است و محصول عمدهء آن غلات حبوبات و صیفی است. راه شوسهء اصفهان به تهران از مغرب این دهستان میگذرد. برخوار از ۳۲ آبادی تشکیل شده است. مرکز آن دستجرد و دههای مهمش مورچه خورت و ده نو و دولت آباد و سین است و ۶۰۸۷۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

برخواش.

[بَ خوا / خا] (اِ) دوک. (از ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به برخواج شود.

برخواندن.

[بَ خوا / خا دَ] (مص مرکب) خواندن. قرائت کردن : چون یوسف بن عمرو این نامه را برخواند بفرمود تا آن مرد را گردن زدند. (ترجمهء طبری بلعمی)... چون این نامه برخوانی نگر تا آنجا درنگ نکنی و باز پس آیی. (ترجمهء طبری بلعمی). از فروغش شب

تـاری شـده مر نقش نگیـن ز سـر کنگره برخوانـد مرد ملکـا(۱).ابوالعباس. جز از نـام ایشـان بگیـتی نمانـد کسـی نـامهء رفتگـان برنخواند.فردوسی. فرستاده را پیش بنشاندند بفرمود تا نامه برخواندند.فردوسی. به خرادبرزین چنین گفت شاه که این نامه برخوان به پیش سپاه.فردوسی. براه ترکی مانا که خوبتر گویی تو شعر ترکی برخوان مرا و شعر غزی. منوچهری. در سایهء گل باید خوردن می چون گل تا بلبل قوالت برخواند اشعار.منوچهری. بونصر مشکان نامه بستد... و بآواز بلند نامه را برخواند. (تاریخ بیهقی). قدر شب انـدر شب قـدر است و بس این بخـوان از سـوره و معنی بیـاب. ناصرخسـرو. غافـل منشـین ز دیـو و برخـوان برصورت خویش سورهٔ التین.ناصرخسـرو. ز نامه های کهن نام کهنگان برخوان یکی جریدهء پیشینیان به پیش آور. ناصرخسرو. اگر نخواندی نعم الختن برو برخوان اگر ندیـدی دفن البنات شو بنگر.خاقانی. وگر در راه او دیـدی گیایی ببوییدی و برخواندی ثنایی.نظامی ||. در میان نهادن. گفتن. خوانـدن : بسـی برخوانـد از این افسـانه بـا دل چو عشق آمـد کجـا صبر و کجا دل. نظامی. و رجوع به خوانـدن شود ||. بیان کردن. اظهار کردن ||. نسبت دادن و منسوب کردن. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: به شب تاری شد .... مرد کلکا

برخواندنی.

[بَ خوا / خا دَ] (ص لیاقت)قابل خواندن. قابل خطابه و کنفرانس.

بر خوان نشستن.

[بَ خوا / خا نِ شَ تَ] (مص مرکب) قرار گرفتن بر سر خوان و سفره.

بر خوان نهادن.

[بَ خوا / خـا نِ / نَ دَ](مص مرکب) قرار دادن بر سـر خوان و سـفره : بر خوان سـینه از دل بریان نهاده ایم در رهگـذار خیل خیالت کبابها. اوحدی (از آنندراج).

برخود.

[بَ خوَد / خُدْ] (حرف اضافه + ضـمیر) (ا مرکب از: بر + خود) بروی خود. به خود. - بر خود بالیدن؛ بخود بالیدن. - بر خود بستن؛ به خـود بسـتن. به خـود نسبت کردن. برخویشـتن بسـتن: انتحـال؛ شـعر دیگری برخود بسـتن. (زمخشـری). - برخود پیچیـدن؛ بروی خویشـتن پیچ خوردن از رنج و تعب. بخود پیچیدن چنانکه مار گزیده. بی نهایت مغموم بودن. (ناظم الاطباء). و پریشان و مضـطرب بودن. (آننـدراج ||). - تفاخر کردن و تکبر کردن. (غیاث). - بر خود تراشـیدن؛ بر خود بسـتن. (آنندراج). - بر خود چیدن؛ اوضاع زیاده از حوصـله بخود قراردادن و به رعنائی خود مغرور بودن. (آنندراج). بالیدن بگفته های مدح آمیز کسی. (یادداشت مؤلف). - ||کنـایه از پـذیرفتن و قبول کردن. (آننـدراج). - برخود چیـده؛ کنـایه از متکبر و مغرور. (آننـدراج) : این لطافت نی سـمن دارد نه برگ یاسـمن میکنـد بر تن گرانی ناز برخودچیده اش. محسن تأثیر (آنندراج). میرسد از انقلاب دهر برخودچیده را آنقدر خفت که کشتی را زطوفان میرسد. ؟ (آنندراج). - برخود داشـتن یا بر خود تراشیدن؛ گرفتن بالای خود و خویشتن را مسؤول داشتن. - برخود زدن؛ برخود شکسـتن. بالا بردن با عـدم لیاقت و ناپسـندی. (ناظم الاطباء). - برخود سوار شدن؛ برخود نشسـتن. بمکافات عمل خود گرفتـار آمـدن. (آننـدراج) (غیـاث اللغـات). - برخود کشـیدن؛ سوار کردن مـأبون فاعل را بر خود. (آننـدراج). بر دنبه دنـدان زدن. (مجموعهء مترادفـات ص۳۱۲). - برخـود گرفتن؛ برخـود نهـادن. برخـود لازم کردن. کنـایه از پـذیرفتن و قبول کردن. (آننـدراج). بگردن خویش گرفتن. خود را مسؤول سـاختن. (نـاظم الاطباء ||). - در خود جای دادن : مردهء عریان بخاک کوی او افتاده ام وای

گر بر خود نگیرد خاک کوی او مرا. لسانی (آنندراج). - بر خود گشتن؛ بدور خود دور زدن : او چون سنگ آسیا بر خود میگشت. (سندبادنامه ص۱۷۸). - بر خود نهادن؛ برخود گرفتن. ملتزم و متعهد شدن. متقبل شدن. تقبل کردن. - برخود هموار کردن؛ تحمل کردن. تاب آوردن.

برخور.

[بَ خوَر / خُر] (نف مرکب)بهره مند. بهره ور. بهره بر. برخوردار. (شرفنامهء منیری). خداوند بهره، گویند در اصل برخ ور بوده یعنی خداوند بهره. (شرفنامهء منیری). موجر. مالک (||. اِ) شریک و انباز. (ناظم الاطباء) (یادداشت مؤلف) : ز بس عطا که دهد هرکه زو عطا بستد گمان بری که مر او را شریک و برخور است. فرخی ||. شراکت. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین||). دهقان (اوبهی). بَرْخوَر (شرفنامهء منیری ||). خرج هر روزه و انبار ذخیره ||. بهره مندی. (ناظم الاطباء). تمتع. (فرهنگ فارسی معین ||). افتخار و سرافرازی ||. نیک بختی و اقبال ||. بخشش ||. خرد کننده. (ناظم الاطباء).

برخور.

[بَ خوَر / خُر] (اِ) دهقان. (مهذب الاسماء) (یادداشت مؤلف).

برخورد.

[بَ خوَر / خُرْ] (مص مرخم)برخوردن. ملاقات. تصادم. ملاقی شدن. (از غیاث). - بد برخورد؛ ترشرو و متکبر و خشن بهنگام دیدار. - برخورد خوبی نکردن؛ نیک تلقی نکردن و به ترشروئی و سردی دیدار کردن. - خوش برخورد؛ گشاده رو و مؤدب بهنگام ملاقات ||. رفتار. معامله. مصاحبت. (یادداشت مؤلف ||). تقاطع ||. تصادف. صدفه. (یادداشت مؤلف). بهم رسیدگی با شدت.

برخوردار.

[بَ خوَر / خُرْ] (ص مرکب)منتفع. ممتع. محظوظ. بهره مند. کامیاب. متنعم. مستفیض. بهره ور. (یادداشت مؤلف). این کلمه مرکب است از برخورد که مع الدال است بمعنی برخوردن و لفظ «ار» که کلمهء نسبت است و این از عالم (از قبیل) خریدار است نه از عالم زردار. و صاحب کشف در این لطیفه ای برآورده که این هر سه امر است یعنی ببر و بخور و بدار و نزد بعضی برخوردار بمعنی درخت برخوردن چه دار بمعنی درخت و برخور بمعنی مصدر و مرکب است از اسم و امر چنانکه خونریز بمعنی خون ریختن و پابوس بمعنی پا بوسیدن. (غیاث اللغات) (آنندراج) : گویند منتصر شبی پدر خویش متوکل بخواب دید که ویرا گفت ای محمد وای بر تو ظلم کردی برمن و مرا بکشتی و خلافت من بستدی والله که تو بخلافت برخوردار نباشی الا اندک روزگاری. (ترجمهء طبری بلعمی). کار تو با سعادت و اقبال وزتن و جان خویش برخوردار. فرخی. هنر فراوان دارد ملک خدای کناد که باشد از هنر و عمر خویش برخوردار. فرخی. امیر عالم عادل بکام خویش زیاد ز بخت شاد و ز ملک و ز عمر برخوردار. فرخی. پاینده... و کامروا و کامکار و برخوردار از ملک و جوانی. (تاریخ بیهقی). این خاندان... پاینده باد... و فرزند این پادشاه... برخوردار از ملک و جوانی. (تاریخ بیهقی). پس دراز کن ای سلطان مسعود که خدا مرا بتو برخوردار گرداند... دست خود را. (تاریخ بیهقی). نوبهاریست عدل او خرم دهر از او شادکام و برخوردار. ابوالفرج رونی. ز غزو بازخرامید شاد و برخوردار علاء دولت مسعود شاه شاه شکار. مسعودسعد. ز بخت یافته داد و ز تخت گشته بکام ز ملک روزی مند و ز عمر برخوردار. مسعودسعد. تو عجب داری که

من گویم همی کز جلالت شاه برخوردار باد.مسعودسعد. بخدا ار کسی تواند بود بی خدا از خدای برخوردار.سنایی. امروز بر ساهرهء این کرهء اغبر... هیچ پادشاهی مرفه تر ازین خداوند نیست و هیچ بزرگی برخوردارتر ازین ملک نیست. (چهارمقاله). ز وصل یار دلبر برنخوردم ز هجرش لیک برخوردار بودم. سیدحسن غزنوی. ز جاه و دولت او خلق شادمانه دلند ز جاه و دولت خود شاد باد و برخوردار. سوزنی. خلق عالم از تو برخوردار و خواهان از خدا تا تو از اقبال و از بخت جوانی برخوری. سوزنی. اگر من برنخوردم از نکوئی تو برخوردار باش از خوبروئی.نظامی. که ازین باغ چون شکفته بهار که از او خواجه باد برخوردار.نظامی. مرا با مملکت گر یار بودی دلم زین ملک برخوردار بودی.نظامی. عمر بادت که هست بختت یار باشی از عمر و بخت برخوردار.نظامی. شاه را در بوستان زندگی همواره باد جام عشرت خون صهبا شاخ نهمت بار گل با ظفر نوشیده رنگین باده ای هر بامداد وز طرب بغنوده از می مست و برخوردار گل. خواجه محمد رشید (لباب الالباب). تو حاکم همه آفاق و آنکه حاکم تست زتخت و بخت و جوانی و عمر برخوردار. سعدی. یا رب الهامت به نیکوئی بده وزبقای عمر برخوردار دار.سعدی. ز گردون نعره می آید که اینت بوالعجب کاری که سعدی آرزوی دوست برخوردار می بینم. سعدی. - برخوردار شدن؛ بهره مند شدن. متمتع شدن. تمتع یافتن. بهره ور گشتن. کامیاب آمدن. برخوردن. متمتع گردیدن. استمتاع. (یادداشت مؤلف) : جاودان اندر حریم وصل دوست از درخت عشق برخوردار شد.عطار. چون خرید او را و برخوردار شد آن کنیزک از قضا بیمار شد.مولوی. در نگارستان صورت ترک حظ نفس کن تا شوی در عالم تحقیق برخوردار دل. سعدی. - برخوردار کردن؛ بهره مند کردن. متمتع کردن. - برخوردار گردانیدن؛ بهره مند گردانیدن. - برخوردار گردانیدن؛ متمتع ساختن. بهره مند گردانیدن : و با امرای دولت و نیکخواهان آن سعادت و رفعت برخوردار گردانید. (تاریخ قم). - برخوردار گردیدن؛ بهره مند شدن : گاه گاهم ببوسه ای بنواز تا که گردی ز عمر برخوردار.حافظ. برخوردار گشتن. منتفع شدن. متمتع شدن ||. خوشحال و خرم ||. متمتع از عمر دراز و نیکبختی ||. دریافت کنندهء خرج یومیه ||. با جلال و ناز و نعمت ||. اسباب و آلات و ادوات خانه. (ناظم الاطباء).

برخوردار.

[بَ خُ] (اِخ) دهی از دهستان خاوه بخش دلفان شهرستان خرم آباد است. سکنهء آن ۳۹۰ تن می باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برخورداری.

[بَ خوَر / خُرْ] (حامص مرکب) تمتع. بهره مندی. کامیابی. متاع. (ترجمان القرآن) (منتهی الارب). متعه. (منتهی الارب). انتفاع. (یادداشت مؤلف). بهره. حظ. (یادداشت مؤلف) : و روزگاری سخت دراز از جوانی و ملک برخورداری باشد. (تاریخ بیهقی). که نیکو گرداند خدا برخورداری ما را بتو. (تاریخ بیهقی). و خداوند عالم را از دینداری و نیکو اعتقادی... برخورداری دهاد (فارسنامهء ابن بلخی). گفت این جهان همه ملک تو گردد و ترا بسی از آن برخورداری نبود. (نوروزنامه). و انواع تمتع و برخورداری از مراسم جوانی و ثمرات ملک و دولت ارزانی دارد. (کلیله و دمنه). و انواع تمتع و برخورداری بدان پیوست. (کلیله و دمنه). رفتم چو ندیدم از تو برخورداری وز صحبت تو بسی کشیدم خواری. (سندبادنامه). در این گفتن زدولت یاریت باد برومندی و برخورداریت باد.نظامی. به برخورداری آمد خواب نوشین که برناخورده بود از خواب دوشین.نظامی. گر تو را صد گنج زر متواری است از همه مقصود برخورداری است.عطار. گه بده گاهی بخور گاهی بدار اینت برخورداری است از روزگار.عطار. هرکس که... دل و زبان با ما راست دارد مال و زن و فرزند و جان بدو ماند و آنکه خلاف اندیشد از آن برخورداری نبیند. (رشیدی). - برخورداری دادن؛ امتاع. (منتهی الارب) (تاج المصادر). تمتیع. (المصادر زوزنی) (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی). - برخورداری گرفتن؛ امتاع.

استمتاع. (دهار) (ترجمان القرآن). تمتع. (دهار) (المصادر زوزنی) (ترجمان القرآن) (تاج المصادر). تفکه. (تاج المصادر). - برخورداری نور چشمی؛ این القاب خاص بدختر نوشتن و هر دو یای تحتانی برای تأنیث دانستن محض خطاست چرا که در فارسی یا برای تأنیث هیچ جا نیامده مگر در هندی و اگر گویند برای متکلم است خصوصیت دختر نمی ماند به پسر هم ثابت میشود بهر صورت این القاب بدختر خالی از کراهیت نیست. (غیاث اللغات) (آنندراج). - برخورداری یافتن؛ تمتع. استمتاع. تفکه. (منتهی الارب ||). معاش و خوراک ||. خوشبختی ||. جلال و عزت و آبرو. (ناظم الاطباء).

برخورداری.

[بَ خوَر / خُرْ] (اِخ) دهی است از دهستان رومشکان بخش طرهان شهرستان خرم آباد. سکنهء آن ۱۰۸ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برخورد کردن.

[بَ خوَر / خُرْ کَ دَ](مص مرکب) تصادف کردن. ملاقات کردن. رجوع به برخورد و برخوردن شود.

برخوردن.

[بَ خوَر / خُرْ دَ] (مص مرکب) برخوردار شدن. منتفع شدن. نفع یاب شدن. (غیاث اللغات). تمتع. استمتاع. فایده دیدن. تمتع بردن. متمتع شدن. بهره بردن. بهره مند شدن. سود بردن. استفاده کردن. کام یافتن. کامیاب شدن. حظ بردن. حظ در نعمت ها و امیدها برگرفتن. (شرفنامهء منیری) : همه وادیج پرانگور و همه جای عصیر زانچه ورزید کنون بربخورد برزگرا. شاکر بخاری. برنجد یکی دیگری برخورد بداد و ببخش کسی ننگرد.فردوسی. بدو گفت برخوردی از رنج خویش همه ساله شادان دل از گنج خویش. فردوسی. سپاسم ز یزدان که دادم خرد روانم همی از خرد برخورد.فردوسی. چو ما رفته باشیم کیفر برند نه بس روزگار از جهان برخورند.فردوسی. برخور از بخت جوان و برخور از ملک جهان برخور از عمر دراز و برخور از روی نگار. فرخی. به دل برخور ز بت روئی که او را خوانده ای دلبر ببر درکش نگارینی که آنرا خوانده ای جانان. فرخی. گهی از دست او می خور گهی از دو لبش برخور گهی از روی او گل چین گهی از زلف او ریحان. فرخی. بهمه کامهای خویش برس وز تن و جان و از جهان برخور. فرخی. برخوردن تو باشد از دولت و از نعمت از مجلس شاهانه از لعبت فرخاری. منوچهری. بنورش خورد مؤمن از فعل خود بر بنارش برد کافر از کرده کیفر.ناصرخسرو. ز شعر حجت و از پندهایش بربخوری اگر درخت دل تو ز عقل بردارد. ناصرخسرو. تا کی تو بتن برخوری از نعمت دینار یکچند بجان از نعم دانش برخور. ناصرخسرو. بدین و دنیا برخور خدایرا بشناس که سنتش همه عدلست و رحمت و کرم است. ناصرخسرو. برخور ز دوام عمر کز عالم در عهد تو کم نگردد آثارم.مسعودسعد. و هیچ برنخورد [شیرویه] از پادشاهی. (مجمل التواریخ). ز وصل یار دلبر برنخوردم ز هجر دوست برخوردار بودم. سید حسن غزنوی. هرچند که هیچ برنخورد از تو دلم هرگز نشود بمهر سرد از تو دلم.سوزنی. خلق عالم از تو برخوردار و خواهان از خدا تا تو از اقبال و از بخت جوانی برخوری. سوزنی. بهاری داری از وی برخور امروز که هر فصلی نخواهد بود نوروز.نظامی. برخور از این مایه که سودش تراست کشتنش او را و درودش تراست.نظامی. اینهمه چی؟ تا کرمش بنگرند خار نهند از گل او برخورند.نظامی. کجا زو برتواند خورد عاشق کزو ناز است و از عاشق نفیر است.عطار. در گنه او از ادب پنهانش کرد زان گنه برخود زدن او برنخورد.مولوی. ظلم آری بد بری جف القلم عدل آری برخوری جف القلم.مولوی. نقد حال خویش را گر پی بریم هم ز دنیا هم ز عقبی بر خوریم.مولوی. ندانست از آن دانه برخوردنش که دهر افکند دانه برگردنش.سعدی. گرت دوست باید کزو برخوری نباید که فرمان دشمن

بری.سعدی. درخت ز قوم ار بجان پروری مپندار هرگز کزو برخوری.سعدی. چو گفتند نیکان به آن نیک مرد تو برخور که بیدادگر برنخورد.سعدی. گر تو خواهی که برخوری از عمر خلق را هم جز این تمنا نیست.ابن یمین. تا کی از سیم و زرت کیسه تهی خواهد بود بندهء من شو و برخور ز همه سیم تنان.حافظ. خوبان جهان صید توان کرد بزر خوش خوش بر از ایشان بتوان خورد بزر. حافظ. چه خوش وقت است و خرم روزگاری که یاری برخورد از وصل یاری.جامی. جان تازه میشود ز لب روح پرورت هرکس که برخورد بتو از عمر برخورد. صائب. از تو تا دوریم از ما دور میگردد حیات با تو چون برمی خوریم از زندگی برمی خوریم. صائب. - برخوردن گرفتن؛ استمتاع. (تاج المصادر بیهقی ||). میوه خوردن : بسا کس که برخورد و هرگز نکاشت بسا کس که کارید و بر برنداشت. اسدی (گرشاسب نامه). الا تا درخت کرم پروری گر امیدواری کزو برخوری.سعدی ||. ملاقی شدن. ملاقات کردن. (غیاث اللغات) (آنندراج). تصادف کردن. پیوستن و رسیدن کسی. (آنندراج) : جان تازه میشود ز لب روح پرورت هرکس که برخورد بتو از عمر برخورد. صائب. از تو تا دوریم از ما دور میگردد حیات با تو چون برمی خوریم از زندگی برمی خوریم. صائب. هرکس دعا کند باجابت قرین شود در هر کجا بیکدگر احباب برخورند.صائب. جدا از خود نشستم آنقدر تنها بیاد او که با خود روبرو برخوردم و نشناختم خود را. شفایی (از آنندراج). - برخوردن به امری و مطلبی؛ فهمیدن آن. دریافتن. یافتن مطلب. ملتفت شدن. متنبه شدن. متذکر شدن. دانستن. بناگاه دانستن. آگاه شدن؛ شما بمعنی این عبارت برنخورده اید. (یادداشت مؤلف). - برخوردن بکسی؛ گران آمدن او را. آزرده شدن او. (یادداشت مؤلف). ناملایم طبع و مقام او شدن. توهین بخود شمردن. - برخوردن گفتار یا کردار برکسی؛ ناگوار آمدن به او. گران آمدن به او؛ او چیزی گفت که به من برخورد. (یادداشت مؤلف). - گرم برخوردن؛ با مهربانی و لطف و گشاده روئی با کسی روبرو شدن : اگر بسوختگان گرم برخوری چه شود که شعله نیز به تعظیم خار برخیزد.صائب ||. زده شدن چیزی بر چیزی. (غیاث اللغات) (آنندراج). تصادف کردن. (یادداشت مؤلف)؛ حجاف؛ برخوردن دلو بر چاه و ریختن آب از آن. (منتهی الارب ||). دچار شدن. (آنندراج).

بر خوردن.

[بُ خوَر / خُرْ دَ] (مص مرکب) برخوردن اوراق قمار؛ زیر و رو شدن آنها. رجوع به بر شود.

برخوز.

[بَ] (اِ) آوند گلین بزرگ که شبانان بکار برند. (آنندراج).

برخوش.

[بَ خوَ / خُشْ] (ص مرکب)خوب و درست و بسیار نیکو. (آنندراج).

برخوهل.

[بَ خُ هَ] (ص مرکب) (بر + خوهل) کج و ناهموار. (آنندراج). کج و ناراست و به حذف اول و ثانی هم به این معنی آمده است. رجوع به خوهل شود.

برخه.

[بَ خَ / خِ] (اِ) پاره و حصه و بهره. (برهان) (انجمن آرا). حصه و قسمت. قسمت. (انجمن آرا). کسر. جزوی از کل. (برهان)

(انجمن آرا) (آنندراج). برخ. (انجمن آرا) (آنندراج) : از چرخ برخه برخه سعادت بجانش باد از عرش جمله جمله ز احسان کردگار. عسجدی. زان برخه برخه برجان او زسعد زان جمله جمله جمله مر او را زبخت یار. عسجدی. تو را چرخ فلک در چرخه انداخت که بر یک جو زرت صد برخه انداخت. عطار. - برخهء دوری؛ کسر متناوب. (از اصطلاحات مصوب فرهنگستان)(۱). . (فرانسوی) (۱) - Fraction periodique

برخه شمار.

[بَ خَ / خِ شُ / شِ] (اِ مرکب)صورت کسر در برابر مخرج کسر.

برخه نام.

[بَ خَ / خِ] (اِ مرکب) مخرج کسر. (فرهنگ رازی).

برخی.

[بَ] (اِ) (از: برخ + ی) بعض. پاره ای از چیزی چه برخ بمعنی حصه و بهره است و یای تحتانی برای وحدت، لهذا بمعنی اندکی مشهور است. (مهذب الاسماء). قدری. بعضی. پاره و حصه. جزوی. بخشی. لختی. بهره. اندکی از بسیار. (برهان). و رجوع به برخ شود.

برخی.

[بَ] (اِ)(۱) رهی. فدائی. قربانی. فدیه. (غیاث اللغات). فدیه و قربانی. برخی با یای نسبت به معنی قربانی است که مقصود برخ برخ یا حصه کردن و تقسیم کردن قربانی باشد مانند شتر برخی بمعنی فدا و قربانی. (فرهنگ لغات شاهنامه) : شاه بهرام شاه و خواجه وزیر برخی این چنین نکو تقدیر.سنایی. روزی که کنی هلاک خاقانی یاد برخی تو جان پاک خاقانی باد.خاقانی. نامه باری همی نویس که جان برخی آن خط و عبارت تو.کمال اسماعیل. برخی(۲) آن دو عارض و آن زلف عنبرین جان من ارچه نیست بدین حال نازنین. کمال اسماعیل. عشق بر مرده نباشد پایدار عشق را برخی جان افزای دار.مولوی. به همه عمر برآنم که دعاگوی تو باشم گر تو خواهی که نباشم تن من برخی جانت. سعدی. بسیار نباشد ولی از دست بدادن از جان رمقی دارم و هم برخی جانت. سعدی. جان برخی روی یار کردم گفتم مگرش وفاست چون نیست.سعدی. همی رفتی و دیده ها در پیش دل دوستان کرده جان برخیش.سعدی. بجان تو ای جان من زان تو دل و جان من برخی جان تو. خواجوی کرمانی. گل آب شد از شرم چو روی تو بدید در سرو خم افتاد چو قد تو چمید دل بندهء آن سرو که چون قد تو رست جان برخی آن گل که چو روی تو دمید. (انجمن آرا). - شتر برخی؛ شتر قربانی. هیون برخی. چون شتر قربانی را پاره پاره برند آنرا شتر برخی گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج). - هیون برخی؛ شتر قربانی : چون هیون برخیم ای جان من برخی شاه زنده اعضایم برند و من ز هر در بیگناه. ملک الشعراء کاشانی (از انجمن آرا ||). آنچه در عوض چیزی بکسی دهند. (برهان). صدقه یعنی آنچه عوض چیزی عزیز بکسی دهند. (غیاث اللغات از بهارعجم و جهانگیری). (۱) - صاحب غیاث گوید بفتح اول و سکون ثانی و فتح خای معجم است. (۲) - گاه در اشعار ضرورت را با یاء مشدد آید.

برخیا.

[بَ] (اِخ) نام پدر آصف وزیر سلیمان. (غیاث اللغات) (آنندراج) : صورت احمد ز آدم بود لیک اندر صفت آدم از احمد پدید آمد چو زآصف برخیا. سنایی.

برخیدن.

[بَ دَ] (مص) تفتیش کردن. (زمخشری). (یادداشت بخط مؤلف). پرخیدن. (زمخشری ||). بیرون کشیدن ||. واکشیدن. بدر آوردن ||. درو کردن ||. گشادن صوف و پنبه ||. موستردن ||. خارچیدن اطراف باغ و مانند آن ||. مبدل شدن ||. میخ کوفتن. ||نصب کردن جواهر را بر طلا. (آنندراج).

برخیر.

[بَ] (ق مرکب) (از: بر + خیر) بخیره. به بیهودگی و برعبث : خاقانی از انده رشیدت تا کی بود اشک و نوحه برخیر.خاقانی. اژدها سر بدم رساند و باز سر دم اژدها خورد برخیر.خاقانی. رجوع به خیر و خیره و برخیره شود.

برخیره.

[بَ رَ / رِ] (ق مرکب) (مرکب از بر + خیره) برخیر. به بیهودگی. برعبث. رجوع به خیر و خیره شود : ور ایدونکه نزدیک افراسیاب ترا تیره گشتست برخیره آب.فردوسی. ز بیدادی نوذر تاجور که برخیره گم کرد راه پدر.فردوسی. بدو گستهم گفت کین نیست روی تو برخیره بر راه بالا مپوی.فردوسی. بر پایهء علمی برآی خوش خوش برخیره مکن برتری تمنا.ناصرخسرو. چون خوری اندوه گیتی کو فرو خواهدت خورد چون کنی برخیره او را کز تو بگریزد طلب. ناصرخسرو. و گرش نیست مایه برخیره آسمان را بگل نینداید.ناصرخسرو.

برخیزاندن.

[بَ دَ] (مص مرکب)برخیزانیدن. راست کردن. بلند کردن. رجوع به برخیزانیدن شود : جز مؤذن حق بوقت قدقامت از جای قنوت برنخیزاند.ناصرخسرو.

برخیزانیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)متعدی برخاستن. بخاستن داشتن. ببرخاستن داشتن. (یادداشت مؤلف). راست کردن. بلند کردن. برخیزاندن. اثاره. تثویر. اقامه. بعث. انهاض : و همچنین ریذویه در برخیزانیدن افراسیاب را از آنجا. (تاریخ قم ص ۷۱).

برخیزیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)برخاستن. برپا ایستادن. بپا خاستن. قائم شدن : فراقش گر کند گستاخ بینی بگو برخیزمت یا می نشینی.نظامی. هوای دل رهش میزد که برخیز گل خود را بدین شکر برآمیز.نظامی. - بر کاری برخیزیدن؛ قصد آن کردن. آهنگ آن کردن : چند گویی که بداندیش و حسود عیب گویان من مسکینند گه بخون ریختنم برخیزند گه ببد خواستنم بنشینند.سعدی ||. انبعاث. مبعوث شدن. منبعث شدن. برانگیخته شدن. ثور. ثوران : باز بقدرت آفریدگار... ناچار از گور برخیزد. (تاریخ بیهقی ||). آماس

کردن. متورم شدن : اما نشان زیان داشتن قی آن است که چیزی تمام برنیاید و چشمها برخیزد و سرخ شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اندر حال خشم رگهای گردن پر شود و روی سرخ گردد و چشمها برخیزد و مردم با نیروتر و بی باک تر شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). شورش کردن. پرآشوب شدن. قیام کردن : از بستر تب که جای بدخواه تو باد برخیز سبک ور که جهان برخیزد. ؟ (تاج المآثر ||). برطرف شدن شور و آشوب و فتنه و غوغا و این از اضداد است. (آنندراج) : چو موج بحر گرد تربت من ناله ها دارد سرم شد خاک و از سر شور سودا برنمیخیزد. طایر وحید (از آنندراج ||). بیدار شدن : علی الصباح بروی تو هر که برخیزد صباح روز سلامت براو مسا باشد.سعدی ||. ابتدا و آغاز شدن : تبانیان را نام و ایام از امام ابوالعباس تبانی... برخیزد. (تاریخ بیهقی ||). حاصل شدن. بدست آمدن : رطب چینی که با نخلم ستیزد ز من جز خار هیچش برنخیزد.نظامی. کجا آید سر من در شماری چه برخیزد ز چون من دلفگاری.نظامی(۱). چه برخیزد از خود آهن ترا چو سر آهنین نیست در زیر خود.عطار. - از دست برخیزیدن؛ از دست آمدن : زهرآبی که پیش آید توان خورد زهرچ از دست برخیزد توان کرد.نظامی. نداری بحمدالله آن دسترس که برخیزد از دستت آزار کس.سعدی ||. وزیدن : زهر بادی که برخیزد گلی با می براز آید بچشم عاشق از می تا به می عمری دراز آید. فرخی ||. ترک کردن. (آنندراج) : گر تو در باغ روی لاله کند ترک مکان غنچه یکبارگی از بند قبا برخیزد.سلمان ||. منتفی شدن. متروک شدن : ندانی که ویران شود کاروانگه چو برخیزد آمد شد کاروانی.منوچهری ||. مرتفع شدن. از میان رفتن. نابود شدن. محو شدن. برخاستن : وآنگاه ناخوشی و کراهیت تربیع برخیزد. (التفهیم بیرونی). کارها خوب شود و وحشت برخیزد. (تاریخ بیهقی). تا خانه ها یکی باشد و جمله اسباب بیگانگی برخیزد. (تاریخ بیهقی). اگر فضل رسول از رکن و زمزم جمله برخیزد یکی سنگی بود رکن و یکی شوراب چه زمزم. ناصرخسرو. آن وقت که قیامت آید نزدیک و فسادها و معصیت ها ظاهر کنند امر بمعروف و نهی از منکر از میان برخیزد. (قصص الانبیاء). تا بر کوه برف باشد بادها سرد و خوش آید و چون برف برخیزد... هوا ناخوش گردد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). گفتند اگر اقرار آورد این مذهب که آوردست باطل است و از آن توبه کند قتل ازوی برخیزد. (فارسنامهء ابن بلخی). و هنوز کینه و حرب از میان ایشان [ترکان]برنخاست که نخیزد هرگز. (مجمل التواریخ). صواب در آن می بینم که هر دو را خلع کنیم و اینکار بشوری فکنیم به رسم عمر بن خطاب تا مسلمانان یکی را انتخاب کنند و خون ریختن برخیزد. (مجمل التواریخ چ بهار ص۲۹۱). و هر گروهی و مذهبی مقالتی ساخته اند و آن نوعی گویند و هرگز این خلاف برنخیزد. (مجمل التواریخ و القصص). من و تو هر دو باهم بگردیم تا خود بخت و دولت کرا مساعدت کند و این آشوب برخیزد. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). و مالی بسیار با دختر بفرستاد تا عداوتی که میان روم و ایران بود برخیزد. (اسکندرنامه نسخهء نفیسی). سؤال کرد یکی که اگر گناهان که کرده ام استغفار کنم عجب آن گناه از من برخیزد. گفتم که.... (کتاب المعارف). ملک را مضمون اشارت عابد معلوم شد فرمود تا وجه کفاف او معین دارند و بار عیال از دل او برخیزد. (گلستان سعدی ||). درگذشتن. برخاستن. صرف نظر کردن. آمرزیدن : و گفت افتادن این کنگره ها چیست گفت بعدد هریکی از آن فرزندی از آن شما پادشاهی کند پس برخیزد انوشیروان با همهء دلتنگی خرسند شد گفت چندین بطن بروزگار دراز برخیزد. (فارسنامهء ابن بلخی ص۹۷). و از سر هفوات و عثرات ما برخیزد. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). بقضاء حاجت شدن. (یادداشت مؤلف). برنشستن. دفع فضول از مخرج فرودین کردن. برخاستن. رجوع به برخاستن شود. (۱) - دریادداشت اضافه شده است: الحاقی.

برخی شدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب) فدا شدن و قربان گردیدن. (برهان) : برخی جانت شوم که شمع فلک را پیش بمیرد چراغدان ثریا.سعدی. - برخی شدن کسی را و برخی جان کسی -شدن؛ فدای او گشتن. قربان او رفتن. پیش مردن او را. قربان او شدن. (یادداشت

مؤلف). رجوع به شواهد ذیل برخی شود.

برخین.

[بَ] (ص، اِ) بهرهء اندک ||. فدیهء اندک. (آنندراج).

برد.

[بَ] (اِ فعل) دورشو. دور باش. از راه کنار بکش. (فرهنگ جهانگیری و مجمع الفرس). از راه دور گرد. (صحاح الفرس). از راه دورشو. (فرهنگ اسدی) (شرفنامهء منیری). از راه کناره کن. (یادداشت مؤلف). طرق. طرقوا. (یادداشت مؤلف). پرت! (یادداشت مؤلف). امر است بدور شدن از راه یعنی از راه دور شو. (برهان). امر است بدور شدن از راه و مخفف برگرد است و آنرا بتکرار بردبرد و بردابرد نیز گویند. (انجمن آرای ناصری) : بی ره [از ره] نروم تام نگویند براه آی بر ره نروم تام نگویند ز ره برد. آغاجی (از صحاح الفرس). که باشد که بیند بر اینگونه مرد نگوید ببهرام کز راه برد.فردوسی. چو خورشید بر باختر گشت زرد شب تیره گفتش که از راه برد.فردوسی. سپهبد برآشفت و گفت از نبرد مرا چرخ گردون نگوید که برد.فردوسی. چو دیدی کسی شاه را در نبرد به آواز گفتی که ای شاه برد.فردوسی. بدانسان همی شد که هزمان ز گرد پیش با قضا گفت کز راه برد.اسدی. زمانه بگردد ز من در نبرد از آن پیش کش گویم از راه برد. (اسدی ص۵۸). مرد را خفته دید و گفت ای مرد گاه روز است برد از این ره برد.سنایی. تا سنایی کیست کآید بر درت مجد کو تا گویدش از راه برد.سنایی. گفته رایش در شب معراج جاه آفتاب و ماه را کز راه برد.انوری. مسرع حکم تو صدبار فزون چرخ را گفته بود کز ره برد.انوری. که باشد جان خاقانی که دارد تاب برد تو که بردابرد حسن تو دو عالم بر نمی تابد. خاقانی. چون شدی از خویش و از فرزند فرد لاجرم جبریل را گفتی که برد. عطار (مصیبت نامه). ای خورندهء خون خلق از راه برد تا نه آرد خون ایشانت نبرد.مولوی. - بردابرد؛ دور شو. رجوع به این ترکیب در ردیف خود شود. - بردبرد؛ دور شو : همت سبک مدار که با همت شگرف چاوش زپادشاه برآمد که بردبرد. مولوی ||. اصل درخت بود. (اوبهی): - بیخ و برد؛ در بیت ذیل از سوزنی به معنی ریشه و بن آمده است. نظیر بیخ و بن : من شاخ وفا و مردمی را کی چون تو گسسته بیخ و بردم. سوزنی. - شاخ و برد در دو بیت ذیل از فردوسی به -معنی شاخه و بن یا اصل و فرع آمده است:همی گفت کاین را نخوانید مرد یکی زنده پیل است با شاخ و برد(۱). فردوسی (از تاریخ جوینی). ز پیوستهء تو صد آزاد مرد که رستم شناسد همه شاخ و برد.فردوسی. - دار و برد؛ نگهدار و دور کن و برو و دور شو «برد» در دار و برد بمعنی دور شو باشد. و عموماً بمعنی صاحب شوکت و حشمت و صاحب فرمان معنی می دهد. (یادداشت مؤلف) : و گرنه یکی بد پرستنده مرد نه با گنج و لشکر نه با دار و برد.فردوسی. پشنگ آمد و خواست از ما نبرد زره دار با لشکر و دار و برد.فردوسی. که گر شاه را جست باید نبرد چرا باید این لشکر و دار و برد.فردوسی. رجوع به دار و برد در جای خود شود. (۱) - ن ل: با دار و برد. و در این صورت شاهد ترکیب «دار و برد» خواهد بود.

برد.

[بَ] (اِ) سنگ. (برهان) (آنندراج). حجر. (برهان).

برد.

[بَ] (ع اِ) سرما. (منتهی الارب) (ترجمان القرآن) (آنندراج). مقابل حر... (آنندراج) (از مهذب الاسماء) (کشاف اصطلاحات

الفنون). برودت. ضد حرارت. سردی. (کشاف اصطلاحات الفنون). ضد گرما. (منتهی الارب) : در فصل ربیع که آثار صولت برد آرمیده. (گلستان سعدی ||). سرد. (منتهی الارب). سرد و خنک. (آنندراج). بارد. ضد حار. (کشاف اصطلاحات الفنون) : خصم و یار و نور و نار و فخر و عار تخت و دار و برد و حار و ورد و خار. مولوی. - برد عجوز، برد العجوز؛ سرمای پیرزن و آن هفت روز است در آخر زمستان سه روز در آخر بهمن و چهار روز اول اسفندار چون این روزها در آخر زمستان واقع شده لهذا برد عجوز نامند چه برد بمعنی سرما و عجوز بمعنی پیرزن و بعضی گویند که در آن روزها زالی در صحرا از سرما مرده بود لهذا باین اسم مسمی گشت آغاز آن از روز بیست و ششم شباط رومی است چون سال کبیسه باشد چهار روز آن در شباط است و سه روز در آذار و اگر کبیسه نباشد سه روز از شباط و چهار روز از آذار. (الآثار الباقیه). و برخی گفته اند که چون این ایام در عَجُز یعنی دنبالهء زمستان باشد از آنرو برد عجوز مرسوم گشت و گویند ماه شباط باد سردی بوزید و قوم عاد را هلاک کرد و عجوزی از آنان باز ماند که در این هفت روز برهالکین نوحه میکرد و از آن نام این سرما را بردالعجوز گفتند. (الآثار الباقیه). و عامه گویند زالی را میش بار نگرفته بود و عادتاً میشان در سرما بار گیرند نزد پیغمبر شد و حضرت او را دعا کرد تا سرما بازگشت و میش گنده پیر آبستن شد و از اینرو این سرما را برد عجوز خواندند. (یادداشت بخط مؤلف). و اسامی آن هفت روز این است: صِنّ، صِنَّبْر، وَبْر، آمِر، مُؤتَمِر، مَعَلِّل، مطفی الجمر. (غیاث اللغات از صحاح) (آنندراج). مطفی ءالقدر. (یادداشت بخط مؤلف) : چو باران فراوان بود در تموز هوا سرد گردد چو برد العجوز.نظامی. گل سرخش چو عارض خوبان سنبلش همچو زلف محبوبان همچنان از نهیب برد عجوز شیر ناخورده طفل دایه هنوز. سعدی (گلستان ||). آب دهن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). بردالنهار؛ اول روز و بردان بصورت تثنیه، صبح و شام. و در حدیث است: من صلی البردین دخل الجنهٔ؛ یعنی هرکه نماز صبح و شام بخواند به بهشت رود. (منتهی الارب) (آنندراج ||). خواب. (منتهی الارب) (ترجمان علامهء جرجانی) : لایذوقون فیها برداً و لاشراباً. (قرآن ۷۸ / ۲۴).

برد.

[بَ] (ع مص) سرد و خنک کردن یا ببرف آمیختن چیزی را. (منتهی الارب) (آنندراج). سرد گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی ||). سرد گشتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (غیاث اللغات). سرد شدن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). ||خواب کردن. (غیاث اللغات) (آنندراج) (منتهی الارب ||). همیشه بودن ||. قیام نمودن. (آنندراج) (غیاث اللغات ||). آسان شدن کار ||. سوهان کردن آهن را. (منتهی الارب) (آنندراج). بسوهان سائیدن. (تاج المصادر بیهقی). بسهان سائیدن. (المصادر زوزنی ||). برود (یعنی دارو) در چشم کردن. (از تاج المصادر بیهقی) (از منتهی الارب ||). آب ریختن بر نان ||. برجستن شمشیر و کار نکردن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). بمردن. (منتهی الارب ||). واجب و لازم گشتن آن: برد حقی؛ واجب و لازم گشتن آن. (منتهی الارب ||). لاغر گردیدن: برد مخه؛ لاغر گردید. (منتهی الارب).

برد.

[بَ رَ] (ع اِ) تگرگ. (مهذب الاسماء). تگرگ و یخچه. (منتهی الارب) (آنندراج). ژاله و تگرگ. (غیاث اللغات). صاحب لغت نامهء مقامات حریری برد را ژاله ترجمه کرده است. (از یادداشت مؤلف). حب الغمام. حب المزن. حب. (یادداشت مؤلف). واحد آن بردهٔ. (مهذب الاسماء ||). دندان معشوق. عرب دندان معشوق را به برد تشبیه کند بسبب صفا و آبداری ||. رطوبتی است غلیظ که اندر پلک چشم گرد آید و بفسرد مانند تگرگ و بیشتر بر ظاهر پلک چشم افتد. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

برد.

[بَ رِ] (ع ص) سحاب برد؛ ابر تگرگ بار. (منتهی الارب) (آنندراج ||). هرچیز که سرد باشد. (غیاث اللغات) (آنندراج). بردهٔ مؤنث آن است. (منتهی الارب).

برد.

[بُ رَ] (ع اِ) جِ بُرْدَهٔ. (منتهی الارب). جِ بُرْد. (منتهی الارب) (آنندراج).

برد.

[بُ رُ] (ع اِ) جِ برید. (منتهی الارب).

برد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان پشتکوه بخش سورتیجی بخش چهاردانگه شهرستان ساری و سکنهء آن ۴۳۰ تن است. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

برد.

[بُ] (ع اِ) نوعی از جامه. (مهذب الاسماء) (آنندراج). جامه ای بوده است قیمتی و گرانبها. (یادداشت مؤلف). پارچه ای که در یمن بافته میشده است یا خاص یمن بوده. قماش که از پشم شتر سازند. (ملخص اللغات حسن خطیب). قماشی است مخصوص یمن که آنرا برد یمانی گویند. (برهان). ج، ابرد. برود. (منتهی الارب) (آنندراج). ابراد. (مهذب الاسماء) : از اردویل [اردبیل] جامه های برد و جامه های رنگین خیزد. (حدود العالم). و از ری کرباس و برد و پنبه و عصاره و روغن و نبید خیزد. (حدود العالم). ازین شد روی من همگونهء برد تو کندی جوی و آبش دیگری برد. فخرالدین اسعد (ویس و رامین). پنبهء بسیار خیزد [جهرم] و برد و کرباس آرند از آنجا. (فارسنامهء ابن بلخی).خویشتن را خلق مکن بر خلق برد تو بهتر از کهن دیباست.مسعود. تا جسم و دلت هست بهم هر دو مرکب نایدت زد و برد قبائی و کلائی. سنایی (دیوان چ مدرس رضوی ۶۱۲). بردهای ابریشمین و پشمین میزرهای باریک. (تاریخ طبرستان ابن اسفندیار). و از جملهء آن غنائم سیصد تخت برد بخزانهء سلطانشاه رسید. (جهانگشای جوینی) (دیوان چ مدرس رضوی ۶۱۲). که نگردد صاف اقبال تو درد هم نگردد اطلس بخت تو برد.مولوی. تا یقین است آنکه پیغمبر به کعب بن زهیر جایزه مدحت ببخشیده ست برد خویشتن. نظام قاری. نرمدست و قطنی و خارا و حبر برد وابیاری و مخفی آشکار. نظام قاری (دیوان ص۳۷). از درج برد و مخفی وابیاری و بمی سرخط همی ستانم و تکرار میکنم. نظام قاری (دیوان ص۳۶). بخطهای ابیاری و برد و مخفی نوشتند القاب و مدح مناقب. نظام قاری (دیوان ص۳۸). - برد یمانی؛ برد منسوب به یمن : ز برد یمانی و تیغ یمن دگر هرچه بد معدنش در عدن.فردوسی. چون زر مزور نگر آن لعل بدخشیش چون چادر گازر نگر آن برد یمانیش. ناصرخسرو. شب بسر ماه یمانی درآر سر چو مه از برد یمانی برآر.نظامی. آبگینهء حلبی بیمن و برد یمانی بفارس. سعدی (گلستان). - برد یمن؛ برد یمانی. برد که از یمن آرند : ده اشتر ز برد یمن بار کرد دگر پنج را بار دینار کرد.فردوسی. - برد یمنی؛ برد یمانی : سرور جملهء اثواب ز روی معنی هست برد یمنی لبس رسول مختار. نظام قاری ||. گلیم سیاه چهارگوشه که عرب آنرا بخود پیچد. بردهٔ، یکی آن است. ج، بُرَد. (منتهی الارب) (آنندراج).

برد.

[بُ] (مص مرخم) مصدر مرخم بردن : ببردند چیزی که بایست برد بنزدیک آن مرد بیدار و گرد.فردوسی. بخواری همی بردشان خواستند بتاراج و کشتن بیاراستند.فردوسی. - جان برد؛ بردن جان. نجات جان : به جانبرد خود هرکسی گشته شاد کس از کشتهء خود نیاورد یاد.نظامی. - خورد و برد؛ خوردن و بردن. تغذیه و تعیش. خورد و زیست. رجوع به خورد و برد شود : از خورد و برد و رفتن بیهوده هر سوئی ایننـد سال برد تنت چون ستور پیر. ناصرخسرو. - دستبرد؛ تسلط و غلبه و قدرت و تصرف : بفالی کز اختر توان برشمرد تو داری در این داوری دستبرد.نظامی. عنان تکاور بدولت سپرد نمود آن قوی دست را دستبرد.نظامی. چو همت سلاح است در دستبرد بگو تا کنیم آنچه داریم خرد.نظامی. نمودم بدین داستان دستبرد.نظامی. چو بازارگان در دیارت بمرد بمالش خیانت بود دستبرد.سعدی ||. قوت پرتاب تیر یا گلوله یا فشنگ یا تفنگ و موشک و امثال آن ||. مقابل باخت. غلبه کردن بر حریف در قمار. فوز. غلبه بر حریف چنانکه در شطرنج و نرد : در نرد سخات برد من بسیار است. احمد جامجی (یادداشت مؤلف). مبتلی چون دید تأویلات رنج برد بیند کی شود او مات رنج.مولوی. - برد با کسی بودن؛ منتفع شدن وی نه حریف او. (یادداشت مؤلف). - برد و مات؛ برد و باخت. بردن و مات شدن : آخر این باخت... از بهر برد و مات را بود. (کتاب المعارف ||). - یک قسم بازی شطرنج که مهرهء حریف همه کشته شوند فقط شاه بماند و این بمنزلهء نصف مات است. (آنندراج) (غیاث اللغات از لطائف). ||چیستان و لغز. (برهان) (آنندراج). احجیه. (برهان). پرد. پردک. رجوع به لغز شود. تحاجی؛ بر یکدیگر برد بردادن. محاجاة؛ برد بر کسی دادن. تداعی؛ برد بردادن با یکدیگر. مداعات؛ برد بر کسی دادن. (مجمل اللغة). رجوع به بردکی و بردک و رجوع به احجیه شود ||. بال ملخ. (آنندراج).

برد.

[بُ رُ] (ع اِ) جِ برید. (منتهی الارب). - علم البرد والمسافات؛ علم بریدها و مسافت ها. برید عبارت از چهار فرسنگ است و این علمی است که بوسیلهء آن مقدار فاصلهء شهرها بفرسنگ و میل دانسته میشود و اینکه این مسافت در چه مقدار از زمان طی می گردد ابوالخیر آنرا از شاخه های علم هیأت میشمرد و از این لحاظ شایسته تر آنست که آنرا علم مسالک الممالک نام نهند با آنکه آن از مباحث جغرافیاست. (کشف الظنون).

بردآباد.

[ ] (اِخ) دهی است جزو بخش شهریار شهرستان تهران در جلگه و معتدل است. سکنهء آن ۲۱۶ تن است. آب آن از قنات و سیاه آب ابراهیم آباد و محصول آن غلات، صیفی، چغندرقند، انگور و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بردا.

[بَ رَ] (اِخ) (نهر....) رودی که بر دمشق گذرد. (نخبهٔ الدهر دمشقی).

بردا.

[بُ رَ] (ع اِ) تب از سردی. (منتهی الارب).

بردابرد.

[بَ بَ] (اِ مرکب) کلمه ای که شاطران پیشاپیش شاهان میگفتند، از راه دور شو. (برهان) (آنندراج). آوازی که شاطران پیشاپیش مرکب سلطان کردندی، دور شدن عامه را. (یادداشت مؤلف). کور شو. دور شو. اصطلاح شاطران دوران قاجاریه چون پیشاپیش شاه حرکت می کردند و مردم را بدور می داشتند. طنطنه. (یادداشت مؤلف). دبدبه. (یادداشت مؤلف) : بجز مقرعه و بردابرد مرتبه داران هیچ آواز دیگر شنوده نیامد. (تاریخ بیهقی). جوان را دیدم که می آمد سوار، با او غلامان و بردابرد. (یادداشت مؤلف از حاشیهء احیاءالعلوم خطی). خاطر من گهر پریشان کرد تا که برخاست بانگ بردابرد.سنایی. روز دار و گیر و بردابرد میدان نبرد هر غلام شه بمردی هم نبرد زال باد. سوزنی. زین مرتبت و جلال و زین بردابرد ایمن منشین ز دولت گرداگرد.بدری غزنوی. وارد حضرت عالی برسید جان در آمد زدرم بردابرد. انوری (از شرفنامهء منیری). قاصدان بی حجابِ بردابرد درشدند اولا و خدمت کرد.انوری. که باشد جان خاقانی که دارد تاب برد تو که بردابرد حسن تو دو عالم برنمی تابد. خاقانی. گیتی و آسمان گیتی گرد بر در تو زنند بردابرد.نظامی. مگر یک روز بردابرد برخاست همه صحرا غبار و گرد برخاست.عطار. جملهء صحرا غبار و گرد بود بانگ طبل و کوس و بردابرد بود.عطار. ابوالحسن خرقانی گفت همه روز نشسته ام و بردابرد میزنم گفتم این چگونه بود گفت هر اندیشه که بدون خدا در دل آید آنرا از در میرانم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). نصیب خانهء خصم تو باد بردابرد رسیل موکب جاه تو باد بردابرد. کمال اصفهانی. - روز بردابرد کسی بودن؛ روز اقتدار او بودن. (یادداشت مؤلف) : در جهان امروز بردابرد تست دولت و اقبال تیغ آورد تست.ظهیر فاریابی.

بردابرد.

[بُ بُ] (اِ مرکب) غارت و چپاول : نصیب خانهء خصم تو باد بردابرد رسیل موکب جاه تو باد بردابرد. کمال اصفهانی.

بر دادن.

[بَ دَ] (مص مرکب) بار دادن. میوه دادن. ثمر دادن. حاصل دادن و نتیجه دادن : جهاندار بر چرخ چونین نبشت بفرمان او بر دهد هرچه کشت.فردوسی. اگر زمین برندهد تاوان برزمین منه... که ستاره از داد و بیداد چندان آگاهست که زمین از بر دادن. (منتخب قابوسنامه ص۱۴). یا گرت پدر گبر بود مادر ترسا خشنودی ایشان بجز آتش چه دهد بر. ناصرخسرو. درخت پیشمانی از دینه روز در امروز باید که تان بردهد.ناصرخسرو. دعای زنده دلانت بلا بگرداند غم رعیت درویش بر دهد شادی.سعدی. گر نظری کنی کند کشتهء صبر من ورق ورنکنی چه بردهد کشت امید باطلم.سعدی. بلی تخم در خاک از آن می کنند که روز فروماندگی بردهد.سعدی ||. رها کردن. (انجمن آرا) (برهان) (آنندراج). سردادن. اطلاق : بیاد بوک و مگر بیست سال بر دادم مرا خدای نداده ست زندگانی نوح. انوری (انجمن آرا ||). گفتن. بر زبان راندن. (یادداشت مؤلف) :ابوعلی دست بر نبض بیمار نهاد و گفت برگوی و محلتهای گرگان را نام بَردِه. آن کس آغاز کرد و نام محلت ها گفتن گرفت... پس ابوعلی گفت از این محلت کوی ها برده آنکس برداد... (چهارمقالهء عروضی). پس ابوعلی گفت کس می باید که در این کوی همه سرایها را بداند بیاوردند و سرایها را بردادن گرفت... ابوعلی گفت اکنون کسی می باید که نامهای اهل سرای بتمام بداند و بردهد بیاوردند بردادن گرفت تا آمد بنامی که همان حرکت عارض شد. (چهارمقاله ||). برشمردن و دیکته کردن. تقریر کردن : امیر گفت سخت صواب آمد و زیادت خلیفه را برخواجه بردادن گرفت و وی می نبشت... (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۳۹۲).

بردار.

[بَ] (ص مرکب) آویخته. بردار کشیده. (آنندراج).

بردار.

[بِ] (اِ) صاحب آنندراج این کلمه را در معنی خانهء تابستان آورده است امّا در این معنی مصحف «بروار» و «فروار» است. رجوع به فروار شود.

بردار.

[بَ] (نف مرکب) بردارنده ||. پذیرنده. قبول کننده. (یادداشت مؤلف). این کلمه به صورت مزید مؤخر در ترکیبات ذیل به کار رود که برخی در معنی بردارنده و برخی در معنی پذیرنده بکار روند: - آب بردار (سخن و گفتار)؛ دوپهلو و نیش دار و کنایه آمیز. - آفتابه بردار؛ حامل آفتابه. - افسون بردار؛ افسون پذیر: او مار افسون برداری نیست. - باربردار؛ حامل. حمال. بارکش : گاوان و خران باربردار به ز آدمیان مردم آزار.سعدی. - بخیه بردار؛ قابل بخیه زدن. - بهره بردار؛ سودبرنده. نفع برنده. - پسه بردار؛ خادم بردارندهء دامان بلند زنان از دنبال چون دامن عروس. - تخلف بردار؛ پذیرا و قابل تخلف. - ترک بردار؛ قابل ترک برداشتن. - تعطیل بردار؛ قابل تعطیل شدن: قوانین مشروطیت تعطیل بردار نیست. - تمشیت بردار؛ قابل نظم داشتن. - توجیه بردار؛ قابل تشریح شدن. - چاره بردار؛ چاره پذیر. - چکش بردار؛ حامل چکش ||. - چکش پذیر. - دست بردار؛ صرفنظرکننده. چشم پوشنده. - دل بردار؛ ترک علاقه کننده. - رفوبردار؛ قابل رفو شدن. - رنگ بردار؛ رنگ پذیر. - سوسه بردار؛ خدشه پذیر: فلان سوسه بردار نیست؛ خدشه پذیر نیست. - سوهان بردار؛ حامل سوهان. سوهان پذیر. - شن بردار؛ حامل شن. - شوخی بردار؛ قابل شوخی تلقی شدن. - عکسبردار؛ عکاس. - فرمانبردار؛ مطیع. فرمانبر. - کلاه بردار؛ حقه باز. - گودبردار؛ گودکن. - نظم بردار؛ قابل منظم شدن. - نقش بردار؛ نقش پذیر. - نقشه بردار؛ نقشه کش. - وصله بردار؛ قابل درپی شدن. رجوع به هریک از این ترکیبات در جای خود شود (||. ن مف) برداشته و بلند ساخته. (آنندراج).

بردار.

[بُ] (اِ مرکب)(۱) حامل فیزیکی و مکانیکی. (از اصطلاحات مصوب فرهنگستان). (۱) - Vecteur.

بردار.

[بُ] (نف) صفت از بردن (برد + ار) چنانکه پرستار (پرست + ار). و در ترکیباتی چون: فرمانبردار و نامبردار و راهبردار و رنجبردار بکار رود. رجوع به این ترکیبات شود.

بردارندگی.

[بَ رَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بردارنده. رجوع به بردارنده شود.

بردارنده.

[بَ رَ دَ / دِ] (نف مرکب) رافع. (دهار). بلندکننده. بر بالا برنده ||. برافرازنده. افراشته کننده : سپاس خدای را که بردارندهء این ایوان است. (تفسیر ابوالفتوح رازی ||). از میان برنده. زایل کننده. نابودکننده : و عسل میوه و حاصل منج است و مزیل و بردارندهء مکر و حیلت است. (تاریخ قم ص ۲۵۱ ||). حمل کننده. حامل.

بردار و بدو.

[بَ رُ بِ دَ / دُو] (ص مرکب) دزد و عیار که چیزی را از پیش کسی به چستی بردارد و راه خود گیرد، گویند فلانی طرفه بردار و بدوی است. (آنندراج). وردار و دررو : به سنگین باری کوه آورد تاب که بردار و بدو باشند اعراب. محمدقلی سلیم [در صفت اسب].

برداری.

[بَ] (حامص مرکب) برداشتن. برداریدن. و چون به کلمات دیگر پیوندد معنی حاصل مصدری از مجموع برآید چنانکه در ترکیبات ذیل: - باربرداری.؛ بهره برداری. پسه برداری. خاک برداری. شن برداری. عکس برداری. کلاه برداری. گودبرداری. نقشه برداری. و رجوع به هریک از این ترکیبات در جای خود شود.

برداریدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) برداشتن در همهء معانی چنانکه افراشتن و بلند کردن و بلند گرفتن و آویختن و بردار کردن و جز آن. رجوع به برداشتن شود.

برداسپید.

[بَ اِ] (اِخ) ده از دهستان بهمئی سرحدی بخش کهگیلویه شهرستان بهبهان. کوهستانی و سردسیری مالاریائی است. سکنهء آن ۲۰۰ است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برداشت.

[بَ] (مصدر مرخم) مخفف برداشتن. (یادداشت مؤلف ||). آنچه دکاندار یا یکی از دو شریک از نقود حاضر بهر خود برگیرد: شما برداشت کرده اید هزارتومان من پانصد تومان. (یادداشت مؤلف). عمل برداشتن قسمتی از چیزی یا سرمایه ای پیش از آنکه هنگام تقسیم آن چیز یا سرمایه برسد(۱)مث: فلان شریک از درآمد تجارتخانه تاکنون پانصد ریال برداشت کرده است ||. خرج. (یادداشت مؤلف ||). حاصل. محصول. (یادداشت مؤلف). بهره ای که از کشت بدست آید. محصول مزرعه و دیگر املاک و اموال. (یادداشت مؤلف). تحصیل. ماحصل: برداشت ما از ده ده خروار است ||. عمل برداشتن حاصل. درو کردن. (یادداشت مؤلف). درودن و به انبار بردن محصول: برزیگری (زراعت) کاشت است و داشت است و برداشت یعنی برزگرخوب باید نیک زرع کند و نیک حفظ و حراست کند سبزه را تا گاه سخت شدن دانه و نیک تواند حصاد و درو کند. (یادداشت مؤلف ||). درو. (یادداشت مؤلف ||). ارتفاع. (یادداشت مؤلف). ارتفاعات ||. دخل. بهره برداری. بهره. درآمد ||. رفع. مقابل وضع (نهاد). (یادداشت مؤلف) : و چون بر سفره نشینند خاموش نباشند و ابتدا بنام خدا کنند و چیزی نکنند از نهاد و برداشت که اصحاب را از آن کراهتی باشد. (هجویری). نهادی که برداشت از خون کند فرو داشتی بی جگر چون کند. نظامی ||. ترفیع. تجلیل. مقابل تنزیل و تذلیل (فروداشت ||). کوچ. عزیمت. حرکت از جائی. مقابل فرود آمدن : بر سبزه زار چرخ بزد خیمه خیل روز چون کاروان شام به برداشت کردساز. اخسیکتی (||. اصطلاح موسیقی) نوعی از سازی است. (آنندراج). مقابل فروداشت. (یادداشت مؤلف||). ابتدای آواز یا ساز. بلند کردن آواز تا منتهای مقصود و فروداشت و پست کردن آن تا حد مقصود : از پی هر شامگهی چاشتی ست

آخر برداشت فروداشتی ست.نظامی. رجوع به نوبت مرتب شود ||. آغاز. آغاز سخن. ابتدای کلام. شروع گفتار. (یادداشت مؤلف ||). تحمل ||. صبر. شکیبائی. (آنندراج ||). سواری. (غیاث اللغات). (۱) - Prelevement.

برداشت کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)آغازیدن. برداشت کردن سخنی یا حرفی. ابتدا کردن بدان: همینکه برداشت کرد دانستم چه خواهد گفت. تهنید؛ برداشت کردن دشنام را. (منتهی الارب ||). گفتن. (یادداشت مؤلف ||). از دخل یا صندوق مشترک یا انحصاری مبلغی بنام خود تصرف کردن. (یادداشت مؤلف ||). حاصل و نفعی بردن. محصول زراعت را درو کردن و از آن منتفع شدن. بدست کردن محصول مزرعه. بحاصل کردن کار و برداشت. (یادداشت مؤلف). جمع کردن حاصل کشت. بدست کردن نتیجهء کاری چنانکه زراعت و جز آن. برداشت کردن حاصل مزرعه. جمع کردن حاصل ده یا مزرعه. (یادداشت مؤلف)(۱). بحاصل کردن از زراعت و حاصل کشاورزی ||. بهره بردن : از آسمان هرچه بارد زمین برداشت کند. (مجموعهء امثال فارسی ||). ترفیع. بلند کردن. مقام دادن. بالا ـ بردن. ارتقاء دادن : و برداشت کنم آن کسان را... که لیاقت دارند برداشتن مرا. (تاریخ بیهقی). اگر بناحق گرفته باشم باطل کنم آن عقوبت را و برداشت کنم آن کسان را که در باب ایشان سیاست فرموده باشم. (تاریخ بیهقی). - برداشت کردن از کسی؛ موأخذه نکردن از وی. (یادداشت مؤلف). از تقصیر او درگذشتن ||. بدگویی کردن. شکایت کردن از کسی : و خطبه بر سپاهسالار کردند امیر نصربن سبکتکین... خواجه عمید بومنصور خوافی به سیستان آمد از جهت امیرنصر و عمل و شهر فروگرفت... و او مردی با سیاست بود و مردم بسیار کشت به سیستان اما همهء مفسدان را کشت اهل خیر و صلاح را نیک بود... چون روزگار بومنصور اندر گشت و بسیار او را برداشت کردند. (تاریخ سیستان). (۱) - Recolter.

برداشتگی.

[بَ تَ / تِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی برداشته. حاصل مصدر است از برداشتن. رجوع به برداشتن و برداشته شود.

برداشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) رفع. (ترجمان القرآن). رفع کردن. بلند کردن. (آنندراج). نبر. (منتهی الارب). بالا ـ گرفتن. بر بردن. بالا بردن: الشغر؛ پای برداشتن سگ تا بول کند. (تاج المصادر بیهقی) : فرود آمد از اسب دستان سام سراپرده زد زال و برداشت جام.فردوسی. بپیچید کک را بدل تیره دود بزد دست و برداشت از جا عمود. (ملحقات شاهنامه). بنوک سنان پیل برداشتی سپاهی بیک حمله برگاشتی. اسدی (گرشاسب نامه). آنگاه اشارهء به علی کرد و بازوی علی برگرفت و برداشت. (قصص). چون این سخن بگفت و سربرداشت نظر کرد رود نیل را بدید که روان گشته. (قصص ص۸۹). جبرئیل آنرا و دختران او را برداشت و بیرون شهر بنهاد. (قصص ص۵۷). بروایت دیگر آن است که فرشتگان گردون را برداشتند و بر هوا بردند. (قصص ص۱۴۲). - آواز برداشتن؛ بصوت بلند خواندن. بجهر خواندن. بانگ برداشتن. بصدای بلند آواز دادن. جهر. اجهار. بلند کردن آواز. (یادداشت مؤلف) : چو برداری میان شورم آواز مر آواز ترا پاسخ دهد باز. فخرالدین اسعد (ویس و رامین). چو بت را بدینگونه بشکسته بود ز پیش بت آواز برداشت زود. شمسی (یوسف و زلیخا ص۳۱۲). شافعی را دو قول است در جدید گفت چندان آواز بردارد که خود شنود و در قدیم گفت اخفات نکند و آواز بردارد. (تفسیر ابوالفتوح رازی). بجایی ساز مطرب برکشد ساز بجایی مویه گر بردارد آواز.نظامی. نگنجد آن ترنم اندرین ساز مخالف باشد ار برداری آواز.نظامی. - آه برداشتن؛ آه بلند کشیدن : بس پرده درید و آه برداشت سوی در و دشت راه برداشت.نظامی. پرند از خوابگاه شاه برداشت یکی دریای خون دید آه برداشت.نظامی. بیاد روی شیرین آه برداشت

غزل گویان و گریان راه برداشت.نظامی. - آهنگ برداشتن؛ بصدای بلند نواختن آهنگ را : نکیسا چون زد این افسانه بر چنگ ستای باربد برداشت آهنگ.نظامی. - بانگ برداشتن؛ فریاد برآوردن. نعره زدن : چو آوردگه خوار بگذاشتند بفرمود تا بانگ برداشتند.فردوسی. بوسهل را صفرا بجنبید و بانگ برداشت. (تاریخ بیهقی). زمان تا زمان بانگ برداشتی ز بالای شه بال بفراشتی.اسدی. عراقی وار بانگ از چرخ بگذاشت به آهنگ عراق این بانگ برداشت.نظامی. مؤذن بانگ بی هنگام برداشت نمیداند که چند از شب گذشته است.سعدی. - خروش برداشتن؛ خروشیدن : چند بردارد این هریوه خروش نشود باده برسماعش نوش.شهید. - دست برداشتن؛ بعلامت انکار دست بلند کردن. - دست برداشتن از کسی یا چیزی؛ او را یا آن را رها کردن و از او صرف نظر نمودن : سر من دار که چشم از همگان بردوزم دست من گیر که دست از دو جهان بردارم. سعدی ||. - دست بلند کردن بسوی آسمان برای دعا کردن : مردمان بجمله دستها برداشتند تا رعایای ما گردند. (تاریخ بیهقی). و در بیت المقدس آمدی و با درویشان افطار کردی و دست برداشتی و گفتی. (قصص ص ۱۶۰). برداشت بسوی آسمان دست انگشت گشاد و دیده بربست.نظامی. خفتهء عاصی که دست بردارد به از عابد که در سر دارد. (گلستان سعدی). - دعا برداشتن؛ دعا کردن. حمد و ثنا بجا آوردن. آفرین گفتن : دعا برداشت اول مرد هشیار که شه را زندگانی باد بسیار.نظامی. - فریاد برداشتن؛ فریاد کردن. بانگ برآوردن : کفن پوشید و تیغ تیز برداشت جهان فریاد رستاخیز برداشت.نظامی. خطیبی کریه الصوت مرخویشتن را خوش آواز پنداشتی و فریاد بیهده برداشتی. (گلستان سعدی). - نعره برداشتن؛ نعره زدن. فریاد برآوردن : سواران همه نعره برداشتند بدان خرمی راه بگذاشتند.فردوسی. سپه یکسره نعره برداشتند سنانها بابر اندر افراشتند.فردوسی. بوق و دهل و کوس فرو کوفتند و نعره برداشتند. (اسکندرنامهء نسخهء نفیسی ||). بالا زدن. بلند کردن. رفع کردن. برافکندن. (یادداشت مؤلف). برچیدن. در نوردیدن به سوی بالا چنانکه دامن خیمه یا دامن جامه را : پرستندگان پرده برداشتند به اسبش زدرگاه بگذاشتند.فردوسی. چو برداشت پرده ز در هیربد سیاوش همی بود لرزان ز بد.فردوسی. هر وقتی خواهر را از پس ستاره بنشاندی و خود پیش ستاره با جعفر بنشستی و هر ساعتی دامان ستاره برداشتی و خواهر را بدیدی. (تاریخ بیهقی). پرده از روی لطف گو بردار کاشقیا را امید مغفرت است.سعدی. باری پسر از بیطاقتی شکایت پیش پدر برد و جامه از تن دردمند برداشت. (گلستان سعدی). - برداشتن بر چیزی؛ قرار دادن فراز چیزی. بالای چیزی نهادن : کپیان آتش همی پنداشتند پشتهء هیزم بدو برداشتند.رودکی. - برداشتن چشم از خواب؛ بیدار شدن : چو نرگس چشم بخت از خواب برداشت حسدگو دشمنان را دیده بردوز.سعدی ||. ساختن و ایجاد کردن. (آنندراج). بنیاد کردن : زهی سپهر ضمیری که چرخ آینه فام ز گرد راه تو سیمای اختران برداشت. ثنایی (آنندراج ||). برافراشتن، چون تیغ برداشتن و سر برداشتن. (آنندراج). افراختن. (یادداشت مؤلف). افراشتن. (یادداشت مؤلف). علم کردن. (یادداشت مؤلف). - دم برداشتن؛ دم افراختن. (یادداشت مؤلف): شول و اشالهٔ؛ دم برداشتن. (منتهی الارب ||). رفعت دادن. مرتبت دادن. بلند کردن. بالا بردن. ترقی دادن. ترفیع : اگر بناحق گرفته باشم باطل کنم آن عقوبت را و برداشت کنم آن کسان را که در باب ایشان سعایت فرموده باشم اگر لیاقت دارند برداشتن را. (تاریخ بیهقی). هرکه را برداریم بلند شود و هر کرا فرود آریم پست گردد. (سندبادنامه). چون تواضع برای خدا باشد نه برای دنیا خدایش بردارد. (بهاءالدین ولد). اگر تاج بخشی سرافرازدم تو بردار تا کس نیندازدم.سعدی. - همسری برداشتن؛ خود را در مقام همسری قرار دادن : همسری با اولیا برداشتند اولیا را همچو خود پنداشتند.مولوی ||. نصب کردن. انتخاب کردن. برگزیدن. (یادداشت مؤلف). اختیار. (آنندراج). برگرفتن: او را به پادشاهی برداشتند؛ برگرفتند ||. اتخاذ کردند. او را بفرزندی برداشتم؛ برگرفتم: ابومسلم بنوامیه را برانداخت و عباسیان را بخلافت برداشت. (یادداشت مؤلف ||). رفع (در اعمال حساب)؛ برداشتن عدد. رجوع به التفهیم ص۴۵ شود ||. حاصل کردن و بدست آوردن. (آنندراج). بهره بردن : چرا اسب در خوید بگذاشتی بر رنج نابرده برداشتی.فردوسی. و بر آن تخمها که ایشان کاشتند برداریم. (تاریخ بیهقی). ضعیفان را زیادت کن ز اکرام که از اکرام برداری بسی کام.ناصرخسرو. و غنیمتهای بی اندازه برداشت [تبع] و همهء ملوک جهان از وی بشکوهیدند. (فارسنامهء

ابن بلخی). و لشکر... را بشکست و غنیمتی عظیم از آن ولایت برداشت. (فارسنامهء ابن بلخی). زین گهر و گنج که نتوان شمرد سام چه برداشت فریدون چه برد.نظامی. باز گستاخان ادب بگذاشتند چون گدایان زله ها برداشتند.مولوی. گل بتاراج رفت و خار بماند گنج برداشتند و مار بماند.سعدی. - برداشتن حاصل؛ درو و گرد کردن آن. بدست کردن حاصل. کشت و بخانه بردن آن. (یادداشت مؤلف). - بهره برداشتن؛ بهره گرفتن. بهره مند شدن :واجب دیدم انشا کردن فصلی دیگر... تا هر طبقه بمقدار دانش از آن بهره بردارد. (تاریخ بیهقی). - مراد برداشتن؛ حاصل کردن. بدست آوردن : مگو سعدی مراد خویش برداشت اگر تو سنگدل من مهربانم.سعدی ||. حمل کردن. بردن. بردن و کشیدن. حمل. (ترجمان القرآن) : من گاو زمینم که جهان بردارم یا چرخ چهارمم که خورشید کشم.معزی. -امثال: دو صد من استخوان باید که صد من بار بردارد. - برداشتن بار؛ حمل کردن آن||. - بارور شدن. حمل برداشتن. حامله شدن : این یکی گویا چرا شد نارسیده چون مسیح وان دگر بی شوی چون مریم چرا برداشت بار. منوچهری. رجوع به بار برداشتن شود. - برداشتن شیاف؛ احتمال. حمول ساختن. چنانکه شیاف فرزجه را شاخه برداشتن. شیاف کردن. شاف کردن. شیاف و مانند آنرا باندرون فرو کردن. فرو بردن در دبر یا فرج شیاف و چیزهایی مانند آنرا. (یادداشت مؤلف). استعمال کردن : و صبر به سرکه بسایند و پلیته کنند و بدان بیالایند و بردارند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). یا خرقه ای بدان آغشته کنند و حمول سازند یعنی بمجرای نشستن بردارند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - برداشتن میت؛ او را بتابوت نهادن و بگورستان برای دفن بردن. (یادداشت مؤلف ||). برچیدن چنانکه سفره را. (یادداشت مؤلف) : ز تو شام و سحر خوردیم و برداشت بنزد آنکه او را چاشتی رو. سوزنی (از یادداشت بخط مؤلف). - برداشتن ختم؛ برچیدن آن ||. گرفتن و با خود حمل کردن. (از یادداشت مؤلف). با دست برگرفتن. (یادداشت مؤلف) : یاد نیاری بهر بهاری جدت تو بره برداشتی شدی بسماروغ.منجیک. ترافع؛ بهم چیزی برداشتن. (المصادر زوزنی) : هر خرمایی که از درخت بیفتد خداوندان درخت برندارند البته و آن درویشان را بود. (حدود العالم). یکی ز راه همی زر برندارد و سیم یکی ز دشت به نیمه(۱) همی چند غوشای. طیان (از فرهنگ اسدی). آنچه از خزانه برداشته اند بفرمان وی. (تاریخ بیهقی). با دوات و قلم و شعر چکار است ترا خیز و بردار تش و دستره و بیل و پشنگ. ابوحنیفهء اسکافی. آواز برآمد که از این انگور بخور و بردار که تو را بکار آید. (قصص الانبیاء). پس نعلین برداشت و آن خادم را نعلینی چند بر گردن زد. (نوروزنامه). دو سه دانه دیدند آنجا نهاده برداشتند و پیش تخت شاه شمیران آوردند. (نوروزنامه). کفن پوشید و تیغ تیز برداشت جهان فریاد رستاخیز برداشت.نظامی ||. تحویل گرفتن : او گفت من گنجی نخریده ام بیا گنج خود را بردار فروشنده گفت من سرا فروخته ام مرا حقی نیست. (قصص الانبیاء ||). گرفتن. برگرفتن. (یادداشت مؤلف) : آن کرنج و شکرش برداشت پاک واندر آن دستار آن زن بست خاک.رودکی. همچنان سرمه که دخت خوبروی هم بسان گرد بردارد ازوی گرچه هر روز اندکی برداردش عاقبت روزی بپایان آردش.رودکی. توشهء جان خود ازو بردار پیش کایدت مرگ پای اگیش.رودکی ||. تناول. - برداشتن شراب؛ می گساری : برداشتند برگل و سوسن شرابها از عشق نیکوان پریچهره عاشقان. منوچهری ||. برگرفتن. دور کردن. جداکردن : که از تخت زرینش برداشتند برو یاره و تاج نگذاشتند.فردوسی. یکی هفته باترگ و شمشیر کین از اسبان نبرداشتند ایچ زین.فردوسی. - برداشتن بند؛ رها کردن از بند. گشودن از بند : اگر بند برداری از پای من چنان دان که برخوردی از رای من. فردوسی. - برداشتن جان؛ زهوق روح کردن. جان برگرفتن. جدا کردن جان از بدن : و تو را [عزازیل] برجان ایشان مسلط گردانم تا جان ایشان را برداری. (قصص الانبیاء ص۹). فرمان آمد از جلیل جبار که ای جبرئیل و میکائیل و اسرافیل و عزرائیل بروید و جان آدم بردارید. (قصص الانبیاء ص۹). دست دراز کرد [ملک الموت] و جان وی را برداشت. (قصص الانبیاء). - برداشتن دل؛ برگرفتن دل. کندن دل. قطع امید کردن : دل از دنیا بردار و بخانه بنشین پست فرابند در خانه به فلج و بپژاوند.رودکی. همه خانه از بیم بگذاشتند دل از بوم آباد برداشتند.فردوسی. امیر دل از وی برداشت. (تاریخ بیهقی). و دل از خراسان و نشابور می برخواست داشت [بوعلی سیمجور]. (تاریخ بیهقی). از شغلهائی که بدیشان مفوض بود استعفا خواستند و دلها از ما و کارهای مابرداشتند. (تاریخ

بیهقی ص۳۳۴). نباید بستن اندر چیز کس دل که دل برداشتن کاری است مشکل.سعدی. بروز معرکه ایمن مشو زخصم ضعیف که مغز شیر برآرد چو دل زجان برداشت. سعدی. - برداشتن دنبال؛ دنبال گرفتن. رد برداشتن. بر پی رفتن : دل سرگشته را دنبال برداشت بپای خود شد آن تمثال برداشت.نظامی. - برداشتن سر؛ برگرفتن سر و کنایه از کشتن و از میان بردن. جدا کردن سر. (یادداشت مؤلف). قطع کردن سر : ز توران کجا یافت برداشت سر برانداخت آن مرز را سربسر.فردوسی. که با شاه ما را دهد آشتی بخواب اندرون سرش برداشتی.فردوسی. و شمشیرها کشیدند و سر وی برداشتند. (تاریخ بخارا)... اصفهبد اسب بر او تاخته فرود آمد و سرش برداشت. (تاریخ طبرستان). تارست بی رخ تو شبستان اهل دل بردار شمع را سر و بنشین بجای شمع. باقر کاشی (آنندراج). - برداشتن طمع؛ طمع بریدن : طمع برداشته از خود بیکبار فرامش کرده نیک و بد بیکبار.نظامی. - برداشتن کلاه کسی را؛ او را گول زدن و مال و منالی از او بقیمتی نازل خریدن. چیزی با ارزش را از چنگ کسی بنرخی اندک درآوردن. - برداشتن مهر؛ شکستن مهرنامه و جز آن. مهر برگرفتن : پیش آید و بردارد مهر از در زندان. منوچهری ||. - مجازاً بمعنی ازالهء بکارت کردن||. دروا کردن. (آنندراج ||). زیر و زبر کردن. جابجا کردن. نقل کردن : اما بهیچ حال روی برندارد که با وی از حدیث رفتن فرونهد و بردارد. (تاریخ بیهقی). ما که فرزندان وییم همداستان نباشیم که تو سخن پدر ما بیش از اینکه گفتی برداری و فرو نهی ناچار بایستادم. (تاریخ بیهقی ص۲۶۲ ||). آگاه ساختن. روایت کردن. آگهی دادن. حکایت کردن. خبر دادن. رفع : روزی بشمس الملوک قابوس وشمگیر برداشتند که مردی بدرگاه آمده و اسبی برهنه آورده. (نوروزنامه). برداشت بدو که خوردم این است ره توشه و ره نوردم این است.نظامی. - برداشتن حاجت بکسی؛ حاجت بردن نزد وی که برآورد. - برداشتن خبر یا سخن یا حدیث یا حال و -غیره؛ نقل کردن آن. گفتن آن. آگهی دادن از آن. دادن خبر بدو. حکایت بردن. روایت کردن برای او : و سوگند خورد که از آن حدیثها که بتو برداشتند و از آن درمها که بهرام زده بود آگاه نبودم. (ترجمهء طبری بلعمی). صاحب خبران روز و ماه خبر به وی برداشتند. (ترجمهء طبری بلعمی). مخاعه باز همین حدیث برداشت. (ترجمهء طبری بلعمی). ز کارآگهان موبدی نیکخواه چنان بد که برداشت روزی بشاه. فردوسی. چو برداشتی آن سخن رهنمون شهنشاه کردیش روزی فزون.فردوسی. بکسری چو برداشتند آگهی بیاراست ایوان شاهنشهی.فردوسی. و ضعفا نیز بایزد عز ذکره حال خود را برداشتند. (تاریخ بیهقی). این خبر بمأمون برداشتند سخت خوشش آمد. (تاریخ بیهقی). ستمدیده هر کامدی دادخواه بدو نیک برداشتندی بشاه. اسدی (گرشاسب نامه). صاحب خبران این حال به بدر غلام معتضد برداشتند. (مجمل التواریخ و القصص ص۶۸). - برداشتن داوری بداور؛ رفع آن. ارتفاع آن. عرض آن. گزارش آن. - برداشتن دعوی بقاضی؛ رفع کردن قصه بدو. شکوه کردن به وی. عرض حال کردن به او. (یادداشت مؤلف). - برداشتن سخن بگوینده؛ اسناد. استناد. از او روایت کردن. اسناد. منسوب کردن حدیث بکسی و منسوب داشتن سخنی بگویندهء وی. (از منتهی الارب). - برداشتن شکایت یا شکوه یا قصه؛ رفع و عرض شکوائیه و دادخواست : پس سخن آغازیدند و شکایت پدرش یزدجرد برداشتند. (فارسنامهء ابن بلخی). عمر بن الخطاب رضی الله عنه در موسم حاج ندا فرمودی که ای مسلمانان من عمال بشما میفرستم تا ظلم شما از یکدیگر دفع کنند. اگر ایشان ظلم کنند شما نیز بمن بردارید تا دفع آن بکنم. (راحة الصدور راوندی). سرانجامش آزاد نگذاشتند به شاه جهان قصه برداشتند. نظامی (اقبالنامه ص۷۳). - برداشتن نیاز؛ عرض نیاز. حاجت خواستن : زچینی سواران گردن فراز ببهرام برداشتندی نیاز.فردوسی. زنهار برمدار نیازت بمهتری کز همت و ز کبر چو شیر و پلنگ نیست. دهقان علی شطرنجی ||. منشعب شدن. (یادداشت مؤلف) : و بود که از یک رود طبیعی رودهای بسیار بردارد و بکار شود و... (حدود العالم ||). منشعب و جدا کردن : و هر نهری بزرگ که از فرات برداشته اند همه منوچهر حفر کرده است. (فارسنامهء ابن بلخی ||). برای جایی براه افتادن سوار. با احمال و اثقال خود رهسپار شدن. عزم رحیل کردن. راهی شدن از جایی برای رسیدن بجای دیگر: از قزوین برداشتیم برای قاقازان. (از یادداشت مؤلف). ترحل؛ از جای برداشتن. (زوزنی). نص ء؛ براه افتادن. (منتهی الارب): الارتحال؛ از منزلی برداشتن. (تاج المصادر بیهقی) : مسلمانان عجب داشتند که لشکر [لشکر مشرکین] برداشتند [یعنی

پس از روز احد] . (ترجمهء طبری بلعمی). چون نامهء عمر بمسلمه رسید... منادی فرمود و از آنجا برداشت و بیامد و بحد شام با سی هزار مرد بدمشق آمد بفرمان عمر. (ترجمهء طبری بلعمی). نخفتی بمنزل چو برداشتی دو روزه بیک روز بگذاشتی.فردوسی. چو برداشت زآنجا جهاندار شاه جوانان برفتند با او براه.فردوسی. وزان جایگه نیز برداشتند تن اژدها خوار بگذاشتند.فردوسی. خبر دهنده خبر داد رای را که ملک سوی تو آمد راه گریختن بردار.فرخی. و سلطان پاسی از شب گذشته برداشته بود از ستاج (ستاخ) و روی ببلف داده که سرای پرده آنجا زده بودند. (تاریخ بیهقی ۲۵۱). و سلطان از آنجا برداشت بسعادت و فرخی با نشاط و شراب و شکار میرفت. (تاریخ بیهقی ۲۴۶). چون از جنگل ایاز برداشتند و نزدیک کور و الشت رسیدند. (تاریخ بیهقی). چون امیر شهاب از دامغان برداشت و بدهی رسید در یک فرسنگی دامغان. (تاریخ بیهقی). سپهبد شتابید نزدیک ماه زمانی برآسود و برداشت راه.اسدی. سپاه ازلب رود برداشتند چو یک نیمه زان بیشه بگذاشتند.اسدی. همه شاه را خوار بگذاشتند گریزان زپس راه برداشتند. اسدی (گرشاسب نامه). ورا کرد بدرود و زو گشت باز سپهدار برداشت راه دراز. اسدی (گرشاسب نامه). دو هفته خوش و شاد بگذاشتند از آنجا خوش و شاد برداشتند. اسدی (گرشاسب نامه). هزاران هزار از یلان سپاه بدرگاه برداشت بیگاه و گاه. اسدی (گرشاسب نامه). ز کنعان بامید گیهان خدای ره شام برداشت آن نیک رای. شمسی (یوسف و زلیخا). و سه روز آنجا مقام کرد و از آنجا لشکر برداشت و چنان نمود که به نمازگاه خواهد فرود آمد. (تاریخ بخارای نرشخی). نرسم من بهمرهان وفا زانکه شب رفت و کاروان برداشت. مجیر بیلقانی. عراقیان بیک لحظه تجمل و اسباب بگذاشتند و راه بغداد برداشتند. (راحة الصدور راوندی) وز آنجا راه صحرا تیز برداشت چو دریا اشک صحرا ریز برداشت.نظامی. همرهان را به نیمه ره بگذاشت راه دریای بیخودی برداشت.نظامی. راه برداشت میدوید چو دود سهم زد زان هوای زهرآلود.نظامی. به آئین غلامان راه برداشت پی شبدیز شاهنشاه برداشت.نظامی. فرض شد این قافله برداشتن زین بنه بگذشتن و بگذاشتن.نظامی. و پسر خویش ابوالقاسم... را فرمود که بمدد او برود تا گرگان و همیشه ابوالقاسم با او بد بود و او را دشمن داشتی اما چون فرمان پدر بود جز امتثال چاره ای نداشت او را در پیش داشت و هر موضع که حسن برداشتی او فرمود آمدی و از هر منزل پیش پدر نبشتی این مرد با تو دشمنی در دل دارد. (تاریخ طبرستان). آن نیست جهان جان که پنداشته اند وان نیست ره وصل که برداشته اند. افضل الدین کرمانی. - برداشتن پی؛ گام برداشتن. دنبال کردن. برفتن : شنیدم که او پیش کاووس کی سخن باز نگرفت و برداشت پی.فردوسی. بدانسو کجا هست کاووس کی کنون راه بنمای و بردار پی.فردوسی. - برداشتن لشکر؛ کشیدن لشکر. سپاه کشیدن : و دیگر روز آن لشکر و خزائن و غلامان سرای را برداشت و لطائف الحیل بکار آورد تا بسلامت بخوارزم باز برد. (تاریخ بیهقی). که امروز افضل پادشاهان وقت است باصل و نسب... و قهر کردن دشمن و برداشتن لشکر و نگاه داشتن رعیت. (چهارمقاله). - برداشتن ملازه؛ بجای بازآوردن ملازه. (یادداشت بخط مؤلف) : صفت ضمادی که ملازهء کودکان و بزرگان بدان بردارند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). این داروها بدین سرکه بسرشند و بر یافوخ نهند ملازه بردارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و ملازه را بصندل و گلنار و گل و کافور بشراب خرتو (؟) بردارند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و ملازهء کودکان بمازو و سرکه بردارند مازو را بسرکه بسایند و بر سر او طلا کنند بر آن موضع که بتازی یافوخ گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). همراه گرفتن. (آنندراج) : از همت سرمستان بردار حزین خضری تنها نتوان رفتن صحرای محبت را. حزین (از آنندراج ||). نگاه داشتن. با خود داشتن : و کلاه موی پیوسته برداشتن سود دارد (در داءالثعلب) سرخوی و ماده را تحلیل کند و هر روزی یا هر سه روزی موی سرببایدستردن. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). سوار کردن بکشتی و جز آن. (یادداشت بخط مؤلف) : مرا یک درم بود برداشتند بکشتی و درویش بگذاشتند.سعدی ||. همه جا را گرفتن. متصرف شدن. احاطه کردن. پر کردن : زیر زمین ها را موش برداشته. لباسهای او را شپش برداشته. مورچه دنیا را برداشته. (یادداشت مؤلف). اگر بمثل باران نبارد یا طوفان جهان بردارد باعتماد مکنت خویش از محنت درویش نپرسند. (گلستان سعدی ||). شروع شدن. آغاز شدن :و اندرین بیابان یک ریگ است از کران دریا بردارد از حدود بحرین. (حدود العالم). - برداشتن خنده؛ سردادن خنده. خنده

آغازیدن. خندیدن : جدا هر کسش چیره [خیره] پنداشتند ز گفتار او خنده برداشتند. اسدی (گرشاسب نامه). - برداشتن رقص؛ به رقص آغاز کردن : رقص برداشت بی مقطع ساز آن چنان شد که کس ندیدش باز.نظامی. - برداشتن گریه؛ گریه آغاز کردن. گریه سرکردن : و دیگران گریه برداشتند و گریه بر من نیز افتاد. (کتاب المعارف ||). زدن. ستردن. کندن. (یادداشت بخط مؤلف) : بفرمود تا حجام را بیاوردند وی را گفت تو بوقت موی برداشتن با خدایگان چه گفتی. (نوروزنامه). روزی نوشین روان بباغ سرای اندر حجام را بخواند تا موی بردارد. (نوروزنامه). مردم در هفته شوخگن شود و موی بالیده... چون بگرمابه درآید موی بردارد و شوخ پاک کند. (اسرارالتوحید). چون وقت آن آمد که شیخ موی بردارد. (اسرارالتوحید). - برداشتن زیر ابرو یا زیر ابرو برداشتن؛کندن موهای قسمت فرودین ابروان. (از یادداشت بخط مؤلف ||). برانداختن. معدوم کردن. نیست کردن. بریدن. (آنندراج). کشتن. هلاک کردن چنانکه دشمن را : بر آنگونه بر داشتمشان ز رزم که نه رزم بینند از این پس نه بزم.فردوسی. بگفتار گرسیوز رهنمای برآرای و بردار دشمن زجای.فردوسی. بردار تو از روی زمین قیصر و خان را یک شاه بسنده بود این مایه جهان را. منوچهری. من این سگ زندیق را بدست آوردم و اتباع او را بشناختم و میخواهم که همه را بردارم تا این فتنه و فساد فرو نشیند. (فارسنامهء ابن بلخی). و یاری دهند تا این خصمان را برداریم. (فارسنامهء ابن بلخی). و سران ایشان هلاک کرده و برداشته. (فارسنامهء ابن بلخی). سی سال در جنگ ملوک طوایف بود [اردشیر] تا همگنان را برداشت و جهان او را صافی شد. (فارسنامهء ابن بلخی). و بسیاری کارها رفت تا پادشاهی مستخلص کرد و دشمنان برداشت. (مجمل التواریخ). گربهء مسکین اگر پرداشتی تخم گنجشک از زمین برداشتی.سعدی. کسی مژده پیش انوشیروان عادل آورد گفت شنیدم که فلان دشمن ترا خدای برداشت. (گلستان سعدی ||). ویران کردن : بعد از آن چنان صواب دید که ویران کنند فرمود تا آن سرای را برداشتند و بحصار بردند و آن موضع خراب بماند. (تاریخ بخارای نرشخی ||). بریدن ||. سلب کردن. (آنندراج). رفع کردن. برگرفتن. مرتفع کردن. نسخ کردن. دور کردن. زایل کردن : گر ایدونکه یابم بجان زینهار من این رنج بردارم از شهریار.فردوسی. بردار درشتی زدل خصم بنرمی.عسجدی. گفت فاستجبنا له فکشفنا ما به من ضر(۲)؛ یعنی اجابت کردم و محنت از وی برداشتم. (قصص ص۱۳۹). گفت خدایت سلام میرساند و میگوید بشفاعت تو نود و نه جزو از امت تو برداشتم. (قصص ص۲۴۶). و عبادت ایزدی عز ذکره از مردم برداشت [مزدک]. (فارسنامهء ابن بلخی). و در دل کنی که چون پیروز آیی این بدعت برداری. (فارسنامهء ابن بلخی). و خراج از مردم برداشت و سیرت نیکو سپرد. (فارسنامهء ابن بلخی). آب که بر وی گذرد و از وی بیرون آید ماندگی را کم کند و خشکی معده بردارد. (نوروزنامه). ظلمت ظلم از جهان برداشت عکس تیغ تو ظلمت شب را چو عکس تیغ خورشید منیر. سوزنی. از زمین سایهء حلم وی اگر بردارند تا قیامت زمی از زلزله تسکین نکند. سوزنی. و جور و بدع برداشت و رسوم ظلم باطل گردانید. (تاریخ طبرستان). بخ بخ ای بخت و خه خه ای دلدار هم وفا دار و هم جفا بردار.نظامی. ز مظلومان عالم جور برداشت همه آئین جور از دور برداشت.نظامی. ز هر دروازه ای برداشت باجی نجست از هیچ دهقانی خراجی.نظامی. چنان گشت مستغنی از ساو و باج که برداشت از کشور خود خراج.نظامی ||. تصرف کردن. استفاده کردن : برنج و سعی یکی نعمتی بچنگ آرد دگرکس آید و بی رنج و سعی بردارد. سعدی ||. پذیرفتن. قبول کردن. (آنندراج). پذیرا شدن : این مار افسون بردار نیست. این ژنده وصله بردار نیست. (یادداشت بخط مؤلف). این خبر تأخیربردار نیست. عبدالملک را گفت تو بیمار شدی و بشام دیر توانی شدن و امیرالمؤمنین را سپاه باید و تأخیر برندارد از اینجا نامه کن بشام تا سپاه بیاید. (ترجمهء طبری بلعمی). این رقعت بدست وی باید داد... که مهم است و تأخیر برندارد. (تاریخ بیهقی). و سنت پیشینگان فرو گذاشت و بدعت این دبیر برداشت. (نامهء تنسر). جز محبت هرچه دیدم سود در محشر نداشت دین و دانش عرض کردم کس بچیزی برنداشت. نظیری (آنندراج). واعظا کار تو بیهوده سرایی است مدام این چه کار است که برداشته ای کار کم است؟ فیاض (آنندراج). قامتت خم گشت و پشتت بار طاعت برنداشت چهرهء بی شرم تو رنگ خجالت برنداشت. صائب (آنندراج). هر کسی چیزی ز اسباب جهان برداشته ست من همین دل را ز اسباب جهان برداشتم.

صائب (آنندراج). - پند برداشتن؛ پند گرفتن. اندرز گرفتن : از آن شنعت این پند برداشتم دگر دیده نادیده انگاشتم.سعدی||. پذیرفتن چیزی را ببهایی و نرخی معلوم: شما این قالی را بهزار تومان بردارید و باقی طلب را نقد بگیرید. (یادداشت بخط مؤلف). ||قابل و درخور بودن. (یادداشت بخط مؤلف) : دیوار کهن گشته نه بردارد پادیر یک روز همه پست شود رنجش بگذار. رودکی. ||تحمل کردن. پذیرفتن. سزیدن. احتمال. (ترجمان القرآن) : که فرغول برندارد آن روز که برتخته بر سیاه شود نام.رودکی. چنان کرد یزدان تن آدمی که بردارد او سختی و خرمی.ابوشکور. از ایران بسی رنج برداشتی بر و بوم و پیوند بگذاشتی.فردوسی. بسی رنج برداشتی زین سخن نمانم که رنج تو گردد کهن.فردوسی. کنون خود تو این رنج برداشتی بدشت آمدی خانه بگذاشتی.فردوسی. چو برداشتی طمع از آنچت هواست سخن گر ز کس برنداری رواست.اسدی. چو چاره نیستش از صحبت جهان جهان اگر جفاش نماید جفاش بردارد.ناصرخسرو. برندارد سخای کفش را بحر پر دُرّ و کان پر گوهر.مسعود. مرد شجاع چنان باید که... بآخر جنگ چون اژدها باشد بخشم گرفتن و رنج برداشتن. (نوروزنامه). شبیخون قهر تو کُه برندارد که از سهم و بیم تو خارا شود خون.سوزنی ||. جائز و روا داشتن. (آنندراج) : تا کی از جور تو دل بار جفا بردارد آنقدر جور بماکن که خدا بردارد. فصلی جربادقانی (آنندراج ||). گرفتن. تقلید کردن. (یادداشت بخط مؤلف) :و مر صورت کمان را از صورت بخشهای فلک برداشته اند چه خداوندان علم بخشهای دائره فلک را قسی خوانده اند. (نوروزنامه ||). دوام کردن. کشیدن. ممتد شدن. ادامه یافتن :در اول عهد او قحطی پدید آمد و مدت هفت سال برداشت و در آن هفت سال خراج بمردم رها کرد. (فارسنامهء ابن بلخی). به شراب بنشست و بیش دم نزدم و آنروز و آن شب بگذشت که شراب خوردن او [محمود غزنوی] سه روز برداشتی دیگر روز به خدمت رفتم. (آثار الوزراء عقیلی). در تداول گناباد خراسان گویند این لباس یک سال برداشت ندارد یعنی دوام ندارد: ناخوشی او یکسال برداشت، یعنی دوام کرد ||. کندن. گود برداشتن برای نشاندن درخت. گود کندن برای درخت کاشتن. گود برداشتن برای ساختن زیرزمین. حفر کردن. حفر. (یادداشت بخط مؤلف) : و فرمان شد که هرکس بجای خویش نقب بردارند و هر قومی بموضع خویش راه جویند. (جهانگشای جوینی ||). پیدا کردن. (یادداشت بخط مؤلف). واجد شدن. ترک برداشتن. مو برداشتن چینی و شیشه و مانند آن. شکاف برداشتن ||. بریدن قسمتی و مخصوصاً قسمت زیرین عضوی و جز آن. (یادداشت بخط مؤلف) : یکیت روی ببینم چنانکه خرسی را بگاه ناخنه برداشتن لویشه کنی. (فرهنگ اسدی). (۱) - ظ: هیمه. (۲) - قرآن ۲۱/۸۴.

برداشتنی.

[بَ تَ] (ص لیاقت مرکب)قابل برداشتن. درخور برداشتن. شایستهء برداشتن. رجوع به برداشتن شود.

برداشته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب) نعت مفعولی از برداشتن در تمام معانی ||. مرفوع. مرفوعه. رفیع. بلند شده. مرتفع. بلند. افراخته : دیگر پرسید که بگوئید که آن چیست بزرگتر و برداشته تر از آسمان. (ترجمهء تفسیر طبری بلعمی ||). عدد رفع شده در اصطلاح ریاضی. (التفهیم ||). برگزیده : و پوشیده نیست که ملوک برداشته و برگرفتهء یزدان اند. (جهانگشای جوینی ||). محمول. حمل شده. بار شده. - برداشته خاطر؛ رنجیده و آزرده دل. (آنندراج). - برداشته داشتن؛ سرپا گرفتن: تذریب؛ برداشته داشتن زن بچه را تا قضای حاجت کند.

برداغ.

[بَ](۱) (اِ) اسپرک را گویند و آن گیاهی است که چیزها را بدان رنگ کنند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). (۱) - ضبط از ناظم

الاطباء است.

برد افتادن.

[بُ اُ دَ] (مص مرکب) بازی بردن از حریف و دست یافتن بر وی. (آنندراج) : شه از منصوبه ای زد آن سپه را کز آن منصوبه برد افتاد شه را. خسرو (آنندراج).

بردال.

[بَ] (اِ) پرگال. (آنندراج) (برهان). پرگار. (آنندراج) (شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء).

بردالجندب.

[بُ دَلْ جَ دَ] (ع اِ مرکب) دو بال ملخ. (یادداشت مؤلف از منتهی الارب).

بردالعجوز.

[بَ دُلْ عَ] (ع اِ مرکب)سرمای پیرزن. برد عجوز و آن هفت روز است اول آن مطابق است تقریباً با ۲۵ یا ۲۶ اسفند ماه جلالی و دهم مارس فرانسوی و پایان آن دوم فروردین ماه و شانزدهم مارس فرانسوی است. (یادداشت بخط مؤلف) : کافتاب من از حمل شد شاد کی ز بردالعجوزم آید یاد.نظامی. چو باران فراوان بود در تموز هوا سرد گردد چو بردالعجوز.نظامی. رجوع به برد و ترکیب برد عجوز و برد عجز ذیل برد شود.

برد الله مرقده.

[بَرْ رَ دَلْ لا هُ مَ قَ دَ](ع جملهء فعلیهء دعایی) خداوند خوابگاه او را خنک گرداناد. او را بیامرزاد.

برد الله مضجعه.

[بَرْ رَ دَلْ لا هُ مَ جَ عَ](ع جملهء فعلیهء دعایی) در مقام آمرزش گویند خداوند خوابگاه او را خنک گرداناد.

بردامیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) تذریهٔ. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به دامیدن شود.

بردان.

[بَ] (ع اِ) تثنیهء برد، صبح و شام و فی الحدیث من صلی البردین دخل الجنهٔ. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (آنندراج). بامداد و شبانگاه. (مهذب الاسماء). رجوع به برد شود (||. ص) مردیکه در بدن خویش سردی احساس کند. (ناظم الاطباء).

بردان.

[بَ] (اِ) شیرهء گیاهی است بغایت بدبو و گنده. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بردان.

[ ] (اِخ) شهرکی است بعراق بر شمال بغداد بر مشرق دجله جایی آبادان. (حدود العالم). و نیز نام چند جایگاه است. رجوع به مراصد الاطلاع شود ||. چشمه ای در نخلهء شامیه ||. آبی در حجاز بنی نصر را ||. آبی در سماوهٔ ||. دهی در نجد و از آن ده است ابوعلی بردانی شیخ سلفی ||. دهی در کوفه ||. نهری در طرسوس ||. نهری در مرعش ||. چاهی در تباله ||. موضعی در بلاد نهد یمن ||. موضعی به یمامه ||. آبی شور در حمی.

بردان.

[بَ] (اِخ) وردان. وارتان. اشک نوزدهم پسر اردوان که بنا بروایتی از یوسف فلاویوس پس از پدر بتخت سلطنت نشست. رجوع به ایران باستان ص۲۴۱۳ ببعد شود.

بردانگا.

[بِ رَ] (اِ) قسمی تفنگ. (یادداشت بخط مؤلف).

بردانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) نان که در شیر آمیخته در روغن بریان نمایند. نانی که در شیر خیسانده و با کره مخلوط نموده و خشک کرده باشند. (ناظم الاطباء).

بردانی.

[ ] (اِ) لغت عجمی است و آنرا بسریانی عبروس و بیونانی اسقوالس نامند نباتی است پرشاخ و شاخه ها مثل کمان کج و خمیده و گلش سفید و ثمرش مثل زیتون و طعم او تند و بیخش سپیداست و پوست بیخ او با زردی. رجوع به تحفهء حکیم مؤمن شود.

بردانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بردان که قریه ای است از قراء بغداد. (سمعانی).

بردایه.

[بَ یَ / یِ] (اِ مرکب) (مرکب از بر، ور + دایه) بدل دایه. یار و معاون و همدست دایه در نگاهداشت و رضاع طفل. (یادداشت مؤلف).

بردبار.

[بُ] (ص مرکب) حلیم. (دهار) (ترجمان القرآن). حمول. متحمل. (انجمن آرا) (آنندراج). تاب آورنده و تحمل کننده. (برهان)

(انجمن آرا). صابر. صبور. (یادداشت مؤلف). پرحوصله. شکیبا. باصبر و با تحمل و پذیرفتار. (ناظم الاطباء) : گشاده دلان را بود بخت یار انوشه کسی کو بود بردبار.فردوسی. نگر تا نباشی جز از بردبار که تیزی نه خوب آید از شهریار.فردوسی. خردمند گر دل کند بردبار نباشد بچشم جهاندار خوار.فردوسی. چو نیکی کنش باشی و بردبار نباشی بچشم خردمند خوار.فردوسی. بکار اندرون داهی پیش بینی بخشم اندرون صابر بردباری.فرخی. پردلی پردل ولیکن مهربانی مهربان قادری قادر ولیکن بردباری بردبار. فرخی. خنک آنان که خداوند چنین یافته اند بردبار و سخی و خوب خوی و خوب سیر. فرخی. نیست از شاهان گیتی اندر این گیتی چو او وقت خدمت حق شناس و وقت زلت بردبار. فرخی. تو خوارکار ترکی من بردبار عاشق زشت است خوارکاری خوب است بردباری. منوچهری. نیست به بد رهنمون نیست ببد مضطرب نیست ببد بردبار نیست ببد متهم.منوچهری. گر با تو بردباری چندی نکردمی من در خدمتم نکردی چندین تو خوارکاری. منوچهری. خدایا تو حلیم و بردباری که بر مؤبد همی آتش بباری. (ویس و رامین). همی گویم خدایا کردگارا بزرگا کامگارا بردبارا.(ویس و رامین). تو از بردباران بدل ترس دار که از تند درکین بتر بردبار.اسدی. با جاهل و بی خرد درشتم با عاقل نرم و بردبارم.ناصرخسرو. بروز هزاهز یکی کوه بود شکیبا دل بردبار علی.ناصرخسرو. بر سر من تاج دین نهاده خرد دین هنری کرد و بردبار مرا.ناصرخسرو. ما بسیار سخن ناسزا با شاه گفته ایم اما شهریار خود بردبار است. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). با قدر تو نه چرخ برین است سرفراز با حلم تو نه جرم زمین است بردبار. سوزنی. بردبار شو تا ایمن شوی. (مرزبان نامه). تو نمی بینی که یار بردبار چونکه با او ضد شوی گردد چو مار. مولوی. گر بردبار باشم و هشیار و نیکمرد دشمن گمان برد که بترسیدم از نبرد.سعدی. به هر چه رو دهد آئینه وار میسازم زمانه منفعل از طبع بردبار من است. کلیم کاشانی (آنندراج). زخم میباشد گران شمشیر لنگردار را زینهار از دشمنان بردبار اندیشه کن.صائب. - نابردبار؛ غیر متحمل. ناصبور ||. بارکشی. (برهان) (ناظم الاطباء) : هم او [زمین] بردبار است کز هرکسی کشد بار اگر چند بارش بسی. اسدی (گرشاسب نامه). ز بسیاری که بردم بار رنجش شدم گرچه نبودم بردباری.ناصرخسرو ||. جفاکش. (برهان). بلاکش. (ناظم الاطباء ||). ملایم الطبع. (انجمن آرای ناصری). باطبع ملایم ||. کاهل در برآوردن هر شغلی و کاری. (ناظم الاطباء ||). وَقَر وقور. باوقار. گران سنگ. رزین. (منتهی الارب). آهسته. (یادداشت بخط مؤلف).

بردباری.

[بُ] (حامص مرکب) حلم. (دهار) (آنندراج). تحمل. (آنندراج). تاب و تحمل (ناظم الاطباء). احتمال. (یادداشت بخط مؤلف). صبر. شکیبائی. (آنندراج) (ناظم الاطباء). شکیب : سر مردمی بردباری بود سبک سر همیشه بخواری بود.فردوسی. اگر بردباری و بخشایش است که تن را بدو نام و آسایش است.فردوسی. اگر بردباری زحد بگذرد دلاور گمانی بسستی برد.فردوسی. با بردباری طبع او متفق با نیکنامی جود او مقترن.فرخی. تو خوارکار ترکی من بردبار عاشق زشت است خوارکاری خوب است بردباری. منوچهری. گر با تو بردباری چندین نکردمی من در خدمتم نکردی چندین تو خوارکاری. منوچهری. چو عاشق را نباشد بردباری نبیند خرمی از مهرکاری. فخرالدین اسعد (ویس و رامین). بسی بردباری است کز بددلی است بسی نیز خرسندی از کاهلی است.اسدی. کم آزاری و بردباریش خواست دلش باوفا و کفش باسخاست.ناصرخسرو. گویی که چرا روزگار جافی با من نکند هیچ بردباری.ناصرخسرو. بردباری و رحمت ایزد بر دل و طبع بردبار تو باد.مسعودسعد. از آن بردباری کزو یافتند بفرمان او پاک بشتافتند.نظامی. پدید آمد از بردباری ستیز دل کینه ور گشت بر کینه تیز.نظامی. بد دلی را بردباری نام منه. (مرزبان نامه). - بردباری کردن؛ تحلیم. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی) : همه بردباری کن و راستی جدا کن دل از کژی و کاستی.فردوسی. مر او را بدینار یاری کنم گنه گر کند بردباری کنم.فردوسی. کس ار بد کند بردباری کنیم چو رنج آیدش پیش یاری کنیم.فردوسی. چو عاجز بود یار یاری کنیم چو سختی رسد بردباری کنیم.نظامی. وگر بردباری کنی از کسی بگویند غیرت ندارد

بسی.سعدی. بنیر و تر آن کس که از راه عشق کند بردباری گه خشم و کین.اسدی. چو خرسند بد خوبکاری کند چو خشم آیدش بردباری کند.اسدی. چو خرسند بد خوبکاری کند چو خشم آیدش بردباری کند.اسدی. - بردباری گرفتن؛ بردباری پیشه کردن : بمیدان دانش سواری گرفت چو بشنید شه بردباری گرفت. اسدی (گرشاسب نامه ||). قرهٔ. وقار. آهستگی. هون. (منتهی الارب). مقابل عجله ||. بارکشی. (آنندراج).

بردبر.

[بُ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان جانکی بخش لردگان شهرستان شهرکرد. سکنه ۴۳۹ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱۰).

بردبر.

[بَ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان مرغا بخش ایزه شهرستان اهواز. کوهستانی و معتدل است. سکنهء آن ۱۰۶ تن می باشد. آب آن از چشمه و محصول آن گندم و جو و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردبرد.

[بَ بَ] (اِ مرکب) بردابرد. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و آن امر بدور شدن باشد یعنی دورشو. (برهان).

بردبل.

[بَ بُ] (اِخ) دهی است از دهستان والانجرد بخش مرکزی شهرستان بروجرد، جلگه و معتدل است. سکنهء آن ۳۴۵ تن است. و آب آن از قنات و محصول آن غلات و لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردبل.

[بَ بُ] (اِخ) دهی است از دهستان آب سرده بخش چغلوندی شهرستان خرم آباد. کوهستانی و سردسیری و مالاریائی است. سکنهء آن ۱۲۰ تن می باشد. آب آن از چشمه علی بیک و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی زنان سیاه چادربافی و فرش بافی است. راه مالرو دارد. ساکنین از طایفه بیرانوند بوده در ساختمان و سیاه چادر سکونت دارند و برای تعلیف احشام ییلاق و قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردبل.

[بَ دَ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان چرداول بخش شیروان چرداول شهرستان ایلام. سکنهء آن ۱۲۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بردج.

[بَ دَ] (اِخ) قصبه ای از دهستان دواج و داریان بخش مرکزی شهرستان شیراز. سکنهء آن ۳۷۹۱ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بردج.

[بَ دَ] (معرب، اِ) معرب برده. اسیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (المعرب) (آنندراج). بندی. (ناظم الاطباء).

بردخته.

[بَ دَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)پردخته. پرداخته : از آهو سخن پاک و بردخته گوی ترازو خرد سازدش سخته گوی.اسدی. رجوع به پرداخته شود.

بردخون.

[بُ] (اِخ) نام یکی از دهستان های نه گانهء بخش خورموج شهرستان بوشهر است. این دهستان از ۲۰ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و قراء مهم آن عبارتند از: بردخون کهنه، شه نیا، زیررود، زیدان، مل سوخته، نره کوه، درواحمد، دمی گز، گورک، شیبرم. مرکز دهستان قریه بردخون نو است که ۹۶۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بردخون کهنه.

[بُ نِ کُ نَ / نِ] (اِخ)دهی است از دهستان بردخون بخش خورموج شهرستان بوشهر. سکنه ۳۰۰ تن. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بردخون نو.

[بُ نِ نَ] (اِخ) ده، مرکز دهستان بردخون بخش خورموج شهرستان بوشهر. سکنهء آن ۹۶۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بردر.

[بَ دَ] (اِ) مخفف برادر است. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). برادر و سرور. (ناظم الاطباء). رجوع به برادر شود.

بر در.

[بَ دَ] (حرف اضافه + اسم) بالای در. زبر در ||. بسوی در. (ناظم الاطباء). - بر در آمدن؛ سوی در آمدن. (ناظم الاطباء). - بر در جلال زدن؛ کنایه از خشمناک شدن. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات) : بر در جلال زدند و ریشش گرفته کشیدند. (نعمت خان عالی از آنندراج). - بر در زدن؛ بیرون شدن. (ناظم الاطباء). کنایه از بیرون رفتن. (آنندراج) : شکوفه چو از شاخ او سر زده غم از صحن این باغ بر در زده. طغرا (از آنندراج). بر در شارع صد قافلهء تفرقه است زود بر در زن از آن خانه که در بسیار است. صائب (آنندراج ||). - بیرون راندن. بیرون کردن : پسر او فرخشاه برجای پدر نشست و احوال او.... در اضطراب افتاد و سرهنگان غلبه

نمودند و حشم غُز را از شهر بر در زدند. (المضاف الی بدایع الازمان ص۶ ||). - حمله بر در خانهء کسی بردن ||. - متصل ساختن به دهانهء چیزی و مدخل آن ساختن. رجوع به ترکیب بردرزده شود. - بردرزده؛ مقفل. قفل بر در آن نهاده : رسته ها بینم پرمردم و درهای دکان همه بربسته و بردرزده هریک مسمار. فرخی ||. - دهانهء کیسهء یا خریطه را یعنی کیسه های محتوی نامه ها را بند کشیدن یا حلقه نهادن و متصل ساختن. نظیر لاک و مهر و نخ کشی شدهء امروز در محمولات و کیسه های پستی یا شاید مهر شده با گل مختوم. (یادداشت بخط مؤلف) : اسکدار بیهقی رسید حلقه ها برافکنده و بر درزده. (تاریخ بیهقی ص۳۴۹ چ ادیب). چاشتگاه اسکداری رسید حلقه افکنده و بردرزده. (تاریخ بیهقی ص۵۵۳). استادم آن را بستد و بگشاد و یک خریطه همه بردرزده. (تاریخ بیهقی ص۵۵۳). نماز دیگر پیش امیر نشسته بودم اسکدار خوارزم به دیوان آورده بودند حلقه برافکنده و بر در زده، دیوانبان دانسته بود که هر اسکداری که چنین رسد سخت مهم باشد آن را بیاورد و بگشادم نامهء صاحب برید ما بود. (تاریخ بیهقی). - بر در شدن؛ بیرون شدن. بیرون زدن. بیرون آمدن. - بر در عرفان زدن؛ بی حجاب شدن و ترک شرم و حیا کردن. (ناظم الاطباء). از حجاب و شرم برآمدن. (غیاث). - بردرنشین؛ سائل. گدای مقیم بر در خانه ها : تو هم بر دری هستی امیدوار پس امید بردرنشینان برآر.سعدی. - بر در نهادن؛ راندن و بیرون کردن. (از ناظم الاطباء). کنایه از بیرون کردن. (آنندراج). از خانه راندن : این منم کاختر بصد خواری مرا بردر نهاد بازم اکنون با هزاران ناز در بر می کشد. سیداشرف. کرا مرده از خانه بر در نهند کرا تاج اقبال بر سر نهند.نظامی. زاغ سیاه دل را بر در نهاد بلبل چون دید دم طاوس گشته پر حواصل. کمال اسماعیل (از آنندراج).

بردر.

[بَ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان اوغاز بخش باجگیران شهرستان قوچان ۶ هزارگزی باختر باجگیران و ۴ هزارگزی جنوب مرز ایران و شوروی. کوهستانی و سردسیری است با ۸۸۰ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بردراندن.

[بَ دَ دَ] (مص مرکب) دراندن : زهرهء دشمنان بروز نبرد بردرانی چو شیر سینهء رنگ.فرخی. بردران ای دل تو ایشان را مایست پوستشان برکن کشان جز پوست نیست. مولوی. رجوع به دراندن شود.

بردریدن.

[بَ دَ دَ] (مص مرکب) دریدن : بزد بر کمربند گردآفرید زره بر تنش یک بیک بردرید.فردوسی. رجوع به دریدن شود.

بردریده.

[بَ دَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)دریده : ناسوده چو مار بر دریده(۱) نغنوده چو مرغ پربریده(۲). نظامی (لیلی و مجنون ص۱۲۹). رجوع به دریده شود. (۱) - مرحوم وحید دستگردی مار بر دریده را مار پیکر دریده معنی کرده اند. (۲) - در چاپ قدیم مرغ سربریده.

بردزبهٔ.

[بَ دِ بَ] (اِخ) نام جد امام المحدثین محمد بن اسماعیل بن ابراهیم بن المغیرهٔ بن بردزبهٔ بخاری و کلمه نامی از نامهای ایرانی است و معنی آن بزبان پارسی بخارایی زراع [یعنی کشاورز] باشد. (قاموس) (از منتهی الارب). آکنجی. (ترجمهء ترکی قاموس).

بردزرد.

[بَ زَ] (اِخ) دهی است از دهستان طیبی گرمسیری - بخش کهگیلویه شهرستان بهبهان، کوهستانی و گرمسیری دارای ۱۳۰ تن سکنه و ساکنین از طایفهء طیبی می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردزرد.

[بَ زَ] (اِخ) دهی است از دهستان رودبشار بخش اردکان شهرستان شیراز. سکنهء آن ۱۵۴ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بردس.

[بِ دِ] (ع ص، اِ) مرد خبیث و گردن کش ||. مرد زشت و بد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مرد متکبر. (ناظم الاطباء).

بردست.

[بَ دَ] (ص مرکب) مقابل فرودست. بالادست. مقابل زیردست. (یادداشت مؤلف) : بود دستورش آن زمان بردست دادگرپیشهء مسیح پرست.نظامی (||. با تاء مکسور) بواسطهء. بتوسط. بدست. وسیلهء. به اهتمام : و اندر سنهء اثنی و ثلاثین [و اربعمائة] بارهء شارستان تمام شد بردست امیربوالفضل. (تاریخ سیستان ||). در اختیار. بدست. بفرمان : سخنهات چون در گلستان خوست ترا هوش بردست کیخسروست.فردوسی. - بر دست گرفتن؛ بدست گرفتن. بر کف قرار دادن ||. - باور کردن. (ناظم الاطباء). استوار داشتن و بیت ذیل شاهد هر دو معنی است : هر که او گیرد بردست شراب هرچه او گوید بردست مگیر. امیرمعزی. - بردست و پا زدن؛ از غرور سخن باشارت کردن. (آنندراج) : مزن بردست و پا گر عیب خود پوشیده میخواهی که میگردد ز ایما و اشارت لال تر مردم. صائب (آنندراج).

بردستان.

[بَ دِ] (اِخ) دهی است از دهستان بخش خورموج شهرستان بوشهر. در ۱۴۴ هزارگزی جنوب خاوری خورموج و خاور کوه درنگ از ارتفاعات دیر با ۷۵۰ سکنه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بردستان.

[بَ دِ] (اِخ) از بلوکات ناحیهء دشتی است طول آن ۵۴ و عرض آن ۴۲ کیلومتر است ناحیهء شمالی بلوک سنا و جنوب غربی خلیج فارس و از مغرب به هندوستان و شرقی گله دار و کنگان مرکز آن بندر دیر دارای ۴۰۰ خانوار و ۲۷۰ قریه است. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۴۸۱). فسائی در فارسنامه آرد: ناحیت بردستان دشتی میانهء جنوب و مشرق کاکیست درازی آن از قریهء دیر تا نودراز نه فرسنگ بیشتر و پهنای آن از بندر دیر تا قریه آب دان هفت فرسنگ و کوه بزرگی در میان این ناحیه افتاده است محدود است از جانب مشرق بنواحی گله دار و از شمال بناحیهء سنا و از مغرب و جنوب بدریای فارس. در قدیم قصبهء این ناحیه قریه بردستان بود چندی است که قصبه و حاکم نشین آن بندردیر است سیزده فرسنگ از کاکی دور افتاده است و دویست درب خانه دارد که بیشتر آن از چوب نخل و برگ نخل است و این ناحیه مشتمل بر بیست و هشت ده آباد است. (فارسنامهء ناصری ص۲۱۲).

بردستان.

[بَ دِ] (اِخ) دهی است از دهستان دیر بخش خورموج شهرستان بوشهر و سکنهء آن ۷۵۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بردستان.

[بَ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان پشتکوه بخش تفت شهرستان یزد و سکنهء آن ۱۹۱ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱۰).

بردسکن.

[بَ دَ کَ] (اِخ) نام یکی از بخشهای چهارگانهء شهرستان کاشمر است که در شمال باختری کاشمر واقع از طرف شمال محدود است به بخش ششتمد و خارتوران و از جنوب به بخش بجستان. آبادیهائی که در قسمت شمال و خاوری واقع شده اند معتدل لیکن آبادیهائی که در باختر این بخش میباشند بواسطهء متصل بودن بخار توران و وزش بادهای گرم هوای آنها گرم و سوزان است این بخش در دامنه جنوبی کوه سرخ و کوه میش واقع شده و جادهء شوسه که جدیداً از سبزوار کشیده شده از این بخش عبور می نماید این بخش از سه دهستان تشکیل و دارای ۸۰ آبادی است از بزرگ و کوچک که نفوس آنها بالغ بر ۳۵۶۶۳ نفر میباشد مرکز بخش در خود بردسکن و زبان مادری آنها فارسی و مذهب شیعه اثناعشری و محصول آن غلات و تریاک و خشکبار و انار و انجیرست و طوایف طاهری در طرف دهستان کوهپایه سکنی دارند که جمعیت آنها ۴۴۱۹ نفر است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بردسکن.

[بَ دَ کَ] (اِخ) قصبهء مرکزی بخش در ۴۰ هزارگزی شمال باختری کاشمر سر راه شوسهء جدیدالاحداث سبزوار کاشمر واقع است. ۳۴۳۴ تن سکنه و ۱۵ باب دکان مختلف و ادرات دولتی: بخشداری، ژاندارمری، نماینده آمار، دفتر ازدواج و طلاق و پست دارد که در هفته دو مرتبه بوسیلهء پیک بمقصد فرستاده میشود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بردسیر.

[بَ] (اِخ) نام خره ای در کرمان دارای ۱۹۷ قریه است. رجوع به بردشیر شود.

بردسیری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بردسیر که شهرکی است از بلاد کرمان. (انساب سمعانی).

بردشاه.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان اندیکا بخش قلعه زرین شهرستان اهواز واقع در ۲۱ هزارگزی شمال خاوری قلعه زرین. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردشاه.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان چادگان بخش داران شهرستان فریدن و سکنهء آن ۱۲۰۷ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بردشیر.

[بَ] (اِخ) شهریست به کرمان معرب به اردشیر. همان جواشیر است. (جهانگشای جوینی ج۳ ص۱۴۹). گواشیر بردسیر. و اهل کرمان آنرا گواشیر گویند. (تاج العروس).

بردشیر.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان چنارود بخش آخوره شهرستان فریدن سکنهء آن ۲۸۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

برد شیراز.

[بَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان بوانات و سرجهان شهرستان آباده در سی کیلومتری شمال سوریان کنار راه فرعی برد شیراز به لوریان. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بردع.

[بَ دَ] (اِخ) شهری است بزرگ (در قفقاز) بانعمت بسیار و قصبه ای در آن است و مستقر پادشاه این ناحیت است و او را سوادی است خرم و کشت و برز و میوه های بسیار و انبوه و از این شهر ابریشم بسیار خیزد و استران نیک و روناس و شاه بلوط و کرویا. (حدود العالم). ملکی است از توابع ایران در آذربایجان به اقلیم پنجم. (غیاث اللغات). شهری است آباد کردهء نوشابه و نام آن بردم بود که بجای عین میم باشد و در زمان اسکندر بردع و بردعه نام نهادند. (برهان) (آنندراج). آن قسمت سرزمینی است که باکو و گنجه و حوالی جزء آنست. مارکوارت در کتاب ایرانشهر (ص۱۱۷) بردع را شکل عربی پرتو (پهلو) دانسته. در یاقوت برذعه ضبط شده و گفته است اصل آن از برده بمعنی اسیر است که آنجا اسیران را نگه میداشتند. نام شهری است که در اول هروم نام داشت. در عهد اسکندر آمرهء آن نوشابه بود در شاهنامه است که قیدافه آمرهء آن بوده است. (شرفنامهء منیری). بردع معرب برده دان نام شهری است باقصای آذربایجان میان او و گنجه شانزده فرسنگ است. (یادداشت مؤلف). بردع = برذعه معرب پرتو = پهلو، پارت شهری بود در قدیم مرکز اران بود اکنون در آذربایجان شوروی واقع و خرابست. (از فرهنگ فارسی معین). نام کنونی آن باردا شهری است با جمعیت ۱۰۷۰۰ تن در آذربایجان شوروی. بقول بلاذری قباد اول ساسانی آنرا بنا نهاد. بردع در دوره ساسانی و بعداً در دورهء اعراب شهری مستحکم در مقابل حملات مهاجمین شمالی و غربی بود. احتما پس از ۳۲ ه ق. = ۶۵۲ م. بدست اعراب افتاد. در ۳۳۲ ه ق. = ۹۴۳ م. روسها آنرا تصرف کردند و چندین ماه در دست آنان بود سپس بتدریج از اعتبار افتاد. ناحیهء حاصلخیز و مصفای اطراف آن اندرآب نام داشت. (دایرهٔ المعارف فارسی) : چو او را چنان سختی آمد بروی ز بردع بیامد پسر کینه جوی.فردوسی. خوشا ملک بردع که اقصای وی نه اردیبهشت است بی گل نه دی.نظامی. چو از مرغ و ماهی تهی کرد جای بنوشابهء بردع آورد رای.نظامی. هرومش لقب بود از آغاز کار کنون بردعش خواند آموزگار.نظامی. و رجوع به تاریخ سیستان ص ۳۳۰ و نزهة القلوب ص۹۱، ۹۲ و ۱۸۱ و تذکرهٔ الملوک چ۲ ص۷۷ و تاریخ غازان ص ۳۵۰ و آنندراج شود.

بردعهٔ.

[بَ دَ عَ] (ع اِ) گلیم سطبر (ستبر) که در زیر پالان بر پشت ستور نهند. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ج، برادع. (منتهی الارب). پشماگند. (نصاب).

بردعه.

[بَ دَ عَ] (اِخ) برذعه. بردع. از بلاد اران است. (شرفنامه). شهری است در اقصای آذربایجان معرب برده دان زیرا که پادشاهی اسیران را آنجا گذاشته بود و گاهی بذال منقوطه (برذعه) نیز خوانند. (آنندراج) (قاموس) (ناظم الاطباء). رجوع به بردع شود.

بردعی.

[بَ دَ] (ص نسبی) منسوب است به بردع، پشماگند فروش. (تفلیسی). پالان گر و زین فروش و زین گر. (آنندراج).

بردعی.

[بَ دَ ی ی] (ص نسبی) منسوب است به بردع و بردعه که نام شهری است در اقصای آذربایجان. (انساب سمعانی) (ناظم الاطباء). رجوع به بردع و بردعه و برذعهٔ شود : با گلیم جهرمی میگفت نطع بردعی کز حصیر و بوریایم خارخاری بردلست. نظام قاری.

بردعی.

[بَ دَ] (اِخ) احمدبن اعین از فقهای حنفی و او از ابوالحسن الکرخی فقه فرا گرفت و در وقعهء قرامطه در راه مکه کشته شد.

بردعیش.

[بَ دِ عَ / عِ] (اِ مرکب) کنایه از شادی است. (انجمن آرا).

بردغن.

[بُ غَ] (اِخ) دهی است در سبزوار.

بر دفتر افکندن.

[بَ دَ تَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) کنایه از نوشتن. (برهان) (آنندراج) (مجموعهء مترادفات). بر دفتر نوشتن و ثبت کردن. (ناظم الاطباء) : که این خوش حدیثی است بر دفتر افکن. خاقانی. حدیث عشق را بر دفتر افکند.خاقانی.

برد قلمی.

[بُ قَ لَ] (اِ مرکب) جنسی از چادر که در بافت آن خطها میباشد برابر سطبری قلم و بعضی گویند که بر آن نقاشان از قلم نقش و نگار کشند. (غیاث اللغات) (آنندراج).

برد قم چی.

[بَ قُ] (اِخ) دهی است از دهستان اندیکا بخش قلعه زرین شهرستان اهواز با ۲۵۰ تن سکنه و شغل اهالی زراعت است و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردقوش.

[بَ دَ] (ع اِ) مرزنجوش. (تاج العروس). مرزنگوش. و رجوع به دزی ج۱ ص۶۹ شود.

بردک.

[بَ دَ] (اِ) افسانه. (برهان) (ناظم الاطباء). لغز. چیستان. (برهان). افسانه. اغلوط بود که از یکدیگر پرسند. احجیه. (مهذب الاسماء). و بعربی لغز گویند. حجیا. (یادداشت مؤلف) : زبردکهای دورادور بسته که از فکرش دل داناست خسته.امیرخسرو. بعضی بردک را بفتح اول بمعنی افسانه و بضم اول بمعنی لغز و چیستان گفته اند. (برهان). پردک. (آنندراج) (انجمن آرا). چربک. کردک. (شرفنامهء منیری). اغلوطه و لغز و چیستان و رمز. (ناظم الاطباء). القیه. آبده. (مهذب الاسماء). رجوع به بردکی و برد شود ||. افسانه را گویند که به قصه مشهور است و در پارسی چیستان و در عربی لغز گویند بعضی بضم نیز گویند اصح آن پردک است یعنی در پرده. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). افسانه و قصه و فریب ||. سحر و جادو. (ناظم الاطباء).

برد کاهدان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان جاوید بخش فهلیان ممسنی شهرستان کازرون. سکنهء آن ۱۲۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بردکشی.

[بَ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان طیبی گرم سیری بخش کهگیلویه شهرستان بهبهان گرم سیری با ۱۰۰ تن سکنه و ساکنین از طایفهء طیبی می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردکل.

[بَ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان دهدز بخش دهدز شهرستان اهواز ۱۲ هزارگزی باختری دهدز. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردکوه.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان رستم بخش فهلیان ممسنی شهرستان کازرون و سکنهء آن ۱۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بردکویه.

[بَ یَ] (اِخ) دهی است از دهستان وراوی بخش کنگان شهرستان بوشهر. سکنهء آن ۲۱۵ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران

ج۷).

بردکی.

[بَ دَ] (اِ) اغلوطه. بردک. لغز. (یادداشت مؤلف). ادعیه. احجیه. چیستان. (یادداشت مؤلف). رجوع به برد و بردک شود.

بردگان.

[بَ دَ / دِ] (اِ) جمع برده : آن کو به هندوان شد یعنی که غازیم از بهر بردگان نه ز بهر غزا شده ست. ناصرخسرو.

برد گپی.

[بَ گَ] (اِخ) دهی است از دهستان ایزه شهرستان اهواز با ۱۳۷ تن سکنه و واقعست در شمال ایزه. شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردگر آلیر.

[بَ گَ] (اِخ) دهی است از دهستان کشور بخش پاپی شهرستان خرم آباد در ۴۸ هزارگزی جنوب باختری سپیددشت و ۱۸ هزارگزی باختر ایستگاه کشور. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردگر وارک.

[بَ گَ] (اِخ) دهی است کوچک از دهستان کشور بخش پاپی شهرستان خرم آباد در ۴۵ هزارگزی جنوب باختر ایستگاه سپیددشت و ۱۸ هزارگزی باختر ایستگاه کشور. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردگی.

[بَ دَ / دِ] (حامص) اسارت. اسار. برده شدن. اسیری. غلامی و بندگی و اسیری. (آنندراج) (ناظم الاطباء). صفت برده. (از یادداشت مؤلف). یکی از رسومی بود که از قدیم بین تقریباً تمام ملل جهان متداول بود نه تنها اقوامی که به کشاورزی اشتغال داشتند از بردگان استفاده می کردند بلکه آنهایی که هم به بیابان گردی و زندگی ایلی روزگار میگذرانیدند از بردگان استفاده مینمودند. اصو تملک افراد مثل تملک زمین و آب و خانه یک نوع مالکیت مشروع محسوب میشد بردگی حتی قبل از تاریخ هم در بین النهرین و مصر متداول بوده است. در یونان قدیم قسمت عمدهٔاهالی شهرنشین بصورت بردگان زندگی میکردند. در زمان رومیها یک نوع بردگی متداول شد که آنرا بردگی مزرعه می نامیدند. از این نوع بردگان فقط در کارهای کشاورزی استفاده میشد علاوه بر اینها بردگان شخصی وخانگی نیز در شهرهای روم فراوان بودند. در قرون وسطی بردگی در کشورهای اروپایی و آسیایی متداول بود ولی از تعداد بردگان و شدت عمل با آنها کاسته شده بود. کشف سرزمینهای جدید آمریکا و پی بردن باینکه سیاه پوستان آفریقایی میتوانند در آب و هوای گرم قسمتهای جنوبی آمریکا و در مزارع وسیع کار کنند رونقی به تجارت برده داد و این بازرگانی بصورت وسیع و دنیاگیری درآمد اول بار در سال ۱۶۱۹ م. سیاه پوستانی از آفریقا بصورت برده به آمریکا برده شدند و بیشتر در مزارع ایالات جنوبی کشورهای متحده آمریکا بکار گماشته شدند در ایالات شمالی عدهٔ آنان زیاد نبود و خرید و فروش

برده در آنجا ریشه پیدا نکرد. انقلابات فرانسه و آمریکا که هر دو مبتنی بر تساوی حقوق و آزادی بود بنای بردگی را متزلزل کرد. در سال ۱۸۰۴ م. بردگان سرزمین هائیتی طغیان کردند و مالکین و اربابان خود را از کشور بیرون راندند و کشور خود را مستقل و آزاد اعلام نمودند بسیاری از کشورهای آمریکای لاتین از بدو تشکیل خود بردگی را در کشور خویش ملغی ساختند. جنبش های بشر دوستی و نوع پروری موجب شد که تجارت برده در سال ۱۸۰۷ م. در انگلستان ملغی شود. در کشورهای متحدهء آمریکا احساسات ضدبردگی از ایالات شمالی شروع شد و کسانی که طرفدار الغای بردگی بودند این اصل را یکی از هدفهای مبارزات سیاسی خود قرار دادند. قسمت عمدهء زد و خوردهایی که بین ایالات شمالی و جنوبی درگرفت (۱۸۲۰-۱۸۶۰ م.) براساس مبارزه با طرفداران آزادی بردگان و خرید و فروش آنها بود اما اصول بردگی در کشورهای متحدهء آمریکا ادامه داشت تا آنکه در سال ۱۸۶۳ م. اعلامیهء آزادی بردگان توسط آبراهام لینکلن منتشر شد و در نتیجهء پیروزی ایالات شمالی بر جنوبی این رسم در آمریکا منسوخ شد و بردگان آزاد شدند. پس از آنکه در سال ۱۸۸۸ م. کشور برزیل هم آزادی بردگان را اعلام کرد در تمام قارهء آمریکا رسم بردگی برافتاد کنفرانس برلین (۱۸۸۵ م.) قانون بروکسل (۱۸۹۰ م.) و فعالیت های جامعهء ملل مخصوصاً پیمان نامهء ۱۹۲۶ به بردگی در کلیهء کشورهای جهان بخصوص در آسیا و آفریقا خاتمه داد. (دایرهٔ المعارف فارسی). - به بردگی گرفتن؛ اسیر کردن: پادشاه زادگان را چون اسیر شوند به بردگی نگیرند.

بر دل خوردن.

[بَ دِ خوَر / خُرْ دَ](مص مرکب) کنایه از بی دماغ کردن و رنجانیدن است. (آنندراج). بر دماغ خوردن. (مجموعهء مترادفات) (آنندراج). برطبع خوردن. (آنندراج). بدخو کردن ||. بی صبر و حوصله ساختن. (ناظم الاطباء) : هر دلی را با خدا راهی است بر دلها مخور گر خدا را دوست میداری دل آزاری مکن. تأثیر (آنندراج).

بر دل سرد کردن.

[بَ دِ سَ کَ دَ](مص مرکب) کنایه از ناخوش و بی مزه گردانیدن. (آنندراج). بر طبع خوردن. (مجموعهء مترادفات) : عاق است بمذهب مروت فرزند پدر نکرده خدمت خاص این پدری که بهر ما کرد لذات بهشت بر دلت سرد.واله (آنندراج).

بر دل گرفتن.

[بَ دِ گِ رِ تَ] (مص مرکب) کنایه از ناخوشی و بی دماغ شدن. (آنندراج). رنجیده شدن و آزرده گشتن ||. بی صبر شدن. (ناظم الاطباء) : مرنج از بیخودیهای دلم زانک ز دیوانه کسی بر دل نگیرد. امیرشاهی سبزواری (آنندراج).

بردلو.

[رَ لَ] (اِخ)(۱) چارلز. (۱۸۳۳-۱۸۹۱ م.) مصلح اجتماعی انگلیسی. وی در تحصیل حق رأی برای زنان و تشکیل اتحادیه های بازرگانی و کنترل آبستنی کوششهای بسیار کرد. (دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Bradlaugh.

بردلی.

[رَ] (اِخ)(۱) جیمز. (۱۶۹۳-۱۷۶۲ م.) منجم انگلیسی. وی کج نمایی نور و رقص محور زمین را کشف کرد. در ۱۷۴۲ م. مدیر رسدخانهء سلطنتی بود. (دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Bradley.

بردلی.

[رَ] (اِخ)(۱) فرانسیس هربرت. (۱۸۴۶-۱۹۲۴ م.) فیلسوف انگلیسی. از اصحاب مذهب اصالت تصور مطلق بود و با حکمای معاصر معارضه داشت و می گفت واقعیت حقیقتی کامل و لایتغیر است. اثر عمده اش نمود و بود (۱۸۹۳ م.) است. (دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Bradley.

بردلیز.

[ ] (اِخ) گریوه ایست و محل شهر سابق فیروزآباد در خلخال فعلی بدانجا بوده است. (نزهة القلوب چ اروپا مقالهء سوم ص۸۱).

بردم.

[بَ دَ] (ق مرکب) این لحظه و این ساعت و الان. (ناظم الاطباء). دردم. درساعت. فوراً.

بردم.

[بَ دَ] (اِخ) هروم. نام اول شهر بردع بوده است پیش از زمان اسکندر و اسکندر آنرا بردع نام نهاد. (برهان) (آنندراج). رجوع به بردعهٔ شود.

بر دماغ خوردن.

[بَ دِ خوَر / خُرْ دَ](مص مرکب) بر دل خوردن. (آنندراج). رجوع به بر دل خوردن شود.

بردمیدگی.

[بَ دَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حاصل مصدر است از بردمیدن. رجوع به بردمیدن شود.

بردمیدن.

[بَ دَ دَ] (مص مرکب) روییدن و سبز شدن. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). سر زدن از خاک : همی هر زمان نو برآرد بری چو آن شد کهن بردمد دیگری. اسدی (گرشاسب نامه ص۱۰۸). کاش از پی صدهزارسال از دل خاک چون سبزه امید بردمیدن بودی.خیام. گیاهی بردمد سروی بریزد چه شاید کرد رسم عالم این است. کمال اسماعیل (از آنندراج). چو لحن سبز در سبزش شنیدی ز باغ زرد سبزه بردمیدی.نظامی. - بردمیدن پوست؛ رستن آن. پوست تازه پدید آمدن بر اندام : پوست را بشکافت پیکان را کشید پوست تازه بعد از آنش بردمید.مولوی ||. آبله و بثره برآوردن. پیدا آمدن برجستگی بر ظاهر بدن : احمدک را که رخ نمونه بود آبله بردمد چگونه بود.نظامی ||. سر بر زدن. جوشیدن : زمین شد بزیر اندرش ناپدید یکی چشمهء خون ازو بردمید.فردوسی. ببالید کوه آبها بردمید سر رستنی سوی بالا کشید.فردوسی ||. بروز و ظهور کردن. متولد شدن : نبیره چو شد رای زن با نیا از آن جایگه بردمد کیمیا.فردوسی ||. برخاستن : یکی تیره گرد از میان بردمید بر آنسان که خورشید شد ناپدید.فردوسی. ابری از کوه بردمید سیاه چون ملیخا در ابر کرد نگاه.نظامی. غباری بردمید از راه بیداد شبیخون کرد بر نسرین و

شمشاد.نظامی. ز آه آن طفلکان دردآلود گردی از غار بردمید چو دود.نظامی ||. لاف زدن. (ناظم الاطباء ||). آماسیدن ||. دم زدن ||. نفس رسانیدن و خود را پر باد کردن. (برهان) (از آنندراج) (ناظم الاطباء ||). پف کردن. فوت کردن. باد دمیدن بر آتش. (آنندراج) : مکان علم فرقانست و جان جان تو علمست از این جان دوم یک دم بجان اولت بردم. ناصرخسرو. و اکنون ز خوی او چو شدی آگه بردم بجان خویش یکی یاسین. ناصرخسرو (دیوان چ مینوی ص۸۹). برویش همی بردمد مشک سارا مگر راه برطبل عطار دارد.ناصرخسرو ||. وزیدن. برخاستن باد : بادی که ز نجد بردمیدی جز بوی وفا در او ندیدی.نظامی ||. حمله کردن. به تندی سوی چیزی روان شدن. با سرعت به سوی چیزی روی آوردن چنانکه وزیدن باد از سوئی بسوئی : سیاوش بدشت اندرون گور دید چو باد از میان سپه بردمید.فردوسی. چو بهرام گور آن شترمرغ دید بکردار باد هوا بردمید.فردوسی. چو رستم پیام سپهبد شنید چو دریای آتش زکین بردمید.فردوسی. هم آورد را دید گردآفرید که برسان آتش همی بردمید.فردوسی. بدانسان که او بردمد روز جنگ زبیخش بدریا بسوزد نهنگ.فردوسی. - بردمیدن دل؛ تپیدن در شادی یا غم : چو بر پیل بر بچهء شیر دید بخندید و شادان دلش بردمیدفردوسی. چو آن نامه نزدیک نرسی رسید ز شادی دل نامور بردمید.فردوسی. چو زرمهر گفت این و خسرو شنید دل شاه از خرمی بردمید.فردوسی. چو شاه دلیر این سخنها شنید بجوشید و از غم دلش بردمید.فردوسی. چو از پیش لشکر شدش ناپدید دل گیو از اندوه او بردمید.فردوسی. چو از دور خسرو نیا را بدید بخندید و شادان دلش بردمید.فردوسی. به پیش سپهبد بگفت آنچه دید دل پهلوان زان سخن بردمید.فردوسی. - بردمیدن روان؛ مفارقت کردن روان. مفارقت کردن روح از بدن : چو چشم فرنگیس او را بدید تو گفتی روان از تنش بردمید.فردوسی ||. در غضب شدن. قهرآلود گردیدن. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خشمگین شدن. تند شدن. تیز شدن ||. سخن گفتن. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). سخن گفتن. (ناظم الاطباء). ||طلوع و ظاهر شدن صبح. (برهان) (آنندراج). طالع شدن. سر زدن خورشید. برآمدن آفتاب. طلوع نمودن و ظاهر شدن صبح و ستاره ها. (ناظم الاطباء) : صبح آمد و علامت مصقول برکشید وز آسمان شمامهء کافور بردمید. کسائی (از سندبادنامه). سپیده چو از کوه سر بردمید طلایه سپه را به هامون ندید.فردوسی. دگر روز چون بردمید آفتاب.فردوسی. ز دریای جوشان چو خور بردمید شد آن چادر قیرگون ناپدید.فردوسی. چون صبح صادق بردمد میر مرا او می دهد جامی بدستش برنهد چون چشمهء معمودیه. منوچهری. هر صبح که صبح بردمیدی یوسف رخ مشرقی رسیدی.نظامی. - سر بردمیدن؛ سرزدن و طلوع کردن : ببود آن شب و خورد و گفت و شنید سپیده چو از کوه سر بردمید.فردوسی.

بردمیده.

[بَ دَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) طلوع کرده : صبحش زبهشت بردمیده بادش نفس مسیح دیده.نظامی ||. رسته. روییده : به هر کنجی ریاحین بردمیده نشاط و خرمی در وی کشیده.نظامی. رخی چون سرخ گل نو بردمیده خطی چون غالیه گردش کشیده.نظامی. و رجوع به بردمیدن در تمام معانی شود. - بردمیده شدن؛ آماسیدن. انتفاخ. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بردن.

[بِ دَ] (اِ) تندی و تیزی رفتار. (انجمن آرا) (آنندراج) (برهان) : گهی با خاک همخانه گهی با باد هم پیشه گهی با چرخ هم زانو گهی با بحر هم بردن(۱). عبدالواسع جبلی ||. اسب جلد و تیز. (انجمن آرا) (آنندراج) (برهان). (۱) - در دیوان چ دکتر صفا ص۳۱۲: گهی با مهر همخانه گهی با باد هم پیشه گهی با کوه هم زانو گهی با بحر هم برزن که در این صورت شاهد بردن نیست.

بردن.

[بُ دَ] (مص) کشیدن. حمل کردن. برداشتن. با خود برداشتن. نقل کردن. منتقل کردن. (یادداشت مؤلف). اذهاب. (تاج المصادر بیهقی). مقابل آوردن. نقل کردن خواه برای خود یا دیگری و خواه با خود یا همراه و مصحوب دیگری و خواه بر پشت و خواه بر چیزی دیگر : مکن خویشتن از ره راست گم که خود را بدوزخ بری با فدم.رودکی. من شست بدریا فرو فکندم ماهی برسید و ببرد شستم.معروفی. و این [مداین] شهری بزرگ بود و با آبادانی و آبادانی وی ببغداد بردند. (حدود العالم). شهنشاه را نیز فرمان بریم گر از ما بخواهد گروگان بریم.فردوسی. بفرمود کاین نزد ایشان برید کسی را مگوئید و پنهان برید.فردوسی. سبک پاسخ نامه زن را سپرد زن از پیش او رفت و نامه ببرد.فردوسی. بفرمود کاین را بهر دانه گه برید و همانجا کنیدش تبه.فردوسی. پدرش از پی کینه روزی پگاه همی خواست بردن بکابل سپاه.فردوسی. درآمد یکی خاد چنگال تیز ربود از کفش گوشت و برد و گریز.خجسته. دگر هرچه ماند از بزرگان و خرد ز بهر خورش پاره کردند و برد. اسدی (گرشاسب نامه). گفت نعم طایفه ای بر این صفت که بیان کردی قاصر همت، کافر نعمت که ببرند و بنهند و نخورند. (گلستان سعدی). جوانمرد که بخورد و بدهد به از عابد که ببرد و بنهد. (گلستان سعدی). حاجی تو نیستی شتر است از برای آنک بیچاره خار میخورد و بار میبرد.سعدی. برند از برای دلی بارها خورند از برای گلی خارها.سعدی. - بر بردن.؛ رجوع به بردن شود. - بردن از جای؛ دور کردن و گرداندن از اعتقاد : رای مرا این سخن از جای برد کآب سخن را سخن آرای برد. نظامی (مخزن الاسرار ص ۴۲). - بردن روزی؛ گرد کردن آن. نقل و جمع کردن آن : قسمت خود میخورند منعم و درویش روزی خود می برند پشه و عنقا.سعدی. - بردن گلوله عضوی از اعضای کسی را؛مجروح کردن یا قطع کردن گلوله قسمتی از عضو را. (یادداشت مؤلف). - پای بردن؛ قدم نهادن : تا ز سر شادی برون ننهند مردان صفا پای نتوانند بردن بر بساط مصطفی.سنایی. - جان بردن؛ کنایه از سالم در رفتن. نجات یافتن. از خطر مرگ خود را بر کنار داشتن : به هر کشوری هر که فرمان نبرد ز دست دلیران او جان نبرد.فردوسی. ای طالب روزی بنشین که بخوری و ای مطلوب اجل مرو که جان نبری. (گلستان سعدی). اگر رفتی بردی و اگر خفتی مردی. (گلستان سعدی ||). - گرفتن جان : تو کودک خرد و من چنان سارنجم جانم ببری همی ندانی رنجم.صفار مرغزی. و رجوع به لغت جان بردن شود. - دست بردن به؛ پرداختن به. اشتغال ورزیدن به. اقدام کردن : چو طبعی نداری چو آب روان مبر دست زی نامهء خسروان.فردوسی. یکی موبدی بود یزدان پرست که هرگز نبردی به بیداد دست.فردوسی. فریدون و هوشنگ یزدان پرست نبردند هرگز بدین کار دست.فردوسی. بدان دست بردند آهنگران چو شد ساخته کار گرز گران.فردوسی ||. - دست بردن به خوردن؛ یازیدن و دراز کردن دست برای خوردن. به خوردن پرداختن : شما دست شادی به خوردن برید به یک هفته اندر چمید و چرید.فردوسی. - دست بشمشیر یا گرز بردن؛ انتقام را کمر بستن. جنگ را آماده شدن. جنگ کردن. حمله کردن. گرز یا شمشیر برگرفتن به دست برای حمله یا جنگ یا ضربت زدن : کنون کردنی کرد جادوپرست مرا برد باید بشمشیر دست.فردوسی. بشد آب گردان مازندران چو من دست بردم به گرز گران.فردوسی. چو دست از همه حیلتی درگسست حلالست بردن بشمشیر دست.سعدی. - رخت بیرون بردن از جهان؛ مردن : چو بهرام از جهان بیرون برد رخت کجا ماند بخسرو تاج یا تخت.نظامی. - سر بخورشید بردن؛ سر به خورشید سودن یا رسانیدن یا سر بر آسمان سودن یا رسانیدن؛ مقامی بس بلند یافتن. ارجمندی و جلال و جاه و افتخار یافتن : فریدون بخورشید بر برد سر کمر تنگ بسته بکین پدر.فردوسی. همه چیز من و اقبال من از دولت تست خدمت فرخ تو برد به خورشید سرم.فرخی. - گلیم خویش بیرون بردن؛ خویشتن را رهایی بخشیدن. خر و بار خود را به یکسو کشاندن. جان و مال خویش را از خطر رهانیدن : دونان چو گلیم خویش بیرون بردند گویند چه غم گر همه عالم مردند.سعدی. - مژده بردن؛ بشارت دادن. خبر خوش رسانیدن به کسی : همانگه مرا با سواری دگر بگفتا که رو شاه را مژده بر.فردوسی. همه مژده بردند نزد قباد که فرزند بر شاه فرخنده باد.فردوسی ||. متصل کردن. پیوستن. - روزه بروزه کردن؛ در دو روز پیاپی افطار ناکردن. (یادداشت مؤلف ||). خارج کردن. - از رو بردن؛ از میدان بدر کردن مزاحمی را یا پررویی را ||. - بیشرمی یا پررویی را به شرمگنی و تمکین واداشتن ||. داخل کردن. (یادداشت آقای

گنابادی) : روز و شب میباشد آن ساعت که همچون آفتاب مینمایی روی و دیگر باز روزن میبری. سعدی ||. یافتن. (انجمن آرا) (برهان). پیدا کردن ||. مطلع شدن. وقوف یافتن. آگاه شدن. در ترکیبات ذیل: - پی بردن؛ وقوف پیدا کردن. آگاه شدن : ولی اهل صورت کجا پی برند. سعدی. - راه بردن؛ راه جستن. راه پیدا کردن : بسیار بگردید و راه بجایی نبرد. (گلستان سعدی). بتنها نداند شدن طفل خرد که مشکل توان راه نادیده برد.سعدی ||. - دریافتن. فهم کردن : و راه از صورت بمعنی نبرد. (گلستان سعدی ||). - رسیدن. دست یافتن : ناز پرورد تنعم نبرد راه بدوست عاشقی شیوهء رندان بلاکش باشد.حافظ. - ره بردن؛ رفتن و هدایت شدن. اطلاع یافتن : چو من دورم از این همه بدخویی بمینو همی ره برم از نوی.فردوسی. پس مردی بیامد از بردع گفت خبرداری از عاصم گفت دارم فرو آمده است بر در بردع بفلان جای گفت تو راه دانی بردن بر لشکر او اندر شب گفت توانم. (ترجمهء طبری بلعمی ||). - رسیدن. واصل شدن : گرنشاید بدوست ره بردن شرط یاریست در طلب مردن.سعدی. من که ره بردم بگنج حسن بی پایان دوست صدگدای همچو خود را بعد از این قارون کنم. حافظ ||. آزمودن. (یادداشت مؤلف ||). گفتن. (یادداشت مؤلف). - بردن نام کسی؛ ذکر آن. گفتن آن. نوشتن آن. - نام بردن؛ اسم بردن. بر زبان یا بر قلم آوردن نام کسی. مذکور داشتن : چنین داد پاسخ ورا پورسام که خسرو ترا شاه برده ست نام.فردوسی. گر از کیقباد اندر آری شمار بر این تخمه بر سالیان شد هزار که با تاج بودند و بر تخت زر سرآمد کنون نام ایشان مبر.فردوسی. بدین نامه در نام ایشان ببر ز رنجی که بردند یابند بر.فردوسی. سه ماه شمرده نبرد نام و نشانشان داند که بدان خون نبود مرد گرفتار. منوچهری. نخست بر منابر نام ما برند. (تاریخ بیهقی). کسی نام حاتم نبردی برش که سودا نرفتی از آن بر سرش.سعدی. بزرگش نخوانند اهل خرد که نام بزرگان بزشتی برد.سعدی. ... و نام پادشاهان جز بنکویی نبردم. (گلستان سعدی). سعدیا مرد نکونام نمیرد هرگز مرده آنست که نامش بنکویی نبرند.سعدی. - سپاس بردن؛ سپاس گفتن. شکر گفتن : نهاد از شرمناکی دست بر رخ سپاسش برد و بازش داد پاسخ.نظامی||. گرفتن. (آنندراج). اخذ کردن. (یادداشت مؤلف) : سوگند خورم کز تو برد حورا خوبی خوبیت عیان است چرا باید سوگند.عماره. نام خرد و فهم نکو ما ز تو بردیم انگور ز انگور برد رنگ و به از به. منوچهری. - استعانت بردن؛ کمک گرفتن : مسلم جوان راست برپای جست که پیران برند استعانت بدست.سعدی. - امید بردن؛ امید گرفتن. امیدوار شدن : زانکه پیلم دید هندستان بخواب از خراج امید برد و شد خراب.مولوی. - پند بردن؛ پند گرفتن : در کیش عشق دشمنی و دوستی یکی است ما پند از نصیحت بیگانه برده ایم. باقر کاشی (از آنندراج). - زن بردن؛ زن گرفتن. - لقب بردن از؛ لقب گرفتن از : سهل کاری است امیرالشعرایی بردن لیکن از میوهء با سهل نه سرگین کش میر. سوزنی ||. عرض کردن. (یادداشت مؤلف). عرضه کردن. تقدیم کردن. پیش داشتن مطلبی یا سخنی را. - داوری بردن؛ به داوری رفتن. بقضاوت رفتن. برای حکومت نزد قاضی رفتن : داوری پیش قاضی بردند. (گلستان سعدی). - شکایت بردن؛ به شکایت نزد کسی رفتن :پسر از بیطاقتی شکایت پیش پدر برد. (گلستان سعدی). - نیاز بردن به؛ عرض حاجت کردن به. (یادداشت مؤلف) : یکی موبدی داستان زد به ری که هرکس که دانا بد و نیک پی اگر پادشاهی کند یک زمان زدانش بپرد سوی آسمان به از بنده بودن بسالی دراز بگنج جهاندار بردن نیاز.فردوسی ||. حاصل کردن. (آنندراج) : و سبکری بطبس آمد و بارگی نداشت که به سیستان آمدی زانچه برطاهر و یعقوب کرد برد. (تاریخ سیستان). توانگرا چو دل و دست کامرانت هست بخور ببخش که دنیا و آخرت بردی.سعدی. چو عاشق میشدم گفتم که بردم جوهر مقصود ندانستم که این دریا چه موج خون فشان دارد. حافظ ||. گذرانیدن. گذاشتن. (یادداشت مؤلف). - بسر بردن؛ روز گذاشتن. طی کردن. گذراندن : جهان را تازه تر دادند روحی بسر بردند صبحی در صبوحی.نظامی. چو بسیاری در این محنت بسر برد هم آخر زان میان کشتی بدر برد.نظامی. بسر برده ایام بی حاصلی نیاسوده تا بوده از وی دلی.سعدی. چو روی پسر در پدر بود و قوم نهان خورد و پیدا بسر برد صوم.سعدی. ما نصیحت بجای خود کردیم روزگاری در این بسر بردیم.سعدی ||. - به پایان بردن. به انتها رساندن ||. - پی بردن. به کنه رسیدن : فیلسوفی بسر نداند برد سخنی را که او نهد بنیاد.فرخی. - بسر بردن با؛ ساختن با. سازش داشتن با :ده آدمی بر سفره

ای بخورند و دو سگ بر مرداری باهم بسر نبرند. (گلستان سعدی). - روزگار بردن؛ گذراندن : کسی کو بدانش برد روزگار نه او باز ماند نه آموزگار.ابوشکور. بدانست افسون نیاید بکار نباید بدین برد خود روزگار.فردوسی ||. مقاسات کشیدن چنانکه رنجی را تحمل کردن. (یادداشت مؤلف) : همی خفتن و خاست با جفت مار چگونه توان بردن ای شهریار.فردوسی. - انتظار بردن؛ انتظار کشیدن. تحمل انتظار کردن. - انده و اندوه بردن؛ رجوع به انده بردن و اندوه بردن در همین لغت نامه شود : نیز چه خواهی دگر خوش بخور و خوش بزی انده فردا مبر گیتی خوابست و باد. منوچهری. - بردن اندوه؛ تحمل آن. غم خوردن : نبریم انده گیتی که بسی فایده نیست اگر ایدونکه بریم انده او ور نبریم. منوچهری. مبر انده ز بهر زر و گوهر که ما را او همی باید نه زیور. (ویس و رامین). - بردن روزه کسی را؛ سست و بیحال و پکر شدن از روزه. (یادداشت مؤلف). - پشیمانی بردن؛ ندامت و پشیمانی کشیدن : کسی گر خوار گیرد راه دین را برد فردا پشیمانی و کیفر.ناصرخسرو. - تحکم بردن؛ تحمل تحکم کردن : سخت است پس از جاه تحکم بردن خوکرده بناز جور مردم بردن.سعدی. - تشنگی بردن؛ تحمل تشنگی کردن : از غایت تشنگی که بردم در حلق نمیرود زلالم.سعدی. - تلخی بردن؛ تحمل سختی و تلخکامی کردن : بشیرین زبانی توان گوی برد که پیوسته تلخی برد تندخوی.سعدی. - جفا بردن؛ تحمل جفا کردن. برجفا صبر کردن : بگیتی بتر زین نباشد بدی جفا بردن از دست همچون خودی.سعدی. آنکه بی او بسر نشاید برد گر جفایی کند بباید برد.سعدی. - جور بردن؛ ستم کشیدن. تحمل ظلم و جور کردن : جور فراوان بردی و تحمل بیکران کردی. (گلستان سعدی). خود را متهم کردن و جور بی ادبان بردن. (گلستان سعدی). سهل باشد سخن سخت که خوبان گویند جور شیرین دهنان تلخ نباشد بردن.سعدی. - خجالت بردن؛ خجالت کشیدن. شرمسار شدن. شرمنده شدن. خجل شدن : گر بقیامت روی بی خر و بار عمل به که خجالت بری چون بگشایند بار. ناصرخسرو. قدر وقت ار نشناسد دل و کاری نکند بس خجالت که از این حاصل اوقات بریم. حافظ. - خواری بردن؛ خواری کشیدن : یکی را چو من دل بدست کسی گرو بود و میبرد خواری بسی.سعدی. - رنج بردن؛ تحمل مشقت و رنج کردن. کشیدن رنج : بسی رنج بردم در این سال سی عجم زنده کردم بدین پارسی.فردوسی. همه رنج تو داد خواهد بباد که بردی زآغاز تا کیقباد.فردوسی. بسا نامداران که بردند رنج نهانی نهادند هرجای گنج. اسدی (گرشاسب نامه). دو کس رنج بیهوده بردند و سعی بیفایده کردند... (گلستان سعدی). نبینی که باندک مایه رنجی که بردم چه مقدار تحصیل راحت کردم. (گلستان سعدی). - زحمت بردن؛ تحمل زحمت کردن : وگرنه چه حاجت که زحمت بری ز خود بازگیری و هم خود خوری.سعدی. - ستم بردن؛ تحمل ستم کردن : ستم از کسی است بر من که ضرورتست بردن نه قرار زخم خوردن نه مجال آه دارم.سعدی. - ستیزه بردن؛ تحمل ستیزه کردن : ستیزه با بزرگان به توان برد که از همدستی خردان شوی خرد.نظامی. - سختی بردن؛ تحمل رنج و سختی کردن : چون نعمت سپری شود سختی بری. (گلستان سعدی). - سخن بردن؛ تحمل سخن درشت کردن از کسی : من از کودکی تا شدستم کهن بدینگونه از کس نبردم سخن.نظامی. - شرمساری بردن؛ خجلت بردن. تحمل شرمندگی کشیدن. خجالت کشیدن : و خداوند سلاح را چون باسیری برند شرمساری بیشتر برد. (گلستان سعدی). ترسم که از آنچه ندانم پرسند و شرمساری برم. (گلستان سعدی). مبادا که فردای قیامت به از تو باشد و شرمساری بری. (گلستان سعدی). - عذاب بردن؛ عذاب کشیدن : تا کی بری عذاب و کنی ریش را خضاب تا کی فضول گوئی و آری حدیث غاب. رودکی. مگر کرده بودم گناهی عظیم که بردم در آن شب عذابی الیم.سعدی. - عقوبت بردن؛ عقوبت کشیدن. تحمل کیفر و عقوبت کردن : مسلط مکن چون منی بر سرم ز دست تو به گر عقوبت برم.سعدی. - کیفر بردن؛ کیفر کشیدن. عقوبت کشیدن : چه گفتند دانندگان خرد هرآنکس که بد کرد کیفر برد.فردوسی. بناگفته بر چون کسی غم خورد از آن به که برگفته کیفر برد. اسدی (گرشاسب نامه). عالم همه زین دو گشت پیدا آدم هم از این دو برد کیفر.ناصرخسرو. - گردن بردن؛ گردن کشیدن. عصیان و سرکشی کردن : گردن نیارد برد ازو نه کهتر و نه مهترش گر نه جهان میراث داد او را خدای قاهرش. ناصرخسرو. - گرسنگی بردن؛ تحمل گرسنگی کردن :بسیری مردن به که گرسنگی بردن. (گلستان سعدی). - محنت بردن؛ محنت کشیدن : گر بغریبی رود

از ملک خویش محنت و سختی نبرد پینه دوز. سعدی (گلستان). - منت بردن؛ منت کشیدن : دولت نبرد منت رسمی و معاشی قرآن چه کند زحمت بوعمرو و کسایی. خاقانی ||. ورزیدن. (یادداشت مؤلف) : زاد همی ساز و شغل خویش همی بر چند بری شغل نای و شغل چغانه.کسایی. - حسد بردن؛ حسد ورزیدن. رشک بردن. حسودی کردن : ابنای جنس او بر منصب او حسد بردند. (گلستان سعدی). چنانش بینداخت ضعف جسد که میبرد بر زیردستان حسد.سعدی. مر استاد را گفتم ای پرخرد فلان یار بر من حسد میبرد.سعدی. نه من بر حال ایشان حسد میبرم. (گلستان سعدی). - رشک بردن؛ حسد ورزیدن : مرا دیدند و بر من رشک بردند چنان کز رشک من گویی بمردند.نظامی ||. کردن. انجام دادن. انجام کردن در ترکیبات ذیل: - التجا بردن؛ پناه بردن : التجا بسایهء دیواری بردم. (گلستان سعدی). - اندیشه بردن؛ فکر کردن : بدل اندیشهء آن ماه میبرد چو مستانش خیال از راه میبرد.نظامی. روا بود اندیشه بردن و تیمار خوردن. (گلستان سعدی). - بخواب بردن؛ بخواب کردن : و چنان خود را بخواب غفلت برده اند که گویی مرده اند. (گلستان). - بدر بردن؛ بدر کردن. بیرون بردن : پس آنگه پای بر گیلی بیفشرد ز راه گیلکان لشکر بدر برد.نظامی. چو بسیاری در این محنت بسر برد هم آخر زان میان کشتی بدر برد.نظامی. - بکار بردن؛ استعمال کردن. (یادداشت مؤلف). - بوی بردن؛ بوی کردن. احساس بوسیلهء شامه. استشمام کردن ||. - از رازی یا مطلبی نهانی اندکی آگاه شدن. - پناه بردن؛ ملتجی شدن : بدستور شه برد خود را پناه بدان داوری گشت از او دادخواه.نظامی. - تاختن بردن؛ تاختن کردن : بفرمود تا تاختن ها برند همه روی کشور به پی بسپرند.فردوسی. - حمله بردن؛ حمله کردن : یاسمن آمد بمجلس با بنفشه دست سود حمله بردند و شکسته شد سپاه بادرنگ. منجیک. بنشناخت بانگی بر او زد بلند بر او حمله ای برد و او را فکند.نظامی. - خواب بردن کسی را؛ خواب کردن. به خواب شدن. خفتن. خواب شدن. به خواب رفتن : سختم عجب آید که چگونه بردش خواب آن را که بکاخ اندر یک شیشه شراب است. منوچهری ||. - خواب شدن : هرکس که به تابستان در سایه بخسبد خوابش نبرد گرسنه شبهای زمستان. ناصرخسرو. - خواب بردن؛ خوابیدن. خفتن. بخواب رفتن : شب از درد بیچاره خوابش نبرد به خیل اندرش دختری بود خرد.سعدی. از تشویش دزدان خوابش نبردی. (گلستان سعدی). - رحمت بردن؛ رحم و دلسوزی کردن : گفتا نه که من بر حال ایشان رحمت میبرم. (گلستان سعدی). - سجده بردن؛ سجده کردن. نماز بردن : برجاس او بسربرگه باز و گه فراز چون چاکری که سجده برد پیش شاه ری. منوچهری. نور ضمیر مرا بنده شود آفتاب تیغ زبان مرا سجده برد ذوالفقار.خاقانی. - سر در گریبان بردن؛ سر بزیر افکندن بنشانهء تمکین و تسلیم : بتسلیم سر در گریبان برند چو طاقت نماند گریبان درند.سعدی. - شادمانی بردن؛ قرین شادی شدن. شادی بدست آوردن : غمی کز پیش شادمانی بری به از شادیی کز پسش غم خوری.سعدی. - طمع بردن؛ طمع کردن : طمع برد شوخی بصاحبدلی نبود آن زمان در میان حاصلی.سعدی. - ظن بردن؛ گمان کردن : و اگر کسی ظن ایدون برد که انواع افزون تر است از صورتهای فلکی... (کشف المحجوب سکزی). گروهی فراوان طمع ظن برند که گندم نیفشانده خرمن برند.سعدی. - غیرت بردن؛ رشک بردن : آفتاب و سرو غیرت میبرند کافتاب سروبالا میرود.سعدی. - فرمان بردن؛ فرمان کردن. اطاعت کردن : سپهر همت او را همی کند خدمت زمانه دولت او را همی برد فرمان. فرخی (دیوان ص ۲۸۵). موسی هرون را گفت که تو خلیفه بودی چون بگذاشتی که قوم گوساله پرست شدند هرون گفت فرمان نبردند. (قصص الانبیا ص۱۱۳). و قوم ثمود فرمان نبردند. (قصص الانبیاء ص۱۳۳). اگر زمان کنی آنجا بخدمت آمد نیست زتو اشارت و از بنده بردن فرمان.سوزنی. عاشق آشفته فرمان چون برد درد درمانسوز درمان چون برد.عطار. - فروبردن؛ فروکردن : فقر سیاه پوش چو دندان فرو برد جاه سپیدکار کند خاک در دهان.خاقانی. بدرون راندن. بدرون کشیدن : خوی زمانه داری از آن هر زمان چنو صد را فروبری چو یکی را برآوری. خاقانی. صد ره جهان بباد برانداخت خرمنم صد ره اجل بخاک فرو برد گوهرم.خاقانی. چو گوهر فروبرد گاو زمین برون جست شیر سیاه از کمین.نظامی. چو بشنیدم ز شیرین داستان را ز شیرینی فروبردم زبان را.نظامی ||. - داخل کردن درون چیزی. خلاندن : آنکس که ازو صبر محال است و سکونم بگذشت و ده انگشت فروبرده بخونم. سعدی. همی رفت و می پخت سودای خام خیالش فروبرده دندان

بکام.سعدی. بخون خلق فروبرده بود پنجهء کین ندانمش که بقتل که شاطری آموخت. سعدی. - کار بردن؛ استعمال کردن. راندن کار : و گنج خانه و عیال و سپاه که آنجا بماند همه به وی [فیروز به سوفرا] سپرد تا کار همی برد. (ترجمهء طبری بلعمی). - گمان بردن؛ گمان کردن : گمان برد کز بخت وارون برست نشد بخت وارون از آن یک بدست. ابوشکور. گمان مبر که مرا بی تو جای هال بود جز از تو دوست کنم خون من حلال بود. دقیقی. ... و امیر خرم گشت چنانکه ما جمله گمان بردیم که سخت بزرگ خبریست. (تاریخ بیهقی). رضوانش گمان بردم چون این بشنیدم از گفتن با معنی وز لفظ چو شکر. ناصرخسرو. گمان بردم که آفتاب برآمد. (گلستان سعدی). - مجاهده بردن؛ کوشش و مجاهدت کردن :از قبح مشاهدهء او مجاهده میبرد. (گلستان سعدی). - ندامت بردن؛ پشیمانی بردن. پشیمانی کشیدن. افسوس خوردن : هر که ناآزموده را کار بزرگ فرماید ندامت برد. (گلستان سعدی). - نماز بردن؛ تعظیم کردن. خم شدن بنشان احترام و بندگی و عبودیت. (یادداشت مؤلف) : همه پاک بردند پیشش نماز که کوتاه شد رنجهای دراز.فردوسی. چو بر بام آن باره بنشست باز بیامد پریروی و بردش نماز.فردوسی. دوش ناگاه رسیدم بدر حجرهء او چون مرا دید بخندید و مرا برد نماز.فرخی. زائران را مثل نماز برد چون شمن در بهار پیش وثن.فرخی. بیامد بر جم شه سرفراز ز دور آفرین کرد و بردش نماز. (گرشاسب نامه). بتش را که آورده بد پیشباز بصد لابه هرگاه بردی نماز.(گرشاسب نامه). چو فغفور را دید شد پیشباز نشاند از بر تخت و بردش نماز. (گرشاسب نامه). بپای ایستادی و بردی نماز زدی چنگ و رفتی سوی تخت باز. (گرشاسب نامه). برند بی شک هر روز خسروان بزرگ به پیش خانهء او چون به پیش کعبه نماز. مسعودسعد. شهی که بارگه اوست سجده گاه ملوک همی برند بر آن سجده گه ملوک نماز. سوزنی. دامن جاه ترا جیب فلک برده سجود قبلهء حکم ترا امر قضا برده نماز.انوری. نمازش برد چون هندو پری را ستودش چون عطارد مشتری را.نظامی. رخش چون لعل شد زان گوهر پاک نمازش برد و رخ مالید برخاک.نظامی. رجوع به نماز بردن شود ||. فریفتن. گمراه کردن. گول زدن (در ترکیبات از راه راست بردن و از راه معرفت بردن و از راه بردن و غیره). - از راه بردن؛ فریفتن. گول زدن. از راه بدر کردن. گمراه ساختن. بگمراهی انداختن : وگر دیو برده ست او را ز راه بیکبارگی کرده گیتی تباه.فردوسی. و از بتان دست بدارید و آن ابلیس بود که شما را بدین راه نمود و از راه راست ببرد. (قصص الانبیاء ص۱۳۲). وز آن چون هندوان بردن ز راهش فرستادن بترکستان شاهش.نظامی. بدل اندیشهء آن ماه میبرد چو مستانش خیال از راه میبرد.نظامی. گهی دیو هوس میبردش از راه که میبایست رفتن از پی شاه.نظامی. کدامین بدره از ره برده بودت کدامین دیو تلقین کرده بودت.نظامی. دیوش از راه معرفت میبرد ملکش بانگ زد که لاتعجل.سعدی ||. در قمار از حریف غالب آمدن. (غیاث اللغات). بر حریف غالب شدن. در بازیهای عادی و مسابقه و قمار بر حریف فائق آمدن و پیروز شدن. گرو بردن. (آنندراج). مقابل باختن. سبق بردن : چو گردان بمیدان نهادند روی ز ترکان بتندی ببردند گوی.فردوسی. گفتم جان پدر این خشم چیست از پی یک بوسه که بردم به نرد.فرخی. راست گفتی عتاب او با من هست از بهر بردن جناب.فرخی. گوی زدند چنانک از آن دوازده هزارگوی ببردند. (تاریخ سیستان). روی فلک را ببرد صبح مگر صبح مگر با فلک قمار کند.ناصرخسرو. مانا جناب بستی با منعمان دهر زین روی باشد از همگان اجتناب تو اکنون نمی ستاند چیزی زدست کس دست تو تا نگردد برده جناب تو. مسعودسعد (از یادداشت بخط مؤلف). بردی دل فکار بیک دستبرد عشق جان ماند و دست خون شد و آن هم تو میبری. مکی طولانی. طرفه قماری بود بازی عشق بتان باختنش بردن است بردن آن باختن. (از انجمن آرای ناصری). تا مرا افکند از پا عشق آن وحشی غزال در دویدن طفل اشک من ز آهو برده است. مخلص کاشی (از آنندراج). - دست بردن؛ غالب گشتن در شرط و بازی قمار : همه سر بسر دست نیکی برید جهان جهان را ببد نسپرید.فردوسی. بیا تا همه دست نیکی بریم جهان جهان را ببد نسپریم.فردوسی. بیم جانست در این بازی بیهوده مرا چکنم دست تو بردی که دغل باخته ای. سعدی. - سبق بردن؛ پیشی گرفتن : گل شکفت و لاله بنمود از نقاب سرخ روی آن ز عنبر برد بوی و این ز گوهر برد رنگ. منوچهری. سبق برد رهرو که برخاست زود پس از نقل بیدار بودن چه سود.سعدی. که آهسته سبق برد از شتابان. (گلستان سعدی ||). ربودن.

(انجمن آرا) (برهان) (آنندراج) : و وی پیش پدر کارهای بزرگ کرد و اثرهای مردانگی فراوان نمود و از پشت اسب مبارز برد. (تاریخ بیهقی). - بردن دل؛ ربودن دل و شیفتهء خود ساختن کسی را : هر که چیزی ز کسی برد خبر دارد از آن تو دلم برده ای ای ماه و ترا نیست خبر. فرخی. دلش را برده بود آن هندوی چست بترکی رخت هندو را همی جست.نظامی. این چه رفتار است کارامیدن از من میبری هوشم از دلم میربایی عقلم از تن میبری. سعدی. - دل بردن؛ ربودن دل و شیفتهء خود کردن کسی را : گفتم لب ترا که دل من ببرده ای گفتا کدام دل چه نشان کی کجا که برد؟ سعدی. رجوع به دل بردن شود ||. توسعاً دزدیدن. (یادداشت مؤلف). گرفتن نه بدلخواه. بزور گرفتن : مال فراز آوری بکار نداری تا ببرند از در و دریچه و پاچنگ.ابوعاصم. هرکه چیزی زکسی برد خبر دارد از آن تو دلم برده ای ای ماه و ترا نیست خبر. فرخی. آنچه دزدان را رای آمد بردند و شدند. لبیبی (از تاریخ بیهقی). ببری مال مسلمان و چو مالت ببرند بانگ و فریاد برآری که مسلمانی نیست. سعدی. - رخت کسی را پاک بردن؛ ربودن هست و نیست او : سر زلف تو چون هندوی بی باک به روز پاک رختم را برد پاک.نظامی ||. زایل کردن. رفع کردن. زایل ساختن. سلب کردن. محو کردن. ستردن. از میان برداشتن. تلف کردن. برطرف کردن. زدودن. دور کردن : ابوسعد آنکه از گیتی بدو بربسته شد دلها مظفر آنکه شمشیرش ببرد از دشمنان پروا. دقیقی. چپ لشکر شاه ایران ببرد به پیش سپه در نماند ایچ گرد.فردوسی. نگه کن کجا آفریدون گرد که از پیر ضحاک شاهی ببرد.فردوسی. پس اندر همی تاخت شاپور گرد بگرد از هوا روشنایی ببرد.فردوسی. سپاهی بیاورد بهرام گرد که از آسمان روشنایی ببرد.فردوسی. زمانه چو او را ز شاهی ببرد همان تاج او دیگری را سپرد.فردوسی. بدو گفت بهرام کای مرد گرد سزا آن بود کز تو شاهی ببرد.فردوسی. رو رو که بیک باره چونین نتوان بودن لنگی نتوان بردن ای دوست برهواری یا دوستی صادق یا دشمنی ظاهر یا یکسره پیوستن یا یکسره بیزاری. منوچهری. اندر داروهایی که بوی آهک را ببرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و شهوت طعام زیادت کند [انار ترش] و شهوت جماع ببرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و همهء آتشکده ها را امت او بکشد و ملک از خاندان پارسیان ببرند. (فارسنامهء ابن بلخی). و این کتاب کوچک نیست و پادشاهی برد و ترا از یزدان برآورد. (فارسنامهء ابن بلخی ص۸۷). و خاصیتش (شراب) آن است که غم را برد. (نوروزنامه). و روغن جو قوبای صفرا ببرد و روغن گندم قوبای سودا ببرد. (نوروزنامه). شرابی که بترشی زند... آرزوی مجامعت ببرد و پی ها را سست کند. (نوروزنامه). بحکم آنک هر ضعفی که دل را افتد از غم یا اندیشه آنرا بگوهر زر و سیم توان برد. (نوروزنامه). می خور که ز تو هزار علت ببرد اندیشهء هفتاد و دو ملت ببرد.خیام. مرمرا باور نمیآید زروی اعتقاد حق زهرا بردن و دین پیمبر داشتن.سنایی. طمع میبرد از رخ مرد آب سیه روی شد تا گرفت آفتاب.سعدی. مجال سخن تا نبینی ز پیش به بیهوده گفتن مبر قدر خویش. سعدی (گلستان). گر تو قرآن باین نمط خوانی ببری رونق مسلمانی.سعدی. دوش مرغی بصبح می نالید عقل و صبرم ببرد و طاقت و هوش.سعدی. چند گویی که باده غم ببرد دین و دنیا ببین که هم ببرد.اوحدی. دوش میگفت بمژگان درازت بکشم یارب از خاطرش اندیشهء بیداد ببر.حافظ. طبیب عشق منم باده ده که این معجون فراغت آرد و اندیشهء خطا ببرد.حافظ. - آبرو بردن؛ سلب حیثیت کردن : وگر پرسدت آنچه دانی بگوی به بسیار گفتن مبر آبروی.فردوسی. بشب گر ببردی بر شحنه سوز گناه آبرویش ببردی بروز.سعدی. - از خویشتن یا از خود بردن؛ از خود بی خبر کردن. از خود بیخود کردن : ترنگ کمانهای بازوشکن بسی خلق را برده از خویشتن.نظامی. - از دست بردن؛ از خود بدر کردن. از خود بیخود ساختن : ملک چون شد زنوش ساقیان مست غم دیدار شیرین بردش از دست.نظامی. - از سر بردن؛ دور کردن از سر : مشعله ای برفروز مشغله ای پیش گیر تا ببرند از سرت زحمت خواب و خمار. سعدی. - از یاد بردن؛ از یاد محو کردن. ستردن از خاطر : روی بنما و وجود خودم از یاد ببر. ای دل خام طمع این سخن از یاد ببر. حافظ. انجمنها ز نکویان جهان دیدم لیک جلوهء روی نکوی تو ببرد از یادم.یغما. - بردن روشنایی؛ رفع نور در اصطلاح احکامیان. (التفهیم ص۴۹۷). - دوشیزگی بردن؛ زایل کردن پردهء بکارت دوشیزه. - نقش بردن؛ زدودن نقش و زایل کردن آن : یارب ندانم از سر پیمان ما که برد یا از نگین عهد تو نقش وفا که برد ||.؟ فاسد کردن. (آنندراج) : ای که زاهد برد از

حرف خنک هوش ترا با خبر باش که سرما ببرد گوش ترا. اشرف (آنندراج).

برد نشانده.

[بَ نِ دَ / دِ] (اِخ) سنگ نشانده. صفه ای در حدود بیست کیلومتری شمال شرقی صفهء تاریخی مسجد سلیمان و نظیر و همزمان با آن که معبد دیگری از دورهء اشکانیان میباشد و دکتر گیرشمن فرانسوی آنرا هم از نخستین آثار هخامنشیان میداند. یک ستون سنگی معبد را در ادوار بعدی مجدداً برپا کرده اند و اکنون بصورتی شگرف منحرف مانده است. (دایرة المعارف فارسی ج ۱).

بردنگ.

[بَ دَ] (اِ) کوه کوچک و پشته ای خرد که در میان صحرا واقع شده باشد. (برهان) (آنندراج). پشتهء کلان و کوه کوچک را گویند که میان صحرا واقع شده باشد. (هفت قلزم).

بردنگان.

[ ] (اِخ) شهرکی است میان اصطخر و کرمان منزل کاروان و جایی با نعمت بسیار. (حدود العالم).

بردنی.

[بُ دَ] (ص لیاقت) قابل بردن. قابل حمل : شتروار سیصد ز گستردنی ز چیزی که بد شاه را بردنی.فردوسی. ز چیزی که در گنج بد بردنی ز پوشیدنیها و گستردنی.فردوسی. به اندازهء هریکی چیز داد بپوشیدشان بردنی نیز داد.نظامی.

بردو.

[بَ] (اِ) در تداول گناباد ابزار گندم کوبی است که بگاو می بندند و روی ساقه های گندم بحرکت می آورند تا گندم از کاه جدا شود. جنجل. (منتهی الارب) (یادداشت آقای گنابادی).

بردو.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان کاریز نو بالاجام بخش تربت جام شهرستان مشهد. سکنهء آن ۵۱۵ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بردو.

[بُ دُ] (اِخ)(۱) شهر و بندر مهم فرانسه کنار رودخانهء گارون. نزدیک ساحل اقیانوس اطلس. دارای بیش از ۲۵۷۹۰۰ سکنه. مرکز صنایع فلزی و کشتی سازی و حمل و صدور شراب. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bordeaux.

بردوام.

[بَ دَ] (ص مرکب، ق مرکب)همواره. همیشه. مداوم. علی الدوام. (آنندراج) : چو تمکین و جاهت بود بردوام مکن زور بر مرد

درویش و عام.سعدی.

بردوان.

[بَ] (اِخ)(۱) شهری با جمعیت ۷۵۳۷۶ تن در جنوب بنگال غربی هند. معابد متعدد و کاخ زیبایی دارد. (دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Bardvan.

برد و باخت.

[بُ دُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) بردن و باختن. قمار. بازی که در آن بازی کنندگان نقدی یا چیزی در میانه دارند و بر سر آن بازی کنند. رجوع به بردن و رجوع به باختن شود.

بردوختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) دوختن در تمام معانی. - چشم کسی بردوختن؛ اغفال کردن وی : او چه کرد آنجا که تو آموختی چشم ما از مکر خود بردوختی.مولوی. - دیده بردوختن؛ چشم پوشیدن. نظر برگرفتن : بردوخته ام دیده چو باز از همه عالم تا دیدهء من بر رخ زیبای تو باز است.حافظ.

بردوسانیدن.

[بَ دَ / دُو دَ] (مص مرکب)رجوع به دوسانیدن شود. (یادداشت مؤلف).

بردوسلام.

[بُ دُ سَ] (اِ مرکب) لسان الحمل(۱). (یادداشت مؤلف). بارهنگ. بارتنگ. (یادداشت مؤلف). (۱) - Plantain.

بردوک.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش سومای شهرستان ارومیه. سکنهء آن ۱۵۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بردومات.

[بُ دُ] (اِ مرکب) بردن و باختن در اصطلاح شطرنج. پیروزی و شکست : ما چو شطرنجیم اندر برد و مات برد و مات ما ز تست ای خوش صفات. مولوی.

بردون.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان کمرود بخش نور شهرستان آمل. سکنهء آن ۵۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بردون.

[بِ دَ] (اِ) برذون. اسب نر جلد و تند. گویند این لغت عربی است. (برهان) (آنندراج).

بردون.

[ ] (اِخ) شهرکی است [بخوزستان] خرم و آبادان و با نعمت بسیار و کشت و برز. (حدود العالم).

بردویدن.

[بَ دَ دَ] (مص مرکب) دویدن است در همهء معانی ||. بالا رفتن چنانکه پیچک بدرخت و دیوار : چو پیل دمنده مر او را بدید بکردار کوهی بر او بردوید.فردوسی. نشنیده ای که زیر چناری کدوبنی بررست و بردوید بر او بر بروز بیست. ناصرخسرو ||. به سوی چیزی بشتاب حمله بردن. و رجوع به دویدن شود.

بردویه.

[بُ یَ] (اِخ) نام یکی از لغویین و نحویین است. (ابن الندیم).

بردهٔ.

[بُ دَ] (ع اِ) یکی برد. و آن جامهء خط دار است. ج، اَبراد، اَبْرُد، بُرود. (از منتهی الارب). واحد برد به معنی جامهء مخطط. (از اقرب الموارد ||). گلیم سیاه چهارگوشه که عرب آنرا در خود پیچند. ج، بُرْد. (منتهی الارب). گلیم خط جرد. (مهذب الاسماء)(۱). و رجوع به بُرْد شود ||. هما فی بردهٔ اخماس؛ در حق آن دو کس گویند که باهم محبت دارند و هر دو یک کار کنند. (منتهی الارب). - بردهٔ الضأن؛ نوعی از لبن. (منتهی الارب). (۱) - ن ل: گلیم خرد.

بردهٔ.

[بَ دَ] (ع ص) ناگوارد. (منتهی الارب) (آنندراج ||). یقال: هی لک بردهٔ نفسها؛ ای خالصه ||. هو لبردهٔ یمینی؛ اذا کان لک معلوماً (||. اِ) علم است مر میش را و به این معنی بدون الف و لام است. (از منتهی الارب).

بردهٔ.

[بَ رِ دَ] (ع ص) سحابهٔ...؛ ابر تگرگ بار. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بردهٔ.

[بَ رَ دَ] (ع اِ) واحد برد و آن گاهی بمعنی دندان سخت سفید بکار رود. (از اقرب الموارد ||). ناگوارد. (منتهی الارب). ناگواری. (آنندراج). در حدیث است: اصل کل داء البردهٔ. (منتهی الارب). تخمه. (از اقرب الموارد). این لفظ بر تخمه نیز اطلاق می شود چنانکه گفته اند اصل کل داء البردهٔ و چون بیماری تخمه معده را سرد کرده و از هضم طعام باز میدارد لهذا نام این بیماری را از مادهء برودت گرفته اند و خالی از تناسب نباشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). وسط چشم. (منتهی الارب). در اصطلاح طب، برده رطوبت غلیظی است که در باطن پلک چشم متحجر میشود و در سفیدی به تگرگ شباهت دارد. (مقالهء سیم از کتاب سوم از

قانون ابوعلی سینا چ تهران ص۶۹). رطوبتی غلیظ و متحجر در باطن مژگان و مایل بسفیدی باشد و مانند تگرگ در شکل و سختی و بهمین لحاظ بدین اسم نامیده شده است. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

برده.

[بَ دَ / دِ] (اِ) بنده و غلام. (غیاث اللغات) (آنندراج). کنیزک. (غیاث اللغات). عبد. رقه. مملوک. بردج. (منتهی الارب). و کلمهء بردج معرب برده است : فراوان ورا برده و بدره داد زدرگاه برگشت پیروز و شاد.فردوسی. هم از جامه و برده و تخت عاج زدیبای پرمایه و طوق و تاج.فردوسی. - برده بردن؛ بنده کردن و با خود حمل کردن. - برده پرور؛ بنده پرور. که بنده میپرورد و تربیت می کند : برده پرور ریاضتش داده او خود از اصل نرم سم زاده.نظامی. - برده خر؛ خرندهء برده و عبد : تا یکی روز مرد برده فروش برده خر شاه را رساند بگوش.نظامی. - برده فروش؛ که غلام و بنده فروشد. - برده فروشی؛ شغل برده فروش. کنیزفروشی. (از انجمن آرا). عمل فروختن غلام و کنیز ||. - جای فروختن غلام و کنیز. - برده کردن؛ بنده کردن. به بندگی گرفتن. - برده گرفتن؛ برده کردن. اسیر گرفتن. بنده گرفتن. - برده گشتن؛ اسیر شدن. بنده شدن : برده گشتند یکسر این ضعفا و آن دو صیاد هریکی نخاس.ناصرخسرو ||. اسیر. (آنندراج). بردج. (منتهی الارب). اسیر مطلقا خواه دختر و خواه پسر. (برهان). - برده بردن؛ اسیر کردن. (آنندراج). - برده کردن؛ اسارت. اسیر کردن ||. دایه. (غیاث اللغات). و نیز رجوع به بردگی شود.

برده.

[بَ دَ] (اِخ) نام شهری است در آذربایجان و وجه تسمیه آنکه شاهی اسیر و بردهء بسیار از ملکی دیگر آورده برای آنان شهری ساخته و برده دان نام نهاده و بتدریج دان حذف شده و برده باقی ماند و عربان آنرا معرب کرده بردع گفتند و نوشابهء بردعی معاصر اسکندر پادشاه آن شهر بوده اکنون جزو گرجستان است. (آنندراج از قاموس). و رجوع به بردع شود.

برده.

[بَ دَ] (اِخ) دهی از دهستان کبودگنبد بخش کلات شهرستان دره گز در دره واقع شده و معتدل است. سکنه آن ۶۴۰ تن است. آب از چشمه سار و محصول آنجا غلات، بن شن و شغل اهالی زراعت و مالداری است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برده.

[بُ دَ / دِ] (ن مف) نعت مفعولی است از بردن در تمام معانی. رجوع به بردن شود ||. مجذوب. (آنندراج). - برده دل؛ عاشق. (آنندراج).

برده.

[بُ دَ] (اِخ) البردهٔ نام برده ایست که حضرت رسول صلوات الله علیه آنرا به کعب بن زهیر شاعر صلت داد و معاویه از او بخرید و خلفا یکی پس از دیگری بارث بردند. (مفاتیح). بردهء پیغمبر اسلام که آنرا آنحضرت بعنوان صلهء قصیدهء مدحیهء کعب بن زهیر به وی بخشید شهرت خاصی دارد. معاویه آنرا از فرزند کعب خرید و خلفای عباسی آنرا در خزانهء خود نگاهداری میکردند. هلاکو پس از اشغال بغداد امر بسوزاندن آن داد ولی بعداً جماعتی مدعی شدند که بردهء واقعی به قسطنطنیه برده شده و در آنجا

محفوظ است. (دایرهٔ المعارف فارسی). منوچهری در این شعر : ورعطا دادن بشعر شاعران بودی فسوس احمد مرسل ندادی کعب را هدیه ردی. به این بردهٔ اشاره کرده منتها بجای کلمهء برده کلمهء «ردی» یعنی «ردا» را بکار برده است. چنانکه در شرح حال کعب آمده وی پیغمبر اکرم را هجو کرد و سپس از در اعتذار درآمد و شعری سرود و در مسجد برای حضرت خواند و از پیغمبر اکرم ردایی هدیه گرفت چون کعب مرد معاویه آن رداء را به سی هزار درم خرید و در خاندان وی بود تا خلافت به عباسیان رسید و آن جامه بتصاحب ایشان درآمد و در خاندان بنی عباس بود تا قتل مستعصم بدست هلاکو (۶۵۶ ه . ق.) چون آخرین خلیفهء عباسی کشته شد کسی ندانست که رداء بدست که افتاد. برخی گفتند چون رابعه خاتون دختر مستعصم زن شرف الدین هارون بن صاحبدیوان جوینی بوده این جامه را پیش شوهر خود برده است و این حدس دور نیست چه ممکن است که در واقعهء بغداد بدست وی افتاده باشد و یا ممکن است بمادرش که همسر عطاملک برادر صاحبدیوان بود رسیده باشد. (تعلیقات دیوان منوچهری از تجارب السلف چ اقبال ص۶-۵۳۴).

برده.

[بَ دَ] (اِخ) دهی است در نسف [نخشب] و از آن ده است عزیز بردی محدث فرزند سلیم. (منتهی الارب). و شاید برده ای در بیت ذیل مولوی همین نسبت و مراد شیخ عزیز نسفی برده ای بوده باشد. (یادداشت مؤلف) : بشنو الفاظ حکیم برده ای سر بنه آنجا که باده خورده ای.مولوی.

برده رش.

[بَ دِ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان نمشیر بخش بانه شهرستان سقز. سکنهء آن ۱۸۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برده رش.

[بَ دِ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان سارال بخش دیواندره شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۶۵ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برده رش.

[بَ دِ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان الند بخش حومهء شهرستان خوی. سکنهء آن ۱۵۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۴).

برده رشه.

[بَ دِ رَ شِ] (اِخ) دهی است از دهستان ویسه بخش مریوان شهرستان سنندج. سکنهء آن ۲۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برده رشه.

[بَ دِ رَ شِ] (اِخ) دهی است از دهستان شهر ویران بخش حومه شهرستان مهاباد. سکنهء آن ۱۵۸ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برده رشه.

[بَ دِ رَ شِ] (اِخ) دهی است از دهستان تیلکوه بخش دیواندره شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۳۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برده زرد.

[بَ دِ زَ] (اِخ) دهی است از دهستان بهی بخش بوکان شهرستان مهاباد. سکنهء آن ۱۱۴۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برده زی.

[بَ دِ] (اِخ) دهی است از دهستان صومای بخش صومای شهرستان ارومیه. سکنهء آن ۱۵۹ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برده سره.

[بَ دِ سَ رِ] (اِخ) ده مرکز دهستان برده سره بخش اشترینان شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۵۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برده سره.

[بَ دِ سَ رِ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش اشترینان شهرستان بروجرد این دهستان در شمال باختری بخش واقع و محدود است از شمال به ملایر، از جنوب بدهستان قلعه حاتم و از خاور به جاده اتومبیل رو بروجرد به ملایر از باختر به دهستان جعفرآباد. از ۲۳ آبادی تشکیل گردیده و جمعیت آن در حدود ۱۱۲۰۰ نفر و قراء مهم آن عبارتند از: توده زن، جعفرآباد، چهار بزه، یوسفعلی، قائیدطاهر، کفشگران، گلچهران، تل میان و نائی. شغل اهالی زراعت و گله داری و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برده سفید.

[بَ دِ سِ] (اِخ) دهی است از دهستان کلاترزان بخش زراب شهرستان سنندج. سکنهء آن ۲۵۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برده سور.

[بَ دِ] (اِخ) رودی در آذربایجان غربی از واردات غربی دریاچهء ارومیه. و آن از خاک ترکیه سرچشمه گرفته، ناحیهء کوهستانی دشت از شهرستان ارومیه را مشروب کرده پس از عبور از شهر ارومیه در جنوب دماغهء حصار بدریاچهء ارومیه میریزد. نامهای دیگرش ارمیه چای، ارومیه چای و شهری چای است. (دایرة المعارف فارسی).

برده میش.

[بَ دِ] (اِخ) دهی است از دهستان شهر ویران بخش حومه شهرستان مهاباد. سکنهء آن ۲۰۳ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بردی.

[بَ دی ی] (ع اِ) نباتی است که در آب روید و در مصر از آن کاغذ سازند. (منتهی الارب). پیزر. لوخ. (بحر الجواهر). و بعربی حلفا می گویند و در اصفهان آن گیاه را پیزر می گویند و آن نباتی باشد ساقش غلیظ و زیاده برذرعی و مدور و نرم و آنرا ریزه کرده ریسمان ترتیب دهند و در تحفه گفته قرطاس مصری از آن است که آنرا با نشنین که نوعی نیلوفر است مخلوط کرده کاغذ سازند. (از انجمن آرا). گیاهی است که از آن حصیر سازند. (از اقرب الموارد). و کتب اهل مصر فی القرطاس المصری و یعمل من قصب البردی. (ابن الندیم). لُخ. لوخ. گیاهی که از آن حصیر بافند. (یادداشت مؤلف). و رجوع به فهرست مخزن الادویه و تحفهء حکیم مؤمن و بحرالجواهر و تذکرهء داود ضریر انطاکی شود.

بردی.

[بُ دی ی] (ع اِ) خرمایی است نیکو. (منتهی الارب). قسمی از بهترین خرما. (از اقرب الموارد). نوعی از خرمای لطیف که آنرا سنگ اشکنک نیز گویند. (آنندراج). خرمای نیک. (مهذب الاسماء ||). ظروفی سنگی. (انجمن آرا) (آنندراج).

بردی.

[بَ رَ] (اِ) گونه ایست از آب آوردن چشم : و اختلاف که اندرین لون [لون چشم آب آورده] افتد چنان باشد که بعضی به لون هوا باشد و بعضی به لون آبگینه و بعضی سپید چون یخ و این را بردی گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بردیا.

[بَ] (اِخ) پسر کورش بزرگ و برادر کمبوجیه. (قرن ششم قبل از میلاد) کمبوجیه پس از جلوس (۵۲۹ ق.م.) وی را مخفیانه کشت. هنگامی که کمبوجیه در مصر بود گوماتای مغ خود را بردیا معرفی و قیام کرد و بهمین مناسبت به بردیای دروغین معروف است. (دایرهٔ المعارف فارسی). داریوش کبیر این مرد را کشت. - بردیای دروغین؛ گوماتای مغ. رجوع به گوماتا و داریوش کبیر شود.

بردیا.

[بَ دَیْ یا] (اِخ) موضعی یا نهری است در شام. (از منتهی الارب).

بردیان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش صومای شهرستان ارومیه. سکنهء آن ۲۱۳ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بردیان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان چرام بخش کهگیلویه شهرستان بهبهان. سکنهء آن ۴۲۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بردی بیک محمد.

[بِ بَ مُ حَمْ مَ](اِخ) یازدهمین از خانان گوگ اردو یا خانان دشت قبچاق غربی از خاندان باتو. از ۷۵۸ تا ۷۶۰ ه . ق. (ترجمهء طبقات سلاطین اسلام لین پول).

بردیج.

[بِ] (اِخ) شهری است به آذربایجان. (منتهی الارب). از اعمال بردع از بلاد ارمینیه است. (یادداشت مؤلف). شهری است خرد و آبادان و با نعمت [به اران]. (حدود العالم). شهرکی است در اقصای آذربایجان در چهارده فرسنگی بردعه. (الانساب سمعانی).

بردیدن.

[بَ دی دَ] (مص) از کلمهء «برد» که بمعنی «دور شو» است ساخته شده و بهمان معنی است. از راه بطرفی شدن. (برهان) (آنندراج) (شرفنامه). رجوع به برد شود.

بردیرلوس.

[بَ] (یونانی، اِ) مرغی است که آنرا چکاوک خوانند و بعربی ابوالملیح گویند. (آنندراج) (برهان). قبره. فنزه.

بردیس.

[بِ] (اِ) مرد متکبر. (آنندراج) (منتهی الارب).

برد یمانی.

[بُ دِ یَ] (اِ مرکب) نوعی از جامهء مخطط که از ملک یمن آرند و الف در لفظ یمانی عوض یکی از دو یای مشدد است پس گفته نمیشود یمانی به الف و تشدید یا تا جمع نشود عوض و معوض مگر یمانی بتخفیف. (غیاث اللغات) (آنندراج) : چون زر مزور نگر آن لعل بدخشیش چون چادر گازر نگر آن برد یمانیش. ناصرخسرو. برآری دست از آن برد یمانی نمائی دستبرد آنگه که دانی.نظامی.

برد یمنی.

[بُ دِ یَ مَ] (اِ مرکب) برد یمانی :اکنون سد [ذوالقرنین] بمانند برد یمنی است خطی سیاه و یکی سرخ و یکی زرد. (تفسیر ابوالفتوح رازی). سرور جملهء اثواب ز روی معنی هست برد یمنی لبس رسول مختاری. نظام قاری. و رجوع به برد یمانی شود.

بردین.

[بَ] (اِ) دُرْد و فضله و سفل چیزی. (از آنندراج).

بردین.

[بَ] (اِخ) تیره ای از اسیوند هفت لنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۳).

بردین.

[بَ دَ] (ع اِ) تثنیهء برد در حالت نصبی و جری، بمعنی صبح و شام. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). حدیث: من صلی البردین دخل الجنة. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب).

بردینه.

[بَ نِ] (اِخ) دهی است از دهستان کنگاور بخش کنگاور شهرستان کرمانشاهان. سکنهء آن ۱۷۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بردیه.

[بَ ی یِ] (اِخ) دهی است از بخش حومهء سوسنگرد شهرستان دشت میشان. سکنهء آن ۱۴۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برذعة.

[بَ ذَ عَ] (ع اِ) بردعة. (منتهی الارب). ج، براذع. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (آنندراج). و رجوع به بردعة شود ||. زمینی که نه بسیار سخت و نه بسیار نرم باشد. (منتهی الارب) (آنندراج ||). پالان خر. (غیاث اللغات از شروح نصاب). گلیم سطبری که در زیر پالان بر پشت ستور نهند. (از اقرب الموارد). و رجوع به بردعة شود.

برذعة.

[بَ ذَ عَ] (اِخ) بردع. نام شهری است. (آنندراج) (معجم البلدان). رجوع به بردع و بردعة شود.

برذعی.

[بَ ذَ ی ی] (ص نسبی) منسوب به برذعة، پشم آکنده فروش. (مهذب الاسماء). رجوع به برذعة شود.

برذنة.

[بَ ذَ نَ] (ع مص) غلبه نمودن ||. درماندن در جواب ||. برفتار اسب تاتاری رفتن. (منتهی الارب ||). سنگین شدن مرد. و اشتقاق برذون از این کلمه است. (از اقرب الموارد).

برذول.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان پائین شهرستان نهاوند. سکنهء آن ۱۵۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برذون.

[بِ ذَ] (ع اِ) ستور و اسب تاتاری. (منتهی الارب) (آنندراج). قسمی است از چارپا از اسب پایین تر و از الاغ تواناتر. (از اقرب الموارد). ج، براذین. (منتهی الارب) (آنندراج) (اقرب الموارد). اسب ترکی. (مهذب الاسماء). و در منتخب نوشته برذون اسبی است که مادر و پدرش عربی نباشد یا یکی از آن عربی نباشد و گاهی بمعنی اول استعمال کنند و آنکه مادرش عربی نباشد هجین گویند و آنکه پدرش عربی نباشد معزن گویند، به وزن محسن و عربی را عتیق گویند و بالجمله بمعنی اعم و اخص استعمال یافته اما بمعنی مطلق ستور چنانکه در صحاح هست محل تأمل است و در السامی بمعنی اسبی گفته که مادرش عربی نباشد و بفارسی ماخچی تفسیر آن نموده. (آنندراج).

برذونهٔ.

[بِ ذَ نَ] (ع اِ) مؤنث برذون. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (آنندراج). رجوع به برذون شود.

برذوی.

[بَ ذَ] (ص نسبی) منسوب است به برذهٔ. رجوع به برذهٔ شود.

برذهٔ.

[بَ ذَ] (اِخ) نام قریه ای از اعمال نسف. بردهٔ. رجوع به برده شود.

بر راه.

[بَ] (حرف اضافه + اسم) (از: بر + راه) براه. در راه. در طریق : از شیر و گوزن و گرگ و روباه لشکرگاهی کشیده بر راه. نظامی (لیلی و مجنون ص ۱۶۷). - بر راه کسی رفتن؛ اقتباس. (تاج المصادر بیهقی ||). - پیروی از کسی کردن. روش و راه کسی را دنبال کردن. بر رخ انگشت سیاهی

بر رخ انگشت کشیدن

[بَرْ، رُ اَ گُ تِ کَ / کِ دَ] (مص مرکب) کنایه است از رسوا نمودن. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات) : ز لوح سینه شستم پاک حرف بیگناهی را بدست خود کشیدم بر رخ انگشت سیاهی را. شاپور (آنندراج).

بررس.

[بَرْ، رَ] (نف مرکب) بازرس. مفتش. (یادداشت مؤلف ||). در اصطلاح اداری بر کسی اطلاق می کنند که نوشته ها و کتاب ها را غوررسی و مطالعه می کند و دربارهء آنها نظر می دهد.

بررستن.

[بَرْ، رُ تَ] (مص مرکب)روییدن. برستن. رستن : ببالای بررسته چون زادسروی بروی دل افروز چون بوستانی.فرخی. نشنیده ای که زیر چناری کدوبنی بر رست و بر دوید بر او بر بروز بیست. ناصرخسرو. شبانی بیابانی آمد ز راه نیی دید بررسته از قعر چاه.نظامی. باش چون دولاب نالان چشم تر تا ز صحن جانت برروید خضر. مولوی. و رجوع به رستن شود ||. بزرگ شدن. بالغ شدن : چو بررست و آمدش هنگام شوی چو پروین شدش روی و چون قیر موی. فردوسی.

بررسته.

[بَرْ، رَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)(از: بر + رسته بمعنی رها شده و برآمده). رجوع به رسته شود.

بررسته.

[بَرْ، رُ تَ / تِ] (ن مف مرکب)مطلق نباتات و گیاه بی ساق باشد. (آنندراج) (برهان) (انجمن آرا). گیاه تنه دار و غیرتنه دار. (شرفنامهء منیری). مقابل بربسته بمعنی جماد. ضد بربسته. (شرفنامهء منیری) : عضدالدوله تمثال آن بر در شیراز در محلی موسوم به سوق الامیر به اتمام فرمود... ملک قوزاز را فرمود چون می بینی، ملک قوزاز گفت امثال این مواضع و متنزهات به دوام عیش و ثبات عشرت امیر آراسته باد و جهت ابداع عجائب اشکال و استحداث غرائب برین سؤال ذات معلی باقی و پابسته این از مقولهء فعل است و آن از قبیل انفعال یعنی بربسته دگر باشد و بررسته دگر. (ترجمهء محاسن اصفهان). میگفت بدندان بتم عقد درر من هم چو توام لطیف و پاکیزه گهر خندان خندان بناز گفتش خاموش بررسته دگر باشد و بربسته دگر(۱). (از انجمن آرا) (از آنندراج||). کنایه از مردم بی ادب. (برهان) (آنندراج). (۱) - ن ل: بربسته دگر باشد و بررسته دگر.

بررسی.

[بَرْ، رَ / رِ] (حامص مرکب)بازرسی. تفتیش. تنقیب. (یادداشت مؤلف). فحص. (یادداشت مؤلف). پرسش. پرس و جو. - بررسی شدن؛ تفتیش شدن. بازرسی شدن ||. امعان نظر در نوشته ای. غوررسی و اظهار نظر در محتوای کتابی یا مقاله ای. مطالعه. اقتراح.

بررسیدن.

[بَرْ، رَ / رِ دَ] (مص مرکب)پرسیدن. (برهان) (انجمن آرا). سؤال کردن. (آنندراج). وارسیدن. (انجمن آرا) (آنندراج). وارسی کردن. فحص کردن. تفتیش کردن. پژوهش کردن. تحقیق کردن. تفحص و تجسس کردن. تعرف. (لغت بیهقی). جستجو کردن : [سلیمان بن عبدالملک] دل در آن بست که برمک را از بلخ بیاورد و وزارت خویش بدو دهد اندیشید که مگر هنوز گبر باشد پس بررسید مسلمان زاده بود شاد شد. (تاریخ بیهقی). بررس از علم قران و علم تأویلش بدان گر همی زین چه بساق عرش برخواهی رسید. ناصرخسرو. آن است امامت که خدا داد علی را برخوان تو ز قرآن و به اخبار تو بررس. ناصرخسرو (از انجمن آرا). بررس که کردگار چرا کرده ست این گنبد مدور خضرا را.ناصرخسرو. بررس بکارها بشکیبائی زیرا که نصرت است شکیبا را.ناصرخسرو. بررس که چه بود نیک از آن اسما منگر به دروغ عامه و غوغا.ناصرخسرو. چونکه خرد را دلیل خویش نکردی برنرسیدی ز گشت گنبد دوار.ناصرخسرو. آز بگذار که با آز بحکمت نرسی گر بیان بایدت از حال سنایی بررس. سنایی (از انجمن آرا). میان بنده و تو خویشی است مستحکم بپرس و بررس این را ز دوستان پدر. سوزنی. وصف جنان ز هیچکس نیز مپرس و بر مرس ترک مرا ببین و بس کو ز جنان آمده ست. سوزنی. هوا نماند تا بررسم ز عقل که من کیم چیم چه کسم برچیم که را مانم.سوزنی. از حال دل سوخته خرمن بررس حال دل زار خواهی از من بررس گر درد دل منت ز من باور نیست ای دوست روا بود ز دشمن بررس. کمال

اسماعیل. گر هیچ بسیب زنخش بازرسی باری بررس که نرخ شفتالو چیست. شمس قندهاری || . رسیدن و آمدن. (آنندراج) (برهان) : چون در او آثار مستی شد پدید یک مرید او را در آن دم بررسید.مولوی. و رجوع به رسیدن شود.

بررسی کردن.

[بَرْ، رَ / رِ کَ دَ] (مص مرکب) تحقیق کردن. جستجو و پرسش کردن || . امعان نظر کردن.

بر رضا رفتن.

[بَرْ، رِ رَ تَ] (مص مرکب)رفتن برخشنودی و رضایت کسی || . موافق رضا کار کردن. (آنندراج) : غمگین مباش زود نظیری فرا دهند چون بندهء مطیع همه بر رضا رود. (آنندراج از غوامض سخن).

بررفت.

[بَرْ رَ] (مص مرخم مرکب) تفرقه و پریشانی حواس. پریشانی. تفرقه. (یادداشت مؤلف) : روزی بر کوهی نشسته بودیم آرزوی زن و فرزند در خاطر من گذشت آن طایفه [عزلتیان] بررفت خاطر مرا دیدند. (انیس الطالبین). هر ساعتی آنچه که بر ما گذشته است حساب کنیم که بررفت و حضور چیست می بینیم که همه نقصان است. (انیس الطالبین بخاری). فرمود بنای کار سالک را برساعت کرده تا در یابندهء نفس شود که به حضور می گذرد یا بر بررفت. (انیس الطالبین). در آن راه در عقب مرکب ایشان میرفتم به نیاز تمام اما چند کرت خاطر را بررفت شد به نسبت هواجس هر بار که آن تفرقه واقع میشد اندک التفاتی مینمودند. (انیس الطالبین). تفرقهء احوال و بررفت خاطر این درویشان را دیدم زود از منزل بیرون آمدم. (انیس الطالبین).

بر رفتن.

[بَرْ، رَ تَ] (مص مرکب) بالا رفتن. برشدن. صعود کردن. بر دویدن. به بالا بر شدن. بر فراز چیزی برآمدن. ارتقاء. (یادداشت مؤلف) : ... تا یک بار کمند بدان کنگره اندر افکندند پس این مرد را گفتند بسم الله اکنون کار تست بر رو و مرد حیله کرد و بر رفت. (ترجمهء طبری بلعمی)... پس مرد دیگر را صدهزار درهم بپذیرفتند تا بر رفت چون بسر کنگره رسید همچنان کرد که آن مرد نخستین کرده بود. (ترجمهء طبری بلعمی). گاه بر رفتن چو مرغ و گاه پیچیدن چو مار گاه رهواری چو کبک و گاه برجستن چو گوی. منوچهری. و پیادگان بدان قوت ببرج بر رفتن گرفتند بکمندها... (تاریخ بیهقی). اول بمراد عام نادان بر رفت بمنبر پیمبر.ناصرخسرو. ایشان [فیل گوشان] می آمدند و بچنگال زمین می شکافتند و تا نیمهء دیوار باغ بر می رفتند و با زمین می افتادند. (اسکندرنامهء نسخهء سعید نفیسی). پس بخت نصر بلند جای همچون مناره بکرد و آنجا بر رفت و فرود نگرید. (مجمل التواریخ). چون اجلش نزدیک آمد دو دختر داشت عیال را وصیت کرد که چون من بمیرم این دختران را برگیر و بر کوه بوقبیس بر رو. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). هرکه صبر آورد گردون بر رود هرکه حلوا خورد واپس تر رود.مولوی. پایه پایه بر توان رفتن ببام هست جبری بودن اینجا طمع خام.مولوی || . به پیش رفتن و پیشی گرفتن. (آنندراج).

بررفته.

[بَرْ، رَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)بلندشده و بالاشده. (آنندراج). رفع. مرتفع : مر امید را هست دامن فراخ درختی است بررفته بسیار شاخ.اسدی. ای گردگرد گنبد بررفته خانهء وفا بدست جفا رفته. ناصرخسرو. گهی بمرکب پوینده قعر بحر شکافت گهی به رایت

بررفته اوج چرخ بسود. مسعودسعد ||. برشده. بالا ـ رفته. ارتقاء یافته. صعود کرده : همتی دارد بررفته بجایی که مگر نیست ممکن که رسد طاقت مخلوق برآن. فرخی.

بررو.

[بَرْ، رَ / رُو] (نف مرکب) برونده. بالارونده. (دهخدا در یادداشتی این کلمه را بجای آسانسور(۱) پیشنهاد کرده اند). (۱) - Ascenseur.

بر رو.

[بَ رِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)مرادف بر رخ. یک سمت رو. کنایه از رخسار. (آنندراج) : گذشت از آن بر رو زلف با خطش سر زد کنون نهاده ز هر حلقه چشم بر کمرش. کلیم (آنندراج).

بررویدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) روئیدن. بررستن. رستن : چو خواهد بد درخت راست بالا چو برروید شود ز آغاز پیدا. (ویس و رامین). و رجوع به روئیدن شود.

بر رو دویدن.

[بَ دَ دَ] (مص مرکب)شوخی کردن. (غیاث اللغات از بهار عجم).

بر روز افتادن راز.

[بَ اُ دَ نِ] (مص مرکب) بر روی روز افتادن راز. کنایه از بسیار ظاهر و آشکار شدن. (آنندراج) : گرچه این گریهء خونی بشب انداخته ای عاشق آن نیست که بر روز نیفتد رازش. فیضی (از آنندراج).

برروشن.

[بَرْ، رَ وِ] (اِ مرکب) امت. (لغت نامهء اسدی). ج، برروشنان. برروشن (از: بر بمعنی بِ یا بمعنی عالی و بلند و رفیع + روشن، روش، بمعنی رفتار) و معنی مجموع یعنی اینکه بر صراط مستقیم و دین حق است یا اینکه بر دینی عالی تر و درست است و اینکه بعضی گمان برده اند برروشن مصحف بدروشن و بمعنی گنه کار است بر اساسی نیست چه این کلمه تنها در شعر دقیقی آمده است و شاهد بیشتری برای آن به دست نیست و همهء صوری که برای کلمه حدس زده اند و همه را هم صاحب برهان ضبط کرده نیز اساسی ندارد. جزء اول این کلمه بر یا پر است و هیچیک از آن صور با دال نیست و دیگر اینکه همهء آن صورتها بمعنی امت گفته اند نه گناهکار. (یادداشت مؤلف). کلمه از «بر» بمعنی به یا علی برای استعلاء و روشن اسم مصدر از رفتن است، بمعنی آنان که برراه و براه اند مقابل بیراه و گمراه یا آنان که برراه بهتر و برترند مثل ارتودوکس مسیحیان فریوری و فریور کیش. پاکدینان یعنی مذهبی بهتر از دینی و مجازاً شاعر آن را بمعنی مسلمین آورده است نه بمعنی امت. (یادداشت مؤلف). مسلمان. آنکه براه یا برراه نیک است یا آنکه برراه برتر است. امتی برراه راست. حنیف : شفیع باش بر شه مرا بدین زلت چو مصطفی بردادار برروشنان

را.دقیقی. و رجوع به برروشنان شود.

برروشنان.

[بَرْ، رَ وِ] (اِ مرکب) جِ برروشن. صورتهای دیگر کلمه که در برهان قاطع آمده است چنین است: پرپروشان، برسان، برشان، برفروشان، بروسان، بروشان، برورسنان. ورشنان اما تمام صور فوق مصحف است و چنانکه گفتیم صحیح کلمه برروشنان است. (یادداشت مؤلف). از پهلوی ویرویشنیگان به معنی، مؤمنین گرویدگان یا ورویشنی(۱). (یادداشت مؤلف). (۱) - ویرویشنیگان؛ گروندگان. معتقدان. مؤمنان. گاهی دربارهء زردشتیانی گفته می شود که اسلام آورده اند. (فرهنگ پهلوی تألیف فره وشی ص۴۷۳).

بر روی آب آمدن.

[بَ یِ مَ دَ] (مص مرکب) بر روی کار آمدن که کنایه از ظاهر شدن باشد.

بر روی آب آوردن.

[بَ یِ وَ دَ](مص مرکب) کنایه از ظاهر و آشکارا ساختن. (غیاث اللغات) (آنندراج).

بر روی آمدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب)طرف شدن. (آنندراج).

بر روی استادن.

[بَ اِ دَ] (مص مرکب)حریف دروکش شدن و قدم فشردن با حریف در جنگ. (بهارعجم) (از آنندراج) : همچو مسطر مینمایم هرکه را راه سخن تا بدست آورده ره بر روی من استاده است. تأثیر (از آنندراج). ز جولان نظر مجروح میشد روی نیکویش چه سان دل داده خط راکاین چنین استاده برروبش. صائب (از آنندراج). در دهر هر که هست مهیای جنگ ماست بر روی ما کسی که نه استاد رنگ ماست. میرصیدی (از آنندراج).

بر روی بزرگی نیاوردن.

[بَ یِ بُ زُ نَ وَ دَ] (مص مرکب) از روی بزرگی ادای خارج کسی (یعنی حرکت زشت و نامناسب او را) بر رو نیاوردن و ظاهر و برملا نکردن. (از آنندراج) : کنند از وسمه پیرانی که ریش خویش را رنگین همی آرند بر روی بزرگی عیب پیری را. طاهر وحید (آنندراج).

بر روی جهیدن.

[بَ جَ دَ] (مص مرکب) بر فراز چیزی جستن || بر روی دویدن : سالها ای اشک جا دادم ترا در چشم خویش وقت فرصت کی روا داری که بر رویم جهی. سلمان. و شعر فوق بهر دو معنی ایهام دارد.

بر روی دریا پل بستن.

[بَ یِ دَ پُ بَ تَ] (مص مرکب) کنایه از امر محال کردن. چه دریا ترجمهء بحر است و بستن پل بر آن متعذر بلکه محال مگر بتصرف و اعجاز. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات) : تمنای شه آنگه آید بدست که بر روی دریا توان پل ببست.نظامی.

بر روی دست بردن.

[بَ یِ دَ بُ دَ](مص مرکب) به اعزاز و احترام بردن. (آنندراج).

بر روی دویدن.

[بَ دَ دَ] (مص مرکب)کنایه از گرم عنان شدن در گفت و گوی. (برهان). بر دیده دویدن. (آنندراج ||). بر روی جهیدن. جاری شدن بر رخسار : هر کرا در چشم خود با ناز پروردم چو اشک عاقبت بی آبرویی کرد و بر رویم دوید ||.؟ استیلا یافتن. مسلط شدن. منصرف گشتن. درآمدن و در اختیار گرفتن : دهان تنگ تو بر روزگار تنگ گرفت غبار خط تو بر روی آفتاب دوید. صائب (آنندراج).

بر روی روز افتادن.

[بَ یِ اُ دَ] (مص مرکب) بخیه بر روی کار افتادن. ظاهر و آشکار شدن. از نهان برآمدن. فاش شدن. برملا شدن : غم جگرسوز است منع چشم گریان چون کنم راز چون بر روی روز افتاد پنهان چون کنم. لسانی (از فرهنگ خیام).

بر روی روز افکندن.

[بَ یِ اَ کَ دَ](مص مرکب) ظاهر ساختن. (غیاث اللغات).

بر روی زمین منت نهادن.

[بَ یِ زَ مِ ن نَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) کنایه از تکبر و رغم و رعونت و اعتقاد باطل بخود داشتن و در واقع چنان نبودن. (آنندراج).

بر روی کار آمدن.

[بَ یِ مَ دَ] (مص مرکب) بروی کار آمدن. روی کار آمدن. ظاهر و نمودار شدن. (آنندراج). درخشیدن. مصدر کار مهمی شدن.

بر روی کار آوردن.

[بَ یِ وَ دَ] (مص مرکب) روی کار آوردن. ظاهر و نمودار ساختن. (آنندراج) : یاقوت آبدار تو آورده عاقبت خطی بروی کار که ریحان بگرد رفت. سلمان (آنندراج ||). کسی را عهده دار امری مهم ساختن. کسی را بوزارت و ریاست رسانیدن.

بر روی کسی جام کشیدن.

[بَ یِ کَ کَ / کِ] (مص مرکب) بر روی کسی شراب خوردن. بیاد کسی شراب خوردن. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات).

نوشیدن بیاد کسی.

بر روی کسی نماز یا کالا زدن.

[بَ یِ کَ نَ وَ زَ دَ] (مص مرکب) کنایه است از رد کردن و بازگردانیدن آنرا : رها کن جنس هستی را و ترک خودفروشی کن که در بازار دین خواهند بر رویت زد این کالا. سلمان (از آنندراج). زان دست پیش رو بدعا برده ام مباد بر روی من زنند ملائک نماز من. صائب (آنندراج).

بر روی کشیدن.

[بَ کَ / کِ دَ] (مص مرکب) حریف دروکش کردن. (بهار عجم) (آنندراج) : نوبهار است و جنونم سوی هامون میکشد شور رسوایی مرا بر روی مجنون میکشد. سلیم (آنندراج).

بر رویه.

[بَ یَ / یِ] (ص مرکب) این کلمه را مؤلف در متنی معتبر دیده اند که معادل (شَزْر) به کار رفته است بمعنی باژگونه و چپار تافتن ریسمان در مقابل فرورویه تافتن آن که ترجمهء یَسْر است. (یادداشت بخط مؤلف). صاحب منتهی الارب آرد: شزر الحبل؛ بازگونه تافت رسن را یا از چپ تاب داد. (منتهی الارب). مقابل یَسْر؛ فرو رویه تافتن به اینکه دست راست را به سوی خود درکشی. (منتهی الارب).

بررهٔ.

[بَ رَ رَ] (ع اِ) جِ بارّ بمعنی مهربان و بسیار خیر و فرمان بردار مادر و پدر. (از منتهی الارب) (آنندراج). نیکوکاران. (غیاث اللغات). رجوع به بار شود. نیکمردان. (ترجمان علامهء جرجانی، ترتیب عادل). نیکوان. (یادداشت مؤلف): امام البررهٔ و قاتل الکفرهٔ.

بررہ.

[بَرْ، رَ] (ص مرکب) (از: بر + ره) برراه. براه. آراسته و خوب (||. اِ مرکب) آراستگی و خوبی. (انجمن آرا) (برهان) (آنندراج). و رجوع به براه شود.

برریختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) ریختن : بر برگ سپید یاسمین تر برریخت قرابهء می حمری.منوچهری. و رجوع به ریختن شود.

بر ریزیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)برریختن. ریختن : اشک من چون زر که بگدازی و برریزی بزر اشک تو چون ریخته بر زر همی برگ سمن. منوچهری. و رجوع به ریختن شود.

برز.

[بُ] (حامص) نوخاستگی. (برهان ||). جوانی و ثبات. (ناظم الاطباء (||). اِ) شکوه و عظمت. (برهان). رفعت. قدر و شکوه و مرتبه. (غیاث اللغات). بزرگی. عظمت. شکوه و زیبائی شکل. (ناظم الاطباء) : جهانجوی با فر و برز و خرد ز شاهان گیتی همی بگذرد.فردوسی. - فر و برز؛ شکوه و جلال : پرستنده با فر و برز کیان به زنار کی شاه بسته میان.فردوسی. ترا فر و برز است و فرزانگی نژاد و دل و بخت و مردانگی.فردوسی. فرو کوفتند آن بتان را بگرز نه شان رنگ ماند و نه فر و نه برز(۱). عنصری. فریبرز نامی که از فر و برز.نظامی ||. بلندی قامت انسان و تنهء درخت. (غیاث اللغات). بلندی و بالا. (لغت نامهء اسدی). بلندی بالای مردم و چاروا. (برهان). بلندی باشد در مردم و چهارپای. (نسخه ای از لغت نامهء اسدی). مطلق بلندی. (برهان). قد و قامت. (ناظم الاطباء) : دریغ آن کمربند و آن گردگاه دریغ آن کیی برز و بالای شاه.فردوسی. بدان برز و بالا ز بیم نشیب شد از آفریدون دلش پرنهیب.فردوسی. بر آن برز و بالا و آن فر اوی بسی بودنی دید و بس گفتگوی.فردوسی. جهاندار گفتا چنین است راست بدین برز و بالا و چهرش گواست.اسدی. چرا کشت بهمن فرامرز را بخون غرقه کرد آن بر و برز را.نظامی. - بالا و برز؛ برز و بالا. قد و قامت : بکوشید و شمشیر و گرز آورید هنرها ز بالا و برز آورید.فردوسی. - برز وبالا؛ قد و قامت : منش باید از مرد چون سرو راست اگر برز و بالا ندارد رواست.ابوشکور. - برز و یال؛ بالا و گردن : بزور تن و چهره و برز و یال شد این امرت از سروران بی همال. اسدی (گرشاسب نامه). - فری برز؛ بمعنی خوش پیکر و بالا و قامت. (انجمن آرا (||). ص) بلند. رفیع : سری بی تن و پهن گشته بگرز تنی بی سر افکنده بر خاک برز.ابوشکور. ببالا شود چون یکی سرو برز به گردن برآرد ز پولاد گرز. (حاشیهء فرهنگ اسدی). در بیت ذیل از فردوسی هم بلند (صفت بالا) معنی میدهد و هم بلندی : همی ریختند اندر آورد گرز چو سنگ اندر آید ز بالای برز.فردوسی. - برزتر؛ بلندتر : نه کوهست ازین برزتر در جهان نه یاقوت دارد جز آنجای کان. اسدی (گرشاسب نامه). - برز کوه؛ کوه بلند (||. - اِخ) نامی است البرز را. رجوع به البرز شود. - کوه برز؛ کوه بلند : که گویند آدم چو فرمان بهشت بر آن کوه برز اوفتاد از بهشت.اسدی ||. بلندی قله؛ قله. (یادداشت مؤلف). - برزِ کوه؛ بلندی کوه. قله و ستیغ کوه : ببودند یک هفته بر برز کوه سر هفته گشتند یکسر ستوه.فردوسی ||. بلند. دراز. بدرازا : یکی تیغ پولاد و گرز گران همان درع و کوپال برز گران. (گرشاسب نامه ||). با عظمت و لیاقت. بزرگ. (یادداشت مؤلف). - بازوی برز؛ بازوی قوی و با عظمت. باقدرت و نیرومند : گوان پهلوانی بود زورمند به بازوی برز و ببالا بلند.فردوسی. دگر آفرین بر فریدون برز خداوند تاج و خداوند گرز.فردوسی (||. اِ) تنهء درخت||. مالهء بنایان. (برهان). (ناظم الاطباء ||). درست و کامل. (ناظم الاطباء). رجوع به بَرْز شود. (۱) - اسدی این بیت را شاهد و معنی بلندی و بالا قرار داده است اما با معنی شکوه و فر و جلال مناسبت بیشتری دارد.

برز.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان میمند بخش شهربابک شهرستان یزد. سکنهء آن ۶۲۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

برز.

[بَ] (اِ) زراعت. (غیاث اللغات). کشت و زراعت و کشاورزی. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). و آنرا ورز نیز خوانند. (انجمن آرا) : و این ناحیتی است که اندر وی کشت و برز نیست مگر اندک. (حدود العالم)... و با نعمت بسیار و کشت و برز. (حدود العالم). و این [ناحیت جبال] ناحیتی است بسیار کشت و برز و آبادان. (حدود العالم). منوب و بردون دو شهرکست خرم و آبادان و بانعمت بسیار و کشت و برز. (حدود العالم ||). مالهء بنایان که بدان کاهگل و گچ بر دیوار مالند. (برهان). (ناظم الاطباء). رجوع به بُرْز شود ||. زیبائی. (غیاث اللغات از جهانگیری) (برهان). بُرْز. (ناظم الاطباء). معشوقی. (برهان ||). بلندبالای مردم و تنهء درخت.

(برهـان). بلنـدی بالاـی مردم و تنهء درخت. (ناظم الاطباء). مطلق بلنـدی. (برهان). (ناظم الاطباء). و رجوع به بُرْز شود ||. در برخی لهجه های کردی بمعنی بلند است. (یادداشت مؤلف).

برز.

[بَ] (ع ص، اِ) زمین فراخ و خـالی. (منتهی الارب ||). پارسا و زیرک. رجل برز و برزی؛ مردی پارسا و زیرک. مرد پارسا. (منتهی الارب ||). سائل. (یادداشت مؤلف).

برز.

[بَ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان برزرود بخش نطنز شهرستان کاشان. سکنهء آن ۹۲۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

برزآب.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان ژاوه رود بخش حومهء شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۱۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برزآباد.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان فراهان علیا بخش فرمهین شهرستان اراک، کوهستانی و سردسیری است و سکنهء آن ۸۳۷ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات، ارزن، بن شن، پنبه، کنجد، کرچک می باشد. شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی آنان قالیچه بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

برزآباد.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش کوهپایهء شهرستان اصفهان. سکنهء آن ۴۲۶ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱۰).

برزا.

[بَ] (نف) ورزو. (یادداشت مؤلف). - گاو برزا؛ گاو نر. گاو زراعت. گاو که برای شخم کردن است : بگیرند شحم حنظل و بوره از هریکی دودانگ، ماذریون و نشادر از هریکی دانگی همه را به زهرهء گاو برزا بسرشند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). با روغن زیت کهن با زهرهء گاو برزا بکام و زبان بمالند.

برزابیل.

[بَ] (اِخ) دهی است از بخش ابهررود شهرستان زنجان کوهستانی و سردسیری است. سکنهء آن ۱۴۸ تن است. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و بادام و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنان قالیچه و گلیم و جاجیم بافی است. راه مالرو دارد و از طریق قره بلاغ ماشین میتوان برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

برزاج.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان نهارجانات بخش حومه شهرستان بیرجند. سکنهء آن ۱۱۵ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزاط.

[بُ] (اِخ) از دههای بغداد است. (مراصد).

برزاطی.

[بُ ی ی] (ص نسبی) منسوب است به برزاط از قراء بغداد. (سمعانی).

برزاغ.

[بِ] (ع اِ) برزغ. برزوغ. جوان تمام گوشت. (منتهی الارب). جوان تمام رسیده. (آنندراج). و رجوع به برزغ و برزوغ شود.

برزافره.

[بُ فَ رَ / رِ] (اِخ) صورتی از فریبرز. در تاریخ محمد جریر طبری برزافره بجای فریبرز آمده است. (یادداشت مؤلف).

برزالی.

[بَ] (اِخ) ابومحمد قاسم بن محمد بن یوسف برزالی اشبیلی دمشقی ملقب به علم الدین مورخ و محدث است کتابی در غایت تفصیل در علم حدیث مشتمل بر بیست مجلد و نیز کتابی در تاریخ در پنج مجلد دارد. در اشبیلیه بسال ۶۶۵ ه . ق. متولد شد و در خلیص (بین الحرمین) بسال ۷۳۹ ه . ق. درگذشت. رجوع به الاعلام زرکلی و شدالازار ص۴۱۱ و رجال حبیب السیر شود.

برزان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان حشمت آباد بخش دورود شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۱۴۵ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برزان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان ماربین بخش سده شهرستان اصفهان. سکنهء آن ۲۴۹۸ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱۰). دهی است در بخش ماربین شهرستان اصفهان. آبش از زاینده رود تأمین میشود. (دایرهٔ المعارف فارسی).

برزانلو.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان شقان بخش اسفراین شهرستان بجنورد. سکنهء آن ۲۱۱ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزاوند.

[بَ وَ] (اِخ) دهستانی است در جنوب شهرستان اردستان استان دهم با جمعیت ۱۵۴۴۴ تن دارای ۲۹ آبادی بزرگ و کوچک و یکی از دهستانهای چهارگانهء اردستان است. محصولات عمدهء آن غلات، سیب زمینی، کتیرا و گردو است. مرکزش نیستان است. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰ شود.

برزبالا.

[بُ] (ص مرکب) آخته قامت. بلندقامت. بلندقد : یکی برزبالا بود زورمند همه شیر گیرد بخم کمند.فردوسی.

بر زبان آوردن.

[بَ زَ وَ دَ] (مص مرکب) گفتن : پس آنگه بر زبان آورد سوگند به هوش زیرک و جان خردمند.نظامی.

بر زبان افتادن.

[بَ زَ اُ دَ] (مص مرکب)کنایه از شهرت یافتن اعم از آنکه بخوبی باشد یا بزشتی. (آنندراج) : ز بس از خلق روپوشی نشانی هست در حسنت فتاده بر زبانها تا قیامت نام دیدارت. علی خراسانی (آنندراج).

بر زبان افکندن.

[بَ زَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) کنایه از زبانزد کردن و رسوا نمودن : گلعذاری شور شوخی در جهان افکنده است همچو بلبل بیدلی را بر زبان افکنده است. دانش (آنندراج). بی زبانی بر زبان مردمم افکنده است هستم از فیض خموشی ها گرفتار نفس. واله (آنندراج).

بر زبان داشتن.

[بَ زَ تَ] (مص مرکب)بزبان داشتن. بزبان گرفتن کنایه از فریب دادن بحرف و صوت ملایم و سخنان نالایق گفتن کسی را||. کنایه از زبان زد کردن ||. رسوا کردن ||. در نفرین گرفتن. (آنندراج) : دگر آزادگی با کائناتم سرگران دارد جنونم از شکایت عالمی را بر زبان دارد. زکی همدانی (از آنندراج)(۱). (۱) - آنندراج این بیت را آورده است اما دلالت معنی بر شاهد بسیار بعید است.

بر زبان دویدن.

[بَ زَ دَ دَ] (مص مرکب) بر زبان رفتن. بر زبان گذشتن. گفته شدن. (آنندراج).

بر زبان رفتن.

[بَ زَ رَ تَ] (مص مرکب)بر زبان گذشتن. گفته شدن. بر لفظ رفتن : چندان دعای جان تو گوییم کز ملال بیخواست بر زبان تو دشنام می رود. کمال خجند (آنندراج).

بر زبان گرفتن.

[بَ زَ گ رِ تَ] (مص مرکب) بر زبان افکندن. (آنندراج) : دشمن ز کینه جویی من صرفه ای نبرد چون شمع سوخت هرکه مرا بر زبان گرفت. سالک (آنندراج).

بر زبان نهادن.

[بَ زَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) بر زبان راندن. بر زبان جاری ساختن. گفتن. (آنندراج) : حرفی که از جفای تو دل بر زبان نهاد جز دل دگر که گوش تواند بر آن نهاد. ثنایی (آنندراج).

بر زبر چشم.

[بَ زَ بَ رِ چَ] (ترکیب اضافی) بالای چشم. - بر زبر چشم ابرو گفتن کسی را؛ بالای چشم ابرو گفتن کسی را. نیارستن سخنی به او گفتن : با که توان گفت که آهو بود بر زبر چشم تو ابرو بود. زلالی (آنندراج).

برزج.

[بُ زَ] (معرب، اِ) معرب پرزه. آنچه بر روی سقرلات و مانند آن بعد از پوشیدن به هم رسد. (آنندراج) (منتهی الارب). و رجوع به پرزه شود.

برزج.

[بُ زَ] (ع اِ) غریدن شیر. (آنندراج).

برزخ.

[بَ زَ] (ع اِ) بازداشت میان دو چیز. (از ترجمان جرجانی ||). حائل و بازداشت میان دو چیز و فیه قوله تعالی، بینهما برزخ لایبغیان(۱). (منتهی الارب) (از آنندراج). چیزی که میان دو چیز دیگر حایل باشد. (کشاف اصطلاحات الفنون). حاجز میان دو چیز. (از اقرب الموارد). بازداشت میان دو چیز است چنانکه در قرآن است: بینهما برزخ لایبغیان(۲). (کشاف اصطلاحات الفنون). چیزی که در میان دو چیز متخالف حائل باشد خواه از آن هر دو متخالف در خود مناسبتی داشته باشد یا نه چنانکه اعراف برزخ است میان بهشت و دوزخ و بوزینه برزخ است میان بهائم و انسان و درخت خرما و مردم گیاه برزخ است میان حیوانات و نباتات و بسد یعنی مونگا برزخ است میان نباتات و جمادات. (غیاث اللغات) : هر کش امروز قبله مطبخ شد دانکه فرداش جای دوزخ شد آدمی را در این کهن برزخ هم ز مطبخ دری است در دوزخ.سنایی. قوی دلی که به بحرین بر او نرسد بخار بخل که جود است در میان برزخ. سوزنی ||. حایل میان دنیا و آخرت و آن از زمان مرگ تا زمان قیامت باشد و هرکسی که می میرد داخل برزخ میگردد. (از اقرب الموارد). آنچه میان دنیا و آخرت باشد از وقت مرگ تا حشر. (ترجمان القرآن). ج، برازخ. (از اقرب الموارد). همستکان. اعراف. برزخ آنچه میان دنیا و آخرت باشد و آن زمانی است از وقت مرگ تا وقت نشور. (کشاف). عالمی میان مرگ و نشور. (تفلیسی) : بر سر دو رهی امروز بکن جهدی تات بی توشه نباید شد از این برزخ. ناصرخسرو. - عالم برزخ؛ عالم میان دنیا و آخرت. همستکان. عالمی میان مرگ و نشور. پیکرستان ||. گور. (مهذب الاسماء). و آنچه در قرآن آمده است: برزخ الی یوم یبعثون(۳). مراد از برزخ در اینجا قبر است زیرا که واقع شده است میان دنیا و آخرت. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). خطی میان

بهشت و دوزخ. (کشاف اصطلاحات الفنون از لطائف اللغات (||). اصطلاح فلسفی) برزخ در اصطلاح حکمای اشراقیان جسم را گویند و در شرح اشراق الحکمه در بیان انوار الهیه گوید در نزد حکمای اشراقی برزخ جسم است زیرا برزخ چیزی را گویند که بین دو چیز دیگر حائل باشد و اجسام کثیفه نیز دارای همین وضع باشند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). در اصطلاح حکمای اشراقی جسم را که ذاتاً تاریک است و تا به نورغیر متصل نشود روشنی پیدا نمی کند برزخ نامند. (دایرة المعارف فارسی||). (اصطلاح صوفیه) برزخ در اصطلاح سالکان روح اعظم را گویند و عالم مثال را که حائل است میان اجسام کثیفه و ارواح مجرده و دنیا و آخرت را نیز برزخ گویند و پیر و مرشد را نیز. (کشاف اصطلاحات الفنون از کشف اللغات). عالم مشهود بین عالم معانی مجرده و اجسام مادی. (تعریفات جرجانی (||). اصطلاح شطاریان) برزخ صورت محسوسهء مرشد باشد که آن مرشد واسطه است میان حق تعالی و مسترشد پس ذاکر را باید که در وقت ذکر صورت مرشد را در نظر خود متصور دارد تا از برکت آن بقرب حق تعالی برسد و خود را و کل کائنات را در هستی حق گم کند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - برزخ الاعلی.؛ رجوع به حکمت اشراق ص۱۳۳ شود. - برزخ البرازخ (اصطلاح صوفیه) و آنرا -جامع نیز گویند؛ مرتبهء وحدتست که تعین اول عبارت از آنست و بنور محمدی و حقیقت محمدی نیز معین میشود. کذا فی لطائف اللغات. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - برزخ الجامع (اصطلاح صوفیه)؛ عبارت است از حضرت احدیت و عین اول که اصل همهء برازخ است از اینرو برزخ اول و اعظم و اکبر نامیده میشود. (تعریفات (||). اصطلاح جغرافیایی)(۴) قطعهء باریکی از خشکی که دو خشکی بزرگ را بهم متصل میسازد و دو قسمت آبرا از هم جدا میکند مانند برزخ پاناما که آمریکای مرکزی را بآمریکای جنوبی متصل میسازد و در آن ترعهء پاناما حفر شده است. (فرهنگ فارسی معین ||). دیوار پست. (تفلیسی). دیوار. ج، برازخ. (مهذب الاسماء). (۱) - قرآن ۵۵/۲۰. (۲) - قرآن ۵۵/۲۰. (۳) - قرآن ۲۳/۱۰۰. (۴) - Isthme.

برزخ شاپور.

[بَ زَ] (اِخ) عکبرا. رجوع به فارسنامهء ابن البلخی ص۷۲ شود.

برزدن.

[بَ زَ دَ] (مص مرکب) زدن : آن ساعدی که خون بچکد زو ز نازکی گر برزنی بر او بر یک تار ریسمان. خسروی. اگر آسمان برزمین برزنی و گر آتش اندر جهان درزنی.فردوسی. ای به شب تار تازیان بچپ و راست برزنی آخر سر عزیز بدیوار.ناصرخسرو. تیغ اگر برزدی به تارک سنگ آب گشتی ولیک آتش رنگ.نظامی. پس از هوشمندی و فرزانگی چو دف برزدندش به دیوانگی.سعدی. - آتش برزدن به جایی یا چیزی؛ سوختن آن. شعله ور ساختن آتش در آن : شتر بار کن ز آنچه باشد گزین پس آنگه بدژ برزن آتش بکین.فردوسی. - چنگ برزدن؛ دست بردن : بقندیل قدیمان درزدن سنگ بکالای یتیمان برزدن چنگ.نظامی. - رقم برزدن؛ نوشتن بر بالا یا روی چیزی :بیاعان معتمد باشند کی قیمت عدل بر آن نهند و رقم برزنند و به غربا فروشند. (فارسنامهء ابن بلخی). - عنان برزدن؛ جنبانیدن عنان. بحرکت سریع واداشتن مرکب : چو جبریل از رکابش بازپس گشت عنان برزد زمیکائیل بگذشت.نظامی ||. بالا- زدن : چو دریا برمزن موجی که داری مپر بالاتر از اوجی که داری.نظامی. - آستین برزدن؛ بسوی بالا عطف دادن. (یادداشت مؤلف). بالا زدن سرآستین. مالیدن آستین. ورمالیدن آن. دولا کردن آن. دوتا کردن آن : آستین برزده ای دست به گل برزده ای غنچه ای چند از او تازه و نوبر چده ای. منوچهری. چو سنبل تو سر از طرف یاسمین برزد غمت بریختن خونم آستین برزد.ظهیر. - علم برزدن؛ برافراشتن آن. بالا- بردن آن : چون صبح بفال نیک روزی برزد علم جهان فروزی.نظامی. چو عالم برزد آن زرین علم را کزو تاراج باشد سیل غم را.نظامی ||. افشاندن. پاشیدن : همه ره همی آب را برزدند

تو گفتی گلابی بعنبر زدند.فردوسی ||. رسیدن کشتی به کنارهء دریا. (برهان). رسیدن بر لب دریا ||. پهلو بیکدیگر زدن. (آنندراج). - این برآن آن بر این برزدن؛ بجان هم انداختن. به روی هم داشتن دو تن را : زهر کس همی خواسته بستدی همی این بر آن آن بر این برزدی.فردوسی. همی این بر آن برزد و آن بر این چنین تا دو مهتر گرفتند کین.فردوسی ||. - یکدیگر را کوفتن : همی برزنند این بر آن آن بر این ز خون یلان سرخ گردد زمین.فردوسی. - بهم برزدن؛ برهم زدن. درهم آمیختن به قصد از بین بردن شکل چیزی و به مجاز، پراکندن و از میان بردن : همه نیستان آتش اندر زدند سپه را یکایک بهم برزدند.فردوسی. ز بیگانگان شهرها بستدم همه دشمنان را به هم برزدم.فردوسی. گرانمایگان از پس اندر شدند چنان لشکری را بهم برزدند.فردوسی ||. کنایه از همسری کردن و برابری کردن. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج)(۱). با کسی برابری کردن و از او گذشتن. برتری یافتن : چندین حریر و حله که گسترد بر درخت مانا که برزدند به قرقوب و شوشتر.کسائی. من از این شادی برجستم و دو چنگ زدم اندر آن زلف که با مشک زند بویش بر. فرخی. پدر از مردی از شیر برد هزمان دست پسر از مردی با پیل زند هزمان بر.فرخی. اثر غالیهء عیدی نارفته هنوز زان بناگوش که با سیم زند رنگش بر. فرخی. با خشم تو دم زند دل دوزخ با حلم تو برزند که سینا با نیکوان برزن اگر برزند بحسن هرچند برزنند هم او میر برزن است. یوسف عروضی. گه منزل او برزده بر سغد سمرقند گه مجلس او طعنه زده باغ ارم را.انوری ||. همسری و برابری دو زن با یکدیگر ||. بهم برآوردن. (آنندراج) (برهان ||). غارت کردن. دستبرد کردن. غارت و چپاول و دزدی کردن بشتاب و بازگشتن بسرعت. (یادداشت مؤلف ||). ازهم جدا کردن. (برهان) (آنندراج ||). نصب کردن. (یادداشت مؤلف ||). کشیدن. تصویر کردن : و بفرمود تا شکل انطاکیه برزدند و قومی را از اهل انطاکیه با خویشتن آورد. (فارسنامه). به تیشه صورت شیرین بر آن سنگ چنان برزد که مانی نقش ارژنگ.نظامی ||. بیرون دادن. (یادداشت مؤلف||). بیرون کردن. بالاـ کردن. - سر برزدن؛ سر بیرون آوردن. سر بیرون کردن. سر بالاـ کردن : هرآنکس که از باره سربرزدی زمانه سرش را همی درزدی.فردوسی. چنگ من و دامن نیاز تو تا تو سر ز گریبان ناز برزده داری.سوزنی. هین زلای نفی ها سربرزنید وین خیال و وهم یکسو افکنید.مولوی ||. پیدا آمدن. پیدا شدن. بیرون آمدن : وز آنسو چو از شهر برزد سپاه سوی جنگ شد اسرت کینه خواه. اسدی (گرشاسب نامه). - آفتاب برزدن؛ طلوع کردن. طالع شدن. دمیدن : گاه سحر بود کنون سخت زود برزند از مغرب تیغ آفتاب.ناصرخسرو. - سر برزدن؛ پیدا شدن. پدید آمدن. بیرون آمدن : که از تخمهء تور و از کیقباد یکی شاه سربرزند پر ز داد.فردوسی. چو سنبل تو سر از طرف یاسمین برزد غمت به ریختن خونم آستین برزد. ظهیر فاریابی ||. - سرزدن. طلوع کردن. طالع شدن. رسیدن. سر برون آوردن. بیرون آمدن : بگشت اندرین نیز یکشب سپهر چو برزد سر از کوه تابنده مهر.فردوسی. چو خورشید برزد سر از کوهسار سیاوش بیامد بر شهریار.فردوسی. چو خورشید برزد سر از تیغ کوه ز گیتی بیامد ز هر سو گروه.فردوسی. چو آفتاب سر از کوه باختر برزد بخواست باده و سوی شکار کرد آهنگ. فرخی. چو روزی که باشد [ظ: آرد] بخاور گریغ هم از باختر برزند باز تیغ.عنصری. سر از البرز برزد قرص خورشید چو خون آلوده دزدی سر ز مکمن. منوچهری. بنگر کز اعتدال چو سر برزد با خورچه چند چیز هویدا شد.ناصرخسرو. سوی باختر کرد شب روی و برزد سپاه سپیده دم از کوی سربر.ناصرخسرو. چونکه نور صبحدم سر برزند کرکس زرین گردون پر زند.مولوی. - شعاع برزدن؛ پرتو افکندن : سزد که پروین بارد زچشم من شب و روز کنون کزین دو شب من شعاع برزد پرو. کسایی ||. نواختن. به نوازش درآوردن : چو برزد باربد برخشک رودی بدین تری که برگفتم سرودی.نظامی ||. دمیدن. وزیدن : هر آنگه که برزد یکی باد سرد چوزنگی برانگیخت ز انگشت گرد. فردوسی ||. بیرون کردن از سینه. (یادداشت مؤلف). کشیدن. برکشیدن. - آتش جگرسوز برزدن؛ آه سوزان کشیدن : مجنون ز گزاف این سیه روز برزد ز دل آتشی جگرسوز.نظامی. - آواز برزدن؛ بانگ برزدن برکسی : بتندی برزد آوازی به شاپور که از خود شرم دار ای از خدا دور.نظامی. - باد سرد یا سرد باد برزدن؛ آه کشیدن : جهاندار برزد یکی باد سرد شد آن لعل رخسار چون برگ زرد. فردوسی. دو چشم کیانی بهم برنهاد بپژمرد و برزد یکی سرد باد.فردوسی. از این آگهی شد رخ شاه زرد بنالید و

برزد یکی باد سرد.فردوسی. - بانگ برزدن؛ نعره برزدن. بانگ برآوردن : بوزنه جست و گریز اندر زمی بانگ برزد از کروز و خرمی.رودکی. یکی بانگ برزد بخواب اندرون که لرزان شد آن خانهء صدستون.فردوسی. چون محمد شدی ز مسعودی بانگ برزن بکوس محمودی.نظامی. وز آن پس مهر لؤلؤ بر شکر زد بعناب و طبرزد بانگ برزد.نظامی. چون رسید او پیشتر نزدیک صف بانگ برزد شیر هان ای ناخلف.مولوی. طوطی اندر گفت آمد درزمان بانگ بر درویش برزد کای فلان.مولوی. - جوش برزدن؛ جوش برآوردن : چون برزدی از نفیر جوشی گفتی غزلی به هر خروشی.نظامی. - داستان برزدن؛ بازگفتن داستان : یکی داستان برزد آن شهریار ز کار خود و گردش روزگار.فردوسی. - دم بر زدن؛ نفس کشیدن ||. - به مجاز، استراحت کردن. رفع خستگی کردن : کنون گاه جنگ من آمد فراز تو دم برزن ای گرد گردن فراز.فردوسی. بفرمود تا خوردنی آورند همه لشکر آنجای دم برزنند.فردوسی. به قاچارباشی فرود آمدند نشستند ویک بار دم برزدند.فردوسی. - زمزمه برزدن؛ زمزمه کردن : پند حکیم بیش ازین در من اثر نمی کند کیست که برزند یکی زمزمهء قلندری. سعدی. - غیو برزدن؛ بانگ برزدن : یکی از جای برجستم چنان شیر بیابانی و غیوی برزدم چون شیر بر روباه درغانی. ابوالعباس. - نعره برزدن؛ بانگ برزدن : یکی نعره برزد پر از خشم و کین بزد رستم شیر را بر زمین.فردوسی. - نفس برزدن؛ نفس کشیدن. دم زدن ||. - سخن گفتن : قیصر از بیم برنزد نفسی دخترش داد و عذر خواست بسی.نظامی. - نفس سرد برزدن؛ آه کشیدن. باد سرد برآوردن : سپاهی که چندان ندیده ست کس از انده یکی سرد برزد نفس.فردوسی. - نوا برزدن؛ نوا زدن. نواختن نوا : چو برزد باربد زینسان نوایی نکیسا کرد از آن خوشتر ادایی.نظامی. به هر پرده که او برزد نوایی ملک دادش پر از گوهر قبایی.نظامی ||. در اصطلاح آنست که دو کس انگشتان از دو طرف پیش آورند و حساب بردن و باختن کنند. (انجمن آرا) (آنندراج) (برهان) : اینک سر و زر ز من ازو بوس و کنار با دلبر خویش هرگز این بر نزدیم. ظهوری (انجمن آرا ||). روبرو شدن و مقابل شدن. (آنندراج). (۱) - در این معنی «برزدن» مصدر پیشوندی نیست یعنی از «بر» پیشوند و زدن ترکیب نیافته بلکه مصدر مرکب است از «بر» به معنی پهلو و زدن و در حقیقت مرکب از اسم و مصدر است نه پیشوند و مصدر.

بر زدن.

[بُ زَ دَ] (مص مرکب)(۱) در اوراق قمار، پس و پیش کردن ورق ها تا دغلی و تقلب در آن نباشد. زیرو روی کردن اوراق قمار تا نباید حریف دغلبازی آنرا بسود خود مرتب کرده باشد. زیرو زبر کردن اوراق بازی تا اگر حریفان دغل پشت هم اندازی کرده باشند باطل گردد. (یادداشت مؤلف). رجوع به بُر شود. (۱) - از: بُر + زدن.

بر زده.

[بَ زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) شاخ و شاخهء بلند شده و بربالیده. (آنندراج). شاخ درخت و هرچیز که ساخته و بلند شده باشد و بالیده را نیز گویند ||. بالا زده.

برزرود.

[بَ] (اِخ) یکی از دهستان های بخش مرکزی شهرستان اصفهان و در جنوب اصفهان واقع و محدود است از شمال به اصفهان و بخش سده، از جنوب به کوه صفه، از خاور و باختر به زاینده رود. وضع طبیعی: یک رشته ارتفاعات کوه صفه و تخت رستم که در جهت خاور و باختر کشیده شده و در جنوب دهستان واقع و بلندترین قلهء آن ۲۲۴۰ متر است رودخانه: قسمتی از مسیر رودخانهء زاینده رود در حد خاوری و باختری و شمالی این دهستان واقع شده است. زمستان آن معتدلست و آب قراء آن از رودخانهء زاینده

رود و چاه تأمین میشود. این دهستان از ۹ آبادی تشکیل می شود و سکنهء آن ۱۵۲۷۶ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

برزرود.

[بَ] (اِخ) یکی از دهستان های بخش نطنز شهرستان کاشان است. در شمال دهستان چیمه رود واقع و کوهستانی است و از ۷ آبادی تشکیل شده است. سکنه در حدود ۵۴۰۰ تن. و قراء مهم آن ابیانه و طره و کمجان است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

برزش.

[بَ زِ] (اِمص) اسم مصدر از برزیدن. رجوع به برزیدن شود.

برزش آباد.

[بُ زِ] (اِخ) دهی است از دهستان تبادکان بخش حومهء شهرستان مشهد. سکنه ۴۵۱ تن. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزغ.

[بُ زُ] (ع اِ) نشاط جوانی ||. جوان تمام باگوشت. (منتهی الارب) (آنندراج). بِرْزاغ. بُرْزوغ. و رجوع به مترادفات کلمه شود.

برزفری.

[بُ فَ] (اِخ) صورت اصلی نام پهلوان باستانی، «فریبرز» است که فردوسی برای اقامهء وزن آنرا قلب کرده است. (یادداشت مؤلف).

برزق.

[بَ زَ] (ع اِ) نباتی است بقول لیث، و مجدالدین گوید صواب بروق است بواو. (منتهی الارب) (آنندراج).

برزکار.

[بَ] (ص مرکب) برزیگر و زارع. (آنندراج) (انجمن آرا). برزگر. برزیگر و زراعت کننده. (برهان) : برزکاران جهانند همه روز و همه شب بجز از معصیت و جور ندروند و نکارند. ناصرخسرو. گهی بدرود خوشه ت برزکاری گهی بشکست شاخی باغبانت.ناصرخسرو. و رجوع به برز شود.

برزکان.

[ ] (اِخ) قریه ای است کمتر از دو فرسنگی شمال غربی زنجیران به فارس. (فارسنامهء ناصری).

برزکان.

[ ] (اِخ) از رستاق ساوه و جزستان است. (تاریخ قم ص۱۱۶).

برزکان.

[بَ زَ] (اِخ) دهی است از دهستان شهاباد بخش حومهء شهرستان بیرجند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزکوه.

[بُ] (اِخ) البرز. (انجمن آرای ناصری).

برزکوه.

[بُ] (اِ مرکب) کوه بلند. کوه رفیع : بیامد دمان از میان گروه چو نزدیک تر شد بدان برزکوه.فردوسی. لشکر تو چو موج دریااند سپهی کش چو برزکوه کلان.ابوالفرج رونی || بلندی کوه. ستیغ کوه. قلهء کوه : ببودند یک هفته بر برزکوه سرهفته گشتند یکسر ستوه.فردوسی. که اکنون شما را بدین برزکوه بباید بدن ناپدید از گروه.فردوسی.

برزگاو.

[بَ] (اِ مرکب) ورزگاو. گاو مخصوص زراعت و شخم. گاوی که جفت کرده شخم کنند.

برزگر.

[بَ زْ / زِ گَ] (ص مرکب) (از: برز بمعنی ورز، ورزش از مصدر ورزیدن + گر) یعنی آنکه زمین را ورزد. (یادداشت مؤلف). مزارع که آنرا کدیور و کشاورز نیز گویند. (شرفنامهء منیری). زراعت کننده و دهقان و کسانی که ازین تحقیق آگاه نیند بذرگر بذال معجمه بجای رای مهمله میخوانند و این نزد اهل تحقیق صحیح نیست. (غیاث اللغات) (آنندراج). زارع. (دهار). فلاح. حارث. (انصاب). حراث. (یادداشت مؤلف). ورزکار. (حاشیهء فرهنگ اسدی). برزیگر. زراع. اکار. برزکار. انگشبه. (یادداشت مؤلف). بزار. کشاورز. خویشکار. خیشکار. نسودی. برزیار : همه وادیج پرانگور و همه جای عصیر زانچ ورزید کنون بربخورد برزگرا. شاکر بخاری. و در این ماه [شهریور] برزگران را دادن خراج آسان تر باشد. (نوروزنامه). از آفتاب و هوا دان که تخم یابد بالش ز برزگر چه برآید جز آنکه تخم فشاند. خاقانی. چون برزگری بود که تخم در زمین پراکند و در تعهد بازو و قوت آب دادن غفلت برزد. (سندبادنامه). برزگر آن دانه که می پرورد آید روزی که ازو برخورد.نظامی. این عهد شکن که روزگار است چون برزگران تخم کار است.نظامی. عقل بود برزگر و تخم روح آب دهش خضر و مسیحا و نوح. فخر کورگانی (از یادداشت دهخدا(۱ ||)). پرورش کننده. (شرفنامهء منیری). (۱) - در یادداشت برزه گر.

برزگری.

[بَ زْ / زِ گَ] (حامص مرکب)تأریس. (یادداشت مؤلف از تاج المصادر). زراعت و کشاورزی. (شرفنامهء منیری). برزیگری. فلاحت : برزگری کن در این زمین و مترس ایچ از شغب و گفتگو و غلغل خصمان. ناصرخسرو. مائده سازد از بره بر صفت توانگران برزگری کند بکار از قبل کدیوری.خاقانی. برزگری کردی و از حراثت و زراعت نان خوردی. (سندبادنامه). رجوع به برزیگری و زراعت شود.

برزل.

[بُ زُ] (ع ص، اِ) مرد سطبر. (منتهی الارب) (آنندراج). بزرگ. ج، برازل. (مهذب الاسماء).

برزل آباد.

[بُ زُ] (اِخ) دهی است از دهستان مایوان بخش حومهء شهرستان قوچان. سکنهء آن ۶۳۱ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزلان.

[بُ زُ] (اِخ) دهی است از دهستان قوشخانه بخش باجگیران شهرستان قوچان. سکنهء آن ۳۰۸ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزلجین.

[ ] (اِخ) دهی است از دهستان افشاریه بخش آوج شهرستان قزوین. این ده در جلگه واقع شده و سردسیری است. و سکنه آن ۸۲۶ تن است. آب آن از رودخانهء محلی و محصول آن غلات، بادام، قیسی، و میوه و شغل اهالی زراعت و جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱).

برزلی.

[بُ زِ] (اِخ) دهی است از دهستان گلیان بخش شیروان شهرستان قوچان. سکنهء آن ۷۲۳ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزلیق.

[بَ زَ] (اِخ) دهی است از دهستان تیرچائی بخش ترکمان شهرستان میانه. سکنهء آن ۵۴۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برزلیوس.

[بِ زِ] (اِخ)(۱) یونس یاکوب برزلیوس (۱۷۷۹-۱۸۴۸ م.) شیمی دان سوئدی که علامات و فرمولهای شیمیایی را تکمیل کرد. و جدولی از اوزان اتمی تهیه نمود که از لحاظ دقت جالب توجه است. ترکیبات شیمیایی بسیاری را تجزیه و توریوم و سلنیوم و سریوم را کشف کرد. (دایرة المعارف فارسی). (۱) - Berzelius.

برزم.

[بَ زَ] (اِ) ناز و ادا. ناز و کرشمه. (برهان) (فرهنگ منظومه) (انجمن آرا) (آنندراج) : هست برزم کرشمه بالا اسب ده هزار است بیور اینجا اسب. (از صاحب فرهنگ منظومه).

برزم.

[بَ زَ / بَ رَ] (اِخ) نـام قلعه ای بر کنـار آمو. بَرْزَم، صـاحب برهان این کلمه را بر وزن گریم گویـد ولی از بیت ذیل سوزنی مسـتفاد میشود که بَرَزم. بر وزن طرشت است. (یادداشت مؤلف) : امیر خوارزم عبدالملک بن هرثمهٔ با وی [با شـریک بن شـیخ] تبعت کرد و اتفـاق کردنـد و امیر برزم مخلـدبن حسـین بـا وی بیعت کرد. (تاریـخ بخارا ص۷۴). فزع بیلـک بلغـاری کرکس پرتـو پرتو آب به خوارزم برآرد ز برزم.سوزنی.

برزماهن.

[بُ هِ] (اِخ) نام جائی در جبل. محل قصر شیرین است در ارض جبل. (مراصد الاطلاع).

برزمهر.

[بُ مِ] (اِخ) یکی از سران سپاه بهرام گور. (یادداشت مؤلف). پهلوان ایرانی زمان بهرام گور.

برزمهر.

[بُ مِ] (اِخ) نـام مؤبـد بهرام گـور : یکی موبـدی نـام او برزمهر بر آن رفتـن راه بگشـاد چهر.فردوسـی. ابـا موبـد موبـدان برزمهر چه ایزدگشسب آن مه خوبچهر.فردوسی.

برزمهر.

[بُ مِ] (اِخ) نام دبیر انوشیروان. (فرهنگ شاهنامه).

برزمهر.

[بُ مِ] (اِخ) نام دستور خسرو پرویز. (فرهنگ شاهنامه) : به هر کار دستور بد برزمهر دبیری جهاندیده و خوب چهر.فردوسی.

برزمهران.

[بُ مَ] (اِخ) نام شهری است نزدیک جزیرهء ابن عمر. (یادداشت مؤلف).

بر زمین افتادن.

[بَ زَ اُ دَ] (مص مرکب)کنـایه از خوار و بی اعتبار شـدن. (آننـدراج). -بر زمین افتادن حرف؛ خوار و بی اعتبار شـدن آن : می توان خوانـد از جبین خـاک احوال مرا بس که پیش یـار حرفم بر زمین افتـاده است. صـائب (از آننـدراج). دمیـده ز بس سبزه و یاسـمین نیفتاده حرف کسی بر زمین. طغرا (از آنندراج).

بر زمین افکندن.

[بَ زَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) بر زمین زدن. به پستی و حقارت و نیستی و نابودی رساندن کسی را.

برزن.

[بَ زَ] (اِ)(۱) برزین. کوی. (صحاح الفرس). کوچه و محله. (برهان). کوچه. (غیاث اللغات). سرکوچه و محلت باشد. (اوبهی). محلت. (صحاح الفرس). قسمی از شهر. محله : آمد آن نوبهار توبه شکن پرنیان گشت باغ و برزن و کوی.رودکی. جهان شد پر از شادی و خواسته در و بام هر برزن آراسته.فردوسی. بی اندازه در شهر ما برزن است بهر برزنی ده هزاران زن است.فردوسی. زهر برزنی مهتری را بخواند به دروازه بر پاسبانان نشاند.فردوسی. با نیکوان برزن اگر برزند به حسن هر چند برزنند هم او میر برزن است. یوسف عروضی. من و باغی خوش و پاکیزه لب جویی دل من بگرفت از خانه و از برزن.فرخی. به هر آن برزن کو برگذرد روزی بوی مشک آید تا سالی از آن برزن.فرخی. و یا اندر تموزی مه ببارد جراد منتشر بر بام و برزن. منوچهری. ز ایوان به کیوان برآمد خروش ز برزن فغان خاست وزشهر جوش.اسدی. ای فتنهء شهر و آفت برزن در روی تو خیره مانده مرد و زن.قطران. تا تو بر این برزنی نگاه کن ای پیر چند جوانان برون شدند ز برزن. ناصرخسرو. همه شادی و طرب جوید و مهمانی که بیارندش ازین برزن و آن برزن. ناصرخسرو. مگو اسرار حال خویش با زن که یابی راز فاش از کوی و برزن. ناصرخسرو. بشهر و برزن خود در چه یابی جز آن کان اندر آن شهر است و برزن. ناصرخسرو. ازپس هجر فراوان چون بدیدم در رهش آن بتی را کافت آفات و فتنهء برزن است. سنائی. از سنبل دو زلفش و از لالهء رخش پر سنبل است کویش و پر لاله برزنش. سوزنی. نظیر تو ز کریمان دهر پیدا نیست بهیچ شهر و نواحی بهیچ برزن و بوم. سوزنی. ای ترک می بیار که عید است و بهمن است غایب مشو که موسم بازی برزن است. انوری ||. توسعاً ناحیه و سرزمین : نشاید یافتن در هیچ برزن وفا در اسب و در شمشیر و در زن.نظامی. - بوم و برزن؛ سرزمین و قلمرو و ناحیه : نه دشمن برست از زبانش نه دوست نه سلطان که این بوم و برزن ازوست. سعدی ||. صحرا. (برهان (||). ص) اجنبی. خارجی. (یادداشت مؤلف). مقابل خویش : که از تخم خویشش یکی زن دهم نه از نامداران برزن دهم.فردوسی. (۱) - در اوستا و پارسی باستان کلمه معنی شهر دارد و بعدها از وسعت مفهوم آن کاسته شده است و معنی محله گرفته. (از حاشیهء برهان قاطع).

برزن.

[بَ زَ] (اِخ) نام قریه ای به مرو متصل به بزماقان ||. نام قریهء دیگری به مرو متصل به باغ در دو فرسنگی مرو. (یادداشت مؤلف).

برزن.

[بِ زَ] (اِ) تابه که از گل سازند و نان بر بالای آن پزند. (برهان) : بر سفرهء سخای تو خورشید و مه دو نان در مطبخ نوال تو افلاک برزن است. قریع الدهر (از آنندراج).

برزنج.

[بَ زَ] (اِخ) شهری است. رجوع به برزنگ شود.

برزند.

[بَ زَ] (اِخ) شهری است خرم و آبادان [بآذربادگان] و با آبهای روان و کشت و برز بسیار و از وی جامهء قطیفه خیزد. (حدود العالم).

برزند.

[بَ زَ] (اِخ) نام یکی از دهستان های پنجگانهء گرمی شهرستان اردبیل است و دارای ۳۴ آبادی کوچک و بزرگ میباشد. مرکز آن قلعه برزند است و قراء مهم آن عبارتند از شاهسار، بیگلو، مرالوی جعفرقلیخان. اسمعلی کندی، شرفه، قاسم کندی، دامداباجا. سکنهء آن ۳۸۲۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برزندیق.

[بَ زَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان میشه باره بخش کلیبر شهرستان اهر. سکنهء آن ۲۷۹ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برزنگ.

[بَ زَ] (اِخ) (معرب آن برزنج است) شهری است از نواحی اران و میان آن و برذعه هیجده فرسنگ باشد در راه باب الابواب و بر او معبر نهر کبراست به شروان. (مراصد الاطلاع).

برزنگی.

[بَ زَ] (ص نسبی) منسوب به برزنگ و آن شهری است از نواحی اران. - غلام برزنگی؛ سیاه برزنگی یا دده برزنگی، با قدی سخت بلند و سبیلهای دراز بی تربیت و بی دانش و مایل بشهوات پست. (یادداشت مؤلف).

برزنون.

[بِ زِ] (اِخ) دهی است از دهستان بارمعدن بخش سرولایت شهرستان نیشابور. کوهستانی و معتدل است. سکنه آن ۴۱۳ تن، آب از قنات، محصول غلات و شغل اهالی زراعت و مالداری و صنایع دستی چادرشب و ابریشم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزنه.

[بَ زَ نِ] (اِ) (در نساجی) نسیجی برای روپوش چادرها و کالاها. (از یادداشت مؤلف).

برزو.

[بُ] (اِخ) در ملحقات شاهنامه فرزند سهراب و نوادهء رستم است اما این انتساب براساسی نیست.

برزو.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان قل جق بخش شیروان شهرستان قوچان. سر راه مالرو عمومی شیروان به میلانلو. کوهستانی و سردسیری است. سکنه ۱۷۳ تن. آب آن از رودخانه، محصول غلات، بنشن، انگور و شغل اهالی زراعت و مالداری و قالیچه بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزو.

[بُ] (اِخ) نام آتشکدهء عهد ساسانی در دوازده هزارگزی راهجرد اراک. (دایرة المعارف فارسی).

برزو.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان قصبه بخش حومهء شهرستان سبزوار در ۶۸ هزارگزی جنوب باختری سبزوار و ۷ هزارگزی خاور شوسهء عمومی کاشمر به سبزوار. جلگه و معتدل. سکنه ۵۸۵ تن. آب از قنات و محصول غلات، زیره، بن شن و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. از شمس آباد می توان ماشین برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برزوشیدن.

[بَ دَ] (مص) تراویدن. (یادداشت مؤلف) : تا مشک سیاه من سمن پوشیده ست خون جگرم بدیده برجوشیده ست شیری که بکودکی لبم نوشیده ست اکنون ز بناگوشم برزوشیده ست.عسجدی.

برزوغ.

[بُ] (ع اِ) برزغ. برزاغ. جوان تمام با گوشت. (منتهی الارب). جوان ستبراندام. و رجوع به برزاغ شود.

برزوک.

[بَ] (اِخ) یکی از دهستانهای بخش قمصر شهرستان کاشان است. سکنهء آن در حدود ۸۳۰۰ تن می باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

برزوک.

[بَ] (اِخ) ده مرکز دهستان برزوک بخش قمصر کاشان دارای ۲۶۰۰ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

برزون.

[بِ] (اِخ) اسب ترکی است. (آنندراج). رجوع به برذون شود.

برزوی.

[بُ] (اِخ) رجوع به برزویه شود : برآمد ز قنوچ برزوی شاد بسی دانشی برگرفته بیاد. فردوسی (ملحقات شاهنامه).

برزویلا.

[بُ یَ] (اِخ)(۱) نام مبارزی بوده است تورانی در لشکر افراسیاب. (برهان) (هفت قلزم) : دمان شاه ایلا- چو جنگی پلنگ دگر برزویلا سرافراز جنگ. (شاهنامه چ دبیرسیاقی ج۳ ص ۱۱۵۰). (۱) - این ضبط از برهان است اما در فهرست ولف و همچنین در شعر

شاهد از فردوسی [بُ زُ ویلا] است.

برزویه.

[بَ زَ وَ یْ] (اِخ) احمدبن یعقوب بن یوسف اصفهانی مکنی به ابوجعفر شاگرد حامض نحوی است. (معجم الادباء ج۴ ص۲۵۴||). لقب جد موسی بن حسین انماط محدث است. (یادداشت مؤلف).

برزویه.

[بَ یَ] (اِخ) نام حصنی قرب سواحل شام بر قلهء کوهی بلند که الملک الناصر صلاح الدین یوسف بن ایوب در ۸۵۴ ه . ق. آنرا از دست فرنگان برآورده و فتح کرده است. و رجوع به مراصدالاطلاع شود.

برزویه.

[بُ یَ] (اِخ) طبیب مروزی معاصر انوشیروان خسرو پسر قباد پادشاه ساسانی. وی کتاب «پنجه تنتره» را از هند به فرمان این پادشاه به ایران آورد و از زبان هندی به پهلوی درآورد و آن را بنام دو شغال که در حکایت «شیر و گاو» آن کتاب آمده است کلیله و دمنه نام نهاد و خود بابی بنام باب برزویهء طبیب برآن افزود و از نگارش وی و ترجمهء ابن المقفع به عربی و از گزارش خواجه بلعمی به پارسی دری و نظم رودکی، کلیله در زبان خرد و بزرگ افتاد و ترجمه های دیگر از آن کردند که از جمله کلیلهء انشاء ابوالمعالی نصراللهبن عبدالحمیدمنشی است برای بهرامشاه غزنوی. برزویه در آغاز بابی که بر کلیله افزوده است گوید: چنین گوید برزویه مقدم اطبای پارس که پدر من از لشکریان بود و مادر من از خانهء علمای دین زردشت بود و اول نعمتی که ایزدتعالی و تقدس بر من تازه گردانید دوستی پدر و مادر بود و شفقت ایشان بر حال من، چنانکه از برادران و خواهران مستثنی شدم... و چون سال عمر به هفت رسید مرا بر خواندن علم طب تحریض نمودند و چندانکه اندک وقوفی افتاد و فضیلت آن بشناختم به رغبت صادق و حرص غالب در تعلم آن می کوشیدم... و پوشیده نماند که علم طب نزدیک خردمندان در تمامی دینها ستوده است... درجمله بر این کار اقبال تمام کردم و هر کجا بیماری نشان یافتم که در وی امید صحت بود معالجت او بر وجه حسبت بر دست گرفتم... درجمله کار من بدان درجت رسید که به قضاهای آسمانی رضا دادم و آن قدر که در امکان گنجد از کارهای آخرت راست کردم و بدین امید عمر می گذاشتم که مگر به روزگاری رسم که در آن دلیلی یابم و یاری و معینی بدست آرم تا سفر هندوستان پیش آمد برفتم و در آن دیار هم شرایط بحث و استقصا هرچه تمامتر تقدیم نمودم و بوقت بازگشتن کتابها آوردم که یکی از آن این کتاب کلیله و دمنه است.» بازی شطرنج نیز ارمغانیست که برزویه به ایران آورده است. رجوع شود به مقدمهء کلیله و دمنه و دائرة المعارف فارسی و الاعلام زرکلی ج۲ ص۱۲۷۸.

برزهٔ.

[بَ زَ] (ع اِ) سرا بالای کوه. (آنندراج (||). ص) امرأهٔ برزهٔ؛ زن پاکیزه کار خویشتن دار یا زن میانه سال بزرگ مرتبهء پارسا که با وی مردان نشینند و حرف زنند و مانند زنان جوان حجاب و پرده نکند. زن عاقله. (منتهی الارب) (آنندراج).

برزهٔ.

[بُ زَ](۱) (اِخ) (یوم...) از روزهای عرب است. (منتهی الارب). موضعی است و یکی از جنگهای عرب در آنجا واقع شده است. و

گویند در برزه مالک بن خالدبن فخربن الثرید که صاحب تاج (یعنی ملک بود) کشته شده است. (معجم البلدان). (۱) - یاقوت نویسد که به فتح باء نیز در نوشتهء یکی از ادیبان دیده ام.

برزهٔ.

[بُ زَ] (اِخ) دهی است از غوطهء دمشق. (معجم البلدان).

برزه.

[بَ زُ] (اِخ) دهی است از بخش سنجابی شهرستان کرمانشاه. سکنهء آن ۳۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برزه.

[بَ زَ] (اِخ) نام شهری به آذربایجان. (معجم البلدان).

برزه.

[بَ زَ] (اِ) (از: برز بمعنی زراعت + ه ، پسوند نسبت) شاخ درخت. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) : مکن بیش جهد و مزن آتشی که در برزهء تر نخواهد گرفت.نزاری ||. ماله. (شرفنامهء منیری ||). گاو زراعت و آن گاوی است که بدان زمین را شیار کنند. (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به برزه گاو شود.

برزه.

[بُ زَ / زِ] (ع اِ) سرا بالای کوه. (منتهی الارب).

برزه.

[بَ زَ / زِ] (اِخ) قریه ای است به بیهق [سبزوار] و بَرْزَهی منسوب است بدان. (از منتهی الارب) (تاریخ بیهق ص۲۱۱).

برزه کار.

[بَ زَ / زِ] (ص مرکب) برزیگر. برزگر. زراعت کننده. (برهان) (آنندراج).

برزه گاو.

[بَ زَ / زِ] (اِ مرکب) گاو زراعت را گویند و آن گاوی است که بدان زمین را شیار کنند. (برهان) (آنندراج). گاوی که بدان جفت رانند و زراعت کنند. (شرفنامهء منیری) : برزه گاوی است کو خورد ناچار برتخمی که خود کند شدیار. حکیم مختاری (از انجمن آرا) (از آنندراج). ورزاو. (یادداشت مؤلف).

برزه گر.

[بَ زَ / زِ گَ] (ص مرکب) برزیگر و زراعت کننده. (برهان) (آنندراج). برزگر. رجوع به برزگر شود.

برزهندان.

[بُ هَ] (اِخ) دهی است از بخش مرکزی شهرستان فومن. این ده در جلگه واقع شده و معتدل مرطوب است. سکنهء آن ۱۵۸ تن است. محصول آن برنج، توتون، سیگار و ابریشم و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

برزه و چنار.

[بَ زِ وَ چِ] (اِخ) نام بلوکی است از بخش سنجابی شهرستان کرمانشاهان. این بلوک از ۱۲ آبادی تشکیل شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برزهی.

[بَ زَ ی ی] (ص نسبی) منسوب است به برزهٔ. رجوع به برزه شود.

برزی.

[بَ] (اِ) دهقان و کاشتکار. (آنندراج). برزگر. برزیگر. برزه گر. زارع. کشاورز. رجوع به برزیگر شود.

برزی.

[بَ ی ی] (ع ص) پارسا و زیرک. (آنندراج).

برزی.

[بُ زا] (اِخ) دهی است در واسط. از آن ده است رضی الدین بن برهان راوی صحیح مسلم. (منتهی الارب).

برزی.

[بُ زا] (اِخ) دهی است از مضافات بغداد. (منتهی الارب).

برزیار.

[بَ] (ص مرکب) اکار. برزگر. برزیگر. رجوع به برزگر شود. (المعرب جوالیقی حاشیهء ص۷۸).

برزیان بالا.

[بَ نِ] (اِخ) دهی است از دهستان طیبی گرمسیری بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان. سکنهء آن ۱۲۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برزیان پائین.

[بَ نِ] (اِخ) دهی است از دهستان طیبی گرمسیری بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان. سکنهء آن ۱۸۰ تن می باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

برزیدن.

[بَ دَ] (مص) ورزیدن است که مواظبت و مداومت کردن باشد در کاری. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). عمل کردن به. (یادداشت مؤلف): المحالمهٔ؛ با کسی حلم برزیدن. (المصادر زوزنی). التحنف؛ دین حنفی برزیدن. (المصادر زوزنی) : و امروز فرزندان او [کیا کوشیار]اندر نواحی قم مقام دارند و علم نجوم برزنند و بنده ایشان را بشهر قم دید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و اگر اندر کاری است که پسندیده و ستوده باشد چون مکارم اخلاق برزیدن و علم آموختن و مانند این نبض صغیر باشد و حرکت چشم بر حال اعتدال. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و اگر خار در چشم متهوری مستبد افتد و در بیرون آوردن آن غفلت برزد... بی شبهت کور شود. (کلیله و دمنه). قطب الدین علی و امیر الائمه قاسم و زید روزگار در طلب قوت حلال و برزیدن علم همی گذراند. (تاریخ بیهق). و امانت برزد در گفتن و نوشتن. (تاریخ بیهقی از تاریخ بیهق) (یادداشت مؤلف). روباه بر آن ضرر مصائب نمود و بر آن بلا و عنا جلادت برزید. (سندبادنامه ص۳۲۸). تصبر و اصطبار میبرزید... (سندبادنامه ص۳۲۹). چون برزگری بود که تخم در زمین پراکند و در تعهد بازو و قوت آب دادن غفلت برزد. (سندبادنامه ص۳۳ و ۳۴ ||). کشت کردن. زراعت کردن : همه واذیج پر انگور و همه جای عصیر زانچ برزیدن کنون بر بخورد برزگرا. شاکر بخاری.

برزیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) نعت مفعولی از برزیدن، کرده. عمل کرده. معمول داشته : و سلوک شیوهء رشاد ببرزیده. (جهانگشای جوینی). و رجوع به برزیدن شود.

برزیق.

[بِ] (معرب، اِ) گروه مردم. (منتهی الارب) (آنندراج). جماعت. سوار. سواران. (المعرب). ج، برازیق. (آنندراج) (منتهی الارب). و این فارسی معرب است. ج، برازق. و رجوع به المعرب جوالیقی ص۵۵ شود.

برزیگان.

[بَ] (ص مرکب) زراعت کار : و هرچند برزیگان را که بیافت بفرمود کشتن. (مجمل التواریخ). چون پیش هلیل بردندش بدست برزیگانان بازداد تا بکشتندش. (مجمل التواریخ و القصص).

برزیگر.

[بَ گَ] (ص، اِ مرکب) ورزکار. (حاشیهء فرهنگ اسدی). دهقان. فلاح. کشاورز. برزگر. زارع. زراعت کننده. (برهان) (آنندراج) : مردمان وی [دیلمان خاص] همه لشکریند یا برزیگر. (حدود العالم). مردمان این ناحیت جز لشکری و برزیگر نباشند. (حدود العالم). و این کوفجان نیز مردمانی اند دزدپیشه و شبان و برزیگر. (حدود العالم). ز برزیگری رستی و کار سخت برآورد بخت تو زرین درخت.فردوسی. مساح میباید که از کرده و باغ بیرون نیاید تا برزیگر و معمار ارباب حاضر نشوند. (تاریخ قم ۱۰۸).

برزیگری.

[بَ گَ] (حامص مرکب)برزگری. زراعت. کشاورزی : ... و زنانشان نیز برزیگری کنند. (حدود العالم). هیس؛ جمیع اسباب برزیگری از جفت گاو و جز آن. (منتهی الارب). رجوع به برزگر شود.

برزیل.

[بْرْ / رِ] (اِخ)(۱) از بزرگترین و پرجمعیت ترین کشورهای آمریکایی جنوبی است. وسعت آن بالغ بر ۸۴۸۳۱۶۹ کیلومتر مربع و جمعیت آن در حدود ۶۳۱۰۱۶۲۷ تن است و پایتختش ریودوژانیرو و از شهرهای مهمش سائوپولو، رسیف، سالوادرپورتواککر، بلوهوریزنت و بلم است. رودخانهء عظیم آمازون و شعبه هایش در آن کشور از مغرب و کوههای غربی آمریکای جنوبی سرچشمه می گیرد و به طرف مشرق جریان پیدا میکند برزیل دارای جنگلهای وسیع و انبوه منطقهء استوائی است. مردم برزیل کاتولیک و پرتستان و بزبان پرتقالی سخن می گویند و حکومت آنجا جمهوری است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bresil.

برزین.

[بِ] (ع اِ) مشربه ای که از پوست طلع خرما کنند. (اقرب الموارد). کوزه ای از پوست طلع. (منتهی الارب). آبخوره از پوست شکوفهء خرما. (آنندراج).

برزین.

[بَ] (اِ) آتش. (برهان) (انجمن آرا) (غیاث اللغات) (آنندراج). نار. (برهان). انگشت افروخته. آذر : ز برزین دهقان و افسون زند برآورده دودی بچرخ بلند.نظامی || برزن. (دهار). صحرا و کوی و محله. (برهان). رجوع به برزن شود.

برزین.

[بَ / بُ] (اِخ) آذربرزین مهر. یکی از سه آتشکدهء مهم عهد ساسانیان است و در ریوند خراسان و خاص کشاورزان بوده است : نبیرهء جهانجوی گرگین منم همان آتش تیز برزین منم.فردوسی. بخاصه این دل بدبخت را بین که آتشگاه خردادست و برزین. فخرالدین اسعد (ویس و رامین). غم در جگر زد آتش برزین مرا و من از آب دیده دجله به برزن برآورم.خاقانی. رجوع به آذر برزین مهر شود.

برزین.

[بَ / بُ] (اِخ) نام آتشکده ای که لهراسب آن را به بلخ بنا نهاد : به گه رفتن کان ترک من اندر زین شد دل من زان زین آتشکدهء برزین شد. ابوشکور. یکی آذری ساخت برزین بنام که بد با بزرگی و با فر و کام.فردوسی. بزرگان از آن کار غمگین شدند بر آذر پاک برزین شدند.فردوسی. بگفت این و نشست آنگاه بر زین روان شد سوی آتشگاه برزین. زراتشت بهرام.

برزین.

[بَ] (اِخ) در شاهنامه این نام گاه مستق و گاه به دنبال کلمات دیگر چون آذربرزین و خرادبرزین و رامبرزین و غیره آمده است.

رجوع به این کلمات مرکب در جای خود و رجوع به فهرست لغات شاهنامهء ولف شود.

برزین.

[بِ رِ] (اِخ) ایلیانیکولایویچ. مستشرق روسی (۱۸۱۸ - ۱۸۹۶ م.) وی در قازان استاد زبانهای عربی و فارسی بود و در ۱۸۴۲ م. سفری به ایران کرد. از آثارش طبع قسمتی از جامع التواریخ رشیدی و دستورزبان فارسی به روسی است. قسمت جامع التواریخ طبع وی متعلق بتاریخ قبایل مغول و تاریخ اجداد چنگیزخان و تاریخ خود چنگیزخان است. رجوع به دایرهٔ المعارف فارسی و جهانگشای جوینی ج ۱ صص ۲۵ - ۲۷ شود.

برزین کروس.

[بَ کُ] (اِخ) نام یکی از موبدان بوده است یعنی حکیم و دانشمند و عالم و بزرگ ملت زردشتی [آتش پرستان]. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) : بد آن پیر را نام برزین کروس بیامد بهنگام بانگ خروس.زراتشت بهرام.

برزین مهر.

[بَ / بُ مِ] (اِخ)آذرمهربرزین. آذربرزین مهر. رجوع به آذربرزین مهر شود.

برژ.

[بَ] (ص) کامل و تمام || بلند و اعلی (||. اِ) قدرت و توانایی || شأن و شکوه تمام || گرداب. (آنندراج). ظاهراً جز در معنی اخیر صورتی باشد از «برز».

برژکیدن.

[بَ ژَ دَ] (مص مرکب) ژکیدن. (یادداشت مؤلف). رجوع به ژکیدن شود.

برس.

[بَ] (ع مص)(۱) تشدد برغریم. (منتهی الارب). سختگیری برغریم. (آنندراج). تشدد کردن بر غریم. (ناظم الاطباء). (۱) - از باب سمع است.

برس.

[بَ] (ع اِ) برهٔ. چوبک مهار. (منتهی الارب در ماده انف در ترجمهء بُرَهٔ). چوبی باشد که در بینی شتر کنند و ریسمان مهار را بدان بندند. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا): جمل آنف؛ اشتری که بینیش درد کند از برس. (مهذب الاسماء). الخش؛ برس در بینی شتر کردن. (تاج المصادر بیهقی) : چون گسستی مهار و ببریدی زود بینی به بینی اندر برس.انوری || مهار و آن ریسمانی است که در بینی گاو گذرانند || مهمیز. (آنندراج) (انجمن آرا) (برهان) (ناظم الاطباء) : آنچه شیر از سروی اوست به بیم و آنچه بینی شیر از اوست به برس.سوزنی.

برس.

[بَ] (ع اِ) مهارت راهنما. (آنندراج) (منتهی الارب). و رجوع به بِرْس شود. مهارت و حذاقت دلیل و راهنما. (ناظم الاطباء).

برس.

[بِ] (ع اِ) پنبه یا پنبه مانندی است یا پنبهء گیاه بردی و باین معنی بضم اول هم آمده است. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج). پنبه. ج، ابراس. (مهذب الاسماء). پنبه باشد که بعربی قطن خوانند و شحم الارض. (برهان) (آنندراج). لوئی. (یادداشت مؤلف). پیزر. (یادداشت مؤلف). و این کلمه شاید از پاپورس یونانی یا پیروس لاتینی باشد. (یادداشت مؤلف||). مهارت راهنما و بفتح اول هم آمده است. (منتهی الارب) (آنندراج). مهارت و حذاقت دلیل و راهنما. (ناظم الاطباء). و رجوع به بَرْس شود.

برس.

[بُ] (اِ) میوه و بار سرو کوهی. (برهان)(۱) (آنندراج). میوهء سرو کوهی. (ناظم الاطباء). رجوع به ارس و رجوع به سرو کوهی شود. (۱) - Juniperus.

برس.

[بُ] (ع اِ) پنبه یا پنبه مانندی است یا پنبهء گیاهی بردی. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به برس [بِ]شود.

برس.

[رُ] (فرانسوی، اِ)(۱) ماهوت پاک کن. جامه خاره. (یادداشت مؤلف). غرواشه. (یادداشت مؤلف). پشنجه ||. مسواک. (۱) - Brosse.

برس.

[بُ] (اِخ) ده از دهستان پائین رخ بخش کدکن شهرستان تربت حیدریه کوهستانی و معتدل است. سکنهء آن ۱۸۳۴ تن. آب از قنات، محصول غلات، بنشن، کشمش، بادام و گردو. شغل اهالی زراعت و گله داری و کرباس بافی است. راه مالرو دارد و از رقیچه میتوان ماشین برد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

برساء.

[بَ] (ع اِ) مردم. (آنندراج) (منتهی الارب). براساء ||. ما ادری ای البرساء او ای البراساء هو؛ ندانم او چه کس است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به براساء شود.

برسابجرد.

[بُ جِ] (اِخ) قریه ای است در سه فرسنگی مرو. (از انساب سمعانی).

برسابجردی.

[بُ جِ] (ص نسبی)منسوب به برسابجرد. (از انساب سمعانی).

برسات.

[بَ رَ] (هندی، اِ) برشکال. فصل باران هندوستان مأخوذ از سانسکریت. (ناظم الاطباء). بساره. باران تابستانی ممتد در هندوستان و سند (یادداشت مؤلف). بمعنی موسم بارش و برسات را فارسیان بتحریک استعمال نمایند. (آنندراج) : در دهر کرم گر نبود نیست عجب کان نی معدنی و نه حیوانی نه نبات است در لفظ کرم هر ورقی بینی مرقوم اندر همهء هند بغایت برسات است. واله هروی (از آنندراج).

برساختگی.

[بَ تَ / تِ] (حامص مرکب)آمادگی. آرایش. خودآرایی : هرچه پرسیش ز رعنایی و برساختگی عربی وار جوابم دهد آن ماه عرب.سنایی ||. جعل. ساختگی. رجوع به برساخته و نیز رجوع به برساختن و ساختن شود.

برساختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) ساختن. رجوع به ساختن شود ||. تعلیم دادن. آموختن ||. به انجام رسانیدن. (ناظم الاطباء ||). حبس کردن. (یادداشت مؤلف). رجوع به ساختن در همین لغت نامه شود ||. جعل کردن. ساختن.

برساخته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)محصول. مصنوعی. مزور. ساختگی. منحوت. مصنع. (یادداشت مؤلف) : چه باشد سخنهای برساخته شب و روز اندیشه پرداخته. شمسی (یوسف و زلیخا ||). مهیا. آماده. مجهز. ساخته. (یادداشت مؤلف). رجوع به برساختن و ساختن و ساخته در همین لغت نامه شود.

برسام.

[بَ / بِ] (اِ مرکب)(۱) التهابی است که در پردهء میان کبد و قلب عارض میشود. فارسی، مرکب است به معنای التهاب سینه. (از اقرب الموارد). بیماری سینه است مورث هذیان معرب از برسام فارسی چه «بر» به معنی سینه است و سام به معنی بیماری چنانچه سرسام بیماری سر. (منتهی الارب). نام علتی است و آن ورمی باشد حاد که در سینهء مردم به هم رسد چه بر بمعنی سینه و سام به معنی ورم بود. (برهان). و آنرا باصطلاح طب ذات الجنب گویند. (ناظم الاطباء). ابوعلی سینا گوید: برسام فارسی است مرکب از بر بمعنی سینه و سام بمعنی آماس و مرض و سرسام نیز فارسی است مرکب از سر بمعنی رأس و سام. (قانون چ تهران ص۲۳). علتی است و آن ورمی است [ظ: مرضی است]حاد که در سینه از حرارت به هم رسد چه بر بمعنی سینه و سام بمعنی ورم است. (انجمن آرای ناصری). بلسام. (منتهی الارب): مَوم؛ پیچک و برسام زده گردیدن. (منتهی الارب). برسام بکسر چنانکه در ینابیع گفته و بفتح

چنانکه در تهذیب متعرض شده در اصطلاح پزشکان بجرسام نیز استعمال شده ورمی است که عارض میشود پرده ای را که بین کبد و معده واقع است شیخ نجیب الدین چنین گفته و نفیس الملهٔ و الدین گفته است این قول مخالف گفتار جمهور پزشکان است زیرا که آن بیماریی است که بین کبد و قلب میباشد و اینکه برسام را بمرض عارض بر پردهء حائل بین کبد و معده تعبیر کرده باشند احدی از فضلا متعرض آن نشده غیر از طبری کذا فی بحرالجواهر. (کشاف اصطلاحات الفنون). و اگر آماس اندر غشا باشد که زندرون سینه بدان پوشیده است و سینه را همچون بطانه است یعنی آستری آنرا برسام گویند یعنی آماس سینه، سام، آماس است و بر، سینه. (ذخیرهء خوارزمشاهی). ورمی است که در سینه از حرارت به هم رسد و در منتخب نوشته برسام ورمی است که نزدیک پهلوی چپ پیدا میشود و صاحبش هذیان میگوید و آنرا ذات الجنب نیز گویند. (آنندراج) : یرقان هیبت رویش زرد کرده و برسام سیاست عقل و خرد را از وی برده. (سندبادنامه). سخن مجانین و اهل برسام از آن پربنیادتر بود. (ترجمهء تاریخ یمینی). - برسام زده؛ کسی که به مرض برسام دچار است. (لکلرک در ذیل شرح کلمه (۱) Phrenesie. صندل).

برسان.

[بَ] (اِ) دوشاب خوشبوی. (شرفنامهء منیری). دوشب سیاه رنگ خوشبوی. (آنندراج) (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء ||). مطلق امّت از هر پیغمبر که باشد (برهان)(۱). مطلق امت و آنرا با شین منقوطه (برشان) نیز نویسند و از این قرار مخفف بربروشان است که بمعنی امت است. (انجمن آرا) (آنندراج). اما کلمه در این صورت مصحف است. رجوع به برروشنان شود ||. گروه آدمیان و به این معنی بکسر اول نیز آمده. (برهان) (ناظم الاطباء). (۱) - به این معنی مصحف برروشنان [ویرویشنیکان] است. (حاشیهء برهان معین).

برسان.

[بَ نِ] (حرف اضافهء مرکب، ادات تشبیه) مانند. بمانند. مثل. همچون. بسان. (یادداشت مؤلف) : جمله صید این جهانیم ای پسر ما چو صعوه مرگ برسان زغن.رودکی. غریوی برآورد برسان شیر بسی دشمن آورد چون گور زیر.دقیقی. رخش گشت از اندوه برسان قیر چنان شد کجا خسته گردد به تیر.فردوسی. دلیری که بد نام او اشکبوس همی برخروشید برسان کوس.فردوسی. هیونی فرستاد برسان باد برآمد برفور فوران نژاد.فردوسی. اندر سفری دایم برسان قمر لیکن هم دست سفر داری هم روی قمر داری. فرخی. گر کسی گوید که در گیتی کسی برسان اوست گر همه پیغمبری باشد بود یافه درای. منوچهری. چنین آفاق پر ز آیات حکمت نبشته سر بسر برسان دفتر.ناصرخسرو. نگین و تیغ و تاج و تخت و ملک و گنج با لشکر همه برسان فرزندند و سلطانشان پدر بر سر. (یادداشت مؤلف از ترجمان البلاغهء رادویانی).

برسان.

[بُ] (اِ) اژدها. (برهان) (ناظم الاطباء). اژدر. اژدرها. ثعبان. تنین.

برساندن.

[بِ رَ / رِ دَ] (مص) رساندن. رسانیدن. تبلیغ. رجوع به رساندن شود.

برسانی.

[بُ ی ی] (ص نسبی) منسوب است به برسان که بطنی است از ازد. (الانساب سمعانی).

برسانیدن.

[بِ رَ / رِ دَ] (مص) تمام کردن. (ترجمان القرآن): النزف؛ برسیدن آب چاه و برسانیدن آب. (المصادر زوزنی ||). رساندن. رسانیدن. تبلیغ ||. برسیدن. (ناظم الاطباء). و رجوع به رسانیدن شود.

برساوش.

[بَ] (اِخ) برساووش(۱). برشاوش نام صورتی از صور فلکیه از ناحیهء شمالی و نام دیگر آن حامل رأس الغول است و آنرا بر مثال مردی توهم کرده اند بر پای چپ ایستاده و پای راست برداشته و دست راست بر سر نهاده و بدست چپ سری گرفته مکروه و زشت آنرا رأس الغول خوانند و آن بیست و شش ستاره است و خارج صورت سه ستاره است و در صورت برساوش کوکبی است روشن از قدر دوم و آنرا رأس الغول نامند. (جهان دانش). (۱) - Persee.

برسایش.

[بَ یِ] (اِمص) فرسایش : ما مانده شدستیم و گشته سوده ناسوده و نامانده چرخ گردا برسایش ما را ز جنبش آمد ای پور درین زیر ژرف دریا.ناصرخسرو. رجوع به سودن و سایش شود.

برساییدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) ساییدن : بعون دولت او آرزوی خویش بیاب بجاه خدمت او سر به آسمان برسای.فرخی. و رجوع به ساییدن شود.

برسبیل.

[بَ سَ] (حرف اضافهء مرکب)برطریق و برمنوال و بروجه. (ناظم الاطباء).

برستاد.

[بَ رَ] (اِ) واجب. تکلیف. وظیفه. (یادداشت مؤلف). رجوع به ورستاد شود.

برستن.

[بِ رَ تَ] (مص) رستن. رهایی یافتن. رها شدن. خلاص شدن. مستخلص شدن. نجات یافتن. تخلص : گمان برد کز بخت وارون برست نشد بخت وارون از آن یک بدست. ابوشکور. تنی چند از موج دریا برست رسیدند نزدیکی آبخست.عنصری. و رجوع به رستن شود. - برستن از؛ رها شدن از. نجات یافتن از. (یادداشت مؤلف).

برستن.

[بِ رُ تَ] (مص) رستن. روئیدن و سبز شدن. رجوع به رستن شود.

برستودن.

[بَ سُ دَ] (مص مرکب)ستودن. رجوع به ستودن شود.

برستیزیدن.

[بَ سِ دَ] (مص مرکب)ستیزیدن. خصومت کردن. لجاجت کردن : مزن زن را ولی چون برستیزد چنانش زن که هرگز برنخیزد.نظامی. و گر با جوش گرمم برستیزد چنان جوشم کزو جوشن بریزد.نظامی ||. سرکشی کردن : هر دود کزین مغاک خیزد تا یک دو سه نیزه برستیزد.نظامی. و رجوع به ستیزیدن شود.

برسخان.

[بَ سُ] (اِخ) نام قریه ای است به دو فرسنگی بخارا و منسوب بدان را برسخی گویند. (از معجم البلدان) (از الانساب سمعانی).

برسخان.

[بَ سَ] (اِخ) شهری است در اقصای ترکستان شرقی در حدود ختن و این غیر بَرْسُخان است که یاقوت گوید قریه ای است بر دو فرسنگی بخارا. (حواشی چهار مقاله چ معین ص۶۵). شهری است بر کنار دریا، آبادان و بانعمت و دهقان او از خلخ است ولکن هوای تغزغز خواهند. (حدود العالم چ دانشگاه ص۸۳).

برسختن.

[بَ سَ تَ] (مص مرکب)سختن. سنجیدن. عیار گرفتن : ز بس برسختن زرش بجای مادحان هزمان ز کپان بگسلد ناره ز شاهین بگسلد پله. فرخی. ذهن تو و سنگ تو بمقدار حقیقت برسخت همهء فایدهء روح بمعیار.سنایی. چو برسختم اندیشهء کار خویش همین گوشه دیدم سزاوار خویش.نظامی. و رجوع به سختن شود.

برسخته.

[بَ سَ / سِ تَ / تِ] (ن مف مرکب) سنجیده : از آهو سخن پاک و پردخته گوی ترازو خرد ساز و برسخته گوی. اسدی (گرشاسب نامه). سخنهای برسخته بر بانگ ساز تو گویی و او گوید از چنگ باز.نظامی.

برسد.

[بَ / بِ رَ / رِ سَ] (اِ فعل) کلمهء ترجی است. کاش بیاید که بگذرد. (ناظم الاطباء).

برسده.

[بَ سَ دَ] (اِخ) نام روز پیش از سده. (التفهیم بیرونی ص۲۵۸). رجوع به سده شود.

برسر.

[بَ سَ] (ق مرکب) باضافه. بعلاوه. اضافه بر آن. علاوه برآن. فضله. زیادتی : برآمد چهل سال و برسر دو ماه که تا بر نهادم ز شاهی کلاه.فردوسی. چو سی سال بگذشت برسر دو ماه پراکنده شد فر و اورند شاه.فردوسی. هرچه باید در آدمی زهنر داشت آن جمله نیکویی برسر.نظامی. دخترش خواست باخزانه و تاج بر سر هر دو هفت ساله خراج.نظامی. گاو را بفروخت حالی خر خرید گاویش بود و خری برسر خرید.عطار. بیغما ترک چشم مستت از ما دل و دین میبرد جان نیز برسر. اسیر لاهیجی (از آنندراج). از تو آزرده دلی دارم و صد غم برسر جان به لب سرزنش مردم عالم بر سر. لسانی (از آنندراج). و رجوع به برسری شود ||. روی سر. درسر. (ناظم الاطباء). - برسر آمدن؛ کنایه از غلبه و افزونی و زیادتی کردن باشد. (برهان). افزودن. (ناظم الاطباء). غالب آمدن. (غیاث اللغات). غالب و افزون آمدن. (آنندراج). کنایه از غلبه و افزونی و بهی بود. (انجمن آرا) : زانکه باریک چو موی است معانی رهی آمد از شعر همه اهل خراسان برسر. کمال اسماعیل (انجمن آرا ||). - فزونی یافتن. برتری یافتن : در عزلت چنان شد که امید از خلق برید تا لاجرم از جمله برسرآمد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). - آخر شدن. (غیاث) (آنندراج ||). - فتح کردن. (ناظم الاطباء ||). - وسعت دادن. (ناظم الاطباء (||). حرف اضافه + اسم). - بر سر آمدن عمر؛ آخر شدن عمر. برسر شدن عمر. (آنندراج) : برسر آمد عمر در گلگشت بستانی هنوز وقت طفلی رفت در سیر گلستانی هنوز. سعید اشرف (از آنندراج). - بر سر آمدن قفیز؛ کنایه از بسر آمدن و آخر شدن و بپایان رسیدن مدت زندگی است(۱) : گنهکار بد بیژن ترک نیز ورا نیز هم برسر آمد قفیز.فردوسی ||. - رسیدن. گرفتار شدن. دچار شدن : چون چند جفاش بر سر آمد گرد در یار خود برآمد.نظامی. - بر سر آن و این نهادن؛ تسلیم کردن و واگذاشتن چیزی را به دیگری. (ناظم الاطباء). - بر سر آوردن؛ بسر آوردن. برو آوردن. بالا آوردن. فوق و فراز قرار دادن. از بر چیزی نهادن : بخار دیگ چون کف بر سر آرد همه مطبخ بخاکستر برآرد.نظامی. چو بدر از جیب گردون سر برآورد زمین عطف هلالی بر سرآورد.نظامی. بهر آنست امتحان نیک و بد تا بجوشد بر سر آرد زر زبد.مولوی ||. - روی سر قرار دادن : یکی آخته تیغ زرین زبر یکی بر سر آورده سیمین سپر.فردوسی. گرزم دلاور چو زانگونه دید سپر بر سر آورد و پیشش دوید.فردوسی ||. - به انجام رسانیدن. (ناظم الاطباء ||). - کشف کردن. - بر سر افکندن؛ بالا آوردن. زبر و فوق چیزی قرار دادن : بر سر افکندی نهنگان را بخشت از قعر آب سرنگون کردی پلنگان را به تیر از کوهسار. فرخی. - بر سر افکندنی؛ برقعی که بر سر می اندازند. (ناظم الاطباء). - بر سر بازار نهادن؛ بر صحرا افکندن. بر صحرا نهادن. در صحرا نهادن و آن کنایه از غایت آشکار کردن است. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات) : رازها بر سر بازار نهد گر ننهد آه زنجیر بپای دل دیوانهء ما. ظهوری (از آنندراج). - برسر بردن؛ بسر بردن. بآخر رسانیدن. (آنندراج) : گرفتم آشنایی بعد اینم با تو در گیرد که بر سر میبرد ایام طاقت آزمایی را. محسن تأثیر (از آنندراج). - بر سر پا؛ ایستاده و قائم. (آنندراج) : خفته چون غنچهء گل زنده دلان بیدارند همچو نرگس تو چرا برسرپایی در خواب. شاپور رهی (از آنندراج). - بر سر پا آمدن؛ ظاهر شدن و پیدا شدن. (غیاث اللغات از مصطلحات). بظهور آمدن. (آنندراج ||). بر روی در افکندن. (مجموعهء مترادفات). - بر سر پا ایستادن؛ روی پا قرار گرفتن. (ناظم الاطباء ||). - کنایه از آماده و مهیا بودن. (آنندراج) (ناظم الاطباء) : استاده اند برسرپا شعله ها تمام امشب کدام سوخته مهمان آتش است. صائب (آنندراج). جان بی رخ تو برسرپا ایستاده است دل در غمت بر آتش سوزان نشسته است. محمد بیک (آنندراج). - بر سر پای کسی زدن؛ بر پای او فتادن از راه نیاز. (آنندراج) : شده زهره قربان بالای او زده مشتری برسرپای او.طغرا (آنندراج). - بر سر پیچیدن؛ سماجت کردن و تنه کردن امرد را. (آنندراج ||). - نام فنی است از کشتی. بسر پیچیدن. (غیاث اللغات) (بهار عجم) (آنندراج) : کمتر از کاکل خود نیستی ای شوخ دلیر برسرش پیچ حریفانه و پایش پس گیر. میرنجات (آنندراج). - بر سر تخت کشیدن؛ بر تخت نشاندن. بر سر تخت نشاندن (از آنندراج) : گرچه پدر برسر تختش کشید شست و فرود آمد و پیشش دوید. خسرو (از آنندراج). - بر سر تیر آوردن نخجیر؛ در تیررس قرار دادن شکار : قراولان بمرور نخجیر را رام میکنند بمرتبه ای که تیر کمان یا تیر

بندوق بر آن بیاید رم نخورد. (آنندراج). شوق مژگانت بدست از کوه نخجیر آورد گردش چشم تو آهو برسر تیر آورد. دانش (از آنندراج). - بر سر چشم؛ روی چشم. نشانه از کمال میل و اطاعت. - بر سر چنگ آمدن؛ کنایه از کمال قرب یا در قبض و تصرف خود آمدن. (آنندراج). - بر سر چیزی لرزیدن؛ کنایه از رحم آوردن بر چیزی ||. - باک داشتن از چیزی. (آنندراج) : چو بید بر سر ایمان خویش می لرزم که دل بدست کمان ابرویی است کافر کیش. حافظ. - بر سر چیزی نهادن؛ برای چیزی از دست دادن. (آنندراج) : سامان زهد برسر رندی نهاده ایم ما توبه نامه را به می ناب شسته ایم. سالک یزدی (از آنندراج). - بر سر حرف آمدن؛ به گفتار آغازیدن. در سخن آمدن. (آنندراج). - بر سر حرف آوردن؛ در سخن آوردن. واداشتن به سخن گفتن : جلوهء حسن تو آورد مرا برسر حرف تو حنا بستی و من معنی رنگین بستم ملاـ طاهر غنی (از آنندراج). - بر سر حرف بودن؛ برنگشتن از گفتهء خود. (آنندراج) : ما عاشق زار جوهر حرف خودیم شیرازهء ربط دفتر حرف خودیم آن نیست که از گفته خود برگردیم چون نقطه همیشه برسر حرف خودیم. حسن بیک رفیع (از آنندراج). - بر سر حساب آمدن؛ حاضر شدن برای حساب ||. - صلح شدن||. - راضی و خشنود شدن. - برسر خود؛ بسر خود. برسر خویش. بسر خویش. خودسر و خودرأی. (آنندراج): مسوف؛ مرد بر سرخود که هرچه خواهد میکند. - برسر دست آمدن؛ برسر چنگ آمدن. (آنندراج). به دست آمدن ||. - فرا رسیدن : هر دل که ببزم وصل مست آمده است بر یاد لب تو می پرست آمده است تا شانه سر زلف تو آورد بدست پنداشت که شب برسر دست آمده است. ابوالبرکات (از آنندراج ||). - کمال قوت و غلبه داشتن(۲). (آنندراج) :چون بر سر دست می آیم پنجه از آفتاب میربایم. (آنندراج). - بر سر دویدن؛ بر دیده دویدن، بر رخ دویدن. کمال علاقه نشان دادن در طلب چیزی. و رجوع به بردیده دویدن و بررخ دویدن شود. - بر سر رسیدن؛ بهنگام رسیدن. فراز آمدن بوقت. - بر سر زبان افتادن؛ فاش شدن. مشهور شدن. زبان بزبان گشتن. - بر سر زدن؛ بر سر ریختن ||. - استوار کردن چیزی را بر سر چون گل و گلدسته و شاخ گل و تاج و افسر و مانند آن. (آنندراج ||). - بعضی کنایه از بیخود شدن و در اندیشه فرو رفتن نیز نوشته اند. (آنندراج) (ناظم الاطباء). - خاک بر سر زدن؛ خاک بر سر ریختن : بپرده سرای آتش اندر زدند همه لشکرش خاک بر سر زدند.فردوسی. - بر سر سخن رفتن؛ برای گفت و گو حاضر شدن ||. - بیان کردن. - بر سر سنگ راندن؛ بر سنگ تیز کردن خنجر و شمشیر و امثال آن. (آنندراج). - بر سر سنگ زدن؛ بر سنگ زدن کنایه از ظاهر کردن و گفتن. (آنندراج). - بر سر شدن؛ آخر شدن : عمر بر سر شد ز رسوایی مرا این هوس زین جان بیحاصل نرفت. میرخسرو (از آنندراج). - بر سر صحرا افکندن راز؛ افشای راز کردن و این مرادف برسربازار نهادن است. (آنندراج). - برسر قدم؛ چون کسی در بیت الخلا رود گویند بر سر قدم است. (آنندراج) : مگر آن زلف پیچشی دارد که شب و روز بر سر قدم است. (از آنندراج). - بر سر کار؛ در موقع کار. - بر سر کار آمدن؛ شروع نمودن در کاری. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات). - بر سر کار رفتن؛ بر سرکار نشستن. مشغول شدن بکاری. (آنندراج) : شد بهار و رفت هرکس بر سرکاری سلیم محتسب هم در پس کاری که می دانی نشست. محمد قلی سلیم (از آنندراج). - بر سر کسی دویدن؛ کنایه از شرمنده کردن کسی را به بعضی حرکات و سکنات و بحیثی که از آن این کس در غضب آید و از جا برود. (آنندراج). - بر سر کسی رفتن؛ بر سر کسی گذشتن. (آنندراج) : سر ارادت ما و آستان حضرت دوست که هرچه بر سر ما میرود ارادت اوست. حافظ ||. - بر بالین کسی شدن بقصد تجاوز. رجوع به ترکیبات سر در همین لغت نامه شود. - بر سر کشیدن؛ بیکبار خوردن آب یا شراب و غیر از مایعات بتمامه چنانچه از وی چیزی نماند. (آنندراج ||). - بسوی دهان بردن ظرف محتوی مایعی را برای نوشیدن : اگر تیغ بارد تو ساغر بکش قدح را سپر ساز و بر سر بکش(۳). ابراهیم ادهم (از آنندراج ||). - روی سر گرفتن چیزی مانند سپر. - بر سر گرفتن؛ بالای سر آوردن. - بر سر من؛ بر ذمهء من. (غیاث اللغات). - بر سر نومسلمان تیغ بردن؛ چون کافری نقل مذهب کند تیغ بر سر او گذاشته تبلیغ احکام کنند و این برای تحذیر بود تا ارتداد نکند. (آنندراج). (۱) - در برهان، فقیز پرآمدن کنایه از بسرآمدن و آخر شدن و به انتها رسیدن مدت حیات آمده و در حاشیهء برهان این بیت هم از فردوسی بنقل از فرهنگ نظام نقل شده: بشد خسته گستهم و

لهاک نیز پرآمد ز هر دو سپهبد قفیز. فردوسی. (۲) - ظ: کمال قوت و غلبه پیدا کردن. توانایی خویش نشان دادن. (۳) - به معنی دوم هم ایهام دارد.

بر سرخی زدن.

[بَ سُ زَ دَ] (مص مرکب) به سرخی متمایل شدن. بسرخی زدن. رجوع به ترکیبات زدن شود. - بر سرخی زدن گل؛ رنگین شدن اوراق گل چه اول موسم خوب رنگین نمی باشد بعد یکچندی بالیده و رنگین میگردد. (آنندراج) : جام می دردست و از مرغ چمن دستان خوش است گل چو بر سرخی زند وقت سیه مستان خوش است. دانش (از آنندراج).

برسری.

[بَ سَ] (اِ مرکب، ق مرکب)عبارتست از بار قلیلی که بر بار کثیر برسر گذارند و آنرا سرباری نیز گویند. (آنندراج). علاوه. سرباری || برسر. بعلاوه. باضافه. علاوه بر. اضافه بر. فاضل. (یادداشت مؤلف). زاید (یادداشت مؤلف) و بیشتر. (یادداشت مؤلف). فضله. فضول. (یادداشت مؤلف) : یکی جامه وین باد روزه ز قوت(۱) دگر اینهمه بیشی و برسری است.رودکی. چنان کامدی همچنان بگذری خور و پوشش افزون ترا برسری.ابوشکور. پلنگی که خوانی همی بربری از او چار صد پوست بد برسری.فردوسی. گر سکندر برگذار لشکر یأجوج بر کرد سدی آهنین آن بود دستان آوری هر گروهی را که بالاشان بدستی بیش نیست تیغ هندی بس بود سدش نباید برسری. عنصری. سه چندان دهم من بفرمانبری دگر خلعت و هدیه ها برسری. اسدی (گرشاسب نامه). چنان کامدی همچنان بگذری خور و پوشش افزون ترا برسری.اسدی. چون سوی صراف شوی با پشیز رانده شوی و خجلی برسری.ناصرخسرو. مراد خدای از جهان مردم است دگر هرچه بینی همه برسری است. ناصرخسرو. بخشش و مردی و دین و داد باید شاه را هر چهارش هست و تأییدی الهی برسری. معزی (از آنندراج). تو را بجزاء آن برسری از تکالیف پیغمبری امامت دهم. (تفسیر ابوالفتوح رازی). معنی آیه آن بود که مال مردمان بباطل مخوری آنگه برسری آنچه توانی بدهن حاکم باز نهی. (تفسیر ابوالفتوح رازی). عنصری از خدمت محمود دائم فخر کرد زانکه دادش درهم و دینار و خلعت برسری. ازرقی. ورنه در ره سرفرازانند کز تیغ اجل هم کلاه از سرت بربایند هم سر برسری. سنایی. ای سزاواری که هستی برسری ابن السری جز سری بن السری نبود سزاوار سری. سوزنی. وارثان انبیا اینک چنین باشد گواست علم و تقوی بی نهایت پس تواضع برسری. انوری. تا که ز لعل لبت کدیه کنم بوسه ای نقد روان میدهم گوهر دل برسری. شمس طبسی. و کس به ابیورد فرستاد تا ملک اختیار الدین را بگرفتند و با او خود برسری قصد سرداشت تا بمال خود چه رسد. (جهانگشای جوینی). عصمت شعار آل تو ایمان و تقوی مال تو کشف حقیقت حال تو سیر طریقت بر سری. اوحدی. چون دسترس نماند مرا لشکری شدم دنیا بدست ماند و دین رفت بر سری. (خالدبن ربیع یا مکی طولانی). وی زتن خصم تو شمشیر تو هوش و خرد برده و جان برسری.ملکی || بر سرین، مقابل بر پایین : آنکس که او رسید بیاسای بأس تو در خاک تیره خشت لحد کرد بر سری. پوربهای جامی. (۱) - اصل: وقوت. (متن تصحیح قیاسی است) و بیت به نام کسائی نیز آمده است.

برس غنچه.

[بُ غُ چَ / چِ] (اِ مرکب) تخم سرو کوهی باشد و آن سیاه رنگ و فربه میشود سعوف آن کرم شکم را میکشد و آنرا بعربی جوزالابهل و ثمرة العرعر خوانند. (برهان) (آنندراج).

برسف.

[بُ سُ] (اِخ) دهی است در سواد و از آن ده است احمد ضریر سقری (شاید مقری) بن حسن محدث و محمد ضریربن بقاء محدث.

برسفانج.

[ ] (اِ)(۱) برهفانج. مارون. ریحان الشوخ. حبق الشیوخ. مرد خوشبو. (یادداشت مؤلف). زغبر. رجوع به مترادفات کلمه شود. (۱) - Marum.

برسفتن.

[بَ سُ تَ] (مص مرکب) سفتن : برسفت چنان نسفته تختی طیاره شدی چو نیک بختی. نظامی. و رجوع به سفتن شود.

برسفر.

[بَ سَ فَ] (ص مرکب) مسافر عازم سفر : زاد برگیر و سبک باش و مکن جای قرار خانه ای را که مقیمانْش همه برسفرند. ناصرخسرو.

برسق.

[بَ سَ] (اِخ) نام یکی از ممالیک سلطان طغرل بیگ ابی طالب محمد است و او از امرا و اعیان دولت سلجوقیه است. (تاریخ گزیده ص۴۵۲ چ اروپا). رجوع به اخبار الدولهٔ السلجوقیه ص۷۱ شود و طبقات سلاطین اسلام لین پول شود.

برسق کبیر.

[بَ سَ قِ کَ] (اِخ) امیر سپاهسالار دولت سلطان محمد بن ملک شاه و هم او است که سنجر را پس از جنگ تتش در حدود ری به سال ۴۸۸ ه . ق. برگرفت و به خراسان برد و پادشاهی بر سنجر مستقیم گشت و همانجا نیز بدست فدائیان اسماعیلی کشته شد. (مجمل التواریخ و القصص ص۴۰۶).

برسقی.

[بَ سَ] (ص نسبی) منسوب به برسق رجوع به برسق و نیز رجوع به کامل، ابن اثیر ج ۱۰ ص ۲۱۱، ۲۲۷، ۲۶۵، ۲۶۷، ۲۶۹ شود.

برسکالیدن.

[بَ سِ دَ] (مص مرکب)برسگالیدن. اندیشه کردن. رجوع به سگالیدن و سکالیدن شود.

برسکان.

[ ] (اِخ) قریه ای است چهار فرسنگی مغربی شهر داراب فارس. (فارسنامهء ناصری).

بر سکه رساندن.

[بَ سِکْ کَ / کِ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) مسکوک گردانیدن. (آنندراج). سکه کردن. مضروب کردن : از چرخ بهیچ است تسلی دل واله بر سکه رساندیم زر مختصری را. واله (از آنندراج).

برسکیزانیدن.

[بَ سَ دَ] (مص مرکب)سکیزانیدن. تنزیق. (المصادر زوزنی) (منتهی الارب). شباب (تاج المصادر). تنزیه. تنزیق. برسکیزانیدن و آلیزکنانیدن ستور را و برجهانیدن. (منتهی الارب). برجست و خیز و جفته زدن داشتن ستور را. و رجوع به سکیزانیدن و برسکیزیدن شود.

برسکیزیدن.

[بَ سَ دَ] (مص مرکب)سکیزیدن. جفته افکندن و بتداول امروزین جفتک انداختن. شباب. قمص. قماص. (تاج المصادر بیهقی) : چو بینی آن خر بدبخت را ملامت نیست که برسکیزد چون من فروسپوزم بیش. لبیبی. وان دگر کندگان در آن حجره برسکیزان چو خر در آکنده.سوزنی. و رجوع به سکیزیدن شود.

برسگان.

[ ] (اِخ) شهرکی است از شیراز [بناحیت پارس] آبادان و با نعمت. (حدود العالم). و رجوع به برسکان شود.

برسم.

[بَ سَ] (اِ) از کلمهء برسمن اوستایی و مشتق از برز بمعنی بالش و نمو. (از یادداشت بخط مؤلف). شاخه های بریدهء درخت است که هریک را در پهلوی تاک و در فارسی تای گویند و باید که از رستنی باشد نه از فلز و از درختی پاکیزه و متأخران گویند از انار باید باشد و مراد از رسم برسم گرفتن که در ایران قدیم بسیار است و دعا خواندن، اظهار سپاس کردن است نعمتهای خداوند را از نباتات که مایهء تغذیه است. شاخه های باریک به درازای یک وجب که از درخت انار ببرند و رسم بریدنش چنین است که اول برسم چین را که کاردی است و دستهء او هم آهن است پادپادی کنند، یعنی شست و شو دهند، پس زمزمه نمایند، و زمزمه دعایی را گویند که پارسیان بهی کیش یزدانی در وقت شستن تن و خوردن خوردنی و در جمیع عبادات بر زبان رانند، آنگاه برسم را ببرند همچنین پس از بریدن برسم دان را پادپادی کنند. و اندکی از برسم که چیده اند بلندتر باشد و برسم را درون آن نهند هرگاه که خواهند نسکی از نسکهای زند بخوانند یا عبادت کنند یا تن شویند یا چیزی خورند چند دانه از به رسم بجهت آن کار معین است که از برسمدان بدر آورند و بدست گیرند بجهت خواندن نسک وندیداد سی و پنج عدد در دست گیرند و چون یک بار آن نسک خواندند آن برسمها باطل شوند و برای خواندن نسک یشت بیست و چهار به رسم بدست گیرند و هنگام خوردنی و خوردن پنج برسم بدست گیرند و از شرائط به رسم بدست گرفتن، پاکیزگی تن و لباس است. (آنندراج) (انجمن آرا). چیزی است که مغان در وقت پرستش آتش و جز آن بدست گرفته پرستند. (شرفنامهء منیری) : بدو گفت شاه آنچه داری بیار خورش نیز با برسم آید بکار.فردوسی. سر وتن بشوییم برسم بدست چنان چون بود شاه یزدان پرست. فردوسی (از شرفنامهء منیری). ز دستور پاکیزه برسم بجست دو رخ را بآب دو دیده بشست.فردوسی. یکی ژند و وست آر با برسمت بگو پاسخ از هرچه وا پرسمت.فردوسی. و رجوع به

الجماهر ص۶۷ و فرهنگ ایران باستان ص۲۷۱ و یشتها ج۱ ص۳۲، ۱۶۰ و ۵۵۶ و مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات فارسی شود. - باژ و برسم؛ باژ، دعاهای مختصر که زرتشتیان آهسته بر زبان رانند و برسم دسته های بریدهء درخت که به هنگام غذا خوردن به دست گیرند و مجموع، علامت اظهار ستایش بود از نعمتهای خداوند. رجوع به باژ و باژ گرفتن شود. - برسم بدست یا بمشت؛ کسی که برسم به دست دارد : نهادند خوان پیش یزدان پرست گرفتند پس باژ و برسم بدست پس ایزدگشسب آنچه اندرز بود بزمزم همی گفت و موبد شنود.فردوسی. پرستندهء آذر و زردهشت همی رفت با باژ و برسم بمشت چو از دور جای پرستش بدید شد از آب دیده رخش ناپدید.فردوسی. فرود آمد از اسب برسم بدست بزمزم همی گفت و لب را ببست.فردوسی.

برسم چین.

[بَ سَ] (اِ مرکب) کاردی بود که دستهء آن هم از آهن باشد و فارسیان بدان برسم از درخت ببرند. (برهان) (آنندراج) و رجوع به برسم شود.

برسمدان.

[بَ سَ] (اِ مرکب) ظرفی است مدور و دراز مانند قلمدانی که اندکی از برسم که چیده اند بلندتر باشد و برسم را درون آن نهند. (برهان) (آنندراج). دو هلال وار فلزی با پایهء بلند که بر سه پایه قرار دارد و آن دو را به فاصله از یکدیگر بر زمین قرار دهند و هریک از دو سر دسته های برسم را بر یکی از آن دو تکیه دهند. و نیز رجوع به برسم شود.

برسمنان.

[بَ رِ سِ] (اِخ) دهی است از دهستان جلال ازرک بخش مرکزی شهرستان بابل. سکنهء آن ۲۲۰ تن است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج سوم).

برسمهٔ.

[بَ سَ مَ] (ع مص) بیمار شدن به بیماری برسام. (منتهی الارب)(۱). (۱) - فعل آن مجهول است.

برسن.

[بِ سُ] (ع اِ) پنبه. (آنندراج). در المنجد بُرْس و بِرْس بمعنی پنبه آمده است در برهان نیز بِرْس به این معنی است و می نماید که ضبط آنندراج دگرگون شدهء برس باشد.

برسن.

[بُ سُ] (ع اِ) حلقهء چوبین یا از مو باشد که در بینی شتر کنند و ریسمان مهار را بدان بندند. بَرْس است در برهان و می نماید که دگرگون شدهء این کلمه باشد. رجوع به برس شود ||. زیور بینی است که بممالک مشرقی زنان استعمال نمایند. (آنندراج ||). عروس. (آنندراج).

برسن.

[بُ سُ] (اِ) کف با انگشتان. الکف مع الاصابع. (بحر الجواهر)(۱). (۱) - این صورت در بحر الجواهر بدینسان آمده و ممکن است برش تحریف شدهء برثن باشد.

برسنبدار.

[بَ ؟] (اِ) عصی الراعی. (داود ضریر انطاکی ص۷۲)(۱). و رجوع به عصاالراعی شود. (۱) - در برهان در ذیل برشیان دارو آمده: دارویی که آن را سرخ مرد گویند و به عربی عصاالراعی و در حاشیهء معین به نقل از ابن سینا «برسیان دارو» را تصحیفی از نرشیان دارو آورده اند. و گمان می رود که این صورت هم تصحیفی باشد از صورت: «برسیندارو». (یادداشت پروین گنابادی).

برسنجیدن.

[بَ سَ دَ] (مص مرکب)سنجیدن : نیک و بد بنیوش و برسنجش بمعیار خرد کز خرد برتر بدو جهان سوی من معیار نیست. ناصرخسرو. نخسبم شب که گنجی برنسنجم دری بی قفل دارد کان گنجم.نظامی. و رجوع به سنجیدن شود.

برسنگ.

[بَ سَ] (اِ مرکب) پا سنگ است که آنرا بارسنگ هم گویند. (آنندراج). پاره سنگ. پارسنگ.

بر سنگ آمدن.

[بَ سَ مَ دَ] (مص مرکب) به سنگ برخوردن. بر سنگ آمدن پا. بسنگ آمدن پا. (آنندراج). - برسنگ آمدن تیر؛ بر نشانه اثر نکردن تیر و ننشستن آن به نشانه و مؤثر نیفتادن : صبر را از دهنت حوصله تنگ آمده است ناله را از دهنت تیر به سنگ آمده است. کلیم. بی اثر تا چند باشد نالهء شبگیر من تا کی از گوش گران بر سنگ آید تیر من. صائب.

بر سنگ زدن.

[بَ سَ زَ دَ] (مص مرکب)بر سر سنگ زدن. کنایه از ظاهر کردن و گفتن. (غیاث اللغات) (آنندراج).

بر سنگ نشاندن.

[بَ سَ نِ دَ] (مص مرکب) بر سر سنگ نشاندن. خوار و بی اعتبار کردن. (آنندراج) : بت سنگین دلی هر سو به نیرنگ نشانده عاشقان را بر سر سنگ. میر یحیی کاشی (از آنندراج).

بر سنگ نشستن.

[بَ سَ نِ شَ تَ](مص مرکب) به سر سنگ نشستن. کنایه از خوار و بی اعتبار شدن. (آنندراج).

برسو.

[بَ] (اِ مرکب) برسوی. جهت فوقانی. طرف بالا. جانب علو. علو. فوق. مقابل فروسو. (یادداشت مؤلف) : گنبدی نهمار بر برده بلند

نش ستون از زیر و نز برسوش بند.رودکی. نیک ماند ز برسو آن امرود به سنان مبارز پر کین وآن فروسوش همچو ناف بتی که بود سال و ماه مشک آگین. محسن قزوینی. از فروسو گنج و از برسو بهشت سوزنی سیمین میان هر دو حد. ابوشعیب هروی. قرعاء؛ بر سوی راه: قارعهٔ الطریق؛ برسوی راه. نزک؛ برسوی ران. (منتهی الارب). در منتهی الارب کلمات ور، وره، ورک را به برسوی راه ترجمه کرده است. در برهان این کلمه دیده نمیشود. ناظم الاطباء آرد: برسو؛ نوک و قله و سر. برسوی گوش؛ نوک گوش. برسوی ران؛ استخوانی در ران حیوانات بارکش که بجانب خارج برجستگی دارد. رجوع به ناظم الاطباء شود.

برسودن.

[بَ دَ] (مص مرکب) سودن : کجا آنکه برسود تاجش بابر کجا آنکه بودی شکارش هزبر.فردوسی. و رجوع به سودن شود.

برسوده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) سوده. فرسوده : نپوشد جز بدو عالم ز خز و توز پیراهن نگردد جز که از خورشید برسوده گریبانش. ناصرخسرو.

برسوله.

[بَ لَ / لِ] (اِ) قرصی باشد که در آن جوز و بسباس و بنگ و دیگر ادویه گرم کنند و بخورند. (آنندراج) (انجمن آرا) (برهان) : روح ما را عصا می صافی است نه معاجین و بنگ و برسوله. نزاری قهستانی (از آنندراج).

برسوم.

[بَ] (اِ) برسم شاخهء درخت گز. (از یادداشت مؤلف). رجوع به برسم شود.

برسوم.

[ ] (اِ) بعربی قسب است. (فهرست مخزن الادویه).

برسوی.

[بَ] (اِ مرکب) برسو : و اندامهای برسویین را همی فرمایند مالید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و گاه باشد که بر پلک برسویین بدر آید و گاه باشد بر پلک فرو سویین. (ذخیرهء خوارزمشاهی). رجوع بهبرسو شود.

برسویین.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به برسو. برسوئین. مقابل فروسویین : و اگر سحج و ریش نو است و در روده های برسویین است آنرا بشربتهای نرم و شوینده پاک باید کرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و اگر [آماس] اندر حجاب باشد که میان احشاء برسویین و فروسویین ایستاده است آن را ذات الجنب گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

برسه.

[بَ سِ] (اِخ) دهی است از دهستان دوهزار شهرستان شهسوار. سکنهء آن ۳۲۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

برسه بور.

[بَ سِ بُ] (اِخ) دهی است از دهستان خرم آباد شهرستان شهسوار. سکنه آن ۲۴۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

برسی.

[بَ] (اِ) ماندگی و کوفت. (آنندراج).

برسیا.

[بَ] (اِ) برسیان. الوسیون. (تحفهء حکیم مؤمن). گیاهی است که منبت آن بلاد بابل و کوفه است و بی شکوفه و گل تخم کند و در اول تموز می رسد و عرق آن بوی قرنفل می دهد و در خواص مثل بادرنجبویه است. (آنندراج) (انجمن آرا). و رجوع به برسیان شود.

برسیا.

[بَ] (اِخ) شهری معروف است و معلوم که پیش از تسخیر قسطنطنیه دارالملک سلاطین آل عثمان بوده است. (انجمن آرای ناصری).

برسیان.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان براآن بخش حومهء شهرستان اصفهان. سکنهء آن ۳۷۳ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

برسیان.

[بَ] (اِ) برسیا. (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به برسیا شود.

برسیانا.

[بَ] (اِ) برسیانه. رستنیی باشد که تخم آن مانند تخم کرفس است و علت جرب را نافع باشد. (برهان). رجوع به برسیا و برسیان و برسیانه شود.

برسیان دارو.

[بَ] (اِ مرکب)عصی الراعی. (الابنیه) (فهرست مخزن الادویه). بطباط. سبطباط. (الابنیه). و رجوع به برسنبدار و حاشیهء مربوط به آن در این لغتنامه و عصاالراعی شود.

برسیانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) رستینی باشد که تخم آن مانند تخم کرفس است. علت جرب را نافع باشد. (برهان) (آنندراج).

بر سیاوشان.

[بَ رِ] (اِ مرکب) پر سیاوشان. (دزی ج ۱ ص ۷۱). رجوع به پر سیاوشان شود.

برسیاه.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان گوغر بخش بافت شهرستان سیرجان. سکنهء آن ۶۱۷ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

برسیجیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)بسیجیدن. سیجیدن. آماده کردن. مهیا ساختن. (یادداشت مؤلف) : شغل همه برسیجی(۱) داد همه بستانی کار همه دریابی حق همه بگذاری. منوچهری. (۱) - ن ل: برسنجی. ببسیجی. و در هر دو صورت شاهد نیست.

بر سیخ زدن.

[بَ زَ دَ] (مص مرکب)برسیخ کشیدن. رجوع به برسیخ کشیدن شود.

بر سیخ کشیدن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)بسیخ کشیدن. برسیخ زدن : در همان گرمی کشد برسیخ تا نخجیر را ناوکش را شصت صاف او ترازو کرده است. فطرت (از آنندراج).

برسیدن.

[بِ رَ / رِ دَ] (مص) رسیدن. وصل. (یادداشت مؤلف) : میوه اش نارسیده می برسد زانکه بی برگ بر سر راه است.امامی هروی||. نائل شدن. واصل شدن : نه غلط کردم آنکه دانائیست برسیده بهر مراد و هواست.مسعودسعد ||. بلوغ. (یادداشت مؤلف||). کفاف. (یادداشت مؤلف ||). به انجام رسیدن. بپایان رسیدن. فرجامیدن. بآخر رسیدن. سپری شدن. بپایان آمدن. به بن انجامیدن. (یادداشت بخط مؤلف). تمام شدن. منتفی شدن. منقضی شدن. انقضاء. نفاد. (تاج المصادر بیهقی) (زمخشری). بلوغ. برسیدن صبر، برسیدن شکیب، برسیدن طاقت؛ بآخر رسیدن آن. تمام شدن آن: بلغ الطاقة؛ طاقت برسید. (از یادداشت مؤلف) : و طعامی که داشتند برسید گرسنه گشتند و ابراهم ندانست که چه کند. (ترجمهء طبری بلعمی). و تا پیغامبر علیه السلام [را] آیت صبر همی آمد یاران را صبر می فرمود و صبرشان برسید از رنجه داشتن کافران ایشان را. (ترجمهء طبری بلعمی). معروف کرخی را تصرف برسیده بود اگر بر وی جنایتی کردندی بدست و زبان اندر وی هیچ خشم حرکت نکردی و از حق دیدی. (کیمیای سعادت). گویند شفاعت ملائکه و شفاعت پیغمبران همه برسید و شفاعت مؤمنان هم اجابت شد نماند مگر ارحم الراحمین. (کیمیای سعادت). ... گوید با ملک الموت مرا یک روز مهلت ده تا توبه کنم و عذر خواهم گوید روزها بسیار پیش تو بود اکنون عمر تو برسید هیچ روز باقی نمانده گوید ساعتی مهلت ده گوید ساعتها برسیده و هیچ ساعت نمانده. (کیمیای سعادت). شرابشان برسیده است و بنده درمانده است خدایگانا فریاد بنده رس بشراب.ازرقی. آن زمانی که جان زتن برهید بیقین دان که روزیت برسید.سنایی. عمر در کار

وصال تو کنم ترسم از آنک برسد عمرم و این کار بجایی نرسد. مجیر بیلقانی. این زاد برسد و ترا بمنزل نرساند. (تفسیر ابوالفتوح رازی). صد هزار عمر چون عمر تو برسد و آن نرسد. (تفسیر ابوالفتوح رازی). بیاض روز اگر فی المثل شود کاغذ وگر مداد شود جمله آبهای بحار من آن نویسم تا جملگی ز من برسد هنوز گفته نباشم مگر یکی ز هزار. جمال الدین عبدالرزاق. که ما از دست پیکار او ستوه افتادیم و طاقت برسید. (تاریخ طبرستان). ابوالقاسم قشیری گفت چون بولایت خرقان درآمدم فصاحتم برسید و عبارتم نماند از حشمت آن پیر. (تذکرهٔ الاولیاء). در عشق نشان و خبر من برسید وز گریهء خونی جگر من برسید چندان بدویدم که تک من بنماند چندان بپریدم که پر من برسید.عطار. عمرم برسید تا بدین عقل ضعیف بشناختم اینقدر که نشناختمش.عطار. خوش خوش برسید عمرم از گفت و شنید وین غصهء عمر من بپایان نرسید.عطار. طاقت برسید و هم نگفتم عشقت که ز خلق می نهفتم.سعدی. عهد بسیار بکردم که نگویم غم دل عاقبت جان بدهان آمد و طاقت برسید. سعدی. فرض فائت را بقدر طاقت قضا کرده شد و سخن برسید. (المضاف الی بدایع الازمان). شبی تشنگی بر من غالب شد و طاقتم برسید. (یواقیت العلوم). الذف؛ برسیدن آب چاه و برسانیدن آب. (المصادر زوزنی). ناکز؛ آن چاه که آبش برسیده باشد. (السامی فی الاسامی ||). مردن. (یادداشت مؤلف) : رنجی که کناره نیست تا حشر پدید وانگه در حشر را نهان است کلید برخیره و هرزه چند خواهیم دوید دردا که در این درد بخواهیم رسید. محمدبن ابی القاسم بن محمد (از تاریخ بیهقی ||). تفتیش کردن. رسیدگی کردن. رسیدن. بررسی کردن. وارسی کردن. بغور رسیدن. فحص کردن. تحقیق کردن. (یادداشت مؤلف) : و عثمان بن عفان را نزدیک صالح فرستاد که برسید تا اینجا به چه شغل آمد. (تاریخ سیستان ص۱۹۵). فرمود تا بررسیدند که او را اندرین چند خرج شده است برسیدند وی... (تاریخ سیستان).

برسیفامیلا.

[ ] (یونانی، اِ) سفرجل. (فهرست مخزن الادویه). به. بهی.

برسیم.

[بِ] (ع اِ) یونجه. رطبه. فصفصه. قت. (یادداشت مؤلف). دانهء نباتی است که به رطبه ماند مگر برگ آن از رطبه بزرگتر است. (یادداشت مؤلف).

برسیمین.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان باوندپور بخش مرکزی شهرستان شاه آباد. ده مزبور از دو محل بفاصلهء دو کیلومتر بنام علیا و سفلی تشکیل گردیده و قسمت علیای آن ۳۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برسین.

[بِ] (اِ) به لغت مصر اسم رطبه است. (تحفه). رجوع به برسیم شود.

برسیون.

[ ] (اِ) لبخ. (یادداشت مؤلف). ثمر درختی است شبیه به امرود و منبت او اسکندریه است و در مصر تناول مینمایند و در سایر بلاد بعیده سم است. (تحفهء حکیم مؤمن).

برش.

[بَ] (اِ) معجونی مکیف و مقوی که از افیون و اجزاء چند دیگر کنند بقوام عسل و سطبرتر. معجونی مرکب از بعض مخدرات و ادویهء دیگر که به پیران تجویز می کردند. (یادداشت مؤلف). - نسخهء برش، یا نسخه های برش؛ سیاههء اجزای مرکب کنندهء این معجون مکیف مقوی.

برش.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان اهر. سکنهء آن ۳۴۶ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برش.

[بَ] (اِ)(۱) گل. گل اخری. (یادداشت مؤلف). (۱) - Ocre.

برش.

[بَ رَ] (ع اِ) خجکهای سیاه و سپید بر اسب بخلاف رنگ آن. (منتهی الارب) (از آنندراج). نقطه های سپید و سیاه که بر اندام اسب باشد یا نقطه هایی که برنگ مخالف رنگ سایر اعضا باشد: مدنر؛ اسب با خجکها زائد از برش. (منتهی الارب ||). خجک ناخن. (منتهی الارب) (آنندراج). برشه. نوی. (یادداشت مؤلف ||). نقطه های خرد سیاه که بیشتر بر روی پدید آید و گاه باشد که بسرخی و بسیاهی کم رنگ زند. (بحر الجواهر). کنجدک. ککمک. (از یادداشت بخط مؤلف). پاره سیاهی مستدیر مایل به سرخی و بیشتر به روی ||. بیماری است. (یادداشت مؤلف).

برش.

[بَ رَ] (اِ) بش. (حاشیهء فرهنگ اسدی). موی قفای اسب. فش. کاکل اسب. (از برهان). مؤلف نویسد: در جای دیگر این کلمه را ندیده ام و ممکن است سهو کاتب لغت نامهء اسدی باشد.

برش.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ ابرش. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب). رجوع به ابرش شود.

برش.

[بُ] (روسی، اِ) قسمی آبگوشت که از کلم برگ و گوشت گاو و ترب و گوجه فرنگی کنند. (یادداشت مؤلف ||). نوعی سوپ. سوپ روسان. سوپ روسی.

برش.

[بُ رِ] (اِمص)(۱) اسم مصدر است از بریدن. بریدن. (آنندراج ||). برندگی. تندی. تیزی. حدت. قاطعیت چنانکه گویند برش این

کارد، این چاقو، این قلمتراش، این شمشیر، این خنجر و امثال آنها چگونه است؟ یا کارد خوش برش نیست : چون میغ رسیدی آتش آمیغ با غرش کوس و برش تیغ.خاقانی. ولی باید اندیشه را تیز و تند برش برنیاید ز شمشیر کند.نظامی. شمشیر امتیاز جهان را برش نماند یک جوهری در و خزف از هم جدا نساخت. طالب کلیم (از آنندراج). - ارهء برش(۲)؛ نوعی اره. رجوع به اره شود ||. قطع. بریدن جامه برای دوختن. عمل بریدن. طرز بریدن جامه: جامهء خوش برش. (یادداشت مؤلف). - برش یکسره، برش دومی، برش بازپسین؛انواع بریدگی ها که در چوب پدید آرند. رجوع به جنگل شناسی ساعی ج۱ صص ۱۲۰ - ۱۲۸ شود. - خوش برش؛ که به دقت و به اندازه و متناسب اجزاء پارچه قطع و سپس دوخته شده باشد ||. مقطع(۳ ||). قسمتی از یک ورقهء سهم تجارتی بانک که ممکن است بچند برش تقسیم شده و هر برش آن جداگانه خرید و فروش شود(۴). (لغات فرهنگستان ||). قطعه. پاره. بریده. تکه. شکله. (یادداشت مؤلف): یک برش ماهی؛ یک قطعه و یک تکه از آن : و آن ترنج ایدر چون دیبه دیناری که بمالند و بمالی و بنگذاری زو بمقراض برشی دو سه برداری کیسه ای دوزی و درزش نه پدید آری. منوچهری. مرا نیست غیر از غم او خورش ز دنیا مرا بس بود یک برش.وحید ||. قاچ. قاش خربوزه و غیره. (غیاث اللغات از بهار عجم): یک برش خربوزه یا هندوانه؛ یک قاچ از آن. (یادداشت مؤلف ||). گوارندگی. (یادداشت مؤلف ||). مجازاً، حدت در کار. لیاقت در انجام دادن کار. فاعلیت. زرنگی. جلدی. کارگزاری. فعالیت. سرعت عمل. حالت آدمی که کارها را زود فیصل کند. (یادداشت مؤلف): فلان برشی ندارد (بی برش است)؛ بی لیاقت است و نمیتواند کارها را از پیش بردارد. فلان کس مرد برشداری است یا مأموری برش دار است؛ یعنی امور را نیکو برگزارد و دعاوی را قطع و فصل کند - بابرش؛ لایق و زرنگ و جلد. (۱) - در شعر و در بعضی از لهجه ها حرف راء مشدد هم آمده. (۲) - Coupure. Coupon - (۴) .Coupe - (۳) .Scie a dos.

برشاء.

[بَ] (ع ص) تأنیث ابرش (||. اِخ) لقب مادر ذهل و قیس و سیستان پسران ثعلبه زیرا که برش یعنی خجکها بروی داشت یا از آن روی که میان وی و میان نتایج وی خلاف افتاد ||. سنهٔ برشاء؛ سال بسیارگیاه. (منتهی الارب) (آنندراج ||). ارض برشاء؛ زمین با گیاهان رنگارنگ. (منتهی الارب (||). اِ) مردم. (آنندراج). کس. (منتهی الارب): ماادری ای البرشاء هو؛ ندانم او از کدام مردم است. ندانم او کیست. جماعت مردم. (آنندراج). گروه آدمیان. و رجوع به برساء و براساء شود.

بر شاخ آهو.

[بَ خِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) وعدهء دروغ و معدوم را موجود نمودن بدروغ و خبرهای بی بنیاد. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات). این مثل در جایی بکار رود که حصول مقصد ممکن نیست و وصول بمراد متعذر است زیرا که شاخ آهو خالی از برگ و بار است و حاصل از آن خارخار است. (آنندراج).

برشاشیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)شاشیدن. تر شدن. ترشح کردن: ارفض الدمع ارفضاضاً؛ برشاشیده و پریشان شد سرشک. (منتهی الارب). ارفض الدمع؛ سال و ترشش. (اقرب الموارد). شاشیدن. تر شدن. ترشح کردن. (برهان). ترفض؛ برشاشیده شدن و پریشان شدن. ارفضاض؛ برشاشیده و پریشان شدن سرشک و پریشان و برشاشیدن. (منتهی الارب). و رجوع به شاشیدن شود.

برشاشیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)ارفضاض؛ برشاشیده و پریشان شدن سرشک. (منتهی الارب).

برشاع.

[بِ] (ع ص، اِ) برشع. مرد گول دفزک بدنما و بدخو. (منتهی الارب) (آنندراج). بی دل. (مهذب الاسماء). و رجوع به برشع شود.

برشاعهٔ.

[بَ عَ] (اِخ) آبشخوری است مابین دهناء و یمامه. (مراصد الاطلاع).

برشام.

[بِ] (ع مص) برشمهٔ. تیز نگریستن. (منتهی الارب). تیز و پیوسته نگریستن ||. خاموش شدن از اندوه و خشم یا روی درهم کشیدن. ||تیزی نظر ||. نکته های رنگارنگ. (آنندراج).

برشان.

[بَ] (اِ) کلمه مخفف برروشنان است. (یادداشت مؤلف). رجوع به برروشنان شود. امت مطلقاً از هر پیغمبر که باشد. (برهان) (از آنندراج). برسان. گروه آدمیان. (آنندراج).

برشانوشان.

[ ] (اِ)(۱) قناالجعدهٔ. (یادداشت مؤلف). (۱) - Adianthe.

برشانه.

[بَ نَ] (اِخ)(۱) شهری است به اسپانیا. رجوع به الحلل السندسیه ص۷۵ شود ||. نام یکی از قرای اشبیلیه است. (۱) - Purchina.

برشاوش.

[بَ وُ] (اِخ) (اصطلاح نجومی)(۱)یکی از صور شمالی فلک که بر صورت مردی توهم شده بر دست راست شمشیری و بچپ سر دیوی و شامل پنجاه و نه ستاره است و حاوی جنب فرساوس و غول و عاتق الثریا و منکب الثریا و معصم الثریاست و صورت را حامل رأس الغول و سوار و فرساوس نیز خوانند. (یادداشت مؤلف). (۱) - Persee.

برشاه.

[بَ] (اِخ) دهی است از بخش گوران شهرستان شاه آباد. سکنه آن ۱۳۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

برشت.

[بِ رِ] (ن مف) برشته. چیزی را گویند که در روغن بریان کرده باشند. (برهان) (هفت قلزم). بریان. (ضیاء). - نیم برشت؛ نیم تف

داده. نیم برشته که در روغن گداخته یکی دو تاب دهند تا اندکی رنگ بگرداند نه چندانکه سرخ و برشته شود.

برشتاب.

[بَ شِ] (ق مرکب) با شتاب. با عجله.

برشتافتن.

[بَ شِ تَ] (مص مرکب)شتافتن. ازراف. (زوزنی). رجوع به شتافتن شود.

بر شتر نشستن.

[بَ شُ تُ نِ شَ تَ](مص مرکب) کنایه از آشکارا شدن چیزی که خواهند پنهان ماند : بر اشتری نشینی و سر را فرو کنی در شهر میروی که نبینید مر مرا.مولوی. رجوع به برنشستن شود.

برشتگی.

[بِ رِ تَ] (حامص) حالت و چگونگی برشته. برشته بودن. نیم سوختگی (در نان و غیره): نان به این برشتگی را میگویی خمیر است. ||نیکویی بافت و ظرافت آن. نیک به هم بافته بدون تار و پود پارچهء پشمی و قالی و جز آن. مقابل شلاته و شل.

برشتن.

[بِ رِ تَ] (مص) برشته کردن. بریان نمودن. (آنندراج). بریان کردن چنانکه نان را از تیز کردن آتش یا دیر بیرون کردن از تنور : بهل تا باشد این آتش فروزان کبابی را که ببرشتی مسوزان. فخرالدین اسعد (ویس و رامین). و چنانکه گندم و شاهدانه و امثال آن را بر تابه به آتش نهادن بی آب. بو دادن. (یادداشت مؤلف). تاب دادن : ز خاک عشق دمیده ست دانه ام صائب به آتش رخ گل می توان برشت مرا.صائب ||. ریسیدن. (از: ب + رشتن). رجوع به رشتن و ریسیدن شود.

برشتنی.

[بِ رِ تَ] (ص لیاقت) قابلیت برشته شدن داشتن. که تواند برشته شدن. که برشته تواند شدن.

برشتوک.

[بِ رِ] (اِ) آرد که با روغن سرخ کنند و نرمهء شکر در آن بریزند بی آب. (یادداشت مؤلف ||). قسمی خوردنی.

برشتوک.

[بَ رِ] (اِ) ماهیی است دریایی. (یادداشت مؤلف).

برشته.

[بِ رِ تَ / تِ] (ن مف) نعت مفعولی است از برشتن. بریان. بریان کرده. (حاشیهء منیری). بریان کرده. (آنندراج). برهود. نیک پخته و رطوبت آن گرفته شده. (یادداشت مؤلف). به آتش خوب پخته چنانکه روی آن سرخ و چون نیم سوخته گردد. مشوی. مشویهٔ. (یادداشت مؤلف). نزدیک بسوختن. خشک پخته. مقلو. سرخ کرده. ممحص. بوداده. - برشته ته؛ چیزی که ته او برشته شده باشد. (آنندراج) : جام برشته تهش داغ دل لاله زاد ساقی مستانه اش نرگس تکیه عقاب. زلالی. - برشته شدن؛ سرخ شدن بر آتش آنگونه که قسم اعظم رطوبت و تری آن گرفته شود ||. - رنگ بگردانیدن چنانکه پوست چهره در آفتاب. - برشته کردن به آتش؛ همه یا بخش مهم رطوبت و تری را گرفتن. (یادداشت مؤلف). بریان کردن. سرخ کردن. بو دادن. بر آتش یا تابه و مانند آن نهادن نان یا چیزی تا سرخی گیرد. (یادداشت مؤلف). برتابهء بی آب یا ریگ تفته پختن چنانکه صورت آن رنگ بگرداند بزردی یا سرخی: نان را برشته کردن. گندم را برشته کردن. - برشته کرده؛ مسلوق. مسلوقه. بی آب پخته شده. (یادداشت مؤلف). - گندم برشته؛ گندم بوداده. (یادداشت مؤلف). - نان برشته؛ نان نیک پخته بر اثر تیز کردن آتش یا دیر بیرون کردن آن از تنور. (یادداشت مؤلف ||). بمناسبت بریانی و سوختگی، غمین و دردمند. - یار برشته؛ کنایه از یار دردمند. (آنندراج) : جز داغ جگرسوز که یاری است برشته در کس نتوان بست دل امروز که یار است. واله هروی (آنندراج ||). هرچه مرغوب و محجوب باشد. (غیاث) (آنندراج). - چهرهء برشته؛ کنایه از چهرهء آتشین. (آنندراج) : سمنبران بلب آبدار چون گهرند بچهره از جگر عاشقان برشته ترند. صائب (آنندراج). - حسن برشته؛ کنایه از حسن سبزه. سبز و ته گلگون. (غیاث اللغات) (آنندراج) (بهار عجم). یعنی ملیح مایل بسرخی. (غیاث اللغات ||). محکم بافته. هنگفت. صفیق. (یادداشت مؤلف).

برشته کشیدن.

[بِ رِ تَ / تِ کَ / کِ دَ](مص مرکب)(۱) منظم کردن. منظم ساختن ||. بنظم درآوردن. بند کردن، چنانکه دانه های جواهر در گردن بند یا تسبیح : ز عمر بهره همین گشت مر مرا که بشعر برشته میکشم این زر و در و مرجان را. ناصرخسرو. - برشتهء نظم کشیدن؛ نظم کردن. سرودن. شعر گفتن. منظوم ساختن ||. - منظم ساختن. منظم گرداندن. تنظیم کردن. برشته کشیدن. تعکیف. (منتهی الارب). (۱) - از: به (حرف اضافه) + رشته + کشیدن.

برشجا.

[بَ شَ] (اِخ) برشخا. برشجان. برشجار. نام موضعی است میان ایران و توران. (آنندراج).

برشخا.

[بَ شَ] (اِخ) نام موضعی است میان ایران و توران و بجای خاء جیم هم بنظر آمده (یعنی برشجا). (برهان) (انجمن) (آنندراج).

برشخان.

[بَ شَ] (اِخ) برشخا. (انجمن آرا). رجوع به برشخا شود.

برشخشیدن.

[بَ شَ دَ] (مص مرکب)بسوی بالا شخشیدن. (یادداشت مؤلف). رجوع به شخشیدن شود.

برشخواران.

[بَ رِ خا] (اِخ) دهی است از دهستان جهریق بخش شاهپور شهرستان خوی. سکنه آن ۱۰۵ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

برشدگی.

[بَ شُ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی برشده. رفعت. رجوع به بر شده و بر شدن شود.

برشدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب) بالاـ رفتن. بالا شدن. (آنندراج). ببالا رفتن. بالا گرفتن. بلند شدن. صعود کردن. صعود. ارتقاء. سمود. (منتهی الارب). تصعد. (تاج المصادر بیهقی). برخاستن. بسمت بالا رفتن. بر رفتن. عروج کردن. متصاعد شدن. عروج. برآمدن بر : آنکس که ملک فرستاده بود بنگرید تا بهرام با آن پیل چه کند در آن مرغزار آمد و بدرختی برشد تا بنگرد که با بهرام چه کند. (ترجمهء طبری بلعمی). فرو شد بماهی و برشد بماه بن نیزه و قبهء بارگاه.فردوسی. همی برشد ابر و فرود آمد آب همی گشت گرد سپهر آفتاب.فردوسی. رده برکشیدند و برشد خروش سپهدار ایران برآمد بجوش.فردوسی. گه ز بالا سوی پستی باز گردد سرنگون گه ز پستی برفروزد سوی بالا برشود.فرخی. ز هر بیغولهء و باغی نوای مطربی برشد دگر باید شدن ما را کنون که آفاق دیگر شد. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص۴۵). بکوه برشد و اندر نهاله گه بنشست فیلک پیش بزه کرده نیم چرخ، بچنگ. فرخی (ایضاً ص۲۰۶). سالار سپاهان چو ملک شد بسپاهان برشد بهوا همچو یکی مرغ هوایی. منوچهری. با رخ رخشان چون گرد مهی بر فلکی بر سماوات عُلی بر شده زیشان لهبی. منوچهری. برشد از دختر رز تا فلک پنجم بوی مشک تبت و نور بر از انجم. منوچهری. گرچه بهوا برشد چون مرغ همیدون ورچه بزمین درشد چون مردم مائی. منوچهری. و از در شارستان که نو کرده اند بدرپارس برشد و بمسجد آدینه شد. (تاریخ سیستان). و محمد بن رویدی بکوه برشد. (تاریخ سیستان). بقلعه برشد. (تاریخ سیستان). بچرخ از همه شهر برشد خروش ز جوشنوران باره آمد بجوش. اسدی (گرشاسب نامه). درآمد چنان زد یکی را به تیغ کجا سرش چون ماغ برشد به میغ. اسدی (گرشاسب نامه). خوش آمدش و برشد بدانجایگاه برآسود لختی در آن سایه گاه. اسدی (گرشاسب نامه). تدبیر برشدن بفلک چون نمیکنی چون کار و بار خویش نگیری بمحکمی. ناصرخسرو. جانت بسخن پاک شود زانکه خردمند از راه سخن برشود از چاه به جوزا. ناصرخسرو. پرهیز بطاعت و بدانش کن وانگه برشو بکوکب جوزا.ناصرخسرو. تا امروز هر روز ده بار آتش از آن چاه بیرون آید و بهوا برشود. (قصص الانبیاء ص۳۳). فزونت رنج رسد چون به برتری کوشی که مانده تر شوی آنگه که برشوی بفراز. مسعودسعد. از فراز آمدی سبک به نشیب رنج بینی که برشوی بفراز.مسعودسعد. بخار حسرت چون برشود ز دل بسرم زدیدگانم باران غم فرود آید.مسعودسعد. و دوم روز و سوم روز همچنان چاشتگاه [مائده برای عیسی] بیامدی و باز بهوا برشدی. (مجمل التواریخ). [نافع] گوید برفتیم نزدیک کوه [دماوند] بدیهی باستادیم و چارهء برشدن همی طلبیدیم. (مجمل التواریخ). و راه برشدن چنانکه هرچه خواهند بچهارپا بآسانی بر خانهء بالائین توانند برد. (مجمل التواریخ). صدر جهان که صدر فلک بارگاه اوست وز پایگاه او بفلک برشدن توان.سوزنی. نه منجنیق رسد بر سرش نه کشکنجیر نه تیر چرخ و نه سامان برشدن بوهق. انوری. شعر همین وانگهی حضرت شاهنشهی کس بسر آسمان برنشد از نردبان. جمال الدین عبدالرزاق. روزم فروشد از غم و در کوی عشق تو این دود جز ز روزن من برنمیشود.خاقانی. در وصف تو کی رسم بخاطر بر عرش که برشود بسلم.خاقانی. شه از مهر فرزند پیروزبخت در گنج بگشاد و برشد بتخت.نظامی. سکندر به آیین فرهنگ خویش ملوکانه برشد باورنگ خویش.نظامی.

ببام قصر برشد چون یکی ماه نهاده گوش بر در دیده بر راه.نظامی. نبودی بجز آه بیوه زنی اگر برشدی دودی از روزنی.سعدی. چون شبنم اوفتاده بدم پیش آفتاب مهرم بجان رسید و بعیوق برشدم.سعدی. - بهم برشدن؛ بهم برآمدن. برخاستن : بهم برشد از عاج مهره خروش جهان آمد از نای روئین بجوش. اسدی (گرشاسب نامه ||). بهم برآمدن. دگرگون احوال شدن. متغیر شدن : بهم برشد از آن شیر شکاری که پنهان چون شوم از پیش یاری.نظامی ||. ساطع شدن : نوری دید که از زمین بر آسمان همی برشد. (تاریخ سیستان ||). رسیدن : همی برشد آوازشان تا دو میل به پیش سپاه اندرون کوس پیل.فردوسی. و نیز رجوع به شواهد معنی اول همین لغت شود ||. برگشتن : تا تبذیر کردن مال و تدبیر کردن بد دل بخردان از او برشد. (تاریخ سیستان).

برشده.

[بَ شُ دَ / دِ] (ن مف مرکب)بالارفته. بلندشده. (آنندراج) (انجمن آرا). بررفته. (انجمن آرای ناصری). برافراشته. بلند. رفیع. رفیعه. مرفوع. مرفوعه. مرتفع. مرتفعه. (یادداشت مؤلف) : از این برشده تیزچنگ اژدها بمردی و دانش که یابد رها.فردوسی. بخاک آمد از برشده چوب عود تهی ماند زان مرغ مشکین عمود.فردوسی. یکی آتش برشده تابناک میان باد و آب از بر تیره خاک.فردوسی. گنبد برشده فرود تو باد همچو بهشت از زبر گنبدی.فرخی. هرک او بخرد بقا نیابد زین برشده چرخ آسیایی.ناصرخسرو. تا که باشد فلک برشده را از بر خاک مسطح تدویر.سوزنی. سپهر برشده را رأی او بخدمت خواند میان ببست بجوزا چو بندگان بنوال.انوری. - برشده گوهر؛ کنایه از آسمان است : ز نام و نشان و گمان برتر است نگارندهء برشده گوهر است.فردوسی.

برشطهٔ.

[بَ شَ طَ] (ع مص) بریدن: برشط اللحم برشطهٔ؛ برید گوشت را. (منتهی الارب).

برشع.

[بِ شِ] (ع ص، اِ) برشاع. مرد گول دفزک بدنما و بدخو. (از منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به برشاع شود.

برشعثا.

[بَ شِ] (اِ) نافع فی الحال. (بحر الجواهر). و آن دارویی است مرکب از فلفل سیاه و فلفل سفید و بزرالبنج از هر یک بیست درهم و افیون ده درهم و زعفران پنج درهم، سنبل، عاقرقرحا، فرفیون از هریک یک درهم کوفته و بیخته و ضعف ادویه برآن عسل افزایند و شربت آن درهمی یا دانقی باشد. رجوع به فهرست مخزن الادویه و تذکرهء ضریر انطاکی و تحفهء حکیم مؤمن و دزی ج۱ ص۷۲. ابن اللبودی را مقاله ایست بنام مقالهٔ فی البرشعثا. (یادداشت بخط مؤلف از عیون الانباء ج۲ ص۱۸۹).

برشقهٔ.

[بَ شَ قَ] (ع مص) کسی را به تازیانه زدن. (منتهی الارب ||). گوشت را بریدن و پاره پاره کردن: برشق اللحم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

برشک.

[بِ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان چانف بخش بمپور شهرستان ایرانشهر. سکنهء آن ۱۲۵ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

برشک.

[بَ شَ] (اِ) شکنجه و معصر ||. تسمه و تنگ و زین بند. (آنندراج).

برشکافتن.

[بَ شِ تَ] (مص مرکب)شکافتن : از دمش برشکافت تا بدمش بچهء گور یافت در شکمش.نظامی. و رجوع به شکافتن شود.

برشکال.

[بَرْ / بَ رَ] (هندی، اِ) برسات و در بهار عجم نوشته که لفظ هندی است و نزد فقیر مؤلف کتاب مفرس برسکال است که بسین مهمله باشد چه در هندی برس بمعنی بارش و کال بمعنی وقت. (غیاث اللغات) (آنندراج). و رجوع به برسات شود : فروز میکده باقر اگر حریف میی رسید خم به ته و برشکال میگذرد. باقر کاشی (از آنندراج).

برشکستن.

[بَ شِ کَ تَ] (مص مرکب)شکستن : گفت ای استا مرا طعنه مزن گفت استا زان دو یک را برشکن چون یکی بشکست هر دو شد ز چشم مرد احول گردد از میلان و خشم.مولوی. و رجوع به شکستن شود. - برشکستن زلف؛ بسوی بالا شکستن آن. شکستن بسوی بالا- خم دادن بسمت بالا- (یادداشت مؤلف). - برشکستن زلف و کاکل؛ کنایه از هم واکردن موهای کاکل و زلف. (آنندراج). شکستن به برسو چنانکه زلف را. (یادداشت مؤلف) : چو برشکست صبا زلف عنبرافشانش بهر شکسته که پیوست زنده شد جانش. حافظ. - برشکستن مجلس؛ کنایه از برهم خوردن مجلس و پاشیدن صحبت. (آنندراج) : مجلس چو برشکست تماشا بما رسد در بزم چون نماند کسی جا بما رسد. ملا نظیری (آنندراج ||). ترک دادن و واگذاشتن. (برهان). ترک دادن. (انجمن آرا ||). کنایه از اعراض نمودن. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). اعراض کردن و بیدماغ شدن. (آنندراج). کناره کردن. (غیاث اللغات). اعراض کردن و روی تافتن. برگشتن. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) : بقول دشمن بدگوی برشکست از من چه شد چه کرده ام از بهر چه چرا برگشت. مسعودسعد سلمان. بر خصم زدند و برشکستند کشتند و بریختند و جستند.نظامی. یکی فتنه دید از طرف برشکست یکی در میان آمد و سرشکست.سعدی. پیام من که رساند بماه مهرگسل که برشکستی و ما را هنوز پیوند است. سعدی. برشکست از من و از رنج دلم باک نداشت من نه آنم که توانم که از او برشکنم.سعدی. خلاف شرط محبت چه مصلحت دیدی که برشکستی و ما را بهیچ نخریدی.سعدی. ازو شوخی ازین درخم شکستن ازین زاری و از وی برشکستن.امیرخسرو. - برشکستن بهم؛ بیکدیگر حمله کردن. درهم آویختن : برآنسان دو لشکر بهم برشکست که گرد سپه بر هوا ابر بست.فردوسی. سرانجام لشکر همه هم گروه بهم برشکستند چون کوه کوه.فردوسی ||. - درهم شکستن : که دست نیای تو پیران ببست دو لشکر ز توران بهم برشکست.فردوسی. - برشکستن عنان؛ برتافتن آن. - عنان برشکستن؛ عنان برتافتن : مپندار گر وی عنان بر شکست که من باز دارم ز فتراک دست.سعدی. آنرا که تو تازیانه در سر شکنی به زآنکه ببینی و عنان برشکنی.سعدی ||. مغلوب گردانیدن. شکست دادن : بمن بازده زور لشکرشکن بمن دیو لشکرشکن برشکن.فردوسی ||. آستین برزدن. (آنندراج) : به پیلسته دیبای چین برشکست به ماسورهء سیم بگرفت شست. اسدی (آنندراج ||). رنجه شدن. (غیاث اللغات).

برشکفتن.

[بَ شِ کُ تَ] (مص مرکب)شکفتن : شهنشه ز شادی چو گل برشکفت بخندید در روی درویش و گفت.سعدی. ملک زین حکایت چنان برشکفت که چیزش ببخشید و چیزش نگفت.سعدی. و رجوع به شکفتن شود.

برشکنجیدن.

[بَ شِ کَ دَ] (مص مرکب)شکنجیدن : ز آز و فزونی برنجی همی روانرا چرا برشکنجی همی. فردوسی. و رجوع به شکنجیدن شود.

برشکنی.

[بَ شِ کَ] (حامص مرکب)اعراض. برگشتن. (آنندراج). روی برتافتن : ازوی خوش است برشکنی ها بگاه ناز وز خسرو شکسته فغانهای زار خوش. خسرو.

برشکوهیدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب)رجوع به شکوهیدن شود.

برشکهٔ.

[بَ شَ کَ] (ع مص) جداجدا کردن و بخش بخش کردن: برشک الجروز؛ جداجدا و بخش بخش کرد آن را. (از منتهی الارب).

برشلونه.

[بَ شِ لَ نَ] (اِخ)(۱) بارسلون. شهری به اسپانیا. رجوع به الحلل السندسیه ج۲ و عقدالفرید و نفخ الطیب رحله و ابن جبیر و نخبهٔ الدهر دمشقی و فهرست ترجمهء مقدمهء ابن خلدون و بارسلون شود. (۱) - Barcelone.

برشلیانه.

[ ] (اِخ) نام شهری از اندلس از اقلیم لبله. (یادداشت مؤلف). رجوع به الحلل السندسیه شود.

برشم.

[بَ رُ] (اِ) پشم نرمی را گویند که از بن موی بز روید و آن را به شانه برآورده بتابند و از آن شال ببافند و آنرا کلغر نیز خوانند. (جهانگیری) : یارم ز سفر آمد دیدم که برشم آورد چون نیک نگه کردم میش آمد و پشم آورد. سعدی (از جهانگیری).

برشم.

[بُ شُ] (اِ) برقع. (آنندراج) (منتهی الارب).

برشمردن.

[بَ شِ / شُ مَ / مُ دَ] (مص مرکب) شمردن. احصاء. یکی یکی شمردن. تعداد کردن. (فرهنگ لغات شاهنامه). عد. (یادداشت بخط مؤلف). شماره کردن چیزی برای تحویل دادن یا آگاهاندن کسی از شمار آن : بفرمان او هدیه ها پیش برد یکایک بگنجور او برشمرد.فردوسی. برآنسان که رستم همی نام برد ز خویشان نزدیک صد برشمرد.فردوسی. همه جامه های تنش برشمرد نگه کرد و یکسر برستم سپرد.فردوسی. مر نعمت یزدان بی قرین را یک یک بتن خویش برشماری.ناصرخسرو. دوستان شهر او را برشمرد بعد از آن شهر دگر را نام برد.مولوی ||. حکایت کردن. حدیث کردن. گفتن. شرح دادن : ز بهرام و از رستم نامدار ز هرچت بپرسم بمن برشمار.فردوسی. بنزد سیاوش خرامید زود بر او برشمرد آن کجا رفته بود.فردوسی. بر او برشمردند یکسر سخن که بخت از بدیها چه افکند بن.فردوسی. گفت یا جبرئیل از اینهمه که برشمری از هیچکدام نمیگویم از آرزوی دیدار دوست میگویم. (قصص الانبیاء). اگر صفات جمال تو بر تو برشمرم گمان مبر که کسی را همال خود شمری. سوزنی. و در ایستاد و فضایل ابی موسی اشعری... مجموع برشمرد. (تاریخ قم). و رجوع به شمردن شود ||. برشمردن کسی را؛ دشنام دادن. دشنام گفتن. عیبگویی کردن. بد گفتن. ذکر. (یادداشت مؤلف). غریدن. لندیدن بر کسی. (یادداشت مؤلف) : سوی خانهء آب شد آب برد [زن پالیزبان] همی در نهان شوی را برشمرد که این پیر ابله نماند بجای هرآنگه که بیند کسی در سرای.فردوسی. مرا چون بدسگالان خوار کردی بروزی چند بارم برشمردی. (ویس و رامین). چه بفزودت از آن زشتی که کردی مرا چندین بزشتی برشمردی. فخرالدین اسعد (ویس و رامین). اگرچه مرا دست دشنام برد ترا نیز هم چند می برشمرد. اسدی (گرشاسب نامه). رجوع به ذکر شود.

برشمهٔ.

[بَ شَ مَ] (ع مص) تیز و پیوسته نگریستن به سوی کسی. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (از آنندراج). بِرشام. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به برشام شود ||. خاموش شدن از اندوه و خشم و یا روی درهم کشیدن و ناپسند داشتن. (از منتهی الارب) (آنندراج). آشکار کردن حزن. (از اقرب الموارد ||). نقطه های رنگارنگ کردن. (منتهی الارب) (آنندراج).

برشن.

[بَ شَ] (اِ) عشق پیچه. (آنندراج). عشق پیچان. مهربانک. و رجوع به داردوست شود.

برشنودن.

[بَ شَ / شِ / شُ دَ] (مص مرکب) شنودن. شنیدن : تا چشم و گوش یافته ای بنگر تا برشنوده است گوا بینا.ناصرخسرو. و رجوع به شنیدن شود.

برشنه.

[بِ رِ نِ] (اِخ) دهی است از دهستان همایجان بخش اردکان شهرستان شیراز. سکنهء آن ۵۹۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

برشو.

[بَ شَ / شُو] (اِ مرکب) آسانسور. (یادداشت بخط مؤلف). بررو(۱). (۱) - این کلمه پیشنهاد مؤلف است بجای آسانسور.

برشوراندن.

[بَ دَ] (مص مرکب)شوراندن. رجوع به شوراندن شود.

برشوم.

[بُ / بَ] (اِ) نوعی از خرمابن است در بصره که نسبت به خرمابنان جای دیگر زودتر بار دهد. (منتهی الارب). بلغت اهل نجد نوعی از خرمای خشک باشد. (برهان) (آنندراج). نوعی خرمابن پیش رس به بصره.

برشهٔ.

[بُ شَ] (ع اِ) بَرَش. خجکهای سیاه یا سپید بر اسب بخلاف رنگ آن ||. خجک ناخن. (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به برش شود.

برشهر.

[بَ شَ] (اِخ) ابرشهر. نام باستانی شهر نیشابور است. رجوع به نیشابور شود.

برشهی.

[بَ شَ] (اِ) موی نرم و ملایم که بر جناح مرغان باشد ||. جناح مرغ. (آنندراج).

برشی.

[بَ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش رامسر شهرستان شهسوار. سکنهء آن ۲۵۰ تن. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

برشیان دارو.

[بَ] (اِ مرکب) داروئی است که آنرا سرخ مرد گویند و بعربی عصی الراعی خوانند. (آنندراج). حمیرا. (برهان). و رجوع به برسیان دارو شود.

برشین.

[ ] (اِ) رطبه. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به رطبه شود.

برشیواندن.

[بَ شی دَ] (مص مرکب)شیار کردن. شخم کردن : گفت این گندم بر زمین بیفشان و زمین برشیوان و دانه بخاک بپوشان. (تفسیر ابوالفتوح رازی ج۲ ص۳۷۹).

برص.

[بَ] (ع اِ) جانوری است کوچک که در چاه باشد. (از منتهی الارب) (آنندراج).

برص.

[بَ] (ع اِ) (اصطلاح پزشکی) در نزد پزشکان سفیدی ایست که بر ظاهر پوست بدن آشکار میشود و محل خود را ژرف میسازد پس اگر در سایر اعضاء این سپیدی عارض شود بطوریکه رنگ بدن تماماً سپید گردد آنگاه این عارضه را منتشر نامند و برص سیاه بنام قوباء معروف است و آن سیاهی باشد که بر اثر سیاهی سوداوی غلیظ بر پوست بدن عارض میشود. (کشاف اصطلاحات الفنون از بحر الجواهر). رجوع به بَرَص شود.

برص.

[بَ رَ] (ع اِ)(۱) بیماریی است که بر پوست بدن پدید آید و جاجا سپید گردد سپیدتر از رنگ پوست. (یادداشت مؤلف). پیسی اندام از فساد مزاج. (غیاث اللغات). پیسگی. پیش. پیسی. (زمخشری). سلع. (از منتهی الارب) (آنندراج). سپیدی باشد در ظاهر بدن در بعضی اعضاء. مرضی است که داغهای سیاه یا سپید بر اندام پدید آیند. (غیاث اللغات از منتخب) : بخت را در گلیم بایستی این سپیدی برص که در بصر است.خاقانی. آری به داغ و درد سرانند نامزد اینک پلنگ در برص و شیر در جذام. خاقانی. - برص ابیض(۲)؛ پیسی. - برص اسود؛ قوبای مقشر. - برص الاظفار؛ سپیدی که بر ناخنها افتد. - برص دار؛ مبتلی به بیماری برص : از سر تیغت که ماه ازوست برص دار بر تن شیر فلک جذام برآمد.خاقانی. - برص زده؛ اسلع. - برص منتشر؛ پیسی که تمام اعضاء را فراگیرد ||. یکی از عیبهایی که اسب بدان دچار میشود. رجوع به صبح الاعشی ج۲ ص۲۸ شود ||. سپیدی زخم به شده. (آنندراج). سپیدی جراحت به شدهء ستور. (منتهی الارب (||). مص) پیس اندام شدن. (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به مفردات ابن البیطار در کلمهء خلد شود. . (فرانسوی) (۱) - La lepre . (فرانسوی) (۲) - La lepre blanche

برص.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ ابرص. (منتهی الارب). رجوع به ابرص و بَرَص شود.

برص.

[بُ] (اِخ) نام قریه ای میان حله و بغداد نزدیک ذی الکفل. (سفرنامهء ابن بطوطه ص۶۱).

برصاء.

[بَ] (ع ص) تأنیث أبرص. زن مبتلا به مرض پیسی. - حیهٔ برصاء؛ مار پیسه. (منتهی الارب) (آنندراج ||). ارض برصاء؛ زمین گیاه چریده. (آنندراج) (منتهی الارب (||). اِخ) لقب مادر شبیب شاعر و نام او امامهٔ یا قرصافهٔ بود.

برصات.

[بَ رَ] (اِ) برسات. برشکال. (یادداشت مؤلف). موسم باران هند. و رجوع به برسات و برشکال شود.

بر صحرا افکندن.

[بَ صَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) بر صحرا نهادن. کنایه از غایت آشکارا کردن و شهرت دادن. (آنندراج) : مجال صبر تنگ آمد بیکبار حدیث عشق بر صحرا فکندم.سعدی.

بر صحرا نهادن.

[بَ صَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) بر صحرا افکندن. کنایه از آشکار و ظاهر ساختن. (برهان) : تا کمال علم او ظاهر شود این همه اسرار بر صحرا نهاد.عراقی.

برصواب.

[بَ صَ] (ص مرکب) صائب. درست : چون می بینم که رأی شما بر صواب است مرا بر سر آن سخن گفتن حکمت نباشد. (گلستان سعدی). جهانت خوش و رفتنت برصواب عبادت قبول و دعا مستجاب.سعدی.

برصوم.

[بُ] (ع اِ) غلاف قاروره (منتهی الارب) (آنندراج) و اگر از جگن باشد بپارسی پیزری گویند. (یادداشت مؤلف ||). پوست پاره ای که سر قاروره و مانند آن را بدان بندند. (منتهی الارب) (آنندراج). آنچه مر شیشه بدان سخت کنند. ج، براصیم. (مهذب الاسماء).

برصوما زامر.

[بَ مِ] (اِخ) یکی از موسیقی دانهای مشهور و شاگرد ابراهیم موصلی است. رجوع به کتاب التاج ص۳۸، ۳۹ و ۴۱ و ایران در زمان ساسانیان ص ۲۰۲ و ۲۰۳ و عقدالفرید ج۷ ص۳۳، ۳۹ و ضحی الاسلام و معجم البلدان در مادهء برکهٔ زلزل شود.

برصهٔ.

[بُ صَ] (ع اِ) خانهء جن ||. جایی در ریگستان که گیاه نرویاند. (منتهی الارب) (آنندراج).

برصهٔ.

[بِ رَ صَ] (ع اِ) جِ سامّ ابرص. (منتهی الارب).

برصیصا.

[بَ] (اِخ) معروف است و او عابدی بوده در نهایت خداپرستی که عاقبت از شیطان فریب خورد و گمراه شد. (برهان) (آنندراج). نام ولیی [در بنی اسرائیل] که بوسواس شیطان کافر شد. (غیاث اللغات). در داستانهای اسلامی عابدیست از بنی اسرائیل یا عیسوی که شیطان او را بفریفت و به زنا کردن و قتل وادارش کرد و چون گرفتار شد شیطان از او خواست که سجده اش کند تا وی را برهاند و چون چنین کرد گرفتار شقاوت ابدی گردید. (دایرهٔ المعارف فارسی).

برصیصا.

[بَ] (اِخ) (قصر... العابد) نام ناحیتی است بشمال افریقیه بساحل بحرالروم بمشرق قصور سرت. (سفرنامهء ابن بطوطه).

برض.

[بَ] (ع ص) اندک. خلاف غمر، یقال ماء برض؛ ای قلیل. آب سخت اندک. (مهذب الاسماء). ج، براض، بُروض، أبراض. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). بُراض. (اقرب الموارد). و رجوع به براض شود.

برض.

[بَ] (ع مص) از مال خود به کسی اندک دادن او را. (منتهی الارب). دادن اندک. (تاج المصادر بیهقی). اندک دادن. (آنندراج) (مصادر زوزنی). اندک اندک دادن ||. آب اندک از چشمه بیرون آمدن. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). آب قلیل که اندک اندک آید. (منتهی الارب).

برضهٔ.

[بُ ضَ] (ع اِ) سرزمینی که درخت نرویاند و گرفته باشند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

برطاس.

[بَ / بُ](۱) (اِخ) پرطاس. نام شهری است از ولایت ترکستان، گویند روباه آنجا پوست خوب میدارد. (برهان). یک قسمت از مملکت روس قدیم است. ناحیه ایست در ترکستان، مشرق و جنوبش. (حاشیهء دیوان نظامی). غوز است و مغربش رود آتل و شمالش ناحیت بجناک و مردمان وی مسلمانند و ایشان را زبانی است خاصه و پادشاه را مس [میس] خوانند. و خداوند خیمه و خرگاهند و ایشان سه گروهند؛ بهضولا، اشکل، بلکار و همه با یکدیگر بحرب اند و چون دشمن پدید آید با یکدیگر یار باشند. (حدود العالم). در معجم البلدان آمده که برطاس ارض خزر است. رجوع به معجم البلدان شود : نخستین که بنهاد گنج عروس ز چین و ز برطاس و از هند و روس. فردوسی. ز برطاس و از چین سپه راندیم سپهبد بهر جای بنشاندیم.فردوسی. ز برطاس والان و خزران گروه برانگیخت سیلی چو دریا و کوه.نظامی. وگر گرگ برطاس را نشکرم ز برطاسی روس روبه ترم.نظامی ||. نام گروهی است که بلادهای فراخ دارند ملحق بحد روم. (منتهی الارب) (آنندراج). نام اممی است که صاحب بلاد واسعه باشند و همسایهء رومند و این امت ها مسلمانند و زبانی خاص دارند که نه ترکی است و نه خزری نه بلغاری و طول مملکت آنان پانزده روز، راه است. رجوع به معجم البلدان شود : به خزرانیان راست آراسته ز چپ بانگ برطاس برخاسته.نظامی. و رجوع به نزهـهٔ القلوب ج ۳ ص۲۱، ۲۵۸ و تاریخ گزیده و مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۹۸ و معجم البلدان و مراصدالاطلاع شود ||. پوست روباه. (برهان). و رجوع به برطاسی شود. (۱) - در برهان بر وزن کرباس و در منتهی الارب بضم باء ضبط شده است.

برطاسی.

[بَ / بُ] (ص نسبی) منسوب به برطاس. - روباه برطاسی؛ روباه منسوب به سرزمین برطاس : ای شیر فلک روبه برطاسی تو.سوزنی. ||پوست روباه : و فیه [فی سرسن] سوق لهم یباع فیه القندس و البرطاسی و السمور. (معجم البلدان). با حملهای گران از مجلوبات

دیار ترک ... غلامان ماهروی و کنیزکان ختائی... و دستهاء برطاسی و قاقم و سمور. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۲۳۸). شب چو زیر سمور انقاسی کرد پنهان دواج برطاسی.نظامی.

برطاش.

[بُ] (اِخ) برطاس. برتاس. (شرفنامهء منیری). رجوع به برطاس شود.

برطاش.

[بُ] (ص) فرومایه. (شرفنامهء منیری ||). ناقص. (شرفنامهء منیری).

بر طاق ابروی کسی می خوردن

[بَ قِ اَ یِ کَ مَ / مِ خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب) بیاد کسی شراب خوردن. (غیاث اللغات) (آنندراج).

بر طاق بلند گذاشتن.

[بَ قِ بُ لَ گُ تَ] (مص مرکب) بر طاق بلند نهادن. به مرتبهء اعلا رسانیدن و چیزی را کمال نمایش دادن ||. چیزی را بر جای بلند نهادن که دست بآن نرسد. (آنندراج) (غیاث اللغات ||). ترک کردن و فراموش کردن. (آنندراج) (برهان) (غیاث اللغات).

بر طاق نهادن.

[بَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب)بر طاق گذاشتن. بمرتبهء اعلا رسانیدن. (برهان) (مجموعهء مترادفات). رجوع به بر طاق بلند گذاشتن شود ||. ترک کردن و موقوف داشتن. (انجمن آرا). ترک دادن و فراموش کردن. (برهان) : بر طاق نه هوای جهان را که در هوا قوس قزح ز الوان صد طاق میکشد. شهاب الدین غزنوی (انجمن آرا). ببزم می پرستان سرکشی بر طاق نه زاهد که میریزند مستان بی محابا خون مینا را. ملاطاهر (ضیاء). رجوع به طاق شود. - بر طاق بلند نهادن؛ بر طاق بلند گذاشتن. به مرتبهء اعلا رسانیدن و چیزی را کمال نمایش دادن. (غیاث اللغات ||). چیزی را بر جای بلند نهادن که دست بآن نرسد. (غیاث اللغات ||). ترک کردن و فراموش کردن. (غیاث اللغات از برهان و بهار عجم). بدور داشتن و فراموش کردن. (آنندراج).

برطام.

[بِ] (ع ص) مرد سطبرلب. (منتهی الارب) (آنندراج). مرد بزرگ لب. (مهذب الاسماء ||). لب سطبر. (منتهی الارب) (آنندراج).

برطانیقا.

[بِ] (معرب، اِ)(۱) بعضی گفته اند بوستان افروز(۲) است. (یادداشت مؤلف). تاج خروس. رجوع به برطانیقی شود. (۱) - Amarante - (۲) Britannica.

برطانیقی.

[بِ] (معرب، اِ)(۱) بستان افروز. (ترجمهء صیدنه). گلی است که آن را بستان افروز خوانند و بعضی گویند تخم بستان افروز است. (برهان) (آنندراج) (بحر الجواهر). بعضی گفته اند نباتیست برگ آن مانند برگ حماض با درشتی و سیاهی بیشتر از برگ حماض. و رجوع به تحفهء حکیم مؤمن و تذکرهء داود ضریر انطاکی شود. (۱) - Britannica.

برطانیه.

[بْرِ / بِ رِ یَ] (اِخ)(۱) برتانیه. بریطانیا. (نخبهٔ الدهر دمشقی). رجوع به بریطانیا شود. - بحر برطانیه؛ بحر انگلطره. بحر مانش. دریای مانش(۲). (یادداشت مؤلف). - برطانیهٔ الکبیر(۳)؛ بریتانیای کبیر. (یادداشت مؤلف). رجوع به بریتانیای کبیر شود. (۱) - Bretagne. . (فرانسوی) (۲) - La Manche . (فرانسوی) (۳) - Grande Bretagne

برطایل.

[بَ یِ] (اِخ) نام جزیره ایست در هندوستان که آنجا بانگ درخت آید سخت. (حاشیهء فرهنگ اسدی). نام جزیره ای است در هندوستان که از یکی از درختان آن جزیره بانگی عظیم و صدایی مهیب می آید و بعضی گویند کوهی است در آن جزیره که شبها از آن کوه صدای طبل و دهل و سنج می آید. (برهان) (آنندراج). و رجوع به نزههٔ القلوب مقالهء ۳ ص۲۳۲ شود : که خوانند برطایل او را بنام جزیری همه جای شادی و کام. عنصری (از لغت نامهء اسدی).

بر طبع خوردن.

[بَ طَ خوَرْ / خُرْ دَ](مص مرکب) ناخوش و ناپسند آمدن و غم افزا شدن. (غیاث اللغات) (آنندراج) : بی لب او باده بر طبع ایاغم میخورد نکهت گل بی رخ او بر دماغم میخورد. سلیم (آنندراج).

برطبق.

[بَ طِ] (حرف اضافهء مرکب)موافق. بروفق. (آنندراج)(۱). برابر. (۱) - در فارسی امروز این کلمه همواره به صورت مضاف و به کسر حرف آخر [بَ طِ قِ]به کار می رود و در شمار حروف اضافهء مرکب است.

برطپیدن.

[بَ طَ دَ] (مص مرکب) طپیدن. تپیدن. بی قراری کردن : نرنجم ز خصمان اگر برطپند کزین آتش پارسی در تبند.سعدی. - دل برطپیدن؛ مضطرب و پریشان شدن : چو ارجاسب پیکار زآنگونه دید ز غم سست گشت و دلش برطپید.فردوسی. و رجوع به طپیدن و تپیدن شود.

برطرف شدن.

[بَ طَ رَ شُ دَ] (مص مرکب) برطرف گردیدن. دور شدن. (غیاث اللغات). یکسو شدن. دور شدن و بر کنار افتادن. (آنندراج) : صحبت ما و تو ای طوفان نگردد برطرف ناخدا کو تا حریف ساحلم بیند مرا؟ سلیم (آنندراج ||). هلاک شدن. (یادداشت مؤلف). ||معدوم گشتن. (یادداشت مؤلف). از میان بشدن. نیست شدن. نابود شدن. از میان رفتن :گاومیری خوار برطرف شده است. دردا

که درد من بدوا برطرف نشد از جانم این بلاـ بدعا برطرف نشد جان رفت همچنان به بلاـ مبتلاست دل ما برطرف شدیم و بلا برطرف نشد زارم نمیکشی چه شد آئین جور را این نیز هم چو رسم وفا برطرف نشد میخواست با خیال تو دل دوش خلوتی آمدشد نسیم صبا برطرف نشد یک مو فروگذاشت نکرد از دوا طبیب بیماری شریف چرا برطرف نشد؟ ملا شریف (از آنندراج).

برطرف کردن.

[بَ طَ رَ کَ دَ] (مص مرکب) از میان بردن. معدوم کردن. نابود کردن. نیست کردن. (یادداشت مؤلف). زایل کردن. محو کردن. رفع مانعی کردن.

برطرف نهادن.

[بَ طَ رَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) دور نمودن و بر کنار نهادن. (آنندراج).

برطسهٔ.

[بَ طَ سَ] (ع مص) شتران و خران به کرایه دادن و بر آن مزد گرفتن. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب).(۱) چارپای به کرایه دادن. (یادداشت مؤلف). (۱) - در منتهی الارب اسم فاعل کلمه معنی شده (مبرطس).

برطل.

[بُ طُ / بُ طُل ل] (ع اِ) کلاهی است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ذیل اقرب الموارد از لسان).

برطلمی.

[بَ طِ] (اِخ)(۱) یکی از دوازده حواری عیسی علیه السلام. (دیاتسارون ص ۵۷). رجوع به برتلمی شود. (۱) - Barthelemy.

برطله.

[ ] (اِخ) لقب ابوالحسن علی. رجوع به تاریخ قم ص ۲۳۰ شود.

برطلهٔ.

[بُ طُلْ لَ] (ع اِ) سایبان تنگ غیرفراخ. (منتهی الارب). سایبان تابستانی، و کلمه نبطی است که در عربی بکار رفته است. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

برطلهٔ.

[بُ طَ لَ] (ع اِ) کلاه. (غیاث اللغات از قاموس). کلاه قرمز : زن مکرر کرد کای با برطله(۱) کیست بر پشتت فروخفته هله؟مولوی. و رجوع به برطل شود. (۱) - ن ل: بیحوصله، و در آن صورت شاهد اینجا نیست.

برطلهٔ.

[بَ طَ لَ] (ع مص) رشوت دادن کسی را ||. سنگ برطیل نهادن در زه حوض. (منتهی الارب).

برطم.

[بَ طَ] (ع ص) عاجز در بیان. (منتهی الارب) (آنندراج). عی. عیام. (یادداشت مؤلف).

برطمهٔ.

[بَ طَ مَ] (ع مص) برآماسیدن از خشم. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد). فروهشته لب شدن از خشم. خشم گرفتن (اوبهی). ||بخشم درآوردن کسی را. لازم و متعدی استعمال شود. (منتهی الارب) (آنندراج ||). تاریک شدن شب. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد).

برطمهٔ.

[بَ طَ مَ] (ع اِ) نوعی از بازی است. (آنندراج) (منتهی الارب). برطنهٔ. و رجوع به برطنهٔ شود.

برطنج.

[بَ طَ] (معرب، اِ) معرب برتنگ. برتنگ پهن. (مهذب الاسماء). رجوع به برتنگ شود.

برطنهٔ.

[بَ طَ نَ] (ع اِ) نوعی از بازی است مانند برطمهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج).

برطیس.

[] (معرب، اِ) یونانی، بمعنی محیط. (مفاتیح). فکهء بزرگی است از آلات حیل در داخل او محوری که بدان سنگینی ها بردارند. (یادداشت مؤلف).

برطیسقون.

[بَ] (معرب، اِ) به لغت یونانی گل سرخ را گویند و به عربی طین الاحمر خوانند و بهترین وی آن بود که از مصر آورند و آن قایم مقام گل مختوم است. (برهان). طین مغره. (فهرست مخزن الادویه).

برطیل.

[بِ] (ع اِ) سنگی دراز. (مهذب الاسماء). سنگ دراز. (منتهی الارب ||). آهن دراز و پهنا که بدان آسیا را دندان کنند. آسیاآژن. آسیازنه. میتین. (منتهی الارب) (آنندراج). آژینه. اسکنه. (ابن الاعرابی). سنگ دراز یا آهنی که بدان سنگ آسیا آژند. (یادداشت مؤلف ||). رشوت. ج، بَراطیل. (منتهی الارب). رشوه. (زمخشری). پاره :بقسمت و دست انداز چیز نگیرند و رشوت و برطیل نستانند. (جهانگشای جوینی).

برع.

[بُ رَ] (اِخ) کوهی است به تهامه. (منتهی الارب).

برع.

[بَ] (اِخ) قله ایست در ذمار. (منتهی الارب).

بر عالم عرفان زدن.

[بَ لَ مِ عِ زَ دَ](مص مرکب) بر در عرفان زدن. از حجاب و شرم بیرون آمدن. (آنندراج).

برعث.

[بُ عُ] (ع اِ) حلقهء دبر. ج، براعث. (منتهی الارب) (آنندراج).

برعث.

[بَ عَ] (اِخ) موضعی است. (منتهی الارب).

بر عدوهٔ.

[بَرْ رِ عَدْ وَ] (اِخ) بَرّالعدوهٔ. بمعنی افریقا، یا سواحل شمالی آن که به زیرسوی زقاق جبل الطارق است. رجوع به نخبهٔ الدهر دمشقی شود.

برعس.

[بِ عِ] (ع ص) ناقهء بسیارشیر. (منتهی الارب) (آنندراج).

برعکس.

[بَ عَ] (ق مرکب) بعکس. بالعکس. برخلاف. (آنندراج). و رجوع به عکس شود. - برعکس کردن؛ برخلاف آن کردن||. - واژگون کردن. وارونه کردن. معکوس کردن.

برعل.

[بُ عُ] (ع اِ) بچه کفتار یا ونک بچه که از شغال متولد گردد. (منتهی الارب) (آنندراج). حیوانی است که پدر آن وَبَر و مادر آن شغال است. (یادداشت مؤلف).

برعم.

[بُ عُ] (ع اِ) بُرعمهٔ. بُرعومه. بُرعوم. غلاف میوهء درخت. (منتهی الارب). پوست گل. (مهذب الاسماء) (آنندراج). غلاف گل. (مهذب الاسماء ||). شکوفه یا غنچهء ناشکفته. ج، براعیم. (منتهی الارب) (آنندراج). شکوفهء درخت پیش از آنکه بازشکفد. (مهذب الاسماء). و رجوع به مترادفات کلمه شود.

برعمهٔ.

[بَ عَ مَ] (ع مص) شکوفه آوردن درخت. (منتهی الارب) (آنندراج ||). مترجم ابن البیطار در شرح کلمهء وجع الکبد برعمهٔ را به کالیس(۱) ترجمه کرده است و حق نیز با مترجم است و عبارت ابن البیطار این است: هی بقلهٔ من أدق البقل تحبها الضأن لها زهرهٔ غبراء فی برعمهٔ مدورهٔ و لها ورق صغیر جداً. (یادداشت مؤلف). . (فرانسوی) (۱) - Calice

برعمهٔ.

[بُ عُ مَ] (ع اِ) رجوع برعم شود.

برعمیا.

[بَ عَمْ] (ق مرکب) کورانه. کورکورانه. علی العمیا : چه هرکه بر عمیا در راه مجهول رود... هرچه بیشتر رود بگمراهی نزدیکتر باشد. (کلیله و دمنه).

برعوم.

[بُ] (ع اِ) شکوفه پیش که واشکفد. (یادداشت مؤلف). غنچهء شکوفهء درخت پیش از آن که بازشکفد. رجوع به برعم شود.

برعومهٔ.

[بُ مَ] (ع اِ) غلاف گل. (مهذب الاسماء) (منتهی الارب). غنچهء ناشکفته. ج، براعیم. (مهذب الاسماء) (منتهی الارب). رجوع به برعم شود.

برعیس.

[بِ] (ع ص) شکیبا بر سختی ||. ناقهء نجیب بسیارشیر. (منتهی الارب).

برعین.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان طارم بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس. سکنهء آن ۱۴۰ تن. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

برغ.

[بَ / بَ رَ / بَ رِ] (اِ) بند آب. (برهان). سد. (شرفنامهء منیری). برغ آب. بندی باشد که از چوب و خاشاک و خاک و گل در پیش

آب بندند. بزغ. (برهان) (از ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج) (شرفنامه). ورغ. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بزغ و ورغ و وراغ و سربرغ شود : چو شمع از عشق هر دم باز خندم به پیش چشم برغی بازبندم. عطار (از انجمن آرا). جهان را بود برغ آب جسته ز کشته پیش برغی باز بسته. عطار (از انجمن آرا ||). غوک. (آنندراج) (شرفنامهء منیری). چغز. چغزه. (شرفنامهء منیری). شاید محرف بزغ باشد.

برغ.

[بَ] (ع اِ) لعاب. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برغ.

[بَ] (ع مص) به ناز و نعمت زیستن. (منتهی الارب). رجوع به بَرَغ شود.

برغ.

[بَ رَ] (ع مص) بَرغ. (از منتهی الارب). بناز و نعمت زیستن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). و فعل آن از باب سمع است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برغاب.

[بَ] (اِ مرکب) بند آب باشد یعنی جائی که پیش آب را ببندند تا آب در آن جمع شود. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). رجوع به برغ شود.

برغاز.

[بِ] (ع اِ) برغوز. بَرغَز. (منتهی الارب). بُرغُز. بچه گاو وحشی یا وقتی که با مادر خود برفتار آید. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به برغوز شود.

برغالیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب)برغلانیدن. برآغالیدن. برانگیختن. تحریک و اغوا کردن ||. افکندن و برکندن. (ناظم الاطباء). و رجوع به برآغالیدن شود.

برغان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش اردکان شهرستان شیراز. سکنهء آن ۷۱۰ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برغان.

[بَ رَ] (اِخ) قصبهء مرکز دهستان برغان بخش کرج شهرستان تهران در ۳۸کیلومتری شمال باختری کرج از طریق کردان و

۱۵کیلومتری حیدرآباد که سر راه شوسه واقع است. کوهستانی و سردسیری است. سکنهء آن ۲۲۳۷ تن. آب از رودخانهء دروان. شغل اهالی زراعت و کرباس و جاجیم و جوراب و شال بافی. راه مالرو. صندوق پست و در حدود ۱۵۰ باب دکاکین مختلفه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

برغثهٔ.

[بَ غَ ثَ] (ع اِ) رنگی مانند رنگ سپرز. (آنندراج) (ناظم الاطباء). رنگی مانند سپرز و آن رنگی آمیخته از سیاهی و سرخی و سبزی تیره است. (یادداشت مؤلف).

برغثیه.

[ ] (اِخ) نام سلسله ای از صوفیه. (یادداشت مؤلف).

برغر.

[بَ غَ] (اِخ) ناحیتی است [بماوراءالنهر] از بتمان میانه و دریاژه ای اندر وی است و رود بخارا از این دریاژه رَوَد و اندر وی آبها درافتد از بتمان میانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا از حدود العالم).

برغریویدن.

[بَ غِ ری دَ] (مص مرکب)غریویدن. رجوع به غریویدن شود.

برغز.

[بَ غَ] (ع اِ) بچهء گاو وحشی یا وقتی که با مادر خود برفتار آید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بچهء گاو دشتی. (مهذب الاسماء). بُرغز. برغوز. برغاز. (منتهی الارب).

برغز.

[بُ غُ] (ع اِ) رجوع به بَرغز شود (||. ص) مرد بدخلق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). یا این تصحیف بزغر است بتقدیم زاء معجمه بر راه مهمله. (منتهی الارب).

برغز.

[بُ غَ] (اِخ) بلغار در اصطلاح قاضی صاعد اندلسی. (یادداشت مؤلف). رجوع به بلغار شود.

برغست.

[بَ غَ] (اِ) ترهء بهاری باشد که آن را بپزند و آدمی و چارپایان خورند. (نسخه ای از فرهنگ اسدی نخجوانی). گیاهی بود که خر خورد بیشتر و زردگلی دارد خرد بسیار گه گاه. (نسخه ای از فرهنگ اسدی). صاحب منتهی الارب در ذیل تُملول می نویسد

گیاهی است نبطی و آن را قنابری نیز گویند و به فارسی برغست گویند - انتهی. بجند. (ریاض الادویه). کملول. کر. مچه. (منتهی الارب). قچه. (ناظم الاطباء). شجرة البهق. (منتهی الارب). سبزه (بزبان شیرازی). (از یادداشت مؤلف).(۱) گیاهی که بیشتر خر خورد و گل زرد دارد. (فرهنگ اسدی نخجوانی). گیاهی باشد خودروی شبیه باسفناج که در آشها داخل کنند و آن بیشتر در میان زراعت و کنارهای جوی آب روید و آنرا مچه گویند و بعربی قنابری و غملول و تملول و شجرة البهق خوانند و بعضی گویند گیاهی است که گل زردی دارد و آنرا بیشتر اوقات بخر و گاو دهند و بعضی دیگر گفته اند تره ایست بهاری و طعم تیزی دارد تازهء آنرا بپزند و بخورند و چون خشک شود به خر و گاو دهند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). قنابری. (بحر الجواهر). کرغست. (اسدی). غملول. (مهذب الاسماء). برغشت. ورغست. پزند. بچند. (مهذب الاسماء) : همیشه تا نبود خوید سرخ چون گلنار همیشه تا نبود سبز لاله چون برغست. ؟ (از فرهنگ اسدی). - برغست خائیدن؛ جویدن برغست. ژاژ خائیدن : بسان ماده خر خایید برغست.سوزنی ||. - به علامت تیزی شهوت و اشتها دندانها بهم زدن چنانکه ماده خر ||. - ژاژ خائیدن. هرزه دراییدن. یافه سراییدن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : رودکی استاد شاعران جهان بود صدیک از او توئی کسایی برگست خاک کف پای رودکی نسزی تو هم نشوی کوشه او چه خائی(۲) برغست. کسائی. بر این قوافی گر سوزنی نه ای شاعر خدای داند تا چند خایدی برغست. سوزنی (از آنندراج). مؤلف گوید بیت دوم کسائی ظاهراً: هم بسزی لوشهء چو... و لوشه صورتی از لبیشه و لویشه باشد. بیت اول نسخهء فرهنگ اسدی نخجوانی در برگست شاهد می آورد این است: رودکی از قطب شاعران جهان بود شد ز یکی آرزو کسائی پرگست که مصراع دوم ظاهراً «شد ز یکی آرزو کسائی پرگست» باشد و گمان می کنم حدس من صائب باشد چه صاحب فرهنگ اسدی قید «که بیشتر خر خورد را» برای روشن کردن معنی بیت خود در استشهاد به این شعر می آورد یعنی چون هرزه درائی و برغست خائی و دعوی همالی رودکی کنی در صورتی که خاک پای او را هم نسزی و سزاوار لویشه باشی. در فرهنگ اسدی چ پاول هورن در کلمهء فرغست که صورتی دیگر برغست است از لمعانی عباسی بیتی بشاهد آورده که هرچند نامفهوم است ولی مؤید این است که برغست خائیدن همان ژاژ خائیدن باشد و شعر این است : ای میر شاعرانست داده ژاژ انک من ژاژ نی ولیکن فرغستم. (یادداشت مؤلف ||). جل وزغ و آن چیزی باشد سبز که در روی آبهای ایستاده می ایستد. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). خزه آن سبزیی که بر روی آبها بندد و بایستد و وزغ بر آن منزل کند. (انجمن آرای ناصری). طلحب. (ناظم الاطباء). بزغسمه ||. جوی آبی که برزیگران از منبع بجانب زراعت برند. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) : وگرْش آب نبودی و حاجتی بودی ز نوک هر مژه ای راندمی دوصد برغست. خسروانی (از آنندراج). . (فرانسوی) (۱) - ۲) Dentelaire) - ن ل: هم بشوی گاو و هم بخایی. ن ل دیگر بنقل مؤلف از فرهنگ اسدی نخجوانی: هم بسوی لوشه (= لویشه)...

برغستبا.

[بَ غَ] (اِ مرکب) برغستوا. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به برغستوا شود.

برغستوا.

[بَ غَسْتْ] (اِ مرکب) آش برغست. آشی که از برغست پزند (برهان) (ناظم الاطباء)، چه «با» و «وا» بمعنی آش است. (آنندراج) (انجمن آرا).

برغش.

[بَ غَ] (ع اِ) پشه. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برغش.

[بَ غَ] (اِخ)(۱) شهری به وادی الرمل در اسپانیا. و رجوع به الحلل السندسیه شود. (۱) - Bargos.

برغشت.

[بَ غَ] (اِ) برغست. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به برغست شود.

برغل.

[ ] (اِ) حشیش است. (فهرست مخزن الادویه).

برغلانیدن.

[بَ غَ دَ] (مص مرکب)برانگیختن. (برهان) (ناظم الاطباء). آغالانیدن. (فرهنگ فارسی معین). برآغالیدن. انگیختن. (انجمن آرا). تحریض نمودن. (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). تحریض نمودن شخص باشد بکاری و فعلی و آنرا بعربی اغراء گویند. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). احماش. (یادداشت مؤلف). برافژولیدن. (یادداشت مؤلف). ورغلانیدن. (فرهنگ فارسی معین).

برغلهٔ.

[بَ غَ لَ] (ع مص) ساکن برغیل شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به برغیل شود.

برغمان.

[بَ غَ] (اِ)(۱) شاه مار. (یادداشت مؤلف). مار بزرگ و اژدها. (برهان) (ناظم الاطباء). مار نر و بزرگ و آنرا اژدرها و اژدها نیز گویند و بتازیش تنین و ثعبان خوانند. (شرفنامهء منیری). بوآ : بهار خرمی بنگر عیان بر درگه دارا ز رویین برغمانش برق و از روئینه تن تندر. (از انجمن آرا). (۱) - Boa.

برغمد.

[بَ غَ مَ] (اِخ) مرکز دهستان براکوه بخش جغتای شهرستان سبزوار، در ده هزارگزی خاور جغتای و سه هزارگزی جنوب راه آهن. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

برغمهٔ.

[بِ غَ مَ] (اِخ)(۱) نام شهری است در آسیهٔ الصغری. (ابن بطوطهٔ). (۱) - Pergame. Bergama.

برغن آباد.

[بَ غَ] (اِخ) دهی است از دهستان بالاخواف بخش خواف شهرستان تربت حیدریه. سکنهء آن ۱۸۲ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران

ج ۹).

برغندان.

[بَ غَ] (اِ) سنگ انداز. (صحاح الفرس). کلوخ اندازان. (یادداشت مؤلف). جشن و نشاطی را گویند که در ماه شعبان بسبب نزدیک شدن ماه رمضان کنند. (انجمن آرا) (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و بعضی گویند نام روز آخر ماه شعبان است، و باین معنی بجای حرف ثالث قاف هم آمده است. (برهان) (آنندراج) : رمضان میرسد اینک دهم شعبان است می بیارید و بنوشید که برغندان است. نزاری قهستانی (انجمن آرا). تو چه گویی در آخر شعبان زده یک هفته طبل برغندان. نزاری (انجمن آرا ||). شرابی که در جشن مذکور خورند تا بتوانند در تمام ماه رمضان از نوشیدن آن پرهیز کنند. (فرهنگ فارسی معین).

برغو.

[بَ / بُ](۱) (اِ) شاخ حیوان که از میان تهی باشد و آنرا مانند نفیری نوازند. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). شاخی باشد در میان تهی که آنرا مانند نفیر نوازند. (برهان) (آنندراج). سوزمای برغو. صفاره. شینهء کلبان. (زمخشری) : آه سحر از نایژهء صبح برآمد پیچان بهوا چون نفس از لولهء برغو. آذری (آنندراج). زآن طرف گر کنند برغو ساز نشنود زین طرف کسی آواز.آذری. صاحب آنندراج بیت ذیل را نیز از حافظ شاهد آورده : عاشق از قاضی نترسد می بیار بلکه از برغوی سلطان نیز هم. اما صحیح کلمه در این شعر یرغوست بمعنی سیاست و صاحب آنندراج ظاهراً غلط خوانده است. کَوُرْگه و نقاره و کوس فروکوفتند و کرنای و برغو کشیده... (ظفرنامهء علی یزدی). - برغوچی؛ آنکه برغو نوازد. ج، برغوچیان :... و برغوچیان رخت قصاره زده. (نظام قاری ص۱۵۴). (۱) - در غیاث بفتح و ضم اول است و در فرهنگهای دیگر فقط به ضم.

برغواطه.

[بَ غُ طَ] (اِخ) شهری است از بربر. (یادداشت بخط مؤلف).

برغوث.

[بُ] (ع اِ) کیک. (آنندراج) (مهذب الاسماء) (منتهی الارب) (غیاث اللغات از شرح نصاب و کنزاللغهٔ). کک. (فرهنگ فارسی معین). ج، براغیث. (منتهی الارب).

برغوثی.

[بَ] (اِ)(۱) بیونانی بزرقطونا. (تحفهء حکیم مؤمن). برغونی. (فهرست مخزن الادویه). فسیلیون. قطونا. اسفرزه. (ناظم الاطباء). اسپرزه. شکم پاره. اسفیواس. (یادداشت مؤلف). تخمی است که آنرا بفارسی اسفیوس و بعربی بزرقطونا و بشیرازی بنکو و بیونانی فسلیون خوانند. (برهان) (آنندراج). و رجوع به تحفهء حکیم مؤمن شود. (۱) - از کلمهء برغوث عربی که در یونانی Psyllionباشد. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

برغوثیهٔ.

[بُ ثی یَ] (اِخ) گروهی باشند از فرقهء نجاریه که میگویند آیات قرآن مجید چون خوانده شوند عَرَض باشند و هرگاه حروف و الفاظ آن بصورت کتابت درآید با هرچه باشد آن حروف و کلمات که تشکیل آیات داده اند جسم خواهند بود چنانکه در شرح مواقف بیان شده است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به تعریفات جرجانی و کتاب خاندان نوبختی عباس اقبال شود.

برغور.

[بُ] (اِ) برغول. (فهرست مخزن الادویه). بلغور. حشیش است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه). رجوع به حشیش و بلغور شود ||. گندم نیم آس کرده است. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به بلغور شود.

برغوز.

[بُ] (ع اِ) بچهء گاو کوهی وحشی یا وقتی که با مادر خود برفتار آید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به برغز و برغاز شود.

برغول.

[بَ / بُ] (اِ) حلوایی را گویند که از آرد پزند و آنرا افروشه نیز خوانند. (انجمن آرا) (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). حلوایی که از گندم و جو درست کنند و آنرا افروشه نیز گویند. (شرفنامهء منیری ||). آشی باشد که از گندم نیم کوفتهء خردکرده پزند و گروهی فروشه گویندش و گروهی فرفوط و اگر از جو باشد همین گویند. (اوبهی). آشی که از جو و گندم بپزند و آنرا بلغور نیز نامند که مقلوب برغول است چنانکه گفته اند. (انجمن آرا) (برهان) (آنندراج ||). بلغور. گندم پخته و خشک کرده که بآسیا نیم و نیم کنند. گندمی که در هم شکسته باشند. (برهان). گندم نیم نیم کرده. (حاشیهء فرهنگ اسدی) : آسیای صبوریم که مرا هم ببرغول و هم بسرمه کنند. حکاک (فرهنگ اسدی ||). هر چیزی که آنرا در هم کوفته باشند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج).

برغون.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان پشت کوه باشت و بابوئی بخش گچساران شهرستان بهبهان. کوهستانی، معتدل، مالاریائی. سکنهء آن ۱۵۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات، شلتوک، کنجد، حبوبات و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و حشم داری و صنایع دستی زنان عبا و گلیم بافی است. راه مالرو، ساکنین از طایفهء باشت و بابوئی هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

برغیان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان طبس بخش صفی آباد شهرستان سبزوار. کوهستانی و سردسیر. سکنهء آن ۶۰۹ تن. آب آن از قنات و شغل اهالی زراعت و باغداریست. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

برغیژیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) غیژیدن. رجوع به غیژیدن شود.

برغیس.

[بِ] (ع ص) بسیار شکیبا بر سختی و بی پروا از آن. و رجوع به برعیس شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برغیل.

[بِ] (ع اِ) ده ها و زمین ها که قریب آب باشند ||. بلادی که مابین زمین با کشت و دشت واقع است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). آن شهر که از یک سو کشت بود و از دیگر سوی دشت. (مهذب الاسماء). ج، براغیل. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء).

برف.

[بَ] (اِ)(۱) یکی از ریزشهای آسمانی و نیز نام پوششی که از آن بر زمین تشکیل می گردد و اگرچه در عرف این کلمه هم به آنچه می بارد و هم بر آنچه بر زمین نشسته است اطلاق می گردد اما ساختمان برف در این دو حالت متفاوت است. برفی که می بارد مرکب از یخ متبلور یا نیمه متبلور است ولی این بلورها پس از نشستن بر زمین ساختمان ظریف خود را از دست می دهند و به شکل دانه های نسبتاً مدوری درمی آیند و بدین جهت برف نشسته معمو عبارت از توده ای از دانه های ریز یخ می باشد. بلورهای برف در واقع بلورهای یخ می باشند که در دمائی پائین تر از نقطهء انجماد آب بسبب تراکم بخار آب بر ذرات ریز موجود در جوّ تشکیل می گردند. این تراکم بصورت انجماد مستقیم بخار آب است یعنی بخار آب بی آنکه مایع شود منجمد می گردد، نیز اینچنین است مه های یخ که در اقلیمهای شمالگانی دیده می شود و نیز ابرهای نوع سیروس در ارتفاعات زیاد مرکب از این بلورها هستند. اندازه های آنها ۴/۱ میلیمتر میباشد و صورت شش پهلو دارند که بطور کلی مشخِّص بلورهای یخ می باشند. وقتی که این ذرات خرد در هوای مرطوب معلق بمانند در نتیجهء تراکمهای متوالی بخار آب بر آن ها بلورهای برف تشکیل می گردد. بلورهای برف معمو مانند شیشه شفافند و قطر آنها از حدود ۱۲ تا ۲/۱ میلیمتر تغییر میکند، با وجود کوچکی ابعاد اگر در هوای سرد بر پارچهء سیاهی قرار گیرند شکل و ساختمان آنها را می توان با چشم غیرمسلح مشاهده کرد. بلورهای برف زیباترین بلورهای قابل مشاهده در طبیعت هستند و از حیث تنوع در شکل بیشمار ولی جملگی شش پهلو هستند. (دایرهٔ المعارف فارسی). آب منجمد که بصورت بلورهایی بشکل منشور مسدس القاعده متبلور می گردد و در فصل سرما از ابرها بر زمین می بارد و رنگ آن سفید است. یخ ریزه که زمستان از هوا بارد. یخ و آن به زمین سردسیر از ابر می بارد. (شرفنامهء منیری). جمد. فرق میان برف و یخ آنست که برف چون عبیر سفید و مثل غبار می بارد و یخ چون موم گداخته قطره قطره می چکد و انجماد می پذیرد و مثل سنگ سپید می گردد. (غیاث) (آنندراج) (منتهی الارب). جلید. ثلج. هلهل. خشف و خشیف. (از منتهی الارب). بخاری که از زمین متصاعد شده و بشکل ابر در هوا متراکم گشته و در زمستان در هوا بسته میشود و شبیه ریزه های پنبه بر زمین فرودمی آید. (قاموس کتاب مقدس). برف با لفظ باریدن و ریختن و گداختن و ماندن و دمیدن مستعمل است. (آنندراج) : بهوا درنگر که لشکر برف چون کنند اندرو همی پرواز.آغاجی. بنفشه زار بپوشید روزگار ببرف(۲) چنار گشت دوتا(۳) و زریر شد شنگرف. کسایی. بگفتند کاین برف و باد دمان ز ما بود کآمد شما را زیان.فردوسی. ویحک ای ابر بر گنهکاران سنگک و برف باری و باران.عنصری. برنشست روزهای سخت صعب سرد و برف نیک قوی و بشکارگاه رفت. (تاریخ بیهقی). کوه چون سرسپید گشت از برف چرخ زلفش بنفشه تاب کند.خاقانی. نانْشان چو برف لیک سخنْشان چو زمهریر من زادهء خلیفه نباشم گدای نان.خاقانی. هرگز کسی ندیده بدینسان نشان برف گویی که لقمه ای است زمین در دهان برف از بس که سر به خانهء هر کس فروکند سرد و گران بیمزه شد میهمان برف. کمال اسماعیل. چونکه هوا سرد شود یک دو ماه برف سپید آورد ابر سیاه.نظامی. - برف افتادن؛ در تداول، برف باریدن : ز بعد هفتاد یک برفی افتاد بحق این پیر بقد این تیر. - برف انبار؛ انباشته و متراکم و توده. - برف انبار کردن؛ کنایه از بر روی هم انباشتن

چیزی بدون ترتیب و نظم بی فایدتی فراهم کردن. در کارهایی بی رسیدگی مماطله کردن. (یادداشت مؤلف ||). - نیاموختن درسهای روزانه مدرسه و برای روزهای امتحان گذاشتن. (یادداشت مؤلف). - برف انداختن؛ فروریختن برف از پشت بام پس از باریدن برف. - برف انداز؛ جایی برای ریختن برف در آن :چهار چاه در حفر آورد... یکی جهت تناول شرب از آب زلال و در پهلوی آن جهت برف انداز و غسالات و ابوال. (ترجمهء محاسن اصفهان ||). - پارو. (یادداشت مؤلف ||). - کسی که در روزهای برف به کار فروریختن برفهای پشت بامها اشتغال می ورزد و با صدای بلند در کوی و برزن فریاد می کند «آی برف انداز!». - برف انگیز (باد...)؛ باد که برفها از جا برانگیزاند و بهر سو بپراکند : از بسی بویهای عطرآمیز معتدل گشته باد برف انگیز.نظامی. - برف باریدن؛ فروریختن برف. آمدن برف. - برف باریدن بر سر (پر زاغ)؛ کنایه از سپید شدن موی. پیر شدن : مرا برف بارید بر پرّ زاغ نشاید چو بلبل تماشای باغ.سعدی. - برف بازی؛ بازی کردن بابرف. به دو گروه شدن مردمان و با گلوله های برف بیکدیگر حمله کردن. - برف پهنه؛ ناحیه ای پوشیده از برف دائمی. (دایرهٔ المعارف فارسی). - برف پیری؛ کنایه از سپید شدن موی سر : چو کوهی سفیدش سر از برف موی روان آبش از برف پیری بروی.سعدی. - برف دان؛ جایی برای نگهداری برف. مثلجه. محل نگاهداری برف مانند یخچال ||. - حلقوم. (ناظم الاطباء). - برف ریز؛ برف ریزنده : بنفشه نکرده سر غنچه تیز چو برگ بهار آسمان برف ریز.نظامی. - برفِ ریز؛ برف ریزه. ریزه برف. - برفساب؛ فرسایش ناشی از اثر برف. (دایرهٔ المعارف فارسی). - برف کردن؛ برف آمدن : قریب بیست روز از بهمن ماه گذشته بود که بنشابور یک برف کرده بود چهار انگشت و همهء مردمان از این حال بتعجب مانده بودند. (تاریخ بیهقی ص ۴۵۱). - برفگیر؛ جایی که برف آنجا بسیار افتد و دیر پاید. - برفمرز؛ خطی بر دامنهء یک کوه با تپه که نمایندهء پایین ترین حد برف دائمی است. (در زیر برفمرز، برفها در تابستان آب میشوند). (دایرهٔ المعارف فارسی). - برف موی؛ سپیدی موی : چو کوهی سفیدش سر از برف موی روان آبش از برف پیری بروی.سعدی. - برفناک؛ برفی. بابرف: روزی برفناک؛ روزی که برف بارد. روز برفی. - برف نمای؛ نشان دهندهء برف : نکهت خوبش ز عشق مشک فشان از فقاع شیبت مویش بصبح برف نمای از سداب. خاقانی. - مثل برف؛ پاک و سفید : دفتر صوفی سواد و حرف نیست جز دل اسپید همچون برف نیست.مولوی. - مثل برف و خون؛ سپید و سرخ. (۱) - در اوستا vafra، پهلوی vafr، گیلکی varfو barf. (از حاشیهء برهان چ معین). (۲) - به معنی سپید شدن موی نیز ایهام دارد. (۳) - ن ل: درونه گشت چنار.

برف آب.

[بَ] (اِ مرکب) برفاب. آب برف. (برهان) (ناظم الاطباء). ماءالثلج. آب که از ذوب شدن برف بحاصل آید. (یادداشت مؤلف||). آب که برای سرد شدن برف در آن افکنده باشند. (یادداشت مؤلف). آب سرد. (ناظم الاطباء) : برف آب همی دهی تو ما را ما از تو فقع همی گشاییم.سنایی. به یک برف آب هجرت همچنان شد که از خونم فقع ها می گشاید.انوری. ز گرمائی چو آتش تاب گیریم جگر در تری برف آب گیریم.نظامی. به برف آب رحمت مکن بر خسیس چو کردی مکافات بر یخ نویس.سعدی. قدحی برف آب در دست گرفته و شکر در آن ریخته. (گلستان سعدی). مترقب که کسی حر تموز از من به برف آبی فرونشاند. (گلستان سعدی). - برف آب دادن از حسرت؛ دلسرد کردن. ناامید ساختن. (برهان) (انجمن آرا). حسرت دادن و دلسرد کردن. (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) : تنش چون کوه برفین تاب میداد ز حسرت شاه را برف آب میداد. نظامی (انجمن آرا ||). کنایه از آب دهان است که در وقت خوردن شخص چیزی را بسبب میل و خواهش طبیعت در دهن دیگری میگردد و گاه باشد که از دهن بیرون آید و بی اختیار بریزد. (برهان) (هفت قلزم). جمع شدن لعاب در دهان شخص در صورتی که در حضور وی چیزی که مایل و راغب باشد بخورند. (ناظم الاطباء).

برف آباد.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان اسلام آباد غرب. سکنهء آن ۶۱۵ تن. (فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

برفاب.

[بَ] (اِ مرکب) رجوع به برف آب شود.

برفان.

[بَ] (اِ) پشم بزغاله. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). پیراهن چرمین. (آنندراج). کرتهء چرمی. (ناظم الاطباء).

برف پاک کن.

[بَ پاکْ، کُ] (نف مرکب)شخصی که برف را از روی زمین و پشت بام میروبد. (فرهنگ فارسی معین (||). اِ مرکب)(۱)آلتی آهنی تیغه مانند با لبهء لاستیکی که بر روی شیشهء اتومبیل از سوی برون برابر راننده قرار دهند و بوسیلهء برق آنرا به حرکت رفت و برگشت آرند تا لبهء لاستیکی آن شیشه را از ذرات برف یا قطرات باران پاک کند که حاجب ماوراء و مانع دیدار راننده نگردند. (۱) - Windscreen wiper.(انگلیسی)

برفتادن.

[بَ فِ / فُ دَ] (مص مرکب)برافتادن : ای کاش برفتادی برقع ز روی لیلی تا مدعی نبودی مجنون مبتلا را.سعدی. رجوع به افتادن و برافتادن شود.

برفتان.

[بَ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان کتول بخش علی آباد شهرستان گرگان. سکنهء آن ۸۱۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

برفتن.

[بِ رَ تَ] (مص) دست دادن. میسر شدن. (یادداشت مؤلف) : ایزد... مدت ملوک الطوایف بپایان آورده بود تا اردشیر را بدان آسانی برفت. (تاریخ بیهقی). و رجوع به رفتن شود. - برفتن کاری؛ برآمدن آن. بحصول پیوستن آن. (یادداشت مؤلف) : گرانمایه کاری بفر و شکوه برفت و شدند آن بآیین گروه.عنصری ||. گذشتن. (یادداشت مؤلف) : وآن شب تیره کآن ستاره برفت وآمد از آسمان بگوش تراک.خسروی ||. زوال. و رجوع به رفتن شود.

برفته.

[بِ رَ تَ / تِ] (ن مف / نف) نعت مفعولی از برفتن در همهء معانی ||. درگذشته. متوفی : از برفته همه جهان غمگین وز نشسته همه جهان دلشاد.(از تاریخ بیهقی). رجوع به رفتن و رفته شود.

برفجان.

[بَ فِ] (اِخ) دهی است از دهستان سیاهکل بخش سیاهکل دیلمان شهرستان لاهیجان، متصل به سیاهکل. موقع جغرافیائی آن جلگه و هوای آن معتدل مرطوب است. سکنهء آن ۲۲۱ تن. آب آن از رودخانهء شمرود و محصول آن برنج، ابریشم، چای، لبنیات و شغل اهالی زراعت است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۲).

برفخج.

[بَ فَ] (اِ) گرانی باشد که از خواب بر مردم افتد و آنرا بتازی کابوس و عبدالجنهٔ خوانند و بعضی آنرا از شیاطین میدانند و به این معنی بجای حرف اول یای حطی هم بنظر آمده است. (آنندراج). کابوس. (ناظم الاطباء).

برفخچ.

[بَ فَ] (اِ) کابوس. برفخج. (شعوری). رجوع به برفخج شود.

برف خوره.

[بَ خوَ / خُ رَ / رِ] (اِ مرکب)تگرگ های بسیار ریز که گاه گاه در آخر زمستان بارد. و این تگرگ ها در وزن میانهء تگرگ و برف است. دانه های خرد و مدور که زمستان بارد و این دانه ها خردتر از تگرگ است و آبدار نیست. و گویند برف گسترده یا توده کرده بر زمین را ذوب کند. (یادداشت مؤلف).

برف دان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان کوهستان بخش داراب شهرستان فسا. سکنه ۱۴۵۶ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

برفر.

[بَ فَ] (اِ مرکب) شأن و شوکت و علو قدر و منزلت. (برهان) (ناظم الاطباء). مرکب از «بر» بمعنی بالا و بلندی است و «فر» و آنرا برفره نیز گویند.

برفراختن.

[بَ فَ تَ] (مص مرکب)برفرازیدن. برافراختن. برافراشتن. بلند کردن : برفرازد چون بمیدان آلت حربت برند رایت آلت چو آتش آفرازه بر اثیر.سوزنی. - سر کسی به خورشید برفراختن؛ وی را به پایگاه بلند رساندن : بدو گفت من چاره سازم ترا بخورشید سر برفرازم ترا.فردوسی ||. برآوردن. بنا کردن : همی گفت کاکنون چه سازم ترا یکی دخمه چون برفرازم ترا.فردوسی. - سر به چرخ فلک برفراختن؛ به بلندترین پایگاه عزت رسیدن : همی سر بچرخ فلک برفراخت همی خویشتن شاه گیتی شناخت.فردوسی. - کلاه به گردون برفراختن؛ از لحاظ شکوه و عزت و ارجمندی به بالاترین پایگاه رسیدن : بدینگونه چون کار لشکر بساخت بگردون کلاه کیان برفراخت.فردوسی. - نشستنگه به ماه برفراختن؛ جایگاهی بسی بلند و باشکوه برآوردن : نشستنگهی برفرازم بماه چنان چون بود درخور تاج و گاه.فردوسی. و رجوع به نشستنگه شود ||. راست نگاه داشتن، و کنایه از غرّ و تکبر کردن. (از یادداشت مؤلف)

: نه همه کار تو دانی نه همه زور تراست لنج پرباد مکن هیچ و کتف برمفراز.لبیبی. و رجوع به برافراختن و برفرازیدن شود.

برفراخیدن.

[بَ فَ دَ] (مص مرکب)راست ایستادن. (ناظم الاطباء ||). موی بر اندام راست شدن. (حاشیهء منتهی الارب ||). بر خود لرزیدن . فسره گرفتن. اقشعرار. قشعریره پیدا کردن. (از منتهی الارب). فراشیدن. (یادداشت مؤلف). رجوع به فراخیدن و فسره و فراشیدن و فراشا شود.

برفرازنده.

[بَ فَ زَ دَ / دِ] (نف مرکب)آنکه برمی افرازد. (ناظم الاطباء). برافرازنده. و رجوع به برافرازنده شود.

برفرازیدن.

[بَ فَ دَ] (مص مرکب) بلند کردن. برافراشتن. برافراختن. - برفرازیدن سر به آسمان؛ به پایگاه بلند برآمدن از فخر : طلسمی که ضحاک سازیده بود سرش بآسمان برفرازیده بود.فردوسی. چون سنان را برفرازی باشدش در صدر جای هرکه اندر خدمتت چون رمح بربندد کمر. کمال اسماعیل. و رجوع به فرازیدن شود. - کلاه برفرازیدن؛ عزت و بزرگی یافتن. به پایگاه بلند برآمدن : ستون سپاهی و سالار شاه ز تو برفرازند گُردان کلاه.فردوسی.

برفراشتن.

[بَ فَ تَ] (مص مرکب)برافراشتن. بلند کردن. - برفراشتن به فلک؛ بسیار بلند و باشکوه ساختن : مقصود کاخ و حجره و ایوان نگاشتن کاشانه های سربفلک برفراشتن آنست تا دمی بمراد دل اندر او با دوستان یکدل دل شاد داشتن.؟ - سر برفراشتن ایوان؛ بسیار بلند بردن و باشکوه کردن آن : چو سیستان ز خلف ری ز رازیان بستد وز اوج کیوان سر برفراشت ایوان را. ناصرخسرو. و رجوع به افراشتن شود.

برفراشته.

[بَ فَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)برافراشته. بلندکرده. بربرده : ای روی داده صحبت دنیا را شادان و برفراشته آوا را.ناصرخسرو. نشان تندرستی و قوت او [افعی گرزه] آن باشد که سر برفراشته دارد و چشمهاء او سرخ بود. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

برفراشیدن.

[بَ فَ دَ] (مص مرکب)فراشیدن: اقشعرار؛ از بیم برفراشیدن. (المصادر زوزنی). رجوع به فراشیدن شود.

برفراغ کردن.

[بَ فَ کَ دَ] (مص مرکب) تمام کردن. (ناظم الاطباء).

برف روب.

[بَ] (نف مرکب) آنکه شغل برف روفتن دارد. کسّاح(۱ (||). اِ مرکب) پارو. مکسحه. (دهار). آلت روفتن برف. (۱) - معنی اسمی هم دارد چون مانند بیشتر صفات به جای اسم می آید چون آموزگار و غیره.

برف روبی.

[بَ] (حامص مرکب) شغل برف روب.

برفروختن.

[بَ فُ تَ] (مص مرکب)مخفف برافروختن. روشن کردن. مشتعل ساختن. شعله ور ساختن : هر آن شمعی که ایزد برفروزد هر آن کس پف کند سبلت بسوزد.بوشکور. ز نفط سیه چوبها برفروخت بفرمان یزدان چو هیزم بسوخت.فردوسی. برفروز آذر برزین که در این فصل شتا آذر برزین پیغمبر آذار بود.منوچهری. چنان تَفّ خنجر جهان برفروخت که بر چرخ ازو گاوماهی بسوخت. (گرشاسب نامه). چراغی کو شبم را برفروزد به از شمعی که رختم را بسوزد.نظامی. چو شمع شهد شیرین برفروزد شکر در مجمر آنجا عود سوزد.نظامی. نبینی برق کآهن را بسوزد چراغ پیرزن چون برفروزد.نظامی. شبی مست شد آتشی برفروخت نگون بخت کالیو خرمن بسوخت.سعدی. دگر دیده چون برفروزد چراغ چو کرم لحد خورد پیه دماغ.سعدی ||. شادمان کردن : به بوسی برفروز افسرده ای را به بوئی زنده گردان مرده ای را.نظامی. - روان برفروختن؛ خوشحال کردن : بمادر چنین گفت کای نیکروز روان را بدان خواسته برفروز.فردوسی ||. روشن شدن. مشتعل شدن : چو شمع دولت او برفروخت بفروزد بنور عدلش گیتی همه نشیب و فراز. سوزنی. چراغ پیره زن گر خوش نسوزد فتیله برکشد تا برفروزد.نظامی. در بر خود داشت شش ماه و فروخت چون بگفت این زآتش غم برفروخت. مولوی. - دو رخ برفروختن؛ سرخوش و خرم شدن. آثار شادی و انبساط آوردن بر رخسار : روز جنگ و شغب از شادی جنگ برفروزد دو رخان چون گلنار.فرخی. - دل کسی برفروختن؛ شادمان شدن : هیونی فرستیم نزدیک شاه دلش برفروزد فرستد سپاه.فردوسی ||. - او را شادمان کردن. - رخ برفروختن؛ متأثر شدن. دل سوختن. خشمگین شدن : خردمند را دل بر او بر بسوخت بکردار آتش رخش برفروخت.فردوسی ||. خشمگین شدن : گر او برفروزد نباشد شگفت ازو شاه را کین نباید گرفت.فردوسی. و رجوع به افروختن و برافروختن شود ||. آتش بدل داشتن. (یادداشت مؤلف) : ز پاکیزه جان فرود و زرسب همی برفروزم چو آذرگشسب.فردوسی.

برفرود.

[بَ فُ] (ص مرکب، اِ مرکب) زیر و زبر. زیر و رو. بالا ـ و زیر. زیر و بالا ـ (یادداشت مؤلف). همهء اطراف. بلندی و پستی. بالا ـ و پائین و زیر و زبر. (ناظم الاطباء). - برفرود سخن؛ فراز و نشیب آن. نیک و بد آن : بکوشم باندازهء دستگاه کنم برفرود سخن را نگاه. شمسی (یوسف و زلیخا). - برفرود کاری؛ زیر و زبر آن. اختلاف و تمایز آن : خدمت سلطان بجان از شهریاری خوشتر است وین کسی داند که داند برفرود روزگار. فرخی ||. ممتاز. متمایز : نبد کهتر از مهتران برفرود بهم در نشستند چون تار و پود.فردوسی. نباید که باشد کسی برفرود توانگر بود تار و درویش پود.فردوسی ||. اختلاف. تمایز : بحکمت است و خرد برفرود مردان را وگرنه ما همه از روی شخص همواریم. ناصرخسرو. جهان جای خلاف و برفرود است جز این مر مردمان را نیست کاری. ناصرخسرو. و رجوع به فرود شود.

برفرودی.

[بَ فُ] (حامص مرکب)اختلاف. تمایز. اختلاف مراتب و درجات : برفرودی بسی است در مردم گرچه از راه نام هموارند.ناصرخسرو. برفرودی اندر مزاج مردمان بسیار است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). برفرودی را دو طرف است و هر طرفی را حدیست. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

برفروزانیدن.

[بَ فُ دَ] (مص مرکب)برفروختن. برافروختن. مشتعل کردن: تضریم؛ برفروزانیدن آتش. (منتهی الارب). و رجوع به فروختن و برافروختن شود.

برفروزنده.

[بَ فُ زَ دَ / دِ] (نف مرکب)فروزنده. رجوع به فروزنده شود.

برفروزیدن.

[بَ فُ دَ] (مص مرکب)برافروختن. روشن کردن. مشتعل کردن : ز خاک و ز خاشاک و شاخ درخت یکی آتشی برفروزید سخت.فردوسی. و رجوع به برافروختن و افروختن و برفروختن شود.

برفروشان.

[بَ فُ] (اِ مرکب) مصحف برروشنان است که امت پیغمبر باشد. (از برهان قاطع) (از آنندراج). برروشنان. رجوع به برروشنان شود.

برفره.

[بَ فَ رَ / رِ] (اِ مرکب) بمعنی برفر باشد که شأن و شوکت و عظمت است. (برهان). شوکت و علو قدر و منزلت. (ناظم الاطباء). رجوع به برفر شود.

برف ریم.

[بَ] (اِ مرکب)(۱) زردمرغک. (یادداشت مؤلف) (فرهنگ فارسی معین) (گل گلاب). .(لاتینی) (۱) - Ranunculus montanus (از گل گلاب).

برف زدی.

[بَ زَ] (حامص مرکب) ضرر و نقصانی که از برف به زراعت میرسد. (آنندراج). زیان و ضرر حاصل شده از برف. (ناظم الاطباء).

برفزود.

[بَ فُ] (ص مرکب، ق مرکب)افزون. بعلاوه. برسری. بیش. برفزون. بسیار. فراوان : وزو بر روان محمد درود بیارانْش بر هر یکی برفزود.فردوسی. بی اندازه از ما شما را درود هنر با نژاد ار بود برفزود.فردوسی. چو بنشست بهمن بدادش درود ز شاه و ز ایرانیان

برفزود.فردوسی. بیامد بر شیده دادش درود ز شاه و ز ایرانیان برفزود. فردوسی. ز یزدان و از ما هزاران درود مر او را [محمد] و یارانْش را برفزود. فردوسی.

برفزودن.

[بَ فُ دَ] (مص مرکب)برافزودن. افزایش دادن. اضافه کردن : هر آنکس که او تاج شاهی ربود بر آن تخت چیزی همی برفزود.فردوسی. از ایرج دل ما همی تیره بود بر اندیشه اندیشه ها برفزود.فردوسی. همان نیز زایرانیان هرکه بود بر اندازه شان پایگه برفزود.فردوسی.

برفزون.

[بَ فُ] (ص مرکب) بعلاوه. و رجوع به برفزود و برافزود شود. - برفزون شدن؛ زیاده شدن. افزون شدن : بد ساعتی که نعره و فریاد برکشید گاه از بلای دارو شد درد برفزون.سوزنی.

برفژولیدن.

[بَ فِ دَ] (مص مرکب)برانگیختن بر جنگ. تحضیض. (المصادر زوزنی). و رجوع به افژولیدن و برافژولیدن شود.

بر فسان خوردن.

[بَ فَ خوَرْ / خُرْ دَ](مص مرکب) خوردن به سنگ فسان یعنی سنگی که با آن شمشیر و کارد و جز آن تیز کنند. مجازاً، تیز شدن تیغ و خنجر و امثال آن. (آنندراج) : نی تند گردد آن و نه این سوده میشود هرچند تیغ مهر خورد بر فسان برف. محمد سعید اشرف (آنندراج).

بر فسان کردن.

[بَ فَ کَ دَ] (مص مرکب) بر فسان (یعنی بر سنگی که با آن شمشیر و کارد و جز آن تیز کنند) زدن و کشیدن. تیز کردن. (آنندراج).

برفسردن.

[بَ فُ / فِ سُ دَ] (مص مرکب)برافسردن. افسردن. رجوع به افسردن شود.

برف سنب.

[بَ سُمْبْ] (نف مرکب)سوراخ کنندهء برف. ثاقب الثلج. (یادداشت مؤلف).

برفشاندن.

[بَ فَ / فِ دَ] (مص مرکب)برافشاندن. حرکت دادن دست را تا هرچه در دست باشد بیفتد. (آنندراج ||). ریختن. پاشیدن : چو

ممکن گرد امکان برفشاند بجز واجب دگر چیزی نماند.شبستری. - آتش خشم و کین برفشاندن؛ سخت خشمگین شدن. نمودن خشم : فرستاده را خوار کرد و براند همی آتش خشم و کین برفشاند.فردوسی. - از دیده خون دل برفشاندن؛ کنایه از سخت گریستن : بپذرفت و زآن شهر لشکر براند ز دیده همی خون دل برفشاند چنان داغ دل پیش او در بماند سرشک از دو دیده برخ برفشاند.فردوسی. نشانش نگه کرد و نامش بخواند ز دیده سرشکش برخ برفشاند.فردوسی ||. بذل کردن. دادن. بخشیدن. عطا کردن. به پای کسی ریختن و پاشیدن. نثار کردن. (آنندراج) : ز کشور سراسر مهان را بخواند درم داد و گنج گهر برفشاند.فردوسی. پریروی بر زن درم برفشاند بکرسیّ زرپیکرش برنشاند.فردوسی. درمهای آگنده را برفشاند بنیرو شد از پارس لشکر براند.فردوسی. کجا برفشانند مشک و عبیر همان گسترانند خزّ و حریر.فردوسی. درّ است ناخریده و مشکست رایگان هرچند برفشانی و هرچند برچنی. منوچهری. نماند هرچه آن از مرد ماند بماند هرچه آنرا برفشاند.ناصرخسرو. دست بجان نمی رسد تا بتو برفشانمش بر که توان نهاد دل تا ز تو واستانمش؟ سعدی. بسنبل ز ما بوسه ها برفشان که آورد از زلف ساقی نشان. ظهوری (از آنندراج). - آستین برفشاندن؛ ترک چیزی گفتن ||. - اشاره کردن با دست (به نشانهء اجازه دادن) : بیغما ملک آستین برفشاند وز آنجا بتعجیل مرکب براند.سعدی ||. - نثار و انعام کردن : سخن گفت و دامان گوهر فشاند بلطفی که شه آستین برفشاند.سعدی. - ||اعراض کردن : هر یک از آن آستنی برفشاند تا همه رفتند و یکی شخص ماند.نظامی. - برفشاندن جان؛ نثار کردن جان. دادن جان : امیرا جان شیرین برفشانم اگر ویدا شود یکبارگی عمر.دقیقی. ستودن مر او را ندانم همی از اندیشه جان برفشانم همی.فردوسی. یل پهلوان را بشادی نشاند بشادی بر او جان همی برفشاند. (گرشاسب نامه). - دست برفشاندن؛ برافشاندن دست. کنایه از رقصیدن. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). رقص کردن. (ناظم الاطباء) : مطربا بنواز تا سرو سهی بالای من برفشاند دست و بیند جان فشانیهای من. فنائی (انجمن آرا). قاضی ار با ما نشیند برفشاند دست را محتسب گر می خورد معذور دارد مست را. سعدی. - سر دست برفشاندن؛ برفشاندن سر دست. آستین برفشاندن : نه طریق دوستان است و نه شرط مهربانی که بدوستان یک دل سر دست برفشانی. سعدی ||. ببالا افشاندن. بطرف بالا پراکنده کردن. (ناظم الاطباء).

برفشاندنی.

[بَ فَ / فِ دَ] (ص لیاقت)قابل برفشاندن. رجوع به برفشاندن شود.

برفشخ.

[بَ فَ] (اِخ) از روستاهای بخاراست. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع) (الانساب سمعانی)

برفشخی.

[بَ فَ] (ص نسبی) منسوب است به برفشخ. (الانساب سمعانی).

برفشردن.

[بَ فِ شُ دَ] (مص مرکب)فشردن. رجوع به فشردن شود.

برفشیره.

[بَ رَ / رِ] (اِ مرکب) برف و شیره. برف ممزوج به شیرهء انگور. برف بشکر یا شیره آمیخته. برفینه.

برفطی.

[بَ رَ طا] (اِخ) قریه ای است به شهر ملک در بغداد. (منتهی الارب).

برفک.

[بَ فَ] (اِ مرکب)(۱) قرحه ایست که بدهان پیدا شود و بیشتر در اطفال و آن برنگ سفید است. قلاع. مرضی است در زبان و لب و غیره و بیشتر در کودکان. ریشی است برنگ سپید که بیشتر در دهان اطفال پیدا شود. (یادداشت مؤلف). قسمی از ورم دهان که قلاع نیز گویند و همراهی دارد با بروز بثوری که از مادهء سرشیری پوشیده شده اند و این بثور موجع و با تب همراه میباشد. (ناظم الاطباء). مرضی در دهان که بعلت حملهء یک نوع قارچ بنام موکورمیکوز(۲) بوجود می آید، علامت آن یک نوع غشاء سفیدرنگی است که مخاط زبان و حلق و گلو را میپوشاند و تولید درد در نواحی حلق و ته دهان میکند و مرض با تب همراه است. (از فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) (۱) - Les aphtes . (فرانسوی) (۲) - Mucormycose

برفکندن.

[بَ فَ / فِ کَ دَ] (مص مرکب)مخفف برافکندن. رجوع به برافکندن شود.

برف کوبی.

[بَ] (حامص مرکب) کوفتن برف و سفت کردن آن برای آماده کردن پیست اسکی جهت مسابقات و تمرین. (فرهنگ فارسی معین).

بر فلان چکیدن.

[بَ فُ چَ / چِ دَ](مص مرکب) بر فلان افتادن. (ناظم الاطباء) (آنندراج). گمان بردن به کسی ||. ثابت شدن بر کسی. (ناظم الاطباء). بر فلان ثابت شدن. (آنندراج).

برفنج.

[بَ فَ] (ص، اِ) سخت و درست. (آنندراج). خشن و مشکل. کار دشوار. (ناظم الاطباء ||). ناهمواری راهی. (آنندراج). راه دشوار و صعب العبور. (ناظم الاطباء ||). ناسازگاری کاری ||. نو و نادر. (آنندراج). هر چیزی که تازه اتفاق افتاده و هنوز عمومیت پیدا نکرده باشد. (ناظم الاطباء ||). میوهء نورس. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برفنجک.

[بَ فَ جَ] (اِ) فدرنجک. ورفنجک. فرنجک. فرونجک. فرهانج. بختک. (فرهنگ فارسی معین). فرنجک و آن مرضی است که مردم را در خواب فروگیرد. (انجمن آرا) (برهان). عبدالجنهٔ. (فرهنگ فارسی معین) (آنندراج). کابوس. (اوبهی) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). سیاهی و گرانی که در خواب بر مردم افتد. (برهان ||). مستی. (ناظم الاطباء). رجوع به برخفج و برخفچ و

برفخج و برفخچ و فرنجک شود.

برفند.

[بَ فَ] (اِ) ترفند. مکر و حیله و فریب. (آنندراج). حیله و فریب و خیانت و غدر. (ناظم الاطباء ||). گفتار ناشایسته. (آنندراج). سخن ابلهانه. (ناظم الاطباء ||). ظرف و جای عمیق. (آنندراج). جای عمیق و ژرف. (ناظم الاطباء). خندق. (آنندراج). دره و خندق. (ناظم الاطباء ||). عمارت محراب دار. (آنندراج). بنای هلالی شکل مانند رومی و شیروانی. (ناظم الاطباء ||). لشکر و فوج. (آنندراج). سپاه ||. منطقه و کمربند. (ناظم الاطباء).

برفندار.

[بَ فَ] (ص، اِ) مفسر و مدرس و دانشمند و عالم که مسائل شرعیه را حل نماید. (آنندراج). مرد دانائی که حل کند اشکالات مذهبی و مسائل قانون و مشکلات علوم را، و مفسر و مدرس. استاد صنعت و یا شغل. (ناظم الاطباء ||). مطرب و سراینده. (آنندراج). خواننده و مغنی و نوازنده. (ناظم الاطباء).

برفندان.

[بَ فَ] (اِ) صورتی یا تصحیفی از برقندان یا برغندان. ایام اخیر ماه شعبان که در آن شرابخواران شراب بافراط نوشند و تفریط روا ندارند و آنرا سنگ انداز و سنگ اندازان و کلوخ انداز و کلوخ اندازان نیز گویند : عید برفندان تویی ای جان جان جان من صدهزاران جان فدای عید و برفندان من. شهاب الدین کرمانی (شرفنامهء منیری). رجوع به برقندان و برغندان شود.

برفنده.

[بَ فَ دَ / دِ] (اِ) برونده یعنی بستهء قماش. (فرهنگ شاهنامه). صندوق لباس و جامه دان. (ناظم الاطباء) پرونده. رجوع به پرونده شود ||. سبد و یا زنبیل میوه. (ناظم الاطباء).

برفوئیه.

[بَ ئی یَ] (اِخ) دهی است از دهستان سربنان بخش زرند شهرستان کرمان. سکنهء آن ۲۰۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

برفور.

[بَ فَ / فُو] (ق مرکب) فوراً. بفور. بلافاصله. بزودی. بدون تراخی. جلد و شتاب. (غیاث اللغات). جلد و شتاب و فی الفور. (آنندراج). بطور شتاب و چابکی و جلدی و فوراً. (ناظم الاطباء). بیشتر قدما بجای «فوراً»، «برفور» استعمال میکرده اند و گویا منظور آنها احتراز از بکار بردن کلمات منوّن بوده است. در کلیله و دمنه نیز این کلمه مکرر بکار رفته و استعمالات دیگری نیز از قبیل «براطلاق» بجای «مطلقاً»، «اتفاق را» بجای «اتفاقاً» بکار رفته است و در سراسر آن کتاب بیش از یکی دو کلمهء منوّن یافته نمیشود. در آثار استادان نثر گذشته این خصوصیت بخوبی نمودار است و چنین استنباط میشود که بعمد اینگونه ترکیبات را از نظر حفظ زبان پارسی بر کلمات تنوین دار ترجیح میداده اند و در فارسنامهء ابن بلخی نیز کلمهء تنوین دار کمتر یافته میشود. (یادداشت

محمد پروین گنابادی) : اگر همچنان برفور در عقب ما بیامدی. (تاریخ بیهقی). چون انوشیروان دید که او [قباد] در جوال مزدک رفته بود برفور هیچ نمیتوانست گفتن تا گستاخ تر شود. (فارسنامهء ابن البلخی). اگر توقفی کنی برفور بازگردم. از آن جانب که آب آمدی برفور بیرون شد. (کلیله و دمنه). چندانکه شایانی قبول حیات ازین جثه زایل گشت برفور متلاشی گردد. (کلیله و دمنه). برفور جامه چاک زده و موی برکند و روی بخراشید. (سندبادنامه). برفور پای در پشت شیر آورد و بر وی سوار شد. (سندبادنامه). نصرت دولت و اجابت دعوت ملک را کمر بست و برفور کوچ کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی). برفور به حضرت خواجه آمدم. (انیس الطالبین). برفور به عیادت او رفتند. (انیس الطالبین).

برفوز.

[بَ] (اِ) اطراف و پیرامون دهان. (برهان). برفوس. برکاپوز. برکاپوس. بدکافوز. برکافوس. (از انجمن آرا) (از جهانگیری) (آنندراج). گرداگرد دهان. (ناظم الاطباء). بدفوز. بتفوز. پتفوز : چنین باشد بیان نور ناطق نه لب باشد نه آواز و نه برفوز.مولوی. در برهان مترادفات این لغت در ضمن لغات بیان شده است به همان معنی اطراف دهان، و مصحح برهان در ضمن این لغت نوشته که در فرهنگ شعوری برکاز و غیر آن هر چهار لغت را بمعنی سکاچه که فرنجک و برفنجک که بعربی کابوس و عبدالجنهٔ گویند آورده. (از انجمن آرا) (از آنندراج). رجوع به پتفوز و بدفوز و بتفوز شود.

برفوزیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) فوزیدن. آروغ زدن : شبان تاری بیدار چاکر از غم عشق گهی بگوید و گاهی بریش برفوزد.طیان. و رجوع به فوزیدن شود.

برفوس.

[بَ] (اِ) برفوز. (برهان). اطراف و پیرامون دهان. (برهان) (ناظم الاطباء). و رجوع به برفوز و بتفوز و بدفوز شود.

برفوق.

[] (ع اِ) بمصری مشمش و بشامی آلوچه را نامند. برقوق. رجوع به برقوق شود.

برفه.

[بَ فِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش شهربابک شهرستان یزد. سکنهء آن ۵۴۲ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

برفه.

[] (اِ) به لهجهء طبری ابروست. (یادداشت مؤلف).

برفی.

[بَ] (ص نسبی، اِ) نوعی از حلواست. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). منسوب به برف. برفدار. (ناظم الاطباء). - شیر برفی؛ شکل شیر

که از برف سازند. - -مثل شیر برفی؛ غیراصیل و ساختگی. - هوای برفی؛ هوای مستعد باریدن برف.

برفیان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان جاپلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۴۹۴ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

برفیان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان قلقل رود شهرستان تویسرکان. سکنهء آن ۱۰۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

برفیر.

[بَ] (از یونانی، ص، اِ) ارغوانی ||. یک نوع ماهی که پوست آن ارغوانی باشد. (ناظم الاطباء).

برفین.

[بَ] (ص نسبی) برفی. - شیر برفین؛ آنچه بشکل شیر از برف سازند : شیر برفینم نه آن شیری که بینی صولتم گاو زرینم نه آن گاوی که یابی عنبرم. خاقانی. - کوه برفین؛ تودهء عظیم برف همانند کوه ||. - همانند کوه برف در فربهی و سپیدی : تنش چون کوه برفین تاب میداد ز حسرت شاه را برفاب میداد.نظامی.

برفینه.

[بَ نَ / نِ] (اِ مرکب) برف به شکر یا شیره آمیخته. برف شیره. (یادداشت مؤلف).

برق.

[بَ] (ع اِ) ابرنجک. (حاشیهء فرهنگ اسدی). روشنیی که آنرا بفارسی درخش گویند. (آنندراج) (ناظم الاطباء). آتشک. (برهان). آتشه. (ترجمان علامهء جرجانی). آذرخش. آذرگشسب. برخ. بخنوه. (ناظم الاطباء). آذرخش. (منتهی الارب). ارتجک. بومه. (ناظم الاطباء). صاعقه. ج، بروق. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء ||). قوهء کهربائی. الکتریک. الکتریسیته. برق یا الکتریسیته، عاملی که باعث پدیده های فیزیکی گوناگون از قبیل جذب و دفع، آثار نوری و حرارتی، آثار شیمیائی، تولید تکان ناگهانی در بدن انسان و غیره میشود و بعبارت اصح صورتی از انرژی که قابل تبدیل به انرژیهای حرارتی، مکانیکی و شیمیائی است و علمی که از خواص این انرژی بحث میکند علم برق یا برقشناخت است. کشف برق منسوب است به طالس (حدود ۶۲۴ تا حدود ۵۴۸ ق. م.) که بتجربه دریافت که اگر کهربا (بزبان یونانی: الکترون) با پشم مالش داده شود اجسام سبک را جذب میکند (لفظ الکتریسیته ناشی از همین سابق است). در قرن ۱۸ م. دو نوع برق مختلف تشخیص داده شد یکی آنکه از مالش کهربا با پشم در کهربا تولید میشود و دیگر آنکه از مالش شیشه با ابریشم پدید می آید. امروزه این دو نوع را بترتیب برق منفی و برق مثبت خوانند (عناوین مثبت و منفی از بنجمین فرانکلین است). در اواخر قرن ۱۸ م. لویجی گالوانی به جریان برق پی برد. آلساندرو ولتا تحقیقات او را تعقیب کرد. سر هامفری دیوی در الکترولیز کار کرد. اورستد و آ. م. آمپر در رابطهء برق و مغناطیس تحقیق نمودند. اهم کشف کرد که برقراری جریان برق مستلزم قوهء محرکه ای است. فاراده جریان القائی را کشف کرد. از ۱۸۸۰ م. ببعد ترقیات وسیع و

شگرف علمی بوسیلهء محققینی مانند ج. ک. مکسول، ه . ر. هرتس، لرد کلوین، سر ج. ج. تامسن، ر. ا. میلکین و دیگران حاصل شد. بنجمین فرانکلین برق را سیال و بی وزن میدانست و می پنداشت که در اجسام خنثی بمقدار معینی موجود است و اگر از این حد زیادتر یا کمتر شود جسم دارای برق مثبت یا منفی میگردد. بعلت اشکالاتی در توجیه بعضی پدیده های برقی سیمر فیزیکدان انگلیسی قائل به دو سیال شد که بحالت ترکیب در تمام اجسام خنثی موجودند ولی بر اثر بعضی عوامل (مثلاً مالش) از هم جدا میشوند، الفاظی مانند جریان برق و غیره ناشی از همین تصویر برق بصورت مادهء سیال میباشد. (دائرة المعارف فارسی). تخلیهء برق بشکل جرقه ای بزرگ (گاهی بطول چند کیلومتر) که میان دو طرف یک ابر یا میان دو ابر یا میان ابر و زمین حادث میشود، قسمتهای بالای جو ظاهراً بار برقی مثبت دارد و از سطح زمین که بالا رویم پتانسیل برقی جو تقریباً در هر متر صد ولت افزایش مییابد. در طوفانهای ناگهانی سطح فوقانی ابر بار منفی پیدا میکند، علت این امر را بعضی از محققین اختلاف سرعت سقوط دانه های درشت و دانه های ریز باران میدانند و معتقدند که بعلتی دانه های درشت بار مثبت پیدا میکنند و دانه های ریز بار منفی. چون اختلاف پتانسیل میان دو طرف یک ابر یا میان دو ابر یا میان ابر و زمین باندازهء کافی برسد تخلیهء برقی صورت میگیرد و رعد یعنی صدای همراه با تخلیه و برق یعنی نور همراه با تخلیه حادث میشود. از روی حسابی که شده تقریباً در هر ثانیه صد برق در نقاط مختلف زمین میزند. بعلت اختلاف میان سرعتهای سیر نور و صوت همیشه صدای رعد پس از دیدن برق شنیده میشود و گاهی فاصلهء ابر باندازه ای زیاد است که تنها برق دیده میشود. (دایرة المعارف فارسی). برق عبارتست از روشنایی که از ابر بیرون می آید، حکما در سبب حدوث آن گفته اند دود بسا شود که با ابر بیامیزد و ابر را از هم بشکافد یا در بالا رفتن آن بحال طبیعی یا هنگام فرودآمدن آن بواسطهء غلظتی که از سرمای سختی که به ابر میرسد باعث شکافتن ابر میگردد و از اصطکاک و مصادمهء دود با ابر در حال شکافته شدن آوازی بیرون آید که آنرا رعد گویند و گاه شود که دود به نیروی حرارت در آن هنگام مشتعل گردد اگر دود لطیف بود سریعاً شعله خاموش شود و نور آن شعله را برق نامند و اگر دود غلیظ و کثیف بود خاموش نشود آن شعله تا آنگاه که خود را بزمین برساند و آنرا صاعقه خوانند. (کشاف اصطلاحات الفنون از مواقف و شرح آن). روشنایی است که از جانب ابر دیده میشود و در علت آن اختلاف است. فلاسفه گویند دودی که از زمین بالا میرود هنگامی که بابرها میرسد حرکت سریعتری پیدا میکند و از برخورد هوا و دخان آتش روشنی پدید می آید که برق نامیده میشود. (صبح الاعشی ج۲ ص۱۶۹). صاحب آنندراج گوید: آنچه از برق در نواحی ابر پراکنده شود و آنچه بدرازی بدرخشد و ابر را بشکافد عقیقه خوانند و هرگاه نرم درخشد ومیض گویند و آنچه بر زمین افتد صاعقه نامند و عالمسوز، خانه سوز، آتشدست، بی محابا، بیمروت از صفات آن و جوی تیغ، چراغ، مصرع از تشبیهات آن است و با لفظ زدن و ریختن و جهیدن و درخشیدن و افتادن مستعمل. (آنندراج). اصل کلمهء برق از قرطاجنه آمده است. (یادداشت بخط مؤلف) : زمانی برق پرخنده زمانی رعد پرناله چنان مادر اَبَر سوک عروس سیزده ساله. رودکی. میغ چون ترکی آشفته که تیر اندازد برق تیر است مر او را مگر و رخش(۱) کمان. فرالاوی (از حاشیهء فرهنگ اسدی). به پیش اندر آمد بسان هزبر بزد تیغ چون برق در زیر ابر.فردوسی. چو برق درخشنده از تیره میغ همی آتش افروخت از هر دو تیغ.فردوسی. بجستی هر زمان زآن میغ برقی که کردی گیتی تاریک روشن.منوچهری. اسکندر مردی بوده است با طول و عرض و بانگ و برق و صاعقه چنانکه در بهار و تابستان ابر باشد. (تاریخ بیهقی). بلرزید بازار و کوی از کنور تو گفتی که برق آتشی بد بزور.علی فرقدی. ایام جوانی که بهاری خوش بود چون خندهء برق و عهد گل زود گذشت. سیف اسفرنگ. خنجر برق و کوس رعد بسی است جوش جیش سحاب نشنیدم.خاقانی. غمگساری در ابر می جویم برق او دید هم نمی شاید.خاقانی. نیست عجب خنده ز روی سیاه کابر سیه برق ندارد نگاه.نظامی. ای برق اگر بگوشهء آن بام بگذری جائی که باد زهره ندارد خبر بری.سعدی. برقی از منزل لیلی بدرخشید سحر وه که با خرمن مجنون دل افگار چه کرد. حافظ. جوسقی بنا کرده است مثل مناره درازای آن سی گز و بر سر آن نیزه ای نشانده است و بر سر آن دو مورش آویخته است یکی منع برق و سرما می کند و یکی منع بادها. (تاریخ قم

ص ۶۱). غم مردن نبود جان غم اندوخته را نیست از برق حذر مزرعهء سوخته را. صائب. ز رنگینی مصرع تند برق جهان گشت در آتش لعل غرق. طغرا (آنندراج). برق خلب؛ برق بی باران. (آنندراج). درخش بی باران. (منتهی الارب). برقی که با آن باران نباشد. (صبح الاعشی ج۲ ص۱۶۹). ولوف؛ برق پیاپی درخشنده. ولیف، تعوض؛ درخشیدن برق. اسکوب؛ برق که بجانب زمین دراز و منتشر شود. ومیض؛ درخشیدن برق بی آنکه پراکنده گردد. عمل؛ برق پیوسته درخشنده. شقیقهٔ؛ برق که از افق خیزد. عرض، عَرِض؛ برق پراکنده و مضطرب و درخشنده. عقه؛ برق دراز آسمان. عقیقه، عقق؛ برق که میان ابر درخشد. (منتهی الارب). - برق آسا؛ بسان برق. فوری و بشتاب. - برق آهنگ؛ برق شتاب. برق تاز. (مجموعهء مترادفات). - برق جولان؛ کنایه از اسب تندرو است. (انجمن آرای ناصری). برق عنان. (مجموعهء مترادفات). - برق جه؛ جهنده مثل برق : ابرسیر و بادگرد و رعدبانگ و برق جه پیل گام و سهل بر و شخ نورد و راهجوی. منوچهری. برق جه بادگذر یوزدو و کوه قرار شیردل پیل قدم گورتک آهوپرواز. منوچهری. آمد به عیدگاه چو سرو آن بچهره گل بر برق جه براقی گلگون شده سوار.سوزنی. - برقِ جهان؛ برق جهنده : بگفت احوال ما برق جهان است دمی پیدا و دیگر دم نهان است.سعدی. - برق چنگال؛ با چنگالی چون برق درخشان یا سریع الحرکه : ز دلهای ضعیفان استعانت جو چو در معنی که شیر برق چنگال از نیستان میشود پیدا. صائب (از آنندراج). - برقِ حاصل؛ کنایه از غارتگر و تاراج کننده : دل و دین جمع کردم خط مشکینش نمایان شد هجوم مور نزدیک است گردد برق حاصلها. ناصر علی (از آنندراج). - برق خاطر؛ مراد از مردم زیرک و داناست. (انجمن آرای ناصری). - برقِ خاطف؛ کنایه از مدت حیات و هر چیز سریع السیر است. (انجمن آرا). - برق خیال؛ کنایه از مرد تیزهوش. (انجمن آرای ناصری). - برقِ دمان؛ برق درخشنده. (آنندراج). - برق روان؛ روندگان چابک : برق روانی که درون پرورند آنچه بینند ازو بگذرند.نظامی. - برق ریختن؛ برق جهیدن. برق زدن : فروغ روی تو برقی بخرمن گل ریخت که جای نغمه شرار از زبان بلبل ریخت. صائب (از آنندراج). - برق زدن.؛ رجوع به این ترکیب در جای خود شود. - برق سوار؛ چابک سوار : با برق سواران چه کند سعی غبارم واماندگیی هست اگر پیش برآرد. بیدل (از آنندراج). - برق سیر؛ سریع السیر : رسیده جبرئیل از بیت معمور براقی برق سیر آورده از نور.نظامی. - برق سیرت (حسام...)؛ دارای سیرتی چون برق از سرعت برش : هر کجا غمام حسام برق سیرت او سیل خون روان کرده است... (سندبادنامه). - برق شتاب؛ شتابنده چون برق : از بس که سمند تو بره برق شتاب است صید از نفس سوخته بر سیخ کباب است. فطرت (آنندراج). - برق شدن؛ بشتافت رفتن و دویدن. (ناظم الاطباء). - برق صورت؛ بر گونهء برق. تندرو : از پیش او گوری برخاست براق سیرت و برق صورت. (سندبادنامه). - برقِ عصیان؛ کنایه از کاری باشد که به گناه ماند، مانند ترک اولی. (انجمن آرای ناصری) : جائی که برق عصیان بر آدم صفی زد ما را چگونه زیبد دعویّ بی گناهی؟حافظ. - برق عنان؛ تندسیر. سریع الحرکهٔ : خار صحرای ملامت پر و بال است مرا تا ز بیتابی دل برق عنانم کردند.صائب. طالب از عرصهء اندیشه برون خواهم تاخت توسن ناطقه را برق عنان خواهم کرد. طالب آملی (آنندراج). - برقِ غیرت؛ شرارهء اشک و غیرت : برق غیرت چو چنین می جهد از مکمن غیب تو بفرما که من سوخته خرمن چه کنم. حافظ. - برق کردار؛ سریع و تندسیر چون برق : برق کردار بر براق نشست تازیش زیر و تازیانه بدست.نظامی. - برق کردن؛ درخشیدن و برق زدن. (ناظم الاطباء). - برق مجال؛ سریع و تند در جولان : شخ نوردی که چو آتش بود اندر حمله همچنان برق مجال و بروش بادمجاز. منوچهری. - برق نگاه؛ دارای نگاه نافذ و گیرا : فریاد ازین برق نگاهان که نکردند رحمی بگل کاغذی حوصلهء ما. صائب (آنندراج). - برق وار؛ همانند برق : صبح ز مشرق چو کرد بیرق روز آشکار خنده زد اندر هوا بیرق او برق وار.خاقانی. ابر از حیا بخنده فروبرد برق وار کو زد قفای ابر بدست تر سخاش.خاقانی. بزن برق وار آتشی در جهان جهان را ز خود واره و وارهان.نظامی. برق وارم بوقت بارش میغ بیکی دست می بدیگر تیغ.نظامی. - برق هیئت؛ به هیئت برق. بسان برق در سرعت. اسب تندرو. (انجمن آرای ناصری) :برق هیأتی، صاعقه هیبتی، گورسرینی. (سندبادنامه در وصف اسب). - برق یاز؛ سریع و تند : جشن گرفتند ازین سبک گامی، گران انجامی، بادپایی، رعدآوازی، برق یازی. (سندبادنامه). - برقِ

یمان؛ برقی که منسوب به یمن باشد یعنی برقی که از جانب یمن که مطلع سهیل است درخشان شود و آن دلیل باران است، و در منتخب و کشف نوشته که برق یمان منسوب است به یمن. (غیاث اللغات) (آنندراج) : زمان باد بهار است داد عیش بده که دور عیش چنان میرود که برق یمان. سعدی ||. - کنایه از شمشیر است. (انجمن آرا). شمشیر. (از آنندراج). و رجوع به برق در معنی درخشش و ترکیب بعد شود. - برق یمانی، برق یمان؛ برقی که از سوی یمن درخشد : ورچه برانی هنوز روی امید از قفاست برق یمانی بجست باد بهاری بخاست. سعدی ||. - شمشیری که در یمن سازند. (ناظم الاطباء ||). درخشندگی. تلالؤ. درخشش. تابندگی : پس اندر همی تاخت شاه اردشیر ابا برق شمشیر و باران تیر.فردوسی. گردون ز برق تیغ چو آتش لیان لیان کوه از غریو کوس چو کشتی نوان نوان. فرخی. خورشید ز برق فعل رخشت ناری است که بی دخان ببینم.خاقانی. برق تیغش دیدبان در ملک دین ابر جودش میزبان در شرق و غرب.خاقانی. هر دم ز برق خندش چون کرد بوسه باران بر کشتزار عمرم باران تازه بینی.خاقانی. ثانی اسکندری آینهء تو حسام صیقل زنگار ظلم برق حسام تو باد.خاقانی. - برق افشان؛ درخشان : سواران تیغ برق افشان کشیده هزبران سربسر دندان کشیده.نظامی. - برق لشکر؛ ظاهراً کنایه از شمشیر است. (آنندراج). - برق و زرق؛ روشنی و ساختگی. (آنندراج) (غیاث اللغات). - برق هیجا و برق معرکه و وغا؛ کنایه از آلات حرب و اسب تندرو. (انجمن آرا). - مثل برق؛ سخت سریع و شتابان. (۱) - رخش اینجا معنی قوس قزح دارد.

برق.

[بَ] (ع مص) درخشیدن برق و روشنی. (آنندراج). درخشیدن. (منتهی الارب). برق زدن. ظاهر شدن برق. (اقرب الموارد||.) برآمدن ستاره. (منتهی الارب ||). ترسیدن و توعد. (از اقرب الموارد ||). آراسته شدن و زینت گرفتن. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خویشتن برآراستن. (تاج المصادر بیهقی ||). اندک زیت یا روغن ریختن در طعام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد ||). بلند کردن ماده شتر دم را و آبستنی وانمود کردن و آبستن نبودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آبستن نمودن شتر بی آبستنی. (تاج المصادر بیهقی ||). برق السقاء؛ گداخته شدن روغن خیک از گرما و از هم وارفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برق.

[بَ رَ] (ع مص) خیره شدن چشم. (المصادر زوزنی) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خیره شدن چشم و حیران شدن آن. خیره شدن. (ترجمان علامهء جرجانی، ترتیب عادل). سرگشته و مدهوش شدن و ندیدن. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). بدرد آمدن شکم گوسفند از خوردن گیاه بروق. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). درد گرفتن شکم گوسفند از خوردن بروق. (تاج المصادر بیهقی ||). فزع کردن. (ناظم الاطباء ||). تهدید کردن. (تاج المصادر بیهقی (||). اِمص) ترس. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دهشت. (آنندراج) (منتهی الارب). برقه. (ناظم الاطباء ||). حیرت. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (||اصطلاح صوفیه) چیزی است که ظاهر می شود بنده را از لوامع نوری پس میخواند آن بنده را سوی قرب حق. (کشاف اصطلاحات الفنون) (تعریفات جرجانی).

برق.

[بَ رَ] (معرب، اِ) بره و این معرب بره است. (المعرب جوالیقی) (منتهی الارب) (آنندراج). ج، ابراق، بُرقان، بِرقان. (منتهی الارب) (آنندراج). مأخوذ از برهء فارسی و بمعنی آن. (ناظم الاطباء).

برق.

[بَ رِ] (ع ص) سِقاء برق؛ مشک که از گرما روغن آن گداخته و پریشان شده و دیگر بار گرد نیامده است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برق.

[بُ رَ] (ع اِ) جِ بُرقهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خاک با سنگ و ریگ و گل درآمیخته. (آنندراج). رجوع به برقهٔ شود.

برق.

[بُ] (ع اِ) سوسمار. ضب. (منتهی الارب). رجوع به برقاء شود.

برق.

[ ] (اِخ) نام کوهی است بمکران و در زیر آن معدن یاقوت سرخ باشد. (یادداشت مؤلف از نخب الذخائر سنجاری).

برق آسا.

[بَ] (ص مرکب) همانند برق. مجازاً، سخت تند و سریع: حملهء برق آسا؛ حملهء سریع و غافلگیرکننده.

برقاء.

[بَ] (ع ص) مؤنث ابرق، بمعنی خاک با سنگ و بریگ و گل درآمیخته. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). زمین باسنگریزه. (مهذب الاسماء). ج، برقاوات. (آنندراج) (منتهی الارب ||). عنز برقاء؛ بز ماده که بر وی سیاهی و سپیدی باشد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). گوسپند سیاه وسپید. (مهذب الاسماء). رجوع به ابرق شود.

برقابرق.

[بَ بَ] (اِ مرکب) تلالؤ. درخشش. - برقابرق شمشیر؛ تلالؤ و درخشش شمشیر.

بر قاتلان را گفتن.

[بَ تِ گُ تَ] (مص مرکب) در تداول عامه، کنایه از بآخر رسیدن امری و این مأخوذ است از کلمه ای که بعد از تعزیه (شبیه) برای آگاه کردن سامعین از ختم شدن تعزیه میگفتند و کلمه این بود «بر قاتلان اباعبدالله لعنت!». (یادداشت مؤلف).

برقاشیمی.

[بَ] (اِ مرکب) (از: برق+ الف+ شیمی) قسمتی از علم شیمی درباب روابط فعل و انفعالات شیمیائی و برق. ازجملهء مسائل موضوع

بحث برقاشیمی میتوان تولید جریان برق بوسائل شیمیائی، قابلیت هدایت محلولها، الکترولیز و نظریهء یون و یونش را نام برد. (دایرهٔ المعارف فارسی).

برقاطیس.

[بَ] (اِ مرکب) (از: برق+ الف+ طیس، مغناطیس) الکترومانِتیسم. مبحثی از علم برق که از آثار مغناطیس جریان برق و تأثیرات متقابل برق و مغناطیس بحث میکند. رجوع به دائرهٔ المعارف فارسی شود.

برقاعده.

[بَ عِ دَ / دِ] (ق مرکب) قاعدةً. برحساب. موافق قاعده و قانون. (ناظم الاطباء): کار وی را بصلح یا بجنگ برقاعده راست بداریم. (تاریخ بیهقی).

برقاکطرا.

[بَ کَ] (اِ) کونهان یا کوبهان، و آن گیاهی است که ببابل روید و در نینوا آنرا خورند و آن قاتل عقرب باشد. (یادداشت مؤلف).

بر قالب زدن.

[بَ لَ / لِ زَ دَ] (مص مرکب) مهیا کردن و سرانجام دادن. (غیاث اللغات) (آنندراج) : فرودآمد قضا از عالم پاک که بر قالب زند خود را کف خاک. زلالی (آنندراج). خنده ها دارد ز روزن خانهء معماریت تا چه بر قالب زند بهر تو قالب کاریت. تأثیر (آنندراج).

برقان.

[بَ رَ] (ع مص) درخشیدن. (منتهی الارب) (ترجمان علامهء جرجانی، ترتیب عادل بن علی) (ناظم الاطباء) (تاج المصادر بیهقی). بریق. درخشیدن یا برق آوردن آسمان ||. برق زدن. پیدا شدن آذرخش ||. ترسانیدن و بیم کردن کسی ||. برقان طعام بزیت یا روغن؛ اندکی زیت یا روغن در آن ریختن ||. برقان نجم؛ برآمدن ستاره ||. برقان مرأة؛ آراسته شدن و زینت گرفتن زن| |. برقان ناقه؛ برداشتن شتر ماده دم خود را و آبستنی نمودن وقتیکه آبستن نباشد. (منتهی الارب). رجوع به برق شود.

برقان.

[بُ] (ع ص) تابان و درخشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). براق ||. ملخ متلون. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برقانهٔ یکیِ آن. (منتهی الارب).

برقان.

[بُ] (ع اِ) جِ بَرَق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بره ها. رجوع به برق شود.

برقان.

[بِ] (اِخ) دهی است به خوارزم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (انساب سمعانی). قریه ای از کاث در مشرق جیحون میان کاث و جرجانیه به دروازه راه از خوارزم.

برقان.

[بَ رَ] (اِخ) برغان. رجوع به برغان شود.

برقان.

[بُ] (اِخ) دهی است به جرجان. (ریحانهٔ الادب).

برقانهٔ.

[بُ نَ] (ع ص، اِ) یکی برقان. یک ملخ متلون. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برقانی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب است به برقان که دهی است به خوارزم. (الانساب سمعانی).

برقانی.

[بُ] (اِخ) احمدبن غالب یا احمدبن محمد بن غالب، مکنی به ابوبکر. از ثقات محدثان است و کتابهائی در علم حدیث تألیف کرده. وی بسال ۴۲۵ ه . ق. در بغداد درگذشت. رجوع به طبقات الشافعیه ج ۳ و تاریخ بغداد و ریحانهٔ الادب شود.

برقاوات.

[بَ] (ع ص، اِ) جِ برقاء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خاکهای با سنگ و گل و ریگ درآمیخته. (منتهی الارب). رجوع به برقاء شود.

برق انداز.

[بَ اَ] (نف مرکب) شمخالچی. (ناظم الاطباء).

برق بارانی.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان ذهاب بخش سرپل ذهاب شهرستان قصرشیرین. سکنهء آن ۱۵۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برق برق زدن.

[بَ بَ زَ دَ] (مص مرکب)درخشیدن. سخت صیقلی بودن. سخت براق بودن. رجوع به برق شود.

برق جه.

[بَ جَهْ / جِهْ] (نف مرکب) جهنده چون برق. تند و سریع : برق جه بادگذر یوزدو و کوه قرار شیردل پیل قدم گورتک آهوپرواز. منوچهری. آمد به عیدگاه چو سرو آن بچهره گل بر برق جه براقی گلگون شده سوار.سوزنی.

برقحهٔ.

[بَ قَ حَ] (ع اِمص) زشتی روی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برقرار.

[بَ قَ] (ص مرکب، ق مرکب) ثابت و برجای. (آنندراج). مستقر. باقی. ثابت و محکم و برجای. (ناظم الاطباء). بطور ثابت و منصوب. (ناظم الاطباء) : بازرگان گفت جواهر برقرار است. (کلیله و دمنه). شنیدم که اندکی در وظیفه اش افزون کرد و بسیاری از ارادت کم. دانشمند، پس از چند روز چون مودت معهود برقرار ندید گفت... (گلستان سعدی). - برقرار بودن؛ ثابت بودن. مستقر بودن. پایدار بودن. قائم و مستحکم بودن. (ناظم الاطباء): در شهر فعلاً آرامش برقرار است :چندانکه میخوردند تمام نمیشد چون بامداد میشدی همچنان برقرار خود بودی. (قصص الانبیاء). چون رعیت زبون و خوار بود ملک پیوسته برقرار بود.نظامی. درختی که بیخش بود برقرار بپرور که روزی شود سایه دار.سعدی. - برقرار داشتن؛ باقی و برجای داشتن. قطع نکردن. ثابت نگاه داشتن : خدای راست مسلم بزرگواری و لطف که جرم بیند و نان برقرار میدارد.سعدی. - برقرار شدن؛ مستقر شدن. پایدار شدن. (ناظم الاطباء ||). - منصوب شدن. (ناظم الاطباء ||). - قائم و مستحکم شدن. (ناظم الاطباء). - برقرار کردن.؛ مستقر ساختن. ثابت کردن. (ناظم الاطباء ||). - مستحکم کردن. (ناظم الاطباء). - برقرار ماندن؛ ثابت ماندن. برجای ماندن : چون این و آن شدند جهان ماند برقرار او بر بقای خویش و فناهای ما گواست. ناصرخسرو. نام نیک رفتگان ضایع مکن تا بماند نام نیکت برقرار.سعدی||. تغییرناپذیر ||. بی حرکت ||. یکسان. (ناظم الاطباء).

برقراری.

[بَ قَ] (حامص مرکب) استقرار: پس از برقراری اصول دمکراسی (||. ص نسبی) منصوب شده. (ناظم الاطباء).

برقرو.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان کلاترزان بخش رزاب شهرستان سنندج. سکنهء آن ۳۵۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برق رود.

[بَ] (اِخ) نام یکی از رساتیق قم است و آنرا برقه قم نیز گویند. گروهی از محدثان بدانجا منسوب و به برقی معروفند. رجوع به تاریخ قم ص۲۲ و ریحانهٔ الادب شود.

برق زدگی.

[بَ زَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی برق زده. حالت مبتلا به اصابت برق شده. رجوع به برق زدن و برق زده شود.

برق زدن.

[بَ زَ دَ] (مص مرکب) نمودار شدن برق در هوا. جهیدن برق. درخشیدن برق. پدید شدن برق. جستن برق : سومنات ظلم را محمودوار برق زد تا ابرسان آمد برزم.خاقانی. گرد عزمت پرده ای از خاک برمی بنددش هر کجا ابر بلا برق عذابی می زند. سنایی (آنندراج ||). اصابت کردن برق بکسی یا چیزی. سوختن و تباه کردن برق کسی را ||. براق نمودن. درخشندگی داشتن. درخشیدن. صیقلی بودن. - برق زدن چشم؛ خیره شدن آن. (زمخشری ||). بتافتن. (زمخشری).

برق زده.

[بَ زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)صاعقه زده. که دچار برق زدگی شده باشد.

برق سنج.

[بَ سَ] (اِ مرکب) دستگاه سنجیدن و اندازه گیری برق. کنتور برق.

برق سیر.

[بَ سَ / سِ] (ص مرکب) دارای رفتاری چون برق تند و سریع.

برق سیرت.

[بَ سی رَ] (ص مرکب) دارای سیرت و روشی چون برق سریع و برنده : هر کجا غمام حسام برق سیرت او سیل خون روان کرده است از بیخ ارغوان شاخ زعفران رسته است. (سندبادنامه ص ۱۵).

برقش.

[بِ قِ] (ع اِ) مرغی است. (مهذب الاسماء). مرغی است خرد سبزرنگ مانند عصفور و اهل حجاز آنرا شرشور گویند. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برقش.

[بَ قِ] (اِ) گوناگونی و اختلاف الوان. (ناظم الاطباء ||). در تداول عامه، درخشیدن و درخشش را گویند، چه برقش دارد یعنی درخشیدن دارد.

برقشهٔ.

[بَ قَ شَ] (ع مص) آمیختن و خلط ساختن سخن را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). خوردن و گرفتن و آمیختن چیزی را. (از منتهی الارب ||). پریشان و پراکنده شدن ||. رنگ برنگ گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). لازم است و متعدی. (منتهی الارب) (آنندراج).

برقطة.

[بَ قَ طَ] (ع مص) گام نزدیک زدن و سپس نگران روان شدن ||. سخن بی ربط راندن ||. پراکندن. پراکنده کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). در حال نگرانی روان گردیدن. (ناظم الاطباء).

برقع.

[بُ قُ] (ع اِ) داغی است بر ران مر شتر را بر این صورت ٠ بر ران شتر نهند. (ناظم الاطباء). ماده بزی که برای دوشیدن شیر بدین نام خوانند و بدین معنی بدون الف و لام آید. (ناظم الاطباء (||). صوت) صوتی است که بدان ماده بز را برای دوشیدن خوانند. (منتهی الارب).

برقع.

[بِ قِ / بُ قُ] (ع اِ) نام آسمان هفتم یا چهارم یا نخستین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آسمان چهارم و گویند هفتم. (مهذب الاسماء).

برقع.

[بُ قَ / بُ قُ] (ع اِ) روی بند ستور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) : از بیلقان پرده های بسیار و جل و برقع و ناطف خیزد. (حدود العالم). ده سر اسب پنج با زین و پنج با جل و برقع. (تاریخ بیهقی). ده سر اسب خراسانی ختلی به جل و برقع دیبا. (تاریخ بیهقی). خواجهء بزرگ از جهت خود رسول را استری فرستاد به جل و برقع. (تاریخ بیهقی). اسبت با جلّ و برقع است ولیکن با تو نباید نه اسب و برقع و نه جل. ناصرخسرو ||. روی بند زنان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برقوع. (منتهی الارب). شب پوش. (صحاح الفرس). روی پوش. (مهذب الاسماء). روپوش. پرده و حجاب و روبند. (فرهنگ لغات شاهنامه). نقاب. حجاب. روبند زنان عرب و فارسیان بمعنی مطلق روبند بکار برند. (آنندراج). روبنده. ج، براقع، براقیع. (منتهی الارب). ج، براقع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بالفظ زدن و برافکندن و بستن بمعنی از رخ برانداختن و برافکندن و برداشتن و از روی درکشیدن و فروهشتن و دریدن و شکافتن استعمال میشود. (آنندراج). برقع تمام صورت را می پوشانند برخلاف خمار. (یادداشت مؤلف) : چون بپا خاستند روی موسی را نتوانستند دید موسی پیراهن خویش برقع کرد نور او پیراهن را بسوخت. (قصص الانبیاء). رخسار صبح را نگر از برقع زرش کز دست شاه جامهء عیدی است در برش. خاقانی. آدم از او ببرقع همت سپیدروی شیطان از او بسیلی حرمان سیه قفا.خاقانی. بدان نسیم عنایت که درکشد ناگه ز روی شاهد مقصود برقع حرمان. سلمان (از آنندراج). جنهٔ؛ نوعی از برقع زنان که بدان سر و روی و پشت سوای کمر پوشیده شود. (منتهی الارب). - برقع از روی برفکندن؛ نقاب از رخ برافکندن : برقع از روی برفکن تا جان پای کوبان کنم نثار تو من.عطار. بصید عالمیانت کمند حاجت نیست همین بس است که برقع ز روی برفکنی. سعدی. - برقع از روی سخن برفکندن؛ آغاز سخن گفتن کردن : چو برقع ز روی سخن برفکند سرآغاز آن از دعا درفکند.نظامی. - برقع انداختن (درانداختن)؛ جلوه دادن. ظاهر کردن آن : ز روی کار من برقع درانداخت بیکبار آنکه در برقع نهان است.سعدی. - برقع انداز؛ آنکه برقع را بالا می افکند. (ناظم الاطباء). - برقع برافکندن (برفکندن)؛ نقاب برگرفتن : چو برقع برافکند از چهر مهر بخواندش بر خویش بوزرجمهر.فردوسی. نوروز برقع از رخ زیبا برافکند برگستوان بدلدل شهبا برافکند.خاقانی. ترا که گفت که برقع برافکن ای فتان که ماه روی تو ما را بسوخت چون کتان. سعدی ||. - نقاب بستن. - برقع برانداختن؛ برقع برافکندن : برقع صبح چون براندازند کوه را

خلعه در سر اندازنـد.خاقانی. بآزرم کن سوی ما تاختن مکن قصد برقع برانداختن.نظامی. بدست حسن چو برقع ز رخ براندازد زمانه بر سر خورشید چادر انـدازد. طالب آملی. - برقع برخ افکنده؛ برقع برخ بسته. خود را در پس نقاب پنهان داشته : برقع برخ افکنده برد ناز بباغش تا نکهت گل بیخته آیـد بدماغش. حسین خالص (از آنندراج). - برقع برداشتن؛ نقاب برداشتن : برقع از پیش چنین روی نباید برداشت که بهر گوشهء چشمی دل خلقی ببری. سعدی. تو گر خواهی که جاویدان جهان یکسر بیارایی صبا را گو که بردارد زمانی برقع از رویت. حافظ. که برداشت برقع ز رخ راز را که انگشت بر لب زد آواز را. ظهوری (از آنندراج). - برقع بستن؛ با برقع روی پوشانـدن : برقع زرنگار بنـدد صبح نقش رخسار یار بندد صبح.خاقانی. برقع برخ ز دیدن ما از حیا مبند بر روی باغبان در این باغ را مبنـد. حسین خالص (از آنندراج). - برقع پوش؛ زنی که بر روی برقع انداخته باشد. (ناظم الاطباء). - برقع دریدن؛ بی پرده و حجاب نمودن : گر او برنکردی سر از طاق عرش که برقع دریدی بر این سبز فرش؟نظامی. - برقع دوز؛ دوزندهء برقع : بر تن دشـمنان برقع دوز برق شمشیر اوست برقع سوز.نظامی. - برقع زدن؛ برقع قرار دادن بر روی و پوشانـدن آن : حسن عبـادات را برقع نسیان زدن زشتی اعمال را لوح و قلم داشتن. عرفی (از آنندراج). - برقع شکافتن؛ برقع دریدن : مگر دعای تو جوشد ز دل که حسن قبول شکافت برقع و تا سرحد زبان آمـد. عرفی (از آننـدراج). - برقع فروهشتن؛ برقع فروافکندن : همه برقع فروهشـتند بر ماه روان گشـتند سوی خـدمت شاه.نظامی. - برقع فروهلیـدن؛ برقع فروهشـتن : گر ماه من برافکنـد از رخ نقاب را برقع فروهلـد بجمال آفتاب را.سعدی. - برقع گشـا، برقع گشـای؛ براندازنـدهء پرده و نقـاب ||. - حل کننـده و برطرف کننـدهء مشـکل : گزین فیلسوف جهان آزمـای سـخن را چنین کرد برقع گشای.نظامی. هر کجا خاست شاهـد مطلب شوق برقع گشا فرسـتادی. عرفی (از آننـدراج). - برقع گشای هر مشـکل؛ گشاینده و حلال هر مشکل. (آنندراج). - مدنی برقع؛ دارای برقع مدنی : ای مدنی برقع و مکی نقاب سایه نشین چند بود آفتاب؟نظامی.

برقعهٔ.

[بَ قَ عَ] (ع مص) برقع پوشانیـدن کسـی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). روی پوش بر روی فروگذاشـتن. (المصادر زوزنی||). برقعهٔ بعصا؛ زدن بعصا میان دو گوش کسی ||. بدپسر شدن. (از منتهی الارب) (آنندراج). برقع لحیته؛ مأبون گردید. (ناظم الاطباء).

برقعی.

[بُ قَ] (اِخ) شاعر معاصـر منجیک و منجیک را با او مهاجاتی است. (یادداشت مؤلف) : ویحک ای برقعی ای تلـخ تر از آب فرژ تا کی این طبع بد تو که گرفتی سر پژ؟ منجیک. بهیچ روی تو ای خواجه برقعی نه خوشی بگاه نرمی گوئی که آبداده تشی.منجیک.

برقعید.

[بَ قَ] (اِخ) شهری است نزدیک موصل. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برقک.

[بَ قَ] (اِ) طلق و زرورق. (برهان) (ناظم الاطباء).

برق کردار.

[بَ کِ] (ص مرکب، ق مرکب)مانند برق سریع و چابک و تند : برق کردار بر براق نشست تازیش زیر و تازیانه بدست.نظامی.

برق کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)درخشانیدن و روشن کردن. (آنندراج).

برق گیر.

[بَ] (اِ مرکب)(۱) (اصطلاح فیزیک) پاراتنر. صاعقه گیر. آهنی نوکدار که بر سر بنا نصب کنند و بوسیلهء آن ساختمانها را از اثر صاعقه محفوظ دارند. مخترع آن فرانکلین آمریکائی است. اساس آن میلهء طویلی است از آهن که آنرا بر فراز عمارت نصب کنند و این میله بتوسط زنجیری از تمام قسمتهای آهن دار عمارت میگذرد و وارد چاهی میشود و بزمین مربوط میگردد و چون ابری که الکتریستهء آن مخالف الکتریستهء زمین است از مقابل نوک میله بگذرد بواسطهء خاصیت مجاورت الکتریستهء آن وارد زمین می شود و اگر اتفاقاً صاعقه هم وقوع پیدا کند متوجه نوک میشود و بنا محفوظ میماند. و رجوع به دائرة المعارف فارسی شود. . (فرانسوی) (۱) - Paratonnerre

برقلس دیدوخس.

[بِ رَ لُ خُ] (اِخ)(۱)افلاطونی. از مردم اطاطریهٔ(۲) معروف به دیدوخس یعنی عقیب فلاطن(۳) و از اوست: کتاب حدود اوائل الطبیعیات. کتاب الثمانی عشرهٔ مسألهٔ، و یحیی نحوی را کتابی بزرگ است در رد و نقض این کتاب و در آنجا گوید برقلس بروزگار قلطیانوس قبطی میزیسته. ابن الندیم و قفطی از قول مختاربن عبدون بن بطلان طبیب نصرانی بغدادی گوید که برقلس از اهل لاذقیه(۴) است - انتهی. و باز ابن الندیم گوید او در زمان دقلطیانوس قبطی(۵)بود، و از کتب برقلس است کتاب شرح قول افلاطون در اینکه نفس باقی است در سه مقاله کتاب الثئولوجیا(۶) یعنی ربوبیت. کتاب تفسیر وصایای فیثاغورس مشهور بذهبیات(۷) در صد ورقه و سریانی آن نیز در دست است و آنرا برای دختر خویش تفسیر کرده است و سه ورقه از این کتاب را ثابت بعربی نقل کرده و پس از آن درگذشته است کتاب جواهرالعالیه و آن یک مقاله است. کتاب حَیّز اول. کتاب مسائل العشیر المعضلات. کتاب الجزء الذی لایتجزأ. کتاب فی المثل الذی قاله فلاطن فی کنایهٔ المسمی غورغیاس، و آن بسریانی ترجمه شده است و مقالهء دهم در سیر. و نیز کتابی دارد باسم بسطوخوسیس الصغری. و کتاب دیگری در تفسیر فاذن در نفس و آن بسریانی ترجمه شده است، و ابوعلی بن زرعه قلیلی از آن را به عربی ترجمه کرده است. (الفهرست ابن الندیم). (۱) - Proclus Diadochus c'est - a - dire - successeur,le Parce qu il succede a Syrianus dans la direction de l ecole d Athenes . (از دیکسیونر علوم فلسفی). (۴) - Theologie - (۶) .Diocletien - (۵) .Lycie (و این جزئی از Anteadesفلوطن است و به غلط به افلاطون نسبت کرده اند و عبدالمسیح بن ناعمه آنرا بعربی آورده است بنام میامره). (۷) - Les verres dores. (۲) .Diadochus. قفطی اطاطوله. (۳) - Lecius (Lycie de Xanthe

برقلعه.

[بَ قَ عَ] (اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش مریوان شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۰۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برقلهٔ.

[بَ قَ لَ] (ع مص) کاذب گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج).

برقندان.

[بَ قَ] (اِ) برغندان. (آنندراج) (از ناظم الاطباء). برقنداز. بَرِکندان (در زبان ارمنی). برغندان است که روز آخر ماه شعبان باشد و آنرا کلوخ اندازان هم گویند. (برهان). رجوع به برغندان شود.

برقو.

[ ] (اِ) برقو و ترقو ظاهراً قسمی نسیج و جامه بوده است و این کلمه در دو مصرع از اشعار سوزنی بجای مانده است چنین : برقوبافا ز تار ترقوی تو من ترقوبافا گهی که کار آغازی. (از یادداشت مؤلف).

برق وار.

[بَ] (ص مرکب) همانند برق ||. مجازاً، تند و سریع ||. درخشان : صبح ز مشرق چو کرد بیرق روز آشکار خنده زد اندر هوا بیرق او برقوار.خاقانی.

برق و زرق.

[بَ قُ زَ] (اِ مرکب، از اتباع)درخشش و تابندگی. تلالؤ. روشنی و ساختگی. (غیاث). زرق و برق.

برقوع.

[بَ] (ع ص) بُرقوع: جوع برقوع؛ گرسنگی سخت. (منتهی الارب).

برقوع.

[بُ] (ع اِ) برقع. (منتهی الارب). روی بند ستور و زنان عرب. (ناظم الاطباء). رجوع به برقع شود (||. ص) سخت. (منتهی الارب): رجوع برقوع؛ گرسنگی سخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برقوق.

[بُ] (ع اِ) آلویی است خرد. (منتهی الارب ||). زردآلو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به بَرقوق شود.

برقوق.

[بَ] (ع اِ) جابزگ. (یادداشت مؤلف). اجاص صغار ||. مشمش. زردآلو. (یادداشت مؤلف). خلوگرده. ترش هلو. آلوچه. خلی. خولی. خالودار. خلوخلی. (یادداشت مؤلف).

برقوق.

[بُ] (اِخ) اولین سلطان ممالیک برجی در مصر که از ۷۸۴ تا ۸۰۱ ه .ق. حکومت کرده و ظاهراً ابوسعید کنیه داشته است. رجوع به سیف الدین برقوق ظاهر و ترجمهء سلاطین اسلام لین پول ص۷۲ شود.

برقوم.

[بَ] (اِ) خرمای تر که به یکدیگر نمی چسبد.

برقوه.

[بَ] (اِخ) شهری است در فارس بین کورهء اصطخر و یزد. برقوه شهری است با نعمت بسیار. (حدود العالم). آنرا ابرقوه و ابرکویه هم گفته اند. یاقوت گوید اهل فارس آنرا ورکوه خوانند یعنی روی کوه. (فرهنگ لغات شاهنامه) : بگوید که در شهر برقوه و جَز گر از گوهر و زرّ و دیبا و خز.فردوسی. برفتند بازارگانان شهر ز جَزّ و ز برقوه مردم دو بهر.فردوسی. ز برقوه و از نامداران جَز ببردند بسیار دیبا و خز.فردوسی. و رجوع به ابرقو شود.

برقهٔ.

[بَ قَ] (ع اِمص) ترس و بیم و دهشت و هراس. (منتهی الارب). دهشت. (آنندراج). بَرَق. (منتهی الارب).

برقهٔ.

[بُ قَ] (ع اِ) حاجت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): مضی فلان لبرقته؛ فلان پی حاجت خود رفت. (ناظم الاطباء). کار. (منتهی الارب ||). خاک با سنگ و ریگ و گل درآمیخته. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برقاء. (منتهی الارب). زمینی بلند با سنگ و گل. (مهذب الاسماء). ج، بُرق. (منتهی الارب).

برقهٔ.

[بَ قَ] (اِخ) شهری است بشام. (شرفنامهء منیری).

برقهٔ.

[بَ قَ] (اِخ) شهری است بزرگ [بناحیت مغرب] و او را ناحیتی است بحدود مصر پیوسته جائی با خواسته و بازرگانان بسیار. (از حدود العالم). ناحیه ایست در لیبی و آنرا برقهء سیرنائیک نیز نامند. (یادداشت مؤلف).

برقه.

[بَ قَ] (اِخ)(۱) نام قدیمی سیرنائیک(۲). (یادداشت مؤلف از نخبهٔ الدهر دمشقی). (۱) - Cyrenaique - (۲) .Barka.

برقه.

[بَ قَ] (اِخ) برق رود. قریه ای است از اعمال قم و از آنجاست احمدبن محمد بن خالد برقی. رجوع به تاریخ قم و الانساب سمعانی

شود.

برقة.

[بَ قَ / بُ قَ] (اِخ) نام مواضع بسیار است در دیار عرب و از آنجمله است: برقة احجار. برقة احدب. برقة احزم. برقة احواز. برقة احوال. برقة ارمام. برقة اروی. برقة اطلم. برقة اعیار. برقة اقعی. برقة الاثماد. برقة الاجاول. برقة الاجداد. برقة الامالج. برقة الامهار. برقة الاوجر. برقة الثور. برقة الجبا. برقة الجنبیة. برقة الحرض. برقة الحصاء. برقة الحمی. برقة الخال. برقة الخرجاء. برقة الداث. برقة الرکا. برقة الروحان. برقة الشواجن. برقة الصراة. برقة الصفا. برقة العباب. برقة العیرات. برقة الغضا. برقة الفلاح. برقة الکیوان. برقة اللکیک. برقة اللوی. برقة النجد. برقة النیر. برقة الوداء. برقة الیمامة. برقة انقده. برقة بارق. برقة ثادق. برقة ثمثم. برقة ثهمد. برقة حارب. برقة حسله. برقة حسمی یا حسنی. برقة حلیت. برقة حوزه. برقة خاخ. برقة خنزیز. برقة خنیف. برقة دمخ. برقة ذی اودات. برقة ذی علقی. برقة ذی غان. برقة ذی قار. برقة رامتین. برقة رحرحان. برقة رعم. برقة رواوه. برقة سعد. برقة سعر. برقة سلمانین. برقة سمنان. برقة شماء. برقة صادر. برقة ضاحک. برقة ضارج. برقة طحال. برقة عازب. برقة عاقل. برقة عالج. برقة عسعس. برقة عوهق. برقة عیهل. برقة عیهم. برقة غضور. برقة قادم. برقة کعکف. برقة لعلع. برقة ماسل. برقة مکتل. برقة مکحوب. برقة منشد. برقة نعاج. برقة نعمی. برقة واجف. برقة واسط. برقة واکف. برقة هارب. برقة هجین. برقة هولی. برقة یثرب. برقة یمامه. رجوع به معجم البلدان و منتهی الارب شود.

برقی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به برق در همهء معانی ||. هر دستگاه که با خود برق بحرکت درآید یا ایجاد حرکت کند چون چرخ برقی و ترامواى برقی و اجاق برقی و غیره ||. کسی که بکار برق و ساختن آلات و ادوات که منسوب به آن است پردازد||. بسرعت و بشتاب. زود: برقی برو برگرد. - کفش برقی؛ قسمی کفش که از ورنی سازند و براق است ||. قسمی جامه که از آن رویهء کفش کنند. (یادداشت مؤلف).

برقی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به برق رود و آنرا برقه نیز نامند و آن دهی است به قم. (الانساب سمعانی).

برقی.

[بَ قی ی] (ص نسبی) منسوب است به برقة که از اعمال مغرب میباشد. (از انساب سمعانی).

برقی.

[بَ قی ی] (اِخ) رجوع به ابوالقاسم شود.

برقی.

[بَ قی ی] (اِخ) رجوع به ابوبکر شود.

برقی.

[بَ قی ی] (اِخ) محمد بن خالد برقی قمی، مکنی به ابوعبدالله. از محدثان و از اصحاب حضرت رضا و امام جعفر علیهماالسلام است. بعضی کنیت او را ابوالحسن دانسته اند. ازوست: ۱- کتاب العویص. ۲- کتاب البقرة. ۳- کتاب المحاسن. ۴- کتاب الرجال. رجوع به الفهرست ابن الندیم شود.

برقی.

[بَ رَ] (ص نسبی) منسوب به بَرَق بمعنی بره، و برقی بیت کبیری است در خوارزم به بخارا. (از انساب سمعانی). خواجه عبدالله برقی از سلسلهء خواجگان را این نسبت است. (یادداشت مؤلف).

برقیارق.

[بَ قیا رُ] (اِخ) برکیارق. رجوع به برکیارق شود.

برقیل.

[بِ] (ع اِ) کمان گروهه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برقیهٔ.

[بَ قی یَ] (ع ص نسبی) برقی. آلات برقی (||. اِ) تلگراف در تداول مردم عرب زبان.

برک.

[بَ] (ع اِ) اشتران اهل حواء و جز آنها که شبانگاه بخوابگاه بازگردند. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). شتران اهل خبا و غیر آن ها که شبانگاه بخوابگاه بازگردند یا گروه شتران فروخفته یا شتران بسیار. (منتهی الارب). بارک. بارکهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج). ج، بروک. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء ||). سینه یا باطن سینه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرداگرد سینه. (مهذب الاسماء ||). پوست سینهء شتر که در خفتن ملصق بزمین باشد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برک.

[بَ رَ] (اِ) قسمی از گلیم. (برهان) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء ||). بافته ای باشد از پشم شتر که بیشتر درویشان از آن قبا و کلاه سازند. (برهان). قسمی از پشمینه که از پشم شتر بافند. (انجمن آرا). قسمی جامهء پشمین دستباف که از آن سرداری و قبا میکردند. (یادداشت مؤلف). این پشمینه در ایران اکنون چنان تکمیلی یافته که ملوک و امرا از آن قبا و جبه کنند. (انجمن آرا). نوعی پارچهء ضخیم که در خراسان از پشم شتر یا کرک بز با دست بافند و از آن جامهء زمستانی دوزند. (فرهنگ فارسی معین). پارچه ای از کرک گوسفند و بسیار نفیس و اعلا که از آن جبه و سرداری دوزند، و برک بخرز و کرمان بر سایر اقسام آن ترجیح دارد. (ناظم الاطباء) : با برک گفت که دوزم عسلیّ تو بدوش که بسرما نکنم حرب بگاه پیکار. نظام قاری. قاری مصنفات تو بر پوشی و برک هر جا رفوگران هنرور نوشته اند.نظام قاری. میکرد سرکشی برک شدّه زآن جهت خود را سیه گلیم و پراکنده حال

یافت. نظام قاری ||. جامهء کوتاهی باشد تا کمرگاه که بیشتر مردم دارالمرز [تبرستان] پوشند. (برهان) (انجمن آرا). و آنرا پشتک خوانند. (انجمن آرا). دستک. جامهء کوتاه تا کمر که مردم مازندران و گیلان پوشند. (ناظم الاطباء) : تو سبزپوش روی سفیدی بسان خضر از سندست عمامه وز استبرقت برک. کمال غیاث (از انجمن آرا).

برک.

[بَ رَ] (اِ) آواز که از شکستن انگشتان آید. (یادداشت مؤلف): التفقیع؛ برک از انگشتان بیاوردن. (تاج المصادر بیهقی).

برک.

[بَ رَ] (اِخ) ستارهء سهیل. (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). پرک. (فرهنگ فارسی معین).

برک.

[بَ رَ] (اِخ) مکانی خوفناک در راه فارس که به امن آباد اشتهار دارد.

برک.

[بَ رَ] (اِخ) نام رودخانه ایست. (برهان) (ناظم الاطباء) : چون نمد همچو دیبه شد چه علاج چاره چه غرقه را برود برک؟ خسروی (از فرهنگ اسدی). مؤلف گویند: این لغت و این مثال و این معنی همه غلط در غلط است. مصراع اول چنین باید باشد: «چون نمک خود تبه شود چه علاج» و در مصراع دوم نیز رود برک (بضم باء) است به معنی وسیلهء قطع و بریدن رودخانه یا قایق رودخانه.

برک.

[بَ رَ] (اِخ) دهی از دهستان بهند بخش شوسف شهرستان بیرجند. کوهستانی و معتدل. سکنهء آن ۱۷۶ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و لبنیات و شغل اهالی زراعت و مالداری است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برک.

[بِ رِ] (فرانسوی / انگلیسی، اِ)(۱)نوعی کالسکهء چهارچرخه. (یادداشت مؤلف). (۱) - Break.

برک.

[بِ] (اِ) حوض. (یادداشت مؤلف) (ناظم الاطباء).

برک.

[بِ رَ] (ع اِ) جِ بِرکهٔ. (اقرب الموارد) (منتهی الارب). رجوع به برکهٔ شود.

برک.

[بُ] (ترکی - مغولی، اِ) کلاه.

برک.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ بریک. (اقرب الموارد) (منتهی الارب). رجوع به بریک شود.

برک.

[بُ رَ] (ع ص، اِ) جِ بُرکـهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به برکهٔ شود || ثابت و نشسته بر چیزی || مرد بددل و سکاچه (سکارچه)(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - سکارچه؛ جاهل و احمق.

برک.

[بُ رَ] (ع اِ) ماه ذوالحجه بجاهلیت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برک.

[بُ رَ] (اِخ) عوف بن مالک بن ضبیعه ملقب به برک. رجوع به عوف... شود.

برک.

[بُ رُ] (ع اِ) جِ بِراک. (منتهی الارب). و رجوع به براک شود.

برک.

[ ] (اِخ) ابن عبدالله. یکی از سه تن از خوارج که بر قتل علی و معاویه و عمروعاص سوگند خوردند و برک کشتن عمروعاص را اختیار کرد. نام او را مبارک نیز گفته اند. (تاریخ الخلفاء ص۱۱۷ و ۱۱۸).

برکاء.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان جلگه زوزن بخش خواف شهرستان تربت حیدریه. دامنه و گرمسیر است. سکنهء آن ۱۱۰ تن و آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برکاپوز.

[بَ] (اِ مرکب) برفوز. (آنندراج). برکاپوس. برکافوز. (فرهنگ فارسی معین). پیرامون و اطراف دهان. (برهان) (ناظم الاطباء). پک و پوز. (از فرهنگ فارسی معین).

برکاپوس.

[بَ] (اِ مرکب) برکاپوز. برکافور. (از فرهنگ فارسی معین). بتفوز. رجوع به برکاپوز و برفوز شود.

برکات.

[بَ رَ] (ع اِ) جِ بَرَکهٔ. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ترجمان علامهء جرجانی ترتیب عادل بن علی) (ناظم الاطباء). افزایش و زیادت و نیکبختی ها. (از آنندراج). برکت ها و افزایش ها. (ناظم الاطباء) : چون کارها بدین نیکوئی رفت برکات این اعقاب را خواهد بود. (تاریخ بیهقی). طریقی که پدران ما بر آن رفته اند نگاه داشته آید که برکات آن اعقاب را باقی ماند. (تاریخ بیهقی). رسولان فرستادند و گفتند که این صلح از برکات و شفقت او بود و با وی عهد کردند. (تاریخ بیهقی). برکات و مثوبات آن شاهنشاه غازی محمود و دیگر ملوک این خاندان را مدخر میشود. (کلیله و دمنه). پس ز طاعت بده زکاتش از آنک بزکاتست مال را برکات.خاقانی. دیگران هم ببرکات شما مستفید گردند. (گلستان سعدی). و رجوع به برکت شود. - برکات الارض؛ گیاه زمین. (منتهی الارب) (آنندراج). - برکات السماء؛ باران. (منتهی الارب) (آنندراج).

برکات.

[بَ] (ع اِ) جِ بِرکهٔ. گوسپندان دوشیدنی. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به برکهٔ شود.

برکاده.

[بَ دِهْ] (اِخ) دهی است جزء دهستان حومهء بخش کوچصفهان دارای ۱۷۰۰ تن سکنه. آب از خمام رود و نورود. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۲).

برکار.

[بِ] (معرب، اِ) پرگار. رجوع به پرگار شود.

برکار.

[بَ] (ص مرکب) آگاه بکار. مسلط بکار : چو مرد باشد برکار و بخت باشد یار ز خاک تیره نماید بچشم زر عیار. بوحنیفهء اسکافی. ای مفتی شهر از تو برکارتریم با اینهمه مستی از تو هشیارتریم.خیام. - امثال: هرکه پرکارتر برکارتر. - بر کار سوار بودن؛ بجد گرفتن کار را و مغلوب خود گرداندن آن را. (آنندراج ||). - مسلط بودن بر کار : سواریست خونریز گرم شکار که بر کار خود هست دایم سوار. وحید (آنندراج ||). مقابل بیکار : بی کار چراست عقل در تو برکار بود همیشه دندان.ناصرخسرو. - بر کار بستن کسی را؛ مقرر گردانیدن کسی را بر کاری. (آنندراج). به کار گماشتن : موم گردد سنگ خارا در کفش چون کوه کن روی گرم کارفرما هر کرا بر کار بست. صائب (از آنندراج ||). مؤثر. کارگر : خدای تعالی کید خیانت کنندگان را هدایت نکند و رها نکند که برکار شود و پوشیده بماند. (تفسیر ابوالفتوح رازی (||). اِ مرکب) به مجاز، سر و سینهء معشوق. (آنندراج). پستان و سینهء برآمدهء جوانان ||. برآمدگی و بالیدگی سینه و پستان ||. معشوق. (غیاث اللغات ||). برِ کار (ترکیب اضافی، اِ مرکب) روی کار. ||بکنایه، سرین و کفل. (آنندراج) : باد در معرکهء فتح و ظفر حقش باد آن بر کار که برده ست دلم را از کار. میرنجات (آنندراج). سینهء ناز تو ای سیمبر خوش بر کار در گلزار بود واشده بر روی بهار. ؟ (از آنندراج).

برکاردارنده.

[بَ رَ دَ / دِ] (نف مرکب)وادارکنندهء کار ||. کارآزموده. (ناظم الاطباء).

بر کار کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)آمادهء کار کردن. بکار انـداختن. برای بکار بردن مهیا ساختن : لیث علی منجنیق ها بر باره برنهاد و بر کار کرد. (تاریخ سیستان). بعد از آن بپای حصار طاق شد و منجنیقها بر کار کرد. (تاریخ سیستان).

برکاری.

[بَ] (حامص مرکب) تسلط. مهارت. (یادداشت مؤلف).

بر کاری داشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب)تحریض. بعث. (ترجمان القرآن). بکاری واداشتن. بکاری وادار کردن.

برکاریدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) تراشـیدن قاش از خربزه. از خربزه و هنـدوانه قاش بریدن. قطع نمودن گریبان پیراهن و مانند آن. (از آنندراج). از پیراهن درزه یقه بریدن. قطعه کردن و بخش کردن خربوزه و بریدن یقهء قبا و پیراهن. (ناظم الاطباء).

برکاست.

[بَ] (مص مرکب مرخم، اِمص)کمی. کـاهش : بـدو گفت بیژن که این راست است ز من کـار تـو پـاک برکـاست است.فردوسـی. زآنکه در حسن برافزونی و برکاست نیی من بعشق تو برافزونم و برکاست نیم. سوزنی (||. ن مف مرکب) برکاسـته. - برکاست تر؛ باریک تر : بدو گفت شاخی گزین راست تر سرش برتر و تنْش برکاست تر.فردوسی.

برکاستن.

[بَ تَ] (مص مرکب) کم شدن. نقصان یافتن. رجوع به کاستن شود.

برکاشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) تخم کاشتن. کشت نمودن. (ناظم الاطباء). رجوع به کاشتن شود.

برکاشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب)برگرداندن. پشت کردن. اما در این معنی صحیح کلمه برگاشتن است. رجوع به برگاشتن شود.

برکافتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) رجوع به کافتن شود.

برکافوز.

[بَ] (اِ مرکب) بتفوز. برکاپوز است که پیرامون دهان باشد. (برهان) (ناظم الاطباء).

برکافوس.

[بَ] (اِ مرکب) برکافوز. برکاپوز. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به برکاپوز شود.

برکال.

[بَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش بردسکن شهرستان کاشمر است. وجه تسمیهء آن باین مناسبت است که در کنار کال شور واقع شده است. این دهستان از ۱۳ آبادی تشکیل شده و مرکز آن سعدالدین است که ۱۴۹۳ تن سکنه دارد و سکنهء دهستان بالغ بر ۳۸۳۵ تن میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برکان.

[بُ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان براآن بخش حومهء شهرستان اصفهان. سکنه ۱۹۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

برکان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان رودبال بخش داراب شهرستان فسا. سکنهء آن ۴۸۴ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

برکان.

[بَرْ رَ / بَ رَ] (ع اِ) برکانی. برنکانی. گلیم سیاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، برانک. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). این کلمه در بیتی از مسعودسعد دیده میشود و در فرهنگهای فارسی معنیی برای آن نیافتیم، در تاج العروس می گوید قال الفراء یقال الکساء الاسود برکان و لایقال برنکان بنقله الازهری فی التهذیب : از فراوان مکارم تو رسید کسوت من به اطلس و برکان. ولی کساء أسود در این جا معنی نمی دهد چه کساء گلیم گونه ایست و با اطلس تناسبی ندارد خاصه در مقام شکر نعمت مگر اینکه در این شعر غلطی باشد مثلاً اصلش این باشد: ... کسوت من به اطلس از برکان. (یادداشت مؤلف).

برکان.

[بِ] (ع اِ) درختی است یا درخت شورمزه یا هر نبات که ساقش دراز نباشد، یا گیاهی است که در نجد روید یا گیاه ریزه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). برکانهٔ یکی. (آنندراج) (منتهی الارب).

برکان.

[بُ] (ع اِ) جِ بُرکهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به برکهٔ شود.

برکان.

[بُ] (معرب، اِ) کوه آتش فشان. مأخوذ از کلمهء یونانی (؟) ولکانوس(۱)، خدای آتش. (از یادداشت مؤلف). جبل النار: و فی هذه الجزیرة [سرندیب] جبل عالٍ یذهب فی السماء... و هو برکان یقذف النار. (معجم البلدان). و ظهر لنا اذا ذاک الجبل الذی کان فیه البرکان و هو جبل عظیم فی [بر صقلیة]مصعد فی جو السماء قد کساه الثلج. (ابن جبیر). (۱) - Vulcanus.

برکانهٔ.

[بِ نَ] (ع اِ) یکی برکان. (منتهی الارب). رجوع به بِرکان شود.

برکانی.

[بَرْ رَ نی ی] (ع اِ) برّکان. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب). گلیم سیاه. رجوع به برکان شود.

برکاو.

[بَ] (اِ) قوارهء جیب. شکلهء خربزه. (یادداشت مؤلف).

برکاویدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) کاویدن. کندن و کاویدن ||. قطعه کردن و بخش کردن جامه و خربوزه. (ناظم الاطباء ||). برکاریدن. رجوع به برکاریدن و کاریدن شود.

برکای خان.

[ ] (اِخ) ابن توشی خان بن چنگیزخان. یکی از فرمانروایان مغول. رجوع به تاریخ گزیده ص ۵۷۶ و ۵۸۰ و ۵۸۱ شود.

برکت.

[بَ رَ کَ / بَ کَ] (از ع، اِمص) برکهٔ. رجوع به برکهٔ شود ||. خجستگی. (فرهنگ فارسی معین) : از بَرْکت این نور فراخواند قران را بنوشته بر افلاک و بر و بحر و جبالش. ناصرخسرو ||. نیک بختی. (منتهی الارب). سعادت. (فرهنگ فارسی معین ||). همیشه داشتن. (یادداشت مؤلف). دائم داشتن. (یادداشت مؤلف ||). گوالیدن. (غیاث اللغات) (فرهنگ فارسی معین). بالیدن. (غیاث اللغات ||). افزایش. زیادت. (منتهی الارب). افرونی. فزونی. بسیاری. (فرهنگ فارسی معین). فراخی نماء. نُزل. نُزُل. نَزل. (منتهی الارب). کثرت خیر. (یادداشت مؤلف). و گاهی بسکون حرف ثانی نیز آید و آنچه در بین عام بتشدید کاف مستعمل است محض غلط است. (غیاث اللغات) : سال دگر از دولت و از برکت خواجه چون باغ پر از گل شود اندر مه آذار.فرخی. ای مبارک سخنی کز سخن و برکت تو رادمردان را بر سنگ بروید شمشاد.فرخی. ببرکت خدا و نیکوی توفیقش. (تاریخ بیهقی). اعتراف هشتم ببرکت او. (تاریخ بیهقی). برکت در این پر است. (تاریخ بیهقی). سالم بر تو باد و رحمت و برکت های ایزدی و برکت بنده اش امیرالمؤمنین بتو باد. (تاریخ بیهقی). خوک همه شر و زیانست و نحس میش همه خیر و بر و برکت است. ناصرخسرو. تا در دلم قران مبارک قرار یافت پربرکتست و خیر دل از خیر و برکتش. ناصرخسرو. ببرکت این افسون نه کسی مرا بتوانستن دید و نه از من

بدگمانی صورت بستن. (کلیله و دمنه). بدزدی ز نعمت بدزدم ز خدمت چه برکت بود در میان دو سارق. رشید وطواط. بادت بقای خضر و هم از برکت دعات اسکندر جهان شه شرق اخستان شده. خاقانی. همه اثر برکت و همت و نتیجهء هیبت سلطان بود. (ترجمهء تاریخ یمینی). بحلقهء درویشان درآمد و برکت صحبت ایشان در وی اثر کرد. (گلستان سعدی). و دیگران هم ببرکت انفاس شما مستفید گردند. (گلستان). از برکت درویشان محروم نماند. (گلستان). روی از مصاحبت مسکینان تافتن و فایده و برکت دریغ داشتن. (گلستان). - امثال: از تو حرکت از خدا برکت. برکت در حرکت است. دست که زیاد شد برکت کم است. - بابرکت؛ برکت دار. که دیر بکاستی کشد. - برکت دادن؛ زیادت کردن. فراوان و بسیار کردن: خداوند برکت دهد ||. - برکت دادن شیخی از بنی اسرائیل یا پیامبری از آنان یک فرد از بنی اسرائیل را یا فرزند خود را. - برکت دار؛ بابرکت. که دیر بکاستی کشد. (یادداشت مؤلف). - برکت شدن؛ کنایه از تمام شدن و مردن. (غیاث اللغات) (آنندراج) : مطر با خانه ات آباد شود جزم بدان که بیک نالهء دیگر برکت خواهم شد. میر نجات (آنندراج). - برکت کردن؛ بیش از انتظار و حد خود دوام کردن و افزون شدن و زیاد شدن. - برکت نهادن؛ برکت دادن. (یادداشت مؤلف (||). - اصطلاح مسیحیان) : آن هفت نان و ماهی بدست گرفت و برکت نهاد و پاره کرد. (دیاتسارون ص ۱۲۴). - بی برکت؛ که برکت ندارد. که زودتر به کاستی کشد. که سریع تمام شود. - پربرکت؛ با برکت بسیار. با خیر و فزونی بسیار : تا در دلم قران مبارک قرار یافت پربرکتست و خیر دل از خیر و برکتش. ناصرخسرو. - کم برکت؛ با فزونی و برکت اندک (||. اِ) نان. در تداول عوام آنگاه که نان در پیش دارند و سوگند خوردن خواهند اشاره بنان کنند و گویند باین برکت و بعضی در این هنگام بخش کوچکی از نان را بریده بدور افکنند. (یادداشت مؤلف).

برکت آباد.

[بَ رَ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان قلعه حاتم شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۲۵۷ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برکت آباد.

[بَ رَ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان شراء بخش سیمینه رود شهرستان همدان. سکنهء آن ۲۹۱ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برکجار.

[ ] (اِخ) ابن توشی بن چنگیزخان مغول. یکی از حکام مغول. رجوع به تاریخ جهانگشای چ اروپا ج ۱ ص۱۴۴، ۲۰۵، ۲۲۲ شود.

برکجه.

[بُ جَ] (اِخ) دهی است از دهستان مغان بخش گرمی شهرستان اردبیل. سکنه ۱۰۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برکجی.

[ ] (اِ) نوعی پارچه : برکجی با نسبت دارائیست خلعت خورشید و مرغ شب پره. نظام قاری.

برکجین.

[ ] (اِ) نوعی پارچه : ز تن جامه و کدرویی کزی ز کستونی و برکجین و قزی. نظام قاری (دیوان ص۱۸۲).

برکد.

[بَ کَ] (اِخ) دیهی قدیم و بزرگ است و کندزی عظیم دارد و این را برکد علویان خوانند بدان سبب که امیر اسماعیل سامانی این دیه را خرید و وقف کرد دو دانگ به علویان و جعفریان و دو دانگ بر درویشان و دو دانگ بر ورثهء خویش. (تاریخ بخارای نرشخی). و رجوع به الانساب سمعانی شود.

برکدی.

[بَ کَ] (ص نسبی) منسوب است به برکد. (الانساب سمعانی). رجوع به برکد شود.

برکر.

[بَ کَ] (اِ) نیکبختی. (ناظم الاطباء). در کتب دیگر دیده نشد.

برکران.

[بَ کَ] (ص مرکب، ق مرکب)برکنار. دور : کسی را که بینی ز حق برکران منه با وی ای خواجه حق در میان.سعدی. رجوع به کران شود.

برکربادصری.

[ ] (اِخ) طایفه ای از طوایف قشقائی. (جغرافیای سیاسی کیهان).

برکردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) بلند کردن. بربردن. بالا بردن. (فرهنگ فارسی معین). برداشتن. رجوع به بردن و برداشتن و بالا بردن شود : بدخواه تو هرچند حقیر است مر او را از تخت فرودآور و برکن بسر دار.فرخی. - برکردن چشم (دیده)؛ باز کردن و نگریستن. بالا کردن سر و نگاه کردن : جان بدیدار تو یک روز فدا خواهم کرد تا دگر برنکنم دیده بهر دیداری.سعدی. مرا که دیده بدیدار دوست برکردم حلال نیست که بر هم زنم به تیر از دوست. سعدی. چشمی که جز بروی تو برمیکنم خطاست وآن دم که بی تو میگذرانم غبینه ای. سعدی. چشم از آن روز که برکردم و رویت دیدم بهمین دیدهء سر دیدهء اقوامم نیست.سعدی. دیده شاید که بی تو برنکنم تا نبیند فراق دیدارت.سعدی. صبحدمی که برکنم دیده بروشنائیت بر در بندگی زنم حلقهء آشنائیت.سعدی. بنده زاده چو در وجود آمد هم بروی تو دیده برکرده ست.سعدی. شب از نرگسش قطره چندی چکید سحر دیده برکرد و دنیا بدید.سعدی. || - بینا شدن. روشن چشم شدن : حکایت بشهر اندر افتاد و جوش که بی دیده ای دیده برکرد دوش.سعدی. - برکردن سر؛ بلند کردن سر : برنه بسر کلاه خرد وآنگه برکن بشب یکی سوی گردون سر. ناصرخسرو. فتنه چو شدی چنین برین خاک یکّی برکن سوی فلک سر.ناصرخسرو. زیر سپهر قمر سر برنکرد گلی کآن دید روی امان یا داد بوی وفا. مجیر بیلقانی. عنقا برکرد سر گفت کزین طایفه دست یکی در حناست جعد یکی در خضاب. خاقانی. ور بی تو میان ارغوان و سمنم بنشینم و چون بنفشه سر

برنکنم.سعدی ||. - سر برافراشتن. برتر آمدن : گر خرد را بر سر هشیار خویش افسر کنی سخت زود از چرخ گردان ای پسر سر برکنی. ناصرخسرو ||. افراشتن. بالا بردن. برافراشتن. ساختن :چون خضر کشتی را سوراخ کرد کودک را بکشت و دیوار خراب را برکرد. (مجمل التواریخ ||). بحرکت درآوردن. به تک داشتن. دواندن : بگفت این و از جای برکرد رخش بگرزی سواری همی کرد پخش.فردوسی ||. بیدار کردن. بلند کردن. برخیزانیدن. برپا کردن. - برکردن از خواب؛ بلند کردن از خواب. بیدار کردن : عاشق از غربت بازآمد با چشم پرآب دوستگان را بسرشک مژه برکرد ز خواب. منوچهری. برکن ز خواب غفلت پورا سر واندر جهان بچشم خرد بنگر.ناصرخسرو ||. - بیدار شدن : ماهی و مرغ دوش نخفت از فغان من وآن شوخ دیده بین که سر از خواب برنکرد. حافظ ||. بلند کردن. افراختن. (آنندراج). افراشتن. بپا کردن : عشق را بینی علم برکرده اندر کوی صدق عقل را بینی قلم بشکسته در صدر رضا. سنایی. فلک برکرد زرین بادبانی نماند از سیم کشتی ها نشانی.نظامی. عمل بیار و علم برمکن که مردان را رهی سلیم تر از کوی بی نشانی نیست. سعدی. دلم گرفت ز سالوس و طبل زیر گلیم خوشا دمی که بمیخانه برکنم علمی.حافظ ||. برآوردن و بیرون انداختن از چیزی. (آنندراج). بیرون آوردن. برآوردن. بیرون کردن. درآوردن : بین که برکرد مرغ و ماهی را شغب از خوابگاه و خلوتگاه. اوحدالدین انوری (از آنندراج). کین باز مرگ هرکه سر از بیضه برکند همچون کبوترش برباید بچنگلی.سعدی. عشق دردانه ست و من غواص و دریا میکده سر فروبردم در آنجا تا کجا سر برکنم. حافظ. - برکردن جان؛ بیرون کردن جان از بدن :جواب داد که من ملک الموتم گفت چکار کنی گفت جان تو برکنم. (قصص الانبیاء ص۱۳۳). - برکردن سر؛ بیرون کردن سر. سر برداشتن : خواجه ابوالقاسم از ننگ تو برنکند سر بقیامت ز گور.رودکی. کسی را از غوریان زهره نبودی که از برج سر برکردندی. (تاریخ بیهقی). تا هرکه ز خانه برکند سر سرگشته بود چو حلقهء در.نظامی. چو سر برکرد ماه از برج ماهی مه و پرویز شد در برج شاهی.نظامی. درونها تیره شد باشد که از غیب چراغی برکند خلوت نشینی.حافظ. - سر برکردن؛ سر بیرون آوردن : جمله گویندت چو بینندت بدر مرده ای از گور خود برکرده سر.مولوی ||. بیرون کردن. بیرون آوردن. مقابل بتن کردن : خالد جامهء دبیران برکرد و لباس سپاهیان پوشید. (تاریخ سیستان ||). پوشیدن. جامه را بتن کردن ||. ظاهر کردن. (غیاث اللغات). ||برکندن : بفرمود تا حلقهء زر کنند بر آن حلقه ها نام او برکنند.فردوسی ||. از بیخ برکندن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). زدن. مالیدن. (یادداشت مؤلف): التعطر؛ خویشتن را عطر برکردن. (تاج المصادر زوزنی ||). بر کردن؛ حفظ کردن و بخاطر نگاه داشتن. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). از بر کردن : هر باب ازین کتاب نگارین که بر کنی همچون بهشت گویی از آن باب خوشتر است. سعدی ||. فرستادن. (یادداشت مؤلف) : ابراهیم... کسی برکرد تا اندر آن نواحی هرکه را یافتندی برنج راه کم و بیش بیاوردندی و میهمان داشتندی. (ترجمهء طبری بلعمی). پیغمبر (ص) مسلمانی ایشان بپذیرفت و رسول را برکرد و نامه را جواب کرد و دین اسلام همه در نامه پیدا کرد. (ترجمهء طبری بلعمی ||). افروختن. روشن کردن. (غیاث) (آنندراج). اضاءة. ایقاد. اذکاء. (یادداشت مؤلف) : بر سر گنج آن شود کو پی بتاریکی برد مشعله برکرده سوی گنج نتوان آمدن. خاقانی. - برکردن آتش؛ افروختن. آتش افروختن. (ناظم الاطباء) (برهان) : بهر برزنی جای جشن سده همه گرد برکرده(۱) آتشکده.فردوسی. وز آتشگاه لختی آتش آورد بمیدان آتشی چون کوه برکرد. (ویس و رامین). هر شبی این بهار و آتشی برکردی تا اندروس به فروغ آتش اندر آب شناه کردی و بنزدیک او رفتی. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی ذیل اندروس). آتش باده برمکن زین پس که ترا آتش جوانی بس.اوحدی. پنجهء گل بین که از سرما نمی آید بهم زیر هر گلبن ز مینای می آتش برکنید. کلیم (از آنندراج). الواری؛ آتش برکننده. (مهذب الاسماء ||). - تیز کردن آتش. - برکردن چراغ؛ افروختن آن : ز شرم روی تو خورشید برنمی آید در آفتاب نشاید چراغ برکردن. عصمت بخاری. خرد را تو روشن بصر کرده ای چراغ هدایت تو برکرده ای.نظام. بر فلک انجیل میخواند مگر هر شب مسیح وین چراغ بیشمار ازبهر آن برکرده اند. احمدبن ابی حامد کرمانی. آتش زده ای بخرمن خویش برکردن آتش اینچنین است.نزاری قهستانی. درونها تیره شد باشد که از غیب چراغی برکند خلوت نشینی.حافظ. وگر زند مغ آتشی

می زنـد نـدانم چراغ که برمی کنـد.حافظ ||. - فتیله را مقـداری از روغن بیرون کشـیدن تا چراغ بهتر روشـنی دهـد : سـتارهء شـب هجران نمی فشاند نور ببام قصر برآ و چراغ مه برکن.حافظ. (۱) - ن ل: گردبرگرد، و در این صورت شاهد نیست.

بر کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب) در تـداول عامه، دوام آوردن. (یادداشت مؤلف). زنـده مانـدن. بر جای مانـدن. بجای مانـدن: این بچه زیر دست این نامادریها بر نمی کند. یهودی در آذربایجان بر نمی کند. زیر دست این ناکس هیچ کس بر نمی کند. به تن او جاجیم هم بر نمی کند. (یادداشت مؤلف).

برکرده.

[بَ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)افروخته. (از ناظم الاطباء). روشن. مشـتعل. - چراغ برکرده؛ چراغ افروخته. - مشـعله برکرده؛ با مشعل روشن و فروزان. (از نـاظم الاطباء) : میر بر گنـج آن شود کو پی به تاریکی برد مشـعله برکرده سوی گنـج نتوان آمـدن. خاقانی||. بیرون کرده ||. بلندکرده. (فرهنگ فارسی معین ||). حفظ کرده ||. ازبیخ برکنده. (فرهنگ فارسی معین).

بر کرسی.

[بَ کُ] (حرف اضـافه + اسم) به روی کرسـی. (نـاظم الاطبـاء). - بر کرسـی نشانـدن؛ کنـایه از خـوب و نیـک سامـان دادن و بفعل آوردن کاری باشد. (برهان) (انجمن آرا). کار را خوب نظام و سامان دادن ||. - مقام و منزلت دادن : اول از بالای کرسـی بر زمین آمد سـخن پس سـخن را باز بالا برد و بر کرسـی نشاند. ؟ - بر کرسی نشاندن حرف؛ از عهدهء دعوی خود برآمدن و حرف خود را راست ساختن. (آننـدراج). به کرسـی نشانـدن. - بر کرسـی نشسـتن، بر کرسـی نشانـدن؛ از عهـدهء دعوی برآمـدن و حرف خود را راست ساختن و راست شـدن. (آنندراج) : نظر بر پایهء عرش خموشـی میتوان گفتن سـخن هر جا که بر کرسـی نشـیند بر زمین افتد. اسد عریان (از آنندراج).

برکس.

[بَ کَ] (ق) بمعنی معاذالله و نعوذبالله باشد. (اوبهی). برگس. پرکس. برگست. پرگست. رجوع به پرگس و برگس شود.

برکست.

[بَ کَ] (ق) برکس. پرگست. رجوع به پرگست و برگست شود.

برکستان.

[بَ کُ] (اِ مرکب) بر وزن انگشـتان، مخفف برکسـتوان باشـد و آن پوشـش است که در روز جنگ پوشـند و بر اسب هم پوشاننـد. (برهان). برکستوان. برگستوان. رجوع به برگستوان شود.

برکستوان.

[بَ کُشْ] (اِ مرکب) رجوع به برگستوان شود.

برکسون.

[] (اِ مرکب) برکستوان. کژآغند که بر اسبان جنگی پوشند. (لغات دیوان نظام قاری ص۱۹۶ و ۴۴). و رجوع به برگستوان شود. - برکسون دار؛ برگستوان دار : روز پوشیدن رختست و بهار و صحرا برکسون دار کجا استر رهوار کجاست؟ نظام قاری. برکسوندار نباید که بود صاحب ریش در کتاب نمدی یافته اند این اخبار. نظام قاری. رجوع به برگستواندار شود.

برکسه.

[بَ کَ سَ / سِ] (ص) پوشیده و پنهان. (برهان) (انجمن آرا). نهان. مخفی : دی بسی کس ز شاه مدرسه رفت ظاهر است این نهان و برکسه نیست. سوزنی.

بر کسی بودن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)بعهدهء او بودن. واجبِ او بودن. بر عهدهء او بودن : بر تست پاس خاطر بیچارگان و شکر بر ما و بر خدای جهان آفرین جزا.سعدی.

برکسیس.

[] (یونانی، اِ) اختلاف منظر، و مراد از آن اختلاف منظریست که در موضع کوکب پیدا آید چون آنرا از مرکز زمین بینند یا موضعی که آنرا از حدبهء ارض نگرند. (یادداشت مؤلف).

برکشنده.

[بَ کَ / کِ شَ دَ / دِ] (نف مرکب) بالابرنده. به مقام بالا و برتر رساننده : جهان بخیره کشی بر کسی کشید کمان که برکشیدهء حق بود و برکشندهء ما.خاقانی. رجوع به برکشیدن شود.

برکشیدن.

[بَ کَ / کِ دَ] (مص مرکب)بیرون کشیدن. استخراج کردن. برآوردن. بیرون کردن. بالاـ کشیدن. بیرون آوردن. (ناظم الاطباء). خارج ساختن. (یادداشت مؤلف) : لعل می را ز درج خم برکش در کدونیمه کن به پیش من آر.رودکی. ناگاه پای اسب بهرام بدان چاه فروشُد و او را بدان چاه افکند و مردم گرد شدند و خواستند که او را برکشند اسب را برکشیدند و او را هرچند که جستند نیافتند. (ترجمهء طبری بلعمی). چنانکه خامه ز شنگرف برکشد نقاش کنون شود مژهء من ز خون دیده خضاب. خسروانی. پرستنده ای را بفرمود شاه که طشت آور و آب برکش ز چاه.فردوسی. گولی تو از قیاس که گر برکشد کسی یک کوزه آب ازو بزمان تیره گون شود. لبیبی. ز دل برکشد می تف درد تاب چنان چون بخار زمین آفتاب.اسدی. برکشم مر ترا بحبل خدای بثریا ز چاه سیصدباز.ناصرخسرو. برکشد هوش مرد را از چاه گاه بخشدْش و مسند و اورنگ.ناصرخسرو. گر هَمَت امروز بر گردون کشد غره مشو زآنکه فردا هم بآخرْت او کشد کت برکشید. ناصرخسرو. کسی که دختر تو را میخواهد این سنگ از سر چاه بردارد و آب با

دلو برکشد. (قصص الانبیاء). ساقی منشین به من ده آن می کز خون فسرده برکشد خوی.نظامی. گلیم خویشتن را هر کس از آب تواند برکشید ای دوست مشتاب.نظامی. تا برنکشد ز چنبرش سر مانده ست چو حلقه بر سر در.نظامی. مردی دید که از آن پل درافتاد... از دور بانگ کرد اللهم احفظه مرد معلق در هوا بماند تا برسیدند و او را برکشیدند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). انتشال؛ برکشیدن گوشت از دیگ و آنچه بدان ماند. (اوبهی). دلو؛ برکشیدن دلو را از چاه. احتجاف؛ تمام برکشیدن آب چاه را. مَطخ؛ برکشیدن آب از چاه بدلو. (از منتهی الارب ||). جدا کردن. به یک سو زدن : چادر سیمابی از روی عروس عالم برکشیدند. (سندبادنامه ص۳۰۸). انتزاع؛ برکشیدن از کسی مال وی را. امتشاش؛ برکشیدن زیور را از گردن خود. امتصاخ؛ برکشیدن شاخ و برگ یز. امتلاع؛ برکشیدن پوست گوسفند را از گردن. مصخ؛ برکشیدن برگ و شاخ یز. (از منتهی الارب). سلخ؛ برکشیدن پوست. - برکشیدن پنبه از گوش؛ خارج کردن آن. گوش فراداشتن. آمادهء شنیدن شدن : شو پنبهء جهل برکش از گوش بشنو سخنی بطعم شکّر.ناصرخسرو. - برکشیدن جامه یا پیرهن و جز آن؛برآوردن آن از تن. کندن و بیرون آوردن لباس از تن : غمین گشت و پیراهنش برکشید یکی آبکش را ببر درکشید.فردوسی. برکش ای ترک و بیک سو فکن این جامهء جنگ چنگ برگیر و بنه درقه و شمشیر ز چنگ. فرخی. هست در این بس خوشی جامه ز تن برکشی برکشی و درکشی بنده ت را بر چکاد. منوچهری. پس بباید دانست که برکشیدن تقدیر ایزد عزذکره پیراهن ملک از گروهی و پوشانیدن در گروهی دیگر اندر آن حکمت است ایزدی. (تاریخ بیهقی). چون آدم گندم بگلو فروبرد همهء حله ها از آن فروریخت از همهء اعضای ایشان حق تعالی چون ناخن آفریده بود و از ایشان برکشید و تن ایشان برهنه ماند. (قصص الانبیاء ص۱۹). شیخ گفت این ساعت برو... و این جامه که داری برکش و ازاری از گلیم بر میان بند... (تذکرهٔ الاولیاء عطار). لباس سری و سروری را از سر ایشان برکشند و پوستین و پلاس بر ایشان پوشانند. (کتاب المعارف). - نقاب برکشیدن؛ بیک سو زدن آن : زآن روی و خال دلستان برکش نقاب پرنیان تا پیش رویت آسمان آن خال اختر برکند. سعدی. رویی که روز روشن اگر برکشد نقاب پرتو دهد چنانکه شب تیره اختری.سعدی ||. پوشاندن با چادر یا چیزی مانند آن : گلبن پرند لعل همی برکشد بسر باران گل پرست همی گسترد نثار.فرخی ||. گستردن : برکشیدند بکهسارهء غزنین دیبا درنوشتند ز کهپایهء غزنین ملحم.فرخی ||. ممتد کردن. (یادداشت مؤلف). ممتد ساختن : مثال طبع مثال یکی شکافه زنست که رود دارد بر چوب برکشیده چهار.دقیقی. - رده برکشیدن؛ رده کشیدن. صف زدن : ز دیبای رومی به پیشش سوار رده برکشیده فزون از هزار.فردوسی. رده برکشیدند ایرانیان چنان چون بود ساز جنگ کیان.فردوسی. - صف برکشیدن؛ صف زدن. رده بستن : در شهرستان بگشودند و آن مهتران... صف برکشیدند از در شهرستان تا یک فرسنگی که کلیسیای بزرگ بود. (ترجمهء طبری بلعمی). چو افراسیاب آن سپه را بدید بیامد برابر صفی برکشید.فردوسی. درفش فریدون چو آمد پدید سپاه منوچهر صف برکشید.فردوسی ||. افزودن. - برکشیدن سال؛ رسیدن آن. منتهی شدن آن : چو سال جوان برکشد بر چهل غم روز مرگ اندرآید بدل.فردوسی ||. بالا بردن. بالا کشیدن : آن کجا سرْت برکشید بچرخ باز ناگه فروبردْت بخرد.خسروانی. ز چوگان او گوی شد ناپدید تو گفتنی سپهرش همی برکشید.فردوسی. تا چون سولاخ شود آن زنبیل را زود برکشند. (فارسنامهء ابن بلخی). دامن از ساق بلورین بگریبان برکش. سوزنی. چراغ پیره زن گر خوش نسوزد فتیله برکشد تا برفروزد.نظامی. - تنگ برکشیدن؛ مجهز و آماده شدن. مهیای کاری گشتن. مصمم گشتن : چون گرفتی فراز و پست و نشیب برکش اکنون بر اسب رفتن تنگ. ناصرخسرو. هین منشین بیهده مسعودسعد برکش بر اسب قضا تنگ تنگ.مسعود. یا اول محنت است یا آخر عمر زینگونه که تنگ برکشیده ست فلک. (از سندبادنامه ||). بالا ـ بردن. بالای سر بردن : عمود گران برکشیدند باز دو شیر سرافراز و دو رزم ساز.فردوسی. نه صاحبدلان دست برمیکشند که سررشته از غیب درمیکشند.سعدی ||. ترقی دادن کسی را. (آنندراج). مرتبهء کسی را افزودن. (آنندراج) (غیاث). بلند کردن. نواختن. به پایگاه بلند رسانیدن. برگزیدن. ترتیب کردن و نواختن : از خلفاء بنی عباس نخستین کسی که ترکان را برکشید او [مأمون] بود. (ترجمهء طبری بلعمی). من آگاهم از اطاعت تو و ترا نزدیک کنم و برکشم و نیکوئی

فرمایم. (ترجمهء طبری بلعمی). یکی را ز خاک سیه برکشید یکی را ز تخت کیان درکشید.فردوسی. ورا برکشیدند و دادند چیز فراوان بر او سال بگذشت نیز.فردوسی. بداندیشگان را همه برکشید بدانسان که از گوهر او سزید.فردوسی. نژاد سماعیل را برکشید هر آنکس که او مهتری را سزید.فردوسی. دگر آنکه بی مایه را برکشد ز مرد هنرمند برتر کشید.فردوسی. آزاده برکشیدن و رادی رسوم اوست وآزادگی نمودن و رادی شعار او.فرخی. همیشه عادت او برکشیدن اسلام همیشه همت او پست کردن کفار.فرخی. نه برکشیدهء او را فلک فروفکند نه راست کردهء او را کند زمانه تباه. فرخی. خدایگان جهان را ببرکشیدن او عنایتی است که او را پدید نیست کنار. فرخی. میر همی برکشدش لخت لخت آخر کارش بدهد تاج و تخت.منوچهری. توان دانست اعتقاد ما به نیکو داشت [او] و برکشیدن فرزندانش و نام نهادن مر ایشان را. (تاریخ بیهقی). برادر ما را [مسعود] برکشید [محمود] . (تاریخ بیهقی). وی را مسلمانی عطا داد و پس برکشید. (تاریخ بیهقی ص۹۲). هر کس که خرد دارد... و پادشاهی وی را برکشد حیلت سازد تا بتکلیف و تدریج و ترتیب جاه خویش را زیاده کند. (تاریخ بیهقی ص۳۳). بر اثر اینها گوهرآئین خزینه دار این پادشاه که مروی را برکشیده بود و به محلی بزرگ رسانیده... (تاریخ بیهقی ص۲۸۲). و این سه تن را برکشید [یعقوب] و اعتمادها کرد در اسباب ملک. (تاریخ بیهقی). گر او را سر امشب بچنبر کشم ترا از مهان سپه برکشم.اسدی. جهان آفرینش چنان برکشید که نامش بهر گوشه ای گسترید. شمسی (یوسف و زلیخا). نفس مردم را خداوندان عقل از روی هوش برکشد تا با کرام الکاتبین همتا شود. ناصرخسرو. ارسلان همی بایست که او را بکشد و یا برکشد و بزرگی دهد. (اسکندرنامه، نسخهء سعید نفیسی). پیوسته بزرگان را میکشتی و مردم فرومایه را برمی کشیدی. (فارسنامهء ابن بلخی). او را بلجاج دیگر اصحاب اطراف پارس برکشید. (فارسنامهء ابن بلخی). ایشان را [مسعودیان را] فضلویه برکشید و قلعهء سهاده بدیشان داد. (فارسنامهء ابن بلخی). شبانکارگان را برکشید و نان پاره و قلاع داد و از آن وقت باز مستولی گشتند. (فارسنامهء ابن بلخی). نخستین کسی از بنی عباس که ترکان داشت معتصم بود و ایشان را بزرگ کرد و مهترانشان را برکشید چون اشناس و اینانج و بوغا الکبیر. (مجمل التواریخ). آنرا که زنی ز بیخ برکن و آنرا که تو برکشی میفکن.نظامی. ز نام آوران برکشد نام تو نتابد سر از جستن کام تو.نظامی. جلال الدین پسر دواتدار کوچک را برکشیده برد. (جامع التواریخ رشیدی). صاحب شمس الدین محمد جوینی را برکشید و صاحب دیوانی ممالک به وی مفوض فرمود. (جامع التواریخ رشیدی). هرکه را شاه برکشد بپذیر وآنکه را دشمن است دوست مگیر.اوحدی. - برکشیدن حق؛ ترقی دادن حق. بالا بردن حق. اعتلای حق : نگاه داشتن عهد و برکشیدن حق بزرگ داشتن دین و راستی گفتار.فرخی. - برکشیدن نام؛ بالا بردن و مشهور کردن آن : چنین داد پاسخ که من کام خویش بخاک افکنم برکشم نام خویش.فردوسی. - خود را برکشیدن؛ بزرگ نمودن خویش را در انظار دیگران و عجب و غرور نشان دادن : عیب است عظیم برکشیدن خود را وز جملهء خلق برگزیدن خود را از مردمک دیده بباید آموخت دیدن همه کس را و ندیدن خود را. باباافضل کاشی (از آنندراج). - سر برکشیدن به؛ به اوج بلندی رسیدن : بنای ملک تو چون برکشید سر بفلک بنای عمر عدوی تو بر زمین افتاد.مسعود ||. - سر پیچیدن. نافرمانی کردن : رهی کز خداوند سر برکشید از اندازه پس سرش باید برید.دقیقی. - سر به ماه برکشیدن؛ به پایگاه بلند رسیدن : بمردی رسد برکشد سر بماه کمر جوید و تاج و تخت و کلاه. فردوسی ||. - به پایگاه بلند رساندن : یکی را سرش برکشد تا بماه فراز آورد زآن سپس زیر چاه.فردوسی. - کسی را بروی کسی برکشیدن؛ وی را امتیاز و برتری بخشیدن و بالا بردن نسبت به دیگری : در دل کرده بود که او را بروی ایاز برکشد. (تاریخ بیهقی). طرفه آن بود که از عراق گروهی را با خویشتن بیاورده بودند... و ایشان را میخواستند که بروی استادم برکشند که ایشان فاضل ترند. (تاریخ بیهقی ||). برافراشتن. بلند کردن. افراشتن. ساختن. برپا کردن : ز دیبا سراپرده ای برکشید سپه را بمنزل فرود آورید.فردوسی. از آنگه که یزدان جهان آفرید فلک برکشید و زمین گسترید.فردوسی. جهاندار تا این جهان آفرید بلند آسمان از برش برکشید.فردوسی. یا کس دیگر مر او را برکشید آنکه کرسی اوست چرخ ثابتات. ناصرخسرو. حصار فلک برکشیدی بلند درو کردی اندیشه را زیر بند.نظامی. - بادبان برکشیدن؛ برافراشتن بادبان. روان کردن

کشتی : چو ملاح روی سکندر بدید بجست و سبک بادبان برکشید.فردوسی. سوی گنگ دژ بادبان برکشید ز نیک و ز بدها سر اندرکشید.فردوسی. - رایت و علم برکشیدن؛ افراشتن علم : چنان کز عقل فتوی میستانی علم برکش بر این کاخ کیانی.نظامی. چو شب روی از ولایت درکشیدی سپاه روز رایت برکشیدی.نظامی. عمل بیار و علم برمکش که مردان را رهی سلیم تر از کوی بی نشانی نیست. سعدی. چو سلطان عزت علم برکشید جهان سر بجیب عدم برکشید.سعدی. - قبه برکشیدن؛ برپا کردن آن. برافراشتن آن. بالا- بردن آن : چو از کهربا قبه ای برکشیده زده بر سرش رایت کاویانی.فرخی ||. آویختن به دار. دار زدن. بر دار بربردن: عادت او آن بود که دزد را برکشیدی و چشمهایش به مسمار بدوختی. (فتوح ۳: ۱۴۹ ||). برآوردن. برون دادن چنانکه نفس یا آه از سینه و جگر و جز آن : چو اسفندیار آن شگفتی بدید یکی باد سرد از جگر برکشید.فردوسی. بیامد چو برزو مر او را بدید یکی آه سرد از جگر برکشید.فردوسی. همه شب نخفتی ز اندوه و درد همی برکشیدی ز دل آه سرد.فردوسی. قطرات عبرات از دیده فروبارید و نفس سرد از سینه برکشید. (سندبادنامه ص۴۰). و رجوع به باد سرد و آه سرد شود ||. برون دادن. برآوردن چنانکه خروش و ناله و نغمه و آواز و مانند اینها را : هر زمان برکشد ببانگ بلند زین سپه چاه ژرف این دولاب.ناصرخسرو. شد طبل بشارتم دریده من طبل رحیل برکشیده.نظامی. گه ببستان اندرون بستان شیرین برکشد گه بباغ اندر همی باغ سیاوشان زند. رشیدی. - آواز برکشیدن؛ آواز برآوردن : چون بدید سلیمان را که می آید در نماز بایستاد و آواز برکشید سلیمان صبر کرد. (قصص الانبیاء). آواز نشید برکشیدی بیخود شده سو بسو دویدی.نظامی. تا وقت نماز لشکر جمله آواز برکشیدند. (جهانگشای جوینی). - بهم برکشیدن آواز؛ درآمیختن آوازهای گوناگون بهم : بشهر اندر آواز رود و سرود بهم برکشیدند چون تار و پود.فردوسی. - خروش برکشیدن؛ نعره زدن. بانگ برآوردن : دژم گشت رستم چو او را بدید خروشی چو شیر ژیان برکشید.فردوسی. سپهدار ایران بترکان رسید خروشی چو شیر ژیان برکشید.فردوسی. - رود برکشیدن؛ رود نواختن. به صدا درآوردن رود : بفرمود تا برکشیدند رود شد ایوان او پر ز بانگ سرود.فردوسی. کار دنیا را همان داند که کرد رطل پر کن رود برکش بر رباب. ناصرخسرو. - ساز برکشیدن؛ ساز زدن. ساز نواختن : بجایی ساز مطرب برکشد ساز بجایی مویه گر بردارد آواز.نظامی. - سرود برکشیدن؛ نغمه سر دادن : چون بر در خیمه ای رسیدی مستانه سرود برکشیدی.نظامی. - غریو برکشیدن؛ غریو برآوردن: برکشیده غریو؛ فریاد برآورده : سواران ایران بکردار دیو دمان از پسش برکشیده غریو.فردوسی. برنشسته هزار دیو بدیو از در و دشت برکشیده غریو.نظامی. - فریاد برکشیدن؛ فریاد برآوردن : بد ساعتی که نعره و فریاد برکشید کآه از بلای دارو شد درد برفزون.سوزنی. - ناله برکشیدن؛ ناله کردن : چو مفتون صادق ملامت شنید بدرد از درون ناله ای برکشید.سعدی. - نای برکشیدن؛ نای زدن. به صدا درآوردن نای : بفرمود تا برکشیدند نای سپه اندرآمد ز هر سو بجای.فردوسی. - ندا برکشیدن؛ ندا کردن : باده نوشان درآمدند بجوش در و دیوار برکشید ندا.ناصرخسرو. - نغمه برکشیدن؛ نغمه سر دادن : باغ مزین چو بارگاه سلیمان مرغ سحر برکشیده نغمهء داود.سعدی. - نوا برکشیدن؛ نوا برآوردن : نوایی برکشید از سینهء تنگ بچنگی داد کاین درساز با چنگ.نظامی ||. آهیختن. آهختن. آختن. برآوردن. (یادداشت مؤلف). از نیام برآوردن. از میان برآوردن. برهنه کردن تیغ و جز آن : بزد مهره بر پشت پیلان بجام سپه تیغ کین برکشید از نیام.فردوسی. از آن پیش کو دشنه را برکشید جگرگاه سیمین تو بردرید.فردوسی. تهمتن بخندید کو را بدید یکی تیغ تیز از میان برکشید.فردوسی. چو رستم شتابندگان را بدید سبک تیغ کین از میان برکشید.فردوسی. چو از دور نوش آذر او را [رستم را] بدید بزد دست و تیغ از میان برکشید.فردوسی. شمشیر برکشد و هر کس که او را بازدارد گردن بزند. (تاریخ بیهقی). احسان چرا کنی و تفضل بجای آنک فردا بروز جنگ و جفا برکشی حسام. ناصرخسرو. چون برق خنجر برکشد گلبن وشی در بر کشد بلبل ز گلبن برکشد در کلهء دیبا نوا. ناصرخسرو. دسته چون عود که چون برکشی اندر مجلس خوش و خوشبوی شود هرکه بود با تو جلیس. سوزنی. کف و درفرمایمت چون تیغ احسان برکشی سینهء بدره کفی و زهرهء زفتی دری.سوزنی. بدانسان که گویی علی مرتضی همی برکشد ذوالفقار از نیام.سوزنی. چو شه تیغ را برکشید از نیام بداندیش را سر درآمد بدام.نظامی. دلیران تیغ

کینه برکشیدند چو شیران سوی گوران سر کشیدند.نظامی. آن امیران دگر یک یک قطار برکشیده تیغهای آبدار.مولوی. گر تیغ برکشد که محبان همی زنم اول کسی که لاف محبت زند منم.سعدی. شد سپر از دست عقل تا ز کمین عتاب تیغ جفا برکشید ترک زره موی من.سعدی. مبادا که بر یکدگر سر کشند بپیکار شمشیر کین برکشند.سعدی. شرط وفاست آنکه چو شمشیر برکشید یار عزیز جان عزیزش سپر بود.سعدی. امتلاخ؛ برکشیدن شمشیر از نیام. امتحاط؛ برکشیدن نیزه. (از منتهی الارب ||). بالا آمدن. بلند شدن. بررفتن : ز هر سو زبانه همی برکشید کسی خود و اسب سیاوش ندید.فردوسی. - برکشیدن آفتاب؛ طلوع کردن آن : شب تیره تا برکشید آفتاب خروشان همی بود دیده پرآب.فردوسی. - سر برکشیدن خورشید؛ طلوع کردن آن : چو از کوه خورشید سر برکشید ز چشم مهان شاه شد ناپدید.فردوسی. - قد برکشیدن؛ قد برآوردن. بالا کشیدن قد : سروبن برکشید قد بلند خندهء گل گشاد حقهء قند.نظامی ||. براه افتادن. حرکت کردن. (یادداشت مؤلف) : بفرمود تا برکشد رو به روم بشمشیر ویران کند مرز و بوم.فردوسی. نهادند بر نامه بر مهر شاه فرستاده را گفت برکش براه.فردوسی. کمر بند و برکش سوی نیمروز شب از رفتن ره میاسای و روز.فردوسی. سپه ساز و برکش بفرمان من برآور یکی گرد از آن انجمن.فردوسی. بفرمود تا پور هرمزد راه بپیماید و برکشد با سپاه.فردوسی. بپرداز توران و برکش بچاج ببر تخت ساج و برافراز تاج.فردوسی. - ره برکشیدن؛ راهی شدن. روانه شدن : وز آنجا دگرباره ره برکشید سوی بصره و بادیه درکشید.(گرشاسبنامه). - سپاه برکشیدن؛ سپاه گسیل داشتن. سپاه بردن. سپاه سوق دادن و راندن : شب تیره جوشن ببر درکشید سپه را سوی تیسفون برکشید.فردوسی. غو کوس بر چرخ مه برکشید به پیکار دشمن سپه برکشید.اسدی ||. ترک کردن. بیرون شدن : اگر تو با من مسکین چنین کنی یارا دو پایم از دوجهان نیز برکشم بی تو.سعدی. ||بوییدن. - برکشیدن بوی؛ استشمام. بو کردن : گل سرخ و شکر و طبرزد و برگ مورْد سوختن و بوی آن برکشیدن سود دارد [در زکام] . (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). کشیدن. رسم کردن : بر دیگر سطح اشکال هندسی... برکشید. (سندبادنامه ص۶۵). حبش را تازه کرد از خط جمالی عجم را برکشید از نقطه خالی.نظامی. بگرد نقطهء سرخت عذار سبز چنان که نیم دایره ای برکشند زنگاری.سعدی ||. وزن کردن. (غیاث اللغات) (آنندراج). کشیدن : نیامد همی زآسمان آب و نم همی برکشیدند نان با درم.فردوسی. همی نگردد چندانکه دم زند فارغ ز برکشیدن زرّ عطای او وزّان.فرخی ||. آلودن. ملون کردن. (یادداشت مؤلف) : لاله بغنجار برکشید همه روی از حسد خوید برکشید سر از خوید.کسایی ||. بر هم کشیدن. درکشیدن. چین دار کردن. (ناظم الاطباء): انذلاغ؛ برکشیده شدن پوست پشت شتر از بار. تمطط؛ برکشیده گردیدن ابرو و رخسار. (منتهی الارب).

برکشیده.

[بَ کَ / کِ دَ / دِ] (ن مف مرکب)نعت مفعولی از برکشیدن. بلند برشده : درختی است این برکشیده بلند که بارش همه زهر و برگش گزند.فردوسی ||. برپاشده. ساخته : نگارندهء برکشیده سپهر کزویست پرخاش و آرام و مهر.فردوسی. جور از این برکشیده ایوانست که بر او مشتری و کیوانست.ادیب صابر. سراپرده بسدره سرکشیده سماطینی بگردون برکشیده.نظامی. چون بر آن دود رفت گامی چند خرگهی دید برکشیده بلند.نظامی. پیش آن شاهدان قصر بهشت غرفه ای بود برکشیده ز خشت.نظامی. گوی زمین ربودهء چوگان عدل اوست وین برکشیده گنبد نیلی حصار هم.حافظ ||. ترقی یافته. ترقی کرده. بالارفته. بالابرده. نواخته. پرورده : بس کس که شد ز خدمت آن خواجه همچو من هر روز برکشیده و مسعود و بختیار.فرخی. خلاف تو بر دشمنان نیست فرخ ازیرا که تو برکشیدهء خدایی.فرخی. نه برکشیدهء او را فلک فروفکند نه راست کردهء او را کند زمانه تباه.فرخی. وزیرزادهء سلطان و برکشیدهء او بزرگ همت ابوالفتح سرفرازتبار.فرخی. آنانکه برکشیدهء خداوند ماضی اند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۷۲). جهان بخیره کشی بر کسی کشید کمان که برکشیدهء حق بود و برکشندهء ما.خاقانی ||. آخته. آهیخته. مسلول : بسیم و زر تو غنی بودی و بجاه غنی کنون برهنه شدی همچو برکشیده حسام. فرخی. تیغ آفتاب از نیام صبح برکشیدهء ارادت او. (سندبادنامه ص۲||).

راست و ببالا بررفته. استوار : بپای پست کند برکشیده گردن شیر بدست رخنه کند لاد آهنین دیوار.عنصری ||. بستن. - تنگ برکشیده؛ آماده و مجهز گشته. مصمم شده : مهرگانت خجسته باد و دلت برکشیده بر اسب شادی تنگ.فرخی.

برکع.

[بُ کَ] (ع ص، اِ) مرد کوتاه ||. شتربچه که گردنش به زمین نرسد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برکعهٔ.

[بَ کَ عَ] (ع مص) بریدن. (منتهی الارب). زدن و قطع کردن با شمشیر. (از ذیل اقرب الموارد ||). بر زمین زدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). بر چهار دست و پا ایستادن. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). بر دو زانو افتادن. (از ذیل اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

برکل.

[بَ کُ] (اِخ) دهی است از دهستان تبادگان بخش حومهء شهرستان مشهد. سکنه ۱۲۷ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

برکم.

[بَ کَ] (اِ) بازداشتن و منع. (برهان) (ناظم الاطباء (||). ص) بازداشته : اندرین کوهسار پرگوهر اگر امروز مانده ای برکم.مسعودسعد ||. بازدارنده و منع کننده. (برهان) (ناظم الاطباء). بژکم. (برهان).

برکمال.

[بَ کَ] (ص مرکب) کامل و بطور تکمیل. (ناظم الاطباء) : با حذاقت برکمال، دهائی تمام داشت. (سندبادنامه ص۹۹). انجیر تمام رسیده است و نضج برکمال یافته. (سندبادنامه ص۱۶۳). حسن ظن خلایق در حقم برکمالست و من در عین نقصان. (گلستان سعدی). دلت سختست و پیمان اندکی سست دگر در هرچه گویم برکمالی.سعدی.

برکنار.

[بَ کَ / کِ] (ص مرکب) بیک طرف و بیک سو. (ناظم الاطباء) : جهاندیده پیری ز ما برکنار ز دور فلک لیل مویش نهار.سعدی. ||معزول. آزاد و رستگار. (ناظم الاطباء): تَمرّن، تَمزّن؛ برکنار بودن. مُنْکَص، منکَّص؛ برکنار شده و یکسو شده. عارِد؛ برکنار و یکسو شونده. (از منتهی الارب).

برکناری.

[بَ کَ / کِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی برکنار. دوری. کناره گیری: پس از برکناری فلان از حکومت فلان جا... (یادداشت مؤلف).

برکنان.

[بَ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان بزنجان بخش بافت شهرستان سیرجان. سکنهء آن ۴۶۵ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران جلد ۸).

برکنان.

[بَ کَ] (نف مرکب، ق مرکب) در حال برکندن. جداکنان : همی رفت چون شیر کفک افکنان سر گور و آهو ز تن برکنان.فردوسی.

برکنج.

[بَ کَ] (اِ) نوعی از حلوا. (ناظم الاطباء).

برکند.

[بَ کَ] (ص، اِ) مرد ضخیم و تنومند ||. رشوت و پاره. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). جغد. (ناظم الاطباء).

برکندگی.

[بَ کَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی برکنده. رجوع به برکنده شود. صدمه. (از منتهی الارب): قَلف؛ برکندگی ناخن از بن. (از منتهی الارب).

برکندن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) کندن. جدا کردن از زمین. قلع کردن. قلع. اقتلاع. (تاج المصادر بیهقی). قلع و قمع کردن. از جا درآوردن. از بیخ برآوردن. (آنندراج). استیصال. (یادداشت مؤلف). نزع. انتزاع : شمشیر تو شیر اوژند پرتاب تو پیل افکند یک حملهء تو برکند بنیاد صد حصن حصین. جوهری. بر آنم که تا زنده ماند تنم بن و بیخ بد از جهان برکنم.فردوسی. گر از دامن او درفشی کنند ترا با سپاه از جهان برکنند.فردوسی. که او گربه از خانه بیرون کند یکایک همه ناودان برکند.فردوسی. خم آورد پشت سنان ستیخ سراپرده برکند هفتاد میخ. فردوسی (از لغت نامهء اسدی در کلمهء ستیخ). بنیزه کرگدن را برکند شاخ بزوبین بشکند سیمرغ را پر.فرخی. دو چیزش برکن و دو بشکن مندیش ز غلغل و غرنبه.لبیبی. [یعقوب لیث گفت] سبب برکندن طاهریان و جور ایشان از مسلمانان من خواهم بود. (تاریخ سیستان). اگر این شغل مرا دهد و بدین رضا دارد من علوی را از طبرستان برکنم و اگر ندهد ناچار من اسماعیل احمد را برکنم. (تاریخ سیستان). چون عجم برکنده شدند و عرب آمدند شعر ایشان بتازی بود. (تاریخ سیستان). علی تکین دشمنی بزرگ است... صواب آن باشد که وی را از ماوراءالنهر برکنده آید. (تاریخ بیهقی). چون آتش خشم بنشست پشیمان میشوم چه سود دارد که... خانمانها برکنده باشند. (تاریخ بیهقی). گریخته از برادر بمکران نشانده و عیسی مغرور و عاصی را برکنده شود. (تاریخ بیهقی). برکندم جهل و گمرهی را از بیخ ز باغ و جویبارم.ناصرخسرو. جزیرهء خراسان چو بگرفت شیطان در او خار بنشاند و برکند عرعر. ناصرخسرو. الا ای باغبان آن سرو بنشان اگر صاحبدلی آن سرو برکن.سعدی. بخرام بالله تا صبا بیخ صنوبر برکند برقع برافکن تا بهشت از حور زیور برکند. سعدی. نسف؛ برکندن بنا. (دهار) (تاج المصادر بیهقی). اتاکهٔ؛ برکندن موی. اجاحهٔ؛ از بیخ برکندن. اجتثاث؛ بریدن و از بیخ برکندن چیزی را. اجتحاء؛ از بیخ برکندن چیزی را. اجتراف؛ از بن برکندن. اجتفاء؛ از بیخ برکندن تره را. احتفاف؛ برکندن درخت را. اجتیاح، اجذار، اجعام، اقتلاع؛ از بیخ برکندن. انشاص؛ از جای

برکندن. تجرف؛ به بیل برکندن گِل را. تجرید؛ برکندن موی پوست را. تزبیق؛ برکندن موی . تقعیث، تقلیع؛ از بیخ برکندن. تهلیب؛ موی برکندن. جأف؛ برکندن درخت را از بن. جذر، جرف؛ از بیخ برکندن. جعف؛ برکندن درخت را. جفّ؛ از بیخ برکندن تره را. جیاحهٔ؛ از بیخ برکندن. جیخ؛ برکندن توجبه وادی را. (از منتهی الارب). حفّ؛ موی برکندن از روی. (تاج المصادر بیهقی). دخم؛ از جای برکندن چیزی را. سخت؛ از بیخ برکندن. سحف؛ نیک برکندن موی از پوست چندان که باقی نماند از آن. سفر؛ از بیخ برکندن موی. (از منتهی الارب). سکّ؛ گوش از بن برکندن. (تاج المصادر بیهقی). طرق؛ برکندن موی. طمس؛ برکندن از بیخ و بن. عتف، عتم؛ برکندن موی را. عنش؛ از جای برکندن. (از منتهی الارب). قعشرهٔ، قعضبهٔ؛ از بیخ برکندن. قعف؛ برکندن خاک از پای خود از سخت پاسپردگی و برکندن خرمابن را از بیخ. قفثلهٔ؛ از بیخ برکندن. قلیخ؛ برکندن درخت را. قلع؛ از بیخ برکندن چیزی را. معط؛ برکندن موی. تحت؛ از بیخ برکندن. هرملهٔ؛ برکندن موی کسی را. هلب، هلض؛ برکشیدن چیزی را و برکندن. هید؛ از جای برکندن. (از منتهی الارب). - از بیخ برکندن؛ قلع و قمع کردن. ریشه کن کردن. - از بیخ و بن برکندن؛ مستأصل کردن. نابود کردن : بدو گفت بهرام جنگی منم که بیخ کیان را ز بن برکنم.فردوسی. دل و پشت بیدادگر بشکنید همه بیخ و شاخش ز بن برکنید.فردوسی. - از جای برکندن؛ دگرگون کردن : گرت برکند خشم روزی ز جای سراسیمه خوانندت و تیره رای.سعدی||. - واژگون کردن. خراب کردن. با خاک یکسان کردن : بیک نعره کوهی ز جا برکنند بیک ناله شهری بهم برزنند.سعدی. - از میان برکندن؛ از میان برداشتن : بداندیش را از میان برکنم سر بَدْنِشان را بی افسر کنم.فردوسی. - برکندن امید؛ ناامید شدن. امید بریدن. مأیوس شدن : من آن روز برکندم از عمر امید که افتادم اندر سیاهی سپید.سعدی. - برکندن موی؛ کنایه از زاری و نالهء سخت کردن. شیون و زاری بسیار کردن : چو خاقان شنید آن، سیه کرد روی همان مادرش نیز برکند موی.فردوسی. برفور جامه چاک زد و موی برکند و روی بخراشید. (سندبادنامه). - بیخ کسی برکندن؛ از میان بردن وی. نابود کردن وی. نیست کردن : بزخم تیر غزا بیخ کافران برکند چو دید روی علی را و حال پیغمبر. ناصرخسرو. جز بدی نارد درخت جهل چیزی برگ و بار برکنش زود از دلت زآن پیش کو بالا کند. ناصرخسرو ||. جدا کردن : یلان را بژوبین و خنجر زنید سر سرکشان را ز تن برکنید.فردوسی. سرافراز گردد مگر دشمنم فرستاده را سر ز تن برکنم.فردوسی. تا شکمْشان ندرم تا سرشان برنکنم تا بخونْشان نشود مُعْصِفَری پیرهنم. منوچهری. خشت از سر خم برکند باده ز خم بیرون کند وآنگه ورا درافکند در جعبهء مروانیه. منوچهری. بناخن سنگ برکندن ز کهسار به از حاجت بنزد ناسزاوار.نظامی. نشد ممکن که این خاک خطرناک بر انگشت بریده برکند خاک.نظامی. تکشیح، تمحین؛ برکندن پوست را. عدن؛ برکندن سنگ را. هلت؛ پوست برکندن. (از منتهی الارب). - برکندن پوست کسی؛ سخت وی را آزردن : بردران ای دل تو ایشان را مایست پوستْشان برکن کشان جز پوست نیست. مولوی. چون بسختی دربمانی تن بعجز اندرمده دشمنان را پوست برکن دوستان را پوستین. سعدی. - برکندن نام؛ محو کردن نام. زدودن نام : از درمها نام شاهان برکنند نام احمد تا قیامت میزنند.مولوی. - جان برکندن؛ جان ستدن. جان بگرفتن. از بین بردن. نابود کردن کسی : ازینسان همی افکند دشمنان همی برکند جان آهرمنان.فردوسی ||. بیرون کردن. جدا کردن. سلخ. (یادداشت مؤلف). برکندن جامه از تن یا پوست از بدن : ز سر تاج فرهنگ بفکنده ای ز تن جامهء شرم برکنده ای.فردوسی. سلخت المرأهٔ درعها؛ آن زن زره را از تن برکند. جلع؛ برکندن جامه را و برهنه گردیدن. خلع؛ برکندن جامه را از تن. سلخ؛ برکندن پیرهن را. لحب؛ برکندن پوست را از چوب. محن؛ برکندن پوست. (از منتهی الارب ||). درآوردن. بیرون آوردن : برجهد آن خار محکم تر زند عاقلی باید که خاری برکند.مولوی. بخرام بالله تا صبا بیخ صنوبر برکند برقع برافکن تا بهشت از حور زیور برکند. سعدی. - چشم (دیده) برکندن؛ کور کردن کسی را : زندگانیت باد الف سنه چشم دشمنْت برکناد کنه. منجیک. تنت را بخاک سیاه افکنم بنوک سنان دیده ات برکنم.فردوسی. بایران زمین آتش اندرزنیم ز سر دیدهء دشمنان برکنیم.فردوسی. ای رقیب اینهمه سودا بمن خسته مکن برکنم دیده و من دیده ازو برنکنم.سعدی. التحاص؛ برکندن گرگ چشم گوسپند را. (از منتهی الارب ||). فروگذاشتن. ترک کردن : تو پیوند و خویشی همی برکنی همان فر قیصر ز

من بفکنی.فردوسی. - دل برکندن از چیزی (کسی)؛ دل برداشتن. بی میل شدن بچیزی. ترک علاقهء چیزی کردن. ترک دوستی کردن. مهر و دوستی فروگذاشتن : چنین پیر گشته پرستنده بود دل از تاج و از تخت برکنده بود.فردوسی. از تو دل برنکنم تا دل و جانم باشد میکشم جور تو تا جهد و توانم باشد. سعدی. گیرم که برکنی دل سنگین ز مهر من مهر از دلم چگونه توانی که برکنی؟سعدی. - دل برکندن کسی را؛ جدا کردن وی از جایی. دور کردن وی از کسی یا جایی : ببردی بکوه و بیفکندیم دل از ناز و آرام برکندیم.فردوسی. - مهر برکندن؛ مهر فروگذاشتن. ترک کردن دوستی : سعدی به جور و جفا مهر از تو برنکند من خاک پای توام گر خون من بخوری. سعدی || حفر کردن. برکاویدن. (آنندراج): معمعهٔ؛ برکندن باران زمین را. (از منتهی الارب||). حرکت کردن. رفتن. کوچ کردن. - از جای برکندن اسب؛ گسیل کردن و حرکت دادن آن. براه انداختن آن : بگفت این و از جای برکند اسب بیامد بکردار آذرگشسب.فردوسی. - برکندن از جائی؛ از آنجا با خدم و حشم و بار و بنه شدن : شاه از آن جا برکنده بود و با باغ هفت انبر آمده بود. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی ||). معزول کردن. عزل کردن : گروهی را شغلها فرمودند و خلعتها دادند و گروهی را برکندند. (تاریخ بیهقی).

برکنده.

[بَ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) کنده. کنده شده. - برکنده بال؛ که بال وی جدا کرده باشند : کند جلوه طاوس صاحب جمال چه میخواهی از باز برکنده بال؟سعدی. نَتِف؛ زاغ برکنده بال. (از منتهی الارب). - برکنده دندان؛ بی دندان. - برکنده قدر؛ پست مرتبه و خجل و خوار گردیده. (آنندراج). - برکنده موی؛ مهلوب. (از منتهی الارب ||). درآمده. از جای درآمده : تا بدان چهره چشم بد نرسد چشم بد دور باد و برکنده.سوزنی.

برکنه.

[بَ / بِ کَ نَ / نِ] (اِ) درهم کوفته شده هر چیزی بتخصیص عطریات را، و بکسر اول هم گفته اند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). درهم کوفته از عطریات است و قیل با کاف فارسی و ایضاً با باء فارسی نیز خوانده اند و این اصح است. (شرفنامهء منیری). هر چیز نرم کردهء درهم آمیخته خصوصاً مواد معطر ||. یک نوع معجونی که از ورق طلا و نقره می سازند. (ناظم الاطباء).

برکوتی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بَرکوت که قریه ای است از شرقید در سرزمین مصر. (از الانساب سمعانی).

برکوع.

[بُ] (ع ص) سخت: جوع برکوع؛ گرسنگی سخت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء (||). اِ) برقع و حجاب. (ناظم الاطباء).

برکوفتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) کوفتن. رجوع به کوفتن شود ||. خراب کردن. (یادداشت مؤلف) : [غوزیان] بهر وقتی آیند بنواحی اسلام بهر جایی که افتد و برکوبند و غارت کنند و زود بازگردند. (حدود العالم).

برکوک.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان شاخنات بخش درمیان شهرستان بیرجند. کوهستانی و معتدل است. سکنهء آن ۵۵۹ تن. آب از رودخانه. محصولات غلات، زعفران، شلغم. شغل زراعت. راه مالرو. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برکوه.

[بَ] (اِ مرکب) براکوه: هر، شهرکیست به برکوه نهاده و با آبهای بسیار. (حدود العالم).

برکوه.

[بَ] (اِخ) شهری است که ابرقوه معرب آن است. (انجمن آرا). نام شهری است از عراق که آنرا ابرقو گویند. (برهان).

برکوه.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان مؤمن آباد بخش درمیان شهرستان بیرجند. جلگه و معتدل است. سکنه ۴۴۸ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و چغندر است. شغل زراعت. راه مالرو. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برکوهان.

[بَ] (اِ) آهنگ صدا و آهنگ و هم آهنگی آلات موسیقی. (ناظم الاطباء). ماه برکوهان. رجوع به ماه برکوهان شود ||. صدای طوطی. (ناظم الاطباء).

برکوهه.

[بَ هَ / هِ] (اِ مرکب) قسمی سبزی کوهی خوردنی. (یادداشت مؤلف).

برکهٔ.

[بَ کَ] (ع اِ) یک دوشیدن از دوشیدن بامداد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برکهٔ.

[بِ کَ] (ع مص) برخیزانیدن ناقهء نشسته که شیرش ریزان باشد و دوشیدن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

برکهٔ.

[بِ کَ] (ع اِ) سینه و پوست سینهء شتر که در خفتن ملاصق زمین شود، یا جمع برک است، یا برک سینهء آدمی است و برکهٔ غیر آدمی، یا برک باطن سینه است و برکهٔ ظاهر آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). نوعی از نشست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گوسپند دوشیدنی. تثنیهء آن برکتان. ج، برکات. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). دوشیدنی از دوشیدن بامداد ||. نوعی از بُردهای یمنی. (از اقرب الموارد). چادری است یمنی. (ناظم الاطباء ||). استادنگاه آب ریگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). حوض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). آبگیر کوچک. (ناظم الاطباء). اصطخر. (یادداشت

مؤلف). حوض بزرگ. (یادداشت مؤلف). حوض آب. (غیاث اللغات) (آنندراج). غدیر. جائی که در آن آب ایستاده باشد. مستنقع آب. (اقرب الموارد). مرداب. (یادداشت مؤلف) : برین برکه گفتم نجویم زمان اگر یارمندی کند آسمان.فردوسی. نبید پیش من آمد بشاطی برکه بخنده گفتم طوبی لمن یری مکه.منوچهری. خوشم نبید و خوشم روی آنکه داد نبید خوشم جوانی و این بوستان و این برکه. منوچهری. آبِ چو نیل برکه ش میگون شد صحرای سیمگونش خضرا شد.ناصرخسرو. چندان چاههاء عظیم و برکه ها کرد و دیهها که بیشترین بجایست. (مجمل التواریخ). در باغ برکه رقص تموج همی کند بیچاره برکه را چه سر رقص کردن است؟ انوری. رخ نمکزار شد از اشک و ببست از تف آه برکهء اشک نمک را چو جگر بگشائید. خاقانی. هر کش تف سموم بیابان ظلم خست عدل از شفای برکهء کوثر نکوتر است. خاقانی. از سحاب فضل و اشک حاج و آب شعر من برکه ها از برکه های بحر عمان دیده اند. خاقانی. فسرده شد آن آبهای روان که آمد سوی برکهء خسروان.نظامی. بیاراست این برکهء لاجورد سفال زمین را بریحان زرد.نظامی. به پیرامن برکهء آبگیر ز سوسن بیفکن بساط حریر.نظامی. اوان منقل آتش گذشت و خانهء گرم زمان برکهء آبست و صفهء ایوان.سعدی. اگر برکه ای پر کنند از گلاب سگی در وی افتد شود منجلاب.سعدی. نمرد آنکه ماند پس از وی بجای پل و برکه و خوان و مهمانسرای.سعدی. - برکهء لاجورد؛ کنایه از آسمان. (آنندراج) : بیاراست این برکهء لاجورد سفال زمین را بریحان زرد.نظامی.

برکهٔ.

[بُ کَ] (ع اِ) مرغی است آبی، خرد و سپیدرنگ. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آنندراج). ج، بُرک، أبراک، بُرکان، بِرکان. ||غوکها. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). دیت و تاوان و مانند آن (منتهی الارب) یا مردان متحمل آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مزد آسیابان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گروه دیت خواه. (ناظم الاطباء).

برکهٔ.

[ ] (اِخ) ابن حسام الدوله، مکنی به ابوکامل و ملقب به زعیم الدولهٔ. رجوع به زعیم الدوله... شود. (یادداشت مؤلف).

برکه.

[بَ رَ کَ / کِ] (از ع، اِمص) افزونی و فراخی و بسیاری. (مهذب الاسماء). افزونی. (ترجمان علامهء جرجانی ترتیب عادل). برکت : کجا نبید است آنجا بود جوانمردی کجا نبید است آنجایگه بود برکه.منوچهری. برکه(۱) بر عمر تو و مال تو و جان تو باد امر امر تو و سلطان همه سلطان تو باد. منوچهری. یکی از وزراء معزول شد و بحلقهء درویشان درآمد و برکهء صحبت ایشان در وی سرایت کرد. (گلستان). و رجوع به برکت شود. (۱) - به ضرورت شعری با سکون راء بکار رفته است. و رجوع به برکت شود.

برکه.

[ ] (اِخ) یمین. از خانان گوگ اردو از خاندان باتو یا خانان دشت قپچاق غربی (۶۵۴ تا ۶۶۴ ه . ق.). (ترجمهء طبقات سلاطین اسلام لین پول).

برکه.

[بِ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان بیضا بخش اردکان شهرستان شیراز. سکنه ۱۱۲ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برکهء اردشیر.

[بِ کَ یِ اَ دَ] (اِخ) نام شهری است از ولایت فارس. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). شهری است که اردشیر بابکان آن را بنا کرده است. یکی از شهرهای ششگانهء اردشیر بابکان : دگر شارسان برکهء اردشیر پر از باغ و پر گلشن و آبگیر.فردوسی.

برکهٔ الحبش.

[بِ کَ تُلْ حَ بَ] (اِخ)رجوع به حبش (برکهٔ ال ...) شود. (یادداشت بخط مؤلف).

برکه دوکا.

[بِ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش گاوبندی شهرستان لار. سکنه ۱۹۸ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برکهء زلزل.

[بِ کَ یِ زِ زِ] (اِخ) ببغداد است. منسوب به زلزل رازی عودی معروف.

برکه سفلین.

[بِ کَ سُ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش لنگهء شهرستان لار. سکنه ۳۰۴ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برکه لاری.

[بِ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان گودهء بخش سبک شهرستان لار. سکنهء آن ۴۰۵ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برکه ملاآباد.

[بِ کَ مْ] (اِخ) دهی است از دهستان لادیز بخش میرجاوهء شهرستان زاهدان. سکنهء آن ۱۵۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

برکهی.

[بَ کُ] (اِ) نام کبوتر. (غیاث اللغات).

برکی.

[بَ رَ] (ص نسبی، اِ) منسوب به برک که بفتحتین است و آن قماشی باشد از پشم اشتر که اکثر لباس فقرا بآن باشد. (غیاث اللغات) (آنندراج ||). کلاهی دراز که زهاد بر سر گیرند و بتازی بریس نامند، و باین معنی با کاف فارسی هم آمده است. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) : دلقت بچه کار آید و تسبیح و مرقع خود را ز عملهای نکوهیده بری دار حاجت بکلاه برکی داشتنت

نیست درویش صفت باش و کلاه تتری دار. سعدی.

برکیارق.

[بَ رُ] (اِخ) ابن ملکشاه سلجوقی، ملقب به رکن الدین و مکنی به ابوالمظفر. از پادشاهان مشهور سلسلهء سلاجقه و چهارمین پادشاه (۴۸۶-۴۹۸ ه . ق.) آن سلسله، پسر ارشد ملکشاه است. وی بنابر مشهور در سال ۴۷۱ و مطابق قول ابن خلکان ۴۷۴ بدنیا آمد و در هنگام وفات ملکشاه (۴۸۵) وی سیزده سال داشت و در اصفهان بود. ترکان خاتون زوجهء ملکشاه که محمودبن ملکشاه پسر چهارده سالهء خود را میخواست بسلطنت بردارد بفرمود تا برکیارق را بزندان افکندند اما نظامیه یعنی غلامان خاصهء نظام الملک طوسی که در اصفهان قدرتی داشتند علی رغم تاج الملک شیرازی که رقیب و محرک قتل نظام الملک بود و با ترکان خاتون همدست بود بشوریدند و برکیارق را از اصفهان بیرون برده و در ری بسلطنت برداشتند و در جنگی که بین او و ترکان خاتون در نزدیکی بروجرد روی داد (۴۸۵) برکیارق ظفر یافت و اصفهان را پس از مدتی محاصره گرفت و در آنجا بسلطنت نشست (۴۸۶). و رجوع به تاریخ گزیده ص۴۸۲ و تاریخ الخلفاء ص۲۸۴ و دایرهٔ المعارف فارسی و تاریخ ایران عباس اقبال شود.

برکیاروق.

[بَ] (اِخ) برکیارق. رجوع به برکیارق شود.

برکینج.

[بَ نَ] (اِ) پرکینج. ناطف. قبیطاء. رجوع به پرکینج و ناطف و قبیطاء شود.

برگ.

[بَ] (اِ) آن جزء از هر گیاهی که نازک و پهن است و از کناره های ساقه و یا شاخه های باریک میروید. (ناظم الاطباء). به عربی ورق گویند. (از برهان). جزوی از گیاه که نازک و پهن است و از کناره های ساقه یا شاخه ها روید و بیشتر برنگ سبز است. اندامی از گیاه که اغلب بصورت صفحات پهن و سبز بر اثر رشد و نمو جوانهء انتهائی یا جوانه های محوری بر روی ساقهء گیاه ظاهر میشود. غالباً این عضو دارای تقارن دوطرفی است. برگها به اشکال گوناگون در گیاهان مختلف دیده میشوند. ورق. ورقه. (فرهنگ فارسی معین). غَرَف. (منتهی الارب) : چون برگ لاله بوده ام و اکنون چون سیب پژمریده بر آونگم.رودکی. ای غوک چنگلوک چو پژمرده برگ کوک خواهی که چون چکوک بپرّی سوی هوا. لبیبی. و کنون باز ترا برگ همی خشک شود بیم آنست مرا بشک بخواهد زدنا. بلعباس عباسی. یکایک به دستان رسید آگهی که پژمرده شد برگ سرو سهی.فردوسی. مر او را سپارد گل و برگ و باغ بهاری بکردار روشن چراغ.فردوسی. بدان مهربانی دل شهریار بسان درختی پر از برگ و بار.فردوسی. شود برگ پژمرده و بیخ سست سرش سوی پستی گراید نخست.فردوسی. به رستم چنین گفت کاوس کی که از کوه البرز تا برگ نی.فردوسی. چو کاسموی گیاهان او برهنه ز برگ چو شاخ بید درختان او تهی از بار.فرخی. طوطی میان باغ دمان و کشی کنان چنگش چو برگ سوسن و بالش چو برگ نی. منوچهری. بجملگی همه زاسبان درآمدند بخاک بسان برگ رزان از نهیب باد خزان.قطران. گفتار تو بار است و کار برگست که اشنود چنین بار و برگ زیبا؟ ناصرخسرو. در زیر بر و برگ تو گریزد گمراه ز سرمای جهل و گرما.ناصرخسرو. گرفت آب کاشه ز سرمای سخت چو زرین ورق گشت برگ درخت.عمعق. کآنچه با برگ درختان می کند با تن و جان شما آن می کند.مولوی. برگ درختان سبز در نظر هوشیار(۱) هر ورقی دفتریست معرفت کردگار.

سعدی. ز سنگ اگر ندیده ای چسان جهد شرارها ببرگهای لاله بین میان مرغزارها.قاآنی. اختباط؛ برگ از درخت فروکردن ازبرای چهارپای. (تاج المصادر بیهقی). اعبال؛ برگ درخت ریختن. (از منتهی الارب). افرار؛ برگ ریختن داشتن. (تاج المصادر بیهقی). امصاخ؛ برگ و شاخ بیرون آوردن یز. اُمصوخهٔ؛ برگ و شاخ یزبن و نصی. أملوج؛ برگ درختی صحرایی شبیه برگ سرو. ایراق؛ بسیار شدن برگ درخت. (از منتهی الارب). برادهٔ؛ برگ که از سرما ریخته باشد. (دهار). تَقنیب؛ بابرگ شدن کشت. (از منتهی الارب). تَلجین؛ برگ خطمی بهم بزدن تا ستبر و پوسیده شود. (تاج المصادر بیهقی). تَمرید؛ برگ دور کردن از درخت. تَمشّر؛ سبز شدن برگ. جُثالهٔ؛ برگ افتاده از درخت. (از منتهی الارب). خَبط؛ برگ از درخت بیفکندن. برگ فروکوفتن و جز آن خواستن. (دهار). برگ درخت ریختن به عصا. خَبَط؛ هر برگ که از درخت زده باشند. (از منتهی الارب). خَرط؛ برگ از درخت فروکردن. (دهار). دست فروماليدن بر درخت تا برگ او فروریزد. خَزَمهٔ؛ برگ بافتهء مقل. (از منتهی الارب). خوص؛ برگ خرما، بافته باشد یا غیربافته. (منتهی الارب) (از دهار). رَشاش؛ برگ ریخته. سَفیر؛ برگ از درخت افتاده و خشک شده که باد آنرا بروبد. شَری؛ برگ درخت حنظل. (منتهی الارب). شَطْء؛ اول برگ کشت. (دهار). خوشهء کشت و یا برگ آن. شَعَن؛ برگ خشک افتاده از گیاه و درخت. عَیَل؛ برگ درخت ریختن. برگ از درخت فروریخته. برگ باریک دراز یا کوتاه. برگ نو درآورده. (منتهی الارب). عُصافهٔ؛ برگ کشت افتاده. عَصف؛ برگ کشت. (دهار) (منتهی الارب). برگ کشت بریدن. (تاج المصادر بیهقی). عَواذ، عَوَذ؛ برگ فروریخته از درخت. (منتهی الارب). عَیل؛ برگ از درخت فراگرفتن. (تاج المصادر بیهقی). غار؛ برگ درخت رز. غَفّ؛ برگ خشک شده. غَلفَق؛ برگ درخت مادام که بر درخت باشد. فرش؛ کشت برگ گسترده. قِناب؛ برگ گرد در سر کشت چون به بار آوردن شروع کند. قُنّابهٔ؛ برگ کشت، و برگ که در آن خوشه فراهم آید. لَجَن؛ برگ کوفتهء با آرد آمیخته. لَجین؛ برگ افتاده. مفرش؛ کشت برگ گسترده. (منتهی الارب). وَرق؛ برگ از درخت فراگرفتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). وَریق؛ درخت بسیاربرگ. (دهار). هَتّ؛ فروافتادن برگ درخت. هُدّاب؛ برگی که پهنا ندارد. هِریاع؛ برگ که از باد بیفتد. (از منتهی الارب). هَشّ؛ برگ از درخت بریزانیدن برای گوسپند. (دهار). به عصا زدن برگ درخت را تا فروافتد. (از منتهی الارب). برگ درخت فروکردن برای گوسفند. (تاج المصادر بیهقی). شجرهٔ هَشِرهٔ و هَشور؛ درخت که زود برگش بیفتد. (منتهی الارب). - برگ آوردن درخت؛ بیرون آمدن برگهای آن. برگ کردن درخت. ایراق. تصنیف. توریق. دثور. ورق: اِرقطاط، اِرقیطاط؛ برگ آوردن درخت عرفج. تصنّف؛ آماده شدن گیاه و درخت برگ آوردن را. (از منتهی الارب). - برگ باباآدم؛ اراقیطون، که گیاهی است از تیرهء مرکبیان و دارای برگهای پهن و در کنار جاده ها و زمینهای علفزار میروید. (از فرهنگ فارسی معین) (از گیاه شناسی گل گلاب). چون این گیاه برگهای بسیار پهن دارد گویند آنگاه که آدم از بهشت طرد شد برای ستر عورت دو برگ از برگ باباآدم داشت. (یادداشت مرحوم دهخدا). - برگ برآوردن؛ برگ بیرون آوردن. وَرق. (از منتهی الارب). برگ کردن درخت: اِعصاف؛ برگ برآوردن کشت. اِعبال، عَبل، مَأی؛ برگ برآوردن درخت. تروّح؛ دوباره برگ برآوردن درخت. تمشّر؛ برگ و شاخ برآوردن درخت. (از منتهی الارب). - برگ بستن؛ بیرهء پان بستن. (آنندراج) :تنبولی به بستن برگ سبز به سرخروئی دست برآورد. (ملا طغرا، از آنندراج). - برگ بغرا؛ عبارت از تنگهای بغرا که زوالهء آرد گندم پهن کرده بشکل برگ سازند و به شربت و قند پزند. بَغرا نام پادشاه ترکستان است که موجد طعام موصوف است. و نیز بغرا طعامی است که آنرا بورک هم گویند. (از غیاث) (از آنندراج) : برگ بغرا لطیف چون نسرین همه تن گوش از پی تحسین. سلیم (از آنندراج). - برگ بو.؛ رجوع به این ترکیب در ردیف خود شود. - برگ بیاوردن؛ برگ آوردن. ظاهر کردن برگ: احواص؛ برگ بیاوردن خرما. (تاج المصادر بیهقی). - برگ بید.؛ رجوع به این ترکیب در ردیف خود، و به بید برگ شود. - برگ بیرون آمدن؛ ظاهر شدن برگ درخت: وَراق؛ وقت برگ بیرون آمدن درخت. (دهار). - برگ بیرون آوردن؛ آشکار کردن برگ درخت: تَمشیر؛ برگ و شاخ بیرون آوردن درخت و آشکار کردن آنرا. (از منتهی الارب). - برگْپیوند؛ برگی که آنرا با شاخی برگ دیگر پیوند دهند، و پیوندی که نهال را کنند، از

عالم شاخ پیوند و نخل پیوند. (آنندراج): در حریم حسن هر شمعی که برخیزد ز خاک از پر پروانهء ما برگ پیوندش کند. میرزا صائب (از آنندراج). بوسه ام پان خورده داد از لعل خویش برگ پیوندی است شفتالوی او. میرزا عبدالغنی قبول (از آنندراج). ز برگ سیلی استاد برگ پیوند است که می دهد ثمر اعتبار نخل ادب. رفیع واعظ (از آنندراج). - برگ تتماج؛ قسمی از آش است. رجوع به تُتماج شود. - برگ تنبول؛ نوعی از برگ فلفل که هندوها آنرا می خایند. (ناظم الاطباء). ورق التنبول. رجوع به تَنبول شود. - برگ توت؛ ورق درخت توت : تو فرشته شوی ار جهد کنی از پی آنک برگ توت است که گشته ست بتدریج اطلس. سنائی. - برگ چغندر؛ ورق و برگ چغندر ||. - مثل برگ چغندر؛ کم ارزش. فلان است، نه برگ چغندر. نظیر : فلان است نه دوغ ترکمانی. (امثال و حکم دهخدا). - برگ چنار؛ ورق و برگ درخت چنار ||. - نوعی از رنگهاست و این از اهل زبان بتحقیق پیوسته. (آنندراج). ورق الدلب. - برگ خزان؛ برگ پائیزی. برگ خزان زده ||. - مثل برگ خزان؛ کثیر و از اصل برافتاده. جمع کثیری در مرگامرگی یا جنگ، مریض یا مجروح یا قتیل افتاده. - برگ خِنگ؛ برگ بارتنگ، در لهجهء مردم قزوین. (یادداشت مرحوم دهخدا). - برگ درآوردن؛ برگ آوردن: عَبَل؛ برگ نو درآورده. (منتهی الارب). - برگ دلمه؛ برگ مو. برگ درخت مو که از آن دلمه سازند. رجوع به دلمه و برگ مو شود. - برگ رَز؛ برگ درخت انگور : فروریخت شاهانه برگی فراخ چو برگ رز از برگ ریزان شاخ.نظامی. - برگ رزان.؛ رجوع به این ترکیب در ردیف خود شود. - برگ ریزه؛ برگ ریز. ریزه های برگ: شَکیر؛ برگ ریزه های گرداگرد شاخ خرما. (از منتهی الارب). - برگ زر؛ به معنی برگ زرد آمده است. (هفت قلزم). - برگ سبز.؛ رجوع به این ترکیب در ردیف خود شود. - برگ کازرونی؛ انیسون بری که نوعی گیاه است. (فرهنگ فارسی معین). - برگ کاه؛ پر کاه : میان هوا همچو یک برگ کاه بر آن نیزه برساخته جایگاه.فردوسی. هر آنکس که او برگ کاهی ز کس ستاند نباشدْش فریادرس.فردوسی. می توان کردن تلافی عمر ضایع گشته را گر ز نو برگ گیاه تازه گردد برگ کاه. صائب. و رجوع به کاه برگ و که برگ در همین ترکیبات شود. - برگ گل؛ هر یک از پره های گل. هر یک از پرکهای گل. گلبرگ : باد برآمد بشاخ سیب شکفته بر سر میخواره برگ گل بفتالید.عماره. میان برگ گل دینار و درم بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۳). با خرد میل سوی مل چه کنی سپر خار برگ گل چه کنی؟سنائی. نثار روی تو هر برگ گل که در چمنست فدای قد تو هر سروبن که بر لب جوست. حافظ. بلبلی برگ گلی خوشرنگ در منقار داشت واندر آن برگ و نوا خوش ناله های زار داشت. حافظ. نازک و نرم و دلکش اندامش بی سبب برگ گل نشد نامش. سلیم (از آنندراج ||). - مثل برگ گل؛ چهره، بدن، نان یا بناگوشی نازک و لطیف. (امثل و حکم دهخدا). - برگ گلاب؛ برگ گل سرخ که آنرا به عربی ورد خوانند. (از آنندراج) : پس از شستن شخص خورشیدتاب کشیدند بر وی چو برگ گلاب. میرخسرو (از آنندراج). - برگ نیل ؛ وسمه که نوعی گیاه است. (فرهنگ فارسی معین). گیاهی است که زنان آنرا بجوشانند و بر ابروان نهند و به عربی وسمه گویند. (برهان) (از آنندراج) (انجمن آرا). به فارسی وسمه است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویهٔ). کُتم. (منتهی الارب). رجوع به وسمه شود. - برگ و بار؛ اوراق و اثمار درختان. (آنندراج). برگ و میوه. (ناظم الاطباء). حاصل و نتیجهء درخت. مجموع برگها و میوه های درخت. - بی برگ؛ بدون برگ. بدون ورق : چو درویش بی برگ(۲) دیدم درخت.سعدی. أمرد؛ درخت بی برگ. (دهار). - بی برگ وبار؛ برهنه از میوه و برگ. حالتی که درخت در اواخر پائیز و زمستان دارد : بی برگ وبار خصم تو چون در خزان درخت چون گوسفند عید فدای تو کرده جان. سوزنی. - بیدبرگ؛ برگ بید. رجوع به برگ بید در ردیف خود شود ||. - نوعی از پیکان تیر و شمشیر و خنجر که بصورت برگ بید سازند. (از آنندراج). برگ بید : گر آری به خروارها درع و ترگ کجا باشدت برگ یک بیدبرگ.نظامی. درآمد ز بحران سر بیدبرگ گشاده بر او روزن درع و ترگ.نظامی. و رجوع به برگ بید در ردیف خود شود. - بیش از برگ درخت؛ سخت بسیار. (یادداشت مرحوم دهخدا) : سپاهم فزونتر ز برگ درخت اگر بشمرد مردم نیک بخت.فردوسی. - پربرگ؛ دارای برگهای انبوه. با برگهای انبوه و بسیار. بسیاربرگ : اینْت پر برگ و بر درختانی که هنر برگ و علم بر دارند.ناصرخسرو. -

دوبرگی؛ حالت نوبرگی. پدید آمدن دو برگ نخستین بر شاخی : مخایل سروری به کودکی زو بتافت چو بر چمن شد دوبرگ بوی دهد ضیمران. مسعودسعد. سرشت نیک و بد پنهان نماند توان دانست ریحان از دوبرگی.سعدی. - سمن برگ؛ برگ سمن. رجوع به سمن برگ در همین لغت نامه شود. - کاه برگ؛ برگ کاه. پر کاه : که در ره چنان دار کارش ببرگ که نبود نیازش به یک کاه برگ. (گرشاسب نامه ص۳۱۵). به کاه برگی برگ جهان نخواهم جست چنانکه نیست به یک جو جهان خریدارم. خاقانی. گوا توئی که ندارم به کاه برگی برگ به اهل بیت ز من چون رسد نوال و نوا. خاقانی. و رجوع به برگ کاه و که برگ در همین ترکیبات شود. - که برگ؛ کاه برگ. پر کاه. برگ کاه : به که برگ ساکن کنی باد را هراسانی از بید پولاد را.نظامی. ربودندش آن دیوساران ز جای چو کهبرگ را مهرهء کهربای.نظامی. و رجوع به کاه برگ و برگ کاه در همین ترکیبات شود. - گل برگ؛ برگ گل. پره های گل : چو بر گل شبیخون کند زمهریر به طفلی شود شاخ گلبرگ پیر.نظامی. من چون تو به دلبری ندیدم گلبرگ چنین طری ندیدم.سعدی. رجوع به گلبرگ در همین لغت نامه شود. - گل صدبرگ؛ گلی است زردرنگ. ورد مضاعف. رجوع به صد برگ در همین لغت نامه شود : گل صدبرگ به صد برگ نهد خوش خوانی تا بر آن خوان بنوا بلبل خوشخوان باشد. سلمان (از شرفنامهء منیری ||). ورقه. کاغذ. - برگ اجرائی؛ ورقهء اجرائیه. ورقه ایست که در دادگاه به تقاضای محکوم له صادر میشود و مشتمل بر امضای رئیس دادگاه و منشی و مهر دادگاه و نام مأمور اجرا است و بوسیلهء آن متن حکم یا قرار به رؤیت طرفین (محکوم له و محکوم علیه) یا وکیل آنان از طریق رسمی ابلاغ میشود. (از فرهنگ حقوقی ||). ورق بازی، در قمار: تک برگ، سربرگ، ته برگ، چهاربرگی. هر یک از ورقهای آس و گنجفه و مانند آن. - برگ زدن؛ افزودن ورقی به قصد نیرنگ و خدعه بر اوراق بازی. خدعه کردن. حقه بازی کردن. رجوع به این ترکیب در ردیف خود شود ||. هر چیز شبیه برگ در گستردگی. قطعه از چیزی چون برگ. - برگ پالوده؛ قطعه های پالوده که به کارد برند. (آنندراج) : کاسه بیند چو شربت آلوده لرزدش دل چو برگ پالوده. میریحیی شیرازی (در هجو اکول، از آنندراج). - کباب برگ؛ کباب که گوشت آنرا به قطعات بریده باشند ناکوبیده. رجوع به کباب شود ||. ساز و نوا و اسباب و جمعیت و دستگاه و سامان و سرانجام، عموماً، و سامان و سرانجام مهمانی، خصوصاً. (برهان). ساز نوا و سامان و اسباب و سرانجام. (غیاث). دستگاه. سامان (خصوصاً مهمانی). اسباب خانه و ساخته. (شرفنامهء منیری). کنایه از ساز و سامان. (آنندراج). نوا. لوازم حیات. رخوت. اسباب. رخت. سامان. ساز. آلت. ادات. (یادداشت مرحوم دهخدا) : هرکس بادی در سر گرفته است و بنده [خواجه احمد حسن] برگ نداشت پیرانه سر که از محنتی بجسته و دیگر مکاشفت با خلق کند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۵۸). پس رای زد که محبوسان را که رویِ رها کردن ایشان نبود... همه را برگ و سلاح دهد تا آنجا روند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۵). حالی صد دینارم فرمود تا برگ رمضان سازم... عظیم شادمانه بازگشتم و برگ رمضان بفرمودم. (چهارمقاله). برگ ریزان بهمه حال فرو باید ریخت بقدح آنچه از او برگ نشاط و طرب است. انوری. چون خوان کرم نماند تا کی برگت طلبم نوات جویم.خاقانی. گوا توئی که ندارم به کاه برگی برگ به اهل بیت ز من چون رسد نوال و نوا. خاقانی. به کاه برگی برگ جهان نخواهم جست چنانکه نیست به یک جو جهان خریدارم. خاقانی. به استقبال شاه آورد پرواز سپاهی ساخته با برگ و با ساز. نظامی. آنچه برگ ترا پسند بود خرج آن بر تو سودمند بود.نظامی. ساز و برگ از سپه گرفتی باز تا سپه را نه برگ ماند و نه ساز.نظامی. اتابک او را برگهای وافر می فرستاد و مالهای بافراط می داد. (جهانگشای جوینی). از جهان مرگ سوی برگ رو چون بقا ممکن بود فانی مشو.مولوی. نی برگ که خیمه ای زنم پهلویت نه سیم که خانه ای خرم در کویت. مجد همگر. بازآ و جان شیرین از من ستان به خدمت دیگر چه برگ باشد درویش بی نوا را؟ سعدی. به دختر چه خوش گفت بانوی ده که روز نوا برگ سختی بنه.سعدی. که من نان و برگ از کجا آرمش مروت نباشد که بگذارمش.سعدی. گل صدبرگ به صد برگ نهد خوش خوانی تا بر آن خوان بنوا بلبل خوشخوان باشد. سلمان (از شرفنامهء منیری). درویش را نباشد برگ سرای سلطان مائیم و کهنه دلقی کآتش در آن توان زد. حافظ. برگ نوا تبه شد و ساز طرب نماند ای چنگ ناله برکش و ای دف خروش

کن. حافظ. صبح است و ژاله می چکد از ابر بهمنی برگ صبوح ساز و بده جام یک منی.حافظ. چمن شد دلگشا برگ طرب بیرون فرستادم بپای سرو پیش از خود می گلگون فرستادم. میرزا رضی دانش (از آنندراج). - ببرگ؛ دارای اسباب و سامان. بانو : جان پذیران چه بینوا چه ببرگ همه در کشتیند و ساحل مرگ.سنائی. جان از درون بفاقه و طبع از برون ببرگ دیو از خورش بهیضه و جمشید ناشتا. خاقانی. - ببرگ آمدن؛ فراهم آمدن اسباب و سامان : هر امید را کار ناید ببرگ بس امید کانجام آن هست مرگ. (گرشاسب نامه ص۴۰). - ببرگ بودن؛ ساز و سامان فراهم بودن : همه کار مردم نبودی ببرگ که پوشیدنیشان همه بود برگ.فردوسی. تو گفتی که بگریزم از چنگ مرگ کجا نیستت مرگ هرگز ببرگ.فردوسی. سپاهی که کارش نباشد ببرگ چرا دل نهد روز هیجا به مرگ؟سعدی. - ببرگ داشتن؛ فراهم داشتن اسباب : که در ره چنان دار کارش ببرگ که نبود نیازش به یک کاه برگ. (گرشاسب نامه ص۳۱۵). - ببرگ کردن؛ ساز و سامان و اسباب فراهم کردن : من ایدر همه کار کردم ببرگ به بیچارگی دل نهادم به مرگ.فردوسی. - برگ خانه؛ مبل. اثاث : [قاضی] گفت ای زن از چه شکایت می کنی شوهر نانت نمی دهد یا برگ خانه ات نمی کند... زن گفت اگر نفقه کم دهد روا دارم... ولیکن نگر تا بر سر من بدک نگیرد. (تفسیر سورهء یوسف، کتابخانهء ملی رشت). - برگ رزم؛ ساز جنگ. تدارکات و تجهیزات پیکار : بهر جا که بودی به بزم و به رزم پر از درد و نفرین بدی برگ رزم.فردوسی. - برگ و بار؛ ساز و سامان. برگ و نوا : به عهد مفتی عالم درخت جاه و جلال به نام و کنیت او برگ و بار می سازد. خاقانی. - برگ و ساز؛ سامان. برگ و نوا. (هفت قلزم). سر و سامان. زر و پول. معاش و گذران. (ناظم الاطباء) : بس که ببستند بر و برگ و ساز گر تو بیایی نشناسیش باز.نظامی. یکی نان خورش جز پیازی نداشت چو دیگر کسان برگ و سازی نداشت. سعدی. - برگ و نوا؛ سامان و سرانجام. (هفت قلزم). سر و سامان. زر و پول. معاش و گذران. (ناظم الاطباء) : روز دولت بود از رای تو با زیب و بفر کار ملت بود از کلک تو با برگ و نوا. مختاری. گفت چون باشد گدا آن کز کلاهش تکمه ای صد چو ما را روزها نی سالها برگ و نواست. انوری. همت و آنگه ز غیر برگ و نوا خواستن عیسی و آنگه بوام نیل و بقم داشتن. خاقانی. ای دل بنوای جان چه باشی بی برگ و نوا نوان چه باشی؟خاقانی. چون فقر شد شعار تو برگ و نوا مجوی چون باد شد براق تو برگستوان مخواه. خاقانی. از برگ و نوا به باغ و بستان با برگ و نوا هزاردستان.نظامی. بلبلی برگ گلی خوشرنگ در منقار داشت واندر آن برگ و نوا خوش ناله های زار داشت. حافظ. - بی برگ؛ بی نوا. بی ساز : گفت او [عمر]شوی مرا به غزا فرستاد و کشته شد و ما چنین بی برگ ماندیم. (ترجمهء طبری بلعمی). بخان اندر آی ار جهان تنگ شد همه کار بی برگ و بی رنگ شد.فردوسی. چو شد کار بی برگ بگریختم بدام بلا برنیاویختم.فردوسی. بی برگ مانده ام من و نی با هزار برگ من بینوا و فاخته با گونه گون نوا. مسعودسعد. عاقبت ابوبکر زکریا که اصل فتنه بود بگریخت با مردم اندک بی برگ و بی نوا به خراسان رفت. (تاریخ بخارا). اگر شبی پیرزنی در خانهء بی برگ خفته باشد دامن تو گیرد و بر تو خصمی کند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). چون روزگاری برآمد بی برگ و بی نوا شد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). به هیکل قوی چون تناور درخت ولیکن فرومانده بی برگ سخت.سعدی. درخت اندر بهاران بر فشاند زمستان لاجرم بی برگ ماند.سعدی. چو درویش بی برگ(۳) دیدم درخت. سعدی. - بی برگ و بار؛ بی سامان. بی ساز : بی برگ و بار خصم تو چون در خزان درخت چون گوسفند عید فدای تو کرده جان. سوزنی. - بی برگی؛ بی نوایی : پای این مردان نداری جامهء ایشان مپوش برگ بی برگی نداری لاف درویشی مزن. سنائی. چونکه با بی برگی غربت بساخت برگ بی برگی بسوی او بتاخت.مولوی. اگر عنقا ز بی برگی بمیرد شکار از چنگ گنجشکان نگیرد.سعدی. زمستانست و بی برگی بیا ای باد نوروزی بیابانست و تاریکی بیا ای قرص مهتابم. سعدی. گر بی برگی به مرگ مالد گوشم آزادی را به بندگی نفروشم. (از مقدمهء محمد بن علی الرفاء بر حدیقهء سنائی ||). میسر. (یادداشت مرحوم دهخدا). ممکن. - برگ بودن؛ میسر بودن. ممکن بودن. (یادداشت مرحوم دهخدا). امکان داشتن : تو با گل و سوسن زن و من با لب و زلفش ور برگ بود بنشین تا بوسه شماری.فرخی. enB { wyM BU uezuM jyM eoM /eio ۰ ´۰e۰m۰f۰^۰@۰-۰٪۰۱u۱a۱y۱ ´۱e۱ ۱/

۲ ۱z۱s۱l۱f۱_۱X۱O۱G۱B۱<۱۳۱۲!۲،۲ ۱ ۱ ۱پ۲س۲ش۲ط۲ظ۲ف۲۲●۲۲۲۲۲۲۳

۳ت۳ح۳ض۳گ۳م۳●۳۳۳۳۹۹۹٪۹(۹۸۹۰۹«۹ب۹ث۹چ۹ر۹غ۹ق۹ل۹ن۹ئ۹۹۹۹۹::*:::أ:ت:ث:ز:ش:ظ:ق:گ:ه:ۀ:ًٌٍ:::::؛●:

۴۴ذ۶گ۶۶٪۷ح۷۸ ۸۸+۸ت۸چ۸خ۸ش۸ل۸ن۸۹:ًٌٍ؛؛؛؛؛٪«۶«ب«ض«««ش===غ«گ«و«ّّّّّّ؟؟؟ – برگ ساختن؛ تهیهء وسایل سفر و جز آن دیدن. مهیا ساختن وسایل سفر و جز آن : بترسد دل سنگ و آهن ز مرگ هم ایدر ترا ساختن نیست برگ.فردوسی. شاه حکیم را گفت ما را برگ ظلمات می باید ساخت. (اسکندرنامه، نسخهء سعید نفیسی). هرقل برگ ساخت و خروج کرد و شهربراز از اپرویز مستشعر بود و ولایت نگاه داشت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۴۰۱ و ۵۰۱). باید که پولها [= پلها] را عمارت کنی و برگ بسازی. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۹۸). در آن وقت کی از پیکار عرب فارغ شد و با مقر عز خویش آمد برگ بساخت و لشکرها سوی روم کشید. (فارسنامهء ابن البلخی ص۶۹). مرا فرمود برگ بسازم و آن جایگاه [سد یأجوج و مأجوج] روم تا معاینه ببینم. (مجمل التواریخ و القصص). به اندک روزگار برگ ایشان بساخت و با خواجه حسین میکال فرستاد. (چهارمقاله). رفت در گنجهای پنهانی یک بیک ساخت برگ مهمانی.نظامی. همه برگ بودن همی ساختی به تدبیر رفتن نپرداختی.سعدی. خوشا حال کسی کو پیش اَز مرگ شود بیدار و سازد مرگ را برگ. پوریای ولی. – برگ سپردن؛ ساز و وسیله نهادن. ساز و وسیله گذاردن : گنجی آماده کرد و برگ سپرد تا برد رنج اگر تواند برد.نظامی. – برگ سفر ساز کردن؛ مهیا کردن وسائل سفر : مدت عمر کم و وقت بهاران تنگ است غنچه در پوست مگر برگ سفر ساز کند. میرزا صائب (از آنندراج). – برگِ کاری کردن؛ اِعداد آن کردن. تهیهء آن دیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). اسباب آن فراهم کردن. تدارک آن دیدن. به آمادگی آن برآمدن : اسکندر پریان را بفرستاد و گفت بروید و بنگرید تا ایشان برگ جنگ می کنند یا نه. (اسکندرنامه، نسخهء سعید نفیسی). چون بازآمد شاه از خواب برخاسته بود و برگ نماز می کرد. (اسکندرنامه). برگ می صبوح کن سرکه فروختن که چه گرچه ز خواب خسته ای خوش ترش و گران سری. خاقانی. برگ تحویل می کند رمضان بار تودیع بر دل اِخوان.سعدی. – برگ نبودن؛ میسور نبودن. نوا و ساز و سامان نبودن : ابا پشّه و پیل در چنگ مرگ یکی باشد ایدر بُدَن نیست برگ.فردوسی. بدان گیتی ارچندشان برگ نیست همان به که آویزش مرگ نیست.فردوسی ||. جهیز : چون سوی نعمان روی نامه بدو ده و تو به روم رو تا بازآئی او برگ دختر ساخته باشد. (ترجمهء طبری بلعمی ||). توشه. آذوقه. (فرهنگ فارسی معین). ذخیرهء سربازان و مسافرین و یا مهمان و دولت و دکان دار. (ناظم الاطباء) : هر چیز که هست ترک می باید کرد وز ترک اساس برگ می باید کرد. خواجه عبدالله انصاری. نامه ای فرمود نوشتن [سلیمان بن عبدالملک]به والی بلخ تا برمک را به دمشق فرستد و اگر صدهزار دینار در برگ راه و تجمل او بکار آید بدهد. (تاریخ برامکه). اکنون که کار تمام شد و دین اسلام بنظام شد برگ مرگ بساز و از سرای عاریت بپرداز. (قصص الانبیاء ص۲۳۱). مرگ این را هلاک و آنرا برگ زهر این را غذا و آنرا مرگ.سنائی. میزبان دشمنانْت را مرگ است با چنین دعوتی کرا برگ است؟سنائی. باغ مهمان دوست برگ میزبانی ساخته ست مرغ اندک زاد در بسیاردانی آمده ست. سنائی. به اندازه او نیز برداشت برگ سلاحی که باید ز شمشیر و ترگ.نظامی. برگها را برگ از انعام او دایگان را دایه لطف عام او.مولوی. – برگ راه (ره)؛ ساز راه. وسایل سفر. زاد و توشهء راه : بعد از آن ملک سالی به برگ راه مشغول شد. (مجمل التواریخ و القصص). وزیر خویش را با چهارهزار سوار و یکساله برگ راه راست بکرد و پیش ملک حمیر فرستاد. (مجمل التواریخ و القصص). با انجمن بزرگ برخاست کرد از همه روی برگ ره راست.نظامی. راه تو دور آمد و منزل دراز برگ ره و توشهء منزل بساز.نظامی. – برگ زمستان (زمستانی)؛ آذوقهء زمستان : هرکه جهان خواهد کآسان خورد تابستان برگ زمستان خورد.نظامی. خانه پرگندم و یک جو نفرستاده به گور غم مرگت چو غم برگ زمستانی نیست. سعدی. – برگ عیش؛ توشهء زندگی : برگ عیشی به گور خویش فرست کس نیارد ز پس، تو پیش فرست.سعدی. خورشید می ز مشرق ساغر طلوع کرد گر برگ عیش می طلبی ترک خواب کن. حافظ. – برگ قیامت؛ توشهء قیامت. توشه و آزوقه ازبرای قیامت : تخم کرم کشت سلامت بود چون برسد برگ قیامت بود.نظامی.

- برگ و لالنگ؛ ساز و توشه ای که مردم فرومایه از مهمانیها بردارند : مرثیه سازم که مرد شاعرم تا از اینجا برگ و لالنگی برم. مولوی. و رجوع به لالنگ شود ||. قصد و عزم. (برهان) (فرهنگ فارسی معین). قصد و عزیمت و التفات. (آنندراج). قصد و عزیمت و نیت. (ناظم الاطباء) : نه ترا برگ وصال و نه مرا طاقت هجر احسن الله جزاک اینْت برونق سر و کار. سیفی نیشابوری. دست از طلب مدار گرت برگ آن رهست کآنرا که توشه ای نه ز فقر است بی نواست. کمال اسماعیل (از آنندراج ||). التفات و پروا. (برهان) (غیاث). التفات. توجه. هوی. سر. پروا. میل. آرزو. رغبت. حال. دماغ. روی. خواهش. فراغ : کردمی اختیار خود را مرگ این حیاتم دگر نبودی برگ.سنائی. چه گنه کرده ام نگارینا که ترا برگ صحبت ما نیست.سعدی. چنان کرشمهء ساقی دلم ز دست ببرد که با کسی دگرم نیست برگ گفت و شنید. حافظ. چو در گلزار اقبالش خرامانم بحمدالله نه میل لاله و نسرین نه برگ(۱) نسترن دارم. حافظ. آشفته دماغم سر و برگ سخنم نیست دامن چه گشایم که گلی در چمنم نیست. طالب آملی ||. قوه. (ناظم الاطباء). تاب. توان. نیرو : پای این مردان نداری جامهء ایشان مپوش برگ بی برگی نداری لاف درویشی مزن. سنائی. بدان ز کرد بد خویش از او جزا دیدند کراست برگ بدی کردن و جزا دیدن؟ سوزنی. که برگ هر غمی دارم درین راه ندارم برگ ناخشنودی شاه.نظامی. با فراقت چند سازم برگ تنهائیم نیست دستگاه صبر و پایاب شکیبائیم نیست. سعدی ||. کسوت قلندران. (برهان) (ناظم الاطباء). ورق و پوستی که قلندران آنرا مانند لنگ بر کمر بندند و از این جهت قلندران را برگ بند گویند. (آنندراج). - برگ بند؛ قلندران باعتبار برگ که بر کمر بندند. (از آنندراج) : نهالان برگ بند از رشک سروش؟ ؟(از آنندراج). چو گل هرچند با دامان پاکی ز حرف برگ بندان بیمناکی. میرزا محمداکبر دولت آبادی (از آنندراج). - برگ بندی؛ عمل برگ بستن. صاحب آنندراج آرد: محمدطاهر نصیرآبادی در احوال لطیفا آورده که او در لباس قلندران برگ بند بوده بعد از آن شال پوشی اختیار نموده یعنی دلقی و خرقه ای می پوشید، و آخر معلوم شد که برگ بندی لباس قلندران است از چرم و پوست - انتهی. و رجوع به برگ بند در همین ترکیبات شود ||. نوعی درفش برای قطع کردن کرباس در طول تخت گیوه. (فرهنگ فارسی معین). (||اصطلاح موسیقی) نغمه. آهنگ. (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین). ساز و نوا و نغمه و آهنگ. (ناظم الاطباء) : جمله مرغان برگ کرده(۲) جیک جیک با سلیمان گشته افصح من اخیک.مولوی ||. تیغه ||. علف ||. عقل ||. بازو. (ناظم الاطباء). (۱) - مشهور این است، و مضبوط دیوان شیخ اجل چنین است: برگ درختان سبز نزد خداوند هوش. (امثال و حکم دهخدا). (۲) - ایهام به معنی بی نوا هم دارد. (۳) - ایهام دارد به معنی بدون ورق. (۱) - ایهام به معنی اول هم دارد. (۲) - ن ل: ترک کرده، و در این صورت شاهد این کلمه نخواهد بود.

برگ.

[بَ] (اِ) بلگ. پلک. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به پلک شود. - برگ چشم؛ مژهء چشم که به عربی جفن خوانند. (آنندراج). بلگ چشم. (ناظم الاطباء).

برگ.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان درزآب بخش حومهء شهرستان مشهد. سکنهء آن ۱۷۸ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و چغندر است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برگ.

[بِ] (اِخ)(۱) آلبان. (۱۸۸۵ - ۱۹۳۶ م.) آهنگ ساز اتریشی، شاگرد آ. شونبرگ و از پیروان او. طرفدار آتونالیته (دستگاه جدید

تحریر نتهای موسیقی که تابع قوانین تن نیست)، مصنف اپرای وتزک(۲). (از فرهنگ فارسی معین) (از دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) Wozzeck - (۲) .Berg, Alban.

برگاشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب)برگردانیدن. (از برهان). برگرداندن. (آنندراج). رجعت دادن : سپاه از لب آب برگاشتند بفرمود تا رود نگذاشتند.فردوسی. جهاندار ناچار برگاشت اسپ پس اندر همی تاخت ایزدگشسپ.فردوسی. به سوگند از آن مرز برگاشتش به خواهش سوی روم بگذاشتش.فردوسی. یکی نامه بنوشت نزدیک شاه که این را که برگاشتم من ز راه.فردوسی. نزد گام هرچند برگاشتش پیاده شد از دست بگذاشتش.اسدی. بزد بر سر پیل و برگاشتش بر این گوش و زآن گوش بگذاشتش.اسدی. توان خوار از او دست برداشتن وزین خو نشایدْش برگاشتن.اسدی. - برگاشتن روی؛ روی برگردانیدن. اعراض کردن. روی برگاشتن : عنان را بپیچید و برگاشت روی برآمد ز لشکر همی های وهوی.فردوسی. چو دارا چنان دید برگاشت روی گریزان همی رفت با های وهوی.فردوسی. چو پیران چنان دید برگاشت روی سوی لشکر خویش بنهاد روی.فردوسی. عنان برگرائید و برگاشت روی نبد جنگ رستم ورا آرزوی.فردوسی. و رجوع به روی برگاشتن در همین ترکیبات شود. - برگاشتن سر؛ اعراض کردن. سر گرداندن : کز آن هر سواری بهنگام کار نه برگاشتندی سر از ده سوار.فردوسی. - پشت برگاشتن؛ پشت کردن. روی گرداندن. روی برتافتن. پشت کردن به کسی به طریق بی اعتنائی : به خانه نهانش همی داشتم برو پشت هرگز نه برگاشتم.فردوسی. که بر من چنین پشت برگاشتی برین دژ مرا خوار بگذاشتی.فردوسی. همه سربسر پشت برگاشتند فرامرز را خوار بگذاشتند.فردوسی ||. - هزیمت کردن. فرار کردن. گریختن : همه مهتران پشت برگاشتند مرا در جهان خوار بگذاشتند.فردوسی. به بیچارگی پشت برگاشتند سراپرده و خیمه بگذاشتند.فردوسی. مسعود شکسته و خاکسار و علم نگونسار پشت برگاشت. (راحة الصدور راوندی). و رجوع به پشت برگاشتن در همین لغت نامه شود. - روی برگاشتن؛ روی برگردانیدن. اعراض کردن : که ما را برین گونه بگذاشتند بخیره چنین روی برگاشتند.فردوسی. دل زادفرخ نگه داشت نیز سپه را همی روی برگاشت نیز.فردوسی. جهانی پر از داد شد یک سره همی روی برگاشت گرگ از بره.فردوسی. سپاهش همه روی برگاشتند جهانجوی را خوار بگذاشتند.فردوسی. درفش و بنه پاک بگذاشتند گریزان ز کین روی برگاشتند.اسدی. و رجوع به روی برگاشتن در همین لغت نامه و برگاشتن روی در همین ترکیبات شود.

برگاشته.

[بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)برگردانیده. برگردانده : یکی سله از خنجر انباشته یکایک سر تیغ برگاشته.فردوسی. و رجوع به برگاشتن شود.

برگبالان.

[بَ] (اِ مرکب) (اصطلاح جانورشناسی) جِ برگبال. حشراتی که بالهای آنها مانند برگ گل نازک و لطیف است. (فرهنگ فارسی معین).

برگ بو.

[بَ گِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)گیاهی از تیرهء غارها جزو تیره های نزدیک به آلاله ها که بصورت درختچه می باشد، و آن

گیاهی است دوپایه، برگهایش منفرد، کامل و کناره هایش کمی موج دار است. طول برگهایش تا ۱۴ سانتیمتر و عرض تا ۵/۴ سانتیمتر میرسد. (فرهنگ فارسی معین). آنرا آس بری نیز گویند. قدما آنرا نشانهء قهرمانی و لیاقت می دانستند. برگهای آن برای معطر ساختن غذا، آشها، و ترشیها بکار میرود. ستهء آن بسیار کوچک و کروی است، و حب الغار نامیده میشود. (از دایرهٔ المعارف فارسی). بساک یونانیون از شاخ این درخت بود. (یادداشت مرحوم دهخدا). رند. غار. شجرالغار. دهم. دهمست. عمار. ذاقی.

برگ بید.

[بَ گِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بیدبرگ. ورق درخت بید. (فرهنگ فارسی معین) : بدی گر خود همه دیو سپیدی به پیش بیدبرگش برگ بیدی.نظامی. - مثل برگ بید؛ لرزان. زرد. (امثال و حکم دهخدا) : دلاوران و یلان گشته زرد از انده چو برگ بید که بر وی دم خزان بجهد. جمال الدین عبدالرزاق. همی لرزد بخود بر بید گوئی برگ بیدستی همی پیچد بخود بر رمح گوئی خیزران آمد. کمال اسماعیل ||. نوعی از پیکان تیر که آنرا به هیئت برگ بید سازند. (برهان). پیکانی است که آنرا بیدبرگی نیز گویند زیرا که مشابه برگ بید است. (فرهنگ خطی). نوعی از پیکان و خنجر که بشکل بید سازند. (غیاث). شمشیر و خنجر و نوعی از پیکان که بصورت برگ بید سازند و بیدبرگ به قلب اضافت هم گویند. (آنندراج) : بدی گر خود بدی دیو سپیدی به پیش برگ بیدش برگ بیدی.نظامی. گشت رعنایان بو در زیر بید و پای گل بوستان شیرمردان برگ بید و خنجر است. امیرخسرو دهلوی. سازد بروی صفحهء خاکش قلم قلم گر سایهء چنار کند برگ بید تو. میرالهی همدانی (از آنندراج). و رجوع به بیدبرگ در ترکیبات برگ شود.

برگ بیدی.

[بَ گِ] (ص نسبی) بوته های زینتی که پشت برگها بنفش است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برگت.

[بَ گَ] (از هندی و اردو، اِ) انجیر معابد، که نوعی گیاه است. (فرهنگ فارسی معین). لِوَر. و رجوع به لور شود.

برگچای.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان ارشق بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر. سکنهء آن ۱۸۲ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برگچه.

[بَ چَ / چِ] (اِ مصغر) مصغر برگ. تقسیمات کوچکتر یک پهنهء برگ را گویند که ظاهراً نمای یک برگ اصلی را دارد، ولی با نداشتن زایدهء انتهائی دمبرگ متمایز است. برگ کوچک. برگک ||. برگ گل. ورق گل. (فرهنگ فارسی معین).

برگ خوار.

[بَ خوا / خا] (نف مرکب)برگ خوارنده. خورندهء برگ. که از ورق درختان تغذیه کند : چون برگ خوار گشتی اگر گاو نیستی

انصاف ده مگوی جفا و مخور مرا. ناصرخسرو.

برگدار.

[بَ] (نف مرکب) برگ دارنده. دارای برگ. برگ دهنده. برگ بارآورنده. (ناظم الاطباء). - برگدار ساختن؛ با برگ پوشاندن. (ناظم الاطباء). - برگدار شدن؛ پربرگ شدن. (ناظم الاطباء). دارای برگ گشتن.

برگدانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ مرکب) أذَنهٔ. ورق الحب، و آن برگ اولی است که از دانه سر زند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برگذار.

[بَ گُ] (اِمص مرکب) انجام. اجرا. (فرهنگ فارسی معین ||). عرض. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء (||). اِ مرکب) انعام. عطیه. بخشش. (از آنندراج) (ناظم الاطباء) : برده بودم پیش جانان تحفهء جانم بدست برگذار مختصربوده نکرد از من قبول. ابومعانی (||. ص مرکب) عابر. رهگذر : از آن او بجایست و ما برگذار که چون ما نکاهد وی از روزگار.اسدی. سخن به که ماند ز ما یادگار که ما برگذاریم و او پایدار. (از سندبادنامه ص۲۹). و رجوع به برگذر شود.

برگذاردن.

(۱) [بَ گُ دَ] (مص مرکب)برگزاردن. انجام دادن. فیصله دادن. برگذراندن. و رجوع به برگذاشتن و برگزاردن شود||. برافراختن. رفعت بخشیدن. درگذرانیدن. برتر بردن. برگذراندن : خرد پاسبان باشد و نیکخواه سرش برگذارد ز ابر سیاه.فردوسی. جهد آن کن که از این کان جهان جان را برگذاری بخرد زین فلک گردان. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص۳۷۹). به دانش گرای ای برادر که دانش ترا برگذارد ازین چرخ اخضر.ناصرخسرو. (۱) - گذاردن و گزاردن و ترکیبات آنها در نوشتهء قدما دقیق نیست و اغلب شواهد آن دو با هم مشتبه می گردد.

برگذار شدن.

(۱) [بَ گُ شُ دَ] (مص مرکب) پایان یافتن. ختم شدن. انجام یافتن. بانجام رسیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا): پس از برگذار شدن مراسم حج. پس از برگذار شدن مراسم جشن. و رجوع به برگزار شدن شود. (۱) - گذاردن و گزاردن و ترکیبات آنها در نوشتهء قدما دقیق نیست و اغلب شواهد آن دو با هم مشتبه می گردد.

برگذار کردن.

(۱) [بَ گُ کَ دَ] (مص مرکب) انجام دادن. اجرا کردن ||. بپایان بردن. (فرهنگ فارسی معین). بانجام رسانیدن. ختم کردن. ورگذار کردن. خاتمه بخشیدن: عروسی را با صد تومان برگذار کردند. عزا را با سه نهار و یک هفته و یک چله برگذار کردند. مهمانی را به یک عصرانه برگذار کردند. (از یادداشت مرحوم دهخدا ||). سپری کردن. سپری ساختن ||. برپا داشتن. (فرهنگ فارسی معین ||). عرض کردن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). انعام دادن و بخشش کردن. (فرهنگ فارسی معین). و

رجوع به برگزار کردن شود. (۱) - گذاردن و گزاردن و ترکیبات آنها در نوشتهء قدما دقیق نیست و اغلب شواهد آن دو با هم مشتبه می گردد.

برگذاره کردن.

[بَ گُ رَ / رِ کَ دَ] (مص مرکب) گذراندن. عبور دادن : بارخدایا خدایگانا شاها شعر مرا سهل برگذاره کن این بار.فرخی. و رجوع به گذاره کردن شود.

برگذاری.

(۱) [بَ گُ] (حامص مرکب)برگذاردن. ترتیب دادن. همهء اطراف و جوانب کاری را صورت تحقق بخشیدن. به تهیهء لوازم اسباب کاری از هر جهت قیام کردن: برگذاری مراسم حج. برگذاری مراسم جشن. و رجوع به برگزاری شود. (۱) - گذاردن و گزاردن و ترکیبات آنها در نوشتهء قدما دقیق نیست و اغلب شواهد آن دو با هم مشتبه می گردد.

برگذاشتن.

[بَ گُ تَ] (مص مرکب)درگذرانیدن. برتر بردن. برافراختن. رفعت بخشیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : گر ایدون که زنهار خواهی ز من سرت برگذارم از این انجمن.فردوسی. بدست اندرون جز کمندی نداشت پس خسرو اندر همی برگذاشت.فردوسی. برکشیدی مرا به چرخ برین قدر من برگذاشتی ز قمر.فرخی. به دانش گرای ای برادر که دانش ترا برگذارد از این چرخ اخضر.ناصرخسرو. سر من آنجا باشد که خاک پای تو است اگرچه سر به فلک برگذارم از املاک. سوزنی ||. فیصله دادن. تمام کردن. انجام دادن : وی این کار را برنخواهد گذاشت و امیری خراسان وی را خوش آمده است. (تاریخ بیهقی ص۵۴۵). و رجوع به برگذاردن شود.

برگذر.

[بَ گُ ذَ] (ص مرکب) عابر. گذرنده. غیرساکن. نماندنی. غیرجاوید. مقابل جاوید : نزاید بجز خاک را جانور سرای سپنجی ست و ما برگذر.فردوسی. کنم آفرین بر جهان سربسر که او را ندیدم بجز برگذر.فردوسی. گر آید به زشتی گمانی مبر که این مرزبانی بود برگذر.فردوسی. که آنست جاوید و این برگذر تو از آز پرهیز و انده مخور.فردوسی. و رجوع به برگذار شود.

برگذراندن.

[بَ گُ ذَ دَ] (مص مرکب)برتر بردن. رفعت دادن : ز کردار، گفتار برمگذران مگوی آنچه دانش نداری بر آن.اسدی. و رجوع به برگذاشتن شود.

برگذشتن.

[بَ گُ ذَ تَ] (مص مرکب) طی شدن. سپری شدن. (فرهنگ فارسی معین). گذشتن : دگر چاهساری که بی آب گشت فراوان بر او سالیان برگذشت.فردوسی. یک سال برگذشت که زی تو نیافت بار خویش تو آن یتیم نه همسایه ت آن فقیر. ناصرخسرو. چون

برین قصه برگذشت بسی زو چو عنقا نشان نداد کسی.نظامی. بایزید می گوید دویست سال به بوستان برگذرد تا چون ما گلی دررسد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). تجاوز کردن. فزون تر شدن : ز سیم سره خایه صد بار هشت که هر یک به مثقال صد برگذشت.اسدی. پسر چون ز ده برگذشتش سنین ز نامحرمان گو فراتر نشین.سعدی ||. عبور کردن. مرور کردن. رد شدن. پس پشت قرار دادن. گذاره کردن : یک روز به نزدیک آن چهار دیوار برگذشت و او را قصهء آن دیواربست و آن مردمان بگفتند. (ترجمهء تفسیر طبری). خاقان بگریخت و مردان از آنجا برگذشت و آن شهر را پس پشت خویش کرد. (ترجمهء طبری بلعمی). بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد.فردوسی. نبندیم اگر بگذری بر تو راه زیانی مکن برگذر بی سپاه.فردوسی. چون از سر سدره برگذشتی اوراق حدوث درنوشتی.نظامی. وقتی به مستی برگذشت دهانش آلوده بود آب آورد و دهان آن مست بشست. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). محل و قیمت خویش آن زمان بدانستم که برگذشتی و ما را به هیچ نخریدی. سعدی. المصمت؛ شمشیر که بر استخوان برگذرد. (دهار). - از گفتار کسی برنگذشتن؛ از سخن او سر نپیچیدن. پذیرفتن گفتار کسی را : مر او را همه پاک فرمان برید ز گفتار گودرز برمگذرید.فردوسی. - برگذشتن گناه بر کسی؛ سر زدن گناه از او. صادر شدن گناه از وی ||. بالاتر رفتن. برتر رفتن. درگذشتن : خروشیدن تازی اسبان ز دشت ز بانگ تبیره همی برگذشت.فردوسی. بیامد شهنشاه ازین سان به دشت همی تاجش از مشتری برگذشت.فردوسی. مخور انده که از اینجای همی برگذری گرچه ویرانست این منزل ما یا بنواست. ناصرخسرو. خواب از آن چشم چشم نتوان داشت که ز سر برگذشت سیلابش.سعدی. - از مزیح (مزاح) برگذشتن کاری؛ از مرحلهء مزاح تجاوز کردن. به اصطلاح امروز، از شوخی گذشتن و به مرحلهء جدی رسیدن : بپوشید باید یکایک سلیح که این کار ما برگذشت از مزیح.فردوسی. - ز اوج برگذشته؛ به حد اعلای بلندی رسیده. به پایگاه بسیار والا رسیده : وآن خط ز اوج برگذشته طفلی است به میل بازگشته.نظامی ||. مجازاً، چشم پوشیدن. صرف نظر کردن: چون برگذری ز خودپرستی در خود نه گمان بری که هستی.نظامی.

برگذشتنی.

[بَ گُ ذَ تَ] (ص لیاقت)درخور گذشتن. شایستهء سپردن و طی کردن. مقابل ناگذشتنی : ما سفر برگذشتنی گذرانیم تا سفر ناگذشتنی بدر آید.ناصرخسرو.

برگر.

[بَ گَ] (اِخ) نامی از نامهای خدای تعالی در زبان پهلوی، و آن در کارنامهء اردشیر آمده است. (از یادداشت مرحوم دهخدا).

برگراییدن.

[بَ گَ / گِ دَ] (مص مرکب)برداشتن چیزی بدست برای آزمودن سنگینی و سبکی آن. رَزَن. (از تاج المصادر بیهقی). امتحان کردن. آزمودن : چو این بار آید سوی ما به جنگ ورا برگرایم ببینمْش سنگ.فردوسی. بفرمود کآن خواسته برگرای نگه کن چه باید همان کن به رای.فردوسی. سپهبد کمان خواست تا بنگرد یکی برگراید که فرمان برد.فردوسی ||. متمایل ساختن. پیچیدن. برگرداندن. - عنان برگراییدن؛ عنان پیچیدن : چو تو برگرایی ز بربر عنان به گردن برآریم یکسر سنان.فردوسی ||. به مجاز، برگزیدن. انتخاب کردن برای آزمودن : نخستم برگراییدی و لختی آزمون کردی چو گفتم هرچه خواهی کن فسار از سر برون کردی. فرخی. اسب و اشتر، زرّ و سیم و جام و خود و مشک ناب رام گیر و برفشان و برفراز و برگرای. منوچهری. هولاکوخان را به میزان کفایت و کیاست برگراییدم. (جامع التواریخ رشیدی). و رجوع به گراییدن شود.

بر گرد.

[بَ گَ دِ] (حرف اضافهء مرکب) گرداگرد و پیرامن: برگرد ماه؛ پیرامن ماه. (از آنندراج) : سؤال کردم و گفتم جمال روی ترا چه شد که مورچه بر گرد ماه جوشیده ست. سعدی (از آنندراج). و رجوع به گِرد شود.

برگرد.

[بَ گَ رَ] (فعل) صورتی از برگیرد یا مخفف برگیرد. رجوع به برگرفتن شود : به نوک سنان برگرد ژنده پیل به تیغ آتش آرد ز دریای نیل.اسدی.

برگرد.

[بَ گَ] (اِخ) دهی است از دهستان مایوان بخش حومهء شهرستان قوچان. سکنهء آن ۴۰۴ تن. آب آن از قنات و محصول آن سیب زمینی و انگور است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برگردان.

[بَ گَ] (ن مف مرکب) مخفف برگردانده. برگردانیده. (فرهنگ فارسی معین). - لب برگردان؛ تاشده به جانب خارج یا درون. - یقه برگردان؛ یقهء برگردانیده و تاشده بجانب وحشی (||. نف مرکب) برگرداننده. (فرهنگ فارسی معین). - تریاک برگردان؛ برگرداننده‌ء تریاک. - سیل برگردان؛ سد که جلوگیری از نفوذ سیل کند. - عکس برگردان؛ برگردانندهء عکس. کاغذی که بر روی آن عکسهای رنگی (بطور معکوس) چسبانیده شده باشد و چون آن را روی کاغذ دیگر نهند و اندکی نمناک سازند آن عکس بر صفحهء دوم منعکس گردد (||. اِ مرکب) کاغذ نازکی که یک روی آن به رنگ سیاه، بنفش یا آبی است و آنرا برای رونوشت برداشتن با دست در میان کاغذهای سفید گذارند. کاغذ کپیه. کاغذ کاربن ||. در اصطلاح شعری، بیت یا مصراعی که در ترجیع بند یا تصنیف پس از چند بیت مرتباً تکرار شود. (فرهنگ فارسی معین (||). اِمص مرکب) (اصطلاح موسیقی) گوشه ای در دستگاه شور (||. اصطلاح کشاورزی) عمل زیر و رو کردن خاک مزرعه (||. اصطلاح بانکداری) برداشتن پول است از حساب یک نفر و نهادن آن در حساب دیگری بموجب نوشته ای که به بانک داده شده است، و آن بجای لفظ فرانسهء ویرمان(۱) اختیار شده است و پیشتر «انتقال بانکی» گفته می شد. (از یادداشت مرحوم دهخدا). (۱) - Virement.

برگرداندن.

[بَ گَ دَ] (مص مرکب) برگردانیدن. باژگونه کردن. منقلب کردن. اعاده دادن. برعکس کردن. رجوع به گردانیدن شود. - برگرداندن انبار؛ قپان کردن و کشیدن موجودی انبار را از گندم و جو و غیره تا وزن حقیقی آن معلوم شود. - برگرداندن دکان یا مغازه و غیره؛ سیاهه کردن تمام اشیاء آن به وزن و به زرع و گاهی هم به قیمت. (یادداشت مرحوم دهخدا). - روی برگرداندن؛ اعراض کردن. روی برتافتن. ادبار کردن. مقابل اقبال کردن : چو دولت روی برگرداند از راه همه کاری نه بر موقع کند شاه.نظامی. و رجوع به «برگردانیدن» و «روی» شود ||. قی کردن. بالا آوردن. (فرهنگ لغات عامیانه). استفراغ کردن.

برگردانده.

[بَ گَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)برگردانیده. (فرهنگ فارسی معین). ردشده. برگشت داده شده. رجوع به برگردانیده شود.

برگرداننده.

[بَ گَ نَنْ دَ / دِ] (نف مرکب) ردکننده. برگشت دهنده. (فرهنگ فارسی معین). عاطِف. (از منتهی الارب ||). تغییردهنده. مغیّر. ||واژگون کننده. (فرهنگ فارسی معین).

برگردانیدگی.

[بَ گَ دَ / دِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی برگردانیده. انتقال. تغییر. تغییر وضع. واژگونی. (ناظم الاطباء): غَیر؛ دیگرگونی و برگردانیدگی. (از منتهی الارب). رجوع به برگردانیدن شود.

برگردانیدن.

[بَ گَ دَ] (مص مرکب)برگرداندن. رد کردن. (ناظم الاطباء). برگشت دادن. پس آوردن. (فرهنگ فارسی معین). اعاده کردن. اعاده دادن. رجعت دادن. ارجاع. عودت دادن. (یادداشت مرحوم دهخدا). مراجعت دادن ||. واپس بردن. بازپس بردن. (فرهنگ فارسی معین): اصفاح، اعادهٔ، افک، تصریف، تعویر، تکذیب، تَکرار، تکویح، جَعب، جَولهٔ، صَدّ، صُدوع، صَرف، عَوق، کَفکفهٔ، مَیط، اجارهٔ؛ برگردانیدن کسی را از راه. اجتیال؛ برگردانیدن کسی را از قصد. اکفاء؛ برگردانیدن کسی را از ارادهء او. تعکیظ؛ برگردانیدن و بازداشتن از نیاز. تَقشیهٔ؛ از حاجت برگردانیدن کسی را. جَذب؛ برگردانیدن چیزی را از جای وی. سَنح، سُنوح؛ برگردانیدن کسی را از رأی. شَجر؛ برگردانیدن کسی را از کار. شَحشحهٔ؛ برگردانیدن شتر بانگ را. شَشقَلهٔ؛ برگردانیدن دینار را. طَبْو؛ برگردانیدن کسی را از کاری. عَجس؛ برگردانیدن شتر را از راه جهت نشاط. قَصر؛ برگردانیدن کسی را بر کار. قَمع؛ برگردانیدن کسی را از خواستهء او. کَبن؛ برگردانیدن نیکی از همسایهء خویش بسوی غیر آنها. کَفأ؛ برگردانیدن کسی را و پیروی او کردن. کَفت؛ برگردانیدن چیزی را از جهتی که روی آورده بود به آن. کَلاَ؛ برگردانیدن نگاه را چیزی. لَغد؛ برگردانیدن شتر را بر جادهء راه. لفأ، لفاء؛ برگردانیدن و مایل کردن رای کسی را. مُجاذبهٔ؛ برگردانیدن چیزی را از جای. مَجْمَجهٔ؛ برگردانیدن سخن را از حالی به حالی. (از منتهی الارب). - امثال: صد مثل ترا، یا صد مثل مرا سر رود، یا سر آب می برد و تشنه برمی گرداند؛ بسیار مکار و محیل است. (امثال و حکم دهخدا ||). واژگون کردن. (ناظم الاطباء). قلب کردن. وارونه کردن، چنانکه یقه را یا خمی را. (یادداشت مرحوم دهخدا): اصداف، اقلاب، اکباء، اکتفاء، امالهٔ، تقلیب، زَوء، صَدف، عَطف، قَلب، قَلف، کَبّ، لَیّ، لَیان، مَیل، هَید؛ برگردانیدن خنور را. ثِبان، ثَبن؛ برگردانیدن جامه و دوختن آن. دَمدَمهٔ، دَهدهٔ؛ برگردانیدن بعض چیزی را بر بعض. (از منتهی الارب ||). زیر و رو کردن. (ناظم الاطباء). پشت و رو کردن. (فرهنگ فارسی معین). - برگردانیدن زمین؛ عادةً یک ذرع و گاهی بیشتر بعمق خاک آن بیرون کرده و سنگ آن به غربال گرفته و باز جای ریختن خاک. (یادداشت مرحوم دهخدا): عزَج؛ برگردانیدن به بیل زمین را. کِراب، کُروب؛ برگردانیدن و شیار کردن زمین را جهت کشت. (از منتهی الارب ||). عوض کردن. بدل کردن. تحول. متحول کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). تغییر دادن. تبدیل کردن. احالهٔ. تحویل. دگرگون کردن :گفت این پیغام خداوند بحقیقت می گذاری؟ گفتم آری، هرگز شنوده ای که فرمانهای او را برگردانیده ام. (تاریخ بیهقی ص۱۷۳). الاعهٔ؛ برگردانیدن رنگ سر پستان. لَوح؛ برگردانیدن سفر یا تشنگی گونهء کسی را. لَوع؛ برگردانیدن آفتاب گونه را. (از منتهی الارب). ||قی ء کردن. بیرون کردن خورده را از راه گلو. استفراغ کردن. کَید. (منتهی الارب). برگردانیدن خورده ای را؛ قی کردن آن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). ترجمه کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). گزاردن.

برگردانیده.

[بَ گَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)برگشت داده. ردکرده. پس آورده. (فرهنگ فارسی معین). متکرَّر. (از منتهی الارب): مَسحور؛ برگردانیده شده از حق. عَکم؛ برگردانیده شدن از زیارت کسی. (از منتهی الارب ||). واپس برده. بازپس برده ||. پشت و رو کرده. واژگون شده. (فرهنگ فارسی معین). مقلوب. منقلب. و رجوع به برگردانیدن شود.

برگردنده.

[بَ گَ دَ / دِ] (نف مرکب)بازپس آینده. مراجعت کننده. (فرهنگ فارسی معین). عَکوم. کرّار. ماصِع. مأنل. مِکَرّ: عَنود؛ برگردنده از راه. قَلوب؛ بسیار برگردنده. کُلُط؛ برگردنده از خرمی و شادی. (از منتهی الارب ||). انتقال یابنده (به حالی||). تغییریابنده||. واژگون شونده. (فرهنگ فارسی معین).

برگردیدگی.

[بَ گَ دی دَ / دِ] (حامص مرکب) حرکت. رحلت. کوچ. (ناظم الاطباء). نُقلهٔ. (از منتهی الارب ||). واژگونی و تغییر. (ناظم الاطباء): سَفعهٔ؛ برگردیدگی گونه. (از منتهی الارب).

برگردیدن.

[بَ گَ دی دَ] (مص مرکب)بازپس آمدن. واپس آمدن. مراجعت کردن. (فرهنگ فارسی معین). برگشتن. (ناظم الاطباء). بازآمدن. بازگشتن. رجعت کردن. عدول کردن: برگردیدن از دین؛ ارتداد. (یادداشت مرحوم دهخدا). اِعتتاب. اقراء. اِقورار. اِلتحاد. الحاد. اِنعدال. اِنکفات. اِهتجاس. اِئتفاک. تَجاذب. تَحرّف. تَزاور. تَصرّف. تَعویر. تَقطّی. تقلّب. تَکرتُب. تَلوّص. تَمهمُه. تَمیال. جَیضهٔ. سَبح. سَنح. ضَلع. عَطف. عَود. عَودهٔ. کَفّ. کَنَف. مَعاد. مَمال. مَمیل. مُنقلَب. مَیل. مَیَلان. مَیلولهٔ : چون ریاضیش کند رایض چون کبک دری بخرامد بکشی در ره و برگردد باز. منوچهری. ور به جیحون در از تو برگردد متحیر بماندت بر گنگ.ناصرخسرو. بدان تا لشکر از من برنگردد بنای پادشاهی درنگردد.نظامی. فتاده با تب گرم و دم سرد مرا با محنتم بگذار و برگرد.نظامی. بگرمی گفت کاری شرط کردم وگر زین شرط برگردم نه مردم.نظامی. نگردم از تو تا بی سر نگردم ز تو تا درنگردم برنگردم.نظامی. کس این کند که ز یار و دیار برگردد کند هرآینه چون روزگار برگردد.سعدی. دانی که من از تو برنگردم چندانکه جفا کنی صوابست.سعدی. من هم اول روز گفتم جان فدای روی تو شرط مردی نیست برگردیدن از گفتار خویش. سعدی. چو برگردید روز نیک بختی در و دیوار بر وی نیش گردند.ابن یمین. اگر... چیزی کرده ایم که بر دل شما خوش نیامده است بازگویید تا از آن برگردیم... و پیشتر از آنک ما نقض عهد کنیم و از پیمان برگردیم شما از عهد برمگردید. (تاریخ قم ص۲۵۵). اعتتاب؛ برگردیدن از کاری بسوی غیر آن. اقران؛ برگردیدن از راه. تدویم؛ برگردیدن آفتاب. تَملمُل؛ برگردیدن از جانبی به جانبی از بیماری یا از اندوه. ذَلْغ؛ برگردیدن لب کس. ضَوج؛ برگردیدن تیر از نشانه. طَرسَمهٔ؛ برگردیدن از جنگ و جز آن. مَمص؛ برگردیدن انگشت. (از منتهی الارب). - برگردد (صیغهء دعائی)؛ نفرینی است، یعنی از حالت و وضع خود برگردد و خراب و ضایع شود. (از آنندراج) : به چاه حسرتم افگند بخت برگردد هنوز در پیم افتاد کاش برگردد. ظهوری (از آنندراج). ز شرم چشم تو بادام خشک تر گردد میِ رسیده چو بیند لب تو برگردد. طاهر غنی (از آنندراج). غمش در خاطر از بس ماند ترسم خوار می گردد که چون بر شاخ ماند میوهء بسیار برگردد. قدسی (از آنندراج ||). انتقال یافتن (به حالی). (فرهنگ فارسی معین). منتقل شدن. (ناظم الاطباء||).

واژگون شدن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین): برگردیدن کاسه؛ وارون شدن آن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). تغییر یافتن. (فرهنگ فارسی معین): برگردیدن سرکه؛ شراب شدن آن. برگردیدن شیر؛ جغرات شدن آن. (یادداشت مرحوم دهخدا). منقلب شدن و برگشتن و خراب و ضایع شدن یعنی از حالت اصلی برگردیدن. (آنندراج). اِلتفاع. اِلتهام. اِنکفاء. تَغیّر : چو برگرددت روز یار توام بگاه چرا مرغزار توام.فردوسی. غمش در خاطر از بس ماند ترسم خوار می گردد که چون بر شاخ ماند میوهء بسیار برگردد. قدسی (از آنندراج). اِستفاع؛ برگردیدن گونه از ترس و مانند آن. (از منتهی الارب). اسهاب؛ برگردیدن گونه از فرط حب یا از خوف یا بیماری. (از منتهی الارب). اِلتعاق، اِلتقاع، اِلتماء؛ برگردیدن رنگ گونهء آدمی. اِمتصار؛ برگردیدن صورت. تَطهّل؛ برگردیدن رنگ و مزهء آب. تِلمّاء؛ برگردیدن رنگ گونهء آدمی. تَمذقُر؛ برگردیدن آب. تَمغّر؛ برگردیدن رنگ روی از خشم. سَجَس؛ برگردیدن آب و تیره شدن. طَرتَمهٔ؛ برگردیدن رنگ آب. قَشَف؛ برگردیدن رنگ روی از درویشی. قَفَأ؛ برگردیدن و تباه گشتن گیاه از باریدن باران. کَبَث؛ برگردیدن گوشت و بدبوی شدن آن. کَمَه؛ برگردیدن رنگ و برگشتن عقل کسی. مَهَع؛ برگردیدن رنگ روی. (از منتهی الارب ||). چرخیدن : گر تو برگردی و برگردد سرت خانه را گردنده بیند منظرت. مولوی. و رجوع به برگشتن شود.

برگردیده.

[بَ گَ دی دَ / دِ] (ن مف مرکب) بازپس آمده. مراجعت کرده. (فرهنگ فارسی معین). مُلتاح. (از منتهی الارب ||). انتقال یافته (به حالی). (فرهنگ فارسی معین). منتقل شده ||. واژگون شده. درغلطیده. (ناظم الاطباء): اعتکاس، انعکاس؛ برگردیده شدن. (از منتهی الارب ||). تغییریافته. متغیر. (فرهنگ فارسی معین). تغییرداده شده. (ناظم الاطباء). - برگردیده بخت؛ کنایه از مُدْبر و بدبخت. (آنندراج). بدبخت و بی نصیب و بی بهره. (ناظم الاطباء) : دو برگردیده بخت از تیغ هم سودی نمی بیند به یک پهلو دل افتاده ست در سودای گیسوئی. میرزا رضی دانش (از آنندراج). - برگردیده بوی؛ گندیده و دارای بوی بد و مکروه. (ناظم الاطباء). گندیده بوی. (فرهنگ فارسی معین). - برگردیده رنگ؛ برگشته رنگ. که رنگ آن عوض شده باشد. متغیراللون. کفی ءاللون. مکفوءاللون: طَهل؛ برگردیده رنگ و مزه شدن آب. (از منتهی الارب). - برگردیده مزه؛ مزه برگشته. که مزه و طعم آن تغییر کرده باشد. متغیرالطعم: طَهل؛ برگردیده رنگ و مزه شدن آب. (از منتهی الارب ||). خمیده. منحنی شده : پیش حسن خود نظرباز است دایم دیده اش تیر عشقی خورده از مژگان برگردیده اش. محسن تأثیر (از آنندراج). و رجوع به برگشته شود.

برگ رزان.

[بَرْگْ رِ] (اِ مرکب)برگ ریزان. (ناظم الاطباء). زرد شدن برگ. فصل پائیز. خزان : برگ رزان بود نهال امل طرفه بهار است که در عمر ماست. محمد مؤمن.

برگ رزان.

[بَ گِ رَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) برگ مو : بجملگی همه زاسبان درآمدند به خاک بسان برگ رزان از نهیب باد خزان.قطران. وز چرخ ستارگان فروریزد چون برگ رزان ز باد آبانی.ناصرخسرو.

برگرفت.

[بَ گِ رِ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) مرخم برگرفتن. - برگرفت و نهاد؛ خفض و رفع. برداشت و گذاشت. به مجاز، فیصله

دادن کارها و جابجا کردن چیزها : شبانگاه بزاز چون از ستد و داد و برگرفت و نهاد فارغ شد، به خانه بازآمد. (سندبادنامه ص ۲۴۰).

برگرفتن.

[بَ گِ رِ تَ] (مص مرکب)برداشتن چیزی. (آنندراج) (ناظم الاطباء). برداشتن از جایی. (فرهنگ فارسی معین). رفع : چون هامان خربزه به بازار آورد هر کس که می آمد یکی برمی گرفت. (قصص الانبیاء ص۵۷). پادشاه کتاب برگرفت و در وی نگریست. (سندبادنامه ص ۲۶۱). ز خر برگیرم و بر خود نهم بار خران را خنده می آید بدین کار.نظامی. تَشخیر؛ برگرفتن گلیم از پشت ستور. جَحف؛ برگرفتن آب را. قَشّ؛ برگرفتن از خوان هر آنچه بر آن قادر توان شد. کَشط؛ برگرفتن جل از پشت ستور. (از منتهی الارب ||). برداشت کردن. اخذ کردن. جدا کردن قسمتی از چیزی. مقداری از چیزی برداشتن : هرکه از آن زر برگیرد و به خانه برد مرگ اندر آن خانه افتد. (حدود العالم). بیست بار هزارهزار درم اندر بیت المال جمع شده بود... برگرفت و به بصره شد. (تاریخ سیستان). گفت یا جبرئیل چه خواهی؟ گفت یک قبضه خاک خواهم برگرفت. (قصص الانبیاء ص۸). چو برگیری از کوه و ننهی بجای سرانجام کوه اندرآید ز پای. ؟ (از کلیله و دمنه). قراضهء دیگر برگیر و پرنج خر و آن خاک بیرون انداز. (سندبادنامه ص۱۳۲ ||). حمل کردن. بردن. با خود بردن. با خود برداشتن. بهمراه خود برداشتن : چو آب سیلی گر ژاله برگرفتی مرد چو آب جوئی گر پیل وار بردی بار.فرخی. جلالش برنگیرد هفت گردون سپاهش برنتابد هفت کشور.عنصری. کودک را برگرفتم و به نزدیک یار خویش آوردم. (تاریخ سیستان). استری و قدری خوردنی برگرفت و راه خراسان گرفت. (تاریخ سیستان). آخر مرا صبر نبود تا او را برگرفتم و بنزدیک کاهن بردم [حلیمه دایهء رسول الله آن حضرت را] . (تاریخ سیستان). پس بازرگان را بخواند و مال بسیار برگرفت و رو بمصر نهاد. (قصص الانبیاء ص۱۷۹). بار خرد و حکمت و برگ هنر و فضل برگیر که تو این همه را تخم و نهالی. ناصرخسرو. برگیر زاد راه که پرهیز و طاعت است زین راه سر متاب که این راه اولیاست. ناصرخسرو. الفنجگاه تست جهان زینجا برگیر زود زاد ره محشر.ناصرخسرو. کلید گنجها دادش که برگیر که پیشت مُرد خواهد مادر پیر.نظامی. خری کو شست من برگیرد آسان ز شست وپنج من نبود هراسان.نظامی. وجود خستهء من زیر بار جور فلک جفای یار بسربار برنمی گیرد.سعدی. چه باشد ار به وفا دست گیردم یک بار گرم ز دست به یکبار برنمی گیرد.سعدی. - خشم برگرفتن؛ وجدان. (از دهار). - رخت برگرفتن؛ رخت بربستن. ترک گفتن. فروگذاشتن. مهاجرت کردن : چنان تنگ آید از شوریدن بخت که بر باید گرفتش زین جهان رخت.نظامی. مرا سیلاب محنت دربدر کرد تو رخت خویشتن برگیر و برگرد.نظامی. - سلاح برگرفتن؛ مجهز شدن به سلاح. حمل کردن سلاح با خود. بدست گرفتن سلاح: غلامان را فرمودم تا همه سلاحها برگرفتند. (مجمل التواریخ و القصص). - کوپال برگرفتن؛ بکار بردن آن : به رستم چنین گفت فرخنده زال که برگیر کوپال و بفراز یال.فردوسی ||. در دست گرفتن. به کف گرفتن : پیلبان گفت علف برمگیر، آتش برگیر، خواست که آتش برگیرد، گفت برمگیر. (سندبادنامه ص۶۰). ساحران با موسی از استیزه را برگرفته چون عصای او عصا.مولوی. چشمت چو تیغ غمزهء خونخوار برگرفت تا عقل و هوش خلق به یکبار برگرفت. سعدی ||. بر سر دست آوردن. بلند کردن : ای خواجه با بزرگی اشغال چی ترا برگیر جاخشوک و برو می درو حشیش. شهید بلخی. چون درآمد آن کدیور مرد زفت بیل هشت و داسگاله برگرفت.رودکی. اگر او [کسری] بیاید و این تاج برگیرد او به ملک حق تراست و من [بهرام] بازگردم، و اگر من بیایم و برگیرم من به ملک حق تر باشم. (ترجمهء طبری بلعمی). برگیر کلند و تبر و تیشه و ناوه تا ناو کشی خار زنی گرد بیابان.خجسته. خواهی تا توبه کرده رطل بگیرد زخمهء غوش ترا بفندق برگیر.عماره. یکی جام زرین به کف برگرفت ز گشتاسب آنگه سخن درگرفت.فردوسی. اگر برنگیری تو آن گرز کین ازین تخت پردخته ماند زمین.فردوسی. چو خورشید زرین سپر برگرفت شب تیره زو دست بر سر گرفت.فردوسی. چون تیغ برکشیدی گیرندهء جهانی چون

جام برگرفتی بخشندهء عطائی.فرخی. نشاید باد را در بر گرفتن نه دریا را به مشتی برگرفتن. (ویس و رامین). گفت [سنگ] یا داود مرا برگیر که ترا بکار آیم. (قصص الانبیاء ص۱۴۴). چوبی برگرفت، پشت و پهلوی زن در هم شکست. (سندبادنامه ص ۲۴۰). ساقی می لاله رنگ برگیر نصفی بنوای چنگ برگیر.نظامی || بلند کردن. بالا بردن. از زمین بربردن. بردن بسوی بالا : ز بالین دیبا سرش برگرفت چو بیدار شد تنگ در بر گرفت.فردوسی. نه برگیرد از جای گرزش نهنگ اگر بفکند بر زمین روز جنگ.فردوسی. فراز آمد و برگرفتش ز خاک بدست خودش روی بسترد پاک.فردوسی. یکی نیزه زد بر کمرگاه اوی ز زین برگرفتش بکردار گوی.فردوسی. فرود آمد از ابر سیمرغ و چنگ بزد برگرفتش از آن گرم سنگ.فردوسی. گفت اکنون این را چه کنم، گفت برگیر او را، مرد برگرفت. (تاریخ سیستان). به نوک سنان برگِرَد زنده پیل به تیغ آتش آرد ز دریای نیل.اسدی. خطاب آمد که قوهء هفت آسمان... به شما دادم برگیرید [عرش را] نتوانستند و عاجز شدند. (قصص الانبیاء ص۴). این عصا را اگر از زمین برگیری از آن تو باشد. (قصص الانبیاء ص۹۳). فرعون گفت به حق نان و نمک من که عصا را برگیر. (قصص الانبیاء ص۱۰۲). آن رقعه کسی که برگرفتی برخواندی و رقص برگرفتی.نظامی. جوابش نگفتم و سر از زانوی تعبد برنگرفتم. (گلستان سعدی). اِلتقاط؛ برگرفتن از زمین چیزی را. (از منتهی الارب). - چشم برگرفتن؛ نگاه نکردن : دل بر توانم از سر و جان برگرفت و چشم نتوانم از مشاهدهء یار برگرفت.سعدی. - سر از خواب برگرفتن؛ سر برداشتن. بیدار شدن : ز نوشین خواب چون سر برگرفتند خدا را آفرین از سر گرفتند.نظامی || از زمین بلند کردن افتاده را، و به مجاز، به پایگاه بلند رسانیدن. از قوت به عزت آوردن. ترقی دادن : که برگیرد آنرا که تو بفگنی که پیوندد آن را که تو بشکنی؟فردوسی. کرا داد چیزی کزو بازنستد کرا برگرفت او که نفکند بازش؟ناصرخسرو. به خاک افتاده ام گو برمگیرم مرا بگذار تا در غم بمیرم.نظامی || بلند شدن. زبانه زدن. شعله ور شدن : شعلهء آتش که برگیرد بپیچد از نخست ساعتی زو رنج گیرد ساعتی صفرا شود. ناصرخسرو || دور کردن چیزی از چیزی. برداشتن : بهشتم جهاندار کاوس شاه ز سر برگرفت آن کیانی کلاه.فردوسی. پشیمان شد و بند ازو برگرفت ز کردار خود دست بر سر گرفت.فردوسی. بزد نیزه و برگرفت آن زره زره را نماند ایچ بند و گره.فردوسی. فرود آمد از نامور تخت عاج ز سر برگرفت آن دل افروز تاج.فردوسی. چون پسر حاتم به نزدیک پیغمبر صلوات الله علیه و آله آمد رداء خود برگرفت و اندر زیر وی بگسترد و گفت اذا أتاکم کریم قوم فأکرموه. (کشف المحجوب). این غلام را به زندان ببر و عذاب کن و تاج از سرش برگیر و حله از برش برگیر. (قصص الانبیاء ص۷۵). زو برگرفت جامهء پشمینی زو برگزید کاسهء سوفارش.ناصرخسرو. بدین زرین حصار آن شد برومند که از خود برگرفت این آهنین بند.نظامی. کاین سلسله و طناب و زنجیر بر من نِه، ازین رفیق برگیر.نظامی. کسی که بوسه گرفتش بوقت خنده زدن به برگرفتن مهر گلابدان ماند.سعدی. مهر از سر نامه برگرفتم گفتی که سر گلابدانست.سعدی || زدودن. از بین بردن. محو کردن. زایل کردن : ز خوی بد چرخ ماندم شگفت که مهر از چنان شه چرا برگرفت.اسدی. ملک الموت گفت یا محمد به عزت خدا که جان کندن صد جزو است نود و نه جزء از تو برگرفته اند و یک جزو به تو نهاده اند. (قصص الانبیاء ص۲۴۶). نور دین با تو گفتم این غم دل چو شنیدی غم از دلم برگیر.سوزنی. بفرمود از میان می برگرفتن مدارای مرا پی برگرفتن.نظامی. درین معنی سخن بسیار گفتند به گفتارش غم از دل برگرفتند.نظامی. همه گرد از جبین ها برگرفتند بر آن شغل آفرین ها برگرفتند.نظامی. چشمت چو تیغ غمزهء خونخوار برگرفت تا عقل و هوش خلق به یکبار برگرفت. سعدی. بلای عشق خدایا ز جان ما برگیر که جان من دل ازین کار برنمی گیرد.سعدی. چو رنج برنتوانی گرفتن از رنجور قدم ز رفتن و پرسیدنش دریغ مدار.سعدی. بار غمی که خاطر ما خسته کرده بود عیسی دمی خدا بفرستاد و برگرفت.حافظ. - افسار برگرفتن؛ رها کردن. سرخود و بحال خود گذاردن : و خلیع العذاروار افسار از نفس اماره برگرفته. (سندبادنامه ص۱۲۴). - امید برگرفتن؛ برداشتن امید. قطع امید کردن : نبینی هرکه میرد تا نمیرد امید از زندگانی برنگیرد.نظامی. - برگرفتن بلا؛ برداشتن. دور کردن بلا : بلای عشق خدایا ز جان ما برگیر که جان من دل ازین کار برنمی گیرد.سعدی. - خراج برگرفتن؛ لغو کردن خراج. ملغی کردن آن. برداشتن خراج : شهنشاه

ایران چو دید آن شگفت خراج و گزیت از جهان برگرفت.فردوسی. - دل از جال برگرفتن؛ قطع امید کردن. دل از جان برداشتن : بنالید و دل را ز جان برگرفت سزد گر بمانی بدین در شگفت.فردوسی. بگفت و دل از جان او برگرفت بر انده همی ماند اندر شگفت.فردوسی. به آورد ازو ماند اندر شگفت غمی شد دل از جان و تن برگرفت. فردوسی. دل از جان برگرفته وز جهان سیر بلا همراه در بالا و در زیر.نظامی. دل را توانم از سر و جان برگرفت و چشم نتوانم از مشاهدهء یار برگرفت.سعدی. - دل برگرفتن؛ قطع علاقه کردن. دل برداشتن : دل را ز کار گیتی برگیرم تن را به حکم ایزد بسپارم.مسعودسعد. دل از کار جوانی برگرفتم امید از زندگانی برگرفتم.نظامی. نه بتوان دل ز کارت برگرفتن نه از دل نیز بارت برگرفتن.نظامی. اگرچه بی سببی برگرفتی از ما دل هنوز وصل رخت می کند تمنی دل.عماد. کدام چاره سگالم که در تو درگیرد کجا روم که دل من دل از تو برگیرد؟ سعدی. با هرکه مشورت کنم از جور آن صنم گوید ببایدت دل ازین کار برگرفت.سعدی. دلم دل از هوس یار برنمی گیرد طریق مردم هشیار برنمی گیرد.سعدی. بلای عشق خدایا ز جان ما برگیر که جان من دل ازین کار برنمی گیرد.سعدی. - سکرات موت برگرفتن؛ برداشتن و دور کردن و زایل کردن سکرات موت : گفت جبرئیل برادر مرا طاقت سکرات مرگ نیست از عزرائیل احوال پرسیدم که بر همه کس چنین باشد مرا گفت از صد جزو یکی بر تو نهاده اند و نودونه جزو برگرفته اند. (قصص الانبیاء ص۲۴۶). - صدقات برگرفتن؛ لغو کردن آن : چون خبر وفات پیغمبر پراکنده شد، همه عرب مرتد شدند و اندرخواستند که صدقات از ایشان برگیرند تا به مسلمانی بازآیند. (مجمل التواریخ و القصص). - نماز برگرفتن؛ برداشتن تکلیف نمازگزاری : آنجا نماز و روزه از مردمان برگرفت تازیان بر او گرد آمدند. (قصص الانبیاء ص۲۳۴ ||). به یکسو زدن. به یکسو نهادن. کنار زدن. کنار گذاردن. برداشتن. دور کردن : تا برگرفت ابر ز صحرا حجابها بستند باغها ز گل و می خضابها.عنصری. با من چنان بزی که همی زیستی تو پار این ناز بی کرانْت تو برگیر از میان.عنصری. - پرده از روی چیزی برگرفتن؛ آشکار ساختن. فاش نمودن. برملا ساختن : این سفره ز پشت بار برگیر وین پرده ز روی کار برگیر.نظامی. با وی از هیچ لابه درنگرفت پرده از روی کار برنگرفت.نظامی. چون پرده ز راز برگرفتم بدرود که راه درگرفتم.نظامی. سعدی به خفیه خون جگر خورد بارها این بار پرده از سر اسرار برگرفت.سعدی. همی گدازم و می سازم و شکیبائیست که پرده از سر اسرار برنمی گیرد.سعدی. - پرده برگرفتن؛ به یکسو زدن پرده. کنار زدن آن : باز چون برگرفت پرده ز روی کروه دندان و پشت چوگان است.رودکی. یوسف را در عماری نشانده بودند چون پرده برگرفتند دختران را نظر بر یوسف افتاد. (قصص الانبیاء ص۶۸). پرده از روی صفه برگیرید نوحهء زارزار درگیرید.مسعودسعد. گفت خوبان چو پرده برگیرند عاشقان پیششان چنین میرند. ؟ (از سندبادنامه ص ۱۵۰). ساقی بیا که یار ز رخ پرده برگرفت کار چراغ خلوتیان باز درگرفت.حافظ ||. طی کردن. سپردن. گرفتن. - از راه برگرفتن؛ از راه دور کردن. کنایه از گمراه کردن، فریب دادن، اغوا کردن : یار من بستد ز من در چاه برد برگرفتش از ره و بیراه برد.مولوی. - پای برگرفتن؛ پای در راه نهادن. آغاز رفتن کردن : موسی پای برگرفت و بر کوه شد. (قصص الانبیاء ص ۱۱۰). - پی برگرفتن؛ دنبال کردن. تبعیت کردن : چو نادانی پی دل برگرفتم خمار عاشقی از سر گرفتم.نظامی. بفرمود از میان می برگرفتن مدارای مرا پی برگرفتن.نظامی. - راه برگرفتن؛ براه افتادن. روانه شدن : چو تاریک شد شب بفرمود شاه از آن جایگه برگرفتند راه.فردوسی. بخوبی برفتند از ایوان شاه ستایش کنان برگرفتند راه.فردوسی. یکایک از ایران برآمد سپاه سوی تازیان برگرفتند راه.فردوسی. پذیره فرستاد چندی سپاه گرانمایگان برگرفتند راه.فردوسی. به پوزش فرستاد نزدیک شاه فرستادگان برگرفتند راه.فردوسی. مکن ایدر درنگ و راه برگیر که ویرو آید این ساعت ز نخجیر. (ویس و رامین). بخواه از ما وجوه و راه برگیر بکار اندر مکن سستی و تقصیر.نظامی. - راه برگرفتن به جایی (سویی)؛ به سوی آن رفتن. بقصد آنجا رفتن. قصد آن کردن. آهنگ آنجا کردن : به کوه رهو برگرفتند راه چه کوهی بلندیش بر چرخ ماه.اسدی. - راه (ره، طریق) جایی برگرفتن؛ به سوی آنجا رفتن : آخر زیدبن منصور هزیمت شد و راه نیشابور برگرفت. (تاریخ سیستان). بوطلحه راه سیستان برگرفت و به هری رسید. (تاریخ سیستان). بجان بویهء یار دلبر گرفت شتابان ره رومیه برگرفت.اسدی. زن به تعجیل از

دکان بیرون آمد و راه خانه برگرفت. (سندبادنامه ص۱۳۱). دگر ره راه صحرا برگرفتی غم آن دلستان از سر گرفتی.نظامی. شوری ز وصف روی تو در خانگه فتاد صوفی طریق خانهء خمار برگرفت.سعدی. شنیدم که به دریای مغرب اندر راه مصر برگرفته بود و خیال فرعون در سر. (گلستان سعدی). - طریق کسی برگرفتن؛ بر راه او رفتن. روش او گزیدن : دلم دل از هوس یار برنمی گیرد طریق مردم هشیار برنمی گیرد.سعدی. - قدم برگرفتن؛ قدم بیرون نهادن. بیرون گرفتن از : بعد از این بر شارع این تدبیر بروم و از خطهء امر شما قدم برنگیرم. (سندبادنامه ص۲۶۹ ||). برداشتن از جایی. از جایی به قصد جایی دیگر حرکت کردن، چنانکه سپاهی یا کاروانی یا شاهی یا امیری و مانند آن. بشدن. از جایی به جایی رفتن. براه افتادن با کسان و سپاهیان خویش. کوچ کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : عایشه از آن منزل برگرفت و با سپاه به در بصره فرود آمد. (ترجمهء طبری بلعمی). مروان منادی فرمود و سپاه برگرفت و همی رفت تا به سمندر رسید. ایشان از آنجا برگرفتند و بر سر تل ریگ برآمدند، و نزدیک پیغمبر صلی اللهعلیه وسلم فرود آمدند. (ترجمهء طبری بلعمی). اردشیر سپاه برگرفت و از پس اردوان برفت. (ترجمهء طبری بلعمی). بی آزار از آن جایگه برگرفت بر آن هم نشان راه خاور گرفت.فردوسی. درم داد و از سیستان برگرفت سوی بلخ با می ره اندرگرفت.فردوسی. سپه برگرفت از لب آبگیر سوی پارس آمد دمان اردشیر.فردوسی. سکندر ز منزل سپه برگرفت ز کار زنان مانده اندر شگفت.فردوسی. بگفت این وز آن جایگه برگرفت از آن مرز تا روم لشکر گرفت.فردوسی. از آنجا یعقوب برگرفت و آن همه مالها اندر پیش. (تاریخ سیستان). یعقوب از آنجا برگرفت تا پیش آب. (تاریخ سیستان). محمود زآنجا برگرفت و به شهر آمد. (تاریخ سیستان). چه پایی تو ای پیر مانده شگفت که بارت شد و کاروان برگرفت.اسدی. حسن زید به آمل آمد پانزده روز برآسود و از آنجا برگرفت به خمبو (جمنو؟) شد. (تاریخ طبرستان ||). حرکت دادن. بردن. براه بردن :اسامه را فرمود که لشکر برگیر و به شام شو و جواب لشکر روم را بده. (قصص الانبیاء ص۲۳۳). از آنجا لشکر برگرفت و به سنگان رفت. (تاریخ سیستان||). برگرداندن. رد کردن. قطع کردن. بریدن : بفرمود تا آب از شهر برگرفتند و دیوار همی افکندند. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۰۶). ||ستاندن. اخذ کردن : گفت آمده ام تا جان تو برگیرم. (قصص الانبیاء ص ۱۵۲ ||). فراگرفتن. آموختن : تو با هوش و رای از نکومحضران چون همی برنگیری نکومحضری را؟ناصرخسرو. ز من تا کسی پنج و شش برنگیرد ازو من دو یا سه مثل برنگیرم.ناصرخسرو. از آن ساعت نشاطی درگرفته ست ز سنگ آیین سختی برگرفته ست.نظامی ||. شنیدن. فراگرفتن : سلطان محمود سبکتکین اندر مجلس خویش این حکایت را از امیر طاهر بوعلی برگرفتی و گفتی مرا بایستی که او را زنده بدیدی [امیر طاهر را] . (تاریخ سیستان ||). متصرف شدن. ضبط کردن : رشید، علی بن عیسی را عزل کرد از خراسان و فرمان داد که مال او همه برگیرند. (تاریخ سیستان). عبدالله بن بحر را بکشت و مال او برگرفت. (تاریخ سیستان ||). بدست آوردن. حاصل کردن : اگر بختمان برنگیرد فروغ همه چاره باد است و مردی دروغ.فردوسی. کسی برگرفت از جهان کام دل که یکدل بود با وی آرام دل.سعدی ||. برداشتن محصول. بدست آوردن محصول. گرد آوردن. برچیدن : چون وقت غله برگرفتن بودی درویشان را جمع کردی و از هر چیزی نصیبی دادی. (قصص الانبیاء ص۲۱۲). تا رنج نبری گنج برنداری... و تا دانه پریشان نکنی خرمن برنگیری. (گلستان سعدی). چو خرمن برگرفتی گاو مفروش که دون همت کند نعمت فراموش.سعدی ||. چیدن. جدا کردن از شاخه : حوا بدان سوگند فریفته شد، دست به درخت دراز کرد و سه دانه برگرفت. (قصص الانبیاء ص۱۹ ||). بارور شدن درخت و حیوان. (آنندراج). حُمول. (یادداشت مرحوم دهخدا) : ز یک نسیم که در آستین غنچهء بکر دهد شمال چو مریم بروح برگیرد. خواجه جمال الدین سلمان (از آنندراج ||). قبول کردن. (ناظم الاطباء). پذیرفتن. (فرهنگ فارسی معین). در ازاء چیزی پذیرفتن و برداشتن : هیچ کژ هیچ راست نپذیرد راست کج را براست برگیرد.سنائی ||. ارزش دادن. بحساب آوردن. برداشتن :روزی به نزدیک ذوالنون آمد [مرید] گفت چنین، با این همه رنج دوست با ما هیچ سخن نمی گوید، نظری به ما نمی کند و به هیچم برنمی گیرد و هیچ از عالم غیب مکشوف نمی شود. (تذکرة الاولیاء عطار). به کوی می فروشانش به جامی برنمی گیرند زهی سجادهء تقوی که

یک ساغر نمی ارزد. حافظ. من این دلق مرقع را بخواهم سوختن روزی که پیر می فروشانش به جامی برنمی گیرد. حافظ ||. تحمل کردن. برداشتن : رنج برگیر و به فلان جا شو. (یادداشت مرحوم دهخدا): شیرین و سرخ گشت چنان خرما چون برگرفت سختی گرما را.ناصرخسرو. - بخود برگرفتن؛ نهادن چیزی چون فرزجه و شیاف و مانند آن به یکی از دو فرج. برگرفتن شافه. شیاف کردن. حمول کردن. فرزجه ساختن. برداشتن. در خود سپوختن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : زنان از بهر درد و آماس رحم پنبه بدان تر کنند و برگیرند عظیم سود کند. (نوروزنامه ||). بردن. گنجایش داشتن. گنجایش دادن : این ولایت که ما را داده آمده است تنگ است و این مردم را که ما داریم برنمی گیرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۱۴ ||). سنجیدن. رسیدگی کردن، چون شمار و حساب و مانند آن. شمار گرفتن. شمردن : با خرد رجوع کن و شمار خود نیکو برگیر تا بدانی که راست می گویم. (تاریخ بیهقی ص۱۰۰). ره تو کدامست ازین هر دو راه بیندیش و برگیر نیکو شمار.ناصرخسرو. ای خواجه حساب عمر برگیر زین خط دورنگ شام و شبگیر.خاقانی ||. تسویه کردن. به حساب کسی رسیدن. حساب کشیدن : دبیری قهستان به ابوالحسن عراقی [دادند] و در آن حساب برگرفته آمد. (تاریخ بیهقی ص۱۴۱ ||). برگزیدن. انتخاب کردن. همراه خود ساختن : ازین چار دو پهلوان برگرفت چو او دید رنج این نباشد شگفت.فردوسی. عاشق ز سوز درد تو فریاد درنهاد مؤمن ز دست عشق تو زنار برگرفت. سعدی ||. آغاز کردن. شروع کردن. گرفتن : رقیبان آن حکایت برگرفتند سخنهائی که رفت از سر گرفتند.نظامی. حکایت برگرفته شاه و شاپور جهان دیدند یکسر نور در نور.نظامی. - آفرین برگرفتن؛ به آفرین گفتن آغاز کردن : ازو ماند کیخسرو اندر شگفت چو بنهاد جام آفرین برگرفت.فردوسی. گرفتش به بر شهریار زمین ز شادی برو برگرفت آفرین.فردوسی. ز زورش بماندند گردان شگفت بدو هر کسی آفرین برگرفت.اسدی. همه گرد از جبین ها برگرفتند بر آن شغل آفرین ها برگرفتند.نظامی. - برگرفتن از جایی؛ از آنجا آغاز کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : مفتح شهرکیست آبادان و بر مشرق دجله است و رود معقل از وی برگیرد. (حدود العالم). - تک برگرفتن؛ دویدن آغاز کردن : همانگاه با او ره اندرگرفت سپه بادکردار تک برگرفت.اسدی. - رقص برگرفتن؛ آغاز کردن به رقص از شادی : آن رقعه کسی که برگرفتی برخواندی و رقص برگرفتی.نظامی. - ستایش برگرفتن؛ ستایش آغاز کردن : بخندید و او را ببر درگرفت ستایش سزاوار او برگرفت.فردوسی ||. سر کردن. خواندن. سر دادن : چو من مدیحش برگیرم آنکه حاسد اوست به خشم گوید داوود برگرفت زبور.فرخی. ز ناگاه دیدند مرغی شگفت که از شخّ آن کُه نوا برگرفت.اسدی. رحیمیه بیچاره بیامد و ایوب را ندید بانگ و زاری برگرفت. (قصص الانبیاء ص۱۴۰). در آن حدیقه که بلبل مجال نطق ندارد تو شوخ دیده مگس بین که برگرفته طنین را. سعدی. - خروش برگرفتن؛ خروش سر کردن. صدا بلند کردن. خروش آغاز کردن : همه برگرفتند یکسر خروش تو گفتی که ایران برآمد بجوش.فردوسی ||. پرداختن به کاری : نقیبان راهجوئی برگرفتند پی فرهاد را پی درگرفتند.نظامی. - اندیشه برگرفتن؛ اندیشه کردن. به اندیشه کردن پرداختن : سکندر ازو ماند اندر شگفت ز هر گونه اندیشها برگرفت.فردوسی ||. برکندن. از بنیاد برداشتن. برداشتن. دور کردن. قلع و قمع کردن : شاهی که تیره کرد جهان بر عدو به تیغ میری که برگرفت به داد از جهان ستم. فرخی. من داد را برخاسته ام بر خلق خدای تبارک و تعالی و برگرفتن اهل فسق و فساد را. (تاریخ سیستان). ور ز عراق وقت را عزم غزای غز کنی از سر چار شهر دین شحنهء کفر برگری(۱). خاقانی. ستم گرگ برگرفت از میش باز را کرد با کبوتر خویش.نظامی. بسوخت سعدی در دوزخ فراق و هنوز طمع ز وعدهء دیدار برنمی گیرد.سعدی. - از میان برگرفتن؛ از میان برداشتن :معاندت از میان برگرفتند. (تاریخ سیستان ||). برچیدن. جمع کردن : هیچ نگفت تا خوان برگرفتند. (تاریخ سیستان). گفتا چون دست بدان فراز کردی تمام بر باید گرفتن [کوشک سپید مداین را] . (مجمل التواریخ و القصص). - از هم برگرفتن؛ پراکنده کردن. مقابل گرد کردن : به سیم و زر نکونامی بدست آر منه بر هم که برگیرندش از هم.سعدی ||. جدا کردن. برداشتن. قطع کردن. بریدن، همچو سر از تن و مانند آن : سر حسین (ع) برگرفتن و حرمتیان مصطفی را سربرهنه به شام بردن. (تاریخ سیستان). سر عبدالرحیم که او را خوارج کشته بودند برگرفتند و بیاوردند. (تاریخ سیستان). سر او برگرفت و او را بر

دار کرد. (تاریخ سیستان). بعد از آن بیاویختند و بعد از آنکه سرش برگرفتند. (مجمل التواریخ و القصص). همین ساعت سر او و سر یحیی بن خالد برگیر و پیش من آر. (مجمل التواریخ و القصص). تَقمیع؛ برگرفتن سری از غورهء خرما و جز آن. (منتهی الارب ||). بردن. (ناظم الاطباء). عرض کردن. بردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). برداشتن. خواستن: الصمد؛ آن مهتری که حاجت به وی برگیرند. (مجمل اللغة ||). متصل کردن: مُصافحة؛ دست بر یکدیگر برگرفتن در سلام. (دهار ||). آفتابی کردن. آشکار ساختن : با آل او روم سوی او نیست هیچ باک برگیرم از منافق ناکس شناعتش. ناصرخسرو ||. سد کردن. بستن : عشقت بنای عقل بکلی خراب کرد جورت در امید به یکبار برگرفت. سعدی ||. آوردن. - حجت برگرفتن؛ آوردن حجت. دلیل آوردن: حجتهای بسیار برگرفتی و خدای تعالی را گواه گرفتی. (تاریخ سیستان ||). پوشانیدن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). نواختن و پروردن. (آنندراج). رجوع به برگرفته شود. (۱) - برگِری، مخفف برگیری است. (شرفنامهء منیری).

بر گرفتن.

[بَ گِ رِ تَ] (مص مرکب)باردار شدن. بارآور شدن. میوه دار شدن : گفتم که جز رسول بدانست وحی کس گفتا بجز نخیل رطب کی گرفت بر؟ ناصرخسرو.

برگرفته.

[بَ گِ رِ تَ / تِ] (ن مف مرکب)برداشته شده. مأخوذ ||. ربوده ||. برچیده ||. حمل شده. نقل شده ||. قبول شده. پذیرفته. مقبول ||. پوشانده شده ||. رانده. محوشده. تراشیده. (فرهنگ فارسی معین ||). کسی که دستگیری او کرده باشند. نواخته. پرورده. و بدین معنی اکثر از خاک برگرفته مستعمل است. (از آنندراج) : چون قطره برگرفتهء خود را جهان سلیم بر آسمان رساند و از کف رها کند. محمدقلی سلیم (از آنندراج). و رجوع به برگرفتن شود ||. برافراشته. - برگرفته دنب؛ که دم خود بلند داشته باشد چون سگ و اسب و جز اینها: صیادی سگی معلَّم داشت، ازین پهن بری، باریک ساقی، لاغرمیانی، فربه سرینی، افگنده گوشی، برگرفته دنبی. (سندبادنامه ص ۲۰۰).

برگ ریز.

[بَ] (نف مرکب) برگ ریزنده. برگ ریزان. در حال برگ ریختن : ز توفیدن بوق و از بانگ تیز همه بیشه بد چون خزان برگ ریز.اسدی. ز بس برگ ریزش گه باد تیز گرفتی جهان هر زمان رستخیز.اسدی. - برگ ریز شدن؛ فروریختن برگ به زمین: نشانی از کف دربار او دهد به خزان چو برگ ریز شود بر زمین شجر ز هوا. سوزنی (||. اِ مرکب) موسم خزان. (غیاث). خزان. (هفت قلزم). خریف. پائیز : چون برگ ریز دولت تو شد روان ملک آراست چون بهار همه رهگذار ملک. مسعودسعد. آمد خجسته موسم قربان به مهرگان خون ریز این بهم شد با برگ ریز آن با مهرگان چو نیک فتاد اتفاق عید خونریز و برگ ریز پدید آمد و عیان. سوزنی. درخت وفا را کنون برگ ریز است از این برگ ریز وفا می گریزم.خاقانی. برگ ریز خزان کند انجم باز نقش بهار بندد صبح.خاقانی. این بهار نو ز بعد برگ ریز هست برهان بر وجود رستخیز.مولوی. شکایتها همی کردی که بهمن برگ ریز آمد کنون برخیز و گلشن بین که بهمن بر گریز آمد. مولوی (از آنندراج). برگ ریز است شاخ دانش را این خزان را بهار بایستی.عماد فقیه. - برگ ریز عمر؛ خزان زندگی. دوران کهولت و پیری. هنگام پیری. نزدیک به پایان رسیدن عمر کسی یا چیزی : در برگ ریز عمر عدو صرصر اجل نوروز را طبیعت فصل خزان دهد. ظهیرالدین فاریابی. برگ ریزان. [بَ] (نف مرکب، ق مرکب)برگ ریز. برگ ریزنده. در حال برگ ریختن : چنین تا به شب برگ ریزان بود وز آشوب هر دد گریزان بود.اسدی (||. اِ مرکب) بودن آفتاب است

در برج میزان که فصل پائیز و خزان باشد. (برهان) (از آنندراج). موسم خزان. (غیاث). خریف. (از دهار). خزان و پائیز و خریف. (ناظم الاطباء). بادبیز. پاذیز. تیر : نشاید ویس من در خاک ریزان شهنشه می خورد در برگ ریزان. (ویس و رامین). برگ ریزان بهمه حال فرو باید ریخت به قدح آنچه از او برگ نشاط و طرب است. انوری. شرطست که وقت برگ ریزان خونابه شود ز برگ ریزان.نظامی. بهنگام آن برگ ریزان سخت فروپژمرید آن کیانی درخت.نظامی. نه چندان تیر شد بر ترگ ریزان که ریزد برگ وقت برگ ریزان.نظامی ||. کنایه از ایام پیری و آخرهای عمر. (برهان) (از آنندراج).

برگ ریزی.

[بَ] (اِ مرکب) پائیز. خریف. خزان. (از ناظم الاطباء). برگ ریز. برگ ریزان. رجوع به برگ ریز و برگ ریزان شود.

برگزاردن.

(۱) [بَ گُ دَ] (مص مرکب)برگذاردن. انجام دادن. فیصله دادن. کردن :چند کار سلطان مسعود برگزارد همه بانام. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۴). کارها همه این مرد می برگزارد. (تاریخ بیهقی ص۳۳۴). پیش کس نبود از پیران دولت که کاری برگزاردی یا تدبیری راست کردی. (تاریخ بیهقی ص۳۳۴). فردا بهمه حالها بردم تا این کار برگزارده آید. (تاریخ بیهقی ص۵۵۲). من امروز با اعیان و مقدمان چند شغل مهم دارم که فریضه است تا آنرا برگزارده آید. (تاریخ بیهقی ||). رسیدگی کردن. فیصله دادن. تمام کردن : حساب او پیش باید گرفت و برگزارد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۵). رجوع به برگذاردن شود. (۱) - گذاردن و گزاردن و ترکیبات آنها در نوشتهء قدما دقیق نیست و اغلب شواهد آن دو با هم مشتبه می گردد.

برگزار شدن.

(۱) [بَ گُ شُ دَ] (مص مرکب) برگذار شدن. انجام یافتن. رجوع به برگذار کردن شود. (۱) - گذاردن و گزاردن و ترکیبات آنها در نوشتهء قدما دقیق نیست و اغلب شواهد آن دو با هم مشتبه می گردد.

برگزار کردن.

(۱) [بَ گُ کَ دَ] (مص مرکب) برگذار کردن. به انجام رسانیدن. رجوع به برگذار کردن شود. (۱) - گذاردن و گزاردن و ترکیبات آنها در نوشتهء قدما دقیق نیست و اغلب شواهد آن دو با هم مشتبه می گردد.

برگزاری.

(۱) [بَ گُ] (حامص مرکب)برگزاردن. به انجام رسانیدن. ترتیب دادن. رجوع به برگذاری شود. (۱) - گذاردن و گزاردن و ترکیبات آنها در نوشتهء قدما دقیق نیست و اغلب شواهد آن دو با هم مشتبه می گردد.

برگزاف.

[بَ گَ] (ص مرکب، ق مرکب)دروغین. به عبث : آنرا که ندانی چه طاعت آری طاعت نبود برگزاف و عمدا.ناصرخسرو.

برگ زدن.

[بَ زَ دَ] (مص مرکب) افزودن ورقی به قصد نیرنگ و خدعه بر اوراق بازی ||. حقه زدن. سر کسی را کلاه گذاشتن. (فرهنگ لغات عامیانه). و رجوع به ترکیب برگ زدن ذیل برگ شود.

برگزیدگان.

[بَ گُ دَ / دِ] (اِ مرکب) جِ برگزیده. مقبولان و پسندیدگان. (آنندراج). منتخب شدگان. (ناظم الاطباء). اخیار. اصفیا :ایشان برگزیدگان آفریدگار جل جلاله بوده اند. (تاریخ بیهقی ص۹۴). به حق اهل بیت او که پاکانند و اصحاب او که برگزیدگانند. (تاریخ بیهقی ص ۳۱۶). عَصَب؛ برگزیدگان قوم. (منتهی الارب). و رجوع به برگزیده شود.

برگزیدگی.

[بَ گُ دَ / دِ] (حامص مرکب)پسندیدگی. (ناظم الاطباء). خیرة [رَ / یَ رَ] . عَمْیة. قُمعة. هَذَب. (از منتهی الارب): از این حکم بیرون نیست هیچ کس نه ملک مقرب و نه نبی مرسل و نه برگزیده ای بواسطهء برگزیدگی. (تاریخ بیهقی ص ۳۰۷). قِفوة؛ برگزیدگی مهمان. (منتهی الارب).

برگزیدن.

[بَ گُ دَ] (مص مرکب) قبول نمودن. اختیار نمودن. انتخاب کردن. (آنندراج). برگزیدن برای خود. مستخلص کردن خود را. استخلاص کردن برای خویش. غث و سمین کردن. نخبه کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). أثر. اِجتباء. (المصادر زوزنی). اجتیال. اختصاص. اختلام. (از منتهی الارب). اختیار. (المصادر زوزنی). اِدّخار. اذّخار. (از منتهی الارب). استثناء. استحباب. (دهار). استخلاص. استراء. استصفاء. استنخاب. (منتهی الارب). اصطفاء. اصطناع. (المصادر زوزنی). اصفاء. (تاج المصادر بیهقی). اعتماء. اعتیام. اقتراح. اقتراع. اقتفاء. اقتیاب. اقتیال. اقصاء. (از منتهی الارب). اقفاء. (المصادر زوزنی). انتجاء. انتجاب. (از منتهی الارب). انتخاب. انتخال. انتصاء. (تاج المصادر بیهقی). انتضال. انتقاء. (المصادر زوزنی). انتقار. انتقاش. انتیاق. (تاج المصادر بیهقی). انقاء. (از منتهی الارب). ایثار. (المصادر زوزنی). تجسّم. تجوّد. تخلیم. تخیّر. (از منتهی الارب). تخییر. (دهار). تنخّل . (المصادر زوزنی). تنقّی. (تاج المصادر بیهقی). جَولة. خَیر. هَذب. (از منتهی الارب) : برگزیدم به خانه تنهائی وز همه کس درم ببستم چست.شهید. دقیقی چار خصلت برگزیده ست به گیتی در ز خوبیها و زشتی.دقیقی. هر آن کس که او برگزیند رواست جهاندار بر بندگان پادشاست.فردوسی. چو خاقان چین این سخنها شنید ز چین و ختن لشکری برگزید.فردوسی. ورا برگزیدند ایرانیان که آن چاره را تنگ بندد میان.فردوسی. به دشت آمد و لشکرش را بدید ده ودوهزار از یلان برگزید.فردوسی. سپاس مر خدای را که برگزید محمد را که صلاة باد بر او و بر آلش سلام. (تاریخ بیهقی ص۳۰۸). سپاس مر خدای را که برگزید امیرالمؤمنین را از اهل این ملت. (تاریخ بیهقی ص۳۰۸). ز هر یک شنو پس مهین برگزین چنان کاین نه آگاه از آن آن از این.اسدی. سبک پهلوان صف کین برکشید جدا جای هر سرکشی برگزید.اسدی. از آن همه شصت و نه مرد برگزیدند که همه شیخ بودند. (قصص الانبیاء ص ۱۱۰). همان را که خود خوانده باشی برانی همان را کنی خوار کش برگزینی. ناصرخسرو. زو برگرفت جامهء پشمینی زو برگزید کاسهء سوفارش.ناصرخسرو. طاعت و احسان و علم و راستی را برگزین گوش چون داری بگفت بوقماش و بوقتب؟ ناصرخسرو. در شهنشاهی ترا یزدان ز عالم برگزید هرکه یزدان برگزیدش برگزیده آن بود. معزی. از انواع حیوان... آدمی را برگزید. (سندبادنامه ص۳). بیا تا یک سواره برنشینیم ره مشکوی خسرو برگزینیم.نظامی. بدی دیلم کیائی برگزیدی تبر بفروختی زوبین خریدی.نظامی.

اجتباء؛ برگزیدن چیزی را برای خود. اِدّثار؛ برگزیدن مال بسیار را. (از منتهی الارب). استخلاص؛ برای خویش برگزیدن. اصطناع؛ کسی را از بهر خویش برگزیدن. (دهار). اصفاء؛ برگزیدن و ویژه کردن دوستی. اطّباء؛ برگزیدن چیزی یا کسی را برای ذات خود. اقتواء؛ برگزیدن جهت خود چیزی را. اقفاء؛ برگزیدن کسی را به کاری. الواء؛ برگزیدن چیزی را برای خود. امتخار؛ برگزیدن از هر چیزی نیکو آنرا. انتخال؛ برگزیدن بهترین چیز. تخیّل؛ برگزیدن کسی را و دریافتن خیر از او. تلمّؤ؛ برگزیدن برای خود چیزی را. تنخّل؛ برگزیدن بهترین چیز. خَشب؛ برگزیدن و جدا کردن چیزی را از چیزی. مَشَظ؛ برگزیدن شهری را. (از منتهی الارب). نَبات؛ نبات برگزیدن. نَتف؛ بهین چیزی برگزیدن. (دهار). نَخل؛ برگزیدن بهترین چیز. (از منتهی الارب). نَقد؛ بهترین چیزی برگزیدن. (دهار ||). منتخب کردن و پسند کردن. (ناظم الاطباء). پسندیدن و جدا کردن چیزی یا کسی از میان گروهی و جمعی. انتخاب کردن. (فرهنگ فارسی معین) : چنین داد پاسخ که دیدم ترا ز گردنکشان برگزیدم ترا.فردوسی. کند هر کس آن کار کو برگزید بدان تا بود کار هر کس پدید.اسدی ||. ترجیح دادن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). رجحان دادن. (یادداشت مرحوم دهخدا). تفضیل دادن. مزیت نهادن. استحباب. (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) : که او برگزیند خرد بر هوا به کوشش نروید ز خارا گیا.فردوسی. ترا بر هرکه دارم برگزینم به چشم دوستی جز تو نبینم. (ویس و رامین). عیب است بزرگ برکشیدن خود را وز جملهء خلق برگزیدن خود را. خواجه عبدالله انصاری. تفضیل؛ برگزیدن کسی را بر دیگری. لَوی؛ برگزیدن کسی را بر کسی. (از منتهی الارب). و رجوع به گزیدن شود.

برگزیده.

[بَ گُ دَ / دِ] (ن مف مرکب)انتخاب شده. منتخب. (فرهنگ فارسی معین). چشم و چراغ. دست چین. سره. گزیده. گزین. گل سرسبد. مهین. یکه چین. اثرة. أثیر. اَطائب. أمثل. أوسط. (ترجمان القرآن جرجانی). خَشیب. خیار. (منتهی الارب). خیارة. خیر [خَ / خَیْ یِ] . خیرة. سُیخالة. صفو. صَفوة. صفیّ. طوبی. عَتیق. عَفو. غُرّة. فائق. مَثیل. (منتهی الارب). مُجتبی. (دهار). مُختار. مُرتضی. مُصطفی. مَطائب. مُنتخب. نخبة [نُ بَ/ نُ خَ بَ] . نقاوة [نَ وَ / نُ وَ] . نَقاة. (منتهی الارب). نُقایة. (دهار). نَقوة. نقیّ. نقیّة. وسط. (دهار). هَجان. (منتهی الارب) : به حق محمد که نبی برگزیده است. (تاریخ بیهقی ص۳۱۶). از این حکم بیرون نیست هیچکس نه ملک مقرب و نه نبی مرسل و نه برگزیده ای بواسطهء برگزیدگی. (تاریخ بیهقی ص۳۰۷). احرار روزگار رضاجوی من شدند چون برگزیدهء علی المرتضی شدم. ناصرخسرو. در شهنشاهی ترا یزدان ز عالم برگزید هرکه یزدان برگزیدش برگزیده آن بود. معزی. ای درّ برگزیده که غواص کرده ای در بحر فکر خاطر دردانه سنج را.خاقانی. تا کی کشم عتیبت از چشم دلفریبت روزی کرشمه ای کن ای یار برگزیده.حافظ. اختصاص؛ برگزیده شدن. أطراب؛ برگزیدهء ریاحین. انفاس؛ برگزیده و نفیس شدن. تقمّؤ؛ برگزیدهء مال گرفتن. (از منتهی الارب). حَمیم؛ مال برگزیده. خَیر؛ بهترین برگزیده و مرد برگزیدهء پرهنر. خیرة الله؛ برگزیدهء خدای عزوجل. (دهار). صَفْو؛ خالص و برگزیده از هر چیزی. صُیّاب، صُیابة؛ خالص و بی آمیغ و برگزیده از هر چیزی. (منتهی الارب). عقار [عَ / عُ]؛ برگزیدهء رخت و اسباب که جز در عید و نحو آن استعمال نکنند. عُلبوبة؛ برگزیده و مهتر قوم. (منتهی الارب). نَجیب؛ شتر برگزیده. نخبة؛ مرد برگزیده. (دهار). نَصیّة؛ خیار و برگزیده از مردم و ستور و جز آن. نُضاض؛ برگزیدهء قوم. (از منتهی الارب). نقابة؛ برگزیدهء هر چیزی. (دهار ||). ترجیح داده شده. مرجح. (فرهنگ فارسی معین). پسندیده. (ناظم الاطباء). پسندآمده: مخصوص گردانید او را به رسمهای برگزیده. (تاریخ بیهقی ص۳۰۸). و رجوع به گزیده شود.

برگزین.

[بَ گُ] (ن مف مرکب) مخیّر. (دهار). پسندیده شده ||. منتخب. انتخاب شده. (ناظم الاطباء). برتر. مرجح : سپهدار با لشکر و

گنج و تاج بدیدند آن برگزینان چاج.فردوسی. بدست وی اندر فراوان سپاه تبه گردد از برگزینان شاه.فردوسی. گرچه ز بعد همه آمده ای در جهان از همه ای برگزین بر همه کس افتخار. خاقانی. تخییر؛ برگزین کردن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار).

برگزیننده.

[بَ گُ نَنْ دَ / دِ] (نف مرکب)انتخاب کننده ||. پسندکننده ||. ترجیح دهنده. و رجوع به برگزیدن شود.

برگس.

[بَ گَ] (صوت، ق) ترجمهء معاذالله و نعوذبالله باشد. (برهان) (هفت قلزم). پرگس. پرگست. کلمهء تعویذ یعنی معاذالله و خدا نکند. (ناظم الاطباء). مبادا که چنین باشد : گرچه نامردم است آن ناکس نشود هیچ از این دلم برگس.(۱)رودکی. در بیت فوق از رودکی چون در مصراع اول قافیه «کس» آمده است ظاهراً گافِ برگس و برگست هم مفتوحه است. و در این بیت برگس فقط به معنی دور است و بس، و برگست به معنی دور باد است. (یادداشت مرحوم دهخدا). مؤلف آنندراج در مورد لغت برگس پس از ذکر بیت فوق از رودکی چنین آرد: ظن فقیر مؤلف چنان است که تبدیلی و تصحیفی درین لغت شده چه شعر رودکی چنانکه نوشته اند از فصاحت دور است: نشود سیر ازو دلم برگی، خالی از فتوری نیست. اگر گفتی: نکند میلی از دلم بر کس، درست بود. معلوم میشود که برگست تبدیل هرگز بوده، های هوز را «با» گمان کرده اند، و تبدیل سین و زاء در پارسی معمول و متداول است مانند ایاس و ایاز، و هرگست به اضافهء تا نیز منافی هرگز نیست چون بالش و بالشت هر دو بیک معنی است. و هرگز به معنی معاذالله و حاشا و ابدا صریح و صحیح است - انتهی. و رجوع به برگست شود. (۱) - ن ل: نشود سیر ازو دلم برگس.

برگسار.

[بَ] (اِ مرکب) (از: برگ + سار، پسوند کثرت و فراوانی) جایی که برگ فراوان است (||. از: برگ + سار = سر) سر برگ : ز خشم و عفو تو ایام را درختی رست بر آن دو شاخ و بر و برگسار آتش و آب. مسعودسعد.

برگ سبز.

[بَ گِ سَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) ورق سبزرنگ ||. کنایه از چیز بسیار کم مقدار و تحفهء درویش که به توقع زر و سیم پیش اغنیا گذارند. (غیاث). کنایه از چیز بسیار کم بها. (آنندراج). برگ سبزی که درویشان نیاز می کنند. (ناظم الاطباء). ورق سبزی از گیاهان که درویشان نیاز کنند. و کنایه از هدیهء کوچک و اندک. (از فرهنگ فارسی معین) : برگ سبزیست تحفهء درویش چه کند بینوا همین دارد.؟ این بیت را که از کثرت استعمال صورت ارسال مثل بخود گرفته در مورد تقدیم تحف و هدایا بعنوان عذر از حقارت آن یا بعنوان تعارف و تواضع بکار میبرند و از آنجا پیدا شده است که سابقاً درویشها یک دسته گیاه «جعفری» یا «شبد» بدست گرفته و در کوچه و بازارها مدح خوانان گردش میکردند و بهر کس یک شاخه شبد یا جعفری میدادند و آن کس به اختیار خود خرده پولی بعنوان نیاز به آنان میپرداخت. (فرهنگ عوام) : بی نوایان را به برگ سبز گاهی یاد کن چون ز نیرنگ جهان خرج خزان خواهد شدن. صائب (از آنندراج). انصاف نیست کز چمنت بعد صد بهار بی برگ سبز رو بدر آسمان نهم. صائب (از آنندراج). - برگ سبز سائل؛ آنست که گدایان به توقع ریزش برگ سبز پیش اغنیا میگذارند. (آنندراج) : بوسه میدادند خوبان در بهار خط طمع خط سبز گلعذاران برگ سبز سائل است. محسن تأثیر (از آنندراج). - برگ سبز فرستادن؛ مرادف گل فرستادن است. (از غیاث) (آنندراج). هدیه فرستادن. هل و گل فرستادن. - برگ سبز همکاری، برگ سبز همچشمی؛برگ پان یا سبزهء دیگر که

کشتی گیران بجهت مقرر کردن کشتی به خانهء حریف خود فرستند. همچنین گل نیز می فرستند و آنرا گل کشتی گویند. (غیاث) (آنندراج) : نثرپردازان از فقرهء تازه برگ سبز همکاری به جانب طوطیان چمن روانه نموده اند. (ملا طغرا، از آنندراج).

برگست.

[بَ گَ] (صوت، ق) برگس. پرگس. پرگست. به معنی برگس است که معاذالله و خدا نکند باشد. (از برهان) (از هفت قلزم) (از آنندراج). حاشا. حاش. (حبیش تفلیسی). مباد. معاذالله. دور. دور باد. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به برگس شود : رودکی ار قطب شاعران جهان بود سد ز یکی آر، زو کسائی برگست خاک کف پای رودکی نسزی تو هم بشوی کو بشد چه خائی برغست. کسائی. رودکی استاد شاعران جهان بود صدیک از او تویی کسائی؟ برگست.کسائی. بهمت چون فلک عالی بصورت چون مه رخشا فلک چون او بود برگست و مه چون او بود حاشا. قطران. برگست من نگفتم داءالشیخ من تحت، آن پسر مناذر گفت. (اغانی). کسی چو او بود در ملک؟ هیهات شهی چون او بود بر تخت؟ برگست. صاحب فرهنگ منظومه. - برگست باد؛ حاش لله. (یادداشت مرحوم دهخدا) : برگست باد بر همه کردارهای بد آنک او به نسبت نبی مصطفی بود.غواص. فلما رأینه أکبرنه و قطعن أیدیهن و قلن حاش لله ما هذا بشراً، ان هذا الا ملک کریم. (قرآن ۱۲ / ۳۱)؛ پس این زنان گفتند حاش لله برگست باد از این که مردم است مگر فرشته است گرامی بدین نیکوئی. (ترجمهء تفسیر طبری). سخنها که گفتی تو برگست باد دل و جان آن بدکنش گست باد.فردوسی.

برگستان.

[بَ گُ] (اِ مرکب) برگستوان، که پوششی بوده است که در روز جنگ می پوشیدند و بر اسب نیز می افکندند. (از آنندراج). پوشش اسب در جنگ. رجوع به برگستوان شود : صف از پیشم چو سین هفت شاخه ست سوار آب برگستان باخه ست.امیرخسرو.

برگستردن.

[بَ گُ تَ دَ] (مص مرکب)پهن کردن. گستردن. رجوع به گستردن شود.

برگستوان.

[بَ گُسْ تْ] (اِ مرکب) مأخوذ از کُست در پهلوی به معنی پهلو و سو و کنار، و در فارسی نیز کشت یا کست بهمین معنی است. کستی یا کشتی در پازند و فارسی به معنی کمر و مطلق رشته و بندی که به میان بندند. «ان» در آخر کلمه پسوند اتصاف است. و در گرشاسب نامه بجای برگستوان، کستوان آمده است. (از حاشیهء معین بر برهان قاطع). پوششی باشد که در روز جنگ پوشند و اسب را نیز پوشانند. (برهان). آنچه لحاف مانند بر اسب اندازند تا زینت و حفاظت شود. به هندی پاکهر گویند. (از غیاث). پوششی بود که در روز جنگ می پوشیده اند و بر اسب نیز برای حفظ می افکنده اند، و آن جامه ای بوده که بجای پنبه در آن پیله و ابریشم فرومایه که کج و کژ گویند می گذاشته اند و می دوخته اند و آنرا کجم و کجین نیز می خوانده اند و کژ و غژ هر دو به معنی ابریشم است و بر این معنی آنرا غژاغند و کژاغند خوانند. (آنندراج). غالباً پوشش اسب و پیل در جنگ برگستوان و پوشش مرد جنگی زره و جوشن و کژاگند بوده است اما بر پوشش مرد جنگی نیز اطلاق کرده اند. تَجفاف. (دهار) (منتهی الارب) : همان ترگ و پرمایه برگستوان سلیحی که بود ازدر پهلوان.فردوسی. به برگستوان اندرون اسب گیو چنان چون بود رسم سالار نیو.فردوسی. نماند ایچ بر نیزه هاشان سنان پر از آب برگستوان و عنان.فردوسی. همه زیر برگستوان اندرون نبدْشان بجز چشم زآهن

برون.فردوسی. در مصاف دشمنان گر با کمان شورش گرفت مرد در جوشن بلرزد پیل در برگستوان. فرخی. یا کواکب های سیم از بهر آتش روز جنگ برزده بر غیبه های آبگون برگستوان.فرخی. ابا ضربت و زور بازوی او چه ضایع تر از درع و برگستوان؟عنصری. تن زردگون کرده سیمین ز خوی کشان زین و برگستوان زیر پی.اسدی. هزار اسب که پیکر تیزگام به برگستوان و به زرین ستام.اسدی. هزار دگر خیمهء گونه گون به برگستوان پیل سیصد فزون.اسدی. به برگستوان پیل پوشیده تن پر از ناوک انداز و آتش فکن.اسدی. نخست جنیبتان بسیار با سلاحی تمام و برگستوان... خیل خیل می گشتند. (تاریخ بیهقی). لشکر بر سلاح و برگستوان و جامه های دیبای گوناگون با عماریها و سلاحها بدو رویه بایستادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۹۰). نرها با برگستوانهای دیبا و آیینهای زرین و سیمین. (تاریخ بیهقی ص۴۲۴). کمال زور آن بازو که پشت پیل خم گردد اگر برگستوان سازند پیلی را ز خفتانش. عثمان مختاری. تا بدان گاهی که از خون بر تن شبدیز او شد به بیجاده مرصع غیبهء برگستوان. عبدالواسع جبلی. مریخ را ز هیبت این سخت واقعه از دست و دوش خنجر و برگستوان فتاد. شرف شفروه (از آنندراج). چهرهء خورشید و آنگه زحمت مشاطگی مرکب جمشید و آنگه حاجت برگستوان. خاقانی. چون فقر شد شعار تو برگ و نوا مجوی چون باد شد براق تو برگستوان مخواه. خاقانی. تا ز شفق وقت شام دامن گردون شود همچو ز خون روز جنگ دامن برگستوان. خاقانی. صد زره و صد برگستوان و صد جوشن و صد ترگ... پیشکش کرد. (تاریخ طبرستان). پیل... در زیر برگستوان مانند حصار پولادین پوییدن گرفت. (تاج المآثر). ز برگستوانهای گوهرنگار همان چرم زرافهء آبدار.نظامی. جنیبت های زرین نعل بسته ز خون برگستوانها لعل بسته.نظامی. بهر جنگ نفس درویش ریاضت دیده را خرقه و تاج و نمد برگستوان و مغفر است. عطار. از تیغ مهر و ناوک انجم خلاص یافت این ابلق زمانه ز برگستوان برف. کمال اسماعیل. صحرا را دریائی دریافت در جوش و هوائی از بانگ اسبان با برگستوان و زئیر شیران در خفتان در غلبه و خروش. (جهانگشای جوینی). جوشن بیار و نیزه و برگستوان رزم تا روی آفتاب معصفر کنم بگرد.سعدی. تو خود بجوشن برگستوان نه محتاجی که روز معرکه بر تن زره کنی مو را.سعدی. نه باخه کش چنان برگستوانی سر اندر سینه دزدد هر زمانی.امیرخسرو. دیدهء زره بر روی خود و برگستوان و بکتر و کجین دوختند. (دیوان البسهء نظام قاری ص۱۵۱). تَجفیف؛ برگستوان پوشانیدن اسب را. (از منتهی الارب) (از تاج المصادر بیهقی) (از دهار). - برگستوان بر اسب افکندن؛ کنایه از آراستن و مجهز کردن اسب به برگستوان. (از آنندراج) : بیاراست و برگستوان برفکند به فتراک بست آن کیانی کمند.دقیقی. برو برفکندند برگستوان برو برنشست آن گو پهلوان.دقیقی. برافکند برگستوان بر سمند به فتراک بربست پیچان کمند.فردوسی. برافکند پرمایه برگستوان ابا جوشن و تیغ و ترک گوان.فردوسی. نوروز برقع از رخ زیبا برافکند برگستوان به دلدل شهبا برافکند.خاقانی. شدند آهنین جامه پیر و جوان فکندند بر اسب برگستوان.هاتفی ||. کنایه از لاک سنگ پشت : مار گرزه از لعاب نوش دهد و ماهی جوشن و کَشَف برگستوان بیرون کند. (سندبادنامه ص۳۴۳). عقرب سنان نیفکند و خارپشت تیر ماهی زره نپوشد و برگستوان کَشَف. ؟ (سندبادنامه ص۳۴۳). اندرین غرقابه هم روزی براندازی سلیح گر چو ماهی درع پوشی چون کَشَف برگستوان. نظامی.

برگستواندار.

[بَ گُشْ] (نف مرکب)دارندهء برگستوان. مالک و صاحب برگستوان ||. برگستوان پوشیده. برگستوان برتن دارنده. برگستوان افکنده. با پوشش برگستوان. تن به برگستوان پوشیده اعم از اسب و پیل یا مرد جنگی : بسی پیل برگستواندار پیش همی جوشد آن مرد بر جای خویش. فردوسی. چهل اسب برگستواندار بود که بر هر یکی زخم بیکار بود.اسدی. زره پوش و برگستواندار کرد دو ره صدهزار از یلان برشمرد.اسدی. سپه سی هزار از یلان داشت پیش دوصد پیل برگستوارندار بیش.اسدی. به تیر اندر آن حمله افکند تفت ز پیلان برگستواندار هفت.اسدی.

برگستوان کش.

[بَ گُشْ کَ / کِ](نف مرکب) کشندهء برگستوان. حامل برگستوان || . برگستواندار. برگستوان پوشیده : همان پیل برگستوان کش هزار که بگریزد از بوی ایشان سوار.فردوسی.

برگستوانور.

[بَ گُشْ وانْ وَ] (ص مرکب) برگستواندار. تن به برگستوان پوشیده. در برگستوان رفته. با پوشش جنگ : مرا گفته بود او که با صدهزار زره دار و برگستوانور سوار.فردوسی. سپاهش فزون نیست از صدهزار عنان پیچ و برگستوانور سوار.فردوسی. طلایه بفرمود تا ده هزار بود ترک برگستوانور سوار.فردوسی. چو بهرام رازی که سیصدهزار عنان دار و برگستوانور سوار.فردوسی. همه دشت برگستوانور سوار پراکنده گشته گه کارزار.فردوسی. پس پشت از ایران و زابل گروه سواران برگستوانور چو کوه.اسدی.

برگسستن.

[بَ گُ سَسْ تَ] (مص مرکب)جدا شدن. منقطع شدن || . جدا کردن. منقطع کردن. پاره کردن. بریدن. رجوع به گسستن شود.

برگسلیدن.

[بَ گُ سِ / سَ دَ] (مص مرکب) برگسستن. گسستن. بریدن. گسلیدن. قطع کردن : مدار ایچ اندیشهء بد به دل همی شادی آرای و غم برگسل.فردوسی. و گر بیم داری ز خسرو به دل پی از پارس وز طیسفون برگسل.فردوسی. پدر گفت کز بدگمان برگسل به اندیشه بیدار کن چشم دل.فردوسی. - دل برگسلیدن؛ دل برداشتن. چشم پوشیدن : الا ای خریدار مغز سخن دلت برگسل زین سرای کهن.فردوسی. که دل را ز مهر کسی برگسل کجا نیستش با زبان راست دل.فردوسی. و رجوع به گسستن و گسلیدن و برگسستن شود.

برگسن.

[بِ سُ] (اِخ)(۱) هانری. روانشناس فرانسوی. رجوع به برگسون شود. (۱) - Bergson, Henri.

برگسون.

[بِ سُنْ] (اِخ)(۱) هانری. (۱۸۵۹ - ۱۹۴۱ م.) روانشناس فرانسوی. والدین وی یهودی و انگلیسی بودند. هانری پس از پایان تحصیلات متوسطه برای انتخاب رشتهء اختصاصی مدتی دچار تردید بود و نمی دانست میان ادبیات و علوم کدام را انتخاب کند. درین زمان ملیت فرانسوی را پذیرفت و وارد دانشسرای عالی فرانسه شد، و پس از پایان تحصیلات به تدریس فلسفه پرداخت. در سال ۱۹۱۸ م. برگسون به عضویت آکادمی فرانسه انتخاب شد. از آن ببعد، از پیشهء استادی دست کشید و بکار سیاست و امور بین المللی پرداخت، و با سمت ریاست هیئتی به ایالات متحدهء آمریکا رفت. پس از جنگ اول جهانی، به ریاست کمیتهء همکاری دانشوران برگزیده شد. در سال ۱۹۲۷ م. جایزهء نوبل به او عطا شد. اندیشهء عمیق او و کتابهای گوناگون که دربارهء نظارت بدیع فلسفی خود نوشته به او شهرت جهانی داده است. از آثار اوست: ماده و حافظه، تکامل اخلاق، دو منبع اخلاق و دین. تولد و درگذشت او در پاریس بوده است. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bergson, Henri.

برگسه.

[بَ گَ سَ / سِ] (ص) پوشیده و پنهان و نهفته. (از برهان) (ناظم الاطباء). برگشه : دی بسی کس ز شاه مدرسه خواست ظاهر است این نهان و برگسه نیست. سوزنی.

برگسیختن.

[بَ گُ تَ] (مص مرکب)برگسلیدن. برگسستن. قطع کردن. بریدن. رجوع به گسیختن و گسلیدن و گسستن در همین لغت نامه شود.

برگشاد.

[بَ گُ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) برگشادن. رجوع به برگشادن شود.

برگشاد.

[بَ گُ] (اِخ) دهی است از دهستان نجف آباد شهرستان بیجار. سکنهء آن ۱۶۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برگشادن.

[بَ گُ دَ] (مص مرکب)گشودن. گشادن. باز کردن. رجوع به گشادن شود : چو آمد بر کاخ کاوس شاه خروش آمد و برگشادند راه.فردوسی. چو بر تخت بنشست پیروز و شاد در گنجهای کهن برگشاد.فردوسی. نخست از جهان آفرین کرد یاد در دانش و داد را برگشاد.فردوسی. جهان(۱) چشم بتمییز برگشادم ازو دو شاهدم برعایت(۲) همی کند دیدار. ناصرخسرو. تو گوش جان و دلت برگشای اگر جاهل دو چشم و گوش دل خویش کور و کر دارد. ناصرخسرو. به فرمان شه آن در برگشادند درون قفل را بیرون نهادند.نظامی. چو نسرین برگشاده ناخنی چند به نسرین برگ گل از لاله می کند.نظامی. چو عهد شاه را بشنید شیرین به خنده برگشاد از ماه پروین.نظامی. رضوان مگر سراچهء فردوس برگشاد کین حوریان بساحت دنیی خزیده اند. سعدی. بصر بصیرت را برگشائیم.سعدی. - برگشادن بند؛ گشودن آن. باز کردن آن : من نیز چو برگشایم این بند آیم به تو بعد روزکی چند.نظامی. و رجوع به بند شود. - برگشادن تیغ؛ بیرون آوردن آن از غلاف : چون تیغ دورویه برگشاید ده ده سر دشمنان رباید.نظامی. و رجوع به تیغ شود. - برگشادن چهره؛ چهره یا روی از هم باز کردن. در برابر روی در هم کشیدن. کنایه از بشاش و شادمان شدن : چو بشنید بنشست بوزرجمهر همه موبدان برگشادند چهر.فردوسی. و رجوع به چهره شود. - برگشادن داستان؛ حکایت کردن. نقل کردن. شرح دادن ماوقع : بر ایشان همه داستان برگشاد گذشته سخنها همه کرد یاد.فردوسی. - برگشادن راز؛ بازگو کردن سر. کشف و آشکار کردن راز : همه پاسخ گو بدیشان بگفت همه رازها برگشاد از نهفت.فردوسی. همه گفتنی ها بدو بازگفت همه رازها برگشاد از نهفت.فردوسی. چو دیدند بردند پیشش نماز از آن پس همه برگشادند راز.فردوسی. و رجوع به راز شود. - برگشادن زبان؛ سخن گفتن. زبان باز کردن. در سخن آمدن : هر آن کس که بودند پیر و جوان زبان برگشادند بر پهلوان.فردوسی. زبان تیز با گردیه برگشاد همی کرد کردار بهرام یاد.فردوسی. همه یک بیک پیش برزو نهاد چو برزو بدید آن زبان برگشاد. فردوسی (ملحقات شاهنامه). و رجوع به زبان شود. - برگشادن سخن؛ آغاز سخن کردن. گفتن. به سخن آمدن : بدو گفت

کیخسرو ایدر کجاست بباید سخن برگشادنْت راست.فردوسی. بدو گفت پیمانْت خواهم نخست پس آنگه سخن برگشایم درست.فردوسی. بشد بیژن گیو بر سان باد سخن بر تهمتن همه برگشاد.فردوسی. بشد طوس و گودرز نزدیک شاه سخن برگشادند بر پیشگاه.فردوسی. و رجوع به سخن شود. - برگشادن لب؛ لبخند زدن. تبسم کردن : مگر با سیاوش بدی روز و شب ازو برگشادی بخنده دو لب.فردوسی ||. - آغاز سخن کردن. به سخن آمدن: در آن مجلس که او لب برگشادی نبودی تن که حالی جان ندادی.نظامی. - برگشادن نهان؛ آشکار کردن امر مخفی. ظاهر ساختن راز : نداند کسی آرزوی جهان نخواهد بما برگشادن نهان.فردوسی. و رجوع به گشادن و نهان شود ||. آزاد کردن. خلاص کردن. از بند رها کردن. از بند رها دادن : پسر بزرگ خواجه احمد حسن... موقوف بود سارغ شرابدار بفرمان وی را برگشاد. (تاریخ بیهقی ص۶۹۲). [رکن الدوله] انکاری عظیم بکرد و به مبالغتی هرچه تمامتر نامه ای سخت دراز نوشت تا عضدالدولهء بختیاری برگشاد. (مجمل التواریخ و القصص ||). آشکار کردن. توضیح دادن : چه آمد به پیشت ز انگشتری به من برگشا نیز این داوری.فردوسی ||. گشودن. باز شدن. - برگشادن ابر؛ زایل شدن آن. برطرف شدن آن. پراکنده شدن آن. از هم باز شدن آن : نبینی ابر کو تندی نماید بگرید سخت و آنگه برگشاید.نظامی. و رجوع به ابر برگشودن (ذیل گشودن) شود. (۱) - ن ل: چهار. (۲) - ن ل: دو شاهدم بدو غایت.

برگشاده.

[بَ گُ دَ / دِ] (ن مف مرکب)روان کرده. جاری کرده : ز دیده آب حسرت برگشاده میان آتش سوزان فتاده.نظامی. رجوع به برگشادن شود.

برگ شاهی.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان ماروسک بخش سرولایت شهرستان نیشابور. سکنهء آن ۳۵۸ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برگشت.

[بَ گَ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) بازگشت. رجعت. (ناظم الاطباء). رجوع. مراجعت. انقلاب. (یادداشت مرحوم دهخدا). - برگشت کار؛ ادبار: این اتفاق علامت برگشت کار است. (یادداشت مرحوم دهخدا (||). اِ مرکب) آنچه از جمع حساب برگردانند. (ناظم الاطباء). آنچه از حساب برگردانند. (فرهنگ فارسی معین (||). اصطلاح موسیقی) دو خط کوچک عمودی موازی یکدیگر است که با دو نقطه همراه می باشد. غالباً دو علامت برگشت استعمال کنند و بین آن دو جملهء موسیقی را می نویسند. دو نقطهء علامت اول سمت راست و نقطه های علامت دوم سمت چپ گذارده میشود. برگشت موقعی استعمال میشود که بخواهند یکی از جمله های موسیقی را تکرار کنند. (فرهنگ فارسی معین).

برگشت.

[بَ گَ / گُ] (اِ) گیاهی که مانند موی آویزان و آشفته می روید. (ناظم الاطباء).

برگشت پذیر.

[بَ گَ پَ] (نف مرکب)برگشت پذیرنده. آنچه ممکن است برگشت کند. اعاده پذیر. ارجاع پذیر: اعتبار برگشت پذیر.

برگشت دادن.

[بَ گَ دَ] (مص مرکب)برگرداندن. بازگرداندن. پس دادن. اعاده. ارجاع. عودت دادن. و رجوع به برگشت شود.

برگشتگی.

[بَ گَ تَ / تِ] (حامص مرکب) وضع و حالت برگشته. (فرهنگ فارسی معین). بازگردیدگی. وارونی. واژگونی. انقلاب. برتافتگی. (یادداشت مرحوم دهخدا). تغییر و واژگونی. (ناظم الاطباء). زُؤاب. (از منتهی الارب). حِوَل. (از دهار): کَمَد، کُمَدهٔ؛ برگشتگی رنگ. (از منتهی الارب ||). خمیدگی: عطف؛ برگشتگی دم تیغ. برگشتگی دم شمشیر و بیل و غیره. شَتَر؛ برگشتگی بام چشم. قَلب؛ برگشتگی لب. کَشَف؛ برگشتگی مویهای پیشانی چندان که به دایره ماند. مَعَص؛ برگشتگی پی پای. (از منتهی الارب).

برگشتن.

[بَ گَ تَ] (مص مرکب)برگردیدن. رجعت کردن. (ناظم الاطباء). مقابل رفتن. (فرهنگ فارسی معین). بازگشتن. واگشتن. مراجعت کردن. عودت کردن. عود کردن. بازآمدن. بازپس آمدن. (یادداشت مؤلف). رجوع. عودت. احریراف. ازدهاف. اصماء. اصطبان. انحیاز. انصبان. تَولّی. تَهلیل. طَواف. عَود. نَزَوان. نَکص. نُکوص : ز نزدیک دانا چو برگشت شاه حکیمان برفتند با او براه.فردوسی. بدانگه که برگشت افراسیاب ز پیکار رستم دلی پرشتاب.فردوسی. بدین گیتی اندر بود خشم شاه به برگشتن آتش بود جایگاه.فردوسی. کنون تا کرا بر دهد روزگار که پیروز برگردد از کارزار.فردوسی. برادرْش را گفت پس پهلوان که برگرد ای گرد روشن روان.فردوسی. فلاطوس برگشت و آمد براه بر حجرهء وامق نیکخواه.عنصری. چو انجامیده شد گفتار رامین چو باد از پیش او برگشت آذین. (ویس و رامین). خورشید فاطمی شد و باقوت برگشت و از نشیب به بالا شد.ناصرخسرو. مرا سیلاب محنت دربدر کرد تو رخت خویشتن برگیر و برگرد.نظامی. تا تو برگشتی نیامد هیچ خلقم در نظر کز خیالت شحنه ای بر خاطرم بگماشتی. سعدی. ز کوی میکده برگشته ام ز راه خطا مرا دگر ز کرم با ره صواب انداز.حافظ. کجا نومید آهم از در تأثیر برگردد ندارد بر قفا رو گر سر این تیر برگردد. محمداسحاق شوکت (از آنندراج). انجاء؛ برگشتن میغ. (تاج المصادر بیهقی). انکساد؛ برگشتن گوسپندان بسوی گوسپندان. تَهقّع؛ برگشتن از بیماری. فَیّ؛ برگشتن سایه از مغرب به مشرق. (از منتهی الارب). - برگشتن سال؛ به پایان آمدن حرکت انتقالی زمین و حرکت انتقالی دیگر آغاز شدن. تحویل. (از یادداشت مرحوم دهخدا). حَول. (از دهار). - برگشتن سر؛ دوار داشتن. چرخ خوردن سر. (از یادداشت مرحوم دهخدا). - برگشتن شید؛ زوال. (یادداشت مرحوم دهخدا) : بدان داوری هیچ نگشاد لب ز برگشتن شید تا نیم شب.فردوسی. - به گِردِ کار برگشتن؛ سنجیدن آن. اندیشیدن دربارهء آن : چندان که به گِردِ کار برگشت اقرارش ازین قرار بگذشت.نظامی ||. عطف و ناگهان تغییر جهت دادن اسب : گاهِ رهواری چو کبک و گاه جولان چون عقاب گاه برجستن چو باشه گاه برگشتن چو باز. منوچهری ||. عقب کردن. روی در جهت دیگر کردن : آهی کن و زین جای بجه گرد برانگیز کخ کخ کن و برگرد و بدر بر پس ایزار. حقیقی صوفی ||. منصرف گشتن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). عدول کردن. پشت کردن. صرف نظر کردن. رویگردان شدن. اعراض کردن. دست برداشتن. ترک کردن. رو برگرداندن. انصراف. تَیاجر. جَنّ. صُیدود. قَمذل. لَوص : ای بزفتی علم بگرد جهان برنگردم ز تو مگر بمری.لبیبی. وز آن پس که ارجاسب آمد به جنگ نه برگشتم از جنگ جنگی پلنگ.فردوسی. ازین برنگردم که گفتم یکی ز کردار بسیار یا اندکی.فردوسی. نیاساید و برنگردد ز جنگ ترا چاره در جنگ جستن درنگ.فردوسی. امیر خلف ضعف خویش بدانست و برگشتن خاص و عام سیستان از وی صلح اندر میان آورد. (تاریخ سیستان). بر ما چه برگشتن از شاه خویش چه برگشتن از کیش و از راه خویش. اسدی.

بگویی وآنگهی از گفته برگردی بدان ماند که گوئی بی هش و مستی. ناصرخسرو. مرا ظن بود کز من برنگردی خریدار بتی دیگر نگردی.نظامی. داد بگسترد و ستم درنبشت تا نفس آخر از آن برنگشت.نظامی. چو برگردد مزاج از استقامت بدشواری بدست آید سلامت.نظامی. من حیران ز عشقت برنگردم اگر گردون گردان می بسوزد.نظامی. ترا چاره از ظلم برگشتن است نه بیچارهء بیگنه کشتن است.سعدی. به اندک تغیر حال از مخدوم قدیم برگردد. (گلستان سعدی). چو آید به موئی توانی کشید چو برگشت زنجیرها بگسلد.ابن یمین. به قول دشمنان برگشتی از دوست نگردد هیچکس با دوست دشمن.حافظ. تَدأدؤ، صَبْیَنَه؛ برگشتن از چیزی. جَیض، صَدف، صُدوف؛ برگشتن از چیزی و میل کردن. عَرس، عَرش، غَضر؛ برگشتن از کسی. کَف ء؛ برگشتن و پشت دادن قوم، و برگشتن از آهنگ خویش. (از منتهی الارب). - از پیمان (میثاق) برگشتن؛ شکستن آن : نجویند جز رای و فرمان تو کسی برنگردد ز پیمان تو.فردوسی. میان عاشقان اندر یکی میثاق گستردی جفا کردی هر آنکس را که برگشتی ز میثاقش. منوچهری. و رجوع به پیمان شود. - از دین (کیش، آیین) برگشتن؛ مرتد شدن. (از ناظم الاطباء). از دین اصلی خود به دین دیگر درآمدن. (فرهنگ فارسی معین). ردهٔ. ارتداد. ارتداد آوردن. رده آوردن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : فرعون پیش او آمد و گفت ای آسیه از دین ایشان برگرد تا من ترا خانه ای زرین بنا کنم. (قصص الانبیاء ص ۱۰۵). گفت من از تو باکی ندارم و از دین موسی (ع) برنمی گردم. (قصص الانبیاء ص۱۰۵). گر ز آئین و کیش برگردی به که از قول خویش برگردی. ؟ (از جامع التمثیل). ارتداد؛ برگشتن از مسلمانی و جز آن. (دهار). التحاد، لَحد؛ برگشتن از دین. (از منتهی الارب). - بخت برگشتن؛ واژگون شدن آن. وارون شدن بخت. بدبخت شدن. شقاوت رو کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : مر او را در آنجا ببستند سخت ز تختش بیفکند و برگشت بخت.فردوسی. چنان یال رستم فروکوفت سخت که رستم به دل گفت برگشت بخت. فردوسی. بدو گفت رو پیش هرمز بگوی که بختت به برگشتن آورد روی.فردوسی. چو تور آنچنان دید غمگین ببود بدانست کش بخت برگشت زود.فردوسی. چو بخت سیاوخش برگشته شد دلیران او یکسره کشته شد.فردوسی. و رجوع به بخت شود. - برگشتن دولت؛ ادبار آن. روی برتافتن آن :هیچ کس را یارگی قصد ولایت او نبود تا باز که دولت برگشت. (تاریخ سیستان). - برگشتن روز (روزگار)؛ ادبار آن. واژگون شدن بخت. روی آوردن بدبختی : که کشتت که بر دشت کین کشته باد بدو جاودان روز برگشته باد.فردوسی. بسی بی گنه زآنِ ما کشته شد برین دودمان روز برگشته شد.فردوسی. همه ریگ پر خسته و کشته بود کسان را کجا روز برگشته بود.فردوسی. بر آنکو چنین بود برگشت روز نمانی تو هم شاد و گیتی فروز.فردوسی. به کین سیاوش همه کشته شد همه دوده را روز برگشته شد.فردوسی. همانا که برگشت ازو روزگار گر آید به ایدر مر آن نامدار.فردوسی. آوخ که چو روزگار برگشت از من دل و صبر و یار برگشت.سعدی. - برگشتن کار؛ بدبخت شدن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). - پیچیدن. سخت شدن. آشفته و درهم شدن : همان نیز پیروز چون کشته شد بر ایرانیان کار برگشته شد.فردوسی. بدو گفت کای شاه گردنکشان ز برگشتن کارت آمد نشان.فردوسی. چو شد گستهم کشته در کارزار سر آمد برو روز و برگشت کار.فردوسی ||. روی برگرداندن. ترک اعتقاد کردن : چون نزدیک او [بایزید] رسیدند شیخ قرصی از آستین بگرفت و رمضان بود به خوردن ایستاد جمله آن بدیدند از وی برگشتند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). موافقت نکردن : ز تدبیر پیر کهن برمگرد.سعدی ||. پیمان شکستن. از موافقت و اتحاد دست برداشتن : بدان که خلقی بی اندازه گرد آمده اند از خزریان و ملک جبال از تو برگشتند و صلح بشکستند. (ترجمهء تاریخ طبری). و مسترشد در آن خیمه می گفت آخر من چه کردم که اینان از من برگشتند؟ (کتاب النقض ص ۴۱۶ ||). توجه نکردن : گر خدا یار است با سلطان مپیچ ور خدا برگشت صد سلطان بهیچ.مولوی ||. واژگون شدن. سرنگون گشتن. (فرهنگ فارسی معین). باژگونه شدن. منقلب شدن. معکوس شدن. منکوس شدن: برگشتن کاسه. (یادداشت مرحوم دهخدا). اِنقلاب. تقلب. تَکنیع. تنکّب. تَنکیب : چه پیش آرد زمان کآن درنگردد چه افرازد زمین کآن برنگردد.نظامی. - به خاک برگشتن؛ کنایه از غلْط خوردن در خاک. غلطیدن بر خاک. درغلطیدن. زیر و رو شدن بر خاک : همای شخص من از آشیان شادی دور چو مرغ حلق بریده به خاک برمی گشت. سعدی||.

تغییر یافتن. (فرهنگ فارسی معین). تغییر کردن. متغیر شدن. تحول پیدا کردن. بدل و عوض شدن. احالهٔ : چنان بود حکم و قضای خدای قضای خدا برنگردد به رای.فردوسی. ز باران هوا خشک شد هفت سال دگرگونه شد رنگ و برگشت حال.فردوسی. سوی سفره چو سایه گستر شد خشک شد خشکه و شله برگشت. محمدقلی سلیم (در هجو اکول، از آنندراج). اهتفاع؛ برگشتن رنگ. (از منتهی الارب). مَسخ؛ برگشتن صورت به بدتر از آن. (تاج المصادر بیهقی). - برگشتن سرکه؛ شراب شدن آن (یادداشت مرحوم دهخدا). - برگشتن گونهء روی؛ تغییر یافتن رنگ آن: التماء، الماع؛ برگشتن گونه. (از منتهی الارب). - برگشتن نام بیمار؛ تبدیل یافتن نام بیمار تا شفا یابد، و این رسم ایران است. (آنندراج). - زرد برگشتن خورشید؛ کنایه از نزدیک افول آن. به رنگ زرد درآمدن و غروب کردن آن : بدانگه که خورشید برگشت زرد پدید آمد آن چادر لاجورد.فردوسی. چو خورشید تابنده برگشت زرد ز گردنده یک نیمه شد لاجورد.فردوسی. بدانگه که خورشید برگشت زرد بگسترد شب چادر لاجورد.فردوسی ||. بالا آمدن به حالت استفراغ : هر خون دلی که بی تو خوردم چون بادهء ناگوار برگشت. شانی تکلو (از آنندراج). - برگشتن معده؛ ناگواریدن طعام و رد کردن آنرا. (آنندراج ||). سیر کردن. در جهان رفتن. - گِردِ جهان (سرتاسر جهان) برگشتن؛ سیر و سیاحت کردن و رفتن به شهرهای مختلف. گردش کردن در جهان : چو ده سال برگشت گِردِ جهان همه داد کرد آشکار و نهان.فردوسی. بدو گفت برگرد گِردِ جهان سه دختر گزین از نژاد شهان.فردوسی. بلی سکندر سرتاسر جهان برگشت سفر گزید و بیابان برید و کوه و کمر.فرخی ||. برگشتن لب چیزی؛ به برسوی یا فروسوی منعطف شدن و خمیدن کنارهء چیزی، چون فرش و لب آدمی و جز آن، یا مژگان و تیر و مانند آن. (یادداشت مرحوم دهخدا). انحراف : سپاه غمزه ات را در هزیمت فتح می باشد شکست افتاد بر دلها چو برگردید مژگانها. ابوطالب کلیم (از آنندراج). تَعص؛ برگشتن پی پا. مَعص؛ برگشتن و پیچیده شدن بند اندام و دست یا پای چون بدرد آید. (از منتهی الارب).

برگشته.

[بَ گَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)برگردیده. مراجعت نموده. (ناظم الاطباء). بازگشته : منم منم بلبل سرگشته از کوه و کمر برگشته.؟ التفات؛ برگشته نگریستن. (از منتهی الارب ||). پشت کرده. منصرف. روی گردان شده : ای امت برگشته ز اولاد پیمبر اولاد پیمبر حکم روز قضااند.ناصرخسرو. ملک چون بیدلان سرگشته میشد ز تاج و تخت خود برگشته میشد.نظامی. شهنشه بخت را سرگشته می دید رعیت را ز خود برگشته می دید.نظامی. - بخت برگشته؛ نگون بخت : شنید این سخن بخت برگشته دیو بزاری برآورد بانگ و غریو.سعدی. چنین گفت درویش صاحب نفس ندیدم چنین بخت برگشته کس.سعدی. که آن بخت برگشته خود در بلاست. سعدی (گلستان). - بختِ برگشته به راه آمدن؛ سر آمدن بدبختی. به پایان آمدن تیره بختی. سپری گشتن تیره بختی : وز ایشان بخواهم فراوان سپاه مگر بخت برگشته آید براه.فردوسی. - بخت برگشته دیدن؛ خود را بیچاره و بدبخت دیدن : جهاندار چون بخت برگشته دید دلیران توران همه کشته دید.فردوسی. - برگشته اختر؛ بدبخت. (ناظم الاطباء). بدطالع و بداختر. (آنندراج) : گنهکار برگشته اختر ز دور چو پروانه حیران در ایشان بنور.سعدی. - برگشته ایام؛ مدبر و بدبخت. (آنندراج): یکی گربه در خانهء زال بود که برگشته ایام و بدحال بود.سعدی. چون کند عرض نیاز از وی بگردان روی خود این سزای باقر برگشته ایام است و بس. باقر کاشی (از آنندراج). - برگشته بخت؛ مدبر و بدبخت. (آنندراج). شقی : نخواهد فرنگیس برگشته بخت نه اورنگ شاهی نه تاج و نه تخت. فردوسی. نه چون من بود خوار و برگشته بخت به دوزخ فرستاده ناکام رخت.فردوسی. بدو گفت کای پیر برگشته بخت چرا سیر گشتی تو از تاج و تخت؟فردوسی. چو بشنید رستم برآشفت سخت بدو گفت کای ترک برگشته بخت.فردوسی. بدو گفت کای ترک برگشته بخت سر پیر جادو ببین بر درخت.فردوسی. نه تنها منت گفتم ای شهریار که برگشته بختی و بدروزگار.سعدی. که آن ناجوانمرد برگشته بخت که تابوت بینم منش جای تخت.سعدی. یکی گوش کودک بمالید سخت که ای بوالعجب گوی

برگشته بخت.سعدی. چو برگشته بختی درافتد به بند ازو نیکبختان بگیرند پند.سعدی. - برگشته بودن سر بخت؛ بدبخت بودن. تیره بخت بودن : بداندیش شاه جهان کشته به سر بخت بدخواه برگشته به.فردوسی. - برگشته حال؛ با تعب و رنج. (ناظم الاطباء). بدبخت : سگی شکایت ایام با سگی می گفت نبینیَم که چه برگشته حال و مسکینم.سعدی. هم او را در آن بقعه زر بود و مال دگر تنگدستان و برگشته حال.سعدی. - برگشته دولت؛ مدبر و بدبخت. (آنندراج) : چو برگشته دولت ملامت شنید سرانگشت حسرت به دندان گزید.سعدی. - برگشته رای؛ که رای و اندیشهء وی تغییر کرده باشد. تغییر عقیده داده : بدو نیم کرده نهاده بجای پراندیشه شد مرد برگشته رای.فردوسی. - برگشته روز؛ بدبخت. نگون بخت : همه کشته بودیم و برگشته روز به تو زنده گشتیم و گیتی فروز.فردوسی. تبه کرده ایام برگشته روز بنالید بر من بزاری و سوز.سعدی. گرفتار در دست، برگشته روز همی گفت با خود بزاری و سوز.سعدی. - برگشته روزگار؛ بدبخت در دنیا و ناامید. (ناظم الاطباء). - برگشته سر؛ مدبر و بدبخت. (آنندراج) : همه شوربختند و برگشته سر همه دیده پرآب و پرخون جگر.فردوسی. تو ز حال زار این برگشته سر هر زمان بهر چه ای آزاده تر؟ اسیری لاهیجی (از آنندراج). - برگشته شدن بخت؛ بدبختی رو نمودن. - برگشته طالع؛ مدبر و بدبخت. (آنندراج) : فرخنده کوکبی که کند یاد تو بخیر برگشته طالعی که فرامش کند ترا.سعدی. - برگشته طالعی؛ ادبار. بدبختی. حالت برگشته طالع : در لعل آبدار ز برگشته طالعی باشد همان چو نقش نگین خشک جوی من. میرزا صائب (از آنندراج). - برگشته قمار؛ به مراد نشسته نبودن نقش در قمار، و این از اهل زبان بتحقیق پیوسته. (از آنندراج). کسی که در قمار باخته باشد : کاری بمرادم نشد از نقش موافق امروز که برگشته قمارم چه توان کرد؟ صائب (از آنندراج). - برگشته کار؛ نگون بخت. با وضع و حال دگرگون : به دشت آوریدندش از خیمه خوار برهنه سر و پای و برگشته کار.فردوسی. - دولتِ برگشته؛ بختِ برگشته. بخت و دولت تیره و سیاه: شیطان در وی [جمشید] راه یافت و دولت برگشته او را بر آن داشت که نیت با خدای عز و جل بگردانید. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۳۳ ||). مرتد. از دین یا عقیدتی روی گردان شده: حَنیف؛ برگشته از ملتهای باطل. (ترجمان القرآن جرجانی). مرتدّ؛ از دین برگشته. (دهار ||). منهزم. فراری. شکسته :عبدالله بیرون آمد لشکر خویش را بیافت پراکنده و برگشته. (تاریخ بیهقی ص۱۸۷). گرچه امید ظفر با لشکر برگشته نیست می کند صید دل آن برگشته مژگان بیشتر. میرزا صائب (از آنندراج). - از رزم برگشته؛ فراری. منهزم : بیامد ز لشکر بسی کشته دید بسی بیهش از رزم برگشته دید.فردوسی. تو ایران سپه را همه کشته گیر و گر زنده از رزم برگشته گیر.فردوسی ||. منصرف. ترک عقیده کرده: همه غار و هامون پر از کشته بود سر دشمن از جنگ برگشته بود.فردوسی ||. سرنگون. (ناظم الاطباء). مقلوب. منقلب : همه دشت از ایرانیان کشته دید سر بخت بیدار برگشته دید.فردوسی. - برگشته باد؛ زیر و زبر باد. (هفت قلزم). تباه و واژگون و خراب باد : که کشتت که بر دشت کین کشته باد بدو جاودان روز برگشته باد.فردوسی. که گویند برگشته باد آن زمین کزو مردم آیند بیرون چنین.سعدی. برکنده باد دیده و برگشته باد رو گر چشم بر گهر بود و روی بر زرم. بدیعی سمرقندی (از آنندراج ||). سیر و سیاحت کرده. - برگشته گِردِ جهان؛ جهاندیده. گِردِ جهان برآمده. در همه جهان رفته : ز لشکر بخوانیم چندی مهان خردمند و برگشته گرد جهان.فردوسی ||. شکسته ||. رنج برده ||. کشته شده. مرده. (ناظم الاطباء ||). خراب و تباه. (آنندراج ||): خم شده. منعطف شده. پیچیده. بسوی درون یا برون خم شده. معطوف: اِنشتار؛ برگشته پلک چشم گردیدن. شَتَر؛ برگشته بام چشم گردیدن. (از منتهی الارب). - برگشته لب؛ آنکه لبش برگردیده باشد. أقلب. لثغ. (منتهی الارب). - برگشته مژگان؛ دارای مژگان برگشته : چشم مستت را غم برگشته مژگان تو نیست همچو او صد عاشق روبرقفا را دیده است. کلیم (از آنندراج). گرچه امید ظفر با لشکر برگشته نیست می کند صید دل آن برگشته مژگان بیشتر. میرزا صائب (از آنندراج ||). منحنی. کج. مقابل راست و مستقیم. - برگشته پشت؛ خمیده پشت. کوژ : شنید این سخن پیر برگشته پشت به تندی برآورد بانگ درشت.سعدی. - شمشیر برگشته؛ شمشیر کج. شمشیر خمیده : ز شمشیر برگشته جایی نبود که در غار او اژدهایی نبود.نظامی ||. تغییرکرده. - برگشته بوی؛ بوی بگردانیده. متعفن. (یادداشت مرحوم دهخدا). - برگشته رنگ؛ متغیراللون.

(یادداشت مؤلف): طُلحوم؛ آب برگشته رنگ و مزه. (از منتهی الارب). - برگشته طعم؛ مزه بگردانیده. (یادداشت مرحوم دهخدا). - برگشته مزه؛ متغیرالطعم. (یادداشت مرحوم دهخدا). برگشته طعم.

برگشلو.

[بَ گِ] (اِخ) نام یکی از دهستان های ششگانهء بخش حومهء شهرستان ارومیه است، و از ۵۹ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و قراء مهم آن عبارتند از: قریهء امام زاده (مرکز دهستان)، ایدیر، کوی تپه، دیگاله، بوینی یرغونلو، میارق، اسلاملو، بالدرلو، قطورلار، گمچی، کردلر، لله لی. سکنهء آن ۱۲۶۲۰ تن. آب آن از چشمه سارها و رودخانهء برگشلو (شهرچای) و بعضی دیههای آن از آب برف و باران، و محصول عمدهء آن غلات، سبزه، کشمش، توتون، حبوب، چغندرقند و محصول دامی است. نام این دهستان بنام رودخانهء برگشلو (شهرچای) معروف گردیده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برگشلو.

[بَ گِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش سلماس شهرستان خوی. سکنهء آن ۲۴۰ تن. آب آن از رودخانهء زولا و چشمه و محصول آن غلات و حبوب و بزرک است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برگشودن.

[بَ گُ دَ] (مص مرکب)برگشادن. گشودن. گشادن. باز کردن. رجوع به برگشادن و گشادن و گشودن شود. - برگشودن بند؛ گشودن و باز کردن آن : همه بند از پایشان برگشود ز ساری بیاورد و برگشت زود.فردوسی.

برگشه.

[بَ گَ شَ / شِ] (ص) مخفی شده. مستور. نهفته. پنهان. (ناظم الاطباء). و رجوع به برگسه شود.

برگ عطر.

[بَ گِ عِ / عَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) انیسون بری، که گیاهی است. (از فرهنگ فارسی معین). گل عطر. عطر. عطری. رجوع به انیسون شود.

برگفتن.

[بَ گُ تَ] (مص مرکب) گفتن. شرح دادن. بازگفتن : چو برگفت از اینان گو پیلتن شنیدند گفتار او انجمن.فردوسی. چو برگفت این سخن پیر سخن سنج دل خسرو حصاری شد برین گنج.نظامی. چو برگفت این حدیث خوشتر از جان ز خجلت در زمین شد آب حیوان.نظامی. دانندهء راز راز ننهفت با مادرش آنچه دید برگفت.نظامی. گفت برگو تا کدامست آن هنر گفت من آنگه که باشم اوج پر.مولوی. قَصّ، قَصص؛ برگفتن قصه. (از دهار) (ترجمان القرآن جرجانی). و رجوع به گفتن.

برگ قجی.

[بَ گَ قُ] (اِ مرکب) ظاهراً نوعی از رستنیها باشد با طعم تند : ترتیزه تیز و برگ قجی تیز و سرکه تیز بریان ستیزه چند کنی با چنین سه تیز؟ بسحاق اطعمه.

برگک.

[بَ گَ] (اِ مصغر) مصغر برگ. برگ کوچک. برگچه. رجوع به برگ شود.

برگ کازرونی.

[بَ گَ زِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) دوائی است که آن را به شیرازی آهودوستک و به عربی حِزا گویند. (برهان). انیسون بری. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به انیسون و حزا شود.

برگ کافه.

[بَ فَ / فِ] (اِ مرکب) (از: برگ، ورق + کافه، مخفف کافنده به معنی شکافنده) کافندهء برگ. نوعی آفت گوزبن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برگک شیرازی.

[بَ گَ کِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) برگ قسمی از عنب الدب است و بیخ او عود بری است و عودالبندق نیز نامند. (از تحفهء حکیم مؤمن) (از مخزن الادویهٔ).

برگ گاه.

[بَ] (اِ مرکب) جای برگ. منبت برگ بر ساقه. ساق درخت و شاخ. (آنندراج). ساقه و جوانهء گیاه و محل برگ. (ناظم الاطباء).

برگله.

[بَ گَ لَ] (اِخ) دهی است از دهستان جاپلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۲۱۵ تن و آب آن از چاه و قنات و محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برگمار.

[بَ گُ] (ن مف مرکب) مخفف برگمارده یا برگماریده. وکیل. (ناظم الاطباء). کارران. رجوع به برگماردن و برگماشتن شود.

برگماردن.

[بَ گُ دَ] (مص مرکب)برگماشتن. برگماریدن : گمانی مبر کاین ره مردمست برین کار نیکو خرد برگمار.ناصرخسرو. که جوهری ز عرض لامحاله خالی نیست جزین نباشد دل برگمار و ژرف گمار. ناصرخسرو. و رجوع به برگماشتن شود.

برگمارده.

[بَ گُ دَ / دِ] (ن مف مرکب)برگماریده. وکیل. کارران.

برگماریدن.

[بَ گُ دَ] (مص مرکب)برگماردن. رجوع به برگماردن و برگماشتن شود.

برگماشتگی.

[بَ گُ تَ / تِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی برگماشته. برقراری ||. مباشرت. وکالت ||. قوت. توانایی. (ناظم الاطباء). و رجوع به برگماشتن شود.

برگماشتن.

[بَ گُ تَ] (مص مرکب) نصب نمودن بر کاری. (آنندراج). برقرار کردن. منصوب کردن. (ناظم الاطباء). نصب کردن. (از فرهنگ فارسی معین). مسلط کردن. تعیین کردن. تسلیط. (المصادر زوزنی) (دهار) (ترجمان القرآن جرجانی) : ترا پاک یزدان برو برگماشت بد او ز ایران و نیران بگاشت.فردوسی. ندانست و آزرم کس را نداشت همی آن بر این این بر آن برگماشت.فردوسی. کسی کو نبیند همی گنج من چرا برگمارد بدل رنج من؟فردوسی. به هر سو یکی با سپه برگماشت بر قلب زابل سپه را بداشت.اسدی. همه خستگان را ز بس بازداشت به جنگ آنکه شایسته بد برگماشت.اسدی. آفریدگار تبارک و تعالی تشنگی برگماشته است تا مردم را پس از طعام به آب خوردن حاجت افتد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). شخصی را به تجسس ایشان برگماشتند. (گلستانسعدی). و رجوع به گماردن و گماشتن شود. - چشم برگماشتن؛ چشم دوختن. نگریستن : سیاوش چو چشم اندکی برگماشت از ایشان یکی چشم ازو برنداشت.فردوسی. - همت برگماشتن؛ همت کردن. قصد ورزیدن : دامن جمع آورید و همت برگمارید. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۴۵). اهل صلاح در مساجد و معابد دستها به دعا برداشتند و همتها برگماشتند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۹۳ ||). وکیل کردن. (منتهی الارب) (فرهنگ فارسی معین). توکیل. (ترجمان القرآن جرجانی).

برگماشته.

[بَ گُ تَ / تِ] (ن مف مرکب)منصوب. نصب شده. (فرهنگ فارسی معین). سِلطیط. مُسطِّر. مسلط. مُسیطر ||. وکیل و مباشر. (ناظم الاطباء). کارران. موکَّل. - برگماشته شدن؛ منصوب شدن. تَسطیر. تسلّط. تَسیطُر. سَیطرهٔ. (دهار) (ترجمان القرآن جرجانی).

برگ مخملی.

[بَ گِ مَ مَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) گیاه بلند یکساله از نوع ابوطیلون که آنرا پنیرک هندی نیز نامند. برگهایش مخملی و گلهایش زرد است. در آسیا بحالت خودرو دیده میشود و آنرا برای رشته هایش موسوم به ژوت چینی می کارند. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

برگمران.

[بَ مَ] (اِخ) دهی است از دهستان لاهیجان بخش حومهء شهرستان مهاباد. سکنهء آن ۱۵۹ تن. آب آن از رودخانهء لادین و

محصول آن غلات و توتون و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برگن.

[بِ گِ] (اِخ)(۱) بندر معروف نروژ. در ساحل غربی آن کشور، کنار اقیانوس اطلس، که بیش از ۱۱۳هزار تن جمعیت دارد. مرکز صنایع چوب بری، تهیهء خمیر کاغذ، کنسرو ماهی و کشتی سازی است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bergen.

برگ نو.

[بَ گِ نَ / نُو] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) درختچه ایست که بزمستان خزان نکند و برگهای شکننده دارد. این درختچه در سواحل آستارا و جنگلهای ارسباران دیده میشود. (یادداشت مرحوم دهخدا). درختچه ایست از تیرهء زیتونیان که برگهایش بیضوی و نسبةً طویل و دایمی است. گلهایش سفید و معطرند و در انتهای ساقه قرار دارند. در حدود ۲۰ نوع از این گیاه شناخته شده که تعدادی از آنها در جنگلهای شمالی ایران و نواحی آستارا وجود دارند. این گیاه بعنوان درخت زینتی نیز کاشته میشود. مندارچه. نوار ابیض. یاسم. فغو. (فرهنگ فارسی معین).

برگ نی.

[بَ گِ نَ / نِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) ورق نی ||. رنگی است همرنگ برگ نی. (آنندراج) : سرو من سبزیست شیرین راست همچون نیشکر چون ببالائی قبائی برگ نی بندد کمر. سیفی بدیعی (از آنندراج ||). نوعی از خربزهء خوب. (آنندراج) : هنگام یزک بشکّرستان برگ نی او شود نَواجان(۱). محسن تأثیر (از آنندراج). (۱) - نَواجان؛ گردکان.

برگو.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان خواشید بخش ششتمد شهرستان سبزوار. سکنهء آن ۱۵۵ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و پنبه و باغات میوه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برگوک.

[بَ] (اِ) عمارت و قصر. (آنندراج). بنا و عمارت. (ناظم الاطباء). در مآخذ دیگر که در دسترس بود دیده نشد.

برگومیشه.

[بَ شَ] (اِخ) دهی است از دهستان کوهبنان بخش راور شهرستان کرمان. سکنهء آن ۱۰۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

برگه.

[بَ گَ / گِ] (اِ مرکب) برگ کوچکی که در پای ساقهء گل است. (لغات فرهنگستان). برگ خرد. - دوبرگه؛ علفی است. (لغت محلی شوشتر، خطی ||). خشک کردهء هلو و زردآلو چون آنرا به دو نیمه کرده و نیز هستهء آن بیرون کرده باشند. نیمه کرده و

خشک کردهء هلو و زردآلو و غیره. کشتهء دانه بیرون کرده و به دو فلقه کرده. خشک کردهء استخوان بیرون کردهء شفتالو و زردآلو و مانند آن. لپهء خشک کردهء هلو و زردآلو میوه را دو قسمت کرده، هسته بیرون کرده و خشکانیده باشند برگه نامند. کشته. مفلق. (یادداشت مرحوم دهخدا): خشک کردهء میوه هایی که بصورت خشکبار به بازار عرضه میشوند از قبیل خشک کردهء زردآلو و انجیر و سیب (میوهء اخیر در خراسان بصورت برگه نیز عرضه میشود). (فرهنگ فارسی معین ||). زردآلوی خشک کرده. برگهء زردآلو. کشتهء زردآلو. کشته. (فرهنگ فارسی معین ||). بجای فیش(۱) پذیرفته شده و آن پارچه ای از کاغذ یا مانند آن است که در آن نام کتاب یا چیزهای مرتب کردنی را می نویسند. (لغات فرهنگستان). ورق کوچک. وریقه. (یادداشت مرحوم دهخدا). قطعات کاغذ و مقوا که بر آن چیزی نویسند. (فرهنگ فارسی معین ||). نشانه. علامت. نمونه. - برگهء دزدی؛ پاره ای از مال دزدیده که پیش دزد شناسند و بدست آویز آن مطالبهء مابقی کنند. (آنندراج). یک قطعه یا یک پاره از مجموع دزدی شده که نزد دزد بدست آرند. جزئی از اجزاء بسیار اشیاء مسروقه باشد که حسبه نزد سارق یابد. نمونه ای از اشیاء مسروقه. (یادداشت مرحوم دهخدا): شعر رنگین مرا کس نتواند بردن برگهء دزد حنا زود بکف می آید. منصور فکرت (از آنندراج). هر کس ز وجود خویشتن برگه گرفت گو مگذارش که یافت گم کردهء خویش. میرزا عزت ناصح (از آنندراج (||). اصطلاح خیاطی) پاره ای از جامه. قسمتی از جامه. سجاف زیرین طرف راست پیراهن و جز آن. (از یادداشت مرحوم دهخدا). -امثال: چه ماند از کار پوستین، یک برگه و دو آستین؛ این کار بسی دیر کشید. (امثال و حکم دهخدا). . (فرانسوی) (۱) - Fiche

برگه.

[بِرْ / بِ رِ گِ] (اِخ)(۱) لوئی. (۱۸۸۰ - ۱۹۵۵ م.) مهندس و هوانورد فرانسوی که یکی از نخستین سازندگان هواپیما بوده است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Breguet, Louis.

برگه دان.

[بَ گَ / گِ] (اِ مرکب) جای قرار دادن برگه ها. این کلمه بجای کلمهء فیشیه(۱)پذیرفته شده است. (لغات فرهنگستان). . (فرانسوی) (۱) - Fichier

برگی جهان.

[بَ جَ] (اِخ) برگ جهان. دهی است از دهستان لواسان بزرگ بخش افجهء شهرستان تهران. سکنهء آن ۱۵۷۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و بنشن و قلمستان و میوه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

برگیش.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان دوغائی بخش حومهء شهرستان قوچان. سکنهء آن ۲۶۶ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برلاس.

[بَ] (مغولی، ص، اِ) مرد دلاور و بهادر و پاک نژاد. (ناظم الاطباء). قهرمان و دلیر. (فرهنگ فارسی معین).

برلاس.

[بَ] (اِخ) یکی از چهار قبیلهء بزرگ جغتای، که پدر تیمور لنگ ازین قبیله بود. (فرهنگ فارسی معین) : ز برلاس و ارلاس و بیشش شمار نمودند چندین یسال از یسار. هاتفی (از تیمورنامه).

برلس.

[بُ رُلْ لُ](۱) (اِخ) دهی است بر سواحل مصر. (منتهی الارب). شهر کوچکی است در ساحل نیل نزدیک دریا از طرف اسکندریه و خربزهء بی مانند دارد. و منسوب بدان بُرُلُّسی شود. (از مراصد) (از معجم البلدان) (از الانساب سمعانی). (۱) - در معجم البلدان بَرَلُّس ضبط شده است.

برلسی.

[بُ رُلْ لُ] (ص نسبی) منسوب به برلس که شهرکی است در سواحل مصر. رجوع به برلس شود.

برلن.

[بِ لَ] (اِخ) برلین. پایتخت کشور آلمان پیش از جنگ جهانی دوم. رجوع به برلین شود.

برلیان.

[بِ رِلْ] (از فرانسوی، اِ)(۱) الماس تراش داده از تمام جهات بمنظور زیبایی و تلالؤ بیشتر و عرضه به بازار. در تراش الماس بشکل برلیان معمو همان روش اصلی تبلور الماس را تبعیت می کنند (روش کوبیک) و معمولاً در این تراش از شکلهای مختلفی که بلور الماس در برشهای روش اصلی و یا ماکْلهای آن می توانند بگیرند، استفاده می کنند. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - تلفظ فارسی کلمهء Brillant فرانسوی است.

برلین.

[بِ] (اِخ)(۱) برلن. پرجمعیت ترین و بزرگترین شهر آلمان و پایتخت آن کشور قبل از جنگ بین الملل دوم، و آن در ساحل نهر اشپره(۲) قرار دارد و دارای بیش از ۳۴۴۵۰۰۰ تن جمعیت است. پس از جنگ بین الملل دوم این شهر به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم شد. قسمت شرقی آن بسال ۱۹۴۹ م. پایتخت جمهوری دموکراتیک آلمان (آلمان شرقی) شد و آن ۱۱۲۲۰۰۰ تن جمعیت دارد. قسمت غربی جزو آلمان غربی است و دارای ۲۲۲۸۰۰۰ تن جمعیت است. (فرهنگ فارسی معین) (دایرة المعارف فارسی). (۱) - Spree - (۲) .Berlin.

برلیون.

[ ] (اِ) مقل است. (اختیارات بدیعی). رجوع به مقل شود.

برم.

[بَ] (اِ) حفظ و از بر کردن و بیاد نگاه داشتن. (برهان). حفظ که آنرا از بر گویند. (آنندراج)(۱). بَر. - از برم داشتن؛ از حفظ داشتن. از بر داشتن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : از مصحف تندی و درشتی نه همانا یک سوره برآید که تو از برم نداری. فتوحی مروزی ||. تالاب و استخر و چشمهء آب.(۲) (برهان). گوی باشد بزرگ حوض مانند که آب باران در آن جمع شود و آنرا تالاب خوانند. (آنندراج)(۳) : چون تن خود به برم پاک بشست از مسامش تمام لؤلؤ رست.شهید بلخی. طریقهاش چو برم آبهای سیل از گل نباتهاش چو دندانهای اره ز خار.فرخی ||. مرغ، که سبزهء کنار جوی باشد. (برهان ||). یک قسم مرغ آبی. (ناظم الاطباء||). انتظار. (برهان). (۱) - در آنندراج به این معنی بَرَم ضبط شده است. (۲) - به این معنی در پهلوی وَرْم است. (حاشیهء محمد معین بر برهان). (۳) - در آنندراج به این معنی بُرْم ضبط شده است.

برم.

[بَ] (ع مص) استوار کردن. (از منتهی الارب). محکم کردن. (از اقرب الموارد ||). ریسمان را دوتا کردن و آنرا تافتن. (از اقرب الموارد).

برم.

[بَ رَ] (اِ) چوب بندی که تاک انگور و بیارهء کدو و خیار و امثال آن بر بالایش اندازند. (از برهان). چفته بندی. داربست ||. در لهجهء گیلکی، چوبی را گویند که پارچه ای ملون بر بالای آن بندند و در میدان نصب کنند برای آگاهی روستاییان از کشتی و آمدن به تماشا. (حاشیهء معین بر برهان قاطع).

برم.

[بَ رَ] (ع مص) بستوه شدن. (تاج المصادر بیهقی). بستوه آمدن و بیقراری کردن از اندوه. (از منتهی الارب). بیزار گشتن و دلتنگ شدن. (از اقرب الموارد). ملول شدن و بستوه آمدن. (برهان ||). ارادهء ایراد حجت کردن و بیاد نیاوردن آنرا. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

برم.

[بَ رَ] (ع اِ) آنکه از بخل قمار نکند. (منتهی الارب). آنکه با مردم در قمار داخل نشود. (از اقرب الموارد). کسی که در مجلس قمار نشیند و بازی نکند. (برهان). ج، أبرام ||. ستوه و بی قراری. (منتهی الارب). ضَجَر. (اقرب الموارد ||). دانهء غورهء انگور آنگاه که به خردی ذره ای باشد. (منتهی الارب). دانهء انگور هرگاه مانند سر ذَرّ و مورچگان خرد باشد. (از اقرب الموارد ||). ثمر درختان خاردار، بَرَمهٔ یکی. (از منتهی الارب). میوهء عضاه. (از اقرب الموارد). میوهء طَلح. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). میوهء درخت خاردار عموماً، و بعضی گویند شکوفهء بهار درخت مغیلان. (از برهان). شکوفهء درخت مغیلان. (الفاظ الادویهٔ). برخی آنرا شکوفهء مغیلان دانند و برخی شکوفهء درخت خارداری می دانند شبیه با مغیلان بقدر زعرور. (از تحفهء حکیم مؤمن ||). قیصوم. شجرهء ابراهیم. شاه بابک. رجوع به شاه بابک شود ||. سرب گداخته. (منتهی الارب). کحل و سورمهء گداخته و مذاب. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). سر کوه. (منتهی الارب). قله هایی از کوه، واحد آن بَرَمهٔ. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). ج بَرِمهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به برمهٔ شود (||. اِخ) نام ناقه ای. (منتهی الارب).

برم.

[بَ رِ] (ع ص) درمانده، گویند هو برم اللسان. (از ذیل اقرب الموارد).

برم.

[بِ رُ] (اِ) نردبانی از یک شاخهء درخت کرده برای بر شدن به درختهای مرکبات و چیدن میوه، و آن در مازندران متداول است. (از یادداشت مرحوم دهخدا).

برم.

[بُ / بُ رَ] (ع اِ) جِ بُرمهٔ. (منتهی الارب). رجوع به برمهٔ شود.

برم.

[بُ رُ] (ع اِ) قوم و مردم بداخلاق. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

برم.

[بْرُ / بُ رُ] (فرانسوی، اِ)(۱) (اصطلاح شیمی) مایعی است قهوه ای رنگ و سنگین، وزن مخصوص آن ۳ و بسیار فرّار است. در ۶۳ درجه بجوش می آید و در ۷ درجه یخ میزند. در آب حل میشود و محلول سرخ رنگی بنام آب برم میدهد. (فرهنگ فارسی معین).
(۱) - Brome.

برم.

[بَ] (اِخ) شهرت یوسف بن ابراهیم است که او از خراسان بود و بر خلیفه محمد مهدی خروج کرد و گروه بسیاری بر او گرد آمدند و مروالرود و طالقان و جوزجان و پوشنج را تسخیر کرد. المهدی، یزیدبن مزید شیبانی را بجنگ او فرستاد، یزید بر برم غلبه کرد و او را باسارت نزد المهدی فرستاد و بسال ۱۶۰ ه . ق. با همراهانش بر جسر دجله بدار آویخته شد. (از اعلام زرکلی ج ۹ ص ۲۸۰ از الکامل ابن الاثیر و النجوم الزاهرهٔ).

برم.

[بُ رَ] (اِخ) روستایی است در سمرقند. (از معجم البلدان).

برم.

[بِ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش حومهء شهرستان دامغان. سکنهء آن ۱۵۰۰ تن. آب آن از قنات و چشمهء علی و محصول آن غلات، پسته، پنبه، انگور و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

برم.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان بربرود بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۴۰۳ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و لبنیات و پنبه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برما.

[بَ] (اِ) برماه. برمای. برماهه. بیرم. گردبر. مته. مته کمان. مثقب، و بَیرم معرب آنست. (یادداشت مرحوم دهخدا): بَیرم؛ برما یا برمای درودگران خصوصاً، معرب از برماه فارسی. (منتهی الارب).

برما.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان خاوهء بخش دلفان شهرستان خرم آباد. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب آن از سراب نیاز و محصول آن غلات و توتون است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برما.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان هزارجریب بخش چهاردانگهء شهرستان ساری. سکنهء آن ۲۴۵ تن است. آب آن از چشمهء سار و محصول آن غلات و لبنیات و ارزن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

برما.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان هزارجریب بخش چهاردانگهء شهرستان ساری. سکنهء آن ۳۴۰ تن است. آب آن از چشمه و رودخانهء امرود و محصول آن غلات، ارزن، لبنیات و عسل است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

برماس.

[بَ] (اِمص) لمس و دست کشی. (از برهان). لمس و سودن دست بر چیزی برای شناختن و ادراک درشتی و نرمی و سردی و گرمی آن و مالیدن چیزی بر چیزی. (از آنندراج). برمچ. پرماس. پرواس. بشار (||. اِ) لامسه. (از برهان) (از آنندراج). قوهء لامسه. (ناظم الاطباء).

برماسش.

[بَ سِ] (اِمص) برماس و لمس و احساس. (ناظم الاطباء). رجوع به برماس شود.

برماسیدن.

[بَ دَ] (مص) لامسه کردن و دست مالیدن و سودن عضو بر عضو دیگر. (برهان). و رجوع به برماس شود ||. پرسیدن و تفتیش کردن. (ناظم الاطباء) : آنکه او نفس خویش نشناسد نفس دیگر کسی چه برماسد؟ سنائی (از آنندراج).

برماقان.

[بَ] (اِخ) از قرای مرو شاهجان است. (از معجم البلدان).

برمال.

[بَ] (اِ) سینه و سرابالای کوه و پشته. (برهان) (آنندراج).

برمال.

[بَ] (اِمص مرکب) ورمال. گریز، که از گریختن است. (برهان) (آنندراج). رجوع به ورمال شود. - برمال زدن؛ کنایه از گریختن باشد. (برهان) (از آنندراج). - برمال کردن؛ کنایه از گریختن باشد. (برهان) (از آنندراج (||). فعل امر) امر به گریختن، یعنی بگریز. (برهان) (آنندراج). به معنی ورمال، یعنی آهسته برو. (لغت محلی شوشتر، خطی (||). نف مرکب) برمالنده. گریزنده. - بگیر و برمال؛ آنکه چیزی را بگیرد و فرار کند. (ناظم الاطباء).

برمالیدن.

[بَ دَ] (مص مرکب) بالا کردن آستین و پاچهء تنبان. (برهان). بالا زدن آستین و پاچهء تنبان از جهت ساختن کاری. (آنندراج). بالا کردن آستین و بالاـ کردن پایچهء تنبان برای شتاب رفتن. (غیاث). برزدن. لوله کردن و نوردیدن سر آستین بسوی شانه : چو شیرینیش از بخت مساعد شده ساقی و برمالیده ساعد. آصف خان جعفر (از آنندراج). چون آمدی به دیر گناه کبیره کن برمال دست و ساعد و انگور شیره کن. سنجر کاشی (از آنندراج). - ساق برمالیده؛ ساق بالازده : چرا آزاده در وحشت سرایی لنگر اندازد که سرو از خاک بیرون ساق برمالیده می آید. میرزا صائب (از آنندراج ||). نوردیدن. (برهان). نوردیدن و طی کردن. (فرهنگ فارسی معین ||). کنایه از گریختن. (برهان) (از آنندراج) (از غیاث). روان شدن بشتاب. (آنندراج) : شب وصال که پروانه خواست برمالد بسوخت حسرت اینش که بال و پر تنگ است. ظهوری (از آنندراج ||). ورمالیدن. مالیدن. پیچانیدن: التأذین؛ گوش کسی برمالیدن. (دهار). و رجوع به مالیدن شود.

برمانیدس.

[بَ دِ] (اِخ)(۱) یکی از اطبای ثمانیهء یونان. (ابن الندیم از یحیی النحوی). اول طبیبی است که تجربه را خطا دانسته عمل بقیاس کرده. (از حبیب السیر چ طهران ج ۱ ص۵۹). فیلسوف یونانی که در حدود سال ۵۴۰ ق.م. در «اله آ»(۲) متولد شد و در حدود سال ۴۵۰ ق.م. درگذشت. وی در منظومهء خود بنام «درباب طبیعت» عالم را ابدی، واحد، مداوم و غیرمتحرک معرفی کرده است. (از فرهنگ فارسی معین). برمانیذس. برمینیذس. و رجوع به عیون الانباء ج ۱ ص۲۳ و فلسفهء بزرگ ترجمهء احمد آرام ص۱۷ و ۲۲ و ۲۳ و ۲۵ شود. .(املای فرانسوی) (۱) - Elea - (۲) Parmenide.

برماه.

[بَ] (اِ) افزاری است درودگران را که بدان چوب و تخته را سوراخ کنند، و به عربی مثقب خوانند. (برهان) (آنندراج). معرب آن بیرم است. (از منتهی الارب). برما. برماهه. برمای. برمه. گردبر. گردبره. مته. مثقب. پرما، در تداول خراسان.

برماهه.

[بَ هَ / هِ] (اِ) برماه که مثقب باشد. (برهان) (از آنندراج). برما. برماه. برمای. بیرم. مته. مثقب. و رجوع به برما و برماه شود.

برمایون.

[بِ] (اِخ) نام ماده گاوی که فریدون را شیر میداد. (برهان). نام گاو فریدون فرخ است که به شیر آن پرورش یافت و بر آن سوار می گشت. (آنندراج). پرمایون. برمایه. و رجوع به برمایه و پرمایون شود : ماده گاوان گله ات هر یک شاه پرور بود چو برمایون.فرالاوی. مهرگان آمد جشن ملک افریدونا آن کجا گاو نکو بودش برمایونا.دقیقی.

برمایون.

[بَ] (اِخ) نام برادر فریدون: از آسپیان پور تورا فریدون بوجود آمد، کسی که از جم انتقام کشید. از او [یعنی از پور تورا]دو پسر دیگر که برمایون و کتایون باشند نیز بوجود آمدند. (یشتها ج ۱ ص۱۹۴).

برمایه.

[بِ / بَ یَ] (اِخ) برمایون. پرمایون. نام گاوی که فریدون را شیر داد. (از برهان) : همان گاو کش نام برمایه بود ز گاوان ورا برترین پایه بود.فردوسی. یکی گاو برمایه خواهد بدن جهانجوی را دایه خواهد بدن.فردوسی. کجا نام آن گاو برمایه بود تو گفتی که بر تنْش پیرایه بود.فردوسی. رجوع به برمایون و پرمایون شود.

برمایه.

[بَ یَ / یِ] (ص مرکب) مقابل فرومایه. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به فرومایه شود.

برمتها.

[بِ رُمْ مَ تِ] (ع ق مرکب) (از: ب، حرف جر + رمهٔ + ها، ضمیر مؤنث) همگی. تماماً. جملگی : رسولان بغداد بعد از وصول پیغام پادشاه جهانگیر پیش وزیر تقریر کردند و او برمتها بر رای خلیفه عرضه داشت. (جامع التواریخ رشیدی).

برمثال.

[بَ مِ لِ] (حرف اضافهء مرکب) (از: بر فارسی + مثال عربی) نظیرِ. مانندِ : برمثال یکی فتیله شدی چند گردی بسایه و به یباب؟ناصرخسرو. و این نواحی در میان شکسته ها و نشیب افرازهای خاکین و سنگین برمثال خرقان. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴۳). پیرامنش از وحوش جوقی حلقه شده برمثال طوقی.نظامی. این طایفهء خرقه پوشان برمثال حیوانند. (گلستان سعدی). وزرا برمثال اطبااند. (گلستان سعدی). تمثّل؛ برمثال چیزی شدن. (از منتهی الارب).

برمج.

[بَ مَ] (اِمص مرکب) برمچ. لمس. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به برمچ شود.

برمجیدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب) (از: بر + مج + ـیدن) خزیدن ||. ربودن ||. کشیدن. (ناظم الاطباء). و رجوع به برمچیدن و مجیدن شود.

برمج.

[بَ مَ] (اِمص مرکب) لمس و لامسه و دست کشی. (برهان) (آنندراج). برماس. و رجوع به برماس و برمچیدن شود.

برمچه.

[بَ مَ چَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش خمام شهرستان رشت. سکنهء آن ۱۰۹۴ تن. آب آن از خمام رود از منشعبات سفیدرود و محصول آن برنج، ابریشم، توتون سیگار، صیفی و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

برمچیدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب) (از: بر + مچ + ـیدن) لامسه کردن و دست مالیدن و سودن عضوی باشد بر عضو دیگر. (برهان). دست را به نرمی بر بدن کسی مالیدن. (غیاث) (آنندراج). آزمودن و تفتیش کردن با دست و سودن و خزیدن و کشیدن. (ناظم الاطباء) : تو دلفریب جهانی بشیوهء خوبی ببرمچیدن یوسف ببوی یعقوبی.لطیفی. دو دست من و دو پای من ببینید که من من، ببسوئید، ببرمچید و بدانید که جان گوشت و استخوان ندارد. (ترجمهء دیاتسارون ص ۳۷۰). عَرْک؛ کوهان برمچیدن تا فربه هست یا نه. (تاج المصادر بیهقی). عروک، لموش؛ آن شتر که کوهانش ببرمچند تا فربه است یا نه. (السامی فی الاسامی). غَبط؛ برمچیدن گوسفند را تا فربه هست یا نه، یعنی گرفتن پشت گوسپند بدست و دیدن. (مجمل اللغهٔ). نَبض؛ آنجا که طبیب ببرمچد از دست. (السامی فی الاسامی). و رجوع به برمجیدن و مچیدن شود.

برمحل.

[بَ مَ حَ] (ص مرکب، ق مرکب)(از: بر + محل) بجای. روا ||. بموقع و مناسب. در هنگام مناسب و بوقت ||. سزاوار و شایسته. (ناظم الاطباء).

برمخ.

[بَ مَ] (اِمص مرکب) مخالفت و خودرأیی و عاق و عاصی شدن. (برهان). مخالفت و خودرأیی و نافرمانی با پدر و مادر. (آنندراج). خودخواهی و عاق شدگی و عصیان. (ناظم الاطباء).

برمخیدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب) (از: بر + مخ + ـیدن) مخالفت و نافرمانی پدر و مادر کردن و عاق و عاصی شدن. (برهان).

برمخیده.

[بَ مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)مخالف و خودرای و عاق و عاصی شده. (برهان). فرزند عاق که فرمان مادر و پدر نبرد. (اوبهی) : مر او را یکی برمخیده پسر ز مهر جهان بر پدر کینه ور.ابوشکور. و رجوع به برمخیدن شود.

برم دلک.

[بَ م دِ لَ] (اِخ) موضعی است تقریباً در دوفرسنگی مشرق شیراز در پایهء کوهی که از قصر ابونصر بدانجا میروند. در دامنهء آن کوه آب فراوان و درختان بسیار است و در آنجا نیزاری بیشه مانند وجود دارد و در دامنهء کوه حجاریهایی از قدیم بیادگار مانده است. (فرهنگ فارسی معین) (دایرة المعارف فارسی).

برمر.

[بَ مَ] (اِ) انتظار. (برهان) (آنندراج) : جان اعدا برد به کلک چنانک نبود پیش مرگ برمر تیغ.مختاری ||. امیدوار شدن. (برهان) (آنندراج) : هنوز هست فلک را رحیم گشتن روی هنوز هست سخن را قوی شدن برمر. مختاری. برمو. و رجوع به برمو شود||. زنبور عسل. (برهان).

برمراد.

[بَ مُ] (ق مرکب) (از: بر + مراد) بحسب مراد و مقصود. (آنندراج). موافق میل و خواهش. (ناظم الاطباء) : مدتی دراز بماندند تا کار راست شد و برمراد بازگشتند. (تاریخ بیهقی ص ۵۳۷).

برمزیدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب) مکیدن. مصّ. و رجوع به مزیدن شود: اگر نایژه که بتازی انبوبه گویند به گوش اندر نهند [برای بیرون کردن آب که بگوش اندر شده باشد] و برمزند صواب باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

برمس.

[بِ مُ] (اِ) صبر. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویهٔ). نباتی است که او را منسوب به جزیره ای که منبت اوست کنند، و برخی گویند که بوصبر در منافع بدل برمس، و صورت هر دو بهم مشابه است. (از تذکرهء داود ضریر انطاکی).

برمس.

[بُ مُ] (اِخ) از نواحی اسفراین از اعمال نیشابور است. (از معجم البلدان).

برم سبز.

[بَ سَ] (اِخ) دهی است از دهستان طیبی گرمسیری بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان. سکنهء آن ۶۰۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، برنج، پشم و لبنیات است. خرابه های بنای آتشکده ای قدیمی در این آبادی وجود دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برم سیاه.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان بکش بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون. سکنه ۲۴۹ تن. آب آن از چشمه و محصول آن

غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برمسیدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب) (از: بر + مس + یدن) دست گذاشتن و لمس کردن و امتحان کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به مسیدن شود.

برم شور بالا.

[بَ شو رِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان شیراز. سکنهء آن ۱۲۵ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات و صیفی جات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برم شور پائین.

[بَ شو رِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان شیراز. سکنهء آن ۱۵۲ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات و صیفی جات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برمشیدن.

[بَ مَ دَ] (مص) خزیدن ||. ربودن و کشیدن. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

برم صاد.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان لاورکبکان بخش خورموج شهرستان بوشهر. سکنهء آن ۳۰۵ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برمغاز.

[بَ مَ] (اِ مرکب) شاگردانه را گویند و آن زری است اندک که بعد از اجرت استاد برسم انعام به شاگرد دهند. (برهان) (از آنندراج). دستاران. برمغازه.

برمغازه.

[بَ مَ زَ / زِ] (اِ مرکب) شاگردانه. (از برهان) (از آنندراج). برمغاز. رجوع به برمغاز شود.

برمقتضا.

[بَ مُ تَ] (ق مرکب) مطابق و موافق. (ناظم الاطباء). - برمقتضای صلح؛ موافق صلح. (ناظم الاطباء).

برمک.

[بَ مَ] (اِخ) نام جد یحیی بن خالد برمکی، و ایشان را برامکه گویند. (منتهی الارب). برمک از بزرگزادگان عجم بود، به خدمت عبدالملک مروان آمد و پایه ای بلند یافت در ندیمی و به عهد هشام بن عبدالملک مسلمان گشت و عقب و نسلش بسیار گشت همه خداوندان عقل و کفایت. (مجمل التواریخ). عنوان اجداد افراد خاندان برمکیان، و آن در اصل عنوان لقبی بود که به رئیس روحانی معبد بودایی [بهار] بلخ میدادند. برمک معروف پدر خالد و او پدر یحیی وزیر مشهور هارون الرشید است. (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به آل برمک شود. نام جد برامکه، در ترجمهء تاریخ طبری، برمک بن ضروز ذکر شده است که او وزیر شیرویه بود. رجوع به پرویز شود : فضل از نژاد برمک آتش پرست بود تو از نژاد مهتر دین و علی زکی.سوزنی. وز سوم جعفر ار سخن رانم برمک از آل خویش دارد عار.خاقانی. - جعفر برمک؛ جعفر برمکی : نامردم ار ز جعفر برمک چو یادم آید هر فضله ای از آنها چون جعفری ندارم. خاقانی. و رجوع به جعفر (ابن یحیی...) شود.

برمک.

[بَ مَ] (اِخ) نام جائی و مقامی و ولایتی. (برهان) (آنندراج).

برمک.

[بَ مَ] (اِخ) دهی است از دهستان زیرراه بخش برازجان شهرستان بوشهر. سکنهء آن ۱۲۲ تن. آب آن از رودخانهء دالکی و محصول آن غلات و خرماست. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برمکان.

[بَ رَ] (اِ) موی زهار باشد و آن بالای شرمگاه مرد و زن است و آنرا به عربی عانه گویند. (از برهان). رمکان. رمه. رنب. رنبه. و رجوع به رمکان شود.

برمک پائین.

[بَ مَ کِ] (اِخ) دهی از دهستان بکش بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون. سکنهء آن ۱۸۷ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و برنج است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

برم کوه.

[بَ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان اشکور سفلی بخش رودسر شهرستان لاهیجان. سکنهء آن ۲۶۰ تن. آب آن از چشمه سار محلی و محصول آن غلات، بنشن، ارزن، فندق و گردو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

برمکی.

[بَ مَ] (ص نسبی) منسوب به برمک که نام جایگاهی است. (از الانساب سمعانی).

برمکی.

[بَ مَ] (ص نسبی) منسوب به برمک، که نام پدر خالد و جد ابوعلی یحیی و دو پسرش فضل و جعفر است. (از الانساب سمعانی). واحد برامکهٔ که قومی اند موصوف به جود و کرم. (از اقرب الموارد). کسانی که از نسل برمک باشند. منسوب به طایفهء برمک. ج، بَرامکهٔ. (ناظم الاطباء) : جعفر صادق به قول، جعفر برمک به جود با هنر هاشمی، با کرم برمکی.خاقانی. –امثال: مگر من برمکی هستم؛ چرا بر من جور روا دارید؟ (امثال و حکم دهخدا ||). مرد شجاع و نجیب و سخی. (ناظم الاطباء).

برمکیان.

[بَ مَ] (اِخ) جِ برمکی. آل برمک. برامکه. خاندان ایرانی که اجداد آنان عنوان برمک داشتند. رجوع به آل برمک شود : جام کیان بدست شه زمزم مکیان شده برمکیان ز کوه چین گنج عطای شاه را. خاقانی.

برمکیه.

[بَ مَ کی یَ / یِ] (اِ) صبر طبخ شده با شکر. (ناظم الاطباء ||). قسمی از اظفارالطیب. نوعی عطر مرکب. عطری است مرکب که آنرا مثلث نیز گویند. مثلثهٔ. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بیخ والا. اذخر جامی. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به اذخر شود.

برمل.

[بَ مُ] (اِخ) دهی است از دهستان طیبی گرمسیری بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان. سکنهء آن ۱۲۰ تن. آب آن از چشمه و رودخانه و محصول آن غلات، برنج، پشم و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برملا.

[بَ مَ] (ص مرکب، ق مرکب) آشکار و ظاهر و هویدا. (آنندراج). بطور آشکار و بی پرده و در نظر همه. (ناظم الاطباء). علناً :بخواندم برملا و استاد دیوان حاضر بود و جمله ندیمان. (تاریخ بیهقی ص۶۴۴). برملا از خوارزمشاه شکایت کرده سخنان ناملایم گفته. (تاریخ بیهقی ص۳۲۷). مرا... بخواند چون بخدمت رسیدم برملا گفت با ما نخواستی به تماشا آمدن؟ (تاریخ بیهقی ص۱۶۲). خسرو سلطان نشان خاقان اکبر کز جلال روزگارش عبده الاصغر نویسد برملا. خاقانی. قدحها ملا کن به من ده که من خود ز قوت اللسان برملا می گریزم.خاقانی. مادحت گر مدح گوید برملا روزها سوزد دلت زآن سوزها.مولوی. هر سحر از عشق دمی می زنم روز دگر می شنوم برملا.سعدی. – برملا افتادن (اوفتادن)؛ فاش و ظاهر شدن. (آنندراج). عام شدن و آشکارا گشتن. (ناظم الاطباء) : مگو آنچه گر برملا اوفتد سخنگو از آن در بلا اوفتد.سعدی. – برملا افتادن (فتادن) از پرده؛ از پرده بیرون افتادن : یارب به لطف خویش گناهان ما ببخش روزی که رازها فتد از پرده برملا.سعدی. رازم از پرده برملا افتاد چند شاید به صبر پنهان داشت؟سعدی. رازش از پرده برملا افتاده. (گلستان سعدی). – برملا کردن؛ آشکار کردن پنهانی را. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برملین.

[بْرُ / بُ / بِ رُ مِ] (فرانسوی، اِ)(۱)ماده ایست که از میوهء آناناس گیرند. (از گیاه شناسی گل گلاب). (۱) – Bromeline.

برم مرغابی.

[بَ مُ] (اِخ) دهی است از دهستان چرام بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان. سکنهء آن ۱۰۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، برنج، پشم و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برمنج.

[بَ مِ] (اِخ) دهی است از دهستان خوسف بخش خوسف شهرستان بیرجند. سکنهء آن ۱۷۷ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برمنش.

[بَ مَ نِ] (ص مرکب) متکبر. بانخوت. معجب. (یادداشت مرحوم دهخدا) : چو برگشت ازو برمنش گشت و مست چنان دان که هرگز نیاید بدست.فردوسی. بر آن چرب دستی رسیده بکام یکی برمنش مردمانی بنام.فردوسی.(۱) (۱) - مرحوم دهخدا دو بیت فوق را بعنوان شاهد برای برمنش آورده چنین مینویسند: بگمان من مثل برتن = برمنش است به معنی متکبر.

برمنشی.

[بَ مَ نِ] (حامص مرکب) کبر. تکبر. عجب. نخوت. (یادداشت مرحوم دهخدا). خودپسندی. و رجوع به برمنش شود.

برمو.

[بَ] (اِ) انتظار. (برهان). انتظار و امید و میل و خواهش. (ناظم الاطباء). بدمو. (برهان) : هست آسان رفتنم برموی سر نزد من بسیار از برموی وصل. نورالدین مقدم.

برموته.

[بَ تَ / تِ] (اِ) هر چیزی عموماً. (ناظم الاطباء). و رجوع به برموده شود.

برموجب.

[بَ جِ بِ] (حرف اضافهء مرکب) برحسبِ و موافقِ. (از ناظم الاطباء). - برموجب عادت؛ برحسب عادت. (ناظم الاطباء).

برموده.

[بَ دَ / دِ] (اِ) چیز. شی ء. (برهان) (از آنندراج). هر چیزی عموماً و هر جسمی. (ناظم الاطباء).

برموده.

[بَ دَ] (اِخ) نام پسر ساوه شاه. (از آنندراج). برموزه. و رجوع به برموزه شود: چوبهء تیر بر سینهء شابه زد و او را بکشت و لشکر او را بغارتید و پسر این شابه برموده(۱)نام بیامد با لشکری عظیم، بهرام او را بکشت. (فارسنامهء ابن بلخی ص۹۸). (۱) - ن ل: رمود.

برمور.

[بَ] (اِ) میل و خواهش ||. خوراک و قوت ||. زنبور عسل. (ناظم الاطباء). برموز. پرمور. پرموز.

برمور.

[بْرُ / بُ رُ] (فرانسوی، اِ)(۱) (اصطلاح شیمی) ترکیب برم با جسم مفرد دیگر. (فرهنگ فارسی معین). - برمور دارژان؛ برمور نقره. رجوع به برمور نقره در همین ترکیبات شود. - برمور دو پتاسیم؛ ترکیبی است از برم و پتاسیم، و آن شامل کریستالهایی است بیرنگ که طعمش شور است و بآسانی حل میشود، و آن در طب بکار رود. (فرهنگ فارسی معین). - برمور دو سدیم؛ ترکیبی است از برم و سدیم که در طب بکار رود. (فرهنگ فارسی معین). - برمور نقره؛ برمور دارژان. ترکیبی است از برم و نقره که در عکاسی مورد استعمال دارد. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bromure.

برموز.

[بَ] (اِ) علف دواب. (برهان) (از آنندراج ||). خوراک و قوت. (ناظم الاطباء ||). زنبور عسل ||. انتظار و امیدواری. (برهان) (از آنندراج). میل و خواهش. (ناظم الاطباء). برمور. پرمور. پرموز.

برموزه.

[بَ زَ] (اِخ) نام پسر ساوه شاه که خویش کاموس کشانی باشد (برهان) ولی اصح آن برموده است. (از آنندراج). رجوع به برموده شود.

برموم.

[ ] (اِ) به فارسی جگر است. (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به جگر شود.

برمون.

[ ] (هندی، اِ) به هندی الوسن است. (تحفهء حکیم مؤمن).

برمون.

[بَ] (اِ) در اصطلاح شعر، برما. (ناظم الاطباء). و رجوع به برما شود.

برمهٔ.

[بُ مَ] (ع اِ) دیگ و دیگ سنگین. (منتهی الارب). دیگ از سنگ. (از اقرب الموارد). ج، برام [بُ / بِ]، برم [بُ / بُ رَ] . (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب ||). از اعلام است. (از منتهی الارب).

برمهٔ.

[بَ رَ مَ] (ع اِ) واحد بَرَم. ثمر درختان بلند باخار. شکوفه و بر درخت پیلو و عضاه. (منتهی الارب). اراک. (اقرب الموارد). ج، بَرَم،

بِرام. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

برمه.

[بَ مَ / مِ] (اِ) مثقب درودگری باشد که بدان چوب و تخته سوراخ کنند. (برهان) (آنندراج). نوعی از آلت درودگران که بدان سوراخ کنند و آنرا ماهه و مته نیز گویند. (شرفنامهء منیری). برماه. برماهه. برمای. پرما. مته. مثقب : جودانْت کنم به نوک برمه در کونْت کنم دودندهء سیر.سوزنی.

برمه.

[بِ مِ] (اِخ)(۱) جمهوری برمه، کشوری است در قسمت غربی شبه جزیرهء هندوچین در قارهء آسیا. وسعت آن بالغ بر ۶۷۸۰۳۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن ۲۰میلیون تن است. پایتخت آن شهر رانگون است. منابع مهم ثروت آن پنبه، نیشکر، برنج، نیکل و نفت است. این کشور اولین صادرکنندهء برنج در عالم است. برمه تا سال ۱۹۳۷ م. جزو امپراطوری هند (انگلیس) بود و در سال ۱۹۴۸ م. استقلال یافت. تعداد مسلمانان در این کشور بسال ۱۹۳۱ م. بالغ بر ۵۸۴۸۳۹ تن بوده است که اکنون اندکی بیش از آنست. (از فرهنگ فارسی معین) (از دایرة المعارف فارسی). .(املای انگلیسی) (۱) - Burma

برمه تپه.

[بُ مِ تَ پَ] (اِخ) دهی است از دهستان چهاردولی بخش قروهء شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۹۱ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برمهیون.

[ ] (اِخ) شهری است به هندوستان. رجوع به بریهون شود.

برمی.

[بَ] (اِ) مخفف بیرمی، که پارچهء ابریشمی است چون مثقالی و آنرا سلطانی نیز گویند. (از فهرست دیوان البسهء نظام قاری ص۱۹۷) : نسبت گونهء والای بمی و برمی برخ لاله و گلبرگ طری نتوان کرد. نظام قاری. و رجوع به بیرمی شود.

برمیل.

[بَ] (اِ) پیپ بزرگ و تغار. (ناظم الاطباء). رجوع به بِرمیل شود.

برمیل.

[بِ] (ع اِ) در اصطلاح امروزین عرب زبانان، بشکه. ج، بَرامیل. (از المنجد).

برمین.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان فنوج بخش بمپور شهرستان ایرانشهر. سکنهء آن ۱۵۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات، برنج، ذرت و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

برمینیذس.

[بَ ذِ] (اِخ) برمانیذس که از اطبای یونان بود. (از عیون الانباء). رجوع به برمانیدس شود.

برمیو.

[بَ وْ] (اِ) تقطیر بول و سوزاک و حرقهٔ البول. (ناظم الاطباء). پرمیو. و رجوع به پرمیو شود.

برن.

[بَ] (اِ) هر مکانی که بالای آن چیزی گسترده شده باشد ||. ظرف پهن ||. جام سفالی و یا فلزی و دسته ای از ترکب به یکدیگر پیچیده ||. مالهء زراعت ||. محجر و شبکهء برنجی و یا چوبی ||. ماه نو (||. اِخ) نام ستاره ای. (ناظم الاطباء). اما معانی فوق در دیگر مآخذی که در دسترس بود دیده نشد.

برن.

[بَ رَ] (اِخ) نام قصبه ایست در هندوستان. (برهان) (آنندراج): بس نمانده ست که فرمان دهد آن شاه که هست پادشاه از بر قنوج و برن تا اهواز.فرخی.

برن.

[بِ] (اِخ)(۱) کرسی کانتون (ایالت) برن، که از سال ۱۸۴۸ م. پایتخت کشور سویس گردید. این شهر در ساحل رود آر(۲) قرار دارد و دارای ۱۶۱هزار تن سکنه است. صنایع آن فلزسازی و بافندگی و مبل سازی و شکلات سازی است. این شهر دارای مؤسسات علمی است. (از فرهنگ فارسی معین) (از دایرهٔ المعارف فارسی). - کانتون برن؛ پرجمعیت ترین ایالت کشور سویس که دارای ۸۲۷هزار تن جمعیت است و کرسی آن شهر برن میباشد. (از فرهنگ فارسی معین). ,(املای فرانسوی) (۱) - Berne .(آلمانی) Aar - (۲) Bern.

برن آباد.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان جاپلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۸۹۱ تن. آب آن از قنات و چاه و محصول آن غلات، چغندر، پنبه و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برنا.

[بَ / بُ] (ص، اِ) برنای. جوان. (برهان) (آنندراج) (هفت قلزم). مرد جوان. (غیاث). جوان، مقابل پیر. (ناظم الاطباء). برناک. برناه. برنای. شاب. در پهلوی اَپورنای، در اوستا اَپِرنایو، به معنی نابرنا، چه «اَ» از ادوات نفی است و پرنایو مرکب از دو جزو است به معنی

پر زمان و مدت، بنابراین اپرنایو، یا نابرنا کسی است که هنوز عدهء سالی که برای سن بلوغش لازم است پر نشده باشد. پرنایو در اوستا به معنی کسی است که به سن بلوغ رسیده و زمان لازم پر شده باشد، همین کلمهء اخیر است که در فارسی برنا شده و از آن مطلق جوان اراده کنند. (حاشیهء معین بر برهان قاطع) : همی نوبهار آید و تیرماه جهان گاه برنا شود گاه زر.دقیقی. توانا بود هرکه دانا بود بدانش دل پیر برنا بود.فردوسی. گرفتند ازیشان فراوان اسیر زن و کودک و خرد و برنا و پیر.فردوسی. چو بنشست بر تخت شاه اردشیر از ایران برفتند برنا و پیر.فردوسی. پدر پیر گشته ست و برنا توئی بجنگ و بمردی توانا توئی.فردوسی. دوصد مرد برنا ز فرمانبران ابا دستهء نرگس و زعفران.فردوسی. هیبت شمشیر او بر کشوری گر بگذرد روی برنایان کند چون روی پیران پر ز چین. فرخی. برنا دیدم که پیر گردد هرگز پیر ندیدم که تازه گردد و امرد.منوچهری. تا همی باد بهاری باغ را رنگین کند تا همی ابر بهاری راغ را برنا کند. منوچهری. حاسدم گوید که ما پیریم و تو برناتری نیست با پیران بدانش مردم برنا قرین. منوچهری. عبدالله... برنائی خویشتن دار و نیکوخط است و از وی دبیری نیک آید. (تاریخ بیهقی ص۴۴۰). مظفر صلتهای گران یافت و دوست من بود از حد گذشته برنای بکار آمده. (تاریخ بیهقی ص۲۷۳). مسعود لیث برنایی شایسته آمد و خدمتهای پسندیده کرده وی را به دیوان رسالت باید برد. (تاریخ بیهقی ص ۵۰۳). برنایان را آموزگار و مؤدِّب گوشمال زمانه و حوادث است. (تاریخ بیهقی از امثال و حکم). که برنا اگر چیز جز می نخواست بدان پس که مهمانیی خواست راست. اسدی. چون تو والا کجا بوند بنام پیر برنا کجا شود به خضاب؟قطران. برنا کند صبا به فسون اکنون این پیرگشته صورت برنا را.ناصرخسرو. چون به نقطهء اعتدالی بازگردد روز و شب روزگار این عالم فرتوت را برنا کند. ناصرخسرو. بر نارسیدن از چه و چند و چون عار است نورسیدهء برنا را.ناصرخسرو. آمد بهار و نوبت سرما شد وین سالخورده گیتی برنا شد.ناصرخسرو. جهان برنا گر پیر شد نبود عجب عجب تر آنکه کنون پیر بود و شد برنا. مسعودسعد. اگر بر ایشان سحر حلال برخوانم جز این نگویند آخر که کودک و برناست. مسعودسعد. تا دولت و دانش است جان پرور از دانش پیر و دولت برنا.مسعودسعد. زن کنیزکان داشت... یکی... برنائی نوخط. (کلیله و دمنه). بضرورت زن در حیله ایستاد تا برنا را هلاک کند. (کلیله و دمنه). زن قدری زهر در ماشوره نهاد یک جانب در اسافل برنا. (کلیله و دمنه). آه از این بخت پراکنده وای پیر شده ناشده برنای من.سوزنی. آفرین گویان عالم آفرین گویان شده پیش تخت چون تو صاحب دولت از برنا و پیر. سوزنی. یک روز فضل بن یحیی از سرای خلیفه با خانه همی شد برنائی اندر راه پیش وی آمد خوب روی. (تاریخ بیهق). گفت ای برنا مَهْر زن چند کرده ای؟ گفت چهارهزار درم. (تاریخ بیهق). اندر ایوانش روان یک چشمه آب با درخت سبز برنا دیده ام.خاقانی. در سجده صفهای ملک پیش تو خاشع یک بیک چندانکه محراب فلک پیران و برنا داشته. خاقانی. کعبه دیرینه عروسی است عجب نی که بر او زلف پیرانه و خال رخ برنا بینند.خاقانی. روزی برنائی غریب بدر سرای ایشان برگذشت. (سندبادنامه ص۱۹۳). بیمرادی کزو میسر شد چند برنای خوب در سر شد.نظامی. ولیک از چنین شربتی ناگزیر نباشد کس ایمن نه برنا و پیر.نظامی. زآن می که خورد حلاج گر هر کسی بخوردی بر دار صدهزاران برنا و پیر بودی.عطار. پادشاهی داشت یک برنا پسر باطن و ظاهر مزین از هنر.مولوی. بر آن حمل کردند برنا و پیر که پروای خدمت ندارد فقیر.سعدی. بخندید برنا که حاتم منم سر اینک جدا کن به تیغ از تنم.سعدی. که وقفست بر طفل و برنا و پیر.سعدی. عشق پیری سربسر پیری و رسوائی بود ره بده بردی اگر باری دلم برناستی. شاه کبودجامه (از آنندراج). - بخت برنا؛ بخت جوان. بخت مساعد و بلند : بر آنند کاندر ستخر اردشیر کهن گشت و شد بخت برناش پیر.فردوسی. بخت برنا وقایهء عمر است چشم بینا طلایهء رخسار.خاقانی. - برنادل؛ جوان دل. که دل جوان و فکر نو دارد : پدر پیر گشت و تو برنادلی نگر تا ز تاج کیی نگسلی.فردوسی. پدر پیره سر شد تو برنادلی ز دیدار پیران چرا بگسلی؟فردوسی. خبردار و برنادل و تیزهوش همش دیده بان چشم و جاسوس گوش. اسدی ||. - جوان ناکارآزموده و بی تجربه. (ناظم الاطباء). - برناوش؛ مانند برنا. برناگونه. جوان گونه : بر کف این پیر که برناوش است دستهء گل می نگری وآتش است.نظامی ||. نوچهء اول عمر. (برهان). نوچهء اول عمر و بالغ شده. (آنندراج ||). ظریف و خوب و نیک ||. حنا، که بر دست و

پا بندند. (از برهان).

برنائی.

[بَ / بُ] (حامص) برنایی. رجوع به برنایی شود.

برنابا.

[بَ] (اِخ)(۱) (سن...) نامش یوسف است و از مبلغین مسیحیت و از اصحاب پولس و مرقس بوده است. رسالهء معروف به انجیل برنابا را مسیحیان جزء عهدین غیرقانونی می شمارند و معتقدند که بتوسط یک نفر مسلمان نوشته شده است، ظاهراً چند موضع از آن مشتمل بشارت به آمدن پیغمبر اسلام و حقانیت دین اسلام می باشد. (از دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Barnabe.

برناباد.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان دربقاضی بخش حومهء شهرستان نیشابور. سکنهء آن ۲۲۹ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برناباد.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان کوهپایهء بخش بردسکن شهرستان کاشمر. سکنهء آن ۲۵۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و باغات و انجیر است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برنات.

[بُ] (اِخ) (جبل ال ...) کوه پیرنه، در لهجهء عربهای اندلس. رجوع به پیرنه شود.

برناج.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان چمچمال بخش صحنهء شهرستان کرمانشاه. سکنهء آن ۴۸۰ تن. آب آن از رودخانه و محصول آن غلات و حبوبات و قلمستان و توتون است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برناچه.

[بَ / بُ چَ / چِ] (اِ مصغر) مصغر برنا. (آنندراج) : همچو نی با هرکه شد سیفی زمانی هم نفس وصف آن برناچهء رعنای خوش قد می کند. سیفی (از آنندراج).

برنادوت.

[بِ دُتْ] (اِخ)(۱) شارل. مارشال فرانسوی متولد بسال ۱۷۶۳ م. در پو(۲) و بسال ۱۸۴۴ م. درگذشت. وی در جنگهای دورهء انقلاب کبیر فرانسه و دورهء امپراطوری مهارت نشان داد و از طرف ناپلئون عنوان پرنس د پونتکوروو(۳) را یافت. بسال ۱۸۱۰ م.

شارل سیزدهم پادشاه سوئد او را بفرزندی پذیرفت و او در سال ۱۸۱۳ م. با متفقین ضد فرانسه متحد گردید. در سال ۱۸۱۸ م. بنام شارل چهاردهم به تخت سوئد جلوس کرد و سلسلهء کنونی سوئد از خاندان او هستند. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bernadotte, Charles. (۲) - Pau. (۳) - Prince de Ponte-Corovo.

برنارد.

[بِ] (اِخ)(۱) (سن...) یکی از شخصیتهای بزرگ عالم مسیحیت که عرفان وی مخالف طرفداری اصالت عقل که ابلار مدافع آن بود، می باشد. وی دیر کلروو(۲) را دایر نمود و در دومین جنگ صلیبی در آنجا وعظ کرد. مکتوبات و بحثهایی در حکمت الهی ازو بجای مانده و ذکران وی بیستم اوت است. برنارد بسال ۱۰۹۱ م. در قصر فونتن، نزدیک دیژون متولد شد و بسال ۱۱۵۳ م. درگذشت. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Clairvaux - (۲) .Saint Bernard.

برنارد شاو.

[بِ] (اِخ)(۱) جرج. نویسندهء ایرلندی. وی در ۲۶ ژوئیهء ۱۸۵۶ م. در دوبلین در خانواده ای تهی دست متولد شد. در کودکی عشق به موسیقی را از مادر هنرمند خویش به ارث برد. پس از تحصیل اندک برای امرار معاش به کارهای مختلف مشغول شد سپس در لندن در روزنامه ای بکار پرداخت و با نوشتن مقالات معاش خود را تأمین میکرد. در سال ۱۸۷۹ م. به تحریر داستان و نمایشنامه آغاز کرد. در سال ۱۸۸۲ م. به فعالیتهای سوسیالیستی پرداخت. برنارد شاو در نمایشنامه نویسی قویتر از داستان نویسی است. وی در نمایشنامه های خود افراد جامعه را با همهء دردها و رنجها و تیرگیهای درونی نشان میدهد. نویسنده ای واقع بین است و آثار او با بذله گویی و طنز توأم می باشد. وی در سوم نوامبر ۱۹۵۰ م. درگذشت. ازجمله نمایشنامه های اوست: لاس زن(۲)، شغل بانو وارن(۳)، مرد سرنوشت(۴)، شاگرد شیطان(۵)، قیصر و کلئوپاترا(۶)، بشر و فوق بشر(۷)، سرگرد باربارا(۸)، پیگمالیون(۹)، کاترین بزرگ(۱۰)، ژاندارک مقدس(۱۱)، روزهای طلایی شارل شاه(۱۲). و ازجمله داستانهای کوتاه وی، عشق در میان هنرپیشگان(۱۳) و شغل کاشل بایرون(۱۴) و یک سوسیالیست غیراجتماعی(۱۵) را میتوان نام برد. برنارد شاو رساله ها و کتبی دربارهء سوسیالیسم نوشته که از آن جمله است: فابیانیسم و امپراتوری(۱۶) و راهنمای زن باهوش بسوی سوسیالیسم و سرمایه داری(۱۷). (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به پانزده گفتار مجتبی مینوی شود. (۱) - .Shaw, George Bernard. (۲) - The Philanderer. (۳) - Mrs. Warren's Profession. (۴) - Man of Destiny. (۵) - The Devil's Disciple. (۶) - Caesar and Cleopatra. (۷) - Man and Superman. (۸) - Major Barbara. (۹) - Pygmalion. (۱۰) - Great Catherine. (۱۱) - Sainte Jeanne d'Arc (Sainte Jeanne). (۱۲) - King Charles Golden Days. (۱۳) - Love among the Artists. (۱۴) - Cashel Byron's Profession. (۱۵) - An Unsocial Socialist. (۱۶) - Fabianism and the Empire. (۱۷) - The Intelligent Woman's Guide to Socialism and Capitalism.

برناس.

[بَ] (ص) غافل و نادان. (برهان) غافل و خواب آلوده. (آنندراج). فرناس. و رجوع به فرناس و برناسی شود: نامه ها پیش تو همی آید هم ز بیداردل هم از برناس.ناصرخسرو.

برناساء.

[بَ] (ع اِ) مردم. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). برنساء: ماأدری أی برناساء هو؛ ندانم چه کس است و کدام مردم است. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). اصل آن در نبطی ابن الانسان است، و لفظ اصلی آن در سریانی «برناشا» است که معرب شده است. (از المعرب جوالیقی). و رجوع به بَرَنساء شود.

برناسی.

[بَ] (حامص) غافلی و نادانی. (از برهان)(۱) (فرهنگ فارسی معین). پرناسی. فرناسی. و رجوع به برناس و پرناسی شود. (۱) - در برهان این معنی ذیل «برناس» آورده شده.

برناق.

[بَ] (ص، اِ) مرد جوان ||. جوانی. (ناظم الاطباء). رجوع به برناک شود.

برناک.

[بَ / بُ] (ص، اِ) جوان. (برهان). مرد جوان. (ناظم الاطباء ||). نوچهء اول عمر. (برهان ||). جوانی. (ناظم الاطباء ||). حنای دست و پا. (برهان). برنا. رجوع به برنا شود ||. آبدست خانه. (ناظم الاطباء).

برنامج.

[بَ مَ] (معرب، اِ) معرب برنامه. فرد جامع حساب. (منتهی الارب). رجوع به برنامه شود.

برنامه.

[بَ مَ / مِ] (اِ مرکب) (از: بر، پیشوند + نامه) به معنی سرنامه، یعنی آنچه بر سر کتابتها و نامه ها نویسند و به عربی القاب و عنوان گویند. (برهان) (آنندراج). برنامج و برنامجه معرب آنست. (از آنندراج). عنوان و لقب و دیباچه و آنچه بر سر کتاب و یا نامه نویسند. (ناظم الاطباء). بندنامه. سحا. لقب. سجاغ. پاشنامه. پاچنامه. پاژنامه. ورنامه ||. ترتیب کتاب از ابواب و مباحث و فصول، و آنرا پهرست نیز گویند که فهرست معرب آنست. (از آنندراج ||). دیباچه و مقدمه. (فرهنگ فارسی معین): ز نسل هشت ملک زاده تا بهشت هزار ز طول عمر تو برنامهء شمار تو باد.سوزنی ||. دفتر و نمونه و دستورالعمل. (ناظم الاطباء ||). نوشته یا دستور چاپ شده ایست که روش و گزار آئین و جشن یا انجمنی را به آگهی مردم میرساند. این کلمه در فرهنگستان بجای پرگرام(۱) پذیرفته شده است. (لغات فرهنگستان). (۱) - Programme.

برنامه.

[بَ مَ / مِ] (اِخ) (سازمان...) دولت ایران بمنظور ارتقاء بهداشت و فرهنگ و ایجاد وسایل کار و افزایش درآمد عمومی در تاریخ ۱۴ اردیبهشت سال ۱۳۲۷ ه . ش. لایحهء قانونی برنامهء هفت سالهء اول را به مجلس تقدیم کرد و آن در ۲۶ بهمن همان سال تصویب شد و برای اجرای این قانون دستگاه مستقلی بوجود آمد که دارای سه رکن اساسی مدیرعامل، شورای عالی، هیئت نظارت بود.

مدیرعامل و شورای عالی بنا به پیشنهاد دولت و بموجب فرمان ملوکانه منصوب میشود و هیئت نظارت به پیشنهاد دولت و تصویب مجلس انتخاب می گردند. سازمان برنامه تا اواخر سال ۱۳۳۷ بهمین ترتیب ادامه داشت ولی در اسفند ۱۳۳۷ لایحه ای به مجلس تقدیم شد که مقرر میدارد اختیارات مدیرعامل سازمان برنامه به شخص نخست وزیر و یا قائم مقام او تفویض گردد. لایحهء مذکور تصویب گردید و از آن پس یکی از ارکان سه گانهء سازمان برنامه، نخست وزیر وقت است. (از فرهنگ فارسی معین).

برنان.

[بَ] (اِ) شجریست که در هند و دیار اجمیر از او تسبیح سازند. (الفاظ الادویهٔ).

برنان.

[بَ] (اِخ) از قرای مرو است نزدیک به شهر چنانکه از محلات شهر محسوب میشود و خرابه است. (از مراصد).

برنانه.

[بِ نَ / نِ] (اِ) خانهء گلی را گویند. (آنندراج از لسان الشعرا).

برناو.

[بَ / بُ] (ص، اِ) برنا. برناک. جوان. شاب. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به برنا شود.

برناورد.

[بَ / بُ ؟] (ص، اِ) جوان. (فرهنگ خطی). اما می نماید که تصحیف شدهء برنا یا برناه باشد. رجوع به برنا شود.

برناه.

[بَ / بُ] (ص، اِ) جوان. (برهان). مرد جوان. (ناظم الاطباء). برنا. و رجوع به برنا شود : کودکی بودم و در خدمت تو پیر شدم ورچه هستم بدل و مردی و احسان برناه. فرخی. مهربانست و عجائب بود این از مهتر بردبار است و شگفتی بود این از برناه. فرخی. کامران باد همه ساله و پیوسته ظفر بخت پاینده و دل زنده و دولت برناه.فرخی. جاودان شاد زیاد آن بهمه نیک سزاست تنش آباد و خرد پیر و دل و جان برناه. فرخی. بوستانیست عدل او خرم قهرمانیست بخت او برناه.ابوالفرج رونی. از بخت جوان تو جوان گردم برناه چو کودک دبستانی.سوزنی. پیشم آمد پگاه در راهی نغز مردی شگرف برناهی.؟ (از المعجم ||). نوچهء اول عمر ||. حنای دست و پا. (برهان). برنا. و رجوع به برنا شود.

برناهی.

[بَ / بُ] (حامص) برنایی. جوانی. شباب : نکوروئی نکوخوئی نکوطبعی نکوخواهی ترا پرهیز پیران داده یزدان در به برناهی. فرخی. تا تو چون چرخ بر زمین گشتی مملکت بازیافت برناهی.مسعودسعد.

برنای.

[بَ / بُ] (ص، اِ) برنا. جوان. شاب. رجوع به برنا شود.

برنایشتی.

[بَ یِ] (حامص) پشتی و تعصب. (برهان) (از آنندراج). پشتی و حمایت و خویشاوندی و طرفداری و جانبداری و تعصب. (ناظم الاطباء). - برنایشتی کردن؛ پشتی کردن و تعصب نمودن. (برهان). پشتی کردن و حمایت نمودن و نگهداری کردن و دستگیری نمودن و تعصب داشتن. (ناظم الاطباء ||). نیروهای آهرمنی و دیوی، در برابر نیروهای اورمزدی و الهی : گفت چون برنایشتی ها بسته گردد و روزه بود، دیو بسته گردد این قوت فرماینده‌ء بدی بسته گردد و آن دیو است. (شرح قصیده‌ء ابوالهیثم از یادداشت محمد پروین گنابادی).

برنایی.

[بَ / بُ] (حامص) برنائی. جوانی. (غیاث) (آنندراج). برناهی. حداثهٔ. (از دهار). شباب. شبیبهٔ : کنون جوئی همی حیلت که گشتی سست و بی طاقت ترا دیدم به برنایی فسارآهخته و لانه. کسائی. برین کار او پیشدستی کند به برنایی و تندرستی کند.فردوسی. نیکوست بچشم من در پیری و برنایی خوبست به طبع من در خوابی و بیداری. منوچهری. تا کی خوری دریغ ز برنایی زین چاه آرزو ز چه برنائی.ناصرخسرو. نشیبی بود برنایی سرافرازان همی رفتی فراز پیری آمد پیشت اکنون سر نیفرازی. ناصرخسرو. هرکه دنیا را بنادانی و برنایی بخورد. ناصرخسرو. هر کرا دولتست و برنایی تو بدان کس مچخ که برنایی.سنائی. بهار دولت او آن هوای معتدل دارد که گردون خرف را تازه کرد ایام برنایی. انوری. صبح شب برنایی من بوالعجب است یک نیمه ازو روز و دگر نیمه شب است. خاقانی. نقد برناییست دانم مانده نیست تات گویم نقد برنایی فرست.خاقانی. گرچه برنایی از میان برخاست چکنم حرص همچنان برجاست.نظامی. دریغ روز جوانی و عهد برنایی نشاط کودکی و عیش خویشتن رایی.سعدی. کدام قوت و مردانگی و برنایی که خشم گیری و با طبع خویش برنایی. سعدی.

برنئو.

[بُ نِ ءُ] (اِخ)(۱) یکی از بزرگترین جزایر اندونزی در اقیانوس کبیر که قسمت اعظم آن جزو جمهوری اندونزی است و قسمت کوچکتر تحت حمایت انگلستان است. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Borneo.

برنبور.

(۱) [بَ رَمْ] (اِ) بازیچه‌ء طفلان است. (آنندراج). بازیچه ایست که بچه ها از وسط یک تکه چرم مدور نخی گذرانده بعد از اطراف نخ گرفته می چرخانند. (شمس اللغات). (۱) - شاید تحریفی از نرموره باشد. رجوع به برهان ذیل همین کلمه شود.

برنت.

[بِ نَ] (اِخ) دهی است از دهستان راستوپی بخش سوادکوه شهرستان قائمشهر. سکنه‌ء آن ۶۰۰ تن است. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

برنتقهٔ.

[بَ نَ قَ] (معرب، اِ) معرب و محرف از برتونیکـــا(۱) در لاـتین، و آن گیـاهی است بنـام کمـدریس. (از فرهنـگ فارسـی معین). برطانیقی. برطانیقا. رجوع به کمدریس و برطانیقی و برطانیقا شود. (۱) - Bertonica.

برنتی.

[بَ رَ تا] (ع ص، اِ) مرد بدخو. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

برنج.

[بَ رَ] (اِ) آن باشـد که بسـبب کوری یـا بجهت تـاریکی دست خود را بر دیوار یـا جـائی بمالنـد تا رهگـذر پیـدا کننـد. (برهان) (از آنندراج).

برنج.

[بِ رَ] (معرب، اِ) تخمی است مسهل بلغم، معرب برنگ که بیشتر از کابل آرند. (منتهی الارب). رجوع به برنج کابلی و برنگ شود.

برنج.

[بِ رِ] (اِ) یک نوع از غله که در اراضـی مرطوب ممالک حاره زراعت میشود و یکی از حبوب نشاسته ایست که اغذیهء نیکو از آن ترتیب میدهنـد و عموم مردم چین از برنـج تغـذیه می کننـد و در هندوسـتان یکی از زراعتهای عمده برنج است و نیز در افریقا و در ممالـک حـارهء امریکا و در جنوب ایتالیا زراعت برنـج متـداول است. و در ایران در سواحل دریای خزر و فارس و اصـفهان زراعت برنـج از محصولات عمـده می باشـد. و بهترین برنـج های ایران برنـج صـدری مازندران و برنج چنپای فارس و برنج ارزویهء کرمان است. (ناظم الاطباء). گیاهی است از تیرهء گندمیان جزء دستهء غلات که در زمینهای باتلاقی کشت می شود و غذای اصلی نیمی از مردم را تشـکیل میدهد. گلهایش دارای شـش پرچم و دانه های سفیدرنگش را زبانچه های گل کام فراگرفته اند که شلتوک نامیده میشونـد. سـاقه هـای این گیـاه ماننـد سـاقه هـای گنـدم بندبنـد است و ارتفـاع آنهـا تـا یک متر و نیم هم میرسـد. این نوع ساقه ها را اصـطلاحاً ماشوره گوینـد و بمصـرف تغـذیهء دامها میرسـد. (از فرهنگ فارسـی معین). از مآخذ قدیم میتوان دانست که در روزگار هخامنشـیان برنـج در ایران بوده و شک نیست که این گیاه از سـرزمین هنـد به ایران رسـیده است. (حاشـیهء معین بر برهان قاطع). به فارسـی اسم ارز است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویهٔ). ارز. (نصاب). رُزّ. رُنز. (منتهی الارب). چلتوک پوست گرفته. کرنج. گرنج. از انواع برنج آخوندک، آکُله، بی نام، چمپا، دم سـفید، دم سیاه، رسمی، زرچه، صدری، عنبربو، گرده، مولائی است. (یادداشت مرحوم دهخدا): هر آن کس که زی کرم بردی خورش ز شیر و برنج آنچه بد پرورش.فردوسی. - برنج شماله.؛ رجوع به این ترکیب در ردیف خود شود. - کـاه برنـج؛ سـاقه های خشک شـدهء برنـج که بندبنـد است ماننـد ساقهء گنـدم و آنها را ماشوره گوینـد و به مصـرف تغـذیهء دامها رسـد : سـتوران سـست شـده که به آمل و در راه کاه برنـج خورده بودند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۷۶ ||). پلاو. پلو. برنج پخته. طبیخ : پایها کرده ببالا همه در صـحن برنج جوفهاشان همه پر کرده بمشک تاتار. بسـحاق اطعمه. - برنج زرد؛ یک قسم از پلاو که با زردچوبه می پزند. (ناظم الاطباء) : چنانکه شـکل عدس شد محل انده و غم برنج زرد بود منشأ نشاط و سـرور. بسحاق اطعمه ||. - پلاو زعفران دار را هم گویند. - برنج زنده؛ برنجی که طبخ تمام نیافته باشد. لیکن از اهل ایران شنیـده شـده زنـده به معنی مطلق چیز نیم خام است، خصوصیت بر برنـج نـدارد. (آننـدراج) : هست از برنـج زنده بسـی ناگوارتر از

واعظان مرده دل اظهار بندگی. تأثیر (از آنندراج). - برنج مزعفر؛ پلاو زعفران دار.

برنج.

[بِ رِ] (معرب، اِ) معرب پرنگ که به هندی پتیل گویند و آن مس و جست (؟) ممزوج باشد. (غیاث). به تازی آنرا اَرزیز نامند، و ترجمهء «شبله» که به هندی کافسه و بتیل گویند. (شرفنامهء منیری). شَبَه. (بحر الجواهر). ترکیبی از بعض فلزات برنگ زرد که از آن سماور و آفتابه لگن و جز آن کنند. (یادداشت مرحوم دهخدا). آلیاژی از مس و قلع و روی (به نسبت ۶۷ قسمت مس و ۲۳ قسمت روی) و گاهی سرب، و از آن ابزارهای مختلف مانند سماور و سینی و غیره سازند. (فرهنگ فارسی معین). در اغلب جاهای کتاب مقدس برنج مذکور است و بلاشک قصد از مس می باشد چونکه برنج ترکیبی است از مس و روی و در قدیم الایام اطلاعی از این ترکیب نداشتند، هرچند که معرفت تام و تمامی در قدیم دربارهء برونز که ترکیبی از مس و حلبی است بهم رسانیده از آن اسلحه و زینت آلات می ساختند. برنج برای صافیها، اسلحه، پول، و آلات موسیقی بکار میرود. (از قاموس کتاب مقدس) : زر مغشوش کم بهاست برنج زعفران مزور است زریر.ناصرخسرو. تا خوی تو این است اگر گوهر سرخی نزدیک خردمند زراندود برنجی. ناصرخسرو. [عطارد دلالت کند بر] پیروزه و برنج و آنچه بر وی کتابت زده بود... چون دینار و درم. (التفهیم). [مشتری دلالت دارد بر] ارزیز و قلعی و سپید روی و برنج نیک. (التفهیم). - برنج زرد؛ برنج زردرنگ : از دمشق برنج زرد خیزد. (حدود العالم).

برنج آباد.

[بِ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان نازلو بخش حومهء شهرستان ارومیه. سکنهء آن ۳۱۰ تن است. آب آن از نازلوچای و محصول آن غلات، چغندر، توتون، حبوب و کشمش است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برنج آباد.

[بِ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان ابرغان بخش مرکزی شهرستان سراب. سکنهء آن ۲۰۵ تن است. آب آن از قره چای و محصول آن غلات و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برنج آری.

[بِ رِ آ] (اِ مرکب) کسی که از دنبال اردویی رود و حمل غله و حبوب می کند. (از ناظم الاطباء).

برنجار.

[بِ رِ] (اِ مرکب) مخفف برنج زار است که شالی زار باشد. (برهان) (آنندراج) (از هفت قلزم). رجوع به برنج زار و شالی زار شود.

برنجاسپ.

[بِ رِ] (اِ) گیاهی باشد که آنرا بوی مادران گویند و به عربی حبق الراعی خوانند و چون در خانه بگسترند جمیع گزندگان بگریزند. (برهان). بوی مادران. (الفاظ الادویهٔ). رجوع به برنجاسف شود.

برنجاست.

[بِ رِ] (اِ) برنجاسپ، که گیاهی است. (از برهان). رجوع به برنجاسپ شود.

برنجاسف.

[بِ رِ سَ] (معرب، اِ) معرب برنجاسپ که گیاه بوی مادران باشد. (از برهان). حبق الراعی. (از منتهی الارب). قیصوم است و از اسفرمهاست. (ذخیرهء خوارزمشاهی: قراباذین). به عربی قیصوم و به فارسی برتراسک و بوی مادران که قسمی از افسنتین است و به هندی گنده مار است. (از الفاظ الادویهٔ). نباتی است ساق دار قریب به ذرعی و شاخه های او باریک و برگش ریزه و گلش مثل شبت چتردار و زرد و سفید و مایل به کبودی نیز می باشد و ثقیل الرایحه و با عطریه و با نبات آن اندک چسبندگی و در کوه و صحرای سایه دار می روید و او غیر قیصوم است. (از تحفهء حکیم مؤمن). بهترین وی زرد بود و طبیعت وی گرم است. (از اختیارات بدیعی). گیاهی از تیرهء مرکبان که پایاست و دارای ساقهء برافراشته و مستقیم می باشد. ارتفاع ساقه اش تا یک متر و نیم میرسد و بحد وفور بحالت خودرو کنار جاده ها و اراضی غیرمزروع نقاط مختلف اروپا و ایران میروید. (فرهنگ فارسی معین). ارطاماسیا. ارطامیسیا. ارطمیاس. برتاشک. برترسک. برنجاسپ. برنجاست. برنجاسه. بلنجاسف. بومادران. بوی مادران. بویمدران. حبق الراعی. شویلا. شویله. عبیثرات.

برنجاسه.

[بِ رِ سَ / سِ] (اِ) برنجاسف که گیاهی است. (از ناظم الاطباء). رجوع به برنجاسف شود.

برنج بن.

[بِ رِ بُ] (اِخ) دهی است از دهستان کوهسارات بخش مینودشت شهرستان گرگان. سکنهء آن ۳۱۰ تن است. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات، ارزن، لبنیات و ابریشم است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

برنج زار.

[بِ رِ] (اِ مرکب) جایی که برنج میروید. مزرعهء برنج. آنجا که برنج کارند. شالی زار. برنجار. برنجستان : بحکم آنکه برنج زار است آب آن وخیم باشد و ناگوار. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴۲).

برنجستان.

[بِ رِ جِ] (اِ مرکب) برنجزار. برنجار. شالی زار. مزرعهء برنج. آنجا که برنج کارند. آنجا که برنج روید : مردی به آمل زمینی خرید ویران و برنجستان کرد اکنون از آن زمین برنج می خیزد که هیچ جای چنان نباشد. (نوروزنامه). قوت این گنج بود که این برنجستان بر نیکو می داد. (نوروزنامه).

برنجستانک.

[بِ رِ جِ نَ] (اِخ) دهی است از دهستان شیرگاه بخش سوادکوه شهرستان قائمشهر. سکنهء آن ۷۹۰ تن است. آب آن از رودخانهء

توجی و محصول آن برنج، غلات، نیشکر، عسل و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

برنج شماله.

[بِ رِ جِ شَ لَ / لِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) مزعفر، که آن طعامی باشد معروف. (از برهان). برنجی است که در شیراز بخوبی معروف است و از آن مزعفرپلاو می پزند. (آنندراج). پلاو زرد. (غیاث). گویند در شیراز طباخی بود که پیوسته شبها بر سر راهی نشستی و زردپلاوی با برنج درشتی پختی و در پیش خود فانوسی داشتی و گاهی دو سه مشعل افروختی و فریاد کردی که «بیا به برنج شماله» و این بیت را نیز خواندی : این شمعها که در دل بسحاق برفروخت از رهگذار نور برنج شماله بود.(از برهان). شماله به معنی شمع است، مراد بسحاق از برنج شماله پلاو مزعفرست که در وقت او در شیراز متداول بوده است. گویند آنرا در شب در روشنائی فانوسی مخصوص می پختند و با آدابی خاص. (دیوان اطعمه). و رجوع به شماله در همین لغت نامه شود.

برنج فروش.

[بِ رِ فُ] (نف مرکب)برنج فروشنده. آنکه شغل و حرفه اش فروختن برنج باشد. رزّاز.

برنج فروشی.

[بِ رِ فُ] (حامص مرکب)عمل و شغل برنج فروش. رزّازی (||. اِ مرکب) دکان و محل فروش برنج.

برنجق.

[بِ رَ جِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان میانه. سکنهء آن ۱۵۴ تن است. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و بزرک و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برنجک.

[بِ رِ جَ] (اِ مصغر) قسمی حلوا که از برنج نخست پخته و سپس سرخ کرده کنند و بر آن نرمهء قند پاشند. (یادداشت مرحوم دهخدا) : برنجک خود و دامک سرسبک رسیدند هر دو دل از غم تنک.نظام قاری ||. امروزه برنجک بر برنجی اطلاق میشود که آجیل فروشان آنرا پس از خیساندن، لحظه ای چند در روغن نیک سرخ کرده قرار میدهند در نتیجه برنج پف می کند و ترد میشود و گاه آنرا با نمک و گاه با خاکه قند مخلوط میکنند.

برنج کابلی.

[بِ رِ جِ بُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) تخمی است دوائی و آن کوچک و بزرگ می باشد و کوچک آن بهتر است و رنگ آن مایل به سرخی است. (از برهان) (از آنندراج). معرب برنگ کابلی است. (از فهرست مخزن الادویهٔ). ابرنج گویند و برنق، به پارسی برنگ گویند. (از اختیارات بدیعی). دانه ایست که از هند آرند بقدر ماشی با نقطه های سیاه و سپید مدور و املس، بی بوی و در طعم آن تلخی باشد، در طب بکار رود، و شیخ الرئیس در قانون مکرر این نام را آورده است. (یادداشت مرحوم دهخدا). گیاهی است از ردهء دولپه ایهای پیوسته گلبرگ که تیرهء مخصوصی را بنام برنگها تشکیل میدهد و در حدود ۶۵ نوع از این گیاه شناخته

شده که تمامی در نواحی گرم آسیا و آفریقا و شمال استرالیا میرویند. این گیاه دارای شاخه های دراز و پیچنده با برگهای تخم مرغی شکل نسبةً طویل و گلهای سفید خوشه ایست. میوه هایش قرمز و گرد و کوچک و تندمزه است و از این جهت گاهی بعنوان تقلب و غش در دانه های فلفل مخلوط می کنند. در تداوی دانه های این گیاه را برای درمان اقسام کرمهای کدو مصرف می کنند. (از فرهنگ فارسی معین). برنگ کابلی. و رجوع به بِرَنج و برنگ کابلی شود.

برنج کار.

[بِ رِ] (نف مرکب) برنج کارنده. آنکه برنج کارد. آنکه شغل و حرفه اش کاشتن برنج باشد.

برنج کاری.

[بِ رِ] (حامص مرکب) عمل کاشتن برنج. عمل زرع برنج.

برنجکان.

[بِ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان آیدغمش بخش فلاورجان شهرستان اصفهان. سکنهء آن ۵۲۱ تن است. آب آن از زاینده رود و محصول آن غلات و برنج است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

برنجک زری.

[بِ رِ جَ کِ زَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) قسمی جامهء سخت نازک با گلهای خرد زری که زنان از آن چارقد کردندی. قسمی جامهء تنک که بروی خجک های زرین بود و بر روی عروس کشیدندی تا از پشت آن دیده شود. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برنج کوب.

[بِ رِ] (نف مرکب)برنج کوبنده. آنکه برنج را می کوبد. آنکه دانه های برنج را از شلتوک با عمل کوفتن برآرد. که دانهء برنج را از پوست به کوفتن جدا کند. رزّاز. (لغت محلی شوشتر، خطی، ذیل رز).

برنج کوبی.

[بِ رِ] (حامص مرکب) عمل کوبیدن برنج. عمل جدا کردن دانهء برنج از پوست.

برنجگان.

[بِ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان پشتکوه بخش ارد شهرستان شهرکرد. سکنهء آن ۱۲۶ تن است. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، برنج، گردو و انار است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

برنج گر.

[بِ رِ گَ] (ص مرکب) آنکه آلات از فلز برنج سازد. شَبّاه. (از دهار).

برنجمشک.

[بَ رَ مُ] (اِ مرکب) به معنی فلنج مشک است که بالنگوی خودروی باشد. (از برهان). قرنفل بستانی. (از منتهی الارب). افرنجمشک. حبق القرنفلی. (اختیارات بدیعی). بالنگو. (الفاظ الادویهٔ). پرنجمشک. فرنجمسک. فرنجمشک. رجوع به فرنجمشک و بالنگو شود.

برنجن.

[بَ رَ جَ] (اِ) حلقه ای باشد از طلا ـ و نقره و امثال آن که زنان در دست و پای کنند، آنچه در دست کنند دست برنجن و آنچه در پای کنند پای برنجن خوانند. (برهان) (از آنندراج). اورنجن. برنجین. ورنجن ||. هر زینت زنانه. (ناظم الاطباء).

برنجو.

[بِ رِ] (اِ) قسمی از پختنیها. طاهریه. و رجوع به طاهریه شود.

برنج وا.

[بِ رِ] (اِ مرکب) اُرُزّیهٔ. آش برنج.

برنجه.

[بِ رِ جَ] (اِخ) دهی است از دهستان احمدآباد بخش تکاب شهرستان مراغه. سکنهء آن ۷۴۷ تن است. آب آن از رودخانهء ساروق و محصول آن غلات، بادام، حبوب و کرچک است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برنجی.

[بِ رِ] (ص نسبی) منسوب به برنج (فلز). ساخته شده از برنج. رجوع به برنج شود ||. میخ خرد و کوچک. (ناظم الاطباء).

برنجی.

[بِ رِ] (ص نسبی) منسوب به برنج (گیاه). رجوع به برنج شود. - نان برنجی؛ شیرینی که از آرد برنج و قند و روغن ساخته شود.

برنجین.

[بَ رَ] (اِ) برنجن. حلقه ای از طلا و نقره که زنان در دست و پا کنند. (برهان). رجوع به برنجن شود.

برنجین.

[بِ رِ] (ص نسبی) منسوب به برنج (فلز). ساخته شده از برنج. (ناظم الاطباء). برنجی. و رجوع به برنج شود.

برنجین.

[بِ رِ] (ص نسبی) منسوب به برنج که از حبوب است. ساخته شده از برنج ||. پلو. چلو. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). نوعی حلوا

که از برنج و روغن و شکر سازند : پس روید ای خیکها از پیش من کز برنجین چرب گشته ریش من. حاج میرزا کریم خان.

برند.

[بَ رَ] (اِ) حریر ساده. (از برهان). پرند. و رجوع به پرند شود.

برند.

[بَ رَ / بِ رَ] (معرب، اِ) فروغ شمشیر و جوهر آن، معرب پرنگ(۱). (از منتهی الارب). جوهر و آب شمشیر، و آن لغتی است در «فرند» و گویند معرب است. (از المعرب جوالیقی ||). سیف برند؛ شمشیر که بر آن نشان قدیم باشد، و تیغ جوهردار. (منتهی الارب). (۱) - ظ: پرند.

برند.

[بُ رَ] (نف) مخفف برنده. قطع کننده. (از آنندراج). بران : ره تنگ عشق است پست و بلند ولی چون دم اره باشد برند. طاهر وحید (از آنندراج ||). مجازاً به معنی گوارا و هاضم. (از آنندراج).

برند.

[بُ رَ / بَ رَ] (اِ) تیغ و شمشیر تیز و آبدار و جوهردار. (برهان). پرند. و رجوع به پرند شود.

برندآور.

[بَ رَ وَ] (اِ مرکب) شمشیر تیز. (از آنندراج). شمشیر درخشان و تابان. (ناظم الاطباء). پرندآور. و رجوع به پرندآور شود.

برنداف.

[بَ رَ] (اِ) تسمه و دوال. (برهان). چرم زین و لگام. و صحیح آن برنداق است. (از آنندراج) : ازیرا که می زین و زآن بایدت برنداف زین و عنان و لگام. مختاری (از آنندراج ||). روده ها، اعم از روده‌ء انسان یا حیوان. (از برهان). و رجوع به برنداق شود.

برنداق.

[بَ رَ] (اِ) مصحف یرنداق. (حاشیه‌ء معین بر برهان قاطع). «برنداف» که در برهان آمده غلط است و اصل آن برنداق و یرنداق است. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به برنداف و یرنداق شود.

برندق.

[بَ رَ دَ] (اِخ) قریه‌ء بزرگی است در یک وادی بین قزوین و خلخال از اعمال آذربایجان. (از معجم البلدان) (از مراصد). ده بزرگی است از اعمال آذربایجان واقع در دره‌ء ری که میان قزوین و خلخال می باشد. (مرآة البلدان ج۱ ص۱۹۹). دهی از دهستان خورش رستم بخش شاهرود شهرستان هروآباد. سکنه‌ء آن ۱۰۲۵ تن است. آب آن از چشمه و رود قزل اوزن و محصول آن غلات، برنج،

پنبه، حبوب و سردرختی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برندک.

[بَ رَ دَ] (اِ) کوه کوچک و پشتهء خرد، و بعضی گویند که در میان دشت و صحرا واقع باشد. (از برهان) (از آنندراج ||). خبث الحدید ||. قفل و زرفین و دربند ||. قسمی از آمله و هلیله. (ناظم الاطباء).

برندکام.

[بِ رَ دَ] (اِ) گیاهی است که آنرا بابونه گاو گویند. (از برهان). بابونه گاو. (الفاظ الادویه). اقحوان و بابونهء گاوچشم. (ناظم الاطباء).

برندگی.

[بَ رَ دَ / دِ] (حامص) صفت برنده. چگونگی آنکه بَرَد. (یادداشت مرحوم دهخدا). قابلیت بُرد. رجوع به برنده و بردن شود.

برندگی.

[بُ رَ / بُ رْ رَ دَ / دِ] (حامص)صفت برنده. تیزی. (یادداشت مرحوم دهخدا). عمل برنده. برش. (فرهنگ فارسی معین) : چو شه دید کو سنگ را آس کرد ز برّندگی نامش الماس کرد.نظامی.

برندن.

[بُ رُ دَ] (مص) فشار دادن و افشردن. (ناظم الاطباء). اما در دیگر مآخذ موجود نبود.

برندود.

[بَ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان شاخنات بخش درمیان شهرستان بیرجند. سکنهء آن ۳۷۲ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برنده.

[بَ رَ دَ / دِ] (نف، اِ) نعت فاعلی از بردن. باربردار. (ناظم الاطباء). حمل کننده. حامل. آنکه چیزی را از جایی به جای دیگر برد. (فرهنگ فارسی معین) : همه پاک رستم به بهمن سپرد برنده به گنجور او برشمرد.فردوسی. برنده بدو گفت کای تاجور یکی شاد کن دل، بر ایرج نگر.فردوسی. سَحبان؛ نیک برنده. (از منتهی الارب). - برندهء سر دیو؛ حامل رأس الغول که یکی از صور فلکی است. رجوع به حامل رأس الغول شود ||. مقابل بازنده. (یادداشت مرحوم دهخدا). آنکه بُرْد با او باشد، چون برنده در مسابقه و برنده در مناقصه و غیره. کسی که در قمار یا مسابقه یا بازی پیروز گردد. (فرهنگ فارسی معین). - ورق برنده؛ آتو، در بازی قمار و به مجاز در سیاست ||. دلیل و راهنما ||. کشش، که به عربی جذبه گویند. (از آنندراج ||). مؤثر و عامل و کننده. (ناظم الاطباء). ||پروانه، که شبها خود را به شعلهء شمع و چراغ زند. (از برهان) (از آنندراج). پرنده. و رجوع به پرنده شود.

برنده.

[بُ رَ / بُرْ رَ دَ / دِ] (نف) نعت فاعلی از بریدن. قطع کننده. (آنندراج). آنکه چیزی را قطع کند. کسی که چیزی را ببرد. (فرهنگ فارسی معین). جازح. حاذم. خَدِب. صارم. عَضب. فاصل. قاضب. قاطع. قُرصوف. قَصّال. قطّاع. هَیذّ. هَذاهِذ. هَذوذ. هَذهاذ. (منتهی الارب) : چو خستو نیاید نبندد کمر ببرّم میانش به برّنده ار.فردوسی. زبانش بکردار برّنده تیغ به چربی عقاب آرد از تیره میغ.فردوسی. تواضع کن ای دوست با خصم تند که نرمی کند تیغ برّنده کند.سعدی. أجْوَب؛ برنده تر. (منتهی الارب). ذابِح؛ گلوبرنده. (دهار). صَیروم؛ نیک برنده. قصّاب؛ برندهء گوشت و روده و جز آن. هذّاذ؛ نیک برنده. (از منتهی الارب ||). تیز. حدید. بران. (یادداشت مرحوم دهخدا). آلتی تند و تیز و برا: تیغ برنده. (فرهنگ فارسی معین ||). گوارا و هاضم: آب برنده؛ گوارنده. (از آنندراج). که زود گوارد طعام را. محلل. گوارنده ||. سخت سرد: آبی برنده. (از یادداشت مرحوم دهخدا ||). سخت ترش: سرکهء برنده. (از یادداشت مرحوم دهخدا ||). محوکننده. زداینده. ساینده. کاهنده، چنانکه اسید و ترش و جز آنها ||. کاری : ز دارا چو روی زمین پاک شد ترا زهر برّنده تریاک شد.فردوسی ||. پیماینده. طی کننده : یکی دشت پیمای برنده راغ به دیدار و رفتار زاغ و نه زاغ.اسدی.

برندی.

[بْرَ / بِ رَ] (انگلیسی، اِ)(۱) نوعی مشروب الکلی. (یادداشت مرحوم دهخدا). مشروب الکلی قوی که از تقطیر شراب یا تفالهء انگور ساخته میشود و بهترین نوع آن کنیاک است. (از دایرة المعارف فارسی). (۱) - Brandy.

برنز.

[بْرُ / بُ رُ] (فرانسوی، اِ)(۱) آلیاژی که از آمیختن مس و قلع بدست می آید. مفرغ. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به مفرغ شود. (۱) - Bronze.

برنس.

[بَ نَ] (اِ) مقراض و کازود. (ناظم الاطباء).

برنس.

[بَ نَ / نِ] (اِ) برنش. رنج روده و دل پیچه و ذوسنطاریا. (ناظم الاطباء).

برنس.

[بُ نُ] (اِ) جامه و کلاه پشمین گنده که بیشتر نصاری و ترسایان پوشند و بر سر نهند. (از برهان). جامه ای که از پشم سیاه بافند و نادر سفید هم باشد، و آن لباس ترسایان و نصاری است. (از غیاث) (از آنندراج). جبه ای که سر و بدن را بتمامه می پوشاند. (ناظم الاطباء). جامه ای که کلاه بر سر آن باشد، مانند بارانی. (فرهنگ فارسی معین). جامهء کلاه دار از پیراهن و جبه و بارانی و مانند آن. (منتهی الارب). هر لباسی که سرپوش آن بدو پیوسته باشد. (از اقرب الموارد ||). کلاه نصرانیان که فرنگیان باشند، و بعضی گویند به معنی کلاه عربی است. (از برهان). کلاه دراز که کشیشان می پوشند. (از غیاث) (از آنندراج). کلاه درازی که در قدیم

مردم بربر و مردم اسپانیول می پوشیدند. (ناظم الاطباء). کلاه برکی. کلاه درویشی. (فرهنگ فارسی معین). کلاه دراز. (از منتهی الارب). قلنسوه ای دراز که در صدر اسلام آنرا بر سر می گذاشتند. (از اقرب الموارد). ج، بَرانِس. (منتهی الارب) : بدل سازم به زنار و به برنس ردا و طیلسان چون پور سقا.خاقانی. پیری را دیدم... برنسی بر سر نهاده یعنی کلاهی بارانی. (تاریخ قم). نه از کفرم خبر باشد نه از دین نه برنس می شناسم نی مصلا. ابونصر نصیرای بدخشانی (بهار عجم). تَبرنُس؛ برنس پوشیدن. (دهار).

برنساء.

[بَ رَ](۱) (ع اِ) مردم، گویند ماأدری أی البرنساء هو؛ یعنی ندانم که او کدام از مردم است. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). برناساء. و رجوع به برناساء شود. (۱) - در منتهی الارب بَرْنَساء ضبط شده است.

برنش.

[بَ نِ] (اِ) برنس. رنج روده و دل پیچه و ذوسنطاریا. (ناظم الاطباء). و رجوع به برنیش شود.

برنشاء.

[بَ نَ] (ع اِ) مردم، گویند ماأدری أی البرنشاء هو؛ یعنی ندانم او چه کسی است. (از منتهی الارب). برنساء. و رجوع به برنساء شود.

برنشاندن.

[بَ نِ دَ] (مص مرکب) (از: پیشوند بر + مصدر نشاندن) متعدی برنشستن. سوار کردن. ارکاب. - سپاه (سپه، لشکر) برنشاندن؛ مجهز کردن آن. آماده کردن آن برای رفتن : چو گفتار بشنید و نامه بخواند سپاه پراکنده را برنشاند.فردوسی. چو نامه بخوانی سپه برنشان بدین بارگاه آی با سرکشان.فردوسی. چو بیدار شد بخردان را بخواند سران سپه را همه برنشاند.فردوسی. فرستاده را چون بر اینسان براند همانگه سپه رزم را برنشاند.اسدی. لشکریان را ازبرای دفع شر... برنشاند. (سندبادنامه ص ۲۰۲). - به گاه برنشاندن؛ به پایگاه بلند رساندن. بر تخت نشاندن : به نیکی نبد شاه را دستگاه وگرنه مرا برنشاندی بگاه.فردوسی ||. سوار اسب کردن : طاهر او را... خلعت داد و برنشاند سوی برادر فرستاد. (تاریخ سیستان). غازی سه بار دیگر زمین بوسه داد و سپاهداران اسب سپهسالار خواستند و برنشاندند. (تاریخ بیهقی ||). به مجاز، آماده و مهیای حرکت کردن : رسول را برنشاندند و آوردند. (تاریخ بیهقی ص ۲۹۰). رسول و خادم را برنشاندند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۷۶ ||). جای دادن. قرار دادن. متمکن ساختن. بر تخت نشاندن. در جای بزرگان نشاندن : به ایوان فرستاده را پیش خواند به تخت گرانمایگان برنشاند.فردوسی. و رجوع به نشاندن شود ||. نصب کردن سرنیزه را. (ناظم الاطباء): تَنصیل؛ برنشاندن تیغ و پیکان و سنان. (تاج المصادر بیهقی ||). درنشاندن. مرصع کردن. ترصیع، چنانکه گوهری یا پولکهای فلزی را بر چوبی یا چرمی یا سنگی و مانند آن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : گر کوکب ترکشْت ریخته شد من دیده بترکشْت برنشانم.عماره.

برنشست.

[بَ نِ شَ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) سوار شدن. (غیاث). سواری کردن. رکوب : همه داردش [فرزند را] تا شود چیره دست بیاموزدش خوردن و برنشست.دقیقی. سپیدزرده برنشست ملوک را شاید. (نوروزنامه). رِداف؛ جای برنشست ردیف بر ستور. رکاب؛ اشتران که برنشست را شایند. (مجمل اللغة). رَکوب، رَکوبة؛ آنچه برنشست را شاید. (دهار). سیساء؛ جای برنشست از ستور.

صَهوهٔ؛ جای برنشست سوار از اسب. قَعود؛ شتر جوانه که نخست در بار و برنشست آمده باشد. کَتوم؛ ناقه که وقت برنشست بانگ نکند. (از منتهی الارب). - اسب برنشست؛ اسبِ سواری. مقابل باری و بارکش. مَرکب : چنان بد که اسبی ز آخور بجست که بد شاه پرویز را برنشست.فردوسی. - بارهء برنشست؛ اسب سواری : به نستور ده بارهء برنشست مر او را سوی رزم دشمن فرست.دقیقی. - جامهء برنشست؛ گستردنی. فرش. بساط : یکی کاروان شتر با من است ز پوشیدنی جامهء برنشست.فردوسی. درم بار کردند خروار شست همان گوهر و جامهء برنشست.فردوسی. - ستور برنشست؛ ستور سواری: دابه؛ گام زننده از حیوان و ستور برنشست. ظَهر؛ ستور برنشست. (منتهی الارب (||). ا مرکب) هرچه بر آن نشینند چون هودج و کجاوه و پالکی و تخت روان. (یادداشت مرحوم دهخدا). زین اسب و جهاز شتر. (ناظم الاطباء): قَرّ؛ برنشستی است مردان را، و هودج. (منتهی الارب ||). مَرکب : اگر برتر از اسپ چهارپایی بودی اسپ را برنشست ما نکردی [یزدان] . (نوروزنامه). هست از پی برنشست خاصت امّید خصی شدن نران را.خاقانی ||. اسب : بیامد سوی آخر برنشست یکی تیغ هندی گرفته بدست.فردوسی. به دل گفت کاین برنشست من است کنون کار کردن بدست من است.فردوسی ||. نشستنی. لایق نشستن ||. مرکوب. رِکْبهٔ. (منتهی الارب).

برنشستن.

[بَ نِ شَ تَ] (مص مرکب)سوار شدن. (از برهان) (غیاث) (آنندراج). رکوب. (از تاج المصادر بیهقی). رکب : هرگاه خزینه دار ملک برنشستی و جایی رفتی و یوسف با او بودی... (ترجمهء طبری بلعمی). نصر سیار... آخرسالار خویش را بخواند و گفت فلان اسب را بیار و برنشست و برفت. (ترجمهء طبری بلعمی). ابوبکر بیرون آمد و اسبش آورده بودند برننشست و همچنان پیاده میرفت. عبدالرحمان گفت برنشین همچنان برننشست تا سه کرت گفت برنشین و برننشست و همچنان پیاده میرفت. (ترجمهء طبری بلعمی). به شبگیر شاپور یل برنشست همی رفت جوشان کمانی بدست.فردوسی. بدو داد اسب و دو دستش ببست وز آن پس بفرمود تا برنشست.فردوسی. ز اسپ اندر آمد دو دستش ببست به پیش اندر افکند و خود برنشست. فردوسی. در این میانه که او می نخورد و برننشست شنیده ای که دل خلق هیچ بود بجای؟ فرخی. بارگی خواست شاد بهر شکار برنشست و بشد بدیدن شار.عنصری. برنشست و به در حصار شد پدر [امیر خلف]چون او را بدید از دور، هم از آنجا فرود و پیاده شد. (تاریخ سیستان). لشکر برنشستند اندر شب و بهزیمت از شهر بیرون شدند. (تاریخ سیستان). میر دیگر روز برنشست و به صحرا آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۷). روز سیم حاجب برنشست و نزدیک تر قلعه رفت. (تاریخ بیهقی). پنجشنبه سلطان برنشست و به کوشک سپید رفت. (تاریخ بیهقی). اسبی بلند برنشستی با بناگوش و زیربند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۴). خوارزمشاه اسب بخواست و به جهد برنشست. (تاریخ بیهقی). امیر دررسید پیاده شدند خدمت را و باز برنشستند. (تاریخ بیهقی). به کس روی منمای جز گاه گاه به هر هفته ای برنشین با سپاه.اسدی. چو تنها بوی رنج برده بسی مده اسب تا برنشیند کسی.اسدی. مظلومان را انصاف دادی چون برنشستی. (قصص الانبیاء ص۷۹). چون طالوت آنرا بدید برنشست و همه سیصدوسیزده کس بودند. (قصص الانبیاء ص۱۴۴). مردی را اسپی نزدیک من فرستاد که چنانکه هستی برنشین و نزدیک من آی. (سفرنامهء ناصرخسرو). سواری فرودآمد تا نعل بازگیرد... و برنشست. (مجمل التواریخ و القصص). و از ایشان سوار را نشان داد که چه وقت فرودآمد و برنشست. (مجمل التواریخ و القصص). آنگاه برخاستی و برنشستی و به کاخ رفتی. (تاریخ بخارا ص۹). اسب یحیی را آوردند تا برنشیند. (تاریخ بیهق). با وشاقان خاص گیسودار شاه افلاک برنشست آخر.خاقانی. با جمعی از خواص ممالیک خویش برنشست و به مدد جمع شد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۹۴). از سر حمیت برنشستند و از راه بکرآباد روی به مدافعت ایشان نهادند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۷۴). بر این ابلق که آمد شد گزیند چو این آمد فرود آن برنشیند.نظامی. دلا منشین که یاران برنشستند بنه بربند کایشان رخت بستند.نظامی. کمین سازان محنت برنشستند یزک داران طاقت را شکستند.نظامی. شبی برنشست از فلک درگذشت بتمکین و جاه از ملک درگذشت.سعدی. اِقتضاب؛ بر اشتر

پیش از ریاضت برنشستن. (دهار). مَرکوب؛ آنچه برو نشینند چون اسب و ستور و جز آن. (دهار). - برنشستن کوسه؛ از مراسم ایرانیان قدیم بود که به اول بهار مردی کوسه بر خری برمی نشست و بعنوان وداع با زمستان از مردم چیزی می ستاند. رجوع به التفهیم ص۲۵۶ شود. - به تخت برنشستن؛ جلوس کردن. پادشاهی کردن : بیامد به تخت پدر برنشست به شاهی کمر بر میان بر ببست.فردوسی. بیامد به تخت مهی برنشست میان تنگ بسته گشاده دو دست.فردوسی ||. به قصد جایی رفتن. سوار شدن. حرکت کردن. عزیمت کردن : چو نامه بخوانی سبک برنشین که بی روی تو هستم اندوهگین.فردوسی. بگفت این وز آن جایگه برنشست به ایوان خرم خرامید مست.فردوسی. به پیش ویس شد کو را ببیند چو او را دیده باشد برنشیند. (ویس و رامین). - به صید برنشستن؛ به قصد شکار رفتن. رهسپار شدن به شکار : روزی بهرام به صید برنشسته بود و از دور آهویی را بدید اسب برانگیخت و همی تاخت. (ترجمهء طبری بلعمی ||). سوار شدن جنگ را. بحرب رفتن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : که با وی [با ملک لحرز به هندوستان] صدهزار مرد برنشیند. (حدود العالم). این ناحیت را بیست هزار مرد است که با ملکشان برنشینند. (حدود العالم). او را صدوپنجاه هزار سوار است و هشتصد پیل که بروز حرب برنشینند. (حدود العالم). بفرمود تا برنشیند سپاه پی رزم هاماوران کینه خواه.فردوسی. چو شب تیره شد با سپه برنشست همی رفت جوشان و گرزی بدست. فردوسی. سپه را بفرمود تا برنشست به کینه کمر بر میان بر ببست.فردوسی. علمهای شاهی برآمد به ماه همه برنشستند خیل و سپاه.فردوسی. همه لشکر برنشستند و پیش شدند با کوکبهء بزرگ. (تاریخ بیهقی). احمد گفت اعیان و سپاه را بباید گفت آمدن و نمود که به جنگ خواهد رفت تا لشکر برنشیند. (تاریخ بیهقی). طلیعهء لشکر دمادم کنید تا لشکرگاه مخالفان اگر جنگ پیش آرد برنشینیم و کار پیش گیریم. (تاریخ بیهقی). ایلچی به خلیفه فرستاد که گفته ای من ایلم، نشان ایلی آن باشد که چون بیایی برنشینیم ما را به لشکر مدد دهی. (جهانگشای جوینی ||). جای گرفتن. قرار گرفتن. نشستن : مرغ امید برنشست بشاخ گشت میدان گفتگوی فراخ.نظامی. بر چنان سبزه هر آن کو برنشست بر نجاست بی شکی بنشسته است. مولوی. اِهتماص؛ برنشستن بر کسی و کشتن. هَمص؛ برنشستن بر روی و کشتن. تعجّز؛ برنشستن بر عَجُز شتر. (از منتهی الارب ||). افتادن، چنانکه برف و صقیع و مانند آن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). به قضای حاجت شدن. به مستراح رفتن. به مستراح شدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به نشستن شود.

برنشستنی.

[بَ نِ شَ تَ] (ص لیاقت) لایق سواری. (ناظم الاطباء). مَرکب. مرکوب. (یادداشت مرحوم دهخدا). رَحول. (دهار). قذّاف: اِرکاب؛ ستور برنشستنی دادن کسی را. قَعش؛ برنشستنی شبیه هودج. (از منتهی الارب). قَعود، مَطیّهٔ؛ اشتر برنشستنی. (دهار).

برنشسته.

[بَ نِ شَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)نعت مفعولی از برنشستن. سوارشده و بالانشسته. (ناظم الاطباء). رجوع به برنشستن در تمام معانی شود.

برنشستی.

[بَ نِ شَ] (ص نسبی) منسوب به برنشست که ستور سواری باشد. مَرکب. مرکوب. رکوب. رکوبهٔ. سواری. بارگی، مقابل باری. (یادداشت مرحوم دهخدا): رَکوب؛ ستور برنشستی. عَسجدیهٔ؛ شتران برنشستی شاهان. (از منتهی الارب).

برنشیت.

[بْرُ / بُرُ] (فرانسوی، اِ)(۱)(اصطلاح پزشکی) مرضی که در ریه حاصل شود، و عوارض آن از این قرار است: ورم نایژه ها و شاخه های قصبهٔ الریه، گرفتگی صدا، سرفه های سخت، خروج خلطهای ساده یا توأم با چرک و خون. (فرهنگ فارسی معین). التهاب یکی از برونشها (مجاریی که قصبهٔ الریه یا نای را به یکی از دو ریه مربوط میسازد) یا شاخه های آنها براثر تحریک یا جایگزینی میکربها در آنها. (دایرهٔ المعارف فارسی). ورم ریه. برونشیت. - برنشیت حاد؛ نوعی از برنشیت که در زمستان بعلت سرماخوردگی شدید بروز کند. (فرهنگ فارسی معین). - برنشیت مزمن؛ نوعی از برونشیت که جایگیر و کهنه و بدان سبب باخطر شده باشد. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bronchite.

برنطین.

[بِ رِ] (اِخ) دهی است از دهستان رودان بخش میناب شهرستان بندرعباس. سکنهء آن ۱۳۰۰ تن است. آب آن از رودخانه و محصول آن خرماست. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

برنغار.

[بُ رُ] (ترکی، اِ) فوجی که بروز جنگ جانب دست راست پادشاه استاده باشد. (غیاث) (آنندراج). میمنهء لشکر. (ناظم الاطباء). برانغار. رجوع به برانغار شود.

برنق.

[بَ رَ] (اِ) برنگ. (تحفهء حکیم مؤمن). برنج. رجوع به برنگ و بِرَنج و برنج کابلی شود.

برنک.

[بَ رَ] (اِ) اصل و بنا و ابتدا. (آنندراج). ریشه و اصل. (ناظم الاطباء ||). یورش و حمله. (آنندراج). حمله و تاخت و تاز. (ناظم الاطباء ||). جامهء ابریشم. (آنندراج). پارچهء ابریشمی. (ناظم الاطباء). اما به سه معنی فوق در سایر فرهنگهایی که در دسترس بود دیده نشد ||. زنگ و جرس. (ناظم الاطباء). برنگ ||. کلید و قفل و دربند. (ناظم الاطباء). در دو معنی اخیر ظاهراً صورتی از برنگ باشد. رجوع به برنگ شود.

برنک.

[بِ رَ] (اِخ) دهی است از بخش میان کنگی شهرستان زابل. سکنهء آن ۲۰۰ تن است. آب آن از رودخانهء هیرمند و محصول آن غلات و لبنیات. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

برنکان.

[بَ رَ] (ع اِ) گلیم سیاه. (منتهی الارب). کساء سیاه. (از اقرب الموارد). برکان. برکانی. ج، بَرانِک. (اقرب الموارد) (منتهی الارب).

برنکانی.

[بَ رَ نی ی] (ع اِ) گلیم سیاه. (منتهی الارب). کساء سیاه. (از اقرب الموارد). برکان. برکانی. برنکان. ج، بَرانِک. (اقرب الموارد) (منتهی الارب).

برنگ.

[بَ رَ] (اِ) جرس و درای. (برهان) (آنندراج) : چو ماسورهء هند باری برنگ میان آکنیده به تیر خدنگ.نظامی ||. غلق در خانه||. کلید، که عربان مفتاح خوانند. (برهان) (آنندراج). کلید و دربند. (ناظم الاطباء).

برنگ.

[بَ رَ] (ص) دارای رنگ و لون. (ناظم الاطباء). این کلمه در ناظم الاطباء به فتح اول است اما ظاهراً باید مرکب از بِ + رنگ باشد، به معنی بارنگ و دارای رنگ: تلوّن؛ برنگ شدن. (تاج المصادر بیهقی). - برنگ دادن؛ رنگ کردن چیزی را. (آنندراج) : گذشت عید بهار و ز تنگدستیها رخی برنگ ندادیم از حنای قدح. میرزا صائب (از آنندراج (||). اِ) مداد. مرکب. سیاهی دودهء مرکب. نقس. (یادداشت مرحوم دهخدا). او را گفتند : یارب که سرش بریش ورگیرندا، این چه رسوائیست؟ جواب داد به زبان اصفهانی: «دفیران را برنگ اورنگ بود» یعنی کاتبان را سیاهی بر جامهء هنر باشد، چنانکه عرب گوید: ان المداد خلوق ثوب الکاتب. (ترجمهء محاسن اصفهان آوی ص ۱۱۱). مراد خالهای مرکب چکیده بر جامه است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برنگ.

[بِ رِ] (اِ) برنج کابلی و آن تخمی است دوایی که بیشتر از کابل آوردند. (برهان). قسمی از هلیله. (ناظم الاطباء). برنج کابلی. (الفاظ الادویهٔ). رجوع به برنج و برنج کابلی شود.

برنگ.

[بِ رِ] (اِ) برنج، که آلیاژی است. (از فرهنگ فارسی معین). از آن در ساختن اشیاء فلزی استفاده کنند. رجوع به برنج شود.

برنگ.

[بُ رُ] (اِ) اندوخته و ذخیره و پس انداز. (برهان). نفع و سود و حاصل و ذخیره و اندوخته. (ناظم الاطباء (||). اِخ) نام ولایتی است که قطب جنوبی آنجا دیده میشود. (برهان). نام آن قسمت از زمین که در آن قطب جنوب نمایان است. (ناظم الاطباء).

برنگ.

[بِ رَ] (اِخ) دهی است از بخش پشت آب شهرستان زابل. سکنهء آن ۱۰۷ تن است. آب آن از رودخانهء هیرمند و محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

برنگ.

[بِ رَ] (اِخ)(۱) ویتوس. (۱۶۸۰ - ۱۷۴۱ م.). دریانورد دانمارکی. وی بسال ۱۷۲۸ م. تنگه و دریای برنگ را کشف کرد و آنها به

اسم او نامیده شدند. (از فرهنگ فارسی معین). برینگ. (۱) - Bering, Vitus.

برنگ.

[بِ رَ] (اِخ)(۱) (دریای...) دریایی است منشعب از اقیانوس کبیر که بوسیلهء تنگه ای بهمین نام آسیا را از آمریکا جدا میسازد. این دریا امتداد شمالی اقیانوس کبیر است و بین سیبریه و آلاسکا قرار دارد و مساحت آن در حدود ۲۲۷۳۰۰۰ کیلومتر مربع است. (از دایرهٔ المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bering. Behring.

برنگ.

[بِ رَ] (اِخ)(۱) (باب...، تنگهء...) تنگه ایست به عرض تقریباً ۹۰ کیلومتر که آسیا را از امریکا جدا میسازد (منتهی الیه شمال شرقی آسیا و منتهی الیه شمال غربی امریکا) بین اقیانوس کبیر و اقیانوس منجمد شمالی واقع است. کاشف آن ویتوس برنگ (برینگ) است. (فرهنگ فارسی معین). برینگ. (۱) - Bering. Behring.

برنگاریدن.

[بَ نِ دَ] (مص مرکب) (از: پیشوند بر + مصدر نگاریدن) نگاشتن. نقش کردن : بر او برنگارید جمشید را پرستندهء ماه و خورشید را.دقیقی. رجوع به نگاریدن و نگاشتن و برنگاشتن شود.

برنگاشتن.

[بَ نِ تَ] (مص مرکب) (از: پیشوند بر + مصدر نگاشتن) نگاشتن. نگاریدن. نقش کردن. رجوع به نگاشتن شود.

برنگاشتن.

[بَ نَ تَ] (مص مرکب منفی)برنگرداندن. روی برنتافتن. مقابل برگاشتن : یکی پشت بر دیگری برنگاشت بنگذاشت آن پایگه را که داشت.فردوسی. رجوع به برگاشتن شود.

برنگ کابلی.

[بِ رِ گِ بُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) برنج کابلی، که گیاهی است. رجوع به برنج و برنج کابلی شود.

برنلق حسین خان.

[بَ رَ لِ قِ حُ سَ](اِخ) دهی است از دهستان کندوان بخش ترک شهرستان میانه. سکنهء آن ۲۸۷ تن است. آب آن از چشمه و رود ترک و محصول آن غلات و سیب زمینی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برنلق مددخان.

[بَ رَ لِ قِ مَ دَدْ] (اِخ)دهی است از دهستان کندوان بخش ترک شهرستان میانه. سکنهء آن ۵۶۳ تن است. آب آن از چشمه و رود

ترک و محصول آن غلات، عدس، بزرک و نخود است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برنو.

[بَ] (اِ) دیبای تنک و حریر نازک. (برهان) (آنندراج). پرنو. برنون. و رجوع به برنون شود.

برنو.

[بِ نُ] (اِخ)(۱) نام شهری است که کرسی موراوی از کشور چکسلواکی است. این شهر مرکز مهم صنعتی از قبیل نساجی و ماشین سازی و اسلحه سازی است و دارای ۱۳۳۶۳۷ تن جمعیت است. این شهر در جنگ بین الملل دوم آسیب فراوانی دید. (از دایرهٔ المعارف فارسی). - تفنگ برنو؛ تفنگ منسوب به شهر مزبور. (۱) - Brno.

برنوذ.

[بُ نَ وَ] (اِخ) از قرای نیشابور است و نسبت بدان برنوذی شود. (از مراصد) (از الانساب سمعانی). و رجوع به برنوه شود.

برنوس.

[بَ / بُ] (اِ) لشکر و لشکری. (برهان) (از آنندراج). قشون و لشکر سپاه. (ناظم الاطباء (||). اِخ) نام یکی از سپه داران است. (برهان). برنوش. و رجوع به برنوش شود.

برنوش.

[بَ / بُ] (اِخ) نام یکی از سپه داران است. (برهان). برنوس. و رجوع به برنوس شود.

برنوشتن.

[بَ نِ وِ تَ] (مص مرکب) (از: پیشوند بر + مصدر نوشتن) نوشتن : برنوشته دبیر پیکر او نام بهرام گور بر سر او.نظامی. زین نمط زین نوع ده طومار و دو برنوشت آن دین عیسی را عدو.مولوی. و رجوع به نوشتن شود.

برنوشتن.

[بَ نَ وَ تَ] (مص مرکب) (از: پیشوند بر + مصدر نوشتن) نوردیدن. پیچیدن. تا کردن : فراشان به منزل اندر پیش وی [عبدالله، در سفر حج] همی شدندی و نمدها همی افکندی و چون بگذشتی باز برنوشتندی و باز پیش آوردندی تا همهء راه همچنین برفت. (ترجمهء طبری بلعمی). - آستین برنوشتن؛ بالا زدن آستین. برزدن آستین، و کنایه از آمادهء کاری شدن : نخستین کسی کو بیفگند کین به خون ریختن برنوشت آستین.فردوسی. فروهشت دامن ز خورشید گرد بلا برنوشت آستین نبرد.اسدی ||. درنوردیدن. طی کردن : سه اسب گرانمایه کردند زین همی برنوشتند گفتی زمین.فردوسی. بقلب اندرون پیل و خاقان چین همی برنوشتند روی زمین.فردوسی. - ره برنوشتن؛ طی کردن. پیمودن. گذراندن : به ششماهه یکساله ره برنوشت بی آزار و خرم به خشکی گذشت.اسدی ||. - فروگذاشتن. ترک کردن : کنون برنوشتی ره ایزدی به کژّی کشیدی و راه بدی.فردوسی ||. - منع کردن. در

هم پیچیدن. نابود کردن : همه پیش آذر بکشتندشان ره گبرگی برنوشتندشان.فردوسی. و رجوع به نوشتن شود.

برنوف.

[بُ / بَ] (ع اِ) گیاهی است و در مصر بسیار باشد. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). درختی است قریب به درخت انار و پرشاخ، و برگش شبیه به برگ زعرور و از آن تیره تر و مزغب و رایحهء او تند و بدبوی و شکوفهء او مثل خوشه و با زردی و وسط شکوفهء او زغب دارد. (از تحفهء حکیم مؤمن). شاه بانگ. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). شابانگ. شابانج. (تحفهء حکیم مؤمن). آتش سگ. تس سگ. بنفشهء سگ. جمسفرم بری. ریحان الغزال. شاهفانج. شجرهء ابراهیم. شجرهء مریم. طیون. قیصوم. رجوع به شباهنگ در همین لغت نامه شود.

برنون.

[بَ] (اِ) دیبای تنک و حریر نازک. (از برهان) (از آنندراج). برنو. پرنو. پرنون. و رجوع به برنو و پرنون شود : از پی طفلان آب و گل صبا فراش وار بالش از بغدادی و بستر ز برنون ساخته. فلکی.

برنوه.

[بُ] (اِخ) از قرای نیشابور است. (از مراصد) (مرآت البلدان). و رجوع به برنوذ شود.

برنویی.

[بِ] (اِ) (قانون...، اصل...) قانونی است بدین مضمون که هر قدر سرعت حرکت یک جسم سیال (مایع، گاز) بیشتر شود فشار آن کمتر میگردد، مثل سرعت حرکت آب در یک لولهء افقی، در قسمتهای تنگتر بیشتر است، و لهذا فشار آب در این قسمتها کمتر می باشد. بموجب این قانون، هر گاه هوا از مقابل سوراخ لوله ای که عموداً در مایعی فروبرده شده دمیده شود، مایع در لولهء بالا میاید. عطرپاش و رنگپاش و اسبابهای شبیه آنها مبنی بر این خاصیتند (مایعی که بالا می آید بصورت رشحات ظریف افشانده میشود). بالا رفتن هواپیما را نیز میتوان بوسیلهء قانون برنویی توجیه کرد: بال هواپیما بطوری ساخته میشود که سرعت هوا بر سطح فوقانی آن بیشتر از سرعت هوای زیرین است، پس فشار وارد از هوا بر سطح زیرین بال بیشتر از فشار وارد بر سطح فوقانی آن می باشد، و در نتیجه هوا قوه ای بطرف بالا بر بال وارد می آورد. (دایرهٔ المعارف فارسی).

برنه.

[بَ نَ] (اِخ) نام کشتی گیر و پهلوانی است معروف. (آنندراج). نام یکی از پهلوانان ایران. (ناظم الاطباء).

برنهاد.

[بَ نِ / نَ] (اِ مرکب) (از: پیشوند بر + نهاد) بر قاعده و قانون. قانون. (ناظم الاطباء ||). پس انداز. ذخیره. آنچه از مال که خرج نکنند و برای احتیاط نگاه دارند : برنهاد را که نگاه داشتندی خمسین الف درهم. (تاریخ سیستان ||). بالا آمدن سطح زمین بواسطهء نهشت مواد جامد در رسوبات بر بستر رودخانه است. فرایند. (دایرهٔ المعارف فارسی).

برنهادن.

[بَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) (از: پیشونـد بر + مصـدر نهادن) بالا نهادن. (آنندراج). قرار دادن روی چیزی. نصب کردن روی چیزی. گذاشـتن. نهـادن : از بنـاگوش لعلگون گوئی برنهاده ست آلغونه به سیم.(۱)شـهید. همه برنهادنـد سـر بر زمین همه شاه را خواندند آفریـن.فردوسـی. از ایرانیـان آنکـه بـد چیزگـوی به خـاک سـیه برنهادنـد روی.فردوسـی. بزرگـان ایران ز گفتـار اوی به روی زمین برنهادنـد روی.فردوسـی. گر آن گنج آید از ویرانه بیرون به تاجش برنهم چون درّ مکنون.نظامی. کلوخی دو بالای هم برنهیم یکی پای بر دوش دیگر نهیم.سـعدی. - برنهادن بر چشم؛ بر دیـده قرار دادن. گرامی شـمردن. عزیز داشـتن : همچو نوباوه برنهد بر چشـم نـامهء او خلیفهء بغـداد.فرخی. - برنهـادن بر گردن؛ بر گردن قرار دادن: به گردن برنهم مشـکین رسن را برآویزم ز جورت خویشـتن را.نظـامی. - برنهادن بنـد؛ بنـد بسـتن : و طوس را بنـد و غل برنهی و نزدیک ما فرستی. (فارسـنامهء ابن البلخی). لیک بهر آنکه روز آینـد باز برنهـد بر پایشان بند دراز.مولوی. - برنهادن پای؛ قدم نهادن. برآمدن : برین بوم شاهی و هم کدخدای به تخت نیا برنهادی تـو پـای.فردوسـی. - برنهـادن پـل؛ بسـتن. قرار دادن : پـل برنهـادن تـو به جیحون و رود نیـل غـل بود برنهـاده به جیحون بر اسـتوار. منوچهری. - برنهادن تاج؛ تاج بر سـر قرار دادن : هنرپیشه آنست کز فعل نیک سـر خویش را تاج خود برنهد.ناصرخسرو. - برنهادن دست؛ قرار دادن آن بالاـی چیزی. بر روی چیزی قرار دادن دست : گفت برمگیر، دست بر وی نه، خـواست که دست برنهـد، گفت دست برمنه. (سـندبادنامه ص ۶۰). - برنهـادن دل؛ علاـقه منـد شـدن. دلبسـته شـدن : خیال از پردهء دیگر گشادن بـدیگر بیـدلی دل برنهادن.نظامی. - برنهادن دنـدان به لب؛ لب را گزیدن نشانهء افسوس و تحسـر را : بدانست کو را چه آمد بیاد غمی گشت و دندان بلب برنهاد.فردوسی. - برنهادن دیده؛ چشم دوختن : آن بتان دیده برنهاده بدو هر یکی دل به مهر داده بدو.نظامی. - برنهادن دیگ؛ گذاشـتن آن بالای دیگدان. بار کردن. بربار کردن. بر آتش یا دیگپایه نهادن : زن دیگ برنهاد و ازبهر او کرنج پخت. (سـندبادنامه ص ۲۹۰). - برنهادن زین؛ زین بر اسب قرار دادن : لگامش بسر کرد و زین برنهاد همی از پدر کرد با درد یاد.فردوسی. بفرمود اسب را زین برنهادن صـبا را مهـد زرین برنهادن.نظامی. - برنهادن سـر چیزی؛ پوشانـدن. بسـتن : قـدم رنجه فرمای تا سـر نهم سـر جهل و ناراستی برنهم.سـعدی. - برنهادن قفل؛ قفل کردن : جامه افکندنـد و راست کردنـد و قفل برنهادند. (تاریخ بیهقی). - برنهادن کلاه؛ کلاه بر سـر قرار دادن : به گسـتهم و بندوی فرمود شاه که تا برنهادند از آهن کلاه.فردوسی. برنه بسر کلاه خرد وآنگه برکش بشب یکی سوی گردون سر. ناصرخسرو ||. قرار دادن. نهادن : به رش بود بالاش صد شاه رش چو هفتاد رش برنهی از برش.فردوسی. تو نبینی که اسپ توسن را به گه نعل برنهند لبیش.عنصـری. بر سـرشان برنهند و پشت ستیخون سـخت گران سـنگی از هزار من افزون. منوچهری. چنانکه یکی را دو یا سه چنـدان آب بر باید نهادن تا توان خورد. (فارسـنامهء ابن البلخی ص۱۳۹). شکنج ابرویش بر لب فتـاده دهـانش را شـکنجه برنهـاده.نظـامی. تلبّـد؛ برنهـادن مرغ سـینه را به زمین و لاـزم گرفتن جای را. (از منتهی الارب ||). نهادن. گذاشتن، و به مجاز هموار کردن. تحمیل کردن : همی رنج بر خویشتن برنهیم از آن به که گیتی به دشمن دهیم.فردوسی ||. نصب کردن. تعبیه کردن : منجنیقهـا برنهـاد و کورهـا بسـتن فروگرفـت. (تاریـخ سیسـتان). بعـد از آن به پـای قلعهء برونـج رفتن و منجنیق برنهادن. (تاریـخ سیسـتان ||). بار کردن : ز یزدان نیکی دهش کرد یاد سـپه برنشـست و بنه برنهاد.فردوسـی. سپیده برآمد بنه برنهاد سوی خانهء قیصـر آمـد چو باد.فردوسـی. ز هر چیز چندان که اندازه نیست اگر برنهی پیل باید دویست.فردوسـی. سـپهدار توران بنه برنهاد سـپه را همه ترک و جوشن بـداد.فردوسـی. در گنـج بگشاد و روزی بـداد سـپه برگرفت و بنه برنهاد.فردوسـی ||. برنهادن بر چیزی؛ مقرر کردن. قرار گذاشـتن. قرار دادن. عهـد کردن. همداسـتان شـدن : بر آن برنهادنـد هر دو سـپاه کـه شـب بـازگردیم از رزمگاه.فردوسـی. بر آن برنهادند سالی که شاه سـتاند ز قیصر بهر مهرماه.فردوسی. وز آن پس چو گفتارها شد کهن بر آن برنهادند یکسر سخن.فردوسی. بر آن برنهادند یکسر سپاه که یک تن نگردد ز فرمان شاه.فردوسی. برین برنهادند یکسر سخن که سالار نیک اختر افکند بن.فردوسـی. چو پاسخ نیابی کنون زانجمن به بیدانشـی برنهی آن بمن.فردوسـی ||. سوار شدن. برنشستن : پسر زنبیل به

قلعهء نـای لامـان برشـد و حصـار برگرفت و یعقوب آنجا بایسـتاد و حرب پیوسـته کرد تا او را از آنجا فرود آوردنـد، برنهاد و بر راه بامیان به بلخ شد. (تاریخ سیستان). (۱) - ن ل: آن بناگوش کز صفا گویی برکشنده ست آلگونه به سیم.

برنی.

[بَ] (اِ) مرطبـان کوچـک. (از برهـان). مرتبـان کوچـک و آن ظرفی اسـت کـه در آن مربـا کننـد. (آننـدراج). قسـمی شـیشه برای نگاهـداری سـرکه و آبغوره و غیره، و آن کوچکتر از قرابه است و گردنی بلندتر از قرابه دارد. شـیشهء شـکم فراخ کوچکتر از قرابه. قسمی ظرف از شیشه برای نگاه داشتن و حفظ شراب و مربا و سرکه و ترشی های انداخته. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برنی.

[بَ نی ی] (معرب، اِ) معرب برنیـک فارسـی، و آن قسـمی خرمـای نیکو است. (از منتهی الارب). نوعی از بهترین انواع خرما، واحد آن برنیهٔ. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). نوعی خرماست. (لغت محلی بلوچستان، نیک شهر ||). نخل برنی؛ که بر آن خرمای برنی باشـد. (از ذیل اقرب الموارد ||). در لهجهء اهل عراق، خروسـهای کوچک آنگاه که به بلوغ آیند. ج، بَرانیّ. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). و رجوع به برنیهٔ شود.

برنی.

[بَ رَ نی ی] (ع اِ) خارجی. (ناظم الاطباء). اما در مآخذی که در دسترس بود دیده نشد.

برنی.

[بَ رَ] (اِخ) ضیاءالدین. مورخ و ادیب فارسـی زبـان هندوسـتان در اواخر قرن هفتم و اوایـل قرن هشـتم هجری. وی از مریـدان نظام الـدین محمد بداؤنی معروف به نظام الدین اولیاء، و از دوسـتان امیرخسـرو دهلوی و امیرحسـین دهلوی بود. برنی بیش از هفده سال نـدیم سـلطان محمـد بن تغلق بود. اواخر عمر را در تنگـدستی گذرانـد و سـرانجام انـدکی بعد از سال ۷۵۸ ه . ق. درگـذشت و در غیـاثپور نزدیـک مقبرهء نظام الـدین اولیاء مـدفون شـد. او راست: اخبار برمکیان، تاریـخ فیروزشاهی، فتوحات فیروزشاهی. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به تاریخ مغول عباس اقبال ص۵۲۹ و ۵۴۶ شود.

برنیا.

[ ] (اِخ) شهرکی از تبت که بقدیم از چین بود و در این شهر مردمان تغزغزی بسیارند. (از حدود العالم).

برنیان.

[بَ] (اِ) جـامهء ابریشـمی که به تـازیش حریر گوینـد. (از آننـدراج). پرنیـان. رجـوع به پرنیـان شـود. - برنیـان خـوی؛ خوش خلق و متواضع. (آنندراج).

برنیس.

[بِ] (اِ) نوعی از بلوط. (از برهان). نوعی از بلوط باشد و آن میوه ایست مغزدار. (از آنندراج).

برنیس.

[بِ / بُ] (اِ) مقراض بزرگ. (ناظم الاطباء).

برنیش.

[بُ] (اِ) پیچش با شکم رو را گویند و آنرا به عربی زحیر خوانند. (برهان). پیچش و شکم رو و اسهال که آنرا به عربی زحیر گویند، و ظاهراً این لغت بدین صورت خطا است و صحیح آن بُرینش بتقدیم یاء بر نون است یعنی بریدن. (از آنندراج). برنش. و رجوع به برنش و برینش شود.

برنیطهٔ.

[بُ نَ طَ] (ع اِ) قلنسوه و کلاه. (از المنجد).

برنیق.

[بِ] (ع اِ) گل و لای نهر. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). نوعی از سماروغ که دراز و سرخ باشد و یا خرد و سیاه. (منتهی الارب). نوعی از کماهٔ. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). - بنوبرنیق؛ بطنی است از عرب، و یا برنیق مردی از بنی سعد بوده است. (از منتهی الارب).

برنیک.

[بَ] (اِ مرکب) مرکب از بر بمعنی میوه و ثمر، و نیک به معنی خوب. (از قاموس). به معنی بار و حمل مبارک و نیکو. (از تاج العروس ج ۲ ص۱ س ۱۴). خرمایی است نیکو و معرب آن برنی است. (از منتهی الارب) (از آنندراج). بهترین نوع خرما، زرد یا سرخ که به زردی زند و سخت شیرین و خوش مزه که به گردی مایل است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برنینی.

[بِ] (اِخ)(۱) جووانی لورنزو. (۱۵۹۸-۱۶۸۰ م.) مشهور به کاوالیه برنن. نقاش، حجار و معمار ایتالیایی. یکی از استادان سبک بی قاعده است. وی رواق کلیسای سن پیر را در شهر رم بنا کرد، و مجسمه ها و نیم تنه های متعدد ساخت که از آن جمله از خلسهء سنت ترز باید نام برد. لویی چهاردهم او را در سال ۱۶۶۵ م. به پاریس دعوت کرد. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bernini, Giovanni Lorenzo.

برنیهٔ.

[بَ نی یَ] (معرب، اِ) معرب برنی فارسی. (یادداشت مرحوم دهخدا). ظرفی است سفالین یا از شیشه. (منتهی الارب). ظرف سفالین. (از اقرب الموارد). ج، بَرانیّ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد ||). خروس نوجوان. (منتهی الارب). در لهجهء عراقی، خروس خرد که

به بلوغ آمده باشد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). ج، بَرانیّ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد ||). واحد برنی که نوعی از خرما است. و رجوع به برنی شود (||. ص) نخلهٔ برنیهٔ؛ نخل که بار آن خرمای برنی باشد. (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به برنی شود.

برو.

[بَرْوْ] (ع مص) «برهٔ» و حلقه کردن در بینی شتر. (از منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به برهٔ شود ||. آفریدن. (از منتهی الارب) (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). برء. و رجوع به برء شود ||. تراشیدن تیر و چوب و قلم و مانند آن. (از منتهی الارب). بری. و رجوع به بری شود ||. از بیماری به شدن. (المصادر زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). برء. و رجوع به برء شود.

برو.

[بَ / بُ] (اِ) ابرو، که به عربی حاجب است. (از برهان). ابرو. (اوبهی) (صحاح الفرس). مخفف ابرو : بر من ای سنگدل دروت مکن ناز بر من تو با بروت مکن.بارانی. ببینی بروهای پیچان من فدای تو بادا تن و جان من.فردوسی. ببخشود و دیده پر از آب کرد بروهای جنگی پر از تاب کرد.فردوسی. سیاوش ز گفت گروی زره برو پر ز چین کرد و رخ پرگره.فردوسی. بپیچید رستم ز گفتار اوی بروهاش پرچین شد از کار اوی.فردوسی. که دارد گه کینه پایاب او ندیدی بروهای پُرتاب او.فردوسی. بغمزه تیر و مژه تیر و قد و قامت تیر برو کمان و ببازو درو فکنده کمان. بهرامی سرخسی. شبگیر نبینی که خجسته بچه درد است کرده دو رخان زرد و برو پرچین کرده ست. منوچهری. هرکه آن روی ببیند ز پی خدمت تو هم بروی تو که پشتش چو بروی تو بود. سنائی. چو تیر مژگان پیوست بر کمان برو چه پرنیان به بر تیر او چه زآهن سد. سوزنی. و رجوع به ابرو شود.

برو.

[بَ] (حرف اضافه + ضمیر) (از: بر + ـو، مخفف او) مخفف بر او. (ناظم الاطباء): همی تاخت تا پیش قیصر چو باد سخنهای خسرو برو کرد یاد.فردوسی. و رجوع به بر و او شود (||. اِ) بالا. روی. زبر. (ناظم الاطباء).

برو.

[بَرْوْ] (اِخ) نام ماه ||. ستارهء مشتری. (برهان). صاحب آنندراج گوید بدین معنی «پرو» است مخفف پروین، و نه ستارهء مشتری. رجوع به پرو شود.

برو.

[بُ] (اِ) مخفف بروت، که به عربی شارب گویند. (برهان). صاحب آنندراج گوید این لغت بدین معنی صحیح نیست و برو مخفف ابرو است نه مخفف بروت. رجوع به بروت شود.

برو.

[بَ] (اِخ) شهرکی بود خرم و بسیار کشت و برز [از جبال] و اکنون ویران است. (حدود العالم). ابن خلکان (ج ۲ ص ۴۰) گوید

گمان دارم از نواحی طوس باشد.

بروء.

[بُ] (ع مص) مصدر براءة و برء است در تمام معانی. (از ناظم الاطباء). رجوع به براءة و برء شود.

بروء.

[بُ] (ع مص) خلق کردن. آفریدن || پاک و بیزار شدن از عیب و وام و مانند آن || به شدن از بیماری و برخاستن از آن. (از منتهی الارب). بَرء. بَراء. بَراءة. و رجوع به برء و براء و براءة شود.

بروات.

[بَ رَ] (اِ) جِ بَرات. (ناظم الاطباء). جمعی است که از کلمهء برات ساخته اند و برات خود نیز در اصل برائت بر وزن سلامت است. (نشریهء دانشکدهء ادبیات تبریز سال۱ شمارهء ۲، از مطرزی). دستاویزها. سندها. چکها. براتها. حواله ها. (ناظم الاطباء) : چندان برین گونه آمدشد کردندی که آن بروات در دست ایشان کهنه شدی و طمع از آن منقطع کرده. (تاریخ غازانی ص۲۴۴). و همه اوقات و ساعات پروانه ها و احکام و بروات و انعام در حق ایشان مجری داشته. (تاریخ قم ص۵). مستوفی اسناد را ضبط و بموجب بروات مهر وزیر و کلانتر و مستوفی حواله و بازیافت میشود. (تذکرة الملوک چ دبیرسیاقی ص۴۵ و ۴۷). - بروات شریفه؛ براتهای پادشاهی. (ناظم الاطباء).

بروات بالا.

[بَ رَ تِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان بم. سکنهء آن ۸۹۷ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات، خرما، حنا و مرکبات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بروات پائین.

[بَ رَ تِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان بم. سکنهء آن ۷۸۰ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بروات میان.

[بَ رَ تِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء شهرستان بم. سکنهء آن ۸۰۰ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات، حنا، خرما و مرکبات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

برواج.

[بَرْ] (اِ) آبی که از باران به سقف خانه فروچکد. (لغت فرس اسدی). مرحوم دهخدا جملهء فوق لغت فرس را چنین تصحیح کرده اند: آب باران که از سقف خانه فروچکد.

بروا داشتن.

[بِ رَ تَ] (مص مرکب) روا داشتن. جایز داشتن : اگر جایز باشد که بروا دارند که طلحه و زبیر در حالت نزع از عداوت و خصومت علی توبه کردند و نجات یافتند سپس... (کتاب النقض ص ۴۸۱). رجوع به روا داشتن شود.

بروار.

[بَرْ] (اِ) خانهء تابستانی. (برهان). خانهء تابستانی که بغایت سرد باشد. (غیاث). خانهء تابستانی که در آنجا گوسپند و غیره فربه کنند و آنرا برواری نیز گویند. (از آنندراج). برواری. پروار. فروار. و رجوع به پروار و فروار شود ||. دریچهء بالاخانه که ترجمهء غرفه است. (غیاث).

بروارہ.

[بَرْ، رَ / رِ] (اِ) بالاخانه و حجرهء بالای حجره. (برهان). بالاخانه که بالای حجره باشد. (آنندراج). بربار. برباره. تاقچهء بلند. حجره. حجرهء بر بام. (محمودبن عمر). خانهء بالا. (از دهار). رف. علی. علیهٔ. غرفهٔ. (از منتهی الارب) (از دهار). فروار. کعبه. مِحراب. (از منتهی الارب) : پند تو تبه گردد در فعل بد او بروارہ کج آید چو بود کژّ مبانیش. ناصرخسرو. ناگاه باد دنیا مر دین را در چه فکند از سر بروارہ.ناصرخسرو. مَسربهٔ؛ صفهء پیش بروارہ. (منتهی الارب). و رجوع به فروار شود ||. راهی غیر راه متعارف خانه که از آنجا نیز آمد و شد توان نمود. (از برهان).

برواز.

[بَرْ] (اِ) جای قرار و آرام. (برهان) (آنندراج). جای آرام که از چوب برای کبوتر راست کنند. (از شرفنامهء منیری ||). نشیمن باز و شاهین و امثال آن. (برهان) (آنندراج). رجوع به پرواز و پدواز و پتواز و آده شود.

برواز.

[بِرْ] (معرب، اِ) معرب از فارسی است به معنی اطار و چارچوب عکس و قاب. (از نشوءاللغهٔ ص۹۴). «دزی» آنرا بَرواز ضبط کرده و فارسی آنرا پرواز دانسته و جمع آنرا براویز آورده است، بَرواس را نیز بهمین معنی دانسته است. رجوع به ذیل قوامیس عرب تألیف دزی ج ۱ شود.

بروازہ.

[بَرْ زَ / زِ] (اِ) آتشی را گویند که پیش پیش عروس افروزند. (برهان) (آنندراج). آتشی که پیش عروس افروزند. (شرفنامهء منیری). ||خوردنی و طعامی که از عقب سر جمعی که به سیر رفته باشند برند. (برهان) (آنندراج). خوردنیی که پس از رفتن قومی و یا در غیبت کسی پزند. (شرفنامهء منیری). رجوع به پروازه شود.

برواس.

[بَرْ] (معرب، اِ) بَرواز. (از ذیل قوامیس عرب، دزی). رجوع به برواز شود.

برواسیدن.

[بَرْ دَ] (مص مرکب) (از: بر + واسیدن) لمس نمودن چیزی و سودن دست به چیزی برای ادراک گرمی و سردی و درشتی و نرمی آن. (آنندراج). برماسیدن. و رجوع به برماس و برماسیدن و واسیدن شود.

برواق.

[بَرْ] (ع اِ) گیاه سریش. (الفاظ الادویهٔ). سریش کفشگران. (ناظم الاطباء). به لغت اهل مغرب اسم خنثی است. (از تحفهء حکیم مؤمن). اَبُجهٔ. اسفودالس. تیقلیش. چربش. خنثی ||. به عجمی سنگی است سبک و زرد و چون بسایند مایل به سفیدی باشد و در عراق متکون گردد و مثل کهربا و سندروس کاه را می رباید. (از تحفهء حکیم مؤمن).

بروان.

[بَرْ] (اِ) در ناظم الاطباء کلمه به معانی ذیل بکار رفته است: دستمال و رومال و هوله و هرچه در روی شانه افکنند و قبای بلند و کلاه دراز. اما در مآخذ دیگر که در دسترس بود دیده نشد.

بروان.

[بَرْ] (اِخ) شهریست [به حدود خراسان] بانعمت و جای بازرگانان و درِ هندوستان است. (حدود العالم). و رجوع به پروان شود.

بروانان.

[بَرْ] (اِخ) نام یکی از دهستان های میانهء بخش ترکمان شهرستان میانه. این دهستان از ۲۸ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و قراء مهم آن عبارتند از: ورزقان، صومعه بالا، یالقوزآغاج، کلهر، ورنکش، ملاحاجی، ترکمان. سکنهء آن در حدود ۲۵۶۱۰ تن است. آب آن از چشمه ها و رودخانهء ترکمانچای و یالقوزآغاج و محصول آن غلات و حبوب و بزرک است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بروانیا.

[بَرْ] (یونانی، اِ) به لغت یونانی رستنیی باشد که مانند عشقه بر درختها پیچد و میوهء آن شبیه به انگور است، بجهت دباغت کردن چرم بکار آید و آنرا به عربی حالق الشعر خوانند چه از آن ریشه ها آویزان می باشد و باین سبب هزارافشان گویندش. (برهان). به یونانی فاشرا است. (تحفهء حکیم مؤمن) (اختیارات بدیعی) (مخزن الادویهٔ). کَرم دشتی. کرمهٔ البیضاء.

بر و بچه.

[بَ رُ بَچْ چَ / چِ] (اِ مرکب، از اتباع) عائله و زن و بچه. (فرهنگ لغات عامیانه). بچه و دیگران. ج، بر و بچه ها. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بر و بچه ها؛ عائله و زن و بچه. (فرهنگ لغات عامیانه ||). - جماعت دوستانی که با یکدیگر همسنگ و همرتبه و دمخورند. (فرهنگ لغات عامیانه).

بر و بحر.

[بَرْ رُ بَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) خشکی و دریا.

برو برگرد.

[بُ رَ / رُو بَ گَ] (اِمص مرکب)(۱) چون و چرا. (فرهنگ لغات عامیانه). - برو برگرد نداشتن؛ بی تخلف بودن. محقق و مسلم و قطعی و بی چون و چرا بودن. (فرهنگ لغات عامیانه). (۱) - «برو» مادهء مضارع رفتن، و «برگرد» مادهء مضارع برگشتن مانند «سوز و ساز» که اسم مصدر مرکب است.

بروبرو.

[بُ رَ / رُو بُ رَ / رُو] (اِمص مرکب) کلماتی که پیشاپیش بزرگان گاه عبور از کوی و برزن گفتندی. (یادداشت مرحوم دهخدا). بردابرد. برد ||. رواج کار و رونق بازار. (فرهنگ لغات عامیانه). - بروبرو داشتن؛ مرتبت و اقتداری را مالک بودن. (یادداشت مرحوم دهخدا). جلال و شکوه داشتن. بروبیا داشتن ||. - مورد توجه بودن. (فرهنگ لغات عامیانه).

بر و بساط.

[بَ رُ بَ] (اِ مرکب، از اتباع)زندگی و لوازم آن ||. مقدماتی که برای انجام دادن کاری فراهم شده است. (فرهنگ لغات عامیانه).

بر و بوم.

[بَ رُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)(از: بر، به رای مشدد به معنی زمین ناکاشته و آن لفظ عربی است + بوم، به معنی زمین کاشته یعنی زمین قابل زراعت و ناقابل که سستی پذیرد) (از آنندراج). بوم و بر. وطن. سرزمین. بنگاه : نکردم زمانی بر و بوم یاد ترا خواستم نیز پیروز و شاد.فردوسی. ز بهر بر و بوم و فرزند خویش همان از پی گنج و پیوند خویش.فردوسی. همان چون به یک شهر دو کدخدای بر و بوم ایشان نماند بجای.فردوسی. بر و بوم آن یکسر آنرا بدی سر سال نو خلعتی بستدی.فردوسی. یکی زنده از ما نماند بجای نه شهر و بر و بوم ایران بپای.فردوسی. از این پس بر و بوم و مرز ترا نیازارم از بهر ارز ترا.فردوسی. کند نفرین بر آن سال و مه شوم که دوری دادش از زاد و بر و بوم. (ویس و رامین). هر آنکس را که باشد راهبر بوم نبیند جزکه ویرانی بر و بوم.ناصرخسرو. چون نبد بر تو مبارک بر و بوم پدرت آب و آتش به بر و بوم پدر درگیرم.خاقانی. وآنگهی ترکتاز کرد بروم درفکند آتشی در آن بر و بوم.نظامی. از آن ده نه تبه کردم برین شوم که ویران شد ز بیدادش بر و بوم.نظامی. زمینی که دارد بر و بوم سست اساسی برو بست نتوان درست. نظامی (از آنندراج).

بروبیا.

[بُ رَ / رُو] (اِمص مرکب) رفت و آمد. دم و دستگاه. تجمل و تعین. (فرهنگ لغات عامیانه). - بروبیا داشتن؛ دستگاه و جلال و تعین داشتن. بروبرو داشتن. بسبب تعین و تمول در خانه باز، و آمد و شد بسیار داشتن.

بر و بیابان.

[بَرْ رُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) دشت و صحرا. در تداول عامه، بر بیابان.

بروت.

[بُ] (اِ) سبلت یعنی موی لب. (غیاث). مجموع مویهای لب برین. شارب. (بحر الجواهر). دَرَز. سِبا. سِبالهٔ. سبلتان. سبلهٔ. سبیل. سَودَل. شارب : تیز در ریش و کفْل در گه شد خنده ها رفت بر بروتانم.مسعودسعد. به حیض هند و بروت یزید و سبلت شمر به تیز عتبه و ریش مسیلمهء کذاب.خاقانی. خاقانیا ز یارب بی فایده چه سود کاین یارب از بروت تو برتر نمیشود. خاقانی. قومی همه مرد لات و لوتند باد جبروت در بروتند.خاقانی. نبینی جز هوای خویش قوتم بجز بادی نیابی در بروتم.نظامی. تَفَث؛ آنچه مُحْرِم بعد آزادی حج بجا آرد از ناخن چیدن و موی ستردن و قصر بروت و مانند آن. خُنبعهٔ؛ شکاف میان دو بروت نزدیک دیوار بینی. صُیهُب اشبال؛ دشمنان که بروتهای ایشان اصهب نبوده باشد. نَثلهٔ؛ گو میان دو بروت. (منتهی الارب). - از بروت آتش فشاندن؛ کبر و غرور و خشم بسیار نمودن : چو قصاب از غضب خونی نشانی چو نفاط از بروت آتش فشانی.نظامی. - از بروت خود لاف زدن؛ ادعای نیرومندی کردن. خود را قوی و توانا شمردن: دشمن چو بینی ناتوان لاف از بروت خود مزن. سعدی (گلستان). - باد بروت؛ کنایه از کبر و غرور. باد و بروت : کرده ز برای خربطی چند از باد بروت ریش پالان.خاقانی. تا چه خواهی کرد آن باد بروت که بگیرد همچو جلادان گلوت.مولوی. این باد بروت و نخوت اندر بینی آن روز که از عمل بیفتی بینی.سعدی. و رجوع به باد و بروت در همین ترکیبات شود. - باد به بروت (در بروت) افکندن؛ کبر نمودن. تفاخر کردن. کبر فروختن : باد چه افکنده ای اندر بروت قوّتت از من نفزاید نه قوت.جلال فراهانی. بزرگ مجلس... باد نخوت و غرور در بروت انداخت. (ترجمهء محاسن اصفهان). تو پر از باد کرده پشم بروت که کی آرد شبان پنیر و قروت.اوحدی. - باد در بروت داشتن؛ لاف و گزاف بیهوده و بی اصل زدن : آتشی کو باد دارد در بروت هم یکی بادی بر او خواند تموت.مولوی. - باد و بروت؛ کبر و غرور. باد بروت : چند آخر دعوی باد و بروت ای ترا خانه چو بیت العنکبوت.مولوی. و رجوع به باد بروت در همین ترکیبات شود. - بر بروت خندیدن؛ استهزا کردن. ریشخند کردن. به ریش کسی خندیدن : علم از این بارنامه مستغنی است تو برو بر بروت خویش بخند.سنائی. فلکش گفت بر بروت مخند که جهانیت ریشخند کنند.انوری. نگر تا تو از این خشخاش چندی سزد گر بر بروت خود بخندی. شیخ محمود شبستری. - بروت از کسی (چیزی) ریختن؛ زبون و مغلوب گردیدن. (از آنندراج). پشم و پیله ریختن. تبختر و کبر و منی، بشدن : پنبه از حفظش چو یابد وجه قوت زآتش موسی فروریزد بروت. حکیم زلالی (از آنندراج). - بروت تافتن از کسی؛ اعراض کردن و رو برگردانیدن از کسی. (از آنندراج) : هرکه از ما بروت می تابد ما به ریشش فراغتی داریم.؟ (از آنندراج). - بروت زدن بسوی؛ با بروت اشارت به جانبی کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بروت فرا چیزی زدن؛ با بروت و گوشهء لب بتحقیر اشاره کردن. لاف از غرور زدن : چو سوی ده شد آن بیچاره از قهر ز نادانی بروتی زد فرا شهر که نزد من ندارد شهر مقدار ولیکن بر بروتش بد پدیدار.عطار. - بروت کسی برکندن؛ کنایه از رسوا کردن وی : با نرمی حشوهای شانت برکنده قدر بروت قاقم.انوری (از آنندراج). سر مطرب شکست او چنگ بفکند بروت روستایی پاک برکند.عطار. فلک را گوش سفتی نالهء تیر بروت مهر کندی برق شمشیر. زلالی (از آنندراج). - بروت کسی را پنبه نهادن؛ کنایه از تمسخر و ظرافت نمودن. (غیاث) : شکوفه از تبسمهای شادی بروت باد را پنبه نهادی.زلالی (از آنندراج).

بروتاغوراس.

[بُ] (اِخ) از سوفسطائیان یونان در قرن پنجم ق.م. پروتاگوراس. رجوع به پروتاگوراس شود.

بروتوس.

[بْرو / بُ] (اِخ)(۱) لوسیوس جونیوس. یا بروتوس اول. از خطبای بزرگ روم و مسبب اصلی انقلابی که موجب اخراج تارکن ها از رم و تشکیل جمهوری گردید (۵۰۹ ق.م.). پسران وی برای بازگشت تارکن ها توطئه کردند و بروتوس که در آن زمان کنسول بود، آنان را محکوم به مرگ کرد و خود فرمان اجرای آنرا داد. بروتوس در جنگی ضد ارون(۲) یکی از پسران شاه تبعیدشده، کشته شد. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Aruns - (۲) .Brutus, Lucius Junius.

بروتوس.

[بْرو / بُ] (اِخ)(۱) مارکوس جونیوس. پسر خواهر کاتونِ اوتیکی(۲) و از اخلاف بروتوس اول (حدود ۸۵-۴۲ ق.م.). وی بهمراهی کاسیوس در توطئه ای ضد قیصر (سزار) روم- که پدرخواندهء وی بود و همواره او را مورد حمایت خود قرار میداد- شرکت کرد. چون قیصر او را در میان قاتلان خود مشاهده کرد، از دفاع دست برداشت و فریاد کرد «و تو هم، پسرم!». بروتوس و کاسیوس بعد مورد تعقیب آنتوان و اکتاویوس قرار گرفتند و مغلوب شدند. آنگاه بروتوس، بقول پلوتارخوس، این جملهء تلخ را بر زبان راند: «ای تقوی تو لفظی بیش نیستی!» و سپس خود را بر روی شمشیری انداخت. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Brutus, Marcus Junius. (۲) - Caton d'Utique.

بروث.

[بُ] (ع اِ) جِ بَرث. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به برث شود.

بروثا.

[بَ] (اِ) گاوشیر، که گیاهی است. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به گاوشیر شود.

بروج.

[بَرْ وَ] (اِخ) شهری در گجرات. (ناظم الاطباء). از مشهورترین شهرهای بحری هند است که از آنجا نیل و لک می آورند. (از مراصدالاطلاع).

بروج.

[بُ] (ع اِ) جِ بُرج. (اقرب الموارد) (منتهی الارب). برجها ||. کوشکها و قلعه ها. (از آنندراج). رجوع به برج شود : أینما تکونوا یدرککم الموت و لو کنتم فی بروج مشیدة. (قرآن ۴ / ۷۸)؛ هر جا باشید مرگ شما را درمی یابد اگرچه در برجهای سخت و استوار باشید. دیار دشمن وی را به منجنیق چه حاجت که رعب او متزلزل کند بروج حصین را. سعدی ||. منازل آفتاب، که دوازده برج باشند. رجوع به بروج دوازده گانه در ترکیبات ذیل شود. این لفظ در عبری هم به معنی منزلگاه است و ازبرای منازل آفتاب که اشاره به دوازده برج منطقة البروج می باشد مستعمل است که در حرکت سالیانهء آفتاب متصور میشود. بروج مذکور در یهودا منظر عبادت بت پرستانه بود. (از قاموس کتاب مقدس): خدای تعالی قوتی به پیغمبران داده است و قوت دیگر به پادشاهان... و هرکس که آنرا از فلک و کواکب و بروج داند آفریدگار را از میانه بردارد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۹۳). از شکل بروج و از منازل افتاده

سپهر در زلازل.نظامی. - بروج آبی؛ (اصطلاح نجوم) سرطان و عقرب و حوت است. (از یادداشت مرحوم دهخدا). - بروج آتشی؛ (اصطلاح نجوم) حمل و اسد و قوس است. (از یادداشت مرحوم دهخدا). - بروج اثناعشر؛ بروج دوازده گانه. رجوع به بروج دوازده گانه در همین ترکیبات شود. - بروج بادی؛ (اصطلاح نجوم) جوزا و میزان و دلو است. (از یادداشت مرحوم دهخدا). - بروج ثابته؛ برج ثور، اسد، دلو و عقرب. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بروج خاکی؛ (اصطلاح نجوم) ثور و سنبله و جدی است. (از یادداشت مرحوم دهخدا). -بروج دوازده گانه؛ عبارتند از: حَمَل، ثور، جوزا، سرطان، اسد، سنبله، میزان، عقرب، قوس، جدی، دلو و حوت. و رجوع به فلک البروج و منطقهٔ البروج شود. - بروج هوایی؛ بروج بادی. رجوع به بروج بادی در همین ترکیبات شود. - فلک البروج؛ فلک ثوابت. منطقهٔ البروج. رجوع به فلک البروج شود. - منطقهٔ البروج؛ دایرهء فلکی که دوازده برج در آن واقع است. فلک البروج. رجوع به منطقهٔ البروج شود.

بروج.

[بُ] (اِخ) (سورهء...) نام سورهء هشتادوپنجم از قرآن کریم است و آن مکیه می باشد و بیست ودو آیت دارد، پس از سورهء انشقاق و پیش از سورهء طارق واقع است و با آیهء «والسماء ذات البروج» آغاز میشود.

بروجرد.

[بُ جِ] (اِخ) وروجرد. وروگرد. ولوگرد. بروگرد(۱). شهرکیست خرم [از جبال]و بانعمت، و از وی زعفران و میوهء نیک خیزد. (حدود العالم، ذیل بروگرد). شهری است بین همدان و کرج، اول قریه ای بود بعد بزرگ شد. (از مراصدالاطلاع). لقب این شهر دارالسرور بوده است. (یادداشت مرحوم دهخدا). شهری است زیبا از بلاد جبل در هجده فرسنگی همدان. این شهر انهار و اشجار زیاد دارد. (از الانساب سمعانی). شهری است بین همدان و کرج، با همدان هجده فرسنگ و با کرج ده فرسنگ فاصله دارد. طول آن نیم فرسخ و عرض آن اندک است. ابتدا قریه ای بیش نبود و چون «حمولهٔ» وزیر آل ابودلف کارش بالا گرفت آنجا را منزلگاه خود ساخت و منبری در آنجا برای خود اختیار نمود. شهری است مستحکم و پر خیر و برکت که میوه های آن به کرج (کرج ابودلف، کره رود) حمل میشود. زعفران نیز در آنجا میروید. (از معجم البلدان). نام شهری است نزدیک به همدان و اصل در آن پیروزگرد بوده یعنی شهر فیروز و معرب شده است. (از آنندراج). شهر بروجرد مرکز شهرستان بروجرد از استان ششم کشور بوده، مشخصات آن بشرح زیر است: مختصات جغرافیائی- این شهر در ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقهء طول شرقی و ۳۳ درجه و ۵۴ دقیقهء عرض شمالی واقع است و اختلاف ساعت آن با تهران ۱۱ دقیقه است. فاصلهء بروجرد نسبت به شهرهای مجاور بشرح زیر است: طهران ۵۳۳، خرم آباد ۱۱۱، همدان ۱۴۳، اراک ۲۲۶، خمین ۲۷۵، گلپایگان ۳۲۳، ملایر ۵۷ کیلومتر. هوای شهر سردسیر سالم و در تابستان معتدل و در زمستان خیلی سرد می شود. شهر بروجرد طبق آخرین صورت ادارهء آمار دارای ۴۶هزار تن سکنه است و در حدود ۹۰۰ باب مغازه و دکاکین و دوهزار عمارات مختلف و پنج دستگاه ساختمان دولتی متعلق به شهرداری، بهداری، فرهنگ، پست و تلگراف و دارائی است. دو بازار بزرگ آن مشهور به بازار مسجد شاه و بازار مسجد جامع است. از میدان مرکزی شهر دو خیابان در جهت شمال و جنوب احداث شده به خیابان شاهپور مشهور و طرفین آن به شوسهء ملایر - خرم آباد منتهی می گردد. آب آشامیدنی از قنوات امامزاده جعفر و غلامعلی خان بیرجندی تأمین می شود. در این شهر ۴ دبیرستان و ۱۲ دبستان پسرانه و ۷ دبستان دخترانه وجود دارد. اکثر ساکنان شهر مسلمان و شیعهء اثناعشری می باشند. در حدود ۲۵۰۰ تن کلیمی نیز در این شهر ساکنند. از بناهای تاریخی شهر بنای مسجد جامع است که از آثار قرن چهارم هجری است. بناهای مسجد شاه، امامزاده جعفر، امامزاده قاسم، امامزاده بیژن، شاهزاده ابوالحسن نیز از آثار قدیمهء آن میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶). (۱) - در کتاب سازمان اداری

حکومت صفوی مینورسکی بصورت اُروگِرد ضبط شده است و هرتسفلد تصور می کند که ترکیب اصلی آن اُرُذْکَرْد باشد. رجوع به سازمان حکومت صفوی ص۱۸۸ شود.

بروجرد.

[بُ جِ] (اِخ) (شهرستان...) یکی از شهرستان های استان ششم کشور بوده و محدود است از شمال به شهرستان ملایر، از جنوب و مغرب به شهرستان خرم آباد، از مشرق به شهرستان اراک. هوای شهرستان معتدل و سالم و میزان بارندگی آن بطور متوسط در سال ۴۵ سانتیمتر است. کوه های مرتفع گرو، الشتر و شیخ میری در غرب و کوه های ونائی و توده زن در شرق شهرستان واقع شده و ارتفاع مرتفع ترین قلهء کوه گرو در حدود ۴۲۰۰ متر است. کوه گرو بطرف سیلاخور و بختیاری ادامه داشته و به اشتران کوه متصل میشود. شهر بروجرد در ارتفاع ۱۴۰۰ متر واقع شده و هر قدر که به سمت جنوب پیش میرود از ارتفاع منطقه کاسته میشود بطوریکه در سیلاخور پائین ارتفاع از سطح دریا ۱۱۸۰ متر است. رودخانه های مهم شهرستان عبارتند از رودخانهء باغشاه که از ارتفاعات توده زن و شیخ میری سرچشمه گرفته قسمتی از آبادیهای شمالی شهرستان را مشروب می نماید، رودخانهء قلعه کرم از ارتفاعات سیلاخور بالا ـ سرچشمه گرفته قسمتی از قراء سیلاخور بالا ـ و پائین را مشروب می نماید، رودخانهء ونائی که از ارتفاعات ونائی سرچشمه گرفته به رودخانهء باغ شاه منتهی می شود. شهرستان بروجرد از چهار بخش اشترینان، درود (دورود)، الیگودرز و حومه تشکیل شده است. جمع آبادیها اعم از شهر و قصبه و ده ۷۳۹ و جمعیت آن در حدود ۲۵۲هزار تن است. زبان مادری سکنهء شهرستان فارسی لری و مذهب عموم مسلمانان شیعهء اثناعشری است. محصول عمدهء شهرستان عبارت است از غلات، حبوب، پنبه، میوه، چغندرقند، توتون، و مختصر برنج. در کوهستان فیال کانهای زغال سنگ و گوگرد و سرب کشف شده ولی استخراج نمی گردد. از صنایع دستی مردان ورشوسازی و تخت خواب و صندلی سفری سازی شهرت دارد. صنایع دستی زنان بافتن قالی و قالیچه و جاجیم و گلیم است. راههای شوسهء شهرستان عبارت است از راه شوسهء بروجرد به ملایر، بروجرد به درود و خرم آباد، درود به الیگودرز که تا ایستگاه ازنا راه آهن و از ازنا تا الیگودرز شوسهء درجه ۳ می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بروجردی.

[بُ جِ] (ص نسبی) منسوب به بروجرد که شهری است از بلاد جبل. (از الانساب سمعانی). رجوع به بروجرد شود ||. آنچه منسوب و مربوط به بروجرد باشد چون چیت و برنج و غیره ||. قسمی قفل پیچ. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بروجردی.

[بُ جِ] (اِخ) (آیهٔ الله...) حاج آقا حسین طباطبائی، فرزند سیدعلی طباطبائی، از سلسلهء طباطبائیان بروجرد. مرجع تقلید شیعیان. وی در سال ۱۲۹۲ ه . ق. در بروجرد متولد شد و پس از فراگرفتن مقدمات در بروجرد به اصفهان رفت و فقه را نزد حاج سیدمحمدباقر درچه ای و فلسفه را نزد میرزا جهانگیرخان خواند. آنگاه به نجف اشرف رفت و در محضر آخوند ملا کاظم خراسانی هشت سال تلمذ کرد. سپس به بروجرد بازگشت و مقیم شد. در سال ۱۳۲۴ ه . ش. به تهران آمد و عازم مشهد گردید. پس از بازگشت از مشهد مقیم قم و مرجع تقلید شیعیان گردید. و بسال ۱۳۴۰ ه . ش. در این شهر درگذشت. از تألیفات وی جز رسایل عملیه (که مکرر طبع شده) رسالهء منجزات مریض، تعلیقات بر اسفار (بصورت حاشیه بر نسخهء شخصی ایشان)، طبقات رجال، رساله ای در منطق و جزوه هایی در فقه را باید نام برد که هیچ یک تاکنون بطبع نرسیده. (فرهنگ فارسی معین).

بروجن.

[بُ جِ] (اِخ) یکی از بخش های چهارگانهء شهرستان شهرکرد است. حدود آن عبارتست از: از شمال به بخش حومهء شهرکرد و دهستان آیدغمش، از جنوب به دهستان خانمیرزا، از مشرق به بخش سمیرم بالا و دهستان سمیرم پائین شهرستان شهرضا، از مغرب به دهستان پشت کوه و دهستان میزاج. این بخش در منطقهء کوهستانی قرار گرفته، هوای تابستان آن معتدل و زمستان آن بسیار سرد میباشد. این بخش از دو دهستان و ۵۷ آبادی تشکیل شده که عبارتند از: ۱- دهستان گندمان که مشتمل بر ۳۷ آبادی و دارای ۳۲۹۶۲ تن سکنه است. ۲- دهستان کیار مشتمل بر ۲۰ آبادی با ۲۱۴۴۴ تن سکنه. محصول عمدهء بخش: غلات، حبوب، کتیرا، انگور، سیب و زردآلو. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بروجن.

[بُ جِ] (اِخ) قصبهء مرکز بخش بروجن شهرستان شهرکرد است. این قصبه در جلگه ای که از اطراف به کوههای مرتفع محاط است واقع شده و آب مشروب و زراعتی آن از چشمه و قنات تأمین میشود. سکنهء آن ۹۳۸۳ تن است. محصول آنجا غلات و حبوب می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بر وجه.

[بَ وَ هِ] (حرف اضافهء مرکب) (از: بر فارسی + وجه عربی) بطورِ. بطریقِ. (ناظم الاطباء). بر سبیلِ : سیم کافی ناصح که خراج و جزیت... بر وجه استقصاء بستاند. (کلیله و دمنه). - بر وجه تعجیل؛ بچابکی. بطور چابکی. (ناظم الاطباء).

بروجی.

[بَرْ وَ] (ص نسبی) منسوب به بَروَج، که شهری است در هند. رجوع به بروج شود.

بروجی.

[بَرْ وَ] (اِخ) صبغة اللهبن روح اللهبن جمال الله بروجی حسینی نقشبندی. فقیه و صوفی که اصل او از اصفهان بود. در شهر بروج هند متولد شد سپس ساکن مدینه گشت و بسال ۱۰۱۵ ه . ق. درگذشت. او راست: اراءة الدقائق، که حاشیه ایست بر تفسیر بیضاوی، و باب الواحدة. (از الاعلام زرکلی ج ۳ ص۲۸۷ از خلاصة الاثر و هدیة العارفین).

بروج.

[بَرْ وَ] (اِخ) دهی است از دهستان طارم سفلی بخش سیردان شهرستان زنجان. سکنهء آن ۲۷۱ تن است. آب آن از رودخانهء چیزه و محصول آن غلات و سیب زمینی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بروح.

[بَ] (ع ص) شکاری که از دست راست صیاد به جانب دست چپ وی رود. (منتهی الارب).

بروح.

[بُ] (ع مص) از دست راست صیاد رفتن آهو. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). پدید آمدن صید و جز آن، چنانکه جانب چپ سوی تو دارد و عرب آنرا شوم دارد. (از المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی).

برود.

[بَ](۱) (ع ص) خبز برود؛ نان که بر آن آب ریخته باشند. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). ثوب برود؛ جامهء پرزه دار. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد ||). سرد و خنک. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). هرچه خنک گرداند چیزی را. (منتهی الارب (||). اِ) داروی چشم که از چیزهای سرد سازند. (منتهی الارب). سرمه ایست که بدان چشم را خنک کنند. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). سرمه. (دهار). قسمی سرمه بوده که چشم را خنک میداشته است. هر دوایی مبرد، و بیشتر در داروهای چشم مستعمل است چون داروها چشم را خنک کند. داروها که برای خنک کردن چشم دردگین در چشم کنند. داروها که به چشم دردگن سردی و استراحت بخشد. ج، برودات. (یادداشت مرحوم دهخدا) : برود رمان... اندر کشیدن سود دارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و برود هم اندر آخر فصل ربیع بهتر آید ان شاءالله. (ذخیرهء خوارزمشاهی). داروهای قوت دهنده و تحلیل کننده می باید کشید چون برود حصرم و باسلیقون و روشنائی. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و آنرا که حرارت قوی نباشد [اندر سلاق، نوعی بیماری چشم] اندر آخر علت، شیاف احمر لین و برود غوره و شیاف... (ذخیرهء خوارزمشاهی). چشم شریعت به برود رسالت او روشن گشت. (تاریخ بیهق). بصایر ایشان را برود هدایت و کحل توفیق روشن می گرداند. (تاریخ بیهق ||). برودالظل؛ شخص خوش معاشرت، مذکر و مؤنث در آن یکسان است. (از اقرب الموارد). (۱) - در ذیل اقرب الموارد به معنی اول و پنجم به ضم اول ضبط شده است.

برود.

[بَرْ رَ] (ع اِ) لکک. (دهار). تولی. تیره. تلی. چاکشو. آلوی چینی. (زمخشری).

برود.

[بَ] (اِخ) شهری در شام که آن را بیروت نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به بیروت شود.

برود.

[بُ] (اِ) بروت. شارب. سبیل. (ناظم الاطباء). رجوع به بروت شود.

برود.

[بُ] (ع مص) ضعیف و سست گردیدن. (از منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). رسول کردن کسی را ||. تگرگ زده شدن. (از منتهی الارب ||). بمردن. (المصادر زوزنی ||). خواب. (دهار). خفتن. (آنندراج ||). سرد شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). کند شدن شمشیر و کارگر نبودن آن. (از ذیل اقرب الموارد ||). سرمه در چشم کردن. (دهار). بُراد. و رجوع به براد شود.

برود.

[بُ] (ع اِ) جِ بُرد. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به برد شود: وقع بینهما قدّ برود یمنیهٔ؛ با هم خصومت و نزاع کردند تا آنجا که لباسهای گرانقیمت خود را پاره کردند، و آن مثلی است شدت نزاع و خصومت را. (از اقرب الموارد).

برودات.

[بَ] (ع اِ) جِ بَرود. ادویه ای که چشم را خنک کند. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به برود شود.

برودت.

[بُ دَ] (اِمص) برودهٔ. سردی. (غیاث). خنکی. مقابل حرارت. مقابل گرمی : گفتم که از برودت ایام جای ساخت گفتا که از حرارت جنبش گزید فر. ناصرخسرو. جسم هوا را بوسیلت برودت... فرستاد. (سندبادنامه ص ۲ ||). کدورت و نقار. (ناظم الاطباء). سردی. بی مهری. و رجوع به کدورهٔ شود.

برودت انگیز.

[بُ دَ اَ] (نف مرکب)کدورت انگیز میان دوستان. (ناظم الاطباء). و رجوع به برودت و برودهٔ شود.

برودری.

[بْرُ / بُ رُ دِ / دْ] (فرانسوی، اِ)(۱)ترسیمات برجسته بر روی پارچه بوسیلهء سوزن یا ماشین ایجاد کردن. گلدوزی. قلاب دوزی. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Broderie.

برودست.

[بَ دَ] (ص مرکب) برومند. (ناظم الاطباء).

برودهٔ.

[بُ دَ] (ع مص) خنک و سرد گردیدن. (از منتهی الارب). سرد شدن. (المصادر زوزنی) (دهار) (از اقرب الموارد).

برودهٔ.

[بُ دَ] (ع اِمص) خنکی و سردی. (منتهی الارب). سردی. (دهار). ضد حرارت. (از اقرب الموارد). برودت. ج، برودات. (دهار). و رجوع به برودت شود ||. جرجانی گوید کیفیتی است که تفریق بین متشاکلات و جمع بین متخلفات از شأن آنست. (از تعریفات).

برور.

[بَرْ وَ] (اِ) فراویز و سجاف جامه و دامن و سرهای آستین پوستین. (برهان). پیوند که در جامه کنند. (شرفنامهء منیری). سنجاف و فراویز جامه و دامن و سرهای آستین و پوستین. (هفت قلزم). بروز. و رجوع به بروز شود (||. هزوارش، اِ) به لغت زند و پازند، به

معنی برادر. (برهان).

برور.

[بَرْ وَ] (ص مرکب) مخفف بارور. باردار و میوه دار. (برهان). صاحب بار و صاحب میوه. (هفت قلزم). مثمر. نخل بارور. (آنندراج) : ز سر تا بپایش ببوئید سخت شد از پیش او سوی برور درخت.فردوسی. بدخل نیک و بتربت خوش و بآب تمام بکشتمند و بباغ و ببوستان برور.فرخی. گر درخت ازبهر بر باشد عزیز جان بر است و تن درخت برور است. ناصرخسرو. گیتی چو چشم و صورت ایشان درو بصر عالم درخت برور و ایشان بر او برند. ناصرخسرو. شاخی که بار او نبود ما را آن شاخ پس چه بی بر و چه برور. ناصرخسرو.

برور.

[بُ] (ع مص) راستگو شدن در سوگند. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). فرمان بردن و فرمانبرداری پدر و مادر. ضد عقوق. (از منتهی الارب). بِرّ. بَرّ. و رجوع به بر شود.

بر و رو.

[بَ رُ رو] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)(از: بر + و + رو) جمال. (یادداشت مرحوم دهخدا). زیبایی ظاهر. بهر و رو. - بر و رویی داشتن؛ جمیل و صاحب جمال بودن: دختری را که بر و رویی داشت برای پسرش گرفت. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بروری.

[بَرْ وَ] (حامص مرکب) مخفف باروری. مثمر بودن. رجوع به برور و باروری شود.

بروز.

[بَرْ وَ / بُ] (اِ) برور، که سجاف جامه است. (از برهان). آرایش پوستین که در پای دامن و سرآستین دوزند. (هفت قلزم) (شرفنامهء منیری). رجوع به بَروَر شود ||. پیوند و جامه که پوشیدنی و گستردنی باشد. (هفت قلزم). پیوند جامه گستردنی یا پوشیدنی، لونی پس از لونی دیگر. (شرفنامهء منیری).

بروز.

[بَ] (اِ) نزاع و غوغا و همهمه ||. چوب نشیمنگاه طیور. (ناظم الاطباء).

بروز.

[بُ] (اِ) تخت خواب و بستر و فراویز. (ناظم الاطباء). رجوع به بَروَز شود.

بروز.

[بُ] (ع اِمص) ظهور. آشکارشدگی. (ناظم الاطباء). پیدایی. پدیداری.

بروز.

[بُ] (ع مص) بیرون آمدن. (از منتهی الارب) (دهار) (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). خروج. (از اقرب الموارد ||). نمایان شدن و برآمدن بسوی فضا. (از منتهی الارب ||). بیرون آوردن. (دهار).

بروز.

[بِ] (ق مرکب) (از: ب + روز) در روز. (ناظم الاطباء). روزهنگام. - بروز آوردن؛ شب را صبح کردن. از شب برآمدن. - روزبروز؛ از روزی به روزی. هرروزه. (ناظم الاطباء). و رجوع به روز شود.

بروزاد.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان گرکن بخش فلاورجان شهرستان اصفهان. سکنهء آن ۲۳۱ تن است. آب آن از قنات و زاینده رود و محصول آن غلات و برنج و صیفی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱۰).

بروز دادن.

[بُ دَ] (مص مرکب) آشکار کردن. (ناظم الاطباء). فاش کردن رازی را. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). اقرار کردن به گناهی. اعتراف و اذعان کردن به سرقتی و مانند آن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). نمودن سارق مال مسروقی را. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بروز کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب) ظاهر شدن و آشکار گشتن.

بروزیدن.

[بَرْ وَ دَ] (مص مرکب)وزیدن : دگرگون شدی و دگرگون شود چو بر خوشه باد خزان بروزد.ناصرخسرو. و رجوع به وزیدن شود.

بروس.

[بْرُسْ / بُ رُسْ] (اِخ)(۱) سالومن دُ. (۱۵۷۱ - ۱۶۲۶ م.) معمار فرانسوی. وی قصر لوگزامبورک و کاخ دادگستری رن(۲) و کانال آرکوی(۳) را ساخته است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Arcueil - (۳) .Renne - (۲) .Brosse, Salomon de.

بروسان.

[بَ] (اِ مرکب) صورت تصحیف شدهء برروشنان است که در برهان آمده به معنی مطلق امت از هر پیغمبری که باشد ||. گروههای مردمان از هر جنس که باشند. (برهان). و آن مصحف برروشنان است در هر دو معنی. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بروشان

و برروشنان شود.

بر و سر.

[بَرْ رُ سَرر] (ترکیب عطفی، ص مرکب) نیکی و شادی کننده. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بروسل.

[بْرو / بُ سِ] (اِخ) تلفظی از کلمهء بروکسل در لهجهء فلامانی. بروکسل، پایتخت بلژیک. رجوع به بروکسل شود.

بروسوی.

[بُ سَ وی ی] (ص نسبی)منسوب به بروسه، که شهری است در آسیای صغیر. رجوع به بروسه شود.

بروسوی.

[بُ سَ وی ی] (اِخ) یعقوب بن علی بروسوی. از فاضلان روم (ترک) که تألیفات وی به زبان عربی بوده است. وی مدتی عهده دار تدریس در «بروسه» و «آیدین» و «ادرنه» شد و بسال ۹۳۱ ه . ق. در بازگشت از سفر حج در «برکهٔ الحاج» مصر درگذشت. او راست: مفاتیح الجنان فی شرح شرعهٔ الاسلام، در تصوف. تذکره، در حدیث. حاشیه بر حاشیهء سید بر لوامع الاسرار. حاشیه بر شرح دیباجهٔ المصباح، در نحو. مختصر مرآهٔ الجنان یافعی. شرح گلستان سعدی، به عربی. (از الاعلام زرکلی ج ۹ ص۲۶۵ از الشقائق النعمانیهٔ و کشف الظنون و فهرس المؤلفین).

بروسه.

[بُ سَ] (اِخ)(۱) شهری در مغرب شبه جزیرهء آسیای صغیر، در جنوب شرقی دریای مرمره، که در اوایل دولت عثمانیان چندی پایتخت بوده است، و بیش از یکصدهزار تن جمعیت دارد. در این شهر آبهای گرم معدنی موجود است و ابریشم سازی در آنجا رواج دارد. (از فرهنگ فارسی معین). برسا. بروصی. بورسه. . (فرانسوی) , Brousse(ترکی) (۱) - Bursa

بروسه.

[بْرو / بُ سِ] (اِخ)(۱) فرانسوا. پزشک فرانسوی. وی بسال ۱۷۷۲ م. در سن مالو متولد شد و در سال ۱۸۳۸ م. درگذشت. دستگاه فیزیولوژیک وی مبتنی بر قابلیت تحریک نسوج است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Broussais, Francois.

بروسین.

[بْرو / بُ] (فرانسوی، اِ)(۱)شبه قلیایی که آنرا از جوزالقی استخراج کنند. کریستالهای آن استوانه ای شکل و بی رنگ و بی مزه است و از سمهای مهلک محسوب میگردد و در طب مورد استعمال دارد. (فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) (۱) - Brucine

بروشان.

[بَ] (اِ مرکب) امت پیغمبر. (برهان). بروسان. و آن مصحف برروشنان است. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به برروشنان شود.

بروشک.

[بُ شَ] (اِ) خاک، که به عربی تراب گویند. (از برهان) (از لغت فرس اسدی): در شب هجرم که سر زد گریهء با دود آه در بروشک از سرشکم سبزه میروید سیاه. قطب الدین.

بروص.

[بَرْ وَ] (اِخ) بروج، که شهری است از هند. (از معجم البلدان). رجوع به بروج شود.

بروصی.

[بُ] (اِخ) بروسه، که شهری است در شبه جزیرهء آسیای صغیر. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به بروسه شود.

بروض.

[بَ] (ع ص) چاهی که اندک اندک آب دهد. (منتهی الارب). بئر بروض؛ چاه اندک آب. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بروض.

[بُ] (ع مص) اندک برآمدن آب از چشمه. (از منتهی الارب). بَرض. (اقرب الموارد). و رجوع به برض شود || دمیدن «بارض» از زمین. (از منتهی الارب). روییدن گیاه از زمین پیش از آنکه جنس آن معلوم باشد. (از اقرب الموارد). و رجوع به بارض شود.

بروض.

[بُ] (ع اِ) جِ بَرض. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به برض شود.

بروع.

[بُ] (ع مص) تمام شدن در فضل و درگذشتن از اصحاب در دانش و مانند آن. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بَراعهٔ. و رجوع به براعهٔ و براعت شود || به بالای کوه شدن. (از اقرب الموارد).

بروع.

[بَرْ وَ] (اِخ) بنت واثق. صحابیه است و اصحاب حدیث بِروَع گویند. (منتهی الارب).

بروع.

[بَرْ وَ] (اِخ) نام ناقهء عبید راعی نمیری شاعر ابن حسین، و از اینجاست که جریر جندل بن راعی را بروع می گفت. (منتهی الارب).

بروغن.

[بَ غَ] (اِخ) دهی است از دهستان کاه بخش داورزن شهرستان سبزوار. سکنهء آن ۱۹۲ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات و زیره و پنبه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بروغون.

[ ] (اِخ) شهرکی است [بِخراسان]از ناحیت طوس. (حدود العالم). در حدود العالم چ دانشگاه احتمال داده شده است که آن بزدیغور باشد.

بر و فرود.

[بَ رُ فُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) فراز و نشیب و بلند و پست و بلندی و پستی. (از برهان). اوج و حضیض. پست و بلند: چون بود درست کار و بارت بندیش بر و فرود کارت.نظامی.

بروفق.

[بَرْ وِ] (ق مرکب) (از: بر فارسی + وَفق عربی) مطابق. برطبق. موافق.

بروفه.

[بُ فَ / فِ] (اِ) دستار میان بند. (لغت فرس اسدی). دستار و فوطه باشد که مندیل و کمربند است. (برهان). در لغت فرس اسدی بیت زیر بعنوان مثال ذکر شده است : داشت بر سر بروفه ای کودک بر میان بست آن بروفهء خویش. ولی از این شعر مطلق دستار برمی آید نه دستار میان بند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بروق.

[بَ] (ع ص) بارق. مبرق: ناقهٔ بروق؛ ناقه که دم بلند کند که آبستنی نماید و آبستن نباشد. (از منتهی الارب). و رجوع به بارق و مبرق شود.

بروق.

[بَرْ وَ] (ع اِ) گیاهی است که هرگاه ابر بیند سبز گردد. (از منتهی الارب). درخت ضعیفی است که گویند هرگاه آسمان ابری شود سبز میگردد بدون اینکه باران ببارد. واحد آن بروقهٔ. (از اقرب الموارد). و رجوع به بَروَقهٔ شود.

بروق.

[بُ] (ع مص) درفشیدن و برق آوردن آسمان. (از منتهی الارب). درخشیدن. (تاج المصادر بیهقی). درفشیدن. (دهار). آشکار شدن برق در آسمان. (از اقرب الموارد). بَرقان. و رجوع به برقان شود ||. ظاهر شدن و آشکار شدن برق. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). ترسیدن و بیم کردن. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به بَرَق شود.

بروق.

[بُ] (ع اِ) جِ بَرق. (منتهی الارب). رجوع به برق شود.

بروقان.

[بُ] (اِخ) قریه ای است از نواحی بلخ و منسوب بدان بروقانی شود. (از مراصد) (از الانساب سمعانی).

بروقهٔ.

[بَرْ وَ قَ] (ع اِ) یکی بروق. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). در مثل است: أشکر من بروقهٔ؛ حق شناس تر و سپاسگزارتر از بروقهٔ، چه آن با دیدن ابر سبز شود. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به بَروَق شود.

بروک.

[بَ] (اِ) نوعی از درخت کوچک. (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بروک.

[بَ] (ع ص، اِ) زنی که شوی خواهد و او را پسری رسیده و جوان باشد. (منتهی الارب).

بروک.

[بُ] (ع مص) فروخفتن شتر. (از منتهی الارب) (المصادر زوزنی) (از تاج المصادر بیهقی). بزانو نشستن شتر، و اصل معنی آن نشستن شتر است بر «برک» یعنی سینهء خود. (از اقرب الموارد). تَبراک. و رجوع به تبراک شود ||. ثابت شدن و اقامت کردن. (از منتهی الارب) (از تاج المصادر بیهقی). ثابت شدن در مکانی. (از اقرب الموارد ||). کوشش کردن ||. پی هم باریدن آسمان. (از منتهی الارب).

بروک.

[بُ] (ع اِ) افروشه، که نوعی از حلوا باشد. و از آنست مثل: ان البروک من عمل الملوک. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). این مثل عربی مثل فارسی «خرما و ماهی، لوت پادشاهی» را بخاطر می آورد. (یادداشت مرحوم دهخدا (||). اِمص) نیک شتابی، اسم است از ابتراک. (منتهی الارب (||). ص، اِ) جِ بارِک. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بارک شود ||. جِ بَرک. (منتهی الارب). رجوع به برک شود.

بروکاء.

[بَ] (ع اِمص) نشست بزانو. (منتهی الارب ||). ثبات در کارزار و کوشش. (منتهی الارب). بَراکاء. و رجوع به براکاء شود.

بروکسل.

[بْرو / بُ سِ] (اِخ)(۱) پایتخت کشور بلژیک و کرسی برابان(۲) در ساحل سن(۳) که به دیل(۴) ریزد. این شهر ۱۸۵هزار تن سکنه دارد که با نواحی منضمهء آن در حدود ۹۷۲هزار تن میگردد. بروکسل دارای صنایع فعال و متنوع از قبیل مصنوعات مکانیکی و الکتریکی، برودری (قلاب دوزی)، توری، انواع لباس، صنایع غذایی، محصولات شیمیایی و اشیاء سفالین است. نام این شهر در مرآت البلدان (ج ۱ ضمیمه ص۱۲۰) برسیل آمده است. (از فرهنگ فارسی معین). , Brussel(فرانسوی) (۱) - Bruxelles (فلامانی) (۲) - Dyle - (۴) - Senne. (۳) .Brabant.

بروکلمان.

[بْرُ / بُ رُ کِ] (اِخ)(۱) کارل. (۱۸۶۸-۱۹۵۶ م.) مستشرق آلمانی. استاد زبانهای سامی دانشگاه برسلاو و استاد شرقیات دانشگاه هاله. وی از بزرگترین سامی شناسان عصر خود بود و بر زبان و ادبیات عربی تسلط داشت. از تألیفات بزرگ اوست: لغتنامهء سریانی (۱۸۹۳ م.)، دستور تطبیقی زبانهای سامی (۱۸۹۸-۱۹۰۲ م.)، نحو عبری (۱۹۵۶ م.). نیز عیون الاخبار ابن قتیبه را تصحیح و منتشر کرد. تاریخ ملل و دول اسلامی او مشهور است. (دایرة المعارف فارسی). و رجوع به تاریخ ادبیات ایران، ادوارد براون ص۴۵ و ۲۹۰ شود. (۱) - Brockelmann.

بروکلمن.

[بْرُ / بُ رُ کِ مَ] (اِخ) بروکلمان. مستشرق آلمانی. رجوع به بروکلمان شود.

بروکنر.

[بْرو / بُ نِ] (اِخ)(۱) آنتون. آهنگساز اتریشی. وی بسال ۱۸۲۴ م. در آنسفلدن متولد شد و در سال ۱۸۹۶ م. درگذشت. او مصنف سمفونی های بزرگ و تصنیفهای کوچکی است. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bruckner, Anton.

بروکهٔ.

[بَرْ وَ کَ](۱) (ع اِ) خارپشت ماده. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب: بروکهٔ [بَ کَ] .

بروگرد.

[بِ گِ] (اِخ) بروجرد، که شهری است نزدیک همدان. رجوع به بروجرد شود.

بروگل.

[بْرو / بُ گِ] (اِخ)(۱) خاندانی مشهور از نقاشان فلامانی، که از آن جمله اند: - پیر(۲) مشهور به پیر بروگل قدیم؛ در حدود ۱۵۳۰ م. متولد شد و بسال ۱۵۶۹ م. درگذشت. وی رسام مناظر و نقاشی صحنه های قری و قصبات بود. - پیر(۳) مشهور به پیر بروگل جوان، پسر پیربروگل قدیم؛ وی در حدود سال ۱۵۶۴ م. در بروکسل متولد شد و بسال ۱۶۳۷ یا ۱۶۳۸ م. درگذشت. ذوق وی در تجسم صحنه های موحش موجب شده که او را بنام بروگل جهنم(۴) بنامند. - ژان(۵) برادر پیر جوان؛ وی بسال ۱۵۶۸ م. در بروکسل متولد شد و در سال ۱۶۲۵ م. درگذشت. بسبب لطف رنگ آمیزی تابلوهایش بنام بروگل مخملی نامیده شده. (از فرهنگ

فارسی معین). (۱) - Jean - (۵) .B. d'Enfer - (۴) - (۳) - .erreiP. - Pierre. (۲) - .Brueghel.

برول.

[بِ] (اِخ)(۱) پیر دُ. کاردینال فرانسوی. وی بسال ۱۵۷۵ م. متولد شد و در سال ۱۶۲۹ م. درگذشت. او جداً به استقرار فرقهء کارملیط در فرانسه کمک کرد و اجتماع مذهبی «اراتوار»(۲) را دایر نمود. برول یکی از عاملان رنسانس کاتولیک در فرانسه در قرن هفدهم م. بشمار میرود. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Oratoire - (۲) .Berulle, Pierre de.

بروم.

[بْرُمْ / بُ رُمْ] (فرانسوی، اِ) برم، که عنصری است نافلز بااثر. رجوع به برم و دایرهٔ المعارف فارسی شود.

برومند.

[بَ مَ] (ص مرکب) (از: بر + اومند، صورت قدیم «مند»، پسوند اتصاف) برمند. دارای بر. باردار و بارور و صاحب نفع. (برهان). مثمر. صاحب بر : ابوبکر... وصیت کرد و گفت... ویرانی مکنید و درخت برومند را مبرید. (ترجمهء طبری بلعمی). هم اندر دژش کشتمند و گیا درخت برومند هم آسیا.فردوسی. توانگر شود هرکه خرسند گشت گل نوبهارش برومند گشت.فردوسی. کنون زآن درختی که دشمن بکند برومند شاخی برآمد بلند.فردوسی. بسان درخت برومند باش پدر باش گه، گاه فرزند باش.فردوسی. تو مخروش وز داده خرسند باش به گیتی درخت برومند باش.فردوسی. برومند باد آن همایون درخت که در سایهء او توان برد رخت.نظامی. خدیو خردمند فرخ نهاد که شاخ امیدش برومند باد.سعدی. حطب را اگر تیشه بر پی زنند درخت برومند را کی زنند؟سعدی. برومند دارش درخت امید.سعدی. - نابرومند؛ بی بر. بی میوه : بسان میوه دار نابرومند امید ما و تقصیر تو تا چند؟نظامی ||. حاصلخیز. مغل. دایر. کشت خیز : سیرت او تخم گشت و نعمت او آب خاطر مداح او زمین برومند.رودکی. زمین برومند و جای نشست پرستنده و مردم زیردست.فردوسی. بر این دشت من گورسانی کنم برومند را شورسانی کنم.فردوسی. بسی بی پدر کرد فرزند را بسی کرد ویران برومند را.فردوسی. بدو گفت زن هست و هم بیش از این درم، هم برومند باغ و زمین.فردوسی. مه نو درآمد بچرخ هنر زمین شد برومند و کان پرگهر.اسدی. آبهای روان و مزارع برومند. (سندبادنامه ص۶۴). أرض زکیهٔ؛ زمین برومند. (مهذب الاسماء). - نابرومند؛ غیردایر : وگر نابرومند جایی بود وگر ملک بی پرّوپایی بود.فردوسی ||. با خیر و برکت. نتیجه بخش. ثمربخش : شاد شدیم گفتیم الحمدلله که سفر برومند و طالب به مطلوب رسید که چنین شخصی [خضر علیه السلام] به استقبال ما آمد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). برخوردار و کامیاب. (برهان) (ناظم الاطباء). برخوردار. (شرفنامهء منیری). بهره مند. صاحب بهره : هیچ خردمند را ندید بگیتی کز خبک عشق او نبود برومند.آغاجی. - برومند شدن؛ برخوردار شدن : به چه تقریب کسی از تو برومند شود نه بزاری نه بزور و نه بزر می آیی.صائب ||. باردار. آبستن. بارور. حامل : از آن ماهش امید فرزند بود که خورشیدچهره برومند بود.فردوسی. چو همجفت آن بت شدی در نهفت از آن پس برومند گشتی ز جفت.اسدی||. توانگر و خوشبخت و خشنود. (از ناظم الاطباء) بارور. قرین سعادت. مثمر. کامروا. کامیاب : مبادا جهان بی چنین شهریار برومند بادا ورا روزگار.فردوسی. که جاوید بادا چنین روزگار برومند بادا چنین شهریار.فردوسی. نگه کرد کسری برومند یافت بهر خانه ای چند فرزند یافت.فردوسی. زبان هرکه او باشد برومند شود گویا به تسبیح خداوند.نظامی. به تعلیم دانش تنومند باد به دانش پژوهی برومند باد.نظامی. درین آوارگی نایید برومند که سازم با مراد شاه پیوند.نظامی. - برومند شدن؛ کامیار شدن. قرین سعادت شدن. کامروا شدن : گر دل نهی ای پسر برین پند از پند پدر شوی برومند.نظامی. بدین زرین حصار آن شد برومند که از خود برگرفت

این آهنین بند.نظامی || . باقوت. (ناظم الاطباء). قوی. - جوان یل و برومند؛ در این معنی به نظر می رسد که مرکب از بر به معنی تن و اندام و سینه، و «مند» باشد.

برومند.

[بَ] (ص مرکب) مخفف آبرومند. (فرهنگ فارسی معین). صاحب آبرو. آبرودار. رجوع به آبرومند شود.

برومندی.

[بَ مَ] (حامص مرکب) برومند بودن. باروری. بارداری : میوه دارانش از برومندی کرده با خاک سجده پیوندی.نظامی || . برخورداری و کامیابی. (ناظم الاطباء) : درین گفتن ز دولت یاریت باد برومندی و برخورداریت باد.نظامی. بگفتن تو دادی تنومندیم تو ده زآنچه کشتم برومندیم.نظامی.

برومندی.

[بَ] (حامص مرکب)آبرومندی. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به آبرومندی شود.

برومور.

[بْرُ / بُ رُ] (فرانسوی، اِ) ترکیب بروم (برم) با عنصر دیگری. رجوع به برمور و دایرة المعارف فارسی شود.

برون.

[بَرْ رو] (هزوارش، اِ) به لغت زند و پازند، گوسفندی و بزی که پیشاپیش گله راه رود. (از برهان). نهاز || . بز کوهی. (برهان).

برون.

[بِ / بُ] (ص، ق، اِ) مخفف بیرون. (برهان). ضد درون. (شرفنامهء منیری). خارج و ظاهر. (ناظم الاطباء). ظاهر، مقابل باطن. منظر، مقابل مخبر : سر و بن چون سر و بن پنگان اندرون چون برون باتنگان.بوشکور. فرستاد باید فرستاده ای درون پر ز مکر و برون ساده ای.فردوسی. بنگر به ترنج ای عجبی دار که چونست پستانی سختست و دراز است و نگونست زرد است و سپید است و سپیدیش فزونست زردیش برونست و سپیدیش درونست چون سیم درونست و چو دینار برونست آگنده بدان سیم درون لؤلؤ شهوار. منوچهری. برون سرمه ای هست بر هاون اما ز سوی درون سرمه سایی نبینم.خاقانی. دل خاقانی از این درد، برون، پوست بسوخت وز درون غرقهء خون گشت و خبر کس را نی. خاقانی. ای درونت برهنه از تقوی کز برون جامهء ریا داری.سعدی. من ار حق شناسم وگر خودنمای برون با تو دارم درون با خدای.سعدی. تا خود برون پرده حکایت کجا رسد چون از درون پرده چنین پرده میدری. سعدی. - برون آرای؛ که ظاهر را آرایش دهد : ای درون پرور برون آرای وی خردبخش بی خردبخشای.سنائی. - برون دوست؛ ظاهردوست : چشم و زبانی که برون دوستند از سر، موینده و ز تن، پوستند.نظامی. - بی تکلف برون؛ آنکه ظاهرش تکلفی ندارد : نکوسیرت بی تکلف برون به از پارسای خراب اندرون.سعدی || . خارج. آن سو. برسو : زین چرخ برون، خرد همی گوید صحراست یکی و بیکران صحرا. ناصرخسرو || . خارج : هرچ آن طلبی و چون نباشد از مصلحتی برون نباشد.نظامی || . خارج.

بیرون از خانه : به خانه نشستن بود کار زن برون کار مردان شمشیرزن.اسدی ||. خارج. بیرون از شهر : درون مردمی چون ملک نیک محضر برون لشکری چون هزبران جنگی.سعدی ||. بجز. جز از : عروس ملک گرامی تر است از آنکه بود برون گوهر شمشیر شاه زیور او.ظهیر. - از برونِ؛ از ورای. از پشت : صورت بستن خط آسان شود به نگریستن از برون شیشه که اندرو آب و روغن کرده باشند. (التفهیم). - برون از؛ خارج از. جز از. بجز از. علاوه بر. باستثنای. غیر از. بغیر. سوای : دل نرم کن به آتش و از بابزن مترس کز تخم مردمانْت برون است پرّ و بال. کسائی. بیاموزم این کودکان را همی برون زین نیارم زدن خود دمی.فردوسی. شاه جهان محمد محمود کز خدای هر فضل یافته ست برون از پیمبری.فرخی. برون از پی دینْش پیکار نیست برون از غزاش آنچه کردار نیست.اسدی. برون از جهان تکیه جایی طلب کن ورای خرد پیشوایی طلب کن.خاقانی. برون از کنیزان چابک سوار غلامان شمشیرزن سی هزار.نظامی. برون از میانجی و از ترجمه بدانست یک یک زبان همه.نظامی. برون زآنکه پیغام فرخ سروش خبرهای نصرت رساندش بگوش.نظامی. برون زآنکه داد او جهانبانیت به پیغمبری داشت ارزانیت.نظامی. یکی در بیابان سگی تشنه یافت برون از رمق در حیاتش نیافت.سعدی. فروماندم از چاره همچون غریق برون از مدارا ندیدم طریق.سعدی. طبیب از من بجان آمد که سعدی قصه کوته کن که دردت را نمیدانم برون از صبر درمانی. سعدی. مرا بی سر زلفت آرام نیست برون از تو دل را دلارام نیست. (همای و همایون). - برون از جنبش؛ برتر از فلک. (هفت قلزم). - برون بودن حساب چیزی از چیزی؛ در عداد آن نبودن. جزء آن نبودن. داخل آن نبودن : خرد ما را بدانش رهنمونست حساب عشق ازین دفتر برونست.نظامی. - برون ز اندازه؛ بیش از اندازه. بیش از حد : دادمش نقدهای روتازه چیزهایی برون ز اندازه.نظامی. - برونِ عید؛ پیش از عید. (آنندراج ||). برای. بجهت. (برهان). ازبهر : جعدمویانْت جعد کنده همی ببریده برون تو پستان.رودکی ||. وحشی. (یادداشت مرحوم دهخدا). مقابل اِنسی||. برآمده. بیرون زده از موضع طبیعی بی آنکه منفصل شود. خارج شده، چنانکه چشم از حدقه : ای همچو پک پلید و چنو دیده ها برون(۱) مانند آنکسی که مر او را کنی خپک.دقیقی. - برون خزیدگی؛ برجستگی. بیرون زدگی عضوی از موضع طبیعی بدون انفصال از مبدأ: رحی؛ برون خزیدگی اشتر آنجا که بر زمین نشیند. (دهار). (۱) - در اصل «بروی» است و برون تصحیح مرحوم دهخداست.

برون.

[بُ] (اِ) مطلق حلقه عموماً، و حلقهء بینی شتر خصوصاً. (از برهان).

برون.

[بُ] (اِخ) یکی از دهستان های ششگانهء بخش حومهء شهرستان فردوس. هوای آن در قسمتهای کوهستانی معتدل و در جلگه گرمسیر است. این دهستان از ۹ ده تشکیل شده و دارای ۳۴۹۶ تن سکنه است. در این دهستان معدن آب گرمی وجود دارد که مورد استفادهء اهالی شهرستان فردوس است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برون.

[بُ] (اِخ) مرکز دهستان بخش حومهء شهرستان فردوس. سکنهء آن ۳۲۵ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات و ذرت است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

برون آباد.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان روداب بخش فهرج شهرستان بم. سکنهء آن ۱۸۰ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات و حنا و خرما است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

برون آختن.

[بِ / بُ تَ] (مص مرکب)بیرون آختن. بیرون کشیدن. از نیام برآوردن : میغ سیه در قفاش تیغ برون آخته ست طبل فروکوفته ست خشت بینداخته ست. منوچهری. و رجوع به آختن شود.

برون آمدن.

[بِ / بُ مَ دَ] (مص مرکب)بیرون آمدن. خارج شدن. بدر شدن : آن زن از دکان برون آمد چو باد پُس(۱) فلرزنگش بدست اندر نهاد.رودکی. هیچ نایم همی ز خانه برون گوئیم درنشاختند به لک.آغاجی. چنان منکر لفجی که برون آید از رنگ بیاوردش جانم بر زانو ز شتالنگ.حکاک. یکی دشت با دیدگان پر ز خون که تا او کی آید ز آتش برون.فردوسی. نماندند یک تن در آن جایگاه بیامد برون رستم کینه خواه.فردوسی. به میدان جنگ ار برون آمدی به مردی ز مردان فزون آمدی.فردوسی. برون آمد از خیمه و از دو زلف بنفشه پریشیده بر نسترن.فرخی. ز دریا به خشکی برون آمدند. عنصری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۳۳۰). دوستگان دست برآورد و بدرّید نقاب از پس پرده برون آمد با روی چو ماه. منوچهری. چو آید زو برون حمدان بدان ماند سر سرخش که از بینیّ سقلابی فرود آید همی خله. عسجدی. دریا بشنیدی که برون آید از آتش روبه بشنیدی که شود همچو غضنفر؟ ناصرخسرو. گاهی هزبروار برون آید با خشم عمرو و با شغب عنتر.ناصرخسرو. بدانش تو صورتگر خویش باش برون آی از ژرف چه مردوار.ناصرخسرو. چو ماه آمد برون از ابر مشکین به شاهنشه درآمد چشم شیرین.نظامی. پرده برانداز و برون آی فرد گر منم آن پرده بهم درنورد.نظامی. به نادانی درافتادم بدین دام به دانایی برون آیم سرانجام.نظامی. بروج قصر معالیش از آن رفیعتر است که تیر وهم برون آید از کمان گمان.سعدی. از جان برون نیامده جانانت آرزوست زنار نابریده و ایمانت آرزوست.سعدی. همه چشمیم تا برون آیی همه گوشیم تا چه فرمایی.سعدی. مرغ از بیضه برون آید و روزی طلبد. سعدی (گلستان). اِنسلال؛ پنهان برون آمدن از میان چیزی. (از منتهی الارب). فَقیر؛ آنجا که آب برون آید از کاریز. (دهار ||). ظهور کردن : ترا آن ستایش بس اندر جهان که چون تو برون نامدی از نهان.فردوسی. یکی تنْ وی [محمد (ص)] و خلق چندین هزار برون آمد و کرد دین آشکار.اسدی ||. ترک اطاعت و انقیاد. (برهان) (آنندراج). بر روی کسی ایستادن. (آنندراج). سر پیچیدن : هرکه او با علی برون آید جانب کردگار چون آید؟سنائی. - از فرمان کسی برون آمدن؛ نافرمانی کردن : بر آن تیره خاکش بریزند خون چو آید ز فرمان یزدان برون.فردوسی. که هر کو ز فرمان و پند پدر بیامد برون هست جادو پسر.فردوسی. - بر کسی برون آمدن؛ عصیان کردن به وی. سرپیچی کردن از وی : کنون سر برآهختی از بند خویش برون آمدی بر خداوند خویش.اسدی ||. دمیدن. روییدن : همیشه تا ز درخت سمن نروید گل برون نیاید از شاخ نارون نارنگ.فرخی. (۱) - پُس؛ پسر.

برون آمده.

[بِ / بُ مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) بیرون آمده. خارج شده ||. بیرون زده. بالاآمده. ورغلنبیده. ورقلنبیده : ای دیده ها چو دیدهء غوک آمده برون گوئی که کرده اند گلوی ترا خبه.فرخی.

برون آوردن.

[بِ / بُ وَ دَ] (مص مرکب) بیرون آوردن. خارج کردن. ظاهر کردن : چیست از گفتار خوش بهتر که او مار را آرد برون از آشیان.خفاف. چند بُوی چند ندیم الندم کوش و برون آر دل از غنگ غم.منجیک. به گرسیوز بد نهان شاه گفت که او را برون آورید از نهفت.فردوسی. بدو گفت ای زن ترا این که گفت که آورد رازم برون از نهفت؟فردوسی. مگر با روان یار گردد خرد کزین مهره بازی برون آورد.فردوسی. پس آنگاهی برون آور ز خمّم چو کفّ دست موسی در کُهِ طور.منوچهری. وای بومسلم که مر سفاح را او برون آورد از آن ویران قنات. ناصرخسرو. فسونگر به گفتار نیکو همی برون آرد از دردمندان سقم.ناصرخسرو. گفت استاد احولی را کاندر آ رو برون آر از وثاق آن شیشه را.مولوی. باری ز سنگ چشمهء آب آورد برون باری ز آب چشمه کند سنگ ذره سا. سعدی. چشمه از سنگ برون آرد و باران از میغ انگبین از مگس نحل و دُر از دریابار. سعدی. - از غم برون آوردن؛ آزاد ساختن از غم. رها کردن از غم : بر قهر عدوی خود برون آر مر حجت خویش را ازین غم.ناصرخسرو ||. استخراج کردن : زر از سنگ خارا برون آورند که با دوستان و عزیزان خورند.سعدی ||. عصیان دادن. برانگیختن : به تدبیری چنین آن شیر کین خواه رعیت را برون آورد بر شاه.نظامی.

برون آوریدن.

[بِ / بُ آ وَ دَ] (مص مرکب) بیرون آوریدن. بیرون آوردن. خارج کردن : بزد کوس و لشکر برون آورید ز هامون به دریای خون آورید.فردوسی. دو پاکیزه از خانهء جمّشید برون آوریدند لرزان چو بید.فردوسی. جدا کرد گاو و خر و گوسفند برون آورید آنچه بد سودمند.فردوسی ||. رهایی دادن. خلاص کردن : تو و مادرت هر دو از چنگ دیو برون آوریدم به رای و به ریو.فردوسی. و رجوع به برون آوردن شود.

برون آهنجیدن.

[بِ / بُ هَ دَ] (مص مرکب) بیرون آهنجیدن. بیرون کشیدن. خارج ساختن : خوب گفتن پیشه کن با هر کسی کاین برون آهنجد از دل بیخ کین. ناصرخسرو. رجوع به آهنجیدن شود.

برون بردن.

[بِ / بُ بُ دَ] (مص مرکب)بیرون بردن. خارج کردن : چون سپه را بسوی دشت برون برده بُوَد گرد لشکر صدوشش میل سراپرده بُوَد. منوچهری. بعد از هزار سال همانی که اولی زین در درآورند و از آن در برون برند. ناصرخسرو. بترسد خردمند ازین بحر خون کزو کس نبرده ست کشتی برون.سعدی. این مطرب ما نیک نمیداند زد زینجاش برون برید و نیکش بزنید.سعدی. - برون بردن سر از کهتری؛ نافرمانی کردن : ور ایدونکه نایم بفرمان بری برون برده باشم سر از کهتری.فردوسی.

برون تاختن.

[بِ / بُ تَ] (مص مرکب)بیرون تاختن. به خارج بردن بسرعت : ز پیش همایش برون تاختند به آب فرات اندر انداختند.فردوسی. سخنها ز هر گونه برساختند هیونی تگاور برون تاختند.فردوسی. ز گردان خاور سواری چو ابر برون تاخت با خود و با خشت و گبر. اسدی. نشان از خانهء چوبین برون تاخت که چوبین خانه از دشمن بپرداخت.نظامی. ای بسا خانهء تقوی که رسیده ست بآب تا ز منزل عرق آلود برون تاخته ای.صائب.

برونته.

[بْرُنْ / بُ رُنْ تِ] (اِخ)(۱) شارلوت. (۱۸۱۶ - ۱۸۵۵ م.) زنی نویسنده، انگلیسی. نویسندهء جین ایر(۲ ||). خواهر وی امیلی(۳)(۱۸۱۸ - ۱۸۴۸ م.) مرتفعات بادگیر(۴) را نوشته است ||. خواهر آن دو، آن(۵) (۱۸۲۰ - ۱۸۴۹ م.) نیز رمانهایی برشتهء تحریر درآورده است. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - - (۴) Bronte, Charlotte. (۲) - Jane Eyre. (۳) - Emily. Anne - (۵) Wuthering Heights.

برونتیر.

[بْرو / بُ نِ یِ] (اِخ)(۱) فردینان. (۱۸۴۹- ۱۹۰۶ م.) منتقد ادبی فرانسوی. وی فرضیه هایی درباب ادبیات ایجاد کرده که گاهی بسیار سیستماتیک می باشند. او عضو آکادمی فرانسه بود. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Brunetiere, Ferdinand.

برونجرد.

[بَرْ وَ جِ] (اِخ) قریهء بزرگیست در مرو در طرف بیابان و ریگزار که فع خراب است. (از مراصد) (از الانساب سمعانی) (از مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۹۹). برونگرد.

برون جستن.

[بِ / بُ جَ تَ] (مص مرکب) بیرون جستن. خارج شدن بشتاب. برآمدن از محلی : برون جست و خون از تنش می چکید همی گفت و از هول جان می دوید.سعدی.

برون جهیدن.

[بِ / بُ جَ دَ] (مص مرکب) بیرون جهیدن. بیرون جستن : شب از میان باختر برون جهد بگسترد بزیر چرخ جای او.منوچهری.

بروند.

[بَرْ وَ] (اِ) طوق. حابول نخل. و هو الکر الذی یصعد به الی النخلهٔ. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بروند.

[بَرْ وَ] (اِخ) دهی است از دهستان گوران شهرستان شاه آباد. سکنهء آن ۲۰۰ تن است. آب آن از زه آب دره سگر و محصول آن غلات، حبوب، لبنیات، صیفی، توتون و میوه است. این ده در دو محل بفاصلهء یک کیلومتر واقع و مشهور به علیا و سفلی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برون دادن.

[بِ / بُ دَ] (مص مرکب)بیرون دادن. خارج کردن. برآوردن : چرا خون نگریم چرا گل نخندم که بحری فروشد برون داد گوهر.؟

برون دمیدن.

[بِ / بُ دَ دَ] (مص مرکب) بیرون دمیدن. خارج شدن. رُستن : از ابر نوبهار چو باران فروچکید چندین هزار لاله ز خارا برون دمید. منوچهری.

برونده.

[بَرْ وَ دَ / دِ] (اِ) پرونده. سله و سبد و بستهء قماش، که به عربی رَزمهٔ خوانند. (از برهان). سلهء قماش، أی سبد و بغچهء جامه. (شرفنامهء منیری). شملهء قماش. (لغت فرس اسدی) : خواجه به برونده اندرآمد ایدر اکنون معجب شده ست از بر رهوار.آغاجی. و رجوع به پرونده شود.

برونده.

[بُ دِهْ] (اِخ) دهی است از دهستان کاغذکنان بخش کاغذکنان شهرستان هروآباد. سکنهء آن ۲۸۱ تن است. آب آن از سه رشته چشمه و محصول آن غلات و حبوب و سردرختی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برون رفتن.

[بِ / بُ رو رَ تَ] (مص مرکب) بیرون رفتن. خارج شدن : رفت برون میر رسیده(۱) فرم پخچ شده بوق و دریده علم.منجیک. بگفت و برون رفت گرد دلیر بهمراه میلاد و کشواد شیر.فردوسی. خروشی برآورد و دل پر ز درد برون رفت از ایوان دو رخساره زرد. فردوسی. برآمد ز ایران سپه بوق و کوس برون رفت بهرام و گرگین و طوس. فردوسی. سپنجی سرائیست دنیای دون بسی چون تو زو رفت غمگین برون. فردوسی. بر آمدن عید و برون رفتن روزه ساقی بدهم باده بر باغ و بسبزه.منوچهری. صبحدمی با دو سه اهل درون رفت فریدون به تماشا برون.نظامی. حکیم از بخت بی سامان برآشفت برون از بارگه می رفت و میگفت.سعدی. یا از در عاشقان درون آی یا از در طالبان برون رو.سعدی. برون رفت و هر جانبی بنگرید به اطراف وادی نگه کرد و دید.سعدی. برون رفتم از جامه دردم چو سیر که ترسیدم از زجر برنا و پیر.سعدی. (۱) - ن ل: و رسیدش.

برون رفتن.

[بِ / بُ رُ تَ] (مص مرکب)بیرون روفتن. روفتن به بیرون. جاروب کردن به خارج : او را بجای روب هجای من با خاک ره بکوی برون رُفتی.سوزنی.

برون زد.

[بِ / بُ زَ] (ن مف مرکب)برون زده. بیرون زده. و رجوع به برون زده شود (||. اِ مرکب) (اصطلاح زمین شناسی) قسمتی از یک سنگ یا مادهء معدنی که در سطح زمین نمایان میشود. (دایرة المعارف فارسی).

برون زدن.

[بِ / بُ زَ دَ] (مص مرکب)بیرون زدن. - خیمه به صحرا برون زدن؛ بدشت آمدن. بخارج آمدن. سراپرده در خارج شهر افراشتن :

خیل بهار و خیمه به صحرا برون زده ست واجب بود که خیمه به صحرا برون زنی. منوچهری. - سر برون زدن؛ سر بیرون کردن : چو از ماهی جدا کرد آفتابی برون زد سر ز روزن چون عقابی.نظامی.

برون سرا.

[بِ / بُ سَ] (اِ مرکب)بیرون سرا. بیرون سرای ||. زری که در غیر دارالضرب و ضرابخانه سکه کرده باشند. (برهان) (ناظم الاطباء). پول قلب و بد که در غیر دارالضرب سکه زده باشند.

برون سرایی.

[بِ / بُ سَ] (ص نسبی)منسوب به برون سرا : محک مشاهد حال است عاقلان دانند که سکهء درم من برون سرایی نه. نزاری قهستانی. افسانهء موعظت سرایان نقدی است ولی برون سرایی. نزاری قهستانی.

برونسو.

[بِ / بُ] (اِ مرکب) بیرونسو. سوی بیرون. جانب بیرون. جانب وحشی. سمت خارج. مقابل درون سو : موی سر جغبوت و جامه ریمناک از برونسو باد سرد و بیمناک.رودکی. نارنج چو دو کفهء سیمین ترازو هر دو ز زر سرخ طلی کرده برونسو. منوچهری. اگرچه درون سخن نیک بود از برونسو گمان به زشتی برند. (قابوسنامه). اگر نه دشمن خویشی چه میباید همه خود را درونسو شسته جان کندن برونسو ناروا رفتن. خاقانی. چو شمع از درونسو جگر سوختن برونسو ز شادی برافروختن.نظامی. اگر در تنت مزه نماند برونسوی ترا مزه دهیم. (کتاب المعارف).

برونسویک.

[بْرونْسْ / بُ رونْسْ](اِخ)(۱) براونشویگ. ناحیه ای در آلمان، که تا سال ۱۹۱۹ م. دوک نشین بود و بعد بصورت جمهوری جزو ساکس سفلی گردید (بسال ۱۹۴۶ م.). پایتخت قدیم براونشویگ دارای ۲۵۰هزار تن سکنه بود. این شهر مرکز صنعتی (ماشین ها، عینک سازی، کنسروسازی و چاپخانه ها) است. (فرهنگ فارسی معین). ,(املای فرانسوی) (۱) - Brunswick .(املای آلمانی) Braunschweig

برون شد.

[بِ / بُ شُ] (اِ مرکب) مخرج. محل بیرون شدن. بیرون شد : چو نظم مدح تو آغاز کردم اندر وقت به من نماید راه برون شد و انجام.سوزنی.

برون شدن.

[بِ / بُ شُ دَ] (مص مرکب)بیرون شدن. بیرون رفتن. خارج شدن. خارج گشتن : زواله اش چو شدی از کمان گروهه برون ز حلق مرغ بساعت فروچکیدی خون. کسائی. چو کاوه برون شد ز درگاه شاه بر او انجمن گشت بازارگاه.فردوسی. ز درگاه ماهوی شد چون برون دو دیده پر از آب و دل پر ز خون. فردوسی. گرازه برون شد ز پیش سپاه خبر شد به اغریرث نیکخواه.فردوسی. زین در

چو درآیی بدان برون شو در سِرّ چنین گفت نوح با سام.ناصرخسرو. ناتام درین جایت آوریدند تا روزی از اینجا برون شوی تام. ناصرخسرو. ز چراگاه جهان آن شود ای خواجه برون که به تأویل قران بررسد از چون و چراش. ناصرخسرو. آمد بگوش من خبر جان سپردنش جانم ز راه گوش برون شد بدان خبر. خاقانی. یکی روز پنهان برون شد ز کاخ ز دلتنگی آمد به دشتی فراخ.نظامی. خانه خالی کرد شاه و شد برون تا بپرسد از کنیزک او فسون.مولوی. تا غلاف اندر بود با قیمت است چون برون شد سوختن را آلت است. مولوی. بار دیگر ما به قصه آمدیم ما ازین قصه برون خود کی شدیم؟مولوی. ابریق گر آب تا به گردن نکنی از لوله برون شدن تقاضا نکند.سعدی. نام نکوئی چو برون شد ز کوی در نتواند که ببندد بروی.سعدی. گفتا برون شدی به تماشای ماه نو از ماه ابروان منت شرم باد، رو.حافظ. - از شماره برون شدن؛ بی حد و حصر گشتن : فضل ترا همی نبود منتهی پدید آنرا که از شماره برون شد چه منتهاست؟ فرخی. - از گوش برون شدن؛ فراموش شدن. از یاد رفتن : برون نمی شود از گوش آن حدیث تو دانی حدیث اسب نباشد برون ز گوش سپاهی. انوری. - از یاد برون شدن؛ فراموش گشتن : نه آن دریغ که هرگز بدررود از دل نه آن حدیث که هرگز برون شود از یاد. سعدی.

برون شو.

[بِ / بُ شَ / شُو] (اِ مرکب)مخرج : باب ورا گرامی خوانی و ننگری تا زین سخن که گفتی باشد برون شوی. سوزنی. کز فلک راه برونشو دیده بود در نظر چون مردمان پیچیده بود.مولوی. - برون شو کردن؛ مخلص یافتن : او مجال راز دل گفتن ندید زو برونشو کرد و در لاغش کشید.مولوی ||. - در پنهانی چیزی را تجسس کردن و غیبت کردن. (ناظم الاطباء).

برونشویگ.

[بْرونْشْ / بُ رونْشْ](اِخ)(۱) لئون. (۱۸۶۹ - ۱۹۴۴ م.) فیلسوف فرانسوی. وی همّ خود را مصروف فلسفهء علوم کرد. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Brunschvicg, Leon.

برونشیت.

[بْرُنْ / بُ رُنْ] (فرانسوی، اِ)برنشیت. از امراض ریه. رجوع به برنشیت شود.

برون کردن.

[بِ / بُ کَ دَ] (مص مرکب)بیرون کردن. خارج کردن. اخراج کردن : عصیب و گرده برون کن تو زود و بر هم کوب جگر بیازن و آکنج را بسامان کن.کسائی. زدش بر زمین همچو شیر ژیان چنان کز تن وی برون کرد جان.فردوسی. روزیش خطر کردم و نانش بشکستم بشکست مرا دست و برون کرد ز خیزی. مشفقی بلخی. رحم ناورد به پیران و جوانهاشان تا برون کرد ز تن شیرهء جانهاشان. منوچهری. تعویذ وفا برون کن از گردن ورنه به جفا گلوت بفْشارد.ناصرخسرو. به نیسان همی قرطهء سبز پوشد درختی که آبان برون کرد ازارش. ناصرخسرو. نکوهش مکن چرخ نیلوفری را برون کن ز سر باد خیره سری را. ناصرخسرو. طرح برانداز و برون کن برون گردن چرخ از حرکات و سکون.نظامی. کرد چو ره رفت ز غایت فزون سر ز گریبان طبیعت برون.نظامی. ای دست ز آستین برون کرده به عهد وامروز کشیده پای در دامن باز.سعدی. کنون پخته شد لقمهء خام من که گرمش برون کردی از کام من.سعدی. برون کن ز دل دوزخ آز آنگه نگر کِت درون باغ رضوان نماید.ادیب ||. گسیل داشتن. فرستادن. به جایی روانه کردن : برون کرد کارآگهان ناگهان همی جست بیدار کار جهان.فردوسی. ز مردان گرد ازدر کارزار برون کرد لشکر دو ره

صدهزار.فردوسی. ز لشکر برون کن سواری هزار فرامرز را باش در جنگ یار.فردوسی. برادرْش را خواند فرشیدورد سپاهی برون کرد و مردان مرد.فردوسی. فرسته برون کرد گردی گزین بدادش عرابی نوندی بکین.اسدی. سپهبد زبان آوری نغزگوی برون کرد و نسپرد نامه بدوی.اسدی. - برون کردن از تن (بر)؛ درآوردن : گشاد از میان آن کیانی کمر برون کرد خفتان و جوشن ز بر.فردوسی. - شهربرون کرده؛ از شهر خارج شده : هرکه درین حلقه فرومانده است شهربرون کرده و ده رانده است.نظامی||. بیرون کشیدن. بیرون آختن. برون آهنجیدن : بخون تشنه جلاد نامهربان برون کرد دشنه چو تشنه زبان.سعدی.

برون کشیدن.

[بِ / بُ کَ / کِ دَ] (مص مرکب) بیرون کشیدن. بدرآوردن. استخراج : آنکو ز سنگ خارا آهن برون کشد نسکی ز کفّ او نتواند برون کشید.منجیک. سر مایه کرد آهن آبگون کز آن سنگ خارا کشیدش برون.فردوسی.

برونگرایی.

[بِ / بُ گَ / گِ] (حامص مرکب) عمل گراییدن به برون (||. اصطلاح روانشناسی) برونگرایی و درونگرایی اصطلاحاتی است که «ک. گ. یونگ» وضع کرده و حاکی از دو نوع شخصیت متناقض است. فعالیت کلی یا شوق و کشش در شخص برونگرا آفاقی (یعنی متوجه دنیای خارج)، و در درونگرا انفسی (یعنی متوجه بدرون شخص) است. هر کس به این هر دو متمایل است، اما همواره بر اثر محیط و خصوصیات خلقی، یکی بر دیگری تفوق دارد و بنحو بارزی آشکار میشود. برونگرایی حاد فرار نامعقول و غیرمنطقی از نفس و نمایش دادن احساسات در جمع است (مانند هیستری و هیجان شدید)، و درونگرایی حاد عبارت از عقب نشینی به دنیای درون است، و درین حال خیالبافی جانشین واقع بینی میشود. «یونگ» بیماری تقسیم خاطر را اختلال مشاعر شخص درونگرا می داند. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

برونگرد.

[بَرْ وَ گِ] (اِخ) برونجرد، که قریهء بزرگیست به مرو. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به برونجرد شود.

برونلسکو.

[بْرو / بُ نِلْ لِ کُ] (اِخ)(۱)فیلیپو. (۱۳۷۷ - ۱۴۴۶ م.) معمار و حجار ایتالیایی، و بزرگترین معمار رنسانس اول. وی در فلورانس گنبد کلیسای سنت ماری د فلور(۲) و قصر پیتی(۳) را ساخته است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - (۲) .Brunellesco, Filippo - (۳) .Pitti Sainte-Marie des Fleurs -.

برون لنجیدن.

[بِ / بُ لَ دَ] (مص مرکب) بیرون لنجیدن. بیرون کشیدن. خارج ساختن : کسی را کش تو بینی درد کولنج بکافش پشت و زو سرگین برون لنج.طیان.

برونمرزی.

[بِ / بُ مَ] (ص نسبی) خارج از مرز. - حق (حقوق) برونمرزی؛ مصونیت خاصی است که پاره ای اشخاص مانند وزرای مختار و سفرای کبار نسبت به قوانین قضایی کشوری که در آنجا رفته اند دارا میباشند. (لغات فرهنگستان).

برون نهادن.

[بِ / بُ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) بیرون نهادن. بیرون گذاردن. - پای از منزل برون نهادن؛ خارج شدن از خانه : بامدادان که برون می نهم از منزل پای حسن عهدم نگذارد که نهم پای دگر.سعدی. - پای برون نهادن؛ عدم اطاعت و موافقت کردن. منحرف شدن از امری : گیرم که به فتوی و خردمندی و رای از دایرهء شرع برون ننْهم پای.سعدی. - پی برون نهادن؛ پا فراتر نهادن. خارج شدن : سرت خاقانیا در نیمه راهی است کز آنجا پی برون نتوان نهادن.خاقانی ||. تجاوز کردن : درون خانهء خود هر گدا شهنشاهی است قدم برون منه از حد خویش و سلطان باش. صائب.

برونو.

[بْرو / بُ نُ] (اِخ)(۱) (سن...) (۱۰۳۵ - ۱۱۰۱ م.) مؤسس فرقهء شارترو(۲). ذکران وی در ششم اکتبر است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Chartreux - (۲) .Bruno (Saint).

برونوس.

[بَ] (اِ) لشکر و لشکری. (برهان) (آنندراج). برونوش (||. اِخ) نام سرلشکری و سپهبدی بوده است. (برهان) (آنندراج). برونوش.

برونوش.

[بَ] (اِ) برونوس. (برهان) (آنندراج). رجوع به برنوس شود (||. اِخ) برونوس. رجوع به برونوس شود.

برونی.

[بِ / بُ] (ص نسبی) منسوب به برون. بیرونی. خارجی. ظاهری. مقابل درونی. مقابل داخلی. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بیرونی شود.

برونینگ.

[بْرُ / بِ رَ] (اِخ)(۱) براونینگ. الیزابت بارت. (۱۸۰۶ - ۱۸۶۱ م.) بانوی شاعرهء انگلیسی. در آثار وی مانند سونه ها(۲)مترجم از پرتغالی، و رمان منظوم بنام اورورالای(۳) الهامی عارفانه دارد و از احساسات مشحون است ||. شوهر وی رابرت برونینگ(۴) (۱۸۱۲ - ۱۸۸۹ م.) نیز شاعری بود با الهامی که گاه مبهم و عجیب می نماید. وی کوشیده است که اعماق روح انسان را تحلیل کند. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - - (۴) .Aurora Leigh - (۳) .Sonnets - (۲) .Browning, Elizabeth Barrett .Browning, Robert

بروی.

[بَ / بُ] (اِ) ابروی. ابرو. برو. حاجب. و رجوع به برو و ابرو شود : سوی حجرهء خویش رفت آرزوی ز مهمان بیگانه پرچین بروی.فردوسی. همه زرد گشتند و پرچین بروی کسی جنگ دیوان نکرد آرزوی.فردوسی. همه دل پر از کین و پرچین بروی جز از جنگ شان نیست چیز آرزوی. فردوسی. نبودش ز قیدافه چین بر بروی نه برداشت هرگز دل رای اوی.فردوسی.

بر وی.

[بَ وَ / وِ] (حرف اضافه + ضمیر)(از: بر + ضمیر وی) بر او. (ناظم الاطباء). برو. رجوع به وی شود.

برهٔ.

[بَرْ رَ] (ع ص) مؤنث بَرّ. زن مهربان. (منتهی الارب (||). اِمص) فرمانبرداری، اسم است بِرّ را. (از منتهی الارب).

برهٔ.

[بَرْ رَ] (اِخ) نام عمهء نبی صلی الله علیه و آله و سلم. (منتهی الارب ||). نام جایی که در آنجا قابیل هابیل را کشت ||. نام چاه زمزم است، و بدین معنی بدون الف و لام آید ||. نام دو قریه است در یمامه، برهء علیا و برهء سفلی. (از منتهی الارب) (از مراصد) (از معجم البلدان).

برهٔ.

[بُ رَ] (ع مص) اقامت نمودن. (از منتهی الارب). وَبْر. (از اقرب الموارد). و رجوع به وبر شود.

برهٔ.

[بُ رَ] (ع اِ) هر نوع حلقه از قبیل النگو و گوشوار و خلخال. ج، بُری، بُرین، بِرین، بُرات ||. حلقهء مسین یا موئین که در بینی اشتر کنند و زمام در آن بندند. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

برهٔ.

[بُرْ رَ] (ع اِ) واحد بُرّ. یک گندم. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به بُرّ شود.

برهٔ.

[بُرْ رَ] (اِخ) از اعلام است. و برهٔ بن رآب، که جحش بن رآب نیز گویند، پدر ام المؤمنین زینب است. (ناظم الاطباء).

بره.

[بَ رَ / رِ / بَرْ رَ / رِ] (اِ)(۱) بچهء گوسفند که آنرا به عربی حمل خوانند. (برهان). بچهء گوسپند و آهو. (آنندراج). در تداول گناباد خراسان گوسپند خردسال میشینه که هنوز به یک سال عمر نرسیده خواه نر خواه ماده. بچهء میش که ازبرای قربانی فصح قرار داده شده و اگر بزغاله هم می بود مقبول می بود. مسیح برهء خدا خوانده شده چونکه قربانی مقبول و پسندیدهء درگاه خدا بود که

ازبرای گناهان انسانیان کرده شد. (از قاموس کتاب مقدس). بَذَخ. بَرَق. بَهَمهٔ. جَعدهٔ. حُلاّم. حَمَل. خَروف. رِخل. رَخِل. رِخلهٔ. زِفر. سَخلهٔ. شیشاک. شیشک. طُمروس. عَبور. عُمروس. هِلّع. یَعمور : بسا کسا که بره ست و فرخشه بر خوانش و بس کسا که جوین نان همی نیابد سیر. رودکی. بسا کسا که ندیم حریره و بره است و بس کس است که سیری نیاید از ملکش. ابوالمؤید. همه دلْت بگشای تا یکسره چو گرگ اندرآیند پیش بره.فردوسی. سوم روز خوان را به مرغ و بره بیاراستش گونه گون یکسره.فردوسی. بیاورد لشکر سوی میسره چو گرگ اندرآمد به پیش بره.فردوسی. به خوان برنهادند چندی بره به خوردن نهادند سر یکسره.فردوسی. بیاویخت بر نیزه ران بره ببست اندر اندیشه دل یکسره.فردوسی. بره از تیر او ایمن بخفته میان سبزه و لاله نهفته.(ویس و رامین). گرگ و پلنگ گرسنه میش و بره برند وینها ضیاع و ملک یتیمان همی برند. ناصرخسرو. از بهر آنکه تا بره گیری نگر ترا ای بی تمیز مر دگری را مشو بره. ناصرخسرو. ز عدل شاه، جهان ایمنی گرفت چنان که گرگ با بره خواهیم هم چرا دیدن. سوزنی. ز غصه چون بره نالم که سوی میش گذاری که برنیارد شاخم بره نیارد میشم.خاقانی. چون بره(۲) کآید به مادر گوسپند چرخ را سوی تیغ حاج پویان و غریوان دیده اند. خاقانی. آن مطبخیّ باغ نهد چشم بر بره همچون بره که چشم به مَرعی برافکند. خاقانی. زین بره میخور چه خوری دودها آتش درزن به نمک سودها.نظامی. خورده های ملوک وار سره مرغ و ماهی و گوسفند و بره.نظامی. بره در شیرمستی خورد باید که چون پخته شود گرگش رباید.نظامی. سرکه از دسترنج خویش و تره بهتر از نان کدخدا و بره.سعدی (گلستان). در مصیبت ناله کم کن زآنکه این ماند بدانک بره را می برد گرگ و اشتلم میکرد کُرد.(۳) ابن یمین. در شبانی کلیم زد چو قدم بره ای کرد ناگه از رمه رم.جامی. گریختند همه پیش بره ها چون بز نایستاد کَوَل نیز گرچه داشت چپر. نظام قاری. منش به تیغ شکم بردرم که بنشیند سپاه بره و قندس بماتمش یکسر. نظام قاری. پیش بعضی خارپشت و قاقمست در نظر یکسان و کامو و بره.نظام قاری. در عهد تو از گرگ گرسنه دیت میش بستد بره و بحث نتاج است شبان را.؟ ثَولاء؛ برهء دیوانه. (دهار). شیرمست؛ برهء ششماههء فربه. رجوع به شیرمست شود. مَسموط؛ برهء پاکیزه از موی جهت بریان. (از منتهی الارب). هُلاتهٔ؛ آب شستهء بره و بزغالهء نوزادهء سیاه. (منتهی الارب). - آهوبره؛ برهء آهو. بچهء آهو : ز شیرین گیاهان کوه و دره شکر یافته شیر آهوبره.نظامی. نهنگی که او پیل را پی کند از آهوبره عاجزی کی کند؟نظامی. آهوبره را که شیر در پی باشد بیچاره چه اعتماد بر وی باشد؟سعدی. و رجوع به آهوبره در ردیف خود شود. - برهء آب؛ موج و طوفان. (ناظم الاطباء). موجهء آب. (مؤید الفضلاء). - بره پلو؛ پلاو که در میان آن برهء بریان قرار دهند. - برهء دومادر (دومادره، دومادری)؛ بره که از دو میش شیر مکد و از اینرو سخت فربه است. (یادداشت مرحوم دهخدا). بره ای را که خواهند فربه کنند از دو میش شیرده او را شیر دهند و آنرا شیرمست نیز گویند. (از برهان) (از آنندراج) : عشقت برهء دومادر آمد هرگز نشود نزار و لاغر.عمادی شهریاری. عشق ترا نواله شد گاه دل و گهی جگر لاغر از آن نمیشود چون برهء دومادری. خاقانی. نانی چو قرص مهر و مه از گندم عرق رانی ز گوسپند سمین یا که از بره آن بره پروریده نه از سبزه و تره بل از نخست شیر مکیده دومادره.ادیب ||. - کنایه از کسی یا چیزی باشد که از حوادث روزگار نقصان و کاهش و آزاری بدو راه نیابد. (برهان). کنایه از چیزی که تقویت او از اطراف باشد، و یا چیزی که از سوانح و حوادث روزگار کاهشی و نقصانی درو راه نیابد. (آنندراج ||). - کمانی که دارای دو زه باشد. (ناظم الاطباء). - برهء شکمی؛ بچه گوسفند شکمی. - بره کباب؛ کباب که از گوشت بره کنند. - بره کشان.؛ رجوع به همین ترکیب در ردیف خود شود. - بره کشی.؛ رجوع به همین ترکیب در ردیف خود شود. - چراغ بره؛ چراغدان و مشکات. رجوع به چراغ بره شود. - دنبره؛ دنبهء بره ||. - طنبور. رجوع به دنبره شود. - زبان بره؛ گیاهی است که به تازی لسان الحمل گویند. رجوع به زبان بره شود. - مثل بره؛ نهایت آرام. (امثال و حکم دهخدا). - مثل بره بزغاله؛ جمعی پراکنده بر زمین خفته. (امثال و حکم دهخدا ||). کنایه از عاجز و زبون. (برهان). - بره گرفتن؛ عاجز و درمانده را امداد کردن. (ناظم الاطباء). عاجز و زبون گرفتن. (برهان ||). - فریفتن. نظیر : بز گرفتن. (امثال و حکم دهخدا): ازبهر آن که تا بره گیری اگر مرا ای بی تمیز مر دگری را مشو بره. ناصرخسرو (||. اِخ) برج حَمَل

که محل شرف آفتاب است، وقتی که آفتاب در برج حَمَل باشد موسم بهار شروع میشود. (غیاث) : بفرمود تا بر سر میسره بتابند چون آفتاب از بره.فردوسی. ز برج بره تا ترازو جهان همی تیرگی دارد اندر نهان.فردوسی. بتابید زآن سان ز برج بره که گیتی جوان گشت ازو یکسره.فردوسی. بنمود چون ز برج بره آفتاب روی گلها شکفت بر تن گلبن بجای موی. منوچهری. جدی مفتون خوشهء گندم بره مذبوح خنجر بهرام.انوری. زیر دونان نشین که گاو فلک به سه منزل فرود گاو و بره ست.خاقانی. عریان ز حوض ماهی سوی بره روان شد همچون بره برآمد پوشیده صوف اصفر. خاقانی. بره زینسو ترازوی زآن سو چرب و خشکی از این میان برخاست. خاقانی. این جرأت از کجاست که با چون تو راعیی در مرغزار چرخ چراند همی بره. ظهیر (از شرفنامهء منیری). آهوی آتشین دم چون از بره برآید کافور خشک گردد با مشک تر برابر. فصیحی. در بر بره ای صنم آهوی زر چراخور است جام طلب بر قمر بیخ هلال درخور است. بدر شاشی (از شرفنامهء منیری). - برهء فلک؛ برج حَمَل. (برهان). - خانهء بره؛ برج حَمَل (||. اِ) ابره و روی قبا و کلاه و امثال آن. (برهان). مخفف ابرهء جامه، که رویهء جامه باشد. (آنندراج) : عارضش را جامه پوشیده ست نیکوئی و فر جامه ای کآن را بره مشک است و آتش آستر.(۴) عنصری (از آنندراج ||). کاردی که بدان شاخه های درخت رَز را می برند. (ناظم الاطباء). (۱) - در پهلوی: وَرَّک، ایرانی قدیم: وَرْمَکَ، سنسکریت: وُرَنَ. (از حاشیهء معین بر برهان قاطع). (۲) - ایهام به معنی برج هم دارد. (۳) - از صورت این بیت چنان ظاهر است که مصراع دوم آن اشاره به قصهء مثلی است، لیکن در جایی ندیدم. (امثال و حکم دهخدا). (۴) - ن ل: جامه ای کش ابره از مشک است و زآتش آستر، و در این صورت شاهد نیست.

بره.

[بَ رَ / رِ] (نف، پسوند) از این کلمه که مرکب از بر، یعنی مفرد امر حاضر بردن، و «ه» علامت آلت است چون کلمهء مناسبی قبل از آن درآرند اسم آلت توان ساخت. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). مخفف بَرَنده. - مزدبره؛ اجیر. مزدبر. رجوع به مزد و مزدبره شود.

بره.

[بَ رَهْ] (ع مص) بحال خود آمدن بعد از بیماری و سرخ و سپید گردیدن و پرگوشت و نازک پوست شدن. (از منتهی الارب). بهبود یافتن تن کسی پس از دگرگونی بیماری، و سپید شدن، و چنین کسی را أبرهْ گویند. (از ذیل اقرب الموارد «||). بُرهه»ای از روزگار بر کسی گذشتن. (از اقرب الموارد). رجوع به برههٔ شود.

بره.

[بِ رَهْ / بَ رَهْ] (ص مرکب) (از: ب + رَهْ) مخفف براه. در راه. مقابل بیراه. غیر سرکش و عاصی. اصولی. سربزیر. درراه راست. در طریق مستقیم. در سبیل مستقیم. مقابل گمراه : با همه خلق جهان گرچه از آن بیشتر گمره و کمتر برهند آنچنان زی که بمیری برهی نه چنان زی که بمیری برهند.سنائی. - بره آوردن؛ به راه راست راهنمایی کردن. در طریق مستقیم داخل کردن : فرزند تست نفس تو مالش دهش بی راه را بلی بره آرد بره.ناصرخسرو ||. خوب و نیک و آراسته. (برهان). در راه و خوبروی و آراسته (||. اِ مرکب) توشهء سفر و آذوقهء مسافر. (ناظم الاطباء ||). نهر و آبگذر. (ناظم الاطباء).

بره.

[بِ رَهْ] (ع اِ) جِ بَرههٔ. (ناظم الاطباء). رجوع به برههٔ شود.

بره.

[بِرْ رَ / رِ] (از ع، ص) نیک و خوب. (ناظم الاطباء). - وجوه بره؛ پولهایی که در راه خدا به کسی دهند. (ناظم الاطباء).

بره.

[بُرْهْ] (ع ص، اِ) جِ أبره. رجوع به ابره شود || جِ بَرهاء. (منتهی الارب) (ذیل اقرب الموارد). رجوع به برهاء شود.

بره.

[بُ رَهْ] (ع اِ) جِ بُرهة. (ناظم الاطباء). رجوع به برهة شود.

برهاء.

[بَ] (ع ص) مؤنث أبره. بحال خود آمده بعد از بیماری و سرخ و سپید شده. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). ج، بُرْه. (اقرب الموارد). و رجوع به بَره شود.

برهاره.

[ ] (اِخ) شهری است (به هندوستان) بزرگ و بانعمت. (از حدود العالم).

برهامپور.

[بِ] (اِخ) شهری است در شمال بنگال غربی هندوستان، بر یکی از شعبه های رود گنگ. دارای ۵۵۶۱۳ تن سکنه. (از دایرة المعارف فارسی).

برهان.

[بَ] (اِ) خوشحالی و شعف. (ناظم الاطباء).

برهان.

[بُ] (ع مص) اقامت کردن حجت. (از ناظم الاطباء). بَرْهَنة. رجوع به برهنة شود.

برهان.

[بُ] (ع اِ) حجت و بیان واضح. (منتهی الارب). حجت روشن. (دهار). حجت. (اقرب الموارد). دلیل قاطع، و فرق در میان برهان و دلیل آنست که دلیل عام است و برهان خاص. (غیاث) (آنندراج). ج، بَراهین. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) : یا أیها الناس قد جاءکم برهان من ربکم و أنزلنا الیکم نوراً مبیناً. (قرآن ۴ / ۱۷۴)؛ ای مردم حجتی از پروردگارتان شما را آمد و نوری آشکار و پیدا برای شما فرستادیم. و من یدع مع الله الهاً آخر لا برهان له به فانما حسابه عند ربه. (قرآن ۲۳/۱۱۷)؛ و هر کس با الله خدای دیگری

را بخوانـد کـه او را حجتی نیسـت، پس حسـاب او نزد پروردگـارش اسـت. فـذانک برهانـان من ربـک الی فرعـون و مَلَئه... (قرآن ۲۸/۳۲)؛ پس آن دو، دو برهاننـد از خـدای تو برای فرعون و جمـاعتش. قل هاتوا برهانکم ان کنتم صادقین. (قرآن ۲/۱۱۱، ۲۷/۶۴)؛ بگو اگر راسـتگو هستیـد دلیل و حجت خود را بیاورید. و رجوع به سوره‌ء ۲۱ (الانبیاء) آیه‌ء ۲۴ و سوره‌ء ۲۸ (القصص) آیه‌ء ۷۵ و سوره‌ء ۱۲ (یوسف) آیه‌ء ۲۴ از قرآن کریم شود : چو برهان ببینم بدو بگروم وگر بیهده باشد آن نشـنوم.دقیقی. خدایگانا برهان حق بـدست تو بود اگرچه باطل یک چنـد چیره شـد نهمار. ابوحنیفه‌ء اسـکافی (از تاریخ بیهقی). به برهان صورت چرا بگروی همی پند دین گستران نشنوی؟فردوسی. چنان دان که برهان نیاید بکار ندارد کسی این سخن استوار.فردوسی. به رادی و به سخا و به مردی و به هنر همه جهـان را دعویست مر ترا برهـان. فرخی. آنچه تـا این غـایت برانـدم و آنچه خواهم رانـد برهـان روشن با خویشـتن دارم. (تاریخ بیهقی ص۱۰۳). که باشد کاین همه برهان ببیند نگوید از یقین اللهاکبر.ناصرخسرو. چون و چرا ز حجت او یابد برهان ز کل عـالم و از اجزا.ناصرخسـرو. از حق تو بِهْ نگفته برهانی بر باطل خویش ثابت و قره.ناصرخسـرو. اگر دین از خداونـدان گرفتی بیار از انفس و آفاق برهان.ناصرخسـرو. انـدر جهان چو خنجر برهان ملک تست برهان ملک در کف تو خنجر تو باد. مسعودسـعد. بیامـدم تا... برهان عهـد خویش هرچه لایحتر بنمایم. (کلیله و دمنه). وزیر چون پادشاه را تحریض نماید در کاری که برفق... تدارک پذیرد برهـان حمق... خویش نموده باشـد. (کلیله و دمنه). شـکل در شـکل نمایـد به من اوراق فلک شـکلها را همه برهان به خراسان یابم. خاقـانی. برهـان داری مرا بـه یـک لفـظ از پنجه‌ء روزگـار برهـان.خاقـانی. سه اقنـوم و سه قرقـف را به برهـان بگـویم مختصـر شـرح موفـا.خاقـانی. شـیخ مهنـدس لقب پیر دروگر علی کـآزر و اقلیدسـند عـاجز برهـان او.خاقانی. برهان خلیفـهٔ الله ناصـر امیرالمؤمنین... (سندبادنامه ص ۸). گر به دین برهـان کنی از من طلب این سـخن روشن به برهـان کی شود؟عطار. نیکنامی خواهی ای دل با بـدان صحبت مدار خودسـتائی جان من برهان نادانی بود. حافظ. - أنار الله برهانه؛ خداوند حجت او را به او روشن کناد (بیاموزاد). رجوع به همین مـاده در ردیف خود شود. - بابرهـان؛ بادلیـل : پادشاهیهـا همه دعویست برهان تیغ او آن نکوتر باشـد از دعوی که بابرهان بود. عنصـری. - برهان قاطع؛ دلیل قطعی. (ناظم الاطباء). حجت قاطع. حجهٔ قاطعهٔ. دلیل قاطع: منکران توحید و تمجید باری تعالی را به برهان قاطع شمشیر مسخر گردانید. (ترجمه‌ء تاریخ یمینی ص۳۴۸). - برهان مسـیح؛ کنایه از مرده زنده کردن و شفا دادن بیمار و اجـابت دعـوات حضـرت عیسـی علیـه السـلام. (از برهـان) (آننـدراج) : حکم عزرائیـل و برهـان مسـیح در کـف و تیغش عیـان بینی بهم.خاقانی. - بی برهان؛ بدون دلیل ||. سلطان. قدرت. حقانیت : رسیده به هر جای برهان تو نگردد فلک جز به فرمان تو.فردوسی. (||اصـطلاح منطق و حکمت) قیاسـی است که مرکب باشد از مقدمات یقینی تا نتیجه دهد مقدمه‌ء دیگر را که یقینی باشد نه ظنی، چنـانچه «کـل انسـان حیوان» و «کـل حیوان جسم»، پس ازین نتیجه‌ء یقینی برآمـد که «کل انسان جسم». (غیاث). قیاسـی است که از یقینیات تشکیل شده باشد خواه ابتداء باشد که همان ضروریات است و خواه بواسطه باشد که نظریات باشد. و حد وسط در آن باید علتی باشـد برای نسـبت اکبر به اصـغر. (از تعریفـات جرجـانی). یکی از اقسـام پنجگانه‌ء قیاس است و آن چهار دیگر جـدل، خطابه، مغالطه و شـعر است. یکی از صـناعات خمس یا اقسام پنجگانه‌ء قیاس، و مقصود از منطق هم اوست. یکی از ابواب هشـتگانه‌ء منطق. انالوطیقای دوم. قیاسـی باشـد مؤلف از یقینیات تا نتیجه یقینی باشـد. آنست که مقـدمات قیاس یقینی و راست باشد و قیاس را که از چنین مقـدمات کنند آنرا قیاس برهانی یا برهان نامند. (یادداشت مرحوم دهخدا). - برهان اَسدّ اَخصـر؛ یکی از براهین ابطال تسلسـل در وجود است و اسـاس این برهـان بـدست فـارابی ریخته شـده است. مفـاد آن اینکه هر واحـدی از آحاد سلسـله‌ء مترتبه‌ء موجوده‌ء بالفعل بی نهایت مانند یک واحد خواهد بود. و بعبارت دیگر تمام سلسـله‌ء غیرمتناهی در این حکم که هیچ یک از آحاد آن سلسله موجود نمیشونـد مگر آنکه واحـدی دیگر قبـل از آن موجود باشـد مسـاوی و مشترکنـد، پس مجموع آنها هم موجود نمیشونـد مگر آنکه واحدی دیگر قبل از وجود آنها موجود باشد و آن علت، علت محضه است و تسـلسل منقطع. (فرهنگ علوم عقلی از اسـفار ج ۱ ص۱۵۰). - برهـان انّ؛ برهان انی. رجوع به برهان انی در همین ترکیبات شود. - برهان انضـمام؛ یکی از براهینی است که بمنظور

ابطال فرضیهء جزء لایتجزا اقامه شده است و بیان آن ازین قرار است: هرگاه چند جزء از اجزاء را ضمیمهء یک جزء کنیم دو فرض میتوان کرد: الف- به جزء اول یعنی منضم الیه، چیزی افزوده شود. ب- به جزء اول چیزی افزوده نشود. این دو فرض را بر پیروان اثبات وجود جزء عرضه میداریم و سؤال می کنیم که آیا به جزء اول چیزی افزوده میشود یا نه؟ در صورتی که جواب منفی باشد تداخل محال لازم می آید که تمام جهان جسمانی یک جزء باشد و در نتیجه جسمی موجود نباشد زیرا آنها جزء را جسم نمیدانند. و اگر جواب مثبت باشد یعنی آنکه بگویند به حجم جسم چیزی افزوده میشود و در نتیجه هر اندازه از اجزاء ضمیمه شود بر حجم جسم هم افزوده میشود (بر حجم منضم الیه) در این صورت قهراً برای هر یک از آن اجزاء حجمی خواهد بود و تجزیه و تقسیم میشوند. (از فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۲ ص ۱۰۴). - برهان انّی؛ برهان و طریقهء استدلال از راه معلول جهت کشف علت است و این نوع برهان، برهان اکتشافی است. (از فرهنگ علوم عقلی از دستورالعلماء ج ۱ ص۲۳۶). هرگاه در برهان برای وجود نسبت اکبر به اصغر در خارج علتی نیز موجود باشد، آنرا برهان لمی گویند مانند هذا متعفن الاخلاط و کل متعفن الاخلاط محموم، فهذا محموم. که تعفن اخلاط همانطور که علتی است برای ثبوت حمی در ذهن، علتی نیز برای ثبوت حمی در خارج است. و هرگاه چنین نباشد و علتی برای نسبت جز در ذهن نباشد آنرا برهان انی گویند مانند هذا محموم و کل محموم متعفن الاخلاط فهذا متعفن الاخلاط، که در این مورد حمی هرچند علتی برای ثبوت تعفن اخلاط در ذهن است ولی علتی در خارج نیست بلکه برعکس است. و گاهی استدلال را از علت به معلول، برهان لمی و از معلول به علت برهانی انی گویند. (از تعریفات جرجانی). برهان لمی، انتقال ذهن باشد از مؤثر به اثر و برهان انی، انتقال ذهن باشد از اثر به مؤثر. (یادداشت مرحوم دهخدا). آنست که حد اوسط در آن علت حکم بود در ذهن فقط نه در نفس الامر، چنانکه گویند الاربعهٔ منقسم بمتساویین کل منقسم بمتساویین فهو زوج فالاربعهٔ زوج، پس حد اوسط که منقسم به متساویین است علت است برای حکم کردن زوج بر اربعه در ذهن فقط و آنرا برهان انی از آن گویند که دلالت می کند بر انیت ثبوت حکم در نفس الامر نه بر لم و علت حکم. و بعضی به عبارت دیگر چنین تصریح لمی و انی کرده اند: برهان لمی آنست که از علت دلیل گیرند بطرف معلول چنانچه تعفن اخلاط علت است برای حمی درین مثال: زید متعفن الاخلاط و کل متعفن الاخلاط فهو محموم، فزید محموم. برهان انی آنست که از معلول دلیل گیرند بطرف علت چون: الجسم مؤلف، و کل مؤلف له مؤلف فالجسم له مؤلف، پس مؤلف به فتح لام معلول است و به کسر لام علت است. (غیاث). و رجوع به برهان لمی در همین ترکیبات شود. - برهان برمُلتقی؛ یکی از براهین ابطال جزء لایتجزا است و بیان آن چنین است که هرگاه سه جزء از آن اجزاء را فرض کنیم بنحوی که پهلو به پهلوی هم باشند و یکی یعنی جزء سوم بر ملتقای آن دو قرار گیرد دو شق و فرض پیش می آید: الف- آنکه جزء سوم که برملتقی است مماس دو جزء دیگر یعنی دو جزء پهلو به پهلو باشد. ب- آنکه جزء برملتقی مماس با دو جزء دیگر نشود. شق دوم خلاف فرض است زیرا فرض این است که جزء سوم برملتقی باشد و لازمهء برملتقی بودن مماس بودن با دو جزء دیگر است، و با فرض صحت شق اول تجزیه لازم می آید. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۲ ص۱۰۴). - برهان ترتّب؛ یکی از براهین ابطال تسلسل می باشد و بیان آن ازین قرار است: سلسلهء غیرمتناهی مفروض از علل و معلول برحسب اقتضای ترتب بایستی بنحوی باشد که هرگاه هر یک از آحاد آن سلسله منتفی گردد مراتب بعدی آن نیز خودبخود منتفی گردد زیرا هر مرتبه از مراتب بعد مترتب بر مرتبهء قبل است والا ترتیبی در کار نخواهد بود. این حکم در تمام مراتب سلسله جاری است بنابراین به حکم عقلی کلی میتوان گفت که تمام مراتب سلسله باید طوری باشد که هر مرتبه از مراتب قبل علت وجود مرتبهء بعد خود باشد و با انتفاء آن مراتب بعدی نیز منتفی شوند و بنابراین ناچار باید مبدئی باشد که با فرض انتفاء آن تمام سلسله منتفی شود و با فرض وجود سلسله (یعنی فرض این است که سلسله موجود است) آن مبدأ ناچار باید طوری باشد که قبل از آن مرتبه و یا واحدی غیر آن نباشد والا باز هم احتیاج به مرتبهء قبل خواهد داشت. و اگر فرض شود که چنین مبدئی اصو موجود نباشد زیرا وجود و عدم سلسله بنا بر آنچه مذکور شد بسته به آحاد مراتب قبل است، و بالاخره هرگاه منتهی به مبدئی که ازلی و ابدی و

دائم الوجود باشد نگردد لازم می آید که هیچ یک از آحاد سلسله موجود نباشد و در نتیجه سلسله موجود نباشد و این خلاف فرض است. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۱ ص ۱۵۰). - برهان تُرْسی؛ دلیل ترسی. برهانی است برای اثبات تناهی ابعاد، و چون در این برهان دایره ای را به شکل تُرس (سپر) به شش قسمت متساوی تقسیم کنند لذا بدین نام مشهور شده است. رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود. - برهان تضایف؛ یکی از براهینی است که به منظور ابطال تسلسل اقامه شده است و بر اصل تقابل تضایف استوار است به این ترتیب: شکی نیست که تقابل میان علت و معلول تقابل تضایف می باشد، در این صورت اگر فرض شود که سلسلهء علل و معلول منتهی به مبدئی که علت محض باشد نگردند و هر یک از مراتب سلسله را که فرض کنیم معلول ماقبل و علت مابعد خود باشد از دو جهت مورد توجه و نظر قرار میگیرند: الف- نظر به مراتب سلسله در جهت مبدأ و ماقبل خود. ب- نظر به مراتب سلسله در جهت خلاف مبدأ یعنی مابعد خود. هر یک از مراتب سلسله را که از جهت استناد آن به ماقبل خود مورد لحاظ قرار دهیم درمی یابیم که معلول محض است در صورتی که به حکم تضایف محال است که معلول بدون علت باشد و ناچار باید منتهی به علت محض گردد که خود معلول نباشد. در جهت دیگر یعنی از جهت استناد به مابعد خود چون به اعتبار و جهتی علت است لذا ذاتاً معلول است و تضایف حقیقی برقرار میشود میان علهٔ العلل و علت محض و معلول محض که معلول اخیر است. این برهان بطریق دیگر نیز بیان شده است. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۱ ص۱۴۹). - برهان تطبیق؛ این برهان را فلاسفه برای اثبات تناهی ابعاد اقامه کرده اند و برای ابطال تسلسل نیز بکار برده شده است. ساده ترین روش و طریقهء آن ازین قرار است: دو رشتهء ممتد متوازی فرض میشود و قسمتی از یکی از آن دو رشتهء مفروض قطع و جدا میشود و بعد رشتهء مقطوع و ناقص منطبق بر رشتهء غیرمقطوع میشود (از طرفی که از رشتهء دیگر قسمتی قطع شده است) در این صورت مسلم است که رشته ای که قسمتی از آن قطع شده است بهمان اندازه که جدا شده است در طرف دیگر کوتاهتر از رشتهء دیگر است و آن دیگر بهمان اندازه بزرگتر است و نتوان گفت که با این فرض هم هر دو متساویند زیرا تساوی کامل با ناقص عقلاً محال است و بحکم آنکه زائد بر متناهی به اندازهء متناهی خود متناهی است در نتیجه لازم می آید که رشتهء کامل و ناقص هر دو متناهی باشند. فرض دیگر آنکه بعد از قطع قسمتی از یکی از دو رشتهء سؤال میشود که آیا رشتهء مقطوع مساوی با رشتهء غیرمقطوع است یا نه؟ اگر جواب مثبت باشد تساوی کامل و ناقص لازم می آید و اگر منفی باشد سؤال میشود چه اندازه بزرگتر است، ناچار جواب داده میشود که بمقدار مقطوع و در نتیجه بهمان اندازه بزرگتر است که از رشتهء دیگر قطع شده است و این امر خود مستلزم متناهی بودن است. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۲ ص۸). - برهان تمانع؛ برهانی است که متکلمان جهت اثبات توحید اقامه کرده اند، باین بیان که هرگاه در جهان وجود دو خدا موجود باشد قهراً هر یک مانع کار دیگری است و هر یک خلاف نظر دیگری میخواهد قدرت نمایی کند و خلاف او را اراده کند و در نتیجه هر یک مانع کار دیگری میشود و لازم آید که هیچ کاری انجام نشود و نظام جهان وجود برهم خورد. این برهان را متکلمان از آیات قرآن «لو کان فیهما آلهةٌ الا الله لفسدتا» (۲۱/۲۲) گرفته اند. (فرهنگ علوم عقلی از دستورالعلماء ج ۱ ص ۲۴۳). - برهان جِهات؛ برهان جهات و تحدد یکی از براهینی است که جهت ابطال جزء لایتجزا اقامه شده است و خلاصهء بیان آن اینست که هر یک از اجزاء مفروض ناچار در حیّزی بوده و دارای اوضاعی خاص می باشد و بعبارت دیگر دارای جهات و حدود اوضاعی خواهد بود که عبارت از فوق و تحت و یمین و یسار و غیره باشد و ناچار هر یک از این جهات غیر از جهت دیگر است و این خود نوعی از تقسیم است. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۱ ص۱۰۳). - برهان چرائی؛ دلیل «لم». (دانشنامهء علائی ص۶۲ س ۶). و رجوع به برهان لمی در همین ترکیبات شود. - برهان حَیثیّات؛ یکی از براهین ابطال تسلسل است و بیان آن بدین ترتیب است که هر یک از سلسلهء علل و معلول را که در نظر قرار دهیم محصور بین دو حاصر است باین معنی که نسبت به ماقبل خود معلول و به مابعد خود علت است و محصور است بین مرتبهء قبل و بعد و در نتیجه متناهی است، پس هر مرتبه و واحدی را که از سلسله مورد لحاظ قرار دهیم همین حال را دارد یعنی محصور بین حاصرین است و چون «حکم الامثال فیما یجوز و فیما لایجوز» واحد است

حکم یک مرتبه در تمام سلسله جاری است و در نتیجه تمام سلسله متناهی است و بعبارت دیگر مجموع آن سلسله از مراتبی تشکیل شده است که هر یک محصور بین حاصرین و متناهی اند و بنابراین مجموع سلسله هم که از امور متناهی تشکیل شده است متناهی است و هر مرتبه ای را که مورد توجه قرار دهیم دارای بدایت و نهایت است و متناهی است، پس مجموع هم متناهی است. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۱ ص ۱۵۰). - برهان خاصّالخاص؛ این برهان را جهت اثبات وجود هیولی اقامه کرده اند بدین بیان که گویند مبدأ تمام موجودات یک موجود حقیقی است که واحد است و در آن شأنیت کثرت و تعدد نیست و از جملهء موجودات ممکنه که ناشی از وجود واحد بسیطند ممتدند، و چون به حکم تناسب و سنخیت میان علل و معلول باید معلوم مناسب با علت خود باشد و این مناسب میان ممتد و صور جسمیه مفقود است و میان آنها با ذات حق هم هیچ مناسبتی نیست زیرا بیان شد که ذات او منزه از کثرت است و همین طور مابین صورت و عقول این تناسب و مناسبت نیست پس ناچار باید معلولی باشد که مناسب با موجود حقیقی باشد و آن هیولی است که بسیط است و غیرمرکب و مناسب است که از مبدأ فیاض صادر شده و از جهت قبول امتدادش واسطه ای در صدور ممتد است. این برهان را کسانی که قائل به قِدَم هیولی هستند اقامه کرده اند. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۲ ص۱۳۴). - برهان خُلف؛ قیاس خلف. اثبات یک حکم از طریق اثبات دروغ بودن نقیض آن. رجوع به قیاس خلف در ردیف خود شود. - برهان سُلَّمی؛ برهانی است که به آن ثابت می کنند در علم حکمت متناهی بودن ابعاد، و آنرا برهان سلمی از آن گویند که در آن شکلی می کشند بصورت سلّم برای اثبات مطلوب. تقریرش بر وجه اجمال آنکه اگر عدم تناهی ابعاد متحقق باشد البته ممکن بود که برآریم از یک مبدأ و خط مانند دو ساق مثلث و هر قدر که آن خطها را بکشیم بعد فیمابین متزاید گردد... و بهمین ترتیب ثابت میگردد که آن بعد غیرمتناهی میان دو حاصر محصور است و این منافی عدم تناهی است زیرا که محصوریت تناهی را میخواهد پس چگونه عدم تناهی انفراج با وصف محصوریت متصور باشد، پس عدم تناهی ابعاد باطل میشود. (از غیاث اللغات). و رجوع به همین مأخذ شود. - برهان صِدیقَین؛ یکی از براهین اثبات صانع و ذات واجب و توحید خدای عالم است. این برهان طریقه و روش انبیاء و اولیاء است که از وجود اثبات وجود کرده اند و ساده ترین بیان آن اینست: الف- وجود امر واحد عینی حقیقت بسیط است که اختلاف میان افراد آن به کمال و نقص و غنی و فقر است. ب- وجود متأصل در خارج بوده و ذومراتب است به اشدیت و اضعفیت و شدت و ضعف و مرتبت کمال و غایت شدت آن که اکمل و اتمّ از آن نیست و متعلق به آن می باشد، مرتبت فوق التمام مرتبتی است که از لحاظ شدت و قوت و مدت و عدت نامتناهی است. ج- وجود تمام و تام قبل از وجود ناقص، و غنی قبل از فقر، و وجود قبل از عدم و فعل قبل از قوت است. د- مرتبت کمال و تمام هر شی ء عبارت از همان شی ء است با چیزی زیادتر و در حقیقت وجود کامل حاوی تمام مراتب مادون خود است که موجودات ناقصه باشند با امری زیادتر که کمال اوست و در نتیجه مرتبت کمال و تمام هر چیزی محتاج به مراتب ناقصه و مادون خود نیست. ه- موجودات بر دو قسمند، یا ناقصند و محتاج به مرتبت کمال خود و یا کاملند و مستغنی از مراتب ناقصهء مادون خود زیرا واجد تمام مراتب است با امری زیادتر که کمال اوست و آن واجب الوجود است و مراتب ناقصهء دیگر ممکناتند و بالجمله وجود یا تام الحقیقه و واجب الهویه است و یا ناقص و محتاج است. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۲ ص۳). و رجوع به همین مأخذ شود. - برهان فصل و وصل؛ یکی از براهین اثبات وجود هیولی است و بیان آن مبنی بر مقدماتی چند است: الف- هیچ امری مقابل خود را قبول نمی کند یعنی هیچ امری با مقابل خود جمع نمیشود و بنابراین اتصال که مقابل انفصال است قبول انفصال نخواهد کرد زیرا انفصال اگر وجودی باشد ضد اتصال است و اگر عدمی باشد مقابل اتصال است از باب تقابل عدم و ملکه و در هر حال با اتصال جمع نمیشود. ب- قابل هر چیزی بعد از قبول آن هم باید مانند قبل از قبول موجود باشد و حال آنکه جسم متصل که دارای حالت اتصالی است بعد از انفصال ماندن قبل از انفصال نیست و بعبارت دیگر مانند حالت قبل از قبول نیست زیرا قبل از عُروض انفصال متصل بوده و اکنون منفصل شده است. ج- بالحسّ و الوجدان یک موجود متصل واحد را دونیم می کنیم و از آن دو امر متصل بوجود می آید و نمیتوانیم بگوئیم

که امر متصل واحد معدوم شده است و دو امر دیگری بوجود آمده است که مربوط بدان متصل واحد قبلی نیست زیرا همان بوده است که اکنون دونیم شده است و بحکم مقدمهء اول آنچه قبول انفصال کرده است هیئت اتصالیه باشد و نمیتواند هیئت اتصالیه قابل انفصال باشد زیرا بعینه با مقبول خود که انفصال نیست موجود نیست و حال آنکه به حکم مقدمهء دوم قابل باید با مقبول خود جمع شود در حال که اتصال زائل شده است و اکنون دو جسم شده است و در عین حال دو جسم که پدیدآمده است از همان یک جسم واحد قبلی است نه آنکه جسمی معدوم شده و دو جسم دیگر پدید آمده است پس در نتیجه آنچه موجب این همانی است یعنی انتساب دو جسم پدیدآمده به یک جسم قبلی است امری باید باشد که از جسم واحد قبلی در دو جسم پدیدآمدهء بعدی موجود باشد و با اتصال و انفصال هر دو موجود باشد، این امر مسلم صورت جسمیه نیست زیرا صورت جسمیه به حکم مقدمهء دوم قابل انفصال نیست و صورت اتصالیهء جسمیه از بین رفته است و دو صورت جسمیهء دیگر پدید آمده است و بنابراین آن امر باقی را در هر دو حال هیولی می نامیم که با متصل متصل و با منفصل منفصل است و در هر حال باقی است و قابل کون و فساد و اتصال و انفصال و سایر تحولات و تکونات است. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار). - برهان قوّت و فعل؛ برهانی است برای اثبات وجود هیولی، بدین طریق که گویند جسم از آن جهت که جسم است و موجود است و دارای حالت و وجود اتصالی است و دارای صورت نوعیه است که فعلیت آن بدان می باشد و او دارای استعداد قبول فصل و وصل و کون و فساد و حالات طاریهء دیگر است از حالاتی که بالفعل برای او مفقود می باشند و در شرایط خاص زمانی و مکانی و معدّات دیگر بطور متعاقب متوارد بر جسم میشوند و بنابراین هر جسمی را دو جهت است یکی جهت موجود و وضع فعلی آن و دیگر جهات دیگری که متورد بر آن میشوند که جهت قوت و استعداد آن باشد یکی جنبهء وجوب بالفعل و دیگر جنبهء امکان، و شی ء از آن جهت که بالقوه است بالفعل نمی باشد زیرا مرجع قوت به امر عدمی است و مرجع فعلیت به امر وجودی است پس آنچه جنبهء قوت آنست هیولی است و آنچه فعلیت آنست صورت است. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۲ ص ۱۳۰). - برهان لِمّی؛ برهانی است که حد اوسط در آن علت حکم بود در ذهن و نفس الامر چنانکه گویند هذا متعفن الاخلاط و کل متعفن الاخلاط فهو محموم فهذا محموم، پس حد اوسط که متعفن الاخلاط است علت است برای حکم محموم بر هذا در ذهن و نفس الامر. و آنرا برهان لمی از آن گویند که دلالت می کند بر لم و علت حکم در نفس الامر. (غیاث). و رجوع به برهان اِنّی در همین ترکیبات شود. - برهان مرکَّب؛ برهانی است که از دو یا چند قیاس ترکیب یافته مفیدِ یک نتیجهء نهایی باشد و خود منحل به چند برهان بسیط شود، چنانکه دیده میشود که نتیجهء برهانی مقدمهء قیاس دیگر قرار گرفته و همین طور تا بالاخره منتج به یک نتیجهء نهائی شود و گاه در مقام اثبات مطلوب متوسل به برهان و جدل و خط بشوند و گاه قیاسی ترتیب دهند که مقدمات آن مخلوط از یقینیات و مشهورات و فطریات و وهمیات است. (از فرهنگ علوم عقلی از تفسیر مابعدالطبیعهء ابن رشد ص۶۸۵). - برهان مُسامَته؛ یکی از براهین اثبات تناهی ابعداد است باین بیان که از مرکز کره یک خط متناهی خارج میشود و موازی با آن خط دیگر غیرمتناهی از خارج کره رسم میشود و کره حرکت می کند بطوری که خط خارج از مرکز مسامت با خط غیرمتناهی خارج از خارج کره قرار گیرد ناچار باید در خط غیرمتناهی نقطه ای باشد که اولین نقطهء مسامته باشد و وجود چنین نقطه ای با فرض غیرمتناهی بودن خط خارج از خارج مرکز کره محال است زیرا هر نقطه ای که در خط غیرمتناهی فرض شود که اولین نقطهء مسامته باشد مافوق آن نقطهء دیگری هست که ممکن است آن اولین نقطهء مسامته باشد و خط خارج از خارج کره در آن نقطه مسامت شده باشد قبل از مسامت شدن آن با نقطهء زیرین و با فرض غیرمتناهی بودن هر نقطه ای که فرض کنیم فوق آن نقطه ایست که ممکن است اولین مسامته باشد و فوق آن نیز، و در نتیجه نمیتوان اولین نقطهء مسامته را تعیین کرد و لازم می آید که مسامته حاصل نشود. (از فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۲ ص۷). - برهان مُقابله؛ این برهان برای ابطال وجود جزء بکار برده میشود بدین طریق که فرض می کنیم مقدار زیادی از اجزاء لایتجزا صفحه ای را تشکیل دهند که دارای عمق نباشد (بنابر فرض) و بعد نوری بدان بتابد، قطعاً طرفی که مقابل نور است و نور بدان میتابد غیر

از طرف دیگر است و این خود انقسام است. (فرهنگ علوم عقلی از اسفار ج ۲ ص ۱۰۴). - برهان وسط و طرف؛ این برهان را گاه برای ابطال جزء اقامه کرده اند و گاه بمنظور اثبات تناهی سلسلهء علل و معلول بکار برده اند و در هر یک از دو مورد بیان و طریقهء آن با مورد دیگر متفاوت است. طریقهء بیان آن بمنظور ابطال وجود جزء لایتجزا چنین است که سه جزء از اجزای لایتجزای مفروض را پهلوی هم می گذاریم، در این صورت دو شق و فرض پیش می آید: الف- جزء وسط حاجب از تماس و برخورد با دو جزء از دو طرف باشد. ب- جزء وسط حاجب و مانع از تماس و برخورد دو طرف نباشد. فرض دوم مستلزم تداخل است و معنای تداخل این است که چند جزء یا جسم در یک جزء داخل شوند بطوری که به حجم جزء یا جسم اول یعنی متداخل فیه هیچ افزوده نگردد. این امر محال است زیرا با این فرض تمام اجسام در یک جزء قرار گیرند و شق اول که فرض حاجب و مانع بودن جزء وسط از تماس است موجب تقسیم و بلکه خود تقسیم است زیرا لازمه اش این است که جزء وسط یک طرفش مماس با یکی از دو جزء در دو طرف باشد و طرف دیگرش با جزء دیگر و این خود تقسیم است. اما طریقهء آن برای ابطال تسلسل چنین است که گویند: هرگاه سلسلهء علل و معلول غیرمتناهی باشند لازم می آید اوساطی باشد بدون اطراف زیرا هر یک از آحاد و مراتب سلسله وسط است میان سابق و لاحق از آن جهت که معلول سابق و علت لاحق است بطور بی نهایت مفروض و هر یک از آنها که بدین سانند یعنی از جهتی علت و از جهت دیگر معلول باشند و در نتیجه لازم می آید که همه اوساط باشند در صورتی که هر وسطی را طرفی است و وجود وسط بدون طرف محال است پس ناچار باید طرفی باشد که خود از جهتی دیگر وسط نباشد یعنی علتی باشد که خود معلول از چیزی دیگر نباشد و طرف همهء اوساط باشد زیرا وسط مضاف طرف است و متضایفان باید متکافئان باشند و محال است وجود وسطی بدون طرف و طرفی بدون وسط. (فرهنگ علوم عقلی از شفا ج ۲ ص۵۶۷ و اسفار ج ۲ ص ۱۰۴).

برهان.

[بُ] (اِخ) چهارمین تن از عمادشاهیان در برار که از حدود ۹۶۸ تا ۹۷۶ ه . ق. سلطنت کرد. (از طبقات سلاطین اسلام).

برهان.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان آختاچی بخش حومهء شهرستان مهاباد. سکنهء آن ۳۶۵ تن است. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و توتون و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برهان آوردن.

[بُ وَ دَ] (مص مرکب)استدلال. دلیل آوردن. حجت آوردن. اقامهء دلیل کردن : سخن عشق زینهار مگوی یا چو گفتی بیار برهانش.سعدی. همان انگار که تقریر این سخن نکردم و برهان و بیان نیاوردم. (گلستان سعدی).

برهان الاسلام.

[بُ نُلْ اِ] (ع اِ مرکب)دلیل اسلام. حجت اسلام. و آنرا لقب اشخاص قرار میدهند بزرگداشت را.

برهان الاسلام.

[بُ نُلْ اِ] (اِخ) لقب عمر بن مسعودبن احمدبن عبدالعزیزبن مازه، از ائمهء بزرگ ماوراءالنهر. رجوع به عمر (ابن مسعود...) شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (ع اِ مرکب)برهان دین. دلیل دین. حجت دین. و آنرا لقب اشخاص قرار میدهند.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) (سید... ترمذی) یکی از مشایخ متصوفه، و محمد بن حسن بهاءالدین ولد پدر محمد جلال الدین صاحب مثنوی از مریدان او بوده است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب ابراهیم بن احمد رقی حنبلی است. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به ابراهیم (ابن احمد...) شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب ابراهیم بن محمد مالکی قیسی، از نحویان بزرگ. رجوع به قیسی (ابراهیم...) شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب ابوسعیدبن فخرالدین کوفی، از علمای بزرگ خراسان. رجوع به ابوسعید (ابن فخرالدین...) شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب ابوالصفابن ابی الوفاء شافعی. رجوع به ابوالصفا شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب ابوعلی حسن نیکبخت است. رجوع به حسن نیکبخت شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب خواجه ابونصر فتح الله، وزیر و قاضی معروف فارس در عهد امیر مبارزالدین محمد است. وی ظاهراً در حق خواجه حافظ عنایت و توجه تمام داشته است و حافظ او را در بعضی غزلهای خود به نیکی یاد کرده و او را «برهان دین و دولت» و «آصف جم اقتدار» خوانده است. وی در اوایل سلطنت شاه شجاع معزول گشت و بسال ۷۸۰ ه . ق. درگذشت. (دایرة المعارف فارسی). و رجوع به تاریخ عصر حافظ تألیف غنی ج ۱ شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب احمدبن عبدالله سیواسی. رجوع به احمد (ابن عبدالله...) شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب احمد ارزنجانی. رجوع به احمد ارزنجانی شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب خواجه عبدالحمید کرمانی، وزیر سلطان ابوسعید. وی در علم حساب و استیفاء سرآمد وزرای عراق عرب بود و سلطان ابوسعید در اواخر عمر خود او را منصب وزارت داد. رجوع به دستورالوزراء خواندمیر ص ۳۷۷ شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب عبدالعزیز حسام الدین عمر، از رؤسا و بزرگان خاندان آل برهان در ماوراءالنهر. محمد بن زُفَربن عمر تاریخ بخارای نرشخی را در سال ۵۷۴ ه . ق. بنام او تهذیب و تلخیص نموده است. برهان الدین مانند برادرش لقب «صدر جهان» داشت. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به آل برهان شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب عبدالعزیزبن مازه، نخستین کس از آل برهان که به ریاست و دانشمندی اشتهار یافت. رجوع به آل برهان شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب علی بن ابی بکربن محمد بن عبدالجلیل مرغینانی، از فقهای قرن ششم هجری. رجوع به علی مرغینانی شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب محمد بن احمد، از رؤسا و صدور معروف خاندان آل برهان در ماوراءالنهر، پسر تاج الاسلام و ملقب به صدر جهان. در بخارا علاوه بر ریاست مذهبی، حکومت و ریاست ظاهری نیز با او بود و حشمت و نفوذ تمام داشت. بسال ۶۱۴ ه . ق. که سلطان محمد خوارزمشاه عازم جنگ با خلیفهء بغداد شد، او را با پسرانش از بخارا به خوارزم برد تا در غیبت او فتنه ای در ماوراءالنهر برنینگیزند و آنها در خوارزم بودند تا وقتی تَرکان خاتون مادر خوارزمشاه بسال ۶۱۶ ه . ق. از بیم مغول از خوارزم فرار کرد، و او و پسرانش را با سایر ملوک و امرایی که بر درگاه خوارزمشاه بودند مقتول کرد. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) لقب نصربن ابی الفرج حصری محدث است. رجوع به نصر (ابن...) شود.

برهان الدین.

[بُ نُدْ دی] (اِخ) دهی است از بخش روانسر شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۸۱ تن است. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و برنج و پنبه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برهان امیرالمؤمنین.

[بُ نِ اَ رُلْ مُءْ مِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) دلیل امیرالمؤمنین. حجت خلیفه (||. اِخ) لقبی است که قائم خلیفه به الب ارسلان دومین پادشاه سلجوقی داد. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). لقب سنجربن ملکشاه. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برهان اول.

[بُ نِ اَوْ وَ] (اِخ) دومین تن از نظامشاهیان در احمدنگر، که از سال ۹۱۴ تا ۹۶۱ ه . ق. سلطنت کرد. (از طبقات سلاطین اسلام).

برهانپور.

[بُ هامْ] (اِخ) شهری در هندوستان، کنار ساحل شمالی رود تاپتی. جمعیت آن ۷۰۰۶۶ تن است و پارچه های زری و گلدوزی آن مشهور است. این شهر را ناصرخان فاروقی در حدود سال ۸۰۱ ه . ق. بنا نهاد. از ابنیهء جالب آن مقبرهء مبارکشاه فاروقی و مسجد جامع است. (از دایرهٔ المعارف فارسی): هزار حیف که عرفی و نوعی و سنجر نیند جمع به دارالعیار برهان پور.صائب.

برهان ثانی.

[بُ نِ ثا] (اِخ) هفتمین تن از نظامشاهیان در احمدنگر، که از سال ۹۹۹ تا ۱۰۰۳ ه . ق. حکومت کرد. (از طبقات سلاطین اسلام).

برهانج.

[بَ نَ] (اِ) خشتک که زیر بغل پیراهن و زره میدوزند. (از مجمع الفرس). پارچهء مثلثی از جامه که چاپق گویند. (ناظم الاطباء).

برهانراج.

[بُ] (اِ مرکب) کلام الزام آور. (ناظم الاطباء). به معنی کلام و سخن محقق. رجوع به لسان العجم شعوری ج ۱ ورق ۲۱۱ شود.

برهان زائی.

[بُ] (اِخ) طایفه ای از طوایف بلوچستان مرکزی یا ناحیهء بمپور که مرکب از ۲۰۰ خانوار است. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۹۹).

برهان کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب)استدلال. برهان آوردن. اقامهء دلیل کردن. اقامهء بیّنه کردن : گر این صورتِ کرده جنبان کنی سزد گر ز جنبنده برهان کنی.فردوسی. وندر کتاب بر سخن منطقی چون آفتاب روشن برهان کنم.ناصرخسرو.

برهانی.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به برهان. مدلَّل. مبرهن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : حجتی بپذیر برهانی ز من زیرا که نیست آن دبیرستان کلی را جزین جزوی گوا. ناصرخسرو. - دلیل برهانی؛ دلیل الزام آور. (ناظم الاطباء). رجوع به دلیل شود.

برهانی.

[بُ] (اِخ) امیرالشعراء عبدالملک برهانی نیشابوری. از شاعران اوایل عهد سلجوقی و معاصر و مورد علاقهء الب ارسلان و پدر معزی شاعر معروف است. وی در آغاز دولت ملکشاه (جلوس ۴۶۵ ه . ق.) در قزوین درگذشت. تخلص برهانی ظاهراً از لقب الب ارسلان (برهان امیرالمؤمنین) مأخوذ است. اشعاری از او در تذکره ها و کتب ادبی ثبت است. (از فرهنگ فارسی معین).

برهانیان.

[بُ] (اِخ) آل برهان. خاندانی بزرگ از بخارا معاصر سلاجقه و خوارزمشاهیان. رجوع به آل برهان شود: وارث صاحب شریعت صاحب درس و سبق خسرو برهانیان صاحبقران روزگار.سوزنی.

بره انار.

[بَ رَ اَ] (اِخ) دهی است از دهستان کوهدشت بخش طرهان شهرستان خرم آباد. سکنهء آن ۳۰۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات است. ساکنان این ده از طایفهء گرمی هستند و در سیاه چادر سکونت دارند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بره بره.

[بُرْ رَ / رِ بُرْ رَ/ رِ] (ص مرکب)دارای شیارهای موازی. ناصاف و ناهموار. شکاف دار. (فرهنگ لغات عامیانه). - بره بره شدن؛ دارای شیارهای موازی گشتن چنانکه در جاده های خاکی، ابر و شیر و امثال آن. به قطعاتی از هم جدا شدن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بره بند.

[بَرْ رَ / رِ بَ] (نف مرکب) آن که یا آنچه بره را بندد ||. کسی که گوسفند و قوچ جنگلی را در آخور بندد و او را پروار کند. (فرهنگ فارسی معین). پرواربند ||. تجربه کار و ماهر. (غیاث) (آنندراج). کارآزموده. حاذق. باوقوف. (ناظم الاطباء). زبردست. ماهر. (فرهنگ فارسی معین) : عمریست که در کمند عشقیم قربانی بره بند عشقیم. حسن هروی (از آنندراج). چو گرگت دراند گزند سخن نباشی اگر بره بند سخن. ظهوری (از آنندراج ||). قومی است که قوچ جنگی پرورند و بجنگانند و به بهای گران فروشند و مدار آن جماعت بر بیع و شرای قوچ است. (از غیاث) (از آنندراج (||). اِ مرکب) ریسمان پای خیمه. (آنندراج) : لقمه اش گوسفند پروار است چه عجب بره بند این کار است. میریحیی کاشی (از آنندراج). از بس که خورده خون دلم را بجای شیر آهوی چشم او بهمین بره بند شد. داراب بیگ جویا (از آنندراج).

بره بندی.

[بَرْ رَ / رِ بَ] (حامص مرکب)شغل و عمل بره بند : بسی سال طبل لوندی زدی صلا از پی بره بندی زدی. ؟ (از آنندراج ذیل بره بند). و رجوع به بره بند شود.

بره جیلا.

[بَ رَ جَ] (اِخ) دهی است از دهستان کوه دشت بخش طرهان شهرستان خرم آباد. سکنهء آن ۲۴۰ تن. آب آن از چاه و محصول آن

غلات است. اهالی این ده از طایفهء گومه میباشند و در سیاه چادر سکونت دارند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برهختن.

[بَ هِ تَ] (مص) برهیختن. پرهیختن. فرهختن. ادب کردن. (برهان). تربیت کردن و نیک آموختن. (ناظم الاطباء). رجوع به پرهیختن شود ||. برکشیدن. (برهان). برآهیختن ||. برآوردن. (برهان ||). زخم کردن. (ناظم الاطباء).

برهخته.

[بَ هِ تَ / تِ] (ن مف) ادب کرده. (برهان). فرهخته. مؤدب. و رجوع به برهختن شود.

بره خیره.

[بَ رَ خَ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان کوهدشت بخش طرهان شهرستان خرم آباد. سکنهء آن ۳۰۰ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات است. ساکنان این ده از طایفهء گومه می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بره ده.

[بَرْ رَ دِهْ] (اِخ) دهی است از دهستان آتش بیگ بخش سراسکند شهرستان تبریز. سکنهء آن ۳۴۶ تن. آب آن از چشمه و رودخانه و محصول آن غلات و حبوب و پنبه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

برهرهٔ.

[بَ رَ رَ هَ] (ع ص، اِ) زن سپید جوان نازک، و زن باگوشت لرزان اندام. (منتهی الارب). زنی که از نازکی و تری می لرزد. (دهار). زن پرگوشت که از تازگی لرزان باشد، و گویند زن سپید. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بره سیله.

[بَ رَ لَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان اسلام آباد غرب. سکنهء آن ۱۰۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات دیم و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

برهفانج.

[ ] (اِ) برسفانج. رجوع به برسفانج و فرهنگ دزی ج ۱ شود.

بره فراخ.

[بَ رَ فَ] (اِخ) دهی است از دهستان خزل شهرستان نهاوند. سکنهء آن ۳۰۴ تن. آب آن از رودخانهء تویسرکان و قنات و محصول آن غلات و حبوب و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بره کش.

[بَرْ رَ کُ] (اِخ) دهی از دهستان دشت آب بخش بافت شهرستان سیرجان. سکنهء آن ۲۵۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن حبوب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بره کشان.

[بَرْ رَ / رِ کُ] (اِمص مرکب)بره کشی. رجوع به بره کشی شود.

بره کشی.

[بَرْ رَ / رِ کُ] (حامص مرکب)بره کشتن. عمل بره کشتن. - بره کشی داشتن؛ در گرمی و رواج بودن بازار کالایی. استفادهء زیاد از میزان کردن. (از فرهنگ عوام). - بره کشی (بره کشان) فلان دسته است؛ زمان استفاده های مالی آنان و زمان خوش گذرانی آنهاست. (از یادداشت مرحوم دهخدا).

بره کلک.

[بَ رَ کَ لَ] (اِخ) دهی است از دهستان طرهان بخش طرهان شهرستان خرم آباد. سکنهء آن ۱۸۰ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات و لبنیات است. ساکنان این ده از طایفهء گرمه می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

برهل.

[بَ هَ] (اِ) نام میوه ای. (ناظم الاطباء).

برهلیا.

[بَ هِ لْ] (معرب، اِ) به یونانی رستنیی باشد که آنرا رازیانه گویند و معرب آن رازیانج است. (از برهان). رازیانه. (الفاظ الادویه). بذرالرازیانج. (اختیارات بدیعی). تخم رازیانه. (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به رازیانه شود.

برهم.

[بَ هَ] (حرف اضافه + ضمیر مبهم)با هم. (آنندراج). با همدیگر. با یکدیگر. (ناظم الاطباء (||). ق مرکب) یکی بالای دیگری. (یادداشت مرحوم دهخدا) : بگفت این و زآن [از جام نبید] هفت برهم بخورد وز آن می پرستان برآورد گرد.فردوسی. - برهم آمدن؛ بروی یکدیگر آمدن. بر یکدیگر قرار گرفتن: اغتماض؛ برهم آمدن چشم. - برهم افتادن؛ بر روی هم قرار گرفتن : خوشا عشرت که خاطر در هم افتد غم و اندوه در دل برهم افتد.ظهوری ||. - با یکدیگر گلاویز شدن. جنگ تن به تن کردن : آنجا که تنگ بود زحمتی عظیم و جنگی برپای شد و برهم افتادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۶۷). - برهم اوفتادن؛ مجعد شدن. روی هم افتادن و نامنظم شدن : مویت رها مکن که چنین برهم اوفتد کآشوب حسن روی تو در عالم اوفتد. سعدی. - برهم بستن سخن؛ سر هم کردن سخن. بافتن سخن. سخن دروغ بافتن : [سجاع بنت حارث] سخنها برهم بستی که از آسمان آمد. (مجمل التواریخ و القصص). - برهم چیدن؛ بروی هم آوردن. روی هم چیدن و جمع کردن : ز بس داغ تو برهم چیده ام در سینهء سوزان چراغ اهل دل روشن شد از کاشانه ام امشب. علی قلی بیگ (از آنندراج). - برهم دریدن؛ از هم جدا ساختن. پراکنده کردن : همه میمنه پاک

برهم درید بسی ترگ و سر بُد که شد ناپدید.فردوسی. همه لشکر روم برهم درید کسی از یلان خویشتن را ندید.فردوسی. - برهم شکستن؛ خرد شدن. تکه تکه گشتن : کمانها همه پاک برهم شکست سوی نیزه بردند و شمشیر دست.فردوسی ||. - شکست دادن. از هم پراکنده ساختن: بسا رزمگاها که آن پیل مست به حملهء سپه پاک برهم شکست.فردوسی. - برهم کردن؛ در شاهد ذیل از تذکرهٔ الاولیاء عطار این ترکیب آمده است و علی الظاهر پهلوی هم قرار دادن و درآمیختن و با هم متحد ساختن معنی میدهد : بایزید گفت [به سگ] تو پلیدظاهر و من پلیدباطن بیا تا هر دو برهم کنیم تا بسبب جمعیت بود که از میان ما پاکی سر برکند. - برهم گذاشتن؛ بروی هم قرار دادن (||. ص مرکب) مجتمع. (آنندراج). فراهم آمده و مجتمع. (ناظم الاطباء). - برهم اندام؛ اندام بهم درآمده و درهم پیچیده و برهم نشسته و مجتمع: فُواق؛ مرد بلندقامت مضطرب و برهم اندام. (منتهی الارب||). پریشان و آشفته. (آنندراج). درهم. شوریده. پریشان. مضطرب. مشوش. (ناظم الاطباء (||). اِ مرکب) آشفتگی. (آنندراج). پریشانی. (ناظم الاطباء). - برهمی معامله؛ بند شدن کار و بی رونقی آن. (آنندراج ||). برِ هم (به اضافه)؛ کنار هم. تنگاتنگ : دبیران و مستوفیان آمده بودند و سخت بر هم نشسته بر این دست و بر آن دست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳ ۱۵).

برهم.

[بَ هَ] (ع اِ) مصحف مرهم. ج، بَراهم. (از دزی ج ۱). رجوع به مرهم شود.

برهما.

[بْرَ / بَ رَ] (اِخ)(۱) در سنسکریت به معنی ذات واجب الوجود، و قادر مطلق. خدای بزرگ هندوان باستان. او مظهر آفریدگار جهان و خدایان و قادر مطلق است. وی با ویشنو (محافظ) و شیوا (مخرب) تثلیثی را تشکیل میدهد. (حاشیهء معین بر برهان قاطع از ملل و نحل، رشید یاسمی). برهما را بصورت انسانی مجسم می کنند که دارای چهار سر و چهار دست است و در دستهای خود یک کوزه، یک تسبیح، یک قاشق مقدس و نسخه ای از ودا را نگاه داشته است. وی مصنف وداها و قانونگذار هند است و پرستش او قدیمترین آیین پرستش در این کشور می باشد. (دایرهٔ المعارف فارسی). .(سانسکریت) (۱) - Brahma

برهماپوترا.

[بْرَ / بَ رَ] (اِخ)(۱) شطی در آسیا، که از تبت خارج میشود و با آبهای گنگ در مصبی در ساحل خلیج بنگاله مخلوط گردد. طول آن ۲۹۰۰ کیلومتر است. (فرهنگ فارسی معین). .(املای انگلیسی) (۱) - Brahmaputra

برهمایی.

[بْرَ / بَ رَ] (ص نسبی) منسوب به برهما. پیرو فرقهء برهمائی. رجوع به برهما و برهمایی (اِخ) شود.

برهمایی.

[بْرَ / بَ رَ] (اِخ) (آئین...) دین قدیم هندوان. پیروان این فرقه به سه خدا یا رب النوع معتقدند: ۱- برهما، خدای بزرگ. ۲- ویشنو (محافظ)، آمر کاینات. ۳- شیوا (مخرب)، خراب کنندهء موجودات. پیروان این دین قریب ۲۲۰میلیون تن است و شهر مقدس آنان «بنارس» می باشد. (فرهنگ فارسی معین).

برهمپتر.

[بَ رَ مَ پُ تَ] (از سانسکریت، اِ مرکب) پسر برهما (||. اِخ) نام رود بزرگی که در نزدیکی دکا به رود گنگ ملحق میشود. (ناظم الاطباء).

برهم خوردگی.

[بَ هَ خوَرْ / خُرْ دَ / دِ](حامص مرکب) پریشانی. درهمی. (فرهنگ فارسی معین ||). فساد و فتنه و آشوب. (ناظم الاطباء||). اضطراب. تشویش. (فرهنگ فارسی معین).

برهم خوردن.

[بَ هَ خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب) پریشان شدن. درهم شدن. (فرهنگ فارسی معین) : از نسیمی دفتر ایام برهم میخورد از ورق گردانی لیل و نهار اندیشه کن. صائب. باطن آسوده از یک حرف برهم میخورد غنچه تا خواهد نفس بر لب رساند بیدل است. میرزا بیدل (از آنندراج). تَقفقُف؛ برهم خوردن دندان. (از منتهی الارب ||). منفسخ شدن. سر نگرفتن. بهم خوردن: معامله شان برهم خورد. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). به آخر رسیدن: تعزیه برهم خورد؛ یعنی بپایان رسید و مردمش متفرق شدند. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). مضطرب گشتن ||. برپا شدن فساد و فتنه. (فرهنگ فارسی معین).

برهم درهم.

[بَ هَ دَ هَ] (ص مرکب)پریشان. آشفته. زیروزبر. (آنندراج). مضطرب. مشوش. زیر و بالا. سرنگون. (ناظم الاطباء). درهم برهم.

برهم دوختن.

[بَ هَ تَ] (مص مرکب)بهم دوختن. بهم وصل کردن. درزهای چیزی را بستن: قَلف؛ برهم دوختن از برگ خرما و به قیر گرفتن تخته های کشتی و درزهای آنرا. تَقلیف؛ برهم دوختن تخته های کشتی و به قیر اندودن درزهای آنرا. (از منتهی الارب). و رجوع به دوختن شود.

برهمدوزی.

[بَ هَ] (حامص مرکب)بهم دوزی. درزبندی: قِلافهٔ؛ برهمدوزی تخته های کشتی و قیراندودگی درزهای آن. (از منتهی الارب). رجوع به دوختن شود. - برهم دوزی کردن؛ بستن درزها مانند درز تخته های کشتی. (ناظم الاطباء).

برهم زدگی.

[بَ هَ زَ دَ / دِ] (حامص مرکب) عمل برهم زدن: سَطَع؛ دست برهم زدگی. (منتهی الارب ||). اغتشاش. پریشانی. آشفتگی. غوغا. فساد. فتنه. آشوب. اضطراب. (ناظم الاطباء).

برهم زدن.

[بَ هَ زَ دَ] (مص مرکب) یکی را بر دیگری زدن. اصطدام. تصادم. (از منتهی الارب) : نه دستی کین جرس برهم توان زد نه غمخواری که با او دم توان زد.نظامی. سنگ و آهن را مزن برهم گزاف گه ز روی نقل و گه از روی لاف.مولوی. اِلتطام، تَلاطم؛ برهم زدن موج. سَلقَمهٔ؛ برهم زدن دندان. (از منتهی الارب). - پلک برهم زدن؛ چشم برهم زدن : بچندانکه او پلک برهم زدش شد و بستد و بازپس آمدش. ؟ (از لغت فرس اسدی). - چشم برهم زدن؛ کنایه از سرعت و شتاب. بی درنگ. بسرعت : بیایند بر کین نوذر بخشم هم اکنون که برهم زنی زود چشم.فردوسی. بر پنبه آتش نشاید فروخت که تا چشم برهم زنی خانه سوخت.سعدی. - دیده برهم زدن؛ چشم روی هم نهادن. بی اعتنایی کردن. مقابل برکردن چشم، که به معنی باز کردن چشم است : مرا که دیده بدیدار دوست برکردم حلال نیست که برهم زنم به تیر از دوست. سعدی. - مژه برهم نزدن؛ دیده برهم ننهادن : هرگه که نظر بر گل رویت فکنم خواهم که چو نرگس مژه برهم نزنم.سعدی ||. - کنایه از تکان نخوردن. فرار نکردن. در یک جا قرار گرفتن : شرط عقلست که مردم بگریزند از تیر من گر از دست تو باشد مژه برهم نزنم. سعدی ||. زیر و زبر کردن و خراب و پریشان کردن. (آنندراج). سرنگون کردن و خراب کردن. (ناظم الاطباء). از بین بردن : همه دشت خرگاه برهم زنم بداندیش را آتش غم زنم.فردوسی. همه لشکر ترک برهم زدند به بوم و برش آتش اندرزدند.فردوسی. برخیز و بیا به خانهء خویش برهم مزن آشیانهء خویش.نظامی. سرّ پنهانست اندر زیر و بم فاش اگر گویم جهان برهم زنم.مولوی. حرف و صوت و گفت را برهم زنم تا که بی این هر سه با تو دم زنم.مولوی. حیله هاشان را همه برهم زنم وآنچه افزایند من بر کم زنم.مولوی. برهم نزند باد خزان دشت ریاحین گر باد به بستان برد از زلف تو مویی. سعدی. همه هرچه کردم تو برهم زدی چه قوت کند با خدائی، خودی؟سعدی. چو خوان یغما برهم زند بناکامی زمانه مجلس عیش بتان یغمائی.سعدی. سرمست اگر زمانی برهم زنم جهانی عیبم مکن که در سر سودای یار دارم. سعدی. چرخ برهم زنم ار جز بمرادم گردد من نه آنم که زبونی کشم از چرخ فلک. حافظ. کی گمان می برد دل کآن شمع فانوس حجاب چون ز عرفان دم زند صد دودمان برهم زند. محتشم کاشی (از آنندراج). برهم زدیم دفتر رنگِ پریده را بر نام هیچکس رقم وصل یار نیست. میرزا معز فطرت (از آنندراج). - کاسه و کوزهء کسی را برهم زدن؛ زندگی آرام کسی را مشوش کردن و خراب کردن آرامش وی ||. نقض کردن : میدهی صد وعده و فی الحال برهم میزنی این اداها لایق چشم سخنگوی تو نیست. صائب ||. باز کردن و بستن و بقوت بستن مانند در و پنجره. (ناظم الاطباء ||). میان دو تن ایجاد اختلاف کردن. (فرهنگ فارسی معین ||). مخلوط کردن ||. مداخله کردن و منع کردن ||. پایمال کردن. (ناظم الاطباء).

برهمزن.

[بَ هَ زَ] (نف مرکب) برهم زن. برهم زننده. متفرق کننده. پریشان کننده : با لشکرت چه حاجت رفتن به جنگ دشمن تو خود بچشم و ابرو برهمزن سپاهی. سعدی. آن که برهمزن جمعیت ما شد یارب تو پریشانتر از آن زلف پریشانش کن.؟

برهم شدن.

[بَ هَ شُ دَ] (مص مرکب)پریشان شدن ||. افزوده شدن ||. تلف گشتن. (ناظم الاطباء).

برهمکار.

[بَ هَ] (ص مرکب) تباه کنندهء کار. (آنندراج) : عشق بازان را طرف بسیار پیدا میشود کار اگر عشق است برهمکار پیدا میشود. میرزا صائب (از آنندراج). صاحب آنندراج در مورد بیت فوق گوید برخی آنرا پُرهمکار دانند که درین صورت به معنی بسیارحریف و هم پیشه باشد.

برهمن.

[بَ رَ مَ / بَ هَ مَ] (ص، اِ)(۱) در سانسکریت به معنی مطلق پیشوایان روحانی، یکی از سه طبقهء مردم در آیین برهمایی. (حاشیهء معین بر برهان قاطع). بت پرست و زناربند، و حکما و دانشمندان و پیر و مرشد بت پرستان و هندوان و آتش پرستان. و اصیل و نجیب هنود را نیز برهمن گویند. (از برهان). عالم کافران. (دهار). قومی است از علمای هنود. (غیاث). بت پرست و زناربند، و اصل آنست که بیشتر بر علمای هنود اطلاق کنند چه برهمنه بعقیدهء ایشان فرشته ای بسیار بزرگ است و او را تمجید و نیایش کنند، و انجب هنود را برهمن گویند. و بعضی گفته اند چون نام زردشت براهام بوده و بیاس حکیم از هندوستان به امتحان وی به ایران آمده و بعد از ملاقات و مقالات ره سپر کیش و آیین او گردیده به هندوستان بازگشت، طریقت او را به هندیان بیاموخت، آن طایفه را برهمن لقب شد و براهمهٔ به قانون عرب جمع آن گشت. (از آنندراج). پیشوای روحانی آیین برهمایی، و آنان یکی از سه طبقهء مردم را در آیین برهمایی تشکیل میدهند. (فرهنگ فارسی معین). براهمه طبقهء اعلی در آیین هندو و در نظام طبقاتی هند می باشند و وظیفهء اصلی برهمن مطالعه و تعلیم وداها و اجرای مراسم دینی است. منشأ برآمدن براهمه روشن نیست و از قدیمترین زمانی که از آن خبر داریم برهمنها در هند قدرت داشته اند. برهمن حق پرداختن به کارهایی که هدف آنها بدست آوردن مال است ندارد، و مالک چیزی نتواند بود. زندگی برهمن به چهار مرحله تقسیم میشود و در مرحلهء چهارم بطور کلی از این دنیا و علایق آن منقطع میشود و همّ خود را وقف کارهای نیک و تفکر در امور الهی می کند. (دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به دایرهٔ المعارف اسلام ذیل براهمه شود: دانشمندان ایشان [مردم سلابور هند]برهمن اند. (حدود العالم). جای زاهدان است [قندهار] و برهمنانند. (حدود العالم). همانان [از هندوستان] جای زاهدان هند است و برهمنانند. (حدود العالم). ور ایدون که از تو بدشمن رسد همه بت بدست برهمن رسد.فردوسی. برهمن فراوان بود نزد رای که این بازی آرد بدانش بجای.فردوسی. چو آمد ز ایران بنزدیک رای برهمن به شادی ورا رهنمای.فردوسی. برهمن چو آگه شد از کار شاه که آورد از آن روی لشکر براه.فردوسی. سکندر چو روی برهمن بدید وز آنگونه آواز ایشان شنید.فردوسی. برهمنان را چندانکه دید سر ببرید بریده به سر آن کز بدی نتابد سر.فرخی. سخاوت پرستندهء دست اوست بت است او همانا و آن برهمن.فرخی. تا می پرستی پیشهء موبد است تا بت پرستی پیشهء برهمن.فرخی. آنکه اندر زیر تاج گوهر و دیبای شعر چون نگار آزر است و چون بهار برهمن. منوچهری. ای برهمن آن عذار چون لاله پرست رخسار نگار چارده ساله پرست گر چشم خدای بین نداری باری خورشیدپرست شو نه گوساله پرست. (منسوب به شیخ ابوسعید ابوالخیر). برهمنان را با دیگر مردم جنگی نکشتند. (تاریخ بیهقی ص۵۴۴). بت نشسته در میان پیرهنْت تو همی لعنت کنی بر برهمن.ناصرخسرو. چون مرده مر ترا نگوارد بگو که چون مرده به هند برهمنان را غذا شده ست؟ ناصرخسرو. برهمن در هند بر چندال ناکس فضل داشت بنده چون چندال دون از بهر دین شد برهمن. ناصرخسرو. رای هند فرمود برهمن را که بیان کن از جهت من مثل دو تن که به یکدیگر دوستی دارند. (کلیله و دمنه). چه عجب کآمده ست ذوالقرنین به سلام برهمنی در غار.خاقانی. کو پیمبر تا همی سوک بحیرا داشتی کو سکندر تا به مرگ برهمن بگریستی؟ خاقانی. چندی نفس به صفهء اهل صفا زدم یک چند پی به دیر برهمن درآورم.خاقانی. چه نیکو زده ست این مثل برهمن بود حرمت هر کس از خویشتن.سعدی. بنرمی بپرسیدم ای برهمن عجب دارم از کار این بقعه من.سعدی. برهمن ز شادی برافروخت روی پسندید و گفت ای پسندیده گوی...سعدی. به تقلید کافر شدم روز چند برهمن شدم در مقالات زند.سعدی. چون برهمن بدید رخ خوبت ای صنم زنار را گسست و لگد زد بروی لات. امیرخسرو. ز ترک برهمن زنهارگویان ز کفر رفته استغفارگویان.نوعی خبوشانی. - برهمن دین؛ آنکه بر دین برهمن بود : زاهدم اما برهمن دین، نه یحیی سیرتم شاعرم اما لبیدآیین، نه حسّان مخبرم. خاقانی. .(سانسکریت) (۱) - Brahmana

برهمن آباد.

[بَ رَ مَ] (اِخ) برهمناباذ. نام قدیم شهر منصوره به هندوستان. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به الجماهر بیرونی ص۴۸ و تحقیق ماللهند ص۱۶۲ شود.

برهمند.

[بَ رَ مَ] (ص، اِ) به معنی برهمن است که پیر و مرشد و حکیم و دانشمند و اصیل و نجیب هنود باشد. (برهان). مزیدعلیه برهمن. (آنندراج). دانشمند هندوان. (اوبهی). رجوع به برهمن شود.

برهمندی.

[بَ رَ مَ / بَ هَ مَ] (حامص)برهمند بودن : برهمندی را بدل در جای کن گر همی زایزد بترسی چون شمند. ناصرخسرو.

برهم نشاندن.

[بَ هَ نِ دَ] (مص مرکب)برهم نشانیدن. یکی را بر زبر دیگری گذاشتن. (یادداشت مرحوم دهخدا). اِلباد. (تاج المصادر بیهقی). تَراکب. (ترجمان القرآن جرجانی). تَلبید. رَکم. (تاج المصادر بیهقی).

برهم نشستن.

[بَ هَ نِ شَ تَ] (مص مرکب) روی هم قرار گرفتن. بر روی هم سوار شدن. اِرتکام. (تاج المصادر بیهقی). اِعرنکاس. (منتهی الارب). اِلتباد. (تاج المصادر بیهقی). تَراکم. (المصادر زوزنی). تَعَکبس. تَکاثُف. (منتهی الارب). تکبُّب. تلبُّد. (تاج المصادر بیهقی). کَرثأة. (منتهی الارب). کَرس. (تاج المصادر بیهقی): طَرَق؛ برهم نشستن پر. (تاج المصادر بیهقی). عَسم، عُسوم؛ برهم نشستن پلک. (از منتهی الارب). کَرفأة؛ برهم نشستن موی ||. کنایه از کثرت و انبوهی: اِکفهرار؛ برهم نشستن ابر. تَکاوس؛ بسیار برهم نشستن گیاه و علف. تَکرفؤ؛ برهم نشسته گردیدن موی و جز آن. (از منتهی الارب).

برهم نشسته.

[بَ هَ نِ شَ تَ / تِ] (ن مف مرکب) متراکم. متراکمة. (یادداشت مرحوم دهخدا). هضیم. (ترجمان القرآن جرجانی ||). تاریکی هنگفت و ستبر. (ناظم الاطباء).

برهم نهادن.

[بَ هَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب)بروی یکدیگر گذاشتن. (یادداشت مرحوم دهخدا). یکی را بر زبر دیگری جای دادن. (یادداشت مرحوم دهخدا). اطباق. (منتهی الارب). تَخصیف. تَنضید. (تاج المصادر بیهقی). خَصف. (دهار). رَکم. (ترجمان القرآن جرجانی). ضَمّ. طرقة. (منتهی الارب). قنطرة. (ترجمان القرآن جرجانی). نَضد. (تاج المصادر بیهقی) : چو برهم نهادند [سر سرکشان را] و انبوه گشت به بالا ـ و پهنا یکی کوه گشت.فردوسی. رَصف، لَصف؛ برهم نهادن سنگ ازبهر بنا. (از منتهی الارب). - برهم نهادن پلکها؛ بستن چشم. اِطراف. طَرف. (از منتهی الارب). - چشم برهم ننهاده؛ چشم نخفته شب تا سحر : احوال دو چشم منِ برهم ننهاده با تو نتوان گفت به خواب شب مستی. سعدی. - چشم برهم نهادن؛ چشم بستن. توجه نداشتن : چشم رغبت که به دیدار کسی

کردی باز باز برهم منه ار تیر و سنان می آید.سعدی. - دست برهم نهادن؛ روی هم گذاشتن دستان بر سینه بعلامت ادب و فروتنی : گـاه برهم نهاده دست ادب همچو سـرو ایسـتاده بر چمنی.سـعدی. - دهن برهم نهادن؛ خاموش بودن : گشادستی بکوشـش دست و بربسـته زبان و دل دهن برهم نهادستی مگر بنهی درم برهم. ناصرخسـرو ||. گرد آوردن. روی هم قرار دادن. انبار کردن : به سـیم و زر نکونامی بدست آر منه برهم که برگیرندش از هم.سـعدی. تَکویر؛ برهم نهادن کالا. (ترجمان القرآن جرجانی). رَثد، رَدن؛ برهم نهـادن کالا. (تاج المصادر بیهقی ||). با هم قرار گذاشـتن. پیمان کردن. بر آن شـدن : کورکوز در خفیه با جنیقای برهم نهاد که... (جهانگشای جوینی ||). پریشان ساختن ||. آزردن ||. آشفتن. (ناظم الاطباء).

برهمنی.

[بَ رَ مَ / بَ هَ مَ] (ص نسبی)منسوب به برهمن. (فرهنگ فارسی معین). - آیین برهمنی.؛ رجوع به برهمایی شود.

بره موم.

[بَرْ رَ / رِ] (اِ مرکب) عکبر، که چیزیست شـبیه به مـوم بـا انـدک عسـل آمیخته و غیر آن هر دو است که در خـانهء زنبور عسـل بهم میرسـد. و برخی آنرا وسخ کوایرالنحل دانسـته اند. (از مخزن الادویهٔ). زنبور عسل زمسـتان گاه درِ لانهء خود را با آن مسدود کند و آن غالباً سیاه رنگ باشد. و رجوع به عکبر و وسخ الکوایر شود.

بره موم.

[ ] (اِخ) دهی است جزء بخش خرقان شهرسـتان ساوه. سکنهء آن ۵۳۳ تن. آب آن از قنـات و رودخانهء محلی و محصول آن غلات و سیب زمینی و انگور است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

برهمهٔ.

[بَ هَ مَ] (ع مص) پیوسـته نگریسـتن و مژه برهم نـازدن. (از منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان (||). اِ) غلاف بر درخت و شکوفه یا غنچهء ناشکفته. (منتهی الارب). مجتمع برگ درخت و میوه و شکوفهء آن، چون بُرعمهٔ. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

برهمه.

[بَ رَ مَ / مِ] (ص، اِ)(۱) مخفف برهمن است که اصیل و نجیب و حکیم و پیر و مرشـد هنود باشـد. (برهان). رجوع به برهمن شود. (سانسکریت) (۱) - Brahma.

برهمی.

[بَ رَ] (ص، اِ) خوارزمی در مفاتیح العلوم (چ مصر) گوید مفرد براهمه است به معنی یکی از اشراف عُبّاد هند.

برهمی.

[ ] (اِ) به هندی قسمی از بیش است. (تحفهء حکیم مؤمن) (مخزن الادویهٔ). رجوع به بیش شود.

برهنجیدن.

[بَ هَ دَ] (مص مرکب)هنجیدن. گستردن : چنانکه مرغ هوا پرّ و بال برهنجد تو بر خلایق بر پرّ مردمی برهنج.ابوشکور. و رجوع به هنجیدن شود.

برهنگی.

[بِ رَ / بَ رَ نَ / نِ / بِ هَ نَ / نِ](حامص) برهنه بودن. رود و روت و لخت بودن. عریانی. (آنندراج). بی پوشاکی. (ناظم الاطباء). بی جامگی. تجرد. تعری. جردهٔ. حسور. روتی. سبلهٔ. شرج. عراء. عری. عوری. لختی. لوتی : زآنکه برهنگی بود زیور صبح تیغ فش صبح برهنه می کند بر تن چرخ زیوری. خاقانی. چون تن پوشیده گشت اندوه برهنگی مبر. (مرزبان نامه). موسی علیه السلام درویشی را دید از برهنگی به ریگ اندرشده. (گلستان سعدی). - برهنگی تیغ؛ بی غلاف بودن آن. عریان بودن آن. بیرون بودن آن از غلاف : تیغ در برهنگی فاش کند جوهر خویش مصلحتهاست درین شیوهء عریانی ما. طالب آملی (از آنندراج (||). اصطلاح زمین شناسی) سایش زمین بواسطهء عوامل مختلف طبیعی: آفتاب، باد، باران، یخبندان، آبهای جاری، یخهای متحرک و دریا. (دایرهٔ المعارف فارسی).

برهنهٔ.

[بَ هَ نَ] (ع مص) حجت قائم کردن. (از منتهی الارب). برهان اقامه کردن. (ناظم الاطباء). برهان آوردن. (از اقرب الموارد). دلیل آوردن.

برهنه.

[بِ رَ / بَ رَ نَ / نِ / بِ هَ نَ / نِ](۱)(ص) ترجمهء عریان باشد. (از غیاث). عریان، مثل تیغ برهنه و لوای برهنه. (آنندراج). بی مطلق پوشش چنانکه بی جامگی در آدمی و بی برگی در درخت و بی گیاهی در زمین و جز آن. أجرد. أضکل. بحریت. بی پوشش. بی تن پوش. بی جامه. پتی. جرداء. رت. روت. رود. روده. طملول. عاری. عریان. عور. لخت. لخت مادرزاد. لوت. مجرد. معری. مقتشر. منسرح. ج، برهنگان : سبک پیرزن سوی خانه دوید برهنه باندام او درمخید.بوشکور. کنون تیر و پیکان آهن گذار همی بر برهنه نیاید بکار.فردوسی. جهودیست درویش و شب گرسنه بخسبد همی بر زمین برهنه.فردوسی. که کس در جهان پشت ایشان ندید برهنه یک انگشت ایشان ندید.فردوسی. پدر گر بدی جست پیچید از آن چو مردی برهنه ز باد خزان.فردوسی. چو طایر بیامد برهنه سرش بدید آن سر تاجور دخترش.فردوسی. پر از خاک پای و شکم گرسنه سر مرد بیدادگر برهنه.فردوسی. خردمند آنست که دست در قنات زند که برهنه آمده است و برهنه خواهد گذشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۵۷). این خانه را صورت کردند... از انواع گرد آمدن مردان با زنان همه برهنه. (تاریخ بیهقی ص ۱۱۶). پای در موزه کردی برهنه در چنین سرما و شدت. (تاریخ بیهقی). جبه و پیراهن بکشید و دور انداخت با دستار و برهنه، به ازار بایستاد [حسنک] . (تاریخ بیهقی ص۱۸۳). برهنه بدی کآمدی در جهان نبد با تو چیز آشکار و نهان.اسدی. پای پاکیزه برهنه به بسی چون بپای اندر دویدن کشکله.ناصرخسرو. زمین گاه پوشیده زو گه برهنه شجر زو گهی مفلس و گه توانگر. ناصرخسرو. زآن پیش کاین عروس برهنه علم شود کوس از پی زفاف شد آنک نواگرش. خاقانی. در خط او چو نقطه و اِعراب بنگرم خال رخ برهنهء ایمان شناسمش.خاقانی. بسیار برهنگان دیدم پس از پوشیده شدن تن... که نماندند. (مرزبان نامه). بی پارهء جگر نبود راه را اثر از لشکر است فتح لوای برهنه را. صائب (از آنندراج).

عاریهٔ؛ زن برهنه. (دهار). ضیکل؛ برهنه از فقر. (منتهی الارب). - اسب برهنه؛ اسب بی زین و یراق : مردی به درگاه آمده است و اسپی برهنه آورده و میگوید که به کشت خویش اندر بگرفته ام. (نوروزنامه). - برهنه از؛ عاری از. عری از. (از یادداشت مرحوم دهخدا) : چو کاسموی گیاهان او برهنه ز برگ چو شاخ بید درختان او تهی از بار.فرخی. شیر سیه برهنه ز هر زرّ و زیوری سگ را قلاده در گلو و طوق در دم است. خاقانی. ای درونت برهنه از تقوی کز برون جامهء ریا داری.سعدی. گلی دارم ز رنگ و بو برهنه سهی سروی چو آب جو برهنه. محمدقلی سلیم (از آنندراج). - برهنه استخوان؛ لاغر. (ناظم الاطباء). - برهنه پا، برهنه پای؛ پای برهنه. پابرهنه. برهنه پی. بی کفش. بی پاپوش. حافی : دل بره سبکروان یافته رهنمای را بر دم تیغ می برد جان برهنه پای را. ظهوری (از آنندراج). حفاء، حفاوهٔ، حفایهٔ، حفوهٔ، حفیهٔ؛ برهنه پای شدن. (دهار). احفاء؛ برهنه پای گردانیدن. (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به برهنه تن و پای، و برهنه سر و پای در همین ترکیبات و پای برهنه در ردیف خود شود. - برهنه پا پا گذاشتن؛ یعنی در حالتی که پا از کفش خالی باشد پا گذاشتن بر چیزی. (آنندراج) : چگونه حرف تو بی پرده با رقیب زنم برهنه پا نتوان پا بروی خار گذاشت. وحید (از آنندراج). - برهنه پا و سر؛ پابرهنه و بی کلاه. بی کفش و کلاه : عالمان چون خضر پوشیده برهنه پا و سر نعل پی شان هم سر تاج خضرخان آمده. خاقانی. ز سودای جمال آن دل افروز برهنه پا و سر گردد شب و روز.نظامی. - برهنه پایی؛ برهنه بودن پا. حفوهٔ. حفیهٔ. - برهنه پی؛ برهنه پای : همه مهتران نزد شاه آمدند برهنه پی و بی کلاه آمدند.فردوسی. - برهنه تن؛ عریان. بیجامه. لخت و عور : سیامک بیامد برهنه تنا برآویخت با اهرمن یکتنا.فردوسی. بزد اسپ و آمد بر بیژنا جگرخسته دیدش برهنه تنا.فردوسی. برهنه تن و موی و ناخن دراز گدازنده از درد و رنج و نیاز.فردوسی. تن آور یکی لشکری زورمند برهنه تن و تفت و بالابلند.فردوسی. گاو عنبرفکن برهنه تن است خر بربط بریشمین افسار.خاقانی ||. - به مجاز، فقیر : برهنه تنی یک درم وام کرد تن خویش را کسوتی خام کرد.سعدی. - برهنه تن و پای و سر؛ عریان. بی جامه و کلاه و کفش : نوان و برهنه تن و پای و سر تنان بی بر و جان ز دانش ببر.فردوسی. - برهنه جو؛ نوعی از جو باشد بی قشر و پوست. (آنندراج). جو پوست کندهء سپیدکرده. (ناظم الاطباء). جو برهنه. سلت. و رجوع به جو برهنه در همین ترکیبات شود. - برهنه خوشحال؛ آدم بی درد و بی غم. کسی که در برابر دشواریهای زندگی نشاط خود را از دست نمی دهد. (فرهنگ لغات عامیانه). کسی که با فقر و نداری سازگار و همیشه خندان است. (فرهنگ عوام). - برهنه رو، برهنه روی؛ بی حجاب و گشاده روی. (آنندراج). بی نقاب. روی گشاده. (ناظم الاطباء). رخ از پرده بدرکرده : برهنه روی می خواهم ببینم دختر رز را حجاب شیشه و پیمانه را بردار ای ساقی. صائب. تیغ زبان بدگو هر جوهری ندارد تا حلقه های خط شد جوشن برهنه رو را. اسماعیل ایما (از آنندراج). جالِع؛ زن برهنه روی. (منتهی الارب). - برهنه رویی؛ برهنه روی بودن. رجوع به برهنه روی در همین ترکیبات شود : زیبارویی بدین نکویی وآنگاه بدین برهنه رویی.نظامی. زهی نقاب جمالت برهنه روییها خموشی تو زبان بند کامجوییها. میرزا صائب (از آنندراج). - برهنه زدن حرف؛ بی پرده حرف زدن و صریح و پوست کنده گفتن. (آنندراج) : برهنه هرکه زند حرف در برابر خصم حریف خویش بخاک افکند چو کشتی گیر. مخلص کاشی (از آنندراج). - برهنه سخن؛ سخن آشکار و صریح. سخن رک و پوست کنده : ابا داد و فرهنگ با بیخ و بن عفو کن مرا زین برهنه سخن. شمسی (یوسف و زلیخا). - برهنه سر؛ عریان سر. (آنندراج). مکشوف الرأس. سرگشاده. بی حجاب : همه مهتران نزد شاه آمدند برهنه سر و بی کلاه آمدند.فردوسی ||. - کنایه از خاشع و متذلل بهنگام دعا و عبادت : پوشندگان خلعت ایمان گه الست ایمان صفت برهنه سران در معسکرش. خاقانی. در پای هر برهنه سری خضر جانفشان نعلین پای، همسر تاج سکندرش.خاقانی||. - کنایه از حاجی. (آنندراج). زائر مکه. (ناظم الاطباء) : مانا که محرم عرفات است آفتاب کاحرام را برهنه سر آید ز خاورش.خاقانی. - برهنه سر و پای؛ بی کلاه و کفش : به دشت آوریدند از خیمه خوار برهنه سر و پای و برگشته کار.فردوسی. و رجوع به برهنه تن و پای در همین ترکیبات شود. - برهنه سری؛ بی پوشاکی سر مانند سر حاجیان در هنگام احرام. (ناظم الاطباء). محرمی. (آنندراج). ||- امتناع و ممانعت. (ناظم الاطباء ||). - محرومی. (آنندراج). ناامیدی و مأیوسی. (ناظم الاطباء ||). - بی حرمتی. (آنندراج). -

برهنه شاخ؛ شاخ برهنه. بدون برگ: درختی برهنه شاخ. - برهنه فرق؛ برهنه سر : چنگ برهنه فرق را پای پلاس پوش بین خشک رگی کشیده خون ناله کنان ز لاغری. خاقانی. - برهنه قدم؛ برهنه پا : طرف کلاه نرگس و چین و قبای گل زربفت و من برهنه قدم چون صنوبرم. کمال اسماعیل (از آنندراج). - برهنه گفتن (بازگفتن)؛ آشکار گفتن. صریح و بی پرده و رک گفتن : پرده بردار و برهنه گو که من می نگنجم با صنم در پیرهن.مولوی. گفت مکشوف و برهنه بی غلول بازگو رنجم مده ای بوالفضول.مولوی. - برهنه گو؛ آنکه بی پرده حرف زند و صریح و پوست کنده گوید. (آنندراج) (از ناظم الاطباء). رک گو : گر عیب تو نخواهی پوشیده بر تو ماند پیراهن تن خود گردان برهنه گو را. اسماعیل ایما (از آنندراج). - برهنه گویی؛ صریح گفتن و فاش گفتن. (غیاث). رک گویی. و رجوع به برهنه گو در همین ترکیبات شود. - برهنه ناف؛ با ناف نمایان و مکشوف. که ناف و شکم وی عریان باشد : مه چو مشاطگان زده بر رخ سیب خالها سیب برهنه ناف بین نافه دم از معطری. خاقانی. - پابرهنه؛ بدون پاپوش. حافی. (از دهار). بی کفش : شه چو عجز آن طبیبان را بدید پابرهنه جانب مسجد دوید.مولوی. و رجوع به پابرهنه شود. - جو برهنه؛ جو بی پوست. (از یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به برهنه جو در همین ترکیبات شود. - سربرهنه؛ بی کلاه. بدون کلاه. - کون برهنه؛ که شلوار ندارد. لخت و عریان و مکشوف العوره : محتسب ...برهنه در بازار قحبه را میزند که روی بپوش.سعدی ||. مجرد. تنها : کاه از همه برهنه برآید چو آفتاب پوشد برهنگان را چون آفتاب بام.خاقانی ||. بی چیز. فقیر. بی معاش. (ناظم الاطباء). هستی ازدست داده : بنزد که جوئی همی دستگاه برهنه سپهبد برهنه سپاه.فردوسی. خود دزدان با تو چون ستیزند دزدان ز برهنگان گریزند.خاقانی. گفت هان ای محتسب بگذار و رو از برهنه کی توان بردن گرو؟مولوی. گر گویدم ملک که بود راهزن براه گویم برهنه باک ندارد ز راهزن.قاآنی ||. بی غلاف. ازغلاف کشیده. بی نیام : همان کارد در آستین برهنه همی دار تا خواندت یک تنه.فردوسی. سیاف شمشیر برهنه بدست ایستاد. (تاریخ بیهقی). و من بر سر مزدک بیستم و سلاح برهنه در دست گیرم. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۹۰). رسولی فرستاد به ملک فارس با تیغی برهنه. (نوروزنامه). تیغش لباس معجز و زایمان برهنه تر ای دهر بد کنی که بدان تیغ نگروی.خاقانی. صلت؛ شمشیر صیقل بران و برهنه. (منتهی الارب). مجرد؛ شمشیر برهنه. (دهار ||). بی برگ. بی برگ و بر : شکوفه گاه شکفته ست و گاه خوشیده درخت گاه برهنه ست و گاه پوشیده. (گلستان سعدی ||). بی حجاب. ناپوشیده. (ناظم الاطباء) : ز پرده برهنه بیامد براه برو انجمن گشت بازارگاه.فردوسی ||. صاف. صادق. بی شائبه. دور از آلودگی : وگر نیست آگاهیت زآن گناه برهنه دلت را ببر نزد شاه.فردوسی ||. اطلس. ساده. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). آسمان صاف بی ابر. (ناظم الاطباء ||). اصطلاحاً قومی را برهنه گویند که از محافظت خالی و از دولت عاری باشند. (قاموس کتاب مقدس). (۱) - پهلوی: brahnak به معنی عریان و لخت و بی حجاب. (حاشیهء معین بر برهان). و در تداول امروز به کسر اول و دوم تلفظ شود و در شعر بکسر اول و سکون دوم و فتح سوم و چهارم نیز آید.

برهنه ساختن.

[بِ رَ نَ / نِ تَ] (مص مرکب) عریان کردن. لخت کردن. برهنه کردن. التفاء. (از منتهی الارب).

برهنه شدن.

[بِ رَ نَ / نِ شُ دَ] (مص مرکب) عریان شدن. لخت شدن. انحسار. انسراح. انکشاف. تجرد. تعری. تکشف. حسور. عری. کشاط : چو زو بازگشتم تن روشنم برهنه شد از نامور جوشنم.فردوسی. بسیار برهنگان دیدم پس از پوشیده شدن تن، و پوشیدگان پیش از برهنه شدن که نماندند. (مرزبان نامه). اعوار؛ برهنه شدن جای از سوار چنانکه بر وی زخم توان زدن. (تاج المصادر بیهقی). جَلَع؛ برهنه فرج شدن. (از منتهی الارب). - برهنه شدن کمر از حلیهء زر؛ جدا شدن زیورهای کمر بسبب نوک سخت خارها : کمرکشان

سپه را جداجدا هر روز کمر برهنه به منزل شدی ز حلیهء زر.فرخی. - برهنه شده؛ عریان. رود : وآن کوه برهنه شده از برف نگه کن افکنده پرندین سلبی بر کتف و دوش. ناصرخسرو ||. خالی شدن: جلا، جله، جلهٔ؛ برهنه شدن پیش سر کسی از موی. (از منتهی الارب). - برهنه شدن سر؛ بی کلاه شدن آن. بی تاج گشتن : سرانجام بختش کند خاکسار برهنه شود آن سر تاجدار.فردوسی||. آشکار شدن: تسعسع؛ برهنه شدن دندان از لب. (از منتهی الارب). - برهنه شدن راز (روی پوشیده راز)؛ آشکار شدن آن. برملا گشتن آن. فاش شدن آن. از پرده بدر افتادن آن : همی گشت زآنگونه بر سر جهان برهنه شد آن رازهای نهان.فردوسی. ببینیم تا چیست آغازشان برهنه شود بی گمان رازشان.فردوسی. فرستاده چون پاسخ آورد باز برهنه شد آن روی پوشیده راز.فردوسی. هم آنگه در دژ گشادند باز برهنه شد آن روی پوشیده راز. فردوسی ||. بی برگ شدن. بی بر شدن: تمشق؛ برهنه شدن شاخ. (از منتهی الارب ||). بی غلاف شدن. از غلاف بدر آمدن : در ظل فتح یابد عالم لباس امن چون شد برهنه چهرهء خورشیدوار تیغ. مسعودسعد. اختراق؛ برهنه شدن شمشیر. (از منتهی الارب).

برهنه کردن.

[بِ رَ نَ / نِ کَ دَ] (مص مرکب) عریان کردن. (ناظم الاطباء). لخت کردن. عور کردن. لوت کردن. اعراء. تجرید. تعریهٔ. تکشیف. حسر. قشد. قشط. کاشفهٔ. کشط. کشف. کفح. مکاشفهٔ : چرا خامش نباشی چون ندانی برهنه چون کنی عورت به بازار؟ ناصرخسرو. زآنچه دانم که برهنه کندم فردا خیره بر خویشتن امروز چه پوشانم؟ ناصرخسرو. استکشاف؛ برهنه کردن خواستن از کسی. (از منتهی الارب). حسر؛ برهنه کردن اندامی از اندامهای خود. سفر؛ موی و روی برهنه کردن. (دهار). - برهنه کردن راز؛ فاش کردن آن : کسی کو برهنه کند راز دوست روا باشد ار بردرانیش پوست.ابوشکور. - برهنه کردن سر؛ بی کلاه کردن آن. کلاه و دستار و جز آن از سر برگرفتن: سفر؛ برهنه کردن سر و جز آن. (از منتهی الارب ||). - آشکار کردن : عشق را سر برهنه باید کرد بر سر چارسوی رسوایی.عطار ||. از غلاف بدر آوردن: اشحان؛ برهنه کردن شمشیر را. (از منتهی الارب ||). بی حجاب و بی پرده کردن. (آنندراج). نقاب برداشتن ||. غارت کردن ||. پوست برگرفتن. (ناظم الاطباء).

برهنه گردیدن.

[بِ رَ نَ / نِ گَ دی دَ](مص مرکب) برهنه شدن. انجراد. تجرد. تعری. عری. عریهٔ: انسفار؛ برهنه گردیدن سر از موی. (از منتهی الارب). و رجوع به برهنه گشتن شود.

برهنه گشتن.

[بِ رَ نَ / نِ گَ تَ] (مص مرکب) برهنه شدن. برهنه گردیدن. لخت شدن : ناموخت خدای ما مر آدم را چون عور و برهنه گشت جز کَاسما. ناصرخسرو. و رجوع به برهنه شدن و برهنه گردیدن شود.

برهنه نمودن.

[بِ رَ نَ / نِ نُ / نِ / نَ دَ](مص مرکب) برهنه کردن. لَفْء. لفاء. (از منتهی الارب).

برهنیا.

[بِ رِ] (اِمص) برهنگی : عمل به اخلاص آن وقت توان کرد که از چهار چیز نترسی گرسنیا و برهنیا و درویشی و خواری. (کیمیای

سعادت). یکی از انبیا بیست سال به گرسنیا و تشنیا و برهنیا و بلاء... بسیار مبتلی بود و دعا می کرد اجابت نمی بود. (کیمیای سعادت).

برهوت.

[بَ رَ] (اِخ) چاهی است عمیق در حضرموت که کسی فرود آمدن به تک آن نتواند و گویند ارواح کفار بدانجا جای دارند، و در حدیث است خیر بئر حفرت فی الارض زمزم و شر بئر فی الارض برهوت. و گویند نام وادیی(۱) است در حضرموت، گویند در آنجا چاهی است که ارواح کفار و منافقین آنجا جمع شود. (برهان). وادیی است در حضرموت که در جوار آن در دامنهء کوهی آتشفشانی چاه مشهور به بئر برهوت واقع است. (حاشیهء معین بر برهان قاطع از دائرة المعارف اسلام). وادیی در حضرموت، جزیرة العرب. چاهی دارد مشهور به چاه برهوت که از آن بخارهایی با بوی ناخوش برمی خیزد و در روایات صدر اسلام بدترین چاههای زمین و مقر ارواح کفار شمرده شده است. نزدیک آن قبر هود پیغمبر است که معتبرترین زیارتگاه عربستان جنوبی است، و مردم هر سال در ماه شعبان به زیارت آن میروند. (دایرة المعارف فارسی). بلهوت. - بیابان برهوت، مثل صحرای برهوت؛سخت بی آب و گیاه و گرم. سخت بی آب و علف. (یادداشت مرحوم دهخدا). (۱) - در اصل: دارویی.

برهوتی.

[بَ رَ] (اِخ) کلیب بن اسد (سعد) بن کلیب برهوتی، صحابی و از شاعران حضرموت بود. او چون اسلام آورد با ارمغانی از مادر خود بر پیغمبر وارد شد و آن جامه ای از بافته های مادرش بود و قصیده ای با مطلع زیر برای وی سرایید : من وشز برهوت تهوی بی عذافرة الیک یا خیر من یحفی و ینتعل. رسول (ص) برای خوش آیند او دست خویش بر صورت وی کشید و این از افتخارات بنی کلیب گشت. برهوتی در حدود سال ۴۳ ه . ق. در شهر خود درگذشت. (از الاعلام زرکلی ج ۶ ص ۹۰ از تاریخ الشعراء الحضرمیین و الاصابة).

برهود.

[بَ](۱) (ص) چیزی را گویند که نزدیک به سوختن رسیده و حرارت آتش رنگ آنرا گردانیده و زرد کرده باشد. (برهان). بیهو. و رجوع به برهودن و بیهوده شود. (۱) - با «و» مجهول.

برهودن.

[بَ دَ] (مص) سوختن و متغیر شدن رنگ از حرارت آتش. (آنندراج). بیهودن. رجوع به پرهودن شود ||. آواریدن. آواره شدن و گشت و گذار کردن. (از آنندراج). گمراه شدن و بیراه شدن. (ناظم الاطباء).

برهوده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف / نف)رنگ بگردانیده و نزدیک به سوختگی رسیده از حرارت آتش. پرهوده. رجوع به برهودن و پرهودن و پرهوده شود.

برهون.

[بَ / بُ] (اِ) هر چیز میان خالی، مانند هالهء ماه و طوقی که بر گردن کنند و کمری که بر میان بندند و دایره ای که از پرگار کشند. (از برهان). دایره باشد و پرگار را نیز گویند. (اوبهی). دایره ای که گاهگاه به گرد ماه و آفتاب پدید آید که به تازیش هاله خوانند. (از شرفنامهء منیری). دایره. (لغت فرس اسدی). حلقه : ایا قد تو چون سروی ز دیبا گرد آن آذین و یا روز تو چون ماهی ز عنبر گرد آن برهون. رودکی. چو تازه رو درآید عدل چون مرغ همان ساعت برون پرّد ز برهون. ناصرخسرو. مردم چشمم چو مرکز پلک چون برهون شود مرکز و برهون ز عشقت هر شبی گلگون شود. عمعق. و رجوع به پرهون شود. - برهون بستن؛ دایره زدن. حلقه زدن : بباغ پرگل ماند رخ تو مالامال زمانه بسته به شمشاد گرد آن برهون.قطران. - برهون کشیدن؛ حلقه زدن. دایره زدن. حصار کشیدن ||. درِ خانه. (آنندراج) (برهان) : دل به یقین ای پسر خزانهء دینست چشم تو چون روزنست و گوش چو برهون. ناصرخسرو. گوهر دین چون درین خزانه نهادی روزن و برهونْش هر دو سخت کن اکنون. ناصرخسرو ||. حصار. (برهان) (آنندراج). دیوار گرد قلعه : دل را به دین بپوش که دین دل را درخورد بام و ساخته برهون است. ناصرخسرو. رسته شد از بار جهل هرکه خِرَد جان و دلش را ستوده برهون شد. ناصرخسرو. دل خزینهء تست شاید کاندرو از بهر دین بام و بوم از علم سازی وز خرد برهون کنی. ناصرخسرو ||. چوب بندی و خاربست ||. محوطه ||. خانهء کوچک ||. آرایش و زینت. (برهان). آرایش. (شرفنامهء منیری ||). کمرگاه و کمر کوه. (برهان).

برهوه.

[بَ] (اِ) صابون را گویند و آن چیزی است که بدان رخت شویند. (برهان) (آنندراج). صابون. (الفاظ الادویهٔ) (صحاح الفرس||). (ص) مأبون و ملوط و مخنث. (ناظم الاطباء) (از شمس فخری).

برههٔ.

[بُ / بَ هَ] (ع اِ) روزگار و زمان دراز. (منتهی الارب). پاره ای از روزگار. (دهار) (مهذب الاسماء). قطعه ای از زمان دراز. (از اقرب الموارد). ج، بُرَه. (دهار).

برهیختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) (از: پیشوند بر + هیخ = هنگ = تنگ اوستائی به معنی کشیدن + تن، پسوند مصدری) برکشیدن. برآوردن. (برهان). برآهیختن ||. تربیت کردن و آموختن. (ناظم الاطباء). و رجوع به برهختن شود.

برهیون.

[بَ] (اِ) برهون. (ناظم الاطباء). رجوع به برهون شود.

بری.

[بَرْیْ] (ع مص) تراشیدن تیر را. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). تراشیدن. (تاج المصادر بیهقی ||). مانده و لاغر کردن سفر کسی را. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). نزار کردن ستور از بسیاری راندن و پیش آمدن. (تاج المصادر بیهقی ||). عارض شدن. (از اقرب الموارد از تاج).

بری.

[بَرْیْ] (اِخ) نام موضعی است. (منتهی الارب).

بری.

[بَ را] (ع اِ) خاک. (منتهی الارب). خاک روی زمین. (دهار). تراب. (اقرب الموارد).

بری.

[بَ] (از ع، ص) بری ء. بریّ. برکنار. دور : بر حال من گِری که بباید گریستن بر عاشق غریب ز یار و ز دل بری.فرخی. بری دان ز افعال چرخ برین را نشاید ز دانش نکوهش بری را.ناصرخسرو. ای آنانکه در صحبت من یگانه و از الفت دیگری بری و بیگانه می باشید. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۴۵). چون فلک از عهد سلیمان بری است آدمی آنست که اکنون پری است.نظامی. بود مه و سال ز گردش بری تا تو نکردیش تعرف گری.نظامی. گردن و گوشی ز خصومت بری چشم و سرینی به شفاعت گری.نظامی. چون در پسر موافقی و دلبری بود اندیشه نیست گر پدر از وی بری بود. سعدی. کسانی که آشفتهء دلبرند بری از غم خویش و از دیگرند.سعدی. بری ذاتش از تهمت ضد و جنس. سعدی. - بری حاجت؛ بی نیاز. دور از حاجت و نیاز : قوی حجت از هرچه گیری شمار بری حاجت از هرچه آید بکار.نظامی || . پاک. بی گناه. (غیاث). منزه : بخل نزدیک تو کفر است و سخا نزد تو دین مرد دین دوست بود آری از کفر بری.فرخی. دور از فجور و فسق و بری از ریا و زور شسته رسوم زرق و نبشته دو نیم وی. منوچهری. تمییز میان بری و مجرم برخاست. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۲۹). رنج ز فریاد بری ساحت است در عقب رنج بسی راحت است.نظامی || . بیزار : من نبرم نام تو نامم مبر من بریَم از تو تو از من بری.ناصرخسرو (|| . اصطلاح عروض) هر جزو [از ارکان عروضی] که در آن معاقبت قائم باشد و هیچ حرف ساقط نگردانند و از معاقبت سالم دارند آنرا بری خوانند یعنی باسلامت از معاقبت. (المعجم). و رجوع به معاقبت شود.

بری.

[بَ ری ی] (ع ص) تراشیده یا نیکو تراشیدهء تیر و قلم و مانند آن. (از منتهی الارب). صفت است از مصدر بَرْی به معنی تراشیدن. (از اقرب الموارد).

بری.

[بَ ری ی] (ع ص) به معنی بری ء است. (از اقرب الموارد). بی عیب. (دهار). و رجوع به بری ء و بَری شود.

بری.

[بَرْ ری] (ص نسبی) منسوب به برّ. خلاف بحری. (اقرب الموارد). هر شی ء که در زمین خشک و صحرا باشد. (غیاث). بیابانی. دشتی || . موجود زیست کننده در خشکی. مقابل موجود آبی : بحر و بر هر دو زیر فرمانش بری و بحری آفرین خوانش.نظامی || . صحرائی. مقابل بستانی (در گیاه). (از اقرب الموارد). مقابل ریفی. خودرو. جنگلی. دهاتی. (ناظم الاطباء ||). وحشی. خلاف اهلی (در حیوان). (از اقرب الموارد (||). اِ) قسمی از عود بخور. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بری.

[بِرْ ری] (ص نسبی) منسوب به بِرّ، و تأنیث آن برّیهٔ است. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بر و بریهٔ شود.

بری.

[بُ را] (ع اِ) جِ بُرهٔ. (منتهی الارب). رجوع به برهٔ شود.

بری.

[بُرْ را] (ع اِ) کلمهء طیبه. (از منتهی الارب). سخن نیک و طیب، و آن مأخوذ از بِرّ است به معنی لطف و شفقت. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). کلام خوب محبت آمیز مطبوع. (ناظم الاطباء).

بری.

[بُ] (حامص) (از: بر، ریشهء بریدن + ی حاصل مصدری) پسوند کلمات قرار گیرد: بله بری. چله بری. راه بری. رشته بری. سنگ بری. شیشه بری. کاربری. گچ بری.

بری.

[بُرْ ری ی] (ع ص نسبی) منسوب به بُرّ، به معنی گندم، که خرید و فروش این متاع را افاده می نماید. (از الانساب سمعانی).

بریات.

[بَ ری یا] (ع اِ) جِ بَرِیّهٔ. (منتهی الارب). رجوع به بریهٔ شود || جِ بَرِئهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به برئهٔ شود.

بریاجی.

[بَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای هفتگانهء بخش سردشت شهرستان مهاباد است. از ۳۹ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و قرای مهم آن عبارتند از: بیوران پائین، قلعه رشه، درمان آباد بالا، ماراغان، میر شیخ حیدر، بشاسب، دیوالان، بزیلا (مرکز دهستان). سکنهء آن در حدود ۶۱۱۰ تن. آب آن از چشمه سار و آب برف و باران. محصول آن غلات، توتون، میوهء جنگلی و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بریاخان.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان ییلاق بخش حومهء شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۴۵ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بریاخانی.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان گوران شهرستان اسلام آباد غرب. سکنهء آن ۱۷۵تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات،

حبوب، توتون، میوه و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بر یاد گرفتن.

[بَ گِ رِ تَ] (مص مرکب)بیاد داشتن. بخاطر سپردن. از بر کردن : هر بیت که گفتی آن جهانگرد بر یاد گرفتی آن جوانمرد.نظامی. زآن مرحله رفت سوی بغداد بگرفته بسی قصیده بر یاد.نظامی. و رجوع به یاد شود.

بریاش.

[بَرْ] (اِ) انتشار و پراکندگی. (آنندراج). تفرقه و پاشیدگی. (ناظم الاطباء (||). ص) پراکنده و منتشر. (آنندراج).

بریان.

[بِرْ] (نف، اِ) صفت بیان حالت از مصدر بریشتن و برشتن. در حال برشتگی. برشته. (آنندراج). کباب شده و پخته شده. (ناظم الاطباء). پخته بر آتش. حَنیذ. شِّواء. شَوِیّ. مُحاش. مَشوِیّ. مَشوِیّـهٔ : ز دردش همه ساله گریان بدند چو بر آتش تیز بریان بدند.فردوسی. همی دانم که گر فربه شود سگ نه خامم خورد شاید زو نه بریان. ناصرخسرو. زَامر حق وَابکوا کثیراً خوانده ای چون سر بریان چه خندان مانده ای.مولوی. بر خوان عنکبوت که بریان مگس بود شهپرّ جبرئیل مگس راست آرزوی.سعدی. صاحب دعوت گفت ای یار زمانی توقف کن که پرستارانم کوفته بریان همی سازند. (گلستان). صلیقهٔ؛ گوشت بریان پخته. مدمشق؛ گوشت بریان نیم پخته. (منتهی الارب). - ماهی بریان؛ ماهی برشته : وقت را از ماهی بریان چرخ روز نو را میهمان کرد آفتاب.خاقانی. در حریم کعبهء جان محرمان الیاس وار علم خضر و چشمهء ماهیّ بریان دیده اند. خاقانی. - مرغ بریان؛ مرغ برشته و تف داده. خلاف آب پز : کجا ماه آذر بد و روز دی گه آتش و مرغ بریان و می.فردوسی. بیک تیر پرتاب بر، خوان نهاد برو برّه و مرغ بریان نهاد.فردوسی. چو تاریک شد میزبان رفت نرم یکی مرغ بریان بیاورد گرم.فردوسی. مرغ بریان به چشم مردم سیر کمتر از برگ ترّه بر خوان است.سعدی || بوداده. سرخ کرده : محمص، مقلو؛ گندم بریان. گندم برشته. (یادداشت مرحوم دهخدا). طین مقلو؛ گِل بریان. (یادداشت مرحوم دهخدا). یکی مغز بادام بریان گرم پنیر کهن ساز با نان نرم.فردوسی || کباب. (ناظم الاطباء) : اگر یک شب به خوان خوانی مر او را مژده ور گردد بخوانی در بهشت عدن بر حلوا و بریانها. ناصرخسرو. چو بریان شد کباب خوانش این بود تنور و آتش و بریانش این بود.نظامی. - بریان الفقراء؛ در تداول، حسیبک. حسرهٔ الملوک. حسیب بزغاله. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به حسیبک شود. - بریانِ مُحلاّ؛ بریان با تره و پودنه و ترخان و نان و پیاز. (برهان). آن کباب و بریان که با تروپ و تره و سبزی بخورند. (از شرفنامهء منیری) : وصف بریان محلا چه بگویم با تو در زمانی که بود سبزی و نانش بکنار. بسحاق اطعمه || خوراکیی است مرکب از گوشت و پیاز چرخ کرده و ادویه که آنرا تفت دهند. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بریانی شود : قدری کوفته و بریان هست لیک پالودهء تر بیشتر است. خاقانی. نقلست که مدت چهل سال او را بریان آرزو می کرد و بهای آن او را بدست نیامده بود. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). برهء بریان. بره که بریان کرده باشند: ساطور؛ کارد با دستهء آهن که بدان بریان بکشند. (دهار ||). به مجاز، در تب و تاب. در سوز و گداز. سوخته و گداخته : بجانش پر از بیم گریان بدم ز بیم جدائیش بریان بدم.فردوسی. گو تا من از تو دورم و دور از تو گشته ایم بریان بر آتش غم هجر تو چون کباب. مسعودسعد. از آتش حسرت بین بریان جگر دجله خود آب شنیدستی کآتش کندش بریان؟ خاقانی. - دل بریان؛ دل سوزان. دل در سوز و گداز : به سرایی درون شدم روزی با لبی خشک و با دلی بریان.فرخی. دیدی مرا به عید که چون بودم با چشم اشک ریز و دل بریان.فرخی. مرا بچشم بدین وقت پار طوفان بود ز چشم طوفان لیکن دلی ز غم بریان. فرخی. همی دوم به جهان اندر از پس روزی

دو پای پرشغه و مانده با دلی بریان. عسجدی. چو بازیگر همی رفتند خم داده میانک را بحلق اندر یکی حلقه بتن عریان بدل بریان. عسجدی. حاصل خاقانی از سودای تو چشم گریان و دل بریان بماند.خاقانی.

بریان.

[بْریا / بِ] (اِخ)(۱) آریستید. سیاستمدار فرانسوی (۱۸۶۲-۱۹۳۲ م.). وی خطیبی ماهر بود و یازده بار نخست وزیر و وزیر امور خارجه شد. او طرفدار سیاست آشتی با آلمان بود. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Briand, Aristide.

بریان ساز.

[بِرْ] (نف مرکب)بریان سازنده. بریانی پز. کباب پز. طاهی. (از منتهی الارب).

بریانسک.

[بْریا / بِ] (اِخ)(۱) شهری در اتحاد جماهیر شوروی (روسیه) دارای ۲۰۶هزار تن سکنه. این شهر مرکز صنعتی است و جنگ بزرگ آلمان و شوروی بسال ۱۹۴۱ م. در آنجا وقوع یافت. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Briansk.

بریان شدن.

[بِرْ شُ دَ] (مص مرکب)برشته شدن. کباب شدن. اِنشواء. (از تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). تقلّی. (از تاج المصادر بیهقی). نُضج. (از دهار) : ز تیغ تو الماس بریان شود زمین روز جنگ تو گریان شود.فردوسی. من از دخت مهراب گریان شدم چو بر آتش تیز بریان شدم.فردوسی. در دلو نور افشان شده، زآنجا بماهی دان شده ماهی ازو بریان شده، یکماهه نعما داشته. خاقانی. گاهی ز جان بیجان شدم گاهی ز دل بریان شدم هر لحظه دیگرسان شدم هر دم دگرگون آمدم. عطار. و رجوع به بریان شود. - بریان شده؛ کباب شده. برشته شده. مشوی. مشویهٔ. و رجوع به بریان شود ||. به مجاز، در سوز و گداز شدن. سخت غمگین و متأثر گشتن : به ایرانیان زار و گریان شدم ز ساسانیان نیز بریان شدم.فردوسی. - جان و تن به مهر کسی بریان شدن؛ در مهر کسی سوختن و زار و ناتوان گشتن در آتش عشق وی : مر مرا بفریفت از آغاز کار تا شدم بریان به مهرش جان و تن. ناصرخسرو. - دل بریان شدن بر کسی؛ در سوز و گداز شدن : دل من همی بر تو بریان شود دو چشمم شب و روز گریان شود.فردوسی. - روان بریان شدن؛ سخت غمگین و در سوز و گداز شدن : همانا که آن خاک گریان شود روانش بدین سوک بریان شود.فردوسی. - سینه بریان شدن؛ سخت متأثر و غمگین و در سوز و گداز شدن : ز درد تو خورشید گریان شود همان ماه را سینه بریان شود.فردوسی.

بریانک.

[بِرْ نَ] (اِ مصغر) مصغر بریان ||. مرادف بریان و بریانی، یا در مقام ارادهء اندکی از بره یا مرغ بریان بکار رود : یکی روز یعقوب را دل بکاست وزو طبع، بریانکی خورده خواست. شمسی (یوسف و زلیخا). رجوع به بریان شود.

بریانک.

[بِ نَ] (اِخ) دهی است جزء دهستان غار بخش ری شهرستان تهران. سکنهء آن ۱۰۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و

صیفی و انگور است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بریانک.

[بِ نَ] (اِخ) دهی است از دهستان مرودشت بخش زرقان شهرستان شیراز. سکنهء آن ۱۱۵ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و چغندر است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بریانک.

[بِ نَ] (اِخ) (قنات...) از قنوات شهر تهران، مقدار آب پنج سنگ، مسافت مادر چاه در شهر نیم فرسنگ. در شهر نو مصرف میشود. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بریان کردن.

[بِرْ کَ دَ] (مص مرکب)کباب کردن. برشته کردن. پختن. تف دادن. اشتواء. اطباخ. افتئاد. اکشاء. انضاج. حَنذ. تَشویهٔ. شَیّ. طَجن. طَهو. طَهی. طَهَیان. قَلو. قَلی. کَشَی : از آن پس که بی توش و بی جانْش کرد بر آن آتش تیز بریانْش کرد.فردوسی. بر آتش چو یابمْش بریان کنم برو خاک را زار و گریان کنم.فردوسی. بر آتش یکی گور بریان کند هوا را به شمشیر گریان کند.فردوسی. اگر بریان کننده [بط و مرغابی را] بهتر باشد، الا به بخار بریان کنند. و اگر یک ساعت به بخار آب بیاویزند پس به بخار آبی دیگر بریان کنند. و اگر یک ساعت به بخار آب بیاویزند پس به بخار آبی دیگر بریان کنند بهتر باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اگر در تنور به بخار آب بریان کنند [گوشت خرگوش را] هم نیک باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). از آتش حسرت بین بریان جگر دجله خود آب شنیدستی کآتش کندش بریان؟ خاقانی. اگر بریان کند بهرام گوری نه چون پای ملخ باشد ز موری.سعدی. حَنذ؛ بریان کردن گوسپند اندر زمین. (دهار). خَمط؛ بریان کردن گوشت را یا نیک نپختن آن را. (از منتهی الارب). صلی؛ در آتش بریان کردن. (دهار ||). بو دادن. برشته کردن. تاب دادن. گندم و جز آن را بر تابه برشته کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). تَحمیص : بدو گفت لختی پنیر کهن ابا مغز بادام بریان بکن.فردوسی. عَثلبهٔ؛ در خاکستر بریان کردن گندم را. (از منتهی الارب). - بریان کرده؛ برشته کرده. کباب کرده. حنیذ. شواء. مسلوق. مشوی. مطجن. مفؤود. مقلو: حَنیذ؛ اندر زمین بریان کرده. لحم مهراء؛ گوشت نیک بریان کرده. (دهار ||). - بوداده. تاب داده. برشته کرده: بگیرند هلیلهء کابلی و بلیله و آملهء بریان کرده از هر یکی سه درم. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بگیرند چلغوزهء پاک کرده ده درمسنگ... و تخم کتان بریان کرده... (ذخیرهء خوارزمشاهی). غله ای که از آن کنیزک می خریدند و صحیح و بریان ناکرده از بریان کرده جدا میکردند. (تاریخ قم ص۶۴). و رجوع به بریان شود. - بریان ناکرده؛ برشته نشده : غله ای که از آن کنیزک می خریدند و صحیح و بریان ناکرده از بریان کرده جدا میکردند. (تاریخ قم ص۶۴ ||). به مجاز، عذاب کردن. رنج دادن : بندهء بد را خداوندان بتشنه گرسنه بر عذاب آتش معده همی بریان کنند. ناصرخسرو ||. به مجاز، سوختن. داغ نهادن. اثر سوختگی پدید آوردن : چون دست درازی به لبت دندان کرد تبخال چرا لب مرا بریان کرد؟خاقانی.

بریان کننده.

[بِرْ کُ نَنْ دَ / دِ] (نف مرکب) برشته کننده. حانذ. خامط. خَمّاط. (منتهی الارب). و رجوع به بریان و بریان کردن شود.

بریانگر.

[بِرْ گَ] (ص مرکب) بریان کننده. بریان پز. شوّا. (از دهار). و رجوع به بریان شود.

بریان گشتن.

[بِرْ گَ تَ] (مص مرکب)بریان شدن. کباب شدن. برشته گشتن : دلش نالان و چشمش زار و گریان جگر از آتش غم گشته بریان.نظامی. و رجوع به بریان و بریان شدن شود.

بریانی.

[بِرْ] (ص نسبی) منسوب به بریان. رجوع به بریان شود (||. اِ) کباب. کباب به سیخ کشیده. (یادداشت مرحوم دهخدا). شواء. شوی. صلا. صلاء. صنع. علیس. فئید. مشنط. وزیم. (از منتهی الارب) : وز پی بریانی و سور بهار گوسفندان را نشان کرد آفتاب.خاقانی. جمله بریانی به خوانش برمدام گاو ماهی اشتر و اسب و غنم. ؟ (از راحة الصدور راوندی). قرصهء خورشید و مه بر سفرهء گردون نهد وآنگه از جدی و حمل ترتیب بریانی کند. نجیب جرباذقانی. آرزوی شما چیست؟ اصحاب گفتند بریانی... خوان آراسته آورد بریانی و سبزی و سرکه و... (انیس الطالبین ص۹۲). استصلاء؛ بریانی خواستن. (از منتهی الارب). الشواء؛ بریانی دادن. (المصادر زوزنی). تقار؛ بوی بریانی. (دهار). شواء ملهوج؛ بریانی خام. صلاء مکنف؛ بریانی فراهم آورده جوانب. (منتهی الارب ||). نوعی از غذاها که اصفهانیان در پختن آن شهره اند و آن از گوشت چرخ کرده و پیاز و ادویه تشکیل شده است. و رجوع به بریان شود||. شکنبهء پخته به آب. سیرابی. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). نوعی از پلاو نمکین. (غیاث) (آنندراج).

بریانی ساز.

[بِرْ] (نف مرکب)بریانی سازنده. آنکه بریانی و کباب میسازد. بریان گر. صهور. (از منتهی الارب). و رجوع به بریانی شود.

بریای مصری.

[؟ یِ مِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بریا به لغت مصر به معنی بقله است یعنی بقله ای که در مصر به این اسم مسمی است و آن شبیه است به کرفس و خوشبو شبیه به بوی رازیانه و با اندک تندی و تخمش سبز و باریک. (از تحفهء حکیم مؤمن).

بری ء.

[بَ] (ع ص) پاک از چیزی و بیزار. (منتهی الارب). بیزار. (دهار). بی جرم. (نصاب). خِلْو. طِلق. (منتهی الارب). ج، بَریئون، بُرَآء، بِراء، أبراء، أبرئاء، أبریاء، بُراء، بِراء. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء) : انني بری ء مما تشرکون. (قرآن ۶/۱۹ و ۷۸). اَنّی بَری ءٌ ممّا تشرکون. (قرآن ۱۱/۵۴)؛ من بیزارم از آنچه شرک می آورید. انی بری ء منکم. (قرآن ۸/۴۸)؛ من از شما بیزارم. ان الله بری ء من المشرکین. (قرآن ۹/۳)؛ همانا خداوند از مشرکان بیزار است. أنا بری ء مما تعملون. (قرآن ۱۰/۴۱، ۲۶/۲۱۶)؛ من از آنچه انجام میدهید بیزارم. و رجوع به سورهء ۴ (النساء) آیهء ۱۱۲ و سورهء ۱۱ (هود) آیهء ۳۵، و سورهء ۵۹ (الحشر) آیهء ۱۶ از قرآن کریم شود. بری. و رجوع به بَری شود ||. به شده از بیماری. ج، بِراء. (منتهی الارب).

بری ءالذمة.

[بَ ئُذْ ذِمْ مَ] (ع ص مرکب)آنکه تعهدی یا دینی بر عهده ندارد. کسی که ذمهء وی از دین یا تعهد در قبال دیگران فارغ باشد. آنکه تعهد خود را انجام داده و دین خود را پرداخته است. فراغ ذمه یافته. بری ءالساحهٔ. مقابل مشغول الذمهٔ. (فرهنگ فارسی معین).

بری ءالساحهٔ.

[بَ ئُسْ سا حَ] (ع ص مرکب) بی گناه. که ساحت وی از گناه پاک است : خو نکردستم به مهجوری مران زین ساحتم حق همی داند بری ءالساحتم من کل باب. انوری.

بری ال.

[بَرْیْ اِ] (اِخ) (ساختهء خدا) و آنرا در شعر بصورت بَریل بن موهب ال (یا موهبل)بن بَتع بن حاشد ذی مَرَع نیز خوانده اند. وی از ملوک و اقیال یمن و و مشهور به ذوبتع بود و گویند یکی از کسانی است که بهمراهی بلقیس به فلسطین نزد سلیمان آمد. و چون بلقیس عزم بازگشت به یمن را کرد با وی ازدواج نمود. (از الاعلام زرکلی ج ۲ ص ۲۲ از الاکیل).

بریئون.

[بَ] (ع ص، اِ) جِ بری ء. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بری ء شود.

بریئهٔ.

[بَ ءَ] (ع ص) تأنیث بَری ء. ج، بَریات، بَرایا. (از اقرب الموارد). رجوع به بری ء شود.

بریبری.

[بِ بِ] (فرانسوی، اِ)(۱) بری بری. بیماری عصبی ناشی از کمبود ویتامین ب در غذا. عده ای هم معتقدند که عفونی است. در نقاطی که سکنهء آن منحصراً برنج پاک کرده میخورند شیوع دارد. (از دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Beriberi.

بری بیجه.

[بَ جَ] (اِخ) دهی است از بخش موسیان شهرستان دشت میشان. سکنهء آن ۳۰۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و روغن است. ساکنان این ده از طایفهء عرب کعب می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بریت.

[بَرْ ری] (ع اِ) صحرا. لغتی است در بَرّیهٔ. ج، بَراریت. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بریت.

[بَ] (فرانسوی، اِ) به اصطلاح کیمیا، اکسید باریوم. (ناظم الاطباء).

بریت.

[بِرْ ری] (ع ص، اِ) دلیل ماهر || . زمین هموار. (منتهی الارب (||). اِخ) نام دو موضع در بصره. (منتهی الارب) (از مراصد). خریت و بریت دو سرزمینند در ناحیهء بصره. (از معجم البلدان).

بریت.

[بُرْ یَ / بِرْ یَ] (اِخ) از اعلام اسب است. (از منتهی الارب).

بریتانیا.

[بْری / بِ] (اِخ)(۱) بریطانیا. بریتانیای کبیر. انگلستان. کشور بریتانیا شامل جزیرهء بریتانیا (ویلز)(۲)، اسکاتلند، ایرلند شمالی، جزیرهء من(۳) و جزایر دریای مانش (آنگلونرمان) می باشد. مساحت بریتانیا ۲۴۳۲۳۹ کیلومتر مربع است و بیش از ۵۰ میلیون تن جمعیت دارد. (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به انگلستان شود. (۱) - Man - (۳) .Wales - (۲) .Britannia.

بریتانیای کبیر.

[بْری / بِ یِ کَ] (اِخ)(۱)بریطانیای کبیر. بزرگترین جزایر بریتانیایی، شامل انگلستان، گال و اسکاتلند. از زمان رومیان این قسمت بنام «برتانی» مطلق نامیده میشد. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بریتانیا و انگلستان شود. (۱) - Great Britain.

بریتیش میوزیم.

[بْری / بِ زِی] (اِخ)(۱)موزهء بریتانیا. رجوع به موزهء بریتانیا شود. (۱) - British Museum.

بریج.

[بَ] (اِ) فرد حساب مفصل. (آنندراج). حسابی که شامل مقدار وافر باشد. (ناظم الاطباء (||). اِخ) نام قومی است از افغانان. (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بریج.

[بْری / بِ] (انگلیسی، اِ)(۱) بازی دسته جمعی با ورق، که در آن هر بازی کن همیشه یک تن شریک روبروی خود دارد و آن دو باید بنفع یکدیگر بازی کنند. در این بازی معمو چهار تن بازی کنند و ۵۲ ورق دارد. نوعی بریج در قرن نوزدهم م. در خاور میانه معمول بود و از آنجا به اروپا و آمریکا وارد شد. اکنون منظور از بریج همان بازیی است که «هرلد س. وندربیلت» از مردم نیویورک در سال ۱۹۲۵ م. آنرا بعمل آورد. (از فرهنگ فارسی معین) (از دایرهٔ المعارف فارسی). .(انگلیسی) (۱) - Bridge

بریجان.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان دورود بخش مرکزی شهرستان ساری. سکنهء آن ۲۷۵ تن. آب آن از رودخانهء نکا و محصول آن

برنج، غلات، پنبه و صیفی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بریجن.

[بَ جَ] (اِ) تنوری که در آن کماج و نان سنگک پزند و به عربی فُرن گویند. (از برهان) (آنندراج). و رجوع به برزن و بریزن شود. ||تابه ای که از گل سازند و بر زبر آن نان پزند. (از آنندراج). بَریزَن. برزن.

بریچه.

[بِ چَ] (اِخ) دهی است از دهستان باوی بخش مرکزی شهرستان اهواز. سکنهء آن ۴۰۰ تن. آب آن از رودخانهء کارون و محصول آن غلات و صیفی و سبزی است. ساکنان این ده از طایفهء معاوی هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بریچه.

[بِ چَ] (اِخ) دهی از دهستان ام الفجر بخش شادگان شهرستان خرمشهر. سکنهء آن ۷۰ تن. آب آن از رودخانهء جراحی و محصول آن غلات و خرما است. ساکنان این ده از طایفهء خنازه هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بریح.

[بَ] (ع ص، اِ) شکاری که از دست راست صیاد به جانب دست چپ وی رود. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بَروح. و رجوع به بروح شود. - ابن بریح؛ زاغ. (ناظم الاطباء). غراب. (اقرب الموارد). - ام بریح؛ زاغ. (ناظم الاطباء ||). - بلا. (ناظم الاطباء ||). (اِخ) از اعلام است. (از منتهی الارب).

بریح.

[بُ رَ] (اِخ) پدر بطنی است از عرب. (از منتهی الارب).

بریخ.

[بَ] (ع ص) شکسته پشت. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بریخ.

[بِ] (ع اِ) پشت و ظَهر، و گویند پشت منحنی و خمیده. (از ذیل اقرب الموارد).

بر یخ زدن.

[بَ یَ زَ دَ] (مص مرکب)کنایه از از خاطر محو نمودن و نام نبردن و فراموش کردن و ناپدید ساختن و معدوم گردانیدن و هیچ انگاشتن. (برهان). و رجوع به یخ شود.

بر یخ نوشتن.

[بَ یَ نِ وِ تَ] (مص مرکب) کنایه از هیچ انگاشتن و کار بی مقدار و بی اثر کردن و ضایع ساختن کاری و کار بیهوده و بی فایده کردن. (برهان). و رجوع به یخ شود.

بریخه.

[ ] (اِخ) بریحه. شهرکی از تبت که به قدیم از چین بود. (حدود العالم). و در حدود العالم (چ دانشگاه) «بریجه» حدس زده شده است.

برید.

[بَ] (ع اِ) ردهء هر چیز بر ترتیب ||. استرانی که به هر دوازده میل برای سواری نامه بر سلطان مرتب دارند، و آن معرب دم بریده باشد. (منتهی الارب). از بریده دنب، به معنی استر که فرستاده را برد. (از مفاتیح العلوم ||). پیغام بر و نامه بران سوار بر ستور برید. (منتهی الارب). پیک. (دهار). آنکه او را بشتاب جایی فرستند. (شرفنامهء منیری). قاصد و نامه بر، و گویند که آن معرب بریده دم است و آن استری باشد یا اسب که دم او را ببرند برای نشان و بعضی گویند که تیزرفتار میشود و بمقدار دو فرسنگ نگاه دارند بجهت خبر بردن سلاطین، و الحال آن شخص را گویند که بر آن سوار شده خبر برد، بلکه بدین زمان هر نامه بر و قاصد را گویند که چالاک باشد. (از غیاث). فرستاده که بر استر برید است. (از مفاتیح العلوم). سابق بر این مقرر بوده که در فاصلهء دوازده میل برای سواری نامه بران سلطان استری میگذاشتند، چون نامه بر میرسید بجهت نشان که معلوم شود آن استر به نامه بر داده شده دم آن را میبریدند و بریده دم میشد و آن رونده را بتدریج بُرید خواندند و عرب ضم آنرا فتح نموده بَرید بمعنی رسول استعمال کردند و برید معرب است. (انجمن آرا). ظاهراً اصل آن از کلمهء لاتینی وردوس(۱) گرفته شده به معنی چارپای چاپار و اسب چاپار و سپس به معنی پیک، بعدها به اداره و دستگاه چاپار و عاقبت بر منزلی که بین دو مرکز چاپار است اطلاق گردید و این منزل در بلاد ایران دو فرسنگِ سه میلی و در ممالک غربی اسلامی چهار فرسنگِ سه میلی است. (از دایرهٔ المعارف اسلام). مؤلف تفسیر الالفاظ الدخیلهٔ فی اللغهٔ العربیهٔ آنرا از «بردن» فارسی گرفته و ابن درید آنرا عربی دانسته و صحیح آن قول دایرهٔ المعارف اسلام است. (از حاشیهء معین بر برهان قاطع). رسول و فرستاده، از آن جمله است که گویند «الحمی بریدالموت»؛ یعنی تب پیک و رسول مرگ است. (از اقرب الموارد). قاصد پیاده. (ناظم الاطباء). پست. پیک مستعجل. چاپار. چپر. سامی. فیج مستعجل. قاصد. نعامهٔ. نوند. راجع به تاریخ برید در جاهلیت و اسلام رجوع به تاریخ تمدن جرجی زیدان ج ۱ ص ۱۸۰ و دایرهٔ المعارف فارسی شود : ای برید شاه ایران تا کجا رفتی چنین نامه ها نزد که داری باز کن بگذار هین.فرخی. هدهدک پیک بریدیست که در ابر تَنَد چون بریدانه مرقع بتن اندر فکند. منوچهری. ای برید صبح سوی شام و ایران بر خبر زی شرف کامسال اهل شام و ایران دیده اند. خاقانی. من در کمان نظاره که ناگه برید بخت چون آب دردوید و چو آتش زبان کشید. خاقانی. چو هدهدی که سحر خاست بر سلیمان وار مبشر دم صبح آمد و برید صبا.خاقانی. از در سید سوی گبران رسید نامهء پَرّان و برید روان.خاقانی. بریدی درآمد چو آزادگان ز فرمانده آذرآبادگان.نظامی. بپرسید از بریدان جهانگرد که در گیتی که دیده ست اینچنین مرد. نظامی. بریدم تا پیامت را گذارم هم از گنج تو وامت را گذارم.نظامی. نشان یار سفرکرده از که پرسم باز که هرچه گفت برید صبا پریشان گفت. حافظ. - برید حضرت؛ جبرئیل. (یادداشت مرحوم دهخدا). - برید خوش؛ نوید قاصد خوش خبر. (ناظم الاطباء). - برید فلک؛ کنایه از ماه است که قمر باشد و سریع السیر است. (از برهان) (از غیاث ||). - ستارهء زحل. (از برهان) (آنندراج). - خیل البرید؛ اسبان چاپاری. (ناظم الاطباء). و رجوع به خیل البرید شود. - سکهٔ البرید؛ محله ای در خوارزم، و منسوب به آن را بریدی گویند. (ناظم الاطباء). و رجوع

به سکهٔ البرید شود. - صاحب البرید؛ فرستندهء رسول. (منتهی الارب). آنکه پیکان او فرستد. (مهذب الاسماء). نظیر رئیس پست در تداول امروز. رجوع به صاحب برید در ردیف خود شود :صاحب خبر و برید بسر خویش منصبی بزرگ داشتی. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۹۳). - صاحب بریدی؛ شغل صاحب برید. منصبی نظیر ریاست پست امروز : که امیرک رفته بود از جهت فروگرفتن بوعبدالله به بلخ و صاحب بریدی بروزگار سخت خواجه. (تاریخ بیهقی). - نائب برید؛ معاون صاحب برید. شغل صاحب بریدی هر شهر بنام یکی از اعیان و رجال بود و او نائبی از جانب خود به آن شهر می فرستاد ||. متصدی پست. متصدی برید : چون خواجه نامهء برید و نسخت پیغام را بخواند گفت... (تاریخ بیهقی ص ۳۲۹). نامه رسید از برید وخش... (تاریخ بیهقی ص ۵۶۹). تا تیر و مه تفحص احوال تو کنند مه شد برید و تیر دبیر اندر آسمان.سوزنی.(۲ ||) دو فرسخ یا دوازده کرده یا مسافت دو منزل. (منتهی الارب). مسافتی بطول دو فرسخ که در آخر آن مرکب را بدل کنند. (از مفاتیح العلوم). اصل آن به معنی رسول و پیک است آنگاه بر مسافتی که پیک طی می کند اطلاق شده است و آن دوازده میل است. (از اقرب الموارد). ج، بُرُد. (منتهی الارب) (اقرب الموارد ||). پروانک، که دو منزل پیشاپیش شیر ندا و انذار کند. (منتهی الارب). فرانق. سیاه گوش. (یادداشت مرحوم دهخدا). (۱) - ۲) .Veredus) - و رجوع به برید فلک در ترکیبات برید شود.

برید.

[بُ] (مص مرخم، اِمص) مصدر مرخم از بریدن. قطع کردن. چیدن : بینداخت باید پس آنگه برید سخنهای داننده باید شنید.فردوسی. و رجوع به بریدن شود.

برید.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان چغاپور بخش خورموج شهرستان بوشهر. سکنهء آن ۲۷۶ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات و خرما است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بریدار.

[ ] (اِ) سرور کشتی بانان : پس بفرمود تا بریدار، یعنی سرور کشتی بانان را با همهء ملاحان که بر دجله کشتی دارند حاضر کنند چنانکه هیچ کس نماند که حاضر نشود. بریدار قریب دوهزار کشتیبان را حاضر کرد. (تجارب السلف نخجوانی ص ۳۴۱).

بری داشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) منزه کردن. پاک داشتن. دور داشتن : دلقت بچه کار آید و تسبیح و مرقع خود را ز عملهای نکوهیده بری دار. سعدی (گلستان). و رجوع به بری شود.

بریدانه.

[بَ نَ / نِ] (ص نسبی، ق مرکب)چون بریدان. مانند بریدان. - بریدانه مرقع؛ جامه ای چون جامهء پیکها و بریدها : هدهدک پیک بریدیست که در ابر تَنَد چون بریدانه مرقع به تن اندر فکند. منوچهری.

بریدشاهیان.

[بَ] (اِخ) بریدشاهیه. عنوان سلسله ای از امرای مسلمان ترک نژاد در هند که از اواخر قرن نهم هجری تا سال ۱۰۲۸ ه . ق. در شهر برید (بیدار یا بیدر) کمابیش فرمانروایی داشتند. مؤسس سلسله، قاسم برید، غلام زرخرید محمدشاه سوم سیزدهمین تن از سلسلهء بهمنیه بود که مردی شجاع و باکفایت بوده است. او در زمان محمودشاه جانشین محمدشاه، به وزارت دولت متزلزل بهمنیه رسید و در بیدر استقرار یافت و در تضعیف بهمنیه بنفع خود کوشید و حتی گویند بنام خود سکه زد. پسر و جانشینش امیر برید قدرت خاندان بریدشاهی را حفظ کرد و پس از فرار کلیم الله آخرین شاه بهمنی، فرمانروای بیدر شد. پسر و جانشین وی علی برید اولین کس از خاندان بریدشاهی است که عنوان پادشاهی به خود داد و پس از سلطنت طولانی او دولت بریدشاهی رو بزوال گذاشت و بسال ۱۰۲۸ ه . ق. بیدر ضمیمهء قلمرو سلطان بیجاپور گردید و سلسلهء بریدشاهی منقرض شد. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به طبقات سلاطین اسلام لین پول شود.

بریدشاهیه.

[بَ هی یَ] (اِخ)بریدشاهیان، که سلسله ای بود در هند. رجوع به بریدشاهیان شود.

بریدک.

[بُ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان فنوج بخش بمپور شهرستان ایرانشهر. سکنهء آن ۱۵۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات، برنج، ذرت و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بریدگان.

[بَ دَ / دِ] (اِ)(۱) مسرعان. قاصدان. پیکان. نامه بران : صاحب خبر و برید... نایبان داشتی در همه ممالک و بریدگان و مسرعان بسیار تا از همه جوانب آنچه رفتی و تازه گشتی معلوم او می گردانیدندی. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۳). (۱) - این کلمه در فارسنامهء چ اروپا و تهران با گاف فارسی آمده است اما علی الظاهر باید بریدکان (با کاف عربی) باشد، جِ بریدک مرکب از برید و کاف تشبیه.

بریدگان.

[بُ دَ / دِ] (اِ) جِ بریده. رجوع به بریده شود ||. مختون و ختنه شده. (ناظم الاطباء).

بریدگی.

[بُ دَ / دِ] (حامص) شکاف. برش. قطع. جدائی. (ناظم الاطباء). حالت و چگونگی بریده. (یادداشت مرحوم دهخدا). انقطاع. تشریف. فرض. قصار: أصدف؛ بریدگی کوه. (منتهی الارب). جَدَع؛ بریدگی بینی و جز آن. جَدعهٔ؛ باقیماندهء بریدگی. جذمهٔ؛ بریدگی دست. شَرَص؛ بریدگی بر بینی شتر ماده. صدف؛ بریدگی کوه. (از منتهی الارب). فرضهٔ؛ بریدگی گوشهء کمان. (دهار). قَصا؛ بریدگی اندک در گوش شتر و گوسپند. (منتهی الارب). قَضَع؛ بریدگی و گزیدگی در شکم مردم. (از منتهی الارب||). جایی که آنرا بریده اند، یا چنان نماید که بریده اند. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). تقسیم. (ناظم الاطباء).

بریدن.

[بَ دَ] (مص جعلی) قاصد فرستادن. (ناظم الاطباء). برید فرستادن. و رجوع به برید شود.

بریدن.

[بُ دَ / بُرْ ری دَ] (مص) قطع کردن. (آنندراج). جدا کردن. (ناظم الاطباء). جدا کردن با آلتی برنده چون کارد و غیره. (یادداشت مرحوم دهخدا). ابتات. اترار. اجتباب. اجتذاذ. اجتزاز. احتئمام. اخترام. اختزال. اختضام. اختمام. اخناب. ارباذ. اطرار. اطنان. اقتباب. اقتضاب. اقتطاط. امتشاق. امتشان. اهتباب. اهتبار. بَتّ. بَتر. بَتّیهٔ. بُلت. تَبّ. تَبتیک. تبتیل. تبضیع. تجذیم. تَجواب. تخذّم. تخزیع. تخضید. تَرّ. تُرور. تشریح. تعلیب. تخذّم. تفصیل. تقریص. تقضیب. تِقِطّاع. تقطیل. تقنیف. تَکّ. تکویف. تَلَهذم. تواشق. تَوذیم. جَثّ. جَدّ. جَدف. جَذّ. جَذر. جَذف. جَذم. جَرم. جَزر. جَزل. جَزلهٔ. جَزم. جَلف. جَلم. جَمد. جَوب. جَیب. جَذّ. حَسم. حُسوم. خَذْعبهٔ. خَذم. خَرم. خَزع. خَزل. خُسوف. خِصال. خَصل. خَضد. خَضم. خَلب. خَمّ. خَنْی. سَبّ. سَیطر. سَلت. شَرح. شَرز. شَرص. شَرعَبهٔ. شَرم. صَرم. صَرْی. صَیر. طَرّ. عَبل. عَضب. عَلب. غَربلهٔ. غَرف. غَضر. غَلصَمهٔ. فَترصهٔ. فَخت. فَرص. فَرصَمهٔ. فَصل. فَلذ. قَبّ. قَتّ. قَدّ. قَرش. قَرص. قَرصَبهٔ. قَرصَمهٔ. قَرض. قَرضَمهٔ. قَرطَمهٔ. قَصل. قَصلَمهٔ. قَضّ. قَضب. قَطّ. قَطب. قَطع. قَطل. قَطم. قَلم. کَبع. کِداء. کَدش. کَرد. کَسف. کَند. کَیف. لَخم. لَقط. لَهذمهٔ. مَتر. مَتک. مَرد. مَعل. مَقطَع. مَنّ. نَجْو. وَذر. هَبّ. هَبّهٔ. هَدب. هَذب. هَذم. هَزبَرهٔ. (از منتهی الارب) : جعدمویانْت موی کنده همی ببریده برون تو پستان.رودکی. ابوالمظفر شاه چغانیان که برید به تیز دشنهء آزادگی گلوی سؤال.منجیک. به آهن نگه کن که برّید سنگ نرست آهن از سنگ بی آذرنگ.ابوشکور. به نشکرده بپْرید زن را گلو تفو بر چنین ناشکیبا تفو.ابوشکور. ای تن ار تو کارد باشی گوشت فربه بری چون شوی چون داسگاله خود نبری جز پیاز. ابوالقاسم مهرانی. نجستم بفرمانت آزرم خویش بریدم هم اندر زمان شرم خویش.فردوسی. جهاندار ببریدشان دست و پای هر آنرا که بد بر بدی رهنمای.فردوسی. ببرّم به شمشیر هندی برش به خاک اندرآرم ز بالا سرش.فردوسی. ز سر ببرّد شاخ و ز تن بدرّد پوست به صیدگاه زبهر زه کمان تو رنگ.فرخی. رگها ببرْدشان، ستخوانها بکندْشان پشت و سر و پهلوی بهم درشکندْشان. منوچهری. جهان این کار دارد جاودانه خوشی برّد به شمشیر زمانه. (ویس و رامین). نگوئی سنگ مغناطیس آهن چون کشد با خود سُرُب الماس را برّد که این حکمت ز بر دارد. ناصرخسرو. تواند سنگ را هرگز بریدن اگر از سنگ بیرون ناید آهن؟ناصرخسرو. گربه ای چند آنجا برد پیش موشان بینداخت و ایشان نیز درافتادند و بند را می بریدند. (قصص الانبیاء ص۱۷). بوزینه بر چوب نشست و بریدن گرفت. (کلیله و دمنه). موشان از بریدن شاخه ها بپرداختند. (کلیله و دمنه). موشان در بریدن شاخه ها جد بلیغ می نمایند. (کلیله و دمنه). آنکه سیمت نداد زر بخشش وآنکه پایت برید سر بخشش.سنائی. نبرّد دزد هندو را کسی دست که با دزدی جوانمردیش هم هست.نظامی. ببرّید بازوی تابنده هور ولیکن شد آزرده در زیر زور. نظامی (از آنندراج). اگر خاکست چون باید بریدن وگر برّد کجا شاید کشیدن؟نظامی. پیش این الماس بی اسپر میا کز بریدن تیغ را نبود حیا.مولوی. حریف عهد مودت شکست و من نشکستم خلیل بیخ ارادت برید و من نبریدم.سعدی. نبرّد قز نرم را تیغ تیز.(گلستان). یکی بر سر شاخ و بن می برید. سعدی (بوستان). لرزان دلم چو بیم جدائیت همچو برگ بنگر ز شاخ لرزه بوقت بریدنش. کمال خجندی. نی همین از تیغ رگهای شهیدان می برد رنگ خون را هم ترشرویّ جانان می برد. محمدسعید اشرف (از آنندراج). -امثال: مگر پول را از کاغذ می برند، چرا اسراف روا میداری؟ (امثال و حکم دهخدا). - بازبریدن؛ قطع کردن : دهقان بدرآید وَ فراوان نگرْدشان تیغی بکشد تیز و گلو بازبرْدشان.منوچهری. رزبان آمد و حلقوم همه بازبرید قطره ای خون بمثل از گلوی کس نچکید. منوچهری. چو گشت عافیتم خوشه در گلو آورد چو خوشه بازبریدم گلوی کام و هوا. خاقانی. گلو بازبرّند یکباره شان کنند آنگه از یکدگر پاره شان.نظامی. - بریدن جسر؛ قطع کردن قسمتی از آن تا آمد و شد نشود. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بریدن زبان، زبان بریدن؛ کنایه از ساکت گردانیدن. (آنندراج). خاموش کردن کسی را. - بریدن سر، سر بریدن؛ جدا کردن سر از بدن. قطع کردن سر از تن : بینداخت تیغ

پرنـدآورش همی خواست از تن بریـدن سـرش.فردوسـی. سـر بیگناهان چه برّی بکین که نپسـندد از تو جهان آفرین.فردوسـی. چنان نباید گشـتن که گر سرش ببری به سر بریدن او دوستان خُرَم گردند. عسجدی. همواره سیه سرْش ببرّند ازیراک همصورت مار است و ببرّند سـر مار. ناصرخسـرو. بلکه زآن زردم که ترسم سـر نبرّندم چو شـمع کاین سر ازبهر بریدن در میان آورده ام. خاقانی. ای من آن روباه صحرا کز کمین سر بریدندم برای پوستین.مولوی. وگر سر بخدمت نهد بر درت اگر دست یابد ببرّد سرت.سعدی. - بریدن گوش کسـی را؛ به مزاح، از او وام گرفتن. از او قرض گرفتن. (یادداشت مرحوم دهخـدا). - بریدن هندوانه (خربزه)؛ قاچ کردن آن. (از یادداشت مرحوم دهخدا ||). ختنه کردن. (ناظم الاطباء). سنت کردن. خِتان. (از یادداشت مرحوم دهخدا ||). قلم کردن. چیدن. قطع کردن. (یـادداشت مرحـوم دهخـدا) : قلم الظفر؛ ببریـد نـاخن را. پس از پشت میش و بره پشم و مـوی بریـد و به رشـتن نهـادند روی.فردوسـی. اِجتزار؛ بریـدن پشم. جَزّ؛ بریـدن پشم از گوسـفند. (تـاج المصادر بیهقی). طَحلبه؛ بریـدن پشم شتران را. طَمّ، طُموم؛ بریدن موی. قَصّ، قَصَص؛ بریدن موی و ناخن و پر را به گازود. قَصـر؛ بریدن موی را و بازایستادن از ارسال آن. (از منتهی الارب). ||گزیـدن. شـکاف و بریدگی ایجاد کردن ترشـیهای تند در اعضای دهان و زبان. قاچ قاچ کردن ترشـی تند زبان را: حَذق؛ بریدن سرکه دهن را. (تاج المصادر بیهقی ||). بریدن جامه؛ پارچه را به قطعات بریدن تا پس از پیوستن و دوختن آن قطعات جامه بدست آیـد. جـدا کردن قماش را به اجزاء تا صالـح دوختن شود. جامهء نابریـده را به قطعات منظور فراکردن، چون آستین و دامن و یخه و پشت و پیش و بغلک و غیره. به قطعات کردن خیاط پارچه را تا تنه و آستین و جز آن به انـدازه کند دوختن را. قطع جامه به قطعات معلوم تا با پیوسـتن آنها به یکـدیگر به خیاطت جامه فراهم و مهیا شود. (یادداشت مرحوم دهخـدا). اختـداف. اغتـداف. جَدّ. خَدف. شَبْرقهٔ. شَربقهٔ. کَسف. (از منتهی الارب) : پیراهنکی برید و شلواری از بیرم سرخ و از گل حمرا.(۱)منوچهری. طوطی بچگان را سلب سبز بریدند شـلوارک با پایچه های طبری وار.منوچهری. کرا جامهء عز ببرّید دنیا بدین بازگردد بدو اعتزازش.ناصرخسرو. هیچ قبایی نبریـد آسـمان تا دو کله وار نبرد از میان.نظامی. غلام قامت آن لعبتم که بر قـد او بریده اند لطافت چو جامه بر بدنش.سـعدی. جامه های کهن به مرگ او بدریدند و خز و دیبا بریدند. (گلستان سعدی ||). دور کردن. جدا کردن. قطع کردن : مرغ دیدی که بچه زو ببرنـد چاوچـاوان، درست چونـانست.رودکی. یـارب چرا نبرّد مرگ از ما این سالخورده زال بن انبان را.منجیک. جهان را بـداریم با ایمنی. ببرّیم کردار اهریمنی.فردوسـی. همی خواهـد از من که بیکام من ببرّد ز دل خواب و آرام من.فردوسـی. ترا از چشم من ناگاه ببْریـد دل من زآن بریـده خـون بباریـد. (ویس و رامین). آن دوسـتان که خـانهء مـا قبله داشـتند ازبهر چه ز من ببریدنـد قیـل و قـال. ناصرخسـرو. چون یـار ز من بریـد سـایه چون سـایه ز من رمیـد یارم.خاقانی. بریدنـد از آنجا خریـد و فروخت زراعت نیامـد، رعیت بسوخت.سـعدی. وظیفهء روزی خواران را به خطای منکر نبرد. (گلسـتان سـعدی). او را نتوان به ما به زنجیر ببست ما را نتوان ازو به شمشـیر بریـد. میرباقر اشـراق (از آنندراج). اکداء؛ بریدن عطاء. (ترجمان القرآن جرجانی). قَطع، قَطیعهٔ؛ بریدن خویشـی، و گسسـتن پیونـد برادری را. مَخْنَبـهٔ؛ بریـدن خویشـی. (منتهی الارب). - از هم بریـدن؛ از یکـدیگر جدا کردن : به لگد ناف و زهار همه از هم ببریـد که ازیشان بتن اندرشـده بودش غضبی. منوچهری. - بریدن آب، آب بریدن؛ آب دریغ داشـتن. (آنندراج). آب بسـتن : همی بریـدن آب از گلو مروت نیست گلوبریـده درین بحر همچو ماهی باش. محمدقلی سـلیم (از آنندراج ||). - از جریان بازداشـتن. در مسـیر دیگر انـداختن : آب را ببْریـد و جو را پاک کرد بعد از آن در جو روان کرد آبخورد.مولوی. - بریدن آواز؛ مقطع کردن آن: جَـدف؛ بریدن آواز در حداء. (از منتهی الارب). - بریدن امید از چیزی؛ قطع امید کردن از آن. مأیوس شدن. ناامید گشـتن. شَـحط. (از منتهی الارب) : نگردد پراکنـده مویت سـفید ز گیتی بزودی نبرّی امیـد.فردوسـی. که ایرانیان زآن بپیچیـده انـد امیـد از شـهنشاه ببْریـده انـد.فردوسـی. کسـی را که سالش به دوسـی رسـید امید از جهانش بباید برید.فردوسـی. صدهزاران بار ببْریدم امید از که، از شمس، این شـما باور کنیـد.مولوی. چو یعقوبم ار دیده گردد سـفید نبرّم ز دیدار یوسف امید.سـعدی. براستی که نخواهم برید از تو امید بدوستی که نخواهم شـکست پیمانت.سعدی. - بریدن پای از جائی؛ دیگر بار بدانجا نرفتن. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بریدن

پی کسی را از جایی؛ نیست کردن. محو کردن. برانداختن : ببرّم پی اژدها را ز خاک بشویم جهان را ز ناپاک پاک. فردوسی. بیایم کنون با سپاهی گران ببرّم پی او ز مازندران.فردوسی. - بریدن خوی، خو بریدن، از خوی بریدن؛ترک عادت کردن : ز خون خوردن جانور خو برید پلاسی بپوشید و دیبا خرید.نظامی. از بس که ددانْش دیده بودند از خوی ددی بریده بودند.نظامی. - بریدن دل از چیزی؛ دل کندن. دل برداشتن از آن : چو گشت آن پریچهره بیمارغنج ببرّید دل زین سرای سپنج.رودکی. خروشید کای پایمردان دیو بریده دل از مهر گیهان خدیو.فردوسی. اگر بد به درویش خواهد رسید ازین آرزو دل بباید برید.فردوسی. گر به خوی مصطفی پیوست خواهی جانْت را پس بباید دل ز ناپاکان و بی پاکان برید. ناصرخسرو. - بریدن رَحِم؛ مقابل پیوستن رَحِم. قطع رَحِم. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بریدن شیر طفل، از شیر (پستان) بریدن؛بازداشتن آن. (از آنندراج) : ز شیر مادرش چوپان بریده به شیر گوسفندش پروریده.نظامی. خط مشکین آلت قطع محبت می شود تا سیاهی طفل را مادر ز پستان می برد. محمدسعید اشرف (از آنندراج). آخر عمر شدم واله طفلی که برید مادر دهر به خون دل عاشق شیرش. شفیع اثر (از آنندراج). - بریدن طمع، طمع بریدن از؛ آیس شدن از. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بریدن قدم، قدم بریدن از جایی؛ ترک رفتن بدانجا : از کوی رهزنان طبیعت ببر قدم وز خوی رهروان طریقت طلب وفا.خاقانی. - بریدن ماهیانهء کسی؛ قطع کردن آن. ندادن آن از این پس. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بریدن مهر، مهر بریدن از کسی؛ ترک دوستی کردن با وی. محبت و دوستی خود را از وی دریغ داشتن : بدان تا بجویند راز سپهر کز ایران چرا شاه بْرید مهر.فردوسی. چنین تا بپایست گردان سپهر ازین تخمه هرگز مبرّاد مهر.فردوسی. تو از آفریدون شهی یادگار مبرّاد مهر از تو این روزگار.فردوسی. - فرابریدن؛ منقطع کردن : یوسف متغیر گشت... و گفت توبه کردم. سلطان گفت بنشین، بنشست و آن حدیث فرابرید. (تاریخ بیهقی ص۳۵۴ ||). - بپایان رسیدن. منقطع شدن : از وی [اموی] درگذشت و این حدیث فرابرید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۵۵). و رجوع به فرابریدن در ردیف خود شود ||. دزدیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بریدن خانه؛ نقب زدن خانه را و رخنه کردن در دیوار. (آنندراج) : میتراشد خامه بهر شعر گفتن مدعی می برد دیگر نمی دانم کدامین خانه را. سعید اشرف (از آنندراج). - راه بریدن؛ زدن کاروانیان. سرقت از مسافرین در راه. قطع طریق. دزدی کردن در شوارع و طرق کاروانیان را. (یادداشت مرحوم دهخدا). راه زدن : از نجران دزدان بیایند و به حدود یمن راه برند. (حدود العالم ||). بریدن کاری را؛ بانجام بردن آن. فصل کردن آن. فیصل دادن آن. (یادداشت مرحوم دهخدا). فَصل. (از منتهی الارب) : صارفات را او می برید و مرافعات را وی می نهاد و مصادرات او می کرد. (تاریخ بیهقی). ابتات؛ بریدن کار و حکم. (تاج المصادر بیهقی). - بریدن دعوایی؛ فصل آن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). حکم دادن محکمه. (یادداشت مرحوم دهخدا): برای او دو سال حبس بریدند ||. به فلان قیمت بریدن سلعه و متاعی را؛ قیمت آنرا با بایع به مبلغ معلوم مقرر داشتن. قطع کردن قیمت. طی کردن قیمت. (یادداشت مرحوم دهخدا). - نرخ بریدن؛ تعیین نرخ کردن : عتابش گرچه میزد شیشه بر سنگ عقیقش نرخ می برّید در جنگ.نظامی ||. پیمودن. نوشتن. طی کردن. قطع کردن. نوردیدن. رفتن راهی را. گذشتن. عبور کردن. (ناظم الاطباء) : از هر سوئی که در وی روی کوه بباید بریدن. (حدودالعالم). همهء حجاج که بر راه عراق روند این ریگ را ببرند. (حدود العالم). یکی رودیست عظیم سپیدرود خوانند میان گیلان ببرد و به دریای خزران افتد. (حدود العالم). بریده بکام آن همه بحر و بر شده کار بدخواه زیر و زبر.فردوسی. ببرّم زمین گر تو فرمان دهی ز رفتن نبینم همی جز بهی.فردوسی. چو سه روز و سه شب بیابان برید که در راه کس آن سه تن را ندید.فردوسی. بلی سکندر سرتاسر جهان برگشت سفر گزید و بیابان برید و کوه و کمر.فرخی. این دشتها بریدم وین کوهها پیاده دو پای با جراحت دو دیده گشته تاری. منوچهری. چو سهلی بریدم رسیدم به وعری چو وعری بریدم رسیدم به سهلی. منوچهری. بریدم شب تیره و روز روشن ابا رنج بسیار و بس ناتوانی.منوچهری. ببرّم این درشتناک بادیه که گم شود خرد در انتهای او.منوچهری. به هجر دوست گر دریا بریدی ز وصل دوست بر گوهر رسیدی. (ویس و رامین). گر تو ببرّی به جهد بادیهء جهل آب ترا بس جواب و زاد مسایل. ناصرخسرو. به بغداد رفتی بده نیم سود بریدی بسی بر و بحر و جبل.ناصرخسرو. به منزل

رسی گرچه دیر است روزی چو می برّی از راه هر روز گامی. ناصرخسرو. شاه آن دریا را به هشت ماه و بیست روز ببرید. (اسکندرنامه، نسخهء سعید نفیسی). چنانکه به هر راه که در آنجا روند بضرورت گریوه بباید بریدن. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۳۷). هزار کوه و بیابان برید خاقانی سلامتش بسلامت به خانه بازآورد.خاقانی. چو دریا بریدند یک ماه بیش به خشکی رساندند بنگاه خویش.نظامی. گهی برج کواکب می بریدم گهی ستر ملایک می دریدم.نظامی. ماه عرصهء آسمان را هر شبی می برد اندر مسیر و مذهبی.مولوی. چون به یک شب مه برد ابراج را ازچه منکر میشوی معراج را؟مولوی. در سایهء ایوان سلامت ننشستیم تا کوه و بیابان مشقت نبریدیم.سعدی. هر راه رو که ره به حریم درش نبرد مسکین برید وادی و ره در حرم نداشت. حافظ. اجازهٔ؛ بریدن مسافت. (از منتهی الارب). اجتیاب؛ بریدن بیابان. (تاج المصادر بیهقی). مسافت بریدن. اِجتیاز؛ بریدن مسافت را. خَرق؛ بریدن مسافت زمین را برفتن. دَجل؛ بریدن زمین را برفتن. قَدّ؛ بریدن مسافت و بیابان را. (از منتهی الارب). - بریدن راه؛ طی کردن راه. قطع کردن راه. (از آنندراج). قطع مسافت. طی طریق. سپردن. بسپردن. پیمودن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : چو یک نیمه فرسنگ ببْرید راه رسید اندرو شاه توران سپاه.فردوسی. چو باد هوا گشت و ببْرید راه بیامد بنزدیک کاوس شاه.فردوسی. بدان رنج و تیمار ببْرید راه به مازندران شد به نزدیک شاه.فردوسی. فرستاد چون گفت شاهش شنید بکردار باد دمان ره برید.فردوسی. ماهی اندر آب روشن راه چون داند برید هم بدانسان راه برّد تیر او اندر عظام.فرخی. آنکه اندر ژرف دریا راه برّد روز و شب بر امید سود از این معبر بدان معبر شود. فرخی. به پای ماچه ره شاید بریدن بدین مرکب کجا شاید رسیدن؟ ناصرخسرو. بهر چه همی برّی راهی که در او نیست آرایش را روی نه در خواب و نه در خور. ناصرخسرو. ره مکه همی خواهی بریدن که با زادی و با مال و جهازی.ناصرخسرو. راهی بریده ام که درختان او ز خار همچون مبارزانی بودند با حراب. مسعودسعد. راه باید برید و رنج کشید کیسه باید گشاد و پلونده. سوزنی (از آنندراج). چو یک نیمه راه بیابان برید گروهی دد آدمی سار دید.نظامی. چون بریدند روزکی دو سه راه توشه ای را که داشتند نگاه...نظامی. به هر منزل کز آن ره می بریدم دعای دولت شه می شنیدم.نظامی. چندانکه سالکانت ره پیش و پس بریدند وز پیش و پس دویدند بودند در بدایت. عطار. - منزل بریدن؛ قطع منزل کردن. طی کردن فاصلهء دو منزل که عادةً ۴ فرسنگ است. بارانداز طی کردن. مرحله پیمودن : چه میخواهند ازین محمل کشیدن چه می جویند ازین منزل بریدن؟نظامی ||. حفر کردن. کندن : ببردند میتین و مردان کار وز آن کوه ببْرید صد جویبار.فردوسی ||. نقب زدن : این مثل بشنو که شب دزد عنید در بن دیوار حفره می برید.مولوی. چنانکه دزد بحکم دانش خود حفره ای نغز برید و بهنجار چیزها بیرون آورد. (کتاب المعارف ||). ترک کردن. گذاشتن. (آنندراج) : یک لطف نمایان تو در حق من این بود کز وعدهء تریاک تو تریاک بریدم. ملاعشرتی (آنندراج ||). بی اثر کردن. ضعیف کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). سلب و زایل کردن. (آنندراج) : ترشی صفرا را می برد. ترا مقامر صورت کجا دهد انصاف ترا هلیلهء زرین کجا برد صفرا؟خاقانی ||. شکافتن کشتی آب را. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بند آوردن، چنانکه خون را. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بریدن ورق بازی؛ بُر زدن آن. زیر و رو کردن اوراق قمار تا حریف دغل نکرده باشد. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). قطع شدن. (آنندراج). جدا شدن با آلتی برنده چون کارد و غیره. منقطع شدن. انجذاذ : نباشد میل فرزانه به فرزند و به زن هرگز ببرّد نسل این هر دو نبرّد نسل فرزانه. کسائی. چون از آن روز برنیندیشی که بریده شود در او انساب؟ناصرخسرو. - از هم بریدن؛ از هم گسستن. از هم گسیختن : نه هرگز خورشهاش برّد ز هم نه مهمانْش را گردد انبوه کم.اسدی. اگر چنانکه بانگ بر مشتری زدی از نهیب بیفتادی مرده و اگر لگد بر کوه زدی از هم ببریدی. (مجمل التواریخ و القصص ||). جدا شدن. دور شدن. قطع شدن. گسستن. - از هم بریدن؛ ترک دوستی یا پیوند از یکدیگر کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). - از یکدیگر (همدیگر) بریدن؛ از همدیگر جدا شدن : بهار جوانی زمستان پیری نبرّند چون روز و شب یک ز دیگر. ناصرخسرو. جهان را هر دو چون روشن درخشید ز یکدیگر مبرّید و ملخشید.نظامی. تَسابّ؛ از یکدیگر بریدن و یکدیگر را دشنام دادن. تَقاطع؛ بریدن دو گروه از همدیگر. تَهاجر؛ همدیگر بریدن و جدائی کردن. (از منتهی الارب). - با هم

بریدن؛ از هم جدا شدن: تصارم؛ با هم بریدن. (از منتهی الارب). - بریدن از کسی (چیزی)؛ دست کشیدن از او. منقطع شدن از او. ترک گفتن او. قطع آمد و شد و یا دوستی یا علاقهء دیگر با کسی کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). قطع علاقهء خویشاوندی کردن. (ناظم الاطباء). مهاجرهٔ. هجر. هجران. (المصادر زوزنی) : چو دیوان بدی راه و آئین گرفت ز یزدان برید و کم دین گرفت.فردوسی. نه فرمان او را کرانه پدید نه زو پادشاهی بخواهد برید.فردوسی. چو از روی ایشان بباید برید به توران همی خانه باید گزید.فردوسی. عطای او نه ز دشمن برید و نه از دوست چنین بود ره آزادگان و خوی کرام.فرخی. غم دیدم از آنکس که مرا می باید ببْریدم از او تا دل من بگشاید.فرخی. چون قارون را مال جمع شد از خویشاوندان ببرید. (قصص الانبیاء ص۱۱۵). پیش از آن کز تو ببرّد تو طلاقش ده مگر آزاد شود گردنت از عارش. ناصرخسرو. با هر کس منشین و مبر از همگان نیز بر راه خرد رو نه مگس باش و نه عنقا. ناصرخسرو. تاش شکم خوار داری و ندهی چیز از تو چو فرزند مهربانْت نبرّد.ناصرخسرو. لیکن ببرید دیوم از من چون دید که من چنو نه هستم.ناصرخسرو. چون ببری زآنچه طمع کرده ای آن بری از خانه که آورده ای.نظامی. مصلحت کار در آن دیده اند کز تو خر و بار تو ببْریده اند.نظامی. مرد مال و خلعت بسیار دید غره شد از شهر و فرزندان برید.مولوی. ببین که از که بریدی و با که پیوستی. سعدی (گلستان). ای مفتی شرایع احسان روا بود کابن یمین که بهر تو ببْرید از وطن. ابن یمین. ببر ز خلق و ز عنقا قیاس کار بگیر که صیت گوشه نشینان ز قاف تا قاف است. حافظ. سگی را که از خداوند برید و پی تو گرفت او را بران که روزی ترا نیز بگذارد و پی دیگری گیرد. (منسوب به دیوجانس کلبی از شاهد صادق). اِختزاع؛ بریدن از قوم و جدا کردن از آنها. مُهاجرهٔ؛ بریدن از جایی به دوستی جای دیگر. (از منتهی الارب). - بریدن تب؛ قطع شدن آن. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بریدن روشنایی؛ (اصطلاح نجوم) قطع النور. (التفهیم ص۴۹۴). - بریدن سودا؛ بر هم خوردن معامله. (از آنندراج) : ما را ز نفع سود تو سودا بریده است سودا بریده است و چه زیبا بریده است. ملاقاسم مشهدی (از آنندراج ||). منفصل شدن. فصل پیدا کردن. فاصله افتادن. انفصال : بباغ اندر کنون مردم نبرّد مجلس از مجلس براغ اندر کنون آهو نبرّد سیله از سیله. فرخی. از درون رشته تا که پایه های کژروان سبزه از سبزه نبرّد لاله زار از لاله زار.فرخی. گفتم نهند روی بدو زائران ز دور گفتا ز کاروان نبریده ست کاروان.فرخی ||. بند آمدن، چنانکه خون و اسهال. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). کلچیدن. لور شدن. خائر شدن. دفزک شدن شیر. رائب شدن شیر. خفته شدن شیر. ارضاض. جدا شدن آب شیر از مادهء پنیری آن. بصورت قطعات خرد از یکدیگر جدا درآمدن شیر آنگاه که با ترشی یا آلودگی دیگر آلوده شود. حالتی که در شیر گاهی حادث شود که مایعی زردرنگ جدا و موادی پنیری جدا در آن پیدا آید. (یادداشت مرحوم دهخدا). لخته لخته شدن. از صورت طبیعی گردیدن و تجزیه شدن به لخته ها و مایع بر اثر فساد: اذمقرار، امذقرار؛ بریدن شیر. پاره پاره شدن شیر. (از منتهی الارب). - بریدن سرکه؛ به شراب بدل شدن آن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بریدن رنگی؛ مبدل شدن یا کم شدن آن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بریدن از خنده؛ منقطع شدن نفس از بسیاری ضحک. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بس کردن از سخن، خاصه سخن بد. (یادداشت مرحوم دهخدا). - ببر؛ قطع کن! بس کن! (یادداشت مرحوم دهخدا). - بِبُرّی!؛ نفرینی است چون «بمیری». (یادداشت مرحوم دهخدا): ببرّی، چقدر میتوانی حرف بزنی ||! بریدن سخن؛ قطع کردن آن. دنبال نکردن سخن. خاموشی گزیدن : من بفسردم و سخن را ببریدم. (تاریخ بیهقی). سخن از نیمه بریدم که نگه کردم و دیدم که بپایان رسدم عمر و بپایان نرسانم. سعدی ||. در تداول، سخت مانده شدن از بس رفتن. سخت مانده شدن از بسیاریِ رفتن یا گفتن و امثال آن. از بس راه رفتن از حرکت بازماندن. (یادداشت مرحوم دهخدا). نیروی مقاومت منقطع شدن. مقاومت پیاپی و پی گیر نتوانستن ||. فرار کردن. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: از بیرم سبز و از گل خمری.

بریدنگاه.

[بُ دَ] (اِ مرکب) محل بریدن. جای بریدن. مَقطَع. محل تقاطع. (دانشنامهء علائی ص ۳۹): مُشدَّخ؛ بریدنگاه از گردن. (منتهی

الارب).

بریدنی.

[بُ دَ] (ص لیاقت) درخور بریدن ||. منسوب به بریدن. متعلق به بریدن. (ناظم الاطباء). رجوع به بریدن شود.

بریدهٔ.

[بُ رَ دَ] (اِخ) ابن حُصَیب بن عبدالله بن حارث أسلمی، مکنی به ابوسهل. از صحابیان بزرگ است که پیش از غزوهء بدر اسلام آورد ولی در این غزوه شرکت نداشت و در غزوهء خیبر و فتح مکه شرکت کرد. او عامل رسول (ص) در قبیلهء بنی غفار و اسلم بجهت اخذ زکات بود. ابتدا در مدینه سکونت گزید آنگاه به بصره رفت و سپس به مرو کوچ نمود و بسال ۶۳ ه . ق. در همین شهر درگذشت. بخاری و مسلم ۱۶۷ حدیث از وی نقل کرده اند. (از الاعلام زرکلی ج ۲ ص ۲۲) (از حبیب السیر چ تهران ج ۱ ص۱۳۷ و ۱۴۰ و ۲۴۱). و رجوع به تهذیب التهذیب و ذیل المذیل و امتاع الاسماع و العقدالفرید ج ۳ شود.

بریده.

[بَ دَ / دِ] (اِ) رهگذر و معبر و تنگ و گدار و پایاب. (ناظم الاطباء).

بریده.

[بُ دَ / دِ] (ن مف / نف) مقطوع. قطع شده. (ناظم الاطباء). أجذّ. جَذیذ. جَزیز. صَریم. ضَنیک. قَطیل. مَجزوز. مَحذوذ. مَحذوف. مَشروص. مَصروم. مَفروض. مَفصول. مَقطول. مَمنون. مَنجوّ. موضَّع. هِبَرّ : که چون برد خواهد سر شاه چین بریده بر شاه ایران زمین.فردوسی. ز تابوت چون پرنیان برکشید سر ایرج آمد بریده پدید.فردوسی. بدو گفت آن خون گرم منست بریده ز بن بار شرم منست.فردوسی. ازیرا خون همی بارم ز دیده که خون آید ز اندام بریده.(ویس و رامین). در سایهء رکابت دلها نگر فتاده بر پایهء سریرت سرها نگر بریده.خاقانی. لحم خَرادیل؛ گوشت بریدهء پاره پاره. خُزاعهٔ؛ قطعهء بریده از چیزی. (منتهی الارب). - امثال: سر بریده سخن نگوید. - بال بریده؛ پرنده ای که بالش بریده باشند : باز سفید روضهء انسی چه فایده کاندر طلب چو بال بریده کبوتری.سعدی. - بریده آمدن؛ پیموده شدن : همه شب براندیم و بیشه ها بریده آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۶۵). دو منزل بود که بیک دفعه بریده آمد. (تاریخ بیهقی ص۴۶۵). - بریده آواز؛ آنکه آوازش مقطع باشد. قَطع. (از منتهی الارب). - بریده بریده؛ قطعه قطعه شده. مقطع. - بریده بریده سخن گفتن؛ با لکنت زبان ادا کردن سخن. - بریده بینی؛ آنکه بینی وی بریده باشند. أجدع. أخرم. مشروف الانف. و رجوع به بینی بریده در همین ترکیبات شود. - بریده پا، بریده پای؛ که پایش بریده باشند. مَجذوف. (از منتهی الارب) : چو خاک ساکن و منبل مخسب در پستی بریده پای نه ای خاک را ندیم مشو. ؟ (از مقامات حمیدی). - بریده پر؛ که پرهای او بریده باشند. بریده بال : اگرچه بریده پرم جای شکر است که بند قفس سخت محکم ندارم.خاقانی. پای رفتن نماند سعدی را مرغ عاشق بریده پر باشد.سعدی. - بریده دست؛ که دستش بریده باشند. أجذم. أشلّ. أقطع. مَیدیّ: مُجذَّم؛ بریده دست و پای. (منتهی الارب). - بریده دم؛ دم کوتاه شده. (ناظم الاطباء). که دم او بریده باشد. جانوری که دمش را قطع کرده باشند. دم بریده. (فرهنگ فارسی معین). أبتر. بَتراء. محذوف الذنب: تَبتیر؛ بریده دم کردن. (تاج المصادر بیهقی ||). - کنایه از محیل و حیله گر. (فرهنگ فارسی معین). - بریده دنبال؛ که دنبال نداشته باشد: أبتر؛ بریده دنبال و بی فرزند. (زمخشری) (تاج المصادر بیهقی). - بریده زبان؛ که زبانش بریده باشد : چون ماهی ار بریده زبانی دلت بجاست دل در تو یونس است زبان دان صبحگاه. خاقانی. گر به

جهان زین نمط کس سخنی گفته است بنده به شمشیر شاه باد بریده زبان.خاقانی. در این مقام کسی کو چو مار شد دوزبان چو ماهی است بریده زبان در آن مأوی. خاقانی. زبان ناطقه در وصف شوق نالانست چه جای کلک بریده زبان بیهده گوست؟ حافظ. ||- کنایه از خاموش و ساکت. (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). و رجوع به زبان بریده در همین ترکیبات شود. - بریده سر؛ که سرش بریده باشند : بریده سر دگرباره نروید ازیرا هیچ دانا خون نجوید.(ویس و رامین). چو مهرم را بریدی بر جفا سر بریده سر نروید بار دیگر.(ویس و رامین). این مرتبت نیافت که محمود تاج دین از یک بدست کلک بریده سر نزار.سوزنی. طرار بریده سر چو طیار آویخته بی زبان ببینم.خاقانی. - بریده شدن؛ منقطع گشتن. اختزال. اخریراق. انبتات. انبتار. انبتاک. انجذاذ. انجذام. انجزام. انجیاب. انحذام. انخرام. انخزال. انخلاء انغراف. انفصال. انفصام. انقراض. انقضاب. انقطاع. بَلَت. تَخذّم. تَرّ. تُرور. تصرّم. تقطُّل. خَذم. (از منتهی الارب) : سرانجام گردد برو تیره بخت بریده شود آن گزیده درخت.فردوسی. انقعار؛ بریده شدن از بیخ. جَذَم؛ بریده شدن دست کسی. سَفاء؛ بریده شدن شیر ناقه. قَطع، قَطَعهٔ؛ بریده شدن دست از بیماری. (از منتهی الارب ||). - منقرض شدن. مقطوع شدن: چنانکه تمامت هلاک شدند و هیچکس نماند و نسل آن قوم بریده شد. (قصص الانبیاء ص۹۵ ||). - گسستن. جدا شدن: تَدابر؛ بریده شدن از همدیگر. (از منتهی الارب). تَقاطع، تَهاجر؛ از یکدیگر بریده شدن. - بریده گوش؛ گوش بریده. (ناظم الاطباء). أصلم: جدّاء؛ زن بریده گوش. شاهٔ جَدفاء؛ گوسپند اندک بریده گوش. جمل مَقصوّ (مَقصیّ)؛ شتر بریده گوش. (از منتهی الارب). - بریده مو؛ آنکه مویش بریده باشد : بود که روز اذا الشمس کورت بینام بنات نعش فلک را بریده موی و مصاب. خاقانی. مطموم الرأس؛ بریده موی سر. (منتهی الارب). - بینی بریده؛ مثله شده. که بینی او بریده شده باشد : زن کفشگر... خواهرخوانده را بینی بریده یافت. (کلیله و دمنه). و رجوع به بریده بینی در همین ترکیبات شود. - حلق بریده؛ که حلق و گلوی وی بریده باشند. گردن زده : همای شخص من از آشیان شاهی دور چو مرغ حلق بریده به خاک برمی گشت. سعدی. - دست وپابریده؛ آنکه دستها و پایهای او را بریده باشند: دست وپابریده ای هزارپایی را بکشت. (گلستان سعدی). - دنب بریده؛ حیوانی که دنبش بریده باشد. أهلب. (از منتهی الارب). - زبان بریده؛ که زبانش بریده باشد ||. - خاموش. (آنندراج) : زبان بریده به کنجی نشسته صم بکم به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم. سعدی (از آنندراج). و رجوع به بریده زبان در همین ترکیبات شود ||. گسسته. (یادداشت مرحوم دهخدا). جداشده. دورشده : کجا آنکه در کوه بودش کنام بریده ز آرام و از کام و نام.فردوسی. مُقطَع؛ بریده از خانمان. (منتهی الارب). - پیوندبریده؛ آنکه پیوند خویش گسسته باشد. قطع رابطه کرده : ای یار جفاکرده و پیوندبریده این بود وفاداری و عهد تو بدیده.سعدی ||. دورشده. ترک دوست و یار کرده : ترا از چشم من ناگاه ببرید دل من زآن بریده خون ببارید. (ویس و رامین ||). مختون. سنت کرده. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). منقطع. منقرض : دانی چه گفته اند بنوعوف در عرب نسل بریده به که موالید بی ادب.سعدی ||. پارچهء اندازه شده برای لباس و جز آن. (ناظم الاطباء) : چه جامهء بریده چه از نابرید که کس در جهان بیشتر زآن ندید.فردوسی. - جامهء نابریده؛ جامهء بریده نشده : نماز دیگر آن روز صلتی ازآن وی رسولدار برد دویست هزار درم... و پنجاه پارچه جامهء نابریده. (تاریخ بیهقی ||). شکسته : سعدی تو نیز ازین قفس تنگنای دهر روزی قفس بریده و مرغش پریده گیر. سعدی ||. کلچیده. خاثر. دفزک شده. خفته. رائب. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بریدن در «شیر» خوراکی شود. ||پیموده. طی شده. درنوردیده. - نابریده؛ طی نکرده. نپیموده : نابریده برج خاکی را تمام برج بادیشان مکان دانسته اند.خاقانی. ||معین کرده : هر روز هزار دینار بریده به اسم حویج بها به خزانهء او می فرستاد. (جهانگشای جوینی (||). اِ) نوعی حلوا. پیش پاره. پیش یاره. حلوای بریده. شفارج. (زمخشری). رجوع به پیش پاره و پیشیاره و شفارج شود.

برید ها برید.

[بِ بِ] (فعل امر، اِ مرکب)(از: برید، بروید + ها + برید، بروید) مخفف بروید ها بروید. بردابرد. (یادداشت مرحوم دهخدا). امر

مؤکد به دور شدن. امر بر از سر راه کسی برخاستن.

بریده کردن.

[بُ دَ / دِ کَ دَ] (مص مرکب) بریدن. تقریض. (از منتهی الارب ||). تعیین کردن : فرمان شد تا باز وضع قوبجور کنند و مستظهران را از پانصد دینار و بنسبت تا درویشی را یک دینار بریده کنند تا با خراجات وافی شود. (جهانگشای جوینی).تَکاتب؛ بریده کردن بهای بنده بر وی. (از منتهی الارب).

بریده گردیدن.

[بُ دَ / دِ گَ دی دَ](مص مرکب) بریده گشتن. بریده شدن. منقطع شدن. اِختضار. انجذار. انخزاع. انکراث. تجذّم. تقضّب: انجذاذ؛ بریدن و پاره گردیدن. انخزال؛ بریده گردیدن در سخن. تهدّج؛ بریده گردیدن آواز با لرزه. (منتهی الارب). رجوع به بریده گشتن شود.

بریده گشتن.

[بُ دَ / دِ گَ تَ] (مص مرکب) بریده گردیدن. بریده شدن. منقطع شدن : ور سایه ز من بریده گردد هم نیست عجب ز روزگارم.خاقانی. انقطاع؛ بریده گشتن و گسستن رسن. (از منتهی الارب ||). منقرض گشتن : بر دست ماهویه مرزبان مرو کشته شد و نسل ملوک فرس بریده گشت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۲۶). و رجوع به بریده گردیدن شود.

بریدی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به برید، به معنی چاپار. (از الانساب سمعانی). رجوع به برید شود (||. حامص) شغل برید. صاحب بریدی. مقامی معادل ریاست پست امروز : بریدی سیستان که در روزگار پیشین به اسم حسنک بود شغلی بزرگ با نام به طاهر دبیر دادند. (تاریخ بیهقی). اختیار او را کردند خلعتی بسزا یافت [خواجه بونصر] و امروز که این تصنیف می کنم با این شغل است و بریدی بر این مضموم. (تاریخ بیهقی).

بریدی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به سکهٔ البرید خوارزم. (ناظم الاطباء). و رجوع به سکهٔ البرید شود.

بریدی.

[بُ رَ] (ص نسبی) منسوب به بریدهٔ بن حصیب اسلمی، از صحابه. (از الانساب سمعانی). و رجوع به بریهٔ شود.

بریر.

[بَ] (ع اِ) نخستین برِ پیلو. بَریرهٔ، یکی. (منتهی الارب). اولین چیزی که از میوهء اراک آشکار میشود. (از اقرب الموارد). و رجوع به اراک و پیلو شود.

بریر.

[بُ رَ] (اِخ) ابن الخضیر همدانی. یکی از شهدای کربلا بروز عاشورا در رکاب حسین بن علی علیهماالسلام، و او اول کسی است که بعد از حر شهید شد. (از حبیب السیر چ طهران ج ۱ ص ۲۱۵).

بریران.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان تولم بخش مرکزی شهرستان فومن. سکنهء آن ۴۲۰ تن. آب آن از رودخانهء جمعه بازار معروف به قلعه رودخان و محصول آن برنج، توتون سیگاری، کنف و ابریشم است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بریرهٔ.

[بَ ری رَ] (ع اِ) یکی بَریر. یک میوه از پیلو. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بریر شود.

بریرهٔ.

[بَ ری رَ] (اِخ) بنت صفوان، مولاهٔ عائشه رضی اللهعنها، صحابیه است. (یادداشت مرحوم دهخدا). وی را عقل و تیزهوشی بسیار بود و عبدالملک بن مروان حدیثی از او نقل کرده است. (از اعلام النساء ج ۱ ص ۱۲۹).

بریره.

[بَ ری رَ / رِ] (اِ) راه و طریق. (ناظم الاطباء). و در دیگر مآخذی که در دسترس بود یافت نشد.

بریز.

[بِ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: ب، حرف اضافه + ریز، اصطلاح حساب یعنی فهرست و سیاهه و ارقام هزینه) با اجزاء خرج. مشتمل بابت های خرج یا دخل هزینهء تعمیرات بریز تهیه شده است؛ یعنی ریز و جزءجزء هزینه تهیه شده است ||. پیوسته. پیاپی. متصل. (یادداشت مرحوم دهخدا). یک ریز. یک بند (||. اِمص) هزینه و خرج با گشاده دستی. و این در ترکیب «بریز و بپاش» متداول است، نظیر ریخت و پاش: فلان بریز و بپاش کرد؛ در هزینه گشاده دستی کرد.

بریز.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان لار. سکنهء آن ۲۹۹ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات و خرما است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بریزاننده.

[بِ نَ دَ / دِ] (نف) (از مادهء ریز و بریزه) ریزاننده: مفتّت؛ بریزانندهء حصاهٔ. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بریزانیدن شود.

بریزانیدن.

[بِ دَ] (مص) (از مادهء ریز و ریزه)(۱) تفتیت. خرد کردن. ریزریز کردن. ریزه ریزه کردن. خردمرد کردن. و این کلمه را در سنگ گرده و سنگ مثانه و امثال آن اطبای فارس در کتب بسیار استعمال کرده اند و شباهت غریبی مابین آن و بریزهء(۲) فرانسه هست که معنی همین کلمه است: تفتیت حصاهٔ کلیه؛ بریزانیدن سنگ گرده. (از یادداشت مرحوم دهخدا). اندر داروها که سنگ مثانه بریزاند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و خون «ایل» چون بیاشامند حصاهٔ مثانه بریزاند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و رجوع به ریزانیدن شود.
(۱) - مرحوم دهخدا در یادداشتی چنین آرند: من گمان می کنم این کلمه از مادهء ریختن نیست بلکه از ریز و ریزه کردن است.
(۲) - Briser.

بریزبریز.

[بِ بِ] (ص مرکب) مغلوب شده. شکست خورده. منهزم. رو بفرار نهاده. (ناظم الاطباء (||). فعل امر) در دعا و درخواست استعمال شود، یعنی ترحم کن و یاری نما و خدا حافظ شما. (ناظم الاطباء). اما در این دو معنی جای دیگر دیده نشد (||. اِمص مرکب) اسراف. بریز و بپاش.

بریزن.

[بَ زَ] (اِ) بریجن. تنور کماج پزی. (برهان) (آنندراج). و رجوع به بریجن شود.

بریزن.

[بِ زَ] (اِ) پرویزن، که به عربی غربال و هلهال گویند ||. ترشی پالا- ||. تابه که از گل ساخته باشند و بر بالای آن نان پزند. (برهان).

بریز و بپاش.

[بِ زُ بِ] (ترکیب عطفی، اِمص مرکب) مخارج گزاف. مانند تبذیر. (یادداشت مرحوم دهخدا). خرج زیاد. هزینهء بسیار بسبب آمد و رفت بسیار یا گشاده دستی کردن. ریخت و پاش. - با بریز و بپاش؛ با دم و دستگاه. (از فرهنگ لغات عامیانه).

بریزه.

[بِ زَ / زِ] (اِ) صمغی است دوایی شبیه به مصطکی و آن سبک و خشک و بدبوی می باشد و معرب آن بارزد و ببرزد بود. (برهان). صمغی است شبیه به مصطکی و سبک و خشک بود و مانند عسل صاف و تیزبو باشد. (الفاظ الادویهٔ). و رجوع به ببرزد شود||. چیزی که رویگران بجهت لحم کردن و وصل نمودن برنج و مس و امثال آن بکار برند و بر دمیدگیها نیز مالند. (برهان ||). مرهمی که بر روی زخم رفاده کنند. (ناظم الاطباء).

بریزه.

[بِ زَ / زِ] (اِ)(۱) گیاهی از تیرهء گندمیان که شامل ۳۰ گونه است و در آسیا و اروپا و آفریقای شرقی و آمریکای شمالی و مرکزی میروید. در اروپا این گیاه را بمناسبت شکل خوش آیندی که دارد گل عشق می نامند. کوچوک. چایرگوزلی. بریزهء صغیر.

(فرهنگ فارسی معین). Brize ,(لاتینی) (۱) - Briza gracilis . (فرانسوی)

بریزیدن.

[بِ دَ] (مص) تفتّت. خردمرد شدن. ریزه ریزه شدن. (یادداشت مرحوم دهخدا): تمرّد؛ موی بریزیدن. (از دستوراللغهٔ). و رجوع به بریزانیدن شود ||. متلاشی شدن. از هم پاشیدن. پوسیدن: تناثر لحم؛ بریزیدن گوشت. (از یادداشت مرحوم دهخدا). از هم فروریختن : آن مردگان در آن چهار دیوار بماندند سالیان بسیار و جمله بریزیدند و خاک شدند. (ترجمهء تفسیر طبری). التهرؤ؛ از هم بریزیدن گوشت. (از مجمل اللغهٔ). و رجوع به بریزانیدن شود.

بریس.

[بِ] (اِخ) دهی است از بخش نمین شهرستان اردبیل. سکنهء آن ۷۷۷ تن. آب آن از چشمه و چاه و محصول آن غلات و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بری ساختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) ادای دین. بیرون شدن از ضمانت. از گردن نهادن وام یا عهد و پیمان : چنگ درزده ام در بیعت او به وفای عهد و بری ساختن ذمهء عقد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۵). و رجوع به بری شود.

بریستول.

[بْری / بِ تُلْ] (اِخ)(۱) نام شهری در انگلستان (کنت نشینهای گلوسستر و سامرست)، در ساحل آون(۲)، حد فاصل دو کنت نشین. دارای ۴۴۲هزار تن سکنه. شهری بندری است و مرکز صنایع مکانیکی و هواپیماسازی و کشتی سازی و نساجی و صنایع شیمیایی و غذایی و تنباکو و کاغذسازی است. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Avon - (۲) .Bristol.

بریسته.

[بِ تَ] (اِخ) دهی است از دهستان نعلین بخش سردشت شهرستان مهاباد. سکنهء آن ۱۲۶ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و توتون و میوهء جنگلی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بریش.

[بَ] (اِ) اسپ چپار، که خجکها دارد بخلاف رنگ خود. (منتهی الارب). اسپ چپار که خجکهای سفید یا سیاه بخلاف لون آن دارد. (آنندراج). به معنی أبرش است. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). رجوع به ابرش شود.

بریش.

[بَ](۱) (اِ) مخفف ابریشم. (آنندراج از فرهنگ سکندرنامه). و رجوع به بریشم شود. (۱) - در آنندراج بکسر «ب» ضبط شده است.

بریش.

[بِ] (اِمص) پاشیدن و فرونشاندن. (برهان). تبدیل بریز است. (آنندراج). پاشیدگی و فرونشاندگی. (ناظم الاطباء).

بری شدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب) بیزار شدن. (ناظم الاطباء). مبارات : چه کرده ام بجای تو که نیستم سزای تو نه از هوای دلبران بری شدم برای تو. خاقانی. مشو تا توانی ز رحمت بری که رحمت برندت چو زحمت بری.سعدی. وگر ترک خدمت کند لشکری شود شاه لشکرکش از وی بری.سعدی. - بری شدن از کسی؛ در تداول عوام، از او بیزار شدن. یکباره او را مکروه و منفور دیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بری شود ||. دور شدن. برکندن : گفت خاقانی از خدا برهم گر ز عشقت بری توانم شد.خاقانی.

بریشم.

[بَ شَ] (اِ) ابریشم. افریشم. (آنندراج). ابریسم. قز. رجوع به ابریشم شود : بیابید از این مایه دیبای روم که پیکر بریشم بود زرْش بوم.فردوسی. کرم کز توت بریشم کند آن نیست عجب چه عجب از زمی ار دُر دهد و گوهر بر. فرخی. بهمه شهر بود از آن آذین در بریشم چو کرم پیله زمین.عنصری. تا می ناب ننوشی نبود راحت جان تا نبافند بریشم خز و دیبا نشود.منوچهری. شده از غیرتش بریشم تن زَهرهء زهرهء بریشم زن.سنائی. کرا بنده کو بار مردم کشد گهی شم کشد گه بریشم کشد.نظامی. بسا مرغ را کز چمن گم کنند قفس عاج و دام از بریشم کنند.نظامی. سه نگردد بریشم ار او را پرنیان خوانی و حریر و پرند.هاتف. نقّاض؛ بریشم گزار. (دهار). و رجوع به ابریشم شود. - بریشم خور؛ که ابریشم را بخورد. کرم خورندهء ابریشم مانند بید و جز آن : گرچه یکی کرم بریشم گر است باز یکی کرم بریشم خور است.نظامی. - بریشم طناب؛ طناب از ابریشم : زده بارگاهی بریشم طناب ستونش زر و میخش از سیم ناب.نظامی. - بریشم لب؛ که لبی نرم چون ابریشم دارد. نازک، و آن صفتی نیکوست اسب را : بریشم لبی بلکه لؤلؤسمی رونده چو لؤلؤ بر ابریشمی.نظامی ||. تار ساز، چه بجای زه یا سیم امروزین، در قدیم ابریشم بر رود و ساز و دیگر آلات زهی می کشیده اند : خری ماند اکنون بنه برنهید بسازید رود و بریشم دهید.فردوسی. وآن سرانگشتان او را بر بریشمهای او جنبشی بس بلعجب وآمدشدی بس بیدرنگ. منوچهری. پیریش چنگ پشت کرد و ضعیف چون بریشم ز گوشمال رباب.سوزنی. یک بریشم کم کن از آهنگ جور گر نه با ایام در یک پرده ای.انوری. تن چو تار قز و بریشم وار ناله زین تار ناتوان برخاست.خاقانی. لاجرم از سهم آن بربط ناهید را بندرهاوی برفت، رفت بریشم ز تاب. خاقانی. عندلیب از نوای تیزآهنگ گشته باریک چون بریشم چنگ.نظامی. نوای جهان خارج آهنگی است خلل در بریشم در چنگی است.نظامی. زآن هر دو بریشم خوش آواز بر ساز بسی بریشم ساز.نظامی. می بآواز بریشم خور کمال مطربی گر آیدت روزی بچنگ. کمال خجندی.

بریشم پوش.

[بَ شَ] (نف مرکب)بریشم پوشنده. ابریشم پوش. آنکه لباس از ابریشم در بر دارد. پوشندهء جامهء ابریشمین ||. کنایه از وشاق و ساقی. (خسرو و شیرین چ وحید ص۴۵۲) : بریشم زن نواها برکشیده بریشم پوش پیراهن دریده.نظامی.

بریشم زن.

[بَ شَ زَ] (نف مرکب)بریشم زننده. ابریشم زن. سازنده. چنگ زن. نوازنده. مطرب. نوازندهء ذوات الاوتار : شده از غیرتش بریشم

تن زَهرهء زُهرهء بریشم زن.سنائی. عددْش گرچه شود زهرهء بریشم زن چو کرم پیله هم اندر حصار خواهد بود. مجیر بیلقانی. حلقهء ابریشم اینک ماه نو لحن آن ماه بریشم زن کجاست؟خاقانی. گر حور بریشم زن خفته ست چو کرم قز از بانگ قنینه ش کن بیدار بصبح اندر. خاقانی. بریشم زن نواها برکشیده بریشم پوش پیراهن دریده.نظامی. بریشم زن ره عشاق میزد سرورش بر دل عشاق میزد.میرخسرو. و رجوع به ابریشم زن شود.

بریشم زنی.

[بَ شَ زَ] (حامص مرکب)عمل و شغل ابریشم زن. (فرهنگ فارسی معین).

بریشم کشی.

[بَ شَ کَ / کِ] (حامص مرکب) ابریشم کشی. عمل تبدیل پیلهء ابریشم به تارهای ابریشمی : دو کرم است کآن در بریشم کشی کند دعوی آبی و آتشی.نظامی. جهان چون دکان بریشم کشی است ازو نیمی آبی دگر آتشی است.نظامی.

بریشم گر.

[بَ شَ گَ] (ص مرکب)ابریشم گر. ابریشم ساز. (ناظم الاطباء) : گرچه یکی کرم بریشم گر است باز یکی کرم بریشم خور است.نظامی.

بریشم نواز.

[بَ شَ نَ] (نف مرکب)بریشم نوازنده. بریشم زن. ساززن. چنگی. پردازندهء ساز رشته دار. (ناظم الاطباء) : یکی سرو سیمین پرورده ناز برش مشک و شاخش بریشم نواز.اسدی. مگر زآن نوای بریشم نواز بریشم کشم روم را در طراز.نظامی. بریشم نوازان سغدی سرود به گردون برآورده آواز رود.نظامی.

بریشم نوازی.

[بَ شَ نَ] (حامص مرکب)نواختن بریشم. عمل بریشم نواز. (فرهنگ فارسی معین).

بریشمین.

[بَ شَ] (ص نسبی) ابریشمین : چنگ بریشمین سلب کرده پلاس دامنش چون تن زاهدان کز او بوی ریای نو زند. خاقانی. - بریشمین کلاه؛ که کلاه ابریشمین دارد : پیله که بریشمین کلاه است از یاری همدمان راه است.نظامی.

بریشون.

[ ] (اِ) ثمر درختی است شبیه به امرود و منبت آن اسکندریه، و در مصر آنرا تناول می نمایند و در سایر بلاد بعیده سم است. (فهرست مخزن الادویهٔ).

بریشوی.

[بَ شَ] (از یونانی، اِ) عصر روز یکشنبه ||. عید پاک، و هر عیدی ||. تهیه و تدارک. (ناظم الاطباء).

بریص.

[بَ] (ع اِ) درخش و تابش چیزی. (منتهی الارب). بریق. (از ذیل اقرب الموارد از اساس ||). گیاهی است مانند سعد. (منتهی الارب (||). اِخ) موضعی است به دمشق. (منتهی الارب). نام رودی است به دمشق، و گویند همهء غوطه است. (از مراصد).

بریص.

[بُ رَ] (ع اِ) (ابو...) کنیهء وزغ. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). رجوع به ابوبریص شود.

بریطانیا.

[بْری / بِ] (اِخ) بریتانیا. انگلستان. رجوع به بریتانیا و انگلستان شود.

بریطانیای کبیر.

[بْری / بِ یِ کَ] (اِخ)بریتانیای کبیر. انگلستان. رجوع به بریتانیای کبیر و انگلستان شود.

بریعهٔ.

[بَ عَ] (ع ص) زن درگذشته به جمال و عقل. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). زن کامل در فضل و جمال و عقل. (ناظم الاطباء).

بریغ.

[بِ] (اِ) خوشهء انگور. (برهان) (آنندراج).

بریق.

[بَ] (ع مص) درخشیدن چیزی. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بُروق. و رجوع به بروق شود (||. اِ) درخشندگی. (منتهی الارب). تلالؤ. (اقرب الموارد). درخشندگی و تابش برق که از ابر می جهد. (غیاث): لها [لصفائح الطلق] بصیص و بریق. (ابن البیطار). و از صهیل اسبان و بریق اسنان دلها و چشمهای مخالفان کور. (جهانگشای جوینی (||). ص) درخشان. (غیاث) : زخم تیغ و سنگهای منجنیق تیغها برکرد چون برق بریق.مولوی.

بریق.

[بَ] (اِ) کشتی دودگله. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بریک شود.

بریق.

[بُ رَ] (اِخ) ابن عیاض بن خویلد هذلی. شاعری است از عرب. (از منتهی الارب) (از المعرب جوالیقی).

بریقلیمنون.

[بِ] (معرب، اِ)(۱) پیچ امین الدوله، که گیاهی است. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به پیچ امین الدوله شود. . (یونانی) (۱) - Periklymenon

بریقهٔ.

[بَ قَ] (ع اِ) شیر که بر آن پیه یا قدری روغن ریخته باشند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). طعامی است که از شیر و روغن کنند. (بحر الجواهر). ج، بَرائق. (اقرب الموارد) (منتهی الارب).

بریقهٔ.

[بُ رَ قَ] (ع اِ) نام ماده بز است که وقت دوشیدن شیر بدان خوانند. (منتهی الارب).

بریک.

[بَ] (ع ص) برکت یافته: طعام بریک. (از منتهی الارب). مبارک فیه. (اقرب الموارد (||). اِ) افروشه یا خرمای تر که با مسکه خورند. (منتهی الارب). رطب که با زبد و کره خورند. واحد آن بریکهٔ. (از اقرب الموارد). ج، بُرُک. (اقرب الموارد) (منتهی الارب).

بریک.

[بْری / بِ] (فرانسوی، اِ)(۱) نوعی کشتی با دو دگل. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بریق شود. (۱) - Brick.

بریک.

[بُ رَ] (اِخ) شهری است به یمامه. (منتهی الارب) (از مراصد).

بریکان.

[بُ رَ] (اِخ) دو برادر بودند از فارسان و شجاعان عرب نام یکی بارِک و دیگر بُرَیک. (از منتهی الارب).

بریکتو.

[بْری / بِ تُ] (اِخ)(۱) اوگوست مارتن ژولین. (۱۸۷۳- ۱۹۳۰ م.) مستشرق بلژیکی. وی از سال ۱۹۰۰ م. به تدریس در دانشگاه لیژ پرداخت و مقارن زمان مرگش استاد زبان و تاریخ عبری، عربی، فارسی و ترکی در آن دانشگاه بود. او نشان شیر و خورشید از ایران و نشان ستاره از افغانستان داشت. او راست: داستانهای فارسی. نمایشنامه های ملکم خان. رستم و سهراب. ترجمهء خسیس (از آخوندزاده). ترجمهء سلامان و ابسال و یوسف و زلیخای جامی. (از دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Bricteux.

بری کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) بیزار کردن. دور کردن : یکی دخترش بود کز دلبری پری را برخ کردی از دل بری.اسدی. مفلسی من ترا از بر من می برد سرکشی تو مرا از تو بری میکند.خاقانی || . بریدن. برداشتن : سال تا سال همه مدحت او نظم کنم نکند میر دل از مهر چنین بنده بری.فرخی.

بریکلا.

[بَ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان میانرود سفلای بخش نور شهرستان آمل. سکنهء آن ۱۳۰ تن. آب آن از رودخانهء بریرود و محصول آن برنج و مختصر غلات و نیشکر است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بریکهٔ.

[بَ کَ] (ع اِ) واحد بریک. یکی بریک. (از اقرب الموارد). رجوع به بریکهٔ شود || . افروشه. (منتهی الارب). خبیصهٔ. (اقرب الموارد).

بریگاد.

[بْری / بِ] (فرانسوی، اِ)(۱) چندین واحد نظامی از یک صنف که تحت فرماندهی یک سرتیپ (ژنرال) باشند || . واحدی مرکب از دو فوج. تیپ. (فرهنگ فارسی معین). - بریگاد قزاق؛ تیپ مستقل ایرانی، تحت ریاست صاحب منصبان روسی و مرکب از دو فوج سوار و یک دسته موزیک که در سنهء ۱۲۹۶ ه . ق. موجب امتیاز و قرارداد مخصوص تحت نظر مربیان و مشاقان روسی و از روی اصول و نظامات قزاق تزاری، در ایران تشکیل یافت، و بعدها بتدریج تشکیلات آن توسعه پذیرفت، و واحدهای پیاده و آتشبار و افواج مختلف ولایات به آن ضمیمه شد، و عاقبت عملاً تشکیلات آن از صورت بریگاد (= تیپ) به صورت دیویزیون(۲) (= لشکر) درآمد. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به همین مأخذ و نیز رجوع به قزاق شود. (۱) - Brigade. . (فرانسوی) (۲) - Division

بری گردیدن.

[بَ گَ دی دَ] (مص مرکب) بیزار شدن. پاک شدن. پاک از گناه شدن : که مجرم بزرق و زبان آوری ز جرمی که دارد نگردد بری.سعدی. و رجوع به بری شود.

بریل.

[بْری / بِ] (فرانسوی، اِ)(۱) سیلیکات بسیار سخت بریلیوم و آلومینیوم که میتوان آنرا زمرد نارس نامید. بهادارترین نوع آن زمرد است. (دایرهٔ المعارف فارسی). . (فرانسوی) (۱) - Bril

بریم.

[بَ] (ع اِ) صبح. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). دو رشتهء سرخ و سپید که زنان با هم تافته بر میان و بازو بندند. (منتهی الارب ||). نخی که از رشته های سپید و سیاه تافته باشند. (از اقرب الموارد ||). هرچه در آن دو رنگ مختلف باشد.

(منتهی الارب ||). ریسمان تابیده. (از اقرب الموارد ||). ریسمانی است دورنگ مزین به جواهر و جز آن که زنان بر میان و بازو بندند. (منتهی الارب). ریسمانی است زنان را که از دو رنگ تشکیل شده مزین به جواهر است. (از اقرب الموارد ||). جامه که ابریشم و کتان در آن بکار رفته باشد ||. آبی که با آب دیگر مخلوط شده باشد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). حمایل مهره ها که برای دفع چشم زخم در گلوی اطفال کنند. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). اشک آمیخته به سرمه||. جماعت از هر جنس مردم ||. لشکری که از قبایل شتی گرد آمده باشد. (منتهی الارب). سپاه و لشکر، بجهت رنگهای مختلف شعار قبایل که در آن است. (از اقرب الموارد ||). افسون. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). مرد متهم. (منتهی الارب).

بریمان.

[بَ] (ع اِ) تثنیهء بَریم. رجوع به بریم شود ||. جگر و کوهان شتر که به درازا بریده به رشته و مانند آن پیچند. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). دو سپاه عرب و عجم. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بریموطالون.

[] (معرب، اِ) به رومی آذربویه را نامند. (از فهرست مخزن الادویهٔ) (از تحفهء حکیم مؤمن).

بریم وند.

[بِ وَ] (اِخ) دهی است از دهستان خالصهء بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه. سکنهء آن ۱۷۰ تن. آب آن از چاه و قروسو و محصول آن غلات و حبوب دیمی و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بریم وند.

[بِ وَ] (اِخ) دهی است از دهستان دروفرامان بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه. سکنهء آن ۱۶۵ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و حبوب و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بریمهٔ.

[بَ مَ] (ع اِ) یک قطعه از جگر شتر ||. مته و مثقب نجار. (از اقرب الموارد). درفش و برماه و ارهء مدوری که جمجمه را بدان سوراخ کنند. (ناظم الاطباء).

بریمهٔ.

[بُ رَ مَ] (اِخ) از اعلام است. (منتهی الارب).

بریمی.

[بُ رَ] (اِخ) واحه ای در قسمت شرقی جزیرهٔ العرب، که مرکز آن بهمین نام در فاصلهء ۱۵۰کیلومتری شمال ابوظبی واقع است.

وسعت این واحه در حدود ۶ در ۹ کیلومتر و جمعیت آن در حدود ۱۰هزار تن است. محصول عمده اش خرما، یونجه، سبزی، انبه، لیموی ترش و شیرین است که از دبی که بندر عمدهء واحه است صادر میشود. بسال ۱۹۵۵ م. انگلیسها این واحه را تصرف کردند و آنرا بین ابوظبی و مسقط تقسیم کردند. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

برین.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بر. بالایین، یعنی بلندترین و بالاترین، چه فلک الافلاک را باین اعتبار سپهر برین گفته اند. (از برهان). برتر و بلند. (غیاث). بالایین. بلندترین. بالاترین. برترین. عالی ترین. (ناظم الاطباء). اعلی. علْوی. زبرین. زوَرین. فوقانی. روئین. مقابل فُرودین. (یادداشت مرحوم دهخدا) : برین آتش است و فرودینْش خاک میان آب دارد ابا باد پاک.ابوشکور. جهان برین و فرودین توئی خود بتن زین فرودین بجان زآن برینی. ناصرخسرو. این فرودین بدین دو بازرسید آن برین را بدین دو بازرسان.ناصرخسرو. خوق؛ حلقهء گوشواره زیرین باشد خواه برین. (منتهی الارب). - آسمان برین؛ آسمان اعلی. فلک الافلاک. آسمان نهم. فلک اطلس : گروه دیگر گفتند نی که این بت را بر آسمان برین بود جایگاه آور.فرخی. من ز شادی بر آسمان برین نام من بر زمین دهان بدهان.فرخی. از آستان او ز ره جاه و منزلت آسان به آسمان برین میتوان رسید.سوزنی. کله گوشه بر آسمان برین.سعدی. - باد برین؛ باد صبا، چنانکه باد دبور فُرودین است. (از برهان) (از آنندراج) : بزیر چرخ برین بی مثال فرمانش ز سوی قبله نیارد وزید باد برین. شمس فخری (از آنندراج). و رجوع به باد شود. - برین دائره؛ فلک. (آنندراج ||). - کرهء خاک. (آنندراج). - برین سفره؛ فلک و دنیا. (آنندراج). - برین فرهنگ؛ بالاترین دانش، و آن علم الهیات و حکمت است که علم به صانع تعالی و عقول و نفوس باشد. (از آنندراج). و رجوع به علم برین شود ||. - نام کتابی بوده از تصانیف پادشاه کامل خردمند، تهمورث ملقب به دیوبند، و معنی ترکیبی آن یعنی عقل اول، چه فرهنگ به معنی عقل است و بر بالاترین همه عقول و آن نیز اول همه است. (آنندراج). - برین مرکز؛ کنایه از زمین است. (هفت قلزم). - بهشت برین؛ بهشت بالایین : جهان شد ز دادش بهشت برین به پرویز کردن سزد آفرین.فردوسی. دل شاه شد چون بهشت برین همی خواند بر کردگار آفرین.فردوسی. وز آن چون بهشت برین گلستان نگردد تهی روی کابلستان.فردوسی. ابلیس پیر بود بیندیش تا چه کرد بگزید بر بهشت برین آتش سعیر.فرخی. بهر کلیدی از آن جبرئیل باز کند در بهشت برین پیش تو بروز شمار.فرخی. سوسن کافوربوی، گلبن گوهرفروش ز می اردی بهشت کرده بهشت برین. منوچهری. بخت جوان دارد آن که با تو قرین است پیر نگردد که در بهشت برین است.سعدی. به دورت جهان چون بهشت برین است بهشت برین نیز حقا بر این است. ؟ (از شرفنامهء منیری). و رجوع به بهشت برین در ردیف خود شود. - پایهء برین؛ بلندترین پله. (ناظم الاطباء). - جهان برین؛ جهان اعلی : جهان برین و فرودین توئی خود بتن زین فرودین بجان زآن برینی. ناصرخسرو. - چرخ برین؛ فلک الافلاک. آسمان و کرهء سماوی. (ناظم الاطباء) : نباید که در کاخ افراسیاب بتابد ز چرخ برین آفتاب.فردوسی. چنین است کردار چرخ برین گهی این بر آن و گهی آن برین.فردوسی. ز چندان بزرگان مرا برگزید سرم را به چرخ برین برکشید.فردوسی. گر از علم و طاعت برآریم پر از اینجا به چرخ برین برپریم.ناصرخسرو. غوطه توان داد روز عرض ضمیرش در عرق آفتاب چرخ برین را.انوری. راست گفتی مظله ایست سیاه سر برافراخته ز چرخ برین.ظهیر فاریابی. بزیر چرخ برین بی مثال فرمانش ز سوی شرق نیارد وزید باد برین. شمس فخری. و رجوع به چرخ برین در ردیف خود شود. - خلد برین؛ بهشت بالایین و ابدی و بهجت و عشرت انگیز. (ناظم الاطباء) : عید آمد از خلد برین شد شحنهء روی زمین هان ماه نو طغراش بین امروز در کار آمده. خاقانی. و رجوع به خلد برین در ردیف خود شود. - سپهر برین؛ فلک الافلاک که بالاتر از فلکهای دیگر است. (از برهان) (آنندراج) : خروش سواران ایران زمین رسیده بگوش سپهر برین.فردوسی. که آیا بهشت است یا بزمگاه سپهر برین است یا چرخ ماه.فردوسی. گر نه سپهر برین آبده دست تست از چه سبب خم گرفت پشت سپهر برین؟ خاقانی. بپای پیل حوادث سرم

نگشتی پست زیادتی نرسیدیم از سپهر برین.ابن یمین. بکام تو بادا سپهر برین سپهر برین نیز بادا بر این. ؟ (از شرفنامهء منیری). و رجوع به سپهر در ردیف خود شود. - عرش برین؛ فلک الافلاک : ساخته عرش برین فرش را فرش قدم کن چو زمین عرش را.جامی. و رجوع به عرش در ردیف خود شود. - علم برین؛ علویات : چنان اختیار افتاد که چون پرداخته شده آید از منطق حیلت کرده آید که آغاز علم برین کرده شده و بتدریج به علمهای زیرین شده آید. (دانشنامهء علائی). و رجوع به علم در ردیف خود شود. - فردوس برین؛ بهشت بالایین و ابدی و بهجت و عشرت انگیز. (ناظم الاطباء) : نه از این آمد باللّه نه از آن آمد که ز فردوس برین وز آسمان آمد. منوچهری. قصر جاه و شرف و عمر تو بادا معمور تا به فردوس برین بر شده در سارد شرف. سوزنی. تا نقش تو در دیدهء ما گوشه نشین شد هر جا که نشستیم چو فردوس برین شد. مولانا. و رجوع به فردوس در ردیف خود شود ||. بزرگ. بلند : نخستین برآیم ز جَمّ برین جهاندار تهمورس بآفرین.فردوسی. چنین گفت کز گاه جَمّ برین نیاراست کس لشکری همچنین.فردوسی. از آن شهره فرزند کو را رسیده ست بقدر بلند برین محمد.ناصرخسرو. - برین پادشاه؛ پادشاه بزرگ و بالاترین پادشاه. (آنندراج ||). دائم و ابدی (||. اِ) مطبوع و نیکوئی هر چیزی، و اعلائی هر چیزی ||. قسمت عمده. (ناظم الاطباء ||). رخنه و شکاف (||. اِخ) نام آتشکده ای. (برهان) (ناظم الاطباء).

برین.

[بَرْ رَ] (ع اِ) تثنیهء برّ. رجوع به بر شود (||. اِخ) ایالاتی که به بحر ابیض و اسود متصل اند. (ناظم الاطباء ||). کنایه از عرب و روم. (غیاث).

برین.

[بِ] (اِ) هر سوراخ را گویند عموماً، و سوراخ تنور را خصوصاً. (برهان) (آنندراج). سوراخ زیر تنور و کوره و دمگاه و غیره. (یادداشت مرحوم دهخدا). برینه ||. درِ تنور. (ناظم الاطباء ||). آب نتن و راه فاضل آب. (ناظم الاطباء).

برین.

[بُ] (اِ) پارچهء کوچک و هلال داری باشد که از خربزه و هندوانه بریده باشند. (برهان) تراشه. قاش. قاچ. (یادداشت مرحوم دهخدا) : چون برید و داد او را یک برین همچو شکّر خوردش و چون انگبین. مولوی (از آنندراج).

برین.

[بُ] (اِمص) بریدن پارچه و جامه و امثال آن. برینش. قطع. (فرهنگ فارسی معین).

برین.

[بُ / بِ] (ع اِ) جِ بُرهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به برهٔ شود.

برین.

[بُ رَ] (اِخ) عبدالله داری، مکنی به ابوهند. صحابی است. (از منتهی الارب). و رجوع به ابوهند شود.

برین.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان کوهسارات بخش مینودشت شهرستان گرگان. سکنهء آن ۳۹۵ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و لبنیات و ابریشم است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

برینس.

[بِ نُ] (معرب، اِ)(۱) ثوبر. زلفنج. شوبر. حرکهٔ، و آن نوعی بلوط است و بزبان عامیانهء اندلس بِهِش نامند. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بلوط شود. . (یونانی) (۱) - Prinos

برینش.

[بُ نِ] (اِمص) بریدن و برش. (برهان). قطع. (دانشنامهء علائی ص۷۴ س ۱۵) : پراکندگی در سپاه اوفتاد برینش در آزرم شاه اوفتاد.نظامی. چو هرگه کزین سو شتاب آورند برینش درین کشت و آب آورند. نظامی. ولی باید اندیشه را تیز و تند برینش نیاید ز شمشیر کند.نظامی. اجزاز؛ به برینش آمدن پشم. (زوزنی ||). راندن شکم و بریدن آن، به معنی اینکه گویا شکم او را از غایت درد می برند. (برهان) (از شرفنامهء منیری). زحیر. (از آنندراج ||). هجرت. دور شدن. جدا شدن. جدائی: هجرهٔ؛ برینش از وطن. (دهار (||). اِ) مقراض. (ناظم الاطباء).

برینک.

[بُ نَ] (اِ مصغر) برینه. قاچ. (یادداشت مرحوم دهخدا). بُرین. رجوع به برین و برینه شود.

برینکه.

[بَ کَ / کِ] (اِ) دانش. (ناظم الاطباء). و در سایر مآخذ که در دسترس بود دیده نشد.

برینگ.

[بِ] (اِخ)(۱) (تنگه یا باب...) برنگ. رجوع به برنگ شود. (۱) - Bering.

برینگ.

[بِ] (اِخ)(۱) (دریای...) برنگ. رجوع به برنگ شود. (۱) - Bering.

برینه.

[بَ نَ / نِ] (ص نسبی) منسوب به بَر. برین. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بَرین شود.

برینه.

[بِ نَ / نِ] (اِ) هر سوراخ عموماً و سوراخ تنور خصوصاً. (برهان). بِرین. در لهجهء خراسان، منفذ و سوراخی است که در پایین تنور

و کندو و «پرخو» می گذارند. و رجوع به بِرین شود ||. آلتی مسطح از چوب که در زیر آن خارهای آهنین دارد و آنگاه که باران زمین را سَربَست می کند و زمین سِلّه می بندد به گاو می بندند و بر زمین مرور میدهند تا زمین را کمی خارش دهد و تخمها را که قادر به روئیدن در آن زمین نیستند قدرت سر زدن و بیرون آمدن دهد، بیشتر این کار را برای زراعت پنبه کنند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

برینه.

[بُ نَ / نِ] (اِ) برینک. برین. قاچ. (یادداشت مرحوم دهخدا): شبطهٔ؛ برینهء خربزه. (مهذب الاسماء). و رجوع به بُرین شود ||. کارد (؟). (یادداشت مرحوم دهخدا) : از این بدخو بِبُر از پیش آنک او نهد بر سینه ت آن ناخوش برینه. ناصرخسرو.

بریو.

[بِ وْ] (اِخ) دهی است از دهستان اشکنان بخش گاوبندی شهرستان لار. سکنهء آن ۲۰۲ تن. آب آن از چاه و باران و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بریوسیس.

[بَرْ] (معرب، اِ) به لغت یونانی نوعی از لبلاب است و رنگ آن مانند زعفران باشد. (هفت قلزم). برپوسیس. بربوسیوس. و رجوع به بربوسیوس شود.

بریوما.

[ ] (اِ) دوایی درد چشم را. گل سرخ پانزده درهم، زعفران هشت درهم، افیون و سنبل از هر یک دو درهم، صمغ عربی هشت درهم کوفته و پخته و با آب صاف و سفیدهء تخم بسرشند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بریون.

[بَرْ] (اِ) گرداگرد دهان. (برهان) (ناظم الاطباء ||). دیبای تنک و حریر نازک. برنون. (ناظم الاطباء).

بریون.

[بَ ری وَ / بِرْ یَ / یُو / بِرْ] (اِ)علتی است که در بدن آدمی پیدا میشود و هرچند برمی آید پهن میگردد و خارش می کند و آنرا در هندوستان داد میگویند و به عربی قوبا خوانند. (برهان). نام علتی است و سبب آن دو چیز بود یکی خلط بد در تن و دیگر قوت طبیعت. (از آنندراج) :سوم آفتهائی است که اندر پوست پدید آید و پوست از آن خراشیده شود چون بریون که به تازی قوبا گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). چون گر و خارش و بریون و آبله. (ذخیرهء خوارزمشاهی). شراب استوخودوس ار خورد کس ز من بشنو حدیث بی ریا را بواسیر و بریون را دهد نفع برد هم علت ماخولیا را. حکیم یوسفی طبیب (از آنندراج).

بریهٔ.

[بَ ری یَ] (ع اِ) آفریدگان. (منتهی الارب) (السامی). آفریده. (زمخشری). خلق. مردم. ج، بریات، بَرایا. (ناظم الاطباء) : ان الذین کفروا من أهل الکتاب و المشرکین فی نار جهنم خالدین فیها اولئک هم شر البریهٔ. ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات اولئک هم خیر البریهٔ. (قرآن ۹۸/۶ و ۷)؛ کسانی از اهل کتاب که کافر شدند و مشرکان در آتش جهنم، جاویدان هستند و آنان بدترین خلق هستند. کسانی که ایمان آوردند و کارهای صالح انجام دادند آنان بهترین خلق باشند.

بریهٔ.

[بَرْ ری یَ] (ع اِ) صحرا و زمین بی کشت، خلاف ریفیهٔ. (منتهی الارب). صحرا. (اقرب الموارد). ج، بَراری. (اقرب الموارد) (منتهی الارب).

بریهٔ.

[بِرْ ری یَ] (ع ص نسبی) تأنیث بِرّی، منسوب به بِرّ. و رجوع به بِرّ و بِرّی شود. - وجوه (وجوهات) بریهٔ؛ نقدها که بر سبیل مبرات دهند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بریه.

[بُ رَیْهْ] (ع اِ مصغر) مصغر ابراهیم. (منتهی الارب).

بریه.

[بُ رَیْهْ] (اِخ) (نهر...) نهری است به بصره در مشرق دجله. (از منتهی الارب) (از مراصد).

بریه.

[ ] (اِخ) بیره. دهی است جزء بخش خرقان شهرستان ساوه. سکنهء آن ۱۱۲ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و سیب زمینی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بریهون.

(۱) [ ] (اِخ) شهری است چون رباطی [به هندوستان] و هر سالی اندرو چهار روز بازار تیز باشد و از آنجا به قنوج نزدیک است و حدود رایست و اندرو سیصد بتخانه است. و اندرو آبیست که گویند که هرکه خویشتن را بدان آب بشوید هیچ آفتش نرسد و هرگه که مهتری از ایشان بمیرد همه کهتری که اندر سایهء او باشند خویشتن بکشند. و پادشاه این شهر بر تخت نشیند و هر جا که رود آن تخت را بر کتفها همی برند بسی مرد تا آنجا که او خواهد. میان این شهر و تبت مقدار پنج روزه راهست اندر عقبه های سخت. (حدود العالم). (۱) - در حدود العالم چ سیدجلال الدین تهرانی، برمهیون ضبط شده است.

بریهی.

[بُ رَ هی ی] (ع ص نسبی) منسوب به بریهٔ که نام مادر منتسب الیه است. (از الانساب سمعانی).

بریهیم.

[بُ رَ] (ع اِ مصغر) مصغر ابراهیم. (منتهی الارب). بُرَیْه. و رجوع به بُرَیْه شود.

بز.

[بُ] (اِ) گوسفند اعم از آنکه دنبکی باشد یا غیردنبکی، و آنرا به عربی تیس گویند. (آنندراج). قسمی از گوسپند بی دنبه که دارای شاخهای راست بدون اعوجاج است و نر و ماده میباشد. (ناظم الاطباء). گوسفند شاخ و ریش دار بی دنبه. (یادداشت مرحوم دهخدا). پستانداری از خانوادهء تهی شاخان جزو زیرراستهء نشخوارکنندگان از راستهء سم داران که جزو دامهای اهلی تربیت می شود و از گوشت و شیر و پشم و کرک آن استفاده می کنند. احتمالاً در ایام باستانی در ایران آنرا اهلی کردند. بزهای حقیقی از نوع کاپرا(۱) و از تیرهء بوویده(۲) و اصلاً از بر قدیم هستند و در آن بر استعمال شیر بز معمول است. (از فرهنگ فارسی معین) (از دائرة المعارف فارسی). معز. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). ماعز. چپش. (یادداشت مرحوم دهخدا). در بعضی لهجات محلی بز تنها بر ماده گوسپند بی دنبهء مودار اطلاق می شود و نر آنرا تیشتر گویند. بز به هیئت وحشی و بنام بز کوهی به صورت دسته های کوچک در کوهستانهای آسیای صغیر و ایران و کوههای هیمالیا و هندوکش فراوان است و غالباً به شکار شکارگران درمی آیند. و اصطلاحاً آن را «شکار» نیز می گویند. در شواهد ذیل غالباً بز اهلی مراد است : پشک بز ملوکان مشک است و زعفران ببساو مشکشان و بده زعفران خویش. ابوالعباس. کهین بندهء تو بود اورمز که تو چون شبانی جهانی چو بز. فردوسی (از فرهنگ میرزا ابراهیم). میان بز و گاومیش و ستور شمردم شب و روز گردنده هور.فردوسی. بز و اشتر و میش را همچنین بدوشندگان داده بد پاکدین.فردوسی. چو تنگ اندرآمد شبانان بدید اَبَر میش و بز پاسبانان بدید.فردوسی. نیکو مثلی زده ست شاها دستور بز را چه به انجمن کشند و چه به سور. فرخی. نیابد بز لنگ هرگز نهازی.قطران. میش و بز و گاو و خر و پیل و شیر یکسره زین جانور اندر بلاست.ناصرخسرو. گرگ پی باش تات چون قی و غز بز پیر فلک نگیرد بز.سنائی. بز گرفتی تو مرا چند گهی تا چو بزان دیدمت غرق به پشم از سر سم تا بر رو. سوزنی. آن بز نگر که در پی طفلی همی رود بهر مویزکی که جز آنش عزیز نیست. خاقانی. بر سر تیغ به سری که سر است خرج قصاب بِهْ بزی که نر است.خاقانی. پس فتد آن بز که پیش آهنگ بود.مولوی. شیر که از بز به سبو ریختی آب در آن شیر درآمیختی.امیرخسرو. میش کو از گرگ پیش از عدل تو دلریش بود وه چه بزبازی که اکنون با غضنفر میکند. ؟ (از شرفنامهء منیری). از ریش و پوستین نشود خواجه کدخدای بز نیز ریش دارد و سگ نیز پوستین.؟ - امثال: از بز بُرند و بپای بز بربندند. از بز نر شیر دوشیدن؛ بمعنی امر غریب و ممتنع الوقوع بظهور آوردن. (آنندراج) (بهار عجم) : نابینا را عشق کند صاحب دید توفیق ازوست مابقی گفت و شنید آری مثل است اینکه دلش گر خواهد شیر از بز نر شبان تواند دوشید. حاجی قدسی (از آنندراج). اگر دو بز داشته باشد یکیش را یدک میکشد. اگر دو بز داشته باشم جلوش نمی اندازم. بز بستهء ملانصرالدین است. بز را بپای خود آویزند. (از قرة العیون). بز را چراغ پا می کند. بز را غم جانست قصاب را غم پیه. بز که گرگین شد از گله برون باید کرد. بز گر از سر چشمه آب می خورد. بز و شمشیر هر دو در کمرند. بزی که صاحبش بر سر نباشد نر زاید. دزد و بز حاضر؛ امری پوشیده در میان نیست. غم نداری بز بخر. هر بزی را بپای خود آویزند. (جامع التمثیل). - بز اخفش؛ اصطلاح است برای کسی که ندانسته بعلامت تصدیق سر بجنباند. (دائرة المعارف فارسی). کسی را گویند که مطلبی را نفهمیده تصدیق کند. (فرهنگ فارسی معین). اصل این ضرب المثل از آنجاست که گویند اخفش زشت چهره بود و کسی با او مباحثه نمی کرد. او بزی داشت که مسائل علمی را مانند همدرس بر او تقریر میکرد و بگفتهء برخی تا بز مزبور آواز نمی کرد همچنان تقریر مینمود و آواز کردن او را دلیل تصدیق می پنداشت. و این معنی مثل شد. (از دائرة المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین) (از

آنندراج). مؤلف ثمارالقلوب آرد: بز اخفش مصحف بز اعمش [عنز اعمش]است، بدان مثل آرند برای کسی که در مقامی قرار گرفته که شایستگی آنرا ندارد، بدانجهت که فرد صالح موجود نیست. و اصل آن چنین بود که هر وقت اعمش هیچ کس از یاران خود را برای مباحثه نمی یافت با بز خود به محادثه و مباحثه می پرداخت، زیرا هم از بی کاری بیزار بود و هم از فراموش شدن مطالب می ترسید و هم بر کار تدریس و روایت بسیار مایل بود. بهمین جهت بز اعمش ضرب المثل شد در آنچه ذکر شد و دربارهء مخاطبی که نمی فهمد. (ثمارالقلوب فی المضاف و المنسوب ص ۱۳۱) : قدرتش را قضا بز اخفش هرچه گوید هم آنچنان باشد. سنجر کاشی (از آنندراج). و رجوع به بز اعمش در همین ترکیبات شود. - بز اعمش؛ مثل است برای کسی که مطلبی را نفهمیده تصدیق کند، و بز اخفش مصحف همین کلمه است. (از ثمارالقلوب ص ۱۳۱). بز اخفش. رجوع به بز اخفش در همین ترکیبات شود. - بزدل؛ ترسو. مرغ دل. - بزرو؛ جاده ای که بز در آن رود. جادهء کور باریک. - بز کوهی؛ وعل. صدع. (مهذب الاسماء). بز وحشی. رجوع به شرح کلمهء بز شود. - بز گرفتن؛ فریفتن. (یادداشت بخط مؤلف). گول زدن و مسخره کردن. (ناظم الاطباء) : گرگ پی باش تات چون قی و غز بز پیر فلک نگیرد بز.سنائی. - بز گیر آوردن؛ بقیمت سخت ارزان خریدن. - بز نر؛ معز. تیس. شاک. تکه. ماعز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزینه؛ منسوب به بز. - ماده بز؛ عنز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). مسخره (||. اِخ) کنایه از برج حمل که خانهء زحل است. (آنندراج) (غیاث اللغات). ابوریحان در التفهیم گوید: و آن فروتر که از پس اوست [پس عیوق] بز و آن دو که از پس بزند بزغالگان. (التفهیم). . (فرانسوی) , Chevre(لاتینی) (۱) - Capra . (فرانسوی) (۲) - Bovides

بز.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان جهانگیری بخش مسجدسلیمان شهرستان اهواز است، ساکنین آن از طایفهء هفت لنگ بختیاری می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بز.

[بَزز] (ع اِ) جامه. (غیاث اللغات از لطائف). جامهء ریسمانی. (برهان). جامه یا متاع خانه از جامه مانند سلاح. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (منتهی الارب). جامه و سلاح. (مهذب الاسماء نسخهء خطی). بتازی بمعنی قماش و لباس آمده، و بزاز از آنست : اکنونْت باید خزّ و بز گردآوریّ و اوعیه. منوچهری. شاه چو بر خزّ و بز نشیند و خسبد بر تن او بس گران نماید خفتان. ابوحنیفهء اسکافی (از تاریخ بیهقی ص ۹۵۰). این جاهل را به بزّ چون پوشی در طاعت و علم چونْش بگذاری؟ ناصرخسرو. جان تو برهنه ست و تنت، زیر خز و بز عار است از این، چون که نپرهیزی از عار؟ ناصرخسرو. خالد بر بستر خزّ است و بز جعفر در آرزوی بوریاست.ناصرخسرو. آزر بتگر توئی کز خزّ و بز تنْت چون بت پر ز نقش آزر است. ناصرخسرو. از کرم پدید آید بی آگهی کرم چندین قصب و اطلس و خز و بز و دیباه. سوزنی ||. آخر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). فی المثل: آخرالبز علی القلوص؛ أی هذا آخر عهدی بهم لاأراهم بعده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء (||). مص) ریش شدن. (المصادر زوزنی ||). ربودن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). ربودن و گرفتن چیزی. (آنندراج). غالب شدن و ربودن. فی المثل: من عز بز؛ أی من غلب أخذ السلب. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). نزع. سلب. انتزاع. غصب. غلبه. گرفتن به ستم یعنی بزور. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گرفتن چیزی بستم و قهر. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب (||). اِخ) از قریه های عراق است. (مراصدالاطلاع) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بز.

[بَ] (اِ) رسم. آئین. قاعده. قانون. طرز. روش. (برهان). رشیدی گفته معنی آئین و روش را از بَزّ که بمعنی قماش و عربی است گرفته اند. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) : حجره زینسان و ناز زین کردار شغل زین طرز و حرفتی زین بز.سوزنی (||. فعل امر) امر بر بزیدن بمعنی وزیدن است. (آنندراج) (برهان) (انجمن آرای ناصری) : حجرهء ماست بادخانهء بوق ساعتی باد بوق زین سو بز.سوزنی (||. اِ) مخفف بزم که مجلس عیش و میهمانی است. (آنندراج) (برهان) (انجمن آرای ناصری) (شرفنامهء منیری||). زمین ||. پشتهء بلند و تیغ کوه. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). سر کوه که آنرا تیغ کوه نامند. (شرفنامهء منیری).

بز.

[بِ] (اِ) زنبور. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). چون بَوز بفتح زنبور سیاه است، شاید این بز مخفف آن باشد پس بفتح باید نه بکسر. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) : شاید اگر در حرم سگ ندهد آب دست زیبد اگر در ارم بز نبود میوه چین. خاقانی (از آنندراج).

بز.

[بُزز] (اِخ) لقب ابراهیم بن عبدالله نیشابوری محدث. معرب بز فارسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزآباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان زوارم بخش شیروان شهرستان قوچان. محلی کوهستانی، معتدل. سکنهء آن ۸۷۰ تن. آب آن از چشمه و رودخانه و محصول آنجا غلات و انگور و گردو است. شغل اهالی زراعت و مالداری و قالیچه بافی است و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بز آوردن.

[بُ وَ دَ] (مص مرکب) در قمار، نقش بد آوردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در تداول قماربازان، بد آوردن. بداقبالی آوردن. (فرهنگ فارسی معین).

بزآویز.

[بُ] (اِمص مرکب) واژونه آویختن، چنانکه قصاب بز را بر قناره آویزد. (آنندراج) : مدعی گرم تلاش نمکین خواهی شد گر بزآویز شوی بهتر از این خواهی شد. میرنجات (از آنندراج ||). نام فنی از کشتی. (آنندراج). نام داو از کشتی و آن واژگون آویختن حریف است چنانکه قصابان ذبیحه را بر قنار بسته پوست کشند. (غیاث اللغات).

بزا.

[بَ] (نف) وزا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به بزیدن و وزیدن شود.

بزا.

[بَ] (ع اِمص) بَزی. کجی پشت، نزدیک سرین و یا مشرف شدن وسط پشت بر سرین یا بیرون آمدگی سینه و درآمدگی پشت یا بیرون آمدگی سرین. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بزابز.

[بُ بِ] (ع ص، اِ) زورآور بددل ||. غلام سبک روح در سفر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بُزبُز. (منتهی الارب). رجوع به بزبز شود.

بزات.

[بُ] (ع اِ) جِ بازی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بزاة. رجوع به بزاة شود.

بزاج.

[بِ] (ع مص) مبازجة. فخر کردن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بزاختن.

[بُ تَ] (مص) گداختن. بزازیدن. (آنندراج). گداختن. ذوب کردن. صاف کردن. (ناظم الاطباء).

بزاخة.

[بُ خَ] (اِخ) موضعی است که در آن مسلمانان را در خلافت ابی بکر جنگ واقع شد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). یوم...؛ نام موضعی است که در آن بعهد ابی بکر مسلمانان را با اسد و غطفان وقعه ای رخ داد. رجوع به مجمع الامثال میدانی شود.

بزادبرآمدگی.

[بِ بَ مَ دَ / دِ] (حامص مرکب) (از: ب + زاد + برآمدگی) کِبَر. بزرگسالی. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). کِبَر. (از دهار). حالت و چگونگی بزادبرآمده. سالمندی.

بزاد برآمدن.

[بِ بَ مَ دَ] (مص مرکب)(از: ب + زاد + برآمدن) بسیارساله شدن. سالخورده شدن. بزرگسال شدن. کهل شدن. مکاهله. تبدین. اسنان. (تاج المصادر بیهقی). تذکیة. کِبَر. (از دهار).

بزادبرآمده.

[بِ بَ مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) (از: ب + زاد + برآمده) به پیری رسیده. زنی را گویند که بسیار پیر شده باشد و سال بسیار بر او گذشته باشد. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). کبیر. مسن. (از دهار).

بزادرهٔ.

[بَ دِ رَ] (ع ص، اِ) جِ بازدار پارسی. کسانی که صاحب بازی باشند. (ناظم الاطباء).

بزادن.

[بِ دَ] (مص) (از: ب + زادن) تولید شدن. زادن. تولید. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). رجوع به زادن شود || . تولید کردن. زائیدن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا) : تا مادرتان گفته که من بچه بزادم از بهر شما من بنگهداشت فتادم.منوچهری. رجوع به زادن و زائیدن شود.

بزادی.

[بَ] (اِ) سنگ سبز دریایی و گوهر سبزرنگ که زبرجد نیز گویند. (ناظم الاطباء). زبرجد و بلور را گویند. (آنندراج).

بزار.

[بِ] (ق مرکب) (از: ب + زار) در حالت زاری. نالان. خروشان. زاری کنان : گرفتش کمربند و افکند خوار خروشی برآمد ز ترکان بزار.فردوسی.

بزار.

[بَزْ زا] (ع ص) بلغت اهالی بغداد، فروشندهء روغن. (ناظم الاطباء). روغن کتان فروش. فروشندهء روغن بزرک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اسم آنکه روغن بزور و دانه میگیرد و می فروشد. (از لباب الانساب).

بزار.

[بُ] (اِخ) ابزار، که قریه ای است در دوفرسخی نیشابور، و عامه آنرا بزار گویند. و نسبت بدان بزاری شود. و ابواسحاق ابراهیم بن احمدبن محمد بزاری محدث منسوب به آنجاست. (از معجم البلدان). و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۱۹۹ شود.

بزار.

[بَزْ زا] (اِخ) احمدبن عمروبن عبدالخالق، مکنی به ابوبکر. از حافظان و علماء حدیث و اصل وی از بصره بود، او را دو مسند است کبیر و صغیر که مسند کبیر «البحر الزاخر» نام دارد. وی بسال ۲۹۰ ه . ق. درگذشت. (از الاعلام زرکلی ج ۱ ص۵۷).

بزار.

[بَزْ زا] (اِخ) لقب جمعی محدث و شاعر است. رجوع به محاسن اصفهان مافروخی ص۳۳ و تاریخ الخلفاء ص۲۵۱ شود.

بزاریدن.

[بُ دَ] (مص) گداختن و ذوب کردن. (ناظم الاطباء). در آنندراج بزازیدن آمده است و ظاهراً صورت صحیح کلمه هم همین باشد زیرا مصدر دیگر آن بزاختن است. رجوع به بزاختن و بزازیدن شود.

بزاریدن.

[بِ دَ] (مص) (از: ب + زاریدن) گریستن بآواز. زاریدن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا) : دعوت زاریست روزی پنج بار بنده را که در نماز او بزار.مولوی. بزارید وقتی زنی پیش شوی که دیگر مخر نان ز بقال کوی.سعدی. و رجوع به زاریدن شود.

بزاز.

[بَزْ زا] (ع ص، اِ) جامه فروش، چرا که بَزّ بعربی جامه را گویند. (از غیاث اللغات از کشف و مؤید). جامه و متاع فروش. (منتهی الارب) (آنندراج). جامه و متاع فروش و آنکه پارچه های پنبه ای مانند چیت و چلوار و جز آن می فروشد. (ناظم الاطباء) : سائل از بخشش تو گشت شریک صراف زائر از خلعت تو هست ردیف بزاز.فرخی. آب جوئی و سقا را چو سفالست دهان جامه خواهی تو و شلوار ندارد بزاز. ناصرخسرو. بخوی خوب چو دیبا و چو عنبر شو گرچه در شهر نه بزاز و نه عطاری. ناصرخسرو. خواهندهء مغربی در صف بزازان حلب میگفت... (گلستان). مجلس وعظ چون کلبهء بزاز است آنجا تا نقدی نبری بضاعتی نستانی. (گلستان). دی گفت بدستار بزرگی بزاز در چارسوی رخت مزاد شیراز. نظام قاری (دیوان ص۱۲۳). بزاز رخت تا تو نرنجی ز بیش و کم بر تنگ را گشوده و کتان فراخ و تنگ. نظام قاری (دیوان ص۱۹).

بزاز.

[بَ] (اِ) تسمهء چرمی و بند کفش. (ناظم الاطباء).

بزاز.

[بُ] (اِ) خانهء درودگران یا کفش فروشان. (ناظم الاطباء).

بزاز.

[بَزْ زا] (اِخ) شهرکیست میان مذار و بصره در کنار شهر میسان. (از معجم البلدان).

بزاز.

[بَزْ زا] (اِخ) حسن بن حسین. از شعرا و علمای موصل است. رجوع به الاعلام زرکلی و معجم المطبوعات شود.

بزازانه.

[بَزْ زا نَ / نِ] (ص نسبی) نسبت است به بزاز. لایق و درخور بزاز. ملاخور. مجازاً عبارتست از فراوان و در دسترس همه. کم بها. مقابل عزیز : عصمت از محبوب هرجائی مجو رسم وفا زآنکه بی لذت بود میوه چو بزازانه شد. عصمت (از فرهنگ ضیاء).

بزازت.

[بِ زَ] (ع اِمص) حرفهء بزاز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بزازهٔ. شغل و حرفهء بزاز. جامه و متاع فروشی. (ناظم الاطباء).

بزازستان.

[بَزْ زا زِ] (اِ مرکب) بازار. (آنندراج). بازار بزازها. (ناظم الاطباء).

بزازنا.

[بُ اَ] (اِخ) دهی است از دهستان حشمت آباد بخش درود (دورود) شهرستان بروجرد. محلی کوهستانی و سردسیر است. سکنهء آن ۳۴۵ تن است و محصول آن غلات، لبنیات و شغل اهالی زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بزازهٔ.

[بِ زَ] (ع اِمص) جامه و متاع فروشی. شغل بزاز. (ناظم الاطباء). بزازت.

بزازی.

[بَزْ زا] (حامص) حرفت بزاز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شغل بزاز. (ناظم الاطباء). عمل و شغل بزاز. (فرهنگ فارسی معین) : دعوی همی کنند به بزازی هر ناکسی و عاجز و عریانی.ناصرخسرو (||. ص نسبی) منسوب به بزاز. (ناظم الاطباء (||). اِ) دکان و مغازهء بزاز. پارچه فروشی. (فرهنگ فارسی معین).

بزازی.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان دیمچه از بخش گتوند شهرستان شوشتر. دشت و گرمسیر است، و ۳۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چاه و محصول آن غلات است. شغل اهالی زراعت. راه آن در تابستان اتومبیل رو است. ساکنین از طایفهء بختیاری می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بزازی.

[بَزْ زا] (اِخ) محمد بن شهاب بن یوسف الکردری البریقینی الخوارزمی. فقیهی حنفی است. اصل وی از کردر از توابع خوارزم بود و ببلاد دیگر سفر کرد و به کفر امیرتیمور فتوی داد. او راست: ۱- الجامع الوجیز در دو جلد و حاوی فتاوی فقه حنفی است. ۲- المناقب الکردریه، دربارهء سیرهء ابوحنیفه. ۳- مختصر فی بیان تعریفات الاحکام. ۴- آداب القضاء. (از الاعلام زرکلی ذیل محمد بن محمد). و رجوع به تلفیق الاخبار و المکتبهٔ الازهریهٔ و معجم المطبوعات شود.

بزازیدن.

[بُ دَ] (مص) همان بزاختن بمعنی گداختن است. (آنندراج). رجوع به بزاختن شود.

بزاستان.

[بُ] (اِخ) دهی است جزء دهستان سیارستاق قشلاقی بخش رودسر شهرستان لاهیجان. محلی است جلگه و مرطوب و ۱۰۷ تن سکنه دارد. آب آن از نهر پل رود و محصول آن برنج و شغل اهالی زراعت است و راه مالرو داد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بزاع.

[بُ] (ع ص) مرد ظریف چرب زبان و زیرک را گویند. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). زیرک. (مهذب الاسماء نسخهء خطی).

بزاعت.

[بَ عَ] (ع اِمص) ظرافت. ملاحت. کیاست. ذکاء قلب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بزاعهٔ. و رجوع به بزاعهٔ شود.

بزاعهٔ.

[بَ عَ] (ع مص) ظریف و ملیح و باکیاست گردیدن کودک. (ناظم الاطباء). ظریف و ملیح خاستن کودک. (منتهی الارب) (آنندراج). ظریف شدن. (تاج المصادر بیهقی).

بزاعهٔ.

[بُ / بِ عَ] (اِخ) شهری است مابین حلب و منج. (منتهی الارب). و رجوع به معجم البلدان شود.

بزاغ.

[بَزْ زا] (ع ص، اِ) فصاد. (شرفنامهء منیری). فصدکننده. رگ زن : قطرهء خون از او بصد نشتر برنیارد ز لاغری بزاغ. کمال الدین اسماعیل (از شرفنامهء منیری).

بزاق.

[بُ] (ع اِ) مجموعهء ترشحات غدد بناگوشی و زیرفکی و زیرزبانی و سایر غدد ریز موجود در مخاط دهان که در محیط دهان انجام می گیرد و عمل اصلی آن مرطوب کردن غذا و تأثیر شیمیایی روی مواد قندی و قابل هضم کردن آنست. (فرهنگ فارسی معین). خدو. (منتهی الارب). آب دهان. انجوغ. (ناظم الاطباء). لعاب دهان. کف دهن. (غیاث اللغات) (آنندراج). بصاق. بساق. (مهذب الاسماء خطی). آب دهان. خیو. تف. خیزی. تفو. قشاء. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). حلزون. (ناظم الاطباء).

بزاق.

[بَزْ زا] (اِخ) موضعی است از اعمال واسط. (از معجم البلدان).

بزاق القمر.

[بُ قُلْ قَ مَ] (ع اِ مرکب)حجرالقمر. (فهرست مخزن الادویهٔ). گیاهی است در زمین عرب، وقتی که ماه در نقصان باشد آنرا بگیرند. و زیرالقمر نیز گویند و بساق القمر بسین مهمله بمثله. (آنندراج).

بزاقهٔ.

[بَزْ زا قَ] (ع ص، اِ) نام قسمی مار است. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بزال.

[بِ] (ع اِ) آهنی که بدان سوراخ های مبزل شراب و یا سوراخ آوند شراب را گشایند. (ناظم الاطباء). سوراخی که بدان مبزل شراب گشایند. (منتهی الارب). مته که بدان پیت شراب سوراخ کنند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزال.

[بُ](۱) (ع اِ) سوراخی که در آونـد شـراب کننـد تـا برآیـد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آنجا که سوراخ کننـد از چلیک و پیت شراب تا شراب از آن بیرون کند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - در ناظم الاطباء بفتح اول نیز آمده است.

بزالهٔ.

[بَ لَ] (ع مص) مستقیم گردیدن رأی. (ناظم الاطباء). استقامت یافتن رأی. (از اقرب الموارد).

بزالهٔ.

[بُ لَ] (ع اِ) صافی هر چیزی: بزالهء خمر؛ صافی باده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزان.

[بَ] (نف، ق) صـفت بیان حالت از بزیـدن. در حال وزیـدن. بزنـده. وزنـده، چه در فارسـی باء و واو بهم تبـدیل می یابنـد. (برهان) (آننـدراج) (نـاظم الاطباء) (انجمن آرای ناصـری). بزانه. بزین. (آننـدراج). (انجمن آرای ناصـری). جهنـده. (برهان) (ناظم الاطباء). جهنـده و چالاـک، و بکثرت اسـتعمال وزان میگوینـد. (صـحاح الفرس). جست زننـده : و یا خود ز باد بزان زاده انـد بمردم ز یزدان فرسـتاده انـد.فردوسـی. پس انـدر چو باد بزان اردوان همی تاخت همواره تیره روان.فردوسـی. هر اسبی ز باد بزان تیزتر ز موج دمان حمله انگیزتر. (گرشـاسب نامه ص۱۳۰). بروز جوانی بزور دو پـای چو بـاد بزان جسـتمی من ز جای. (گرشاسب نامه ص۲۰۴). بشد شـاد از این پهلوان گزین چو باد بزان اندرآمـد بزین. (گرشاسب نامه ص ۱۶۲). نه فرسودنی سـاخته ست این فلک را نه آب روان و نه باد بزان را. ناصرخسـرو. باغ را چون کنار سایل تو پر ز دینار کرد باد بزان.مسعودسـعد. نه کشتی است ابریست بارانْش خوی بر او تازیانه ست باد بزان.مسعودسـعد. وی حزم تو کوهی که روز دشـمن چون باد بزان بر غبار دارد.مسعودسـعد. نه ابر بهارم که چنـدین بگریم نه بـاد بزانم که چنـدین بپویم.مسعودسـعد. باز چون بازآمـد از اقبال میمون موکبش تازه شـد چون در سـحرگاهان گل از باد بزان. انوری (||. اِ) باد. (ناظم الاطباء). این لفظ را بیشتر بر باد اطلاق کنند. (برهان) (آنندراج).

بزان.

[بُ] (ع اِ) شهوت زنان. (غیاث) : از طرب گشته بزان زن هزار در شرار شهوت خر بیقرار.مولوی.

بزانو درآمدن.

[بِ دَ مَ دَ] (مص مرکب)(از: ب + زانو + درآمدن) بزانو نشستن. (آنندراج). جَثْو. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). جَذْو. جَثْی : بزانو درآمد در آن پیشگاه که کس را نبودی از آن پیش راه. هاتفی (از آنندراج ||). عاجز شدن. درمانده و مغلوب شدن.

بزانوش.

[بَ] (اِخ) نام سردار رومی در زمان اردشیر که برای بستن پیمان آشتی بنزد شاپور آمد. (مزدیسنا ص ۳۸۰) : بزانوش بد نام آن پهلوان سواری سرافراز و روشن روان. فردوسی ||. نام قیصر روم و نام خواجه سرای داریوش. (از فرهنگ لغات شاهنامه ص۵۴).

بزانه.

[بَ نَ / نِ] (نف) بزان. وزنده. بزین. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) : ولایت دارم و گنج خزانه سپاهی تیز چون باد بزانه. امیرخسرو (از آنندراج). و رجوع به بزان شود.

بزانه.

[بُ نَ] (اِخ) دهی است به اصفهان، و از آن است مطهربن عبدالواحد محدث و ابوالفرج بزانی محدث. رجوع به اخبارالدولة السلجوقیه و محاسن اصفهان و ترجمهء آن و معجم البلدان ج ۱ ص۱۹۹ شود.

بزانه.

[بُ نَ] (اِخ) نام قریه ای به اسفراین. رجوع به معجم البلدان و مرآت البلدان ج ۱ ص۱۹۹ شود ||. نام قصبهء گجرات در هند. رجوع به تحقیق ماللهند ص۹۹ و ۱۰۰ شود.

بزانی.

[بُ] (ص نسبی) نسبت است به بزان که قریه ای است از قرای اصفهان. ابوالفرج عبدالوهاب بن محمد بن عبدالله اصفهانی منسوب بدانجاست، و ابوبکر خطیب حافظ از او روایت کند. (از لباب الانساب).

بزاواء.

[بَ] (ع ص) زن کوژپشت. (ناظم الاطباء).

بزاهٔ.

[بُ] (ع اِ) جِ بازی. (ناظم الاطباء). جِ باز و بازی، بمعنی طائر شکاری. (منتهی الارب) (آنندراج). بوازی. ابؤز. بؤوز. (منتهی الارب) : و لاتعدو الذئاب علی نعاج و لاتهوی البزاهٔ الی حمام. ؟ (از سندبادنامه ص۳۵). و لهم [لاهل سیلا] بزاهٔ بیض. (از اخبار الصین و

الهند). و رجوع به باز و بازی و صبح الاعشی ج ۲ ص ۵۵ شود.

بزایانیدن.

[بِ دَ] (مص) (از: ب + زایانیدن) کمک کردن مر زن را در زحمت و امداد کردن در زائیدن. (ناظم الاطباء). رجوع به زایاندن و زایانیدن شود.

بزباز.

[بَ] (اِ) به عربی بسباسه خوانند و بعضی گویند پوست جوز است و بعضی دیگر گویند شکوفه و گل و بهار جوز است. (برهان) (آنندراج) (از انجمن آرای ناصری). بسباسه که قشر دوم جوزبوا باشد. (ناظم الاطباء). بسباس. (شرفنامهء منیری). یک نوع دوائی است. (فرهنگ شعوری) : فلفل و میخک و بزباز و کبابهء چینی جوز بویا بود و هیل و قرنفل در کار. بسحاق اطعمه.

بزباز.

[بُ] (نف مرکب) یعنی کسی که بز را تعلیم بازی و جستن و رقاصی دهد، عامل آن عمل را بزباز و آن عمل را بزبازی گویند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). شعبده بازی که بز و بوزینه را با هم می رقصاند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : پهلوان طاهر بزباز که چندین زین پیش دهر دون زاده بدش منصب مخلص خانی. محسن دباغی (از بهار عجم). من گرگ پیر فضلم و بزباز این فلک میراندم بهر طرفی همچو گوسفند. ملک الکلام بهاءالدین محمد (از بهار عجم ||). آنکه بازی کردن بز را دوست دارد. (فرهنگ فارسی معین).

بزباز.

[بَ] (ع ص) غلام سبک روح در سفر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بزابز. (ناظم الاطباء (||). اِ) نای آهنین که بر دهان دمهء آهنگران باشد ||. فرج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزبازی.

[بُ] (حامص مرکب) عمل و شغل بزباز. (فرهنگ فارسی معین). عمل آنکه بازی و جستن و رقاصی به بز یاد میدهد. (انجمن آرای ناصری). رقصانیدن بز و بوزنه. (غیاث اللغات). رقصاندن بز. (آنندراج) : ای بسا شیر که آموختیش بزبازی سوی بازار که برجه هله زیرک هله زود. مولوی (از آنندراج). با تو گر این سگ کند عزم بگرگ آشتی بازی بز میدهد تا کندت خوک بند. عطار (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). قضا طرح بزبازی جدی کرد نشد ملتفت شاه افلاک گرد. ملاطغرا (از بهار عجم). ز عدلت میش بزبازی کند با شیر همچون سگ ز بهر پاسبانی گرگ دنبال شبان گیرد. امیرخسرو (از بهار عجم ||). حقه بازی. تقلب. انکار مالی بقرض ستده، یا دفع الوقت کردن در اداء آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزبازی درآوردن؛ بز را برقص درآوردن||. - تقلب کردن. شعبده بازی کردن.

بزباش.

[بُ] (اِ) آبگوشتی که سبزی و پسته داشته باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). قسمی آبگوشت که از گوشت و نخود و لپه و تره و قدری اسفناج و شبت و ماش پوست کنده و چند عدد تخم مرغ و ادویه و آلوچه ترتیب دهند. (فرهنگ فارسی معین).

بزبان.

[بُ] (ص مرکب، اِ مرکب) محافظ بز. نگهبان بز (||. اِخ) عیوق را بزبان خوانند. (از التفهیم از یادداشت مرحوم دهخدا ||). نام محله ای به مرو. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بزبان افتادن.

[بِ زَ اُ دَ] (مص مرکب)(از: ب + زبان + افتادن) بزبانها افتادن. بر زبانها افتادن. مشهور شدن اعم از آنکه بزبونی و عیب باشد یا بخوبی. در زبان افکندن و داشتن نیز بیاید. (آنندراج). رسوا شدن. (بهار عجم) : راز من از لب خامش بزبانها افتاد گرچه از خامهء بی شق نتراود سخنی. صائب (از آنندراج). از جام نام جم بزبانها فتاده است زنهار در بساط جهان بی اثر مباش. صائب (از آنندراج). خواهم ز پس پردهء تقوی بدر افتم چندی بزبان همه کس چون خبر افتم. ابوطالب کلیم (از بهار عجم). بزبان جهانی افتاده ست چون سخن هرکه آدمی زاد است. شفیع اثر (از بهار عجم).

بزبان افکندن.

[بِ زَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) (از: ب + زبان + افکندن) بزبان داشتن. رسوا کردن : در حسن به او گل سخنی زیر زبان داشت افکنده دلی زود نشیمن بزبانها. آصفی (از آنندراج). رجوع به بزبان داشتن شود.

بزبان برداشتن.

[بِ زَ بَ تَ] (مص مرکب) (از: ب + زبان + برداشتن) بحرفهای ملایم فریب دادن و سخنان نالایق گفتن کسی را. (غیاث اللغات).

بزبان داشتن.

[بِ زَ تَ] (مص مرکب)(از: ب + زبان + داشتن) بزبان افکندن ||. کنایه از فریب دادن بحرف و صوت ملایم. (بهار عجم) : زیر لب میدهدم وعده که کامت بدهم غالب آنست که ما را بزبان میدارد. جمال الدین سلمان (از بهار عجم). بلبل گله میکرد ز گل دوش بصد رنگ گل بود که هر دم بزبان دگرش داشت. ملا وحشی (از بهار عجم). بر سر هر مژه لخت دل و جانی دارد هرکه را سحر نگاهش بزبانی دارد. محسن تأثیر (از بهار عجم). محو دلجوئی پروانه بود روی دلش شمع دارد بزبان گرچه همه محفل را. صائب (از بهار عجم).

بزبان گرفتن.

[بِ زَ گِ رِ تَ] (مص مرکب) (از: ب + زبان + گرفتن) برداشتن بزبان. بزبان آوردن : چنان گداخت مرا فکر آن دهان و میان که می توان بزبان چون خبر گرفت مرا. صائب (از بهار عجم ||). کنایه از سخنان ناسزا گفتن و نیز رسوا کردن. (بهار عجم) (آنندراج). ||نواختن. (یادداشت دهخدا) : آن لطف کو که تا ز برش زود نگذرم از گرمی سخن بزبانم گرفته بود. شانی تکلو (از بهار عجم).

من چون هدف نمی روم از جای خویشتن مژگان او عبث بزبانم گرفته است. صائب (از بهار عجم). دیگر بطعن عشق بتانم گرفته اند طوطی نیم، چرا بزبانم گرفته اند؟ محمدسعید اشرف (از بهار عجم). نرمی ز هرکه دیده گرفتار گشته ام حرفم که مردمان بزبانم گرفته اند. محسن تأثیر (از بهار عجم). عیشم بزبان گرفته گوئی کز خاطر غم شدم فراموش. طالب آملی (از بهار عجم).

بزبان گفتن.

[بِ زَ گُ تَ] (مص مرکب)(از: ب + زبان + گفتن) تصریح کردن. بزبان آوردن : بر فلکت میوهء جان گفته اند میشنوش کآن بزبان گفته اند.نظامی.

بزبرگ.

[بُ بَ] (اِ مرکب) نوعی از افرا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزبز.

[بُ بُ] (ع ص، اِ) زورآور بددل. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بُزابِز. (منتهی الارب ||). غلام سبک روح در سفر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بُزابز. (منتهی الارب).

بزبزهٔ.

[بَ بَ زَ] (ع مص) سخت راندن و شتافتن ||. گریختن ||. بسیار جنبیدن ||. باصلاح آوردن چیزی ||. بسیار گفتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بی آرام و تفته کردن کسی را. (منتهی الارب) (آنندراج ||). ربودن چیزی را و فروانداختن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بزبگیری.

[بُ بِ] (حامص مرکب) خریدن به بهائی سخت ارزان از مغفلی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزبها.

[بُ بَ] (ص مرکب) کم قدر. کم بها. پست. بی قدر. (ناظم الاطباء).

بزبیار.

[بُ] (نف مرکب) آنکه در قمار نقشهای بد آرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). که ستارهء او در قمار نگردد. که بخت با او در بازی یار نباشد.

بزبیاری.

[بُ] (حامص مرکب) بد آوردن در قمار. رجوع به بز آوردن شود.

بزبیشه.

[بُ شَ] (اِخ) دهی از دهستان نیم بلوک بخش قاین شهرستان بیرجند. آب آن از قنات و محصول آن غلات و زعفران است. شغل اهالی زراعت. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزپار.

[بُ] (اِخ) رشته کوهی است در جنوب فارس که برود «مند» ختم میشود، یعنی یکی از شعب رود «مند» از دامنهء کوههای بزپار سرچشمه میگیرد. (فرهنگ فارسی معین).

بزپشم.

[بُ پَ] (اِ مرکب) مقابل بزموی است که بعربی شِعار گویند. بزوشم. مرعز. مرعزا. مرعزاء. مرعزی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): ما له سبد و لا لبد؛ نیست او را بزموی و بزپشم. (مهذب الاسماء از یادداشت مرحوم دهخدا).

بزپونتن.

[بَ نِ تَ] (هزوارش، مص) بزبان زند و پازند بمعنی دادن باشد و بزپونمی بمعنی میدهم و بزپونید یعنی بدهید. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). دادن. (ناظم الاطباء). هزوارشِ دادن «یهابونیتن» است(۱). (از حاشیهء برهان چ معین). (۱) - yehabonitan.

بزج.

[ ] (اِخ) دهی جزء دهستان وسط بخش طالقان شهرستان تهران. سکنه ۴۱۶ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و لبنیات و عسل است. شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه و جاجیم و گلیم بافی. راه آن مالرو. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بزج.

[بَ] (ع مص) فخر نمودن ||. برانگیختن کسی را بر کسی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بزجامه.

[بَ مَ / مِ] (اِ مرکب) جامهء فاخر و متاع ذیقیمت. (فرهنگ شعوری). لباس باشکوه و گرانبها. (ناظم الاطباء). رجوع به بَزّ شود.

بزجان.

[ ] (اِخ) از دیه های کوزدر. رجوع به تاریخ قم ص ۱۴۱ شود.

بزجانی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان احمدآباد بخش فریمان شهرستان مشهد. سکنهء آن ۴۱۴ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات

است. شغل اهالی زراعت، باغداری و قالیچه بافی. راه آن مالرو. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزجگر.

[بُ جِ گَ] (ص مرکب) ترسان. ضد بهادر. (غیاث اللغات) (آنندراج). بُزدل. مرغ دل. جبان.

بزچران.

[بُ چَ] (نف مرکب) چراننده‌ء بز. چوپان.

بزچرانی.

[بُ چَ] (حامص مرکب) عمل بزچران. شغل کسی که بز میچراند.

بزچلو.

[بُ چِلْ لو] (اِخ) نام یکی از دهستانهای سه گانه‌ء بخش وفس است. دهستان مزبور بین دهستان های وفس و شراء و فراهان واقع شده و اکثر قرای آن از آب قنات مشروب می شود و هوای دهستان سردسیر و سالم است. این بلوک در ازمنه‌ء قدیم به کهستان درگزین مشهور بود و در اوایل سلطنت صفویه که ایل بزچلو از ایلات آذربایجان باین حدود کوچانده شد بنام آن ایل معروف گردید. دهستان بزچلو از ۴۵ قریه تشکیل شده و در حدود ۲۱۰۰۰ تن جمعیت دارد. قراء مهم آن عبارتند از کمیجان، سمقاور، خسروبگ آمره، فامرین، نهره پشته، اسفندان، عیسی آباد، محمودآباد سوران. زبان مادری سکنه ترکی است ولی عموماً بفارسی آشنا هستند. مرکز دهستان و بخش قصبه‌ء کمیجان است. صنایع دستی زنان قراء دهستان بزچلو قالیچه بافی با نقشه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بزخ.

[بَ] (ع مص) تمام بردن ||. به عصا زدن بر پشت کسی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بزخ.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ اَبزخ و بَزخاء. (ناظم الاطباء). رجوع به این دو کلمه شود.

بزخ.

[بَ زَ] (ع مص) برآمدن سینه و درآمدن پشت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به المعرب جوالیقی ص۸۲ شود. ||از عیوب مادرزادی اسب است. رجوع به صبح الاعشی ج۲ ص۲۵ شود.

بزخاء.

[بَ] (ع ص) زن برآمده سینه و درآمده پشت. (ناظم الاطباء). رجل ابزخ و امرأة بزخاء، نعت است. (منتهی الارب) (آنندراج). تأنیث

ابزخ. رجوع به این کلمه شود.

بزخید.

[بُ] (اِ) مادهء بز. (ناظم الاطباء).

بزد.

[بُ / بُ زَ] (فعل) از مصدر بختن یا بوختن و از مصدر دوم آن بزشن یعنی رهائی بخشیدن: بُزد؛ رهائی می بخشد. مهبزد؛ ماه نجات می دهد. ابوعلی ابزون مهبزد المجوسی شاعر است. ابزون. رجوع به ابوعلی ابزون... شود.

بزدائیدن.

[بِ زَ / زِ / زُ / بِزْ دَ] (مص)(از: ب + زدائیدن) زدائیدن. بزداییدن. زدودن. زایل و پاک کردن رنگ. صیقلی کردن. رجوع به زدائیدن و زدودن شود.

بزداش.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان جاپلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. جلگه و معتدل است و ۱۹۲ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و چاه تأمین میشود و محصول آن غلات است. شغل اهالی زراعت و گله داری. صنایع دستی زنان قالی بافی. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بزداغ.

[بِ] (اِ) افزاری است که بدان زنگ آیینه و تیغ و امثال آن بزدایند و جلاـ دهند و لفظ لغت نیز بر این معنی دلالت میکند، و آنرا بعربی مصقلهٔ خوانند. و بزدائیدن بهمین معنی مصدر این لغت است و بزداغیدن تبدیل غین به الف است و بزدودن نیز مثل همانست. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (برهان) (شعوری) (شرفنامهء منیری) (مجمع الفرس). مصقل. بُزداغ. پزداغ. (برهان) (ناظم الاطباء) (مجمع الفرس) : دهد ضیا بمه آئینهء رخت کآن را بود ز خاطر شاه فلک محل بزداغ. منصور شیرازی (از شرفنامه و صحاح الفرس و آنندراج).

بزدان.

[بَ] (اِخ) نام قریه ای از قرای صغد. (یادداشت مؤلف).

بزدانیدن.

[بِ زَ / زِ / زُ / بِزْ دَ] (مص)(از: ب + زدانیدن) بزدودن. دور کردن زنگ از آئینه و تیغ و امثال آن. بزداییدن. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

بزداییدن.

[بِ زَ / زِ / زُ / بِزْ دَ] (مص)(از: ب + زداییدن) بزدائیدن. بزدودن. زنگ از آینه و تیغ و امثال آن دور کردن. (شرفنامهء منیری). پاک کردن زنگ از روی آیینه و تیغ و امثال آن. (برهان) (آنندراج). جلاـ دادن. (ناظم الاطباء). روشن کردن. صقل. (مجمل اللغة). صیقلی کردن. زدائیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به زدائیدن و زدودن شود.

بزداییده.

[بِ زَ / زِ / زُ / بِزْ دَ / دِ](ن مف) (از: ب + زداییده) زدوده شده. زدوده. زداییده شده. رجوع به زدودن و زداییدن و بزداییدن شود.

بزدرهٔ.

[بَ دَ رَ] (ع مص) مصدر منحوت عربی از بازداری فارسی. بازداری. بازیاری. دانش تربیت طیور و جوارح و علاج بیماری های آنها. دستور معالجهء طیور. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزدل.

[بُ دِ] (ص مرکب) ترسان. نامرد. بیدل. (آنندراج). جبان. ترسو. (ناظم الاطباء). کم دل. کم جرأت. آهودل. اشتردل. بددل. کبک زهره. کلنگ دل. گاودل. گاوزهره. مرغ دل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نامرد. بیدل. سیماب دل. اشتردل. (مجموعهء مترادفات ص ۳۵۱).

بزدلی.

[بُ دِ] (حامص مرکب) جبن. ترسوئی. کم جرأتی. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

بزدن.

[بِ زَ دَ] (مص) (از: ب + زدن) زدن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). نواختن سازی؛ ضرب، دهل، طبل. دمیدن در ذوات الریح. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : بزد نای روئین و روئینه خم خروش آمد و نالهء گاودم. فردوسی (از فرهنگ اسدی ||). بزدن کاروان؛ کالا و درم و دینار آنرا با زور و اعمال قوت در راه سفر دزدیده و بردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گفت چرا اندر ماه حرام این کاروان را بزدی و این جماعت را بکشتی و قومی را به یسیری بیاوردی؟ (ترجمهء تفسیر طبری از یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به زدن شود ||. سکه کردن. ضرب : بفرمود [بهرام چوبینه] تا به ری اندر، صدهزار درم بزدند و پیکر پرویز بدان نقش کردند. (ترجمهء تاریخ طبری). صدهزار درم بزد بر نقش پرویز. (ترجمهء تاریخ طبری از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به زدن شود.

بزدودن.

[بِ زَ / زِ / زُ / بِزْ دَ] (مص)(از: ب + زدودن) بمعنی زدودن است. (آنندراج). بمعنی بزدائیدن است که پاک کردن و جلاـ دادن زنگ باشد از روی آیینه و تیغ و غیره. (برهان). دور کردن زنگ از آئینه و تیغ و امثال آن. (مجمع الفرس). پاک کردن، و در معنویات نیز بکار رود چون پاک کردن غم و اندوه از خاطر و جز آن. محادثهٔ. (المصادر زوزنی). جلا. (دهار). جلاء. زنگ ستردن.

جلا دادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : از ابر بهاری ببارید نم ز روی زمین زنگ بزدود و غم.فردوسی. خردمند بزدود آهن چو آب فرستاد بازش هم اندر شتاب.فردوسی. او خود اندیشهء کار تو برد دل ز اندیشه بیک ره بزدای.فرخی. چندانکه توانستی ملکت بزدودی کشتی حسنات و ثمراتش بدرودی. منوچهری. یکی دختر که چون آمد ز مادر شب دیجور را بزدود چون خور. (ویس و رامین).

بزدوده.

[بِ زَ / زِ / زُ / بِزْ دو دَ / دِ](ن مف) (از: ب + زدوده) زدوده شده. صیقلی شده. رجوع به بزدودن و زدودن شود.

بزدوی.

[بَ دَ وی ی] (ص نسبی) نسبت است به بزده که دهی بوده در شش فرسنگی نسف (نخشب) بر سر راه بخاری. (فیه مافیه ص۳۳۵). نسبت است به بزده که قلعه ای استوار در شش فرسخی نسف بوده است. (از لباب الانساب). رجوع به بزده شود.

بزدوی.

[بَ دَ وی ی] (اِخ) علی بن محمد بن حسین بن عبدالکریم بن موسی بزدوی، مکنی به ابوالحسن. فقیه قرن پنجم هجری به ماوراءالنهر. رجوع به علی بزدوی شود.

بزدوی.

[بَ دَ وی ی] (اِخ) محمد بن محمد بن حسین بن عبدالکریم بن موسی، مکنی به ابوالسیر و ملقب به صدرالاسلام برادر فخرالاسلام بزدوی. یکی از فقهای بزرگ و فحول مناظرین و از رؤسای حنفیه بوده است. وی بسال ۴۲۱ ه . ق. متولد شد و در سال ۴۹۳ درگذشت. نجم الدین ابوحفص عمر بن محمد نسفی و محمد بن ابی بکر مسیحی صابونی و محمد بن طاهر سمرقندی لبادی و ابواسحاق محمد بن منصور معروف به حاکم نوقدی و ابوالمعالی محمد بن نصر مدنی، از شاگردان صدرالاسلام بودند. او راست: شرح جامع صغیر و جامع کبیر. (از حواشی فیه مافیه ص۳۳۵). و رجوع به انساب سمعانی ذیل بزدوی و الجواهر المضیئهٔ فی طبقات الحنفیه و الفوائد البهیه شود.

بزدوی.

[بَ دَ وی ی] (اِخ) یوسف بن محمد بن آدم بن عیسی بن بزدهٔ قصار، که بزدوی نسبت به جد اعلای وی می باشد. رجوع به لباب الانساب شود.

بزدهٔ.

[بَ دَ] (اِخ) شهرکی است [به ماوراءالنهر] کم مردم و بسیارکشت وبرز و ایشان را یکی خشک رود است که اندر وی بعضی از سال آب رود و بیشتر آبشان از چاهها و دولابهاست. (حدود العالم). آنرا بزدوهٔ و منسوب بدان را بزدی و بزدوی گویند. قلعهء مستحکمی است در شش فرسخی نسف. و جمعی از فقهاء بزرگ حنفی بدانجا منسوبند. (از معجم البلدان).

بزدی.

[بَ دی ی] (ص نسبی) نسبت است به بزدهٔ از اعمال نَسف ماوراءالنهر، که آنرا بزدوی هم گویند. رجوع به بزدوی و معجم البلدان و لباب الانساب شود.

بزدیغر.

[بُ غَ] (اِخ) دهی است در تکاب. (تاریخ بیهق ص۲۰۷).

بزدیغره.

[بُ غَ رَ] (اِخ) از قرای نیشابور است. و بزدیغری فقیه از آنجاست. (از معجم البلدان). و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۱۹۹ شود.

بزدیغری.

[بُ غَ ری ی] (ص نسبی)نسبت است به بزدیغره که قریه ای است از قرای نیشابور. و محمد بن زیادبن یزید نیشابوری بزدیغری مکنی به ابوعبدالله فقیه معروف متوفای ۲۹۵ ه . ق. منسوب بدانجاست. (از معجم البلدان و انساب سمعانی).

بزر.

[بَ] (ع اِ) تخم. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تخمیانه. روغن چراغ. ج، بزور. (مهذب الاسماء نسخهء خطی). حب. دانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). معرب از برز [بتقدیم راء بر زاء]فارسی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) :میگویند بزغاله تا هشتاد رطل و صد رطل برسد و بیشتر نیز و بزر و کتان بسیار باشد، چنانکه به همه جای ببرند. (فارسنامهء ابن البلخی ۱۵۰). - بزر اسفیوش؛ بزرقطونا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به بزرقطونا شود. - بزرالارجوان؛ از ارغوان فارسی است، و آنرا زعیدا گویند و آن غیر تشمیزج است. (مخزن الادویه). و رجوع به ارجوان شود. - بزرالاسفاناج؛ بهترین وی آن بود که بسرخی مایل بود. (از اختیارات بدیعی). - بزرالانجره؛ قریص. (بحر الجواهر). قریص و ساسارکشت گویند و آن کزنه است. بپارسی تخم انجیره گویند. و رجوع به اختیارات بدیعی شود. - بزرالبصل؛ تخم پیاز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به اختیارات بدیعی شود. - بزرالبطیخ؛ بپارسی تخم خربزه گویند. بهترین آن بود که شیرین بود. طبیعت آن گرم و تر است. و رجوع به اختیارات بدیعی شود. - بزرالبقلهٔ (بقلهٔ) الحمقاء؛ تخم خرفه. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بزرالخرفه. (از اختیارات بدیعی). رجوع به بقلهٔ الحمقاء (ذیل بقلهٔ) شود. - بزرالبنج؛ تخم بنگ. (ذخیرهء خوارزمشاهی از یادداشت مرحوم دهخدا). تخم گیاه بنج که از مخدرات قویه است. (ناظم الاطباء). هندی اجراین خراسانی را نامند. (فهرست مخزن الادویه). بپارسی تخم منگ گویند و به لفظ دیگر صداع الرجال و آن سه نوعست، سیاه، سرخ و سفید و بهترین آن سفید و بعد از آن سرخ، و سیاه آن کشنده بود. (از اختیارات بدیعی). ارماتیقون. ماش عطار. منگ. سیکران(۱). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالترنجان؛ بادرنجبویه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالجرجیر؛ بپارسی گیگر خوانند و بشیرازی کهزک گویند. رجوع به اختیارات بدیعی شود. - بزرالجزر؛ تخم زردک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالجزرالبری؛ دوقو است. (اختیارات بدیعی) (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). - بزرالجزرالبستانی؛ بپارسی تخم گزر گویند. (از اختیارت بدیعی). - بزرالحماض؛ تخم ترشک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالجندقوقی؛ بپارسی تخم انده قوقو گویند و دیواسبست گویند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالحرف المشرقی؛ فلفل الصقالبه، و آن

ثمر پنج انگشت است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالحط؛ حب القلقل است. (از اختیارات بدیعی). - بزرالحماض؛ حب الرشاد گویند. به پارسی تخم ترشه و بشیرازی تخم توشیشک گویند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالحناء؛ تخم حنا. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالخبازی؛ بپارسی تخم خسرو و بکرمانی پنیرک خطمی. رجوع به اختیارات بدیعی شود. تخم نان کلاغ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالخرفه؛ بزر بقلة الحمقاء است. و رجله و فرفخ و بقلة المبارک و بقلة الزهراء و بقلهء لینه نیز گویند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالخس؛ بپارسی تخم کاهو گویند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالخطمی(۲)؛ تخم خطمی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بهترین وی آن بود که سیاه و سفید بود. رجوع به اختیارات بدیعی شود. - بزرالخمخم؛ تودری است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). به پارسی شفترک گویند و به اصفهانی هاکش و به تبریزی سوارون. (از اختیارات بدیعی). خوب گلان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالخمخمه؛ خبه است، بپارسی شفترک گویند. رجوع به اختیارات بدیعی شود. - بزرالدندالاسود؛ جبلهنگ است. (از اختیارات بدیعی). رجوع به جبلهنج و جبلهنگ شود. - بزرالرازیانج الرومی؛ انیسون است. (فهرست مخزن الادویه) (از اختیارات بدیعی). - بزرالرطب؛ بزرالقداح و بزرالفصفصه و بزرالقت و بزرالقتاد و بزرالقضب را گویند. بپارسی تخم اسبست گویند و بهترین وی زرد و فربه باشد. (از اختیارات بدیعی). - بزرالرطبه؛ تخم سپست. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالرمان البری؛ حب القلقل است. (از اختیارات بدیعی) (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه). - بزرالریحان؛ تخم شاهسفرم خوانند. بهترین وی آنست که سیاه و فربه و کوچک و خوشبوی بود. (از اختیارات بدیعی). تخم ریحان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالسداب؛ بپارسی تخم سداب گویند و بهترین آن سیاه و فربه بود. (از اختیارات بدیعی). - بزرالسفرجل؛ به دانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالسرمق؛ بزرالقطف بود. رجوع به اختیارات بدیعی شود. - بزرالسلق؛ بپارسی تخم چغندر گویند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالشاهسفرم؛ تخم ریحان الملک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالشبت؛ بپارسی تخم شبت گویند. بهترین آنست که فربه بود. (از اختیارات بدیعی). تخم شِوِد. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بزرالعصفر؛ قرطم است. (از اختیارات بدیعی). - بزرالفجل؛ تخم توپزه خوانند. (از اختیارات بدیعی). تخم ترب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالفرفین؛ تخم خرفه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالفقد؛ تخم پنجگشت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالفنجشک؛ حب الفقد است. (فهرست مخزن الادویه). بشیرازی تخم دل آشوب خوانند و فلفل کوهی گویند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالقت؛ بپارسی تخم خیار گویند و بشیرازی خیارهابالنگ. (از اختیارات بدیعی). - بزرالقثاء؛ بپارسی تخم خیار زه گویند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالقطف؛ تخم سرمق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالقنب؛ شهدانج است. (اختیارات بدیعی). و رجوع به شهدانج و شاهدانه شود. - بزرالکاکنج؛ حب کاکنج است. (از اختیارات بدیعی). - بزرالکتان؛ بپارسی تخم کتان گویند و بشیرازی بزرک. (از اختیارات بدیعی). بزرک. (ناظم الاطباء). - بزرالکراث؛ بپارسی تخم گندنا گویند. (از اختیارات بدیعی). تخم تره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالکرفس؛ تخم کرفس. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالکرفس بستانی؛ تخم کرفس بستانی. رجوع به اختیارات بدیعی شود. - بزرالکرفس جبلی؛ فطراسالیون است. (اختیارات بدیعی) (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه). - بزرالکرنب؛ بپارسی عجم آکرنب گویند و بشیرازی تخم کلم. بهترین آن تازه و فربه بود. (از اختیارات بدیعی). - بزرالکشوت؛ زجمول خوانند. (از اختیارات بدیعی). به سریانی دینار گویند. (از برهان). - بزراللفت؛ بزرالشلجم است، بپارسی تخم شلغم گویند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالنعنع؛ تخم پودنه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزرالورد؛ تخم گل سرخست، و بهترین آن بود که از گل فارسی گیرند. رجوع به تحفهء حکیم مؤمن و اختیارات بدیعی شود. - بزرالهلیون؛ بپارسی تخم مارچوبه گویند و مارگیا خوانند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالهندبا؛ بپارسی تخم کاسنی گویند. (از اختیارات بدیعی). - بزرالهوة؛ بلغت اهل خراسان تودری گویند. (از اختیارات بدیعی). تودری. (تحفهء حکیم مؤمن). - بزر بلاسقیس؛ حرف بابلی است. (تحفهء حکیم مؤمن) (اختیارات بدیعی). - بزر لسان الحمل؛ بارهنگ. (یادداشت بخط مرحوم

دهخدا). بپارسی بارتنگ گویند و به تبریزی تخم بزونه. (از اختیارات بدیعی ||). زغیر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تخم کتان. بَزرَک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بیضهء پیله. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). تخم نوغان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). دیگ افزار. توابل. ج، اَبزار، اَبازیر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بِزر در تمام معانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بوزار. به این معنی معرب از فارسی است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بچه. (منتهی الارب) (آنندراج). فرزند و بچه. (ناظم الاطباء ||). آب بینی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء (||). مص) زدن به عصا. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (تاج المصادر بیهقی ||). تخم ریختن ||. آب انداختن ||. پر کردن ||. توابل در دیگ ریختن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). . (فرانسوی) (۱) - ۲) Jusquiame) - کلمه به کسر خاء، اما در تداول بفتح خاء معمولست.

بزرا.

[بَ] (هزوارش، اِ) بلغت زند و پازند، تخم زراعت را گویند مطلقاً، یعنی هر چیز که بجهت خوردن حیوانات کاشته میشود. (آنندراج) (برهان) (انجمن آرای ناصری) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء). همریشهء بذر عربی. (حاشیهء برهان چ معین). رجوع به بزر و بذر شود.

بزراء.

[بَ] (ع ص، اِ) زن بسیارفرزند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزرافشان.

[بَ اَ] (نف مرکب) بزرافشاننده. آنکه تخم افکند. آنکه تخم پراکند در مزرعه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||). اِ مرکب) ظرفیت زمین برای هر مقدار تخم را بزرافشان آن زمین گویند. مساحت و توانائی زمین برای مقدار تخمی که در آن کاشته میشود، یا مقدار تخمی که در مزرعه ای توان کاشتن. مقداری تخم که افشانند در مزرعه: بزرافشان این مزرعه یک خروار است؛ یعنی یک خروار تخم در آن توان کاشت. زمینی با یک خروار بزرافشان. بزرافشان فیروز بهرام صد خروار است. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

بزرپاش.

[بَ] (نف مرکب) بزرپاشنده. آنچه یا آنکه بزر بپاشد (||. اِ مرکب) نام ماشینی برای این کار. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

بزرج.

[بُ زُ] (معرب، ص) معرب بزرگ. (آنندراج). معرب بزرگ و بمعنی آنست. (ناظم الاطباء).

بزرجسابور.

[بُ زُ] (اِخ) بزرگ شاپور. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نام قریه ای در غرب دجله از اعمال بصره. و رجوع به معجم البلدان ذیل

کلمهء سواد و تجارب الامم ج ۲ ص۳۱۹ شود.

بزرجفرمدار.

[بُ زُ فَ مَ] (معرب، اِ مرکب) بزرگفرمدار. بمعنی بزرگ مأمور، و آن لقب وزیر است که در مرتبهء دوم و بعد از موبدان موبد قرار دارد. (از التنبیه والاشراف). و رجوع به امثال و حکم دهخدا ج ۳ ص۱۶۶۹ شود.

بزرجمهر.

[بُ زُ جُ مِ] (اِخ) معرب بزرگمهر وزیر نوشیروان. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). وزیر نوشیروان. (شرفنامهء منیری). صاحب غیاث و به تبع او آنندراج گوید: نام وزیر اعظم نوشیروان و این معرب بزرگمهر است و اینکه بضم جیم را غلط دانسته و بسکون راء و جیم خوانند صحیح نیست زیرا در عربی دو ساکن بدون مده بهم نیایند. اما گفتهء او در تداول فارسی بنیانی ندارد : بزرجمهر اصیل بود و از خاندان ملک و اندیشمندی انوشیروان از وی بیشتر از این جهت بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۲). ما را چه باک مزدک و بیم بزرجمهر چون او قباد قادر نوشیروان ماست.خاقانی. رجوع به بزرگمهر و معجم الادباء ج ۱ ص۱۶۶ و تاریخ الحکماء قفطی ص۲۶۱ و قاموس الاعلام ترکی و فهرست فارسنامهء ابن البلخی و یشتها ج ۲ ص ۲۶۴ و ایران در زمان ساسانیان و فهرست آن و عیون الاخبار و فهرست آن و تاریخ گزیده و فهرست آن و عقدالفرید و فهرست آن و بیهقی و سبک شناسی ج ۲ و فهرست آن شود.

بزرجمهر.

[بُ زُ جُ مِ] (اِخ) نام دانشمندی که کتاب الزبرج فالیس رومی را تفسیر کرده است. (از الفهرست ابن الندیم ص۳۷۶).

بزرجمهر بختگان.

[بُ زُ مِ رِ بَ تَ](اِخ) بزرگمهر پسر بختگان، حکیم مشهور ایرانی، وزیر انوشیروان که بنابر مشهور بسیارعقل و سدیدالرأی بود، و سخنان حکمت آمیز و فراوان در کتب و اسفار از او منقول است که بظاهر بیشتر آنها منحول است. از آنجمله است : قیل لبزرجمهر: ای شی ء استر للعی؟ قال عقل یجمله... (از البیان و التبیین ج ۱ ص۲۰ و حواشی آن). و رجوع به بزرگمهر و نزهة القلوب ج ۳ ص۱۵۷ شود.

بزرجمهر حکیم.

[بُ زُ مِ رِ حَ] (اِخ)بزرگمهر، وزیر دانشمند انوشیروان. رجوع به چهارمقاله ص۱۷۶ و بزرجمهر بختگان و بزرگمهر شود.

بزرجمهر قاینی.

[بُ زُ مِ رِ ی] (اِخ)ابومنصور قسیم بن ابراهیم. از شاعران و ادیبان و امیران دورهء سبکتکین و محمود غزنوی، و در شعر عربی و فارسی استاد بود. (از فرهنگ فارسی معین). ثعالبی بیتی چند از اشعار تازی او را نقل کرده است. رجوع به چهارمقاله و لباب الالباب چ اروپا ج ۱ ص۳۳ و یتیمة الدهر ثعالبی شود.

بزرجمهر قسیمی.

[بُ زُ م ِ ر ِ قَ] (اِخ) از عروضیان و ادیبان عجم. رجوع به المعجم فی معاییر اشعار العجم ص۱۳۵ شود.

بزرجمهر قمی.

[بُ زُ م ِ ر ِ قُ] (اِخ) از عروضیان و ادبای ایرانی، از مردم قم. رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

بزرجمهری.

[بُ زُ م ِ] (حامص) عمل و کار بزرجمهر. دانایی. حکیمی. حکمت دانی: خصم ار بزرجمهری یا مزدکی کند تأیید میر باد که حرز امان ماست.خاقانی.

بزرخانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ مرکب) شکنجهء عصار و چرخ عصار را گویند که بعربی معصار خوانند و بهندی کولهو گویند. (آنندراج). آسیای عصاری و روغن گیری. (ناظم الاطباء).

بزر فشانیدن.

[بِ زَ فَ / فِ دَ] (مص مرکب) (از: ب + زر + فشانیدن) رجوع به زر فشانیدن و زر فشاندن شود.

بز رقصاندن.

[بُ رَ دَ] (مص مرکب) کنایه از اشکال تراشیدن در کار و حاجت مردم باشد. گربه رقصاندن. سر دواندن.

بزرقطونا.

[بَ رِ قَ / قُ] (ع اِ مرکب)اسفرزه. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). اسبغول. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). بشولیون. (ذخیرهء خوارزمشاهی). هری تخم. (مهذب الاسماء). فارسیان آنرا اسیلیوس [ظ: اسفیوش] خوانند. (نزهة القلوب). یَنَمهٔ. (المعرب جوالیقی ص۲۱۸). بُحدُق. بُحذُف. بُحذُق. (از نشوءاللغهٔ ص۲۹ و حاشیهء آن). معرب از کتان بمعنی تخم کتان. ینم. اسپرزه. بزر اسفیوش. سپیوش. اسفیوش. تخم اسفیوس. تخم فسیلیون. تخم اسفرزه. تخم شکم پاره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اسپیغول را گویند. مسکّن تشنگی، محلل، ملین تبهای حاره و غلیان خون و معص و زحیر و نقرس را نافع است. (از ناصرالمعالجین از آنندراج). بپارسی اسفیوش و بیونانی فسلیون و معنی آن برغونی و بشیرازی بنکو گویند، و آن دو نوع است سپید و سیاه، بهترین وی سیاه فربه بود. (از اختیارات بدیعی) : بمثل بزرقطونا است دل اهل کمال تا درست است دوا درشکند سم گردد. ؟ (از یادداشتهای مرحوم دهخدا). و رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی و مخزن الادویه و احکام الحسیه ص۱۰۱ شود.

بزر قنب.

[بَ رِ قُنْ نَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) شاهدانج است. (تحفهء حکیم مؤمن) (اختیارات بدیعی).

بزرک.

[بَ رَ] (اِ) دانه ایست که از آن روغن چراغ گیرند و بعربی کتان گویند. (مجمع الفرس) (فرهنگ شعوری) (انجمن آرای ناصری) (برهان). تخم کتان و هر تخم خرد و کوچک. (ناظم الاطباء). بزر کتان. کشدانک. کتان. تخم وش. بذر کتان. زغیر. یانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - روغن بزرک؛ روغن تخم کتان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرکار.

[بَ] (ص مرکب) برزیگر و زراعت کننده را گویند. (برهان). برزیگر. (مجمع الفرس). برزیگر و زارع. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : بزرکاران جهانند همه روز و همه شب بجز از معصیت و جور ندروند و نکارند. ناصرخسرو. گهی بدرود خوشه ت بزرکاری گهی بشکست شاخی باغبانت. ناصرخسرو (از مجمع الفرس). رجوع به برزگر و برزیگر و زارع شود.

بزرکاری.

[بَ] (حامص مرکب) بزر کشتن. حاصل عمل آنکه بزر کارد. شغل بزرکار.

بزرگ.

[بَ رَ] (اِ) بزرک. تخم کتان. (ناظم الاطباء). دانه ایست که از آن روغن چراغ گیرند و بعربی کتان گویند. (آنندراج) (غیاث اللغات). رجوع به بزرک شود.

بزرگ.

[بُ زُ] (ص) ضد خرد. (شرفنامهء منیری). ضد کوچک. (آنندراج). نقیض کوچک. (ناظم الاطباء) (برهان). مقابل کوچک، چنانکه کلان مقابل خرد و درشت مقابل ریز و کبیر مقابل صغیر. مقابل خرد. اکبر. جلیل. ضخم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). عَبَنبل. نعند. (منتهی الارب). شریف. (المنجد). جحادر. (تاج العروس). عِنک. عَنْجَج. کمرهٔ. ارزب. اجسم. جسیم. جزیل. مثیل. جُلال. اعظم. عظیم. جنادل. (منتهی الارب) : وامی است بزرگ شکر او بر تو بگذار بجد و جهد وامش را.ناصرخسرو. و بر ایشان که مانده اند ستمهای بزرگ است از حسنک و دیگران. (تاریخ بیهقی). - شاش بزرگ؛ در تداول خانگی، مقابل شاش کوچک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به شاش شود || شریف. رئیس. با شأن و عظمت و شوکت. (ناظم الاطباء). نامور. معنون. رئیس. سر. معظم. جلیل. (یادداشت بخط دهخدا). عظیم. کبیر. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی) : بزرگان جهان چون گردبندن تو چون یاقوت سرخ اندر میانه.رودکی. چون جامهء اَشَن به تن اندر کند کسی خواهد ز کردگار بحاجت مراد خویش گر هست باشگونه مرا جام ای بزرگ بنهاده ام دعای ترا بنده وار پیش.رودکی. بزرگان گنج سیم و زر گوالند تو از آزادگی مردم گوالی.طیان. بزرگ باش و مشو تنگدل ز خردی کار که سال تا سال آرد گلی زمانه ز خار. ابوحنیفهء اسکافی. به ایرانیان گفت کآن پاک زن مگر نیست با این بزرگ انجمن.فردوسی. بزرگ است و پور جهان پهلوان هشیوار و بارای و روشن روان.فردوسی. چنین داد پاسخ که خاقان چین بزرگ است و با دانش و آفرین.فردوسی. دگرباره گفت این بزرگان چین تگینان و گردان توران زمین.فردوسی. بزرگ آن نباشد که شاه و سترگ بزرگ آنکه نزدیک یزدان بزرگ.اسدی. هر بزرگی که بفضل و بهنر گشت بزرگ نشود خرد به بد گفتن بهمان و فلان.فرخی. من تنگدلی پیشه نگیرم که بزرگان کس را ببزرگی نرسانند بیکبار.فرخی. هر کس از این حکایت بتواند

دانست که این چه بزرگان بوده اند. (تاریخ بیهقی ص۱۷۵). چنین کنند بزرگان، چو کرد باید کار. عنصری (از تاریخ بیهقی ص۶۹۲). در این دنیای فریبندهء مردمخوار چندانی بمانم که کارنامهء این خاندان بزرگ را برانم. (تاریخ بیهقی ص ۳۹۳). اگر بزرگی و محتشمی گذشتی وی بماتم آمدی. (تاریخ بیهقی ص۳۶۴). بزرگ نیست بدنیا بنزد او مگر آنک عِمامه و قصب و اسب و سیم زر دارد. ناصرخسرو. جز براه سخن ندانم من که حقیری تو یا بزرگ و خطیر.ناصرخسرو. بس که بزرگان جهان داده اند خردسران را شرف جاودان. خاقانی. پسر گفتش آخر بزرگ دهی بسرداری از سربزرگان مهی.(بوستان). شنیدم گوسفندی را بزرگی رهانید از دهان و دست گرگی.(گلستان). بدان را نیک دار ای مرد هشیار که نیکان خود بزرگ و نیکروزند.(گلستان). بزرگش نخوانند اهل خرد که نام بزرگان بزشتی برد.(گلستان). مگر عذرم بزرگان درپذیرند بزرگان خرده بر خردان نگیرند.؟ - بزرگ لشکر؛ امیر و فرمانده آن : بزرگان لشکر همی پیش خواند ز مهرک فراوان سخنها براند.فردوسی. بفرمود تا جهن رزم آزمای شود با بزرگان لشکر ز جای.فردوسی || مهم. بااهمیت. معتبر : بزرگ آن کسی کو بگفتار راست زبان را بیاراست و کژّی نخواست.فردوسی. کار صالح بن نصر به بست بزرگ شد بسلاح و سپاه و خزینه و مردان. (تاریخ سیستان). حدیث لیث بر طاهر بزرگ همی گرانید. (تاریخ سیستان). فتنه بزرگ شد. (تاریخ سیستان). و ناصحان وی بازنمودند که غور و غایت این حدیث بزرگ به این یک ناحیت بازنایستد و وی را آرزوهای دیگر خیزد. (تاریخ بیهقی). خوردنیها بصحرا... پیش آوردندی و نیز میزبانیهای بزرگ کردی. (تاریخ بیهقی). آن معتمد... چیزی در گوش امیر بگفت... و امیر خرم گشت... گمان بردیم که سخت بزرگ چیزیست. (تاریخ بیهقی). و گفتند که امیر در بزرگ غلط افتاده و پنداشته است که ناحیت و مردم این بر این جمله است که دید. (تاریخ بیهقی). گفته اند هر کس بخدمت پادشاه بزرگ شوند و پادشاه بصحبت اهل علم. (عقدالعلی). - اثر بزرگ؛ اثر مهم و عظیم : اثرهای بزرگ نمود تا از وی بترسیدند. (تاریخ بیهقی). - بزرگ شدن کاری؛ سخت و دشوار شدن آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بلای بزرگ؛ بلای سخت و عظیم و مهم : دشمن خرد است بلای بزرگ غفلت از او هست خطای بزرگ.نظامی. - پادشاه بزرگ؛ پادشاه مهم و باشوکت : از این پادشاه بزرگ سلطان ابراهیم آثار محمودی خواهند دید. (تاریخ بیهقی ص۳۹۲). بهرچه ببایست که باشد پادشاهان بزرگ را از آن زیادتر بود. (تاریخ بیهقی). - خاندان بزرگ؛ خاندان مهم و معتبر و جلیل : عزت این خداندان بزرگ سلطان محمود را نگاه باید کرد. (تاریخ بیهقی ص۳۹۲). - خطای بزرگ؛ خطای مهم و عظیم : نصر احمد... گفت می دانم که اینکه از من میرود خطایی بزرگ است. (تاریخ بیهقی). - خطر بزرگ؛ خطر عظیم. امر بزرگ و مهم :این خواجه... از چهارده سالگی باز... خطرهای بزرگ کرد. (تاریخ بیهقی). - خلل بزرگ؛ خلل عظیم و مهم : چون دانست [آلتونتاش] که در آن ثغر بزرگ خللی خواهد افتاد... (تاریخ بیهقی). - دائرهء بزرگ؛ دائرهء عظیمه : و بمیان هر دو قطب دائرهء بزرگ است. (التفهیم از یادداشت مرحوم دهخدا). - روز بزرگ؛ روز قیامت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : وزین همه که بگفتم نصیب روز بزرگ غدود و زَهره و سرگین و خون و پوکان کن. کسائی. و بیاموزانند ایمان آوردن به وی و به پیغامبران و به فریشتگان و به کتبها و روز بزرگ. (هدایهٔ المتعلمین). - سربزرگ (بزرگی)؛ رئیس و ریاست. سرور. سروری. مقابل سرکوچک (کوچکی) : بدین سربزرگیش نامی کند.نظامی || - با کلهء بزرگ : کس از سربزرگی نباشد بچیز کدو سربزرگ است و بیمغز نیز.سعدی. - شغل بزرگ؛ اشتغال مهم و عظیم : چون دولت ایشان را مشغول کرده است تا از شغلهای بزرگ اندیشه میدارند. (تاریخ بیهقی). - کار بزرگ؛ کار مهم و عظیم : پدر ما خواست که وی را ولیعهدی باشد... ازبهر ما جان را بر میان بست تا آن کار بزرگ با نام ما راست شد. (تاریخ بیهقی). تا جهانست پادشاهان کارهای بزرگ کنند. (تاریخ بیهقی ص۳۹۲ ||). جلیل القدر : خداوند، بزرگ و نفیس است و نیست او را همتا. (تاریخ بیهقی). این پادشاه حلیم و صبور و بزرگ است. (تاریخ بیهقی). - بزرگ همت؛ بلندهمت. آنکه همت عالی دارد : حاتم طایی را گفتند از خود بزرگ همت تر در جهان کس دیدی؟ (گلستان ||). بالغ. بحد رشد رسیده. (ناظم الاطباء ||). کبیر در سن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مسن. بزادبرآمده : تهمتن به گرز گران دست برد بزرگش همان و

همان بود خرد.فردوسی. صفت ضمادی که ملازهء کودکان و بزرگان بدان بردارند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). شاهدان زمانه خرد و بزرگ چشم را یوسفند و دل را گرگ.سنائی. - آقابزرگ، خانم بزرگ؛ شخصی مسن و بزادبرآمده. لقب هر کسی است که هم نام جد اعلای خود باشد، در اصطلاح فارسیها و تهرانیها، مقابل آقاکوچک و خانم کوچک، آنکه هم نام جد خود باشد. - خرد و بزرگ؛ صغیر و کبیر. عالی و دانی. وضیع و شریف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). همهء مردم. عامه : ستوده بود نزد خرد و بزرگ اگر رادمردی نباشد سترگ. رودکی یا فردوسی. بمرز اندر آمد چو گرگ سترگ همی کشت بی باک خرد و بزرگ.فردوسی. چون شدستند خلق غره بدوی همه خرد و بزرگ و کودک و شاب؟ ناصرخسرو. - نیای بزرگ؛ پدربزرگ. جد. جد اعلا : بجستم ز سلم و ز تور سترگ همان کین ایرج نیای بزرگ.فردوسی ||. مِه: برادر بزرگ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ||مهین فرزند ||. مرشد و ولی ||. توانا. (ناظم الاطباء). - آواز بزرگ؛ صدای بلند و قوی و درشت : بهاران چو آید بکردار گرگ بغرند بآوازهای بزرگ.فردوسی ||. کلان و فراخ. (ناظم الاطباء). وسیع : برآوردهء سلم جای بزرگ نشستنگه قیصران سترگ.فردوسی. نگه کن که شهر بزرگیست ری نشاید که کوبند پیلان به پی.فردوسی. خواجه گفت ماوراءالنهر و قدس بزرگ است. (تاریخ بیهقی ص۳۴۳). و ریش بزرگ داشت چنانک همهء سینه بپوشانیدی. (مجمل التواریخ). - آوردگاه بزرگ؛ آوردگاه وسیع و عظیم : نهادند آوردگاهی بزرگ دو جنگی بکردار ارغنده گرگ.فردوسی. - ثغر بزرگ؛ ثغر مهم و وسیع : چون اندیشیدیم که خوارزم ثغری بزرگ است... و باشد که دیگران تأویلی دیگرگونه کنند. (تاریخ بیهقی ||). عظیم الجثه. (ناظم الاطباء). جثهء بیش از حد عادی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : عمان مردی بود سفیدروی... فراخ پیشانی بزرگ و درازبالا. (مجمل التواریخ). - سنگ بزرگ؛ وزنی از اوزان قدیمه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : اگر گویم هزارهزار من بسنگ بزرگ زر خدا آفریده بود که زیادت بود. (اسکندرنامه نسخهء خطی سعید نفیسی ||). بی پایان. (ناظم الاطباء). فراوان. بسیار : بکین سیاوش سپاه بزرگ فرستاد با کینه خواه سترگ.فردوسی. همان گردیه با سپاهی بزرگ برفت از بر نامداری سترگ. فردوسی. پراکنده گشت آن سپاه بزرگ ببخت جهاندار شاه سترگ.فردوسی. و غنائمی بزرگ بدست مسلمانان آمد. (تاریخ سیستان). و عبیداللهبن ابی بکر را با سپاهی بزرگ بسیستان فرستاد و مالی بزرگ از ایشان بستد. (تاریخ سیستان). حرمت او بزرگ است. (تاریخ سیستان). و بوشکور خود را بدانش بزرگ در بیتی می بستاید و آن بیت اینست: تا بدانجا رسید دانش من که بدانم همی که نادانم. (از منتخب قابوسنامه ص۴۲). به مجلس از کف او خوردمی نبید بزرگ بیاد خدمت درگاه میربار خدای.فرخی. - آفرین بزرگ؛ آفرین فراوان و بسیار : همه خواندند آفرین بزرگ سران سپه مهتران سترگ.فردوسی ||. کبیر. عظیم. (ناظم الاطباء) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). اول. برتر : دبیر بزرگ جهاندار شاه بیامد بر پهلوان سپاه.فردوسی ||. خداوند. صاحب. پادشاه : ای سر آزادگان و تاج بزرگان شمع جهان و چراغ دوده و توده.دقیقی ||. نام مقامی از موسیقی. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). نام پرده ای از دوازده پردهء موسیقی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نام یکی از دو نوع مقامهء زیرافکند باشد : نهاد بزرگ و نوای چکاو از ایوان برآمد بخرچنگ و گاو. ؟ (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی ||). گاو. (یادداشت بخط مؤلف).

بزرگ.

[بُ زُ] (اِخ) لقب خواجه نظام الملک. (تاج العروس از یادداشت مرحوم دهخدا). لقب محدث جلیل نظام الملک حسن بن علی بن اسحاق بن عباس طوسی، مکنی به ابوعلی، صاحب نظامیهء بغداد، متوفی در سنهء ۴۵۸ ه . ق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به خواجه نظام الملک شود.

بزرگ.

[بُ زُ] (اِخ) (میرزا... قائم مقام) پدر میرزا ابوالقاسم قائم مقام موسوم به میرزا عیسی و مشهور به میرزا بزرگ. وزیر فتحعلی شاه قاجار و از ادیبان و منشیان عصر خود بود. و رجوع به سبک شناسی ج ۳ و فهرست آن، و قائم مقام و میرزا بزرگ شود.

بزرگ.

[بُ زُ] (اِخ) ابن شهریار. ناخدا، سیاح و رحاله و دریانوردی ایرانی از مردم رامهرمز که در سدهء سوم هجری میزیسته است. او راست: عجائب الهند بره و بحره و جزائره. این کتاب در لیدن و مصر بطبع رسیده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در معجم المطبوعات، این نام یزدک یا یزرک بن شهریار ضبط شده است. و رجوع به دائرة المعارف فارسی شود.

بزرگ آثار.

[بُ زُ] (ص مرکب) آنکه اثر عظیم و مهم دارد. دارندهء آثار عظیم. با نشانه های نامور : آفرین بر یمین دولت باد آن بلنداختر بزرگ آثار.فرخی.

بزرگ آفرین.

[بُ زُ فَ] (ن مف مرکب)بزرگ آفریده شده. بزرگ خلقت. مخلوق عظیم و بزرگ : ز هر کشوری کرده شخصی گزین بزرگ آفرینش، بزرگ آفرین.نظامی.

بزرگ آفرینش.

[بُ زُ فَ نِ] (ص مرکب)بزرگ خلقت. عظیم و مهم در خلقت : ز هر کشوری کرده شخصی گزین بزرگ آفرینش، بزرگ آفرین.نظامی.

بزرگ آمدن.

[بُ زُ مَ دَ] (مص مرکب)اکبار. (المصادر زوزنی). عظیم شمردن. عظیم و مهم جلوه کردن : چون خبر به عمرو [لیث]رسید آن [شکست لشکریان وی] او را بزرگ آمد و دولت دیرینه گشته... (تاریخ سیستان). به کتّابش آن روز سابق نبرد بزرگ آمدش طاعت از طفل خرد. (بوستان ||). ناگوار و غیرقابل تحمل آمدن.

بزرگار.

[بَ] (ص مرکب) بزرگر. بُستان کار. برزیگر. زارع. حارث. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگان.

[بُ زُ] (اِ) جِ بزرگ. اعاظم. امجاد. اماجد. اکابر. اشخاص بزرگ و مهم. سران. اعیان. اشراف. امیران. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا) : همان اندریمان که پیروز گشت بکشت از بزرگان ما سی وهشت.فردوسی. همه اعیان و بزرگان درگاه نزدیک وی رفتند. (تاریخ بیهقی). بزرگانْش گفتند کز بیش و کم اگر بخت یاور بود نیست غم.اسدی. گوئی که از نژاد بزرگانم گفتاری آمدی تو نه

کرداری.ناصرخسرو. و بمشایعت او جملهء لشکر و بزرگان برفتند. (کلیله و دمنه). پیش بزرگان ما آب کسی روشن است کآب ز پس میخورد بر صفت آسیاب. خاقانی. بباید ساختن با داغ دوری که عیب است از بزرگان ناصبوری.نظامی. امراء خراسان و بزرگان اطراف در مجلس او صف کشیدند و پیش تخت او بایستادند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۱۷۶). بزرگانِ پس رفته نشتافتند.امیرخسرو. سخنی بی غرض از بندهء مخلص بشنو ای که منظور بزرگان حقیقت بینی.حافظ.

بزرگانه.

[بُ زُ نَ / نِ] (ص نسبی، ق مرکب)بمانند بزرگان. بزرگ در کمیت و کیفیت. درخور بزرگان : خدیجه دیگر روز ترتیب بساخت و مهمانی بزرگانه کرد و همهء مهتران را شراب دادند و خویلد را از مهتران بیشتر دادند. (ترجمهء طبری بلعمی).

بزرگ استخوان.

[بُ زُ اُ تُ خوا / خا](ص مرکب) درشت استخوان. آنکه استخوانهای درشت دارد : [مردم زنگستان]مردمانی اند تمام صورت و بزرگ استخوان و مجعدموی و طبع ددگان دارند و سخت سیاهند. (حدود العالم).

بزرگ امید.

[بُ زُ اُ / اُمْ می] (اِ مرکب) امید بزرگ. بزرگ آرزو : بتا تا مرگ جان تو ببرده ست بزرگ امید من با تو بمرده ست. (ویس و رامین). که ای از تو بزرگ، امید مردان مرا از خود بزرگ امید گردان.نظامی.

بزرگ امید.

[بُ زُ اُمْ می] (اِخ) نام حکیمی است که استاد و پرورندهء پرویزبن انوشیروان بود. (برهان). بروایت نظامی گنجوی معلم و مؤدب خسروپرویز بود. (فرهنگ فارسی معین) : بزرگ امید پیش پیل سرمست بساعت سنجی اصطرلاب در دست.نظامی. بزرگ امید خردامید گشته به لرزانی چو برگ بید گشته.نظامی. بزرگ امید نامی بود دانا بزرگ امید از عقل و توانا.نظامی. بزرگ امید از این معنی خبر یافت شه نو را بخلوت جست و دریافت.نظامی.

بزرگ امید.

[بُ زُ اُمْ می] (اِخ)کیابزرگ امید. رجوع به کیابزرگ امید و بزرگ امید رودباری شود.

بزرگ امید رودباری.

[بُ زُ اُمْ می دِ رو] (اِخ) معروف به کیابزرگ امید. رئیس اسماعیلیهء الموت، دومین حکمران آنان و جانشین و پیرو حسن صباح. وی در سال ۵۱۸ ه . ق. بموجب وصیت حسن صباح در الموت بجای او نشست و قبل از آن بحکم حسن صباح بسال ۴۹۵ ه . ق. قلعهء لمبه سر رودبار را تصرف کرد و ۲۳ سال در آنجا میزیست. وی شیوهء حسن صباح را در نشر دعوت باطنیه و تهدید و تخویف مخالفان ادامه داد. در زمان او فدائیان اسماعیلیه خلیفه مسترشد عباسی را هلاک کردند و پس از وی پسرش محمد بن بزرگ امید بجای او نشست. (از دائرهٔ المعارف فارسی) (از حاشیهء برهان چ معین). و رجوع به تاریخ گزیده و تاریخ حبیب السیر و قاموس

الاعلام ترکی و غزالی نامه و جامع التواریخ رشیدی (بخش اسماعیلیه چ دبیرسیاقی) شود.

بزرگ اندام.

[بُ زُ اَ] (ص مرکب)ستبراندام. درشت اندام. تنومند.

بزرگ بینی.

[بُ زُ] (ص مرکب) آنکه بینی کلان دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). مقابل کوچک بینی. آنَف : و آن شتربان مردی بود سرخ مو، گربه چشم و بزرگ بینی. (قصص الانبیاء ص۱۲۲). هست همانا بزرگ بینی آن زال چادر از آن عیب پوش بینی زال است. خاقانی.

بزرگ پا.

[بُ زُ] (ص مرکب) دارندهء پای بزرگ ||. در تداول کفاشان، مقابل کوچک پا: شش خط بزرگ پا (در کفش). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ پای.

[بُ زُ] (ص مرکب) آنکه پای بزرگ دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : گنگی بلندبینی، گنگی بزرگ پای محکم سطبرساقی، زین گردساعدی. عسجدی.

بزرگ پستان.

[بُ زُ پِ] (ص مرکب) آنکه پستان بزرگ و کلان دارد. زن که پستان بزرگ دارد، و این نزد اروپائیان از حسن باشد برخلاف در ایران. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): امرأة طرطبی؛ زن بزرگ پستان. شاة ضریعة؛ گوسفند بزرگ پستان. (منتهی الارب).

بزرگ پستانی.

[بُ زُ پِ] (حامص مرکب)بزرگ پستان بودن. ثدی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ پنداشتن.

[بُ زُ پِ تَ] (مص مرکب) بزرگ آمدن چیزی در نظر و یا گمان.

بزرگ پهلو.

[بُ زُ پَ] (ص مرکب) آنکه پهلوی بزرگ دارد. حجل. جرافش. جرنفش. (منتهی الارب).

بزرگ پیشانی.

[بُ زُ] (ص مرکب) آنکه پیشانی بزرگ دارد. اَجْبَهْ.

بزرگتر.

[بُ زُ تَ] (ص تفضیلی) نقیض کوچکتر. کلان تر. مهتر. باعظمت تر. جسیم تر. مسن تر. (ناظم الاطباء). اکبر. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). اعظم. (منتهی الارب). مهتر. مه. مهینه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : و اینکه [افشین] خلیفه و همهء بزرگان حضرت وی چه آنکه از تو بزرگترند و چه آنانکه خردترند مرا حرمت دارند. (تاریخ بیهقی ص ۱۷۲). مصیبت سخت بزرگ است اما موهبت ببقاء خداوند بزرگتر. (تاریخ بیهقی ص۲۹۱). هرکه از شما بزرگتر باشد وی را بزرگتر دارید. (تاریخ بیهقی ص ۳۳۹ ||). رئیس: بزرگتر خانه؛ رئیس خانه. (ناظم الاطباء ||). بزرگترین : بزرگتر آثار اسکندر را که نبشته اند آن دارند که وی دارای... (تاریخ بیهقی). و جالینوس که وی بزرگتر حکمای عصر خویش بود. (تاریخ بیهقی ص۹۹ ||). بزرگ. عظیم : حکمای بزرگتر که در قدیم بوده اند چنین گفته اند. (تاریخ بیهقی ص۹۴). از دو چیز بر دل وی رنجی بزرگتر رسیده. (تاریخ بیهقی ص۳۴۳). - شغل بزرگتر؛ مقام و سمت برتر : امیرک را سلطان قویدل کرد که شغلی بزرگتر فرمائیم ترا. (تاریخ بیهقی ص۳۶۲). - نواخت بزرگتر؛ احسان و بخشش بیشتر و عظیم تر : اینجا سخن نماند و نواخت بزرگتر از این کدام باشد با لفظ عالی رفت. (تاریخ بیهقی ص۲۲۳).

بزرگ تن.

[بُ زُ تَ] (ص مرکب) جسیم. سمین. عظیم الجثه. (ناظم الاطباء): اضخم؛ بزرگ تن از هر چیزی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ جثه.

[بُ زُ جُثْ ثَ / ثِ] (ص مرکب) عظیم الجثه. جسیم. تناور. ضخم. (ناظم الاطباء).

بزرگ چشم.

[بُ زُ چَ / چِ] (ص مرکب)اعین. (دستور) : مروان مردی بود کوتاه و سرخ و بزرگ چشم. (مجمل التواریخ). و مکتفی مردی بود سپیدلون و ضخم و بزرگ چشم. (مجمل التواریخ).

بزرگ خان.

[بُ زُ] (اِخ) نام یکی از خاقانها و سلاطین تورانی ماوراءالنهر و خوارزم و دشت قپچاق. رجوع به سبک شناسی بهار ج ۱ ص۱۱۸ شود.

بزرگ خلقت.

[بُ زُ خِ قَ] (ص مرکب)بزرگ آفرینش. اَبلد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ خوشه.

[بُ زُ شَ / شِ] (ص مرکب) خوشه کلان و بزرگ: گندم یا جاورس یا جو بزرگ خوشه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ خویشتنی.

[بُ زُ خوی / خی تَ](حامص مرکب) تکبر کردن. خود را بزرگ دیدن : اگر کلب غضب را طاعت داری در تو تهور و ناپاکی... و بزرگ خویشتنی... پدید آید. (کیمیای سعادت).

بزرگ دارو.

[بُ زُ] (اِ مرکب) این ازجملهء داروهای پارسیان است برای اخلاط. رجوع به ذخیرهء خوارزمشاهی شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ داشت.

[بُ زُ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) احترام. تعظیم. تجلیل. اعزاز. تبجیل. تکریم. تفخیم. تعزیز به. حرمت. اعظام. تعظیم به. توقیر. اکرام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : دو بدر صومعهء من آمدند و من از بهر بزرگداشت ایشان برخاستم و در باز کردم. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). و گفت از بزرگداشت خدای تعالی یکی آنست که در بیماری گله نکنی. (کیمیای سعادت). و چنین مرد زود، زود بدست نیامد که دلها و چشمها همه بحشمت و بزرگداشت او آکنده است. (آثارالوزراء). و از بزرگداشت او درویشان را چنان نقل کنند که در مجلس او درویشان چون امیران بودند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار).

بزرگ داشتن.

[بُ زُ تَ] (مص مرکب)تعظیم. تفخیم. تجلیل. امجاد. تبجیل. تکریم. تجلیل کردن. اعزاز کردن. تعظیم کردن. احترام کردن. ادب کردن. توقیر. محترم شمردن. اعظام. تعزیز. اکبار. هشم. تهشیم. ترحیب. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی) (دهار) (ترجمان القرآن) : و ایشان [خرخیزیان] آتش را بزرگ دارند و مرده را بسوزانند. (حدود العالم). [غوزیان]طبیبان را بزرگ دارند و هرکه ایشان را ببند نماز برند... (حدود العالم). و اندر خره [بناحیت پارس] یکی آتشکده است که آنرا بزرگ دارند و زیارت کنند... (حدود العالم). و اندر کاریان آتشکده ایست که آنرا بزرگ دارند. (حدود العالم). جو رسته را ملوک عجم بفال سخت بزرگ داشتندی. (نوروزنامه).

بزرگ دانه.

[بُ زُ نَ / نِ] (ص مرکب)حبه بزرگ. دانه بزرگ: گندمی که لایق آش پختن باشد بزرگ دانه و فربه باشد. (فلاحت نامه). ضروع؛ انگور سپید بزرگ دانه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ دلی.

[بُ زُ دِ] (حامص مرکب)تکبر. (زمخشری). بذخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ دنبه.

[بُ زُ دُمْ بَ / بِ] (ص مرکب) دنبه آور. آلی. الی. الیان (در مذکر). الیانهٔ. الیاء (در مؤنث): گوسفندی بزرگ دنبه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگر.

[بَ گَ] (ص مرکب) برزگر. زارع. کشتکار. (ناظم الاطباء). رجوع به برزگر شود.

بزرگ ران.

[بُ زُ] (ص مرکب) ران کلان. دارای ران ستبر.

بزرگ رای.

[بُ زُ] (ص مرکب) آنکه رای بزرگ دارد. بلنداندیشه. کسی که رای و اندیشهء قوی دارد : کآن تخت نشین که اوج سای است خرد است ولی بزرگ رای است.نظامی.

بزرگ زادگی.

[بُ زُ دَ / دِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بزرگ زاده. فرزند مردی بزرگ بودن. نژاده بودن. نسب از بزرگان داشتن. نجابت. اصالت. (ناظم الاطباء) : ازبهر بزرگ زادگی تو... ترا حقی گزاریم. (تاریخ بیهقی). که تو سلطان و راعی ما نیستی ازبهر بزرگ زادگی تو که دست تنگ شده و بر ما اقتراحی کنی ترا حقی گذاریم. (تاریخ بیهقی ص۳۹).

بزرگ زاده.

[بُ زُ دَ / دِ] (ن مف مرکب / ص مرکب) نجیب. اصیل. (ناظم الاطباء). نژاده. شریف زاده. آنکه از نژاد بزرگان باشد :از زنی ترک آمده بود از بزرگ زادگان آن اطراف. (فارسنامهء ابن البلخی ص۴۴). جماعتی از بزرگ زادگان بر وی خواری کردند. (مجمل التواریخ). و بزرگ زادگان بودند هر دو در پیش نصر سیار... (تاریخ بخارای نرشخی ص۷۲). و هر دو بر دست نصر سیار اسلام آورده بودند و بزرگ زادگان بودند. (تاریخ بخارا). اگر آن بودی که مردی بزرگ زاده و اصیل بود و از راه دور آمده بود بفرمودی تا همان زمان او را هلاک کردندی. (تاریخ بخارای نرشخی). بزرگ زادهء نادان بشهروا ماند که در دیار غریبش بهیچ نستانند.سعدی.

بزرگ زانو.

[بُ زُ] (ص مرکب) آنکه زانوی بزرگ دارد. اَرکب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). شخص بزرگ و باعظمت. (ناظم الاطباء).

بزرگ سال.

[بُ زُ] (ص مرکب)سالخورده. مسن. معمر. بزادبرآمده. (آنندراج). مسن و کلانسال. (ناظم الاطباء). مقابل خردسال. سالمند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ سالی.

[بُ زُ] (حامص مرکب)کلانسالی. (ناظم الاطباء). کبرهٔ. مکبرهٔ. مکبر. (منتهی الارب). بزرگ سال بودن. سالخورده بودن.

بزرگ سایه.

[بُ زُ یَ / یِ] (ص مرکب)بلندسایه. باعظمت. بلندپایه. نعمت و راحت و نواخت رساننده به مردمان : میر بزرگ سایه و میر بزرگ نام میر بلندهمت و میر بلندرای.فرخی.

بزرگ سپل.

[بُ زُ سَ پَ] (ص مرکب)جمل عیثوم؛ شتر بزرگ سپل. (یادداشت مرحوم دهخدا از منتهی الارب). و رجوع به سپل شود.

بزرگ سرین.

[بُ زُ سُ] (ص مرکب)آلی. الیان (در مذکر). الیانهٔ. الیاء (در مؤنث). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). فربه سرین. کلان سرین.

بزرگ شدن.

[بُ زُ شُ دَ] (مص مرکب)بالیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). عظم. عظامهٔ. (منتهی الارب). استعظام. (تاج المصادر بیهقی). کبارهٔ. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). از درجات خردی گذشتن و به کلانی رسیدن. از سنین کودکی بالیدن و بزاد برآمدن : عاقبت گرگ زاده گرگ شود گرچه با آدمی بزرگ شود.(گلستان ||). محترم شدن. مقام و منزلت یافتن : تو یاد هرکه کنی در جهان بزرگ شود مگر که دیگرش از چشم خویش بگذاری. سعدی.

بزرگ شکم.

[بُ زُ شِ کَ] (ص مرکب)بطین. کلان شکم. شکم گنده. اَبطن. عثجل. اجوف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ شمردن.

[بُ زُ شِ / شُ مَ / مُ دَ](مص مرکب) تعظیم. استعظام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بزرگ داشتن. احترام گذاشتن.

بزرگ عطا.

[بُ زُ عَ] (ص مرکب)بزرگ دهش. بسیاربخشش : صفتش مهتر گشاده کف است لقبش خواجهء بزرگ عطا.فرخی. ای ستوده خوی ستوده سخن ای بلنداختر بزرگ عطا.فرخی. خدایگان جهان خسرو بزرگ عطا روا نداشت یکی بنده بی عطا دیدن.سوزنی.

بزرگ عفو.

[بُ زُ عَفْوْ] (ص مرکب) آنکه عفو و گذشت او بزرگ باشد. با عفو بسیار : پاکیزه دین و پاک نژاد و بزرگ عفو نیکودل و ستوده خصال و نِکوشیَم.فرخی.

بزرگ فرمان.

[بُ زُ فَ] (ص مرکب، اِ مرکب) فرمان عظیم ||. با فرمان بزرگ. در سوابق ایام آنرا که اکنون بعربی وزیر خوانند و بعد از شاه حکم او بر همه روان است بپارسی بزرگ فرمان خواندندی، و در تاریخ فارس آمده که کیخسرو چون خدمات گودرز را بدید او را بزرگ فرمان فرمود که هیچ منزلت از آن برتر نبودی و نایب شاه شدی. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). بزرگ فرمای.

بزرگ فرمای.

[بُ زُ فَ] (اِ مرکب) وزیر اعظم. وزیر : و گودرز را نواختها کرد و او را وزارت داد و در آن عهد [عهد کیخسرو]وزیر را بزرگ فرمای گفتندی. (فارسنامهء ابن البلخی ص۴۶). و رجوع به مجلهء یادگار سال ۳ شمارهء ۶ و ۷ ص۱۰۲ شود.

بزرگ فرمدار.

[بُ زُ فَ مَ] (اِ مرکب) وزیر اعظم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بزرگ فرماندار.

بزرگ قطره.

[بُ زُ قَ رَ / رِ] (ص مرکب)با دانه های درشت، چنانکه در باران و جز آن از مایعات. قطره عظیم و درشت، چنانکه در باران. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ کردن.

[بُ زُ کَ دَ] (مص مرکب)تعزیز. تعظیم. تمجید. (منتهی الارب). تفضیل. تبجیل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). احترام کردن. عزیز داشتن : ز بس که اهل هنر را بزرگ کرد و نواخت بسی نماند که هر ناقصی کند کامل.سعدی.

بزرگ گردانیدن.

[بُ زُ گَ دَ] (مص مرکب) اعظام. (منتهی الارب). تفخیم. (تاج المصادر بیهقی) (مجمل اللغة). ابراح. (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی ||). اماله ناکردن در صرف. (مجمل اللغة).

بزرگ گشتن.

[بُ زُ گَ تَ] (مص مرکب)عظیم و کلان گردیدن ||. نامور و بلندآوازه گشتن : و نام وی به مردی اندر خراسان بزرگ گشت. (تاریخ سیستان).

بزرگ گوش.

[بُ زُ] (ص مرکب) دارای گوش بزرگ. کلان گوش.

بزرگ محل.

[بُ زُ مَ حَ ـِل ل / حَ] (ص مرکب) بزرگ مرتبه. بزرگ مقام. بلندپایه : زهره و مشتری چنان نگرند پایهء قَدرت ای بزرگ محل.سعدی.

بزرگ مرتبه.

[بُ زُ مَ تَ بَ / بِ] (ص مرکب) بلندپایه. دارای مقام ارجمند و عالی. مهتر. مرد بزرگ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگ مردی.

[بُ زُ مَ] (حامص مرکب)بزرگی. عظمت. سروری. باعظمت بودن : اندر بلای سخت پدید آید فضل و بزرگمردی و سالاری.رودکی.

بزرگ مقدار.

[بُ زُ مِ] (ص مرکب)پرارج. گرانقدر. بلندپایه. بزرگ مرتبه : قدر زر و سیم کم نگردد وآهن نشود بزرگ مقدار.سعدی. کسان بچشم تو بی قیمتند و کوته قدر که پیش اهل بصیرت بزرگ مقدارند.سعدی.

بزرگ منش.

[بُ زُ مَ نِ] (ص مرکب)بلندهمت. بلندطبع. متکبر. (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء). مختال. منیع. ابلخ. بَلخ. بطر. و در تداول، آنکه آثار بزرگی نفس از او هویداست : دوم صورت [از صور جنوبی فلکی] صورت جبار، ای بزرگ منش. (التفهیم). میان اتباع او [شیر] دو شگال بودند یکی را کلیله نام و دیگری را دمنه و هر دو ذکای تمام داشتند و لیکن دمنه حریص تر بود و بزرگ منش تر. (کلیله و دمنه ||). معجب. خویشتن بین. بطر. (یادداشت مؤلف). خودخواه. جاه طلب.

بزرگ منشی.

[بُ زُ مَ نِ] (حامص مرکب)بلندهمتی. بلندطبعی. (ناظم الاطباء). بزرگواری. با هیئت و همت بزرگان. برترمنشی. (یادداشت مؤلف) : منی در خویشتن آورد و بزرگ منشی و بیدادگری پیشه کرد. (نوروزنامه ||). عُجْب. خویشتن بینی. تیه. کبر. خیلاء. اختیال. عتو. تکبر : عماره پسر حمزه بود، آنک ذکر او در ایام خلفا و بزرگ منشی و همت بلند او... معروف است. (مجمل التواریخ). وکیل دریا... از بزرگ منشی و رعنایی طیطوی در خشم شد. (کلیله و دمنه).

بزرگ مهر.

[بُ زُ مِ] (اِ مرکب) آفتاب بزرگ. (انجمن آرای ناصری (||). ص مرکب) صاحب محبت بزرگ. (انجمن آرای ناصری).

بزرگمهر.

[بُ زُ مِ] (اِخ) نام حکیم بزرگوار و نجیب دانش شعار، پسر بختگان که سالها وزارت انوشیروان دادگر کرد و بحکمت معروف است و بتدبیر مشهور. و در اغلب کتب تواریخ و شهنامهء فردوسی حالات وی مسطور. (انجمن آرای ناصری). معرب آن بزرجمهر. وزیر

(شاید داستانی) خردمند خسرو انوشیروان شاهنشاه ساسانی. داستانهای بسیار از خردمندی او گفته اند. و گویند وقتی پادشاه هند دستگاه شطرنج نزد پادشاه ایران فرستاد، بزرگمهر اسرار آنرا کشف کرد و در برابر بازی نرد را اختراع نمود. رساله ای بزبان پهلوی بنام «پندنامگ وزرگمهر بختگان» یعنی پندنامهء بزرگمهر پسر بختگان بدو منسوب است که دارای ۴۳۰ کلمه است. (از دائرة المعارف فارسی). و رجوع به بزرجمهر و تاریخ کلام شبلی نعمانی ص۱۱۳ و التفهیم حاشیهء ص۳۱۸ و ایران در زمان ساسانیان و سبک شناسی ج ۱ ص۵۲ و ۵۳ و ۲۷۱ و دستورالوزراء ص۱۵ شود : سیصد وزیر گیری بیش از بزرگمهر سیصد امیر بندی بیش از سپندیار.منوچهری. بزم نوشیروان سپهری بود کز جهانش بزرگمهری بود.نظامی.

بزرگمهر.

[بُ زُ مِ] (اِخ) ابن بختگان. همان بزرجمهر حکیم و وزیر نوشیروان است. رجوع به بزرجمهر و بزرگمهر و شرح احوال و آثار رودکی ص۲۸۶ و ۲۸۷ شود.

بزرگ نام.

[بُ زُ] (ص مرکب) مشهور. نام آور. با نام و آوازهء بلند : بنام و نعمت ایشان بزرگ نام شدی چِنال گشتی از آنگه که بوده بودی نال. صانع فضولی (از لغت فرس اسدی). میر بزرگ سایه و میر بزرگ نام میر بلندهمت و میر بلندرای.فرخی. میر بزرگ نامی گرد گران سلیحی شیر ملک شکاری شاه جهان گشایی.فرخی. دو هفته با جملهء حشم مهمان بنده آید بدین جهت بنده بزرگ نام گردد. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی).

بزرگ نامی.

[بُ زُ] (حامص مرکب)شهرت. نام آوری : بزرگ نامی جوید همی و نام بزرگ نهاده نیست بکوی و فکنده نیست بدر. فرخی.

بزرگ نژاد.

[بُ زُ نِ] (ص مرکب)بزرگ زاده. بزرگ نسب. آنکه نژاد و نسب بزرگ دارد : بشکیب تا ببینی کآخر کجا رسد این کار از آن بزرگ نژاد بزرگوار.فرخی. که سزاوارتر بخلعت میر از تو ای مهتر بزرگ نژاد.فرخی.

بزرگ نسب.

[بُ زُ نَ سَ] (ص مرکب)طرماح. عصر. (منتهی الارب). بزرگ نژاد. بزرگ زاده. با نسب عالی : هوای صحبت آن ماهروی غالیه موی هوای خدمت آن خواجهء بزرگ نسب.فرخی.

بزرگ نهاد.

[بُ زُ نِ / نَ] (ص مرکب) با طبع بزرگ. آنکه نهاد و طبع بزرگ دارد : بخدمتش سر طاعت نهند خرد و بزرگ در آن قبیله که خردی بود بزرگ نهاد. سعدی.

بزرگوار.

[بُ زُرْگْ] (ص مرکب) کبیر و عظیم. شریف. فاضل. باشکوه. توانا. نجیب. مشهور. علی. جبار. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی) (مجمل اللغة). متکبر. عالی. متعالی. کبیر. (السامی). ماجد. مجید. (ربنجنی). کریم. (محمودبن عمر). نبیه. (زمخشری). مزیدعلیه بزرگ. (بهار عجم) (غیاث اللغات). مزیدعلیه بزرگ چون قبه و تحفه و درخت و بخت. (آنندراج). جلیل. شریف. گرامی. نجیب. عظیم. خطیر. دور از آفت. عزیز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و این صفت اشیاء و اشخاص و غیر آن آید : دیر زیاد آن بزرگوار خداوند جان گرامی بجانش اندر پیوند.رودکی. آگه نبود ایچ که دهقان مرا ز دور با آن بزرگوار عروسان همی بدید. بشار مرغزی. [برمک] مردی بزرگوار بود و از آداب تازی و پارسی بهره داشت. (تاریخ بخارا). و افسون این مرد بزرگوار [خواجه احمد حسن] بر وی کار کرد. (تاریخ بیهقی ص۱۴۴). ندانیم که حکم بزرگوار پدرم امیر ماضی در آن بر چه رفته است. (تاریخ بیهقی). فصلی دراز بیاوردم و در مدح غزنین این حضرت بزرگوار که پاینده باد و مردم آن. (تاریخ بیهقی ص۲۷۷). و آن کنشت بنزدیک بنی اسرائیل بنای بزرگوار بود. (تاریخ بیهقی). ای کنیزک گناه مهتر تو بزرگوارتر از آنست که آن را آمرزش توان کرد. (نوروزنامه). هیچ نعمتی بهتر و بزرگوارتر از شراب نیست از بهر آنکه در هیچ طعامی و میوه ای این هنر و خاصیت نیست که در شراب است. (نوروزنامه). و از این رهط بزرگوار بوده السید الاجل. (تاریخ بیهق ||). مهم و معتبر : سخن ارچه بزرگوار بود نیکی آن در اختصار بود.؟ بزرگوارا کاری که آمد از پدرت بدولت پدر تو نبود هیچ پدر.فرخی. بشکیب تا ببینی کآخر کجا رسد این کار از آن بزرگ نژاد بزرگوار.فرخی. ای یادگار مانده جهان را و ملک را از گوهر شریف و تبار بزرگوار.فرخی. مجمع شاعران بود شب و روز خانهء آن بزرگوار جهان.فرخی. و این نامی است که بر هر کتاب نجومی بزرگوار افتد. (التفهیم). و شب پانزدهم از ماه شعبان بزرگوار است و او را شب برات خوانند. (التفهیم). ممکن نگردد آنچه اندرین شهر بزرگوار بوده است بعمرهاء دراز گفته آید. (تاریخ سیستان). و آن ریگ ایشان را خزینه ای بزرگوار است که همه چیزی که خواهند بریگ اندر کنند هرچند که سالیان برآید نگاه دارد. (تاریخ سیستان). و اندر زمین ما جای بزرگوارتر نیست زآن جایگاه که او را [محمد (ص) را] در کنار گیرد. (تاریخ سیستان). کسی که از پس احمد روا بود مرسل بزرگوار امیر امام خاقانی است. افضل الدین ساوی. خواجه بزرگوار بزرگست نزد ما وز ما بزرگتر ببر خسرو خطیر.منوچهری. نوروز ازین وطن سفری کرد چون ملک آری سفر کنند ملوک بزرگوار.منوچهری. درخورد همت تو خداوند جاه داد جاه بزرگوار و گرانمایه و هجیر.منوچهری. تاش به حوا ملک خصال همه ام تاش به آدم بزرگوار همه جد.منوچهری. چندان، شهریست بزرگوار از شهرستانهای چین. (لغت نامهء اسدی از یادداشت مرحوم دهخدا). من شیعت حیدرم تو کن عفو این یک گنه بزرگوارم.ناصرخسرو. خاطر و دست تو دبیرانند اینْت کاری بزرگوار و هژیر.ناصرخسرو بازگو تا چگونه داشته ای حرمت آن بزرگوار حریم.ناصرخسرو. قلعه ایست [ارنبه] سخت استوار و بزرگوار. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۹). قصری بنا کرد بنام خویش آزرمی دخت اندر هامون و نشستنگاهی بزرگوار بر سر تل و آن اثر هنوز برجایست. (مجمل التواریخ). غرفه ها و بناها بفرمود کردن بزرگوار. (مجمل التواریخ). آنجا که فرات در دجله آمیزد شهری بزرگوار بنا کند. (مجمل التواریخ). و همیشه ملوک و امراء و اصفهبدان طبرستان بزرگوارتر از همه بودند. (تاریخ طبرستان). دیدم شبی بخواب درختی بزرگوار از علم و عقل و عدل برو شاخ و برگ و بار شاها بساز مجلس و می نوش کن که هست امروز تو ز دی به و امسال تو ز پار دولت همی ز تهنیت آمد که کرده ای جشن بزرگوار بروز بزرگوار شادیم و کامکار که شاد است و کامکار میر بزرگوار به عید بزرگوار.امیر معزی. از تواضع بزرگوار شوی وز تکبر ذلیل و خوار شوی.سنایی. شاهی که تا خدای جهان را بیافرید چون او ندید چشم سپهر بزرگوار.عمعق. بزرگوارا دانی که بنده را هر سال بدست برّ تو باشد مبرتی مرسوم.سوزنی. ذکر این فتح بزرگوار در جهان سائر گشت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۹۵). تحفه های بزرگوارش داد بر یکی در عوض هزارش داد.نظامی. نور نظر بزرگواران محراب نماز تاجداران.نظامی. مهتران و بزرگان... نباشد اظهار قوت... تا خصم بزرگوار. (کلیله و دمنه). یکی از ملوک آن طرف قدر چنان بزرگوار ندانند... (گلستان). گفت ای خداوند روی زمین لایق قدر بزرگوار پادشه

نباشد... (گلستان ||). مرد عالم و حکیم و فیلسوف. (ناظم الاطباء).

بزرگوار شدن.

[بُ زُرْگْ شُ دَ] (مص مرکب) بزرگی یافتن. ببزرگی رسیدن. تکبر. مجد. نَوْه. (تاج المصادر بیهقی). جلال. جلالهٔ. مجد. وساطه. استعلاء. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). رجوع به بزرگ و بزرگوار شود.

بزرگوار کردن.

[بُ زُرْگْ کَ دَ] (مص مرکب) تشریف. (تاج المصادر بیهقی). تبارک. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). به بزرگی رسانیدن. رجوع به بزرگ و بزرگوار شود.

بزرگوار گردانیدن.

[بُ زُرْگْ گَ دَ](مص مرکب) تنویه. (تاج المصادر بیهقی). بزرگوار کردن. رجوع به بزرگ و بزرگوار شود.

بزرگواری.

[بُ زُرْگْ] (حامص مرکب)بزرگی. جلال. شکوه. افتخار. نجابت. اصالت. (ناظم الاطباء). عظمت. جلال. دولت. اقبال. (آنندراج). قفوهٔ. خیر. مجد. (منتهی الارب). کبریاء. وقار. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). علاء. (دستوراللغهٔ). مکرمت. مفخرت. (مهذب الاسماء). عظمت. عظم. علاء. علو. جبروت. کبر. کبریاء. (السامی فی الاسامی). مأثره. شرف. جلال. کرامت. مجد. مجدت. مکرمت. شرافت. نباهت. عزت. ذکر. عالیجنابی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بزرگ بودن : بزرگواری و کردار او و بخشش او ز روی پیران بیرون همی برد آژنگ.فرخی. گشت بفضل و بزرگواری معروف همچو بعلم بزرگوار فلاطون.فرخی. هر کس که قصد کرد بدو بی نیاز گشت آری بزرگواری داند بزرگوار.فرخی. درخواستی تو شعرم این آمدت ز راوی اینت کریم طبعی اینت بزرگواری.منوچهری. و کسری اپرویز به درجتی رسید در بزرگواری... کس ملکی را مانند آن نبود. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۰۲). بفرمود از آن خشم تا کرسی و طلسمها و تخت بدان بزرگواری از جای برکندند و مسجد را خراب کردند. (مجمل التواریخ). اندر بزرگواری او نیست هیچ شک وندر بزرگواران مانند او کم است.سوزنی. کز ملک عرب بزرگواری بوده ست بخوبتر دیاری.نظامی. کای در عرب از بزرگواری درخورد شهی و تاجداری.نظامی. چون رفت عروس در عماری بردش ببسی بزرگواری.نظامی. خدای راست مسلم بزرگواری و حلم که جرم بیند و نان برقرار میدارد. (گلستان).

بزرگ همت.

[بُ زُ هِمْ مَ] (ص مرکب)بلندهمت. بلندآرزو. (ناظم الاطباء). آنکه طبع بلند دارد. بعیدالهمهٔ. همام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : خجسته طلعتی و شاه را خجسته وزیر بزرگ همتی و جود را بزرگ پناه.فرخی. و ذکر بزرگ همتی و سخا و جود ایشان معروف و مشهور است. (مجمل التواریخ).

بزرگی.

[بُ زُ] (حامص) عظمت. (ناظم الاطباء). ابهت. (وطواط). بزرگواری. مکرمهٔ. ملک. ملکوت. کبر. کرامت. اکرومهٔ. کساء. مجد. ذکر. جمخ. تجله. جلال. فخمه. نبل. بنلهٔ. عظم. عظمه. عظامهٔ. جاهه. جاه. (منتهی الارب) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : یا بزرگی و عز و نعمت و جاه یا چو مردانْت مرگ رویاروی. حنظلهء بادغیسی. بزرگی و شاهی و فرخندگی توانائی و فر و زیبندگی.دقیقی. کی کردار بر اورنگ بزرگی بنشین می گردان که جهان یاوه و گردانستا.دقیقی. چو تاج بزرگی بسر بر نهاد از او شاد شد تاج و او نیز شاد.فردوسی. بزرگی و دیهیم شاهی مراست که گوید که جز من کسی پادشاست؟ فردوسی. بدو گفت گیو ای سر سرکشان ز فر بزرگی چه داری نشان؟فردوسی. بزرگی و فیروزی و فرهی بلندی و دیهیم شاهنشهی.فردوسی. سخنهای بیداد گوید همی بزرگی بشمشیر جوید همی.فردوسی. او را سزد بزرگی و او را سزد شرف او را سزد منی و هم او را سزد فخار.فرخی. هر کجا عنایت آفریدگار جل جلاله آمده همه هنرها و بزرگی ها ظاهر کرد. (تاریخ بیهقی ص۳۸۷). قوم را سخت ناخوش می آید وی را در درجه ای بدان بزرگی دیدن. (تاریخ بیهقی). سستی بر اصالت رائی بدان بزرگی... دست یافت. (تاریخ بیهقی). بزرگی ترا شاه مهراج داد کِت اورنج و چتر و که ات تاج داد. اسدی. بزرگی یکی گوهر پربهاست ورا جای در کام نر اژدهاست.اسدی. بیاد آمدم فر فرهنگ اوی بزرگی و دیهیم و اورنگ اوی. (گرشاسب نامه ص۲۶). چیست بزرگی همه دنیا و دین جز که مر او را نشد این هر دو نام. ناصرخسرو. گر بنزد تو بپیری است بزرگی، سوی من جز علی نیست به شابی نه حکیم و نه کبیر. ناصرخسرو. اگر بزرگی و جاه و جلال در درمست ز کردگار بر آن مرد کم درم ستمست. ناصرخسرو. حجت آری که همی جاه و بزرگی طلبی هم بر آن سان که همی خلق جهان می طلبند. ناصرخسرو. گفتم از دولت تو آن بینم که بزرگی تو سزا باشد.مسعودسعد. خرد شاخی که شد درخت بزرگ در بزرگیش سرسری منگر.خاقانی. دلا تا بزرگی نیاید بدست بجای بزرگان نشاید نشست.نظامی. هرکه در کسب بزرگی مرد بلند همت را موافقت ننماید معذور است. (کلیله و دمنه). بزرگی بایدت بخشندگی کن که دانه تا نیفشانی نروید.(گلستان). یا رب قبول کن ببزرگی و لطف خویش کآن را که رد کنی نبود هیچ التجا.سعدی. خدای راست بزرگی و ملک بی انباز بدیگران که تو بینی بعاریت داده ست. سعدی. آن کز توانگری و بزرگی و خواجگی بیگانه شد بهرچه رسد آشنای اوست. سعدی. تکیه بر جای بزرگان نتوان زد بگزاف مگر اسباب بزرگی همه آماده کنی.حافظ. - امثال: بزرگی بخدا می برازد و بس. بزرگی بعقل است نه بسال. (سعدی). بزرگی خرج دارد. بزرگی دست خود آدم است. - بزرگی بخش؛ بخشندهء بزرگی و سروری و امارت : رستمی کز فلک سواری رخش هم بزرگست و هم بزرگی بخش.نظامی. - تاج بزرگی؛ افسر شاهی و سروری : سخنگوی دهقان چه گوید نخست که تاج بزرگی بگیتی که جست.فردوسی. همی رو چنین تا گه کیقباد که تاج بزرگی بسر بر نهاد.فردوسی. - فر بزرگی؛ فر شاهنشهی. فر سروری : بزرگان بر او گوهر افشاندند که فر بزرگیش میخواندند.فردوسی ||. مقابل خردی. مقابل صغر. عظم. کبر. بزادبرآمدگی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). کلانی. (ناظم الاطباء) : بخردی بخورد از بزرگان قفا خدا دادش اندر بزرگی صفا.(بوستان). هرکه در خردیش ادب نکنند در بزرگی فلاح از او برخاست.(گلستان). چو بر سر نشست از بزرگی غبار دگر چشم عیش جوانی مدار.سعدی. ز لوح روی کودک بر توان خواند که بد یا نیک باشد در بزرگی.سعدی||. اندازه. (مهذب الاسماء ||). ید. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرگی.

[بُ زُ] (اِخ) بانوی شاعری که اصلش از کشمیر است و در عهد جهانگیر پادشاه، ترک پیشهء خود کرد و در گوشهء قناعت خزید. روزی چهار تن شاعر بدیدن او رفتند بار نداد و در همان حال پسربچه ای عرب که خالی از تعشق نبود اجازهء ملاقات یافت و این حال بر شاعران مذکور گران آمد و رباعی زیر را نوشته برایش فرستادند : ای شیوهء کفر و دین بهم ساخته ای غم را بوجود خود عدم ساخته ای آثار بزرگی ز جبینت پیداست گه با عرب و گه به عجم ساخته ای. وی بر بداهه بیت زیر را در جواب آنان نوشت و

نزد آنها فرستاد: روزی که نهادیم درین دیر قدم را گفتیم صلاح است عرب را و عجم را. (از مرآت الخیال ص۳۳۵).

بزرگی کردن.

[بُ زُ کَ دَ] (مص مرکب)بزرگواری و سروری کردن ||. کنایه از خویشتن را بچشم دیگران بزرگ وانمودن. (از آنندراج) : اگر کریم بزرگی کند بجای خود است ز چرخ سفله بزرگی نمیتوان برداشت. صائب (از آنندراج). بر خاک آبروی خود ای آسمان مریز هرگز نکرده است بزرگی بما کسی. سلیم (از آنندراج ||). بخشش کردن. عفو کردن : که شاها بیش ازینم رنج منمای بزرگی کن به خردان بر ببخشای.نظامی.

بزرگین.

[بُ زُ] (ص نسبی / ص عالی)مقابل کوچکین. بزرگترین. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : اما آن پسر بزرگین در دیه بود. (ترجمهء دیاتسارون ص ۳۰۰).

بزرگی نمودن.

[بُ زُ نُ / نِ / نَ دَ] (مص مرکب) تکبر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تعظم. (المصادر زوزنی). تکرم. تفخر. (تاج المصادر بیهقی). ناز و نخوت کردن : بچشم کسان درنیاید کسی که از خود بزرگی نماید بسی.(بوستان).

بزرمهر.

[ ] (اِخ) نام رئیس فرقه ای از مانویه. (از الفهرست ابن الندیم از یادداشت مرحوم دهخدا).

بزرو.

[بُ رَ / رُو] (ص مرکب) بزرونده. که بز تواند رفت. - راه بزرو؛ راههای باریک و پرپیچ وخم در کوه. معبری در کوه و جنگل سخت پیچ درپیچ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرو.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان دربقاضی از بخش حومهء شهرستان نیشابور. واقع در جلگه و هوای آن معتدل و ۴۲۸ تن سکنه دارد. آب آن از قنات تأمین میشود و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و مالداری است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزرویه.

[بُ یَ / یِ] (اِ) نامی از نامهای ایرانی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||). اِخ) احمدبن یعقوب اصفهانی که محدث بوده است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزرهٔ.

[بُ رَ] (اِخ) نام جایی است. (از آنندراج). نام ناحیه ایست که سه روز راه با مدینه فاصله دارد. (از معجم البلدان).

بزری.

[بَ را] (ع ص) زن سینه برآمدهء پشت درآمده. (ناظم الاطباء).

بزری.

[بَ] (ص نسبی) نسبت به بزر و آن دانه ایست که از آن روغن می گیرند. (از انساب سمعانی).

بزریش.

[بُ] (ص مرکب) آنکه ریش با نوک باریک دارد چون ریش بز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||). اِ مرکب) نام گیاهی است در کتول.

بزز.

[بَ زَ] (ع اِ) سلاح و جوشن. (ناظم الاطباء). سلاح. (منتهی الارب).

بزسپ.

[بُ زَ] (اِخ) همان بوذاسپ رهبان است. رجوع به بذاسپ و مزدیسنا ص۵۶ و ذیل کلمهء بودا شود.

بزستان.

[بَ زِ] (اِ مرکب) بازار و مخزن پارچه. (ناظم الاطباء).

بزستان.

[بُ زِ] (اِخ) بوزستان. از شهرستانهای باستانی سیستان که سام نریمان آنرا بنا کرد. (از تاریخ سیستان ص۲۴). بهار مصحح کتاب آرد: اصل این لغت در متن بوزستان یا بزستان بوده و مصحح آنرا تراشیده خوزستان کرده و این تراش غلط بنظر میرسد و اصل متن صحیح بوده است. بزستان یا بوزستان ممکن است بژستان و بعدالتعریب بجستان حالیه باشد. (از حاشیهء تاریخ سیستان چ بهار). رجوع به بجستان شود.

بزسک.

[بُ زِ] (اِ) عدس. (ناظم الاطباء). دانه ایست که آنرا بعربی عدس خوانند. (برهان) (انجمن آرا).

بزش.

[بَ زِ] (اِمص) عمل بزیدن. وزش. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزشتی رساندن.

[بِ زِ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) (از: ب + زشتی + رساندن) درشتی و بی اندامی کردن. (آنندراج) : برقع از روی نکویش نگشاید آسان تا بزشتی نرسانم ننماید رو را. ایماء (از آنندراج).

بزشک.

[بِ زِ] (اِ) طبیب و جراح. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). حکیم و طبیب و جراح را گویند، و با بای فارسی هم آمده است. (برهان). طبیب باشد و او را بجشک نیز گویند. (لغت فرس اسدی). طبیب. (غیاث اللغات). طبیب و بیطار. (ناظم الاطباء). و آنرا با زای فارسی پژشک نیز گویند و چون زا و جیم فارسی بیکدیگر تبدیل می پذیرند بچشک نیز گویند. (از آنندراج) : باد خوارزمی چو سنگین دل بزشک دستکار جیب پرمسبار دارد آستین پرنیشتر. حکیم ازرقی (از آنندراج).

بزشکی.

[بِ زِ] (حامص) طبابت. (ناظم الاطباء) : اگرچه بود میزبان خوش زبان بزشکی نه خوب آید از میزبان. اسدی (از آنندراج). عرب بر ره شعر دارد سواری بزشکی گزیدند مردان یونان.ناصرخسرو.

بزشکی کردن.

[بِ زِ کی کَ دَ] (مص مرکب) طبابت کردن. (ناظم الاطباء).

بزشکی نمودن.

[بِ زِ نُ / نِ / نَ دَ](مص مرکب) طبابت کردن. (آنندراج).

بزشم.

[بُ زَ] (اِ مرکب) پشم نرمی را گویند که از بن موی بروید و آنرا بشانه برآرند و بتابند و از آن شال ببافند. (برهان) (آنندراج). و به هر دو کاف عربی کرک خوانند. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) : یارم ز سفر آمد گفتم که بزشم آورد چون نیک نظر کردم پیش آمد و پشم آورد. سعدی (از آنندراج). بزشم نرم که بر پنبه می نهم ترجیح ز فوطهء برکت گردد این حدیث صریح. نظام قاری. بزشم و پنبه را کردند پیدا جل خر بهر پالان آفریدند.نظام قاری.

بزشم.

[بَ زَ] (اِ) موهای نرم و لطیف بز که تابیده از آن کرک و بعضی پارچه های نازک و لطیف می بافند، و آنرا کلوچه هم می گویند. (مجمع الفرس). و در فرهنگهای دیگر بضم اول (باء موحده) به این معنی ضبط شده است.

بز عایشه.

[بُ زِ یِ شَ] (اِخ) بزیست افسانه ای و معروف که گویند مقداری از قرآن را آن بز ملعون بخورده است. مؤلف النقض آرد: و آنچه

گفته است که «بمذهب شیعه چنان است که قرآن بز عایشه بخورد، پس چون قائم بیاید بشرح و راستی املاء کند» عجب آنست که این مزور... این قدر بندانسته است که این نه مذهب شیعه است و کسی نگفته است و از عالمی از علمای شیعه مذکور نیست و در کتابی از کتب ایشان مسطور نه و بر اصل بد که نهادهء باریتعالی را دروغ زن میدارد، بیرون از غفلت رسول (ص) و عایشه. (النقض ص ۱۰۰).

بزغ.

[بَ زَ] (اِ) وزغ باشد و غوک نیز گویند. (مجمع الفرس). بمعنی وزغ است که بعربی ضفدع گویند. (برهان). غوک و وزغ. (ناظم الاطباء). وزغ است و آنرا بلفظ دری بک و وک گویند. (آنندراج). غوک. چغز. (از فرهنگ اسدی). کزو. ضفدع. (مهذب الاسماء نسخهء خطی). مکل. قاس. غنجموش. قورباغه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : به آب اندر شدن غرقه چو ماهی از آن به کز بزغ زنهارخواهی. نظامی (از آنندراج). اگر خود شود غرقه در زهر مار نخواهد کسی از بزغ زینهار. نظامی (از آنندراج). و طلسمی ساخته بود که بروز هیچ بزغ و نبات الماء و وحوش و طیور آواز ندادندی. (تاریخ طبرستان). و بدین وزهشت آب بسیار جمع شده بود و مجمع آب بود و بزغهای بسیار در آن بودند و آواز میکردند. (تاریخ قم ص ۷۶). مختفی گشت تیز در ریشش چون بزغ در بزغسمه پنهان. فیروز کاتب (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ماهی از یافه درایی بزغ کم سخن است کوه از خست آواز صدا خاموش است. شرف شفروه (از آنندراج ||). بندی که در جلو آب بندند. (برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج). اما در این معنی مصحف برغ (ورغ) است. رجوع به برغ و ورغ شود ||. جنگ. (ناظم الاطباء).

بزغ.

[بَ] (اِ) گَوی باشد که آب در آن جمع شود. (برهان) (ناظم الاطباء). باین معنی در آنندراج بفتح اول و ثانی آمده است ||. رنگ آب. (برهان ||). آب راکد و مرداب ||. هر سبزی روئیده شده در میان آبهائی که وزغ در آنها زندگانی میکند. (ناظم الاطباء||). شاخ باشد که نشانده باشند و سبز نشده باشد یا دانه ای که کشته باشند و هنوز ندمیده باشد. (مجمع الفرس).

بزغ.

[بَ] (ع مص) برآمدن آفتاب. (ناظم الاطباء). روشن و تابان شدن آفتاب. (منتهی الارب) (آنندراج). طلوع کردن خورشید. (از اقرب الموارد ||). برآمدن دندان نیش شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). برآمدن انیاب شتر. (از اقرب الموارد ||). نشتر زدن حجامت گر و بیطار و خون روان کردن او. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آنندراج). نیش درزدن. (تاج المصادر بیهقی). رگ زدن است و جز آن. (المصادر زوزنی).

بزغاله.

[بُ لَ / لِ] (اِ مصغر) بچهء بز. به تازیش جدی خوانند. (از شرفنامهء منیری) (از ناظم الاطباء). بز خردسال. بز کوچک. بزبچه. بزک. (فرهنگ فارسی معین). جلم. رُبَیح. رباح. هلع. عناق. جدی. (منتهی الارب). بزیچه. کره بز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : بزغاله گان دیدند که هرچند شیر از پستان مادر میخوردند لاغرتر می شدند. (قصص العلماء ص ۱۷۱). ماده گاو خجندی رواق بضعیفی شده ست بزغاله.سوزنی. امیر اسماعیلی گیلکی که پادشاه طبس بود روزی از دروازهء شهر بیرون آمد یکی را دید که بزغاله ای داشت و بشهر می برد. امیر گفت این بزغاله را از کجا خریده ای؟ گفت ای امیر خانه داشتم به این بزغاله ای بفروختم. گفت سرائی

به بزغاله ای دادی؟ گفت ای امیر سال دیگر از دولت تو بمرغی بازخرم. (از عقدالعلی). گر شب گذار داد به بزغاله روز را تا هرچه داشت قاعده عذرا برافکند. خاقانی. ببزغاله گفتند بگریز گفتا که قصاب در پی کجا میگریزم.خاقانی. دیده مهی بر خوان دی بزغالهء پرزهر وی زآنجا برون آورده پی خون وی آنجا ریخته. خاقانی. چون ز کمان تیر شکر زخمه ریخت زهر ز بزغالهء خوانش گریخت.نظامی. من چرا بگذاشتم که بزغاله ای مرا بز گیرد. (مرزبان نامه). در گرگ نگه مکن که بزغاله برد یک روز نگه کن که پلنگش ببرد.سعدی. - امثال: برادری بجا، بزغاله یکی هفتصد دینار. - بزغالهء زرین؛ کنایه از گوسالهء سامری : چند بر بزغالهء زرین شوی صورت پرست چند بر بزغالهء پرزهر باشی میهمان؟خاقانی. - بزغالهء ماده؛ عناق. (منتهی الارب). - بزغالهء نر؛ عطعط. جدی. (منتهی الارب). - بزغالهء نوزاد؛ نحل. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بچهء گوسفند کوهی که آنرا بزیچه نیز گویند. (شرفنامهء منیری). بز کوهی، چه غال بمعنی شکاف غار که در کوه باشد و ها برای نسبت. (غیاث اللغات) (آنندراج). قرمود. غفر. (منتهی الارب). ماده بز کوهی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). بچهء گاو. (ناظم الاطباء (||). اِخ) خانهء بزغاله؛ برج قوس. (زمخشری از یادداشت مرحوم دهخدا ||). بزغالهء فلک؛ صورت جدی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : چشم بزغاله بر آن خوشه که خرمن کرده شب داس کژدندان ز راه کهکشان انگیخته. خاقانی. وز بره تا گاو و بزغالهء فلک گوشتی ساز و بمولائی فرست.خاقانی.

بزغالهء فلک.

[بُ لَ / لِ یِ فَ لَ] (اِخ)کنایه از برج جدی است. (برهان) (آنندراج). و رجوع به بزغاله شود.

بزغام.

[بُ] (اِخ) از قرای نسف است به ماوراءالنهر. (از لباب الانساب) (از معجم البلدان). و ابوطاهر حمزة بن محمد بن اسد بزغامی منسوب بدان قریه است. وی بسال ۴۱۲ ه . ق. در جوانی درگذشت. (از لباب الانساب) (از معجم البلدان).

بزغان.

[بُ] (اِخ) مرکز دهستان تحت جلگهء بخش فدیشهء شهرستان نیشابور. سکنه ۴۳۱ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. شغل اهالی زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزغسمه.

[بَ زَ سَ مَ / مِ] (اِ مرکب)جل وزغ را گویند و آن چیزی سبز باشد مانند ابریشم که در روی آب بهم میرسد و وزغ در آن پنهان می شود. و معنی ترکیبی آن وزغ پنهانست، چه سمه بمعنی پنهان هم آمده است، و آنرا بعربی طُحلب گویند. (برهان). سبزئی است که بر روی آب مانند ابریشم جمع بایستد و وزغ در آن پنهان شود. و آنرا جل وزغ و جامهء غوک نیز گویند زیرا غوک بمعنی وزغ است. (از آنندراج) (از انجمن آرای ناصری). طُحلب. جامهء غوک. (مجمل). سبزآبه. (تفلیسی). ثور. ثورالماء. جل وزق. چغزپاره. چغزلاوه. چغزواره. خزه. عرمض. غلفق. گاواب. چغرلاوه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): مختفی گشت تیز در ریشش چون وزغ در بزغسمه پنهان. فیروز کاتب (از شعوری). الاصحاب؛ بزغ سمه گرفتن بروی آب. (تاج المصادر بیهقی). - بزغسمه کردن آب؛ الطحلبة. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزغش.

[بُ غُ] (اِخ) لقب یکی از اولیاءالله است، و طایفهء ایشان را بزغشیه خوانند. (برهان). شیخ نجیب الدین علی بن بزغش. رجوع به نجیب الدین در همین لغت نامه و شدالازار و نفحات الانس و از سعدی تا جامی شود.

بزغشی.

[بُ غُ] (اِخ) ابوالمظفر، وزیر سامانیان. این کلمه در بعضی نسخ تاریخ بیهقی برغشی آمده است. رجوع به تاریخ بیهقی چ فیاض ص۸۳ و حاشیهء شمارهء ۲ آن صفحه شود.

بزغم.

[بَ غَ] (اِ) یک علف خارداری است که شیرهء آنرا عقاقیا گویند. (شرفنامه از فرهنگ شعوری).

بزغنج.

[بُ غُ] (اِ) چیزیست که بدان پوست را دباغت کنند. گویند که درخت پسته یک سال میوهء مغزدار بار آورد و یک سال بی مغز، و آنرا که بی مغز است بزغنج گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). پستهء بی مغز که پوست را به آن دباغت [کنند] و بزغنه نیز گویند. درخت پسته یک سال پسته دهد و سالی بزغنج. (از مجمع الفرس) : فندق و پسته خنجک و بزغنج با هلیک مرکب و نارنج. شیخ آذری (از سروری). مؤلف مجمع الفرس گوید: از این بیت بفتح غین ظاهر می شود، چه با نارنج قافیه کرده، اما در جمیع نسخ بضم غین آمده است. (از مجمع الفرس سروری).

بزغند.

[بُ غُ] (اِ) بمعنی بزغنج است و آن پسته مانندی باشد که بدان پوست را دباغت کنند، و بعضی گویند نام درختی است. (برهان). قرظ. (زمخشری). نام درختی است. در نسخهء میرزا و در مؤید مسطور که مانند پسته چیزیست که از درخت پسته بهم رسد و مغز ندارد و بآن پوست را دباغت کنند، و بباء فارسی نیز آمده. (مجمع الفرس).

بزغند.

[ ] (اِخ) نام قلعه ایست که سلطان ابراهیم غزنوی در آن محبوس بوده است، و بهمین جهت زندانی بودن مسعودسعد بمدت ده سال در نظر این پادشاه چندان غریب و غیرمعتاد نمی آمده است. ابوحنیفهء اسکافی در ابیات زیر از قصیده ای که در مدح سلطان ابراهیم گفته بدان اشارت دارد: بی از آن کآمد ازو هیچ خطا از کم و بیش سیزده سال کشید او ستم دهر ذمیم سیزده سال اگر مانَد در خلد کسی بر سبیل حبس آن خلد نماید چو جحیم سیزده سال شهنشاه بماند اندر حبس کز همه نعمت گیتیش یکی صبر ندیم. بزگند. نام قلعه ای که فرزندان مسعود قرار گرفته و از طغرل در امان ماندند. و رجوع به سبک شناسی ج ۳ ص۳۴ و حواشی چهارمقاله ص۴۵ و تاریخ بیهقی چ تهران صص۳۸۹-۳۹۰ شود.

بزغوزک.

[بَ زِ زَ] (اِخ) بزغوزک. پژغوزک. پژ یا بز بمعنی گردنه و گریوه است و غوزک یا غوژک محلی بوده است که در آنجا جنگی میان سبکتکین و چیپال واقع شده است، اما محل آن در کتب جغرافیایی نیامده است.

بزغه.

[بَ زَ غَ / غِ] (اِ) بمعنی وزغه است که چلپاسه باشد. (برهان). وزغه. چلپاسو. کلپاسو، و معرب آن جلباسهٔ است. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). سوسمار. وزغه. ضب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزغه.

[بَ غَ / غِ] (اِ) چوبی باشد که شاخ انگور بر بالای آن اندازند تا بزمین نرسد. (از انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (برهان). آنچه بر او شاخ درخت بیفکنند. (شرفنامهء منیری). چوبی که زیر تاک مو تکیه بدهند. (فرهنگ شعوری).

بزغه.

[بُ غَ / غِ] (اِ) دهره را گویند و آن حربه ایست دسته دار و سر آن به داس ماند. و بیشتر مردم دارالمرز درخت بدان اندازند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (ناظم الاطباء). امروز در گیلکی داس درو گویند. (حاشیهء برهان چ معین). و آنرا تبر گویند و وتور نیز خوانند. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری).

بزغهٔ.

[بَ غَ] (ع مص) نشتر زدن حجامت گر و بیطار و خون روان کردن. (ناظم الاطباء). بَزغ. و رجوع به این کلمه شود.

بزق.

[بَ] (ع مص) خدو انداختن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خیو بیفکندن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). بسق. بصک. (آنندراج ||). روشن شدن ||. تخم ریختن در زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزق.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان بالارخ بخش کدکن شهرستان تربت حیدریه، در ۱۷هزارگزی شمال باختر کدکن سر راه مالرو کدکن به آستایش. سکنهء آن ۲۹۰ تن. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزقات.

[ ] (ع اِ) جِ بزقهٔ: و یکون فیه [فی شنج] حیوان لزج علی شکل البزقات یسمی الحلزون. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزقباد.

[بَ قُ] (اِخ) همان ابزقباد است که نام طسوجی است میان بصره و واسط. رجوع به ابزقباد در همین لغت نامه و معجم البلدان و

مرآت البلدان ج ۱ ص۱۹۹ شود.

بزقدم.

[بُ قَ دَ] (ص مرکب) جبان. ترسو. بزدل. (ناظم الاطباء ||). حقیر و ناتوان و بطی ءالحرکهٔ. (از مصطلحات از غیاث اللغات) (آنندراج). شخص پست و حقیر و فرومایه. ناتوان. عاجز. (ناظم الاطباء) : منم باز و این زاغ طبعان چو عصفور منم شیر و این بزقدمها ثعالب. فوقی یزدی (از آنندراج ||). ظاهر آنست که کنایه از مبارک قدم باشد، بحکم الشاهٔ برکهٔ. (آنندراج).

بزقش.

[بُ قُ] (اِخ) بزقوش. اتابک. از امرای کرمان. وجه تسمیهء او را بدین لقب چنین گفته اند : بزقوش از آن میگویند که مکاشفان ایشان را ببازی سفید در عالم ملکوت دیده اند و بزبان ترک به این لقب و اسم مشهور شده اند. و بعضی گویند که بزغوج مشهورند و وجه تسمیهء او به این آنست که هر روز یک سر سبز و یک غوچ از کده می آمدند و مطبخ ایشان می رفتند. (از حواشی تاریخ کرمان ص۴۶۵). و رجوع به تاریخ افضل شود.

بزقنج.

[بُ قُ] (اِخ) دهی از دهستان ابقورات بخش حومهء شهرستان بیرجند. سکنه ۶۹۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات، زعفران و عناب و شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه بافی است. از کلاته عبدالله میتوان ماشین برد. مزرعهء ده نوک، تزوک، تک لون جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزقند.

[بَ قَ] (ص) سست. کاهل. نامرد. ضعیف. (آنندراج).

بزقوچان.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان تحت جلگهء بخش فدیشهء شهرستان نیشابور. سکنه ۳۷۷ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزقوچ بالا.

[بُ چِ] (اِخ) ده کوچکی از دهستان القورات بخش حومهء شهرستان بیرجند. محلی کوهستانی و معتدل و سکنهء آن ۱۲ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات و لبنیات و شغل اهالی آن زراعت و راه مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزقوچ پائین.

[بُ چِ] (اِخ) دهی از دهستان القورات بخش حومهء شهرستان بیرجند. محلی کوهستانی و معتدل است و سکنهء آن ۱۰۵ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران

ج ۹).

بزقورمه.

[بُ قُرْ مَ / مِ] (اِ مرکب) قورمه که از گوشت بز کنند. رجوع به قورمه شود.

بزقوش.

[بُ] (اِخ) بزقش. رجوع به بزقش شود.

بزقهٔ.

[ ] (ع اِ) ج، بزقات. رجوع به بزقات شود.

بزک.

[بُ زَ] (اِ) پرنده ایست سیاه رنگ و منقار درازی دارد و بیشتر بر کنارهای آب و گاهی بر سر درخت هم نشیند و آواز بلند کند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). آنرا برزه نیز خوانند. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) : هر شام گرد قلعهء او دولهء شغال هر صبح گرد خندق او نعرهء بزک. فلکی (از آنندراج ||). شاگرد مطبخی. (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی ||). مقابل نهر. در اصطلاح زراعت، حق آبه از شعبه ای از نهر که آن نهر منشعب از رود است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||). اِ مصغر) مصغر بز. (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی). بزچه. بزغاله. بزیچه : بزک نمیر بهار میاد کمبزه با خیار میاد (||. اِخ) جدی. (التفهیم).

بزک.

[بَ زَ] (اِ) (شاید از کلمهء ترکی و از مصدر بزمق باشد) و شاید تبزیج عربی بمعنی آراستن از این کلمهء فارسی معرب است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آرایش که زن روی خویش را کند از سفیداب و سرخاب و وسمه و زنگک و خال و سرمه و جز آن. چاسان فاسان. تزین. تحفل. توالت.

بزک خانه.

[بَ زَ نَ / نِ] (اِ مرکب) جای توالت و آرایش زنان. رجوع به بزک شود.

بزک دوزک.

[بَ زَ زَ] (اِ مرکب، از اتباع)چاسان فاسان. آرایش زن روی خود را بسرخاب و سفیداب و وسمه و سرمه و جز آن. بزک. و با کردن صرف می شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به بزک شود.

بزک دوزک کردن.

[بَ زَ زَکْ، کَ دَ](مص مرکب) چاسان فاسان کردن. بزک کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به بزک کردن شود.

بزکش.

[بُ کُ] (نف مرکب) کشندهء بز. آنکه بز بکشد. قصاب : در خدمت شیخ ابوالعباس قصاب بود از ایشان کرامات طلبیدند. فرمودند من بزکشی ام بس این چندین خلق بر من جمع آمده اند. (انیس الطالبین ص۷۴).

بزکشی.

[بُ کُ] (حامص مرکب) حاصل عمل بزکش. رجوع به بزکش شود.

بزک کردن.

[بَ زَکْ، کَ دَ] (مص مرکب)چاسان فاسان کردن. سرخاب و سفیداب بر روی مالیدن و سرمه و وسمه و خطاط و خال کردن و زیر ابرو برداشتن و بند انداختن و گلگونه و غازه و وسمه کردن روی و امثال آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزکوه.

[بُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان نرهان بخش قاین شهرستان بیرجند. سکنه ۳۱ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و لبنیات است. شغل اهالی زراعت. راه مالرو. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بز کوهی.

[بُ زِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) رَنگ. (فرهنگ اسدی). صدیع. قفاص. (منتهی الارب). معز وحشیهٔ. تیس جبلی. پازن. اُیَّل. وعل. ثیتل. ارقب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بز وحشی. شکار. پازن. نوع وحشی بز که در کوهستانهای ایران و ترکیه و افغانستان و چین و هندوستان فراوان است و شکارچیان صید میکنند. از صفرایی که در کیسهء صفرای این حیوان است در قدیم بعنوان ضدّسم در تداوی استفاده میکردند بدین ترتیب که پس از کشتن آن صفرای موجود در کیسهء زردابش را خشک و منجمد کرده بنام پازهر و یا پازهر حیوانی ببازار عرضه میداشتند. ولی امروزه میدانیم که عمل ضدّسم سازی کبد در کبد همهء حیوانات صورت می گیرد و از ترشحات صفراوی کلیهء حیوانات میتوان بدین منظور استفاده کرد. در تداول عامه منظور از بز کوهی بیشتر جنس نر حیوان است. (فرهنگ فارسی معین) : گوشت بز کوهی و میش کوهی بدو [بگوشت گاو کوهی] نزدیک باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). . (فرانسوی) (۱) - Chevreuil

بزکویه.

[بُ یَ] (اِخ) ده کوچکی از دهستان پلرودبار بخش رودسر شهرستان لاهیجان، در ۱۸۰هزارگزی جنوب خاوری رودسر و ۳هزارگزی بی بالان. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بزکی.

[بَ زَ کا] (ع اِمص) شتاب روی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بزگاه.

[بُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان سیاهکل بخش سیاهکل دیلمان شهرستان لاهیجان، در ۸هزارگزی جنوب باختر سیاهکل. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بزگر.

[بُ گَ] (ص مرکب) کسی که میش نر جنگی را بجنگاند. (آنندراج) (غیاث اللغات).

بز گر.

[بُ زِ گَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بز که بمرض گری مبتلی باشد. بز جرب دار. - امثال: بز گر از سرچشمه آب می خورد.

بز گرفتن.

[بُ گِ رِ تَ] (مص مرکب) کنایه از هزل و تمسخر کردن. (از لطایف از غیاث اللغات) (از آنندراج). استهزا نمودن. ریشخند کردن. خوش طبعی. اردک از کون برآمدن. بناف کسی حرف نهادن. زاغ گرفتن. خاک در ترازوی کسی افکندن. کلاغ گرفتن و زدن. شیشکی کردن. شیشه بند کردن. (از مجموعهء مترادفات ص۳۸ ||). بکنایه، به بهائی سخت ارزان از غافلی چیزی را خریدن. بقیمت سخت نازل خریدن. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : چه بزان کآن شهوت آنرا بز گرفت بز گرفتن گیج را نبود شگفت.مولوی.

بزگله.

[بُ گَ لَ / لِ] (اِ مرکب) گلهء بزان. (آنندراج). گلهء بز خواه وحشی و خواه اهلی باشد. (ناظم الاطباء).

بزگوش.

[بُ] (اِ مرکب) در میان دره، سیاه بن را گویند.

بزگوش.

[بُ] (اِخ) یکی از کوههای آذربایجان. رجوع به جغرافیای غرب ایران ص۲۴ شود.

بزگوش.

[بُ] (اِخ) از اشعار شاهنامه برمی آید که محلی بوده است : ز بزگوش تا شهر مازندران رهی زشت و فرسنگهای گران.فردوسی. ز بزگوش و سگسار و مازندران کس آریم با گرزهای گران.فردوسی. وز آن روی بزگوش تا نرم پای چو فرسنگ سیصد کشیده سرای.فردوسی.

بزگیر.

[بُ] (نف مرکب) گیرندهء بز. رجوع به بز گرفتن شود.

بز گیر آوردن.

[بُ وَ دَ] (مص مرکب)کنایه از چیزی را سخت ببهای ارزان خریدن. رجوع به بز گرفتن شود.

بزگیری.

[بُ] (حامص مرکب) گرفتن بز. بز گرفتن. رجوع به بز گرفتن شود ||. مکر و حیله کردن. (غیاث اللغات). کنایه از مکر و حیله کردن. (آنندراج ||). دزدی. (غیاث اللغات). کنایه از دزدی. (آنندراج) : هرچه بزگیری از اشعار عزیزان کردی خطبهء دفتر رنگین تو خواهم کردن. واله هروی (از آنندراج). نیست از بیع گله اش سیری که کند همچو گرگ بزگیری. میریحیی کاشی (از آنندراج).

بزل.

[بَ] (ع مص) شکافتن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). شق کردن. منشق کردن ||. در آوند شراب سوراخ کردن و برآوردن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سوراخ شدن ظرف شراب و غیر آن. (آنندراج ||). پالودن شراب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). صاف کردن شراب. (آنندراج). صافی کردن شراب. (تاج المصادر بیهقی ||). یکسو کردن کار و رأی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). به انصرام رسانیدن کار. (آنندراج ||). بزل داوری و قضائی؛ قطع آن. فصل آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). برآمدن دندان نیش شتر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دندان نشتر برآوردن شتر. (آنندراج ||). میل زدن و برکشیدن آب از موضعی از تن حیوان. (ذخیرهء خوارزمشاهی از یادداشت مرحوم دهخدا) : و اگر آب بسیار بود [در قیلهٔ الماء] صواب آنست که بزل کنند پس داغ کنند. (ذخیرهء خوارزمشاهی (||). اِمص) سختی. (منتهی الارب) (آنندراج). سختی و شدت. (ناظم الاطباء). و منه: امر ذوبزل؛ ای ذوشدهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزل.

[بُ] (ع اِ) گوسفند ماده. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ج، بزول. (آنندراج).

بزل.

[بُزْ زَ] (ع ص، اِ) جِ بازل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بازل شود.

بزل.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ بَزول، بمعنی شتری که دندان نیش برآورده باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بُزُل. (ناظم الاطباء).

بزلاء.

[بَ] (ع ص، اِ) بلای بزرگ ||. کارهای سخت ||. رأی نیکو. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). حظهٔ بزلاء؛ امری که فاصل حق و باطل باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزله.

(۱) [بَ لَ / لِ] (اِ) سخنان شیرین و لطیف را گویند. (برهان). سخنان شیرین و زیبا و پسندیده. (آنندراج) (انجمن آرا). سخن شیرین و نیکو و زیبا. لطیفه. (ناظم الاطباء). رجوع به بذله شود. (۱) - مصحف بذله. (حاشیهء معین بر برهان قاطع).

بزله گفتن.

[بَ لَ / لِ گُ تَ] (مص مرکب)بذله گفتن. سخن شیرین گفتن. لطیفه گفتن. (ناظم الاطباء). رجوع به بذله شود.

بزله گوی.

[بَ لَ / لِ] (نف مرکب) کسی که خوش صحبت و لطیفه گوی باشد. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). بذله گوی. رجوع به بذله شود.

بزلیانهٔ.

[بِ زِ نَ] (اِخ) شهرکی است نزدیک به مالَقه در اندلس که احمدبن محمد بن عبدالرحمان بن الحسن بن مسعود جذامی بزلیانی مکنی به ابوعمرو، بدان جا منسوب است. وی اهل فضل بود و ابومحمدبن خزرج از او روایت کرد. ابن بشکوال گوید او بسال ۳۶۰ ه . ق. متولد شد و بگفتهء ابومحمدبن خزرج در هلال جمادی الاولای سال ۴۶۱ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

بزم.

[بَ] (اِ) مجلس شراب و جشن و مهمانی. (برهان). مجلس شراب و عیش و عشرت و مهمانی. (مجمع الفرس) (از انجمن آرای ناصری). مجلس عیش و نشاط بخصوص، و بدین معنی مقابل رزم است. (آنندراج). مجلس شراب و طرب و مهمانی و ضیافت و مجلس انس. (ناظم الاطباء). مجلس شراب خوردن. (اوبهی). مقابل مجلس رزم. مجلس باده پیمایی و کامرانی. سور. ضیافت. مجمع و مجلس شراب و خوشی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : چون سپرم نه میان بزم بنوروز در مه بهمن بیار و جان عدو سوز.رودکی. که یاد آمدش بزم زابلستان بیاراسته تا بکابلستان.فردوسی. بزد گردن مهتر نامدار برآمد بر او بزم و هم کارزار.فردوسی. سر ماه را روی برتافتند سوی باده و بزم بشتافتند.فردوسی. به ایران مدارید دل را ببزم بتوران رسانید جان را برزم.فردوسی. نبیند دو چشمم مگر گرد رزم حرام است بر جان من جام بزم.فردوسی. بزم خوب تو جنهٔ المأوی مثل ساقی تو حور آیی.خفاف. چو بزم خسرو و آن رزم وی بدیده بُوی نشاط و نصرتش افزونتر از شمار شمار. ابوحنیفهء اسکافی (از تاریخ بیهقی). ز بهر سور ببزم تو خسروان جهان همی زنند شب و روز ماه بر کوهان.عنصری. همیشه دشمن تو سوخته تو ساخته بزم ببزم ساخته رود آخته دوصد چرگر(۱). ؟ (از لغتنامهء اسدی). شاه شمیران را معلوم شد شراب خوردن و بزم نهادن آئین آورد. (نوروزنامه). بزم چو هشت باغ بین باده چهارجوی دان خاصه که ساز عاشقان حورلقای نو زدند. خاقانی. ساقی بزم چون پری جام بکف چو آینه او نرمد ز جام اگر زآینه می رمد پری. خاقانی. روز بزمش همه عید و شب کامش همه قدر تا شب و روز بخیر و بشر آمیخته اند. خاقانی. تو بدیدستی که در بزم شراب مست آنکه خوش شود کو شد خراب.مولوی. شنیدم که جشنی ملوکانه ساخت چو چنگ اندر آن بزم خلقی نواخت. سعدی. در مجلس بزم باده نوشان بسته کمر و قبا گشاده.سعدی. یکی آنجا که عاشق بیند از دور ز شمع خویش بزم غیر پرنور.وحشی. می حرامست در آن بزم که هشیاری هست خواب تلخست در آن خانه که بیماری هست. صائب. به بزم یار هم

دم گرچه جانست حضور غیر بر عاشق گرانست.یغما. - بزم انداختن؛ بزم چیدن و آراستن : شب که از یاد لبش بزم شراب انداختم اهل عالم را در آتش چون کباب انداختم. ؟ (از آنندراج). - بزم برهم زدن؛ متفرق کردن و پراکندن مجلس سور : صبح است و مؤذن پی برهم زدن بزم برده قدحی رغم تنک ظرفی مهتاب. واله هروی (از آنندراج). - بزم بر یکدیگر زدن؛ برهم زدن بزم : بشکسته شیشه ریخته می باز تا فلک بزم نشاط کیست که بر یکدگر زده ست؟ علی خراسانی (از آنندراج). - بزم چیدن؛ آراستن بزم. بزم نهادن : بخلوت خوش بود با محرمان بزم طرب چیدن غزلهای مناسب خواندن و با یار فهمیدن. مخلص کاشی (از آنندراج). نچیده است فلک بزم عشرتی هرگز کسی بیاد ندارد جوانی این پیر. قاسم (از آنندراج). - بزم درهم شکستن؛ درهم ریختن بزم : از طپیدنهای دل درهم شکستم بزم را کرد فریادی سپند امشب که صد فریاد داشت. قاسم (از آنندراج). - بزم ساختن؛ آراستن بزم. مجلس سور نهادن : دردی کشان عشق چو سازند بزم خویش الماس در پیالهء زهری فروکنند. طالب آملی (از آنندراج). - بزم کردن؛ بزم نهادن. مجلس عیش و طرب کردن : پس از تو یکی بزم کردند باز ببازی گر و می ده و چنگ ساز.فردوسی. اندر عراق بزم کنی در حجاز رزم اندر عجم مظالم و اندر عرب شکار. منوچهری. پس از سر یکی بزم کردند باز ببازی گری می ده و چنگ ساز.اسدی. بزمی نکرده یار که حاضر نگشته غیر هرگز جدا نبود ز دوزخ بهشت ما. رفیع (از آنندراج). - بزم کشیدن؛ عرضه کردن بزم و به رخ کشیدن آن : می کشد هر لحظه بزم تازه ای بر روی ما داغ دارد جام جم را کاسهء زانوی ما. صائب (از آنندراج). - بزم نهادن؛ مجلس ساز و آواز و شراب آراستن : شاه شمیران را معلوم شد شراب خوردن و بزم نهادن آئین آورد. (نوروزنامه). وقت گل خوبان چو بزم عیش در صحرا نهند عاشقان تازه داغی بر دل شیدا نهند. امیر شاهی (از آنندراج). - بزم و رزم؛ جنگ و سور : وز آن مشت بر گردن ژنده رزم کز آن پس نیامد برزم و ببزم.فردوسی. - به بزم نشاندن؛ به مجلس دعوت کردن و پذیرائی کردن : نه افضلم تو خوانده ای ببزم خود نشانده ای کنون ز پیش رانده ای تو دانی و خدای تو. خاقانی ||. هر مجلس عموماً. (آنندراج) محفل و انجمن. (ناظم الاطباء). مجلس. (یادداشت مرحوم دهخدا). صاحب آنندراج گوید: بز مخفف آن و دلفروز و نامور از صفات او و با لفظ چیدن و کشیدن و نهادن و آراستن و کردن و ساختن و انداختن و درهم شکستن و برهم خوردن و برهم زدن و بر یکدیگر زدن مستعمل است. شواهد ذیل به معنی مطلق مجلس و مجلس بزم هر دو ایهام دارد : برآشفت با نامداران تور که این دشت جنگ است یا بزم سور؟ فردوسی. خوش آن روز کاندر گلستان بدیم ببزم سرافراز دستان بدیم.فردوسی. چنان بد که هر شب ز گردان هزار ببزم آمدندی بر شهریار.فردوسی. بزم دو جمشید مقامی که دید جای دو شمشیر نیامی که دید؟(از العراضه). نبردم و نبرم جز ببزم شاه سجود نکردم و نکنم جز بصدر خواجه ایاب. خاقانی. ببزم احمد و جلاب خاص و خلق خواص بسی ستارهء پاکش گذشته بر جلاب.خاقانی. این منم یارب که در بزم چنین اسکندری چشمهء حیوانم از لفظ و لسان افشانده اند. خاقانی. زمین را بوسه ده در بزم شاهی که دارد بر ثریا بارگاهی.نظامی. کو کریمی که ببزم کرمش غمزده ای جرعه ای درکشد و دفع خماری بکند. حافظ (از شرفنامهء منیری). در رزم بدست آرد در بزم ببخشد ملکی بسواری و جهانی بسؤالی عادلتر و عالمتر از او هیچ ملک نیست الا ملک العرش تبارک و تعالی. سخا را نه مثل تو مظهر بود که در بزم تو زهره مزهر بود زند گر ببزم تو زهره کران نباشد ورا هیچگه سر گران سپاهت چنان شاد باشد برزم که طبع همه اهل معنی به بزم. ؟ (از شرفنامهء منیری ||). خیمه و سراپرده. (ناظم الاطباء). (۱) - ظ: و وچرگر.

بزم.

[بَ] (ع مص) گزیدن با دندان پیشین. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). دندان پیشین بر جای نهادن. (تاج المصادر بیهقی). ||دوشیدن شتر را به انگشت سبابه و انگشت نر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). دوشیدن شتر. (تاج المصادر بیهقی). دوشیدن شتر به انگشت سبابه و وسطی. (شعوری) (برهان ||). ربودن جامهء کسی را. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج ||). بار برداشتن.

(ناظم الاطباء). برداشتن چیزی را. (منتهی الارب ||). شکستن چیزی را. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب ||). زه کمان به انگشت سبابه و ابهام گرفته گذاشتن. (منتهی الارب) (آنندراج). گرفتن زه را به انگشت سبابه و انگشت نر سپس ول کردن آنرا||. سخن درشت گفتن ||. عزیمت کردن بر کاری. (ناظم الاطباء (||). اِمص) عزیمت بر کاری (||. اِ) سخن درشت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بزم.

[بَ] (اِخ) نام قریه ای است از بوانات که یکی از امامزادگان در آنجا مدفونست. (برهان) (آنندراج) (شعوری). قریه ای است سه فرسنگی مشرق سوریان. (فارسنامه).

بزم آرا.

[بَ] (نف مرکب) بزم آرای. آنکه آراینده‌ء مجلس عیش و مهمانی است. (از ناظم الاطباء). مجلس آرا. آراینده‌ء بزم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). آنکه مایه‌ء طرب و رونق و شکوه مجلس بزم شود : جمالش را که بزم آرای عید است هنر اصلی و زیبائی مزید است.نظامی. کرده ام توبه بدست صنم باده فروش که دگر می نخورم بی رخ بزم آرائی.حافظ (||. اِ مرکب) نامی از نامهای زنان سیاه. از نامهای کنیزکان سیاه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به دده بزم آرا شود.

بزم آراستن.

[بَ تَ] (مص مرکب)مجلس عیش برپا ساختن : صد بزم بیارائی هر جا که تو بنشینی صد شهر بیاشوبی هر جا که تو برخیزی. خاقانی. اسباب طرب جمع کن و بزم بیارای اطباق سموات چه گسترده و چه طی. نزاری (از انجمن آرا).

بزم آرای.

[بَ] (نف مرکب) کنایه از صاحب مجلس. (آنندراج). آراینده‌ء بزم. بزم آرا. مجلس آرا : قصه چون گفت ماه بزم آرای شه در آغوش خویش کردش جای.نظامی. چه شهرآشوبی ای دلبند مقبول چه بزم آرایی ای گلبرگ خودروی.سعدی.

بزم آرایی.

[بَ] (حامص مرکب)مجلس آرایی. حاصل عمل آنکه بزم را آرایش کند. و رجوع به بزم آرا شود.

بزم آورد.

[بَ وَ] (اِ مرکب) بزماورد. زماورد. نواله. میسر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). سنبوسک. (تذکره‌ء ضریر انطاکی). رجوع به بزماورد شود.

بزمات.

[ ] (اِ) ظاهراً نوعی پارچه و جامه بوده است : سقرلاط و بزمات و آن نبات چو شاماک و تفتیک و عین ثبات. نظام قاری.

بزماقان.

[بَ] (اِخ) از قرای مرو است. (مرآت البلدان ص۱۹۹) (مراصدالاطلاع). ابراهیم بن احمدبن عبدالواحد کاتب بزماقانی منسوب بدانجاست. وی بعد از سال ۳۰۰ ه . ق. درگذشته است. (از معجم البلدان).

بزماقانی.

[بَ] (ص نسبی) نسبت است به بزماقان که از قرای مرو است. (از انساب سمعانی). و رجوع به بزماقان شود.

بزمان.

[بَ / بُ] (اِ) میل. خواهش. (ناظم الاطباء (||). ص) مخمور و بیدماغ. (آنندراج). مست و اندوهگین. (ناظم الاطباء). مخمور. غمگین، و قیل با باء و زای فارسی یعنی پژمان. (از شرفنامهء منیری) : کدام روز بمستی گذاره خواهم کرد کسی که او ببهار چنین بود بزمان. حکیم ازرقی (از آنندراج). و رجوع به پژمان شود.

بزمان.

[ ] (اِخ) (کوه...) در مشرق بم و نرماشیر است. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزمان.

[ ] (اِخ) طایفه ای از طوایف بلوچستان مرکزی به ناحیهء بمپور. این طایفه مرکب از ۴۰ خانوار است که در کوه بزمان سکونت دارند. مذهبشان شیعه است و فقیر و بی بضاعت هستند. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۹۹).

بزمان.

[بِ زَ] (ق مرکب) (از: ب + زمان) درزمان. فی الفور. درساعت. دردم. فوراً. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : خبر شنید که شیری براه دید کسی ز جنگ روی بدان صید کرد هم بزمان. فرخی. ساقی طرفه که گر دست بزلفش ببری دست و انگشت تو پرحلقه شود هم بزمان. فرخی. صفی که خواجه بدو رو نهاد روز نبرد تهی شود ز سوار و پیاده هم بزمان.فرخی. گویی تو از قیاس که گر برکشد کسی یک کوزه آب ازو بزمان تیره گون شود. لبیبی یا عنصری.

بزماورد.

[بَ وَ] (اِ مرکب) گوشت پخته و تره و خاگینه باشد که در نان تنک پیچند و مانند نواله سازند و با کارد پاره پاره کنند و خورند. و بجای حرف ثانی، رای بی نقطه هم بنظر آمده است. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (برهان) (از مجمع الفرس) (از شعوری) (ناظم الاطباء). مهنا. مُیسّر. (مهذب الاسماء). در پهلوی «بَزْماوُرْت»، بنابراین برماورد با دو راء غلط است. و معرب آن زُمّاوَرْد است. (از حاشیهء برهان چ معین). بخراسان آنرا نواله گویند. ازجمله طعامهای سنگی [سنگین] است و بهتر آنست که از گوشتی لطیف سازند چون گوشت بزغاله و بره و زردهء خایهء مرغ. و سداب و کرفس بسیار کنند و طرخون و کوک نکنند و با سرکه و آبکامه خورند. مزاجهاء معتدل را بدینگونه بهتر باشد و مردم سردمزاج را به راسن و اشترغاز و زردهء خایه و سداب و گوشت بره بهتر باشد

و با آبکامه یا سرکه و اشترغاز خورد، و مردم گرم مزاج را بسینهء مرغ مصوص و زردهء خایه و کوک و گشنیز و اندکی طرخون بهتر باشد، و با سرکه خورد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). زماورد. نواله. نرگس خوان. نرگسهءخوان. نرجس المائده. لقمهء خلیفه. لقمهء قاضی. ساندویچ است و سلاطین ایران در هنگام جنگ غذا را منحصر بدان می کرده اند. و رجوع به نامهء تنسر شود. ابوجامع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). زماورد معرب آنست و بفتح باء و ضم آن هر دو آمده و در لسان و قاموس ذیل مادهء «ورد» آمده و از کتب ادبی نقل شده طعامی است از گوشت و تخم مرغ که آنرا «لقمهٔ القاضی» گویند. (از المعرب جوالیقی و حواشی آن ص۱۷۳) : و علی بن کامه بزماورد ترش دوست داشتی. (تاریخ بیهق ص۱۳۲). و رجوع به تاج العروس ذیل مادهء «ورد» شود.

بزمایون.

[بَ] (اِخ) مصحف برمایون باشد به رای مهمله. نام گاوی است که فریدون شیر او را میخورد. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). و بجای یای حطی، نون هم بنظر آمده است. (برهان). مصحف برمایون. (حاشیهء برهان چ معین). نام گاو که فریدون بشیر آن گاو پرورده بود. (فرهنگ خطی). رجوع به برمایون شود.

بزم افروز.

[بَ اَ] (نف مرکب) افروزندهء بزم. روشنی ده بزم. مجلس افروز : شمعهای بساط بزم افروز همه یاقوت ساز و عنبرسوز.نظامی. او همه شب به باده بزم افروز عاملانش بکار خود همه روز.نظامی. در چنین روزهای بزم افروز عیش سازد بگنبدی هر روز.نظامی. بتانی دید بزم افروز و دلبند بروشن روی خسرو آرزومند.نظامی.

بزم جرد.

[ ] (اِخ) دهی جزء دهستان دشتابی بخش بوئین شهرستان قزوین. جلگه، معتدل. سکنهء آن ۳۰۸ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و انگور و چغندر است. شغل اهالی زراعت و گلیم و جاجیم بافی است. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بزمجوی.

[بَ] (نف مرکب) جویندهء بزم. جویای بزم و عیش و طرب. اهل مجلس طرب و شراب : برفتند از آن پس بنخجیرگاه همه بزمجوی و همه رزمخواه.فردوسی.

بزمجه.

[بُ مَ جَ / جِ] (اِ) حیوانی قدری از سوسمار بزرگتر. کَرتَن کَله. بزمژه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). پژمژه. سوسمار. (فرهنگ فارسی معین). - بزمجهء آبی؛ کروکدیل(۱). (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) - Crocodile.

بزمچه.

[ ] (اِ) اسم فارسی ورل است. (فهرست مخزن الادویه).

بزمخهٔ.

[بَ مَ خَ] (ع مص) تکبر کردن. (از ناظم الاطباء). بزرگی کردن. تکبر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزم دار.

[بَ] (نف مرکب) بزم ساز. مجلس دار. مجلس آرا : از آن بزم داران که من داشتم وزیشان سر خود برافراشتم.نظامی.

بزمرگی.

[بُ مَ] (اِخ) دهی از دهستان میان ولایت بخش حومهء شهرستان مشهد. جلگه، معتدل. سکنهء آن ۱۵۹ تن. محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و مالداری و قالیچه و گلیم بافی. راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزمزه.

[بُ مَ زَ / زِ] (اِ) سوسمار که بعربی ضب گویند. (فرهنگ ضیاء). از جنس چلپاسه است که بزرگ شود. گویند بزیر بز آید و پستان او را بمکد و بعد از خوردن شیر سم او در بز اثر کند. معنی این اسم مکندهء بز است چه مزیدن مکیدن است. و بزمجه تبدیل آنست. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری).

بزمژه.

[بُ مَ ژَ / ژِ] (اِ) بزمجه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به بزمجه شود.

بزمساز.

[بَ] (نف مرکب) تهیه کنندهء مهمانی. (ناظم الاطباء). سازندهء بزم عیش و عشرت. ضیافت دهنده ||. بزم آرا. مجلس آرا : سوی تخت پیروزه بازآمدند گشاده دل و بزم ساز آمدند.فردوسی. شبستان همه پیش باز آمدند بدیدار او بزم ساز آمدند.فردوسی (||. ن مف مرکب) تهیه کرده شده برای مهمانی. (ناظم الاطباء).

بزم سنگین.

[بَ مِ سَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بزمی که در آن مردم کثیر جمع باشند. (از مصطلحات از غیاث اللغات) (آنندراج) : رخش شد محفل آرا شمع را بردار از این محفل که باشد چون رگ یاقوت عیسی بزم سنگینش. داراب بیگ جویا (از آنندراج).

بزم عالم.

[بَ مِ لَ] (اِخ) نام مادر سلطان عبدالمجیدخان، پادشاه عثمانی. رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

بزم کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)احتفال. مجلس عیش ساختن. رجوع به بزم شود.

بزمگاه.

[بَ] (اِ مرکب) مجلس شراب و جشن و جای عیش و مهمانی باشد. (برهان). جای که در آن بزم واقع شود. از عالم [یعنی از قبیلِ] منزلگاه و مجلسگاه. (آنندراج). مجلس شراب. (انجمن آرای ناصری). بزمگه. بزم. مجلس شراب. جای مهمانی و باده پیمایی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : بقلب اندرون بیژن تیزچنگ همی بزمگاه آمدش جای جنگ.فردوسی. که روشن شدی زو همه بزمگاه بیاور که ما را ببزمست راه.فردوسی. شما را از آسایش و بزمگاه گران شد بدینسان سر از رزمگاه.فردوسی. به زهراب شمشیر در بزمگاه بکوشش توانمْش کردن تباه.فردوسی. باغ شکفته ای چو درآئی ببزمگاه شیر دمنده ای چو درآئی بکارزار.فرخی. همین بزمگاه دلارای اوست در این نغز تابوت هم جای اوست. (گرشاسب نامه ص۱۳۴). در بزمگاه مالك ساقی زمانه اند این ابلهان که در طلب جام کوثرند. ناصرخسرو. به بزمگاه تو شاهان و خسروان خدّام به رزمگاه تو خانان و ایلکان حُجّاب. مسعودسعد. وز بر آن بزمگاه نوبتی خسروی همچو قضا کامکار همچو قدر کامران. خاقانی. بفرمود تا بزمگاه او به تعبیهء خیول و تغشیهء فیول بیاراستند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۳۲). با هزاران هزار زینت و ناز بر سر بزمگاه خود شد باز.نظامی. مرا در بزمگاه شاه بردند عطارد را ببرج ماه بردند.نظامی. ثنا گفت بر گاه و بر بزم شاه که آباد باد از تو این بزمگاه.نظامی. چو شاهان نشستند در بزم شاه شد آراسته حلقهء بزمگاه. نظامی (از آنندراج). بزمگاهی دل نشان چون قصر فردوس برین گلشنی پیرامنش چون روضهء دارالسلام. حافظ. عرصهء بزمگاه خالی ماند از حریفان و جام مالامال.حافظ. حافظ که ساز مطرب عشاق ساز کرد خالی مباد عرصهء این بزمگاه از او.حافظ. تو شمع مهر فروغی و بزمگاه وجود فلك همیشه چو فانوس پاسبان تو باد. کلیم (از آنندراج). - بزمگاه آراستن؛ بزم آراستن. مجلس عیش و عشرت و مهمانی ساختن : بپخت و بخوردند و می خواستند یکی بزمگاه نو آراستند.فردوسی. بیاراست خرم یکی بزمگاه بسر برنهاد آن کیانی کلاه.فردوسی. - بزمگاه روشن ساختن؛ روشن کردن بزم. مجلس عیش را روشن ساختن : درفش بزرگان و پیل و سپاه بسازید روشن یکی بزمگاه.فردوسی. - بزمگاه ساختن؛ مجلس بزم آراستن. مجلس عیش و عشرت و مهمانی چیدن : بروز نخستین یکی بزمگاه بسازد شما را دهد پیشگاه.فردوسی.

بزمگه.

[بَ گَهْ] (اِ مرکب) بزمگاه. مجلس سور. مجلس طرب و مهمانی. مجلس شراب و طرب : به گشتاسب گفت آنگه اسفندیار که در بزمگه این مکن خواستار.فردوسی. شوم بزمگه شان ببینم ز دور که تورانیان چون بسیجند سور.فردوسی. چو زین بزمگه آگهی یافتم سوی گیو گودرز بشتافتم.فردوسی. بگنجور گفت آن کلاه پدر که در بزمگه برنهادی بسر درین بزمگه بر تو فرخ کند ثنا گفتن فرخی کردگار.فرخی. ایا برزمگه اندر چو ببر شورانگیز ایا ببزمگه اندر چو ابر گوهربار.فرخی. ملك باید که اندر رزمگه لشکرشکن باشد ملك باید که اندر بزمگه گوهرفشان باشد. فرخی. در این بزمگه شادی آراستند مهان را بخواندند و می خواستند.اسدی. یکی بزمگه بود گفتی ز رزم دلیران در او باده خواران بزم. (گرشاسب نامه ص۱۲۸). وز بر آن بارگاه بزمگهی بود خوش حوروشی اندر آن غیرت حور جنان. خاقانی. وآنچه در بزمگه حریفانند رخ ز می گلستان کنند همه.خاقانی. چو زین بزمگه بازپرداختم شکرریز بزمی دگر ساختم.نظامی. ز رخ بند برقع برانداختش در آن بزمگه برد و بنواختش.نظامی. وز آن پس رسم شاهان شد که پیوست بود در بزمگه شان تیغ در دست.نظامی. بسا خودنمایان بیهوده گوی که باشند در بزمگه رزمجوی.امیرخسرو. یاد باد آنکه در آن بزمگه خلق و ادب آنکه او خندهء مستانه زدی صهبا بود.حافظ. حدیث توبه در این بزمگه مگو حافظ که ساقیان کمان ابرویت زنند به تیر.حافظ. گدا چرا نزند لاف سلطنت امروز که خیمه سایهء ابر است و بزمگه لب کشت. حافظ. و رجوع به بزم و بزمگاه شود.

بزمو.

[بُ] (اِ مرکب) موی بز. قاتمه (ترکی). ریسمانی که از موی بز کنند. رجوع به بزموی شود.

بزمونه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) نام روز دوم است از ماههای ملکی. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (فرهنگ شعوری) (آنندراج).

بزموی.

[بُ] (اِ مرکب) سَبَد. (السامی). شَعر. (مجمل اللغة) (زمخشری) (مهذب الاسماء) (السامی) (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). مقابل پشم. مقابل بزپشم. صوف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). قاتمه. بزمو: ما له سبد و لا لبد؛ نیست او را بزموی و بزپشم. (مهذب الاسماء) : و اگر نخست پای را بروغن زیتون گرم کرده بمالند... و لختی بزموی برنهند و بکاغذ اندر گیرد و پس پایتابه برپیچیدن و بموزه فروکند از سرما سلامت یابد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). منعمی بر پیر دهقانی گذشت اندر دهی نان جو میخورد و پیشش پارهء بزموی بود. انوری.

بزموی فروش.

[بُ فُ] (نف مرکب)شعّار. (مهذب الاسماء) (ملخص اللغات حسن خطیب کرمانی).

بزمه.

[بَ مَ / مِ] (اِ) گوشه و طرفی از بزمگاه. (برهان) (شرفنامهء منیری). طرفی و گوشه ای باشد از بزم و مصغر اوست. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). بمعنی بزم، و سیف الله نوشته که ها برای تصغیر است، و در سراج اللغات نوشته گوشه ای از بزم. در اینصورت «هاء» برای نسبت است. (غیاث اللغات). گوشهء بزمگاه است. (فرهنگ شعوری) : در آن بزمهء خسروانی خرام درافکن می خسروانی بجام.نظامی. رومی و زنگیش چو صبح دورنگ رزمهء روم داد و بزمهء زنگ.نظامی. حجله و بزمهء بزرکاری حجله عودی و بزمه گلناری.نظامی. ارم نقشی از بزمهء بزم اوست قیامت نموداری از رزم اوست. (همای و همایون خواجوی کرمانی، از شرفنامه و آنندراج).

بزمهٔ.

[بَ مَ] (ع اِ) یک بار خوردن. (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). خوردن یک بار در شبانروزی. (از مهذب الاسماء نسخهء خطی ||). وزن سی درم. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بزمی.

[بَ] (ص نسبی) نسبت است به بزم. اهل بزم. مقابل رزمی. اهل عیش و نوش.

بزمی.

[بَ] (اِخ) غیاث الدین محمد. از مردم معروف استراباد بود و دوبیتی خوب میساخت. ابیات زیر از اوست: از ناوک غمت دل بیحاصلم پر است پیشت چگونه زار نگریم دلم پر است. رحم کن بر بزمی مسکین که امشب تا سحر با وجود بیگناهی کارش استغفار بود. این رباعی نیز از اوست: جانا غم نیکخواه می باید داشت فکر دل بیگناه می باید داشت. دل از کف عاشقان برون آوردن سهل است ولی نگاه می باید داشت. (از مجمع الخواص ص۲۲۹). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی و آتشکدهء آذر ص ۱۵۵ شود.

بزمی.

[بَ] (اِخ) (میر...) پسر میر ابوتراب علوی و سیدی صحیح النسب و در معاشرت ظاهرش از باطنش بهتر است. این ابیات ازوست: میی خواهم کزو مست آنچنان در کوی یار افتم که چون سر برزند صبح قیامت در خمار افتم. ببزمش نانشسته خاطرش از من بتنگ آمد بلب نابرده جامی شیشهء عیشم بسنگ آمد. (از مجمع الخواص ص۸۷).

بزمی.

[بَ] (اِخ) ملا شاه حسین. از مردم خراسان و به بزمی تخلص میکرد. طبع خوش داشت. این مطلع از اوست: خشک سال هجر را باور اگر میداشتم تخم مهر دلبران در سینه کی میکاشتم؟ (از مجالس النفائس ص۱۶۲).

بزمیری.

[بُ] (حامص مرکب) مرگامرگی بز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزمینیه.

[ ] (اِخ) شهرکیست [از حدود ماوراءالنهر] و اندروی مردمانی اندک و جائی با کشت و بزر. (حدود العالم از یادداشت مرحوم دهخدا).

بزمی همدانی.

[بَ ی ِ هَ مَ] (اِخ)میرعقیل. از شعرای همدان است. و رجوع به مجمع الخواص ص ۸۷ و قاموس الاعلام ترکی و بزمی در همین لغت نامه شود.

بزن.

[بَ زَ] (اِ) مالهء برزیگران را گویند و آن چوبی یا تخته ایست که زمین شیارکرده را بدان هموار کنند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). مالهء برزگری و آهن قلبه. (ناظم الاطباء). مَیکَعهٔ. (منتهی الارب). بمعنی برن است یعنی تخته ای که با آن زراعت هموار کنند. (شعوری).

بزن.

[بِ زَ] (فعل امر) امر به زدن باشد. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) : اشتقاقش ز چیست دانی زن یعنی آن قحبه را به تیر بزن. سنائی (از آنندراج).

بزن.

[بِ زَ] (ص مرکب) (از: ب + زن) نیکوزننده. چابک و پردل و توانا و چیره بر زدن. دلاور شجاع. (ناظم الاطباء). که سخت و بسیار تواند زدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزن بهادر؛ بسیار شجاع. مردانه. (ناظم الاطباء). شجاع. قولچماق. زورمند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزن آباد.

[بُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان قیس آباد بخش خوسف شهرستان بیرجند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزن آباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان قاین بخش قاین شهرستان بیرجند. محلی دامنه و معتدل است و ۶۰۴ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و زعفران است. شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزناباد.

[بُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان نیم بلوک بخش قاین شهرستان بیرجند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزناباد.

[بُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان زهان بخش قاین شهرستان بیرجند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزنان.

[بُ] (اِخ) یکی از قرای مرو. آنقدر نزدیک بشهر بوده که داخل در محلات شهر محسوب میشده، و اینک خراب است. (از لباب الانساب) (از مرآت البلدان ج ۱ ص۱۹۹) (از معجم البلدان). و رجوع به بزنانی شود.

بزنانی.

[بُ] (ص نسبی) نسبت است به بزنان که قریه ای است به مرو نزدیک بشهر و بمنزلهء محله ای از آن، و فعلاً خراب است. (از معجم البلدان) (از انساب سمعانی). جماعتی از بزرگان بدانجا منسوب هستند ازجمله: احمدبن بندون بن سلیمان که از روات بود ولی در ادب تبحری بیشتر داشت. وی از اصمعی روایت میکرد. (از لباب الانساب) (از معجم البلدان).

بزن بزن.

[بِ زَ بِ زَ] (اِمص مرکب) (از: ب + زن...) زد و خورد. نزاع. درگیری. - بزن بزن درگرفتن؛ نزاع درگرفتن. زد و خورد شدن.

بزن بشکن.

[بِ زَ بِ کَ] (اِمص مرکب)(از: ب + زن + ب + شکن) عمل ساز و آواز و رقص بسیار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||). ص مرکب) زنی بسیار مایل به طرب و لهو و غناء و رقص. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزنج.

[بُ زَ] (اِخ) دهی از دهستان میان آباد بخش اسفراین شهرستان بجنورد. محلی است در دامنه و گرمسیر. ۲۰۶ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آن غلات و پنبه و بنشن و زیره و میوه جات است. شغل اهالی زراعت و مالداری و قالیچه و گلیم بافی. راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزنجان.

[بُ زَ] (اِخ) نام بلوکی و قریه ای از اقطاع کرمان است. (یادداشت مؤلف ||). نام مردی بهمان ناحیت. (یادداشت مؤلف).

بزنجرد.

[بُ زَ جِ] (اِخ) دهی از دهستان شش تراز بخش خلیل آباد شهرستان کاشمر. محلی جلگه و گرمسیر است و ۷۹۶ تن سکنه دارد. آب آن از رودخانه و محصول آن غلات و میوه جات و زیرهء سبز است. شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه بافی است و راه مالرو دارد. مزرعهء اسدآباد و فتح آباد جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزنجرد.

[بُ زَ جِ] (اِخ) دهی از دهستان شهرنو بالاولایت باخرز بخش طیبات شهرستان مشهد. دامنه و معتدل است و سکنهء آن ۲۱۲ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات و زیره است. شغل اهالی زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزند.

[بَ زِ] (اِ) گیاهی خوشبوی بهاری. (شرفنامهء منیری ||). بستان. (مفاتیح).

بزندار.

[بَ زِ] (اِ) بلغت زند و پازند پنجره و محجری باشد که در پیش آستان در سازند. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (ناظم الاطباء) (آنندراج). پنجره و تاری که پیش آستان در سازند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزندگی.

[بَ زَ دَ / دِ] (حامص) حالت و چگونگی بزنده. رجوع به بزنده و بزیدن شود.

بزنده.

[بَ زَ دَ / دِ] (نف) وزنده. رجوع به بزیدن و وزیدن شود.

بزنر.

[بَ نَ] (اِخ) قریه ای است از قرای غرناطه به اندلس که ابوالحسن هانی بن عبدالرحمان بن هانی غرناطی منسوب بدانجاست. (از معجم البلدان).

بزنطی.

[بَ زَ] (اِخ) احمدبن محمد بن ابی نصر. عالمی شیعی از اصحاب موسی علیه السلام بود. کتاب الجامع و کتاب المسائل از اوست و نیز کتاب روایات او از رضا علیه السلام است. (از الفهرست ابن الندیم). مؤلف ریحانهٔ الادب آرد: کنیت وی ابوجعفر یا ابوعلی و از اکابر محدثین و علمای شیعه که در آغاز واقفی مذهب بود و بعدها مستبصر شد. بگفتهء علمای رجال وثاقت و فقاهت وی مسلم و از اصحاب امام موسی (ع) بود و در خدمت حضرت رضا و حضرت جواد (ع) رتبتی بلند داشت. و کتاب النوادر و کتابهائی که ابن ندیم آورده از تألیفات اوست. وی بسال ۲۲۱ ه . ق. درگذشت. (از ریحانهٔ الادب).

بزنطیه.

[بَ زَ یَ] (اِخ) (از یونانی بوزانتیون(۱)) نام شهر قدیم در محل استانبول حالیه که در ۶۶۷ ق. م. بدست یونانیان بنا شد. بیزانس. رجوع به بیزانس شود. دارالملک فرنگ که آنرا قسطنطنیه خوانند. مؤلف نزهـهٔ القلوب آرد: فرنگ مملکتی بزرگ است از اقلیم پنجم و ششم و هفتم و خلف آن و دارالملکش شهر بزنطیه که اکنون آنرا قسطنطنیه خوانند. (نزهـهٔ القلوب ج ۳ ص۲۷۵). (۱) - Buzantion.

بزنغره.

[بُ زُ غُ رَ / رِ] (اِ) تش. خارپشت کلان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزنگ.

[بَ زَ] (اِ) غلق در خانه. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). دربند و قفل. (ناظم الاطباء ||). کلید که بعربی مفتاح خوانند. (برهان). بمعنی کلید است و مصحف شده. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). کلید. (ناظم الاطباء). بژنگ. (برهان ||). ذخیره. (شرفنامهء منیری). اما به این معنی جای دیگر دیده نشد.

بزنگ.

[بُ زُ] (اِخ) ولایتی است که قطب جنوبی آنجا نموده می شود. (شرفنامهء منیری). اما جای دیگر دیده نشد.

بزنگان.

[بَ زَ] (اِخ) دهی از دهستان مزدوران بخش سرخس شهرستان مشهد. کوهستانی و معتدل. سکنه ۶۵۰ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و بنشن و میوه جات و شغل اهالی زراعت و مالداری و قالیچه بافی و راه مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزنگاه.

[بِ زَ] (اِ مرکب) (از: ب + زن + گاه) جای مخوف و محل دزدان و رهزنان. (آنندراج). جائی که خوف رهزنان داشته باشد. (از مصطلحات از غیاث اللغات). جای قطع طریق. (فرهنگ فارسی معین). جای سرقت. جای قطاع طریق در راه ها. گزک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : لب شکوه را کی دهد راه حرف هجوم سخن در بزنگاه حرف. محمدسعید اشرف (از آنندراج ||). جای زدن ||. گاه زدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). درست و تمام وقت کاری که در فوت آن زیان باشد. محل مساعد با مقصود. زمان مساعد. مکان مساعد. وضع مساعد با عنوان کردن منظوری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). در محاوره است که حالا بزنگاهش رسیده ایم یعنی به مخ آن کار رسیده ایم. (آنندراج). موقع باریک و حساس. (فرهنگ فارسی معین). - سر بزنگاه؛ درست در مکان مساعد و لحظهء مساعد. آنجا که مچ طرف را بگیرند. نقطهء ضعف. (فرهنگ فارسی معین). سر وقت. بموقع. موقع مساعد ||. کنایه از دبر. (آنندراج). دبر. (فرهنگ فارسی معین) : هرکه را شوق صحبتت چسپید بوصالت چو احتلام رسید نیست دشوارتر از این راهی کس ندیده چنین بزنگاهی. شفیع اثر (از آنندراج).

بزن مزن.

[بِ زَ مَ زَ] (اِمص مرکب، از اتباع) تلون در رأی. تناقض در فرمان و امر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزن و برقص.

[بِ زَ نُ بِ رَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) ساز و آواز و پای کوبی.

بزن و بشکن.

[بِ زَ نُ بِ کَ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) که همیشه خواند و رقصد و بشکن زند (||. ترکیب عطفی، اِ مرکب) هیاهو و شلوغی از مستی و طرب. بزن و بکوب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزن و بکوب.

[بِ زَ نُ بِ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) ساز و آواز. بزن و بشکن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به بزن و بشکن شود.

بزنوبیدن.

[بِ زُ دَ] (مص) زنوبیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به زنوبیدن شود.

بزنوید.

[بَ نَ] (اِخ) دهی از دهستان زلقی بخش الیگودرز شهرستان بروجرد. محلی کوهستانی و سردسیر است. سکنهء آن ۱۴۵۶ تن است. آب آن از قنات و چاه و محصول آن غلات و برنج و حبوبات و شغل اهالی آن زراعت و گله داری و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بزنیان.

[ ] (اِخ) نام کوهی در اطراف خانقین. رجوع به جغرافیای غرب ایران ص۱۳۵ شود.

بزنیروز.

[بُ] (اِخ) ناحیه ایست در همدان صاحب قرای عدیده که از آن جمله ولیدآباد است. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۹۹).

بزو.

[بَزْوْ] (ع مص) گردن کشی کردن. (آنندراج ||). قهر کردن. (آنندراج). تطاول کردن. (از اقرب الموارد). تطاول کردن و غالب شدن بر کسی. (ناظم الاطباء ||). سخت گرفتن. (آنندراج ||). مقهور کردن و دارگیر نمودن. (ناظم الاطباء). مقهور کردن. (المصادر زوزنی ||). کار کردن. (آنندراج ||). بزا (کجی پشت) گردیدن. (ناظم الاطباء). مبتلا ـ به بیماری بزا شدن. (از اقرب الموارد).

بزو.

[بِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان نیم بلوک بخش قاین شهرستان بیرجند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزواء.

[بَزْ] (ع ص) زنی که پشت او نزدیک کج باشد یا وسط پشت براست وی مشرف گردیده یا سینه اش بیرون آمده باشد. (آنندراج). نعت مؤنث اَبْزی از بَزا بمعنی برآمدگی سینه و فرورفتگی پشت. (از معجم البلدان). مؤنث اَبْزی یعنی زنی که پشت از نزدیک سرینش کج باشد، و یا سینه اش بیرون آمده و پشت وی درآمده باشد، و یا سرینش بیرون آمده باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به بَزا و اَبْزی شود.

بزواء.

[بَزْ] (اِخ) زمینی است مابین مکه و مدینه زادهماالله شرفاً. (آنندراج). موضعی است در راه مکه نزدیک بجحفه، و گفته شده که بزواء شهرکی بود بنزدیک مدینه که از ساحل ارتفاع داشت و پرنور بود و مابین جار و ودان و غیقه قرار داشت و گرمترین شهرهای خدای بود که بنوضمرهٔ از طائفهء بنی بکربن عبدمناهٔ بن کنانه در آن سکونت داشتند. (از معجم البلدان).

بزوار.

[ ] (اِخ) نام موضعی است به مازندران. رجوع به ترجمهء سفرنامهء مازندران رابینو ص ۲۰۰ شود.

بزوالک.

[بُزْ لَ] (اِ مرکب) (از: بز، جدی + والک، صورتی از برگ) نام درخت شیردار است در میاندره و گرگان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). شیردار. گونه ایست از درخت که تقریباً در تمام جنگلهای شمال از جلگه تا ییلاق می روید، و در گرگان آنرا بزوالک و بزبرگ گویند. (از جنگل شناسی ج ۲ ص۲۰۷).

بزوان.

[بَ زَ] (ع مص) تطاول کردن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). برجستن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). انس گرفتن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). غلبه کردن بر کسی و داروگیر نمودن او را. (آنندراج) (از منتهی الارب).

بزودی.

[بِ] (ق مرکب) (از: ب + زود + ی) بعجلت و شتاب. (آنندراج). با شتاب و سرعت. شتابان. (ناظم الاطباء) : اگر من بزودی بیایم براه چه گوید مرا آن خردمند شاه؟فردوسی. من از پس بزودی بیارم سپاه سپاهی بکردار ابر سیاه.فردوسی. پدر نام ساسانْش کرد آن زمان مر او را بزودی سر آمد زمان.فردوسی. - بزودی زود؛ بسیار زود. بسیار سریع. (فرهنگ فارسی معین).

بزور.

[بُ] (ع اِ) جِ بزر. تخم زعیر. بیضهء پیله. (آنندراج). تخمها. بیضه های پیله. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). تخمهای سبزی. (فرهنگ فارسی معین). تخم نباتات است، و بزر هر نباتی در ضمن آن نبات ذکر شده است. (از فهرست مخزن الادویه).

بزور.

[بِ] (ق مرکب) (از: ب + زور) بطور اجبار و زیردستی. جبراً. با قوت و زور. (ناظم الاطباء). به کره. زورکی. کرهاً. بکراهت. قهراً. به عنف. به اکراه. قهراً. مکرهاً. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا).

بزوری.

[بُ] (ص نسبی) سبزی فروش یا میوه فروش، ای بزرفروش. (ناظم الاطباء). نسبت است به بزور که جمع بزر است و تخم فروش را میرساند. و ابوعبدالله احمدبن عبدالرحمان معروف به ابن ابی عرف، بدین نسبت مشهور است. او اهل بغداد و ثقه ای جلیل بود و بسال ۲۹۷ ه . ق. در ماه شوال وفات یافت. (از لباب الانساب).

بزوش.

[بُزْ وَ] (اِ مرکب) پشم موی و پشم بز را گویند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج (||). ص مرکب) بزمانند. مثل بز. (ناظم الاطباء).

بزوشا.

[بُ] (اِخ) دهی است جزء دهستان غنی بیگلوی بخش ماه نشان شهرستان زنجان. کوهستانی و سردسیر است و ۵۷۷ تن سکنه دارد.

آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات، بنشن، انگور، و میوه جات. شغل اهالی زراعت و قالیچه و گلیم و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بزوشک.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان پیوه ژن بخش فریمان شهرستان مشهد. کوهستانی و معتدل است و ۷۹۷ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و محصول آن غلات و میوه جات و شغل اهالی زراعت و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بزوشم.

[بُزْ وَ] (اِ مرکب) پشم بز. (ناظم الاطباء) (مجمع الفرس). و در فرهنگ بزشم آورده [بحذف واو، بوزن گذشت] بمعنی پشم نرمی که در تحت موی بز می باشد و این بیت شیخ سعدی را مثال آورده : یارم ز سفر آمد دیدم که بزشم آورد چون نیک نگه کردم میش آمد و پشم آورد. (مجمع الفرس). موی و پشم بز را گویند. (برهان). مرعزی. (السامی). مِرعِز. مَرعَزا. مَرعَز. پت. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به بزپشم شود.

بزوشه.

[بُ زَ / زُو شَ / شِ](۱) (اِ) رستنی باشد که آن را بعربی لسان الحمل گویند و تخم آن را بارتنگ خوانند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). خسک. تخمش سرد و خشک است. (نزهة القلوب از یادداشت مرحوم دهخدا). لسان الحمل و بارتنگ. (ناظم الاطباء). (۱) - در انجمن آرا و آنندراج بفتح اول ضبط شده است.

بزوغ.

[بُ] (ع مص) روشن و تابان شدن آفتاب یا ابتدای طلوع است. (آنندراج) (منتهی الارب). برآمدن آفتاب و ماه و ستاره. (شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء). برآمدن آفتاب و ماه. (المصادر زوزنی). تیغ زدن آفتاب. طلوع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : گر نبودی این بزوغ اندر خسوف گم نکردی راه چندین فیلسوف.مولوی ||. برآمدن دندان نیش شتر. (آنندراج) (از اقرب الموارد): بزوغ ناب؛ نیش زدن آن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). نشتر زدن و روان کردن خون. (از اقرب الموارد (||). اِمص) روشنی و طلوع. (از لطایف از غیاث اللغات ||). ابتدای طلوع آفتاب ||. ابتدای عرق. (ناظم الاطباء).

بزوغانی.

[بُ] (ص نسبی) نسبت است به بزوغا، قریه ای از قرای بغداد که در دوفرسخی آن قرار داشته و جمعی از علما از آنجا برخاسته اند. از آنجمله ابویعقوب اسحاق بن ابراهیم بن حاتم بن اسماعیل. او نوهء دختری ابوموسی محمد بن مثنی است. وی از جد مادری خود و جز او روایت دارد. (از لباب الانساب) (از معجم البلدان). و رجوع به الاوراق ص۹۸ شود.

بزوفری.

[بَ زَ فَ] (اِخ) ابوالعلاء محمد بن علی. از بزرگان امامیه در بغداد که در زمان مقتدر خلیفهء عباسی از طرف ابن الفرات وزیر

المقتدر عامل واسط شد. و رجوع به خاندان نوبختی تألیف عباس اقبال صص۹۹-۱۰۰ شود.

بزول.

[بَ] (ع ص) شتری که دندان نیش برآورده باشد. مذکر و مؤنث در وی یکسان است. ج، بُزْل، بُزُل. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بزول.

[بُ] (ع مص) برآمدن نیش شتر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). برآمدن دندان نیش شتر. (المصادر زوزنی). برآمدن دندان نیشتر شتر. (تاج المصادر بیهقی).

بزولین.

[ ] (اِخ) دهی جزء دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان قزوین. در دامنه واقع شده و معتدل است. سکنهء آن ۲۰۹ تن است. آب آن از قنات و محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و جاجیم و جوراب بافی و راه آن مالرو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بزونه.

[بُ نَ / نِ] (اِ) بلغت زند و پازند بمعنی زانو باشد که بعربی رکبه خوانند. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). بلغت زند، رکبهٔ. زانو. (ناظم الاطباء).

بزهٔ.

[بِزْ زَ] (ع اِ) سلاح و هیئت، یقال: هو حسن البزهٔ. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جامهء خلعت و سلاح. (مهذب الاسماء نسخهء خطی). شارهٔ. لبسه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزه.

[بَ زَ / زِ](۱) (اِ) گناه و خطا باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (غیاث اللغات) (فرهنگ شعوری). گناه. خطا. تقصیر. (ناظم الاطباء). در پهلوی بَچِک و در پازند بَژَه. (حاشیهء برهان چ معین). اثم. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی). حابه. گناه. وزر. حوب. حوبه. جناح. جرم. عصیان. ذنب. مأثم. معصیت. ناشایست. حنث. جریره. سیئهٔ. اصر. نافرمانی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : کس برنداشته ست بدستی دو خربزه ای خون دوستانْت بگردن مکن بزه. (منسوب به رودکی). چو فرزند باشد بیابد مزه زبهر مزه دور گردد بزه.فردوسی. ورا از تن خویش باشد بزه بزه کی گزیند کسی بی مزه؟فردوسی. ز کار بزه چند یابی مزه بیفکن مزه دور باش از بزه.فردوسی. عجم را شرف بر عرب نهادم هرچند دانستم که اندر آن بزهء بزرگست. (تاریخ بیهقی ص۱۷۲). اگرچه دلم بود از آن بامزه همی کاشتم تخم وِزْر و بزه. شمسی (یوسف و زلیخا). چنین گفت کای یاوه کاران دزد شما را بزه خوشتر آید ز مزد. شمسی (یوسف و زلیخا). چون بزه خواهی کرد باری بزه بی مزه نباشد. (از قابوسنامه). هرکه مر نفس را بآتش

عقل از وبال و بزه بپالاید.ناصرخسرو. سبک بسوی در طاعت خدای گریز اگرچه از بزه بر تو گران شده ست ثقَل. ناصرخسرو. در مزرعهء معصیت و شرّ چو ابلیس تخم بزه و بار بد و برگ وبالی.ناصرخسرو. تو خفته و پشتت ز بزه گشته گرانبار با بار گران خفتن از اخلاق حمار است. ناصرخسرو. اثمهما اکبر من نفعهما(۲)... ولیکن بزهء او از نفع بیشتر است. (نوروزنامه). یک گره را خانها پر غیبت و وِزْر و بزه یک گره را کنجها پر طاعت و اعمال ماند. سنائی (از انجمن آرا). در آن میانه نام ائمه سنت است که برخوانند وگر نخوانند بزه نباشد و نقصانی نکند. (کتاب النقض ص۴۶۸). چون دسته شد خمیده و گنبد فرودرید کم شد مزه بزه نتوان کرد زین فزون. سوزنی. از پی احسنت و زه نفکند خود را در بزه وزبرای کیک را ننهاد آتش در گلیم. سوزنی. هر ضیافتی که اطعمهء آن کوتاه مزه بود آن ضیافت سراسر وبال و بزه بود. (سندبادنامه ص۱۶۸). از بزه کردنش عجب ماندند بزه گر زین جنایتش خواندند.نظامی. خلق خود را پاک دار از هر مزه تا نیفتی در وبال و در بزه. عطار (از شعوری). چون بینند نان و سیب و خربزه در مصاف آید مزه وْ خوف و بزه.مولوی. چون به این نیت خراشم بزّه(۳) نیست گر بزخم این روی را پوشیدنیست.مولوی. جمع گردد بر وی آن جمله بزه کو سری بوده ست و ایشان دُمْغَزه.مولوی. این عقوبت مرا در یک نفس بسر آید و بزهء جاوید بر تو بماند. (گلستان). و بزهء آن بر من ننوشتند و شما را زیانی نرسید. (گلستان). گفت ای دوستان مرا در این که کردم قصدی نبود بزه بر من متوجه نمی شود. (گلستان). - بزه کار؛ گناه کار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بزه کاری؛ گناهکاری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). ظلم. جور. ستم. (ناظم الاطباء). جور. حیف.(۴ (||) ص) مردم نامراد و مسکین. (برهان). محروم. بی بهره. مسکین. (ناظم الاطباء). (۱) - در تداول امروز، گاه «بِزِهْ» (با «ه» ملفوظ) نیز گویند. (۲) - قرآن ۲/۲۱۹. (۳) - بضرورت وزن، با تشدید آمده است. (۴) - بعض شواهد معنی اول، موهم این معنی نیز هست.

بزه.

[بُ زَ / زِ] (اِ) زمین پشته. (شرفنامهء منیری) (برهان): الا تا زمی از کوه پدید است و ره از سد بکوه اندر شَخّ است و بزه بر شخ و راود. عسجدی ||. میوه ایست گرد و خوشبو که مزهء خوب دارد. (شرفنامهء منیری). نوعی از میوهء خوشبوی. (برهان) (آنندراج) (غیاث اللغات ||). جدی. بزغاله. بزیچه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : اما گوشت بزه، آن خون که از وی خیزد نیک بود، از قبل آنکه اندر مزاج وی حرارت و رطوبت کمتر است که اندر گوشت بره. (الابنیه عن حقایق الادویه از یادداشت مرحوم دهخدا). (||اِخ) برج بزه؛ برج جدی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : چو خورشید آید ببرج بزه جهان را ز بیرون نماند مزه.ابوشکور||. (پسوند) این کلمه مزید مؤخر آید چنانکه در کلمات توبزه، تربزه (هندوانه)، خربزه (بطّیخ)، کمبزه.

بزهش.

[بُ هِ] (اِمص) بمعنی مقابله باشد که در برابر مقارنه است. (برهان) (آنندراج).

بزه کار.

[بَ زَ / زِ] (ص مرکب) مأثوم. عاصی. مذنب. بزه مند. آثم. تبه کار. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گناهکار. مجرم. (ناظم الاطباء). گناه کننده را گویند و بعربی اثیم نامند بوزن جسیم. (مجمع الفرس). گنه کار. خطاکننده، و آنرا به عربی اثیم خوانند، و با کاف فارسی هم گفته اند. (برهان). ج، بزه کاران. (ناظم الاطباء).

بزه کار.

[بَ زَ] (اِخ) لقب یزدجرد. (آنندراج). پدر بهرام گور را که یزدگرد نام داشت به سبب سوء اعمال بزه کار و بزه گر نام نهادند. (انجمن آرا).

بزه کاری.

[بَ زَ / زِ] (حامص مرکب)عصیان. گناهکاری. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ج، بزه کاریها، بمعنی مآثم. (تاریخ بیهقی) : من بجرمی نکرده معذورم کز بزه کاری پدر دورم.نظامی.

بزه کردن.

[بَ زَ / زِ کَ دَ] (مص مرکب)گناه کردن. خطا کردن. عصیان کردن : از بزه کردنش عجب ماندند بزه گر زین جنایتش خواندند.نظامی. بچه دیر ماندی ای صبح که جان من برآمد بزه کردی و نکردند مؤذنان ثوابی.سعدی. و رجوع به بزه شود.

بزه گار.

[بَ زَ / زِ] (ص مرکب) بزه کار. گناه کار. خطاکار : و اگر دختر آید باری بزه گار نشود. (فارسنامهء ابن البلخی ص۳۱). اما ترسیدم که بدخویان ترا صورتی نمایند و در حق فرزند خویش بزه گار شوی. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۹). رجوع به بزه کار شود.

بزه گر.

[بَ زَ / زِ گَ] (ص مرکب) اثیم. مجرم. بزه کار : از بزه کردنش عجب ماندند بزه گر زین جنایتش خواندند. نظامی.

بزه گر.

[بَ زَ گَ] (اِخ) لقب یزدگرد پدر بهرام گور پادشاه ساسانی است. و رجوع به بزه کار و مجمل التواریخ ص۳۵ و مفاتیح العلوم خوارزمی شود.

بزهل.

[بُ هِ] (اِخ) دهی است از دهستان آبسردهء بخش چغلوندی شهرستان خرم آباد. سکنهء آن ۱۲۰ تن. آب آن از سراب آب سرده است. ساکنین از طایفهء زعلی میرانوند می باشند و در ساختمان سیاه چادر سکونت دارند و برای تعلیف احشام ییلاق قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بزه مند.

[بَ زَ / زِ مَ] (ص مرکب) گناه کار. ملامت پذیر. (ناظم الاطباء). اثیم. خطاکار. گنه کار. (آنندراج). عاصی. موزور. مذنب. مجرم. گنه کار. اثیم. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): و بنظر حقارت بدیشان نظر نکنی که بزه مند و گرفتار آیی. (تاریخ قم ص ۲۱۲).

بزه مند شدن.

[بَ زَ / زِ مَ شُ دَ] (مص مرکب) عنت. حنث. اثم. (ترجمان القرآن ترتیب عادل بن علی) (تاج المصادر بیهقی). گناهکار گشتن. تحرج. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزه مندی.

[بَ زَ / زِ مَ] (حامص مرکب) گناهکاری. خطاکاری. عصیان.

بزی.

[بُ] (ص نسبی) نسبت به بز، یعنی همانند و شبیه بز. - ریش بزی؛ ریش شبیه بریش بز، یعنی دراز با نوکی تیز. نوعی از نزدن ریش که نوک تیز دارد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا (||). اِ) در تداول و زبان کودکان بمعنی بز ||. کلمه ایست برای اظهار رأفت و عطوفت (||. حامص) بچگی. کودکی. جوجگی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزی.

[بَ زی ی] (ع ص، اِ) همشیر، یقال: هذا بزیی؛ ای رضیعی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزی.

[بَ زا] (ع مص) برابری کردن. (از منتهی الارب (||). اِمص) کجی پشت نزدیک سرین یا اشراف وسط پشت بر سرین یا بیرون آمدگی سینه و درآمدگی پشت با بیرون آمدگی سرین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزی.

[بَزْ زی ی] (اِخ) احمدبن محمد بن عبدالله بن قاسم بن نافع بن ابی بزة مکی، مکنی به ابوالحسن، و نسبت وی به ابوبزة جد اعلای اوست. از قراء معروف است و قرائت ابن کثیر را داشته است. (از لباب الانساب). و رجوع به تاریخ الخلفاء ص۲۳۹ و المعرب جوالیقی و فهرست آن و اعلام زرکلی شود.

بزیان.

[بُزْ] (اِخ) قریه ای است از هرات. (مرآت البلدان ج ۱ ص۱۹۹). از قراء هرات است و ابوبکر عبدالله بن محمد بزیانی کرامی مذهب متوفای ۵۲۶ ه . ق. از آنجاست. (حاشیهء بیهقی) (از معجم البلدان).

بزیانی.

[بُزْ] (ص نسبی) نسبت است به بزیان که قریه ای است از قراء هرات و ابوبکر عبدالله بن محمد بزیانی کرامی مذهب بدین نسبت شهرت دارد. (از لباب الانساب). و رجوع به بزیان شود.

بزیب.

[بِ] (ص مرکب) (از: ب + زیب) زیبا. جمیل : گل صدبرگ و مشک و عنبر و سیب یاسمین سپید و مورْد بزیب این همه یکسره تمام شده ست نزد تو ای بت ملوک فریب.رودکی.

بزیبیدن.

[بِ دَ] (مص) (از: ب + زیبیدن) زیبیدن. زیبا شدن. شایسته و سزاوار شدن. رجوع به زیبیدن شود.

بزیج.

[بَ] (ع ص) جزادهندهء احسان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بزیجان.

[ ] (اِخ) دهی جزء دهستان حمزه لوی بخش خمین کمرهء شهرستان محلات. سردسیر. سکنه ۱۳۱ تن. آب آن از قنات و محصول آن نخود و انگور و شغل اهالی زراعت و قالیچه بافی. راه آن مالرو است. مزرعهء امیریه و سعادت آباد جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بزیجه.

[بُ جَ / جِ] (اِ مصغر) بزغاله. (شرفنامهء منیری). بزیچه. رجوع به بزیچه شود.

بزیچه.

[بُ چَ / چِ] (اِ مصغر) (از: بز + ـیچه، علامت تصغیر چون دریچه). (حاشیهء برهان چ معین). بزغاله را گویند، و بعربی حلان و حُلام خوانند و حلوان غلط است. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). بزغاله و بچه بز و کفجول. (ناظم الاطباء). نحله. بز خرد. عناق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : این بزیچه که آن گیاه بچرد بدل شیر، خون خورد هموار. مختاری (از فرهنگ ضیاء). ازین بزیچهء بسته دهن چرا ترسی که هرگزش نه چراخور بود نه آبشخور. مسعودسعد. مخالفان ترا چون بزیچهء سلاخ سه پایه از علمت باد و چارسو مسلخ(۱). عمید. سلطان گردون تاخته تیر از کمان انداخته صید از بزیچه ساخته وز صید خنجر سوخته. مجیر بیلقانی. (||اِ مرکب) سه پایهء قصاب و سلاخ را نیز گویند. (برهان) (آنندراج). کندهء قصابان. (ناظم الاطباء) : مخالفان ترا چون بزیچهء سلاخ سه پایه از علمت باد و چارسو مسلخ. عمید لومکی (||. اِخ) برج جدی. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بزغالهء فلک. برج تیس. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). (۱) – شاهد به معنی سه پایهء قصاب نیز آمده است.

بزیدن.

[بَ دَ] (مص) وزیدن. (برهان) (فرهنگ شعوری) (آنندراج) : ای نقش مهر بر همه دلها نشسته ای وی باد لطف بر همه تنها بزیده ای. اثیرالدین اخسیکتی. هود هدی توئی و من از تو چو صرصری بر عادیان جهل بعادت بزیده ام.خاقانی ||. زدن پنبه و غیره. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): الحلیج؛ پنبهء بزیده. الحلاج؛ پنبه بز. (مهذب الاسماء خطی از یادداشت مرحوم دهخدا).

بزیدنی.

[بَ دَ] (ص لیاقت) شایستهء بزیدن. رجوع به بزیدن شود.

بزیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف / نف) وزیده. (فرهنگ شعوری). و رجوع به بزیدن شود.

بزیذج.

[بَ ذَ] (معرب، ص) بزیدج. اص فارسی پهلوی است از فژیذک یا ویژیدک بمعنی مختار و برگزیده. و کلمهء ویژه نیز از همین ریشه است. (از حاشیهء جلال همائی بر التفهیم ص۳۱۸).

بزیذی.

[بِ ذی ی] (ص نسبی) نسبت به بِزیذی که قریه ای است از قراء بغداد. و ابومسلم جعفربن بابی جیلی در آنجا سکونت گزید و بدان نسبت شهرت یافت. وی از ابوبکر محمد بن ابراهیم بن مقری و ابوعبدالله بن بطه روایت دارد. و فقه را نزد ابوحامد اسفراینی آموخت و بسال ۴۱۷ ه . ق. در همان قریه وفات یافت. (از لباب الانساب). و رجوع به الاوراق راضی ص۲۸۴ شود.

بزیر.

[بِ] (ق مرکب) محرمانه. آهسته. نرم : ز پیر عقل سؤالی بزیر می کردم که اوست آنکه دوای دل حزین داند. کمال اسماعیل.

بزیر آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب) (از: ب + زیر + آمدن) پیاده شدن. فرود آمدن. (یادداشت بخط مؤلف) : پس از منبر بزیر آمد و بخانه اش بردند. (قصص الانبیاء ص۲۳۸). پس از منبر بزیر آمد و اسامه را بخواند و امیر کرد. (قصص الانبیاء ص۲۳۳). داود از کوه بزیر آمد و در میان لشکر خویش و آن مسلمانان وی را دعا گفتند. (قصص الانبیاء ص ۱۴۸ ||). سرنگون شدن. به پستی رسیدن : بزیر اندرآمد سر راستی پدید آمد از هر سوئی کاستی.فردوسی.

بزیر آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب) (از: ب + زیر + آوردن) فرود آوردن. بزمین افکندن. از بالا بپائین انداختن : گرفت آن بر و یال گرد دلیر که آرد مگر پهلوان را بزیر.فردوسی. بزیر آورد دشمنی را ز تور درفشش ببالا برآرد ز دور.فردوسی. درخت تو گر بار دانش بگیرد بزیر آوری چرخ نیلوفری را.ناصرخسرو.

بزیزی.

[بِزْ زی زا] (ع اِمص) غلبه و دست درازی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزیست.

[بِ] (اِ) نامی است پارسی. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). نامی بود در قدیم مانند نامهائی که اکنون بشگون گذارند تا فرزند دیر بزید، مانند: ماشاءالله، ماندنی و غیره. ماندگار.

بزیست.

[بِ] (اِخ) نام منجمی بود پسر پرویزنام تبرستانی. وی بعد از مهارت در این علم بمأمون خلیفه رسید و منجم مخصوص گردید. مأمون نام او را از پارسی به عربی ترجمه کرد. چون زیستن بمعنی حیات است او را یحیی خواند و چون پیروز بمعنی مظفر و منصور است او به یحیی بن منصور موسوم گردید، و زیج مأمونی را او بسته. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). و در تاریخ طبرستان آمده: و ببغداد مأمون را منجمی بود، بزیست بن فیروزان نام که خلیفه نام او معرب کرده بود، یحیی بن منصور خواند. مؤلف تتمهء صوان الحکمه آرد: یحیی بن منصور حکیم، در علوم هندسه متبحر و در ایام مأمون صاحب رصد بود. او میگفت چون قوای غضبانی و شهوانی بر عقل چیره شود آدمی صحت را تنها در سلامت بدن طولانی سازد و امنیت را در غلبه کردن بر مردم و بی نیازی در کسب مال می بیند، در حالی که همهء اینها مخالف مقصود وی و مقرب هلاک است. (از تتمهء صوان الحکمه ص۱۵). و رجوع به یحیی بن منصور و مقدمهء تاریخ طبرستان و فهرست آن شود.

بزیستن.

[بِ تَ] (مص) (از: ب + زیستن) زیستن. زندگانی کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : شخصی همه شب بر سر بیمار گریست چون صبح شد او بمرد و بیمار بزیست. سعدی (گلستان). رجوع به زیستن شود ||. رفتار کردن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): با خلق راه دیگر هزمان میاز تو یکسان بزی اگر نه ز اصحاب بابکی.اسدی.

بزیشه.

[بُ شَ / شِ] (اِ) آرد کنجد. (برهان) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری ||). ثفل کنجد روغن کشیده. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (ناظم الاطباء).

بزیع.

[بَ] (ع ص، اِ) کودک که بی حجابانه حرف زند ||. کودک ظریف و ملیح ||. مرد ظریف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). - قصر بزیع؛ قصری ظریف، و فی الحدیث: مررت بقصر مشید بزیع. قال صاحب النهایة: البزیع؛ الظریف من الناس. شبه القصر به لحسنه و کماله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بزیع.

[بَ] (اِخ) ابن حسان، مکنی به ابوالخلیل. غوث است و ابن المصطفی از او روایت کند.

بزیع.

[بَ] (اِخ) ابن یونس. رئیس صنف بزیعیه از فرقهء غالیه. (مفاتیح العلوم از یادداشت مرحوم دهخدا). و نیز رجوع به بزیغ شود.

بزیع.

[بَ] (اِخ) نـام چنـد تن از محـدثان است بـدین شـرح: بزیع عطار. بزیع ضبی. بزیع ازدی. بزیع کوفی. بزیع لحام. بزیع مخزومی و جز آنها. رجوع به الاصابهٔ فی تمییز الصحابهٔ و قاموس الاعلام ترکی و تاریخ سیستان و ذکر اخبار اصفهان و تنقیح المقال شود.

بزیعه.

[بَ عَ] (ع ص، اِ) دختربچهء ملیح و ظریف. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). تأنیث بزیع. (منتهی الارب). و رجوع به بزیع شود.

بزیعی.

[بَ] (ص نسبی) نسبت به بزیع، و هارون بن داودبن فضل بن بزیع بصـری باعتبار انتساب بجد خودش بدین نسبت مشهور است. وی از محدثان است و از ابوعاصم و غیر او روایت کند. (از لباب الانساب).

بزیعیه.

[بَ عی یَ] (اِخ) صنفی از فرقهء غالیه منسوب به بزیع بن یونس. (مفاتیح از یادداشت مرحوم دهخدا). بزیغیه. رجوع به بزیغیه شود.

بزیغ.

[بُ زَ] (اِخ) ابن موسـی الحائـک. رئیس فرقهء بزیغیه از فروع خطـابیه، که بزیـغ را رسـول می پنداشـتند و امـام جعفر صـادق را خـدا میدانستند. (از خاندان نوبختی چ اقبال ص ۲۵۱).

بزیغ.

[بُ زَ] (اِخ) ابن یونس. رئیس فرقهء بزیغیه که از غُلات هستند. (بیان الادیان ص۳۶). و رجوع به بزیع شود.

بزیغیه.

[بُ زَ غی یَ] (اِخ)(۱) یکی از فرق هشتگانهء غُلات که اصحاب بزیغ بن یونس بودند. (از کتاب بیان الادیان ص۳۶). از فرق غُلاهٔ و از فروع خطابیه، اصـحاب بزیغ بن موسـی الحائک که بزیغ را رسول ابوالخطاب محمـد می پنداشـتند و امام جعفر صادق را خـدا می دانسـتند و میگفتند که آن حضـرت در اختیار صورت فعلی بمردم تشـبه کرده و معتقد بودند که در میان ایشان مردمانی وجود دارند که از جبرائیل و میکائیل و حضـرت رسول افضـلند و میگفتند که هیچکس از ایشان نمی میرد. (از کتاب خاندان نوبختی عباس اقبال ص۲۵۱). و رجوع به مقالات اشـعری و ملل و نحل شهرسـتانی و خطط ابن حزم و رجال ابوعلی، و بزیعیه شود. (۱) - بزیغیه در بیان الادیان منسوب به بزیغ بن یونس و از فرق غُلات ذکر شـده و در متن بنقل از خاندان نوبختی از پیروان بزیغ بن موسـی الحائک ذکر شده است.

بزیل.

[] (اِخ) بریل. در لغت نامهء اسدی (ص ۳۳۳) صورتی بـدین گونه آمده و گوید کوهی است عظیم، و شاهد آن بیت ذیل است : هر

قطره ای ز جودت رودی است همچو جیحون هر ذره ای ز حلمت کوهیست چون بزیّل. رفیعی. چنین کوهی را در اعلام جغرافیایی نیافتیم و البته «بِزْیَلّ» معجم البلدان یاقوت نیز نیست چه بریل کوه نیست و یاء هم خفیفه است نه مشدد. (یادداشت مؤلف). و نیز رجوع به بذیل شود.

بزیم.

[بَ] (ع اِ) بند تره و جز آن. (منتهی الارب) (آنندراج). شاخهء نازکی که با آن دستهء سبزی را می بندند. (ناظم الاطباء ||). فضلهء زاد. (منتهی الارب) (آنندراج). مازاد توشه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). شوربای باقی در تک دیگ بی گوشت. (منتهی الارب) (آنندراج). باقی مانده در تک دیگ از شوربا و جز آن. (ناظم الاطباء ||). دستهء تره. (مهذب الاسماء نسخهء خطی). دستهء سبزی. (ناظم الاطباء ||). اول بار خرما. طلع. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزین.

[بَ] (ص) وزنده. (ناظم الاطباء). بزنده. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (برهان). بزان. بزانه. بمعنی وزان. (فرهنگ شعوری). و رجوع به بزیدن و وزیدن شود : با ایاز آن زمان چنین فرمود که سخن بیش از این ندارد سود زین غلامان ما یکی بگزین که زود زینسا چو باد بزین. سنائی (از فرهنگ شعوری).

بزین.

[بَ] (اِخ) نام آتشکده ای بود در روستای نیشابور، و باین معنی با رای قرشت هم آمده است. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (ناظم الاطباء). محمد معین در مزدیسنا آرد: و هم فرهنگ نویسان آتشکدهء برزین را بتصحیف بزین بر وزن خزین نوشته آنرا آتشکده ای جداگانه محسوب داشته مقر آنرا روستای نیشابور نگاشته و گفته اند باین معنی با رای قرشت هم آمده است. (مزدیسنا ص۲۱۷).

بزین.

[بُ] (اِخ) دهی است جزء دهستان بزینه رود بخش قیدار از شهرستان زنجان. محلی است کوهستانی و سردسیر و ۶۰۲ تن سکنه دارد. محصول آن غلات و بنشن و شغل اهالی زراعت و قالیچه، گلیم، جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بزین.

[بُ] (اِخ) دهی است جزء دهستان ایجرود از بخش حومهء شهرستان زنجان. محلی است کوهستانی و سردسیر و ۲۳۵ تن سکنه دارد. آب آنجا از رودخانهء قره داغ و چشمه سار تأمین میشود و محصول آن غلات، انگور، میوه جات، و شغل اهالی زراعت و قالیچه، گلیم، جاجیم بافی است. این ده سابق جزء دهستان خدابنده بود. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بزین.

[بِ زَ] (اِخ) نام دو قریه است به فارس: ۱- قریه ای است دوفرسنگی میانهء شمال و مغرب شیراز. ۲- قریه ای است یک فرسنگی

مغرب خشت. (فارسنامه).

بزینه.

[بُ نَ / نِ] (ص نسبی، اِ مرکب) نوع بز. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). از نوع بز ||. منسوب به نوعی از گوسپند اطلاق می شود که بجای پشم مو دارد و در زیر مو کرک است که اسامی آنها از دو جنس ذیل کلمهء میش آمده است. رجوع به میش شود.

بزینه رود.

[بُ نَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای پنجگانهء بخش قیدار شهرستان زنجان و همچنین نام رودخانه ایست که از این دهستان سرچشمه گرفته به قزل اوزن منتهی می شود. دهستان بزینه رود از ۳ بلوک بنام بزینه رود، گرماب، شیوانات تشکیل شده است. این دهستان در قسمت جنوب بخش قیدار واقع و دارای ۶۳ آبادی بزرگ و کوچک است، جمعیت آن در حدود هزار تن و قراء مهم آن عبارت است از: زرین آباد، گرماب، کیلا، توزاو، ملابداغ، محمدخلج، غلام ویس، حی تخت و گوگرچینک. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بزیون.

[بُزْ] (اِ) یک نوع پارچهء گلابتون دوزی و زربفت و کیمخواب. (ناظم الاطباء). نوعی از ابریشم نفیس. (آنندراج). سندس. دیبا. و احتمال دارد معرب پرنون باشد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بزیون.

[بِزْ یَ / یُو] (اِ) همان بُزیون است. رجوع به بزیون شود.

بژ.

[بَ / بُ](۱) (اِ) برف و دمه. (برهان ||). سرماریزه را گویند و آن چیزیست که در وقت شدت سرما بمانند زرک و زرورق از هوا ریزد. (برهان) (ناظم الاطباء). برف ریزها که از هوا بارد در حین شدت سرما. (مجمع الفرس) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج||). پشته، کذا فی شرفنامه. (فرهنگ شعوری). کوه و پشته. (ناظم الاطباء). دک بلند. (شرفنامهء منیری ||). گردنه. عقبه. بند : تا بنه ها و ثقل و پیلان از بژ غورک بگذشتند. پس از بژ بگذشت و بچوگانی شراب خورد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۸۶). ببزم و بنخجیر بر کوه و دشت چنین تا بژی برز دیدار گشت. (گرشاسب نامه). و رجوع به پژ شود. (۱) - در مجمع الفرس و انجمن آرا و آنندراج به ضم اول آمده است و در برهان و ناظم الاطباء به فتح اول.

بژج.

[بَ ژُ] (اِمص) در فرهنگ میرزا ابراهیم بمعنی پیدا کردن چیزی نوشته است، و بژوج با واو معروف هم گویند. رجوع به بژوج و برهان قاطع شود.

بژرفی.

[بِ ژَ] (ق مرکب) (از: ب + ژرفی) با تعمق. با بصیرت و آگاهی. با فِراست و زیرکی. (ناظم الاطباء). با احتیاط تمام. (شرفنامهء منیری) : سپه را بیاری ز سالار خویش بژرفی نگه دار پیکار خویش. فردوسی (از شرفنامهء منیری).

بژرنی.

[بَ ژَ] (اِ) شعوری و به تبع او ناظم الاطباء این کلمه را آورده و بدان معنی شکوه و جلال و حشمت و وقار و تجمل داده است و مصراع ذیل از فردوسی را شاهد آورده: «بژرنی نگه داری آن مرز و بوم». اما گذشته از آنکه چنین لغت و ترکیبی در فرهنگها و فهرست لغت و لغت شاهنامه نیست پیداست که کلمه دگرگون شدهء بژرفی است بمعنی با دقت و احتیاط. رجوع به بژرفی شود.

بژکم.

[بَ کَ] (اِمص) بژگم. بازداشتن. منع کردن. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). منع و بازداشت (||. ص) بازدارنده. (ناظم الاطباء).

بژکول.

[بَ] (ص، اِ) شخصی را گویند که قوی هیکل و جلد و رنج کش باشد. (برهان) (آنندراج). مرد قوی هیکل و زحمت کش. (فرهنگ شعوری ||). آنکه حریص در کارها بود. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). عمله و حریص. (فرهنگ شعوری). و ظاهراً به معنی اول صورتی از بشکول باشد بمعنی چابک، از مصدر بشکولیدن بمعنی بانیرو بودن. (از حاشیهء برهان).

بژکیدن.

[بِ ژَ / ژُ دَ] (مص) (از: ب + ژکیدن) ژکیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ژکیدن شود.

بژگ.

[بِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان طاغنکوه بخش فدیشهء شهرستان نیشابور. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بژگان.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان میان جام بخش تربت جام شهرستان مشهد، سر راه مالرو عمومی تربت جام به قلعه حمام. محلی جلگه و معتدل است و ۳۲۵ تن سکنه دارد. آب آن از قنات و رودخانه و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است. راه فرعی به شوسه دارد. در تداول محلی بژکان هم می گویند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بژم.

[بَ] (اِ) شبنم. (برهان) (ناظم الاطباء). بشم. بمعنی شبنم است که بشک هم گویند. (فرهنگ شعوری). شبنم و بخار بامداد که روی زمین را بپوشد. گفته اند صحیح نِزْم است بکسر نون و زای تازی که بشک نیز گویند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). بَشْک. بشم. صقیع. (برهان). و رجوع به بَشْک و بشم شود.

بژم.

[بَ] (اِ) پژم. پژ. رجوع به پژ و پَژْم شود. این کلمه مزید مؤخر امکنه آید مانند: بیرون بژم، میان بژم، کوه بژم، کیوان بژم، کوهستان دوبژم، و مزید مقدم: بژم عباس کوتی و بژم موسی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بژمان.

[بَ / بُ] (ص) غمگین. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). پژمان. غمنده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). غمگین و ملول و دلتنگ و افسرده. (ناظم الاطباء). غمخوار. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). افسرده. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). «هدایت» گمان می برد که تبدیل پشیمان بوده باشد، شین بزای پارسی بدل شده است چه پژمان و پژمند و پژمرده و پژمریده هر چهار لغت بالکسر و قیل بالفتح بمعنی افسرده و بی رونق و بی قدر آمده. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) : بژمان تر از چراغ بروزم زمان زمان. سیف (از انجمن آرای ناصری ||). زبون. ناتوان. عاجز. (ناظم الاطباء). و رجوع به پژمان شود.

بژمژه.

[بُ مَ ژَ / ژِ] (اِ) آفتاب پرست را گویند، و آن جانوری است از جنس چلپاسه لیکن از چلپاسه بزرگتر می باشد، و آنرا بسریانی حربا خوانند. (برهان). بزمجه. آفتاب پرست. بوقلمون. (ناظم الاطباء). همان بزمزه است. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) : ازرق دیوچهر بژمژه رنگ. شیخ سودان (از فرهنگ جهانگیری).

بژن.

[بَ ژَ] (اِ) گِل و لای تیره و متعفن باشد که در بن حوضها و جویها بهم رسد. (برهان) (مجمع الفرس) (فرهنگ شعوری) (اوبهی) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). آن را لای، لجن، لژن گویند. (فرهنگ جهانگیری) (شعوری) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). خرد. خر. خره. و رجوع به لای شود.

بژند.

[بَ ژَ] (اِ) گیاهی باشد خوشبوی. بعضی برغست را گویند. و آن گیاهی باشد خودروی شبیه به اسفناج که در غله زارها و کنارهای جوی آب روید و در آشها کنند. (برهان) (انجمن آرای ناصری). بعضی به معنی چوب بقم دانسته اند که آن را پزند و سرخ رنگ کنند و به زای عجمی اصح از عربی است. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). بچند. قنابری. پژند. هجند. مچه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا ||). حنظل. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). عملول. بجند. غملول. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به پژند شود.

بژندی.

[بَ ژَ] (اِ) نامرادی. دردمندی. بیچارگی. تنگی معیشت. (برهان) (ناظم الاطباء). همانا نژندی را بژندی دانسته اند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). شعوری گوید: حرکت اول کلمه درست معلوم نیست. (فرهنگ شعوری).

بژنگ.

[بَ ژَ] (اِ) کلید و به عربی مفتاح خوانند. (برهان) (ناظم الاطباء). کلید و آن مصحف است و اصل مدنگ است. (از انجمن آرای ناصری) (از آنندراج). بزنگ. (برهان ||). دوائی است که رطوبات را نشف کند. (نزهة القلوب، یادداشت مرحوم دهخدا).

بژوال.

[بَ] (اِ) صدایی را گویند که برگردد، مانند صدای کوه و گنبد و امثال آن. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). صدائی را گویند که معکوس شود یعنی برگردد مانند صدای کوه و گنبد و امثال آن. (برهان) (از ناظم الاطباء). صدا. عکس صوت. (مجلهء موسیقی). اما کلمه دگرگون شدهء پژواک و بژواک است. (پژ، بژ = کوه + واک = آوا).

بژوج.

[بَ] (مص) پیدا کردن و به هم رسانیدن. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). پیدا کردن. (شرفنامهء منیری) (مجمع الفرس). اختراع. انکشاف جدید و پیدا کردگی. (ناظم الاطباء). همانا پژوه است و مصدر آن پژوهش یعنی پیدا کردن و جویا شدن و پژوهنده یعنی جوینده. و طالب دانش را دانش پژوه و همچنین حکمت پژوه و خردپژوه گویند و پژه به کسر مخفف پژوه است و بر این قیاس می آید در صیغه ها. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج).

بژول.

[بُ] (اِ) بجول است که استخوان شتالنگ باشد و بتازی کعب خوانند. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (فرهنگ جهانگیری). شتالنگ. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی) (اوبهی). بجول. کعب. (مهذب الاسماء). قاب. غاب. پچول. اشتالنگ: کاعب؛ بژول پستان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : نه اقعس سرون و نه پایش نفور نه اکمس بژول است و نه زاستر. ابوعلی الیاس (از حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). رجوع به پژول شود.

بژولیدن.

[بِ دَ] (مص)(۱) ژولیده شدن ||. ژولیده ساختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به ژولیده و ترکیبات مصدری آن شود.
(۱) - از: ب + ژولیدن.

بژوینده.

[؟] (اِ) قماش خانه. این لغت بدین صورت و با آن معنی در حاشیه فرهنگ اسدی نخجوانی آمده است اما آیا کلمه مبدل «پرونده» است که به غلط کاتب بدین صورت درآمده است؟ و آیا قماش خانه هم ممکن است «قماشجامه» باشد؟ (از یادداشت مؤلف).

بژه.

[بَ ژَ] (اِ) صبر (داروئی تلخ). وج. فریز. حذل. ابوالحُضض. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بژهان.

[بُ] (اِ) غبطه و آن صفتی است در آدمی که چون چیزی پیش کسی ببیند آرزو کند که مثل آن چیز او را باشد بی آنکه از آن شخص زایل شود. و این محمود است برخلاف حسد چه حسود خواهد که آن چیز او را باشد و آن شخص محروم ماند. (برهان) (از انجمن آرای ناصری) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). و در ادات الفضلاء به بای فارسی آمده است. (مجمع الفرس) : بر پیچش زلف تست شب را غیرت بر تابش روی تست مه را بژهان. بهرامی (از مجمع الفرس). پژهان. و رجوع به پژهان شود ||. میل شدید. (ناظم الاطباء).

بژهان بردن.

[بُ بُ دَ] (مص مرکب)الغبطهٔ؛ بژهان بودن. یعنی آرزو بردن به نعمت کسی که این چنین نعمت مرا باشد. (مجمل اللغهٔ، از یادداشت مرحوم دهخدا). غِبطهٔ. (تاج المصادر بیهقی، از یادداشت مرحوم دهخدا).

بژیر.

[بَ] (اِ) بازو و جناح. (آنندراج). بال. (ناظم الاطباء ||). پروپشم و صوف. (آنندراج). پروپشم. (ناظم الاطباء).

بژیشه.

[بُ شَ / شِ] (اِ) بزیشه. اردهء کنجد و ثُفل کنجد روغن کشیده را گویند و آن به ارده مشهور است و از آن حلوا سازند: الراشی؛ بژیشهء کنجد در روغن نشسته. (مهذب الاسماء نسخهء خطی)(۱). (۱) - چنین است در دو نسخهء خطی مهذب الاسماء کتابخانهء مؤلف. در نسخهء خطی دیگر: اموالشی، بزیشه. و دنبالهء مطلب را هم ندارد.

بس.

[بَ] (ص، ق)(۱) پهلوی، وس(۲). پارسی باستان، وسئی، وسی(۳). و رجوع کنید به اسفا؛ فهرست لغات پارسی نو. (حاشیهء برهان قاطع، چ معین) بمعنی بسیار باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (دِمزن) (غیاث). بسی. افزون. فراوان. (ناظم الاطباء) (دِمزن). بسیار که لفظ های دیگرش بسا و بسی است. (فرهنگ نظام). مخفف بسیار است ||. به مجاز، چندان. زمان دراز. روزگار طولانی. مدت کافی. بقدر کفایت. به مقدار لازم. مدتی از زمان. هیچ. (شعوری ورق ۱۶۸) : یا فتی! تو(۴) به مال غرّه مشو چون تو بس دید و بیند این دیرند.رودکی. نباشد زین زمانه بس شگفتی اگر بر ما ببارد آذرخشا.رودکی. بس عزیزم بس گرامی سال و ماه(۵) اندر این خانه بسان نوبیوک.رودکی. نباشد بس عجب از بختم ار عود شود در دست من مانند خنجک. ابوالمؤید. درد گرفت و بس ثفل از زیر او بیرون آمد. (ترجمهء تفسیر طبری). روستایی زمین چو کرد شیار گشت عاجز که بود بس ناهار.دقیقی. دلبرا دو رخ تو بس خوب است از چه با یار کارگست کنی.عماره. به بهرام گفتند اندر سخن چو پرسد ترا بس دلیری مکن.فردوسی. چنین داد پاسخ که دانش بس است ولیکن پراکنده با هرکس است.فردوسی. نقش فلک چو می نگری پاکباز باش زیرا که مهره دزد حریفی است بس دغا. سراج الدین قمری. ای خجسته پی وزیر از فرّ تو ایوان ملک بس نماند تا به خاور خسرو خاور شود. فرخی. تا همی خندی همی گریی و این بس نادرست هم تو معشوقی و عاشق، هم بتی و هم شمن. منوچهری. بس نپاید تا بروشن روی و موی تیره گون مانوی را حجت آهرمن و یزدان کند. عنصری. من از بس ناله چون نالم من از بس مویه چون مویم سرشک ابر بر لاله بود چون

اشک بر رویم. قریع. حلیم و کریم است ولیکن بس شنونده است. (تاریخ بیهقی). ریشیش بس فرخج ز گردن برون دمید گویی خلاشمه است ز گردن برآمده.طیان. خرآس و آخر و خنیه ببردند نبود از چنگشان بس چیز پنهان(۶).طیان. پندیت داد حجت و کردت اشارتی ای پور، بس مبارک پند پدر پذیر. ناصرخسرو. مداح بس فراوان دارد لیکن از آن یکیش چو من نیست. مسعودسعد. و خداوند این علت اندر آیینهء چینی نگاه میکند و فایده اندر این آنست که آیینهء چینی بس(۷) روشن نباشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). از بازگفتن آن فصل در این جای، بس درازی نیفزاید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آنچه سخت خرد بود بس خشک باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). پس از آن بس روزگار نیامد که بمرد و ملک از خاندان او برفت. (نوروزنامه). گفت این جهان همه ملک تو گردد و ترا بس از آن برخورداری نبود(۸). (نوروزنامه). بس غنچهء ناشکفته بر خاک بریخت.خیام. کار بی علم بار و بر ندهد تخم بی مغز بس ثمر ندهد.سنایی. بس فروتن سروری ناخویشتن بین مهتری سرور اهل زمینی مهتر اهل زمن.سوزنی. بس پربهاست عمر ولیکن شکسته بهْ آن جام گوهری که در او خون خود خورم. مجیر بیلقانی. بس محرومم ز آستانهء تو سگ محروم آستانه بایستی.خاقانی. مرا ز فرقت پیوستگان چنان روزیست که بس نماند که مانم ز سایه نیز جدا. خاقانی. بحکم آنکه این شبرنگ شبدیز بگاه پویه بس تند است و بس تیز.نظامی. مگر میرفت استاد مهینه خری می برد بارش آبگینه یکی گفتش که بس آهسته کاری بدین آهستگی بر خر چه داری.عطار. قبه ای برساختستی از حباب آخر آن خیمه است بس واهی طناب.مولوی. گرچه در ایمان و دین ناموقنم لیک در ایمان او بس مؤمنم.مولوی. یک مؤذن داشت بس آواز بد شب همه شب میدریدی حلق خود.مولوی. بس نامور بزیر زمین دفن کرده اند. (گلستان سعدی). در عهد تو ای نگار دلبند بس عهد که بشکنند و سوگند. سعدی (ترجیعات). بس بگردید و بگردد روزگار دل به دنیا درنبندد هوشیار.سعدی. کاروان رفت و تو در خواب و بیابان در پیش وه که بس بی خبر از غلغل چندین جرسی.حافظ. ما می ببانگ چنگ نه امروز می کشیم بس دور شد که گنبد چرخ این صدا شنید. حافظ. چو شمع هر که به افشای راز شد مشغول بسش زمانه چو مقراض در زبان گیرد. حافظ. روزگار و هرچه در وی هست بس ناپایدار است ای شب هجران تو پنداری برون از روزگاری. داوری مازندرانی ||. عدد بسیار. (ناظم الاطباء).(۹) : بسا کسا که ندیم حریره و بره است و بس کس است که سیری نیاید از ملکش. ابوالمؤید. در شهر نشابور بس کس نمانده بود که همه بخدمت استقبال یا نظاره آمده بودند. (تاریخ بیهقی). بس اندک سپاها که روز نبرد ز بسیار لشکر برآورد گرد.(گرشاسبنامه). بس کس که بمال تو کند دوست نوازی بس کس که بجاه تو کند دشمن مالی. سوزنی. بس گرسنه خفت و کس ندانست که کیست بس جان به لب آمد که برو کس نگریست. سعدی. - از بس و ز بس؛ در شواهد ذیل چنانکه صاحب آنندراج نوشته است کلمهء از بس قید فعل یا اجزای فعل است، مرکب از: «از سببی + بس»(۱۰) بمعنی از بسیاری. از کثرت. از فراوانی. از فزونی یا بسبب و بعلت بسیاری. صاحب آنندراج آرد: و گاه با کاف بیانیه نبود و گاه چنان است که حکم قید به هم رساند و شرط و جزا نبود چنانچه گویی: از بس دیوانگی سر بصحرا زدم. (آنندراج) : ز بس بر سختن زرش(۱۱) بخان مردمان هزمان ز ناره بگسلد کپان ز شاهین بگسلد پله. دقیقی. ز بس غارت و کشتن و تاختن سر از باد توران برافراختن.فردوسی. دست و کف پای پیران پیر کلخج ریش پیران زرد از بس دود نخج.طیان. چو بشنید این سخن ویسه ز مادر شد از بس شرم رویش چون معصفر. (ویس و رامین). و سپاه از بس تاختنهای او ستوه شدند و رنجیدند. (مجمل التواریخ والقصص). در اثناء این خطبه از بس دلتنگی و غایت ناامیدی شکایتی کرد که بعد از صحابهء نبی... هیچکس فصلی بدین جزالت و فصاحت نظم نداده. (چهارمقالهء نظامی عروضی). که ترسم مریم از بس ناشکیبی چو عیسی برکشد خود را صلیبی.نظامی ||. در شواهد ذیل از بس، و ز بس با «که» آمده است. صاحب آنندراج آرد: چون کلمهء «از»، بر آن «بس» داخل شود معنی شرط بهم رساند در این صورت جملهء دیگر که حکم جزا دارد بعد از آن می آید و آن با کاف بیانیه بود(۱۲) : در کارها بتا ستهیدن گرفته ای گشتم ستوه از تو من، از بس که بستهی. بوشعیب. تاجی شده است روی من از بس که تو بر او یاقوت سرخ پاشی و بیجاده گستری.فرخی. ز بس عطا که دهد هر که زو عطا بستد گمان بری که مر او را شریک و برخوار

است. فرخی. چندان بزند نیزه که نیزه بخروشد بندش بهم اندر شود از بس که بکوشد. منوچهری. و پیغامبر ما، علیه السلام، او را خطیب پیغامبران خواند از بس سخنان بلیغ و موعظت که قوم خویش را گفتی. (مجمل التواریخ والقصص). از بس که چشم مست در این شهر دیده ام حقا که می نمیخورم اکنون و سرخوشم.حافظ. حوضی ز خون ایشان پر شد میان روز از بس که شان ز تن به لگدکوب خون دوید. بشار مرغزی. - ز بس؛ رجوع به از بس، و بس شود. - نه بس و نه بس مدت و نه بس روزگار و نه -بس دیر؛ زود. مدتی اندک. زمانی نزدیک. زمانی کم. مترادف، دیری نه. اندکی روزگار :و بعد حالها [حسن بن علی علیه السلام] سوی مدینه رفت و نه بس مدت به زهر کشته شد. (مجمل التواریخ والقصص). پس پیغامبر شاد گشت سوی مسجد آمد و شکر کرد... و مؤمنان را بشارت داد که مسیلمهٔ الکذاب را بکشتند و طلحه را نیز، تا نه بس مدت، کار سپری شد و نالان بخانه اندررفت و بر وی رنج زیادت گشت تا ربیع الاوّل درآمد. (مجمل التواریخ والقصص). گر ملک این است نه بس روزگار زین ده ویران دهمت صدهزار.نظامی. اقلیمی بدین شگرفی در ممالک موروث و مکتسب، زادهاالله بسطةً، افزود تا نه بس دیر زود ممالک شام و روم در تصرف... (جهانگشای جوینی (||). ص) بسنده. سمنانی، سرخه ای، لاسگردی و شهمیرزادی: وس(۱۳). سنگسری: وستا(۱۴). گیلکی: بستا(۱۵). (از حاشیهء برهان چ معین: بس) (غیاث) (دِمزن). بس و بسنده بهمین معنی کافی است. (انجمن آرا) (آنندراج). بمعنی کافی یعنی کفایت کننده نیز بسیار است. (انجمن آرا). کافی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بقدر کفایت. (ناظم الاطباء). و در عربی نیز بمعنی بس به فارسی استعمال شده. (انجمن آرا) (آنندراج). صاحب بهار عجم آرد: که بس بمعنی کافی در عربی بتشدید مستعمل است. (آنندراج). کافی. بسّ. (دزی ج۱). و رجوع به بَسّ. شود. مغنی. کافیه. بحد کافی. مقنع. رسا. معتد. معتد به. وافی. وافیه. وفی. وفیه : با ادب را ادب سپاه بس است بی ادب با هزار کس تنهاست.شهید بلخی. چنین داد پاسخ که گفتار بس بکردار جویم همی دسترس.فردوسی. گو پیلتن با سپاه از پس است که اندر جهان کینه خواه، او بس است. فردوسی. ترا زین جهان شادمانی بس است کجا رنج تو بهر دیگر کس است.فردوسی. ترا بسنده بود لالهء تو، لاله مجوی بنفشهء تو ترا بس بود، بنفشه مچین.فرخی. چون برآری تازیانه بگسلد زنجیر وی چون زنی نعلش شکالش بس بود بند قبای. منوچهری. سوار ترک بودش صدهزاری که بس بد با سپاهی زان سواری. (ویس و رامین). رسول ویس پیشش با چهل کس که بودی هر یکی با لشکری بس. (ویس و رامین). بس است ما را خدای بتنها. (تاریخ بیهقی). خدا را از جهت خود بس دانست. (تاریخ بیهقی). بگیتی ندانم پناه تو کس همه دشمنندت منم دوست بس. (گرشاسبنامه). اگر بس بدی دیدن آشکار ز بن نامدی دیدن دل بکار.اسدی. کزین ره سوی یزدانست راهت ترا بس باشد این معنی گواهت.ناصرخسرو. امتی را یک نبی بس ملتی را یک کتاب عالمی را یک ملک بس لشکری را یک امیر. امیر معزی. اول و آخر قرآن ز چه «با» آمد و «سین» یعنی اندر، ره دین رهبر تو قرآن بس. سنایی. از عشوهء آسمان مرا بس از چاشنی جهان مرا بس.خاقانی. رفتم که مباد بی تو خوش یک نفسم وز گردش روزگار این داغ بسم. (از سندبادنامه). خدا را گرچه عبرت هاست بسیار قیامت را بس این عبرت نمودار.نظامی. مرا این بس که پر کردم جهان را ولی نعمت شدم دریا و کانرا.نظامی. و گفتی الهی ما را از دنیا هرچه قسمت کرده ای به دشمنان خود ده و هرچه از آخرت قسمت کرده ای به دوستان خود ده که مرا تو بسی. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). پیش او هیچ است لوت شصت کس کر کند خود را اگر گوییش بس.مولوی. دمی چند خوردیم و گفتند بس. سعدی (گلستان). قاضی به دو شاهد بدهد فتوی شرع در مذهب عشق شاهدی بس باشد. سعدی (رباعیات). بدیدار مردم شدن عیب نیست ولیکن نه چندان که گویند بس. سعدی (گلستان). شراب خانگیم بس، می مغانه بیار حریف باده رسید، ای رفیق توبه، وداع. حافظ. - بس آمدن با کسی یا بر کسی؛ کافی بودن در زور و قوت با حریف. (فرهنگ نظام) : عالمی معتبر را مناظره افتاد با یکی از ملاحده... و بحجت با او بس نیامد سپر بینداخت و برگشت. (گلستان). ز دست جور نمی خواهمت که بینم روی ولیک با دل خود کام بس نمی آیم. امیرخسرو (از فرهنگ نظام). -بس آمدن بکس؛ توانستن. قابل گشتن. برابر شدن. (ناظم الاطباء). از عهده برآمدن. -بس بودن؛ کافی بودن. (ناظم الاطباء). - با کسی بس بودن؛ با

او بر مقاومت توانا بودن. برآمدن با او. برابری توانستن با کسی : همی بگفت که با من که بس بود بسپاه به گنج خانه و پیلان آهنین دندان.عنصری. نصیحت کنندگان مرا گفتند مرو آنجا که تو با خدای بنی اسرائیل نه بسی. (تفسیر ابوالفتوح ص۳۲۷). بجهد و کوشش با خویشتن برآی و بایست اگر بکوشش با گردش فلک نه بسی. ناصرخسرو. با خدا هیچ نیک و بد بس نیست با که گویم که در جهان کس نیست.سنایی. با تو کجا بس بود خصم که اندر جهان هیچ بزی را نبود گوشت ز پی چربتر. عمادی شهریاری||. و گاه با حرف اضافه «از» ترکیب شود و بمعنی بسنده از چیزی باشد : پس عباد [بن زیاد] او را [ابن مفرّغ را] مالی داد و بسوی عرب بازگردانید، گفتا مرا از تو بس. (تاریخ سیستان). مکن مدح خود و عیب دگر کس وگر گوید کسی گو زین سخن بس. ناصرخسرو ||. بمجاز، مهم. ارزنده. نیکو. لایق. باکفایت. کارآمد : امیر گرد بر گرد قلعت بگشت و جنگ جایها بدید، ننمود پیش چشمش و همت بلند و شجاعتش، آن قلعت و مردان آن بس چیزی. (تاریخ بیهقی). نه بس داوری باشد آن سست رای که سختی رساند بخلق خدای.نظامی (||. ق) ترجمهء فقط و حسب باشد. (برهان). فقط. (دِمزن) (دُزی) کافی و فقط. (فرهنگ نظام). و ترجمهء فقط و حسب چنانکه گفته اند: بس بمعنی حسب و آن کلمهء مولده است و نیست از کلام عرب. (انجمن آرا) (آنندراج). تنها. مخصوص. منحصر. لاغیر. بمعنی حسب یا لغتی پست است و این گفتهء ابن فارس است و در «المزهر» آمده است که: بس بدین معنی عربی نیست شیخ ما گفت، آن را برخی از ائمهء لغت صحیح دانسته اند و در «کشکول» شیخ بهایی عاملی است که بعضی از ائمه گویند که کلمهء بس فارسی است و عامهء عرب آن را بکار برند و در آن تصرف کنند و گویند: بسک و بسی و در فارسی در این معنی تنها همین کلمه است اما در عربی مترادفات آن عبارتند از: حسب، بجل، قط (مخفف)، امسک، اکفف، ناهیک، مه، مهلاً اقطع، اکتف. (از تاج العروس). و در این معنی اغلب با «و» آید : و ایشان را یکی خشک رود است... و بوقت آبخیز اندر او آب رود و بس. (حدود العالم). من بهر سه روز سه قدح نبید خورم و بس. (حدود العالم). و ایشان را یک شهر است و بس. (حدود العالم). صدرنشین تر ز سخن نیست کس دولت این ملک سخن راست بس.نظامی. ما همه فانی و بقا بس تراست ملک تعالی و تقدس تراست.نظامی. - و بس؛ بس بمعنی فقط. صاحب آنندراج از بهار عجم آرد: که بس؛ عندالتعطیف بدون واو عطف هم استعمال می یابد مثلا انوری در مدح پادشاه گفته: سؤال ار میکند او میکند بس سؤال او هم از بهر سؤال است. و رجوع به بس، بمعنی فقط شود : نگر تا تواند چنین کرد کس مگر من که هستم جهاندار و بس.دقیقی. چو تو نیست اندر جهان هیچکس جهاندار دانش ترا داد و بس.دقیقی. هنر نزد ایرانیان است و بس ندارند شیر ژیان را به کس.فردوسی. به نیکی گرای و میازار کس ره رستگاری همین است و بس.فردوسی. فرستاد شیرین به شیروی کس که اکنون یکی آرزو ماند و بس.فردوسی. خشمگین بودن تو ازپی دین باشد و بس کار و کردار ترا بر دین باشد بنیاد.فرخی. جهان جاودانه نماند به کس همین جاودان نام نیک است و بس.اسدی. نبد چیز از آغاز و او بود و بس نماند همیدون جز او هیچکس.اسدی. کار اگر رنگ و بوی دارد و بس حبذا چین و فرّخا فرخار.سنایی. آینهء خدای شناسی دل است و بس و آیینهء خدای شناسی گرفته زنگ.سوزنی. اول ز پیشگاه عدم عقل زاد و بس آری که از یکی، یکی آمد به ابتدا. خاقانی. از خط هستی نخست نقطهء دل زاد و بس لیک نه در دایره است نقطهء پنهان او. خاقانی. مونس خسرو شده دستور و بس خسرو و دستور و دگر هیچکس.نظامی. که صواب این است و راه این است و بس کی زند طعنه مرا جز هیچکس.مولوی. موحد چه در پای ریزی زرش چه شمشیر هندی نهی بر سرش امید و هراسش نباشد ز کس برین است بنیاد توحید و بس. سعدی (گلستان). از آنان نبینم در این عهد کس وگر هست بوبکر سعد است و بس. سعدی (بوستان). ترک دنیا و شهوت است و هوس پارسایی، نه ترک جامه و بس. سعدی (گلستان). ندارم دگر جز تو کس والسلام امیدم همین است و بس والسلام. نزاری قهستانی. قدر مجموعهء گل مرغ سحر داند و بس که نه هرکو ورقی خواند معانی دانست. حافظ. حافظ وظیفهء تو دعا گفتن است و بس در بند آن مباش که نشنید یا شنید.حافظ (||. فعل امر) امر بر قطع کردن یعنی قطع کن. (برهان). کلمهء امر یعنی قطع کن و بایست. (ناظم الاطباء). افادهء معنی خاموش کند نیز بامر یعنی خاموش شو. (انجمن آرا). گویا منظور قطع

سخن است. بس است. کافی است. بیش مگوی. ساکت شو. بس کن. دیگر مگو. دیگر مده. دیگر مکن. دیگر مریز. کوتاه کن : رو رو که شکایت تو ناگفته به است بس بس که حکایت تو نشنفته نکوست. (از آنندراج)(۱۶). - آتش بس؛ قطع آتش. در تداول نظامیان هنگام جنگ این ترکیب متداول شده است و گویند قرارداد آتش بس منعقد شد یعنی از مخاصمه با سلاح دست بازداشتند (||. ق) آری. بلی. البته. حقیقةً. یقیناً. بلاشبهه. بی شک. (ناظم الاطباء ||). بیشتر اوقات. (ناظم الاطباء ||). یکی از حروف تشبیه. (غیاث) (آنندراج). - شیربس؛ مانند شیر. (غیاث) (آنندراج). (۱) - گاه قید فعل و گاه صفت اسم و گاه مسند واقع شود. (۲) - ۴) .Vasaiy, Vasiy - (۳) Vas) - ن ل: شو (۵) - ن ل: شادباش. (۶) - ظاهراً بمجاز بمعنی هیچ باشد. (۷) - بقدر کفایت، بمقدار لازم. (۸) - یعنی زمان طولانی. روزگاران. چندان. (۹) - در این معنی همواره با معدودگونه آید. (۱۰) - و توان گفت بس صفت مقدم بر موصوف باشد و صفت و موصوف متمم فعل اند. (۱۱) - ن ل: آزش. تصحیح متن حدس مؤلف است و رجوع به «گنج بازیافته» شود. (۱۲) - در اینجا بجای شرط و جزا، اصطلاح جملهء ناقص و مکمل مناسب تر است زیرا در جمله های شواهد، ادات شرط دیده نمی شود بلکه جمله بسبب «که» ناقص میشود و نیاز به جملهء مکمل دارد و این «که» گاه بدنبال «بس» آید و گاه میان آن فاصله افتد. و جملهء مؤخر جزای جملهء اول است. توضیح آنکه بین دو جمله عبارتی که در آن «از بس» میاید ملازمه وجود دارد. (۱۳) - ۱۶) .Basta - (۱۵) .Vasta - (۱۴) .Vas) - بس در این موارد باقی ماندهء جمله امری: بس کن و مانند آنست که در محاوره برای اختصار جزء دوم حذف شده و قید فعل بجای مانده است و اکنون کلمه صورت اسم فعل یا صوت بخود گرفته است.

بس.

[بُ] (اِ) سیخی باشد آهنی که بر آن گوشت کباب کنند و به عربی سفود خوانند. (برهان). سیخ آهنی که بر آن گوشت کشند و کباب کنند و بتازی سفود خوانند. (ناظم الاطباء). سیخ آهنی. سفود. (دمزن). سیخ کباب است که به عربی سفود گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). سیخی که کباب بر آن کشند و بلسک نیز گویند و به عربی سفود خوانند. (فرهنگ سروری). سیخ کباب که نام عربیش سفود است. (فرهنگ نظام (||). لهجه)(۱) مخفف بوس هم هست که عرب، قبله میگویند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). بوس و بوسه و ماچ. (ناظم الاطباء). بوسه. (دِمزن). (۱) - لهجه ای است.

بس.

[بَ س س] (ع اِ) گربهء خانگی و عامه به کسر «با» خوانند یکی آن، بسهٔ است. (از منتهی الارب). ج، بِساس. (اقرب الموارد) (متن اللغهٔ) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ج، بِسَسْ. (ناظم الاطباء). بِساس. (اقرب الموارد ||). تمام کوشش و طاقت: جاء به من حسه و بسه یعنی؛ آورد آن را بتمام کوشش و طاقت خویش و همچنین است: لاطلبنه من حسی و بسی(۱) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). جهد. (از اقرب الموارد). جهد و طلب. (متن اللغهٔ ||). کافی و بس و آن لغت دری است. (منتهی الارب). مأخوذ از فارسی، کافی و بس و بسنده. (ناظم الاطباء). رجوع به بس شود ||. و با ضمایر «ک» و «ه» بسه و بسک و با فعل مضارع که پس از آن آید ترکیب و صرف شود. (دزی ج ۱). - بسک تتهزا علی.؛ و رجوع به بسه شود ||. درختی است. (از تاج العروس). (۱) - بتثلیث حرف اول در هر دو کلمه یعنی: حَس و بَس و حِس و بِس و حُس و بُس.

بس.

[بَ س س] (ع مص) دور کردن و راندن کسی را. (از متن اللغهٔ ||). نرم راندن و زجر کردن شتر را در وقت راندن. (تاج المصادر

بیهقی). نرم رانـدن شتر را. (زوزنی) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). راندن شتر را بنرمی و رفق. (از متن اللغهٔ). راندن شتر را و گفتن او را بَس بَس و بِس بِس. (از متن اللغـهٔ). شتر را بنرمی رانـدن و زجر کردن آن را به بِس بِس. (از اقرب الموارد||). خرد و مرد کردن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان تهـذیب عادل بن علی ص۲۶): بس الرجال فی ماله؛ یعنی پاره ای از مال وی رفت. (منتهی الارب ||). خرد کردن و شکستن. (از متن اللغهٔ ||). ریزه ریزه و خـاک کرده شـدن کوههـا(۱). (آنندراج||). آمیختن و بسیسه ساختن. (منتهی الارب) (آننـدراج) (ناظم الاطباء). اتخاذ بسیسه. (از متن اللغهٔ). آمیختن سـبوس یا آرد با روغن یا زیت. (از اقرب الموارد). تر کردن بسیسه و آنچه بـدان مانـد. (زوزنی ص۴۲) (تاج المصادر بیهقی).(۲ ||) جهد و کوشـش کردن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). سـخن چینی کردن.(۳) (تاج المصادر بیهقی) (از آننـدراج) (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). سعایت: بس عقارب؛ گسـیل کردن سـخن چینها و اذیت کردن آنها را. (از منتهی الارب ||). بسّ بالغنم؛ خوانـدن گوسـپند را برای دوشـیدن. (از متن اللغهٔ ||). گستردن کره و عسل بر روی نان: بسـست العیش بالسـمن و العسل. (دزی ج ۱ ||). پریشان رها کردن ستور را. (منتهی الارب) (آننـدراج) (ناظم الاطباء). پراکنـده کردن شتران. (تاج المصادر بیهقی): بس مال در بلاد؛ رها کردن آن و پراکنـده شـدن در آن همچون «بث». (از اقرب الموارد). پراکنـدن چیزی را. (از متن اللغـهٔ ||). افزودن بیماری را میان مردم. (از متن اللغهٔ). (۱) - چون فعل آن بصورت مجهول آیـد صاحب آننـدراج معنی مصـدر را چنین آورده است. (۲) - در متن اللغـهٔ بدو معنی آمده است، یکی بسیسه ساختن و دیگری خرد درآمیختن چیزی با روغن و زیت. (۳) - ناظم الاطباء شاهد معنی سخن چینی کردن، «بس عقارب» را بصورت معنی مستقل دیگری آورده است. در متن اللغهٔ بصورت یک معنی آمده است.

بس.

[بَ سُ] (اِ)(۱) (در اصـطلاح هیئت) نام یکی از جهات، بزعم هندوان. رجوع به ماللهند ص۱۴۵ س ۱۹، ص۱۷۳ س ۸ و ص۱۹۷ س ۱۳ شود. (۱) - Vasu.

بس.

[بِ س س] (ع اِ) گربهء خانگی. رجوع به بَسّ شود (||. اِمص) کوشش و جهد و رجوع به بس شود.

بس.

[بَ س س] (اِخ) بطنی است از حمیر. (منتهی الارب) (تاج العروس).

بس.

[بَ س س] (اِخ) ابومحجن ثوبهٔ(۱)بن نمربسی. رجوع به ابومحجن ثوبهٔ بن نمر، شود. (۱) - در متن منتهی الارب توبهٔ است، از تاج العروس تصحیح شد.

بس.

[بُ س س] (اِخ) زمینی است مر بنی نصـربن معـاویه را. (منتهی الارب) (آننـدراج) (ناظم الاطباء). زمینی است متعلق به بنی نصـربن معاویهٔ بن بکربن هوازن نزدیک حنین و آن را بُسّی نیز گویند و آن نام کوههایی است در سرزمین ایشان و عباس بن مرداس سلمی در این شـعر از آن یـاد کرده است: رکضت الخیـل فیها بین بس الی الاوراد تحنط بالنهاب. و عاهان بن کعب گویـد:(۱) بنیک(۲) و

هجمهٔ کاشاء بس غلاظ منابت القصرات کوم(۳). (از تاج العروس). و رجوع به معجم البلدان شود. (۱) - یاقوت این بیت را بنقل از غوری دربارهء موضعی پرنخل آورده است. (۲) - یاقوت: بنون (۳) - در معجم البلدان مصراع دوم چنین است: صفا یا کنهٔ الابارکوم.

بس.

[بُ س س] (اِخ) بساء. خانه ای است از غطفان بن سعدبن قیس غیلان که آن را عبادت میکردند و ظالم بن اسعدبن(۱) ربیعهٔ بن مالك بن مرهٔ بن عوف آن را بنا کرد هنگامیکه دید قبیلهء قریش کعبه را طواف میکنند و بسعی بین صفا و مروه می پردازند وی آن را ذم کرد و این خانه را بساخت. و صاحب عُباب آرد: وی سنگی از صفا و سنگی از مروه برداشت و بسوی قوم خود بازگشت و گفت: ای گروه غطفان، قریش را خانه ای است که در گرداگرد آن طواف میکنند آنانرا صفا و مروه است و شما را هیچ نیست آنگاه خانه ای باندازهء کعبه بنا کرد و آن دو سنگ را بر آن نهاد و گفت اینها صفا و مروه اند بدین از کعبه کفایت کنید. آنگاه زهیربن خباب بن هبل بن عبدالله بن کنانه کلبی آن را غارت کرد و ظالم را کشت و بنای آن را ویران کرد. (از تاج العروس). و یاقوت آرد: خانه ای است که غطفان آن را مشابه کعبه بنا کرد و گویند نام آن بُسّاء است. (از معجم البلدان). و رجوع به منتهی الارب، ناظم الاطباء و آنندراج شود. (۱) - در منتهی الارب: اشعث.

بس.

[بُ س س] (اِخ) کوهی است نزدیك ذات عرق. (منتهی الارب) (از معجم البلدان) (از تاج العروس).

بس.

[بُ س س] (اِخ) کوهی است در بلاد محارب بن خصیصه. (از معجم البلدان). و گفته اند آبی است غطفان را. (از معجم البلدان).

بس.

[بِ س س] (اِخ)(۱) نام قومی قدیمی است که در جنوب خطهء قدیم تراکی نزدیك سلسلهء رود «وب» سکونت داشته و به خونخواری و توحش شهرت یافته اند و مرکز ایشان قصبهء «بسایار» بوده است. (از قاموس الاعلام ترکی). (۱) - Besses.

بس آمدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب) کافی بودن. بیشتر با کس و چیز همراه است. - بس آمدن با کسی، بر کسی، به کسی، از -کسی؛ کافی بودن در زور و قوت با حریف. (آنندراج) (فرهنگ نظام). حریف شدن در زور و قوت با کسی یا بر کسی. (فرهنگ فارسی معین). توانستن. قابل گشتن. برابر شدن. (ناظم الاطباء). با او برابری توانستن. با او معادل آمدن در نیرو و زور و علم و جز آن. مقاومت توانستن با او. بسنده بودن با کسی. برابری کردن : حرب دعوی کرد که من حرب حمزهٔ الخارجی را برخاسته ام که این سپاه عرب با او همی بس نیایند. (تاریخ سیستان). با یك تنه تن خود چون بس همی نیایی اندر مصاف مردان کی مرد هفت و هشتی. ناصرخسرو. بر کنیزك بس نمی آمد که حجاب حیا از میان برداشته بود. (کلیله و دمنه). گر بشمری بیاید بس از سپاه زنگ.سوزنی. صبر با عشق بس نمی آید یار فریاد رس نمی آید.انوری. خراب گشتم و برخویش بس نمی آیم که هیچ با چو تویی همنفس نمی

آیم. امیرخسرو. ز دست جور نمی خواهمت که بینم روی ولیک با دل خود کام بس نمی آیم. امیرخسرو (از فرهنگ نظام). پس با خود بس آی و ترک آرزوانهء خود بگوی. (معارف بهاء ولد به چ فروزانفر چ ۱۳۳۳ ص۴۳). آرزو خار و خسی نیست که آخر گردد ورنه با شعلهء خوی تو که بس می آید. صائب. - بس آمدن با چیزی؛ کفایت کردن و مقابله کردن با چیزی. (فرهنگ فارسی معین).

بسا.

[بَ] (ق)(۱) بمعنی ای بس و بسیار باشد. (برهان) (سروری) (هفت قلزم) (دِمزن). ای بس و بسیار چنانکه خوشا یعنی ای خوش. (انجمن آرا). ای بس و بسیار. (ناظم الاطباء). ای بس و بسیار چنانکه خوشا یعنی آن خوش. و مزید علیه بس و از بعضی مواقع مستفاد میشود که الف درین ترکیب برای افادهء معنی رابطه است مثل الف دریغا و دردا و حسرتا و زودا و غیر آن. (آنندراج). بمعنی بسیار و الف برای کثرت یا زاید است. (غیاث). ای بس. بسیار. (فرهنگ نظام). بسیار. (شرفنامهء منیری). چند و چندی. (ناظم الاطباء). مدتی. زمانی دراز. چه بسیار. چقدر کثیر. کم. (ترجمان القرآن عادل بن علی). و رجوع به «آ» در همین لغت نامه شود : بسا مرد بخیلا(۲) که می بخورد کریمی بجهان درپراکنید.رودکی. بسا کسا که جوین نان همی نیابد سیر بسا کسا که بره و فرخشه است بر خوانش. رودکی. بسا خان و کاشانه و باد غرد بدو اندرون شادی و نوشخورد.ابوشکور. بسا کسا که ندیم حریره و بره است و بس کس است که سیری نیاید از ملکش. ابوالمؤید. خماروار همه ساله با کبار بود(۳) بسا سرا که جدا کرد در زمانه خمار.دقیقی. بسا طبیب که مایه نداشت و درد فزود وزیر باید ملک هزارساله چه سود.منجیک. نهادند بر دشمنان تیغ کین بسا سر که افکنده شد بر زمین.فردوسی. بسا پهلوانان که بیجان شدند زن و کودک خرد پیچان شدند.فردوسی. بحمله پلنگ و بدل نرّه شیر بسا سر که او اندر آرد بزیر.فردوسی. بسا کسا که چو من سوی خدمتش رفتند بچاشتگاه غمین، شادمان شدند بشام. فرخی. بسا تنا که فرستد دمادم اندر پس سنان نیزهء او از وجود سوی عدم.فرخی. بساکسا که گنه کرد و هیچ عذر نداشت دل کریمش از آن کس بخواست عذر گناه. فرخی. گفت شاهان این مگو که هنوز جوانی و بسا سالها که تو در جهان خواهی بودن. (اسکندرنامه نسخهء خطی نفیسی). بسا نامداران که بردند رنج نهانی نهادند هرجای گنج .اسدی. نه هرگز پی شیر شد خورد گور بسا کس که از شیر شد بخت کور. اسدی (گرشاسبنامه). بسا کس که برخورد و هرگز نکاشت بسا کس که کارید و بر برنداشت.اسدی. بسا حیلت که بر بهتال وبال گردد. (کلیله و دمنه). بسا محنت که دولت آخر اوست که دیمه را نتیجه نوبهار است.خاقانی. اگر فساد کند هرکه او نبیذ خورد بسا فساد که در یثرب است و در مکه. منوچهری. بسا راز که آشکار خواهد شد در قیامت. (تاریخ بیهقی). بهشتاد و نود چون دررسیدی بسا سختی که از گیتی بدیدی.نظامی. بسا کارا که شد روشن تر از ماه بهمت خاصه همت، همت شاه.نظامی. بسا دهقان که صد خرمن بکارد ز صد خرمن یکی جو برندارد.نظامی. بسا عقل زورآور چیردست که سودای عشقش کند زیردست. سعدی (بوستان). بسا تیر و دیماه و اردی بهشت بیاید که ما خاک باشیم و خشت.سعدی. نه من سبوکش این دیر رندسوزم و بس بسا سرا که در این کارخانه سنگ و سبوست. حافظ. بجبر خاطر ما کوش کاین کلاه نمد بسا شکست که با افسر شهی آورد.حافظ. - بسا بزرگ؛ بسیار بزرگ. بسیار نجیب و بزرگوار. (ناظم الاطباء). خیلی بزرگ. (دِمزن). - بسا بسا؛ بمعنی بساست در موقع تأکید و مبالغه گفته میشود. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۰). بسابسا و چندچندبسا؛ خیلی. بسیار. (دِمزن). - بساکه؛ چه بسیار که. چه مدتها که(۴). بسا که مست در این خانه بودم و شادان چنانکه جاه من افزون بد از امیر و بیوک. رودکی. بسا که خندان کردست چرخ گریان را بسا که گریان کردست نیز خندان را. ناصرخسرو. - ای بسا؛ چه بسیار. ای بسا شور کز آن زلفینکان انگیختی گر نترسیدی ز بومنصور عادل کدخدای. منوچهری. ای بسا شیرکان ترا آهوست وی بسا در دکان ترا داروست.سنایی. ای بسا ابلیس آدم رو که هست پس بهر دستی نشاید داد دست.مولوی. ای بسا اسب تیزرو که بمرد خرک لنگ جان به منزل برد. سعدی (گلستان). ای بسا

توبه که چون توبهء حافظ بشکست. حافظ. - چه بسا؛ چه بسیار: چه بسا نیرو که هدر شد. چه بسا گفتم و نشنید ||. وای. (ناظم الاطباء). (۱) - بسا = بس (ظاهراً: وسا. اثر بعض لهجات قدیم است). (۲) - ن ل: دون. (۳) - ن ل: خمار دارد و همواره با کبار بود. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۱۲۸). (۴) - و در این شواهد برای گذشته بکار رفته است.

بسا.

[بَ] (اِخ) پسا. فسا. نام شهری است در فارس که آن را فسا میگویند. (برهان) (فرهنگ سروری) (ناظم الاطباء) (دِمزن). نام شهری است در فارس که آن را معرب کرده فسا خوانند و منسوب بدانجا را فسایی وفسوی گویند چنانکه هراتی و هروی. (انجمن آرا) (ابن بطوطه) (آنندراج). معرب فسا و شهریست به فارس در چهارمنزلی شیراز. اصطخری گوید: بزرگترین شهر کورهء دارابگرد، فساست. (معجم البلدان) (مراصدالاطلاع) (هفت قلزم). رجوع به فرهنگ شعوری ورق ۱۵۱۱ و مجمل التواریخ والقصص ص۵۲ و تاریخ سیستان. و فسا و پسا، شود.

بسا.

[بَ] (اِ)(۱) اصطلاح نجومی هندیان است. رجوع به ماللهند ص۳۱۶ س ۲ جدول مذنبات عالیه شود. (۱) - Vasaketu.

بساء .

[بَ] (اِخ) معرب فساست. (مرآت البلدان ج ۱). و رجوع به بسا و فسا شود.

بساء .

[بُ سا] (اِخ) رجوع به بُسّ شود.

بسائط.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بسیط. (غیاث) (آنندراج) (دزی ج ۱). - بسائط اربع؛ مراد از بسائط اربع عناصر خاک و باد و آتش و آب است. (غیاث).

بساب.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان کوه بنان بخش راور شهرستان کرمان که در ۸۵ هزارگزی شمال باختری راور در کنار راه فرعی راور به یزد در جلگه واقع است. هوایش سرد با ۲۸۰ تن سکنه آبش از قنات و محصولش غلات، پسته، پنبه، و شغل مردمش زراعت و راهش فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بسابس.

[بَ بِ] (ع اِ) جِ بَسبَس زمین بی آب و گیاه. (آنندراج ||). اباطیل؛ والترهات البسابس علی الوصف، والترهات البسابس علی الاضافه. (از ناظم الاطباء ||). کذب. (ذیل اقرب الموارد. از تاج العروس).

بساپاره.

[بِ رَ] (اِخ)(۱) نام قدیم تاتار بازارجغی است که به فلبه منضم گردیده و از قدیم مرکز قوم «بس» بوده است. رجوع به قوم «بس» و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - Bessapara.

بسات.

[بَ] (اِخ)(۱) از اصطلاحات علم هیئت در تداول هندوان است. رجوع به جدول مالله‌ند ص ۱۵۶ س ۱۳ شود. (۱) - Vasati.

بساتین.

[بَ] (اِ) جِ بستان. (غیاث) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد). جِ بستان بمعنی باغ. (دِمزن). جِ لفظ بستان. باغها و بوستانها. لفظ مذکور جمع عربی است از لفظ بستان که معرب بوستان است. (فرهنگ نظام) : تا چون ز در باغ درآید مه نیسان از دیدن آن تازه شود روی بساتین.فرخی. شاید اگر ز جسم بزندانم کز علم درشکفته بساتینم.ناصرخسرو. ابر نایافته از کف جوادش تعلیم لؤلؤافشانی بر باغ و بساتین نکند.سوزنی. و منازل وباغات و بساتین ایشانرا بسوزانید. (تاریخ قم ص۱۶۳). و در مساحت صیمری در باغات و بساتین مشجرهء معینه. (تاریخ قم ص۱۰۶).

بساتین.

[بَ] (اِخ) سه فرسخ میانه جنوب و مشرق عسلویه است. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان مالکی بخش کنگان شهرستان بوشهر که در ۸۴ هزارگزی جنوب خاور کنگان و دو هزارگزی جنوب شوسهء سابق کنگان به لنگه در جلگه واقع است. هوایش گرم با ۱۱۲ تن سکنه. آبش از چاه و محصولاتش، غلات، خرما و شغل مردمش، زراعت و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بساتین.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان جراحی بخش شادگان شهرستان خرمشهر که در ۵۴ هزارگزی شمال خاوری شادگان، و ۳ هزارگزی شمال رودخانهء جراحی در دشت واقع است. منطقه ای است گرمسیر با ۱۰۰ تن سکنه. آبش از رودخانهء جراحی و محصولش غلات و شغل مردمش زراعت و حشم داری است. ساکنان آن از طایفهء آل ابوشوکه هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بساتینی.

[بَ] (ص نسبی) باغبان. (ناظم الاطباء) (دُزی ج ۱).

بساتینیهٔ.

[بَ نیْ یَ] (ع اِ) باغبانان. (ناظم الاطباء).

بساج.

[بَ] (اِ) فتنه و فساد. (ناظم الاطباء) (دِمزن). بساخ. (ناظم الاطباء). رجوع به بساخ شود.

بساخ.

[بَ] (اِ) بساج. تباهی و بدی و فساد. (ناظم الاطباء: بساج). بدبختی. بدی و اغتشاش و آشوب و بی نظمی و فتنه و فساد. (دِمزن: بساج). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۴ - ۱۵۵ شود : همه را همت ماخ(۱) و همه بر راه بساخ همه را کون فراخ و همه را روزی تنگ. قریع الدهر ||. آفت و آسیب. (ناظم الاطباء: بساج). (۱) - ن ل: باخ.

بسادست.

[بَ دَ] (اِ مرکب) بیعانه و پول پیشکی. (ناظم الاطباء). اعتبار. (دِمزن). وعده ای را گویند که در خرید و فروش و اخذ و اعطا داده میشود: بسادست داد؛ یعنی وعده داد. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۲) : ستد و داد مکن هرگز جز دستادست که بسادست خلاف آرد و صحبت ببرد. ابوشکور (از شعوری).

بسار.

[بِ] (ع اِ) جِ بُسر. نو و تازه از هر چیزی. (آنندراج) (ناظم الاطباء). جِ بسر. (اقرب الموارد). رجوع به بسر شود.

بسارابه.

[بِ بَ] (اِخ)(۱) نام خانواده ای است که دیرزمانی در رومانی و بسارابی تسلط و فرمانروایی داشته اند و وجه تسمیه خطهء بسارابی از ایشانست آنان مدعی بودند که نژادشان به کانتاکوزن از قیاصرهء قسطنطنیه میرسد و قره رودلف یکی از اعضای این خانواده بود که از غلبه و تسلط بایدوخان چنگیزی استفاده کرد و از اطاعت مجارهای افلاق سرپیچید و پرنس نشینی تشکیل داد و بخارست را تأسیس کرد. (۱) - Bessaraba.

بسارابی.

[بِ] (اِخ)(۱) ناحیه ای از سرزمین سکائیهء اروپایی بنقل هرودوت. (از ایران باستان ص ۶۱۵). نام کشور اروپای شرقی و یکی از ایالات رومانی(۲) است که مابین دنیستر(۳) و پروث(۴) و دریای سیاه(۵) قرار دارد. دارای ۴۴ هزار کیلومتر مربع مساحت و ۲۳۴۵۰۰۰ جمعیت میباشد. تا چندی پیش جزو رومانی بوده است و امروز منسوب به اوکراین(۶) و ملداوی است(۷). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - - (۵) .Pruth (Prut) - (۴) .Dniestre - (۳) .Roumanie - (۲) .Bessarabie Moldavie - (۷) .Ukraine - (۶) .Mer nior.

بسارجان.

[بَ] (اِخ) قریه ای است در یک فرسنگی میانه جنوب و مشرق تل بیضا. (فارسنامهء ناصری). دهی است از دهستان بیضا بخش اردکان شهرستان شیراز که در ۶۲ هزارگزی جنوب خاور اردکان و هفت هزارگزی راه فرعی زرقان به بیضا در جلگه قرار دارد.

هوایش معتدل با ۲۱۲ تن سکنه، آبش از قنات و محصولش غلات، برنج، چغندر و شغل مردمش زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بسار دادن.

[بِ / بَ دَ] (مص مرکب)بساردن. قلبه راندن و شخم کردن. (ناظم الاطباء). شخم کردن. شکافتن زمین. (دِمزن). شیار کردن زمین. (آنندراج ||). بیل زدن و هموار کردن زمین شخم کرده. (ناظم الاطباء). رجوع به بساردن و شعوری ج ۱ ورق ۲۰۷ شود.

بساردن.

[بِ / بَ دَ] (مص) رجوع به بساردادن و شعوری ج ۱ ورق ۲۰۷ شود.

بسارده.

[بَ دَ] (ن مف) زمینی را گویند به جهت چیزی کاشتن آب داده باشند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی) (فرهنگ نظام) (سروری) (ناظم الاطباء). زمین آب داده و آماده‌ء کشت. (دِمزن). زمینی که برای زراعت شخم و آبیاری شده باشد. در کتاب «السامی فی الاسامی»: هی الارض التی ارسل فیهاالماء. همینطور در «مجمع الفرس»: زمین که آب داده باشند. در بعضی از نسخ زمینی است که شخم زنند و بماند و در عربی فلحان گویند. (از شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵ ||). شخم شده. (دِمزن) (ناظم الاطباء).

بسارنگ.

[ ] (اِخ) نام سلطانی در شعر رودکی که در دلداری ممدوح از بند گوید : زود از پی آرام پدید آید آشوب زود از پی آشوب پدید آید آرام سلطان بسارنگ شنیدی که چه کردست کو را به مصاف اندر بگرفته به صمصام او عاصی و بداصل و تو با اصل و اطاعت او دشمن و تو دوست وی از کفر و تو ز اسلام. (احوال و اشعار رودکی ج ۲ ص۶۹۸).

بساروب.

[بَ] (اِ) خوشه چینی پس از درو کردن. (ناظم الاطباء). خوشه چینی. (دِمزن) (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۲).

بسارهٔ.

[بِ رَ] (ع اِ) برسات و آن بارانی است که در ایام گرما، پی هم بر ملک هند، و سند بارد و یک ساعت قطع نگردد. (از قاموس المحیط) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و زبیدی از صغانی نقل کند که بشارهٔ مصحف آنست و خود مردم هند آن را برساهٔ نامند. (از تاج العروس).

بساره.

[بَ / بِ رَ / رِ] (اِ) ایوان و صفه. (برهان) (آنندراج). صفه و سکو. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (رشیدی) (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). ایوان. رواق. (دِمزن). بیساره. (دِمزن). نام صفه بود. (اوبهی). ایوان و صفه که اطاق

مسقفی است از سه طرف دیوار و یک طرف باز. (فرهنگ نظام از سروری) : خوش باشد در بساره ها می خوردن وز بام بساره ها گل افشان کردن. (لغت فرس، ص ۵۱۱ چ اقبال: ساره ||). بارگاه. (ناظم الاطباء).

بساریا.

[ ] (اِ) ماهی خرد به لغت اهل مصر. (تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۸). رجوع به بساریه و ابساریه شود.

بساریه.

[ ] (اِ) ابساریه. ماهی خرد. ماهی کوچک. ریزه ماهی.(۱) (دزی ج ۱ ص۲، ۸۲: ابساریه، بساریه و بسّا. رجوع به بساریا و ابساریه شود. (۱) - Fretin. Poissonaille.

بساز.

[بِ] (اِ) روز. (ناظم الاطباء (||). فعل امر) امر از ساختن. (دِمزن) (شعوری ج ۱ ورق ۲۰۳). رجوع به ساختن شود (||. ص مرکب) آماده و درست، کوک و مجهز برای نواختن : معاشری خوش و رودی بساز میخواهم که درد خویش بگویم بنالهء بم و زیر.حافظ. ||سازگار: زنی بساز؛ زنی سازگار و نجیب. رجوع به ساختن شود. - بساز آمدن؛ مجهز و مکمل آمدن. با ساز آمدن : در بغل شیشه و در دست قدح در بر چنگ چشم بد دور که بسیار بساز آمده ای.صائب. و رجوع به ساختن شود. - بساز آوردن کار کسی؛ رو به راه کردن. رونق دادن. درست کردن کار او : کار بی رونقان بساز آورد رفتگان را بملک بازآورد.نظامی. و رجوع به ساختن شود. - بساز گشتن کار کسی؛ با ساز شدن. مرتب گشتن. روبراه و منظم شدن : تا کارت ازو بساز گردد دولت بدر تو بازگردد.نظامی. رجوع به ساختن شود.

بساس.

[بَ] (اِ) طول و درازی. (ناظم الاطباء).

بساسهٔ.

[بَ سَ] (اِخ) نام مکهء معظمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). از نام های مکه در جاهلیت است زیرا هرآن کس در آنجا پرهیزگار نبود شتران را بس بس میکرد و بس بس کلمه ای است که در راندن ناقه گویند هنگامیکه بخواهند آن را برانند : بساسهٔ تبس کلّ منکر بالبلد المحفوظ ثم المَعشر.(از معجم البلدان). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

بساسیری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بسا یعنی فسا واقع در فارس. (از معجم البلدان). عربان نسبت بدان شهر را فسوی و فارسیان بساسیری گویند و نویسند. (از معجم البلدان) (انساب سمعانی) (لباب الانساب). معرب بساشیری است. (ناظم الاطباء).

بساسیری.

[بَ] (اِخ) ارسلان. نام یکی از امرای عباسی حاکم و از مردم بسا یا فسای فارس. مؤلف تاریخ گزیده در شرح حال القائم بامرالله آرد: در اول دولت او کار دیالمه سست شد و سلجوقیان خروج کردند و پادشاهی از دست دیلمیان و غزنویان بیرون بردند و تا رسیدن ایشان به بغداد در بغداد فتنه ها پیدا شد و غلامان بر دیلمیان مستولی شدند و بر ایشان مصادرات و غارت کردند... بدین سبب خلیفه بحضور طغرل بک استعجال نمود و قاضی هبهٔ الله هاشمی را به طلب او فرستاد. سلطان طغرل بک در ثانی عشرین رمضان سنهء سبع و اربعین و اربعمائه، به بغداد رفت. ملک الرحیم دیلم او را استقبال کرد. سلطان او را بگرفت و بند کرد و به قلعهء ری فرستاد. لشکر سلطان، شرقی بغداد را غارت کردند. مردم در حرم باب الخلیفه گریختند. سلطان لشکریان را از غارت منع کرد. ترکان بغداد بعضی با پیش بساسیری رفتند که سرهنگی بود از سرهنگان دیلمیان و او در رحبهء شام بود و دعوت اسماعیلیان پذیرفته از مصر او را امیرخلیل سیدمعتمد نوشتندی. بساسیری به مصر پیش المنتصر باللّه فرستاد و از او مدد خواست و او را به قائم خلیفه و سلطان طغرل بک تخویف داد سلطان طغرل بک در کار بساسیری تهاون نمود تا از مصر او را مدد رسید و اموال و اسلحه و اسباب فراوان آوردند و دبیس بن صدقه و گروه بنی اسد بدو پیوستند و او قوی حال شد. از کرد و ترک و اعراب بنی کلاب، لشکر فراوان برو جمع شد. آهنگ جنگ سلطان کرد. سلطان طغرل بک قتلمش بن اسرائیل را که عم زاده اش بوده با قریش بن بدران عقیلی بجنگ او فرستاد. بنی عقیل با قریش بن بدران غدر کردند و با طرف بساسیری رفتند. بدین سبب شکست بر لشکر سلطان افتاد. قتلمش منهزم پیش سلطان آمد. سلطان بنفس خود بدان جنگ رفت. بساسیری به رحبه گریخت. لشکر سلطان از عقبش برفتند. خلقی عظیم از لشکر بساسیری کشته شد سلطان مراجعت نمود و بکنار آب فرات نزول فرمود. بساسیری بازگشت و به سخار رفت. از سلطانیان خلقی بی شمار بکشت چنانکه از دفن عاجز شدند و در چالها می افکندند و خاک بر سر میکردند. بساسیری با امرای شام و قریش بدران و بنی نمیر و بنی کلاب به جنگ سلطان آمد و در منزلگاه سلطان قحطی عظیم شایع شد چنانکه رطلی گوشت به یک دینار رسید. سلطان بفرمود تا کمین کردند و در روز حرب از ایشان منهزم شد. چون از کمینگاه درگذشت معاودت کرده خلقی بسیار از قوم بساسیری به تیغ گذرانیدند و اسیر بی شمار گرفت. از اسیران آنچه از بنی عقیل بودند دست بازداشت و گفت ایشان از این مخالفت معذورند که جهت خانه و زن و بچه کردند اما آنچه از بنی نمیر و بنی کلاب و شامیان بودند به سیاست رسانید... چون سلطان طغرل بک از جنگ بساسیری مراجعت نمود، بساسیری قوت گرفت در ذی حجهء سنه خمسین و اربعمائه به بغداد رفت و جانب غربی بگرفت و جسر ببست و بطرف شرقی آمد، عمیدالعراق احمدالمقبول با پنج هزار بر در حرم با بساسیری جنگ کرد و مقهور شد. لشکر بساسیری در حرم رفتند و قائم خلیفه را با وزیر ابومسلم و قاضی القضاهٔ علی دامغانی و رئیس الرؤسا ابن شروان و بقیهٔ النقباء هاشمیان را بگرفت و بر شتران نشانده گرد بغداد به رسوایی گردانیدند. پس ایشان را بکشتند و قایم خلیفه را به مهارش عجلی سپردند و در خانه ای محبوس کردند... فتنهء بساسیری یک سال و چهار ماه در بغداد قائم بود و خطبه و سکه بنام اسماعیلیان خواند و این همه فتنه بواسطهء مخالفت ابراهیم ینال بود. قائم خلیفه از عانه رقعه بسلطان نوشت و گفت مسلمانی را دریاب که شعار قرامطه آشکارا شد و کار اسلام سست گشت. سلطان وزیر را فرمود که جواب مناسب بنویس صفی[الدین] ابوالعلاء منشی بجواب بر پشت رقعهء خلیفه این آیت بنوشت: «ارجع الیهم فلنأتینهم بجنود لاقبل لهم بها و لنخرجنهم منها اذلهٔ و هم صاغرون». (قرآن ۲۷/۳۷). سلطان را خوش آمد و گفت امیدوارم که چنین باشد. سلطان تا آتش فتنهء ابراهیم ینال در این ملک منطفی نمیگرداند، عزیمت بغداد متعذر بود بدین سبب فتنهء بساسیری امتداد یافت. چون سلطان طغرل بک کار دارالملک با نسق آورد عزیمت بغداد کرد. چون به پول علی(۱) رسید، مهارش عجلی قائم خلیفه را بخدمت سلطان آورد. سلطان شرایط احترام به تقدیم رسانید و زمین بوس کرد و پیاده در رکاب خلیفه روان شد. خلیفه گفت ارکب یا رکن الدین. خطاب سلطان را از دولت به دین آورد. سلطان خلیفه را بدارالخلافه رسانید و کار خلافت باز از سر رونق یافت. غلامان سلطان اردم، و خمارتکین و طغراک به حکم سلطان به جنگ بساسیری به اعمال فراتی رفتند. بساسیری بگریخت و در بطایح رفت. ایشان بر سبیل شکار(۲) به بطایح رفتند

ناگاه بر او افتادند جنگ کردند بساسیری کشته شد و سرش بسلطان فرستادند. سلطان گفت که می خواستم تا او را زنده بدست آورند تا با او اکرام کنم بمکافات بدکرداری او تا جهانیان بازگویند. بساسیری را نام ارسلان بوده، جهت آنکه اول حاکم بساسیر فارس بود بدین نام مشهور شد. (تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه .ق. لیدن ص۳۵۴، ۳۵۸ و چ ۱۳۳۹ ه .ش. امیرکبیر صص۳۵۲ - ۳۵۵). و رجوع به ابوالحرث در همین لغت نامه و قاموس الاعلام ترکی و از سعدی تا جامی ص۴۶۲ و تاریخ ادبیات ایران تألیف ادوارد برون ج۴ ح ص۴۳. والنقض ص۱۰۴ و غزالی نامه ص۲۹ متن و حاشیه و ص۴۳ متن. و مجمل التواریخ والقصص ص۳۸۳ و ۴۰۷ و معجم الادباء ج۱ ص۲۴۶ و ۲۴۸ واللباب فی تهذیب الانساب و کامل ابن اثیر ج۹ صفحات ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۴۸، ۲۵۰، ۲۵۲، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۷۱ و تاریخ اسلام صفحات ۲۲۲، ۲۲۳ و حبیب السیر چ قدیم طهران صفحات ۳۰۸، ۳۶۰، ۳۷۱ و تجارب السلف ص۲۵۳ و تاریخ بغداد و اخبارالدولهٔ السلجوقیه چ ۱۹۳۳ لاهور ص۱۸. اللباب ص۱۲۱. و الاعلام زرکلی، و ریحانهٔ الادب شود. (۱) - ن ل: علیین. (نسخهء چاپی ص۳۵۵). (۲) - ن ل: پیکار (نسخهء چاپی ص۳۵۵).

بساط.

[بِ / بَ] (ع اِ)(۱) گستردنی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (ترجمان القرآن عادل بن علی). نوعی از طنفسه (معرب تنبسه) دراز کم عرض. ج، بُسُط. (از اقرب الموارد). جِ بُسُط. مأخوذ از تازی فرش و هرچیز گستردنی. (ناظم الاطباء) (دزی ج ۱). بساط افکنده. فرش. (منتهی الارب). فرش. (غیاث). فرش و گستردنی... چون متاع خانه و اثاث البیت. (آنندراج). فرش و اثاثه. (از فرهنگ نظام). آنچه گسترده شود بر زمین چون قالی و گلیم و زیلو و حصیر و بستر. هرچه بازگسترانند. و بلفظ انداختن، افکندن، کشیدن، آراستن، گستردن و چیدن مستعمل است. (غیاث). و با لفظ افکندن، کشیدن، آراستن، گستردن، چیدن، برچیدن، گشادن، افشاندن، ریختن، درنوردیدن، طی کردن، طی شدن، هم پیچیدن، بر هم چیدن و بر یکدیگر زدن مستعمل است. (آنندراج) : و از وی [از ناحیت پارس] بساطها و فرشها و زیلوها و گلیمهای باقیمت خیزد. (حدود العالم). و از وی [از چغانیان] پای تابه خیزد و گلیمینه و بساط پشمین. (حدود العالم). و از او [از بخارا] بساط و فرش و مصلی و نماز خیزد، نیکوی، پشمین. (حدود العالم). خزان بدست مه مهر درنوشت از باغ بساط ششتری و هفت رنگ شادروان. فرخی. از سبزه زمین بساط بوقلمون شد وز میغ هوا بصورت پشت پلنگ.منوچهری. تخت زرین و بساط و مجلس خانه که امیر فرموده بود... راست شده بود. (تاریخ بیهقی). از فلک خیمه و از خاک بساط وز سرشک آبخوری خواهم داشت.خاقانی. شرط است که بر بساط عشقت آن پای نهد که سر ندارد.خاقانی. دولتش باد تا بساط جلال بر زمین مکدر اندازد.خاقانی. همه صحرا بساط شوشتری جایگاه تذرو و کبک دری.نظامی. این بساط اخضر که مرصع است بجواهر ازهار و این بسیط اغبر که ملمع است به مفاجر انهار بی قادری دانا و مقدری توانا ممکن نیست. (ترجمهء تاریخ یمینی). هر کجا باشد شه ما را بساط هست صحرا گر(۲) بود سم الخیاط.مولوی. بساط سبزه لگدکوب شد بپای نشاط ز بسکه عارف و عامی برقص برجستند. سعدی (غزلیات). پای گو بر سر و بر دیدهء ما نه چو بساط(۳) که اگر نقش بساطت(۴) برود ما نرویم. سعدی (غزلیات). لایق خدمت تو نیست بساط روی باید در این قدم گسترد.سعدی. و در وی [کارگاه] بساط و شادروانها بافتندی. (تاریخ بخارای نرشخی ص۲۴). - بساط آراستن؛ آراستن فرش و اثاث خانه. بساطی چه باید برآراستن کزو ناگزیرست برخاستن. نظامی (از ارمغان آصفی). - بساط آرای؛ صاحب صدر. (آنندراج) (ارمغان آصفی). آنکه مکان عزت و احترام را متصرف بود. (ناظم الاطباء). - بساط افشاندن؛ بساط گستردن : فشاندی بر دلم پیرایهء حسن بساط حسن بر خرمن فشاندی. طالب آملی (از ارمغان آصفی). - بساط افکن؛ فراش را گویند. (آنندراج) (ارمغان آصفی). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۱۱۵ شود. - بساط افگندن یا افکندن یا اوکندن؛ فرش گستردن. گستردنی پهن کردن : فکنده پهن بساطی بزیر پای نشاط به عمر کوته، دور و دراز کرده امل. ناصرخسرو. بگرداگرد آن ده سبزهء نو بر آن سبزه بساط افکنده خسرو.نظامی. باغ را چندان بساط افکنده اند

کادمی بر فرش دیبا میرود. سعدی (غزلیات). - بساط الغول؛ طُرنَهٔ(۵). (یادداشت مؤلف). رجوع به طرنهٔ شود. - بساط انداختن؛ فرش انداختن. - بساط اوکندن؛ رجوع به بساط افکندن شود : نه دام الا مدام سرخ پرکرده صراحیها نه تله بلکه حجره خوش بساط اوکنده تا پله. عسجدی. - بساط برچیدن؛ بساط جمع کردن : بذوق آشتی از دوستان رنجیدنی دارد بساط دوستداری چیدن و برچیدنی دارد. دانش مشهدی (از ارمغان آصفی). - بساط بوس؛ بمجاز کنیزک. آنکه به تواضع بساط را ببوسد و تعظیم کند : در صفهء تو دختر قیصر بساط بوس در پیشگاه تو زن فغفور پیشکار.خاقانی. - بساط پیچیدن؛ بساط برچیدن : مکن با خاکساران سرکشی در روزگار خط که می پیچد بساط حسن را بر هم غبار خط. صائب (از ارمغان آصفی). - بساط چیدن؛ بساط گستردن : حریف بین چه براحت بساط می چیند ز زیرپایی افلاک غافل افتادست. نظیری نیشابوری (از ارمغان آصفی). - بساط خاک؛ بمعنی فرش زمین. (آنندراج). زمین. (ناظم الاطباء) : ترکیب آب و خاک به عون بقاش باد تا بر بساط خاک سرآید زمان آب.خاقانی. - بساط خانه؛ متاع و اسباب خانه. (آنندراج). متاع خانه. (غیاث). - بساط داشتن؛ فرش و گستردنی داشتن : نی مل نه مال دارم و نی فرش و نی بساط نی زر نه زور دارم و نی رحل و نی عطن ابوالبرکات بیهقی (از ارمغان آصفی). - بساط درنوردیدن؛ بساط درنوشتن : بساط عیش یاران درنوردید طرب در خانهء ما بدشگون است. طالب آملی (از ارمغان آصفی). - بساط درنوشتن؛ جمع کردن بساط : برنشکستند هنوز این رباط درننوشتند هنوز این بساط. نظامی (از ارمغان آصفی). - بساط ریختن؛ دور افکندن آن : بساط خانه چندان در ره سیلاب می ریزم به احسان میکنم از خود خجل غارتگر خود را. دانش مشهدی (از ارمغان آصفی). - بساط ساختن از رخسار؛ سربسجده گذاشتن و بمراقبه رفتن. (ناظم الاطباء). - بساط سپردن؛ بساط درنوردیدن. بساط سپریدن : مقام غوانی گرفته نوائح بساط عنادل سپرده عناکب. حسن نیشابوری (از ارمغان آصفی). - بساط کشیدن؛ بساط گستردن. پهن کردن : در ره بساط لعل ز خون جگر کشم کان نازنین چو سرو خرامان رسیدنی است. امیرخسرو دهلوی (از ارمغان آصفی). - بساط فلک یا بساط فلکی؛ کنایه از کرهء زمین باشد. کرهء زمین. (ناظم الاطباء) : خیز و بساط فلکی درنورد زانکه وفا نیست درین تخته نرد.نظامی. - بساط گستراندن؛ فرش افکندن : سپهر از برای تو فراش وار همی گستراند بساط بهار.سعدی (بوستان). و رجوع به بساط گستردن و گسترانیدن شود. - بساط گسترانیدن؛ فرش افکندن. و رجوع به بساط گستراندن شود. - بساط گستردن، فرش گستردن.؛ فرش افکندن : به صحرا بگسترد نیسان بساطی که یاقوت پود است و پیروزه تارش. ناصرخسرو. بفرموده تا درمیان سرای او بساطی بگستردند. (ترجمهء تاریخ یمینی). از دامن کُه تا به در شهر بساطی از سبزه بگسترد و برو لاله فشان کرد. سعدی (غزلیات). - بساط گشادن؛ بساط گستردن. بساط پهن کردن : لبم چون بساط شکایت گشاید توان درد رفت از ادای کلامم طالب آملی (از ارمغان آصفی). - بساط گل فروشان؛ پارچهء گل فروشان در دکانها بر سر تخته چوبی گسترده و آب بر آن زده گلها را بر آن گذارند تا زود پژمرده نشوند. (آنندراج) : جبین، صبح بهار باده نوشان کفش روی بساط گلفروشان. دانش (از آنندراج). - بساط مقراضی؛ بساط منقش که آن را با مقراض بریده و بطرح دوخته باشند. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). سفرهء چرمین. (غیاث) (ناظم الاطباء). سفرهء چرمین هم اراده می توان کرد که در وقت طعام کشیدن می گسترند. (آنندراج) : پرویز به هر خوانی زرین تره گستردی کردی ز بساط زر زرین تره را بستان. خاقانی. پیرامن آن بساط دو سماط از ممالیک و غلامان ترک با زینتی کامل بداشتند. (ترجمهء تاریخ یمینی). می سرخ از بساط سبزه میخورد چنین تا پشت بنمود این گل زرد.نظامی. بساط عمر مرا گو فرونورد زمانه که من حکایت دیدار دوست درننوردم. سعدی (غزلیات). در آن بساط که منظور میزبان باشد شکم پرست کند التفات بر مأکول. سعدی (طیبات). هر کرا بر بساط بنشانی واجب آمد بخدمتش برخاست. سعدی (گلستان). - بساط افکندن؛ بساط اوکندن. سفره گستردن. خوان نهادن : بساطی بیفکند پیکر بزر زبرجد درو بافته سربسر.فردوسی. - بساط الرحمهٔ؛ سفره. (مهذب الاسماء). - بساط کشیدن؛ سفره گستردن : عشق چو آن حقه و آن مهره دید بلعجبی کرد و بساطی کشید.نظامی. - بساط گستردن؛ سفره گستردن : چون به نیشابور رسید، بساط عدل و انصاف و رأفت و رحمت بگسترد. (ترجمهء تاریخ یمینی). - بساط گشودن؛

سفره گستردن : ... و این زمین را بساطی بگشود از آسمان باران آید و از زمین نبات روید. (ترجمهء طبری بلعمی). - امثال: آه در بساط نداشتن؛ کنایه از فقیر بودن. (از فرهنگ نظام). بساطک مدّ رجلیک؛ خرجت را باندازهء دخلت کن. (از دزی ج ۱). و در فارسی در این مورد گویند: پایت را به اندازهء گلیمت دراز کن ||. نطعی که جوهری جوهر را بر آن ریخته در نظر مشتری عرض دهد یا برشته کشد و این محاوره است. (آنندراج ||). رخت و قماش. (آنندراج): بساط خانه را برای منتقل شدن به خانه دیگر جمع کردیم. (فرهنگ نظام ||). اسباب فروختنی و غیر آن که بر جایی پهن کنند: دکاندار عصر که شد بساط جلو دکان خود را برمی چیند. - بساط انداز؛ شخص کم مایه که قادر بر دکانداری نیست و بر یک سو یا زمین مال خود را ریخته میفروشد. - بساط اندازی؛ عمل بساط انداز: فلان مفلس شده بساط اندازی میکند. (فرهنگ نظام). - بساط برچیدن؛(۶) جمع کردن بساط: بدرویش گفتند بساط برچین دست بر دهان گذاشت. -بساط چیدن؛ بساط پهن کردن. بساط گستردن. بساط انداختن. بساط افکندن. و رجوع به بساط برچیدن و همین ترکیب در ردیف خود شود ||. عرصهء شطرنج. (غیاث). تختهء مربعی که در روی آن مهره های شطرنج را میچینند. (ناظم الاطباء) : آنکه حزمی داشت... و بر بساط خرد و تجربت ثابت قدم شده سبک رو بکار آورد. (کلیله و دمنه). ملک توران مهره کردار است بر روی بساط رأی ملک آرای تو بر مهر، ماهرمهره باز. سوزنی. بر یک نمط نماند کار بساط ملکت مهره بدست ماند چون خانه گشت ششدر. خاقانی. با حریفان دُرد مهرهء مهر بر بساط قلندر اندازیم.خاقانی. - بساط لهو؛ مجلس عیش و عشرت و لهو و لعب : بساط لهو بینداز و برگ عیش بنه بزیر سایهء رز بر کنار شادروان. سعدی (قصاید||). دستگاه. (غیاث) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بمجاز، شادروان. (مهذب الاسماء) (دهار) : بر بازی توان دیدن بساط بارگاه او اگر داری سر آن سر درآ کان بارگاه اینک. خاقانی. پیش مقام محمود اعنی بساط عالی(۷) گوهرفروش من بهْ محمود محمدت خر. خاقانی. بسا بساط خداوند ملک دولت را که آب دیدهء مظلوم در نوردانند. سعدی (قطعات). گرچه دوریم از بساط قرب، همت دور نیست بندهء شاه شماییم و ثناخوان شما. حافظ ||. برگ درخت سَمَر که زیر آن چادری گسترده برگرفته باشند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پارچه ای که زیر درخت سمر گسترانند و بر درخت زنند تا میوه بر آن فروریزد. (از اقرب الموارد ||). ج، بِسط و بُسط و بُسُط. (ناظم الاطباء). (۱) - در تداول فارسی زبانان [بَ] . (۲) - ن ل: ور. (۳) - ن ل: نشاط. (۴) - ن ل: بساطش. (۵) - ۶) .Polygonum aviculare) - در هر سه معنی فرش و سفره و اسباب خانه بکار رود. (۷) - ایهام به معنی نطع جواهرفروش نیز هست.

بساط.

[بَ] (ع اِ) زمین هموار و زمین فراخ. (منتهی الارب). زمین هموار و فراخ. (ناظم الاطباء). زمین پهناور و بدین معنی شاعر گوید : و دون یدالحجاج من ان تنالنی بساط لایدی الناعحات عریض. (از اقرب الموارد). زمین هامون. (مهذب الاسماء). زمین وسیع : سپهبد سوی آسمان کرد روی چنین گفت کای داور راستگوی گر ایدونکه پیروز گردم بجنگ کنم روی گیتی بر ارجاسب تنگ نبیند کسی پای من بر بساط مگر در بیابان کنم صد رباط.فردوسی. مرحله ای دید منقش رباط مملکتی دید مزور بساط.نظامی. برنشکستند هنوز این رباط درننوشتند هنوز این بساط.نظامی. - بساط کون و مکان؛ سطح کرهء زمین و تمام دنیا و گیتی و همهء عالم. (ناظم الاطباء). - بساط نورد؛ زمین نورد. طی کنندهء زمین درهم نوردندهء زمین : دید کین گنبد بساط نورد از همه گنبدی برآرد گرد.نظامی. - بساط درنوردیدن؛ زمین سپریدن. زمین درنوردیدن ||. متاع و سرمایه. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء) (آنندراج). لفظ مذکور مجازاً بمعنی سرمایه اطلاق می شود. (فرهنگ نظام). - ته بساط؛ از مایه اندکی باقی مانده ||. جامه خانه. (دهار). رجوع به جامه خانه شود ||. دیگ کلان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء (||). حامص) فراخی میدان. (غیاث) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بساط.

[بُ / بِ] (ع اِ) جِ بِسط و بُسط و بُسُط. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

بساط.

[بَ] (اِخ) توفیق بن احمد بساط متوفی (۱۳۳۴ ه .ق. / ۱۹۲۶ م.) یکی از شهدای آزادی خواه عرب در دوران تسلط ترکان بود وی در صیدا متولد شد و در بیروت و اسلامبول تحصیل کرد و از اعضای انجمن ادبی اسلامبول و جمعیهٔ العربیهٔ الفتاهٔ (عربی جوان) بود در جنگ جهانی نخستین با گروهی از آزادیخواهان عرب دستگیر و پیش از سی سالگی اعدام شد. (از اعلام زرکلی).

بساط آباد.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان یوسف وند بخش سلسله شهرستان خرم آباد که در ۲۱ هزارگزی باختر الشتر و ۵ هزارگزی باختر راه شوسهء خرم آباد به کرمانشاه در جلگه واقع است. منطقه ای است سردسیر با ۱۸۰ تن سکنه. آبش از رودخانهء کهان، محصول آنجا غلات، حبوب، شغل مردمش زراعت، گله داری و راهش مالرو است. ساکنان آن از طایفهء یوسف وند میباشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بساطت.

[بَ طَ] (ع اِمص) سادگی. (ناظم الاطباء). رجوع به بساطهٔ شود.

بساطهٔ.

[بَ طَ] (ع مص) فراخ زبان گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گشاده زبان و مازح گردیدن یا بسیط و ساده بودن. (از اقرب الموارد). فراخ زبان گردیدن و بی پروا سخن گفتن. (ناظم الاطباء ||). چگونگی جسم مفرد. (ناظم الاطباء) (دزی ج ۱).

بساطی.

[بِ] (ص نسبی، اِ) خرده فروش و خرازی فروش. (ناظم الاطباء).

بساطی.

[بَ] (اِخ) قاضی القضاهٔ شمس الدین محمد بن احمدبن عثمان شیخ الاسلام متولد ۷۵۶ ه . ق. در فنون مختلف استاد شد و به شیخونیه و فراس تدریس کرد و عهده دار قضای مالکیه شد و کتبی تصنیف کرد و در رمضان ۸۴۲ ه . ق. درگذشت. (از کتاب حسن المحاضرهٔ فی اخبار مصر و القاهرهٔ ص ۲۱۳).

بساطی افشار.

[بَ ی اَ] (اِخ)محمدباقربیک برادر احمدبیک اختر شاعر فارسی گوی قرن سیزدهم. رجوع به حدیقهٔ الشعراء احمدبن ابی الحسن شیرازی نسخهء خطی کتابخانهء سلطان القرائی و فرهنگ سخنوران شود.

بساطی سمرقندی.

[بَ ی سِ مَ قَ] (اِخ)شاعر پارسی گوی قرن نهم بود در ایام خلیل بهادر پسر میرانشان گورکان متوفی ۸۴۰ ه . ق. شهرت یافت نخست حصیری تخلص میکرد و چون نزد عصمت بخاری تلمذ کرد وی را بدین لقب ملقب ساخت. دولتشاه در تذکره و میرعلیشیر در مجالس النفایس او را یاد کرده اند. نسخهء دیوانش در کتابخانهء دانشگاه طهران موجود است. (فهرست دانشگاه ج ۲ ص۲۴۲ و الذریعه ج ۹). صاحب قاموس الاعلام ترکی رباعی زیر را از او آورده است : شاه اسبی بشاعری بخشید که چو تندیش چشم چرخ ندید بود تند این قدر که از دنیا نفسی تا بآخرت برسید. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲). مؤلف مجالس النفایس آرد: مولانا بساطی از سمرقند بوده و در طبع شوخی تمام داشته اما بغایت عامی بوده است. این مطلع از اوست: دل شیشه و چشمان تو هر گوشه برندش مستند مبادا که بناگه شکنندش. قبرش در سمرقند است. (مجالس النفایس ص۱۳). و رجوع به ترجمهء مجالس النفایس از فخری هراتی و حکیم شاه محمد قزوینی معروف به حکیم، آتشکدهء لطفعلی بیک آذر، تاریخ ادبیات ادوارد برون ج ۳، شمع انجمن امیرالملک سیدمحمد صدیق خان بهار، بحرالعلوم محمدحسن بن عبدالرسول الحسینی الزنوزی، نسخهء خطی کتابخانهء نخجوانی، ترجمهء تاریخ ادبیات فارسی هرمان اته از رضازاده شفق، خزانه عامره غلامعلی آزاد بلگرامی و فرهنگ سخنوران خیامپور شود.

بساطی شافعی.

[بَ ی فِ] (اِخ) شیخ محمد بن علی بن بدرالدین بن محمد بن عبدالعزیز بساطی شافعی از مؤلفان قرن یازدهم هجری بوده و او راست: التالد والطریف فی فن جناس التصحیف (در علم بلاغت). و شیخ احمد جمالی آن را مختصرکرده است. (از معجم المطبوعات).

بساطی شوشتری.

[بَ ی تَ] (اِخ)سرایندهء پارسی گوی قرن دهم بود سفری به ماوراءالنهر کرد و بخدمت عبدالله ازبک درآمد و بسال ۹۵۵ ه . ق. درگذشت. شعرش در تذکرهء روز روشن آمده است. (از الذریعه ج ۹). و رجوع به تذکرهء روز روشن محمد مظفر و حسین صبا و فرهنگ سخنوران خیامپور شود.

بساعت.

[بِ عَ] (ق مرکب) در ساعت. فوراً : چو دید طلعت نورانی بهشتی تو کند بساعت بر هستی خدای اقرار. مسعودسعد. وگرنه هیبت آن تیغ اژدها پیکر کند بساعت زنار بر میانش تار.(۱)مسعودسعد. رجوع به ساعت شود. (۱) - ن ل: کند بساعت زنار بر میانش مار. (از یادداشتهای مؤلف).

بساق.

[بِ] (ع اِ) جِ بَسقَهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جِ بسقه بمعنی زمین سنگلاخ سوخته. (آنندراج). و رجوع به بسقهٔ شود.

بساق.

[بُ] (ع اِ)(۱) خدو. (منتهی الارب). خدو و اخ. (ناظم الاطباء). تف و لعاب دهان بیرون انداخته و آنچه در دهان باشد ریح خوانند. (آنندراج). خیو چون برآید. آب دهان. بزاق. بصاق. تفو. خیزی. (۱) - لغت یا لهجه ای است از بزاق. رجوع به بزاق شود.

بساق.

[بُ] (اِخ) بصاق. کوهی است بعرفات. (منتهی الارب) (معجم البلدان) (ناظم الاطباء) (قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به مراصد الاطلاع شود.

بساق.

[بُ] (اِخ) نام قصبه ای است میان تیه و ایله. (از معجم البلدان) (از قاموس الاعلام ترکی ||). وادیی است بین مدینه و جار. (از معجم البلدان ||). شهری است بحجاز ||. نام آبی است که در بین مکه و جار واقع شده است. (از قاموس الاعلام ترکی).

بساق.

[بَ س سا] (اِخ) نام نهریست در عراق که آن را بزّاق نیز خوانند به زبان نبطی بساق میخوانند و بساق در نبطی بمعنی کسی است که آب را از مجرا قطع کند و برای خود جاری سازد. در نهر بساق فاضل آب سیل فرات گرد می آید و از این رو آن را بزاق گویند. (از معجم البلدان).

بساق القمر.

[بُ قُمْ قَ مَ](۱) (ع اِ مرکب)بساقة القمر. سنگی است سپید صاف متلالا. زبدة القمر. رغوة القمر. (یادداشت مؤلف). و رجوع به دزی: زبد و رغو شود. (۱) - Selenite.

بساقة القمر.

[بُ قَ ةُ ل قَ مَ] (ع اِ مرکب)بساق القمر. رجوع به بساق القمر شود.

بساک.

[بَ] (اِ) تاجی را گویند که از گلها و ریاحین و اسپرغمها و برگ مورد سازند و پادشاهان و بزرگان روزهای عید و جشن و مردمان در روز دامادی بر سر گذارند. (برهان) (فرهنگ نظام). چون تاجی بود که از اسپرغمها کنند. (لغت فرس اسدی) (رشیدی). تاجی که از گلها بافند، هندش سپهر خوانند. (شرفنامهء منیری). تاجی گویند که از گلها و ریاحین و مورد ساخته در روز اعیاد یا دامادی بر سر کسی نهند. (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). چون تاجی بود از ریاحین و ازهار و انوار و اسپرغمها کنند که در روز عشرت بر سر نهند. (اوبهی) (جهانگیری) (سروری). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۳. و کلمهء پساک شود : هر یک بر سر بساک مورد نهاده(۱) آبش می سرخ و زلف و جعدش ریحان. رودکی. من بساک از ستاک بید کنم با تو امروز جفت سبزه منم. رودکی (از احوال و اشعار رودکی چ ۱ ص ۱۱۹۴). چونکه یکی تاج و بساک ملوک باز یکی کوفتهء آسیاست. رودکی(۲) (از احوال و اشعار رودکی چ ۱ ص۱۲۱۱). همه امیدش آنکه خدمت تو بسرش بر نهد ز بخت بساک.ابوالفرج رونی. ز زیور همه غرق در سیم و

زر بساکی ز گل برنهاده به سر.اسدی. همچو خاک جناب شاه جهان خاک پایت مراست تاج بساک. شمس فخری. (۱) - ن ل: هر یک بر سر بساک مورد نهاده روش می سرخ و زلف و جعدش ریحان. (بنقل از احوال و اشعار رودکی چ ۱ ص۱۰۱۱). (۲) - در فیشی بنام کسایی آمده است،

بساکدان.

[بَ] (اِ مرکب)(۱) کیسه ای که در آن بساکه ها تشکیل میشوند. (گیاه شناسی گل گلاب چ ۱۳۲۶ ه . ش. دانشگاه طهران ص۱۱۸ و ۱۵۱). و رجوع به بساکه شود ||. بجای آنتر(۲) بکار رفته است و آن قسمت بالای پرچمهای گل باشد. رجوع به گیاه شناسی گل گلاب چ ۱۳۲۶ ه . ش. دانشگاه طهران ص ۱۷۸ و گیاه شناسی حبیب الله ثابتی چ ۱۳۲۸ ه . ش. دانشگاه طهران ص۴۱۶ و ۴۶۰ شود. (۱) - Antheridie مرکب از بساک + دان پساوند موضع. (۲) - Anthere.

بساکس.

[بَ کِ] (اِخ)(۱) پسر اردوان و فرمانده تراکیها. (ایران باستان چ ۱ ج ۱ ص۷۳۶). (۱) - Bassaces.

بساکه.

[بَ کِ] (اِ)(۱) برجستگی روی جلبک که اندکی نازکتر است، دراز میشود و نوک آن خم گشته پرتپلاسم درونی آن به قطعاتی چند تقسیم میگردد که هر یک از آنها دو تاژک دارند. (گیاه شناسی گل گلاب چ ۱۳۲۶ ه . ش. دانشگاه طهران ص۱۱۷). و رجوع به بساک شود. (۱) - Antherozoide.

بسال.

[بَ] (ع مص) شجاع و دلیر گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (دزی ج ۱) (از متن اللغة). رجوع به بسالت شود.

بسالت.

[بَ لَ] (ع مص) مأخوذ از تازی شجاعت. (اقرب الموارد). شجاعت و دلیری. (غیاث) (فرهنگ نظام). شجاعت و دلاوری و بی پروایی. (ناظم الاطباء) : فضیحت آن اقوام و بسالت آن مقام دید که عرصهء زمین به عفاریت انس... موج میزد. (ترجمهء تاریخ یمینی) بعد از چند روز بی محابا و درنگ برخلاف راه رای و فرهنگ خنگ بسالت به میدان جنگ رانده تا پای قلعه عنان بازنکشیدند. (درهء نادره چ شهیدی، ۱۳۴۱ ه . ش. ص ۲۹۰). و رجوع به بسالة شود.

بسالمی.

[ ] (اِخ) ادیب امیرمسعود غزنوی بود. بیهقی آرد: و من سخت بزرگ بودم، بدبیرستان قرآن خواندن رفتمی، و خدمتی کردمی چنانکه کودکان کنند و بازگشتمی تا چنان شد که ادیب خویش را که وی را بسالمی گفتندی امیرمسعود گفت: عبدالغفار را از ادب چیزی بباید آموخت...(۱) (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۰۶ چ فیاض ص۱۱۲). و شاید تصحیف سالمی باشد. (۱) - ن ل: بیاموز.

بسالة.

[بَ لَ] (ع مص) شجاعت. (اقرب الموارد). شجاعت و دلیری. (غیاث اللغات). شجاع و دلیر گردیدن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). سخت دلیر شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). شجاعت و دلاوری و بی پروایی. (ناظم الاطباء). دلیر شدن در سختی. و رجوع به بسالت شود ||. کراهت. (اقرب الموارد).

بساله کردن.

[بَ لَ / لِ کَ دَ] (مص مرکب)سودن و صلایه کردن. (ناظم الاطباء).

بسام.

[بَسْ سا] (ع ص) بسیار تبسم کننده. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). خندان و شکفته. (غیاث). خندنده. خنده رو. خوشرو : چو چرخ بود هیکل شبدیز تو جوال چو صبح بود چهرهء شمشیر تو بسام. مسعودسعد. مراد و مطلب دنیا و آخرت نبرد مگر کسی که جوانمرد باشد و بسام. سعدی (صاحبیه).

بسام.

[بَسْ سا] (اِخ) نام جد ابوالحسن علی بن محمد بن منصوربن نصربن بسام. شاعر مشهور بسامی از مردم بغداد است. محمد بن یحیی صولی از وی روایت دارد. (از لباب الانساب ص۱۲۱). و رجوع به المصاحف ص۶ و ابن بسام شنستری و علی بن محمد بن نصر بسام در همین لغت نامه و الاعلام زرکلی شود.

بسام.

[بَسْ سا] (اِخ) ابن ابراهیم قهری. ابن اثیر در ذیل حوادث سال ۱۳۱۴ ه . ق. دربارهء خلع بسام بن ابراهیم آرد: درین سال بسام بن ابراهیم بن بسام خلع شد. وی از مردم خراسان بود و از لشکریان سفاح با جماعتی خودسرانه و در نهان بمداین رفت. سفاح، خازم بن خزیمه را بسوی وی گسیل کرد و میان آنان نبرد شد. و در نتیجه بسام و همراهانش منهزم شدند و بیشتر کسانیکه به وی پیوسته بودند در حال هزیمت به قتل رسیدند. (از کامل ابن اثیر ج۵ ص۲۱۴، ۲۱۵).

بسام.

[بَسْ سا] (اِخ) (ابو...) موسی بن عبدالله بن یحیی بن جعفر مصدق حسینی کوفی چنانکه در تاریخ ذهبی آمده است با جنگجویان به اندلس رفت و بسال ۴۸۶ ه . ق. در بلاد بنی حماد شهادت یافت. (از تاج العروس).

بسام.

[بَسْ سا] (اِخ) سیستانی. ابن زیاد، مأمور سیستان از جانب ابراهیم بن جبریل حاکم سیستان بود صاحب تاریخ سیستان آرد: و ابراهیم بن جبریل را ولایت داد بر سیستان [فضل بن یحیی] و ابراهیم، بسام بن زیاد را اینجا [بسیستان] فرستاد و بسام اندرآمد روز دوشنبه سه روز گذشته از صفر سنهء تسع و سبعین. (تاریخ سیستان چ ۱ ص۱۵۴).

بسام.

[بَسْ سا] (اِخ) سیستانی از علما و بزرگان ایران و سیستانی الاصل است صاحب تاریخ سیستان آرد: و از پس وی [یحیی بن معاذبن مسلم] بسام مولی لیث بن بکربن عبدمناف بن کنانهٔ [که] از بزرگی درجات و علم بدان جایگاه برسید که خویشتن را بصدهزار دینار بازخرید از مولای خویش، گفتند که خیری خط(۱) نخواهی؟ گفت نه که من خویشتن را بیش از این ارزم و نیک نقد برکشید و بداد. و ابراهیم بن بسام با بزرگی او، پسر او بود. (تاریخ سیستان چ ۱ ص۱۸). و رجوع به ص۸۲ همین کتاب شود. (۱) - کذا و ظ: خیار غبن.

بسام.

[بَسْ سا] (اِخ) کُرد. کورد خارجی، قدیم ترین شاعر پارسی گوی فارس. بهار آرد: لیکن قدیمترین اشعار فارسی که در خراسان و سیستان از طرف حنظلهء بادغیسی، و محمد بن وصیف سگزی و بسام کرد خارجی و غیرهم گفته شد، بزبان فصیح دری بود. (سبک شناسی بهار ج ۱ ص ۲۱). و رجوع به همین کتاب ج ۲ ص ج شود: و بسام کورد از آن خوارج بود که بصلح نزد یعقوب آمده بودند، چون طریق وصیف بدید اندر شعر، شعرها گفتن گرفت و ادیب بود. و حدیث عمار اندر شعری یاد کند: هر که نبود او(۱) به دل متهم بر اثر دعوت تو کرد هم (کذا) عمر ز عمار بدان شد بری کاوی خلاف آورد تا لاجرم دید بلا بر تن و بر جان خویش گشت بعالم تن او در الم مکه حرم کرد عرب را خدای عهد ترا کرد حرم در عجم هر که درآمد همه باقی شدند باز فنا شد که بدید(۲) این حرم. (تاریخ سیستان چ ۱ ص۲۱۱). (۱) - «هر که نبود اوی بدل متهم» بتصحیح بهار در حاشیهء ص۲۱۱. (۲) - « که ندید این حرم» بتصحیح بهار در حاشیهء ص ۲۱۱.

بسامان.

[بِ] (ص مرکب، ق مرکب)(۱) نیک و خوب و راست. (ناظم الاطباء) : که این را ندانم چه خوانند و کیست نخواهد بسامان درین ملک زیست. سعدی (بوستان). کسی گفت و پنداشتم طیبت است که دزدی بسامان تر از غیبت است. سعدی (بوستان). بسامانم(۲) نمی پرسی نمیدانم چه سر داری بدرمانم نمی کوشی نمیدانی مگر دردم.(۳) حافظ || با سامان؛ منظم، مرتب : بزارید در خدمتش بارها که هیچش بسامان نشد کارها. سعدی (بوستان). و رجوع به شعوری، ج ۱ ورق ۱۸۶ شود || خوش حالت || آسوده خاطر. (ناظم الاطباء). (۱) - مرکب از: به ادات صفت + سامان. (۲) - ن ل: ز سامانم. بسامانی. (آنندراج). و صورت متن از حافظ چ قزوینی است. (۳) - صاحب آنندراج دربارهء این بیت چنین آرد: بسامان پرسیدن، بطرز دلخواه پرسیدن و پس از نقل شعر حافظ آرد و جناب سراج المحققین میفرماید که غالباً ز سامانم، بزی تازی باشد چرا که صلهء پرسیدن همی می (ظ: ز) آید و این ترجمهء من است. - انتهی. و ظاهراً نظر مؤلف آنندراج درست نیست و «به» بسامان در این شعر از نوع بای ادات بنظر نمی رسد.

بسام الصیرفی.

[بَسْ سا مُصْ صَ رَ](اِخ) ابوالحسن. تابعی است. (یادداشت مؤلف).

بسامد.

[بَ مَ] (مص مرخم، اِ مرکب) حرکت رفت و آمد متوالی. (واژه های نو فرهنگستان). ترجمهء فرکانس(۱). تردد. (۱) - frequence.

بسامهٔ.

[بَ سْ سا مَ] (ع ص) تأنیث بسام (||. اِخ) از اعلام است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به بسام شود.

بسامی.

[بَسْ سا] (ص نسبی) نسبتی است به بسام، نیای ابوالحسن علی بن محمد... بسام. (از لباب الانساب ص۱۲۱). و رجوع به بسام شود.

بسامی.

[بَسْ سا] (اِخ) بشامی. بسبامی. بنا بنوشتهء بروجردی در اصطلاحات رجالی بی اینکه اسم او را مذکور دارد از وکلای حضرت قائم (ع) بوده است. (از ریحانهٔ الادب).

بسامی.

[بَسْ سا] (اِخ) بغدادی(۱) ابوالحسن علی بن محمد بن منصوربن نصربن بسام بسامی. شاعر بغدادی بود و در زمان مقتدر عباسی میزیست. محمد بن یحیی صولی از وی روایت کرد و بسال ۳۰۲ ه .ق. درگذشت. (از تاج العروس). مؤلف ریحانهٔ الادب آرد: ابوالحسن علی بن محمد بن نصربن منصوربن بسام بغدادی که به ابن بسام نیز معروف است از اعیان شعرای عرب و محاسن ظرفای ایشان و به هجوگویی مشهور بود و کسی از امیر و وزیر و صغیر و کبیر و برنا و پیر از آسیب زبان وی ایمن نبود بلکه پدر و خانوادهء خود را نیز هجو گفتی چنانکه در هجو پدر خود گفته: هبک عمرت عمر عشرین نسرا أ تری اننی اموت و تبقی فلان عشت بعد موتک یوما لاشقن جیب مالک شقا. و ابن خلکان گوید: متوکل عباسی از کثرت عداوتی که دربارهء حضرت علی و حسین (ع) داشته، در سال ۲۳۶ ه . ق. قبر حضرت حسین (ع) را با اصول و ابنیه اش منهدم ساخته و مردم را از زیارت آن مرقد مانع گشت و به شخم کردن و آب بستن به آن فرمان داد پس بسامی اشعاری در این موضوع انشا کرد که از آن جمله است: تاللّه ان کانت امیهٔ قد اتت قتل ابن بنت نبیها مظلوما فلقد اتاه بنوابیه بمثله هذا لعمرک قبره مهدوما. باری بسامی در ماه صفر ۳۰۲ یا ۳۰۳ ه . ق. درگذشت. (از ریحانهٔ الادب ج ۱). سمعانی آرد: بسامی چارپایی به امانت از بعضی همسایگان خویش خواست وی امتناع ورزید آنگاه بدو نوشت: بخلت عنا بادهم عجف لست ترانی ماعشت اطلبه فلاتقل صنهٔ فما خلق ال له مصوناً و انت ترکبه. وی در ماه صفر ۳۰۲ ه . ق. درگذشت. و رجوع به ابن بسام و ابوالحسن علی بن محمد بن نصر در همین لغت نامه و بسامی در انساب سمعانی شود. و ابوریحان در الجماهر داستان بسامی را با عبیداللهبن سلیمان بن وهب وزیر معتضد نقل کرده و گوید بسامی هنگام درگذشت یکی از دو فرزند عبیدالله این ابیات را سرود: قل لابی القاسم المرجی قابلک(۲) الدهر بالعجائب مات لک ابن و کان زینا و عاش ذوالنقص و المعائب حیاهٔ هذا کموت هذا فلست تخلو من المصائب. و چون ابیات به عبیدالله رسید ویرا بخواند و گفت: ای علی چه ابیاتی سروده ای؟ بسامی از زیان رساندن وی بهراسید و به ارتجال گفت این ابیات را سرودم: قل لابی القاسم المرجی لن یدفع الموت کف غالب لئن تولی بما تولی و فقده اعظم المصائب لقد تخطت لک المنایا عن حامل عنک للنوائب. (از الجماهر بیرونی ص۵۹). و رجوع به ص ۶۰ و ۶۱ همان کتاب شود. (۱) - در لغت نامه ذیل ابن بسام و ابوالحسن علی بن محمد و علی بن محمد و در ریحانهٔ الادب محمد بن نصربن منصوربن بسام آمده است. (۲) - ن ل: قاتلک.

بسامی.

[بَسْ سا] (اِخ) طبسی. محمد بن احمد بسامی. محدث است. (منتهی الارب). صاحب تاج العروس آرد: در نسخ چنین است و صحیح بنابر نوشتهء صاحب التفسیر و دیگران، ابومحمد احمدبن محمد بن حسین طبسی بسامی محدث بود. و اسماعیل بن ابی صالح مؤذن از وی روایت کرد. گویا نسبت وی به جدش بسام است. (از تاج العروس). و رجوع به ریحانهٔ الادب ج ۱ شود.

بسان.

[بِ] (حرف اضافهء مرکب) از ادات تشبیه است(۱). مانند و مثل. (ناظم الاطباء). مانند و مشابه و آن یکی از حروف تشبیه باشد. (آنندراج). و رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶ شود. بر سان. بگونه. بکردار. چون. نظیر : بس عزیزم، بس گرامی سال و ماه(۲) اندر این خانه بسان نوبیوک.رودکی. پدید(۳) تنبل او(۴) ناپدید مندل او(۵) دگر نماید و دیگر بود بسان سراب.رودکی. بحق آن خم زلف بسان منقار باز بحق آن روی خوب کز او گرفتی براز. رودکی. بیاستو نبود خلق را مکر بدهان ترا بکون بود، ای کون بسان دروازه. معروفی بلخی. کافر نعمت بسان کافر دین است. معروفی بلخی. همه باز بسته بدین آسمان که بر برده بینی بسان کیان.ابوشکور. آن روی او بسان یک آغوش غوش خشک و آن موی او بسان یک آغوش غوشنه. یوسف عروضی. نال دمیده بسان سوسن آزاد بنده بر آن نال، نال وار نویده.عماره. جدا گشت از او [مادر سیاوش] کودکی چون پری بچهره بسان بت آذری.فردوسی. بدامم نیاید بسان تو گور رهایی نیابی بدین سان مشور.فردوسی. یکی پهن کشتی بسان عروس بیاراسته همچو چشم خروس.فردوسی. نوبهار آمد و آورد گل و یاسمنا باغ همچون تبت و راغ بسان عدنا. منوچهری. نرگس بسان کفهء سیمین ترازوییست چون زرّ جعفری بمیانش درافکنی. منوچهری. بستان بسان بادیه گشته است پرنگار از سنبلش قبیله و از ارغوانش حی. منوچهری. هرهء نرم پیش من بنهاد هم بسان یکی قلی مسکه.حکاک. بسان کوه بپای و بسان لاله بخند بسان چرخ بتاز و بسان ابر ببار. (از تاریخ بیهقی). بسان بتکده شد باغ و راغ کانون گشت در آن ز نور تصاویر و اندرین از نار. حکیم غمناک (از فرهنگ اسدی). بروز هیچ نبینم ترا بشغل و بساز بشب کنی همه کاری بسان خر بیواز خباز قاینی (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی).(۶) بسان گمان بود روز جوانی قراری نبوده است هرگز گمانرا.ناصرخسرو. بستان ز نوشکوفه چو گردون شد تا نسترن بسان ثریا شد بشکفت لاله چون رخ معشوقان نرگس بسان دیدهء شیدا شد.ناصرخسرو. بسان پرستاره آسمان گردد سحرگاهان ز سبزهء آبدار و سرخ گل و ز لاله بستانها. ناصرخسرو. چشمه های روان بسان گلاب در میانش عقیق و درّ خوشاب.نظامی. فرستم قاصدی تا بازش آرد بسان مرغ در پروازش آرد.نظامی. بسان میوه دار نابرومند امید ما و تقصیر تو تا چند.نظامی. دل ز افکار دقیق افگار و من در کار خود روز و شب نالان و سرگردان بسان آسیا. سلمان ساوجی (از فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶). و رجوع به فسان شود. (۱) - مرکب از به + سان. (۲) - ن ل: شادباش. (۳) - ن ل: ندید. (۴) - ن ل: وی. (۵) - ن ل: وی. (۶) - ن ل: نکنی هیچ کار روز دراز کار تو شب بود چو خر بیواز. (از فرهنگ اسدی چ اقبال ص۱۷۳).

بسان.

[بَسْ سا] (اِخ) بستان محله ای است در هرات. (مرآت البلدان ج ۱) (معجم البلدان). رجوع به بستان و مراصدالاطلاع شود.

بساناییدن.

[بَ دَ] (مص) بسانائیدن. بسانیدن. کنانیدن و مشروب کردن فرمودن. (ناظم الاطباء). رجوع به بسانیدن شود.

بسانج.

[بَ نَ] (اِ) گیاهی است به هیأت هزارپای و رنگش مانند روناس سرخ میباشد و بر پوست آن گره ها بود. چون آن را بشکنند درونش زرد برآید. (برهان) (جهانگیری). مؤلف انجمن آرا پس از نقل عبارت برهان می افزاید: اصح بسایج است و بسفایج معرب آن و اصل اسم او بس پایه یعنی بسیارپایه و این خطاست. مؤلف آنندراج پس از نقل عبارت انجمن آرا افزاید و این خطای برهان است که بسایج نوشته. (آنندراج). نام گیاهی. (ناظم الاطباء). و رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۵۴ و کثیرالارجل شود.

بسانی.

[بَ] (ص) بسیار و فراوان افزوده و متزاید. (ناظم الاطباء).

بسانیدن.

[بَ دَ] (مص) مشروب کردن و آب دادن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بساناییدن شود.

بساو.

[بَ] (فعل امر) از مصدر بساویدن. (لغت فرس اسدی ص۴۱۶) : بجانم که آزش همان نیز هست ز هر سو بیارای و ببساو دست(۱).اوبهی. رجوع به بساویدن، پساویدن و بساییدن شود. (۱) - ن ل: ز هر سو بیابی بساود بدست.

بساوایی.

[بِ / بَ یی] (حامص) لامسه. (واژه های نو فرهنگستان ایران).

بساوش.

[بِ / بَ وِ] (اِمص) لمس. پرواس. پرماس. ببساوش. مجش (||. اِ) لامسه. قوهء لامسه. حس لامسه. و رجوع به پسودن و بسودن شود.

بساوند.

[بَ وَ] (اِ) پساوند. قافیهء شعر. (برهان) (اوبهی) (فرهنگ خطی کتابخانهء مؤلف) (فرهنگ سروری). در اصطلاح عروض، قافیه. (ناظم الاطباء). قافیهء شعر باشد و چون در دنبال شعر است پساوند خواندن بهتر است. (انجمن آرا) (آنندراج) : همه باد و همه بند(۱) و همه سست معانی بازگونه با بساوند. لبیبی (از فرهنگ سروری). و رجوع به پساوند و شعوری ج ۱ ورق ۱۵۸ شود ||. هر دو چیز را گویند که با یکدیگر مناسبتی داشته باشند. (برهان). هر دو چیز که با هم مناسبت و مشابهتی داشته باشند. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: خام. (از فرهنگ خطی کتابخانهء مؤلف).

بساونده.

[بَ وَ دَ / دِ] (نف) لمس کننده. (فرهنگ فارسی معین).

بساویدن.

[بَ دَ] (مص) پساویـدن. تماس پیدا کردن. بسودن. لمس کردن(۱). (واژه های نو فرهنگسـتان ایران). متعدی آن بسایانیدن. امساس. (منتهی الارب) : بروغن و آب که اندر جام کنی یک با دیگر نیامیزد و لکن ببساوند بر سطح میان ایشان. (التفهیم). مر گوهر خرد را نبساود نه هیـچ مدبری و نه شـیطانی.ناصرخسـرو. چنان درشت مباش که هرگزت بدست نبساوند. (منتخب قابوسـنامه ص ۴۰). (۱) - Toucher.

بساویده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) لمس شده. بسوده. دست مالیده. (فرهنگ فارسی معین).

بساهنگ.

[بَ هَ] (اِ) آهن پارچه بافی برای سفت کردن آن. (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۳). رجوع به پساهنگ شود.

بسایط.

[بَ یِ] (ع اِ)(۱) بسائط. جِ بسـیطه. مقابل مرکبات. امهات. چیزهای مفرد بدون ترکیب. عناصـر اربعه. (فرهنگ نظام). چیزهای مفرد بـدون ترکیب: قـدما عناصـر اربعه را از بسایط بشـمار می آوردنـد. (فرهنگ فارسـی معین ||). ادویهء مفرده. گیاهان طبی. (فرهنگ فارسی معین ||). اصطلاح منطقی، قضیه های بسیطه. (۱) - Les elements.

بساییدن.

[بَ دَ] (مص) رجـوع بـه بسـودن و پسـودن و پسائیـدن شـود : یکی شارسـان کرده دارد ز سـنگ کـه نبسایـد آن را بـه چنگل پلنگ.فردوسی.

بسأ.

[بَ ءْ] (ع مص) رجوع به بس ء شود.

بسأ .

[بَ سَ ءْ] (ع مص) رجوع به بس ء شود.

بس ء .

[بَ ءْ] (ع مص) بس ء بچیزی؛ انس گرفتن بـدان. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (نـاظم الاطبـاء). خوگر شـدن. (نـاظم الاطبـاء). بسوء. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). انس گرفتن و آرام گرفتن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). تمرین کردن هر چیزی. (از اقرب الموارد ||). بس ء بچیزی؛ سـهل انگاری کردن بدان. تهاون. (از اقرب الموارد). تهاون نمودن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بسوء. (اقرب الموارد).

بس انبار.

[بَ اَ] (اِخ) دهی به چهارده فرسنگ و نیمی شمال احمد حسین. (یادداشت مؤلف). رجوع به احمدحسین و لیراوی، شود.

بسباس.

[بَ] (ص) بسباش. هرزه و بی معنی. (برهان) (رشیدی) (ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). بمعنی سخن هرزه و بی معنی. (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۸) (سروری) : ای(۱) گران جان قلتبان بس بس زین فضولی و حکمت بسباس. مختاری غزنوی (از انجمن آرا، آنندراج، جهانگیری، رشیدی و فرهنگ نظام). ضمیرش وعاء انیسون و قرفه و بسباس و شیرین کاری اعمالش تشریب شربت ریواس... (درهء نادره چ شهیدی چ ۱۳۴۱ ه . ش. طهران ص ۹۷). (۱) - ن ل: که. (رشیدی).

بسباس.

[بَ] (ع اِ) در عربی بزباز. (برهان)(۱). یک نوع گیاه معطر. (ناظم الاطباء). به عربی دوایی است که آن را بزباز و بسباسه هم گویند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۸). بسباس، بسباسه، بسبس، رازیانج. (دزی ج ۱ ص ۸۳). رازیانه. رازیانج(۲) انکزان. نامی است که در مغرب و اسپانیا به رازیانج میدهند. (ابن بیطار ص ۹۵ و ترجمهء فرانسوی آن ج ۱ ص۲۲۷). لفظ مذکور معرب بزباز است نه فارسی. (فرهنگ نظام). در صیدنهء ابوریحان آمده است که برگ جوز بویا را چون از درخت جدا سازند بسباس گویند و بگفتهء دیگر جوز بویا و بسباس از یک درخت است که در اقاصی بلاد هند بود برخی منبت آن را سور و برخی زمین جاوه دانسته اند. بسباس را به رومی زادیقوس گویندو به سریانی بسباس. و منقول مخلصی آورده اند که او را به یونانی طریفولیا و طریفولین گوید. و فرازی گوید اهل هند و سند آن را جادوبوی گویند و به پارسی سبزدار نامند و بقول بعضی به هندی آن را ابرسناروا (کذا) گویند. (از ترجمهء صیدنه نسخهء خطی کتابخانه مؤلف). و رجوع به بسباسه شود. - بسباس صخری؛ بسباس بحری. بسباس هند. (دزی ج ۱). (۱) - بسباس بمعنی Fenouil در مغرب و اسپانی این کلمه را به رازیانج اطلاق کنند در الجزایر Besbes گویند. «لک ص ۲۲۷» نقل از حاشیهء برهان قاطع چ معین: بسباس). و رجوع به فرهنگ فارسی معین شود. (۲) - Myristica moschata.

بسباسا.

[بَ] (معرب، اِ) به سریانی نوعی از حرمل عربی است و آن دوایی باشد که برگ آن مانند برگ بید بود لیکن کوچکتر از آن است و گل آن مانند یاسمن سفید و خوشبو میباشد و حرمل عربی را به یونانی مولی بکسر لام و به فارسی صندل دانه خوانند. (برهان) (هفت قلزم) (از انجمن آرا) (آنندراج). نوعی از حرمل. (ناظم الاطباء). و رجوع به بسباس شود.

بسباسهٔ.

[بَ سَ] (اِخ) نام زنی از بنی اسد. (منتهی الارب). و امرؤالقیس در این شعر از وی نام برد: الا زعمت بسباسهٔ الیوم اننی کبرت و أن لایشهد اللهو أمثالی. (از تاج العروس).

بسباسهٔ.

[بَ سَ] (اِخ) دخت ابرههء حبشی. او و برادرش مسروق بن ابرهٔ از ریحانهٔ دختر علقمه باشند که سابق زن ابومُره بود و ابرهه به زور

از وی بستد. (طبری ج ۱ ص ۵۵۰).

بسباسه.

[بَ سَ] (معرب، اِ) پسپاسه(۱) و بزباز درختی است در عرب مشهور، به خورد مردم و ستور آید و مزه و بویش به مزه و بوی گزر ماند. (منتهی الارب). معرب بزباز. به هندی جاوتری گویند. (غیاث) (آنندراج). به شیرازی بزباز گویند. (اختیارات بدیعی). درختی بود. (مهذب الاسماء). بزبار. (ناظم الاطباء). ابن ماسویه گوید پوست کوزبو است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بمعنی رافه باشد. (جهانگیری). حرمل عربی است. (مخزن الادویه). پوست دوم جوزبو است. دارکیسه. جارکون. چارگون. (فرهنگ فارسی معین). قشرالعفص. جوز بویا ||. گل درخت جوز بویا که سابقاً در تداوی مورد استعمال داشته است. (فرهنگ فارسی معین). گل درخت قرنفل است و میوهء درخت قرنفل جوز بویاست که آن را جوزالطیب نیز گویند (ابن بطوطه). و رجوع به فهرست مخزن الادویه و ابن بیطار و ترجمهء فرانسوی آن ص ۲۲۲ و نخبهٔ الدهر ص۱۵۴ و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۷ و دزی ج ۱ و اختیارات بدیعی و بسباس شود. (۱) - Macis.

بسباسی.

[بَ] (اِخ) ابن ابی اصیبعه در ذیل شرح حال ابن جلجل و دربارهء ترجمان کتب یونان به عربی گوید: در آن زمان (۳۴۰ ه . ق.) در قرطبه گروهی از اطبا بودند که در زمرهء محققان بشمار میرفتند و دربارهء استخراج مجهولات ادویه (عقاقیر) کتاب دیسقوریدس و برگرداندن آن به عربی بسیار کوشا بودند که از آن جمله اند: محمد معروف به «شجار» گیاه شناس و نیز مردی معروف به بسباسی و دیگران. (از عیون الانباء ب ۴۷).

بسباش.

[بَ] (اِ) رجوع به بسباس و فرهنگ جهانگیری شود.

بسبامی.

[بَ] (اِخ) بسامی یا بشامی. رجوع به بسامی شود.

بسبایج.

[بَ یَ] (معرب، اِ) بسپایه. اضراس الکلب. بسفایج(۱). رجوع به بسپایه، بسپایک و ابن بیطار و ترجمهء فرانسوی آن ص ۲۲۰ شود. (۱) - Polypod e, Fougere.

بسبب.

[بِ سَ بَ] (حرف اضافه مرکب)بجهت و بدلیل. (ناظم الاطباء). و رجوع به سبب شود.

بس بر.

[بَ بَ] (اِ) در تداول عوام چوبی پهن افقی که بر سربیل و زیر دسته گذارند تا بیل زن پای بر آن نهد و فشار پای را بر فشار دو دست در فروبردن بیل به زمین مزید کند. (یادداشت مؤلف).

بسبر.

[بَ بَ] (اِخ) دهی است به همدان. و رجوع به صائن الدین عبدالملک بن محمد بسبری شود.

بسبس.

[بَ بَ] (ع اِ) زمین بی آب و گیاه ج، بسابس. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بیابان خالی. (مهذب الاسماء). بیابان خشک. زمین خالی. (دزی ج ۱ ص۸۳ ||). درختی است که از آن پالان سازند یا باین معنی صواب سَیبسَب است. (منتهی الارب). درختی که از آن پالان سازند. (ناظم الاطباء ||). در حاوی نقل میکند: که او را از بلاد هند نقل کنند به اطراف و به هیئت به پوست درخت ماند و او را بجهت بوی خوش در مجمرها بسوزند و این تعریف کافی نیست و این صفات دلالت کند بر آنکه او بسباس است. (ترجمهء صیدنه ابوریحان نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ورق ۲۴ ب).

بس بس.

[بُ بُ / بَ بَ / بِ بِ] (ع اِ)کلمه ای است که بدان گوسفندان را خوانند و شتران را زجر کنند و ناقه را انس دهند برای دوشیدن شیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بس بس.

[بَ بَ] (اِخ) ابن عمروجُهنی هم سوگند بنی ساعدهٔ بن خزرج. (از الاصابهٔ ج ۱ قسم اول ص۱۸۶). یکی از انصار و صحابه است و در غزای بدر حضور داشته. (قاموس الاعلام ترکی). و رجوع به منتهی الارب و الاستیعاب و امتاع الاسماع ص ۶۳، ۶۵، ۷۶ و بسبسهٔ شود.

بسبسهٔ.

[بَ بَ سَ] (ع مص) سرعت نمودن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بلفظ بس بس خواندن. (منتهی الارب). بلفظ بس بس خواندن ناقه را. (آنندراج). و بسبسهٔ بالغنم او الناقهٔ؛ بلفظ بسبس خواندن گوسپند یا شتر را. (ناظم الاطباء ||). مداومت کردن بر چیزی. (منتهی الارب). مداومت کردن ناقه بر چیزی. (آنندراج): بسبسهٔ الناقه؛ مداومت کردن ماده شتر بر چیزی. (ناظم الاطباء).

بسبسهٔ.

[بِ بِ سَ] (اِ) گیاهی است. مو. تامساورت تامشاورت.(۱) کمون الجبل. (یادداشت مؤلف). رجوع به مو، کمون الجبل و تامساورت شود. (۱) - Meum.

بسبسهٔ.

[بَ بَ سَ] (اِخ) بسبسهٔ بن عمروبن ثعلبهٔ بن خرسهٔ بن زید... هم سوگند بنی طریف بن الخزرج بن ساعدهٔ... بود و بگفتهء ابن اسحاق وی را بسبس نیز گویند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۲. و بسبس بن عمرو والاستیعاب ص۷۱. و امتاع الاسماع ص۶۳ شود.

بسبط.

[بَ بَ] (اِخ) موضعی است. (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به بسبهٔ شود.

بسبط.

[بَ بُ] (اِخ) کوهی است از کوههای سراهٔ و تهامه. (معجم البلدان).

بسبهٔ.

[بَ بَ] (اِخ) رجوع به بسبط شود.

بسبهٔ.

[بَ بَ] (اِخ) نام یکی از قرای بخارا است. (از معجم البلدان) (از لباب الانساب). رجوع به بَسبَط شود ||. بسبهء سفلی؛ بگفتهء اصطخری از اعمال فرغانه است. (از معجم البلدان ||). بسبهء علیا؛ این محل نیز بگفتهء اصطخری از اعمال فرغانه است و نخستین ناحیه از نواحی فرغانه است هنگامی که از سوی خجندهٔ بدان درآیند. (از معجم البلدان).

بسبی.

[بَ بی ی] (ص نسبی) منسوب به بسبهٔ از قرای بخارا. (لباب الانساب) (سمعانی) (معجم البلدان). و رجوع به بسبهٔ شود.

بسبی.

[بَ بی ی] (اِخ) احمدبن محمد بن ابی نصر بسبی (از محدثان بود) و بر حسب نقل سمعانی از ابوکامل بصیری منسوب به بسبهٔ از قرای بخاراست. (از معجم البلدان). و رجوع به اللباب ص ۱۲۱شود.

بسبیلهٔ.

[بَ لَ] (اِ) نوعی جُلبان (دانهء خلر) بزرگ جثه، سبزرنگ و در نزد مردم مصر بهتر از جلبان باشد. (مفردات ابن بیطار ص۹۵) صحیح کلمه چنانکه لکلرک آرد بِسیلَه است. رجوع به بسیله شود.

بس پایک.

[بَ یَ] (اِ مرکب) رجوع به بسپایه شود.

بسپایه.

[بَ یَ] (اِ)(۱) بسپایج. دارویی باشد و آن بیخ گیاهی است گره دار شبیه به هزارپا و معرب آن بسفایج است و بتعریب اشتهار دارد و بتازی اضراس الکلب و ثاقب الحجر خوانند. مسهل سوداست. (برهان) (منتهی الارب) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (سروری). گیاهی است بر هیئت هزارپا و بر پوست آن گره ها بود و رنگش به روناس ماند و چون بشکنند درونش زرد بود، بسفایج معرب آن و بعضی بسپایج فارسی دانسته اند. (رشیدی). گیاهی گره دار و شبیه به هزارپا که بسفایج معرب آنست. (ناظم الاطباء). ریشه ای است دوایی که از آن شعب متعدد میروید. معنی لفظی آن بسیارپایه است بجهت شعب و شاخهای آن و معرب آن بسفایج است. (فرهنگ نظام). بس پایک. بس پایه. کثیرالارجل. بس گوی. پرگوی. تشتیوان. بولوبودیون(۲) فولوفودیون. سقی رغلا. سکی رغلا. سرخسی از نوع سرخسیان. از گروه سرخسها جزو دستهء نهانزادان آوندی، تقسیم برگ این گیاه فقط یکبار انجام میشود ولی عمیق است. در ایران در نواحی مازندران و گیلان و گرگان فراوان است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - معرب از بس بمعنی بسیار، و پایه = پای بمعنی بسیار پای. Polypodium vulgare = Polypode.. (گیاه شناسی گل گلاب). در یونانی Polupodhionبهمین معنی. («لک ۱ ص ۲۲۰» حاشیه برهان قاطع چ معین: بسپایه). (۲) - ظ: پولیدیون.

بسپورس.

[بُ پُ رُ] (اِخ)(۱) شهر باستانی به کرانهء شرقی شبه جزیرهء کریمه که بر روی آن بندر کنونی کرچ(۲) بنا شده است. (فرهنگ ایران باستان ص ۲۴۰ ح). (۱) - Kerch - (۲) .Bosporos.

بست.

[بَ] (اِ) سد. (برهان) (هفت قلزم). بند و سد. (ناظم الاطباء (||). مص مرخم) بستن. سد نمودن. (انجمن آرا) (آنندراج). بستن و سد کردن. (فرهنگ نظام) : و حصارها بر آمل و ساری بست فرمود و بکهستانها قلعه ها ساخت. (تاریخ طبرستان). هم از بامدادان در کلبه بست به از سود و سرمایه دادن ز دست. سعدی (بوستان). - بست و بند؛ یعنی استحکام و ضبط. (رشیدی ||). - در تداول عامه، اصلاح کردن: بست و بند این کار با شماست ||. - زد و بندهای سیاسی و اداری. (فرهنگ فارسی معین). و بیشتر بند و بست معمول است. رجوع به بند و بست شود. - بست و گشاد؛ رتق و فتق. اصلاح امور : و کاهلی را خرسندی مخوان که نقش عالم حدوث در کارگاه جبر و قدر چنین بسته اند که تا تو در بست و گشاد کارها میان جهد نبندی ترا هیچ کار نگشاید. (مرزبان نامه). ||بسته. - بن بست؛ جاییکه تنها از یکسو آمد شدن توان کردن: کوچهء بن بست. -پای بست؛ پای بند، مقید : که چون ملک ایرانم آمد بدست نخواهم بیکجا شدن پای بست.نظامی. درین بوم بیگانه کم کن نشست مکن خویشتن را بدو پای بست. نظامی. از ایشان بما یک یک آید بدست بپرسیم ازو چون شود پای بست.نظامی ||. - پایه و اساس بنا : خواجه در بند نقش ایوانست خانه از پای بست ویرانست.(۱) سعدی (گلستان). سرایی کنم پای بستش رخام درختان سقفش همه عود خام. سعدی (بوستان). - چوب بست؛ چوبها و تیرهای بهم بسته که برای صعود بنّا و عمله در ساختن عمارت نصب میشود. (فرهنگ نظام). - داربست؛ محوطه ای که دارای ستونهای چوبی و سقف مشبک چوبی است که بر آن شاخهای درخت انگور و امثال آن می بالد. (فرهنگ نظام). - دربست؛ تمام خانه و دکان و غیره: من یک خانهء دربست خریدم. (فرهنگ نظام). ماشین را دربست کرایه کردیم. - سنگ بست؛ بنای سنگی. دژ مستحکم و استوار : ز مهد زر و گنبد سنگ بست مهیاش کردند جای نشست.نظامی. بلی کاین چنین گوهر سنگ بست بدولت توان آوریدن بدست.نظامی. دو برج رزین زین دژ سنگ بست ز برج ملک دور درهم شکست.نظامی. - شکست و بست؛ رتق و فتق : و او کسی است که در حکم بر او غلبه نتوان کرد و در شکست و بست با او گفتگو و برابری نمیتوان نمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۰). - مهره بست؛ گچ اندود : چو شد نیمه ای زین بنا مهره بست مرا نیمهء عالم آمد به دست.نظامی و

رجوع به مهره و مهرهء دیوار در ناظم الاطباء شود ||. اسیر کردن. بندی کردن : با لشکری جراره در کثرت ستاره و صولت سیاره از پهلوانان گزیده و مردان پسندیده روی به ری آورد [آلب ارسلان] و بظاهر آن در حق کسر و شکست شیاطین جبابره و قهر و بست ملاعین فراعنه کرد، آنچه کرد. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۹۷ ||). محکم کردن. مهر و موم کردن. - بست کردن؛ در شاهد زیر ظاهراً به معنی آغشتن است : نخستین که بر نامه بنهاد دست به عنبر سر خامه را کرد بست. فردوسی ||. رفتن و فراخ گام رفتن. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). سبقت نمودن در دویدن. (آنندراج). سبقت نمودن در دویدن و پیشی گرفتن. (ناظم الاطباء ||). عاشق و کسی که دلش گرفتار دیگری بود. (ناظم الاطباء ||). عمامه ای که به روی سر پیچند. (ناظم الاطباء ||). عدد یکصد. (ناظم الاطباء)(۲ ||). قسمت آبی را نیز گویند که برزیگران در میان خود کرده باشند. (برهان) (ناظم الاطباء). قسمت آبی را که برزیگران در میانه خود تقسیم کرده اند نیز گویند و منشأ آن بستن و گشادن آب بوده. (انجمن آرا) (آنندراج) (از هفت قلزم). قسمت آب که برزگران برهم بخشند. (فرهنگ اسدی). قسمت آبی که به هر برزگر در آب مشترک میرسد، در این صورت از مصدر بستن است که در اینجا از باب آب بستن به زمین استعمال شده. (فرهنگ نظام) : و گرش آب نبودی و حاجتی(۳) بودی ز نوک هر مژهء آب راندمی صد بست. خسروانی (از فرهنگ اسدی ص۴۷ ||). کوه. (برهان) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء ||). شهرپناه. (ناظم الاطباء). - دیواربست؛ حصار شهر : و از پشت دیواربست شهر و حوالی و حوائل با احزاب حراب جرأت مناحرت و مناجزت نکرد... (درهء نادره چ شهیدی چ تهران ۱۳۴۱ ه . ش. ص۲۸۳ ||). دری که بطور عمودی بالا و پایین رود و در مصب رود یا نهر برای سد کردن آب یا رها کردن آن بکار رود. ج، بستان. (از دزی ج ۱ ص۸۳ ||). گره. (برهان) (ناظم الاطباء) (هفت قلزم). عقده. گره. (فرهنگ فارسی معین ||). پناه گاه: در این زمان اصطلاح شده مردی که از بیم به اصطبل پادشاه گریزد یا در مرقد امامزاده پناه برده بنشیند تا بحقیقت امر او برسند گویند بست نشسته. (انجمن آرا) (آنندراج). در بهار عجم نوشته که: بر دور مزارات حضرات بفاصلهء یک کروه کمابیش از جهت منع درآمدن دواب چوب بست کنند و بر گنهکاری یا دادخواهی که در آن بست درآید کسی مزاحم حال او نمیتواند شد و خدمهء مزارات مقدسات به حمایت دادخواه فراهم آمده داد او از بیدادگر ستانند و بجای چوب بست زنجیربست هم کنند. (آنندراج). پناه گاه و جایی که مردم بآن پناه آورده متحصن شوند. (ناظم الاطباء). محوطه ای که اگر مقصر در آن وارد شود حکومت باو دست نمی یابد مثل مساجد بزرگ و مزارهای مقدس و سرطویله شاه و اعیان بزرگ: فلان قاتل در مسجد شاه بست نشسته. عموماً در جلو محوطهء بست زنجیرکشیده است که زنجیر بست نامیده می شود... لفظ مذکور مأخوذ از بستن است چه در بست مذکور پناه گیرند محفوظ و راه مخالفین او به او بسته است. (از فرهنگ نظام). و رجوع به بست شکستن و بست نشستن شود. پناه جای گناهکاران را، از امکنهء مقدسه و بقاع متبرکه چون مکه یا روضهء رسول (ص) و مقبرهء امامان و امامزادگان و در خانهء شاهان و مردمان بزرگ و در زمان قاجاریه تلگرافخانه، اصطبل همایونی و خانهء مجتهدین که بدان جای پناه برند تا از تعقیب مصون مانند و پلیس و ضابطین و عمال قضا، یا حکام عادةً بآنان تعرض نتوانند کرد و از آنجا بیرون نتوانند آورد. مأمن. ملجاء : خرد از هر خللی بست و ز هر غم فرج است خرد از بیم، امانست و ز هر ورد، دعاست(۴). ناصرخسرو. بست اطراف صحن حضرت رضا (ع). (مجمل التواریخ گلستانه ص۳۳۲). ز بست عشق اگر عاقلی بیا بیرون حصار عافیتی نیست بهتر از زنجیر. محسن تأثیر (از آنندراج). - بست بالا خیابان؛ قسمتی از خیابان معروف به بالا خیابان مشهد بعرض ۲۲ ذرع و امتداد ۹۰ ذرع که نهر بزرگ چشمه گیلاس، چشمهء گُلَسب از وسط آن میگذرد و رفتن حیوانات بدانجا ممنوع است و در قدیم مقصران در آنجا بست می نشستند. رجوع به مطلع الشمس ج ۲ ص۲۳۸ شود. -بست پایین خیابان؛ قسمتی از خیابان معروف به پایین خیابان مشهد بعرض ۲۲ ذرع و امتداد ۹۰ ذرع است و مانند بست بالا خیابان نهر چشمه گیلاس از میان آن میگذرد و هر دو بست جزو خیابان علیا و سفلای مشهد است و صحن کهنه فاصلهء میان دو بست است. رجوع به مطلع الشمس ج ۲ ص۲۳۸ شود. - بست شکستن؛ از حد تجاوز کردن. (غیاث) (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین). شکستن و از بین بردن مانع : برده از دل که خیال بت بدمست ترا که شکست است ندانم

دگر این بست مرا. (آنندراج). دست بپایین نبری دست را نشکنی از بیخردی بست را. ایرج میرزا (از مثنوی زهره و منوچهر، از فرهنگ فارسی معین ||). - شخص بست نشسته را از بست بزور بیرون آوردن: فلان حاکم بست مسجد شاه را شکست. (فرهنگ نظام). - بست نشستن؛ در جای بست رفتن و ماندن: فلان شخص را حاکم می خواست بگیرد رفت بست نشست. (فرهنگ نظام). رجوع به بست به معنی پناهگاه شود : گریزگاه دل خسته، زلف چون شست است ستم رسیده علاجش نشستن بست است. میرنجات (از آنندراج). بسته است به مردم سر ره چشم سیاهش خون کرده و در بست نشستست نگاهش. محسن تأثیر (از آنندراج ||). پارهء فلزی است که برای استحکام به صندوق و غیره می کوبند: صندلی ما، شکسته بود بست زدیم. (فرهنگ نظام). - بست زدن؛ پارهء مفتول یا تختهء آهنی را برای وصل نمودن چینی یا ظروف دیگر شکسته و استحکام صندوق و غیر آن بآنها زدن: کاسه چینی ما را بندزن چهار بست زد. (فرهنگ نظام: بستن ||). در تداول امروز تکهء کوچک تریاک که به حقهء وافور چسبانند کشیدن را. رجوع به فرهنگ نظام شود. - بست چسباندن؛ چسباندن بست تریاک بر سر حقهء وافور. (فرهنگ فارسی معین). - بست زدن؛ کشیدن یک بست تریاک: برویم بستی بزنیم. - بست کشیدن؛ کشیدن یک بست تریاک: برویم بستی بکشیم ||. و در این کلمات بصورت مزید مؤخر امکنه آمده است! جربست. سنج بست. مج بست. (یادداشت مؤلف). (۱) - ن ل: پای بند. (۲) - ظ: عدد بیست و در این صورت بکسر بِ مخفف بست باشد رجوع به بِست شود. (۳) - ظ: حاجتش. (۴) - ن ل: شفاست.

بست.

[بِ] (عدد، اِ) مخفف بیست که ترجمهء عدد عشرین است. (غیاث) (آنندراج) (شعوری ج ۱ ورق ۲۰۰). بیست. دو دفعه ده. (ناظم الاطباء). عدد بیست که لفظ دیگرش عشرین است لفظ مذکور مخفف بیست است و در فارسی هندوستان همان مخفف (بست) در تکلم و نثرهم استعمال میکنند که غلط است. (فرهنگ نظام).

بست.

[بَ / بِ] (اِخ) وادیی به سرزمین اربل از ناحیهء آذربایجان در جبال. (از معجم البلدان). نام وادیی در اربل. (ناظم الاطباء). رودی است در اربل از ناحیهء آذربایجان. (مرآت البلدان ج ۱ ص ۲۰۰).

بست.

[بِ] (اِخ) نام دیهی است به کردستان سزاردلان. (انجمن آرا) (آنندراج). دهی است از دهستان خورخوره دیواندره شهرستان سنندج که در ۴۲ هزارگزی باختر دیواندره در دره شمالی کوه چهل چشمه در کوهستان واقع است. سرزمینی است سردسیر با ۳۰۸ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش غلات، حبوب و شغل مردمش زراعت، گله داری و صنایع دستی زنانش جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بست.

[بُ] (اِ) گلزار. (برهان). به معنی گلزار نیز آمده که آن را بستان گویند. (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء). باغی که در آن گل یا میوه یا هر دو باشد در این صورت لفظ مذکور مخفف بوستان (جای بو) است که در معنی باغ استعمال میشود چه در باغ چیزهای خوشبو از میوه و گل هست، لفظ بُسَّد مبدل بست مذکور است. (فرهنگ نظام ||). جایی را نیز گویند که میوه های خوشبوی در آنجا بهم رسد. (برهان)(۱) (ناظم الاطباء). جایی را گویند که میوه های خوش بو در آنجا بسیار

باشد. (جهانگیری) (هفت قلزم). رجوع به بُسَّد شود. جوالیقی در المعرب آرد: و از لفظ بستان کلمهء بَست آمده و آن فارسی است چه هیچیک از ثقات کلمهء عربی مرکب از «ب س ت» نیاورده است. (جوالیقی ص ۵۴ س ۱). (۱) - بست bact و بسد (باغ). («یوستی بندهش ۸۸» حاشیهء برهان قاطع چ معین: بست).

بست.

[بَ] (اِ) بستاوند. پشته. گریوه. زمین ناهموار. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بستاوند شود ||. وقتی است منحوس به مقدار دوازده ساعت که بعد از سه شبانه روز به سبیل دور میاید مبدأ آن از هنگام ابتداءِ اجتماع شمس و قمر است، به هندی آن را بهدرا گویند. (غیاث) (آنندراج). باصطلاح نجوم وقت نحسی را گویند که ابتدای آن از اجتماع شمس و قمر است و دوازده ساعت امتداد دارد و بعد از سه شبانه روز بر سبیل دور برمیگردد ||. محور سنگ آسیا ||. گندم بریان. (ناظم الاطباء).

بست.

[بُ] (اِخ)(۱) آبست، نام ولایتی. (برهان). مملکتی. (ناظم الاطباء). نام ولایتی است از خراسان و از آنجاست ابوالفتح بستی وزیر سلطان محمود. (انجمن آرا) (آنندراج). نام شهری. (شرفنامهء منیری) (هفت قلزم). شهری است از ایران. (غیاث). نام ولایتی است در خراسان ایران. (فرهنگ نظام). شهری بزرگ است. [از حدود خراسان] با باره ای محکم بر لب رود هیذمند نهاده با ناحیتی بسیار و «دَر» هندوستان است و جای بازرگانان است و مردمانی اند جنگی، دلاور و از او میوه ها خیزد که خشک کنند و بجایها برند و کرباس و صابون خیزد. ابوالفتح بستی از این شهر است. (حدود العالم). از اقلیم سیم است... شهری وسط است و هوایش معتدل و آبش از رود، ارتفاعاتش خرما، غله و اندکی میوه باشد. (نزهة القلوب). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود. مؤلف معجم البلدان آرد، شهری است میان سجستان و غزنین و هرات و گمان من اینست که از اعمال کابل باشد زیرا که اخبار و فتوحی که ما از او یافته ایم و بما رسیده مقتضی این قیاس و صحت آن میباشد شهریست که مزاجاً گرم و هوایش حدتی دارد و امروزه آن را گرمسیر مینامند انهار و باغات زیاد دارد ولی خرابست از بعضی فضلا پرسیده اند که بست چگونه است گفته است مثل تثنیهء اوست یعنی بستان است. رجوع به معجم البلدان شود. مؤلف مرآت البلدان آرد: بست از شهرهای سیستان و در دویست و بیست هزار ذرعی قندهار و در نقطهء غربی جنوبی واقع شده و رود هیرمند از حوالی آن میگذرد و مسافت آن تا غزنین سیصد میل است مدتی آن را بست مینامیده اند و در اوایل دولت امیر سبکتکین مقارن ۳۶۷ ه . ق. طغان نامی حصار بست را مسخر داشت و در آن زمان بای توزنامی قصد طغان نموده او را از بست بیرون کرد و طغان ملتجی به امیر سبکتکین شده و وی بای توز را منهزم و طغان را به امیری بست منصوب کرد اما طغان پس از چندی خراج نگزارد و میان وی و سبکتکین جنگ درگرفت و طغان به هزیمت شد و قلعهء بست امیرسبکتکین را شد و بطوریکه از تواریخ مستفاد میشود در زمان شاه عباس ثانی هنگامی که متوجه فتح قندهار بود یکی از سرکردگان وی محراب خان قلعهء بست را بسال ۱۰۵۸ تنگوزئیل بگشود. (از مرآت البلدان) : ز زابلستان تا بدان روی بست بنوی نوشتند عهد درست.فردوسی. ز زابلستان تا بدریای بست(۲) بدو داد بنوشت عهد درست.فردوسی. خروشان همه زابلستان و بست یکی را نبد جامه بر تن درست.فردوسی. بدو بخشید مال خطهء بست. فرخی (از انجمن آرا). تا بود سیستان برابر بست تا بود کش برابر نخشب.فرخی. امیرمحمود از بست تاختن آورد. (تاریخ بیهقی). ناحیتی است از غور پیوسته به بست. (تاریخ بیهقی). بست بدو مفوض شد. (تاریخ بیهقی). بده ار پخته شد وگر نی نی نه تو در بصره ای نه من در بست. انوری (از انجمن آرا). چون منصفی نیابی چه معرفت چه جهل چون زال زر نبینی چه سیستان چه بست. خاقانی. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمهء و نشر کتاب صص ۳۶۹ - ۳۸۶ و بعد و معجم البلدان،

مراصدالاطلاع، دزی ج ۱، شعوری ج ۱ ورق ۲۱۲، رشیدی ص۱۶۸، الجماهر ص۲۰۷، روضات ص۲۶۲، تاریخ سیستان، نزهة القلوب ج ۳ ص ۱۷۸، مجمل التواریخ والقصص ص۳۳۴، حبیب السیر چ قدیم ج ۱ ص ۲۵۲، ۲۷۶، ۳۳۱، ۳۳۵، ۳۳۹،و ۳۳۰، ۴۱۱و، ۴۱۲، تاریخ مغول عباس اقبال ص۵۰، التفهیم ص۱۹۹، ماللهند ص ۲۹۷ س ۱۳، تاریخ بیهقی ص۶۷، ۱۰۱، ۱۲۵، تاریخ جهانگشای جوینی ج ۲ ص۱۹۴و معرب جوالیقی ص ۵۴ س ۱۱، تاریخ کرد ص۲۰۷، تتمهء صوان الحکمه ص۳۵، اخبارالدولة السلجوقیه ص۷، ۱۵، ۹۲، وفیات الاعیان ج ۲ ص۱۲۹ س ۱۲ و حاشیهء همان صفحه، دیوان رودکی و ایران باستان ج ۳ ص ۲۶۷۹ شود. (۱) - در پهلوی Bust , Bast. (مارکورات شهرستانهای ایران ۱۷). و Bustik، بستی منسوب به بست. (اونوالا ۳۹۸). (۲) - شاید رود هیرمند باشد؟

بست.

[بُ] (اِخ) نام قلعه ای است مشهور. (برهان) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). قلعه ای است به حدود افغانستان. رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب صص ۳۶۹ - ۳۶۸ و بعد شود.

بست.

[بُ] (اِخ) بشت. از بلوک نیشابور است. مرحوم قزوینی در تعلیقات لباب الالباب ج ۱ ص ۳۰ دربارهء کلمهء دوغ آباد می نویسد: قصبه ای است از محال نیشابور، در کتب جغرافیای عرب یافت نشد ولی در دمیة القصر در طبقات شعراء نواحی نیشابور در ترجمهء ابومحمد دوغبادی گوید، دوغباد قریه ای است از ناحیهء بست و واضح است که مقصود بست سجستان نیست بلکه بست در اینجا لغتی است در بشت و آن از بلوک معروف نیشابور است مشتمل بر قرای بسیار. یاقوت در معجم الادبا گوید: دوغاباد قصبه ای است از اعمال زواره و زواره از رساتیق نیشابور است. بست و دوغ آباد هم اکنون در خراسان هست و جزء توابع تربت حیدریه می باشد. و رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص ۴۴۰ شود.

بست.

[بُ] (اِخ) از توابع بادغیس است. رجوع به نزهة القلوب ج ۳ ص۱۵۳.

بستا.

[بِ] (اِخ) اوستا. رجوع به اوستا و اوستاک شود.

بستا.

[بَ] (اِ) بوقچه. (ناظم الاطباء). بغچه || . لفافه. (فرهنگ فارسی معین).

بستاخ.

[بُ / بِ] (ص) بیستاخ. استاخ. بی ادب و لجوج باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۲۱۲). بوزن و معنی اَستاخ. (سروری). گستاخ باشد. (رشیدی). بی ادب و لجوج باشد و آن را بیستاخ باضافهء یا نیز گفته اند و بکسر نیز آمده است. (آنندراج)

(انجمن آرا). بمعنی گستاخ است و آن را استاخ نیز گویند. (جهانگیری). گستاخ و جسور لفظ مذکور مخفف بیستاخ است، بی پروا. (فرهنگ نظام). دلیر. رجوع به استاخ و گستاخ شود : محمد بربطی این بشنود گفت و سخت خوش استاد بود و به امیر بستاخ. (تاریخ بیهقی). بزرگی کردن ارچه ناروابیست نه کبر است این که فر پادشاییست اگر نبود بچشم خاصکان ناز ز بستاخی که دارد عام را باز. امیرخسرو (از جهانگیری). بعهد عدل تو بستاخ ننگرد بلبل بروی عارض گلبرگ و طرهء شمشاد. کلامی اصفهانی (از فرهنگ نظام). و رجوع به بیستاخ و استاخ شود.

بستاخ وار.

[بُ] (ق مرکب) گستاخ وار. گستاخانه. دلیرانه. جسورانه : اگر تکلیف از میان برخیزد بستاخ وار یکدیگر را بتوانند دید. (کیمیای سعادت). و رجوع به گستاخ وار شود.

بستاخی.

[بُ / بِ] (حامص) گستاخی. بی پروایی. جسارت. دلیری : و هیچ آفریده ای از حیوانات را قوت و قدرت آن نبود که با ملک این بستاخی اندیشد. (سندبادنامه ص۲۲۲، ۲۲۳).

بستار.

[بِ] (ص، اِ) سست و نااستوار است. (برهان) (جهانگیری) (فرهنگ نظام). بمعنی سست و نااستوار است و اصل آن بی استوار بوده. (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری). سست و نااستوار و بی ثبات. (ناظم الاطباء). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۰۲ شود : عروهٔ الوثقی حقیقت مهر فرزندان اوست شیعتست(۱) آنکو(۲) که اندر عهد او بستار نیست. ناصرخسرو ||. آب سرد. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: شیعه. (از فرهنگ نظام). (۲) - ن ل: آن کس. (از فرهنگ نظام).

بستاق.

[بِ] (اِ) اوستا. اویستا. ابستاق. ابستاغ. ایستا. بستاه. آبستا. افستا. اپستا. ستا. کتاب دینی زردشت. (از مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات پارسی چ ۱۳۲۶ ه . ق. ص۱۱۶). وستا : و [زردشت] کتاب بستاق که ایشان ابستا و وستا خوانند بر گشتاسب عرضه نمود. (مجمل التواریخ والقصص ص۱۲). و رجوع به هر یک از کلمه های مذکور در جای خود شود.

بستام.

[بِ] (اِ) جوهری باشد سرخ رنگ و به عربی مرجان خوانند. (برهان). مرجان. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۲۰۶). بسد. (جهانگیری). صاحب انجمن آرا آرد: در برهان گوید جوهریست سرخ رنگ که به عربی مرجان گویند و این لغت را از جهانگیری نقل کرده و صاحب جهانگیری نوشته بستام باول مکسور به ثانی زده بمعنی بسد باشد و آن را بتازی مرجان خوانند. امیرخسرو فرموده : جهان که نزد(۱) خردمند دفتر ضحک است به نیم خنده نیرزد از آن لب بستام. معلوم میشود که جهانگیری سهو کرده، اصل لغت عربی و مشدد بوده یعنی بسیار تبسم کننده و جهانگیری تشدید سین را گمان دو نقطه و تا پنداشته و بدین قیاس بسام را مرجان معنی کرده و بر آیندگان مشتبه و بمعنی مرجان آورده اند چنانکه میرزا مهدی خان استرآبادی منشی نادرشاه از روی لغت فرهنگ معنی غلط یافته و در کتاب موسوم بدرهء نادره گفته است: اسپ سواری شاه را به ستام بستام آراسته بیاوردند و این خطا او

را از اشتباه صاحب جهانگیری و اقتفا کردن بدو دست داده است اما رشیدی باین معنی ملتفت شده و پیروی جهانگیری نکرده. (انجمن آرا). و رجوع به آنندراج، که عیناً استنباط مؤلف انجمن آرا را رونوشت کرده است، و رشیدی شود(۲) : می صافی درون ساغر زر ببوی ضیمران و رنگ بستام. قاآنی (ازفرهنگ ضیاء). و هیون هامون نورد همایونی را به ستام بستام آمود ملجم کرد... (درهء نادره چ شهیدی ص۱۸۶). و رجوع به توضیح ص۱۰۴۹ همین کتاب شود. (۱) - ن ل: پیش. (۲) - همچنین رجوع به: «مقالهء نفیسی، دربارهء چند لغت فارسی. در یادنامهء پورداود» و حاشیهء برهان قاطع چ معین: بستام شود.

بستام.

[بُ] (اِ) نام درخت افرا در طوالش. رجوع به جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص۲۰۶ شود.

بستام.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان آختاچی بخش حومهء شهرستان مهاباد در ۲۸ هزارگزی خاور مهاباد و ۱۳ هزارگزی باختر شوسهء بوکان به میاندوآب واقع است منطقه ای است کوهستانی، معتدل با ۸۲ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش، غلات، توتون، حبوب و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی مردمش جاجیم بافی است. و در دو محل بفاصلهء یک هزارگزی بنام بستام بالا و پایین مشهور است. سکنه بستام بالا ۲۶ تن می باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴). و رجوع به بسطام شود.

بستان.

[بُ] (اِ) گلزار و گلستان را گویند و مخفف بوستان هم هست. (برهان). بالضم معرب بوستان (از منتخب) در سراج اللغات نوشته که: لفظ فارسی است مرکب از کلمهء بست بالضم که بمعنی گلزار و جاییکه میوهء خوشبو در آن باشد و الف و نون زائد مثل شاد و شادان. (غیاث). بمعنی گلزار و باغ که آن را گلستان نیز گویند و بستان مخفف بوستان است و آن جایی را گویند که بوی گل و ریاحین در آنجا بسیار باشد. (انجمن آرا). صاحب آنندراج پس از تکرار عبارت انجمن آرا آرد: در بهار عجم نوشته که بستان باغ را گویند و این فارسی معرب است بساتین جمع و در فرهنگ، بستان، گلزار و جایی که بوهای خوشبو در آن بود، بست مخفف و بسد مبدل و بوستان مشبع آن و با لفظ کردن مستعمل و با لفظ خوردن کنایه از رستنی و نباتات باغ خوردن. شیخ شیراز آرد : یکی روستایی سقط شد خرش عَلَم کرد بر تاک بستان سرش. سعدی (بوستان). باقر کاشی گوید: اگر هنگام باغ و راغ نبود میانه خانه بستان می توان کرد.(آنندراج). مأخوذ از فارسی باغ و بوستان. ج، بساتین و بساتون. (ناظم الاطباء). باغی که در آن گل یا میوه یا هر دو باشد. لفظ مذکور مخفف بوستان (جای بو) است که محل چیزهای خوشبو از قبیل گل و میوه می باشد. (فرهنگ نظام). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۰۷، ۲۱۹ شود. الفردوس او البستان، الجنة. (نشوء اللغة العربیة ص۹۴). البستان فارسی، معرب و یجمع بساتین. (المعرب جوالیقی ص۵۳ س ۱). حَشّ. حِشّ. حُشّ. (منتهی الارب). جنت. (دهار) (منتهی الارب). حدیقه. (دهار) (تعریفات جرجانی). بستان دیوار کشیده، حدیقه. فردوس. (ترجمان القرآن عادل بن علی). مخرف، مخرفه. جائز. (منتهی الارب). جایی را گویند که میوه های خوشبوی در آنجا بهمرسد. (برهان) (غیاث از سراج اللغات). معرب بوستان. (از ابن درید در جمهره و بنقل سیوطی در المزهر). ج، بساتین. بساتون. (مهذب الاسماء). بهشت. گلزار. توسعاً، باغ. گلشن گلزار و بوستان. (روضهٔ). هر محوطه شامل درختانی که بقدر کافی دور از هم غرس شده باشند تا بتوان در فواصل آنها کشت و کار کرد. ج، بساتین. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بوستان شود : هزار آوا به بستان در کند اکنون هزار آوا. رودکی. و نام او [دختر نعمان بن منذر] حدیقه و بپارسی بستان باشد. (ترجمهء بلعمی طبری). همه جای جنگست میدان اوی بیابان و کوهست بستان اوی.فردوسی. گذر کرد سوی

شبستان خویش همی گشت بر سوی بستان خویش.فردوسی. بوستان بانا، حال و خبر بستان چیست وندرین بستان چندین طرب مستان چیست. منوچهری. بستان بسان بادیه گشته است پرنگار از سنبلش قبیلهٔ و از ارغوانش حی. منوچهری. هرچیزی که ملک من است... یا ملک من شود در بازمانده عمرم از زر یا رزق یا جوهر... یا بستان یا از این اقسام... از این ملک من بیرونست. (تاریخ بیهقی). گه به بستان اندرون بستان شیرین برکشد گه بباغ اندر همی باغ سیاوشان زند. رشیدی. مردم شجر است و جهانش بستان بستان نبود چون شجر نباشد.ناصرخسرو. این شگفتی بین که در نیسان ز بس نقش و نگار خاک بستان را همی زین زینت بستان کنند. ناصرخسرو. من به بستان بهشت اندرم از فضلت حکمت تست درو میوه و ریحانم. ناصرخسرو. و در بستان علم و حکمت بر خوانندگان این کتاب از آنجا گشاده شود. (کلیله و دمنه). تیرمه زینت بگردانید بستان را و داد آن حریر فستقی را رنگ دینار و زریر. سوزنی. تا در زبان تازی بستان بود بهشت نام هزاردستان در بوستان هزار.سوزنی. نیست بستان خراسان را چون من مرغی مرغم آوخ سوی بستان شدنم نگذارند. خاقانی. قصرش گلستان ارم صدرش دبستان کرم در هر شبستان از نعم بستان نو پرداخته. خاقانی. واندر آن بستان کز او دست خسان را گل رسید ای عجب گویی برای چشم من خاری نماند. خاقانی. بنامیزد ز بستان زمانه ز گل قسمم همی خاری نیاید.انوری. دو پستان چون دو سیمین نار نوخیز بر آن پستان گل بستان درم ریز.نظامی. از برگ و نوا بباغ و بستان با برگ و نوا هزاردستان.نظامی. چون سهی سرو برد از آن بستان رفت از آنجا بملک هندستان. نظامی (هفت پیکر). یکی بر سر شاخ و بن می برید خداوند بستان نظر کرده دید.سعدی. بستان بی مشاهده دیدن مجاهده است ور صد درخت گل بنشانی بجای یار. سعدی (کلیات چ مصفا ص۴۷۴). ای باد که بر خاک در دوست گذشتی پندارمت از روضهء بستان بهشتی. سعدی (غزلیات). بستان رخ تو گلستان آرد بار وصل تو حیات جاودان آرد بار. سعدی (رباعیات). تا ببستان ضمیرت گل معنی بشگفت بلبلان از تو فرومانده چو بوتیمارند. سعدی (غزلیات). بستان عارضش که تماشاگه دلست پر نرگس و بنفشه و گلنار بنگرید. سعدی (غزلیات ||). امروز بمعنی پالیز و جالیز و مزارع صیفی باشد. (یادداشت مؤلف ||). در اصطلاح فقها، هر زمین که دیواری آن را احاطه کند و در آن درختان خرمای پراکنده و تاک و درختان دیگر باشد چنان که بتوان در میان درختان آن زراعت کرد اما اگر در چنین زمینی درختان درهم پیچیده باشد و کشت و زرع در آن امکان پذیر نباشد آن را کَرم خوانند چنین است در کافی در مبحث بیان. آنچه در آن خراج و ده یک واجب است و همچنین در دررالاحکام و جامع الرموز. (از کشاف اصطلاحات الفنون) و تعریفات جرجانی با این اختلاف که در تعریفات بجای «کرم» «حدیقه» آمده است. - امثال: بستان بی سر خر؛ بصورت دستور و فرمان یعنی بی سر خر باد، در جایی گویند که جمعی هم ذوق در گرد هم باشند ناگاه مزاحمی ایشان را فرا رسد گویند: بستان بی سر خر : بستان سر خر یافت هلا بار بخر نهْ ماهی تو و آن به که رود مه بسفر بر. قاآنی (از امثال و حکم دهخدا). گاه به نجوی به اهل بزم سراید کاین سرخر را که راه داد ببستان قاآنی (از امثال و حکم دهخدا). - بستان افروز؛ بهار. (ارمغان آصفی). - بستان کردن؛ باغ ساختن. بوستان درست کردن : اگر هنگام باغ و راغ نبود میان خانه بستان میتوان کرد. باقر کاشی (از ارمغان آصفی). - سرابستان یا سرای بستان؛ بستان سرا : سرابستان درین موسم چه بندی درم بگشای تا دل برگشاید.سعدی (طیبات). رجوع به بستان سرا و بستان سرای شود. -سرای بستان؛ یا سرابستان، بستان سرا : برخیز که میرود زمستان بگشای در سرای بستان.سعدی (طیبات). ||بستان معرب و یا محرف بِستان فارسی از ستدن در شعر ابی المهدی آمده است: ولا قائلا زوذا یعجل صاحبی و بستان فی صدری علی کبیر(۱). (المعرب جوالیقی ص۹ (||). اِخ) نام کتاب فقیه ابوالکیت. (از آنندراج). (۱) - زوذاً، زود فارسی و بستان بمعنی خُذ از ستدن فارسی است.

بستان.

[بُ] (اِخ) ابن محمد مقتول در ۲۸۷ ه . ق. او راست رساله ای در اینکه جزء تقسیم میشود الی غیرالنهایهٔ. (یادداشت مؤلف).

بستان.

[بُ] (اِخ) ابوعمرو عراقی از شیوخ ثعلبی است و او راست تفسیری، مرحوم دهخدا در فیشی بی ذکر مأخذ چنین آورده اند: ولیکن چلبی در کشف الظنون چ ۱۹۴۱ م. ستون ۴۴۱ ج ۱ ابوعمرو فراتی آورده است و میگوید ثعلبی نقل کند که وی روایت این تفسیر را از استادش ابوعمرو گرفته است. رجوع به ابوعمرو عراقی و کشف الظنون شود.

بستان.

[بُ] (اِخ) طاق... رجوع به طاق بستان و مرآت البلدان ج ۱ صص۲۰۹ - ۲۱۰ شود.

بستان.

[ ] (اِخ) بسان. محله ای است در هرات. (مرآت البلدان ج ۱: بسان). رجوع به بسان شود ||. نام چند موضع. (از ناظم الاطباء).

بستان.

[بَ] (اِخ) یکی از بخش های شهرستان دشت میشان است که در بین بخشهای موسیان و حومه و هویزه شهرستان دشت میشان واقع است. آبش از قراء بخش از نهرها و شعب رودخانهء کرخه تأمین میگردد. هوایش گرم و در تابستان حرارت آن به ۵۹ درجهء سانتیگراد میرسد. مرکز بخش قصبه بستان میباشد که در سابق آن را شماریه می نامیدند. این بخش از ده قریهء بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۱۲ هزار تن و قراء مهم آن بشرح زیر است: سیدیهء خرابه، ورمم. محصول عمده اش غلات، لبنیات، برنج و شغل مردمش زراعت، حشم داری و ماهیگیری است. زبان اهالی عربی است و پاره ای مردان به فارسی آشنا هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بستان.

[بُ] (اِخ) قصبهء مرکز بخش بستان شهرستان دشت میشان است که در ۳۵ هزارگزی شمال باختری سوسنگرد کنار راه نیمه شوسهء سوسنگرد به بستان و همچنین در حاشیه رودخانهء هوفل که شعبه ای از رود کرخه میباشد واقع گردیده است موقع طبیعی دشت: هوایش گرم با چهارهزار تن سکنه که به زبان عربی سخن میگویند و اغلب مردان به فارسی آشنا هستند. آب قصبه از رودخانهء هوفل تأمین میگردد. شغل مردان ماهیگیری و راهش در تابستان ماشین رو است. در این قصبه بخشداری، بهداری، فرهنگ، شعبهء پست، نمایندهء آمار، پاسگاه ژاندارمری و یک باب دبستان وجود دارد. ساکنان آن از عشایر بنی طرف و سواری و سواعد هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بستان.

[بَ] (اِخ) نام کوهی در لاریجان که رودخانهء لار از طرف جنوب بدان محدود میشود. رجوع به سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو متن ص۱۴۱ ترجمه ص۶۷ شود.

بستان آباد.

[بُ] (اِخ) یکی از بخشهای ششگانهء مرکزی تبریز استان سوم آذربایجان و محدود است: از شمال به بخش ورزقان از شهرستان اهر از جنوب به بخش سراسکند، از خاور به بخش آلان براغوش و بخش مرکزی شهرستان سراب و از باختر بشهرستان اسکو. تغییرات جوی این بخش در تابستان بعلاوهء ۳۰ تا ۳۵ و حداقل آن در زمستان منهای ۱۷ تا ۱۸ درجه می باشد. هوای این بخش سرد و سالم و آبش از چشمه سارها و قنوات و رودخانه های محلی به اسم رودشهری در دهستان عباسی و رود اوجان در اوجان و بارنج چای در دهستان سهندآباد تأمین میشود. مقدار باران سالیانه به ۳۲۰ میلیمتر میرسد. گردنهء شبلی بارتفاع ۱۶۵۴ گز که شوسهء تبریز و تهران از آن میگذرد در دهستان مهران رود این بخش و کوه سهند بارتفاع ۳۷۰۰ گز در جنوب این بخش واقع است. محصول عمده اش غلات، میوه، صیفی، سبزی و درخت تبریزی میباشد. این بخش از چهار دهستان بشرح زیر تشکیل میشود: دهستان پارچه آبادی جمعیت (نفر) اوجان ۴۳ ۱۷۷۰۲ عباسی ۴۴ ۱۷۹۴۳ سهندآباد ۴۰ ۱۹۹۴۹ مهرانرود ۶۴ ۴۰۲۵۹ جمع کل ۱۹۱ ۹۵۴۰۳ قراء مهم آن عبارتند از: لیقوان، بستان آباد، تکمه داش، قبچاق، شنگول آباد، کلوانق، آلانق، بخشایش، کردکندی، باشسیز، حاجی آقا، قره بابا و انباردان. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بستان آباد.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان اوجان بخش بستان آباد شهرستان تبریز در مسیر شوسهء تبریز، سراب، میانه، قرار دارد. مختصات جغرافیایی آن: طول ۴۶ درجه و ۵۰ دقیقه و ۴۰ثانیه. عرض ۳۷ درجه و ۵۰ دقیقه و ۱۵ ثانیه. ارتفاعش ۱۶۷۹ گز و اختلاف ساعت آن با طهران ۱۸ دقیقه و ۱۶ ثانیه می باشد. منطقه ای است کوهستانی سردسیر با ۱۰۰۷ تن سکنه. آبش از رودخانهء اوجان و محصول آنجا غلات، سیب زمینی، شغل مردمش زراعت و گله داری و راهش شوسه است. دارای بخشداری، کشاورزی، ژاندارمری، پست، بهداری و دبستان می باشد. چهار باب مهمانخانه و سی باب مغازه و هفت قهوه خانه دارد. در دو محل متصل بهم بنام بستان آباد بالا و پایین معروف و سکنه بستان آباد بالا ۴۵۹ تن و مرکز بخش است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بستان آرا.

[بُ] (نف مرکب) بوستان آرای. بستان آرای. رجوع به بوستان آرا و بستان آرای شود.

بستان آرای.

[بُ] (نف مرکب) یا بستان آرا. بوستان آرا. باغبان. (آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۵۷ و بستان آرا و بوستان آرا شود.

بستان ابراهیم.

[بُ نُ اِ] (اِخ) در بلاد اسد است. (منتهی الارب). در بلاد اسد است و ابیوردی آورده است: و من بستان ابراهیم غنَّت حمائم تحتها فنن رطیب.(از معجم البلدان).

بستان ابروز.

[بُ اَ] (اِ مرکب) معرب بوستان افروز. جوالیقی در ذیل کلمهء ابرهه آرد: نام نوعی از ریاحین است که به فارسی آن را بستان ابروز نامند. (المعرب جوالیقی ص ۲۰ س ۶). و رجوع به ابن بیطار و بستان افروز شود.

بستان ابن ابی شوراب.

[بُ نِ اِ نِ اَ شَ وا] (اِخ) محلی بنزدیک بغداد در قنطرهء یاسریهٔ. (از تجارب الامم چ عکسی ج ۶ ص۵۵۴).

بستان ابن عامر.

[بُ نِ اِ نِ مِ] (اِخ) نزدیک مکه است و نخلهای یمانیه و هم شامیه دارد. (منتهی الارب)... و راه بصره در اوطاس یا ذات العرق با این راه پیوندد و از ذات العرق تا بستان ابن عامر درو آب بسیار است، بیست و دو میل و متعشی به غمرذی کنده است بر پانزده میل از بستان ابن عامر تا مکه بیست و چهار میل... (نزهـهٔ القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیـدن ص ۱۶۸). یاقوت آرد همان بستان ابن معمر است. رجوع به بستان ابن معمر و امتاع ج ۱ ص۵۵ شود.

بستان اپروز.

[بُ اَ] (اِ مرکب) رجوع به بستان افروز شود.

بستان ارم.

[بُ نِ اِ رَ] (اِخ) یکی از باغهای معروف شیراز بوده است. و رجوع به تاریخ ادبیات برون ج ۳ ص ۲۱۹ شود.

بستان افروز.

[بُ اَ] (اِ مرکب) بوستان افروز. گلی است سرخ رنگ و بی بوی که آن را تاج خروس و گل یوسف نیز گویند و بعضی اسپرغم را که ضیمران باشد بستان افروز میگویند و بجای فا، بای فارسی هم آمده است. (برهان). سرخ مرد یا سرخ مرز یا گل یوسف. (سروری). گل تاج خروس که بعضی اهل هند آن را کلغا گویند. (غیاث). نام گلی است سرخ رنگ که به تاج خروس اشتهار دارد. (انجمن آرا). گلی است سرخ که خوشبو نیست و نام دیگرش تاج خروس است. (فرهنگ نظام). نام گلی است سرخ رنگ که به تاج خروس اشتهار دارد و مرادف چمن افروز باشد. (از آنندراج). گل تاج خروس. (رشیدی). نام گلی است سرخ رنگ به تاج خروسک اشتهار دارد. (جهانگیری). تاج خروس گیاهی است که گلش مثل گوشت سر خروس است. عبهر. (منتهی الارب). گل حلوا. (تحفهء حکیم مؤمن). اهل بغداد او را باین اسم خوانند و در میافارقین او را زینهٔ الریاحین گویند و در بعضی مواضع داح نیز گویند. و عرب هر چیزی را که بصورت نیکو بود داح و داحه گویند و او نوعیست از بقله یمانی. (ترجمهء صیدنه ابوریحان). و رجوع به فهرست مخزن الادویه ص۱۳۹ و ابن بیطار ص۹۴ و ترجمهء فرانسوی آن ص۲۲۵ شود : گر نخواهی بدم سرد صبا درگیرد در شبستان چمن شعلهء بستان افروز. سیف اسفرنگ. خیری و خطمی و نیلوفر و بستان افروز همچنانست که بر تختهء دیبا دینار.سعدی. خیری و خطمی و نیلوفر و بستان افروز نقشهایی که درو خیره بماند ابصار. سعدی (قصاید). ... رخ بستان افروزش سَنا... (درهء نادره چ شهیدی ص۹۳ ج ۹ ||). ریحان کوهی. (فرهنگ فارسی معین).

بستان افندی.

[بُ اَ فَ] (اِخ) مصطفی بن محمد متوفی ۹۷۸ ه . ق. او راست: حاشیه بر تفسیر بیضاوی یا انوارالتنزیل (سورهء انعام). رجوع به

مصطفی بن پیرمحمد آیدینی و کشف الظنون ج ۱ ستون ۱۹۱ شود.

بستان الشمال.

[بُ نُشْ شَ] (اِخ) یکی از باغهای برآورده‌ء امیرتیمور بتقلید از باغهای شیراز در سمرقند. رجوع به تاریخ ابن عربشاه و تاریخ ادبیات ادوارد برون ج ۳ ص۲۱۹ شود.

بستان الغمیر.

[بُ نُلْ غُ مَ] (اِخ) در دوران جاهلیت آن را غَمرُذی کِندَهٔ میگفتند آنگاه گروهی از بنی مخزوم در آنجا زمین گرفتند و آن را به نام بستان الغمیر خواندند. (از معجم البلدان). و رجوع به حاشیه‌ء المعرب جوالیقی ص۷۷ و الموشح ص ۳۶۸ شود.

بستان المسناهٔ.

[بُ نُلْ مُ سَ] (اِخ) در بغداد است. (منتهی الارب).

بستان الموما.

[بُ نُلْ] (اِخ) نام بستان معروفی به بصره بوده است. رجوع به تجارب الامم ج ۵/۷ چ عکسی لیدن ۱۹۱۳ م. ص۴۶۹ شود.

بستان النجمی.

[بُ نُ نْ نَ] (اِخ) نام بستان معروفی به بغداد بود. رجوع به تجارب الامم چ عکسی لیدن ۱۹۱۳ م. ج۵/۷ ص ۳۱۱ شود.

بستان الورد.

[بُ نُلْ وَ] (اِخ) نام باغ معروفی از آن عباس بن حسین. در شهر بغداد بوده است. رجوع به تجارب الامم چ عکسی ۱۹۱۳م. لیدن ج ۵ و ۷۱۱ ص ۶۱.

بستان بان.

[بُ] (ص مرکب، اِ مرکب)(۱) یا بوستانبان. باغبان و آنکه درختان را پیرایش میکند. (ناظم الاطباء). رجوع به بوستان بان و بستان پیرا شود. مؤلف نشوءاللغهٔ آرد: عوام مصر باغ بان را جنائنی و مردم عراق بغوان یا بغوان چی (محرف باغبان و باغبان چی) یا باغبان نامند و فصحای دوران عباسی بستان بان می گفتند و «تاجی» در عربی نیز مرادف همین کلمه است: کلید از دست بستان بان فتاده ز بستان نارپستان در گشاده.نظامی. رجوع به بوستان بان شود. (۱) - مرکب از بستان (بوستان) + بان پساوند محافظت و مراقبت.

بستان بدوران.

[بُ نِ...] (اِخ) باغ معروفی به بغداد بود در قرن چهارم ه . ق. رجوع به اخبارالراضی چ ۱۹۳۵ م. ص۲۱۸ شود.

بستان پیرا.

[بُ] (نف مرکب، اِ مرکب)بوستان پیرا. باغ پیرایش دهنده را گویند که باغبان باشد. (برهان) (هفت قلزم). باغبان و باغ پیرایش دهنده را گویند که گیاهها و شاخه های خشک را زده از باغ بیرون ریزد. (انجمن آرا) (آنندراج). باغبان. (رشیدی). باغبان و آنکه درختان را پیرایش میکند. (ناظم الاطباء: بستان بان). باغبان که کارش پیراستن باغ است. (فرهنگ نظام) : برده رضوان بهشت از پی پیوندگری از تو هر فضله که انداخته بستان پیرا(۱). انوری (از آنندراج). رجوع به بوستان پیرا و بوستان پیرای و باغ پیرا شود. (۱) - ن ل: پیرای. (از فرهنگ نظام، آنندراج و ارمغان آصفی).

بستان پیرای.

[بُ] (نف مرکب، اِ مرکب)بستان پیرا. بوستان پیرا. رجوع به بستان پیرا و بوستان پیرای شود.

بستان جوی.

[بُ] (اِخ) این نام در فهرست نزهة القلوب (ج ۳ چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن) بصورت فوق آمده است ولی در متن ص۲۰۹ آمده: «سیحان و جیحان دو روداند در ولایت روم و در صورالاقالیم و در مسالک الممالک آمده که سیحان از آنجا برمیخیزد و بر ولایت قسطنطنیه و دیگر بلاد روم گذشته در جوی بستان میریزد.» در متن مسالک الممالک چ ۱۸۸۹ م. لیدن ص۱۷۷ آمده است: «و مخرج سیحان نهر اذنهٔ من بلادالروم و یصب فی البحر الرومی و مخرج جیحان نهرالمصیصهٔ من بلادالروم و یصب فی نهرالتینات...» و در نسخه بدل البسان آمده است و ظاهراً ترکیب بستان جوی و یا جوی بستان و یا بستان همه تحریف کلمهء «تینات» باشند. و رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۱۴۰ و ۱۴۱ ذیل کلمهء: سیحان و جیحان شود.

بستان جی.

[بُ] (اِ مرکب) رجوع به بستان چی شود.

بستان چه.

[بُ چِ / چَ] (اِ مصغر)(۱) باغچه. باغ کوچک. بستان کوچک : در موسم بهار که دریا شود جهان بستانچهء تو گردد همچون بهشت گنگ. سوزنی. (۱) - مرکب از بستان + چه، پساوند تصغیر.

بستان چی.

[بُ] (ص مرکب، اِ مرکب(۱))بستان بان ناطور. باغبان ترک یا محافظ و مراقب باغها، سراها. (دزی ج ۱ ص۸۳ ||). باغبانی که بر اساس مزارعه کار میکند، یا باغبانی که حق برداشت محصول را اجاره میکند. باغبان. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - مرکب از بستان (فارسی) + چی (پسوند ترکی).

بستان چی باشی.

[بُ] (ص مرکب، اِ مرکب(۱)) رئیس باغبانان. (فرهنگ فارسی معین ||). صاحب اختیار سرای. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - از فارسی و ترکی.

بستان حمید.

[بُ نِ حَ] (اِخ) باغ معروفی به بغداد در قرن چهارم ه . ق. بوده است رجوع به اخبارالراضی چ ۱۹۳۵ م. ص۲۱۸ شود.

بستان در.

[بُ دَ] (اِخ) دهی است از دهستان قلقل رود شهرستان تویسرکان که در ۱۳هزارگزی جنوب شهر تویسرکان و هفت هزارگزی جمیل آباد در کوهستان واقع است. منطقه ای است سردسیر با ۱۰۰تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش غلات، مختصری صیفی، انگور و لبنیات و شغل مردمش زراعت، گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بستان دره.

[بُ دَ رِ] (اِخ) دهیست از دهستان سیاه منصور شهرستان بیجار که در ۱۵هزارگزی شمال باختری حسن آباد سوگند و ۵هزارگزی رستم کندی در کوهستان واقع است. با ۴۷۰ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش، غلات، لبنیات و شغل مردمش زراعت، گله داری و صنایع دستی زنان، قالیچه و جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بستاندن.

[بِ دَ] (مص) ستاندن. ستدن : و هر سال خراج بستاندی و عمارت بسیار کرد. (قصص العلماء ص ۸۸). و رجوع به ستاندن شود. - بده بستان؛ در تداول عامه، داد و ستد. دادن و ستدن. رجوع به داد و ستد شود.

بستان رود.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان ناوه کش چگنی شهرستان خرم آباد که در ۱۸هزارگزی خاوری سراب دوره و ۴هزارگزی شمال راه شوسهء خرم آباد به کوهدشت در جلگه واقع است. هوایش معتدل با ۹۰ تن سکنه. آبش از چشمه و محصولش، غلات، حبوب، پشم، لبنیات و شغل مردمش زراعت، گله داری، صنایع دستی زنان سیاه چادربافی و راهش مالرو است. ساکنان آن از طایفهء حاتم وند و چادرنشین اند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بستان رودشرف.

[بُ شَ رَ] (اِخ) دهی است از دهستان ناوه کش بخش چگنی شهرستان خرم آباد که در ۱۵هزارگزی خاور سرداب دوره و ۳ هزارگزی شمال راه شوسهء خرم آباد به کوهدشت در جلگه قرار دارد. هوایش معتدل با ۱۵۰ تن سکنه، آبش از چشمه، محصولش غلات، حبوب، لبنیات، پشم و شغل مردمش زراعت، گله داری و صنایع دستی زنان سیاه چادربافی و راهش مالرو است. ساکنان از طایفهء شرف و چادرنشینند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بستان سرا.

[بُ سَ] (اِ مرکب) بوستان سرا. بستان سرای. خانه و سرایی که در بستان ساخته شده. ممکن است لفظ مذکور قلب سرابستان و به معنی باغچه و صحن خانه باشد. (فرهنگ نظام) : بلبل بستان سرا صبح نشان میدهد وز در ایوان بخاست بانگ خروسان بام. سعدی

(طیبات). هست تا دامن کشان سروی در این بستان سرا از گریبان دست ما کوتاه کردن مشکل است. صائب (از فرهنگ نظام). رجوع به بستان سرای، سرابستان، بوستان سرا و بوستان سرای شود.

بستان سرای.

[بُ سَ] (اِ مرکب)بوستانسرا. بستان سرا. باغی که در صحن خانه سازند. (از سراج اللغات) (غیاث) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). بوستان سرای و سرابستان و سرابوستان، خانه ای که باغ داشته باشد. (آنندراج). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۱۱ شود : آورده اند که عابد به شهر اندرآمد و بستانسرای خاص ملک را بدو(۱) بپرداختند، مقامی دلگشای روان آسای. (گلستان). نگه داشت بر طاق بستان سرای یکی نامور بلبل خوش سرای. سعدی (بوستان). در حریم سترش و بستان سرای عصمتش جز بشرط راستی یک سروبن بالا نکرد. (از سمط العلی). و یک در، از آن بر بستانسرای برادر خود عبدالله گشاد. (تاریخ قم ص ۳۷). (۱) - ن ل: برای او.

بستان شاد.

[بُ] (اِخ)(۱) قریه ای است بنواحی بیهق (سبزوار) که مسکن خانواده ای از حاتمیان بوده است. (تاریخ بیهق ص۱۲۴). (۱) - ن ل: تسانساد.

بستان شیرین.

[بُ نِ] (اِ مرکب) نام نواییست از موسیقی. (برهان) (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). نام نواییست که مطربان زنند. (لغت فرس اسدی ص ۴۰۴ و حاشیهء نسخهء خطی نخجوانی) (سروری). نام نوایی است از موسیقی آن را باغ شیرین نیز خوانند. (آنندراج). و رجوع به فرهنگ فارسی معین شود : گه به بستان اندرون بستان شیرین برکشد گه به باغ اندر همی باغ سیاوشان زند. رشیدی (از لغت فرس اسدی).

بستان عافیت.

[بُ نِ یَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب). کنایه از بهشت جاودان است. (انجمن آرا).

بستان فراز.

[بُ فَ] (اِ مرکب) گلستان. (ناظم الاطباء).

بستانک.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان دودانگه بخش ضیاءآباد شهرستان قزوین در ۸هزارگزی جنوب ضیاءآباد و یک هزارگزی راه همدان واقع در جلگه. هوایش معتدل دارای ۴۵۱ تن سکنه. شیعه مذهب با زبان ترکی و فارسی. آبش از قنات و رودخانهء خررود. محصولش غلات، پنبه، کرچک و شغل مردم آنجا زراعت و جوراب بافی و راهش ماشین رو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بستانک.

[بُ نَ] (اِخ) دهی به سرحد فارس و خوزستان و از آنجا تا اَرَّجان چهارفرسنگ باشد. رجوع به نزهة القلوب ج ۳ چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۱۸۹ شود.

بستان کار.

[بِ] (نف مرکب) داین. (واژه های نو فرهنگستان ایران). طلبکار مقابل بدهکار و مدیون و مقروض. (دزی ج ۱ ص۸۳). - بستانکار با وثیقه؛ بستانکاری که طلبش بوسیلهء وثیقه تضمین شده باشد. (فرهنگ فارسی معین). - بستانکار عادی؛ بستانکاری که وثیقه ندارد و حق تقدمی هم ندارد. غریم. (فرهنگ فارسی معین).

بستان کار.

[بُ] (نف مرکب) باغبان. آنکه مباشر کار باغ، بستان و بوستان باشد ||. صیفی کار.

بستان کاری.

[بُ] (حامص مرکب) عمل بُستان کار و باغبان ||. صیفی کاری.

بستان کاری.

[بِ] (حامص مرکب)طلبکاری. (فرهنگ فارسی معین).

بستان موسی.

[بُ نِ سا] (اِخ) یکی از باغهای معروف بغداد در دورهء مأمون متعلق به موسی و در عقدالفرید بنام مؤنسهٔ بنت المهدی یاد شده است. رجوع به عیون الاخبار ج ۱ ص۲۳ س ۵ شود.

بستان موسی بن بغا.

[بُ نِ سَبْ نِ بُ](اِخ) محلی در اسفل واسط. رجوع به ابن اثیر ج ۷ ص۱۳۴ شود.

بستانو.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان تمیمی بخش کنگان شهرستان بوشهر که در ۹۰ هزارگزی جنوب خاور کنگان کنار شوسهء سابق کنگان به لنگه در جلگه واقع است. هوایش گرم با ۲۹۰ تن سکنه. آبش از چاه، محصول آنجا غلات، خرما، تنباکو و شغل مردمش زراعت میباشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷). چهارفرسنگی میانهء جنوب و مشرق عسلویه است. بندریست در جنوب ایران که محل صید مروارید باشد.

بستانو.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان خمیربخش مرکزی شهرستان بندرعباس که در ۳۶ هزارگزی باختری بندرعباس سر راه مالرو بندرعباس به خمیر در جلگه واقع است. آبش از چاه، محصول آنجا خرما شغل مردم زراعت، راه آن مالرو، و مزارع جمالی، لنگر کهنه جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بستانه.

[بُ نَ] (اِخ) به هفت فرسنگی مغرب عباسی باشد. بندریست در جنوب ایران که محل صید مروارید باشد. مشیرالدوله آرد: آپستان، بستانه امروزی ولی چون در کنار خلیج پارس دو بستانه است یکی در مشرق بندرعباس و دیگری در مشرق بندرلنگه، ظن قوی این است که آپستانه، بستانه اولی است. (ایران باستان چ اول ج ۲ ص ۱۵۰۹).

بستانی.

[بُ] (ص نسبی) بوستانی. منسوب به بستان. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). باغبان. (ناظم الاطباء ||). اهلی، مقابل وحشی و بری و صحرایی: خشخاش بستانی؛ خشخاش ابیض، خشخاش سپید. کرفس بستانی.

بستانی.

[بُ] (اِخ) اگوستین (کشیش) او راست: الکواکب السیار که آن را به سال ۱۹۰۶ م. در ۳۱۲ ص به چاپ رسانیده است. رجوع به معجم المطبوعات شود.

بستانی.

[بُ] (اِخ) امین (وکیل دادگستری). او راست: مختارات، مشتمل بر رسایل و فصول دربارهء اجتماع و قانون و قضا و ادب و سیاست چ مطبعهء الهلال ۱۹۱۹ م. در ۲۴۸ ص. (از معجم المطبوعات).

بستانی.

[بُ] (اِخ) بطرس، معلم (۱۸۱۹ - ۱۸۸۷ م.) معلم بطرس بن بولس بن عبدالله بن کرم بن شدیدبن ابی شدیدبن محفوظ بستانی از قریهء دبیه از اقلیم خروب جبل لبنان. تحصیلات خود را در مدرسهء عین ورقه (که مدرسهء بنامی است در لبنان) به پایان آورد و سپس مدتی در آنجا بتدریس پرداخت و بعد به بیروت شد و با مبلغان پروتستانی رفت و آمد کرد و از مذهب ایشان پیروی میکرد. در مدرسهء عبیه که دکتر واندیک آن را تأسیس کرده بود بتدریس پرداخت دوباره به بیروت بازگشت و بسمت ترجمان کنسول امریکا انتخاب شد. و شروع به تألیف و وعظ و خطابه کرد و با عالی سمیت و دکتر واندیک در ترجمهء تورات همکاری کرد. سپس به تألیف قاموس معروف خویش محیط المحیط پرداخت و در زمرهء نام آوران بشمار آمد و بسال ۱۸۶۳ م. در بیروت بتأسیس مدرسهء ملی پرداخت که از دیگر نواحی شام و مصر و اسلامبول و یونان و عراق دانشجویان بدان روی آوردند. آنگاه در آغاز سال ۱۸۷۰ م. مجلهء الجنان را که حاوی مقالات مهمی بود دایر کرد. و سپس روزنامهء الجنه را منتشر ساخت و فرزندش سلیم در ادارهء امور مدرسه و انتشار دو مجله وی را یاری میکرد وی را تألیفات سودمندیست که در دیگر نواحی دنیا معروف است بویژه دایرة المعارف وی، و آن کتاب مهمی است که پس از به پایان رساندن محیط المحیط به فکر تدوین آن افتاد. سپس نمونه هایی از آن را بنزد خدیو مصر، اسماعیل فرستاد و خدیو برای تألیف و چاپ و انتشار این اثر وی را کمک کرد و حکومت مصر نیز برای کمک

بچاپ و انتشار کتاب مزبور بر آن شد تا هزار نسخه از آن را بخرد و ضمناً کتابخانه ای حاوی کتابهای مفید در اختیارش گذاشت. مؤلف نمونه ای از فضل و اجتهاد و استادی و ثبات و کوشش در راه دانش بود و در بیروت بسال ۱۸۸۷ م. به مرض سکته درگذشت و خطبا و شعرا در رثاء وی مقالات و اشعار زیادی منتشر ساختند. آثارش عبارتند از: ۱- آداب العرب در خطبه، چ بیروت ۱۸۵۹ م. ۲- تاریخ ناپلئون اول امپراتور فرانسه چ بیروت ۱۸۶۸ م. در ۴۳۵ ص. ۳- دایرة المعارف، که نخستین دایرة المعارف علمی است، در هشت جزء: جزء اول، الف - ابوالاملاک چ ۱۸۷۶ م. در ۷۹۲ ص. جزء دوم، ابوامیة - ارجوان چ ۱۸۷۷ م. در ۸۰۰ ص. جزء سوم، ارحوب - اغمنت چ ۱۸۷۸ م. در ۸۰۰ ص. جزء چهارم چ اغمید - ایونا چ ۱۸۸۱ م. در ۸۰۶ ص. جزء پنجم، ایوب - بیوس چ ۱۸۸۲ م. در ۷۸۴ ص. جزء ششم، تأبط شراً - حرب. چ ۱۸۸۲ م. در ۷۸۴ ص. که پسرش سلیم آن را بپایان آورد. جزء هفتم، حرب بن ابیه - دمتسق چ ۱۸۸۳ م. در ۷۷۰ ص. جزء هشتم. دمسیس - روستجق چ ۱۸۸۴ م. در ۷۶۴ ص. سپس مجلدات ۹ تا ۱۱ را نجیب و امین بستانی به کمک سلیمان افندی بستانی بپایان رسانیدند. جزء نهم، رسول - سلیک چ ۱۸۸۷ م. در ۷۶۲ ص. جزء دهم، سلیسکون - صلاح الدین چ ۱۸۹۸ م. در ۷۵۹ ص. جزء یازدهم، الصلبة - عثمانیة چ ۱۹۰۰ م. در ۷۵۵ ص. ۴- روضة التجار فی مبادی مسلک الدفاتر چ بیروت ۱۸۵۱ م. ۵- قصه روبنسون کروزن ترجمه به عربی از زبان انگلیسی چ بیروت(۱). ۶- قطرالمحیط که مختصر محیط المحیط است. جزء ۲ چ بیروت ۱۸۶۷ - ۱۸۷۱ م. ۷- کشف الحجاب فی علم الحساب، چ بیروت ۱۸۴۸ م. ۳۱۷ ص و چ ۱۸۸۷ م. در ۴۱۴ ص. ۸- الکوثر، اعلانی است برای کتاب دائرة المعارف بمنظور اینکه کتاب را بدین نام بخوانند. چ بیروت ۱۸۷۴ م. در ۱۴ ص. ۹- محیط المحیط، در آغاز متذکر میشود مشتمل است بر لغاتی که در محیط فیروزآبادی آمده باضافهء لغات بسیاری که آوردن آنها بر وی دشوار بوده است. فراغ از تألیف ۱۸۶۹ م. جزء ۲ چ بیروت ۱۸۷۰ م. ۱۰- مصباح الطالب فی بحث المطالب، شرحی است بر بحث المطالب مطران جرمانوس فرحات. چ بیروت ۱۸۵۴ م. در ۴۲۵ ص. ۱۱- مفتاح المصباح در صرف و نحو، چ بیروت ۱۸۶۸ م. در ۳۱۶ ص و آن را برای مبتدیان مختصر کرده است. چ ۱۸۶۲ م. در ۱۴۴ ص. ۱۲- الهیئة الاجتماعیة و المقابلة بین العوائدالعربیة و الافرنجیة، چ بیروت ۱۸۶۴ م. در ۴۲ ص. (از معجم المطبوعات). و رجوع به اعلام زرکلی، ریحانة الادب و النقود ص۲۵ شود. (۱) - این داستان در مالت یکی از شهرهای اندلس بسال ۱۸۳۵ م. در ۲۵۲ ص بدون نام مؤلف به عربی درآمده است.

بستانی.

[بُ] (اِخ) خوری، بطرس. لبنانی مارونی مقیم بیروت، متولد بسال ۱۸۷۹ م. و شاگرد مدرسهء عین ورقه. او راست: ۱ - آداب المراسلة، برای شاگردان مدارس چ بیروت ۱۹۱۲ م. در ۱۷۴ ص. ۲ - الرسائل العصریه، مجموعه ای است از نامه ها در موضوعهای عادی در فن ترسل. چ بیروت ۱۹۱۰ م. در ۳۴۴ ص. ۳ - روایة داودالملک. چ بیروت ۱۹۰۶م. (از معجم المطبوعات).

بستانی.

[بُ] (اِخ) سعید افندی متوفی ۱۹۰۱ م. او راست: روایة ذات الخدر، که در آن آداب و رسوم مصریان را بشیوهء لطیفی مجسم ساخته است چ اسکندریه ۱۸۸۴ م. (از معجم المطبوعات).

بستانی.

[بُ] (اِخ) سلیم. (۱۸۴۸ - ۱۸۸۴ م.) نخستین فرزند بطرس بستانی است. وی در دهکدهء عبیه متولد شد و علوم عربی را نزد شیخ ناصیف یازجی آموخت و زبانهای ترکی و انگلیسی و فرانسوی را نزد مشهورترین استادان فراگرفت، در سال ۱۸۶۲ م. به سمت

ترجمان کنسول ممالک متحده تعیین شد و در کارهای ادبی پدر خود را یاری میکرد بویژه در ادارهء امور مدرسهء ملی و نیز در تنظیم دائرة المعارف و نوشتن مقالات مهم در مجلهء الجنان یار و مددکار وی بود. سپس بشخصه انتشار دو روزنامه، الجنة و الجنان را بعهده گرفت و تعداد بیشماری داستان نوشت. وی به اخلاق خوش و هوش سرشار و علو همت و شهامت نفس و حسن نیت شهرت یافت و به بیماری سکته در دهکدهء بوراج در لبنان درگذشت و جنازه اش را تا بیروت مشایعت کردند. او راست: ۱ - تاریخ فرنساالحدیث، متضمن تاریخ امپراتوری ناپلئون اول تا وفات وی بهمکاری شیخ خطارالدحداح، چ بیروت ۱۸۸۴ م. در ۱۰۴۰ ص. ۲ - تاریخ ناپلئون بوتابرت فی مصر و سوریا، بنقل از تاریخ فرنساالحدیث چ مطبعهء غرزوزی اسکندریه ۱۹۱۴ م. در ۲۰۰ ص. (از معجم المطبوعات). و رجوع به الاعلام زرکلی شود.

بستانی.

[بُ] (اِخ) سلیمان بن خطاربن سلوم نادر بسال ۱۸۵۶ م. در دهکدهء بکشتین لبنان متولد شد و بسال ۱۹۲۵ م. درگذشت وی عضو مجلس اعیان قسطنطنیه و بازرس ادارهء کل کار بوده. او راست: ۱ - الیاذه، هومیروس، (ایلیاد همر) به نظم عربی با شرح تاریخی و ادبی و مقدمه ای دربارهء شعر و شعرا و ادبیات یونان و عرب چ مطبعة الهلال ۱۹۰۴ م. در ۱۲۶۰ ص. ۲ - عبری و ذکری، یا تاریخ الدولة العثمانیة قبل از مشروطه و بعد از آن چ مطبعة الاخبار ۱۹۰۸ م. در ۲۰۴ ص. (از معجم المطبوعات). و رجوع به اعلام زرکلی شود.

بستانی.

[بُ] (اِخ) عبدالله وی استاد لغت عرب در مدرسهء بطریرکیة و مدرسهء حکمت بیروت بوده. او راست: ۱ - خطاب فی التاریخ العام تألیف بوسویه فرانسوی که آن را بهمکاری شاکرعون ترجمه کرده است. چ بیروت ۱۸۸۲ م. در ۳۳۶ ص. ۲ - کتاب النحو، که جزو دوم از کتاب بحث المطالب تألیف مطران جرمانوس فرحات است با اضافاتی بر آن چ. عبدا (لبنان) ۱۹۰۰ م. در ۲۹۹ ص. ۳ - تصحیح کتاب الاقتضاب فی ادب الکتاب تألیف ابن سید بطلیوسی. ۴ - البستان، و آن کتاب لغتی است در دو مجلد بزرگ که مجلد اول آن بسال ۱۹۲۷ م. منتشر شده است. (از معجم المطبوعات).

بستانی.

[بُ] (اِخ) میخائیل عید. وی رئیس یکی از محاکم لبنان بوده. او راست: مرجع الطلاب، کتابی است در فقه که در آن مسائل مربوط به معاملات شرعی و فتاوی مشهور را آورده است. چ مطبعهء علمیة بیروت ۱۹۱۴ م. در ۷۱۷ ص. (از معجم المطبوعات). و رجوع به اعلام زرکلی شود.

بستانی.

[بُ] (اِخ) نجیب. وی سومین پسر معلم بطرس بستانی و متولد در بیروت بوده. علوم ادب را نزد پدر و مادر خود آموخت و مقالات سیاسی در روزنامهء الجنه و الجنان نوشت سپس در قاهره به وکالت دادگستری پرداخت. او راست: ذکری و مشاهدات فی الاستانه اسلامبول، چ مصر ۱۹۱۴ م. (از معجم المطبوعات).

بستانی.

[بُ] (اِخ) ودیع. وی از دانشکدهء آمریکایی بیروت فارغ التحصیل شد. او راست: ۱ - البستانی که ترجمهء منتخبی از مجموعهء اشعار عشقی نابغهء معاصر هند «رابند رانات تاگور» است. ۲ - ثمرة الحیاة، تألیف لرد اوبری از علمای انگلیس که از متن فرانسوی به عربی درآورده است. چ مصر ۱۹۱۰ م. ۳ - رباعیات عمرالخیام؛ از نوابغ شعرای ایران که از روی ترجمهء فیتز جرالد انگلیسی با مقابله با ترجمهء هونیولد نیکلا و کارنرو مکارنی به شعر عربی (هفت مصراعی) درآورده است. چ مطبعهء الآداب ۱۹۱۲ م. در ۱۴۲ ص. ۴ - السعادة والسلام، تألیف لرد اوبری انگلیسی که به عربی درآورده است، چ مطبعة المعارف ۱۹۱۰ م. ۵ - مسرآت الحیاه، تألیف لرد اوبری انگلیسی ترجمه به عربی چ مصر در ۲۰۵ ص. این کتاب کرت دیگر بقلم خلیل بک ثابت ترجمه شده است. ۶ - محاسن الطبیعة و عجائب الکون تألیف لرد اوبری انگلیسی ترجمه به عربی چ مصر ۱۹۱۳ م. ۷ - معنی الحیاة ترجمه از متن انگلیسی چ مصر ۱۹۱۰ م. در ۱۵۰ ص. (از معجم المطبوعات).

بستانی.

[بُ] (اِخ) یوسف افرام، از نویسندگان روزنامهء مصر است. او راست: تاریخ حرب البلقان الاولی و الحرب البلقانیة الثانیة (تاریخ جنگ اول و دوم بالکان) جزء اول دارای چهل تصویر و دو نقشهء جغرافی است چ مطبعة الهلال ۱۹۱۳ و ۱۹۱۴ م. (از معجم المطبوعات).

بستانی.

[بُ] (اِخ) یوسف بن عبدالخالق بستانی از روات حدیث است. (منتهی الارب).

بستانی.

[بُ] (اِخ) یوسف توما، از مردم لبنان بوده و در قاهره کتابفروشی داشته است. او راست: ۱ - امثال الغرب و الشرق، مکرر در مصر بچاپ رسیده است. ۲ - روض الجنان فی تاریخ جبل لبنان. کتاب مختصریست و در اسکندریه بسال ۱۹۰۸ م. در ۱۶۰ ص به چاپ رسیده است. (از معجم المطبوعات).

بستانی اسرائیلی.

[بُ ی اِ] (اِخ) یَستانی، وی کسی است که از پیامبر (ص) دربارهء اسماء ستارگانی که یوسف (ع) آنها را دیده بود سؤال کرد. رجوع به الاصابة قسم اول ص۱۵۲ شود.

بستاوند.

[بُ / بَ وَ] (اِ) بست. زمین پشته پشته را گویند که کتل و کریوه باشد. (برهان). زمین پشته پشته را گویند که هموار نباشد و این لغت پشته وند بوده یعنی پشته مانند و شین آن با سین تبدیل یافته و بضم اول بهتر از فتح است. (انجمن آرا). زمین پشته پشته را گویند که هموار نباشد. (آنندراج). زمین پشته پشته. (رشیدی). زمین پشته پشته و کتل و گریوه و زمین ناهموار. (ناظم الاطباء). زمین ناهموار که دارای پشته باشد. (فرهنگ نظام).(۱) (۱) - اینکه آقای نفیسی در شرح احوال و اشعار رودکی (چ اول ج ۳ ص۱۱۸۲) ذیل کلمهء بستاوند با آوردن شاهدی از طیان آن را بمعنی صفهء ساختهء بالای نی ستو آورده اند دارای دو سهو است

زیرا اصل کلمه بنابر نقل برهان و صحاح الفرس با نقل بیت طیان (ستاوند) است بمعنی صفه ایکه بیک ستون و یا به ستونها برافراشته باشد. و آقای نفیسی «ب» حرف اضافه را که بر سر کلمهء ستاوند درآمده (بستاوند) «بِ» جزو کلمه خوانده اند و آن اشتباه ببار آمده است.

بستاه.

[بِ] (اِخ) نام کتاب دینی زرتشت پیامبر باستانی ایران. رجوع به آبستا، ابستاغ، ابستاق، افستا، اپستا، اوستا، اویستا، بستاق. و مزدیسنا چ ۱۳۲۶ ه . ش. دانشگاه تهران ص۱۱۶، ۱۳۸، ۲۵۵ شود.

بست بند.

[بَ بَ] (اِخ) دهی است از دهستان خنج بخش مرکزی شهرستان لار که در ۱۰۸هزارگزی شمال باختر لار در دامنهء شمالی کوه فلات ونک قرار دارد. هوایش گرم با ۱۰۴تن سکنه. آبش از چاه. محصول آنجا غلات، لبنیات، شغل مردمش زراعت و گله داری صنایع دستی اهالی قالی بافی و ییلاق طوایف ترک است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بستج.

[بُ تَ / تِ] (معرب، اِ). بستخ معرب بستک است و آن صمغی باشد که کندر گویندش و بعضی گویند صمغ درخت پسته است. (برهان). کندر. (ناظم الاطباء). مؤلف انجمن آرا پس از نقل متن عبارت برهان افزاید: و این انسب است زیرا که بستج معرب بسته است اما به کسر اول. (انجمن آرا) (آنندراج). کندر. (ناظم الاطباء). صمغی است که از آن در تصفیهء هوا و بوی خوش بخور کنند و نام دیگرش کندر است. (فرهنگ نظام). رجوع به بِستج شود.

بستج.

[بِ تَ] (معرب، اِ) معرب پسته است که مغز خوراکی دارد. (فرهنگ نظام). ج، بساتج. (مهذب الاسماء).

بستجی.

[بَ تَ] (اِخ) علی بن احمد فقیه. (منتهی الارب). و رجوع به علی بستجی شود.

بستدن.

[بِ تَ دَ] (مص) ستدن. گرفتن : بیاورد پس نامه مرد جوان ازو بستد آن نامه را پهلوان.فردوسی. ز بیچارگان خواسته بستدی ز نفرین بروی تو آمد بدی.فردوسی. جهان را چنین است ساز و نهاد ز یکدست بستد بدیگر بداد.فردوسی. روز پیکار و روز کردن کار بستدندی ز شیر شرزه شکار.عنصری. ندادند و بستد بجنگی که خاک ز خون شد در آن جنگ چون ارغوان. فرخی. من ز همه جهان دلی داشتم آمدی و ز دست من بستدی.فرخی. تا دل من ز دست من بستدی سربسر ای نگار دیگر شدی.فرخی. و عبدالله بن احمد مالها بستدن گرفت. (تاریخ سیستان). و نعمتی که داشت پاک بستدند. (تاریخ بیهقی). و خوارزمشاه نیزه بستد و پیش رفت چون علامتش لشکر بدیدند چون کوه آهن درآمدند. (تاریخ بیهقی). بچندان که او چشم بر هم زدش شد و بستد و باز پس

آمدش. (از لغت فرس اسدی). گفتند نام تو چیست؟ گفت بخت نصر، گفتند ای پسر وقتی که بر بنی اسرائیل ظفر یابی ما را امان دهی؟ گفت امان دهم و بزرگ گردانم و عزیز دارم و نشان بستدند و رفتند. (قصص الانبیاء ص۱۷۹). و رجوع به استدن، ستدن و ستاندن شود ||. مسخر کردن. تصرف کردن. فتح کردن : همان رستم است این که مازندران شب تیره بستد بگرز گران.فردوسی. و در کرکوی بستدند و بسیار مردم بکشتند، گبر و مسلمان. (تاریخ سیستان). سلطان در یک روز آن قلاع هفتگانه بستد و غارت کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۱۵). سلطان در این مسافت به هر بقعه ای که رسید هر قلعه ای دید بستد و خراب کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۱۴).

بستر.

[بِ / بَ تَ] (اِ) پهلوی، ویسترک(۱). «تاوادیا ۲:۱۶۶» همریشهء گستر. «اسفا ۲:۱ ص۱۷۱». جامهء خواب گسترانیده. رختخواب. (حاشیهء برهان قاطع چ معین ص۲۷۸). جامهء خواب گسترانیده. (ناظم الاطباء). رختخواب و فراش. (فرهنگ نظام). آنچه گسترانند برای خوابیدن و به عربی فراش گویند. (سروری). رخت خواب و گاهی مضاف میشود بطرف خواب و آسایش و آرام و راحت و آسودگی و با لفظ افکندن و انداختن مستعمل است. (از آنندراج). تشک(۲). (ناظم الاطباء). فراش. (ترجمان القرآن عادل بن علی) (ابوالفتوح رازی). گستردنی. نشستنی. بساط خوابگاه. تختخواب. (فرهنگ فارسی معین). برخوابه. مِهاد. (لغت نامهء مقامات حریری) (منتهی الارب) (تفسیر ابوالفتوح رازی) (ترجمان القرآن عادل بن علی). مثال. (منتهی الارب). وَطاء. (دهار). مَضَجع. (منتهی الارب). مَنامَهٔ. (منتهی الارب). وِثر؛ بستر نرم. وثیر، وثار. (منتهی الارب). اگرچه عادت مشرقیان بر این استمرار یافته بود که فرشهای خود را غالباً بر زمین خانه گسترند لکن بسترها در موضع چندی از کتاب مقدس مذکور است و آنها را از چوب (سفرعزرا ۳:۹) و یا از عاج و آهن ترتیب میدادند. (سفر عاموس ۶:۴) (سفر استر: ۱:۶ و ۷:۸). چنانکه از بقایای خرابه های مصر و پومپای، به واضحی معلوم میگردد. (قاموس کتاب مقدس) : سرانجام بستر بود تیره خاک بپرد روان سوی یزدان پاک.فردوسی. زمین بستر و پوشش از آسمان به ره دیده بان تا کی آید زمان.فردوسی. از آرزوی جنگ زره خواهی بستر وز دوستی جنگ سپرداری بالین.فرخی. فکندگان سنان ترا بروز نبرد ز کشتگان بود ای شاه بستر و بالین.فرخی. چون شب آید برود خورشید از محضر ما ماهتاب آید و درخسبد در بستر ما. منوچهری. ننشیند از پای و نی یک زمان نهد پهلوی خویش بر بستری.منوچهری. کردشان مادر بستر همه از سبز حریر نه خورش داد مر آن بچگکان را و نه شیر. منوچهری. در بستر بد، یار و من از دوستی او گاهی بسرین تاختم و گاه بپایین. (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). خالد بر بستر خز است و بز جعفر در آرزوی بوریاست.ناصرخسرو. بنگر که مرآن را خز است بستر وین را بمثل زیر، بوریا نیست.ناصرخسرو. بیا بقصهء ایوب صابر مسکین بلای کرم کشید و نخفت بر بستر. ناصرخسرو. همی مخسبم شبها و چون تواند خفت کسی که دارد بالین و بستر آتش و آب. مسعودسعد. در آرزوی روی تو هر صبحدم چو من رخسار زرد خیزد از بستر آفتاب.خاقانی. تو بستر من ز خاک رفته من رفته بترک خواب گفته.نظامی. دست بر سر پای در گل مانده ای خشت بالین خاک بستر داشتن.عطار. خواب از خمار بادهء نوشین بامداد بر بستر شقایق خود روی خوشتر است. سعدی (بدایع). و از بستر نرمش بخاکستر گرم نشانید. (گلستان). شب رحلت هم از بستر روم تا قصر حورالعین اگر در وقت جان دادن تو باشی شمع بالینم. حافظ. و هیچ بستری و فرشی نینداخته بود و ریگها در پشت و پهلوی او کوفته میشدند. (تاریخ قم ص۲۹۲). چسان به بستر آسودگی نهم پهلو مرا که خواب پریشان بزیر بالین است. صائب (از آنندراج). اگر تو پنبهء غفلت برآوری از گوش هزار بستر آرام میشود فربه. صائب (ازآنندراج). بسکه شبها آتشم از تاب دل در بسترست کس نداند کاین منم یا تودهء خاکسترست. یغما (از فرهنگ ضیا). - بر بستر عیش و حضور؛ در رختخواب راحت و بهجت. (ناظم الاطباء). - بستر آسایش؛ بستر راحت : بهر وادی که شوقم بستر آسایش اندازد ره خوابیده پهلو میزند بر خواب مخملها. فطرت مهدی (از آنندراج و ارمغان

آصفی). - بستر آسودگی؛ بستر استراحت. - بستر افکندن، افگندن؛ رختخواب انداختن. گستردن : در میان خلق نتوان بستر راحت فکند سر نهم بر دامن صحرا چو خواب آید مرا میرزا رضی دانش مشهدی (از آنندراج و ارمغان آصفی). و رجوع به فرهنگ فارسی معین: بستر افکندن شود. - بستر انداختن؛ بستر افکندن. برخوابه گستردن، پهن کردن. و رجوع به فرهنگ فارسی معین: بستر انداختن شود. - بستر بازکاشت؛ جایی است که نهالها را پس از یک یا دو سال از بستر تخم و گاهی از جنگل بدان منتقل میکنند تا ریشه ها بزرگتر و فراوانتر شود و پس از یک یا دو سال از آنجا بمحل اصلی نقل میگردد. (جنگل شناسی ساعی چ ۱۳۲۹ ه . ش. دانشگاه طهران ص۶۴). - بستر تخم؛ گاهی تخمدان نیز اصطلاح میشود محلی است که تخم درخت را در آن میکارند. (جنگل شناسی ساعی ایضاً). - بستر خواب؛ رختخواب و برخوابه : بزیر اندرون بستر خواب کرد میانش پر از در خوشاب کرد.فردوسی. بچگانش بنهادند تن خویش در آب نچمیدند و نجنبیدند از بستر خواب. منوچهری. غفلت بیدرد میگردد زیاد از حرف تلخ بستر خواب کباب خام باشد از نمک. صائب (از آنندراج). - بستر خواستن؛ طلب بستر کردن : بهر صورت که در کوی بتان افتادم افتادم نخواهم بستر و بالین برنگ خون خوابیده. آرزو اکبرآبادی (از ارمغان آصفی). - بستر راحت؛ بستر آسایش : در میان خلق نتوان بستر راحت فکند سر نهم بر دامن صحرا چو خواب آید مرا. میرزا رضی دانش مشهدی. (از آنندراج و ارمغان آصفی). - بستر رُفتن؛ نظافت کردن رختخواب. تمیز کردن جامهء خواب : تو بستر من ز خاک رفته من رفته بترک خواب گفته.نظامی. - بستر رود؛ آنجا که آب از آن گذرد ||. - رودخانه (بی آب). (فرهنگ فارسی معین). بستر رود را قدما نیاورده اند و بجای آن رودکده استعمال کرده اند رجوع به رودکده شود. وادی. دره. گلال. اودیه. رودخانه. معبر. - بستر رومی؛ نوعی بستر بوده است : .... چون خلیفهء مقتدر در بغداد در حرم بر بستر رومی و مقراضی خفته باشد و بره و حلوا میخورد و کنیزکان ماهروی ملازمت او کنند... (النقض ص۶۴). - بستر ساختن؛ بستر فراهم ساختن بستر تهیه کردن : هر که از آتش بستر سازد... خواب او مهنا نباشد. (کلیله و دمنه). ز آب روشن سازیم بستر و بالین ز خاک تیره برآریم لؤلؤی شهوار. ازرقی هروی (از ارمغان آصفی). - بستر سمندر؛ کنایه از آتش باشد که آن را به عربی نار گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی) (ناظم الاطباء) (مجموعهء مترادفات ص۶). - بستر شناختن؛ بر بستر وقوف یافتن : هیچ عضوی بی بصیرت نیست در ملک جنون ورنه چون پهلو شناسد بستر بیگانه را. صائب اصفهانی (از ارمغان آصفی). - بستر شب خواب؛ بستری که بشب بر او خواب کنند. (آنندراج) : تا بر سر خاکستر گلخن ننشینم خورشید من از بستر شبخواب نخیزد. سنائی (از آنندراج). - بستر شدن؛ خوابیدن. (ناظم الاطباء). - بستر شطرنج؛ رُقعَه (زمخشری). صفحهء شطرنج. صحنهء شطرنج. - بستر کردن؛ بستر فراهم آوردن : چه باشی بنزد یکی شوربخت که بستر کند شب ز برگ درخت.فردوسی. زبرجد کند کبک در کوه بالین پرندین کند گور بر دشت بستر.ناصرخسرو. هوا خفته است و بستر کرده از پهلوی نومیدی خرد مست است و بالین دارد از زانوی نادانی. خاقانی. کشان ریش ایشان بود تا بناف گهی کرده بستر از آن گه لحاف. قاسمی گنابادی (از ارمغان آصفی). - بستر گستردن؛ بستر افکندن. انداختن : از هر آن جانب که رو آری ز بس نقش بدیع جبرئیل آنجا بگستردست گویی بستری. جمال الدین اصفهانی (از ارمغان آصفی). - بستر مقراضی؛ نوعی بستر. رجوع به بستر رومی شود. - بستر ناخوشی؛ رختخواب بیماری: وقتی که بر بستر ناخوشی افتاده بودم شما بعیادت من نیامدید. (فرهنگ فارسی معین). - بستر نشستن؛ دراز کشیدن روی رختخواب. (ناظم الاطباء). از عالم مسندنشین. (آنندراج). - بسترنشین؛ بستر نشیننده. گرفتار بستر. در بستر افتاده. مریض. (فرهنگ فارسی معین). - بستر هجر؛ بستر فراق : بر بستر هجرانت بینند و نپرسندم کای سوخته خرمن، گو، آخر ز چه غمگینی. سعدی (طیبات). - بستری بودن؛ بیمار بودن. - بستری شدن؛ بیمار شدن بدان حد که ملازم بستر شود. مریض شدن و در رختخواب ماندن از شدت بیماری و درد. بستری گشتن. - بستری کردن؛ مریض را خواباندن. خواباندن بیمار در بیمارستان. (فرهنگ فارسی معین). - بستری گردیدن؛ مریض شدن و قادر بحرکت نگردیدن. بستری گشتن. بستری شدن. (فرهنگ فارسی معین). - بستری گشتن؛ مریض شدن و قادر بحرکت نگشتن. بستری گردیدن. بستری شدن. - گوش بستر؛ رجوع به این کلمه در

جای خود شود. - هم بستر شدن؛ هم خوابه شدن : درخت ساده از دینار و از گوهر توانگر شد کنون با لاله اندر دشت هم بالین و بستر شد. فرخی ||. - کنایت از نزدیکی و عمل جنسی کردن ||. متکا و بالین و بالش. (ناظم الاطباء). (۱) - ۲) .Vistarak) - رجوع به حاشیه برهان ذیل همین کلمه و توشک شود.

بسترآهنگ.

[بَ تَ هَ] (اِ مرکب) بمعنی لحاف باشد. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (شرفنامهء منیری) (جهانگیری). جامهء خواب. دواج. لحاف و رواندار. و رختخواب. (فرهنگ نظام ||). نهالی. (برهان) (شرفنامهء منیری) : خوشا حال لحاف و بسترآهنگ که میگیرند هر شب در برت تنگ.لبیبی ||. بعضی چادرشبی را گفته اند که بر روی نهالی پوشند. (برهان). اصل در آن چادریست که بر روی بستر کشند چه آهنگ بمعنی کشیدن است. (انجمن آرا). و بعضی گویند چادری که برای محافظت از گرد و غبار بر روی بستر کشند چه آهنگ بمعنی کشیدن است. (آنندراج). آنچه بروی لحاف و نهالین پوشند تا گرد نگیرد. (سروری). چادری که بالای بستر کشند و بگسترند و بعضی بمعنی چادرشب گفته اند که برای گرد ننشستن(۱) بر بستر و لحاف گسترند. (رشیدی). چادرشبی که بروی بستر کشند. (ناظم الاطباء). چادرشبی که روی بستر کشند که کثافت و گرد و خاک بر آن ننشیند. (فرهنگ نظام||). پردهء منقش، پردهء رنگین از پشم که در وی نقش و نگار باشد. مِقرَم. (منتهی الارب). مقرمهٔ. (منتهی الارب). مِحبَر. (مهذب الاسماء). (۱) - در متن «ک» نشستن.

بسترته.

[بِ تُ تَ] (اِ) گیاهی است. رجوع به دزی ج ۱ ص۸۳ شود.

بستردن.

[بِ تُ دَ] (مص) محو کردن و پاک ساختن باشد. (برهان). بمعنی ستردن یعنی پاک کردن و تراشیدن و «با» زایده است چون به باء بسیار مستعمل شود. «با» آورده شد. سترد؛ یعنی پاک کند، سترده؛ یعنی پاک کرده. استره؛ آلتی که دلاکان بدان موی سترند. (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی). ستردن. (جهانگیری). حک کردن. تحلیق؛ موی بستردن. (زوزنی). تزلیق. (زوزنی). ازلاق. (تاج المصادر بیهقی). صلمعه. (زوزنی). اطمام؛ بستردن آمدن موی. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). محو کردن و حک کردن و پاک کردن. (ناظم الاطباء) : ورا دید کاوس بر پای جست بخندید و بسترد، رویش بدست.فردوسی. چو خاقان ورا دید بر پای جست ببوسید و بسترد، رویش بدست.فردوسی. شبی شراب خورد و تافته گشت فرمان داد تا ریش وی بستردند. (تاریخ سیستان). و رجوع به ستردن شود.

بسترس.

[ ] (اِخ) حبیب او راست: ترجمهء تاریخ هرودت به عربی چ ۱۸۸۶ و ۱۸۸۷ م. بیروت در ۶۳۶ ص. (از معجم المطبوعات).

بسترس.

[ ] (اِخ) سلیم دی. (۱۸۸۳ - ۱۸۳۹م.). سلیم بن موسی بسترس از خاندان معروف بیروت است وی در همان شهر متولد شد و پدرش را بسال ۱۸۵۰ م. از دست داد و در دامان مادر پرورش یافت. ادبیات عرب را فراگرفت و بسال ۱۸۵۵ م. سفری به اروپا کرد و

ببرخی از زبانهای اروپایی آشنا شد. در سال ۱۸۶۰ م. سفری به اسکندریه و بار دیگر سفری به اروپا کرد و در لندن تجارتخانه ای تأسیس کرد و همانجا مقیم شد. مورد لطف الکساندر دوم امپراتور و محبت دولت عثمانی قرار گرفت. در شهر ولسکستن (نزدیک لندن) درگذشت و جسدش را به بیروت نقل کردند و در مقبرهء خانوادگی بخاک سپردند. او راست: النزهة الشهیة فی الرحلة السلیمیة، که در آن سفر خود را به اروپا وصف کرده است چ سوریه ۱۸۵۶ م. در ۱۳۲ ص. (از معجم المطبوعات).

بسترک.

[بِ تَ رَ] (اِ مصغر) بستر کوچک. (ناظم الاطباء).

بسترم.

[بُ تُ] (اِ) بشترم. جوشش و دمیدگی اعضا باشد. (رشیدی) (ناظم الاطباء). رجوع به بشترم شود.

بستره.

[بَ تَ رَ] (اِخ) بستیره. شهریست. (از معجم البلدان).

بستره کردن.

[بِ تُ رَ کَ دَ] (مص مرکب)تراشیدن با استره : شیخ گفت این ساعت برو و موی محاسن و سر را پاک بستره کن. (تذکرة الاولیاء عطار).

بستری.

[بَ / بِ تَ] (ص نسبی) در بستر افتاده و گرفتار بستر. (ناظم الاطباء). بیمار و مریض: فلان یک ماه بستری بوده و حالا چاق شده. (فرهنگ نظام).

بستری.

[ ] (اِخ) نام یکی از امرای تیموری معاصر میرزا الغ بیک. رجوع به حبیب السیر چ اول تهران ج ۲ ص۱۷۵ شود.

بستریدن.

[بِ تُ دَ] (مص) ستردن. بستردن. محو کردن : گرین گفته دادست ره بسپرید وگر نیست از خاطرم بستریدفردوسی. رجوع به ستردن و بستردن شود.

بستقان.

[بُ تَ] (اِ) مالک باغ. نگاهبان آن. (ناظم الاطباء) : باعانت بستقان... (درهء نادره چ شهیدی ۱۳۴۱ ه . ش. ص۶۴۲).

بست قلات.

[بَ قَ] (اِخ) دهی است از دهستان گوده بخش بستک شهرستان لار که در ۱۸ هزارگزی شمال خاور بستک در دامنه ارتفاعات بست فلات قرار دارد. هوایش گرم با ۳۵۸ تن سکنه، آبش از باران، محصولش، غلات دیمی، لبنیات، شغل مردمش، زراعت، گله داری و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بستک.

[بُ تَ] (اِ) صمغ درخت پسته است. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). صمغ درخت پسته و یا کندر. (ناظم الاطباء). گیاهی است دارویی، اکلیل الملک. (یادداشت مؤلف). قسط. (فرهنگ فارسی معین ||). بعضی گویند کندر است و بعضی دیگر گویند صمغی است مانند کندر و به عربی لبان خوانند. (برهان). و رجوع به کندر شود.

بستک.

[بَ تَ] (اِ) بستو. مرتبان کوچک سفالین و چینی، معرب آن، بُستوقه. (رشیدی). مرتبان کوچک که نام دیگرش بستو است. (فرهنگ نظام). رجوع به بستو و بستوقه شود ||. چمچه ||. خادم و خدمتکار. (ناظم الاطباء).

بستک.

[بَ تَ] (اِخ) نام ولایتی است از پارس قریب به بحر عمان و لار خارک کرمان که حاکمی خاص دارد. ک اهل سنت اند. (انجمن آرا) (آنندراج). نام ولایتی است در فارس (جنوب ایران). (فرهنگ نظام). در حدودالعالم، بستکان آمده است. رجوع به بستکان شود. قصبهء مرکزی بخش بستک شهرستان لار و مختصات جغرافیایی آن بقرار زیر است: طول آن ۵۴ درجه و ۲۳ دقیقه و عرض آن ۲۷ درجه و ۱۴ دقیقه. ارتفاع آن از سطح دریا ۲۱۲ گز میباشد. این قصبه در ۱۲۰ هزارگزی جنوب شهر لار کنار شوسهء لار به لنگه و لار به بندرعباس واقع است. هوای آن گرم و آب مشروب قصبه از چاه و باران میباشد و بر طبق آخرین آمار دارای ۳۶۰۲ تن سکنه میباشد. شغل مردم زراعت، تجارت و پیله وری و صنایع دستی اهالی عبا و چادرشب بافی است و در حدود ۱۵۰ باب دکان و یک دبستان و بخشداری، ژاندارمری، دارایی و دفتر پست دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بستک.

[بَ تَ] (اِخ) نام یکی از بخشهای پنجگانه شهرستان لار محدود بحدود زیر: از خاور شهرستان بندرعباس، از شمال بخش مرکزی لار، از جنوب بخش لنگه، از باختر بخش گاوبندی و در مرکز شهرستان قرار گرفته است. هوایش در تمام نقاط گرم و خشک و در تابستان با بادهای سوزان. آب مشروبش عموماً از چاه و باران و آبهای جاری موجود شور و دارای مواد گوگردی میباشند. محصولاتش عبارتند از غلات، خرما و جزئی صیفی و لبنیات و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالیش عبا، و چادرشب بافی است. این بخش از شش دهستان بشرح زیر تشکیل شده: حومه. فرامرزان. گوده. لمزان. دژگان. رویدر. و مجموع قراء و قصبات آن ۷۳ و تعداد نفوسش در حدود ۳۱ هزار تن و مرکز بخش قصبهء بستک میباشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بستک.

[بَ تَ] (اِخ) نام دهستان حومهء بخش بستک شهرستان لار است. این دهستان بین دهستان لمزان و گوده و فرامرزان واقع و زمین

آن جلگه ای است. هوایش گرم و خشک آب مشروب آن از چاه و باران و جزئی قنات. زراعت غلات آن بطور کلی دیمی است. محصولاتش عبارتند از غلات، خرما، سبزی، شغل اهالی، زراعت و کسب میباشد. این دهستان از ۱۴ آبادی و مزرعه تشکیل میشود و مجموع نفوس آن در حدود ۱۳۵۰۰ تن است. روستاهای مهم آن عبارتند از: جناح کوهج، هرنک، کوه خرد و لاور. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بستک.

[بَ تَ] (اِخ) دهی است از درهء لار لاریجان آمل با ۸۵۰۰ پا ارتفاع. رجوع به سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو متن انگلیسی ص۴۱ و ۱۱۵ و ترجمهء آن ص۶۷ و ۱۵۵ شود.

بستک.

[بَ تَ] (اِخ) از توابع طهران و دارای معدن زغال سنگ می باشد.

بستک آباد.

[بَ تَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش صومای شهرستان ارومیه در ۱۸هزارونیم گزی شمال هشتیان و ۱۰هزارگزی جنوب خاور راه ارابه رو چهریق به سلماس و در دامنه قرار دارد. سرزمینی است سردسیر با ۱۶۵تن سکنه. آبش از چشمه، محصولش غلات، توتون و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی و راهش مالرو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بستکان.

[ ] (اِخ) شهرکیست آبادان بناحیت پارس از میان پسا و داراگرد. (حدود العالم). و در آنندراج و فرهنگ نظام بستک، آمده است. رجوع به بستک شود.

بست کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)منقبض شدن. قبض کردن. چنانکه دوا یا غذایی قابض. شدّ طبیعت. قبض شدن. - بست کردن شکم؛ (در تداول خانگی) یبوست سخت در معده پیدا شدن.

بستگان.

[بَ تَ] (اِ) جِ بسته : گو پیلتن نیز پیمان ببست که آن بستگانرا گشاید دو دست.فردوسی. پس آن بستگانرا کشیدند خوار بجان خواستند آنگهی زینهار.فردوسی. چو قادر شدی خیره را ریزخون مزن دشنه بر بستگان زبون. امیرخسرو ||. زندانیان. محجوران: هم به در تو آمدم از تو که خصم و حاکمی چارهء پای بستگان نیست بجز فروتنی. سعدی (غزلیات ||). متعلقان و منسوبان نزدیک شخص: عدد بستگان من به ده میرسد. (فرهنگ نظام). وابستگان. خویشان.

بستگی.

[بَ تَ] (حامص) ارتباط و پیوستگی. (ناظم الاطباء). رابطه. ربط : همی دیر شد سوده آن بستگی سبک شد دل بسته ز آهستگی. فردوسی. این کار بآن بستگی دارد. این دو امر بهم بستگی دارد ||. تعلق و نسبت: فلان با من بستگی دارد. (فرهنگ نظام). خویشی. قرابت اعم از نسبی و سببی. انتساب، وابستگی. خویشاوندی ||. رابطه (در اصطلاح حساب)(۱). (واژه های نو فرهنگستان ایران ||). حب. علاقه. دوستی. علقه. عقد. بند ||. استواری و استحکام. (ناظم الاطباء ||). انجماد و بستن: از زور یخ بستگی عبور از راه ممکن نیست. (فرهنگ نظام). جمود. افسردگی. انعقاد ||. سد شدن. مسدود شدن راه. انسداد. مقابل گشادگی. انعقاد: غَلَق؛ بستگی در. (منتهی الارب) : از جهت حج و بستگی راه امیر غم نموده بود. (تاریخ بیهقی). دماغ فلک را باندیشه سفت در بستگیها گشاد از نهفت.نظامی. که دایم به دانش گراینده باش. در بستگی را گشاینده باش.نظامی. چون بستگی رسد بنهایت گشادگیست. وحید قزوینی ||. تیرگی. گرفتگی رنگ. ناشفاف بودن : آن سپیدی که خالص نیست از سرخی یا زردی یا تیرگی یا بستگی. (التفهیم ص۳۶۸). سبب بودن گوناگون صورتهای نور، اندر ماه سه چیز است... یکی بستگی و گرفتگی و دیگر بی نوری. (التفهیم ||). قبض (در معده). یبوست. سدّه : و این بود تا سال دیگر که جو رسد از رنج بستگی... (نوروزنامه منسوب به خیام). تغلب(۲) گفت: اصل او [یعنی تفسیر]من حسرت الفرس اذا رکضتها محصورهٔ لینطلق حصرها؛ اصل او آن باشد که اسب شکم گرفته بتازی تا بستگیش گشاده شود. (ابوالفتوح رازی ||). قبض. گرفتگی (در اصطلاح تصوف ||). عقده. (ترجمان القرآن عادل بن علی). تعقید. اغلاق. عقد و بند و علاقه. (ناظم الاطباء ||). سکر طبع. (فرهنگ فارسی معین ||). لکنت و گرفتگی زبان. (ناظم الاطباء). حصر: عقله؛ بستگی زبان. عجمه؛ بستگی در سخن. (منتهی الارب). - بستگی سخن؛ لکنت زبان. (ناظم الاطباء). - بستگی بول؛ حبس البول. (ناظم الاطباء). - بستگی فرج؛ بکارت. (ناظم الاطباء ||). بندشدگی و مضبوط شدگی. (ناظم الاطباء). حبس. بند : چو جاماسب آمد مرا بسته دید وزان بستگیها مرا خسته دید.فردوسی. گره بگشای، با ما بستگی چند؟ شتاب عمر بین آهستگی چند.نظامی ||. بند و بست عضو شکسته. (ناظم الاطباء ||). مضیقه : زود خورم تا نکند بستگی آنچه خدا داد بآهستگی. نظامی (مخزن الاسرار). - بستگی داشتن به؛ متعلق بودن به. وابسته بودن به. (۱) - ۲) .Relation) - ظ: ثعلب.

بستم.

[بِ تُ] (ص، ق) ترجمهء عشرین است. (آنندراج). بیستم. (ناظم الاطباء). عدد ترتیبی در مرحلهء بیست.

بستم.

[بَ تَ] (اِخ) یکی از دهات کجور مازندران است. رجوع به سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو متن انگلیسی ص۱۰۹ شود. و در ترجمهء آن ص۱۴۸ بند «ل» به «بسطام» ترجمه شده است.

بستن.

[بَ تَ] (مص)(۱) پهلوی بستن(۲). از ریشهء اوستایی و پارسی باستان، بند(۳). طبری، دوستن(۴). مازندرانی، دوسّن(۵) و دَوسن(۶). گیلکی، دوستن(۷). بند کردن. فراهم کشیدن. پیوستن. ضد گشودن. (حاشیهء برهان قاطع چ معین ص۲۷۸). مقابل گشادن لازم و متعدی هر دو آمده. (آنندراج). ضد گشادن. (شرفنامهء منیری). خلاف گشودن. (ناظم الاطباء). متصل کردن. پیوستن اشیاء بهم : ترسم چشمت رسد که سخت خطیری چونکه نبندند خرمکت بگلو بر.منجیک. ببندم ببازو یکی پالهنگ پیاده بیایم بچرم پلنگ.فردوسی. همی جانش از رفتن من بخست یکی مهره بر بازوی من ببست.فردوسی. که فردا در آیم بمیدان جنگ

ببندم مر این زابلی را دو چنگ.فردوسی. کلینوش بشنید و بر پای جست همه بندها را بتن در ببست.فردوسی. چو گودرز و گرگین و فرهاد و طوس ببندند بر کوههء پیل کوس.فردوسی. هم این نامداران و گردان که هست ببندیم کوس از بر پیل مست.فردوسی. هر آنکس که دید از در کارزار ببستند بر پیل و کردند بار. فردوسی. حدیث شاعر فالی بود قضا پیوند که فال و قصه بهم بسته اند جاویدان.ازرقی. بدو بندم من ازیرا که به تن جان را عقل بستست و به تن بسته ارکانم. ناصرخسرو. جهان را به آهن نشایدش بستن به زنجیر حکمت ببند این جهان را. ناصرخسرو. بنگر بچه محکمی ببستست مر جان ترا بدین تن اندر.ناصرخسرو. کسی بر گردن خر دُرّ نبندد.ناصرخسرو. پس لشکر و رعیت باتفاق، تاج بالای سر این زن ببستند و فرمان بردار او گشتند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۶۶). هر عروسی چو گنج سربسته زیر زلفش کلید زر بسته.نظامی. نه در شاخی زدم چون دیگران دست که بر وی جز رطب چیزی توان بست. نظامی. گفت این چه حرامزاده قوم اند، سگ را گشاده اند و سنگ را بسته. (گلستان). نهد ز ضعف شکم بر زمین براق فلک اگر وقار تو بر پشت او ببندد زین. سلمان ساوجی. محتسب دست تعدی گر چنین سازد دراز در گلوی شیشه خواهد سبحهء صددانه بست. صائب (دیوان ص۱۹۳). - بستن دکان، بازار، مجلس، مدرسه، میخانه -و جز آن؛ تعطیل کردن آنها. - بستن خانه، در بازی نرد؛ دو مهره و زیاده را در یک خانه نهادن تا مهرهء حریف درآمدن بدان خانه را نتواند. گشاد بازی نکردن. خانه را گرفتن. - بستن پرونده؛ ختم آن. از گردش و جریان خارج ساختن آن. - بستن حساب؛ رسیدگی آخری کردن تا دیگر چیزی تازه بر آن داخل نگردد. افزوده و کاسته نشود: حساب سال را بستن؛ جمع زدن آن و بدان خاتمه دادن ||. در اصطلاح بانکی مجموع آن را بدست آوردن : مجموع معاملات پارس که ببست با عشر کشتیهای دریا سی هزار هزار درم. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۷۰ و ۱۷۱). - بستن خر و اسب و استر و جز آنها؛ استوار کردن طناب و رسن آنها با خیه و جز آن. - بستن و باز کردن؛ حل و عقد کردن. رتق و فتق کردن. - بسته آذین؛ آیین بسته. رجوع به آذین شود. - بسته کمر؛ کمربسته. مهیای خدمت. آمادهء بندگی : عید او فرخ و فرخ هر سال فرخی برد را و بسته کمر.فرخی. و رجوع به کمر بستن و میان بستن شود ||. جمع شدن. - ابر بستن؛ توده شدن آن. رویهم جمع شدن آن. پدید آمدن. پوشیده شدن : زمین گشت گردان و شد روزگار یکی ابر بست از بر کارزار.فردوسی. همه گرزها برکشیدند پاک یکی ابر بست از بر تیره خاک.فردوسی. هوا از ابر بستن تیره گردد ز باد تند گیتی خیره گردد.(ویس و رامین). و رجوع به هوابستن و میغ بستن شود. - اجاره بستن به دکان و یا خانه؛ تعیین نرخ و قیمت کردن. اجاره بندی کردن. - احرام بستن؛ احرام گرفتن. محرم شدن. لباس مخصوص حجاج را هنگام مراسم مذهبی حج در بر کردن : احرام چه بندیم چو آن قبله نه اینجاست در سعی چه کوشیم که از مروه صفا رفت. حافظ. و رجوع به لنگ بستن شود. - بار بستن؛ بار بربستن. صاحب آنندراج در ذیل بستن آرد: بمعنی بار کردن چون خم بستن و بارگاه بستن و بنه بستن : خروشید [شاه یمن] و بار عروسان ببست ابر پشت شرزه هیونان مست.فردوسی. ستوران تازی غلامان کار باندازه بخرید و بربست بار.نظامی. - بارگاه بستن؛ باربستن. (آنندراج، باربستن) : ببندند بر پیل نر بارگاه درآرند جنبش باین بارگاه. ملاعبدالله هاتفی (از آنندراج). رجوع به باربستن شود. -به جای بستن؛ علیل و ناتوان ساختن. از تلاش و کوشش بازداشتن. متوقف و بیحرکت ساختن : مرا گرنه پیری ببستی بجای بتنهایی آوردمیشان ز پای. اسدی (گرشاسب نامه). - بچیزی بستن؛ بچیزی وصل کردن. به چیزی پیوستن. بچیزی نسبت دادن. فرموده تا ویرا در خانه ای کردند سخت تاریک چون گوری و به آهن گران وی را ببستند. (تاریخ بیهقی ||). - بمجاز بچیزی شمردن. اهمیت دادن : سخن چند گفتم بچیزی نبست ز گفتار باد است ما را بدست.فردوسی. - بربستن؛ رجوع به مدخل بربستن شود. - بماهی بستن؛ در شکم ماهی کردن. وصل بماهی کردن : چو بی فرمان هجرت کرد [یونس] از خدمت ما یکسو شد و رو از قوم بگردانید به ماهی بستمش تا خلق بدانید که هر که ما را بود ما نیز او را باشیم. (قصص الانبیاء). - بند و بست؛ نظم و استحکام و بهم پیوستگی : درِ نگاه به قفل تغافلش بندست ولی زیاده ازین بند و بست میخواهد. ظهوری ترشیزی (از ارمغان آصفی). همچو اقلیم سخن کز نظم بند و بست یافت زیب و آیینی ز موزون ملک بود و هست یافت. افضل اله آبادی (از ارمغان آصفی ||). - تبانی و

توافق در امور و بویژه در سیاست. و رجوع به بست و بند شود. - تحفه بستن؛ زیور بستن. آراستن : تحفه ز جان بسته ام نثار پیری را وز دم روح القدس بهار پیریرا. واله هروی (از آنندراج). - جان در چیزی بستن؛ روان در چیزی بستن. کنایه از علاقه مند شدن بدان. شیفته شدن بدان : عروسی دید زیبا جان در او بست.نظامی. برآن نیت که بر آن رود پل تواند بست همی نشست و بر آن کار بست جان و روان. فرخی. و رجوع به دل و دیده در چیزی بستن شود. - جبهه بستن؛ در تداول نظامیان نوعی سلام دادن نظامی. - جبهه را بخاک بستن؛ کنایه از تواضع و فروتنی کردن. سجود کردن : جبهه را چون خشت بر خاک در میخانه بست. صائب (دیوان ص۱۹۳). - جراحت یا خستگی یا زخمی را بستن؛روی آن پارچهء تمیزی گرفتن. پانسمان کردن : نیکو و باندام جراحتش ببسته. منوچهری. - جمع بستن کلمه؛ صیغه مفردی را به صیغهء جمع بدل ساختن. - خستگی بستن؛ جراحت یا زخمی را بستن : ببندم همه خستگیهای خویش نخواهم کسی را ز خویشان به پیش. فردوسی. - چشم بستن؛ کور کردن. از بینایی محروم ساختن. بمجاز محروم ساختن از دیدار : که چشمم ز روی سعادت مبند زبانم بوقت شهادت مبند.سعدی (بوستان ||). - بمجاز فریفتن. نیرنگ زدن حقه بازی کردن : به ایرانیان بر بخندی همی دگر چشم ما را ببندی همی.فردوسی. - چشم بندی؛ نابینا کردن. کور کردن : چشم باز و گوش باز و این عمی حیرتم از چشم بندی خدا.مولوی ||. - درتداول عوام، حقه بازی. نیرنگ و فریب. - چشم از جهان بستن یا فروبستن؛ کنایه از مردن : چو سالار جهان چشم از جهان بست بسالاری ترا باید میان بست.نظامی. رجوع به فروبستن شود. - از عیب کسی چشم بستن یا فروبستن؛اغماض کردن. چشم پوشی : چشم فروبسته ای از عیب خویش عیب کسان را شده آیینه پیش.نظامی. - حرف بستن؛ اسناد دادن : خاک ما از عافیت آباد خاموشان بود حرف نتوان بر لب ما چون لب پیمانه بست. صائب (دیوان ص۱۹۳). - حکم بستن؛ مترتب شدن. حکم کردن : و او را صبح دروغین گویند و بر وی هیچ حکم نبندد اندر شریعت. (التفهیم). - حلق و دهان بستن یا فروبستن؛ از گفتن بازداشتن : خپه گشتم دهن و حلق فروبسته چو نای وز سر ناله شما نیز چو نایید همه.خاقانی. - خاک بستن؛ خاک ریختن. خاک نهادن : آن کَرَنج و شکرش برداشت پاک و اندر آن دستار آن زن بست خاک. رودکی. - خرد کسی بستن؛ چشم عقل وی را بستن : خرد را می ببندد چشم را خواب. (ویس و رامین). رجوع به چشم کسی را بستن شود. - خواب بستن (فرهنگ نظام)؛ بمجاز دیده و چشم برنهادن. خوابیدن. رجوع به دیده، چشم برهم نهادن شود. - خواب بر چشم کسی بستن؛ مانع خواب وی شدن. او را از خواب بازداشتن : گویی دو چشم جادوی عابد فریب او بر چشم من بسحر ببستند خواب را. سعدی (بدایع). - خیال بستن؛ تصور کردن. خیال کردن. بخیال آمدن. صاحب شرفنامهء منیری آورده است: صورت بستن و نقش و خیال و طمع را بستن استعمال کرده اند : گفتند که تو این حالت بخواب دیدی و خیال بستی که به بیداری یافتی. (تاریخ طبرستان). ... این چه خیالهاست که می بندد. (تاریخ بیهقی). امّا ملوک را خیالها بندد و کس به اعتقاد و به دل ایشان چنانکه باید راه نبرد. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۶۲۰). حصیری را خیال بست چنانکه مستان را بندد که این سوار چرا فرود نیامد... مراو را دشنام داد زشت. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۱۹۸). بست خیالش که هست همبر من ای عجب نخل رطب کی شود خار مغیلان او. خاقانی. بسبب میلی که بمنظوری میداشت به نیشابور رفت و خیال بست که در سر وخفا و کلمهء اختفا بمراد خویش متحظی خواهد شد. (ترجمهء تاریخ یمینی). شریف اگر متضعف شود خیال مبند که پایگاه بلندش ضعیف خواهد شد. (گلستان). شنیده ام که درین روزها کهن پیری خیال بست به پیرانه سر که گیرد جفت. (گلستان). هرآنکه تخم بدی کشت و چشم نیکی داشت دماغ بیهده پخت و خیال باطل بست. (گلستان). خیال آب خضر بست و جام اسکندر بجرعه نوشی سلطان ابوالفوارس شد.حافظ. چو جان فدای لبش شد خیال می بستم که قطره ای ز زلالش بکام ما افتد.حافظ. رجوع به صورت بستن و نقش بستن شود. - دامن اندر یکدیگر بستن؛ متحد و یگانه شدن در میدان جنگ. از هم پراکنده نگشتن مبارزان و چون فرد واحدی پیکار کردن : ببندیم دامن یک اندر دگر نمانیم کین ترک پرخاشخر.فردوسی. - در بروی کسی بستن؛ فرازکردن در بروی کسی : میکنی منع سرشک از دیدهء خونبار من جز تو ای مژگان که در برروی صاحب خانه بست؟ صائب (دیوان ص۱۹۳). - در بستن؛ فراهم

آوردن دو مصـراع در. فراز کردن آن. پیش کردن آن : درش استوار از پی او ببست کـه تـا میهمـانش کنـد استوار.عنصـری. روز همجنسان فروشد لاجرم روزن دل ز آسـمان دربسته ام.خاقانی. نام نکویی چو برون شد بکوی در نتوانی که ببندی بروی. سعدی (از آنـندراج). و رجوع به بربسـتن شود ||. - قطع ارتباط کردن : برگزیدم بخانه تنهایی از همه کس درم ببسـتم چست.شـهید بلخی||. بهم پیوسـتن. متصـل ساختن. وصل کردن. - در فرابسـتن؛ مسـدود کردن، پیش کردن در. رجوع به فرابسـتن شود. - دست کسـی را بسـتن یا فروبستن؛ از فعالیت بازداشتن. ممانعت کردن. بازداشتن از انجام دادن کاری : پراندیشه شد شاه یزدان پرست ز خون ریختن دست گردان ببست. فردوسـی. بدانش بود مرد را ایمنی ببندد ز بد دست اهریمنی.فردوسی. بخشکی چو یوزش ببندند دست برآرند ز ابش چو ماهی به شـست. (منسوب به فردوسـی). - دست کسی را از پشت بستن؛ (در تداول عامه) ازو پیشی جستن در انجام دادن کاری. - دل بسـتن بکسـی یا چیزی؛ دل باختن بکسـی یا چیزی. علاقمند شدن و شـیفته شدن به وی و بدان : یک روز صرف بستن دل شد بآن و این روز دگر بکندن دل زین و آن گذشت.کلیم. - دل دربسـتن یا بسـتن؛ علاقه مند شدن. دلبسـتگی پیدا کردن : بود اول خر و آخر شد خوک چون به بنگاه خسان دل دربست.خاقانی. - دم کسـی بسـتن؛ جلو زبان، یا سخن او گرفتن. دهان یا زبان او بستن : اگر خری دم از این معجزه زند که مراست دمش ببند که خر گنگ بهتر از گویا. خاقانی. - دهان بستن؛ دهان فروبستن. دهن و حلق کسـی بستن. وی را از گفتن بازداشتن : در فتنه بستن دهان بستن است که گیتی بنیک و بد آبستن است.سعدی. دهان دشمن و گفت حسود نتوان بست رضای دوست بدست آر و دیگران بگذار. سـعدی. - دیده بسـتن؛ چشم بسـتن. دیده برهم نهادن : امکان دیـده بسـتنم از روی خوب نیست اولیتر آنکه گوش نصیحت بیـاگنم. سـعدی (از فرهنگ ضیا ||). - کنایه از مجـذوب و مسـحور کردن : دیدهء این طفل را شـیرینی افسانه بست. صائب (دیوان ص۱۹۳). - دیده بازبسـتن؛ چشم برهم نهادن. چشم فروبستن بمجاز، چشم پوشـیدن. رجوع به فروبستن شود : همه دیده ها باز بندند چست کنند آنگه آن سنگ را باز جست.نظامی. - دیده برهم بستن؛ چشم برهم نهادن. بمجاز خوابیدن : و همه شب دیده برهم نبسـته. (گلسـتان). - دیده در کسـی بستن؛ توجه کردن بدو. مشتاق شدن بوی : چونکه بهرام شـد نشاط پرست دیـده در نقش هفت پیکر بست.نظامی. - دیده فروبسـتن؛ پنهان شدن. از دیده ها نهان شدن و کنایه از مردن باشد : ز دیده فروبسـتن روی شاه بناخن خراشـیده شد روی ماه.نظامی. رجوع به فروبستن شود. - دیده و دل در کسی یا در چیزی بسـتن؛علاقه منـد شـدن بـدو، بـدان : بخلوت با او نشسـته و دیده و دل در او بسـته. (گلسـتان). و رجوع به جان و دل در چیزی بسـتن شود. - رخ بسـتن یا بربسـتن؛ بمجاز، رخ پوشاندن. روی نهان کردن : تنگ چشمان معنیم هستند که رخ از چشم تنگ بربسـتند.نظامی. و رجوع به رخ و بربستن شود. - رخت بستن؛ رخت بربستن. رخت دربستن. کنایه از سفر کردن. حرکت کردن :چه با رنـج باشـی چه با تاج و تخت ببایدت بسـتن بفرجام رخت.فردوسـی. شدم سـیر ازین لشـکر و تاج و تخت سـبکبار گشتیم و بستیم رخت.فردوسـی. برزم نریمـان چو شـد کـار سـخت در گنـج بگشـاد و بربست رخت. اسـدی (گرشـاسب نامه). اکنون وقت آمـد که بـازگردی و رخت دربنـدی و روح خود به ارواح پـدر خود پیونـدی. (قصـص الانبیاء). وز آنجا رخت بربسـتند حالی ز گلها سبزه را کردند خالی.نظامی. نه فراغت نشسـتن نه شکیب رخت بستن نه مقام ایستادن نه گریزگاه دارم.سعدی. - رخت سفر آن جهان بستن؛ مردن. - رده بسـتن؛ صف بسـتن. صف کشیدن. - رصد بستن؛ بنظاره و مطالعه نشستن راصد. - روزه بستن؛ روزه گرفتن : چو ماری بر سـر گنجی نشسته ز شب تا شب بگردی روزه بسته.نظامی. و رجوع به روزه و روزه گرفتن شود. - روی بستن یا بازبستن؛ بربستن. بمجاز، روی نهان کردن. رخ پوشانـدن. روی پوشاندن : چو دزدان ره، روی را بازبست سوی او خرامید تیغی بدست.نظامی. - روی بربسـتن؛ روی پوشانـدن : نقاب از بهر آن باشد که روی زشت بربندی. سـعدی (مفردات). و رجوع به روی و بازبسـتن شود. - زبان کسـی بسـتن؛ فروبسـتن آن. خاموش ساختن او : ز شـیرین کاری آن نقش جمالش فروبسـته زبان و دست نقاش.نظامی. که چشمم ز روی سـعادت مبند زبانم بوقت شـهادت مبند.سـعدی (بوستان). در صورت و معنی که تو داری چه توان گفت حسن تو ز تحسین تو بسـته است زبان را. سـعدی (بوسـتان). بکوشـش توان دجله را پیش بست نشاید زبان بداندیش بست.سعدی (بوستان). - زبان بستن؛

خاموش ماندن. سکوت کردن : چون نپیچاند بافسون دست گستاخ مرا زلف طراری که بتواند زبان شانه بست. صائب (دیوان ص۱۹۳). - زنگوله بستن؛ آویختن آن. آویزان کردن آن: کی زنگوله را بگردن گربه می بندد؟ (مثل). رجوع به زنگوله شود. - زیور بستن؛ آذین بستن. آراستن. ترتیب دادن. اندازه بستن. تحفه بستن. (از آنندراج) : عروس طبع را زیور ز فکر بکر می بندم بود کز دست ایامم بدست افتد نگاری خوش. حافظ. و رجوع به زیور شود. - سخن بستن؛ خاموش شدن. سخن نگفتن. از گفتار بازایستادن. و رجوع به فرهنگ نظام شود : خردمند را که در زمرهء اجلاف سخن ببندد شگفت مدار. (گلستان). هوشم نماند و عقل برفت و سخن ببست مقبل کسی که محو شود در کمال دوست. سعدی (غزلیات). رجوع به سخن و لب از گفتار و لب از سخن بستن شود. - شوخ بستن؛ پینه بستن. رجوع به آبله و پینه و کبره بستن شود. - صف بستن؛ رده بستن. صف کشیدن. رجوع به هریک از این لغات در جای خود شود. - صفحه بستن؛ (در چاپخانه) صفحه بندی کردن. (فرهنگ فارسی معین: بستن صفحه). - صورت بستن؛ تصور کردن. خیال کردن. خیال بستن. بخیال آمدن. بتصور آمدن. و رجوع به خیال بستن و خیال کردن شود : این حال با خوارزمشاه از آن گفته آمد تا ویرا صورت دیگرگونه نبندد. (تاریخ بیهقی). و صورت بست که آنچه مازیار می نویسد حقیقت دارد. (تاریخ طبرستان). خدایا بذلت مران از درم که صورت نبندد در دیگرم. سعدی (بوستان). گفت مرا که پیرم با پیرزنان الفت نیست پس او را که جوان باشد با من که پیرم چه دوستی صورت بندد. (گلستان). - طمع بستن یا طمع در کسی یا چیزی یا اندر -کسی یا چیزی بستن؛ خواهان و شیفته و شایق و مایل و طالب آن بودن. آزمند شدن :بعد از پدر طمع اندر شیرین بست تا شیرین خود را به زهر بکشت. (مجمل التواریخ والقصص). طمع بند و حکمت ز دفتر بشوی طمع بگسل و هرچه دانی بگوی. سعدی (بوستان). - عدل بستن؛ در تداول عامه، بستن لنگه های بار. عدل بندی کردن. - غنچه بستن؛ غنچه ساختن. آفریدن غنچهء گل. جان فدای دهنش باد که در باغ نظر چمن آرای جهان خوشتر از این غنچه نبست. حافظ ||. - تصویر کردن غنچه. فروبستن؛ ضد گشادن : چو بگشایی گشاید بند بر تو فروبندی فروبندند بر تو.نظامی. رجوع به فروبستن شود. - قبا بستن یا دربستن؛ کنایه از قبا پوشیدن. میان قبا را بستن : قبا دربسته بر شکل غلامان همیشه ده بده سامان بسامان.نظامی. رجوع به دربستن شود. - قصب بستن؛ دستار، عصابه و جز آن بر سرپیچیدن. عمامه و شال و جز آن به دور سر یا کمر بستن : بستی قصب اندر سر ای دوست بمستی در سه بوسه بده ما را ای دوست بدستاران. فرخی. - کُستی یا کشتی بستن؛ کمربند مخصوص زرتشتیان بمیان بستن. کمربند بستن : ببستیم کشتی و بگرفت ساز کنونت نشاید ز ما خواست باز.فردوسی. بر کمرگاه تو از کستی جور است بتا چه کشی بیهده کستی و چه بندی کمرا. خسروی. و رجوع به کستی و کشتی و مزدیسنا و ادب پارسی چ ۲ ص۳۷۶ به بعد شود. - کله بستن یا بربستن؛ افراشتن چادر. خیمه افراشتن : عروس شب چو نقش افکند بر دست به شهرآرایی انجم کله بست.نظامی. میدمد صبح و کله بست سحاب الصبوح الصبوح یا اصحاب.حافظ. - کمربستن یا کمر بر میان بستن؛ کنایه از آمادهء کار بزرگی گشتن. بکار مهمی دست یازیدن. برای پادشاهی و سروری یا پایه های بلند، همت گماشتن : کنون تا کسی از نژاد کیان بباید ببندد کمر برمیان.فردوسی. نه چون تو شنیدم نه دیدم دگر نه در تخمه ام بست چون تو کمر.فردوسی. اگر تشریف شه ما را نوازد کمربندد رهی گردن فرازد.نظامی. و رجوع به میان بستن و میان دربستن شود ||. - مقابل شدن و برابر گشتن در مقاتله و جنگ با دشمن. (ناظم الاطباء). آمادهء نبرد و ستیزه گشتن : هم از ره که آمد نشد زی پدر بکین بست برجنگ جستن کمر. اسدی (گرشاسب نامه ||). - اهتمام نمودن در کاری. (ناظم الاطباء). همت گماشتن به کاری. آماده خدمت کسی شدن : جوانمرد کو بود غمخوار او کمربست در چارهء کار او.نظامی. - کمر برمیان کسی بستن؛ وی را برای کار مهم یا پیکار و مانند آن برگزیدن و انتخاب کردن : هر آنکس که زنده است از ایرانیان بیارم ببندم کمر برمیان.فردوسی. و رجوع به کمربستن شود. - کمربسته؛ رجوع به بسته کمر و همین ترکیب در حرف کاف شود. - کوس بستن شیر، ببر، پلنگ و جز آنها؛حمله آوردن. حمله بردن آنها. - کیغ بستن؛ پینه بستن. رجوع به آبله و پینه بستن شود. - گفت کسی را بستن؛ وی را از گفتار بازداشتن. مانع حرف زدن او شدن. نطق وی را کور کردن : دهان دشمن و

گفت حسود نتوان بست رضای دوست بدست آر و دیگران بگذار. سعدی. و رجوع به دهان کسی را بستن شود. - گره بستن؛ عقد. (ترجمان القرآن عادل بن علی). اتصال دادن دو قسمت جدا بهم. - گمان بستن؛ خیال بستن : ابوعلی گمان بست که برای او فرستاده اند. (ترجمهء تاریخ یمینی). و رجوع به خیال بستن شود. - گوش بستن یا فروبستن؛ سخن کسی نشنودن : ز تعلیم دانا فروبست گوش در عیش بگشاد بر ناز و نوش.نظامی. رجوع به فروبستن شود. - گویایی بستن یا فروبستن؛ خاموش ماندن. سخن نگفتن : چو بلبل روی گل بیند زبانش در حدیث آید مرا در رویت از حسرت فروبستست گویایی. سعدی (طیبات). رجوع به فروبستن شود. - لب بستن یا لب از گفتار یا سخن بستن؛خاموش شدن. خاموش ماندن. سکوت کردن : گشاده شد آنکس که او لب ببست زبان بسته باید گشاده دو دست.فردوسی. دگر گفت اگر شاه را لب ببست نبینم همی تاج و تخت نشست.فردوسی. - لب را بستن؛ خاموش ماندن. ساکت شدن : هراسان بگفت این و لب را ببست بیامد بجایی که بودش نشست.فردوسی. چو هرمز نگه کرد لب را ببست بدان کاسهء زهر یازید دست.فردوسی. و رجوع به لب بستن شود. - لنگ بستن؛ آویختن لنگ به خود. پیچیدن لنگ به کمر. - مشاطه بستن؛ آرایش کردن. زیور کردن : پر از چین زلف و رخ پرنور گویی ببستندی مشاطه چینیانت.ناصرخسرو. - میان بستن و میان دربستن؛ کمر بستن. همت گماشتن بکاری. مهیا شدن برای امری. مصمم گشتن بکاری. قیام و اقدام کردن بکاری : خروشی برآمد از ایرانیان ببستند بر کین برزو میان.فردوسی. روان خوار گیرم ببندم میان بدین تیره شب همچو شیر ژیان.فردوسی. نریمان میان بسته و جنگ را عنان داده مه نعل شبرنگ را. اسدی (گرشاسب نامه). بفرمان اگر بست باید میان چرا باید آمد سوی رومیان. اسدی (گرشاسب نامه). دل بسودای بتان دربسته ام بت پرستی را میان دربسته ام.خاقانی. دوستی کو تا بجان دربستمی پیش او جان را میان دربستمی.خاقانی. خری که بینی و باری به گل درافتاده به دل برو شفقت کن ولی مرو بسرش چو سالار جهان چشم از جهان بست به سالاری ترا باید میان بست.نظامی. کنون که رفتی و پرسیدیش که چون افتاد میان ببند و چو مردان بگیر، دنب خرش. (گلستان). و رجوع به بسته کمر و کمربسته و کمر بستن شود. - میغ بستن؛ ابر بستن. توده شدن آن. روی هم جمع شدن آن. پدید آمدن آن. پوشیده شدن : همی گرز بارید و پولاد تیغ ز گرد سپاه آسمان بست میغ.فردوسی. یکی میغ بست آسمان لاله گون درخش وی از تیغ و باران ز خون. اسدی (گرشاسب نامه ص۲۱۳). و میغ در میغ بست و دست به گریه برد. (جهانگشای جوینی). و رجوع به ابر بستن و هوا بستن شود. - ناله و سوز بستن؛ خاموش کردن. ساکت ساختن : بهاری خرمست آخر کجایی ببستی بلبلان را ناله و سوز. سعدی (غزلیات). - نطق بستن یا فروبستن؛ خاموش ماندن. زبان بسته شدن : دل بشد از دست، دوست را بچه جویم نطق فروبست حال دل(۸) بچه گویم.خاقانی. رجوع به فروبستن شود. - نظر بستن؛ چشم برهم نهادن. چشم فروبستن : ز پرهیزکاری که بود اوستاد نظر بست هرگه که او رخ گشاد.نظامی. - نقاب بستن و نقاب بربستن؛ چیزی بر روی کشیدن. در حجاب شدن : پریروی از نظر غایب نگردد وگر صدبار بربندد نقابی.سعدی (بدایع). پری نه ای رخ زیبا بزیر پرده مپوش تو آفتابی و کی آفتاب بست نقاب. سعدی (از فرهنگ ضیا). - ورم بستن؛ برآمدن. باد کردن : گردید درین بحر گهر چشم حسودان مانند حبابی که بنظاره ورم بست. حکیم زلالی (از آنندراج)(۹). - هوا بستن؛ ابرناک و سرد شدن آن. (فرهنگ فارسی معین). گرفتگی هوا. رجوع به ابر بستن و میغ بستن شود ||. به مجاز بستن مردی را، دامادی را. بعقیدهء قدما بجادویی و افسون مرد را در کار مردی ناتوان ساختن. وی را از تصرف دوشیزه ای که زوجهء اوست بازداشتن : و آبله نبود که علتی افتاد جوان جهان نادیده را راه مردی بر وی بسته ماند چنانکه با زنان نتوانست بود و مباشرتی کرد و با طبیبی نگفته بودند تا معالجتی کردی راست استادانه که عنین نبود و افتد جوانان را از این علت، زنان گفته بودند، چنانکه حیلتها و دکان ایشان است که «این خداوندزاده را بسته اند». (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۵۶۵ ||). باتعویذ و دعا یا جادویی زیان چیزی را دفع کردن ||. از انتشار و انبساط ریش و جراحتی مانع آمدن، شفا دادن بیماری چنانکه: نزله بستن و سالک بستن. - به افسون بستن؛ بسحر بستن. مقید کردن. بی حرکت ساختن. افسون کردن. سحر کردن : به افسون همانسنگ بر جای خویش ببست [فریدون] و نغلطید یک ذره بیش. فردوسی. برفت [

تهمورس] اهرمن را به افسون ببست چو بر تیزرو بارگی برنشست.فردوسی. از ایشان دو بهره بافسون ببست دگرشان بگزر گران کرد پست.فردوسی ||. به مجاز، بند کردن. حبس کردن. مقید کردن. توقیف کردن. به زندان افکندن : همانا دلش دیو بفریفته است که بر بستن من چنین شیفته است.دقیقی. تو خاقان چین را ببندی همی گزند بزرگان پسندی همی.فردوسی. ز بت پرستان چندان بکشت و چندان بست که کشته بود و گرفته ز خانبان به کتر. فرخی. چگونه است کز حرب سیری نیابی چگونه که بر جای هرگز نپایی مگر نذر کردی که هر مه که نوشد شهی را ببندی و شهری گشایی.زینبی. اگر خواهد [امیر یوسف] که جانب دیگر رود نباید گذاشت و بباید بست و بسته پیش ما آورد. (تاریخ بیهقی). ناگاه بدیشان رسید و چندان بکشت که وصف نتوان کرد و دیگران بگریختند پیمان از ایشان نگرفت و بنام خدای تعالی ایشان را ببست چنانکه از آن بند نتوانند گریخت. (قصص الانبیاء ص۳۴). گراز جانور نیز یابی گزند زمانش مده یا بکش یا ببند.نظامی. - بربستن؛ بند کردن. حبس کردن : آبرا بربست دست و باد را بشکست پای تا نه ز آب آید گزند و نه ز باد آید بلا. خاقانی. رجوع به مدخل بربستن شود ||. چسباندن. چسبانیدن، چنانکه نان به تنور. خمیر گسترده را برای نان شدن به تنور چسباندن. دوسانیدن : چو نان شوی که باشی استاد شاعران اندر تنور نظم تو بندند بس فطیر.سوزنی. هر که جوش تنور طوفان دید نان در او بست احمقش دانید.خاقانی. عروسی دید زیبا جان درو بست تنوری گرم حالی نان درو بست.نظامی. هرکسی درین تنور نانی بندید... و حضرت پیغمبر صلی الله علیه و علی آله و اصحابه و سلم نیز نانی در آن تنور بستند. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف). نان همهء درویشان پخته نشد و نانی که ما بسته بودیم خمیر بود. (ایضاً). و رجوع به دربستن به تنور و نان به تنور بستن شود. - باز بستن؛ بستن. وصل کردن : وان پرّ نگارینش بر او باز نبندند تا آذرمه بگذرد و آید آذار.منوچهری. - باز بسته؛ متعلق. مربوط. وابسته : همه باز بسته بدین آسمان که بر بُردَه بینی بسان کیان.ابوشکور. - بربستن؛ بهم پیوند دادن. با هم گرد کردن. بمجاز، نظم کردن : قافیتهای طیانی که مرا حاصل شد همه بربستم در مدح و کنون وقت دعاست. مسعودسعد. رجوع به مدخل بربستن شود. - بوسه بستن؛ بوسیدن : دست او در دست گیر و روی او در روی نه بوسه اندر بوسه بند و عیش با او خوش گذار. فرخی ||. نصب کردن. قراردادن : پس لشکر و رعیت باتفاق تاج بالای سر این زن ببستند. (فارسنامهء ابن البلخی). - بند بستن؛ بستن طناب و جز آن برای خشکاندن لباس و جامهء شسته. - بستن یا دربستن نان به تنور؛ نان به تنور زدن : ابر بی آب چند باشی چند گرم داری تنور نان دربند.نظامی. هوایی معتدل چون خوش نخندیم تنوری گرم چون نان درنبندیم؟نظامی. و رجوع به بستن به تنور و نان به تنور دربستن شود. - تپاله بستن؛ مدفوع گاو را بدیوار چسبانیدن خشکاندن را برای سوخت زمستان. - زنگ بستن؛ جرم گرفتن. غبار گرفتن : گردون نظر به بی بصران بیشتر کند زنگی هلاک آینهء زنگ بسته است. صائب (دیوان ص۲۵۷ ||). بمجاز، نگاشتن. نقش کردن. (لازم و متعدی): پیکرنگار نقش بست. (متعدی) مطلب در ذهنش نقش بست (لازم). صورتگری کردن. شکل کسی، یا چیزی را ساختن : شادمان باد و همدمش صنمی که چنویی نبسته صورتگر.فرخی. خجسته کاغذی بگرفت در دست بعینه صورت خسرو در او بست.نظامی. شیر توان بست ز نقش سرای لیک بصد چوب نجنبد ز جای.نظامی. دو نقش دگر بست پیکرنگار یکی بر یمین و یکی بر یسار.نظامی. حکیم بار خدایی که صورت گل خندان درون غنچه ببندد چو در مشیمه جنین را. سعدی. هر نقش که دست عقل بندد جز نقش نگار خوش نباشد.حافظ. و رجوع به صورت بستن و نقش و نگار بستن شود. - نقش بستن؛ تصویر کردن. حجّاری کردن : نقش شیرین را چسان در بیستون فرهاد بست. صائب (دیوان ص۲۸۲). رجوع به نگار بستن شود. - نگار بستن؛ تصویر کردن. نقش و نگار کردن : فراز آورید آخشیجان چهار کجا اندرو بست چندین نگار.ابوشکور. - لب بستن بر چیزی؛ چسباندن لب بدان : وقت آنکس خوش که لب را بر لب پیمانه بست. صائب (دیوان ص۱۹۳). - مهره بست؛ گچ اندود : چو شد نیمهء زین بنا مهره بست مرا نیمهء عالم آمد بدست.نظامی. و رجوع به مهره و مهرهء دیوار در ناظم الاطباء و مهره در همین لغت نامه شود. - نعل بستن؛ کوفتن با میخ نعل را به سم ستور. نعل زدن. نعل کردن : که من رخش را بستم امروز نعل برو کرد خواهم بخون تیغ لعل.فردوسی. ز لشکرگهش کس نیامد

بدست که بر بارگی نعلی از زر نبست. نظامی. آستینش گرفت سرهنگی که بیا نعل بر ستورم بند.سعدی. - نعل بسته؛ نعل شده. نعل کرده رجوع به نعل و بسته شود : بر سر از سمّ نعل بستهء لعن می خورد جفتهء خطا و صواب.سوزنی ||. ساختن. به وجود آوردن چنانکه باغ را. (دزی ج ۱ ص۸۳ ||). بمجاز نسبت دادن. اسناد دادن. - تهمت و بهتان و دروغ و افترا به کسی یا بر -کسی بستن؛ نسبت دادن آن به دروغ بدو: التقول؛ سخن بر کسی بستن. (زوزنی ||). نسبت کردن. منسوب ساختن و اغلب به «بر» متعدی شود : سه کار کرد یکی آنکه زکوهٔ نداد، دویم بهتان بر موسی بست... (قصص الانبیاء ص۱۱۸). و این حکایت در شهنامه بر بهرام گور می بندند و در سیر ملوک بر نوشیروان عادل و خدای علیم تر بدرستی آن. (اسکندرنامه نسخهء خطی نفیسی). افسانه ها به من بر چون بندی گویی که من به چین و به ماچینم. ناصرخسرو. این خاتون بر یکی از چاکران شوی خویش عاشق بود و مردمان گفتندی که طغشاده پسر وی از این مرد است و وی این پسر را بر شوی خویش بسته است و این پسر از بخار خدات نیست. (تاریخ بخارای نرشخی ص ۴۷). حیض بر حور و جنابت بر ملایک بسته ام گر ز خون دختران رز بود صهبای من. خاقانی. پردهء عاشقان درد و آنگه جرم بر روزگار بندد صبح.خاقانی. اینچنین نامه بر تو شاید بست کز تو جای بلندنامی هست.نظامی. عاقبت چون ز کینه شد سرمست تهمتی از دروغ بر من بست.نظامی. وفا مردی است بر زن چون توان بست چو زن گفتی بشوی از مردمی دست.نظامی. چون کیانیان را عدد و عدت زیادت نماند آن قوم خویشتن را بر روافض بستند. (جهانگشای جوینی). و وضع آن جدول را که بحر ضلال بود بر ائمهء اهل بیت رضوان الله علیهم بست. (جهانگشای جوینی). قوم مذکور که از کیانیان به روافض نقل کرده بودند خود را بر اسماعیل بستند. (جهانگشای جوینی). ز روی گمان بر من اینها که بست من از خود یقین میشناسم که هست. سعدی (بوستان). نگویم نسبتی دارم به نزدیکان درگاهت که خود را بر تو می بندم بسالوسی و زراقی. سعدی. خویشتن بر تو نبندم که من از خود نپسندم که تو هرگز گل من باشی و من خار تو باشم. سعدی (بوستان). سوم باب عشق است و مستی و شور نه عشقی که بندند بر خود بزور. سعدی (بوستان). پیش از آب و گل من در دل من مهر تو بود با خود آوردم از آنجا نه به خود بربستم. سعدی (طیبات). چرا من خویشتن را بد پسندم بهانه زان بدی بر چرخ بندم. (ویس و رامین). و برجیس بی تلبیس سجل تملک ممالک ربع مسکون بنام همایون او می بندد. (جامع التواریخ رشیدی). قضا را دست پیچ خود کند در کج روی نادان خطای خویشتن را کور دائم بر عصا بندد. (از امثال و حکم ص ۱۴۱) (از جنگ زهرالریاض). - بازبستن؛ منسوب کردن. نسبت دادن : هر سال آفتاب را به دوانزده قسمت کرد، هر بخشی سی روز، و هر یکی را از آن نامی نهاد و بفرشته ای بازبست از آن دوانزده فرشته. (نوروزنامه). زین تنگنای وحشت اگر باز رستمی خود را به آستان عدم بازبستمی.خاقانی. دگرگونه دهقان آذرپرست به دارا کند نسل او باز بست.نظامی. رجوع به بازبستن شود ||. منسوب ساختن. نسبت دادن : و ناسزاوار بود دربستن چیزی بدو (خداوند) و دربستن او بچیزی.... اکنون چیز وچیزی دور است از ایزد و چیزی دربسته شد بآفریده... اگر جایز بودی دربستن چیزی در خدای واجب شدی گفتن، که چیزی آفریدگارست و چیزی آفریده... بلکه او متفرد است و مجرد است از آنکه چیزهای روحانی یا جسمانی که بسیار است در او بندیم. (از کشف المحجوب سجستانی چ کربن ص ۴ و ۵). رجوع به دربستن شود. - زلیفن بستن؛ تهدید کردن. ترساندن : سیاست کردنش بهتر سیاست زلیفن بستنش بهتر زلیفن.منوچهری. رجوع به زلیفن شود ||. بمعنی پوشیدن چون: پیرایه بستن. (غیاث). بمعنی پوشیدن چون: گل بستن و پیراهن بستن و زنار بستن و پوست بستن و جال بستن. (آنندراج) : مرا حیرت بر آن آورد صدبار که بندم در چنین بتخانه زنار.نظامی. قبابست و چابک نوردید دست قبایش دریدند و دستش شکست. سعدی (بوستان). ظهوری دگر راهزن زلف کیست که زنار می بندد ایمان ما. ظهوری (از آنندراج ||). آویختن ||. آراستن. زینت کردن : روزی در خانه جامه های دیباش پوشانیدند و پیرایه های زر و جوهر بر او بستند و گفتند ما ترا بشوهر خواهیم داد. (از نوروزنامه). چونکه شد لعل بسته بر تاجش بر تو بستم ز بیم تاراجش.نظامی. و جواهر و حلی و حلل بسیار بر ایشان بستند. (جهانگشای جوینی). ||ربط دادن. وصل کردن. پیوند دادن. چسباندن: قداره بستن. شمشیر بستن. خنجر بستن ||. بمعنی پیوند نیز آمده، چون آیینه

بستن. (غیاث). پیوند کردن و پیوند گرفتن چون آینه بستن. (آنندراج). و بصورت ترکیب با کلمه هایی چون: آذین بستن، آرایش بستن، آینه بستن، نخل بستن، و در تداول عوام تکیه بستن، طاق نصرت بستن، طاق نما بستن، بمجاز آراستن و تزیین کردن و طرازیدن، آراستن بآیینه و سلاح های جنگ و بوق و منتشا و کشکول و جز آنها : ببستند آذین به بیراه و راه بجایی که بگذشت شاه و سپاه.فردوسی. تبیره ببردند و پیل از درش ببستند آذین همه کشورش.فردوسی. چو نزدیک شهر اندر آمد سپاه ببستند آذین به بیراه و راه.فردوسی. آنچه بر هفت گنج خانهء راز بستم آرایشی فراخ و دراز.نظامی. ماه سر منجوق کمانش ز رخ خویش آیینهء زر بست برین طاق مقرنس. بدر چاچی (از آنندراج ||). در تداول اطفال و یا شعرا، مفحم کردن. مغلوب ساختن. مالاندن. مجاب کردن حریف در مشاعره ||. پیوستن. (ناظم الاطباء). وصل نمودن و متصل کردن و پیوند نمودن: لنگ را به کمر بستم. پرده را به دیوار بستم. (فرهنگ نظام). الصاق کردن : که سهلست لعل بدخشان شکست شکسته نشاید دگر بار بست. سعدی (بوستان). - جان و روان در کاری بستن؛ بدان علاقه مند شدن. دل بستن بدان : همی نشست و بر آن کار بست جان و روان. فرخی ||. جمع کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به لنگ بستن شود ||. فراهم کشیدن. جمع کردن. (ناظم الاطباء). بهم آمدن. ملتحم. ملتئم، متلائم کردن، آلات رویینه و مسینه و مانند آن: [چون] به أرزیز بندند و دوسانند آن ارزیز را کفشیر خوانند. (از حاشیه فرهنگ اسدی خطی نخجوانی ||). به مجاز جوش خوردن. التیام یافتن : سپاهان بد چو اندام شکسته شکسته از فر او گشت بسته. (ویس و رامین). و چون کس را زخمی آید آن را به سوهان بزنند و بر جراحت کنند در حال ببندد. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۲۶). - خود را بستن یا بار خود را بستن؛ در تداول عوام، تمولی از کاری پیدا کردن. تمول و سود نامشروعی بدست آوردن. گرد کردن. - طرف بستن یا بربستن؛ سود بردن. منتفع شدن. جمع کردن مال : طرف کرم ز کس نبست این دل پرامید من گر چه سخن همی برد قصهء من به هرطرف. حافظ. کس بدور نرگست طرفی نبست از عافیت به که نفروشند مستوری به مستان شما. حافظ. شکوه آصفی و اسب باد و منطق طیر به باد رفت و ازو خواجه هیچ طرف نبست. حافظ. - بربستن؛ بمجاز، بدست آوردن. فایده و سود بردن : برو جان بابا در اخلاص پیچ که نتوانی از خلق بربست هیچ. سعدی (بوستان). - کار بستن یا به کار بستن یا در کار بستن -نصیحت و پند و فرمان و امثال آن؛ به مجاز استعمال کردن. عمل کردن بدان. انجام دادن آن : چون فیروزبن یزدجرد به پادشاهی بنشست و ملک روم بر وی مسلم شد سیرت نیک کار بست و داد کرد و بیست و هفت سال اندر ملک بود. (ترجمهء طبری بلعمی). شما گر خرد را نبستید کار نه من سیرم از جنگ و از کارزار.فردوسی. بطوس آنگهی گفت [کیخسرو] کای هوشمند مر این گفته را سربسر کار بند.فردوسی. شما هرچه گویم ز من بشنوید اگر کار بندید خرم بوید.فردوسی. هر که فرمان پادشاه را کار نبندد با پادشاه برابری کرد و مخالف گشت. (نوروزنامه). گفت از من و از تو کار بستن بیگانه نمیتوان نشستن.نظامی. کسی کو داند و کارش نبندد بر او بگری که او بر خویش خندد.عطار. مده ای حکیم پندم که بکار درنبندم که ز خویشتن گزیر است و ز دوست ناگزیرم. سعدی (طیبات). ای که مشتاق منزلی مشتاب پند من کار بند و صبر آموز. سعدی (گلستان). دیدم که نصیحت نمی پذیرد... ترک مناصحت گرفتم و روی از مصاحبت بگردانیدم و قول حکما را کار بستم که گفته اند.... (گلستان سعدی). - کار بستن چیزی؛ استعمال کردن آن : آنگاه سلیمان آهک نوره به بلقیس فرستاد تا کار بست. (ترجمهء طبری بلعمی). خنجر بیست منی گرزهء پنجاه منی(۱۰) کس جز او کار نبسته است مگر رستم زر. فرخی. کسی که خنجر پولاد کار خواهد بست دلش چو آهن و پولاد باید اندر بر. مسعودسعد. و رجوع به کار بستن شود. - بکار بستن دستوری، امری، فرمانی؛ بدان عمل کردن. - کاربند بودن؛ مجری دستور بودن. عمل کردن به فرمان یا نصیحت و مانند آنها : و احمد ترا به جای پدر است مثالهای وی را کاربند باش. (تاریخ بیهقی). و رجوع به کاربستن و کاربند شود. - مکر بستن؛ به مجاز، پدید آوردن. ظاهر ساختن. ابداع کردن : مکر دیگر آن وزیر از خود ببست وعظ را بگذاشت در خلوت نشست.مولوی ||. یافتن. (ناظم الاطباء ||). بمجاز، مسدود کردن و جلو گرفتن. (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). - بستن یا بربستن یا فروبستن راهی، دری، -گذری، ورغی، رودخانه ای؛ سد کردن آن. گرفتن آن. استوار کردن آن. مانع عبور شدن. مسدود

ساختن. بند آوردن آن : یخچه بارید و پای من بفسرد ورغ بربند یخچه را ز فلک.رودکی. کسانی که بودند بر درگهش همی بسته بودند بر وی رهش.فردوسی. چو در کارتان کردم اکنون نگاه ببندد همی بر خرد دیو راه.فردوسی. نپیچیم دیگر ز فرمانت سر نبندیم دیگر به هرکس گذر.فردوسی. بام کسان را چه عمارت کنی چونکه نبندی خود دیوار خویش. ناصرخسرو. سمنبر غافل از نظّارهء شاه که سنبل بسته بد بر نرگسش راه.نظامی. و بروایتی گفته اند شادروان شوشتر او بست اما درست تر آن است که شاپور ذوالاکتاف بست. (از فارسنامهء ابن البلخی ص۶۳). بکوشش توان دجله را پیش بست نشاید زبان بداندیش بست. سعدی (بوستان). در فتنه بستن دهان بستن است که گیتی به نیک و بد آبستن است.سعدی. و رجوع به بربستن و بازبستن شود. - در بستن یا بربستن؛ رخنه بستن. مسدود کردن. پیش کردن : بنه چون جان بباد پاک بربند در زندان سرای خاک بربند.نظامی. برخیز و در سرای دربند بنشین و قبای بسته واکن.سعدی (طیبات). دری بروی من ای یار مهربان بگشای که هیچکس نگشاید اگر تو دربندی. سعدی (طیبات ||). بنا کردن، چون حصار بستن. (غیاث). بنا کردن، چون حصن بستن و حصار بستن. (آنندراج). ساختن، برآوردن، نهادن سد، پل رودخانه، حصار و جز آن. پی افکندن. پی بنایی را ریختن : بر آن نیت که بر آن رود پل تواند بست. [اسکندر] . (؟) بر آب جیحون پل بستن و گذاره شدن بزرگ معجزه ای باشد و قوی برهان.فرخی. بر آب جیحون بر هفته ای یکی پل بست چنانکه گفتی کز دیرباز بوده چنان.فرخی. دوسال، یا سه سال در آن بود، تا ببست جسری بر آب جیحون، محمود نامدار. منوچهری. در مدت دو هفته ببستی تو این ملک جسری به آب جیحون به زان هزار بار. منوچهری. چون بدان محکمی حصاری بست رفت و چون گنج در حصار نشست.نظامی. عکس رخ تو آینه را چون نگار بست بر گرد شهر حسن ز آهن حصار بست. صائب (از آنندراج). - بستن پل؛ ساختن پل. وسیله آمد شدن به روی رودخانه فراهم ساختن. - بستن قبر؛ گرفتن آن. با آجر و گچ خرپشته کردن روی آن : ایشان را در آن محل که حال، مدفن ایشان است دفن کرده اند و قبر بسته اند. (مزارات کرمان ص ۱۳۱ س ۳). - آخر بستن؛ آخر ساختن: برای هر خری آخر نمی بندند (از مثل هاست). - اجاق بستن؛ ساختن آن. برآوردن آن. - حوض بستن؛ سدبستن. بند آب بستن. حوض ساختن : خبر بردند شیرین را که فرهاد بماهی حوض بست و جوی بگشاد.نظامی. - حوضه بستن؛ رجوع به حوض بستن شود. چو کار آمد بآخر حوضه ای بست که حوض کوثرش بوسید مر دست.نظامی. - راه یا ره یا گذری را بستن یا فروبستن؛مسدود کردن آن : خورش تنگ شد لشکر شاه را که بدخواه او بسته بد راه را.فردوسی. یکی کنده سازیم گرد سپاه برین جنگجویان مبندیم راه.فردوسی. اگر کافور با قطران ره زادن فروبندد مرا کافور و قطران زاد درد و داغ پنهانی. خاقانی. وی مهرهء امید مرا زخم نهانه در ششدر عشق تو فروبسته گذرها.خاقانی. بر او راه بربسته پوینده را گذر گم شده راه جوینده را.نظامی. راه بربسته راه داران را دوخته کام کامکاران را.نظامی. شب آمد چه شب کاژدهایی سیاه فروبست ظلمت پس و پیش راه.نظامی ||. باز داشتن، چون آب از لب بستن. (آنندراج ||). سد کردن: آب حوض را بستن.آب رودخانه یا نهر را بستن؛ جلو آن را گرفتن. قطع کردن جریان آن. بند آوردن آن. - آب بستن از؛ بند آوردن آن. سد کردن. قطع کردن جریان آن: بستن نهر را : ای سلیم آب ز سرچشمه ببند که چو پر شد نتوان بستن جوی.(گلستان). آب را از سر بند باید بست ||. باز کردن. گشادن. روان کردن. (از اضداد) جاری ساختن. چنانکه آب را. گشاده کردن. گشادن آبی را. و بمعنی رسانیدن بچیزی و در چیزی، چون: آب بستن. (از آنندراج). - آب بستن به جایی یا در جایی؛ پر کردن. مشروب کردن: آب بحوض، به باغ، به مزرعه، به سبزیکاری بستن : ممکن نشود که بوستان گردد گر آب در اصل خاکدان بندم.مسعودسعد. صد جوی آب بسته ام از دیده بر کنار بر بوی تخم مهر که در دل بکارمت.حافظ. بر رهگذرت بسته ام از دیده دو صد جوی تا بوکه تو چون سرو خرامان به در آیی. حافظ. جویها بسته ام از دیده به دامان که مگر در کنارم بنشانند سهی بالایی.حافظ. - بستن نیش و دم حیوانات گزنده؛ بمجاز از آزار رساندن بازداشتن : نیش و دم مار و دم کژدم بستن بتوان، نتوان دهان مردم بستن.مشربی ||. صاحب آنندراج شاهد ذیل را بمعنی رام کردن آورده است: بمعنی رام کردن چون: مار بستن. مخلص کاشی گوید : زبان خصم نتوان کرد کوته جز بخاموشی بافسون دگر این مار را کی میتوان

بستن. (از آنندراج). - مرز بستن؛ در زمین زراعتی و باغستانها حدود کرد یا کردها را مشخص ساختن. رجوع به این مدخل شود. - به سوگند و به قسم بستن کسی را؛ سوگند دادن او را. پای بند ساختن. مقید کردن. ملزم و مأخوذ کردن او را : احمد ایشان را به سوگندان گران بست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۵۹). ببستن بسوگند و پیمان و کیش گرفتش ز دل جفت و پیوند خویش. (گرشاسب نامه ||). بند آوردن. جلو گرفتن. بستن طبیعت. یبوست. قبض. قبض کردن. بند آوردن. مقابل راندن و اسهال : مصطکی.... سعالی که از رطوبت بود ببرد و طبیعت ببندد. (الابنیه). ریباس... طبیعت ببندد. (الابنیه عن حقایق الادویه).شراب مویزی ... باد در شکم افکند و شکم برآورد و راههای جگر ببندد. (نوروزنامه). شراب خرمایی... غلیظ و بدگوار است و راه جگر ببندد و خون سودایی انگیزد. (نوروزنامه). عقل البطن؛ عقل طبیعت. دارو که شکم را بندد. (دستوراللغه). اگر می بندند شکم برمی آید و درد همی گیرد و اگر می گشایند سیلان می افتد و ضعف پدید آید. (چهارمقالهء نظامی عروضی). قبج.... چون بریان کنند شکم ببندد. (اختیارات بدیعی). ور گشاید چنانکه نتوان بست گو بشوی از حیات دنیا دست.سعدی ||. بمجاز، وضع کردن. نهادن. تعیین کردن. منعقد کردن عهد و پیمان و مانند آن در مقابل شکستن پیمان و عهد چنانکه در قمار گویند: دو تومان بستیم : بسی بسته شکستی پیش من پس چون نگویی یک شکستهء خویش کی بستی. ناصرخسرو. و بصورت ترکیب با کلمات: عهد، پیمان، موافقت، قرار، جناب و جناغ و گرو، سوگند و مانند اینها آمده است. - بستن با کسی؛ مهر ورزیدن با او. آشتی کردن با وی : چون با دگری من بگشایم تو ببندی ور با دگری هیچ نبندم بگشایی.منوچهری. رجوع به دل بکسی یا چیزی بستن شود. - اتفاق بستن؛ عهد بستن : همگان اتفاق برین بستند و منذر با سی هزار سوار دیگر در خدمت بهرام آمد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۶). و اتفاق بستند که اگر پرویز حرکت کند هر دو به دفع او مشغول باشند. (ایضاً ص ۱۰۵). - اعتقاد بستن؛ گرویدن. معتقد شدن : و آنک مذهب امام معظم شافعی... دارد اعتقاد بندد که راه شافعی سهل تر. (راحة الصدور راوندی). - اعتماد بستن؛ اطمینان پیدا کردن : جهان بر آب نهاده است و زندگی بر باد بر آب و باد کجا اعتماد کس بستست. سعدی. - امید بستن؛ امید داشتن، امیدوار شدن : من امید بسته بَرِ آن قلم که دست جهان را بود دستوار. (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). و مرد، منظورتر گشتی و مردمان امیدها در وی می بستند چنانکه رسم است. (تاریخ بیهقی). - پیمان، عقد، عهد بستن؛ قول دادن. تعهد کردن : جهاندار بگرفت دستش بدست بدان گونه کو گفت پیمان ببست.فردوسی. چو فارغ شد از پند و آموز مرد ببستند پیمان و سوگند خورد. (یوسف و زلیخا)(۱۱). بخت با ملک میر پیمان بست برمگر داد بخت ازین پیمان.فرخی. تا منوچهربن قابوس طاعت دار... سلطان... باشد... و شرایط آن عهد که او را بسته است و بسوگندان گران استوار کرده... نگاه دارد... من دوست او باشم. (تاریخ بیهقی). چون خان نشاط کند که عهد بسته آید وعده بستانی، روزی که صواب دیده آید اندر او عهد بستن. (تاریخ بیهقی). و حق تعالی از پیغمبران خود عهد گرفت و پیمان بست. (قصص الانبیاء ص ۲۱). هزار عهد ببستی و عاقبت بشکستی مرا بر آتش سوزان نشاندی و بنشستی. سعدی. - تاریخ بستن؛ تاریخ قرار دادن : و از مردن کعب بن لویی مدتی تاریخ بستند که سید عشیرت بود. (مجمل التواریخ والقصص). - توبه بستن؛ توبه کردن : حدیث دوستان درست نتوانم شکستن در ولیکن توبه بتوانم که بازش میتوان بستن. سلمان ساوجی (از فرهنگ ضیا و شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶). - جان بستن بچیزی یا بکسی؛ رجوع به دل و جان بستن شود. - جناب بستن؛ جناغ شکستن و آن نذری و شرطی است که با شکستن جناغ مرغ بندند و بردن آن نذر، دادن چیزی بدست حریف باشد با استفاده از نسیان او : با ما جناب بستی با منعمان دهی زین روی باشد از همگان اجتناب تو. مسعودسعد. - دل و جان بستن و اندربستن در چیزی یا -کسی یا بچیزی و بکسی؛ علاقمند شدن بدان. به وی شیفته شدن. توجه کردن بچیزی یا کسی ||. صاحب آنندراج بستن تنها را بمعنی تعلق پیدا کردن بچیزی آورده و گوید: در غوامض سخن بمعنی تعلق پیدا کردن بچیزی نیز آمده. فردوسی گوید : دل رزم جویش ببست اندر آن که لشکر کشد سوی مازندران(از آنندراج). ای دلش به لشکرکشی متعلق شد. (آنندراج). دلت را به تیمار چندین مبند بس ایمن مشو بر سپهر بلند.فردوسی. خداوند تاج و خداوند گنج نبندد دل اندر سرای سپنج.فردوسی. نگر تا

نبندی دل اندر جهان نباشی بدو ایمن اندر نهان.فردوسی. چو بشنید پیرا سوی خانه رفت دل و جان ببست اندر آن کار تفت. فردوسی. دل بر تو بستم و به تو بس کردم از جهان و اندر جهان ز من دل من دیدن تو خواست. فرخی. و بر راه بلخ اسکدار نشانده بودند و دل در این اخبار بسته. (تاریخ بیهقی). احمق کسی که دل در این جهان بندد. (تاریخ بیهقی). جان کندنیست بستن جان اندر انتظار. مسعودسعد. دل در سخن محمدی بند ای پورعلی ز بوعلی چند.خاقانی. گهی گفتی که دل بر مهر بستم اگرچه در غم دلبر شکستم.نظامی. مه و خورشید دل در صید بستند به شبدیز و به گلگون برنشستند.نظامی. چه توان دل در آن عمل بستن کو به عزل تو باشد آبستن.نظامی. عروسی دید زیبا جان در او بست تنوری گرم حالی نان در او بست.نظامی. جان خود را که در جهان بستست بزر و سیم و خانه پیوستست.(؟) دل در آن بست که برمک را از بلخ بیاورد و وزارت خویش بدو دهد. (تاریخ بخارای نرشخی). نباید بستن اندر چیز و کس دل که دل برداشتن کاریست مشکل.(گلستان). به یکبار از جهان دل در تو بستم ندانستم که برگردی بزودی.(گلستان). جهان ای برادر نماند به کس دل اندر جهان آفرین بند و بس.(گلستان). - صلح بستن؛، منعقد کردن آن: و پس رسولان میان شاپور و لیلیانوس آمد شد میکردند تا صلح بندند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۱). - طمع بستن یا در بستن در چیزی و در -کسی؛ آزمند شدن به آن. و رجوع به فرهنگ نظام شود. - عقد بستن؛ کابین بستن. صیغهء ازدواج جاری کردن. (ناظم الاطباء): عقد پسر عمو و دخترعمو در آسمان بسته شده است : چون مدت عدت به سر آمد عقد نکاحش بستند. (گلستان). چون پدرم مست شود استدعا کن آنگاه اجابت کند در حال عقد بند بعد از مهمانی. (قصص الانبیاء ص۳۱۷). در حال مستی اجابت نمود عقد بستند. (ایضاً). و رجوع به عهد و پیمان بستن شود. - عهد بستن؛ پیمان بستن : عهد نابستن از آن به که ببندی و نپایی. سعدی (مفاتیح). عهد ما با لب شیرین دهنان بست خدا ما همه بنده و این قوم خداوندانند.حافظ. و رجوع به عقد و پیمان بستن شود. - فروبستن عقد و عهد؛ منعقد کردن آن : فتح و ظفر با بقاش عهد فروبسته اند دولت دوشیزه را عقد فروبسته اند.خاقانی. رجوع به فروبستن شود. - قامت بستن؛ قامت مأموم: ببندید آقا به رکوع رفت. - قرار بستن؛ قرار گذاشتن : قراری بسته ام با می فروشان که روز غم به جز ساغر نگیرم.حافظ. - قانون یا تقریر بستن؛ وضع کردن. نهادن. تدوین کردن. تنظیم کردن. مقرر داشتن : و این قانون در سنهء مأتین بستند و بعد از آن علی بن عیسی قانونی برین جملت ببست. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۷ و ۱۷۱). و مجدالملک بپارس بوده بود با جد این بنده که تقریر پارس می بست به ابتدای عهد کریم جلالی رعاه الله. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۱۸). - کابین بستن؛ عقد بستن. مهر تعیین کردن : ماه دوشینه را رساند به مهد بست کابین چنانکه باشد عهد.نظامی. - موافقت بستن؛ قرارداد کردن. پیمان بستن :در آن باب با یکدیگر مواضعه نهادند و موافقت بستند تا بوقت امکان از کار او پردازند. (ترجمهء تاریخ یمینی). - مهر بستن با کسی یا چیزی؛ بر او مهربان شدن : در این صورت بدانسان مهر بستم که گویی روز و شب صورت پرستم.نظامی. دلش چون ز آنهمه گلها بخندد چه گویی در گلی چون مهر بندد.نظامی. - مُهر بستن؛ مهر کردن : بر سر این حُکم نامه مهر نبندد پیر ششم چرخ در قضای صفاهان.خاقانی. - نماز یا عقد نماز بستن؛ قامت بستن. اقتدا کردن و تکبیر دخول بنماز گفتن. از اقامه به درآمدن و داخل نماز گردیدن. الله اکبر آخرین اقامه را گفتن و داخل نماز شدن: ببندید آقا رفت به رکوع : چون در مسجد شد مردی را دید در پیش صف ایستاده نماز بسته گفتند چه بوده است. (قصص الانبیاء ص۲۳۷). شب چو عقد نماز می بندم چه خورد بامداد فرزندم.سعدی. - نذر بستن؛ شرط بستن. رجوع به شرط بستن شود. - اندر بستن یا دربستن شمشیر یا سیلی و جز -آن؛ رها کردن آن : آن مرد مسخره چون فروغ شمشیر دید پنداشت که مگر بر عادت او را عذاب می دهند، گفتا این همه نه بس که به تیغ نیز مرا برنجانید. و متوکل همی خندید پنداشت که مزاح همی کنند، تا غلامان اندر آمدند و شمشیر اندر بستند و فتح بن خاقان وزیر آنجا بود خود را بر وی [بر متوکل]افکند و هر دو کشته شدند. (مجمل التواریخ والقصص). ابراهیم گفت که چه میخواهید از آن زندیق ایشان در حال سیلی در او بستند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). - شیشکی بستن؛ در تداول عامه، صدایی چون آوازی از دهان یا میان دو لب برآوردن. رها کردن صدا. آواز. - غلغل اندربستن؛ فریاد و فغان برآوردن. غلغل سردادن : برعنایی

زبان بگشاد بلبل چو مست عاشق اندر بست غلغل. (ویس و رامین). - فریاد و فغان بستن یا دربستن؛ فغان برآوردن. آوا برآوردن. رجوع به دربستن شود. - مال بستن...؛ به مزرعه یا مرتعی، سر دادن برای چرا. رجوع به مال بستن شود. - آب بستن در چیزی؛ آن را آبکی کردن. آن را رقیق ساختن: به سکنجبین آب بست. به آبگوشت آب بست. - آب بستن یا توپ بستن بمالی؛ در مدت اندک آن را خرج و تلف کردن. به تبذیر صرف کردن تمام آن. رجوع به توپ بستن شود. - به توپ بستن؛ به گلوله و به مسلسل بستن جایی را. گشاد دادن آنها بقصد تخریب. بوفور ریختن. پیاپی نازل ساختن: محمدعلیشاه مجلس را بتوپ بست. - به شمشیر، به تیغ بستن؛ بسیار زدن : صد تن از سپاهیان تعبیه کرد تا چون معتصم فرو نشیند از جوانب درآیند و شمشیر در او بندند. (تاریخ طبرستان). و لشکر شمشیرها برآهیختند و در آن زندیقان بستند و جمله را هلاک کردند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۱). و روی بر وی نهادند و حبشه را شکسته و شمشیر در ایشان بستند. (ایضاً ص ۹۶). ناگاه در سر ایشان افتاد و شمشیر در ایشان بست. (ترجمهء تاریخ یمینی). اللهاکبر زدند و در سر کفار افتادند و شمشیر در ایشان بستند. (ترجمهء تاریخ یمینی). تیغ در حشم او بستند و برادر او را با هفتصد کس از وجوه افراد... بگرفتند. (ترجمهء تاریخ یمینی). چون گریبان پیرامن او فراگرفتند و شمشیر در او بستند. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). پیدا کردن و شدن، چون شکوفه بستن (غیاث: بستن ||). برآوردن، چون: آبله بستن. (آنندراج). شوخ، شوره، کبره بستن : چندان ره انتظار را پیمودم کز اشک پیاپی مژه ام آبله بست. محمد میرک نظمی. نصیرای همدانی گوید: چو دریا خشک لب باشد ز تخت شور اگر صدره چو کشکول گدایی خویش را برناخدا بستم. (آنندراج: بستن). - کارتنک، داغمه، پینه، کیغ.؛ شوخ بستن؛ گرفتن، پدید آمدن و ظاهر شدن آنها: الاکتاب؛ شقه بستن دست. (زوزنی). شوخ بستن. (از منتهی الارب). شوغ : بسته کف دست و کف پای شوخ پشت فروچفته چو پشت شمن.کسایی. - پینه بستن؛ در تداول عوام، سخت شدن پوست دست و پا و سر زانو و جز آن بر اثر کثرت کار. و رجوع به آبله بستن، داغمه بستن و کبره بستن شود. - داغمه بستن لب؛ در تداول عامه، خشک شدن لب. و رجوع به آبله و پینه بستن شود. - پینه، شوخ، کیغ بستن، پیشانی، کف دست، -پا، سرزانو؛ ظاهر شدن. برآمدن. سخت شدن آن: کیغ رَمَص باشد که بر مژهء چشم بندد. (از حاشیهء فرهنگ اسدی نسخهء خطی نخجوانی). - زنجره بستن؛ جمع شدن حبابهای خرد گرداگرد ساغر شراب و جز آن. - کبره بستن؛ جمع شدن چرک و کثافت و جز آن در سطح بدن و یا سطح اشیاء. و رجوع به آبله بستن، پینه بستن و داغمه بستن شود ||. منعقد شدن بزر و تخم. (ناظم الاطباء). - کونه بستن؛ دانه بستن، در ترب و چغندر و شلغم و گندم در خوشه و جز آن. - هاله بستن؛ پدید آمدن هاله در گرد ماه ||. رُستن. روییدن. بالیدن. (دزی ج ۱ ص۸۳ ||). باردار شدن. (ناظم الاطباء): نطفه بستن؛ انعقاد نطفه. منعقد شدن بزر و تخم. (ناظم الاطباء: بستن ||). بمجاز، منجمد شدن. کلچیدن، فسردن، تحجر. متحجر شدن. ماسیدن. لخته شدن. دلمه شدن. انبستن. خود را گرفتن. همگیر شدن. لخته شدن. سفت شدن. ستبر یا سطبر شدن. عقد. منعقد شدن. زفت شدن. انعقاد. مقابل وارفتن چنانکه خون و ماست و شیر و آب و پاچه و یخ و روغن و بستنی و ژلاتین و گچ و جز آن: سرشیر بستن؛ خامه بستن شیر. تغییر شکل دادن مایع به جامد : برون شد سپاهی که بالا و شیب بجنبید و دریا ببست از نهیب.اسدی ||. افسردن و منجمد شدن. (ناظم الاطباء). منجمد شدن و سخت گردیدن: شیر را ماست بستم. آب یخ بست. (فرهنگ نظام). افسردن. منعقد شدن : تا همی بندد آب در آذر تا همی بارد ابر در آزار.مسعودسعد. و اگر در گرده و مثانه نیز حرارتی باشد زودتر تیرگی که در بول بود ببندد و سنگ شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). منجمد کردن. (ناظم الاطباء) : و از بهر آنکه... مثانهء ایشان [کودکان] گرمتر باشد آن تیرگی را ببندد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اندر علاج زنی که شیر اندر پستان او بندد و پنیر شود، سبب بستن شیر اندر پستان از دو بیرون نیست... (ذخیرهء خوارزمشاهی). چون من از خوی ستورانهء تو یاد کنم از غم و درد ببندد به گلو در خیوم. ناصرخسرو. دریا چو نمک ببندد از سهم چون لشکر شاه ران گشاید.خاقانی. - ماست بستن؛ منعقد شدن آن. انجماد. سفت شدن آن. تغییر حالت دادن آن از مایع به جامد. رجوع به این مدخل شود ||. بمعنی ریختن چون توپ بستن. محمد طاهر نصیرآبادی در احوال محمدبیک نوشته که: او تصرفات مرغوب در بستن توپ کرد. (از

آنندراج). منظور صاحب آنندراج ریختن و ساختن توپ است ||. فراهم آمدن. ایجاد شدن : ز آن دم که لعل او به شکرخنده باز شد در نیشکر ز رعشهء غیرت شکر نبست. صائب (از آنندراج). شود رزق هما گر استخوان من ز بیتابی عجب دارم دگر در استخوان مغز هما بندد. صائب (از آنندراج). - ته دیگ بستن؛ سخت شدن برنج قسمت زیرین پلو که به دیگ چسبیده است||. بسیار از چیزی در مدتی نسبةً طویل و پیوسته بکسی خوراندن. بسیار از طعامی یا شرابی بدو خورانیدن. یا آشامیدن دارو. قوت غالب از چیزی کردن: طبیب او را به خنکی، به شیر خنک، به کاهو، به کاسنی، به هنداونه بست؛ کاهوی بسیار در مدتی دراز بدو خوراند. - بستن ستور را به علف؛ رها کردن و سردادن تا به وفور از آن خورد. - بناف کسی بستن؛ بمقدار زیاد پیوسته بدو خوراندن. در کار او کردن: چند جام شراب به نافش بستند. چند فحش آبدار بنافش بست. - به چوب، به شلاق بستن کسی را؛ چوب و شلاق فراوان بدو زدن : و چوبهایی که بر دهل بزنند برو بستند. (جهانگشای جوینی ||). بمجاز، مالیدن. نهادن. طلی کردن تا رنگ دهد: حنا بستن؛ رنگ گذاشتن. خضاب کردن : تا برگرفت ابر ز صحرا حجابها بستند باغها ز گل و می خضابها.منوچهری. او را حنا بست و دیگر روز بدست ستوربان داد. (تاریخ سیستان). - نخل بستن؛ آذین بستن نخل : چو زرّ خفچه همه پشت و برش آتش رنگ چو نخل بسته همه سینه دایرهء اشکال. فرخی. گر ملایم بگذری از مشهد ما عیب نیست شمع نخل موم بهر ماتم پروانه بست. صائب (دیوان ص۱۹۳). و رجوع به نخل بستن در ردیف خود شود ||. در قمار مبلغی جز مبلغ معهود برای برد و باخت تعهد کردن. (۱) - - (۷) Davessen. - (۶) Davessan. - (۵) Davestan. - (۴) Band. - (۳) Bastan. - (۲) Bastan. (۸) Davastan.) - ن ل: خود. (۹) - صاحب آنندراج این معنی را از آبله بستن جدا کرده است. (۱۰) - ن ل: هشتاد منی... (۱۱) - این مثنوی را سرودهء شاعری با تخلص «شمسی» معاصر شمس الدین طغانشاه بن الب ارسلان سلجوقی میدانند. بستناج. [بَ تِ] (اِ)(۱) الخلال. (تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۸). و این صورت نزدیکتر بحقیقت است از بستیباج برهان و بستیاج فهرست مخزن الادویه. (یادداشت مؤلف). و رجوع به دزی ج ۱ ص ۸۳ و بستیباج و بستیاج شود. (۱) - Fastinaja. lat. pastinaca gingidium, Fenouil sauvage.

بستناک.

[بَ] (ص مرکب) منجمد. فسرده. (فرهنگ فارسی معین).

بستناکی.

[بَ] (حامص مرکب) انجماد. افسردگی. (فرهنگ فارسی معین).

بستنبان.

[بَ تَ] (اِخ) ابوبکر محمد بن احمدبن اسد بستنبان حافظ و او را به نام بستانبان نیز خوانده اند. وی از مردم بغداد و در اصل از هرات ملقب به بکران بود دارقطنی از وی روایت کرده وی محدثی ثقه بود. و در رجب سال ۳۲۳ ه . ق. درگذشت. (از لباب الانساب ص۱۲۲).

بستنبنی.

[بُ سِ تَ بَ] (ص نسبی)منسوب به بستان بان. (سمعانی).

بستنجی.

[بُ تَ] (اِ) باغبان در تداول ترکان. (دزی ج ۱ ص۸۳). رجوع به بستان بان و بوستان بان شود.

بست نشستن.

[بَ نِ شَ / شِ تَ] (مص مرکب) پناهنده شدن در مشهد مقدسی یا عتبه ای از اعتاب عالیات یا خانهء یکی از مجتهدان و علمای بزرگ یا اصطبل شاهی یا تلگراف خانه و یا مجلس شورای ملی و جز آن. متحصن شدن. تحصن. پناه بردن به بست. رجوع به بست شود : ای فکنده امل دراز آهنگ بست منشین که نیست جای درنگ. ناصرخسرو.

بست نصب.

[بَ تِ نَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)(۱) بند یا گیره ای که برای نگاه داشتن چیزی بکار رود. (فرهنگ فارسی معین). (انگلیسی) (۱) - Mounting clamp.

بستن قان.

[ ] (اِخ) نام قریه ای مجاور نیشابور. رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص ۴۱۰ شود.

بستنگاه.

[بَ تَ] (اِ مرکب) آنجای که کشتی لنگر می اندازد. (ناظم الاطباء). لنگرگاه. (ناظم الاطباء). جای بستن.

بستنگه.

[بَ تَ گَ هْ] (اِ مرکب) تخفیفی است از بستنگاه. رجوع به بستنگاه شود.

بستنی.

[بَ تَ] (ص لیاقت، اِ مرکب)هرچیز درخور بستن. پارچه ای که بدان دستهء کاغذ و کتاب و دفتر و جز آن را بهم می بندند. (ناظم الاطباء ||). لنگ حمام. فوطهء حمام. (در اصطلاح حمامیان ||). کسی که بستن وی لازم باشد. درخور بستن. لایق بستن. ازدر بستن : من اینک به پیش توأم مستمند بکش کشتنی بستنی را ببند. فردوسی ||. هر شربت فسردهء یخ بسته. (ناظم الاطباء). مبردی که از شیر و شکر یا آب میوه ها در یخ افسرند و انواع آنها عبارتند از: بستنی شیر و وانیل، توت فرنگی، آلبالو، و جز آن.

بستنی خوری.

[بَ تَ خُ] (اِ مرکب)(ظرف..) ظرف بلورین و جز آن برای خوردن بستنی.

بستنی ساز.

[بَ تَ] (نف مرکب) شخص و دستگاه سازندهء بستنی.

بستنی سازی.

[بَ تَ] (حامص مرکب)عمل ساختن و عمل آوردن بستنی.

بستنی فروش.

[بَ تَ فُ] (نف مرکب)فروشندهء بستنی.

بستنی فروشی.

[بَ تَ فُ] (حامص مرکب) شغل، کار و عمل فروش بستنی.

بستو.

[بَ] (اِ) بستک. بشتک. بستوق. بستوغه. تیریه. مرطبان سفالین کوچک را گویند و معرب آن بستوق باشد. (برهان). مرطبان کوچک. (جهانگیری). و رجوع به شعوری شود. ظرفیکه در آن مربا و روغن و غیره کنند و بستوغه معرب آنست. (انجمن آرا). خمچهء کوچک باشد که روغن و دوشاب و غیرهما در آن کنند و بستوقه معربش باشد. (سروری) (آنندراج). تیریَه. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). مرتبان کوچک سفالین و چینی. (رشیدی). کوزه. ملوک. خنبره. خمچهء کوچک باشد که روغن و دوشاب و غیرهما در آن کنند. و بستوقه معربش باشد. مرتبان سفالین زجاجی. (ناظم الاطباء). کوزهء بلند دهن تنگی است و برای آب و روغن و امثال آنها استعمال میشود. (از فرهنگ نظام). کوزهء دهان فراخ که در آن ماست زنند و پنیر ریزند. تفرشی، بَستولَه(۱). (فرهنگ فارسی معین) : چو گردون با دلم تا کی کنی حرب به بستوی تهی میکن سرم چرب.نظامی. ترکمانی با یکی دعوا داشت بستویی پر گچ کرد و پاره ای روغن بر سر گداخت و از بهر قاضی رشوت برد. (منتخب لطایف عبید زاکانی چ برلین ص۱۵۹). و رجوع به بستک شود ||. چوبی را نیز گفته اند که بدان ماست را بشورانند و بر هم زنند تا مسکه و دوغ از هم جدا گردد. (برهان) (جهانگیری) (از سروری) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی). چوب یا قاشق چوبی که با آن گره زنند. (فرهنگ نظام). آنین. (رشیدی). رجوع به آنین در همین لغت نامه و شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸ شود ||. چمچه که روغن و دوشاب و جز آن بدان کشند. (رشیدی: بستوقه ||). در اصطلاح گیاه شناسی اندامی است بشکل کوزهء کوچک در رستنی های بی گل که قسمتهای نر و ماده در آن قرار میگیرند(۲). (واژه های نو فرهنگستان ایران). و رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص۱۵۳ شود. فرورفتگیهایی بر روی ریشهء بعضی آلکها (فوکوس ها) که اندامهای زایشی نر و ماده در آن قرار دارند. محفظهء اندامهای زایشی فوکوسها. (فرهنگ فارسی معین ||). طبق کوچک. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸ ||). استخوانی است میان دوش و گردن. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۸بنقل از مجمع الفرس). رجوع به بستوقه شود. (۱) - Conceptacale - (۲) .Bastula.

بست و بند.

[بَ تُ بَ] (ترکیب عطفی، اِمص مرکب) کنایه از استحکام و ضبط و ربط باشد. (برهان) (آنندراج). استحکام و ضبط. (رشیدی). ترتیب و انتظام و ضبط و ربط. (ناظم الاطباء ||). قرارداد و ترتیب: با فلان در باب تجارت بست و بند کردم. (فرهنگ نظام||). بستن جلو آب و سیل آمده. مظفر کرمانی گفته : سیل از کهسار آمد با شتاب بست و بند پشته و پل شد خراب. (انجمن آرا)

(آنندراج)(۱). (۱) - شاهد با معنی کلمه که بصورت مصدری آمده مناسب نیست، و گویا بست و بند در شاهد به معنی سد و امثال آن است.

بستور.

[بَ] (اِخ) در اوستا بست وایری(۱). نام پسر زریر (برادر گشتاسب) این نام در کتب فارسی مانند شاهنامه به نستور تصحیف شده. (مزدیسنا ص۲۵۲ و صفحات بعد و حاشیهء برهان چ معین ص ۲۷۸). نام پهلوان ایرانی و پسر خسروپرویز که بلفظ نستور تحریف شده از «وستاورو، وستور، بستور» اوستایی. (فرهنگ شاهنامهء شفق ص ۵۴). رجوع به سبک شناسی ج ۱ ص۳۱۳ و فرهنگ ایران باستان ص ۲۶۰ شود. (۱) - Basta vairi.

بستوقه.

[بُ قَ] (اِ) معرب بستک. مرتبان کوچک سفالین. معرب بستو. (ناظم الاطباء) (سروری). بستق. خنبره. بستک. (مهذب الاسماء). ج، بساتیق. (مهذب الاسماء). کوزه بزرگ گلین لعابدار. (دزی ج ۱ ص ۸۳). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵ و بستو شود : بر سر دروازهء گرگان بستوقه ای یافتند سبز، سر او بقلعی محکم کرده. (تاریخ طبرستان ||). استخوان متصل بگردن. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵). و رجوع به بستو شود.

بست و گشاد.

[بَ تُ گُ] (ترکیب عطفی، اِمص مرکب) بستن و باز کردن. (فرهنگ فارسی معین). نظم و نسق. (فرهنگ نظام). حل و عقد. (فرهنگ نظام). ترجمهء حل و عقد. (آنندراج). رتق و فتق : تا تو در بست و گشاد کارها میان جهد نبندی ترا هیچ کار نگشاید. (مرزبان نامه). نیست در بست و گشاد خویش ما را اختیار. صائب (از فرهنگ نظام).

بستونی.

[بَ] (اِ) از کلمهء ایتالیایی بستونی(۱)دلِ سیاه(۲) در بازی ورق. (دزی ج ۱ ص۸۳). (۱) - Pique - (۲) .Bastoni.

بستوه.

[بِ / بُهْ] (ص مرکب) ستوه. سته. استو. بمعنی ستوه است که ملول و بتنگ آمده باشد. (برهان). بمعنی ستوه است که ملول و بتنگ آمده باشد و آن را بحذف واو بِستَه یا بِستُه و، سُتُه نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج). ستوه و ملول و مغموم. (ناظم الاطباء). ستوه. (رشیدی). محزون. غمزده. بجان آمده. و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۰۸ و ستوه شود.

بستوه آمدن.

[بِ سُهْ مَ دَ] (مص مرکب)به تنگ آمدن. و رجوع به ستوه شود.

بستوه آوردن.

[بِ سُ هْ وَ دَ] (مص مرکب) به تنگ آوردن. و رجوع به ستوه شود.

بسته.

[بَ تَ] (ن مف) مقابل گشاده. چون: در بسته و کار بسته و امید بسته و نظر بسته. (آنندراج) (رشیدی). نقیض گشاده. فراز شده. مسدود. مغلق: باب مغلق؛ در بسته. (منتهی الارب ||). مقفل. سد شده. عایق شده. جلوگیری شده : دربسته زندانها برگشاد از او شادمان بخت و او نیز شاد.فردوسی. چو نزدیک درگاه موبد رسید پراکنده گردان و در بسته دید.فردوسی. بسته هایی گشاده گشت بدو که ندانست روزگار گشاد.فردوسی. چون نتواند گشاد بستهء یزدان دست ضمیرت، چرا نپرسی از استاد. ناصرخسرو. طلسم بسته را با رنج یابی چو بگشایی بزیرش گنج یابی.نظامی. سه یار پاکدل با هم نشسته در کاشانه ها چون سنگ بسته. (ویس و رامین). بسته مشواد آنچه بنصرت بگشادی پاینده همی بادا هرچ آن تو نهادی. منوچهری. علاجی در وهم نیامد که موجب صحت اصلی تواند بود و بدان از یک علت... چنانکه طریق مراجعت آن بسته ماند. (کلیله و دمنه ||). بمجاز، کار مشکل. حل ناشدنی ||. بسته به، معلق به، منوط به، مربوط به : همان نیز من خود جگرخسته ام بدین سوگ تا زنده ام بسته ام.فردوسی. و رجوع به باز بسته بودن به...، شود. - بسته حلق؛ حلق بسته. گلوبسته. سدشده. گرفته شده : نای است بسته حلق و گرفته دهان چرا کز سرفه خون قنینهء حمرا برافکند.خاقانی. - بسته خیال؛ کسی که خیالش ناراحت باشد. گرفته خاطر. بسته خاطر. غمگین. خسته خاطر : از لگد حادثات سخت شکسته دلم بسته خیالم که هست این خلل از بوالعلا. خاقانی. - بسته در؛ مقفل : بیت اولاد و بیت اخوان را بسته در دیده ام ز طالع خویش.خاقانی. و رجوع به در بسته شود. - بسته سخن؛ خاموش. ساکت. رجوع به بسته لب و لب بسته شود. - بسته سر؛ سربسته، سرپوشیده. مسدود شده : شب چاه بیژن بسته سر مشرق گشاده زال زر خون سیاوشان نگر بر خاک و خارا ریخته.خاقانی. - ||سربسته. مکتوم. پوشیده : مشورت کردی پیمبر بسته سر گفته ایشانش جواب و بیخبر.مولوی. و رجوع به بسته در معنی پوشیده و مکتوم شود. - بسته کار؛ مقابل گشاده کار، کُندکار مقابل کار بُر و شتابزده. و رجوع به حاشیهء ص۳۳۷ تاریخ بیهقی چ فیاض شود: خواجه گفت مردی با دیداری نیکو و کافی است اما یک عیب دارد که بسته کار است و این کار را گشاده کاری باید. (تاریخ بیهقی). امیر گفت شاگردان بددل و بسته کار باشند چون استاد شدند و وجیه گشتند کار دیگرگون کنند. (تاریخ بیهقی). او بسته کار است و من شتابزده. (تاریخ بیهقی). طاهر مستوفی را گفته از همه شایسته تر است اما بسته کار است. (تاریخ بیهقی). - بسته کاری؛ کندکار بودن. کاربُر نبودن. - بسته کردن؛ بستن. مسدود کردن : پس خدای تبارک و تعالی آن در غار را بسته کرد و ایشان اندر آن غار سیصد و اند سال مرده بودند. (ترجمهء طبری بلعمی). مکرهای جبریانم بسته کرد تیغ چوبین شان تنم را خسته کرد.مولوی. - بسته گشا؛ حل کنندهء مشکلات. رجوع به بسته گشای شود. - بسته گشای؛ گشایندهء مشکلات : ای راهنمای همهء راهنمایان(۱) ای بسته گشای در هر بسته گشایان. منوچهری. - بسته گشاینده؛ گشایندهء مشکلات، حل کنندهء مشکلات : تدبیر تست بسته گشاینده ای چنانک سد سکندری نبود پیش او متین.سوزنی. و رجوع به بسته گشای شود. - بسته گشایی؛ حل مشکل کردن. و رجوع به بسته گشای شود. - بسته گلو.؛ کسی یا چیزی که گلویش بسته باشد : نای بی گوش و زبان بسته گلو از ره چشمش فغان برخاسته.خاقانی. - بسته لب یا لب بسته؛ کسی که لبش بسته باشد. بمجاز، خاموش. ساکت : همان پیش خاقان بروز و بشب چو رفتی همی داشتی بسته لب.فردوسی. و رجوع به لب بسته و لب بسته داشتن شود. - امید بسته؛ امید دشوار. امید حل ناشدنی :امید بسته برآمد صباح خیر دمید به دور دولت سلجوقشاه و سلغرشاه.سعدی. امید بسته برآمد ولی چه فایده زانک امید نیست که عمر گذشته بازآید.سعدی. - بازبسته بودن به؛ وابسته بودن به. منوط به. مربوط به. متعلق به : همه باز بسته بدین آسمان که بر برده بینی بسان کیان.ابوشکور. مصالح جهان همه زیر بیم و اومید است و بیم و اومید بشمشیر بازبسته است. (نوروزنامه). - بصربسته؛ بمجاز، کور. نابینا. چشم بسته : چو شل(۲) کرده باشی رگ آب دیده بصربستهء توتیایی نیابی.خاقانی. - جریان بسته و

رگهای بسته؛ اصطلاح علوم طبیعی(۳). رجوع به جانور شناسی عمومی چ ۱۳۲۷ دانشگاه تهران ج ۱ ص۱۸۷ شود. - چشم بسته؛ شخص یا حیوانی که چشمش بسته باشند. بسته چشم : مثال اسبِ الاغند مردم سفری نه چشم بسته و سرگشته همچو گاو عصار(۴). سعدی. - چشم و گوش بسته؛ ساده. بی خبر. بی اطلاع. - در بسته؛ در مقفل : یکی باغ دربسته پر سیب و نار.نظامی. گشاد از گره چشم در بسته را.نظامی. اگر در جهان از جهان رسته ایست در از خلق بر خویشتن بسته ایست. سعدی (بوستان). و رجوع به بسته در و دربسته در ردیف خود شود. - دلبسته؛ علاقمند. شیفته. خواهان. عاشق :دل در کسی مبند که دلبستهء تو نیست. (گلستان). همراه اگر شتاب کند در سفر تو بیست دل بستهء کسی مباش که دل بستهء تو نیست. سعدی (گلستان). - دل بسته داشتن بچیزی؛ علاقمند شدن بدان : دلت بسته داری به پیمان اوی روان را نپیچی ز فرمان اوی.فردوسی. - دهان بسته؛ آنکه دهانش بسته باشد. خاموش. ساکت. - دیده دربسته.؛ چشم پوشیده. صرف نظر کرده : دیده از کار جهان دربسته به راه همت زین و آن دربسته به.خاقانی. - راه دربسته؛ مسدود، بسته : دیده از کار جهان در بسته به راه همت زین و آن دربسته به.خاقانی. - روبسته؛ نقاب بروی زده. روی پوشیده : خوب رویان گشاده رو باشند تو که روبسته ای مگر زشتی.؟ - سربسته.؛ مهر شده : بلیناس را با دگر مهتران فرستاد و سربسته گنجی گران.نظامی. صدش گنج سربسته بخشیدمی.نظامی. چو سربسته شد نامهء دلنواز رساننده را داد تا برد باز.نظامی. - ||کنایه از سخن مرموز. - غدد بسته؛ یا غدد تراوای داخلی در اصطلاح علوم طبیعی(۵). رجوع به جانورشناسی عمومی چ ۱۳۲۷ دانشگاه طهران ج ۱ ص۱۹۱ شود. - کار بسته؛ کار گره خورده؛ کاری که حل آن مشکل نماید : ز کار بسته میندیش و دل شکسته مدار که آب چشمهء حیوان درون تاریکیست. (گلستان). امیدوار چنانم که کار بسته برآید وصال چون به سر آمد فراق هم به سر آید. سعدی (طیبات). - لب بسته داشتن؛ خاموش بودن. ساکت بودن : بزن گفت کای زیرک هوشیار چنان کن همیشه لبت بسته دار.فردوسی ||. متصل شده بچیزی یا جایی بوسیلهء بند. مقید. پهلوی، بستک(۶). (فرهنگ فارسی معین). قیدشده. زنجیرشده. به زنجیر بسته، مقابل گشاده. بازشده. آزادشده : دو شیر ژیان داشت گستهم کرد به زنجیر بسته به موبد سپرد.فردوسی. کرده ظفر مسکن در مسکنش بسته وفا دامن در دامنش.منوچهری. دست خداوند خویش را چو ندانی بستهء او را تو پس چگونه گشایی. ناصرخسرو. بستهء زلف اوست دل، آخر از آن کیست او خستهء چشم اوست جان، مرهم جان کیست او. خاقانی. این کنم یا آن کنم خود کی شود چون دو دست و پای او بسته بود.مولوی. بستهء زنجیر زلف زود نیابد خلاص دیر برآید بجهد هر که فروشد بقیر.سعدی. - بسته بودن به؛ وابسته. پیوسته بچیزی. متصل بودن. بمجاز، مشروط بودن به. منوط بودن به : جهان ما بمثل می شده است و ماهیخوار خوشیش بسته به تلخی و خرمی به خمار. قمری (از رادویانی). بستهء مدت است هرشخصی ماندهء غایت است هرجایی. مسعودسعد (از امثال و حکم دهخدا). ز من بنیوش و دل در شاهدی بند که حسنش بستهء زیور نباشد.حافظ. - بسته زیور؛ زینت شده. آرایش شده : ای عندلیب جانها طاوس بسته زیور بگشای غنچهء لب بسرای غنهء تر.خاقانی. - بسته داشتن؛ بهم آوردن. روی هم گذاشتن. ضد گشادن و باز کردن : چگونه پرد مرغی که بسته دارد پر کسی که مایه ندارد سخن چه داند گفت. عنصری. - بسته داشتن دل بچیزی؛ علاقه مند بودن بدان : دلت بسته داری به پیمان اوی روان را نپیچی ز فرمان اوی.فردوسی. - بسته دست؛ مقید. و رجوع به دست بسته شود. - بسته دودست؛ زنجیرشده. مقید : کافر بسته دودست او کشتنی است بسملش را موجب تأخیر چیست.مولوی. و رجوع به دست بسته شود. - بسته کمر؛ آماده بخدمت. مهیا : ببودند بر پای بسته کمر هر آن کس که بودند پرخاشخر.فردوسی. که از تخم ایرج یکی نامور ببینم ابر کینه بسته کمر.فردوسی. ز شیران گردنکش نامور بباید تنی چند بسته کمر.فردوسی. راست گفتی سفندیارستی برنهاده کلاه و بسته کمر.فرخی. و رجوع به همین ترکیب در ذیل بستن شود. - بستهء گهوارهء فنا؛ کنایه از اسیران محنت دنیا و گرفتاران دنیا. (هفت قلزم) (آنندراج) (از مؤید الفضلاء). - بسته میان و میان بسته؛ مستعد و آمادهء خدمت : فریبرز گفت ای هزبر ژیان منم راه را تنگ بسته میان.فردوسی. ثنا و خدمت او واجب است ازین معنی قضا گشاده زبان است و بخت بسته میان چنانکه بسته میانست بخت در خدمت همیشه هست قضا بر شما گشاده زبان. امیر معزی (از

آنندراج). سری که اهل قلم پیش او قلم کردار همیشه بسته میانندی و گشاده دهن.سوزنی. بر درش بسته میان خرگاه وار شاه این خرگاه مینا دیده ام.خاقانی. درگشاده دیده ام خرگاه ترکان فلک ماه را بسته میان خرگاه سان آورده ام. خاقانی. و رجوع به کمر بستن شود. - حنابسته؛ حناگذاشته. کسی که حنا بندد : بر دست حنابسته نهد پای بهر گام هر کس که تماشاگه او زیر چناریست. فرخی. - دست بسته؛ مقید. زنجیر شده : شدند اندر آن بارگاه انجمن همه دستها بسته و خسته تن.فردوسی. و رجوع به بسته دست شود. - سربسته؛ سر به دستمال بسته. با پارچه پیچیده. باند بسته : رحیل آمدش هم در آن هفته پیش دل افکار و سربسته و روی ریش. سعدی (بوستان). - شکسته بسته؛ عضو مجروح بسته شده. جبیره شده عضو شکسته. (فرهنگ فارسی معین) : جز شکسته بسته بیرون چون تواند شد چو بود مرد مست و چشم کور و پای لنگ و راه تر. ناصرخسرو (دیوان ص۱۶۲ س ۱۸). - قبابسته؛ قبا پوشیده. ||- و بمجاز، آماده و مهیای کاری بودن : بچین در قبابستهء کین مباش قبای ترا گو، یکی چین مباش.نظامی. - قبای بسته؛ قبای پوشیده : برخیز و در سرای دربند بنشین و قبای بسته وا کن.سعدی (طیبات). و رجوع به بسته قبا شود. - فروبسته؛ به مجاز، گرفته. مغموم : پای می پیچم و چون پای دلم می پیچد بار می بندم و از بار فروبسته ترم. سعدی (خواتیم). رجوع به فروبستن و مدخل فروبسته شود. - کت بسته؛ در تداول عوام، شانه بسته دست بسته. - کمر بسته؛ مهیا. آمادهء خدمت : بهرجا که هستی کمربسته ام به خدمتگری با تو پیوسته ام.نظامی. هرکجا طلعت خورشیدرخی سایه فکند بیدلی خسته کمربسته چو جوزا برخاست. سعدی. کمربسته گردنکشان بر درت. سعدی (بوستان). و رجوع به بسته کمر شود. - گره بسته؛ گره خورده. گره زده ||. - بمجاز، مشکل شده. دشوارشده ||. - دستمال محتوی چیزی. - میان بسته؛ کمربسته. به مجاز، مهیا. آمادهء خدمت : ایشان چو ملخ در پس زانوی ریاضت ما مور میان بسته روان بر در و دشتیم. سعدی (طیبات). آخر آن مور میان بستهء افتان خزان چه خطا دید که سرکوفته چون مار برفت. سعدی (طیبات). و رجوع به میان بستن، کمر بسته و بسته میان شود ||. تخته یا پارچه ای که رخت و قماش در آن بندند. (فرهنگ فارسی معین ||). شخصی را گویند که او را بسحر بسته باشند و داماد نتواند شد. (برهان) (انجمن آرا). شخص که آن را به افسوس و عزیمت بسته باشند تا بر عروس قادر نشود. (آنندراج). عنین شده. (فرهنگ فارسی معین ||). فسون شده. سحر شده. (فرهنگ فارسی معین ||). کَس. یکی از خویشان سببی. خویش. خویشاوند. منسوب. وابسته. ج، بستگان: بستگان من؛ کسان من. خویشان و بستگان ||. در تداول عوام، نوکر. ملازم. (یادداشت مؤلف ||). مقید. دربند. محبوس. اسیر. مغلول : نگر بستگانند و بیچارگان و بی توشگانند و بی زاد راه.رودکی. ابا ششهزار آزموده سوار همی دارد آن بستگان را بزار.فردوسی. بفرمود تا بسته را پیش اوی ببردند لرزان و پر آب روی.فردوسی. نگه کرد خسرو بر آن بستگان هیونان و پیلان و آن خستگان.فردوسی. گرفتند و بردند بسته چو یوز برو بر سر آورد ضحاک روز.فردوسی. ز شهرت یکی بسته زندانیم به گوهر همانا که خود دانیم.فردوسی. چو جاماسب آمد مرا بسته دید وزان بستگیها مرا خسته دید.فردوسی. باز هم باز بود گرچه که او بسته بود صولت(۷) بازی از باز فکندن نتوان.فرخی. مبر از من خرد، آن بس نبود کز پی آن بسته و خستهء زلف تو بود مرد حکیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۹). روا نبود بزندان و بندبسته تنم اگر نه زلفک مشکین او بدی حلویز. طاهر (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). بسته شنودی که جز به وقت گشادش جان و روان عدو ازو بشود شاد. ناصرخسرو. من بستهء آداب و فضل خویشم در تنگ زمینی ز حور دیوان.ناصرخسرو. کز تن بقضا بستهء سپهرم وز دل به بلا خستهء جهانم.مسعودسعد. هیچ نکرده گناه تا کی باشم بگوی خستهء هر ناحفاظ بستهء هر ناسزا.خاقانی. بسته و خسته روند تیغ وران پیش او بسته به شست سبک خسته به گرز گران. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۳۳۳). بهر دل والدین بستهء شروان شدن پیش در اهل بیت ماتم عم داشتن.خاقانی. چون شده ای بستهء این دامگاه رخنه کنش تا بدر آیی براه.نظامی. شاه بدان صید چنان صید شد کش همگی بستهء آن قید شد.نظامی. نقش باشد پیش نقاش و قلم عاجز و بسته چو کودک در رحم(۸).مولوی. آب صافی در گلی پنهان شده جان صافی بستهء ابدان شده.مولوی. - بسته پای؛ پای بسته. مقید : سیه چال و مرد اندر آن بسته پای به از فتنه از جای بردن بجای. سعدی (بوستان). - بسته دست؛ دست بسته. مقید. مغلول :

برانگیختنـدم ز جـای نشـست همی تافتنـدی مرا بسـته دست.فردوسـی. بیـاریم گـو را کنـون بسـته دسـت سـپاهش ببیننـد گرد شکست.فردوسی ||. - بمجاز، مطیع. ضعیف. کنون نزد من چون زنان بسته دست همی خواب گویی به کردار مست.فردوسی. - بربسته؛ بمجاز، مقیـد. دربنـد. غیرآزاده : خیز نظامی که نه بربسته ای از پی خدمت چه کمر بسته ای.نظامی. - پای بسته و پابسته؛ مقید. گرفتار. بیچاره. زبون. اسیر. مقید : هم به در تو آمدم از تو که خصم و حاکمی چارهء پای بستگان نیست بجز فروتنی. سعدی (بدایع). ای مرغ پای بسته به دام هوای نفس کی بر هوای عالم روحانیان پری.سعدی. من آن نیم که بجور از مراد بگریزم به آستین نرود مرغ پای بسته بدام. سعدی (طیبات). خواهی که پای بسته نباشی به دام دل با مرغ شوخ دیده مکن هم نشیمنی. سعدی (طیبات). - دست بربسته؛ مقید شده. دست بند زده شده : یکی را عسس دست بربسته بود همه شب پریشان و دلخسته بود. سعدی (بوستان). - دست بسته؛ کسی را که دست بند بدست وی زده باشند. که دستان وی را بسته باشند : سعدی چو پای بند شدی بار غم بکش عیار دست بسته نباشد مگر حمول. سعدی (طیبات). مظلوم دست بستهء مغلوب را بگو تا چشم بر قضا کند و گوش بر رضا. سعدی (صاحبیه). - رسن بسته؛ ریسمان بسته. مقید. دربند. گرفتار : شنیدم رسن بسته ای سوی دار به روتازگی رفت چون نوبهار.نظامی ||. حریر منقش باشد که در استرآباد و گرگان سازند و آن چنانست که حریر را در تختهای شبکه دار بندند و اقسام رنگ بر سوراخهای شبکه ریزند تا نقش برآورد. (برهان) (انجمن آرا) (سروری) (آنندراج). حریر منقش که عطاران مشک بدان بندند. (نسخه ای از فرهنگ اسدی) (شرفنامهء منیری): پرنیان؛ حریر باشد بسته. (نسخه ای از فرهنگ اسدی) (شرفنامهء منیری). حریر منقش. (صحاح الفرس) (نسخه ای از فرهنگ اسدی). حریری باشد که ملون کرده باشند به چند رنگ. (نسخه ای از فرهنگ اسدی). حریر منقش که در تختهای مشبک بندند و رنگ در نقشها(۹)زنند تا رنگ برآرد. (رشیدی). الوان ابریشم که بر چوبی پیچیده شده پارچه های منقش ببافند و این پارچه ها اکثر در استرآباد و گرگانست. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵ از تحفهٔ الاحباب) : هم از زر ساو و هم از بسته نیز هم از در و یاقوت و هرگونه چیز. اسدی (لغت فرس نسخهء خطی مدرسه عالی سپهسالار). عشق مفلس از کجا جاه و جلالش از کجا هر دو عالم از متاع حسن او یک بسته است. ملاقاسم مشهدی (از آنندراج ||). پوشیده. مکتوم. مبهم. سربسته. رازی آرد :کار مجهول بسته را مبهم خوانند. (تفسیر ابوالفتوح چ دوم ج ۳ ص۳۵۸). سخنها سبک گوی، بسته مگوی مکن خام گفتار با رنگ و بوی.فردوسی. و گر گفت دنیی همه بسته گفت بماند همه پاسخ اندر نهفت.فردوسی. بُد اندر یکی خانه ای در فراز گشاده نبد بر کس این بسته راز. (یوسف و زلیخا). بگشاد مرا بسته و برهر چه بگفتم بنمود یکی حجت معروف مشهر. ناصرخسرو. کی بدو خیل نحس پا بر سپهش زند عدو کی بدو زرق بسته سر، هر سقطی شود سری. خاقانی. در مثالی بسته گفتی رای را تا نداند خصم سر از پای را.مولوی. - روی بسته؛ روبسته. در حجاب. حجاب دار. محجوب. نقاب زده. پنهان شده. روی پنهان کرده : این غول روی بسته کوته نظر فریب دل میبرد به غالیه اندوده چادری.سعدی. - سربسته؛ مبهم. ناروشن : سربسته بگویم ار توانی بردار به تیغ فکرتش سر.ناصرخسرو. و رجوع به بسته سر شود. - سخنی سربسته؛ سخنی بکنایه. به تعریض : سخنهای سربسته از هر دری.نظامی. و رجوع به بسته سر شود ||. شعری را گویند که مطابق آهنگ و نوا سروده باشند. (شعوری از مجمع الفرس). شعری که عبارت از چهار مصراع باشد. (فرهنگ فارسی معین ||). آهنگی است از موسیقی که آن را بسته نگار خوانند و آن مرکب است از حصار و حجاز و سه گاه. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی). و رجوع به بسته نگار شود ||. منجمد. منعقد. مقبوض. معقود. فسرده. جامد. افسرده: عَلَقَه؛ لخت خون بسته. جس؛ آب بستهء منجمد. (منتهی الارب). قَرَس؛ بسته و فسرده از آب و جز آن. (منتهی الارب). تَرَز؛ بسته شد آب. (منتهی الارب). غلیظ. دلمه شده : بجای سرکه و حلوای دهر خون خور از آن که خون گشاده چو سرکه است و بسته چون حلوا. مجیر بیلقانی. هرگه بخاری... ببالا رود و بهوای سرد رسد و برودت بافراط بر وی غالب شود و آن بخار را ببنداند... همچنان بسته بزمین آید آن جوهر را برف گویند. (کاینات جو، ابوحاتم اسفزاری). ... از آن چیزهای بسته کز آنسوی دیدار ندهند. (التفهیم ص۸۳). همهء زاگهای سوخته گداخته شود جز سوزی که آن بسته تر است و از

جمله همهء زاگهای، سبز بسته تر از زرد است... (ذخیرهء خوارزمشاهی نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ص ۵۱۸). - بربسته؛ منجمد شده. فسرده شده: چون برف نشسته و چو یخ بربسته. (گلستان ||). اشیاء مختلف که در پاکت و یا لفاف و یا جعبه گذارند و پیچند و به عنوان ارمغان و یا مال التجاره از نقطه ای به نقطه ای فرستند. فرهنگستان ایران این کلمه را بجای کلمهء «کلی(۱۰)» فرانسه برگزیده است. و رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران: بسته، شود. بقچه. (غیاث). جوال... شظیظ. (منتهی الارب). پاکت. چنته. خریطهء اسباب. (فرهنگ فارسی معین). چیزی در لفافی از جامه یا کاغذ پیچیده و استوار کرده(۱۱): یک بسته چای. یک بسته سیگار. یک بسته قماش : همه طاقها بود بسته، ازار ز خز و سمور ازدر شهریار.فردوسی. بسته حریر دارد و وشی(۱۲) معمدا از نقش و از نگار همه جوی و جویبار معروفی (از اشعار پراکنده... چ ژیلبرت لازار ص ۱۳۳). (۱) - ن ل: ای راهنمایی بسر راهنمایان. (دیوان ص ۱۵۵). (۲) - ن ل: چو سل کرده باشی رگ آب تبره. (۳) - ۴) .Circulation close) - ن ل: گاو مدار. کلیات فروغی ص۲۸ ح قصاید. (۵) - ۷) .Bastak - (۶) .Endocrines) - ن ل: شرف. (۸) - ن ل: در شکم. (۹) - ظاهراً شبکه ها. (۱۰) - ۱۲) .Paquet - (۱۱) .Colis) - ن ل: وشتی بنقل نفیسی در احوال و اشعار رودکی چ اول ص۱۲۹۴ و مصراع دوم بجای مصراع اول قرار دارد.

بسته.

[بِ تُ هْ] (ص مرکب) مخفف بستوه است که بتنگ آمده و ملول باشد. (برهان). بمعنی ستوه است و ستهیدن مصدر آنست و بمعنی ستیزه کردن هم آمده و در منع از ستیزه بفتح میم و کسر تا درست است چنانکه مولوی گفته : «مَستِهْ صنما چندین می ده بطرب با من». (انجمن آرا) (آنندراج). ستوه. (رشیدی). و رجوع به فرهنگ لغات شاهنامهء شفق و سته، بستوه و ستوه شود.

بسته.

[بُ تَ / تِ] (اِ) پشته. کوه : چون لشکر سلطان [جلال الدین] در پس لشکر مغول صفی دیگر دیدند پنداشتند مددی رسیده است خایف گشتند و مشورت کردند که بهزیمت روند، کوها و بسته(۱) و تیرهی را پناه سازند... (جهانگشای جوینی چ ۱۳۳۴ ه . ق. لیدن ج ۲ ص۱۳۷، ۱۳۸). (۱) - ن ل: کوههای پشته و تبرهی را.

بسته.

[بُ تَ] (اِ)(۱) فندق را گویند و آن مغزی باشد که خورند. (برهان). فستق. (صحاح الفرس). (۱) - بمعنی فندق سهو است بلکه صورتی است از پسته.

بسته بندی.

[بَ تَ / تِ بَ] (حامص مرکب)(۱) عمل بستن بسته ها و با شدن و کردن صرف شود. (۱) - Paquetage.

بسته بندی کردن.

[بَ تَ / تِ بَ کَ دَ](مص مرکب) بستن اشیاء متفرق در یک لفاف و یا در یک صندوق.

بسته دیم.

[بَ تِ] (اِخ) دهی است از دهستان خشکبیجار بخش خمام شهرستان رشت که در هشت هزارگزی خاور خمام و چهار هزارگزی خشکبیجار در جلگه واقع است. هوایش معتدل مرطوب و دارای ۵۹۵ تن سکنه می باشد. آبش از گیشهء دمرده از سفیدرود و محصولش برنج، ابریشم و شغل مردمش زراعت و راهش شوسه است و دارای ۶ باب دکان میباشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بسته رحم.

[بَ تَ / تِ رَ حِ] (ص مرکب)زنی را گویند که هرگز نزاید و او را به عربی عقیمه خوانند. (برهان). یعنی عورتی عقیمه. آنکه از زادن باز مانده بود. (شرفنامهء منیری). عقیم. (رشیدی). کنایه از عقیم و نازاد. (آنندراج) (مجموعه مترادفات ص ۲۴۹). زن عقیم را گویند. (سروری). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۸ شود : ای در نظر جود تو بیقدر درم وز زادن شبه تو جهان بسته رحم. رکن الدین مکرانی (از آنندراج، سروری و شعوری).

بسته زبان.

[بَ تَ / تِ زَ] (ص مرکب)آنکه بر سخن گفتن قادر نباشد. (آنندراج). عَقِد؛ زبان بسته. (منتهی الارب). عاری از گویایی. دم فروبسته. لال : شهبازم ارچه بسته زبانم به گاه صید گرد از هزار بلبل گویا برآورم.خاقانی. در فرقت تو بسته زبان می مانم تا باز نبینمت زبان نگشایم.خاقانی. طلب کرد مرد زبان بسته را.نظامی. چو مرد زبان بسته نالید زار.نظامی. تو دانی ضمیر زبان بستگان تو مرهم نهی بر دل خستگان. سعدی (بوستان ||). هنوز زبان نگشوده. بسخن نیامده: نه طفل زبان بسته بودی ز لاف همی روزی آمد بجوفت ز ناف. سعدی (بوستان). زبان شکوهء من چشم خون فشان من است چو طفل بسته زبان گریه ترجمان من است. صائب (از آنندراج ||). بی زبان. صفت جانوران : به مرغ زبان بسته آواز ده که پرواز پارینه را ساز ده.نظامی. احلت لکم بهیمة الانعام. (قرآن ۵ / ۱)؛ حلال کرده آمد شما را چهارپایان بسته زبان. (کشف الاسرار ج ۳ ص ۱).

بسته صفاهان.

[بَ تَ / تِ صِ] (اِ مرکب)لحنی از الحان موسیقی.

بسته گر.

[بَ تَ گَ] (اِخ)(۱) نام مورخ ایرانی که دو مورخ یونانی: مالالاس و تئوفانس مطالب خود را از وی گرفته اند و در جای دیگر باین نام برنخورده ایم. رجوع به ایران در زمان ساسانیان چ ۱ ص۳۸۳ شود. (۱) - Bastagar.

بسته نگار.

[بَ تَ / تِ نِ] (اِ مرکب) نوعی از سرود وراگنی(؟) (غیاث). نقشی است از موسیقی. (آنندراج) : ازین ره حور بر صوتش نثار است که نقش چینیش بسته نگار است. طغرا (از آنندراج). از شور سماع، سامعه در حصار صماخ، سرگرم سماع و وجد، و حدی خوانی سرودسرایان دلکش، رقص افکن دلهای لیلی وشان بسته نگار وادی حجاز و نجد. (درهء نادره چ شهیدی ۱۳۴۱ ه . ش. ص۲۷۳). و رجوع به بسته شود.

بستهء نیشکر.

[بَ تَ / تِ یِ نِ شِ کَ](ترکیب اضافی) آنست که نیشکرهای بسیار را با هم بندند و آن را در عرف هند پهاندی و پوئی نیز خوانند. (آنندراج) : قلم میشدی ترکش اندر کمر بیک ضرب چون بستهء نیشکر. کلیم (از آنندراج).

بستهیدن.

[بِ تِ دَ] (مص) ستیزه و لجاج کردن: ممارات؛ با کسی بستهیدن. مجادله. منازعه. لجاج. تماری؛ با یکدیگر بستهیدن. (زوزنی) : در کارها بتا ستهیدن گرفته ای گشتم ستوه از تو من از بس که بستهی. بوشعیب. و رجوع به ستهیدن شود.

بستی.

[بُ] (ص نسبی) منسوبست به بست که شهریست از شهرهای کابل در بین هرات و غزنه و شهری بزرگ پر از اشجار و آبها است و جمعی از ائمهء حدیث از این شهر برخاسته اند. (از سمعانی). و رجوع به لباب الانساب شود. اهل بست. از مردم بست : ستی پس پشت، پشت بستی بستست پیش پشتی ستی بسی بنشستست. عنصری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۳۲۷). چه خانه ست این کزو گشت این گشن لشکر یکی هند و یکی سکزی یکی بستی. ناصرخسرو.

بستی.

[بُ] (ص نسبی) باغبان و منسوب به باغ. (آنندراج). مخفف بستانی.

بستی.

[بُ] (اِخ) ابوبکر عبدالله بن محمد بستی ملقب به کامل. وی از فاضل ترین قضات نیشابور و از جوانی بدان سمت منصوب بود و قضای نسا را نیز به عهده داشت و اشعار بسیار دارد. (از یتیمهٔ الدهر ثعالبی ج۴ ص۳۰۳ و ۳۰۴).

بستی.

[بُ] (اِخ) ابوحاتم محمد بن حبان بن احمدبن حبان تمیمی بستی، وی پیشوای عصر خویش بود. او را تصانیف ابتکاری بود. و به شهرهای مابین چاچ و اسکندریه سفر کرد و نزد ابوبکربن خزیمه در نیشابور فقه آموخت و در سمرقند و جز آن کار قضا را به عهده داشت و در شوال ۳۵۴ ه . ق. در بست درگذشت. (از لباب الانساب). و رجوع به اعلام زرکلی ج ۱ و معجم البلدان: بست، و مرآت البلدان: بست، و ریحانهٔ الادب و طبقات السبکی و طبقات المفسرین سیوطی چ افست کتابفروشی اسدی شود.

بستی.

[بُ] (اِخ) ابوالفتح علی بن محمد بستی که شاعر و کاتبی بی نظیر و در صنعت تجنیس او را یدی طولا بوده و ابوعمران موسی بن محمد بن عمران طولقی در مدح ابوالفتح بستی گفته: اذا قیل ای الارض فی الناس زینهٔ اجبنا و قلنا ابهج الارض بستها فلو اننی ادرکت یوماً عمیدها لزمت یدا لبستی دهراً و بستها. مؤلف گوید: ابن خلکان در وفیات الاعیان شرحی از نظم و نثر ابوالفتح بستی توصیف و بعضی از آن را ایراد کرده و گوید در اول دیوان نسبت او را اینطور نوشته دیدم: «انه ابوالفتح علی بن محمد بن الحسین

بن یوسف بن محمد بن عبدالعزیز الکاتب الشاعر». و از مشاهیر ابیات بستی است: اذا حسست فی لفظی فتورا وحفظی والبلاغهٔ والبیان فلا ترتب بفهمی ان رقصی علی مقدار ایقاع الزمان. (از مرآت البلدان ج۱: بست). و رجوع به لباب الالباب و معجم البلدان و الذریعه ج ۹ و ریحانهٔ الادب و معجم المطبوعات و یتیمهٔ الدهر ثعالبی ج۴ ص۲۰۴ و تاریخ گزیده و تتمهء صوان الحکمه و اعلام زرکلی و ابوالفتح بستی شود.

بستی.

[بُ] (اِخ) ابوسلیمان احمد یا حمدبن محمد بن ابراهیم خطابی متوفی بسال ۳۸۸ ه . ق. او راست کتاب معالم السنن و غریب الحدیث و جز آنها. وی پیشوای عصر خویش بود. (از لباب الانساب). و رجوع به مرآت البلدان ج ۱: بست و معجم البلدان، و ابوسلیمان احمد یا حمد شود.

بستی.

[بُ] (اِخ) اسحاق بن ابراهیم بن اسماعیل ابومحمد قاضی بستی وی از هشام بن عمار و هشام بن خالد ازرق و قتیبهٔ بن سعید حدیث شنید. و ابوجعفر محمد بن حیان و ابوحاتم احمدبن عبدالله بن سهل بن هشام بستی و جز ایشان از وی روایت کرده اند و بسال ۳۰۷ ه . ق. درگذشت. (معجم البلدان: بست).

بستی.

[بُ] (اِخ) شمس الدین حاجی بحه(؟)(۱) از مردم بست و از افاضل عراق بود طبعی لطیف و سخنی عالی داشت و نظم و نثر وی را ملکه بود و هنگام آزمودن آنچه به نثر گفته بود بنظم بیان میکرد از لطایف اشعار وی این رباعیست: گویند ز زر ترا بود خرسندی خرسند شوی چون دل ازو برکندی زر کندهء کان و بیوفای دهرست بر کندهء بی وفا چرا دل بندی. و این بیت نیز از اوست: گر هیچ به سیب زنخش بازرسی باری بررس که نرخ شفتالو چیست؟ (از لباب الالباب چ ۱۳۲۴ ه . ق. لیدن ج ۱ ص۳۸۷). (۱) - در لباب الالباب چ نفیسی بچه؟!

بستی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به کلمهء بست (معرب پست) و شاید این کلمه بمعنی کوتاه قامت است که بزبان فارسی پست میگویند. (از لباب الانساب).

بستی.

[بَ] (اِخ) ابونصر احمدبن محمد بن زیاد زراد بستی دهقان. معروف به ابن ابی سعید از مردم سمرقند. وی محدث بود و ابوسعید ادریسی از وی حدیث نوشت.(۱) (از لباب الانساب). و رجوع به بستی، صفت نسبی شود. (۱) - منسوب به بَست معرب پست فارسی.

بستی.

[بَ] (ص نسبی) آنکه به بست نشسته است: شاه بستی ها را از حرم حضرت معصومه (س) بیرون کشید. متحصن.

بستیاج.

[بَ] (اِ) بستیباج. بستیناج و رجوع به بستیباج شود.

بستیباج.

[بَ] (اِ) بستیناج(۱). بلغت رومی خسک را گویند و به لغت اهل مغرب حمص الامیر خوانند. طبیعت وی سرد است به اعتدال، و ضماد کردن بر ورمهای گرم نافع باشد. (برهان) (آنندراج). گیاه و علف خلال است که در ترکی قِلَر و در عربی خِلطان گویند. (شعوری). خار خسک. اروپاییان در قرون وسطی آن را فاستیناج مینامیدند. (لکلرک. تاریخ طب ج ۱: ابوالقاسم زهراوی) به فارسی خلال مکه و به عربی سدی نامند. نباتی است خاردار و برگ آن با خشونت و ریزه و گل آن سفید و ازرق و شاخه های آن بقدر شبری از بیخ می روید و باریک آن را خلال کنند. (از فهرست مخزن الادویه ص۱۳۹). و رجوع به همین کتاب و همین صفحه شود. در مصر آن را خَسَک و اَخُلَّه یا اُخُلَّه گویند. و انواع گوناگون دارد اگر دانه های آن را بو داده در داروی درد دندان به کار برند مسکن است. (از ابن بیطار ترجمهء فرانسوی ص۲۲۷). و رجوع به متن عربی ابن بیطار جزءِ اول ص۹۵ شود. نوعی از جلبان است. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). (۱) - Fastinadj Tribulus, Ammi.

بستیزیدن.

[بِ دَ] (مص) رجوع به ستیزیدن شود.

بستیغ.

[بِ / بَ] (اِخ) دهی است به نیشابور. (از معجم البلدان). و رجوع به معجم البلدان و مرآت البلدان شود.

بستیغی.

[بِ / بَ] (ص نسبی) منسوب است به بستیغ که دهی است در نزدیکی سواد نیشابور. (از سمعانی).

بستیغی.

[بِ / بَ] (اِخ) ابوسعد شبیب بن احمدبن محمد بن خُنشام بستیغی محدث بود. (از معجم البلدان). مؤلف لباب الانساب چنین آرد: ابوسعد مسیب بن احمدبن محمد بن هشام بستیغی. وی کرامی مذهب بود و پس از سال ۴۷۰ ه . ق. درگذشت. (لباب الانساب).

بستیغی.

[بِ / بَ] (اِخ) ابوالحسن علی بن احمد بستیغی برادر ابوسعد... وی نیز محدث بود. (از معجم البلدان).

بستیف.

[ ] (اِ) طفیلی(۱). ج، بساتفه. (دزی ج ۱ ص ۸۳). (۱) - Parasite.

بستیناج.

[بَ] (معرب، اِ). رجوع به بستیباج شود.

بستینج.

[بَ نَ] (معرب، اِ) معرب بستینه. اُخُلَّه. رجوع به بستیباج یا بستیناج و بستیاج شود.

بستینی.

[ ] (اِ) آذان الفار. (تذکرهء داود ضریرانطاکی). و رجوع به آذان الفار شود.

بستیهیدن.

[بِ دَ] (مص) با کسی بستیهیدن. (زوزنی). معانده. (زوزنی). رجوع به ستیهیدن و ستهیدن شود.

بسجاق.

[بُ] (اِخ) تیره ای از عشیرهء هیهاوند چهارلنگ بختیاری. و دارای شعبه های زیر است: بری گرگیوند. جلیلوند. خانه قائد. شهروسوند. ملک محمودی. ادینه وند. سبزه وند. اتابکی. صوفی. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۶).

بس جسته.

[بَ جُ تَ / تِ] (ن مف مرکب)بمعنی محبوب و معشوق است و آن را بس خواسته نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج ||). بمعنی مطلوب و تمنی نیز آمده است. این لغت از فرهنگ دساتیر نقل شده است. (انجمن آرا) (آنندراج). مطلوب و معشوق. (ناظم الاطباء). و رجوع به بس خواسته شود.

بسجم.

[ ] (اِخ) حکمای هند بخش ربع مسکون را بصورت سه در سه نهاده اند... بخش غربی را بسجم خوانند، قوم مصر و بربر راست. (نزهۀ القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ج ۳ ص ۲۰).

بسجین.

[بَ] (اِ) نوعی چوب محکم است که آن را بجای فنر بکار برند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶). چوب سختی که از آن کمان میسازند. (ناظم الاطباء).

بس چاره.

[بَ رَ] (صفت مرکب) بسیار چاره جو. چابک و جلد دریافتن چاره : جوانان [مه آباد] بیشتر زن باره باشند در آن زن بارگی بس چاره باشند همیشه زن فریبی پیشه دارند ز رعنایی همین اندیشه دارند. (ویس و رامین).

بسحاق.

[بُ] (اِخ) رجوع به بسحق شود.

بسحاق اطعمه.

[بُ حا قِ اَ عِ مَ] (اِخ)ابواسحاق شیرازی، حلاج. نام شاعریست که در اشعارش همه بیان طعامها باشد. (غیاث) (آنندراج). جمال الدین ابواسحاق شیرازی. (از الذریعه ج ۹). شیخ احمد. (از فرهنگ سخنوران) معروف به حلاج از مردم شیراز و از شعرای عصر تیموریست. براون وی را متوفی بسال ۸۱۴ ه . ق. می داند و صاحب الذریعه بتردید تاریخ مرگ وی را ۸۱۴ تا ۸۳۰ ه . ق. آورده است. از شعرای عصر تیموری و بخصوص اسکندربن عمر شیخ نوهء امیرتیمور بوده است. خدمت شاه نعمهٔ الله کرمانی را درک کرده و به وی ارادت ورزیده است. کاتبی نیشابوری وی را ستوده و شاه داعی الله شیرازی ویرا رثا گفته او بسیاری از ابیات غزلهای حافظ را بتضمین در شعرخود آورده است گورش در تکیهء چهل تنان شیراز باشد. نسخهء خطی دیوانش مورخ ۸۵۵ ه . ق. در کتابخانهء محمد نخجوانی موجود است. دیوانش دو بار به چاپ رسیده است: چاپ نخستین آن در استانبول بسال ۱۳۰۳ ه . ق. در چاپخانهء ابوالضیا در ۱۸۴ صفحه و چاپ دوم آن در شیراز بوسیلهء کتابفروشی معرفت در ۲۱۰ صفحه. رجوع به الذریعه ج ۹، مقدمهء چاپ دوم دیوان، فرهنگ سخنوران، هفت اقلیم، تذکرهء دولتشاه سمرقندی، آتشکدهء آذر مجمع الفصحا ج ۲، ریاض العارفین، تذکرهء حسینی، صبح گلشن، طرائق الحقایق، فارسنامهء ناصری، شکرستان پارسی، نسخهء خطی کتابخانهء جعفر سلطان القرائی، اسماءالمؤلفین و آثارالمصنفین، مرآة الفصاحه، تاریخ ادبیات ایران براون ترجمهء علی پاشا صالح و علی اصغر حکمت، ریحانهٔ الادب، مرآة الخیال، آثار عجم، ریاض الجنه، قاموس الاعلام ترکی نتایج الافکار، تاریخ ادبیات فارسی اته چ شفق، شعوری ج۱ ورق ۳۱۲، شدالازار ص۱، ۱۱، فیه مافیه، تاریخ عصر حافظ و اطعمه در همین لغت نامه، و ناظم الاطباء شود.

بسحاقی.

[بُ] (ص نسبی، اِ) قسمی فیروزه. دمشقی می نویسد: فیروزه... بردو گونه است: بسحاقی(۱) و آن گونه نیکوتر است و گونهء بهتر بسحاقی کبود صافی رنگ و تابنده و سخت صیقلدار است... رجوع به ص۶۸ نخبهٔ الدهر و فهرست آن شود. و ابوریحان می نویسد: گونه ای از فیروزه از معدن ازهری و بوسحاقی(۲) است. رجوع به ص ۱۷۰ الجماهر شود. و شعر حافظ بدین معنی ایهام دارد که میگوید : راستی خاتم فیروزهء بواسحاقی خوش درخشید ولی دولت مستعجل بود. حافظ ||. نوعی جامه که بصورت بسحاق و بسحاقی در البسه نظام قاری آمده و بنام شخص می باشد : خرقه را ساقی زیارت کن بجو برد یمن نیست هم کم زردکی و ریشهء بسحاق را. (نظام قاری ص۳۸). ... و ریشهء بسحاقی که همجامهء او بودند... (نظام قاری ص۱۴۲). و رجوع به ص۲۰۵ دیوان البسه چ ۱ شود. (۱) – ن ل: بسجاقی. (۲) – ن ل: بوشنجانی. بوسحقاقی.

بسختن.

[بِ سُ / سَ تَ] (مص) رجوع به سختن شود.

بسخرهٔ.

[بَ خُ رَ] (اِخ) مرکب از بس بمعنی بسیار و خُرَه یا فُرَّه، لقب والد مهلب بن ابی صفره و عربان آن را معرب کرده، بوصفره و ابوصفره گفتند. (ابوعبیده بنقل معجم البلدان یاقوت). رجوع به المعرب جوالیقی ص۱۳۷ س ۱۱، ابوصفره و کلمهء خارک در معجم البلدان شود.

بسخندن.

[بَ خَ دَ] (مص) بمعنی خمیر ساختن. (آنندراج). سبب تخمیر شدن بواسطهء خمیر ترش. (ناظم الاطباء ||). سبب غلیان شدن. (ناظم الاطباء).

بسخن رسید.

[بِ سُ خَ رَ / رِ] (ن مف مرکب) مرد عاقل و خردمند. (ناظم الاطباء ||). مرد شایسته. (ناظم الاطباء).

بسخنز.

[ ] (اِخ) پدر ابوالحارث بن بسخنز. وی از کسانی بود که مهدی خلیفه او را با سنقار کشت. رجوع به عیون الانباء ج ۱ ص۱۵۳ شود.

بس خواسته.

[بَ خا تَ / تِ] (ص مرکب) کنایه از مطلوب و معشوق باشد. (برهان) (آنندراج). و رجوع به فرهنگ دساتیر ص۲۳۶ و بس جسته شود.

بسد.

[بُ] (اِ)(۱) بمعنی بست باشد که گلزار است. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری). لفظ بسد مبدل بُست بمعنی باغی که در آن گل یا میوه یا هر دو باشد. (فرهنگ نظام: بست). بست و گلزار. (ناظم الاطباء). گلستان ||. جایی که میوهء خوشبوی بهم رسد. (برهان)(۲). جایی که میوه های خوشبو در آنجا باشد. (ناظم الاطباء). (۱) - هزوارش bast «یوستی. بندهش. ۸۸». (از حاشیه برهان قاطع چ معین). (۲) - هزوارش bast «یوستی. بندهش. ۸۸». (از حاشیه برهان قاطع چ معین).

بسد.

[بُ / بِ س سَ] (اِ)(۱) بسذ. وسد. مرجان را گویند و آن را حجر شجری نیز خوانند. (برهان). معرب بُسَد، مرجان. (انجمن آرا) (ذخیره) (فرهنگ خطی). مرجان که به هندی آن را مونگا گویند. (غیاث). آن را کامه نیز گویند. به تازیش مرجان و به هندی بیوالی نامند. (از شرفنامهء منیری). مرجان. (ناظم الاطباء). قورَل. قورالیون. مهرهء سرخ مرجان. بیرونی در کتاب الجماهر گوید: حجر شجری، ریشه اش را مرجان و شاخه هایش را بسد گویند. (از لکلرک در شرح حال بیرونی کتاب چهارم ص ۴۸۶ س ۱۱) رجوع به بِستام شود. مرجان باشد و آن را کامه نیز خوانند و منبت آن قعر دریاست رسنی افکنند و برکشند چون باد بر آن وزد و آفتاب بر آن تابد سرخ گردد. کذا فی عجایب البلدان. (از فرهنگ سروری ||). بیخ مرجان را گفته اند که اصل مرجان باشد.(۲) و گویند

منبت آن قعر دریاست ریسمانی بر آن بندند و برکنند چون باد بر آن وزد و آفتاب بر آن تابد سخت و سرخ گردد، و آن برزخ میان نبات و جماد چنانکه نخل خرما میان نبات و حیوان، و بوزینه میان انسان و حیوان و انسان میان خلق و رحمان. گویند اگر بر گردن مصروع بندند نافع باشد. و همچنین اگر بر گردن صاحب نقرس بندند. (برهان) (از انجمن آرا) (آنندراج). بیخ مرجان. (ناظم الاطباء). قزوال معرب قزول النون یونانیست و به رومی قولوریون و بلغتی قوالن و به عربی ناشف نامند. ماهیت آن: آنچه مشهور است که بیخ مرجانست اصلی ندارد بلکه سنگی است سرخ پر سوراخ مانند خانهء زنبور ولیکن سوراخهای این از آن باریک تر و صلب و در سواحل دریای عمان و یمن و فارس و مالدیب و غیرها در زیر آب تکون می یابد و صاحب شفاءالاسقام نوشته که گفته اند آن نبات بحری است و در جوف دریا میروید و چون از دریا برآورند و هوا بدان برسد سخت و صلب میگردد و نوشته که مستعمل در دواالمسک بسد است زیرا که خوب نرم ساییده میشود و ته نشین ظرف نمیگردد و بخلاف مرجان و آن سفید و سیاه نیز میباشد سیاه آن صلب تر و سفید آن رخوتر از سرخ آنست و بهترین آن سرخ صلب شفاف بی رمل است. (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به مخزن الادویه صص۱۳۸ - ۱۴۹ شود. به رومی او را قولویون گویند و بعضی قولن(۳)گویند و صاحب التهذیب گفته که چنین آورده اند که بسد و مرجان نوعیست از جواهر معدنی و لون او سرخست و پریان او را در دریا اندازند و دیسقوریدوس گوید آن درختیست که در آب دریا رسته شود و چون غواصان او را برکشند و هوا او را دریابد جرم او صلب شود و محکم گردد و نیکوترین وی آن بود که بغایت سرخ بود و ساق او راست بود و زود در هم شکسته شود. یونس گوید: یکنوع او سرخست و نوع دیگر سیاه و ابومعاذ از دمشقی روایت کند که درخت مرجان را بسد خوانند و این قول در سترست به نزدیک اطبا و صیادنه و اهل لغت گویند: مرجان مروارید خرد(۴) را گویند بسد در اصل وی بوده است و عرب او را معرب کرده است. و نوعی از ورا خروهک گویند و رازی در جامع خود آورده است که درخت بسد بزرگ باشد و منبت او دریا بود و در بعضی مواضع که باد کشتی را بروزند کشتی خرد بشکند و قول او دال است بر آنکه جسم او قبل از ملاقات هوا صلب و محکم بود. (ترجمهء صیدنهء ابوریحان بیرونی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). مؤلف نزهة القلوب آن را از نوع اوسط احجار دانسته است. (نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۲۰۵) رجوع به فهرست مخزن الادویه ص۱۳۹، و ابن بیطار متن عربی ص۹۳ و ترجمهء فرانسوی ص۲۲۳، نخبة الدهر ص ۷۳، الجماهر بیرونی ص۱۳۷، ۱۶۴، ۱۸۹، تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۷، المعرب جوالیقی ص ۳۲۹ س ۹، دزی ج ۱ ص۸۳، شعوری ج ۱ ورق ۲۱۲ شود. این کلمه در بعضی از اشعار به تخفیف هم آمده است : ز بسد بزرینه نی دردمید بارسال نی داد دم را گذر.لوکری. ای سرخ گل تو بسد و زر و زمردی ای لالهء شکفته عقیق و خماهنی.خسروی. چو نر اندر آمد یکی تیغ زد بشد رنگ رویش چو رنگ بسد.فردوسی. لب رستم از خنده شد چون بسد چنین گفته نیکی ز یزدان رسد(۵).فردوسی. سپیدش مژه دیدگان قیرگون چو بسد لب و رخ بمانند خون.فردوسی. گروهی آنک ندانند باز سیم از سرب همه دروغزن و خربطند و خیره سرند. نمتک و بسد نزدیکشان یکی باشد از آنکه هر دو بگونه شبیه یکدیگرند. قریع الدهر (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص۲۹۷). سوسن چون طوطیی ز بسد منقار باز بمنقارش از زبانش عسجد.منوچهری. بهر شاخ بر، مرغی از رنگ رنگ زبرجد بمنقار و بسد بچنگ. اسدی (گرشاسبنامه). گر داشت بر(۶) زمرد و لؤلؤ چرا کنون در باغ رزم شاخ بسد گشت یار(۷) تیغ. مسعودسعد. یکی برگ او بیرم و شاخ بسد یکی برگ او کژدم و شاخ نشتر. ناصرخسرو. آن سخن سنج شهی کو چو دو بسد بگشاد خانهء عقل دو صد کله ببندد ز درر.سنایی. در عالم جماد که اول چیزی گل بوده ترقی همی کرده و شریفتر همی شد تا به مرجان رسید. اعنی بسد که آخرین عالم جماد بود پیوسته به اولین چیزی از عالم نبات. (چهارمقاله). ای دو لب تو بسد وی دو رخ تو نسرین نسرین تو دو سنبل در بسد تو پروین. سوزنی. ای گشته مرا لعل تو مانند بسد وی گشته به دندان بسد عاشق صد.خاقانی. بر بسدت که ذره ازو، سایه بیش داشت سایه ز شیب و ذره ز بالا گریسته.خاقانی. بهر دستینه رباب از جام و می زر و بسد رایگان برخاسته.خاقانی. - بسد سوخته؛ صاحب ذخیره گوید: صفت سوختن بسد آنست که بسد را بسایند و بکوزه درکنند و سر کوزه به گل بگیرند و به تنوری که آتش او

آرمیده باشد درنهند یک شب، و دیگر روز(۸) بردارند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - بسد ناطق؛ کنایه از لب معشوق. (انجمن آرا). - بسدنگار؛ به بسد تزیین شده. به بسد نگار یافته : چراغ فروزنده گردش هزار به الت همه سیم و بسدنگار. (گرشاسب نامه ص۳۰۱). (۱) - ۲) .Corail) - پهلوی Vussat «تاوادیا ۱۶۷»، وسذ، بِسد «اسفا ۱:۲ ص۴۸» رجوع کنید به الجماهر ص۱۸۹ ببعد. (از حاشیه برهان قاطع چ معین). (۳) - ن ل: قورن. (ترجمهء فرانسوی ابن بیطار ص۲۲۳). (۴) - در متن: خورد. (۵) - ن ل: سزد. (از شرفنامهء منیری). (۶) - ن ل: پر. (۷) - ن ل: بار. (۸) - ن ل: یک شب و یک روز.

بسدک.

[بَ سَ] (اِ)(۱) دستهء گندم و جو درو کرده باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). دستهء گندم و جو درو کردهء بسته. (انجمن آرا) (آنندراج) (شرفنامهء منیری). دسته جو و گندم دروده باشد. (سروری). دستهء جو و گندم. (رشیدی). و رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۷۳ شود. (۱) - بفتح با و دال. (رشیدی).

بسدک.

[بَ دَ] (اِ) دارویی است که آن را اکلیل الملک خوانند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). گیاهی است که آن را بَسیَه نیز گویند و اکلیل الملک هم خوانندش. (شرفنامهء منیری). گیاهی دوایی که اکلیل الملک نیز گویند. (ناظم الاطباء).

بسدین.

[بُ سَ / بُسْ سَ](۱) (ص نسبی)منسوب به بسد که مرجان باشد و مراد از سرخی است. (از غیاث) (آنندراج). سرخ به رنگ مرجان. (ناظم الاطباء). قرمزرنگ. به رنگ بسد : از آن کو ز ابری بازکردار کلفتش بسدین و تنش زرین.رودکی. لاله زاری خوش شکفته پیش برگ یاسمین چون دهان بسدین در گوش سیمین گفته راز. منوچهری. ابر بر کار کرده کارگهی بسدین پود و زمردینش تار.مسعودسعد. ز بسدین لب لعل شکر سرشتهء او خطی چو برگ نی سبز نو دمید امسال. سوزنی. فرو گسست بعناب عنبرین سنبل فرو شکست بخوشاب بسدین شکر.انوری. و در اشعار فارسی گاهی به تخفیف نیز آمده است : به سمن زار درون لالهء نعمان بشنار چون دواتی بسدین است خراسانی وار وان دوات بسدین را نه سر است و نه نگار در بنش تازه مداد طبری برده بکار چون دو انگشت دبیری که کند فصل بهار به دوات بسدین اندر شبگیر پگاه. منوچهری. (۱) - ناظم الاطباء بُسدین و بَسَدین آورده است.

بسدیو.

[ ] (اِ)(۱) باسدیو. از اصطلاحات ستاره شناسی هند است. رجوع به ماللهند ص۲۰۰ س ۱۱ و ۱۷شود. (۱) - Vasudeva.

بسذ.

[بُ سَ / بُسْ سَ] (اِ) تلفظی از بسد فارسی. مرجان و ریشهء مرجان. (ناظم الاطباء). رجوع به بسد شود.

بسر.

[بَ] (ع اِ) آب سرد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ماء بارد. (از اقرب الموارد ||). کلح. قطوب. مقابل بشر. (یادداشت مؤلف).

بسر.

[بَ] (ع مص) خراشیدن سر ریش را پیش از نضج(۱). (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بسر قرحه؛ باز کردن پوست را از ریش پیش از بهبود یافتن پس چرک بهم رسانیدن. (از اقرب الموارد). کاویدن دملی نه بهنگام. (تاج المصادر بیهقی ||). شتابی کردن و پیش از وقت گرفتن. (آنندراج) (منتهی الارب). اعجال. (اقرب الموارد)(۲ ||) غلبه نمودن. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). مقهور ساختن. (از متن اللغة ||). ترش روی گردیدن. قوله تعالی: عبس و بسر(۳). (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). گشنی کردن نر پیش از رغبت ماده. (آنندراج). جهیدن شتر نر بر شتر ماده پیش از خواهش آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گشنی کردن فحل نه بهنگام. (تاج المصادر بیهقی ||). گشن دادن خرمابن را پیش از وقت آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بیوقت حاجت خواستن. (آنندراج). حاجت خواستن نه بوقت خویش. (زوزنی). طلب کردن حاجت نه بهنگام. (تاج المصادر بیهقی). خواستن حاجت را در غیروقت آن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). طلب کردن حاجت در جز هنگام آن. (از اقرب الموارد ||). در نبیذ خرما، بسر آمیختن. گشنی دادن درخت خرما را پیش از وقت. (آنندراج). بُسر آمیختن در نبیذ خرما. (منتهی الارب ||). نوشیدن شیر از خیک پیش از آنکه ماست شود در آن. (آنندراج). خوردن شیر مشکیزه را پیش از آنکه بخسبد و سطبر گردد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). خواستن قرض پیش از وقت موعود. (آنندراج). تقاضای دین کردن پیش از میعاد||. آغاز کردن به چیزی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). ابتدا بکاری کردن. (از متن اللغة ||). چرانیدن ستور گیاه نارسیده را. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). بچشم آغیل دیدن. (یادداشت مؤلف). (۱) - در اقرب الموارد این معنی بدینسان آمده است: بسردمل، فشردن دمل پیش از نضج آن (عصره قبل نضجه) و در متن اللغة آمده: بسر قرحه و دمل؛ فشردن آنها پیش از چرک کردن است. (۲) - در اقرب الموارد، اعجله است که بمعنی پیشی گرفتن است و گویا شتابی کردن و پیش از وقت گرفتن ترجمه اعجله باشد با مسامحه. در متن اللغة چنین است: طلب کردن چیزی در غیر وقت آن واصل معنی شتابی فرمودن پیش از وقت آن است. (۳) - قرآن ۲۲/۷۴.

بسر.

[بُ / بُ سُ] (ع اِ) غورهء خرما و آنچه از شکوفهء خرما اول ظاهر شود آن را طلع خوانند و چون بسته گردد، سَیّاب گویند و هرگاه سبز گردد جَدّال و سَراد و خَلال و چون اندکی کلان گردد آن را بغو خوانند و چون از آن کلان شود بُسر است بعد از آن مَخَطَّم بعد از آن مُوَکِّت بعد از آن تَذنوب. بعد از آن جُمسَه بعد از آن ثَعدَه و خالع و خالعهٔ و چون پختگی آن بانتها رسید رطب نامند و مَعود و بعد از آن تمر. (منتهی الارب). کنک خرما. (ملخص اللغات حسن خطیب کرمانی). خرمای خام که هنوز پخته نشده باشد. (غیاث) (آنندراج). خارک. (مهذب الاسماء). خرما هنگامیکه هنوز زرد است. (دزی ج ۱ ص۸۳). خرما پیش از رطب نشدن و آن هنگامی است که رنگ بگیرد و نرسد. (از اقرب الموارد). خاره خرما. خرمای نرسیده. خرما که هنوز پخته و رطب نشده باشد. خرمای ترش و شیرین. غورهء خرماست که زرد و مایل به شیرینی شده باشد و مرتبهء چهارم از مراتب هفتگانهء خرما باشد و در هر مرتبه حرارت آن می افزاید. (از فهرست مخزن الادویه) و رجوع به ص ۱۴۰ همین کتاب و شعوری ج ۱ ورق ۲۱۴ شود : درد عسر افتاد و صافش یسر آن صاف چون خرما و دردی بسر آن.مولوی. جالینوس در کتاب اغذیهء خویش گفته است در شهرهای معتدل بسر نمیرسد و خرمای تر نمیشود و بدین جهت نمیتوان آن را در آفتاب خشک کرد و در انبار اندوخت. از این رو در اینگونه شهرها

مردم ناگزیر تازهء آن را میخورند. و رجوع به بُسُر و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۸ و دزی ج ۱ و فهرست مخزن الادویه ص ۱۴۰ و ابن بیطار متن عربی ص۹۴ و ترجمهء فرانسوی ص۲۲۶ شود ||. تازه از هر چیز. (آنندراج). نو و تازه از هر چیز. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). آب باران تازه باریده. ج، بِسار. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). جوان، مرد باشد یا زن. (آنندراج) (منتهی الارب). جوان خواه مرد باشد و یا زن. (ناظم الاطباء). - بسرالسکر؛ نوعی مرغوب و شیرین از غورهء خرما. رجوع به جیسوان و دزی ج ۱ ص۸۳ شود. - لک بسر؛ نوعی صمغ. رجوع به دزی ج ۱ ص۸۳ شود. - حجرالبسر؛ نام سنگ سفیدیست که به شکل در بزرگی باشد. رجوع به دزی ج ۱ ص۸۳ و کلمهء حجرالبسر شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن ابی بسر مازنی. پدر عبدالله بن بسر از بنی مازن بن منصوربن عکرمه. در صحیح مسلم نام وی در ضمن حدیثی که از عبدالله بن بسر پسر وی نقل شده، آمده است. او دو پسر و دخترش صحبت حضرت رسول (ص) را درک کرده اند. (از الاصابهٔ باختصار). و رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۳ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن ارطاهٔ، ابن ابی ارطاهٔ. ابوعبدالرحمن از صحابه ای است که در صحبت وی اختلاف است. بقولی در روزگار معاویه و بقول دیگر در خلافت ولید بسال ۸۶ ه . ق. درگذشته است. (از الاصابهٔ باختصار). و رجوع به همین کتاب ج ۱ ص ۱۵۲ و ۱۵۳ و منتهی الارب و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و اعلام زرکلی و تاریخ اسلام ص۱۵۱ والبیان والتبین ج ۲ ص۴۳ و تمدن جرجی زیدان ج ۴ ص ۸۲ و عقدالفرید ج ۴ ص۸۹ و ج ۶ ص۱۲۵ و حبیب السیر چ خیام ج ۱ شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن جِحاش(۱)، ابن جَحّاش. از خاندان قرشی بود که به حمص فرود آمد و هم بدانجا درگذشت. مردم عراق او را بسر و مردم شام وی را بشر نامند. گویند بجز جبیربن نفیر کسی از وی روایت نکرد. (از الاصابهٔ باختصار). و رجوع به ج ۱ ص۱۵۳ همین کتاب و تاج العروس شود. (۱) - در منتهی الارب به غلط ابن جحلش آمده است.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن حمید. تابعی است. (منتهی الارب).

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن راعی العیر اشجعی از صحابهء حضرت رسول (ص) بود. دربارهء وی اختلاف نظر است. برخی وی را از صحابه شمرده و گروهی او را منافق خوانده اند و برخی گفته اند ممکن است در آغاز منافق بوده و سپس اسلام آورده باشد. (الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۳ باختصار) و رجوع به همین کتاب و قاموس الاعلام ترکی و منتهی الارب شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن سفیان بن عمرو... خزاعی. ابن کلبی گوید وی از کسانی بود که حضرت پیامبر (ص) در ضمن نامه ای که به خزاعه نوشت نام وی را بدینسان یاد کرد: بسم الله الرحمن الرحیم من محمد رسول الله الی بدیل بن ورقاء و بسرو... و بگفتهء ابوعمرو به سال ششم هجری اسلام آورد و نام وی در حدیبیه و جز آن آمده است. (از الاصابهٔ باختصار) و رجوع به همین کتاب ج۱ ص۱۵۴ و الاستیعاب ص۶۷ شمارهء ۲۰۴ و منتهی الارب و امتاع و قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن سعید تابعی است. (منتهی الارب). رجوع به تاریخ الخلفا ص۱۶۳ و المصاحف ص۲۵ شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن سلیمان دختر وی سعید از وی روایت کرده که از پیامبر حدیث شنید و پشت سر وی نماز گزارد. (از الاصابهٔ باختصار). و رجوع به همین کتاب ج ۱ ص۱۵۴ و قاموس الاعلام ترکی شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن عبدالرحمن حضرمی وی از صحابیانی بود که به حمص فرود آمد و بگفتهء احمدبن محمد بن عیسی، ابوالمثنی از وی روایت کرده است. (از الاصابهٔ باختصار). و رجوع به همین کتاب ج ۱ ص۱۵۴ شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن عبید. تابعی است. (منتهی الارب).

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن عصمت مزنی از سادات مزینه بود و بگفتهء ابوبشر آمدی از پیامبر (ص) شنید که می فرمود کسی که جهینه را بیازارد مرا آزرده است. ابن عساکر نام وی را در ذیل بشر آورده است. (از الاصابهٔ باختصار) و رجوع به همین کتاب ج ۱ ص۱۵۴ و بشر شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) سلمی پدر رافع است. رجوع به بشر و الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۴ و الاستیعاب شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) ابن محجن دیلی. تابعی است. (منتهی الارب). تابعی مشهوریست بنا به عقیدهء بخاری و جمهور محدثان ولی بغوی و جز او وی را در شمار صحابه آورده اند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۸۶ شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) دهیست به حوران. (منتهی الارب). نام قریه ای از اعمال حوران از اراضی دمشق در سرزمینی که آن را لحا گویند... آورده اند که آرامگاه یسع پیغمبر (ص) در آنجاست. (از معجم البلدان ج ۱ ص ۶۲۱). و رجوع به همین کتاب ج۱ ص۱۷۸ شود.

بسر.

[بُ] (اِخ) نام دهی در بغداد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بسر.

[بُ سَ] (ع اِ) جِ بسرة. (ناظم الاطباء). رجوع به بسرة شود.

بسر.

[بُ سِ] (اِخ) نام وزیر نصرانی. (غیاث).

بسر.

[بِ سَ] (ق مرکب)(۱) بروی سر. بطرف سر و بسمت سر (||. اِ مرکب) انتها و نوک. (ناظم الاطباء). (۱) - از به + سر. در ناظم الاطباء بدینسان آمده ولی در فارسی کلمهء (بسر) بدین صورتی تنها بکار نمی رود بلکه اغلب جزء فعلهای مرکبی همچون بسر آمدن. بسر بردن و مانند اینها می آید. رجوع به ترکیبات مذکور شود.

بسرآمدن.

[بِ سَ مَ دَ] (مص مرکب) و برسرآمدن و در سرآمدن و با سرآمدن و سر آمدن و بسر شدن و در سر شدن و بسر رسیدن. کنایه از آخر شدن باشد. (آنندراج). به انتها رسیدن. تمام شدن. (ناظم الاطباء). انقضاء. (ترجمان القرآن عادل بن علی) (تاج المصادر بیهقی). منقضی شدن مدت. سرآمدن مدت. انقراض. تمام شدن. رجوع به سرآمدن و مجموعهء مترادفات ص۱۳۷ شود : رنج و عنای جهان اگرچه دراز است. با بد و با نیک بی گمان بسر آید. ناصرخسرو. هرگز بجهان دید کسی غم چو غم من کز سر شودم تازه، چو گویم بسرآید. مسعودسعد. و اگر در عاقبت کارها و هجرت سوی گور فکرتی شافی واجب داری حرص و شره این عالم فانی بر تو بسر آید. (کلیله و دمنه). صاحب که ز سیر قلمش تیغ سکون یافت حاتم که ز دست کرمش کان بسر آید. انوری (از آنندراج). ... که این عقوبت بر من بیک نفس بسرآید و بزه آن بر تو جاوید بماند. (گلستان). - با سر آمدن؛ به آخر رسیدن. تمام شدن. پایان یافتن : چو روز زندگانی با سر آید بداند کز کدامی در درآید. امیرخسرو (از آنندراج). و رجوع به بسر آمدن شود. - بر سرآمدن؛ به آخر رسیدن. تمام شدن. پایان یافتن : بر سر آمد عمر و در گلگشت بستانی هنوز وقت طفلی رفت در سیر گلستانی هنوز. سعید اشرف (از آنندراج). وه کین چه عرش باشد نه مرده و نه زنده نی بر سرم تو آیی نی عمر بر سر آید. امیرخسرو (از آنندراج). و رجوع به بسر آمدن شود. - بر سر شدن؛ آخر شدن. پایان آمدن. تمام شدن : عمر بر سر شد ز رسوایی مرا این هوس زین جان بی حاصل نرفت. امیرخسرو (از آنندراج). و رجوع به بسر آمدن شود. - بسر آمدن یا اندرآمدن؛ بر زمین خوردن سرنگون شدن : بکردار شیری که هر گور نر زند دست و گور اندر آید بسر.فردوسی. تو ره مکر و حسد مپوی ازیراک هر که براه حسد رود بسر آید.ناصرخسرو. - بسر رسیدن؛ به آخر رسیدن. تمام شدن. پایان یافتن. خاتمه پیدا کردن : خنجر بدست بر سرم آن سیمبر رسید گفتم که چیست گفت که عمرت بسر رسید. قاضی احمد (از آنندراج). و رجوع به بسرآمدن شود. - بسر شدن؛ بآخر رسیدن. تمام

شـدن. پایان یافتن : بپای شوق گر این ره بسـر شـدی حافظ. بـدست هجر نـدادی کسـی عنان فراق. حافظ (از آننـدراج). و رجوع به بسـرآمدن شود. - بسر کسی آمدن؛ بسر کسی رسیدن. - بسر وقت کسی آمدن، رسیدن، افتادن؛بحال او وارسیدن. (آنندراج): رودم برون ز تن جان چو تو زود خواهد آمد چه بمدعا بگویم که بسـر تو خواهی آمد. محمد کاظم قمی (آنندراج). رجوع به بسـر کسی رسیدن، بسروقت کسی آمدن، بسر وقت کسی رفتن و بسر وقت کسی رسیدن شود. - بسر نامده یا بسرنیامده؛ به پایان نرسیده باتمام نیامده : یک هجر بسـرنامده هجری دگر افتاد یک غم سپری ناشده غمی دگر آمده. مسعودسـعد. بسـرنیامده طومار عمر جهدی کن که چون قلم ز تو در هر قـدم اثر مانـده. صائب ||. بر باد رفتن. (آنندراج ||). کنایه از جوش کردن و این محاوره است. (آنندراج). به غلیان آمـدن. (فرهنگ فارسـی معین) : چرخ را آه شـرربار من از جابر داشت دیگ کم حوصـلگان زود بسـر می آیـد. صائب (از آننـدراج ||). مردن. (نـاظم الاطبـاء). به آخر رسـیدن. - عمر یـا روزگار بسـرآمدن؛ درگذشـتن. مردن : مرا بود هم مادر و هم پـدر کنون روزگار وی آمد بسـر. فردوسـی ||. اتفاق افتادن. رخ دادن. روی دادن. واقع شدن. پیش آمدن حوادث ناگوار :(۱) نشستند و گفتنـد با یکدگر که از بخت، ما را چه آمد بسـر.فردوسـی. همانا که آمد شـما را خبر که ما را چه آمد ز اختر بسـر.فردوسـی. (۱) - بسیاری از ترکیب ها و شواهدی که ذیل این مدخل آمده در ردیف های دیگر مانند برسر - سر - سرآمدن نیز آمده است. رجوع به این مدخلها شود.

بسرآوردن.

[بِ سَ وَ دَ] (مص مرکب)بپایـان آوردن. بـآخر رسانـدن : و این شدایـد و مکایـد فراق که از زهر تلختر و از مرگ ناخوشتر است بر خود بسرآوردمی. (سندبادنامه ص ۱۵۰). ... نفسی میزنم آسوده و عمری بسر آرم. سعدی (گلستان). رجوع به سرآوردن شود.

بسرات.

[بُ] (ع اِ) جِ بُسرَهٔ. (ناظم الاطباء). رجوع به بسرهٔ شود.

بسراط.

[بِ] (اِخ) شـهر تماسیح در مصر نزدیک دمیاط از کوره مهلیهٔ. (از معجم البلدان). شهری نهنگ ناک نزدیک دمیاط. (ناظم الاطباء). و بدانجا نهنگ بسیار باشد. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بسراق.

[بُ] (معرب، اِ) یـاقوت زرد که در هنـد پکهراج گوینـد. (غیـاث). یـاقوت زرد و این ظـاهراً هنـدی معرب است و اصـلش پُکهراج و پُکهراک است. (از آننـدراج). زبرجد. (ناظم الاطباء) : زردگوشـی است آنکه از بن گوش کرده بسـراق زار پیکو را(۱). باقر کاشی (از آنندراج). (۱) - پیکو ببای عجمی و یای حطی مجهول، ملکی است بجانب زیرباد. (آنندراج).

بسراک.

[بِ سُ] (اِ) بیسراک. رجوع به بیسراک، شود.

بس راور.

[ ] (اِخ) نام قلعه ای بهندوستان. رجوع به جهانگشای جوینی چ ۱۳۴۴ ه . ش. لیدن ج ۲ ص۱۴۷ شود.

بسرای دیگر رفتن.

[بِ سَ یِ گَ رَ تَ](مص مرکب) کنایه از مردن باشد. رجوع به مردن و سرای شود.

بسراییدن.

[بِ سَ دَ] (مص) تَغَنّی. (زوزنی). سرودن. رجوع به سراییدن و سرودن شود.

بسر باری.

[بِ سَ] (ص مرکب) حمل شدهء به روی سر و به روی بار. (ناظم الاطباء). باری که بر سر بود. (مؤید الفضلاء).

بسر بردگی.

[بِ سَ بُ دَ / دِ] (حامص مرکب) انجام دادگی. (ناظم الاطباء). اجرا. (فرهنگ فارسی معین ||). ایفای وعده و شرط. (ناظم الاطباء).

بسربردن.

[بِ سَ بُ دَ] (مص مرکب)کنایه از وفا کردن. (برهان) (انجمن آرا) (رشیدی). بجا آوردن عهد. (ناظم الاطباء). وفای بعهد : مجنون بگذاشت از بسی جهد تا عهده بسر برد در آن عهد.نظامی. گر سرم میرود از عهد تو سر باز نپیچم تا بگویند پس از من که بسر برد وفا را. سعدی. شاید که بخون بر سر خاکم بنویسند کین بود که با دوست بسر برد وفایی. سعدی (بدایع). دنیا زنی است عشوه ده و دلستان ولی با هر کسی بسر نمی برد او عهد شوهری. سعدی ||. به اتمام رسانیدن. (برهان) (از ناظم الاطباء). به آخر رسانیدن چیزی را. (آنندراج) (از انجمن آرا). بانجام رسانیدن. (انجمن آرا) : سخن چون بسر برد شاه زمین سپهبدش را خواند و کرد آفرین.دقیقی. اگر شایدی بردن این ره بسر بمردی و نام و بگنج و گهر.فردوسی. گفتم از خلق او سخن گویم نوز نابرده این حدیث بسر.فرخی. چون بفرمان عالی زیادت نواخت یافت این کار بسر تواند برد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۲). شیرویه بن پرویز بر پدر خروج کرد و او را بکشت و سال بسر نبرد. (فارسنامهء ابن البلخی چ ۱۳۳۹ لندن ص۲۴). همچون پدرش جهان بسر برد او نیز در آرزوی او مرد.نظامی. کین سر ز فلک برون نبرده ست وین وقعه کسی بسر نبرده ست.نظامی. چو ماتم شوی را بسر برد غمخانه بخانهء پدر برد.نظامی (الحاقی). چو شاپور این سخنها را بسر برد غم شیر از دل شیرین بدر برد. نظامی (از فرهنگ ضیا). وان دگر پخت همچنان هوسی وین عمارت بسر نبرد کسی.سعدی. زلف مشکین را کمند گردن عشاق کن می بری تا کی بسر تنها شب دیجور را. مخلص کاشی (از آنندراج). سنجر ز سخت جانی یکهفته بی تو زیست ما را گمان نبود که یکشب بسر برد. سنجر کاشی (از آنندراج). و رجوع به سر بردن شود ||. روزگار گذرانیدن. (برهان). گذرانیدن زمان و وقت. (ناظم الاطباء ||). زندگی کردن. (ناظم الاطباء) : ای بسر برده خیره عمر طویل همه بر قال و قیل و گفتن قیل.ناصرخسرو. چو عمر خویش بسر برد هفتصدوسی سال سپرد عمر بسربرده را بدست پسر. ناصرخسرو. مدتها آستین او بالین کرده و مدت عمر در خدمت او بسر برده. (سندبادنامه ص۱۵۱). چو بسیاری درین محنت بسر برد هم آخر زان میان کشتی بدر برد.نظامی. پشیمانی همی خورد آن دلارام در آن سختی بسر میبرد

ناکام. نظامی (الحاقی). عمر ببازیچه بسر میبری بازی از اندازه بدر میبری.نظامی. در اقصای عالم بگشتم بسی بسر بردم ایام با هر کسی(۱).سعدی. پدرم بندهء قدیم تو بود عمر در بندگی بسر برده است. سعدی (صاحبیه). من عمر در غم تو بپایان برم ولی باور مکن که بی تو زمانی به سر برم.حافظ. دمی باغم بسربردن جهان یکسر نمی ارزد. حافظ (از انجمن آرا). از باغ رفتنم نه ز بی مهری گل است چندان دماغ نیست که با گل بسر برم. صائب (از آنندراج ||). سازگاری نمودن. (برهان) (انجمن آرا) (رشیدی). موافقت کردن و سازگاری نمودن. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بانتها حمل کردن و بردن. (ناظم الاطباء). حمل کردن چیزی تا به مقصد. (فرهنگ فارسی معین ||). غمخواری کردن. (برهان ||). کشتن. (ناظم الاطباء): که توانستی که صید بسر برد جز او که توانستی آن شغل جز او برد بسر.فرخی ||. هم طبیعت و هم حواس شدن. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: بیحاصلی.

بسرپا آمدن.

[بِ سَ رِ مَ دَ] (مص مرکب)از مرض شفا یافتن. (غیاث). از مرض شفا یافتن و این محاوره است. (آنندراج) : عمرها بود که ضعف از شکن زلف تو داشت زین شکست آمده اکنون بسر پا زنجیر. مفیدی بلخی (از آنندراج).

بسر پیچیدن.

[بِ سَ دَ] (مص مرکب)الحاح و سماجت کردن. (غیاث) (آنندراج ||). نام داوست از کشتی. (غیاث). نام فنی است از کشتی. (آنندراج). و رجوع به بر سر پیچیدن شود ||. بسر پیچیدن دستار و مانند آن. (از آنندراج) : غیرپندارت بسر دستار زر پیچیده ام این نه دستار است دردسر بسر پیچیده ام. میرزا امان الله امانی (از آنندراج ||). باصطلاح لوطیان فعل بد کردن را گویند. (از آنندراج) : پر مکرر شده دستار زری ساده باشد بسرش می پیچم. میرنجات (از آنندراج).

بسر تازیانه بخشیدن.

[بِ سَ رِ نَ / نِ بَ دَ] (مص مرکب) بسر تازیانه دادن. چیزی را سهل و فرومایه دانسته به اشارهء سر تازیانه عطا فرمودن. (آنندراج) : آوریدی جهان به تیغ فراز بسر تازیانه دادی باز.نظامی (از آنندراج). خسرو بسر تازیانه بخشد چون ملک عراق ار هزار باشد. انوری (از آنندراج).

بسر تازیانه گرفتن.

[بِ سَ رِ نَ / نِ گِ رِ تَ] (مص مرکب) بسر سواری بی جدال و قتال گرفتن. (آنندراج). کنایه از بی تیغ و شمشیر و بسر سواری گرفتن باشد. ای بغیر تیغ بیدرنگ بزخم تازیانه فتح کردن. (از مؤید الفضلاء).

بسر تیر رسانیدن.

[بِ سَ رِ رِ / رَ دَ](مص مرکب) بر سر تیر رسانیدن. شکار شدن، تیر خوردن : و هرگاه نخجیر دال طبع خجسته اش هوس شکار کردی غزال غزاله از یکساله بُعد گرم شتاب از خطوط اشعه خود را بر سر تیر رسانیدی. (درهء نادره چ شهیدی چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۵۳۶).

بسر چنگ آمدن.

[بِ سَ رِ چَ مَ دَ](مص مرکب) مرادف بسر دست آمدن. کنایه از کمال قریب یا در قبض و تصرف خود آمدن بود. (آنندراج) : دست در زلف سیاهت من بدروز زدم آمدم(۱) سوی تو چون شب بسر چنگ آید(۲). خواجه آصفی (از آنندراج). - بسر چنگ آمدن شب؛ کنایه از قریب به آخر رسیدن شب باشد. (از آنندراج). (۱) - ن ل: آمدی. (آنندراج، چ دبیرسیاقی). (۲) - ن ل: آمد. (آنندراج، چ دبیرسیاقی).

بسر چیزی افتادن.

[بِ سَ رِ اُ دَ] (مص مرکب) مطلع شدن : و آنچه ودایع و دفاین و ذخایر بود که بسر آن نیفتاده بودند خدای داند که چند بود. (راحة الصدور راوندی ||). بصرافت چیزی بودن. بفکر چیزی بودن.

بسر چیزی نهادن.

[بِ سَ رِ نَ دَ] (مص مرکب) صرف چیزی کردن. (آنندراج) : از طبع خسیس خویش چون ناف کون را بسر شکم نهادی. محمدقلی سلیم (از آنندراج). ای از سر تا پا تن تو چون آینه صاف چون تیغ مژه برآمدی خوش ز غلاف رفتی بضیافت حریفان آخر کون را بسر شکم نهادی چون ناف. محمدقلی سلیم (از آنندراج).

بسر خامه سخن گفتن.

[بِ سَ رِ مَ / مِ سُ خَ گُ تَ] (مص مرکب) سخن شایسته گفتن از عالمِ بزبان قلم حرف زدن. (آنندراج) : با عطارد بسرخامه سخن باید گفت هر دبیری که بدیوان کند آن را تقریر. فرخی (از آنندراج).

بسر خود.

[بِ سَ رِ خُ] (ق مرکب) بسر خویش. بمعنی بر سر خود. (آنندراج). رجوع به بر سر خود و بسر خویش شود.

بسر خود بودن.

[بِ سَ رِ خُ دَ] (مص مرکب) مطلق العنان. خلیع العذار. (مجموعهء مترادفات ص ۳۳۶).

بسر خویش.

[بِ سَ رِ خیش] (ق مرکب)بسر خود. باستقلال خود. (شرفنامهء منیری). بر سر خویش. (مؤید الفضلاء) (آنندراج). رجوع به بر سر خویش و بسر خود و مجموعهء مترادفات ص۳۴۹ شود.

بسر درآمدگی.

[بِ سَ دَ مَ دَ] (حامص مرکب) سقوط و لغزش. (ناظم الاطباء). عمل بسر درآمدن. با سر زمین خوردن. (فرهنگ فارسی معین).

بسر درآمدن.

[بِ سَ دَ مَ دَ] (مص مرکب) پیش پا خوردن. (آنندراج). بزمین افتادن. تعثر. (منتهی الارب). عاثر. عثار. (تاج المصادر بیهقی). با سر به زمین خوردن. (فرهنگ فارسی معین) : گرنه مستی از ره مستان و شر و شورشان دورتر شو تا بسر درنایـد اسبت ای پسر. ناصرخسرو. از غاشیه داری تو خورشید از گرم روی بسر درآید. نورالدین ظهوری (از آنندراج).

بسردرآمده.

[بِ سَ دَ مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) آنکه به روی سر درمی افتد. (ناظم الاطباء). آنکه با سر به زمین میخورد. (فرهنگ فارسی معین). ||لغزیده. (فرهنگ فارسی معین).

بسر درآوردن.

[بِ سَ دَ وَ دَ] (مص مرکب) خوار و هلاک گردانیدن. تعثیر. (منتهی الارب). اعثار. (منتهی الارب).

بسر درافتادن.

[بِ سَ دَ اُ دَ] (مص مرکب) به زمین افتادن. عَثر. (منتهی الارب). عثار. (منتهی الارب). عثیر. (منتهی الارب).

بسر دست آمدن.

[بِ سَ رِ دَ مَ دَ](مص مرکب) مرادف بسر چنگ آمدن، کنایه از کمال قرب ||. در قبض و تصرف خود آمدن. (آنندراج) : گو بخت که بیگه مه من مست درآید زلفش کشم و شب بسردست درآید. فخرالدین علی (از آنندراج).

بسر دویدن.

[بِ سَ دَ دَ] (مص مرکب)کنایه از دویدن به کمال سرعت و مبالغه کردن در آن. (از آنندراج). به سرعت دویدن ||. بعضی از محققین گویند در محل تعظیم مستعمل میشود. (آنندراج ||). عجله کردن در اجرای فرمان کسی. (فرهنگ فارسی معین).

بسر رساندن.

[بِ سَ رِ دَ] (مص مرکب)انتها دادن. پایان دادن. رجوع به انتها دادن شود.

بسر رسیدن.

[بِ سَ رَ دَ] (مص مرکب)کنایه از آخر شدن. (آنندراج: بسر رسید) : خنجر بدست بر سرم آن سیمبر رسید گفتم که چیست گفت که عمرت بسر رسید. قاضی احمد (از آنندراج ||). بر باد رفتن. (آنندراج: بسر رسید). بر باد رفتن. نابود شدن. (فرهنگ فارسی معین). - بسر کسی رسیدن؛ بحال او وارسیدن. (آنندراج ||). - حاضر شدن بر بالین کسی برای احوالپرسی : به چه ناز رفته باشد ز جهان نیازمندی که بوقت جان سپردن بسرش رسیده باشی. لاادری (از آنندراج). رجوع به بسر کسی آمدن شود.

بسر رشته رفتن.

[بِ سَ رِ رِ تَ / تِ رَ تَ] (مص مرکب) کنایه از آمدن بسرسخنی بود که در اثنای گفتگو جملهء معترضه ای بیان کنند تا فاصله واقع شود. (برهان). بر سر سخنی آمدن که در اثنای شروع کردن سر رشتهء آن از دست رفته باشد. (آنندراج) (رشیدی) (از انجمن آرا) : دلا دلا بسر رشته رو مثل بشنو که آسمان ز کجایست و ریسمان ز کجا. مولوی (از آنندراج).

بسر رفتن.

[بِ سَ رَ تَ] (مص مرکب) بسر افتادن. (آنندراج ||). لبریز شدن دیگ جوشان. بجوش آمدن و از سر ریختن آب در ظرف غذا. به غلیان آمدن. (فرهنگ فارسی معین) : دل نزار و تن بردبار خواهد عشق که از نسیم بجوش آید و بسر نرود. نظری (از آنندراج). ظرفی بهم رسان که مبادا بسر روی منصور را کمند بلا در گلو کنند. نظری (از آنندراج). رجوع به سر رفتن شود ||. انجام شدن. (فرهنگ فارسی معین). - بسر رفتن کار؛ انجام شدن کار. (فرهنگ فارسی معین).

بسر زدن.

[بِ سَ زَ دَ] (مص مرکب) و بسر کردن. بسر بردن. بآخر رسانیدن چیزی را. (آنندراج ||). با دست روی سر زدن در موقع پریشانی و بدبختی. (فرهنگ فارسی معین ||). موافقت کردن با چیزی. (آنندراج). و رجوع به بسر بردن شود ||. فکر و خیالی غفلةً در سر کسی آمدن: فلانی بسرش زد که آن کار را بکند. (فرهنگ فارسی معین ||). دیوانه شدن: بسرش زده. (فرهنگ فارسی معین).

بسر زلف حرف زدن.

[بِ سَ رِ زُ حَ زَ دَ] (مص مرکب) بسر زلف سخن کردن. کنایه از به استغنا و بی پروایی سخن گفتن. (آنندراج). استغنای در کاری. (مجوعهء مترادفات ص۳۸ ||). کنایه از بناز و تبختر حرف زدن. (آنندراج) : از قرب حسن گرنه دماغش مشوش است چون حرف میزند بسر زلف شانه اش. صائب (از آنندراج). بسر زلف اگر حرف زنی مشکل نیست مشکل اینست که با چین جبین میگویی. رفیع (از آنندراج).

بسر زلف سخن کردن.

[بِ سَ رِ زُ سُ خَ کَ دَ] (مص مرکب) بسرزلف حرف زدن. کنایه از استغنا و بی پروایی. (آنندراج). استغنای در کاری. (مجموعهء مترادفات ص۳۸ ||). کنایه از بناز و تبختر حرف زدن. (آنندراج) : ناخن چو شانه در جگر زلف میکنم با نوخطان سخن بسر زلف میکنم. ملامفید بلخی (از آنندراج). رجوع به بسر زلف حرف زدن شود.

بسر زلف صحبت داشتن.

[بِ سَ رِ زُ صُ بَ تَ] (مص مرکب) کنایه از پریشان و تیره روز بودن. (غیاث) (آنندراج). پریشان بودن و کردن. (مجموعهء مترادفات ص۷۶ ||). اظهار رنجش نمودن. (غیاث) (آنندراج).

بسرشتن.

[بِ سِ رِ تَ] (مص) سرشته کردن یعنی خمیر کردن. (از مؤید الفضلاء). عجین کردن : همه نارسیده بتان طراز که بسرشتشان ایزد

از شرم و ناز.فردوسی. و رجوع به سرشتن شود.

بسر شدن.

[بِ سَ شُ دَ] (مص مرکب)آخر شدن. (غیاث). کنایه از آخر شدن. (آنندراج). بسر رسیدن. (آنندراج). بپایان آمدن : از تو همی بسر نشود این بلاـ و عشق گر زنده مانم آخر روزی بسر شود. مسعودسعد. اول رسن است وانگهی چاه بی پای کجا بسر شود راه.نظامی (الحاقی). بپای شوق گر این ره بسر شدی حافظ. بدست هجر ندادی کسی عنان فراق. حافظ (از آنندراج). درین امید بسر شد دریغ عمر عزیز که آنچه در دلم است از درم فراز آید. سعدی (گلستان ||). بر سر راه رفتن. بسر درآمدن: در نبردش که شیر خارد دم اسب دشمن بسر شود نه به سم. نظامی (هفت پیکر ص۲۳).

بسرعت.

[بِ سُ عَ] (ق مرکب) بشتاب ||. بزودی. رجوع به سرعت شود.

بسرفوت.

[بَ سَ] (اِخ) دژیست از اعمال حلب در جبال بنی عُلَیم که نام آن در فتوح نورالدین محمودبن زنگی آمده است و این دژ پس از ویرانی اکنون (زمان یاقوت) بصورت قریه ای درآمده است. (از معجم البلدان). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی شود.

بسر کردن.

[بِ سَ کَ دَ] (مص مرکب). بسر بردن. (آنندراج). به آخر رسانیدن چیزی را. رجوع به سر کردن شود : نه یار را ز غم خود خبر توانم کرد نه با جفای غم او بسر توانم کرد. زکی همدانی (از آنندراج). و رجوع به بسر بردن شود ||. بروی سرکشیدن عبا و جامه. رجوع به بسرکشیدن شود.

بسر کسی رسیدن.

[بِ سَ رِ کَ رَ / رِ دَ](مص مرکب) بحال او وارسیدن. (آنندراج).

بسر کسی گردیدن.

[بِ سَ رِ کَ گَ دی دَ] (مص مرکب) گردش گردیدن. مرادف گرد سر گردیدن. (آنندراج) : تا آنکه میکشم ستمی را هزار بار گردم همان بسر صنمی را هزار بار. محسن تأثیر (از آنندراج).

بسر کشیدن.

[بِ سَ کِ / کَ دَ] (مص مرکب) بر سر کشیدن یکدفعه. لاجرعه کشیدن. (غیاث) (آنندراج). یکباره نوشیدن : جام داغی از جنون، عالی به سر خواهم کشید در خمارم ساغر سرشار میباید مرا. عالی (از آنندراج ||). به روی سرکشیدن عبا و جامه. بر سر کشیدن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بر سر کشیدن و بر سر شود. و رجوع به بسر کشیدن شود.

بسرم.

[بِ رُ] (اِخ) دهی از دهستان آباده طشک بخش نی ریز شهرستان فسا در ۱۸ هزارگزی شمال باختر نی ریز، کنار راه فرعی نی ریز به آباده طشک. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بسروجان.

[بِ سَ رُ] (ترکیب عطفی، ق مرکب) بسر و چشم. با کمال رضا و خشنودی. (ناظم الاطباء). بسر و دیده.

بسر و چشم.

[بِ سَ رُ چَ / چِ] (ترکیب عطفی، ق مرکب) بسر و دیده. رجوع به بسرو جان شود. بجهت تعظیم امر در وقت قبول کردن کاری گویند. و در این مبالغه زیاده از آنست که تنها در بچشم. (آنندراج). رجوع به بسر و جان، بسر و دیده و مجموعهء مترادفات ص ۲۷۱ شود.

بسر و دیده.

[بِ سَ رُ دی دَ / دِ] (ترکیب عطفی، ق مرکب) رجوع به بسر و چشم شود : بسر و دیده آمدی پیشت (کذا) دیده بر پای خواجه مالیدی. سلمان ساوجی (از آنندراج). قدمی نه بسر و دیدهء غمدیدهء ما که کله داشته باشی بسر و دیدهء ما. ؟ (از آنندراج).

بسر وقت کسی آمدن.

[بِ سَ وَ تِ کَ مَ دَ] (مص مرکب) افتادن یا رسیدن. بحال او وارسیدن. (آنندراج) : در این غربت شدم غمگین و غمخواری نمی آید بسروقتم ز یاران وطن یاری نمی آید. محمدسعید اشرف (از آنندراج: بسر کسی رسیدن). بسروقت دل من گر چنین مستانه می آیی نخواهد ماند ای بیرحم دودی از کباب من. صائب (از آنندراج). رجوع به بسر کسی آمدن شود ||. کنایه از رسیدن در وقت سختی و مصیبت برسر کسی. (آنندراج). - بسروقت کسی افتادن؛ بحال او وارسیدن. (آنندراج) بسر وقت کسی رسیدن. دربارهء او اندیشیدن : افتادی اگر دیر بسروقت هلاکش تأثیر ولی گشت فدای تو بزودی. محسن تأثیر (از آنندراج). و رجوع به بسر کسی آمدن شود.

بسرهٔ.

[بِ رِ] (ترکی، اِ) از این سو. (مؤید الفضلاء).

بسرهٔ.

[بَ رَ] (اِخ) از آبهای بنی عُقیل در نجد. (از معجم البلدان). و رجوع به ص۱۷۹ همین کتاب شود.

بسره.

[بُ رَ / بُ سُ رَ] (ع اِ) بسرهٔ، یک غورهء خرما. واحد بسر. ج، بُسَرات. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). آفتاب

بوقت برآمدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : مرکب همایون در آغاز بسرهء عین و عین بسره مانند سیل مواج و... (درهء نادره چ شهیدی ص۲۲۹ ||). نام مهره ای است و بدین معنی بدون الف و لام است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء||). سر نرهء سگ. (منتهی الارب) (آنندراج ||). آنچه از گیاه از روی خاک برآید و قد نکشد چه در این حالت هنوز تر است. (از متن اللغهٔ: بسر): و اول ما بدأ من النبات بارض ثم جسیم ثم بسرهٔ ثم صمعا ثم حشیش. (منتهی الارب).

بسره.

[بُ رَ / بُ سُ رَ] (اِخ) بسرهٔ، نام ربیبهء نبی صلی الله علیه و سلم که دختر ابی سلمه بود.و بدین معنی بدون الف و لام است. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء).

بسره.

[بَ رَ] (اِخ) بصره در لغت بمعنی بسیارراه است یعنی کثیرالطرق و آن شهری بود که از اطراف عرب و عجم در آن جمع می شده اند و آخر اعراب غلبه کردند و نام آن را معرب نموده بصره کردند. الان بتعریب مشهور است و منسوب به آنجا را بصری خوانند. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۴و بصره شود.

بسری.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بسر. رجوع به بسر شود.(۱) (۱) - نسبت به بسربن ارطاهٔ. (لباب الانساب ج ۱ ص۱۲۳).

بسری.

[بُ] (اِخ) ابوعبید(۱) محمد بن حسان بن بسری حسانی زاهد، او را گفتاریست در طریقت و کراماتی. وی از سعیدبن منصور خراسانی و دیگران... حدیث کرد. و گروهی از وی روایت دارند. (از معجم البلدان). و رجوع به ص۱۷۹ همین کتاب شود. (۱) - ابو عبد. (منتهی الارب).

بسری.

[بُ] (اِخ) احمدبن ابراهیم محدث بود. (منتهی الارب).

بسری.

[بُ] (اِخ) احمدبن عبدالرحمن محدث بود. (منتهی الارب).

بسری.

[بُ] (اِخ) عادل، نصرهٔ الدین ملقب به صائن وزیر. وزیر الجایتو سلطان محمد خدابنده. مستوفی آرد: وزارت بر ملک نصرهٔ الدین عادل بسری که نایب امیرچوبان بود مقرر شد و صائن وزیر لقب یافت. (تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص۶۰۶، ۶۰۸).

بسری.

[بُ] (اِخ) محمد بن عبدالله عم زاده احمدبن عبدالرحمن محدث بود. (از منتهی الارب).

بسری.

[بُ] (اِخ) محمد بن ولید، محدث بود. (منتهی الارب).

بسریا.

[بِ رِ] (اِ) به لغت زند و پازند گوشت را گویند و به عربی لحم خوانند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (مؤید الفضلاء) (هفت قلزم) (از ناظم الاطباء). هزوارش، بسریا(۱). (۱) - Bsrya؛ گوشت «یوستی. بندهشن. ۸۸» ابن الندیم در «زوارش» گوید: «من اراد ان یکتب گوشت و هواللحم بالعربیهٔ کتب بسرا و یقرأه گوشت. (الفهرست ص۲۱) (از حاشیهء برهان مصحح دکترمعین).

بسزا.

[بِ سِ / سَ] (ق مرکب) به سزاوار. کماینبغی. بواجبی. چنانکه باید. چنانکه شاید. کمایلیق. لایق. شایسته. سزاوار : و فرمود تا استقبال او بسیجیدند سخت بسزا. (تاریخ بیهقی). صواب چنان نمود ما را که فرزند امیرسعید را با تو بفرستیم ساخته با تجملی بسزا. (تاریخ بیهقی). ملوک روزگار که با یکدیگر دوسی بسر برند... دیدار کنند دیدارکردنی بسزا. (تاریخ بیهقی). همه را خانه و ضیاع و زن داد بسزا. (تاریخ سیستان). چگونه سر ز خجالت برآورم بر دوست که خدمتی بسزا برنیاید از دستم.حافظ. و رجوع به سزا و سزیدن شود.

بسزیدن.

[بِ سَ دَ] (مص) رجوع به سزیدن شود.

بسس.

[بِ سَ] (ع اِ) جِ بِسَه و بِسَّه. (ناظم الاطباء).

بسس.

[بُ سُ] (ع اِ) پسته های لت کرده شده ||. شتر مادگان رام و انس یافته. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). شبانان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بس شدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب) بس و کافی شدن، اِعتِداد. (منتهی الارب). اکتفاء.

بس شماری.

[بَ شُ] (حامص مرکب)(۱)عمل ضرب (در اصطلاح حساب). (واژه های نو فرهنگستان ایران). (۱) - Multiplication.

بس شمر.

[بَ شُ مَ] (نف مرکب) مضروب فیه (در اصطلاح حساب). (واژه های نو فرهنگستان ایران).

بس شمرده.

[بَ شُ مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) مضروب (در اصطلاح حساب). (واژه های نو فرهنگستان ایران).

بسط.

[بَ] (ع اِمص) فراخی. (غیاث اللغات) (مؤیدالفضلاء) (آنندراج). فراخی. وسعت. (ناظم الاطباء). گشادگی. پهن شدن. پهنی یافتن. پهنی. پهنا. (نفایس الفنون). فراخی. حیز میان ذرات. انشراح. (نفایس الفنون). پهن کردگی. (ناظم الاطباء). جای فراخ. (مؤید الفضلاء ||). مأخوذ از تازی در اصطلاح جغرافی، وسعت. گسترش. پهناوری شهر یا سرزمین : شهریست (پسا) بزرگ چنانکه بسط آن چند اصفهان باشد. (فارسنامهء ابن البلخی). بسط پارس و اعمال آن صد و پنجاه فرسنگ طول است در صد و پنجاه فرسنگ عرض. (ایضاً). و بسط این کوره (اصطخر). جمله پنجاه فرسنگ طول است در پنجاه فرسنگ عرض (ایضاً (||). اصطلاح عرفانی مقابل قبض) در نزد ارباب سلوک انبساطی که سالک را دست دهد. کیفیت و حالتی باشد از حالات سالک، صاحب مجمع السلوک گوید: قبض و بسط و خوف و رجا قریب و نزدیک بهم باشند ولکن خوف و رجا در مقام محبت عام بود. و قبض و بسط در مقام اوائل محبت خاص باشد پس کسی که اوامر و نواهی بجا آرد حکم ایمان دارد ویرا قبضی و بسطی نباشد. بلکه خوفی و رجائی میباشد، شبیه بحال قبض و بسط و آن را گمان برد که آن قبض و بسط است. مثلاً اگر حیرتی و حزنی پیش آید گمان برد آن را بسط. و حزن و حیرت و نشاط و اهتزاز از جوهر نفس اماره است تا چون بنده به اوائل محبت خاص برسد خداوند حال و خداوند قلب و خداوند نفس لوامه گردد. در این وقت قبض و بسط به نوبت حاصل میشود چرا که آن بنده از مرتبهء ایمان به مرتبه ای رفته فیقبضه الحق تارهٔ و یبسط اخری. پس حاصل آنکه وجود بسط به اعتبار و غلبهء قلب و ظهور صفت اوست. و نفس مادام که اماره است قبض و بسط نبود و مادام که لوامه است گاه مغلوب میشود و گاه غالب. و وجود قبض و بسط مر سالک را در این وقت به اعتبار غلبهء نفس و ظهور صفت او میشود. (کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به همین کتاب و اصطلاحات صوفیه شود. بسط، انشراق قلبست به لمعان نور حال سرور. چنانچه در نفائس الفنون آمده است که: قبض انتزاع حظ است از قلب به امساک حال سرور ازو و مراد از بسط انشراق قلب بلمعان نور حال سرور. سلب وجود قبض ظهور اوصاف نفس است و حجاب شدن آن و سبب بسط رفع حجاب نفس از پیش دل. (از نفائس الفنون) :خوشحال می باید بود صفت بسط در حضرت خواجه پیدا آمد. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص۱۲۵). و حضرت خواجه بسط عظیم داشتند چنانکه همه را از آن صفت ایشان ذوقی پیدا شده بود. (ایضاً ص۹۵). شیخ شادی بحضرت خواجه رسید قوی در بسط و سرور. (ایضاً ص۱۳۸). این بسط تو از عالم دیگر است. این بسط شادی از حق است... چون سه قدم گذشتم این صفت بسط در من پیدا شد. (ایضاً). مرا در کنار گرفت و بصفت بسط پیش آمد. (ایضاً ص۱۸۵). کشته ای خرکره ام را در ریاض که مبادت بسط هرگز ز انقباض.مولوی (||. در اصطلاح معانی) آنست که معنی را به الفاظ بسیار شرح کنند و به چند وجه آن را مؤکد گرداند چنانکه اگر لفظی مشترک المعنی باشد بیان مراد خویش از آن بکند و اگر بتفسیر [ی] احتیاج افتد در رفع التباس اشباعی بجای آرد. بس استعارات و تشبیهات جمله از باب ایجاز است و ایغال و تکمیل و تبیین تفسیر و تقسیم و استطراد و تفریع و هرچه از این صناعات از بهر زیادت بیانی یا رفع اشتباهی استعمال کنند همه از قبیل بسط سخن است و چنانکه گفتیم در ایجاز و مساوات باید که از اخلال معنی محترز باشد در بسط [نیز] باید که از

اطناب بی فایده و استعمال الفاظ غیرمحتاج الیه اجتناب واجب داند چنانکه در امثلهء ایغال و تکمیل و تبیین و غیر آن ایراد افتاده است و مثال بسط ناپسندیده. چنانکه شاعر گفته است: من و توایم من و تو که در جهان نبود من و ترا به هنر جز من و تو یار و قرین. (از المعجم فی معاییراشعارالعجم چ ۱۳۱۴ ه . ش. خاور ص ۲۸۰ ||). نزد محاسبان تجنیس را گویند و آن قرار دادن کسور چند باشد از جنس کسری معین و حاصل تجنیس را مبسوط نامند و از اینجاست که منجمان گویند: بسط استخراج تقویم یک روز است از تقویم پنج یا ده روز بنابرآنچه واقع است در حل و عقد. رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون و کلمهء تجنیس شود (||. اصطلاح جفر) بر اشیایی که در انواع بسط است به اشتراک اطلاق شود از قبیل بسط عددی و بسط حروف یا بسط تلفظ یا بسط باطنی و بسط طبیعی و بسط غریزی و جز آنها. و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون صص ۱۴۱ - ۱۴۶ شود (||. مص) شرح دادن. طول دادن. طول و تفصیل دادن : و اگر بسطی داده شود غرض از ترجمهء این کتاب محجوب گردد. (کلیله و دمنه). اقدام شیر مقرر است و از شرح و بسط مستغنی. (کلیله و دمنه). و در بسط سخن و کشف اشارت آن اشباعی رود... (کلیله و دمنه). اگر در شرح معانی... بسطی رود. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). گستردن. (غیاث) (انجمن آرا) (کشاف اصطلاحات الفنون): بسط چیزی؛ گستردن آن. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب). گسترانیدن. (ترجمان تهذیب عادل بن علی) (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). پهن کردن. گسترانیدن تمهید. گسترش : و پادشاهان را در سیاست رعیت و بسط عدل و رأفت... بدان حاجت افتد. (کلیله و دمنه) او را (پادشاه را) بخصایص انصاف و معدلت و بسط جناح رأفت و رحمت بر ضعفا... (ترجمهء تاریخ یمینی). و بقوت سرپنجهء جلادت بسط کف ایادی رحمت... (دره نادره چ شهیدی ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۱۸۲). - بسط کلام یا مقال؛ سخن گستردن. روشن کردن سخن. سخن را به درازا کشاندن. (فرهنگ فارسی معین). - شرح و بسط؛ تفصیل و توضیح مطلب : و چون عزیمت در این کار پیوست آنچه ممکن شد برای تفهیم متعلم... شرح و بسط تقدیم افتاد. (کلیله و دمنه ||). انتشار. (ناظم الاطباء ||). فراخ گردانیدن خدا رزق را: بسط الله الرزق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (دزی ج ۱ ص۸۴). ولو بسط الله الرزق لعباده...؛ اگر فراخ کرده بود خدا روزی را برای بندگانش... (قرآن ۲۶/۴۲ ||). فراخ زبان گردیدن. (از منتهی الارب ||). فراخ شدن جای مردم. گنجایش کردن جای قوم را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). وسعت دادن جای کسی را: و هذا فراش یبسطنی؛ یعنی فراخ و پهناست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و هذا فراش یبسطک؛ یعنی گنجایش دارد ترا. (از اقرب الموارد). فراخ شدن جای بر مردم. (آنندراج||). توسعه دادن (دزی ج ۱ ||). عذر پذیرفتن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). فراپذیرفتن عذر. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). زیادت کردن کسی را در فضل و هنر. (آنندراج): بسط خدای تعالی کسی را بر دیگری؛ برتری دادن وی را. (از اقرب الموارد). بسط الله فلاناً علیّ؛ تفضیل داد او را خدا بر من. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تازیانه زدن بر کسی. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (زوزنی). در تداول امروز عراق، کتک زدن ||. شادمان کردن کسی را. حدیث [در حق] فاطمه علیهاالسلام: یبسطنی مایبسطها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شادمان کردن کسی را. (از اقرب الموارد). - بسط حال؛ نشاط زندگی : ممکن است که خصم را در قوت ذات و بسط حال از من بیشتر یابد. (کلیله و دمنه). - بسط وجه، بسط روی؛ گشاده رویی: دخلت علیه یوماً فخلابی و بسطنی و ذاکرنی. (دزی ج ۱ ص۸۵ ||). شکافتن ریش. (تاج المصادر بیهقی ||). دست دراز کردن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گستاخی کردن با کسی: و بسط من فلان؛ گستاخی کرد با وی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ازاله کردن احتشام از کسی. (از اقرب الموارد ||). گستاخ کردن کسی را. (اقرب الموارد ||). بسط شوخی، مسخرگی. حرف غیرجدی: اصحاب الحیل والبسط. (از دزی ج ۱ ص ۸۵ ||). بذل و بخشش کردن. (از دزی ج ۱ ص۸۴). - بسط ایدی؛ هرچند در معنی لغوی دست به یکدیگر دادن و دست یکدیگر را فشردن است ولی در موارد بیعت و بگردن گرفتن تعهدات بکار میرود، بسط یده فبایعوه علی ذلک (هنگام بیعت کردن با امام). (از دزی ج۱ ص۸۵). - بسط ید؛ دراز کردن دست خود را. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). - بسط ید بکسی؛ دراز کردن آن را بسوی وی. (از اقرب الموارد). دزی کلمهء یبسط را (بدون قید، ید)

آورده است: فبسط ارطیاس الی ضیاعهم فقبضها : لئن بسطت الی یدک لتقتلنی ما انا بباسط یدی الیک لاقتلک انی اخاف الله رب العالمین. (قرآن ۵/۲۸ ||). گشادگی دست. گشاددستی دست یازی. فراخ دستی.

بسط.

[بَ] (ع اِ) معجون مسکری. (ناظم الاطباء: بسطی).

بسط.

[بِ / بُ / بَ سُ] (ع ص، اِ) ناقه ای که بچهء وی را با وی گذارند و باز ندارند، ج، ابساط و بُسُط و بِساط و بضم شاذ است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). یده بسط و بسط مطلق دست او گشاده است و از آنست: یدا الله بسطان؛ یعنی دو دست وی منبسط است. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). دست گشاده. دست گشوده. فراخ دست: یده بسط؛ دست او گشاده است. (منتهی الارب ||). ج، بساط. (ترجمان تهذیب عادل بن علی ص ۲۶). جِ بسیط. رجوع به دو کلمهء مذکور شود.

بسط.

[بُ سُ] (ع اِ) جِ بساط، گستردنیها. شادروانها. (فرهنگ فارسی معین).

بسطاء.

[بَ] (ع ص) گوش کلان و پهن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). گوش عظیم عریض. (از اقرب الموارد).

بسطار.

[بُ] (اِ) پوتین. پوطین. نیم چکمهء روستائیان. (دزی ج ۱ ص۸۶).

بسطاسه.

[بُ سَ] (اِخ)(۱) شهری به اسپانیا از اعمال قرطبه. (دمشقی). (۱) - Posadas.

بسطاق.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان سرایان بخش حومهء شهرستان فردوس. دارای ۳۹۸ تن سکنه. آب از قنات، محصول آنجا غلات، زعفران، پنبه، میوه، ابریشم، در سال ۱۳۲۶ ه . ش. در این ده زلزله ای رخ داد و قسمتی از آن را ویران ساخت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بسطام.

[بَ / بِ] (اِخ)(۱) نام شخصی. (ناظم الاطباء). نام مردیست. (مؤید الفضلاء). وسطام، وستام، وستان، معرب گستهم(۲) خال یعنی دایی خسروپرویز و برادر بندوی است :و او [اپرویز] را دو خال بودند یک بندویه نام بود و دیگری بسطام نام. (فارسنامهء ابن

البلخی ص ۱۰۰). رجوع به حبیب السیر چ قدیم ج ۱ ص۸۶ شود. وی مدعی پرویز بود و سکه بنام خود زد «فروغ وستهم با ذکر سنه و نقش». رجوع به سبک شناسی ج ۲ چ۱ صص۹ - ۱۴ شود. در ترجمهء طبری بلعمی کلمه محرف گستهم(۳) و اصل پهلوی آن وستهم یا ویستهم آمده و بنا بنقل فرهنگ شاهنامه (ص۵۵) شاید بمعنی بس تهم یعنی بس پهلوان باشد. (۱) - مرحوم بهار در سبک شناسی ج ۱ بضم آورده است. (۲) - بنا بتحقیق جیمس دار مستتر مستشرق فرانسوی کلمه محرف «و پس تئور» اوستایی است. (۳) - این شخص را (گستهم را) بسطام، وسطام هم ضبط کرده اند و همه یک نام است و طاق وستام، وستان، در کرمانشاهان که طاق بستان خوانند و شهر بسطام به سرحد خراسان بوی منسوبست. (از حاشیهء مجمل التواریخ والقصص ص۷۷ و ۹۶ و متن ص۷۹).

بسطام.

[بَ] (اِخ) مولی صفوان بن امیه بود. و نام وی نسطاس نیز روایت شده. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۵۴ و نسطاس شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ) طایفه ای از عشیرهء حسنوند ایل کرد پشتکوه. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۶۳).

بسطام.

[بَ] (اِخ) ابن الجایتو. یکی از چهار پسر اولجایتو و در سن دوازده سالگی در موضع چمخال نزدیک بیستون در راه بغداد درگذشت. رجوع به تاریخ عصر حافظ ج ۱ ص۲۷ و ذیل جامع التواریخ رشیدی ص ۷۰ شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ)(۱) ابن قیس (مقتول بحدود ۱۰ ه . ق. / ۶۱۲ م.) ابوصهبا بسطام بن قیس بن مسعود شیبانی بکری بزرگ شیبان و از مشهورترین سوارکاران عرب در جاهلیت بود چنانکه به سوارکاری وی مثل میزدند. او اسلام را درک کرد ولی اسلام نیاورد و عاصم بن خلیفهء ضبی در جنگ شقیقه (پس از بعثت پیامبر) او را بکشت. رجوع به اعلام زرکلی، بیان والتبیین، المعرب جوالیقی، کامل ابن اثیر، المرصع، عیون الاخبار، عقدالفرید و سمعانی شود. (۱) - ابن درید در جمهره بنقل سیوطی در المزهر آرد: این کلمه عربی نیست و از کلماتی است که اعراب از ایرانیان گرفته اند و اصل آن اوستام است. رجوع به جمهرهء ابن درید، المعرب جوالیقی ص۵۶ س ۴ و ۱۸ شود.

بسطام.

[بِ] (اِخ) ابن مصقلهٔ (۸۳ ه . ق. / ۷۰۲ م.) ابن هبیرهٔ الشیبانی. یکی از امرا و سرداران دلاور اسلام بود که بر ری فرمانروایی داشت. هنگام قیام ابن اشعث بسطام بر او وارد شد تا وی را یاری دهد چون ابن اشعث در دیر جماجم با حجاج می جنگید ربیعه را به بسطام سپرد و سرداری گروه قراء را که از جنگاورترین سپاهیان ابن اشعث بودند به وی واگذاشت و او همچون قهرمانان به جنگ پرداخت و سرانجام در جنگ مسکن (محلی بر کنار نهر دجیل) کشته شد. (از اعلام زرکلی).

بسطام.

[بَ] (اِخ) ابوالحسن محمد. رجوع به بسطام (پدر) شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ) ابوالعباس احمدبن محمد بن بسطام. رجوع به بسطام (پدر) شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ) ابوالقاسم علی. رجوع به بسطام (پدر) شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ) عبدالجلیل رازی گوید: پدر ابوجعفربن بسطام و ابوعلی بن بسطام دبیران درگاه (اسماعیلیان مصر) است. چون ابوالفضل و پسران بسطام و بوسهل نوبختی و قرابات او و پسران سنگلائی همه رافضی بودند یا ملحد و همه مستولی بودند بر خلیفه، و جهان در تصرف ایشان بود. (النقض ص۵۵). مرحوم اقبال در حاشیهء ص۲۳۲ خاندان نوبختی آرد: خاندان بسطام یکی از خاندانهای قدیمی بوده اند که در دستگاه خلفای بغداد و امرای اطراف در جزء کتاب و عمال دیوانی عهده دار پارهء مشاغل میشده اند و از آن خانواده ابوالعباس احمدبن محمد بن بسطام و پسرانش ابوالقاسم علی و ابوالحسن محمد به آل فرات بستگی داشتند و ابوالحسین محمد داماد حامدبن العباس وزیر بود. این طایفه ابتدا مثل آل فرات از فرقهء امامیه طرفداری میکردند ولی پس از قیام شلمغانی پیرو عقیدهء او شدند و بهمین جهت قاهر خلیفه در سال ۳۲۱ ه . ق. مأمورینی مخصوص گذاشت تا خانه های ابوالقاسم علی و ابوالحسن محمد را تحت نظر بگیرند. رجوع به خاندان نوبختی ص ۲۳۲، ۲۳۴ و ۲۸۳ شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ) جاگیر، امیر. یکی از حکام آذربایجان بوده است. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ جزء ۳ ص۵۶۱ شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ) شوذب. رجوع به بسطام شکری شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ) یشکری معروف به شوذب (۱۰۱ ه . ق. / ۷۲۰ م.) وی در روزگار عمر بن عبدالعزیز در محلی نزدیک کوفه خروج کرد. نامش جوخا بود و هشتاد تن همراه داشت. عمر بن عبدالعزیز در جنگ با وی مسامحه کرد تا درگذشت و پس از وی یزیدبن عبدالملک با وی به جنگ پرداخت و مردم کوفه را به جنگ با وی گسیل کرد اما هزیمت شدند و شوذب آنان را تا کوفه دنبال کرد سپس یزیدبن عبدالملک سه گروه مرکب از شش هزار تن به جنگ با او فرستاد و همهء آنان شکست خوردند و سرانجام کار بسطام بالا گرفت و مردم از وی بیمناک شدند تا سلمهٔ بن عبدالملک لشکری مرکب از ده هزار جنگاور بسرداری سعیدبن عمرو حرشی تجهیز کرد و شوذب را محاصره کردند و وی را به قتل رساندند. (از اعلام زرکلی). و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۲ جزء ۲ ص۱۷۳ شود.

بسطام.

[بِ / بَ / بُ](۱) (اِخ) نام شهریست و باین معنی بفتح هم آمده است. در آن شهر کسی را درد چشم و عشق عارض نشود و اگر عاشق وارد آن شهر گردد از عشق تسلی یابد. (منتهی الارب) (آنندراج). نام شهریست که مولد حضرت بایزید است. (از غیاث). نام شهریست مبارک، در آن کسی را رَمَد نبود. (شرفنامهء منیری) (از مؤید الفضلاء). یاقوت گوید: شهر بزرگی است در قومس (کومس) بر جاده ای که به نیشابور منتهی میشود. در دومنزلی پس از دامغان مِسعَربن مُهَلهَل گوید: بسطام قریهء بزرگی است. و از آنجاست ابویزید بسطامی زاهد. (از معجم البلدان). شهری در یک فرسخی شاهرود که مولد عارف مشهور بایزید میباشد. (از ناظم الاطباء). شهریست بر دامن کوه بحدود گرگان پیوسته جایی بسیار نعمت. (حدود العالم چ ۱۳۴۰ ه . ش. دانشگاه طهران ص۱۴۶). از نیشابور به بسطام رفتم شیخ عارف بایزید بسطامی منسوب باین شهر است و قبرش نیز در آنجا قرار دارد قبر شیخ با قبر یکی از اولاد امام جعفر صادق زیر یک قبه است. مقبرهء شیخ ابوالحسن خرقانی نیز در آن شهر است. (سفرنامهء ابن بطوطه چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۳۹۷). لسترنج آرد: دومین شهر ایالت قومس از حیث وسعت شهر بسطام است... ابن حوقل گوید: روستای آن خرم ترین روستاهای قومس است و در باغهای آن میوهء فراوان حاصل میشود. مقدسی در وصف مسجد آن گوید مسجدی پاکیزه است و مانند قلعه ای است ودر میان بازار قرار دارد. ناصرخسرو علوی بسطام را در سال ۴۳۸ ه . ق. دیده و آن را مرکز آن ایالت شمرده و شهر قومس نامیده است وی به قبر صوفی بزرگ بایزید بسطامی که در سال ۲۶۰ ه . ق. وفات یافته و در آن شهر بخاک سپرده شده نیز اشاره کرده است. قبر این صوفی تاکنون همچنان مورد تکریم و تعظیم مردمان است. یاقوت از سیب بسطام تمجید بسیار کرده گوید بر فراز تپه ای در نزدیکی آن شهر کاخی بزرگ قرار دارد که گرداگرد آن بارویی کشیده شده و گویند از بناهای شاپور ذوالاکتاف است. یاقوت از بازارهای بسطام و فراوانی ارزاق آنجا نیز گفتگو کرده است. ابن بطوطه نیز که در قرن هشتم آن شهر را دیده گفتهء یاقوت را تأیید نموده و به گنبدی که بالای قبر بایزید بسطامی افراشته بوده است، اشاره کرده است. رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص ۳۹۰ و ۴۱۸، ترجمهء تاریخ یمینی، مرآت البلدان ج ۱، قاموس الاعلام ترکی، نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن، لغات تاریخیه و جغرافیه ترکی و سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو، متن و ترجمه شود : دشمن جاه منند اینان که خصمان منند(۲) چون من از بسطام باشم این گروه از دامغان(۳). خاقانی (از مزدیسنا چ۱ ص۴۶۶). ور به بسطام شدن نیز ز بی سامانیست پس سران بی سر و سامان شدنم نگذارند. خاقانی. باکو بدعای خیرش امروز ماند بسطام و خاوران را.خاقانی. فرهنگ جغرافیایی ایران آرد: قصبهء مرکزی دهستان پشت بسطام بخش قلعه نو شهرستان شاهرود است که در ۶ هزارگزی شاهرود و هژده هزارگزی جنوب قلعه نو سرراه شوسهء شاهرود به گرگان واقع است. این قریه از قراء بسیار قدیمی کشور است که در گذشته اهمیت بسیاری داشته و در فتنهء مغول ویران شده است. از آثار باستانی آن، بنای مدفن بایزید بسطامی و بقعهء امام زاده محمد و چند ساختمان و برج مربوط به قرون پنج و شش هجری به زمان سلجوقیان را میتوان نام برد. دارای چهارهزار تن سکنه می باشد. آبش از قنات و چشمه و محصولش، غلات و حبوب و میوه و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳). (۱) - در تلفظ امروز بفتح است. (۲) - ن ل: دشمن جاه منند این قوم کی باشند دوست. (۳) - اشاره به آنست که دینور و دامغان از مراکز دعوت اسماعیلیه بوده و بشبهات دینی شهرت داشته و مردم بسطام به ایمان. رجوع بحاشیهء مزدیسنا تألیف دکتر معین چ۱ ص ۴۶۶ شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان پنجکرستاق بخش مرکزی شهرستان نوشهر، کوهستانی سردسیر با ۱۸۰ تن سکنه. آب از چشمه و

محصول آنجا غلات، ارزن و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بسطام.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان چاپیاره بخش قره ضیاءالدین شهرستان خوی در ۶ هزارگزی باختر قره ضیاءالدین و ۲ هزارگزی باختر شوسهء خوی به قره ضیاءالدین دره و کنار آقاچای قرار دارد. هوایش معتدل با ۴۲۸ تن سکنه. آب از آغ چای. محصول آنجا غلات، حبوب و شغل مردمش زراعت و گله داری و صنایع دستی اهالی جاجیم بافی است و راه مالرو دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بسطام.

[بَ] (اِخ) ده مخروبه ای از دهستان خورخورده بخش دیواندره شهرستان سنندج که در ۷۰ هزارگزی باختر دیوان دره و ۱۰هزارگزی مرز ایران و عراق در پیشرفتگی دره شیلر واقع است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بسطام.

[بَ] (اِخ) (دروازهء...) یکی از پنج دروازهء شهر استرآباد که در مشرق شهر قرار دارد. رجوع به سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ ۱۳۳۶ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۱۰۴ شود.

بسطام.

[بَ] (اِخ) (جامع...) مؤلف مرآت البلدان آرد: مسجدیست قدیمی و در گنبد شبستان مسجد تاریخی است که از آن چنین مفهوم میشود که در عهد شاه خدابنده این مسجد را مرمت و تعمیر کرده اند. تاریخ تعمیر هفتصد و هفت هجری است. رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۹۸ شود. مسجد شیخ بسطامی که در ۵۱۴ ه . ق. ساخته شده است. (از تاریخ صنایع ایران).

بسطام.

[بَ] (اِخ) رجوع به طاق بستان و مجمل التواریخ و القصص ص۷۹ شود.

بسطام آباد.

[بَ] (اِخ) دهی است از بخش دره شهر، شهرستان ایلام در ۶هزارگزی خاوری دره شهر کنار راه مالرو دره شهر، به ماژین. جلگه، گرمسیر، آب از نهر شیخ مکان. محصول آنجا غلات، لبنیات. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بسطام آقا.

[ ] (اِخ) در تذکرهٔ الملوک (چ ۱۳۲۳ ه . ش. دبیرسیاقی ص۵۸) این نام به عنوان داروغهء دفترخانه ای که در زمان شاه سلطان حسین صفوی قریب به دویست تومان تیول وی برآورد میشده، یاد شده است. رجوع به همین کتاب و همین صفحه شود.

بسطام بیگ.

[بَ بِ] (اِخ) دهی است از دهستان منگور بخش حومهء شهرستان مهاباد در ۴۵ هزار و پانصد هزارگزی جنوب باختری مهاباد و ۳۵ هزارگزی باختر شوسهء مهاباد به سردشت کوهستانی سردسیر با ۱۶۹ تن سکنه. آب آن از رودخانهء بادین آباد، محصول آنجا غلات، توتون و حبوب. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بسطام خان کارخانه.

[بَ نِ نَ / نِ](اِخ) یکی از سرداران زکیخان زند که مأمور خاموش کردن شورش رشیدبیک و جهانگیرخان پسران فتحعلی خان افشار در اصفهان شد. رجوع به حاشیهء مجمل التواریخ گلستانه چ۱ ص۳۰۵ و ۳۰۸ شود.

بسطام دره.

[بَ دَ رِ] (اِخ) دهی از بخش مراوه تپه شهرستان گنبد قابوس در ۱۲ هزارگزی خاور مراوه تپه، کنار رودخانهء اترک. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بسطامی.

[بَ / بِ] (ص نسبی) منسوب به بسطام که نام مردیست. (سمعانی). و رجوع به لباب الانساب شود.

بسطامی.

[بَ / بِ] (ص نسبی) منسوب به بسطام که شهریست در قومس. (سمعانی) (ناظم الاطباء). رجوع به لباب الانساب شود.

بسطامی.

[بَ] (اِخ) ابن احمدبن بسطام منسوبست بسوی جد خود. (منتهی الارب).

بسطامی.

[بَ] (اِخ) (شیخ) ابویزید طیفوربن عیسی بن سروشان بسطامی. ابویزید بسطامی عارف از شهر بسطام است. (منتهی الارب). رجوع به ابویزید و طیفور و ریحانهٔ الادب و تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. چ۱ لندن ص۷۶۸، و سبک شناسی ج ۲ص ۱۸۵، و اعلام زرکلی و حبیب السیر ج ۲ و حکمت اشراق و مزدیسنا تألیف دکتر معین چ۱ ص۵۰۵ شود : بنده بسطامی است و بسیارست حرمت بایزید بسطامی. ابوالفتوح جاجرمی (از کتاب النقص ص۹۶). سوی رندان قلندر، به ره آورد سفر دلق بسطامی و سجادهء طامات بریم.حافظ.

بسطامی.

[بَ] (اِخ) احمدبن امین الدین فقیه شافعی از اکابر فضلای عامه که در دیار نابلس مفتی شافعیه بوده و شرح اربعین نوویه و شرح قصیدهء برده و کتاب المناهج البسطامیهٔ فی المواعظ السنیه از اوست و در ۱۱۵۷ ه . ق. درگذشته است. (از ریحانهٔ الادب).

بسطامی.

[بَ] (اِخ) احمدبن علی بن حامد. وی ملحد بود و امیر عادل غازی او را بگرفت. رجوع به کتاب النقض ص۹۶ شود.

بسطامی.

[بَ] (اِخ) حسن بسطامی یا نظامی. مؤلف تاج المآثر در تاریخ. رجوع به سبک شناسی چ۱ ج ۳ ص۱۰۷ و حسن نظامی در همین لغت نامه، شود.

بسطامی.

[بَ] (اِخ) ابوعلی حسین بن عیسی بن حمران قومسی از محدثان بود. (از منتهی الارب) (از تاج العروس).

بسطامی.

[بَ] (اِخ) زین الدین عمر بسطامی از قضات حنفیان بود. وی بسال ۷۴۲ ه . ق. پس از عزل حسام الدین حسن بن محمد غوری در مصر بمقام قضای حنفیان نایل آمد و در جمادی الاولی سال ۷۴۸ ه . ق. از این مقام معزول شد. رجوع به حسن المحاضرة فی اخبار مصر والقاهرة ص ۱۱۰ شود.

بسطامی.

[بَ] (اِخ) (الشیخ الامام) عبدالرحمن بن محمد بن علی حنفی بسطامی. تولد وی به خراسانست و او را تصانیف بسیارست که از آن جمله اند: ۱ - منهاج التوسل که با کتاب جنان الجناس صلاح الدین صفدی در ۱۲۹۹ ه . ق. در ۱۶۰ صفحه در چاپخانهء الجوائب به چاپ رسیده است. ۲ - شمس الآفاق علم الحروف والاوفاق. ۳ - کتاب الادویة الجامعة. وفات وی بسال ۸۵۸ ه . ق. در روسا اتفاق افتاده است. (از معجم المطبوعات ص ۵۶۴، ۵۶۵)و رجوع به اعلام زرکلی و ریحانة الادب شود.

بسطامی.

[بَ] (اِخ) ابوالحسن علی بن احمدبن یوسف بن عبدالرحمان بن یوسف بن محمد بن بسطام بسطامی نهروانی از محدثان بود. وی به سال ۴۱۷ ه . ق. درگذشت. (از منتهی الارب) (از تاج العروس).

بسطامی.

[بَ] (اِخ) عمر پسر محمد محدث و از شهر بسطام بود. (منتهی الارب).

بسطامی.

[بَ] (اِخ) محمد پسر محمد محدث و از شهر بسطام بود. (منتهی الارب).

بسط پیدا کردن.

[بَ پِ کَ دَ] (مص مرکب) توسعه یافتن. امتداد پیدا کردن.

بسطت.

[بَ / بُ طَ] (از ع، اِمص) بسطهٔ. فراخی و گشادگی. (غیاث) (آنندراج). فزونی. (ترجمان عادل بن علی ص۲۶). فراخی و افزونی. (مهذب الاسماء). فراخا. گشادی ||. فراخی علم. (ناظم الاطباء ||). کنایه از دوستی. (غیاث). کنایه از دوستی و بالضم خطاست. (آنندراج ||). فضیلت ||. درازی جسم و کمال آن. (ناظم الاطباء ||). دست رس. (بحر الجواهر ||). بزرگی و وسعت : چگونه کشتندی ایشان را که کار ایشان در بسطت و حشمت و ولایت و عدت بدین معنی بس خواست رسید. (تاریخ بیهقی). که بسطت ملک او تاچه حد بوده است. (کلیله و دمنه). و آن پادشاه از ملوک آل سامان به مزید بسطت ملک مخصوص بود. (کلیله و دمنه). و حال علو همت و کمال بسطت ملک او از آن شایع تر است که در شرح آن به اشباع حاجت افتد. (کلیله و دمنه). مغرور بحول و قدرت قدرخان و کثرت عدید و باس شدید و حبل متین و بسطت و تمکین. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۶۶). - بسطت ید؛ درازدستی. توسعهء قدرت. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بسط ید شود.

بسط دادن.

[بَ دَ] (مص مرکب) گشاد دادن. (آنندراج). شرح دادن. منبسط کردن. توسعه دادن. (فرهنگ فارسی معین). به تفصیل گفتن. به شرح بازنمودن. (فرهنگ فارسی معین) : و مناقب خاندان مبارک شهنشاهی را شرحی و بسطی داده شده. (کلیله و دمنه). در شرح فراق تو سخن را چه دهم بسط شرط ادب آنست که این نامه کنم طی. جمال الدین سلمان (از آنندراج).

بسطرما.

[بَ طُ] (ترکی، اِ) پاسطُرمَه. گوشت از استخوان جدا کرده، کوبیده و نمک زدهء خشک کرده در آفتاب. (دزی ج ۱ ص۸۶).

بسطرون.

[بَ طَ] (ع اِ) از ابزار خرپاکوبی است. (دزی ج ۱ ص۸۶).

بسطورس.

[ ] (اِخ)(۱) نام ملک الروم است که جفته بن عمرو نخستین از غسانیان را پادشاهی داد. (مجمل التواریخ و القصص ص۱۷۴). رجوع به مجمل التواریخ شود. (۱) - ن ل: نسطورس.

بسطهٔ.

[بَ طَ] (اِخ) شهریست به اندلس از اعمال جیان. مصلاهای بسطی بدان منسوبست. (از معجم البلدان). موضعی در کوههای اندلس. (ناظم الاطباء). شهری به اسپانیا در ناحیهء جیان. (دمشقی). رجوع به الحلل السندسیهٔ و فهرست ترجمهء مقدمهء ابن خلدون پروین گنابادی و قاموس الاعلام ترکی شود.

بسطهٔ.

[بَ طَ] (ع اِ) رجوع به بسطت شود.

بسطهٔ.

[بَ طَ / بُ طَ] (اِخ) کوره ای است در مصر. (از معجم البلدان). و رجوع به ص ۱۸۱ معجم البلدان شود.

بسطی.

[بَ طی ی] (ع ص نسبی) فروشندهء معجون مسکری که آن را بسط مینامند. (ناظم الاطباء).

بسعی.

[بِ سَ] (ق مرکب) از بای اضافه + سعی، شتابان و بتعجیل. (ناظم الاطباء ||). بزودی. (ناظم الاطباء). و رجوع به سعی شود.

بسعیرا.

[بَ سَ] (اِ)(۱) بشعیرا. بسبیلهٔ. سرخس. (ابن بیطار ترجمهء فرانسوی ص۲۲۶ و متن عربی ص ۹۵) (دزی ج۱ ص۸۶). رجوع به بسبیلهٔ و بشعیرا شود. (۱) - Fougere.

بسغ.

[بَ سَ] (اِ) اطاق فوقانی که دارای پنجره های متعدد برای نظاره و دخول هوا باشد. (ناظم الاطباء). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۰شود ||. گنبد و سقف گنبدی. (ناظم الاطباء).

بسغدن.

[بِ سُ / سَ دَ] (مص) آسغدن. ساختن. بسیجیدن. ساختن سازگاری را. تهیه و رجوع به آسغدن و بسغده شود.

بسغده.

[بَ سَ / سُ دَ / دِ] (ن مف) پسغده. آسغده. آماده و ساخته و مهیا. (برهان). آماده و مهیا. (جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ساخته و آماده. بسغدیدن مصدر آن و آسغده نیز گویند. (رشیدی). سازواری. (شرفنامهء منیری) (مؤید الفضلاء). ساخته چون سازگاری. (لغت فرس اسدی). آماده و ساخته شده باشد به جهت کاری و شغلی. (سروری). مرد ساخته برای کاری. (مؤید الفضلاء). رجوع به بسیجیده و شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵ شود. ساخته شده، بود. (صحاح الفرس). بسیجیده باشد. (اوبهی) : تن و جان چو هر دو فرود آمدند به یک جای هر دو بسغده شدند.ابوشکور(۱). نشاید درون نابسغده شدن نباید که نتوانش بازآمدن.ابوشکور. همی بایدت رفت و راه دور است بسغده دار یکسر شغل راها(۲).رودکی. که من مقدمهء خویش را فرستادم بدانکه آمدنم را بسغده باشد کار.عنصری. بدانکه چون بکند مهرگان به فرخ روز به جنگ دشمن وارون کند(۳) بسغده سپاه خجسته بادت فرخنده جشن و فرخ باد بسغده رفتن(۴) و بیرون شدن ز خانه به راه. فرخی. چو آمد سوی کاخ فغفور چین ابا این بسغده دلیران کین.اسدی ||. شخص که کارها را سامان کند و بسازد. (برهان). انجام دهنده. (ناظم الاطباء). مرد ساخته و آماده

برای کاری. (شرفنامهء منیری). (۱) - رودکی (از احوال و اشعار رودکی ج ۳ ص۱۲۳۸). (۲) - ن ل: شغل ها را. (۳) - ن ل: واژون کشد. (۴) - مؤلف انجمن آرا پس از نقل از جهانگیری شرح مفصلی دربارهء سهو مؤلف جهانگیری دربارهء شعر فرخی که بعنوان شاهد برای بسغده آمده است، آورده و متذکر میگردد که از شعر، بسغده، شهر معروف سغد سمرقند مستفاد است و شعر فرخی در وصف رفتن سلطان محمود به سغد است، نه بسغده بمعنی آماده و مؤلف آنندراج مانند همه جا متن انجمن آرا را رونوشت و نقل کرده است. و رجوع به انجمن آرا و آنندراج شود.

بسغدیدن.

[بَ / بِ سَ / سُ دی دَ] (مص مرکب)(۱) ساخته شدن و مهیا گشتن و آماده گردیدن. (برهان) (ناظم الاطباء) (سروری). ساخته شدن. (شرفنامهء منیری). ساخته شدن و مهیا گشتن. (سروری). ساخته و آماده شدن. (آنندراج). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶ شود. (۱) - مرکب از (پیشوند) + سغد + یدن (پسوند مصدری) رجوع به بسغده شود. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بسغو.

[بُ] (ترکی، اِ) بسقو. رجوع به بسقو کردن شود.

بسغورقند.

[ ] (اِخ) یکی از بزرگترین شهرهای ولایت بامیان در قرن چهارم ه . ق. رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب، شود.

بسغو کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب) بسقو کردن. رجوع به بسقو کردن شود.

بسفاتج.

[بَ تَ] (اِ) صورتی از بسفایج. (از دزی ج ۱ ص۸۶).

بسفارذانج.

[بَ رَ نَ] (اِ) میوهء مُغاث. (دزی ج ۱ ص۸۷).

بسفایج.

[بَ یَ / یِ] (ع اِ)(۱) لفظی است معرب پس پایک و آن دارویی است که به عربی اضراس الکلب و کثیرالارجل خوانند گویند اگر قدری از آن در شیر اندازند شیر را ببندد و شیر بسته را حل کند. (برهان) (از آنندراج). مأخوذ از بسپایه فارسی و به معنی آن. (ناظم الاطباء). معرب بسپایه، نام دوایی که چوب درختی باشد. (غیاث). معرب بسپایه و آن بیخ گیاهی است گره دار و اندرون آن سبز و با عفوصت و حلاوت، نافع مالیخولیا و جذام باشد. (از منتهی الارب). سکی رِغلا. سقی رغلا. تشتیوان. بولوبودیون. فولوفودیون.

چوبی است باریک اغبر، به سیاهی و سرخی گراید و شاخها دارد برسان کرمی که او را پایهای بسیار باشد. بسپایج بدین سبب گویند یعنی بسیارپای. ابن معاذ گوید: بولوبودیون نباتیست که به کرم بسیارپای ماند که بتازی دخال الاذن گویند یعنی آنکه بگوش اندر شود و هر که گوید بولوبودیون سرخس است که او را گیل دارو گویند، خطا می گوید. و مهمرین (؟) بسطبری انگشت کهین باشد و به سرخی گراید و اگر بشکند اندرون او بزردی گراید. آنچه تازه و امسالین باشد طعم او را چندگونه است عذب با تلخی اندک و عفوصتی اندک و لختی طعم قرنفل دارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). رجوع به بس پایه و ابن بیطار متن عربی ص۹۲ و فهرست مخزن الادویه ص ۱۴۰ و رشیدی و گیاه شناسی گل گلاب چ دانشگاه طهران ص۱۶۶ به بعد و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۶ و ترجمهء صیدنه ابوریحان بیرونی نسخهء خطی کتاب خانهء لغتنامه شود. (۱) - اینکه صاحب قاموس در ذیل کلمهء بسفانج آورده سهو است و تحریف بسفایج معرب بس پایه است و هندی نیست بلکه فارسی است.

بسفتن.

[بِ سُ تَ] (مص) رجوع به سفتن شود.

بسفر.

[بُ فُ] (اِخ) بوغاز... رجوع به بسفور و بسفورس شود.

بسفرجان.

[بَ فُ] (اِخ) کوره ای است در سرزمین ارّان که شهر مهم آن نشوی است(۱) که همان «نقجوان یا نخجوان». باشد و همهء آن سرزمین را انوشروان بهنگام آباد ساختن باب الابواب (دربند) آبادان ساخته است و آن را جزو ارمینیهء سوم شمرده اند. (از معجم البلدان). و رجوع به فهرست سرزمینهای خلافت شرقی ذیل نشوی و ارمینیه شود. .(لسترنج) . (۱) - Nashawa

بسفرخ.

[ ] (اِخ)(۱) یکی از بزرگان و محافظان شهربراز، هنگام بیماری، که به دستور بوران دختر کسری اپرویز بر وی گماشته شده بود. رجوع به فارسنامهء ابن بلخی ص۱۰۹ چ نیکلسون، ۱۳۳۹ ه . ق. کمبریج. (۱) - ن ل: بسفرج.

بسفور.

[بُ فُ] (اِخ) بسفورس(۱). بوغاز... از یونانی بس (گاو و فرس) و معبر. گاوگدار مقابل اسکدار (اسب گدار) گدار اسب (اسکوتاری). بنا به روایت تاریخ، داریوش از آنجا گذشت و دو ستون از سنگ سفید برپا داشت. بر روی یکی از آنها نام کسانی را که با او بودند بدو خط آشوری و یونانی نقش کرد... رجوع به فرهنگ ایران باستان ص ۱۳۰ شود. (۱) - Bosphore.

بسفورس.

[بُ رُ] (اِخ) صورتی از بسفر: یکوّن (راوند) فی المواضع التی فوق البلاد التی یقال لها بسفورس. (ابن البیطار نسخهء لکلرک: راوند).

بسق.

[بَ سَ](۱) (ع مص) بزق. بضق. خدو انداختن. (منتهی الارب). خبو بیفکندن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). تف انداختن. (آنندراج). آب دهن افکندن. (۱) - در ناظم الاطباء و آنندراج بَسق آمده ولی در اقرب الموارد تنها مصدر بسوق نقل شده است.

بسق.

[بَ] (ترکی، اِ) سان. (مؤید الفضلاء).

بسقایه.

[بِ یَ] (اِخ)(۱) یکی از سه استان بسکونس یا بشکونس مابین فرانسه و اندلس. رجوع به الحلل السندسیهٔ ج ۱ چ ۱۳۵۵ ه . ق. مصر و حدود العالم چ ۱۳۴۰ ه . ش. دانشگاه طهران ص۴۲، ۴۵ شود. (۱) - Biscaye. Vizcaya,

بسقپوس.

[بِ قُ پُ] (اِ) مأخوذ از یونانی اسقف. (ناظم الاطباء).

بسقفیزن.

[بُ قَ زَ] (اِخ) دهی است از دهستان پایین ولایت بخش حومهء شهرستان تربت حیدریه. سکنهء آن ۹۴۹ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و میوه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بسقو.

[بُ] (ترکی، اِ) بسغو. ظاهراً به محلی اطلاق میشده که عده ای به آنجا کمین میکردند و سپس دسته ای از آنها جدا میشدند و بجنگ خصم میرفتند و با خصم جنگ و گریز می کردند و در حال فریب دشمن دمادم خویش تا بسقو می کشیدند. خصم بی خبر، ناگاه به افراد مقیم در بسقو برمی خورد و دست و پای خود را گم کرده یا مغلوب میشد یا فرار میکرد. (عالم آرای نادری چ عکسی روسیه ص ۱۴۵ و ۱۴۷، نقل از تعلیقات جهانگشای نادری چ انوار ص۵۳۳ چ طهران انجمن آثار ملی ۱۳۴۱ ه . ش.) : آن حضرت بقصد اینکه ایشان را بکمین گاه دلیران کشاند و آن صید خون گرفته را بسر تیر رساند جنگی بگریز آغاز نموده کمیت برق تک را بسمت بسقو گرم عنان و یکران گران رکاب را تا ظاهر قلعهء قازما سبک جولان ساختند. (جهانگشای نادری چ انوار چ طهران ۱۳۴۱ ه . ش. ص۴۸). سیصد سوار را در نزدیکی خندق در بسقو گذاشت. (مجمل التواریخ گلستانه). به طرف کوهی که سمت دست راست پادشاه بود بسقو انداخت... علیمردان خان با سواران غافل از بسقوی کوه برآمده از عقب تاخت. (مجمل التواریخ گلستانه).

بسقو کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب) بسغو کردن. در کمین نشستن. پنهان شدن در جایی به قصد اغفال خصم و ناگهان بر وی حمله بردن||. مترصد شکار نشستن چنانکه صیاد در شکارگاه. حالتی که گربه و یوز و امثال آن بخود گیرند پیش از حمله بشکاری و آن گرد

کردن تن و دوختن چشم به صید باشد. نشستن چون گربه در کمین موش. (یادداشت مؤلف).

بسقهٔ.

[بَ قَ] (ع اِ) زمین سنگلاخ سوخته ج، بساق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بسک.

[بَ سَ] (اِ) دارویی است که به عربی اکلیل الملک خوانند. (برهان). اکلیل الملک. (از سروری) (رشیدی) (ناظم الاطباء). دارویی است که آن را بسه نیز گویند و بتازی اکلیل الملک خوانند. (جهانگیری) : سازمت از بسک زغاره شبی برمت دوست وار جاره شبی.ابوشکور ||. زمینی که در آن اکلیل الملک کشته و برداشته باشند پس از آن هرچه در آن بکارند نیکوتر باشد. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۳ شود.

بسک.

[بَ] (اِ) دستهء گندم و جو دروکرده باشد. (برهان) (سروری) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (جهانگیری) (رشیدی). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۱۶ شود ||. گاورس. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی ||). خمیازه. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). دهان دره. دهن دره. خمیازه، مرادف باسک. (رشیدی). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۱۶ شود.

بسک.

[بُ سُ] (اِ) فتیله ای که زنان بجهت رشتن پیچیده باشند. (برهان). پنبهء پیچیده و فتیله کرده جهت رشتن. (ناظم الاطباء). فتیله ای که زنان از پنبه پیچند برای رشتن. (سروری). و رجوع به بسه شود. در کردی بیسک(۱). موی مجعد. دم. بِشک(۲). رجوع به بُشُک شود. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bishk - (۲) .Bisk.

بسک.

[بَ س سَ] (ع صوت) ترکیبی از بس، فارسی به معنی بسیار و کاف ضمیر عربی، بس است ترا. بسیار است ترا : نک شبانگاه اجل نزدیک شد خَلّ هذااللعب بسک لاتعد. (مثنوی چ نیکلسن دفتر ۶، بیت ۴۶۲) (از فرهنگ فارسی معین).

بسک.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان سرولایت بخش سرولایت شهرستان نیشابور سکنهء آن ۱۶۲تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بسک.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان زمج بخش ششتمد شهرستان سبزوار سکنهء آن ۲۴۴ تن. آب از قنات و محصول آنجا غلات، پنبه و میوه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بسکاس.

[بَ] (اِخ) قریه ای است از قرای بخارا. (از معجم البلدان) (از سمعانی).

بسکاسی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بسکاس از قرای بخارا. (سمعانی). رجوع به بسکاس شود.

بسکاسی.

[بَ] (اِخ) ابواحمدنبهان بن اسحاق بن مقداس بسکاسی بخارایی وی از ربیع بن سلیمان حدیث شنید و بسال ۳۱۰ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان). و رجوع به لباب الانساب ص۱۲۴ شود.

بسکام.

[بُ] (اِ)(۱) بسکم. بستام. نام درخت افرا در لهجهء طوالش. رجوع به جنگل شناسی ساعی چ ۱۳۲۷ ه . ش. دانشگاه طهران ج ۱ ص۲۰۶ و پلت شود. (۱) - Acer insigne.

بسکام.

[ ] (اِخ) بنقل ابن حوقل نام منطقهء ترک نشین در جنوب خاوری چاچ و نام دیگرش خرلخ باشد که رودخانه ترک که امروز به رودخانهء چرچک موسوم است از آنجا برمیخیزد. رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۲۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب شود.

بسکایر.

[بَ یِ] (اِخ) از قرای بخارا است. (از معجم البلدان و سمعانی).

بسکایری.

[بَ یِ] (ص نسبی) منسوب به بسکایر از قرای بخارا. (سمعانی). و رجوع به بسکایر شود.

بسکایری.

[بَ یِ] (اِخ) ابوالمشهر احمدبن علی بن طاهربن محمد بن طاهربن عبدالله از فرزندان یزدگردبن بهرام بسکایری بود. وی مردی ادیب و فاضل بود و به خراسان و عراق و حجاز سفر کرد و حدیث شنید. رجوع به ص۱۸۱ معجم البلدان و ص ۱۲۴ لباب الانساب شود.

بسکت.

[بِ کَ] (اِخ) از شهرهای چاچ است و گروهی از دانشمندان از آنجا برخاسته اند. (از معجم البلدان) (از سمعانی). و رجوع به

قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و تاج العروس شود.

بسکتبال.

[بَ کِ] (انگلیسی، اِ مرکب)باسکتبال. مرکب از باسکت بمعنی سبد و زنبیل و بال بمعنی توپ، نوعی بازی است که حریفان باید توپ را با دست در سبد طرف که بر پایه ای به ارتفاع سه متر قرار دارد بیفکنند تا برنده شوند.

بسکتی.

[بِ کَ] (ص نسبی) منسوب به بسکت. رجوع به بسکت شود.

بسکتی.

[بِ کَ] (اِخ) ابوابراهیم اسماعیل بن احمدبن سعیدبن نجم بن ولاثه بسکتی چاچی از عالمانی بود که درگذشت وی پس از چهارصد هجریست. (از معجم البلدان). و رجوع به تاج العروس و لباب الانساب ص۱۲۴ شود.

بسکر.

[بَ کَ] (اِخ) بشکر، بسکو، لسکو(۱). قصبه ای به سیستان : و عبدالله بن ناشره ناحیت فراه و قصبهء بسکر مهمل گذاشته بود. (تاریخ سیستان چ۱، ۱۳۱۴ ه . ش. محمد رمضانی ص ۱۰۴، ۱۵۶، ۱۵۹، ۱۸۸، ۲۱۸، ۳۲۴، ۳۲۵ و ۳۶۴). (۱) - مرحوم بهار در حاشیه ص۱۴۰ حدس زده است که ممکن است مصحف لشکر و سپه باشد.

بسکر.

[بَ کَ] (اِخ) بسکو. قصبه ای از سیستان. رجوع به بسکو شود.

بس کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)ایستادن و بازماندن. (ناظم الاطباء: بس) بازماندن. متوقف شدن. (فرهنگ فارسی معین). بازایستادن ||. کم کردن. (آنندراج)(۱ ||). فروگذاشتن. ترک گفتن. رها کردن واگذاشتن و ترک کردن. (ناظم الاطباء). رها ساختن ||. قطع کردن. ||تمام کردن ||. صرف نظر کردن(۲) : بزور و به آزار نگذشت کس مگر کز تن خویشتن کرد بس.فردوسی. یکی گوشه ای بس کنیم از جهان به یک سو خرامیم با همرهان.فردوسی. همی ننگش آمد [مادر اسکندر] که گفتی به کس که دارا ز فرزند من کرد بس.فردوسی. بسی آفرین کرد بر خانگی [فرستادهء قیصر] بدو گفت بس کن ز بیگانگی.فردوسی. باری دلکی یابمی نهانی نرخش چه گران باشد و چه ارزان تا بس کنمی زین دل مخالف وین غم کنمی بر، دگر دل آسان.فرخی. ز گرشاسب آگه نبودند کس شب آمد ز پیکار کردند بس.اسدی. ز یزدان و از روز انگیختن بیندیش و بس کن ز خون ریختن.اسدی. بهرهء تو زین زمانه روزگذار است بس کن از او اینقدر که با تو شمار است. ناصرخسرو. از زبان و مکر او ایمن مباش بس کن از کردارها بپذیر، پند.ناصرخسرو. گرت نه نیک آمد از آن کار پار بس کن از آن کار نه چون پار کن. ناصرخسرو. ناکسان را بلطف خود کس کرد صبر و شکوی ز بندگان بس کرد.سنایی. بس کردم از این سخن که چندان نقدی به عیار برنیاید.خاقانی. مرغ صبح از سماع بس

کردست زانکه دیریست تا پر افشاندست.خاقانی. جور بس کرد و داد پیش آورد ملک را بر قرار خویش آورد.نظامی. بیندیش و آنگه برآور نفس از آن پیش بس کن که گویند بس. سعدی (گلستان). کسی که روی تو بیند نگه به کس نکند ز عشق سیر نگردد ز عیش بس نکند. سعدی (طیبات). پریشان چند گویی بس کن این دیوانگی باقر چو بوی گل شنیدی باز آغاز جنون کردی. باقر کاشی (از آنندراج)(۳). حکیمان گفتند این روغن که ما داریم ما را و شما را بس نکند، بروید پیش بزرفروشان و بخرید. (ترجمهء دیاتسارون ص۲۸۲ ||). به مجاز سیر شدن از کسی : چنین پاسخ آورد [اسفندیار را] پس گرگسار که بر هفتخوان هرگز ای شهریار به زور و به آزار نگذشت کس مگر کز تن خویشتن کرد بس.فردوسی. - بس کردن به؛ اکتفا کردن به. بسنده کردن به. قناعت کردن به : مگر هرکسی بس کند مرز خویش بداند سرمایه و ارز خویش.فردوسی. تو بس کن بدین نیاکان خویش خردمند مردم نگردد ز کیش.فردوسی. که دل و همت تو بس نکند به سپاهان و ساری و گرگان.فرخی. ز گیتی بدو چیز بس کرد و آن دو چه چیز است؟ نیکی و نیکوعطایی.فرخی. دل، در(۴) تو بستم و به تو بس کردم از جهان و اندر جهان ز من دل من دیدن تو خواست. فرخی. بر لذت بهیمی چون فتنه گشته ای بس کرده ای بدانکه حکیمت بود لقب. ناصرخسرو. اگر جبهء خاره را مستحقم ز تو بس کنم تن بیک زندنیجی(۵).سوزنی. (۱) - شاهدی که مؤلف آنندراج آورده است در همان معانی اصلی است. رجوع به کتاب مزبور شود. (۲) - شواهد زیر مربوط به اکثر معانی مذکور می شود. (۳) - مؤلف آنندراج این شعر را شاهد برای «کم کردن» آورده است. (۴) - ن ل: بر. (۵) - ن ل: پشنک و زندنیجی.

بسکره.

[بِ / بَ کَ رَ] (اِخ) شهریست به مغرب معروف به بسکرهٔ النجیل. (منتهی الارب). شهریست در مغرب از نواحی زاب. و رجوع به ص۱۸۲ ج ۱ معجم البلدان و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بسکری.

[بِ کِ / بَ کَ] (ص نسبی)منسوب به بسکره از بلاد مغرب. (از سمعانی). رجوع به بسکره شود.

بسکری.

[بِ کِ / بَ کَ] (اِخ) ابوالقاسم حافظ علی بن جباره هذلی منسوب به بسکره. (منتهی الارب). ابوالقاسم یوسف بن علی بسکری به شرق سفر کرد و از ابونُعَیم اصفهانی و گروهی از خراسانیان حدیث شنید و در علم کلام و نحو دست داشت و در علم قرائت روش خاصی داشت و نحو تدریس میکرد. (از معجم البلدان). و رجوع به اعلام زرکلی و لباب الانساب ج ۱ ص۱۲۵ شود.

بسکل.

[بُ کَ] (ع ص، اِ) اسب رمان که سپس همه آید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بسکله.

[بَ کَ لَ / لِ] (اِ) بشکل. بشکله. بشکنه. چوب پس در خانه و سرا باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵ شود.

بسکلیدن.

[بَ کَ / کِ دَ] (مص) در آغوش گرفتن. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). غلغلیج کردن. (ناظم الاطباء). مدغدغ ساختن و به چنگال نواختن. (آنندراج). غلغلک دادن و رجوع به غلغلج و غلغلیج و غلغلیچه در برهان و لغت نامه شود ||. نوازش نمودن. (ناظم الاطباء).

بسکم.

[بُ کُ] (اِ) بسکام. بستام(۱). نام درخت افرا در لهجهء طوالش. رجوع به پَلَت و جنگل شناسی ساعی چ ۱۳۳۷ ه . ش. دانشگاه طهران ج ۱ ص ۲۰۶ شود. (۱) - Acer insigne.

بسکماج.

[بَ کُ] (اِ) بسکماچ. قسمی از نان گندم. (ناظم الاطباء). و رجوع به کماج و کوماج شود.

بسکنتا.

[ ] (اِخ) نام قریه ای است در جبل لبنان. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بسکنه.

[ ] (اِ) نوایی از موسیقی : مطربان ساعت بساعت بر نوای زیر و بم گاه سروستان زنند امروز گاهی اشکنه گاه زیر قیصران و گاه تخت اردشیر گاه نوروز بزرگ و گه نوای بسکنه. منوچهری.

بسکو.

[بَ] (اِخ) بسکر. بشکر. لسکو. قصبه ای به سیستان : بسکو را که او ساخته بود زرنگ گفتند... و چون مردان مرد و کاری و بزرگان همه از بسکو خاستند همهء سیستان را بدان نام کردند و زرنگ خواندند. (تاریخ سیستان). رجوع به بسکر و تاریخ سیستان ص۲۳ چ ۱۳۱۴ ه . ش. شود.

بسکونس.

[ ] (اِخ) بشکونس ناحیه ای است میان فرانسه و اندلس. رجوع به حدودالعام چ ۱۳۲۰ ه . ش. دانشگاه طهران و ص۸۷ الحلل السندسیهٔ چ ۱۳۵۵ ه . ق. مصر، ج ۱ ص۴۲، ۴۵ و بسقایه شود.

بسکه.

[بَ کِ] (ق مرکب) چه بسیار که. چندانکه : بسکه بر گفته پشیمان بوده ام بسکه بر ناگفته شادان بوده ام. رودکی (از امثال و حکم دهخدا). بسکه بزرگان جهان داده اند خردسران را شرف جاودان.خاقانی. گلگون اشک بسکه دواند به هر طرف آن کس که او کشیده ندارد عنان چشم. سلمان ساوجی. بسکه اندر وی غریب عور رفت صبحدم چون اختران در گور رفت.مولوی. بسکه بوسیدم

امسال لب نازک او از لبش جای سخن بوسه چکد از گفتار. قاآنی (از فرهنگ ضیاء). بسکه خاموش نشستم سخن از یادم رفت بسکه ماندم بغریبی وطن از یادم رفت. (امثال و حکم دهخدا). - امثال: بسکه گفتم زبان من فرسود. (امثال و حکم دهخدا). بسکه گفتم زبانم مو برآورد. (امثال و حکم دهخدا). - از بسکه؛ چندانکه. آنقدر که. ز بسکه.

بسکیدن.

[بَ دَ] (مص) بستن از رسن و مانند آن. (مؤید الفضلاء).

بسکیر.

[بَ / بِ] (اِ) دستمال بلند و بزرگ سوزن کاری شده ای است (تور مانند) که زنان تونسی قسمت چانه و پایین صورت خود را در آن پیچند و دو سر آن را به پشت سر گره زنند و تا سر زانو آویخته باشد، و گاهی تا زیر چشمان را نیز پوشد. (از دزی ج ۱ ص ۸۷).

بس گرفتن.

[بَ گِ رِ تَ] (مص مرکب)بازماندن و بس کردن. (آنندراج) : مگو کام دل خود را ز حیرت کس نمیگیرد چه میگویی ترا دیدم زبانم بس نمیگیرد. وحید (از آنندراج)(۱). (۱) - در آنندراج چنین است و ممکن است زبان گرفتن باشد و «بس» قید.

بسگوی.

[بَ] (نف مرکب) یاوه گوی و پرحرف و آنکه سخن را به درازا می انجاماند. (ناظم الاطباء). بسیارگو و پرگو. (آنندراج). مِکثار. رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۹ و بسیارگوی شود.

بسل.

[بَ] (ع اِ) حلال. (برهان) (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (جهانگیری) (مهذب الاسماء). و رجوع به دزی ج ۱ ص ۸۷ و شعوری ج ۱ شود ||. حرام. از اضدادست و مفرد و جمع و مذکر و مؤنث آن مساویست. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (از برهان) (ناظم الاطباء ||). هشت ماه حرام قومی از غطفان و قیس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بسل.

[بَ] (ع مص) ملامت کردن کسی را. (منتهی الارب) (آنندراج). ملامت و نکوهش. (ناظم الاطباء ||). بیختن. (منتهی الارب) (آنندراج). بیختن با غربال. (ناظم الاطباء ||). شتابانیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). سخت شدن. (منتهی الارب) (آنندراج). شدت و سختی. (ناظم الاطباء ||). عصارهء کازیره. (منتهی الارب) (آنندراج). عصارهء کافشه. (ناظم الاطباء). عصارهء عصفر. (از اقرب الموارد) (الجماهر بیرونی ||). حنا. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (الجماهر بیرونی ||). مرد زشت روی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مرد کریه منظر. (از اقرب الموارد ||). گرفتن چیز، اندک اندک. (منتهی الارب) (آنندراج). چیزی را کم کم گرفتن. (ناظم الاطباء): بسل چیزی؛ گرفتن آن را اندک اندک. (از اقرب الموارد ||). بازداشتن. (منتهی الارب)

(آنندراج). حبس و بازداشت. (ناظم الاطباء ||). پرحرفی کردن. (دزی ج ۱ ص۸۷ ||). حلال و حرام کردن خدا چیزی را. (از اقرب الموارد).

بسل.

[بَ] (ع اِ) اسم فعل بمعنی آمین. یقال: بسلا بسلا؛ یعنی آمین آمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). عذاب. گویند: بسلا له؛ ای ویلا له. (منتهی الارب). بسلا واسلا(۱)؛ دعای بد است. (تاج العروس) (ناظم الاطباء) (آنندراج). (۱) - در منتهی الارب «واصلا» با صاد آمده است.

بسل.

[بَ] (اِخ) لقب بنی عامربن لوی که طایفه ای از قریش بیرونی مکه اند و آنها دو طایفه بوده اند و طایفهء دویم یسل است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بسل.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ باسل به معنی شیر و شجاع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). شیران ||. شجاعان. دلیران: با چند هزار اسب سوار بُسل بسلا لهم... (درهء نادره چ شهیدی چ ۱۳۴۱ ه . ش. ص۵۲۰).

بسل.

[بَ سَ] (اِ) بسله. غله ای است که آن را گاورس گویند. (برهان). گاورس و بعضی بسله به معنی دانه ای گفته اند که ملک گویند و به عربی خلر خوانند. (رشیدی). گاورس را گویند و جاورس معرب آنست. (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری). گاورس یعنی ارزن بود. (اوبهی). گاورس. (سروری) (فرهنگ نظام). ارزن بود. (ناظم الاطباء). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۶ شود ||. به معنی پاشنه هم بنظر آمده است که به زبان عربی عقب خوانند. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). خود آهنی. (ناظم الاطباء||). در عربی جمع بسبل است که شیطان و دیو باشد. (برهان). در عربی دیوان را گویند. (از جهانگیری ||). جِ باسل. (ناظم الاطباء||). (فعل) امر به درآویختن یعنی درآویز. (برهان) (آنندراج (||). ق ایجاب) آری، یعنی همچنانست که گفتی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بسل.

[بَ سَ / بُ سُ] (ع اِ) جِ باسل. (ناظم الاطباء). رجوع به باسل شود.

بسل.

[بُسْ سَ] (ع اِ) جِ باسل. رجوع به باسل شود.

بسل.

[بَ سِ] (ع ص) زشت و ترشروی از خشم یا از شجاعت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بسبل. رجوع به بسبل شود.

بسل.

[بَ سَ / بَ] (اِخ) یکی از وادیهای طائف است و آن را بسن هم ضبط کرده اند. (از معجم البلدان). و رجوع به ص۱۸۲ ج ۱ همین کتاب شود.

بسل.

[ ] (اِخ) یکی از پنجاه تن افراد خاندان فانمین (پاندوان) که به پادشاهی رسید. (مجمل التواریخ و القصص). رجوع به همین کتاب ص۱۱۶ شود.

بسلا.

[بِ سِلْ لا] (اِ) بسلهٔ. بسیل رجوع به بسلهٔ و دزی ج ۱ ص۸۷ شود.

بسلاء.

[بُ سَ] (ع اِ) جِ بسبل. (ناظم الاطباء ||). جِ باسل. (اقرب الموارد). رجوع به بسبل و باسل شود.

بسبس.

[بَ لَن بَ لَن] (ع اِمرکب) اسم فعل (ناظم الاطباء). رجوع به بسل شود.

بسلاماچین.

[ ] (اِخ) نام جزیره ای نامشخص است که در مجمل التواریخ والقصص چ۱ ص۲۷ آمده است.

بسلاندن.

[بِ دَ] (مص) مخفف بگسلاندن باشد. رجوع به سروری و جهانگیری شود. و برین قیاس است بسلانیدن. (از رشیدی). گسلاندن و پاره کردن. (فرهنگ نظام) : هر کس فریباند مرا کز عشق بسلاند مرا آنکس که فهماند مرا گوید که پیش من بیا. مولوی (از رشیدی، سروری، فرهنگ نظام). و رجوع به بسلانیدن شود.

بسلانیدن.

[بِ سِ دَ](۱) (مص) بسلاندن. مخفف بگسلانیدن باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری) (مؤید الفضلاء). کشیدن و شکستن. (ناظم الاطباء). پاره کردن. گسستن. رجوع به بسلاندن و گسلانیدن و گسیختن و شعوری ج ۱ ورق ۲۰۷ و رشیدی شود.
(۱) - ناظم الاطباء بسکون «سین» ضبط کرده است.

بسل کوه.

[ ] (اِخ) نـام آبـادیی در چـالکرود تنکابن مازنـدران. رجوع به ترجمهء سـفرنامهء مازنـدران و استرآباد رابینو چ ۱۳۳۶ ه . ش. بنگـاه ترجمه و نشر کتاب ص ۱۴۳ شود.

بسلمیهٔ.

[بَ لَ مِیْ یَ] (اِخ) خلالیـهٔ. از فرق راونـدیه یعنی شـیعیان بنی عبـاس، که امامت را بعـد از حسـنین و محمـد بن الحنفیه و ابوهاشم و ابوالعبـاس سـفاح حق ابوسـلمه حفص بن سـلیمان خلالـ وزیر و صـاحب مؤسـس خلافت عباسـی میدانسـتند و هاشم بن حکیم مقنع صاحب ماه معروف نخشب ابوسلمه را خدا میدانست و میگفت که بعد از ابوسلمه روح خدا در او حلول یافته است. (خاندان نوبختی چ ۱۳۱۱ ه . ش. ص ۲۵۲).

بسلودل.

[ ] (اِخ) امیر خراسان از جانب الجایتو خدابنده. رجوع به تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص۵۹۶ شود.

بسلهٔ.

[بُ لَ] (ع اِ) بسـل. اجرت افسونگر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آننـدراج). مزد افسونگر. (مهـذب الاسـماء). اجرت راقی. (اقرب الموارد).

بسلهٔ.

[بَ لَ] (اِخ) یکی از رباط های (مرزبانی های) مسلمانان بود که سپاهیان اسلامی در آنجا مرزبانی میکردند. (از معجم البلدان).

بسله.

[بَ لَ / لِ] (اِ)(۱) بسیله. بِسلّا(۲). بسـیل، دانه ای است مابین ماش و عـدس که آن را مُلک خوانند و به عربی خلر خوانند. (برهان). دانهء مابین ماش و عدس که آن را مُلک نیز گویند و بتازی خلر. (ناظم الاطباء) (آنندراج). نوعی نخود. (دزی ج ۲ص ۸۷). دانه ای است ماننـد ماش که در میان باقلا باشـد و در حوالی لرسـتان ماننـد عدس و باقلا پزند و خورند و آن را ملک خوانند و به عربی خلر خواننـد. (سـروری) (از رشـیدی). رجوع به بسل و تذکرهء داود ضـریر انطاکی ص ۷۸ و شـعوری ج ۱ ورق ۱۹۵ شود. (۱) - بِسِلّه. (دزی ج ۱ ص۸۷). (۲) - هر دو صورت از دزی ج ۱ ص۸۷.

بسلی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بسل. عصفر و حنا. رجوع به الجماهر چ ۱۳۵۵ ه . ق. حیدرآباد دکن ص ۱۷۶ شود.

بسلی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بسل که طایفه ای از قریش بیرون مکه بودند. (اللباب فی تهذیب الانساب). رجوع به بسل شود.

بسلیدن.

[بَ سَ دَ] (مص) درآویختن : گر تو خواهیش و گر نه بتو اندر بسلد(۱) زر او چون به در خانهء او درگذری(۲).فرخی. (۱) - ن ل: بشلد. (دیوان چ دبیرسیاقی ۸۱۱۰). (۲) - ن ل: برگذری.

بسلیقن.

[بَ قُ] (معرب، اِ) بسلیقون. معرب یونانی باسلی کن(۱)، ریحان. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Basilikon.

بسلیقون.

[بَ] (اِ) بسلیقن. ریحان. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بسلیقن شود.

بسم.

[بَ] (ع مص) دندان سپید کردن و باسم نعت آن است. (منتهی الارب). نرم خندیدن و دندان سپید کردن. (آنندراج). تبسم کردن. (از ناظم الاطباء). اندک خندیدن بی آواز و گویند بجز خنده است. (از اقرب الموارد ||). خنداندن. (دزی ج ۱ ص۸۷ ||). و ما بسمت فی الشیی؛ نچشیدم آن را. (منتهی الارب) (اقرب الموارد ||). گماریدن یعنی چنان خندیدن که دندان پیشین برهنه شود. (دهار).

بسم.

[بِ] (ع اِ) مخفف بِاِسم یعنی بنام، مانند بسم الله الرحمن الرحیم، بنام ایزد بخشایندهء بخشایشگر. (از ناظم الاطباء ||). مخفف بسم الله. (آنندراج): نجسته فقر، سلامت کجا کنی حاصل نگفته بسم، بالحمد چون کنی مبدا. خاقانی. هست امین چار حرف و تاج سه حرف بسم بین هم سه حرف و الله چار.خاقانی. ورق چو کار فروبسته بازنگشاید بهر کتاب که نامش چو بسم عنوان نیست. حیاتی گیلانی (از آنندراج).

بسماط.

[ ] (معرب، اِ)(۱) خبز رومی . کمک بقسمات. (یادداشت مؤلف). بسکمات. بسکماج. نان سوخاری. بیسکویت. متداول امروز عراق باسماق، مأخوذ از ترکی. (۱) - Biscuit.

بسمان.

[بَ] (اِ) چیزی را گویند که گرو میگذارند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶).

بسم الله.

[بِ مِ لْ لا ـ / بِ مِ لْ لَ] (ع جمله بحذف فعل)(۱) مخفف بسم اللهالرحمن الرحیم که سورتهای قرآن بدان آغاز شود. بنام خدا. (فرهنگ نظام). رجوع به بسمله و باسم شود : بر سر هر شاخساری مرغکی بر زبان هر یکی بسم اللهی.منوچهری. میزدم گام و

میبریـدم راه این به لاـحول و آن به بسم الله.نظـامی. مـاییم و نوای بی نوایی بسم الله اگر حریف مـایی.نظـامی. که بسم الله اول ز نیت بگوی دوم نیت آور، سیم کف بشوی. سـعدی (بوستان). این کلمه را گاهی بر روی سکه ها نقر میکردند از آن جمله حجاج آن را بر روی درهم بغلیه نقر کرد. رجوع شود به النقود العربیـهٔ چ ۱۹۳۹ م. قاهره ص۱۳ ||. لفظ مذکور بجای بسیاری از افعال مثل بکنید و برویـد و بخوریـد و بگویید و غیر آنها اسـتعمال میشود. (فرهنگ نظام). در زبان فارسـی در مورد زیر بکار رود: بفرمایید، درآیید، پیش روید، بپردازید، حمله برید، بخورید، تعجیل کنید، بشـتابید، تحقیق کنید، مشـغول شوید، شروع کنید، آغاز کنید، مبارک است و جز آن : پس گفت [عبـداله زبیر] بسم الله، هان ای آزادمردان حمله بریـد. (تاریـخ بیهقی). در ساعت بیرون آمـد [حاجب نوبتی مسـعود] و گفتی: بسم الله، بـار است درآی. (تاریـخ بیهقی). آن دلیران شـیران در قلعت بگشادنـد و آواز دادنـد که بسم الله اگر دل دارید. (تاریخ بیهقی). بگشادش در، با کبر شـهنشاهان گفت بسم الله و اندر شد ناگاهان.منوچهری. گفت بسم الله بیا تا او کجاسـت پیشرو، شو گر همی گویی تو راست.مولوی. کودکان گفتند بسم الله روید بر دروغ و صدق ما واقف شوید.مولوی. گفتم ای جان بر من باشـی روزی مهمـان گفت بسم الله اگر خواهی باشم ماهی. ظفر همـدانی (از آننـدراج). بسم الله ای که منکر شـعری بگو جواب موزون چراست آنچه بقرآن مقـدم است. قبول (از آنندراج ||). در شـروع هر کار بسم الله گفتن : چو بسم الله آغاز کردند جمع [بر سر خوان] ز پیرش نیامد حدیثی بسمع.سعدی (بوستان). - امثال: ما غولیم و پول بسم الله؛ پول از ما گریزانست : پول غول آمد و من بسم الله.ایرج. مثـل دیو از بسم الله گریختن؛ دوری جسـتن از کسـی. - بسم الله، بسم الله؛ هنگام عبور از محلی تاریک و پست و بلند که گذشتن از آن مشکل باشد گویند. (۱) - در فارسی کلمه «الله» آن بصورت مخفف نیز در شعر آمده است.

بسم اللهالرحمن الرحیم.

[بِ مِـلْ لا هِرْ رَ ما نِرْ رَ] (ع جمله با حـذف متعلق، اِ مرکب). به اسم الله آغاز میکنم. بنام خـدا. بنام خداونـد بخشاینـدهء مهربان. بنام خداونـد بخشاینـدهء بخشایشـگر. جمله ای است مـذهبی که در آغاز کارها برای دور کردن دیوان و شـیاطین، برای تیمن و تبرک و برای اجرای مراسم مـذهبی بکار برنـد. این جمله در اثر کثرت موارد اسـتعمال مذهبی آن، بصورت یک کلمهء مرکب درآمده و در کتب مـذهبی آن را بکلمهء «بسـمله» تعبیر کرده انـد همچنـانکه جملهء «لاـحول ولاـقوهٔ الا باللّه» را کلمهء «حوقله» خواننـد، و جملهء «الحمـدلله رب العالمین» را «حَمـد لَه» گوینـد. و در تـداول شـعرای فارسـی زبان جملهء «بسم الله الرحمن الرحیم» بصورت یک اسـم درآمـده و مسـندالیه قرار گرفته است و در بسـیاری از مثنویهای داسـتانی فارسـی جای یک مصـراع را گرفته است : بسم اللهالرحمن الرحیم هست کلید در گنج حکیم.نظامی. مؤلف تذکرهء هفت آسمان ابیات زیر را از مثنویها یاد کرده است که در آن جملهء کامل بسـم اللهـالرحمن الرحیـم آمـده اسـت : بسم اللهـالرحمن الرحیم حرف نخست است ز نظم حکیم. بسم اللهـالرحمن الرحیم گیسـوی مشـکین نگـار قـدیم. بسم اللهالرحمن الرحیم زلف گرهگیر عروس قـدیم. بسم اللهالرحمن الرحیم گوهر یکـدانهء درج قـدیم. بسـم اللهالرحمن الرحیم نغمهء مرغان ریاض نعیم. بسم اللهالرحمن الرحیم هست ز گلزار الهی شمیم. بسم اللهالرحمن الرحیم مخزن اسرار خـدای کریم. بسم اللهالرحمن الرحیم در غم و اندوه و مصـیبت ندیم. بسم اللهالرحمن الرحیم غنچهء سربسـتهء راز حکیم. عاصم (از تـذکرهء هفت آسـمان ص ۱۷۰). بسم اللهـالرحمن الرحیم مطلع انوار کلاـم قـدیم. کـامی (از تـذکرهء هفت آسـمان ص ۱۷۱). بسم اللهالرحمن الرحیم وسمهء ابروی عروس قدیم. وحدت (از تذکرهء هفت آسمان ص ۱۷۱). بسم اللهالرحمن الرحیم خال و خط شاهد نظم قـدیم. بسم اللهالرحمن الرحیم مـدّ تفاصـیل حساب قـدیم. بسم اللهالرحمن الرحیم حاصل هر چار کتاب قـدیم. مولوی ذوالفقار علی (از تذکرهء هفت آسمان ص ۱۷۱).

بسمد.

[ ] (اِخ) شهریست خرد از هند و با نعمت بسیار است. (حدودالعالم چ ۱۳۴۰ ه . ش. دانشگاه طهران ص۶۸).

بسمل.

[بِ مِ] (ص، اِ) معنی کشتن دارد. گویند: بسمل کن یعنی بکش. (فرهنگ اسدی ||). هر چیزی که آن را ذبح کرده باشند یعنی سر بریده باشند و وجه تسمیه اش آن است که در وقت ذبح کردن بسم الله میگویند. (از برهان) (از ناظم الاطباء) (از مؤید الفضلاء). بمعنی مذبوح آمده است. (از فرهنگ سروری). نیم کشته را گویند. (اوبهی). کشته را گویند. (معیار جمالی). مذبوح و به معنی ذبح کردن نیز آمده چرا که بوقت ذبح کردن بسم الله میگویند. پس ظاهراً این کلمه فارسی الاصل نیست، لفظ مستحدث است. (غیاث) (از آنندراج). ذبح و حیوان مذبوح تا وقتیکه جان بکلی از بدن او نرفته. (از فرهنگ نظام). کشته. گلوبریده. نیم جان. سربریده. و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۰۵ و مرغ بسمل و مرغ نیم بسمل شود : بسمل چرا حلال شد و مرده چون حرام این ز ابتدا نبود چرا(۱) بانتها شده است. ناصرخسرو. در صف بندگان تو مریخ روز رزم [از] شمار بسمل و فی ء. ظهیر فاریابی (از شرفنامهء منیری)(۲). که بسم الله بصحرا میخرامم مگر بسمل شود مرغی بدامم. نظامی. کافر بسته دو دست، او کشتنی است بسملش را موجب تأخیر چیست؟ مولوی (از فرهنگ سروری و دیگران). اگر ساعتی از بسمل میگذشت آن فراخ شاخ هلاک میشده است. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص۱۴۴). بنمای ساعد ز آستین زاندم که خواهی بسملم چون خواهیم خون ریختن باری بدست آور دلم. جامی. از این طرف نیز مبارزان به بسمل نمودن اعدا بسمله کرده هر یک از جام ظفر مُلِ گلرنگ نوشیدند. (درهء نادره چ شهیدی چ ۱۳۴۱ ه . ش. ص۵۲۰). قاتل من چشم می بندد دم بسمل مرا تا بماند حسرت دیدار او در دل مرا.آصفی. - رگ بسمل؛ رگ جان. رگ گلو. رگی که با بریدن آن موجب مرگ میشود : مرغ چو در دام برچنه طمع افکند بخت بد آنگاه خاردش رگ بسمل. ناصرخسرو. - نیم بسمل؛ نیم جان. نیمه جان. رجوع به این کلمه در ردیف خود شود : بیامد اوفتان خیزان بر من چنان مرغی که باشد نیم بسمل.منوچهری ||. به شمشیر کشته شده را نیز گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). آن باشد که بتیغ کشته شود. (سروری). ||مردم صاحب حلم و بردبار را هم گفته اند. (برهان) (از ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: کنون. (۲) - تصحیح شعر از فرهنگ میرزا ابراهیم.

بسمل.

[بِ مِ] (اِخ) نام قصبهء کوچکی است در دیاربکر. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بسمل اصفهانی.

[بِ مِ لِ اِ فَ] (اِخ) میرزا محمد متخلص به بسمل خلف حضرت میرزا عبدالحسین برادر میرزاعبدمناف. صاحب تذکرهء نصرآبادی آرد: جوانی مستعد است و اوقات خویش را بتحصیل علوم میگذراند و گاهی نیز شعر میگوید و ابیات زیر از اوست: در تیرگی شب اثر فیض بهار است لیلی وطنی غیر سیه خانه ندارد هست خاطرجویی معشوق شرط عاشقی هر که میخواهد بت خود را فرنگی میشود. از خویش رفته اند و بهم گرم الفتند کیفیتی بصحبت مستان نمیرسد. (از تذکرهء نصرآبادی ص۱۱۰). و رجوع به الذریعه ج ۹ ص۱۳۶ شود.

بسمل بدخشانی.

[بِ مِ لِ بَ دَ] (اِخ)میرمحمد یوسف خان بن میرامام از اعیان بدخشان بود، در دکن ملازمت مبارزخان والی حیدرآباد اختیار نمود و

در هنگامهء مبارزات مبارزخان با نواب آصف جاه که در سنهء ۱۲۳۷ ه . ق. برتاخت مبارزان خان والاشان بمصاف رسید و در عین کشش و کوشش در سوم محرم الحرام سنهء مذکور از سیف دستان مخالفین بسمل گردید. او راست : زاهد تو صبح و شام عبث شور میکنی الله اکبرست ز اللهاکبرت. شوخی نخجیر برهم میزنـد یک دام را تا نبود ابتر دل من، زلف او ابتر نشد. (از صبح گلشن). و رجوع به الذریعه ج ۹ ص۱۳۶ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بسمل دامغانی شیرازی.

[بِ مِ لِ یِ](اِخ) حاج محمدتقی پسر حاج مؤمن دامغانی پدرش به تحصیل علم فقه پرداخت و مردی صالح بود و سه حج گزارد در بازگشت به شیراز فوت شد. حاج محمدتقی موطنش به شیراز بود و در آنجا به تحصیل پرداخت و زمانی با میرزاهادی معاشر بود و پس از عزل وی به اصفهان آمد و بخدمت میرزا علی رضا شیخ الاسلام درآمد و بتحریر مراسلات و مکاتبات پرداخت و شعر میسرود و بسمل تخلص میکرد و در سرودن قطعه استاد بود. گویند: برای بزازی نکاح نامه ای نوشت و او در پرداخت اجرت تحریر تغافُل کرد بسمل این قطعه بدو فرستاد: ای باد سوی(۱) فلان بزاز بگذر دمی از نیابت من برگو که چو عقد زوجه بستی منصور شدی بنصرت من قطع نظر از اجور استاد(۲) بردی ز میانه(۳) اجرت من ترکیب نکاح نامه چون بود از کاغذ تو و صنعت من در امر زفاف نیز باید راضی باشی بشرکت من. (از تذکرهء نصرآبادی ص۳۵۴). و رجوع به صبح گلشن و الذریعه ج ۹ ص۱۳۷. و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - ن ل: سر. (صبح گلشن). (۲) - ن ل: اوستاد. (صبح گلشن). (۳) - ن ل: زمانه. (صبح گلشن).

بسمل شدن.

[بِ مِ شُ دَ] (مص مرکب)ذبح شدن. کشته شدن : بسمل خنجر اخلاص شو ار میخواهی که بتیغ ملک الموت نگردی مردار. مولانا قطب عتیقی.

بسمل شده.

[بِ مِ شُ دَ] (ن مف مرکب)ذبح شده. کشته شده : از مصحف روی تو به پیشانی پرخون بسمل شدهء تیغ تو صد بسمله دارد. علی خراسانی (از آنندراج).

بسمل شیرازی.

[بِ مِ لِ] (اِخ) حاجی علی اکبر ملقب به نواب پسر آقاعلی نقیب بن اسماعیل بن خلیل خراسانی از اکابر فضلای عهد ناصرالدینشاه قاجار بود. شعر خوب میگفت و بسال ۱۲۶۳ ه . ق. در سن هفتاد و شش سالگی درگذشت. این بیت از اوست: یا نیست شادی در جهان یا خود نصیب ما نشد هرگز ندیدم شادمان این خاطر افسرده را. آثار زیر از اوست: اثبات الواجب. اندرز قابوس. اندرزنامه. تحفهٔ السفر در معانی و بیان. تذکرهء دلگشا. تفسیر قرآن و حاشیه بر تفسیر بیضاوی که ظاهراً غیر از تفسیر مستقل اوست و حاشیه مدارک و نورالهدایهٔ. (ریحانهٔ الادب). و رجوع به الذریعه ج ۹ ص ۱۳۷ و مجمع الفصحا ج ۲ ص۸۲ و ریاض العارفین ص۲۴۳ شود.

بسمل کاشانی.

[بِ مِ لِ] (اِخ)(کرمانشاهی) حسن فرزند ملا سمیع پسر ملا حسین مدرس پسر علم الهدی پسر فیض کاشانی وی برادر ملا محسن

صاحب «دررالبهیه» بود احوالش در مرآت الاحوال مفصل یاد شده است. دیوانش را صاحب ذریعه دیده است. (الذریعه ج ۹).

بسمل کردن.

[بِ مِ کَ دَ] (مص مرکب)ذبح کردن. (ناظم الاطباء). کشتن. سربریدن، حیوانی حلال گوشت را : تیغ قهر تو معاذالله، ار آهخته شود بیم باشد که کند شخص بقا را بسمل.طیان. و آن فراخ شاخ را بسمل کنید.... در نظر آن جمع فراخ شاخ را بسمل کردیم. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص۱۴۴).

بسمل کردنی.

[بِ مِ کَ دَ] (ص لیاقت مرکب) ذبیحه. (دهار). کشتنی. سربریدنی.

بسمل کرده.

[بِ مِ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)ذبح کرده. سر بریده : دو زلفکانت بگیرم دل پر از غم خویش چو مرغ بسمل کرده ازو درآویزم.خفاف.

بسملگاه.

[بِ مِ] (اِ مرکب) قصاب خانه و قربانگاه. (ناظم الاطباء). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۰۸ شود. جای ذبح کردن حیوانات. (آنندراج) : برون از حلقهء بزم طرب غمناک می آیم ز بسملگاه مینا با دل صد چاک می آیم. میرزا رضی دانش (از آنندراج). نه آن هستم که هر دم بی سبب در انجمن رقصم به بسملگاه می آیم بکام خویشتن رقصم. ملانصرتی (از فرهنگ ضیا).

بسمل گورکه پوری.

[بِ مِ لِ کَ] (اِخ)خواجه عبدالعزیز گورکهپوری خلف رشید خواجه ابوالفتح خان جنون بود و مشق سخن از شیخ محمد افضل اللهآبادی نمود. در تصوف و فقر مرتبه ای رفیع داشت و به اقطاع قلیل قناعت کرد پا ز گوشهء وطن بیرون نگذاشت. او راست: گرفتم دامن آن پیشوا از جوش بیتابی ازین مشت غبار ناتوان دیگر چه می آید. * * * باید حکایت از لب دریادلان شنید گوش حباب جانب دریا گشاده است. (از صبح گلشن). و رجوع به الذریعه ج ۹ ص۱۳۷ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بسملهٔ.

[بَ مَ لَ] (ع مص) مصدر جعلی مانند حمدله و حوقله. بسم الله گفتن. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بسم اللهالرحمن الرحیم گفتن. (از زوزنی) (فرهنگ نظام). مصدر منحوت از بسم اللهالرحمن الرحیم گفتن. (آنندراج). بمعنی بسم الله الرحمن الرحیم گفتن. (غیاث ||). بر زبان آوردن جملهء بسم الله و از آن است گفتهء شاعر : لقد بسملت لیلی غداة لقیتها فیاحبذا ذاک الحدیث البسمل. (از اقرب الموارد ||). در نزد مسیحیان: بسم الاب والابن و روح القدس. و در نزد مسلمانان بسم اللهالرحمن الرحیم. (از اقرب الموارد). رجوع به بسم الله الرحمن الرحیم شود.

بسمله.

[بِ مِ لَ / لِ] (ع اِ) مخفف بسم الله. (از غیاث) (از ناظم الاطباء). مأخوذ از تازی مخفف بسم الله الرحمن الرحیم : ابرو بنما که جان دهم جان بی بسمله بسملم مگردان.واله هروی. از مصحف روی تو به پیشانی پرخون بسمل شدهء تیغ تو صد بسمله دارد. علی خراسانی (از آنندراج). برسمت قارآن پنج محل وقف کرد از زبر بسمله تا به سر نستعین.قاآنی ||. استعانت بنام خدا در خطابه و هر کاری: کل امرٍ ذی بال لم یبدأ ببسم الله فهو اَبتر ||. در تداول فقه و تفسیر اختلاف است که بسم الله در اول هر سوره آیه مستقلی است یا از آیات آن سوره است چنانکه صاحب شرایع بسمله را آیه ای از سورهء حمد میشمارد و قرائت آن را با سورهء حمد واجب میداند. رجوع به شرایع چ ۱۳۰۷ ه . ق. ص۲۱ و بسم الله الرحمن الرحیم شود.

بسمله کردن.

[بِ مِ لَ / لِ کَ دَ] (مص مرکب) هنگام کشتن بسم اللهالرحمن الرحیم گفتن : از اینطرف نیز مبارزان به بسمل نمودن اعدا بسمله کرده هر یک از جام ظفر بس مُلِ گلرنگ نوشیدند. (درهء نادره چ شهیدی چ ۱۳۴۱ ص ۵۲۰). و رجوع به بسم اللهالرحمن الرحیم شود.

بسمله گفتن.

[بِ مِ لَ / لِ گُ تَ] (مص مرکب) بسم الله گفتن. (ناظم الاطباء). رجوع به بسم، بسم الله و بسم اللهالرحمن الرحیم شود.

بسمل هندی.

[بِ مِ لِ هِ] (اِخ) منشی امیرحسن خان بن منشی عاشق علیخان مغفور کاکوری(۱) از شعرای عهد نصیرالدین حیدرپادشاه و جامع صفات بیشمار و شاگرد رشید غلام مینا ساحر کاکوری بوده است و در نثر و نظم فارسی قویست. او راست: بدستم داده دستی داده در دست عدو دستی بچاک سینه ها آورده دستی در رفو دستی به پیشت آمدن دامن گرفتن آرزو دارم ولی درناتوانیها کجا پایی و کو دستی. (از الذریعه ج ۹). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - در جای دیگر کاکوردی آمده است.

بسملی.

[بِ مِ] (ص نسبی) منسوب به بسمل. رجوع به بسمل شود.

بسملی قزوینی.

[بِ مِ یِ قَ] (اِخ) شاعر فارسی زبان متوفی ۹۵۵ ه . ق. در ۷۰ سالگی. شعرش در تذکرهء روز روشن آمده است. (از الذریعه ج ۹).

بسمنت.

[بَ مَ] (اِخ)(۱) نام شهری بوده است به هندوستان مابین مغرب و شمال. رجوع به ماللهند چ ۱۹۲۵م. لیپزیک ص۱۵۶ س ۲۲ شود.
(۱) - Vasumant.

بسموت سویت.

[ ] (اِخ) لقب پادشاهان صقلاب در قدیم. (حدود العالم).

بسمه.

[بَ مَ / مِ] (ترکی، اِ) باسمه. لغت ترکی است و آن نام ابزاریست که بدان نقش ها و کلمه ها را بر منسوجات طبع میکنند چنانکه کاغذ را با خاتم مهر میکنند و بدین سبب ایرانیان در قرن سیزدهم چاپخانه را بدین نام میخواندند و میگفتند بسمه خانه (باسمه خانه). (الذریعه ج ۹ حاشیه ص۱۳۶) و رجوع به حاشیهء ص۱۴۵ همین کتاب شود. مخفف باسمه است. (از فرهنگ نظام ||). ورق طلاـ و نقرهء نقش شده. (ناظم الاطباء). نقش اوراق طلا و نقره که بر جامه بقلم و خواه بقالب کاری بته بطور معهود کنند و باسمه مشبع آنست. (از آنندراج). رجوع به بسمه گر شود : بسمه اش رنگی ندارد از گل بستان فقر زانکه سطر چیت او رنگ هوس را مسطر است. طغرا (از فرهنگ نظام)(۱). (۱) - صاحب آنندراج این شعر را بدینصورت برای بسمه چی شاهد آورده است: بسمه چی رنگی ندارد از گل بستان فقر زانکه مهر چست او نقش هوس را مظهر است. ملاطغرا (از آنندراج).

بسمه.

[بَ مَ / مِ] (اِ) وسمه. (آنندراج). بمعنی وسمه است. برگی است که زنان سابیده به ابروان خود بمالند تا سیاه شود. (از شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵). و رجوع به وسمه شود ||. دوایی که مخصوص بچشم باشد ||. تعفین بعضی دواها. (ناظم الاطباء).

بسمه چی.

[بَ مِ / مَ] (ترکی، ص مرکب، اِ مرکب) کسی که با ورق طلا و نقره نقش میکند. (ناظم الاطباء). آنکه باوراق طلا و نقره بقالب یا بقلم بر جامه نقش کند. (غیاث) (آنندراج). بسمه گر : دلم ماند از بسمه چی در شگفت ازو دیده ام نقش حیرت گرفت. وحید (از آنندراج). و رجوع به بسمه گر شود.

بسمه چی هروی.

[بَ مَ / مِ هِ رَ] (اِخ)فرزند هرات است. سابقاً بسمه کاری میکرده و حالا بر مالی اشتغال دارد شعر بسیار گفته اما به از این مطلع که بجهت خانه اش که آب ویران ساخته نگفته است: مدام خانهء چشمم ز آب دیده خرابست خراب چون نشود خانه ای که بر سر آبست. (مجالس النفایس ص۱۶۶). و رجوع به الذریعه ج ۹ ص۱۳۶ شود.

بسمه کار.

[بَ مَ / مِ] (ص مرکب) کسی که شغل وی کار با بسمه (باسمه) باشد. بسمه گر. رجوع به بسمه و باسمه شود.

بسمه کاری.

[بَ مَ / مِ] (حامص مرکب)عمل و شغل بسمه کار. رجوع به بسمه کار و بسمه و باسمه شود.

بسمه گر.

[بَ مَ / مِ گَ] (ص مرکب) این کلمه مرکب است از بسمه (باسمه) ترکی و گر فارسی. آنکه بر جامه ها نقوش قالبی چوبین و جز آن زند. بسمه چی. رجوع به بسمه چی شود ||. چاپچی. طابع.

بسن.

[بَ سَ] (ع اِ) از اتباع حَسن است. یقال: حسن بسن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (دزی ج ۱ ص۸۷). و در فارسی حسن مسن گویند ||. سنگ افسان. (یادداشت مؤلف).

بسناباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان نهارجانات بخش حومهء شهرستان بیرجند. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و میوه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بسناج.

[بَ] (اِ) بستناج. رجوع به بستناج و دزی ج ۱ ص۸۷ شود.

بسناس.

[بَ] (اِخ)(۱) نام استاد و معلم دهریان باشد و او بوجود واجب قایل نیست. گویند طب و نجوم و هیئت و طلسمات و علوم غریبه را خوب میدانسته است. (برهان) (از رشیدی) (از سروری) (ناظم الاطباء) (از مؤید الفضلاء) (از شعوری ج ۱ ورق ۱۶۸) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از فرهنگ نظام). (۱) - ظاهراً بلیناس یا (سیماس). (الفهرست ص۴۹۷، بنقل حاشیه برهان چ معین).

بسنت.

[ ] (اِ) بهار هندوستان که از تحویل حمل بر برج دلو شروع میشود و هندوها و بعضی از مسلمانان شمال هند در آن روز عید میگیرند. (فرهنگ نظام). در تداول نجوم هندیان، استوای ربیعی یعنی اعتدال فی اسد اس السنهٔ. رجوع به ماللهند چ ۱۹۲۵ م. لیپزیک ص۱۰۷ س۳، ص ۱۸۰ س۱۶، ص۲۸۸ س۶، ص۳۰۲ س۱۷، ص۳۰۷ س۲ و ۱۳ شود : تذرو بال فشان گردد از غبار بسنت رود بهار بگرد از گل بهار بسنت. صائب (از فرهنگ نظام).

بسنج.

[بِ سَ] (اِ) خشکی و داغی باشد که بر روی و اندام مردم افتد و آن را به عربی کَلَف خوانند. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج) (تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۸ (||). فعل) امر بر سنجیدن. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج).

بسنجیدن.

[بَ / بِ سَ دَ] (مص) پرده کشیدن ||. پنهان کردن از نظر ||. آماده کردن و حاضر کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به سنجیدن شود.

بسنخدن.

[بَ سَ نَ دَ] (مص) تخمیر نمودن ||. به جوشش آوردن. (ناظم الاطباء).

بسند.

[بَ سَ] (ص)(۱) کافی. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (سروری) (رشیدی). کافی و کافی شدن. (غیاث). کافی و بس. (فرهنگ نظام). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۵۸ و ۱۹۵ و بسنده شود : ترا شهر توران بسند است خود چرا خیره می دست یازی به بد.فردوسی. غار جهان گرچه تنگ و تار شده است عقل بسند است یار غار مرا.ناصرخسرو. همینت بسند است اگر بشنوی که گر خار کاری سمن ندروی. سعدی (از فرهنگ ضیا). بسند است آنکه زلف اندر بناگوشت علم گیرد مفرما غمزهء خونریز را کز خط حشم گیرد. امیرخسرو (از سروری ||). کفاف و کفایت. (برهان). کفایت. (فرهنگ نظام) (مؤید الفضلاء ||). تمام. (برهان) (سروری). کامل و تمام. (ناظم الاطباء ||). سزاوار. (برهان) (مؤید الفضلاء). شایسته. (۱) - هرن آلمانی این کلمه را مرکب از (بس) و (اند) بمعنی مقدار کم دانسته و برخی آن را مخفف بسنده شمرده و برآنند که (نده) فاعلی بآخر کلمه ملحق شده چون: شرمنده و چون «ب» و «پ» در فارسی دری بسیار بدل از هم آمده اند ممکن است در بعضی موارد از ریشهء پسندیدن باشد یا یکی تصحیف دیگری در هر حال شواهدی که در ذیل «بسند» آمده چون در رسم الخط قدیم در کلمه های مختوم به های مختفی (ه) و حتی همزهء «است» را حذف می کردند ممکن است (بسنده) باشد ولی ما از نظر رعایت رسم خط متنهای متقدمان آنها را در ذیل «بسند» آوردیم. و رجوع به بسنده شود. شواهد زیر نیز در نسخه بدلها هم بصورت های بسند و بسنده و پسنده آمده است: خورم زین بر او و نوشم ز برگ مرا این بسند است تا روز مرگ. اسدی (گرشاسبنامه). بسند است ار نباشد نیز پندی پدر پند تو و تو پند فرزند. ناصرخسرو. بر سر دیو ترا عقل بسند است رقیب بر ره خیر ترا علم بسند است نهاز. ناصرخسرو. من این سخن که بگفتم ترا نکو مثلی است مثل پسنده بود هوشیار مردان را. ناصرخسرو. قانع بنشین و آنچه یابی بپسند کآزادی وبندگی بهم نتوان کرد. ابونصر شادی.

بسند آمدن.

[بَ سَ مَ دَ] (مص مرکب)راضی بودن. (ناظم الاطباء): قدن؛ بسند آمدن چیزی. (منتهی الارب). احساب. (تاج المصادر بیهقی||). کفایت نمودن. (ناظم الاطباء): و گفت این را به بلخان کوه فرست ترا پنجاه هزار سوار مدد آید، گفت اگر بسند نیاید، کمان بداد و گفت بنشان بترکستان فرست اگر دویست هزار سواری خواهی بیاید. (راحة الصدور راوندی). - بسند آمدن با کسی؛ برابر آمدن با وی، از عهدهء وی برآمدن. مقابله کردن با وی.

بسندکار.

[بَ سَ] (ص مرکب) راضی و خشنود. (ناظم الاطباء). قانع. صبور. خرسند به بهرهء خویش. (یادداشت مؤلف ||). کافی. (مهذب الاسماء).

بسندکاری.

[بَ سَ] (حامص مرکب)قناعت. رجوع به بسنده کاری شود.

بسند کردن.

[بَ سَ کَ دَ] (مص مرکب)راضی و خشنود شدن. (از ناظم الاطباء ||). اکتفا کردن. اجزاء. (منتهی الارب). اجتزا. (تاج المصادر بیهقی). اقتصار. (منتهی الارب) : بدین بخشش کرد باید بسند مکن جانت نسپاس و دل را نژند.فردوسی. چو دیدم ترا زیرک و هوشمند بیکساله دخل از تو کردم بسند. نظامی (از آنندراج ||). برگزیدن : مخور باده چندان کت آرد(۱) گزند مشو مست از او خرمی کن بسند.اسدی. (۱) - ن ل: آید.

بسندگی.

[بَ سَ دَ] (حامص) مَغنی، مُغنی؛ کفایت و بسندگی. (منتهی الارب). اکتفا. کفاف ||. شایستگی. سزاواری.

بسنده.

[بَ سَ دَ / دِ] (ص) بمعنی بسند است که کافی باشد. (برهان) (فرهنگ نظام). مزیدعلیه بس که در اصل به معنی کفایت است و به مجاز به معنی بسیار و به معنی کافی نیز آمده است. (آنندراج). مرکب از بس و اند که بزعم هرن آلمانی همان اند بمعنی مقدار کم و اندک است، پس بسنده یعنی کم، کافی شاید هم نون و دال ادات صفت است مانند شرمنده. (فرهنگ شاهنامهء شفق). رجوع به شعوری ج ۱ شود. حسیب. (ترجمان القرآن) (مهذب الاسماء). کفیّ. (منتهی الارب). کافِ. (منتهی الارب). وفق. (منتهی الارب). کافی. (واژه های فرهنگستان)(۱) (رشیدی) (سروری). کافی و بس. (فرهنگ نظام). رجوع به بس شود : ای میر ترا گندم دشتی است بسنده با نغنغکی چند ترا من انبازم.ابوالعباس. اکنون بازگردید [اعراب] و بجای خویش شوید [گفتار یزدگرد] تا بفرمایم که شما را طعام دهند که بسنده بود مر شما را و هم از شما بر شما امیر کنم. (ترجمه طبری بلعمی). مرا شفاعت این پنج تن بسنده بود محمد و علی و فاطمه و حسین و حسن. غضایری رازی. ترا بسنده بود لالهء تو لاله مجوی بنفشهء تو، ترا بس بود بنفشه مچین.فرخی. اگر بنفشه فروشی همی بخواهم کرد مرا بنفشه بسنده است زلف آن سرهنگ. فرخی. گفتم بگنج(۲) و مملکتش پاسدار کیست گفتا مهابتش نه بسنده است پاسبان؟فرخی. بردار تو از روی زمین قیصر و خان را یک شاه بسنده بود این مایه جهان را. منوچهری. نه بسنده است مرین جرم و گنهکاری که مرا باز همی ساده دل انگاری.منوچهری. و اگر از این نوشتن گیرم سخت دراز شود و این موعظت بسنده است. (تاریخ بیهقی). اینک سرای تو، که بغزنین می بینید مرا گواه بسنده است. (تاریخ بیهقی). و حرارت معده اندرین گواریدن تنها بسنده نباشد لکن حرارت اندامهای دیگر که گرد معده نهاده آمده است اندر آن یاری دهند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). کفی بالموت واعظا؛ مرگ بسنده است که خلق را پند دهد. (کیمیای سعادت). بسنده نیست ببزم تو گر فلک سازد ز برگها دینار وز ابرها اثواب.مسعودسعد. خدایگانا گر برکشند حلم ترا سپهر و چرخ بسنده نباشدش پاسنگ. مسعودسعد. کسوت و فرش را بسنده بود روم و بغداد و بصره و ششتر.مسعودسعد. گفتا نگر تا بدین هیچ نگزینی که ترا بسنده باشدو هرگز سپری نگردد. (مجمل التواریخ والقصص). متوکل چندان نفقه کرد و کشتیهای علف فرستاد اندر دریا، که ایشانرا بسنده بود سه ماه. (مجمل التواریخ والقصص). هفت طواف کعبه را هفت تنان بسنده اند ما و سه پنج کعبتین داو به هفده آوری. خاقانی ||. تمام. (برهان). کامل. (ناظم الاطباء) : ای عجبی تا بوند ایشان زنده نایدشان مشتری تمام و بسنده.منوچهری ||. سزاوار. (برهان). سزاوار و شایسته. (ناظم الاطباء ||). راضی و خشنود : ولیدبن مغیره پیرتر بود ایشان را از پیکار بازداشت و گفت بر آن باشید که هرکه نخست بدین مزگت آید او را حاکم کنیم تا میان ما داوری کند و به داوری او بسنده باشیم. (ترجمه طبری بلعمی). پس چون مصطفی صلی الله علیه و سلم بنشست او را این قصه بگفتند و گفتند هر داوری که کنی ما بدان بسنده ایم و از حکم تو سر نتابیم. (ترجمه طبری بلعمی). - بسنده آمدن با کسی؛ برآمدن با او. مقابله کردن با وی. احساب. (تاج المصادر بیهقی) :چون فتح دانست که با آب بسنده

نیاید با آب بساخت. (منتخب قابوسنامه ص۳۲). - بسنده بودن با کسی؛ برابر بودن با وی در چیزی. مقابل بودن. برآمدن با کسی :نجاشی... سوگند خورد بخدای و عیسی و انجیل و چلیپا که خاموش نباشم تا خون ابرهه نریزم و پای بر خاک یمن ننهم و سپاه را گرد کرد، خبر به ابرهه شد دانست که با وی بسنده نباشد و آن سپاه حبشه دل با وی دارند و با ملک خویش جنگ نکنند. (ترجمهء طبری بلعمی). خالد [مخاعه را] گفت این دشنام که را میدهند؟ گفت مرا، و بدین کار صلح [با مسلمانان] بسنده نیند [پیروان مسیلمه پس از مرگ او]. (ترجمهء طبری بلعمی). چون بوجهل سپاه پیغامبر علیه السلام بدید بچشمش اندک آمد، گفت این قدر مردم با مردم من بسنده نباشند. (ترجمهء طبری بلعمی). چنین آمد و تو نخواهی چنین بسنده نه ای با جهان آفرین.ابوشکور. تو با آفرینش بسنده نه ای مشو تیز چون پرورنده نه ای.فردوسی. بسنده نباشی تو با لشکرش نه با چارهء جنگ و با کشورش.فردوسی. تو با او بسنده نباشی بجنگ چو او تیغ هندی بگیرد بچنگ.فردوسی. کفشگر در غصه می پیچید و روی رستگاری نمی دید که با روباه دزد بسنده نبود. (سندبادنامه ص۳۲۶). - بسنده داشتن به؛ قناعت کردن به: چرا بسنده ندارم بنعت زلف و رخت غزل سرایی بحر روان بلفظ دری.سوزنی (||. اِمص) اکتفا. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی). تقصر. (منتهی الارب). اقتصار. (تاج المصادر بیهقی). کفایت. (ترجمان القرآن). اقتصار کردن. (مجمل اللغهٔ). فروایستادن. (مجمل اللغهٔ). قناعت کردن. بس کردن. قانع شدن. (۱) - ۲) .Suffisant) - ن ل: بگرد.

بسنده کار.

[بَ سَ دَ / دِ] (ص مرکب)راضی شده و خشنودشده. (ناظم الاطباء). حَسیب. (السامی فی الاسامی) (مهذب الاسماء ||). کافی. (محمدبن عمر ||). قانع : کس جاه او نجوید و هرکو بزرگتر دارد بجاه خدمت او دل بسنده کار(۱).فرخی. اگر خواهی بی رنج توانگر باشی بسنده کار باش. (منسوب به نوشیروان، از فارسنامه). (۱) - ن ل: دلپسند کار.

بسنده کاری.

[بَ سَ دَ / دِ] (حامص مرکب) رضایت و خشنودی. (ناظم الاطباء ||). قناعت : وان علم است و شجاعت و پاکیزگی و رادی و راستی و امانت و بسنده کاری... (ابویعقوب سجستانی).

بسنده کردن.

[بَ سَ دَ کَ دَ] (مص مرکب) راضی و خشنود شدن. (ناظم الاطباء: بسنده). خرسند بودن : من بمدح و دعا زدستم چنگ گر بسنده کنی بمدح و دعا.فرخی ||. قناعت کردن. اکتفا کردن : بهرام گفت این تاج میان دو شیر گرسنه بنهید اگر او بیاید و این تاج برگیرد او بملک حق تر است و من بازگردم و اگر من بیایم و برگیرم من به ملک حق تر باشم همه بسخن و گفتار او فروماندند و متحیر شدند بر آنچه او گفت بسنده کردند و بپراکندند. (ترجمه طبری بلعمی). بسنده کند زین جهان مرز خویش بداند مگر مایه و ارز خویش.فردوسی. بگفتار دختر بسنده نکرد به بهرام گفت ای سوار نبرد.فردوسی. بسنده کنم زین جهان گوشه ای بکوشش فراز آورم توشه ای.فردوسی. این مقدار بسنده کردیم تا کتاب دراز نگردد. (تاریخ سیستان). ما بخطبه ای بسنده کرده ایم که ما از اهل بیت مصطفی ایم و تو قوت دین او کنی. (تاریخ سیستان). بسنده نکردم به تبکوب خویش بر آن شدم کز منش سیر بیش. خجستهء سرخسی. از چندان باغهای خرم و بناهای جانفزا بچهار پنج گز زمین بسنده کرد. (تاریخ بیهقی). غرض ز مشک نسیم است و رنگ نیست غرض تو رنگ آن چه کنی زان بسنده کن به نسیم. ازرقی. در ملک تو بسنده نکردند بندگی نمرود پشه خورده و فرعون پیش لنگ. سوزنی. گفت این دختران را باین پسران خویش دادم هر یکی را ده هزار دینار کاوین کردم تو بدین بسنده کردی؟

گفت کردم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). و چون بخارا را و سمرقند بگرفت [چنگیزخان] از کشش و غارت به یک نوبت بسنده کرد. (جهانگشای جوینی). اکنون ای مؤمن صدیق بر حلال بسنده کن فخذ ما آتیتک و کن من الشاکرین. (کتاب المعارف). حق تعالی ترا بدعای درویشان دو پسر دهد و باین دو پسر بسنده کن. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص۱۲۳). فضل برمکی گفت ای شیخ بسنده کن که امیرالمؤمنین را کشتی. (دولتشاه، ترجمهء شیخ کجج تبریزی ||). برگزیدن : یک دوست بسنده کن که یک دل داری گر مذهب عاشقان عاقل داری. (از کلیله و دمنه).

بسنک.

[بَ سُ] (اِخ) نام کوهی. گویند آن کوه مسکن کبوترانی است که میخوانند و بیان میکنند مقاصد مردم را. (ناظم الاطباء).

بسنک.

[بَ سَ] (اِ)(۱) دارویی است که آن را اکلیل الملک خوانند. (برهان). بمعنی بسک است. (جهانگیری) (از فرهنگ نظام) (از انجمن آرا) (آنندراج). اکلیل الملک. (ناظم الاطباء). اسپرک و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۵و ۲۱۶ شود ||. آنچه خرما بر او باشد. (برهان). درخت خرمابن و نخل. (ناظم الاطباء ||). اسب رام شده. (ناظم الاطباء). (۱) - ناظم الاطباء بکسر باء آورده است.

بسنگ.

[بَ سَ] (اِخ) منتخب کتاب انجیل. (ناظم الاطباء).

بسنگ آمدن.

[بِ سَ مَ دَ] (مص مرکب)سست و ضعیف شدن. (ناظم الاطباء). - بسنگ آمدن پا و سنگ آمدن؛ کنایه از زخمی شدن پا باشد. (از آنندراج).

بسنگک.

[بَ سَ گَ] (اِ) ژاله بود و آن را تگرک نیز گویند. (اوبهی)(۱). (۱) - در فیشی بسنگل بمعنی فوق آمده است.

بسنو.

[بُ] (اِ) آرام یافتن بچیزی و انس گرفتن با کسی بلکه وجود او بسبب وجود چیز دیگری باشد چنانچه بعضی موحدان میگویند که وجود عالم پرتو وجود باریتعالی است، او بذاته وجود ندارد. (مؤید الفضلاء). رجوع به بسو شود.

بسنوقه.

[بُ قَ] (ع اِ) بستوقه. خابیه. رجوع به بستوقه شود.

بسنوی.

[بُ نَ] (ص نسبی) منسوب به بُسنَه. رجوع به بسنه شود.

بسنه.

[بُ نَ / نِ] (اِخ) بسنی. رجوع به بسنی شود.

بسنه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) اسب سرکش و رام نشده. (ناظم الاطباء ||). گاو جوان. (ناظم الاطباء ||). کره اسب. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵).

بسنه سرای.

[بُ نَ / نِ سَ] (اِخ) شهر پایتخت بسنی. (ناظم الاطباء).

بسنی.

[بُ] (اِخ)(۱) یکی از جمهوریهای متحد یوگسلاویست با ۵۲۰۰۰ متر مربع وسعت و ۳۱۰۱۰۰۰ تن جمعیت اسلاو. پایتخت آن بسنه سرای یا سراژوو(۲) میباشد. این شهر با معاهدهء برلن سال ۱۸۷۸ م. جزو عثمانی بود و سپس بوسیلهء اتریش و هنگری اشغال و منضم بدان کشور گردید. در سال ۱۹۱۸م. مستقل و با صربستان متحد شد و حکومت صرب، کروات و اسلاون(۳)«یوگوسلاوی» را تشکیل داد. (۱) - Bosnie et Herzegovine. (۲) - Sarajevo. (۳) - Serbo, Croate, Slovene.

بسو.

[ ] (اِخ) برسو. چمن زاری به حومهء اشرف. رجوع به ترجمهء سفرنامهء مازندران و استرآباد، رابینو، چ ۱۳۳۶ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص ۹۳ شود.

بسو.

[ ] (اِ) از رموز جداولی است که هندیان در حل زیجها بکار می برند. رجوع به ماللهند ص۸۶ س ۱۳ شود.

بسوا.

[ ] (اِخ) پسوا. نام شهری در پنجاه میلی ساحل جنوبی دریاچهء ارومیه. یاقوت این شهر را دیده و حمدالله مستوفی از باغستانهای پرمیوهء آن تمجید کرده است. رجوع به سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب شود.

بسوء.

[بَ] (ع مص) انس گرفتن و آرام یافتن. (منتهی الارب ||). خوگر شدن. (منتهی الارب). خو گرفتن ||. تهاون نمودن. (منتهی الارب ||). آتش گرفتن. (زوزنی). آتش کردن. (زوزنی (||). ص، اِ) آنکه دوشنده را رام باشد. (منتهی الارب). ناقه که دوشنده را رام باشد. (آنندراج). ماده شتری که مر دوشنده را رام باشد. (ناظم الاطباء).

بسوئه.

[بُ ءِ] (اِخ) ژاک بنین(۱). کشیش، فیلسوف، نویسنده و خطیب مذهبی فرانسوی متولد به دیژن(۲) (۱۶۲۷ - ۱۷۰۴م.). وی در سال ۱۶۶۰ م. زمان لوئی چهاردهم از زادگاه خویش به پاریس آمد. و مواعظ مذهبی بسیاری دربارهء مرگ و عزت نفس کم نظیر فقرا و خطابه های سوگواری در مرگ و در مراسم تشییع جنازهء بزرگانی چون هانریت دوفرانس(۳)، ملکهء انگلستان، دوشس اورلئان، شاهزاده کنده(۴)، میشل لوتولیه(۵)، آن دوگونتزاگ(۶) در حضور رجال و اعیان دولت کلیسا ایراد کرد که هر یک از آنها شاهکارهای فن سخنوریست. فروغی چند قسمت از این خطابه ها را در آیین سخنوری به فارسی درآورده است. فضل و تقوی و استادی وی در سخنوری سبب شد که لوئی چهاردهم وی را برای تعلیم و تربیت ولیعهد خود برگزیند. وی بترتیب اسقف شهر کوندوم(۷)و در ۱۶۸۱ م. اسقف شهر «مو(۸)» گردید و عنوان خود «نابغهء مو» را از آنجا بدست آورد. وی با انتقاد از پرتستانها و مبارزه با فنلن(۹)سیاست مذهبی لوئی چهاردهم را در دست گرفت. رجوع به آیین سخنوری محمدعلی فروغی چ ۱۳۱۸ ه . ش. ج ۲ ص۱۱۴ به بعد شود. (۱) - - (۴) Bossuet (Jacques - Benigne). (۲) - Dijon, (۳) - Henriette de France. Conde. (۵) - Michel le Tellier. (۶) - Anne de Gonzague. (۷) - Condom. (۸) - Meaux. (۹) - Fenelon.

بسوت.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان باهو کلات بخش دشتیاری شهرستان چاه بهار با دویست تن سکنه. آب آن از باران و محصول آنجا جو، لبنیات و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بسوته.

[بَ / بُ تَ] (اِ) بوته. زلف را گویند. (برهان) (رشیدی) (سروری). زلف بود. (لغت فرس اسدی) (حاشیهء فرهنگ اسدی نسخهء خطی نخجوانی). زلف که موی مرتب سر باشد. (از فرهنگ نظام). زلف و گیسو. (از ناظم الاطباء). مویی از سر که مردم پس و پیش گوش دسته کنند به معنی زلف آورده اند. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به بوته و شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵ شود ||. بپارسی دری بمعنی بسوخته است که آن را سوخته نیز گویند و سوته نیز مخفف سوخته است(۱). شاعر مازندرانی که او را براتی حوالهء بسوته کرده بودند و سوخته و وصول نشده بود این بیت را به تجنیس بلغت دری تبری گفته : بنوشت برات ما بسوته آنجا که برات ما بسوته. (انجمن آرا و آنندراج). باباطاهر همدانی گفته : بوره سوته دلان گرد هم آییم سخن واهم کریم غم وانماییم ترازو آوریم غم ها بسنجیم هر آن سوته تریم وزنین تر آییم. (از انجمن آرا) (از آنندراج). (۱) - در لهجهء لری و بعضی لهجه ها سوته آید.

بسوته.

[بَ / بُ تَ] (اِخ) نام دهی است به مازندران. (انجمن آرا) (از آنندراج).

بسوختن.

[بِ تَ] (مص) محترق شدن. سوختن ||. سوزانیدن. محترق ساختن. رجوع به سوختن شود.

بسودن.

[بِ دَ] (مص) پسودن. دست زدن و لمس کردن. (فرهنگ نظام). لمس. (ترجمان القرآن). مَسّ. (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی). بزمین وادوسیدن. (تاج المصادر بیهقی). مسح. (بحر الجواهر) (دهار). استلام. (تاج المصادر بیهقی). جسّ. (تاج المصادر بیهقی). اجتساس. (تاج المصادر بیهقی). دست نهادن و لمس کردن و سودن و مالیدن. (ناظم الاطباء). دست زدن. تمجیدن. مجیدن. ساییده کردن. مالیدن. مالش دادن. برماسیدن. بپسودن. برمچیدن. پرماسیدن. بپسودن. سودن. بساییدن. پرواسیدن. ساییدن. پساویدن. ملامسه کردن. دست مالیدن. دست سودن. پسودن و رجوع به سودن و پسودن و شعوری ج ۱ ورق ۲۱۹ شود : کمندی بر آن کنگره دربست گره زد برو چند و ببسود دست.فردوسی. جوانان به آواز گفتند زود عنان در رکابت بباید بسود.فردوسی. بگاه بسودن [جهان] چو مارست نرم ولیکن گه زهر دادنش گرم.فردوسی. جسم آن چیز است که یافته شود به بسودن. (التفهیم). و بر نقطه های فلک البروج همی گذرند (مدارها) برخی به بریدن و برخی به بسودن. (التفهیم). مردمان آهن بسیار بسودند ولیک نبود دود لطیف و خنک و ترّ و مطیر. ناصرخسرو. لیکن از نامه همه نغز بخواننده رسد ورچه ببساودش از دست دبیر و نه دبیر. ناصرخسرو. گر تو نخواهی که زیر پای بسایدت دست نبایدت با زمانه بسودن.ناصرخسرو. بعد از روزگار و بسودن مشرکان و زنان ناپاک [حجرالاسود] سیاه گشت. (مجمل التواریخ والقصص). گهی به مرکب پوینده قعر بحر شکافت گهی برایت بررفته اوج چرخ بسود. مسعودسعد. لعل ترا شبی ببسودم من و هنوز می لیسم از حلاوت آن گربه وار دست. کمال اسماعیل (از فرهنگ نظام و سروری خطی). - حس بسودن؛ حس لامسه : و حس ظاهر پنج است.. و حس بسودن و آن را به تازی لمس گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). طبیبان میگویند که معدن حس دماغست لکن حس دیدن و شنیدن و چشیدن و بسودن هر یک اندر اندامی دیگر پدید آمدست و درست این است. (ایضاً). - قوت بسودن، قوهء بسودن؛ قوهء لامسه. (فرهنگ فارسی معین ||). سوراخ کردن و سفتن ||. دور کردن ||. بر پشت زدن ||. باطل کردن ||. از دست افکندن ||. محو کردن ||. حرکت دادن ||. بلعیدن||. آمیختن. (ناظم الاطباء).

بسودنی.

[بَ / بِ دَ] (ص لیاقت)لمس کردنی. قابل و درخور لمس. ملموس.

بسوده.

[بَ / بِ دَ / دِ] (ن مف) بسفته. سفته. بمعنی دست زده و مالیده و لمس و لامسه باشد. (برهان). دست زده شده. (شرفنامهء منیری) (مؤید الفضلاء). بدست زده باشد. (لغت فرس اسدی). بدست زده و مالیده باشد. (اوبهی) (معیار جمالی). دست زده و دست ساییده. (فرهنگ خطی). لمس کرده شده و ساییده و دست نهاده شده. (ناظم الاطباء). بمعنی دست زده و لمس کرده و مالیده باشد. (سروری). لمس و لامسه. (مؤید الفضلاء). بمعنی دست زده و لمس کرده و مالیده و آن را بسفته و سفته نیز گویند و سوده و سفته تبدیل یکدیگرند و بمعنی ساییده نیز آمده است. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۵ و ۲۲۱ شود||. سوراخ کرده. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج)(۱) (اوبهی) (سروری) (فرهنگ نظام) (از مؤید الفضلاء). - نابسوده؛ دست نزده، لمس نکرده : نابسوده دو دست رنگین کرد ناچشیده بتارک اندر تاخت.رودکی. چشمم به وی افتاد برنهادم دل بر گهر سرخ نابسوده. خسروانی (از لغت فرس). (۱) - مؤلف انجمن آرا و بتقلید وی مؤلف آنندراج این شعر قطران را شاهد برای بسوده آورده اند: ز بسکه کشت عدو گوشه های تیغ بریخت ز بسکه بست عدو حلقه های قید بسود. در حالیکه شعر بمعنی سودن است.

بسودی.

[بَ] (اِ) برزگر. دهقان. حشم دار. این کلمه در فرهنگ ها و متون فارسی به نسودی تصحیف شده است. بسودی از ریشهء فشو(۱) اوستایی است بمعنی پرورانیدن چهارپایانست و مصراع فردوسی باید چنین ثبت و خوانده شود: «بسودی سه دیگر گره را شناس». (از مزدیسنا و تأثیر آن در ادبیات فارسی، معین چ ۱۳۲۶ ه . ش. ص۴۰۷). و رجوع به همین کتاب و همین صفحه شود. (۱) - Fshu.

بسور.

[بُ / بَ] (اِ) بسول. پشول. بشور. یشور. نفرین و دعای بد را گویند. (برهان) (از جهانگیری) (ناظم الاطباء). دعای بد باشد و آن را نفرین گویند. (سروری). دعای بد و نفرین. بسولیده و بسوریده، نفرین کرده، و بعضی بیای فارسی و شین معجمه گفته اند. (رشیدی). در برهان بمعنی نفرین و دعای بد آورده و بسوریده بمعنی نفرین کرده و با لام نیز بسولیده آمده و رشیدی بیای پارسی و شین معجمه نیز گفته است. در هرحال بسوریدن و بسولیدن مصدر آنست. (انجمن آرا) (آنندراج). نفرین که دعای بد در حق کسی باشد. (فرهنگ نظام).

بسور.

[بَ] (ع اِ) شیر که اسد باشد. (منتهی الارب) (آنندراج). شیر بیشه. (ناظم الاطباء). اسد به علت عبوس و قهر آن.

بسور.

[بَ] (ع ص) تیز و ترش و ترش رو و بداخم. (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - در اقرب الموارد صفت آن «باسر» آمده است.

بسور.

[بُ] (ع مص) شتابی کردن و بیش از وقت گرفتن ||. غلبه نمودن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). ترش رو گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (اقرب الموارد). روی ترش کردن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان تهذیب عادل بن علی ص۲۶).

بسور.

[ ] (اِخ) وادیی است که در جنوب یهودیه واقع شده و داود با چهارصد نفر از بستگان خود از آنجا عبور کرد. (سفر اول سموئیل ۹:۳۰ - ۲۱) و همان مکانی می باشد که آن را وادی شریع گویند. (قاموس کتاب مقدس).

بسورغان.

[ ] (اِ) رجوع به سیورغان. شیرقان. اشبورقان، شبورقان و جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی شود.

بسوریدن.

[بُ / بَ دَ](۱) (مص) بسولیدن. نفرین و دعای بد کردن باشد. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). نفرین کردن. نفرین کنانیدن. (شرفنامهء منیری). نفرین کردن. (فرهنگ نظام) (مؤید الفضلاء) (سروری: بسوریدن). بد خواستن. لعنت کردن. رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶ و بسولیدن و بشوریدن شود. (۱) - سروری بفتح باء ضبط کرده است.

بسوزانیدن.

[بِ دَ] (مص) رجوع به سوزانیدن شود.

بسوس.

[بَ] (ع ص، اِ) شتر ماده ای که بی گفتن کلمهء بس بس دوشیدن ندهد. (ناظم الاطباء) (از آنندراج). ناقه ای که بی ابساس دوشیدن ندهد. (منتهی الارب). اشتری که شیر ندهد بی نواختن. (مهذب الاسماء).

بسوس.

[بَ] (اِخ) بنت منقذالتمیمیهٔ نام افسانه ای زنی شوم که شوهرش را سه دعای مستجاب بخشیدند. او گفت دعایی کن تا مرا حق تعالی خوبروتر از زنان بنی اسرائیل گرداند. مرد دعا کرد و تیر دعای او به هدف اجابت رسید. زن از وی برگشته ارادهء گناه و سیآت کرد. آنگاه مرد دعای بد کرد تا زن به سگ مادهء بسیارآواز مسخ گردید. پسران شکایت پیش پدر آوردند که مردم ما را عیب میکنند دعایی کن تا الله تعالی او را بحالت اصلی بازگرداند. مرد باز دعا کرد و هر سه دعای او بشومی آن زن بباد رفت و از اینجاست که گویند: اشأم من البسوس. نام زنی است از بنی اسرائیل که سه دعای مستجاب شوهرش را ضایع و باطل کرد و در شآمت و حماقت ضرب المثل گشت. (فرهنگ نظام). نام زنی است از بنی اسرائیل که شوهرش را سه دعا مستجاب شده بود و بشئومت و حماقت آن زن هر سه دعای او بی موقع ضایع و هدر شد. (آنندراج). رجوع به مادهء بعد شود.

بسوس.

[بَ] (اِخ) نام زنی از عرب که بواسطهء او جنگ عظیم میان دو قبیله واقع شد از این جهت در شآمت ضرب المثل گشت و گویند: هذا اشأم من حرب بسوس. (فرهنگ نظام) (آنندراج). هی خالهٔ جَساس بن مرهٔ الشیبانی کانت لها ناقهٔ یقال لها سراب فراها کلیب وائل فی خماه و قد کسرت بیض طیر کان قد اجاره فرمی ضرعها بسهم فوثب جساس علی کلیب فقتله فهاجت حرب بکر و تغلب ابنی ابی وائل بسببها اربعین سنهٔ حتی ضربت بها المثل فی الشوم و بها مسمی حرب البسوس. (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۳ ص ۱۰و ج ۶ صص۶۹ - ۷۰ و مجمع الامثال میدانی ص۳۲۵ و مادهء قبل شود.

بسوس.

[بَ] (اِخ) (حرب ال ...) یکی از جنگهای معروف عرب. رجوع به مادهء قبل شود.

بسوس.

[بَسْ س] (اِخ)(۱) والی باختر و سردار داریوش سوم در جنگ با اسکندر بود. وی از اقربای داریوش و فرمانده سپاه باختریها، سغدیها، و هندیهای مجاور باختر بود. این سردار خائن به دستیاری نبرزن(۲)سردار دیگر داریوش و برازاس والی رُخَج و سیستان عهد و پیمان بسته و نقشهء خائنانه ای را پی ریزی کرده بودند که داریوش را دستگیر کنند و اگر اسکندر آنها را تعقیب کرد برای جلب ملاطفت وی ولینعمت خود را باو سپارند و پاداش خیانت خود را دریافت دارند و اگر توانستند از دسترس اسکندر بدور مانند، ممالک داریوش را بین خود تقسیم کنند و بجنگ با اسکندر ادامه دهند. لذا چون شاهنشاه را در ده ملن(۳) تنها دیدند او را

بزنجیر کشیدند و خزانه و اثاثهء شاهی را غارت کردند و به راه افتادند. و برای اینکه شاه شناخته نشود ارابه اش را با پوستهای کثیف پوشاندند و اشخاص ناشناس را به گرداگرد او گماشتند. بسوس چون اسکندر و سپاهیانش را نزدیک دید بشاه تکلیف کرد که بر اسب نشیند و با آنها بگریزد و چون شاه پیشنهاد خائنان را نپذیرفت دو تن از غلامان وی را کشتند و اسبانش را زخمی ساختند و زخمهای مهلک بر وی وارد آوردند. پس از انجام دادن خیانت خود شاه را در حال نزع رها کردند و یکی بسوی باختر و دیگری بسوی گرگان گریختند. اسکندر زمانی بر بالین داریوش رسید که وی دیده از جهان فروبسته بود. اسکندر سردار خائن را بی پاداش نگذاشت بدین ترتیب که فرمان داد تا اعضای وی را به شاخه های چند درخت که به نیرو بهم نزدیک ساخته بودند بستند و آنها را ناگهان رها کردند، بدینسان هر شاخهء درختی عضوی از اعضای خائن را با خود برد. و بنا بروایتی وی را در همدان به دار آویختند. (از ایران باستان چ۱ ج ۲ ص۱۳۷۹ به بعد). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) -- (۲) .Bassus .Nabarzan. (۳) - Melon.

بسوسا.

[بَ] (اِخ) جایگاهی است نزدیک کوفه که مهران بروزگار فتوح بدانجا نزول کرد. (از معجم البلدان). و رجوع به ج۱ ص۱۸۲ همین کتاب شود.

بسوق.

[بَ] (ع اِ) گوسپند درازپستان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بسوق.

[بُ] (ع مص) بالیدن خرمابن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بالا رفتن شاخه های خرمابن و دراز شدن آنها. (از اقرب الموارد). دراز شدن درخت خرما. (زوزنی). دراز شدن خرمابن. (از ترجمان تهذیب عادل بن علی ص ۲۶) (تاج المصادر بیهقی): النخل باسقات لها طلع نضید. (قرآن ۵۰/۱۰ ||). بالا برآوردن. بالابرکشیدن. بلند شدن. (فرهنگ فارسی معین ||). افزون آمدن از کسی بفضل و جز آن. (تاج المصادر بیهقی). فایق شدن بر اصحاب خود. (آنندراج). فزونی یافتن کسی بر اصحاب خود. (ناظم الاطباء ||). ماهر شدن کسی. (ناظم الاطباء). مهارت یافتن کسی در علمش. (از اقرب الموارد).

بسول.

[بُ] (اِ) بسور. نفرین و دعای بد باشد. (از ناظم الاطباء) (رشیدی) (سروری). بمعنی بسور است. (جهانگیری) (آنندراج). رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۱۷ و بسور شود.

بسول.

[بُ] (ع مص) سخت گردیدن. (از اقرب الموارد ||). سخت دلیر شدن. (زوزنی). دلیر و شجاع گردیدن. (آنندراج ||). ترش روی گردیدن از خشم و یا از شجاعت. (ناظم الاطباء). زشت و ترشروی گردیدن از خشم یا شجاعت. (منتهی الارب ||). ترش و تند شدن شیر و نبیذ. (از منتهی الارب) (از آنندراج).

بسول.

[بَ] (ع ص، اِ) شجاع پهلوان. دلیر بطل. (از اقرب الموارد).

بسولیدن.

[بُ دَ] (مص) بسوریدن. بشولیدن. پشولیدن. نفرین کردن باشد. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از سروری). رجوع به بسوریدن، بشولیدن، پشولیدن و بسور شود.

بسولیده.

[بُ دَ / دِ] (ن مف) بسوریده. بشولیده. پشولیده. نفرین کرده. (رشیدی) (سروری: بسوریده).

بسومه.

[بَ مَ] (اِخ) ناحیه ای است میان موصل و شهریست که سنگ آسیا را از آنجا می آوردند. (از معجم البلدان).

بسون.

[بَ] (اِ) از اصطلاحات هیئت هندیان. رجوع به بس و ماللهند ص۱۴۵ س ۹ به بعد شود.

بسون.

[بُسْ س] (ع اِ) بسون الملوک. نوعی مشروب مسموم. دوای مایع مسموم برای حیوانات. (دزی ج ۱ ص۸۷).

بسونج ملک آغا.

[ ] (اِخ) نام یکی از خواتین و سراری امیرتیمور گورکان. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ جزء ۳ص ۵۴۲ شود.

بسونه.

[بَ نَ] (اِ)(۱) زلف را گویند. (جهانگیری). رجوع به بسوته شود. (۱) - ظاهراً تحریف و یا صورت و یا لهجه ای است از بسوته.

بسوه.

[بِ] (هندی، اِ) لفظ هندیست بمعنی بستم. حصهء هر چیز عموماً و بمعنی بستم حصه بیگه در پیمایش زمین زراعت خصوصاً (غیاث). لفظ هند بمعنی بستم حصهء بیگه در پیمایش زراعت خصوصاً. (آنندراج).

بسوی.

[بِ یِ] (حرف اضافهء مرکب)(۱)بسمت و بطرف و بمقابل. (ناظم الاطباء) : و مَکاریان آن بارها را بسوی خانهء خود بردن اولی تر دیدند. (کلیله و دمنه). طلب دنیا بر وجه احسن کنید که هرکه از شما ساختهء آن باشد که او را بسوی آن آفریده اند. (ترجمهء

مکارم الاخلاق خواجه). چون بنماز شوند نه سلام بسوی خدا کنند و نه بسوی عبادت خدا. (ایضاً). روباهی سگ می طلبید درو نرسید گفتند سخت بدویدی تا از سگ دور شدی گفت سگ بسوی مزدی میدوید که از غیر بستاند و من بجهت خود میدوم. (ایضاً ||). برای. بجهت : قول مشتمل بر زیادت از یک قول بسوی آن گفته اند تا معلوم باشد که قیاس بیرون این قولها که مقدماتست بر ترتیبی مخصوص چیزی دیگر نیست. (اساس الاقتباس چ ۱ ص۱۸۷). پس گفتند هیچ طعام داری؟ گفت بجز این بزک هیچ ندارم. او را بکشید تا بسوی شما چیزی سازم که بخورید... مرد خشم گرفت و گفت گوسفند مرا بسوی قومی که ایشان را نمی شناسی کشتی. (ترجمهء مکارم الاخلاق خواجه). بسوی دنیا عمل کن بقدر مقام درو و بسوی آخرت همچنین. (ایضاً). - بسوی خود؛ حرص و طمع نمودن بچیزی. (آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۱۲۲ شود. (۱) - از به + سوی.

بسوی.

[بَ وا] (اِخ) شهرکی است در اوایل آذربایجان میان اشنو و مراغه. یاقوت گوید آنجا را دیده ام و بیشتر مردم آن راهزنند. (از معجم البلدان).(۱) شهر کوچکی است هوای معتدل دارد و آبش از کوه سهند است و باغستان فراوان دارد. انگورش بی قیاس بود. غله و پنبه و میوه در او نیکو می آید و مردمش سفیدچهره اند و بر مذهب امام شافعی. ولایتش هشت پاره دیه است. حقوق دیوانیش بیست وسه هزار و ششصد دینارست. (نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ج ۳ ص۸۶ و ۸۷). و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۲۱۲ شود. (۱) - مؤلف مرآت البلدان حرامیه را خُرمیَّه خوانده و آرد اغلب سکنهء آن خرمیه اند یعنی معتقد به بابک خرمی.

بسهٔ.

[بَ / بِ س س سَ] (ع اِ) یکی بسّ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بسّ شود.

بسه.

[بَ سَ] (اِ)(۱) بسک. گیاهی است. که آن را اکلیل الملک خوانند. (برهان) (آنندراج) (مؤید الفضلاء). همان بس است. (شرفنامهء منیری). اکلیل الملک. (ناظم الاطباء). گیاهی است که آن را بسک خوانند و به عربی اکلیل الملک گویند. (سروری) (از فرهنگ نظام). و رجوع به بسک و شعوری ج ۱ شود. (۱) - بَسِه. (ناظم الاطباء).

بسهولت.

[بِ سُ لَ] (ق مرکب) بآسانی و بی دشواری. (ناظم الاطباء).

بسی.

[بَسْ سا] (اِخ) رجوع به بُسّ شود.

بسی.

[بَسْ س] (ص نسبی) منسوب به بَسّ که بطنی است از حمیر. (از لباب الانساب) (از سمعانی).

بسی.

[بَسْ س] (اِخ) ابوالحسن توبهٔ بن نمر بسی قاضی مصر بود. (از لباب الانساب).

بسی.

[بُ سَی ی] (اِخ) از جبال بنی نصر و جُمَد است. (از معجم البلدان).

بسی.

[ ] (اِخ) شهریست بترکستان. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۳ جزء ۳۰ ص۴۹، ۵۰، ۴۴۴ و ۵۳۱ شود.

بسی.

[بَ] (ق)(۱) بمعنی بسیار و زیادتی. (برهان). مزیدعلیه بس. (غیاث). بسیار و بس. (شرفنامهء منیری) (مؤید الفضلاء). بمعنی بسیاری و آن را بسا نیز گویند. (انجمن آرا). مرادف بسیار و از شان اوست که چنانکه در اول کلام آید، در آخر و اواسط کلام نیز درآید و بسی را بسا نیز گویند. (آنندراج). بسیاری. (فرهنگ نظام). بسیار و فراوان و کثیر و زیادتی. (ناظم الاطباء). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۹۹ شود. کثیری. فراوانی. زیاده. مقدار زیاد : پوپک دیدم بحوالی سرخس بانگگ بر برده به(۲) ابر اندرا چادرکی دیدم رنگین بر او رنگ بسی گونه بر آن چادرا.رودکی. دیدی(۳) تو ریژ و کام بدو اندرون بسی با ریدکان مطرب بودی بفر و زیب.رودکی. از فلک نحسها بسی بینند آنک باشد غنی، شود مفلاک.ابوشکور. بسی رنج بردم در این سال سی عجم زنده کردم بدین پارسی.فردوسی. بجستند فرزند شاهان بسی ندیدند از آن نامداران کسی.فردوسی. بسی خواستند از یلان زینهار بسی کشته شد در گه کارزار.فردوسی. از آن بنفشه که زیر دو زلف دوست دمید بسی نماند که بر لاله جای گردد تنگ. فرخی. حقا که بسی تازه تر و نوتر از آنید والاتر از آنید و نکوخوتر از آنید. منوچهری. تو ز آنچه بگفتند بسی بهتر بودی بر جان و روان پدرانت بفزودی.منوچهری. ژاژداری تو هستند بسی ژاژخران وین عجب نیست که یازند(۴) سوی ژاژ خران. عسجدی. گذشته بر او بر بسی کام و دام یکی تیزپایی و دانوش نام.عنصری. بسی خیمه ها کرده بود او درست مر این خیمه های مرا چاره جست.عنصری. از بسی گشتن بحال از حال شد یاقوت پاک بیشتر اصفر بباشد انگهی احمر شود. غضایری رازی. رهروی بود در آن راه درم یافت بسی چون توانگر شد گویی سخنش نادره شد. لبیبی (از تاریخ بیهقی). بسی رنج بر خاطرهای پاکیزهء خویش نهادند تا چنان الفتی... بپا شد. (تاریخ بیهقی). ز نومیدی بسی نومیدی آید. (ویس و رامین). بسی چاره ها سازی و داوری بری رنج تا گنج گردآوری.اسدی. نه سیر آید از گنج دانش کسی نه کم گردد ار زو ببخشی بسی.اسدی. اگر مردم اندک بدی گر بسی ابی باژ نگذشتی از وی کسی.اسدی. خواجه فرموش کرد آنچه کشید آب فرغولها بسی به دغول. اسدی (از لغت فرس). بسی خسرو نامور پیش از او شدستند زی ساری و ساریان. دیباجی (از کتاب شاعران بی دیوان چ مدبری). اندرین شهر بسی ناکس برخاسته اند همه خرطبع و همه احمق و بی دانش و دند. لبیبی. جز جفا با اهل دانش مر فلک را کار نیست زانکه نادان را بر دانا بسی مقدار نیست. ناصرخسرو. از بسی پر ملک گسترده زیر پای حاج حاج زیرپای فرش سندس الوان دیده اند. خاقانی. ز خلق ارچه آزار بینم بسی نخواهم که آزارد از من کسی.نظامی. خاک تو آمیختهء رنجهاست در دل این خاک بسی گنجهاست.نظامی. هر که عاشق نیست آن را خر شمر خر بسی باشد ز خر کمتر شمر. عطار (مصیبت نامه). هر که چیزی دوست دارد ذکر آن بسی کند. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). یحیی معاذ را اشتیاق شیخ بسی شد، برخاست و به زیارت او آمد. (ایضاً). مکن شادمانی به مرگ کسی که دهرت نماند پس از وی بسی. سعدی (بوستان). زنده است نام فرخ نوشیروان بعدل گرچه بسی گذشت که نوشیروان نماند. سعدی. صبحدم مرغ چمن با گل

نوخاسته گفت ناز کم کن که در این باغ بسی چون تو شکفت. حافظ. - امثال: بسی باشد سیه را نام کافور. ابوالفرج رونی (از امثال و حکم دهخدا). بسی برنیاید که بنیاد خود بکند آنکه بنهاد بنیاد بد. (تاریخ گزیده، از امثال و حکم دهخدا). بسی بهتر سوی دانا ز مرد ژاژخا ابکم. ناصرخسرو (از امثال و حکم دهخدا). بسی جای زشتی به از نیکوییست. اسدی (از امثال و حکم دهخدا). بسی چاره ها سازی و داوری بری رنج تا گنج گرد آوری. سرانجام بینی شده باد رنج بتو رنج مانده به بدخواه گنج. اسدی (از امثال و حکم دهخدا). بسی خویش و پیوند تو زیر خاک همی بینی از پیش و نایدت باک به دیگر بزرگان نگر تا چه کرد برآرد همان از تو یک روز گرد. اسدی (از امثال و حکم دهخدا). بسی شاه غافل ببازی نشست که دولت ببازی برفتش ز دست بسی گرد آمیغ خوبان مگرد که تن را کند سست و رخساره زرد. اسدی (از امثال و حکم دهخدا). بسی فربه نماید آنکه دارد نمای فربهی از نوع آماس. سنایی (از امثال و حکم دهخدا). بسی تیر و دیماه و اردیبهشت بیاید که ما خاک باشیم و خشت. سعدی (از امثال و حکم دهخدا). بسی دست بردیم بالای دست بر این در کلیدی نیامد بدست کجا دانه داند به خشخاش در که چون میدهد کشت خشخاش بر. امیرخسرو (از امثال و حکم دهخدا). بسی خرد و کوچک که چرخ بزرگ بپروردش از بهر کاری سترگ. حضرت ادیب (از امثال و حکم دهخدا). بسی نو که خرجش کهن کرد و سود گهی دیر سود و گهی سود زود. حضرت ادیب (از امثال و حکم دهخدا ||). چندین بار. (ناظم الاطباء). (۱) - گاه قید زمان و گاه قید عدد باشد. (۲) - ن ل: بر. (۳) - ن ل: بودی. (۴) - ن ل: تازند.

بسیا.

[بَ] (اِ) شراب انگور را گویند بلغت زند و پازند. (برهان) (از هفت قلزم) (انجمن آرا) (آنندراج). بلغت زند شراب انگور و خمر. (ناظم الاطباء). هزوارش، بسی یا(۱)پهلوی باتک(۲)، باده «یونکر ۱۰۳» «یوستی بندهش ۸۸۰» (از حاشیه برهان چ معین). (۱) - B (a) sya. (۲) - Batak.

بسیار.

[بِ] (ق، ص) پهلوی وسیار(۱) مرکب از وس(۲). ساختمان کلمه واضح نیست. در پارسی باستان وسی دهار(۳) «بسیار گرفته، داشته» قیاس کنید با وسی کار(۴) پهلوی «نیبرگ ۲۳۶» و رجوع به اسفا ۱:۲ ص۱۹۲ شود. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). چندین و زیاد و متعدد و کثیر و فراوان و خیلی و بینهایت. (ناظم الاطباء). کثیر. (ترجمان القرآن). مرادف بسی است مقابل کم و اندک. (آنندراج). وافر. بسی. فراوان و متعدد و زیاد. (فرهنگ نظام). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۰۲ شود : کس فرستاد(۵) بسر اندر عیار مرا که مکن یاد بشعر اندر بسیار مرا.رودکی. رخم بگونهء خیری شده است از انده و غم دل از تفکر بسیار خیره گشت و دژم. خسروانی. وان مردگان در آن چهار دیوار بمانند سالیان بسیار. (ترجمهء تفسیر طبری). چو آب اندر شمر بسیار ماند زهومت گیرد از آرام بسیار.دقیقی. مر او را گهر داد و دینار داد گرانمایه یاقوت بسیار داد.فردوسی. مرا اختر خفته بیدار گشت به مغز اندر اندیشه بسیار گشت.فردوسی. چو آن پیکر پرنیان دید شاه دژم گشت و بسیار کردش نگاه.فردوسی. از خوردن بسیار شود مردم بیمار.فرخی. بسیار پیش همت تو اندک دشوار پیش قدرت تو آسان.فرخی. زین دست بدان دست بمیراث تو دادند از دهر بدان شه را این ملکت بسیار. منوچهری. دست بر پر زد و بر سر زد و بر جبهت گفت بسیاری لاحول و لاقوت.منوچهری. زهدانکتان بچهء بسیار گرفته.منوچهری. احمدبن الحسن... به بلخ آمد با خوبی بسیار و نواخت. (تاریخ بیهقی). حاجب غازی... در آن نواحی... بسیار لشکر بگردانیده و فراز آورده. (تاریخ بیهقی). ما بسیار نصحیت کردیم و گفتیم... فرزندان و حشم بسیار دارد. (تاریخ بیهقی). و هرگه که از حدیثی بحدیث دیگر روم بسیار بگویم ولیکن گفته اند بسیاردان بسیارگوی باشد. (قابوسنامه). بسیار گفتن دوم

بیخردیست. (قابوسنامه). یکی ز ما و هزار از شما اگرچه شما چو مار و مورچه بسیار و ما نه بسیاریم. ناصرخسرو. گرچه بسیار بود زشت، همان زشت است زشت هرگز نشود خوب به بسیاری. ناصرخسرو. تا جاماسب برفت و به بسیار شفاعت اسفندیار بیامد. (مجمل التواریخ والقصص). و مالی بسیار در آن وجه نفقه کرد. (کلیله و دمنه). و بر گناه اندک عقوبت بسیار فرماید. (کلیله و دمنه). سخن بلیغ با معانی بسیار از زبان مرغان و بهایم و وحوش جمع کردند. (کلیله و دمنه). تا ترا حلقهء انگشتریی بود دهان به نگین کردی از آن زمرد بسیاربها. مختاری. اندک شمر ار دوست تو را هست هزار ور دشمن تو یکی است بسیارشمار.یوسفی. حرف عین را از بسیار گونه نبشته اند. (راحة الصدور راوندی). - بسیارآب؛ پرآب: شراب هیچکارهء بسیارآب. (منتهی الارب). چاه بسیارآب. مَهو؛ شیر بسیارآب. (السامی فی الاسامی) : و از آن [از انگور] دو نوع است... یکی پرنیان دوم کلنجری، تنک پوست، خردتکس، بسیارآب. (چهارمقالهء نظامی عروضی). و این هر دو دیه را کاریزیست بسیارآب... (تاریخ قم ص ۶۸). - بسیاربر؛ بارآور و مثمر. (ناظم الاطباء). - بسیار بودن؛ متعدد و بیشمار بودن. (ناظم الاطباء) : زبان سوسن گفتم سخن نگوید؟ گفت ثنای خسرو بسیاربخش کم پندار. عمادی (از سندبادنامه ص۱۲۶). بسیار دردمندی بود که به تندرستی رساند. (منسوب به اردشیربابکان، نقل از مرزبان نامه). بسیار خون ریختن بود که از بسیار خون ریختن بازدارد. (منسوب به اردشیربابکان، از مرزبان نامه). از بسیار اندکی و از هزاران یکی بیش نیست. (جهانگشای جوینی). به عذر از پی مرد بشتافتند بجستند بسیار و کم یافتند.سعدی (بوستان). سعدیا بسیار گفتن عمر ضایع کردن است وقت عذر آوردنست استغفراللهالعظیم. سعدی (غزلیات). بزرگان پس رفته نشتافتند که بسیار جستند و کم یافتند.امیرخسرو. دارم آن سر که سری در قدمت اندازم وین خیالی است که اندر سر بسیارانست. سلمان (از فرهنگ نظام). بسوی کعبه راه بسیار است.قاآنی ||. پُر عدّه : و آنجا خطبه بر انجمن بسیار و انبوه مسلمانان... یاد کرد. (مجمل التواریخ والقصص ||). طویل. (فرهنگ نظام) : ... سرایت آباد و زندگانی بسیار. (از آفرین موبد موبدان از نوروزنامه ||). کثرت مقابل یگانگی و وحدت ||. تعدد. (ناظم الاطباء ||). درازی زمان و مدت و فاصله. (ناظم الاطباء). -بسیاربهر؛ آنکه نصیب کامل داشته باشد از چیزی مرادف، شادبهر. (آنندراج) : انوشه منش باد دارای دهر ز نوشین جهان باد بسیاربهر.نظامی. - بسیارپادشایی؛ آکنده از ممالک. با سلطنت های بسیار : و این [هندوستان]ناحیتی است بسیارنعمت و آبادان و بسیارپادشایی. (حدود العالم). - بسیارپهلو؛ کثیرالاضلاع. (التفهیم چ اول ص ۲۶). - بسیارتر؛ بیشتر. فراوان تر : بمن بود شاهی سزاوارتر که دارم هنر از تو بسیارتر. اسدی (گرشاسب نامه). و سبب بسیاری نمک در بول کودکان نه از آنست که اجزاء ارض در بول ایشان بسیارتر است لیکن آنست که حرارت در بول ایشان بسیارتر است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و دهانهء مثانه ایشان تنگ تر بود و تیرگی بول را بسیارتر بازدارد. (ایضاً). - بسیارتک؛ نیک رونده: اسب بسیارتک. - بسیارتوش؛ پرزور. پرقوت. پرتوان : از آن نامداران بسیارتوش یکی بود بینادل و تیزهوش.فردوسی. - بسیارحیا؛ شرمگین : و جوانی بس عاقل و نیکخواه و بسیارحیا و از اهل ثروت و املاک بود. (تاریخ قم ص۲۲۶). - بسیارخسب؛ بسیارخسپ. آنکه بسیار خسبد. (آنندراج). خواب آلود. (ناظم الاطباء) : فرشته صفت مردم هوشیار نه بسیارخسب است و بسیارخوار. سعدی (صاحبیه ||). - سست و کاهل. (آنندراج). سست و مایل بخواب. (ناظم الاطباء). و رجوع به بسیار خواب شود. - بسیارخواب؛ بسیارخسپ. آنکه بسیار خوابد : و متکبر و خشک خوی و جلد باشند و صناعتها خوب کنند و بسیارخواب نباشند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). در حال با حق مناجات کرد گفت بارخدایا پناه میگیرم از چشم بسیارخواب و از شکم بسیارخوار. (تذکرة الاولیاء عطار). - بسیارخوار، بسیار خواره؛ بسیار خورنده. (فرهنگ نظام). پرخوار و سفره پرداز و لتنبان و لتنبار و معده انبار و کاسه پرداز و شکم پرست و شکم پرور و شکم بنده و گرانخوار از مترادفات آنست و به عربی آن را اکال خوانند. (آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۶۳ شود. پرخوار. (ناظم الاطباء). شکم خواره : بدو گفت بهمن که خسرونژاد سخن گوی و بسیارخواره مباد.فردوسی. نه گوهر همی کم شود در شمار نه سیر آید آن مرغ بسیارخوار. اسدی (گرشاسب نامه). نگه دار اندر زیان آن خویش چنان کت بگفته است بسیارخوار. ناصرخسرو. اندکی زو عزیز و تندار است باز بسیارخوار از او

خوارست.سنایی. نه بسیار کین، نه بسیار خوار کز آن سستی آید وزین ناگوار.نظامی. همیشه لب مرد بسیارخوار در آروغ بد باشد از ناگوار.نظامی. نه بسیارخواریم چون گاو و خر نه لب نیز بربسته از خشک و تر.نظامی. دیر یابد صوفی آز، از روزگار زان سبب صوفی بود بسیارخوار.مولوی. عصای کلیم اند بسیارخوار بظاهر نمایند زرد و نزار.سعدی (بوستان). حکیمی... گفت... آن یکی بسیارخوار بودست طاقت بینوایی نداشت بسختی هلاک شد. (گلستان). مکن رحم بر مرد بسیارخوار که بسیارخوارست بسیارخوار.(گلستان). بسیارخوار لاغر باشد. (امثال و حکم دهخدا ||). - نیز بمعنی بسیار ذلیل و خوار می باشد. شیخ شیراز بهر دو معنی گفته : که بسیارخوارست بسیارخوار. (از آنندراج). - بسیارخواره؛ رجوع به بسیارخوار شود. - بسیارخواسته؛ سخت غنی. متمول : و مردمانی [قوم مجفری] بسیارخواسته اند و سفله. (حدود العالم). - بسیارخوری؛ بسیارخواری : عقل ز بسیارخوری کم شود دل چو سپرغم، سپر غم شود.نظامی. رجوع به بسیارخواری شود. - بسیارخون؛ فراوان خون. پرخون : و آن زن که شیر او دهد... شیر او پاک و پسندیده باید و زن تندرست و بسیارخون. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - بسیاردان؛ آنکه بسیار چیز داند. (آنندراج). علامه. (دهار). گربز. (از حاشیهء فرهنگ اسدی نسخهء خطی نخجوانی). عالم. (ناظم الاطباء). علام. علیم : که بسیاردان بود و چیره زبان هشیوار و بینادل و بدگمان.فردوسی. بهر سو بشد موبدی کاردان سواری هشیوار و بسیاردان.فردوسی. هم از فیلسوفان بسیاردان سخنگوی و از مردم کاردان.فردوسی. و بسیاردان و کم گوی باشی، نه کم دان و بسیارگوی. (منتخب قابوس نامه ص۵۲). بسیاردان بسیارگوی باشد. (قابوسنامه، از امثال و حکم دهخدا). ز پیران کشتی یکی کاردان چنین گفت با شاه بسیاردان.نظامی. برآور سر مرد بسیاردان چنین گفت کای خسرو کاردان. سعدی (بوستان). بزرگی زبان آور و کاردان حکیمی سخنگوی و بسیاردان. سعدی (بوستان). زبان درکش ای مرد بسیاردان که فردا قلم نیست بر بی زبان. سعدی (بوستان). محمود مردیست داهی و بسیاردان. (آثار الوزراء عقیلی ||). - نوعی از انار نیز آمده است، که دان مخفف دانه می باشد. (آنندراج). قسمی از انار. (ناظم الاطباء). - بسیاردان تر؛ داناتر، عالم تر : هرچند غازی شراب نخوردی و هرگز نخورده بود و از وی گربزتر و بسیاردان تر مردم نتواند بود. (تاریخ بیهقی). - بسیار دانج؛ معرب بسیاردانه و آن ثمر درختی است بسیار مبهی. (منتهی الارب) (آنندراج). نوعی بقولات. (ناظم الاطباء). رجوع به بسیاردانه شود. - بسیاردانه؛ بسیاردانج. رجوع به بسیاردانج شود. - بسیاردانی؛ عالم بودن. بسیار دانستن : نکردندی الا ریاضتگران به بسیاردانی و اندک خوری.نظامی. - بسیاردخل؛ فراوان دخل. پردخل : لطف بسیاردخل اندک خرج کرده در هر دقیقه درجی درج. نظامی. - بسیاردرخت؛ انبوه از درخت: وادِ اشجر؛ رودبار بسیار درخت. (منتهی الارب). زمین بسیاردرخت. وادِ شجیر؛ رودبار بسیار درخت. (منتهی الارب) : و این [مجفری]ناحیتی است بسیاردرخت و با آبهای روان. (حدود العالم). - بسیار دورافتادن؛ فکر دور از کار و طلب متعذر کردن. (آنندراج) : کرده ام روی چو خورشید ترا نسبت به ماه مه کجا رویت کجا بسیار دور افتاده ام. سلطان ابراهیم (از آنندراج). فکر سامان دارم و از یار دور افتاده ام من کجا سامان کجا بسیار دور افتاده ام. غیوری رازی (از آنندراج). مانده ام از یار دور و ناصبور افتاده ام من کجا او از کجا بسیار دور افتاده ام. فارغی استرابادی (از آنندراج). - بسیاردوست؛ آنکه او را بسیار دوست دارد یا آنکه دوستان بسیار داشته باشد. (از آنندراج). کسی که دارای دوستان بسیار باشد و کسی که محبوب بسیاری از مردم بود. (ناظم الاطباء). بسیار دوست دارنده. (فرهنگ نظام) : فروتن باشید تا بسیاردوست باشید. (از قابوسنامه). - بسیاررو؛ بسیار رونده : هایل هیونی تیزدو اندک خور و بسیاررو از آهوان برده گرو در پویه و در تاختن. امیر معزی. - بسیارزاد؛ مُسِّن. (بحر الجواهر). بسیارعمر. پرعمر. - بسیارزای؛ ولود. حیوان یا زنی که فرزند بسیار زاید. - بسیارزر؛ دارای زر فراوان. پرطلا : و [سجلماسه] جایی است کم نعمت و بسیارزر. (حدود العالم). -بسیارزه؛ کثیرالنتاج: ماشیه؛ ستور بسیارزِه. (منتهی الارب). اِمشاء؛ با مواشی بسیارزه شدن. (منتهی الارب). امتشاء؛ با مواشی بسیارزه شدن. و رجوع به بسیارزای شود. - بسیارزیست؛ دراززندگانی. طویل العمر. آنکه عمر طولانی کند. رجوع به بسیارسال شود. - بسیارسال؛ طویل العمر، بسیارزیست. سخت پیر. دراززندگانی : فرود آمد از اسب مهراب و زال بزرگان که بودند بسیارسال.فردوسی. کرد ناگه گنبد

بسیارسال عمرخوار فخر آل گنبدی را بیجمال عمر، خوار. سنایی. به تدبیر پیران بسیارسال به دستوری اختر نیک فال.نظامی||. - سال های فراوان. در این شواهد صفت مقدم بر موصوف است نه صفت مرکب : اگر من زنم پند مردان دهم نه بسیار سال از برادر کهم.فردوسی. من این نامه فرخ گرفتم بفال همی رنج بردم به بسیار سال.فردوسی. - بسیارسخن؛ پرگوی. پرسخن. مکثار. پرچانه. پرروده. روده دراز. بسیارگوی: رجل هُذرِ؛ مرد بسیارسخن بیهوده گوی. (منتهی الارب). همذانی؛ مرد بسیارسخن. (منتهی الارب) : ای حجت بسیارسخن دفتر پیش آر وز نوک قلم درّ سخنهات فروبار. ناصرخسرو. - بسیارشاخ؛ درختی که شاخسار فراوان دارد : از ایوان گشتاسب تا پیش کاخ درختی گشن بیخ و بسیارشاخ.دقیقی. تو بخواب دیدی که درختی بسیارشاخ و سر اندر آسمان کشیده بودی. (مجمل التواریخ والقصص). - بسیار شدن؛ افزون شدن. (ناظم الاطباء). وفور. کثرت. (ترجمان القرآن). توافر. (دهار). - بسیارشیر؛ آنکه شیر فراوان دهد : چو شیران به اندک خوری خوی گیر که بددل بود گاو بسیارشیر.نظامی. - بسیارغله؛ زمینی که غله فراوان دهد :غرجستان، جایی بسیارغله و کشت و برز و آبادانست. (حدود العالم). - بسیارفضل؛ آنکه دانش فراوان دارد : بسیارفضل و اندک سال و لطیف خلق کان خرد محمد بن آصف الامام.سوزنی. - بسیارفن؛ ذوفنون. (آنندراج). دانای به بسیار از شعب علوم. ذوفنون. (ناظم الاطباء) : زین فروتر شاعران دعوی و زو معنی پدید وین حکیمان دگر یک فن و او بسیارفن. منوچهری. بترس از جوانان شمشیرزن حذر کن ز پیران بسیارفن.سعدی (بوستان ||). - کسی که بسیاری از راههای مکر و حیله را بداند. (ناظم الاطباء) : ز بیداد آن شوخ بسیارفن بود عقده ها در دلم جوش زن. وحید (از آنندراج)(۶). - بسیارقبیله؛ آنکه عشیره و تبار بسیار دارد. آن که خویشاوندان و بستگان فراوان دارد : بسیارقبیله و قرابات کارش همه خدمت و مراعات.نظامی. - بسیارکشت؛ فراوان کشت. پرحاصل. سرزمینی که در آن کشت و ورز فراوان کنند :رامن، شهرکیست کم مردم و بسیارکشت. (حدود العالم). لیشتر، شهرکیست با هوای درست و بسیارکشت و از وی بندق خیزد. (حدود العالم). اوهر، شهرکیست بر کوه نهاده و با آبهای بسیار، جایی بسیارکشت و مردمانی آهسته. (حدود العالم). - بسیار کردن؛ افزون و متعدد کردن. (ناظم الاطباء). تکثیر. (دهار). توفیر. تکثر. (منتهی الارب). - بسیار کشتن؛ اتخان. تقتیل. (ترجمان القرآن). تذبیح. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن). - بسیار گشتن؛ زیاده گردیدن. فراوان چرخ زدن. افزون حرکت کردن : ز جوی خورابه، چه کمتر بگوی چو(۷) بسیار گردد بیک باره اوی. عنصری (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۳۳۸). - بسیارکن؛ فعال. آنکه بسیار کار و کوشش کند : نه بسیارکن شو، نه بسیارخوار کز آن سستی آید. وزین ناگوار.نظامی. - بسیار گردانیدن؛ تکثیر. بسیار کردن. (ترجمان القرآن). - بسیارگفت؛ پرحرف. بسیارگوی. پرگو :گفت برو، ای آزادمرد بسیارگفت. (تاریخ بخارا). - بسیار گفتن؛ اطناب. (زوزنی). اهذار. (تاج المصادر بیهقی). اسهاب. (زوزنی). اکثار. (زوزنی). پرگوی : که بسیار گفتن نیاید بکار. فردوسی (از امثال و حکم دهخدا). بسیار گفتن دوم بیخردیست. (قابوسنامه از امثال و حکم دهخدا). سعدیا بسیار گفتن عمر ضایع کردنست وقت عذر آوردنست استغفراللهالعظیم. سعدی (طیبات). - بسیارگو؛ آنکه بسیار گوید و پرگو. (آنندراج). پرحرف و بسگو. (ناظم الاطباء). و رجوع به بسیارگوی شود : چون میزبان بسیارگو، به تک و پو مرا درنیافته عنان طلب برتافت. (مقامات حمیدی). سعدیا چندانکه خواهی گفت وصف روی یار حسن گل بیش از قیاس بلبل بسیارگوست. سعدی (طیبات). -امثال: اندک دان بسیارگوست. - بسیارگوش؛ کثیرالزوایا. (یادداشت مؤلف). - بسیارگوشت؛ فربه. فربی. چاق. سمین : شد بگرمابه درون استاد غوشت بود فربه و کلان بسیارگوشت.رودکی. - بسیارگوی؛ پرحرف و بسگوی. (ناظم الاطباء). پرگوی. پرسخن. ثرثره. در تداول عوام، پرحرف. پرروده. جروم. (منتهی الارب). قوام. (فرهنگ خطی بی نام). مکثار : بر انجمن مرد بسیارگوی بکاهد ز گفتار خویش آبروی.فردوسی. ایا فلسفه دان بسیارگوی نپویم براهی که گویی بپوی.فردوسی. دگر مرد بیکار بسیارگوی نماندش نزد کسی آبروی.فردوسی. من و نبید و بخانه درون سماع و رباب حسود بر در، و بسیارگوی بر سکّه. منوچهری. و بسیاردان و کم گوی باش، نه کم دان بسیارگوی. (منتخب قابوسنامه ص۵۲). تا نگویی چو شعر برخوانم کاین چه بسیارگوی کشخانیست. مسعودسعد. از آن بوالفضولان بسیارگوی وزان بوالحکیمان دیوانه خوی.نظامی. کسی کو چون منی را

عیبجوی است همین گوید که او بسیارگوی است.عطار. راز با مرد ساده دل و بسیارگوی و... مگوی. (مرزبان نامه). - بسیارلاف؛ آنکه لاف بسیار زند، لاف زن و گزافه گوی : سراسیمه گوید سخن بر گزاف چو طنبور بیمغز و بسیارلاف. سعدی (بوستان). - بسیارلای؛ تالاب یا نهر یا حوضی که گل و لای بسیار داشته باشد. پُرلوش: عین محرمد؛ چشمهء بسیارلای. (منتهی الارب). - بسیارمال؛ غنی. متمول. توانگر. باثروت :بازرگانی بود بسیارمال. (کلیله و دمنه). بازرگانی بسیارمال آمده است. (سندبادنامه ص۱۵۸). - بسیارمال شدن؛ دارای ثروت فراوان گشتن. ایراق. (تاج المصادر بیهقی). استمالهٔ. (منتهی الارب). اکنار. (منتهی الارب). - بسیارمایه؛ پرمایه، آنکه مایه و تجربه و دانش فراوان دارد : بخنده گفت جادوکیش دایه تو هستی در سخن بسیارمایه. (ویس و رامین). دگر باره زبان بگشاد دایه که بود اندر سخن بسیارمایه. (ویس و رامین). و رجوع به مایه شود. - بسیارمحاسن؛ آنکه ریش انبوه دارد : و متوکل مردی بود اسمر و نیکوچشم، نحیف تن، بسیارمحاسن، خفیف عارض. (مجمل التواریخ والقصص). و رجوع به محاسن شود. - بسیارمر؛ کثیر. بسیارعدد. پرشمار : ز دیبا و خز و ز یاقوت و زر ز گستردنیهای بسیارمر.فردوسی. بیامد چو شاهان که دارند فر سپاهی بیاورد بسیارمر.فردوسی. ببخشم ز هرگونه بسیارمر ز اسب و ز شمشیر و گرز و کمر.فردوسی. و رجوع به مر شود. - بسیارمردم؛ پرجمعیت، پرسکنه، انبوه :بارغر، شهریست آبادان و بسیارکشت و برز و بسیارمردم. (حدود العالم). [وچگل] ناحیتی است بسیارمردم. (حدود العالم). و این [ناحیت شام] ناحیتی است خرم و آبادان و بسیارمردم و خواسته. (حدود العالم). - بسیارمغز؛ دانا. پرشعور. در تداول عوام آدم باکله : زبان آوری بود بسیارمغز که او برگشادی سخنهای نغز.فردوسی. - بسیارموی؛ انسان یا جانوری که موی فراوان دارد. اَزَب. (منتهی الارب): علفوف؛ مرد درشت... بسیارموی. (منتهی الارب) :یزید مردی بود درازبالا و ضخیم و بسیارموی. (مجمل التواریخ والقصص). معاویهٔ بن یزید مردی بود به لون اسمر و بسیارموی. (مجمل التواریخ والقصص). - بسیارنعمت؛ پرحاصل. جایی که نعمت بسیار دارد : بدخشان شهریست بسیارنعمت. (حدود العالم). چاچ، ناحیتی است بزرگ و آبادان و مردمانی غازی پیشه و جنگ گر و توانگر و بسیارنعمت. (حدود العالم). [بلخ]جایی بسیارنعمت است و آبادان. (حدود العالم). موضعی خوش و فراخ بوم و بسیارنعمت از بهر ایشان اختیار کرده ام. (تاریخ قم ص ۲۵۰). - بسیارنقش؛ پرنقش. پرنگار : چیست این سقف بلند سادهء بسیارنقش زین معما هیچ دانا در جهان آگاه نیست. حافظ. - بسیار نیست و بسی نیست؛ بمعنی راه بسیار نیست. (آنندراج). و رجوع به بسی نیست شود. - بسیاروام؛ مقروض. و دارای وام بسیار. (ناظم الاطباء). -بسیارهنر؛ پرهنر. آنکه هنر(۸) فراوان دارد کسی که محاسن و نیکوییهای بسیار دارد : چون توان گفت که امروز چه کرد و چه نمود آن خداوند سخاپرور بسیارهنر.فرخی. - بسیارهوش؛ پرهوش. هوشمند : بگفت این سخن مرد بسیارهوش سپهدار خیره بدو داد گوش.فردوسی. تو ای مهربان باب بسیارهوش دو کتفم به درع سیاوش بپوش.فردوسی. برفتند گردان بسیارهوش پر از درد با ناله و با خروش.فردوسی. بحمدالله این شاه بسیارهوش که نازش خر است و نوازش فروش.نظامی. زنی کار دانست و بسیارهوش فلک را به نیرنگ پیچیده گوش.نظامی. (۱) - (۵) .Vasikar - (۴) .Vasi - dhara - (۳) .Vas - (۲) (Vasyar - ن ل: داد و پیغام. (۶) - صاحب آنندراج این شاهد را در ذیل معنی نخست آورده است. (۷) - ن ل: که. (۸) - هنر در اینجا ضد عیب است نه مرادف. «آر» فرانسوی.

بسیاران.

[بِ] (ص، اِ) جماعت. مردم. (آنندراج). جماعت مردمان و مردمان انبوه. (ناظم الاطباء). کسان بسیار : دارم آن سر که سری در قدمت اندازم وین خیالیست که اندر سر بسیاران است. سلمان (از آنندراج). بهر آنکه بسیاران خواسته اند که بنویسند داستانها که بدان خبیر بودیم. (دیاتسارون ص۶). و بسیاران در زایدن شادناک شوند. (ایضاً ص۸). و بسیاران از بنی اسرائیل پیش خدای خود بازگرداند. (ایضاً ص۸).

بسیاری.

[بِ] (حامص) بسیار و بمعنی درازی مجاز است. (آنندراج). کثرت و فراوانی و زیادتی. (ناظم الاطباء). وفور. فزونی. بیشی. برکت. انبوهی. فرط. عَمَم. (منتهی الارب). کثرت. (دانشنامهء علایی ص ۹۵). مقابل کمی و قلت. اضعّاف : از بسیاری که بوده اند [یعنی از کثرتی که داشتند، پَشگان] چنان شد که سپاه نمرود یکدیگر را نتوانستندی دیدن. (ترجمهء طبری بلعمی). سپه را ز بسیاری اندازه نیست بر این دشت یک مرد را کازه نیست. فردوسی. چون شهد و شکر عیشی از خوشی و شیرینی چون ریگ روان جیشی از پُری و بسیاری. منوچهری. از بسیاری آب به بست اندر نیارستند شد. (تاریخ سیستان). با جود کف راد تو آید گه عطا بسیاری سخاوت حاتم به اندکی.سوزنی. از بسیاری مراعات و اهتمام الیف و حلیف وی شد. (سندبادنامه ص۱۹۲). هزار آبله بر دل از این یک آبله است که گفت آنکه زو حدت نخاست بسیاری. رفیع الدین ابهری. از بسیاری دعای و زاری بنده همی شرم دارم. (گلستان). بسیاری دزدان از مسامحت شحنه باشد. (امثال و حکم دهخدا).

بسیان.

[بُ] (اِخ) اصمعی گوید بُس و بسیان دو کوه اند در سرزمین بنی جشم. رجوع به معجم البلدان شود.

بسیان.

[بُ] (اِخ) (یوم...) جایگاهی است که در آن جنگی بنی فزارهٔ را بر بنی جشم بن بکر بوده و درین باره شاعر گوید: و کم غاورت خیلی ببسیان منکم ارامل عقری او اسیرا مکفرا. (مجمع الامثال میدانی).

بسیبس.

[بُ سَ بِ] (اِ) بسیبسهٔ. در مغرب به بسیبس و نُوَیفَع معروف است و مردم بجایه (در اسپانیا) دانهء آن را کمون الجبل (زیره کوهی) نامند و آن را در طبخ و معالجات بکار برند. (از دزی ج ۱ ص۸۳). و رجوع به کمون و کمون الجبل و زیره شود.

بسیج.

[بَ / بِ] (اِمص)(۱) بسیچ. پسیچ. ساختگی کارها و کارسازیها و ساخته شدن و آماده گردیدن باشد خصوصاً ساختگی و کارسازی سفر. (برهان). ساختگی و آمادگی. (ناظم الاطباء). آماده شدن برای کار. (واژه های فرهنگستان ایران). بمعنی ساختگی و آماده شدن برای کاری خاصه سفر. (انجمن آرا) (آنندراج). آمادگی بود یعنی ساز کارها. (اوبهی). ساختن کاری باشد. (لغت فرس اسدی: پسیچ). ساختن کار. (مؤید الفضلاء). ساختگی و آمادگی. (رشیدی: بسیج).(۲) ساختگی و آماده شدن. (جهانگیری). آمادگی. (غیاث). ساختن کار. (مؤید الفضلاء). تهیه و کارسازی. (فرهنگ نظام). ساختن کاری باشد. (صحاح الفرس). گنهکار یزدان مباشید هیچ به پیری به آید برفتن بسیچ(۳).فردوسی. تدبیر ملک را و بسیج نبرد را برتر ز بهمنی و فزون از سکندری.فرخی. بکس راز مگشای در هر بسیچ بداندیش را خوار مشمار ایچ.اسدی. نه ما راست بر چارهء او بسیچ [دنیا] نه او راست از جان ما باک هیچ. اسدی (گرشاسب نامه). ندارند اسب اندر آن بوم هیچ نه کس داند اندر سواری بسیچ. اسدی (گرشاسب نامه). - بسیج آوردن، بسیچ آوردن؛ آماده گشتن : به بسیارخواری نیارم بسیچ که پرّی دهد ناف را پیچ پیچ.نظامی. - بسیج بودن؛ آماده بودن. ساز داشتن : نباشد مرا سوی ایران بسیچ تو از عهد بهرام گردن مپیچ.فردوسی. که او را نبینند خشنود هیچ همه در فزونیش باشد

بسیچ.فردوسی. - بسیچ خواستن؛ آمادگی خواستن. مهیا شدن. به مجاز، اجازه خواستن : چنان تند و خودکام گشتی که هیچ بکاری در، از من نخواهی بسیچ. (منسوب به فردوسی). - بسیچ داشتن؛ مجهز و آماده داشتن : سپه را چو داری به چیزی بسیچ رسانشان بزودی و مفزای هیچ. اسدی (گرشاسب نامه ||). - تدارک. ساز کار داشتن : داری ازین خوی مخالف بسیچ گرمی و صدجبه و سردی و هیچ.نظامی. - بسیج شدن، بسیچ شدن؛ آماده شدن : از آن پیش کاین کارها شد بسیچ نبد خوردنیها جز از میوه هیچ.فردوسی. کوهی از قیرپیچ پیچ شده به شکار افکنی بسیج شده.نظامی. - بسیج کردن؛ مهیا کردن، آماده کردن. به مجاز، مقدر کردن : نمانم که رستم برآساید ایچ همه جنگ را کرد باید بسیچ.فردوسی. برآرای کار و میاسای هیچ که من رزم را کرد خواهم بسیچ.فردوسی. کنون تا کنم کارها را بسیچ شما رزم ایران مجویید هیچ.فردوسی. ملک برفت و علامت بدان سپاه نمود بدان زمان که بسیج بهار کرد بهار(۴).فرخی. چو رایت منصور... بسیچ حضرت معمور کرد... (تاریخ بیهقی). همه بسیج رفتن کردند. (تاریخ بیهقی). همیشه کمان بر زه آورده باش بسیج کمین گاهها کرده باش. اسدی (گرشاسب نامه). کره تا در سرای بومره است تا به صد سال همچنان کره است گر کند کوسه سوی گور بسیچ جدّه جز نوخطش نخواهد هیچ.سنایی. و مصاف بیاراست و جنگ را بسیج کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی). چون امیر ناصرالدین از آن حال آگاه شد بسیج کارها کرده لشکر فراهم آورد. (ترجمهء تاریخ یمینی). ابوعلی و ابوسهل برفته اند لیکن ابونصر و ابوریحان و ابوالخیر بسیچ می کنند که پیش خدمت آیند. (چهارمقاله). به خیل و عدت و لشکر چه حاجت است او را که ملک گیری او را خدای کرد بسیج. (از معیار جمالی). - بسیج فرمودن؛ بسیج کردن : ز نزدش نجنبید گرشاسب هیچ نفرمود کس را به خونش بسیچ.اسدی. و رجوع به بسیج کردن شود. - دانش بسیج؛ آنکه دانش سازد و اندوزد : شه از گفت آن مرد دانش بسیج.نظامی. - گردش بسیچ؛ آمادهء گردش : ترازوی گردون گردش بسیچ نماند و نماند نسنجیده هیچ.(۵) نظامی (از سروری ||). قصد و اراده. (برهان). قصد و اراده و عزم و عزیمت. (ناظم الاطباء). عزیمت و اندیشه و قصد. (مؤید الفضلاء). قصد. (فرهنگ نظام) (جهانگیری). قصد و اراده و تیاری. (غیاث) (ارمغان آصفی). آهنگ. نیت. غرض. مراد. مقصود. کام. آرزو : بود بسیجم که درین یک دو ماه تازه کنم عهد زمین بوس شاه.نظامی. - بسیج آوردن؛ بسیج کردن. قصد کردن : سوی مخزن آوردم اول بسیچ که سستی نکردم در آن کار هیچ. نظامی (از ارمغان آصفی). - بسیج داشتن؛ قصد داشتن. نیت داشتن : بهر نیک و هر بد که دارد بسیچ نگیرد بیک سان برآرام هیچ.اسدی. خاقانی اگر بسیج رفتن داری در ره چو پیاده هفت مسکن داری فرزین نتوانی شدن ابریشم از آنک در راه بسی سپاه رهزن داری.خاقانی. رو که سوی راستی بسیج نداری مایه بجز طبع پیچ پیچ نداری.خاقانی. - بسیج کردن؛ عزیمت کردن. قصد کردن. آهنگ کردن : که از رای او سر نپیچم به هیچ باین آرزو کرد زی من بسیچ.فردوسی. فروجست رستم ببوسید تخت بسیج گذر کرد و بربست رخت.فردوسی. ببخشایش جانور کن بسیچ به ناجانور برمبخشای هیچ.نظامی. بسیج سخن گفتن(۶) آنگاه کن که دانی که در کار گیرد سخن.(گلستان ||). - به مجاز، ساز سفر مرگ کردن : که چندین ز تیمار و دردم مپیچ که روزی دو پیش از تو کردم بسیچ. سعدی (بوستان). - بسیج سفر کردن؛ قصد سفر کردن. تصمیم سفر گزیدن : بسیج سفر کردم اندر نفس بیابان گرفتم چو مرغ از قفس. سعدی (بوستان). - بسیج راه سفر کردن؛ آهنگ حرکت کردن. قصد سفر کردن : نماز شام چو کردم بسیج راه سفر درآمد از درم آن سروقد سیمین بر. انوری (از صحاح الفرس). - بسیج کنان؛ قصدکنان : کوهه بر کوهه پیچ پیچ کنان بر صعود فلک بسیچ کنان.نظامی. - بسیج گرفتن؛ قصد کردن : نگویم سخنهای بیهوده هیچ به بیهوده گفتن نگیرم بسیچ. (یوسف زلیخا (||). ا) ساز راه. (فرهنگ خطی). ساز و تدارک. ساز زندگی. ساز سفر. ساز کارها باشد. (معیار جمالی) (از فرهنگ سروری: بسیج) ساز. رخت سفر و اسباب و سامان. (ناظم الاطباء) : از آن پس بسیج شدن ساختند به یک هفته زان بار پرداختند. (یوسف و زلیخا).(۷) اگرچندشان زاب خیزد بسیج هوا چون نباشد نروینده هیچ. اسدی (گرشاسب نامه). یگانه فرستش بسیجی مساز که هست آنچه باید چو آید فراز. اسدی (گرشاسب نامه). زیرا که بترسد ز ره مسافر هرگه که بسیج سفر نباشد.ناصرخسرو. بگشاد خون ز چشم من آن یار سیم بر چون بر بسیج رفتن بستم همی کمر.

مسعودسعد. راه رو را بسیج ره شرطست ناقه راندن ز بیمگه شرطست.نظامی. سخن چون گفته شد گوینده برخاست بسیج راه کرد از هر دری راست.نظامی. ور منجم گویدت امروز هیچ آنچنان کاری مکن اندر بسیچ.مولوی ||. کنایه از مرگ : - روزگار بسیچ؛ زمان مرگ: چو گیتی ببخشی میاسای هیچ که آمد ترا روزگار بسیچ.فردوسی (||. نف) بمعنی اسم فاعل نیز آمده که سازگار کننده باشد. (سروری: بسیج). تهیه بیننده و آماده شونده و قصدکننده. (فرهنگ نظام (||). ن مف) ساخته و پرداخته و آماده شده. (شعوری ج ۱ ورق ۱۵۵: بسیج). مجهز و آماده : چراغیست(۸) مر تیره شب را بسیچ به بد تا توانی تو هرگز مپیچ.فردوسی. گفتگو بسیار گشت و خلق گیج در سر و پایان این چرخ بسیج.مولوی (||. فعل) امر بدین معنی هم آمده یعنی آماده شو و کارسازی کن. (برهان). بمعنی امر نیز آمده از بسیجیدن، یعنی آماده شو و کار ساز کن. (از انجمن آرا) (آنندراج). امر به ساز کار نیز آمده. (سروری: بسیج). تهیه کن و کار ساز و قصد کن. (فرهنگ نظام: بسیچ). رجوع به بسیچیدن و بسیجیدن شود ||. به مجاز، جنگ : تو خیره سری کار نادیده هیچ [گیو به پسرش] ندانی تو آیین رزم و بسیچ.فردوسی. نشاید(۹) درنگ اندرین کار هیچ که خام آید آسایش(۱۰) اندر بسیچ.فردوسی. چنین گفت کامشب مجنبید هیچ نه خواب و نه آسایش اندر بسیج.فردوسی ||. مبیلیزاسیون(۱۱)؛ یعنی آماده ساختن نیروی نظامی و تمام ساز و برگ سفر و جنگ. تجهیزات. (واژه های فرهنگستان ایران). تهیه و ساز جنگ. (شعوری ||). سلاح و ساز و جوشن. (ناظم الاطباء). - روز بسیج؛ روز مجهز شدن برای جنگ. به مجاز، روز جنگ : دریغش نیاید [سلطان محمود] ز بخشیدن ایچ نه آرام گیرد به روز بسیچ.فردوسی. - وقت بسیج؛ زمان بسیج. زمان جنگ ||. - هنگام مردن : گفت اگر بایدت بوقت بسیچ آن کنم کین برش نباشد هیچ. نظامی (هفت پیکر ص ۶۲). ای طبل بلندبانگ در باطن هیچ بی توشه چه تدبیر کنی وقت بسیچ. سعدی (گلستان). (۱) - کلمهء بسیج از نظر دستوری ریشه یا مصدر دوم از بسیجیدن است و به معانی اسم مصدر، مصدری، صفت فاعلی، صفت مفعولی و امر می آید و ما معانیی را که برخی از لغت نویسان بصورت مصدر آورده اند از معانی اسم مصدری جدا نکردیم. (۲) - در سراجست و قوسی گوید که بای موحده بسیچ جزو کلمه ظاهر میشود لیکن بحذف نیز مستعملست، و تحقیق آنست که بای زایده است از جهت آنکه اکثر بیا مستعمل میشود در باب با آورده اند، و عجب از رشیدی که در باب با و سین هر دو جا آورده و دو لغت پنداشته، و الاـ اشعاری بدان میکرد - انتهی. و در بهارعجم گفته بسیچ قصد و آهنگ مزید علیه سیج یا سیچ مخفف اینست. (بنقل از حاشیهء رشیدی چ بارانی ص۳۰۸). لفظ سیچ مخفف آن یا سیچ اصل است و بسیج مزید فیه. (فرهنگ نظام). (۳) - شواهد بسیج و بسیچ با هم آمده است. (۴) - ن ل: نهار کرد نهار. (۵) - از ترکیبات مخصوص نظامی است. (۶) - ن ل: کردن. (از ارمغان آصفی). (۷) - در چاپ اول لغت نامه همه جا قید شده منسوب به فردوسی و درست نیست. (۸) - ن ل: چراغست. (۹) - ن ل: نباید. (۱۰) - ن ل: کجا آمد آسانی. (۱۱) - Mobilisation.

بسیج.

[بَ] (اِخ) نام شاعری که بنا بنقل مؤلف الذریعه منتخبات دیوانش در هفتاد صفحه در ایران به چاپ رسیده است. رجوع به الذریعه ج ۹ ص ۱۳۷ شود.

بسیجان.

[بَ] (نف، ق) بسیچان. ساز کارکنان. (سروری). بسیج کننده. (فرهنگ نظام) : ز شرم گنه پاک(۱) بیجان(۲) شدند سبک بر زبانه(۳) بسیجان شدند. (یوسف و زلیخا).(۴) (۱) - ن ل: پای. (سروری). (۲) - ن ل: پیچان. (سروری). (۳) - ن ل: بهانه. (فرهنگ نظام). نهانه. (سروری). (۴) - فردوسی. (سروری و فرهنگ نظام).

بسیجنده.

[بَ جَ دَ / دِ] (نف) بسیچنده. شخصی را گویند که استعداد و سامان کاری کند و آماده و مهیا سازد. (برهان). آماده و مهیا کننده (ناظم الاطباء). اسم فاعل است از بسیچیدن. یعنی حاضرشونده و حاضر کننده. (مجمع الفرس) : چو شد هفته و کار شد ساخته بسیچنده از کار پرداخته.نظامی. بسیچنده در آب پیروزه رنگ بسیچید تا ماهی آرد بچنگ.نظامی ||. کار سازکننده را نیز گویند. (برهان). آماده و آماده کننده. (ناظم الاطباء ||). قصد و اراده کننده را گویند. (برهان ||). پوشندهء ساز جنگ. (ناظم الاطباء).

بسیجی.

[بَ] (ص نسبی) مُشَمَّر. آماده. مجهز : بجان تشریف مدح(۱) من بسیجد مرا چون دید در مدحت بسیجی.سوزنی ||. قابل تجهیزات(۲). (واژه های فرهنگستان ایران). (۱) - ن ل: حمد. (۲) - Mobilisable.

بسیجیدن.

[بَ دَ] (مص) بسیچیدن. پسیچیدن. کارها را آراسته و مهیا و آماده کردن. (برهان). کارسازی کردن و استعداد نمودن. (برهان: بسیجد) (از ناظم الاطباء). ساختن کاری باشد. (لغت فرس اسدی) (از آنندراج). بسغدن. (صحاح الفرس). تهیه و کارسازی کردن. (فرهنگ نظام). آراستن. (مؤید الفضلاء). تدارک کردن. حاضر کردن. آمادن. خود را حاضر نمودن. بیاسغدن. آسغدن. از پیش حاضر کردن. تهیه دیدن. و رجوع به بسیچیدن و بسیجیدن شود : بدان ای جهاندار، کاسفندیار بسیچید(۱) همی رزم را روی کار.دقیقی. کنونست هنگام کین خواستن بباید بسیچید و آراستن.دقیقی. که خسرو بسیچیدش آراستن همی رفت خواهد به کین خواستن.دقیقی. کنون رزم گردان بسیچد همی سر از رای تدبیر پیچد همی. دقیقی (از سروری). ز خورد(۲) و ز بخشش میاسای هیچ همه دانش و داد دادن بسیچ.فردوسی. میاسا ز رفتن شب و روز هیچ به هر منزلی اسب دیگر بسیچ.فردوسی. بباید بسیچید ما را بجنگ شتاب آوریدن بجای درنگ.فردوسی. بفرمود پس دادگر شهریار بسیجیدن آیین آن روزگار.فردوسی. تیز شد عشق و در دلش پیچید جز غریو و غرنگ نبسیجید.عنصری. بباید بسیچید این کار را پذیره(۳) شدن رزم و پیکار را. لبیبی (از سروری و فرهنگ نظام). امیر ماتم داشتن بسیجید. (تاریخ بیهقی). باغ خرمک را جامه افکندند و نزل ساختند و استقبال را بسیجیدند. (تاریخ بیهقی). کنون بودنی بود مندیش هیچ امید بهی دار و رامش بسیج. اسدی (گرشاسب نامه). به زنهاریان رنج منمای هیچ بهرکار در داد و خوبی بسیچ. اسدی (گرشاسب نامه). برآشفت و گفتش تو لشکر بسیچ ز پیکار گرشاسب مندیش هیچ. اسدی (گرشاسب نامه). ببسیج مر آن معدن بقارا کاین جای فنا را بسی وفا نیست. ناصرخسرو. جنگ را می بسیجد [شتر به](۴). (کلیله و دمنه). مرگ را در سرای پیچاپیچ پیش تا سایه افکند بپسیچ.سنایی. بسیچید بر خدمت شهریار بسی چربی آورد با او بکار.نظامی. اگر هوشمندی ره حق بسیچ ز تعلیم و تنبیه کردن مپیچ. نزاری قهستانی (دستورنامه ص۷۳ ||). قصد و آهنگ و اراده نمودن. (از برهان) (ناظم الاطباء). قصد و اراده و آهنگ کردن. (آنندراج). آهنگ و قصد. (شرفنامهء منیری). قصد نمودن. (فرهنگ نظام). قصد و آهنگ کردن. (مؤید الفضلاء). اراده کردن. (غیاث). ساز کاری کردن. (سروری ||). ساز سفر نمودن. (برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ساز راه و سفر تدارک دیدن. مجهز شدن برای سفر : ابر شاه کرد آفرین و برفت [رستم] ره سیستان را بسیچید تفت.فردوسی. وزان پس بسیچید بیژن براه کمر بست و بنهاد برسر کلاه.فردوسی. به نیروی یزدان سر ماه را بسیجیم یکسر همه راه را.فردوسی. - بسیجیدن ساز ره یا راه، بسیجیدن زاد، -بسیجیدن رفتن؛ برای سفر مهیا شدن. ساز سفر فراهم کردن. اعداد : گفت خیز اکنون و(۵) ساز ره بسیچ رفت بایدت ای پسر مَمْغَز تو هیچ.رودکی. چون بره باشم، باشم به غم خانه و شهر چون به شهر آیم

باشم به بسیجیدن راه. فرخی. تو درگاه شاهان ندیدستی ایچ شنو پند، پس کار رفتن بسیچ. اسدی (گرشاسب نامه). سپهبد چو پندش سراسر شنود برفت او و ره را بسیجید زود.اسدی. ببسیج هلا زاد و کم نباید از یک تنه گر بیشتر نباشد.ناصرخسرو. به هرجا که رفتن بسیچیده ام سر از داور و داد نپیچیده ام.نظامی. یاری که نه راه خود بسیجد از پیچش کار خور بپیچد.نظامی ||. به مجاز، تدبیر کردن. (ناظم الاطباء). اندیشیدن. اراده کردن. (غیاث) : تو بی رنج را رنج منمای هیچ همه مردی و داد دادن بسیچ.فردوسی. نمانده است با او مرا تاب هیچ برو رای زن آشتی را بسیچ.فردوسی. بگفت ستاره شمر مگرو ایچ خرد گیر و کار سیاوش بسیچ.فردوسی. من دل بتو سپردم تا شغل من بسیجی زان دل بتو سپردم تا شغل من گزاری. منوچهری. نوشتکین ولوالجی اگر بد کرد خود بسیجید آن راه بد را، و دید آنچه کرد. (تاریخ بیهقی). عدیل تو شمس حسامست و چون وی تو نیکو پسندی تو نیکو بسیچی.سوزنی. و بر مبادرت و دریافتن مصلحت ایشانرا بسیجیدن واجب داشت. (جهانگشای جوینی ||). سامان کردن. (برهان) (آنندراج). سامان دادن. ||پوشیدن ساز جنگ ||. انجام دادن. (ناظم الاطباء). (۱) - شواهد بسیجیدن و بسیچیدن هر دو در این مدخل و مدخلهای بعدی یکجا آمده است. (۲) - ن ل: خوردن. (۳) - ن ل: جبیره. (۴) - در بعضی متون شنزبه آمده است. (۵) - ن ل: تو.

بسیجیدنی.

[بَ دَ] (ص لیاقت) قابل بسیجیدن. درخور بسیجیدن : بپیچم سر از هرچه پیچیدنی بسیچم بکار بسیچیدنی.نظامی.

بسیجیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) بسیچیده. سامان و کارسازی کرده شده و ساخته و آماده گردیده. (برهان). مهیا شده. (ناظم الاطباء). ساخته. (شرفنامهء منیری). بسغده. (صحاح الفرس). بمعنی ساخته و آماده بود هرچه باشد از شغلها و کارها. (اوبهی). ساز کار کرده. (از سروری). مجهز شده : به لشگر بگفت آنچه بشنید شاه بدان تا بسیچیده باشد براه.فردوسی. بهر سو یکی نامه ای کن دراز بسیجیده باش و درنگی مساز.فردوسی. هم اندر زمان بیژن آمد دمان بسیچیدهء رزم با ترجمان.فردوسی. بفرمود تا صد شتر باروار بسیجیده کردند و بستند بار. (یوسف و زلیخا). دو صد جامه و زیور رنگ رنگ بسیجیده و ساخته تنگ تنگ. (یوسف و زلیخا). یافتند گرگانیان را آنجا ثبات کرده و جنگ را بسیجیده. (تاریخ بیهقی). چون... فضیحت خویش بدید [شتربه]... بسیجیده جنگ آغازد. (کلیله و دمنه). و حرمت هجرت و وسیلت غربت را مایه و ساقهء آن گردانیده و بسیجیدهء آن شد. (کلیله و دمنه). همه از سر یقین صادق و رغبت تمام بسیجیدهء کار شدند. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). ساز کرده بسفر. (شعوری ج ۱ ورق ۱۹۶ ||). ساز سفر کرده شده. (ناظم الاطباء ||). قصد و اراده نموده. (ازبرهان). قصد شده. (ناظم الاطباء). قصد کرده. (شرفنامهء منیری ||). مرتب شده||. سامان داده شده. (ناظم الاطباء).

بسیدالانام.

[بِ سَیْ یِ دِ ل اَ] (ع جملهء قسمیه) کلمهء سوگند یعنی سوگند به آقای مردمان که آن حضرت، صلی الله علیه و آله باشد. (از ناظم الاطباء). در قدیم هنگام سوگند بنام پیغمبر این لفظ را بر زبان میراندند.

بسیرا.

[ ] (اِخ) ناحیتی است بفارس: مرغزار بید و مشکان ناحیت بسیراست و سردسیر است. طولش هفت فرسنگ در عرض سه فرسنگ و علفزار عظیم دارد. (نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۱۳۵). مرغزار بید و مشکان، مرغزار نیکو است و ناحیتی است آنجا بسیرا

گویند سردسیر است. طول آن هفت فرسنگ در عرض سه فرسنگ. (فارسنامهء ابن البلخی چ ۱۳۳۹ ه . ق. کمبریج ص۱۵۵). کمه و فاروق و بسیرا شهرکی است و دیههاء بزرگ و نواحی و هوای آن سرد است معتدل و آبهای روان خوش دارد و میوه ها باشد از هر نوعی و نخجیرگاه است و همه آبادانست و بحومهء آن جامع و منبر است. (فارسنامهء ابن البلخی چ ۱۳۳۹ ه . ق. کمبریج ص۱۲۵).

بسیس.

[بَ] (ع اِ) طعام اندک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). طعامیست که از آرد و روغن بسازند. (مهذب الاسماء).

بسیس.

[بُ سَ] (ع اِ مصغر) مصغر بس. (دزی ج ۱ ص ۸۷). رجوع به بس شود.

بسیست.

[بِ سِ یَ] (ع اِ) کبیسه. (دزی ج ۱ ص ۸۷).

بسی سر.

[ ] (اِخ) از دهات کتول استرآباد است. رجوع به ترجمهء سفرنامهء مازندران و استرآباد چ ۱۳۲۶ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۱۷۱).

بسیسهٔ.

[بَ سَ] (ع اِ) پست یا آرد، و یا قروت مطحون که با روغن یا زیت خورند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). آرد یا سویق یا کشکی که بروغن یا زیت درآمیزند. (از اقرب الموارد). ج، بُسُس. (از متن اللغهٔ ||). نانی که آن را خشک کرده کوفته با شیر و مانند آن خورند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بسیسهٔ.

[بَ سَ] (ع مص) سخن چینی کردن میان مردم و یقال: بس عقاربه؛ ای ارسل نمائمه و آذاه(۱). (منتهی الارب). بسّ. (منتهی الارب). رجوع به بسّ شود. (۱) - در اقرب الموارد و متن اللغهٔ فقط مصدر بس آمده و این معنی را در ذیل بسیسهء اسمی آورده اند.

بسیسی.

[بِسْ سی سا] (ع مص) مصدر بَئسَ مرادف بُوس و باس و جز اینها. رجوع به بَاس و ناظم الاطباء شود.

بسیط.

[بَ] (ع ص، اِ) گسترده. ج، بُسُط و بسائط. (منتهی الارب). گسترده. (از ناظم الاطباء) (آنندراج) : خندقی چون بحر محیط با قعری

بعید و عرض بسیط در پیرامن آن کشیده. (ترجمهء تاریخ یمینی). همچنین در قاع بسیط مسافری گم شده بود و قوت و قوتش بآخر آمده. (گلستان ||). زمین. عالم. (مؤید الفضلاء). مأخوذ از تازی در فارسی جای فراخ و گسترده باشد. (غیاث). زمین فراخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). زمین. (مهذب الاسماء). چیزیکه فراخ باشد. (غیاث). در لغت بمعنی مبسوط یعنی منشور مانند زمین واسع. (از کشاف اصطلاحات الفنون) : پهنه و اقلیم ایران در بسیط توران افزاید. (سندبادنامه ص ۱۰)... علی الخصوص در بسیط این دولت. (سندبادنامه ۱۸). اگر چه در بسیط هفت کشور جهان خاص جهاندار است یکسر.نظامی. دفع یأجوج ستم را در بسیط مملکت عدل تو حصن حصین چون کوه خارا ساخته. مبارکشاه غزنوی. گرد عالم حلقه کرده او محیط ماند حیران اندر آن خلق بسیط.مولوی. محیط است علم ملک بر بسیط قیاس تو بر وی نگردد محیط. سعدی (بوستان). نویین اعظم آنکه بتدبیر و فهم و رای امروز در بسیط ندارد مقابلی. سعدی (قصاید). فی الجمله بسیطی اصفهان نام و محیطی فلکش رام، اندازه طول و عرضش بیش از فکرت تیزرو هیأت اندیش. (ترجمهء محاسن اصفهان آوی (||). اصطلاح هندسی) سطح. عرض منقسم در دو جهت یعنی طول و عرض سطح باشد که بسیطش نیز نامند. (از کشاف اصطلاحات فنون چ ۱ ص ۱۴۶ ||). خالص، بی آمیغ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). مفرد بدون آمیزش. (فرهنگ نظام). ناب، نیامیخته. (فرهنگ فارسی معین ||). ساده یا ساذج. (نشوءاللغهٔ ص ۹۵). چیز غیرمرکب. (مؤید الفضلاء). ساده. تجزیه ناپذیر. مقابل مرکب: و یشرب حزنبل بسیطا. (ابن بیطار ج ۲ ص ۲۰ ||). مرد فراخ زبان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). باقی نبیذ در قنینه ||. مرد گشاده روی. (مهذب الاسماء). - بسیط الجسم والباع؛ تناور و توانا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - بسیط الوجه؛ درخشان روی از شادی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). - بسیط الیدین؛ جوانمرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - بسیط جهان؛ سطح جهان. روی جهان : نتافتست چنین آفتاب بر آفاق نگستریده چنین سایه بر بسیط جهان. سعدی (قصاید). به نیکی و بدی آوازه در بسیط جهان سه کس برند غریب و رسول و بازرگان. سعدی. - بسیط خاک؛ سطح خاک، روی خاک : گر بسیط خاک را چون من سخن پیرای هست اصلم آتش دان و فرعم کفر و پیوندم ابا. خاقانی. امروز کس نشان ندهد بر بسیط خاک مانند آستان درت مأمن رضا. سعدی (گلستان). - بسیط زمین؛ سطح زمین. (ناظم الاطباء). روی زمین : دیگر قسم (از حوادث) بر بسیط زمین افتد چون چشمه ها و رودها و سوم قسمت که در زیر زمین باشد چون گوهرها و زاجها. (کائنات جو، ابوحاتم اسفزاری)... سایهء آفتاب رحمت آفریدگار است بر بسیط زمین. (سندبادنامه ص ۶). ذکر جمیل سعدی که در افواه عوام افتاده است و صیت سخنش که در بسیط زمین رفته... (گلستان). سعدی همه(۱) نفس که برآورد در سحر چون صبح در بسیط زمین انتشار کرد. سعدی (قصاید). بیهوده در بسیط زمین این سخن نرفت مردم نمی برند که خود میرود روان. سعدی (قصاید). بسیط زمین سفرهء عام اوست برین خوان یغما چه دشمن چه دوست. سعدی (گلستان). - بسیط عالم؛ سطح عالم. روی عالم : هر سرو که در بسیط عالم باشد شاید که به پیش قامتت خم باشد. سعدی (رباعیات). - بسیط غبرا؛ روی خاک، کنایه از سطح زمین : در روز صبح دهم شهر رجب المرجب، در حینی که قبهء خضرا در آراستگی رشک چتر طاووس بود، و بسیط غبرا در فرح بخشی خجلت افزای حجلهء عروس... (جهانگشای نادری چ انوار چ ۱۳۴۱ ه . ش. ص ۴ و ص ۲۳ و تعلیقات ص ۶۱۷). زمانه را هنگام کساد سوق ادبست و بسیط غبرا خریدار جهل مرکب. (درهء نادره چ شهیدی چ ۱۳۴۱ ه . ش. ص ۶۱). دایرهء زندگانیش در بسیط غبرا متقارب... (ایضاً همان کتاب ص ۸۳). - بسیط مُسَبّع؛ کنایه از زمین به اعتبار هفت اقلیم. (غیاث اللغات) (آنندراج). - چاربسیط، چهاربسیط؛ عناصر اربعه : امر تو نطفه افکند بهر سه نوع تا کند هفت محیط دایگی چاربسیط مادری. خاقانی (||. در اصطلاح عروض) نام بحریست از نوزده بحور شعر. (از غیاث). به اصطلاح عروض بحر سیوم از بحور و بحر آن «مستفعلن فاعلن» به هشت مرتبه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از فرهنگ نظام). جنسی از عروض شعر. (مهذب الاسماء). نام بحری که تقطیع «مستفعلن فاعلن» دو بار آید.(۲)(مؤید الفضلاء). بحریست از بحور مختص به عرب و آن مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن باشد به دو بار و این بحر مخبون عروض و ضرب استعمال میشود. و در عروض سیفی آورده که بسیط اگر

مجرد آید مسدس شود و اگر مثمن باشد البته عروض و ضرب او مخبون باشد. (از کشاف اصطلاحات فنون چ ۱ ص ۱۴۶ ||). در تداول منطق بر نوعی قضیه اطلاق شود که محمول وجود یا عدم باشد. خواجه نصیر آرد: هر یکی از موجبه و سالبه (قضیه) دو گونه باشند: یکی آنکه اقتضاءِ وجود یا عدم محکوم علیه کند، چنانکه گویی زید هست، زید نیست و آن را بسیط خوانند. (اساس الاقتباس ص۶۷ ||). در اصطلاح حکما هر شیئی که غیر مرکب است و بعضی تعریف بسیط چنین کرده اند که هر چیز که جزو آن مشابه کل آن باشد چنانکه آب و خاک و آتش و باد علیحده علیحده. (غیاث) (آنندراج). در اصطلاح حکما بسیط به معنی مرکب و غیرمتجزی را گویند و قیل بسیط آنکه بعض وی مشابه کل باشد چنانچه آب. (مؤید الفضلاء). و جرجانی آرد: بسیط بر سه قسم است: حقیقی و آن چیزیست که بهیچ رو جزئی نداشته باشد همچون باریتعالی. و عرفی، آن چیزیست که مرکب از اجسام مختلف طبایع باشد. و اضافی، و آن چیزیست که اجزای آن نسبت به یکدیگر اقل باشد. و بسیط همچنین روحانی و جسمانی: روحانی مانند عقول و نفوس مجرد و جسمانی همچون عناصر. (از تعریفات جرجانی). تهانوی در کشاف آرد: بسیط عبارتست از چیزی که او را جزئی بالفعل نباشد خواه آن چیز را جزئی بالقوه هست مانند خط و سطح و جسم تعلیمی، یا آن چیز را جزئی بالقوه نیست مانند وحدت و نقطه از اعراض و جواهر مجرد، مقابل آن مرکب است و آن چیزیست که آن را جزءِ بالفعل باشد. و در هر دو صورت گاهی به قیاس نسبت به عقل و گاهی به قیاس نسبت بخارج در نظر گرفته میشود. (از کشاف اصطلاحات الفنون چ۱ ص۱۴۶). و رجوع به همین کتاب و همین صفحه شود. کلمهء بسیط دارای معانی متعدد است و بر امور مختلف اطلاق شده است: الف - آنچه جزئی نداشته باشد نه جزءِ عقلی و نه خارجی و بالجمله چیزی که هیچ نوع ترکیبی در آن راه نداشته باشد، نه ترکیب علمی و نه وصفی و نه خارجی و نه ذهنی و نه عینی خارجی و نه مقداری و سرانجام بسیط الحقیقه باشد و این چنین موجودی ذات حق است. ب - آنچه از اجسام مختلفهٔ الطبایع ترکیب نیافته باشد مانند افلاک که هر یک را طبیعت نوعیه جداست و عناصر در حال خلوص و محوضت. ج - آنچه اجزایش نسبت به غیرش کمتر باشد که بسیط اضافی هم میگویند. د - آنچه وجود محض باشد و مرکب از وجود و ماهیت نباشد و یا وجود آنها بر ماهیات آنها غالب باشد، مانند مجردات. ه - آنچه جسم و جسمانی نباشد مانند عقول و نفوس. (از فرهنگ علوم عقلی چ ۱۳۴۱ ه . ش.). - ادراک بسیط؛ مراد علم فطری موجودات است به مبدأ خود که علم بسیط گویند از آن جهت که عالم بعلم خود نمی باشند. (از فرهنگ علوم عقلی). - بسیط الحقیقه؛ موجودیست که بهیچ نحو از انحاء و بهیچ یک از اقسام ترکیب خارجی و ذهنی مرکب نباشد، نه مرکب از اجزاءِ خارجی مانند ماده و صورت و نه عقلی مانند جنس و فصل و نه اعتباری و نه اتحادی و نه مقداری و نه انضمامی و نه علمی و نه وصفی و نه اسمی و نه رسمی و این گونه موجود در عالم یکی است و واجب الوجود بالذات و من جمیع الجهات است و کل الاشیاء است. (از فرهنگ علوم عقلی). - بسیط خارجی؛ موجود به وجود واحد مانند سواد و بیاض. (از ملاصدرا بنقل فرهنگ علوم عقلی). - جسم بسیط؛ عنصری. (اقرب الموارد). جسم عنصری. (ناظم الاطباء). ساده مقابل مرکب. - جهل بسیط؛ مقابل جهل مرکب. ندانستن چیزی که بناچار باید انسان بدان دانا باشد. (از تعریفات جرجانی). - علم بسیط؛ ادراک بسیط. رجوع به ادراک بسیط شود. - قیاس بسیط؛ مقابل قیاس مرکب. رجوع به قیاس شود. (۱) - ن ل: به هر. (۲) - مقصود مؤلف دوبار در مصراع است.

بسیط.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان آتش بیگ بخش سراسکند شهرستان تبریز با ۵۸۶ تن سکنه. آب آن از چشمه و رودخانه. محصول آنجا غله و حبوب و شغل مردم زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بسیط.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان گرم بخش ترک شهرستان میانه. آب از چشمه. محصول آنجا غله، نخود سیاه، عدس و شغل اهالی زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بسیط.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان بکش بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون با یکصد تن سکنه. آب از چشمه. محصول آن غلات. شغل مردم آنجا زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بسیطله.

[ ] (اِخ) رجوع به سبیطله و تاریخ سیستان ص ۷۸ شود.

بسیطهٔ.

[بَ طَ] (ع ص، اِ) زمین. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). ارض. (اقرب الموارد ||). زمین فراخ هموار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). ماده شتر با بچه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). مؤنث بسیط. رجوع به بسیط شود ||. زن فراخ زبان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). خالص و بی آمیغ. (ناظم الاطباء ||). در تداول منطق، بر نوعی قضیه اطلاق شود. خواجه نصیر آرد: قضیهء حملی را که جزوی از او لفظ معدول باشد معدولیه خوانند و آنچه هیچ در او لفظ معدول نبود محصله خوانند یا بسیطهٔ. (اساس الاقتباس ص ۱۰۰). - اجرام بسیطه؛ افلاک. سماویات. (فرهنگ فارسی معین). - اجسام بسیطه؛ اجسام عنصری. (ناظم الاطباء). افلاک و کواکب و سماویات. (از فرهنگ علوم عقلی). - اعضاءِ (اعضای) بسیطه؛ اندامهای یکسان، چون خون و گوشت و رگ و استخوان و غضروف و مانند آن، مقابل اعضاءِ آلیه یا مرکبه، چون سر و گردن و دست و پای و غیره، مراد قلب و دماغ و کبد میباشد. (از فرهنگ علوم عقلی). - جوهر یا جواهر بسیطه؛ جزءِ لایتجزی و یا ذرات و جواهر فرد است. (از فرهنگ علوم عقلی). - حرکت بسیطه؛ حرکت مستدیر. حرکت دایره ای. - صور مجردهء بسیطه؛ صور مجرده حاصله از اشیاء نزد عقل و صور علمیهء اشیاء است در ذات حق. (از فرهنگ علوم عقلی).

بسیطهٔ.

[بَ طَ] (اِخ) جایگاهی است در شعر اخطل در وصف ابری بدین سان: و علا البسیطهٔ والشقیق بریق فالضوج بین رویهٔ و طحال و به قولی جایگاهی است میان کوفه و حزن بنی یربوع و به قولی سرزمینی است بین عذیب و قاع. (از معجم البلدان). و رجوع به ج ۱ همین کتاب ص۱۸۴ شود.

بسیطهٔ.

[بُ سَ طَ] (اِخ) مصغراً، دهیست ببادیهء شام و آن را بَسیطهٔ هم گویند. (منتهی الارب). تصغیر بسیطه، سرزمینی است در بادیه بین شام و عراق. (از معجم البلدان) (از ناظم الاطباء) (آنندراج).

بسیطه.

[بَ طَ] (اِخ) نام دیاری است در اندلس و امروز اسپانیولی ها آن را آلباسته(۱)نامند که تحریفی است از کلمهء «البسیطه». و صاحب الحلل السندسیه آرد: بسیطهٔ از شهرهاییست که در جانب شرقی طلبطله واقع است و همچون معنی لغوی کلمه در سرزمین پهناور و هموار قرار دارد و هم اکنون ساکنان آن پانزده هزار تن باشند شامل دو ناحیه است یکی شهر قدیم و دیگر شهر جدید که شهر جدید در جنوب شهر قدیم قرار دارد و راه آهنی که از مادرید به القنت و سواحل شرقی میرود از شهر جدید میگذرد. (از الحلل السندسیه ج ۱ ص۴۸، ۴۹). (۱) - Albacete.

بسیل.

[بَ] (ع ص) بَسِل؛ بمعنی شجاع و دلیر. ج، بُسَلاء. (از منتهی الارب). رجوع به بسل و باسل شود ||. زشت و ترشروی از خشم یا شجاعت. (آنندراج). ترشروی از خشم یا از شجاعت. (ناظم الاطباء (||). اِ) باقی شراب که شب در آوند مانده باشد. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). مرد کریه منظر زشت روی. (ناظم الاطباء). کریه چهره و بدمنظر. (از اقرب الموارد ||). حرام. (از اقرب الموارد).

بسیل.

[بَ] (اِخ) نام والد خلف قریشی ادیب که از اهل اندلس بود. (منتهی الارب). خلف بن بسیل، از علمای اندلس است. (ناظم الاطباء).

بسیل.

[بَ] (اِ) بسیلهٔ. بِسِلّا. بِسِلّهٔ. بسیم. (دزی ج ۱ ص۸۷). جلبان. (منتهی الارب). دانهء خلر. (منتهی الارب). معرب یونانی بسی لیوم(۱). اسفرزه. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به تاریخ الحکماء قفطی ص۳۹ س۷ شود. (۱) - Psyllium.

بسیل.

[بَ] (اِخ) نام دهی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بسیل.

[بَ] (اِخ) بسیل الرومی الترجمان، از حواشی هارون الرشید بوده. (ناظم الاطباء). و رجوع به بسیل المطران و تاریخ الحکماء قفطی ص۳۹ س ۷ شود ||. خلف بن بسیل. از علمای اندلس است. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بسیلا.

[بَ] (اِ) به لغت مصری نوعی از جلبان است و آن خلر بری است در غایت تلخی. رجوع به بسیل و بسیلهٔ شود.

بسیلاب دادن.

[بِ سِ دَ] (مص مرکب)در آب فروبردن یعنی غرق کردن : گرد برمی آرد از رنگین لباسان چشم شور داد شبنم دفتر گل را به سیلاب نظر. صائب (از آنندراج). و رجوع به سیلاب شود.

بسیل المطران.

[بِ لُلْ مَ] (اِخ)باسیل المطران. یکی از نقله و مترجمان کتب از لغات دیگر بزبان عربی. (از ابن الندیم). از مترجمانی است که در دورهء خلفای عباسی کتب فلسفی و طبی را از یونانی به عربی درآورده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۱). مرد کثیرالنقل و ترجمه های او متمایل بخوبی بود، وی در خدمت طاهربن حسین ذوالیمینین بسر میبرد و ترجمهء کتاب الاجنهء بقراط از او در دست است و نسخهء آن جزو مجموعهء کتابخانهء برلین به شماره ۶۲۳۵ ضبط است. (از تاریخ علوم عقلی ص۴۲، ۸۹ و ۳۶۱). و رجوع به تمدن اسلامی و سبک شناسی ج ۱ ص۱۵۳ شود.

بسیل سقلابی.

[بَ لِ سَ] (اِخ) نیسل سقلابی یا صقلایی. قاتل میخائیل بن توفیل پادشاه. رجوع به مجمل التواریخ والقصص، شود.

بسیلوخس.

[ ] (اِخ) امون. ملک حکیم یکی از ملوک چهارگانه است که حکمت و فلسفه را از هرمس اول گرفته اند. هرمس او را به ولایت یک چهارم زمین گماشته بود. امون در شمار حکما میباشد لکن هیچیک از آثار وی بزبان عربی ترجمه نشده است و چون هرمس او را به حکومت منصوب کرد وصایایی چند بدو کرد که برخی از آنها به زبان عربی درآمده است. رجوع به قفطی ص۷ س ۶ و ص۳ س ۱۸ شود.

بسیله.

[بَ لَ] (ع اِ) بسیلهٔ ||. تأنیث بسیل. تلخی مزهء چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). پس ماندهء هر چیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). باقی نبیذ در قنینه. (مهذب الاسماء). رجوع به بسیل شود ||. نوعی از باقلای صحرایی باشد کوچکتر از باقلای خوردن، اگر زنان آن را بپزند و بخورند، شیر ایشان زیاده شود. (برهان). نوعی از باقلای صحرایی کوچکتر از باقلای رسمی، گویند مدر شیر است. (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). نوعی نخود است سبز و در مصر آن را از نوع دیگر که معروف به جلبانست بهتر شمارند. (ابن بیطار متن عربی ص۹۵ و ترجمهء فرانسوی ص۲۲۷). بلغت مصری نوعی از جلبانست و آن خلربری است در نهایت تلخی. و رجوع به بسیل شود.

بسیم.

[بَ] (اِ) به زبان زند و پازند خوش مزه و خوش لذت را گویند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). هزوارش بسیم(۱). پهلوی: بسوم(۲). خوش(۳). «بونکر ص۱۰۳». بِسیم(۴)، خوش. «یوستی، بندهش ص۸۸». (حاشیهء برهان قاطع چ معین). ||برخی بسیم را بمعنی خندان گرفته اند و بعضی گفته اند این کلمه در عربی استعمال نشده و آن را به «نسیم» در گلستان تصحیح کرده اند ولی چنانکه گذشت این کلمه در السنهء سامی سابقه دارد. (از حاشیه برهان قاطع چ معین (||). ع ص) تبسم کننده. (غیاث) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ نظام). شادمان و مسرور و خرم و خوشحال. (ناظم الاطباء). خندان. شادمان. تبسم کننده و گشاده روی. (ناظم الاطباء) : شفیع مطاع نبی کریم قسیم جسیم بسیم وسیم.(گلستان). - بسیم بودن؛ شادمان بودن. (ناظم الاطباء ||). متواضع. (ناظم الاطباء). (۱) - Bcym - (۴) .Xvash - (۳) .Basum - (۲) .Basim.

بسیم.

[ ] (اِ) در تونس، نوعی نخود. (دزی ج ۱ ص ۸۷). رجوع به بسیل و بسیله شود.

بسیم.

[بُ سَ] (ع اِ) بُسَین. رجوع به بسین، و دزی ج ۱ ص۸۷ شود.

بسیم.

[بَ] (اِخ) ابراهیم افندی. منشی اول هیئت رئیسه جامع احمدی بود. او راست: ادب اللغهٔ و ملکهٔ الذوق، سخنرانیی که وی در باشگاه کارمندان اسکندریه ایراد کرد و بسال ۱۳۲۸ ه . ق. در ۴۸ ص در مطبعهء وطنیهء اسکندریه چاپ گردید. (از معجم المطبوعات ستون ۵۶۵).

بسیم.

[بَ] (اِخ) صالح افندی از شعرای متأخر عثمانی و از مردم اسلامبول و از خواجگان بود و بسال ۱۲۴۳ ه . ق. درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بسیم.

[بَ] (اِخ) محمد افندی از شعرای متأخر عثمانی و از موالی بود و بسال ۱۲۴۳ ه . ق. درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بسین.

[ ] (اِخ) پسین. دهیست میان راه تبریز به ارزن الروم مابین گریوهء آق آفتن و ارزن الروم و فاصلهء آن از گریوهء آق آفتن پنج فرسنگ و تا ارزن الروم شش فرسنگ باشد. (نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۱۸۳).

بسین.

[بُ سَ] (ع اِ) بُسَیم، ظاهراً تحریفی باشد از بسیس مصغر بس. (دزی ج ۱ ص۸۷).

بسی نان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان کرچمبو بخش داران شهرستان فریدن با ۲۶۷ تن سکنه. آب از چشمه و قنات. محصول آن غله و حبوب. شغل مردم آنجا زراعت و گله داری و صنایع دستی آنها جاجیم و قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بسینه.

[بَ نَ] (اِخ) از قرای مرو است بر دو فرسخی آن. (از معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص۲۱۲).

بسینی.

[بَ] (ص نسبی) منسوبست به بسینه که قریه ای است از قرای مرو در دو فرسخی آن. (سمعانی). و رجوع به اللباب ص۱۳۵ و بسینه شود.

بسینی.

[بَ] (اِخ) ابوداود سلیمان بن ایاس بسینی مروزی. وی به عراق سفر کرد و حدیث شنید. (از معجم البلدان). و رجوع به لباب الانساب ص۱۲۵ شود.

بسیور.

[ ] (اِخ) باسبور (نیکلا) یکی از مدرسان مدرسهء سعیدیه بود. او راست: ۱ - الطبیعهٔ الابتدائیهٔ، برای مدارس ابتدایی که بکمک عثمان صدقی تألیف کرده است. چ مصر. ۲ - مسائل فی الطبیعهٔ، که قواعد مختصری است در فیزیک با مسائل بسیار چ ۱۳۳۴ ه . ق. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۶۵).

بسیونی.

[ ] (اِخ) محمدعلی بسیونی بی بانی مالکی، یکی از علمای الازهر بود. او راست: ۱ - حسن الصنیع فی علم المعانی والبیان والبدیع. چ ۱۳۰۱ ه . ق. مطبعهء دیوان المعارف. ۲ - خاتمهٔ حسنهٔ علی شرح ابی الحسن المسمی کفایهٔ الطالب الربانی علی رسالهٔ ابی زیدالقیروانی. پایان تألیف ۱۲۸۵ ه . ق. چ سنگی، ۱۳۸۷ ه . ق. در مصر. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۶۵).

بسیوی.

[ ] (اِخ) شیخ علی بن محمد بن علی بسیوی عمانی. او راست: مختصرالبسیوی الشامل المنن المکنی بابن الحسن (فقه شیعی) چ چاپخانهء سلطانیه زنگبار، بدون تاریخ. (از معجم المطبوعات ستون ۵۶۵، ۵۶۶).

بش.

[بَ] (اِ) پش. مطلق بند را گویند. (از برهان). هر بندی عموماً. (ناظم الاطباء) (غیاث) (از رشیدی). بند هر چیز عموماً. (آنندراج). بند بود آهنین یا مسین یا رویین. (لغت فرس اسدی). بند و زنجیر. (فرهنگ شاهنامهء شفق). بند مطلق. (سروری ||). بند جامه. آنجا که افراسیاب را کمربند گسیخت و گریخت، رستم گوید : بدو گفت(۱) بگرفتمش(۲) زیر کش همه بر کمر ساختم بند(۳) و بش(۴). فردوسی (از نسخه اسدی و صحاح الفرس ||). بندی که از آهن و برنج بر صندوقها زنند. (از برهان) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا). بندهای آهن و نقره و برنج که بر درزها و پیوندهای صندوق و امثال آن نصب کنند برای استواری. (غیاث) (از آنندراج). بندی بود سیمین یا برنجین که آن را (از بهر محکمی به میخ) بر صندوقها و درها زنند. (صحاح الفرس). بندی باشد که از جهت محکمی بر صندوقها زنند. (سروری) (از معیار جمالی) (از جهانگیری). بند آهنین یا سیمین که بر تختهء در و صندوق زنند و به مسمار بدوزندش استحکام را. (شرفنامهء منیری). آن آهن بود که به مسمار زنند بر صندوق. (از لغت فرس اسدی). بند آهن و مس و مانند آن که بر تخته های صندوق و بر کاسه و بر در زنند. (رشیدی). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۶۹ و فرهنگ شاهنامهء

شفق شود : ز(۵) آبنوس دری اندرو فراشته بود بجای آهن سیمین همه بش و مسمار. ابوالمؤید (از لغت فرس اسدی و سروری و غیره). فردوسی در صفت تخت طاقدیس خسروپرویز گوید: همان تخت پرویز ده لخت بود جهان روشن از فر آن تخت بود. همه نقرهء خام بد میخ و بش یکی زان بمثقال بد، شست و شش. فردوسی. از غایت سخاوت هرگز خزاین تو نه منع دید(۶) و نه(۷) رو نه قفل دید(۸) و نه بش. شمس فخری ||. زراعتی که به آب باران حاصل شود. (از برهان). زراعتی که به آب باران حاصل دهد. (رشیدی). زراعت دیمی که به آب باران عمل آید. (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (از آنندراج) (از جهانگیری). به عربی بخس نیز گویند. (جهانگیری) (رشیدی) (انجمن آرا) (آنندراج). زراعت دیمی. (از فرهنگ شاهنامه). و رجوع به شعوری ج ۱ شود ||. قفل. (ناظم الاطباء ||). بشن: بش و بالا. قد و بالا. قد و قامت. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - ن ل: مرا گفت (جهانگیری، سروری). چرا گفت. (نسخه). (۲) - ن ل: نگرفتمش. (۳) - ن ل: پنجه بش. (رشیدی). (۴) - صحاح الفرس برای بندی که از آهن بر صندوق زنند، شاهد آورده است. (۵) - ن ل: از. (۶) - ن ل: دیده. (۷) - ن ل: رد. (۸) - ن ل: تمام «نه» ها «نی» است.

بش.

[بُ / بَ] (اِ) بشک. فش. پش. کاکل آدمی. (برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج). در اوستا، برش(۱) «اسفا ۲:۱ ص۱۴» استی، برزه، بارز(۲) (پس گردن) «اشتق ۲۲۰». رجوع به بشن، بشک، فش و حاشیهء برهان قاطع چ معین و فرهنگ شاهنامهء شفق شود ||. موی گردن و یال اسب. (برهان) (سروری). در اوستا برش(۳) «اسفا ۱: ۶ ص ۲۴» استی، برز، بارز(۴) (پس گردن) «اسشق ۲۲۰»(۵) یال اسب. (ناظم الاطباء) (آنندراج). موی گردن و قفای اسب بود. (صحاح الفرس) (دستوراللغهٔ). موی گردن اسب. (لغت فرس اسدی) (شرفنامهء منیری): عُرف؛ بش اسب. (مهذب الاسماء) (برهان: فز). فژ. (برهان). فُش. (لغت فرس اسدی: فش) مؤلف فرهنگ شاهنامه آرد: در فرهنگها به معنی گردن و یال اسب است و بنا به حدس بعضی لغت شناسان فرنگ، بش که فش هم خوانده اند بمعنی گردن و یال اسب از اصل اوستایی بَرِشَ مشتق شده که بمعنی سر و پشت اسب است و این لفظ اخیر در لغتهای دیگر بومی ایران بمعنی گردن هم آمده. (از فرهنگ شاهنامه) : گرفتش بش و یال اسب سیاه [اسفندیار] ز خون لعل شد خاک آوردگاه.فردوسی. بش و یال اسپان کران تا کران براندوده از مشک و از زعفران.فردوسی. بش و یال بینید و اسب و عنان دو دیده نهاده بنوک سنان.فردوسی. ... کشان دم بر خاک ابر یال و بش سیه سم و کف افکن و بندکش.(۶)فردوسی. درع بش آتش جبین گنبد سرین آهن کتف مشک دم عنبرخوی و شمشادموی و سرویال. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی پاورقی ص ۱۴۸). کمندی و تیغی بکف یافته بش بارگی چون عنان تافته. اسدی (گرشاسب نامه). بجای نعل ماهی(۷) بسته بر پای. بجای در پروین بفته(۸) در بش.اسدی. برنگ آتش و دنبال و بش چو دود سیاه. کمال اسماعیل (از فرهنگ خطی). کفلهاش گرد و بش و دم دراز بر و یال فربی و لاغرمیان. پوربهای جامی (از سروری ||). ریشه و دامن(۹). (ناظم الاطباء). دامن. (فرهنگ فارسی معین ||). طره ای که بر سر دستار و کمر گذارند. (فرهنگ فارسی معین (||). ص) ناقص و ناتمام. (از برهان) (ناظم الاطباء). (۱) - - (۲) .Baresha ۵) .Barze' barz - (۴) .Baresha - (۳) .Barze' barz) - (بنقل برهان قاطع چ معین). (۶) - ن ل: کشان دم بر پای و بر بال بش سیه سم و کفک افکن و سرکش. در همه جا شعر فوق به همین صورت است جز در لغت فرس اسدی نسخهء خطی نخجوانی که چنین است: درع بش آتش جبین گنبد سرین آهن کتف مشک دم عنبر نفس گلبوی خوی شمشاد بوی. (۷) - ن ل: نعل نومه. (از سروری و صحاح الفرس). (۸) - ن ل: تفته. (از صحاح الفرس). (۹) - ظ: ریشهء دامن.

بش.

[بِ](۱) (فعل امر + ضمیر) امر بر دادن باشد یعنی بدهش. (برهان). کلمهء امر یعنی بدهش. (ناظم الاطباء). باو بده. (۱) - مرکب از

(ب) حرف اضافه + (ش) ضمیر در تداول عامه.

بش.

[بِ] (حرف اضافه + ضمیر) (در تداول عوام) به او، به وی: کاغذ را بش دادم.

بش.

[بِ] (اِ) لغتی است هندی و در پهلوی وش و در اوستایی وِیش بمعنی زهر، بسیار بکار رفته. (یشتها ج ۱ حاشیهء ص۲۷۵). حکیم مؤمن آرد: بیش به هندی بش نامند و او بیخیست منبت او بلاد چین و کوهیکه هلاهل نامند و لهذا زهر هلاهل عبارت از اوست و او سریع النفوذتر از سم افعی است و قلیل اقسام او کمتر از دو ساعت قاتل است و در بلاد هند نیز اقسام او میباشد... (تحفهء حکیم مؤمن ص ۶۰). و رجوع به بیش شود.

بش.

[بِ] (ترکی، عدد، اِ) عدد پنج در بازی نرد: شش و بش یعنی شش و پنج.

بش.

[بَ] (ع حرف استفهام) در تداول عوام اعراب شمال آفریقا بمعنی چگونه و چه چیز: بش تدعا؛ بای شی ء تدعا؟ و بش تعرف؛ نام شما چیست؟ (از دزی ج ۱ ص۸۷). این کلمه را اعراب عوام عراق بکسر باء تلفظ کنند. مخفف بأیّ شی ء است و در عراق بَیْشّ تلفظ میگردد.

بش.

[بَ ش ش] (ع مص) بشاشهٔ یا بشاشت. (از اقرب الموارد). گشاده رو بودن. (از اقرب الموارد). تازه روی و شادمان شدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). - بش دوستی بدوستی؛ خوشحال شدن و شادمان گردیدن بوی. (از اقرب الموارد). شادان بدیدن کسی رفتن که از دیدار ما خرسند میگردد. (دزی ج ۱ ص۸۷). - بش بچیزی؛ روی آوردن بر آن و خندیدن بدان. (از اقرب الموارد). - بش بکسی در پرسش؛ مهربانی کردن به او. (از اقرب الموارد). به لطف کلام و تازه رویی و گشادگی پیشانی پیش آمدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). نواختن. تملق گفتن. خوش استقبال کردن. (از دزی ج ۱ ص۸۷). - بش بدوست؛ روی آوردن بر وی. (از اقرب الموارد).

بش.

[بَ ش ش] (ع ص) باشّ. بشوش. بشاش. (اقرب الموارد). رجوع به صفات مذکور شود. شادکام و خرم و گشاده روی. (از برهان). گشاده روی. (از اقرب الموارد). تازه روی خندان: هش بش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مرد خنده روی. (آنندراج). تازه روی و شادکام. (مؤید الفضلاء (||). اِمص) خوشرویی و شادمانی. (ناظم الاطباء). خوشرویی. (منتهی الارب) (از جهانگیری). خوشی و شادمانی. - خوش و بش کردن یا خوش و بش کردن با -کسی؛ در تداول عوام، خوشرویی کردن در برخورد با وی و با گشاده

رویی از حال او پرسش کردن.

بش.

[بِ شَ] (اِ)(۱) از اصطلاح هیئت هندیانست. رجوع به ماللهند ص۲۶۵ س ۶ و ۲۲۳ س ۶ شود. (۱) - Visha.

بش آقاج.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان سرولایت بخش سرولایت شهرستان نیشابور با ۶۲۲تن سکنه. آب از قنات. شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آنها کرباس، قالیچه و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بشاءة.

[بَ ءَ] (اِخ) بشائت. نام موضعی است در شعر خالد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به معجم البلدان شود.

بشاب.

[بَ] (اِخ) باشو. ده جزء دهستان کیوان بخش خداآفرین شهرستان تبریز. سکنه آن ۳۷۰ تن و آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت و گله داری است. و رجوع به باشو شود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بشاپور.

[بِ / بَ] (اِخ) شاپور. بشاور. بشاوپور. بشاوور. این کلمه در اصل به شاپور یا. وه شاپور بمعنی شاپورنیک است. کرسی نشین قدیم کوره شاپورخرهء فارس است. رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۲۸۳ شود. از اعمال کوره شاپورخوره (بشاوپور) فارس است. ابن البلخی آرد: بشاپور را بتازی بشاوور نویسند و اصل آن بی شاپور است تخفیف را، «بی» از آن بیفکنده اند و شاپور نویسند و بناءِ این شهر بروزگار قدیم طهمورث کرده بود بوقتی که در پارس جز اصطخر هیچ شهری نبود و نام آن در آن وقت دین دلا(۱) بود و چون ذوالقرنین به پارس آمد آن را خراب کرد چنانکه پست شد. پس چون نوبت پادشاهی به شاپوربن اردشیر رسید آن را از نو بنا کرد و عمارت آن بجای آورد و نام خویش بر آن نهاد. و هر شهر که این شاپور کرده است نام خود بر آن نهاده است چنانکه یاد کرده آمده است و این بشاپور شهری است هوای آن گرمسیر است و جهت شمال آن بسته است از این جهت بیمارناک و عفن است و آب آن از رودی بزرگ است که آن را رود به شاپور گویند. رودی است بزرگ و به حکم آنکه برنج زار است آب آن وخیم باشد و ناگوار اما چندان درختستان میوه های گوناگون و نخل و خرما و ترنج و نارنج و لیمو باشد آنجا که هیچ قیمت نگیرد و آینده از آن بازندارند و مشمومات چون نیلوفر و نرگس و بنفشه و یاسمن سخت بسیار بود و از آنجا ابریشم بسیار خیزد بسبب آنکه درخت توت بسیار باشد و عسل و موم ارزان بود هم آنجا و هم به کازرون و در این سالها از ظلم ابوسعید خراب شده بود و اکنون به فر دولت قاهره ثبتها الله عمارت پذیرد و جامع و منبر دارد و مردم آنجا متمیز باشد. (از فارسنامهء ابن بلخی چ ۱۳۳۹ ه . ق. کمبریج ص۱۲۶ و ۱۲۷). (۱) - ن ل: دین دار. (نزهة القلوب).

بشاپور.

[بِ / بَ] (اِخ) (نهر...) رودیست بزرگ بشهر بشاپور فارس و آبش، (آب شهر بشاپور) از رود بزرگ که بدین شهر بازخوانند. (نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۱۲۶). و آب آن از رودی بزرگ است کی آن را رود بشاپور گویند، رودی است بزرگ و بحکم آنک برنج زار باشد آب آن وخیم باشد و ناگوار. (ص ۱۴۲ فارسنامه ابن البلخی). نهر بشاپور، منبع این نهر از قهستان بشاپور است و بشاپور و نواحی آن را آب دهد و ضیاع خشت را و دیه مالک را آب دهد و میان جنانا و ماندستان در دریا افتد. (ص ۱۵۲ فارسنامه ابن البلخی).

بشاخ چادر افکندن.

[بِ دَ / دُ اَ کَ دَ](مص مرکب) (بیشاخ...) و (یکشاخ...) یکسو کردن زنان رعنای خودنما، چادر را تا عرض حسن ترکیب و تناسب اعضاء و تقطیع خود دهند. (آنندراج) : اگر بناز به یک شاخ افکنی چادر دگر شکوفه نگردد بشاخسار سفید. میرنجات (از آنندراج). هر نخل پرشکوفه درین باغ لیلی است کز خیرگی فکنده به یک شاخ چادرش. صائب (از آنندراج).

بشاخ چادر انداختن.

[ب دَ / دُ اَ تَ](مص مرکب) رجوع به بشاخ چادر افکندن شود: از شکوفه هر طرف گشته نهالی جلوه گر چون پریزدان چادرها بشاخ انداخته. میرصیدی (از آنندراج).

بشار.

[بَ / بِ] (ص) گرفتار و پای بند. (برهان) (از جهانگیری). عاجز و گرفتار و اسیر و محبوس. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۲۰۲). خسرو دهلوی بمعنی عاجز و گرفتار گفته : بشر مباد که گردد بدست حرص اسیر مگس مباد که ماند میان شهد بشار. هر ضعیفی که جهد از پای بند آب و گل پیل بیچاره شود چون در وحل گردد بشار. امیرخسرو دهلوی (از جهانگیری و انجمن آرا و سروری و رشیدی). امروز بت پرستان هستند بیگمان در بیشه ها خزیده و در غارها بشار. مسعودسعد (||. اِ) پای بند و زنجیرپای. (ناظم الاطباء). پابند. (سروری ||). نثار و آن زری باشد که بر سر کسی بفرمان پادشاهی ریزند. (از برهان). زرافشان شده و نثار یعنی زری که بر سر کسی ریزند مانند زری که بر سر داماد میریزند. (ناظم الاطباء). نثار. (سروری) (از اوبهی) (انجمن آرا) (آنندراج) (معیار جمالی) (رشیدی) : صاحبا هر نکتهء تو بهْ ز گنج و سیم و زر لعل مروارید بر لعل گهربارت بشار.(۱) تاج الدین بخاری (از رشیدی). بشیر باد صبا مژدهء گل آورده است همی فشاند در پایش ابر و شاخ بشار. شمس فخری (از معیار جمالی و سروری ||). لمس و لامسه و سودن دست یا عضوی بر عضو دیگر. (از برهان). لمس یعنی دست کردن بچیزی. (از جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج). لمس و سودگی و سوده شدگی دست و یا عضوی بر عضو دیگر. (ناظم الاطباء). لمس. (از سروری). دست سودن. (رشیدی). دست مالیدن : هنوز پیشتر و روسیان بطوع(۲) نکرد(۳) رکاب او را نیکو بدست خویش بشار فرخی (از سروری، صحاح الفرس، انجمن آرای رشیدی و دیگران)(۴). صاحبا هر نکتهء تو، بهْ ز گنج سیم و زر لعل و مروارید بر لعل گهربارت بشار(۵). تاج الدین بخاری (از انجمن آرا و جهانگیری و جز آنها ||). هرچیز طلاکوب و نقره کوب. (از برهان) (ناظم الاطباء). سیم و مس کوفت. (از سروری). زرکوب و سیم کوب. (از جهانگیری) (انجمن آرا)(۶) سیم کوفت بود. (حاشیهء فرهنگ اسدی نسخهء خطی نخجوانی). زرکوب و سیم کوب. (از رشیدی). سیم کفت یا سیم کوب. (صحاح الفرس) زرکوب و سیم کوب و چیزهاییکه در آن زر و سیم بکار برند ||. مانده و کوفته شده. (از برهان). کوفته شده و وامانده. (سروری). مانده و خسته و افکار. (ناظم الاطباء) : گردد در برها، دمها خبه ماند در تنها جانها، بشار. مسعودسعد (از سروری). (۱) – مؤلف رشیدی آرد: در شعر تاج

الدین شاید نثار را بتصحیف، بشار خوانده باشند. (۲) - ن ل: بطبع. (۳) - ن ل: هنوز پیش در رومیان بطوع نکرد. (صحاح الفرس). (۴) - مؤلف انجمن آرا آرد: حق اینست که مؤلف بشار، را مصحف داند و تبدیل فشار خواند چه بشار با بای فارسی با فاء زود تبدیل یابد و فشار بمعنی روآوردن و فشردن است: مگس مباد که یابد میان شهد فشار. پیل بیچاره شود چون در وحل گیرد فشار. یعنی استخلاص مگس که در شهد فشرده شد و پیل که دروحل فشرده شد صعب خواهد بود و در شعر فرخی همین معنی درست می آید، چه رسم بوده که چاکران باستقبال موالی خود از سلاطین و امراء میرفته اند و رکاب او را می بوسیده اند و با دست می سوده اند و می افشرده اند و در رکاب او میرفته اند بجای رکاب دار خود را جلوه می داده اند مؤلف آنندراج نیز همین مطالب را تکرار کرده است. در حاشیه فرهنگ اسدی نسخهء خطی نخجوانی بجای بشار، یشار بمعنی سیم کوفت است و بجای مصراع اول: هنوزش ز هندوان بطبع نکرد آمده است و مؤلف صحاح الفرس شعر را شاهد برای معنی سیم کوفت آورده است. (۵) - مؤلف انجمن آرا آرد: درین شعر ظن غالب اینست که نثار را بشار خوانده باشند چه با درستی قافیه و معنی و مشابهت لفظ غریبست که نثار نگوید و بشار بگوید که لغتی است غیرمعروف. (۶) - مؤلف انجمن آرا آرد: آن نیز با فشار مناسب است چه سیم یا زر را در آهن یا پولاد می افشرد و چیز زرکوب و سیم کوب به طریق مفعولیت است نه فاعلیت یعنی زرکوب شده آن نیز با افشردن متناسب است که به زور و قوت سیم و زر را در آهن فرو میکنند و فشردن بمعنی فروکردن است چه گفته اند: هر که را تا به خایه بفشردم آسمان مهتری بدو بسپرد. تهمتن بیفشرد بر اسب ران بگردن برآورد گرز گران. و گاهی زرکوب به معنی فاعل یعنی کوبندهء زر اطلاق میشود چنانچه نجم الدین زرکوب گفته: منم زرکوب و محصولم ز صنعت بجز فریادی و بانگی نباشد همیشه در میان زر نشینم ولیکن حاصلم دانگی نباشد. مؤلف آنندراج نیز مطالب انجمن آرا را عیناً تکرار کرده است.

بشار.

[بُ] (ع ص، اِ) مردم فرومایه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بشار.

[بَشْ شا] (اِخ) ابن برد عقیلی (متوفی بسال ۱۶۷ ه . ق.). مکنی به ابومعاذ. چون در کودکی گوشواره به گوش میکرد وی را مُرَعَّث نیز لقب دادند. ابن ندیم در ص۲۲۷ گوید: شعر او در یکجا جمع نشده و من در حدود هزار ورق آن را دیده ام و کسانی منتخباتی از اشعار وی را جمع کرده اند. ابن خلکان در ج ۱ ص۸۸ او را بتفصیل معرفی کرده است و گوید صاحب اغانی نام شانزده پشت وی را یاد کرده که همگی نامشان فارسی است. وی متهم به زندقه شد و به خانه اش درآمدند و کتابهایش را تفتیش کردند و چیزی نیافتند با اینهمه بنا به فرمان مهدی عباسی وی را که نود سال داشت هفتاد تازیانه زدند و بزیر شلاق درگذشت. و خوندمیر در حبیب السیر همین مضمون را آورده و اضافه کرده که بعضی گویند وی یکی از اعیان روزگار را هجو کرده بوده و بدان سبب او را بقتل آوردند. از جملهء اشعارش دو بیت زیر است: یا قوم اذنی لبعض الحی عاشقهٔ والاذن تعشق قبل العین احیانا (از حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. چ خیام). ابن الندیم وی را از رؤسای متکلمین زنادقه (مانویه) دانسته که به مسلمانی تظاهر میکرده است و از اشعار وی هزار ورق دیده است. (ابن الندیم ص۲۲۷). دکتر صفا در تاریخ ادبیات خود آرد: وی از جملهء بزرگترین شعرای ایرانی است که در تغییر سبک شعر عربی اثر بین و آشکاری دارد بشاربن برد (متوفی ۱۶۷ ه . ق.) از شاهزادگان تخارستان است که در کودکی باسارت بمیان بنی عقیل بن کعب آمد و در میان آنان تربیت شد وی که پیشرو شعرای محدثین شمرده میشود در تفاخر به نسبت خود و تحقیر عرب و وصف جواری و کنیزکان و اظهار بزندقه و هجو و آوردن تشبیهات و استعارات دقیق و حکم و امثال مشهور است. رجوع به تاریخ ادبیات صفا ج ۱ ص۲۱، ۱۶۷ و ج ۲ ص۴۱۵ شود. نام بشار در ادبیات فارسی بسیار آمده هدایت، در مجمع

الفصحاء ویرا با بشار مرغزی اشتباه کرده است. رجوع به بشار مرغزی شود : دهاد ایزد مرا در نظم شعرت دل بشار و طبع ابن مقبل.منوچهری. کو، حطیئه، کو، امیه، کو، نصیب و کو، کمیت اخطل و بشار برد، آن شاعر اهل یمن. منوچهری. بدین قصیده که یکسر غرائب و غرر است سزد که خوانی صد چون لبید و بشارم. خاقانی. و رجوع به ثمارالقلوب چ ۱۳۳۶ ه . ق. قاهره ص ۱۳۸ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲، المرصع ص۶۱، ضحی الاسلام جزء ۳، العقدالفرید ج ۱ و ۲ و ۳ و ۶ و ۷، کتاب التاج ص۸۶، الوزراء ص۱۱۷، عیون الاخبار ج ۱ و ۲ و ۳ و ۴ جوالیقی، البیان و التبیین ج ۱ و ۳، الجماهر، الموشح چ ۱۳۴۳ قاهره ص۲۴۶، معجم الادباء ج ۱، لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی، الاعلام زرکلی ج ۱، الذریعه ج ۹، تاریخ الخلفا، مزدیسنا، امثال و حکم دهخدا ج ۳ ص۱۵۳۹ و صص۲۳ – ۲۵ شود.

بشار.

[بَ] (اِخ) گله بان قیصر روم. (از شرفنامهء منیری).

بشار.

[بَ] (اِخ) ابن ایوب ناقط (نقطه گذار). از قراء قرآن بوده و سجستانی با واسطه از وی روایت دارد. رجوع به المصاحف ص۱۰۳ به بعد شود.

بشار.

[بَ] (اِخ) ابن بشر. یکی از شعرای عربست و شعرش در عیون الاخبار ابن قتیبه آمده است. رجوع به عیون الاخبار ج ۳ ص۱۸۳ س ۱۵ شود.

بشار.

[بَ] (اِخ) ابن ذراع الفیاس معاصر وکیع. محدث است و از جابر جعفی روایت کند. (یادداشت مؤلف).

بشار.

[بَ] (اِخ) ابن سلیمان. بنا بنقل تاریخ سیستان رئیس و بزرگ بُست بود و با احمدبن ابراهیم القوسی حربهای بسیار کرد و او را هزیمت کرد. رجوع به تاریخ سیستان چ۱ ص۱۹۲ شود.

بشار.

[بَ] (اِخ) ابن عدی بن عمروبن سوید طائی معنی. اسلام و جاهلیت را دریافت و شعر وی در الاصابه قسم سوم حرف باء آمده است. رجوع به الاصابه ج ۱ ص۱۷۷ شود.

بشار.

[ ] (اِخ) (رودخانه) از ناحیهء رستم ممسنی سرچشمه گیرد. آبش شیرین و گواراست. آب چشمهء گنج گان و چشمهء براق کمهر

بهم پیوسته در قریهء پاسیج ناحیهء تل خسروی کهکیلویه بآب چشمهء سرتابه پیوسته و رودخانهء تل خسروی شود. (از فارسنامهء ناصری).

بشار.

[بَشْ شا] (اِخ) (نهر) نهریست در بصره. (از معجم البلدان).

بشارات.

[بِ] (اِخ) (اقلیم...)(۱) یکی از نواحی اسپانیا. عربهای اندلس این نام را بجبال سیرانوادا(۲) و نهرهای جاری آن اطلاق کنند. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲). رجوع به الحلل السندسیهٔ ج ۱ ص۷، ۷۶ شود. (۱) - Morena - Sierra - (۲) .Sierra.

بشارالعقیلی.

[بَ شْ شا رُلْ عَ] (اِخ)رجوع به بشاربن برد شود.

بشارت.

[بِ رَ] (ع اِمص) بشارهٔ. بشاره مأخوذ از تازی. مژدگانی. (منتهی الارب) (زوزنی) (مهذب الاسماء). مژدگانی و خبر خوش. (ناظم الاطباء). مژده و با لفظ نمودن و دادن و زدن مستعمل است. (از آنندراج). مژده دادن. (مؤید الفضلاء). خبر خوش. (غیاث). بُشری؛ مژدگانی. (مهذب الاسماء) (السامی فی الاسامی). نوید. در تداول عامه، مُشتُلُق : ای دل من تو را بشارت باد که ترا من به دوست خواهم داد.فرخی. سه غلام سرای رسیدند به بشارت فتح. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۶۵). ز بارنامهء دولت بزرگی آمد سود. بدین بشارت فرخنده شاد باید بود. مسعودسعد. اگر مرا ندی ارجعی رسد امروز دگر بشارت لاتقنطوا رسد فردا.خاقانی. - بشارت باد؛ برای دعا به کار رود و مانند، زنده باد و جز آن یعنی ترا مژده باشد : ترا که رحمت و داد است و دین بشارت باد که بیخ دشمن و کفار جمله برداری.سعدی. - بشارت دادن؛ مژده دادن، خبر خوش دادن. (ناظم الاطباء). مژده آوردن : حجت خدا بود پیش او تا بترساند ستمکاران را و بشارت دهد نیکوکاران را. (تاریخ بیهقی). فرموده است تبارک و تعالی: پس بشارت داد پروردگار ایشان را برحمت خود. (تاریخ بیهقی). وگر نشنوند هیچ اندرز و پند دهیدش بشارت بزندان و بند. (یوسف و زلیخا). لاتعجبوا اشارت کرده بمرسلین لاتقنطوا بشارت داده باتقیا.خاقانی. اگر شد چار مولای عزیزت بشارت میدهم بر چار چیزت.نظامی. ناگاه سواری از در درآمد و بشارت داد... نفسی سرد برآورد و گفت این مژده مرا نیست. (گلستان). یکی را چون ببینی کشتهء دوست بدیگر دوستانش ده بشارت. سعدی (طیبات). شروع بشارت از شروع کلیسای مسیحیان بود زیرا مسیح بشارت میداد و در هیکل تعلیم میفرمود و مردم را از دریا یا از فراز کوهها اندرز میکرد و به شاگردان میگفت بروید و جمیع قبایل را تا آخر دنیا بشارت دهید. (قاموس کتاب مقدس). - بشارت دهنده؛ خبرخوش آورنده، مژدهء خوب آورنده : برانگیخت او را در حالیکه بود چراغ نوردهنده و بشارت دهنده. (تاریخ بیهقی). - بشارت رس؛ خبرخوش آورنده. مانند قاصد و مکتوب. (ناظم الاطباء). - بشارت رسان؛ خبرخوش آورنده، مانند قاصد و مکتوب. (ناظم الاطباء). - بشارت رسیدن؛ مژده رسیدن : این بشارت بقابوس رسید و بدان خوشدل و شادمان شد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۱۸). بشارت آن فتح از حدود مشرق به اقصای مغرب رسید. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۱۸). - بشارت زدن؛ بشارت دادن. اعلام بشارت کردن. مژده دادن : رو بشارت بزن که گشت یکی با غلام خود آن امیر امروز. انوری (از آنندراج). مردم بشارت زدند و خرمی کردند. (راحهٔ الصدور راوندی). ابوالحسن و اولیای دولت در اندرون حصار رفتند و بشارت

زدند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۱۹). ... خبر رسید و در شهر بشارت زدند. (المضاف الی بدایع الازمان ص۴۴). بهر شهری از شادی فتح شاه بشارت زنان برگرفتند راه.نظامی. دهل زن گو دو نوبت زن بشارت که دوشم قدر بود امروز نوروز. سعدی (طیبات). - بشارت شیخ؛ مثل بشارت عیسی. (از انجمن آرا). - بشارت عیسی؛ کنایه از حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم. (از انجمن آرا). - بشارت کردن؛ مژده دادن و خبر خوش دادن. (ناظم الاطباء). مژده رساندن. - بشارت کشان؛ مژده رسانندگان. (از ناظم الاطباء). مژده گویان. (از مهذب الاسماء). مبشران و مژده رسانان. (آنندراج) : خبر گرم شد در خراسان و روم که شاهنشه آمد ز بیگانه بوم بهر شهری از شادی فتح شاه بشارت کشان برگشادند راه. نظامی (از آنندراج). - بشارت نامه؛ مژده نامه : کبوتر سوی جانان بال بگشاد بشارت نامه زیر پرّش اندر بنامه درنوشته کای دلارام رسیدم دل بکام و کان بگوهر. لبیبی. و بشارت نامه ها بهمه اطراف کرد و برادرش نرسی را و لشکرها را خواندند. (فارسنامهء ابن بلخی ص ۸۱). - بشارت نمودن؛ بشارت دادن : یعقوب را نشاط ز یوسف فزوده اند داود را بشارتی از جم نموده اند. خواجه عمید لوبکی (از آنندراج). - پربشارت؛ فراوان مژدگانی. بسیارمژده : شهریست پربشارت از این کار و هرکسی سازد همی ز جان و ز دل هدیهء هژیر. فرخی. - عید بشارت مریم؛(۱) پنجم یا ششم فروردین ماه جلالی برابر ۲۵ مارس فرانسوی. روزیکه جبرئل مریم را بشارت راز تجسم ذات اقدس الهی بصورت انسان داد.

(۱) - Annonciation.

بشارت.

[بِ رَ] (اِخ) نام خادم سلطان مسعود بنقل بیهقی : کلیدها بدست خادمی است که ویرا بشارت گویند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۱۷، چ فیاض ص۱۲۲).

بشارت.

[بِ رَ] (اِخ) دهی از دهستان قره باشلو بخش چاپشلو شهرستان دره گز. سکنه ۱۴۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آنجا غلات و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بشارت.

[بِ رَ] (اِخ) شیخ محمدعلی بن بشارت آل موجی نجفی، او راست: ریحانهٔ النحو و نشوهٔ السلافهٔ و شرح نهج البلاغه. رجوع به الذریعه ج ۹ ص۱۳۸ شود.

بشارت آباد.

[بِ رَ] (اِخ) ده جزء دهستان راهجرد بخش دستجرد شهرستان قم سکنهء آن ۱۲۰ تن. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات، پنبه، انگور، بادام، قیسی و شغل اهالی زراعت و صنایع دستی آن کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بشارت زلزل.

[بِ رَ تِ زَ زَ] (اِخ) پزشک محقق لبنانی سوری است فارغ التحصیل دانشگاه آمریکایی بیروت، وی بر کتاب دعوهٔ الاطباء ابن بطلان ذیلی نگاشته و آن را «تکملهٔ الحدیث فی الطب القدیم والحدیث» نامیده و چاپ و منتشر کرده است و چند جزوه در حیوان شناسی و مقالاتی در مجلهء «الطبیب» و «المقتطف» دارد و در ۱۹۰۵ م. درگذشته است. (از اعلام زرکلی).

بشارت نصرالله حاتم.

[بِ رَ تُ نَ رُلْ لا ـ ه تَ] (اِخ) یکی از نویسندگان ترک در لبنان بود. او راست: السفینة الدائرة بالامثال السائرة. که در آن ده هزار مثل گرد آورده و تقدیم استاندار عثمانی بیروت نعوم پاشا، کرده است. چ بیروت بدون تاریخ. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۶۶).

بشارج.

[بَ رِ] (معرب، اِ) جوالیقی از ابن درید نقل کرده که فارسیان آن را بیش بارَه گویند و شُبارِق معرب آنست و لحم شبارق گوشت خرد شده است که آن را پزند و شبارقات گوشتهای خرد کرده است که بشکل های گوناگون پخته میشود و شُفارِج و فیشفارج و بشارج تلفظ عامه است. رجوع به المعرب جوالیقی ص۲۰۴ س ۹ به بعد شود.

بشارجان.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان ماهور و میلاتی بخش خشت شهرستان کازرون. سکنهء آن ۱۹۵ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات. شغل اهالی زراعت و صنایع دستی، قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بشار کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)سیم کوفت کردن. سیم کفت کردن. طلاکوب(۱)کردن : آراسته بتان بهارند گلبنان با صدره های نیلی و حمری خمارها صد گوشوار زرین در گوش هریکی گوهر بشار کرده بدان گوشوارها. لامعی جرجانی. هنوز پیشرو روسیان بطوع نکرد رکاب او را نیکو بدست خویش بشار. فرخی. و رجوع به بشار شود. (۱) - برهان ذیل: بشار.

بشار مرغزی.

[بَشْ شا رِ مَ غَ] (اِخ)بشگر مرغزی. دکتر صفا در تاریخ ادبیات خود (ج۱) آرد: از احوال او اطلاعی در دست نیست نامش را هدایت در شمار شعرای قدیم آورده و گفته است که بپارسی و عربی شعر میسروده است و «در قید اسارت به بصره افتاد و اشعار عربی از او مانده» این اشارهء اخیر بگمان ما نتیجهء اشتباه این شاعر پارسی زبان با بشاربن برد طخارستانی شاعر ایرانی تازیگوی است که در قید اسارت به بصره افتاد و بسال ۱۶۷ ه . ق. درگذشت. رجوع به تاریخ ادبیات صفا ج ۱ ص۴۰۵ و مجمع الفصحاء ج ۱ ص۱۷۱ شود. نفیسی در احوال و اشعار رودکی (ج ۳ ص۱۲۱۷) آرد: بشار مرغزی نیز از شاعران اهل مرو بود و از یگانه قصیده ای که ازو بدستست و در وصف شراب به سبک قصیدهء معروف رودکی گفته و منوچهری از روش او پیروی کرده است معلوم میشود که در قرن چهارم و از شاعران دورهء سامانیان بوده است و این قصیدهء او در کتاب مونس الاحرار ثبت شده، منتهی مؤلف مجمع الفصحاء دربارهء وی خطاهای شگفت کرده است... و نسخهء کامل این قصیده چنانکه در مونس الاحرار آمده بدین گونه است. و سپس بنقل تمام قصیده می پردازد و ما چند بیت از آغاز آن را در ذیل می آوریم. مرحوم بهار در سبک شناسی (ج۱ حاشیهء ص۳۷۷) آرد: مجمع الفصحاء او را بشار ضبط کرده است ولی من در جنگی بخط سرخوش دیدم که قبل از این قصیده (وصف انگور و شراب) «بشگر» ضبط کرده و دیگری آن را تراشیده و «بشار» ساخته است و برای من شکی نمانده که بشار مصحف بشگر است،

زیرا علاوه بر سند سرخوش میدانیم که ایرانیان «بشار» نام نمی نهادند. عجب این است که هدایت او را با بشاربن برد شاعر کِور عرب (۱۶۸ ه . ق.) یکی دانسته است: رز را خدای از قبل شادی آفرید شادی و خرمی ز رز آمد همی پدید از جوهر لطایف محض آفرید رز آنکو جهان و خلق جهان را بیافرید از رز بود طعام و هم از رز بود شراب از رز بودت نقل و هم از رز بود نبید شادی فرخت و خرمی آنکس که رز فرخت شادی خرید و خرمی آنکس که رز خرید.

بشارهٔ.

[بِ رَ](۱) (ع اِ) خبریکه در بشره تأثیر بخشد چنانکه آن را دگرگون سازد. و این در اندوه نیز بکار رود لیکن استعمال آن بیشتر در خبرهای شادی بخش است. ج، بشارات و بشائر. در تاج العروس آمده است: و هرگاه بطور مطلق بکار رود بخیر اختصاص یابد. (از اقرب الموارد). مژده، ولاتکون مطلقهٔ الا بالخیر و انما تکون بالشر اذا کان مقیدهٔ به. (منتهی الارب). مژدگانی و خبر خوش. (ناظم الاطباء).(۲) مژده و چون در خیر باشد بطور مطلق گویند و اگر در شر باشد آن را مقید کنند. (ناظم الاطباء).(۳) هر خبر راستی که از شنیدن آن رنگ چهرهء آدمی دگرگون شود آن را بشارت گویند و در خیر و شر هر دو استعمال شده ولی در مورد خبر خوش کثیرالاستعمال تر است. کذا فی تعریفات السیدالجرجانی. (از کشاف اصطلاحات الفنون). بُشری. (اقرب الموارد ||). جمال و حسن: هو ابشر منه؛ احسن و اجمل و اسمن. (از اقرب الموارد). خوبرویی و جمال. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).(۴ ||) تراشهء پوست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)(۵). (۱) - صاحب منتهی الارب ضبط بشارت در این معنی را بتثلیث آورده است. (۲) - ناظم الاطباء در این معنی ضبط کلمه را بکسر و ضم آورده است. (۳) - در فارسی نیز بصورت مقید آمده است: وگر نشنوند هیچ اندرز و پند دهیدش بشارت بزندان و بند. (یوسف و زلیخا). (۴) - ضبط این کلمه در این معنی بفتح است. (۵) - در این معنی ضبط کلمه بضم است.

بشارهٔ.

[بَ رَ] (ع مص) بشارت. مسرور شدن بچیزی. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). شاد شدن. (آنندراج). شاد شدن و شاد کردن و تازه روی شدن ||. خوش طبع شدن ||. گلوگیر شدن طعام ||. بی طعم شدن ||. خوش ناآینده شدن. (مؤید الفضلاء). رجوع به بشارت و ترکیبات آن شود ||. خوبرویی و جمال : و از موقف بشارت بشارت باشارت با شارت... مستظهر گشته. (درهء نادره چ شهیدی ص۲۸۸ ||). خواب خوش. (ناظم الاطباء).

بشاره.

[بَشْ شا رَ] (ع ص) مژده دهند : و رخسارهء ساره و شارهء بشارهء آن مخبات نیک مبسم... (درهء نادره چ شهیدی ص۵۳).(۱) (۱) - بشاره، دستارچه ای که بسر پیچند. (حواشی دیوان منوچهری چ۲ دبیرسیاقی ص۳۸۶) دربارهء این بیت منوچهری: جدی چنان به شاره ای وز آستر چو نقطه آی به ثور بر سهای او. منوچهری. (دیوان چ دبیرسیاقی ص۹۴). چنانکه بعداً مؤلف محترم متوجه شده اند کلمه «شاره» و «با» حروف اضافه است. رجوع به شاره بمعنی فرق شود.

بشارهٔ الاخشیدی.

[بِ رَ هُلْ اَ] (اِخ) یکی از سران کرد که در سوریه بود و با روم جنگید. رجوع به ابن اثیر ج ۹ ص ۵۰ شود.

بشاری.

[بَشْ شا] (ص نسبی) نسبت به جد است که عبارت باشد از ابوالحسن علی بن حسین بن بشاری نیشابوری. (از سمعانی). و رجوع به اللباب ج ۱ ص۱۲۵ شود.

بشاری.

[بَشْ شا] (اِخ) ابوعبدالله المقدسی، شمس الدین ابوعبدالله محمد بن احمدبن ابی بکر البنا مقدسی حنفی معروف به بشاری متولد به «قدس» بسال ۳۷۵ ه . ق. صاحب احسن التقاسیم. رجوع به مقدسی شود.

بشاری.

[بَشْ شا] (اِخ) احمدبن علی بن احمد... بشاری رفاء بغدادی. از مخلص روایت میکند. (از اللباب ج ۱ ص۱۲۵).

بشاری.

[بَشْ شا] (اِخ) احمدبن محمد بن اسماعیل بن ابراهیم... ابن بشار بشاری فوشنجی مکنی به ابوبکر. در فقه شاگرد ابوبکر چاچی شافعی بود. در نیشابور هفدهم رمضان سال ۵۴۳ ه . ق. درگذشت. (از اللباب ج ۱ ص۱۲۵).

بشاری.

[بَشْ شا] (اِخ) خواجه عزیزالدین بشاری از بشاریان است. رجوع به تاریخ گزیده ص۸۴۴ شود.

بشاری.

[بَشْ شا] (اِخ) محمدسلیمان پاشا. او راست: تحفهٔ الالباب و هدایهٔ الطلاب فیما یجب علیهم من الاداب، در ذم نمامی و سخن چینی. کتاب را در ۱۲۹۰ ه . ق. به پایان رسانده و در چاپخانهء تمدن بسال ۱۳۲۲ ه . ق. چاپ شده است. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۶۶).

بشاری.

[بَشْ شا] (اِخ) نام شاعری از متقدمان و دو بیت زیر از اوست: در ظاهر اگر برت نمایم درویش زینم چه زنی بطعنه هردم صد نیش دارد هرکس بتا باندازهء خویش در خانهء خود بنده و آزاد و خدیش. بشاری (از سبک شناسی ج ۱ ص۳۳)(۱). (۱) - شاید همان بشار مرغزی باشد.

بشاریات.

[بَیْ یا] (اِخ) ناحیه ای از همدان که بفرمان هارون الرشید از آن مفروز و به قزوین منضم گردید: چون هارون الرشید قزوین را شهر میساخت ناحیت بشاریات و بعضی از دشتی را که داخل همدان بود... مفروز گردانید و جهت آنکه در صحرای قزوین افتاده داخل قزوین گردانیدند. رجوع به تاریخ گزیده چ کمبریج ۱۳۲۸ ه . ق. ص۸۳۳ شود. از بلوکات ولایت قزوین در سر راه تهران است

بواسطه آبادی اراضی و قنوات زیاد، اراضی بسیار حاصلخیز دارد قریهء مشهور آن شریف آباد است. (یادداشت مؤلف).

بشاریان.

[ ] (اِخ) خاندان... مردمان متمول بوده اند و از ایشان خواجه عزالدین بشاری و خواجهء صاحب نعمت بود. رجوع به تاریخ گزیده چ کمبریج ۱۳۲۸ ه . ق. ص۸۴۴ و تاریخ ادبیات برون ج ۳ ص ۱۱۵ شود.

بشاریدن.

[بَ دَ] (مص) سیم کوفت کردن. سیم کفت کردن. رجوع به بشار و شاریدن شود.

بشاسب.

[بُ] (اِ) بشاسپ. گوشاسب. بوشاسب. مخفف بوشاسب است که خواب باشد و به عربی نوم خوانند. (برهان). خواب که بوشاسب نیز گویند. (رشیدی). بوشاسب و خواب. (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از هفت قلزم) (از جهانگیری). خواب بود. (سروری). رؤیا. و رجوع به بوشاسب شود : چه(۱) لختی شد از شب بشد در بشاسب به بوشاسب آمدش دخت گشاسب. اسدی (از انجمن آرا، سروری، رشیدی). (۱) - ن ل: چون. (رشیدی و سروری).

بشاسب.

[بَ سِ] (اِخ) دهی از دهستان بریاجی بخش سردشت شهرستان مهاباد. سکنه ۲۳۰ تن. آب از رودخانهء سردشت. محصول آن غلات، توتون، مازوج، کتیرا و شغل اهالی زراعت و گله داری و صنایع دستی آنها جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بشاش.

[بَشْ شا] (ع ص) کسی که دارای خوشرویی و شادمانی بسیار باشد. (ناظم الاطباء). مرد خنده رو. (آنندراج). خوش و تازه رو. (غیاث). همیشه خندان. (ناظم الاطباء). در عربی به معنی خرم و گشاده روی. (از مؤید الفضلاء). گشاده روی. خوش طبع. هشاش. شکفته. باروح. طلق الوجه : چون سلیمان از خدا بشاش بود منطق الطیری ز علمناش بود.مولوی.

بشاش.

[بَ] (اِ) در فارسی بند آهنین یا سیمین که بر تختهء در صندوق زنند و به مسمار بدوزند برای استحکام ||. موی گردن اسب. (مؤید الفضلاء). رجوع به بش شود ||. ناقص و فرومایه. (مؤید الفضلاء).(۱) (۱) - در هر سه معنی ظاهراً خلطی است از بش.

بشاشت.

[بَ / بِ شَ] (ع مص) بشاشهٔ. مأخوذ از تازی، خوشرویی و شادمانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تازه رویی. خوبرویی و شادمانی. (ناظم الاطباء). گشاده رویی. (تفلیسی). تازه رویی و شادمانی. (آنندراج). شادی. شادانی. شادمانی. طلاقت وجه. سرور.

اهتزاز : بینادلان ز گفتهء من در بشاشت اند کوری این گروه که جز در حزن نیند. خاقانی ||. تازه روی شدن. (تاج المصادر بیهقی). خوش طبع شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شاد شدن. (زوزنی). گشاده روی شدن. گشاده رویی کردن. (زوزنی). شادمانه شدن. و رجوع به بشاشهٔ شود.

بشاشهٔ.

[بَ شَ] (ع مص) بشاشت. بش. خوشرویی. (ناظم الاطباء). رجوع به بش و بشاشت شود ||. تازه روی و شادمان شدن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). به لطف کلام و تازه رویی و گشادگی پیشانی پیش آمدن. (منتهی الارب) (آنندراج).

بشاشی.

[بَشْ شا] (حامص) خوشرویی و شادمانی بسیار. بشاشت. همیشه خندان بودن. (از ناظم الاطباء).

بشاط.

[ ] (اِ) چراگاه عظیم باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ملحقات ص۲۲۸).

بشاطل.

[بَ طِ] (اِ) تپانچه. شش لول. هفت تیر. (دزی ج ۱ ص۸۹).

بشاع.

[بَ] (ع اِ) گوشت و یا چیز دیگری که ناگوارد میکند معده را موافقت نمیکند عقل را. (ناظم الاطباء).

بشاعت.

[بَ عَ] (از عربی، مص) مأخوذ از تازی، بی طعم شدن طعام. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بی مزه شدن. (آنندراج). و رجوع به بشاعهٔ شود.

بشاعهٔ.

[بَ عَ] (ع مص) ناخوش شدن مرد از خوردن طعام بدمزه: بشع الرجل بشعا و بشاعهٔ ||. بی مزه شدن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج ||). طعمی مرکب از تلخی و قبض: مثل اجتماع المرارهٔ والقبض فی الحضض. (قانون ابن سینا ||). بدبوی شدن دهان از ناکردن خلال و مسواک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). لبریز آب گردیدن رودبار: بشع الوادی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). عاجز و تنگ شدن بکاری: بشع بالامر. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء||). گلوگیر شدن. (زوزنی). گلوگیر شدن طعام. (تاج المصادر بیهقی).

بشاک.

[بَشْ شا] (ع ص) بسیار دروغ گوی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). دروغ زن. (مهذب الاسماء). کذاب.

بشاکرد.

[بَ کِ] (اِخ) (خرهء...) نـام محلی از گرمسیرات فارس میانهء جنوب و مشـرق شـیراز است. درازی آن از بارز تا منوجان نزدیک به سی فرسـنگ، پهنای آن از منوجان تا کوه شـهری ده فرسنگ. محدود است از جانب مشرق و شمال بگرمسیرات کرمان و بلوچستان و از سمت مغرب به بلوک رودان و احمدی و نواحی بندرعباس و از جنوب باز به بلوچستان و آبادی این بلوک با این وسعت عرض و طـول بسـیار کم است برای آنکه تمـامی این بلـوک کوهسـتان است شـکار آن بز و پـازن و قوچ و میش کوهی و کبـک و تیهو و انجیرکبک است نخلستان و مرکبات فراوانی دارد کشت و زراعت چندانی ندارد و قصبه این بلوک بارز است. دوری آن از شیراز از صـدوسه فرسـنگ میگـذرد عرض آن از خـط اسـتوا بیست و شـش درجه طول آن از گرینییـچ پنجاه وهشت درجه و نیم است و این بلوک را پنـج ده آبـاد است. (فارسـنامهء ناصـری). دهی از دهسـتان های نه گانهء بخش کهنوج شهرسـتان جیرفت. این دهسـتان در جنوب شهرستان واقع و محدود است: از شمال به دهستان کوه شهری مارز از خاور به دهستان فنوج از جنوب به دهستان جاسک، از باختر به دهستان سیریک. این دهستان کوهستانی است بطوریکه در تمام دهستان به قدر صد هکتار زمین مسطح وجود ندارد و تمام نخلسـتانهای آن در دو طرف دره ها کاشـته شـده است. آب از چشـمه سار و رودخانه های متعـدد کوهسـتان بشاکرد و محصول آن خرمـا، ذرت، لبنیـات، غلاـت و شـغل مردم زراعت، مالـداری و صـنایع دستی آنجا بوریابافی است که به خارج هم صادر میشود این دهستان از ۱۰۸ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده است. جمعیت آن ۶۷۰۰ تن می باشد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بشام.

[بَ / بِشْ شا] (ع اِ) بشامه(۱) درختی است خوشـبوی که آن را ذُهل نیز نامند. (منتهی الارب).(۲) درختی خوش بو که از چوب آن مسواک سازنـد و برگش موی را سیاه کنـد. (ناظم الاطباء) (آنندراج). درخت بادیه است. (نزهة القلوب). درخت مسواک. (مهذب الاسـماء). کحـل السودان. (منتهی الارب). درختی است بـا بوی خوش که از شاخه های آن مسواک سازنـد. (از البیان والتبیین ج ۲ ص۴۵ حاشـیه و ج ۳ ص۷۷). و رجوع به تـذکرهء داود ضـریر انطـاکی ص ۷۸ شود. دانهء گیـاه قلقل(۳)، انارداننهء دشتی. (فرهنگ فارسـی معین). درختی است حجـازی و در مصـر و عراق نیز میباشـد تخم او را بجـای حب بلسان اسـتعمال نماینـد و ثمردار او بقـدر درخت توت سـفید و بی ثمر از آن کوچکتر است. برگش مثل صـعتر و با رطوبت چسبنده و با شیرینی و گلش زرد، و تخمش شبیه به کمابه و بی مزه و ثمرش مثل خوشه و دراز و دانه های او مایل به زردی و از بعضـی سرخ و از بعضـی طولانی مثل حب صنوبر و چون جزوی از آن قطع نماینـد از آن آب سـفید تراوش کنـد و بعـد از خشـک شـدن مایل بسـرخی گردد و بهترین اجزاء او دمعه او است و مسـواک چـوب او مقـوی و رافع بـدبویی دهـانست. (از تحفهء حکیم مؤمن). و رجوع به مفردات ابن بیطـار شود. (۱) - تاج العروس بدون تشدید شین آورده. (۲) - Graine de crotalaire - (۳) .Amyris Balsamum.

بشام.

[بُ] (اِخ)(۱) نماینـده پاپ در کلده بود و در اواخر قرن هجدهم توجه اروپاییها را به بعض تپه های حله و خرابه هایی که در جنوب بغـداد واقـع اسـت جلـب [کرد] و مجمـوعه ای از آثـار بفرانسـه فرسـتاد. (از ایران باسـتان ج ۱ ص۵۱). (۱) - Archeveque Bauchamp.

بشامهٔ.

[بَشْ شا مَ] (ع اِ) واحد بشام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). درخت مسواک. (مهذب الاسماء). کحل السودان. (منتهی الارب). و رجوع به بشام شود.

بشامهٔ.

[بَشْ شا مَ] (اِخ) ابن حَزن نَهشَلی. از شعرای حماسه سرای عرب، و اشعارش در کتب ادب ثبت است. رجوع به بیان والتبیین ج ۳ و شرح الحماسهٔ خطیب تبریزی چ بولاق ج ۱ ص ۲۰۷ و جهانگشای جوینی چ ۱۳۳۴ ه . ق. ج۲ حاشیه ص۲۶۲ شود.

بشامهٔ.

[بَشْ شا مَ] (اِخ) ابن عذیر. شاعر بوده است. (منتهی الارب). نام شاعر. (از ناظم الاطباء).

بشامی.

[بَ] (اِخ) بسامی. بسبامی. رجوع به بسامی شود.

بشان.

[ ] (اِ) گرگ ||. کرگدن(۱): و فی بلاده، (بلاد دهرم) البشان المعلم و هو الکرگدن. (اخبارالصین والهند ص ۱۴ س ۱۵). (۱) - Le rhinoceros.

بشان.

[بُ] (اِخ) از قرای مرو است در سمت بالای شهر. (از سمعانی). از قرای مرو است. (مرآت البلدان ج ۱ ص۲۱۲) (معجم البلدان). شهری در خراسان قدیم در سمت خاوری هرات در درهء هریرود بفاصلهء یک روز راه تا هرات. (جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۴۳۷).

بشانی.

[بُ] (ص نسبی) نسبت به بشان است که قریه ای از قرای مرو بوده. (از سمعانی) (از اللباب ج ۱ ص۱۲۵). رجوع به بشان شود.

بشانی.

[بُ] (اِخ) اسحاق بن ابراهیم بن جریر بشانی از مردم بشان مرو بود. پیری نیکوکار بود و پیش از ۲۸۰ ه . ق. درگذشت. (از اللباب ج ۱ صص۱۲۵ - ۱۲۶) (از معجم البلدان).

بشاوپور.

[بَ] (اِخ) اصل کوره شاپورخوره (بشاور). رجوع به بشاپور و بشاور و فارسنامهء ابن البلخی چ ۱۳۳۹ ه . ق. کمبریج ص۱۴۱ شود.

بشاور.

[بَ وَ] (اِخ) جایی در پارس :نی شابور از پارس است بشاور خوانند. (مجمل التواریخ والقصص ص۶۴). رجوع به بشاپور و نی شابور شود.

بشاورد.

[بُ وَ] (اِ) زمین پشته پشته را گویند. (برهان) (از سروری) (اوبهی) (مؤید الفضلاء) (از رشیدی). زمین ناهموار. (ناظم الاطباء). صاحب برهان بمعنی پشته پشته آورده و این همان لغت بستاوند است و یکی ازین دو مصحف شده است. (از انجمن آرا) (از آنندراج).

بشاورد.

[بَ وَ] (اِخ) بشأور. شهریست بناحیت پارس توانگر از گرد وی. یکی باره است شاپورخسرو کرده است و اندر وی دو آتشکده است که آن را زیارت کنند و بنزدیک وی کوهیست که بر آن صورت هر ملکی و موبدی و مرزبانی که بوده است نگاشته است و سرگذشتهای ایشان بر آن جای نبشته است و اندر حدود وی کوهی است که از وی دودی همی برآید که هر مرغی که بالای آن دود بپرد بسوزد و بیفتد، وایکان و کارج دو شهرکند از بشاورد. (حدود العالم).

بشاوور.

[بَ] (اِخ) رجوع به بشاوپور و بشاپور و بشاور شود.

بشایر.

[بَ یِ] (ع اِ) بشائر. جِ بشیره. (ناظم الاطباء) : بشایر آن در آفاق سایر و منتشر شد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۰۲). و رجوع به بشیرهٔ شود.

بشایستن.

[بِ / بَ یِ تَ] (مص) سزاوار بودن : از محمد نام و خلق خوش بتو میراث ماند گر بشایستی بماندی هم بتو پیغمبری.سوزنی. رجوع به شایستن شود.

بش انداختن.

[بِ اَ تَ] (مص مرکب) در تداول عامه پشک انداختن. رجوع به پشک انداختن شود.

بش اولی.

[بِ اِوْ] (اِخ) دهی از دهستان کوکلان بخش مرکزی شهرستان گنبدقابوس. سکنه ۱۵۰تن. آب از رودخانه تنک راه. محصول برنج،

غلات، حبوب و صیفی. شغل اهالی زراعت و گله داری، صنایع دستی، بافت پارچه های ابریشمین و نمدمالی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بشباش.

[ ] (اِ) به هندی اسطوخودوس است. (از تحفهء حکیم مؤمن).

بشبب.

[بَ بَ] (اِخ) بشبه. معرب بشبه است که قریه ای است در مرو. (از انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به بشبه شود.

بشبراط.

[بِ بَ] (اِخ) حصنی باندلس از اعمال شنتریه به مغرب اندلس. (از معجم البلدان).

بشبش.

[بُ بُ / بَ بَ] (اِ) برگ حنظل را گویند که خربزهء روباه باشد و در عربی علقم خوانند. (برهان) (آنندراج). برگ حنظل. (ناظم الاطباء) (دزی ج ۱ ص ۸۸) (مفردات ابن بیطار). اسم برگ حنظل است. (تحفهء حکیم مؤمن).

بشبق.

[بَ بَ] (اِخ) بشبه. بشبقهٔ. نام قریه ای است از قرای مرو شاهجان. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از معجم البلدان) (از سروری) (از مرآت البلدان ج ۱ ص۲۱۳) (از اللباب ج ۱ ص۱۲۶). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۷۱ و بشبه شود.

بشبقی.

[بَ بَ] (ص نسبی) منسوب به بشق یا بشبقهٔ. قریه ای از مرو. (از سمعانی) (از معجم البلدان). و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۲۱۲ و اللباب ج ۱ ص ۱۲۶ شود.

بشبقی.

[بَ بَ] (اِخ) ابوالحسن علی بن محمد بن عباس بن احمدبن علی بشبقی تعاویذی... وی در جوانی فقه آموخت و تعویذ می نوشت. از گروهی حدیث سماع کرد و بسال ۴۵۳ ه . ق. در قریهء بشبق متولد شد و روز یکشنبه دوازدهم شوال سال ۵۴۴ ه . ق. در همان قریه درگذشت. (از معجم البلدان). و رجوع به اللباب ج ۱ ص۱۲۶ شود.

بشبل.

[ ] (اِ) بشکل. کلید. رجوع به بشکل شود.

بش بلاغ.

[بِ بُ] (اِخ) دهی جزء دهستان بیات بخش نوبران شهرستان ساوه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱ استان مرکزی).

بشبه.

[بَ بَ] (اِ) بشمه. پوست دباغت نکرده. (رشیدی ||). دانه ای است که دوای چشم است و چشمک و چاکسو نیز گویند. (رشیدی).(۱) (۱) - در حاشیه رشیدی چاپ بارانی آمده است که: جهانگیری و برهان قاطع و برهان جامع بمعنی فوق (و معنی قبلی) بشمه بمیم است نه بشبه بموحد. و در سروری بشمه نوشته و صاحب سراج تخطئهء رشیدی کرده و گفته بمعنی مذکور (و معنی قبلی) بشمه است نه بشبه. (از رشیدی). رجوع به بشمه شود.

بشبه.

[بَ بَ] (اِخ) بشبق. بمعنی بشبق است که قریه ای باشد از قرای مرو شاهجهان و بشبق معرب آنست و در این زمان بتعریب اشتهار دارد. (برهان) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از سروری). قریه ای بوده از مرو شاهجهان و بسبب(۱) معرب آنست. (انجمن آرا). دهیست از مرو بشبق معرب آن، لیکن در قاموس نیز بشبه آورده نه بشبق و ظاهراً سهو کرده چه همه جا عربی می آرد نه فارسی و صاحب نصاب بشبق آورده نه بشبه. (از رشیدی). و رجوع به بشبق و مرآت البلدان ج ۱ ص۲۱۲ و معجم البلدان شود. (۱) - بشبق صحیح است و ظاهراً غلط چاپی است.

بش بید.

[بَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان گور بخش ساردوئیه شهرستان کرمان. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بشبیشی.

[بَ] (اِخ) احمدبن عبداللطیف بن قاضی احمد مصری شافعی وی در بشبیش بسال ۱۰۴۱ ه . ق. متولد شد و قرآن را حفظ داشت و به مصر آمد و پانزده سال بماند و بتدریس قرائت جامع ازهر منصوب شد و در ۱۰۹۲ ه . ق. به حج رفت و در مکه اقامت گزید و به مصر بازگشت و در بشبیش بسال ۱۰۹۶ ه . ق. درگذشت: او راست التحفة السنیة فی الاجوبة السنیة عن الاسئلة المرضیة، در مسائل دینی که به مصر بسال ۱۲۷۸ ه . ق. چاپ شده است. (از معجم المطبوعات ستون ۵۶۶ و ۵۶۷). و رجوع به ریحانة الادب شود.

بشبیون.

[بَ بَ / بِ] (ص) بشیون. فربه باشد که نقیض لاغر است. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج)... فربه وسمین. (ناظم الاطباء). فربه. (سروری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶). فربه باشد، بشیون بحذف بای ثانی نیز آمده است. (از رشیدی). چاق. فربی.

بش پرماق.

[ ] (اِخ) بنا بنقل حمدالله مستوفی نام ترکی جبال پنج انگشت در ولایت کردستان است که رودخانهء قزل اوزن از آنجا برمیخیزد. (جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۲۸۳).

بشپول.

[بِ] (ص) پریشان و پراکنده باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). پراکنده شده. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۲۰۵||). پراکنده کننده را نیز گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء (||). حامص) پریشانی و پراکندگی. (ناظم الاطباء (||). فعل) امر بدین معنی هم هست. (برهان). پریشان و پراکنده کن. (جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج).

بشپولیدن.

[بِ دَ] (مص)(۱) پراکنده کردن و پریشان کردن. (ناظم الاطباء) : آن گیسوی مشکبار خوش بشپول وان چرخ(۲) گهرفشان چو دریا کن. شرف شفروه (از جهانگیری و انجمن آرا). (۱) - صاحب انجمن آرا کلمه را به صورت بشپول آورده. (۲) - ن ل: این جزع. (انجمن آرا).

بشت.

[بِ / بُ] (ع اِ) پارچهء پشمین قهوه ای برنگ طبیعی پشم که بمصرف تهیهء لباس روستاییان و زنان میرسد. قدک اعراب بادیه که تا پایین ساق آید و زمانیکه بسیار طویل باشد بنام «زبون»(۱) خوانده میشود. ج، بُشوت. و البسه الخولی بشتا قصرا ازرق الی رکبتیه و علیه بشت. (دزی ج ۱ ص۸۸ ||). عبا یا عبای گشاد یا قطیفه ای که چون عبا بر دوش اندازند. (دزی ج ۱ ص۸۸). (۱) - در دزی بکسر زای آمده ولی در تداول عامه عراق بسکون می باشد.

بشت.

[بِ] (ع اِ) جلیف. شیلم. زوان. دانهء گیاهی بچند ماش یا ارزن. رجوع به لغات فوق و مخزن الادویه شود.

بشت.

[بَ] (اِ) قسمت نمودن آب در نهرها و آبریزها. (آنندراج).

بشت.

[بُ] (اِخ) بست. پشت نام دهی است نزدیک نیشابور. (آنندراج). ولایتی است در خراسان که آن را بست گویند. (ناظم الاطباء). شهریست در نواحی نیشابور. ابوالحسن بن زید بیهقی گوید: ازین رو بدین نام خوانده شده که بشتاسف (گشتاسف) آن را بنا نهاده و آن کوره ای است که قصبهء آن طرثیت (ترشیز، کاشمر) است. و بقولی وجه تسمیهء آن این است که پشت بمنزلهء پشت (ظهر) نیشابور است و ظهر در لغت فارسی پشت خوانده شود. بشت مشتمل بر ۲۳۶ قریه باشد که از آنهاست کندر. جایگاه معروفی که ابونصر کندری(۱) وزیر طغرل بیک سلجوقی از آنجا برخاسته و بعلت فزونی ادبا و فضلای آن آنجا را بشت عرب هم خوانند. (از معجم البلدان). و رجوع به همین کتاب ج۱ شود. (۱) - ن ل: ابومنصور عمیدالملک کندری. (از مرآت البلدان ج ۱).

بشت.

[بُ] (اِخ) از قرای بادغیس از نواحی هرات. (از معجم البلدان). شهرکیست [از ماوراءالنهر] نزدیک کلسکان پوکند، کوکت،

خشکاب، با کشت و بزر بسیار و مردمانی درویش. (حدود العالم). و رجوع به بست شود. بنا بنقل مقدسی نام یکی از هفت شهریست که در ناحیهء جنوبی ولایت بادغیس خراسان قدیم که مرکز آن دهستان نام داشته، بوده است. محل آن جایی است که امروز مرقد خواجه دهستان در شمال خاوری هراتست، (جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۴۴۰). و رجوع به معجم الادباء ج ۳، قاموس الاعلام ترکی ج ۲، مرآت البلدان ج ۱ شود.

بشتاب.

[بِ شِ] (ق مرکب) بتعجیل و بزودی و بدون درنگی. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۲۰۰). سراعاً. (ترجمان القرآن عادل بن علی (||). فعل امر) کلمهء امر یعنی تعجیل کن و زود باش. (ناظم الاطباء). رجوع به شتافتن و شتابیدن شود.

بشتابانیدن.

[بِ دَ] (مص) شتابانیدن اعجال. (تاج المصادر بیهقی). تعجیل. (زوزنی). رجوع به شتابیدن و شتافتن شود.

بشتاسب.

[بُ] (اِخ) ویشتاسب. بشتاسف. گشتاسب. رجوع به گشتاسب و مزدیسنا و ادب پارسی و الوزراء الکتاب ص۶ و کامل ابن اثیر ج ۱ ص ۱۱۰، ۱۱۷ و قفطی ص۱۳، ۱۸ و ایران باستان ج ۲ ص۹۵۶ و ج ۳ ص ۲۵۷۱ شود.

بشتاسف.

[بُ] (اِخ) بشتاسب. گشتاسب. رجوع به گشتاسب و مزدیسنا و ادب پارسی و قفطی ص۱۸ س ۱۳ شود.

بشتاسف.

[بُ] (اِخ) (آتش...) و اما آتش بشتاسف چنین گویند که آن آتش آتشی است که به نیمور بناحیت انار بوده است. (تاریخ قم ص۹۰). و آتشکدهء آن و آتش در آن «نیمور» بشتاسف ملک نصب کرده است. (تاریخ قم ص۷۴).

بشتافتن.

[بِ تَ] (مص) شتافتن. عجله کردن. تعجل. (تاج المصادر بیهقی). تسرع. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). تمطر. اهراع. (تاج المصادر بیهقی). سرعت نمودن. عصف. عصوف. (منتهی الارب): استعجال؛ بشتافتن خواستن. (از تاج المصادر بیهقی) : که ما در بیابان خبر یافتیم بدان آگهی نیز بشتافتیم.فردوسی. من بشتافتم تا ملک را خبر کنم. (کلیله و دمنه). و رجوع به شتافتن شود.

بشتالم.

[بِ لَ] (اِ) بمعنی طفیلی باشد که منسوب به طفیل است. بمعنی انگل و مهمان ناخوانده است و در افسانه ها، طفیل شخصی بوده از مردم کوفه و او همیشه ناخوانده به مهمانی ها و عروسیها حاضر میشد و او را طفیل اعراس میگفتند. (برهان) (از انجمن آرا) (آنندراج). طفیلی. (شرفنامهء منیری) (مؤید الفضلاء) (رشیدی) (سروری) (جهانگیری)(۱). طفیلی و پیک. (ناظم الاطباء). مهمان

ناخوانده. و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۰۶ و بشتام و طفیلی شود. (۱) - ن ل: طفلی (جهانگیری).

بشتام.

[بِ] (اِ) بمعنی بشتالم است که طفیلی باشد. (برهان) (از جهانگیری) (ناظم الاطباء) (از رشیدی) (از مؤید الفضلاء) (سروری). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۰۶ و بشتالم شود.

بشتان.

[بَ] (اِخ) نام دهی است به نسف (نخسب). (منتهی الارب). از قرای نسف است و گروهی از عالمان از آنجا برخاسته اند. (از معجم البلدان).

بشتانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بشتان که قریه ای است از قرای نسف و قریه ای به یک فرسنگی نیشابور. (سمعانی).

بشتانی.

[بَ] (اِخ) بشربن عمران بشتانی محدث بود و از مکی بن ابراهیم روایت کرد. (از معجم البلدان).

بشتاوی.

[ ] (اِخ) شیخ محمد سلیم. او راست: جواهرالروایات فی الدعاوی والبینات در فقه حنفی چ ۱۳۱۹ ه . ق. مطبعهء شرفیه در ۸۶ صفحه. (از معجم المطبوعات ستون ۵۶۷).

بشتبری.

[بُ تَ] (اِخ) بشتیری. لقب عبدالقادربن صالح جیلانی. (از منتهی الارب). رجوع به بشتیری شود.

بشتخته.

[بِ تَ تَ] (از ترکی، اِ) (در ترکی بشتحته). صندوق سفری دارای طبقات که بمصرف لوازم یک شخص میرسد. (از دزی ج ۱ ص۸۸). - بشتخته حریم؛ میز یا لوازم کوچک که بکار آرایش و زینت زنها میرود. میز توالت خانمها. (از دزی ج ۱ ص ۸۸). - ساعته بشتخته؛ در ترکی پشتحته ساعتی، پاندول ساعت. لنگر ساعت. (از دزی ج ۱ ص۸۸).

بشتر.

[بَ تَ] (اِخ) تشتر(۱). نام میکائیل است. گویند که رسانیدن روزی خلق حواله بدوست. (برهان). نام میکائیل که حوالهء ارزاق و امطار به اوست. (رشیدی). نام میکائیل است که رسانیدن باران و روزی خلق محول به اوست. (انجمن آرا) (آنندراج). نام میکائیل است. (لغت فرس اسدی ص۱۵۲) (شرفنامهء منیری) (اوبهی) (ناظم الاطباء). نام حضرت میکائیل. (از سروری) (از صحاح الفرس)

(جهانگیری) (حاشیه فرهنگ اسدی نسخه خطی نخجوانی) (از معیار جمالی). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۱۶۳ و تشتر شود : بشتر راد خوانمت پرگست(۲) او چو تو کی بود پگاه عطا.دقیقی (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص۱۵۲) (حاشیهء فرهنگ اسدی نسخهء خطی نخجوانی). میرساند بخلق دست تو رزق بی تقاضا و منت بشتر. شمس فخری (از رشیدی و انجمن آرا). گرچه بشتر را عطا باران بود مر ترا در و گهر باشد عطا. (از رشیدی و سروری و انجمن آرا و دیگران). (۱) - بشتر مصحف تشتر یا تیشتر است که در اوستا tishtrya بمعنی ستارهء شعرای یمانی و فرشتهء موکل بارانست «بارتولمه ۶۵۱ - ۶۵۲». (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ن ل: شرک است. (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص۱۵۳ و صحاح الفرس).

بشتر.

[بَ تَ] (اِخ) نام فرشته ای است موکل باران و نباتات. (برهان) (شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء). ظاهراً با مادهء پیشین یکی باشد که مصحف تشتر است ||. ابر را نیز گویند که به عربی سحاب خوانند. (برهان) (از سروری) (از ناظم الاطباء) (ابوحفص سغدی بنقل سروری).

بشتر.

[بُ تَ] (اِ) بشترم. ورم و آماس و دمیدگی و جوش باشد که بر بدن و اندام آدمی برآید و آن را به عربی شرا گویند. (برهان). دمیدگی اندام. (شرفنامهء منیری). جوششی که بواسطهء فساد خون و غلبهء صفرا بر اندام برآید و بشره را سرخ سازد و خارش کند و بشترم نیز گویند و بتازی شرا خوانند. (از انجمن آرا) (آنندراج). جوششی باشد که بواسطهء حرارت و افساد خون بر اندام مردم برآید و به تازی شرا گویند. (جهانگیری). شرا و جوشش و دمیدگی که بر بدن و اندام آدمی بهم رسد. (ناظم الاطباء). جوششی که بواسطه فساد خون و غلبهء صفرا بر اندام برآید و بشره را سرخ کند. (رشیدی). و رجوع به بشترم و بشتری شود.

بشتر.

[ ] (اِخ)(۱) نام شهر یا دیهی مابین هرات و سیستان. رجوع به نزهـهٔ القلوب مقاله سوم چ ۱۳۳۱ ق. لیدن ص۱۷۸ شود. (۱) - ن ل: بسر.

بشترغ.

[بَ / بُ تُ رَ / بَ تُ] (اِ) پشتراغ. پشترغ. شبرق. اسپرک را گویند و آن گیاهی باشد که بدان جامه رنگ کنند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). اسپرک. (سروری) (ناظم الاطباء). درختی است که آن را اسپرک گویند و قیل گیاهی است که رنگ سبز بدان زنند و آن رنگ را سپرکی خوانند. (شرفنامهء منیری). و رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۷۰ شود ||. پاره ای از خوشهء انگور و خوشهء خرما را نیز گفته اند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۰) (از ناظم الاطباء).

بشترم.

[بُ تَ رَ / بُ تُ رُ] (اِ) بشتر. جوشش و دمیدگی باشد با خارش که در اعضای آدمی بهم رسد و بشره آدمی را سرخ سازد و آن را به عربی شرا گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). دمیدگی اندام. (از مؤید الفضلاء) (شرفنامهء منیری) ((ز انجمن آرا: بشتر) (از آنندراج) (شعوری ج ۱ ورق ۲۱۸). دمیدگی اندام باشد یعنی جوشش اعضا. (سروری). قوبا که پهن شود و بسیار خارش کند. وسر

و دلم نیز گویند و بتازی شری خوانند. (رشیدی). و رجوع به بشتر و بشتری شود.

بشتره.

[بَ / بُ تِ رَ] (اِ)(۱) بشنزه. بشنژه. بشتیره. حلواییست که خرما و نان باریک کرده مثل چنگال یکجا میمالند(۲). (شرفنامهء منیری). حلوائیست که از آرد کنجد و خرما یا از نان باریک کرده مثل چنگال یکجا می مالند. (مؤید الفضلاء)(۳). چنگالی باشد که می خورند و بسحاق اطعمه گوید که آردهء کنجد و خرماست که در یکدیگر بمالند. (سروری) (فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۱۹۶). چنگالی که از آرد کنجد و خرما و یا از نان گرم و روغن و دوشاب یا از نان تنگ و روغن و خرما سازند. (آنندراج). و رجوع به ناظم الاطباء شود : گر تیر بلا بارد در کوچهء ماهیچه از نان سپری سازم و از بشتره آماجی. بسحاق اطعمه (از سروری). (۱) - بُشتَره. (ناظم الاطباء). (۲) - جمله نافصیح است. (۳) - از جملهء شرفنامه نیز نافصیح تر است.

بشتری.

[بُ تَ] (ص نسبی) شخصی را گویند که علت شرا داشته باشد و آن نوعی از ورم و آماس و دمیدگی و جوششی باشد که در بدن و اعضای آدمی بهم رسد. (برهان) (از مؤید الفضلاء) (آنندراج). منسوب به بشتر یعنی کسی که مبتلا به بشتر شده باشد. (ناظم الاطباء). و رجوع به بشتر و بشترم شود.

بشتری.

[بَ تَ را] (اِخ) شهری است در افریقیه. (از معجم البلدان).

بشتفروش.

[بُ تَ] (اِخ) بشنفروش. رجوع به بشنفروش شود.

بشتقان.

[بُ تَ] (اِخ) بشتن قان. نام دهکدهء مهم روستای مازول یکی از چهار روستای معروف نیشابور که در شمال جای داشته و مقدسی در قرن چهارم از آن نام برده است، (جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۴۱۳). و رجوع به بشتقان شود.

بشتک.

[بِ / تَ / بُ تُ / تَ] (اِ) بشنک. مرطبان و خمرهء کوچک را گویند. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). خمره. (سروری) (شرفنامهء منیری). خمرهء کوچک. (مؤید الفضلاء ||). طبق کوچک. (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۳).

بشتکی.

[بُ تَ] (اِخ) محمد بن ابراهیم بن محمد، ابوالبقا، انصاری بشتکی دمشقی مصری، ادیب و فاضل بود. وی بسال ۷۴۸ ه . ق. متولد

شد و بسال ۸۳۰ ه . ق. در قاهره درگذشت. او راست: طبقات الشعراء و مرکزالاحاطه و دیوان شعر. (از حسن المحاضرهٔ ص ۳۶۲) (اعلام زرکلی ج ۳ ص۸۴۲).

بشتلنگ.

[بُ تَ لَ] (ص) پشتلنگ. بشلنگ. پشلنگ(۱). ناقص و معیوب. (جهانگیری ||). هرزه و بی معنی. (جهانگیری بنقل انجمن آرا) : در ملک تو بسنده نکردند بندگی نمرود پشه خورده و فرعون بشتلنگ. سوزنی (از جهانگیری و انجمن آرا). و رجوع به پشلنگ در همین لغت نامه و برهان و بشلنگ شود. (۱) - ظاهراً یکی تحریف دیگری باشد.

بشتلی.

[ ] (اِخ) یوسف افندی. او راست: ۱- مرشد الراغبین فی اسعاف المصابین در وظایف الاعضاء با ۸۵ تصویر. ۲ - هدیهٔ الملوک فی آداب السلوک در اخلاق شرقی و غربی چ ۱۸۹۵ م. مصر چ۳ در ۱۹۰۹ م. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۶۷).

بشتن.

[بَ تَ] (اِخ) دهی به قرطبه در اندلس. (منتهی الارب). از قرای قرطبه در اندلس. (معجم البلدان).

بشتناقه.

[بَ تَ] (اِ) بستناج. رجوع به بستناج و دزی ج ۱ ص۸۸ شود.

بشتنفروش.

[بُ تَ فُ] (اِخ) بشتفروش. پشت فروش. کوره ای است از اعمال نیشابور که آن را بشتاسف (گشتاسب) بنا کرد و دارای ۱۲۶ قریه است. (از معجم البلدان بنقل از تاریخ بیهقی). و رجوع به نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۲۲۷، و مرآت البلدان ج ۱، و بشته فروش شود.

بشتنقان.

[بُ تَ] (اِخ) بشتقان. بوشتحقان. از قرای نیشابور و یکی از گردشگاههای آن، به یک فرسنگی شهر بود. وقعهء یحیی بن زیدبن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب و عمروبن زراره والی نیشابور که از جانب نصربن سیار در این قریه روی داد و گمان می کنم ابونصر اسماعیل بن حماد جوهری در ابیاتی که آورده نام این قریه را اراده کرده و نون کلمه را انداخته و آن را بصورت بشتقان آورده است: یا ضائع العمر بالامان أما تری رونق الزمان فقم بنایا اخا المساهی نخرج الی نهر بشتقان.(از معجم البلدان). و رجوع به اللباب ج ۱ ص۱۲۶ و مرآت البلدان ج ۱ شود.

بشتنقانی.

[بُ تَ] (ص نسبی) منسوب به بشتنقان. رجوع به بشتنقان شود.

بشتنقانی.

[بُ تَ] (اِخ) ابویعقوب اسماعیل بن قتیبهٔ بن عبدالرحمن سلمی زاهد بشتنقانی. وی از احمدبن حنبل و دیگران حدیث شنید و در رجب سال ۲۸۴ ه . ق. در همان قریه درگذشت. (از معجم البلدان). و رجوع به اللباب ج ۱ ص۱۲۶ شود.

بشتنی.

[بَ تَ] (ص نسبی) منسوبست به بشتن. (منتهی الارب ||). منسوبست به بشتنه. (سمعانی) (اللباب فی تهذیب الانساب). رجوع به بشتن و بشتنه شود.

بشتنی.

[بَ] (اِخ) هشام بن محمد بشتنی منسوب به بشتن. (منتهی الارب). هشام بن محمد بن عثمان بشتنی از خاندان وزیر ابوالحسن جعفربن عثمان مصحفی. وی حکایتی از وزیر احمدبن سعدبن حزم روایت کرد که همان روایت را ابومحمدعلی بن احمدبن خرم ظاهری از او روایت کرده است. (از معجم البلدان). و رجوع به بشتن شود.

بشته.

[بَ تَ / تِ] (اِ) حریر منقش. (از اوبهی)(۱). رجوع به بسته در معنی حریر منقش شود. (۱) - ظاهراً صورت یا تحریفی است از بسته.

بشته فروش.

[ ] (اِخ) یکی از چهار روستای معروف نیشابور که مقدسی در قرن چهارم از آن نام برده است. (جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص ۴۱۳). و رجوع به بشتنفروش شود.

بشتی.

[بُ شُ] (ص نسبی)(۱) منسوب است به بشت که ناحیهء کثیرالخیری است در نیشابور. (از سمعانی). و رجوع به اللباب ص۱۲۶ شود ||. منسوب به بشت بادغیس هرات. (از معجم البلدان) (از اللباب ص ۱۲۶). (۱) - در اللباب فقط به ضم «با» آمده است.

بشتی.

[بُ] (اِخ) احمدبن صاحب بشتی منسوب به بشت بادغیس. وی از ابوعبدالله محالی حدیث کرد و ابوسعد مالینی از او روایت دارد. برادر وی محمد بن صاحب بشتی بادغیسی نیز از محدثان بود. (از معجم البلدان).

بشتی.

[بُ] (اِخ) اسحاق بن ابراهیم... بشتی. (منسوب به بشت نیشابور) از قتیبهٔ بن سعید و گروهی دیگر از محدثان روایت کرد و ابوجعفرمحمدبن هانی و گروهی از خراسانیان از وی روایت دارند. (از معجم البلدان). و رجوع به اللباب ص۱۲۶ شود.

بشتی.

[بُ] (اِخ) حسان بن مخلد بشتی منسوب به بشت نیشابور. وی از عبدالله بن یزید مقری و دیگران حدیث شنید و جعفربن محمد بن سوار و ابراهیم بن محمد بن مروزی از وی روایت کردند. بشتی بسال ۲۵۹ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

بشتی.

[بُ] (اِخ) سعیدبن شاذان بن محمد نیشابوری. یا سعیدبن ابی سعید بشتی. وی از محمد بن رافع و دیگران روایت کرد و ابوالقاسم یعقوب از او روایت دارد. (از معجم البلدان).

بشتی.

[بَ شِ] (ص نسبی) منسوب به بشیت که ضیعه ای است در فلسطین (از سمعانی). و رجوع به اللباب ص۱۲۶ شود.

بشتیباج.

[ ] (اِ) خشکار بود. (اختیارات بدیعی). رجوع به خشکار شود.

بشتیر.

[بُ] (اِخ) جایگاهی در بلاد گیلان. (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان).

بشتیر.

[بُ] (اِخ) نام کوهی است در جهت مشرق شام و بقول یاقوت حموی به وادی فرات امتداد داشته و بداشتن پاره ای از معادن شهرت یافته. در معجم البلدان بشر آمده است و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص ۲۱۳ شود.

بشتیری.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بشتیر گیلان. رجوع به بشتیر شود. (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان).

بشتیری.

[بُ] (اِخ) شیخ زاهد صالح عبدالقادربن ابوصالح حنبلی بشتیری. وی به بغداد آمد و در نزد ابوسعد مخرمی(۱) در مدرسهء او واقع در باب الازج فقه آموخت... وی بسال ۴۷۹ ه . ق. متولد شد و در ۱۸ ربیع الاول سال ۵۶۱ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان). (۱) - ن ل: مخزومی. (از مرآت البلدان ج ۱).

بشجاییدن.

[بَ دَ] (مص) شجاییدن. بشجیدن. یخ زدن. سرمازدن. شجام زدن : صورت خشمت ار زهیبت خویش ذره ای را بخاک بنماید. خاک دریا شود بسوزد آب بفسرد آفتاب و بشجاید.دقیقی. و رجوع به هریک از کلمات فوق در جای خود شود.

بشجر.

[بَ جِ] (اِ) بشجیر. رجوع به بشجیر و فرهنگ رشیدی شود.

بشجه.

[بِ شِ / شَ] (اِ) افزاری که جولاهگان بدان اهارتانه مالند. (مؤید الفضلاء). رجوع به بشنجه شود.

بشجیدن.

[بَ دَ] (مص) بشجاییدن. شجاییدن. (لغت فرس اسدی چ پاول هورن). رجوع به بشجاییدن، شجاییدن شود.

بشجیر.

[بُ] (اِ) یا بشجر(۱) نام درختی است که کمان را از چوب آن سازند و آن را به عربی نَبع گویند. (برهان) (سروری). درخت نبع که از چوب آن کمان سازند. (ناظم الاطباء). مؤلف انجمن آرا پس از نقل عبارت برهان آرد. بیشتر آن درخت در قلهء کوه روید. (از آنندراج). آلِش. خدنگ. (زمخشری). و رجوع به شعوری ج ۱ ورق ۲۱۴ شود. نوعی از آن توسکا(۲) است. (درختان جنگلی ایران ثابتی ص ۱۶۶). نوع دیگر آن راش است(۳). (ایضاً ص۱۶۶). نام درختی است که در قلهء کوه روید و از چوب آن کمان سازند. (فی السامی: النبع بشجر) (رشیدی: بشجر). نام درختی است که از آن چوب کمان گیرند و به عربی نبع گویند. (سروری). (۱) - Fagus sylvatica - (۳) .Alnus Tourn - (۲) .Hetre.

بشچندر.

[ ] (اِخ) عالم نجومی هند. رجوع به التفهیم حاشیهء ص۱۴۷ شود.

بش حوض.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان جعفرآباد بخش حومهء شهرستان قوچان آب از چشمه و محصول آنجا غلات و بن شن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بشخانه.

[بَ نَ / نِ] (معرب، اِ) معرب پیشخانه، کریاس و جلوخان. (ناظم الاطباء). از فارسی پشه خانه. ج، بشاخین. پشه بند. (از دزی ج ۱ ص۸۸).

بشخاییدن.

[بِ دَ] (مص) بشخودن. بمعنی خراشیدن با ناخن و غیر آن. (برهان) (انجمن آرا) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). مرادف شخودن بمعنی خراشیدن. و بای زائد از کثرت استعمال گویا جزو کلمه شده. (رشیدی) : سواران خفته و او اسب بر سرشان همی تازد که نی

کس را بکوبد سر نه کس را روی بشخاید. ناصرخسرو. و رجوع به فرهنگ شعوری ج ۱ ورق ۲۰۷ و بشخودن شود.

بشخشم.

[بِ شَ شَ] (اِ) لغزیدن باشد. (برهان) (آنندراج) (جهانگیری). لغزش و سقوط. (ناظم الاطباء). بمعنی لغزیدن مرادف شخشم و ظاهر آنست که با از اصل کلمه نباشد چنانکه در لغت شخش بیاید. (از رشیدی) (شعوری ج ۱ ورق ۲۰۶) : آن خوش از نفس و شهوت و شره است ورنه جای بشخشم و تبه است. سنایی (در مذمت دنیا از جهانگیری و رشیدی).

بشخصه.

[بِ شَ صِ] (ق مرکب)(۱) خودش و بخودی خود. (ناظم الاطباء). (۱) - مرکب از «ب» حرف جر + شخص + ضمیرمتصل.

بشخلیدن.

[بُ خَ دَ] (مص) بشخو کردن. صفیر زدن. بشخولیدن. (زمخشری). سوت زدن. سوت کشیدن. و رجوع به بشخو کردن شود.

بشخوار.

[بِ] (اِ) بشخور سؤر یعنی بازماندهء آب در ظرفی که از آن آب خورده باشند. (ناظم الاطباء). نیم خورده. ته مانده. و رجوع به بشخور شود.

بشخودن.

[بِ دَ] (مص) بشخاییدن. خراشیدن باشد. (از برهان) (غیاث) (از آنندراج) (جهانگیری). خراشیدن بناخن و جز آن. (از انجمن آرا) (از ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶ و ۲۰۷) : بمدحت کردن مخلوق روح خویش بشخودم نکوهش را سزاوارم که جز مخلوق نستودم. کسایی. بمالید دستش [کیخسرو اسب پدر را] ابر چشم و روی بر و یال ببسود(۱) و بشخود موی.فردوسی. درست گویی کردند نار و سیب نبرد ز زخم در تن هر دو جگر ز غم بشخود. فرخی (از انجمن آرا). بشخوده اند چهره ببریده طره ها زین جورها که با گل و شمشاد میکند. کمال اسماعیل (از انجمن آرا). و رجوع به شخودن و بشخاییدن شود ||. فشردن. (اوبهی). و رجوع به شعوری ج ۱ شود. (۱) - ن ل: می سود.

بشخوده.

[بِ / بَ دَ / دِ] (ن مف) بناخن کنده شده و خراشیده باشد. (برهان) (آنندراج) (از انجمن آرا: بشخاییدن) (از مؤید الفضلاء). خراشیده و خراشیده شده به ناخن. (ناظم الاطباء). به ناخن کندیده. (شرفنامهء منیری). به ناخن کنده باشد. (سروری) : کرد بشخوده رخ خود آن نگار گشت گلزارش بشکل لاله زار. بهرامی (از سروری). ز پشت اسب جدا گشت شاه رخ بر خاک پیاده مانده سرش پای پیل بشخوده. سپاهانی (از شرفنامهء منیری). و رجوع به شخوده شود ||. پهن گشته. (برهان) (از آنندراج). فراخ شده و پهن گشته. (ناظم الاطباء). پخش و پهن کرده. (اوبهی) (معیار جمالی ||). پایمال گردیده. (برهان) (ناظم الاطباء). پایمال کرده. (شرفنامهء منیری) (مؤید الفضلاء). پایمال گردیده. (از آنندراج).

بشخور.

[بُ] (اِ) بشخوار. نیم خورده و بازمانده آب دواب را گویند و به عربی سؤر خوانند. (برهان). آبی که از دواب بازماند در وقت خوردن و به عربی سؤر نامند. (سروری). مؤلف انجمن آرا و بنقل از آن آنندراج پس از نقل عبارت برهان آرند: بظن مؤلف بازماندهء آب و علف دواب است که پیش خورده باشد و آن در اصل پیشخور بوده که به عربی سؤر گویند. (انجمن آرا) (آنندراج) (شعوری ج ۱ ورق ۲۱۴). سؤر یعنی بازماندهء آب در ظرفی که از آن آب خورده باشند. (ناظم الاطباء: بشخوار). آبی که از دواب بازمانده در وقت خوردن و به عربی سؤر گویند. (سروری). رجوع به بشخوار شود.

بشخو کردن.

[بِ کَ دَ] (مص مرکب)بشخلیدن. بشخولیدن. الصفیر. (تاج المصادر بیهقی). صفیر زدن. سوت زدن. سوت کشیدن. رجوع به بشخلیدن، بشخولیدن و شخول شود ||. ادامه. (منتهی الارب).

بشخولیدن.

[بِ دَ] (مص) شخولیدن. الصفیر. (تاج المصادر بیهقی). بشخلیدن. سوت زدن. سوت کشیدن ||. صفیر. بشخول. (یادداشت مؤلف).

بشخیدن.

[بَ دَ] (مص) درخشیدن. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ورق ۱۸۶ و ۲۱۹ ||). افشاندن ||. دزدیدن. (ناظم الاطباء).

بشدت.

[بِ شِدْ دَ] (ق مرکب) بنهایت و زیاده از حد ||. بقوت و بسختی ||. بزور و جبراً. (ناظم الاطباء).

بش دره.

[بِ دَ رِ] (اِخ) دهیست از دهستان قره باشلو بخش چاپشلو شهرستان دره گز. آب آن از قنات و محصول آنجا غلات و بنشن است. شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بش دره.

[بِ دَ رِ] (اِخ) دهیست از دهستان جرگلان بخش حومهء شهرستان بجنورد. دارای ۱۷۴ تن سکنه. آب از رودخانه و محصول آنجا غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بش دلبر.

[بِ دِ بَ] (اِخ) دهی از بخش پشت آب شهرستان زابل نزدیک مرز افغانستان. سکنهء آن ۱۴۵۲ تن. آب آن از رودخانهء هیرمند و محصول آنجا غلات، لبنیات، ماهی و شغل اهالی زراعت، گله داری، صیادی و صنایع آن گلیم و کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بشدن.

[بِ شُ دَ] (مص) شدن ||. رفتن : بشد تازیان تا به توران سپاه ز گردش بشد تیره خورشید و ماه.فردوسی. بشد قارن و موبد مرزبان سپاهی ز گردان گندآوران.فردوسی. بشد با پرستندگان مادرش گرفتند پوشیدگان در برش.فردوسی. بارگی خواست شاد بهر شکار برنشست و بشد بدیدن شار.عنصری ||. زایل گشتن. سترده گشتن. محو شدن. انطلاق. (زوزنی) (تاج المصادر). گم و ضایع و تباه شدن. از میان رفتن : به زاری فکندند بر تخت عاج بشد شاه را روز و هنگام تاج.فردوسی. و ذویزن چون زن از وی بشد و پسر از شرم و ننک بی من نتوانست بودن. (ترجمهء طبری بلعمی). من نسخت این نامه داشتم به خط خواجه و بشد. (تاریخ بیهقی). خواب و قرار از وی (از دمنه) بشد. (کلیله و دمنه ||). رسیدن: و در این سال که من گندم بشد به بیست درم. (یادداشت مؤلف). و رجوع به شدن شود.

بشر.

[ ] (اِخ) ده جزء دهستان قاقازان بخش ضیاءآباد شهرستان قزوین. سکنهء آن ۳۷۴ تن. آب از قنات. محصول آن غلات، انگور و شغل اهالی زراعت، قالی، گلیم و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بشر.

[بَ] (ع مص) مژده دادن کسی را. یقال: بشرته بمولد فابشر. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). - بَشر به چیزی؛ مسرور شدن بدان. و بشارت دادن. (از اقرب الموارد ||). هدیه دادن به آورندهء خبر خوش. (از دزی ج ۱ ص۸۸ ||). روی پوست برداشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). روی پوست تراشیدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از دزی ج ۱ ص۸۸)(۱). ظاهر پوست برداشتن. (آنندراج). پوست کندن بشره که موی بر آن روید. (از اقرب الموارد ||). محو کردن کلمه ای از نوشته ای بوسیلهء خط زدن روی آن و افزودن کلمه ای بالای آن کلمه. (از دزی ج ۱ ص ۸۸ ||). محو کردن، تراشیدن کلمه ای از نوشته با قلم تراش. (از دزی ج ۱ ص۸۸ ||). بریدن موی بروت تا آنکه بشره ظاهر گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرفتن بروت را چنانکه بشره ظاهر شود. (آنندراج). بریدن شارب چنانکه بشره آشکار گردد. (از اقرب الموارد ||). خوردن ملخ همهء رستنی زمین را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خوردن ملخ جمله گیاه را. (تاج المصادر بیهقی). خوردن ملخ گیاه را. (آنندراج). خوردن ملخ آنچه را که بر روی زمین است. (از اقرب الموارد ||). جماع کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مجامعت کردن. (تاج المصادر بیهقی). مباشرت کردن. (آنندراج). آرمیدن با زن. (۱) - در متن دزی کلمه ضبط نداشت و چون این معنی در ذیل بشرهٔ در دیگر متون آمده بود لذا در اینجا آورده شد.

بشر.

[بِ] (ع اِمص) گشاده رویی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج).(۱ ||) روی مردم، یقول: فلان حسن البشر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). روی آدمی. (آنندراج). (۱) - در متن آنندراج به غلط گشاده روی آمده است.

بشر.

[بَ] (اِخ) وادیی است که در آن تره های نیکو روید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دره ای که در آن گیاهی روید که خام

خورند یا دره ای که در آن جز گیاه هرزه نروید. (از دزی ج ۱ ص۸۹).

بشر.

[بِ] (اِخ) نام بیست و هفت صحابی است. (منتهی الارب). رجوع به تاج العروس شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ابی السَّری. مکنی به ابواحمد. شیخ ثقه و از مردم رُوَیدَشت بود و پیش از سال سیصد درگذشت. (از اخبار اصفهان ج ۱ ص ۲۳۳).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ابی خازم اسدی. از شاعران فحل و شجاع جاهلی و از مردم نجد بود. پنج قصیده در هجو اوس بن حارثهء طائی بسرود آنگاه با قبیلهء طی جنگید و مجروح شد و بنی نبهان طائیان ویرا اسیر کردند. سپس اوس بن حارثه با دادن دویست شتر به بنی نبهان وی را بگرفت و جامه ای به وی پوشاند و بر مرکوب خود سوار کرد و صد ناقه به وی بخشید و او را آزاد کرد. از آن پس بشر زبان بمدح وی گشود و پنج قصیده در مدح وی بسرود که قصاید هجوی پنجگانهء پیشین را محو ساخت. وی را قصاید نیکی در فخر و حماسه است. در جنگی که بر ضد بنی وائل کرد، کشته شد. (از اعلام زرکلی ج ۱) : یکی چون بشربن خازم(۱) دوم چون عمروبویحیی. سیم چون اعشی همدان، چهارم نهشل حری. منوچهری. از شعرای عصر جاهلیت است. مرزبانی در الموشح آرد: که از ابی عمروبن العلاء پرسیدند آیا کسی قوی تر از نابغه در شعرای جاهلی هست گفت آری بشربن ابی خازم. شعر وی در صفحات ۵۸، ۵۹ این کتاب آمده است. (الموشح ص۵۹). ابن الندیم آرد: مدفن او رَدَّه است. دیوان او را ابوسعید سکری و اصمعی و ابن السکیت گرد کرده اند. (ابن الندیم). و رجوع به عیون الاخبار ج ۱ ص۸۸ س ۱۸ و ج ۲ ص ۸۷ س ۶ و ج ۳ ص ۳۰ س ۴، ۶ و بیان والتبیین ج ۲ ص ۱۰ و ج ۳ ص۱۵، ۲۸، ۵۳ و عقدالفرید ج ۳ ص۶۷ و ج ۶ ص۹۹ و الاصابهٔ ص۱۶۲ شود. (۱) - در منوچهری حازم آمده است.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ابیرق انصاری. رجوع به بشربن حارث بن عمر... ظفری و الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۵شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ابی ساره. یکی از بلغای زبان عرب بود. (ابن الندیم).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن اسفراینی. ابوسهل... وی از ابومحمد هیثم بن خلف دوری حدیث شنید. (از تاریخ بیهقی چ۱ ص۲۰۷).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ارطاة بن شرحبیل بن امیه، از سردارانی است که با معاویه در جنگ صفین همراه بودند و در غلبهء معاویه حاکم بصره شد و به روایتی در جنگ احد کشته شد. و رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص۳۴۴، ۳۴۷ و عیون الاخبار چ ۱۳۴۳ ه . ق. قاهره ص ۲۰۰ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ازهر مکنی به ابوالازهر مدینی از حمیدبن مَسعَدَه روایت دارد. رجوع به ذکر اخبار اصبهان ج ۱ ص۲۳۴ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن امیه. حاکم همدان از جانب عثمان بود و تا سال قتل عثمان نیز حکومت داشت. (از حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۱ ص۵۱۹).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن براءبن معرور خزرجی. از اصحاب پیامبر (ص) و در غزوات عقبه و بدر و احد حاضر بود و از طعامی که زوجهء سلام بن مشکم از گوشت بزغالهء مسمومی برای مسموم ساختن حضرت رسول آماده کرده بود بخورد و درگذشت و بنا بروایتی یک سال بعد وفات یافت. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ص ۳۸۰ و ۴۱۴، قاموس الاعلام ترکی ج ۲، لغات تاریخیه و جغرافیه ترکی ج ۲، استیعاب، الاصابهٔ ج ۱، ص۱۵۵، تاریخ گزیده ص ۲۲۰ و اسماع الامتاع ج ۱ ص۵۴۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن بکر بجلی تنیسی مکنی به ابوعبدالله وی از جریربن عثمان و از اوزعی معروف روایت دارد. شافعی و حمیدی از وی روایت کنند. وی در سال ۲۰۵ ه . ق. درگذشت. (از تاریخ مصر ص ۱۲۵).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ثابت بصری بزار(۱) مکنی به ابومحمد. محدث و ثقهء ابن حبان بود. رجوع به تاج العروس شود. (۱) - منسوب به بزار، به معنی فروشندهء بزر کتان یعنی روغن آن به لهجهء بغدادیان.

بشر.

[بِ] (اِخ) بشیر. ابن ثور عجلی. وی با مثنی بن حارثه بجنگ ایران آمد و در عراق نماند و بشام شد. رجوع به بشیر و الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۸۰ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن جارود عمروبن حنش عبدی.یکی از اشراف شجاع بود و در عراق با ابن اشعث بر حجاج بن عبدالملک بن مروان خروج کرد و در جنگهای مزبور شرکت جست و در وقعهء دیرالجماجم نیز حضور یافت و در جنگ مسکن کشته شد. (از زرکلی

ج ۱). و رجوع به عقدالفرید ج ۳ ص۱۴۷ و عیون الاخبار و جارود شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن جرموز ضبی. یکی از اشراف شجاع بود در خراسان به همدستی ضحاک بن قیس به مخالفت با بنی مروان برخاست و سپس با پنج هزار تن از ضحاک جدا شد و بار دیگر به وی پیوست و همچنان با او بود تا در وقعهء نزدیک دروازهء مرو بسال ۱۲۸ ه . ق./ ۷۴۶ م. هر دو کشته شدند. (از زرکلی ج ۱).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن جعفر سعدی. یکی از والیان شجاع و حاکم نصربن سیار در مرورود بود و چون خازن بن حزیمه از طرف بنی عباس به مرو حمله کرد، جنگید تا بسال ۱۲۹ ه . ق. (۷۴۷ م.) کشته شد. (از اعلام زرکلی ج ۱).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حارث. از زاهدان بود و او را گفتاریست دربارهء ابراهیم بن ادهم و سالم خواص و وهب مکی و یوسف بن اسباط. رجوع به عیون الاخبار ج ۲ ص ۳۶۰ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حارث یکی از صحابه و از قبیلهء قریش و در زمرهء کسانی بود که به حبشه هجرت کردند و او پس از وقعهء بدر به حجاز بازگشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حارث بن سریع بن بجادبن... عبس عبسی. ابن شاهین او را یاد کرده و گوید: یکی از نه تن است که بر پیغمبر (ص) وارد شده اند و پیغمبر فرمود یکی بر خود بیفزایید تا عشرهء کامل شوید پس طلحه را به میان خود درآوردند و پیغمبر (ص) برای این عشره دعا کرد. رجوع به عشرهء مبشره و الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۵۵ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حارث بن عمروبن حارثهٔ بن هیثم بن ظفر انصاری اوسی ظفری. وی همان بشربن ابیرق است. ابن عبدالبر گوید: او و دو برادرش مبشر و بشیر در جنگ احد حضور داشتند. و بشیر منافق بود و صحابه را هجو میکرد و سپس مرتد شد ولی از بشر و مبشر سخنی دربارهء نفاق نیاورده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۵ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حارث بن قیس بن عدی بن سعیدبن سهم قرشی سهمی. وی و برادرانش حرث و معمر از مهاجران حبشه بودند... و برخی گفته اند نام وی سهم بن حارث است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۵۶ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حزن. و بقولی عبدهٔ بن حزن. در صحبت وی اختلاف است. رجوع به عبدهٔ بن حزن و الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۶ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حسان. از صحابه بود و خبری از پیامبر (ص) نقل کرد. رجوع به عیون الاخبار ج ۱ ص ۱۴۹ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حسین اصفهانی هلالی مکنی به ابومحمد تابعی است. وی از زبیربن عدی و عبدالرحمن روایت کرد و یحیی بن ابی بکر کرمانی از وی روایت دارد او از مردم مدینه بود و پس از سال دویست درگذشت. (از اخبار اصفهان ج ۱ ص۲۳۲).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حسین قاضی ابوسعید. از مشاهیر ائمهء داودیه (ظاهریه) است که در سال ۳۶۹ ه . ق. از جانب عضدالدوله دیلمی بسمت قاضی القضاهٔ فارس و عراق و جمیع متصرفات دیگر پادشاه مزبور منصوب گردید و تا وفات عضدالدوله (۳۷۲ ه . ق.) در همان شغل بماند و در آن تاریخ از آن عمل منفصل گردید و بسال ۳۸۰ ه . ق. درگذشت. (از شدالازار متن ص ۱۰۲ و حاشیهء ص۱۰۳). و رجوع به ذکر اخبار اصفهان ج ۱ ص۲۳۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حنش بن معلی یا بشربن عمر یا بشربن معلی. رجوع به بشربن معلی شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حنظلهٔ الجعفی. اگر اسناد صحیح باشد گویا وی برادر سویدبن حنظله باشد. ابن قانع وی را یاد کرده و از طریق گروهی از روات از وی حدیث تخریج کرده است. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۶).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن حیان بن بشر اسدی وی از احمدبن جعفر... از ابن عباس روایت کند. رجوع به ذکر اخبار اصفهان ج ۱ ص۲۳۳ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن خاصیهٔ. او کسی است که بگفتهء خواندمیر: وقاص غنائم جنگ فتح الفتوح را خمس جدا کرده بر نهصد شتر همراه وی بمدینه نزد عمر فرستاد. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۱ ص۴۸۳ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ربیعه. رجوع به بشربن ابی رهم جهمی و الاصابهٔ ج ۱ ص۱۸۷ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ربیعهٔ الخثعمی. رجوع به بشربن ربیعهٔ بن عمر بشر غنوی شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ربیعهٔ بن عمروبن منارهٔ...بن انمار خثعمی. وی در قادسیه شرکت کرد و هم اوست که گوید: انخت بباب القادسیهٔ ناقتی و سعدبن وقاص علی امیر. و در قسم اول الاصابهٔ، بنام بشر خثعمی ذکر شده و برخی او را بنام بشر غنوی یاد کرده اند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۶ و ۱۷۷ و تاریخ مصر ج ۱ ص۸۱ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ردیح یا ذریح بن حارث بن ربیعهٔ بن غنم بن عابد ثعلبی. مرزبانی گوید: او را حتات هم خوانده اند. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۷۸). و رجوع به تجارب الامم ج۲ ص۱۵۷ چ عکسی لیدن ۱۹۱۳م. شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن سحیم بن فلان بن حرام بن غفار غفاری. و او را بنام نهرانی و خزاعی نیز آورده اند. و صورت نخست بیشتر است. احمد و نسایی و ابن ماجه از وی یکی حدیث در ایام تشریق آورده اند و دارقطنی و ابوذر هروی آن را صحیح دانسته اند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۶ و الاستیعاب شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن سری، ابوعمرو، تابعی است. رجوع به المصاحف ص۷۴، ۸۳ و ۱۱۸، و ابوعمرو در همین لغت نامه شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن سعد نصاری. در حبیب السیر چ قدیم طهران بشر و در چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام، بشیر آمده است. رجوع به بشیر شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن سعیدبن سعدوقاص از صحابه بود و پیش از سال یکصد درگذشت. رجوع به تاریخ گزیده ج ۱ چ ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص۲۴۶ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن سفیان عتکی. در سال حدیبیه که پیامبر (ص) قصد مکه داشت بشر نزد آن حضرت آمد و شرح آن بتفصیل در الاصابهٔ آمده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۶ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن سفیان کعبی. از جانب پیغمبر (ص) برای اخذ زکوهٔ به بنی کعب گسیل شد. رجوع به عقدالفرید ج ۳ ص ۳۳۱ و حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۱ ص ۳۹۶ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن سلمی پدر رافع بود. نام او بصورت های بشیر و بُشر نیز آمده است. حدیث وی را احمد و ابن حیان روایت کرده اند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۲ و الاستیعاب شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن سلیمان. وزیر یزیدبن ولیدبن عبدالملک بود. رجوع به حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۱ ص ۲۶۴ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن شاذان جوهری. از طبقهء گوهرشناسان مشهور در دوران مروانیان و عباسیان بود. رجوع به الجماهر چ ۱۳۵۵ ه . ق. ص ۳۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن شَبر. بنابه روایت خطیب، یکی از نوزده تن یاران عمر در مداین بود. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۷۸ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن شریح. از بزرگان بصری است که همراه بزرگان مصری و کوفی در سال ۳۵ ه . ق. برای خلع عثمان از خلافت قیام کردند. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۱ ص ۵۱۰ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن صحار عبدی. عبدان وی را در زمرهء صحابه آورده و از طریق مسلم بن قتیبه از او روایت کرده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۸۷ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن صفوان. امیر مغرب و یکی از شجاعان صاحب رأی و دوراندیش بود. وی بسال ۱۰۱ ه . ق. از جانب یزیدبن عبدالملک به حکومت مصر برگزیده شد سپس بسال ۱۰۳ ه . ق. نامه ای از یزید بوی رسید تا به امارت افریقیه رود و او بدان سامان شد و در قیروان اقامت گزید و با صقلیه (سیسل) جنگید. (از اعلام زرکلی ج ۱).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن طغشاه. از جانب نصربن سیار والی خراسان، به بخارا خدایتی نشانده شد. رجوع به تاریخ بخارا چ ۱۳۱۷ ه . ش.

مدرس رضوی ص۷۳ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عاصم بن عفیان ثقفی. یکی از صحابه است و از جانب خلیفهء دوم برای ادارهء شغل صدقات در اهواز نامزد شد ولی از بیم مجازات اخروی دخالت در امور عباد را نپذیرفت. بعضی از محدثان وی را از تابعان شمرده اند. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و الاستیعاب و الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۸۷ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عاصم بن عبدالله بن مخزوم المخزومی. وی عامل عمر بود. نسب وی را بدینسان ابن رشیدین در صحابه آورده ولی بخاری و ابن حیان و ابن السکن و برخی دیگر به پیروی از آنان بشربن عاصم و برخی بشربن عاصم ثقفی و دسته ای بشربن عاصم بن سفیان آورده اند و صورت اخیر وهم است زیرا بشیربن عاصم بن سفیان بن عبدالله ثقفی کسی است که از پدرش و از جدش سفیان بن عبدالله روایت کرده و او نیز مانند بشربن عاصم صحابی عامل عمر بن خطاب بود. (از الاصابهٔ ص۱۵۶).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عامربن مالک بن جعفربن کلاب بن عم لبیدبن ربیعهء شاعر. پدرش از صحابه بود و خودش نیز ادراک دارد و پسری بنام عبدالله داشت که در دولت بنی مروان صاحب مقام بود. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۷۹ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عامربن مالک عامری مکنی به ابوعمربن ابی براء. پدرش در زمان پیغمبر (ص) درگذشت. دختر بشر را مروان بن حکم تزویج کرد و بشربن مروان از او متولد شد که حاکم کوفه بود. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۷۹).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عبد. از صحابه و ساکن بصره بود. سیف در کتاب فتوح نام وی را آورده و عمر بن خطاب وی را با سعد بسال ۱۴ ه . ق. بسوی عراق گسیل کرد و سعید او را بر هزار تن از قیس فرمانده ساخت. طبری نیز چنین آورده است و ابن ابی شیبه بهمین اسناد آورده است که آنان به جز صحابه کسی را فرمانده نمیکردند. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۷). و رجوع به الاستیعاب و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عبدالرحمن. از شاعران عرب و از قبیلهء خزرج و در زمرهء انصاربود. رجوع به عقدالفرید ج ۳ ص۳۳۱ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عبدالملک بن مروان از امرای بنی امیه بود. منصور عباسی وی را با ابن هبیره در واسط بکشت. (از اعلام زرکلی ج

۱).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عبدالملک کندی. وی از کسانی بود که مردم انبار خط عربی را بوسیلهء وی آموختند. رجوع به المصاحف ص۴ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عبدالمنذر زبیر اوسی انصاری، مکنی به ابوکنانه، صحابی است و پس از قتل عثمان درگذشت. رجوع به تاریخ گزیده ج ۱ چ ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص۲۱۸ و البیان والتبیین ج ۱ ص۱۷۲ و الاستیعاب شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عبدالله انصاری خزرجی، مکنی به ابوکنانه، از صحابه است و در غزوهء یمامه شهید شد. ابن اسحاق وی را در زمرهء کسانیکه در یمامه حضور یافتند یاد کرده. دیگران نام او را در کتب رجال آورده اند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۷، تاریخ گزیده چ ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص۲۱۸ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عبدالله کاتب. از رجال معاصر عنتری بن صائغ جزری پزشک و دانشمند مشهور بود که طبقی سیب به ابن صائغ ارمغان کرد و از او خواست شعری در تشبیه سیب بسراید وی اشعاری سرود و بدو فرستاد و این اشعار در عیون الانباء ج ۱ ص۲۹۴ آمده است. رجوع به متن مزبور شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عرفطهٔ بن الخشخاش الجهنی. او را بشیر نیز گویند و این نام بیشتر متداول است. ولی ابن منده بشر را اصح دانسته است. (از الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۵۸). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و الاستیعاب شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عصمهٔ. لیثی طبرانی از وی حدیثی نقل کرده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۸ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عصمهٔ مزنی. کثیربن افلح از وی روایت کرده و حدیث او در الاصابهٔ آمده است. و سیف در فتوح گوید وی از امرایی بود که ابوعبیده آنان را به تیرهء خویش گسیل کرد و همهء آنها صحبت داشتند. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۸). و رجوع به الاستیعاب شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عطیه. ابن حبان نام وی را آورده و گفته است باسناد خبر او اعتمادی نیست. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۸ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عقربهء جهنی، ابوالیمان. او و پدرش را صحبتی بود.وی را بشیر نیز نوشته اند ولی ابن السکن بنقل از بخاری بشر را صحیح تر دانسته است. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۹). و رجوع به الاستیعاب شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) مکنی به ابن علقمهٔ بن حارث ابوکرب. از اقیال (پادشاهان) یمن و بزرگان قوم ایشان بود و نام او در شعر عبدیغوث بن وقاص محاربی بدینسان آمده است: ابا کرب و الایهمین کلیهما وقیسا باعلی حضرموت الیمانیا. رجوع به البیان والتبیین ج ۳ ص۲۴۸ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن علی وی جانشین حامد معاصر ابن الفرات بود. رجوع به تجارب الامم ج ۲ ص۱۲۷ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عمر. بشربن حنش بن معلی یا بشربن معلی. رجوع به بشربن معلی شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عمروبن حنش عبدی. بزرگ عبدالقیس (بطنی از بنی اسد) و از اشراف جاهلیت بود و اسلام را درک کرد و بدان گروید و تا زمان رده بزیست و بر عهد خویش پایدار بود. و حکم بن ابی العاص علی او را بجنگ (جنگ سهرک) گسیل کرد و در عقبه طین (جایگاهی به فارس) شهید شد. (از الاعلام زرکلی).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عمروبن حنش عبدی جارود. رجوع به بشربن جارود و اعلام زرکلی ج ۱ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عمروبن عوف اسدی ابونوفل. رجوع به ابی خازم و اعلام زرکلی شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عمروبن محصن انصاری وی مشهور به کنیهء خویش (بوعمره) است و در نام او اختلاف باشد. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۵۹ و قسمت کنی و البیان والتبیین ج ۱ ص۲۸۱ و عقدالفرید ج ۷ ص۲۶۰ و عیون الاخبار ج ۲ ص۶۳ س ۱ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عمرو ریاحی. وی از کسانی بود که در جنگ طخفه، حسان بن منذر را اسیر کرد. رجوع به عقدالفرید ج ۶ ص۸۸ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن عیاض قشیری وی از امرای اندلس بود. رجوع به الحلل السندسیهٔ ص۲۹۹ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن غالب مکنی به ابومالک محدث است و حدیث منکر از زهری روایت کند. رجوع به عیون الاخبار ج ۱ ص۳۱۴ س ۵ و الکنی تألیف دولابی ج ۲ ص۱۰۳ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن غیاث بن کریمه مریسی از ده مریسه مکنی به ابی عبدالرحمن مولی زیدبن خطاب حنفی متوفی ۲۱۹ ه . ق. او راست: الحج وی قایل به مخلوق بودن الوان و ارحام است. رجوع به البیان و التبیین ج ۲ ص۱۶۹ و ضحی الاسلام و نامهء دانشوران ج ۴ ص۱۳۷ و تاریخ گزیده چ لندن ص ۸۰۵ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ)(۱) ابن فرقد خلیفهء تمیم بن سعید عباسی بود. وی والی سیستان از جانب هادی خلیفهء عباسی بود. برای خراج به سیستان آمد و به دست عثمان بن عماره در همان شهر بسال ۱۷۲ ه . ق. کشته شد. رجوع به تاریخ سیستان ص۱۵۱ و ۱۵۲ شود. (۱) - در ص۱۵۱ بشر فرقد و در ۱۵۲ بشربن فرقد آمده است.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن فنحاس بن شعیب حاسب یهودی. ابوعلی بن زرعه رساله ای در سال ۳۸۷ ه . ق. در جواب پاره ای از اعتراضات به وی فرستاد. (از تاریخ علوم عقلی ص۳۷۷). و رجوع به قفطی ص ۱۵۰ و ۳۶۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن قحیف... ابن منده او را از صحابه و بخاری از تابعان شمرده و احمدبن سیار بسبب حدیثی که آن را از طریق محمد بن جابر از سماک نقل کرده که گفته است: «با پیغمبر (ص) نماز گزاردم»، از صحابه شمرده است. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۷۹).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن قدامه ضبابی. وی در حجهٔ الوداع حضور داشت. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۰ و الاستیعاب شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن قطبهٔ بن سنان بن حارث بن حامدبن نوفل بن فقعس اسدی فقعسی... برخی گویند پدرش حارث نام دارد و قطبه نام مادر اوست که دختر سنان است. وی جنگ یمامه را درک کرده است. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۷۹).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن قیس بن کلدهٔ التمیمی العنبری. ابن شاهین نام او را آورد و عبدالله بن ابی ظبیه از وی روایت کرده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۰ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن قیس...ادراک داشته و حدیثی ازعمر نقل کرده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۷۹ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن مالک فرستادهء عمرسعد که سر سیدالشهداء (ع) را از کربلاـ به حکم وی بکوفه نزد ابن زیاد برد. رجوع به حبیب السیر چ قدیم طهران ج ۱ ص۲۱۷ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن محتفر خزاعی بن عبد تمیم مزنی. نامش در کتب فتوح آمده است وی در سوس از جانب عمر عامل بود و دربارهء هدیه هائی که عجم به وی میدادند از عمر سوال کرد. عمر وی را از گرفتن آنها منع کرد. رجوع به خزاعی بن عبدتمیم مزنی و الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۰شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن مروان بن حکم بن ابی العاص قرشی اموی از امرای بخشنده بود و از جانب برادر خود عبدالملک والی عراقین شد. وی نخستین امیریست که در بصره در سال چهل و اندی از هجرت درگذشت. (از اعلام زرکلی). در حبیب السیر (چ قدیم طهران ج ۱ ص۲۵۰ آمده است: بشربن مروان در سال ۳۷۰ ه . ق. درگذشته است. و رجوع به الوزراء والکتاب ص ۲۱ و ۲۲، مجمل التواریخ والقصص ص۳۲۱، عیون الاخبار ج ۱ و ۲ و ۳، عقدالفرید ج ۱ و ۴ و ۵ و ۷، تاریخ سیستان چ۱ ص۱۰۸، المعرب جوالیقی ص۱۲۵ و البیان والتبیین ج۲ و۳ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن مسعودبن قیس بن خالد ذی جدین. ابن حبان او را در زمرهء صحابه آورده و گفته است صحبتی داشته است و در اسناد حدیث او نظر است و صاحب الاصابه گوید: بیم آن دارم که وی همان بشیربن ابی مسعود باشد که نام وی در قسمت دوم آمده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۰ و عقدالفرید ج ۶ ص۶۴ و بشیربن مسعود شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن مصلح. از زاهدان بود. ابن قتیبه در ذیل سخنان زاهدان سخنی از وی بروایت از ابوسعید مصیصی از اسدبن موسی بدینسان آرد: در گرسنگی سه حقیقت است: حیات قلب، مذلت نفس و ایجاد عقل دقیق آسمانی. رجوع به عیون الاخبار ج ۲ ص ۳۶۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن معاذ اسدی. ابوموسی در ذیل، از طریق ابونصر احمدبن نوح بزار روایت کرده که وی بسال ۲۴۶ ه . ق. از جابربن عبدالله عقیلی حدیثی سماع کرد. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۰ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن معاویهٔ بن ثوربن معاویهٔ بن عبادهٔ بن البکاء. یکی از صحابه و از بنی کلاب است. پدرش در معیت معاویهٔ بن ثور بحضور حضرت نبوی تشرف حاصل کرد و ایمان آورد و آن حضرت بدست مبارک بسر وی مسح فرمودند. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و الاستیعاب والاصابهٔ ص ۱۶۰ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن معاویه. نام وی ربیعه... بگفتهء ابن حبان... او را صحبتی بوده است. رجوع به الاصابهٔ ص ۱۶۱ و شرح حال عبد عمروبن کعب و معاویهٔ ثور بدروی، شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن معتمر بغدادی، ابوسهل. فقیه و پیشوای فرقهء بشریه معتزلی و اهل بحث و مناظره بشمار می رفت. اصلش از کوفه بود. طایفه بشریه از معتزله به وی منسوبند. وی به بغداد بسال ۲۱۰ ه . ق. درگذشت. (از اعلام زرکلی). این مرد شاعر بود و بیشتر شعر او مسمط و مدرج است و عدهء بسیاری کتب را در موضوعات مختلف به شعر کرده است و از آن جمله است: کتاب التوحید. کتاب حدوث الاشیاء. کتاب الرد علی النحویین. کتاب الحجهٔ فی اثبات نبوهٔ النبی صلی الله علیه و سلم. کتاب الرد علی النصاری. کتاب الرد علی الیهود. کتاب الرد علی الرافضه. کتاب الرد علی المرجئه. کتاب الرد علی الخوارج. کتاب الرد علی ابی الهذیل. کتاب الرد علی النظام. کتاب الرد علی ابی شمر. کتاب الرد علی زیادالموصلی. کتاب الرد علی ضرار. کتاب الرد علی ابی خلده. کتاب الرد علی حفص الفرد. کتاب الرد علی هشام بن الحکم. کتاب الرد علی اصحاب ابی حنیفه. کتاب اجتهادالرای. کتاب الحسین بن صبعی. کتاب الرد علی الاصم. کتاب قتال علی علیه السلام و طلحهٔ رضی الله عنه. کتاب الرد علی الاصم ایضاً فی الامامهٔ. کتاب الرد علی المشرکین. (ابن الندیم). و رجوع به خاندان نوبختی ص۳۶ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و البیان والتبیین ج ۱ و ۳ و عقدالفرید. ج ۴ و ضحی الاسلام، و تاریخ ادبیات صفا ج ۱ ص ۵۱ و بیان الادیان و غزالی نامه ص۵۸ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن مُعمَر. از شاعران عرب بوده و شعر وی در البیان والتبیین ج ۱ ص۴۹ آمده است.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن معلی و بقولی ابن حنش بن معلی و بقولی ابن عمرو و نام های دیگر نیز برای وی آورده انـد. وی همان جارود عبدی، ابومنـذر است که مشـهور به لقب خویش است و در اسم او اختلاف باشـد. رجوع به جارود والاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۱ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن مغیرهٔ بن ابی صـفرهٔ، ابی المهلب. از خطیبـان و شاعران نامور قحطان بود. رجوع به البیان والتبیین ج ۱ ص۲۸۰ و عیون الاخبار ج ۳ ص۹۰ س ۴ و الوزراءالکتاب ص۱۵۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن مفضـل بن لاـحق. از مـوالی رقاشـی و در زمرهء فقیهـان بشـمار می رفت. مردی بلیغ و فصـیح بود و در حـدیث دسـت داشت. وی بسـال ۱۸۶ ه . ق. در عصـر هـارون الرشـید درگـذشت. (از البیان والتبیین ج ۲ ص۱۷۵ متن و حاشـیه). و رجـوع به عیون الاخبار ج ۱ ص۶۰ ، ۱۲۸ ج۲ ص۳۰، ج۳ ص۳۴ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن منذربن جارود عبدی. (ابن جارود). رجوع به اعلام زرکلی ج ۱ ص۱۴۷ و ابن جارود شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن منصـور سـلیمی بصـری، مکنی، به ابومحمـد و از زهـاد و محـدثان قرن دوم و متوفی بسـال ۱۸۰ ه . ق. بـود. رجـوع به عقدالفرید ج ۳ ص۱۱۹، ۱۴۷ و شدالازار متن و حاشیهء ص۳۴ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن موسـی اسدی. از اصـحاب امام احمدبن حنبل بود. وی از روح بن عباده و جز او حدیث شنید. (از مناقب امام احمدبن حنبل ص ۵۱۰).

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن مهدی حاجب ابوعلی بن الیاس بود. رجوع به ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۸۹ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن میمون از موالی هارون الرشید و حاجبان وی بود. رجوع به عقدالفرید ج ۵ ص۳۹۶ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن نصربن منصور بغدادی مکنی به ابوالقاسم. وی بمصر رفت و فقه شافعی بیاموخت و از لحاظ دینی به فقه بسیار دلبستگی داشت و در جمادی آخر سال ۳۰۲ ه . ق. درگذشت. رجوع به تاریخ مصر ص۱۸۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن نعمان اوسی انصاری که بنام مقرن بن اوس نیز خوانده شده است. ابن قداح گفت وی در جنگ حره کشته شد و پدرش در جنگ یمامه. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۵ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن نهاس عبدی. عیدان وی را یاد کرده اما سماعی ندارد. رجوع به الاصابه ج ۱ ص۱۶۵ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن ولید کندی مکنی به ابوولید. بزمان مأمون منصب قضا را بر عهده داشت. وی از بزرگان اصحاب رای یعنی حنفی مذهبان بود. (از ابن الندیم). رجوع به تاریخ خلفا ص۲۰۶، ۲۳۷ و ضحی الاسلام ج ۳ ص۱۷۳ و ۱۷۶ و عقدالفرید ج ۵ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج ۲ ص۱۱۳ و مناقب امام احمد حنبل ص۳۸۶ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن هجنع بکایی. ابن سعد او را در طبقهء ششم آورده و گفته است وی بناحیهء ضَرِّیَّه میرفت و از کسانی است که بخدمت پیامبر (ص) رسید. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۱ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن هلال بن عقبه. مردی از قبیلهء نمربن قاسط بود و نگهبانی فارس را بر عهده داشت. بشر را خالدبن ولید در راه شام بکشت... (از معجم البلدان). و رجوع به معجم البلدان ج ۱ ص۱۸۸ و ۱۸۹ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن هلال عبدی. عبدان وی را در زمرهء صحابه آورده است. رجوع به الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۱ و قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ)(۱) ابن یاسین، ابوالقاسم نیشابوری. بگفتهء مستوفی در سال ۳۸۸ ه . ق. درگذشت. از سخنان اوست: حقیقهٔ العلم، کشف علی السرائر. و دیگران نوشته اند که وی از مشایخ بزرگ عرفای اواخر قرن چهارم هجری است. در مولد خود مهنهء نیشابور به ارشاد مردم پرداخت و ابوسعید ابوالخیر از صحبت او به مقامات عالی رسید و اشعاری در توحید دارد که از آنجمله است: من بی تو دمی قرار نتوانم کرد احسان ترا شمار نتوانم کرد گر بر تن من زبان شود هر مویی یک شکر تو از هزار نتوانم کرد. بشر در سال ۳۸۰

ه . ق. در نیشابور درگذشت. و رجوع به ریحانهٔ الادب: ابوالقاسم بشر یاسین و نامهء دانشوران چ ۱ ص۲۶۹ و لغت نامه ذیل ابوالقاسم بشر یاسین شود. (۱) - تاریخ گزیده چ لندن ص۷۸۳. در فهرست بشر آمده و در متن بسر.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابن یحیی بن علی بن نصیبی موصلی مکنی به ابوضیاء، شاعر عرب بود و اشعاری از وی در الموشح ص۳۳۹، ۳۴۱ آمده است. و رجوع به معجم الادباء ج۲ ص۳۶۷ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) ابوجمیله. از بنی سلیم است. ابن منده وی را یاد کرده و ابونعیم گوید بسر است، نه بشر. رجوع به بسر و الاصابهٔ ج۱ ص۱۸۷ شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) نام موضعی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بشر.

[بِ] (اِخ) آبی است مر تغلب را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بشر.

[بِ] (یوم...) (اِخ) نام کوهی است و یوم البشر را بنام یوم الحجاف نیز خوانند. (از مجمع الامثال میدانی). و رجوع به یوم و متن مزبور شود ||. یوم البشر، جنگ دیگری است که قبیلهء قیس بر ضد تغلب کرده و از جنگهای عصر اسلام است. و رجوع به مجمع الامثال شود.

بشر.

[بِ] (اِخ) کوهی به جزیره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). نام کوهی است در سرزمین شام که در عرض فرات امتداد دارد از جهت بادیه و دارای معادنی است... (از معجم البلدان).

بشر.

[] (اِخ) دهی جزء دهستان قاقازان، بخش ضیاءآباد شهرستان قزوین با ۳۷۴ تن سکنه. آب از قنات. محصول آنجا غلات، انگور. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱).

بشر.

[بَ شَ] (ع اِ) مردم. مذکر و مؤنث و واحد و جمع در وی یکسان است و قدیثنی و یجمع فیقال بَشَران و ابشار. (منتهی الارب) (ناظم

الاطباء). انسان و از آن جهت انسان را بشر گویند که دیده میشود و نمایان می باشد بالبشرة بظاهر الجلد. (غیاث) (آنندراج). آدمی. (ترجمان تهذیب عادل بن علی ص۲۶). مردم، واحد و جمع برابر است. (مؤید الفضلاء). آدمی، واحد و جمع درین یکسان است. (مهذب الاسماء). ناس. خلق. آفریده. انس : و لقد نعلم انهم یقولون انما یعلمه بشر لسان الذی یلحدون الیه اعجمی و هذا لسان عربی مبین. (قرآن ۱۶ /۱۰۳). و دیگر سور. چون بمردم شود این عالم آباد خراب چون ندانی که دل عالم جسم بشر است. ناصرخسرو. گفتم بشر مگر ز بهین آفرینش است گفتا پیمبر است بهین از همه بشر. ناصرخسرو. مر چرخ را ضرر نیست وزگشتنش خبر نیست بس نادره درختیست کش جز بشر ثمر نیست. ناصرخسرو. دیر گاهی است تا لباس کرم بهر قد بشر ندوخته اند.خاقانی. بل تا پری زخوان بشر خواهد استخوان تو چون فرشته بوی شنو استخوان مخواه. خاقانی. نیست در خاک بشر تخم کرم مدد از دیده بباران چکنم.خاقانی. شاها عرب نژادی، هستی بخلق و خلقت شاه بشر چو احمد شیر عرب چو حیدر. خاقانی. با یکدیگر میگفتند: این طایفه از جنس انس و زمرهء بشرند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۱۱). اهل تمییز از لحوم و شحوم بازار تنفر نمودند چه بیشتر با اجزاء و اعضاء بشر بر هم میگداختند و در بازار میفروختند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۹۶). حیرتم در کمال بیچون است کین جمال آفرید در بشری. سعدی (طیبات). ما را نظر بخیر است از عشق خوبرویان آنکو به شر کند میل او خود بشر نباشد. سعدی. بهائم خموش اند و گویا بشر زبان بسته بهتر که گویا به شر.سعدی. - ابوالبشر؛ آدم علیه السلام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کنیت مهتر آدم علیه السلام. (مؤید الفضلاء). رجوع به ابوالبشر شود : بنام آدم و کنیت ابوالبشر بُد او که او ز روی زمین است از اوست اصل بشر. ناصرخسرو. - عبدالاخر.؛ محدث است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به ابوالبشر عبدالاخر شود. - پهلوان یزدی دجال محدث بود.؛ (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به ابوالبشر پهلوان شود. - بشر ابتدائی؛ بشر اولیه. مرحلهء نخستین بشر. مقابل بشر متمدن. - خالق البشر؛ خدا : دارای آسمان و زمین خالق البشر کز وی بماست آمده خیرالبشر بشیر. سوزنی. و رجوع به خیرالبشر و حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام، ص ۳۴۴، ۳۴۵ و دیگر صفحات شود. - خیرالبشر؛ لقب حضرت رسول (ص) است : هنر آن است که پیغمبر خیرالبشر است وین ستوران جفاپیشه بصورت بشرند. ناصرخسرو || روی پوست مردم و غیر آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بشر.

[بَ شَ] (اِخ) مکی بن ابی الحسن بن بشر. محدث بود. (منتهی الارب).

بشر.

[بِ] (ع حامص) طلاقت وجه و بشاشت آن. (از اقرب الموارد). ملاقات کردن کسی را بگشاده رویی. (منتهی الارب). برخورد نیکو و گشاده رویی. (از معجم البلدان). تازه رویی. (از مؤید الفضلاء) : از جبین سلطان آثار بشر و انطلاق و مکارم اخلاق معاینه دیدند. (جهانگشای جوینی ||). شاد شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

بشرآباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان مازول بخش حومهء شهرستان نیشابور با ۵۲۶ تن سکنه. آب از قنات. محصول آنجا غلات. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشرات.

[] (اِخ) یکی از شهرهای اسپانیا. (از الحلل السندسیهٔ ج ۱ ص ۴۰).

بشر اسدی.

[بِ رِ اَ سَ] (اِخ) نام عاشق هنده. (مؤید الفضلاء). وی عاشق هنده بود و جان خود را بر سر عشقش گذاشت. جعفر سراج این داستان را بتفصیل در کتاب مصارع العشاق خویش آورده است. رجوع به هنده و الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۲ شود.

بشران.

[بَ شَ] تثنیهء بشر. (ناظم الاطباء). رجوع به بشر شود.

بشران.

[] (اِخ) ابن فورَک نام فورک یحیی است. وی از شاذکونی و محمد بن بکیر روایت کند. رجوع به ذکر اخبار اصفهان ج ۱ ص ۲۳۴ شود.

بشر انصاری.

[بِ رِ اَ] (اِخ) عبدان ازو یاد کرده و گفته است در بئر معونهٔ شهید شد. (از الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۶).

بشر حافی.

[بِ / بُ رِ] (اِخ) نام ولیی که برهنه پا میگشت. (غیاث) (از آنندراج). یکی از اولیا که برهنه پا میگشت. (ناظم الاطباء). بشربن حرث بن عبدالرحمن به این نسبت مشهور میباشد. (سمعانی). بشربن حارث بن عبدالرحمن بن عطاءبن هلال معروف به حافی. ساکن بغداد بود. بسال ۱۵۰ ه . ق. متولد شد و بسال ۲۲۶ ه . ق. درگذشت. (از روضات ص ۱۳۲). مؤلف حبیب السیر مدت عمر وی را ۷۵ سال دانسته است. وی از صالحان بزرگ و از ثقات رجال حدیث بود. او را در زهد و پارسایی اخباری است. اصل وی از مرو و محل سکونتش بغداد بود و در همانجا درگذشت. مأمون دربارهء وی گفته: در کورهء بغداد کسی باقی نمانده که آدم از او حیا کند جز این شیخ. (از اعلام زرکلی). ابن ندیم وفات وی را بسال ۲۲۷ ه . ق. نوشته و گوید: کتابی دارد بنام الزهد. (ابن الندیم ص ۲۶۱). از طبقهء اولی است. کنیت او ابونصر است و گویند اصل وی از بعضی دیهای مروست، مقیم بغداد گشته و آنجا برفته از دنیا روز چهارشنبه ده روز از محرم گذشته سنهء ۲۲۷ ه . ق. پیش از احمد حنبل بسالها که وی را بزرگ میداشتند از احمد حنبل تا آنگاه که فتنهء مخلوق گفتن قرآن افتاد، وی در خانه نشست و احمد پای پیش نهاده. وی را گفتند یا ابانصر چرا بیرون نیایی و سخن نگویی نصرت دین را، تقویت اهل سنت را؟ گفت هیهات هیهات، احمد حنبل در مقام پیغامبران ایستاده است که چون وی تواند کرد مرا آن نیست. (از نفحات الانس جامی چ ۱۳۳۶ ه . ش. مهدی توحیدی پور ص ۴۸) : بشر حافی را مبشر شد ادب سر نهاد اندر بیابان طلب.مولوی. گرامی گوهری از بحر عرفان. منور اختری از برج ایقان چراغ دودمان زین خوافی که گر بودی بعهدش بشر حافی نهادی سر بپایش از ارادت شمردی خدمتش را از عبادت. (از حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۱ ص ۵۸۷). و رجوع به معجم الادباء ص ۲۴۶ س ۱۷ و سیرهء عمر بن عبدالعزیز صص ۱۰۳ و ۱۷۵ و نفحات الانس ص ۲۳ و مناقب امام احمدبن حنبل ص ۱۱۶ و عیون الاخبار ج ۲ ص ۳۶۰ و ج ۱ ص ۱۸۶ و شدالازار ص ۴۶۶ و معجم الادباء ج ۱ ص ۲۴۶ و لغات تاریخیه و جغرافیه ترکی ج ۲ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و الاستیعاب و صفهٔ الصفوهٔ ج ۲ ص ۱۸۳ و تذکرهٔ الاولیاء ج ۱ ص ۹۱ و مجمل التواریخ و القصص ص ۴۶۱

و مجالس المؤمنین و تاریخ گزیده چ لندن ص۷۶۷ و ریحانهٔ الادب و ابونصر شود.

بشرح تر.

[بِ شَ تَ] (ص تفضیلی، ق مرکب) مشروح تر. مفصل تر : سالار بشرح تر گفت، امیر در خشم شد و گفت بس عجب باشد که بدین آسانی مردم توان کشت. (تاریخ بیهقی).

بشر حواری.

[بِ رِ حَ] (اِخ) امیر شُرط از جانب یزید. وی بدست پنج مرد از خوارج در شب کشته شد. رجوع به تاریخ سیستان چ۱ ص۱۲۶ شود.

بشردن.

[بَ / بِ شُ دَ] (مص) فشردن. رجوع به فشردن شود ||. محصور ساختن. تنگ گرفتن کسی را در حصار. (فرهنگ فارسی معین).

بشردوست.

[بَ شَ] (ص مرکب)دوستدار بشر. حامی بشر. دوستار مردم. انسان دوست.

بشردوستی.

[بَ شَ] (حامص مرکب) بشر را دوست داشتن. انسان دوستی.

بشرشناس.

[بَ شَ شِ] (نف مرکب)شناسندهء بشر. واقف به حال بشر. بنا به اصطلاح جدید، مردم شناس(۱). (۱) - ethnologue.

بشرشناسی.

[بَ شَ شِ] (حامص مرکب)علم الانسان. شناسایی به حال مردم. مردم شناسی(۱). (۱) - ethnologie.

بشرط.

[بِ شَ] (ق مرکب)(۱) با عهد و پیمان. (از ناظم الاطباء ||). مشروط. - بشرط کارد خریدن، خربزه و هندوانه را؛بشرط بریدن خریدن. رسم است که خربزه یا هندوانه را از جهت امتحان پختگی آن بشرط کارد میخرند و قاشی از وی تراشیده می گیرند و آن کنایه از کسی را بعد امتحان به آشنایی گرفتن است(۲). (آنندراج). خریدن مشروط به خوبی و رسیدگی : بشرط کارد یوسف را زلیخا میخرد اول ترنج و تیغ را نازم که رنگین کرد سودا را. ظهوری (از آنندراج). (۱) - از: «ب»، حرف اضافه + شرط. (۲) - معنی کنایه آن در ایران معمول نیست و از اصطلاحات هندیان است.

بشر طبرانی.

[بِ رِ طَ بَ] (اِخ) از مقدمان مشایخ طبریه و سخت بزرگ و صاحب کرامت بود. رجوع به نفحات الانس جامی چ ۱۳۳۶ ه . ش. مهدی توحیدی پور ص۴۹ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ شود.

بشر غنوی.

[بِ رِ غَ نَ] (اِخ) بشر خثعمی. ابوحاتم گوید مصری بود و صحبتی داشت و ابن السکن او را در عداد مردم شام آورده. حدیث او را احمد و بخاری در تاریخ و طبرانی و دیگران از طریق ولیدبن مغیرهء معافری از عبدالله بن بشر غنوی روایت کرده اند. (از الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۲). و رجوع به الاستیعاب شود.

بشر غنوی.

[بِ رِ غَ نَ] (اِخ) پدر عبدالله بن بشر بود. ابن شاهین او را یاد کرده و برخی او را خثعمی خوانده اند. رجوع به الاصابهٔ ج۱ ص۱۸۷ شود.

بشرف.

[بِ شِ رَ / بَ شِ رِ] (ع اِ) پیش در آمد در آواز یا موزیک. (دزی ج۱ ص۸۹ ||). چیزی که از پیش واقع شده یا از پیش خبر دهد. (دزی ج۱ ص۸۶).

بشر مازنی.

[بِ رِ زَ] (اِخ) فاتح بخارا بسعی قتیبه در خلافت ولیدبن عبدالملک. رجوع به حبیب السیر چ قدیم طهران ج۱ ص۲۵۴ شود.

بشرم رفتن.

[بِ شَ رَ تَ] (مص مرکب)شرمنده شدن. (آنندراج) : بشرم رفته تن یاسمین از آن اندام بخون نشسته دل ارغوان از آن عارض. حافظ.

بشر مریسی.

[بِ رِ مَ] (اِخ) فقیه، متکلم و از مرجئان بود و طایفهء مریسیه از مرجئه به وی منسوبند. نسبت وی بدروازهء مریس در بغداد است و در همانجا درگذشت. (از اعلام زرکلی). و رجوع به معجم الادباء ج۱ ص۱۷۷ س۱۱ و عیون الاخبار ج۲ و عقدالفرید ج۲ و ج۴ و غزالی نامه حاشیهء ص۷۰ شود.

بشر مقسم.

[بِ رِ مُ قَ؟] (اِخ) بنا بنقل مرحوم بهار در سبک شناسی ج۲ ص۴۵ نام نویسنده ای است که نژاد وی در قسمت اول تاریخ سیستان نقل شده است. رجوع به سبک شناسی و تاریخ سیستان چ۱ ص۱۳ شود.

بشرود.

[بَ] (اِخ) یکی از کوره های بطن الریف در مصر است. (از معجم البلدان). شهری در مصر. (ناظم الاطباء).

بشروش.

[بَ شَ] (اِ) نامی است که قزوینی به مرغ غواص داده است. (از دزی ج ۱ ص ۸۹).

بشرونتن.

[بَ نِ تَ] (هزوارش، مص مرکب) بلغت زند و پازند بمعنی پرستش کردن باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج). بلغت زند پرستیدن. (ناظم الاطباء). هزوارش بشرنتن(۱) بیشرونیتن(۲). پهلوی بریشتن(۳). برشتن. برشته کردن. (یونکر ۱۰۲) (بندهش ۸۸). و برشتن در متن برهان به «پرستش» تصحیف شده، هزوارش پرستیدن شدونیتن(۴) است. (یونکر ۲۸۲) (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). رجوع به بشورفتن شود. (۱) - sh (a) don - (۴) .Brishtan - (۳) .tan (i) shron (i) b - (۲) .Bashronetan (i) tan.

بشروی.

[بُ رَ] (ص نسبی) منسوب به بشرویه. رجوع به بشرویه شود.

بشروی.

[بُ رَ] (اِخ) عبدالله بن حاج محمد تونی بشروی. ساکن مشهد مقدس رضوی. صاحب امل گفته است وی عالمی فاضل و ماهر و فقیهی صالح و زاهد و عابد و معاصر صاحب امل بود. او راست: ۱- شرح ارشاد، در فقه. ۲- رساله ای در اصول. ۳- رساله ای در جمعه. و جز اینها. و رجوع به الذریعه: شرح ارشاد شود. صاحب روضات الجنات پس از نقل گفتار صاحب امل مینویسد تاکنون ما به شرح ارشاد وی دست نیافته ایم و اما رسالهء اصولی وی همان کتاب است که به وافیه موسوم و در اصول فقه است و نسخهء آن میان طلاب متداول است. رجوع به روضات الجنات ص۳۶۸ به بعد شود.

بشروی.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان دربقاضی بخش حومهء شهرستان نیشابور با ۴۰۶ تن سکنه. آب از قنات. محصول آنجا غلات. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشرویگی.

[بُ یَ / یِ] (ص نسبی) در تداول عامه منسوب به بشرویه. رجوع به بشرویه شود.

بشرویه.

[بُ رَ وَ] (اِخ) نام جماعتی است. (منتهی الارب) (از سمعانی).

بشرویه.

[بِ رَ وَ] (اِخ) ابراهیم بن احمدبن بشرویه بخاری از عالمان بود. رجوع به تاج العروس شود.

بشرویه.

[بِ رَ وَ] (اِخ) ابونعیم بشرویه بن محمد بن ابراهیم معقلی. امیر نیشابور بود. وی از بشربن احمد اسفراینی روایت دارد. رجوع به تاج العروس شود.

بشرویه.

[بِ رَ وَ] (اِخ) احمدبن اسحاق بن عبدالله محمد بن بشرویه. از عالمان بود. رجوع به تاج العروس شود.

بشرویه.

[بِ رَ وَ] (اِخ) علی بن حسن بن بشرویه خجندی. شیخ فنجار و صاحب تاریخ بخارا بود. رجوع به تاج العروس شود.

بشرویه.

[بُ یَ] (اِخ) یکی از بخشهای سه گانهء شهرستان فردوس و محدود بحدود زیر است: از شمال به کویر لوت و بخش سردسکن از شهرستان کاشمر. از طرف باختر بخش طبس از جانب جنوب به دهستان ویهوک و جادهء عمومی فردوس به طبس. از سوی خاور به فردوس و از هفت دهستان زیر تشکیل شده است: دهستان مرکزی، کرند، ارسک، اصفاک، مورستان، رقه، نیگنان و جمع قرای آن ۱۱۸ آبادی بزرگ و کوچک و جمعیت آن ۹۵۶۹ تن باشد. آب آن از دامنهء ارتفاعات باختری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشرویه.

[بُ یَ] (اِخ) قصبهء مرکز بخش با چهار هزار تن جمعیت. آب از قنات. محصول آنجا غلات، پنبه، ارزن، ابریشم. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشرویه.

[بُ یَ] (اِخ) مرکز دهستان، از پنج آبادی تشکیل شده و ۴۱۸ تن جمعیت دارد. آب از قنات. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشرویه.

[بُ یَ] (اِخ) دهی از دهستان پایین ولایت بخش حومهء شهرستان تربت حیدریه با ۱۶۲ تن سکنه. آب از قنات. محصول آنجا غلات، پنبه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشرهٔ.

[بَ شَ رَ] (ع مص) روی پوست برداشتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بَشر شود ||. بریدن موی بروت تا آنکه بشره ظاهر گردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خوردن ملخ همهء رستنی زمین را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جماع کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بشرهٔ.

[بَ شَ رَ] (ع اِ) یکی بشر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بشر شود ||. ظاهر پوست. ج، بَشَر (از اقرب الموارد). - بشرهٔ الارض؛ روییدگی زمین، گویند: ما احسن بشرتها. (از منتهی الارب). ظاهر گیاه که از زمین بدر آمده باشد. (آنندراج).

بشرهٔ.

[بِ رَ] (اِخ) نام جاریهء عون بن عبدالله. (منتهی الارب). نام جاریه ای. (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - [بِ شَ رَ]. (ناظم الاطباء).

بشرهٔ.

[بِ رَ] (اِخ) نام اسب ماویهٔ بن قیس. (منتهی الارب). نام اسبی. (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - [بِ شَ رَ]. (ناظم الاطباء).

بشرهٔ.

[] (اِخ) نام قصبهء ناحیه ای از جبل لبنان مشتمل بر ۹ پارچه قریه. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲).

بشرهٔ.

[] (اِخ) نام محلی در ناحیه دلایهء اندلس(۱). در این ناحیه عودالنجوج یافت میشود که از حیث عطر کمتر از عود هندی نیست. (از الحلل السندسیهٔ ج۱ ص۱۷۹). (۱) - برجه و دلایه دو ناحیه از المریهٔ هستند.

بشره.

[بَ شَ رَ / رِ] (از ع، اِ) روی پوست آدمی و جز آن. (ناظم الاطباء). ظاهر پوست آدمی. (غیاث). ظاهر پوست مردم. (مهذب الاسماء) (دزی ج۱ ص۸۸). بیرون پوست مردم و آنچه ظاهر شده باشد. (مؤید الفضلاء). ظاهر پوست آدمی و حیوانات. (آنندراج). ظاهر جلد انسان. (المرصع ||). قشر بیرونی پوست. و قشر درونی را ادمه گویند. (ناظم الاطباء). بیرون پوست. (السامی فی الاسامی). در تداول تشریح چنانکه میرزا علی آرد: بشره مرکب از دو طبقه است یکی سطحی که بشرهء حقیقی است و دیگری غائر که جسم مخاطی مالپیکی است. بشره طبقهء قرنی بدون حسی است که کام مهندم بر جسم حلیمی و دارای دو سطح است: اول سطح خارجی آنرا شکنجها و شیاره هایی که ذکر شده ثقبه های وسیعی است که معبر موهها و فوهات جرابهای دهنی و مجاری عرقند. دویم سطح داخلی که بسطح حلمی ادمه ملاصق و بواسطهء خانه خانه های صغار زیادی که حلیمه ها در آنها مستقر و مثل غلافی آنها را احاطه نموده اند حفر شده است. گاهی دو حلیمه در یک لولهء بشره جمع میشوند از سطح داخل بشره و از فزونیهایی که در کنارهای سنخها حاصل شده اند استطالهای شعریهء بسیار دقیقی خارج میشوند که همان مجاری مخرجهء غدد حامل عرقند که در خارج بشره باز میشوند استطالهای دیگر از آن خارج شده بمجاری مخرجهء غدد دهنیه و بجرابهای شعریه میروند بقسمی که بهر سو یک غلاف

بشره احاطه مینماید. بالجمله در مجاری غدد عرقیه ورقهء بشره بسیار نازک میشود. (از تشریح میرزا علی). و رجوع به ص۶۹۱ به بعد همین کتاب شود ||. در فارسی اغلب بر ظاهر پوست چهره و خود روی و گونه ها اطلاق شود : و کسری را بمشاهدات اثر رنجی که در بشرهء برزویه هرچند پیداتر بود رقتی عظیم آمد. (کلیله و دمنه). که اثر تغیر در هیأت و بشرهء همایون توان دید. (سندبادنامه ص۲۲۲). و آثار تغیر و تفکر در بشرهء میمون که صحیفهء اقبال و دیباچهء جلال است مشاهده میتوان کرد. (سندبادنامه ص۳۸). از آنجا که حس بشریت است با حسن بشرهء او میلی بود. (گلستان).

بشری.

[بَ شَ] (ص نسبی) منسوب به بَشَر. رجوع به بشر شود ||. انسانی و هرچیز منسوب و متعلق به بشر. (ناظم الاطباء). - بشری زادگان؛ نسل بشری : بازپسین طفل پری زادگان پیشترین بشری زادگان.نظامی. - ضعف بشری؛ ضعف انسانی. (ناظم الاطباء). - عقول بشری؛ دانشهای انسانی. (ناظم الاطباء ||). جسمانی، مربوط به جسم. (از دزی ج۱ ص۸۹).

بشری.

[بُ را] (ع ص) مژده. قوله تعالی: یا بشری هذا غلام (قرآن ۱۲/۱۹) مثل عصای و در تثنیه یا بُشرَیی گویند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مژده و بشارت. (غیاث): بشارت. و بشراک و بشری لک. دعا است. (از اقرب الموارد). و ما جعله الله الابشری... (قرآن ۳/۱۲۶). قل نزله روح القدس من ربک بالحق لیثبت الذین آمنوا و هدیً و بشری للمسلمین. (قرآن ۱۶ / ۱۰۲). مژدگانی. (السامی فی الاسامی) (ترجمان تهذیب عادل بن علی ص۲۶) : باد چو بر زلف او وزید جهان را داد به پیروزی سعادت بشری. امیر معزی (از آنندراج (||). ع مص) مژده دادن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مژدگانی دادن. (تاج المصادر بیهقی ||). پیشرو. طلایه. بهنگام حوادث. (از دزی ج۱ ص۸۸).

بشری.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به بشر که نام کسی بوده است. (سمعانی).

بشری.

[بُ را] (اِخ) نام یار برآرندهء یوسف علیه السلام از چاه. (غیاث) : از پی یوسف کسان بغرض گاه بشری و گه بشیر مباش.سنایی.

بشری.

[بِ] (اِخ) ابوالحسن بشری تلمیذ سهل بن عبدالله محدث بود. (منتهی الارب).

بشری.

[بِ] (اِخ) ابوجعفر محمد بن یزید اموی. از فرزندان بشربن مروان شاعر بغداد بود. (از اللباب ج۱ ص۱۲۷).

بشری.

[بِ] (اِخ) ابوعمرو بشری. محدث بود. (منتهی الارب).

بشری.

[بِ] (اِخ) احمد بشری بن محمد بن احمد. محدث بود. (منتهی الارب).

بشری.

[بُ شَ را] (اِخ) دهی است بشام. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بشری.

[بَ شَ را] (اِخ) دهی است به مکه به نخلهء شامیه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بشری.

[بُ را] (اِخ) نام قریه ای است. (از معجم البلدان). و رجوع به کتاب الوزراء و الکتاب ص ۱۳۰ شود.

بشریت.

[بَ شَ ری یَ] (اِ) (مص جعلی، اِ مص) انسانیت. (ناظم الاطباء). مردمی :کمترین درجه اندر صحو رؤیت بازماندگی بشریت بود. (کشف المحجوب ص۲۳۳). گفتم: ز وادی بشریت توان گذشت گفتا: توان اگر نبود مرکبت جمام.خاقانی. - ضعف بشریت؛ ناتوانی انسانی : از ضعف بشریت تاب آفتاب نیاورد. (گلستان). - طبع بشریت؛ طبعیت و خوی انسانی و سرشت انسانی. (ناظم الاطباء) : و محمود نیز آنرا که ساختند خریداری کرد بطبع بشریت که نتوانست دید کسی را که جای او را سزاوار باشد. (تاریخ بیهقی).

بشریر.

[] (اِ) بنا بنقل یاقوت نوعی پرنده باشد. (دزی ج ۱ ص۸۹).

بشریون.

[بِ ری یو] (ع ص، اِ) جِ بِشری در حال رفع ||. گروهی از محدثان را بشریون میخواندند از قبیل محمد بن یزید بشری اموی و غیره. رجوع به تاج العروس شود.

بشریون.

[بَ شَ ری یو] (ع ص، اِ) جِ بشری در حال رفع منسوب به بشر. رجوع به بشر شود ||. اصحاب الهیاکل و الاشخاص. (دزی ج ۱ ص۸۸)(۱ ||). معتقد تصویر و تجسم خدا. (دزی ج ۱ ص۸۸)(۲). (۱) - Bicherah - (۲) .Anthropomorphite destricte de piban)). .(دمشقی)

بشریهٔ.

[بَ شَ ری یَ] (ع ص نسبی) تأنیث بشری. رجوع به بشری و بشریت شود.

بشریهٔ.

[بَ شَ ری یَ] (اِخ) یکی از هفت فرقهء معتزله باشند. (بیان الادیان). فرقه ای از معتزله، اصحاب بشربن المعتمر. (مفاتیح). گروهی از معتزله و اتباع بشربن المعتمر باشند. بشر خود از افاضل علماء معتزله بود و عقاید خاصی داشت. رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون و تعریفات جرجانی و البیان و التبیین ج ۱ ص۱۲۶ شود.

بشست سدهاند.

[] (اِخ) (هندی) نام یکی از پنج کتاب معروف نجومی هندوان است. رجوع به سدهاند و التفهیم ص۱۴۸ متن و حاشیهء ۱۴۷ شود.

بشستن.

[بِ شِ / شَ تَ] (مص) نشستن نقیض ایستادن. (ناظم الاطباء). بر وزن و معنی نشستن. (آنندراج). نشستن نقیض برخاستن. (از هفت قلزم). گویا لهجه ای است در نشستن. رجوع به نشستن شود.

بشستن.

[بِ شُ تَ] (مص) شستن. (از هفت قلزم). شستن و پاکیزه کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به شستن شود.

بشش.

[] (اِ) بعربی برگ حنظل را نامند. (فهرست مخزن الادویه). ورق حنظل است. (اختیارات بدیعی).

بشط.

[] (ع مص) چمباتمه نشستن. بر پاشنهء پا نشستن. ظاهراً بجای بسط باشد. (از دزی ج ۱ ص۸۹).

بشط.

[بُ] (معرب، ع اِ) از فارسی پشت باشد. (از دزی ج ۱ ص۸۹).

بش طاغ.

[] (اِخ) نام قسمت شمال شرقی سلسلهء جبال قفقاز است که با یک رشته تلال با سلسله جبال البرز ارتباط می یابد. دارای آبهای معدنی فراوان است و در دامنهء آن اسبهای خوب پرورش می یابد و ازین رو بطلمیوس این نقاط را «هیلپیق» یعنی جبال اسبی نامیده است. (قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بشع.

[بَ شِ] (ع ص) طعام بدمزهء حلق سوز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بدمزه و گلوگیر. (غیاث). ناخوش. (در طعم). طعام بشع؛ طعامی ناخوش. (مهذب الاسماء). طعامی کریه که در آن خشکی و تلخی باشد مانند مزهء اهلیلج. (از اقرب الموارد). و در النهایه آمده است: که بَشِع بمعنی طعام و لباس و کلام خشن است. (از اقرب الموارد). و در حدیث آمده است که: محمد (ص) بشع میخورد یعنی طعام خشن بدطعم، اشاره به اینکه مذمت طعام نمی کرد. (از اقرب الموارد ||). آنکه از دهنش بوی بد آید از ناکردن خلال و مسواک. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). کسی که طعام بدمزه حلق سوز خورده باشد ||. بدخو. (از منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). بدخلق و بدمعاشرت. (از اقرب الموارد ||). ناکس. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). (||اِ) چوب بشع یا چوب پرگره. و تأنیث آن بشعهٔ است. (از اقرب الموارد ||). بدنفس. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). - رجل بشع الخلق والمنظر؛ مرد زشتی که در دیدگان خوش نیاید. -رجل بشع الوجه؛ ترشروی، عبوس. (از اقرب الموارد||). ترشروی، چین بجبین. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بشع.

[بَ] (ع مص) بَشِع شدن طعام؛ گلوگیر شدن طعام. (تاج المصادر) (از اقرب الموارد ||). ناخوش شدن مرد از خوردن طعام بدمزه. ||بد بوی دهن گردیدن از ناکردن خلال و مسواک ||. لبریز آب گردیدن وادی. (از منتهی الارب). تنگ شدن وادی. بسبب آب و مردم و بد شمردن اقامت درآن. (از اقرب الموارد ||). عاجز و تنگ شدن کسی به کاری. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). ||دِبش (از دزی ج۱ ص۸۹).

بشعهٔ.

[بَ شِ عَ] (ع ص) تأنیث بَشِع. رجوع به بشع شود ||. خشبهٔ بشعهٔ؛ چوب بسیار گره. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). گویند: نحت متن العود حتی ذهب بشعه؛ تراشید پشت چوب را تا گره های آن از میان رفت. (از اقرب الموارد).

بشغ.

[بَ] (ع اِ) باران نرم و ضعیف که روان نگردد. بشغهٔ. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بشغ.

[بَ] (ع مص) باران نرم و ضعیف بر زمین باریدن: بشغت الارض مجهو. (منتهی الارب). باران نرم ضعیف باریده شدن بر زمین. باران نرم و ضعیف باریدن آسمان. (از ناظم الاطباء).

بشغره.

[بَ غَ رَ / رِ] (اِ) ساخته و پرداخته شده را گویند. (برهان). ساخته شده بود. (جهانگیری). در برهان ساخته و پرداخته شده را گویند و این مصحف همان لغت است که بسغده گفته بود سین آن شین شده و دال راء گردیده در اینصورت اعتماد بر تصحیفات و تبدیلات استوار نباشد. (انجمن آرا) (آنندراج). ساخته و پرداخته شده. (مؤید الفضلاء). ساخته و پرداخته شده و انجام داده شده.

(ناظم الاطباء). ساخته و ظاهراً همان بسغده است و بتصحیف خوانده اند. (رشیدی).

بشغط.

[بَ غَ] (ع مص) بجغط. فریاد زدن. (دزی ج ۱ ص ۹۰ ||). خواندن. صدا زدن. (دزی ج ۱ ص ۹۰).

بشغهٔ.

[بَ غَ] (ع اِ) باران نرم و ضعیف که روان نگردد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به بشغ شود.

بشق.

[بَ] (ع مص) زدن به عصا کسی را. (از اقرب الموارد). کسی را بچوبدستی زدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تیز نگریستن کسی.(۱ ||) بشق المسافر و منع الطریق؛ بازماند یا بند گردید یا ملول شد یا عاجز گردید از سفر از بسیاری باران چنانکه باشه از پریدن یا شکار کردن در باران عاجز ماند. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء (||). اِ) پیکان. (مؤید الفضلاء). (۱) - ازین معنی ببعد ماضی آن از باب سمع است.

بشق.

[بَ شِ] (ع ص) رجل بشق؛ مردی که اگر در کاری وارد شود نتواند از آن خلاصی یابد. (از ذیل اقرب الموارد: بنقل از لسان العرب). و رجوع به نشوء اللغه ص۲۴ و ۲۵ شود.

بشقاب.

[بُ] (ترکی، اِ)(۱) پشقاب. (از غیاث) (آنندراج). ظرف غذاخوری پهن و گرد و کم عمق مانند دوری و رکابی که سکر و سکرچه نیز گویند. (ناظم الاطباء). ظرف پخ که در آن چلو یا پنیر و سبزی و امثال آن گذارند. لب تخت. (۱) - مرکب از بش ترکی بمعنی تهی و قاب بمعنی ظرف.

بشقابی.

[بُ] (اِ) قسمی خربزهء کوتاه قد. (یادداشت مؤلف).

بش قارداش.

[بِ] (اِخ) ده کوچکی از دهستان مرکزی بخش و حومه شهرستان بجنورد دارای چشمه های آب گرم معدنی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشک.

[بَ] (اِ)(۱) عشوه و غمزهء خوبان را گویند. (برهان). عشوه و غمزه. (رشیدی) (غیاث) (مؤید الفضلاء) (از جهانگیری). عشوه و

غمزه و ناز و کرشمه و دلفریبی. (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا). عشوه و غمزهء خوبان را گویند و با لفظ زدن مستعمل است. (آنندراج). غمزه. (سروری) (فرهنگ خطی). رجوع به شعوری ج۱ ورق ۱۷۳ شود || پشک. اپشک. افشک. افشنگ، شبنم. (برهان) (سروری) (فرهنگ اسدی) (انجمن آرا) (آنندراج). شبنم و ژاله. (ناظم الاطباء). شبنم باشد. (لغت فرس). شبنم که آنرا پژم خوانند. (جهانگیری). شبنم باشد و به آذربایجان گروهی زیوال گویند. (اوبهی). صقیع. (صراح) بشک چنانکه شجام، هر دو شبنم جامد است و عرب آن را صقیع گوید. صقیع؛ پشک که شبهای تیرماه مانند برف بر زمین افتد. (از منتهی الارب). اریز؛ بشک که در شبهای تیرماه بر زمین افتد. (منتهی الارب). بشک بتازی صقیع خوانند و آن نم بود سپید که بامداد بر دیوارها و سبزی نشیند. (فرهنگ اسدی چ اقبال حاشیه ۵ ص۲۷۵). شبنم مرادف بشم. (رشیدی). ژاله و برف. (مؤید الفضلاء). ژاله و نمی که بر زمین افتد و زمین را سپید کند، ای برف. (شرفنامهء منیری). و رجوع به بشم شود : بشک آمد بر شاخ و بر درخت(۲) گسترد رداهای طیلسان. ابوالعباس (از فرهنگ اسدی)(۳). و رجوع به پشک شود || تگرگ. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج) : از نسیم ریاض دولت تو بر رخ گل در ثمین شده بشک. خسروانی (از سروری) (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی)(۴) (نسخهء خطی). - بشک زدن؛ شبنم، برف زدن : و کنون باز ترا برگ همی خشک شود بیم آن است مرا بشک بخواهد زدفا(۵) بلعباس عباسی (از فرهنگ اسدی ||). بمجاز، شجام. شجد. شخته. سرمای سخت. رجوع به بشم و شعوری ج۱ ورق ۱۷۳ شود || نعل حیوانات. (ناظم الاطباء ||). سرگین گوسفندان باشد. (صحاح الفرس) : بشک بز ملوکان، مشک است و زعفران میسا و مشکشان و مده زعفران خویش. ابوالعباس (از صحاح الفرس). و رجوع به پشک بمعنی فضله حیوانات شود || برق. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). آذرخش || نام درختی. (از برهان) (ناظم الاطباء) (شرفنامهء منیری) (انجمن آرا) (آنندراج) (مؤید الفضلاء). و رجوع به پشک شود || پرده که بر در خانه آویزند. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج) (مؤید الفضلاء ||). مخفف «باشد که» باشد چنانکه «بوک» مخفف بود که. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (شرفنامهء منیری) (سروری) (انجمن آرا) (مؤید الفضلاء). (۱) - در احوال و اشعار رودکی ج۳ ص۱۱۵۹ بغلط بسک چاپ شده است. (۲) - ن ل: درختان. (۳) - رشیدی شاهد برای شبنم آورده است. (۴) - در حاشیهء نسخهء فرهنگ اسدی: بشک بتازی صقیع خوانند و آن نم بود سپید که بامداد بر دیوارها و سبزی نشیند. (فرهنگ اسدی چ اقبال حاشیهء ۵ ص۷۵). (۵) - ممکن است در این شعر بمعنی برق زدن باشد.

بشک.

[بَ] (ع مص) جامه را دورادور دوختن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). دوختن بخیه دورادور. (زوزنی). بخیه فراخ زدن. (تاج المصادر بیهقی). کوک زدن. شلال کردن. بخیه های دور از هم بجامه زدن. (از اقرب الموارد ||). کار بد کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). کار را بد انجام دادن. (از اقرب الموارد ||). شتافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). دویدن. (غیاث). سرعت کردن. (از اقرب الموارد). شتافتن شتر. (تاج المصادر بیهقی ||). دروغ بافتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). دروغ گفتن. (غیاث) (تاج المصادر بیهقی). دروغ بستن. (از اقرب الموارد ||). بریدن و گشادن زانو بند شتر را || سبک گام زدن(۱ ||). آمیختن || فراخ ناکردن دستها را || راندن بشتاب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ||راندن شتر بشتاب. (از ذیل اقرب الموارد ||). سم برداشتن اسب از زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). (۱) - در این معنی بَشَک هم آمده. (منتهی الارب).

بشک.

[بُ] (اِ) زلف و موی مجعد را گویند. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا). زلف. (غیاث) (آنندراج) (از جهانگیری) (رشیدی).

زلف و موی مجعد پیش سر که ناصیه باشد. (مؤید الفضلاء). موی جعد بود که آن پیچیده و درهم باشد. (از سروری) (فرهنگ خطی). مجعد. (زمخشری). مرغول. مجعد. القطط. سخت شدن موی یعنی بشک مرغول کرده؛ ای جعد محکم تافته. (مجمل اللغة). القطط؛ سخت بشک شدن موی ||. بشک موی شدن رجل. (تاج المصادر بیهقی). و رجوع بشعوری ج۱ ورق۲۱۶ شود : بشک معشوق چون سپید(۱) شود عاشق از وصل نا امید شود(۲). عنصری (از انجمن آرا ||). موی پیش سر را نیز گفته اند که ناصیه باشد. (برهان) (از رشیدی) (انجمن آرا) (از ناظم الاطباء) (از جهانگیری). موی ناصیه. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به بش و پشک شود. - بشک شدن؛ تجعد. جعودت (در موی). (مجمل اللغة). جعوده. (دهار) (مجمل اللغة) (تاج المصادر بیهقی). - بشک کردن؛ تجعید. (در موی) (دهار) (مجمل اللغة). ترجیل. (مجمل اللغة). مجعد کردن. (زمخشری). (۱) - ن ل: سفید. (۲) - ن ل: دل عاشق از او شود بستوه. (از جهانگیری)

بشک.

[بَ شَ] (ع مص) رجوع به بَشک شود.

بشکاری.

[بَ] (حامص) کشت و کار و زراعت را گویند. (برهان)(۱). کشت و زرع باشد. (سروری). کشتکاری و زراعت و فلاحت. (ناظم الاطباء). بمعنی کشت و کار باشد. (رشیدی) (انجمن آرا) (جهانگیری) (آنندراج). کشت و زراعت. (مؤید الفضلاء). رجوع به شعوری ج۱ ورق ۱۹۹ شود : چون شود وقت کشت(۲) بشکاری آب آن چشمه میشود جاری. شیخ آذری(۳) (از جهانگیری) (انجمن آرا) (رشیدی). (۱) - ba - shkari «اسفا ا: ۲ ص ۱۶۰» از Hubschmann pers Stud.S.۳۰ (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - ن ل: کشت و بشکاری. (انجمن آرا). (۳) - ن ل: نزاری.

بشکافانیدن.

[بِ دَ] (مص) تفتیح. (زوزنی). شکافانیدن. دوخته ای را دریدن. گسستن. رجوع به شکافانیدن و شکافتن شود.

بشکافتن.

[بِ تَ] (مص) ترکیدن. کفیدن. چاک شدن. شکافته شدن. تفتیق. (زوزنی). تفلیق. (زوزنی). انشقاق. تشقیق. رجوع بشکافتن شود : می خورم تا چو مار بشکافم می خورم تا چو خی برآماسم.ابوشکور. هر آنکس که آواز او [لهراسب] یافتی به تنش اندرون زهر بشکافتی.فردوسی. خروش پیاده فغان سوار همی سنگ بشکافت در کوهسار.فردوسی.

بشکال.

[بَ] (اِ) پشکال. کلمهء هندی بمعنی باران برسات. (از آنندراج). برسات. (ناظم الاطباء)(۱ ||). فصل باران هند برسات. (فرهنگ فارسی معین). والمدینة [مدینة هنور بالهند] علی نصف میل من البحر و فی ایام البشکال و هو المطر، یشتد هیجان هذا البحر و طغیانه. (ابن بطوطه). (۱) - مؤلف ناظم الاطباء کلمه را فارسی دانسته است.

بشکان.

[بِ] (اِخ) از قرای هرات. (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان).

بشکان.

[بِ] (اِخ) بوشکان. قریه ای از توابع بیضا، دو فرسنگ میانهء شمال و مشرق تل بیضا. (فارسنامهء ناصری). مرکز قریهء «بلوک» فارس است. رجوع به جغرافیای غرب ایران ص ۱۲۱ و فارسنامهء ابن البلخی چ ۱۳۳۹ ه . ق. کمبریج ص ۵۴ شود.

بشکانی.

[بُ] (از ع ص) گول. ناواقف. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بشکانی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب است به بشکان که قریه ای است از قرای هرات. (سمعانی) (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان).

بشکانی.

[بِ] (اِخ) قاضی محمد هروی بشکانی بن علی. محدث بود. (منتهی الارب). قاضی ابوسعد محمد بن نصربن منصور هروی بشکانی. از فقیهان بود به دار الخلافه رفت و نزد ملوک اطراف (مرزها) بنمایندگی رفت و کار قضای چندین کشور را برعهده داشت. سرانجام در شعبان سال ۵۱۸ ه . ق. در جامع همدان کشته شد. وی حدیث نیز روایت کرد. (از معجم البلدان) (از اللباب).

بشک افتادن.

[بِ شَ اُ دَ] (مص مرکب)بشک شدن. به تردید و دودلی افتادن. شک کردن. رجوع به شک و بشک شدن شود.

بشک افکندن.

[بِ شَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) بتردید و دودلی انداختن. تشکیک. (تاج المصادر بیهقی). ریب. (ترجمان القرآن).

بشکر.

[بِ کَ] (اِ) بشکرد(۱). رجوع به بشکرد و بسکر و تاریخ سیستان شود. (۱) - برهان و ناظم الاطباء با کاف فارسی بشگر و بشگرد آورده اند.

بشکران.

[بَ کَ] (اِ) رجوع به بوشکرانه، بشکراین، بسکراین، بشکاین و مفردات ابن بیطار ترجمهء فرانسوی و دزی ج ۱ ص ۹۰ شود.

بشکراین.

[بِ کَ] (اِ) بشکران. بسکراین. بشکاین. در لهجهء عامیانه اندلس به اشخیص گفته میشود. رجوع به اشخیص و ترجمهء فرانسوی

مفردات ابن بیطار و دزی ج ۱ ص ۹۰ شود.

بشکرد.

[بِ کَ] (اِ) شگردن. شکار. (برهان). صید و شکار. (ناظم الاطباء: بشگر) (مؤید الفضلاء). رجوع به بشگر و بشگرد شود||. شکارگاه. (برهان) (مؤید الفضلاء) (ناظم الاطباء: بشگر ||). شکاری. (از برهان). صیاد و شکارچی. (ناظم الاطباء: اشگر).

بشکرد.

[] (اِخ) محلی بحدود چغانیان. رجوع به حدود العالم چ ۱۳۴۰ ه . ش. دانشگاه طهران ص ۱۲۰ شود.

بشکردن.

[بِ کَ دَ] (مص) بشکریدن. شکریدن. شکردن. شکار کردن. شکار افکندن : جهانا ندانم چرا پروری چو پروردهء خویش را بشکری.فردوسی. بفرمود تا پیش دریا برند مگر مرغ و ماهی و را بشکرند.فردوسی ||. به مجاز از پای درآوردن. درهم شکستن : شیر گوزن و غرم را نشکرد چونانکه تو اعدات را بشکری.دقیقی. پدرت آنکه شیر ژیان بشکرد بگردون گردان همی ننگرد.فردوسی. چو بسیار شد گفتها می خوریم بمی جان اندوه را بشکریم.فردوسی. بزرگی بفرجام هم بگذرد شکار است و مرگش همی بشکرد.فردوسی. کس از گردش آسمان نگذرد وگر برزمین پیل را بشکرد.فردوسی. رمد شیر از او هر کجا بگذرد به یک زخم پیل ژیان بشکرد.اسدی. - آستین بشکردن؛ کنایه از بر زدن. بالا زدن آستین : آستین بشکرده ای برکشتنم طبل خود در زیر دامن میزنی.انوری. و رجوع به شکردن شود.

بشک زدن.

[بَ زَ دَ] (مص مرکب) نازیدن و کرشمه کردن. (ناظم الاطباء) : کرشمه ای کن و بشکی بزن چه(۱) باشد اگر(۲) بگوشهء لب همچو شکر فروخندی(۳). نزاری قهستانی (از انجمن آرا و آنندراج). یارکی نازککی پرنمکی بی شرمک سست پیمانک محکم دلکی بشک زنک. نزاری قهستانی (از آنندراج ||). شبنم زدن. رجوع به بشکزده، بشک و پشک شود(۴). (۱) - ن ل: چو. (۲) - ن ل: دگر. (۳) - مؤلف انجمن آرا شعر فوق را شاهد برای موی پیش سر آورده است. (۴) - صاحب منتهی الارب در ذیل صقیع آرد: پشک که شبهای تیرماه افتد بر زمین مانند برف.

بشکزده.

[بَ زَ دَ / دِ](۱) (ن مف مرکب)(۲)شبنم زده. ارض مصقوعه. زمین بشکزده. (منتهی الارب). و رجوع به بشک و پشک شود. (۱) - در متن منتهی الارب «پشکزده» است. (۲) - [بُ کَ] و بشبل. (از سروری).

بشکستن.

[بِ کَ تَ] (مص) شکستن و خاموش کردن. (ناظم الاطباء). مغلوب کردن. غالب شدن. شکست دادن. کسر. رجوع به شکستن و شعوری ج ۱ ورق ۲۰۷ شود : اجزاء پیاله ای که درهم پیوست بشکستن آن روا نمیدارد مست.خیام. کشتن و مردن که بر نقش تن

است چون انار و سیب را بشکستن است.مولوی.

بشکسته.

[بِ کَ تَ / تِ] (ن مف) شکسته : دشمنت خسته و بشکسته و پابسته به بند. (تاریخ بیهقی). رجوع به شکسته شود.

بشک شدن.

[بِ شَ شُ دَ] (مص مرکب)ارتیاب. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن). امتراء. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن). تماری. (ترجمان القرآن) (منتهی الارب). به تردید و دودلی افتادن. رجوع به شک شود.

بشکطاش.

[] (اِخ) قریهء بزرگی است در ساحل بغاز استانبول و بمنزلهء محله ای از شهر قسطنطنیه بشمار است. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲).

بشکفاندن.

[بِ کُ دَ] (مص) بشکفانیدن. رجوع به بشکفانیدن و شکفتن شود.

بشکفانیدن.

[بِ کُ دَ] (مص) بشکفاندن. شکفته کردن. تفتیح. (تاج المصادر بیهقی) : شکفت لاله تو زیغال بشکفان که همی ز پیش لاله بکف برنهاده به زیغال.رودکی. و رجوع به بشکفاندن و شکفتن شود.

بشکفتن.

[بِ کُ تَ] (مص) شکفتن. تفتیح. (زوزنی). رجوع به شکفتن شود.

بشکفته.

[بِ کُ تَ / تِ] (ن مف)شکفته شده. بازشده. رجوع به شکفته شدن و شکفته شود.

بشکفه.

[بِ کُ فَ / فِ] (اِ) بشکوفه. شکوفه. گل و شکوفه. (ناظم الاطباء). رجوع به بشکوفه و شکوفه شود : بر شاخ نار بشکفهء سرخ شاخ نار چون از عقیق نرگسدانی بود صغیر. منوچهری.

بشکفیدن.

[بِ کُ دَ] (مص) شکفیدن. باز شدن غنچه و مانند آن. شکفته شدن غنچه. شکفتن : چو کاوس گفتار خسرو [کی...] شنید رخانش بکردار گل بشکفید.فردوسی. چو گل بشکفید از مل سالخورد رخ نامداران و شاه نبرد.فردوسی. گلی بد که شب تافتی چون چراغ

بروزی دو ره بشکفیدی بباغ. اسدی (گرشاسب نامه). چون آن بدید شادمان گشت و روحش چون گل بشکفید. (اسکندر نامه نسخهء خطی سعید نفیسی). ... و گنبد گل سرخ که تمام بشکفیده نباشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). بمجاز شادمانه شدن. بشاش گشتن : پسر نیز چون چهرهء باب دید دلش در تن از خرمی بشکفید. (یوسف و زلیخا). و رجوع به بشکفیدن و شکفتن شود.

بشکل.

[بِ کَ](۱) (اِ) بشکله. بسکله. پشکله. بشکنه. کجک کلید را گویند، یعنی چوب کجکی که کلیدان را بدان گشایند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آنندراج). کژک کلیدان باشد یعنی آن چوبکها که در سوراخهای کلیدان رفته و به آن دربسته شود. (سروری). کژکی کلیدان. (شرفنامهء منیری). کجک کلیدان. (مؤید الفضلاء). کژک کلیدان. (از رشیدی). کژک کلیدان که چوب سر کجی است که کلون پشت در را می بندد و باز میکند. (فرهنگ نظام). و رجوع به شعوری ج۱ ورق ۲۰۰ و بشکله و بشکلیدن و بشبل شود (||. فعل امر) امر از بشکلیدن. (از مؤید الفضلاء). رجوع به بشکلیدن شود. (۱) - [بُ کَ] و بشبل. (از سروری).

بشکلار.

[بُ کَ] (اِخ) یکی از قرای جیان در اندلس. (از معجم البلدان).

بشکلاری.

[بُ کَ] (ص نسبی) منسوب به بشکلار. رجوع به بشکلار شود.

بشکلاری.

[بُ کَ] (اِخ) بگفتهء خلف بن عبدالملک بن بشکوال، عبدالله بن محمد بن سعید اموی به بشکلاری شهرت داشت. وی در قرطبه ساکن و مکنی به ابومحمد بود. از اصیلی و گروهی دیگر روایت کرد. شافعی مذهب بود. در ۳۷۷ ه . ق. متولد شد و در رمضان سال ۴۶۱ ه . ق. در قرطبه درگذشت. (از معجم البلدان).

بشکله.

[بِ کَ لَ / لِ] (اِ) بشکل. بسکله. بشکنه، بمعنی بشکل است که کلید کلیدان باشد. (برهان) (از فرهنگ نظام). کجک و کلید کلیدان. (مؤید الفضلاء). کژک کلیدان. (شرفنامهء منیری). و رجوع به شعوری ج۱ ورق ۲۰۹ و بشکل و بشکلیدن شود.

بشکلید.

[بِ کَ] (اِ) رخنه و نشان را گویند که با سر انگشت و سرناخن به هم رسد. (برهان). رخنه و شکاف. (ناظم الاطباء). نشان رخنهء سرانگشت است و ناخن. جامه ای که در خار آویزد و بدرد آنرا بشکلید گویند. (اوبهی ||). خراش. (ناظم الاطباء). و رجوع به بشکلیدن شود.

بشکلیدن.

[بِ کَ / کِ دَ] (مص)پشکلیدن. رخنه کردن. به انگشت و ناخن و یا بسر کارد یا تیر. یا رخنه شدن بسوزن و خار و مانند آن باشد، چنانکه اگر جامهء کسی بخار درآویزد و پاره شود گویند بشکلید. (برهان) (از رشیدی) (از جهانگیری). و شکافتن و دریدن. (ناظم الاطباء). رخنه درافکندن. (شرفنامهء منیری). مؤلف انجمن آرا پس از نقل متن برهان آرد: و مقلوب بگسلیدن بنظر می آید. (از انجمن آرا) (از آنندراج). رخنه کردن یا شدن با ناخن یا سر کارد و تیر و غیر آنها. (فرهنگ نظام)(۱) نشان و رخنه درافکندن بسر ناخن و انگشت. (از صحاح الفرس). بسر انگشت یا ناخن درافکندن. (مؤید الفضلاء). نشان و رخنهء سر انگشت ناخن و انگشته درافکندن. (لغت فرس اسدی). رخنه درانداختن و نشان کردن بسر انگشت یا ناخن. (از معیار جمالی). رخنه و نشان بسر ناخن یا انگشت کردن. (سروری). به انگشت و ناخن رخنه و نشان کردن. (انجمن آرا) (آنندراج) (شرفنامهء منیری). و رجوع به شعوری ج۱ ورق۲۰۱، ۲۰۷ و پشکلیدن شود : یاسمن لعل پوش سوسن گوهرفروش برزنخ پیلغوش نقطه(۲) زد و بشکلید(۳). کسایی (از لغت فرس اسدی). خسرو رستم جدال زبدهء محمودشاه آنکه به پیکان تیر روی قمر بشکلید. شمس فخری ||. خراشیدن. (از برهان) (ناظم الاطباء). شکافتن. دریدن ||. جر خوردن ||. پهن کردن چیزی. (از برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). پهن کردن و فراخ کردن. (ناظم الاطباء) (رشیدی ||). برتاختن. (شرفنامهء منیری ||). محاصره کردن با اسلحه و ساز جنگ و در برگرفتن ||. دربند شدن و مقید گشتن. (ناظم الاطباء). (۱) - مؤلف فرهنگ نظام آرد: ممکن است که اصل کلمه شکلیدن باشد و با حرف زاید. (۲) - ن ل: رخنه. (۳) - رشیدی شعر را شاهد برای معنی پهن کردن آورده است.

بشکم.

[بَ / بِ کَ] (اِ) پشکم. بچکم. بیکم. خانهء تابستانی. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). رجوع به شعوری ج۱ ورق ۲۰۶ و پشکم و بچکم شود ||. خانه ای را نیز گویند که اطراف آن شبکه و بادگیر داشته باشد. (برهان) (ناظم الاطباء ||). بارگاه و ایوان و صفه. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). صفه و ایوان. (سروری). صفه بود. (اوبهی) (سروری) (لغت فرس اسدی) (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). صفه و ایوان. (فرهنگ نظام). رجوع به بچکم و بیکم شود : از شبستان به بشکم آمد شاه گشت بشکم ز دلبران چون ماه. رودکی (از لغت فرس اسدی). بسی رفتم پی(۱) آز اندرین پیروزه گون بشکم(۲). کم آمد عمر و نامد مایه آز و آرزو را کم. ناصرخسرو. خانه ای چون سرای جان خرم بشکمش غیرت فضای ارم. شهاب الدین (از سروری). و رجوع به پشکم درهمین لغت نامه شود. (۱) - ن ل: پس. (۲) - ن ل: بیکم. (از سروری).

بشکن.

[بِ کَ] (اِ) انگشتک. در تداول عامه آواز برآوردن در حال طرب و نشاط از میان سرانگشت ابهام بسر انگشت سبابه و یا از میان دو سبابه. آوازی که از انگشتان شخص در حال رقص و غیر آن بیرون آید: فلان بشکن خوبی میزند. با لفظ زدن استعمال می شود. (فرهنگ نظام). و رجوع به شعوری ج۱ ورق۲۰۷ و انگشتک و بشکن زدن شود (||. فعل امر) امر از شکستن است: ای فلان این بادام را برای من بشکن. (فرهنگ نظام). رجوع به شکستن شود.

بشکن.

[بِ کَ] (اِخ) دهی از دهستان سرولایت بخش سرولایت شهرستان نیشابور با ۴۶۱ تن سکنه. آب از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت، کرباس بافی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشکن بشکن.

[بِ کَ بِ کَ] (اِ مرکب)جشن بزرگ که جمیع سامان و اسباب رقص و راگ و رنگ در آن باشد و از اهل زبان بتحقیق پیوسته. (آنندراج). هنگامهء(۱) جوش و خروش و انگشتک زدن که اهل رقص را باشد. (غیاث) (ناظم الاطباء). بشکن بشکن که در اشعار استعمال می شود ممکن است بمعنی امر شکستن باشد یعنی در بزم شراب توبه بشکن توبه بشکن، یا در حال مستی در بزم، بدمستان بهم گویند ظروف مجلس را بشکن. ممکن است بمعنی بشکن زدن باشد که رقاصان بزم و خود مستان بزم هم بشکن میزنند. در واقع لفظ مذکور در شعر بمعنی مجازی خود عیش و سرور بزم استعمال می شود. (از فرهنگ نظام) : ز زلف پرشکن سررشتهء عیشی بدستم ده دلم را مشکن از حسرت که بشکن بشکن است امشب. عالی (از آنندراج) (از فرهنگ نظام). - بشکن بشکن توبه؛ توبه شکستن در مجلس عیش : سرو در رقص است و قمری مست و دست افشان چنار وقت بشکن بشکن توبه است ساقی می بیار. ملاوارسته چگنی امام قلی بیک (از آنندراج). - بشکن بشکن داشتن؛ نشاط و پایکوبی در مجلس عیش داشتن : یکی نالد چو بلبل دیگری رقصد چون شاخ گل ببین این توبه میخواران به بشکن بشکنی دارد. سلیم (از آنندراج). (۱) - ن ل: هنگامه و جوش. (ناظم الاطباء).

بشکنج.

[بَ / بِ کَ] (اِ) پشکنج. دست. (آنندراج ||). بازو. (ناظم الاطباء). ساعد. (شعوری ج۱ ورق۱۵۴ ||). دست چپ. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (شعوری ج۱ ورق۱۵۴).

بشکن زدن.

[بِ کَ زَ دَ] (مص مرکب)انگشت زدن. برآوردن آواز بقصد شادی از گذرانیدن سرانگشت انسی ابهام بر سر انسی میانین بسختی و شدت. و رجوع به بشکن و انگشتک زدن شود.

بشکنه.

[بَ کَ نَ / نِ](۱) (اِ) بشکله. بشکل. بشکله. کلید کلیدان را گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج) (فرهنگ نظام). بشکله. (شرفنامهء منیری). و رجوع به شعوری ج۱ ورق۲۰۹ و بشکل و بشکله شود ||. تنهء درخت. (ناظم الاطباء ||). نام نوایی است از موسیقی. (انجمن آرا) (آنندراج) : گاه زیر قیصران و گاه تخت اردشیر گاه نوروز بزرگ و گه نوای بشکنه. منوچهری (از انجمن آرا) (آنندراج). (۱) - بِ کِ نِ. (ناظم الاطباء).

بشکنه.

[بَ کَ نَ / نِ] (اِ) رجوع به بسکله شود.

بشکنیدن.

[بِ کَ دَ] (مص) شکستن. رام کردن. منقاد کردن. مطیع کردن. رجوع به شکنیدن شود : بسا حصن بلندا که می گشاد بسا کرهء نوزین که بشکنید.رودکی.

بشکو.

[] (اِ) رجوع به بوژنه شود.

بشکوال.

[بَ کُ] (اِخ)(۱) نامی از نامهای مردان در اسپانیا. و رجوع به ابن بشکوال و خلف بن عبدالملک و اعلام زرکلی شود. (یادداشت مؤلف). (۱) - Pascual.

بشکوخیدن.

[بِ دَ] (مص) آشکوخیدن. کسی را که پای بچیزی اوفتد و بسر اندر آید و پس به انگشت بایستد و نیفتد گویند فلان بشکوخید. (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). بسر درآمدن باشد چنانکه کسی که پاش به چیزی برآید و بسر درآید گویند بشکوخید. (معیار جمالی: شکوخ). و رجوع به آشکوخیدن و شکوخیدن شود : ظلم از نهیب شاه چنان سخت میدوید کاندر عدم فتاده شکوخیده از کلوخ. شمس فخری.

بشکوفه.

[بِ فَ / فِ] (اِ) اشکوفه. شکوفه و بهار درخت باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). نزدیک به پهلوی ویشکوفک(۱) و لغت یهودی ایرانی گوشکوفتن(۲). شکوفه. (جهانگیری) (از رشیدی). شکوفه که چیزی است شبیه به گل که از درختان میوه دار و غیر آنها بیرون می آید. (فرهنگ نظام) : بهنگام بشکوفهء گلستان برون برد(۳) لشکر ز زابلستان.فردوسی. وگر بازگردی بزابلستان بهنگام بشکوفهء گلستان.فردوسی ||. گل. (ناظم الاطباء). بهار درخت. رجوع به اشکوفه شود ||. قی و استفراغ(۴). (از برهان) (از ناظم الاطباء). استفراغ را نیز گفته اند و آن بمناسبت شکوفهء درخت است که از باطن بظاهر می آید و آنرا اشکوفه نیز گویند و بحذف واو و الف شکفه نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج). استفراغ نمودن و قی کردن بود و آنرا اشکوفه و شکوفه نیز خوانند. (جهانگیری) (از فرهنگ نظام) (از رشیدی). و رجوع به اشکوفه و شکفته و شکوفه شود. «اسفا۲:۱ ص۱۶۰». (۱) - V (i) shkofak. «اسفا ۲:۱ ص ۱۶۰» (۲) -Gu-shkoftan (از حاشیهء برهان چ معین). (۳) - ن ل: بیاورد. (۴) - امروز اشکوفه گویند. (از حاشیهء برهان چ معین).

بشکول.

[بَ / بِ] (ص)(۱) بژکول. بشکولی(۲). مرد جلد و چست و چابک. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). مرد جلد و چست. (فرهنگ نظام). مرد جلد. (شرفنامهء منیری). جلد. (مهذب الاسماء) (سروری) (رشیدی) (مؤید الفضلاء) (صحاح الفرس). جلید. (مهذب الاسماء). و رجوع به شکول و شعوری ج۱ ورق ۱۷۶، ۲۰۶ شود ||. مرد هشیار. (برهان) (از ناظم الاطباء) (رشیدی) (فرهنگ نظام) : به هر کار بیدار و بشکول باش بشب(۳) دشمن خواب فرغول باش.اسدی ||. مرد قوی هیکل. (برهان) (ناظم الاطباء). مرد قوی. (فرهنگ نظام). مرد قوی و سختی کش. (شرفنامهء منیری). قوی اندام و کارکن. (حاشیهء لغت فرس اسدی). مرد قوی رنجکش. (معیار جمالی) (اوبهی). مردی کدود و قوی و رنجش کش. (صحاح الفرس). قوی هیکل و رنج کش. (سروری). قوی و سختی کش. (مؤید الفضلاء). و رجوع به پشگولی شود ||. مرد حریص در کارها. (برهان) (از ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام)

(سروری) (انجمن آرا) (رشیدی) (از مؤید الفضلاء) (آنندراج) (از شرفنامهء منیری). حریص. (معیار جمالی). مردی بود حریص بطبع. (لغت فرس اسدی). فعال. پشت کاردار. حریص بر کار و رنج کش. (اوبهی) : هرچه یابی(۴) وز آن فرومولی نشمرند از تو آن به بشکولی. عنصری (از لغت فرس اسدی و سروری و صحاح الفرس). پیشه ورانند پاک و هست دریشان کاهل و بشکول و هست مایه ور و دون. ناصرخسرو (دیوان ص۳۵۵). چون در ارزاق بیش و کم نکند(۵) فارغ البال و مردم بشکول.شمس فخری. و رجوع به بشگولی شود (||. اِ) وسمه و آن رستنیی باشد که زنان ابرو را بدان رنگ کنند. (از برهان). وسمه و رنگ. (ناظم الاطباء). وسمه. (انجمن آرا) (آنندراج (||). فعل امر) امر بشکلولیدن است. (مؤید الفضلاء). رجوع به بشکلولیدن شود. (۱) - مرکب از «ب» پیشوند + شکول = بژکول «اسفا ۱:۲ ص ۱۶۰» (از حاشیهء برهان چ معین). (۲) - نسخه ای از فرهنگ اسدی. (۳) - ن ل: بدل. (رشیدی). (۴) - ن ل: تاند. (۵) - ن ل: نشود. (از سروری).

بشکولی.

[بَ] (اِ) پشکولی. در مؤید الفضلاء و برخی از لغت نامه ها بصورت لغت مستقلی آمده در حالی که یای آن بنا بر شاهدی که نقل کرده اند یای وحدت است و لغت مستقلی نمیتواند باشد. رجوع به بشکول و پشکول شود.

بشکولیدن.

[بَ / بِ دَ] (مص). حریص بودن در کارها. (برهان) (ناظم الاطباء)(۱) (از سروری) (مؤید الفضلاء). آزور بودن در کارها(۲). رجوع به شعوری ج۱ ورق ۱۸۶ شود ||. جلدی و چابکی نمودن. (برهان) (مؤید الفضلاء) (ناظم الاطباء). جلدی نمودن. (سروری). چالاکی نمودن. (غیاث). چستی و زرنگی در کارها کردن. و رجوع به شعوری ج۱ ورق ۱۸۶ شود ||. رخنه افگندن و کردن. (مؤید الفضلاء)(۳ ||). وسمه کشیدن بر او. (ناظم الاطباء ||). بستن از رسن و مانند آن. (مؤید الفضلاء). (۱) - بشکول + یدن، پسوند مصدری. (۲) - مؤلف فرهنگ نظام آرد: بعضی از اهل لغت از لفظ مذکور مصدر بشکولیدن و مشتقات آنرا هم قیاس نمودند لیکن چون سند استعمال بدست نیامد حذف نمودم. (۳) - ظ. لهجه ای از بشکلیدن باشد.

بشکون.

[بَ] (ص) زرنگ و چالاک. (ناظم الاطباء ||). یرک. (ناظم الاطباء ||). نامور. (ناظم الاطباء).

بشکونس.

[] (اِخ) رجوع به بسکونس شود.

بشکونه.

[بِ نَ / نِ] (اِ) گل و شکوفه. (ناظم الاطباء)(۱) و رجوع به بشکوفه و شعوری ج۱ ورق۲۰۹ شود ||. استفراغ و قی بسیار و مکرر. (ناظم الاطباء). و رجوع به بشکوفه و اشکوفه شود. (۱) - ظ. تحریف و یا لهجه و یا صورتی است از بشکوفه.

بشکوه.

[بِ شُ / بِ](۱) (ص مرکب)باشکوه. مردم صاحب شوکت و حشمت و هیبت را گویند. (برهان). مردم صاحب شوکت و هیبت که آنرا باشکوه گویند مانند بخرد که باخرد آمده. (از آنندراج). مردم صاحب حشمت و شکوه. (ناظم الاطباء). صاحب حشمت و هیبت. (از سروری). باشکوه. با فر. باهنگ. و رجوع به شعوری ج ۱ ورق۲۰۹ شود(۲) : ز بس بود بشکوه و بافرهی جهان دید او را خورای شهی. لبیبی (از سروری) (از فرهنگ نظام). یکی یاقوت رمانی بشکوه بزرگ و گرد و ناهموار چون کوه.(ویس و رامین). (||اِ) شوکت و هیبت. (ناظم الاطباء). (۱) - [بِ]. (سروری). (۲) - مؤلف فرهنگ نظام آرد: لفظ مذکور در اصل باشکوه بوده پس در واقع دو کلمه است از قبیل بخرد.

بشکوهیدن.

[بِ دَ] (مص) شکوهیدن. ترسیدن. وحشت کردن : پس چندان خلق بر فجاۀ گرد آمدند که خالد [بن ولید] از او بشکوهید. (ترجمهء طبری بلعمی). خوارزمشاه چون لشکر سلطانی بدید اول بشکوهید که علی تکین تعبیه است. (تاریخ بیهقی). و قوم محمودی از این فروگرفتن علی نیک بشکوهیدند. (تاریخ بیهقی). شحنه ای از موم اگر مهری نهد پهلوانان را از آن دل بشکهد.(مثنوی). و رجوع به شکوهیدن شود.

بشکه.

[بُ کَ / کِ] (روسی، اِ)(۱) ظرف چوبین شکم دار متشکل از تخته های خمیده با دو انتهای مسطح مدور که بوسیلهء حلقه های آهنین چندی بهم وصل شده اند و بمصرف نگهداری شراب و یا آب و نفت میرسد. چلیک. بشکهء آب: آب را با بشکه می آورند ||. محتوی یک بشکه. ظرفیت یک بشکه: یک بشکهء شراب. بشکه های شراب را گشودند. (۱) - Bocka. Tonneau. Barrique.

بشکی.

[بَ شَ کا] (ع ص) زن سبک دست: امرأۀ بشکی الیدین و کذلک امراۀ بشکی العمل. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). ناقهء سبک رفتار سبک روح. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بشکیبیدن.

[بِ دَ] (مص) شکیبیدن. صبر کردن. تحمل کردن. بردباری کردن. رجوع به شکیبیدن شود.

بشکیبیدن.

[بِ دَ] (مص) شکیبیدن. بردبار بودن. صبر کردن. رجوع به شکیبیدن شود.

بشکیر.

[بَ / بِ] (اِ)(۱) سفره. سماط. نطع. (دزی ج ۱ ص ۹۰). (۱) - Nappe.

بشکین.

[بِ] (اِخ) صورتی از مشکین :سلطان [جلال الدین] نیز متوجه ناحیت بشکین شد. (جهانگشای جوینی چ لیدن ۱۳۳۴ ه . ق. ج۲ ص۱۸۴). و رجوع به مشکین و مادهء بعد شود.

بشکین گرجی.

[بِ نِ گُ] (اِخ) نام حاکمی که اسم خود را بر شهر بشکین [مشکین] از شهرهای معروف آذربایجان گذاشت. (جهانگشای جوینی چ لیدن ۱۳۳۴ ه . ق. ج۲ حاشیهء ص۱۸۴). و رجوع به مشکین شود.

بشگ.

[بَ] (اِ) بشک. رجوع به بشک و سروری شود.

بشگان.

[بَ] (اِخ) ده از دهستان کوهبنان بخش راور شهرستان کرمان. سکنهء آن دویست تن. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات، لبنیات. شغل اهالی آن زراعت و گله داری. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بشگر.

[بِ گَ] (اِ) بشگرد. رجوع به بشگرد شود.

بشگر.

[بَ گَ] (اِخ) بشار. بشار مرغزی. رجوع به بشار، و بشار مرغزی شود.

بشگر.

[بِ گَ] (اِخ) دهی از دهستان مؤمن آباد بخش در میان شهرستان بیرجند. ۲۷۲ تن سکنه. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات، شلغم. شغل اهالی آن مالداری. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشگرد.

[بِ گَ] (اِ) شکاری. (از برهان). صیاد. شکارچی. (ناظم الاطباء ||). شکارگاه. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (آنندراج). ||شکار. (برهان). صید و شکار. (از ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج).

بشگر مرغزی.

[بَ گَ رِ مَ غَ] (اِخ) رجوع به بشار مرغزی و سبک شناسی ج۱ ص۱۹۳ و ۳۷۷ شود.

بشگریدن.

[بِ گَ دَ] (مص) بشگردن. شکار کردن. شکستن و شکریدن. شکردن. (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به شکردن و شکریدن و بشکردیدن و شعوری ج ۱ ورق ۲۰۱ شود : جهانا چه بدمهر و بدگوهری که خود پرورانی و خود بشگری.فردوسی.

بشگفت آمدن.

[بِ شِ گِ مَ دَ] (مص مرکب) (از کسی)(۱). عجب. تعجب. (از چیزی). استعجاب. (منتهی الارب). و رجوع به شگفت شود. (۱) - از: «ب» حرف اضافه و شگفت و آمدن.

بشگفت آوردن.

[بِ شِ گِ وَ دَ] (مص مرکب)(۱) (کسی را). به عجب آوردن او را. تعجیب. به شگفت آوردن کسی را. شَأو اقماء. (منتهی الارب). و رجوع به شگفت شود. (۱) - از: «ب» حرف اضافه و شگفت و آوردن.

بشگفیدن.

[بِ گُ دَ] (مص) بشکفیدن. شکفته. شگفته شدن. باز شدن غنچه. شکوفان شدن غنچه : چو کاوس گفتار خسرو شنید رخانش بکردار گل بشکفید.فردوسی. برزد شعاع زهره و بوی گلاب ازو وز بوی او گل طرب و لهو بشکفید. بشگر مرغزی (از سبک شناسی ج ۱ ص۳۷۸). و رجوع به بشکفیدن شود.

بشگیر.

[بَ / بِ] (اِ) هوله و دستارچه و رومال. (ناظم الاطباء). رومال و دست مال را گویند. (آنندراج).

بشل.

[بَ شَ / بِ شِ] (ص) از مصدر بشلیدن. پشل. نشل. گرفت و گیر(۱) باشد، یعنی دو چیز که برهم چسبند و درهم آویزند. (برهان). دو چیز بیکدیگر ملصق شده و در هم آویخته. (ناظم الاطباء). دو چیز که برهم گیرند. (سروری). گرفت و گیر است که دو تن برهم چسبند و درهم آویزند. (از انجمن آرا) (آنندراج (||). فعل امر) امر بدر آویختن و چسبیدن. (از برهان). درآویز. (از اوبهی) (مؤید الفضلاء) (صحاح الفرس) (شرفنامهء منیری). درآویز و بچسب. (سروری) (شعوری ج ۱ ورق ۱۷۶). بیاویز. گویند: دربشل؛ یعنی درآویز. (لغت فرس اسدی). امر بدرآویختن نیز آمده و بشلد یعنی بچسبد و درآویزد. (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به بشلیدن شود. (۱) - در فرهنگ فارسی معین دو معنی آمده است.

بشل.

[بَ شَ] (اِخ) از دهات سرحدی مازندران و جزو ساری باشد. رجوع به سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ قاهره ۱۳۴۲ ه . ق. ص۱۲۲ و ترجمهء فارسی آن ص۱۶۳ شود.

بشل.

[بِ شِ] (اِخ) دهی از دهستان شیرگاه بخش سوادکوه شهرستان شاهی. سکنهء آن ۶۰۰ تن. آب آن از رودخانهء توجی. محصول آنجا برنج، غلات، نیشکر، لبنیات، عسل. شغل اهالی زراعت و گله داری، صنایع دستی آن پارچهء پشمین است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بشلام.

[] (اِخ) پسر سلام که در زمان رجوع یهود از بابل از جانب دولت فارس به فلسطینیان حکومت داشت. (از قاموس کتاب مقدس).

بشلاو.

[بَ] (اِخ) (معرب) قریه ای است مقابل قوص در سمت غربی نیل بالای صعید. (از معجم البلدان).

بشلشک.

[بِ شِ شِ] (اِ) بشلشکهٔ. رجوع به بشلشکهٔ و تحفهء حکیم مؤمن شود.

بشلشکهٔ.

[بِ شِ لْ شَ کَ] (معرب، اِ)(۱)بشلیشکهٔ. بلشکهٔ به لغت یونانی بیخی است سرخ رنگ از انگشت دست گنده تر و هم بیونانی جنطیانا(۲) گویند: بول و حیض براند. (برهان) (آنندراج) (از دزی ج۱ ص۹۰). مأخوذ از یونانی، جنطیانا. (از ناظم الاطباء) (اختیارات بدیعی) (مفردات ابن بیطار). سیناندیان. کوشاد. جنطیونا. جنتیانا. دواءالحیه. کف الذئب. جنطیانه. جنسیانه. جانطیان. داءالحیهٔ. جنطی الملک. جنتیانه. جنطیانای رومی. و رجوع به فرهنگ فرانسه بفارسی نفیسی و جنطی شود. (۱) - Gentiane. (ترجمهء فرانسوی مفردات ابن بیطار) (۲) - ظ. تحریفی است از لغت لاتینی basilica(ترجمهء فرانسوی مفردات ابن بیطار).

بشلغ.

[بَ لِ] (ترکی، اِ) رجوع به بَیشلِغ و بیشلک شود.

بشلق.

[بِ لَ] (اِ)(۱) در ترکی باشلق. رجوع به باشلق و دزی ج۱ ص۹۰ شود. (۱) - Cape.

بشلک.

[بِ لِ] (ترکی، اِ) نان سکهء مسین یا نیکلی عثمانی. رجوع به النقود ص۹۸، ۱۴۰، ۱۴۱ و ۱۶۸ شود. - نُص بشلک؛ نیمی از بشلک. و رجوع به بیشلک و بیشلغ شود.

بشلنگ.

[بِ لَ] (اِخ) پشلنگ. نام قلعه ای است در هندوستان. (برهان) (اوبهی) (از ناظم الاطباء) (سروری). نام قلعه ای است که بر کوهی

بلند بوده و سلطان محمود آنرا فتح نموده. (انجمن آرا) (آنندراج). حصاری بوده است در تخوم سیستان و ولایت غور و بدست محمود غزنوی فتح شد و نباید گمان کرد که معرب پوشنگ باشد چه پوشنج جزو هرات است. (تاریخ سیستان بهار حاشیهء ص۲۸). و رجوع به شعوری ج۱ ورق ۱۷۵ و ۲۰۵ شود : بشلنگ از غور است جایی با کشت و برز بسیار. (از حدود العالم). آنکه زیر سم اسبان سپه خرد بود بزمانی در و دیوار حصار بشلنگ. فرخی (از انجمن آرا) (از آنندراج). بکوه ساوه(۱) ز تو مرگ برنخواهد گشت همی(۲) درآید در روی تو از آن آژنگ اگر نخواهی(۳) بر دشت ساوه شو بنشین. وگر بخواهی در شو بقلعهء بشلنگ. عنصری (دیوان چ دبیرسیاقی بیت۳ و ۲۹۹۲ و سروری). و رجوع به پشلنگ شود. (۱) - ن ل: ساده. (سروری). (۲) - ن ل: هم. (سروری). (۳) - ن ل: بخواهی. (سروری).

بشلیدن.

[بَ / بِ شَ دَ] (مص)(۱) نشلیدن. پشلیدن. چسبیدن. (از برهان) (فرهنگ نظام) (انجمن آرا). بشلی و بشلیدن. دوسانیدن و برچسبانیدن باشد. (سروری). برهم چسبیدن. (ناظم الاطباء). بردوسیدن بود. (نسخه ای از لغت فرس اسدی) (حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی). دوشانیدن بود و نبشلد یعنی ندوشد. دوسیدن. (صحاح الفرس)(۲) چسبیدن و چفسیدن و رجوع به شل و پشل شود ||. درآویختن. (از برهان)(۳) (فرهنگ اسدی خطی نخجوانی) (فرهنگ نظام). برآویختن. (نسخه ای از لغت فرس اسدی) (انجمن آرا: بشلی و بشلیدن). درآویختن. چنگ زدن. تشبث. چسبیدن و درآویختن. (از سروری). و رجوع به پشلیدن و بشل و بشکلیدن و نشلیدن، و شعوری ج۱ ورق ۱۹۹، ۲۰۱ و ۲۰۷ شود : که بی داور این داوری نگسلد وبر بیگناه ایچ برنبشلد. ابوشکور(۴) (از لغت فرس اسدی و اشعار پراکنده). در کل غربت ز پا بشلیدنم نیست ممکن روی یاران دیدنم. آغاجی (از سروری). گر تو خواهیش و گرنه بتو اندر بشلد(۵) زر او چون بدرخانهء او برگذری.فرخی. شرم به یک سو نه ای عاشقا خیز و بدان تکل(۶) اندربشل. ابوالقاسم مؤدب (از لغت فرس اسدی). آتش بی شک بجانت درنشلد(۷) چون تو بچیز حرام درنشلی(۸). ناصرخسرو (دیوان ص۴۴۴ س۱۶). هیچ نیابی فراز و شیب(۹) قرآن در غزل و می بطبع چون نشلی(۱۰). ناصرخسرو (دیوان ص۴۴۷ س۴). گرت باید که بگذری ز سها دست خود در رکاب شاه بشل. شمس فخری (از سروری) (از فرهنگ نظام ||). فرورفتن. (فرهنگ نظام). (۱) - [بَ دَ]. (ناظم الاطباء). (۲) - مؤلف فرهنگ نظام آرد: چون جمعی از اهل لغت لفظ مذکور را ضبط نمودند منهم ذکر نمودم لیکن جهانگیری آنرا ضبط نکرده و نشلیدن را ضبط نموده و این شعر فرخی را شاهد آورده: گر تو خواهی و اگرنه بتواندرنشلد زر او چون بدرخانهء او درگذری. سروری هم در ذیل بشل میگوید در شعر شمس فخری و در بعضی نیز نشل با نون دیده شد پس یا بشلیدن تصحیف است و یا نشلیدن و حقیقت وقتی بدست می آید که نسخهء قدیمه چندین شعری که دارای لفظ مذکور است دیده شود. (۳) - فرهنگ فارسی معین هر دو معنی را یکی دانسته. (۴) - ن ل: بوبکر (از حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). (۵) - ن ل: نشلد. (۶) - ن ل: گیسو. (۷) - ن ل: بشلد. (فرهنگ نظام). آتش دوزخ بجانب در بشلد. (از سروری). (۸) - در بسلی. (سروری). بشلی. (فرهنگ نظام). (۹) - ن ل: فراز پندو. (سروری). (۱۰) - ن ل: بشلی. (سروری).

بشم.

[بَ] (اِ) بشک. بژم. شبنم ریزه را گویند که سحرگاهان بر سبزه زار نشیند و سفید نماید و آنرا بعربی صقیع خوانند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ نظام) (انجمن آرا) (از جهانگیری) (آنندراج). سرمایی بود که بامداد بر کشته نشیند سپید چون آبی تنک فسرده، تازیش صقیع است. (لغت فرس اسدی). سفیدی را گویند که بامداد بر سبزه نشیند مانند شبنم. (سروری). سرما بوده که بامدادان بر سر کشتها نشیند. (صحاح الفرس). رجوع به بشک، و شعوری ج۱ ورق ۱۷۸ شود : چون مورد سبز بود کهن موی من

همه(۱) دردا که برنشست بر آن مورد(۲) نیز بشم. فرالاوی (از رشیدی و لغت فرس اسدی) (از سروری) (از صحاح الفرس||). (ص) ملحد و بی دین. (از برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (آنندراج) (از جهانگیری) (شعوری ج۱ ورق۱۷۸) (رشیدی) (فرهنگ نظام) : بشمی که بر رسول خدا افترا کند با آل او ندیم(۳) سگالی مرا کند(۴). سوزنی (از جهانگیری) (از رشیدی||). کتل و گردنه و تنگنای در کوه. (از فرهنگ نظام). (۱) - ن ل: چون مورد بود سبز گهی موی من همه دردا که برنشست بر آن مورد سبز بشم (از انجمن آرا). (۲) - ن ل: موی سبز. (فرهنگ نظام). (۳) - ن ل. بدم شگالی. (فرهنگ نظام). (۴) - ن ل: لشمی که بر رسول خدا اقتدا کند با آل او بدم سکالی مری کند. (دیوان سوزنی چ شاه حسینی هزلیات ص۲۱).

بشم.

[بَ شَ] (ص) سوگوار و ملول. (از برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). ملول بودن. (سروری) (شعوری ج۱ ورق۱۷۸) (سروری) (فرهنگ نظام). افسرده. غمزده. اندوهگین. اندوهگن.

بشم.

[بَ شِ] (ع ص)(۱) ناگوار. (از برهان) (ناظم الاطباء) (جهانگیری) (از انجمن آرا) (آنندراج) (از دزی ج۱ ص۹۰) (سروری) (فرهنگ نظام). کسی که دارای بشم بود و تخمه زده. (ناظم الاطباء). تخمه زده. (از اقرب الموارد). الشبع داعیة البشم و البشم داعیة السقم و السقم داعیه الموت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - گویا از بَشَم عربی بمعنی تخمه و سآمت یا برعکس است. رجوع به همین کلمه شود.

بشم.

[بَ شَ] (ع مص) ناگوارد شدن. (زوزنی). ناگوارد گرفتن و سیر برآمدن از چیزی. (تاج المصادر بیهقی). ناگوارد شدن طعام. (آنندراج). تخمه زده گردیدن حیوان از پرخوری. (ناظم الاطباء). ناگوار شدن طعام. (منتهی الارب). تخمه کردن شتربچه از شیر و انسان از طعام ||. افسرده گردیدن. (از اقرب الموارد). بستوه آمدن از چیزی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). سآمت. (اقرب الموارد).

بشم.

[] (اِ) غَرَف. (منتهی الارب). رجوع به غرف شود.

بشم.

[بَ] (اِخ)(۱) نام موضعی است بغایت سردسیر میان طبرستان و ری. (از برهان) (از جهانگیری) (رشیدی) (سروری). نام دهی در نزدیکی اوشان از محال رودبار ری. (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). موضعی است میانه ری و طبرستان هوای سردی دارد. (سروری) (شعوری ج۱ ص ۱۷۸). جایگاهی است میان ری و طبرستان با هوایی بسیار سرد و در آنجا بفاصله های یک صیحه خانه هایی بنا کرده اند که بدانها جانبوذه گویند. (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان). و رجوع به جانبوذه شود. (۱) - گویا همان است که امروز فشم گویند. (از حاشیهء برهان چ معین).

بشم.

[بَ] (اِخ) جایگاهی است در بلاد هُذَیل. (از معجم البلدان).

بشم.

[] (اِ) بشمه. تشمیزج است. (اختیارات بدیعی) (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به تشمیزج شود.

بشما.

[بِ شُ] (حرف اضافه + ضمیر)(۱) در تداول عامه کلمهء اشاره یعنی با شما. (از ناظم الاطباء). (۱) - از: «ب» حرف اضافه + شما ضمیر دوم شخص جمع.

بشمار.

[بِ] (فعل امر) امر از شمردن. کلمه ای است اصطلاحاً در جواب نفرینها که دسته جمعی انجام گیرد، داده میشود. چنانکه گوینده ای فریاد میکند: بر بنی امیه لعنت. شنوندگان گویند: بشمار.

بشمار آمدن.

[بِ شُ مَ دَ] (مص مرکب)بحساب آمدن. در عداد قرار گرفتن. اعتداد. (منتهی الارب). و رجوع به شمار و شمردن و شماردن شود.

بشمار آوردن.

[بِ شُ وَ دَ] (مص مرکب)شمردن. اعتداد. (منتهی الارب) (زوزنی) (ترجمان القرآن). احتساب. (ترجمان القرآن). و رجوع به شمار و شمردن و شماردن شود.

بشماردن.

[بِ شُ دَ / بِ دَ] (مص مرکب)شماردن. حساب کردن. رجوع به شمردن و شماردن شود.

بشمارکرده.

[بِ شُ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) محسوب : اجتماع بشمارکرده، یعنی اجتماع محسوب در اختلاف منظر. (التفهیم ص۲۱۶). و رجوع به شمار و شمردن و شماردن شود.

بشماط.

[بِ] (اِ)(۱) بسکماج. نان دوآتشه. (ناظم الاطباء ||). نان کوچک را گویند که بزبان انگریزی بسکت خوانند بتای هندی. (آنندراج). بقسمات. خبز رومی. (یادداشت مؤلف). در تداول مردم مغرب نان بیسکویت. (از دزی ج۱ ص۹۰). و رجوع به بشمط شود. کعک. (یادداشت مؤلف). (۱) - Biscuit.

بشماق.

[بَ] (ترکی، اِ) پشـماق. باشـماق. بشـمق. کفش و نعلیـن عربی. (نـاظم الاطبـاء). بمعنی کفش. (آننـدراج) (شـعوری ج ۱ ورق ۱۷۱) (فرهنگ نظام) (دزی ج ۱ ص ۹۰). پای افزار. رجوع به پشماق، پاشماق، بشمق شود : گفتم که یکراه ای صنم بر چشم خواجو نه قدم گفت از سـرشک دیـده اش پر خون کنم بشـماق را. خواجوی کرمـانی (از شـعوری ج ۱ ورق ۱۷۱). خـال اردوی فلـک را کآفتابش هست نام بوسه گاهی نیست الا کوکب بشماق او. خواجوی کرمانی (از فرهنگ نظام).

بشماقچی.

[بَ] (ترکی، ص مرکب، اِ مرکب). بشماقدار. نگهبان کفش و کفشدار. (ناظم الاطباء). رجوع به بشماق و بشمق و بشماقدار شود.

بشماقدار.

[بَ] (نف مرکب) بشماقچی. نگهبان کفش. کفشدار. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بشماق. بشمق، بشماقچی شود.

بشمخ.

[بَ مَ] (اِ) یـک نوعی از دعـا و مناجـات. (نـاظم الاطباء). نام دعایی است بزبان سـریانی و انجیل و تورات و عام این است که بَشـمخ بفتح یکم بمعنی بزرگوار و بشمخ بکسر اول بتنوین مکسورهء حرف چهارم بمعنی ای پروردگار. (آنندراج) (مؤید الفضلاء).

بشمردن.

[بِ مُ دَ] (مص) شمردن. رجوع به شمردن شود : چو یکماه بر آرزو بشمرید وزین مرز توران زمین بگذرید.فردوسی.

بشمط.

[بَ مَ] (اِ)(۱) بشماط. در تداول مردم مغرب نان بیسکویت. (از دزی ج ۱ ص ۹۰). و رجوع به بشماط شود. (۱) - Biscuit.

بشمق.

[بَ مَ] (ترکی، اِ)(۱) بشماق. رجوع به بشماق، بشماقچی، بشماقدار و دزی ج ۱ ص ۹۰ شود. (دزی) (۱) - Pantoufle.

بشمقدار.

[بَ مَ] (اِ مرکب) افسری که کفشهای سلطان را حمل میکند. (دزی ج ۱ ص ۹۱). کفشدار سلطان. رجوع به بشماق، باشماق، بشمق و بشماقچی شود.

بشمل.

[] (اِخ) یکی از امرای محمـد بن ملکشـاه بوده که وی را بصـلح بـا برکیـارق ترغیب میکردنـد و محمـد بن ملکشـاه که از این صـلح

ناراضی بود وی را در قزوین بکشت. محمد بن ملشکاه به قزوین آمد و از صلح پشیمان شد، البتکین ماه روی را میل کشید و بشمل را بسمل کرد جهت آنکه ایشان او را در صلح ترغیب کرده بودند. رجوع به تاریخ گزیده چ ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص۴۵۳ شود.

بشمن.

[بَ مَ] (اِخ) دهی است از دهستان چهارفریضهء بخش مرکزی شهرستان بندر انزلی با ۴۰۰ تن سکنه. آب از چاه. محصول آنجا سبزی، صیفی. شغل اهالی حصیربافی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بشمور.

[بُ] (اِخ) کوره ای است در مصر نزدیک دمیاط. (از معجم البلدان).

بشم وزغ.

[بَ مِ وَ زَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) پشم وزغ. بفارسی طحلب است. (تحفهء حکیم مؤمن). و رجوع به پشم وزغ شود.

بشمه.

[بَ مَ / مِ] (اِ) بشم. بشیمه. پوستی که هنوز آنرا دباغت نکرده باشند. (برهان) (از جهانگیری) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). پوست خام که آنرا سیرم گویند. (سروری) (شعوری ج۱ ورق۱۹۶). پوست خام پیراسته. [ظ. نه پیراسته] که آنرا سیرم(۱) نیز گویند. (شرفنامهء منیری). پوست دباغت نشده. (فرهنگ نظام). و رجوع به بشیمه شود ||. دانه ای باشد سیاه مانند عدس که در داروهای چشم بکار برند و بعضی گویند به این معنی عربی است. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از جهانگیری) (از آنندراج). چشمک. (جهانگیری) (ابن بیطار) جاکسو. (جهانگیری) (ابن بیطار). کحل السودان. (ابن بیطار). حبهٔ السوداء. (ابن بیطار). زینه المکحلهٔ. (ابن بیطار). تشمیزج. دانه ای است دوایی بر هیئت عدس سیاه رنگ و براق، در علاج چشم بکار میرود و نامهای دیگرش چشمیز و چشمیزک و چشخام و چاگسو است. در این صورت عربی است نه فارسی. (فرهنگ نظام). رجوع به ابن بیطار، تحفهء حکیم مؤمن، تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۸ و بشم شود. (۱) - کردی پِسمَه شلوار از پوست بز. (فرهنگ فارسی معین).

بشمی.

[بَ شَ ما] (اِخ) وادیی است در تهامه که رود بشائم در آن میریزد. ابن اعرابی گوید بسمی به سین هم روایت شده و آن وادیی است که در عسفان یا امج می ریزد و آن را نظایری پنجگانه است که در کلمهء «قلهی» ذکر شده است. (از معجم البلدان).

بشمین.

[] (اِخ) نهری است منشعب از آب بوی که از کوههای بتم و صغانیان برمیخیزد. رجوع به نزههٔ القلوب ج۳ چ ۱۳۳۱ ه . ق. لندن ص۲۱۳ شود.

بشن.

[بَ / بَ شَ](۱) (اِ). بمعنی قد و بالا باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (از جهانگیری) (شعوری ج ۱ ورق۱۸۶). بمعنی قد و بالا و اندام و بدن آدمی آمده و بمعنی بر و سینه اصح است و از شیرازیان مکرر شنیده شده که در مقام برهنگی و گرسنگی گفته اند: نه بشنم پوشیده و نه شکمم سیر است. (انجمن آرا) (آنندراج) : سهای بشن و بالای تو داده دل پر درد و میشم خیره بالا ـ بندار رازی (از احوال و اشعار رودکی ج۳ ص۱۱۴۱). وه که برخی ز پای تا سر او بشن و بالای چون صنوبر او(۲). انوری (از جهانگیری) (رشیدی) (فرهنگ نظام ||). بدن. (از برهان). بدن و تن. (ناظم الاطباء) (سروری). قامت و بدن. (رشیدی). بدن آدمی. (آنندراج). بدن و اندام. (فرهنگ نظام ||). سر و بن و اطراف هر چیزی را نیز گفته اند. (برهان) (از ناظم الاطباء). (۱) - صاحب انجمن آرا و سروری [بَ]آورده اند. (۲) - رشیدی آرد: در این معنی و مثال تأمل است.

بشن.

[بِ / بَ] (اِ) بش. نام هفتمین منزل از منازل قمر نزد عرب. (خورتک) «یوستی بندهش ۸۸» = سغدی: شنوند = خوارزمی: خویا = عربی: هنعه. منزل چهارم از منازل قمر نزد ایرانیان. (گاه شماری ص۲۰۵) (از حاشیهء برهان قاطع چ معین: بشن).

بشن.

[] (اِخ) (کی...) نیای لهراسب. لهراسب بن اروندشاه بن کی بشن بن کیقباد. رجوع به تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. ص۹۵ لندن شود.

بشناختن.

[بِ تَ] (مص) فهم کردن. (زمخشری). تمیز دادن. درک کردن. دریافتن : بشناختم که آدمی شریف تر خلایق و عزیزتر موجودات است. (کلیله و دمنه).رجوع به شناختن شود.

بشناقهٔ.

[بَ قَ] (معرب، اِ) معرب از لاتینی پاستیناکا(۱). (دزی ج ۱ ص۹۱). هویج. زردک. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Pastinaca. fenouil. Fenouil sauvage. (دزی ج ۱ ص ۹۱) persil

بشنان.

[] (اِ) به لغت بربری بسفایج است. (تحفهء حکیم مؤمن).

بشن پد.

[بِ شَ پَ] (اِ) بشن پذ(۱). نوعی از سرود هندی است مثل دهرپد. (غیاث) (آنندراج) (ماللهند ص۲۷۳ س۸). (۱) - Vishnupada.

بشنج.

[بَ شَ] (اِ) تابش و طراوت رخسار و آبرو. (برهان) (ناظم الاطباء) (از جهانگیری) (انجمن آرا). طراوت رخسار و آب روی. (از آنندراج). تابش روی باشد. (سروری). طراوت رخسار و آب رو. (رشیدی) (مؤید الفضلاء) (فرهنگ نظام). تاب روی. (شرفنامهء منیری). آب و رنگ رخسار. تر و تازگی رخسار ||. از ابزارهای نساجی است. (شعوری ج۱ ورق۱۵۴ و ۲۰۱). رجوع به بشنجه شود.

بشنج.

[بَ / بِ شَ] (اِ) پشنج. پشنگ. بشنگ بمعنی پاشیدن از مصدر پشنجیدن(۱) از ریشهء تیک(۲) «اسفا ۱:۱ ص۳۰۲». (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). ظاهراً اسم مصدر بشنجیدن است و برای پاشیدن آهار استعمال شود. (فرهنگ نظام). - یک بشنگ آب؛ مقدار آب که یک بار با دست پاشیده شود ||. خشکی که بر روی آدمی افتد و بعربی کلف خوانند. (برهان) (سروری). کلف و خشکی که بر روی آدمی افتد. (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). سیاهیی که بر رو ظاهر شود و بتازی کلف گویند. (رشیدی) (شعوری ج۱ ورق۱۵۴-۲۰۱). لکهء روی چهره و بدن. (۱) - Thic - (۲) .Pashinjidhan.

بشنجنده.

[بَ / بِ شَ جَ دَ / دِ] (نف)پاشنده. رجوع به بشنجیدن شود.

بشنجه.

[بِ شَ / شِ جَ / جِ] (اِ) پشنجه. افزاری باشد که جولاهکان بدان آهار بر تانه مالند و آن دستهء گیاهی بود که مانند جاروب برهم بسته باشند. (برهان) (از جهانگیری) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ نظام). دست افزار جولاهان که بدان آهار بر تار کشند. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به شعوری ج۱ ورق۱۹۶ و ۲۰۹ و پشنجه شود : بشنجه روی و ازرق چشم و اشقر(۱) سر او را خم گل نی خم زر(۲). نظامی (از آنندراج) (از فرهنگ نظام). تار و پود مراد من نشود تافته بی بشنجهء(۳) لطفت. قریع الدهر (از فرهنگ نظام) (از انجمن آرا) (آنندراج ||). آهاری باشد که بر تانه مالند. (از برهان) (از جهانگیری) (ناظم الاطباء) (از رشیدی) (از آنندراج) (از فرهنگ نظام). (۱) - ن ل: احمر. (جهانگیری). (۲) - رشیدی شاهد برای آهار آورده است. (۳) - در چ دبیرسیاقی شکنجه.

بشنجه زن.

[بِ شَ / شِ جَ / جِ زَ] (نف مرکب) پشنجه زن. آنکه بشنجه بکار برد. مِرطَم. مِرَّشَه جولاهکی. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بشنجه شود.

بشنجیدن.

[بَ / بِ شَ دَ] (مص)پشنجیدن. پاشیدن. (ناظم الاطباء). بمعنی پاشیدن است و این لغت در دری استعمال شود و اهل تبرستان بمعنی ریختن و پاشیدن بکار برند و بحذف جیم نیز مخفف آن آمده است، چنانکه گویند: آب کاسه را بشن؛ یعنی بپاش و بریز. (از انجمن آرا) (از آنندراج). ریختن و پاشیدن. (فرهنگ نظام) : بخنجر همه تنش انجیده اند بر آن خاک خونش بشنجیده اند. لبیبی (از رشیدی و انجمن آرا و آنندراج و فرهنگ نظام). و رجوع به پشنجیدن و بشنج شود.

بشنجیده.

[بَ / بِ شَ دَ / دِ] (ن مف)ریخته. پاشیده. (انجمن آرا). پاشیده شده. (رشیدی) (آنندراج). رجوع به بشنجیدن و پشنجیدن و پشخیده شود.

بشندن.

[بِ نَ دَ] (مص) بشنیدن. شنیدن : گریزان ببالا چرا برشدی چو آواز شیر ژیان بشندی.فردوسی. شکسته شدش لشکری کامدی چو آواز این داستان بشندی.فردوسی. و رجوع به بشنیدن و شنیدن شود.

بشنزه.

[بَ نِ زَ / زِ] (اِ) صورتی از بشنژه رجوع به بشنژه شود.

بشنژه.

[بُ نَ / نِ ژَ] (اِ)(۱) بشنزه. چنگالی باشد که از آرد کنجد و خرما یا از نان گرم و روغن سازند و اصح این است. (از برهان) (از ناظم الاطباء). چنگالی باشد که از نان تنک و خرما و روغن بسازند و به یکدیگر بمالند و بخورند. (انجمن آرا) (آنندراج). چنگالی گویند که از نان تنک و خرما و روغن سازند. (جهانگیری). چنگالی که از نان تنک و خرما سازند و بعضی گفته اند اردهء کنجد و خرما. (رشیدی) (شعوری ج۱ ص۱۹۶ و ۲۲۱). غذایی است که از نان و خرما و روغن ساخته میشود و نام دیگرش چنگال است. غذای مذکور با هر دو نامش مخصوص جنوب ایران (فارس) است. (از فرهنگ نظام) : من بمالم بپای بشنژه روی گویم از دست زخم بریان داد(۲). بسحاق اطعمه (از انجمن آرا) (از جهانگیری) (از آنندراج) (از فرهنگ نظام). گر تیر بلا بارد در کوچهء ماهیچه از نان سپری سازم وز بشنزه آماجی. بسحاق اطعمه. (۱) - [بُ شَ ژُ]. (ناظم الاطباء). (۲) - ن ل: بریانی.

بشنفتن.

[بِ نُ تَ] (مص) شنفتن. شنیدن. رجوع به شنفتن و شنیدن شود.

بشنق.

[] (ع اِ) بشنوقهٔ. رجوع به بشنوقهٔ شود.

بشنقهٔ.

[بَ نَ قَ] (ع مص) دستمالی را بزیر چانه گذراندن. (دزی ج۱ ص۹۱).

بشنک.

[بَ / بِ / بُ نَ / نُ] (اِ) رجوع به بشتک شود.

بشنک.

[بَ شَ] (اِخ) یکی از سرداران شاه شجاع که از وی التماس لشکری مینمود تا به محاصرهء شوشتر رود. رجوع به تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص۸۲۳ شود.

بشنگ.

[بَ شَ] (اِ) آنچه از خرما بیرون باشد. (مؤید الفضلاء).

بشنگ.

[بِ شِ] (اِ) پشنگ. آلتی باشد سرش مانند کلنگ دراز که بنایان بدان دیوار را سوراخ کنند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام) (انجمن آرا) (آنندراج). آلتی که بنایان دیوار بدان سوراخ کنند. (شرفنامهء منیری). دست افزاری باشد که از آهن کرده باشند دراز و سرتیز، بنایان بدان سوراخ در دیوارها کنند. (معیار جمالی) : درآورد سخطش بارهء سپهر از پای به یک اشارت بی دستبرد بیل و بشنگ. شمس فخری ||. کلنگ. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج ||). اسکنهء نجاری. (از برهان) (آنندراج) (فرهنگ نظام). ||تیشهء بنایی ||. تیشهء نجاری. (از برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). آلتی که نجار چوب بدان بسنبد، و به هندی نهامی نامند. (شرفنامهء منیری). و رجوع به پشنگ شود.

بشنگ.

[بَ شَ] (اِخ) پشن. پدر افراسیاب و اغریرث: افراسیاب بن بشنگ افراسیاب بن زادشم بن توربن فریدون(۱). رجوع به تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص۶۶، ۹۰ و مجمل التواریخ و القصص ص۲۸ و پشنگ و پشن شود : به شنگ دهر مده دل که آن عجوزهء مست کباب کرد به شنگی دل هزار بشنگ.کاتبی. (۱) - افراسیاب بن بشنگ بن راشن بن زادشم بن توربن افریدون. (مجمل التواریخ و القصص ص۲۸).

بشنگ.

[بَ شَ] (اِخ) پشنگ. شیده. خال افراسیاب. رجوع به مجمل التواریخ و القصص ص۴۹ شود.

بشنو.

[بِ] (اِخ) ده از دهستان انگهران بخش کهنوج شهرستان جیرفت. آب از رودخانه. محصول آنجا خرما. شغل اهالی آن زراعت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بشنواندن.

[بِ نَ وا دَ] (مص) شنواندن. شنوانیدن : چشم احسان بی بصر مانده ست تا روزی کجا بشنواند کلک تو گوش مکارم را صریر. سنایی. رجوع به شنواندن شود.

بشنودن.

[بِ شِ دَ / بِ دَ] (مص)(۱) شـنیدن. بشنیدن. شنودن : ز اختر بد و نیک بشنوده بود جهان را چپ و راست پیموده بود.فردوسی. شیر سخن دمنه بشـنود. (کلیله و دمنه). و رجوع به بشـنیدن، شـنیدن و شـنودن شود. (۱) - مؤلف مؤید الفضـلاء، بشـنو فعل امر را بمعنی بوکن آورده است و بیگمان لغتی است محلی.

بشنوقهٔ.

[] (ع اِ) بشنق. دستمالی که بزیر چانه بندند. رجوع به بشنق، و دزی ج۱ ص۹۱ شود.

بشنوی.

[بَ نَ] (ص نسبی) طایفهء بزرگی از کردان که در نواحی جزیرهء ابن عمر ساکن باشـند. رجوع به کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او ص ۱۸۵، ۱۹۰ و اللباب ص۱۲۷ شود.

بشنوی.

[] (اِخ) حسـین. از شاعران بود و در مذمت به دار آویختن جسد باذ (۳۷۳ ه . ق.) اشعار عربی دارد. رجوع به کرد و پیوستگی نژادی و تـاریخی او ص۱۸۶ شـود. مؤلف اللبـاب نـام وی را ابوعبـدالله حسـین بن داود آورده و گویـد او را دیوان مشـهوری بود. رجوع به اللباب ص۱۲۸ شود.

بشنهٔ.

[بِ نَ] (ع اِ)(۱) یک قسم از ارزن. (ناظم الاطباء). امروز در الجزایر این نام را بنوعی گاورس دهند. (یادداشت مؤلف). ذرت خوشه ای. جـاورس. ذرت هنـدی. جوکن. ذرت جـاروئی. ذرت خوشه آویز. ذرت چهـل چراغی. ذرت قنـدی. گنـدم مصـری. و رجوع به فرهنگ فرانسه بفارسی نفیسی شود. (۱) - Sorgho.

بشنه.

[بِ نَ / نِ] (اِ) گیـاهی است باریک با شاخسار فراوان و دراز و باریک و گره دار که همه از منشأ واحـد جـدا شونـد و بیشتر بر روی تخته سـنگها گسـترده شونـد. طولش به انـدازهء انگشت و رنگش سبز مایـل بزردی و سـفیدی باشـد. رجوع به ترجمهء فرانسوی ابن بیطار شود.

بشنه.

[بِ نِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء مشکان بخش نی ریز شهرستان فسا. سکنهء آن ۲۹۱ تن. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت و قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بشنیدن.

[بِ شِ دَ / بِ دَ] (مص) شنیدن. استماع کردن : تهمتن چو بشنید گفتار دیو برآورد چون شیر جنگی غریو.فردوسی. رجوع به شنیدن شود.

بشنیز.

[بَ] (اِ) بشنیزه است که آنرا بوی مادران گویند. (برهان) (فرهنگ نظام). بومادران. (ناظم الاطباء). گیاهی است که در تداوی بکار برند و آنرا بوی مادران و بوماران گویند. (از مؤید الفضلاء). گیاهی است که آنرا بومادران گویند و برنجاسب نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج) (از سروری). علفی است برای دوا استعمال میشود و آنرا بوی مادران گویند و در عربی برنجاسب و برنجاسف گویند. (از شعوری ج۱ ورق ۱۶۶ و ۱۹۶). گیاهی است که در تداوی بکار برند. (شرفنامهء منیری). گیاهی باشد که در دوا بکار برند و او را بومادران و برنجاسب نیز گویند. (جهانگیری). و رجوع به بشنیزه شود.

بشنیزه.

[بَ زَ / زِ] (اِ) بمعنی بشنیز است که بوی مادران باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (از رشیدی). رجوع به بشنیز شود.

بشنین.

[بَ / بُ] (اِ) گلی است در مصر و آن مانند نیلوفر پیوسته در میان آب میباشد. گویند هر صباح سر از آب برمی آورد و شام به ته آب فرومیرود و همین ساقی دارد و بس یعنی برگ ندارد و به بزرگی غورهء خشخاش میشود و تخم آن سفید است. در عطریات بکار برند و از آن گل روغنی سازند بجهت علت سرسام و بیخ آن مقوی است باه را. (برهان) (از آنندراج) (از انجمن آرا). جلجال مصری. ریشهء آنرا بیاوران یا بیارون نامند. گلی در مصر مانند نیلوفر پیوسته در آب و تخم آن سفید و معطر که بپارسی بیارون گویند. (ناظم الاطباء). گیاهی است که آنرا در مصر عرایس النیل خوانند زیرا در نقاطی که نیل هنگام جزر آب بجای میگذارد میروید و دارای ساق طویلی است به ارتفاع آب و وقتی که هم سطح آب شود برگهای سبز پهن به روی آب پخش کند که فلکهء گردی تشکیل دهد مانند وسط کف دست و شکوفه اش بسفیدی زند. در آفتاب پدید آید و در سایه نهان شود و داخل فلکه به زردی زند و بیخ آن مانند شلغم است لیکن زردتر. مصریان آنرا بیارون خوانند و این گیاه در تمام احوال خاصیت نیلوفر دارد. دوایی است که نام دیگرش نیلوفر مصری است. (فرهنگ نظام). و رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۷۸ و تحفهء حکیم مؤمن و مفردات ابن بیطار شود. نوعی از نیلوفر مصری است و در حین زیادتی آب رود نیل میروید و ساقش بقدر عمق آب و گلش سفید و بقدر قبه خشخاش و در طلوع آفتاب از آب بیرون می آید و در غروب نهان می شود و تخمش شبیه بجاورس و بیخش مثل شلغم و از آن کوچکتر و در رنگ و طعم مثل زردهء تخم مرغ است و اهل مصر آن را پخته و خام میخورند در دوم سرد و در اول دویم تر و در جمیع افعال مثل نیلوفر و بیخش مقوی معده و باه و جهت زحیر اسهال صفراوی و با شیر جهت سرفه نافع و گلش با قوهء محلله و روغن معمول از گل او جهت ذات الجنب و جنون و درد سر و شقیقهء سعوطا و طلای مفید. و شربت او در افعال مثل شربت نیلوفر و دانهء او محلل ورمها و جهت بواسیر نافع است. (تحفهء حکیم مؤمن).

بشو.

[] (اِخ) (چشمه) از ناحیهء تل خسروی کوه کیلویه نیم فرسنگ میانهء جنوب و مشرق قریهء کره است. الوار میگویند کیخسرو در این چشمه تن شویی کرده چنانچه در ناحیهء تل خسروی گفته شد. (فارسنامهء ناصری).

بشواذق.

[بُ ذَ] (اِخ) قریه ای است بالای مرو در پنج فرسنگی آن که جماعتی از علماء از آنجا برخاسته اند و نسبت بدان بشوذقی است. (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان).

بشواذقی.

[بُ ذَ] (ص نسبی) منسوب به بشواذق که قریه ای است به انتهای مرو به پنج فرسخی و از آنجا جماعتی از علما از قبیل سلمهٔ بن بشار بشواذقی و غیره برخاستند. رجوع به اللباب شود.

بشوتن.

[بَ / بِ تَ] (ص) بداصل. (ناظم الاطباء (||). اِ) بمعنی بوزینه هم آمده است که میمون باشد. (برهان). میمون است. (صحاح الفرس) (ناظم الاطباء). بوزینه. (سروری) (از آنندراج).

بشوتن.

[بَ / بِ تَ] (اِخ) پشوتن معنی ترکیبی آن را صاحب فرهنگ. «انجمن آرا» و «آنندراج». تن خود را بشوی دانسته اند بخیال اینکه کلمه دری باشد اما چنین نیست. نام برادر اسفندیار است. (برهان) (سروری) (فرهنگ نظام). نام پسر گشتاسب و برادر اسفندیار است. (ناظم الاطباء). نام پسر گشتاسب از کتایون دختر قیصر و او برادر اسفندیار است از یک مادر و پدر. بکسر اول و فتح فوقانی بوزن فزودن، نام برادر اسفندیار پسر گشتاسب شاه که در عقل و دانش و اخلاق پسندیده مشهور و معروف بوده و در معنی وزارت اسفندیار را می نموده در سفر زابلستان چندانکه خواست میانه رستم و اسفندیار اصلاحی کند میسر نگردید بعد از قتل اسفندیار نامه به گشتاسب نوشته معذرت خواست در آنجا فردوسی گوید : یکی نامه بنوشت رستم بدرد همه کار فرزند او یاد کرد. بشه گفت یزدان گوای من است بشوتن درین رهنمای من است. بشوتن بیامد گواهی بداد سخنهای رستم همه کرد یاد.فردوسی. و رجوع به مجمل التواریخ و القصص ص۹۳ و حبیب السیر چ قدیم طهران ج۱ ص۷۲ و فرهنگ شاهنامهء شفق و شعوری ج۱ و پشوتن شود.

بشودن.

[بُ دَ] (مص) شستن. (ناظم الاطباء ||). بدخلق بودن. (ناظم الاطباء ||). بدطبیعت بودن. (ناظم الاطباء).

بشوذقی.

[بُ ذُ] (ص نسبی) منسوب به بشواذق. رجوع به بشواذق شود.

بشوذقی.

[بُ ذَ] (اِخ) سلمهٔ بن بشار بشوذقی. برادر قاضی محمد بن بشار از عالمان بود. (از معجم البلدان).

بشور.

[بُ] (ع مص) مژده دادن کسی را. (آنندراج). مژدگانی دادن. (تاج المصادر بیهقی) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). و رجوع به بشر و بشارهٔ شود.

بشور آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب) متغیر شدن. منقلب شدن. بهیجان آمدن. بجوش و خروش آمدن : سبک مغزان بشور آیند از هر حرف بیمغزی بفریاد آورد اندک نسیمی نیستانی را.صائب.

بشوراندن.

[بِ دَ] (مص) بشورانیدن. شورانیدن. شوراندن : حب... النیل منش بشوراند. (الابنیه عن حقایق الادویه). اندر آن وقت بادی عظیم آید و دریا بشوراند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بشورانیدن.

[بِ دَ] (مص)(۱) بشوریدن. بشوراندن. بهم زدن. منقلب کردن. ژولیدن. زیر و زبر کردن : و اگر این نخاع در میان نبودی (در میان عصب و دماغ) هر اندامی که حرکت کردی دماغ از هم بکشیدی و بشورانیدی و مضرت آنرا اندازه نبودی. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و رجوع به بشورانیدن و شوراندن شود. (۱) - از: بای تأکید + مصدر شورانیدن.

بشو رفتن.

[بِ رَ تَ] (مص مرکب) در تداول عامه، بشوهر رفتن دختر.

بشورنتن.

[بَ رَ تَ] (هزوارش، مص) به لغت زند پرستیدن و عبادت کردن. (ناظم الاطباء). رجوع به بشرونتن و برهان قاطع شود.

بشوریدن.

[بِ دَ] (مص)(۱) شوریدن. پشوریدن. نفرین و دعای بد کردن را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از مؤید الفضلاء). رجوع به پشوریدن شود ||. شوریدن و در غضب شدن که به عربی هیجان خوانند. (از برهان). برانگیختن و در غضب شدن با پژولیده در معنی متناسب است. (انجمن آرا) (آنندراج). شوریدن و در غضب شدن. (ناظم الاطباء). در غضب شدن. (مؤید الفضلاء). خشمگین شدن. رجوع به شوریدن شود : بدشنام زشت و به آواز سخت به تندی بشورید با شوربخت.فردوسی ||. یاغی شدن. سرکشی کردن. تمرد کردن. نافرمانی کردن. شوریدن. بجنبش آمدن : بدو گفت موبد که با این سپاه سزد گر بشوریم با ساوه شاه.فردوسی. آنچه مادهء او سودای سوخته باشد ساکن تر باشد بلکه همچون عاقلی و متفکری باشد [یعنی خداوند مانیا]، لکن هرگاه که بشورد و اندر حرکت آید او را دشخوار فرو توان گرفت و دیر آرام گیرد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و از شومی این طریقت جهان بر قباد بشورید و او را خلع کردند. (فارسنامهء ابن بلخی ص۲۳). صواب آن است که زود بمقر عز خویش بازگردی پیش از آنکه این خبر آنجا رسد و رعیت بشورند. (تاریخ بخارا). چون او را دفن کردند لشکر بشوریدند و خلاف کردند. (تاریخ

بخارا ||). منقلب شدن. بهم خوردن. مضطرب گشتن : بپیچیده سر از سودای شیرین بشوریده دل از صفرای شیرین. نظامی (الحاقی ||). بهم زدن. درهم کردن. مخلوط کردن : پارهء نجاست بشورید و بر من انداخت. من سینه پیش او داشتم و آنرا بخوشی قبول کردم. (تذکرهٔ الاولیای عطار ||). برانگیختن. (ناظم الاطباء ||). به تازی هوان (خواری) گویند. (مؤید الفضلاء). (۱) - [بُ دَ] فرهنگ فارسی معین.

بشوریده.

[بِ دَ / دِ] (ن مف) پشولیده. شوریده. پریشان گشته و جذبه یافته. (از انجمن آرا). منقلب. پریشان. مضطرب. شوریده حالت : شد یک دو مه که بنده بشوریده حالت است زین اختر مشعبد و ایام چاپلوس. شهاب الدین محمد بن هما (از لباب الالباب). و رجوع به شوریدن و پشولیده و شوریده شود.

بشوش.

[بِ] (ص) فریب دهنده در تجارت و سوداگری. (ناظم الاطباء). مکاس کردن در بیع؛ ای تأخیر کردن و فروختن تا بها زیاده شود. (مؤید الفضلاء).

بشول.

[بَ / بِ / بُ] (نف مرخم) گزارندهء کارها. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). گزارندهء کار باشد. (سروری) (از شعوری). رجوع به شولیدن شود ||. داننده و بیننده. (از برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری (||). اِمص) دیدن. دانستن. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ خطی) (سروری) (از مؤید الفضلاء ||). گزاردن کار بود. (اوبهی) (فرهنگ خطی ||). برهم زدگی و پریشانی. (از برهان) (سروری) (انجمن آرا) (آنندراج). برهم زدن و پریشان شدن. (شعوری) : بیان طرهء تو کرد می ولیک دلم ز بس بشول که دارد بکنه آن نرسید. ابن یمین (از سروری) (از شعوری) (از فرهنگ نظام (||). فعل امر) صیغهء امر بدین معنی یعنی برهم زن و پریشان کن. (از برهان) (از سروری). رجوع به بشولیدن شود ||. صیغهء امر یعنی بدان و ببین و کارسازی کن. (از برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از جهانگیری). بمعنی امر بگذاردن کار و دیدن نیز آمده. (سروری). مصلحت داشتن. (شعوری). بدان و ببین. (رشیدی) (از سروری). رجوع به بشولیدن شود (||. ص) تیزدست و کارآزموده ||. چست و چالاک ||. باهوش (||. اِ) هنگامه و غوغا. (ناظم الاطباء). - کاربشول؛ کارساز. آنکه کاری انجام دهد : کاربشولی که خردکیش شد از سر تدبیر و خرد بیش شد(۱). ابوشکور (از سروری) (از شعوری)(۲). رجوع به کاربشول و کاربشولی در همین لغت نامه و مبشول در برهان شود. - لقمه بشول و لقمه بشولی؛ ظاهراً در ابیات زیر بمعنی فضولی و هرزگی و تجاوز و کنایه از ذکر باشد(۳) : خشمش آنجا که داد نامیه را گوشمال لقمه بشولی نکرد خار ببزم(۴) رطب. اثیرالدین اخسیکتی (دیوان ص۲۹). زرد گشت از فراق لقمه بشول روی سرخ من ای سیاههء دول(۵). انوری [در هجو قاضی کیرنک]. (دیوان چ نفیسی). (۱) - سروری شاهد برای بشول بمعنی بیننده و داننده آورده است. (۲) - منسوب به رودکی بنقل احوال و اشعار رودکی و فرهنگ فارسی معین بنقل از آن. (۳) - در متون لغت همه جا این ترکیب را شاهد برای بشول آورده اند ولی از قرینهء بقیهء اشعار انوری (دیوان چ نفیسی ص ۴۸۰) معنی ترکیبی فوق استنباط شود. (۴) - ن ل: نرم. (دیوان). (۵) - سروری شعر را شاهد برای معنی امری ببین و بدان آورده و افزاید: در این معنی تأمل است با آنکه بشول بمعنی پریشان کننده در این ابیات مناسبتر است چنانکه مشهور است.

بشولاندن.

[بَ / بِ / بُ دَ] (مص)بشولانیدن. رجوع به بشولانیدن شود.

بشولانیدن.

[بَ / بِ / بُ دَ] (مص)برانگیزانیدن. بشولاندن ||. حرکت دادن و متحرک ساختن و جنبانیدن. (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - در فرهنگ فارسی معین، به سه معنی مستقل آمده است.

بشولش.

[بَ / بِ / بُ لِ] (اِمص)برهمزدگی و پریشانی. (از برهان) (سروری). بشولش مصدر آن است بشولیدن و بشولیده یعنی برهم زده و پریشان کرده و پریشان شده. (انجمن آرا) (آنندراج). پریشانی و غمناک و المناک است. (شعوری ج۱ ورق۱۷۰). تشویش و پریشانی. (ناظم الاطباء) : صبح اگر کشتی نفس را در دهان کی رسیدی این بشولش در جهان. عطار (از شعوری ج۱ ورق۱۷۰||). کارگزاری و دانندگی. (سروری) (از شعوری ||). بینندگی. (برهان). بینندگی و دانندگی. (سروری ||). کردار و عمل و اجرا||. پرداخت ||. علم و دانش و بینش. (ناظم الاطباء). و رجوع به بشولیدن شود.

بشولنده.

[بَ / بِ / بُ لَ دَ / دِ] (نف)گزارندهء کارها و کارساز ||. حرکت دهنده و جنباننده ||. چست و چالاک و ماهر ||. باهوش. هوشمند ||. عالم و دانا و بینا ||. پریشان کننده و پاشنده ||. متحیر. رجوع به بشول، بشولاندن، بشولانیدن، بشولش، بشولیدن شود.

بشولیدگی.

[بَ / بِ / بُ دَ / دِ](حامص) تشویش : از این سبب توزّع خاطر و بشولیدگی ضمیر ظاهر گشت. (جهانگشای جوینی). و هر روز تشویش و بشولیدگی و توزّع ضمیر و دلتنگی زیادت می شد. (جهانگشای جوینی).

بشولیدن.

[بَ / بِ / بُ دَ] (مص)بشوریدن. پشولیدن. دیدن و دانستن. (برهان) (فرهنگ خطی) (صحاح الفرس) (سروری). دیدن و نگریستن. (ناظم الاطباء). دیدن. (فرهنگ نظام)(۱) : کار بشولی که خرد کیش شد از سر تدبیر و خرد پیش شد. ابوشکور (از فرهنگ نظام) (از اشعار پراکنده ||). برهم زدن و پریشان کردن. (برهان) (سروری). پریشان کردن. (غیاث). بشوریدن. (شرفنامهء منیری). شوریده کردن و برهم زدن و پریشان نمودن. (ناظم الاطباء). رجوع به شولیدن و ژولیدن و شوریدن شود : فلک در بشولیدن کار اوست تو بنشین و بگماز بستان ز دوست. بهرامی (از سروری) (از فرهنگ نظام). بربند دست آسمان، ببشول بنگاه جهان(۲) برزن زمین را بر زمان وانداز در قعر سقر. اثیرالدین اخسیکتی (از سروری) (از فرهنگ نظام). و می گفت الله الله و من پنهان گوش میداشتم. گفت ای بوعلی مرا مبشول برفتم و باز آمده و او همان میگفت تا جان بداد. (تذکرهٔ اولالیاء عطار ج۲ ص۱۹۱ ||). حرکت دادن و جنباندن ||. آمیختن و مخلوط کردن ||. پاشیدن و افشاندن ||. اجرا کردن. (ناظم الاطباء ||). کارگزاری کردن و کارسازی نمودن. (از برهان). کارسازی نمودن. (ناظم الاطباء). گزاردن کار. (سروری). گذاشتن کار. (فرهنگ نظام) : نریمان ببد شاد و گفتا

ممول همه کارهای دگر بربشول. اسدی (گرشاسب نامه ص۲۴۷ ||). درمانده و متحیر نشستن. (برهان) (مؤید الفضلاء) (ناظم الاطباء). پریشان و متحیر شدن و کردن. (فرهنگ نظام ||). چست و چالاک و ماهر بودن ||. جنبیدن ||. نشستن از ماندگی. (ناظم الاطباء ||). باهوش بودن. هوشمند بودن. رجوع به شولیدن، ژولیدن و ژولیده شود. (۱) - مؤلف فرهنگ نظام دیدن و دانستن را دو معنی گرفته است و حدس میزند ممکن باشد حرف با، زاید و کلمه شولیدن باشد. (۲) - ن ل: زمان.

بشولیدنی.

[بَ / بِ / بُ دَ] (ص لیاقت)درخور بشولیدن. رجوع به بشولیدن شود.

بشولیده.

[بَ / بِ / بُ دَ / دِ] (ن مف)پشولیده. بشوریده. (شرفنامهء منیری) (فرهنگ خطی). برهمزده و بشوریده باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). شوریده و پریشان. (مؤید الفضلاء). برهمزده و پریشان. (سروری). مشوش. پریشان. شوریده. مضطرب: السَغِل؛ بشولیده اعضاء. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به شوریدن و شوریده و بشولیدن شود : روزی من اندر کرمان بنزدیک وی اندر آمدم با جامهء راه بشولیده. (کشف المحجوب هجویری). مردم را کالید کند تا اندیشه بشولیده شود. (کیمیای سعادت). البته آن پیغامبر عرب را تعرض نرسانی و وقت بر وی بشولیده نگردانی. (تاریخ بیهق). و خاندان ایشان خاندان علم و زهد بوده است چون در عمل سلطان خوض کردند کار بر بعض بشولیده گشت. (تاریخ بیهق). دل بخود بازآور و آرام گیر جمع کن خود را بشولیده ممیر. عطار (از سروری). نه یکران آسوده را برنشینی نه جغد بشولیده را برنشانی. (شرفنامهء منیری). بر سر آتش سودای توام سوخت جگر اینهم از کار بشولیدهء خام دل ماست. (از سروری بدون ذکر نام شاعر ||). دیده و دانسته. (برهان) (ناظم الاطباء) (سروری ||). آشفته و پریشان ||. کارسازی کرده. (برهان) (ناظم الاطباء). کارگزارد. (سروری ||). دیوانه و دل زده. (مؤید الفضلاء ||). کارآزموده و دانا. (ناظم الاطباء). بینا ||. متحیر و درمانده شده، گشته. رجوع به شعوری ج۱ ورق۲۰۹ و پشولیدن شود.

بشولیده شدن.

[بَ / بِ / بُ دَ / دِ شُ دَ] (مص مرکب) تَشَوُّش. (زوزنی).

بشولیده کردن.

[بَ / بِ / بُ دَ / دِ کَ دَ](مص مرکب) پریشان کردن. برهم زدن : بنالم از غم این روزگار و این آکفت که هرچه بد سبب شادی و نشاط برفت. سپید شد سر و اقبال و سال روی بتافت زمانه حال بشولیده کرد و بخت بخفت. (از تاریخ بیهق).

بشولیون.

[بِ / بُ لِ] (معرب، اِ)(۱) به لغت یونانی بذرقطونا را گویند که سبیوش باشد. (برهان) (آنندراج). بزرقطونان است. (اختیارات بدیعی) (بحر الجواهر) (ذخیرهء خوارزمشاهی) (تحفهء حکیم مؤمن). مأخوذ از یونانی، اسفرزه و بزرقطونا. (ناظم الاطباء). (۱) - در یونانی Psyllium. (اشتینگاس) (از حاشیهء برهان چ معین).

بشویکهء ابراهیم.

[بَ شُ وَ کِ یِ اِ](ترکیب اضافی، اِ مرکب)(۱) به لغت اندلس، نوعی از خار است که در زمینهای سنگستان و زمینهای خشن و درشت روید و در صحراهای شیراز بسیار است و مگس عسل از گل آن خورش سازد و آنرا قرصعنه خوانند. منفعت بسیار دارد. (برهان) (آنندراج). نوعی از خار که در زمینهای درشت و سنگستان روید. (ناظم الاطباء). ذومائهٔ شوکه. شنذاب. دارفیل. خار و خسک شوکهء ابراهیم. بقلهء یهودیه. تفاف. (۱) - Eryngion. erynge. eryngium. ظ. مصحف شویکه مصغر شوکه باشد. رجوع به قرصعنه شود.

بشویه.

[] (اِخ) طایفه ای از کردان. (از تاریخ کرد ص۱۱۳). و رجوع به تاج العروس شود.

بشهر.

[بُ شَ] (اِخ) شهرکی است خرم بناحیت پارس میان سینیز و ارکان. (حدود العالم).

بشیت.

[بَ] (اِخ) از قرای فلسطین در خارج رمله است. (از معجم البلدان).

بشیتی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بشیت. رجوع به بشیت شود.

بشیتی.

[بَ] (اِخ) ابوالقاسم خلف بن هبهٔ الله... بشیتی مکی. محدث بود و بسال ۴۶۳ ه . ق. در مکه درگذشت. (از معجم البلدان). و رجوع بهمان متن، و اللباب فی تهذیب الانساب شود.

بشیج.

[بَ] (ص) مساوی و برابر و یکسان (||. اِ) مرگ و موت ||. انهدام و تباهی. (ناظم الاطباء).

بشیر.

[بَ] (ع ص) بشارت دهنده و مژده آورنده و کسی که خبر خوش آورد برخلاف نذیر که خبر بد می آورد. (ناظم الاطباء). مژده دهنده. (مؤید الفضلاء). مژده آور. (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مژده ور. (منتهی الارب). مژده دهنده. (ترجمان عادل بن علی ص۲۶) (مهذب الاسماء). مژده رسان. مژده دهنده. بشارت دهنده. بشارت رساننده. ضد نذیر. مبشر. (اقرب الموارد) : باشد بهر مراد بشیر تو بخت نیک از بخت نیک به نبود مر ورا بشیر. منوچهری. زی پیل و شیر و اشتر کاریشان قویترند ایزد بشیر چون نفرستاد و نه نذیر. ناصرخسرو. بکمان چرخ تیر تو بفروخت قیر تو عرض کرد دهر بشیر.ناصرخسرو. همیشه دولت و اقبال سوی او بینی یکی بفتح مبشر یکی بسعد بشیر. مسعودسعد. دارای آسمان و زمین خالق البشر کز وی بماست آمده خیرالبشر بشیر. سوزنی.

همی فرست بتسلیم و قبض جان ملکی که از سلامت ایمان بود بشیر مرا.سوزنی. نام پیغمبر بشیر است و نذیر اندر نبی تو نه ای پیغمبر و لیکن بشیری هم نذیر. سوزنی. عدل بشیریست خرد شادکن کارگری مملکت آبادکن.نظامی. نشان یوسف گمگشته میدهد یعقوب مگر ز مصر بکنعان بشیر می آید. سعدی (طیبات). فرستاد لشکر بشیر و نذیر گرفتند جمعی از ایشان اسیر. سعدی (بوستان). - گاهی در شعر با تشدید شین آید:گفتم که بقرآن در پیداست که احمد بشیر و نذیر است و سراج است و منور. ناصرخسرو||. خوبروی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (مؤید الفضلاء) (آنندراج). جمیل. نیکوروی. خوش صورت. ج، بُشَراء (||. اِخ) لقب قدیس لوقای انجیلی. (از اقرب الموارد).

بشیر.

[بِ] (ص مرکب)(۱) شیرخوار. کودک بشیر، نظیر: بخرد. - توگی بشیر؛ توگی شیردار. نوعی غذاست از ارزن که چون شیر برنج بپزند و در جنوب خراسان متداول است. (۱) - مرکب از «ب» حرف اضافه + شیر که صفت مرکب شده مانند بخرد.

بشیر.

[بَ] (اِخ) لقب حضرت رسول. یکی از اسمای متبرکهء حضرت رسالت پناه (ص). (آنندراج). نام حضرت رسالت (ص). (مؤید الفضلاء). لقب حضرت محمد رسول الله است چه مردم را به بهشت و وصال حق بشارت میداده. (فرهنگ نظام) : ... اِن انا الّانذیر و بشیر لقوم یؤمنون. (قرآن ۷/۱۸۸). و رجوع به قرآن ۱۱/۲ و ۵/۱۹ و ۳۴/۲۸ و جز آن شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) پدر ایوب. پسرش از او در معجم ابن قانع و مسند بزاز روایت دارد. (از الاصابهٔ ج۱ ص۱۸۸). رجوع به بشیرین سعدبن نعمان شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) نام بیست و شش صحابی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). نام جماعتی از محدثان. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بشیر.

[بَ] (اِخ) از مشاهیر کیمیاگران اسلامی است. (۴۷۳ ه . ق). رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیه ترکی ج۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) لقب قدیس لوقای انجیلی. (از اقرب الموارد).

بشیر.

[بَ] (اِخ) وی با دو برادرش مبشر و بشر در جنگ احد حضور داشت ولی منافق بود و صحابه را هجو میکرد و سپس مرتد شد. (از

قاموس الاعلام ترکی ج۲). و رجوع به بشربن حارث و الاصابهٔ ج۱ ص۱۵۵ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ۴۳ ه . ق. بشر. رجوع به بشربن عقربهء جهنی، ابوالیمان و بشربن عرفطهٔ بن الخشخاش الجهنی شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) بشر. پدر رافع است. رجوع به بشر و الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۶ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) غلام مالک بن ذعر خزاعی قافله سالار کاروانی که از مدین بمصر میرفت، راه گم کرده بود، بسر چاهی که برادران یوسف وی را در آن افکنده بودند منزل کرد و این غلام بود که جهت کشیدن آب دلو در چاه افکند و بجای آب یوسف را برکشید. (حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج۱ ص۶۳).

بشیر.

[بَ] (اِخ) جامه دار و ملازم خاندان شاه شجاع و فرستادهء شخص او بنزد برادرش شاه محمود باخلعت. و نقل است چون شاه محمود وی را بدید این بیت بخواند : نشان یوسف گمگشته میدهد یعقوب مگر ز مصر بکنعان بشیر می آید. رجوع به عصر حافظ ص۲۰۷ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن ابی بکربن حامدبن سلیمان بن یوسف زینی تبریزی شافعی. متوفی بمکه بسال ۶۴۶ ه . ق. ملقب به نجم الدین. او راست تفسیر. (یادداشت مؤلف).

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن ابی زید انصاری. یکی از صحابه و انصار است که در زمان پیامبر (ص) قرآن کریم را جمع میکرد. ابن کلبی گوید پدرش در جنگ احد شربت شهادت نوشید و خود و برادرش، وداعهٔ بن ابی زید با حضرت علی (ع) در صفین حضور داشت. رجوع به الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۳ و قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن ابی مسعود انصاری بدری. ابن منده او را جزو صحابه آورده و پیامبر (ص) را درک کرد. مؤلف قاموس الاعلام ترکی کنیهء وی را ابورافع آورده است. رجوع به الاصابهٔ ج۱ ص۱۷۴ و الاستیعاب و قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن ارطاة. از حکام و سرداران معاویه بود. مؤلف حبیب السیر آرد: معاویه وی را ۴۱ ه . ق. حاکم بصره کرد و پس از روزی چند او را معزول نمود و در سال ۴۳ ه . ق. او را به غزو روم فرستاد. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج۲ ص۱۱۶ و ۱۷۷ و بشر شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) بشر. ابن اَکّال معافری(۱)انصاری. بغوی و باوردی و جز آنان وی را در زمرهء صحابه آورده اند. رجوع به الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۲ و بشیربن سعدبن نعمان شود. (۱) - ن ل: مغافری. الاصابه ص۱۶۶.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن انس بن امیه... عمروبن مالک بن اوس. وی در جنگ احد حضور یافت. (از الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۲ و ۱۶۳). و رجوع به الاستیعاب و قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن ایوب پیغمبر که بمقام پیغمبری رسید و هفتاد و پنجسال عمر یافت. (حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج۱ ص۷۹).

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن براء. رجوع به بشربن براء و تاریخ گزیده شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن بشار مدنی فقیه. مؤلف حبیب السیر آرد: در سال ۱۰۱ ه . ق. درگذشت. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج۲ ص۱۷۵ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن بشکوال. رجوع به خلف بن عبدالملک شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن تیم. ابن ابی شیبه او را صحابی شمرده و داستان خواب دیدن موبدان موبد را در شب تولد حضرت رسول اکرم یاد کرده است. (از الاصابهٔ ج۱ ص۱۸۷).

بشیر.

[بَ] (اِخ) بشر. ابن ثور عجلی. ابواسماعیل در فتوح الشام او را یاد کرده و گوید: از اشرف بنی عجل است که همراه مثنی بن حارثه جنگید و سپس بشام رفت. رجوع به بشر و الاصابهٔ ج۱ ص۱۸۰ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن جابربن عُراب بن عوف... عبسی. ابن یونس گوید وی نزد پیغمبر رفت و در فتح مصر شرکت کرد و روایتی از وی بدست نیامده است. ابن سمعانی نام وی را بُسِیر آورده است. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۳). و رجوع به الاستیعاب شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن جلاس بن سعیدبن تغلبهٔ بن جلاس از صحابیان است. در جنگ بدر حضور یافت و پیامبر وی را بر مدینه در عمرهء قضا عامل کرد. وی در جاهلیت خط و سواد داشت و نخستین کسی از انصار است که با ابوبکر صدیق بیعت کرد و در جنگ عین التمر با خالدبن ولید در حالی که از یمامه باز میگشت کشته شد. (از اعلام زرکلی). و رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۳ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن حارث انصاری. ابن قانع. و دیگران نام وی را جزو صحابه آورده اند. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۳).

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن حامدبن سلیمان نجم الدین ابونعمان جعفری تبریزی. متوفی ۶۴۶ ه . ق. او راست: الحدیث الاربعین فی امور الدین. (یادداشت مؤلف).

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن حرث سریع عبسی بارودی. طبری گویند وی با گروهی از بنی عبس بر پیامبر (ص) وارد شد ولی صحیح آن است که نام وی بُسَیر است نه بشیر. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۸۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن خصاصیه معروف به ابن معبد. یکی از مهاجران و صحابه است. و در اواخر عمر در بصره سکونت داشت. رجوع به ابن معبد و الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۳ و الاستیعاب و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و سمعانی شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن راعی العیر. عمر بن شبه او را در زمرهء صحابه یاد کرده است ولی نام صحیح وی بُسر است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۸۸ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن زید انصاری. حاکم نیشابور وی را جزو رجال آورده است. بیهقی گوید: نام صحیح وی بُسَیر است. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۸۸).

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن زید انصاری... در جنگ حره کشته شد و ابن اثیر گوید وی در جنگ جسر در خلافت عمر بقتل رسید. بنا بر عقیده ابن منده بنقل صاحب الاصابهٔ پدر در جنگ جسر و پسر در جنگ حره کشته شد. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۳ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن زید ضبعی، یا ابن یزید ضبعی، یا بشیر ضبعی. رجوع به بشیر ضبعی شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) بشر. ابن سعد ثعلبهٔ بن جُلاس بن... کعب بن خزرج انصاری بدری. وی پدر نعمان بود و نام وی در صحیح مسلم و دیگر کتب آمده است بشیر در عین تمر با خالدبن ولید در خلافت ابوبکر شهید شد و گویند نخستین کسی از انصار است که با ابوبکر بیعت کرد. و رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۳ و اعلام زرکلی و ابن الجلاس و اسماع الامتاع و حبیب السیر چ خیام شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن سعدبن نعمان بن اَکّال انصاری معاوی. وی در جنگ احد و خندق حضور یافت. (از الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۳). و مؤلف قاموس الاعلام ترکی آرد: پسرش ایوب بعضی احادیث از وی نقل کرده است و بعضی نام وی را بشر هم آورده اند. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲: ذیل بشربن اکال و الاستیعاب شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن سعد... ابن قانع نام وی را با روایتی از او آورده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۳ و ۱۶۴ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن سعد انصاری. در سال هفتم هجرت محافظت اسلحه از جانب رسول اکرم به وی تفویض شده بود. وی کسی بود که برای جانشینی حضرت رسول چون عمر بگروه انصار گفت شما از سید ابرار نشنیدند که فرمود: «الائمهٔ من قریش» وی جواب داد که بخدا سوگند که این حدیث را از حضرت خاتم (ص) شنیدم و میدانم که این هم بر یکی از قریشیان قرار میگیرد. وی در واقعهء یمامه شربت شهادت چشید. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۱ ص۳۸۲، ۴۴۶، ۴۵۴ و بشر شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن سفیان خزاعی. از مشاهیر اصحاب پیغمبر اسلام بود در آن هنگام که رسول اکرم مشغول ادای حج عمره بود و قریش راه حجاج مسلمان را گرفته بودند در جایی بنام ذی طوی سپاهیان قریش را که بسرداری خالدبن ولید و عکرمهٔ بن ابوجهل بود مجبور بفرار کرد. (از لغات تاریخیه و جغرافیه ترکی ج۲ ص۱۱۴).

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن سلیمان. وزیر یزیدبن عبدالملک بود. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج۲ ص۱۸۹ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن قاسم بن عمر شهابی از بزرگترین امرای شهابیان بود که در لبنان و وادی التیم سوریه اهمیت و شکوه فراوان داشتند. وی در قریهء غزیر (نزدیک بیروت) متولد شد. در کودکی پدر را از دست داد و بعدها بمراتب عالی رسید. از آنجمله امارت لبنان بود. (۱۲۰۳ ه . ق.). وی زندگی پرحادثه ای داشت و به ابراهیم پاشای مصری کمک کرد و بدین سبب انگلیسها وی را اسیر و به مالطه تبعید کردند (۱۲۶۰ ه . ق.). سپس اجازه یافت به اسلامبول برود و در چند شهر ترکیه بسر برد تا سرانجام در اسلامبول درگذشت. آثار بسیاری از وی بجای مانده است. (از اعلام زرکلی).

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عبدالمنذر انصاری مشهور به کنیهء خود ابولبابه است. و در اسم او اختلاف است. رجوع به ابولبابه و الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۴ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عبدالله انصاری خزرجی. ابو موسی بن عقبه از ابن شهاب و ابوالاسود از عروهٔ وی را در زمرهء کسانی که در یمامه شهید شده اند آورده است ولی ابن اسحاق وی را بشیر نامیده است. رجوع به بشر و الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۴ و الاستیعاب شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عتیک بن قیس... انصاری در جنگ احد حضور یافت و در یمامه کشته شد. رجوع به الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۴ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عرفطه جهنی یا بشیربن عقربه و بشیربن عمروبن محصن. رجوع به بشر و الاصابهٔ ج۱ ص۱۶۴ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عقبه. پسر ابو مسعود عقبه و از صحابه است. زمان حضرت رسول (ص) را درک کرده است و بعض احادیث از پدرش نقل کرده و در جنگ صفین در رکاب حضرت علی (ع) بوده است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عقربه، ابوالیمان. یکی از صحابه است و پدرش در یکی از غزوات در معیت حضرت رسول (ص) بشهادت رسید. وی بعدها در فلسطین سکونت گزید. بعضی احادیث از وی منقول است برخی ماجراها با عبدالملک بن مروان دارد. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عمر در سال هجرت متولد شد و در سال ۸۵ ه . ق. درگذشت و در زمان حجاج، عریف قوم خود بود برخی او را اسیر نامیده اند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۸۸ و الاستیعاب و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عمر بن محصن اویسه برادر ثعلبهٔ بن عمر بن عمره بشربن عمر. در سنهء پانزده ق. شهید شد. رجوع به تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص ۲۲۰ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عمرو، ابوعمره یکی از صحابه و انصار است و در محاربهء صفین بهمراه حضرت علی (ع) شهادت یافت. نامش را بشر هم آورده اند. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عمر بن حنش بن عبدالقیس ملقب به جارودالمعلی. نسبش بزرگوار است. رجوع به بشر و تاریخ گزیده چ عکسی ۱۳۲۸ ه . ق. لندن ص ۲۲۰ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عمر و خولانی مصری مکنی به ابوالفتح. وی از عکرمه و ولیدبن قیس تجیبی روایت دارد و حیات بن شریح و ابن لهیعه و لیث از وی روایت دارند ابوزرعه او را محدث مصری ثقه دانسته است. (از حسن المحاضره فی اخبار مصر و القاهره ص ۱۲۰).

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن عنبس بن زیدبن عامر بن... انصاری ظفری. وی در جنگ احد حضور یافت و در جنگ جسر شهید شد. بنا بر گفتهء ابن ماکولا وی را نُسَر هم گفته اند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۴ و الاستیعاب و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن فدیک مکنی به ابوصالح. ابن سکن گوید صحبت داشت و گویند صحابی پدر اوست و وی فقط رؤیت داشت. (از الاصابهٔ ج ۲ ص۱۷۵).

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن کعب بن ابی الحمیری... سیف در فتوح آورده است وی یکی از امرای یرموک بود و با ذکر اسامی گفته است چون ابوعبیده از یرموک رفت و بدمشق فرود آمد وی را جانشین خود در آن شهر کرد. و رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۴ شود.

بشیر.

[بُ شَ] (اِخ) ابن کعب عدوی بن شاهین و عبدان او را در صحابه یاد کرده اند و برخی صحبت او را منکر شده اند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۸۸ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن لیث بن نصربن سیار برادر رافع. بزمان هارون الرشید در سمرقند خروج کرد و بسال ۱۹۰ ه . ق. بر سپاهیان خلیفه پیروز شد و ثروت بسیار بدست آورد و سال بعد که بقصد تسخیر خراسان رفت بر دست هرثمهٔ بن اعین اسیر شد و در طوس بفرمان هارون الرشید و در مجلس وی قطعه قطعه گردید(۱). رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۱ ص ۲۴۵ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود. (۱) - مؤلف قاموس الاعلام ترکی گوید در بند و زنجیر به بغداد آوردند و در حضور خلیفه اعدام شد.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن مالک فرستادهء عمر بن سعد. همراه سر سیدالشهدا نزد عبیدالله زیاد بود و رجزخوانی او در مجلس ابن زیاد و کشته شدن بر دست او معروف است. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۲ ص ۵۷ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن مروان حکم. یکی از چهار پسر مروان حکم و برادر عبدالملک که از جانب وی ایالت کوفه یافت و در سال اربع و سبعین (۷۴ ه . ق.) درگذشت. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۲ ص ۱۳۶، ۱۴۸ و ۱۵۱ و مقدمهء ابن خلدون ج ۱ ص ۶۴۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن مسعود انصاری بدری. ابن منده نام وی را آورده و حدیثی از او تخریج کرده است. وی از کسانی است که درک محضر پیامبر (ص) را کرده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۷۴ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن مهر صیداوی. کسی که بنمایندگی کوفیان همراه پنجاه نامه برای دعوت حضرت امام حسین (ع) بکوفه نزد آن حضرت رفت. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۲ ص ۴۰ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن مصطفی جواد. در سال ۱۳۲۴ ه . ق. در بشوکین از قرای جبل عامل متولد و در سال ۱۳۶۴ ه . ق. در بیروت درگذشت. او راست: دیوانی که در مطبعهء عرفان صیدا بسال ۱۳۶۵ ه . ق. چاپ شده است. رجوع به الذریعه ج ۹ ص ۱۳۸ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن معاویه مکنی به ابوعلقمهء بحرینی. حاکم دراکلیل، و ابن سعد در شرف المصطفی و بیهقی در دلائل از طریق یونس بن بکیر از او روایت دارد. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۵ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن معبد یا ابن بدیر (نذیر) ابن معبدبن شراحیل... سدوسی معروف به ابن خصاصیه. دربارهء نسبت وی و مادرش خلاف است. بخاری حدیث او را آورده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۴ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن معبد ابوسعید اسلمی. ابن حبان گوید صحبت داشت و در شمار اهل کوفه یاد شده. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۵ و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و الاستیعاب شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن منذر الاوسی، ابوالبان. یکی از صحابه و انصار است. هنگام عزیمت بغزوهء بدر حضرت رسول (ص) وی را به جانشینی خود در مدینه معین فرمود و پیش از عثمان درگذشت. بعض احادیث از او روایت شده است. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن نعمان بن عبید. و او را مقرن بن أوس بن مالك انصاری اوسی گویند. ابن قداح گوید: وی در یوم الحره و پدرش در یوم الیمامه کشته شدند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۵ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن نهاس عبدی. عبدان وی را یاد کرده و حدیثی مرفوع با اسنادی بسیار ضعیف از او نقل کرده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۵ شود

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن نهیك مکنی به ابوالشعشاء. تابعی و کسی است که در روایت حدیثی منقول ابویعلی موصلی بنقل از ابوهریره گفته است که بدان استدلال نمیتوان کرد. رجوع به مقدمهء ابن خلدون ترجمهء پروین گنابادی ج ۱ ص ۶۴۶ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن ولیدبن عبدالملك. یکی از نوزده تن پسر ولید است. رجوع به حبیب السیر چ ۱۳۳۳ ه . ش. خیام ج ۲ ص ۱۶۷ شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن یزید ضبعی یا ابن زید ضبعی یا بشیر ضبعی. ابن سکن حدیث او را در بصریان نقل کرده و حدیثی از پیامبر (ص) دربارهء جنگ ذی قار آورده است. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص۱۶۵ و ۱۸۸ و الاستیعاب شود.

بشیر.

[بَ] (اِخ) ابن یسار محدث است. (از منتهی الارب).

بشیر.

[بَ] (اِخ) افندی رمضان. او راست: ۱- بدائع الشعر فی الحماسهٔ و الفخر، چ بیروت چاپخانهء ادبیه. ۲- مناجاهٔ الحبیب فی الغزل و النسیب، چ نخست ۱۹۰۶ م. در دیگر چاپها عنوان کتاب به مسامرهٔ الحبیب... تغییر یافته است. (از معجم المطبوعات ج ۱ ستون ۵۶۷، ۵۶۸ شود).

بشیر.

[بَ] (اِخ) خواجه محمد خلف خواجه سید نظام الدین لکهنوی معروف بسید فقیربن سید شاه خواجه حسین مودودی چشتی از احفاد خواجه محمد صالح اکبر اخلاف خواجه قطب الدین مودود چشتی است. اول کسی که از فرزندان وی قدم به سرزمین هند گذاشت و توطن گزید او بود. وی در نظم و نثر فارسی مهارتی داشت و شعرش در صبح گلشن ص۶۵ و ۶۶ و الذریعه ج۹ ص۱۳۸ ذیل بشیر لکهنوی، بنقل از صبح گلشن آمده است.

بشیر.

[بَ] (اِخ) اقلیمی است به اندلس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بشیر.

[بَ] (اِخ) دهی جزء دهستان مواضعخان بخش ورزقان شهرستان اهر. سکنهء آن ۳۱۲ تن. آب آن از چشمه. محصول آنجا غلات، حبوب. شغل اهالی آن زراعت و گله داری. صنایع دستی آن گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بشیر.

[بَ] (اِخ) کوهی است از کوههای سلمی. کوه سرخی است از جبال سلمی یکی از دو کوه طی. (از معجم البلدان).

بشیر.

[بَ] (اِخ) (قلعه...) قلعه ای در زوزن. (از منتهی الارب). از قلاع بشنویه اکراد از نواحی زوزان است. (از معجم البلدان) (از مرآت البلدان ج ۱) (اللباب).

بشیر.

[بَ] (اِخ) (حصن...) میان حله و بغداد است. (منتهی الارب).

بشیرآباد.

[بَ] (اِخ) از دیه های فراهان است. (تاریخ قم ص۱۱۹، ۱۴۱)

بشیرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان میان جام بخش تربت جام شهرستان مشهد. سکنهء آن ۲۵۷تن. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات، پنبه. شغل اهالی زراعت، مالداری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشیرآغا.

[بَ] (اِخ) (کوچک) در دورهء سلطنت سلطان محمودخان چندی آغای (رئیس) دارالسعاده و صاحب اقتدار و نفوذ بود و بعلت تحقیر برخی از علما بفرمان شاه بسال ۱۱۶۵ ه . ق. با سقوط از قلهء قیر، هلاکش ساختند. وی خیرات و مبراتی از خود بجای گذاشته است. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲).

بشیرآغا.

[بَ] (اِخ) حاجی. در زمان سلطنت سلطان احمدخان ثالث و سلطان محمودخان اول سی سال تمام آغای (رئیس) دارالسعاده بود و نفوذ فوق العاده پیدا کرد و تا آخر سلطنت سلطان احمدخان در این مقام بماند و بسال ۱۱۵۹ ه . ق. در سن ۹۶ درگذشت. وی آثاری از قبیل جامع و کتابخانه و قنات با موقوفات بجای گذاشته است. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). و رجوع به لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ شود.

بشیرآغا.

[بَ] (اِخ) وی در زمان سلطنت مصطفی خان ثالث بسال ۱۱۷۱ ه . ق. آغای (رئیس) دارالسعاده بود. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲).

بشیر امی لقب.

[بَ رِ اُ مْ می لَ قَ](ترکیب وصفی). کنایه از حضرت رسول (ص) (انجمن آرا).

بشیران.

[بَ] (اِخ) ده از دهستان زهان بخش قاین شهرستان بیرجند. سکنهء آن ۱۵۹تن. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی زراعت، مالداری و قالیچه بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشیر ثقفی.

[بَ رِ ثَ قَ] (اِخ) صحابی است. (منتهی الارب). ابن شاهین و ابن عبدالبر او را یاد کرده اند و نام وی را بشر هم آورده اند. رجوع

به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۶ شود.

بشیر ثقفی.

[بَ رِ ثَ قَ] (اِخ) بغوی و اسماعیلی او را در زمرهٔ صحابه یاد کرده و حدیثی از وی آورده اند که گفت در جاهلیت نذر کردم گوشت کشتهٔ شتر و گوسفند (جزور) نخورم و شراب ننوشم. پیغمبر فرمودند گوشت را بخور و شراب را مخور. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۶ شود.

بشیر حارثی کعبی.

[بَ رِ رِ ی کَ] (اِخ)پدر عصام بود و ابن ابی حاتم او را از صحابه شمرده است. نام نخستین وی اکبر بود و از طرف قوم خویش بنی حارث برای عرض اسلام بحضور حضرت نبوی (ص) فرستاده شد و حضرت وی را به بشیر تسمیه فرمودند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۶ و الاستیعاب و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشیر سلمی.

[بُ شَ رِ سُ لَ می ی] (اِخ)وی صحابی و از مردم حجاز بود و نام او را بِشر هم گفته اند. رجوع به منتهی الارب و الاستیعاب ص ۷۰ شود.

بشیر ضبعی.

[بَ رِ ضَ] (اِخ) گروهی او را ابن زید و برخی وی را ابن یزید خوانده اند. ابن ابی حاتم از پدرش روایت کرده که او را صحبتی بوده است. (از الاصابهٔ قسم ۱ ص ۱۶۵).

بشیر غفاری.

[بُ شَ رِ غَ] (اِخ) با پیغمبر (ص) صحبت داشت و حدیثی از او دربارهٔ روز پنجاه هزار سال آورده اند. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۶ و الاستیعاب و قاموس الاعلام ترکی ج ۲ شود.

بشیر مازنی.

[بَ رِ زَ] (اِخ) ابن قانع او را یاد کرده است و برخی او را بُشر مازنی نامیده اند. حدیثی دربارهٔ خرما از پیغمبر (ص) روایت دارد. رجوع به الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۸۹ شود.

بشیر مغافری.

[بَ م ف ؟] (اِخ) رجوع به بشیربن اکال و بشیربن سعدبن نعمان و الاصابهٔ ج ۱ ص ۱۶۶ شود.

بشیر نشاندن.

[بِ نِ دَ] (مص مرکب) در ولایت رسم است که زهرداده و مارگزیده را در شیر می نشانند تا دفع سمیت کند. (آنندراج) : گویا بیاد تو [(کذا ظ: همه)] شبهای ماهتاب مارم گزیده است و بشیرم نشانده است. (از آنندراج بی ذکر نام شاعر). آنکه بشیرم نشانده زهر عتابت غمزهء شیرین نمیشود شکرابش. محسن تأثیر (از آنندراج).

بشیر و شکر برآمدن.

[بِ رُ شِ کَ بَ دَ] (مص مرکب) بشیر و شکر پرورده شدن. (آنندراج) : کجا بزهر سؤالم لب جواب گشاید شکر لبی که بشیر و شکر برآمده باشد. ملاشانی تکلو (از آنندراج).

بشیرهٔ.

[بَ رَ] (ع ص) تأنیث بشیر یقال: امراهٔ بشیرهٔ و ناقهٔ بشیرهٔ؛ زن خوبروی و ماده شتر خوبروی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ج، بشیرات.

بشیری.

[بَ] (اِخ) احمد بشیری بن محمد. محدث بود. (منتهی الارب). احمدبن محمد بن عبدالله بشیری. وی از علی بن خشرم روایت کرده و عبدالله بن جعفربن ورد و دیگران از وی روایت دارند. (از اللباب ج ۱).

بشیریه.

[بَ ری یَ] (اِخ) از فرق غلات است و فروع مفوضه و واقفه، اصحاب محمد بن بشیر اسدی معتقد بزنده و غایب بودن امام موسی بن جعفر و نمردن و حبس نشدن آن حضرت بودند. این فرقه محمد بن بشیر و بعد از او پسرش سُمَیع را امام میشمردند. (خاندان نوبختی چ ۱۳۱۱ ه . ق. ص۲۵۲). و رجوع به ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۶۷ شود.

بشیز.

[بَ] (اِ) پشیز. پشیزه. پولی باشد که از مس زنند و خرج کنند و بعضی گویند درم برنجین بود و چیزی که بجای درم ستانند. (اوبهی). چیزی بود که بجای درم رود، گویند برنجین بود. (صحاح الفرس). رجوع به پشیز شود : چو فضل میرابوالفضل بر همه ملکان چو فضل گوهر یاقوت بر نبهره بشیز رودکی (از صحاح الفرس). بشیزی به از شهریاری چنین که نه کیش دارد نه آیین و دین. فردوسی (از صحاح الفرس). همی تا بود جان توان یافت چیز چو جان شد نیرزد جهان یک بشیز. اسدی (گرشاسب نامه). راضیم گر مرا بهر دینار بدهد روزگار نیم بشیز.مسعودسعد. روز و شب است سیم سیاه و زر سپید بیرون از این دو عمر ترا یک بشیز نیست. خاقانی. از حیاتش رمقی مانده برگ درختان خوردن گرفت... سر در بیابان نهاد... تا تشنه و بی طاقت بچاهی برسید قومی برو گرد آمده هر شربتی به بشیزی همی آشامیدند. (گلستان). چنان روزگارش بکنجی نشاند که بر یک بشیزش تصرف نماند. سعدی (بوستان). مزن جان من آب زر بر بشیز که صراف دانا نگیرد بچیز.سعدی (بوستان). بچشم اندرش قدر چیزی نبود ولیکن بدستش بشیزی نبود.سعدی. وگر یک بشیز آورد سر مپیچ گران است اگر راست پرسی بهیچ. سعدی (بوستان ||). مطهر ||. ظرف آبی که از چرم ساخته باشند. (ناظم الاطباء).

بشیزه.

[بَ زَ / زِ] (اِ) بشیز. پشیز. رجوع به کلمات مذکور شود ||. فلس : تنش پر بشیزه ز سر تا میان بکردار پرغیبه برگستوان.(گرشاسب نامه). بشیزه بشیزه تن از رنگ نیل ازو هر بشیزه مه از گوش پیل. (گرشاسب نامه). بپوشید جوشن سران سپاه ز ماهی بشیزه سپید و سیاه.(گرشاسب نامه). شده زبس خون، بیجاده سم گوزن بکوه شده ببحر عقیقین بشیزه ماهی سیم. مسعودسعد.

بشیش.

[بَ] (ع اِ) روی. (ناظم الاطباء). وجه. (از اقرب الموارد) (مهذب الاسماء)(۱ ||). آنچه متعلق به ملک ید باشد. (ناظم الاطباء). ملک ید. (از اقرب الموارد ||). بشاش. - بشیش الوجه؛ تازه روی. (منتهی الارب). گشاده روی. خوشروی. بشاش. (۱) - در متن یکی از نسخ بغلط الوضیه آمده است.

بشیشهٔ.

[بَ شَ] (ع اِ) مال ملک ید، یقال: اخرجت بشیشتی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بشیطره.

[بُ شَ طَ رَ / رِ] (اِ)(۱) مامیشا. حشیشهٔ الجرب. (دزی ج۱ ص۸۹). (۱) - Scabieuse.

بشیع.

[بَ] (ع ص) بَشِع. بدبو. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بدمزه و هرچه را طعم مرکب از حرارت و قبض باشد. رجوع به بشع شود. رجل بشیع؛ بمعنی رجل بشع. (از اقرب الموارد). رجوع به بشع شود. - طعام بشیع؛ مثل طعام بشع. رجوع به بشع شود. (از اقرب الموارد). - کلام بشیع؛ سخن خشن و کریه. (از اقرب الموارد).

بشیفتن.

[بِ تَ] (مص) رجوع به شیفتن شود.

بشیک.

[بَ] (ص) مخصوص و خاص. (ناظم الاطباء). ترجمهء خاصه است. (شعوری ج۱ ورق۲۱۶).

بشیک تپه.

[بِ تَ پَ / پِ] (اِخ) دهی از دهستان مهبان بخش کبودرآهنگ شهرستان همدان. سکنه آن ۵۰۹ تن. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات دیم، لبنیات، صیفی. شغل اهالی آن زراعت و گله داری. صنایع دستی زنان قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بشیل.

[بَ یَ] (اِخ) بسیل. رجوع به بسیل شود.

بشیل رومی.

[بَ یَ لِ] (اِخ) مترجم یونانی که در دربار هارون الرشید بود. (ناظم الاطباء). و رجوع به بسیل شود.

بشیله.

[بَ لَ] (اِخ) از قرای نهر عیسی که بین آن و بغداد چهار یا پنج میل فاصله است. (از معجم البلدان).

بشیله.

[بَ لَ] (اِخ) از اقالیم اکشونیه در اندلس. (از معجم البلدان).

بشیلی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بشیل رجوع به بشیل شود.

بشیلی.

[بَ] (اِخ) شیخ محمد بشیلی. از شیوخ صالح بود و شیخ عبدالقادر گیلانی را مصاحبت میکرد و به وی حسن ظن بسیار داشت. وی در شعبان سال ۵۹۴ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

بشیمه.

[بَ مَ / مِ] (اِ) بشمه. بشم. چرم نادباغت داده. (آنندراج). پوست دباغی نشده. (ناظم الاطباء). ظاهراً لهجه ای است از بشمه. رجوع به بشمه شود.

بشین.

[بِ] (اِ) بمعنی(۱) ذات باشد مطلق اعم از ذات واجب و ذات ممکن. (برهان) (از انجمن آرا) (از ناظم الاطباء) (فرهنگ دساتیر ص۲۳۶). - نام بشین؛ نام ذات خداوند عالم جل شأنه. (ناظم الاطباء). (۱) - از دساتیر. (فرهنگ دساتیر ۲۳۶) (از حاشیهء برهان چ معین).

بشین.

[بِ] (اِخ) نام پسر کیقباد بوده و او را کی بشین نیز گفته اند. و اروند پسر او بود که پدر لهراسپ است. (انجمن آرا) (آنندراج). نام پسر کیقباد که کی بشین نیز گویند. (ناظم الاطباء) : بُد اروند از گوهر کی بشین که خواندی پدر بر بشین آفرین. فردوسی (از انجمن آرا) (از آنندراج).

بشین.

[بَ] (اِخ) قصبهء ناحیت غرجستان است بخراسان. (حدود العالم ص ۳۰، ۴۴، ۹۳ و ۹۵).

بشینج.

[بَ نَ] (اِخ) دهی از دهستان ریوند بخش حومهء شهرستان نیشابور. سکنه آن ۱۰۱ تن. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت و گله داری. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بشینی.

[بَ نا] (اِخ) از قرای بغداد است. (از معجم البلدان).

بش یوسقه.

[بِ قَ] (اِخ) یا پنج پیکر. رجوع به نام فعلی آن پنج پیکر و فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳ شود.

بشیون.

[بَ] (ص)(۱) بشیبون. بمعنی فربه باشد که نقیض لاغر است. (برهان) (از مؤید الفضلاء) (انجمن آرا) (آنندراج). فربه، ضد لاغر و فربی نیز مترادف این است. بتازیش سمین گویند. (شرفنامهء منیری). فربه و سمین. (ناظم الاطباء). فربه و چاق. (فرهنگ نظام). رجوع به فرهنگ رشیدی شود. (۱) - [بَ شی یون]. (ناظم الاطباء).

بشیوه.

[بِ وِ] (اِخ) دهستانی از دهستانهای بخش سرپل ذهاب شهرستان قصر شیرین. آب آن از رودخانه های الوند و پاطاق و چشمه سار. محصول آنجا غلات، برنج پنبه، توتون، صیفی، لبنیات. شغل اهالی آن زراعت، گله داری. این دهستان از ۱۳آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۱۸۵۰ تن میباشد و قراء مهم آن عبارتند از: ربزوند، جلالوند، بالاـو پایین و آیینه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بص.

[بَص ص] (ع مص) چشم داشتن نیکی یا بدی ||. بگوشهء چشم نگریستن ||. آغاز تحقیق کردن. (دزی ج۱ ص۹۱ ||). بخشیدن. (از ذیل اقرب الموارد) (المنجد). بصیص. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به بصیص شود ||. درخشیدن. لمعان و تلالؤ. (از اقرب الموارد). بصیص. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). ترشح آب. (از اقرب الموارد). بصیص. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بصاء.

[بِ] (ع مص) بصاء برغریم، همهء مال برستدن از وی. (منتهی الارب)(۱ ||). خایه کشیدن. (ناظم الاطباء). خصیه کشیدن. (منتهی الارب). (۱) - در اقرب الموارد و المنجد مصدر کلمه بَصو آمده است.

بصائر.

[بَ ءِ] (ع اِ) بصایر. جِ بصیرة (بصیرت). (ترجمان علامهء جرجانی ص۳۶) (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آنندراج). بیناییها و حجتهای روشن. (غیاث). بینایی ها و یقین ها و زیرکی ها و حجت ها. (از آنندراج). بیناییها و یقین ها. (فرهنگ نظام) (منتهی الارب) : و ابصار بصائر ایشان را... روشن می گرداند. (تاریخ بیهق). بینایی بصائر بدین فتح مبین است. (جهانگشای جوینی). و رجوع به بصایر شود.

بصابص.

[بَ بِ] (ع اِ) کمیت بصابص؛ آنکه سرخی وی بر سپیدی غالب باشد. (منتهی الارب). کمیتی که سرخی وی بر سپیدی غالب باشد. (ناظم الاطباء).

بصار.

[بِ] (ع اِ) جِ بَصْرَه یا بَصِرَه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به بصرة شود.

بصار.

[بِ] (اِخ) نام جد نصیربن دهمان. (منتهی الارب) (آنندراج).

بصار.

[بِ] (ع مص) مباصرة. (ناظم الاطباء). رجوع به مباصرة شود.

بصارت.

[بَ / بِ رَ] (ع مص) بصارة. بینا گردیدن و دانستن کسی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بینادل شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به بصارة شود.

بصارت.

[بَ رَ] (ع اِمص) بینایی دل. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). بینایی. بینش. بینادلی : قلم بدستش گویی بدیع جانور است خدای داده مر آنرا بصارت و الهام.فرخی. امیر بخط خویش جواب نبشت یکی آنکه تا بوسهل را در او جمالی بزرگ باشد و دیگر که در او پایداری و بصارت تمام بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۵). یکی از دهات آن شهر و کفات آن جماعت که در وجوه تجارت بصارت داشت با خود اندیشید. (سندبادنامه ص۳۰۰). خرد بخشید تا او را شناسیم بصارت داد تا هم زو هراسیم.نظامی. به روی یار نظر کن ز دیده منت دار که کار دیده نظر از سر بصارت کرد. سعدی (طیبات). ندانم هیچکس در عهد سنت که با دل

باشد الا بی بصارت. سعدی (طیبات). آنرا که بصارت نبود یوسف صدیق جایی بفروشد که خریدار نباشد. سعدی (طیبات||). بینایی چشم. (غیاث) (از فرهنگ نظام). - بصارت افروز؛ روشن کنندهء دیده : روزی ز خوشی بصارت افروز خوشتر ز هزار عید نوروز.نظامی (الحاقی).

بصارة.

[بَ / بِ رَ] (ع مص) بصر به بصراً و بصارة؛ بینا گردیدن و دانستن او را و منه قوله تعالی: بصرت بما لم یبصروا به. (قرآن ۲۰/۹۶) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). دانستن. (آنندراج) (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به بَصَر شود.

بصاری.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به بصار که بطن (تیره)ای است از اشجع و آن بصاربن سبیع بن بکربن اشجع... است. (از سمعانی) (از اللباب).

بصاص.

[بَصْ صا] (ع ص) درخشان چشم. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بصاصة.

[بَصْ صا] (ع اِ) چشم، زیرا که میدرخشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). چشم. (مهذب الاسماء) (از اقرب الموارد).

بصاق.

[بِ] (ع اِ) جِ بَصقَة. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بصقه شود.

بصاق.

[بُ] (ع اِ)(۱) بساق. (مخزن الادویه). بزاق. (مخزن الادویه) (اقرب الموارد). آب دهان انسان مادام که در دهان است. (از مخزن الادویه). تف و خدو که از دهان انداخته باشند و مادام که در دهان است آنرا ریق خوانند. (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (از فرهنگ نظام). تفو. لعاب. خیو. در تداول علم طب نفث رطوبتی را گویند که در نزله و علت ذات الریه و ذات الجنب بسعال برآید و آنچه خام برآید آنرا بتازی بصاق گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و ابن بیطار آرد: بصاق کسی که شکم وی از طعام پر باشد. ضعیف و بصاق گرسنه بسیار قوی است و آن بیماری قوبای کودکان را شفا بخشد به اینکه هر روز آنرا بدان بمالند. هرگاه گندم را در حال گرسنگی بجوند و بر ورم ها بگذارند آنها را میپزد و باز میکند و بخصوص در بدنهای نرم و اگر با نان آغشته شود مؤثرتر افتد... و تمام انواع بصاق، ضد حیوانات گزنده است و مخصوصاً عقرب را کشد. (از مفردات ابن بیطار||). نوعی از خرمابن. (ناظم الاطباء). نوعی از درخت خرما. (آنندراج) (منتهی الارب ||). شتران نیکو. واحد و جمع در وی یکسان است. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). (۱) - Salive.

بصاق.

[بُ] (اِخ) بساق. نام کوهی است میان مصر و مدینه. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به بساق شود ||. موضعی است نزدیک مکه و آن را بصاقه نیز خوانند. (از منتهی الارب) (آنندراج ذیل بصاق). و رجوع به بصاقه شود.

بصاق القمر.

[بُ قُل قَ مَ] (ع اِ مرکب)(۱)بساق القمر. بساقهٔ القمر. رغوهٔ القمر. حجرالقمر. حجرالقمری. زَبَدُالقَمَر. زبدالبحر. فروسلونن. سالنیطس. (ابن بیطار). و آن نوعی جبسین باشد. (ابن بیطار ذیل حجرالقمر). سنگ سپید درخشان. (ناظم الاطباء). سنگی است سپید که میدرخشد. (از اقرب الموارد). همان بزاق القمر. بفارسی سنگ و به هندی چندرکانت گویند. (از آنندراج). سنگ سپید درخشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مهو. (بیرونی). بیرونی در ذیل مهو آرد: سنگ سفید براقی است معروف به بصاق القمر. برومی آنرا افروسالینوس یعنی زبدهٔ القمر نامند چه قمر را برومی سالینی گویند. سنگی است که در سرزمین عرب هنگام فزونی ماه سفید و شفاف شود و اگر ماه پرنور نباشد مثل آتش در شب میدرخشد. امیر مسعودبن غزنوی بمن طرایفی از آن به ارمغان داد. سنگی است مخلوط با سنگ ریزه های سیاه به اندازهء عدس و محل آن در اطراف قلعهء نائن نزدیک غزنین باشد و وجود آن در شبهایی ظاهر شود که اوایل آن ماهتاب نیست یعنی نیمهء آخر ماه و از یکی از هندوهای موظف در آن قلعه از این سنگ پرسیدم او هم تأیید کرد که نظیر این سنگها در این شبها در این قلعه یافت شود و هندوهای شرق آنرا به بتکده های خود برند و نیز در علم کیمیا بکار است و بعضی گویند که همان جزع باشد. (از الجماهر ص۱۸۲). و رجوع به ترجمهء صیدنهء ابوریحان بیرونی و حجرالقمر شود.
(۱) - Selenite.

بصاقهٔ.

[بُ قَ] (اِخ) بصاق. موضعی است نزدیک مکه. (ناظم الاطباء). موضعی است نزدیک مکه و آنرا بصاق بدون تا هم گویند. (آنندراج) (منتهی الارب). و رجوع به بصاق شود.

بصاقهٔ القمر.

[بُ قَ تُلْ قَ مَ] (ع اِ مرکب)بصاق القمر. حجرالقمر. بزاق القمر سنگ نیک رخشان یا سنگ ماه و بهندی چندرکانت گویند. (از مؤید الفضلاء). سنگ سفید رخشان. (آنندراج ذیل بصاقه). رجوع به بصاق القمر و هریک از مترادفات فوق در جای خود شود.

بصاقی.

[بُ] (ص نسبی) بزاقی. بساقی. منسوب به بصاق. بزاق. بساق. و رجوع به بصاق، بساق و مترادفات آن شود.

بصال.

[بَصْ صا] (ع ص) پیازفروش. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء).

بصان.

[بُ / بُصْ صا] (ع اِ) ماه ربیع الآخر. ج، بصانات و اَبصِنَه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بصانات.

[بُ / بُصْ صا] (ع اِ) جِ بُصان یا بُصّان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بصایر.

[بَ یِ] (ع اِ) بصائر. جِ بصیرهٔ. رجوع به بصائر و ناظم الاطباء و آنندراج شود.

بصباص.

[بَ] (ع اِ) شیر و آب اندک ||. گیاه باقی بر چوب که به دم کلاکموش ماند. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج ||). بعیر بصباص؛ شتر لاغر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شتر لاغر. (آنندراج)(۱ ||). قرب بصباص؛ قرب با کوشش که در آن فتور نباشد. و قرب آن شبگیری است که صبح آن به آب رسند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - در آنندراج بمعنی نان لاغر نیز آمده است و مؤلف تاج العروس آرد: بعیر بصباص، در همهء نسخ چنین است و در تکمله آمده: شعیر بصباص و آن غلط است و بمعنی باریک است و ممکن است که مؤلف آنندراج معنی نان لاغر را از شعیر بصباص استنتاج نموده باشد.

بصبص.

[بَ بَ] (ع مص) رجوع به بصبصهٔ شود.

بصبص.

[] (اِخ) (متوفی ۷۸۵م.) نام مغنی مشهور دورهء عباسی است که در نواختن عود مهارت داشت و در حسن و جمال تناسبی بکمال. وی در مدینه چشم گشوده بود و اص جاریهء یحیی بن نفیس بود که مهدی خلیفه او را خرید و به بغداد آورد. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). و رجوع به عیون الاخبار ج۴ ص۸۷ و الموسوعهٔ العربیه چ ۱۹۶۵ م. قاهره شود.

بصبصهٔ.

[بَ بَ صَ] (ع مص) بصبص. دم جنبانیدن سگ و چاپلوسی کردن آن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). دم جنبانیدن سگ و آهو و شتر. (از اقرب الموارد). دنبال جنبانیدن. (تاج المصادر بیهقی). دم جنبانیدن سگ. (دزی ج۱ ص۹۱ ||). تملق. تبصبص ||. چشم باز کردن سگ بچهء نوزاد. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بگوشهء چشم نگریستن. زیر چشمی نگاه کردن. (دزی ج۱ ص۹۱ ||). چشمک زدن به کسی. به او اشاره کردن. علامت دادن. (دزی ج۱ ص۹۱ ||). شتافتن شتران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). برآوردن زمین آنچه را که اول برمی آورد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بصحرا انداختن.

[بِ صَ اَ تَ] (مص مرکب)(۱) افکندن. رایگان از دست افکندن، انداختن. (از آنندراج) : شد فصل طرب نظر بمینا انداز بر دل اگرت غمی است در پا انداز هر جام که بی باده بدست تو دهند چون ساغر لاله اش بصحرا انداز حسن رفیع (از آنندراج). بر سرم

گر افسر شاهی گذارد روزگار چون کلاه لاله بردارم بصحرا افکنم. طغرا (از آنندراج). (۱) - صاحب آنندراج بصحرا افتادن را هم بدون شاهد مترادف با بصحرا انداختن و افکندن آورده است که درست بنظر نمیرسد.

بصحرا برون رفتن.

[بِ صَ بُ رَ تَ](مص مرکب) محاورهٔ مقرری است که لفظ برون مستدرک باشد. (آنندراج) : ما را برنگ غنچه دل از گلستان گرفت چون لاله سینه چاک بصحرا برون رویم. سعدی (از آنندراج).

بصحرا نهادن.

[بِ صَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) ظاهر کردن. (آنندراج) : چون بصحرا نهی نهان همه شرمسارم مکن میان همه. امیرخسرو (از آنندراج).

بصد رنگ شدن.

[بِ صَ رَ شُ دَ] (مص مرکب) متغیر شدن. بسبب خجلت و انفعال. مترادف رنگ دادن و رنگ گرفتن. (از آنندراج) : تنها نشد از لعل تو عناب بصد رنگ در جام و سبو گشت می ناب بصد رنگ سالک یزدی (از آنندراج).

بصر.

[بَ] (ع مص) بریدن. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب ||). دو کرانهٔ چرم و غیر آن بهم باز نهاده دوختن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). پوست بر روی پوست دوختن. (مؤید الفضلاء).

بصر.

[بُ] (ع اِ) جانب و کرانهٔ هرچیز. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب ||). پنبه. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). چرم. (منتهی الارب) (آنندراج ||). قشر و پوست. (ناظم الاطباء). پوست. (منتهی الارب (||). اِمص) ستبری و منه الحدیث: بصر کل سماء مسیرهٔ خمس مائهٔ عام. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب). سطبری. (از آنندراج).

بصر.

[بَ / بُ] (ع اِ) جلد و پوست. (ناظم الاطباء). پوست. (منتهی الارب ||). چرم. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بصر.

[بَ / بِ / بُ] (ع اِ) نوعی صدف. (دزی ج ۱ ص ۹۱).

بصر.

[بُ / بَ / بِ] (ع اِ) سنگ ستبر. (ناظم الاطباء). سنگ سطبر. (آنندراج)(۱) (منتهی الارب). سنگ سخت که با سپیدی زند. (از

مهذب الاسماء). (۱) - آنندراج: [بُ]

بصر.

[بِ] (ع اِ) بصره. سنگ سپید نرم. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). سنگ سفید نرم. (آنندراج). ج، بصار. سنگ سست که با سپیدی زند. (از مهذب الاسماء). و رجوع به بصره شود.

بصر.

[بَ صَ] (ع مص) بینا گردیدن و دانستن. (آنندراج) (منتهی الارب). بصارت. و رجوع به بصارت شود.

بصر.

[بَ صَ] (ع اِمص) بینائی. ج، ابصار. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (مؤید الفضلاء) : رادی آمیخته است با کف او همچو با دیدهء بصیر بصر.فرخی. ای آنکه تن به روی تو دیده شود همه از عشق روی تو همه دیده بصر شود. مسعودسعد. کی باشدش بصر چو بجای دو دیده هست انگشت وار چوبی کرده بچشم در. مسعودسعد. ای مرا همچو جان و دیده عزیز این و آن از تو یافت عمر و بصر. مسعودسعد. کعبتین وار پیش زخم قضا همه تن چشم و بی بصر مائیم.خاقانی. چون زره گرچه همه تن چشمم نه بدیدن بصری خواهم داشت.خاقانی. بلی آفرینش است اینکه بامتزاج سرمه بدو چشم اکمه اندر مدد بصر نیاید.خاقانی. بر آن رفت فتوی در آن داوری که هست از بصر هر دو را یاوری.نظامی. بصر منتهای کمالش نیافت. سعدی (بوستان ||). حاسهء دیدن. (از اقرب الموارد). بینایی. ج، ابصار. (آنندراج) (از مهذب الاسماء). حس دیدن. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۶). قوت باصره قوتی است مترتب در ملتقای دو عصب مجوف که محل ابصار است یعنی واسطه در ابصار است و بوسیله آن ابصار حاصل میشود. نیرویی است در دو عصب مجوفی که به هم تلاقی میکنند آنگاه جدا میشوند و سرانجام بچشم میرسند. نورها و اشکال و رنگها بدانها ادراک شود. (ازتعریفات جرجانی). قوه ای است مترتب در ملتقای دو عصب مجوف که محل ابصار یعنی بوسیلهء آن ابصار حاصل میشود. (فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی). و رجوع به کشاف اصطلاحات فنون و دستور العلما و کلمهء ابصار در فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی شود (||. اِ) چشم. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج) (مهذب الاسماء). نظر. (المنجد). عین. (اقرب الموارد). ج، ابصار. (اقرب الموارد). دیده : سمع و بصر و ذوق و شم و حس که بدو یافت جوینده ز نایافتن خیر، امان را.ناصرخسرو. بجز حمارش مشمار ای بصیر بصر اگرچه او بسر اندر چو تو بصر دارد. ناصرخسرو. گر من درین سرای نبینم در آن سرای امروز جای خویش چه باید بصر مرا. ناصرخسرو. چون سیاهی عنب کآب دهد سرخ شما سرخی خون ز سیاهی بصر بگشائید. خاقانی. همچون صبح از پی شب ژاله ببارم چندان که سپیدی بسیاهی بصر درگیرم.خاقانی. ما را بصر ز چشمهء حسن تو خورده آب آن آب نوش زهره شده تا گریسته.خاقانی. پس از پنجه نباشد تندرستی بصر کندی پذیرد پای سستی.نظامی. دوران باخبر در حضورند و نزدیکان بی بصر دور. (گلستان). هر نظری را بصری داده اند هر بصری را اثری داده اند.خواجو. آنجا که بصر نیست چه خوبی و چه زشتی. حافظ. - آب بصر؛ کنایه از گریه : خاک بغداد در آب بصرم بایستی چشمهء دجله میان جگرم بایستی.خاقانی. - اهل بصر؛ مردم بینا. افراد بافهم. روشن بینان. روشن دلان. بینادلان. صاحبان بینش. خداوندان بینش : چنانکه دو مرد در چاهی افتند یکی بینا یکی نابینا اگرچه هلاک میان هر دو مشترک است اما عذر نابینا بنزدیک اهل خرد و بصر مقبولتر باشد. (کلیله و دمنه). نفاذ کارها به اهل بصر و فهم تواند بود... (کلیله و دمنه). شاه جهان نظم غیر داند از سحر من اهل بصر گوشت گاو دانند از زعفران. خاقانی. گر لطف تو خرید مرا بس شگفت نیست کاهل بصر خرند بسیم و زر آینه.خاقانی. بصر روشنم از سرمهء خاک در تست

قیمت خاک تو من دانم کاهل بصرم. سعدی (خواتیم). - بصربسته؛ چشم بسته. کور : چو شل کرده باشی رگ آب دیده بصربستهء توتیائی نیابی.خاقانی. - بصر حق؛ در اصطلاح صوفیه عبارت است از ذات حق تعالی به اعتبار شهود وی بمعلوماتش. رجوع به کشاف اصطلاحات فنون شود. - بصر رسیدن کسی را؛ چشم رسیدن. چشم زخم رسیدن او را : ای گر بصری بتو رسیده بی دیده شده چو در تو دیده.نظامی. -بی بصر؛ نابینا. بی چشم : ببازار تو مشتری بی بصر به که جانان خریدن بصر برنتابد.خاقانی. زآنکه آیینهء بدین خوبی حیف باشد بدست بی بصری. سعدی (طیبات). سعدی چو جورش میبری نزدیک او دیگر مرو ای بی بصر من میروم او میکشد قلاب را. سعدی. بارها گفته ام این روی بمردم منما تا تأمل نکند دیدهء هر بی بصرت. سعدی (طیبات). هرگز من از تو نظر با خویشتن نکنم بیننده تن ندهد هرگز به بی بصری. سعدی (طیبات). - سمع و بصر شدن؛ گوش و چشم شدن. دقت کردن : تا رفتنش ببینم و گفتنش بشنوم از پای تا بسر همه سمع و بصر شدم. سعدی (طیبات). - صلوة البصر؛ نماز مغرب و فجر که میان تاریکی و روشنی گزارده میشود. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). - فراشهای بصری؛ نام بعض اعصاب مغزی است. رجوع به تشریح میرزا علی ص۸۰۱ شود. - نور بصر؛ نور چشم. فروغ دیده ||. بمجاز، فرزند. اولاد ||. دانایی و علم. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). دانش. (مهذب الاسماء). علم، و از آن است: عمی الابصار اهون من عمی البصائر. ج، ابصار. (از اقرب الموارد). علم، الحدیث: العامل بلابصر کالرامی بلا وتر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). ج، ابصار. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بصر.

[] (اِخ) ابن اسماعیل بن ابراهیم. صاحب عقدالفرید در بحث از نخستین کسانی که خط عربی را وضع کرده اند آرد: نخستین کسانی که خط عربی را وضع کرده اند نصر، بصر، أتیا، و دومهٔ، فرزندان اسماعیل بن ابراهیم بودند. (از عقدالفرید ج۴ ص۲۴۲).

بصر.

[بُ صُ / بُ صَ] (اِخ) موضعی. (از ناظم الاطباء). نام موضعی. (آنندراج) (منتهی الارب).

بصرا.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان جلال ازرک بخش مرکزی شهرستان بابل. سکنهء آن ۲۸۵ تن. آب آن از رودخانهء کاری. محصول آنجا برنج، کنف و مختصری غلات، نیشکر. شغل اهالی آن زراعت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳). و رجوع به سفرنامهء مازندران و استرآباد رابینو چ ۱۳۴۲ ه . ق. قاهره ص۱۱۸ شود.

بصرا.

[بُ] (اِخ) یکی از شهرهای جانب شرقی دجله که تا بغداد ده فرسنگ فاصله داشته و بر اثر تغییر مسیر دجله از آبادی بدور مانده است. رجوع به جغرافیای سرزمینهای خلافت شرقی، و بصری شود.

بصرا.

[بُ صَ] (ع ص، را) جِ بصیر. (از ناظم الاطباء). بینا و نابینا از لغات اضداد است. (آنندراج). بینندگان. (مؤید الفضلاء). بینایان. روشن بینان. روشن دلان : گر عادلی از طاعت بگذار حق رزق بنگر به بصیرت که درین ره بصرااند. ناصرخسرو.

بصر افتادن.

[بَ صَ اُ دَ] (مص مرکب)... برکسی؛ چشم افتادن بر او : لاجرم چون بر یکی افتد بصر آن یکی باشد دو ناید در نظر.مولوی. و رجوع به چشم افتادن شود.

بصرتان.

[بَ رَ] (اِخ) بصره و کوفه که این هر دو مقام مرکز علوم اند. (آنندراج). بصیغهء تثنیه، نام شهر بصره و کوفه. (ناظم الاطباء). بصره و کوفه. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بصرک.

[بَ صَ رَ] (اِخ) ده جزء دهستان بزینه رود بخش قیدار شهرستان زنجان. سکنه آن ۱۳۹ تن. آب از چشمه سار. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت. صنایع دستی آن قالیچه و گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بصروی.

[بُ رَ] (ص نسبی) منسوب است به بُصری که قریه ای است پهلوی عکبرا. (از سمعانی) (از ناظم الاطباء).

بصروی.

[بُ رَ] (اِخ) محمد بصروی شاعر ابن محمد بن خلف. (منتهی الارب). ابوالحسن محمد بن محمد بن خلف بصروی شاعر، او را شعر نیکوست. علم کلام را بر شریف مرتضی قرائت کرد و در ربیع الاول سال ۴۴۳ ه . ق. درگذشت. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بصرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) زمین درشت || . سنگ سپید نرم. ج، بِصار. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (اقرب الموارد). سنگ سست. (مهذب الاسماء).

بصرهٔ.

[بُ رَ] (ع اِ) زمین سرخ پاکیزه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). گلی که با سرخی زند. ج، بُصر. (مهذب الاسماء ||). اندک اثر شیر. و منه حدیث ام معبد؛ فارسلت الیه شاهٔ فرای فیها بصرهٔ من لبن. (منتهی الارب). اندک اثر شیر. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بصرهٔ.

[بَ صَ رَ] (ع ص، اِ) جِ باصر. (غیاث).

بصره.

[بُ رَ] (اِ) ماهی صدفی (زرنبات) وقتی که خشک شده باشد. (دزی ج۱ ص۹۱).

بصره.

[بَ رَ / بِ رَ / بَ صِ رَ] (اِخ)قبهٔ الاسلام. خزانهٔ العرب. رعناء. نام شهری از عراق عرب. (غیاث). شهری از کشور عراق در کنار شط العرب در نزدیکی محمره (خرم شهر). گویند این لفظ معرب «بس راه» است. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). شهری عظیم است [بعراق] و او را دوازده محلت است هریکی چند شهری از یکدیگر گسسته و گویند که او را صدهزار و بیست وچهارهزار رود است و بنای وی عمر بن الخطاب کرده است رضی الله عنه و اندر عراق هیچ ناحیت نیست عشری مگر بصره. و علوی برقعی از آنجا خروج کرد و گور طلحه و انس بن مالک و حسن بصری و پسر سیرین آنجاست و از وی نعلین خیزد و فوطه های نیک و جامه های کتان و خیش مرتفع. (حدود العالم چ ۱۳۴۰ ه . ش. دانشگاه طهران ص۱۵۲). مؤلف معجم البلدان آرد: بصرهء عراق، طولش هفتاد و چهار درجه و عرضش سی و یک درجه و از اقلیم سیم است بنا بقول ابوبکر انباری بصره در کلام عرب زمین سخت صلب باشد و بقول قطرب زمین سخت سنگلاخ که به سم چارپایان آسیب رساند. قطامی گوید: همینکه مسلمین بحوالی بصره رسیدند در خاک بصره از دور سنگ ریزه دیدند گفتند: این ارض بصره است یعنی زمین سنگ ریزه و بدین مناسبت بدین نام موسوم شد. بصره در سال چهارده هجری شش ماه قبل از کوفه شهر شد. اقطاع و قرای بصره زیاد و دربارهء او در اشعار شعرا مدح و ذم بسیار شده است و از جمله عیوب آن را متغیر بودن هوای آن دانسته اند که ساعتی لباس زمستانی و ساعت دیگر لباس تابستانی بتن باید کرد. و از محاسن آن وفور نخل و اهل علم آن است. بنا بنقل حمدالله مستوفی در نزهـهٔ القلوب ص۳۸ آمده: مردم آنجا اکثر سیاه چهره و اثناعشری اند و زبانشان عربی مغیر است و پارسی نیز گویند. ولایت بسیار از توابع آنجاست از آن جمله است عبادان که ماوراء آن عمارت نیست و مثل «لیس قریهٔ وراء عبادان» اشاره بدان است و در فضیلت عبادان حدیث بسیار وارد است و آنرا ثغور شمارند که سرحد مسلمانی است با کفار هند. لسترنج آرد: چون اعراب برای مسکن خود شهرهایی لازم داشتند که پایگاه نظامی آنها هم باشد سه شهر کوفه و بصره و واسط را ساختند. (در حدود نیمهء اول قرن اول هجری). و در اندک مدتی این شهرها بخصوص کوفه و بصره آبادان گردید و هرکدام مدتی پایتخت دولت امویان شدند و بهمین جهت این دو شهر مدتی معروف به عراقین یعنی دو پایتخت عراق شدند. این شهر بندر تجارتی بزرگ عراق است متصل به حاشیهء بیابان بمسافت کمی در باختر شط العرب و کشتی ها از راه دو نهر میان بصره و شط العرب آمد و رفت میکنند. معنی لغوی این کلمه را سنگ های سیاه دانسته اند در زمان عمر بن خطاب بسال هفده هجری ساخته شد و زمینهای آن میان قبایل عرب که پس از انقراض سلطنت ساسانیان بدانجا مهاجرت کردند تقسیم گردید و بزودی آبادان و یکی از دو پایتخت عراق گردید. بصره بخط مستقیم در دوازده میلی شط العرب واقع است و بوسیلهء دو نهر بزرگ معقل و ابله بدان می پیوندد و طول بصره در امتداد شط العرب است. این شهر دارای کشت زارهای سرسبز و نخلستانهای بارور و وسیع است. رجوع به جغرافیای سرزمینهای خلافت شرقی و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲، نزهـهٔ القلوب، مرآت البلدان ج۱، المنجد، قاموس الاعلام ترکی ج۲، شدالازار و خاندان نوبختی شود. بنا بنقل الموسوعـهٔ العربیه چ ۱۹۶۵ قاهره جمعیت بصره ۱۶۴۶۲۳ تن و شهری است در عراق بر ساحل راست شط العرب و مهمترین بندر عراق است. فاصلهء این شهر تا خلیج فارس ۱۱۸ هزارگز میباشد و در روزگار خلافت عمر بن خطاب (۶۳۶م.) بنا شد. بنیادگذار آن عقبهٔ بن غزوان است که آنرا بر کنار بادیه کمی دور از شط در ملتقای راههای آبی و خشکی بنا نهاد. گذشته از اینکه مرکز تجارتی مهمی بود در روزگار خلافت عباسیان از مراکز فرهنگی نیز بشمار میرفت و پس از انقراض عباسیان از رونق افتاد و در معرض جنگهای ترکان و ایرانیان قرار گرفت و در دوران جنگ جهانی اول که بوسیلهء راه آهن به بغداد ارتباط یافت و دریانوردی در شط العرب دایر شد این شهر رونق گذشته اش را از سر گرفت. بصره را نخلستانهای بسیار فرا گرفته است. بیشتر صادرات و واردات عراق از این بندر است. ارتفاع آن نسبت به سطح دریا دو متر است. جنگ مشهور جمل میان حضرت علی بن ابیطالب (ع) و عایشه در این شهر روی داد. فرودگاه و

ایستگاه راه آهن دارد و از زمان استقلال عراق بسیار توسعه یافته است. با هند تجارت وسیعی دارد و در پیرامون آن بهترین خرما بدست آید. (از الموسوعة العربیة چ ۱۹۶۵م. قاهره). - بحر بصره؛ دریای بصره. شط العرب : طاس چو بحر بصره بین جزر و مدش بجرعه ای ساحل خاک را زُ در، موج عطای تو زند. خاقانی. و رجوع به دریای بصره شود. - خرما به بصره بردن؛ نظیر زیره بکرمان بردن. کار لغو و نابجا کردن : کرمان و زیره بصره و خرما بدخش و لعل عمان و دُر حدیقه و گل جنت و گیاه.قاآنی. - دریای بصره؛ بحر بصره. شط العرب : خورده یک دریای بصره تا خط بغداد جام پس پیاپی دجله ای در جرعه دان افشانده اند. خاقانی. - فیض بصره یا دجلهء کور یا بهمن شیر؛ نام رود پهناوری که از آبهای دجله و فرات تشکیل میگردد و در آبادان (عبادان) بخلیج فارس میریزد. رجوع به جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی شود. - ماه بصره؛ بنا بنقل ابن البلخی در فارسنامه شامل شهرهای زیر بوده است : و لشکر بصره بحرین و عمان و تیز(۱) و مکران و کرمان و پارس و خوزستان و دیگر اعمال و دیار عرب کی متصل آن است بگرفتند و آن ولایتها را ماه البصره گویند. (ص ۱۲۰ فارسنامهء ابن البلخی). و رجوع به بصره و ماه البصره شود.
(۱) - ن ل: تبریز.

بصره.

[بَ رَ] (اِخ) شهری است در اقصای مغرب نزدیک سوس که ویرانه است. (از معجم البلدان). و ابوعبید بکری گوید آنرا بصرة الکتان و الحمراء نیز میگفتند. ابن حوقل آرد: مردم آنرا بسلامت و خیر و جمال و طول قامت و تناسب اندام نسبت دهند. رجوع به الحلل السندسیة ج ۱ ص ۶۶ شود.

بصره.

[] (اِخ) شهری در بلاد موآب است که بعضی گمان برده اند که همان بصره حوران باشد که شامل خرابه های بسیار است و محیط آنها تخمیناً پنج میل و عدد ساکنین آن یکصد هزار بوده است لیکن نفوس حالیه اش حدود بیست خانوار باشد و بگمان بعضی این شهر از بناهای رفائیان و اکثر خرابه های آن که فع موجود است در عصر رومانیان ساخته شده است و چون دین مسیح در این شهر نفوذ کرد اکثر اهالی آن نصرانی شدند بطوری که در زمانی هفده اسقف در آن بود. (از قاموس کتاب مقدس).

بصره.

[] (اِخ) (قلعه) این اسم به دو شهر اطلاق شده است یکی در بلاد ادوم که بنا بقول ارمیای نبی خراب گردید لکن آن شهری که فع به بصره مسمی میباشد تخمیناً به دو میلی جنوب شرقی بحیرة الموت است. (از قاموس کتاب مقدس).

بصره.

[بَ رِ] (اِخ) دهی از دهستان کلاس بخش سردشت شهرستان مهاباد. سکنهء آن ۱۸۹ تن. آب از رودخانهء زاب کوچک. محصول آنجا غلات، توتون، چوب جنگلی. شغل اهالی آن زراعت و گله داری و جاجیم بافی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بصرة الکتان.

[بَ رَ تُل کَتْ تا] (اِخ)رجوع به بصره (مغرب) شود.

بصری.

[بَ صِ] (ص نسبی) منسوب به بصر: آموزش سمعی و بصری.

بصری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بصره. (از اللباب فی تهذیب الانساب). منسوب به بصره و مردم بصره. اهل بصره. ج، بصریون. (ناظم الاطباء).

بصری.

[بَ] (اِخ) نام پزشکی است که ابن بیطار در مفردات مکرر از او روایت کند. رجوع به مفردات ابن بیطار ذیل کلمات: زعفران، ارماک، جزر، برسیاوشان و جز آنها شود.

بصری.

[بَ] (اِخ) جانشین شلمغانی. ابن العزاقر مؤسس مذهب عزا قریه بود. در خاندان نوبختی آمده است: بعد از قتل شلمغانی یک نفر بنام بصری جانشینی او را ادعا کرد و مدعی شد که روح شلمغانی در او حلول کرده و او مقام الوهیت دارد. وی در سال ۳۴۰ ه . ق. درگذشت. رجوع به خاندان نوبختی ص۲۳۷ شود.

بصری.

[بَ] (اِخ) معروف به جعل، ابوعبدالله حسین بن علی بن ابراهیم معروف به کاغذی. از مردم بصره بود و در همانجا تولد یافت. از فقیهان و متکلمان بزرگ قدر و نامدار بود. او راست: نقض کلام راوندی. نقض الرازی لکلام البلخی علی الرازی. کتاب الجواب عن مسئلتی الشیخ ابی محمد الرامهرمزی. کتاب الکلام. کتاب الاقرار. کتاب المعرفه. کتاب الایمان. (از الفهرست ابن الندیم چ مصر ص۲۴۸).

بصری.

[بَ] (اِخ) حسن بن میمون. از بنی نصربن قعین بود و محمد بن نطاح از وی روایت کرد. او راست: کتاب الدولهٔ و کتاب المآثر. (از الفهرست ابن الندیم چ مصر ص۱۵۸).

بصری.

[بَ] (اِخ) حسن بن یسار بصری. رجوع به حسن بصری شود.

بصری.

[بَ] (اِخ) در کتب رجال بصری مطلق بر عبدالرحمن بن ابی عبدالله اطلاق گردد. رجوع به ریحانهٔ الادب شود.

بصری.

[بَ] (اِخ) (۴۳۶ ه . ق. / ۱۰۴۴م.) محمد بن علی طیب، ابوالحسن بصری. یکی از ائمهء معتزله بود. در بصره متولد شد و در بغداد سکونت گزید و هم در آنجا درگذشت. او راست: المعتمد. تصفح الادلهٔ. غررالادلهٔ. شرح الاصول الخمسهٔ، که تمام در اصول فقه است. و کتابی نیز در امامت دارد. (از اعلام زرکلی ج۳). و رجوع به ریحانهٔ الادب شود.

بصری.

[بُ را] (اِخ) شهری بشام. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). شهری بوده در خطهء حوران سوریه در ۹۰ هزارگزی جنوب شرقی دمشق و در زمان رومیان قدیم اهمیت بسزایی داشته. بسال سیزده هجری خالدبن ولید آنرا فتح نمود. رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بصری.

[بُ را] (اِخ) دهی است به بغداد نزدیک عکبرا و سیوف را نسبت بدان دهند. (از منتهی الارب). دهی است به بغداد و شمشیر را بدان نسبت دهند. (ناظم الاطباء). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بصری.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان شهر ویران بخش حومهء شهرستان مهاباد. آب آن از چشمه. محصول آنجا غلات، توتون. شغل اهالی آن زراعت و گله داری و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بصری.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان همت آباد شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۳۹۴ تن. آب از رودخانه. محصول آنجا غلات، برنج. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بصری.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان شبانکاره بخش برازجان شهرستان بوشهر. سکنهء آن ۳۵۰ تن. آب از چاه و رودخانهء شاپور. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بصری.

[بَ صَ] (اِخ) دهی از دهستان کزاز سفلی بخش سربند شهرستان اراک. سکنهء آن ۱۶۹۰ تن. آب از رودخانه لجرود و قنات. محصول آنجا غلات، چغندرقند، انگور، میوه. شغل اهالی آن زراعت، گله داری و قالیچه بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بصریون.

[بَ صَ ری یون] (ع ص، اِ) جِ بصری. (ناظم الاطباء).

بصط.

[بَ] (ع مص) بمعنی بسط است بهمهء معانی. (ناظم الاطباء) (از آنندراج). رجوع به بسط شود.

بصطی.

[] (ع اِ) قبلان بصطی. پلنگ. (دزی ج ۱ ص ۹۲). در ترکی قَپلان بمعنی ببر. (دزی ج ۲ ص ۳۰۵).

بصع.

[بَ] (ع اِ) شکاف تنگ که در آن آب نفوذ نکند ||. مابین سبابه و وسطی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج).

بصع.

[بَ] (ع مص) گرد آوردن. بصعه بصعاً ||. روان گشتن آب. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (منتهی الارب).

بصع.

[بِ] (ع ص) پاره ای از شب، یقال: مضی بصع من اللیل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بصع.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ ابصع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گول و احمق. (آنندراج). و رجوع به ابصع شود.

بصع.

[بُ صُ] (ع ص، اِ) جِ بصیع. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). و رجوع به بصیع شود.

بصعاء.

[بَ] (ع ص) مؤنث ابصع. (از ناظم الاطباء). رجوع به ابصع شود.

بصق.

[بَ] (ع مص) خدو انداختن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خیو بیفکندن. (زوزنی). خدو انداختن بسیار. (دزی ج ۱ ص ۹۲||). دوشیدن گوسپند آبستن را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بصقة.

[بَ قَ] (ع اِ) زمین سنگلاخ سوختهء بلند، ج، بُصاق. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج).

بصقه.

[بَ قَ] (اِخ) (ارتفاع سنگی) مکانی است در دشتهای یهودیه و بگمان بعضی همان بشلیت میباشد. (از قاموس کتاب مقدس).

بصل.

[بَ صَ] (ع اِ) پیاز. بصلهٔ یکی، و منه المثل: هو اکسی من البصل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۶) (غیاث) (آنندراج) (مؤید الفضلاء). پیاز که یکی از بقولات مأکول است. (ناظم الاطباء). سوخ. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی). پیاز گویند بهترین وی سفید بود. (اختیارات بدیعی) : تو بصل نیز هم نمیدانی بیهده ریش چند جنبانی.سنایی. رجوع به پیاز شود. مؤلف مخزن الادویه آرد: پیاز نامند و بهندی نیز بدین نام مشهور است. ماهیت آن بری و بستانی میباشد، بری آن در چشمه سارها و کوه ها کثیرالوجود و طعم و برگ و بوی آن مانند پیاز و این را بترکی کومران نامند و قویتر از بستانی است و بستانی آن سفید و سرخ و بزرگ بالیده و کوچک میباشد بهترین همه سفید بزرگ بالیده آبدار آن است. (مخزن الادویه||). موسیر. قرط. (دزی ج۱ ص۹۲)(۱). - بصل صغیر؛ بصل طری. بصل العسقلانی. (دزی ج۱ ص۹۲). - شتل بصل؛ بصل اخضر. (دزی ج۱ ص۹۲ ||). خود آهنین. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب) : و بیاد گوشت قدید خام را پخته میخوردند، و در جستجوی بِرَنج ماشی میگشتند و بیاد پیاز، بصل میخاییدند... (درهء نادره چ انجمن آثار ملی ۱۳۴۱ ه . ش. ص۳۰۹). سلامت را از خود نزع و بِکِساء درع و بصل «اکسی من البصل» مکتسی گشته... (ایضاً همان کتاب ص۴۱۷). - اقلیم البصل؛ (اِخ) در اشبیله است. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). (۱) - echalote.

بصلاح آوردن.

[بِ صَ وَ دَ] (مص مرکب) بصلاح بازآوردن. اصلاح کردن :محمد یحیی بزابلستان رفت با محمد بن طغرل و آن همه کارها بصلاح بازآورد و بسیستان بازگشت. (تاریخ سیستان).

بصل اشقیل.

[بَ صَ لِ اِ] (ترکیب اضافی)رجوع به بصل الخنزیر شود.

بصل البر.

[بَ صَ لُلْ بَرْر] (ع اِ مرکب)بصل الفار. اصقیل است. (فهرست مخزن الادویه). بصل العنصل. (مفردات ابن بیطار: عنصل). بصل الحارّ یا بصل البرانی یا بصل فرعون. (دزی ج۱ ص۹۲). رجوع به بصل الفار و بصل العنصل شود.

بصل الحنابل.

[بَ صَ لُلْ حَ بِ] (ع اِ مرکب) اصقیل است. (فهرست مخزن الادویه).

بصل الحیهٔ.

[بَ صَ لُلْ حَیْ یَ] (ع اِ مرکب) اصقیل است. (فهرست مخزن الادویه). بصل حنا. (تذکرهء داود ضریر انطاکی).

بصل الخنزیر.

[بَ صَ لُلْ خِ] (ع اِ مرکب)بصل الفار. بصل اشقیل. (دزی ج ۱ ص۹۲). رجوع به بصل الفار شود.

بصل الذیب.

[بَ صَ لُذْ ذَ](۱) (ع اِ مرکب)بلبوس(۲). (فهرست مخزن الادویه). بصل الزیز(۳). (اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). بلبوس مأکول. (مفردات ابن بیطار و ترجمهء فرانسوی آن ص۲۳۳). و رجوع به بلبوس شود. (۱) - در متن بصل الذهب آمده و غلط است. (لکلرک) (۲) - ۳) Bulbe Comestible) ن ل: بصل الزیر. در متن تذکرهء داود ضریر انطاکی و نسخهء خطی اختیارات بدیعی کتابخانهء لغت نامه، بصل الزیر است.

بصل الزیز.

[بَ صَ لُزْ زی] (ع اِ مرکب)بلبوس است و بصل مأکول نیز گویند و آن پیاز لیز است(۱)، بشیرازی پیاز تلکه خوانند و به تبریزی ززی(۲). (اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). بلبوس. (فهرست مخزن الادویه). بلبوس است و آن شبیه به عنصل (پیاز) است و بسیار بزرک نشود و جالینوس گوید بصل الفار است. (از تذکرهء داود ضریر انطاکی). پیاز دشتی. (یادداشت لغت نامه). (۱) - ن ل: بپارسی لیز است. (۲) - ن ل: رزی.

بصل العنصل.

[بَ صَ لُلْ عُ صُ] (ع اِ مرکب) بصل الفار. اسقیل. (از اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). ابن بیطار در ذیل عنصل آرد: ابوحنیفه گوید عنصل، بصل البر است. (مفردات ابن بیطار). بصل الفار و اشقیل و آن کوهی است و در سنگهای نواحی شام و ایران و برلس (از اعمال مصر) بدست آید. (تذکرهء داود ضریر انطاکی).

بصل الفار.

[بَ صَ لُلْ] (ع اِ مرکب) پیاز دشتی، کذا فی زفان گویا و قال فی الطب الحقایق الاشیاء، بصل الفار و عربی است و پیاز موش فارسی است. (مؤید الفضلاء). پیاز یا عنصل(۱) بمعنی پیاز موش است. (از لکلرک)(۲). بصل الفار یا بصل الخنزیر بمناسبت اینکه کشندهء موش است. (دزی ج ۱ ص۹۲). بصل العنصل. (از اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). عنصل و آن بصل بری است که در نزد عوام به بصلیه معروف است. (اقرب الموارد). اصقیل. (فهرست مخزن الادویه). اسقیل. (ذخیرهء خوارزمشاهی). پیاز دشتی. پیاز صحرایی. (لغت نامه ذیل پیاز دشتی). پیاز موش. بلبوس. سفادیکوس. اسقیل. (لغت نامه ذیل پیاز صحرایی). و رجوع به پیاز موش شود. (۱) - [عَ صَ]. (دزی ج ۱ ص۹۲). .(لکلرک و دزی (۲) - Scille maritime. ج ۱ ص۹۲)

بصل القی ء.

[بَ صَ لُلْ قَ ءِ] (ع اِ مرکب)(۱)پیازی است ریزه و پوست او سیاه و برگش شبیه به برگ بلبوس و در طول از آن درازتر است. (مخزن الادویه). دیسقوریدوس در رابعه آرد که برگ آن درازتر از برگ بلبوس است و آن ریشه ای است شبیه به بلبوس دارای پوستی سیاه. (مفردات ابن بیطار و ترجمهء فرانسوی آن). رجوع به بلبوس شود. .(لکرک) (۱) - Bulbe emetique

بصل المأکول.

[بَ صَ لُلْ مَ] (ع اِ مرکب)بلبوس است. (فهرست مخزن الادویه).

بصل النخاع.

[بَ صَ لُنْ نُ] (ع اِ مرکب)بالای نخاع که اندکی پهن است و مغز سر را به نخاع متصل میکند. رجوع به نخاع شود.

بصل النرجس.

[بَ صَ لُلْ نَ جِ] (ع اِ مرکب) بپارسی پیاز نرگس خوانند. (اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). پیاز نرگس. (فهرست مخزن الادویه)(۱). و رجوع به پیاز نرگس شود. (۱) - در متن الرجس آمده و غلط است.

بصلانی.

[بَ صَ] (ص نسبی) منسوب به بصلیهٔ که محله ای است به بغداد. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بصلئیل.

[ ] (اِخ) (در سایه خدا). در کتاب مقدس دو تن به این نام بودند: یکم مردی که خدای تعالی او را در صنعت زرگری و سایر فلزات دانش و سلیقهء مخصوص عطا فرموده بود تا در بنای آلات بیت الله قیام نماید. دوم مردی که برحسب قول عزرا زن غریبه تزویج نموده بود. (از قاموس کتاب مقدس).

بصل حنا.

[بَ صَ لِ حَنْ نا] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) در نزد ما به بصل الحیه معروف است. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). رجوع به بصل الحیهٔ شود.

بصل کوه.

[بَ صَ] (اِخ) دهی از دهستان گلیجان شهرستان شهسوار. سکنهء آن ۱۵۰ تن. آب از رودخانه چالکرود. محصول آنجا برنج و مرکبات. شغل اهالی آن زراعت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بصل نخاع.

[بَ صَ لِ نُ](۱) (ترکیب اضافی، اِ مرکب) مجرایی است که مشابهت تامی بمجرای ماهیان دارد ولی از آن وقت ببعد مادهء سریشمی که این مجری را پر کرده مبدل بجوهر سنجابی میشود. خود یکمرتبه مشاهده نموده ام که پس از تولد هم هنوز این مجری باقی بوده. (تشریح میرزا علی ص۷۶۸). بصل نخاع یا پیاز مغزتیره. ساختمان: در قسمت پایین نخاع و برجستگی حلقوی واقع شده وزن آن نزدیک ۷گرم و طولش سه سانتیمتر است. بصل نخاع بشکل هرم ناقص چهاروجهی است که قاعدهء کوچکش روی نخاع

و قاعدهء بزرگش در بالا زیر برجستگی حلقوی میباشد. بعبارت دیگر قاعدهء بالای آن در جمجمه و قاعدهء پایینش در ستون مهره ها جا دارد. از طرف عقب بصل نخاع را مخچه و از جلو برآمدگی حلقوی میپوشاند. در سطح بصل نخاع در دو جانب خط وسط دو طناب سفید بنام «هرمهای قدامی» دیده میشود که با شیار قدامی از هم جدا میشوند. این شیار دنبالهء شیار قدامی نخاع است و در انتهای این شیار محل تقاطع دسته های هرمی مغز واقع شده. در سطح جانبی بصل نخاع برجستگی بنام زیتون بصلی وجود دارد. در سطح خلفی آن بطن چهارم دیده میشود که حفرهء لوزی شکل میباشد. طرز تشکیل این حفره به این ترتیب است که دستجات حسی بخش خلفی نخاع(۲)در بصل نخاع از یکدیگر دور شده حفرهء مزبور را بوجود می آورد. از کف بطن چهارم، شیار خلفی بصل نخاع می گذرد و بطور مایل تارهایی از این شیار عبور می کند که به آن منظرهء پرمانندی میدهد که آنرا «قلم کتابت»(۳)مینامند. روی بطن چهارم را نرم شامه میپوشاند. این پرده سوراخهایی دارد که لوسکا(۴) و ماژندی خوانده میشود و بطن چهارم را با فضای عنکبوتی مربوط می کند. از این سوراخها مایع مغزی و نخاعی وارد بطن چهارم میشود. بصل نخاع مانند نخاع از دو مادهء خاکستری و سفید تشکیل شده. مادهء سفید، قسمت قدامی و وسطی و قسمتی از جوانب آنرا اشغال میکند و مادهء خاکستری بصورت توده های کوچک پراکنده ای بنام «هسته های خاکستری» در داخل آن وجود دارد. هسته های خاکستری در کف بطن چهارم قرار گرفته و مرکز بعضی از اعصاب مغزی میباشد. مانند: مرکز حرکتی (هستهء عصب شوکی) مرکز حسی (تارهای حسی عصب ریه معدی). و هسته های گیاهی (هستهء بزاقی قلبی...). دستهء تارهای حسی که به بصل نخاع میرسند بدین طریق از آن عبور میکنند: دستهء تارهای «گل»(۵) و «بورداخ»(۶)هر طرف به هسته های گل و بورداخ همان طرف بصل نخاع وارد میگردد و پس از تشکیل «روبان ریل»(۷) بتالاموس و از آنجا بقشر مخ میروند. دسته های دژرین(۸) مستقیماً از بصل نخاع عبور کرده با دسته های روبان ریل متحد شده بطرف مخ می روند. دستهء تارهای فلکزیگ(۹) و گورس(۱۰) از پایکهای تحتانی مخچه بدرون آن وارد میگردند و از آنجا بطرف مخالف رفته، پس از عبور از تالاموس بقشر مخ میرسند. دستهء تارهای حرکتی که از مخ منشأ میگیرند در بصل نخاع بدو قسمت تقسیم میشوند: اول دستهء تارهای هرمی متقاطع که دستهء تار هر طرف آن با دستهء تار طرف مقابل تقاطع پیدا میکند و در سطح قدامی بصل نخاع، هرمهای قدامی را بوجود می آورد. دوم دسته تارهای هرمی مستقیم که مستقیماً از بصل نخاع عبور کرده بهمان طرف نخاع میرسد. محل این دسته تارها در بصل نخاع در طرفین هرمهای قدامی است. فیزیولوژی بصل نخاع: از نظر فیزیولوژی بصل نخاع اهمیت فراوان دارد. از راه مادهء سفید کار هدایت را بر عهده دارد. و با مادهء خاکستری، مرکز بسیاری از اعمال انعکاسی است. عمل هدایت بصل نخاع: تأثیرات حس که از نخاع بوسیلهء دستهء تارهای حسی به بصل نخاع میرسد پس از حصول تقاطع در آن طرف به مراکز بالاتر هدایت میشود. فرمانهایی که از مراکز بالا بوسیلهء دسته تارهای حرکتی به بصل نخاع میرسد پس از حصول تقاطع بداخل نخاع هدایت میشود. قطع دستهء تارهای هر طرف فلج اعضای طرف مقابل را سبب میشود. عمل مرکزیت بصل نخاع: بصل نخاع مرکز بسیاری از اعمال انعکاسی است، مخصوصاً عمل دستگاههای تغذیه را تنظیم میکند. اهمیت بصل نخاع را در تنظیم اعمال تغذیه از اینجا میتوان دانست که اگر تمام قسمتهای مغز جانوری را بجز بصل نخاع بردارند جانور زنده میماند ولی اگر به بصل نخاع کوچکترین آسیبی وارد شود اختلالات گوناگونی بوجود می آید و باعث مرگ میگردد. انعکاس قرنیه نیز از انعکاسهای مربوط به بصل نخاع است. روی هم رفته بصل نخاع مرکز انعکاسهای زیر است: ۱- مرکز تنفس، در کف بطن چهارم و نوک قلم کتابت، نزدیک محلی است که عصب پنوموگاستریک خارج میشود. ۲- مرکز کندکنندهء حرکات قلب، کمی از مرکز تنفس پایین تر است. تحریک آن موجب توقف کار قلب در حال انبساط میشود. این دو مرکز را اصطلاحاً گرهء زندگی یا عقدهء عصبی فلورانس گویند. ۳- مراکز ترشحی، که بالای مراکز تنفس و قلب قرار دارند. این مراکز عمل گلیکوژنی کبد و ترشح ادرار و ترشح بزاق را منظم میکنند. ۴- مراکز بلع و جویدن و قی و سرفه نیز در بصل نخاع قرار دارد. ۵- مرکزی که قطر رگها را تغییر میدهد. .- Spino - (۲) (۱) - neidihcar ebluB

thalamique. (۳) - Calamus scriptorius. (۴) - Luscha. (۵) - Goll. (۶) - Burdach. (۷) - Ruban Reil. (۸) - Dejerine. (۹) - Flechsig. (۱۰) - Gowers.

بصلهٔ.

[بَ صَ لَ] (ع اِ) واحد بصل یعنی یک دانه پیاز. (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء ||). گونهء بعض گیاهان از جمله دلبوث (سوسن احمر).(۱) (ترجمهء مفردات ابن بیطار و متن عربی ج۲ ص۹۱ س۷). (۱) - Bssinna.

بصلیهٔ.

[بَ صَ لی یَ] (ع اِ) نام عامیانهء عنصل یا بصل بری است. (از اقرب الموارد ذیل عنصل). و رجوع به بصل الفار شود.

بصلیهٔ.

[بَ صَ لی یَ] (اِخ) محله ای در بغداد. (ناظم الاطباء). و رجوع به الراضی ص۸۷ شود.

بصم.

[بُ] (ع اِ) مقداری است معین و آن از سر خنصر باشد تا سر بنصر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). مقداری است معین و از سر خنصر تا سر بنصر باشد، عَتَب میان بنصر و وسطی، و رَتَب میان وسطی و سبابه، و فتر میان سبابه و ابهام. (از آنندراج). فرجهء میان خنصر و بنصر. (غیاث). بالا که میان خنصر و بنصر بود. ج، ابصام. (مهذب الاسماء ||). رجل ذوبصم؛ مرد ستبر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). سطبر. (از آنندراج ||). ثوب ذوبصم؛ جامهء ستبر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). سطبر. (از آنندراج ||). باسمهء روی پارچه. (دزی ج۱ ص۹۲).

بصنا.

[بُ صَنْ نا] (اِخ)(۱) شهری بفاصلهء کمتر از یک منزل راه در جنوب شوش بر کنار رودخانهء «دجیل بصنا» (ظاهراً یکی از شعب رود کرخه) بود ولی امروز در نقشه های جغرافی اثری از آن نیست. (از لسترنج). بقول یاقوت یک نوع قماش پشمی موسوم به بصنا منسوب بدین شهر بود. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). شهری است خرم [بخوزستان] و با خواسته، پرده های نیکو که بهمهء جهان برند از آنجا خیزد. (حدود العالم). و رجوع به بصنی و مرآت البلدان ج۱ ص۲۳۰. (۱) - Bssinna.

بصنی.

[بَ صَنْ نا] (اِخ) دهی است. و منها الستور البصنیهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). و رجوع به بصنا شود.

بصور.

[ ] (اِخ) پدر بلعام بود که در عهد عتیق بعور خوانده شده. (از قاموس کتاب مقدس).

بصورت.

[بِ رَ] (ق مرکب)(۱) صورةً. بظاهر. ظاهراً. ظاهر. برحسب ظاهر. علی الظاهر. پدید. برحسب صورت، مقابل بمعنی : دورم بصورت از در دولت سرای تو لیکن بجان و دل ز مقیمان حضرتم.حافظ. و رجوع به صورت، معنی، ظاهر شود. (۱) - مرکب از حرف اضافهء «ب» + صورت عربی.

بصوق.

[بَ] (ع ص) کم شیرترین گوسپندان. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بصوهٔ.

[بَ وَ] (ع اِ) اخگر. خدره. خدرک: مافی الرماد بصوهٔ؛ یعنی نیست در خاکستر اخگر و نه خدرک آتش. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بصوهٔ.

[بَ وَ] (اِخ) موضعی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بصی.

[بَ صی ی] (ع اِ) از اتباع خصی میباشد، یقال: خصی بصی؛ یعنی خایهء کشیده. (ناظم الاطباء) (از آنندراج). خایهء کشیده، یقال: خصی بصی. (منتهی الارب).

بصیدا.

[بَ] (اِخ) از قریه های بغداد است. (سمعانی) (اللباب فی تهذیب الانساب).

بصیدائی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بصیدا که قریه ای است از قراء بغداد. (سمعانی) (اللباب فی تهذیب الانساب).

بصیر.

[بَ] (ع ص) بینا و نابینا. از لغات اضداد است. ج، بُصَراء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بینا. (غیاث) (ترجمان جرجانی ص۲۶) (مهذب الاسماء). بینا و صاحب بصر. (فرهنگ نظام). بینا و دانا. (مؤید الفضلاء). دیده ور. بیننده : رادی آمیخته است با کف او همچو با دیدهء بصیر بصر.فرخی. بصارت بیلفغد از دل(۱) که تو ز خربه نئی گر بچشمی بصیر.ناصرخسرو. عیب کنندم که چه دیدی درو کور نداند که چه بیند بصیر. سعدی (طیبات). ز دست رفتم و بی دیدگان نمیدانند که زخمهای نظر بر بصیر می آید. سعدی (طیبات ||). دانا و دانشمند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (زمخشری) (غیاث). زیرک. (زمخشری ||). بینا و دانا. (ناظم الاطباء). دل آگاه. قادر بتشخیص. روشن بین. روشندل : رای درست باید و تدبیر مملکت خواجه به هر دو سخت مصیب آمد و بصیر. فرخی. فرقان بنزد مردم عامه بود بزرگ لیکن بزرگتر ببر مردم بصیر.منوچهری. زین بدکنش حذر کن و زین پس دروغ او

منیوش اگر بهوش و بصیری و تیزویر. ناصرخسرو. ور همچو ما خدای نه جسمست و نه گران پس همچو ما چرا که سمیع است و هم بصیر. ناصرخسرو. یکی قدیربر از قدرت مقدر خویش یکی بصیربر از دانش اولوالابصار. ناصرخسرو. همی گشاید کشور همی ستاند ملک یکی بعزم درست و یکی به رای بصیر. مسعودسعد. جز بصدرت عیار دانش من ناقدان بصیر نتوان یافت.خاقانی. ناگزیر جملگان حی قدیر لایزال و لم یزل فرد بصیر.مولوی. عیبت از بیگانه پوشیده ست و می بیند بصیر فعلت از همسایه پنهان است و میداند علیم. سعدی (طیبات). بر احوال نابوده علمش بصیر. سعدی (بوستان ||). از صفات خدای تعالی جل شانه. (ناظم الاطباء). یکی از اسماء باریتعالی. (آنندراج). یکی از اسماء باری تعالی و هوالذی یشاهد الاشیاء کلها ظاهرها و خافیها بغیر جارحهٔ. (منتهی الارب). - ابوبصیر؛ در این شعر ناصرخسرو بمعنی صاحب بصیرت و بینایی : بی حجت و بصارت سوی تو خویشتن با چشم کور نام نهاده است ابوبصیر. ناصرخسرو ||. - ابوبصیر؛ عتبهٔ بن اسید ثقفی. صحابی است. (ناظم الاطباء). - بصیر بودن؛ بینا و دانا بودن. (ناظم الاطباء). - بصیرتر؛ بیناتر و داناتر. (ناظم الاطباء). - بصیر شدن؛ بینا و دانا شدن. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: باید (دیوان ص ۱۹۱).

بصیر.

[بَ] (اِخ) داودبن عمر انطاکی. رجوع به انطاکی و ریحانهٔ الادب ج ۱ شود.

بصیر.

[بَ] (اِخ) تخلص قاضی بصیر برادر قاضی لاغر سیستانی است. بصیر خبیر است بلطایف و نکات سخن سنجی و خوش بیانی. این رباعی از اوست: خورشیدوش من که فدایش گردم پیوسته چو ذره در هوایش گردم پا از سر من دریغ میدارد و من دارم سر آنکه خاک پایش گردم. (صبح گلشن ص۶۶ و ۶۷).

بصیرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان جعفربای بخش گمیشان شهرستان گنبد قابوس. سکنهء آن دو هزار تن. آب از رودخانهء گرگان. محصول آنجا غلات، حبوب، صیفی، لبنیات. شغل اهالی آن زراعت، صید ماهی و گله داری. صنایع دستی زنان گلیم بافی و نمدمالی. ده کوچک کملر جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بصیرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان اهر. سکنهء آن ۱۲۰ تن. آب از چشمه. محصول آنجا غلات و حبوب. شغل اهالی آن زراعت و گله داری، گلیم و فرش بافی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بصیران.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان نهبدان بخش شوسف شهرستان بیرجند. سکنهء آن ۳۹۵ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت و مالداری. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بصیرت.

[بَ رَ] (ع اِ مص) بصیرهٔ. بینایی. (ناظم الاطباء) (زمخشری) (فرهنگ نظام). و رجوع به بصیرهٔ شود. دانایی. زیرکی. هوشیاری. (ناظم الاطباء). بینایی دل یعنی دانایی و زیرکی. (غیاث). بینایی و یقین و زیرکی. (از آنندراج). دانایی. زیرکی. (زمخشری). دید. دیدار. بینش. آگاهی. چشم خرد. چشم عقل. چشم دل. دیدهء دل : دستهای راست دادند دست دادنی از روی رضای و رغبت... در حالتی که روشن گردانیده بود خدای تعالی بصیرت های ایشان را. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۲). خداوند جنگ ایشان بدید و سامان کار دریافت اگر خواهد از هرات ساخته و با بصیرت تمام پس از مهرگان روی بدین قوم آرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب). وی را آن خرد و تمیز بصیرت و رویت است که زود زود سنگ وی را [التونتاش]ضعیف در رود بنتوانند گردانید. (تاریخ بیهقی چ ادیب). گر بایدت همی که ببینی مرا تمام چون عاقلان بچشم بصیرت نگر مرا. ناصرخسرو. و هرگاه که متقی در کار این جهان گذرنده تأملی کند هر آینه مقابح آنرا بنظر بصیرت بیند. (کلیله و دمنه). یکی را... قوت شهوانی بر قوت عقل غالب گشته و نور بصیرت او را بحجاب ظلمت پوشیده. (کلیله و دمنه). این بحر بصیرت بین بی شربت ازو مگذر کز شط چنین بحری لب تشنه شدن نتوان. خاقانی. اگر بصر بصیرت ملاحظتی کنی و از خیانتی که ما در این ملک کرده ایم... یاد آری، پوشیده نیست که طمع صلاح و توقع عفو و اغماض آهن سرد کوفتن است. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۲۶). با لشکر خبیر بتجارب خطوب و بصیر بعواقب حروب... بدان حدود رفتند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۴۲ ||). در اصطلاح عرفا قوه ای است مر قلب را که بنور قدس منور باشد و بوسیلهء آن قوهء حقایق و امور پنهانی اشیاء دیده شود. و آن قوه نسبت بقلب در حکم دیده است نسبت بروح. آدمی بوسیلهء آن ظواهر و صور اشیاء را می بیند. و این قوه را حکما قوهء عاقلهء نظریه نامند و چون این قوه بنور قدس منور و به راهنمایی و هدایت حق پردهء آن برداشته شد، حکما آنرا قوهء قدسیهء نامند. کذا فی اصطلاحات الصوفیه لکمال الدین ابی الغنایم. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - ارباب بصیرت؛ اهل حل و عقد و تدبیر. (ناظم الاطباء). روشن بینان. روشندلان. - اهل بصیرت؛ ارباب بصیرت : و آنکه از جمال عقل محجوران خود بنزدیک اهل بصیرت معذور باشد. (کلیله و دمنه). - با بصیرت گشتن؛ بینا شدن. روشن دل شدن : هر کرا دور چرخ جامی داد با بصیرت نگشت چون جمشید.ابن یمین. - بی بصیرت؛ بی تدبیر و بی عقل. (ناظم الاطباء). - چشم بصیرت؛ هوشیاری. (ناظم الاطباء). بینایی. - دیدهء بصیرت؛ چشم بصیرت. هوشیاری.

بصیرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِمص) بصیرت. بینایی. ج، بصائر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). نظر. (المنجد ||). یقین. (ناظم الاطباء) (ترجمان جرجانی ص۲۶) (منتهی الارب) (فرهنگ نظام ||). زیرکی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). هوشیاری ||. مابین دو شقهء خانه ||. پرده||. سایبان ||. حجت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). حجت روشن. (ترجمان جرجانی ص۲۶ ||). خونی که بدان دلیل گیرند بر شکار زخم خورده. ج، بصائر ||. خون دوشیزه ||. زره ||. سپر ||. عبرت ||. گواه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بصیره.

[ ] (اِخ)(۱) شهری است [بناحیت مغرب] بر کران دریا برابر جبل طارق جایی با نعمت بسیار. (حدود العالم). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی شود. (۱) - Bizerte.

بصیری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به جد خاندانی است که نام او ابو کامل احمدبن محمد بن علی بن محمد بن بصیر بخاری بصیری است.

(سمعانی) (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بصیری بغدادی.

[بَ ی ِ بَ] (اِخ)متوفی ۹۴۱ ه . ق. او راست: دیوانی بترکی. (یادداشت مؤلف).

بصیری خراسانی.

[بَ ی ِ خُ] (اِخ) یکی از مشاهیر خراسان در اوایل قرن دهم هجری است. غزلهای نوایی و جامی را همراه سفارشنامه ای نزد سلطان بایزید ثانی آورد و در استانبول اقامت کرد و شاه بر او مقرری تعیین کرد. نامش در مجالس النفایس نوایی آمده و بسال ۹۴۱ ه . ق. درگذشت. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲).

بصیری عجمی.

[بَ ی ِ عَ جَ] (اِخ) شاعر مشهوری است و جامع فضیلت علم و قناعت است چه از دنیا بکفافی قناعت کرده و گرد خانهء ارباب دنیا نمیگردد و بجهت دونان بنده دونان نمیشود. شعر خوب میگوید و از اوست: در کوی می فروشان هر رند پادشاهی وزباده هر پیاله جام جهان نمایی. (از مجالس النفایس ص۳۸۱ و ۳۸۲).

بصیص.

[بَ] (ع اِ) لرزه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (آنندراج ||). درخش، و یقال: حصیصهم و بصیصهم؛ کذا، یعنی عدد اینها این قدر است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). درخشان. رخشان. درفشان. تابنده. نورانی.

بصیص.

[بَ] (ع مص) درخشیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (مهذب الاسماء). لها [لصفائح الطلق] بصیص و بریق. (مفردات ابن بیطار ||). تراویدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بص الماء؛ تراوید آب ||. اندک دادن: بص لی بیسیر؛ اندک داد من را. (منتهی الارب).

بصیع.

[بَ] (ع اِ) خوی روان شده از آدمی و جز آن. ج، بُصع (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بض.

[بَض ض] (ع مص) بض ماء؛ اندک اندک روان شدن آب. بضوض. بضیض. (منتهی الارب). و فی المثل مایبض حجره(۱)؛ یعنی نمیتراود سنگ او. یضرب للبخیل. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). رفتن آب اندک اندک. (زوزنی). و رجوع به بضوض و بضیض شود ||. ابریشم رود جامه ساز کردن تا بنوازد، یقال: بض اوتاره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بض اوتار عود؛ حرکت کردن آنها تا برای نواختن آماده شود. جوهری چنین آورده و از ابن خالویه بظ، روایت شده است. (از اقرب

الموارد ||). انـدک عطـا کردن کسـی را؛ بض له. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آننـدراج ||). بض چشم؛ اشک ریختن آن. (از اقرب الموارد). (۱) - در اقرب الموارد این مثـل در ذیل معنی دیگری بـدینسان آمـده است: بض حجر؛ روان شـدن آب از آن مانند عرق. و منه المثل فلان مایبض حجره؛ ای مالا ینال خیره یضرب للبخیل.

بض.

[بِض ض] (ع اِ) مِضّ بمعنی گفت بلب چیزی شبیه به لاـ (نه) در حالی که سؤال کننـده طمع در جواب دارد، یقال: ما علمک اهلک الامضـاً و بضـاً و بیضاً و میضا (بکسـرهن)؛ نیاموختنـد ترا اهل تو مگر آنکه اگر کسـی از تو سؤال کنـد بکام و زبان آوازی برآری و جواب صاف آن از لا و نعم نگویی. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بض.

[بَض ض] (ع ص، اِ) مرد تنـگ پوست آگنـده گوشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آننـدراج) (از اقرب الموارد ||). شـیر ترش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ماست. جغرات. صَقرَه. (یادداشت مؤلف ||). عطیهء اندک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بضائع.

[بَ ءِ] (ع اِ) و بضایع. جِ بضاعهٔ. رجوع به بضاعت و بضایع شود.

بضابض.

[بُ بِ] (ع ص) رجل بضابض؛ مرد قوی و توانا. (ناظم الاطباء). رجل بضابض؛ مرد قوی. (منتهی الارب).

بضاض.

[بِ] (ع ص، اِ) جِ بَضوض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جِ بضوض بمعنی چاه کم آب. (آنندراج). رجوع به بضوض شود.

بضاضهٔ.

[بَ ضَ] (ع مص) تنک پوست و آکنده گوشت گردیدن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). نازک پوست شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی).

بضاضهٔ.

[بُ ضَ] (ع اِ) آب انـدک، یقال: ما فی السـقاء بضاضـهٔ. (منتهی الارب) (آننـدراج). آب اندک، یقال: ما فی السـقاء بضاضهٔ؛ در این مشک آب کمی هم نیست. (ناظم الاطباء).

بضاع.

[بَ] (ع مص) سیراب شدن از آب. بضوع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بَضع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به مصادر مذکور شود.

بضاع.

[بِ] (ع مص) جماع کردن با کنیزک خود: باضع جاریته مباضعهٔ و بضاعاً. - امثال: کمعلمهٔ امها البضاع. (ناظم الاطباء). مُباضَعَهٔ؛ با کسی جماع کردن. (زوزنی). جماع نمودن. (منتهی الارب) (آنندراج). آرامش با زن. آرامیدن با زن. نزدیکی با زن. همخوابگی. مجامعت. مقاربت. مباشرت. بیارمیدن با. (یادداشت مؤلف). و رجوع به مباضعهٔ شود.

بضاع.

[بِ] (ع اِ) جِ بَضعَهٔ، بِضعَهٔ (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به دو کلمهء مذکور شود.

بضاعات.

[بِ] (ع اِ) جِ بضاعهٔ یا بضاعت. - بضاعات مزجات؛ سرمایه های اندک : بکردار بدشان مقید نکرد بضاعات مزجاتشان رد نکرد. سعدی (بوستان). و رجوع به بضاعت و بضاعت مزجات شود.

بضاعت.

[بِ عَ] (ع اِ) مال التجاره. (ناظم الاطباء)(۱) آخریان. سلعه. سعفه. کالا ||. مکنت و ثروت. (ناظم الاطباء). مایه و مال و با آوردن، بردن، داشتن، ساختن و یافتن ترکیب شود. سرمایه. رجوع به ارمغان آصفی شود ||. اسباب و متاع و ملک. (ناظم الاطباء). مال و اسباب. (غیاث). کالا : نجهد از بر تیغت نه غضنفر نه پلنگ ندمد از کف رادت نه بضاعت نه جهاز. منوچهری. در عیان عنبر فشاند در نهان لؤلؤ خورد عنبر است او را بضاعت لؤلؤ است او را جهاز. منوچهری. جهان را عقل راه کاروان دید بضاعتهاش خوان استخوان دید.مسعودسعد. تا من دستور دولت ابوالقاسم... و زیف این بضاعت پیش امیر به امیری بر کار کنم. (ترجمهء تاریخ یمینی). شرم آید از بضاعت بی قیمتم ولی در شهر آبگینه فروش است و گوهری. سعدی. بضاعت نیاوردم الا امید خدایا ز عفوم مکن ناامید.سعدی. از تن بیدل طاعت نیاید و پوست بی مغز بضاعت را نشاید. (سعدی). ... همه شب نیارامید از سخنهای با خشونت گفتن که فلان انبارم بترکستان است و فلان بضاعت بهندوستان. (گلستان). با آنکه بضاعتی ندارم سرمایهء طاعتی ندارم. (گلستان). ... همچنین مجلس وعظ چو کلبهء بزاز است آنجا تا نقدی ندهی بضاعتی نستانی و اینجا تا ارادتی نیاری سعادتی نبری. (گلستان). عابدان جزای طاعت خواهند و بازرگانان بهای بضاعت. (گلستان). - با بضاعت؛ ثروتمند. مالدار. چیزدار بامکنت. سرمایه دار. ضد بی بضاعت. - بضاعت مزجات؛ سرمایهء اندک. سرمایهء کم : یا ایها العزیز بخوان در سجود شکر جان برفشان بضاعت مزجات کهتری. خاقانی. اگر در سیاقت سخن دلیری کنم شوخی کرده باشم و بضاعت مزجات بحضرت عزیز آورده. (گلستان). ما را بجز تو در همه عالم عزیز نیست گر رد کنی بضاعت مزجات ور قبول. سعدی (طیبات). و رجوع به بضاعهٔ و بضاعات مزجات شود. - بی بضاعت؛ پریشان. فقیر. محتاج. (ناظم الاطباء). بیمایه. کم مایه. اندک مایه. کم سرمایه. بی چیز. ضد با بضاعت : فلانی آدم بی بضاعتی است. (فرهنگ نظام). ز لطفت همین چشم داریم نیز برین بی بضاعت ببخش ای عزیز. سعدی (بوستان (||). اصطلاح فقه) در تداول فقه، آن است که مالی بدیگری بدهند که آن را بکار اندازد با قید به اینکه هرچه سود بدست آید صاحب مال را باشد. و عامل را چیزی نباشد بدانکه تسلیم مال بغیر برای آنکه در آن تصرف کند. و صاحب مال را در آن تصرفی نباشد و آن بر سه گونه

است: اول آنکه تمامی سود صاحبمال را باشد و عامل را حقی از سود نباشد. زیرا که غیر در این مورد تبرعاً این عمل را پذیرفته و در تصرف و عمل منتزع باشد، و این نوع را بضاعت نامند. دوم آن است که تمامی سود غیر را که عامل است باشد، و آنرا قرض گویند. سوم آنکه سود بین صاحب مال و غیرمشترک باشد، برحسب شروطی که بین آنها مبادله شده، و آنرا مضاربه گویند. هکذا فی الهدایهٔ و غیرها. و اینکه در ضمن تعریف گفتیم و صاحب مال را تصرفی در مال نباشد برای آن بود که اگر صاحب مال و غیر با یکدیگر شریک باشند، آن عقد شرکت است که بر مفاوضه و عنان و وجوه و تقبل تقسیم میگردد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به شرکت شود. (۱) - Marchandise.

بضاعهٔ.

[بِ عَ] (ع اِ) پاره ای از مال که بدان تجارت کنند. (منتهی الارب) (آنندراج). ج، بضائع. (از ناظم الاطباء) (فرهنگ نظام). بیارهء کالاـ که بفروختن بفرستند. (مؤید الفضلاء). پاره ای مال که جدا کنند و بجایی فرستند برای تجارت. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۶). - قلیل البضاعهٔ؛ کم مال. (ناظم الاطباء). و رجوع به بضاعت شود.

بضاعهٔ.

[بِ / بُ عَ] (اِخ) چاهی است بمدینه و قطر سر آن شش ذرع است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بنا بنقل ابن بطوطه نام چاهی در خارج مدینه در قسمت شمالی قبهء حجرالزیت. رجوع به سفرنامهء ابن بطوطه چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه ص۱۴۴ شود.

بضاق.

[بُ] (ع اِ) بساق. بزاق. آب دهن انسان است. (از فهرست مخزن الادویه). رجوع به هریک از مترادفات فوق در جای خود شود.

بضان.

[بُ] (ع اِ) ماه چهارم عربی که ربیع الاخر نیز گویند. (ناظم الاطباء).

بضایع.

[بَ یِ] (ع اِ) بضائع. جِ بضاعهٔ، بضاعت. رجوع به هریک از کلمات در جای خود شود.

بضباض.

[بَ] (ع اِ) سماروغ و غارچ. (ناظم الاطباء). سماروغ. (آنندراج) (منتهی الارب). رجوع به سماروغ شود.

بضباضهٔ.

[بَ ضَ] (ع ص) باضهٔ. بضیضهٔ بَضَّهٔ. دختر تنک پوست آگنده گوشت و کذلک جاریهٔ بضهٔ. (ناظم الاطباء). بمعنی باضهٔ است. (منتهی الارب). و رجوع به باضهٔ، بضهٔ، بضیضهٔ شود.

بضر.

[بَ] (ع اِ) تلاق. لغتی است در بَظَر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). چوچوله. (یادداشت مؤلف). دِلّاغ. (یادداشت مؤلف).

بضر.

[بِ] (ع مص) ذهب دمه بِضراً مِضراً یعنی برایگان رفتن خون. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). و رجوع به بضرهٔ شود.

بضرورت.

[بِ ضَ رَ] (ق مرکب) لابد. بناچار : بضرورت بتوان دانست که از آندو تن کدام کس را طاعت باید داشت. (تاریخ بیهقی). اکنون بضرورت بتوان دانست که هرکس که این درجه یافت بر وی واجب گشت که تن خود را زیر سیاست خویش دارد. (تاریخ بیهقی). اگر کسی از آن اعلام دهد بضرورت او را بر آن تصدیق باید داشت. (کلیله و دمنه).

بضرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) بطلان چیزی. (ناظم الاطباء) (آنندراج). بطلان چیزی و منه: و ذهب دمه بِضراً مِضراً یعنی رایگان. (منتهی الارب).

بضض.

[بَ ضَ] (ع اِ) آب اندک. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بضع.

[بَ] (ع مص) بریدن چیزی. (ناظم الاطباء). بریدن. (منتهی الارب). قطع کردن چیزی. (از اقرب الموارد ||). شکافتن. زخم. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). شکافتن جراحت. (تاج المصادر بیهقی ||). پاره پاره کردن گوشت. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). بریدن گوشت. (تاج المصادر بیهقی) (غیاث). گوشت بریدن. (زوزنی ||). کدخدا شدن. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب ||). جماع کردن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). جماع نمودن. (آنندراج ||). هویدا کردن، گردیدن. (ناظم الاطباء). هویدا کردن کلام و هویدا شدن آن. (منتهی الارب) (از آنندراج)(۱ ||). رسیدن اشک در چشم و نریختن آن: بضع الدمع بضعاً و بضوعاً. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). رسیدن اشک در چشم و نریختن آن. (آنندراج ||). خوی کردن پیشانی کسی. (ناظم الاطباء ||). سیراب شدن و منه: بضع من الماء بضعاً و بضوعاً و بضاعاً. منه المثل: حتی متی تکرع و لا تبضع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سیراب شدن. (غیاث). سیراب شدن از آب. (آنندراج). سیراب شدن شتر. (تاج المصادر بیهقی||). رگ زدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - این معنی در اقرب الموارد در ذیل بضوع بدین سان آمده است: بضع الکلام بضوعاً؛ فهمه و الکلام نفسه تبین. و رجوع به بضوع شود.

بضع.

[بَ] (ع اِ) جِ بَضعَهٔ و بِضْعَهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به این کلمات در جای خود شود.

بضع.

[بَ ضَ] (ع اِ) جِ باضع. (منتهی الارب). رجوع به باضع شود.

بضع.

[بَ] (اِخ) موضعی است بساحل دریای یمن یا جزیره ای است در آن. (منتهی الارب).

بضع.

[بَ / بِ] (ع اِ) جِ بَضعَهٔ یا بِضْعَهٔ. (ناظم الاطباء).

بضع.

[بَ / بِ] (ع اِ) پاره ای از شب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). پاره ای از عدد و هو مابین الثلث الی التسع او الی الخمس او مابین الواحد الی الاربعهٔ او من اربع الی تسع او هو سبع و اذا جاوزت لفظ العشر ذهب البضع لایقال بضع و عشرون او یقال ذلک قال الفراء لایذ کرمع العشرهٔ و العشرین الی التسعین و لایقال بضع و مأهٔ و لابضع و الف و قال مبرمان البضع مابین العقدین من واحد الی عشرهٔ و من احد عشر الی عشرین و مع المذکر بهاء و مع المؤنث بغیر هاء. یقال بضعهٔ و عشرون رج و بضع و عشرون امرأهٔ و لا تعکس و البضع غیرمعدود لانه بمعنی القطعهٔ. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). از سه تا بده و گویند تا به نه. (مهذب الاسماء). از سه تا نه هر عددی که باشد. (از غیاث). پاره ای از عدد و از سه تا نه هر عددی که باشد. (از آنندراج). از سه تا ده. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۶). چند. اَند. اسم مفرد مبهم است از سه تا هفت و بقولی مافوق سه تا نه و گاهی بضع بمعنی هفت است چه در مصابیح آمده است که الایمان بضع و سبعون؛ ای سبع. (از تعریفات جرجانی). عدد از سه تا نه. (فرهنگ نظام). شمارهء فرد تا ده. (مؤید الفضلاء): فی بضع سنین. (قرآن ۳۰/۴: المرشد). فلبث فی السجن بضع سنین. (قرآن ۱۲/۴۲: المرشد). و رجوع به بض شود.

بضع.

[بُ] (ع اِ)(۱) جماع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (مؤید الفضلاء). جماع با قبل زن. (فرهنگ نظام). آرامش با. مواقعه. جمع. مجامعت. جفت گیری. مباشرت. هم خوابگی. مقاربت. نزدیکی. وقاع ||. فرج. (ناظم الاطباء). فرج زن. ج، ابضاع. (مهذب الاسماء) (غیاث) (تاج المصادر بیهقی). شرم زن. (یادداشت مؤلف). موضع زن. کس. (منتهی الارب) (آنندراج ||). جِ بضیع. (ناظم الاطباء). رجوع به بضیع شود ||. کابین. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج). متاع زن. مَهر. صداق ||. طلاق. (ناظم الاطباء). طلاق. از لغات اضداد است. (منتهی الارب) (آنندراج ||). عقد نکاح. (ناظم الاطباء). عقد نکاح. از لغات اضداد است. (منتهی الارب) (از آنندراج). نکاح. (غیاث). (۱) - Copulation.

بضع.

[بُ] (اِخ) نام موضعی. (از منتهی الارب) (آنندراج).

بضعات.

[بَ ضَ] (ع اِ) جِ بَضْعَهٔ و بِضْعَهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به کلمهء مذکور شود.

بضعهٔ.

[بَ / بِ عَ] (ع اِ) پاره ای از گوشت. و فی الحدیث: فاطمهٔ بضعهٔ منی؛ ای جزو منی. ج، بَضْع و بِضَعْ و بِضاع و بَضَعات. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). پارهء گوشت. (السامی فی الاسامی) (مهذب الاسماء) (از فرهنگ نظام). گوشت پاره. (غیاث||). جگرگوشه. فرزند : فاطمه گفت یا بلال سبب گریه چیست؟ گفت: ای بضعهء نبوت چرا نگریم. (قصص الانبیاء چ۱ ص۲۳۶||). گوشت بن دندان. (ناظم الاطباء).

بضعهٔ.

[بَ ضَ عَ] (ع اِ) جِ باضع. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

بضک.

[بَ] (ع مص) بریدن چیزی را: لایبضک الله یده؛ نبرد خدای دست او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بضم.

[بَ] (ع مص) ستبردانه گردیدن کشت ||. اندک سخت شدن دانه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بضم.

[بُ] (ع اِ) نفس. (منتهی الارب) (اقرب الموارد ||). خوشهء نوخیز روزافزون. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سنبله. (اقرب الموارد).

بضوض.

[بَ] (ع ص) بئر بضوض؛ چاه کم آب. ج، بِضاض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بضوض.

[بُ] (ع مص) بَضّ. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بض در تمام معانی شود.

بضوضهٔ.

[بُ ضَ] (ع مص) تنک پوست و آکنده گوشت گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). بضاضهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به همین مصدر شود.

بضوع.

[بُ] (ع مص) بضوع کلام؛ هویدا کردن کلام(۱). (منتهی الارب). فهمیدن کلام. (از اقرب الموارد ||). هویدا شدن کلام. (منتهی

الارب). آشکار گشتن کلام. (از اقرب الموارد ||). رسیدن اشک در چشم و نریختن آن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). به ستوه آمدن از کسی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سیراب شدن کسی از آب. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء)(۲). بَضْعْ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). و رجوع به این مصدر شود. بَضاع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بضاع شود ||. خوی کردن پیشانی کسی. (ناظم الاطباء). (۱) - در ناظم الاطباء این معنی در ذیل بَضع بدین سان آمده: بضع شی ء؛ هویدا کردن آنچیز را و هویدا گردیدن آن چیز. لازم و متعدی است. (۲) - در اقرب الموارد و ناظم الاطباء این معنی در ذیل مصدر بَضع آمده است.

بضوک.

[بَ] (ع اِ) شمشیر بران. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). باضک. (منتهی الارب). رجوع به باضک شود.

بضهٔ.

[بَضْ ضَ] (ع اِ) زن تنک پوست آکنده گوشت. (منتهی الارب). زن نازک پوست. (مهذب الاسماء). باضهٔ. بضباضهٔ. بضیضهٔ. و رجوع به مترادفات کلمه شود ||. شیر ترش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بضهٔ.

[بَضْ ضَ] (ع اِ) زن تنک پوست آکنده گوشت. (منتهی الارب). کنیزک نرم تن خواه گندم گون باشد و خواه سفید. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). دختر تنک پوست آکنده گوشت. (ناظم الاطباء). بضباضهٔ. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). باضهٔ. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). شیر ترش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بضی.

[بُضْ ضا / بُ ضا] (اِخ) دهی است ببلاد بجیله یا وادیی است. (منتهی الارب).

بضیض.

[بَ] (ع مص) بَضّ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به بض در تمام معانی مصدری شود.

بضیض.

[بَ] (ع مص) اندک اندک روان شدن آب. (آنندراج). رفتن آب اندک اندک. (زوزنی). تراویدن آب. (تاج المصادر بیهقی). بَضّ (اقرب الموارد) (منتهی الارب). رجوع به معانی مصدر مذکور شود.

بضیض.

[بَ] (ع اِ) آب اندک. (از اقرب الموارد).

بضیضهٔ.

[بَ ضَ] (ع اِ) زن تنک پوست آکنده گوشت. (ناظم الاطباء) (آنندراج). باضه. بضهٔ. بضباضه. رجوع به کلمه های مذکور شود||. باران اندک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). تری. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج ||). آب اندک، و منه: ما فی السقاء بضیضهٔ. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج) (اقرب الموارد). بُضاضَهٔ. (از اقرب الموارد). رجوع به بضاضهٔ شود.

بضیع.

[بَ] (ع اِ) آداک و خشکی میان دریا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). جزیرهء واقع در دریا. (از اقرب الموارد ||). خوی روان شده از آدمی و ستور ||. دریا ||. آب گوارا ||. شریک . (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). ج، بُضعْ (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گوشت، یقال: دابهٔ کثیرهٔ البضیع؛ یعنی ستور پرگوشت و رجل حاظی البضیع؛ یعنی مرد آکنده گوشت. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج). رجل کثیرهٔ البضیع و رجل حاظی البضیع؛ ای سمین. (اقرب الموارد). جِ بضعهٔ و این جمعی نادر است مانند رهین جِ رهن و معیز جِ معز و کلیب جِ کلب. (یادداشت مؤلف).

بضیع.

[بَ] (اِخ) لشکرگاهی متصل به یمن غیر جده. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بضیع.

[بَ] (اِخ) کوهی است. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بضیع.

[بُ ضَ] (اِخ) موضعی یا کوهی است بشام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بضیع.

[بُ ضَ] (اِخ) موضعی است بر چپ شهر جار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بضیعهٔ.

[بَ عَ] (ع اِ) شتر کتل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بط.

[بَ] (ع اِ) علامت اختصاری بجای باطل نویسند. (ناظم الاطباء). رمز باطل است. (یادداشت مؤلف).

بط.

[بَ / یَط ط] (اِ) بت(۱). در عربی مرغابی را گویند. (برهان). مرغابی. (ناظم الاطباء). جانور معروف و این معرب است. (غیاث) (آنندراج). جانوری است مشهور. (مؤید الفضلاء). نوعی از مرغابی. بطهٔ، یکی، یستوی فیه المذکر و المؤنث و لیست الهاء للتانیث و

انما هی لواحد من جنس. (منتهی الارب). مرغابی و بت. (فرهنگ نظام). اردک. عُلجوم (منتهی الارب). فمما اخذوه (ای العرب) من الفارسیهٔ... البط للطائر المعروف. (جمهرهٔ بن درید بنقل سیوطی در المزهر). از پرندگان آبی است یکی آن بَطَّهٔ برای مذکر و مؤنث و آن در نزد عرب از نوع اُوَّز (مرغابی) است. (از صبح الاعشی ج۲ ص۶۹). و رجوع به شعوری ج۱ ورق ۱۷۰ شود. بفارسی اُرْدک بهندی چنیابدک و تبخ نیز نامند. اسم صنفی از طیور آبی است ابلق مختلف الالوان کوچکتر از اوز که بفارسی قاز و بهندی راج هنس نامند و پایهای آن کوتاه و اهلی و وحشی و جنگلی میباشد. (مخزن الادویه). و رجوع به (اختیارات بدیعی و تذکرهء داود ضریر انطاکی و دزی ج۱ ص۹۲) شود : اگر بازی اندر چغوکم(۲) نگر وگر باشه ای سوی بطان مَپَر.ابوشکور. وگر ببلخ زمانی شکار چال کند بیاکند همه وادیش را ببط و بچال.عماره. هر ساعتکی بط سخنی چند بگوید در آب جهد جامه دگر بار بشوید. منوچهری. چنگ بازان است گویی شاخک شاهسپرم پای بطان است گویی برگ بر شاخ چنار. منوچهری. گویی بط سپید جامه بصابون زده ست کبک دری ساقها(۳) در قدح خون زده ست. منوچهری. بچهء بط اگر چه دینه بود آب دریاش تا بسینه بود.سنایی. بطان بنزدیک سنگ پشت آمدند. (کلیله و دمنه). در آبگیری دو بط و سنگ پشتی ساکن بودند. (کلیله و دمنه). بطی در آبگیر روشنایی ماه میدید پنداشت که ماهی است. (کلیله و دمنه). بل که گوید فاضلان را بط شمردم در سخن چون بخاقانی رسیدم عندلیبش یافتم. خاقانی. باز ببط گفت که صحرا خوش است گفت شبت خوش که مرا جا خوش است. نظامی. و معلوم شد که جگر بط چون پرطاوس و بال او آمد. (مرزبان نامه). تا که پایم می رود رانم در او چون نماند پا چو بطانم در او.مولوی. باز گوید بط را از آب خیز تا ببینی دشتها را قند ریز بط عاقل گویدش کای یار دور آب ما را حصن امن است و سرور.مولوی. گر از نیستی دیگری شد هلاک ترا هست بط را ز طوفان چه باک.سعدی. روان خمر و چنگ اوفتاده نگون شده بط ز بطن خود آغشته خون. سعدی (بوستان). - حدیث بط؛ ظاهراً ممارست بخطا. تجربت بغلط :(۴) تو در این راه معرفت غلطی سال و مه مانده در حدیث بطی.سنایی. هر زمان تازه تر بود نمطش خصم خواند همه حدیث بطش این سخن باز هم از آن نمط است نه چو دیگر سخن حدیث بط است.سنایی. بعهد معدلتت کی حدیث بط کردی اگر نبودی نادان و چشم دوخته باز. کمال اسماعیل. با وجودت کسی ز شط گوید هرکه گوید حدیث بط گوید. (از ترجمهء محاسن اصفهان). این داستان در کلیله چنین آمده است: گویند که بطی در آب روشنایی ستاره می دید پنداشت که ماهی است، قصدی میکرد تا بگیرد و هیچ نمی یافت. چون بارها بیازمود و حاصلی ندید فروگذاشت. دیگر روز هرگاه که ماهی بدیدی گمان بردی که همان روشنایی است قصدی نپیوستی. و ثمرات این تجربت آن بود که همه روز گرسنه بماندی. (کلیله چ مینوی ص۱۰۲ ||). کنایه از صراحی شراب باشد که بصورت مرغابی ساخته باشند. (برهان). صراحی شراب بشکل مرغابی. (ناظم الاطباء). صراحی شراب که بصورت بط سازند و شراب در آن کنند. (آنندراج) (غیاث) (از مؤید الفضلاء). صراحی بصورت بط. (از شرفنامهء منیری). یکنوع ظرف شراب که پهن است. (شعوری ج۱) : ما بر کناره تشنهء یک گوش ماهییم طوفان گذشته از شط خم در گلوی بط. نظیری نیشابوری. - بط باده؛ بط شراب. بط صهبا. بط می کنایه از صراحی و خم می : تشنهء بادهء توحید بر آن رند حلال که بط باده کم از مرغ حرم نشناسد. صائب (از آنندراج و مجموعهء مترادفات ص۲۳۶). مطرب سرمست را بازهش آوردنا در گلوی او بطی باده فرو کردنا.منوچهری. بخایهای بط از نان خرده در دامن بشیشه های بلور از خیو بشکل حباب. خاقانی. آنجا که بت ساده، بط باده بکار است.قاآنی. بط شراب و سیخ بط بر بانگ بربط کن طلب. ؟ (از شرفنامهء منیری). آری بط بر آب را از بط شراب چه بهره؟ (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۱۱۱). و رجوع به اردک، مرغابی و الموسوعهٔ العربیهٔ چ ۱۹۶۵م. قاهره و ترجمهء فرانسوی ابن بیطار شود. - بط زر؛ کنایه از آفتاب. (آنندراج) : بط زر خورده غوطه در زلال بحر سیمابی بر آب از جنبش آن شه حباب بی عدد پیدا. نظام استرآبادی (از شعوری). - بط سرخاب زای؛ صراحی شراب باشد. (ناظم الاطباء). کنایه از صراحی شراب باشد. (برهان) (مؤید الفضلاء) (انجمن آرا) (آنندراج). - بط سنگین؛ بطی که از سنگ سازند و در آب غرق نشود و در هندوستان شهرت دارد. (آنندراج) : تذرو ساغرم در عالم آب روان همچون بط

سنگین در آبست. خان آرزو (از آنندراج). - بط صهبا؛ شراب. (از آنندراج). - بط می؛ بط باده. بط شراب. رجوع به آنندراج و مجموعهء مترادفات ص۲۳۶ و شعوری ج۱ ورق ۱۹۹، شود. (۱) - در فارسی گاه مخفف آید. ۲) Canard) - ن ل: چکک. (۳) - ن ل: ساق پای. (۴) - مرحوم دهخدا ذیل حدیث بط در امثال و حکم دو شعر سنایی را آورده و نوشته اند شواهد نشان میدهد که جمله تعبیری مثلی است لیکن معنی آن چنانکه باید بر من روشن نیست.

بط.

[بَط ط] (اِخ) دهی است در راه دقوقا. (منتهی الارب). دهی است در راه دقوق. (ناظم الاطباء).

بط.

[بَط ط] (ع مص)(۱) شکافتن ریش و جراحت. (زوزنی). کفانیدن ریش را. (منتهی الارب). نشتر زدن قرحه را. شکافتن جراحت. (مؤید الفضلاء). شکافتن جراحت و همیان و مانند آن. (از اقرب الموارد)(۲ ||). شکافتن همیان. (منتهی الارب). (۱) - ۲) Ponction.) - در اقرب الموارد بصورت یک معنی است.

بطآی.

[بُ آ] (ع اِ) بط ء. و قولهم: لم افعله بطأ یاهذا و بطآی، یعنی نکرده ام آنرا گاهی. (منتهی الارب). و رجوع به بط ء شود.

بطاء.

[بِ] (ع مص) درنگ کردن و آهستگی نمودن. (منتهی الارب). درنگی شدن. (تاج المصادر بیهقی). بُط ء. و رجوع به این مصدر شود.

بطاء.

[بَ] (ع ص، اِ) جِ بطی ء. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء). رجوع به بطی ء شود.

بطائح.

[بَ ءِ] (ع اِ) بطایح. جِ بطیحهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به بطیحهٔ شود. جِ بطحاء. (غیاث). رجوع به بطحاء شود. جِ بطاح. (مؤید الفضلاء). رجوع به بطاح و بطایح شود.

بطائح.

[بَ ءِ] (اِخ) جایگاهی بین واسط و بصره. (سمعانی). سرزمینی نزدیک شهر منیعه در قرب واسط. (ابن اثیر ج ۷ ص۱۳۷). و رجوع به الوزرا و الکتاب و تاریخ تمدن جرجی زیدان ج۳ ص۷۹ و ترجمهء تاریخ یمینی و حبیب السیر چ خیام ج۲ ص۴۳۵ و تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلام و تاریخ گزیده ص۳۵۸ شود. - بطائح النبط؛ میان عراقین است. (منتهی الارب).

بطائحی.

[بَ ءِ] (ص نسبی) بطایحی. منسوب است به بطائح که نام جایگاهی است بین واسط و بصره. (سمعانی). رجوع به بطایحی شود.

بطائحی.

[بَ ءِ] (اِخ) بطایحی. علی بن عساکر. رجوع به بطائحی، ابن عساکر شود.

بطائحی.

[بَ ءِ] (اِخ) شیخ محمد بطائحی. خانقاه وی بنا بنقل ابن بطوطه در مجار (ماجر)(۱) بود و وی در آنجا منزل کرده است. رجوع به سفرنامهء ابن بطوطه چ بنگاه ترجمه و نشر کتاب ص۳۲۸ شود. (۱) - Majar.

بطائط.

[بُ ءِ] (ع ص) فربه و ستبر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - جُطائط بطائط؛ از اتباع است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - ن ل: حطائط. (ناظم الاطباء).

بطائط.

[بِ ءِ] (ع ص) فرج ستبر و گنده: حر بطائط. (ناظم الاطباء).

بطائق.

[بَ ءِ] (ع اِ) بطایق. جِ بطاقة. (ناظم الاطباء). رجوع به بطاقة و بطایق شود.

بطائن.

[بَ ءِ] (ع اِ) بطاین. جِ بَطینَة. (ناظم الاطباء). رجوع به بطینه و بطاین شود : چو چشم عاشق داری باشک روی هوا چو روی دلبر داری به نقش روی بطاح. مسعودسعد.

بطائنی.

[بَ ءِ] (ص نسبی) بطاینی. رجوع به بطاین شود.

بطائنی.

[بَ ءِ] (اِخ) ابوالحسن علی بن حمزه... رجوع به بطاینی شود.

بطائنی.

[بَ ءِ] (اِخ) بطاینی. ابوعیسی عبدالله... رجوع به بطاینی شود.

بطاح.

[بِ] ج بَطِح. (منتهی الارب). رجوع به بطح شود. - بطاح بُطَّح بطریق مبالغه است چنانکه اعوام -عوم.؛ (منتهی الارب ||). ج بطحاء، بمعنی جوی در سنگلاخ. (از اقرب الموارد) (از معجم البلدان). و رجوع به بطحاء شود. - قریش بطاح؛ آنکه میان دو کوه مکه، ابوقبیس و احمد(۱) سکونت داشتندی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به معجم البلدان شود. (۱) - ن ل: احمر. (ناظم الاطباء).

بطاح.

[بُ] (ع اِ) بیماریی است که از تب حادث گردد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از معجم البلدان) (آنندراج). بیماریی که از تب حادث گردد: مانا بذات الجنب. (ناظم الاطباء).

بطاح.

[بُ] (اِخ) منزلی است مر بنی یربوع را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از معجم البلدان). و رجوع به حبیب السیر چ خیام ص ۴۵۰ و معجم البلدان شود.

بطاح المکی.

[ ] (اِخ) (الشیخ) یوسف. او راست: ارشاد الانام الی شرح فیض الملک العلام لما اشتمل علیه النسک من الاحکام که بسال ۱۲۴۴ ه . ق. در مکه از تألیف آن فراغت یافته. چ مصر ۱۲۹۹ ه . ق. (معجم المطبوعات ستون ۵۶۸).

بطاحی.

[بُ] (ع ص نسبی) مبتلا بمرض بطاح. (منتهی الارب) (معجم البلدان) (آنندراج). کسی که مبتلا بمرض بطاح شده باشد. (ناظم الاطباء).

بطاخی.

[بُ خی ی] (ع ص) مرد ستبر: رجل بطاخی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بطارخ.

[بَ رُ] (اِ) بطراخیون. اسم مادهء تخم ماهی است که هنوز تخم نشده باشد و جامد او بقدر انگشتی وسایل او نیز میباشد مانند ریگ، و بهترین آن تازهء مایل به زردی سایل آن است. (مخزن الادویه). و رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی شود.

بطارس.

[بَ رِ] (معرب، اِ)(۱) به یونانی نام دوایی است که آنرا سرخس نیز گویند و آن چوبکی باشد سیاه رنگ و چون بشکنند مغز آن فستقی بود کدو دانه را نافع است. (برهان) (از آنندراج). مأخوذ از یونانی یک قسم دارویی که در دفع کدو دانه بکار میبرند و

سرخس نیز گویند. (ناظم الاطباء). بیونانی سرخس است. (فهرست مخزن الادویه). سرخس. (ترجمهء فرانسوی مفردات ابن بیطار) (اختیارات بدیعی نسخهء خطی لغت نامه) (تذکرهء داود ضریر انطاکی). علف و گیاهی است که سرخس گویند. (شعوری ج ۱ ورق ۱۶۸). و رجوع به سرخس شود. (۱) - Fugere male. در یونانی Pteris اشتینگاس. ابن بیطار ص۲۴۴ (از حاشیهء برهان چ معین).

بطارق.

[بُ رِ] (ع ص) طویل و دراز. (ناظم الاطباء). طویل. (منتهی الارب).

بطارقة.

[بَ رِ قَ] (ع اِ) جِ بِطریق. (ناظم الاطباء). جِ بطریق. سرهنگان روم. (مهذب الاسماء) (از آنندراج) (مفاتیح). بطریق ها. (فرهنگ نظام). بطریقان : امراء و بطارقهء روم هجوم نموده او را. [طبار نوش را] کشتند. (حبیب السیر چ خیام ج ۱ ص۲۱۶). و از بطارقه و اساقفه آن مقدار در ظل رایت او [قیصر] مجتمع گشته اند... (ایضاً همان کتاب ج ۲ ص۴۸۷). و بعد از آن دختر ارمانوس را با پسر خود ملک ارسلان در سلک ازدواج منتظم گردانید و او را با عظمای بطارقه خلع فاخر پوشانید... (ایضاً همان کتاب ج ۲ ص۴۸۹). و رجوع به الموسوعة و بطریق شود.

بطاریک.

[بَ] (ع اِ) جِ بَطْرَک و بِطرَک. (ناظم الاطباء). رجوع به بطرک شود.

بطاش.

[بَطْ طا] (ع ص) بطیش. شدیدالبطش. رجوع به بطش شود.

بطاش.

[بِ] (اِخ) از اعلام است. (منتهی الارب).

بطاط.

[ ] (اِ) مرد عیار را گویند. (لغت فرس اسدی).

بطاطیا.

[بَ] (اِخ) نهری است که آب دجیل در آن میریزد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بطاطیخ.

[بَ] (ع اِ) جِ بطیخ. (یادداشت مؤلف). رجوع به بطیخ شود.

بطاق ابروی کسی کاری کردن

[بِ قِ اَ یِ کَ کَ دَ] (مص مرکب)به یاد او کاری کردن. (غیاث). بیاد کسی کاری کردن و این اکثر با شراب زدن و هرچه بر این معنی بود چون ساغر زدن و خوردن و جام کشیدن مستعمل می شود. (آنندراج). بطاق ابروی کسی می خوردن و زدن. بیاد کسی شراب خوردن. (مجموعهء مترادفات ص۷۳) : بطاق ابروش چون درکشم جام و بسر غلطم بدوش خود امام شهر در محرابم اندازد. ظهوری (از آنندراج). در مسجدیم و طاعت میخانه شغل ماست جامی بطاق ابروی محراب میکشیم. طالب آملی (از آنندراج). زاهد امشب تا سحر با ما شراب ناب زد ساغری هر دم بطاق ابرو محراب زد. محمدقلی سلیم (از آنندراج). آنم که می بنغمهء زنجیر میخورم ساغر بطاق ابرو شمشیر میخورم. محمدقلی سلیم (از آنندراج). خوش آنکه مست نشینم برابر رویت کشم چو چشم تو ساغر بطاق ابرویت. اشرف (از آنندراج). باشد بطاق ابرو درگاه عالیش هرکس به هر کجا که کند کسب اعتبار. اشرف (از آنندراج). میتوان ای شیخ گاهی بر در میخانه هم قطرهء اشکی بطاق ابروی محراب ریخت. خان خالص (از آنندراج). و رجوع به طاق ابرو گشادن شود.

بطاق بلند گذاشتن.

[بِ قِ بُ لَ گُ تَ] (مص مرکب) فراموش کردن. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص۲۶۶) : گذاشت کار شکست بنای عهد ترا قضا بطاق بلندی ز شیشهء دل ما. تنها (از آنندراج).

بطاقت رسیدن.

[بِ قَ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) کنایه از بجان رسیدن : و متغلبان دست درازی از حد ببردند و بطاقت رسیدیم. (ابن بلخی).

بطاق چرخ رساندن.

[بِ قِ چَ رَ / رِ دَ](مص مرکب) مبالغه در رفعت و بلندی است. (آنندراج) : بطبع قافیه سنجان که در معارج نظم بطاق چرخ رسانیده اند اهلی را. علی خراسانی (از آنندراج).

بطاق خانه بودن چشم.

[بِ قِ نَ / نِ دَ نِ چَ / چِ] (مص مرکب) عبارت از آن حالت که آدمی مشرف بر مرگ شود و چشم بر طاق دیوار خانه دوزد یا روی بسوی آسمان چشم باز کند. (آنندراج) : بطاق خانه از آن چشم باشدم دم نزع که طاق خانهء من چشم بر سرای تو بست. رکنای مسیح (از آنندراج). و رجوع به چشم بطاق افتادن (ذیل طاق) شود.

بطاقهٔ.

[بِ قَ] (ع اِ) سیاهی چشم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). حدقه. (یادداشت مؤلف ||). پارهء کاغذ که بر آن رقم قیمت نوشته میان طاقه گذارند. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). ورقه و رقعهء خرد که بر جامه آویزند و قیمت بر آن نویسند(۱). (یادداشت مؤلف ||). هر رقعهء خرد، و منه الحدیث: یؤتی برجل یوم القیمهٔ و یخرج له بطاقهٔ فیها شهادهٔ ان لااله الاالله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هر رقعهء خرد. (آنندراج). لغت رومیه است بمعنی رقعه. (المزهر سیوطی). - حمام البطاقهٔ؛ کبوتری

که رقعه برد و کبوتر نامه بر گویند. (ناظم الاطباء). (۱) - etiquette.

بطاقه.

[بُ قَ] (ع اِ) ابوطاقه. بوطاقه. نوعی ریال که در کشورهای عربی در گردش است. و رجوع به النقود ص۷، ۱۶۵ و ۱۶۷ شود.

بطال.

[بَیْطْ طا] (ع ص) رجل بطال؛ مرد ناچیز و معطل و بیکار. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). ناچیز. (آنندراج). بیکار. (غیاث). نابکار. (مهذب الاسماء). مرد بیکار. (مؤید الفضلاء). باطل کار. بیکاره. کاهل : پس ز حق امر آید از اقلیم نور که بگوئیدش که ای بطال عور.(مثنوی). مرا بصحبت ایشان امید بسیار است که مایه داران رحمت کنند بر بطال(۱).سعدی. گویند سعدیا به چه بطال مانده ای؟ سختی مبر که وجه کفافت معین است. سعدی (صاحبیه ||). دلاور. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). شخص بسیار دلیر. (فرهنگ نظام). بغایت دلیر. (غیاث) (آنندراج). زورمند. پهلوان :سلطان ملکشاه... که پادشاه بود همت او بر کشتی گرفتن و مشت زدن و تربیت بطالان... مقصور. (المضاف الی بدایع الازمان ص۲۹). به آورد ایشان رو آورده با ابطال بطال خویش... (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۵۱۴ ||). دروغ گو. (غیاث) (آنندراج) : حدیث عشق از آن بطال منیوش که در سختی کند یاری فراموش.(گلستان). (۱) - ن ل: ابطال.

بطال.

[بَیْطْ طا] (اِخ) ابو محمد. یکی از سرداران شجاع شام بروزگار امویان بود. چندین نبرد با رومیان کرد و بر ایشان غلبه یافت. عامه دربارهء وی افسانه هایی نقل کنند. که در الف لیلهٔ (قصهء ذات الهمه) آمده است. «کارنا» خاورشناس دربارهء شخصیت وی تألیفی دارد. و رجوع به تاریخ الخلفا ص۱۶۴ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ شود.

بطال.

[بَطْ طا] (اِخ) عبدالله بن عبدالواحدبن محمد بن عبدالرحمن بن معاویهٔ بن حدیج. یکی از والیان اسکندریه بود و در فتنه اندلسیان و صوفیان در آنشهر بسال ۱۹۹ ه . ق. کشته شده. (از اعلام زرکلی ذیل عبدالله).

بطال.

[بَطْ طا] (اِخ) محمد بن احمدبن محمد رکسی تیمی نحوی ملقب به بطال. او راست: المستعذب فی شرح عذب المهذب. اربعین فی لفظ الاربعین. اربعین فی اذکار المساء و الصباح. وی بسال ششصد و سی و اندی درگذشت. (از روضات الجنات ص۷۲۴).

بطالت.

[بَ/ بِ لَ] (ع اِمص) بیکاری و کاهلی و معطلی. (ناظم الاطباء). بیکار و معطل بودن. (غیاث). بیکاری و هزل. (فرهنگ نظام) : جز یاد دوست هرچه کنی عمر ضایع است جز سرّ عشق هرچه بگویی بطالت است. سعدی (غزلیات). بهرزه بی می و معشوق عمر میگذرد بطالتم بس، از امروز کار خواهم کرد.حافظ. خان مزبور از راه بِطالَت اظهار بَطالَت نموده... (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش.

انجمن آثار ملی ص ۴۰۰). و رجوع به مرآت الخیال ص ۳۳۲ شود.

بطالت.

[بَ لَ] (ع اِ مص) شجاعت و دلیری. (ناظم الاطباء). دلیری. (غیاث) (فرهنگ نظام). مردانگی : خان مزبور از راه بِطالت اظهار بَطالَت نمود. (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص ۴۰۰).

بطالسه.

[بَ لِ سَ] (اِخ) جِ بطلمیوس. بطلمیوسها. بَطالِمَه (قفطی). یا لاکیدها، این سلسله پس از اسکندر توسط بطلمیوس اول(۱)در مصر تأسیس شد و از ۳۰۹ تا ۳۰ق. م. سلطنت کردند. رجوع به بطلمیوس و بطالمه شود. بطالسه یا لاگیدها پس از مرگ اسکندر که منازعه بر سر جانشینی او مابین سردارانش درگرفت پدید آمدند. سرداران وی ایالت او را مابین خود تقسیم کردند و هر سرداری که دارای ایالتی شد خود را صاحب آن دانست و دولت اسکندر بمرور رو بنیستی رفت و جانشینان او رسماً از ۳۰۶ق. م. به بعد خود را پادشاه میخواندند و پس از محو آن تیگون در ۳۰۱ق. م. و تقسیم مستملکات او مابین سرداران دیگر اسمی از دولت اسکندر نیست و بر خرابه های او چهار دولت جدید بوجود می آید که یکی از آنها به بطالسه یا بطلمیوسها در مصر و لیبیا حکومت کردند. این سلسله نام خود را از بنیان گذار این سلسله بطلمیوس یا بطلمیوس لاغوس یا لاگوس(۲) که اص مقدونی بوده گرفته و از ۳۰۶ق. م. بمدت ۲۷۶ سال چهارده تن از این خاندان بر مصر حکومت کردند و سلسلهء آنها به بطالسه مشهور شد بترتیب زیر: بطلمیوس اول، سوتِر یا لاغوس یا لاگوس، ۳۰۶-۲۸۳ ق.م. بطلمیوس دوم، فیلاذلفوس «قفطی» یا فیلادلف(۳) ۲۸۵-۲۴۶ ق.م. بطلمیوس سوم، اُورْگِت «نیکوکار» پسر فیلادلف، ۲۴۷-۲۲۱ ق.م. بطلمیوس چهارم، فیلوپاتُر ۲۲۱-۲۰۴ ق.م. بطلمیوس پنجم، اِپی فان پسر بطلمیوس چهارم، ۲۰۳-۱۸۱ ق.م. بطلمیوس ششم، فیلومتر، ۱۸۱-۱۴۶ ق.م. بطلمیوس هفتم، اِوْپاتُر «اورگت دوم» ۱۴۶-۱۱۷ ق.م. بطلمیوس هشتم، سوتر دوم لاتیرا(۴) ۱۱۷-۸۱ ق.م. بطلمیوس نهم، اسکندر سوم. بطلمیوس دهم، اسکندر دوم، سوتر دوم ۸۹ ق.م. بطلمیوس یازدهم، اسکندر اول ۱۰۷-۸۸ ق.م. بطلمیوس دوازدهم برنیس سوم، ۸۰ ق.م. بطلمیوس سیزدهم، اُلِت(۵) ۸۰-۵۱ ق.م. طرز حکومت بطالسه یا لاکیدها در مصر: در این باره دو عقیدهء مختلف وجود دارد یکی آنکه تا بتوانند ثروت این کشور را بیرون بکشند و با این اندوخته بحریه و قشون نیرومند ترتیب دهند و در سیاست بین المللی دریای مغرب (مدیترانه) اهمیت یابند و مصر از نظر آنها جزء منبع عایدات آنها نبود و هدف بطلمیوسهای مصر در خارج از مصر وسیلهء جهانگیری در خارج مصر بود. نظر دیگر این است که از مصر دولتی قوی و با ثروت تشکیل دهند تا بتوانند در مقابل حملات خارجی مقاومت کنند و لذا نیرومندی و ثروت مصر مقصود بوده است. و حکومت بطالسه در مصر طوری تشکیلات خود را ترتیب داده بود که هرچه بیشتر بتواند ثروت این کشور را بدست آورد و علت عمدهء شورش مصریها علیه ایرانیان تحریکات و دست پنهانی یونانیها بود. حکومت بطالسه در مصر استبداد صرف بود بطلمیوس یا فرعون مقدونی بر جان و مال و روح مصریها حکومت میکرد و معتقد است مصریها هم که فراعنهء خود را خدا میدانستند کار بطالسه را برای خدایی بر مصریها آسان ساخته بودند. ترتیب ادارات بطالسه ترکیبی بود از وضع ادارات مصر قدیم و با شرایط تسلط بطالسهء مقدونی بر مصر تا بتواند هدف آنها را که بیرون کشیدن ثروت مملکت باشد تأمین نماید وگرنه بطالسه چیز تازه ای در زندگی مصریها داخل نکردند و وضع آنها را بهمان حال سابق باقی گذاشتند. شهر اسکندریه در زمان بطالسه مرکز علوم و فنون شد و بطلمیوس اول در شهر مزبور یک کتابخانه و یک موزه تأسیس کرد که بعدها اهل تحقیق بدانجا روی آوردند و از آن استفاده کردند. (نقل بمعنی و اختصار از ایران باستان). و رجوع به حبیب السیر ج ۱ ص ۲۱۵ و قاموس الاعلام ترکی ج ۱ و ایران در زمان ساسانیان ص ۲۹۴ و حکمت اشراق ص ۳۰۶ و تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی، و قفطی شود. .

(یونانی) (۱) - - (۴) - Philadelphos. (۳) - Ptolemaios Soter. Lagos. (۲) - Ptolemees. Ptolemaios Soter II Lathyra. بمعنی دوستدار خواهر، زیرا (۵) - Aulete. خواهرش را تزویج کرد.

بطالمه.

[بَ لِ مَ] (اِخ) بطالسه. صورت دیگر از جمع بطلمیوس. قاضی صاعد اندلسی در طبقات تنها این صورت را استعمال می کند. (یادداشت مؤلف). و رجوع به القفطی ص۲۶ و نخبهٔ الدهر ص۲۶۷ س۲ شود.

بطالون.

[بَطْ طا] (ع اِ) جِ بطال در حالت رفع. رجوع به بطال و قفطی ص۱۸۳ شود.

بطالهٔ.

[بِ لَ](۱) (حامص) بطوله. شجاع و دلیر گردیدن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). دلیری. (آنندراج). سخت دلیر و کارزاری شدن. (تاج المصادر بیهقی). دلیری. بُطولَهٔ (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به همین مصدر شود. (۱) - [بَ و بِ]. (ناظم الاطباء).

بطالهٔ.

[بَ لَ](۱) (ع مص) بطولهٔ. بازماندن از عمل و کار. (ناظم الاطباء). بیکار شدن، بطل الاجیر؛ معطل و بیکار شد مزدور. (منتهی الارب). بیکار شدن. (تاج المصادر بیهقی). بیکاری. (منتهی الارب) (از آنندراج) (نصاب ||). هزل گفتن. بطل فی حدیثه بطالهٔ. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). و رجوع به بطالت شود. (۱) - [بَ و بِ و بُ]. (ناظم الاطباء).

بطالی.

[بَطْ طا] (ع ص نسبی) منسوبست به بطال. رجوع به بطال شود.

بطالی.

[بَطْ طا] (ع ص نسبی) منسوب به بطال که نام جد ابوعبدالله محمد... بطال بهانی بطالی بود. (سمعانی). و رجوع به اللباب شود.

بطالین.

[بَطْ طا] (ع اِ) جِ بطال در حالت نصب و جر. رجوع به بطال و قفطی ص۱۸۳ شود.

بطان.

[بُ / بَ] (ع اِ) اسم فعل بمعنی ماضی، یقال: بطان ذا خروجاً؛ یعنی درنگ کرد در برآمدن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بطان.

[بِ] (ع اِ) بز ماده. (ناظم الاطباء). بز ماده است بـد(۱). (منتهی الارب ||). اسپی است که آنرا ابوالبطین هم گفتنـدی و آن هر دو مر محمـد بن ولیـدبن عبـدالملک را بود. (منتهی الارب ||). تنگ سـتور. منه المثـل: التقت حلقتا البطان، وقتی گوینـد که کار سـخت دشوار گردد. ج، اَبْطِنَه. و بُطُن. (منتهی الارب) (نـاظم الاطبـاء). تنـگ پالاـن سـتور. (آننـدراج). - عریض البطـان؛ فراغ بـال. (منتهی الارب). فارغ بال. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). توانگر. (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). (۱) - عنز سوء. (تاج العروس).

بطان.

[بِ] (ع اِ) جِ بَطِن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بطن شود.

بطان.

[بِ] (اِخ) موضعی میان شقوق و ثعلبیه(۱). (منتهی الارب) (تاج العروس) (نزهة القلوب ص۱۶۷). و رجوع به معجم البلدان شود. (۱) - در منتهی الارب تغلبیه و در ناظم الاطباء تغبیه است و صورت متن که صحیح است از تاج العروس و معجم البلدان می باشد.

بطان.

[بِ] (اِخ) موضعی است ببلاد هذیل. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بطان.

[بِ] (اِخ) شهری به یمن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از معجم البلدان).

بطانات.

[بِ] (ع اِ) جِ بِطانَه. (جهانگیری). رجوع به بطانه شود.

بطانة.

[بَ نَ](۱) (ع مص) کلاـن شـکم گردیـدن.بطن بطانـة. (نـاظم الاطبـاء) (از اقرب الموارد). پر شـدن شـکم کسـی از طعـام. (از ناظم الاطباء). (۱) - در منتهی الارب مصدر این معنی بطن آمده است.

بطانه.

[بِ نَ] (ع اِ)(۱) بطانـة. آستر جامه. (آننـدراج) (ناظم الاطباء) (مهـذب الاسـماء) (جهانگیری). آستر جامه و جز آن. (منتهی الارب). آستر قبـا و غیره. (غیاث). آستر چیزی. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷). آستر. (فرهنگ نظام). آستر. زیره. مقابل ظِهارَه ابره. رویه. (یادداشت مؤلف). ج، بطانات. (جهانگیری) : و اگر [اماس] اندر غشا باشد که زندرون سینه بدان پوشـیده است و سینه را همچون بطـانه است یعنی آستری، آنرا برسام گوینـد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). زانسان که روز مجلس در خلعتی که بخشـد ز اطلس(۲) بطانه سـازد پروانهء نوالش.خاقـانی. بطانهء نیلگون از اجزاء غبار بر ظهارهء کحلی فلک دوختنـد. (ترجمهء تاریـخ یمینی). گردد آنگه فکر نقش نامهـا این بطـانه روی کـار جامهـا.(مثنوی). ارغوانی روی او بطـانه اش گلگون بود گر بیابنـدش بجامه خانهء قاری دویـد. نظام

قاری (ص۱۱۷ ||). مرکز شهر. (ناظم الاطباء). میانهء روستا. (منتهی الارب) (آنندراج ||). اندورن شکم و سینه. (غیاث ||). مجازاً یعنی ارادهء باطن. (غیاث ||). راز نهانی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج ||). رفیق صادق. (ناظم الاطباء). رفاقت با صدق. (ناظم الاطباء). دوست درونی و خاصه. (منتهی الارب) (آنندراج). دوست خالص. (جهانگیری) (مهذب الاسماء) (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷). دوست. (غیاث). دوست پنهانی. (غیاث) : لاتتخذوا بطانهٔ من دونکم. (قرآن ۳/۱۱۸). ج، بطانات. (جهانگیری). بطانات و بِطائن. (مهذب الاسماء). رازدار. (زمخشری). از خواص کسی شدن. (تاج المصادر بیهقی). خاصان. نزدیکان. محارم. خواص. خاصهء کسی : مردی معتمد را از بطانهء خویش نامزد کرده بود. (تاریخ بیهقی). و طایفه ای از مشاهیر ایشان که هریک فضلی وافر و ذکری سایر داشتند بمنزلت ساکنان خانه و بطانهء مجلس بودند. (کلیله چ مینوی ص۱۶). من از جملهء خواص خانه و بطانهء آشیانهء ایشان بودم. (سندبادنامه ص۱۹۳). و خدمتگاری را که بطانهء خانه و خاصهء آشیانه و معتمد اسرار تواند بود زجر و تعریکی فرمای. (ص ۱۰۰ سندبادنامه). چون نوبت وزارت بوی رسید که شیخ ابوالحسن عتبی است او را بطانهء خویش ساخت. (ترجمهء تاریخ یمینی). چیپال را با اولاد و احفاد و اقارب و جمعی از بطانهء او که اعتباری داشتند بگرفتند و در کمند قهر و اسر پیش سلطان کشیدند. (ترجمهء تاریخ یمینی ۲۰۱). بوقت نهضت از بخارا مزنی را از وزارت معزول کرده بود و جای او بکدخدای خویش عبدالرحمن پارس داد چه مزنی را از بطانهء فایق دانسته بود. (ترجمهء تاریخ یمینی). که بخلاف آمد او را با اهل و بطانه و خویش و بیگانه ناچیز کردند. (جهانگشای جوینی).او را از خواص و بطانه جاسوس مردانه در پی دشمن روان بودی. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۹۵). (۱) - در اشعار فارسی ضبط کلمه بطانه [بَ ط ط نَ] هم آمده است. (۲) - ن ل: اطلس. دیوان چ سجادی ص۲۲۸.

بطانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) آنچه از سریش و خاک اره سرشته جام شیشه را بدان به در چسبانند. و اصطلاحاً بطانه کردن، مالیدن گویند. (یادداشت مؤلف)(۱). (۱) - در تداول عوام بطونه گویند.

بطانهٔ.

[بِ نَ] (اِخ) موضعی است خارج مدینه. (منتهی الارب) (آنندراج ||). چاهی است پهلوی قرانین. (از معجم البلدان).

بطانه.

[بَ نَ / نِ] (اِخ) دهی از دهستان بردخون بخش خورموج شهرستان بوشهر. سکنهء آن ۱۶۰ تن. آب آن از چاه. محصول آنجا غلات و خرما. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بطاهر کلا.

[بَ هِ کَ] (اِخ) دهی از دهستان کمررود بخش نور شهرستان آمل. سکنه آن ۶۶۰ تن. آب از چشمه سار. محصول آنجا غلات، لبنیات، سیب زمینی، باقلا. شغل اهالی آن زراعت و گله داری. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳). و رجوع به جغرافیای مازندران و استرآباد ص ۱۱۰ شود.

بطایح.

[بَ یِ] (ع اِ) بطائح. جِ بطیحهٔ. (ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بطائح و بطیحهٔ شود. زمینها که در آن آب جمع شده باشد و بفارسی مرداب گویند. رجوع به خاندان نوبختی ص۲۶ و بطائح و بطیحهٔ، و آنندراج شود.

بطایح.

[بَ یِ] (اِخ) رجوع به بطائح شود.

بطایحی.

[بَ یِ] (ص نسبی) رجوع به بطائحی شود.

بطایحی.

[بَ یِ] (اِخ) شیخ محمد... رجوع به بطائحی شود.

بطایحی.

[بَ یِ] (اِخ) علی بن عساکر. رجوع به ابن عساکر و ریحانهٔ الادب ج۱ و اللباب فی تهذیب الانساب شود.

بطایق.

[بَ یِ] (ع اِ) بطائق. رجوع به بطائق شود.

بطاین.

[بَ یِ] (ص نسبی) این کلمه در انساب سمعانی آمده و بطائنی یا بطاینی بدان نسبت داده شده است اما در متونی که در دسترس ما هست کلمهء بطائن یا بطاین بدست نیامد. و ظاهراً بطائنی منسوب به بطان است و رجوع به بطان شود.

بطاینی.

[بَ یِ] (ص نسبی) منسوب به بطاین. (اللباب فی تهذیب الانساب). رجوع به بطاین شود.

بطاینی.

[بَ یِ] (اِخ) ابوالحسن علی بن ابی حمزه سالم بطاینی. از اصحاب حضرت صادق و حضرت کاظم علیهماالسلام و واقفی مذهب و ملعون و کذاب بوده و از اکابر فرقهء واقفه است و نسبت به حضرت رضا علیه السلام بیشتر از دیگران عداوت داشت و کتاب الصلوهٔ و الزکوهٔ و التفسیر از تألیفات اوست. (از ریحانهٔ الادب ج۱). و رجوع به خاندان نوبختی ص۷۲ شود.

بطاینی.

[بَ یِ] (اِخ) ابوعیسی عبدالله بن احمدبن عیسی بطاینی بغدادی. از حسن بن عرفه حدیث کرد و در جمادی الاولی سال ۳۲۵ ه . ق.

درگذشت. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بط ء.

[بُطْءْ] (ع مص) بطاء. درنگ کردن و آهستگی نمودن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). ضد اسراع. (از اقرب الموارد).

بط ء.

[بُطْءْ] (ع اِ) بُطوع. درنگی و آهستگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). و قولهم لم افعله بطاً یا هذا و بُطآی؛ یعنی نکرده ام آن را گاهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - بط ء حرکت؛ حرکت کند. جنبش سنگین. - بط ء عمل؛ سنگینی، آرامی، کندی در کار. این کلمه را که بر وزن شغل است معمو بشکل بطوء مینویسند ولی برطبق قواعد رسم خط بی واو باید نوشته شود همزهء آخر که بعد از حرف ساکن باشد بی کرسی نوشته میشود مانند مل ء و شی ء و امثال آنها شاید اشتباه از اینجا رخ داده باشد که در بعضی نوشته ها شکل «بطوء» را دیده و گمان کرده اند کلمه بط ء است که به آن صورت نوشته شده است غافل از این که «بطوء» خود کلمه دیگری است بر وزن جلوس که از حیث معنی با بط ء فرقی ندارد. (نشریهء دانشکدهء ادبیات تبریز سال اول شمارهء ۲).

بطباط.

[بَ] (معرب، اِ)(۱) به لغت سریانی رستنیی باشد که آنرا سرخ مرو گویند. (برهان) (آنندراج). عصی الراعی. (ترجمهء فرانسوی مفردات ابن بیطار) (فهرست مخزن الادویه) (از اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه) (ذخیرهء خوارزمشاهی ذیل قرابادین). مأخوذ از سریانی گیاهی که عصی الراعی گویند. (ناظم الاطباء). برسیان دارو. سبطباط. شبطباط. حمیرا. خشخاش. نباتی را گویند که عرب او را عصی الراعی گوید و بعضی گفته اند خشخاش را به این دو نام که یاد کردیم تعریف کنند و عصی الراعی را بزبان زابلی صدپیوندک گویند و یونس گوید: نبات او را شاخهای باریک باشد. (ترجمهء صیدنهء ابوریحان بیرونی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). هفت بند. (فرهنگ فارسی معین). .(مفردات ابن البیطار) (۱) - Polygonum.

بطبطهٔ.

[بَ بَ طَ] (ع مص) آواز کردن مرغابی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از آنندراج) : و بطبطهء بط و قطقطهء قطا نوای... در جهان بوقلمون متظاهر ساخت. (درهء نادره چ انجمن آثار ملی سال ۱۳۴۱ ه . ش. ص۱۱ ||). غوطه زدن مرغابی در آب. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج ||). در آب غوطه خوردن. کام در آب فرو رفتن بنحوی که آب از سر بگذرد. (در مورد شخص شناگر گفته شود و بخصوص دربارهء غوطه زدن بط در آب بکار رود). (دزی ج۱ ص۹۳). و رجوع به بطبطهٔ شود ||. ضعیف شدن رای. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد)(۱). (۱) - در ناظم الاطباء ضعیف شدن مطلق آمده که ظاهراً درست نیست.

بطبع.

[بِ طَ] (ق مرکب) موافق طبع. بمیل. طبعاً.

بطپانچه روی خود را سرخ کردن

[بِ طَ چَ / چِ یِ خوَدْ / خُدْ سُ تَ] (مص مرکب) یعنی در عین حزن و انـدوه مسـرور و شادمان بودن تا موجب شـماتت اعدا نشود. (از آنندراج).

بطچی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان فرورق بخش حومهء شهرستان خوی. سکنهء آن ۱۸۰ تن. آب از رود الند. محصول آنجا غلات، زردآلو. شغل اهالی آن زراعت، گله داری و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بطح.

[بَ] (ع مص) بر روی افکندن کسـی را. (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب) (مؤید الفضلاء). به روی افکندن و خوار کردن. (زوزنی). در روی افکنـدن. (تاج المصادر بیهقی). به روی افکنـدن. و رجوع به دزی ج۱ ص۹۳ شود ||. در اصـطلاح قراء، اماله را گویند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به اماله شود.

بطح.

[بُ] (ع مص) چسبیـدن بچیزی غیر برآمـده از آن. و منه: کان کمام الصـحابهٔ بطحاً؛ ای لازقـهٔ بالرأس غیر ذاهبهٔ فی الهواء، و الکمام القلانس. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). چسبیدن بچیزی غیر برآمده از آن. (آنندراج).

بطح.

[بَ طِ] (ع اِ) بطحیهٔ. بطحاء. ابطح. جوی در سنگلاخ. ج، بطاح. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج).

بطحا.

[بَ] (اِخ) رجوع به بطحاء شود.

بطحاء.

[بَ] (ع اِ) ج، بطائح. جاهای نشیب و فراخ که گذرگاه آب سیل باشد و در آن سنگریزه ها بسیار باشند. (غیاث). آب رفتنگاه فراخ که درو سـنگریزه ها باشـند. (مؤیـد الفضـلاء). رود فراخ که در آن سـنگ ریزه بود. ج، بطائـح. (مهذب الاسـماء). بطحاوات. (اقرب الموارد). زمین فراخ که از گـذرگاه آب سـیل باشد و در آن سـنگریزها بسـیار باشد. (آنندراج) (فرهنگ نظام). جوی در سـنگلاخ. (نـاظم الاطبـاء) (منتهی الارب ||). ته دره را بطحـاء می نامنـد که خانه کعبه در آنجاست. (تاریـخ اسـلام چ ۲ ص۵۴). و رجـوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ و لغـات تاریخیه و جغرافیه ج۲ و بَطِح و بطیحهٔ شود ||. سـرزمین فراخ هموار. (مؤید الفضـلاء ||). میدان مشق ||. میدان اسب دوانی. (ناظم الاطباء).

بطحاء.

[بَ] (اِخ) بطحا. وادی مکهء معظمه و گاهی از بطحاء مکهء معظمه مراد باشد. (غیاث) (آنندراج). وادیی بمکه. (دمشقی). نام مقامی

است در مکهء مبارکه. (مؤید الفضلاء). وادی مکهء معظمه و خود مکه. (فرهنگ نظام). و رجوع به معجم البلدان شود : از طاعت برشد بقاب قوسین پیغمبر ما از زمین بطحا.ناصرخسرو. خود ملک خواهد تا چنبر این کوس شود تا صداش از جبل الرحمهء بطحا شنوند. خاقانی. دجله خوناب است زین پس گر نهد سر در نشیب خاک نخلستان بطحا را کند از خون عجین. سعدی. عملش بر حرم بطحا زن تیغ قهرش بسر اعدا زن. جامی (از شعوری). دگر آن مقتدای اهل تقوا سمی آفتاب اوج بطحا. ؟ (از حبیب السیر چ خیام ج۲ ص۳).

بطحاء.

[بَ] (اِخ) شهری است در مغرب نزدیک تلمسان از آن تا تلمسان سه یا چهار روز راه است. (از معجم البلدان). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بطحاء.

[بَ] (اِخ) نام قدیم مدینهء منوره است. (قاموس الاعلام ترکی ج۲). رجوع به مدینه، و معجم البلدان شود.

بطحاء.

[بَ] (اِخ) ناحیه ای از ولایت بصره. (قاموس الاعلام ترکی ج۲).

بطحاء.

[بَ] (اِخ) موضعی است نزدیک ذی قار. (از معجم البلدان).

بطحان.

[بَ / بِ / بُ طِ] (اِخ) موضعی است بقرب مدینه و ابن اَثَر بفتح نیز آورده است. (از آنندراج). موضعی است بمدینه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به عقدالفرید ج۱ ص۱۴۱ شود. نام یکی از سه وادی موجود در مدینه منوره است دو دیگر عبارت است از وادی عقیق و وادی قناة. (قاموس الاعلام ترکی ج۲) (معجم البلدان ||). نام رودی بمدینه. (دمشقی).

بطحان.

[بَ طَ] (اِخ) موضعی است در دیار تمیم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بطحة.

[بُ حَ] (ع اِ) خو و خصلت، یقال: هذه بطحة صدق. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بطحة.

[بَ حَ] (ع اِ) اندازهء قامت، یقال هو بطحة رجل؛ آن قامت یک مرد است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بطحة.

[بَ حَ] (اِخ) آبی است در وادیی که آنرا خنوقه گویند. (از معجم البلدان).

بطحیش.

[ ] (اِخ) احمدبن بکر عکی حنفی معروف به بطحیش. عالم و مفتی شهر عکا بود و الفیهء جیبیه و حاشیهء تنویر الابصار در فقه و حاشیهء نزهة النظار در حساب و شرح ملتقی الابحر در فقه و شرح منظومهء ابن الشحنه در علم فرائض و مختصر سرهء حلبیه از تألیفات اوست و بسال ۱۱۴۷ ه . ق. درگذشت. (از ریحانة الادب ج ۱).

بطخ.

[بَ] (ع مص) لیسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بطخة.

[بَ طِ خَ] (ع ص) فربه: ابل بطخة؛ شتران فربه. و کذلک رجال بطخة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بطده.

[ ] (ع اِ) نام گیاهی است که در پیرامون شهر اشبیلیه (سویل)(۱) اسپانیا روید. (دزی ج ۱ ص۹۴). (۱) - Seville.

بطر.

[بَ] (ع مص) کفانیدن جراحت. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). ریش بشکافتن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). شکافتن. زخم. (مؤید الفضلاء) (غیاث) (آنندراج). و رجوع به دزی ج ۱ ص۹۴ شود.

بطر.

[بَ طَ] (ع مص) سخت شادی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در شادی و تنعم از حد درگذشتن. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۶). سخت شاد شدن. (آنندراج (||). اِمص) توانگری و فراخی عیش. (غیاث). شادی سخت. نشاط. خرمی. خوشی : تا خبر یابم جامی دو سه اندر فکنم رخ کنم سرخ و فرود آیم با ناز و بطر. فرخی. او ز بهر ما، در کوشش و رنج ما گرفته همه زو ناز و بطر.فرخی. اسب را با ستام و زر کردی مر مرا با نشاط و عیش و بطر.فرخی. شادمان گشت و اهتزاز نمود روی او سرخ شد ز لهو و بطر.مسعودسعد. ناله چرا کند چو به دل درش درد نیست ور ناله میکند بچه آرد همی بطر. مسعودسعد. همچو هامون قیامت گرد میدان جوق جوق زمره ای اندر عنا و مجمعی اندر بطر.سنایی. جان فریبرز از این شرف طرب افزود ذات منوچهر از این خبر بطر آورد.خاقانی. بسر ناخن غم روی طرب بخراشید بسر انگشت عنا جام بطر بازدهید.خاقانی. عزلتی دارم و امن اینت نعیم زین دو نعمت بطری خواهم داشت.خاقانی ||. گردن کشی کردن از حق و قبول ناکردن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد): الحدیث الکبر بطرالحق. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مکروه داشتن چیزی که سزاوار کراهت نباشد. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). فریدن و تکبر کردن، یقال: بطرت عیشک کما یقال: المت بطنک و رشدت امرک؛ ای الم بطنک و

رشد امرک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). دَنَه گرفتن. (زوزنی) (زمخشری) (تاج المصادر بیهقی) (مهذب الاسماء) : زمانه را و فلک را همی بکس نشمرد کمینه مردی از ایشان ز کبر و عجب و بطر. عنصری. اگر یک لحظه از قبضهء توکل بیرون آید و کبر و بطر را بخویشتن راه دهد... (تاریخ بیهقی چ ادیب). طرفه آنکه افاضل و مردمان هنرمند از سعایت و بطر ایشان در رنج اند. (تاریخ بیهقی چ ادیب). جمشید را بطر نعمت گرفت و شیطان در وی راه یافت. (فارسنامهء ابن بلخی ص۳۳). ماه تو با جلالت و عز تو با ثبات عمر تو با سعادت و عیش تو بی بطر. مسعودسعد. علم و خردش بیشتر است از همه لیکن در دیدش بیشرمی و در سر بطری نیست. سنایی. چونکه یکچندی آنجا ببود [شتربه] و قوت گرفت و فربه گشت بطر آسایش و مستی نعمت بدو راه یافت. (کلیله چ مینوی ص۶۱). و توانگر خلایق اوست که بطر نعمت بدو راه نیابد. (کلیله چ مینوی ص۹۵). و حکما گویند که هرکه با پادشاهی که از بطر نصرت ایمن باشد و از دهشت هزیمت فارغ، مخاصمت اختیار کند مرگ را بحیلت بخویشتن راه داده باشد. (کلیله چ مینوی ص۲۳۳). دمنه گفت همچنین است، و فرط اکرام ملک این بطر بدو راه داده است. (کلیله چ مینوی ص۹۳). و راحت در ضمیر ایشان هم آن محل نیابد که بطر مستولی گردد و تدبیری فرو ماند. (ایضاً همان کتاب ص۲۶۸). چون در هر دوری و مدتی بندگان را بطر نعمت و نخوت ثروت و خیلای رفاهیت از قیام بالتزام اوامر باری جلت قدرته... (جهانگشای جوینی). چون(۱) خدا خواهد نگفتند از بطر پس خدا بنمودشان عجز بشر.مولوی. بومسیلم را بگو کم کن بطر غرهء اول مشو آخر نگر.مولوی. چند گلگونه بمالید از بطر سفرهء رویش نشد پوشیده تر.مولوی. با فوجی بطل از روی بطر، بطرّ و تثقیف رماح و سن اسنه و ارهاف مرهفات پرداخته... (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۳۳۹). - پربطر؛ بسیار متکبر. پرغرور : چون برگ او بزینت دیبای شوشتر نیست آهنگ این شجر کن گر سرت پربطر نیست. ناصرخسرو ||. سرگشته شدن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (زوزنی). دهشت و حیرت گرفتن کسی را هنگام هجوم نعمت از قیام بحق آن یا طغیان به نعمت یا در نعمت. (از اقرب الموارد). دهشت و حیرانی و غفلت. (غیاث). سرگشتگی و دهشت و حیرت. (فرهنگ نظام) (آنندراج ||). ناسپاسی نعمت کردن. (منتهی الارب). خفیف شمردن نعمت و کفران آن و ناسپاسی بدان. (از اقرب الموارد ||). ناسپاسی و نافرمانی. (غیاث). نافرمانی. (فرهنگ نظام) (ناظم الاطباء). نافرمانی نمودن بواسطهء نعمت. (آنندراج) : و کم اهلکنا من قریهٔ بطرت معیشتها. (قرآن ۲۸/۵۸). (۱) - ن ل: گر.

بطر.

[بَ طِ] (ع ص) بزرگ منش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فیرنده. (منتهی الارب ||). کسی که مکروه دارد چیزی را که سزاوار کراهت نباشد. (ناظم الاطباء).

بطر.

[بَ طِ] (اِخ) نصربن احمدبن بطر. محدث بود. (منتهی الارب).

بطر.

[بِ] (ع اِ) رایگان، یقال: ذهب دمه بطراً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باطل و هدرشده خون. (آنندراج).

بطر آوردن.

[بُ وَ دَ] (مص مرکب)اصطلاحی است در قمار بمعنی بدنقشی و خرابی. (فرهنگ لغات عامیانهء جمال زاده). بد آوردن.

بطرا.

[بَ] (معرب، اِ)(۱) فطرا. به یونانی کوه را گویند و بعربی جبل خوانند. (برهان) (هفت قلزم) (آنندراج). کوه و جبل. (ناظم الاطباء). کوه. (مؤید الفضلاء). و رجوع به بطراسالیون شود ||. سنگ. (ناظم الاطباء). بیونانی اسم سنگلاخ است. (فهرست مخزن الادویه). (۱) - در یونانی Petra (اشتینگاس) (از حاشیهء برهان چ معین).

بطراخو.

[بَ] (یونانی، اِ)(۱) بطراخون. بطراخوس. بلغت یونانی جانوری است آبی که آنرا وزق گویند و بعربی ضفدع خوانند. (برهان) (ناظم الاطباء). مأخوذ از یونانی وزغ و ضفدع است. (ناظم الاطباء). بیونانی ضفدع است. (فهرست مخزن الادویه). قورباغه. غوک. (۱) - در یونانی Batraxos (اشتینگاس) (از حاشیهء برهان چ معین).

بطراخوس.

[بَ] (معرب، اِ) رجوع به بطراخو شود.

بطراخون.

[بَ] (معرب، اِ) رجوع به بطراخو شود.

بطراخیون.

[بَ] (معرب، اِ)(۱) به لغت یونانی نوعی از کرفس صحرایی باشد و آن گرم و خشک است در چهارم. (برهان) (آنندراج). کبیکج. (تذکرهء داود ضریر انطاکی ||). بطارخ. (فهرست مخزن الادویه) (تذکرهء داود ضریر انطاکی). و رجوع به بطارخ و ترجمهء فرانسوی مفردات ابن بیطار شود. (۱) - در یونانی Batraxion (اشتینگاس) در یونانی بمعنی قورباغه. (مفردات ابن بیطار ص۲۴۳) (از حاشیهء برهان چ معین).

بطراسالیون.

[بَ] (معرب، اِ مرکب)(۱)فطراسالیون. لغتی است یونانی مرکب از بطرا و سالیون به معنی کرفس کوهی چه بطرا(۲) کوه را گویند و سالیون کرفس را. (از برهان) (آنندراج). کرفس کوهی. (ناظم الاطباء). از بطرا، صخره و سالیون کرفس بیونانی. (بحر الجواهر). کرفس صخری. فراسالیون است که کرفس جبلی است. (فهرست مخزن الادویه). بطرا بیونانی کوه و سالیون کرفس. (از اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). کرفس جبلی. (تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۸۲). و رجوع به ترجمهء فرانسوی مفردات ابن ابیطار و دزی ج۱ ص۹۴: بطرسالیون شود. (۱) - در یونانی Petroselinon اشتینگاس. لاتینی Petroselinum (مفردات ابن بیطار ص۲۴۳) (از حاشیهء برهان چ معین). (۲) - در یونانی Petra

بطراکهٔ.

[بَ کَ] (ع اِ) ریش سفید معبد. (ناظم الاطباء). و رجوع به بطریکهٔ شود ||. منزل ریش سفید. (ناظم الاطباء). و رجوع به بطریکهٔ

شود.

بطرالاون.

[بَ وَ] (معرب، اِ مرکب)(۱) به یونانی نفط را گویند و آنرا بعربی دهن الحجر خوانند. گرم و خشک است در چهارم. (برهان) (آنندراج). نفت. (ناظم الاطباء). بیونانی بمعنی دهن حجری است و آن نفط است. (فهرست مخزن الادویه). دهن النفط. (تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۸۲). بلغت یونانی دهن الحجر است و آن نفط بود. (اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). و رجوع به ترجمهء فرانسوی مفردات ابن بیطار شود. (۱) - در یونانی Petrelaion (اشتینگاس). Petrole(مفردات ابن بیطار ص۲۴۴) (از حاشیهء برهان چ معین). مرکب از Petraبمعنی سنگ و Oleumبمعنی روغن.

بطرب آمدن.

[بِ طَ رَ مَ دَ] (مص مرکب) بنشاط آمدن. بوجد آمدن. در وجد و حالت آمدن. (یادداشت مؤلف). و رجوع به طرب شود.

بطرب آوردن.

[بِ طَ رَ وَ دَ] (مص مرکب) بنشاط، بوجد آوردن. در وجد و حالت آوردن. (یادداشت مؤلف). تطرب. اطراب. (تاج المصادر بیهقی).

بطرح دادن.

[بِ طَ دَ] (مص مرکب)بطرح فروختن. فروختن جنس بزور برعایا. (غیاث). عبارت از فروختن جنس بزور برعایا یا نوکران خود و این از جهت بسیاری جنس مذکور یا تباه شدن آن بود لهذا اجناسی را که حکام بدکانداران میدهند که بتدریج از آنها زر قیمت بوصول رسانند مال طرح و مال طرحی گویند. (آنندراج) : اسیر آن گل رعنا که لعل میگونش شکر بطرح فروشد ز تلخی دشنام. میرزا طاهر وحید (از آنندراج).

بطرخ.

[بَ رَ] (معرب، اِ)(۱) بَطْرَخَه. ج، بَطارِخ از ایتالیایی بوترقه تخم ماهی نمک سود. (دزی ج۱ ص۹۴). (۱) - Bottarga.

بطرخه.

[بَ رَ خَ] (معرب، اِ) رجوع به بطرخ شود.

بطرز.

[بِ طَ] (حرف اضافهء مرکب، ق مرکب) بطریق و بروش و برسم و مانند. (ناظم الاطباء). رجوع به طرز شود.

بطرس.

[بُ رُ] (اِخ) بطرس التلمیذ. فطرس. پطرس. پیر(۱) (قدیس). یکی از دوازده تن حواری عیسی (ع) (بحدود دهم ق.م.) وی بزمان سلطنت نرون در رم در حدود ۶۷ م. شهید شد. ذکران او ۲۹ ژوئن است. رجوع به پطرس و تاریخ گزیده عیون الانباء ص۷۲ و ترجمهء ابن خلدون ص۶۲ و دزی ج۱ ص۹۴ و نخبهٔ الدهر دمشقی شود. (۱) - Saint Pierre.

بطرس.

[بُ رُ] (اِخ) ابراهیم. او راست: الایضاحات الجلیلهٔ فی تاریخ حوادث المسألهٔ القبطیهٔ، چ مطبعهء انکلیزیهٔ بمصر ۱۸۹۳م. (از معجم المطبوعات ستون ۵۶۸).

بطرس.

[بُ رُ] (اِخ) بستانی. رجوع به بستانی و اعلام زرکلی شود.

بطرس.

[بُ رُ] (اِخ) حنا. خوجهء مدارس دولتی در مصر و نویسندهء روزنامهء الراوی. او راست: نظام التعلیم مطبعهء الهلال ۱۸۹۶م. (از معجم المطبوعات ستون ۵۶۸).

بطرس.

[بُ رُ] (اِخ) عزیز (الخوری). نایب بطریرک کلدان در حلب بود. او راست: تقویم مخصوص کنیسهء کلدانی نسطوری با ترجمهء فرانسوی چ ۱۹۰۹م. چاپخانهء یسوعیین. (از معجم المطبوعات ستون ۵۶۸).

بطرس.

[بُ رُ] (اِخ) کَرامَه (معلم) (۱۷۷۴-۱۸۵۱م.). بطرس بن ابراهیم کرامه از اعیان حمص بود. وی مدتی در عکا و دیر زمانی در لبنان بسر برد. شعر میگفت و بزبان ترکی نیز آشنا بود در لبنان در نزد امیر بشیر شهابی تقرب داشت و امور دبیری وی را برعهده گرفت تا آنگاه که امیر بشیر بسال ۱۷۴۰م. نخست بجزیرهء مالت و سپس به قسطنطنیه تبعید شد و وی نیز با او رفت و در آنجا نیز در نزد وی احترام داشت. بطرس شاعری فصیح و بزرگ قدر بود. او راست: ۱- الدراری السبع، که دربارهء موشحات اندلسی و دیگر موشحات است. چ بیروت ۱۸۶۴ و ۱۸۷۶م. ۲- دیوان شعر (بطرس کرامه) موسوم به سجع الحمامه، دارای هفت هزار بیت شعر است که غالباً در مدح امیر بشیر شهابی و وصف اعمال او و مدح دیگر امرای معاصر است، چ مطبعهء ادبیه بیروت ۱۸۹۸م. (از معجم المطبوعات ستون ۱۵۵۰ ذیل کرامهٔ بطرس). و رجوع به اعلام زرکلی ج۱ ص۱۴۹ شود.

بطرسالینون.

[بِ رُ] (معرب، اِ) معرب از یونانی، کرفس رومی. رجوع به بطراسالیون شود.

بطرق.

[بَ رَ] (معرب، اِ) بَطرَقَهٔ. مقامی در نزد رومیها. (دزی ج ۱ ص۹۴ ||). لایق و سزاوار چنین مقامی و امروزه در نزد مسلمانان شمال افریقا وجود دارد و نشانهء آنها تاجی است بنام «تاج البطرقهٔ». (دزی ج ۱ ص۹۴). و رجوع به بطریق و بطرک شود.

بطرک.

[بِ رَ / بِ طَ / بَ رَ](۱) (معرب، اِ)بطریق و یا سردار مجوس. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب ||). اعظم مراتب دینی پیش رومیان، و آنان چهار تن بودند: یکی مقیم قسطنطنیه و دومی در رومه و سومی در اسکندریه و چهارم در انطاکیه. (مفاتیح). و رجوع به بطریق شود. .(دزی ج ۱ ص۹۴) (۱) - Patriarche.

بطرنه.

[بَ طِ نَ] (اِخ) پطرنه. قریه ای به اسپانیا از اعمال بلنسیه. رجوع به الحلل السندسیه شود.

بطروح.

[بُ] (اِخ) حصنی از اعمال فحض البلوط از بلاد اندلس. (از معجم البلدان).

بطروس.

[بِ] (اِخ) پزشک یونانی که در فترت مابین بقراط و جالینوس زندگی می کرده است. رجوع به عیون الانباء ج ۱ ص۳۶ شود.

بطروش.

[بُ] (اِخ) شهری است از اعمال دانیهء اندلس. (از معجم البلدان). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۱ شود.

بطروش.

[بِ رَ] (اِخ)(۱) شهری است در اندلس و آن مرکز فحض البلوط است، بنقل سلفی. (از معجم البلدان). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج ۲ و الحلل السندسیهٔ ج ۱ ص۷۷ و ۱۴۵ شود. (۱) - Pedroche. Bedroches.

بطروشی.

[بِ رَ] (ص نسبی) منسوب به بطروش که شهری است در اندلس. (از معجم البلدان).

بطروشی.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بطروش از نواحی دانیهء اندلس. (از معجم البلدان).

بطرهٔ.

[بَ رَ] (اِ)(۱) ابوالعباس نباتی گوید: اسم گیاهی است که برگش نخودی است. در اطراف اشبیلیه معروف است و بعضی از مردم

اشبیلیه آنرا شلین نامند و بعضی از گیاهشناسان عوام آنرا عرق السوس البلدی نامند و برای مداوای نواسیر مجرب است. (از مفردات ابن بیطار). (۱) - Legumineuse (ترجمهء فرانسوی مفردات.

بطری.

[بُ] (انگلیسی، اِ) بتری. از لغات انگلیسی است که از طریق خلیج فارس وارد فارسی شده و اصل آن در انگلیسی باتل(۱)است. (از حاشیهء برهان چ معین). مأخوذ از انگلیسی آوندی شیشه ای استوانه ای شکل. (ناظم الاطباء). مأخوذ از انگلیسی ظرف شیشهء دراز. (فرهنگ نظام). این ظرف برای نگهداری نوشابه ها و دیگر مایعات بکار رود. (دزی ج۱ ص۹۴). . (فرانسوی) (۱) - Bottle. Bouteille.

بطریده.

[ ] (اِخ) از دیه های قاسان. (تاریخ قم ص۱۳۸). از طسوج قاسان. (تاریخ قم ص۱۱۴). و اول موضعی که از آن آب باز خوشید. موضع بطریده بود و این بطریده بلندترین مواضع است. پس چون آب بطریده کم شد و زمین او ظاهر گشت بزبان عجم گفتند که پدید آمد. پس از بهر این بطریده نام نهادند. (تاریخ قم ص۷۵).

بطریر.

[بِ] (ع ص) بی شرم زبان دراز منهمک در گمراهی. مؤنث: بطریرهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به بطریرهٔ شود.

بطریر.

[بَ] (اِخ)(۱) قصری نزدیک مرسیه(۲). (دمشقی). (۱) - Murcee - (۲) .Batir.

بطریرک.

[بَ ری رَ] (معرب، اِ) بطرک. از یونانی پاتریارشس(۱). بمعنی رئیس آباء مرکب از پتریا(۲) (اهل و کسان پدر) و ارش(۳)(رأس، اول). (تفسیر الالفاظ الدخیلهٔ فی اللغهٔ العربیهٔ چ مصر ۱۹۳۲ م.) لاتینی پاتریارشا(۴). نامی که در عهد عتیق به نخستین رؤسای خاندان اطلاق میشد. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). در نزد نصارا رئیس رؤسای اساقفه. (اقرب الموارد). نخستین اسقف نزد یونانیها و قبطی ها. (دزی ج۱ ص۹۴ ||). در نزد یهود بمعنی عالم، معرب از یونانی پاتیرارخوس و معنی آن پدر رئیس ||. لقب رؤسای خاندانها قبل از طوفان ||. لقب ابراهیم و اسحاق و یعقوب. ج، بطارکه، بطاریک. (اقرب الموارد). (۱) - Patriarches. Patriarche. (۴) - Patriarcha. (۳) - Arche. (۲) - Patria. .(دزی ج۱ ص۹۴)

بطریرهٔ.

[بِ رَ] (ع ص) زن بی شرم زبان دراز منهمک در گمراهی. (ناظم الاطباء). تأنیث بطریر. و رجوع به بطریر شود.

بطریق.

[بِ] (معرب، اِ) بطریقوس. مجتهد ترسایان باشد. (برهان)(۱) (آنندراج). زاهد ترسایان. (شرفنامهء منیری) (غیاث). رئیس مذهب نصاری. (ناظم الاطباء). رئیس عیسویان یونانی. (فرهنگ نظام). ج، بطارقه. (ناظم الاطباء). مقامی دینی. ج، بطارقه. (مفاتیح). اصلش لاتینی است و بمعنی پدر است و مقصود روحانی عیسویان است. پدر روحانی(۲). (فرهنگ شاهنامهء شفق). و رجوع به بطرک و بطرق و پطریارخ در قاموس کتاب مقدس شود : فرستاد قیصر سقف را بخواند برخویش برتخت زرین نشاند ز بطریق وز جاثلیقان شهر هر آنکس کش از مردمی بود بهر به پیش سکوبا شدند انجمن جهاندیده با قیصر و رای زن.فردوسی. همه جاثلیقان و بطریق روم که بود اندر آن مرز آبادبوم.فردوسی. نوشتند نامه به هر مهتری سکوبا و بطریق هر کشوری.فردوسی. چو تو گشتی خموش منطیقی وربگویی بسان بطریقی.سنایی. بجای صدرهء خارا چو بطریق پلاسی پوشم اندر سنگ خارا.خاقانی. بطریق دید رویش گفتش که در همه روم از جمع قیصران چو تو دین گستری ندارم. خاقانی ||. سرهنگ رومی. ج، بطارقه. (مهذب الاسماء). سرهنگ روم که ده هزار مرد جنگی در زیر حکم او باشد. (ناظم الاطباء). سرهنگ. (مؤید الفضلاء). سرداری از سرداران روم که فرماندهء ده هزار لشکر بود. رئیس پنج هزار لشکر را طرخان و فرماندهء دویست نفر را قومس میگفتند. (فرهنگ نظام). ج، بطارقه. سردار فوج رومیان. (غیاث). سرهنگ روم که ده هزار مرد جنگی در زیر حکم او باشد و فروتر از آن ترخان که پنجهزار کس در حکم او باشند و فروتر از آن قومس(۳) که دوصد کس در فرمان خود دارد. ج، بطارقه. (منتهی الارب) (آنندراج). لغتی است رومی بمعنی قاید. (ثعالبی، از سیوطی در المزهر). بلغت روم قاید. ج، بطارقه. و در عربی آمده است و بر مطلق رئیس اطلاق شود و در النهایهء ابن اثیر آمده است: حاذق در امور جنگ بلغت رومی. و در قاموس آمده قایدی که زیردست او ده هزارتن باشند. (از المعرب جوالیقی ص۷۶). از قواد سپاهی روم که رئیس بر ده هزار تن است و آنان دوازده اند شش همیشه در پای تخت و شش دیگر در شهرهای دیگر. (مفاتیح). ج، بطارقه : همی ریخت بطریق رومی سرشک همه رخ پر از آب و دل پر ز رشک. فردوسی. و باید که او را [قیصر را] دوازده بطریق بود یعنی سپهسالار، در حکم هر یکی ده هزار مرد و پیوسته از ایشان شش تن پیش قیصر باشند و شش در مملکت می گردند طُرنکار از دست بطریق باشد و او را فسطیار نیز گویند و هزار مرد فرمان بردارش باشد و قومس کم از او باشد و او را دویست فرمانبردار و عِسطَرتج کم از او باشد و او را چهل مرد در فرمان. و زاوُج کم از او باشد و او را ده مرد فرمان بردار باشد. (بیان الادیان ص۱۵، ۱۶). اتفاقاً بطریقی از ناحیت آذربایجان و بروایتی از ثغر قزوین به پیش حجاج بن یوسف آمد و بعضی دیگر گویند که بطریق نبود بلکه باذان بود... او را فرمود که با بطریق برو و از ناحیت او بی اذن و اجازت من مفارقت مکن پس بطریق گفت: ایهاالامیر من از تو هزار سوار مرد خواستم. (تاریخ قم ص۲۵۸). در فتوح عجم و شام شجاعان و بطریقان بودند که هریک هزاران کافر کشتند. (نقض الفضائح ص۱۳۵). هر بطریقی بطریقی گریخت. (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۳۱۵ (||). ص) مرد مبارز. (مؤید الفضلاء ||). حیله گر. (فرهنگ نظام ||). مرغ فربه (||. ص) مرد متکبر. ج، بطارقه. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). (۱) - از تازی، از لاتینی Patricius که با شراف روم اطلاق میشده، یا از یونانی Pezarchoبمعنی قائد لشکر پیاده. (تفسیر الالفاظ الدخیلهٔ فی اللغهٔ العربیهٔ چ مصر ۱۹۳۲م) (از حاشیهء برهان چ معین). .(ولف) (۲) - ۳) .Patrik. Patriarch) - در متن قرمس.

بطریق.

[بِ] (اِخ) نام زاهدی و صومعه نشینی از ترسایان. (از برهان) (آنندراج).

بطریق.

[بِ] (اِخ) ابویحیی. رجوع به ابویحیی بطریق و تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی شود.

بطریق.

[بِ] (اِخ)(۱) پزشک و گیاه شناس که ابن بیطار در مفردات مکرر از او روایت میکند، از آنجمله ذیل کلمهء «الاطینی» و کلمهء «سندریطس» (سیدریطس). و رجوع به ابن بیطار جزء ثالث ص۱۴۳ س۷ شود. از پزشکان مشهور نصرانی زمان ابوجعفر منصور است که به امر خلیفه آثار طبی از جمله کتب بقراط و جالینوس را از یونانی بعربی در آورده است. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). یکی از نقله و مترجمین در زمان منصور. و منصور او را بنقل چیزها از کتب قدیم گماشت. (ابن الندیم). (۱) - El Batrik.

بطریقان.

[بِ] (ع اِ) بصیغهء تثنیه. دو شراک در پشت قدم. (ناظم الاطباء) (از آنندراج)(۱)(منتهی الارب). دو تسمه است که رویهء کفش صندل (چاروق) را بزیرهء آن متصل میکند. (از دزی ج۱ ص۹۴). (۱) - دو شراب. (آنندراج). و سهو است.

بطریقوس.

[بِ] (معرب، اِ) بطریق بمعنی زاهد ترسایان : کنم در پیش بطریقوس اعظم ز روح القدس ابن و اب مجا را.خاقانی. رجوع به بطریق شود.

بطریک.

[بَ] (معرب، اِ) بطریرک. ج، بطارکه. رجوع به بطریرک شود.

بطریکیهٔ.

[بَ کی یَ] (ع اِ) ریش سفید معبد. (ناظم الاطباء). و رجوع به بطراکهٔ شود ||. منزل ریش سفید. (ناظم الاطباء). و رجوع به بطراکهٔ شود.

بطریون.

[] (معرب، اِ) خرنوب الشوک است. (فهرست مخزن الادویه).

بطسفا.

[] (معرب، اِ) به یونانی مومیا است. (فهرست مخزن الادویه).

بطسه.

[بُ سَ / سِ] (اِ) نوعی کشتی. (از دزی ج۱ ص۹۴ ||). پیمانهء عرق معادل تقریبی یک پنت(۱). (دزی ج۱ ص۹۴). مقیاس سابق کیل مایعات که در (۱) - Pinte پاریس معادل ۹۳ سانتی لیتر بود.

بطش.

[بَ] (ع مص) حمله کردن و سخت گرفتن بر کسی: بطش به بطشاً. (ناظم الاطباء). حمله کردن بر کسی و سخت گرفتن بر وی یا بطش سخت گرفتن است در هر چیز که باشد. و منه الحدیث: ماذا موسی باطش بجانب العرش. (از منتهی الارب). سخت گرفتن و حمله کردن. (غیاث) (از اقرب الموارد) (فرهنگ نظام) (آنندراج). سخت گرفتن. (ترجمان علامهء تهذیب عادل ص۲۶) (تاج المصادر بیهقی ||). خشم راندن. غضب کردن. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به دزی ج۱ ص۹۴ شود : ان بطش ربک لشدید. (قرآن ۸۵/۱۲). اشد منهم بطشاً. (قرآن ۴۳/۸ و ۵۰/۳۶). شما را بجنگ قومی خوانند کی خداوندان نیرو و بطش سخت اند. (فارسنامهء ابن البلخی). و چون شهامت صرامت سلطان در آفاق مشهور بود و وفور بطش و غلبهء او در جهان مذکور. (جهانگشای جوینی). چون سلاطین روم و شام و ارمن و آن حدود از بطش و انتقام و رکض و اقتحام او هراسان بودند. (جهانگشای جوینی). گفت همچنان از بطش او ایمن نیستم. (گلستان). و رایی اندیشیده ام که ما از بطش ایشان بسبب آن اعتراض توانیم کرد. (ص۳۴ تاریخ قم). یکسال بدین منوال حِتار و حصار ببطش و بأس یلان... محصور و منضغط می بود. (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۳۹۰). جمعی از دلیران سرافراز... نواپرداز گشته بِطَیش و بطش بَطِیش، نَطش سریع آغاز کردند... (همان کتاب ص۴۳۰ ||). دلیری کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). افاقه یافتن از تب و هنوز ضعف داشتن، بطش من الحمی. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب). افاقه یافتن از تب. (آنندراج ||). کار کردن دست کسی: بطشت یده. (ناظم الاطباء ||). راندن. دوانیدن. (فرهنگ فارسی معین).

بطش.

[بَ] (ع اِ) گرفتگی سخت. (از ناظم الاطباء ||). باس و حمله. (ناظم الاطباء).

بطشابع.

[بَ بِ] (اِخ)(۱) نام زن اوریا که داود پس از مرگ شوی او را بزنی کرد و سلیمان را بطشابع آورد. (یادداشت مؤلف). (۱) - Bethsabee.

بطشت.

[بَ شَ] (ع اِ) بطشهٔ شدت: اهالی بمقال... ناطق شده مانند مور بِطَشِت. بَطْشَت و طاس وحشت و دهشت افتاده... (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۳۵۹). و رجوع به بطشهٔ شود.

بطشهٔ.

[بَ شَ] (ع اِمص) قوت و برتری بر دیگران ||. قدرت و سطوت و اقتدار ||. شدت (||. اِ) البطشهٔ الکبری؛ طبل بزرگ. (ناظم الاطباء (||). اِخ) بطشهٔ الکبری؛ جنگ بدر. (ناظم الاطباء) : یوم نبطش البطشهٔ الکبری انا منتقمون. (قرآن ۴۴/۱۶: المرشد).

بطغ.

[بَ طَ] (ع مص) آلوده شدن بنجاست. لغتی است فی بدغ، بطغ بالعذرهٔ(۱) بطغاً. (ناظم الاطباء). آلوده شدن بعذره. (تاج المصادر بیهقی). بمعنی بدغ است. (منتهی الارب). و رجوع به بدغ شود ||. مالیدن چیزی بر زمین. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). پای

کشان بر زمین رفتن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). (۱) - در منتهی الارب غدوه بجای عذرهٔ آمده و غلط است.

بطقوز.

[بَ] (معرب، اِ) معرب پتغوز. گله. (مؤید الفضلاء ||). گرداگرد دهان. (مؤید الفضلاء ||). مرغان را منقار خاردار از دهان. (مؤید الفضلاء).

بطک.

[بَ طَ] (اِ مصغر)(۱) مصغر بط. مرغابی کوچک. (ناظم الاطباء). رجوع به بط شود ||. صراحی شراب. (ناظم الاطباء). صراحی کوچک که برای شراب سازند. (غیاث) (آنندراج). جامی که بشکل بط ساخته شده باشد. (ناظم الاطباء). و رجوع به بط شود. (۱) - از: بط + ک تصغیر فارسی.

بطکانلو.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان گلیان بخش شیروان شهرستان قوچان. سکنهء آن ۱۱۲ تن. آب از چشمه. محصول آنجا غلات و بن شن. شغل اهالی آن زراعت و مالداری. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بطل.

[بُ] (ع مص) ناچیز و فاسد گشتن چیزی. (ناظم الاطباء). بُطول بطلان. (ناظم الاطباء) (از آنندراج). ناچیز شدن. (منتهی الارب). ناچیز و ضایع شدن. (فرهنگ نظام) (آنندراج ||). باطل شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی ||). ساقط شدن حکم چیزی و ضایع گشتن آن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). برایگان رفتن خون کسی: ذهب دمه بطلا. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قطع کردن: بطل یحکی؛ بس کردن سخن. (دزی ج۱ ص۹۵).

بطل.

[بُ] (ع ص) باطل و کذب. (از اقرب الموارد).

بطل.

[بَ طَ] (ع ص) مرد دلاور. ج، ابطال. (منتهی الارب). شجاع و دلیر و دلاور. ج، ابطال. (ناظم الاطباء). دلیر. (آنندراج) (مؤید الفضلاء). دلیر. ج، بطال و ابطال. (مهذب الاسماء). شجاع و دلیر. (غیاث). مرد. پهلوان. یل. قهرمان : هرکس بطلی بتیغ میکشت او خویشتن از دریغ میکشت.نظامی. با فوجی بطل از روی بطر، بطرّ و تثقیف رماح و سن اسنه و ارهاف مرهفات پرداخته... (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۳۳۹). چون خدنگ آتشبار کماهٔ بطل از درع و مغفر درگذشت... (همان کتاب ص۵۴۸).

بطل.

[بَ طَ] (اِخ) در اصطلاح علمای رجال عبدالله بن قاسم بود. (ریحانهٔ الادب ج۱).

بطل.

[بَ طَ] (اِخ) لقب هرمز اول. (حبیب السیر چ خیام ص۲۲۷). رجوع به هرمز اول شود.

بطلات.

[بُطْ طَ] (ع اِ) ترهات و اباطیل. ج، بُطَّلَهٔ و بُطَّل. (ناظم الاطباء). ترهات و اباطیل. (منتهی الارب).

بطلان.

[بُ] (ع مص) ناچیز شدن. (منتهی الارب). باطل شدن. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۶) (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). بُطل. (منتهی الارب). بُطول. (منتهی الارب). و رجوع به مصادر مترادف آن شود. ناچیز و ضایع شدن: بطلان حرف شما بر همه معلوم است. (فرهنگ نظام). ناچیز و ضایع شدن. (غیاث) (آنندراج). ناچیز شدن. (منتهی الارب (||). اِمص) فسد و باطل شدگی. (ناظم الاطباء). نادرستی. تباهی. تباه شدن. از بین رفتن ||. سقوط حکم. (ناظم الاطباء). چنانکه در صراح آمده در لغت خلاف حق است... و در نزد فقیهان حنفی، فعلی است که هیچگاه به مقصود دنیوی نرسد و چنین فعلی را باطل نامند و از اینرو گفته اند باطل چیزی است که نه به اصل و نه به وصف مشروع باشد. و در نزد شافعیان اعم از این معنی است زیرا مشتمل بر فساد هم می شود و ایشان آنچه را که صحیح نباشد باطل نامند و باطل را با فاسد مترادف آرند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به حق و صحت و فساد در همان متن و کلمهء باطل شود. - بطلان مطلق؛(۱) اصطلاح حقوقی، بطلانی را گویند که هم اشخاص ذینفع در آن عمل و هم دیگران حق اعتراض به آن عمل را داشته باشند بخلاف بطلان نسبی که فقط اشخاص ذینفع حق اعتراض خواهند داشت. بهمین جهت تراضی طرفین در مورد بطلان مطلق امکان ندارد، ولی در مورد بطلان نسبی طرفین میتوانند تراضی نمایند. (از فرهنگ حقوقی جعفری لنگرودی). - بطلان نسبی؛(۲) در اصطلاح حقوقی بطلانی را گویند که فقط اشخاص ذینفع حق اعتراض خواهند داشت بخلاف بطلان مطلق. و رجوع به بطلان مطلق شود. - بطلان هضم؛ نزد پزشکان عبارت است از این که غذا اص در معده هضم نشود. یعنی معده را عارضه ای رخ دهد که صلاحیت هضم غذا از آن سلب گردد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به هضم شود. - خط بطلان؛ خط بطلان بروی سندی کشیدن، باطل کردن آن. ابطال آن: و غالباً بصورت عدد «۹» باشد که دنبالهء آن تمام نوشته را بطول فرا گیرد : تا کی از خازنی و خازن احکام خطا کان خطا را خط بطلان بخراسان یابم. خاقانی. (۱) - Nullite relative. (۲) - Nullite absoleue.

بطلان.

[بُ] (اِخ) ابن... ابوالحسن مختاربن حسن. رجوع به ابوالحسن بن مختاربن حسن و اعلام زرکلی شود.

بطلانی.

[بُ] (از ع، حامص) فساد. کذب : حقا که دروغ داستانیست بطلانی داستان ببینم.خاقانی.

بطلس.

[بَ لَ] (اِخ) نام کوهی است. (از معجم البلدان).

بطلمیوس.

[بَ لَ] (اِ) بطلیموس. روشنایی. (از برهان) (آنندراج). معناه الحربی. (آثار الباقیهء بیرونی چ ساخائو ص ۳۰ س ۲۱ از یادداشت مؤلف).

بطلمیوس.

[بَ لَ] (اِخ) بطلیموس(۱)مأخوذ از یونانی، چهارده نفر از پادشاهان مصر را گویند که پس از مرگ اسکندر فیلفوس مقدونیایی در آن مملکت سلطنت کردند(۲). (ناظم الاطباء). (ج، بطالسه). این لقب در مصر بخلفای اسکندر مقدونی داده شد و نام شش نفر از بطالسه در کتاب مقدس مذکور است. (از قاموس کتاب مقدس). نام سلاله ای است که از سرداران اسکندر و از اهالی مقدونیه بود و بعد از اسکندر ۱۴ تن از آنان در مصر حکومت کردند و بنام بطالسه شهرت یافتند. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). (۱) - بزبان رومی پادشاه را بطلمیوس خوانند و اشتقاق آن از حرب گرفته اند. (مجمل التواریخ و القصص ص۱۲۵ و رجوع به حاشیهء همین صفحه شود). (۲) - ۳۰۴ سال سلطنت کردند. (مجمل التواریخ و القصص ص۱۲۶). ۲۷۶ سال پادشاهی کردند. (ایران باستان چ ۲ جیبی ص۲۱۵۸).

بطلمیوس اول.

[بَ لَ سِ اَوْوَ] (اِخ)سوتر(۱). لاگس(۲). لاگوش، لاغوس ملقب به مخلص. نام پادشاهی. (برهان) (آنندراج). از ۳۲۳ تا ۲۸۵ق.م.(۳) در مصر سلطنت کرد و پس از مرگ اسکندر بر تخت پادشاهی این مملکت عروج کرد و بانی سلطنت طایفهء بطلمیوس گردید. (ناظم الاطباء). بطلمیوس سوتر، یعنی مخلص که از سنه ۳۲۳ تا ۲۸۵ ق.م. سلطنت مینمود و او پسر حرام زاده بود که برای فیلپس تولد یافت و اولین سلسلهء ملوک بطالسه است که در عساکر اسکندر خدمت نموده مصر را در سال ۳۲۳ ق.م. مفتوح ساخت و در سال ۳۲۱ ق.م. بر پردکس و در سال ۳۱۰ ق.م. بر آنتی جونس غالب آمد و در سال ۳۲۰ ق.م. بفلسطین رفت و اورشلیم را در روز سبت محاصره نموده مفتوح ساخت و قدری از یهود را اسیر کرده با خود بمصر برد لکن با ایشان نیک رفتاری نموده آنها را سبب آبادی مملکتش گردانید و گمان میرود که همان پادشاه جنوب باشد که در دانیال ۱۱:۵ مذکور است. (قاموس کتاب مقدس). بطلمیوس بن ارغوش و اولین مرد بود که بر یونان و مصر و بهری از مغرب ۱۷ سال بطلمیوسی کرد. (از مجمل التواریخ و القصص چ ۱۳۱۸ ه . ش. کلاله خاور ص۱۲۵، ۱۲۶). پسر لاگوس، یکی از چهارتن دوستان اسکندر و قرابتی نزدیک با وی داشت و بعضی میگفتند که او پسر نامشروع فیلیپ دوم پسر اسکندر و از مادری است که زن غیرعقدی پادشاه مزبور بوده. بطلمیوس ظاهری ساده داشت، شجاعتش در جنگها با مهارتش در امور ایام صلح مقابله میکرد. پس از فوت اسکندر و روی کار آمدن پردیکاس نایب السلطنه و تقسیم اولی و ثانوی ممالک اسکندر بین سرداران، مصر به او رسید(۴) و او توانست این مملکت را حفظ کرده در آن سلطنت کند. سلسلهء او و اعقابش را در تاریخ لاژید(۵) نامیده اند که در اصل لاگید است (زیرا بطلمیوس اول صاحب مصر پسر لاگس بود و گاف یونانی در زبان فرانسوی به «ژ» تبدیل مییابد). اسکندریه در زمان بطالسه مرکز علوم و فنون شد و بطلمیوس لاگس در شهر مزبور یک کتابخانه و یک موزه تأسیس کرد. بعدها علما و شعرای زیاد به اسکندریه آمده از این تأسیسات استفاده میکردند. (ایران باستان چ۲ جیبی ص۱۸۴۴، ۱۹۶۶ و ۲۱۵۳). و رجوع به ابن الندیم و تاریخ الحکماء قفطی شود. (۱) - ۲۸۲ - (۳) .Lagos - (۲) .Soter یا ۲۸۳ ق.م. درگذشت. (ایران باستان چ ۲ جیبی ص۱۹۸۴، ۲۱۵۳-۲۱۶۶) (۳۰۶-۲۸۵ ق.م.) (ایران باستان چ دوم، جیبی ص۲۱۶۶). (۴) - و بروایتی قسمتی از افریقا که تسخیر شده بود نصیب او شد. (ایران باستان چاپ

دوم، جیبی ص۱۹۶۹). (۵) - Lagides.

بطلمیوس پنجم.

[بَ لَ سِ پَ جُ] (اِخ)اپیفان(۱). اپیفانیس، بمعنی ماجد، با افتخار (۲۰۳-۱۸۱ ق.م).(۲) از ۲۰۵ تا ۱۸۱م. زندگی میکرد. (از ناظم الاطباء). بطلمیوس پنجم که به ابی فانیس ملقب بود و از سال ۳۰۵-۱۸۱ ق.م. سلطنت مینمود و چون پدرش درگذشت وی پنجساله بود و در زمان طفولیت او انطیوخس کبیر بقاع و فینیقیه و یهودیه را مفتوح ساخت و جمع کثیری از یهود که نسبت بسلسلهء بطالسه امین بودند به مصر فرار کردند و رئیس کهنه در آنجا هیکلی در لیونتوپولس بساخت از آن پس رومانیان بطلمیوس و انطیوخس را صلح دادند لکن بعد از آن قوت مصر مجموع گردید. (دانیال ۱۱:۱۳، ۱۷) (قاموس کتاب مقدس). پس از بطلمیوس چهارم بتخت نشست (۲۰۴-۱۸۱ ق.م.) چون صغیر بود قیم اوآگاتوکله خواست تاج و تخت را تصاحب کند ولی موفق نشد. بعد تِه لِه پولم نامی، اگرچه بمقام نیابت سلطنت رسید ولی بهره مندی نداشت این بطلمیوس آلت دست وزرای خود بود و در زمان او دولت مصر ضعیف شد، تراکیه، فنیقیه و سِل سوریه از مصر جدا شد. رومیان بحمایت او آمدند و او کلئوپاتر دختر آنتی خوس سلوکی را بزنی گرفت. کاهنان مصری از اینجهت که در زمان این پادشاه از دادن مالیات معاف شده بودند و او توجهی بمذهب آنها داشت از او حمایت میکردند. وی در سیاست خارجی برومیها کمک میکرد چنانکه در جنگ روم با آنتی خوس سلوکی و اتولیان، با رومیها همراهی کرد. وی بوسیله زهر مسموم شده درگذشت. (از ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۵۵). (۱) - -۲۰۴ - (۲) .epiphanes ۱۸۱ ق.م (ایران باستان چاپ دوم جیبی ص۲۱۵۵). ۲۰۳-۱۸۱ ق.م (ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۶۵).

بطلمیوس ثانی.

[بَ لَ سِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) لقبی بوده که به دانشمند بزرگ بقصد بزرگ داشت و تجلیل اطلاق میشده چنانکه خاقانی در شعر زیر خود را بدان ستاید : مرا خوانند(۱) بطلمیوس ثانی مرا دانند فیلافوس(۲) والا.خاقانی. (۱) - ن ل: گویند. (۲) - ن ل: فیلیفوس.

بطلمیوس ثانی.

[بَ لَ سِ] (اِخ) لقب ابوعلی بن هیثم. رجوع به ابن هیثم و تتمهء صوان الحکمه ص۷۷، و روضات الجنات چ۱ ص۱۳۴ شود.

بطلمیوس ثانی.

[بَ لَ سِ] (اِخ) لقب غیاث الدین جمشید. رجوع به غیاث الدین جمشید و حبیب السیر چ خیام ج۴ ص۲۱ شود.

بطلمیوس چهاردهم.

[بَ لَ سِ چَ دَ هُ] (اِخ) سزاریون. قیصریون(۱). سزاریون پسر قیصر بود. از ۴۲ تا ۳۰ ق.م. در مصر سلطنت کرد. (ناظم الاطباء). نام پادشاه چهاردهم از بطالسه و ملقب به سزاریون یا قیصریون بود. فرزند نامشروع قیصر و کلئوپاتر بود و در ۴۲ ق.م. از طرف حکومت روم به پادشاهی مصر نشانده شد و سپس بلقب خشک و خالی پادشاهی قناعت نمود و بدست اکتاویوس (اوگوست) پس از فتح اکتیوم کشته شد و حکومت بطالسهء مصر منقرض گردید. (۱) - لاروس بزرگ او را شانزدهم قید کرده است.

بطلمیوس چهارم.

[بَ لَ سِ چَ / چِ رُ](اِخ) فیلوپاتر(۱) زیرا وی متهم به مسموم ساختن پدر بود و از این رو به طنز وی را فیلوپاتر (محب الاب، پدر دوست) ملقب کردند. از ۲۲۲ تا ۲۰۵ ق.م. میزیسته(۲). (از ناظم الاطباء). بطلمیوس چهارم پسر بطلمیوس سوم که به فیلوپاتور ملقب بود و از سال ۲۲۲ تا ۲۰۵ ق.م. سلطنت مینمود. وی در رافیا که در نزدیکی غزه است لشکر انطیوخس کبیر را منهزم ساخت و قربانیهای زیاد بشکرانهء این موهبت در هیکل اورشلیم تقدیم نمود لکن چون خواست که بقدس الاقداس درآید بفلج مبتلا گردید. (قاموس کتاب مقدس). محب الاب که بنی اسرائیل را مدتی برده کرد و از فلسطین بجانب یونان برد و پس از آن رها کرد و آلات زرین داد تا بر آسمان بیت المقدس بیاویزند و در روزگار او ملک شام انطیاخوس بود و شهر انطاکیه وی کرد و آن شهر بدو باز خوانند و این بطلمیوس بکارزار او رفت و او را بکشت. (مجمل التواریخ و القصص چ۱ ص۱۲۶). پس از بطلمیوس سوم بتخت نشست. (۲۲۱-۲۰۴ ق.م.). در این زمان دولت بطالسه نیمی از قدرت خود را از دست داد وی پادشاهی بود عیاش و دائم الخمر و چنانکه نوشته اند وقتی هوشیار بود که برای مراسم آداب مذهبی حاضر میشد. از این رو او را تری فُن نامیدند که بمعنی سست یا گرم و نرم است. در زمان او معشوقه اش آگاتوکله نفوذی زیاد در امور دولتی داشت و بعد از او زنان بدعمل بر او مسلط بودند. در این زمان سوریه قوت گرفت و مصر چند شهر در آنجا از دست داد (صور و غیره). فلسطین نیز از مصر جدا شد و در این زمان دولت بطالسه در یونان با مقدونیه ضدیت میکرد تا بجنگ فیلیپ پادشاه مقدونیه با اِتولیان یونانی خاتمه دهد. از کارهای این پادشاه معبدی است که برای هومر شاعر حماسی معروف یونان ساخته است. (از ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۵۵). (۱) - Philopator. ۲۲۱-۲۰۴) - (۲) ق.م) (ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۵۵).

بطلمیوس دوازدهم.

[بَ لَ سِ دَ دَ هُ](اِخ) برنیس(۱) سوم. اسکندر دوم(۲) (۸۰ ق.م.)(۳)(۵۱-۴۹ ق.م.). از ۵۱ تا ۴۸ ق.م. سلطنت کرد. (از ناظم الاطباء). پادشاه دوازدهم بطالسه و پسر پادشاه یازدهم است. در موقع وفات پدرش بسیزده سالگی بتخت پادشاهی جلوس کرد و با خواهر ۱۷سالهء خود کلئوپاتر ازدواج کرد و این خانم در نظر داشت با قدرت و نفوذ تام سروری نماید. قیم های شوهرش در نتیجهء توطئه و افساد وی او را تبعید کردند. پادشاه جوان در اثر تحریک و تشویق قیم ها، پومپسوس سردار معروف رومی را که به مصر ملتجی شده بود بقتل رسانید و در نتیجهء اغتشاش در حین فرار در رود نیل غرق شد (۴۸ ق.م.). و بنا بروایتی بسبب جنایات زیاد بقتل رسید. (از قاموس الاعلام ترکی ج۲). (۱) - دنیس. (قاموس الاعلام ترکی ج۲). (۲) - ۳) .Alexandros II) - ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۵۸.

بطلمیوس دوم.

[بَ لَ سِ دُوْ وُ] (اِخ)فیلادف. فیلادلفوس(۱). قفطی کلمه را بمعنی محب الاخ؛ برادر دوست(۲) آورده است. (۲۸۳-۲۴۶ ق.م.)(۳)، این نسبت را به کنایه به وی دادند زیرا از برادران نفرت داشت، عده ای را کشت و برخی را تبعید کرد. از ۲۸۵ تا ۲۴۷ ق.م. سلطنت نمود و مروج ادبیات و مقنن قوانین عالیه بود. (از ناظم الاطباء). بطلمیوس فیلادلفوس پسر بطلمیوس اول از سال ۲۸۵ تا ۲۴۷ ق.م. سلطنت نمود و دخترش بر نیکی بانطیوخس ثانی که شهریار سوریه بود داده شد. (دانیال ۶:۱۱). و این بطلمیوس همان است که کتابخانهء معروفی در اسکندریه برپا نموده از مشاهیر دانشمندان مثل تیوکریتس شاعر و افکلیدس مهندس و اراتس منجم و غیره را بدانجا برد. گویند اول کسی که بانی ترجمهء هفتاد شد (هفتاد کرد = سبعینیه) او بود و مردمان از مشرق و مغرب در آنجا فراهم

آورد و حکمت یهود را با فلسفهء یونانیان جمع نمود خلاصه کوشش و مساعی او را در تواریخ یهود و مسیحی تأثیر عظیمی بود. (قاموس کتاب مقدس). پسر بطلمیوس اول لاگس بود و بجای پدر نشست و او را از جهت اینکه با خواهرش ازدواج کرد فیلادلف بمعنی محب خواهر نامیدند. پدرش او را خوب تربیت کرده بود ولی او پادشاهی نازپرورده و در عین حال شقی بود. او خواست تمام قسمت های آسیای صغیر را تصاحب کند و لشکری به آن طرف فرستاد. آن تیوخوس بموقع درصدد دفاع از مستملکات خود برنیامد ولی مهرداد سپاهی از گالی ها آراسته مصریها را شکست داد و کشتی های آنها را خراب کرده لنگرهای کشتی ها را بیادگار این فتح برگرفت در سیاست خارجی هیچگاه بجنگ متوسل نمیشد و سعی داشت با دخالتهای بموقع و مذاکرات ماهرانه مقاصد خود را انجام دهد. او فنیقیه، لیکیه و کاریه را حفظ و در کارهای یونان دخالت کرد تا از بزرگ شدن مقدونیه ممانعت کند. با روم روابط تجاری برقرار کرد و مواد خام از روم به مصر می آورد و در کارخانه های مصر مصرف میکرد. دربار او مجمع علما و دانشمندان بود و علاقهء زیادی بکتاب و علوم طبیعی داشت و آنها را ترویج میکرد و فرمان داد تا کتب و تواریخ تمام ملل بزبان یونانی ترجمه کنند و بقصد ترجمهء کتب مقدس بنی اسرائیل بیونانی انجمنی مرکب از هفتاد تن تشکیل داد. در زمان او کتابهای کتابخانهء اسکندریه بقدری زیاد شد که کتابخانهء جدیدی در موزه بنا کردند. وی بترقی علم هیئت و فن دریانوردی همت گماشت. کانالی را که از رود نیل به بحر احمر ایجاد شده بود تعمیر و اصلاح کرد. لنگرگاههای بسیار بوجود آورد و بلاد و قصبات زیاد بنا کرد که آنها را بنام او فیلادلفیا نامیدند و به امر او در جهات نوبیه وادی نیل اکتشافاتی بعمل آوردند و به اتفاق رومیان از تجاوزات تیوخوس جلوگیری کرد. دختر او را که زن نتیوخوس دوم سلوکی بود کشت و این امر باعث بروز جنگی شد که در زمان خلف او شروع گردید و خاتمه یافت. (از ایران باستان چ۲، جیبی ص ۲۰۶۲، ۲۱۵۳، ۲۱۵۴، ۲۲۰۳ و ۲۶۰۳ و قاموس الاعلام ترکی ج۲). و رجوع به حبیب السیر چ خیام ص۲۱۵ شود. (۱) - ۲) .P.hiladelphos. Philadelphe) - محب خواهر. (ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۵۳). (۳) - (۲۸۵-۲۴۶ ق.م) (ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۶۶).

بطلمیوس دهم.

[بَ لَ سِ دَ هُ] (اِخ)اسکندر دوم، سوتر دوم. (پادشاه مصر، ۸۰-۷۹ ق.م.) از ۸۱ تا ۸۰ ق.م.(۱) سلطنت کرد. (از ناظم الاطباء). پس از فوت لاتیرا (۸۱ ق.م.) دختر او که زن اسکندر بود شش ماه امور دولت را اداره کرد و بعد ناپسری او که بطلمیوس دهم، اسکندر دوم نام داشت بسلطنت رسید. این پادشاه در جزیرهء گُس بزرگ شده بود و چندی در دربار مهرداد ششم پُنت اقامت داشت ولی بعد فرار کرده نزد سردار رومی سولّا رفت و او به بطلمیوس دهم نصیحت کرد با زن پدر خود که ملکه بود ازدواج کند. این ازدواج بسیار شوم بود زیرا پس از ازدواج زنش را کشت و بر اثر این حادثه مردم بر او شوریده وی را کشتند. (از ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۵۸). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. (۱) - بر طبق نقل لاروس بزرگ بطلمیوس دوازدهم میشود (۸۸-۸۰ ق.م. ایران باستان چ۲ جیبی ص ۲۱۷۰).

بطلمیوس سوم.

[بَ لَ سِ سِوْوُ] (اِخ)اورژت(۱)، اورگت، اورجت، بمعنی صاحب خیر، یا نیکوکار، محسن از ۲۴۷ تا ۲۲۲ ق.م. زندگی میکرد. (ناظم الاطباء). بطلمیوس سوم پسر بطلمیوس دوم که به ایرجیتس ملقب بود و از سال ۲۴۷ تا ۲۲۲ ق.م. سلطنت مینمود. وی لشکری سوق داده بقصد اخذ ارث خواهر خود بشام رفت زیرا که شوهرش وی را ترک نموده بقتل رسانیده بود. بنابراین شام را تا حدود انطاکیه و بابل مفتوح ساخت و قربانیهای بسیاری بر حسب شریعت یهود در اورشلیم تقدیم نمود و تماثیلی را که کمپایسیس آورده بود به مصر برد. (دانیال: ۱۱:۷، ۹) (قاموس کتاب مقدس). وی معاصر تیرداد اشکانی است. او پیاده نظامی زبده جمع کرده بطرف

آسیا، سوریه روانه شد این جنگ را در تاریخ جنگ سوم نامیده اند. (۲۴۶-۲۴۰ ق.م.) در نتیجهء این جنگ سلکوس کالی نیکوس دوم پادشاه سلوکی را شکست داد و سوریه و کیلیکیه و انطاکیه را ضمیمه مصر کرد و از فرات گذشت و بیشتر مستملکات سلوکی را تسخیر کرد. سنگی در نزدیکی سواکبن بدست آمده و خطوطی بر آن نوشته شده که راجع به این جنگ و مضمونش چنین است: «او پیاده و اسب و بحریه و فیل های حبشی و فیل های سکنه تروگ لود (محلی است در کنار دریای احمر) که خود او و پدرش در این صفحات بدست آورده و برای جنگ تجهیز کرده بودند جمع کرده به آسیا رفت و تمام صفحات این طرف فرات را گرفت... بعد از فرات گذشته بین النهرین و شوش و پارس و ماد و تمام ولایات را تا باختر تسخیر کرد... و از راه کانالها قشون فرستاد...» و بین النهرین و آسور و بابل را هم فتح کرد و ضمیمه متصرفات خود ساخت ولی بواسطهء خراجهای گزاف که بر ملل تابعه تحمیل کرد و نیز شورشی که در مصر روی داد ناچار به این جنگ خاتمه داد و بیشتر فتوحات خود را از دست داده به مصر بازگشت و موافق عهد صلح چهارهزار تالان نقره و ظروف گرانبها به او رسید. گویند: در میان غنائمی که بدست وی افتاد نقاشیهای مقدس مصریان بود که کمبوجیه هخامنشی در زمان تسلط پارسیها بر مصر از این کشور برده بود و بطلمیوس سوم این اشیاء را به مصریها بازگردانید و از این جهت او را اورگت خواندند که بیونانی بمعنی نیکوکار است. وی سیرن(۲) را مصر بازگردانید در زمان بطلمیوس سوم مقدونیه از مصر شکست خورده و موقتاً سلطهء بطالسه بر دریاها برقرار شد ولی در نیمهء دوم سلطنت او مصر قدرت سابق خود را از دست داد و نفوذ مقدونیه در یونان بالا گرفت. (از ایران باستان چ۲، جیبی ص۲۰۷۴، ۲۱۵۴، ۲۲۰۳ و ۲۲۰۴). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. (۱) - Cyrene - (۲) .evergete.

بطلمیوس سیزدهم.

[بَ لَ سِ دَ هُ](اِخ) اولت(۱). از ۴۷ تا ۴۳ ق.م(۲). در مصر پادشاهی کرد. (از ناظم الاطباء). پادشاه سیزدهم از بطالسه است، پسر بطلمیوس یازدهم و بطفل ملقب شد. مصریان او را از مصر بیرون کردند و او با سفارش یومپه نزد گابی نیوس سردار رومی که در سوریه بود رفت تا با کمک او بمصر بازگردد و پول فراوان نیز همراه برد (در حدود دوازده هزار تالان) و موفق شد بمصر بازگردد. وی در یازده سالگی شوهر دوم کلئوپاتر شد و پس از چهار سال احتما در اثر مسمومیت درگذشت. (از ایران باستان چ۲ جیبی ص ۲۲۹۱ و ۲۲۹۲ و قاموس الاعلام ترکی). لاروس بزرگ او را پانزدهم قید (۱) - Aulete. کرده است. (۲) - (۸۰-۵۱ ق.م ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۵۸ و ۲۲۹۱).

بطلمیوس ششم.

[بَ لَ سِ شِ شُ] (اِخ)فیلومتور(۱)، یا فیلومتر بمعنی محب الام؛ مادردوست. از ۱۸۱ تا ۱۴۹ ق.م. زندگی میکرد. (ناظم الاطباء). محب الام سی و پنج سال سلطنت کرد. در عهد او اسکندر روم پسر انطاخیوس عزم کرد که مملکت شام او را بازگیرد. یونانیان او را بکشتند. (مجمل التواریخ و القصص چ۱ ص۱۲۶). بطلمیوس فلیومتربن بطلمیوس اپی فانیس که از سال ۱۸۱-۱۶۴ ق.م. (؟) سلطنت مینمود و چون پدرش درگذشت او طفل بود و مادرش کلیوپترا تا زمان وفاتش یعنی: سال ۱۷۲ ق.م. ملکه شد و در مدت سلطنت خود با دولت شام دوست بود، لکن در سال ۱۷۱ ق.م. انطیوخس اپی فانیس بر مصر هجوم آورده، بر بطلمیوس غالب گشت و او را اسیر کرد اما رومی ها مصر را در ۱۶۸ ق.م. پس گرفتند و بتدریج آن مملکت ولایت رومانیان شد. (دانیال: ۱۱:۲۵) و در زمان بطلمیوس ششم بنای هیکل لیونتوپولس بانجام رسید و غیر از اورشلیم مرکز دیگری برای عبادت یهود معین گردید. فلسفهء یونانیان با فلسفهء مصر داخل شد و نتیجهء این مطلب آن شد که قوم یهود برای انتشار دین مسیح قابل و مستعد گردید. (قاموس کتاب مقدس). بطلمیوس ششم پس از پدر بتخت نشست (۱۸۱-۱۴۶ ق.م.) (؟) و بواسطهء صغرسن (پنجساله بود) مادرش (کلئوپاترا

که از شاهزاده خانم های سوریه بود زمام امور را بدست گرفت و تا پایان مرگش ۱۷۲ ق.م. حکومت کرد در زمان وی آنتی خوس چهارم پادشاه سوریه به مصر حمله برد معابد آن را غارت کرد و خواست در منفیس بعنوان پادشاه مصر تاجگذاری کند ولی مردم اسکندریه برادر فیلوترا که اورگت مینامیدند بر تخت نشاندند. آنتی خوس دوباره به مصر حمله برد و بدین ترتیب جنگ پایان یافت که قبرس از آن سوریه گردد. از سال ۱۷۰ ق.م. هر دو برادر مصر را اداره میکردند ولی پس از چندی بین آنها نفاق افتاد و چون غلبه با اورگت بود فیلومتر بروم رفت و با کمک رومیها دوباره بتخت پادشاهی مصر نشست وی خواست قبرس را تصرف کند موفق نشد و بعد فیلومتر او را بخشید و سیرن را به او داد. در جنگ با سوریه با موفقیت پیش میرفت که هنگام بازگشت به مصر بپادشاه سابق سوریه، اسکندر والاس برخورد و بدست او کشته شد. (از ایران باستان ج۲، جیبی ص۲۱۵۵، ۲۱۵۶). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. (۱) - Philometor.

بطلمیوس غریب.

[بَ لَ سِ غَ] (اِخ) از فلاسفهء طبیعین و از اوست: کتاب اخبار ارسطالیس و وفاته و مراتب کتبه. (ابن الندیم). قفطی گوید: این بطلمیوس مؤلف مجسطی نیست و از مردم روم و از طرفداران ارسطو است. و او راست کتاب اخبار ارسطوطالیس و وفاته و مراتب کتبه. (یادداشت بخط مؤلف). و رجوع به تاریخ الحکماء قفطی و فهرست عیون الانباء شود.

بطلمیوس قلوذی.

[بَ لَ سِ قَ] (اِخ)(۱)حکیمی بوده یونانی. (برهان). منجم معروف و مشهور که در مائهء دویم میلادی در مصر متولد گردید. این دانشمند چنان فرض کرد که زمین ثابت و ساکن و مرکز عالم است و فرضیات این منجم تا ظهور معلم معروف کوپرنیک مسلم بود مثل آنکه هنوز در نزد بیشتر منجمین ایران مسلم است و بعد بواسطهء این دانشمند فرضیات بطلمیوس باطل گردید. (ناظم الاطباء). نام حکیم یونانی صاحب کتاب مجسطی. (غیاث). نام حکیمی از حکمای یونان. (منتهی الارب). عالم نجوم. (مجمل التواریخ و القصص چ۱ ص۱۲۶). نام حکیمی در یونان قدیم که در علم هیئت مشهور است. (فرهنگ نظام). بطلمیوس حکیم که در فن هندسه و نجوم بی نظیر بود. (از حبیب السیر چ خیام ص۱۶۷). در التفهیم بیرونی مکرر از او و رصد او و کتاب او یاد شده است. رجوع به التفهیم بیرونی شود. صاحب کتاب المجسطی است که در دوران ادریانوس و انطیتوس بوده و در همان روزگار ستارگان را رصد کرده و کتاب المجسطی را برای یکی از این دو تن تألیف کرد وی نخستین کسی است که اسطرلاب کروی و آلات نجومی و مقیاسهای رصدی را ساخت. گویند پیش از وی گروهی ستارگان را رصد کرده اند که از آن جمله ابرخس است و بقولی این شخص استاد بطلمیوس بوده و از او آموخته است و رصد کردن جز به آلتی امکان پذیر نبوده و اولین رصدکننده طبعاً سازندهء آن آلت خواهد بود. (ترجمهء ابن الندیم ص۴۸۲). او راست: کتاب مجسطی. کتاب الموالید. کتاب الحرب و القتال. کتاب استخراج السهام. کتاب تحویل سنی العالم. کتاب تحویل سنی الموالید. کتاب المرض و شرب الدواء. کتاب الاربعه و او را به شاگرد خود سوری خطاب کرده و این کتاب را ابراهیم بن الصلت نقل و حنین بن اسحاق اصلاح کرده است و مقالهء اولی را اوطوقیوس تفسیر کرده و ثابت آنرا گردآورده و معانی آنرا بدست داد. و عمر ابن الفرخان و ابراهیم بن الصلت و نیریزی و بتانی آنرا تفسیر کرده اند. و نیز کتاب فی سیر السبعه. کتاب فی اسراء والمحبسین. کتاب فی اسرالسعود و اصطناعها. کتاب الخصین ایهما یفلح. کتاب ذوات الذوائب. کتاب یعرف با لسابع. کتاب القرعهٔ مجدول. کتاب اقتصاص احوال الکواکب. کتاب الثمره و آنرا احمدبن یوسف مصری مهندس تفسیر کرده است. کتاب جغرافیا فی المعمور وصفهٔ الارض و این کتاب را یکبار برای کندی بد ترجمه کرده اند پس از آن ثابت ترجمهء دیگری بعربی کرده و آن ترجمه بسیار خوبی است و سریانی آن نیز هست. (از ابن الندیم). عالم هندسه و هیئت دان

معروف یونانی که در نیمهء اول قرن دوم میلادی در اسکندریهء مصر میزیسته. از تألیفاتش اطلاعاتی راجع بزندگانی او بدست نمی آید. معروف ترین تألیف او بیونانی به مقالهء سونتاکسیس(۲) (مجموعهء بزرگ) موسوم است و این تألیف را اکنون به اسمی که اعراب به آن داده اند المَجَسط(۳) نامند. این تألیف از ۱۳ کتاب ترکیب شده است و حاوی تمامی چیزهایی است که از حیث علوم ریاضی (مخصوصاً هندسه) و هیئت باعث شهرت بطلمیوس گردید. تألیف دیگرش جغرافیای اوست که دارای هشت کتاب است. هیئت بطلمیوس چنانکه معلوم است حالا بهیئت قدیم معروف است و از زمان کپرنیک(۴)هیئت دان لهستانی که در نیمهء اول قرن پانزدهم میلادی درگذشته، هیئت بطلمیوس را باطل میدانند. اما جغرافیای وی برای تاریخ عهد قدیم اهمیتی بسزا دارد و برای تاریخ قدیم ایران هم مفید است. زیرا او نخستین کسی بود که درجات طول و عرض را تعیین نمود و موقع هر محل را بدرجات معمول کرد. دو کتاب مجسطی و جغرافی او مانند دستورالعمل دانشمندان یونانی اسکندریه بود و در اوایل دورهء اسلامی هم بزبان عربی ترجمه شد و مدت زیادی علمای اسلام بشرح و تحشیه و تدریس آثار او پرداختند و بعدها بر اثر ترقی علوم در هیئت و جغرافی و اکتشافات جدید نقایص آثار وی را تکمیل و اصلاح کردند. مجسطی را از زبان عربی به لاتینی ترجمه کردند و نام آنرا «الماجست» نهادند که تحریفی است از المجسطی و متن اصلی یونانی آنرا مدتها بعد پیدا کردند. کلیات آثارش مکرر در اروپا چاپ شده است. (از ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۷۷ و قاموس الاعلام ترکی ج۲). و رجوع به روضات الجنات چ۱ ص۱۳۴ و تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی و عیون الانباء و الحلل السندسیه و فرهنگ ایران باستان و شعوری ج۱ ورق ۱۶۸ و الموسوعة العربیة و سیر حکمت ج۱ چ۱ ص۸۳ و حکمت اشراق ص۱۵۶ و نخبة الدهر ص۲۶۷ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی ج۲ و تتمهء صوان الحکمة ص۲۰۸، ۲۱۰ و تاریخ اسلام و فارسنامهء ابن البلخی ص۱۶ و نزهة القلوب ج۳ ص۹۹ و تاریخ گزیده ص۷۲ و الجماهر و تاریخ الحکماء قفطی شود. (۱) - .(Al-Mageste) Almageste. (۳) - Megale Suntaxis. (۲) P.Clodius. Claudius. - Copernic (۴).

بطلمیوس کرائونوس.

[بَ لَ کِ](اِخ)(۱) (بمعنی برق). پسر بزرگ بطلمیوس اول لاگس از خواهر کاساندر بود که پدر او را از سلطنت محروم کرد و پسر دیگرش را که از زن دیگر و موسوم به بطلمیوس فیلادلف بود جانشین خود کرد. بطلمیوس کرائونوس فرار کرده بدربار لیزیماک و سپس بدربار سلکوس پادشاه مقدونیه و تراکی رفت و در ۲۸۰ ق.م. آن پادشاه را کشت و چون آنتیگون برای حفظ مقدونیه بجنگ پرداخت او را بیونان وسطی راند و در همین سال بطلمیوس در جنگ با گالیها کشته شد. رجوع به ایران باستان چ۲ جیبی ص ۲۰۶۲، ۲۰۶۶، ۲۰۶۷، ۲۱۶۲، ۱۲۶۶ و قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. (۱) - (Keraunos) P.Ceraunos).

بطلمیوس نهم.

[بَ لَ سِ نُ هُ] (اِخ)اسکندر اول(۱). پادشاه قبرس. پسر دوم بطلمیوس هفتم است. پادشاه قبرس (۱۱۶-۱۰۷ ق.م.) پادشاه مصر (۱۰۱-۸۹ ق.م.) از ۱۰۷ تا ۸۸ ق.م. در زمانی که سوتر معزول بود سلطنت کرد. (ناظم الاطباء). بطلمیوس اسکندری ده سال سلطنت کرد. (مجمل التواریخ والقصص ص۱۲۶). رجوع به بطلمیوس هفتم و ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۵۷ و قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. (۱) - برطبق نقل لاروس بزرگ بطلمیوس یازدهم میشود.

بطلمیوس هشتم.

[بَ لَ سِ هَ تُ] (اِخ)(۱)سوتر دوم. لاتیرا (بار اول ۱۱۶-۱۰۷ ق.م. و نوبت دوم ۸۸-۸۰ ق.م.). وی پسر بطلمیوس هفتم است. پس از

مرگ پدر بتخت نشست ولی حکومت در دست مادرش کلئوپاتر بود و بر اثر بروز فتنه و آشوب ناچار به ترک اسکندریه شد و با سه هزار تن از یاران بسوریه گریخت و در سال ۸۸ ق.م. هنگام سقوط برادرش بطلمیوس نهم اسکندر اول مجدداً به مصر بازگشت و بر تخت سلطنت نشست و تا سال ۸۱ ق.م. پادشاهی کرد. یک پسر نامشروع موسوم به بطلمیوس یازدهم و یک دختر از خود بجای گذاشت. رجوع به ناظم الاطباء و قاموس الاعلام ترکی ج۲، قاموس کتاب مقدس و ایران باستان چ۲ جیبی ذیل بطلمیوس هفتم شود. (۱) - برطبق نقل لاروس بزرگ بطلمیوس یازدهم میشود.

بطلمیوس هفتم.

[بَ لَ سِ هَ تُ] (اِخ)اورگت دوم. اورژت دوم = اوپاتر(۱). برادر بطلمیوس فیلومتر (۱۴۵-۱۱۶ ق.م.). از ۱۴۹ تا ۱۱۷ ق.م(۲). میزیسته. (ناظم الاطباء). پس از بطلمیوس ششم، بطلمیوس هفتم اورگت دوم بتخت پادشاهی رسید (۱۴۶-۱۱۷ ق.م.). در موقع اسارت برادر چهار سال به استقلال و پس از آزادی او دو سال به اشتراک حکمرانی کرد. در بدو سلطنت یکی از سرداران یهودی که نامش انیاس(۳) بود خواست تخت سلطنت را برای پسر بطلمیوس ششم نگاهدارد، ولی بطلمیوس هفتم فائق آمد و برادرزادهٔ خود را که اوپاتُر نام داشت و تمام ناراضیها را کشت. در این موقع اشخاص زیادی از علما و رجال اسکندریه نابود گردیدند. در ۱۳۰ ق.م. بطلمیوس هفتم زن خود کلئوپاتر را که خواهرش نیز بود و از او پسری داشت طلاق داد و دختر خود را که او نیز کلئوپاتر نام داشت تزویج کرد. لذا مردم اسکندریه بر او شوریده بقصر حمله برده آنرا آتش زدند. پادشاه بجزیرهٔ قبرس گریخت و او کاری کرد که شاید در تاریخ بی سابقه باشد، توضیح آنکه پسرش را کشت و جسد او را ناقص کرده برای مادر پس فرستاد. بر اثر این رفتار وحشیانه شورش از نو روی داد و سرانجام طرفین صلح کردند و پس از آن دورهٔ سلطنت او با آرامش گذشت. از کارهای او تصحیح تصنیفات هومر شاعر حماسی معروف یونان است و دیگر شرکت او در تحقیقاتی که راجع بصفحات مصر میشد. در زمان او خروج کاغذ حصیری از مصر ممنوع گشت و چون بنابراین حکم کاغذ در خارجه کم و گران شد، کاغذ پوست آهو اختراع گردید. پس از فوت این پادشاه زنش زمامدار شد. او میبایست یکی از دو پسرش را همکار خود کند و چون ملکه پسر بزرگ را که به بطلمیوس هشتم، سوتردوم، لاتیرا(۴) موسوم بود دوست نمیداشت و او را در زمان حیات شوهرش بقبرس فرستاده بود، پسر کوچکش را که موسوم به بطلمیوس نهم، اسکندر بود برای همکاری برگزید. مردم از ملکه خواستند که پسر بزرگتر را از قبرس برای معاونت در زمامداری فرا خواند و پسر کوچک را بسمت والی به قبرس بفرستد. ملکه قبول کرد ولی پسر بزرگ را مجبور کرد زن و خواهر خود را که کلئوپاتر نام داشت طلاق دهد زیرا این زن را بسیار جاه طلب میدانست. ملکه با لاتیرا امور کشور بطالسه را اداره میکرد تا آنکه لاتیرا برخلاف میل مادر به آنتی خوس سیزیکی کمک کرد و این قضیه باعث شد که ملکه قشون را بر پسر بزرگ شوراند و پسر کوچک را بر تخت نشاند. لاتیرا که والی قبرس شده بود بنا بر دسائس ملکه مجبور شد از قبرس بیرون رود و پس از آن بمادرش اعلان جنگ داد. در آغاز اسکندر برادر کوچکتر میخواست استعفا دهد ولی مادرش مانع شد و پس از چندی اسکندر مادرش ملکه را کشته و بجهت نارضایی مردم خواست بقبرس بگریزد ولی در راه درگذشت. (۸۹ ق.م.) و مردم لاتیرا را از قبرس فرا خوانده بتخت سلطنت نشاندند. در این احوال بطلمیوس آپی ین(۵) که پسر ای رِن معشوقهٔ اورگت دوم بود درگذشت و بموجب وصیت وی سیرن را برومیها داد. در ۸۵ ق.م. سفرای روم نزد لاتیرا رفته کمک او را بر ضد مهرداد ششم پُنت خواستار شدند ولی جواب مساعد نشنیدند. (از ایران باستان چ۲، جیبی ص۲۱۵۶، ۲۱۵۷ و ۲۱۵۸)(۶). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. (۱) - ۱۱۶-۱۴۵) - (۲) .Eupator ق.م ۱۴۶-۱۱۷ ق.م) (ایران باستان چ۲ جیبی ص۲۱۵۶، ۲۱۷۰). (۳) - - (۴) .Onias ۶) .Apion - (۵) .P.VIII Soter II Lathyre) - برطبق نقل لاروس بزرگ این شرح حال با بطلمیوس هشتم منطبق است.

بطلمیوس یازدهم.

[بَ لَ سِ دَ هُ] (اِخ)اولت(۱) (بمعنی نی زن) (۷۹-۵۱ ق.م.). از ۸۰ تا ۵۱ ق.م. سلطنت کرد. (از ناظم الاطباء). نام پادشاه یازدهم از بطالسه است. اولاد نامشروع بطلمیوس سوتر ثانی است. بسال ۸۰ ق.م. مصریها وی را بتخت بطالسه نشاندند ولی جمهوری روم از تصدیق وی خودداری نمود. سرانجام بسال ۵۹ ق.م. تحت حمایت پومپیوس درآمد و مورد قبول واقع شد اما باز این حرکت مصریان را خشمناک ساخت و در سنهء ۵۸ او را مجبور بفرار کردند و بعد از ۳ سال باز بدستیاری رومیان بمصر بازگشت. ۳ سال دیگر در تحت حمایت سپاهیان روم حکمرانی کرد و در ۵۲ ق.م. درگذشت. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. (۱) - Aulete (Joueur de flute). برطبق نقل لاروس بزرگ بطلمیوس سیزدهم میشود.

بطلهٔ.

[بَ طَ لَ] (ع ص) زن دلیر. (منتهی الارب) (آنندراج): امراة بطلهٔ؛ زن شجاع دلاور. (ناظم الاطباء ||). ساحران. (منتهی الارب) (آنندراج). مردم ساحر و جادوگر. (ناظم الاطباء).

بطلهٔ.

[بَ طَ لَ] (ع ص) تأنیث بَطَل و از آن است: کانت فلانهٔ شجاعهٔ بطلهٔ. ج، بطلات. (از اقرب الموارد ||). جِ باطل: اینان طلبه نیستند بطله اند. (یادداشت مؤلف).

بطلیموس.

[بَ] (اِخ) بطلمیوس. رجوع به بطلمیوس شود.

بطلینس.

[بَ نُ] (اِ) بَطلینُوس. طِلینُوس صدف. گوش ماهی. (دزی ج۱ ص۹۶).

بطلیوسی.

[بَ طَ یَ] (اِخ) ابراهیم بن قاسم. رجوع به اعلم ابراهیم و ریحانهٔ الادب ج۱ شود.

بطلیوسی.

[بَ طَ یَ] (اِخ) ابوالولید هشام بن یحیی بن حجاج بطلیوسی وی در قرطبه سماع کرد و بمشرق رفت و در مکه و شام و افریقیه و مصر و جز اینها نیز حدیث شنید و به اندلس بازگشت و در آنجا بر اثر سعایت گرفتار محنت شد سپس در قرطبه سکونت گزید و گروه بسیاری از وی حدیث شنیدند ابن فرضی گوید پیش از محنت و پس از آن از وی سماع کردم وی در شوال سال ۳۸۵ ه . ق. درگذشت. (از معجم البلدان).

بطلیوسی.

[بَ طَ یَ] (اِخ) (وزیر). ابوبکر عاصم بن ایوب بطلیوسی نحوی. بگفتهء صاحب البلغه، وی پیشوایی در لغت بود. از ابوعمر سفاسی و جز او روایت کرد و بقول صاحب بغیهٔ الوعاهٔ بر معلقات (سبعه) شرحی نوشت. ابن بشکوال وفات وی را بسال ۴۹۴ ه . ق. آورده است. رجوع به ریحانهٔ الادب ج۱ و جهانگشای جوینی ج۱ و معجم المطبوعات ج۱ شود.

بطلیوسی.

[بَ طَ یَ] (اِخ) ابوعلی حسن بن علی بن حسن بن علی بن عمر بن علی بن حسن بطلیوسی اندلسی. وی سفری بخراسان و عراق و حجاز کرد و در سنهء ۵۴۹ ه . ق. در نیشابور درگذشت. مؤلف اللباب آرد که صحیح آن است که وی در ۵۶۸ ه . ق. در حلب درگذشت. (اللباب فی تهذیب الانساب).

بطلیوسی.

[بَ طَ یَ] (اِخ) ابومحمد عبدالله بن محمد بن سید بطلیوسی نحوی اندلسی. رجوع به ابن السید و کشف الظنون و ریحانهٔ الادب ج۱ و معجم البلدان ج۱ و اعلام زرکلی ج۱ و ۲ و ابن خلکان شود.

بطلیوسی.

[بَ طَ یَ] (اِخ) قاضی سلمان بن قریش اندلسی بطلیوسی. از عالمان بطلیوس بود و عهده دار قضای آن شهر گشت و بسال ۳۲۹ ه . ق. درگذشت. (از اللباب).

بطلیه.

[بُ لی یِ] (اِخ) دهی از دهستان جراحی بخش شادگان شهرستان خرمشهر. سکنه ۳۵۰ تن. آب آن از رودخانهء جراحی. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت، حشم داری. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بطم.

[بُ / بُ طُ] (ع اِ) بن. بَنَه نام درخت سقز. (ناظم الاطباء). درخت بُنْ (منتهی الارب) (از آنندراج). درختی است مانند پسته از حیث جنس با برگهای آویخته و آنرا دانهء پهنی است بشکل خوشه های فلفل و سبز آن را حبهٔ الخضرا گویند. (از اقرب الموارد||). میوهء درخت سقز که بفارسی بنه گویند(۱). (از ناظم الاطباء). بَرِ درختی است که آنرا بن گویند و بن مسخن و مدر و باهی و نافع سعال و لقوهء کلیه است و ضماد برگش در رویانیدن مو مجرب است. (منتهی الارب) (آنندراج). ثمر درخت بطم. جوهری گوید: البطم؛ الحبهٔ الخضراء. (از اقرب الموارد). بترکی آنرا چاقلان قوج گویند، که میوهء درخت سقز است. حبهٔ الخضرا. (دزی ج۱ ص۲۳۴) (بحر الجواهر) (ذخیرهء خوارزمشاهی). کلنگور. (حاشیهء فرهنگ اسدی چ اقبال از مهذب الاسماء ص۲۸۵). ضِرو ضخک. چتلانقوش. پستهء وحشی. بنمشک را عرب حبهٔ الخضراء خوانند. اکثر خودروی بود. (نزههٔ القلوب). بوکلک. بوی کلک. مشغلهء البطالین. (یادداشت مؤلف): و آن بژه هایی است که بر ساق پدید آید و شکل آن ثمرهٔ الطرفا و حبهٔ الخضراء بزرگ بود و درخت حبهٔ الخضراء را بتازی البطم گویند بدین سبب این بژه ها را طبیبان البطم نام کردند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بن. چتلانقوش بیشتر در کوهها باشد و آنچه در باغها نشانند اندک باشد. گه در بلاد سقرت و سنجار هر دانه بمقدار فستقی می باشد و این متاع آن بلاد بود و از آنجا بجمیع بلاد برند و آن را قیمتی بود و اکثر آنرا شور کنند و بهتر فروشند. (فلاحت نامه). و رجوع به مخزن

الادویه و تذکرهء داود ضریر انطاکی و دیگر کتب طبی شود). (۱) - Terebinthe.

بطم.

[] (ع مص) پیوند زدن. (دزی ج ۱ ص ۹۶).

بطماج.

[بِ] (ع اِ) میوهء معاث. (ناظم الاطباء).

بطمیس.

[] (اِ) نوعی پرنده. (دزی ج ۱ ص ۹۱ از یاقوت).

بطن.

[بَ] (ع اِ) شکم. خلاف ظهر (مذکر است). ج، اَبْطُن و بُطنان و بُطون. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). شکم انسان و حیوان. (فرهنگ نظام). شکم. (آنندراج) (مؤید الفضلاء) (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷) (مهذب الاسماء) (غیاث). خلاف ظهر و آن مذکر است و گویند تأنیث آن لغتی است. (از اقرب الموارد): فمنهم من یمشی علی بطنه. (قرآن ۲۴/۴۵). للبث فی بطنه. (قرآن ۳۷/۱۴۴||). شکم. (ناظم الاطباء) : یونان که بود مادر یونس ز بطن حوت یادی نکرد و کرد ز عصمت جهان بخود تا تازه کرد یاد اوایل بدین خویش تا زنده کرد مذهب یونانیان بخود.دقیقی. جهان را اولین بطنی زمی بود زمین را آخرین بطن آدمی بود.نظامی. بعصیان مبتلا گردد که بطن و فرج توأمند. (گلستان). - عبدالبطن؛ بندهء شکم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (دزی ج ۱ ص۹۷). شکم پرست. (دزی ج ۱ ص۹۷) (ناظم الاطباء ||). شکم هرچیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). درون چیزی. ج، بطنان. (آنندراج). جوف هر چیزی. (از اقرب الموارد). اندرون. نهان : روان خمر و چنگ اوفتاده نگون شده بط ز بطن خود آغشته خون. سعدی (بوستان). - القت الدجاجهٔ ذابطنها؛ تخم نهاد آن مرغ. (ناظم الاطباء). بیضه نهادن ماکیان. (منتهی الارب). فی المثل: الذئب یغبط بذی بطنه لانه لایظن به الجوع ابداً و انما یظن به البطنهٔ لعدوه علی الناس و الماشیهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). این مثل را برای کسی آورند که حال وی بظاهر نیک و در باطن بد باشد. (از اقرب الموارد). - القت المراهٔ ذابطنها؛ یعنی زاد آنرا. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). - بطن بلد؛ درون شهر. - بطن سماء؛ آن سوی آسمان که با ما دارد. (مهذب الاسماء). - بطن مکه؛ اندرون مکه. (مهذب الاسماء) : و هوالذی کف ایدیهم عنکم و ایدیکم عنهم ببطن مکه. (قرآن ۴۸/۲۴)؛ و اوست آنکه بازداشته دستهای آنها را از شما و دستهای شما را از آنها در وادی مکه. (از تفسیر ابوالفتوح رازی).و رجوع به امتاع الاسماع ص۲۹۵ شود. - بطن وادی؛ اندرون کوه. (از آنندراج). - ذوالبطن؛ پلیدی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). - صاحت عصافیر بطنه؛ یعنی گرسنه شد (از اقرب الموارد). - طلب بطن الارض؛ خواستن خود را در عمق زمین پنهان کردن. (دزی ج ۱ ص۹۷). - فی بطن السوق؛ مرکز. مرکز بازار. (دزی ج ۱ ص۹۷ ||). گروه کمتر از قبیله یا کمتر از فخذ و زاید از عمارهٔ. ج، ابطن و بطون. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). قبیلهء کوچک. (فرهنگ نظام). قبیله. (مؤید الفضلاء) (مهذب الاسماء). قبیلهء خرد. (آنندراج). دسته ای از مردم کوچکتر از عماره. ج، بُطون. (مفاتیح). کمتر از قبیله. (از اقرب الموارد). قسمت کوچکتر از عماره و آن کوچکتر از فصیله و آن کوچکتر از قبیله و آن کوچکتر از شعب. (منتهی الارب ||). نام یکی از طبقات ششگانهء قوم تازی است. (سمعانی ||). طبقهء چهارم از طبقات انساب عرب و آن طبقه ای است که انساب عماره مانند بنی عبد مناف و بنی مخزوم در آن منقسم میشوند. ج، بطون و ابطن. (از صبح الاعشی ج ۱

ص۳۰۹ ||). پشت و نسل عُتَرْبن حبیب، بطنی است از هوازن. (منتهی الارب). بنوعَتود بطنی است از طی. (منتهی الارب). عجلان، بطنی است از انصار. (منتهی الارب) : اعیان هر دو بطن از بنی هاشم علویان و عباسیان برطاعت و متابعت وی بیارامیدند. (تاریخ بیهقی). انوشروان با همهء دلتنگی خرسند شد گفت چندین بطن بروزگار دراز برخیزد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۷). نسب ایشان. (اسماعیلیان شبانکاره) با بطنی میرود از فرزندان منوچهر سبط آفریدون. (همان کتاب ص۱۶۴). سه بطن از ایشان. (همان کتاب ||). جانب درازتر پر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). سوی درازتر. (مهذب الاسماء). جانب درازی پر مرغ. (آنندراج). شق درازتر پر. ج، ابطن و بطون و بطنان. (از اقرب الموارد ||). زمین مغاک. ج، بُطنان. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). زمین نشیب. ج، بطون. (مهذب الاسماء ||). جنین. علوق. نطفه. (دزی ج۱ ص۹۶). نطفهء گیاه: ان ذابطن بنت خارجهٔ اراها جاریهٔ؛ کودک در شکم دختر خارجه (زوجه ام) یک دختر است و من آنرا از اینجا می بینم. (دزی ج۱ ص۷، ۹۶ ||). مجموعهء بچه هائی که ماده از یک شکم میزاید. (دزی ج۱ ص۹۷). چندقلو. (در تداول عوام). - نَفیسهٔ من اول بطن؛ زنی که برای نخستین بار وضع حمل کند. (دزی ج۱ ص۹۷). - هم من فرد بطن؛ بچه های یک شکم هستند. (دزی ج۱ ص۹۷ ||). زمانی که از گیاهان (درختان میوه دار) سخن گویند، هر برداشت محصول را بطن نامند. (دزی ج۱ ص۹۷ ||). بطن؛ برای تمام آبهای زیرزمینی که در جهت جنوب بشمال جریان دارد بکار میرود. (دزی ج۱ ص۹۷ ||). قسمتی از زمین مابین نیل و سلسله جبال لیبی (آفریقا). (دزی ج۱ ص۹۷). - بطن یا بطن محشی یا بطن خنزیر؛ رودهء خوک که از گوشت پخته انباشته شده باشد. (دزی ج۱ ص۹۷). سوسیس(۱) (در تداول امروز). - بطن الساق؛ پس زانو. (دزی ج۱ ص۹۷). - بطن پیچیده گوش؛ گوش داخلی(۲). - بطن قلب؛ رجوع به ذیل قلب شود : و از اندرون دل دو گشادگی است فراخ، یکی از سوی راست و یکی از سوی چپ و طبیبان آنرا [هریک از آن دو گشادگی را] بطن القلب گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - داءالبطن؛ جوع گاوی. جوع بقری. (دزی ج۱ ص۹۷). - لبطن؛ سرنگون شدن. (دزی ج۱ ص۹۷ از نویری). (۱) - Labyrinthe de I'oreille. Oreille interne. (۲) - Saucisse.

بطن.

[بَ] (ع مص) نهان شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بطون. (اقرب الموارد). رجوع به همین مصدر شود ||. اثر کردن بیماری در باطن کسی: بطنه الداء و به. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دردمندشکم شدن. (منتهی الارب). دردمند شدن شکم کسی. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). فعل آن مجهول آید ||. درون و خاصهء کسی شدن: بطن من فلان و به. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). از خواص کسی شدن. (از اقرب الموارد ||). بر شکم کسی زدن؛ بطنه و له بطناً. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). برشکم زدن. (آنندراج ||). درون وادی درآمدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). در بطن وادی شدن. (تاج المصادر بیهقی). داخل شدن در وادی. (از اقرب الموارد ||). درون و حقیقت چیزی شناختن، یقال: بطنت الخبر؛ ای عرفت باطنه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). اندرون کار بدانستن. (تاج المصادر بیهقی). شناختن باطن امری. (از اقرب الموارد). درون چیزی شناختن. (آنندراج ||). لایی انداختن. بکار کردن لایی: بطن بقطن. (دزی ج۱ ص۹۶ ||). آستر کردن: بطن بفروه. (دزی ج۱ ص۹۶ ||). آستری از پوست کردن برای زینت. (دزی ج۱ ص۹۶).

بطن.

[بَ طَ] (ع مص) کلان شکم گردیدن. (منتهی الارب). بزرگ شدن شکم از پرخوردن. (از ناظم الاطباء). بزرگ شدن شکم از سیری. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد). کلان شکم شدن. (آنندراج).

بطن.

[بَ طِ] (ع ص) توانگر متکبر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مالدار متکبر. (آنندراج ||). بندهء شکم و عبدالبطن. (ناظم الاطباء). بندهء شکم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). مرد شکم پرست که از خوردن سیر نگردد. (آنندراج ||). کفش چوبی. (دزی ج۱ ص۹۷)(۱ ||). بسیارخوار کلان شکم. ج، بِطان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - Sabot.

بطن.

[بَ طَ] (ع اِ) بیماری شکم. (منتهی الارب) (آنندراج). رنج شکم از پرخوردن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بطن.

[بُ طُ] (ع اِ) جِ بِطان. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به بطان شود ||. دانه ای است مانند عدس. (آنندراج).

بطنان.

[بُ] (ع اِ) جِ بَطْنْ. (ناظم الاطباء). جِ بطن، شکم. (آنندراج). - بطنان الجنهٔ؛ میانهء بهشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). وسط بهشت. (اقرب الموارد ||). جِ باطن. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). جِ باطن، بمعنی آب راهه در زمین درشت. (منتهی الارب). رجوع به باطن شود.

بطن الحمل.

[بَ نُلْ حَ مَ] (اِخ) شکم حمل. و آن جایگاه بطین است نزد عرب. (یادداشت مؤلف). رجوع به بطین و مؤید الفضلاء شود : بسته بسه پایهء هوایی بطن الحمل از چهارپایی. نظامی (لیلی و مجنون چ وحید ص۱۷۶).

بطن الحوت.

[بَ نُلْ] (اِخ) منزلی است از منزلهای ماه. (مهذب الاسماء). رشاء که از منازل ماه است. (مؤید الفضلاء). منزلی از منازل قمر و آنرا رشاء نیز گویند. (یادداشت مؤلف). منزل بیست و هشتم و آخر قمر است بعد از فرغ الدلوالمؤخر. (یادداشت مؤلف). کوکب روشنی است بر پهلوی المرأهٔ المسلسلهٔ. بطن الحوت از بهر آن خوانند که عرب بصورت ماهی نهادند و چند کوکب تاریک است و کوکب روشنی است بر شکم ماهی... و آن منزل بیست و هشتم است از منازل قمر و رقیب او سماک است. (جهان دانش ص۱۲۴) : خاتون رشا ز ناقه داری با بطن الحوت در عماری.نظامی. (لیلی و مجنون چ وحید ص۱۷۶).

بطن الذهاب.

[بَ نُذْ ذَ / ذُ] (اِخ) محلی است متعلق به بنی حارث بن کعب که در آن یکی از ایام (جنگ ها) عرب روی داد. (از معجم البلدان).

بطن الرمه.

[بَ نُرْ رُ مْ مَ / رُ مَ] (اِخ) وادی معروفی است در عالیهء نجد. (از معجم البلدان). و امام حسین (ع) همچنان بجانب کوفه طی مسافت

نموده چون ببطن الرمه رسید... (حبیب السیر چ خیام ج۲ ص۴۶). و رجوع به رمه شود.

بطن السر.

[بَ نُسْ سِ] (اِخ) وادیی است میان هجر و نجد که در آن یکی از ایام (جنگ ها) عرب روی داد. جریر گوید : استقبل الحی بطن السرام عسفوا فالقلب فیهم رهین اینما انصرفوا. (از معجم البلدان).

بطنت.

[بِ نَ] (ع اِ) بَطْنَةٌ بمعنی سیری و پری شکم از طعام : کم خورش، مرد شرفتنت نیست هرکجا بطنت است فطنت نیست.سنایی. شخصی بود صاحب ذکا و فطنت نه با جهالت و بطنت. (جهانگشای جوینی). و رجوع به بطنه شود.

بطن قنطورس.

[بَ نِ قِ رِ] (اِخ) نام ستاره ای در صورت قنطورس. (یادداشت مؤلف). و رجوع به قنطورس شود.

بطنة.

[بَ نَ] (ع اِ) تکبر و فریدگی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج ||). سیری و پری شکم از طعام. و منه المثل: البطنة تذهب الفطنه، و یقال: لیس للبطنة خیر من خمصة تتبعها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سیری و پری شکم از طعام. (آنندراج). بزرگ شدن شکم از سیری. (تاج المصادر بیهقی). شکم بند شدن. (زوزنی).

بطن هیفا.

[بَ نِ هَ] (اِخ) جایگاهی است بر هفت میلی مدینه. (از الامتاع الاسماع صص ۲۶۱-۲۶۵).

بطنی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بطن، شکم ||. مادری، مقابل صلبی: برادر بطنی. خواهر بطنی.

بطن ینبع.

[بَ نِ یَمْ بُ] (اِخ) جایگاهی است که غزوهء ذی العشیره در آن روی داد و ذی العشیره در ناحیه ای از ینبع واقع است که از مدینه نه برید فاصله دارد. رجوع به الامتاع ص۵۵ و حبیب السیر چ۱ خیام ص۳۳۵ و ینبع و ذی العشیره شود.

بطوء.

[بُ] (ع اِمص) درنگی و آهستگی، و قولهم لم افعله بطأیا هذا. (منتهی الارب). درنگی. (از تاج المصادر بیهقی). بط ء. درنگی و کندی و آهستگی. (ناظم الاطباء). درنگ و آهستگی نقیض سرعت. (غیاث) (آنندراج) (از فرهنگ نظام ||). گرانی. - بطوء جریان؛ کندی کارها. - بطوء حرکت؛ جنبش آهسته و کند. (ناظم الاطباء). - بطوء هضم؛ نزد پزشکان عبارت است از اینکه طعام

بسرعت از معده سرازیر نشود. و رجوع به بط ء شود.

بطوط.

[بُ] (ع اِ) جِ بَطّ. (ناظم الاطباء). رجوع به بط شود.

بطوع.

[بِ طَ] (ق مرکب) برضا. بمیل. برغبت : گاو... کمر خدمت بطوع و رغبت ببست. (کلیله و دمنه). - بطوع و رغبت؛ بدل و جان. بچشم. برضا و رغبت. بمیل. و رجوع به طوع شود.

بطول.

[بُ] (ع مص) بُطل. بُطلان. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به دو مصدر مذکور شود. باطل شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). ناچیز شدن. (آنندراج). ناچیز و ضایع شدن. تباه شدن.

بطولت.

[بُ لَ] (ع مص) بُطولَهٔ شجاع و دلیر گردیدن. (آنندراج). و رجوع به بطولهٔ و بطالت و بطالهٔ شود.

بطولوماوس فیلادلفوس.

[بُ دِ](اِخ)(۱) از ملوک اسکندریه. ابن الندیم بنقل از اسحاق راهب گوید: بطولوماوس فیلادلفوس مردی موسوم به زمیره را مأمور فحص و گرد کردن کتب کرد و او پنجاه و چهار هزار و صد و بیست کتاب جمع کرد و گفت هنوز در دنیا بسی کتاب در سند و هند و فارس و جرجان و ارمان و بابل و موصل و روم است. هرچند این بطلمیوس نیز از حمات علم و ادب است لیکن بنای کتابخانهء اسکندریه را بطلمیوس لاغوس کرده است. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بطلمیوس و عیون الانباء ج۱ ص۸۴ و تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی شود. (۱) - Ptolemee Philadelphe.

بطولهٔ.

[بُ لَ] (ع اِمص) دلیری. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بَطالَهٔ. (منتهی الارب). رجوع به بطالهٔ شود.

بطولهٔ.

[بُ لَ] (ع مص) شجاع و دلیر گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج). سخت دلیر شدن و کارزاری شدن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). بَطالَهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به مصدر مذکور شود. بِطالَهٔ. (ناظم الاطباء). رجوع به این مصدر و بطالت شود.

بطون.

[بُ] (ع مص) نهان شدن. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷) (تاج المصادر بیهقی) (اقرب الموارد). پنهان شدن چیزی. (ناظم الاطباء ||). از خواص کسی شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). پوشیدن و پوشیدگی. (غیاث (||). اِ) درون چیزی. (از ناظم الاطباء).

بطون.

[بُ] (ع اِ) جِ بَطن. (ناظم الاطباء) (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷). جِ بطن. شکم ها و بطن ها. (از فرهنگ نظام). جِ بطن، شکم. (از آنندراج) (غیاث). گرسنگی عمارت باطن کند و سیرخوردگی عمارت بطون. (از کشف المحجوب). و بطون جوشیده زمرهء خلایق بزمزمهء نفرین لب گشودند. (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص۶۷۸ ||). درونها. باطن ها : اعوان اسلام بر پی کفار میرفتند و ایشان را در متون هضاب و بطون شعاب می کشتند. (ترجمهء تاریخ یمینی). - بطون الاوراق؛ کتابها. (دزی ج۱ ص۹۷). - بطون دفاتر؛ متون صحایف :... و بطون دفاتر و متون صحایف بذکر ایام و اقوال و افعال ایشان آراسته کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی). - بطون دماغ؛ حفره هایی که در قسمتهای داخلی مراکز عصبی در نقاط مختلف وجود دارد که بترتیب عبارتند از: ۱- بطن یک که در قسمت داخلی و میانی یکی از نیمکره های طرفی مخ قرار دارد. ۲- بطن دو قرنیهء بطن سه است و در یکی از نیمکره های طرفی مخ مقابل بطن یک قرار دارد. ۳- بطن سه در قاعدهء مخ بین دو جسم بصری قرار دارد. ۴- بطن چهار بین پل دماغ و بصل النخاع و پایه های مغز قرار دارد. (فرهنگ فارسی معین). - بطون دماغی؛ شکمچه های مغز. (واژه های نو فرهنگستان ایران). بطن دماغی(۱). (دزی ج۱ ص۹۷): و از درازی دماغ سه تجویف است و طبیبان آنرا بطون دماغی گویند و هریک اندر پهنا به دو بخش است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). (۱) - Les Ventricules du Cerveau.

بطونیقا.

[بَ] (معرب، اِ) بطونیکا، معرب کلمهء لاتین بتانیکا(۱). (فرهنگ فارسی معین). (دزی ج۱ ص۹۸) (۱) - Bettonica. Betoine.

بطهٔ.

[بَطْ طَ] (ع اِ) یک مرغابی. (ناظم الاطباء). یکی بط یستوی فیه المذکر و المؤنث و لیست الهاء للتأنیث و انما هی لواحد من جنس. (منتهی الارب). یکی بط خواه نر و خواه ماده. ج، بطاط. معرب بت مذکر و مؤنث در وی یکسان است مانند حمامه و دجاجه تا در آن علامت تأنیث نیست بلکه برای وحدت است و عرب اوز گویند و بط بدون تا مستعمل فارسیان است. (آنندراج). و رجوع به بط و المعرب جوالیقی ص۶۴ شود ||. خنور روغن یا آوندی است بشکل مرغابی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). دَبَّه ظرفی است مانند قاروره و عُربی صحیح است و گمان میکنم که لغت شامی باشد. (المعرب جوالیقی ص۶۴). و صاحب اللسان آرد: بطهٔ، دَبَّه است بلغت اهل مکه زیرا آنرا بشکل بطهٔ (پرنده) سازند و دبه ظرفی است از شیشه که در آن روغن نهند.

بطهٔ.

[بَطْ طَ] (اِخ) ابوعبدالله بن بطهٔ عکبری مصنف ابانه است. (منتهی الارب). عبیداللهبن محمد بن محمد بن حمدان بن بطهٔ العکبری حنبلی مصنف الابانهٔ. وی از گروهی حدیث شنیده و ابوالقاسم بن البُسری و دیگران از وی حدیث شنیدند و بسال ۳۸۷ ه . ق. درگذشت. (از تاج العروس). و رجوع به ابوعبدالله بن بطهٔ و ابن بطهٔ شود.

بطهٔ.

[بِطْ طَ] (اِخ) موضعی است به حبشه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بطی.

[بَیِطْ طی] (اِخ) ابوعبدالله عبیداللهبن... بطی. از پیشوایان علم حدیث و فقیهان حنبلیان بود. وی به سال ۳۸۷ ه . ق. درگذشت. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بطیارج.

[بَ رِ] (اِ) معرب بتیاره. رجوع به وبال و بتیاره شود. (یادداشت مؤلف).

بطیاط.

[] (اِ) عصی الراعی. (تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۸۲). رجوع به عصی الراعی شود.

بطی ء.

[بَ] (ع ص) سست رو. ج، بِطاء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). درنگ کننده و آهسته. (آنندراج) (غیاث) (فرهنگ نظام) (از مهذب الاسماء). آهسته و سست و کند. (ناظم الاطباء). مقابل تند و سریع : ...طایفهء حکماء هندوستان در فضایل بزرجمهر سخن می گفتند به آخر جز این عیبش ندانستند که در سخن بطی ء است یعنی درنگ بسیار میکند. (گلستان). - بطی ءالانتقال؛ دیرفهم. کندفهم. دیریاب. کم هوش. کودن. (واژه های نو فرهنگستان ایران). دیریافت. مقابل سریع الانتقال. - بطی ءالانزال؛ دیرانزال. - بطی ء الانهضام، بطی ءالهضم؛ دیرگوار. ثقیل. سنگین. ناگوار. دژگوارد. بدگوار. - بطی ءالحرکهٔ؛ کسی که به آرامی حرکت کند. (ناظم الاطباء). آنکه به آهستگی حرکت نماید. (آنندراج). - بطی ءالسیر؛ کندرو. گران رفتار. گران رو. مقابل سریع السیر. تندرو. - بطی ءالعمل؛ کندکار. - بطی ءالهضم؛ دیرهضم. رجوع به بطی ءالانهضام شود. - بطی ء شدن؛ کند شدن. (ناظم الاطباء). آهسته شدن. مقابل تند شدن. سریع گشتن.

بطیحهٔ.

[بَ حَ] (ع اِ) جوی در سنگلاخ. ج، بطایح و بطائح. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از منتهی الارب). بطیحه، بطحاء. (منتهی الارب). جای جمع شدن آب. رجوع به این کلمات در جای خود شود : رود طبیعی آن است که آبهایی بود بزرگ... و همی رود تا بدریایی رسد یا به بطیحه ای. (حدود العالم). بود که از یک رود طبیعی رودهای بسیار بردارد و بکار شود و آن عمود رود همی رود تا بدریا رسد یا به بطیحه ای چون فرات. (حدود العالم). و با او منجمی بود، کیخسرو را گفت که ای ملک زود باشد که بدین بطیحه یعنی جای جمع شدن آب بنایی و عمارتی پیدا شود و این آب بدین موضع باز خوشد. (تاریخ قم ص۶۱).

بطیخ.

[بِطْ طی] (ع اِ) صاحب قاموس گوید هرچه بر روی زمین پهن شود. (آنندراج). هرچیز شبیه بخربزه: و ان اخرج شحمه [شحم

الحنظل] من بطیخه نقصت قوته سریعاً. (ابن البیطار). کدو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نوعی از کدو (یقطین) است که بالارونده نیست ولی مانند رشته هایی بر زمین گسترده شود. (از اقرب الموارد ||). خیار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). خربزه(۱) و مانند آن. بطیخه، یکی. (منتهی الارب) (غیاث) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء). خربزه که میوه ای حاصل از یک بوته است. (فرهنگ نظام). لغت رومی است، بفارسی خربزه نامند و بیونانی قابش. بهترین او شیرین کم آب نازک بی جرم است و بهترین ناشیرین او ملیون است که خربزهء گرمک باشد. (از تحفه). و رجوع به ترجمهء صیدنه و مفردات ابن بیطار و تذکرهء ضریر انطاکی شود. - دارالبطیخ؛ محله ای در اصفهان. (ناظم الاطباء). و رجوع به همین کلمه شود. (۱) - Melon.

بطیخ زقی.

[بِطْ طی خِ زَقْ قی] (اِ) و بطیخ هندی و شامی و فلسطینی، بطیخ هندی است که بفارسی هندوانه و بهندی ترپوز نامند. (فهرست مخزن الادویه). بطیخ هندی است و بطیخ نیز گویند، بپارسی خربزهء هندی گویند و بشیرازی خیار کدو گویند و به تبریزی هندوانه بهترین آن بود که آب دار و شیرین بود. (اختیارات بدیعی نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه).

بطیخ شامی.

[بِطْ طی خِ] (اِ) بفارسی هندوانه و بهندی ترپوز نامند. (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به بطیخ هندی و خربزهء شامی شود.

بطیخ طویل.

[بِطْ طی خِ طَ] (اِ) خربزه است و قید طویل برای جدا کردن آن از بطیخ مستدیر می آورده اند که هندوانه باشد. ملونیا. (ابن بیطار).

بطیخ فلسطین.

[بِطْ طی خِ فِ لِ] (اِ)بفارسی و بهندی ترپوز نامند. (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به بطیخ هندی شود.

بطیخهٔ.

[بِطْ طی خَ] (ع اِ) یکی بطیخ. (منتهی الارب). واحد بطیخ. (ناظم الاطباء). خربزه. ج، بطاطیخ ||. نام دو خاتم از آن نوح بن منصور سامانی. ابوریحان بنقل از نصر گوید: امیر رضی نوح بن منصور سامانی را جفتی خاتم بود که هریک از آنها را بطیخه می نامیدند نگین یکی از آنها یاقوت سرخ بود مانند دانهء انگور و از آن دیگری الماسی بود هرچند در شکل و اندازه گویند بزرگتر از آن نگین دیده نشده است. (از الجماهر ص۶۶).

بطیخ هندی.

[بِطْ طی خِ هِ] (اِ) هندوانه. (ناظم الاطباء). بفارسی هندوانه و بعربی دلاع و رابوقه(۱) نامند. بفارسی هندوانه و بهندی ترپوز نامند. (فهرست مخزن الادویه). (۱) - ن ل: دابوغه.

بطیخی.

[بِطْ طی] (ص نسبی) نسبتی است به بطیخ که خربزه باشد. (سمعانی ||). خربزه فروشی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء).

بطیر.

[بَ] (ع ص) کفانیده و شکافته شده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مبطور. مشقوق. کفیده (||. اِ) پچشک ستور. (منتهی الارب). پزشک ستور. (ناظم الاطباء). دام پزشک.

بطیریرخ.

[بَ رَ] (ع اِ) بطریرخ. بطریرک. رجوع به بطریرک شود.

بطیش.

[بَ] (ع ص) سخت گیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آنندراج). بَطّاشْ: به ترانهء... نواپرداز گشته بطَیشْ و بَطْش، بَطیش، نَطْش سریع آغاز کردند... (درهء نادره چ ۱۳۴۱ ه . ش. انجمن آثار ملی ص ۴۳۰ ||). توانا. (ناظم الاطباء).

بطیط.

[بَ] (ع اِ) شگفت و دروغ، یقال جاء بامر بطیط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). عجب. (مهذب الاسماء ||). کفش بی نوک نیم موزه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). سندل. صندل. (مهذب الاسماء (||). اِ) بلا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بطیطس.

[بَ] (معرب، اِ) به یونانی یبروح است. (فهرست مخزن الادویه)(۱). (۱) - در متن یبروج ولی صحیح یبروح است. رجوع به یبروح شود.

بطیطهٔ.

[بُ طَیْ یِ طَ] (ع اِ) مصغر بَطیطَهٔ بمعنی سرفه است(۱). (منتهی الارب). مور سپید که بتازی سُرفَهْ نیز گویند(۲). (ناظم الاطباء). کرمی است که خانه از چوبهای ناز میسازد. (فرهنگ نظام). و رجوع به بطیطه شود. (۱) - مور سپید که از ریزه های چوب خانه سازد و در آن درآید و بمیرد. (منتهی الارب: سرفه). (۲) - در منتهی الارب ضبط کلمه بُطَّیَّطَهٔ. و در ناظم الاطباء بُطَّیْطَهٔ ولی صاحب تاج العروس بی ضبط کلمات آرد: «بطیطهٔ مصغر بطیطهٔ است». در همهء نسخ چنین است و آن غلط است و صواب بُطَیِّطَهٔ مانند دجیجه تصغیر دجاجه است. در ذیل اقرب الموارد نیز آمده است: بُطَّیِّطَهٔ مانند دجیجه تصغیر دجاجه سرفه باشد که دانهء کوچکی است.

بطین.

[بَ] (ع ص) کلان شکم. (منتهی الارب). کلان شکم، یقال: رجل بطین. (ناظم الاطباء). شکم آور. (مهذب الاسماء). شخص بزرگ شکم. (فرهنگ نظام). بزرگ شکم. (آنندراج) (غیاث ||). آنکه شکم وی پر باشد. (ناظم الاطباء ||). توانگر. (منتهی الارب ||). دور و بعید، یقال: شاء و بطین. (منتهی الارب). دور و بعید. (ناظم الاطباء) (آنندراج (||). اِخ) لقب شخصی است. (آنندراج). لقب مردی خارجی. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بطین.

[بُ طَ] (ع اِ مصغر) تصغیر بطن. (غیاث). مصغر بطن. (ناظم الاطباء). معنی بطین شکمک بود. (التفهیم). شکم کوچک ||. منزل دوم از منازل قمر و آن سه کوکب است بر مثال دیگ پایه ها که بر بطن حمل واقع شده است. (از آنندراج)(۱). نام منزل دوم است از منازل قمر و آن سه کوکب است در بطن برج حمل. (فرهنگ نظام). منزلی است از منازل قمر و هو بطن الحمل. (مؤید الفضلاء). یکی از منازل قمر که شکم برج حمل است و آن سه ستاره خرد است که بر صورت دیگ پایه ها واقع شده. (منتهی الارب). به اصطلاح نجوم منزل دویم از منازل قمر که در شکم برج حمل واقع گشته و آن سه ستارهء خرد است که بر صورت دیگ پایه واقع شده. (ناظم الاطباء). نام منزل دوم از منازل قمر و آن سه ستاره باریک است بر شکل مثلث که بر دُم حمل واقع شده. (غیاث). نام منزل دوم از [منازل قمر] . (التفهیم). منزلی است از منزلهای ماه. (مهذب الاسماء). از ستارگان منازل قمر است و آن تصغیر بطین است و از اینرو مصغر شده است تا فرقی میان آن و بطن الحوت یکی دیگر از منازل قمر باشد و بطین سه ستاره است بشکل دیگ پایه ها یا مثلث شکلی که دیگ را هنگام طبخ بر آن نهند و آن نزدیک بطن الحمل است یکی ستارهء آن تابان و دو دیگر کم نورند و این دو پس از طلوع ستاره تابان برآیند. (از صبح الاعشی). منزل دویم از منازل قمر است از آخر شرطین تا بیست و پنج درجه و چهل ودودقیقه وپنجاه ویک ثانیه از حمل. و علمای احکام او را منزلی سعد شمارند. (یادداشت مؤلف). سه ستارهء تاریکند بر شکل مثلثی بر دنبهء حمل، میان ایشان و میان شرطین مقدار نیزه ای است و ماه گاه گاه او را بپوشاند. و آن منزل دوم از منازل قمر است و رقیب آن ذبانا باشد. (از جهان دانش ص۱۱۶) : ماه و پروین را نگر در قد او همچنان کز بطن ماهی در بطین.سعدی.
(۱) - Batyne.

بطینه.

[] (اِ) هل است. (فهرست مخزن الادویه).

بظ.

[بَظ ظ] (ع مص) راست کردن تار ساز، تا بنوازد. (منتهی الارب). راست کردن مغنی تار ساز را تا بنوازد. (ناظم الاطباء) (آنندراج). بظ مغنی عود را؛ حرکت دادن اوتار آن برای نواختن. (از اقرب الموارد).

بظ.

[بَیظ ظ] (ع ص) درشت و سطبر. فظ بظ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). اتباع کلمه فَظّ است. گویند: هو فظ بظ یعنی غلیظ است. (از اقرب الموارد)(۱). (۱) - در مؤید الفضلاء بغلط کلمهء بظ (بفتح) بمعنی آب منی حیوان آمده در صورتی که صحیح بیظ است رجوع به بیظ شود.

بظا.

[بُ] (ع اِ) گوشت پاره های برهم نشسته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بظارهٔ.

[بَ / بُ رَ] (ع اِ) تِلاق. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). کنارهء فرج. (مهذب الاسماء). بظر. بیظر. چوچوله. دلاغ ||. آنچه را که خافضه از زن قطع میکند. (ناظم الاطباء). آنچه که ختانه بگذارد از زن. (آنندراج) (منتهی الارب ||). بلندی میان لب بالا که اندکی دراز شود و آن مرد را ابظر خوانند. (آنندراج). تندی میان لب پایین. (ناظم الاطباء). تندی میان لب بالایین. (آنندراج) (منتهی الارب). بلندی میان لب فرودین. (مهذب الاسماء ||). سر پستان گوسپند. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب ||). بظارهٔ الشاهٔ؛ تندی کنارهء فرج گوسپند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بظاره.

[بِ رَ] (ع اِ) آواز و صدای لب در هنگام بوسه. (ناظم الاطباء).

بظاهر.

[بِ هِ] (ق مرکب) ظاهراً و آشکارا و بطور وضوح. (ناظم الاطباء). و رجوع به ظاهر شود.

بظر.

[بَ] (ع اِ) تلاق. ج، بُظور. و منه قولهم فی الشتم: امصص بظر فلانهٔ. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). بیظر. بُظارَه. (منتهی الارب). دلاغ و آن موضعی است که خاتنان عرب برند. (یادداشت مؤلف). خروس. خروسه. خروسک. گندمک. (زمخشری) (از یادداشت مؤلف ||). بلندی میان دو لب فرج. (آنندراج ||). انگشتری. (منتهی الارب).

بظر.

[بَ ظَ] (ع مص) با بُظرَهٔ گردیدن مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). درازتلاقی و درازتلاق شدن ||. ختنه کردن جاریه را. (از منتهی الارب).

بظر.

[بَ ظَ] (ع اِ) درازتلاقی. (ناظم الاطباء). زنان را بر فرج فزونیکی است و آنرا ختنه کنند و آن فزونی ببرند و بتازی آن فزونی را بظر گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). انگشتری. (ناظم الاطباء).

بظراء.

[بَ] (ع ص) تأنیث اَبْظَر. زن درازتلاق. داه دراز تلاق ختنه ناکرده. ج، بُظْر. (آنندراج) (ناظم الاطباء). زن ختنه ناکرده. ج، بظر. (مهذب الاسماء) (مؤید الفضلاء). درازبظر. بزرگ گندمک (زن). (زمخشری). بزرگ خروسه. - امهٔ بظراء؛ داه درازتلاق ختنه

ناکرده. ج، بُظْرْ و منه ما یقال فی الشتم: یا بن البظراء. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). آن زنی کی او ختنه نکرده باشد. (زوزنی). آن زنی که وی را ختنه نکرده باشند. (تاج المصادر بیهقی).

بظرم.

[بَ رَ] (ع اِ) انگشتری. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بظرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) زنی که در بغلش موی کم باشد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). حلقهء انگشتری بی کرمی. (کذا). (منتهی الارب) (آنندراج). حلقهء انگشتری بدون نگین. (ناظم الاطباء).

بظرهٔ.

[بِ رَ] (ع اِ) رایگان، و منه: ذهب دمه بظراً. (منتهی الارب). رایگان. (ناظم الاطباء).

بظرهٔ.

[بُ رَ] (ع اِ) تندی میان لب بالایین. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بظریرهٔ.

[بِ رَ] (ع ص) زن بی شرم زبان دراز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بظماج.

[بِ] (ع اِ) جامه ای که بر یکی از دو طرف آن خواب باشد یا جامه ای که بر میانهء آن خواب باشد و بر هر دو طرف آن علم و نقش باشد. (از منتهی الارب). قسمی از جامهء پُرزدار مانند مخمل و یا جامه ای که میان آن پرزدار و کناره های آن دارای نقش و نگار باشد. (ناظم الاطباء).

بظو.

[بَ] (ع مص) آکنده گوشت شدن کسی. (منتهی الارب) (از تاج المصادر بیهقی) (از ناظم الاطباء).

بظو.

[بُ وْ] (ع مص) فربهی و آکندگی گوشت کسی. (از اقرب الموارد). گویند حظیت المرأهٔ و بظیت؛ از اتباع است یعنی فربه و آکنده گوشت شد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بظور.

[بُ] (ع اِ) جِ بَظْرْ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بظر شود.

بظیظ.

[بَ] (ع ص) فربه نازک اندام. (منتهی الارب) (آنندراج). غلام بظیظ؛ پسر فربه نازک اندام. (ناظم الاطباء).

بع.

[بَ] (اِ) بع بع. آواز بره و گوسفند و بز و بزغاله. (یادداشت مؤلف). رجوع به بع بع شود.

بع.

[بَع ع] (ع مص) پریشان ریختن شراب. (ناظم الاطباء) (آنندراج). پریشان ریختن شراب را: بع الخمر بعاً. (منتهی الارب ||). فزون ریختن آب. (از اقرب الموارد ||). پیوسته باریدن ابر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). پیوسته باریدن. بعاع. (منتهی الارب). و رجوع به بعاع شود.

بعائس.

[بَ ءِ] (ع اِ) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جِ بَعوس به معنی ماده شتر لاغر که شیر آن خشک شده باشد از گذشتن هفت ماه بر نتاجش. (آنندراج). و رجوع به بعوس شود.

بعابعة.

[بَ بِ عَ] (ع اِ) درویشان. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب ||). مردمان بومی. (ناظم الاطباء).

بعاث.

[بَ / بِ / بُ] (اِخ) موضعی نزدیک مدینه مر اوس را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). یوم بعاث؛ روز جنگ اوس و خزرج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). موضعی است نزدیک مدینه که در آنجا میان اوس و خزرج جنگی عظیم واقع شده بود و آن روز جنگ را یوم بعاث(۱)گویند. (آنندراج). جنگی است میان اوس و خزرج در جاهلیت. (از مجمع الامثال میدانی). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. (۱) - در متن به غلط بغات است. رجوع به الامتاع شود.

بعاثط.

[بَ ثِ] (ع اِ) جِ بُعْثُط. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بعثط شود.

بعاد.

[بِ] (ع مص) مصدر دیگر مباعدة. (از زوزنی) (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). دور کردن و دور شدن. (آنندراج). از کسی دور شدن. (زوزنی). کسی را دور کردن. (زوزنی). دوری. (غیاث). و رجوع به مباعدة شود.

بعاد.

[بِ] (ع اِ) لعن. (ناظم الاطباء). لعنت و نفرین. (آنندراج) (منتهی الارب).

بعاد.

[بُ] (ع ص) بعید و دور. (ناظم الاطباء). دور. (منتهی الارب) (آنندراج). نعت است از بُعد. (منتهی الارب) (آنندراج). صفتی است مانند بعید. (از اقرب الموارد) : خنده بوی زعفران وصل داد گریه بوهای پیاز آن بعاد.(مثنوی).

بعار.

[بِ] (ع مص) پشکل افکندن، مانند معباعرهٔ. (ناظم الاطباء). پشکل افکندن. (آنندراج) (منتهی الارب).

بعار.

[بُ] (ع اِ) بَرِ درخت کنار. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بعاس.

[بِ] (ع اِ) جِ بَعوس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). و رجوع به بعائس و بعوس شود.

بعاع.

[بَ] (ع اِ) تره است نرم. (آنندراج) (منتهی الارب). یک نوع تره‌ء نرم. (ناظم الاطباء ||). گرانی ابر از باران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). رخت جهاز. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). جهاز. (اقرب الموارد ||). متاع. (اقرب الموارد)(۱ ||). متاع افتاده‌ء روز غارت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). القی علیه بعاعه؛ ای نفسه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). القی السحاب بعاعه؛ همه‌ء باران خود را ریخت آن ابر. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). (۱) - در اقرب الموارد. جهاز و متاع بصورت دو معنی آمده ولی در منتهی الارب و به پیروی از آن ناظم الاطباء و آنندراج، رخت جهاز آورده اند.

بعاع.

[بَ] (ع مص) پیوسته باریدن ابر. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). و رجوع به بَعّ شود.

بعاق.

[بُ] (ع اِ) شدت آواز. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج) (صراح) (اقرب الموارد ||). بانگ باران. (مهذب الاسماء||). باران بسیار بزرگ قطره‌ء ناگاه بارنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). ابری که بشدت ببارد. (از اقرب الموارد ||). سیل بزرگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)(۱). (۱) - صاحب منتهی الارب و ناظم الاطباء ضبط کلمه را در دو معنی باران و سیل بحرکات سه گانه آورده اند.

بعاق.

[بُ] (ع مص) شکافتن باران بزرگ قطره زمین را: بعق الوابل الارض بعاقا. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد).

بعال.

[بِ] (ع مص) جماع کردن. (غیاث). باعل مباعلهٔ و بعالا، ملاعبت زن و شوی باهم و جماع نمودن و زناشویی کردن. (آنندراج) (از منتهی الارب). مباعله. (زوزنی). رجوع به مباعله شود : نه کمی در شهوت و طمث و بعال که زنان را آید از ضعفت ملال.(مثنوی).

بعال.

[بِ] (ع اِ) جِ بَعل. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (غیاث اللغات)(۱). رجوع به بعل شود. (۱) - صاحب غیاث اللغات معانی بعل را در ذیل بعال بصورت جمع آورده است. رجوع به بعل شود.

بعایس.

[بَ یِ] (ع اِ) بَعائِس جِ بعوس. (ناظم الاطباء). رجوع به بعائس شود.

بعبر.

[بَ بَ] (اِ صوت) آوای کبوتر. بغ بغ. بغبغو کردن. (دزی ج ۱ ص۹۸).

بع بع.

[بَ بَ] (اِ صوت) بع. در تداول عامه آواز بَرَّه و گوسفند. و بز و بزغاله. رجوع به بع شود.

بعبع.

[بَ بَ] (ع اِ) اول جوانی ||. آواز ریختن آب از آوند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). آوایی شبیه آواز بوقلمون و یا غلغل بطری که شتر از خود برآرد. (دزی ج ۱ ص۹۸).

بعبعهٔ.

[بَ بَ عَ] (ع اِ) حکایت بعضی آواز ||. سخن راندن بشتاب. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد||). گریختن از جنگ کفار. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب).

بعبعی.

[بَ بَ] (ص) در تداول فارسی، کودن. (یادداشت مؤلف (||). اِ) در زبان کودکان، بره. بزغاله. گوسفند. میش. (یادداشت مؤلف).

بعبلهٔ.

[] (ع ص) بی تربیت. (دزی ج ۱ ص۹۸).

بعبوش.

[بَ] (ع اِ) نسناس. میمون. (از دزی ج ۱ ص۹۸ ||). بعبوش بن آدم (در مقام ناسزا)، مثل میمون، آدم زشت. کریه. (از دزی ج ۱ ص۹۸).

بعبوص.

[بَ] (ع اِ) بعبوص الخروف. گل محبت. گیاه محبت. علف محبت. اسلیح اسلیخ. خزام. خزام العطری. بلیحا. فاغیه. سلیخه. ورث. اسپرک. (از دزی ج ۱ ص۹۸). و رجوع به فرهنگ فرانسه فارسی سعید نفیسی شود.

بعث.

[بَ] (ع مص) فرستادن کسی را. (ناظم الاطباء). فرستادن. (منتهی الارب) (آنندراج) (مؤید الفضلاء) (فرهنگ نظام) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) (زوزنی) (صراح) (دزی ج ۱ ص۹۸) (مهذب الاسماء). کسی را جایی فرستادن. (تاج المصادر بیهقی). فرستادن کسی را بتنهایی : ثم بعثنا من بعدهم موسی. (قرآن ۷/۱۰۳ و ۱۰/۷۵) (از اقرب الموارد). در شرع فرستادن خدای تعالی است انسانی را به سوی جن و انس تا آنان را به راه حق دعوت کند و شرط آن دعوی پیغمبری و اظهار معجزه باشد و برخی گفته اند شرط آن آگاهی از امور پنهانی و اطلاع بر مغیبات و دیدن فرشتگان است و چنین فرستاده ای از جانب حق مرد باید باشد نه زن. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به کلمات رسول و نبی در همان متن شود ||. برخیزانیدن ناقه را. (منتهی الارب) (آنندراج). برخیزانیدن ماده شتر. (ناظم الاطباء). تبعاث. (اقرب الموارد). و رجوع به تبعاث شود. برانگیزانیدن و به هیجان آوردن کسی را. گویند: بعث الناقهٔ، هنگامی که برخیزانند آن را؛ یعنی عقال آن را بگشایند یا فرو خفته باشد و آن را برخیزانند. (از اقرب الموارد). برخیزانیدن و فرستادن. (فرهنگ نظام ||). برانگیزانیدن. (ناظم الاطباء). برانگیختن. (منتهی الارب) (فرهنگ نظام) (آنندراج) (مؤید الفضلاء) (غیاث). ابتعاث. (زوزنی). مأخوذ از تازی برانگیختگی. (ناظم الاطباء). انگیزش ||. زنده نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (فرهنگ نظام). زنده کردن. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷). مرده را زنده کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بعث خدای تعالی مردگان را، زنده کردن ایشان را : ثم بعثناکم من بعد موتکم. (قرآن ۵۶/۲). (از اقرب الموارد||). گاهی مراد از بعث قیامت باشد. (غیاث). - بعث و نشر؛ کنایه از روز قیامت، چرا که در آن وقت همهء مردگان از زمین برانگیخته خواهند شد و به هر طرف پراکنده خواهند گشت. (غیاث) (آنندراج) : شفیع الوری خواجهء بعث و نشر. سعدی (بوستان). - یوم البعث؛ روز قیامت. (منتهی الارب). روز قیامت. روز رستخیز. (ناظم الاطباء) (آنندراج). روز حشر. گاهی بعث و بعثت بر حشر و معاد نیز اطلاق میشود. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به حشر در همان متن شود. قیام خلایق باشد بروز قیامت هنگام برخیزانیدن مردگان از قبور چنانکه اجزای اصلی آنان گرد آید و ارواح بدانها بازگردند. برخی از فلاسفه به بعث ارواح معتقدند نه اجساد. (از الموسوعهٔ العربیهٔ). و رجوع به حکمت اشراق چ انجمن ایران و فرانسه ص۲۳۴ شود : در معنی بعث و قیامت... بر سبیل افتراء هیچ چیز نگفتم. (کلیله و دمنه). هی ز چه معلوم گردد این ز بعث بعث را کم جو کن اندر بعث بحث. شرط روز بعث اول مردن است زانکه بعث از مرده زنده کردن است. (مثنوی ||). بعث را در مسیحیت معنی خاص است و آن قیام مسیح از قبر و

گذشتن چهل روز بر آن است. چنانکه در انجیل آمده است. (متی: ۲۸، مرقس: ۱۶، لوقا: ۲۴، اعمال رسل: ۴، ۲، باهل رم:۶) و رجوع به الموسوعة العربیة شود. - حزب بعث؛ یکی از احزاب ملی است که بسال ۱۳۲۴ ه . ق. از دانشجویان و جوانان روشن فکر سوریه در دمشق تشکیل یافته است. رجوع به الموسوعة العربیة شود ||. بیدار کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷). از خواب بیدار کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بیدار کردن کسی از خواب. (از اقرب الموارد ||). آنکه همواره هموم وی او را بیدار کند و از خواب برخیزاند. (از اقرب الموارد). و رجوع به بَعث شود ||. پراکنده نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پراکنده نمودن. بعثة اسم است از آن. ج، بعثات. (آنندراج ||). برکاری داشتن. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷). بر کاری برافژولیدن. (تاج المصادر بیهقی). بکاری وژولیدن. (زوزنی). بعث بر چیزی؛ واداشتن کسی بر انجام دادن آن. (از اقرب الموارد).

بعث.

[بَ / بَ عَ] (ع اِ) لشکر. ج، بُعوث. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). جیش. (اقرب الموارد ||). گروهی که بجایی فرستند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از مهذب الاسماء). جماعتی که فرستند چه بشب، چه بروز. (مفاتیح). لشکری گسیل داشتن. (دزی ج۱ ص۹۸ ||). بکار گرفتن کسی چون سپاهی در لشکر. (دزی ج۱ ص۹۸).

بعث.

[بَ عَ] (ع مص) بیدار ماندن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). از خواب بیدار شدن. (از اقرب الموارد).

بعث.

[بَ عِ] (ع ص) شب زنده دار. تهجدگزار. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). - رجل بَعث و بَعِث؛ آنکه همواره هموم وی او را بیدار کند و از خواب برخیزاند. (از اقرب الموارد).

بعثات.

[بَ عَ] (ع اِ) جِ بَعْثَة. (منتهی الارب). رجوع به بعثة شود.

بعثت.

[بِ ثَ] (ع اِمص) بعثة. رسالت. فرستادگی و ارسال. (ناظم الاطباء). بعث. (فرهنگ نظام). - بعث کردن؛ برانگیختن. واداشتن : و تن خویش را بعث کن بفرهنگ و هنر آموختن. (ص۳۵ منتخب قابوسنامه). و در باطن با اسکندر رومی یکی شد و او را بعث کرد بر قصد داربن دارا. (ص۵۵ فارسنامهء ابن البلخی). - سال بعثت؛ سالی که خدای تعالی رسول را برسالت مبعوث کرد.

بعثرة.

[بَ ثَ رَ] (ع اِ) لون و رنگ. (ناظم الاطباء). رنگ چرکین. (منتهی الارب) (آنندراج ||). وسخ و چرک. (ناظم الاطباء).

بعثرة.

[بَ ثَ رَ] (ع مص) نظر کردن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). نگریستن و تفتیش کردن. (از اقرب الموارد)(۱||). تفتیش نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). کاویدن چیزی را. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). کاویدن زمین را. (آنندراج ||). برانگیختن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (غیاث ||). جداجدا و زیر و بالا کردن چیزی را، بعثر الشی ء. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج ||). بیرون آوردن و آشکار ساختن :قال الله تعالی: بعثر ما فی القبور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) : اذا بعثر ما فی القبور. (قرآن ۱۰۰/۹). و اذا القبور بعثرت. (قرآن ۸۲/۴ ||). حوض را ویران کردن و زیر و رو کردن. بعثر الحوض؛ ای هدمه و جعل اسفله اعلاء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زیر و زبر کردن. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷ ||). شوریدن دل(۲). (آنندراج) (از ناظم الاطباء). بشورانیدن. (زوزنی). شورانیدن. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷||). پراکنده کردن مرد متاع و کالای خود را و ریختن بعض آنرا روی بعض دیگر: بعثر الرجل متاعه. (از ناظم الاطباء). و پراکنده شدن. (غیاث). متفرق کردن و پراکندن. (از اقرب الموارد). (۱) - در اقرب الموارد. نگریستن و تفتیش کردن بصورتی یک معنی آمده است. (۲) - در منتهی الارب این معنی در ذیل تبعثر آمده است.

بعثط.

[بُ ثُ] (ع اِ) بعثوط. ناف وادی و میانهء آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ناف و میانهء بیابان. (مؤید الفضلاء). و رجوع به بعثوط شود ||. دُبُر یا دبر با ذکر و خایه. ج، بعاثط. (منتهی الارب) (آنندراج). دبر یا دبر با آلت و بیضه. ج، بعاثط. (ناظم الاطباء). - ابن بعثط؛ ماهر و دانندهء چیزی، یقال: هو ابن بعثطها. و فی حدیث معاویه : قیل له اخبرنا عن نسبک فی قریش. قال : انا ابن بعثطها، یرید انه واسطهٔ قریش و من سرهٔ بطائحها. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). ماهر و دانندهء چیزی. (آنندراج).

بعثقهٔ.

[بَ ثَ قَ] (ع مص) ریزان شدن آب از شکستگی کنارهء حوض و خم. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بعثوط.

[بُ] (ع اِ) بعثط. ناف وادی و میانهء آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ناف و میانهء بیابان. (مؤید الفضلاء). و رجوع به بعثط شود.

بعثهٔ.

[بَ ثَ] (ع اِ) اسم است از بَعث. ج، بعثات. (منتهی الارب).

بعج.

[بَ عِ] (ع ص) مرد سست رفتار، گویا معوج البطن است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بعج.

[بَ] (ع مص) کفانیدن چیزی را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). شکم بشکافتن. (زوزنی). شکافتن شکم. (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد ||). اخته کردن خروس. اخته کردن. خواجه کردن. (دزی ج۱ ص۹۹ ||). مبالغه کردن در

خیرخواهی کسی. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). ریختن باران و شکافتن زمین را: بعج المطر الارض. (منتهی الارب ||). در اندوه انداختن کسی را محبت: بعجه الحب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعد.

[بَ] (ع اِ، ق) پس. ضد قبل. و آن در حالت اضافت معرب بود و در حالت افراد مبنی بر ضم و من بعدٍ و افعل بعداً. منونین نیز روایت کرده اند و حکی الفراء من بعد، بالکسر بغیر التنوین و اجاز بالضم و التنوین ایضاً. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). پس. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) (مهذب الاسماء) (غیاث). سپس. (نصاب). آنگاه. آنگه. نقیض قبل. (از اقرب الموارد) (دزی ج۱ ص۹۹). پس و سپس. (ناظم الاطباء). برحسب شواهدی که در دست هست این کلمه در فارسی گاه بصورت مضاف بَعدِ و گاه با حرف اضافهء «از» بعد از و گاه پس از «از» درآید و در این صورت و صورت نخست لازم الاضافه باشد بمعنی بعد از. سِپَس. پس از : بعد بسی گردش بخت آزمای او شد و آوازهء عدلش بجای.نظامی. ... بیچاره متحیر بماند، روزی دو بلا و محنت کشید و سختی دید سیم روز خوابش گریبان گرفت و در آب انداخت بعد شبان روزی دگر بر کنار افتاد. (گلستان). - از بعدِ؛ ازپس : چنین گفت موبد بنزدیک شاه که از بعد شب روز آید بگاه. (منسوب بفردوسی). - اما بعد؛ فصل خطاب است یعنی بعد دعای من مر ترا و اول کسی که این کلمه را گفته داود علیه السلام یا کعب بن لؤی بود. (منتهی الارب) (آنندراج). فصل خطاب است یعنی پس از دعای من مر ترا و پس از این مقدمات. و اکنون شروع میشود و گویند اول کسی که این کلمه را گفت کعب بن لؤی بود. (ناظم الاطباء). اما بعد فقد کان کذا، یعنی پس از دعای من ترا یا بعد از حمد خدا و آن را فصل الخطاب گویند. (از اقرب الموارد). و رجوع به فصل الخطاب شود. - بعد از؛ پس از. در عقب. در دنبال. سپس. در آخر. در دنبالهء : که خورشید بعد از رسولان مه نتابید بر کس ز بوبکر به.فردوسی. بعد از ملاحظه بسوی غزنین بازگردد. (تاریخ بیهقی). پدر ما بجوار رحمت خدای پیوست و بعد از آن شنودیم که... برادر ما... را... بر تخت نشاندند. (تاریخ بیهقی). و بعد از امتثال اوامر و نواهی الهی... (سندبادنامه ص۴). که بعد از دیدنش صورت نبندد وجود پارسایان را شکیبی.(گلستان). چشم عادت کرده بر دیدار دوست حیف باشد بعد ازو بر دیگری. سعدی (طیبات). - بعد از آن؛ پس از آن. (ناظم الاطباء). - بعد از آنکه؛ پس از آنکه. (ناظم الاطباء). - بعد از این؛ پس از این. (ناظم الاطباء). - بعدالسلام؛ پس از تهنیت و احترامات عمومی. (ناظم الاطباء). - بعدالظهر؛ پس از زوال. (ناظم الاطباء). - بعداللتیا و التی؛ یقال: جاء بعد اللتیا و التی؛ یعنی آمدند بعد از مصیبت و سختی. (از یادداشتهای لغتنامه): بعداللتیا و التی، نصرة الدین اتابک پسر محمد... بکرمان رسید. (المضاف الی بدایع الازمان ص۶). - بعدالموت؛ پس از مرگ. (ناظم الاطباء). - بعدالمشورة؛ پس از مصلحت. (ناظم الاطباء). - بعدالوقوع؛ پس از آنکه اتفاق افتاد و وقتی آن نموده شد. (ناظم الاطباء). - بعدالیوم؛ ازین پس و یا پس از زمان آینده. (ناظم الاطباء). - بعد ذلک؛ ای مع ذلک. (ناظم الاطباء). - بعد غداً یا غدٍ؛ پس فردا. (از یادداشتهای لغتنامه). - بَعْدَما؛ پس از آن چیز. (ناظم الاطباء). یا بَعدُما بمعنی پس از آن. و بعضی برآنند که کلمهء ما در این ترکیب زاید است چنانکه در اینما و حیثما : بعد ما کز سر عشرت همه روز افکندی سخن رفتن و نارفتن من در افواه. انوری (از آنندراج). بعد ما آنچه در حضور شما فتح شود ما را و شما را از آن غنیمت نصیب باشد. (ترجمهء اعثم کوفی ص۷۹). بعد ما هرکس که از مسلمانان نزدیک او می آید از علی (ع) شکایت میکرد. (همان کتاب ص۱۳۷). بعد ما که مغان چنین گویند و آنرا حقیقتی نیست. (مجمل التواریخ و القصص چ ۱ص۳۸). و از ایشان مدد خواست و بیامد و هرمز را بگرفت بعد ما که اندک مایه روزگار پادشاهی کرده بود. (ص۳۸ فارسنامهء ابن البلخی). و ملکالروم را بگرفت، پس آزاد کرد و باز جای نشاند بعد ما که خزاین او برداشت. (ص۹۴ فارسنامهء ابن البلخی). پس بصلح بستدند بعد ما کی مردم ولایت نعمتی بسیار بدادند و جزیه بخود گرفتند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۱۵). و بعد ما که او را تحف بسیار با لقب کوچک خانی هدیه داد. (جهانگشای جوینی). بوقت بازگشت. بعد ما که به

انواع تشریفات ممتاز بود. (جهانگشای جوینی). بعد ما که بر تخت خانی تمکن یافت و خاطر از کار اصحاب اغراض و حساد فارغ کرد. (جهانگشای جوینی). با آنکه اعتقاد من این است که فرزندان حضرت پیغمبر بخلافت پدر خود از فرزندان عباس مستحق تر باشند بعد ما که فرزندان عباس نیکو زندگانی تر باشند و لایقتر. (نامهء حسن صباح در جواب نامهء ملکشاه). بعد ما که ده نوبت در اطوار خشم و رضا ایشان را جان بخشیده است و نان داده چون غرور شهرداری... مزاج خضوع ایشان فاسد گردانید.. لابد آخر الدواء الکی بر بایست خواند. (المضاف الی بدایع الرمان ص۳۷). - بعده؛ بجای پس از آن، بعد از آن آمده است : این درویش از دوستان است، لیکن ما را نشناخت. بعده چون بمنزل آمدند سفره حاضر آوردند. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). بعده با من فرمودند که اول کسی که از علماء بخارا با ما آشنا خواهد شد این بزرگ خواهد بود. (همان کتاب ص ۹۰). بعده بیان سلسلهء مشایخ خود کردند. (همان کتاب ص۱۱۴). بعده حضرت خواجه آن درویش را گفتند. (همان کتاب ص۱۳۹). - بعد یکما، پس از هردوی شما.؛ (ناظم الاطباء). بمعنی بعد کما. گویند: جئت بعد یکما. (از منتهی الارب). پس هردوی شما. (ناظم الاطباء). - فی مابعد؛ تا آنوقت. (ناظم الاطباء). - من بعد؛ از این پس و در آینده. (ناظم الاطباء) : بعده حضرت خواجه آن درویش را گفتند که والده را نصیحت بکن... والدهء آن درویش توبه کرد که من بعد از کسی چیزی نگیرد. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه ص۱۳۹ ||). و گاه بمعنی مَعَ آید مانند: فقلت لها فیئی الیک فاننی حرام و انی بعد ذالک لبیب. یعنی مع ذاک. (از اقرب الموارد ||). بمعنی الاَن مانند: ما حانت منیته و بَعْدُ، یعنی الاَن. (از اقرب الموارد ||). و گاه ظرف زمان و مکان واقع شود: جئت بعدالفجر و دمشق بعد بعلبک. (از اقرب الموارد).

بعد.

[بَ عَ] (ع اِ) جِ باعِد مثل خادم و خدم، یقال: ما انت منابِبَعَدٍ و ما انتم منا بِبَعِدٍ. ایضاً. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به باعد شود ||. بُعْدْ. (اقرب الموارد ||). دور. منزل بَعَد. (منتهی الارب). بعید. (از اقرب الموارد)(۱). (۱) - صاحب اقرب الموارد این مثال را برای معنی بعید بدینسان آورده است: منزل بَعَدْ ای بعید.

بعد.

[بُ] (ع اِ مص) ضد قرب. دوری. (از اقرب الموارد) (از کشاف اصطلاحات الفنون) (غیاث) (واژه های نو فرهنگستان). - بعداً له؛ یقال: بعداً له؛ یعنی دور گرداند او را خدا و هلاکی باد او را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). هلاکت و دوری باد او را. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷). نفرین است بدانکه هرگاه بلا بکسی فرود آید وی را رثا نگویند. و مختار نصب آن بر مصدریت است و همچنین سُحْقاً له و تمیم رفع میدهد و گوید بُعْدُ له و سُحْقٌ. (از اقرب الموارد). - بُعْدُ باعِد؛ بطریق مبالغه است یعنی دوری بسیار دور. (منتهی الارب). مبالغه است مانند ظل ظلیل. (از اقرب الموارد ||). لعن. (از اقرب الموارد). لعنت. (منتهی الارب ||). جِ بعید. (اقرب الموارد). رجوع به بعید شود ||. رأی و حزم. و منه: انه لذو بعدٍ. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). بعد و بعدهٔ؛ رای و حزم. یقال: انه لذو بعد و بعدهٔ؛ یعنی صاحب رای و حزم است و این را بکسی گویند که رای نافذ داشته باشد. (از اقرب الموارد ||). دوری و فاصله و تفاوت. (ناظم الاطباء) : همیشه تا که مه از قرب و بعد چشمهء مهر گهی چو خفته کمان گردد و گهی چو سپر. مسعودسعد. بعد منزل نبود در سفر روحانی.حافظ. - بعد اتصال؛ تهانوی در ضمن شرح معنی اتصال در نزد منجمان آرد: چون کوکب از روی نظر یا تناظر بکوکبی دیگر متوجه شود و بعد بقدر جرم خود از متصلٌ به، پیدا کند آن توجه را اتصال گویند و این کوکب را متصل. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع بهمان متن شود. - بعد مسافت؛ دوری. فاصلهء مکانی : گویند بدوری بکن از یار صبوری در مهر تفاوت نکند بعد مسافت.سعدی. بعد مسافت از مشاهده حال و کشف کار او مانع گشت.

(ترجمهء تاریخ یمینی ||). در تداول صوفیان عبارت است از دوری بنده از مکاشفت و مشاهدت. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به قرب در همان متن و لغت نامه و تعریفات جرجانی (اصطلاحات صوفیه) شود ||. در عرف علما عبارت است از امتداد بین دو چیزی که کوتاه تر از آن نباشد یعنی میان آن دو کوتاهتر از این امتداد نباشد خواه برابر با این امتداد یافت شود مانند بعد مرکز از محیط و خواه زاید بر آن باشد چنانکه در غیر بعد مرکز از محیط هست. و این تفسیر بهتر است از آنچه گفته اند بعد امتداد کوتاهتر از امتدادهای مفروض بین دو چیز است زیرا برحسب این تفسیر بر بعد مرکز از محیط شامل نمیشود زیرا آن بقدر نصف قطر است با اینکه اقصر خطوط بین آندو نیست. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). در نزد متکلمان امتداد موهومی است نه چیز محض. پس بعد در نزد ایشان امتداد موهوم مفروضی در جسم است و آنرا خلاء نیز نامند. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به تعریفات جرجانی و همان متن شود ||. در نزد حکما امتداد موجود است و آن یا قایم بجسم است و آن عرض باشد و یا قایم بنفس خود و آن جوهر مجرد است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع بهمان متن در ذیل کلمهء بعد و خلاء و مکان شود||. در اصطلاح موسیقی فاصله را گویند و آن فاصله(۱) مابین هر پرده و خرک باشد. (یادداشت لغت نامه ||). در نزد اهل هیئت بعد اختصاص دارد به بعد کوکب از معدل النهار و در سراج الاستخراج که رساله ای است در استخراج تقویم از زیج الغ بیک میگوید: بعد دوری جزو است یا ساعت از جای معین مث از برج و یا از نصف النهار و آن بر دو نوع است ماضی و مستقبل. اما بعد ماضی آن است که دوری از نصف النهار گذشته باشد. و بعد مستقبل آنکه دوری از نصف النهار آینده باشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع بهمان متن و مآخذ آن شود. - بُعْدِ اَبْعَد؛ بعد دورترین. (التفهیم ص۱۱۹). نام دایره ای که بالاتر از همهء افلاک حاوی فلکهاست و نیز اهل هیئت بعد ابعد بر خط اطلاق کنند که از مرکز عالم خارج شده و به اوج کوکب بمثل آن رسد. (غیاث) (آنندراج). و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود. - بعدالمشرقین؛ دوری و فاصلهء میان مشرق و مغرب. (ناظم الاطباء) : دوری بقدر دوری مشرق از مغرب. استعمال مشرقین از باب غلبه دادن یکی از دو تا بر دیگری است مانند ابوین، والدین، حسنین. (حاشیهء کلیله چ مینوی). بدانکه مفاصلهء مشرق صیفی و شتوی به اعتبار افق ارض تقریباً یکهزار و چهل و شش فرسخ پاو کم میشود و بحساب کروه سه هزار و یکصد و سی هفت پاو بالا میشود چرا که بعد مطلع اقصر الایام از مطلع اطول الایام تقریباً چهل و هفت درجه است و هر درجهء ارضی تقریباً بیست و دو فرسخ پاو بالا میشود و بحساب کروه هر درجهء ارضی تقریباً شصت و هفت کروه پاو کم میشود از روی تحقیق هر درجهء ارضی شصت و شش کروه و دو هزار و ششصد و شش گز و ده گره میگردد و پیمایش درجهء فلکی یازده لکه هفتاد و هفتهزار و ششصد و بیست و شش کروه میشود و نزد بعضی مشرقین عبارت از مشرق و مغرب است چرا که گاهی بلحاظ شراقیت طلوع آفتاب از مشرق تغلیباً مغرب را نیز مشرق گفته تثنیهء آن مشرقین نمایند. (غیاث) (آنندراج)... و باز دوستان را اگرچه بعدالمشرقین اتفاق افتد سلوت ایشان جز بیاد یک دیگر صورت نبندد. (کلیله چ مینوی ص۲۴۶). با تو قرب قاب قوسین آنگه افتد عشق را کز صفات خود ببعد المشرقین مانی جدا. خاقانی. یا غراب البین، یا لیت بینی و بینک بعد المشرقین. (گلستان). نامت اندر مشرق و مغرب روان چشم بد دور از تو بعد المشرقین.سعدی. - بعد دورترین؛ بعد ابعد، به اصطلاح هیئت. (التفهیم ص۱۱۹). و رجوع به بعد ابعد شود. - بعد سواء؛ نزد اهل عمل از منجمان عبارت است از بعد بین تقویم آفتاب و ماه. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - بعد مُضَعَّف؛ بعد مرکز تدویر ماه از آفتاب بتضعیف. (التفهیم ص۱۲۷). عبارت است از حرکت مرکز قمر و خود مرکز قمر چنانکه در شرح تذکره بیان شده است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - بعد معدل؛ نزد منجمان عبارت است از دوری ماه از افق بدرجات معدل چنانکه این معنی از توضیح التقویم مستفاد شده است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - بُعْدِ مَفطور(۲)؛ و آن عبارت است از بعد مجرد موجود. و شرح آن در معنی مکان خواهد آمد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - بعد میانه؛ بعد اوسط. (التفهیم ص قلح). - بعد نزدیکترین؛ بعد اقرب. (التفهیم ص قلح). - سه بعد؛ هریک از سه دوری جسم یعنی طول (درازا)، عرض (پهنا)، عمق (ژرفا). ج، ابعاد و این سه را ابعاد یا ابعاد ثلاثه گویند. (یادداشت لغتنامه). و رجوع به معنی بعد (در

هیئت) شود : چه یگانه ایست کو را به سه بعد در دو عالم ز حجاب چارعنصر بدلی بدر نیاید.خاقانی. جاه او در یک دو ساعت بر سه بعد و چار طبع پنج نوبت میزند در شش سوی این هفت خوان. خاقانی. او شاه سه بعد(۳) و چارملت بر شاه مدیح خوان ببینم.خاقانی. (۱) - ۲) .Intervalle) - بعد مقطور هم آمده است. (۳) - ن ل: سه وقت.

بعد.

[بُ] (ع مص) ضد قرب. (از اقرب الموارد). دور شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مردن. (از اقرب الموارد). بمردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بَعَد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به بَعَد شود.

بعد.

[بَ عَ] (ع مص) هلاک شدن. (از اقرب الموارد) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به بُعد شود.

بعد.

[بَ عَ] (ع ص، اِ) بُعد. بعید. گویند: منزل بَعَد؛ یعنی بعید. (از اقرب الموارد). منزل دور. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). - تنح غیر بَعَد؛ یعنی: نزدیک شو. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). جِ باعد مانند خادم و خدم. (از اقرب الموارد). یقال: ما انت منا ببعد و ما انتم منا ببعد ایضاً(۱). (منتهی الارب). رجوع به باعد شود. (۱) - در اقرب الموارد: ما انتم منا ببعد و انتم منا بَبعِد آمده است.

بعد.

[بُ عَ] (ع ص) خیر و فایده. یقال: انه لغیر بعد، و ما عنده بعد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). طائل. منفعت. (از اقرب الموارد).

بعد.

[بُ عُ] (ع اِ) جِ بعید. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بعید شود.

بعداً.

[بَ دَن] (ع ق) سپس. وقت دیگر. زمان دیگر. مقابل قب. سپس چیزی. (مؤید الفضلاء). پس از آن.

بعداء .

[بُ عَ] (ع اِ) جِ بعید. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بعید شود.

بعدان.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ بعید، یقال: فلان من بعدان الامیر و من قربائه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (مؤید الفضلاء). و رجوع به بعید شود.

بعدم باز دادن.

[بِ عَ دَ دَ] (مص مرکب)نیست و نابود کردن. (آنندراج). نیست کردن. (از شرفنامهء منیری) (از مؤید الفضلاء).

بعدهٔ.

[بُ دَ] (ع اِ) رأی و حزم، و منه: انه لـذو بعـدهٔ. (از منتهی الارب) (از نـاظم الاطبـاء) (از اقرب الموارد ||). مسـافت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بیگانگی، یقال: بیننا بعدهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بعده.

[بَ دَ هو] (ع ق) پس از آن. (ناظم الاطباء).

بعذارهٔ.

[بِ رَ] (ع مص) بَعْذَرَهٔ. حرکت دادن و لرزانیدن چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعذرهٔ.

[بَ ذَ رَ] (ع مص) بعذارهٔ. رجوع به بعذارهٔ شود.

بعر.

[بَ عَ] (ع مص) پشکل افکنـدن. (منتهی الارب). پشکل انـداختن شتر و گوسـفند، و کـذلک بعر الارنب. (نـاظم الاطباء). پشکل افکندن. (آنندراج). بشک اوکندن. (زوزنی). بشک افکندن. (تاج المصادر بیهقی). پشکل انداختن شتر. (از اقرب الموارد).

بعر.

[بَ / بَ عَ] (ع اِ) پشکل. (منتهی الارب) (آنندراج). سرگین شتر و گوسفند و آهو و موش بفارسی پشک گویند. (غیاث). سرگین حیوانات است که خشک شده از هم پاشیده باشد مانند سرگین گوسفند و شتر. (فهرست مخزن الادویه). ج، ابعار. (منتهی الارب) (اقرب المـوارد) (دزی ج۱ ص۱۰۰) (مؤیـد الفضـلاء). و رجوع به تذکرهء داود ضـریر انطاکی ص۸۲ و ترجمهء فرانسوی ابن بیطـار شود. - بعر الجمـل و البعیر؛ بشـیرازی پشـکل اشتر خواننـد. (از اختیارات بـدیعی). و رجوع به همان متن شود. - بعر الضان؛ بپارسـی سرگین میش گوینـد. (از تحفه). - بعر الضان و بعر الکبش؛ بپارسـی سـرگین گوسـفند و میش خوانند و بشـیرازی پشـکل گوسـفند گوینـد. (اختیـارات بـدیعی). - بعرالضب؛ بپارسـی سـرگین سوسـمار را گوینـد. (از اختیـارات بـدیعی) (از تحفـه) (از ذخیرهء خوارزمشـاهی). رجـوع به متن هـای مـذکور شـود. - بعر الظبـا؛ پشـک آهوان : صـیدگه شـاه جهـان را خوش چراگـاهست از آنک لخلخهء روحانیان بینی در او بعرالظبا. خاقانی. - بعرالمعز؛ بپارسـی سـرگین بز خوانند و بشـیرازی پشکل بز. (از اختیارات بدیعی) (از تحفه ||). فقر تمام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعر.

[بَ عَ] (ع مص) بعیر گشتن شتر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). بعیر شدن جمل. (ناظم الاطباء).

بعر.

[بَ عَ] (ع اِ) رجوع به بَعر شود.

بعران.

[بِ / بُ] (ع اِ) جِ بعیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (اقرب الموارد). رجوع به بعیر شود.

بعرهٔ.

[بَ رَ] بَعر یکی. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج). واحد بَعر و بَعَر، یعنی یک پشکل. (ناظم الاطباء). بشک. ج، ابعار. (مهذب الاسماء). سرگین شتر و گوسفند و آهو، بفارسی آنرا پشک گویند. (غیاث). و رجوع به بعر شود : نزد مخدوم فضل تو نقص است پیش مزکوم مشک تو بعره است.خاقانی. بعره را ای کنده مغز کنده مخ زیر بینی بنهی و گویی که اُخ.خاقانی. ای قوم سر خار بیابان که کند تیز وآن بعرهء بز را که کند گرد بمعبر.قاآنی ||. خشم برای خدا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعرهٔ.

[بَ عَ رَ] (ع اِ) سر نره. (آنندراج) (منتهی الارب). سر نره و حشفه. (ناظم الاطباء).

بعزقهٔ.

[بَ زَ قَ] (ع مص) متفرق و پریشان کردن. لغهٔ فی زعبقه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پریشان و متفرق کردن چیزی را. (از آنندراج) (منتهی الارب). پراکندن و متفرق کردن قوم یا چیزی را. (از اقرب الموارد): بعزق المال؛ پراکنده کردن آن. (از دزی ج۱ ص۱۰۰).

بعص.

[بَ](۱) (ع مص) لاغر شدن ||. اضطراب کردن. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب) (از متن اللغهٔ). (۱) - در منتهی الارب بغلط بَعَص آمده است.

بعصوص.

[بُ / بَ عَ] (ع ص)(۱) لاغر و حقیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از متن اللغهٔ) (اقرب الموارد (||). اِ) دُم. (از دزی ج۱ ص۱۰۰ ||). استخوان سرین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از متن اللغهٔ) (از اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب ضبط کلمه بَعصوص و بُعصوص است.

بعصوصهٔ.

[بُ صَ] (ع اِ) جانوری است کوچک سپید درخشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعض.

[بَ] (ع اِ) پاره ای از هر چیز. ج، ابعاض، و لایدخله اللام خلافاً لابن درستویه. و قال ابوحاتم: استعملها سیبویه و الاخفش فی کتابیهما لقلة علمهما بهذا لنحو. (منتهی الارب). جزء چیزی. (از دزی ج۱ ص۱۰۰). پاره ای از هر چیز. ج، ابعاض. (ناظم الاطباء) (آنندراج). پاره ای از چیزی. (از غیاث). پاره. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷). برخی. ج، ابعاض. (مهذب الاسماء). نقیض کل. (مؤید الفضلاء). بخش. جزء. قِسم . قطعه. بهر. لخت. برخ. مقابل کل. بعض هرچیز، طایفه یا جزئی از آن است و رواست که از بقیهء آن بزرگتر باشد مانند هشت از ده و گاه بر آنچه فردی از چیز است اطلاق گردد. گویند: خالد بعض الانسان. ج، ابعاض. و «ال» بر آن داخل نشود زیرا در اصل مضاف است و آن به اضافه معرفه شود در لفظ یا در تقدیر و از اینرو تعریف دیگر نپذیرد ولی آن را با «ال» بکار برده اند حتی سیبویه و اخفش. (از اقرب الموارد). و لا اخری، فیها؛ ای فی قوة لانزروت بعض الحرارة. (ابن البیطار). و قال بعض اهل ذات عرق: و نحن بسهب مشرف غیر منجد و لامتهم فالعین بالدّمع تذرف ||. در اصطلاح نام جزء مرکبی است که کل از آن و از غیر آن ترکیب شود. (از تعریفات جرجانی). - بعض اوقات؛ گاه گاهی. پاره ای اوقات. - بعض مردم؛ پاره ای از مردم. دسته ای از مردم.

بعض.

[بَ] (ع مص)(۱) گزیدن و اذیت کردن پشه کسی را. (از متن اللغة). آزار دادن پشه کسان را. (از اقرب الموارد). (۱) - در منتهی الارب و اقرب الموارد آمده است که فعل آن همیشه بصورت مجهول آید و در منتهی الارب و آنندراج ترجمهء مصدر آن چنین آمده است. اذیت پشه یافتن کسان.

بعضوضة.

[بُ ضَ] (ع اِ) جانوری است مانند خنفساء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعضة.

[بَ عِ ضَ] (ع ص) پشه ناک: لیلة بعضة و ارض بعضة کذلک. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). شب یا سرزمین پرپشه. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). مبعوضه. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب). و رجوع به مبعوضه شود.

بعضی.

[بَ] (ضمیر مبهم) چند و چندی. قدری و چندان. (ناظم الاطباء). در لفظ بعضی یای تحتانی برای وحدت است و اگر وحدت منظور نباشد آوردن یاء درست نیست. (غیاث ذیل بعض) (آنندراج ذیل بعض). پاره ای از چیزی. مقداری. برخی. لختی. گروهی. بخشی. قسمتی : و ابنیت، شهری است بر مشرق صقلاب و بعضی بروسیان مانند. (حدود العالم). بعضی تقرب را از دل و بعضی از بیم. (تاریخ بیهقی). سبکتکین، تاش سپهسالارش را بر میمنه بداشت و بعضی لشکر سلطانی و ساقهء قوی بگماشت هر دو طرف را. (تاریخ بیهقی). و آن لازم است بر گردن من و پیوسته است بعضی به بعضی. (تاریخ بیهقی). سراپای بعضی و بعضی گیا کن چو اندر مغاک چغندر چغندر.عمعق. - بعضی از؛ قسمتی از: بعضی از اراضی؛ قسمتی از اراضی. (ناظم الاطباء) : و میان اسبیجاب و لب

رود گیاخوار همهء اسبیجاب است و بعضی از چاچ. (حدود العالم). مشرق خرخیز ناحیت چین است... و جنوب وی حدود تغزغز است و بعضی از خلخ. (حدود العالم). و ایشان را یکی خشک رود است که اندر وی بعضی از سال آب رود و بیشتر آبشان از چاهها و دولابهاست. (حدود العالم). از ملک من بیرون است و تصدق است بر مسکینان در راه خدا و مردم است بر من آنکه برگردد همه آن یا بعضی از آن بملکیت من. (تاریخ بیهقی). هیچکس بمردم از ذات او نزدیکتر نیست چون بعضی از آن معلول شود بداروها علاج پذیرد. (کلیله و دمنه). وقت است که... بعضی از معایب رأی... تو برشمرم. (کلیله و دمنه). - بعضی از مردم؛ گروهی از مردم :(۱) گفت شنودم، اما اظهار آن ممکن نیست که بعضی از نزدیکان تو در کتمان آن مرا وصایت کرده است. (کلیله چ مینوی ص ۱۳۰). میان بعضی از ترکان امین الملک و اعظم ملک بر سر اسبی دعوی افتاد آن ترک اعظم ملک را بتازیانه بزد. (ترجمهء سیرت جلال الدین چ مینوی ص۱۰۷ از حاشیهء ۱۴ کلیله چ مینوی ص ۱۳۰). - بعضی اوقات؛ گاهی. (ناظم الاطباء). - بعضی دون بعضی؛ نه همه و یک قسمت. (ناظم الاطباء). - بعضی کارها؛ پاره ای از کارها و یا یک کاری. (ناظم الاطباء). (۱) - این کلمه گاه بمعنی گروهی و گاه بمعنی یکی آید و بهمین سبب در جمله هایی که بعضی فاعل است فعل آن گاه مفرد و گاه جمع است و چون در معنی دوم اسم جمع می باشد باز هم مطابقت هر دو رواست.

بعط.

[بَ] (ع مص) ذبح کردن. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). ذبح کردن حیوان. (اقرب الموارد ||). غلو کردن در نادانی و کار زشت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بعق.

[بَ] (ع مص)(۱) سخت آواز کردن. (منتهی الارب). آواز سخت کردن. (از ناظم الاطباء) (آنندراج ||). کشتن شتر را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). نحر کردن شتر را. (از اقرب الموارد). شتر کشتن. (تاج المصادر بیهقی ||). دفع کردن ماده شتر نشخوار خود را. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب ||). کشف کردن. ظاهر ساختن چیزی را: بعق عن کذا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). کندن چاه را: بعق البئر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کندن چاه را. (آنندراج ||). شکافتن. (تاج المصادر بیهقی)(۲). (۱) - در متن اللغهٔ این معنی ذیل مصدر بُعاق آمده است. (۲) - در متن اللغهٔ این معنی ذیل مصدر بُعاق آمده است.

بعقط.

[بُ قُ] (ع ص) کوتاه قامت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بعقل آمدن.

[بِ عَ مَ دَ] (مص مرکب)عاقل شدن. هوشیار شدن : آنچنان مستی مباش ای بی خرد که بعقل آید پشیمانی خورد. بلکه زآن مستان که چون می میخورند عقلهای پخته حسرت می برند.مولوی.

بعقوبا.

[بَ] (اِخ) بَعْقُوبَه. نام دهی نزدیک بغداد که یعقوبیه(۱) نیز گویند. (ناظم الاطباء). ده بزرگی است در ده فرسنگی بغداد. (سمعانی).

و رجوع به نزهة القلوب و قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود. (۱) - بعقوبه صحیح و بعقوبیه غلط است. (یادداشت مؤلف).

بعقوبی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بعقوبا که ده بزرگی است در ده فرسنگی بغداد. (سمعانی).

بعقوبیون.

[بَ بی یو] (اِخ) جماعتی از محدثین. (ناظم الاطباء).

بعقوط.

[بُ] (ع ص) کوتاه قد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بعقوطة.

[بُ طَ] (ع اِ) گلولهء سرگین گردانک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بعک.

[بَ] (ع مص) زدن اطراف کسی را به شمشیر. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بعک.

[بَ عَ] (ع مص) درشت و خشک بدن گردیدن. (منتهی الارب) (از آنندراج (||). اِ مص) ستبری و کلفتی. (ناظم الاطباء). ورترنجیدگی جسم. (ناظم الاطباء).

بعکره.

[بَ کَ رَ] (ع مص) بریدن چیزی را بشمشیر. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بعکنة.

[بَ کَ نَ] (ع اِ) مؤنث بعکن. ریگ دشوارگداز. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بعکوک.

[بُ] (ع اِ) سختی گرما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بعکوک القوم؛ آثار فرود آمدن که بعد از رفتن باقی ماند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). بسیاری شتران و غبار و ازدحام آن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). میانهء چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغة) (آنندراج).

بعکوکاء.

[بَ] (ع اِ) بدی و شور و غوغا. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج).

بعکوکة.

[بَ / بُ کَ] (ع اِ) اجتماع گرمای تابستان و اجتماع سرمای زمستان. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج ||). بعکوکة القوم، و قد یفتح؛ نشان فرود آمدن قوم که بعد رفتن باقی ماند یا خاصهء قوم یا جماعت آنها و همچنین از شتران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). بعکوکة الناس؛ مجتمع مردم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بعل.

[بَ] (ع اِ) زمین بلند که بر آن دو سال یک بار باران بارد. (منتهی الارب). ج، بِعال و بُعول و بُعولَة (ناظم الاطباء) (آنندراج). آنچه (زمینی که) از آسمان آب خورد. جوهری گوید: بَعل و عِذی(۱) یکی است. اصمعی گوید: زراعتی که بیخ آن از آسمان آب خورد. (از اقرب الموارد ||). هر خرمابن و درخت و زراعت که از بیخ آب خورد بی آنکه آنرا جویی باشد یا از باران آب خورد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). پاره ای که بر آبیاری گیرند. (منتهی الارب). پاره و رشوه که بر آبیاری گیرند. (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). خرمابن نر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). (۱) - زراعتی که جز با باران آب نخورد (دیم). (از اقرب الموارد).

بعل.

[بَ] (ع اِ) خدا. در آشوری، بابلی «بَلو» عبری «بَعَل»، آرامی «بَعلا»، در لغات جنوب الجزیره و حبشه «بَعل». (از تاریخ اللغات السامیه. چ اسرائیل ولفنسون ص۲۸۴). و رجوع به دایرة المعارف اسلام شود. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین ||). بت. صنم: فی قوله تعالی: اتدعون بعلا؛ ای صنما. (مهذب الاسماء).

بعل.

[بَ] (اِخ) نام بت قوم یونس علیه السلام. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (غیاث ||). نام بتی در شام که قوم الیاس علیه السلام آنرا میپرستیدند. (از غیاث ||). نام بزرگترین معبود فینیقیان. ملل سامی قدیم (کنعانیان، کلدانیان، آسوریان) بعل را بر آفتاب اطلاق میکردند. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ و حبیب السیر و ایران باستان و تاریخ گزیده و فرهنگ ایران باستان و لغات تاریخیه و جغرافیه ترکی ج۲ و دزی ج۱ ص۱۰۰ شود. ابن الندیم در شرح مذهب صابئین میگوید: بال بمعنی [بَعَ / عِ وَ / وِ] ستارهء مشتری است. بعید نیست کلمهء بعل عرب بمعنی بت معروف از همین کلمه آمده باشد. (یادداشت مؤلف). بنا بنقل مؤلف قاموس الاعلام ترکی کلمهء بال در ترکیب دو کلمهء بالتازار و آنیبال از محرفات کلمهء بعل است. رجوع به همان متن ذیل کلمهء بعل شود ||. خداوند. آقا. باید دانست که اهالی مشرق در زمان قدیم اجرام سماوی را پرستش مینمودند مث اهالی فنیقیه و کنعان و سایر همسایگان ایشان آفتاب پرست و ماه پرست بودند و بعل را خدای آفتاب و عشتاروت را خدای مادهء ماهتاب میدانستند. (از قاموس کتاب مقدس). و رجوع به همان متن شود ||. خداوند چیزی و مالک آن، یقال: من بعل هذه الناقة. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). صاحب و مالک. (غیاث ||). گرانی عیال مرد، منه قوله علیه السلام لمن بایعه علی الجهاد: هل لک من بعل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گرانی عیال مرد. (آنندراج ||). زن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء)

(آنندراج). زن. ج، بعلات. (مهذب الاسماء). مرأة. (از اقرب الموارد). ج، بِعال و بُعول و بُعولَة. (منتهی الارب) (اقرب الموارد||). شوی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (مهذب الاسماء) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) (آنندراج). شوهر. (غیاث). زوج. (اقرب الموارد ||). نام پادشاهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). - شرف البعل؛ کوهی در راه حجاج شام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعل.

[بَ عَ] (ع مص) متحیر و ترسان و ستوه گشتن از چارهء کار. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از اقرب الموارد). سرگشته شدن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی). بَعِل (||. ص) متحیر و ترسان و بستوه آمده از چارهء کار. (منتهی الارب). کسی که در چارهء کار متحیر و ترسان باشد. (ناظم الاطباء) (آنندراج). بَعِلَة. (منتهی الارب). و رجوع به بعلة شود.

بعلاوه.

[بِ عَ / عِ وَ / وِ] (ق مرکب) باضافه. علاوه بر. بعلاوهء، بدین معنی لازم الاضافه است. باضافهء. علاوه بر. افزون بر. اضافه بر: دو بعلاوهء دو مساوی است با چهار و در ریاضی علامت آن چنین است + . و رجوع به علاوه شود.

بعلبک.

[بِ لَ بَک ک / بَ عَ لَ بَک ک](اِخ)(۱) شهری است بشام. (از منتهی الارب) (از آنندراج). مرکب از دو کلمهء بعل و بک است. بعل اسم صنمی است و بک نام مردی است که این شهر را بنیان نهاده و بنام وی خوانده شده و نسبت بدان بعلی یا بکی است. نام شهر مشهوری است بشام و آن مرکب مزجی است جزء اول آن مبنی و جزء دوم آن معرب غیر منصرف است. (از اقرب الموارد). شهری در شام که تا دمشق ۹۰ هزار گز مساحت دارد و دارای هشت هزار تن جمعیت است. این همان شهری است که در قدیم هلیوپولیس(۲)نامیده میشد و دارای خرابه ها و آثار عتیق میباشد و گفته اند بعلبک مرکب است از دو کلمه، یکی بعل نام بت و دیگر بک، نام مردی که بانی این شهر بوده و آنرا به اسم بت خویش نام نهاد و در نسبت به این شهر بعلی و بکی هر دو گویند. (ناظم الاطباء). نام شهری است بشام که قوم الیاس علیه السلام در آنجا بعل نام بت را می پرستیدند. (غیاث) (آنندراج). شهری است در لبنان که دارای آثار و خرابه های عظیمی است نام آن بیونانی هلیوپلیس چون مقر پرستش خورشید بود و معبد ژوپیتر و هلیوپلیس را یکی از جبابره در آن بنیاد نهاد. این بنا که دارای آثار هنری بسیار بود قریب دویست و شصت سال یعنی: از روزگار اوگوست تا عهد کار کرلا برپا بود که اکنون از آثار اصلی آن ستونهای ششگانهء معروف بجای مانده است. معبد دیگری نیز برای خدای باخوس در آن بنیان نهاد. این شهر از مستعمرات دولت روم بود که مسلمانان بسال ۱۴ ه . ق. آنرا گشودند. سپس در روزگار امویان از رونق آن کاسته شد و امیر تیمور بسال ۸۰۳ ه . ق. آنرا غارت کرد. در سال ۱۹۲۲ م. سلطان سلیم اول عثمانی بر آن استیلا یافت. سپس از مستعمرات دولت فرانسه گردید و اکنون از شهرهای کشور مستقل لبنان است و جمعیت آن برحسب اعلام المنجد هشت هزار تن است. اراضی این شهر در نهایت آبادانی است و دارای نهرهای بزرگی است که از آنجمله نهر لیطانی است و محصولات عمدهء آن انواع حبوب و حریر و میوه است و دارای برخی صنایع ساده نیز هست. (از اعلام المنجد و منجم العمران باختصار). شهری است بشام بسیارنعمت و بر بر کوه نهاده است. (حدود العالم) : در جامع بعلبک کلمه ای چند بطریق وعظ... (سعدی).و رجوع به حبیب السیر و لغات تاریخیه و جغرافیه و معجم البلدان و ابن بطوطه و نزهة القلوب و جوالیقی و قاموس کتاب مقدس شود. .(دمشقی) (۱) - Heliopolis - (۲) Bel. Baalbek.

بعلبکی.

[بَ بَ] (ص نسبی) بعلی. بکی، منسوب است به بعلبک که از شهرهای شام میباشد در دوازده فرسنگی دمشق. (سمعانی) (اللباب) (ریحانة الادب). و رجوع به بعلی و بکی و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی و عیون الانباء شود ||. نوعی پارچهء کتانی سفید. (دزی ج۱ ص۱۰۰ ||). نوعی پارچهء ابریشمین. (دزی ج۱ ص۱۰۰).

بعلزبوب.

[بَ عَ زَ] (اِخ) لقب خداوند بت پرستان که یهود او را رئیس ارواح پلید دانند. (ناظم الاطباء). از خدایان کنعانیان بت پرست باشد. (از اعلام المنجد)(۱ ||). سرور دیوان : بهروی می گفتند (دانشمندان) که بعلزبوب سرور دیوان درو هست و بقوت سرور دیوان را بدر میکند. (دیاتسارون ص۱۲۲). شما می گویید که به بعلزبوب دیوان را بدر میکنم. (دیاتسارون). و رجوع به قاموس کتاب مقدس شود ||. از اسامی شیطان است. (از اعلام المنجد). .(اعلام المنجد) (۱) - Belzebub

بعلوت.

[بَ] (ع اِ) جِ بعله، بمعنی خاتون. (قاموس کتاب مقدس ||). شهری است در طرف جنوبی یهودیه. (از قاموس کتاب مقدس).

بعلون.

[بَ] (ع اِ) سختی گرما ||. آثار فرود آمدن قوم که بعد رفتن باقی ماند. (آنندراج).

بعلهٔ.

[بَ عِ لَ] (ع اِ) زنی که خود را به لباس آراستن نداند. (منتهی الارب) (آنندراج). زنی که آرایش به لباس را نداند و لباس نازیبا پوشد. (ناظم الاطباء).

بعلهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) زن مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مؤنث بَعل. و رجوع به بعل شود.

بعلهٔ.

[بَ عَ لَ] (ع ص) متحیر و ترسان گشته از چارهء کار. (منتهی الارب). مؤنث بَعِل، یعنی زنی که در چارهء کار متحیر و ترسان باشد. (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعلی.

[بَ لی ی] (ع اِ) روییده شده در مزرعه ای که بواسطهء باران مشروب شود. (ناظم الاطباء).

بعلی.

[بَ] (اِ خ) (آقا یا خداوند من). خدای مشهور کنعانیان. (قاموس کتاب مقدس). شوهر زن. (از قاموس کتاب مقدس).

بعلی.

[بَ لی ی] (ص نسبی) منسوب به شهر بعلبک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بعلبک.

بعلی.

[بُ عَ] (اِخ) (ایل...) یکی از طوایف بنی کعب خوزستان. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۹۰).

بعمد.

[بِ عَ] (ق مرکب) ارادی. بمیل. تعمداً. بعمدا. عمداً. (یادداشت لغت نامه).

بعمدا.

[بِ عَ] (ق مرکب) بعمد. عمداً. به اراده. بمیل. بطیب خاطر. از روی میل : گفتی که شاه زنگ یکی سبز چادری بر دختران خویش بعمدا بگستریـد. بشار مرغزی. دزدیده بعمدا سوی من یک دو نظر کرد جان و دل من برد بدان یک دو نظر بر. سوزنی. گردد زمین ز جرعه چنان مست کز درون هر گنج زر که داشت بعمدا برافکند.خاقانی. بعمدا زیوری بربستش آن ماه عروسانه فرستادش بر شاه.نظامی.

بعمل آمدن.

[بِ عَ مَ مَ دَ] (مص مرکب)برای کاری آماده شدن ||. به استعمال گذاشته شدن. (ناظم الاطباء). و رجوع به همان متن شود.

بعمل آوردن.

[بِ عَ مَ وَ دَ] (مص مرکب)برای استعمال حاضر کردن. به استعمال گذاشتن ||. به اجرا درآوردن ||. بکار درآوردن. (ناظم الاطباء).

بعنایة الله.

[بِ عِ یَ تِلْ لاه] (ع ق مرکب)کلمه ای مأخوذ از تازی که در استقبال کارها استعمال میکنند یعنی بهمت و همراهی خداوند عالمیان. (ناظم الاطباء). و رجوع به بعون الله شود.

بعنس.

[بَ نَ] (ع اِ) داه خویله. (منتهی الارب) (آنندراج). داه گول و احمق. (ناظم الاطباء).

بعنسة.

[بَ نَ سَ] (ع مص) نرم و خوار گردیدن بخدمت و غیر آن. (منتهی الارب). خوار گردیدن آن مرد و نرم شدن بخدمت و جز آن. (ناظم الاطباء).

بعنف.

[بِ عُ] (ق مرکب) بزور. بجبر. جبراً عنفاً. و رجوع به عنف شود.

بعنقاهٔ.

[بَ عَ] (ع ص) تیزچنگال. یقال: عقاب بعنقاهٔ. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). و رجوع به نشوء اللغهٔ شود.

بعنه.

[ ] (اِخ) (پسر تنگی) یکی از پسران رمون که از بندگان ایشبوشث بن یوناتان بود. وی با برادر خود ریکاب در عین ظهر بخانهء ایشبوشث درآمده وی را بکشتند و سرش را بخیال یافتن جایزه بداود آوردند لکن داود ایشان را بقتل سپرد. (از قاموس کتاب مقدس ||). مردی که با زروبابل از اسیری مراجعت کرد. (قاموس کتاب مقدس).

بعو.

[بَعْوْ] (ع اِ) گناه و خطا ||. عاریت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعو.

[بَعْوْ] (ع مص) گناه کردن و خطا نمودن. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). جنایت کردن. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (از اقرب الموارد ||). غالب آمدن بر کسی در قمار و رسیدن از وی چیزی. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از متن اللغهٔ ||). عاریت گرفتن سگ شکاری و اسب برای رهان(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). چیزی بعاریت گرفتن. (از اقرب الموارد). بعاریت گرفتن سگ برای شکار یا اسب برای مسابقه. (از اقرب الموارد ||). چشم زخم رسانیدن کسی را. بدی آوردن بر کسان. (از آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - صاحب اقرب الموارد این معنی را بصورت دو معنی آورده است.

بعوث.

[بُ] (ع اِ) جِ بَعْث، لشکر و گروهی که بجایی فرستند. (ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بعث شود.

بعوس.

[بَ] (ع ص، اِ) ماده شتر لاغر که شیر آن خشک شده باشد از گذشتن هفت ماه بر نتاجش. ج، بَعائِس، بِعاس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعوض.

[بِ عِ / عَ وَ] (ق مرکب) بجای و بدل و بپاداش. (ناظم الاطباء).

بعوض.

[بَ] (ع اِ) حیوانی است بر صورت فیل گزنده یکی آن بَعوضَهٔ و در بصایر آمده است کلمهء بعوض از بعض گرفته شده است بسبب کوچکی جسم آن نسبت بدیگر حیوانات. (از اقرب الموارد). پشه. (غیاث) (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (آنندراج). پشه خاکی است که بعربی بق الصغیر نامند. (فهرست مخزن الادویه ||). کلفنی مخ البعوض؛ تکلیف داد مرا بمحال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به پشه شود.

بعوضهٔ.

[بَ ضَ] (ع اِ) پشه. ج، بُعوض. (منتهی الارب) (آنندراج) (زمخشری) (از مؤید الفضلاء) (ناظم الاطباء). نوعی از پشه. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷). پشهء خاکی است که بعربی بق الصغیر نامند. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به پشه شود.

بعوضهٔ.

[بَ ضَ] (اِخ) آبی است مر بنی اسد را. (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به بیان و التبیین ج۱ ص۲۴۷ شود.

بعول.

[بُ] (ع اِ) جِ بَعل. (ناظم الاطباء). رجوع به بعل شود.

بعولهٔ.

[بُ لَ] (ع اِ) جِ بَعْل. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) (ناظم الاطباء). رجوع به بعل شود.

بعولهٔ.

[بُ لَ] (ع مص) شوهر گردیدن مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). شوهر گردیدن. (آنندراج). و رجوع به همین متن شود||. سرکشی نمودن از کسی: بعل علیه. (منتهی الارب) (آنندراج).

بعون الله.

[بِ عَ نِلْ لاه] (ع ق مرکب)بیاری خدای تعالی. تخفیفی است از جملهء بعون الله و حسن توفیقه یا بعون الله و مشیته. بمدد و یاری خداوند. (آنندراج). و رجوع به بعنایهٔ الله شود : گفت بعون الله عزوجل هر مملکتی را که گرفتم رعیتش را نیازردم. (گلستان). و در آن جهان بعون الله و مشیته بعد از گذرانیدن عمری خوش در عز دولت و بلوغ غایت و... بزرگترین ثوابی یافته. (تاریخ قم ص۷).

بعهٔ.

[بُعْ عَ] (ع اِ) شتر بچه که در میان نتاج زاید و آنکه در اول نتاج زاید آنرا رُبَع خوانند و آنکه در آخر نتاج زاید آنرا هُبَع. (منتهی

الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعهده گرفتن.

[بِ عُ دَ / دِ گِ رِ تَ] (مص مرکب) تعهد کردن. متعهد شدن. قبول کردن. عهده دار شدن.

بعی.

[بَعْیْ] (ع مص) بعو. رجوع به بعو شود ||. بعی الغنم؛ آوای گوسفند. (دزی ج ۱ ص ۱۰۰). رجوع به بع بع شود.

بعیث.

[بَ] (ع ص) فرستاده. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مبعوث. (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به مبعوث شود.

بعیث المخاشعی.

[بَ ثِلْ مُ شِ] (اِخ) یا بعیث بصری. ابویزید خداش بن بشربن خالد. رجوع به بعیث بصری و ابویزید خداش و ریحانهٔ الادب و اعلام زرکلی و عقدالفرید و الموشح و عیون الانباء و البیان و التبیین شود.

بعیث بصری.

[بَ ثِ بَ] (اِخ) ابویزید خداش بن بشربن خالد. رجوع به بعیث المخاشعی خداش بن بشر و ابویزید خداش شود.

بعیج.

[بَ] (ع ص) شکم کفانیده. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). امراة بعیج؛ زنی که در خیرخواهی شوی بسیار مبالغه نماید و بر وی نثار کند. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج).

بعید.

[بَ] (ع ص) دور، یقال: ما انت منا ببعید و ما انتم منا ببعید، یستوی فیه الواحد و الجمع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). ج، بُعَداء، بُعَد، بُعَدان. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (مهذب الاسماء) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) : بریدم بدان کشتی کوه لنگر مکانی بعید و فلاتی سحیقا.منوچهری. بعید است نابوده وی ناصبی یکی زی یمین و یکی زی شمال. ناصرخسرو (دیوان چ مینوی - محقق ص ۲۵۱). چو کعبه قبلهء حاجت شد از دیار بعید روند خلق بدیدارش از بسی فرسنگ. (گلستان). از مکارم اخلاق درویشان غریب و بعید است روی از مصاحبت مسکینان تافتن. (گلستان).تنح غیر بعید؛ یعنی نزدیک شو. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). - امر بعید؛ امر در نهایت بزرگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). - بعیدالاتصال؛ و آن آن است که کوکبی که در برجی آید و با اوایل برج هیچ کوکب را نبیند و به آخر برج کوکبی را بیند در آن حال کوکب ضعیف بود. (کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به همان متن در ذیل کلمهء اتصال شود. - بعیدالمخرج؛ مقابل قریب المخرج: حروف بعیدالمخرج، مثل ب نسبت به ح و نظایر آن. (یادداشت مؤلف). - بعیدالنسب؛ آنکه نسبت خانوادگیش دور باشد: زن بعیدالنسب را فرزند بنیرو و

قوی آید. (یادداشت مؤلف). - بعیدالهمه؛ بزرگ همت. صاحب مقاصد بلند. (یادداشت مؤلف). - عهد بعید؛ زمانی که مدتی از آن گذشته باشد. (ناظم الاطباء ||). فاصله دار. (ناظم الاطباء). - بعیدالعهد بودن؛ دیر زمانی دور بودن :بعضی از ایشان که بعیدالعهد بودند. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۱۱۹ ||). بیگانه. (ناظم الاطباء). - بعید شدن؛ دور شدن و جدا شدن. (ناظم الاطباء). - بعیدقعر؛ دورتک. عمیق : پیرامن آن خندقی بعیدقعر کشیده که اگر کلنگی بر قعر او زدند سر از آن سوی کرهء فلک زمین بیرون کند. (ترجمهء تاریخ یمینی). - بعید کردن؛ روانه کردن. (ناظم الاطباء ||). - خود را غایب کردن و پنهان شدن. (ناظم الاطباء).

بعید.

[بُ عَ] (ع اِ مصغر، ق مصغر) کمی دور و در یک مسافت کمی. (ناظم الاطباء): رأیته بعیدات بین و بعیدته؛ دیدم او را اندک پس جدایی، و ذلک اذا کان الرجل یمسک عن اتیان صاحبه الزمان ثم یأتیه ثم یمسک عنه ثم یأتیه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بعیداً.

[بَ دَنْ] (ع ق) پس از آن و من بعد. (ناظم الاطباء).

بعیدات.

[بُ عَ] (ع اِ) جِ بُعَید. (ناظم الاطباء).

بعیر.

[بَ / بِ] (ع اِ) شتر نه ساله و یا چهارساله و گاهی در ناقه هم استعمال کنند. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، اَبْعِرَهٔ، بُعران، بِعران. جج، اباعر و اباعیر. (آنندراج). اشتر، نر و ماده یکسان بود. (مهذب الاسماء). شتر نر و ناقه را هم گویند. (مؤید الفضلاء). اشتر. (غیاث) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷). اسم جمل است. (فهرست مخزن الادویه ||). خر و این معنی از ابن خالویه است ||. هر باربردار. و این معنی از ابن خالویه است. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). - بعیر ضامر؛ شتر باریک میان. (مؤید الفضلاء).

بعیغ.

[بَ] (ع اِ) چاهی که قعر آن نزدیک باشد. (مؤید الفضلاء).

بعیم.

[بَ] (ع اِ) پیکر چوبین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). تمثال چوبین. (از اقرب الموارد ||). صورت غیرسایه دار از رنگ. (منتهی الارب). صورت نقاشی بدون رنگ. (ناظم الاطباء) (آنندراج)(۱ ||). کسی که شعر گفتن نداند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). مفحم که شعر نگوید. (از اقرب الموارد ||). نام بتی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). (۱) - در متن اللغهٔ و اقرب الموارد چنین است: الدمیهٔ من الصمغ. یعنی پیکرهء منقوش (از سنگ مرمر یا عاج) از صمغ. صاحب تاج العروس نیز متن قاموس را بدین سان آورده: الدمیهٔ من الصبغ و سپس می نویسد: کذا فی النسخ و الصواب من الصمغ.

بنابراین فیروزآبادی صمغ را صبغ آورده و سپس صاحب منتهی الارب و به تبع وی ناظم الاطباء و صاحب آنندراج رنگ ترجمه کرده اند.

بعینه.

[بِ عَ نِ] (ع ق مرکب)(۱) بِعَینِه. بعینها. عیناً. بمعنی بحقیقت خود و ذات خود. این لفظ در تشبیهات مستعمل و گاهی با لفظ گویا نیز آرند و گاهی بدون با، هم استعمال یابد و این خالی از غرابت نیست. (آنندراج). بحقیقت خود و ذات خود. (غیاث). مأخوذ از تازی، بسیار شبیه و بسیار مانند و بدرستی و کام و با دقت و حرف بحرف و لفظ بلفظ و کلمه بکلمه. (ناظم الاطباء). تمام چون او. با شباهتی تمام. راست. درست : تو مرا مانی بعینه من ترا مانم همی دشمن خویشیم هر دو دوستدار انجمن. منوچهری. چون چین گریبان عروسان بعینه کز رشتهء زر دوخته برگ گل تربر.سوزنی. بعینه مثل آن حریص محروم است که بازمی نشناسد ز فربهی آماس.سوزنی. ذره چه سایه دارد آن سایه ام بعینه زرین رسن فرو کن وز چه مرا برآور. خاقانی. جهان پیمانه را ماند بعینه که چون پر شد تهی گردد به هر بار.خاقانی. بعینه گفت کاین شکل جهانتاب سواری بود کان شب دید در خواب.نظامی. بعینه درو صورت خویش دید ولایت بدست بداندیش دید.نظامی. بعینه ز هر سو که برداشتند نمایش یکی بود بگذاشتند.نظامی. خجسته کاغذی بگرفت در دست بعینه صورت خسرو در او بست.نظامی. مثال نرگس رعنا بعینه گویی که در چمن بتماشای لاله و نسرین. سلمان ساوجی. عروس غنچه رسید از حرم بطالع سعد بعینه دل و دین می برد بوجه حسن.حافظ. هزار طعنه ز کج فطرتان کشی تو مسیح بعینه رقم انتخاب را مانی. مسیح کاشی (از آنندراج). این جبه سفیدان که سراپای یخ اند در مزرع کائنات بی پر ملخ اند از حله نشینی همه سرمست غرور این قوم بعینه کمانهای شخ اند. ملاطاهر فریدون (از آنندراج). (۱) - از: ب + عین + ه (ضمیر).

بعینها.

[بِ عَ نِ] (ع ق مرکب) بعینه. عیناً. رجوع به بعینه شود : فتح و ظفر ما را بوده لشکر اعدا مقهور و مکسور شوند و حال بعینها همان بود مگر آنکه شهزاده زود بصلح درآید و راضی شد. (تاریخ غازانی چ ۱۳۵۸ ه . ق. انگلستان ص۶۳).

بغ.

[بَ] (اِ) کنده و گود را گویند. (برهان)(۱). زمین کنده و مغاک. (ناظم الاطباء). بمعنی گو، یعنی مغاک که زمین پست و خالی باشد. (انجمن آرا) (آنندراج). گو، یعنی مغاک که مغ نیز گویند. (رشیدی). زمین گود در این صورت مبدل مغ است. (فرهنگ نظام). رجوع به بغشور شود (||. فَغْ) = بُت = وَثَن. نام بتی هم هست و عربان بت را صنم خوانند. (برهان). نام بتی است. (رشیدی) (ناظم الاطباء). نام بتی بوده یا هر بت. (فرهنگ نظام). در اوستا بغ(۲) بمعنی بهره و نرخ و بخش و بخت آمده. در گاتها بغ(۳) بهمین معنی است، دوم بغه در اوستا و بگه در پارسی باستان بمعنی خدا و دادار و آفریدگار است. در اوستا این کلمه چندبار مرادف خدا (اهورمزدا) و گاهی نیز بمعنی ایزد آمده است. بغ به هر دو معنی از یک بنیاد است از مصدر بگ(۴) اقوام سکه مانند دیگر قبایل آریایی خدای خود را بگه(۵) می نامیدند. نزد همهء اقوام آریایی یا اقوام هند و ایرانی پیش از برانگیخته شدن زرتشت، بغ نام مطلق خدا بوده. زرتشت خدای یگانهء خود را اهورمزدا خواند، اما واژهء بغ همچنان بمعنی اصلی خود باقی مانده، در اوستا مفهوم خود را از دست نداده است. در پارسی باستان (کتیبه های هخامنشی) بگه نیز بمعنی بخشیدن (در پهلوی بختن)(۶) در سانسکریت بهگه(۷) نیز بمعنی بخشیدن است. در زبانهای دیگر هند و اروپایی بغه(۸) یا بگه(۹)با اندک تغییر لهجه نیز موجود است در سانسکریت بهگه بمعنی خدا و در ودا بسیار آمده است. بهگود گیته(۱۰) بمعنی سرود خداوند، نام بخشی است از نامهء ودا. در

زبانهای اسلاو (مانند روسی کنونی) بوگو(۱۱)بمعنی خداست. این واژه از سکه ها(۱۲) باقوام اسلاو رسیده و بمعنی خدا بکار رفته است. کلمهء مزبور در ترکیب بغداد و بغپور و بغستان (بیستون) آمده و مبدل و معرب آن فغ است. رجوع به «بغ» در یادنامهء دینشاه ایران پورداود ص۲۱۳ ببعد شود. در پهلوی بغ، بگ (خدا، الوهیت، سلطان) «مناس.» (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). نام بتی نیز بوده و گویند شهر بغداد که در اول دیهی بوده بنام آن بت بنیاد نهادند. (انجمن آرا). نخستین بار با «دات» بشکل «بغ داتی» در کتیبهء «سارگون» پادشاه آتور که از سال ۷۲۱ تا ۷۰۵ ق . م. پادشاهی کرد بنام یک نفر ایرانی دیده میشود سپس واژهء بَغ بَدِیْشَ نام یکی از ماههای مذکور در کتیبهء داریوش است بمعنی «ماه ستایش خدای» و در اوستا و کتیبه ها هم بغ بمعنی «خدای عالم» آمده و دو تن از امرای فارس «بغ کرت» و «بغداد» پسرش که هر دو سکه زده اند دارای نامی می باشند که با این کلمه ترکیب شده است. «بغ کرت» یعنی خدای کرد مانند یزد کرد و «بغ دات» یعنی خدا داد مانند «سپند دات» و «میثردات» و نام شهر بغداد از این جمله است، این واژه در نام آتشکدهء معروف «اتورخور نه بغ» که یکی از سه آتشکدهء بزرگ ایران بشمار میرفته و در کاریان پارس بوده است یعنی آتش جلالت و فر یزدانی و نیز نام موبدی همزمان هارون عباسی «آذر فرن بغ» بصورت ترکیب دیده می شود. و بغ در سکهء شاهنشاهان ساسانی نیز بهمین معنی آمده است ولی قدری فرودتر بمعنی خدایان دون اهورمزد آمده و در اواخر ساسانیان بغ تطور یافت و بمعنی مطلق بزرگ استعمال شد و حتی در «یادگار زریران» یکبار بمعنی «سر» استعمال شده آنجا که گوید: «مرویژنشیم نی یابد جز که بر اسپان و بغان نیژکان» یعنی مرغ نیز جای نشستن نیابد جز بر اسپان و سرهای نیزهء سواران. و در زبان سغدی «فغ» می گفتند و فغ پور لقب پادشاه چین، کلمهء سغدی است یعنی پسر خدا و به روسی هم «بُغ» بمعنی خدا بود. (از حاشیهء سبک شناسی بهار ج۱ ص۳۱، ۳۲). خدا. (ناظم الاطباء). رجوع به یسنا صص ۳۳، ۱۰۳، ۱۷۲ و فرهنگ ایران باستان ص۸۷ و یشتها ج۱ و ۲ و تأثیر مزدیسنا در ادبیات فارسی و فغ شود. (۱) - به این معنی «مغ (مغاک)» صحیح است. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۲) - - (۹) Bagha. (۸) - Bhaga. (۷) - Baxtan. (۶) - Baga. (۵) - Bag. (۴) - Bagha. (۳) - Sakas (۱۲) - Bogu. (۱۱) - Bhagvad - Gita. (۱۰) - Baga.

بغ.

[بُغ غ] (ع اِ) شتر نر ریزه، مؤنث: بغهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به بغهٔ شود.

بغ.

[بَغ غ] (ع مص) جوش زدن خون. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بغا.

[بَ] (اِ)(۱) حیز و پشت پایی را گویند و بعربی مخنث خوانند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج). حیز. (صحاح). حیز و مخنث باشد، اما بعد از تتبع ظاهر شد که این لفظ عربی است. (سروری). هیز مخنث. (غیاث) (از اوبهی). مخنث. حیز. هیز. (حاشیهء فرهنگ اسدی نسخهء خطی نخجوانی). حیز را گویند که بعربی مخنث خوانند. (هفت قلزم) (از رشیدی). هیز مخنث را و بغا را گویند و حیز نیز گویند اما بزبان پهلوی حرف حاء کم آید و بزبان پهلوی دول را. (دول گرمابه بان را) هیز گویند. (نسخه ای از لغت فرس اسدی بنقل از حاشیهء لغت فرس چ اقبال ذیل هیز). آدم کونی که نامهای دیگرش هیز و مخنث و پشت پایی است. لفظ مذکور در عربی بمعنی زناء است و شعرای فارسی آنرا در معنی هیز استعمال کرده اند. (فرهنگ نظام) : دربان تو ای خواجه مرا دوش بغا گفت تنها نه مرا گفت، مرا گفت و ترا گفت گفتا شعرا جمله بغا باشند آنگه بیتی دو سه برخوانند که این خواجهء ما

گفت. قطران (از صحاح و سروری)(۲) (رشیدی) (انجمن آرا) (آنندراج) (فرهنگ نظام). زن گفت این مسلمان در کون همی برد این ... مرده ریک و بدانم(۳) بغا بود. سوزنی (از انجمن آرا) (آنندراج) (فرهنگ نظام). هر که در کون هلد بغا باشد ورمزکی(۴) شهر ما باشد. کمال اسماعیل (از انجمن را) (آنندراج) (سروری و فرهنگ نظام). (۱) - مؤلف حدس زده اند شاید مخفف بغاء عربی باشد. (۲) - سروری شعر را برای زنا کردن آورده است. (۳) - ن ل: ندانم. (فرهنگ نظام). (۴) - ن ل: به شهر. (فرهنگ نظام).

بغا.

[بَ] (اِ) روسپی و زناکار و کودک رسوا. (ناظم الاطباء) : وگر اجل به امیر اجل نیز رسد چرا کنی تو بغا دست پیش او ببغل. ناصرخسرو. گرچنین است پس بود در خور بند شاعر چو او بغا باشد. مسعودسعد (دیوان چ۱ ص۱۰۹). کنج دهان بغا نشیب کند آب از صفت کیر او چو سازم گفتار.سوزنی. شاگرد کل جوهریند اینهمه در حرص ز استاد قوی تر شده این خام بغایان.سوزنی. آن خر بغا که از شره منگیا گری یک... به دو مجاهر کردی گرو به منگ. سوزنی. زندان نه همی دزد و بغا را بند است آنان را بند و دیگران را پند است.سحابی.

بغاء.

[بِ] (ع مص) زنا کردن. (سروری) (رشیدی) (مؤید الفضلاء) (تاج المصادر بیهقی) (آنندراج) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) (منتهی الارب). زنا کردن و فاحشه شدن. (غیاث). قال الله تعالی : لاتکرهوا فتیاتکم علی البغاء. (قرآن ۲۴/۳۳) (منتهی الارب). مباغاة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به مباغاة شود ||. نافرمانی کردن. (منتهی الارب).

بغاء.

[بُ] (ع مص) جستن کسی را و اعانت کردن او را در طلب. (منتهی الارب). طلبیدن کسی را. (از اقرب الموارد). بُغی، بُغیَه، بِغیَه. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). و رجوع به مصادر مذکور شود. جستن یعنی طلبیدن. (مؤید الفضلاء). خواستن. (غیاث) (آنندراج).

بغاء.

[بَغْ غا] (ع ص) ظاهراً حیوانی که حیوانات دیگر را فاسد کند (از لحاظ جنسی). (از دزی ج۱ ص۱۰۲). و هذا الحیوان [ای الضبع] بغاء و ذلک انه لایمر به حیوان من جنسه الا «علاه». (ابن البیطار).

بغاء.

[بُ] (ع ص) جُسته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). طلب. (اقرب الموارد).

بغابوخش.

[بَ] (اِخ) = مگابیز (یونانیها). سردار ایرانی بزمان هخامنشیان والی سوریه بود که از جانب اردشیر همراه ارته باذ والی کیلیکیه مأمور

فتح مصر گردید و آن کشور را بگشود. رجوع به ایران باستان شود.

بغات.

[بُ] (ع مص) بغاهٔ. رجوع به بغاهٔ شود.

بغاتکین.

[بَ کَ] (اِخ) رجوع به بغراخان شود.

بغاث.

[بُ / بِ / بَ] (ع اِ) مرغی است بطی ءالطیران تیره رنگ. بغاثه، یکی. ج، بِغثان و منه المثل: ان البغاث بارضنا یستنسر؛ یعنی هر کس همسایهء ما شد معزز گردید. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). آن مرغ که صید نکند از ضعیفی. (مهذب الاسماء). مرغی است تیره رنگ که مردار میخورد و ظاهراً کرکس باشد و در ترجمهء حریری نوشته طایر شکاری است و در کنزاللغات بمعنی طایر پیر که از تلاش طعمه عاجز ماند. (از غیاث) (از آنندراج). مرغی که شکار کند. (مؤید الفضلاء) : جواب داد که بغاث الطیور که از مخالب باز به خاربنی پناهد. (جهانگشای جوینی). آن بغاث را بنهفت رایت عقاب پیکر چون بغاث الطیور متفرق گرداند. (وصاف، از آنندراج). مرغ ضعیف و مردارخوار. (مؤید الفضلاء ||). مرغ اذیت رسان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بغاثه.

[بُ / بَ / بِ ثَ] (ع اِ) یکی بغاث. (منتهی الارب). نر و ماده هر دو را گویند. (ناظم الاطباء).

بغادده.

[بَ دِ دَ] (ع اِ) بغاده. جِ مولدهء بغدادی. بغدادیان. رجوع به کلمهء مراوزه در معجم البلدان شود. بغدادیون. (نشوء اللغه ص۲۴). جِ بغدادی. کسانی که از اهل بغدادند. (ناظم الاطباء). مردم بغداد.

بغار.

[بَ] (اِ) میخ و فانه و بغار و سیخ. (ناظم الاطباء).

بغار.

[بَ] (اِ) بَغارِه. شکاف دیوار و جراحت. (ناظم الاطباء).

بغار.

[بِ] (اِ) رودخانه. (ناظم الاطباء).

بغاره.

[بَ رَ / رِ] (اِ) بغار. رجوع به بغار شود.

بغاری.

[بَ / بُ را] (ع اِ) جِ بَغیر و بِغِر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بغاز.

[بَ] (اِ) چوبی که کفشگران مابین کفش و قالب گذارند و درودگران بوقت شکافتن چوب بر رخنهء آن نهند، و به این معنی بجای حرف ثانی فا هم گفته اند. (برهان) (از ناظم الاطباء). چوبکی که در شکاف چوبی بکوفتن داخل کنند. (غیاث). چوبی باشد که درودگران در حین شکافتن چوب در رخنهء آن نهند و نیز چوبی را گویند که کفشگران در پس قالب نهند و بجهت اندام کفش و نجاران نیز در میان چوب دیگر نهند در وقت شکافتن. (سروری) (از فرهنگ نظام) (از مؤید الفضلاء). چوبکی باشد که درودگران در میان شکاف چوب نهند و کفشگران بر کالبد موزه تا تنگ شود. (صحاح). چوبی بود که درودگران چون چوب را میشکافند در میان آن چوب نهند و کفشگران میان قالب. (اوبهی). چوبی بود که در وقت شکافتن چوب در میان شق وی نهند تا زود شکافته شود. (لغت فرس اسدی). بغاز چوبکی که درودگران در میان شکاف چوب نهند و کفشگران بر کالبد موزه نهند. (حاشیهء لغت فرس اسدی). چوبی باشد که نجاران در میان چوب نهند وقت چوب شکافتن و کفشگران در میان کالبد. (معیار جمالی). چوبی که کفشگران در میانهء کفش و قالب گذارند تا کفش گشاده شود و آنرا پهانه و پانه گویند و فهانه و فانه تبدیل باء با فا است و همچنین چوبی که درودگران در میان چوبی که آن را با اره بشکافند بنهند تا باز بهم نیاید و زود شکافته شود. (انجمن آرا) (آنندراج) (از رشیدی). چیزی بود در میان شکاف هیزم نهند تا آسانتر شکافد. (حاشیهء لغت فرس اسدی خطی نخجوانی) : ژاژ می خایم و ژاژم شده خشک خارها دارم چون نوک بغاز(۱) ابوالعباس (از صحاح) (از رشیدی)(۲) عدو شکاری کز دست و ساعد(۳) خصمش کند مدامی(۴) نجار حادثات بغاز. شمس فخری. بفاز. (برهان). پهانه. پانه. فهانه. مانه. (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی). پغاز. (رشیدی)(۵) و رجوع به هریک از کلمات فوق در جای خود شود. (۱) - ن ل: چو. (۲) - مؤلف آرد: «من نمیدانم بغاز در اینجا چگونه معنی فانه میدهد و چگونه فانه خار دارد؟؟ (۳) - ن ل: بازوی. (۴) - ن ل: همیشه. به تیشه. (انجمن آرا). (۵) - رشیدی صورت بفار را سهو دانسته است.

بغاز.

[بُ] (ترکی، اِ)(۱) = بوغاز. به اصطلاح جغرافیا قطعهء بازومانندی از دریا که تنگ گشته مابین دو قطعه زمین واقع گردد و دو دریا را بهم مرتبط کند مانند بغاز داردانل. (ناظم الاطباء). آبنای تنگ و تنگهء دریا، بوغاز. (از فرهنگ نظام). کلمه ترکیبست بمعنی گلو. مجاز. مضیق. گلوگاه. تنگه: بغاز داردانل و بسفر. گاهی قدما خلیج را بمعنی بغاز نیز استعمال کرده اند. (یادداشت مؤلف). باب. (۱) - Detroit.

بغاضة.

[بَ ضَ] (ع مص) دشمن روی شدن. (منتهی الارب). دشمن شدن کسی. (ناظم الاطباء). بغیض گشتن. (از اقرب الموارد||). دوست داشتن کسی را. (از اضداد است). و آن لغتی ردی است از کلام حشو. (از اقرب الموارد).

بغاط.

[ ] (اِ) کانده [کذا] و مخنث باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۲۲۸).

بغال.

[بِ] (ع اِ) جِ بَغل، بَغلَهٔ. استران. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) (از اقرب الموارد) (آنندراج). جِ بَغل. (ناظم الاطباء) :مراکب راهوار و بغال و جمال بسیار. (جهانگشای جوینی). و رجوع به بغل و بغلهٔ شود.

بغال.

[بَ غ غ] (ع اِ) استربان. (منتهی الارب)... قاطرچی. (ناظم الاطباء). استروان. ج، بغالون. (مهذب الاسماء).

بغام.

[بُ] (ع اِ صوت) بُغوم. بانگ آهو و شتر و گاو دشتی. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بانک آهوان و گوساله. (مهذب الاسماء). صوت آهو. (اقرب الموارد).

بغام.

[بُ] (ع مص) بانگ کردن آهو بسوی بچه بنرمترین آواز. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). بانگ کردن آهو و اشتر و گاو دشتی. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). بانگ کردن گاو دشتی و گوزن و بز کوهی. (آنندراج) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). قطع کردن ناقه حنین را و دراز ننمودن آن ||. گشاده نگفتن سخن را با صاحب خود. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). گشاده نگفتن سخن. (آنندراج).

بغامه.

[بَ مَ / مِ] (اِ) غول بیابانی را گویند. (برهان) (از مؤید الفضلاء) (سروری) (از رشیدی) (ناظم الاطباء). غول بیابانی است و گویند آن از جنس اهرمن و دیو و حیوانی است که در بیابان ها مسافران را براه خطا برد و هلاک کند. (انجمن آرا) (آنندراج). دیو گمراه کننده در بیابان که نام دیگرش غول است. (فرهنگ نظام). بغانه. (جهانگیری) (مؤید الفضلاء) (فرهنگ نظام). و رجوع بهمین کلمه شود.

بغان.

[بَ] (اِ) فانه و بفار و میخ چوبی. (ناظم الاطباء). و رجوع به بغار شود.

بغانوش.

[بَ] (اِ) اسب تیزگام و خوش قدم. (آنندراج). اسب تندرو. (ناظم الاطباء).

بغانه.

[بَ نَ] (اِ) و رجوع به بغامه شود.

بغاوت.

[بَ وَ] (ع اِ مص). بغاوة. طغیان و سرکشی. (ناظم الاطباء). نافرمانی. (آنندراج). و رجوع به بغاوة شود. - بغاوت کردن؛ حمله کردن و یورش آوردن. (ناظم الاطباء ||). آزردن و جفا کردن. (ناظم الاطباء).

بغاة.

[بُ] (ع اِ) جِ باغی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). سرکشان. نافرمانان. و رجوع به باغی شود : و عجبتر آن است که امیرالمؤمنین (ع) در وقتی که باجماع امت خلیفه بوده و با بغاة و طغاة حرب کرده است خواجهء مجبر... تشنیع میزند. (کتاب النقض ص ۳۵۰ ||). در اصطلاح فقه، شخص یا اشخاصی از تبعهء اسلام را گویند که بر ضد مقام پیشوایان معصوم دین قیام نمایند مانند خوارج نهروان که علیه علی (ع) قیام نمودند. (از فرهنگ حقوقی جعفری لنگرودی ||). جِ باغی، طالب و جوینده. (آنندراج).

بغایا.

[بَ] (ع اِ) جِ بَغیّ. (منتهی الارب). جِ بغی، بمعنی زنان فاحشه. (مؤید الفضلاء). جِ بغی، داه و زن زناکار. (آنندراج). و رجوع به بغی شود ||. جِ بَغیّة. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). بمعنی پیش روان لشکر. (مؤید الفضلاء). و رجوع به بغیة شود.

بغایت.

[بِ یَ] (ق مرکب) بنهایت و بسیار و بی اندازه. (ناظم الاطباء). بسیار. کام. تا آخرین درجه. بنهایت : گفت بره چون است، گفتم بغایت فربه. (تاریخ بیهقی). و بگویم که ایشان شعر را بغایت نیکو نگفتندی. (تاریخ بیهقی). فرزندان پند پدر و موعظت او هرچه نیکوتر بشنودند و منافع آن بغایت بشناختند. (کلیله و دمنه ||). تا انتها و تا آخر ||. بشدت و بسختی. (ناظم الاطباء). و رجوع به غایت شود.

بغایة.

[بُ یَ] (ع اِ) جسته و کسب، یقال: انه لذو بغایة؛ یعنی: او کاسب است. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). طلب و کسب. (اقرب الموارد).

بغایی.

[بَ] (حامص) بغا بودن. هیزی. حیزی : نه هم آن مردمان چنین گویند که بغایی طریق ما باشد. مسعودسعد (دیوان چ ۱ ص ۱۰۹).

بغایی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان میان ولایت بخش حومهء شهرستان مشهد. سکنه ۲۹۱ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات چغندر، بن شن. شغل اهالی آن زراعت و مالداری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بغبغ.

[بُ بُ] (ع ص، اِ) چاهی که آبش نزدیک باشد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فحل فربه از آهو. (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب)(۱). (۱) - صاحب اقرب الموارد این معنی را در ذیل بُغَیبغ مصغر کلمه آورده است.

بغبغو.

[بَ بَ] (اِ صوت) = بَقبَقَه. نام آواز کبوتر. (فرهنگ نظام). بانگ کبوتر.

بغبغهٔ.

[بَ بَ غَ] (ع اِ صوت) حکایت نوعی از هدیر شتر. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (متن اللغهٔ).

بغبغهٔ.

[بَ بَ غَ] (ع مص) خرخر کردن خفته. (ناظم الاطباء). خرخر کردن در خواب. (آنندراج) (منتهی الارب) (متن اللغهٔ ||). پا سپر کردن و وطی نمودن. (از منتهی الارب)(۱ ||). آمیختن سخن و جز آن را. (ناظم الاطباء). (۱) - در متن منتهی الارب و آنندراج و ناظم الاطباء وطی نمودن سهو است زیرا در متن اللغهٔ دَوس (بپا کوفتن و وط ء گام نهادن آمده است).

بغبغهٔ.

[بُ بُ غَ] (اِخ) زمینی است بمدینه. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب ||). چشمه ای است بسیار آب و نخل مر آل آن حضرت را (ص). (منتهی الارب). چشمه ای بسیارآب و دارای نخلهای زیاد که متعلق به آل آن حضرت صلی الله علیه و آله میباشد. (ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بغبنج.

[ ] (اِ) ماری باشد که در باغها گردد و هیچ گزند نکند. (معیار جمالی). رجوع به بفبنج شود : دعا و مدح او را حرز خود ساز که افعی با تو باشد کم ز بغبنج. شمس فخری.

بغبور.

[بُ] (ع اِ) سنگی که برای بت بر آن قربانی ذبح کنند. (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). لقب پادشاه چین. (منتهی الارب). رجوع به بغپور شود.

بغبور.

[بَ] (معرب، اِ) معرب بغپور. فغفور. رجوع به بغپور و فغفور شود.

بغپور.

[بَ] (اِخ) فغفور. مرکب از: بَغ + پور، پسر خدا، لقبی که ایرانیان بشاهان چین داده اند و معرب آن فغفور است. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). و رجوع به فرهنگ ایران باستان ص۸۷ و کرد و پیوستگی نژادی آن ص۲۹ شود.

بغت.

[بَ] (ع ق) ناگاه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بَغتَهٔ. بَغتَةً. (منتهی الارب). و رجوع به دو کلمهء مذکور شود.

بغت.

[بَ] (ع مص) ناگاه آمدن کسی را. (منتهی الارب) (از آنندراج). ناگاه درآمدن کسی را. (از ناظم الاطباء ||). مرگ ناگهان کسی را فرا گرفتن. ناگهان مردن و فعل آن بصورت مجهول آید. (از دزی ج۱ ص۱۰۱).

بغتات.

[بَ غَ] (ع اِ) جِ بَغت و بَغتَه و بَغَتَه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به مفردهای کلمه شود.

بغتاغ.

[بَ] (اِ) بغطاق. (رشیدی). کلاه : و سر قویتی بیکی او را چنانک رسم معهود است با نصایح و تسلی جامه و بغتاغ فرستاد. (جهانگشای جوینی). و رجوع به بغطاق شود.

بغتاف.

[بَ] (اِ) تیر پس در و قفل. (آنندراج ||). دست بند و پای بند کودک گهوارگی که بعربی آنرا قماط خوانند. (آنندراج||). شکاف. (ناظم الاطباء).

بغتاق.

[بَ] (اِ) بغطاق. بغلتاق. بغلطاق. کلاه را گویند. (برهان) (آنندراج) (از رشیدی)(۱) (از ناظم الاطباء) (مؤید الفضلاء). کلاه زردوزی. (سروری از حسین وفایی) : ترک من خاقان نگر در حلقهء عشاق او ماه من خورشید بین در سایهء بغتاق او. خواجوی کرمانی (از سروری). بفرقش سرفرازی کرد بغطاق. محمد عیار (از رشیدی ||). و بمعنی فرجی هم گفته اند، و به این معنی بجای فوقانی طای حطی هم آمده است. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از سروری). فرجی را گویند. (مؤید الفضلاء) : اگر نه ترک فلک بهر او کمر بندد بجای جامه بدوشش همی نهد بغتاق. سلمان (از شعوری ||). بغل بند مخصوص ایرانیها. (شعوری ج۱ ورق ۱۷۱ ||). بمعنی زیوری نیز آورده اند ||. بمعنی جامه ای نیز آورده اند. (سروری ||). بندی که بچه ها را بگهواره می پیچند که باغربند گویند. (شعوری ج۱ ورق ۱۷۱). (۱) - در تحفه هر دو بمعنی کلاه و در فرهنگ هر دو بمعنی فرجی گفته. (حاشیهء فرهنگ

رشیدی).

بغتةً.

[بَ تَ تَن] (ع ق) ناگاه و یکبارگی و دفعةً. (غیاث). ناگاه و ناگهان. ج، بغتات. (ناظم الاطباء). ناگاه. (آنندراج). ناگاه و بی خبر. (از فرهنگ نظام). ناگهان. (مهذب الاسماء). بناگاه. فجأة. فجأت. ناگاهان. غفلةً. یکمرتبه. ناگاهیان. رجوع به بغت و بغة شود :بغتةً فی شهر رمضان سنه... (تاریخ ابن عساکر ج۲ ص۱۰۴ س۸). از سر دلاوری و زور بغتةً دفعةً بر سر ایشان تاخت آوردند. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۷۴).

بغث.

[بُ] (ع اِ) جِ اَبغَث. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بغث.

[بَ غَ] (ع مص) پیسه گردیدن گوسپندان. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بغثاء.

[بَ] (ع ص) گوسپند پیسه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). گوسپند سیاه و سپید بنقطه. ج، بغث. (مهذب الاسماء). مؤنث ابغث. (ناظم الاطباء). گوسپندان که بر آنها نقش سیاه و سپید باشد. (مؤید الفضلاء ||). گروه مردم از هر جنس آمیخته، یقال: دخلنا فی البغثاء. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء).

بغثان.

[بِ] (ع اِ) جِ بُغاث. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بغثر.

[بَ ثَ] (ع ص، اِ) گول سست گران. (منتهی الارب) (آنندراج). مرد گول و احمق ||. مرد سست و سنگین. (ناظم الاطباء ||). مرد چرکین. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). شتر فربه. (منتهی الارب) (آنندراج). شتر کلان. (ناظم الاطباء).

بغثر.

[بَ ثَ] (اِخ) ابن لقیط. شاعر جاهلی است. (منتهی الارب) (آنندراج). نام شاعری در جاهلیت. (ناظم الاطباء).

بغثر.

[بُ ثُ / ثَ] (اِخ) نام مردی از قبیلهء کلب. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بغثرانیدن.

[بُ ثَ دَ] (مص جعلی) سبب پراکندگی و پاشیدگی شدن. (ناظم الاطباء).

بغثرهٔ.

[بَ ثَ رَ] (ع اِ) حیص بیص، یقال: ترکت القوم فی بغثرهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج ||). هیجان ||. اختلاط. (ناظم الاطباء).

بغثره.

[بَ ثَ رَ] (ع مص) بعثرهٔ. (منتهی الارب). رجوع به بعثرهٔ شود. شوریده دل گردیدن. (منتهی الارب). شوریدن دل. (آنندراج). شوریدن دل و پلید گشتن. (ناظم الاطباء ||). بهیجان آمدن قوم و درهم آمیختن آنها. (از ناظم الاطباء ||). پریشان کردن چیزی. (منتهی الارب) (آنندراج).

بغثری.

[بُ ثَ] (ق) پس از آن. اندکی پس از آن. (ناظم الاطباء).

بغثریدن.

[بُ ثَ دَ] (مص جعلی) بزر پاشیدن. افشاندن. پاشاندن. (ناظم الاطباء).

بغثور.

[بَ] (اِخ) بغشور. قریهء بغشور را گویند که در نزدیکی هرات واقع شده است. (از ناظم الاطباء). رجوع به بغشور شود.

بغثهٔ.

[بَ ثَ] (ع اِ) باران نرم. (ناظم الاطباء).

بغثهٔ.

[بُ ثَ] (ع اِ) پیسکی گوسپند و جز آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بغثاء شود.

بغجهٔ.

[بُ جَ] (معرب، اِ) بغچه. بقچه: فلما خرج الشاب لحقه الغلام ببغجهٔ فیها عدهٔ قطع قماش مخیط. (عیون الانباء ج ۲ ص ۱۷۸). رجوع به بقچه شود.

بغچه.

[بُ چَ / چِ] (ترکی، اِ) بوغچه. (فرهنگ نظام). بقچه. جامه بند که معروف است این لفظ ترکی است. (غیاث) (از آنندراج). بسته ای از جامه و جز آن که بستا نیز گویند. (ناظم الاطباء). پارچه ای بشکل مربع یا مستطیل که لباسها در آن نهاده بندند و مجموع آن

پارچه و لباسهای در آن را بغچه بسته گویند. (فرهنگ نظام) : مرد باشد که باو تا ندهی صد تنگه در بغل بغچه نیارد که نهد در بازار نظام قاری. - بغچه باف؛ بافندهء بغچه. آنکه بغچه بافد. - بغچه بافی؛ عمل و کار و شغل بغچه باف.

بغچه کش.

[بُ چَ / چِ کَ / کِ] (نف مرکب) خدمتکاری که جامه ها با خود گرفته در جلو رود و آنرا در عرف حال توشکچی گویند. (آنندراج). خادمی که بغچه برمیدارد. (ناظم الاطباء). نوکری که بغچه بستهء اربابش را میبرد. (از فرهنگ نظام) : حاجب درگاه ز دیوان بار شد بسوی بغچه کش و چتردار. امیرخسرو (از آنندراج) (فرهنگ نظام). متکا در گله با سندلی این معنی گفت که تویی بغچه کش و تکیه بمن دارد یار. نظام قاری.

بغ دات.

[بَ غَ تَ] (اِخ) نام دومین پادشاه پرته دار فارس (سلسلهء هخامنشی) بود. رجوع به سبکشناسی ج ۱ و ایران باستان شود.

بغدات.

[بَ] (اِخ) بغداد. رجوع به بغ و بغداد و سبکشناسی ج ۱ و ایران باستان شود.

بغداد.

[بَ] (اِخ) باغ داد. (برهان). مدینهٔ السلام. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (دمشقی). دارالسلام. (دمشقی) (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی کتابخانهء لغت نامه). مدینهٔ المنصور. زوراء. حِمی الخلافهٔ. بغذاذ. بغداد. بغدان. بغدین. مغدان؛ اشتقاق و معنی کلمهء بغداد: در هنگام حملهء سارگون (۷۱۴ ق . م.) در ضمن نامهای اشخاص و اماکن ایرانی که به ثبت رسیده است یکی کلمهء «بیت بگی» است که حدس زده میشود در ترجمهء بزبان سامی بصورت «بیت الی» یعنی «خانهء خدا». (نام یکی از مناطق مادیها) درآمده باشد و کمرون معتقد است که کلمهء (بیگ) در این کلمهء مرکب از کلمات ایرانی زمان کاسیهاست و نظر این دانشمند صحت عقیدهء اعراب را که کلمهء بغداد را مرکب از «بغ» و «داد» فارسی میدانستند تأیید میکند. ریشهء کلمهء بغ؛ کلمهء بغ از کلمهء هند و ایرانی «بهگ» است که بین اقوام هند و ایرانی قبل از جدایی بکار میرفته. این کلمه در «ودا» «بهگ» و در کتیبه های شاهان هخامنشی «بگ» و در اوستا «بغ» آمده است و در همهء صورتها معنی واحد (خدا) دارد. جانسن میگوید: کلمهء هندو اروپائی بهگو (بواو مجهول) بمعنی خداست. این کلمه در فارسی باستان «بگ» و در اوستا «بغ» و در فارسی میانه «بغ» و در نوشته های تورفان «بگیستوم» و در سانسکریت «بهگ» و در زبان اسلاوها «بوگو» (واو اول مجهول) است. کلمهء «بغ» بمعنی بخشندهء نیکیها، روزی دهنده، بزرگ، نیکوکار، و در اوستا بمعنی برخوردار از نصیب نیکو و بخشنده بکار رفته است. (نقل بمعنی از کتاب بحثی در باب کلمهء بغداد اثر توفیق وهبی ترجمهء سید علی رضا مجتهدزاده چ دانشگاه مشهد صص۶-۹). نام بغداد(۱) که امروزه عرب آنرا اغلب بُغداد(۲) تلفظ کند بی شک ایرانی است مرکب از بغ + داد بمعنی خدا داده [عطیهء ملک (مفاتیح)] در قرون وسطی صور مختلف این نام وجود داشته و شکل بغدان(۳)بیشتر استعمال میشده است. (دایرهٔ المعارف اسلام). این شهر را منصور دومین خلفیهء عباسی در کنار دجله (در محل آبادیی بهمین نام) از سنگهای ویرانهء تیسفون پایتخت ساسانیان و سلوکیه پایتخت سلوکیان و اشکانیان بنا کرده و مقر حکومت خویش ساخت. («یوستی» از حاشیهء برهان قاطع چ معین). نام شهر مشهور. (سروری). نام شهری است از عراق عرب و اصل آن باغ داد بوده است، بسبب آنکه هر هفته یکبار انوشیروان در آن باغ بارعام دادی و دادرسی مظلومان کردی، و

بکثرت استعمال بغداد شده است. (برهان) (از آنندراج) (از غیاث). در اصل دهی بوده بنام بت (بغ) چنانکه از اصمعی نقل کرده اند که معنی بغداد عطیهٔ الصنم، و بعضی گویند در اصل باغ داد بوده چه جای دادرسی نوشیروان بود. (از رشیدی). خداداد. (از ناظم الاطباء). و رجوع به انجمن آرا و فرهنگ نظام و مؤید الفضلاء شود. شهری عظیم است [بعراق] و قصبهء عراق است و مستقر خلفاست و آبادانترین شهری است اندر میان جهان و جای علماست و خواسته بسیار است و منصور کرده است اندر روزگار اسلام و رود دجله اندر میان وی بگذرد و بر دجله پلی است از کشتیها کرده و از وی جامه های پنبه و ابریشم و آبگینه های مخروط و آلاتهای مدهون خیزد و روغنها و شرابها و معجونها خیزد که بهمهء جهان ببرند. (حدودالعالم) : و از موصل راه گردانیدن و ببغداد باز شدن... [حسنک وزیر]. (تاریخ بیهقی)... قرار بر آن گرفت که آن خلعت که حسنک استده بود... با رسول ببغداد فرستد تا بسوزند. (تاریخ بیهقی). هر روز دجله دجله ببارم من از دو چشم کو طرفه طرفه گل شکفاند به بوستان زان دجله دجلهء بغداد دردمند زان طرفه طرفهء بغداد ناتوان. ادیب صابر (از انجمن آرا). خوشا نواحی بغداد جای فضل و هنر که کس نشان ندهد در جهان چنان کشور انوری (از انجمن آرا). بیاد حضرت تو یوسفان مصر سخن مدام جام معانی کشند تا بغداد.خاقانی. مستمعی گفت ها صفاوت بغداد چند صفت پرسی از صفای صفاهان. خاقانی. خاقانیا ز بغداد اهل وفا چه جویی کز شهر قلبکاران این کیمیا نخیزد.خاقانی. شبی دود خلق آتشی برفروخت شنیدم که بغداد نیمی بسوخت. سعدی (بوستان چ شوریده ص۸۹). بر آنچه میگذرد دل منه که دجله بسی پس از خلیفه بخواهد گذشت در بغداد. (گلستان). بر در هر دکان طرائف بغداد و خزهای کوفه. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۵۳). عراق و فارس گرفتی بشعر خوش حافظ بیا که نوبت بغداد و وقت تبریز است. حافظ. سینه گو شعلهء آتشکدهء فارس بکش دیده گو آب رخ دجلهء بغداد ببر.حافظ. و رجوع به کامل ابن اثیر ج۶ و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی و اخبارالدولهٔ السلجوقیه و ضحی الاسلام ج ث و معجم البلدان و حبیب السیر چ خیام و قاموس الاعلام ترکی و مرآت البلدان ج۱ و تاریخ اسلام و تاریخ گزیده و تاریخ تمدن جرجی زیدان ج۱، ۲، ۵ و معرب جوالیقی و نزههٔ القلوب و سفرنامهء ابن بطوطه و ایران باستان شود ||. نام خط دویم از جام جم. (برهان). نام یکی از خطوط سبعه جام کیخسرو بوده. (انجمن آرا). نام خطی از خطوط جام جم. (سروری). خطی است از خطوط جام کیخسرو. (رشیدی). خطی از خطوط جام جم که آنرا جام جهان نما گفتندی. نام خط دوم است از خطوط جام جمشید، گویند جمشید پادشاه افسانه ای ایران بعد از انکشاف شراب جامی ساخت که در آن هفت خط بوده بنام هفت شهر ایران و به هر یک از اهل بزمش موافق استعدادش تا خطی شراب میداده. (فرهنگ نظام) : دجله دجله تا خط بغداد جام می دهید و از کسان یاد آورید. خاقانی (از سروری) (از شعوری). وقت صبح است و لب دجله و انفاس بهار ای پسر کشتی می تا خط بغداد بیار. سلمان ساوجی (از شرفنامهء منیری)(۴ ||). کهنه و خراب. (آنندراج) (غیاث ||). کنایه از پیالهء شراب که پر و مالامال باشد. (آنندراج) (غیاث ||). به اصطلاح لوطیان شکم را گویند. (آنندراج). (۱) -- (۲) .Baghdad (۴) .Baghdan – (۳) .Bughdad) – در انجمن آراء چنین است: روز عید است و لب دجله و انقاس...

بغداد آباد.

[بَ دِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بغداد معمور. مقابل بغداد خراب و بغداد خالی و بغداد کهنه. کنایه از شکم سیر است. (از فرهنگ نظام). و رجوع به بغداد معمور شود ||. کنایه از ساغر پر. (از فرهنگ نظام).

بغدادآباد.

[بَ] (اِخ) قصبه ای از دهستان حومهء بخش مهریز شهرستان یزد. سکنه ۵۱۰۱ تن. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت و نساجی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بغدادخاتون.

[بَ] (اِخ) نـام همسـر سـلطان ابوسـعید آخرین پادشـاه ایلخانیان از خانـدان چنگیزی و دختر امیر دمشق بن امیر چوپان است. وی امیر الامرای پادشاه مزبور بوده و بجمال صورت و کمال معنی شهرت داشته است. و رجوع به حبیب السیر ج۳ و جامع التواریخ رشیدی و از سعدی تا جامی و تاریخ گزیده و تاریخ مغول شود.

بغداد خالی.

[بَ دِ] (ترکیب وصـفی)بغداد خراب. بغداد کهنه. کنایه از گرسنگی و شکم خالی باشد. (برهان) (غیاث) (انجمن آرا). شکم خالی. (رشـیدی) (نـاظم الاطبـاء) (از فرهنـگ نظام ذیل بغـداد) (مؤیـد الفضـلاء). و رجوع به بغـداد خراب شود ||. کنایه از ساغر خالی از شراب. (از برهان) (از رشیدی) (ناظم الاطباء: بغداد). ساغر. (غیاث).

بغداد خراب.

[بَ دِ خَ] (ترکیب وصـفی)بغـداد خالی. بغـداد کهنه. (آننـدراج). کنایه از گرسـنگی و شـکم خالی باشد. (برهان) (از فرهنگ نظام) (انجمن آرا) (هفت قلزم). شـکم خـالی. (شـرفنامهء منیری) (غیـاث) (لغت محلی شوشتر، نسـخهء خطی کتابخـانهء لغت نـامه) (مؤید الفضـلاء). کنایه از شـکم خالی مقابل بغـداد معمور. (آنندراج) : بغداد خرابت از خراسان آباد کنم بنام بغداد(۱). بسحاق اطعمه (از انجمن آرا) (از آننـدراج). و رجوع به بغـداد خـالی و بغـداد کهنه شود ||. کنـایه از سـاغر خـالی از شـراب. (از برهان) (هفت قلزم) (غیاث) (از آنندراج) (از فرهنگ نظام). - بغداد کسـی خراب بودن؛ کنایه از گرسـنه بودن : سرتاسر آفاق همه بوی کباب است این با که توان گفت که بغداد خراب است. بسـحاق اطعمه (از فرهنگ ضـیا). شود بغداد طبع من خراب از بوی داروها چو پیر کازرونی شیر در ریچار میریزد. بسـحاق اطعمه. -امثال: اگر دانی که نان دادن ثواب است تو خود میخور که بغدادت خراب است. (از فرهنگ نظـام) (از امثـال و حکـم دهخـدا). چـو شـط، چشـم خلیفـه گر پرآب اسـت عجـب نبـود کـه بغـدادش خراب است سـلیم قحطیه (از آنندراج). (۱) - ن ل: معمور کنم بنام بغرا. (آنندراج).

بغدادشاه.

[بَ] (اِخ) دهی از دهسـتان کلیـایی بخش نقر کلیـایی شهرسـتان کرمانشاهان. سـکنه ۳۲۰ تن. آب از چشـمه و رودخـانهء اسـبادوی. محصول آنجـا غلات، حبوب، انگور، قلمسـتان، توتون. شـغل اهالی آن زراعت، قالیچه، جاجیم و پلاس بافی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بغداد کهنه.

[بَ دِ کُ نَ / نِ] (ترکیب وصـفی) بغداد خالی. بغداد خراب، کنایه از شـکم خالی. (غیاث) : این شـکم کاینچنین ورم کرده ست از ورم باز باد دم کرده ست هیچگه از طعام پردیـدی حال بغـداد کهنه پرسـیدی. ظهوری (از آنندراج). و رجوع به بغداد خالی و بغداد خراب شود ||. کنایه از ساغر تهی. (غیاث) (از فرهنگ نظام).

بغداد معمور.

[بَ دِ مَ] (ترکیب وصفی)بغداد آباد. مقابل بغداد خالی. (آنندراج). شکم پر. (رشیدی) (مؤید الفضلاء) (از فرهنگ نظام). رجوع به بغداد خالی و بغداد کهنه، و مجموعهء مترادفات ص۳۳۸ شود || . ساغر پر. (رشیدی). جام پر. (از فرهنگ نظام).

بغداده.

[بَ دِ] (اِخ) دهی از دهستان سه قلعه بخش حومهء شهرستان فردوس. سکنه ۸۷۹ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات، پنبه، زیره. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بغدادی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بغداد. (ناظم الاطباء). اهل بغداد. از مردم بغداد. ج، بغادِدَه. (ناظم الاطباء) : هزار و صد و شست استاد بود که کردار آن تختشان یاد بود. ابا هریکی مرد شاگرد، سی ز رومی و بغدادی و پارسی.فردوسی. صد بندهء مطواع فزون است بدرگاه از قیصری و مکری و بغدادی و خانیش. ناصرخسرو || . نوعی پارچه یا لباس ساختهء بغداد، بافتهء بغداد : و جامه های دیگر از هر جنسی و هر دستی، رومی و بغدادی و سپاهانی و نیشابوری... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۱۷ ||). آبگینهء بغدادی : دیگر آبگینه های بغدادی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۲۲).

بغدادی.

[بَ] (اِ) آهنگی از آهنگ های موسیقی. (از یادداشتهای لغت نامه).

بغدادی.

[بَ] (اِ) (خط...) شیوهء نوشتن بود که در قرن سوم در بغداد بظهور آمد مقابل خط کوفی. و علی بن مقلهء وزیر و پس از وی علی بن هلال کاتب معروف به ابن البواب در تکمیل آن کوشیدند. رجوع به ترجمهء مقدمهء ابن خلدون چ ۱۳۳۷ ص۸۴۴، ۸۴۵ شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) ابوبکر احمدبن علی بن ثابت بغدادی. رجوع بهمین نام و خطیب احمدبن علی بغدادی و اعلام زرکلی ج۱ ص۱۴۹ شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) ابوحمزه بزاز بغدادی. رجوع به ابوحمزهء بزاز و تاریخ گزیده شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) داودبن سلیمان (الشیخ). رجوع به خالدی النقشبندی و معجم المطبوعات و ریحانهٔ الادب و اللباب شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) رویم ابومحمدبن احمد بغدادی. رجوع به ابومحمد رویم بن احمدبن زیدبن رویم بغدادی شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) صفی الدین بغدادی حنفی. او راست: قواعد الاصول فی فرایض المذاهب الاربعهٔ. رجوع به معجم المطبوعات شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) عبدالقادربن عمر یا عبدالقاهربن طاهر. رجوع به ابومنصور بغدادی و ریحانهٔ الادب و اعلام زرکلی ج۱ ص۱۴۹ و عبدالقادربن عمر شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) عبداللطیف. رجوع به عبداللطیف بن یوسف بن محمد بن علی بغدادی و معجم المطبوعات شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) علی بن الخبر خازن، ابوطالب. مؤلف عیون التواریخ بنقل تاریخ گزیده چ عکسی بریل ۱۹۱۰ ه . ق. رجوع به همین متن ص ۸ و ۱۰ شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) علی بن حسن طالب بغدادی. مؤلف تاریخ معاصر خلیفهء آخر بنی عباسی بود. (از تاریخ گزیده چ عکسی بریل ص۸۰۷).

بغدادی.

[بَ] (اِخ) (۴۳۲-۵۱۵ ه . ق./ ۱۰۴۰ - ۱۱۲۱ م.). علی بن محمد بن عقیل جنبلی بغدادی. رجوع به علی بن محمدبن... و اعلام زرکلی و تاریخ گزیده شود.

بغدادی.

[بَ] (اِخ) مجدالدین. این قطعه از اوست : یک موی ترا هزار صاحب هوس است تا خود بتو زین جمله کرا دست رس است آن کس که بیافت دولتی یافت عظیم وانکس که نیافت درد نایافت بس است. (از تاریخ گزیده چ عکسی بریل ۱۹۱۰ م. ص ۷۸۸، ۷۸۹).

بغدادی.

[بَ] (اِخ) شیخ محمد بن سلیمان. او راست: الحدیقهٔ الندیهٔ فی آداب طریقهٔ النقشبندیه. (از معجم المطبوعات).

بغدادی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان احمدی بخش سعادت آباد شهرستان بندرعباس. آب آن از قنات. محصول آنجا خرما. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بغدادی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان مشک آباد بخش فرمهین شهرستان اراک. سکنه ۳۲۴ تن. آب از چشمه سار و قنات. محصول آنجا انگور، میوه. شغل اهالی آن زراعت و قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بغداذ.

[بَ] (اِخ) لغتی است در بغداد. (منتهی الارب) (از مؤید الفضلاء). و رجوع به المعرب جوالیقی شود.

بغداکندی.

[بُ کَ] (اِخ) دهی از دهستان تورجان بخش بوکان شهرستان مهاباد. سکنه ۳۹۰ تن. آب از سیمین رود. محصول آنجا غلات، توتون و حبوب. شغل اهالی آن زراعت و گله داری و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بغدان.

[بَ] (اِخ) لغتی است در بغداد. (منتهی الارب) (مؤید الفضلاء). رجوع به المعرب جوالیقی شود.

بغدان.

[بُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان چانف بخش بمپور شهرستان ایرانشهر. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بغدانیه.

[بَ نی یِ] (اِخ) دهی از بخش حومهء شهرستان ایرانشهر. سکنه ۲۰۰ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات، ذرت، خرما، لبنیات. شغل اهالی آن زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بغد خزر قندی.

[بَ خَ زَ قَ] (ص نسبی) نسبتی است به ابو روح عبدالحی... بغد خزر قندی چون که پدرش بغدادی و مادرش خزری و تولدش در سمرقند بوده است. (سمعانی) (اللباب).

بغدک.

[بُ دَ] (اِخ) دهی کوچک از دهستان سرطا بخش رامهرز شهرستان اهواز. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بغدلی.

[بَ دَ] (ص نسبی) منسوب است به باغ عبدالله که محله ای است در اصفهان. (سمعانی) (اللباب).

بغدی.

[بَ] (ع اِ) شتر اول قسم که بهتر باشد. (آنندراج).

بغدیدن.

[بَ دی دَ] (مص) ساخته شدن ||. بسودن دست و سوده کردن. (مؤید الفضلاء).

بغدین.

[بَ] (اِخ) لغتی است در بغداد. (منتهی الارب). و رجوع به المعرب جوالیقی شود.

بغذاذ.

[بَ] (اِخ) لغتی است در بغداد. (منتهی الارب).

بغر.

[بَ غِ] (ترکی، اِ) ظاهراً باغر ترکی است بمعنی جگر. (شرفنامهء منیری).

بغر.

[بَ / بَ غَ] (ع اِ) دفعه ای سخت از باران. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آنندراج). باران سخت ناگهانی. (ناظم الاطباء).

بغر.

[بَ غَ] (ع اِ) تشنگی که از آب نرود یا بیماری تشنگی که شتر در آن بمیرد: عیر رجل من قریش فقیل له مات ابوک بشماً و ماتت امک بغراً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). علتی است که شتر را پیدا شود چندانکه آب خورد سیر نشود. (مؤید الفضلاء). تشنگی که سیر نشود از آب. (مهذب الاسماء ||). آب ناگوارد که از خوردن آن ستور به بیماری بغر مبتلا گردد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). آب بد که تشنگی افزاید چرنده ها را ||. پراکنده شدن در هر جانب: تفرقوا شغر بغر(۱). (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). (۱) - [بِ]. (منتهی الارب).

بغر.

[بَ غَ] (ع مص) به بیماری بغر مبتلا شدن شتر، بغرالبعیر بغراً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد||). سخت تشنه شدن. (زوزنی). آشامیدن آب و سیر نشدن. (از اقرب الموارد).

بغر.

[بَ غِ] (ع ص) شتری که به بیماری بغر مبتلا شده باشد. ج، بَغاری و بُغاری. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بغر.

[بَ] (ع مص) سخت باریدن باران به یک دفعه، بغرت السماء بغراً. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (ازآنندراج ||). نرم گردانیدن باران زمین را. (مؤید الفضلاء ||). آب دادن زمین را: بغر الارض. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بغرا.

[بَ] (اِ)(۱) خوک نر باشد و بعربی خنزیر گویند. (برهان) (هفت قلزم) (از ناظم الاطباء) (مؤید الفضلاء). خوک نر و آنرا گراز نیز خوانند. (آنندراج) (انجمن آرا) (از سروری) (جهانگیری). خوک نر. (غیاث) (رشیدی). و رجوع به شعوری ج۱ ورق ۱۵۱ شود||. اشتر نر. (فرهنگ نظام) (مؤید الفضلاء). (۱) - [بُ] (رشیدی) و (فرهنگ نظام) [بُ] و کلمه را ترکی جغتایی دانسته اند.

بغرا.

[بُ] (اِ) کلنگی را گویند که در وقت پرواز پیشاپیش همهء کلنگها رود. (برهان) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از انجمن آرا) (از هفت قلزم) (سروری). کلنگ پیش رو کلنگان. (رشیدی) (از فرهنگ نظام) (از مؤید الفضلاء).

بغرا.

[بُ] (اِخ) بغراخان نام پادشاهی بوده است از خوارزم. (برهان). شهاب الدوله هارون بغراخان بن سلیمان از ایلک خانیهء ترکستان (متوفی بین ۳۸۳ و ۳۸۴ ه . ق.). دیگر هارون بغراخان بن یوسف خضرخان از ایلک خانیهء مشرق ترکستان (۴۵۵؟-۴۹۶). «طبقات سلاطین اسلام ص۱۲۲، ۱۲۳» (از حاشیهء برهان چ معین). نام چند نفر پادشاه ترک. بغراخان هارون بن سلیمان ایلک خان پادشاه خوارزم و کاشغر و بعض ممالک دیگر تا سرحد چین، در ۳۸۳ ه . ق. بر بخارا غالب آمده و نوح بن منصور پادشاه ماوراءالنهر فرار کرده بغراخان وارد بخارا شده و در آنجا بیمار گشت و از اینجهت از آنجا کوچ کرده روانهء بلاد خود گردید و در عرض راه بمرد و نوح مجدداً ببخارا بازگشت. (ناظم الاطباء). نام یکی از خوانین ترکستان است و آنرا بغراخان گفتندی و آش بغرا منسوب بدوست. (آنندراج) (انجمن آرا). نام پادشاه خوارزم. (آنندراج) (مؤید الفضلاء) (از هفت قلزم) (سروری) (غیاث) (از رشیدی). و رجوع بشعوری ج۱ ورق ۲۱۱ شود : قراخان و ایلک چو بغرا گذشت تو گویی که بادی بصحرا گذشت. ؟ (از فرهنگ سروری). در باغ عمر دشمن شاه جهان ترا بغرا بنوک نیزه بهیبت شجر شکست. عمادالدین غزنوی (از لباب الالباب چ ۱۳۳۵ ه . ش. نفیسی ص۴۳۵). تا خسرو شروان بود چه جای نوشروان بود چون ارسلان سلطان بود گو آب بغرا ریخته. خاقانی. بر قیاس شاه مشرق کار سلان خان سخاست دیدن بکتاش و بغرا برنتابد بیش از این. خاقانی. چو داد من نخواهد داد این دور مرا چه ارسلان سلطان چه بغرا.خاقانی. ای که میر خوان بغراخان روحانی شدی برچنین خوانی چو چینی خوردهء تتماج را. مولوی (از حاشیهء برهان قاطع چ معین (||). ترکی) نام آشی است مشهور. و چون واضع آن آش بغراخان پادشاه خوارزم بوده موسوم بنام او ساخته بغراخانی میگفتند و اکنون خان را انداخته و بغرا می خوانند. (برهان) (از هفت قلزم) (از رشیدی ذیل بغراخانی). بغرهٔ. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). و رجوع بهمان متن شود(۱). قطعات مربع خمیر که با آبگوشت و کشک از آنها آش ترتیب دهند و مخترع آن بغراخان پادشاه خوارزم بود. (ناظم الاطباء). آشی منسوب به بغراخان یکی از خوانین ترکستان. (از آنندراج). نام آشی است که ایجاد بغراخان پادشاه خوارزم است و آن چنان باشد که مثل لیموی کاغذی بلکه خردتر از آن از آرد نخود گلوله هایی ساخته آش از آن درست می سازند بکثرت استعمال لفظ خان و یای نسبت حذف شده. (آنندراج) (از غیاث) (سروری) (از جهانگیری). نام آشی است معروف و در فرهنگ سطور است که واضع آش بغرا، بغراخان بوده و بغراخانی میگفتند، بمرور ایام خانی را حذف کرده اند. (رشیدی). آشی که در آن گلوله های خمیر و شلغم و زردک ریخته بپزند. لفظ مذکور در تکلم خراسان هست و منسوب است به

بغراخان شاه خوارزم که مخترع است یا خیلی مایل آن بوده است. (از فرهنگ نظام) : بجو قلیه در صحن بغرا دلا که جویندگی عین یابندگیست بسحاق اطعمه (از سروری). هر طعامی در زمانی لذت دیگر دهد صبح بغرا چاشت یخنی قلیه شب کیپا سحر. بسحاق. فقره که مزعفر شاه در فارس و بغراخان در ترکستان از مأکولات سپاهی برآراسته لشکرکشی کردند بالاخره بغراخان بهزیمت رفته. (بسحاق اطعمه از آنندراج). مطبخی رادی طلب کردم که بغرایی پزد تا شود زآن آش کار ما و مهمان ساخته گفت لحم و دنبه گر یابم که خواهد داد آرد گفتم آنکو آسیای چرخ گردان ساخته. کاتبی ترشیزی ||. قسمی از پلاو که از گوشت و میدهء نخود و روغن و قند و سرکه و زردک و غیره راست کنند. (غیاث) (آنندراج بنقل از آیین اکبری ||). رشته ای که آنرا گرد برند. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). (۱) - بوغرا، در ترکی نام غذایی است ساخته از خمیر که بشکل رشته های دراز درآورند و نیز شتر نر را گویند. «جغتایی ۱۷۲». (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بغراتکین.

[بُ تَ] (اِخ) ابن اثیر آرد: در سال ۵۵۵ ه . ق. بین امیر ایشاق و امیر بغراتکین و رغش جرکانی جنگی روی داد که ایشاق بسوی بغراتکین که در آخر اعمال جوین بود شتافت و دارایی بسیار او را بغارت برد و بغراتکین منهزم گشت و اعمال مزبور بتصرف ایشان درآمد. آنگاه بغراتکین بسوی مؤید صاحب نیشابور رفت و در زمرهء اصحاب وی درآمد. رجوع به ابن اثیر ج ۱۱ ص۱۱۷ و تاریخ افضل ص ۴۱ و تاریخ بیهقی ص ۴۳۲، ۳۴۳، ۲۱۷، ۲۱۲ و ۱۹۳ شود.

بغراج.

[] (اِخ) بگفتهء قزوینی، نام قومی است از اقوام ترک که حضرت علی را خدا میدانند، و حکمرانان متسلسل از زیدبن علی دارند و به یک مصحف که در ظهرش مراثی دائر بوفات زید مزبور نوشته شده معتقدند. (از قاموس الاعلام ترکی).

بغراجق.

[بُ جُ] (اِخ) بغراجوگ، عم سلطان محمود غزنوی است که از جانب وی حکومت هرات و فوشنج داشت و در جنگی که میان او و طاهر پسر خلف روی داد بر دست طاهر کشته شد و طاهر سرش برداشت و بقهستان برد. رجوع به تاریخ سیستان و تاریخ عتبی و حبیب السیر و تاریخ گزیده و ترجمهء تاریخ یمینی شود.

بغراجوگ.

[بُ جُ] (اِخ) بغراجق. رجوع به بغراجق شود.

بغراخان.

[بُ] (اِخ) هارون بن سلیمان. (شهاب الدوله)، یکی از ملوک ترک ماوراءالنهر معروف بخانیه بود که در اواخر قرن چهارم و اوایل قرن پنجم میزیسته کاشغر را بگشود و تا حدود چین پیش رفت و به اغوای فایق الخاصه غلام سامانیان و ابوعلی پسر ابوالحسن سیمجور در ۲۸۰ ه . ق. به بخارا آمد و امیر رضی نوح بن منصور به آمل گریخت و بغراخان از خزاین آل سامان مالهای بی اندازه و ذخایر نفیس برداشت و عبدالعزیزبن نوح بن نصر سامانی را بجای نوح بنشاند و بسوی سمرقند بازگشت و در همان سال بمرد. آش معروف به بغرا منسوب بدوست و وزیر او محمد عبده یکی از فضلا و بلغای نظم و نثر بود. رجوع به بغرا و ملوک خانیه و آل

افراسیاب شود. بهار در تاریخ سیستان حاشیهء ص۳۴۵ آرد: باید با واو مجهول باشد چه دیگران این شخص را بغراجق نوشته اند.

بغراخانی.

[بُ] (اِ) بغرا. یک قسم آش که مخترع آن بغراخان پادشاه خوارزم بوده. (ناظم الاطباء) (از رشیدی). رجوع به بغرا و بوغرا شود.

بغراس.

[بَ] (اِخ) از بلاد شام است. گمان میکنم در ساحل واقع شده. (سمعانی) (اللباب). شهری است بدامنهء کوه لکام و آن شهر مسلمهٔ بن عبدالملک است. نام شهری است بنا کردهء مسلمهٔ بن عبدالملک بدامن کوه لکام است. (آنندراج). نام جایی که تقریباً دوازده میل تا انطاکیه فاصله دارد و دارای قلعهء مرتفع و چشمه سارها و اشجار و بساتین است. (ناظم الاطباء). شهری است [بشام]اندر کوهها و اندر وی سرایی است که زبیده کرده است وقفهای بسیار برآنجا کرده که هر که بدین شهر رسد بدین سرای فرود آید و او را میهمانی کنند. (حدود العالم). از انطاکیه بدژ بغراس رفتم که دژی است مستحکم دارای کشتزارها و باغها... بغراس بسبب وسعت و خرمی چراگاه ترکمنان میباشد. (ترجمهء سفرنامهء ابن بطوطه چ ۱۳۳۷ ه . ش. بنگاه ترجمه ص۶۴).

بغراسی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بغراس که از بلاد شام است. (سمعانی) (اللباب).

بغراو.

[بُ] (ع اِ) همهمه و غوغا و بانگ و فریاد. (ناظم الاطباء).

بغرد.

[بَ رَ] (اِخ) دهی از دهستان یخاب بخش طبس شهرستان فردوس. آب از قنات. محصول آنجا غلات، انقوزه. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بغرمه.

[بَ غَ مَ] (ع اِ)(۱) غل آهنین که بگردن محکومین می بستند و آنرا به تیر می بستند و در معرض انظار میگذاشتند. (از دزی ج۱ ص۱۰۱). (۱) - Carcan.

بغرنج.

[بُ رَ] (ص) سخت. مشکل. عظیم سخت. بسیار درهم، چون معمایی صعب. پیچ در پیچ. برهم، درهم. ملتبس. پیچیده. معمایی. صاحب تعقید. معقد. مغلق. جاویده (در تکلم). نامفهوم. نارسا. (یادداشت لغت نامه).

بغرهٔ.

[بَ رَ / بَ غَ رَ] (ع اِ) زمینی که بعد باران کارند و بهمان نمی سبز گردد. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به الجماهر ص۲۵ و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۸۲ و الاوراق ص۲۷۷ شود ||. و له بغرة من العطاء لاتغیض؛ یعنی او دائم العطاء است. (منتهی الارب).

بغز.

[بَ] (ع مص) زدن بچوب دستی و بپا کسی را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). به پا، یا به عصا زدن کسی را. (اقرب الموارد ||). نشاط و بازی کردن شتر، یا عام است. (آنندراج) (منتهی الارب). بغزها باغزها، حرکها محرکها من النشاط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نشاط کردن شتر. (تاج المصادر بیهقی).

بغس.

[بَ] (اِ) سواد، لغت یمانی است. (منتهی الارب) (آنندراج). بلغت اهل یمن سواد و سیاهی. (ناظم الاطباء).

بغستان.

[بَ غِ] (اِ مرکب) فغستان. بهستان. بیستون. بیت الاصنام. (مفاتیح ص۷۴). مرکب از بغ + ستان (ادات مکان). همین کلمه است که بهستان و بیستون شده. (از حاشیهء برهان چ معین). بمعنی جایگاه خدایان بوده است، زیرا در عهد هخامنشی و تا چند قرن بعد بغ، نام پروردگار عالم بوده است. (سبک شناسی بهار ج۱ ص۳۱). خانهء خدا. خانهء بتان. بتخانه. رجوع به هریک از کلمات مذکور در جای خود و به بغ، بهستان، بیستون، مزدیسنا و ادب پارسی، یشتها و فرهنگ ایران باستان شود.

بغسورا.

[بَ] (اِخ) نام قریه ای است میان سرخس و هرات. (مؤید الفضلاء)(۱). و رجوع به بغشور شود. (۱) - ظ. صورتی است از بغشور.

بغش.

[بَ] (ع اِ) باران نرم که روان نگردد، اوله الطل ثم الرد ثم البغش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). بغشهٔ. (منتهی الارب). رجوع به همین کلمه شود.

بغش.

[بَ] (ع مص) باران نرم و ضعیف باریدن. (منتهی الارب). اندک باریدن. (تاج المصادر بیهقی ||). الصبی یبغش الیه؛ یعنی می زارد به او و آمادهء گریستن است. (منتهی الارب ||). پیدا آمدن گرد هوا در روزن از آفتاب، یقال: یبغش الهباء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بغشور.

[بَ] (اِ) گودال آب شور. (ناظم الاطباء).

بغشور.

[بَ] (اِخ) نام قریه ای است میان سرخس و هرات و معنی ترکیبی آن بغ شور است که گو آب شور باشد چه بغ بمعنی گودال است. (برهان). شهری است بین هرات و مروالروذ. (معجم البلدان). دهی است میان سرخس و هرات و معنی ترکیبی آن مغاک شور چه زمینش شوره زار بوده و نسبت بدان بغوی گویند و صاحب قاموس معرب گو شور گفته و ظاهراً سهو کرده. (رشیدی) (از فرهنگ نظام). نام قریه ای در نزدیکی هرات. (ناظم الاطباء). نام قریه ای است در میانهء هرات و سرخس و وجه تسمیه آنکه بغ بفارسی بمعنی زمین مغاک یعنی گو که گودال نیز گویند آمده و شورطعمی است مشهور و در آنجا مغاکی بوده با اندک آبی شور که باید بعربی آنرا حفرهء مالح(۱) ترجمه کرد حال آنکه اعراب بی تغییر و تقریب با وجود طول بلد در ضمن لغات عربی آورده اند و صاحب قاموس ذکر کرده و این بی انصافی است و منسوب بدان شهر را بغوی گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). شهری است میان هرات و سرخس، معرب گو شور. بغوی منسوب است به آن بر غیر قیاس. (منتهی الارب). بغ همین بغشور است و منسوب بدان را بغوی گویند، علی خلاف القیاس. (حاشیهء تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۰۲) : بغ، اندر میان بیابان است و آبشان از چاههاست. (حدود العالم). و او [چنگیزخان] از راه مروجُق(۲) و بغ و بغشور برفت. (جهانگشای جوینی چ لیدن ۱۳۲۹ ه . ق. ص۱۱۸). در سال ثلث و تسعین و مأتین شیخ ابوالحسن احمدبن محمد النوری البغوی بعالم اخروی شتافت. بعضی از مورخان نامش را محمد گفته اند و اصل او از بغشور است که بلده ای بوده در میان هر دو هرات. (حبیب السیر چ خیام ج۲ ص۲۸۸). و رجوع به جامع التواریخ رشیدی ص۳۲۴ و مرآت البلدان شود. (۱) - صالخ. (از آنندراج). (۲) - ن ل: مروجوق.

بغشهٔ.

[بَ شَ] (ع اِ) باران نرم که روان نگردد. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). و رجوع به بغش شود. باران ضعیف. (از اقرب الموارد).

بغض.

[بُ] (ع مص) دشمن داشتن کسی را. (آنندراج) (ناظم الاطباء)(۱). دشمن شدن و دشمنی کردن. (مؤید الفضلاء). (۱) - در اقرب الموارد و المنجد مصدر (بغض) بُغاضه آمده و صاحب متن اللغهٔ و منتهی الارب بُغاضه را لغت ردی میدانند.

بغض.

[بُ] (ع اِمص) دشمنی و خصومت و عداوت و کینه. (ناظم الاطباء). دشمنی و عداوت. (فرهنگ نظام). دشمنی. (آنندراج) (مهذب الاسماء) (منتهی الارب). نفرت. خلاف حب. (اقرب الموارد). کین. دشمنانگی : هرآنکس که در دلش بغض علی است از او خوارتر در جهان زار کیست.فردوسی. حاسدم گوید چرا باشی تو در درگاه شاه اینت بغض آشکارا اینت جهلی راستین. منوچهری. وین سنیان که سیرتشان بغض حیدر است حقا که دشمنان ابوبکر و عمرند. ناصرخسرو. با جُحی گفت روزکی حیزی کز علی و عمر بگو چیزی گفت با وی جحی که انده چاشت در دلم حب و بغض کس نگذاشت.سنایی. و رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. بغض کز حکمتی بود دین است مهر کز علتی بود کین است.سنایی. حرص و دغل و بخل و حرام و غیبت بغض و حسد و کبر و ریا و کینه.خاقانی. زآشنایی خیزد این بغض و ولا از غذای خوش بود سقم و شفا.مولوی ||. گرفتگی گلو از غصه و عروض مصیبتی. (ناظم الاطباء ||). غم شدیدی که منجر به گریهء متوالی میشود. (فرهنگ نظام). - بغض کسی ترکیدن؛ از شدت تأثر بگریه افتادن.

بغضاء.

[بَ] (ع اِمص) بمعنی بغضه، دشمنی سخت است. (منتهی الارب) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء). عداوت سخت. (غیاث) (آنندراج). عداوت و دشمنی سخت. (فرهنگ نظام). دشمنی. بغض. خصومت. دشمنانگی. کین. کینه.

بغضب آمدن.

[بِ غَ ضَ مَ دَ] (مص مرکب) بخشم آمدن. خشمگین شدن. و رجوع به غضب شود.

بغضب آوردن.

[بِ غَ ضَ وَ دَ] (مص مرکب) بخشم آوردن. خشمناک ساختن و رجوع به غضب شود.

بغض کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب) در تداول عوام تنگی در گلو پیدا آمدن مقدمهء گریستن را. (یادداشت مؤلف): بچه بغض کرده.

بغض گرفتن.

[بُ گِ رِ تَ] (مص مرکب)فشردگی در گلو پیدا آمدن مقدمهء گریستن را. (یادداشت مؤلف).

بغضهٔ.

[بِ ضَ](۱) (ع اِمص) دشمنی سخت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - دزی آرد بُغضَهٔ تلفظ عامیانه آن است رجوع به دزی ج۱ ص۱۰۱ شود.

بغطاق.

[بُ] (ع اِ) نوعی زینت طلایی مرواریددوزی و یا مزین بدیگر جواهرات قیمتی که شاهزاده خانمهای مغول بکار میبردند و انتهای آن تا بروی زمین کشیده می شد. (دزی ج۱ ص۱۰۱).

بغطاق.

[بَ] (اِ) بغتاق. کلاه و فرجی را گویند. (برهان) (از آنندراج). دستار و عمامه و فرجی. (ناظم الاطباء) : و علی رأسها البغطاق و هو اقروف مرصع بالجوهر و فی اعلاه ریش الطواویس. (ابن بطوطه). و علی رأس الخاتون البغطاق و هو مثل التاج الصغیر مکلل بالجواهر و باعلاها ریش الطواویس. (ابن بطوطه ||). بغچهء پوشاک بستن. (فرهنگ نظام) : اگر نه ترک فلک پیش تو کمر بندد قضا بجای کله بر سرش نهد بغطاق. سلمان (از فرهنگ نظام). معنی مذکور لفظ را از فرهنگ ترکی (فرهنگ اظفری) نقل نمودم لیکن جمعی از لغت نویسان فارسی معنی آنرا کلاه نوشته و شعر فوق و این شعر عصاء در مهر و مشتری را سند آوردند : چون سروش یافت از بالا بغلطاق بفرقش سرفرازی کرد بغطاق. چون نسخهء مهر و مشتری نزد من موجود نیست نمیدانم شعر مذکور در وصف عاشق نوشته شده یا در وصف معشوقه. در صورت دوم همان معنی فرهنگ ترکی درست است و در صورت اول معنی فرهنگ نویسان فارسی. احتمال میرود فارسی گویان لفظ ترکی را در غیر معنی خودش استعمال کرده باشند لیکن بعید است.

اگرچه حرف طاء در بغطاق عربی است لیکن همین طور نوشته میشود و باید با تاء منقوطه (بغتاق) هم صحیح باشد. (فرهنگ نظام).

بغ کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب)(۱) در تداول عامه خشمگین نشستن. چون بت با کبر و مناعت ساکت نشستن. عبوس بودن. ترشروی بودن. درهم کشیدن چهره. (۱) - ظ. باید از کلمهء بغ، فغ بمعنی بت و خدا باشد.

بغل.

[بَ] (ع اِ) در عربی استر را گویند که از جملهء دواب مشهور است. (برهان). بمعنی استر نر که بهندی آنرا خچر گویند. (آنندراج). استر. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷). قاطر. ج، بِغال. بمعنی استر که بهندی آنرا خچر گویند و آن از خر نر و اسپ ماده پیدا میشود. (غیاث). استر نر و قاطر. ج، بِغال، ابغال. (ناظم الاطباء). استر نر. ج، بغال. (منتهی الارب). حیوانی که نامهای دیگرش استر و قاطر است در این صورت عربی است. (فرهنگ نظام). حیوانی اهلی است مخصوص سواری و بار، پدرش خر و مادرش اسب باشد و بر هر حیوانی که پدرش از جنسی و مادرش از جنس دیگر باشد نیز اطلاق گردد. تأنیث آن بغلهٔ. ج، بغال، ابغال. (از اقرب الموارد). لغت عربی است بفارسی استر و بهندی خجر نامند. حیوانی است که از نزدیکی اسب و الاغ تولید میابد بدانچه که پدر آن الاغ و مادر آن مادیان باشد بهتر است و نادر بعمل می آید آنچه مادر آن الاغ و پدر آن اسب باشد از آن پست تر و کثیرالوجود و این حیوان تاب مشقت و باربرداری و سواری و اسفار زیاده از اسب و الاغ دارد و خوش رفتار میباشد. (از مخزن الادویه). و آنرا به دیگر زبان ها اسریدون گویند. (تذکرهء داود ضریر انطاکی) : جز بر اسب علم و بغل جستجوی خلق نتواند گذشتن زین عقاب.ناصرخسرو. و رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی شود.

بغل.

[بَ] (اِخ) نام یهودیی بود ضرابی، و درهم بغلی که در کتب فقهی مرقوم است او زده بوده است و او را رأس البغلی میگفته اند. (برهان). رأس البغل نام ضرابی است از عجم که درهم شرعی را سکه زد بنابراین آنرا درهم بغلی گویند. (آنندراج). نام یهودی ضرابی و درهم بغلی که در کتب فقها میباشد منسوب به اوست. (ناظم الاطباء). و رجوع به النقود ص۲۲ شود.

بغل.

[بَ] (ع مص) هجین و بدنژاد گردانیدن اولاد کسی را. (از ناظم الاطباء). هجین گردانیدن اولاد کسان را. (منتهی الارب).

بغل.

[بَ غَ] (اِ) زیر مفصل شانه و بازوی انسان و حیوان: در مرض طاعون گاهی در بغل مریض غده بیرون می آید. (فرهنگ نظام). بتازی بغل را ابط گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). جناح. (منتهی الارب) (دهار). مَغْبِن. رُفْغ. عطف: عطفا کل شی ء جانباه. بغل. (منتهی الارب). کنار و پهلو و جانب. (ناظم الاطباء). تنگ ||. طرف و سمت. (ناظم الاطباء ||). آغوش. (ناظم الاطباء). آگوش||. اندازه ای از طول. (ناظم الاطباء). - امثال: باد زیر بغلش رفته؛ مثل است بمعنی مغرور شده. (فرهنگ نظام ||). لفظ مذکور مجازاً در پهلوی هر جسم و چیز استعمال می شود: بغل راه و بغل کوه و غیر آنها. (فرهنگ نظام) : بجای خشتچه گر شست(۱) نافه بردوزی هم ایچ کم نشود بوی گنده(۲) از بغلت.عماره. از بغل او نیز طوماری نمود تا برآمد هر دو را خشم و جحود.مولوی. ... هیکلی که

صخر جنی از طلعت او برمیدی و عین القطر از بغلش بگندیدی. (گلستان). بوی بغلت میرود از پارس بکیش همسایه بجان رسید و بیگانه و خویش. سعدی. شخصی نه چنان کریه منظر کز زشتی او خبر توان داد وانگه بغلی نعوذ بالله مردار بر آفتاب مرداد.(گلستان). نقره اندوده بر درست دغل عنبر آمیخته بگند بغل.سعدی (هزلیات). - بغل باز نمودن؛ در آغوش گرفتن. (ناظم الاطباء). - بَغَل بُر؛ کنار و کناره و حاشیه. (ناظم الاطباء). - بغل بر کردن؛ جاهایی از قنات را که سخت پشته انداخته و پیش برداشتن آن مشکل است از پهلو مجرایی دیگر کندن و بقنات اصلی پیوستن. (یادداشت مؤلف). - بغل برگشادن؛ بغل گشودن. آغوش گشودن : سپر بر سر آورد برزو چو باد فرامرز کین را بغل برگشاد.فردوسی. - بغل بغل؛ چندین بغل. بمقدار چند آغوش. - بغل بند؛ ریسمان یا طنابی که در زیر بغل بسته میشود. (ناظم الاطباء). - بغل پیچ؛ مرضی در اسب. (یادداشت مؤلف). - بغل تری؛ کنایه از خجالت و شرمندگی باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). خجالت. (رشیدی) (مؤید الفضلاء) (انجمن آرا). کنایه از خجالت و انفعال. (آنندراج). کنایه از خجلت و شرمساری چه در حالت خجلت بغل شخص عرق میکند. (فرهنگ نظام) : مدعیان را بغل تری بدهم من بر صفتی(۳) کز مشامشان بچکد خون. نزاری (از رشیدی) (انجمن آرا) (فرهنگ نظام). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۱۳۴ شود. - بغل خواب؛ شوی. زن. (یادداشت مؤلف). - بغل خوابی کردن؛ نزدیکی زن و شوهر. مجامعت. (یادداشت مؤلف). - بغل دست؛ زیر بغل. (ناظم الاطباء)(۴). پهلوی دست. کنار دست. - بغل ران؛ اربیه و زهار. (ناظم الاطباء). - بغل رفتن؛ به یکطرف رفتن. (ناظم الاطباء). - بغل زدن؛ کنایه از شماتت کردن باشد. (برهان) (رشیدی) (آنندراج) (از انجمن آرا). بغل زدن. (شانه زدن)، کنایه از شماتت کردن چه گاهی در مقام شماتت کسی شخص را بغل میزند (شانه بالا می اندازد) (فرهنگ نظام)(۵) تو مخوانم جفت کمتر زن بغل جفت انصافم نیم جفت دغل. مولوی (از آنندراج) (از رشیدی) (از انجمن آرا) (از فرهنگ نظام). - ||به بدبختی دیگری شادی کردن. (ناظم الاطباء ||). - و بعضی بمعنی کناره کردن و بمعنی مسخره شدن نوشته اند و تحقیق آن است که کنایه از خوشی کردن است از روی استهزا بر کسی چنانچه در هندوستان در اکثر مردم این حالت دیده میشود و در ولایت هم بوده باشد. (آنندراج). -بغل زنان؛ مجازاً ملامتگر : مبادا که بغل زنان استهزا... آخر الامر بر زیادت جویی تو زنند. (مرزبان نامه). - بغل کردن؛ در آغوش گرفتن شخصی یا چیزی. (فرهنگ نظام). بغل زدن. بغل گرفتن. در آغوش کشیدن. در بر گرفتن. در بغل گرفتن. - بغل گرفتن؛ شخصی یا چیزی را در آغوش گرفتن. (فرهنگ نظام). بغل زدن. بغل کردن. در بر کشیدن. در آغوش گرفتن. - بغل گشادن؛ وداع کردن. (رشیدی ||). - اظهار قوت نمودن. (ناظم الاطباء ||). - ورزیدن و آزمودن. (ناظم الاطباء). - ||روان گشتن. (آنندراج) : شقایق چمن بختش چون بطرف کوه سلیمان بغل گشاده دیو بنفشهء آن سرزمین را پایه حسن بری دست داده. (طغرا از آنندراج). - بغل گشودن؛ بغل باز کردن. (آنندراج) : زمین شده ست ز برگ شکوفه سیمین تن گشوده است بغل باغ از خیابانها. صائب (از آنندراج ||). - وداع کردن. (آنندراج ||). - دست دراز کردن بر حریف. (از آنندراج) : بر آن روسی افکند مرکب چو باد به تیغ آزمایی بغل برگشاد چنان زد که از تیغ گردن زنش سر دشمن افتاد در دامنش. نظامی (از آنندراج). - بغل گیر؛ در آغوش گیرنده. (ناظم الاطباء). - بغل گیری؛ درآغوش گرفتگی. (ناظم الاطباء). معانقه کردن و همدیگر را بغل گرفتن. (فرهنگ نظام ||). - نام فندی است در کشتی پهلوانان. (فرهنگ نظام). - به بغل نیامدن؛ سخت ضخیم بودن: گردنش به بغل نمی آید. گیسوانش به بغل نمی آید. - در بغل داشتن؛ در جیب داشتن : یکی بربطی در بغل داشت مست بشب بر سر پارسایی شکست. سعدی (بوستان). دست تضرع چه سود بندهء محتاج را وقت دعا بر خدا وقت کرم در بغل. (گلستان). بدر جست از آشوب دزد دغل دوان جامهء پارسا در بغل.سعدی (بوستان). - در بغل گرفتن و بغل گرفتن؛ زیر بغل نهادن ||. - در آغوش کشیدن : غاشیه رکابدارش در بغل گرفتی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۴).برادر را بغل گرفت و سر و رویش را بوسه داد. - در بغل نهادن؛ زیر بغل نهادن. در کنار نهادن : دستار دامغانی در بغل باید نهاد. چون من از اسب فرود آیم بر صفه زین پوشید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۵). مشتی اطفال نوتعلم را لوح ادبار در بغل منهید.خاقانی. - دست به بغل کردن؛ دست به سینه کردن.

بمجاز احترام کردن : وگر اجل به امیر اجل نیز رسد چرا کنی تو بغا دست پیش او به بغل. ناصرخسرو. - زیر بغل؛ گودی واقع در بالای عضله یعنی در آنجا که متصل به کتف میگردد. (از ناظم الاطباء) : موی زیر بغلش گشته دراز وز قفا موک پاک فلخوده(۶).طیان. - زیر بغل گرفتن؛ گذاشتن چیزی در زیر بغل : چو ورزه به ابکاره بیرون شود یکی نان بگیرد بزیر بغل.ناصرخسرو. - زیر بغل نهادن؛ بمجاز پنهان کردن : ای هنرها نهاده بر کف دست عیب ها را نهاده زیر بغل.(گلستان). - یک بغل؛ آنچه از چوب و گیاه و جز آن در یک بار بزیر بغل (میان دست و پهلو) توان برداشت. مقداری که یک بغل را پر کند. یک آغوش. خُبْنَه: یک بغل ترکه. یک بغل هیزم. یک بغل یونجه. (۱) - ن ل: بیست. (۲) - ن ل: گند زشت آن بغلت. بوی گند از بغلت. (۳) - ن ل: بر مثلی. (انجمن آرا). (۴) - در تداول عوام بمعنی کنار، پهلو آمده است: صندلی بغل دست راننده بنشین. (۵) - عبارت مؤلف فرهنگ نظام گیج است. (۶) - ن ل: فلخیده.

بغلات.

[بَ غَ] (ع اِ) جِ بَغْلَة. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). رجوع به بغلة شود.

بغلان.

[بَ] (ص) پس رو و تابع || رفیق. (ناظم الاطباء).

بغلان.

[بَ غَ] (اِخ) از بلاد طخارستان است و از آنجا تا بلخ شش منزل باشد. شهری است در نواحی بلخ و بگمان من در طخارستان. (از سمعانی) : شهرکی است بخراسان و همچون سککند است. (حدود العالم). و بر راه کوههای بامیان رفت بأغروغر که در حدود بغلان گذاشته بود. (جهانگشای جوینی).

بغلانی.

[بَ غَ] (ص نسبی) منسوب است به بغلان که شهری است در نواحی بلخ در طخارستان. (از سمعانی) (از اللباب).

بغلتاق.

[بَ غَ] (اِ) بغلطاق. طاقیه و کلاه و فرجی را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). بغل بند و قبا. (رشیدی) (از سروری). قبا و طاقیه و کلاه و فرجی. (ناظم الاطباء). بمعنی قبا از رشیدی و در برهان کلاه فرجی و طاقه. و بعضی بمعنی جامهء بغل بند نوشته و در سراج اللغات نوشته که بمعنی بغل بند و کلاه چون طاء و قاف در فارسی نمی آید شاید که زبان دیگر باشد. (غیاث) : طلسم چاه نخشب گشت بغدادی بغلتاقش وگرنه چون برآید ماه چندین از گریبانش(۱). مختاری (از انجمن آرا) (از آنندراج). بغل تاقیست جفت او تن نازک مزاج او که خواهد ماه گردون تا شود گوی گریبانش. شمس طبسی. ز آرزوی بغلتاق فستقی تو گل چو پسته چاک زده صد ره های همچو حریر. نجیب جزفاذقانی. آنچه پنجه سال بافیدی بهوش زآن نسیج خود بغلتاقی بپوش.مولوی. که ببر این را بغلتاق فراخ زامتحان پیدا شود او را دو شاخ.مولوی. تو ای جان رسته از بندی مقیم آن لب قندی قبای حسن برکندی که آزاد از بغلتاقی. مولوی (دیوان). ماند(۲) همی بروشنی ماهتاب از آب سیمین برت بزیر بغلتاق فستقی. امامی هروی(۳). به مشکین سنبلت بالای لاله به سیمین سوسنت زیر بغلتاق. مجد همگر (از آنندراج). بغلتاق و دستار و رختی که داشت زبالا بدامان او در گذاشت.

سعدی (از فرهنگ سروری) (از رشیدی ||). برگستوان. (از برهان) (ناظم الاطباء). و رجوع به بغلطاق شود ||. کلاه درویشان. (تحفهٔ السعاده از سروری ||). نوعی از خفتان و زیور. جمعی از فرهنگ نویسان معنی لفظ مذکور را کلاه و فرجی (قسمی از قبا) نوشته اند و آنچه من نوشتم از فرهنگ زبان ترکی است. ناصری از شعر عثمان مختاری معنی گریبان استنباط می کند در حالتی که به هیچ وجه معنی گریبان فهمیده نمیشود بلکه بمعنی خفتان یا فرجی است. (فرهنگ نظام). (۱) - مولف انجمن آراء و به پیروی از او صاحب آنندراج بغلتاق در این شعر را بمعنی صریح گریبان گرفته اند. (۲) - ن ل: تابد. (۳) - ن ل: مختاری.

بغلدوز.

[بَ غَ] (اِخ) دهی از دهستان طارم سفلی بخش سیردان شهرستان زنجان. آب از رودخانهء قلالو. محصول آنجا غلات، برنج. شغل اهالی آن زراعت، گلیم و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بغلطاق.

[بَ غَ] (اِ) بغلتاق. طاقیه و کلاه و فرجی. (برهان). رجوع به بغلتاق شود ||. برگستوان. (برهان) (مؤید الفضلاء). رجوع به بغلتاق شود : بغلطاق و دستار و رختی که داشت ز بالا به دامان او درگذاشت. سعدی (بوستان چ یوسفی ص۱۱۹).

بغلط افکندن.

[بِ غَ لَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) بخطا انداختن. به اشتباه افکندن. توهیم. (تاج المصادر بیهقی).

بغلط انداختن.

[بِ غَ لَ اَ تَ] (مص مرکب) به خطا افکندن. به اشتباه انداختن. اغوا کردن. اغلوطه کردن.

بغلق.

[بَ لَ] (اِ) نام طایر ||. مجازاً بمعنی تیز آمده است. (از غیاث).

بغلک.

[بَ غَ لَ] (اِ) گرهی باشد که در زیر بغل مردم بهم رسد و دیر پخته شود و آنرا عروسک نیز گویند. (برهان) (از غیاث) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (انجمن آرا) (از جهانگیری). گرهی که زیر بغل بهم رسد و بمرور پخته شود و چرک کند. (رشیدی). آماسی که در زیر بغل پیدا شود و چرک کند. (سروری). پشک یا دمل زیر بغل. (فرهنگ نظام ||). تریز جامه. (ناظم الاطباء). - بغلک زدن؛ کنایه از شماتت کردن باشد. (برهان) (مؤید الفضلاء) (رشیدی) (آنندراج) (فرهنگ نظام). شماتت کردن. (ناظم الاطباء) : شاهد مهرگان گشاده کمر بغلک میزند بفروردین. ملک قمی (از آنندراج) (از فرهنگ نظام ||). مسخره کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بغل زدن شود.

بغلگاه.

[بَ غَ] (اِ مرکب) پهلوگاه : مادرش زره بر وی راست میکرد [مادر عبدالله زبیر]. بغلگاه میدوخت و میگفت دندان فشار با این فاسقان تا بهشت یابی. گفتی بپالوده خوردن میفرستد. (تاریخ بیهقی). شاه در او رسید و شمشیر بر بغلگاه زد و او را از زین نگونسار درافکند. (اسکندرنامه نسخهء خطی سعید نفیسی).

بغلگیری.

[بَ غَ] (اِ مرکب) نام داو از کشتی. (غیاث (||). حامص مرکب) معانقه و یکدیگر را در بغل گرفتن. (آنندراج) : ببین گرمی بادهء ناب را بغلیگری آتش و آب را. ظهوری (از آنندراج). باز عهد آمد بغلگیری مینا می کنم از کجا یاری چو او خون گرم پیدا میکنم. کلیم (از آنندراج).

بغلنقاز.

[بَ نَ] (ترکی، اِ) بقلنقار. پرنده ای است ابلق پای و گردنی دراز و منقاری پهن دارد و گوشت او حلال است. (از برهان) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). جانوری است بزرگ و فربه که گوشت او بغایت لطیف میشود. (مؤید الفضلاء).

بغلوئیه.

[بَ غَ ئی یَ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان هنزا بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بغلهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) مؤنث بغل. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء). استر ماده و قاطر ماده. ج، بغال و بَغَلات. (ناظم الاطباء ||). وقتی چیزی زیادی باشد بمثل گویند: زید فی الشطرنج بغلهٔ. (از دزی ج۱ ص۱۰۱).

بغله.

[بَ لَ / لِ] (اِ) حصهء شبیه به بغل در جسمی یا چیزی. حرف «ها» در آخر لفظ مذکور بمعنی شباهت است مثل زبانه، پایه، دهانه. (از فرهنگ نظام).

بغلی.

[بَ / بَ غَ] (اِ) یا رأس البغلی. درهم بغلی که در کتب فقهی مرقوم است منسوب است به بَغل یهودی ضراب که او را رأس البغل نیز میگفتند. (از برهان ذیل بغل) (از آنندراج ذیل بغل). سکه ای منسوب به بغل یهودی. (ناظم الاطباء). درهم ایرانی که وافیهٔ نیز گویند. (دزی ج۱ ص۱۰۱). درهم ایرانی. در مجمع البحرین آمده: درهم بغلی منسوب بسکه زن مشهور موسوم به رأس البغل است. و نیز بفتح غین و تشدید باء بغلی خوانده اند منسوب بشهری نزدیک حله و آن شهری مشهور در عراق است و وجه اول اشهر است. و درهم شرعی دون درهم بغلی است. (نقود ص۲۲ح). در باب اصل این تسمیه رجوع به فولرس، ۱، ۲۵۱ الف و ۸۴۰ ب شود. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). سکه های کسرویه بوده است که رأس البغل برای عمر بن خطاب زده است و صورت آن شاهنشاه است بر تخت نشسته و زیر تخت بفارسی نوشته اند «نوش خور». (یادداشت مؤلف از حیات الحیوان دمیری). و رجوع به فرهنگ

نظام و بغل و درهم بغلی شود.

بغلی.

[بَ / بَ غَ] (ص نسبی) هرچیز منسوب و متعلق ببغل. (ناظم الاطباء). چیز کوچکی که در بغل گنجد مثال ساعت بغلی، دفتر بغلی. (فرهنگ نظام). کیف بغلی. قرآن بغلی. چیزی که در بغل گنجد و بمجاز کوچک. (آنندراج ||). هر چیزی که بتوان در زیر بغل جای داد. (ناظم الاطباء) : یار هم سرو قد و هم بغلی مطلوبست روز هم گاه بلند است و گهی کوتاهست. واله هروی (از آنندراج). ||هرچیز خرد و کوچک ||. شیشهء کوچکی پهن که در آن آب لیمو و جز آن کنند (||. ا) بیماری مر شتران را که ران را بشکم مالند ||. نوعی از جرس و زنگ کر و کم صدا ||. فندی در کشتی گیری. (ناظم الاطباء ||). قرآن کوچکی که مردم هندوستان بسفر در بغل دارند. (از ناظم الاطباء). کنایه از قرآن کوچک تقطیع که آنرا بسفر در بغل توان داشت. (غیاث) (آنندراج).

بغم.

[بِ غَ] (ص مرکب) دلتنگ و فرومانده باشد. (سروری) (اوبهی).

بغمار.

[بُ] (اِ) دایره. (آنندراج). محیط دایره. (ناظم الاطباء).

بغمار.

[بُ] (اِ) بغمار. قالب خشت زنی. (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بغماق.

[بُ] (معرب، اِ) بُغْمَه. ترکی، بوغمَق. ج، بُغَم. گردن بند. طوق. (دزی ج ۱ ص ۱۰۱).

بغنج.

[بُ غُ] (اِ) تخم گشنیز. (ناظم الاطباء).

بغنج.

[] (ع اِ) فروشندگانی که تعارف بسیار کنند و در برابر قیمت پیشنهاد شده مدتها مقاومت میکنند. (از دزی ج ۱ ص ۱۰۱).

بغند.

[بَ غَ] (اِ) پوستی است غیر کیمخت که آنرا غرغن خوانند و کفش از آن دوزند. (برهان) (مؤید الفضلاء). پوست غیر کیمخت که غرغن و غرغند نیز گویند. (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از فرهنگ نظام) (جهانگیری) (رشیدی). غرغن که پوستی غیر کیمخت بود و از آن کفش دوزند. (ناظم الاطباء). کناره های کیمخت که غرغن نیز گویند. (سروری) : در حمله از تکاور دشمن جدا کند

کیمخت را بناچخ شش مهره از بغند. سوزنی (از جهانگیری) (از رشیدی). روز هیجا از سر چابک سواری بردری از فرخش و ران اسب خصم کیمخت و بغند سوزنی (از سروری و رشیدی) (فرهنگ نظام) (انجمن آرا) (آنندراج ||). پرسش و سؤال ||. رودخانه. (ناظم الاطباء).

بغ نسک.

[بَ نَ] (اِخ) سومین نسک اوستا محتوی ۲۲ فرگرد. رجوع به خرده اوستا ص ۵۰ و مزدیسنا چ ۲ ص ۱۲۵ شود.

بغنوس.

[] (ع اِ) شاگرد تازه کار. نوخاسته. (دزی ج ۱ ص ۱۰۱).

بغو.

[بَغْوْ] (ع اِ) شکوفهء عُرْفُط و سَلَم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بغو.

[بَغْوْ] (ع مص) بتأمل نگریستن چیزی را یا کسی را. (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از منتهی الارب). نگریستن بچیزی که چگونه است. (از اقرب الموارد ||). بغو بر کسی؛ جنایت کردن بر وی. (از اقرب الموارد). جرم و جنایت کردن. (از مؤید الفضلاء).

بغو.

[بَ] (اِ) به لغت زند، مغاک و زمین کنده. (ناظم الاطباء).

بغو.

[بَ] (ع مص) زن زناکار. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بغوجک.

[بُ جَ] (اِخ) قریه ای است از نیشابور و نسبت بدان بغوجکی است. (سمعانی).

بغوجکی.

[بُ جَ] (ص نسبی) منسوب است به بغوجک که قریه ای است از نیشابور. (سمعانی).

بغور.

[بُ] (ع مص) افتادن پروین و دلیل باران گردیدن. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). فرورفتن پروین و برانگیختن باران و دلیل بودن آن بر باریدن آن. (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بغوزانک.

[] (اِخ) شهرکی است [بماوراءالنهر] با کشت و برز بسیار و از آنجا اسب خیزد. (حدود العالم).

بغولن.

[بَ لَ] (اِخ) قریه ای است از نیشابور و بغولنی منسوب به آن است. (سمعانی).

بغولنی.

[بَ لَ] (ص نسبی) منسوبست به بغولن که قریه ای است از قرای نیشابور. (سمعانی) (اللباب).

بغوم.

[بَ] (ع ص) بُغام. آهویی که بسوی بچهء خود به نرم ترین آواز بانگ کند. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج).

بغوم.

[بَ] (اِخ) دخت معدل که صحابیه بود. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). و رجوع به الامتاع ص۳۹۲ شود.

بغوم.

[بُ] (ع مص) بانگ کردن آهو بسوی بچه به نرمترین آواز. (منتهی الارب) (آنندراج ||). قطع کردن ناقه جنین را و دراز ننمودن آنرا. (از منتهی الارب) (آنندراج ||). گشاده نگفتن سخن با مصاحب خود. (منتهی الارب ||). بانگ کردن گاو دشتی و گوزن و بز کوهی. (منتهی الارب) (آنندراج). بغام. (منتهی الارب). و رجوع به بغام شود.

بغوءُ.

[بَغْوَ] (ع اِ) شکوفهء خرما که سپید برآید ||. خرمای نارسیده ||. میوهء درخت عضاهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج).

بغوی.

[بَ غَ] (ص نسبی) منسوبست به بغشور که شهری است میان هرات و سرخس، بر غیر قیاس. (منتهی الارب ذیل بغشور) (از آنندراج). نسبت به بغشور. (از رشیدی). منسوب بقریهء بغشور. (ناظم الاطباء). شخص منسوب به بغشور که آبادیی است در خراسان. لفظ مذکور مخفف بغشوری است. (از فرهنگ نظام). منسوبست به بغ نام شهری بخراسان میان مرو و هرات و آنرا بغشور نیز گویند. (ابن خلکان در ترجمهء فراء حسین بن معود بغوی). منسوبست به بغو که از بلاد خراسان است بین مرو و هرات. (سمعانی).

بغوی.

[بَ غَ] (اِخ) احمدبن محمد. رجوع به ابن البغوی در ریحانهٔ الادب شود.

بغوی.

[بَ غَ] (اِخ) حسین بن مسعودبن محمد بغوی. وی شافعی بود. کنیه اش ابومحمد و لقبش فراء و محی الدین و محی السنهٔ. در علم فقه و تفسیر و ادبیات و حدیث و رجال و معرفت و اسامی صحابه و روایت اخبار دست داشت. او راست: ۱- تفسیر القرآن. ۲- التهذیب در فقه شافعی. ۳- الجمع بین الصحیحین. ۴- شرح السنهٔ. ۵- معالم التنزیل در تفسیر و ظاهراً این کتاب غیر از تفسیر القرآن است. ۶- مصابیح السنهٔ در حدیث و شبیه کتاب من لایحضره الفقیه ابن بابویه صدوق است که اسناد اخبار را حذف کرده و خبر را به راوی اصل که از معصوم شنیده است نسبت میدهد و تفسیر مذکور متوسط است و از تفاسیر صحابه و تابعین و مابعد ایشان نقل کرده و تاج الدین ابونصر عبدالوهاب بن محمد حسینی متوفی به ۸۷۵ ه . ق. آنرا تلخیص کرده است. بغوی با غزالی معاصر بوده و در سال پانصد و ده یا یازده یا شانزده ه . ق. در مرورود وفات یافت و زادگاهش شهر بغ یا بغشور مابین مرو و سرخس و هرات بوده و در مقام نسبت بدانجا بغوی گفتن شاذ و مخالف قیاس است. (از ریحانهٔ الادب). و رجوع به نامهء دانشوران ج۴ و لغات تاریخیه و جغرافیه و حبیب السیر ج۲ و تاریخ الخلفا ذیل محی السنه و اعلام زرکلی و انجمن آرا و معجم المطبوعات و مآخذ آن شود.

بغوی.

[بَ غَ] (اِخ) عبدالله بن محمد بن عبدالعزیز مکنی به ابوالقاسم. از محدثان عامهء عراق بود و از احمدبن حنبل و ابن المدینی و مشایخ مسلم و بخاری روایت کرد و عمری دراز نمود بحدی که کتاب المسند و کتاب معجم صغیر و کتاب معجم کبیر در صحابه و کتاب السنن علی مذهب الفقها. (بنا بنقل ابن الندیم) از تألیفات اوست و در سال ۳۱۷ ه . ق. در یکصد و سه سالگی درگذشت. (از ریحانهٔ الادب). و رجوع به ابن الندیم شود.

بغهٔ.

[بُغْ غَ] (ع اِ) مؤنث بغ. شتر مادهء ریزه. (منتهی الارب). در تداول دهقانان گاو نر. (یادداشت لغتنامه).

بغی.

[بَغْیْ] (ع مص) خرامیدن و شتافتن. (آنندراج). خرامش و بناز رفتن اسب. (ناظم الاطباء). بناز خرامیدن اسب و سرعت نمودن آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نافرمانی نمودن کسی را. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). گردنکشی کردن. (آنندراج). بیفرمانی و از اطاعت بیرون رفتن. (غیاث). شوریدن بر کسی و برگشتن و گردن کشی کردن. (فرهنگ نظام (||). اِ) نافرمانی. (از ناظم الاطباء) : بوقبیس آرامگاه انبیا بوده مقیم باز غضبان گاه اهل بغی و عصیان آمده. خاقانی. و سیرت بغی و عناد آن گروه در نهاد وی متمکن نشده است. (گلستان). - بغی کردن؛ نافرمانی کردن و یاغی شدن. (ناظم الاطباء). سرکشی و عصیان کردن :چون موالی و خدم او بر وی بغی کردند... (ترجمهء تاریخ یمینی (||). اِمص) گمراهی و ضلالت. (ناظم الاطباء (||). مص) ستم کردن. و تعدی نمودن. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی) (آنندراج) (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷). ستم نمودن و تعدی کردن. (ناظم الاطباء). ستم کردن و ستمگری. (کلیلهء چ مینوی). ظلم و تعدی کردن : صلاح جویم و راه بغی نمی پویم. (تاریخ بیهقی). و عاقبت مکر و فرجام بغی چنین باشد. (کلیله چ مینوی ص۱۵۶). ملک گفت موجب هلاک بوم مرا بغی می نماید و ضعف رای وزرا. (همان کتاب ص۲۲۹). و محاسدت اهل بغی پوشیده نیست... (همان کتاب ص۳۲۲). گفتم بغداد بغی دارد و بیداد دیده نه ای داد باغهای صفاهان.خاقانی. بَغَیً، بُغاء، بَغْیَه، بِغیَهٔ. (منتهی الارب). و رجوع به مصادر مذکور شود.

بغی.

[بُ غَنْ] (ع مص) جستن چیزی را. (ناظم الاطباء). طلبیدن. (از اقرب الموارد). جستن کسی را و اعانت کردن وی را در طلب. (از منتهی الارب ||). بر طلب چیزی داشتن کسی را ||. آماس کردن ریش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیاماسیدن جراحت و ریم دار شدن آن. (تاج المصادر بیهقی ||). بتأمل نگریستن بسوی چیزی و انتظار کردن آنرا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نظر کردن بچیزی و چشم داشتن. (آنندراج ||). سخت باریدن باران. (منتهی الارب) (آنندراج). نیک باران باریدن و پر شدن آب رودخانه. (تاج المصادر بیهقی ||). تجاوز کردن از حد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). از حد درگذشتن. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷). ||عدول کردن از حق. (منتهی الارب). تعهد کردن و عدول کردن از حق. (ناظم الاطباء). از حق برگشتن. (آنندراج). طلب بناحق. (یادداشت مؤلف). تجاوز از حق و دست درازی کردن. (از اقرب الموارد ||). دروغ گفتن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). زنا کردن. بُغاء، بُغْیَهٔ، بِغْیَهٔ. (اقرب الموارد) (منتهی الارب). و رجوع به همین مصادر شود.

بغی.

[بَ غی ی] (ع ص) داه و زن زناکار. ج، بغایا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پلیدکار. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷). کنیزک و زن فاجره. ج، بغایا. (آنندراج). زن تبه کار. ج، بغایا. (مهذب الاسماء) : پس گفتند: یا اخت هرون ماکان ابوک امرء سوء و ما کانت امک بغیا (قرآن ۱۹/۲۸)؛ یا خواهر هرون هرگز پدر تو بدکار نبود و مادر تو هم بد نبود. (قصص العلماء). تو بزیر آن چو زن بغنوده ای ای بغی تو خود مخنث بوده ای.مثنوی ||. بسیار جستجوکننده و ریزه کاری نماینده در دیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زن جستجوکننده و ریزه کاری نماینده در دیدن. (آنندراج ||). صیغهء صفت مشبهه، بمعنی بیفرمان. (غیاث).

بغی.

[بَغْیْ] (ع اِ) ظلم و ستم ||. جرم و جنایت ||. نافرمانی و عصیان ||. باران بسیار ||. هر تجاوز و افراط بر مقداری که حد چیز است. (از اقرب الموارد).

بغیار.

[بَ] (اِ) بغیاز. رجوع به بغیاز شود.

بغیاز.

[بَ] (اِ) شاگردانه را گویند و آن زری باشد اندک که بعد از اجرت استاد به شاگرد دهند. (برهان). زری که استاد به شاگرد در عوض کار دهد شاگردانه نیز گویند، مرادف فغیاز. (رشیدی)(۱) (از جهانگیری). شاگردانه یعنی پول اندکی که علاوه بر اجرت استاد بشاگرد دهند. (ناظم الاطباء). شاگردانه. (سروری). عطا و شاگردانه باشد. (لغت فرس اسدی). نودارانی و شاگردانه باشد و آن چیزی نقد باشد که بعد از اجرت استاد بشاگرد دهند و آن بمنزلهء بهای شیرینی آن جامهء نو است که صاحبش پوشد. (آنندراج) (انجمن آرا). شاگردانه یعنی پولی که مشتری بعد از خریدن مال بشاگرد دکان دهد یا پولی که استاد و صاحب دکان بعد از فروختن مال به شاگرد خود دهد. (فرهنگ نظام) : چو عقب بخشدی گزیت ببخش هم بده شعر بنده را بغیاز. ابوالعباس (از لغت فرس اسدی). بهر طریق که خواهی همیشه مال دهد به بخشش و به صلهء خیر و صدقه و بغیاز. شمس فخری (از رشیدی)

(جهانگیری) (آنندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ نظام ||). شیرینی یا بهای شیرینی باشد که در وقت جامهء نو پوشیدن بخش کنند. (برهان) (ناظم الاطباء ||). مژده و نوید. (ناظم الاطباء) (از برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). مژده. (رشیدی) (جهانگیری). بغیاذ. فغیاذ. بغیار. فغیار. فغیاز. (سروری). فغیاز. (لغت فرس اسدی). برمغاز. (سروری). و رجوع به بغیازی شود. (۱) - اینجا مثل جهانگیری چنین تفسیر کرده و این خلاف آن است که در لغت برمغاز گفته یعنی زری که شخص غیر بعد از اجرت استاد بشاگرد دهد نه آنکه استاد بشاگرد دهد، و صاحب سراج در این تفسیر تغلیط رشیدی کرده، لیکن در بهار عجم گوید شاگردانه زری که استاد بطریق انعام بشاگرد دهد بعد از اجرت. (از حاشیهء رشیدی).

بغیازی.

[بَ] (ص نسبی) نوید و مژدگانی را گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). مژدگانی. (رشیدی) (لغت فرس اسدی) (جهانگیری). مژدگانی باشد و فغیازی تبدیل آن است. (آنندراج) (انجمن آرا). فغیازی. (آنندراج). بغیاذی. فغیاذی ||. شاگردانه. (از برهان) (ناظم الاطباء).

بغیان.

[بُ] (ع اِ) جِ باغی. (ناظم الاطباء). جِ باغی. طالب و جوینده. (آنندراج). بغاة. (اقرب الموارد). و رجوع به باغی و بغاة شود.

بغیبغ.

[بُ غَ بِ] (ع اِمصغر) مصغر بُغْبُغ. از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بغبغ شود ||. عدا طلقاً بغیبغاً؛ وقتی گویند که دور ندود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بغیبغهٔ.

[بُ غَ بِ غَ] (اِخ) ملکی و چاهی متعلق به آل آن حضرت (ص). (از ناظم الاطباء).

بغیث.

[بَ] (ع اِ) گندم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). گندم مخلوط به جو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). طعام مخلوط به جو. (از اقرب الموارد).

بغیثاء.

[بُ غَ] (ع اِ مصغر) مصغراً، جای باردان شتر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بغیر.

[بَ] (ع ص) شتری که به بیماری بغر مبتلا باشد. ج، بُغاری یا بَغاری. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بغیر.

[بِ غَ / غِ رِ] (حرف اضافهء مرکب)کلمهء استثناء یعنی مگر، بدون و بجز و باستثناء. (ناظم الاطباء).

بغیش.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان زبرخان بخش قدمگاه شهرستان نیشابور. سکنه ۸۲۴ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات، لبنیات. شغل اهالی آن زراعت و گله داری. مزرعهء عباس آباد میلان جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بغیش.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان مازون بخش حومهء شهرستان نیشابور در ۱۲ هزارگزی شمال نیشابور. دامنه. معتدل. سکنهء آن ۷۲۹ تن است. آب از رودخانه. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت و گله داری است. معدن گچ دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بغیض.

[بَ] (ع ص) دشمن. (ناظم الاطباء) (مؤید الفضلاء). دشمن روی. (منتهی الارب) (آنندراج).

بغیض.

[بَ] (اِخ) پدر قبیله ای از قیس. (ناظم الاطباء). بغیض بن ریث بن غطفان، پدر قبیله ای است از قیس. (آنندراج) (منتهی الارب||). یکی از اصحاب بود که آن حضرت (ص) وی را حبیب خواند. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از منتهی الارب).

بغیکان.

[بِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان مسکون بخش جبال بارز شهرستان جیرفت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بغیهٔ.

[بِ / بُ غی یَ] (ع مص) رجوع به بَغی شود. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بغیهٔ.

[بِ / بُغْ یَ] (ع اِ) حاجت و مطلوب. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). حاجت. (محمودبن عمر) : و به بغیهٔ و مطلوب و مقصود خود فیروز و محفوظ باد. (تاریخ قم ص ۱۰).

بغیهٔ.

[بَ غی یَ] (ع اِ) مطلوب و حاجت. (منتهی الارب ||). گمشده ای که آنرا جویند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). طلایه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء). ج، بغایا.

بغیهٔ.

[بُغْ / بغْ یَ] (ع مص) بَغْی. بُغَی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به مصادر مذکور شود.

بف.

[بَ] (اِ) افزار جولاهگان باشد و آنرا دفتین گویند. (برهان) (ناظم الاطباء). چوب جولاهان که چون جامه ببافند آنرا حرکت دهند تا تارها پهلوی هم واقع شود و دفته و دفتین نیز گویند. (رشیدی) (از جهانگیری). افزار جولاهگان و آنرا دفتین نیز گویند و آن مخفف باف و بافته است چنانکه زربفته و زربفت بافته ای است معروف که ابریشم را با زر بافند. (آنندراج) (انجمن آرا). شانهء جولاهه که ریسمانهای تار را از میان آن بگذرانند و هنگام بافتن حرکت دهند و نامهای دیگرش دفته و دفتین و بفتری است. (فرهنگ نظام). و رجوع به هریک از کلمات مذکور در جای خود شود : زان پیرک جولاههء بف خوارهء بدباف نی نی دو پسر ماند نگویم که دو خر ماند. سوزنی (از رشیدی) (جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج) (فرهنگ نظام).

بفا.

[بَ] (هندی، اِ) سبوس مانندی که از بن مویهای سر ریزد. (ناظم الاطباء). شورهء سر. پوستهء سر.

بفار.

[بَ] (اِ) چوبکی باشد که کفش دوزان مابین کفش و قالب گذارند و درودگران بوقت شکافتن چوب بر رخنهء آن نهند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (صحاح الفرس). و رجوع به بغاز و بفاز شود.

بفاصله.

[بِ صِ لَ / لِ] (ق مرکب) از هم دور. و در میان. (ناظم الاطباء): درختان را بفاصله بکارید، یعنی از هم دور.

بفت.

[بَ] (اِ) بفته. مخفف لفظ بافت است که اسم مصدر بافتن است و همیشه با کلمهء دیگر مرکب استعمال میشود مثل زربفت و گهربفت. (فرهنگ نظام). مخفف بافت. (دزی ج۱ ص۱۰۲). رجوع به زربفت و گهربفت و بفته شود : بگسترد برجای زربفت برد بمرمر برافشاند دینار خرد. اسدی (از آنندراج). خزان بد شده ز ابر و از یاد رفت سر کوهسار و زمین زربفت. اسدی (از آنندراج). یک جوق بر مثال خردمندان با مرکب و عمامهء زربفته. ناصرخسرو (از آنندراج) (فرهنگ نظام ذیل بفته ||). نوعی پارچه از کتان سفید بافت هندوستان.

بفتره.

[بَ تِ رَ / رِ] (اِ) دانه و چینهء مرغان. (ناظم الاطباء).

بفتری.

[بَ تَ] (اِ) دفتین جولاهگان و نساجان باشد. (برهان). بف و دفتین جولاهی. (ناظم الاطباء) (از رشیدی) (جهانگیری ذیل بف). آنچه بافندگان را باشد و آن چوبی است که بهنگام بافتن بر جامه زنند. (مؤید الفضلاء). شانهء بزرگ جولاهه که در هنگام بافتن آنرا بسوی خود کشد تا پود درست در تار جا گیرد. نامهای دیگرش بف و دفته و دفتین و غیر آنهاست. (فرهنگ نظام). چوبی باشد که جولاهگان و نساجان چون کار کنند آن چوب را حرکت دهند تا تارها به پهلوی یکدیگر واقع و چسبنده شود و آنرا دفته نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج). چوبی پهن باشد که دندانه ها دارد که چون جولاهه پود بیندازد آنرا بسوی خود کشد تا جامه سخت شود و آنرا کفتری و افزار نیز گویند. (سروری) : کارگاه نطق را طبعش چو نساجی کند لفظ زیبد تار و معنی پود و کلکش بفتری. خسروانی (از رشیدی) (سروری) (جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج) (فرهنگ نظام ||). کارگاه جولاهی را نیز گفته اند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از غیاث) (از مؤید الفضلاء).

بفج.

[بَ] (اِ) بفچ. آبی که در وقت سخن گفتن از دهن مردم بیرون افتد. (ناظم الاطباء). خیو دهان مردم باشد. (لغت فرس اسدی) (از مؤید الفضلاء) (از سروری) (حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی). آب دهان باشد که گاه سخن گویی بیرون ریزد. (انجمن آرا) (آنندراج) (از جهانگیری). آن خوی که بهنگام سخنان از دهن بیرون آید، و از خشم نیز. (شرفنامهء منیری: بفنج)(۱) : قی اوفتد آنرا که سر و ریش(۲) تو بیند زان خلم وز آن بفج چکان بر سر(۳) و رویت. شهید (از لغت فرس اسدی ||). کف دهان. (برهان) (ناظم الاطباء) (از حاشیهء فرهنگ اسدی) (حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی) (سروری). اللغام و الحبیر، بفج. (السامی فی الاسامی). ||شخصی را نیز گویند که در اثنای حرف زدن آب از دهنش بچکد. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از فرهنگ نظام). کسی باشد که در وقت سخن گفتن آبش از دهان رود. (معیار جمالی). کسی که بوقت سخن گفتن خدو از دهن می آیدش گویند بفجش همی شود. (حاشیهء فرهنگ اسدی) (از سروری بنقل از شمس فخری ||). دهانی است که پیوسته آب از آن میریخته باشد. (از برهان) (از ناظم الاطباء ||). لب سطبری را گویند که از قهر و خشم فروهشته باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج) (از مؤید الفضلاء) : ستم راه عدم پرسان همی رفت فروهشته ز بیمش چون شتر بفج. شمس فخری (از آنندراج) (فرهنگ نظام)(۴). (۱) - شرفنامهء منیری کلمه را بفتح آورده است. (۲) - ن ل: روی. (۳) - بربر، و بر روی. (۴) - مؤلف فرهنگ نظام این شعر را شاهد برای معنی شخصی که در اثنای سخن گفتن آب از دهانش چکد، آورده است.

بفج.

[بَ] (اِ) بفج. رجوع به بفج شود : به تک(۱) میرفت و خون(۲) از دیده میریخت چنان کآب(۳) از دهان وقت سخن بفچ(۴). شمس فخری. (۱) - ن ل: سبک. (رشیدی). تنک میرفت. (فرهنگ نظام). (۲) - ل ن: آب. (رشیدی) (فرهنگ نظام). (۳) - ن ل: چنانکه از دهان. (رشیدی). (۴) - رشیدی شعر را شاهد برای معنی آبی که از دهان ریزد آورده ولی بعداً بنقل از نفایس الفنون برای معنی دوم مرجّح دانسته است و مؤلف فرهنگ نظام هم چنین نظری اظهار داشته.

بفخم.

[بَ خَ] (ص)(۱) بمعنی بسیار باشد. (برهان). بسیار و فراوان. (ناظم الاطباء)(۲). بسیار. (صحاح الفرس) (لغت فرس اسدی) (رشیدی) (انجمن آرا) (سروری) (آنندراج) (اوبهی). بسیار و خیلی. (فرهنگ نظام). زیاد. کثیر. رجوع به فخم شود : بدان ماند بنفشه بر لب جوی که بر آتش زنی(۳) گوگرد بفخم. منجیک (از صحاح الفرس و لغت فرس اسدی و دیگران). گه مناظره با کوه

اگر سخن رانی ز اعتراض تو بفخم(۴) شود معید صدا. کمال اسماعیل (از رشیدی) (جهانگیری و دیگران ||). پارچهء جامه را نیز گویند که بر سر چوب درازی ببندند و هرگاه نثار بپاشند نثارچینان بدان از هوا نثار بربایند. (برهان) (ناظم الاطباء). ابزاری بود که نثارچینان بر چوبها دارند تا نثار بر آن بربایند. (صحاح الفرس). پارچه ای که بر چوب درازی برای چیدن نثار بندند فخم است نه بفخم چه بای زایده است و ایشان از اصل کلمه پنداشته اند. (رشیدی) (از فرهنگ نظام) (انجمن آرا) (از آنندراج)(۵). پارچه ای است که بر دو سرش چوب بندند و از هوا نثار ربایند. (حاشیهء فرهنگ اسدی خطی نخجوانی) : از گهر(۶) گرد کردن بفخم نه شکر چید هیچکس نه درم(۷). عنصری (از صحاح الفرس) (از لغت فرس اسدی ص۳۳۸). (۱) - مرحوم دهخدا در مجلهء دانش سال سوم شمارهء ۱۱ و ۱۲ باء را جدا و فخم را جدا دانسته اند ولی قبل از ایشان مؤلف فرهنگ رشیدی و بتبع وی مؤلف انجمن آرا چنین نظری اظهار کرده بودند که عیناً در متن آورده شده است. بهرحال آنچه بنظر میرسد در معنی پارچه ای که بر چوب دارند باء جداست و کلمه حتماً فخم است. (۲) - بفجم. (ناظم الاطباء). (۳) - ن ل: نهی. (۴) - در متن دیوان کمال اسماعیل چ بمبئی مفحم است و این صورت صحیحتر، بنظر می رسد تا بفخم! (۵) - آنندراج نظر رشیدی را تأیید کرده و تخم را تصحیف و پخم را افصح دانسته است. (۶) - ن ل: بسکه از گرد کردن بفخم. (فرهنگ نظام). از درم. (آنندراج). (۷) - در لغت اسدی شاهد برای معنی بسیار آمده است.

بفده.

[بَ دَ / دِ] (اِ) بفتره و چینه و دانهء مرغان. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱).

بفراجرد.

[بَ جِ] (اِخ) دهی از دهستان خان اندبیل بخش مرکزی شهرستان هروآباد. سکنه ۷۱۰ تن. آب از چشمه. محصول آنجا غلات، حبوب. شغل اهالی آن زراعت، گله داری و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بفردا.

[بِ فَ] (ق مرکب) فردا و تا فردا. (ناظم الاطباء).

بفرزندی برداشتن.

[بِ فَ زَ بَ تَ](مص مرکب) پسرخواندگی گرفتن. (آنندراج) : چرخ آنروز که گهواره ز پیشم برداشت پدر عشق بفرزندی خویشم برداشت. میرزاملک مشرقی (از آنندراج). دل همان روز پدر از من شیدا برداشت که بفرزندیم این عشق جگرخا برداشت. واقف خلخالی (از آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۷۸ شود.

بفرمان.

[بِ فَ] (ص مرکب، ق مرکب)مطیع. بنا به امر. برحسب دستور : بلی بفرمان گویم اگر هجا گویم از آنکه قول خداوند را بفرمانم.مسعودسعد.

بفروان.

[بَ فِ] (اِخ) دهی از دهستان شهر ویران بخش حومهء شهرستان مهاباد. سکنه ۴۴۶ تن. آب از سیمین رود. محصول آنجا غلات، چغندر، توتون و چوب. شغل اهالی آن زراعت، گله داری و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بفروئیه.

[بَ ئی یِ] (اِخ) دهی از دهستان میبد بخش اردکان شهرستان یزد. سکنه ۲۲۹۵ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات، پنبه. شغل اهالی آن زراعت و کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱۰).

بفروختن.

[بِ تَ] (مص) مخفف بیفروختن. افروختن. روشن شدن : ببد بر در دژ بدینسان سه روز چهارم چو بفروخت گیتی فروز.فردوسی. سه جنگ گران کرده شده در دو روز سدیگر چو بفروخت گیتی فروز.فردوسی. بفرمود [اسفندیار] تا شمع بفروختند به هر سوی ایوان همی سوختند.فردوسی. گفت [یعقوب لیث] چراغی بفروز، چون بفروخت [گفت] آبم ده. (تاریخ سیستان). غم بتولای تو بخریده ام جان بتمنای تو بفروخته.سعدی (بدایع). و رجوع به افروختن شود.

بفرود.

[بِ فُ] (ق مرکب) پایین و بسمت پایین. (ناظم الاطباء). و رجوع به فرود شود.

بفریاد رسیدن.

[بِ فَرْ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) بداد رسیدن. (آنندراج). امداد. (منتهی الارب). افزاع : عاشق بداد خویش ز بیداد خود رسید از زندگی گذشت و بفریاد خود رسید. طاهر وحید (از آنندراج).

بفش.

[بَ] (اِ) عظمت و شکوه و کر و فر باشد. (برهان) (فرهنگ نظام). مأخوذ از هندی، عظمت و شکوه و کر و فر. (ناظم الاطباء). اوش و بوش یعنی کر و فر و عظمت. (رشیدی). شکوه و عظمت و کر و فر باشد و آنرا بوش نیز گویند. (جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج) : باد و بفشی برای حرمت فرع با عوام و بهانه شان بر شرع. سنایی [در صفت علمای ظاهر]. (از جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج) (فرهنگ نظام). بدین باد و بفش سر و ریش گویی سنایی نیم بوعلی سیمجورم. سنایی (از انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به بوش شود.

بفضل الله.

[بِ فَ لِلْ لاه] (ع ق مرکب) در استقبال امور استعمال میکنند، یعنی به بخشش خداوند عالمیان. (ناظم الاطباء).

بفعل آوردن.

[بِ فِ وَ دَ] (مص مرکب)پدید کردن. بظهور آوردن. از مرحلهء قوه به فعل آوردن : هر آنچ امروز بتواند بفعل آوردن از قوت نیاز

و عجز گر نبود ورا چه دی و چه فردا. ناصرخسرو. و رجوع به فعل شود.

بفکین.

[بَ] (هزوارش، اِ) بلغت زنـد و پازنـد کوشک و بالاخانه را گوینـد. (برهـان) (نـاظم الاطبـاء) (انجمـن آرا) (آننـدراج). هزوارش بفگون(۱)، کوشک. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۱) - Bapgun.

بفم.

[بَ / بَ فَ] (اِ) انـدوه و دلگیری. (برهـان) (ناظم الاطباء). دلتنگ که فرم نیز گوینـد. (رشـیدی) (شـعوری ج۱ ورق ۲۰۶). اندوه و دلتنگی. (از آننـدراج (||). ص) انـدوهگین و دلتنـگ و فرومانـده را گوینـد. (برهـان) (نـاظم الاطبـاء). دلتنـگ و فرومانـده باشـد. (سروری). فرومانده را نیز گویند. (آنندراج). دلتنگ و فرومانده. (فرهنگ نظام).

بفنج.

[بَ نَ] (اِ) نوعی از مار است و ماری را نیز گویند که گزند او بمردم نرسد. (برهان) (از ناظم الاطباء)(۱) (انجمن آرا)(۲) (آنندراج). ماری که در باغها باشـد و گزنـد نرساند. (سـروری) : دعا و مدح او را ورد خود ساز که افعی تو باشد کم ز بفنج. شـمس فخری (از سروری). (۱) - ناظم الاطباء آرد: و ماری که بمردم گزند رساند. (۲) - انجمن آرا کلمه را بضم آورده است.

بفور.

[بِ] (ق مرکب) فی الفور و در حال و بزودی. (ناظم الاطباء). فوراً.

بق.

[بَق ق] (ع ص، اِ) رجل لق بق؛ مرد بسیارگوی. (ناظم الاطباء) (مؤید الفضـلاء) (منتهی الارب). رجل لق بق، مثل لقلاق بقباق؛ یعنی مکثار و پرگوی. (از اقرب الموارد). و رجوع به بقباق شود || سـختی || پیکر. (مؤیـد الفضـلاء ||). جِ بقـهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). یکی آن: بقـهٔ. (از اقرب الموارد). رجوع به بقـهٔ شود || بق الحیطـان؛ سـاس. (نـاظم الاطباء ||). پشه که از حشـرات پردار است. (فرهنگ نظام). پشه، گاهی در فارسـی بضـرورت نظم بتخفیف می آرنـد. (آننـدراج) (غیاث). پشهء بزرگ. الواحـد، بقهٔ. ج، بقون. (مهذب الاسـماء). بعوض. (دزی ج۱ ص۱۰۲). بعوض. ناموس. فسافس. (تـذکرهء داود ضـریر انطاکی). و رجوع به همان متن شود. بعربی نـاموس و بفارسـی پشه و بهنـدی مچهر نامنـد و اهـل مصـر و یمن و حجـاز کَتّیان و اهل عمان و بحرین و لحسا و قطیف ضَمْجْ گویند. (مخزن الادویه) : هر کسـی را جفت کرده عدل حق پیل را با پیل و بق را جنس بق.مولوی ||. شجرالبق؛ درخت آغال پشه. (ناظم الاطباء). نارون. اوجا. دارون. دردار. سمت. قره آقاج. سده. نشم. بوقیصا. (فرهنگ فرانسه بفارسی نفیسی)(۱). دردار (در اراک و سوریه گویند). (دزی ج۱ ص۱۰۲). رجوع به شجره شود ||. در مغرب به فضولات بینی نیز گفته شود. (دزی ج۱ ص۱۰۲). و رجوع به بقهٔ و پشه شود. (۱) - Orme.

بق.

[بَیق قْ] (ع مص) فراخ عظمت و بزرگی گردیدن. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب ||). بق الاکل؛ نشخوار کردن. (دزی ج ۱ ص ۱۰۲ ||). جدا نمودن عیال خود را: بق عیاله ||. پراکنده ساختن مال خویش را: بق ماله ||. فراخ کردن عطا و بخشش را: بق العطیهٔ ||. رستن گیاه: بق النبت ||. شکافتن انبان را: بق الجراب. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). بسیاراولاد شدن زن: بقت المرأة. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از منتهی الارب ||). بسیار بق بق کردن بقوم: بق علی القوم بقاً و بقاً. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). بسیار بق بق کردن. (آنندراج ||). سخت باریدن: بقت السماء. (ناظم الاطباء). سخت باریدن باران. (آنندراج). سخت باریدن آسمان. (منتهی الارب).

بق.

[بِق ق] (ع اِ) نهایت. منتهی. ج، بقات. (دزی ج ۱ ص ۱۰۲).

بق.

[بُق ق] (ع اِ)(۱) دهان. (دزی ج ۱ ص ۱۰۲). (۱) - در ایتالیایی Bocca. (دزی ج ۱ ص ۱۰۲).

بقا.

[بَ] (ع اِمص) زیست و زندگانی. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از منتهی الارب) (فرهنگ نظام). ماندن در جهان. ضد فنا. (آنندراج). باقی ماندن. (ترجمان علامه جرجانی ص۲۷) (زوزنی). بماندن. (مؤید الفضلاء). عمر و رجوع به بقاء شود : در دار فنا اهل بقا خلق که دیده(۱)ست از اهل بقایی تو و در دار بقایی(۲).منوچهری. و پاک باد روحش در بقا و فنا. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۰۹). هرچه بآغازی بوده شود طمع مدار ای پسر اندر بقاش.ناصرخسرو. گرچه ترا نیست علم و نیز بقا نیست سوی من الفنجگاه علم و بقایی. ناصرخسرو. ترا خدای ز بهر بقا پدید آورد ترا ز خاک و هوا و نبات و حیوان را. ناصرخسرو. تا جهانست بقا بادت مانند جهان که بقای تو جهان را چو جهان اصل بقاست. مسعودسعد. ندید یارد دشمن سپاه او را روی از آنکه بر وی کوته شود بقای دراز. مسعودسعد. این سال بقا بصد رساند [چنار] و آن بیش سه چهار مه نماند [بیدانجیر]. خاقانی. بقای شاه جهان باد تا دهد سایه زمین بشکل صنوبر فلک بلون سداب. خاقانی. تو باقی بمان کز بقای تو هرگز درین پیشه کس ناید او را برابر.خاقانی. دوران بقا چو باد صحرا بگذشت تلخی و خوشی و زشت و زیبا بگذشت. گلستان. ای دل ار عشرت امروز بفردا فکنی مایهء نقد بقا را که ضمان خواهد شد.حافظ ||. ثبات و پایداری و همیشگی. (ناظم الاطباء). همیشگی. (السامی فی الاسامی). زیستن و ماندن. (فرهنگ نظام). پاییدن. جاودانی. جاویدانی. ماندنی. پایندگی. فانی نشدن. بی مرگی. پا بستن. هستی مقابل فنا و نیستی. و رجوع به بقا و بقاء شود : جهان جای بقا نیست به آسانی بگذار به ایوان چه بری رنج و بکاخ و ستن آوند. طیان. زان ملک را نظام(۳) و از این عهد را بقا زان دوستان بفخر و از این دشمنان شمان. عنصری. شادی و بقا بادت زین بیش نگویم کین قافیهء تنگ مرا نیک به پیخست. عسجدی. اگر آرزو در دنیا نیافریدی کس سوی غذا... و سوی جفت که درو بقای نسل است ننگریستی. (تاریخ بیهقی). از عدل و صوابست بقا زاده و اینها نه اهل بقااند که بر جور و خطااند. ناصرخسرو. دل او گر مربی گشت جان را بیابد او بقای جاودان را.ناصرخسرو. نام تو پاینده باد از آنکه نبشته ست دست بقا بر نگین دولت نامت.مسعودسعد. میدانست که ملاهی و پادشاهی ضد یکدیگرند و جمعیت هر دو بر بقا و دوام مقصور نیست. (ترجمهء تاریخ یمینی). ما همه فانی و بقا بس تراست ملک تعالی و تقدس تراست.نظامی. مزاج اگرچه مستقیم بود اعتماد بقا را نشاید. (گلستان). غرض نقشی است کز ما بازماند که هستی را نمی بینم بقایی.(گلستان). - با بقا؛ بادوام. باثبات. - باغ بقا؛ باغ ابدی، سرمدی : ز نه خراس برون شو بکوی هشت صفت که هست حاصل

این هشت، هشت باغ بقا. خاقانی. - بقا باد کسی را؛ فعل دعایی، بمعنی دوام عمر باد کسی را : شادی و بقا بادت و زین بیش نگویم کاین قافیهء تنگ مرا نیک به پیخست. عسجدی. خداوند عالم را بقا باد. (تاریخ بیهقی). بقاش باد با سلامت. (تاریخ بیهقی). تا ابد بادت بقا کاعدات را بستهء مرگ مفاجا دیده ام.خاقانی. اگر جهان من از غم کهن شده ست رواست جهان بمدح تو تازه کنم بقای تو باد. خاقانی. - بقا دادن؛ عمر دادن. زندگی دادن : یارب هزار سال ملک را بقا دهی در عز و در سلامت و در یمن و در یسار. منوچهری. - بقادار؛ دارای بقا و عمر دراز : نام تو چو خضر است به هر جای رسیده ارجو که چنان باشی تو نیز بقادار.فرخی. - بقا کردن؛ دوام کردن. عمر کردن : پس یکی خروج کرد نام او شهربراز و ملک بگرفت اما بقایی نکرد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۲۴). گو رمقی بیش نماند از ضعیف چند کند صورت بیجان بقا.سعدی. عارفان هرچه بقایی و ثباتی نکند گر همه ملک جهان است بهیچش نخرند. سعدی (طیبات ||). - باقی گذاردن : اگر هلاک پسندی وگر بقا بکنی بهر چه حکم کنی نافذ است فرمانت. سعدی (طیبات). - بقای عمر کسی بودن؛ دراز زندگانی بودن. زندگانی دراز و پایدار یافتن. سر زندگان بسلامت بودن (پس از مرگ کسی بنزدیکان درگذشته گویند تسلیت را) : در بزرگی بقای عمر تو باد تا جهان را همی بقا باشد.مسعودسعد. - بقای نفس؛ جاودانی بودن آن پس از مرگ چنانکه بعضی از حکما برآنند. رجوع به حکمهٔ الاشراق چ ایرانشناسی ص ۹۰ شود. - بی بقا؛ بی دوام. بی ثبات. - دار بقا یا کشور بقا؛ آخرت. (ناظم الاطباء). بمعنی عقبی است که آن جهان باشد. (از آنندراج). دارالبقا، سرای آخرت. آن جهان. دنیای دیگر. مقابل دار فنا، این جهان. رجوع به دارالبقا شود. - دام بقائه؛ در اصطلاح نامه نگاری قدیم، بمعنی باقی باشی تو. و آنرا پس از عناوین مینوشتند. - دور بقا؛ دوران زندگی : صحبت یار عزیز حاصل دور بقاست یکدمه دیدار دوست هر دو جهانش بهاست. سعدی (بدایع). - سرای بقا؛ دار بقا : وین مرکب سرای بقا را برغم خصم جل درکشیده پیش در او کشیده ام.خاقانی. - ملک بقا؛ دار بقا. سرای بقا : بگوش هوش من آمد ندای اهل بهشت نصیب نفس من آمد نوید ملک بقا.خاقانی ||. در اصطلاح صوفیان عبارت است از آنکه بعد از فنا از خود، خود را باقی بحق دیده و از حق بجهت دعوت از اسمای متفرقه که موجب تفرقه و کثرات است باسم کلی که مقتضی جمع الفرق است بجانب خلق بیاید و رهنمایی کند و روی بقا و راه بقا روی پیر و مرشد است که انسان کامل است و همیشه باقی بعشق است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به تعریفات جرجانی و کلمهء فنا در همان متن شود ||. در علم کلام، مذهب اکثر اشاعره و طایفه ای از معتزله آن است که بقاء صفتی است قائم بذات حق تعالی که بواسطهء آن صادق است بر او که او باقی است. و مذهب اکثر معتزله و امامیه و قاضی ابوبکر و امام الحرمین و فخرالدین رازی آن است که او باقی است بذات خود، نه بصفتی دیگر. حجت طایفهء اول آن است که بقا یا عبارت است از استمرار وجود چنانکه ما میگوئیم، یا از ترجیح وجود بر عدم در زمان ثانی چنانکه مذهب شماست، و بر هر دو تقدیر چیزی در حال حدوث ثابت نباشد، بلکه بعد از آن حاصل شود و این تغییر و تبدیل محال است که در ذات حادث باشد، چه ذات از آن جمله نیست که گوئیم پیشتر ذات نبود بعد از آن ذات شد. و ممتنع است که در عدم بقا باشد. چه محال است که عدم بقا، بقا شود. پس در صفتی باشد زاید بر ذات که آن بقاست. و این دلیل اگر مسلم دارند لازم آید که حدوث هر چیزی صفتی باشد وجودی، قایم زاید بر ذات حادث. و حجت طایفهء دوم آن است که اگر «کونه تعالی باقیا» بسبب بقاء باشد، لازم آید که واجب الوجود لذاته واجب بغیر بود. زیرا که بقا چون امری باشد ورای ذات بضرورت غیر ذات بود. (نفائس الفنون قسم اول ص۱۱۱). (۱) - ن ل: ندیده است. (۲) - ن ل: فنایی. (۳) - ن ل: بقا.

بقا.

[بَ] (اِخ) محمد بقا. از اولاد خواجه عبدالله انصاری است که بسال بیست و شش از جلوس اورنگ زیب درگذشته. او راست: تاریخ مرآت جهان نما که محمدرضا برادر وی مرتب کرده است. این دو بیت از اوست: جا کنم در سایهء آن سرو قد که رسد از عالم بالا

مدد. قدت را سرو خوش بالاست گفتم ببالایت که حرف راست گفتم. (از صبح گلشن). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بقاء.

[بَ] (ع مص) زیستن و ماندن در جهان. ضد فنا. (منتهی الارب) (آنندراج). بَقَیً، بَقی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء) : المتفرد بالربوبیهٔ الحاکم لکل من خلقه من البقاء بمدهٔ معلومه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۹۸). و کیف بقاء الناس فیها و انما ینال باسباب الفناء بقائها. (ایضاً همان کتاب ص۱۸۵). باقی باد این خانه در بقاء خواجه عمید ابو عبدالله الحسین بن میکائیل. (ایضاً، ص۲۸۸). بقاء کافهء وحوش بدوام عمر ملک بسته است. (کلیله و دمنه). من ترا وجهی نمایم که... سبب بقاء تو و موجب هلاک مار باشد. (کلیله و دمنه). بقاء ذات تو بدوام تناسل ما متعلق است. (کلیله و دمنه ||). دوام و ثبات. (از اقرب الموارد||). (اِمص) زیست و زندگانی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). - بقاء اکوان؛ فرقه ای از متکلمان برآنند موجودات ممکنه فقط در حدوث احتیاج بعلت دارند و در بقاء نیازی بعلت ندارند و آنها را پیروان بقاء اکوان نامند از جهت آنکه معتقدند موجودات بعد از حادث شدن بدون تأثیر علت مبقیه باقی هستند و احتیاجی بعلت مبقیه ندارند. (از فرهنگ علوم عقلی). - بقاء انسب؛ بقای بهتر و کاملتر. - بقاء بالله؛ اصطلاح عرفانی و از مدارج عالیه سیر الی الله است که سیر الهی وقتی منتهی شود که وجود خود را از ما سوی الله قطع کند و سیر فی الله آنگاه محقق شود که بنده را بعد از فنای مطلق وجودی و ذاتی مطهر از لوث حدثان ارزانی دارد و بالجمله در بقاء الله مراتب بسیار است. بعضی متحقق به اکثر صفات الهی شوند و بعضی به اقل و بالاخره بقاء بالله عبارتست از فناء فی الله. (از فرهنگ علوم عقلی). - بقاء روح؛ بقاء ارواح است بعد از مرگ بدن و تلاشی آن. (از فرهنگ علوم عقلی).

بقادر.

[] (اِخ) شعبه ای از کوههای البرز که در قسمت جلگه های ایالت تهران (نزدیک رباط کریم) پیش رفته. (یادداشت بخط مؤلف).

بقار.

[بَقْ قا] (ع اِ) فروشندهء ستور. (ناظم الاطباء ||). چوپان و گله بان. (ناظم الاطباء). گاوچران. (از اقرب الموارد). گاوبان. (منتهی الارب ||). صاحب گاو. (آنندراج) (دزی ج۱ ص۱۰۲) (از اقرب الموارد) (از تاج العروس). گاووان. (مهذب الاسماء ||). آهنگر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از تاج العروس) (آنندراج ||). نام قسمی از بازی. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). بازیی است که آنرا بُقّیری گویند. (از اقرب الموارد) (از تاج العروس). بازیچه ای است کودکان عرب را. (آنندراج). و رجوع به بقیری شود.

بقار.

[بَقْ قا] (اِخ) نام وادیی. (منتهی الارب) (تاج العروس) (از ناظم الاطباء) (آنندراج ||). موضعی کثیرالجن برمل عالج. بعضی گویند در نجد است و برخی گویند در ناحیهء یمامه است. (از تاج العروس). موضعی بسیار جن در ریگ عالج. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). موضعی کثیرالجن. (از ناظم الاطباء). موضعی است برمل عالج که در آنجا جنیان بسیار میباشد. (از آنندراج). - قنهٔ البقار؛ وادیی است بنی اسد را. (منتهی الارب).

بقار.

[بُقْ قا] (ع اِ) جِ بَقَرَهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بقرهٔ شود.

بقار.

[بَقْ قا] (ع اِ)(۱) یکی از صور شمالی فلک که آنرا عوا و طاردالدب و حارس الشمال و حارس السماء و صیاح نیز خوانند و آن بشکل صیادی توهم شده که بر دست چپ چوبی و بر دست دیگر بند دو سگ شکاری دارد و با سگان دب اکبر را میراند و پنجاه و چهار ستاره بر آن رصد کرده اند که خباع و اولاد خباع و رمح از آن جمله اند. و ستارهء قدر اول سماک رامح نیز در آن صورت است. عوا. العوا. صیاح. طاردهٔ البرد. وَرَکُالاسَد عرقوب الاسد. (یادداشت بخط مؤلف). صورت فلکی نزدیک دب اکبر. (دزی ج ۱ ص ۱۰۲). (۱) - Bootes.

بقار.

[بَقْ قا] (اِخ) حسن بن داودبن حسن قرشی نحوی. قاری معروف به بقار که در سال ۳۵۲ ه . ق. وفات یافته است. وی در علم نحو حاذق و در اصول تجوید و قرائت قرآن متفرد بود قرآن مجید را با الحان متفرق میخواند و کتاب قرائهٔ الاعشی و کتاب اللغهٔ در مخارج حروف و اصول نحو از تصنیفات اوست. (از ریحانهٔ الادب). و رجوع به اللباب شود.

بقارطهٔ.

[بَ رِ طَ] (ع اِ) جِ بقراط ||. پیروان بقراط در طب. (ابن الندیم): و من خط ثابت بن قرهٔ الحرانی لما ذکر البقارطهٔ... (عیون الانباء ج ۱ ص ۱۷). و رجوع به قفطی ص ۴۰ و ۱۲۰ شود.

بقاری.

[بُ را / بُقْ قا را] (ع اِ) بلا و بدبختی. (از ناظم الاطباء). بلا. (منتهی الارب). داهیه. (اقرب الموارد). بلا. (آنندراج ||). دروغ صریح. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). کذب. (اقرب الموارد).

بقاری.

[بَقْ قا] (ص نسبی) منسوبست به بقر که گاوداری را افاده میکند. (از سمعانی).

بقاریهٔ.

[بَقْ قا ری یَ] (ع ص) چوب استوار و محکم. (ناظم الاطباء ||). چوب دستی سخت: عصا بقاریهٔ. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عصای سخت. (آنندراج ذیل بقاری)(۱). (۱) - آنندراج به ضم «ب» آورده است.

بقاط.

[بُ] (ع اِ) مشتی از پینو. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). مشتی از کشک. (از اقرب الموارد).

بقاط.

[بُقْ قا] (ع اِ) ثفل دانهء حنظل. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). ثفل یا دانهء حنظل. (از اقرب الموارد).

بقاع.

[بِ] (ع اِ)(۱) جِ بُقْعَةٌ و بَقْعَةٌ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بقعه شود ||. بقعه ها و خانه ها و سرای ها. (ناظم الاطباء). جاها. (از غیاث). جِ بقعه. پاره ای زمین که از زمینهای دیگر ممتاز باشد. (آنندراج) (از فرهنگ نظام) : عرصهء آن بقاع از ظلمت کفر و شرک پاک کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی). شعار اسلام در آن بقاع و اصقاع ظاهر شد. (ترجمهء تاریخ یمینی) . و شدت سرما بشکست و بقاع و رباع از هبوب نسیم صبا خوش و خرم گشت. (جهانگشای جوینی ||). جای و گوی که در آن آب گرد آید. (آنندراج). - بقاع الخیر؛ صومعه و خانقاه و تکیه. (ناظم الاطباء) : مجم لازمهء منصب مطلق صدارت تعیین حکام شرع... و سایر خدمهء مزارات و مدارس و مساجد و بقاع الخیر... (تذکرة الملوک چ ۲ ص۲). - بقاع سپهر ارتفاع؛ عمارتهایی که مانند آسمان بلند و مرتفع است. (ناظم الاطباء). - بقاع متبرکه؛ مشاهد و مقابر ائمه و بزرگان دین. (۱) - جمع بقعه اغلب بضم باء تلفظ میشود ولی بکسر است و شاید این اشتباه از کلمهء بقعه که بباء مضموم است نشأت کرده باشد. (نشریهء دانشکدهء ادبیات تبریز سال اول شمارهء ۲).

بقاع.

[بُ] (ع اِ)(۱) اصابه خرء بقاع؛ یعنی رسیدن کسی را غبار و عرق و ماندن قدری از آن در بدن، و خرء بقاع نیز گویند. (ناظم الاطباء). یعنی از غبار و عرق تن او پیسه گردید. (۱) - [بَ]. (ناظم الاطباء).

بقاعده.

[بِ عِ دَ / دِ] (ق مرکب) بترتیب و با نظم و موافق ترتیب و انتظام و موافق قاعده و قانون. (ناظم الاطباء). و رجوع به قاعده شود.

بقاعی.

[بُ] (اِخ) ابراهیم (۸۰۹-۸۸۵ ه . ق.). برهان الدین ابواسحاق ابراهیم بن عمر بن حسن الرباط بن علی بن بکرالبقاعی الشافعی. متوفی به دمشق. او راست: ۱- سرالروح که مختصری است از «کتاب الروح» ابن قیم الجوزیهٔ، چاپخانهء السعاده ۱۳۲۶ ه . ق. ۲- لعب العرب بالمیسر فی الجاهلیهٔ الاولی، چ لیدن سال ۱۳۰۳ ه . ق. در مجموعه طرف عربیهٔ که بر دست عمرالسویدی جمع آوری شده است. (از معجم المطبوعات).

بقاق.

[بَ] (ع اِ) متاع ردی خانه. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). اسقاط متاع خانه. (از اقرب الموارد ||). خس و خاشاک وادی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از آنندراج ||). نام مرغی بسیارآواز. بقاقهٔ، یکی آن. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آنندراج||). مرد بسیارگوی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج) (مهذب الاسماء). بقاقهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به بقاقهٔ شود.

بقاقهٔ.

[بَ قَ] (ع اِ) مرد بسیارگوی، تاء برای مبالغه است. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). واحد بقاق. یعنی: یک مرغ بسیارآواز. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). و رجوع به بقاق شود.

بقال.

[بَقْ قا] (ع اِ) تره فروش و بمعنی غله فروش، لغت عامی است و صحیح بدّال است. (ناظم الاطباء). تره و سبزی فروش. (فرهنگ نظام). فروشندهء سبزیها. (از اقرب الموارد). در هندوستان به معنی غله فروش بسیار مستعمل شده است و به این معنی بدّال صحیح باشد و نزد اهل زبان بقال به معنی تره فروش است چه بَقْلْ تره را گویند. (غیاث). تره فروش. (مؤید الفضلاء) : آنرا که به بیهوده سخن شاد شود جانش بفروش به یک دسته خس و ترهء بقالی. ناصرخسرو ||. در هندوستان بمعنی غله فروش شهرت دارد لیکن بدین معنی صحیح بدّال است و فارسیان به کسی که میوه مثل به و انار و گردکان و پنیر فروشد استعمال نمایند و از این بیت مولوی معنوی معنی عطار مستفاد میشود : بود بقالی و او را طوطیی خوشنوا و سبز و گویا طوطیی. (از آنندراج). بمعنی خواربار فروش استعمال میشود ولی در کتب لغت بمعنی سبزی فروش است و خواربار فروش را بدال گویند. پطرس بستانی در محیط المحیط گوید: البقال بیاع البقول و العامه تطلقه علی بیاع الاطعمهٔ و الصحیح انه البدال. (از نشریه دانشکدهء ادبیات تبریز سال اول شمارهء ۲). مأکولات فروش از قبیل غله و بقولات و ماست و پنیر و روغن و کشک و عسل و شیره و سرکه و آبغوره و خرما و سایر میوجات. (ناظم الاطباء). مأکولات فروش تحریف بدال است و عامه تغیر داده اند. (از منتهی الارب). کاله فروش. (زمخشری) : مثل بقال هرزه بیل. (سفرنامهء ناصرخسرو).دکانداری که لبنیات و بعضی حبوبات و میوجات خشک و تر و غیر آنها میفروشد: من از بقال در خانه ام ماست خریدم. (فرهنگ نظام) : و حالی وعایی که داشت پر کرده و در شهر آورد و بر بقالی عرضه کرده. (سندبادنامه ص۲۰۱). چشم ادب بر سر ره داشتی کلبهء بقال نگه داشتی.نظامی. بزارید وقتی زنی پیش شوی که دیگر مخر نان ز بقال کوی. سعدی (بوستان). ز بقال آن کوی چیزی خرید از آن چیز بیچاره خیری ندید. سعدی (بوستان). گفت نفس را بطعام وعده دادن بنزد من آسان تر است که بقال را به درم. (گلستان). چه گویم ز بقال صاحب جمال از آن خط سبز و از آن رنگ آل اسیران بر اطرافش از شهر و ده نمدپوش از گرد کلفت چو به. از آن بیمروت دلی پر گله چو انگور شد خوشهء آبله ز مژگان شوخش دل مرد پیر زسوراخ غربال خون چون پنیر. وحید (از آنندراج). به بقال میزان دین درخور است که از من و سلوی دکانش پر است. طغرا (از آنندراج). - بقال و چغال؛ از اتباع است.

بقال.

[بَقْ قا] (اِخ) رجوع به ابوالمعالی البقال شود.

بقال.

[بَ ق قا] (اِخ) محمد بن ابوالقاسم. رجوع به بقالی شود.

بقالاو.

[بَ] (ع اِ)(۱) بقالیو. نوعی از ماهی دریاهای اروپا و افریقا(۲). (دزی ج۱ ص۱۰۲ ||). ماهی قود، خشک نمک نزده(۳). (دزی ج۱ ص۱۰۲). (۱) - Bacallao (در اسپانیولی، دزی ج۱ ص۱۰۲). (۲) - Morue Seche - (۳) .Merluche.

بقالهٔ.

[بَقْ قا لَ] (ع ص) ارض بقالـهٔ؛ زمین تره زار. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بقیلهٔ شود ||. مؤنث بقال. (اقرب الموارد). رجوع به بقال شود.

بقالی.

[بَقْ قا] (حامص) عمل و شغل و حرفهء بقال. خواربارفروشی (||. اِ) دکان بقالی. محل کسب بقال.

بقالی.

[بَ] (اِخ) بقلی. لقب محمـد بن ابی القـاسم خوارزمی. (منتهی الارب). ابوالفضل زین الـدین محمـد بن قاسم از مشاهیر علمای عامه بود و در خوارزم نشو و نمـا یـافته و در سال ۵۶۲ ه . ق. درگذشت. تألیفات بسـیاری بدو منسوبست و از آنجمله است: کتاب صـلوهٔ البقلی و کتاب فضایل العرب. (از ریحانهٔ الادب). و رجوع به زین المشایخ و قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بقامهٔ.

[بُ مَ] (ع اِ) خلاـصهء پشم که در رشـتن بکار برنـد. (ناظم الاطباء). خلاصهء پشم که ریسـند آنرا. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آننـدراج ||). ریزه هـای پشم و جز آن که در وقت نـدافی پریـده باشـد و در رشـتن نیایـد. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آنندراج ||). تراشهء درودگران ||. مردم کم عقل سست رای. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج).

بقاول.

[بَ وَ / وُ] (اِ) بکاول را گویند که داروغهء مطبخ باشد. (از آنندراج). رجوع به بکاول و ناظم الاطباء شود.

بقاولی.

[بَ وَ / وُ] (ص نسبی) منسوب به بقاول، لوازم مطبخ و آشپزخانه ||. حرفه و شغل بقاول. (فرهنگ فارسی معین).

بقاوهٔ.

[بَ وَ] (ع مص) بقـاوت. نگریسـتن و نظر کردن بسوی کسـی ||. انتظـار کردن کسـی را و حفـظ و نگاهبانی کردن کسـی را. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (آننـدراج ||). ابقه بقاوتک مالک، یا ابقه بقوتک مالک؛ نگاهـدار او را چنانکه نگاه می داری مال خود را. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بقایا.

[بَ] (ع اِ) جِ بقیه ||. باقی مانده ها و تتمه ها. (ناظم الاطباء) : نصر با بقایای لشکر بقوش رفت. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). مانده ها. بقایـای مالیـاتی : علی بن نصـربن هارون را که وزیر عضدالـدوله [بود] بگرفت و اموال و بقایای عمال که در تصـرف او بود بسـتد. (ترجمهء تاریـخ یمینی) . باقی املاک بفروخت و از عهـدهء بقایا که بر او متوجه بود بیرون آمـد. (ترجمهء تاریـخ یمینی). و مجموع

اموال از مردم هر مملکتی بستد و جمع کرد تا غایتی که ایشان را هیچ نماند و این سال را سال موانید نام نهادند یعنی سال بقایا پس بقایای همه شهرها مستخلص گردانیدند و محصل کردند مگر بقایای اصفهان که در آن تأخیر افتاد بسبب اهل قم که در ادای آن تمرد و سرکشی میکردند و از ادای بقایا امتناع مینمودند. (تاریخ قم ص ۳۰ ||). آثار و رسوم. (ناظم الاطباء).

بقا یافتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) به یافتن. افلاح. (زوزنی) : گر خردمند بقا یافتی از سفله جهان همه عیبش هنرستی سوی دانا ببقاش. ناصرخسرو. فانی نشود هرچه کان بقا یافت زیرا که بقا علت فنا نیست. ناصرخسرو.

بقایم ریختن.

[بِ یِ تَ] (مص مرکب)بقایمی ریختن. عاجز شدن است. در بهار عجم. کنایه از جنگ ناکرده عاجز آمدن. (غیاث) (مجموعهء مترادفات ص۲۴۴). کنایه از جنگ ناکرده عاجز آمدن. (آنندراج). کنایه از عجز و زبونی و از اصطلاحات شطرنج است. (لیلی و مجنون چ وحید ص۳۳) : به آوارگی در خراسان گریخت وزان قایم ری بقایم بریخت. نظامی (از آنندراج). بحیرت ماند مجنون از خیالش بقایم ریخت لیلی با جمالش. نظامی (از آنندراج). و رجوع به بقایمی ریختن شود.

بقایمی ریختن.

[بِ یِ تَ] (مص مرکب)یعنی در بازی شطرنج برابر ماندن. (غیاث). به اصطلاح شطرنج بازان بازی حریف غالب دیدن و از راه عجز مهره ها از دست ریختن و گفتن بازی قایم است چه در آن وقت گویند فلانی بقایم بریخت. (آنندراج ذیل بقایم ریختن) : با گرد رکابش ار ستیزد پرویز بقایمی بریزد.نظامی. چون بحد رخش بازی انگیزد مفت برد ار بقایمی ریزد. ظهوری (از آنندراج). و رجوع به بقایم ریختن شود.

بقایی.

[بَ] (اِخ) از سخن سنجان قهستان است و شاعری خوش بیان و در فن معانی و بیان استاد. از اوست: بدور حسن تو پرسند گر ز مردم راست ز صد هزار نگوید یکی دلم برجاست. (از صبح گلشن). بکشتگان ره عشق بی خبر مگذر که جسم اگرچه خموش است جانشان گویاست. (از قاموس الاعلام ترکی).

بقایی.

[بَ] (اِخ) محمد حسین خلف یادگار بیگ حالتی. از فضلاء شعرا بود و بناگاه جنونی بر او رسید که پدر خود را مسموم ساخت و بقصاص جان خود نیز باخت. از اوست: دل زارم عبیر رحمت جاوید می سازد بمن از ناز افشاند اگر آن گرد دامان را. (از صبح گلشن).

بقایی.

[بَ] (اِخ) معروف به مولانا بقایی کمانگر. از اوست: لب بدندان چه گزی از پی خاموشی من ناله ام را چو سبب آن لب و دندان

شده است. (از صبح گلشن). تا بزلف تو سر درآوردم سر بدیوانگی برآوردم.(از مجالس النفایس). و رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بقایی.

[بَ] (اِخ) میرابوالبقا، از قصبهء تفرش است. مردی است خوش رفتار و مؤدب و شوخ طبع، خالی از نفاق و دورویی. از اوست: نسیم صبح چو بویی ز زلف یار گرفت جهان ز نکهت او بوی نوبهار گرفت. رجوع به تذکرهء مجمع الخواص شود.

بقباق.

[بَ] (ع اِ) دهان. (ناظم الاطباء). دهن. (منتهی الارب) (آنندراج (||). ص) مرد بسیارگوی، یقال: رجل لقلاق بقباق. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بقباق.

[بَ] (اِخ) فضل بن عبدالملک کوفی. کنیه اش ابوالعباس و لقبش بقباق از ثقات و اعیان فقهای حضرت باقر و حضرت صادق علیهماالسلام بود که فتاوی و احکام و مسایل حلال و حرام از ایشان اخذ میشده و طعنی دربارهء ایشان نرسیده است. (از ریحانهٔ الادب).

بقبق.

[بَ بَ] (ص) هرزه گو باشد. (فرهنگ اسدی ص۲۴۹).

بقبقهٔ.

[بَ بَ قَ] (ع اِ) بانگ کوزه در آب و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (آنندراج ||). آوازه و شهرت کاذب : و می آمد که بگو وی را که روی زمین پر بقبقه و نام و بانگ خویش کردی من این بقبقهء ترا قبول نکنم. (کیمیای سعادت ||). مایعی که بجوش آید. جوشانده. (دزی ج۱ ص۱۰۲ ||). بغبغو. صوت کبوتر : کان قحبه را ز قبقبهء بوق کام... اندرفتد چو حلق کبوتر به بقبقه.سوزنی.

بقبقهٔ.

[بَ بَ قَ] (ع مص) پریشان گفتن و طول دادن سخن را. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). پرحرفی کردن. وراجی کردن. (دزی ج۱ ص۱۰۲ ||). پراکنده ساختن مال را. (از منتهی الارب ||). بانگ کردن کوزه و جز آن در آب. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بانگ بق بق کردن کوزه در آب. (از اقرب الموارد). بانگ کردن کوزه چون آب در وی شود. (تاج المصادر بیهقی).

بقبوق.

[بَ] (ع ص) پرحرف. وراج. (دزی ج ۱ ص ۱۰۲).

بقبوقه.

[] (ع اِ) تاول. تاول روی پوست. (دزی ج ۱ ص ۱۰۲).

بقبیقهٔ.

[] (ع اِ) تاولی که در نتیجهء ضرب خوردگی پدید آید || جوش به روی پوست. (دزی ج ۱ ص ۱۰۲).

بقت.

[بَ] (ع مص) آمیختن قروت را. (منتهی الارب). آمیختن کشک را. (ناظم الاطباء).

بقتل رسانیدن.

[بِ قَ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) اعدام کردن. کشتن. و رجوع به قتل شود.

بقتل رسیدن.

[بِ قَ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) مقتول شدن. کشته شدن.

بقتولی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان گوی آغاج بخش شاهین دژ شهرستان مراغه. سکنه ۱۵۰ تن. در دو محل بفاصلهء پانصد گز بنام بقتولی بالا و پایین مشهور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بقث.

[بَ] (ع مص) درهم آمیختن کار خود را، و کذلک بقث طعامه و بقث حدیثه. (ناظم الاطباء). خلط کردن چیزی را، و کذا بقث طعامه حدیثه. (منتهی الارب).

بقثوفرثن.

[بَ ثُ فِ ثُ] (معرب، اِ) لغت یونانی و آن نباتی است برگ آن شبیه به برگ تره تیزک و از آن ضخیم تر و تیزطعم و ساق آن مربع و گل آن شبیه بگل بادروج و تخم آن مانند تخم گندنا و بیخ آن سیاه مدور مایل به زردی و کوچکتر از سیب و بوی آن شبیه به بوی شراب و منبت آن سنگلاخهاست. (مخزن الادویه).

بقج.

[] (ع مص) بسته بندی کردن. در یک بسته جمع کردن. در یک بقچه بستن. (دزی ج ۱ ص ۱۰۲). و رجوع به بقچه شود.

بقچه.

[بَ / بُ چَ] (ترکی، اِ) باقچه. بقچه بمعنی صره یا بسته ای است، بخصوص بسته ای درهم ها را در آن پیچند. رجوع به النقود ص۱۶۸ و بقچه و بغچه و به دزی ج۱ ص۱۰۲ شود.

بقچه.

[بُ چِ / چَ] (ترکی، اِ) بغچه. مأخوذ از ترکی، بغچه و بستهء کوچک و بستا. (ناظم الاطباء). بستهء خرد. (آنندراج). بسته. رَزمَه یا رَزمِه. (یادداشت مؤلف). بلغده. (یادداشت مؤلف). پرونده. (یادداشت مؤلف). شمله. (یادداشت مؤلف) : ز سر بقچهء الباس اهل بخل کمتر پرس که کس نگشود و نگشاید بحکمت آن معما را. نظام قاری. از پوشیم بتاب [کذا] و ببندم زپیش بند تا آن ز بقچهء که و این از میان کیست. نظام قاری (دیوان البسه ص۴۵). تکه(۱) نمد براهت بر خاک ره نشینی زیلوچه بر امیدت چون بقچه هرزه گردی. نظام قاری. - بقچه بندی؛ عمل بستن مالی چون نخ و ریسمان و امثال آنها در بقچه ها: نخهای کارخانه را بقچه بندی کرد. (یادداشت مؤلف). - بقچهء حمام؛ بقچه ای که در آن لباس و حوله و قطیفه نهند به گرمابه شدن را. (یادداشت مؤلف). - بقچه دان؛ جای بقچه : پیشک آفتاب و بارانی است بقچه دان است و جامه و ایزار. نظام قاری. - بقچه کش؛ دیوث. میانجی میان زن و مرد. (یادداشت مؤلف). قلطبان. قلتبان. قرطبان. (یادداشت مؤلف). رجوع به قرطبان شود ||. آنکه بقچهء جامه های مطربان و بازیگران را کشد. (یادداشت مؤلف) : در عصمت و طهارت خاتون نرمدست یاران بقچه کش همه محضر نوشته اند. نظام قاری. - بقچه کشی؛ عمل و شغل بقچه کش : جامه با صندلی و کت بگذار ای صندوق سر خود گیر که این بقچه کشی کار تو نیست. نظام قاری. (۱) - ن ل: تکیه. (دیوان البسه ص ۱۰۸)

بقچیر.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان میان تکاب است که در بخش بجستان شهرستان گناباد واقع است و ۱۹۹ تن سکنه دارد. آب از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بقدر.

[بِ قَ رِ] (ق مرکب) بملاحظه و به اندازه و بحسب و موافق. (ناظم الاطباء). همواره لازم الاضافه است : بقدر بردنم نه بار بر من منه بیش از کشش تیمار بر من.نظامی. - بقدر احتیاج؛ برحسب حاجت و ضرورت. (ناظم الاطباء). - بقدر امکان؛ به اندازه ای که ممکن است. (ناظم الاطباء). - بقدر طاقت؛ به اندازهء طاقت و موافق طاقت. (ناظم الاطباء). بقدر توان و کشش. - بقدر مراتبش؛ برحسب درجاتش و بملاحظهء قابلیتش. (ناظم الاطباء). به اندازه مراتب کسی. بنابر درجات و قابلیت و شایستگی او.

بقدس.

[بَ دَ] (اِخ) بنا بنقل کتب جغرافیایی عرب، نام قصبه ای است در صقلیه (جزیرهء سیسیل). رجوع به قاموس الاعلام ترکی ج۲ شود.

بقر.

[بَ] (ع مص) شکافتن چیزی را، یقال: اَبْقِرها عن جنبیها؛ ای شق بطنها عن ولدها. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). شکم بشکافتن.

(زوزنی) (تاج المصادر بیهقی ||). گشاده و فراخ گردانیدن چیزی را، و منه حدیث الانک: فبقرت لها الحدیث؛ ای فتحته و کشفته. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). فراخ گردانیدن چیزی را. (از آنندراج ||). در حدیث هدهد سلیمان (ع): فبقرالارض؛ یعنی دید آب را در زیرزمین. (منتهی الارب). نگریستن هدهد موضع آب را پس دیدن آنرا: بقرالهدهد الارض بقراً. (ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). تفتیش کردن و پی بردن به امور ایشان: بقر فی بنی فلان؛ تفتیش کرد و پی برد به امور ایشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مانده شدن. (آنندراج). مانده گردیدن. (منتهی الارب). درماندن. (تاج المصادر بیهقی ||). شگفت داشتن سگ بدیدار گاو. (از آنندراج) (منتهی الارب ||). کنده شدن چشم مرد از دیدن دور. (آنندراج). فرومانده بینایی شدن از دیدن دور. (منتهی الارب). و رجوع به بَقَر شود.

بقر.

[بَ قَ] (ع اِ) جِ بَقَرَة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بمعنی مطلق گاو خواه نر خواه ماده بخلاف ثور که گاو نر را گویند. (آنندراج) (از غیاث). گاو، نام جنس است. (مهذب الاسماء). ثور. (یادداشت مؤلف). گاو که حیوان چهارپای شیرده است. (فرهنگ نظام). و رجوع به مخزن الادویه شود : غافل نبود در سرای طاعت تا مرد بیکسر بقر نباشد.ناصرخسرو. ولیکن بقر نیستی سوی دانا اگر جویدی حکمت باقری را.ناصرخسرو. هزار شکر مر آنرا که جود و قدرت او بصورت بشر اندر چنین بقر دارد. ناصرخسرو. در پیش خری کس چه نهد خود تن نازک لوزینه چرا عرضه دهد کس به بقر بر. سوزنی ||. نام یکی از سالهای دوازده گانه است و هر سال بنام جانوری منسوبست : موش و بقر و پلنگ و خرگوش شمار زین چار چو بگذری نهنگ آید و مار. (نصاب ||). شخص گیج. ابله. احمق. (دزی ج۱ ص۱۰۲). - البقر الابیض؛ نامی است که به نشخوارکنندگان وحشی بلندقد داده اند(۱). (دزی ج۱ ص۱۰۲). - البقر الاحمر؛ حیوانی است وحشی با شاخهایی عجیب و بلند و مابین گاو و نشخوارکنندگان وحشی بلند قد قرار دارد. (از دزی ج۱ ص۱۰۲). - بقرالوحش؛ نوعی گاو کوهی و بز کوهی است که در صحراهای عربستان زندگی کند. (از دزی ج۱ ص۱۰۲). و رجوع به بقرالوحش در ردیف خود شود. - عیون البقر؛ انگوری سیاه و کلان و گرد و کم شیرینی. و اهل فلسطین آنرا نوعی از آلو دانند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). - لحم بقری؛ گوشت گاو. (دزی ج۱ ص۱۰۲). (۱) - Antilope.

بقر.

[بَ قَ / بَ] (ع مص) فرومانده شدن کسی از دیدن دور. (ناظم الاطباء). فرومانده بینایی شدن از دیدار دور ||. مانده گردن. (منتهی الارب). مانده شدن. (آنندراج). و رجوع به بَقْر شود.

بقر.

[بُ قَ] (ع اِ) بلا ||. دروغ صریح، یقال: جاءنا بالصقر و البقر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج).

بقر.

[بُ قُ] (ع اِ) جِ بَقَرَة. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). و رجوع به بقرة شود.

بقرآباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان تبادکان است که در بخش حومهء شهرستان مشهد و چهارهزارگزی مشهد واقع است و ۱۳۹ تن سکنه

دارد. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات، بن شن. شغل اهالی آن زراعت، مالداری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بقرآباد.

[بَ قَ] (اِخ) دهی از دهستان بروانان است که در بخش ترکمان شهرستان میانه واقع است و ۴۴۸ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه. محصول آنجا غلات، حبوب. شغل اهالی آن زراعت و گله داری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بقرا.

[بُ] (اِخ) نام پادشاه خوارزم. (مؤید الفضلاء). رجوع به بغرا شود.

بقرات.

[بَ قَ] (ع اِ) جِ بَقَرَة. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). رجوع به بقرة شود.

بقراج.

[] (ع اِ) بغراج. نام نوعی حیوان خردی است چهارپا. (دزی ج۱ ص۱۰۲).

بقراخان.

[بُ] (اِخ) رجوع به بغراخان شود.

بقرار.

[بِ قَ رِ] (حرف اضافهء مرکب)بموجب. بنابر. بشرح: بقرار مسموع؛ بموجب سخن شنیده شده.

بقراط.

[بُ] (اِخ)(۱) نام حکیمی. (غیاث اللغات). نام حکیمی دهریه که انیس و جلیس سکندر بود و او عالم را قدیم میگفت و مخلوقی نمیدانست. (آنندراج) (شرفنامهء منیری). نام بزرگترین پزشک قدیم است که در ۴۶۰ ق.م. مسیح در جزیره ای از بحرالجزایر یونان متولد گردید. او برخلاف آنچه شهرت دارد بهیچوجه نه مخترع و نه پایه گذار علم طب بود ولی در زمان خود احاطهء کامل بر دانش پزشکی علمی و عملی داشت. وی از شاگردان اسقلبیوس ثانی است. اسقلبیوس پس از مرگ سه خلیفه بجا گذاشت: ماغارینس و وارخس و بقراط. پس از مرگ ماغارینس و وارخس ریاست به بقراط منتهی گشت. یحیی نحوی گوید: بقراط وحید عصر خویش و کامل و فاضل و مبین و معلم همهء اشیا و در این کمالات ضرب المثل بوده و طبیب و فیلسوف بود و کار او بدانجا کشید که مردم او را چون خدایی بپرستیدند و حکایت او دراز است و در صناعت قیاس و تجربت او را قوتی عجیب بود که هیچ طاعنی را در آن طعنی نتواند بود. و او اول کس است که به بیگانگان طب آموخت چنانکه در کتاب عهد خویش به اطباء بیگانه گفته است تا مبادا علم طب از میان برود و آنانرا بنظر فرزندان خویش میدید. ظهور بقراط در سال ۹۶ تاریخ بخت نصر بود و این سال مطابق با چهاردهمین سال سلطنت بهمن درازدست پادشاه ایران است و نیز یحیی نحوی گوید: بقراط هفت تن از هشت تن

طبیب عقیب اسقلبیوس مخترع طب است و جالینوس هشتمین آنهاست. جالینوس درک خدمت بقراط نکرده و مابین آن دو ۶۶۵ سال فاصله است و بقراط ۹۵ سال بزیست. تا شانزده سالگی تحصیل میکرد و پس از آن مدت ۷۶ سال عالم و معلم بود و اولاد صلبی او سه تن بودند: تاسلوس، دراقن و دختری بنام مایا ارسیا و این دختر اعلم از دو برادر خویش بود. و از نوادهء بقراط، بقراط بن ثاسلوس و بقراط بن دراقن است. و بخط اسحاق دیده شد که بقراط نود سال عمر کرده است برخی از شاگردان بقراط عبارتند از: لاذن. مرجس. ساوری. مکسانوس. مانیسون. اسطات. غورس. سنبلقیوس. ثاثالس و فولولس که او از بزرگترین شاگردان بقراط بود. مفسرین کتب او عبارتند از: سنبلقیوس. سنطالس. دیسقوریدس اول. طیماوس الفلسطینی. مانطیاس. ارسطراطس ثانی. قیاسی. بلادیوس که فصول بقراط را تفسیر کرده است و جالینوس. تألیفات بسیاری به وی نسبت داده اند و برخی از آنها بدیگر زبانها ترجمه شده است. سوگندنامهء وی هنوز هم در جهان دانش اهمیت بسزایی دارد : فصاد ترا در بدن از یأس تو خون نیست ور هست چنان نیست که اصناف امم را سبابهء بقراط قضا یک حرکت یافت شریان حسود تو و شریان بقم را. انوری (از شرفنامهء منیری). اگر بقراط جولاهی نداند نیفزاید برو بر قدر جولاه.سعدی (صاحبیه). گذر کرد بقراط بر وی سوار بپرسید کاین را چه افتاد کار. (بوستان چ قدیم طهران شعر ۳۴۳). و رجوع به ابن الندیم و تاریخ علوم عقلی و ایران باستان و عیون الانباء و شهرزوری و تاریخ گزیده و التفهیم و لغات تاریخیه و جغرافیهء ترکی و تتمهء صوان الحکمهٔ و معجم المطبوعات و قفطی و دایرهٔ المعارف فارسی و ناظم الاطباء و لاروس بزرگ شود. .(قفطی) (۱) - Hippocrate. Hyppocrate

بقراط.

[بُ] (اِخ) ابن ثاسلوس. بقول ابن الندیم از نواده های بقراط و او نیز طبیب بوده است. رجوع به ابن الندیم و قفطی ص ۲۰ و ۲۴ و بقراط شود.

بقراط.

[بُ] (اِخ) ابن دارقن. بقول ابن الندیم از نواده های بقراط و او نیز طبیب بوده است. رجوع به ابن الندیم و تاریخ الحکمای قفطی ص ۲۰ و ۲۴ و بقراط شود.

بقراط ثانی.

[بُ طِ] (اِخ) فرزند ابرقلیدس بود. (از قفطی). ماسک النفوس. یکی از اطبای ثمانیهء یونان. (ابن الندیم، بنقل از یحیی النحوی).

بقراط ثانی.

[بُ طِ] (اِخ) لقب ابوالقاسم عبدالرحمن بن ابی صادق. رجوع به ابوالخیر (حسن بن بابابن سواربن بهنام) و عبدالرحمن (ابن علی بن [احمدبن] ابی صادق ابوالقاسم) متطبب حکیم، و تتمهء صوان الحکمه شود.

بقراط رابع.

[بُ طِ بِ] (اِخ) پسرعم بقراط ثالث بود. (از ابن قفطی).

بقراطیان.

[بُ] (اِخ) سلاطین تفلیس را گویند. (یادداشت مؤلف) : من و ناجرمکی و دیر مخران در بقراطیانم جا و ملجا. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۲۵).

بقراطیس.

[بُ] (اِخ) از جمله شاگردان بقراط حکیم بوده و نام وی در زمرهء اطبای فترت میان بقراط و جالینوس آورده شده است. رجوع به تاریخ گزیده و حبیب السیر و اخبار الدولهٔ السلجوقیه و فرهنگ علوم عقلی و تاریخ الحکماء ابن قفطی شود.

بقرالوحش.

[بَ قَ رُلْ وَ] (ع اِ مرکب)رَمَک. (یادداشت مؤلف). گاو کوهی. (یادداشت مؤلف). بقرالوحش و بقرالوحشی: مها (گاو دشتی)، ایل (بز نر)، یحمور (گورخر)، ثیتل (نوعی گاو دشتی)، وعل (بز کوهی). (از اقرب الموارد). و رجوع به صبح الاعشی ج۲ ص۴۴ و بقرالوحش در ترکیبات بقر شود.

بقران.

[بُ] (ع اِ) جِ بَقَرهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بقرانی.

[] (ع اِ) بهترین نوع جزع (جواهر) باشد. رجوع به الجماهر بیرونی ص۱۷۵ شود.

بقرنیهٔ.

[بُ قُ نی یَ] (ع اِ) سندان. (دزی ج۱ ص۱۰۳).

بقرور.

[بَ] (ع اِ) وزغ. غوک. قورباغه. (دزی ج۱ ص۱۰۳).

بقرهٔ.

[بَ قَ رَ] (ع اِ) گاو، نر باشد یا ماده. ج، بَقَر، بقرات، بُقُر، بُقران، بُقّار، اُبقور، بواقر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ماده گاو. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی). ماده گاو. ج، بقرات. (مهذب الاسماء). گاو نر یا ماده، و تاء برای وحدت است نه برای تأنیث. ج، بقر، بقرات، بقره، بقار، ابقور، بواقر. (آنندراج) (از غیاث اللغات ||). نام پرنده ای ابلق و یا خاکسترگون و یا سپید. ج، بَقَر. (ناظم الاطباء). طایری است ابلق یا خاکسترگون یا سپید. (منتهی الارب) (آنندراج). - بقرهء بنی اسرائیل؛ بقره و گاوی که خداوند بوسیلهء موسی (ع) بنی اسرائیل را فرمان به ذبح آن داد کفارهء گناهان را. و آن قوم با سؤالات بیجای خود و خواستن نشانیهای دقیق گاو، آنرا منحصر به یک گاو کردند و بدین وسیله خود را بزحمت افکندند. رجوع به قرآن (۲/۶۶ به بعد) شود||. کنایه است از نفس هنگامی که برای ریاضت مستعد گردد و صلاحیت ریشه کن کردن هوا و هوسی که حیات آن است در آن

پدید آید چنانکه پیش از این حالت نفس را کبش خوانند و پس از اتخاذ سلوک بدنه گویند. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

بقرهٔ.

[بَ قَ رَ] (اِخ) نام سورهء دویم از قرآن کریم و آن دویست و هشتاد و شش آیت است، پس از فاتحه و پیش از آل عمران.

بقری.

[بَ قَ] (اِ) کارگاه جولاهه، و از رشیدی معلوم میشود که راچه، جولاهه باشد. (غیاث اللغات).

بقری.

[بَ قَ] (ص نسبی) منسوب است به بقر، که بعضی به این نسبت اشتهار داشته اند. (سمعانی ||). جوع البقری؛ جوع گاوی. (یادداشت مؤلف). و رجوع به جوع و جوع بقری شود.

بقزماوی.

[بِ زَ وی ی] (ع اِ) شربت فروش. لیمونادفروش. (دزی ج ۱ ص ۱۰۳).

بقس.

[بَ قَ] (ع اِ) درختی است که برگ و دانه آن به برگ و دانهء مورد مانـد یا درخت شـمشاد است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). گز مازک. (فرهنگ فارسی معین). بقش یا بقسیس. (ابن بیطار). از بقسین و یا بقسلون یونانی است و اهل شام شمشار و بفارسی شمشاد نامند و آن درختی است عظیم، برگ آن مانند برگ انار و مورد و از آن کوچکتر و سبزتر و ساق آن سفید و صلب و چون خشک شود مایل بزردی گردد و از آن قاشق و عصا و متکی و شانه و غیرها سازند، بسبب نرمی و صافی آن ورقهای نازک مانند کاغذ نیز میسازند و بر آن قرآن و کتاب مینویسند و شاخه های آن پریشان و خزان نمیکند و گل آن سفید و با عطریت بسیار و تخم آن سیاه مانند حب الآس و فلفل است. (از مخزن الادویه). و رجوع به درختان جنگلی ایران ثابتی چ ۱۳۲۶ دانشگاه طهران ص۱۶۶ و تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۸۳ و نشوءاللغهٔ ص۴۹، ۹۶ شود.

بقسانی.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان پایین جواف است که در بخش خواف شهرستان تربت حیدریه واقع است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات، پنبه. شغل اهالی آن زراعت ، گله داری، قالیچه و کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بقسانی بالا.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان میان خواف است که در بخش خواف شهرستان تربت حیدریه واقع است و ۱۴۱ تن سکنه دارد. آب آن از قنات. محصول آنجا غلات، پنبه. شغل اهالی آن زراعت، گله داری، کرباس و قالیچه بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران

ج۹).

بقسمات.

[بَ سَ] (معرب، اِ) معرب بکسمات فارسی است. (یادداشت مؤلف). خبز رومی. کعک. بقسماط(۱). بشماط. بقسمات. (دزی ج۱ ص۱۰۳). رجوع به بکسمات و برهان قاطع شود. (۱) - Biscuit.

بقسمار.

[] (ع اِ) نوعی ماهی بنقل یاقوت، و بنا بنقل قزوینی بقشمار. (دزی ج۱ ص۱۰۳).

بقسماط.

[بَ سَ] (ع اِ) بقسمات. رجوع به بقسمات شود.

بقسمی.

[بِ قِ] (ق مرکب) بنحوی. بطوری: بقسمی با او رفتار کرد که وی مریدش شد. (فرهنگ فارسی معین). - بقسمی که؛ بنحوی که. بطریقی که. (فرهنگ فارسی معین).

بقسیس.

[بَ] (ع اِ) بمعنی بقس و بقش است. رجوع به دو کلمهء مذکور در جای خود و نشوءاللغه ص۹۶ شود.

بقش.

[بَ] (ع اِ) بقس. شمشاد باشد. (از درختان جنگلی ایران ثابتی چ ۱۳۲۶ ه . ش. دانشگاه طهران ص۱۶۶). نام درختی که بفارسی خوش سای نامند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از آنندراج). و رجوع به بقس شود.

بقشلامی.

[بَ شَ] (ص نسبی) این نسبت را به ابوالحسن علی بن احمدبن حسن بن عبدالباقی موحد بقشلامی داده اند. (سمعانی) (اللباب).

بقشه.

[بَ شَ] (معرب، اِ) سکه ای است متداول در میان مردم یمن و به نصف و ربع و ثمن بقشه تقسیم می شود و هر ده بقشه مساوی ربع ریال نمساوی (اتریشی) یا امامی است که آن را عمادی گویند و هر چهل بقشه مساوی یک ریال امامی است. این کلمه مأخوذ از بقجه یا بقچهء ترکی است. (از النقود ص۱۶۸). و رجوع به بقچه شود.

بقشه.

[بُ شَ] (معرب، اِ) بقجه. رجوع به بقچه و دزی ج ۱ ص۱۰۳ شود.

بقشیش.

[بَ] (معرب، اِ) از فارسی بخشیش (بخشش). ج، بقاشیش. انعام. پول چائی. شاگردانه. (دزی ج ۱ ص۱۰۳).

بقص.

[بَ] (ع اِ) بقس. شمشاد. رجوع به بقس و دزی ج ۱ ص۱۰۳ شود.

بقصد.

[بِ قَ] (ق مرکب) عمداً. بعمد. عمداً. تعمداً. قهراً. باقصد. قصداً. باعزم. با ارادهٔ خود و بالاراده. (فرهنگ فارسی معین).

بقط.

[بَ] (ع اِ) قماش و متاع خانه. (ناظم الاطباء). قماش خانه. (منتهی الارب). رخت و متاع خانه. (آنندراج).

بقط.

[] (ع مص) چسباندن. متصل کردن با چسب. (دزی ج ۱ ص۱۰۳).

بقط.

[بَ] (ع مص) گرد آوردن کالایی را و ضبط نمودن آنرا. (ناظم الاطباء). فراهم آوردن متاع و یکجا کردن آن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). تفرقهٔ متاع، از اضداد است. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). پراکنده و متفرق نمودن چیزی را. (ناظم الاطباء||). دادن به آن مرد، بستانی را بر ثلث و یا ربع. (ناظم الاطباء). بستان دادن بکسی بر سوم یا چهارم حصهٔ حاصل آن. (منتهی الارب) (آنندراج).

بقط.

[بِ قَ] (ع اِ) ثمری که در وقت بریدن از خطای داس بیفتد ||. پارهٔ چیزی (||. اسم جمع) گروه مردم و جماعت متفرق. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج).

بقطر.

[بُ طُ] (اِخ) الیوس (۱۷۸۴-۱۸۲۱ م.) در السیوط مصر متولد شد و مذهب قبطی داشت. وی هنگام استیلای ناپلئون اول بر مصر مترجم خاص وی بود. آنگاه عهده دار تدریس زبان عربی در مدرسهٔ السنهٔ شرقی پاریس شد. او راست: ۱- فرهنگ فرانسوی بعربی که کوزن دو پرسوال(۱) به تصحیح و نشر آن همت گماشت و بسال ۱۸۲۹ م. در پاریس بچاپ رسید. ۲- مختصر فی الصرف، که برای دانشجویان مدرسهٔ السنهٔ شرقی پاریس نگاشته است. (از معجم المطبوعات). (۱) - Cousin de Perceval.

بقطریهٔ.

[بُ طُ ری یَ] (ع اِ) جامه های سپید فراخ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بقطع.

[بِ قَ] (ق مرکب) قطعاً. یقیناً. بالقطع. (فرهنگ فارسی معین).

بقطهٔ.

[بُ طَ] (ع اِ) گروه مردم و جماعت پریشان و متفرق. (ناظم الاطباء). گروه مردم و جماعت پریشان. (منتهی الارب) (از آنندراج).

بقع.

[بَ] (ع مص) رفتن، یقال: ما ادری این بقع هو. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بجایی رفتن. (آنندراج). و لایستعمل الا فی الجحد. (اقرب الموارد ||). رسیدن کسی را سختی و بلاـ (آنندراج). رسیدن کسان را سختی و بلا: بقعتهم باقعهٔ. (از منتهی الارب||). سخت گفتن. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از منتهی الارب ||). بهتان نهادن کسی را: بقع الرجل مجهو. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بقع.

[بُ] (ع اِ) مردم آبکشی که بدنش از آب جابجا تر شده باشد. (ناظم الاطباء). آب کشانی که بدن آنها جابجا از آب تر شده باشد. (منتهی الارب) (از آنندراج (||). ص) قومی که بر آنها جامه های مرقع باشد. و منه قول حجاج: رایت قوماً بقعا، کانه جِ ابقع. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بقع.

[بُ] (ع ص، اِ) جِ ابقع و بَقعاء. (ناظم الاطباء). کانه جِ ابقع. (منتهی الارب).

بقع.

[بَ قَ] (ع اِ) پیسی در مرغ و سگ. (ناظم الاطباء). پیسگی در مرغ و سگ. (منتهی الارب) (آنندراج).

بقع.

[بَ قَ] (ع مص) پیسه گردیدن. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). جِ ابقع. (منتهی الارب ||). بسنده کردن بچیزی، بقع به ||. خالی شدن زمین از کسی یا چیزی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تر گردیدن تن آبکش جابجا از آب: بقع المستقی. (ناظم الاطباء). از آب جابجا بدن آبکش تر گردیدن. (از منتهی الارب).

بقع.

[بَ قِ] (ع اِ) جایی که در آن ملخهای پیسه باشد. (ناظم الاطباء).

بقع.

[بُ قَ] (ع اِ) جِ بُقْعَهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و رجوع به بقعهٔ شود || جِ اَبقَع. (اقرب الموارد). رجوع به ابقع شود.

بقعاء.

[بَ] (ع ص) پیسه. مؤنث ابقع. ج، بُقع. (ناظم الاطباء). گوسفند سیاه بنقطه. ج، بقع. (مهذب الاسماء (||). اِ) سال قحطناک یا سال فراخ که در آن تنگی هم باشد. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). سالی که در آن خصب و قحطی باشد. (از اقرب الموارد).

بقعاء.

[بَ] (اِخ) نام پدر بطنی از تازیان. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج).

بقعان.

[بُ] (ع اِ) غلامان زنگی و خدمتکاران. (ناظم الاطباء). بندگان. (از اقرب الموارد). - بقعان الشام؛ خادمان و بندگان اهل شام بجهت سپیدی و سرخی آنها و یا برای آنکه از روم و از حبش اند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از آنندراج) (از اقرب الموارد). بقعان اهل شام. خادمان اهل شام. (مهذب الاسماء).

بقعت.

[بُ عَ] (ع اِ) جا و مقام. پاره ای از زمین. سرزمین : نگاه باید کرد تا احوال ایشان بر چه جمله رفته است و میرود در عدل... نرم کردن گردنها و بقعتها. (تاریخ بیهقی). و نشاطی بر پای شد که گفتی در این بقعت غم نماند. (تاریخ بیهقی). پادشاه چون ملکی و بقعتی بگیرد آنرا ضبط نتواند کرد... (تاریخ بیهقی). ... که موضع خوش و بقعت نزه است... (کلیله چ مینوی ص۱۱۸). و این بقعت نزهت تمام دارد و جایی دل گشای است. (کلیله ایضاً ص۱۶۸ ||). صومعه. خانقاه. زیارتگاه یا مقبره : و ما [مسعود] حرمت بزرگ او را این بقعت بر خود حرام کردیم که جز بزیارت اینجا نیاییم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۵۷).و رجوع به بقعهٔ و بقعه شود.

بقعهٔ.

[بُ عَ / بَ عَ] (ع اِ) جای پست و گودالی که در آن آب گرد آید. (ناظم الاطباء). جای و گوی که در آن آب گرد آید. (منتهی الارب) (آنندراج)(۱ ||). پاره ای زمین ممتاز از زمین حوالی خود. ج، بُقَع و بِقاع. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ نظام) (از منتهی الارب) (آنندراج). پاره ای زمین. ج، بقاع. (مهذب الاسماء). زمینی که محدود و ممتاز باشد از زمین دیگر. (غیاث اللغات). پاره ای از زمین. (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (از مؤید الفضلاء). و رجوع به بقعت و بقعه شود. (۱) - در اقرب الموارد بَقعَهٔ به معنی گودال آب و بُقْعَهٔ به معنی پاره ای از زمین آمده و جِ، بَقْعَهٔ. بِقاع و جِ بُقعَهٔ، بُقَعْ و بِقاع آمده است.

بقعه.

[بُ عَ / عِ] (ع اِ) بقعت. بنا و عمارت و خانه و سرای و جا و مقام. (ناظم الاطباء). سرای و خانه. (از غیاث اللغات). سرزمین. پاره ای از زمین. ناحیه : مست گشتند ای برادر خلق، از ایشان دور شو پیش ازین کاین بقعهء پرنور، بر ظلما شود. ناصرخسرو (دیوان ص۱۳۳). نامدار و مفتخر شد بقعهء یمگان بمن چون بفضل مصطفی شد مفتخر دشت عرب. ناصرخسرو. چون بندهء مستنصر بالله بگوید پر مشتری و زهره شود بقعهء یمگان. ناصرخسرو. نه دیر، زود شود همچو بقعهء قنوج بنای بتکدهء قندهار از آتش و آب. مسعودسعد. بخواب دیده ست اهواز تیغ او زآنرو زتب تهی نبود هیچ بقعهء اهواز.مسعودسعد. عدل شافی او به هر بقعه رأی کافی او به هر کشور.مسعودسعد. آن بقعه از او ذکری جاری و صدقه ای باقی ماند. (ترجمهء تاریخ یمینی). از بدو عالم هیچ پادشاه بیگانه بر آن بقعه دست نیافته است. (ترجمهء تاریخ یمینی). سلطان در این مسافت به هر بقعه ای که رسید، هر قلعه ای که دید بستد و خراب کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی). جهانگیر آفتاب عالم افروز به هر بقعه قران ساز و قرین سوز.نظامی. چو آموخت بر هرکسی دین و داد به هر بقعه طاعتگهی نو نهاد.نظامی. کدامین ربع را بینی ربیعی کز آن بقعه برون نایـد بقیعی.نظامی. تا این شب که طالع میمون و بخت همایون در این بقعه ام رهبری کرد. (گلستان). درویشی بمقامی درآمد که صاحب آن بقعه مردی کریم النفس و نیک محضر بود. (گلستان). بنرمی بپرسیدم ای برهمن عجب دارم از کار این بقعه من.(بوستان). حاضران را حال دیگر شد و آن قصه در آن بقعه مشهور شد. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ص۷۹). و رجوع به بقعت و بقعه شود. - بقعهء آدم ابوالبشر؛ کنایه از دنیاست عموماً و سراندیب خصوصاً. (انجمن آرا). - بقعهء زوال؛ کنایه از دنیاست. (انجمن آرا ||). صومعه. خانقاه. (ناظم الاطباء). زیارتگاه مقبره. مزار ائمه و بزرگان دین.

بقعه.

[بُ عِ / عَ] (اِخ) دهی از دهستان حیات داود است که در بخش گناوهء شهرستان بوشهر واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. آب از چاه. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بقعهٔ.

[بَ قِ عَ] (ع ص) ارض بقعهٔ؛ زمینی که در آن ملخهای پیسه باشد. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). و رجوع به بقع شود.

بقعهٔ.

[بُ قَ عَ] (ع ص) مقلوب قُبَعَه. جاریهء بقعهٔ و قبعهٔ، کنیزکی که روی خود بنماید آنگاه نهان سازد. (از نشوءاللغهٔ ص۱۷).

بقعه باسی.

[بُ عَ / عِ] (اِخ) دهی از دهستان تورجان است که در بخش بوکان شهرستان مهاباد واقع است و ۴۲۶ تن سکنه دارد. آب از سیمین رود. محصول آنجا غلات، توتون، حبوب. شغل اهالی آن زراعت، گله داری و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بقفا.

[بِ قَ] (ق مرکب) به پس. به پشت. به روی پشت و ستان. (ناظم الاطباء).

بقق.

[] (ع اِ) بقن. نـامی است که بومیـان بنوعی ماهی که از دریاچهء تساد(۱) صید کنند، دهند. (دزی ج۱ ص۱۰۲). رجوع به بقن شود.
(۱) - Tsad.

بق قجه.

[بُ قُ جِ] (اِخ) دهی از دهسـتان کوکلان است که در بخش مرکزی شهرستان گنبد قابوس واقع است و ۴۸۰ تن سکنه دارد. آب از چشـمه سـار. محصول آنجـا غلاـت، حبوب، لبنیات، ابریشم و صـیفی. شـغل اهالی آن زراعت و گله داری. صـنایع دستی زنان بافت پارچه های ابریشمین و نمدمالی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بق کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب) رجوع به بغ کردن شود.

بقل.

[بَ] (ع مص) ظاهر شدن. (از اقرب الموارد) (از متن اللغه ||). سبز و با نبات شدن زمین. (از اقرب الموارد). رویانیدن زمین گیاه را. (آنندراج) (از متن اللغه ||). سبز شدن شوره گیاه. (اقرب الموارد)(۱). پدید آمدن سبزی برگ شوره گیاه. (از متن اللغة (||). اِ) هر گیـاهی کـه زمین بـدان سـبز گردد. ج، ابقـال و بُقـول (نـاظم الاطبـاء) : جملگی گفتنـد بـا موسـی ز آز بقـل و قثـاء و عـدس سـیر و پیـاز.مولوی ||. هنـدبا. (از تـذکرهء انطـاکی). و رجوع به بقل دشتی شود ||. سالاد. مخلوطی از گیاهان ادویه زده. ج، بقول. (دزی ج۱ ص۱۰۳). - بقل الروم؛ رجوع به بقلـة الذهبیـة در ترکیبات بقلة شود. (۱) - در منتهی الارب و نـاظم الاطباء همهء این معانی در ذیل مصدر بقول آمده است. و رجوع به بقول شود.

بقل.

[بَ] (ع اِ) تره و سبزهء بهـار که از تخم رویـد نه از بیـخ. یکی آن بقلـة. ج، بقول. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (نـاظم الاطبـاء) (آننـدراج). تره. (صـراح) (ترجمان جرجانی ترتیب عادل بن علی) (نصاب). تره. ج، بقول. (مهذب الاسـماء). تره که پخته نانخورش سازنـد. (غیـاث اللغـات). تره و سبزه ای که از تخم رویـد نه از بیـخ. جمع لفـظ مـذکور بقول و جمع الجمع بقولاـت است. (فرهنگ نظام).

بقلانیه.

[بَ نی یِ] (اِخ) نام فعلی آن رضاگاهی است. و رجوع به فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶ شود.

بقلت.

[بِ قِلْ لَ] (ق مرکب)(۱) مأخوذ از تازی، بمقدار کم و اندک و بندرت. (ناظم الاطباء). (۱) - از: به + قلت، عربی.

بقل دشتی.

[بَ لِ دَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بقلهء دشتی. بقل های دشتی یا همهء بقل های بری عبارتند از شاهترج و طرحسقوق و یعضید و تفاف. ولی تنها کلمهء تفاف اختصاص به بقل دشتی دارد. این کلمه بصورت های زیر تصحیف شده است: بقل ریشتی، بقل دمشقی، ولی صحیح بقل دشتی است. (از مفردات ابن بیطار). تفاف. (دزی ج ۱ ص۱۰۳). گیاهان بری که کشت نشده باشند. (دزی ج ۱ ص۱۰۳).

بقل دمشقی.

[بَ لِ دِ مَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) رجوع به بقل دشتی شود.

بقل ریشی.

[بَ لِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) رجوع به بقل دشتی شود.

بقلم آب خوردن.

[بِ قَ لَ خوَر / خُرْ دَ] (مص مرکب) کنایه از آب بسیار خوردن است(۱). (آنندراج) : قانع بدستبوس شدن زآن جهان حُسن از بحر تشنه را بقلم آب خوردن است. صائب (از آنندراج). (۱) - شاهد آنندراج با معنی وفق نمی دهد و ظاهراً بقلم آب خورد در این مثال اندک آب خوردن به مدت طولانی باشد.

بقلم باز دادن.

[بِ قَ لَ دَ] (مص مرکب)خط بطلان کشیدن برچیزی. (آنندراج). محو کردن || . درکشیدن. (شرفنامهء منیری).

بقلم دادن.

[بِ قَ لَ دَ] (مص مرکب)(۱)بقلم گرفتن. کنایه از نوشتن. (آنندراج) : داد سیم و زر خود نرگس شهلا بقلم پیش چشم تو که غارتگر این بسیار است. شفیع اثر (از آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص ۳۶۰ شود. (۱) - ترکیبی هندی است و در فارسی بقلم آوردن به معنی نوشتن و بحساب آوردن متداول است.

بقلم گرفتن.

[بِ قَ لَ گِ رِ تَ] (مص مرکب) بقلم دادن. کنایه از نوشتن. (آنندراج) : هر دو بسیار نفیس است ندانم کاول آن یکی را بقلم گیرم و این را گویم. حکیم شفایی در هجو فکری (از آنندراج). رجوع به بقلم دادن، و مجموعهء مترادفات ص ۳۶۰ شود.

بقلنقار.

[بِ لَ] (ترکی، اِ) بغلنقاز. بَقْلَنْقاز پرنده ای کبودرنگ و ابلق، پاهایش دراز و منقارش پهن و گوشتش حلال و مأکول. (از ناظم الاطباء) (از سروری). جانوری است بزرگ. (شرفنامهء منیری). میرزا ابراهیم گوید که این لفظ ترکی است. (سروری ||). نام گوشه

ای است از چهل و هشت گوشهء نغمات. (سروری). رجوع به بغلنقاز شود.

بقلهٔ.

[بَ قِ لَ] (ع ص) ارض بقلهٔ؛ زمین تره زار و سبزه ناک. (ناظم الاطباء). تره زار و زمین سبزه ناک. (منتهی الارب). ارض بقلهٔ و بقیلهٔ و بقالهٔ و مبقلهٔ؛ زمین تره زار. (از اقرب الموارد). و رجوع به مترادفات کلمه شود.

بقلهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) واحد بقل. (ناظم الاطباء). یکی بقل. (منتهی الارب). تره زار و زمین سبزه ناک. (آنندراج) (منتهی الارب). تره که پخته نانخورش سازند. (غیاث اللغات). خبازی بستانی. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بقل شود. - بقلهٔ الاترجیهٔ؛ بادرنجبویه. (ناظم الاطباء) (ابن بیطار). ماذربویه است. (اختیارات بدیعی). از نباتات است. (منتهی الارب). کِزوان. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بادرنجبویه و بادرنبویه شود. - بقلهٔ الامصار، بقلهٔ الانصار.؛ رجوع به بقلهٔ الانصار و تذکرهء داود ضریر انطاکی و مفردات ابن بیطار شود. - بقلهٔ الانصار، بقلهٔ الامصار؛ کلم است. (منتهی الارب) (آنندراج). کُرْنُبْ (اختیارات بدیعی) (تذکرهء ضریر انطاکی) (مفرادت ابن بیطار)(۱) (اقرب الموارد). - بقلهٔ الاوجاع؛ ابن بیطار بنقل از ابوالعباس حافظ آرد: در نزد اعراب بادیه های افریقیه آنرا بر گیاهی که در مغرب فوجده(۲) می نامند اطلاق می شود. و بعضی از گیاه شناسان اندلس آنرا اذن الجدی خوانده اند و این همان گیاهی است که دیسقوردوس آنرا مانالیا(۳)نامد. شاخه هایش شبیه به سمونیون است و طعم آن اندکی مانند انیسون است. (از مفردات ابن بیطار). - بقلهٔ الباردهٔ؛(۴) داردوست باشد. (از درختان جنگلی ایران ثابتی چ ۱۳۲۶ ه . ش. دانشگاه طهران ص۱۶۶). لبلاب. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد) (اختیارات بدیعی) (منتهی الارب) (آنندراج) (تذکرهء ضریر انطاکی) (مفردات ابن بیطار). رجوع به داردوست و لبلاب شود. - بقلهٔ البراری، بقلهٔ الرمل؛ گیاهی است. (از ناظم الاطباء). از نباتات است. (منتهی الارب). نباتی است که از کاسنی بری کوچکتر و بیخش بر روی زمین پهن میشود و گلش زرد، بخلاف قنابری که بیخ آن بر زمین فرو رفته است. و طعم این با اندک شوری و تلخی، و در آخر زمستان میروید و در آخر نیسان ماه میخورند و بیخش شبیه به دانهء پنبه دانه است. (از مخزن الادویه). - بقلهٔ الحامضهٔ؛ از نباتات است. (منتهی الارب). ترهء خراسانی را گویند. قسمی از حماض بزرگ ورق است بی ساق و از برگ کرنب کوچکتر و ترش مزه و در جای نمناک میروید. تره ای است شبیه چغندر خراسانی، کُرْنُتْ (مفردات ابن بیطار). ترهء خراسانی و ساق ترشک و به هندی ساک جوکه نامند. (مخزن الادویه). - بقلهٔ الحمقا؛ خرفه یا بقلهٔ اللینه. (منتهی الارب). و همچنین بقلهٔ اللینه و بقلهٔ الزهراء، هندباء یا رجله، و بعضی از عوام آنرا فرفحین نامند. (از اقرب الموارد). بقلهء حمقا به عبری ارغیلم و به فرنگی بر کال سالی و به سریانی و بربری رجله، و به یونانی انومدفی و به فارسی فرفخ یا فرفیر گویند و آنرا بقلهٔ الزهره نیز خوانند. (تذکرهء ضریر انطاکی). بقلهء حمقاء برّیه، بر دوایی اطلاق شود که آنرا بقلهء مبارکه و بقلهء لینه و عرفسج و عرفجین نیز نامند و آن رِجْلَهْ است. (از مفردات ابن بیطار). ترهء خرفه و معنی لغوی آن ترهء نادان است چون با وصف فواید بسیار بیشتر در راهها و جاهای خیس میروید و با وجودی که هر بار از سیل خراب و بر باد میرود لیکن اکثر بر راه سیل و گذر آب میروید. (از غیاث اللغات) (از آنندراج). به شیرازی تورک گویند و بهترین وی تازه بود. (از اختیارات بدیعی). خرفه که هندش لونیه گویند. (مؤید الفضلاء). خرفه. (ناظم الاطباء). بَخْلَه. بیخَلَه. مویزاب فرفخ. تخمگان. حَوک (یادداشت مؤلف). و شینک. (مهذب الاسماء). و شفنک. (مهذب الاسماء). - بقلهٔ الخراسانیه؛ مرزه. (ناظم الاطباء). بقلهٔ الحامضهٔ خوانند بپارسی، ترهء خراسانی گویند. (از اختیارات بدیعی). حماض. (تذکرهء ضریر انطاکی). و رجوع به حماض و حماضهٔ و بقلهٔ الحامضهٔ شود. - بقلهٔ الخطاطیف(۵)؛ زردچوبه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). بادرنبویه است. (اختیارات بدیعی). عروق صفر. (مفردات ابن

بیطار). عروق صباغین. (یادداشت مؤلف). - بقلة الخنیتبه؛ گیاهی است مانند سیر. (مؤید الفضلاء). - بقلة الذهبیة؛ گیاهی است که قطف هم گویند. (منتهی الارب) (آنندراج). قطف و آن بقل الروم است. (از مفردات ابن بیطار). قطف. (تذکرهء انطاکی). رجوع به قطف و بقلة الحامضة شود. - بقلة الرماة؛ گیاهیست. (ناظم الاطباء). از نباتات است. (منتهی الارب). راسن. الانیون. (یادداشت مؤلف). گیاهی بوده است که تیراندازان اسپانیولی تیرهای خود را بدان زهراب میداده اند. (یادداشت مؤلف). این گیاه را بزبان عامیانه اندلس یرابله(۶) نامند. (مفردات ابن بیطار). نباتی است برگش شبیه ببرگ بارتنگ و از آن ریزه تر و بیخش باریک و پر شعبه و بیرون سیاه و اندرون سفید و منابت آن اکثر ارمینیه و بلاد مغرب است و هر سال در بهار میروید و تا اواسط تابستان می ماند. (از مخزن الادویه). - بقلة الرمل؛ گیاهیست. (از ناظم الاطباء). از نباتات است. (منتهی الارب). بقلة البراری. (ابن بیطار). گیاهیست که در ریگزارها در آخر زمستان میروید. ریشه های آن بر روی زمین و شکوفهء آن زرد مانند قنابری است و دانه ای مانند دانهء پنبه دارد. (از تذکرهء ضریر انطاکی). - بقلة الزهرا؛ بقلة الحمقاست. (اختیارات بدیعی). بقلة الزهر. (تذکرهء انطاکی). رجوع به بقلة الحمقا شود. - بقلة الضب؛ گیاهیست. (ناظم الاطباء). از نباتات است. (منتهی الارب). بادرنگبویهء بری است. (از اختیارات بدیعی). بادرنجبویهء صحرایی است. فرنجمشک. (یادداشت مؤلف). ترنجان بری. (یادداشت مؤلف). گویند ریحان بری است. (مفردات ابن بیطار). باذرنجبویه. (تذکرهء ضریر انطاکی). رجوع به بادرنگبویه شود. - بقلة العایشه؛ جرجیر. (تذکرهء ضریر انطاکی). بقلة العدس. صاحب جامع گوید: عروق الصفر است اما آنچه محقق است دماء المغظافی است. (اختیارات بدیعی). پودینهء دشتی. (مؤید الفضلاء). فوتنج. (تذکرهء ضریر انطاکی). پودنهء دشتی. - بقلة العربیه؛ بقلة الیمانیه است. (مفردات ابن بیطار). رجوع به بقلة الیمانیه شود. - بقلة الغزال؛ گیاهیست. (ناظم الاطباء). مشک طرامیشع است. (اختیارات بدیعی). - بقلة الفارسیة؛ عرب آنرا نباتی گوید که بفارسی او را ترهء داهان و ترهء گربه خوانند و بعضی اعراب او را بقلهء الاماسه گویند و او را ترهء گربه به آن جهت گویند که به بوی او الفت عظیم دارد و بسایهء او پناه برد و از آن بخورد و بر برگهای او مراغه کند و این نبات را پلنگ مشک خوانند و معرب او فلنجمشک باشد. (ترجمهء صیدنهء ابوریحان نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف). بادرنجبویه. بادرنگبویه. رجوع به بادرنجبویه شود. - بقلة الفسینیه؛ نبات او به سیر مشابهت دارد الا آنکه در نبات او تیزی کمتر است و بطعم خوشتر و برگ او عریض تر و به برگ طرخون نزدیک بود. (ترجمهء صیدنهء ابوریحان نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف). - بقلة اللینة؛ خرفه. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). بقلة الحمقاست. (اختیارات بدیعی). رجله است. (مفردات ابن بیطار). بقلهء مبارکه. بقلهء حمقا. بقلهء زهرا. (از اقرب الموارد). رجوع به خرفه و بقلة الحمقا شود. - بقلة المبارکة؛ کاسنی و یا خرفه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). بقلة الحمقاست. (اختیارات بدیعی) (تذکرهء انطاکی) (از اقرب الموارد) (مؤید الفضلاء). بقلة اللینة. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و رجوع به مترادفات آن شود. - بقلة الملک؛ شاهتره. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج) (مهذب الاسماء). شاهترج. (مفردات ابن بیطار) (اختیارات بدیعی). - بقلة الیمانیة(۷)؛ گیاهی است، یا یک قسم از اسفناج. (ناظم الاطباء). نباتی است. (آنندراج). نباتی است شبیه بکاسنی و از آن ریزه تر. در کنار آبها میروید، مایل بسرخی و بی طعم است و در تنکابن و طبرستان اشکنی نامند و ابن تلمیذ گوید: تخمش شبیه است بتخم بستان افروز. بقلة العربیه و بر بوس و جربوز و آن در نزد مردم اندلس بلیطس است. (مفردات ابن بیطار). نوعی حبق است شبیه به قطف. (از تذکرهء ضریر انطاکی). بلطاون است و آن گیاهی است که بهندی چولایی نامند. نوعی از وی سرخ است و اهل هند سرخ او را تعریف کنند و سرخ وی را بهتر از سبز وی دانند. (مؤید الفضلاء). - بقلة الیهودیه؛ کاسنی بری. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (منتهی الارب). اسنان الذیب. (از ترجمهء صیدنهء ابوریحان نسخه خطی کتابخانهء مؤلف) (از مؤید الفضلاء). خبازی سرخ. (بحر الجواهر). حبق التمساح. (تذکرهء داود ضریر انطاکی). ملوخیا، اگر بقلة الیهود را گویند نوعی از ملوخیاست بس دور نباشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). تِفاف. تلفاف. خس الخمار. (یادداشت مؤلف). آنرا تفاف نیز گویند و آن نوعی از هندبای بحری است و بر دوای معروف قرصعنه نیز اطلاق شود و آن اصح است. (از مفردات ابن بیطار). و رجوع به

مترادفات آن شود. (۱) - در مفردات ابن بیطار و تـذکرهء ضـریر انطاکی بقلهٔ الامصار است. (۲) - ن ل: توجـدهٔ. (ابن بیطار ترجمهء فرانسوی). (ابن بیطار ترجمهء (۳) - Cacalia, Kakalia فرانسوی). (۴) - ۶) .Chelidoine - (۵) .Hedera) - ن ل: یربله. (مفردات ابن بیطار). (۷) - Blette.

بقلی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بقل که تره فروش را افاده میکند. (سمعانی).

بقلی.

[بَ] (اِخ) رجوع به بقالی (زین الدین ابوالفضل محمد بن قاسم خوارزمی) شود.

بقلیه.

[بِ لی یَ] (اِخ) طایفه ای از قرامطه. رجوع به خاندان نوبختی ص۲۵۲ شود.

بقم.

[بَ قَ / بَـقْ قَ] (ع اِ)(۱) بکم. (برهـان) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). معرب بکم و بگم، چوبی باشـد سـرخ که رنگ رزان بـدان چیزها رنگ کننـد. (از برهان). بقول ابن دریـد کلمهء پارسـی معرب است. (از حاشـیهء برهان چ معین). چوبی است سـرخ که رنگ رزان بـدان رنگ کنند و بفارسـی آنرا بکم گویند. درخت آن بزرگ است و برگش به برگ بادام ماند. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (از آنندراج). معروف است هندیش بکم گویند. (شرفنامهء منیری). پرنیان. (زمخشری). دارپرنیان. (مهذب الاسماء). به لغت یمن، جوز مائل است. (فهرست مخزن الادویه). چوب معروف رنگرزی است که در اصل بتشدید قاف است و آن معرب بکم است و کلمهء فرانسوی کـامپش(۲) نیز بـدان نزدیک است ولی در شـعر فارسـی نیز بتخفیف اسـتعمال شـده است. (از نشـریهء دانشـکدهء ادبیـات تـبریز سـال اول شـمارهء دوم). و رجـوع به مصـباح المنیر و الالفـاظ الفارسـیهٔ المعربـهٔ شـود. معروف است و ثمره اش مـانند خرتوت در جزایر هنـد بسـیار است. (نزهـهٔ القلوب). نام چوبی که ازو رنگ سـرخ حاصل شود و در فارسـی بتخفیف قاف مسـتعمل است، به هنـدی مجیـهٔ گوینـد. (از غیاث اللغات). گیاهی است سـرخ که بـدان چیزها را رنگ کنند. لفظ مذکور معرب بکم فارسـی است لیکن اکنون در تکلم فارسـی همـان معرب مسـتعمل است لیکن در عربی بـا تشدیـد قاف است. (فرهنگ نظام). عَنْدَم. (منتهی الارب). و فارسی معرب است و آن رنگ سرخی است. (از المعرب جوالیقی ص۵۹ س۷). بعربی عندم و به هندی کهرم گویند. (از تـذکرهء ضـریر انطـاکی). درختی است عظیم، منبت او در هنـد و زنگبـار و برگ آن ماننـد برگ بـادام و گلش بسـیار زرد و ثمرش مدور مایل بسـرخی و در آخر سـرخ و بعد رسیدن سیاه و شیرین میشود و گویند عین الدیک تخم ثمر آن است. (از مخزن الادویه). و رجوع به الجمـاهر بیرونی ص۳۶ و گیاه شناسـی گل گلاب ص۲۳۳، ۲۴۳ و فرهنـگ فارسـی معین شود : بردم طاوس ماه، بر سـر هدهد کلاه بر رخ دراج گل بر لب طوطی بقم. منوچهری. کجا خنجر از زخم بفراختی بر الماس آب بقم تاختی. اسدی (گرشاسـب نامه). آب مهر دوسـتانت خورده زان خوش گشت عود خون بـدخواهانت خورده گشت از آن رنگین بقم. مسعودسـعد. به اره گر ز سرش تا قدم فرود آرند دو نیمه گردد زو ناچکیده خون چو بقم. مسعودسـعد. ...بترسید [صیاد] و از بیم خون در تن وی چون شاخ بقم شـد و پوست بر اندام وی چون زعفران شاخ گشت. (کلیله چ مینوی ص۱۸۹). هست بر لکلـک زجیلان و بقم منقار و پای پس چرا گشت آبنوسـین هر دو پرلکلک بچه. سوزنی. در پیکر دیو از شـهاب رمحت خون صورت شاخ بقم گرفته. انوری (از شـرفنامهء

منیری). آب بقم شد شفق، مه خم و شب رنگرز از لب خم نیمه ای غرقه در آب بقم.خاقانی. عیسی از معجزه بر سازد رنگ او چه محتاج به نیل و بقم است.خاقانی. بر طرف لب تو جان عیسی از نیل و بقم دکان نهاده.خاقانی. درستش شد که این دوران بدعهد بقم با نیل دارد سرکه با شهد.نظامی. (۱) - Campoche - (۲) .Le bresil.

بقم.

[بَ قَ] (ع مص) بیمار گردیدن شتر از خوردن عنظوان که نوعی از شور گیاه است. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب) (از متن اللغة).

بقم.

[بُ قْ قَ] (ع اِ) بُقُم(۱) بُقَم(۲). جوز ماثل. (اقرب الموارد). درخت جوز ماثل. (منتهی الارب). درخت جوز ماثل که درخت تاتوره باشد. (ناظم الاطباء). (۱) - ناظم الاطباء. (۲) - اقرب الموارد.

بقم.

[بُ قُ] (ع اِ) رجوع به بُقَّم شود.

بقم.

[بُ قَ] (ع اِ) رجوع به بُقَّم شود.

بقم.

[بَ قَ] (اِخ) دهی از دهستان بالاـ شهرستان اردستان است که ۱۱۵ تن سکنه دارد. آب از قنات. محصول آنجا غلات، خشکبار، محصولات حیوانی. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بقمج.

[بُ مِ] (اِخ) دهی از دهستان درزآب است که در بخش حومهء شهرستان مشهد واقع است و ۲۸۳۱ تن سکنه دارد. آب از رودخانه. محصول آنجا غلات، بن شن. شغل اهالی آن زراعت، تهیهء زغال و هیزم و مالداری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بقمی.

[بَ قَ] (ص نسبی) منسوب به بقم. برنگ بقم. رنگ شده به بقم.

بقنقومون.

[بِ نُ] (معرب، اِ) معرب یونانی پیک نوکومون(۱)، سیب زمینی هندی. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Pycnocomon.

بقو.

[بَ قْوْ] (ع مص) انتظار کردن کسی را و حفظ و نگاهبانی وی نمودن. (منتهی الارب). بقاوهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به بقاوهٔ شود.

بقوت.

[بِ قُوْ وَ] (ق مرکب) بالقوه. (فرهنگ فارسی معین). مقابل بالفعل: و بدین جهت گویند هر چیزی را یا بقوتست یا بفعل و هرچه شاید بودن و هنوز نیست... (دانشنامهء علایی الهیات ص۶۲ از فرهنگ فارسی معین). رجوع به قوه شود ||. بازور. بافشار. (فرهنگ فارسی معین).

بقوتی.

[بِ قُوْ وَ] (حامص مرکب) بالقوه بودن : پس هر چیزی اول از بقوتی به این روی خالی نه اند. (دانشنامهء علایی الهیات ص۱۱۵ از فرهنگ فارسی معین).

بقور.

[بُ] (ع اِ) جِ بَقَر گاو، خواه نر خواه ماده. (آنندراج). گاوان. (مؤید الفضلاء) : از صهیل خیول و رغاء جمال و شهیق و زئیر سباع و کلاب و خوار بقور و تغاد اغنام. (جهانگشای جوینی). این اسد غالب شدی هم بر بقور گر نبودی نوبت آن گاو زور.مولوی.

بقوقهٔ.

[بَ قَ] (ع اِ) نوعی قلقاس. لوف. صلیان. سبط(۱). (دزی ج۱ ص۱۰۲). صاحب اقرب الموارد در ذیل لوف آرد: نباتی است دارای برگهای سبز که بر روی زمین گسترده شود و نی مانندی در میان آن پیدا آید که میوه بر سر آن پدید آید و آنرا پیازی شبیه پیاز دشتی است و نزد عوام از گیاهان دارویی باشد. (۱) - Arum.

بقول.

[بُ] (ع اِ) جِ بقل. تره ها. (منتهی الارب). جِ، بَقْلْ. تره و سبزه که از تخم روید، نه از بیخ. (آنندراج). جِ بقل. (فرهنگ نظام). بهر جریب از بقول و خیارزار و جالیز و جزر و شلجم و پیاز و سیر و تره و دیگر خفریات. (تاریخ قم ص۱۱۲). رجوع به بقل شود||. تره و سبزی و هر سبز مأکول. ج، بقولات. (ناظم الاطباء). - بقول الاوجاع؛ گیاهی که دردهای شکم را زایل کند. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). - بقول المائده؛ سبزی خوردنی، مانند تره، جعفری، ترتیزک، نعناع، ریحان، مرزه، پودنه، تربچه. (یادداشت مؤلف). - بقول دشتینه؛ هر گیاه بری و وحشی که به بیابان و مزارع روید مانند: شاهترج، تفاف، طرخسقون و جز آن. (یادداشت مؤلف).

بقول.

[بُ] (ع مص) ظاهر و نمایان شدن. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). طالع شدن ||. ریش و دندان شتر برآمدن. (تاج المصادر بیهقی). ریش بیرون آمدن، و منه الباقل. (زوزنی ||). سبزه و با نبات شدن زمین. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به بقل شود.

بقول.

[بِ قَ / قُو] (ق مرکب) مطابق قول و موافق گفتار. (ناظم الاطباء): بقول سعدی. بقول مولانا.

بقولات.

[بُ] (ع اِ) جِ بُقول. (ناظم الاطباء). دانه های گیاه چون نخود و لوبیا و ماش و عدس و باقلا و جز آنها، مرادف حبوبات ||. ججِ بَقْلْ. تره بار. کلم پیچ. کلم برگ. شلغم. چغندر. (یادداشت مؤلف).

بقوهٔ.

[بَ وَ] (ع مص) انتظار کردن و حفظ و نگهبانی نمودن. (آنندراج). و رجوع به بقاوهٔ شود (||. اِ) ابقه بقوتک مالک؛ نگهدار او را چنانکه نگاه می داری مال خود را. (ناظم الاطباء). و رجوع به بقاوهٔ شود.

بقوی.

[بَ وا / بُ وا] (ع اِ) زیست و زندگانی ||. رعایت و رحمت. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). بُقْیا. (منتهی الارب).

بقهٔ.

[بَ قْ قَ] (ع اِ) پشه، و منه المثل: اصغر من عین بقهٔ. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بَقَّ و (زمخشری) شود||. شپش پهنا سرخ بدبو. ج، بَقَّ ||. زن بسیاراولاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بقهٔ.

[بَقْ قَ] (اِخ) موضعی نزدیک حیره یا نزدیک هیت. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج)(۱ ||). نام زنی و به این معنی اخیر بدون الف و لام است. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). نام زنی. (آنندراج). (۱) - در آنندراج چ دبیرسیاقی خیره و میثت آمده است.

بقه.

[بُ قَ / قِ] (اِ) گاو تخمی. گاو نری که از آن برای تولید مثل استفاده میکنند(۱). (فرهنگ فارسی معین). گوساله. (مؤید الفضلاء ص۱۸۵). bos Taurus (فرانسوی) (۱) - Taureau (لاتینی).

بقهر.

[بِ قَ] (ق مرکب) قهراً. جبراً. بزور.

بقی.

[بَ قْیْ] (ع مص) انتظار کشیدن کسی را و نگریستن به سوی وی، واوی و یایی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). و فی الحدیث: بقینا رسول الله صلی الله علیه و سلم؛ ای انتظرناه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بقی.

[بَ قا] (ع مص) بقاء. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بقاء شود.

بقی.

[بَ] (اِخ) بقی بن مخلد حافظ اندلسی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به ابوعبدالرحمن بقی بن مخلد اندلسی قرطبی شود.

بقیا.

[بُ یا] (ع اِ) بُقْوی. و رجوع به بقوی شود.

بقیار.

[بَ] (معرب، اِ) عمامه و منـدیل. دستار. (از دزی ج۲ ص۱۰۵): ثم اخرج له جبـهٔ واسـعهٔ عتابیـهٔ و بقیاراً مکم و امره ان یلبسـهما. (از عیون الانباء ج۱ ص۱۷۷ س۱۹). و اخرج له منشـفهٔ فیهـا جبـهٔ خـارا و بقیار قصب و قمیص تحتانی انطاکی و لباس دمیاطی... (همان متن ج۱ ص۲۵۶).

بقیاس.

[بِ] (ق مرکب) به تخمین. به حدس. رجوع به قیاس شود.

بقیت.

[بَ قی یَ] (از ع، اِ) باقی و باقی مانده از هر چیزی. (ناظم الاطباء). بقیه. مابقی. تتمه. قسـمت واپسین: و مرا با این خواجه صحبت در بقیت سـنهء احـدی و عشـرین و اربع مـائه افتاد. (تاریـخ بیهقی). خرچنگ... بنزدیک بقیت ماهیان آمـد. (کلیله و دمنه). هنوز از گل بوستان بقیتی مانده بود. (گلستان). گفتم بقیت عمرش نمانده بود. (گلستان). بقیت عمر فرش هوس درنوردم. (گلستان ||). بازمانده و بجـای مانـده: بقیهء سپاه، بـاز مانـدهء سپاه و بجای مانـدهء آنها. (ناظم الاطباء ||). بمجاز، بهترین و عالیترین : و بی بلار وزیر که بقیت کفات عالم و دهات بنی آدم است... (کلیله چ مینوی ص۳۵۷). و رجوع به بقیهٔ شود.

بقیر.

[بَ] (ع ص، اِ) شـکافته شده. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج ||). چادری که آنرا شـکافته بپوشند بی آستین. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آننـدراج). بقیرهٔ. رجوع به بقیرهٔ شود ||. جِ بَقَرَهٔ گـاوان. (از منتهی الارب) (آننـدراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به بقرهٔ شود ||. اسب کرهء متولد شده در ماسکه(۱) یا در سلی(۲): و ناقهٔ بقیر، التی شق بطنها عن ولدها. (منتهی الارب ||). شتر ماده ای که از برای برآوردن بچه شـکم او شـکافته باشند. (آنندراج). (۱) - پوسـتپاره ای که بر روی کـودک و اسب کره باشـد. (منتهی الارب) (۲) - پوستی که بر روی بچه درکشیده زاید و آنرا بفارسی یارک خوانند. (منتهی الارب).

بقیر.

[بُ قَ] (اِخ) نام محدثی است که پسر عبدالله بن شهاب بوده. (منتهی الارب).

بقیرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) چادری که شکافته بی آستین پوشند. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). پیراهن بی آستین و بی گردن. (مهذب الاسماء). و رجوع به بقیر شود.

بقیری.

[بُقْ قَ را] (ع اِ) یک نوع بازی که بپارسی کوهاموی گویند. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (تاج المصادر بیهقی). بازی کودکان است و آن توده ای از خاک است که در گرد آن خطوطی است. (از اقرب الموارد).

بقیس.

[بَ] (ع اِ) بمعنی بقس است. (منتهی الارب). رجوع به بقس شود.

بقیع.

[بَ] (ع اِ) موضعی که در آن بیخ هر درخت باشد. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از آنندراج) : کدامین ربع را بینی ربیعی کز آن بقعه برون ناید بقیعی. نظامی. - ابن بقیع؛ سگ، یقال: تقاد فابما ابقی ابن بقیع؛ ای بالجیفهٔ لان الکلب یبقیها، یرید حطام الدنیا. (از اقرب الموارد)(۱). (۱) - در منتهی الارب و ناظم الاطباء بضم اول و فتح دوم است.

بقیع.

[بَ] (اِخ) نام قبرستان مقدس مدینهء منوره. (فرهنگ نظام). مقبرهء مدینه که بقیع خوانند در شرقی شهر است و در او قبور ابراهیم بن رسول(ص) و بنات مصطفی(ص) و عثمان بن عفان و امیرالمؤمنین حسن و عباس بن عبدالمطلب قرار دارد و امام زین العابدین و امام محمد باقر و امام جعفر صادق صلوات الله علیهم اجمعین در آنجا مدفونند و اکثر صحابهء عظام رضی الله عنهم آنجا آسوده اند... (از نزهة القلوب چ ۱۳۳۱ ه . ق. لیدن ص۱۴). و رجوع به ابن بطوطه و تاریخ گزیده و شدالازار و تاریخ عصر حافظ ج۱ و عیون الاخبار ج۳ و عقدالفرید ج۲، ۳، ۴، ۵ و تاریخ اسلام و النقض و غزالی نامه و الموشح و مجمل التواریخ و القصص و حبیب السیر و ضحی الاسلام ج ت و معجم البلدان شود.

بقیع.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان ماروسک است که در بخش سر ولایت شهرستان نیشابور واقع است و ۶۷۰ تن سکنه دارد. آب از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بقیع.

[بُ قَ] (اِخ) موضعی است مر بنی عقیل را و آبی مر بنی عجل را. (منتهی الارب).

بقیع الخبجبة.

[بَ عُلْ خَ جَ بَ] (اِخ) نام موضعی در مدینه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بروایت سهیلی و ابن اثیر آنرا بقیع الخبخبه بدو خای معجمه روایت کرده اند و مشهور بقیع الخبجبه بتقدیم خاء معجمه بر جیم است. (یادداشت مؤلف).

بقیع الخیل.

[بَ عُلْ خَ] (اِخ) نام موضعی در مدینه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از آنندراج). جایی است در مدینه پهلوی خانهء زیدبن ثابت. عامهء کشتگان احد در این مکان بخاک سپرده شده اند. (از سمعانی).

بقیع الزبیر.

[بَ عُزْ زُ بَ] (اِخ) نام موضعی در مدینه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از آنندراج) (از سیرهء عمر بن عبدالعزیز ص۳۴).

بقیع الغرقد.

[بَ عُلْ غَ قَ] (اِخ) گورستان مدینه. کان به شجرالغرقد فذهب بقی اسمه(۱). (منتهی الارب) (از مهذب الاسماء). نام گورستان مدینه است و بدان جا درخت غرقد. (نوعی خاربن) بود و آن بخشکید و نام آن بماند: رسول گفت فرموده اند که از برای اهل بقیع استغفار کنم و بقیع گورستانی است در مدینه. (قصص الانبیاء ص۲۳۵). و رجوع به حبیب السیر ج۱و۲: بقیع غرقد و معجم البلدان و شدالازار و الامتاع و عقدالفرید شود. (۱) - در منتهی الارب عُرْقَد در ناظم الاطباء غرفد ضبط شده است.

بقیل.

[بَ] (ع ص) زمین تره بار آور. (ناظم الاطباء). رجوع به بقیلة شود.

بقیلة.

[بَ لَ] (ع ص) تره زار و زمین سبزه ناک، یقال: ارض بقیلة. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به بقاله و بقلة و بقیل شود.

بقیلة.

[بُ قَ لَ] (ع اِ مصغر) مصغر بقلة. (ناظم الاطباء).

بقیة.

[بَ قی یَ] (ع اِ) مانده، یقال: بقی من الشی ء بقیة. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). مانده. (آنندراج). بازمانده. ج، بقایا. (مهذب الاسماء). بقیهء چیزی از جنس آن است چنانکه گفته نمیشود: ان زیداً بقیة اخیه. (از اقرب الموارد). - بقیة السیف؛ لشکری که بعد از هزیمت باقی مانده باشد. مجازاً در باقی ماندهء هر چیز استعمال میشود. (فرهنگ نظام). بقیة السیوف، لشکری که بعد هزیمت باقی ماند. (از آنندراج). - بقیة العمر؛ باقی ماندهء حیات : و بدست این مطرب توبه کردم که بقیة العمر گرد سماع نگردم.

(گلستان). و رجوع به بقیهٔ شود ||. زیست و زندگانی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج ||). رعایت و رحمت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اصلاح میان قومی ||. فهم و درایت، یقال: اولوا بقیهٔ ینهون عن الفساد ||. بقیهٔ الله خیراً؛ ای طاعهٔ الله و انتظار ثوابه او الحالهٔ الباقیهٔ لکم من الخیر او ما ابقی لکم من الحلال. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از آنندراج ||). مثل است بر جودت و فضل، یقال: فلان بقیهٔ القوم؛ یعنی: از برگزیدگان و بهترین ایشان است. و منه قولهم: فی الزوایا خبایا و فی الرجال بقایا. (از اقرب الموارد). و رجوع به بقیت و بقیه شود.

بقیه.

[بَ قی یَ / یِ] (از ع، اِ) مأخوذ از تازی، مانده و باقی چیزی: امیدوارم که بقیهء عمر را در خدمت به ملت صرف کنم. (فرهنگ نظام). بقیهء عمر معتکف نشیند و خاموشی گزیند. (گلستان). بقیهء عمر در گوشه ای نشینم و عزلت گزینم. (گلستان). - بقیهء سابعین؛ کنایه از نیک مردان است. (انجمن آرا).

بک.

[بَ] (اِ) پک. وک. وزغ را گویند و آنرا بعربی ضفدع خوانند. (برهان). در پهلوی وک(۱) «روایات ۷۷-۷۸»، سانسکریت بهک(۲)(قورباغه) «ویلیامز ۷۴۲، ۲ بهکبهکایه»(۳)، طبری وک(۴) «واژه نامه ۷۹۸» (از حاشیهء برهان چ معین). و در تداول امروز گناباد نیزبک گویند. (از محمد پروین گنابادی). وزغ و غوک و قرباغه. (ناظم الاطباء). وزغ که غوک گویند. (رشیدی) (از صحاح). وزغ باشد و آنرا چغز و مکل نیز گویند. (جهانگیری). غوک و چغز (معیار جمالی). وزغ باشد که بتازی ضفدع گویند. (سروری). جانوری است در آب که آنرا وزغ گویند و بعربی ضفدع خوانند و آنرا غوک هم گویند بسیار کریه الوجه و کریه الصوت و آنرا وک و چغز نیز خوانند. (آنندراج) (انجمن آرا) : تا کی همی درآیی و گردم همی دوی(۵) حقا که کمتری و فژاکن تری ز بک. خسروانی(۶). ای همچو بک پلید و چنو(۷) دیده ها برون مانند آن کسی که کند چشم خویش کژ(۸). لبیبی. از مرغ تا بماهی و از مور تا ملخ از مار تا بعقرب و از عکه تا به بک روزی خوران خوان پر از نعمت تواند هر گوشه ای که می نگرم صد هزار لک. کمال غیاث (از جهانگیری). بسر باریش بد بلای درشت ندیمی بک و صحبت لاک پشت. بسحاق اطعمه (در وصف برنج، از جهانگیری ||). گریزگاه ||. جنگل و بیشه. (از برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج ||). خیار دشتی. (از برهان) (ناظم الاطباء ||). دشت غیر مزروع. (ناظم الاطباء ||). نوعی از مرکبات، به اصطلاح جیرفت. (یادداشت مؤلف)(۹). (۱) - Vak. (۵) - Vak. (۴) - Bhakabhakaya. (۳) - Bheka. - (۲)) - ن ل: همی زپی. (از صحاح الفرس چ طاعتی ص۱۷۳ بی ذکر شاعر و ظاهراً منسوب به لبیبی دانسته است). (۶) - ن ل: لبیبی. (۷) - ن ل: چو او. (از صحاح الفرس چ طاعتی ص۱۷۳). (۸) - ن ل: مانند آن کسی که مر او را کنی خَبَک. (از صحاح الفرس چ طاعتی ص۱۷۳). (۹) - ضبط کلمه در فیش ثبت نبود.

بک.

[بَ] (ترکی، اِ) مخفف بیک است بمعنی بزرگ، نظیر بیک و بیوک که بمعنی بزرگ باشد و در آخر اسماء ترکی درآید بجهت تعظیم و تکریم و ردیف خان باشد. (یادداشت مؤلف). این کلمه را که بعضی بخطا بیک نویسند لقب کسانی بوده است که پایهء آنان پایین مرتبهء پاشا بوده است و کلمهء اتابک نیز ترکیبی است از اتا بمعنی پدر و بک بمعنی بزرگ یا بزرگتر. اصل این کلمهء بک مخفف بیوک است بمعنی بزرگ و کبیر. (از النقود ص۱۳۶). و رجوع به بیگ شود : سالار بک ای در صف احرار دلیر دست تو گه جود و سخا کردن چیر.سوزنی. بوالبشر کو علم الاسما بک است صد هزاران علمش اندر هر رگ است. (مثنوی). چون قدم

با شاه و بابک میزنی چون مگس را در هوا رگ میزنی.(مثنوی).

بک.

[بَ] (انگلیسی، اِ) پشت(۱). دوتن [بک راست، بک چپ] از یازده تن بازیکنان فوتبال که در خط دفاع قرار دارند وظیفهء آنان حفظ دروازه بان گُلِر از حملات دستهء مخالف است. (۱) - Back.

بک.

[بَ] (اِخ) نام شهری است در ماوراءالنهر. (برهان) (ناظم الاطباء).

بک.

[بَ] (اِ) انگشت و زغال. (ناظم الاطباء). زگال.

بک.

[بُ] (اِ) رخساره و روی را گویند. (برهان). رخساره و رو. (ناظم الاطباء). رخسار. (رشیدی). رخساره. (از جهانگیری). رخسار و چهره. (آنندراج) (انجمن آرا). گونه. چهره. (در گناباد خراسان) (از محمد پروین گنابادی) : تا زبعزت زنیم پر از باد کن پچت گرنه تپانچه باز خوری تو ز ما به بک. پور بهای جامی (از جهانگیری) (آنندراج ||). نوعی از کوزه باشد که دهن تنگ و گردن کوتاهی دارد، شکم آن پهن و گرد میباشد و آنرا تنگ هم گویند. (برهان) (از رشیدی) (از جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آنندراج). تنگ که نوعی از کوزهء دهن تنگ بود که گردنش کوتاه و شکمش پهن و گرد است. (ناظم الاطباء ||). یک سوی از قاب بازی. (از برهان) (یادداشت مؤلف ||). بی هنری و بی عقلی. (از برهان). ناهنرمندی. (ناظم الاطباء). ناهنری. (شرفنامهء منیری). ||رعنایی. (شرفنامهء منیری ||). جهل و نادانی ||. یکنوع غلیان سفالینی که غلیان بک نیز گویند. (ناظم الاطباء). غلیانی سفالین از جنس کوزه در قرای فارس متداول است آنرا نیز غلیان بک گویند. (انجمن آرا) (آنندراج ||). یک نوع بازی در میان کودکان، آنکه به پشت خوابد و پاها را بلند کند، جیک، و آنکه دست و پاها را برزمین گذاشته سرین را بالا نماید بک نامند. (ناظم الاطباء). ||از بازیهای پچول، نام یکی جیک و شکل دیگر را بک خوانند. (از انجمن آرا) (آنندراج). جانب برآمدهء قاب یا کعب یا استخوان پژول. مقابل جیک که جانب فرورفتهء آن است.

بکا.

[بَ] (اِ) بکاء، بَکی(۱). نباتی است. (منتهی الارب). نام یک قسم گیاهی است. (ناظم الاطباء). رجوع به بکاء، بکی، و تذکرهء ضریر انطاکی ص۸۴ شود. .(لکلرک) (۱) - Baumier.

بکا.

[بُ] (ع اِ) بکای [بکاء] . گریه. (ناظم الاطباء). گریه. (مهذب الاسماء). اشک و زاری. بمعنی گریه که اشک ریختن باشد. (غیاث). گریه. (مؤید الفضلاء) : تا چو شاه نحل شاه انگیخت لشکر چشم خصم صد هزاران چشمه شد چون خانهء نحل از بکا.

خاقانی. ناله و نوحه کنند اندر بکا شیعه عاشورا برای کربلا.مولوی. زآنکه ظاهر خاک اندوه و بکاست در درونش صدهزاران خنده هاست.مولوی. - با بکا شدن؛ گریان شدن : گر باغ تازه روی و جوان گشت و خند خند چون ابر نال نال و چنین با بکا شده ست. ناصرخسرو. - زار و بکا کردن؛ زاری و گریه کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بکای و بکاء شود.

بکاء.

[بَ] (ع اِ) بکا. رجوع به بکا شود.

بکاء.

[بُ] (ع مص) بگریستن به آواز. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بمعنی گریه کردن به آواز. (غیاث) (آنندراج). گریستن. (تاج المصادر بیهقی) (مؤید الفضلاء). بُکی. (منتهی الارب). و رجوع به این مصدر شود ||. سراییدن. (از اضداد است). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). ستایش گویان بگریستن بر کسی: بکاء علیه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). باریدن ابر. (ناظم الاطباء).

بکاء.

[بَ کْ کا] (ع ص) بسیار گریه کننده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بسیارگرینده. سخت گرینده. بَکّیْ. (منتهی الارب). و رجوع به بکی شود.

بکاء.

[بَکْ کا] (اِخ) منسوب است به هیثم بن جماز حنفی بکاء از اهل کوفه که بسیار گریه میکرده است. (از سمعانی) (از اللباب).

بکاء.

[بَکْ کا] (اِخ) کوهی بمکه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (آنندراج).

بکاء.

[بِ] (ع اِ) جِ بَکیَّهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بکیهٔ شود.

بکاءهٔ.

[بَ ءَ] (ع اِ) بک ء. (منتهی الارب). رجوع به بَک یا بُک شود.

بکاءهٔ.

[بَ ءَ] (ع مص) اندک شیر شدن. (تاج المصادر بیهقی). کم شیر شدن. (منتهی الارب). و رجوع به بک ء شود.

بکاباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان نیم بلوک بخش قاین شهرستان بیرجند. سکنه ۵۹۵ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات، زعفران. شغل اهالی آن زراعت، مالداری و قالیچه بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بکابک.

[بُ بِ] (ع ص) شادان و متبختر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بکار.

[بِ] (ص مرکب، ق مرکب)(۱) در کار و مشغول. مشغول بکار. (ناظم الاطباء). مشغول ||. بافایده. (ناظم الاطباء). مفید. محتاج الیه. لازم. ضروری. (یادداشت مؤلف) : ز هر چش ببایست و بودش بکار بدادش همه بی مر و بی شمار.فردوسی. درم نیز چندانکه بودش بکار ز دینار وز گوهر شاهوار.فردوسی. نکورای و تدبیر او مملکت را بکار است چون هر تنی را روان.فرخی. دست او جود را بکارتر است زآنکه تاری چراغ را روغن.فرخی. هرکه پیاده بکار نیستمش نیست بکار او همان سوار مرا.ناصرخسرو. هر ذره که هست اگر غبارست در پردهء مملکت بکارست.نظامی ||. مستعمل. (ناظم الاطباء). (۱) - از: ب + کار.

بکار.

[بِ] (حرف اضافه + اسم) - بکاری پرداختن؛ اشتغال بدان. (از منتهی الارب). - بکاری در شدن؛ آغاز کردن کاری. اشتغال بکاری. شروع کردن کاری. - بکاری قیام کردن؛ انتصاب. (از تاج المصادر بیهقی). تولی. (ترجمان القرآن). - بکاری نصب کردن؛ بکاری گماشتن. منصوب کردن به شغلی. به کاری واداشتن. و رجوع به کار شود. - بکاری واداشتن؛ بکاری گماشتن. بکاری نصب کردن.

بکار.

[بِ] (ع اِ) جِ بَکرَة. (از منتهی الارب). رجوع به بکرة شود. جِ بَکر یا بُکر (آنندراج). رجوع به بکر شود.

بکار.

[بِ] (ع مص) رجوع به مباکرة شود.

بکار.

[بَکْ کا] (اِخ) دهی است نزدیک شیراز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به مرآت البلدان ج۱ ص۲۵۷ و ابن بطوطه ص۴۱۳ شود.

بکار آب بودن.

[بِ رِ دَ] (مص مرکب)(۱)کنایه از دایم الخمر بودن است یعنی پیوسته شراب خوردن. (برهان) (مؤید الفضلاء). آشامیدن پی در پی. (ناظم الاطباء). کنایه از دایم الخمر بودن. (آنندراج). کنایه از مشهور بودن بشرب باشد. (انجمن آرا). و رجوع به مجموعهء

مترادفات ص۱۵۶ شود. (۱) - مرکب از حرف ب حرف اضافه + کارآب بودن.

بکارآمد.

[بِ مَ] (ن مف مرکب مرخم)(۱)کاردان و کارکن. (ناظم الاطباء). رجوع به کارآمد شود ||. درست و سزاوار. (از ناظم الاطباء||). آنچه بکار آید. (آنندراج). (۱) - مرکب از حرف ب حرف اضافه + کارآمد.

بکارآمدگی.

[بِ مَ دَ / دِ] (حامص مرکب)(۱) کاردانی. سزاواری : و من نیز آنچه دانستم از شهامت و بکارآمدگی تو باز نمودم. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۲۶۸). (۱) - مرکب از حرف ب حرف اضافه + کارآمدگی

بکار آمدن.

[بِ مَ دَ] (مص مرکب) مفید بودن. فایده داشتن. (ناظم الاطباء). لازم بودن : چنین پاسخ آوردش اسفندیار که گفتار بیشی نیاید بکار.فردوسی. اگر صد هزارند و گر صد سوار فزونی لشکر نیاید بکار.فردوسی. تو این تاج و انگشتری را بدار بود روز کاین هردو آید بکار.فردوسی. ز باغ ای باغبان ما را همی بوی بهار آید کلید باغ ما را ده که فردامان بکار آید. فرخی. امیر ضعیف بکار نیاید. (تاریخ بیهقی). بود پادشا سایهء کردگار بی او پادشاهی نیاید بکار.اسدی. خرد ما را بکار آید اگر چند نمیدارد بکارش نابکاری.ناصرخسرو. با خاطر منور روشن تر از قمر ناید بکار هیچ مقر قمر مرا.ناصرخسرو. فعل و سخن مر ترا بکار کی آید چون تو همی مست کرده ای دل هشیار. ناصرخسرو. گفت چرا مرا میزنید آنکس را میطلبم که شما او را میطلبید و من پیش از شما او را شناخته ام مرا مزنید که من شما را بکار آیم. (قصص الانبیاء ص۱۹۹). و اسبابی که پارسیان را بکار آید. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۳۷). و گیاه مرغزار «قالی» بزمستان بکار آید و تابستان چهار پایان را زیان دارد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۵۴). درستی گرچه دارد کار و باری شکسته بسته نیز آید بکاری.نظامی. هرکه کند صحبت نیک اختیار آید روزیش ضرورت بکار.نظامی. بکار آی اندرین کارم به یک چیز که روزی من بکار آیم ترا نیز.نظامی ||. مناسب بودن. (ناظم الاطباء ذیل بکار ||). لایق و سزاوار بودن. (ناظم الاطباء ||). مقبول بودن. پسند آمدن : مرا تخت بر بر نیاید بکار اگر بد رسد بر تن شهریار.فردوسی.

بکارآمده.

[بِ مَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)کارکرده. مجرب : و مردم فیروز آباد متمیز و بکار آمده باشند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۳۹). رجوع به کارآمده شود.

بکار آوردن.

[بِ وَ دَ] (مص مرکب)(۱)استعمال کردن. (ناظم الاطباء: بکار) : وزین در نیز شاپور خردمند بکار آورد با او نکته ای چند.نظامی||. بجا آوردن و انجام دادن. (ناظم الاطباء ذیل بکار) : کنون اندرین هم بکار آورم برو بر فراوان نگار آورم.فردوسی. بد فعل و عوان گرچه شود دوست به آخر هم بر تو به کار آرد یک روز عوانیش. ناصرخسرو ||. کشتن و قتل کردن. (ناظم الاطباء ذیل بکار). (۱) - مرکب از حرف ب حرف اضافه + کارآوردن

بکارآورنده.

[بِ وَ رَ دَ / دِ] (نف مرکب)آنکه کسی یا چیزی را بکار دارد. - بکار آورندهء فاعل؛ علت فاعلیت فاعل. (دانشنامهء علایی ص۱۳۵ س۸).

بکار انداختن.

[بِ اَ تَ] (مص مرکب)(۱)براه انداختن. (واژه های نو فرهنگستان ایران). استعمال کردن. بکار بردن. اعمال کردن. مجری. معمول. مستعمل کردن. (۱) - مرکب از حرف ب حرف اضافه + کارانداختن

بکار بردن.

[بِ بُ دَ] (مص مرکب)استعمال کردن. (ناظم الاطباء ذیل بکار). بعمل آوردن. (غیاث). در عمل آوردن. (آنندراج). عمل کردن. ترتیب دادن امور : این حرفها بجز در شمار بکار برند یانی. (التفهیم ص۵۵). رجوع به کار بردن شود ||. مصرف کردن. خرج کردن. صرف کردن : هر آنگه که این مایه بردی بکار دگر خواه تا بگذرد روزگار.فردوسی. و طاهر... از هیچکس چیزی نستدی... گفتی ظلم و جور چرا کنم تا آنچه هست بکار برم تا خود چه باشد که جهان برگذار است. (تاریخ سیستان). و همان فرو گرفت از مالها بکار بردن و بر ناچیز و نشاط مشغول بودن. (تاریخ سیستان). و در خزینه نماند از زر و سیم که همه بکار برده و داده شد. (تاریخ سیستان). در راه نو کیسه را دید. گفت قدری وجوه بمن وام بده که در این قضیه بکار برم. (قصص الانبیاء ص۱۷۶). شداد گفت یک لحظه امان ده تا یک لقمه از این طعام بکار برم. (قصص الانبیاء ص۱۵۲). و در اخبار آمده است که هر روزی چهل خروار از زر و سیم بکار بردی. (قصص الانبیاء ص۱۵۱).

بکار بستن.

[بِ بَ تَ] (مص مرکب) عمل کردن: نصیحت او را بکار بست. و رجوع به کار بستن شود.

بکاربن قتیبه.

[بَ رِ نِ قُ تَ بَ] (اِخ)رجوع به ابوبکر بکاربن قتیبه... و تاریخ الحکما ص۲۴۴ و زرکلی ج۱ ص۱۵۰ شود:

بکار بودن.

[بِ دَ] (مص مرکب) لازم بودن. ضرور بودن. مصرف داشتن : مرا مرد بکار است خاصه شما. (تاریخ سیستان). دست فرا کردند اندر اوانی فروختن... بناها ساختن و استران خریدن و ستوران که آن هیچ بکار نبود. (تاریخ سیستان). و دیگر اندر نفقات که بکار نبود و عطیتهاء بی معنی. (تاریخ سیستان ||). پابرجا بودن : تدبیر باید ساخت بزودی اگر این ولایت بکار است که هر روز شرش زیادت است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ۴۳۰ ||). بکار آمدن : ز بهر رسم همی نیزه را سنان دارد و گرنه نیزهء او را بکار نیست سنان.فرخی.

بکارت.

[بَ رَ] (ع اِمص)(۱) دوشیزگی. (ناظم الاطباء) (غیاث) (آنندراج). و رجوع به بکارهٔ شود. - ازالهء بکارت کردن؛ دوشیزگی دختر را ربودن و دخول کردن در وی. (ناظم الاطباء) (آنندراج) : بحجله خانهء غم بکر بود دختر رز نگاه پرده شکاف منش بکارت برد. طالب آملی (از آنندراج). - بکارت گرفتن؛ دوشیزگی دختر را ربودن و دخول کردن در وی. (ناظم الاطباء). بکارت دختر بردن. افتراع. اعتذار. افتضاض. (از منتهی الارب). (۱) - در فارسی به کسر اول تلفظ کنند.

بکار خواستن.

[بِ خوا / خا تَ] (مص مرکب) لازم شمردن. سودمند شمردن : دل روشنت هرچه خواهد بکار بجای آر از بزم و از کارزار.فردوسی.

بکار داشتن.

[بِ تَ] (مص مرکب)استعمال کردن. مشغول کردن. بکار بردن :زیرا که گوش بنامها و لفظهائی که منجمان بکار دارند خو کنند. (التفهیم). و بطلمیوس آنرا بکار داشته است بکتاب مجسطی بوسطهای ستارگان بیرون آوردن و اما بکواکب ثابته تاریخ انطینس بکار همی دارد. (التفهیم ص۲۳۸). چنانکه در علاج آماس گرم و صداع گرم و نقرس گرم نخست داروها [ی] رادع بکار دارند پس محلل باز رادع ترکیب کنند پس بآخر همه محلل بکار دارند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). معمول داشتن : از خرمی آب باران بر یکدیگر همی ریختند و آنرا عید کردند و هنوز بکار دارند. (مجمل التواریخ ||). وادار بکار کردن. بکار گماشتن. رجوع به بکار گماشتن شود.

بکارداشته.

[بِ تَ / تِ] (ن مف مرکب)مستعمل. (از منتهی الارب). متداول.

بکار رفتن.

[بِ رَ تَ] (مص مرکب)(۱) بدرد خوردن. مصرف شدن. بکار زدن. رجوع به کار رفتن شود. (۱) - در فارسی به کسر اول تلفظ کنند.

بکار زدن.

[بِ زَ دَ] (مص مرکب) استعمال کردن. مصرف کردن. بکار بردن. رجوع به کار زدن شود.

بکار شدن.

[بِ شُ دَ] (مص مرکب)مصرف شدن. بکار رفتن : ای بزرگی که دین و دولت را همه آثار تو بکار شود.مسعودسعد.

بکار گماشتن.

[بِ گُ تَ] (مص مرکب)بکار داشتن. بکار واداشتن.

بکارهٔ.

[بَ رَ] (ع اِمص) دوشیزگی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء) (غیاث). عُذْرَت. (منتهی الارب). و رجوع به بکارت شود ||. دوشیزه بودن. (ناظم الاطباء). دختر بودن.

بکارهٔ.

[بِ / بَ رَ] (ع اِ) جِ بَکر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بکر شود ||. اشتر جوان. (مهذب الاسماء).

بکاری.

[بَکْ کا] (ص نسبی) نسبتی است به بنی البکار از بنی عامر. (از سمعانی ||). منسوب است به ابوحفص عباس عبدالله بن محمد بن سلیمان بن بکار. (از سمعانی).

بکاریدن.

[بِ دَ] (مص) بکاشتن. کاشتن. کاریدن. رجوع به کاشتن و کاریدن شود.

بکاس.

[بَکْ کا] (اِخ) قلعه ای است استوار نزدیک انطاکیه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). و رجوع به ابن بطوطه ص۶۵ شود.

بکاسه و نمک محتاج شدن.

[بِ سَ / سِ وَ نَ مَ مُ شُ دَ] (مص مرکب) کنایه از کمال نکبت و افلاس. (آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۲۶ شود : حسود را ز حسد بس همین قدر که بود بکاسه و نمک چشم شور خود محتاج. اثر (از آنندراج).

بکاشتن.

[بِ تَ] (مص) کاشتن. رجوع به کاشتن شود.

بکاض.

[ ] (اِ) دیوانه را گویند، بزبان پهلوی. (لغت فرس اسدی).

بکاغذ بردن.

[بِ غَ بُ دَ] (مص مرکب)به بلندترین درجات بزرگواری کسی را سرافراز کردن. (ناظم الاطباء). بعزت تمام بردن. (آنندراج). بعزت بردن. (شرفنامهء منیری) : نه قندی که مردم بصورت خورند که ارباب معنی بکاغذ برند. سعدی (از آنندراج) (از شرفنامهء منیری). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۳۳۲ و مؤید الفضلاء شود.

بکافتن.

[بِ تَ] (مص) کافتن. رجوع به کافتن شود.

بکافیدن.

[بِ دَ] (مص) کاویدن به معنی شکافتن و ترکانیدن و جستجو و تفحص کردن : وزان پس بکافید موبد برش میان و تهی گاه و مغز سرش.فردوسی. و رجوع به کافیدن شود.

بکال.

[بِ] (اِخ) (بنو...) بطنی است از حمیر و از آن است ابویزید نوف بن فضاله از تابعین. (منتهی الارب). پدر قبیله ای است از حمیر و از آن است ابایزید نوف تابعی ابن فضاله. (آنندراج).

بکال.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان هلایجان بخش ایذهء شهرستان اهواز. سکنهء آن ۱۷۵ تن. آب از چشمه. محصول آنجا گندم و جو. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بکالهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) بکیلهٔ، غذایی است که آرد با رب یا بروغن و خرما سرشته با پست تر کرده شده یا پست با خرما و شیر یا آردی که به پست مخلوط کرده به آب و روغن یا زیت تر کرده باشند یا قروت خشک مخلوط برطب یا آرد و خرما مخلوط بزیت. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بکالی.

[بِ] (ص نسبی) منسوبست به بِکال که بطنی است از حمیر. (از سمعانی). منسوبست بقبیلهء بکاله و بکال که دربان امیرالمؤمنین علی کرم الله وجهه بود. (آنندراج).

بکالیدن.

[بِ دَ] (مص) کالیدن. رجوع به کالیدن شود.

بکام.

[بِ] (ص مرکب) مقابل ناکام : بر تو موکلند بدین دام روز و شب بایدت باز داد بناکام یا بکام.ناصرخسرو. - بکام بودن؛ حاصل بودن. بر مراد بودن : گل در بر و می در کف و معشوق بکامست سلطان جهانم بچنین روز غلامست.حافظ. - بکام حاسدان گشتن؛ بمیل، بنفع حاسدان گردیدن. بدبخت و بیچاره شدن : یا بدست آریم سرّی یا برافشانیم سر یا بکام حاسدان گردیم یا سلطان شویم. سنایی. - بکام خود کردن؛ بدهان خود فرو بردن. بمجاز بمیل خود پرورش دادن : آنکه دیوش بکام خود نکند نیک شد هیچ نیک

بـد کند. نظامی (ملحقات ص۳۱۳). - بکـام داشـتن؛ در دهـان داشـتن. در اختیار داشـتن : خیز و مبوی ار بـدست داری سـنبل خیز و منوش ار بکام داری ساغر.قاآنی. - بکام دشـمن دیـدن؛ برحسب مـدعا و آرزوی وی دیـدن. بیچاره و بـدبخت دیدن : خود را بکام دشـمن خود دید هر که او با دوسـتان تغافل دشـمن نواز کرد. نظیری (از آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۱۱۵ و کلمهء کام شود. - بکام دل رسـیدن؛ فائز شـدن. فلاح حاصل کردن. نجاح حاصل کردن. کامیاب شـدن. توفیق یافتن. موفق شـدن. کامران شدن. کامروا شدن. - بکام رسانیدن؛ به مراد نایل کردن. به مقصود رسانیدن. - بکام عدو زیسـتن؛ در بدبختی و بیچارگی زیسـتن : نشـنودی آن مثل که زنـد عامه مردن به از بکام عدو زسـته.ناصرخسـرو. - بکام کشـیدن؛ در کام ریختن. (از آنندراج) : بنام تو صـد شهد شکر چشند حلاوت بکام تو کی درکشند. ظهوری (از آنندراج).

بکامت.

[بَ مَ] (ع اِمص) بکامهٔ. گنگی یا عجز بیان. (آنندراج ||). بلاهت. (آنندراج). و رجوع به بکامهٔ شود.

بکامهٔ.

[بَ مَ] (ع مص) بَکْمْ. گنگ گردیـدن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). گنگ و کر و کور پیـدا شـدن. (منتهی الارب). و رجوع به بکم شـود (||. اِمص) گنگی ||. بلاهت ||. عجز از بیـان. (نـاظم الاطبـاء) (منتهی الارب ||). گنگی و کری و کوری مـادرزاد. (ناظم الاطباء).

بکان.

[بُکْ کا] (ع اِ) جِ اَبکّ. (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به ابک شود.

بکان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهسـتان ایزج بخش اردکان شهرسـتان شـیراز. سکنهء آن ۱۰۴ تن. آب از چشـمه و قنـات. محصول آنجا غلات، حبوب. شغل اهالی آن زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بکانکت.

[ ] (اِخ) شهرکی است [بماوراءالنهر] که اندر وی مسلمانان و ترکان اند و جای بازرگانان است. (حدود العالم).

بکاول.

[بَ / بُ وَ / وُ] (اِ) بقاول. بوکاول. بزرگ و ریش سـفید مطبخ. خوانسالار. (ناظم الاطباء). باورچی. (آنندراج). در هندوسـتان بمعنی داروغه مطبخ و باورچیخانه و کسـی که اطعمه را پیش امرا و سلاطین قسمت کند مستعمل است. (از آنندراج). داروغهء باورچیخانه. (غیـاث) : رعایا که تغار بر ایشان نمی رسـید بعضـی بسـبب بـدادایی متصـرفان و بعضـی بجهت آنکه بوکاولان خـدمتی میگرفتنـد و اهتمال می نمودنـد... (تاریخ غازانی ص۳۰۱ ||). ناظر و آبـدار و شـرابدار. (ناظم الاطباء). مأمور سررشـته داری که پرداخت حقوق سپاهیان و تقسـیم غنائم در قشون و تهیهء غـذا برای سـکنهء مـدرسه و خانقاه از وظایف او بوده است. (مغول و تیموری) (از فرهنگ

فارسی معین).

بکاول.

[بَ وُ] (اِخ) دهی از دهستان دربقاضی بخش حومهء شهرستان نیشابور. سکنه ۴۰۹ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات. شغل اهالی آن زراعت، کسب و کار در شهر. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بکاولی.

[بَ وَ] (ص نسبی) منسوب و متعلق به بکاول، لوازم مطبخ و آشپزخانه. (ناظم الاطباء). رجوع به بکاول شود (||. حامص) شغل و علم بکاول، بقاول. رجوع به بکاول شود.

بکاویدن.

[بِ دَ] (مص)(۱) کاویدن. رجوع به کاویدن شود. (۱) - مرکب از: ب + کاویدن.

بکاهٔ.

[بَ] (ع اِ) بکاءهٔ. یکی بَکاء یک گیاه بکاء. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بکاهٔ.

[بَ] (ع اِ). بکاءهٔ. یکی بکا و بکاء. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). رجوع به بکا و بکاء شود.

بکاهٔ.

[بُ] (ع اِ) جِ باکی. (از اقرب الموارد). رجوع به باکی شود.

بکایا.

[بَ] (ع اِ) جِ بِکاء. (منتهی الارب). جِ بکیهٔ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). ج، بَکی ء. (منتهی الارب). رجوع به مفردهای کلمه شود.

بکاین.

[بَ یِ] (اِ) درخت یاس. (ناظم الاطباء).

بکایی.

[بُ] (اِخ) رجوع به زیادبن عبدالله بن طفیل مکنی به ابومحمد شود.

بک ء.

[بَ کْءْ] (ع مص) بُکْء کم شیر شدن ماده شتر. (ناظم الاطباء). کم شیر شدن ناقه. (منتهی الارب) (آنندراج). بکوء، بکاءة، بک ء. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). اندک شیر شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). کم شدن آب چاه ||. کم شدن اشک چشم کسی ||. بحاجت خود نرسیدن. (از اقرب الموارد).

بک ء.

[بَ کْءْ] (ع اِ) گیاهی است مانند جرجیر (نخود). (از اقرب الموارد). و رجوع به بکا و بکاء شود. و فی الحدیث: نحن معاشر الانبیاء فینا بکاء؛ ای: قلة الکلام الا فیما یحتاج الیه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ذیل بکاء).

بکباک.

[بَ] (ع ص) شخص بسیار کوتاه که هرگاه راه رود گویی غلطان غلطان میرود. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بکبر.

[بَ بَ] (اِ) دوایی است که آنرا خیار چنبر گویند و در مسهلات بکار برند و بعضی گویند آن لغت هندی است. (برهان) (آنندراج). خیار چنبر که فلسهای جوف آنرا مانند مسهل بکار می برند و معروف به فلوس می باشد. (ناظم الاطباء). خیار شنبر به هندی شکاعی گویند. (مؤید الفضلاء).

بکبرهٔ.

[بَ بَ رَ] (اِخ) لقب عبدالسلام هروی که از روات حدیث است. (منتهی الارب).

بکبکهٔ.

[بَ بَ کَ] (ع اِ) ازدحام و آمد و رفت (||. مص) انداختن چیزی را بر یکدیگر ||. جنبانیدن ||. برگردانیدن متاع. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج ||). بانگ گوسپند ماده بچه را. (منتهی الارب). بانگ کردن گوسپند ماده بچه را. (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بکبکه.

[بَ بَ کَ / بَ بِ کِ] (اِ) روغن با کشک آمیخته را گویند. (برهان) نان خورشی که از کشک با روغن آمیخته سازند. (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). روغن با کشک و شیر آمیخته. (مؤید الفضلاء (||). ص) مفسد و فسادکننده. (ناظم الاطباء). فاسدکار و فسادکننده. (از برهان) (آنندراج) (انجمن آرا).

بکپاسا.

[بِ] (اِ) بکیاسا. رجوع به بکیاسا شود.

بک پولاد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان جرگلان بخش مانهء شهرستان بجنورد. سکنه آن ۴۲۸ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات، بن شن. شغل اهالی آن زراعت و مالداری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بکت.

[بَ] (ع مص) زدن کسی را بشمشیر و عصا و مانند آن. (از ناظم الاطباء). زدن کسی را به شمشیر و چوبدستی و مانند آن. (منتهی الارب ||). پیش آمدن کسی را مکروهی. (ناظم الاطباء). پیش آمدن کسی را بمکروه. (منتهی الارب).

بکت.

[بُ کَ] (اِخ) دهی از دهستان حومه بخش سروستان شهرستان شیراز. سکنه آن ۳۵۴ تن. آب از قنات و چاه. محصول آنجا غلات، تنباکو، صیفی. شغل اهالی آن زراعت و قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بکتاش.

[بَ / بِ] (فعل امر) از مصدر بکتاشیدن، امر بر خرامیدن و جلوه کردن باشد، یعنی بخرام و جلوه کن. (برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (مؤید الفضلاء (||). اِ) بن گوش. (مؤید الفضلاء).

بکتاش.

[بَ] (ترکی، اِ) بزرگ ایل و طایفه. (انجمن آرا ||). هریک از خادمان یک امیر. (فرهنگ فارسی معین) : چه خوش گفت بکتاش با خیل تاش چو دشمن خراشیدی ایمن مباش. سعدی (از انجمن آرا). و رجوع به بگتاش شود.

بکتاش.

[بَ] (اِخ) نام یکی از پادشاهان خوارزم و گویند به این معنی ترکی است. (برهان) (از غیاث) (ناظم الاطباء) (از شرفنامهء منیری). و رجوع به بگتاش شود : بر قیاس شاه مشرق کار سلان خان سخاست دیدن بکتاش و بغرا برنتابد بیش از این. خاقانی.

بکتاش.

[بَ] (اِخ) نام پهلوانی دلیر که شیخ سعدی در گلستان از وی ذکر می کند. (ناظم الاطباء). و رجوع به بگتاش شود.

بکتاش.

[بَ] (اِخ) نام غلام حارث بن کعب قزداری بوده که رابعه بنت کعب که زنی عارفه بود، به وی علاقه پیدا کرد و حارث برادر رابعه که حکومت بلخ داشته پس از اطلاع، خواهر خود را کشت و بکتاش نیز حارث را کشت و خود را نیز بر سر قبر رابعه بخنجر هلاک کرد و این حکایت علی الاجمال در الهی نامهء شیخ عطار منظوم است. هدایت صاحب انجمن آرا نیز آن قصه را بسطی داده و منظوم کرده و بکتاش نامه و گلستان ارم نام نهاده است. (از انجمن آرا) (از آنندراج).

بکتاش.

[بَ] (اِخ) نام مردی بود از اهل خراسان صاحب کمالات نفسانی و روحانی و در بلاد روم با عثمان بک جد امجد سلاطین سلسلهء عثمانیه رابطه داشته. طریقهء فقر بکتاشیه به او منسوب است. (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به بکتاشیه شود.

بکتاش.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان مرحمت آباد بخش میاندوآب شهرستان مراغه. سکنه آن ۱۲۶۷ تن. آب از زرینه رود و چاه. محصول آنجا غلات، چغندر، کشمش، بادام و کرچک. شغل اهالی آن زراعت و جاجیم بافی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بکتاشی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بکتاشیه، سلسله ای از دراویش (|| اِخ) سلسله ای از دراویش بکتاشیه. رجوع به بکتاشیه شود.

بکتاشیه.

[بِ / بَ شی یَ / یِ] (اِخ)فرقه ای از صوفیه منسوب به حاجی بکتاش ولی که احوالش با قصه و افسانه آمیخته است. نامش محمد و از مردم نیشابور خراسان بوده و بسال ۷۳۸ ه . ق. درگذشته است. دراویش بکتاشی شیعی مذهب و محب علی (ع) در اقامهء سوگواری ماه محرم کوشا هستند. در قرن پانزدهم میلادی در عثمانی تشکیلات مرتبی داشتند و در قرن شانزدهم میلادی بالیم سلطان مشهور به پیر دوم مبانی اصول و عقاید آنان را مرتب کرد. مشایخ آنان نزد عامه و نیز نزد امرا و سلاطین محترم و بکرامات منسوب بودند. در بلاد عثمانی دارای تکایا و خانقاه بودند و تشکیلات نظامی ینی چری بدانها منسوب بودند و ظاهراً با فرقهء حروفیه ارتباط داشته اند. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بکتانوش.

[بَ] (اِخ) نام پادشاه جنیان. (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بکتر.

[بَ تَ] (اِ) بگتر. زره و جوشن. (ناظم الاطباء). رجوع به بگتر شود.

بکتر.

[بَ تَ] (اِخ) دهی از دهستان دینور بخش صحنهء شهرستان کرمانشاهان. سکنهء آن ۱۱۰۰ تن. آب از چشمه. محصول آنجا غلات، چوب و توتون. شغل اهالی آن زراعت و مکاری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بکترپوش.

[بَ تَ] (ص) سلاح پوش و مسلح. (ناظم الاطباء). و رجوع به بگترپوش شود.

بکتری.

[بَ تَ] (اِ) زره ساز. اسلحه ساز. (ناظم الاطباء). و رجوع به بگتری شود.

بکتغدی.

[بَ تُ] (ترکی، ص مرکب) (از: بک، بیک بعلاوهء تغدی بمعنی زاده). بیک زاده. بزرگزاده. حاجب سالار. (از فرهنگ فارسی معین (||). اِخ) سالار غلامان سرایی در زمان محمود. وی یکی از رجال دولت محمودی بود که با علی قریب و یوسف سبکتکین و دیگران پس از فوت محمود امیرمحمد را بر تخت نشاندند. (از فرهنگ فارسی معین) : بکتغدی سالار غلامان سرایی و ابوالنجم ایاز و علی دایه... (تاریخ بیهقی). و حاجب بزرگ بلکاتگین و حاجب بکتغدی حاضر بودند. (تاریخ بیهقی). و سالار بکتغدی را خط نبود، بونصر از جهت وی نبشت. (تاریخ بیهقی). و امارت و خطبه بکتغدی حاجب را دادند. (تاریخ سیستان ص۳۶۳).

بکتوزن.

[بَ زَ] (اِخ) بکتوزون. بِگتوزون ابوالفوارس و بقولی ابوالحارث؟ ملقب به سنان الدوله، سپهسالار خراسان و حاجب سالار اواخر عهد پادشاهان سلسلهء سامانی و در عهد امیر منصور دوم سامانی سپهسالار خراسان بود و ابوالقاسم سیمجور را که با او بمنازعه برخاسته بود شکست داد. (ربیع الاول سال ۳۸۸ ه . ق.) اما از عهدهء محمود غزنوی که ظاهراً بدعوت و تحریک امیر منصور دوم بقصد نیشابور آمده بود بر نیامد و از پیش او بگریخت و با فائق خاصه همدست شد و امیر منصور دوم را معزول و کور کردند و برادرش عبدالملک دوم را به امارت نشاندند (سال ۳۸۹ ه . ق.). در همین سال چون ایلک خان به بخارا آمد بکتوزن را نیز با سایر امرا و رجال و شاهزادگان سامانی بگرفت و بند نهاد و به اوزکند فرستاد و وی هم در حبس درگذشت. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بکتوسان.

[بَ] (اِخ) نام مردی بوده دانا و فهمیده و عاقل. (برهان) (ناظم الاطباء) (از مؤید الفضلاء) (از انجمن آرا) (آنندراج). نام مردی کیس دانا. (سروری) (شرفنامهء منیری). و رجوع به شعوری ج اول ورق ۱۸۶ شود || . نام شاعری. (از برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (آنندراج) (از مؤید الفضلاء).

بکثرت.

[بِ کَ رَ] (ق مرکب)(۱) بطور فراوانی و بسیاری. (ناظم الاطباء). و رجوع به کثرت شود. (۱) - از: ب حرف اضافه + کثرت.

بکجا.

[بِ کُ] (ق مرکب)(۱) در کجا و چه جا. (ناظم الاطباء). (۱) - از: ب حرف اضافه + کجا، قید حال، یا ادات استفهام.

بکخا.

[بِ] (اِ) حریر ساده. (ناظم الاطباء).

بکخیان.

[بَ] (اِ) بی هنر و خودآرای باشد و آنرا لک نیز گویند چنانکه لک و بک مشهور است. (جهانگیری).

بکخیان.

[بُ] (اِ) چیزی گنده و ناهموار. (از جهانگیری (||). ص) بی مغز و میان تهی، و آن مخفف پوک است. (از جهانگیری (||). اِ) پتک آهنگران. (از جهانگیری).

بکر.

[بَ / بُ] (ع اِ) شتر بچه یا شتر جوانه یا شتر پنجساله تا شش ساله، یا شتر بچه ای بسال دوم درآمده تا اینکه دندان نیش افکند یا شتر بچهء دوساله ای بسوم درآمده یا شتر بچه ای که دندان نیش نه برآورده باشد. ج، بَکُر، بُکران، بِکار و بِکارة یا بَکارة. قال ابوعبید: البکر من الابل بمنزلة الفتی من الناس و البکرة بمنزلة الفتاه و القلوص بمنزل الجاریة و البعیر بمنزلة الانسان و الجمل بمنزلة الرجل و الناقهء بمنزلة المرأة ||. فی المثل: صدقنی سنّ بُکره یضرب فی الصدق؛ یعنی: آگاهانید مرا بر مکنون خاطر خود و اصل مثل آن است که مردی شتر را بها کرد و از بایعش پرسید چند ساله است گفت نه ساله است. در این اثنا شتر برسید(۱) و صاحبش هِدَع هِدَع گفتن گرفت، و این کلمه ای است که بدان شتر کرهء دوساله سه ساله را تسکین دهند. پس هرگاه مشتری این کلمه شنید گفت صدقنی سن بکره. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج). (۱) - ن ل: شتر فرار کرد. (ناظم الاطباء).

بکر.

[بَ] (ع ضمیرمبهم) مأخوذ از تازی، کلمهء مبهم است: عمر وزید و بکر مانند فلان و فلان. فلان و بهمان : گفت آری گر وفا بینم نه مکر مکرها بس دیده ام از زید و بکر.مولوی. تا زاهد عمر و بکر و زیدی اخلاص طلب مکن که شیدی.(گلستان).

بکر.

[بِ] (ع ص، اِ) دوشیزه، یقع علی الرجل و المرأة. ج، ابکار. (منتهی الارب). دوشیزه، در مرد و زن هر دو گویند. ج، ابکار. (ناظم الاطباء). دوشیزه. (غیاث)(۱) (مهذب الاسماء). عذراء. مرد و زنی که هنوز همخوابگی نکرده باشند ||. زن و ناقه که یک شکم بیش نزاده باشد ||. اول هر چیز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). کودک جوان، و منه الحدیث: لاتعلموا ابکار اولادکم کتب النصاری ||. هر کار نوپیدا که مانند آن پیشتر نشده باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هر کاری که مانند آن پیشتر نشده باشد. (غیاث ||). گاو ماده که هنوز باردار نشده باشد. گاو مادهء جوان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جوان گاو. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷). گاو جوانه. (مهذب الاسماء ||). بچهء ناقه. (تاریخ قم ص۱۷۷). اشتر جوان. (مهذب الاسماء ||). ابر بسیارباران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). فرزند نخستین مادر و پدر که پس از وی هنوز دیگر نزاده باشد، یستوی فیه المذکر و المؤنث. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از مهذب الاسماء ||). درخت انگور که پیش از این بار نیاورده باشد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). - ضربهٔ بکر؛ آنکه در یک بار صاف ببرد. الحدیث: کانت ضربات علی(۲) (رض) ابکاراً اذا اعتلی قد و اذا اعترض قط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). (۱) - باکره از مخترعات عوام است و صحیح بدون الف است. (غیاث) (آنندراج). (۲) - ن ل: کانت ضربات علی کرم الله وجهه ابکاراً... (ناظم الاطباء).

بکر.

[بِ] (اِ) مأخوذ از تازی، دوشیزه خواه بزرگ و یا کوچک باشد. (ناظم الاطباء ||). دختر و زنی که در آن دخول نکرده باشند. (ناظم الاطباء) : روایت درست آن است کی بکر بوده [خانی بنت بهمن] و تا بمردن شوهر نکرد و بکر مُرد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۲). یکی بکر چون دختر نعش بودم بروشندلی چون سماکش سپردم.خاقانی. بخت را کوست بکر دولت زای عقد بر شاه کامران بستند.خاقانی. جهان پیر به ناکام و کام بندهء اوست که بکر بخت جوان جفت کام او زیبد. خاقانی. گفتم چادر ز روی بازمگیری بکر نه ای شرم داشتن چه مجال است. خاقانی. - بکرتراشی؛ کنایه از ایجاد کردن امری غریب و عجیب. (آنندراج): معنی بکرتراشی چه بود کوه کنی خانهء فکر کم از تیشهء فرهاد نشد. طالب کلیم (از آنندراج). - بکر فلک؛ زهره. (انجمن آرا). - حامل بکر؛ کنایه از حضرت مریم (ع) : به مهد راستین و حامل بکر به دست و آستین بادمجرا.خاقانی. - عروس بکر؛ عروس تصرف نشده : یاسمن لطیف را همچو عروس بکر بین باد مشاطه فعل را جلوه گر سمن نگر.عطار. - گنج بکر؛ گنج دست نخورده : گنجهای بکر سرپوشیده را عقد بر صدر جهان بست آسمان.خاقانی. - لؤلؤ بکر؛ مروارید ناسفته ||. اول هر چیز. و به مجاز هر چیز نو و بدیع و دست نخورده و تازه. - بادهء بکر؛ باده ای که هنوز از آن نخورده باشند. (غیاث). - بکر افلاک؟من به ری مکرمی دگر دارم بکر افلاک و حاصل ادوار.خاقانی. - بکر روز بیرون آمدن؛ کنایه از پگاه آفتاب برآمدن : روز را بکر چون برون آید عقد بر شهریار بندد صبح.خاقانی. - بکرطبع؛ طبع آماده. طبعی که مضمون بکر آرد : سخن بر بکرطبع من گواهست چو بر اعجاز مریم نخل خرما.خاقانی. ناز پرورد بکر طبع مرا گم مکن با حجاب ناز فرست.خاقانی. بکر طبعش نقاب هندی داشت کآب حسن از نقاب میچکدش.خاقانی. - بکرمعانی و معانی بکر؛ معانی تازه و نو و بی نظیر و مانند : کاین نتایجهای فکر تو ترا بس ذریت وین معانیهای بکر تو ترا بس خاندان. خاقانی. بکر معانیم که همتاش نیست جامه باندازهء بالاش نیست.نظامی. و رجوع به معانی و معنی شود. - بکرنگاه؛ معشوقی که هنوز دلربایی نیاموخته باشد. (غیاث) (آنندراج) : نازم بطفل بکرنگاهی که در خیال چشمش نکرده غارت یک خان و مان هنوز. باقر کاشی (از آنندراج). - خاطر بکر؛ خاطر شکوفا. خاطری که معانی نو و دست نخورده پدید آرد : خاطرم بکر و دهر نامرد است نزد نامرد بکر کم خطر است.خاقانی. نالش بکر خاطرم ز قضاست گلهء شهر بانو از عمر است.خاقانی. - زمین بکر؛ زمین که از این پیش کشت نشده باشد. - سخن بکر؛ سخن نو و تازه : ای افضل از مشاطهء بکر سخن تویی این شعر در محافل احرار کن ادا.خاقانی. - شعر بکر؛ شعری که دیگری چون آن نسروده باشد : این شعر آفتاب بکرش نگر که داد از مهر سینه شیرش چون مادر آفتاب. خاقانی. - فکر بکر؛ تصوری که پیش از آن در مخیلهء کسی نگذشته باشد. (ناظم الاطباء). اندیشهء نو. فکر تازه. - کار بکر؛ کار نو که کسی اقدام در آن نکرده باشد. (ناظم الاطباء). - مدیح بکر؛ مدیح تازه که دیگران مانند آن نگفته باشند : گر بمدحی فرخی هر بیت را بستد دهی در مدیح بکر من هر بیت را شهری بهاست. خاقانی. - مضمون بکر؛ مضمونی که پیش از این کسی نگفته باشد. (ناظم الاطباء) : جز من که تنگ در برش امشب کشیده ام مضمون بکر را که تواند به خواب بست. قبول (از آنندراج). و رجوع به مضمون شود. - نکتهء بکر؛ نکتهء تازه گفته شده : از نکتهء بکر نوک خامه من موی شکافم و تو سندان.خاقانی. - همت بکر؛ همت بلند : روح القدس بشیبد اگر بکر همتش پرده در این سراچهء اشیا برافکند.خاقانی. او مرد ذات و همت من بکر، لاجرم بکری همتم شده در بستر سخاش.خاقانی ||. نازک و لطیف. (غیاث). و در فرهنگ اخلاق ناصری اول هر چیز از بعضی مواقع به معنی نازک و لطیف مستفاد می شود چون سخن بکر و معنی بکر و نکتهء بکر که دست زدهء طبع دیگران نباشد و همچنین بوسهء بکر. و ملا ابوالبرکات منیر بر این لفظ خرده گرفته لیکن بر طریقهء شعراء متأخر که استعارهء دور می آرند صحیح می تواند شد : که شاید بشکند زآن لعل نوشین خمار بوسه های بکر شیرین. زلالی (از آنندراج). - بکرآزمایی؛ نازک و لطیف خیالی : چو نیروی بکرآزمائیت هست به هر بیوه خود را میالای دست.نظامی ||. شرابی را نیز گویند که هنوز از آن نخورده

باشند. (برهان). - بکر پوشیده روی؛ کنایه از شرابی است که آنرا هنوز از خم برنیاوره باشند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از رشیدی) (از آنندراج) (از انجمن آرا). - بکر مشاطهء خزان؛ کنایه از شراب انگوری باشد. (برهان) (مؤید الفضلاء) (از ناظم الاطباء) (از رشیدی) (از آنندراج) (از انجمن آرا) : طفل مشیمهء رزان بکر مشاطهء خزان حاملهء بهار از آن باد عقیم آزری.خاقانی. - بکر مشیمهء عنب؛ شراب. (انجمن آرا).

بکر.

[بَ کَ] (ع اِ)(۱) بامداد. پگاه؛ یقال: سر علی فرسک بکراً کما تقول سحرا. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). بامداد. (غیاث ||). ج بَکَرَة و بَکْرَة ||. چرخهای آبکش. (آنندراج) (از ناظم الاطباء). و رجوع به بکرة شود. (۱) - [بُ کُ]. (آنندراج).

بکر.

[بَ کَ] (ع مص)(۱) شتابی کردن بسوی کسی و شتافتن. (ناظم الاطباء). شتابی کردن. (منتهی الارب). شتافتن به چیزی. (از اقرب الموارد ||). بامداد کردن و پگاه برخاستن. (زوزنی ||). قوی شدن بر سحرخیزی. (از اقرب الموارد). (۱) - از باب سمع. (منتهی الارب).

بکر.

[بَ کُ / بَ کِ] (ع ص) رجل بکر فی حاجته؛ مرد پگاه خیز در حاجت خود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بکر.

[بُ کَ] (ع اِ) جِ بُکرَة. (ناظم الاطباء). رجوع به بکرة شود.

بکر.

[بُ] (ع اِ) جِ بَکور و باکور و باکورة. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به مفردهای کلمه شود.

بکر.

[بَ کِ] (اِخ) دهی از دهستان کوهستان بخش داراب شهرستان فسا. سکنه آن ۶۱۰ تن. آب از چشمه. محصول آنجا انجیر، مویز، گل سرخ، گردو، انگور، زغال، لبنیات. شغل اهالی آن باغداری، گله داری و قالی بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بکرآباد.

[بَ] (اِخ) نام نیمی از شهر گرگان و نام نیمهء دیگرش شهرستان است. (از حدود العالم).

بکرآباد.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان بام بخش صفی آباد شهرستان سبزوار. سکنهء آن ۳۰۸ تن. آب آن از قنات. محصول آن غلات. شغل

اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بکرآباد.

[بِ] (اِخ). دهی از دهستان اوزومدل بخش ورزقان شهرستان اهر. سکنهء آن ۵۰۸ تن. آب آن از چشمه. محصول آن غلات، حبوب. شغل اهالی زراعت، گله داری، جاجیم و گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران .ج ۴).

بکرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان ییلاق بخش حومهء شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۹۵ تن. آب آن از چشمه. محصول آن غلات شغل اهالی زراعت، گله داری، قالیچه، جاجیم و گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بکرآبادی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بکرآباد که محلهء معروفی است در جرجان (گرگان). (از سمعانی).

بکرات.

[بَ کَ] (ع اِ) حلقه های چند از حلیهء شمشیر. (ناظم الاطباء ||). جِ بَکرَه یا بَکَرَه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بکرهٔ شود (||. اِخ) چند کوه است بلند نزدیک بکرهٔ. و چند پشته های سیاه است در رحرحان یا در راه مکه. (منتهی الارب).

بکرات.

[بِ کَرْ را] (ق مرکب) مکرر. بدفعات. بارها : کفشگر... زن را بکرات بخواند. (کلیله و دمنه).

بکران.

[بُ] (ع اِ) جِ بَکر و بُکر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به بکر شود.

بکران.

[بُ] (اِ) کنارهء دیگ و ته دیگ و آن مقدار از طعام که در ته دیگ چسبیده و بریان شده باشد و آن را ته دیگ نیز گویند. (ناظم الاطباء). ته دیگی. (غیاث). برنج و هرچیزی دیگر که در ته دیگ طعام چسبیده و بریان شده باشد. (برهان). مخفف بنکران، ته دیگی که بریان شده باشد. (از رشیدی). برنج و گوشت که در ته دیگ طعام بریان شده و چسبیده باشد. گفته اند که آن را ته دیگ نیز گویند. و بکران امر به کرانیدن یعنی تراشیدن آن ته دیگ است. آن تراشیده را بکران گویند و اصل در آن بُنکران یعنی تراشیدهء بن دیگ که به ته دیگ معروف است. (از انجمن آرا) (از آنندراج). ته دیگی که طریقهء طبق فرو دیگ بندد هندش گُهرجنی نامند و وقتی با روغن جمع گردد جان جان خوانند. (شرفنامهء منیری) (از مؤید الفضلاء). مقداری از طعام که ته دیگ چسبیده باشد. (لغت محلی شوشتر نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف) : گردن مرغ چو سر برکند از قعر برنج هر دو چشمش نگران بکران خواهد بود. بسحاق اطعمه. هان ای بکران حال چه گویی بر یخنی هرگز نبرد سوخته ای قصه بخامی. بسحاق اطعمه (از

شرفنامهء منیری).

بکران.

[بِ] (از ع، اِ) جِ بکر. (ناظم الاطباء). جمع بکر به علامت «اَن» فارسی : دگر ره بود پیشین رفته شاپور بپیش آهنگ آن بکران چون حور.نظامی. - بکران بهشت؛ حوریان. (ناظم الاطباء). کنایه از حوران بهشتی باشد. (برهان) (از انجمن آرا) : بکران بهشت چند سازند زان موی که این زبان شکافد.خاقانی. - بکران چرخ؛ ستاره های آسمان. (ناظم الاطباء). کنایه از ستاره های آسمان باشد. (برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج). ستاره ها. (رشیدی) : صبح از صفت چو یوسف و مه نیمه و ترنج بکران چرخ دست بریده برابرش.خاقانی. و رجوع به مجموعهء مترادفات ص ۲۰۰ و بکر چرخ شود ||. - خط محور. (آنندراج ||). - آسمان که بکر است و بکنه او کسی نرسیده است. (آنندراج ||). - جوزا. (آنندراج).

بکران.

[بَ] (اِخ) موضعی است در ناحیهء ضریه. (منتهی الارب).

بکران.

[بَ کَ] (ع اِ) چرخ چاه و آن چوبی گرد باشد که بر آن جویچه مانندی کنده و رسن بر وی گذاشته آب کشند. (آنندراج). و رجوع به بَکرهٔ شود.

بکران.

[بُ] (اِخ) دهی جزء بلوک کلاته دهستان مرکزی بخش میامی شهرستان شاهرود. سکنهء آن ۶۰۰ تن. آب از قنات. محصول آنجا غلات، لبنیات. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بکراوی.

[بَ ی ی] (ص نسبی) منسوب به بنی ابی بکربن کلاب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج). و رجوع به اللباب شود||. منسوب است به ابوبکر ثقفی از صحابه ای که به بصره آمده اند. (از سمعانی).

بکراهت.

[بِ کَ هَ] (ق مرکب) بزور. باکراه.

بکراهی.

[بَ] (اِ) بکرایی. بکرهی. بکروی. میوه ایست. رجوع به بکرایی شود.

بکرایی.

[بَ] (اِ) بکراهی. بکرهی. نام میوه ایست میان نارنج و لیمو لیکن از نارنج کوچکتر و از لیمو بزرگتر میباشد و شیرین هم هست و آن در ولایت ایگ و شبانکاره بسیار است. (برهان). هزوارش بکرا پهلوی ترک بمعنی گیاهان و میوهء شیرین تره میوهء شبیه به لیموی شیرین و تلخ مزه. (ناظم الاطباء) (از رشیدی) (از حاشیهء برهان چ معین). بمعنی بکروی است. (جهانگیری). توسرخ. (فرهنگ فارسی معین). نام میوه ایست میانهء نارنج و لیموشیرین است در فارس خاصه در ولایت ایگ که ایج معرب آنست و شبانکاره که ولایتی است معروف، بسیار بهم رسد و آن را بکرهی نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج) (از سروری) (از رشیدی).

بکربیک زمکان.

[بَ بَ کِ زَ] (اِخ) دهی از بخش گوران شهرستان شاه آباد. آب آن از رودخانهء زمکان. محصول آن غلات و صیفی و لبنیات. شغل اهالی زراعت و گله داری. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بکرد.

[بِ کَ] (اِخ) قریه ای است به سه فرسنگی مرو. (از سمعانی). و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۲۵۷ شود. بکردار. [بِ کِ] (حرف اضافهء مرکب)بطریقه و برفتار و مانند و مثل. (ناظم الاطباء). چون. بسان : چو دریا و چون کوه و چون دشت و راغ زمین شد بکردار روشن چراغ.فردوسی. یکی نامه فرمود پر خشم و جنگ پیامی بکردار تیر خدنگ.فردوسی. زد کلوخی بر هباک آن فژاک شد هباک او بکردار مغاک.طیان مرغزی. بکردار چراغ نیم مرده که هر ساعت فزون گردذش روغن. منوچهری. تن او را بکردار جامه ست راست که گر بفکند ور بپوشد رواست.اسدی (||. ق مرکب) در عمل. عملاً. مقابل بلفظ : بکردار کرد آنچه با ما بگفت که ما را سپهر بلندست جفت.فردوسی. دوروی و فریبنده و زشتخوست بکردار، دشمن، بدیدار، دوست.اسدی.

بکردن.

[بِ کَ دَ] (مص) کردن : مادر می را بکرد باید قربان بچهء او را گرفت و کرد بزندان.رودکی. پیر فرتوت گشته بودم سخت دولت تو مرا بکرد جوان.رودکی. و رجوع به کردن شود.

بکردی.

[بِ کَ] (ص نسبی) منسوبست به بکرد که قریه ای است به سه فرسنگی مرو. (از سمعانی).

بکروی.

[بَ رَ] (اِ) بمعنی بکرایی است که آن میوه ای باشد شیرین میان نارنج و لیمو. (برهان) (ناظم الاطباء) (از جهانگیری) (از آنندراج) (از مؤید الفضلاء). رجوع به بکرایی شود (||. ص) بسیار شرابخوار. (ناظم الاطباء).

بکرهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) چرخ چاه و آن چوبی گرد باشد که بر آن جویچه مانندی کنده و رسن بر وی گذاشته آب کشند. (منتهی الارب). چرخ چاه که با آن آب کشند. ج، بَکَر، بکرات. (ناظم الاطباء) (از آنندراج). چرخ چاه. (مهذب الاسماء). چرخی که بر سر چاه

نصب کنند. (غیاث): و هی عجلات تکون للواحدة منهن أربع بکرات کبار. (ابن بطوطه؛ ارابه ها یا چرخهایی است که یکی از آنها چهار چرخ بزرگ دارد. (از یادداشت مؤلف). رجوع به بکران شود : به لوح پای و به پا چاه و قرقره بکره به نایژه بمکوک و به تار و پود ثیاب. خاقانی ||. چوب گرد که در میان چرخ و دولاب میباشد. (آنندراج ||). حلقهء کوچکی از حلیهء شمشیر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). حلقهء دوال شمشیر. (مهذب الاسماء ||). شتر مادهء جوانه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دختر جوان. ج، بکار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چرخ کوچک که جولاهگان کلاوه را بر آن کشیده و بگردش آورده ریسمان بر ماشور پیچند، بهندی چرخی نامند. (غیاث ||). محالهء شتاب رو و به این معنی بَکَرة نیز آمده است و قال الاصمعی: اذا کانت علی رکیة مستوح فهی بکرة و اذا کانت علی رکیة جرور فهی محالة. ج، بَکَر بَکَرات ||. جماعت: جاؤوا علی بکرة أبیهم؛ اذا جاؤوا معاً و لم یتخلف منهم أحد. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بکرة.

[بَ رَ] (ع اِ) تأنیث بَکر. قال ابوعبید: البکر من الابل بمنزلة الفتی من الناس و البکرة بمنزلة الفتاة. (از منتهی الارب).

بکرة.

[بُ رَ] (ع اِ) بامداد. پگاه. (منتهی الارب). بامداد. پگاه. یقال أتیته بکرة؛ أی باکراً. ج، بُکَر. (ناظم الاطباء). بامداد. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷) (غیاث) (مهذب الاسماء). صباح. سحر. غدوه. غدات. مقابل عشی: بکرةً و عشیاً(قرآن ۱۹/۱۱). مقابل اصیل: بکرةً و أصیلاً (قرآن ۲۵/۵). - بکرهء حساب؛ صبح محشر است. (انجمن آرا). - بکرهء حیات؛ کنایه از ایام شباب. (انجمن آرا).

بکرة.

[بَ رَ] (اِخ) ابوبکرة نقیع، صحابی بود که پدرش حارث یا مسروح نام داشت و او چون در روز طایف از قلعه بر چرخ آویخته بزیر آمد آن حضرت صلی الله علیه وآله او را به ابوبکرة کنیت کرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بکره.

[بُ رَ/ رِ] (اِ) میکده و میخانه. (ناظم الاطباء).

بکره.

[بُ رَ / رِ] (از ع اِ) چرخ چاه. (ناظم الاطباء).

بکرهی.

[بَ رَ] (اِ) بکراهی. بکروی. بکرایی : بخانه درون بود با بکرهی نهاده برش نار و سیب و بهی. فردوسی (از رشیدی) (از انجمن آرا) (از جهانگیری). رجوع به بکروی شود.

بکری.

[بِ] (حامص) دوشیزگی. بکر بودن. - بکری داشتن؛ دوشیزگی داشتن. بکارت داشتن : من آن زن فعلم از حیض خجالت که بکری دارم و شویی ندارم.خاقانی ||. تازگی. نوی ||. ابداع. ابتکار : سرحد خلقت شده بازار او بکری قدرت شده در کار او.نظامی.

بکری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به ابوبکر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). منسوب به بنی بکربن عبدمناف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از سمعانی) (آنندراج ||). منسوب به بنی بکربن وائل. (منتهی الارب) (از سمعانی) (آنندراج ||). منسوب به بکربن عون نخعی. (از سمعانی).

بکری.

[بَ] (ص) مست. (آنندراج) : باز خم باده پریخانه شد دختر رز، بکری پیمانه شد. میرزا معز فطرت (از آنندراج).

بکزادگی.

[بَ دَ / دِ] (حامص مرکب)بیک زادگی. (فرهنگ فارسی معین ||). بزرگزادگی. نجیب زادگی. (فرهنگ فارسی معین).

بکزاده.

[بَ دَ / دِ] (ص مرکب) بکزاده. بیک زاده. بیگ زاده ||. امیرزاده ||. بزرگزاده. نجیب زاده. (فرهنگ فارسی معین).

بکس.

[بُ] (فرانسوی، اِ) جنگ با مشت. رجوع به بوکس شود.

بکس.

[بَ] (ع مص) غلبه کردن بر خصم. (منتهی الارب) (از آنندراج). غلبه کردن بر دشمن. (از ناظم الاطباء).

بکسستن.

[بُ سَسْ تَ] (مص) شکستن و گسستن و شکسته شدن. (ناظم الاطباء). رجوع به گسستن، و شعوری ج ۱ ورق ۲۱۹ شود.

بکسلیدن.

[بُ سَ دَ] (مص) گسلیدن. از هم جدا کردن بزور ||. بمجاز، ترک آشنایی کردن. بریدن از کسی. دوری کردن از او. رجوع به گسلیدن شود.

بکسمات.

[بَ سَ] (اِ) بقسمات. نوعی از نان روغنی باشد که روی آن را مربع مربع بریده بپزند و بیشتر مسافران بجهت توشهء راه بردارند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا). نوعی از نان که مربع پزند و در ریسمان کشند و مسافران بجهت توشه بردارند. (رشیدی) (از جهانگیری) (از هفت قلزم) (از آنندراج). نان سوخاری. (یادداشت مؤلف). توشه ایست که از آرد و دوغ پزند. (شرفنامهء منیری) (از مؤید الفضلاء) : تو ز بکسمات و حلوا بجمازه بند محمل که بدین جمازه بتوان سفر حجاز کردن. بسحاق اطعمه (از جهانگیری) (از آنندراج) (از انجمن آرا). عصرها باید که تا بسحاق حلّاجی دگر مادح حلوا شود یا مدح خوان بکسمات. بسحاق اطعمه. در کلیچه یک زمان سرگشته ام یک نفس در بکسمات آغشته ام. بسحاق اطعمه.

بکسهٔ.

[بُ سَ] (ع اِ) شش خنج کجین و آن را کجهٔ هم گویند و هی خزفهٔ یدورها الصبی کأنها کرهٔ یتقامر بها. (منتهی الارب). شش خنج کجین و آن را کجه هم گویند. (آنندراج). گویی که کودکان از پارچه درست میکنند و بدان بازی مینمایند و آن را کجهٔ نیز گویند ||. پاره ای از سفال. (ناظم الاطباء).

بکسه.

[بُ سَ / سِ] (اِ) حصّه و پارچه ای از گوشت را گویند. (برهان). قطعه ای از گوشت. (ناظم الاطباء). پارچهء گوشت. (رشیدی) (از انجمن آرا) (از آنندراج).

بکش.

[بَ] (ع مص) گشادن زانوبند شتر خود را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بکش.

[بَ] (اِخ) نخستین طایفه از طوایف اربعهء ایلات ممسنی فارس و دارای چندین تیره اند. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۹۰).

بکش.

[بَ کِ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای پنجگانهء بخش فهلیان و ممسنی و شهرستان کازرون. آب آن از رودخانهء کنی و چشمه و قنات و محصول آن غلات، حبوب، برنج، میوه و لبنیات است. شغل اهالی زراعت، گله داری و باغداری. سکنهء آن ۸۲۰۰ تن. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بکشتن.

[بِ کُ تَ] (مص) کشتن. بکاشتن : که هرکس که تخم جفا را بکشت نه خوش روز بیند نه خرم بهشت.فردوسی. و رجوع به کشتن و کاشتن شود.

بکشتن فرمودن.

[بِ کُ تَ فَ دَ] (مص مرکب) دستور کشتن دادن : گفتند بارخدایا دوست را بکشتن فرمایی؟ گفت بلی. (قصص الانبیاء ص۱۸۲).

بکش دودانگه بالا.

[بَ کِ دُ گِ] (اِخ)دهی از دهستان بکش بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون. سکنهء آن ۲۵۳ تن. آب آن از رودخانهء فهلیان و محصول آن غلات و برنج است. شغل اهالی زراعت. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بکش دودانگه پایین.

[بَ کِ دُ گِ](اِخ) دهی از دهستان بکش بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون. سکنهء آن ۱۵۰ تن. آب آن از رودخانهء فهلیان و محصول آن غلات و برنج است. شغل اهالی زراعت. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج۷).

بکشه.

[بَ شَ/ شِ] (اِ) ریشی باشد که بر شکم و گردن مردم برآید و آن را بعربی نکفه گویند. (برهان) (آنندراج). ریشی که بر شکم و گردن مردم برآید. (ناظم الاطباء) (از سروری).

بکشیدن.

[بِ کَ / کِ دَ] (مص) بردن: و لشکر وی را بکشید به سیستان. (تاریخ سیستان ||). برآوردن. بالا بردن. طویل و دراز کردن : ای منظره و کاخ برآورده بخورشید تاگنبد گردان بکشیده سر ایوان.دقیقی ||. نوشیدن به یک نفس : رطل دومنی بود به یک دم بکشیدش آن ماه چنان باده کش و باده خور آمد.سوزنی. و رجوع به کشیدن شود.

بکع.

[بَ] (ع مص) پیش آمدن کسی را بمکروه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) (اقرب الموارد). پیش آوردن کسی را چیزی که ناخوش آید. (مؤید الفضلاء ||). نیک بریدن چیزی را و پاره پاره ساختن آن را. (ناظم الاطباء). بریدن چیزی را. (از آنندراج) (منتهی الارب ||). غلبه کردن کسی را به حجت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). پیاپی سخت زدن کسی را بر هر جای از اندام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد). پیاپی زدن کسی را. (مؤید الفضلاء ||). پیاپی زدن شمشیر. (تاج المصادر بیهقی ||). بخشیدن تمام چیزی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از مؤید الفضلاء ||). سرزنش کردن. (تاج المصادر بیهقی). به ملامت خاموش کردن. (مؤید الفضلاء ||). ما أدری أین بکع؛ نمیدانم که کجا رفت. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) و آن لغت تمیم است. (از اقرب الموارد).

بکف آوردن.

[بِ کَ وَ دَ] (مص مرکب)بدست آوردن و تصرف نمودن. (ناظم الاطباء). در قبض و تصرف خود آوردن. (آنندراج) : مرد بخرد هرچه بخواهد بکف آرد.فرخی. گر آری بکف دشمن پرگزند مکش درزمان بازدارش ببند.اسدی. ترا کنون که بهار است جهد آن نکنی که نانکی بکف آری مگر زمستان را ناصرخسرو. گردون بکفایت بکف آورد رکابش آری چه عجب کسب شرف کار

کفات است. انوری (از آنندراج). ابر و باد و مه و خورشید و فلک درکارند تا تو نانی بکف آری و بغفلت نخوری. (گلستان). دل بسی خون بکف آورد ولی دیده بریخت اللهالله که تلف کرد و که اندوخته بود.حافظ ||. ظاهر کردن. (ناظم الاطباء) (مؤید الفضلاء).

بکف داشتن.

[بِ کَ تَ] (مص مرکب)در دست داشتن و در تصرف خویش داشتن. (ناظم الاطباء).

بکف گرفتن.

[بِ کَ گِ رِ تَ] (مص مرکب) بدست گرفتن. بدست آوردن. تصرف کردن : دختر چو بکف گرفت خامه ارسال کند جواب نامه.نظامی.

بکک.

[بُ کُ] (ع ص، اِ) نوجوانان سخت بدن ||. خران بانشاط. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بکل.

[بَ] (ع مص) آمیختن سخن و جز آن، یقال بکل علینا حدیثه؛ أی خلطه. (منتهی الارب). آمیختن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). آمیختن سخن و جز آن. (آنندراج ||). بکل السویق بالدقیق. (منتهی الارب). آمیختن پِشت را با آرد. (از ناظم الاطباء ||). غنیمت گرفتن ||. بکیله ساختن. (از منتهی الارب) (از آنندراج). گرفتن بکیله را. (ناظم الاطباء). بکیل ساختن. (تاج المصادر بیهقی).

بکل.

[بَ] (ع اِ) غنیمت. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). آمیزش. (منتهی الارب) (آنندراج).

بکلر.

[بِ / بَ لَ] (ترکی، اِ) بگلر. بیگلر. لفظ ترکی است و بمعنی بزرگ و امیر است چه بیک یا بک بمعنی بزرگ است و «لر» مخفف «لار» است که ضمیر جمع غایب باشد. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بکلربک و بکلربکی شود : هست طاغی بکلر زرین قبا هست شاکر خستهء صاحب عبا.مولوی.

بک لک.

[بُ لُ] (اِ مرکب) رجوع به بک و لک شود.

بکلهٔ.

[بِ لَ] (ع اِ) سرشت و طبیعت و خلقت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). سرشت. (مهذب الاسماء). طبیعت. (از اقرب الموارد ||). هیئت و صورت و حال. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). هیئت. (از اقرب الموارد). ج، بِکَل. (از اقرب الموارد).

بکله.

[بَ لَ] (اِخ) تیره ای از ایل بهارلو از ایلات خمسهء فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۶).

بکلی.

[بِ کُلْ لی] (ق مرکب) تمام. تمام و کمال. کلاً. تماماً. بالمره : ما بمردیم و بکلّی کاستیم بانگ حق آمد همه برخاستیم.مولوی. و رجوع به کل شود.

بکم.

[بَ کَ] (اِ) بگم. بقم. چوبی سرخ که رنگرزان بدان چیزها رنگ کنند و بقم معرب آنست. (برهان). بقم و چوبی سرخ که در رنگرزی بکار برند. (ناظم الاطباء). چوب سرخ که پشم و ابریشم بدان رنگ کنند، بقم معرب آن. (رشیدی) (از جهانگیری). بقم. (سروری) (از انجمن آرا). و رجوع به بگم و بقم شود : هرکه در دنیا شود قانع به کم سرخ رو باشد بعقبی چون بکم. فرزدق (از رشیدی) (از انجمن آرا) (از جهانگیری).

بکم.

[بَ / بَ کَ] (ع مص) گنگ گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). لال شدن.

بکم.

[بَ] (ع مص و حامص) گنگی یا عجز بیان و بلاهت. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از غیاث). بَکامهٔ. (منتهی الارب). و رجوع به بکامهٔ شود ||. گنگ و کر و کور پیدا شدن. (منتهی الارب) (آنندراج ||). گنگی و کری و کوری مادرزاد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بکم.

[بُ] (ع ص) جِ اَبکم. (از منتهی الارب) (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۱) (ناظم الاطباء). گنگ. (غیاث). بُکمان. رجوع به بکمان شود. - صم و بکم؛ کران و لالان (گنگان) : صم بکم عمی فهم لایرجعون. (قرآن ۲/۱۸)؛ آنان کر و کورند و از ضلالت خود باز نمیگردند... صم بکم عمی فهم لایعقلون. (قرآن ۲/۱۷۱)؛ آنها کر و گنگ و کورند [کفار] چه عقل خود را بکار نمی برند. من ندانم خیر الا خیر او صم و بکم و عمی من از غیر او.مولوی. زبان بریده بکنجی نشسته صم بکم به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم. (گلستان). به تهدید اگر برکشد تیغ حکم بمانند کرّوبیان صم و بکم.(بوستان). و رجوع به صم شود.

بکماء.

[بَ] (ع ص) نعت مؤنث أبکم. (منتهی الارب). مؤنث أبکم یعنی زن گنگ و کر و کور مادرزاد. ج، بُکم و بُکمان. (ناظم الاطباء).

بکمار.

[بُ] (اِ) فاتح و رئیس و بزرگ. (ناظم الاطباء).

بکماز.

[بِ / بَ] (اِ) نبید باشد. (صحاح الفرس). شراب را گویند. (سروری) (معیار جمالی). نبیذ و شراب. (شرفنامهء منیری). نبیذ. (حاشیهء فرهنگ خطی اسدی نخجوانی). می. خمر. مدام. مُل. باده. و رجوع به بگماز شود || مهمانی مطلقاً. (برهان). مهمانی. (شرفنامهء منیری ||). غم و اندوه. (برهان) (شرفنامهء منیری ||). پیالهء شراب. (برهان). و رجوع به بگماز شود.

بکماز کردن.

[بِ ما کَ دَ] (مص مرکب)مجلس شراب داشتن. (برهان). می گساردن. و رجوع به بگماز کردن شود.

بکمال.

[بِ کَ] (ق مرکب) بحد کمال. در نهایت کمال. کامل.

بکمان.

[بُ] (ع اِ) جِ بکیم و اَبکم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جِ بکیم بمعنی گنگ. (آنندراج).

بکندی.

[بَ کَ] (اِخ) دهی جزء دهستان قاقازان بخش ضیاءآباد شهرستان قزوین. سکنهء آن ۱۰۶۲تن. آب آن از قنات و چشمه سار. محصول آن غلات و انگور و شغل اهالی زراعت است. صنایع دستی آن جاجیم، گلیم بافی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بکنک.

[بِ کَ / بَ نَ] (اِ) بگنگ. حیوان دم بریده را گویند. (برهان) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (سروری) (از انجمن آرا) (از غیاث).

بکن کردن.

[بَ کَ کَ دَ] (مص مرکب)بریان کردن آرد نخود. (ناظم الاطباء ||). نهادن گرد خشک در دهان. (ناظم الاطباء).

بکنی.

[بَ] (اِ) بگنی. رجوع به بگنی شود.

بکوء.

[بُ] (ع مص) کم شیر شدن ناقه. (منتهی الارب) (آنندراج). اندک شیر شدن ناقه (زوزنی). بَک ء. بکاءة. بکاً. (منتهی الارب). و رجوع به مصادر مذکور شود.

بکور.

[بَ] (ع اِ) باران اول وسمی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، بُکُر. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آنندراج ||). خرمابن زودرس. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). خرمابن زودرس. ج، بُکُر. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد ||). ثمره. (از اقرب الموارد ||). نوباوه. (آنندراج).

بکور.

[بُ] (ع مص) پگاه برخاستن و در بامداد رفتن. (غیاث). پگاه برخاستن و بامداد کردن و بامداد رفتن، و الفعل من نصر یقال: بکر علیه و الیه و فیه؛ یعنی آمد او را بامداد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پگاه برخاستن و بامداد کردن و بامداد رفتن. (آنندراج). بامداد کردن. (تاج المصادر بیهقی). سحرخیزی ||. و بکرت علی الحاجة؛ بامداد رفتم برای حاجت. (ناظم الاطباء).

بکوریة.

[بُ ری یَ] (از ع، اِ) اکبریت اولاد. بکوریت. (از ناظم الاطباء). ارشدیت فرزندان.

بکوس.

[بَ] (اِخ) رجوع به باکوس و تاریخ علوم عقلی شود.

بکوک.

[بَ] (اِ) نشانهء تیر باشد که عربان هدف خوانند. (برهان) (ناظم الاطباء). نشانهء تیر. (رشیدی) (سروری) (انجمن آرا) (آنندراج ||). ظرفی باشد که آن را بصورت حیوانی ساخته باشند و بدان شراب خورند. (از برهان) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آنندراج). رجوع به بکول شود ||. ظرف و جام شرابخوری را نیز گفته اند. (برهان).

بک و لک.

[بُ کُ لُ] (ترکیب عطفی) پک و لک. لک و پک. از اتباع است همچون خان ومان و تارومار، بمعنی ناهموار و درشت. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا). بک لک. (از آنندراج ||). بی عقلی. بی هنری. (برهان) (ناظم الاطباء). از قبیل توابع اند و هر دو رعنایی و بهتری باشد. (صحاح الفرس). رعنایی و بی هنری باشد. (معیار جمالی: پک و لک). بی عقل و بی هنر آمده و آنرا لک و بک نیز گویند. (انجمن آرا) (از آنندراج) : آن یکی بی هنر عزیز چراست وآن دگر مانده خوار زیر سمک این علامت نه فرهی باشد پس چه دعوی کنی بدو بک و لک. خسروی (از صحاح الفرس). رجوع به بکخیان شود ||. بی مغز و میانه تهی که مخفف پوک است ||. مخفف پتک آهنگران نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به پک و لک شود.

بکونک.

[بَ نَ] (اِ) بکونه. شمشیر چوبین را گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). شمشیر چوبین. بنونک نیز گویند و بلونک و بلونه، به لام نیز گفته اند. (رشیدی). شمشیر چوبین باشد و آنرا بلونک نیز خوانند. (از جهانگیری). شمشیر چوبین را گویند و آنرا بکونه خوانده اند. (از انجمن آرا) (از آنندراج).

بکونه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) بمعنی بکونک است که شمشیر چوبین باشد. (برهان) بکونک است. (از جهانگیری). رجوع به بکونک شود.

بکهٔ.

[بَکْ کَ] (اِخ) مکهء معظمه، یا آنچه مابین دو کوه مکه است، یا موضع بیت، یا طوافگاه آن بدان جهت که ازدحام مردم در آن میشود یا گردن جباران را می شکند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). یکی از نامهای مکهء مکرمه است نظر به روایت، این نام مخصوص وسط شهر و حرم شریف بوده است. (از قاموس الاعلام ترکی). نام قدیمی مکهء معظمه. (غیاث) (آنندراج). اندرون مکه. (ترجمان علامهء جرجانی ص۲۷) (مهذب الاسماء). ام القری. نام بطن مکه و از این رو بدین نام خوانده شده که مردم در آنجا ازدحام می کردند یا گردن جباران را می شکند. (از اقرب الموارد).

بکهٔ.

[بَکْ کَ] (ع مص) دریدن و پاره پاره کردن و ریزه ریزه نمودن. (آنندراج) (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). مزاحمت کردن و رنجاندن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نرمی کردن و رحم نمودن با کسی، از اضداد است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). بازداشتن نخوت کسی را و پست گردانیدن او را و برانداختن. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). شکستن گردن کسی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از اقرب الموارد ||). حاجتمند شدن ||. سخت بدن گردیدن از دلاوری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج ||). در مشقت انداختن زن را بجماع. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). در مشقت انداختن. (آنندراج ||). فراهم و مزدحم ساختن خران و جز آنها را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بکه.

[ ] (اِخ) دهی جزء بخش شهریار شهرستان طهران، در ده هزارگزی جنوب باختر علیشاه عوض. سکنهء آن ۲۸۷ تن. آب آن از قنات و رودخانهء کرج و محصول آن غلات، صیفی، چغندرقند و انگور. شغل اهالی زراعت است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بکهان.

[بَ] (اِ) بکهاین. یک نوع غله که سنگ اشکن و سنگ اشکنک نیز گویند. (ناظم الاطباء) (از رشیدی). نوعی از غله است. (آنندراج).

بکهوجتان.

[بَ] (اِ) خرپشته باشد و آن هر چیز درازی است که میانش برآمده و بلند و دو طرفش مالیده و پست شود. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج). خرپشته. (رشیدی) (شرفنامهء منیری) (سروری ||). بالش کوچکی که در زیر بار قرار بدهند. (ناظم الاطباء).

بکی.

[بَ کی] (ع اِ) نباتی است، بکاهٔ یکی آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بکا و بکاء شود.

بکی.

[بَ کی ی] (ع ص) بسیار گریه کننده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بکی.

[بُ کی ی] (ع اِ) جِ باکٍ و باکی. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بکی.

[بَکْ کی] (ص نسبی) منسوب است به بعلبک چه منسوب به این شهر را بعلی و بکی هردو گویند. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). و رجوع به بعلبک شود.

بکیاسا.

[بِکْ] (اِ) بکپاسا. سرباری را گویند و آن بستهء کوچکی است که بر بالای بار ستور بندند. (برهان) (ناظم الاطباء). پشتهء کوچک که بالای بار کنند و سربار نیز گویند. (رشیدی) (سروری). پشتهء کوچک که در روی بار استر و خر گذارند و آن را سرباری نیز گویند. (انجمن آرا) (از آنندراج) (از جهانگیری). علاوه. (از هفت قلزم).

بکیان.

[بَکی یا] (اِخ) دهی از دهستان کام فیروز بخش اردکان شهرستان شیراز. سکنهء آن ۴۷۰ تن. آب آن از رود کر و محصول آن غلات و برنج و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بکی ء.

[بَ] (ع ص) بکیئهٔ. ناقهٔ بکی ء، و ناقهٔ بکیئهٔ؛ ماده شتر کم شیر. ج، بکاء و بکایا. (ناظم الاطباء).

بکیت.

[بَ] (اِ) بکیتا. اعیان و اشراف. (ناظم الاطباء).

بکیره.

[بَ رَ] (ع اِ) نوباوه. نوبر. باکوره ||. خرمابن زودرس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بکیشه.

[بُ کَ شَ] (اِخ) دهی از دهستان میان آب بخش مرکزی شهرستان شوشتر. آب آن از رود شطیط و محصول آن غلات و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۶).

بکیک.

[بَ] (ع ص) ذکر بکیک؛ شمشیر در خاک اندازنده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بکیل.

[بَ] (ع ص) خوش نما در لباس و رفتار، یقال هو جمیلٌ بکیلٌ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). گوسپندان آمیخته با گوسپندان دیگر. (منتهی الارب) (آنندراج ||). یقال ظلت الغنم بکیلهٔ واحدهٔ و عبیثهٔ واحدهٔ؛ اذا لقیت الغنم غنماً اخری فاختلط بعضها ببعض و هو مثل یضرب فی اختلاط القوم و تساویهم فی الفساد ظاهراً و باطناً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آرد یا ربُ با روغن و خرما سرشته یا پِشت با خرما و شیر یا آردی که به پِشت مخلوط کرده با آب و روغن یا زیت تر کرده باشند. (آنندراج). خرما و پِشت بشیر کرده. (مهذب الاسماء). بکالهٔ. (منتهی الارب). و رجوع به بکالهٔ شود.

بکیلهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) غنیمت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). طبیعت ||. میش و بز با هم آمیخته. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بکیم.

[بَ] (ع ص) اَبکم. (منتهی الارب). ابکم. مرد گنگ و کر. ج، بُکمان. (ناظم الاطباء) (از مهذب الاسماء). و رجوع به ابکم شود.

بکیهٔ.

[بَ کی یَ] (ع ص) بکی ء. ناقهٔ بکی ء و بکیهٔ؛ ماده شتر کم شیر. ج، بِکاء، بکایا. (منتهی الارب). و رجوع به بکی ء شود.

بگ.

[بَ / بِ] (ترکی، اِ) مأخوذ از بیک ترکی و در سابق یکی از القاب بزرگ بوده که به امیران و سرداران میداده اند مثل آنکه اخیراً در ممالک عثمانی چنین بود و پادشاه را خان و سردار بزرگ را بگ می گفته اند ولی الحال از القاب پست بشمار آید. (ناظم الاطباء). مخفف بیگ ترکی بمعنی امیر است. (غیاث) (آنندراج). بزرگ : بوالبشر کو علم الاسمابگ است صدهزاران علمش اندر هر رگ است. مولوی.

بگاره.

[بِگْ گا رَ / رِ] (اِ) قسمی از قایق بزرگ که دارای شراع است. (ناظم الاطباء).

بگان.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان القورات بخش حومهء شهرستان بیرجند. سکنهء آن ۴۹۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و برنج و خرما و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بگان.

[بِ] (اِخ) دهی از بخش قصرقند شهرستان چاه بهار. سکنهء آن ۵۰۰ تن. آب آن از رودخانه، محصول آن غلات و برنج و خرما و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بگاول.

[بَ وُ] (اِخ) دهی از دهستان بالاولایت، بخش حومهء شهرستان تربت حیدریه. سکنهء آن ۴۶۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات، بنشن، میوه، و شغل اهالی زراعت، گله داری و کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بگاه.

[بِ] (ق مرکب) پگاه. بوقت. (ناظم الاطباء). بوقت و زود. (رشیدی). معنی ترکیبی آن بروقت است زود و شتاب. (آنندراج). و بگه مخفف آن. می گویند بگه خیزی کرد؛ یعنی بروقت برخاست و دیر نکرد و این مجاز است چه معنی دیر نکردن از آن مستفاد می شود. (آنندراج). جمهور شعرا بگاه و بیگاه به هم جایز ندارند و اگر کسی روا دارد جواز آن را وجهی توان نهاد چه بیگاه و بگاه بمعنی دیر و زود مستعمل است نه بمعنی باوقت و ناوقت. (المعجم) : بگویی به لشکر تا امشب همه کارهای خویش را ساخته کنند و بگاه... حاضر آیند. (تاریخ بیهقی). واجب آن شد که بامداد بگاه بر سر تخت خود نشیند شاه.نظامی. - بگاه تر؛ زودتر : و او را اعلام داد تا بگاه تر در غَلَس بیامد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۰). - بگاه خاستن؛ سحرخیزی. صبح زود برخاستن : بگاه خاستن آمد نشان نهمت مرد که روز ابر همی باز به رسد بشکار. ابوحنیفهء اسکافی. - بگه خیزی کردن؛ بوقت برخاستن و دیر نکردن. (رشیدی). رجوع به پگاه شود ||. صبح نخست و کاذب. صبح و بامداد و هنگام فجر. (از ناظم الاطباء). سحر و صبحدم. (آنندراج) : مرا گفت شاهت بخواهد بگاه به تو بازبخشد همان جایگاه. شمسی (یوسف و زلیخا). در آن تفکر مانده دلم که فردا را بگاه این شب تیره چه خواهدم زادن. مسعود سعد. بخنده گفت که چون روزه رفت و عید آمد بهانه کم کن و امروز جام باده بخواه جواب دادم و گفتم که خسرو انجم بگاه برننشست و هنوز هست بگاه.فلکی. طعام او از آن که بگاه دانهء خرما چیدی و شبانگاه فروختی و در وجه قوت نهادی. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). پیشم آمد بگاه در راهی نغز مردی شگرف برناهی.؟(از المعجم). - بامداد بگاه؛ صبح زود. صبح نخست : مرا مبشر اقبال بامداد بگاه نوید عاطفت آورد از آستانهء شاه. ظهیر فاریابی. مرا چندین انتظار به چه سبب فرمودی بامداد بگاه قاصد در راه کرده ام. (سندبادنامه ص۱۰۷). چنان داد فرزانه پاسخ بشاه که فرمان دهد بامدادان بگاه.نظامی. بامداد بگاه مادر من بحضرت خواجه رفت. (انیس الطالبین نسخهء خطی کتابخانهء مؤلف ص۱۲۵).

بگتاش.

[بِ] (ترکی، اِ مرکب) مرکب است از لفظ بگ که مخفف بیگ است که بترکی بمعنی صاحب و امیر باشد و تاش بمعنی غلام پس بمعنی مجموعهء صاحب غلامان است و میتواند که بمعنی هم خداوند باشد چه در ترکی لفظ تاش و داش برای اشتراک آید. (غیاث). رجوع به بکتاش شود.

بگتاش آباد.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان میاندربند بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه. سکنهء آن ۱۷۰ تن. آب آن از رودخانهء رازآور و محصول آن غلات، حبوب، برنج، چغندرقند، توتون است. شغل اهالی زراعت. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بگتر.

[بَ تَ] (اِ) نوعی از سلاح جنگ باشد، و آن آهنی چند است که بهم وصل کرده اند و بر روی آن مخمل و زربفت و امثال آن کشیده اند و در روزهای جنگ پوشند و به ترکی قتلاو گویند. (برهان) (انجمن آرا) (از آنندراج). کلمهء ترکی جغتایی است. (از حاشیهء برهان چ معین). نوعی از لباس آهنین که در روی آن مخمل و زربفت کشیده در روز جنگ پوشند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ خطی). جامه ایست که در روز جنگ پوشند و گاهی از مخمل سازند و پاره های آهن موصل بر روی آن کشند. (رشیدی). پاره های آهن موصل که مخمل به روی آن کشند و در روز جنگ پوشند و آن تابهای آهنی باشد که بر آن مخمل یا نبات کشیده استعمال مینمایند. (غیاث). نوعی از سلاح باشد که در روز جنگ پوشند. (جهانگیری). سلاح آهنین که در وقت جنگ پوشند. (شرفنامهء منیری) : بسر بر نهاده ز زر مغفری ز پولاد کرده به بر بگتری. ابوشکور (از سروری) (شعوری). ز تیر چارپر وز گرز ششپر سپرها چون زره مغفر چو بگتر. محمد عصار (از شعوری ج ۱ ص ۱۳۶). دیدهء زره بر روی خود و برگستوان و بگتر و کجین دوختند. (نظام قاری).

بگترپوش.

[بَ تَ] (نف مرکب)زره پوشیده. (ناظم الاطباء).

بگتری.

[بَ تَ] (ص نسبی) پوشندهء بگتر || آنکه بگتر میسازد. (ناظم الاطباء). بگترساز.

بگ دانه.

[بَ نِ] (اِخ) دهی از دهستان کوه مره سرخی بخش مرکزی شهرستان شیراز. سکنهء آن ۲۵۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن میوه، برنج و لبنیات است. شغل اهالی زراعت و باغداری. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بگدلی.

[بَ دِ] (اِخ) تیره ای از ایل آقاجری کوه گیلویه. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۸).

بگده.

[بِ دَ] (اِ) کارد پهن و بزرگ و ساطور. (ناظم الاطباء).

بگرد.

[بِ گَ] (اِ) بمعنی تباه و ضایع. (غیاث) (آنندراج). - بگرد بودن؛ خراب و تباه بودن. - بگرد رفتن؛ خراب و تباه شدن. (غیاث) (آنندراج) : ز رفتن تو دل خاکسار رفت بگرد بنای صبر و شکیب و قرار رفت بگرد. صائب (از آنندراج). ز داغ دل شده روشن چراغ کوکب ما بگرد رفت سحر پیش ظلمت شب ما. ظهوری (از آنندراج).

بگرد آوردن.

[بِ گَ وَ دَ] (مص مرکب)بگردش آوردن. (آنندراج ||). به خاک افکندن. پست کردن. نابود کردن. کشتن : که با شاه توران بجویم نبرد سر سروران اندر آرم بگرد.فردوسی.

بگرس.

[بَ رَ] (اِ) نوعی از سقرلات خوب که کلاه بارانی از آن سازند و آب در آن کم سرایت کند و به روغن چرب نشود : بارگاه طرب باده پرستان ابر است شفق بگرس بارانی مستان ابر است. زکی ندیم (از آنندراج).

بگزاده.

[بَ دَ / دِ] (ص مرکب) شاهزاده. (ناظم الاطباء). امیرزاده و رئیس و شریف. (آنندراج). پسر امیر. امیرزاده. بیگزاده. بکزاده||. سوار. (ناظم الاطباء).

بگسی.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان اندیکا بخش قلعه زراس شهرستان اهواز. سکنهء آن ۱۶۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن گندم، جو، برنج و شغل اهالی زراعت است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بگشان.

[بَ] (اِ) انجمن اعیان و اشراف. (ناظم الاطباء).

بگشتن.

[بِ گَ تَ] (مص) تغییر کردن. دیگرگون شدن. امتقاع؛ بگشتن رنگ روی. بگشتن رنگ، مزه، طعم، بوی، خوی، سرکه و جز آن، تغییر کردن: از خشم گونهء او بگشت : گلگون رخت چو شست بهار از وی بگذشت گل بگشت ز گلگونی. ناصرخسرو (تعلیقات دیوان ص۶۷۶). - از حال بگشتن؛ تغیر. (زوزنی). تغییر یافتن : هرچه جوهر و سیم و مشک بود از حال بگشته بود. (مجمل التواریخ). رجوع به گشتن شود ||. گردش کردن. دور زدن : بگشت از برش چرخ سالی چهل پر از هوش مغز و پر از داد

دل.فردوسی. زان مثل کار من بگشت و بتافت که کسی شال جست و دیبا یافت.عنصری. -بگشتن از؛ عدول کردن از. میل کردن از. انعدال. انحراف. تحرف. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی ||). بازگشتن. مراجعت کردن : خربزه پیش وی نهاد اشن وز براو بگشت حالی شاد.غضایری رازی ||. زوال. زویل. (تاج المصادر بیهقی). زوال. (ترجمان القرآن ||). سیاحت کردن. گردیدن. تفرج کردن. ||صد. (تاج المصادر بیهقی). صدود ||. حَید. (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی). مَحید. (تاج المصادر بیهقی). حیدوده. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن).

بگشن آمدن.

[بِ گُ مَ دَ] (مص مرکب)در طلب نر برآمدن حیوان. طالب نر شدن ماده. و رجوع به گشن شود.

بگلر.

[بِ / بَ لَ] (ترکی، اِ مرکب) بیگلر. امیر و بزرگ را گویند. (آنندراج). به ترکی امیر و بزرگ را گویند. (غیاث). و رجوع به بیگلر شود.

بگلر.

[بَ لَ] (اِخ) تیره ای از چرام قسمت دوم از اقسام چهار بنیچهء ایل جاکی کهگیلویهء فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۹).

بگلربک.

[بِ / بَ لَ بَ] (ترکی، اِ مرکب)بیگلربیک. بمعنی خان خانان و امیر امیران. (آنندراج) (غیاث).

بگلربیگی.

[بِ / بَ لَ بَ] (ترکی، حامص مرکب، اِ مرکب) رئیس و امیر امیران. رجوع به بیک ، بیگ و بیگلر شود.

بگل گرفتن.

[بِ گِ گِ رِ تَ] (مص مرکب)کنایه از خس پوش کردن و مخفی نمودن باشد. (برهان) (انجمن آرا). خس پوش کردن. (رشیدی).

بگلیک.

[بِ] (اِخ) دهی جزء دهستان رودبار بخش طرخوران شهرستان اراک. سکنهء آن ۱۰۲ تن. آب آن از رودخانهء قره چای و محصول آن غلات، بنشن، پنبه، میوه است. شغل اهالی زراعت، گله داری، گلیم و جاجیم بافی. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بگم.

[بَ گَ] (اِ) بمعنی بقم است و آن چوبی باشد سرخ که رنگرزان بدان چیزها رنگ کنند، و بقم معرب آنست. (برهان). بقم. (ناظم

الاطباء). بکم. رجوع به بقم شود.

بگم.

[بِ گُ] (ترکی، اِ) مخفف بیگم. (آنندراج). ملکه ||. مادر ملکه ||. زن نجیب و خاتون محترم. (ناظم الاطباء).

بگم.

[بَ گُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان بحرآسمان بخش ساردوئیه شهرستان جیرفت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بگم آقا.

[بَ گُ] (اِخ) دهی جزء دهستان سهرورد بخش قیدار شهرستان زنجان. سکنهء آن ۱۸۰ تن. آب آن از چشمه سار و رودخانهء محلی و محصول آن غلات، بنشن و انگور است. شغل اهالی زراعت، قالیچه، گلیم و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بگمار.

[بُ] (ص) پیروز و مظفر و غالب. (ناظم الاطباء).

بگماز.

[بِ / بَ] (ترکی، اِ) بمعنی شراب باشد. (از برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). نبیذ بود. (لغت فرس اسدی). شراب. (رشیدی) (اوبهی). باده. می : ازین پس همه نوبت ماست رزم ترا جای تختست و بگماز و بزم.فردوسی. دو هفته بر آن گونه بودند شاد ز بگماز وز بزم کردند یاد.فردوسی. خوش بود بر نوای بلبل و گل دل سپردن به رامش و بگماز.فرخی. برافتاد بر طرف دیوار من ز بگمازها نور مهتابها.منوچهری. به همه خلق ببند و بهمه خلق گشای درهای حدثان و خمهای بگماز.منوچهری. نخستین گرفتند بر خوان نشست پس آنگه به بگماز بردند دست.اسدی. ز نزهت و طرب و عز و شادکامی و لهو ز چنگ و بربط و نای و کمانچه و بگماز. مسعودسعد. میل طبع ملکان سوی نشاط است و طرب اندرین فصل سوی خوردن بگماز چو زنگ. مسعودسعد. بیازمای چو شاهان حلاوت و تلخی حلاوت لب معشوق و تلخی بگماز.سوزنی. آن را که بدست خویش بگماز دهی اقبال گذشته را به او بازدهی. معزی نیشابوری (از حاشیهء برهان ||). شراب خوردن باشد. (برهان) (جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج). شراب خوری. (ناظم الاطباء). پیاله زدن. (از جهانگیری). باده گساری. باده گساردن : برآمد ابر پیریت از بن گوش مکن پرواز گرد رود و بگماز. کسایی (از لغت فرس اسدی) (از صحاح الفرس). به بگماز بنشست بِمْیان باغ بخورد و به یاران او شد نفاغ. ابوشکور (از اشعار پراکنده ص۱۰۲). به بگماز بنشست یک روز شاه همیدون بزرگان ایران سپاه. فردوسی (از لغت فرس اسدی) (از صحاح الفرس). به بگماز کوتاه کردند شب بیاد سپهبد گشاده دو لبفردوسی. امر کن تا به در کاخ تو از عود کنند آتشی چون گل و بگمار ببستان بگماز. فرخی. هوا ابر بست از بخور عبیر بخندید بمّ و بنالید زیر هم اندر بر کلهء زرنگار به بگماز و رامش گرفتند کار. اسدی (از انجمن آرا). به بگماز یک روز نزدیک خویش مرا هردو مهتر نشاندند پیش.اسدی. نوازان نوازنده در چنگ، چنگ ز دل برده بگماز چون زنگ، زنگ. اسدی (ص ۳۸ ||). پیالهء شراب. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج): بگماز چند؛ یعنی شراب چند که عبارت از پیالهء چند باشد. (رشیدی) : تو با این سواران بیا ارجمند بیارای دل را ببگماز چند.فردوسی. آن را که

بدست خویش بگماز دهی اقبال گذشته را بدو بازدهی. امیرمعزی (از جهانگیری) (از انجمن آرا ||). بمعنی مهمانی هم آمده است مطلقاً. (برهان). و بدین معنی ترکی است. «جغتایی ۱۵۹». (از حاشیهء برهان چ معین). مهمانی و ضیافت. (ناظم الاطباء). عشرت. (حاشیه فرهنگ اسدی). عیش. سور. بزم ||. غم و اندوه. (برهان). و بدین معنی ترکی است. (از حاشیهء برهان چ معین). غم و اندوه. (از ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج) (از سروری).

بگماز کردن.

[بِ / بَ کَ دَ] (مص مرکب)مجلس شراب داشتن. (از برهان). مجلس شراب داشتن و مهمانی نمودن. (ناظم الاطباء). بزم شراب داشتن. (از رشیدی). کنایه از مجلس شراب داشتن. (جهانگیری) (انجمن آرا). ضیافت دادن. مهمانی کردن. می گساردن: یکی بزم سام آنگهی ساز کرد سه روز اندران بزم بگماز کرد. فردوسی (از جهانگیری).

بگمان افتادن.

[بِ گُ اُ دَ] (مص مرکب)به شک و ابهام دچار شدن. گرفتار آمدن. شک. (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی). تشکّک. (تاج المصادر بیهقی).

بگمان افکندن.

[بِ گُ اَ کَ دَ] (مص مرکب) به ابهام دچار کردن. ابهام. (تاج المصادر بیهقی). ریب. ریبه. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). تخیل. ارابهٔ. (ترجمان القرآن).

بگنائی.

[بُ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان مسکون بخش جبال بارز شهرستان جیرفت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بگند.

[بَ گَ] (اِ) آشیان که جا و مقام مرغان است. (برهان). آشیان مرغان. (ناظم الاطباء). آشیان و آشیانهء مرغ. (از انجمن آرا) (آنندراج).

بگنگ.

[بَ نَ] (اِ) حیوان دم بریده را گویند. (برهان) (رشیدی) (از آنندراج) (از انجمن آرا) (جهانگیری). رجوع به بکنک شود.

بگنی.

[بَ] (اِ) پگنی. شرابی باشد که از برنج و ارزن و جو و امثال آن سازند و آنرا به عربی نبیذ و بلفظ دیگر بوزه گویند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (جهانگیری). شراب برنج و ارزن و امثال آن. (رشیدی). نبیذ. بوزه. هک النبیذ فلاناً؛ دریافت او را بگنی. (منتهی الارب) : بخور بی رطل و بی کوزه میی کو بشکند روزه نه ز انگورست و نز شیره نه از بگنی نه از بخسم.

مولوی. مست گشتم ز جرعهء بگنی شد مزاجم ز بنگ مستغنی. نزاری (از رشیدی) (از انجمن آرا). - بگنی ارزن و جو؛ مِرز. (منتهی الارب). - بگنی جو؛ جَعهٔ. (منتهی الارب). - بگنی ارزن؛ نبیذ ذرت. (از صراح).

بگو.

[بِ] (اِخ) ده کوچکی است از دهستان درآگاه بخش سعادت شهرستان بندرعباس. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بگومگو.

[بِ مَ] (اِمص مرکب) از اتباع است. جدال لفظی. جر و بحث. مجادلهء لفظی.گفت و شنود. مجادله. مشاجره. محاجه.

بگومگو کردن.

[بِ مَ کَ دَ] (مص مرکب)جر و بحث کردن. مباحثه. مجادله. مشاجره. محاجه کردن. گفتگو کردن.

بگونیا.

[بِ گُ] (لاتینی، اِ) گیاهی از تیرهء بگونیاها با گلهای سرخ و سفید یا صورتی اصلش از آمریکای مرکزی است و در حدود چهارصد گونه از آن شناخته شده است. (از فرهنگ فارسی معین). انواع آن: پیازی. عادی. دائمی. برگی. رکس. معین التجاری. کرکی. شکوفه ای.

بگه.

[بِ گَهْ] (ق مرکب) بگاه. رجوع به بگاه و انجمن آرا و ناظم الاطباء و آنندراج و غیاث شود.

بگهان.

[] (اِ) بگهیان. سنگ شکن. هندش کلتهی نامند. (آنندراج).

بگهتر.

[بِ گَ تَ] (ق مرکب) بگاه تر و بهترین گاه. (ناظم الاطباء). وقت مناسب.

بگه جان.

[بَ گَ] (اِخ) دهی از دهستان ییلاق بخش حومهء شهرستان سنندج. سکنهء آن ۳۶۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات است. شغل اهالی زراعت، گله داری و قالیچه، جاجیم و گلیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بگیارق.

[بِگْ رُ] (ترکی، اِ) غلامان یک صاحب. (غیاث) (آنندراج).

بگیر.

[بُ] (اِ) بگیز. بکیر. فلوس. خیار شنبر. (ناظم الاطباء). رجوع به بکیر شود.

بگیربگیر.

[بِ بِ] (اِ مرکب) حالتی و وضعی که در آن حکومت افراد بسیاری را به قصد حبس یا کشتن دستگیر و بازداشت کند.

بگیر و ببند.

[بِ رُ بِ بَ] (اِ مرکب) آواز طبل آنگاه که اعلان منع آمد و شد شبانه را کند ||. حبس و توقیف افراد به دست حکومت: در طهران بگیر و ببند است.

بل.

[بَ] (اِ) پاشنهء پای. (از برهان) (از آنندراج) (از انجمن آرا) (شرفنامهء منیری). پَل. و رجوع به پل شود (||. ص) جفت. هم بازی. در قاین و بیرجند به معنی جفت در بازی، و در حصار و نامق (تربت حیدریه) به معنی همبازی است. (از فرهنگ فارسی معین). هریک از افراد بازی کننده در بازی الک دولک. (یادداشت مؤلف) : بیا که در همه عالم به مهربانی ما کسی که عاشق صادق دگر نبیند بل. نزاری قهستانی. - هم بل؛ هم بازی در بازی الک دولک. (یادداشت مؤلف).

بل.

[بَ] (ق) (تل و...) در اصطلاح عامیانهء فارسی زبانان، بالا و پایین و جابجا کردن. (از فرهنگ لغات عامیانه). کتل و تل: وزارت کشاورزی از بودجهء خود تل و بل کرد و مقداری پیش قسط به زارعین داد. (از نطق مهندس فریور در جلسهء ۲۶ فروردین ۱۳۲۳ مجلس شورای ملی دورهء ۱۴ قانونگذاری).

بل.

[بَ] (ع حرف) حرف اضراب است و هرگاه پیش از جمله ای بیاید حرف ابتداء باشد و مفهوم آن باطل کردن معنی ماقبل خود است چون «أم یقولون به جنهٔ، بل جاءهم بالحق» (قرآن ۲۳/۷۰) که در این آیه گفتهء «به جنهٔ» باطل، و نقیض آن مقرر شده است. و یا به معنی انتقال است از غرضی به غرضی دیگر، چون «و لدینا کتاب ینطق بالحق و هم لایظلمون بل قلوبهم فی غمرهٔ...» (قرآن ۲۳/۶۳ و ۶۴). و صاحب مغنی آرد: «بل» بر جمله داخل شود چون این گفتار «بل بلد مل ء الفجاج قتمه» که تقدیر آن چنین است: بل رب بلد موصوف بهذا الوصف قطعته. و هرگاه پس از بل، مفرد آید حرف عطف باشد چون: جاء زید بل عمرو. بل هرگاه پس از امر یا ایجاب درآید، ماقبل آن مسکوت عنه می ماند و حکم برای مابعد آن خواهد بود، چون: أکرم زیداً بل خالداً، و أکرمت عمراً بل زیداً. ولی آمدن آن پس ایجاب، اندک رخ میدهد و بهمین دلیل کوفیان نیز که بر سخن پیشینیان آگاه بودند، آن را منع کرده اند و بل هرگاه در سیاق نفی یا نهی آید، ماقبل خود را بر حال خویش نگاه میدارد و ضد آن را برای مابعد ثابت می کند، چون: ماعزل بکر بل خالد، و لاتهن عمراً بل زیداً، که شخص معزول خالد است و شخص اهانت شده زید. گاهی پس از ایجاب با «لا» همراه آید تأکید کردن اضراب را، چون این بیت: وجهک البدر، لا بل الشمس لو لم یقض للشمس کسفهٔ و افول. و پس از نفی

با «لا» همراه آید برای تأکید در مقرر داشتن ماقبل خود، چون این بیت: و ماهجرتک، لا بل زادنی شغفاً هجر و بعد تراخی لا الی اجل. و صاحب صحاح از قول اخفش آرد که گاهی «بل» را برای قطع کردن سخنی و آغاز نمودن سخنی دیگر بکار برند، مثلاً کسی شعری را میخواند، در میان شعر گوید: بل «ماهاج احزاناً و شجواً قد شجا» که این بل جزء بیت نیست و آن را فقط بدان جهت آورده است تا نشانه ای باشد از انقطاع ماقبل، و یا از حذف برخی ابیات. (از اقرب الموارد). نه که، وی حرف عطف است. (دهار). لفظ عربی است که برای ترقی و اضراب آید، و فارسیان اکثر به زیادت کاف در آخر استعمال کنند. (غیاث اللغات). کلمه ایست که در ترقی چیزی یا در اعراض و اضراب از چیزی استعمال کنند و فارسیان اکثر به زیادت کاف بیانیه بر آن افزوده با وصف استعمال به معنی اصلی به معنی شاید آرند. (آنندراج). که. شاید. بلکه. اما. مخصوصاً. البته. (یادداشت مؤلف). و رجوع به کتاب مغنی ص۵۹ و سیوطی ص۱۷۴ شود : نه مردم شمر بل ز دیو و دده دلی کو نباشد به درد آزده.فردوسی. و گر شگفت بیاید ترا از این سخنان بر این هزار دلیل است بل هزار هزار.فرخی. رشوت بخورند آنگه رخصت بدهندت نه اهل قضااند بل از اهل قفااند.ناصرخسرو. گر بهشتی تشنه باشد روز حشر او بهشتی نیست بل خود کافر است. ناصرخسرو. بر تلخی عیش دل بباید نهاد، بل دل از جان شیرین بر باید گرفت. (سندبادنامه ص۲۱۶). به ده فرسنگ از کرمانشهان دور نه از کرمانشهان بل از جهان دور.نظامی. تو ترازوی احدجو بوده ای بل زبانهء هر ترازو بوده ای.مولوی. تیغ حلم از تیغ آهن تیزتر بل ز صد لشکر ظفرانگیزتر.مولوی. ما پادشاه پاره و رشوت نبوده ایم بل پاره دوز خرقهء دلهای پاره ایم.مولوی. عارضش باغی دهانش غنچه ای بل بهشتی در میانش کوثری.سعدی. شیوهء عشق اختیار اهل هنر نیست بل چو قضا آمد اختیار نماند.سعدی. دیو با مردم نیامیزد مترس بل بترس از مردمان دیوسار.سعدی. - لابل؛ نه بلکه : معنی چشمهء زمزمی بل عیسی بن مریمی لابل امام فاطمی نجل نبی واهل عبا. ناصرخسرو. و رجوع به «لابل» در ردیف خود شود.

بل.

[بَ] (ع اِ) این کلمه گاهی بجای بنوال .... استعمال شود مانند بلحارث بجای بنوالحارث و بلقین بجای بنوالقین و بلخزرج بجای بنوالخزرج و بلهجیم بجای بنوالهجیم، و این از شواذ تخفیف است، و کذلک یفعلون فی کل قبیلهٔ تظهر فیه لام المعرفهٔ مثل بلعنبر و غیره، فأما اذا لم یظهر اللام فلایکون ذلک. (از یادداشت مرحوم دهخدا).

بل.

[بَیل ل] (ع مص) تر کردن. (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بِلّهٔ. و رجوع به بلهٔ شود ||. پیوستن رحم. (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (دهار). صلهء رحم کردن. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و از آن جمله است حدیث «بلوا أرحامکم و لو بالسلام». بِلال. و رجوع به بِلال شود ||. از بیماری به شدن. (المصادر زوزنی). به شدن از بیماری. (تاج المصادر بیهقی) (دهار) (از منتهی الارب): بَلّ من مرضه؛ از بیماری خود شفا یافت. بَلَل. بُلول. و رجوع به بلل و بلول شود ||. عطا کردن و بخشیدن: بلّ یده؛ او را عطا کرد. (از اقرب الموارد ||). سیر کردن و رفتن در زمین: بل فی الارض. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب ||). فرزند بخشیدن: بلّک الله ابناً یا بابن؛ خداوند فرزندی ترا دهد. (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). ظفر یافتن. (المصادر زوزنی) (از اقرب الموارد ||). تخم افشاندن زمین را. (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). نجات یافتن و رستگار شدن. (از ناظم الاطباء ||). درآویختن به چیزی. (از ناظم الاطباء). (از ذیل اقرب الموارد از لسان). ||حریص شدن به چیزی. (از منتهی الارب ||). ملازم گشتن به چیزی و ادامه دادن به صحبت آن. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). ||سرگردان شدن و سر به بیابان زدن ستور. (از ذیل اقرب الموارد).

بل.

[بَل ل] (ع ص) حریص. (منتهی الارب) (آنندراج ||). آنکه حقوق مردم را از خود به سوگند باطل کند و بازدارد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). دیردارندهء وام و سوگندخوار ستمکار. (از منتهی الارب). شخص مَطول. (از ذیل اقرب الموارد از لسان||). مرد سخت خصومت جنگجو. (منتهی الارب (||). اِ) انین و ناله از خستگی. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). بَلیل. و رجوع به بلیل شود (||. اِخ) از اعلام است. (از ناظم الاطباء).

بل.

[بِ] (فعل امر) کلمهء امر، مخفف بهل، یعنی بگذار، از مصدر هلیدن. (از ناظم الاطباء). مخفف بهل است که امر بر گذاشتن باشد یعنی بگذار. (برهان). بگذار، مترادف بهل. (شرفنامهء منیری). بهل بوده و «ها» به کثرت استعمال حذف شده «بل» مانده است. (از فرهنگ خطی). بل = ول، مخفف بهل، و آن امر از هشتن و هلیدن است به معنی بگذار. (از فرهنگ فارسی معین) : بل تا جگرم خشک شود وآب نماند بر روی من آبیست کزو دجله توان کرد. آغاجی. بل تا کف پای تو ببوسم انگار که مهر لالکایم.سنائی. گفتم به ترک نان سپید سیه دلان بل تا فنای جان بودم در فنای نان.خاقانی. مرا گفتی بگو حال دل خویش دلت خون میشود بل تا نگویم. شرف شفروه (از آنندراج). و رجوع به هشتن شود.

بل.

[بِ] (اِ) ثمری است که پوست این را «شل» خوانند و شحم این را «بل» و تخم این را «تل». (از الفاظ الادویه). میوه ای هندی است مانند قثاء کبر و گویند مانند انار است و گویند نار هندی است و گویند نار دشتی است و گویند قثاء هندی و برّی است. پوست وی را «شل» خوانند و شحم وی را «بل» خوانند و حب وی را «تل» خوانند و محمد زکریا گوید: بل میوه ای از هندوستان است از درختی حاصل میشود مثل درخت زردآلو، بهترین آن، آن بود که شیرین باشد، درخت وی را حانا اقطی گویند. (از اختیارات بدیعی). گویند داروی هندی است و برخی گویند خیار دشتی را بل خوانند، و گویند میوهء او به کبر مشابهت دارد، و برخی گویند به زنجبیل ماند. (از تذکرهء داود ضریر انطاکی). به لغت هندی اسم خیار هندی است، بزرگتر از خیار کبر و تخم او تلخ و مغزش چرب و پوست ثمر سیاه و اندرون او سفید و مایل به زردی، و مستعمل تخم اوست. و مؤلف اختیارات بدیعی بل و شل و فل را اجزاء یک ثمر دانسته و نه چنانست. (از تحفهء حکیم مؤمن). خیاریست هندوی. (ذخیرهء خوارزمشاهی در قراباذین). نام میوه ایست در هندوستان شبیه به بهی ایران و آنرا نار هندی نیز گویند و به شیرازی بل شیرین و به عربی طرثوث خوانند. و بعضی گویند میوه ای باشد هندی به بزرگی آلوچه و درخت آن به درخت زردآلو میماند. (برهان). درختی است در هندوستان که میوه ای شبیه به آبی دارد. نار هندی. بل شیرین. طرثوث. (فرهنگ فارسی معین).

بل.

[بِل ل] (ع اِ) شفا از بیماری. (منتهی الارب). شفاء. (اقرب الموارد (||). ص) مباح: هو لک حل و بل؛ یعنی مباح، یا شفاء، و یا از اتباع است ||. داهیه و صاحب ذکاء و فتنه: هو بل ابلال؛ او داهیهء دواهی و فتنه و صاحب ذکاء است. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). هو بذی بل؛ او چنان دور است که حالش معلوم نمیشود. و در آن دوازده لغت دیگر است. بلی و بلیان. (از منتهی الارب). و رجوع به بلی و بلیان شود.

بل.

[بِ] (اِخ) (خدای زمین) یکی از سه رب النوع بزرگ که مورد عبادت تمام سومریها بود، و دو رب النوع دیگر یکی آنو (آقای آسمان) و دیگری اآ (صاحب درهء عمیق) است. (از تاریخ ایران باستان ج ۱ ص۱۱۴). لفظ بل به معنی صاحب و خداوند، صورت اکّدی بَعل سامیهای عربی است، و آن یکی از خدایان بزرگ دین بابلی است که در مآخذ قدیمتر نامش اِنلیل آمده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی). در شهر بابل معبد بل رب النوع بزرگ بابلی ها واقع بوده است. برای اطلاع از وضع این معبد رجوع به تاریخ ایران باستان ج ۱ ص۳۸۱ شود: منم کوروش، شاه عالم... شاه بابل، که سلسله اش مورد محبت بل و نَبو است و حکمرانیش به قلب آنها نزدیک... (از بیانیهء کوروش که در استوانهء کوروش کنده شده و در حفریات بابل بدست آمده است. از تاریخ ایران باستان ج ۱ ص۳۸۶). آنوبانی نی پادشاه توانا، پادشاه «لولوبی» نقش خود و نقش الاهه «ایشتار» را در کوه «باتیر» رسم کرده است. آن کس که این نقوش و این لوح را محو کند به نفرین و لعنت آنو و آنوتوم و بل و بلیت و رامان و ایشتار و سین و شمش... گرفتار باد و نسل او بر باد رواد...!. (از ترجمهء کتیبهء نقش آنوبانی نی در سر پل زهاب از کارهای پرشیل. از تاریخ کرد ص ۲۵).

بل.

[بِ] (اِخ) الکساندر گراهام. فیزیکدان و دانشمند امریکایی. مخترع تلفون. وی بسال ۱۸۴۷ م. در ادمبورگ متولد شد و در تعقیب کارهای پدرش، روش تعلیم کرها را اصلاح کرد. در ۱۸۶۵ م. بفکر انتقال گفتار بوسیلهء امواج برقی افتاد. اصول آن را در ۱۸۷۵ م. ابتکار کرد و اولین جمله را در ۱۸۷۶ م. منتقل ساخت. در ۱۸۸۷ م. شرکت تلفون بل را سازمان داد. آزمایشگاهی بنام آزمایشگاه ولتا تأسیس کرد و در آنجا اولین صفحات موفقیت آمیز فونوگراف تهیه شد. اختراعات دیگرش فوتوفون برای انتقال گفتار بوسیلهء امواج نور، اودیومتر یا شنوایی سنج، ترازوی القائی برای تعیین محل اشیاء فلزی در بدن، و دستگاه ضبط صوت فونوگراف است. رصدخانهء فیزیک نجومی مؤسسهء سمیشسونین را تأسیس کرد. بل بسال ۱۹۲۲ م. درگذشت. (از دایرهٔ المعارف فارسی) (فرهنگ فارسی معین).

بل.

[بِ] (اِخ) گرترود مارگارت. دختر توماس بل. بانوی سیاح و باستان شناس انگلیسی و از مأمورین دولت بریتانیا در شرق نزدیک. وی در سال ۱۸۶۸ م. در دورهام متولد شد و پس از اتمام تحصیلات خود در کوئین کالج و دانشگاه آکسفورد (۱۸۸۸ م.) مدتی مسافرت کرد، و مسافرتی نیز به دور دنیا نمود و مدتها در رومانی و ایران توقف کرد. بسبب علاقه ای که به شرق نزدیک داشت، زبانهای فارسی و عربی را آموخت. زنی بی باک بود و در ایران، آسیای صغیر، سوریه و صحرای عربستان مسافرتهای فراوان کرد که شرح آنها را در آثار خود آورده است. در جنگ بین الملل اول بخدمت دولت بریتانیا درآمد، و در سال ۱۹۱۵ م. عضو ادارهء جاسوسی در ممالک عربی گردید، و رابط بین بعضی از سران عرب با بریتانیا بود. بعد از جنگ در بغداد اقامت گزید، و در تأسیس مملکت عراق و رسیدن فیصل اول به سلطنت در سال ۱۹۲۶م. مؤثر بود. بقیهء عمر را صرف تأسیس و ادارهء موزهء ملی باستانشناسی بغداد کرد و بسال ۱۹۲۱م. در بغداد درگذشت. از آثارش یکی سفرنامه (۱۸۹۴ م.) است که بعداً در سال ۱۹۲۸ م. بنام مناظر ایرانی بچاپ رسید، و دیگر کاخ و مسجد اخیضر (۱۹۱۴ م.) و اشعاری از دیوان حافظ (۱۸۹۷م.). منتخبی از نامه های وی در ۱۹۲۷م. بعنوان نامه های گرترود بل انتشار یافت. (از دایرهٔ المعارف فارسی) (فرهنگ فارسی معین).

بل.

[بُ] (ص) مؤلف فرهنگ جهانگیری گوید: احمق و نادان، که آن را به تازی ابله گویند، و شعر ذیل را از مولوی شاهد آرد : من بلم خود را اگر زخمی زدم بر خود زدم ور به طراری ربودم رخت طراری چه شد. مرحوم دهخدا در یادداشتی راجع به این لغت چنین نوشته است: جهانگیری معنی احمق به این لفظ میدهد و شعر مولوی را شاهد می آورد: من بلم (من بل هستم) خود را... ولی کلمه «من» به معنی أنا عربی و «بل» نیست، منبل یک کلمه است. رجوع به مَنبل شود (||. پسوند) مزید مؤخر امکنه، چون دیبل، ذیبل، قطربل. (یادداشت مرحوم دهخدا (||). ا) سنجد. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به سنجد شود ||. در تداول عامیانهء فارسی زبانان، آلت مردی بچهء کوچک. (از فرهنگ فارسی معین). بول. بلبل ||. در تداول عامیانهء فارسی زبانان، در گال بازی (= الک دولک) معمول در حصار و نامق (تربت حیدریه)، وقتی است که یکی از بلهای حریف، گال را در هوا بگیرد، بدین طریق سرنوشت بازی عوض میشود. (از فرهنگ فارسی معین). در بازی بل و چفته که هنوز هم در بین اطفال معمول است وقتی بل را با چفته میزنند و به هوا برخیزد، اگر بل در حال حرکت در هوا گرفته شود، این عمل را بل گرفتن گویند و موجب بُرد افراد دستهء پایین میشود. (از فرهنگ عوام، ذیل از هوا بل گرفتن). رجوع به بل گرفتن و بل دادن شود.

بل.

[بُ] (پیشوند) به معنی بسیار است مانند بلهوس (بسیارهوس) و بلکامه، لیکن مفرد مستعمل نشده. و بعضی گفته اند که صحیح بوالهوس و بوالکامه است و این از باب کنیت است که در محاورات عرب مستعمل به معنی ملازم شی ء است پس بوالهوس و بوالکامه، کسی که ملازم هوس و کام خود باشد، چنانکه عرب ابوتراب و ابوالفضل و مانند آن گویند و مراد مقارنت و ملابست تراب و فضل و مانند آن کنند؛ چنانکه در فرهنگ سامانی گفته، و رشیدی گفته که در فرس این اعتبارات بعید است و در عربی صحیح، با آنکه بلکنجک و بلغاک و امثال آن که بیشتر می آید از این باب است چه اعتبار کنیت در آنها درست نیست چه بلفغده به کسر باء است مخفف بیلفغده به معنی بیندوخته، چنانکه سامانی گفته الفغده اندوخته، و چون حرف واو بدو مقارن شود الف به یاء بدل گردد، و بلغاک بضم غوغا و آشوب بسیار، چه غاک به معنی غوغا باشد. (از آنندراج). به معنی بسیار باشد همچو بلهوس و بلکامه یعنی بسیارهوس و بسیارکام. (برهان). حرفی است که همیشه در جلو اسم استعمال شود و به معنی کثرت بود. (از ناظم الاطباء). به معنی بسیار است و با «پلی» یا «پلو» یونانی از یک اصل است که به معنی بسیار و چندان است، و بلکامه و بلغاک و بلفضول و بلعجب و بلهوس مرکب از این کلمه و کامه و غاک و فضول و عجب و هوس است. (یادداشت مرحوم دهخدا). بسیار، در ترکیبات، مانند بلغاک، بلغنده، بلکامه. توضیح اینکه بعضی بل را در بلعجب و بلهوس و بلفضول از این مقول دانند و صحیح نمی نماید. (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بُل در معنی عربی آن شود.

بل.

[بُ] (از ع، اِ) در تداول فارسی زبانان مخفف ابوال .... است، چون: بلقاسم، ابوالقاسم. بلحسن، ابوالحسن، و بودن بل در بلهوس و بلفضول و غیره از این «بل» بعید نمی نماید. (یادداشت مرحوم دهخدا). مخفف بوال ... عربی = ابوال ... در آغاز اعلام مانند: بلقاسم، بوالقاسم، ابوالقاسم. بلحسن، بوالحسن، ابوالحسن. بلفضل، بوالفضل، ابوالفضل. بلمعالی، بوالمعالی، ابوالمعالی. یا در اول اسماء معنی عربی مانند بلعجب، بوالعجب، ابوالعجب. بلهوس، بوالهوس، ابوالهوس. بلفضول، بوالفضول، ابوالفضول درآید. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بل در معنی فارسی آن شود.

بل.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان بلده، بخش نور، شهرستان آمل. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بل.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان باهوکلات، بخش دشتیاری، شهرستان چاه بهار. سکنهء آن ۳۰۰ تن. آب آن از باران و محصول آن غلات و حبوب و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۸).

بل.

[بُل ل] (ع ص، اِ) جِ بَلّاء. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به بلاء شود || جِ اَبلّ. (ناظم الاطباء). رجوع به ابل شود.

بلا.

[بَ] (از ع، اِ) بلاء. آزمایش. (ناظم الاطباء). آزمایش. آزمون. امتحان. (فرهنگ فارسی معین). بَلوی. بَلیّهٔ. مِحنهٔ : اندر بلای سخت پدید آید فضل و بزرگواری و سالاری.رودکی. و رجوع به بلاء شود || زحمت و سختی و اذیت بسیار و رنج. (ناظم الاطباء). سختی. گرفتاری. رنج. (فرهنگ فارسی معین). زحمت و سختی. (غیاث اللغات). زحمت و مکروه، و به این معنی با لفظ کشیدن و ریختن و بر سر کسی آوردن و باریدن و جنبیدن و شدن بکار رود، و با لفظ گرداندن و برچیدن کنایه از دور کردن وی بود. (از آنندراج). آهو. (یادداشت مرحوم دهخدا). ابنهٔ الجلبل. ابنهٔ مِعیر. ازمع. ازنم الحَیذَع. ازیَب. اُغویهٔ. أقوریّات. أقوَرین. أکتل. ام أدراص. امُجُندَب. ام الدَّفر. ام الدُّهَیم. ام الرُّبَیق. ام الرَّقوب. ام زَنفَل. ام صَیبار. ام صَیبور. ام قَشعَم. ام اللُّهیم. باقعهٔ. بَدیدهٔ. بُقَر. بَلوی. بَلیهٔ. بنات أوبَر. بنات أودک. بنات طَبار. بنت الرَّقم. پت یاره. تُرَّهٔ. تَوزَلاء. تَوزَلی. تولَه و تَولَه و تُوَلَه. جارِف. جائحهٔ. جِثّهٔ. جَرعَب. جَلفَریز. جَلَوبق. حوب. خَرساء. خِزیهٔ. دارهٔ. دامِکهٔ. داهیهٔ. دُرَخبیل. دُرَخبین. دُرَخمیل. دُرَخمین. دَردَبیس. دُلامِس. دُلَمس. دَلْو. دَولهٔ. دَهرَس. دَهکل. دُهیم. دُهَیماء. دَیلم. ذات الجَنادع. ذات الرَّعد. ذات الرَّواعد. ذَرَّبی. ذَرَبیا. ذَریّا. ربس. رَبساء. رَبیس. رُفوح. رَقم و رَقَم و رَقِم. رَوسَب. رَوسَم. زَفیر. زَنَفجهٔ. زَول. سِتبد. سِعلاءٔ. سِعلاء. سِلِتم. شِبدع. شُرسوف. شِنِقناق. صاحهٔ. صالهٔ. صِلّ. صَلعاء. صِمّ. صَیمّاء. صَیمام. صُینبور. صَینَمهٔ. صَیلَم. ضُوَیضیهٔ. طأمهٔ. طُلاطِلهٔ. طَمسلَی. طومهٔ. طَیخهٔ. عَباقیهٔ. عِتریس. عَجاریّ. عُجریّ. عَجوز. عَریم. عُضْلهٔ. عَضوض. عَظیمهٔ. عُکَمص. عَلّاقهٔ. عُلَق. عَلوق. عَماس. عَمَرّط. عَناق. عَنتَریس. عُنصر. عَنقاء. عَنقَزهٔ. عَنقَفیز. عَوبَطهٔ. عَویص. غائلهٔ. غَبَر. غَمّیاء. غُمَی. غَوائل. غول. فاضّهٔ. فاقرهٔ. فالعهٔ. فِتکَر. فَتَکرین و فِتَکرین یا فُتَکرین یا فِتکَرین. فُتکلین. فَلق و فِلق و فُلَق. فِلقهٔ. فَلقی. فَیقَر. فَیلَق. فَیلَقَهٔ. قَرعاء. قُنذعهٔ. قِنطِر. قِنطیر. قَنفَخ. قَوامس. قوب. کَریهٔ. لَحاص. لُهَیم. مُجحِفهٔ. محنت. مِحنهٔ. مُرمّات. مَرمَریت. مَرمَریس. مُعضّل. مُلمّهٔ. مَنظورهٔ. مَوائد. نابجهٔ. نازلهٔ. ناقرهٔ. نُصُب. نَطلاء. نِقرِس. نکبت. نَکراء. نَآد. نَآدی. نَؤود. نِئدل. نَیریی. نِئضِل. نِئطِل. وامئهٔ. هازمهٔ. هِتر. هَناهٔ. هَیعَرون : عنکبوت بلاش بر دل من گرد بر گرد برتنید انفست.خسروی. به کین اندرون چون نهنگ بلاست بزین اندرون تیزچنگ اژدهاست.فردوسی. مگر کاین بلاها ز من بگذرد خردمند باشم به از بیخرد.فردوسی. برو بر بدانگونه شد مبتلا که گفتی دلش گشت گنج بلا.فردوسی. بگفتند کای شاه آزادمرد بگرد بلا تا توانی مگرد.فردوسی. چنین تا برآمد بر این روزگار درخت بلا حنظل آورد بار.فردوسی. چو قیصر ز گرد بلا رخ بشست به مردی چو پرویز داماد جست.فردوسی. هر بلائی که هست عاشق راست من ندانم که عاشقی چه بلاست.فرخی. عاشقان را خدای صبر دهاد هیچکس را بلای عشق مباد.فرخی. بلا و نعمت و اقبال و مردمی و شنای بری و آری و توزی و کاری و دروی. منوچهری. بلا بی دل بلا بی دل بلا بی گنه

چشمان کرن دل مبتلا بی.باباطاهر. گردن نهادن قضای او را[خدا] و رضا دادن به سختی ها و بلاهای او. (تاریخ بیهقی ص۳۰۸). هر دو لشکر بدان بلا صبر کردند تا شب رسیده بود. (تاریخ بیهقی ص۳۵۲). بلایی ز دوزخ، سفر کردن است غم چیز و تیمار جان خوردن است.اسدی. بلای آدمی آمد زبانش که در وی بسته شد سود و زیانش. ناصرخسرو. چند گردی گرد این و آن به طمع جاه و مال کز طمع هرگز نیابی چیز جز درد و بلاـ ناصرخسرو. از او زاد حیوان و مردم وزین چو تو هر کسی بر بلاـ مبتلی است. ناصرخسرو. گر نترسی ز بلا بر تن خویش و جان هر دو را باید کردنت ز دین پرچین. ناصرخسرو. ای عشق به خویشتن بلا خواسته ام آنگه که به آرزو ترا خواسته ام تقصیر مکن کت به دعا خواسته ام تا خود به دعا بلا چرا خواسته ام. ابوالفرج رونی. شب آمد و غم من گشت یک دو تا فردا چگونه ده صد خواهد شد این عنا و بلا. مسعود سعد. نابسته دری ز محنت من صد در ز بلا و رنج بگشاد.مسعود سعد. اینهمه بلا را به خود کشیدم. (کلیله ودمنه). با بلاها بساز و تن درده کز سلامت نه رنگ ماند و نه بوی.خاقانی. تیرباران بلا پیش و پس است از فراغت سپری خواهم داشت.خاقانی. دل در بلا فتاده ز نادیدن تو شاه آری همیشه دل بود اندر بلای چشم. ظهیر فاریابی. بلاـیی زین جهان آشوب تر نیست که بار خاطر است ار هست و ور نیست. سعدی. تهی پای رفتن به از کفش تنگ بلای سفر به که در خانه جنگ.سعدی. میسوزم از فراقت رو از جفا بگردان هجران بلای من شد یارب بلا بگردان. حافظ (از آنندراج). نباشد یک نفس بی فتنهء چشم کبود او بلا پیوسته از گردون مینارنگ میریزد. صائب (از آنندراج). طالع شهرت پروانه بلا شد در عشق ورنه بی تابی دل از همه کس میاید. محمد قلی سلیم (از آنندراج). چون زلف تو از صبا بجنبد از هر طرفی بلا بجنبد. باقر کاشی (از آنندراج). از در و دیوار می بارد بلاـ در راه عشق یک سرابم پیش ره نامد که طوفانی نداشت. کلیم (از آنندراج). رفته از گل چیدنش خاری بدست و میرود خارخار دل که برچیند بلای دست او. اشرف (از آنندراج). یک چند ز هر سودا بازآمده بود این دل ناگاه ترا دیدم بر خویش بلا کردم. میرخسرو (از آنندراج). فیّاض که سرحلقهء رندان جهان بود آخر چه بلا زاهد مستور برآمد. فیاض لاهیجی (از آنندراج). طغیان اشک من دو جهان را خراب کرد در هجر بوستان چه بلاگریه می کنم. میرنجات (از آنندراج). صد بلا مرهم آردش بر سر زخم تیری که از کمان تو نیست. ظهوری (از آنندراج). آنرا که ز عشق تو بلا نیست بلا نیست آنرا که ز هجر تو عنا نیست عنا نیست.؟ ازلم الجذع، داهیهٔ شعراء، داهیهٔ لبساء؛ بلای نیک بد. سالم و سَلیم؛ از بلا رسته. شُجُم؛ بلاهای سخت و طولانی. عَباقیهٔ؛ مرد بلا. عض؛ بلای بزرگ به مردم رسیدن. غَبَر؛ بلای بزرگ و سخت دشوار که راه خلاص از آن ندارد. (از منتهی الارب). - امثال وتعبیرات مثلی:آنجا همه کس یار وفادار بود یار آن باشد که در بلا یار بود. سعدی. بلا به دعا خواستن؛ تمثل است نظیر به پای خود به سلاخ خانه رفتن، و به پای خود به گور رفتن. (از امثال و حکم دهخدا) : تقصیر مکن کت به دعا خواسته ام تا خود به دعا بلا چرا خواسته ام. ابوالفرج رونی. بلای طویله بر سر میمون؛ ظاهراً از امثال فارسی متداول هندوستان است و گویا نظیر سگ خانه باش کوچک خانه مباش، باشد. (امثال و حکم دهخدا). چشم بلا را خاریدن؛ چیز یا کس موذی و زیانکار را که اکنون آزارش نمیرسد بعمد به ایذا و آزار خویش برانگیختن : گر او بد کند پیچد از روزگار تو چشم بلا را بتندی مخار. (امثال و حکم دهخدا). رهاند خرد مرد را از بلا مبادا کسی در بلا مبتلا.فردوسی. زن بلاست هیچ خانه ای بی بلا نباشد؛ زن مایهء رنج و تعب مرد است لکن بی زن نیز امر خانه داری مهمل ماند : زن بلا باشد به هر کاشانه ای بی بلا هرگز مبادا خانه ای. (امثال و حکم دهخدا). سر بزرگ بلای بزرگ دارد؛ نظیر هر که را سر بزرگ درد بزرگ. (امثال و حکم دهخدا). صدقه رفع بلاست، یا صدقه رد بلاست؛ نظیر حدیث «الصدقهٔ ترد البلاء». (از امثال و حکم دهخدا) : گفت الصدقهٔ ترد للبلاء داو مرضاک بصدقهٔ یا فتی.مولوی. مترس از بلایی که شب در میان است؛ نظیر از این ستون به آن ستون فرج است. (از امثال و حکم دهخدا). نریخت درد می و محتسب ز دیر گذشت رسیده بود بلایی ولی بخیر گذشت. آصفی هروی. - بلا به سر کسی آوردن؛ کسی را گرفتار زحمت کردن. (فرهنگ فارسی معین). در تداول عامیانه در مورد تهدید گویند: بلایی سرت بیاورم که دباغ به سر پوست نیاورده باشد. (از فرهنگ عوام). - بلای آسمانی؛ کنایه از آفت بزرگ ناگهانی. (از آنندراج) (از فرهنگ فارسی معین) : اهل نماند

بر زمین اینت بلای آسمان خاک بر آسمان فشان هم ز جفای آسمان. خاقانی. دست و پا گم میکنم زان نرگس نیلوفری من که عمری شد بلای آسمانی می کشم. صائب (از آنندراج). - بلای جان؛ آنکه یا آنچه موجب مزاحمت است. (فرهنگ فارسی معین). از اسمای محبوب است. (آنندراج). - بلای سیاه؛ فتنه و آشوب. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). کنایه از آفت بزرگ. (آنندراج ||). رنج. گزند. محنت ||. تعدی. جور. آزار. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). تشویش. پریشانی. (فرهنگ فارسی معین). کنایه از تشویش و خلاف طبیعت. (برهان). - بی بلا؛ بدون رنج و زحمت. بی سختی و اذیت و گرفتاری : بی بلا نازنین شمرد او را چون بلا دید درسپرد او را.سعدی. - پربلا؛ مملو از بلا. پر از زحمت : بباید دانست که اطراف عالم پر بلا و عذاب است. (کلیله و دمنه). ساقی بجام عدل بده باده تا گدا غیرت نیاورد که جهان پربلا کند.حافظ. و رجوع به «پربلا» در ردیف خود شود. - در بلا بودن؛ در رنج و زحمت و سختی بودن : بدان کوه خارا یکی اژدهاست که این کشور چین ازو در بلاست.فردوسی. درختان نیکیش را بر بدیست بزیر سر نعمتش در بلاست.ناصرخسرو. -امثال: در بلا بودن به از بیم بلا. (از مجموعهء مختصر امثال چ هند) : دل من ابن یمین رفت در آن طره و گفت در بلا بهتر از آنست که در بیم بلا ابن یمین دوم (امثال و حکم دهخدا). در بلا بودن به از دور از بلاست؛ نظیر مثل فوق است. (از امثال و حکم دهخدا). - زمین بلا؛ کنایه از دوزخ است : ترا در بهشت است جای نشست زمین بلا بهر دیگر کس است.فردوسی ||. بدبختی و مصیبت و آفت. (ناظم الاطباء). مصیبت. آفت. (فرهنگ فارسی معین) : ستیزه ای بدند عاشقان به ساق و میان بلای گیسوی دوشیزگان به بش و به یال. عسجدی. الا رفیقا تا کی مرا شقا و عنا گهی مرا غم یغما گهی بلای یلاق.زینبی. برانداختی این ککک بدنژاد که چون او بلایی ز مادر نزاد.فردوسی. بلای زن در آن باشد که گوئی تو چون خور روشنی چون مه نکوئی. (ویس و رامین). نزدیک بود کار بزرگ شود و شکست رخنه کند،پس صباح کرد و حال آنکه هر بلایی دفع شده بود. (تاریخ بیهقی ص۳۱۲). بلای آدمی آمد زبانش که در وی بسته شد سود و زیانش. ناصرخسرو. آنگاه به انواع بلا مبتلی گردد. (کلیله و دمنه). تدبیر هنگام بلا فایده بیشتر ندهد. (کلیله و دمنه). عافیت را نشان نمی یابم وز بلاها امان نمی یابم.خاقانی. ای صبر که کشتهء فراقی در معرکهء بلات جویم.خاقانی. بر جان من از بار بلا چیست که نیست بر فرق من از تیر قضا چیست که نیست. خاقانی. نزل بلا عافیت انبیاست و آنچه ترا عافیت آید بلاست.نظامی. دشمن خُردست بلایی بزرگ غفلت از آن هست خطایی بزرگ.نظامی. چون بمیری شمع برهد از بلا نی دگر سوزنده نی گریان بود.عطار. از وفا و خجلت حکم خدا بود چون شیر و عسل او با بلا.مولوی. حکما... گفته اند رزق اگر چه مقسوم است به اسباب حصول آن تعلق شرط است و بلا گرچه مقدور، از ابواب دخول آن احتراز واجب. (گلستان سعدی). مرد فرزانه کز بلا ترسد عجب ار فکر او خطا نبود زانکه این حال از دو بیرون نیست یا قضا هست یا قضا نبود گر قضا هست جهد نیست مفید ور قضا نیست خود بلا نبود.ابن یمین. گرفتم آنکه بلائیست عشق روی بتان بلا چو عام بود دلکش است و مستحسن.قاآنی. - بلاهای ده گانه؛ ده بلایی است که به خواهش موسی (ع) بعلت اینکه فرعون اجازهء خروج بنی اسرائیل را از مصر نمیداد، خداوند بر مصریان ناز ل کرد و ذکر آنها در سفر خروج و در قرآن کریم (سورهء اعراف ۱۲۷-۱۳۰) آمده است. و نخستین عید فصح مصادف با شب نزول آخرین بلا بود. این بلاها عبارت بود از: ۱- تبدیل آب رود نیل،به طوری که انسان و حیوان نمیتوانستند آنرا بیاشامند. ۲- بلیهء وزغها. ۳- بلیهء پشه ها. ۴- بلیهء مگسها که در انسان و بهایم پیدا شده و آنها را اذیت میکرد. ۵- بلیهء وبا. ۶- بلیهء دملها. ۷- بلیهء سرما و تگرگ. ۸- بلیهء ملخ. ۹- بلیهء تاریکی غلیظی که مدت سه روز تمام ملک مصر را فرا گرفت. ۱۰- بلیهء قتل اول زادگان مصریان که در نصف شب واقع شد. (از قاموس کتاب مقدس) (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به بلیه شود. - خوردن بلا به...؛ در تداول عامیانه، اصابت بلا به... مثلاً گویند «بلات بخورد به جانم». (از فرهنگ فارسی معین). - در بلا افتادن؛ در مصیبت وآفت افتادن. گرفتار بدبختی شدن. به دردسر دچار شدن. گرفتاری پیدا کردن : قاضی در بزرگ بلایی افتاد. (تاریخ بیهقی ص۴۱۴ ||). بدبختی که بدون انتظار و بدون سبب و جهت بر کسی وارد آید. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین) : قحطیی شامل و غلایی هایل و بلایی نازل حادث شد. (ترجمهء تاریخ

یمینی ص۲۹۵). - بلای ناگهان:الغرض بودم در این حالت که ناگه دررسید بر سرم آن سروبالا چون بلای ناگهان.قاآنی ||. ظلم و ستم. (فرهنگ فارسی معین). ام جُندَب : زاغ... گفت می اندیشم که خود را از بلای این ظالم [مار] جان شکر برهانم. (کلیله و دمنه ||). کاری که بغایت عجیب باشد، و کار عمدهء فوق الطاقه. (غیاث اللغات) (از آنندراج). و به این معنی با لفظ کردن بکار میرود. (از آنندراج) : نه مجنون داشت این همت نه فرهاد تکلف بر طرف باقر بلا کرد. باقر کاشی (از آنندراج ||). فتنه، کنایه از معشوق بمناسبت رفتار و کردار او ||. در تداول عامیانه، بسیار زرنگ. محیل. حیله گر. (فرهنگ فارسی معین). در محاورهء فارسیان به معنی بسیار ایذا است. (آنندراج) (غیاث اللغات). آدم زبر و زرنگ و ناقلا، کاربر، و ندرةً به معنی بدجنس نیز بکار میرود، واین کلمه را بیشتر زنان استعمال می کنند. (فرهنگ لغات عامیانه). - ظالم بلا؛ موذی و ناقلا و بدجنس و زیرک و زرنگ.

بلا.

[بِ] (ع پیشوند) (از: حرف جر «ب» + حرف نفی «لا») کلمهء نفی مأخوذ از عربی، یعنی بی و بدون، و چون این کلمه را بر سر اسمی درآورند، اسم معین فعل میگردد مانند بلاتوقف، بلاخلاف، بلاشبهه... (از ناظم الاطباء). این کلمه بر سر اسماء و مصادر عربی درآید مانند بلاتردید، بلاتشبیه، بلاتوقف، بلاجهت، بلاخلاف، بلاشبهه، بلاشک، بلاعوض، بلافایده. و ایرانیان گاه آن را بر سر اسماء فارسی درآورند: بلادرنگ، و آن فصیح نیست. (از فرهنگ فارسی معین). از ترکیب «بلا» با کلمهء دیگر کلمات و ترکیباتی که افادهء معنی خاصی کند بدست آید چون: بلااثر، بلااجر، بلااختیار، بلاارادہ، بلااستثناء، بلااستحقاق، بلااستفاده، بلاالتفات، بلاانتظار، بلاانقطاع، بلابرهان، بلابغی، بلابیان، بلاتأخیر، بلاتألم، بلاتأمل، بلاتأنی، بلاتحاشی، بلاتخلف، بلاتردید، بلاتسامح، بلاتشبیه، بلاتشخیص، بلاتصدی، بلاتصور، بلاتعجب، بلاتعقل، بلاتعویق، بلاتعیین، بلاتفاوت، بلاتقصیر، بلاتکلف، بلاتکلیف، بلاتکلیفی، بلاتنبه، بلاتوانی، بلاتوقف، بلاجواب، بلاجهت، بلاحاصل، بلاحد، بلاحرب، بلاحساب، بلاحفاظ، بلاحق، بلاخلاف، بلاخلف، بلادرنگ، بلادفاع، بلادلیل، بلارویه، بلاسبب، بلاشبهه، بلاشرط، بلاشک، بلاصاحب، بلاضرر، بلاضرورت، بلاطائل، بلاعقب، بلاعلت، بلاعَمد، بلاعَمَد، بلاعمل، بلاعوض، بلاغنه، بلافاصله، بلافایده، بلافخر، بلافصل، بلاقصد، بلاقید، بلاکلام، بلامالک، بلامانع، بلامبلغ، بلامتصدی، بلامحاجه، بلامحل، بلامدافع، بلامدت، بلامدعی، بلامعارض، بلامقدمه، بلامنازع، بلامنفعت، بلاموجب، بلامهلت، بلانسبت، بلانصیب، بلانهایت، بلاوارث، بلاواسطه، بلاوصول... رجوع به هریک از این ترکیبات در ردیف خود و نیز رجوع به ترکیبات ذیل شود. - بلااختیار؛ بدون اختیار. بی اراده. - بلااستحقاق؛ بدون استحقاق. بدون شایستگی. - بلاالتفات؛ بدون التفات. بدون توجه. - بلابغی؛ بدون بغی. بی ستم : بر سر همت بلافخر از ازل دارم کلاه برتن عزلت بلابغی از ابد برم قبا.خاقانی. - بلابیان؛ بدون بیان. بی شرح: عِقاب بلابیان جایز نیست. رجوع به عِقاب شود. - بلاتألم؛ بدون تألم. بدون درد. بی رنج. - بلاتأنی؛ بدون تأنی. بی درنگ. - بلاتأمل؛ فوراً. - بلاتخلف؛ بدون تخلف. بی تخلف: وعدهء بلاتخلف؛ وعدهء بی خلف. - بلاتسامح؛ بدون تسامح. بدون سهل انگاری. - بلاتصدی؛ بدون تصدی. - بلاتعقل؛ بدون تعقل. بی تفکر. بی اندیشه. - بلاتعویق؛ بدون تعویق. بی درنگ. بدون تأنی. - بلاتعیین؛ بدون تعیین. بدون معین کردن. - بلاتقصیر؛ بدون تقصیر. بی تقصیر. - بلاتکلف؛ بدون تکلف. - بلاتنبه؛ بدون تنبه. - بلاتوانی؛ بدون توانی. بدون سستی. بدون تأنی. بدون مهلت. - بلاحاصل؛ بدون حاصل. بی نتیجه. - بلاحرب؛ بدون حرب. بی جنگ. - بلاحساب؛ بدون حساب. بی اندازه. - بلاحفاظ؛ بدون حفاظ. بی محافظ. - بلاحق؛ بدون حق. بی حق. - بلاخلف؛ بدون خلف. بی خلاف: وعدهء بلاخلف؛ وعدهء بدون تخلف. - بلادلیل؛ بدون دلیل. بی دلیل. بی برهان. - بلارویه؛ بدون رویه. بی رویه. بی تفکر. بی فکر. بی اندیشه. بی اندیشهء از پیش. بی نظر. نااندیشیده. ناسگالیده. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بلاصاحب؛ بدون صاحب. بی صاحب. بلامالک. بی مالک: اراضی بلاصاحب؛ اراضی بلامالک. زمینهای بی صاحب. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بلاضرر؛ بدون ضرر. بی زیان. بی ضرر. - بلاضرورت؛ بدون ضرورت. بی

ضرورت. بی احتیاج. بدون لزوم. - بلاعلت؛ بدون علت. بی سبب. بی جهت. بی علت. - بلاعمد؛ بدون عمد. بدون تعمد. بی قصد. - بلاعَمَد؛ بی ستون. (فرهنگ فارسی معین). بی تکیه گاه : طاق و رواق عدلیه را برکند ستون آن کو فراشت سقف سما را بلاعمد. ادیب فراهانی. - بلاعمل؛ بدون عمل. بی کردار: عالم بلاعمل؛ عالم که به علم خود عمل نکند. - بلافخر؛ بدون فخر. بدون مباهات : بر سر همت بلافخر از ازل دارم کلاه بر تن عزلت بلابغی از ابد برم قبا.خاقانی. - بلاقصد؛ بدون قصد. بی قصد. غیر ارادی. بی تعمد. بلاعمد. - بلامحاجه؛ بدون محاجه. بی گفتگو. - بلامحل؛ بدون محل. بی محل: چک بلامحل؛ چکی که در حساب جاری آن معادل مبلغ مذکور در چک، وجهی موجود نباشد. - بلامدافع؛ بدون مدافع. - بلامدت؛ بدون مدت. بی مهلت. - بلامدعی؛ بدون مدعی. بی معارض. - بلامنفعت؛ بدون منفعت. بی منفعت. بی سود. بی حاصل. بی نتیجه. - بلامهلت؛ بدون مهلت. بی درنگ. بلامدت. - بلانهایت؛ بدون نهایت. بی نهایت. بلاء . [بَ] (ع مص) آزمودن چیزی را و دریافتن حقیقت آنرا و کشف آن نمودن. (از منتهی الارب). آزمودن. (المصادر زوزنی) (دهار) (از اقرب الموارد). اختیار خیر یا شر. (تاج المصادر بیهقی). آزمودن به مشقت یا به نعمت. (ترجمان القرآن جرجانی). آزمایش کردن، خواه به ایذا رسانیدن خواه به نعمت دادن. (غیاث اللغات) (آنندراج). بَلْو. و رجوع به بلو شود ||. مکروه رسانیدن. (المصادر زوزنی) (دهار) (از غیاث اللغات) (از آنندراج ||). نعمت دادن. (المصادر زوزنی) (غیاث اللغات) (آنندراج ||). کهنه گردیدن جامه، و ثوبٌ بالٍ نعت است از آن. (از منتهی الارب). پوسیدن و کهنه شدن. (المصادر زوزنی) (از دهار) (از اقرب الموارد). بِلی یا بلیً. و رجوع به بلی شود «||. بلیهٔ» گردانیده شدن ناقه، و فعل آن مجهول بکار رود. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به بلیهٔ شود.

بلاء.

[بَ] (ع اِ) بلاء آزمایش، به نعمت باشد یا به محنت و سختی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). آزمایش. (مهذب الاسماء). آزمایش به نعمت و به شدت. (دهار). و از آن جمله است «أعوذ بالله من جهد البلاء الا بلاء فیه علاء عند الله». (از اقرب الموارد). امتحان خواه به منحت و سراء و خواه به محنت و ضراء، قال عمر (رض): بلینا بالضراء فصبرنا ولینا بالسراء فلم نصبر. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بلاء شود: و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم. (قرآن ۲/۴۹ و ۷/۱۴۱ و ۱۴/۶)؛ و در آن بلایی بود از پروردگار بزرگتان. و آتیناهم من الآیات ما فیه بلاء مبین. (قرآن ۴۴/۳۳)؛ و بر آنها آیاتی از نعمتهای آشکار یا از محنتها فرود آوردیم. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس). ان هذا لهو البلاء المبین. (قرآن ۳۷/۱۰۶)؛ همانا این آزمایشی است آشکار. و لیبلی المؤمنین منه بلاء حسنا. (قرآن ۸/۱۷)؛ تا نعمت دهد مؤمنان را از خود بلایی نیکو ||. در اصطلاح عرفا، مراد امتحان دوستان است به انواع بلاها که هر چند بلا بر بنده قوت پیدا کند قربت زیادت شود. و بلاء لباس اولیا است و غذای انبیا. حضرت رسول فرمودند: أشد البلاء بالانبیاء ثم الاولیاء ثم الامثل فالامثل، نحن معاشر الانبیاء أشد الناس بلاء. صاحب لمع گوید: بلاء عبارتست از ظهور امتحان حق نسبت به بندهء خود بواسطهء ابتلا کردن آن را به ابتلاءات از تعذیب و رنج و مشقت. (از فرهنگ مصطلحات عرفا||). سختی و اندوه که لاغرکنندهء جسم و شاق است بر آن. (از منتهی الارب). غم و اندوه که جسم را فرسوده کند. (از اقرب الموارد): نزلت بلاء علی الکفار. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلاء.

[بَلْ لا] (ع ص، اِ) مؤنث أبلّ. (از اقرب الموارد). (از منتهی الارب). رجوع به ابل شود ||. زن بدکار سخت خصومت بی حیا ||. بی خیر و سخت بخیل. (منتهی الارب). ج، بُلّ. (اقرب الموارد ||). صَفاهٔ بلاء؛ سنگ املس و نرم. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلاء .

[بِ] (ع مص) التفات کردن و باک داشتن. ما اُبالیه، و مااُبالی به؛ التفات نمی کنم و باک نمیدارم. (از منتهی الارب). اهتمام کردن و توجه نمودن به چیزی. (از اقرب الموارد). مبُالاة. باله. بالا. و رجوع به مبالاة و بالة و بالا شود.

بلاءاودی.

[] (ترکی، اِ) به ترکی حرف الماء است. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به حرف الماء شود.

بلااثر.

[بِ اَ ثَ] (ص مرکب) (از: ب+ لا (نفی) + اثر) بی اثر. بدون تأثیر.

بلااجر.

[بِ اَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + اجر) بدون مزد. بدون پاداش. (فرهنگ فارسی معین). بی پاداش.

بلائخ.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بَلیخ. (از منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از تاج). رجوع به بلیخ و بُلخ شود.

بلاارادة.

[بِ اِ دَ] (ع ق مرکب) (از: ب+ لاـ (نفی) + اراده) بدون اراده. بی خویشتن. مقابل بااراده. (از فرهنگ فارسی معین). مقابل ارادی. غیرارادی. سهواً. ندانسته. نفهمیده. نه برقصد.

بلااستثناء .

[بِ اِ تِ] (ع ق مرکب) (از: ب+ لا (نفی) + استثناء) بلااستثنا. بدون استثناء. (فرهنگ فارسی معین): الف «است» را تقریباً بلااستثنا در کتابت حذف می کند. (مقدمهء قزوینی بر تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص صا).

بلااستفادة.

[بِ اِ تِ دَ] (ع ق مرکب) (از: ب+ لاـ (نفی) + استفاده) بدون استفاده. بی فایده. بی بهره. مقابل مفید. مقابل سودمند. (فرهنگ فارسی معین). ناسودمند. غیرمفید. بی مصرف.

بلائق.

[بَ ءِ] (اِخ) بلوقة که موضعی است به ناحیهء بحرین. (از منتهی الارب). و رجوع به بَلوقة شود.

بلاانتظار.

[بِ اِ تِ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + انتظار) بدون انتظار. (فرهنگ فارسی معین). اتفاقاً. غیرمنتظر. نابیوسان.

بلاانقطاع.

[بِ اِ قِ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + انقطاع) بدون انقطاع. لاینقطع. پیاپی. (فرهنگ فارسی معین). یکریز.

بلاانگیز.

[بَ اَ] (نف مرکب) بلاانگیزنده. برانگیزاننده‌ء فتنه ||. گزندآور ||. بدبخت. (ناظم الاطباء).

بلاانگیزی.

[بَ اَ] (حامص مرکب) عمل بلاانگیز. حالت بلاانگیز. (فرهنگ فارسی معین).

بلائی.

[] (اِ) قسمی گندم که در سیستان زراعت میشود. و آنرا نیشکی نیز گویند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلاباد.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش حومه‌ء شهرستان نائین. سکنه‌ء آن ۴۳۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بلاباذ.

[بَ] (اِخ) قریه ای است در مشرق موصل از اعمال نینوی، واقع بین موصل و زاب. قافله ها در آنجا فرود آیند و کاروانسرایی جهت مسافران راه دارد. (از معجم البلدان).

بلابالا.

[بَ] (ص مرکب) با قامت فتنه انگیز. که بالایی فتنه انگیز دارد. با بالای بلا و فتنه ساز ||. از اسماء معشوق است. (آنندراج).

بلابرهان.

[بِ بُ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + برهان) بدون برهان. بی برهان. بدون دلیل. بی حجت: سپهر با تو به رفعت برابری نکند که شرمسار شود مدعی بلابرهان.سعدی.

بلابس.

[بَ بِ] (اِ) به سریانی بلبوس است. (تحفه‌ء حکیم مؤمن) (مخزن الادویه). ترهء بیابانی که نوعی گیاه است. (از فرهنگ فارسی معین).

بلابل.

[بَ بِ] (ع اِ) سختی انـدوه و وسوسه || . جِ بُلابل. (منتهی الارب). رجوع به بُلابل شود || . جِ بُلبل. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بلبل شود || . جِ بَلبلهٔ. (ناظم الاطباء). رجوع به بلبلهٔ شود.

بلابل.

[بُ بِ] (ع ص، اِ) مرد سبک گیر. (منتهی الارب). مرد سبک دست که چیزی بر او مخفی نماند || . شخص سبک و چست در سفر و کمک کننده. (از ذیل اقرب الموارد بنقل از لسان). ج، بَلابل. (منتهی الارب).

بلابه.

[بِ بَ] (ص) هرزه گوی و نابکار و فاسق و بـدکاره و فحاش، و این لفظ را بر زنان بیشتر اطلاق کننـد. بلایه. (از برهان) (آنـندراج) (انجمن آرا). بلاد. بلاده. بلایه. رجوع به بلاد و بلایه شود. - ابن بلابه؛ ولدالزنا. (ناظم الاطباء).

بلابه.

[بِ بَ / بِ] (ق مرکب) (از: ب+ لابه) بتضـرع و چاپلوسـی. (از برهان). عجز و تضـرع، چه لابه به حذف باء به معنی عجز و انکسار است. (از آنندراج) (از انجمن آرا) : بلابه گفتمش ای روز من چو زلف تو تار. (آنندراج).

بلابه کار.

[بِ بَ / بِ] (ص مرکب) فاجر و شـهوت پرست || روسپی و قحبه و زناکار. (ناظم الاطباء). و رجوع به بلابه و بلاده و بلایه و بلایه کار شود.

بلابیل.

[بَ] (ع اِ) جِ بَلبال. (ناظم الاطباء). رجوع به بلبال شود.

بلاپرورد.

[بَ پَ وَ] (ن مف مرکب)بلاـپرورده. پرورش یـافته برای تحمـل بلاـ پروردهء بلا : خاقانی اینک مرد تو مرغ بلاپرورد تو ای گوشهء دل خورد تو ناخوانده مهمان تا کجا. خاقانی. دل که جویی هم بلاپرورد جانان جوی از آنک عافیت در عشق جانان برنتابد هر دلی. خاقانی.

بلاپرورده.

[بَ پَ وَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)بلاپرورد. رجوع به بلاپرورد شود || . از اسماء عاشق است. (آنندراج).

بلاتأخیر.

[بِ تَءْ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا ـ (نفی) + تأخیر) بدون تأخیر. بیدرنگ. فوراً. (فرهنگ فارسی معین). دردم. بی هیچ درنگ : هرکس در هرجا بقتل یکی از اعیان استاجلو قدرت یافت بلاتأخیر بدان مبادرت مینمود. (تاریخ عالم آرا چ امیرکبیر ص۲۵). و رجوع به تأخیر شود.

بلاتأمل.

[بِ تَ اَمْ مُ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + تأمل) بدون تأمل. بی درنگ. (فرهنگ فارسی معین). فوراً. دردم.

بلاتحاشی.

[بِ تَ] (ع ق مرکب) (از: ب+ لا (نفی) + تحاشی) بی اجتناب. بی یکسو شدن. و به فتح شین و الف آخر [تَ شا]خواندن تصرف فارسیان است چنانکه تمنی را تمنا نویسند و می خوانند. (از غیاث اللغات). بی دوری جستن.

بلاتردید.

[بِ تَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا ـ (نفی) + تردید) بدون تردید. بی گفتگو. (فرهنگ فارسی معین). بی گمان. (یادداشت مرحوم دهخدا). به عزم جزم. جازماً. منجزاً.

بلاتشبیه.

[بِ تَ] (ع ق مرکب) (از: ب+ لا ـ (نفی) + تشبیه) بدون تشبیه. (فرهنگ فارسی معین). بی مانند کردن ||. چون چیزی، خاصه فرومایه را، به مقدس تشبیه کردن خواهند، ازپیش این کلمه را گویند. مثلاً؛ نثر او «بلاـتشبیه» مثل قرآن است. (یادداشت مرحوم دهخدا). گاه درمورد تنزیه به هنگام گفتگو از امری که با ساحت الوهیت یا بزرگان دین یا مخاطبی محترم سازگار نیست، گویند. (از فرهنگ فارسی معین).

بلاتشخیص.

[بِ تَ] (ع ق مرکب) (از: ب+ لا (نفی) + تشخیص) بدون تشخیص. بی تمیز. (فرهنگ فارسی معین). بی تعیین. بدون تعیین : از داروغگی سلاخان... کبوتربران و بهله دوزان و غیره بلاتشخیص مبلغ، نیز رسوم داشته. (تذکرة الملوک چ دبیرسیاقی ص۵۵).

بلاتصور.

[بِ تَ صَوْ وُ] (ع ق مرکب) (از: ب+ لا ـ (نفی) + تصور) بدون تصور. بی اندیشه. (فرهنگ فارسی معین). - تصدیق بلاـتصور؛ تصدیق و شهادتی که از روی اندیشه و فکر نباشد.

بلاتعجب.

[بِ تَ عَجْ جُ] (ع ق مرکب)(از: ب + لا (نفی) + تعجب) بدون تعجب. بی شگفتی. (فرهنگ فارسی معین).

بلاتفاوت.

[بِ تَ وُ] (ع ق مرکب) (از: ب+ لا (نفی) + تفاوت) بدون تفاوت. بی تمایز. (فرهنگ فارسی معین).

بلاتکلیف.

[بِ تَ] (ع ص مرکب) (از: ب+ لاـ (نفی) + تکلیف) بدون تکلیف. بی تکلیف. آنکه نداند چه کار باید بکند. (فرهنگ فارسی معین). که نداند چه بایدش کردن.

بلاتکلیفی.

[بِ تَ] (حامص مرکب)حالت و کیفیت بلاتکلیف. بی تکلیفی. (فرهنگ فارسی معین). سرگردانی.

بلاتگین.

[بَ تِ] (اِ) گرز آهنین و یا چوبین. (ناظم الاطباء).

بلاتوقف.

[بِ تَ وَقْ قُ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + توقف) بدون توقف. بی درنگ. (فرهنگ فارسی معین). بی سکون. پیوسته :هر اراده مقدور و غیر مقدور که میگردید، هنوز زبان به اظهار آن نگشوده بودند که ایما و اشعار بلاتوقف صورت پذیر گشته بود. (تاریخ عالم آرا چ امیرکبیر ص۱۴۴).

بلاثهٔ.

[بَ تَ] (ع مص) بسیار خاموش و عاقل گردیدن. (از ناظم الاطباء ||). فصیح شدن. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس ||). سوگند خوردن. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلاثق.

[بَ ثِ] (ع ص، اِ) جِ بُلثوق. آبهای گردآمده در جایی یا آنکه منبسط باشد بر زمین. (از منتهی الارب). آبهای ایستاده و مستنقع. (از اقرب الموارد). و رجوع به بُلثوق شود ||. عین بلاـثق؛ چشمهء پرآب. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). جِ بَلثق. (از ذیل اقرب الموارد از ابن الاعرابی). رجوع به بلثق شود.

بلاثق.

[بَ ثِ] (اِخ) جایگاهی است در بلاد بنی سعد، و نام آن در شعر مالک بن نویره آمده است. (از معجم البلدان).

بلاثیق.

[بَ] (ع اِ) جِ بُلثوق. (ناظم الاطباء). رجوع به بلثوق شود.

بلاج.

[بَ] (اِ) گیاهی که از آن بوریا بافند. (برهان). (از آنندراج) (انجمن آرا ||). حصیر و بوریا. (برهان). بوریا. (آنندراج) (انجمن آرا). بلاه باشد که به فارسی دوخ و دخ نیز خوانند یعنی دوخ که در مسجدها افکنند. (مخزن الادویه).

بلاج.

[بَلْ لا] (اِخ) از اعلام است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلاجرح.

[بِ جَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا ـ (نفی) + جرح) بدون رد کردن. (غیاث اللغات) (آنندراج). بدون باطل کردن. و رجوع به جرح شود.

بلاجو.

[بَ] (نف مرکب) بلاجوینده. بلاجوی. جوینده‌ء بلا ـ فتنه جو : خون دل عاشقان مشتاق در گردن دیده‌ء بلاجوست.سعدی||. معشوق، بمناسبت شوخی و فتنه جویی و بلاانگیزیش بر عاشق : بگردد تا کجا بیند به گیتی از این شوخی بلاجویی ستمگر.فرخی. و رجوع به بلاجوی شود.

بلاجواب.

[بِ جَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا ـ (نفی) + جواب) بدون جواب. بی پاسخ. (فرهنگ فارسی معین). - بلاجواب گذاشتن؛ جواب ندادن. پاسخ ندادن، خاصه نامه و مکتوبی را. مهمل گذاشتن.

بلاجور.

[بَ] (اِ) گاو جوان سیاه. (ناظم الاطباء).

بلاجوی.

[بَ] (نف مرکب) بلاجوینده. بلاجو. جوینده‌ء بلا. جوینده‌ء بدبختی و فساد. فتنه جوی. تجسس بلا و فتنه کننده، خواه به قصد دفع آن از خود یا دیگری و خواه به قصد متوجه ساختن به دیگری : بجوئید گفت این بلاجوی را بداندیش و بدکام و بدگوی را.فردوسی. کسی کو بلاجوی گردان بود شبیخون نه آیین مردان بود.فردوسی. کسی کو بر شاه بدگوی بود بر اندیشه‌ء بد بلاجوی بود.فردوسی. بلاجوی باشد گرفتار آز من و خانه من بعد نان و پیاز.سعدی. بلاجوی راه بنی طی گرفت بکشتن جوانمرد را پی گرفت.سعدی ||. بمناسبت فتنه جویی بر معشوق، صفت عاشق آید. از اسماء عاشق است. (آنندراج).

بلاجهت.

[بِ جِ هَ] (از ع، ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + جهت) بدون جهت. بی جهت. بی سبب. (فرهنگ فارسی معین). بی علت. بی دلیل.

- عزیز بلاجهت؛ لوس.

بلاچین.

[بَ] (نف مرکب) بلاچیننـده. بلاگردان ||. کنایه از صدقه و قربانی باشد. (از آنندراج) : شـکر می شد لب او را بلاچین که حرفش بود همچون نام شیرین. فوقی یزدی (از آنندراج).

بلاحد.

[بِ حَدد] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + حد) بدون حد. بی اندازه. بی کران. (از فرهنگ فارسی معین).

بلاخ.

[بِ] (ع ص) کلان سرین: نسوهٔ بلاخ؛ زنان کلان سرین. (از منتهی الارب). عجزداران از زنان. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلاخ.

[بُ] (ع اِ) درخت هنـدیان. (منتهی الارب). درخت سـندیان. (از اقرب الموارد). سـندیان، و آن درختی است و کدین گازران از آن کنند. (یادداشت مرحوم دهخدا). بَلخ. و رجوع به بلخ شود.

بلا خاستن.

[بَ تَ] (مص مرکب) بلا خیزیدن. بپاخاسـتن بلا. بپا شدن فتنه. متولد شدن شـر و فتنه : ایمن چون توان بود بر منوچهر که چون این عهد نزدیک وی برسد و به توقیع خداوند آراسـته گشـته تقربی کند و به نزدیک سـلطان محمود فرستد و از آن بلایی خیزد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۱).

بلاخلاف.

[بِ خِ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + خلاف) بدون خلاف. بی اضافه و نقصان. (فرهنگ فارسـی معین). بی کم و کاست. دور از دروغ و گزافه. حقیقت : وکلاء عـالی شأن اگر از چاوش مشارالیه حقیقت اسـتفسار فرماینـد بلاخلاف به موقف عرض... خواهند رسانید. (از نامهء شاه عباس به سلطان مراد عثمانی، شاه عباس نوشتهء فلسفی ج ۳ ص ۳۰۲).

بلاخوار.

[] (اِ) به لغت تنکابن جوشیصا است. (فهرست مخزن الادویه).

بلا خواستن.

[بَ خوا / خا تَ] (مص مرکب) درخواستن بلا کسی را. طلبیدن بلا برای کسی. رسیدن محنتی بر کسی آرزو کردن.

بلاخواه.

[بَ خوا / خا] (نف مرکب)بلاخواهنده. طالب محنت. محنت جوی. فتنه خواه : به صوفیان بلاخواه عافیت دشمن به حق عافیت غم به جان غم برتاب. خاقانی.

بلاخورده.

[بَ خوَرْ / خُرْ دَ / دِ] (ن مف مرکب) مصیبت رسیده. محنت رسیده. به بلا مبتلی ||. نفرینی است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلاخیهٔ.

[بُ خی یَ] (ع ص، اِ) زن بزرگ شریف النسب. (منتهی الارب). زن پردل و باجرأت بر فجور، و گویند زن شریف در میان قوم خود. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلاد.

[بَ] (ص) بلابه و بدکار. بلاده. بلایه. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلاده و بلایه شود.

بلاد.

[بَ / بِ] (اِخ) شهری است نزدیک حجرالیمامهٔ، وآنجا مانند یثرب به تیرهای نیکو شهرت دارد. (از معجم البلدان).

بلاد.

[بِ] (ع مص) مبالدهٔ. با چوب و یا شمشیر یکدیگر را زدن. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). رجوع به مبالدهٔ شود.

بلاد.

[بِ] (ع اِ) جِ بَلدهٔ. (منتهی الارب). جِ بَلد و بلدهٔ. (از اقرب الموارد). شهرها. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء) : از برای... ترتیب بلاد... انبیا را بعثت کرد. (سندبادنامه ص۳). مصالح بلاد... متفرق گردد. (سندبادنامه ص۵). منابر بلاد آفاق به القاب و خطاب عالی آراسته گردد. (سندبادنامه ص۱۰). برخی از بلاد از قبضهء تصرف او به در رفت. (گلستان). أقوس؛ بلاد دور. (منتهی الارب||). ناحیه ها. نواحی. (فرهنگ فارسی معین) : ز بهر آنکه بتان را همی پرستیدند مخالفان بدی اندر آن بلاد و دیار.فرخی. من از دیار حبیبم نه از بلاد غریب مهیمنا به رفیقان خود رسان بازم.حافظ ||. این کلمه درترکیب اسماء امکنه برای افادهء مفهوم مملکت و کشور بکار رود، مثلاً بلادالعرب، به عربستان و بلادالروم به مملکت رومیان اطلاق شود. (از فرهنگ فارسی معین) : خرج واحد فی قرب ینوف القفاف فوق قریهٔ الهجر من بلادالاهنوم فی زمن الامام شرف الدین علیه السلام.... (الجماهر بیرونی ص۲۷۱). و أما مواضع تکثر شهرتها، واحد بجبل الشرق من بلاد انس یسمی الرکن... (الجماهر بیرونی ص۲۷۱). کاروان مهرگان از خزران آمد یا ز اقصای بلاد چینیان آمد.منوچهری. بلاد هند از لب جیحون بود تا شط فرات. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۸). روی به بلاد هند نهادند و ملک هند معروفان را در میان داشت و صلح کردند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۲). از حد جیحون تا آب فرات بلاد فرس خواندندی یعنی شهرهای پارسیان. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۲۰). چون بلاد عراق و پارس بدست لشکر اسلام فتح شد.... (کلیله و

دمنه). که در بلاد اسلام چنان شهری نشان میدهند و در دیار کفر. (کلیله و دمنه). در سالی پنجاه هزار کم و بیش از بردهء کافر و کافرزاده از دیار کفر به بلاد اسلام می آورند. (کلیله ودمنه). پس هریک را از اطراف بلاد حصه ای معین کرد. (گلستان). - بلاد اسلام و بلادالاسلام؛ مملکت اسلام :ان هذه النسخ بعد تمامها انما یبعثها المتولی لتلک الاوقاف الی بلدهٔ من معظمات بلاد الاسلام، العربیهٔ الی بلاد العرب و الفارسیهٔ الی بلاد العجم... (از وقف نامهء خواجه رشیدالدین فضل الله در مقدمهء نسخهء جامع التصانیف الرشیدیهٔ بنقل از سعدی تا جامی ص۹۵). - بلاد افرنج؛ مملکت فرنگ. رجوع به افرنج شود. - بلادالبربر؛ مملکت بربر. رجوع به بربر شود. - بلادالبهش؛ حجاز، بدان جهت که«بهش» در آنجا روید. رجوع به بهش شود. - بلادالثلج؛ سرزمین برف. سیبریه. (یادداشت مرحوم دهخدا). مرحوم احمد بهمنیار در تعلیقات خود بر تاریخ بیهق چنین آرد: در مأخذهایی که در دسترس بود این نام یافته نشد و بطوری که از قرائن برمی آید نام قسمت کوهستانی میان هندوستان و ترکستان است که بیرونی در التفهیم، در آنجا که عقیدهء هندوان را دربارهء قبهٔ الارض ذکر می کند، بدان اشاره کرده است، بدین عبارت: کوههای سردسیر با برفها که میان هندوستان اند و میان زمین ترک - انتهی. و نیز میتوان حدس زد که مراد پامیر و هیمالیا است. بلاد ثلج. و رجوع به بلاد ثلج در همین ترکیبات شود : چهل و هشتم [از ولایات مشهور و نواحی که در ربع معمور عالم هست] ولایت بلادالثلج. (تاریخ بیهق ص۱۹). و برودت هوا و شدت سرما بحدی انجامید که تمامیت اقالیم حکم بلادالثلج گرفت. (جهانگشای جوینی). - بلادالجبال؛ مملکت جبال. نواحی مرکزی وغربی ایران که شامل اصفهان، کاشان، ساوه، لرستان، همدان، قزوین، زنجان تا کرمانشاهان امروزی بوده است. و رجوع به جبال شود. - بلادالجبل؛ مملکت جبل. رجوع به جبل شود. - بلادالخاضعین؛ ترجمهء لقبی است که در قدیم به ایران یا فارس میداده اند. ایران ||. - سرو سرافکنده ||. - جقه. بته جقه ای. دارای نقش سرو سرافکنده. (یادداشت مرحوم دهخدا). ابن البلخی در فارسنامه (ص ۸) گوید: فرس جمع فارس و معنی فرس پارسایانست و به تازی چنین نویسند و پارسی را فارسی نویسند - انتهی. و مرحوم دهخدا راجع به بلادالخاضعین که در نامهء تنسر ذکر شده است با اشاره به مطلبی که در فارسنامهء ابن البلخی آمده در یادداشتی مینویسد: بلادالخاضعین [در نامهء تنسر] گمان می کنم ترجمهء کلمهء پارس باشد نه بمعنی امروز پارسا، بلکه به معنی فروتن. - بلادالدیلم؛ مملکت دیلم. سرزمین دیلمستان. رجوع به دیلم شود. - بلادالروم؛ مملکت روم. رجوع به روم شود. - بلادالزنج؛ مملکت زنج. زنگبار. رجوع به زنگبار شود. - بلادالعجم؛ مملکت عجم. مملکت فارس. مملکت ایران. رجوع به عجم شود : وکذا کان الامر لبنی بویه الذین ببلاد العجم [وجد علی بعض نقودهم:عمادالدولهٔ والدین] . (النقودالعربیهٔ ص۱۲۳). و رجوع به بلاد اسلام در همین ترکیبات شود. - بلادالعرب؛ مملکت عرب. عربستان. رجوع به بلاد اسلام در همین ترکیبات، و عرب و عربستان شود. - بلادالفرس؛ مملکت فرس. مملکت ایران :و کذا علی نقود بعض السلاطین البحریهٔ، و علی نقود بنی بویه فی بلاد الفرس: صمصام الدولهٔ، و ضیاءالدین. (النقود العربیهٔ ص۱۳۲). - بلادالفرنج؛ فرنگ. فرنگستان. و رجوع به بلاد افرنج شود : فقد قلّت الفضهٔ لاستهلاکها فی السروج و... انقطاع واصلها الی الدیار المصریهٔ من بلادالفرنج و غیرها. (النقودالعربیهٔ ص۱۱۷). - بلادالفِلفِل؛ از شهرهای اقلیم سوم، که نام آن منیبار است : الاقلیم الثالث من مشرق الارض، الصین الشمالیهٔ و البحریهٔ الساحلیهٔ و بلادالفلفل وبلادالهیاطلهٔ. (نخبهٔ الدهر دمشقی ص۲۰). ثم یلی ذلک [یلی مدینهٔ هنوّر]مدینهٔ منیبار و تسمی بلادالفلفل و فیها من مدن الامهات فاکنور... و مدینهٔ صیمور... (نخبهٔ الدهر ص۱۷۳). و لم أر أحدا غلب أحدا علی مملکته الاّ قوم تتلو بلادالفلفل. (اخبارالصین و الهند ص۲۳۶). - بلادالقرظ؛ یمن، بدان جهت که روئیدنگاه قرظ است. و رجوع به قرظ شود. - بلادالمشرق؛ ممالک شرق. مقصود مصر و ممالک عربی زبانی است که جزء بلاد المغرب بشمار نیایند از قبیل عراق و شام و حجاز وغیره. رجوع به بلادالمغرب در همین ترکیبات شود. - بلادالمغرب؛ کشورهایی را که میان مصر و اقیانوس اطلس واقع بودند مغرب مینامیدند که مقصود الجزایر، مراکش، تونس، لیبی، و اندلس است. (از ترجمهء مقدمهء ابن خلدون ج ۱ ص۴۲) : منذ سنهٔ ست وثمانمائهٔ فی جهات الارض کلها عند کل امهٔ من الامم کالفرس و الروم و... ثم فی الدولهٔ الاسلامیهٔ من حین ظهورها... کبنی امیهٔ بالشام...

العلویین بطبرستان و بلادالمغرب و دیار مصر...و دولهٔ المغل ببلاد المشرق. (النقودالعربیهٔ ص۶۶). - بلاد ترک؛ مملکت ترک. سرزمین ترکان. ترکستان. رجوع به ترک و ترکستان شود. - بلاد ترکستان؛ مملکت ترکستان. بلاد ترک. رجوع به ترک و ترکستان شود. - بلاد ثلج؛ منطقهء منجمد شمالی. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). - سیبری. (یادداشت مرحوم دهخدا). بلادالثلج ||. - هیمالیا و پامیر. و رجوع به بلادالثلج درهمین ترکیبات شود. - بلاد زنج؛ بلادالزنج. زنگبار. رجوع به زنج و زنگبار شود. - بلاد شاپور: بلاد شاپور میان پارس و -خوزستان است.؛ نواحی خراب و بروزگار قدیم نخست آباد بوده ست اما اکنون خراب شده ست و گرمسیر ومعتدل است وآبهای روان دارد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴۷). بلاد شاپور ناحیتی چند است مابین فارس و خوزستان و هوایش معتدل به گرمی مایل و آب روان بسیار دارد و اکثر خراب است. (نزهة القلوب ج۳ ص۱۲۷). - بلاد شام؛ مملکت شام. رجوع به شام شود. - بلاد عجم؛ بلادالعجم. مملکت ایران. مملکت فارس. رجوع به بلادالعجم در همین ترکیبات و عجم در ردیف خود شود. - بلاد فرس؛ بلادالفرس. مملکت فرس. مملکت فارس. رجوع به بلادالفرس در همین ترکیبات و فرس در ردیف خود شود. - بلاد مجاهدبن عبدالله؛ نام دیگر آن، جزیره است و در شرق اندلس واقع است و اهل اندلس از مطلق جزیره همین اراده کنند. (یادداشت مرحوم دهخدا) : و أهل الاندلس اذا أطلقوا الجزیرهٔ أرادوا بها بلاد مجاهدبن عبدالله شرقی اندلس. (روضات الجنات ص۶۵). - بلاد وادی النیل؛ شهرهایی که در درهء نیل واقع است : و علی یدالترک دخلت [بِربَنجیس] فی بلاد وادی النیل. (النقود العربیهٔ ص۱۶۷). تِمِشلِک، نقد فضی مصری کان معروفا فی بلاد وادی النیل. (النقود العربیهٔ ص۱۷۱). - بلاد یمن؛ مملکت یمن. رجوع به یمن شود. - تخطیط بلاد؛ علم جغرافی. (ناظم الاطباء).

بلادافع.

[بِ فِ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا- (نفی) + دافع). دفع ناشدنی. آنچه نتوان رد و دفع کرد. ردناشدنی : اکنون همه دانستند که قضاء حق واقع و حکم الهی ممضی و بلادافع. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۵۴).

بلادان.

[ ] (اِخ) به معنی «پسر را فرستاد» نام پدر مردوخ، شهریار بابل بوده است. (از قاموس کتاب مقدس).

بلادانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ مرکب) شابیزک، که نوعی گیاه است. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به شابیزک شود.

بلادانه.

[بِلْ لا نَ / نِ] (اِ مرکب) بلادن، که گیاهی است. رجوع به بلادن شود.

بلادت.

[بَ دَ] (از ع، اِمص) بلادهٔ. کندذهنی. (غیاث اللغات). کندهوشی. دیریابی. کندذهنی. کودنی. مقابل ذکاء و فطنت. (فرهنگ فارسی معین). کندی. کورذهنی. سستی خاطر. غباوت. کاهلی. کندی در علوم و امثال آن : بلادت حیاء او به ذلاقت فصاحت متحلی شده. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۳۶۲). و رجوع به بلادهٔ شود.

بلادر.

[بَ دُ] (هندی، اِ) میوه ایست که به خستهء خرمای هندی مشابهت دارد و مغز او شیرین باشد و پوست او سیاه بود و برو سوراخها بود همچنان که بر پوست بادام، و در آن سوراخها بر شبه عسل چیزی باشد که چون بر اندام زنند ریش گرداند. (از تذکرهء ضریر انطاکی). به هندی بهلونوان گویند. (از الفاظ الادویهٔ). انقردیا خوانند و شجرالبلادر نیز خوانند. بهترین آن سیاه و فربه بود و چون بشکنند بسیار عسل بود. (از اختیارات بدیعی). بار درختی است که در دواها بکار برند و آن را به یونانی انقردیا گویند و بعضی گویند نام درختی است که این ثمر آن درخت است. (برهان). هندیش بهلاوه نامند. (از هفت قلزم). نام درختی است که به هندی بهلاوه گویند. (شرفنامهء منیری). لغت هندی است و به عربی حب الفهم و ثمرالفهم نامند و آن بار درختی است شبیه به شاه بلوط و پهن و مستدیر و سیاه، و مغزش بنفش و درون او مثل بادام و شیرین، مابین پوست و مغز او مملو از رطوبت سیاه غلیظ که عسل بلادر نامند و درخت او بقدر درخت گردکان و برگش عریض و اغبر و تند بود. (از تحفهء حکیم مؤمن). ثمر درختی است که به هندی آنرا بهلانوا گویند. و به کسر اول و فتح دال غلط است. (از غیاث اللغات). بار درختی است که در دواها بکار برند، بعضی گویند نام آن درخت است، به هندی آنرا بهلاوان گویند، و به کسر اول و فتح دال غلط است. (از آنندراج). گویند گوارش بلادر را سلیمان پیغمبر علیه السلام کرده ست. (از ذخیرهء خوارزمشاهی). میوه ایست مانند هستهء خرما و مغز آن چون مغز گردو شیرین، پوستش متخلخل و سوراخ سوراخ و در خلل آن عسلهء لزج و بابوی، و آنچه در طب استعمال کنند رطوبتی است که در درون آن بود مانند خون، و نیز عسلهء آنرا در پاره ای بیماری ها بکار دارند. (یادداشت مرحوم دهخدا). از درختان بزرگ هند است، میوه ای دهد که معروف به حب الفهم است و در طب استعمال می شود. (تاریخ ایران باستان ج ۱ ص۱۰۲). ثمرالفهم. (یادداشت مرحوم دهخدا). گیاهی از تیرهء سماقیان که غالباً بصورت درختچه میباشد. اصل این گیاه از آمریکای مرکزی است. برگهایش بشکل متناوب و ساده و کامل است. گلهایش بشکل خوشه در انتهای ساقه قرار دارند. میوه اش فندقه و لوبیایی شکل که دم میوه اش محتوی مواد ذخیره ای است و گوشت آلود و از خود میوه حجیم تر شده بشکل یک گلابی کوچک در بالای میوه قرار دارد و بنام سیب آکاژو در برزیل خورده میشود. میوه اش نیز بنام جوز آکاژو محتوی مواد اسیدی و سوزاننده است و در تداوی مصرف می شود. پوست این گیاه بعنوان قابض در تداوی استعمال میشود و از این گیاه نیز صمغی بنام صمغ آکاژو استخراج میکنند. بلادور. بلاذر. انقرذیا. (فرهنگ فارسی معین) : گر بلادر خورد او افیون شود سکته و بی عقلیش افزون شود.مولوی. آن بلادرهای تعلیم ودود زیرک و دانا و چستش کرده بود.مولوی || . زرینه و پیرایهء زنان عموماً. و زرینه که بر سر بندند خصوصاً. (از برهان). زیور و پیرایهء زنان که بصورت بلادر سازند و زنان آن را بر سر بندند. (غیاث اللغات) : بسته بلادر همه بر سر بلا داد به بی هوشی عالم صلا.خسرو.

بلادرجان.

[ ] (اِخ) دهی جزء دهستان حمزه لو، بخش خمین کمره، شهرستان محلات. سکنهء آن ۳۴۴ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات، بنشن، پنبه، چغندر قند و انگور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱).

بلادرنگ.

[بِ دِ رَ] (ق مرکب) (از: ب + لا ـ (نفی) + درنگ) بی درنگ. بی تأخیر. فوراً. بدون وقفه. دردم. توضیح اینکه این ترکیب عربی و فارسی، فصیح نیست. (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلا شود.

بلادری.

[بَ دُ] (ص نسبی) منسوب به بلادر. رجوع به بلادر شود ||. معجونی که از بلادر ترتیب دهند. (ناظم الاطباء). رجوع به بلادر شود. ||کسی که بلادر بسیار استعمال کند. (فرهنگ فارسی معین ||). کسانی که به جنون دچار میگشتند بلادری خوانده میشدند از قبیل ابوالحسن احمدبن یحیی بن جابربن داود بغدادی، مؤلف کتاب فتوح البلدان. (فرهنگ فارسی معین). مرحوم دهخدا در یادداشتی بخط خود چنین آرد: برای این کلمه [به معنی درویش] شاهد در جایی ندیده ام، تنها در فرهنگ اسدی خطی که من از آن به «فان» رمز کرده ام در کلمهء «خستوانه» گوید: خستوانه پشمینه ای بود که بلاذریان دارند و مویها از او آویخته : چون نگهش کنی در پس چنگ سرنهان تا شوی از بلای او شیفتهء بلادری.خاقانی. و رجوع به بلاذریان شود.

بلادفاع.

[بِ دِ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا (نفی) + دفاع) بدون دفاع. (فرهنگ فارسی معین). بی دفاع. رجوع به دفاع شود.

بلاد مطلب.

[بِ دِ مُ طَلْ لِ] (اِخ) دهی از دهستان جراحی، بخش شادگان. شهرستان خرمشهر. سکنهء آن ۱۰۰ تن. آب آن از رودخانهء جراحی و محصول آن غلات است. ساکنان این ده از طایفهء سادات هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بلادن.

[بِلْ لا دُ] (لاتینی، اِ) مرکب از بلا به معنی زیبا، و دنا به معنی بانو و خاتون. (یادداشت مرحوم دهخدا). گیاهی است سمی از طایفهء سلانه و شبیه به تاتوره و بزرالبنج، و از آن جوهر سمی گیرند موسوم به اتروپین. (ناظم الاطباء). گیاهی است از تیرهء بادنجانیان که پایا است و ارتفاعش بین یک تا یک متر و نیم است و در اماکن مرطوب و سایه دار مناطق مختلف کرهء زمین بخصوص نواحی مرکزی آسیا و جنوب اروپا و کریمه و قفقاز و آسیای صغیر و ایران بحالت وحشی و خودرو میروید و ممکن است بمنظور استفاده های طبی آنرا پرورش هم بدهند. ریشه اش دراز و منشعب به تقسیمات دوتایی است و ضخیم وگوشت دار و حنایی رنگ است. ساقه اش استوانه ای و در انتها دارای تقسیمات دوتایی یا سه تایی است. برگهایش منفرد و دارای دمبرگ کوتاه و بیضوی و نوک تیز است ولی در قسمت انتهایی ساقه هر دوتا از برگها مجاور یکدیگر درآمده و اندازه های آنها نامساوی میشود. گلهایش منفرد و از کنارهء برگها خارج میگردد. کاسه گلش پایا است و جام گل قهوه ای رنگ مایل به بنفش است. میوه اش سته و به بزرگی یک گیلاس می باشد. میوهء نارس آن سبزرنگ است و پس از رسیدن قرمز و سیاه میشود. این گیاه را در حقیقت باید یکی از انواع گیاه مندغوره دانست. قسمتهای مورد استفادهء این گیاه، برگ و ریشه و میوه و دانهء آن است. قسمتهای مختلف آن شامل آلکالوئیدهای مهمی نظیر آتروپین و هیوسیامین و بلادونین و آتروپامین و آسپاراژین می باشد. بلادن دارای اثرات درمانی بسیار است و در موارد مختلف مورد استفاده قرار میگیرد. این گیاه در نواحی شمالی و شرقی ایران بفراوانی میروید و در تداول عامه بیشتر به مردم گیاه موسوم است. بلادون. بلادانه. بلادنا. ست الحسن. سیدحسنا. گوزل عورت اوتی. مردم گیاه. مردم گیا. مهرگیا. مهرگیاه. (از فرهنگ فارسی معین).

بلادنا.

[بِلْ لا دُ] (لاتینی، اِ) بلادن، که گیاهی است. رجوع به بلادن شود.

بلادور.

[بَ] (اِ) بلادر، که گیاهی است. (از برهان) (از غیاث). رجوع به بلادر شود.

بلادور.

[بَ] (اِ مرکب) (از: «بلا» و «دور» به فارسی) در تصدقاتی که برای رفع بلا دهند استعمال میشود. (از آنندراج) (از انجمن آرا). در هندوستان تصدقات را گویند. (برهان).

بلادون.

[بِلْ لا دُنْ] (لاتینی، اِ) بلادن، که گیاهی است. رجوع به بلادن شود.

بلادهٔ.

[بَ دَ] (ع مص) سست و کندخاطر گردیدن. (از منتهی الارب).کند شدن فهم. (المصادر زوزنی). کند شدن. (تاج المصادر بیهقی). کند شدن و کاهل شدن. (دهار). ضد ذکاوت و فطنت. (از اقرب الموارد ||). وانداشتنِ جنبانیدن و تحریک، دابه را به فعالیت: بلد الجمل، الحمار؛ جنبانیدن و تحریک، جمل و حمار را به فعالیت وانداشت. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلادهٔ.

[بَ دَ] (ع اِ) بلادت. سستی و کندی خاطر. (از منتهی الارب). و رجوع به بلادت شود.

بلاده.

[بَ دَ / دِ / بِ دَ / دِ] (ص) بدکار و فاسق. (برهان) (آنندراج). فاسدکار. (لغت نامهء اسدی) (صحاح الفرس) (شرفنامهء منیری) : هر آن کریم که فرزند او بلاده بود شگفت باشد کو از گناه ساده بود.رودکی ||. فاحشه. روسپی. (فرهنگ فارسی معین). قحبه. جنده. لاده. فاحشه. بدکاره. بلایه. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). مفسد. مفتن. (برهان). مفسد و نابکار. (اوبهی ||). گمراه. (فرهنگ فارسی معین). بلاد. بلابه. بلایه. و رجوع به بلابه و بلابه کار و بلایه شود.

بلاده.

[] (اِ) به هندی بلادر است. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به بلادر شود.

بلا دیدن.

[بَ دی دَ] (مص مرکب) رنج دیدن. (فرهنگ فارسی معین). آزار دیدن. دچار اذیت و آزار شدن : گفت این آزادمرد در هوای ما بسیار بلاها دیده است. (تاریخ بیهقی ص۲۸۵). این عبدا... صاحب برید بود... و بسیار بلا دید. (تاریخ بیهقی). هم از زهر من کس

گزندی نبیند من از زخم کس هم بلایی نبینم.خاقانی. زبس بلا که بدیدم چنان شدم به مثل که گر سعادت بینم گمان برم که بلاست. مسعودسعد. ضرورتست بلا دیدن و جفا بردن ز دست آنکه ندارد به حسن همتایی.سعدی. صبر قفا خورد و به راهی گریخت عقل بلا دید و به کنجی نشست.سعدی ||. به مصیبت دچار شدن. (فرهنگ فارسی معین).

بلادیده.

[بَ دی دَ / دِ] (ن مف مرکب)رنج دیده. (فرهنگ فارسی معین). آزارکشیده : بدان تا چو کشتی بدرد ز هم بلادیدگان را کشد در شکم.نظامی ||. دچارمصیبت شده. (فرهنگ فارسی معین).

بلادیوس.

[بَ] (اِخ) بلاذیوس. فلادیوس. از مفسران کتب بقراط است، پیش از جالینوس. و او فصول بقراط را تفسیر کرده است. (از الفهرست ابن الندیم وتاریخ الحکماء قفطی). و رجوع به فلادیوس شود.

بلاذر.

[بَ ذُ] (اِ) بلادر، که نوعی گیاه است. (از آنندراج). رجوع به بلادر شود.

بلاذری.

[بَ ذُ] (اِخ) لقب احمدبن یحیی بن جابربن داود بلاذری، مورخ و جغرافی دان و نسب شناس قرن سوم هجری است. رجوع به احمد (ابن یحیی بن...) در همین لغت نامه و مآخذ ذیل شود: الاعلام زرکلی ج ۱ ص۲۵۲، معجم الادباء، الفهرست ابن الندیم، لسان المیزان، معجم المطبوعات، تاریخ آداب اللغة العربیهء جرجی زیدان.

بلاذریان.

[بَ ذُ] (اِ) در کلمهء خستوانه در فرهنگ اسدی گوید: پشمینه ای باشد که بلاذریان دارند بس موی از او درآویخته - انتهی. در حاشیهء نسخهء اسدی کتابخانهء مسجد سپهسالار (در همین کلمهء خستوانه) نوشته شده است: بلاذر، جماعتی که مویهای عملی گذاشته، خود را مجذوب و قلندر نام نهند و دعوی سیادت کنند و مردم را بفریبند. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بلادری شود.

بلاذیوس.

[بَ] (اِخ) بلادیوس. فلادیوس. رجوع به بلادیوس شود.

بلار.

[بَ] (اِ) آذربویه، وآن بیخ خاریست که آن را اشنان خوانند. (از الفاظ الادویهٔ) (از برهان) (از آنندراج) (از هفت قلزم). ارطنیثا. (فهرست مخزن الادویهٔ). آذربویه، که گیاهی است. (از فرهنگ فارسی معین). بلال. اشنان. رجوع به آذربویه شود.

بلار.

[بَلْ لا] (اِ) بلور. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلور شود.

بلارج.

[بَ رَ] (اِ) پرنده ایست که آنرا لک لک خوانند. (برهان) (از آنندراج). لقلق. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به لک لک شود.

بلا رسیدن.

[بَ رَ / رِ دَ] (مص مرکب)آزار رسیدن. رنج رسیدن : هرچند خوارزمشاه از این چه گفتم خبر ندارد و اگر بداند بلایی رسد به من. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۵۴). بوبکر هم فاضل و ادیب و نیکوخط و مدتی به دیوان ما بماند، طبعش میل به کربزی داشت تا بلایی بدو رسید. (تاریخ بیهقی ص۲۷۴). چون بلا بدو [به حازم] رسد دل از جای نبرد. (کلیله و دمنه). از یکی زن رسد هزار بلا پس ببین تا ز ده به صد چه رسد.خاقانی.

بلارسیده.

[بَ رَ / رِ دَ / دِ] (ن مف مرکب)دچاربلاشده. مبتلی به آزار و رنج : کآن پیرزن بلارسیده دور از تو بهم نهاد دیده.نظامی.

بلارک.

[بَ رَ] (اِ) نوعی از فولاد جوهردار. (برهان) (هفت قلزم) (فرهنگ خطی). نوعی از پولاد جوهردار که از آن شمشیر کنند. (آنندراج): گاه باشد که فولاد ریزه کنند و در نرم آهن گدازند و از امتزاج ایشان جوهری حاصل شود که آنرا بلارک گویند. و از بلارک تیغها و کتارها که هندوان نگاه میدارند و امثال آنها سازند، و بعضی ادویه ها بدان طلا کنند تا گوهر بردارد. و بلارک چند قسم است، بلارک شاهی، بلارک همامکی و رمینا و غیر اینها. (معرفة الجواهر). ذَکَر. مقابل نرم آهن. مقابل انیث. (از منتهی الارب). بلالک. پلارک. پلالک : بر زمین ز آهن بلارک تیر گاهی آتش فکند و گه نخجیر.نظامی. بلارک به گاورسهء نقره گون ز نقره برآورده گاورس خون.نظامی. تیغ بلارک ار چه ز گوهر توانگر است پیوسته هم ز پهلوی کلکت کند تراش. کمال الدین اسماعیل. - بلارک شاهی؛ نوعی بلارک است. بلارک شاهی را گوهرها سفید است مسلسل بشکل محرابها بود. (معرفة الجواهر). رجوع به بلارک شود. - بلارک هندی؛ نوعی بلارک است. طریق آب دادن بلارک هندی آنست که قدری گل سرخ و سرگین گو با قدری ملح و زاج مزج نمایند و بر دجنتی طلا کنند که تیغ بر آتش می تابند و هر جانب او بر قطعه نمد می نهند تا زمانی که آب بگیرد. (معرفة الجواهر ||). شمشیر بسیارجوهر. (برهان) (هفت قلزم). شمشیر هندی. (هفت قلزم). نوعی است از شمشیر. (اوبهی). شمشیر هندی که از بلارک سازند : هر آن تیرباران که آمد فرود بلارک همی گشت وجان می درود.فردوسی. چه چیز است آن رونده تیر پران چه چیز است آن بلارک تیغ بران یکی اندر دهان حق زبان است یکی اندر دهان مرگ دندان.عنصری. روضهء آتشین بلارک تست باد جودی شکاف ناوک تست.خاقانی. گویی سرشک شور است از چشم چرخ دریا کز هیبت بلارک شه نیست صبر و هالش. خاقانی. در نفس مبارکش سفتهء راز احمدی در سفن بلارکش معجز تیغ حیدری. خاقانی. گیرد به بلارک روانه بخشد به جناح تازیانه.نظامی. آن زین زمان آن رکن امان آن امام شریعت و طریقت آن ذوالجهادین بحقیقت آن امیر قلم و بلارک، عبدالله مبارک رحمة الله علیه او را شهنشاه علماء گویند. (تذکرة الاولیاء عطار). سلجوقیان قومی بسیار و لشکری

بیشمارند... و اکنون خود چهار پسر دررسیده اند در معرکه داری زبان بلارک هندی را چون لب شاهدان کشمیر و ماهرویان بی نظیر به دندان می گزند. (العراضهٔ). چو ابر اسب تازی برانگیختم چو باران بلارک فروریختم.سعدی. بلارک نام یاقوتی است آن الماس در مینا که دیده زمردین شاخی که باشد میوه مرجانش. عثمان مختاری (از آنندراج ||). جوهر شمشیر. (برهان) (آنندراج) (هفت قلزم) : بلارک چنان تافت از روی تیغ که در شب ستاره ز تاریک میغ.نظامی. درخشان یکی تیغ چون چشم کور بلارک برو رفته چون پای مور.نظامی.

بلارمه.

[بَ مَ / مِ] (اِخ) نام شهری از شهرهای صقلیه است در اصطلاح مسیحیان: و أحسن مدنها [مدن صقلیهٔ] قاعدهٔ ملکها و المسلمون یعرفونها بالمدینهٔ و النصاری یعرفونها ببلارمهٔ. (ابن جبیر).

بلارهٔ.

[] (اِخ) دختر تمیم بن معزبن بادیس. اززنان خردمند و عالی همت قرن پنجم هجری. وی در مهدیه متولد شد و بسال ۴۷۰ ه . ق. بهمسری پسرعمش ناصربن علناس صنهاجی حاکم قلعهء بنی حماد و بجایه درآمد و بدانجا منتقل شد. (از اعلام النساء ج۱ ص۱۳۹ از شهیرات التونسیات حسن حسنی عبدالوهاب).

بلاری.

[بَیلْ لا ـ] (ص نسبی) منسوب به بلّار. بلوری. (ناظم الاطباء). آنچه از بلور ساخته شده و بدان مرصع شده باشد، این لغت در کتب لغت مهم یافت نشده است. (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بلار و بلور و بلوری شود.

بلا ریختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) بلا آوردن. گزند و آزار رساندن. فتنه بر کسی انداختن. مصیبتی و رنجی به کسی رسانیدن : طمع کرد در مال بازارگان بلا ریخت بر جان بیچارگان. سعدی (از آنندراج).

بلاز.

[بَ ءَ] (ع ص، اِ) بُلاز. مرد کوتاه. (منتهی الارب). قصیر. (ذیل اقرب الموارد از قاموس ||). کودک سطبر سخت. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس ||). شیطان. (منتهی الارب) (ذیل اقرب الموارد از قاموس). ابلیس. عزازیل. شیخ نجدی. ابومرهٔ. ابولبینی. ابوخلاف. خناس. ابوالعیزار. دیو.

بلئز.

[بِ ءِ] (ع ص، اِ) کودک سطبر سخت. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلازاهٔ.

[بَ ءَ] (ع ص) ناقهٔ بلازاهٔ؛ ماده شتر سخت و شدید. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). بلازی. و رجوع به بلازی شود.

بلازده.

[بَ زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) مبتلی به رنج. (فرهنگ فارسی معین ||). دچار مصیبت. (فرهنگ فارسی معین). مصیبت زده و آفت رسیده. (آنندراج ||). بدبخت. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بلازگرد.

[بَ گِ] (اِخ) نام قریه ای میان اربل و آذربایجان. (صاغانی). و رجوع به بلاسکرد شود.

بلازهٔ.

[بَ ءَ زَ] (ع مص) گریختن و دویدن. (از منتهی الارب). گریختن و فرار کردن، و یا دویدن. (از ذیل اقرب الموارد از تاج ||). سیر خوردن. (از منتهی الارب). خوردن تا سیر شدن. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلازی.

[بَ ءَ زا] (ع ص) سخت و شدید: رجل بلازی و ناقهٔ بلازی. (از اقرب الموارد از تاج). بلازاهٔ. و رجوع به بلازاهٔ شود.

بلاژ.

[بِ] (ق مرکب) بی سبب و بی جهت و بی تقرب. (برهان) (از هفت قلزم). بی جهت و بی سبب. (آنندراج) (انجمن آرا). بِلاش. در فرهنگ به معنی بی سبب و بی تقریب گفته، و این شعر پوربهای جامی شاهد آورده : بود زاهد بلاژ شد فاسق امردی دید شد بر او عاشق. لیکن آوردن این لغت در این باب مناسب نیست چه بای بلاش و بلاژ جزو کلمه نیست و صحیح لاش و لاژ است و معنی لاش عبث و باطل است و در اکثر اوقات لاش با ماش مذکور میشود چنانچه صاحب فرهنگ سامانی بدان تصریح نموده و صاحب قاموس نیز آورده در معنی «ابدح و دبیدح» که به پارسی آنرا «لاش و ماش» گویند و معنی باطل است، چنانچه حجاج بن یوسف به جبله که یکی از پارسیان است گفت: قل لفلان أکلت مال الله بأبدح و دبیدح یعنی به فلان بگو که مال خدا را به ابدح و دبیدح بخوردی یعنی به باطل، جبله به فارسی گفت که خواستهء ایزد بخوردی به لاش و ماش یعنی به عبث و باطل. (فرهنگ رشیدی). و رجوع به بلاش شود.

بلاس.

[بَ] (معرب، اِ) گلیم، معرب از پلاس فارسی. (منتهی الارب). مِسح و نسیجی است از موی که بعنوان بساط و گلیم اتخاذ میشود و آن معرب از فارسی است. (از اقرب الموارد). فمما أخذوه [أی العرب] من الفارسیهٔ البلاس و هو المسح. (جمهرهء ابن درید بنقل از سیوطی در المزهر). ج، بُلس. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بلاس.

[] (اِ) پردهء سوم از آن سه پرده که بچه در آنست. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلاس.

[بَ] (اِ) مجازاً، به معنی مکر و فریب. (غیاث اللغات). گویند روزی مفلسی از تقاضای قرض خواهان پیش یکی از آشنایان شکوه کرد، او گفت با گرفتن فلان مبلغ ترا از این واقعه میرهانم و چون آن مفلس پذیرفت، بدو گفت خود را به جنون شهرت ده و هرچه از تو سؤال کنند درجواب آن هیچ مگو جز «بلاس». آن شخص بدین نصیحت عمل کرد و کار وی با قرضخواهان به خانهء قاضی انجامید، مفلس در جواب سؤالات قاضی نیز گفت «بلاس» و قاضی حکم به جنون او داد، القصه آن شخص با گفتن «بلاس» از کمند قرض خواهان خلاص شد و ناصح برای دریافت مزد نصیحت خود نزد وی آمد اما در جواب، او نیز به نصیحت عمل کرد. ناصح از این معنی بسیار آزرده شد و گفت «با همه کس بلاس، با ما نیز». حال چون درمقام فریب کسی باشند که او را فریب نتوان داد این مثل خوانند، و از اشعار قدما چنین برمیاید که بلاس به معنی مکر و حیله آمده است. (آنندراج) : خواستم گفتن که دست و طبع او بحر است و کان عقل گفت این مدح باشد نیز با من هم بلاس. انوری. کرده اند از سپه گری قومی با همه کس بلاس و با ما نیز. کمال الدین اسماعیل. با همگان بلاس کم با چو منی بلاس هم. مولوی.

بلاس.

[بَ] (اِخ) شهری است در ده میلی دمشق. ونیز ناحیه ایست بین واسط و بصره که قومی از عرب در آنجا ساکنند و آنان را اسبانی است مشهور در نیکی. (از معجم البلدان) (از منتهی الارب): ولایات بسیار از توابع آنجاست [توابع بصره] و معظم آن بلاس و زکیهٔ و میسان. (نزهة القلوب ج ۳ ص۳۹).

بلاس.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان دوهزار، شهرستان تنکابن. سکنهء آن ۱۰۰ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن گندم و جو دیمی و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بلاس.

[بَلْ لا] (ع ص، اِ) پلاس فروش. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلاس آباد.

[بَ] (اِخ) نام شهری به مداین و معرب آن ساباط است. (از اصمعی). این شهر در یک فرسخی زیر شهر بهرسیر [به اردشیر] از شهرهای مداین واقع بوده است. (از جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی ص۳۶). و رجوع به ساباط در همین لغت نامه شود.

بلاساغون.

[بَ] (اِخ) شهری است بزرگ در ماوراءالنهر نزدیک به کاشغر و پایتخت افراسیاب بود و تا زمان سلطنت گورخان تعلق به اولاد افراسیاب داشته. (برهان) (از آنندراج) (از انجمن آرا). شهری است بزرگ در ثغور ترک در ماورای نهر سیحون در نزدیکی کاشغر.

(از معجم البلدان). مملکت وسیع است [ازولایات نصف الشرقیه] و از اقلیم ششم و هفتم و هوایش بغایت سرد است و بیشتر مردمش صحرانشین، و مواشی و دواب بسیار دارند و علفزارهای نیکو باشد و از ارتفاعات، غلهء اندکی دارند. (نزهة القلوب ج ۳ ص۲۵۶). پایتخت خانیهء ترکستان، واقع در ساحل راست رود چو در شمال غربی ایسیک کول. (فرهنگ فارسی معین). این لغت ترکی است ولی در اشعار شعرا استعمال شده و ترکان آن را قوبالیغ خوانند. (از آنندراج) (از انجمن آرا). و رجوع به بلاساقون و نخبهٔ الدهر دمشقی ص۲۲۱ و جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرقی ص۵۱۹ شود : آسمان فعلی که هست از رفتن او برحذر هم قدرخان در بلاساغون و هم خان در طراز. منوچهری. آفرین زین هنری مرکب فرخ پی تو که به یک شب ز بلاساغون آید به طراز. منوچهری. و گر خان را به ترکستان فرستد مهر گنجوری پیاده از بلاساغون دوان آید به ایلاقش. منوچهری. رومیان یکسر گریزند از خطر سوی خطا قیصر از بیم بلاـ سوی بلاساغون شود. معزی. گوئی به بلاساغون ترکی دو کمان دارد گر زین دو یکی گم شد ما را چه زیان دارد. مولوی.

بلاساغونی.

[بَ] (اِخ) ابوعبدالله محمد بن موسی بلاساغونی، مشهور به تُرک. وی در بغداد نزد قاضی ابوعبدالله دامغانی حنفی فقه آموخت، سپس قصد شام کرد و سمت قضا را در بیت المقدس و پس از آن در دمشق بعهده گرفت. او نسبت به مذهب ابوحنیفه تعصب داشت و سیرت وی پسندیده نبود. بلاساغونی بسال ۵۰۶ ه . ق. در دمشق درگذشت. (از معجم البلدان).

بلاساقون.

[بَ] (اِخ) بلاساغون. نام شهری است به ترکستان و نام دیگر آن قوبالیغ. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بلاساغون شود : در آن موضع اقامت میسر نشد رحلت کردند به حدود بلاساقون آمدند، و اکنون مغولان آنرا غربالیغ می خوانند. (جهانگشای جوینی).

بلاسبب.

[بِ سَ بَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + سبب) بی سبب. بی جهت. (فرهنگ فارسی معین).

بلاستس.

[ ] (اِخ) (به معنی علف نورسته). نام ناظر خوابگاه هیرودیس اغریباس بوده است. (از قاموس کتاب مقدس).

بلاسجین.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان ینگجه، بخش مرکزی شهرستان سراب. سکنهء آن ۴۵۸ تن. آب آن از رودخانه و محصول آن غلات و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلاسفین.

[ ] (اِ) به لغت بربری حرف برّی است. (فهرست مخزن الادویهٔ). و رجوع به بلاسقیس شود.

بلاسقیس.

[ ] (اِ) به لغت بربری حرف برّی است. (تحفهء حکیم مؤمن). و رجوع به بلاسفین شود.

بلاسکرد.

[بَ کِ] (اِخ) قریه ای است بین اربل و آذربایجان. بلازگرد. (از معجم البلدان). و رجوع به بلازگرد شود.

بلاسیدن.

[بَ دَ] (مص) پلاسیدن. درهم کشیده شدن و شکنج و چین گرفتن پوست میوه. افسرده شدن و خشک گردیدن. (آنندراج). دارای سطح چین خورده و ناهموار شدن چیزهای گرد و مدور مانند هندوانه. خشک شدن و چین خوردن میوه قبل از رسیدن. (ناظم الاطباء). رجوع به پلاسیدن شود.

بلاسیوس.

[بِ] (اِ) معرب از یونانی. به لغت یونانی چیزی است آبگینه مانند و آن را در کناره های دریا می یابند و آنرا به عربی رئهٔ البحر خوانند. (برهان) (آنندراج).

بلاش.

[بِ] (ق مرکب) بلاژ. بی تقریب. بی سبب. بی جهت. (برهان) (آنندراج). فرهنگها کلمه را ساده گرفته اند اما مرکب از ب + لاش می نماید، و لاش به معنی عبث و بیهوده و غارت و تاراج است : بدین رزمگاه اندر امشب مباش همان تا شود گنج و لشکر بلاش.فردوسی. جدا خوانش هر روز دادی بلاش یکی ابر بد ویژه دینارپاش.(گرشاسب نامه). و رجوع به بلاژ شود.

بلاش.

[بَ] (ص، اِ) مردم عارف. مرد عارف و عالم. (ناظم الاطباء).

بلاش.

[بَ] (اِ) پسر یزدگرد دوم و برادر فیروز است (جلوس ۴۸۳ م. وفات ۴۸۷ م.) نوزدهمین پادشاه ساسانی. وی با خوشنواز صلح کرد و دین عیسوی را در ارمنستان برسمیت شناخت. (فرهنگ فارسی معین). خوارزمی در مفاتیح العلوم او را پسر فیروز مردانه دانسته و گوید لقبش گرانمایه (نفیس) بوده است.

بلاش.

[بَ] (اِخ) نام شهری و مدینه ای. (برهان). شهری است که بلاش ساخته و بنام او موسوم بوده و آن را بلاشگرد می گویند، گویند در چهارفرسنگی مرو شاهجان بوده است. (آنندراج ||). نام جزیره ای است در وامق و عذرای عنصری : به یکی جزیره که نامش بلاش رسیدند شادی ز دل کرده لاش.عنصری.

بلاشان.

[بَ] (اِخ) پسر بلاش پسر فیروز، از پادشاهان اشکانی و مدت سلطنت او بیست وچهار سال بوده است. (از فارسنامهء ابن البلخی ص۱۸ و مجمل التواریخ و القصص ص۵۹ و تاریخ گزیده ص۱۰۲).

بلاشان.

[بَ] (اِخ) نام پهلوانی تورانی است. پلاشان. و نیز رجوع به پلاشان شود.

بلاشان.

[بَ] (اِخ) نام دهی است به عقبهء حلوان. (یادداشت مرحوم دهخدا). لشکر از در همدان برگرفت [طاهر ذوالیمینین] و به عقبهء حلوان شد و بر عقبه دیهی است نام آن بلاشان، لشکر آنجا فرودآورد. (ترجمهء طبری بلعمی ص۵۱۲). و طاهر سپاه از بلاشان برگرفت و از عقبه فروشد. (ترجمهء طبری بلعمی ص ۵۱۲).

بلاشان.

[بَ] (اِخ) (مرغزار...) مرغزاری است به حدود اصفهان منسوب به بلاشان بن بلاش بن فیروز، از پادشاهان اشکانی. (از تاریخ گزیده ص۱۰۲).

بلاش اول.

[بَ شِ اَوْ وَ] (اِخ)بیست ودومین پادشاه اشکانی (۵۱ یا ۵۲ تا ۷۸ م.) پسر و جانشین ونن دوم. بلاش آخرین پادشاه بزرگ اشکانی است. پس از فرونشاندن شورشهای داخلی، سلطنت آذربایجان را به برادرش پاکر داد، و ارمنستان را گرفته به برادر دیگر خود تیرداد واگذاشت. نرون امپراطور روم، کوربولو را مأمور بازگرفتن ارمنستان کرد. جنگ ایران و روم بر سر این ناحیه از ۵۴تا ۶۳م. دوام یافت. سرانجام طرفین صلح کردند و قرار شد تیرداد پادشاه ارمنستان باشد ولی تاج سلطنت را در روم از نرون بگیرد. پذیرایی از تیرداد در روم بسال ۶۶ م. بسیار مجلل بود و از آن زمان سلاطین ارمنستان از خاندان اشکانی ولی تابع روم بودند. صلحی که در زمان بلاش بین ایران و روم برقرار شد تا سال ۱۱۵ م. که امپراطور ترایانوس به ایران حمله کرد، دوام یافت. گویند اوستا را که در زمان حملهء اسکندر مقدونی پراکنده شده بود، جمع آوری کرد. بعد از بلاش اول دورهء آشفتگی سخت و ممتدی پیش آمد. (از دایرة المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به خرده اوستا ص۳۲ و تاریخ ایران باستان ص۲۴۵۹ و فرهنگ ایران باستان ص ۷ شود.

بلاشبهۀ.

[بِ شُ هَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + شبهه) بدون شبهه. بی شک. بلاشک. بی گمان. (فرهنگ فارسی معین). بی تردید.

بلاش پنجم.

[بَ شِ پَ جُ] (اِخ)بیست وهشتمین پادشاه اشکانی (۲۰۸ یا ۲۰۹ تا ۲۱۶ م.) پسر بلاش چهارم و برادر اردوان است. این پادشاه همیشه با برادر خود اردوان در حال نزاع بود و سرانجام سلطنت نصیب برادر وی گردید و او بر قسمت اعظم دولت اشکانی مستولی

شد و بلاش فقط در قسمتی از بابل پادشاهی کرد. (از دایرهٔ المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به تاریخ ایران باستان ص۲۵۱۷ شود.

بلاشجرد.

[بَ جِ] (اِخ) از قرای مرو است و با مرو چهار فرسنگ فاصله دارد. ملک بلاش بن فیروز، یکی از پادشاهان فرس در عهد جاهلیت، آن را ساخته است. (از معجم البلدان). معرب بلاشگرد باشد و آن قریه ای است بر چهار فرسنگ مرو شاهجان، و آنرا ملک بلاش پسر فیروز بناکرده است. (برهان). و رجوع به بلاش و بلاشگرد شود.

بلاش چهارم.

[بَ شِ چَ رُ] (اِخ)بیست وهفتمین پادشاه اشکانی (۱۹۱ تا ۲۰۸یا ۲۰۹م.) جانشین بلاش سوم. در زمان او سپتمیوس سوروس بطرف مشرق حمله کرد (۱۹۵م.) و متصرفات سابق رومیان را تسخیر نمود، ولی چون مدعی دیگری برای امپراطوری پیدا شد به روم بازگشت. بلاش مجدداً به تاخت و تاز پرداخت. سوروس به بین النهرین بازگشته تیسفون را تسخیر کرد، و اگرچه بعلت قحطی مجبور به عقب نشینی شد، جنگ به سود رومیان تمام شد. پس از او دو پسرش اردوان پنجم و بلاش پنجم مدعی سلطنت شدند. (از دایرهٔ المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به تاریخ ایران باستان ص۲۵۰۵ شود.

بلاش دوم.

[بَ شِ دُوْ وُ] (اِخ)بیست وپنجمین پادشاه اشکانی. بعضی بلاش دوم را از پادشاهان دوران آشفتگی بعد از بلاش اول شمرده اند که معارض خسرو اشکانی بود و در قسمتی از ایران سلطنت کرد. و بعضی نیز دورهء سلطنت او را از ۱۲۸ یا ۱۲۹ م. (مرگ خسرو) تا ۱۴۷م. میدانند، و دورهء پادشاهی او را از ۱۳۰ تا ۱۴۸ یا ۱۴۹م. نیز نوشته اند. بعلاوه گویا شخصی بنام مهرداد چهارم نیز احتمالاً از ۱۲۸ یا ۱۲۹ تا ۱۴۷ م. در قسمتی از ایران سلطنت کرده است. بلاش دوم معاصر هادریانوس و آنتونینوس پیوس امپراطوران روم بود، و در زمان وی تا حدی آرامش بین دولتین ایران و روم حکمفرمائی داشت. جانشین بلاش دوم بلاش سوم است. (دایرهٔ المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به تاریخ ایران باستان ص۲۴۹۳ شود.

بلاشرط.

[بِ شَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی)+ شرط). بدون شرط. بطور مطلق. (فرهنگ فارسی معین). بی قید و شرط. دربست. بی هیچ قید و شرط.

بلاش سوم.

[بَ شِ س وْ وُ] (اِخ)بیست وششمین پادشاه اشکانی (جلوس ۱۴۸ یا ۱۴۹ - وفات ۱۹۰ یا ۱۹۱م.) جانشین بلاش دوم. در زمان او مملکت اشکانی دگربار وحدت یافت ولی صلحی که در امپراطوری هادریانوس با اشکانیان ایجاد شده بود، بهم خورد. بلاش سوم در زمان مارکوس آورلیوس ارمنستان را گرفت سپس به سوریه حمله کرد. رومیان ل. آ. وروس، و آ.کاسیوس را به جلوگیری او فرستادند (۱۶۲م.) بلاش شکست خورد و رومیان بابل و سلوکیه و تیسفون را گرفتند، و کاسیوس سلوکیه را ویران کرد و کاخ سلطنتی تیسفون را آتش زد (۱۶۴م.)، و اگرچه بروز طاعون بین رومیان باعث عقب نشینی آنان شد، ارمنستان و قسمتی از بین

النهرین در دست آنها ماند. جانشین او بلاش چهارم بوده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به تاریخ ایران باستان ص۲۴۹۴ شود.

بلاشق.

[بُ شُ] (ص) در تداول مردم قزوین، شوخگن. آلوده. (یادداشت مرحوم دهخدا). و آن بیشتر دربارهء ظروف ناشسته و ناپاک بکار رود و شاید کلمه ترکی باشد.

بلاشک.

[بِ شَک ک] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + شک) بدون شک. بی تردید. بدون شبهه. (فرهنگ فارسی معین). بی گمان. بی شبهه. قطعاً : این تفسیر بلاشک موافق و مناسب این نام نیست. (تاریخ قم ص۶۳).

بلاشکر.

[بَ کَ] (اِخ) قریه ای است مابین بَرَدان و بغداد، و نام آن در اشعار و اخبار آمده است. (از معجم البلدان).

بلاشگرد.

[بَ گِ] (اِخ) بلاشجرد. شهری که بلاش بن فیروز آن را بنا کرد. رجوع به بلاشجرد شود.

بلاص.

[بَلْ لا] (اِخ) دهی است در صعید مصر و در آن دیری است که آن را دیر بلاص گویند. (منتهی الارب). قریه ای است در صعید در برابر قوص از جانب غرب. (از معجم البلدان). - دیرالبلاص؛ قریه ای است در کنار قریهء بلاص. (از معجم البلدان).

بلاصهٔ.

[بَ ءَ صَ] (ع مص) گریختن و دویدن. (از منتهی الارب). فرار کردن و گریختن. (از ذیل اقرب الموارد از جوهری).

بلاصی.

[بَ صا] (ع اِ) جِ بَلَنصاهٔ. (منتهی الارب). رجوع به بلنصاهٔ شود.

بلاط.

[بَ] (ع اِ) زمین رست و هموار. (منتهی الارب). زمین هموار و نرم. (از اقرب الموارد ||). سنگها که در سرا و جز آن گسترده باشند. (منتهی الارب). حجر و سنگ که در خانه فرش شود. (از اقرب الموارد). تخته های سنگ که بدان زمین را فرش کنند. (از المنجد ||). در اصطلاح امروزین عرب زبانان، اسفالت ||. هر زمین که بر آن سنگ یا خشت پخته گسترده باشند. (منتهی الارب). زمین که بوسیلهء «بلاط» یا بوسیلهء آجر فرش شده باشد. (از اقرب الموارد): مسجدها الجامع من أجمل المساجد، فی صحنه برکهٔ

ماء و یطیف به بلاط عظیم الاتساع. (ابن بطوطهٔ ||). بلاط الارض؛ روی زمین، یا منتهای صلب از زمین. (منتهی الارب). رویهء زمین، و گویند منتهای صلب از آن، و گویند آنچه سخت باشد از متن و پشت آن. (از ذیل اقرب الموارد ||). بلاط الملک؛ کاخ شاهی، و مجازاً، مجلس و بزرگان پادشاه. (از المنجد). دربار. دربار شاهی ||. بخیل. (اقرب الموارد ||). فقیر و معدم. (اقرب الموارد). گویند «ماذا یأخذ الریح من البلاط»؛ یعنی باد از شخص بخیل یا از فقیر چه گیرد. (از اقرب الموارد ||). هی حسنهٔ البلاط؛ مجازاً، یعنی او زنی است زیبا هنگام برهنگی. (از ذیل اقرب الموارد از الاساس).

بلاط.

[بِ] (ع مص) مصدر مُبالطهٔ است در تمام معانی. (از ناظم الاطباء). رجوع به مبالطهٔ شود.

بلاط.

[بَ / بِ] (اِخ) نام چند جایگاه است: دهی است در دمشق. (منتهی الارب). بیت البلاط؛ قریه ای است از قرای غوطهء دمشق. (از معجم البلدان) (از مراصد ||). قلعه ای است در اندلس. (منتهی الارب). بلاط عَوسَجه؛ قلعه ای است در اندلس از اعمال شنتبریه. (از معجم البلدان) (از مراصد ||). موضعی است در مدینه مابین مسجد نبوی و بازار که در آن سنگها گسترده اند. (منتهی الارب) (از معجم البلدان) (از مراصد ||). شهری بوده میان مرعش و انطاکیه که اکنون خراب است. (منتهی الارب) (از مراصد). شهری قدیمی بین مَرعَش و انطاکیه، و نهر اسود که از ثغور خارج میشود از میان آن می گذرد، و آن از اعمال حلب بشمار آید. (از معجم البلدان ||). موضعی است در قسطنطنیه که سیف الدوله اسیران را در آنجا مقید می داشت. (منتهی الارب) (از معجم البلدان) (از مراصد ||). دهی است در حلب. (منتهی الارب ||). دارالحکومهء پیلاطس است که با سنگ مرمر و غیره فرش شده بود. (قاموس کتاب مقدس).

بلاطائل.

[بِ ءِ] (ع ص مرکب، ق مرکب)(از: ب + لا ـ (نفی) + طائل) بی فایده. بی سود. (فرهنگ فارسی معین). بیهوده. - تطویل بلاطائل؛ بدرازا کشاندن بی سود. دراز داشتن مطلبی که فایدتی نداشته باشد.

بلاط الشهدا.

[بَ طُشْ شُ هَ] (اِخ) نامی است که در مآخذ اسلامی به جنگ پواتیه داده شده است و آن در رمضان ۱۱۴ ه . ق. اکتبر ۷۳۲م. بین شارل مارتل (در رأس سپاهیان مسیحی فرانکها) و عبدالرحمان غافقی (حاکم مسلمان اسپانیا) بوده است. این شکست پیشرفت مسلمانان را در فرانسه و اروپا متوقف ساخت. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلاطح.

[بُ طِ] (ع ص) سلاطح بلاطح؛ پهن، از اتباع است. (منتهی الارب): شی ء سلاطح بلاطح؛ چیزی عریض و پهن، و بلاطح از اتباع است. (از ذیل اقرب الموارد).

بلاطنس.

[بَ طُ نُ] (اِخ) شهریست کوچک در شام و در آن قلعه و اشجار و چشمه ها است. (منتهی الارب). قلعه ایست محکم در سواحل شام در مقابل لاذقیه، از اعمال حلب. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلاطهٔ.

[بُ طَ] (اِخ) قریه ای است از توابع نابلس از زمین فلسطین. (مراصد). قریه ای است از اعمال نابلس از سرزمین فلسطین، و به عقیدهء یهودیان، نمرودبن کنعان در این قریه بود که ابراهیم (ع) را در آتش افکند. عین الخضر نیز در این قریه قرار دارد. و یوسف صدیق (ع) نیز در اینجا بوده است. اما اصلح آن است که واقعهء در آتش افکندن ابراهیم (ع) بوسیلهء نمرود، در سرزمین بابل از عراق رخ داده است و موضع النار در آنجا شهرت دارد. (از معجم البلدان).

بلاطی.

[بَ / بِ] (اِخ) (منسوب به بیت البلاط) ابوسعید مَسلمهٔ بن علی بلاطی، محدث و ساکن مصر بود. وی بسال ۱۹۰ ه . ق. در مصر درگذشت. (از معجم البلدان) (منتهی الارب).

بلاع.

[بَلْ لا] (ع ص) شخص بسیاربلع. آنکه بسیار می بلعد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلاعق.

[بَ عِ] (ع ص) امکنهٔ بلاعق؛ مکانهای فراخ. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلاعقب.

[بِ عَ قِ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا(نفی) + عقب) بدون عقب. بدون فرزند. بی فرزند. (فرهنگ فارسی معین). اجاق کور. بی وارث. - بلاعقب بودن؛ عاقر بودن. مقطوع النسل بودن. عقیم بودن. عقیمه بودن.

بلاعم.

[بَ عِ] (ع اِ) جِ بُلعم. (اقرب الموارد). رجوع به بلعم شود || جِ بُلعوم. (اقرب الموارد). رجوع به بلعوم شود.

بلاعوض.

[بِ عِ وَ] (ع ص مرکب، ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + عوض) بی عوض. بدون بدل. (فرهنگ فارسی معین). رایگان. مفت. مجان. مجاناً. دادن چیزی بی آنکه چیزی در برابر گرفته شود.

بلاعهٔ.

[بَلْ لا عَ] (ع اِ) چاه سرتنگ در خانه که در آن آب باران و جز آن جمع شود، وجای دست و رو شستن. (منتهی الارب). سوراخی

است در میان خانه. (از اقرب الموارد). بالوعهٔ. بَلّوعَهٔ. ج، بَلالیع. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و رجوع به بالوعهٔ و بلوعهٔ شود.

بلاعیم.

[بَ] (ع اِ) جِ بُلعوم. (ذیل اقرب الموارد از تاج). رجوع به بلعوم شود.

بلاغ.

[بَ] (ع مص) رسانیدن. (دهار) (غیاث اللغات ||). وصول به چیزی. (از ذیل اقرب الموارد). رسیدن. (ترجمان القرآن جرجانی).

بلاغ.

[بَ] (ع اِ) کفایت و بسندگی. (منتهی الارب). کمال و کفایت. (غیاث اللغات). کفایت. (اقرب الموارد) : هذا بلاغ للناس و لینذروا به. (قرآن ۱۴/۵۲)؛ این کفایت است مردم را تا بدان ترسانده شوند. ان فی هذا لبلاغا لقوم عابدین. (قرآن ۲۱/۱۰۶)؛ همانا در این کفایت است گروه عابدان را ||. اسم است ابلاغ و تبلیغ را. (از منتهی الارب). اسم است از تبلیغ. (از ذیل اقرب الموارد). رسانیدن و تبلیغ. (ناظم الاطباء). پیام رسانی. (فرهنگ فارسی معین). و از آن جمله است :«ما علینا الا البلاغ». (قرآن ۳۶/۱۷). و نیز در حدیث است «کل رافعهٔ رفعت علینا من البلاغ»؛ یعنی آنچه از قرآن و سنن رسیده است، یا از صاحبان بلاغ یعنی تبلیغ، که در این مورد اسم جانشین مصدر شده است، و آن را به کسر اول نیز خوانده اند به معنی مبالغان در تبلیغ از مصدر بِلاغ. (از منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد): لم یلبثوا الا ساعهٔ من نهار بلاغ، فهل یهلک الا القوم الفاسقون. (قرآن ۴۶/۳۵)؛ درنگ نکردند جز ساعتی از روزی، رسانیدنی است، پس آیا جز گروه فاسقان کسی هلاک میشود. قل انی لن یجیرنی من الله أحد و لن اجد من دونه ملتحدا، الا بلاغا من الله و رسالاته. (قرآن ۷۲/۲۲ و ۲۳)؛ بگو همانا کسی مرا از خداوند پناه ندهد و بجز او پناهی نمی یابم، مگر رسانیدنی از خداوند و فرستاده های او. هست قوت ما دروغ و سهو و لاغ شورش معده است ما را زین بلاغ.مولوی. گرنشنوی نصیحت و گر بشنوی بصدق گفتیم و بر رسول نباشد بجز بلاغ.سعدی. درحال جوانی بنشست که اگر پیش از بلاغ کشف کنند از مؤاخذت ایمن باشد. (گلستان). - شرط بلاغ؛ شرط تبلیغ. (ناظم الاطباء). شرط پیام رسانیدن. (فرهنگ فارسی معین) : من آنچه شرط بلاغ است با تو میگویم تو خواه از سخنم پند گیر خواه ملال. سعدی ||. آنچه شخص را به نهایت هدف خود میرساند. (از ذیل اقرب الموارد||). آنچه از قوت بدان اکتفا شود، چنانکه در نهج آمده است «و جعل ذلک بلاغا للانام» که منظور قوت است. (از ذیل اقرب الموارد). ||نامه ای که شخص بعنوان حکم در مسأله ای، نزد کسی بنهد. (از ذیل اقرب الموارد). ج، بَلاغات. (ذیل اقرب الموارد (||). اِخ) یکی از صدوسی ودو نام قرآن کریم، چنانکه خداوند میفرماید : «هذا بلاغ للناس». (قرآن ۱۴/۵۲) (از نفائس الفنون).

بلاغ.

[بِ] (ع مص) کوتاهی نکردن در کوشش در کاری. (از منتهی الارب). کوشش کردن در کاری و کوتاهی نکردن در آن. (از اقرب الموارد). مبالغه. و رجوع به مبالغه شود.

بلاغ.

[بُ] (ترکی، اِ) در ترکی به معنی چشمه است و مزید مؤخر امکنه قرار گیرد، چون ساوجبلاغ، قره بلاغ، قزل بلاغ، و غیره. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بلاق و بولاق شود.

بلاغ.

[بُلْ لا] (ع ص) شخص حداث و بسیارسخن. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلاغات.

[بَ] (ع اِ) جِ بَلاغ. (ذیل اقرب الموارد). رجوع به بلاغ شود ||. سعایت وسخن آرائیها بدروغ. (منتهی الارب). وشایات و سخن چینی ها، گویی آن جمع بلاغهٔ است، گویند «لایفلح أهل البلاغات». (از اقرب الموارد ||). سخن آرایی ها. چیره زبانیها : قوی در بلاغات و در نحو چست ولی حرف ابجد نگفتی درست.سعدی.

بلاغت.

[بَ غَ] (از ع، اِ) بلاغهٔ. چیره زبانی. (منتهی الارب). فصاحت. (اقرب الموارد). شیواسخنی. زبان آوری. و رجوع به بلاغهٔ شود ||. در اصطلاح معانی بیان، رسیدن به مرتبهء منتهای کمال در ایراد کلام به رعایت مقتضای حال. (غیاث اللغات) (آنندراج). آوردن کلام مطابق اقتضای مقام به شرط فصاحت. (ناظم الاطباء). رجوع به بلاغت کلام و بلاغت متکلم در ترکیبات بلاغت شود : سواران نظم و نثر در میدان بلاغت درآیند. (تاریخ بیهقی ص ۳۹۲). همگی ارباب هنر و بلاغت، پناه و ملاذ جانب او شناختندی. (کلیله و دمنه). در بلاغت و براعت یگانهء روزگار شده. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۶۱). کمال براعت و بلاغت او در تزیین و تحسین مقالات خویش معروف. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۳۴). بدین رقعه بر غور فضل و متانت ادب و بلاغت سخن و کمال هنر او استدلال میتوان کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۵۶). درویشی به مقامی درآمد که صاحب آن بقعه کریم النفس بود، طایفه ای از اهل فضل و بلاغت در صحبت او بودند. (گلستان). دوم عالمی که به منطق شیرین و قوت فصاحت و مایهء بلاغت هر جا که رود به خدمتش اقدام نمایند. (گلستان). بر کمال فضل و بلاغت او حمل نتوان کرد. (گلستان). شبی زیت فکرت همی سوختم چراغ بلاغت می افروختم.سعدی. - بلاغت انجام؛ که به بلاغت منتهی شود. بلاغت نویس. از ترکیبات عصر مغول است :خامهء بلاغت انجام بعد از اختتام مجلد ثانی.... در تحریر مجلد ثالث شروع نمود. (تاریخ حبیب السیر ج۳ ص۲). - بلاغت داشتن؛ سخن را بطور نیکو که نزدیک به فهم مخاطب باشد، ادا کردن. (ناظم الاطباء). - بلاغت کلام؛ مطابقت آنست با مقتضای حال، و مقصود از حال امری است که سبب تکلم شده است بر وجهی خاص، همراه فصاحت یعنی فصاحت کلام. و گویند بلاغت بر وصول و انتهاء مبتنی است و فقط کلام و متکلم بدان توصیف میشود و مفرد را بدان وصف نکنند. (از تعریفات جرجانی). مطابقت کلام باشد با مقتضای حال و مراد از حال یعنی امری که داعی بر تکلم بر وجه مخصوص باشد که حال اقتضا کند به اضافهء فصاحت کلام. پس بلاغت را دو شرط است یکی مطابقت با مقتضای حال و دیگری فصاحت کلام، و ادراک مقتضای حال متفاوت و مشکل است زیرا حالات و مقامات متفاوت است و هر سخن جایی و هر نکته مقامی دارد، مقامی موجب اطناب است و مقامی ایجاز، مقامی مقتضی ذکر است و مقامی مقتضی حذف، مقامی تنکیر، تقدیم، تأخیر، اضمار و... است و مقامی خلاف هریک. و نهایت حد بلاغت اعجاز باشد و نزدیک بدان و حد پائین آن نزدیک به صوت حیوانات باشد و هرکدام در مقام خود درست است و: چونکه با کودک سر و کارت فتاد هم زبان کودکی باید گشاد. (از فرهنگ علوم نقلی از مطول و تلخیص و کشاف و نفائس). آوردن کلام مطابق اقتضای مقام بشرط فصاحت، چرا که فصاحت جزو بلاغت است و فصاحت فقط را بلاغت شرط نیست. و گویند بلاغت مطابق بودن کلام است مر مقتضای مقام را یعنی لایق حال مخاطب و مناسب مقام کلام کند، و خالص بودن کلام از ضعف تألیف. و بعضی گویند بلاغت کلام آنست که کلام بر وفق مقام و حال بود، چنانکه بوقت احتمال ملال سامع از طول مقال احتراز کند و آنچه اهم باشد، تقدیم

نمایـد و آنچه اهم نبـود، مـؤخر کنـد و ذکر امـور مبغـوضه ترک سـازد و امور محبوبهء مخـاطب ایراد نمایـد. (از غیـاث اللغـات) (از آننـدراج). - بلاغت متکلم؛ ملکه ایست که بـدان بر تألیف کلام بلیغ قادر شود، و هر بلیغی خواه کلام باشد یا متکلم، فصـیح اسـت زیرا فصاحت در تعریف بلاغت مأخوذ است اما هر فصیحی بلیغ نباشد. (از تعریفات جرجانی). بلاغت گاه صـفت متکلم است و آن ملکه ایست که بـدان سـخنور توانـا شود به تـألیف کلاـم بلیغ، و در هرحال بلاغت اخص از فصاحت است. (از فرهنگ علوم نقلی از مطول صص۲۲-۲۸ و تلخیص صـص۱۱-۱۴ و کشـاف ج ۱ ص۱۵۳ و نفـائس ص ۴۱). - رشـتهء بلاغت (اضافهء تشبیهی)؛ سـلک بلاغت. (فرهنگ فارسـی معین). - مضـمون بلاغت مشحون؛ مضمونی که از حشو و زوائد خالی باشد و همهء آن نیکو و نزدیک به فهم بود. (ناظم الاطباء (||). مص) جوان شدن. (غیاث اللغات) (آنندراج). بلوغ. (فرهنگ فارسـی معین) :پرورش که مردم به بلاغت جسمی رسیده را همی باید... (جامع الحکمتین).

بلاغت کردن.

[بَ غَ کَ دَ] (مص مرکب)بالغ شدن طفل. (آنندراج) : چون بریش آمد و بلاغت کرد مردم آمیز و مهرجوی بود.سعدی.

بلاغم.

[بَ غِ] (ع اِ) جِ بَلغم. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بلغم شود.

بلاغن.

[بَ غِ] (ع اِ) جِ بِلغَن. (ناظم الاطباء). رجوع به بلغن شود.

بلاغنه.

[بِ غُنْ نَ] (ع ص مرکب) (از: ب + لاـ(نفی) + غنه) ادغـام بلاغنه و مع الغنه؛ هرگاه تنوین یا نون ساکن به یکی از حروف دوگانهء ل - ر برسـند ادغـام بلاغنه است ماننـد لم یکن له، و هرگاه به یکی از حروف چهارگانهء «یمون» برسـند ادغام مع الغنه است ماننـد: هذا کتاب مبین. (فرهنگ فارسی معین).

بلاغور.

[بَ] (ص) اجنبی و بیگانه و فراری. (ناظم الاطباء). این لغت جای دیگر دیده نشد.

بلاغهٔ.

[بَ غَ] (ع مص) بلاغت. بلیغ شـدن مرد و یا سـخن و کلام. (از منتهی الارب). بلیغ شدن. (المصادر زوزنی) (دهار) (ترجمان القرآن جرجانی). فصـیح شـدن آنچنان که سـخن را در جای خود قرار دهد، و چنین شخصـی را بَلیغ گویند. (از اقرب الموارد). و رجوع به بلاغت شود.

بلاغی.

[بَ غا / بُ غا] (ع ص) مرد بلیغ. (منتهی الارب). بلیغ و فصیح که با سخن خود کنه ضمیر خود را برساند. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلاغی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلاغت و بلاغهٔ. کسی که بتواند مطلب خود را با سخنی رسا و شیوا بیان کند. بلیغ. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلاغت و بلیغ شود.

بلاغی.

[بُ] (اِخ) نام تیره ای از ایل اینانلو از ایلات خمسهء فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۶).

بلاغی.

[بَ] (اِخ) حسن بن عباس بن محمدعلی بن محمد، از فقیهان امامیه در قرن یازدهم و دوازدهم ه . ق. رجوع به ریحانهٔ الادب ج۱ ص۱۷۲ شود.

بلاغی.

[بَ] (اِخ) عباس بن حسن بن عباس بن محمدعلی بن محمد، از فقیهان بزرگ امامیه در قرن دوازده و سیزده ه . ق. رجوع به ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۷۲ شود.

بلاغی.

[بَ] (اِخ) محمدجوادبن حسن بن طالب بن عباس بن ابراهیم بن حسین بن عباس بن حسن بن عباس بن محمدعلی بن محمد بلاغی نجفی. فقیه و اصولی و حکیم و متکلم امامی قرن چهاردهم ه . ق. وی درحدود سال ۱۲۸۰ ه . ق. در نجف اشرف متولد شد و در بیست ودوم شعبان ۱۳۵۲ ه . ق. وفات کرد. او راست: آلاءالرحمان فی تفسیر القرآن. أجوبهٔ المسائل البغدادیهٔ. أجوبهٔ المسائل التبریزیهٔ. أجوبهٔ المسائل الحلیهٔ. أعاجیب الاکاذیب. أنوار الهدی. البلاغ المبین و سایر تألیفات. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۷۳).

بلاغیهٔ.

[بَ غی یَ] (اِخ) از زنان ادیب و فاضل قرن سیزدهم ه . ق. است. او را مراسلات و نامه های نظم و نثری است که برای همسرش شیخ علی محفوظ نوشته است. (از اعلام النساء ج ۱ ص۱۴۰).

بلافاصلهٔ.

[بِ صِ لَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا(نفی) + فاصله) بدون فاصله. بدون آنکه فاصله ای (مکانی) باشد. متصل. (فرهنگ فارسی معین). ملاصق || فوراً. (فرهنگ فارسی معین). بی درنگ. بی آنکه فاصله ای (زمانی) باشد.

بلافایدهٔ.

[بِ یِ دَ] (ص مرکب) (از: ب + لا(نفی) + فایده) بدون فایده. بی فایده. بی سود. (فرهنگ فارسی معین).

بلافصل.

[بِ فَ] (ص مرکب) (از: ب + لا(نفی) + فصل) بی فاصله. بلافاصله. (فرهنگ فارسی معین). متصل. غیرمنقطع. پیوسته. - اعقاب بلافصل؛ فرزندان مستقیم. - خلیفهء بلافصل؛ خلیفه و جانشین بدون واسطه. - فرزند بلافصل شخص؛ فرزند مستقیم وی.

بلاق.

[بُ] (ترکی، اِ) بولاق. بلاغ. چشمهء آب، از لغات ترکی است. (از غیاث اللغات) (از آنندراج). در اسامی امکنه ترکیب شود مانند ساوجبلاق. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلاغ شود || حلقهء بینی که زیور زنان است. (غیاث اللغات) (آنندراج).

بلاق.

[بِ] (اِخ) شهری است در انتهای عمل صعید و ابتدای بلاد نوبهٔ، چون مرز و سرحدی بین آن دو. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلاقع.

[بَ قِ] (ع اِ) جِ بَلقع. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بلقع شود || جِ بَلقعهٔ. (اقرب الموارد). رجوع به بلقعهٔ شود.

بلاقیان.

[] (اِخ) نام قومی است از یغما با تغزغزیان اندرآمیخته. (حدودالعالم).

بلاقید.

[بِ قَ / قِ] (از ع، ق مرکب) (از: ب + لا(نفی) + قید) بدون قید. بدون قید و شرط. (فرهنگ فارسی معین). مطلقاً : در نسخه ای که بر رسومات نوشته اند رسوم را در تحت امیر آخورباشی مجملاً - بلاقید «جلو» و «صحرا» - تفصیل داده اند. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۵۴).

بلاک.

[بِ] (اِخ) جوزف بلاک، پزشک و شیمی دان انگلیسی متولد بسال ۱۷۲۲ م. در بوردو، و متوفی بسال ۱۷۹۹ م. وی گازکاربنیک و منیزی را کشف کرد. (از فرهنگ فارسی معین).

بلاکث.

[بَ کِ] (اِخ) نام موضعی است و بدون الف و لام بکار رود. (از منتهی الارب). گویند بلاکث و برمهٔ «عرضی» است عظیم از مدینه، و بلاکث در نزدیکی برمه قرار دارد. و برخی گویند بلاکث «قارهء» عظیمی است در بالای ذی المروهٔ. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلا کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) کار عجیب بظهور آوردن. (غیاث اللغات) (آنندراج) : نه مجنون داشت این همت نه فرهاد تکلف بر طرف باقر بلا کرد. باقر کاشی (از آنندراج).

بلاکش.

[بَ کَ / کِ] (نف مرکب)بلاکشنده. متحمل بلا. مبتلی به بلیه. (فرهنگ فارسی معین). مردم رنجبر مبتلی به بلیه. (ناظم الاطباء||). رنجبر. سختی کش. (فرهنگ فارسی معین) : او مانده و یک دل بلاکش و او نیز فتاده هم بر آتش.نظامی. خوش می نزیم من بلاکش وآن کیست که دارد آن دل خوش.نظامی. تو آتش طبعی او عود بلاکش بسوزد عود چون بفروزد آتش.نظامی. مقیم زلف تو شد دل که خوش سوادی دید وز آن غریب بلاکش خبر نمی آید.حافظ. نازپرورد تنعم نبرد راه به دوست عاشقی شیوهء رندان بلاکش باشد.حافظ. ناوک غمزه بیار و رسن زلف که من جنگها با دل مجروح بلاکش دارم.حافظ. علی الصباح که مردم به کار و بار روند بلاکشان محبت به کوی یار روند. (از آنندراج ||). از اسماء عاشق است. بلاجوی. بلاپرورده. (از آنندراج).

بلاکشی.

[بَ کَ / کِ] (حامص مرکب)عمل و حالت بلاکش. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلاکش و بلا کشیدن شود.

بلا کشیدن.

[بَ کَ / کِ دَ] (مص مرکب)متحمل بلا شدن. رنج بردن. سختی کشیدن : چه مایه کشیدیم رنج و بلا ازین اهرمن کیش دوش اژدها.فردوسی. بیا به قصهء ایوب صابر مسکین بلای کرم کشید و نخفت بر بستر. ناصرخسرو. ملاح... روزی دو، بلا و محنت بکشید و سختی دید. (گلستان).

بلاکشیده.

[بَ کَ / کِ دَ / دِ] (ن مف مرکب) متحمل بلاشده. رنج دیده. سختی دیده. و رجوع به بلا کشیدن شود.

بلاکلام.

[بِ کَ] (ع ق مرکب) (از: ب+ لا(نفی) + کلام) بدون کلام. بی سخن. بی گفتگو: اگر بروفق تصور خویش در آن تصرفی نمایند بلاکلام بی وجه و ناصواب افتد. (رشیدی).

بلاک مور.

[بْلا / بِ مُرْ] (اِخ) ریچارد دادریج. داستانسرای انگلیسی متولد بسال ۱۸۲۵ م. و متوفی بسال ۱۹۰۰ م. وی در سن بیست وسه سالگی به نویسندگی پرداخت و پس از مختصر تلاشی درسال ۱۸۶۴م. به داستانسرایی مشغول شد و در ۱۸۶۹م. با انتشار داستان «لورنادون» شهرتی بسزا یافت. (از فرهنگ فارسی معین).

بلاگردان.

[بَ گَ] (نف مرکب)بلاگرداننده. دفع کننده‌ء بلاـ و بدی. (ناظم الاطباء). چیزی یا کسی که ضرر را بگرداند و دفع کند||. حراست کننده. (ناظم الاطباء). حافظ. (فرهنگ فارسی معین ||). قربان و تصدق کرده شده. (غیاث اللغات). صدقه و قربانی. (آنندراج). چیزی که بلا را از آدمی دور گرداند. صدقه. قربانی. (فرهنگ فارسی معین). چیزی یا کسی که ضرر و زیان ناشی از حادثه ای را به خود می گیرد و از سرایت آن به دیگری جلوگیری می کند. (فرهنگ لغات عامیانه) : بلاگردان جان و تن دعای مستمندانست که بیند خیر از آن خرمن که ننگ از خوشه چین دارد. حافظ. بی بلاـگردان خطر دارد ز چشم شور حسن وای بر شمعی که راند از نظر پروانه را. صائب (از آنندراج). - بلاگردان کسی شدن؛ بجان خریدن بلا تا او سالم ماند. گویند خدا مرا بلاگردان تو کند. (از یادداشت مرحوم دهخدا).

بلا گرداندن.

[بَ گَ دَ] (مص مرکب) دفع بلا کردن. دور کردن بلا. دور داشتن بلا : که جبر خاطر مسکین، بلا بگرداند. (گلستان). دعای زنده دلانت بلاـ بگرداند غم رعیت درویش بردهد شادی.سعدی. میسوزم از فراقت رو از جفا بگردان هجران بلای من شد یارب بلا بگردان. حافظ (از آنندراج).

بلاگرفته.

[بَ گِ رِ تَ / تِ] (ن مف مرکب)مبتلی. گرفتار. (فرهنگ فارسی معین ||). خطابی نفرین آمیز کسی را.

بلال.

[بَ] (اِ) آذربویه، و آن بیخ خاری است که اشنان و چوبک اشنان هم گویند. (برهان). تبدیل بلار است که آن را اشنان و چوبک گویند. (آنندراج). و رجوع به آذربویه و بلار شود ||. ذرت. (فرهنگ فارسی معین). ذرتی که روی آتش آنرا برشته می کنند و پس از انداختن در آب نمک می خورند. (فرهنگ لغات عامیانه). در تداول عامهء مردم مشهد نیز بلال و شیربلال را بر ذرت تازه اطلاق کنند. جاورس الهندی. جوار. جواری. حنطهء رومیه. خالاون. خندروس. خندریس. ذرت مکه. گاورس هندی. گَندمکه. گندم مصری. گندم مَکّه.مِکابوج. مَکَه. (یادداشت مرحوم دهخدا). - شیربلال؛ ذرت تازه که دانه های آن سخت نشده باشد.

بلال.

[بَ] (ع مص) متحمل سختی شدن و نگون بخت گردیدن. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). بَلل. و رجوع به بلل شود.

بلال.

[بَ] (ع اِ) آب. (منتهی الارب). ماء. (اقرب الموارد): فی سقائک بلال؛ در مشک تو آب است. (از منتهی الارب). بِلال یا بُلال. (اقرب الموارد) (منتهی الارب). و رجوع به دو صورت مذکور شود.

بلال.

[بِ] (ع اِ) آب. (منتهی الارب). ماء. (اقرب الموارد). بَلال یا بُلال. رجوع به بَلال شود ||. تری و نمناکی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) : بفرش و جامه توانگر شدم همی پس از آنک بحبس جامهء من شال بود و فرش بلال نگاه کن که چگونه زید کسی در حبس که فرش و جامهء او از بلال باشد و شال. مسعودسعد ||. هرچه که حلق را تر گرداند از آب و شیر. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). شیر. (دهار) (منتهی الارب). و از آنست: انضحوا الرحم ببلالها؛ أی صلوها بصلتها و ندوها. (منتهی الارب ||). جِ بُلّهٔ. (منتهی الارب ||). جِ بلهٔ و آن نادر است. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). رجوع به بلهٔ شود.

بلال.

[بَ] (ع اِمص) صلهء رحم و خیر و نیکوئی. (منتهی الارب). اسم مصدر است از مصدر بَلّ به معنی صلهء رحم کردن: هو یراعی بلال؛ او صلهء رحم را به جای می آورد. (از اقرب الموارد). و رجوع به بَلّ در معنی مصدری شود.

بلال.

[بَلْ لا] (ع ص) طاووس بسیار آواز. (منتهی الارب). طاووس بسیار آواز (||. اِ) بذر و تخم. (ناظم الاطباء).

بُلال.

[بُ] (ع اِ) آب. (منتهی الارب). ماء. (اقرب الموارد). بَلال. بِلال. رجوع به بَلال شود.

بلال.

[بِ] (اِخ) ابن ابی برده عامربن ابی موسی اشعری، امیر و قاضی بصره در اوایل قرن دوم هجری. وی بسال ۱۰۹ ه . ق. از جانب خالدالقسری بولایت بصره گماشته شد و در سال ۱۲۵ ه . ق. بوسیلهء یوسف بن عمر ثقفی معزول و زندانی گشت و اندکی بعد در زندان درگذشت. بلال در حدیث مورد اعتماد بود ولی روش او در قضاوت پسندیده نبود. (از الاعلام زرکلی ج ۲ ص۴۹۸). از تهذیب التهذیب و فیات الاعیان و خزانهء بغدادی).

بلال.

[بِ] (اِخ) ابن ازهر، مکنی به ابومعاذ. از همراهان بزرگ عمرو لیث صفاری، و مدتی از جانب عمرو بر نیشابور امیر بود. رجوع به تاریخ سیستان شود.

بلال.

[بِ] (اِخ) ابن حارث مزنی، مکنی به ابوعبدالرحمان. از صحابیان شجاع، و از اهالی بادیهء مدینه بود. وی بسال پنجم هجری اسلام آورد، و در روز فتح از حاملان لواهای «مزینه» بود. بلال در محلی واقع در ورای مدینه بنام «اشعر» سکونت اختیار کرد. و در غزوهء افریقیه با چهارصد تن مرد جنگی از قبیلهء مزینه بهمراهی عبدالله بن سعدبن ابی سرح شرکت جست و در آنجا نیز لوای مزینه را حمل میکرد. و سرانجام بسال ۶۰ ه . ق. در اواخر خلافت معاویه بسن هشتادسالگی درگذشت. (از اعلام زرکلی ج ۲ ص۴۹ از معالم الایمان و تهذیب ابن عساکر).

بلال.

[بِ] (اِخ) ابن رباح حبشی، مکنی به ابوعبدالله بود و مادر وی حمامهٔ نام داشت. مؤذن وخزانه دار بیت المال رسول خداوند (ص) بود. وی ازمولدین و عربهای غیرخالص «سراة» به شمار می رفت و از سابقان و پیشی گیرندگان در اسلام، و در حدیث آمده است: «بلال سابق الحبشه». رنگ پوست او بشدت گندم گون بود، قدی بلند و اندامی لاغر داشت. دو عارض وی خفیف بود و مویی مجعد داشت. بلال در غزوه های مختلف از قبیل بدر و احد و خندق از همراهان پیامبر اسلام (ص) بود.آخرین بار هنگام وفات پیامبر (ص) اذان گفت و از آن پس برای احدی اذان نگفت. وی همراه هیئتهایی که عازم شام بودند بدانجا رفت و بسال ۲۰ ه . ق. بسن شصت سالگی در دمشق به مرض طاعون درگذشت. مجموعاً چهل وچهار حدیث از وی نقل شده است. (از الاعلام زرکلی ج ۲ ص ۴۹ از طبقات ابن سعد و صفة الصفوة و حلیة الاولیاء و تاریخ الخمیس) : نیکنام از صحبت نیکان شوی همچو از پیغمبر تازی بلال.ناصرخسرو. بوبکرسیرتست وعلی علم و تا ابد من در دعا بلال و بخدمت چو قنبرش. خاقانی. پیش صدر مصطفی بین هم بلال و هم صهیب این چو عود آن چون شکر در عودسوزان آمده. خاقانی. بسوز مجمرهء دین بلال سوخته عود به عود سوخته دندان سپیدی اصحاب. خاقانی. بلالی برآورده آواز خوش صلا داده در روم و خود در حبش.نظامی. آنهمه پیرایه بسته جنت فردوس بوکه قبولش کند بلال محمد.سعدی. حسن ز بصره بلال از حبش صهیب از شام ز خاک مکه ابوجهل این چه بوالعجبست. حافظ. -امثال: بلال که مُرد اذان گو قحط نمیشود، بلال که مُرد دیگر کسی اذان نگفت، بلال که مرد دیگر اذان گو نیست!؛ بدیل و عوضی بجای شما یافتن آسان است. (از امثال و حکم دهخدا). هرکس بمیرد یا هرکس تحاشی از انجام دادن کاری بکند، سرانجام جای نشین و جای گزینی دارد. این مثل غالباً به طعنه در مورد کسی گفته میشود که انجام دادن کاری را از وی بخواهند و او ناز بفروشد یا به معاذیری شانه از زیر بار آن کار تهی نماید. (از فرهنگ عوام). - بلال معانی؛ کسی که در معنی و حقیقت چون بلال مؤذن پیغمبر اکرم باشد، هر آنکه چون بلال به معانی و واقعیت ها و خلوص گراید : یکان یکان حبشی چهره و یمانی اصل همه بلال معانی همه اویس هنر.خاقانی.

بلالام.

[بِ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا ـ (نفی) + لام، حرف تعریف) بدون لام. بی لام. درکتب لغت وقتی بلالام گویند، یعنی بی حرف تعریف الف ولام. (یادداشت مرحوم دهخدا). بدون ال. بی الف ولام. و رجوع به بِلا شود.

بلالانه.

[بِ نَ / نِ] (ق) مانند بلال. چون حضرت بلال مرد صالح و بی تکلف بودن. پس از بلالانه مراد صالحانه و بی تکلفانه باشد. (غیاث اللغات) (آنندراج). بلال مانند. چون بلال. و رجوع به بلال بن رباح... شود.

بلالک.

[بَ لَ] (اِ) به معنی بلارک است که نوعی از فولاد جوهردار باشد، و شمشیر هندی را نیز گویند. (برهان). بلارک. رجوع به بلارک شود : چه چیز است آن رونده تیر خسرو چه چیز است آن بلالک تیغ برّان یکی اندر دهان حق زبانست یکی اندر دهان مرگ دندان.عنصری. از آن آهن لعل گون تیغ چار هم از روهنی و بلالک هزار.اسدی. در زمین ز آهن بلالک تیر گاهی آتش فکند و گه نخجیر.نظامی. به دریا گر فتد عکس بلالک به ماهی گاو گوید کیف حالک.نظامی.

بلالم.

[بَ لَ] (اِخ) دهی از دهستان حومه بخش رودسر، شهرستان لاهیجان. سکنهء آن ۷۲۳ تن. آب آن از نهر پل رود و محصول آن برنج است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلالهٔ.

[بَ لَ] (ع مص) مبتلی شدن به چیزی و درآویختن بدان. (از منتهی الارب). آزموده شدن به چیزی و درآویخته شدن به آن. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). بَلل. بُلول. و رجوع به بلل و بلول شود ||. یافتن و دانستن: ما بللت به؛ نیافتم و ندانستم آن را. (از منتهی الارب).

بلالهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) بقیهء مودت. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بُلالهٔ. بُلّهٔ. رجوع به بلالهٔ و بلهٔ شود.

بلالهٔ.

[بُ لَ] (ع اِ) تری. نمناکی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). تری. (دهار ||). بقیهء مودت. (منتهی الارب): طویت فلانا علی بلالته؛ تحمل او را کردم با وجود بدی و عیبی که در او بود، یا با او مدارا کردم در حالی که بقیه ای از مودت و دوستی در وی بود. بَلالهٔ. بُلّهٔ. رجوع به بُلهٔ شود.

بلالی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به بلال مؤذن حضرت رسول (ص). (از الانساب سمعانی).

بلالی.

[بَ] (اِخ) ابوطاهر محمد بن علی بن بلال، از اصحاب امام یازدهم و از منکران وکالت ابوجعفر عمری که خود را بجای ابوجعفر وکیل امام غایب میخوانده است، و پیروان او را بلالیه میخواندند. (از حاشیهء عباس اقبال بر خاندان نوبختی ص۲۳۵). و رجوع به کتاب الغیبهء طوسی ص ۲۶۰ و احتجاج ص۲۴۵ و ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۷۴ شود.

بلالیج.

[بَ] (اِخ) جایگاهی است مشهور به بلالیق. رجوع به بلالیق شود.

بلالیر.

[بَ] (ع اِ) جِ بَلّور. (منتهی الارب). رجوع به بلور شود.

بلالیط.

[بَ] (ع اِ) زمینهای هموار و برابر. (منتهی الارب). زمین مستوی و هموار، و از آن مفرد دیده نشده است. (از ذیل اقرب الموارد).

بلالیط.

[بَ] (ع اِ) جِ بلیطهٔ معرب پلیته (فتیله). (یادداشت مرحوم دهخدا): و یتخذ من أصله [من أصل لوف] بلالیط للنواصیر. (قانون ابوعلی مفردات چ تهران ص۲۰۴).

بلالیع.

[بَ] (ع اِ) جِ بالوعهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بالوعهٔ شود || جِ بَلّاعهٔ. رجوع به بلاعهٔ شود || جِ بَلّوعهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بلوعهٔ شود.

بلالیق.

[بَ] (ع اِ) جِ بَلّوق. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). زمین که هیچ نرویاند. (آنندراج). رجوع به بلوق شود || جِ بلّوقهٔ. (اقرب الموارد). رجوع به بلوقهٔ شود.

بلالیق.

[بَ] (اِخ) جایگاهی است مابین تَکریت و موصل، و آنرا بلالیج نیز گویند. (از معجم البلدان ||). و نیز بلالیق نام جایگاهی است از نواحی یمامه و در آنجا نخل و باغ است. (از معجم البلدان).

بلالیهٔ.

[بَ لی یَ] (اِخ) از فرق غلاهٔ منسوب به ابوطاهر محمد بن علی بلالی. (از خاندان نوبختی). رجوع به بلالی (ابو طاهرمحمدبن...) شود.

بلام.

[بِ] (ع اِ) آهنی است که بر دهان اسب گذارند، و آن غیر از لجام است. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلام.

[بُ] (ع اِ) شورهء گیاه سبز. (منتهی الارب). سبز از «حمض». (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلاماجی.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان بخش مرکزی شهرستان زنجان. سکنهء آن ۷۱۳ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و بنشن و انگور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بلاماجی.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان سجاسرود، بخش قیدار، شهرستان زنجان. سکنهء آن ۵۸۰ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و انگور و میوه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلامالک.

[بِ لِ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا ـ (نفی) + مالک) بدون صاحب. بی خداوند. (فرهنگ فارسی معین). بلاصاحب. بی صاحب. - اراضی بلامالک؛ زمینهای بی صاحب. زمینهای بی مالک.

بلامانع.

[بِ نِ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا ـ(نفی) + مانع) بدون مانع. آنچه که مانعی در راه وصول یا تصرفش نیست. (فرهنگ فارسی معین). بی مانع. بلامعارض. بی معارض.

بلامبلغ.

[بِ مَ لَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا(نفی) + مبلغ) بدون مبلغ. بدون ذکر مبلغ. (فرهنگ فارسی معین) : مداخل نقد، دوهزاروپانزده تومان و سیصدوشش دینار. اشجار، هشت هزاروسیصدوسی ویک اصله، بلامبلغ. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص ۸۲).

بلامتصدی.

[بِ مُ تَ صَدْ دی] (ع ص مرکب) (از: ب + لا(نفی) + متصدی) بدون متصدی. بی سرپرست. بی مباشر || بی صاحب. (فرهنگ فارسی معین).

بلامدار.

[بَ مَ] (ص مرکب) (از: بَلا + مدار) مستمند و بدبخت. (ناظم الاطباء).

بلامعارض.

[بِ مُ رِ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا(نفی) + معارض) بدون معارض. بلامنازع. (فرهنگ فارسی معین). بلامانع.

بلامقدمهٔ.

[بِ مُ قَدْ دَ مَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا (نفی) + مقدمه) بدون مقدمه || دفعةً. ناگهانی. (فرهنگ فارسی معین).

بلامنازع.

[بِ مُ زِ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا ـ(نفی) + منازع) بدون منازع. آنچه که دربارهء آن نزاعی نیست. بی مدعی. بی مخالف. (فرهنگ فارسی معین).

بلاموجب.

[بِ جِ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا(نفی) + موجب) بدون موجب. بدون جهت. بی سبب. بدون علت. (فرهنگ فارسی معین).

بلان.

[بَلْ لا] (ع اِ) گرمابه. (منتهی الارب). حمام، و آن معرب است. (از اقرب الموارد). ج، بلانات. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد||). (ص) آنکه در حمام آدمی را میشوید. (از اقرب الموارد). استاد حمامی. (ناظم الاطباء).

بلان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان بیلوار، بخش کامیاران، شهرستان سنندج. سکنهء آن ۲۶۶ تن. آب آن از رودخانهء کامیاران و محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بلان.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش حومهء شهرستان نائین. سکنهء آن ۲۶۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات، حبوب، مختصر پنبه، بادام و پسته است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱۰).

بلان.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان یافت، بخش هوراند، شهرستان اهر. سکنهء آن ۱۱۳ تن. آب آن از رودخانهء قره سو و چشمه و محصول آن غلات، برنج، پنبه و سردرختی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بلان.

[بْلا- / بِ] (اِخ) لوئی. (۱۸۱۱-۱۸۸۲م.) سوسیالیست فرانسوی. وی در کتاب خود بنام «سازمان کار» که در سال ۱۸۴۰م. منتشر گردید، نظام اجتماع جدید را ترویج کرد که مبنای آن روی این اصل قرار گرفته بود: «از هر کس به فراخور استعدادش بگیرید و به هرکس بر طبق احتیاجش بدهید». وی از رهبران انقلاب ۱۸۴۸م. بود و چون بواسطهء مخالفت معاندان و کارشکنی های آنها، نقشهء ایجاد «کارگاه اجتماعی» او با شکست مواجه شد، کوشید که کارگران را بشوراند، و چون توفیق نیافت به انگلستان گریخت و تا ۱۸۷۱م. در آنجا بسر برد. (از دائرة المعارف فارسی).

بلانات.

[بَلْ لا] (ع اِ) جِ بلّان. (منتهی الارب) (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلان شود.

بلانت.

[بْلا / بِ] (اِخ) ویلفرید سکاون (۱۸۴۰ - ۱۹۲۲ م.) شاعر و سیاح انگلیسی. در سال ۱۸۶۹م. با نوهء بایرون وصلت کرد، و با وی در عربستان، سوریه، ایران و بین النهرین سیاحت نمود. او هواخواه نهضتهای ملی مصر و هند و ایرلند بود. چند کتاب بر ضد امپریالیسم

نوشت. مجموعهء اشعار (۱۹۱۴ م.) و خاطرات روزانهء (۲۰-۱۹۱۹ م.) وی حاکی از شخصیت توانای اوست. (از دائرة المعارف فارسی).

بلانسبت.

[بِ نِ بَ] (از ع، ق مرکب) (از: ب + لا(نفی) + نسبت). بدون نسبت. در تداول عوام پیش از کلمهء زشت آرند. (یادداشت مرحوم دهخدا). در استعمال کلمه یا جمله ای نابجا و غیرمناسب، برای اینکه به مخاطب برنخورد، گویند: بلانسبت، یا بلانسبت شما، یعنی دور از جانب شما. (فرهنگ فارسی معین). حاشا علی الحاضرین.

بلانشار.

[بْلا- / بِ] (اِخ) ژان پیر (فرانسوا) (۱۷۳۵-۱۸۰۹م.). هوانورد فرانسوی که بنابر معروف چتر نجات را اختراع کرد (۱۷۸۵م.). نخستین پرواز هوایی بر روی دریای مانش را به اتفاق دکتر جان جفریز انجام داد. (از دایرة المعارف فارسی).

بلانصیب.

[بِ نَ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا(نفی) + نصیب) بدون نصیب. بی نصیب. بی بهره. (فرهنگ فارسی معین).

بلانکت.

[بْلا / بِ کِ] (فرانسوی، اِ)نوعی خوراک راگو از گوشت سفید. (فرهنگ فارسی معین).

بلانکی.

[بْلا- / بِ] (اِخ) لوئی اگوست (۱۸۰۵-۱۸۸۱م.). متفکر انقلابی فرانسوی، از رهبران انقلاب فوریهء ۱۸۴۸ م. بود و در خلع ناپلئون سوم دست داشت. ۳۴ سال از پنجاه سال عمر سیاسی خود را در زندان گذرانید. بعلت سهم بزرگی که در تأسیس «کمون پاریس» (۱۸۷۱) داشت، آ.تیر، او را زندانی کرد. نظریه های اجتماعی وی در عقاید مارکس تأثیر داشت. گویند عبارت «دیکتاتوری پرولتاریا» را او ساخته است. اثر عمده اش کتاب انتقادات اجتماعی (۱۸۶۹ م.) است. (از دائرة المعارف فارسی) (فرهنگ فارسی معین).

بلانوش.

[بَ] (نف مرکب) بلانوشنده. کسی که هر چیز بد و پلیدی را میخورد. آنکه هر چیزی را بی تفاوت میخورد. (ناظم الاطباء).

بلانهٔ.

[بَلْ لا نَ] (ع ص، اِ) مؤنث بلّان. (اقرب الموارد). زن حمامی. (ناظم الاطباء). رجوع به بلان شود.

بلانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) کاری که ناتمام گذاشته شده باشد. (ناظم الاطباء).

بلاوات.

[بَ] (اِخ) بلاباذ، که دهکده ایست در حدود موصل. رجوع به بلاباذ و دایرهٔ المعارف فارسی شود.

بلاواتسکی.

[بْلا- / بِ] (اِخ) هلنا پتروونا (۱۸۳۱-۱۸۹۱م.). بانوی روسی، عالم علوم غریبه، و از پیراون «تئوزوفی». پدرش از اشراف آلمان بود. بلاواتسکی به سرزمینهای مختلف (از جمله هند) مسافرت کرد و توانست وارد تبت شود. در سال ۱۸۷۳م. به نیویورک رفت و با همکاری اشخاص معتبری که علاقمند به مسائل روحی بودند، انجمن تئوزوفی را تأسیس نمود (۱۸۷۵م.) در سال ۱۸۷۷م. کتاب «ایسیس پرده برگرفته» را نوشت، که کتاب مقدس پیروان تئوزوفی گردید. (نام کتاب بمناسبت عبارت «هنوز کسی پرده از من برنگرفته» است که گویند بر مجسمهء ایسیس منقوش بوده، و بدین مناسب است که در زبانهای اروپائی امور خیلی سری را گویند با «پردهء ایسیس» پوشیده شده است). درسال ۱۸۷۹م. بلاواتسکی به مدرس رفت و آنجا را مرکز خود قرار داد، و در آنجا بسیاری از امور خارق العاده از او دیده شد که پیروانش آنها را معجزه شمردند. عدهء پیروان او بهنگام مرگش یکصدهزار تن بود. (از دائرهٔ المعارف فارسی).

بلاوارث.

[بِ رِ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا(نفی) + وارث) بی وارث. بدون وارث. کسی که وارثی ندارد. (فرهنگ فارسی معین). بلاعقب.

بلاواسطهٔ.

[بِ سِ طَ] (ع ق مرکب) (از: ب + لا-(نفی) + واسطه) بدون واسطه. بی واسطه. بی میانجی. (فرهنگ فارسی معین). مقابل مع الواسطه.

بلاوصول.

[بِ وُ] (ع ص مرکب) (از: ب + لا(نفی) + وصول) بدون وصول. آنچه که وصول نشود. چیزی که دریافت نگردد. (فرهنگ فارسی معین).

بلاوه.

[بَ وَ] (اِخ) دهی از دهستان چرداول، بخش شیروان چرداول، شهرستان ایلام. سکنهء آن ۱۵۰ تن. آب آن از رودخانهء چرداول و محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بلاوه گر.

[بِ وَ / وِ گَ] (ص مرکب) (از: ب + لاوه + گر) در عبارت زیر از تفسیر ابوالفتوح رازی آمده است و ظاهراً بمعنی تائب و متضرع

و زاری کننده و از گناه بازگردنده است : در روایتی آمد که هر پیغمبری که قوم او را هلاک کردند به مکه آمدی با آنکه بلاوه گر با او بودندی و آنجا عبادت میکردی تا با پیش خدای شدی. (تفسیر ابوالفتوح رازی چ اول ج ۲ ص۴۱۷ و چ دوم ج ۴ ص۴۱۵).

بلاهت.

[بَ هَ] (از ع، اِمص) بلاهۀ. کم عقل بودن در امورات دنیا. (غیاث اللغات). بی عقلی. نادانی. حماقت. گولی. (ناظم الاطباء). سلیم دلی. (بحرالجواهر). ابلهی. کم خردی. ساده دلی. حمق. غباوت. رعونت. سفه. سخافت. کانائی. و رجوع به بلاهۀ شود ||. ضعف و سستی در رأی و تدبیر. (ناظم الاطباء).

بلاهن.

[بَ هِ] (ع اِ) جِ بُلَهنیه. (ناظم الاطباء). رجوع به بلهنیه شود.

بلاهۀ.

[بَ هَ] (ع مص) ابله شدن. (از منتهی الارب). ضعیف شدن عقل و خرد. (از اقرب الموارد). بَلَه. و رجوع به بله شود ||. درماندن از حجت؛ بله عن حجته. (از منتهی الارب).

بلاهۀ.

[بَ هَ] (ع اِ) نادانی. سلیم دلی. نیک نهادی. خوشخوئی بی بدی. (منتهی الارب). بلاهت. بَلَه. و رجوع به بلاهت و بله شود.

بلاهی.

[بَ] (ع اِ) جِ بُلَهْیَۀ. (ناظم الاطباء). رجوع به بلهنیۀ و بلاهن شود.

بلئی.

[بَ لَ] (اِخ) دهی از دهستان جوانرود، بخش پاوه، شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۱۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و لبنیات و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلایا.

[بَ] (ع اِ) جِ بَلِیَّۀ. (دهار) (ناظم الاطباء). بلاها. بلواها: باب ماجری فی باب الخطبۀ و ظهر من الفساد و البلایا لاجلها. (تاریخ بیهقی ص۶۸۵). و رجوع به بلیۀ شود.

بلایگی.

[بَ یَ / یِ] (حامص) زنا و روسپی گری : گویند که آن زنی بوده است پادشاه و بلایگی کرد. و هر شب مردی آوردی و بامداد بکشتی. (ترجمهء تفسیر طبری). و رجوع به بلایه شود.

بلایه.

[بَ یَ / یِ] (ص) نابکار. (از برهان) (از آنندراج) (شرفنامهء منیری). نابکار دشنام ده. (صحاح الفرس). تباهکار و ناکس و فرومایه و بداصل. (ناظم الاطباء). خُثالهٔ. حَرض. حقیر. خابث. خَبیث.. رَذل. لاده. مَحروض. ناچیز. ناکس. هَیذر. هرزه. هَلوک. هیچکاره : ابن بلایه بچگان را ز چه کس آمد زه همه آبستن گشتند به یک ره که و مه. منوچهری. زبان بگشاد هرمز کای بلایه ندانم چون تو جادو هیچ دایه.عطار. خُبث؛ بلایه و کربز گردیدن مرد. (از منتهی الارب). خَشل؛ بلایه و فرومایه کردن کسی را. (از منتهی الارب). دَعارهٔ و دَعر؛ بلایه شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). زن فاحشه و فحاش. (از برهان) (از آنندراج). زن بدکار. (فرهنگ رشیدی). دشنام ده. (شرفنامهء منیری). روسپی و قحبه و زن بی حیا. (از ناظم الاطباء). تباهکار : ایا بلایه اگر کار کرد پنهان بود کنون توانی باری خشوک پنهان کرد؟ رودکی. قتیبه گفت... بنی بکر چون کنیزکان بلایه اند که از کس بر سر نکنند، و از هریک از ایشان عیبی بگفت. (ترجمهء تفسیر طبری). و هم این آیه را نیز تفسیر کنند که از بهر موسی فرود آمد بدان وقت که فرعون وی را بدان زن بلایه تهمت کرد. (ترجمهء تفسیر طبری). ملک او را [زلیخا] بزنی به یوسف داد... آن زن را به دل آمد که بود که یوسف را به دل ایدون گمان آید که من زنی بلایه و فاسد بوده ام... گفتا یا یوسف نگر تا نه پنداری که من چنان بلایه زنم که آهنگ هرکس کنم چنانکه آهنگ تو کردم. (ترجمهء تفسیر طبری). کس به سگ اندر فکن که کیر کسائی دوست ندارد کس زن بلایه.کسائی. هزاران جفت همچون ویس یابی چرا دل زین بلایه برنتابی.(ویس و رامین). بیارید این پلید بدکنش را بلایه گنده پیر بدمنش را.(ویس و رامین). یکایک را ز ناشایست زاده بلایه دایگانش شیر داده.(ویس و رامین). آن زن بلایه را بیاورد [قارون] تا پیش قوم به زنا بر موسی گواهی دهد. (مجمل التواریخ). گر فلک نبض علم زاد چه شد از بلایه چه زاد غیر خشوک.شمس فخری||. کار بد. زشت. خشیب. رَدیّ. رَدیهٔ. سُتالهٔ. سَفاف. عَوراء. نَفاء. نَفاهٔ. نُفاوهٔ. نَفایهٔ. نَفوهٔ. نِکز : کارهای چپ و بلایه مکن که بدست چپت دهند کتاب.ناصرخسرو. هر آن ثنا که نه از بهر تو شود ترکیب چو هرزه گفتن او یاوه و بلایه بود.سوزنی ||. تباه و بد. (فرهنگ رشیدی). تباه شده و پوسیده. (ناظم الاطباء): جَدَمهٔ؛ گوسپند بلایه و ردی. (منتهی الارب). جَمع؛ نوعی از خرمای بلایه. (منتهی الارب). دَقل؛ خرمای بلایه. (صراح). صیص و صِئصا و صیصاء؛ خرمای بلایه که دانهء وی سخت نشود. عِذق حُبیق؛ نوعی از خرمای بلایه و ردی. قَشم؛ بلایه و هیچکاره از طعام دور کردن و نیکو و برگزیدهء آنرا خوردن. (از منتهی الارب).

بلایه زاده.

[بَ یَ / یِ دَ / دِ] (ن مف مرکب) زنازاده : سلم آواز داد سرهنگی را از سرهنگان کرمانی نامش محمد بن مثنی، و گفت بگوی آن کشتیبان را که امیر فرموده که به در آی. محمد گفت ای بلایه زاده سیّد اَزْد را چنین همی گویی، پس حمله برد بر ایشان و حربی سخت کردند. (ترجمهء تفسیر طبری).

بلایه قز.

[بَ یَ / یِ قَ] (اِ مرکب) نوعی از ابریشم گنده که کم قیمت باشد. (آنندراج) (از هفت قلزم).

بلایه کار.

[بَ یَ / یِ] (ص مرکب) ناحفاظ. بدعمل. (فرهنگ فارسی معین). خانع ||. زن روسپی و قحبه. (ناظم الاطباء). رَمّازهٔ. هَلوک. (از منتهی الارب). و رجوع به بلابه کار و بلاده کار شود.

بلباس.

[بِ] (اِخ) ناحیه ای در حوالی ساوجبلاغ (مهاباد) مرکز کردهایی که به لهجهء بلباس سخن میگویند. (فرهنگ فارسی معین).

بلبال.

[بَ] (ع اِ) اسم مصدر است از بِلبال، شدت اندوه و غم و وسوسه. (از منتهی الارب). غم و اندوه دل. (دهار). اندوه و غم شدید. (غیاث). ج، بَلابِل. (منتهی الارب) : از گل ساکن شود بلبال بلبل نه از زیر و بم چنگ چکاوک.هندوشاه ||. گرگ. (منتهی الارب). ذئب. (ذیل اقرب الموارد از صغانی).

بلبال.

[بِ] (ع مص) سخت اندوهگین و وسوسه ناک شدن. (از منتهی الارب ||). برانگیختن و تحریک کردن. (از منتهی الارب). برانگیختن قوم را و آنان را در همّ و غم و وسوسه قرار دادن. (از اقرب الموارد ||). مخلوط کردن زبانها را: بلبل الالسنهٔ. (از اقرب الموارد ||). متفرق و پراکنده کردن افکار و یا کالاها؛ بلبل الآراء و الامتعهٔ. (از اقرب الموارد). بَلبلهٔ. و رجوع به بلبلهٔ شود.

بلبال.

[ ] (اِ) گیاهی است که آن را بلبل نیز خوانند. رجوع به بلبل شود.

بلبالهٔ.

[بَ با لَ] (ع اِ) سختی و شدت اندوه و غم. (منتهی الارب).

بلبان.

[بَ لَ] (اِ) نام سازی که به اشتراک لب و دست می نوازند و بهمین سبب آن را به هندی منه چنگ گویند. (از غیاث اللغات) (از آنندراج). قسمی ساز که با لبها آن را نوازند. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بالابان شود : آزاده شود جان من بیدل ازین غم هرگه بلبان را به لبانت برسانی.سیفی ||. برخی آنرا به معنی انغوزه دانند. (از غیاث اللغات) (از آنندراج).

بلبان.

[ ] (اِخ) ابن محمد المنصور، از شاهان ارمینیه در قرن هفتم ه . ق. رجوع به عزالدین(بلبان...) شود.

بلبان آباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان ییلاق، بخش حومه شهرستان سنندج. سکنهء آن ۱۵۰۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلبانی.

[بَ لَ] (ص نسبی) آنکه بلبان بنوازد. (از آنندراج) : شوخ بلبانی که چو شیرینی جانی کان شکر و قند ملاحت به لبانی. سیفی (از آنندراج ||). سازندهء بلبان. (ناظم الاطباء).

بلبد.

[بَ بَ] (اِخ) شهری است بین برقهٔ و طرابلس. (از معجم البلدان).

بلبر.

[بُ بَ] (اِخ) دهی از دهستان اورامان. بخش رزاب، شهرستان سنندج. سکنهء آن ۵۰۰ تن. آب آن از چشمه و رودخانهء زراب و محصول آن غلات و انواع میوه مخصوصاً گردو و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلب رسیده.

[بِ لَ / رِ / رَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) (از: ب + لب + رسیده) رسیده به لب، و صفت جان است یعنی نیمه جان و جانی که در شرف بیرون رفتن از کالبد است: که جان بلب رسیدهء وصال را که در بحران هجران مانده است تسکین دهد. (سندبادنامه ص۱۸۴). و رجوع به لب و رسیدن در ردیفهای خود شود.

بلبرینگ.

[بُ بْری / بِ] (انگلیسی، اِ)کاسهء ساچمه ای که برای کم کردن نیروی اصطکاک و تبدیل لغزیدن به چرخیدن در قسمتهای مختلف گردندهء ماشینها و ابزارها از آن استفاده کنند. (فرهنگ فارسی معین).

بلبس.

[بَ بَ] (اِ) ترهء بیابانی که نوعی گیاه است. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به ترهء بیابانی شود.

بلبشو.

[بَ بَ / بِ بِ] (اِ) از اتباع است، و شاید در اصل بِهِل و بِشو باشد یعنی بنه و برو. (یادداشت مرحوم دهخدا). هرج ومرج. شلوغ. شلوغ پلوغ. بی نظم. شلوغیی که در آن کسی به فکر کسی نباشد. (از فرهنگ فارسی معین). - اوضاع بلبشو؛ اوضاع درهم و برهم. - بلبشوبازی درآوردن؛ شلوغ کردن. ازدحام کردن بطوری که کسی در فکر کسی نباشد. (از فرهنگ عوام).

بلبکه.

[بَ بَ کَ / کِ] (اِ) مسکه و کرهء تازه. (برهان) (از آنندراج). صاحب آنندراج گوید معنی فوق را صاحب برهان آورده و در فرهنگها نیافتم.

بلبل.

[بُ بُ] (ع اِ) هزاردستان. (منتهی الارب) (دهار) (مهذب الاسماء). مرغی است معروف، بقدر عصفوری و خوش الحان. (از تحفهء حکیم مؤمن). جانور معروف که هزار باشد. (هفت قلزم). پرنده ایست خردجثه و سریع حرکت و در طلاقت لسان و زبان آوری بدو مثل زنند. (از اقرب الموارد). پرنده ایست جزو راستهء گنجشکان متعلق به دستهء دندانی نوکان که قدش تقریباً به اندازهء گنجشک است و رنگش در پشت خاکستری متمایل به قرمز و در زیر شکم متمایل به زرد است. نوکش ظریف و تیز است. این پرنده حشره خوار است و آوازی دلکش دارد. (فرهنگ فارسی معین). نام هریک از مرغان برّ قدیم از نوع «لوسکینیا» از تیرهء گنجشکها. برعکس چهچههء دل انگیزش، رنگ بال و پر آن زیبایی خاصی ندارد. در هر دو جنس نر و ماده رنگ پرها در پشت قهوه ای مایل به سرخی، و در زیر شکم سفید مایل به خاکستری و در سینه تیره تر است، و تنها دم آن رنگ جالبی دارد. پرنده ایست مهاجر و زمستانها را در عربستان و نوبی و حبشه و الجزایر می گذراند. بلبل از قدیم الایام بسبب چهچههء دل انگیز و نغمات موزونش در ادبیات، خاصه ادبیات شرقی و بخصوص ادبیات فارسی، مقام بلند داشته است. از زمان آریستوفانس تاکنون کوشش در تحلیل نغمه های آن به سیلابها بعمل آمده، ولی هنوز توفیق حاصل نشده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی). مرغی است معروف که در ولایت می باشد، و اینکه در هندوستان می باشد مرغی دیگر است. و خوشخوان، خوشگوی، خوش نغمه، خوش آهنگ، خوش آواز، خوش ترانه، شیرین نفس، آتش نفس، آتش زبان، آتش نوا، رنگین نوا، فردنوا، نواساز، نواپرداز، بلندصفیر، شوخ زبان، هنگامه طراز، شوریده، بی درد، بی طالع، محبوب، زار از صفات اوست. (آنندراج). بوبَر. بوبَرد. بوبَردک. تُندر. تُندور. جُملانهٔ. جُمیل. جُمیَّل. جُمَیلانهٔ. زَندباف. زندخوان. زندلاف. زندواف. زندوان. عَندلیب. فَتّال. کُزَم. کُعیَت. مرغ باغ. مرغ چمن. مرغ خوشخوان. مرغ زندخوان. مرغ سحر. مرغ سحرخوان. مرغ شب خوان. مرغ شب خیز. مرغ صبح خوان. نُغَر. هزار. هزارآوا. هزارداستان. هزاردستان. ج، بَلابِل. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) : ای بلبل خوش آوا آوا ده ای ساقی آن قدح را با ما ده.رودکی. ای ساخته بر دامن ادبار تنزل غماز چو ببغائی و پرگوی چو بلبل. منجیک. نقل ما خوشهء انگور بود ساغر سفچ بلبل و صلصل رامشگر و در دست عصیر. بوالمثل. ز گرگان به ساری و آمل شدند بهنگام آواز بلبل شدند.فردوسی. بود جغد خرم به ویران زشت چو بلبل به خوش باغ اردیبهشت.اسدی. ز می بلبله گونهء گل گرفت بم و زیر آوای بلبل گرفت.اسدی. دفتر پر کن ز فعل نیک که یکچند بلبله کردی تهی به غلغل بلبل.ناصرخسرو. همچو بلبل لحن و دستانها زنند چون لبالب شد چمانه و بلبله.ناصرخسرو. گفتم ز اسرار باغ هیچ شنیدی بگوی گفت دل بلبل است در کف گل مبتلی. خاقانی. بی عشق ز خاقانی چیزی نگشاید بی وصل گل از بلبل آواز نخواهند.خاقانی. وی بلبل جغدگشته وقت است کز نوحه گری نوات جویم.خاقانی. مرغ قنینه بلبل عید است پیش شاه گل در دهن گداخته و ناله در برش.خاقانی. وقت آنست که بر سماع بلبل بلبله نوشیم. (سندبادنامه ص۱۳۶). بلبل عرشند سخن پروران باز چه مانند به آن دیگران.نظامی. ز آوازهء آن دو بلبل مست هر بلبله ای که بود بشکست.نظامی. ز گریهء بلبل وز نالهء بلبل گره بر دل زده چون غنچهء گل.نظامی. تو که در خواب بوده ای همه شب چه نصیبت ز بلبل سحر است.سعدی. بلبلا مژدهء بهار بیار خبر بد به بوم بازگذار.سعدی. دانی چه گفت مرا آن بلبل سحری توخود چه آدمیی کز عشق بی خبری. سعدی. بلبل بیدل توعمر خواه که آخر باغ شود سبز و سرخ گل بدر آید.حافظ. بلبل به باغ و جغد به ویرانه ساخته هرکس بقدر همت خود خانه ساخته.هلالی. چرا ننالد بلبل که بی وفایی دهر امان نداد که گل خنده را تمام کند.کلیم. عَندلهٔ؛ بانگ کردن بلبل. (منتهی الارب). - امثال: بلبلان خاموش و خر عرعر کند و یا خر در عرعر است؛ در مورد کسی گفته میشود که به آهنگ کریه و ناهنجاری آواز بخواند. یا در موردی گفته میشود که هنرمندان از کار کناره جوئی وخاموشی کنند و بی هنران جای ایشان گیرند و به خودنمایی پردازند. (از فرهنگ عوام). بلبل هفت بچه میگذارد یکی بلبل میشود؛ از فرزندان پدر ومادری غالباً یکی نامور و هنری میشود. (از امثال و حکم). از بین فرزندان یک خانواده یک یا دو نفر ترقی می کنند و از خود لیاقت و هوش و نبوغ نشان می دهند ونه تمامی آنها. (از فرهنگ عوام). بلبلیش بلبل است یا لندوک است، پرنیاورده یا پیر است پرریزانده؛ گویند قزوینیان غوکی دیدند و از شناختن نوع

آن عاجز ماندند، دخو را خبر کردند او بیامد و گفت بلبلیش بلبل... یعنی در بلبل بودن آن شکی نیست. مثل را در موردی گویند که حدس زننده در هردو شق تردید، به خطا رود. (امثال و حکم دهخدا). بلبلی که خوراکش زردآلو هلندر باشد بهتر ازین نمیخواند؛ به کتاب داستانهای امثال مراجعه شود. (فرهنگ عوام). مثل بلبل؛ خوش آواز. خوش بیان. (امثال و حکم دهخدا). - بلبل آمل؛ لقب طالب آملی، که شاعر معتبر است. (غیاث اللغات) (آنندراج). و رجوع به طالب آملی شود. - بلبل بوستان مازاغ؛ کنایه از حضرت رسول الله صلی اللهعلیه وسلم. (از غیاث اللغات) (آنندراج) (هفت قلزم). - بلبل شاه طهماسب؛ کسی که پشت سر هم حرف میزند. (فرهنگ فارسی معین). آدم پرحرف و روده دراز که در غیر موقع مناسب پرحرفی می کند. (فرهنگ لغات عامیانه). - بلبل طنبور؛ در اصطلاح موسیقی، پل طنبور و خرک آن. (فرهنگ فارسی معین) (از ناظم الاطباء). چوبکی که بر کاسهء طنبور گذارند و آن را خرک و خر طنبور نیز گویند و اصل همین لفظ خر است، اهل خرابات تغییر داده بلبل نامیده اند و هندی گهورج خوانند. (از آنندراج). - بلبل گنج؛ جغد را گویند که پرنده ایست منحوس و پیوسته در ویرانه ها باشد. (برهان). - بلبل هزاردستان؛ در اصطلاح بعضی از اهل کمال کنایه از سعدی شیرازی است. (از ریحانهٔ الادب). - پردهء بلبل؛ نوایی است از موسیقی. (فرهنگ فارسی معین (||). ص) مرد سبک در سفر بسیار اعانت کنندهء مردم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). مرد سبک. (دهار (||). اِ) بلبل الکوز؛ نایزهء آن. (منتهی الارب). نایزهء کوزه که از آن آب می ریزد. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، بَلابِل. (اقرب الموارد ||). کوزهء می. بلبله. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلبله و بلبلی شود ||. پادشاه کوچک. (ناظم الاطباء ||). ظرفی که در آن آب گاز می خورند و اکنون معروف به سیفون است. (ناظم الاطباء ||). ماهیی است مقدار کف دست. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). آلت تناسلی مرد، و غالباً در مورد اطفال استعمال میشود: بلبلت باد میخورد بدو بیا! (فرهنگ فارسی معین ||). گیاهی است از خانوادهء اسفناجیان که دو نوع آن در ایران شناخته شده و در طب قدیم از جوشاندهء اندامهای آن استفاده می کردند. رمت. رطریط. بلبال. بلبیل. عجرم. عجرام. (فرهنگ فارسی معین).

بلبل.

[بُ بُ] (اِخ) دهی از دهستان قوریچای، بخش قره آغاج شهرستان مراغه. سکنهء آن ۱۸۵ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و نخود و بزرک است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بلبل.

[بَ بَ] (اِخ) موقفی است از مواقف حاج، و گویند کوهی است. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلبل آسا.

[بُ بُ] (ص مرکب، ق مرکب)چون بلبل. بلبل مانند : بلبل آسا بر او درود آورد وز درختش چو گل فرود آورد.نظامی.

بلبلانی.

[بَ بَ] (اِ) طعامی است ترکان را. (شرفنامهء منیری) (از آنندراج). و برخی گویند حلوایی است. (آنندراج): حلوای بلبلانی تا نخوری ندانی. (رشیدی).

بلبل چشم.

[بُ بُ چَ / چِ] (اِ مرکب) نوعی از ابریشم. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). نوعی از جامهء ابریشم. (آنندراج).

بلبل زبان.

[بُ بُ زَ] (ص مرکب)شیرین زبان. (فرهنگ فارسی معین ||). فصیح. (فرهنگ فارسی معین).

بلبل زبانی کردن.

[بُ بُ زَ کَ دَ] (مص مرکب) شیرین زبانی کردن. شیرین سخن گفتن. و آن بیشتر در استهزاء و ریشخند بکار رود.

بلبلستان.

[بُ بُ لِ] (اِ مرکب) جایی که در آن بلبل فراوان باشد. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : بهر گوشه ای چشمه و گلستان زمین سنبل و شاخ بلبلستان.فردوسی. طلسم دلربایی کرده حسن اجزای خوبی را ز یک گل در قفس زان داده جائی بلبلستان را. درویش واله هروی (از آنندراج).

بلبل سخن.

[بُ بُ سُ خَ] (ص مرکب) که در سخن چون بلبل باشد : تاکه خاقانی بلبل سخن است اوست چون باشه گه باد عقیم.خاقانی.

بلبل شدن.

[بُ بُ شُ دَ] (مص مرکب)کنایه از گویا شدن و بر سر شور آمدن. (آنندراج). بسیار سخن گفتن. (فرهنگ فارسی معین) : عاشق پرشکوه خاموش از تغافل میشود طوطی از آئینه چون رو دید بلبل میشود. محمدقلی سلیم (از آنندراج). سفله را کی میتوان از لاف دولت منع کرد باغبان چون در چمن گل دید بلبل میشود. محمدقلی سلیم (از آنندراج ||). عاشق شدن. (آنندراج). گرفتار عشق شدن. (ناظم الاطباء). بلبل گشتن. و رجوع به بلبل گشتن شود ||. آشفته شدن. (ناظم الاطباء).

بلبل فغان.

[بُ بُ فَ] (ص مرکب) که فغان و آوای بلبل دارد. که ناله و افغان چون بلبل دارد : چنگ جره همچو باز ازرق و کبکان بزم دل بر آن ازرق فش بلبل فغان افشانده اند. خاقانی.

بلبلک.

[بُ بُ لَ] (اِ مصغر) مصغر بلبل : بر گل تو بلبلک مطربی آغاز کرد خواند به الحان خوش نامهء پازند و زند. سوزنی.

بلبل کردن.

[بُ بُ کَ دَ] (مص مرکب)گویا کردن و بر سر شور آوردن، متعدی بلبل شدن. (از آنندراج) : سواد جوهر آئینه بلبلش کرده ست وگرنه طوطی من گفتگو چه میداند. محمدقلی سلیم (از آنندراج ||). عاشق کردن ||. آشفته کردن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی

معین).

بل بل کردن.

[بِ بِ / یَلْ لُ بَ لْ / بَ بَ کَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه، سخت بسرعت و بگستاخی سخن گفتن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلبل گشتن.

[بُ بُ گَ تَ] (مص مرکب)بلبل شدن. عاشق شدن. (از آنندراج) : در فکر که غنچه گشته ای باز گل گرد که بلبل تو گردم. خان خالص (از آنندراج). و رجوع به بلبل شدن شود.

بلبل مزاج.

[بُ بُ مِ] (ص مرکب) مانند بلبل. بلبل طبع. بلبل حالت. (فرهنگ فارسی معین). با طبعی. آشفته. با طبعی متغیر. که بر چیزی قرار ندارد. و رجوع به بلبل مزاجی شود.

بلبل مزاجی.

[بُ بُ مِ] (حامص مرکب)با طبعی چون بلبل. آشفته و بی قرار و غیر پای بند. مانند بلبل بودن. حالت بلبل داشتن : بدین بلبل مزاجی دارم آن غیرت که گر روزی گل از بالم دمد لخت دل از منقار نگذارم. طالب آملی (از آنندراج).

بلبل نوا.

[بُ بُ نَ] (ص مرکب) خوشخوان مانند بلبل. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : نواپرداز گر نبود صریر خامهء مخلص که دیگر بر سر شور آورد بلبل نوایان را. مخلص (از آنندراج).

بلبلوئیه.

[بُ بُ ئی یَ] (اِخ) دهی از بخش ماهان، شهرستان کرمان. سکنهء آن ۳۳۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و حبوب و صیفی است. مزارع حسین آباد، کهن یاور، ده قناد، جمالوئیه، گرازوئیه، استخروئیه، عباس آباد، سلطان آباد و پیچوئیه جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بلبلهٔ.

[بَ بَ لَ] (ع مص) مصدر بِلبال است در تمام معانی. رجوع به بلبال شود.

بلبلهٔ.

[بَ بَ لَ] (ع اِ) سخنی که فهمیده نشود. (از منتهی الارب ||). درآویختن زبانها و مختلف شدن آن. (منتهی الارب). اختلاط

لسانها. (ناظم الاطباء ||). تفرق آرا و متاع ||. سختی اندوه. (منتهی الارب). اندوه و گرفتگی دل. (برهان). شدت اندوه. (غیاث||). وسوسه. (منتهی الارب). وسواس. (غیاث). وسوسه های صدر. ج، بَلابِل. (ناظم الاطباء ||). مهره ایست سیاه در صدف. (منتهی الارب).

بلبلهٔ.

[بُ بُ لَ] (ع اِ) کوزه ای که نایزهء آن جانب سرش باشد. (منتهی الارب) (آنندراج). کوزه بانایزه. (دهار). کوزه که لوله اش پهلوی گردن آن باشد. (غیاث اللغات). کوز که «بلبل» آن در کنار سرش باشد. (از اقرب الموارد). و رجوع به بلبل شود ||. آوند شراب. (دهار ||). هودج زنان آزاد. (منتهی الارب). هودج حرائر. (اقرب الموارد). و رجوع به بلبله شود.

بلبلهٔ.

[بُ بُ لَ] (اِخ) از زنان مغنی عصر اموی، و معاصر با جمیلهء سلمیه بوده است. (از اعلام النساء ج ۱ ص ۱۴۱ از الاغانی).

بلبلهٔ.

[بُ بُ لَ] (اِخ) (بنی...) بطنی است از فهم، و نسبت بدان بُلبلی شود. (از اللباب فی تهذیب الانساب). و رجوع به بلبلی شود.

بلبله.

[بُ بُ لَ / لِ] (از ع، اِ) بلبلهٔ. کوزهء لوله دار. (برهان). ظرف آب لوله دار شبیه آفتابه. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع بلبلهٔ شود. ||صراحی. (غیاث اللغات). آوند شراب. (دهار). کوزهء شراب. ابریق می. صراحی. (فرهنگ فارسی معین) : بقدح بلبله را بسجود آور زود که همی بلبل بر سرو کند بانگ نماز. منوچهری. ز می بلبله گونهء گل گرفت بم و زیر آوای بلبل گرفت.اسدی. دو دیده به خوبان مشکین کله به بلبل دو گوش و به کف بلبله.اسدی. شراب روان شدن به بسیار قدحها و بلبله ها. (تاریخ بیهقی ص ۵۱۱). دفتر پر کن ز فعل نیک که یکچند بلبله کردی تهی به غلغل بلبل.ناصرخسرو. همچو بلبل لحن و دستانها زنند چون لبالب شد چمانه و بلبله.ناصرخسرو. درخت شد دم طاوس و غنچه شد سر طوطی ز حلق بلبله باید گشود خون کبوتر.سلمان. چون بلبله دهان به دهان قدح برد گویی که عروه بال به عفرا برافکند.خاقانی. بلبله چون کبک خون گرفته به منقار کز دهنش نالهء حمام برآمد.خاقانی. بلبله در سماع مرغ آسا از گلو عقد گوهر افشانده ست.خاقانی. وقت آنست که برسماع بلبل بلبله نوشیم. (سندبادنامه ص ۱۳۶). ز آوازهء آن دو بلبل مست هر بلبله ای که بود بشکست.نظامی. شده بلبله بلبل انجمن چو کبک دری قهقهه در دهن.نظامی. ز گریهء بلبله وز نالهء بلبل گره بر دل زده چون غنچهء گل.نظامی ||. ظرفی که در آن قهوه جوشانند. قهوه جوش. (فرهنگ فارسی معین ||). آواز صراحی. (غیاث اللغات). صدا و آواز صراحی. (برهان) (آنندراج). صدا و آواز صراحی هنگام ریختن می. (فرهنگ فارسی معین).

بلبله دار.

[بُ بُ لَ / لِ] (نف مرکب) دارندهء بلبله. ساقیی که با بلبله باده پیمایی کند. (فرهنگ فارسی معین).

بلبله داری.

[بُ بُ لَ / لِ] (حامص مرکب) باده پیمایی ساقی دیگران را بوسیلهء بلبله. (فرهنگ فارسی معین).

بلبله گردان.

[بُ بُ لَ / لِ گَ] (نف مرکب) بلبله گرداننده. ساقیی که بلبله را اطراف مجلس می گرداند : جرعه ای از دست غم، کشتن ما را بس است این همه برپای چیست بلبله گردان او. خاقانی.

بلبله گوش.

[بَ بَ لَ / لِ] (ص مرکب) با گوش دراز آویخته. (یادداشت مرحوم دهخدا). بله گوش. و رجوع به بلبلی و بلبلی گوش شود.

بلبلی.

[بَ بَ] (ص) (گوش...) گوشهای پهن و بزرگ و دور از سر. (فرهنگ لغات عامیانه). بله گوش (در تداول مردم قزوین). و رجوع به بلبله گوش و بلبلی گوش شود.

بلبلی.

[بُ بُ] (ع ص، اِ) مرد سبک در سفر بسیار اعانت کنندهء مردم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بُلبل. و رجوع به بلبل شود.

بلبلی.

[بُ بُ] (اِ) شراب. (برهان). شراب، زیرا که در بلبله می کنند. (جهانگیری). شراب که در بلبله کنند. (از آنندراج) (از انجمن آرا) : یکی بلبلی سرخ در جام زرد تهمتن به روی زواره بخورد. فردوسی (از جهانگیری). بلبلی کرد نتاند به دل مرده دلان آن که زلف بخم غالیه سای تو کند. منوچهری ||. پیالهء شراب. (برهان). پیاله. (از آنندراج). صراحی و کوزه و ساغر. (شرفنامهء منیری) : تو ای میگسار از می زابلی بپیمای تا سر یکی بلبلی.فردوسی ||. چوبی است معروف ||. حبه ای مثل مشنگ که جوش داده میفروشند. (آنندراج). - بلبلی فروش؛ آنکه بلبلی فروشد : آنکه بار غمش بدوش من است گلرخ بلبلی فروش من است.(از آنندراج ||). نوعی از چرم که آنرا بسیار لطیف و نازک سازند و به الوان غیر مکرر رنگ کنند. (برهان) (آنندراج ||). جنسی از زردآلو. (برهان) (الفاظ الادویه) (آنندراج).

بلبلی.

[بُ بُ] (ص نسبی) منسوب به بنی بلبلهٔ، که بطنی است از فهم. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلبلی.

[بُ بُ] (اِخ) ابومحمدعبدالله بن اسحاق بن عبیداللهبن سوید بلبلی، مشهور به بیطاری. محدث بود و در صفر سال ۲۳۱ ه . ق. درگذشت. او از مالک بن انس روایت کرده است. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلبلی کردن.

[بُ بُ کَ دَ] (مص مرکب)شیرین زبانی کردن. (فرهنگ فارسی معین). پرحرفی کردن و حرفهای بیهوده و نامناسب زدن. (فرهنگ لغات عامیانه).

بلبلی گوش.

[بَ بَ] (ص مرکب) دارای گوش پهن و بزرگ. (از فرهنگ فارسی معین). بلبله گوش. بله گوش (درتداول مردم قزوین). و رجوع به بلبله گوش و بلبلی شود.

بلبن.

[بَ بَ] (اِ) خرفه را گویند و به عربی فرفخ و بقلة الحمقاء خوانند. (برهان). پرپهن. (از آنندراج). بقلة الحمقاء. (الفاظ الادویة). و بخاطر میرسد که این لفظ پلپهن باشد، به هر دو بای فارسی و زیادتی ها، چه «را» را به لام بسیار بدل کنند. (از جهانگیری). فرفهن. فرفخ. رجوع به خرفه شود.

بلبن.

[بَ لَ بَ] (اِخ) ملقب به غیاث الدین و الغ خان. نهمین از سلاطین مملوک هند. رجوع به غیاث الدین (بلبن...) شود.

بلبن.

[بَ لَ بَ] (اِخ) ابن جلال الدین. از حکام بنگاله. رجوع به عزالدین (بلبن...) شود.

بلبور.

[ ] (اِ) بلغور. جشیش. جریش. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بلغور شود.

بلبوس.

[بَ] (اِ) نوعی از پیاز صحرایی باشد و آنرا به عربی بصل الزیز و بصل الذئب خوانند. (از برهان) (از آنندراج). بصل الزیز، و گویند پیاز تلخ. (از الفاظ الادویة). بعضی گفته اند زیزی است و بعضی گفته اند تلخ پیاز است، درجمله پیازی است که بخورند، برگ او همچون برگ گندنا است آنکه شکوفهء او همچون بنفشه است. (از ذخیرهء خوارزمشاهی در قراباذین). لغت یونانی است و به فارسی زیز و تلخه پیاز نامند و به عربی بصل الذئب، و آن مثل پیاز توبرتو نیست، بلکه مثل یک دانهء سیر، و پوست او سیاه و منتسج و برگش مثل برگ پیاز و عریضتر از آن و در طعم و بوی شبیه به پیاز، و به ترکی داغ سوغانی، و در لرستان نرم طرم نامند. (از تحفهء حکیم مؤمن). موسیر. (فرهنگ فارسی معین). بصل برّی. بلیسا ||. نوعی از خشخاش که آنرا خشخاش زبدی گویند. (از برهان) (از آنندراج).

بلبوسا.

[ ] (اِ) سورنجان. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویة). رجوع به سورنجان شود.

بلبول.

[بُ] (اِخ) نام موضعی و کوهی است به یمامهٔ. (منتهی الارب). کوهی است در وَشم از سرزمین یمامهٔ. و گویند آن کوهی است. و برخی آن را کوهی در یمامه از سرزمین بنی تمیم دانند. (از معجم البلدان) (از مراصد). - یوم بلبول؛ از جنگهای عرب بوده است. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلبیس.

[بِ / بِ بَ] (اِخ) از شهرهای مصر سفلی واقع در حدود ۴۸کیلومتری شمال شرقی قاهره، سکنهء آن در حدود شانزده هزار تن است. بلبیس بمناسبت موقعیتش، در قرون وسطی اهمیت فراوان داشت و مطمح نظر مهاجمین به مصر، مثلاً درجنگهای صلیبی، بوده است. این شهر بسال ۱۸ یا ۱۹ ه . ق. بدست عمروبن العاص فتح شد. (از دایرهٔ المعارف فارسی و معجم البلدان). و رجوع به نخبهٔ الدهر ص۱۰۹ و ۲۳۱ شود.

بلبیسی.

[بِ] (اِخ) اسماعیل بن ابراهیم بن محمد کنانی بلبیسی، ملقب به مجدالدین، از قاضیان فاضل مصر. تولد او بسال ۷۲۸ ه . ق. در بلبیس مصر بوده است، و بسال ۸۰۲ ه . ق. درگذشته است. او را کتابی است در فرائض. (از الاعلام زرکلی ج۱ ص۳۰۲ از الضوءاللامع و خطط مبارک).

بلت.

[بَ] (ع مص) بریدن. (از منتهی الارب) (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). قطع کردن. (از اقرب الموارد ||). قطع شدن. (از اقرب الموارد). بَلَت. و رجوع به بَلَت شود (||. اِخ) از اعلام است. (منتهی الارب).

بلت.

[بَ لَ] (ع مص) بریده گردیدن. بریده گردیدن از کلام. (از منتهی الارب). بریده شدن. (تاج المصادر بیهقی). قطع شدن. (از اقرب الموارد). و رجوع به بَلْت شود.

بلت.

[بِ لُ] (فرانسوی، اِ) نوعی بازی با ورق. این کلمه مقتبس از نام بلو است که این بازی را کمال و رواج بخشیده است.

بلت.

[بُ لَ] (ع اِ) طائریست سوزان پر، اگر یک پر آن بر پرهای دیگر پرندگان افتد بسوزاند آنها را. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان). آتش بال. و رجوع به بُلح شود.

بلتاهٔ.

[بَ] (ع مص) بریدن. (از منتهی الارب) (آنندراج). قطعه قطعه کردن. (از ذیل اقرب الموارد).

بلت النصر.

[ ] (اِخ) یکی از دو پسر بخت النصر است که مدتی بجای پدر حکومت کرد و سرانجام بدست بهمن معزول شد. (از فارسنامهء ابن البلخی ص ۵۳).

بلترک.

[بِ تُ] (اِخ) دهی از دهستان اشکور علیا، بخش رودسر، شهرستان لاهیجان. سکنهء آن ۳۰۰ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات، بنشن، لبنیات و عسل است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلتشصر.

[بَ تَ شَصْ صَ] (اِخ) (به معنی بعل شاه را حمایت کند). پسر نبونید آخرین پادشاه بابل. در کتاب دانیال (تورات) آمده: بلتشصر ضیافت عظیمی برای هزار تن از اسرای خود برپا داشت و از سرخوشی فرمود ظروف طلا و نقره را که جدش نبوکدنصر از اورشلیم آورده بود حاضر آوردند تا در میان آنها شراب نوشند. چنین کردند و خدایان خود را تسبیح خواندند. همان ساعت انگشتهای دستی انسانی بیرون آمد و بر دیوار قصر خطوط مرموز نوشت. دانیال را حاضر آوردند و او چنین خواند: «منا منا، ثقیل و فرسین»: منا، خدا سلطنت ترا شمرده و به انتها رسانیده. ثقیل، در میزان سنجیده شده و ناقص درآمده. فرس، سلطنت تو تقسیم گشته و به مادیها و پارسیان رسیده. همان شب، کوروش که موفق شده بود جریان فرات را برگرداند، از بستر خشک شدهء شط توانست به داخل بابل نفوذ کند. بلتشصر کشته شد و بابل ضمیمهء شاهنشاهی ایران گردید (۵۳۹ ق. م.). (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به تاریخ ایران باستان ص۳۸۲ و ۳۹۵ و ۴۷۶ و مجمل التواریخ و القصص ص۱۴۵و ۴۴۲ و به بلشصر و بلطشصر شود. - ضیافت بلتشصر؛ کنایه از هر ضیافت پرسر و صدا و شامل انواع اطعمه ||. - کنایه از سخنان مرموز و حزن آور. (فرهنگ فارسی معین).

بلتع.

[بَ تَ] (ع ص) ماهر و دانای هر چیز. (منتهی الارب). حاذق در هر شی ء. (از اقرب الموارد). بَلَنتَع. و رجوع به بلنتع شود.

بلتعانی.

[بَ تَ] (ع ص) آنکه به تکلف ظرافت و زیرکی نماید و چیزی از آن نداشته باشد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). مُتبلتِع. و رجوع به متبلتع شود.

بلتعهٔ.

[بَ تَ عَ] (ع ص) تأنیث بلتع، زن زبان دراز بسیارگوی. (منتهی الارب). زن حاذق و ماهر در هر چیزی، و گویند زن سلیطهء ناسزاگوی پرحرف. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس). بَلَنتعهٔ. و رجوع به بلنتعهٔ شود.

بلتعی.

[بَ تَ عی ی] (ع ص) زبان آور فصیح. (منتهی الارب ||). کسی که زبانش در سخن پیچیده شود. (منتهی الارب).

بلتم.

[بَ تَ] (ع ص) مرد عاجز گران زبان. (منتهی الارب). شخص درمانده و افسرده دل و مضطرب در آفرینش و سنگین در زبان و منظر، و آن لغتی است در بلدم. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس (||). اِ) خلق و مردم. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلتیجه.

[بِ جِ] (اِخ) دهی از دهستان کرچمبو، بخش داران، شهرستان فریدن. سکنهء آن ۱۴۰۰ تن. آب آن از رودخانه و قنات و محصول آن غلات و حبوب و سیب زمینی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بلتیس.

[بِ] (اِ) نام دارویی است غیر معلوم. (برهان) (آنندراج).

بلث.

[ ] (اِ) در یکی از نسخ لغت فرس اسدی به معنی «بوته کوه» آمده است. رجوع به لغت فرس اسدی شود.

بلث.

[بَ] (اِخ) از اعلام است و آن نام جد سماک بن مخرمه باشد. (از منتهی الارب).

بلثق.

[بَ ثَ] (ع ص) ناقهٔ بلثق؛ ناقه و ماده شتر بسیارشیر. ج، بَلاثق. (از ذیل اقرب الموارد از ابن الاعرابی).

بلثوق.

[بُ] (ع اِ) آب گردآمده در جایی، یا آنکه منبسط باشد در زمین. ج، بلاثق. (منتهی الارب). بلاثق؛ آبهای باتلاقی. (از اقرب الموارد).

بلج.

[بَ] (ع مص) بگشادن. (از منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد).

بلج.

[بَ] (ع ص) رجل بلج؛ مرد گشاده رو. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بَلِج. و رجوع به بلج شود.

بلج.

[بَ] (اِخ) نام بتی، و یا از اعلام است. (منتهی الارب). صنمی بوده است عرب را در جاهلیت که آن را می پرستیدند و نسبت آن به بلج بن محرق می باشد. (از معجم البلدان).

بلج.

[بَ] (اِخ) (حمام...) حمامی است در بصره. (منتهی الارب). حمامی در بصره است منسوب به شخصی موسوم به بلج. (مراصد). این حمام منسوب به بلج بن کَشبهٔ تمیمی است و او همان است که ساج بلجی نیز به وی منسوب است. (از معجم البلدان).

بلج.

[بَ لَ] (ع مص) شادمان شدن. (از منتهی الارب ||). گشاده ابرو شدن. (منتهی الارب). أبلج شدن. (از اقرب الموارد). و رجوع به ابلج شود.

بلج.

[بَ لَ] (ع اِ) گشادگی ابرو. (منتهی الارب). تباعد و فاصلهء مابین دو ابرو. (از اقرب الموارد ||). ضوء و روشنائی. (از ذیل اقرب الموارد).

بلج.

[بُ لُ] (ع اِ) گشادگیهای مفارق مو. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلج.

[بَ] (اِخ) ابن بِشربن عیاض قشیری، وی از فرماندهان شجاع دمشق بوده است. هشام بن عبدالملک او را با سپاهی گران روانهء افریقیه کرد تا شورش اهالی آنجا را بخواباند. و او پس از چندی جنگ و گریز بر آنجا دست یافت و مدت یازده ماه حکومت را بدست گرفت و بسال ۱۲۴ ه . ق. در نتیجهء زخمهایی که در جنگ برداشته بود درگذشت. در مدت حکومت پایتخت وی قرطبه بوده است. (از الاعلام زرکلی ج ۲ ص ۵۰ از تاریخ ابن الاثیر و نفح الطیب و تهذیب ابن عساکر).

بلجاء.

[بَ] (اِخ) از زنان مجتهد خوارج بوده است و بدستور عبیداللهبن زیاد دست و پای او را بریدند. (از اعلام النسا ج ۱ ص ۱۴۱ از الکامل مبرد و البیان و التبیین).

بلجار.

[بُ] (ترکی، اِ) وعده، و از لغات ترکی است. (از غیاث اللغات) (از آنندراج).

بلجان.

[بَ] (اِخ) قریه ای است در نزدیکی کُمسان، و نسبت بدان بلجانی شود. (از اللباب فی تهذیب الانساب). قریهء بزرگی است بین بصره و عبادان (آبادان) و از طرف «کیش» محل ورود کشتیهایی است که کالاهای هند را حمل می کنند، و از جانب ملک کیش والی و قلعه ای در این قریه می باشد و یاقوت گوید آن قریه را بارها دیده است که آخرین بار آن سال ۵۸۸ ه . ق. یا پس از آن بوده است. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلجان.

[بَ] (اِخ) قریه ای است از قرای مرو. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلجانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلجان، که قریه ای است در نزدیکی کمسان. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلجرام.

[بِ جِ] (اِخ) معرب بلگرام که قصبه ایست در هند. رجوع به بلگرام شود.

بلجلج.

[ ] (اِ) زاج سیاه است. (فهرست مخزن الادویهٔ).

بلجم.

[بَ جَ] (اِ) بلغم، که یکی از اخلاط اربعهء متقدمین می باشد. (ناظم الاطباء). رجوع به بلغم شود.

بلجمهٔ.

[بَ جَ مَ] (ع مص) بستن بیطار پای ستور را بسبب علتی که بدان رسیده است، گویند: بلجم البیطار الدابهٔ. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). جوالیقی در المعرب گوید گمان نمی کنم این لغت عربی باشد.

بلجهٔ.

[بَ جَ] (ع اِ) اِست و دبر، و آن افصح از بلحهٔ بحاء مهمل است. (از ذیل اقرب الموارد از تاج ||). به معانی بُلجهٔ است. رجوع به بُلجهٔ شود.

بلجهٔ.

[بُ جَ] (ع اِ) سپیدهء صبح. (منتهی الارب). انتهای شب هنگام آشکار شدن فجر، گویند: رأیت بلجهٔ الصبح؛ یعنی روشنی صبح را دیدم. (از اقرب الموارد ||). گشادگی میان دو ابرو. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). روشن و از آن جمله است که گویند

«لیلـة القـدر بلجـة». (از منتهی الارب). بَلجـة. و رجوع به بَلجة شود ||. آنچه پشت عارض است تا گوش، که مویی بر آن نروید. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلجی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلـج، که نام جـد ابوعمرو عثمان بن عبـدالله بن محمد بن بلج برجمی بلجی است. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلجیک.

[بِ] (اِخ) بلژیک. معرب بلژیک، که در عهـد قاجاریه در ایران معمول بود. (از فرهنگ فارسـی معین). رجوع به بلژیک شود : و لما وصل ارمانوس ملک الروم الی حلب سنة ۴۲۱ ه . ق. و معه ملک الروس و ملک البلغار و الالمان و البلجیک... (معجم الادباء یاقوت ج ۴ ص ۷۲).

بلچه سور.

[بَلْ / بِ چَ] (اِخ) دهی از دهسـتان کلاترزان بخش رزاب شهرسـتان سـنندج. سـکنهء آن ۳۲۰ تن. آب آن از چشـمه و محصـول آن غلات و لبنیات و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلح.

[بَ] (ع مص) خشک شـدن خاک. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). انکار کردن و جحـد ||. نبودن چیزی نزد غریم: بلح ما علی غریمی ||. افلاس و مفلس شدن ||. پنهان کردن شهادت. (از اقرب الموارد). و رجوع به بُلوح شود.

بلح.

[بَ لَ] (ع اِ) غورهء خرما میان خلال و بُسـر. واحد آن بلحة. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). غورهء خرما که اندک ترشـی بهم رسانیـده باشـد. (الفاظ الادویـة). ثمر درخت خرما است که سبز بوده زرد مایل به شـیرینی نشـده باشـد، و غورهء خرما نامند و داخل اکثر طیوب می کنند. (از تحفهء حکیم مؤمن). غورهء خرما که هنوز خرد بود. (دهار).

بلح.

[بُ لَ] (ع اِ) کرکس کهن و کلان سـال، یـا طائری است سوزان پر بزرگتر از کرکس که اگر یک پر وی در پرهای طائر دیگر افتد بسوزانـد. (منتهی الارب). طائری است بزرگتر از کرکس. (از اقرب الموارد). ج، بِلحان. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و رجوع به بُلَت شود.

بلحات.

[بَ لَ] (ع اِ) جِ بَلَحة. (ناظم الاطباء). رجوع به بلحة شود.

بلحارث.

[بَ رِ] (اِخ) مخفف بنوالحارث بن کعب. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بل شود.

بلحان.

[بِ] (ع اِ) جِ بُلَح. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بُلح شود.

بلحتهٔ.

[بِ حِ تَ] (ع اِ) نباتی است که بر زمین منبسط می باشد و مانند دایرهء مستدیر، و غرغرهء آن بجهت اخراج زلویی که در حلق مانده باشد نافع. (منتهی الارب). به لغت مغربی گیاهی است که بر روی زمین منبسط می شود. و شاخه های او باریک و سرخ و بهم پیچیده شبیه به پیچیدن کرمها به یکدیگر، و بر روی زمین مثل دایرهء مستدیر می باشد. و گلش سرخ و سفید است، و خوردن او در طب مستعمل نیست. (از تحفهء حکیم مؤمن). و رجوع به بلخته شود.

بلحسن.

[بُ حَ سَ] (اِخ) مخفف ابوالحسن. رجوع به بُیل و ابوالحسن شود : چون شیر ایزد بلحسن در دور گرد انگیختن.ناصرخسرو. اثبات رؤیت شیعه بدین وجه کنند که علی مرتضی (ع) نه چنانکه بلحسن اشعر و ابن الکلاب و جهم صفوان... (کتاب النقض ص ۵۲۱).

بلحلح.

[بَ لَ لَ] (ع اِ) کاسهء بی تک. (منتهی الارب). «قصعه» که آن را قعر و ته نباشد. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلحهٔ.

[بَ حَ] (ع اِ) اِست و دبر، و به جیم معجم افصح است. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). و رجوع به بلجه شود.

بلحهٔ.

[بَ لَ حَ] (ع اِ) واحد بَلَح، یعنی یک غورهء خرما. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). ج، بَلَحات. (ناظم الاطباء). رجوع به بَلَح شود.

بلحی.

[بَ لَ] (ص نسبی) منسوب به بلح، به معنی غورهء خرما. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلحیات.

[بَ لَ حی یا] (ع اِ) جِ بَلحیَهٔ. قلاده ها و گردن بندها که از بلح سازند. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). عطرهای گوناگون که در آنها بلح (غورهء خرما) آمیزند. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بلحیهٔ شود.

بلحیهٔ.

[بَ لَ حی یَ] (ع اِ) بوی خوش و عطری که در آن بلح آمیخته باشد. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بلحیات شود.

بلخ.

[بَ] (ع ص) مرد متکبر و بزرگ منش. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان). بِلخ. و رجوع به بِلخ شود (||. اِ) طول. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). درخت سندیان. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به سندیان شود||. بیدمشک. (بحر الجواهر).

بلخ.

[بَ] (اِ) کدوئی که شراب در آن کنند. (از برهان) (از آنندراج) : بهای یاسمن و چکریم فرست امروز که دوستیم دو بلخ شراب داد ایوار.سوزنی ||. آوند شراب، بطور مطلق. (از هفت قلزم) (از مؤیدالفضلا).

بلخ.

[بَ] (اِخ) شهری بزرگ است [به خراسان] و خرم و مستقر خسروان بوده است اندر قدیم، و اندر وی بناهای خسروان است با نقشها و کارکردهای عجیب و ویران گشته. آن را نوبهار خوانند و جای بازرگانان است و جائی بسیارنعمت است و آبادان، و بارکدهء هندوستان است و او را رودیست بزرگ از حدود بامیان برود، و به نزدیک بلخ به دوازده قسم گردد و به شهر فرود آید، و همه اندر کشت و برز روستاهای او بکار شود، و از آنجا ترنج و نارنج و نیشکر و نیلوفر خیزد، و او را شهرستانی است با بارهء محکم و اندر ربض او بازارهای بسیار است. (حدود العالم). نام شهری است مشهور از خراسان و آن از شهرهای قدیم است و همچو استخر فارس و آنرا قبّهٔ الاسلام خوانند و لقب آن بامی است، گویند برامکه از آنجا بوده اند. (از برهان). شهری است مشهور که از بناهای سلاطین قدیم عجم بوده و سالها لهراسب و گشتاسب در آنجا زیستند و در آنجا آتشکده ساخته بوده اند. و آن را نوبهار خوانده اند. و همچنان که مرو را مرو شاهیجان گویند آنرا بلخ بامیان گفتند. (از آنندراج). بلخ را دوازده نهر بوده است و هر نهری رستاقی، و از جملهء دوازده نهر یا رستاق، نهر غربنکی است که قریهء شامستیان مولد ابوزید بلخی احمدبن سهل بدانجا است. (یادداشت مرحوم دهخدا). مردم بلخ تا زمان مؤلف ذخیرهء خوارزمشاهی (نیمهء اول قرن ششم هجری) به فارسی تکلم می کرده اند. رجوع به ریش بلخی و پشه گزیدگی در ذخیرهء خوارزمشاهی شود. شهری است مشهور در خراسان، و در کتاب ملحمهٔ منسوب به بطلمیوس چنین آمده است: طول بلخ یکصدوپانزده درجه و عرض آن سی وهفت درجه است و آن از اقلیم پنجم می باشد. طالع آن بیست ویک درجه از عقرب زیر سیزده درجه از سرطان، و در مقابل آن مثل آنست از جدی، و بیت ملک آن مثل آنست از حمل، و عاقبت آن مثل آن است از سرطان. و آن را در اقلیم پنجم دانند، و اولین سازندهء آن را لهراسب شاه نوشته اند. و برخی سازندهء آن را اسکندر دانند و گویند در قدیم اسکندریه نامیده میشد. بلخ تا ترمذ دوازده فرسخ فاصله دارد و رود جیحون را نهر بلخ نیز نامیده اند. بلخ را احنف بن قیس از جانب عبدالله بن عامربن کریز، در عهد عثمان بن عفان فتح کرد. (از معجم البلدان). در قدیم ایالت معروف و بزرگی بوده در خراسان، بر سر راه خراسان به ماوراءالنهر. اکنون شهری کوچک است که تقریباً دوازده هزار تن جمعیت دارد و در شمال افغانستان واقع است، و قسمتی از آن ایالت جزو خاک افغانستان و قسمت دیگر جزو ترکستان شوروی می باشد. (فرهنگ فارسی معین). و آن را باختر یا باختریش نیز می نامیدند. رجوع به باختر و باختریش شود. دهکده ایست در دل افغانستان

حالیه که در ایام باستانی و در قرون وسطی شهری مهم و مرکز ناحیهء بلخ (مطابق باکتریا) و بر رود بلخ که اکنون خشک است واقع بود. در زمانهای پیش از اسلام بلخ از مراکز دین بودائی ومحل معبد معروف نوبهار بود، و در دین زردشتی نیز اهمیّت داشت. اولین حملهء مسلمانان به بلخ در سال ۳۲ ه . ق. بسرکردگی احنف بن قیس بود. در سال ۴۳ ه . ق. دگر بار بتصرف مسلمانان درآمد ولی در زمان قتیبهٔ بن مسلم (متوفی بسال ۹۶ ه . ق.) بود که کاملاً مقهور آنان شد. در سال ۱۱۸ ه . ق. اسدبن عبدالله قسری کرسی خراسان را از مرو به بلخ منتقل کرد و این شهر رونق یافت. در سال ۲۵۶ ه . ق. این شهر بتصرف یعقوب لیث صفاری درآمد. درسال ۲۸۷ ه . ق. عمرولیث صفاری نزدیک بلخ مغلوب اسماعیل بن احمد سامانی شد و بقتل رسید و بلخ تحت حکومت سامانی درآمد. در سال ۴۵۱ ه . ق. سلجوقیان تصرفش کردند و در سال ۵۵۰ ه . ق. بدست ترکان غز ویران شد. در سال ۶۱۷ ه . ق. با وجود اینکه بلخ تسلیم چنگیز مغول شد، مغولان آن را ویران کردند و مردمش را قتل عام نمودند. در دورهء تیموریان تا اندازه ای شکوه گذشته را بازیافت ولی پس از بنای مزارشریف در بیست کیلومتری آن، بلخ رو به انحطاط گذاشت. در اواسط قرن هیجدهم میلادی بلخ بتصرف افاغنه افتاد و از سال ۱۸۴۱م. در تصرف آنها مانده است. خرابه های بلخ قدیم اکنون ناحیهء وسیعی را اشغال کرده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی) : به بلخ گزین شد بدان نوبهار که یزدان پرستان آن روزگار مر آن خانه را داشتندی چنان که مر مکه را تازیان این زمان. دقیقی (از آنندراج). ز پیش پدر گیو شد تا به بلخ گرفته بیاد آن سخنهای تلخ.فردوسی. نوبهار بلخ را در چشم من قیمت نماند تا بهار گوزگانان پیش من بگشاد بار. فرخی. جواب رفت که به بلخ باید آمد تا تدبیر او ساخته آید. (تاریخ بیهقی ص۵۷۴). روز پنجشنبه نیمهء ماه محرم قضات و اعیان بلخ و سادات را بخواند. (تاریخ بیهقی ص۲۹۵). و چون خِلاص یافت [خواجه احمدحسن] با وی به بلخ بیامد. (تاریخ بیهقی ص ۱۵۳). حکمت را خانه بود بلخ و کنون خانه اش ویران ز بخت وارون شد. ناصرخسرو. از بلخ تا به ری سیصدوپنجاه فرسنگ حساب کردم. (سفرنامهء ناصرخسرو ص۳). از بلخ تا میافارقین، ... پانصدوپنجاه ودو فرسنگ بود. (سفرنامه ص۸). از بلخ تا بیت المقدس هشتصدوهفتادوشش فرسنگ است. (سفرنامه ص۲۴). تا همه لشکرهای ایران به دشت شاه ستون از اعمال بلخ جمع آیند. (فارسنامهء ابن بلخی ص۴۵). و خرزاسف هزیمت شد و وشتاسف پیروز باز بلخ آمد. (فارسنامه ص۵۱). و پارس دارالملک اصلی بود و بلخ و مداین هم بر آن قاعده دارالمک اصلی بودی. (فارسنامه ص ۹۸). چون میگذرد عمر چه بغداد و چه بلخ پیمانه چو پر شود چه شیرین و چه تلخ. (منسوب به خیام). چار شهرست خراسان را بر چار طرف که وسطشان به مسافت کم صد در صد نیست... بلخ را عیب اگر چند به اوباش کنند بر هر بیخردی نیست که صد بخرد نیست... مرو شهریست بترتیب و همه چیز درو جد و هزلش متساوی و هری هم بد نیست... حبذا شهر نشابور که در ملک خدای گر بهشت است همینست وگرنه خود نیست. از اشعار فتوحی که آنرا به انوری نسبت داده اند. و رجوع به تاریخ ادبیات در ایران دکتر صفا ج ۲ ص ۶۶۰ شود. عاقلان دیدند آب عز شروان خاک ذل بر هری و بلخ و مرو شاهجان افشانده اند. خاقانی. جان نقش بلخ گیرد و دل قلب مرو گردد آن روز کز در تو نسیم هری ندارم.خاقانی. گرد نشابور و بلخ رزمگهت را خیول بر در مرو و هری بارگهت را خیم.خاقانی. وبه حیلتی خود را از مخلب اجل بیرون انداخت و از آب گذر کرد و بجانب بلخ رفت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۸۵). بر دست او مثالی اصدار کرد و بلخ و هرات و ترمذ و بست را بر اعتداد او تقریر کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۶۴). و سلطان دهقان ابواسحاق محمد بن الحسین را که رئیس بلخ بود به حساب عمال و تحصیل بقایای اموال نصب کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۵۹). در قبهٔ الاسلام بلخ در سنهء ۷۷۱ ه . ق. قدم بر سریر پادشاهی نهاد. (حبیب السیر ص ۱۲۴). - امثال: دیوان بلخ است؛ در اینجا قانون و عدالتی برای رسیدگی به مظالم نیست. دو بیت ذیل اشاره بدان است : این نگر آن حکم باشگونهء بلخ است آری بلخ است روستای سپاهان. گنه کرد در بلخ آهنگری به ششتر زدند گردن مسگری. (از امثال و حکم دهخدا). و رجوع به حکم سدوم و قاضی سدوم شود. مگر اینجا شهر بلخ است؛ نظیر مگر اینجا شهر هرت است، یعنی رأی بر ناحق نمیتوان داد و مال یا حق صاحب مال و مستحقی را بزور نمی توان برد.

بلخ.

[بَ لَ] (ع مص) تکبر کردن. (از اقرب الموارد). تکبر کردن بزرگ منشی نمودن. (از ناظم الاطباء (||). اِمص) بزرگ منشی. (منتهی الارب).

بلخ.

[بِ] (ع ص) مرد متکبر و بزرگ منش. (منتهی الارب). متکبر در نفس خود. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). بَلیخ. و رجوع به بَلخ شود.

بلخ.

[بُ / بُ لُ] (ع اِ) جِ بَلیخ که نهریست در جزیره. (از منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد، از تاج). رجوع به بَلیخ شود.

بلخاء.

[بَ] (ع ص) مؤنث أبلخ. زن گول. (منتهی الارب). زن احمق. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). زن متکبر. (از اقرب الموارد).

بلخان.

[بَ] (اِخ) نام دو رشته کوه است در شمال شرقی ایران میان خراسان و ترکستان شوروی و در شرق دریای خزر، که از مشرق به مغرب کشیده شده است و بنام بلخان کبیر و بلخان صغیر نامیده میشود. ظاهراً نام بلخان را ترکها به اروپا برده به کوههای بالکان و شبه جزیرهء بالکان اطلاق کردند. (از فرهنگ فارسی معین و دایرهٔ المعارف فارسی) :سلطان ماضی ایشان را به بلخان کوه انداخته بود. (تاریخ بیهقی ص۶۲). بازنگردند از دم خصمان تا آنگاه که در کوه بلخان گریزند. (تاریخ بیهقی ص۴۴۹). به خوارزم و بلخان کوه نزدیک باشیم. (تاریخ بیهقی ص۴۵۲).

بلخان.

[بَ] (اِخ) شهری است نزدیک ابیورد. (منتهی الارب) (از معجم البلدان).

بلخ بامی.

[بَ خِ] (اِخ) لقب شهر بلخ است. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلخ شود : درم بستد از بلخ بامی به رنج سپرد و نهادیم یکسر به گنج.فردوسی. ز چیزی که از بلخ بامی ببرد بیاورد یکسر به کهرم سپرد.فردوسی. مرحبا ای بلخ بامی همره باد بهار از در نوشاد رفتی یا ز باغ نوبهار.فرخی. بزرگی است و در بلخ بامی سر است مرا نیز در تخمه هم گوهر است.اسدی.

بلختهٔ.

[بِ لِ تَ] (ع اِ) گیاهی است که گسترده میشود و بالا نرود. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس). غافقی گوید گیاهی است که دائره وار بر زمین گسترد و هیچ بالا نکند و شاخه های آن برخلاف برگها سخت باریک بود مانند کرمهایی درهم افتاده و گل آن سپید

باشد که به سرخی زند. جوشاندهء برگ و ساق آن زردی به گلو چسفیده را ساقط سازد. (از ابن البیطار). و رجوع به بلحتهٔ شود.

بلخچ.

[بَ خَ / بَ لَ] (اِ) زاج سیاه را گویند که قلیا باشد. (برهان). زاگ سیاه. (الفاظ الادویهٔ). زاگ سیاه که بدان خضاب کنند به تازی زاج گویند. (شرفنامهء منیری). لخچ. شخار.

بلخش.

[بَ خَ] (ع اِ) معرب بدخش، یا صورتی و تلفظی از آن. لعل. (از فرهنگ فارسی معین). لعل بدخشی. (یادداشت مرحوم دهخدا). گوهری است که از بلخشان آورند و آن شهری است در سرزمین ترکان. (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بدخش و صبح الاعشی ج ۲ ص۹۹ شود.

بلخشان.

[بَ لَ] (اِخ) تلفظی است از بدخشان، که ولایتی است در کشور افغانستان فعلی. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بدخشان شود.

بلخشیدن.

[بِ لَ دَ] (مص) (از: ب + لخشیدن). بلغزیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). لیزیدن. شخشیدن. رجوع به لخشیدن شود.

بلخص.

[بَ خَ] (ع ص) سطبر. (منتهی الارب). غلیظ بسیارگوشت. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلخم.

[بَ خَ] (اِ) فلاخن، و آن کفه ای باشد که از ابریشم یا از پشم بافند و دو ریسمان بر دو طرف آن بگذرانند و شاطران و شبانان و مزارعان بدان سنگ اندازند. (از برهان) (از هفت قلزم). چیزی که بدان سنگ اندازند و آن را فلاخان و فلاخن و کلاسنگ نیز گویند. (شرفنامهء منیری). بلخمان. پلخم. پلخمان. پَلَخمو، در تداول عامهء خراسان : گله بانان او نهند از قدر مهر و مه را چو سنگ در بلخم. مؤیدالدین (از آنندراج).

بلخمان.

[بَ خَ] (اِ) بلخم. فلاخن. کلاسنگ. رجوع به بلخم شود.

بلخی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلخ. هر چیز که مربوط به بلخ باشد یا در بلخ ساخته شود. (فرهنگ فارسی معین) : سخنت بلخی و معنیش گیر خوارزمی ز بلخی آخر تفسیر این سخن دانی.خاقانی. به سیرکوبهء رازی به دست حیدر رند به گوپیازهء بلخی به خوان

جعفر باب. خاقانی. زاهدی در میان رندان بود زان میان گفت شاهدی بلخی. سعدی (گلستان). - زبان بلخی؛ زبانی که مردم بلخ بدان تکلم کنند. (فرهنگ فارسی معین ||). از مردم بلخ. اهل بلخ. ساکن بلخ : بعضی ترکمانان قزلیان و یغمریان و بلخیان کوهیان نیز که از پیش سلجوقیان بگریخته آمدند بدو پیوستند. (تاریخ بیهقی ص ۵۳۰). - بلخی نژاد؛ از نژاد بلخیان. از اهالی بلخ :بحکم آنکه بنده را تربیت پارس بوده ست اگر چه بلخی نژاد است. (فارسنامهء ابن البلخی ص۳ (||). ا) بیدمشک : امرود بلخی [شاه میوه] که در اصفهان می باشد در مبدأ درخت آن را به بیدمشک پیوند کرده اند، بجهت آن اصفهانیان، بیدمشک را بلخی گویند. (فلاحت نامه).

بلخی.

[بَ] (اِخ) احمدبن سهل بلخی، مکنی به ابوزید. از دانشمندان بزرگ اسلام در قرن سوم و چهارم هجری. رجوع به ابوزید بلخی و مآخذ ذیل شود: الاعلام زرکلی ج ۱ ص۱۳۱، الفهرست ابن الندیم، معجم الادباء، حکماءالاسلام، لسان المیزان، الامتاع و المؤانسهٔ.

بلخی.

[بَ] (اِخ) جلال الدین محمد بن محمد بن حسین خطیبی رومی بلخی، شاعر و متصوف شهیر قرن هفتم هجری. رجوع به مولوی شود.

بلخی.

[بَ] (اِخ) حسن بن شجاع بن رجاء بلخی، مکنی به ابوعلی. محدث بود و بسال ۲۴۴ ه . ق. در سن چهل ونه سالگی درگذشت. (از معجم البلدان).

بلخی.

[بَ] (اِخ) شقیق بن ابراهیم بن علی ازدی بلخی، مکنی به ابوعلی، از مشایخ کبار صوفیهء خراسان در قرن دوم هجری. سال وفات او را ذهبی ۱۹۴ ه . ق. و صاحب وفیات ۱۵۳ ه . ق. ذکر کرده اند. رجوع به ابوعلی (شقیق...) و مآخذ ذیل شود:الاعلام زرکلی ج ۳ ص۲۴۹، طبقات الصوفیه، فوات الوفیات، الوفیات، حلیهٔ الاولیاء، تهذیب ابن عساکر، میزان الاعتدال، النجوم و الزاهرهٔ.

بلخی.

[بَ] (اِخ) عبدالله بن احمدبن محمود کعبی بلخی خراسانی، مکنی به ابوالقاسم. از امامان معتزله در قرن سوم و چهارم هجری. رجوع به عبدالله (ابن احمد...) و مآخذ ذیل شود: الاعلام زرکلی ج ۴ ص۱۸۹، تاریخ بغداد ج ۹ ص۳۸۴، المقریزی، وفیات الاعیان، لسان المیزان، سیرالنبلاء.

بلخی.

[بَ] (اِخ) عبدالله بن محمد بلخی، مکنی به ابوعلی، از محدثان بلخ در قرن سوم هجری. رجوع به عبدالله (ابن احمد...) و الاعلام زرکلی ج ۴ ص۲۶۱ و تذکرهٔ الحفاظ ج ۲ ص۲۳۳ شود.

بلخی.

[بَ] (اِخ) علی بن حسین (یا حسین)بن محمد بلخی، مشهور به برهان بلخی. از فقیهان بزرگ بخارا بوده است که بسال ۵۴۸ ه . ق. درگذشته است. (از ریحانهٔ الادب ج ۱ ص۱۵۷). و رجوع به فوایدالبهیهٔ ص ۱۲۰ شود.

بلخی.

[بَ] (اِخ) محمد بن علی بن طرخان بن عبدالله بن جیاش، مکنی به ابوبکر، که نام او را ابوعبدالله بلخی بیکندی نیز نوشته اند. از محدثان بود و مدتی در شام و مصر سکونت کرد و بیشتر نوشته های خود را در کوفه و بصره و بغداد نوشته است. او در رجب سال ۲۷۸ ه . ق. درگذشته است. (از معجم البلدان).

بلخی.

[بَ] (اِخ) محمد بن فضل بن عباس بلخی، مکنی به ابوعبدالله. از صوفیان مشهور و مشایخ بزرگ خراسان در قرن سوم و چهارم هجری است. وی از بلخ رانده شد و در سمرقند سکنی گزید و بسال ۳۱۹ ه . ق. در آنجا درگذشت. او را سخنان حکیمانه ایست. (از الاعلام زرکلی ج ۷ ص ۲۲۱ بنقل از طبقات الصوفیهٔ و حلیهٔ الاولیاء).

بلخیهٔ.

[بَ لَ خی یَ] (ع اِ) درختی است کلان مانند درخت انار، و گل خوش نما دارد. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بهرامج. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویهٔ). رنف. بهرامه. خلاف بلخی.

بلخیه.

[بَ یَ / یِ] (اِ) مرضی است که آن را آبلهء فرنگ وآتشک نیز گویند، چون در بلخ ظهور کرد منسوب بدانجا شد. (آنندراج) : بلخیه ترا چو عارض آمد ناگاه رنج و المت به جان و دل یابد راه. یوسفی طبیب (از آنندراج).

بلد.

[بَ لَ] (ع مص) گشاده ابرو و ابلج بودن. (از اقرب الموارد).

بلد.

[بَ لَ] (ع اِ) جای باش حیوان، عامر باشد یا غامر. (منتهی الارب). هر موضعی از زمین، عامر و آباد باشد یا غیر عامر، خالی از سکنه باشد یا مسکون، و واحد آن بلدهٔ است. (از دهار). هر موضعی از زمین، عامر باشد یا خالی. (از اقرب الموارد ||). زمین. (منتهی الارب) (دهار). - البلدالطیب؛ زمینی که درو نبات بسیار روید. (دهار) : و البلدالطیب یخرج نباته باذن ربه و الذی خبث لایخرج الا نکدا... (قرآن ۷/۵۸)؛ و زمین پاکیزه رستنیهایش به اذن پروردگارش میروید و آنکه پلید باشد نمیروید جز اندک و بی فایده... - البلدالمیت؛ زمینی که رستنی و چراگاه در آن نباشد. (از اقرب الموارد) : و هو الذی یرسل الریاح بشراً بین یدی رحمته حتی اذا اقلت سحاباً ثقالاً سقناه لبلد میت فأنزلنا به الماء... (قرآن ۷/۵۷)؛ و اوست که بادها را بشارت دهندهی از نزد رحمتش میفرستد تا چون

ابرهای گرانباری بردارد آنرا بسوی زمین مرده روانه سازیم و آب را بر آن فرود آوریم... و الله الذی أرسل الریاح فتثیر سحاباً فسقناه الی بلد میت فأحیینا به الارض بعد موتها کذلک النشور. (قرآن ۳۵/۹)؛ و خداوند است که بادها را فرستاد تا ابرهائی برانگیزد و آنها را بسوی زمینی مرده روانه کردیم و زمین را پس از مرده بودنش زنده گردانیدیم، این است حشر کردن. و رجوع به بلدهء میت، ذیل بلدهٔ شود ||. شهر. (دهار) (غیاث). الکه، مانند عراق و شام. ج، بُلدان. (منتهی الارب). جنس مکان چون عراق و شام. (از اقرب الموارد). بلدهٔ. کوره. عامرهٔ. مدینه. مصر. عاصمهٔ. معمورهٔ. قصبهٔ. ج، بِلاد و بُلدان. (اقرب الموارد). (دهار) : و تحمل أثقالکم الی بلد لم تکونوا بالغیه الا بشق الانفس. (قرآن ۱۶/۷)؛ و بارهای شما را به شهری میبرد که بدان نمیرسیدید جز با رنج نفس. و اذ قال ابراهیم رب اجعل هذا بلدا آمنا... (قرآن ۲/۱۲۶)؛ آنگاه که ابراهیم گفت پروردگارا این را شهری ایمن قرار بده... و اذ قال ابراهیم رب اجعل هذا البلد آمنا... (قرآن ۱۴/۳۵). - بیضهٔ البلد؛ برخی آن را کنایه از مدح دانند، و برخی آن را کنایه از شخصی دانند که از اهل و خانوادهء خود جدا باشد، گویند کان فلان بیضهٔ البلد. (از ذیل اقرب الموارد از تاج ||). زمین ناکندهء آتش ناافروخته. (منتهی الارب). آنچه از زمین که حفر نشده باشد و در آن آتش نیفروخته باشند. (از ذیل اقرب الموارد ||). خاک. (منتهی الارب). تراب. (از ذیل اقرب الموارد ||). گورستان. (منتهی الارب). مقبره. (اقرب الموارد ||). خانه. (منتهی الارب). خانه و اثری که از آن باشد. (از اقرب الموارد). ج، اَبلاد. (اقرب الموارد ||). جای بیضه نهادن شترمرغ. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و از آن جمله است مثل «هو أذلّ من بیضهٔ البلد» یعنی از تخم شترمرغ که آنرا ترک میگوید خوارتر است. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد||). سینه. (منتهی الارب). صدر. (اقرب الموارد ||). کف دست. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). گویک ارزیز که کشتی بانان عمق آب را بدان اندازه کنند. (منتهی الارب). اندکی از رصاص و سرب گرد و غلطان است که کشتی بان بوسیلهء آن آب را اندازه میگیرد. (از اقرب الموارد). گوی ارزیزین که کشتی بانان بدان عمق آب را اندازه میگیرد. (یادداشت مرحوم دهخدا). بُلد. رجوع به بُلد شود ||. گشادگی میان دو ابرو. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). عنصر چیزی. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد ||). گو بالای سینه و آنچه گرداگرد یا وسط آن است. (منتهی الارب ||). یکی از منازل قمر و آن شش ستاره است در برج قوس. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلد.

[بَ لَ] (از ع، ص، اِ) راهبر و پیشوا. (غیاث ||). راهنما. (آنندراج). آنکه راه را می شناسد و دیگران را راهنمایی می کند. (فرهنگ فارسی معین). راه شناس. دلیل. خریت. هادی. راهبر. رهنمون. (یادداشت مرحوم دهخدا) : برده از خود غم دزدیده نگاهش ما را بلدی نیست بغیر از رم آهو با ما. فطرت (از آنندراج ||). واقف از چیزی. (آنندراج). دانای در کار. واقف. مطلع. (فرهنگ فارسی معین). آگاه. - بلد بودن؛ دانا و عالم بودن. (ناظم الاطباء). کاری را دانستن. راه به جایی بردن. (فرهنگ لغات عامیانه). دانستن. علم داشتن. واقف بودن. وقوف داشتن. عارف بودن. معرفت داشتن. - بلدم؛ میدانم. (فرهنگ فارسی معین). - نابلد؛ ناآگاه : این نابلدان کوی دانش پرسند ز من نشان معنی.حکیم شفائی. - امثال: بلد نبود سر خودش را ببندد سر عروس را می بست؛ در مورد کسی گفته میشود که نتواند کار خودش را بکند یا وظیفه اش را انجام دهد ولی در کار دیگران مداخله و اظهار اطلاع کند. (فرهنگ عوام). «بلد نیستم» راحت جانست؛ مانند یک نه و صدهزار راحت. (فرهنگ عوام). اینکه گوئی ندانم برای فرار از رنج کار کردن باشد. (امثال و حکم دهخدا).

بلد.

[بُ] (ع اِ) گوی زر یا سیم یا ارزیز که بدان آب را قسمت کنند. (منتهی الارب). بَلَد. رجوع به بَلَد شود.

بلد.

[بَ لَ] (اِخ) (ال...) نـام سـورهء نـودم از قرآن کریم است و آن مکیه است پس از سورهٔ الفجر و پیش از سورهٔ الشـمس قرار دارد. و بیست آیت باشد و با آیهء «لا اقسم بهذا البلد (قرآن ۹۰/۱) شروع شود.

بلد.

[بَ لَ] (اِخ) مکهء معظمه. (منتهی الارب). مکه، از جهت تفخیم برای آن، چنانکه ثریا را نجم و منـدل را عود گویند. (از ذیل اقرب الموارد): لا اقسم بهـذا البلـد، و أنت حل بهذا البلد. (قرآن ۹۰/۱ و۲)؛ به این شـهر مکه سوگنـد یاد نمی کنم در حالی که تو در این شهر مقیم هستی.

بلد.

[بَ لَ] (اِخ) نام شهر کرج است که ابودلف آنرا بساخت و «بلد» نام نهاد. (از معجم البلدان) (از مراصد). رجوع به کرج شود.

بلد.

[بَ لَ] (اِخ) نام شهر مروالرود است. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلد.

[بَ لَ] (اِخ) نسف (نخشب) را در ماوراءالنهر بلد گویند. (از مراصد) (از معجم البلدان).

بلد.

[بَ لَ] (اِخ) یا بَلَط. شـهری است قـدیمی بر نهر دجله بالای موصل. طول آن ۶۷ درجه و نیم و عرضش ۳۸ درجه و یک سوم است. فاصـلهء آن تا موصل هفت فرسخ و تا نصـیبین بیست وسه فرسخ است. نام آن را در فارسـی شـهراباذ (شهرآباد) نوشته اند. (از معجم البلـدان). شـهریست [ازجزیره] بر کران دجله نهاده و انـدر وی آبهاست روان بجز از دجله. (حدود العالم). شـهر قدیمی است بالای موصل در کنار دجله بفاصلهء هفت فرسخ از موصل، و گاهی بلط گویند. (مراصد).

بلد.

[بَ لَ] (اِخ) شهرکی است مشهور از نواحی دجیل در نزدیکی حظیرهٔ و حربی، از اعمال بغداد. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلداء.

[بُ لَ] (ع ص) جِ بَلید. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بلید شود.

بلداجی.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان گندمان، بخش بروجن، شهرستان شهرکرد. سکنهء آن ۳۶۲۶ تن. آب آن از رودخانه و قنات و چشمه و محصول آن غلات و کتیرا و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بل دادن.

[بُ دَ] (مص مرکب) در بازی بل و چفته، اگر بل را با چفته طوری بزنند که طرف مقابل بتواند آن را در حال حرکت در هوا بگیرد، این عمل را بل دادن گویند. رجوع به بل و بل گرفتن شود.

بلدالامین.

[بَ لَ دُلْ اَ] (ع ترکیب وصفی)(ال...) شهر امن (||. اِخ) کنایه از مکهء معظمه. (از آنندراج). مکه. (دهار). بلد امین. البلدالحرام. القری. و رجوع به بلد امین شود :و هذا البلدالامین. (قرآن ۹۵/۳)؛ و سوگند به این شهر امن (مکه).

بلدالحرام.

[بَ لَ دُلْ حَ] (ع ترکیب وصفی) (ال...) شهر حرام. شهر حرمت دار. و رجوع به حرام شود (||. اِخ) مکه. (دهار). ام القری. البلدالامین. و رجوع به بلدالامین شود.

بلدام.

[بِ] (ع ص) مرد کندخاطر گران سنگ مضطرب خلقت. (منتهی الارب). مرد ثقیل مضطرب خلق. (از اقرب الموارد). بِلدامَه. بَلَندم.

بلدامهٔ.

[بِ مَ] (ع ص) به معنی بلدام است. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بلدام شود.

بلد امین.

[بَ لَ دِ اَ] (ترکیب وصفی) شهر امن ||. کنایه از قلب اولیاء است. (انجمن آرا (||). اِخ) مکهء معظمه. و رجوع به بلدالامین شود.

بلدان.

[بَ لَ] (ع اِ) تثنیهء بلد درحال رفع. دو بلد. دو شهر. رجوع به بلد شود (||. اِخ) بصره و کوفه. (اقرب الموارد).

بلدان.

[بُ] (ع اِ) جِ بَلد. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). شهرها. (آنندراج) (غیاث). رجوع به بلد شود : پسر گفت ای پدر فواید سفر بسیار است از نزهت خاطر... و تفرج بلدان و مجاورت فلان. (گلستان). رعیت بلدان از مکاید ایشان مرهوب. (گلستان).

بلدح.

[بَ دَ] (ع ص) زن فربه تناور. (منتهی الارب). بلندح. (اقرب الموارد). و رجوع به بلندح شود.

بلدح.

[بَ دَ] (اِخ) وادیی است در مکه. یا کوهی است به طریق جده. (منتهی الارب). وادیی است پیش از مکه از جهت مغرب. (از معجم البلدان).

بلدحهٔ.

[بَ دَ حَ] (ع مص) خویشتن را بر زمین زدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). ایفای وعده نکردن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بلطحهٔ. و رجوع به بلطحهٔ شود.

بلدد.

[ ] (اِخ) (به معنی پسردشمنی یا جدال) و او یکی از رفقای سه گانهء ایوب بود و ایوب را می گفت که خداوند آنچه به تو بجا آورده است از مقتضای عدالت می باشد، و او را بلدد شوحی نیز گویند. (از قاموس کتاب مقدس).

بلد داشتن.

[بَ لَ تَ] (مص مرکب) رهبر داشتن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلد شود.

بلدرچین.

[بَ دَ / بِ دِ] (ترکی، اِ)پرنده ایست وحشی و حلال گوشت. اغبس. بدبده. بودنه. سلوی. سمانات. سمانه. سمانی. قتیل الرعد. کرک. ورتاج. ورتیج. ولج. ولچ. و رجوع به کَرک در ردیف خود شود.

بلد شدن.

[بَ لَ شُ دَ] (مص مرکب)دانستن. آموختن. یاد گرفتن. (یادداشت مرحوم دهخدا). دانا شدن. عالم گشتن. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بَلد شود.

بلدم.

[بَ دَ] (ع اِ) بالای سینه، یا حلقوم و سر معده که مجرای طعام است به حلقوم پیوسته، یا آنچه جنبان باشد از حلقوم اسب. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان (||). ص) مرد کندخاطر گران سنگ مضطرب خلقت ||. شمشیر کند. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان (||). اِخ) شهری است در نواحی روم. (منتهی الارب).

بلدمهٔ.

[بَ دَ مَ] (ع مص) ترسیدن و خاموش شدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلدود.

[بَ] (اِخ) موضعی است به نواحی مدینه. (منتهی الارب) (از معجم البلدان).

بلدهٔ.

[بَ دَ] (ع اِ) شهر، مانند بصره و دمشق. (منتهی الارب). واحد بلد. (فرهنگ فارسی معین). شهر و شهر آبادان. (دهار). قطعه ای از بَلد یعنی جزء معین و تخصیص یافته ای از آن چون بصره از عراق و دمشق از شام. (از اقرب الموارد). بُلدان. (دهار). و رجوع به بلد و بلده شود : انما امرت أن أعبد رب هذه البلدهٔ الذی حرمها... (قرآن ۲۷/۹۱)؛ امر شده ام فقط پروردگار این شهر را که آن را حرام گردانیده است بپرستم ||. جای باش حیوان عامر باشد یا غامر. (منتهی الارب). هر موضعی از زمین عامر باشد یا خالی. (از اقرب الموارد ||). خاک. (منتهی الارب). تراب. (ذیل اقرب الموارد از تاج ||). زمین. (منتهی الارب). ارض. (اقرب الموارد). پاره ای از زمین. (دهار). - بلدهء میت؛ زمینی که رستنی و چراگاه در آن نباشد. بلد میت : و هو الذی أرسل الریاح بشراً بین یدی رحمته و أنزلنا من السماء ماءً طهوراً لنحیی به بلدهٔ میتا... (قرآن ۲۵/۴۹)؛ اوست که بادها را فرستاد تا بشارتی باشد از نزدش، و از آسمان آبی پاک کننده فروفرستادیم تا بدان بلدهء مرده را احیا کنیم... و الذی نزل من السماء ماءً بقدر فأنشرنا به بلدهٔ میتاً کذلک تخرجون. (قرآن ۴۳/۱۱)؛ و آنکه از آسمان آبی فروفرستاد به اندازه ای، پس بدان بلدهء مرده را زنده گردانیدیم، این چنین بیرون آورده میشوید. و نزلنا من السماء ماءً مبارکاً... رزقاً للعباد و أحیینا به بلدهً میتاً کذلک الخروج. (قرآن ۵۰/۹ - ۱۱)؛ و از آسمان آبی برکت دار فروفرستادیم... تا روزی باشد برای بندگان و بدان بلدهء مرده را زنده گردانیدیم این چنین است بیرون آمدن. و رجوع به بلدالمیت ذیل بلد شود ||. بیابان. (منتهی الارب) (دهار). فلات. (ذیل اقرب الموارد از تاج ||). سینه، گویند فلان واسع البلدهٔ. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از تاج ||). حفرهء سینه و نحر، و آنچه اطراف آن است و گویند میان آن. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). گو سینه ||. آنچه به زمین رسد از سینهء شتر ||. گشادگی میان دو ابرو. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد||). اندرون پنجه. (دهار). کف دست. (از اقرب الموارد): ضرب بلدته علی بلدته؛ کف دست خود را بر سینهء خود زد ||. قطعه و رقعه ایست از آسمان که ستاره ای در آن نباشد. (از اقرب الموارد). یکی از منازل قمر میان نعائم و سعد ذابح و گاهی از آن عدول کرده به قلاده میرود و آن شش ستارهء گرد است که بر شکل کمان واقع شده است. (منتهی الارب). جایی است خالی از ستارگان میان نعائم و سعد ذابح، و آن منزلی است از منازل قمر. (دهار). فرجه ایست مستدیر از آسمان بشکل رقعه که در آن کوکبی نباشد، و شش ستارهء مستدیر و کوچک و خفی به شکل قوس بر آن دلالت کنند. و برخی آن را اُدحی نامند زیرا در نزدیکی آن ستارگانی است که عرب آنرا بَیض گویند و آن بسبب نزدیکی آن به نعائم باشد. ماه گاهی عدول می کند و به ادحی فرود می آید. اصحاب صور، بلده را بر جبهه و پیشانی رامی قرار دهند. (از صبح الاعشی ج ۲ ص ۱۶۱). قطعه ایست از آسمان بر او هیچ ستاره نیست و از بهر آن آن را بلدهٔ خوانند، و عصاب رامی است. (جهان دانش). نام منزل بیست ویکم از منازل قمر و رقیب او ذراع است و عرب آنرا بر بقعهء قفره شمارد. و آن از رباطات سیم است و در پس کوکبی است که او را هلال خوانند. بلدهٔ از آخر نعایم است تا درجهء اول جدی و نزد احکامیان منزلی نحس است. (از یادداشت مرحوم دهخدا) : با صادر و وارد نعایم بلده دو سه دست کرده قایم.نظامی.

بلدهٔ.

[بَ دَ] (اِخ) مکهء معظمه. (منتهی الارب). رجوع به مکه شود.

بلدهٔ.

[بَ دَ] (اِخ) شهری است در اندلس و از آن شهر است سعیدبن محمد بلدی از شیوخ معتزله. (منتهی الارب). شهری است در اندلس از توابع ریّهٔ و گویند از توابع قَبرهٔ است. (از مراصد) (از معجم البلدان).

بلدهٔ.

[بَ دَ] (اِخ) از شهرهای ساحل دریای شام نزدیک جبلهٔ، و آن از فتوحات عبادهٔ بن الصامت است. این شهر سپس خراب شد و اهالی آنجا کوچ کردند و معاویه «جبلهٔ» را بنا ساخت. شهر مزبور از قلاع روم بوده است. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلدهٔ.

[بَ دَ] (اِخ) قریه ای در چندفرسنگی کاظمین، و مدفن سیدمحمدبن امام علی النقی بدانجاست. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلدهٔ.

[بُ دَ] (ع اِ) گشادگی میان دو ابرو. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان). بَلدهٔ. و رجوع به بلدهٔ شود ||. بلدهٔ الوجه؛ هیئت روی و صورت. (منتهی الارب).

بلده.

[ ] (اِخ) نام حوای زن آدم علیه السلام. (برهان) (آنندراج).

بلده.

[بَ دَ / دِ] (از ع، اِ) بلده. ناحیه. (فرهنگ فارسی معین ||). شهر. (فرهنگ فارسی معین) : عامل بلدهء قم در سنهء خمسین و ثلاثمائهٔ (۳۵۰ ه . ق.) آن را فراخ و بزرگ گردانید. (تاریخ قم ص۲۱۴ ||). لقب همدان، کرمانشاهان، کاشان، فومن، شوشتر، دزفول، تویسرکان. گویند بلدهء همدان و غیره. (از یادداشت مرحوم دهخدا).

بلده.

[بَ دَ] (اِخ) یکی از دهستانهای ییلاقی بخش نور شهرستان آمل. این دهستان در حومهء قصبهء بلده مرکز تابستانی بخش نور در طول درهء اوزه رود واقع است و از هفت آبادی تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۳۱۰۰ تن است. مرکز دهستان همان مرکز بخش است و قرای مهم دهستان عبارتست از: چل، مزید، پل. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۳).

بلده.

[بَ دَ] (اِخ) قصبهء مرکز ییلاقی بخش نور از شهرستان آمل. این قصبه در ۶۰ کیلومتری جنوب باختری آمل در ارتفاع ۱۹۵۲ متر از سطح دریا واقع است. آب آن از رودخانهء اوزرود و یالرود و کمررود و محصول عمدهء آن غلات، لبنیات، باقلا، سیب زمینی و میوه های مختلف است. زمستان در حدود یکهزار تن و تابستان بیش از دوهزار تن سکنه دارد. از آثار قدیم قلعهء خرابه ای در

شمال آبادی دیده میشود. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بلده.

[بَ دَ] (اِخ) دهی از دهستان خرم آباد، شهرستان تنکابن. سکنهء آن ۶۸۰تن. آب آن از رودخانهء چشمه کیله و محصول آن برنج و مرکبات است. از ابنیهء قدیم آثار قلعهء خرابه ای روی تپه کنار راه عمومی دوهزار و سه هزار دیده میشود. این آبادی از دو محلهء بالا و پایین تشکیل شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بلدهٔ الاقبال.

[بَ دَ تُلْ اِ] (اِخ) نامی است که حسن صباح و اسماعیلیه به قلعهء الموت میدادند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلدهء طیبه.

[بَ دَ / دِ یِ طَیْ یِ بَ / بِ](ترکیب وصفی) شهر پاک. بلد طیب. زمین که در او نبات بسیار روید : لقد کان لسبأ فی مسکنهم آیهٔ جنتان عن یمین و شمال کلوا من رزق ربکم و اشکروا له بلدهٔ طیبهٔ و رب غفور. (قرآن ۳۴/۱۵)؛ و برای سبأ در مسکنشان آیتی بود دو بوستان از راست و چپ و از روزی خدایتان بخورید و او را سپاس گزارید، که شهری پاکیزه و پروردگاری آمرزنده است.و رجوع به بلدالطیب، ذیل بلد شود (||. اِخ) لقب شهر همدان بوده است در عهد قاجاریه. (از فرهنگ فارسی معین).

بلده کجور.

[بَ دَ کُ] (اِخ) یکی از بلوکهای دهستان کجور، شهرستان نوشهر. این دهستان از ده آبادی تشکیل شده، ۳ آبادی آن در ییلاق حدود قصبهء کجور، و ۷ آبادی در حدود صلاح الدین کلا می باشد. جمعیت دهستان در حدود ۴۰۰۰ تن است. از قرای مهم ییلاقی، خود قصبهء کجور و از قرای قشلاقی صلاح الدین کلا و اندرور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بلدی.

[بَ لَ] (ص نسبی) منسوب به بلد. شهری. (دهار) (ناظم الاطباء). شهری و مربوط به شهر. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلد شود.

بلدی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلد که نام شهر مروالرود است و ابومحمدبن ابی علی حسن بن محمد از مشایخ قرن ششم بدان نسبت دارد. (از معجم البلدان ||). منسوب به بلدالکرج، که ابودلف آن را بساخت. (از اللباب فی تهذیب الانساب). منسوب به بلد که نام شهر کرج بوده است و علی بن ابراهیم بن عبدالله محدث بدان نسبت دارد. (از معجم البلدان ||). منسوب به بلد که شهری بوده است به دجله، و علی بن محمد بن عبدالواحدبن اسماعیل محدث قرن پنجم هجری، و محمد بن زیادبن فروه محدث قرن چهارم هجری و محمد بن عمر بن عیسی بن یحیی محدث قرن چهارم هجری بدان نسبت دارند. (از معجم البلدان ||). منسوب به بلدالحطب، که شهری بوده است در نزدیکی موصل. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلدی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلدهٔ، که شهری است در اندلس. (ناظم الاطباء). و رجوع به بلدهٔ شود.

بلدی.

[بَ] (اِخ) لقب ابوعثمان سعیدبن محمد بن سید ابیه بن یعقوب اموی بلدی است. وی از صوفیان زاهد بود، بسال ۳۲۸ ه . ق. متولد شد و در سال ۳۵۰ ه . ق. به مشرق سفر کرد و بسال ۳۵۱ ه . ق. وارد مکه شد. بلدی در سال ۳۹۷ ه . ق. درگذشته است. (از معجم البلدان).

بلدیت.

[بَ لَ دی یَ] (مص جعلی) (از: بَلَد فارسی + یّت عربی). اسم از بلد بودن. مصدر جعلی از بلد بودن. مصدر منحوت از بلد. (یادداشت مرحوم دهخدا). معرفت. شناسایی. آگاهی. بلدیهٔ. اطلاع. (ناظم الاطباء).

بلدیه.

[بَ لَ دی یَ / یِ] (ص نسبی) بلدیهٔ. تأنیث بلدی. (فرهنگ فارسی معین). - امور بلدیه (||.؛ اِ) مؤسسه ای در هر شهر که به کار نظافت و خوبی آب و نان و چراغ و سوخت و خواربار و صحت نظر دارد. (یادداشت مرحوم دهخدا). شهرداری. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به شهرداری شود.

بلدیه.

[بَ لَ دی یَ] (اِخ) دهی از دهستان باوی، بخش مرکزی شهرستان اهواز. سکنهء آن ۱۰۰ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات است. ساکنان این ده از طایفهء حوشیه هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بلذام.

[بِ] (ع ص) بلدام است با دال مهمل. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). رجوع به بلدام شود.

بلذامهٔ.

[بِ مَ] (ع ص) بلدامهٔ است با دال مهمل. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). رجوع به بلدامهٔ شود.

بلذم.

[بَ ذَ] (ع اِ) آنچه جنبان باشد از حلقوم اسب، لغتی است در بلدم. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بلدم شود||. مری و حلقوم و ودج ها که رگی هستند در گردن. (از ذیل اقرب الموارد (||). ص) شخص بلید و کندذهن. (از ذیل اقرب الموارد).

بلرتو.

[بِ لَ] (اِخ) دهی از دهستان آورزمان شهرستان ملایر. سکنهء آن ۳۹۰ تن. آب آن از چشمه و قنات و محصول آن غلات و صیفی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلرقو.

[بِ لَ] (اِخ) دهی از دهستان کناربروژ، بخش صومای، شهرستان ارومیه. سکنهء آن ۱۰۹ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۴).

بلرم.

[بَ لَ] (اِخ) به زبان رومی به معنی مدینه و شهر، و آن بزرگترین شهر در جزیرهء صقلیه (سیسیل) در سواحل بحر مغرب است. آن را حصاری بلند و محکم است. تعداد مساجدی که در بلرم و حومهء آن قرار دارد بالغ بر سیصد می باشد. (از معجم البلدان) (از مراصد). و رجوع به عیون الانباء ج۱ ص۵۶ شود.

بلریو.

[بِلْ / بِ لِ یُ] (اِخ) لوئی. هوانورد فرانسوی، او نخستین کسی است که بوسیلهء هواپیما بسال ۱۹۰۹ م. از دریای مانش عبور کرده است. تولد او بسال ۱۸۷۲ م. در کامبره و درگذشتش بسال ۱۹۳۶ م. بوده است. (فرهنگ فارسی معین).

بلز.

[بِ لِ] (ع ص) مرد کوتاه. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). زن سطبر یا سبک. (منتهی الارب). زن سبک و خفیف ||. زن سطبر پرگوشت. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). بِلزّ.

بلز.

[بِ لِزز] (ع ص) زن سطبر. (منتهی الارب). زن سطبر و پرگوشت. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). بِلِز.

بلژ.

[بِ] (اِخ) در تاریخ قدیم، مردمی در گُل شمالی، که اصلاً از سلتها بودند، و در ناحیه ای که حالیه بلژیک، لوگزامبورگ، شمال شرقی فرانسه، قسمتی از جنوب هلند و قسمتی از غرب آلمان را تشکیل میدهد سکنی داشتند. این قوم به دو شعبه تقسیم شدند، یک شعبه نورماندی و آرموریک را تصرف کردند و شعبهء دیگر بریتانیای کبیر را. (از دایرة المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین).

بلژی.

[بُ] (اِ) پلچی. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بلژی فروش؛ پلچی فروش. صیدلانی. صیدنانی. (از مهذب الاسماء).

بلژیک.

[بِ] (اِخ) کشوری است در شمال غربی اروپا که وسعت آن ۳۰۵۰۰ کیلومترمربع و جمعیتش ۸۹۸۹۰۰۰ تن است. پایتختش بروکسل (بروسل). از شمال به دریای شمال و هلند، از مشرق به آلمان و دوک نشین لوکزامبورگ، از مغرب به فرانسه محدود است. مشتمل بر ۹ ایالت است: انو، آنورس، برابان، فلاندر شرقی، فلاندر غربی، لوکزامبورگ، لیژ، لیمبورگ، نامور. حکومت آن سلطنت مشروطه است و دو مجلس دارد و ایالات آن تا حدی خودمختارند. زراعت ماشینی و گاوداری در آنجا اهمیت دارد، ولی بلژیک یکی از صنعتی ترین کشورهای جهان می باشد، و نیز از جهت ترانزیت و حمل و نقل کالا با کشتی از کشورهای درجهء اول جهان است. زبان اهالی در قسمت شمالی فلاندری و در جنوب فرانسوی است و قسمت اعظم سکنهء آن کاتولیک مذهب هستند. تاریخ بلژیک بعنوان یک کشور مستقل از سال ۱۸۳۱ م. آغاز میگردد. بلجیک. بلجکا. (از دایرهٔ المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین).

بلژیکی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به بلژیک. از بلژیک. و رجوع به بلژیک شود.

بلس.

[بَ / بِ] (ع اِ) خاکستر قِلی و پتاس. (از ذیل اقرب الموارد).

بلس.

[بَ لَ] (اِ) پلت، که گیاهی است. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به پلت شود.

بلس.

[بَ لَ] (ع ص) مرد بی خیر یا کسی که نزد او ناامیدی و بدی است (||. اِ) انجیر، و میوه ایست مانند انجیر. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از تاج). و آن در یمن بسیار باشد، و یک دانهء آن بلسه است. (از ذیل اقرب الموارد). انجیر، و گویند میوهء انجیر است چون رسیده شود. (از تذکرهء ضریر انطاکی). تین ابیض. (تحفهء حکیم مؤمن) (مخزن الادویه).

بلس.

[بَ لَ] (اِخ) کوهی است سرخ رنگ در بلاد محارب بن خصفهٔ. (از معجم البلدان) (از مراصد) (از منتهی الارب).

بلس.

[بَ لِ] (ع ص) ناامید خاموش بر آنچه در دل دارد. (منتهی الارب). کسی که نسبت به آنچه در دل دارد سکوت کند. (از اقرب الموارد). مُبلس. و رجوع به مبلس شود.

بلس.

[بِ لِ] (اِ) بدس، که وجب باشد که آن را به تازی شِبر گویند. (لغت محلی شوشتر خطی).

بلس.

[بُ لُ] (ع اِ) عدس، که آن را به فارسی نرسک گویند. (منتهی الارب). غله ایست که در آشها کنند و به عدس مشهور است. (آنندراج). غله ایست که از آن هریسه پزند و در آشها نیز کنند و به عربی عدس خوانند. (برهان). عدس خوردنی و مأکول، واحد آن بلسهٔ است. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). عدس. (الفاظ الادویهٔ) (تذکرهء ضریر انطاکی). بلسن. و رجوع به بلسن شود.

بلس.

[بُ لُ] (ع اِ) جِ بَلاس. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و در دعای مردم است که گویند أرانیک الله علی البلس؛ و آن غراره ها باشد از پلاس آکنده از کاه، کسی را که عقوبت کنند بر آن اشتهار کنند و ندا فرمایند. (منتهی الارب). رجوع به بلاس شود.

بلسام.

[بِ] (ع اِ) برسام. (منتهی الارب). برسام، که علت و مرض مشهوری است. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). رجوع به برسام شود.

بلسان.

[بَ لَ] (ع اِ) درختی است کوچک مانند درخت حنا و در عین الشمس که از توابع مصر است روید و روغنش منافع بسیار دارد. (منتهی الارب). شجرهء مصری است و برگ وی به برگ سداب ماند اما سفیدتر بود. (از اختیارات بدیعی). درختی معروفست جز در ده مطریه که از توابع مصر است نمی باشد، ورقش به سداب ماند و بر سفیدی زند. (نزهة القلوب). در حوالی فسطاط مصر گیاهی شاخه مانند میروید که آنرا بلسان نامند و جز در آنجا، در جایی دیگر از دنیا موجود نباشد. (از صورالاقالیم اصطخری). درختی است معروف که در بلاد حبش می روید ارتفاعش ۱۳ قدم شاخه ها و برگهایش کوچک و سبز می باشد، و بلسم جلعاد که در عطر وخوشبویی مشهور بود از آن تحصیل میشد. شعرا و مورخین قدیم آن را بسیار توصیف نموده اند و اطبای قدیم نیز منافع بسیار برای آن ذکر کرده اند از قبیل شفای امراض و جراحات و غیره. و در آن زمان در میان اهالی مشرق نیز بسیار مستعمل بود بطوری که تجار آن را خریده به مصر میبردند و اهالی مصر آنرا خریده برای تدهین اموات به کار میبردند. و در کتاب مقدس مذکور است که قافلهء اسماعیلیان که یوسف را خریدند بلسان به مصر میبردند و بعد از چندی کمیاب شده بازارش بسیار رواج یافت بطوری که به دو برابر با نقره فروخته میشد. گویند چون تیطس و پومپیوس به رومیه مراجعت می نمودند قدری بلسان با خود بردند تا علامات فتح و ظفر ایشان باشد. اما طور تحصیل بلسان آن است که درخت مرقوم را به استصواب تیشه یا تبر قدری زخم کرده بلسان از آن جاری شده در ظرفهای گلی که برای این کار آماده است ریخته میشود. برخی را عقیده است که زقوم همان بلسان جلعاد است. (از قاموس کتاب مقدس). مایع روغنی معطری که از چند گیاه مختلف بدست می آید. بلسان مکی از درخت بلسان، و بلسان امریکایی از درخت کبودهء کانادایی، و بلسان افریقایی از بادرنجبویهء کاناری که گیاه کوچکی است گرفته میشود. (از دایرهٔ المعارف فارسی). گیاهی است از تیرهء سدابیان که بصورت درختچه است و دارای گلهای سفید می باشد. همهء اعضای این گیاه محتوی مادهء صمغی می باشند که در صورت خراش یا نیش حشرات این مادهء صمغی از آن خارج میشود. دانهء این گیاه را حب البلسان نیز گویند و بنام تخم بلسان در تداوی مصرف میشود. درخت بلسان. ابوشام. بشام. بلسم مکه. درخت بلسان مکی. بلسم اسرائیل. مکه بلسن آغاجی. بلسان آغاجی. بلسان مکی. شجرهٔ البلسم. (از فرهنگ فارسی معین) : به لسانش نگر که چون

بلسان روغن دیریاب می چکدش.خاقانی. باغچهء عین شمس گلخن جی دان وز بلسان به شمر گیای صفاهان. خاقانی. بلسان مصر خواهی به لسان من نظر کن چه عجب حدیث شیرین ز چنین رطب لسانی. نظامی || نام عام گیاهانی است که از آنها صمغ استخراج میشود. (فرهنگ فارسی معین). - حب البلسان؛ دانهء بلسان. مَنشَم. (منتهی الارب): حب البلسان گرمتر از عود بلسان است. (از ذخیرهء خوارزمشاهی). - روغن بلسان؛ دهن بلسان. روغن که از درخت بلسان گیرند. رجوع به روغن شود || نوعی از پرندگان که همان «زرازیر» باشد، و ابن عباس در حدیثی گوید: «بعث الله الطیر علی أصحاب الفیل کالبلسان» و عبادبن موسی گوید منظور از بلسان در اینجا زرازیر (جِ زرزور) است. (از ذیل اقرب الموارد از لسان و تاج).

بلسان الماء.

[بَ لِ نُلْ] (ع اِ مرکب)درخت آمریکای شمالی با میوه های کبود سیاهرنگ خوراکی. (دایرهٔ المعارف فارسی).

بلسان راهب.

[بَ لِ نِ هِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) محلول الکلی جوهر حسن لبه. میعهء سائله. صبر، و بم تلو. برای التیام جراحات و قرحه ها بکار میرود. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلسبنه.

[بَ لَ بُ نَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومه بخش کوچصفهان شهرستان رشت. سکنهء آن ۷۰۰ تن. آب آن از نهر نورود، خمام رود، و سفیدرود و محصول آن برنج و ابریشم و صیفی کاری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلست.

[بِ لِ] (اِ) بدست. (آنندراج). وجب و شبر. (ناظم الاطباء).

بلست.

[بُ لُ] (اِخ) از قرای اسکندریه است. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلسفا.

[ ] (اِ) به یونانی حرف بابلی است. (فهرست مخزن الادویهٔ). بلسقی. و رجوع به بلسقی شود.

بلسقی.

[ ] (اِ) به یونانی حرف بابلی است. (تحفهء حکیم مؤمن). بلسفا. و رجوع به بلسفا شود.

بلسک.

[بَ لَ] (اِ) پرستوک باشد و آن را به عربی خطاف گویند. (برهان) (آنندراج). بِلسِک. (از ذیل اقرب الموارد). پرستو. رجوع به

پرستو شود.

بلسک.

[بَ سَ / بِ سِ] (ع اِ) گیاهی است که چون در جامه خلد به دشواری جدا گردد. (منتهی الارب). بلسکاء. (اقرب الموارد). بَلسَکی. (منتهی الارب). و رجوع به بلسکاء و بلسکی شود.

بلسک.

[بِ سِ] (اِ) خطاف، و آن از لغات دخیل است. (از ذیل اقرب الموارد). پرستو. پرستوک. بَلَسک. رجوع به بلسک شود.

بلسک.

[بِ لِ / بُ لُ] (اِ) سیخ آهنی باشد که یک سر آن را پهن کرده باشند برای نان از تنور جدا کردن. (برهان) (آنندراج ||). سیخ کباب. (برهان) (آنندراج). چوبی باشد یا سیخ گنده که بدان بریان در تنور آویزند. (برهان). و یکی از این دو (بضم و بکسر) مصحف است. (از آنندراج) : در تنور ویل بادا دشمنت از بلسک خینور آویخته.فرخی. آتش در هیزم زدند و غلامان خوانسالار با بلسکها درآمدند. (تاریخ بیهقی ص ۵۱۱).

بلسکاء .

[بَ سَ / بِ سِ] (ع اِ) گیاهی است که به لباسها آویزد و از آن جدا نشود، و اصحاب مفردات آن را «عمی خذنی معک» نامند. (از اقرب الموارد) (از تاج العروس). بلسک. بلسکی. و رجوع به بلسک و بلسکی شود.

بلسکلهء امام جمعه.

[بَ لَ کَ لَ یِ اِ جُ عَ](اِخ) دهی است از دهستان خشک بیجار، بخش خمام، شهرستان رشت. سکنهء آن ۲۷۹ تن. آب آن از نهر گیشه ومرده، سفیدرود، و استخر ملی و محصول آن برنج و ابریشم است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلسکلهء حاجی سیدابوالقاسم.

[بَ لَ کَ لَ یِ سَیْ یِ اَ بُلْ سِ] (اِخ) دهی است از دهستان خشک بیجار، بخش خمام شهرستان رشت. سکنهء آن ۴۲۲ تن. آب آن از نهر گیشه ومرده، سفیدرود، و استخر و محصول آن برنج و ابریشم است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلسکی.

[بَ لَ کا] (ع اِ) گیاهی از تیرهء روناسیان که یک ساله است و بعلت پوشیده بودن از خارهای کوچک و قلاب مانند به سهولت به اشیاء مجاور و حتی پشم گوسفندان که از مجاورت آن عبور کنند می چسبد. برگهای این گیاه فراهم (بصورت شش تایی یا هشت تایی) و نوک تیز و باریک و پوشیده از تارهای قلاب مانند و گلهایش سفید و مجتمع (که بر روی دم گلی بلندتر از برگها قرار دارند) است. جوشاندهء آن بعنوان مدر استعمال میشده. این گیاه در اکثر نقاط ایران میروید. بلشکه. افارین. ارمن. حشیشهٔ الافعی.

قوت البریـهٔ. مصـفی الرعـاء. مصـفی الراعی. یاپیشـقان. قـازاوتی. (فرهنـگ فارسـی معین). عکرش. ودود. حب الصبیـان. فوهء برانیه. بلسک. بلسکاء. و رجوع به بلسک و بلسکاء شود.

بلسم.

[بَ سَ] (ع اِ) دارویی است که زخمها را بدان ضماد کنند. (از اقرب الموارد).

بلسم مکی.

[بَ سَ مِ مَکْ کی] (ترکیب وصـفی، اِ مرکب) مایعی است خوشـبوی که از درختی بـدست می آیـد و آن درخت در یمن و حوالی مکه روید. (از اقرب الموارد).

بلسمهٔ.

[بَ سَ مَ] (ع مص) خـاموش شـدن از بیـم. (از منتهی الارب). سـکوت کردن از ترس. (از اقرب المـوارد ||). نـاخواست و ناپسـند نمـودن روی خـود را به کسـی. (از منتهی الارب). تکریه و ناپسـند نشـان دادن روی خـود را. (از اقرب الموارد). تبلسم. و رجوع به تبلسم شود.

بلسن.

[بُ سُ] (ع اِ) غله ای را گوینـد که به عربی عـدس خواننـد. (برهان) (آنندراج). عدس. (اختیارات بدیعی) (مخزن الادویهٔ). نرسک. (منتهی الارب). عـدس مأکول و خوراکی. (از اقرب الموارد ||). دانه ایست ماننـد نرسک و عدس. و یک دانهء آن بلسـنهٔ است. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بُلُس. و رجوع به بلس شود.

بلسنهٔ.

[بُ سُ نَ] (ع اِ) یک دانه بُلسن. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بلسن شود.

بلسون.

[بَ لَ] (اِ) مرغی از مرغـان دریـایی کـه رنگش به سـبزی و کبـودی زنـد و به کلنـگ مانـد. (یـادداشت مرحـوم دهخـدا ||). نـوعی سوسمار. (یادداشت مرحوم دهخدا). بلشون. و رجوع به بلشون شود.

بلسهٔ.

[بُ لُ سَ] (ع اِ) واحد بَلَس. یک دانه بَلَس. (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بَلَس شود.

بلسهٔ.

[بَ لَ سَ] (ع اِ) واحد بُلُس. یک دانه بلس. (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بُلُس شود.

بلش.

[بَلْ لَ] (اِخ) شهری است در اندلس و نسبت به آن بلّشی شود. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلشان.

[ ] (اِخ) (به معنی پسر زبان، که قصد از فصاحت می باشد) او شخصی بود که در وقت مراجعت زروبابل از بابل با وی مصاحبت نمود. (از قاموس کتاب مقدس).

بلشت.

[بَ لِ] (اِخ) دهی از دهستان بیلوار، بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان. سکنهء آن ۵۵۰ تن. آب آن از چشمه و رودخانهء سرتخت و محصول آن غلات، حبوب، توتون، لبنیات، انگور، گردو و سایر میوه ها است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلشر.

[بِ شِ] (اِ) اشق، که گیاهی است. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به اشق شود.

بلشصر.

[بَ شَصْ صَ] (اِخ) بلتشصر. پسر نبوکدنصر. (از دایرهٔ المعارف فارسی). رجوع به بلتشصر شود.

بلشک.

[بُ لُ] (اِ) بلسک، و آن چوبی یا سیخ گنده باشد که بدان بریان در تنور آویزند. (برهان). رجوع به بلسک شود.

بلشکر.

[بَ لَ کَ] (اِخ) از قرای بغداد است که جزو ناحیهء دجیل و در نزدیکی بردان می باشد. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلشکهٔ.

[بِ لِ کَ] (اِ) بلسک. بلسکاء. بلسکی، که گیاهی است. رجوع به بلسک و بلسکاء و بلسکی شود.

بلشند.

[بَ شَ] (اِخ) از نواحی سرقسطه است در اندلس، و در آن قلعه ایست که به بنی خطاب شهرت دارد. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلشون.

[بَ لَ] (ع اِ) بوتیمار. (منتهی الارب). پرنده ایست مشهور، و صاحب تاج العروس گوید گمان می کنم همان بلصوص باشد. (از ذیل اقرب الموارد). مالک الحزین.

بلشویسم.

[بُ شِ] (اِخ) بالشویسم. مکتبی است سیاسی طرفدار حکومت پرولتاریا. مرکز این مکتب اتحاد جماهیر شوروی است. (فرهنگ فارسی معین).

بلشویک.

[بُ شِ] (فرانسوی، ص)طرفدار بلشویسم. (فرهنگ فارسی معین).

بل شیرین.

[ ] (اِ) به شیرازی طراثیث است. (تحفهء حکیم مؤمن) (مخزن الادویهٔ). تراثیث. غلیون.

بلص.

[بِلْ لِ] (ع اِ) طائری است پیسه و شبیه به صرد. (از منتهی الارب). طائری است، و گویند آن ابوبریص است. (از ذیل اقرب الموارد). بلصهٔ. بلصی. بلوص.

بلصام.

[بِ] (ع مص) گریختن. (آنندراج). گریز و فرار. (ناظم الاطباء). بلصمهٔ. و رجوع به بلصمهٔ شود.

بلصمهٔ.

[بَ صَ مَ] (ع مص) گریختن. (از منتهی الارب). فرار کردن. (از ذیل اقرب الموارد).

بلصو.

[بَ لَ صُوو] (ع اِ) بلص و بلصی، که طائری است. (از منتهی الارب). رجوع به بلص و بلصوص شود.

بلصوص.

[بَ لَ] (ع اِ) طائری است. بَلَنصی. جمع آن بر خلاف قیاس، یا بلنصی واحد است و بلصوص جمع، و یا بلنصی اسم جمع است، و یا بلنصی ماده است و بلصوص نر، یا بالعکس. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بلص. بلصی. و رجوع به بلص شود.

بلصوهٔ.

[بَ لَ صُوْ وَ] (ع اِ) بلص و بلصی و بلصوص، که طائریست. (منتهی الارب). رجوع به بلص و بلصوص و بلصی شود.

بلصهٔ.

[بَ لَ صَ] (ع اِ) طائری است پیسه. (منتهی الارب). طائری است. (از ذیل اقرب الموارد). بلص. بلصوص. بلصی.

بلصی.

[بِ لِصْ صا] (ع اِ) طائری است مانند صرد. بلص یا بلصو یا بلصوة، یکی. (منتهی الارب). و رجوع به بلص و بلصوص شود.

بلط.

[بَ] (ع مص) بلاط گستردن خانه را. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). سنگ فرش کردن خانه را. (از ناظم الاطباء).

بلط.

[بَ] (ع اِ) آلت خراطان. (منتهی الارب). مِخراط. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلط.

[بَ لَ] (اِخ) «بلد» که شهری بوده است در بالای موصل. (از معجم البلدان) (از مراصد). رجوع به بلد شود.

بلط.

[بُ لُ] (ع اِ) صوفیان بی باک. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). گریختگان لشکر. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلطائف الحیل.

[بِ لَ ءِ فِتْ لْ یَ] (ق مرکب) (از: ب + لطائف + ال + حیل) با حیله های لطیف. با تدبیرهای نیکو. (فرهنگ فارسی معین): بلطائف الحیل می کوشید محبت او را بخود جلب کند.

بلطاس.

[ ] (اِ) به فرنگی درخت خیار را نامند. (فهرست مخزن الادویه).

بلطاسیهٔ.

[بَ یَ] (اِخ) (مدرسهء...) مدرسه ای بود در بغداد و کتابخانهء بزرگی داشت که فهرست آن به ۳۶۰ مجلد برمی آمد و پنجاه کتابدار و چهارهزار غرفه داشت. (فرهنگ فارسی معین).

بلطاق.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان کرچمبو، بخش داران شهرستان فریدن. سکنهء آن ۱۲۷۷ تن. آب آن از چشمه و قنات و رودخانه و محصول آن غلات، حبوب، سیب زمینی و کتیرا است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بلطان.

[بَ] (اِ) گیاهی است که به عربی بقلهء یمانیه گویند. و به هندی چولانی نامند. (از آنندراج). بلطاون. و رجوع به بلطاون شود.

بلطاون.

[بَ وَ] (اِ) به لغت یونانی بقلهء یمانیه است. (از تحفهء حکیم مؤمن) (از فهرست مخزن الادویهٔ). چولانی کاساک، و آن دو قسم می باشد یکی سرخ و دیگری سبز. (الفاظ الادویهٔ). بلطان. و رجوع به بلطان شود.

بلطحهٔ.

[بَ طَ حَ] (ع مص) خویشتن را به زمین زدن || ایفای وعده نکردن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بَلدحهٔ. و رجوع به بلدحهٔ شود.

بلطشصر.

[بَ طَ شَصْ صَ] (اِخ) (به معنی بعل زندگانی او را حفظ کند، و یا امیر بل). اسمی است که در دارالحکومهء بنوخدنصر به دانیال داده شد. (از قاموس کتاب مقدس). نام بابلی دانیال نبی است. (از دایرهٔ المعارف فارسی). بلتشصر. بلشصر. و رجوع به بلتشصر و بلشصر شود.

بلطف.

[بِ لُ فِ] (حرف اضافهء مرکب) (از: ب + لطفِ) و همیشه مضاف واقع میشود مانند بلطف الله یا بلطف پروردگار؛ یعنی بتوفیق و همراهی خدا، و بلطف شما؛ بهمراهی و مهربانی شما. (ناظم الاطباء).

بلطهٔ.

[بُ طَ] (ع اِ) مدت دراز، یا زمانه، یا مفلس، یا ناگهان، یا نام پشته ای، یا مراد خانهء سنگ فرش کرده است و آن در شعر امری ء القیس آمده است : نزلت علی عمروبن درماء بلطهٔ فیا کرم ماجار و یا حسن مامحل. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). گویند محل مشهوری است در دو کوه طی، و آن منزل عمروبن درماء بوده است. و گویند آن پشته ایست، و برخی آن را چشمه و نخل و وادیی دانند از آن بنی درماء. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلطی.

[بَ لَ] (اِخ) عثمان بن عیسی بلطی نحوی، از نحویان قرن ششم هجری است و او را تصنیفاتی در علم ادب می باشد. بلطی در صفر سال ۵۹۹ ه . ق. در مصر درگذشت. (از معجم البلدان).

بلع.

[بَ] (ع مص) فروبردن از حلق. (از منتهی الارب). فروخوردن. (دهار). فروواریدن. (المصادر زوزنی). فروبردن چیزی را به گلو.

(غیاث) (آنندراج). فروبردن چیزی را از راه گلو به داخل شکم بدون جویدن. (از اقرب الموارد). ابتلاع. فرودادن. بلعیدن. بلع کردن. اوباردن. اوباریدن. اوباشتن. تو دادن. بنگش. نواریدن.

بلع.

[بَ] (ع ص) رجل بلع؛ مردی که گویی سخن را می بلعد و فرومیدهد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلع.

[بُ لَ] (ع ص) مرد بسیارخوار. پرخور. اکول (||. اِ) جِ بُلعهٔ. (منتهی الارب). سوراخ بکره. و رجوع به بلعهٔ شود.

بلع.

[بُ لَ] (اِخ) (سعد...) (بصورت معرفه و غیرمنصرف) منزل بیست وسوم از منازل قمر، و رقیب آن طرفه است و آن دو ستاره است بیرون جدی میان ایشان یک گز، و عرب آن را سعد بلع از بهر آن خوانند که به نزدیک مقدم آن ستاره ایست خردتر از خود ذابح، گویی که آن را به گلو فرومی برد. (جهان دانش). و آن یک شب مانده از کانون ثانی طلوع می کند و یک شب از ماه آب گذشته غروب می کند. (از اقرب الموارد). و گویند آن در وقتی که خداوند تعالی فرمود «یا أرض ابلعی ماءک (قرآن ۱۱/۴۴)» طلوع کرد. (ناظم الاطباء). و رجوع به سعد بلع در ردیف خود شود : بلع ار نه دعای بلعمی بود در صبح چرا دو دست بنمود.نظامی.

بلعاء .

[بَ] (ع اِ) از اسماء رجال است. (منتهی الارب) (دهار ||). نامی است که به بعض اسبان گذارند. (منتهی الارب).

بلعام.

[بَ] (اِخ) (به معنی خداوند مردم)پسر بعور (یا باعور) و از اهل قریهء فتور بود که در الجزیره واقع است. وی از پیغامبران سرزمین بین النهرین بود و پادشاه موآب او را دعوت کرد که در مقابل اجرتی عبرانیان را نفرین کند. چون بلعام عازم شد، درازگوش او از راه رفتن بازایستاد و هرچه آن را بزد پیش نرفت. (از دایرهٔ المعارف فارسی) (فرهنگ فارسی معین). نام پسر باعور است که او زاهدی بوده مستجاب الدعوات که در زمان عیسی علیه السلام عاقبت ایمانش به باد رفت. (آنندراج). بلعم باعور. و رجوع به قاموس کتاب مقدس شود : قهر او چون بگستراند دام سگی آرد ز صورت بلعام.سنائی. از مایهء بیچارگی قطمیر مردم میشود ماخولیای مهتری سگ می کند بلعام را. سعدی. و رجوع به بَلعم و بلعم باعور شود.

بلعان.

[بَ] (نف، ق) در حال بلعیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلعبیدن.

[بَ لَ دَ] (مص) فروبردن در حلق. بلعیدن. (ناظم الاطباء). و ظاهراً تصحیف شدهء بلعیدن باشد.

بلعبیس.

[بُ لَ] (ع اِ) اعجوبه ها. (منتهی الارب). اعاجیب. (ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلعت کردن.

[بَلْ لَ تُ کَ دَ] (مص مرکب) بلعتُ، صیغهء متکلم وحدهء فعل ماضی از مصدر ثلاثی مزید باب تفعیل است به معنی «بلعیدم من»، و در مورد مال مردم خوردن و حق کسی را بالا کشیدن استعمال میشود. (از فرهنگ لغات عامیانه). به مزاح، خوردن، تصرف کردن مال کسی به غیرحق. تصاحب کردن. غصب کردن. صرف مالی به غصب. خوردن مالی نه به وجه مشروع: تمام مال یتیم را بلعت کرد. مادر صغیر را گرفت و مال صغیر را بلعت کرد. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلعته.

[بَلْ لَ تُ هُ] (ع جملهء فعلی) بلع کردم او را. آنرا فروبردم. (فرهنگ فارسی معین). - صیغهء «بلعتهُ» ی آن را خواند؛ آن را به حلق فروبرد. (فرهنگ فارسی معین ||). - در تداول عامیانه، آن را برخلاف حق تصرف کرد و بالا کشید. (فرهنگ فارسی معین).

بلعث.

[بَ عَ] (ع ص) مرد فربه سست گوشت ||. مرد بدخلق. (منتهی الارب).

بلعثة.

[بَ عَ ثَ] (ع مص) سست گوشت گردیدن با فربهی. (از ناظم الاطباء). سستی گوشت از فربهی و سطبری. (منتهی الارب).

بلعثة.

[بَ عَ ثَ] (ع ص) تأنیث بلعث. زن فربه سست گوشت ||. زن بدخلق. (منتهی الارب).

بلعجب.

[بُ عَ جَ] (ص مرکب) پرشگفتی. عجیب. (فرهنگ فارسی معین).بوالعجب. ابوالعجب. غریب. مورد اعجاب. مورد تفخیم. و رجوع به بُیل شود : تو صورت نیستی معنی طلب کن نظر در جسم و جان بلعجب کن. ناصرخسرو. گم کرده سر رشتهء تدبیر دلم باز در طره سرگم شدهء بلعجب تو. اثیر اخسیکتی. نقاش قضا صدهزاران نقش بدیع و طراز بلعجب بر روی ریاحین آرایش کرده. (ترجمهء محاسن اصفهان آوی). از وقایع بلعجب که در مدت مقام پادشاه بر در شهر بود درین مدت آن بود که... (المضاف الی بدایع الازمان ص۵۱ ||). مشعبد. شعبده باز. (فرهنگ فارسی معین). حقه باز : ز بس صورت که پیدا کرد و بنمود تو گفتی چرخ آن شب بلعجب بود. (ویس و رامین). بسان بلعجبی مهره باز استادم نگه کنی به من این خانه پاک و دیگر پاک. سوزنی. مرگ شود بلعجب تیغ شود گندنا کوس شود عندلیب خاک شود لاله زار. خاقانی.

بلعجب بازی.

[بُ عَ جَ] (حامص مرکب)شعبده بازی. مشعبدی. بلعجبی. حقه بازی : از بلعجب بازی فلک جافی ای بسا امیدها که وافی نشد. (جهانگشای جوینی). او از حال مرد بی خبر و از بلعجب بازی گردون غافل. (جهانگشای جوینی).

بلعجب وار.

[بُ عَ جَ] (ص مرکب، ق مرکب) مشعبدوار : نماید چند بازی بلعجب وار پس آنگه نه طرب ماند نه تیمار. (ویس و رامین).

بلعجبی.

[بُ عَ جَ] (حامص مرکب) شعبده. مشعبدی. بلعجب بازی : چنانکه عادت بلعجبی خوبان است در طارم فراز کرد. (سندبادنامه ص۱۸۲). چاهی بدین عظمت و بلعجبی انباشتند و باطل کردند. (المضاف الی بدایع الازمان ص۵۰). تو بدین کوتهی و مختصری این همه کبر و ناز بلعجبی است یک وجب نیستی و پنداری کز سرت تا به آسمان وجبی است.(؟) - بلعجبی کردن؛ مشعبدی کردن. شعبده بازی کردن : عشق چو آن حقه و آن مهره دید بلعجبی کرد و بساطی کشید.نظامی. ای پسر خوش ترا که گفت که ناگاه بلعجبی کن ز گل برآر بنفشه. رفیع الدین مرزبان پارسی.

بلعرب.

[بَ عَ رَ] (اِخ) ابن حمیربن سلطان بن سیف بن مالک یعربی. نهمین تن از امامان یعربی در عمان. وی بسال ۱۱۶۷ ه . ق. بقتل رسید. (از الاعلام زرکلی ج ۱ ص ۵۰ از تحفهٔ الاعیان).

بلعرب.

[بَ عَ رَ] (اِخ) ابن سلطان بن سیف بن مالک یعربی، سومین تن از امامان یعربی، از اباضیهٔ در عمان. او شخصی ادیب و فقیه و شاعر بود و بسال ۱۱۰۴ ه . ق. درگذشت. (از الاعلام زرکلی ج۱ ص ۵۰ از تحفهٔ الاعیان).

بلعس.

[بَ عَ] (ع ص) ماده شتر ضخم سست گوشت. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد).

بلعص.

[بُ عُ / بَ عُ] (ع اِ) جوف شرم. (منتهی الارب).

بلعق.

[بَ عَ] (ع اِ) نوعی از بهترین خرمای عمان، و نوع دیگر آن فرض است. (منتهی الارب). نیکو از جمیع انواع خرما. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلعک.

[بَ عَ] (ع ص، اِ) ناقهء سست گوشت یا کلانسال یا فربه رام. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد ||). ناقهء آبستن. (منتهی الارب ||). مرد کندخاطر ناکس حقیر. (منتهی الارب). شخص بلید. (از ذیل اقرب الموارد ||). نوعی از بهترین خرمای عمان. (منتهی الارب). نوعی از خرما. (از ذیل اقرب الموارد). بلعق. و رجوع به بلعق شود.

بلع کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)ناجویده فروبردن. بلعیدن. (فرهنگ فارسی معین). فروخوردن. اوباریدن. ابتلاع. بلع. رجوع به بلع شود.

بلعکة.

[بَ عَ کَ] (ع مص) بریدن: بلعکه بالسیف؛ برید آن را به شمشیر. (منتهی الارب). قطع کردن. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلعلع.

[بُ لُ لُ] (ع اِ) مرغی است آبی درازگردن. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلعم.

[بَ عَ] (ع ص) مرد بسیارخوار سخت فروبرنده. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از تاج). کسی که غذا را بتندی بلعد. (فرهنگ فارسی معین).

بلعم.

[بَ عَ] (اِخ) بلعام. بلعم باعور. از زاهدان و درویشان مستجاب الدعوات بود که بر موسی (ع) بد دعا کرد. (از غیاث). و رجوع به بلعام و بلعم باعور شود : شرف درعلم و فضلست ای پسرعالم شو و فاضل به علم آور نسب مآور چو بی علمان سوی بلعم. ناصرخسرو. مرا عز و ذلی است در راه همت که پروای موسی و بلعم ندارم.خاقانی. گویند که خاقانی نَدْهد به خسان دل دل کو سگ کهف است به بلعم نفروشم. خاقانی. بلع ار نه دعای بلعمی بود در صبح چرا دو دست بنمود.نظامی. صد هزار ابلیس و بلعم در جهان همچنین بوده ست پیدا و نهان.مولوی.

بلعم.

[بَ عَ] (اِخ) نام قبیله ایست و اصل آن بنوالعم باشد که مخفف شده است. (منتهی الارب).

بلعم.

[بَ عَ] (اِخ) شهری است نواحی روم. (از معجم البلدان) (مراصد) (منتهی الارب). شهری است به آسیهٔ الصغری و ابوالفضل محمد بلعمی از آنجاست. (از یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به ابوالفضل بلعمی و بلعمان شود.

بلعم.

[بُ عُ] (ع اِ) راهگذر طعام در حلق. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بلعوم. مری. مبلع. ج، بَلاعم. (اقرب الموارد).

بلعمان.

[بَ عَ] (اِخ) قریه ای است از قرای مرو و گروهی ابوالفضل بلعمی را بدانجا منسوب دانسته اند. (از الانساب سمعانی). و رجوع به بلعم و ابوالفضل بلعمی شود.

بلعم باعور.

[بَ عَ مِ] (اِخ) بلعم بن باعور. بلعام. نام مردی زاهد که مستجاب الدعوه بود و به اغوای زن بر موسی و قوم او دعا کرد که در تیه سرگردان شدند و سپس موسی دعا کرد تا ایمان از او سلب شد و سه دعای مستجاب در عوض زهد او بدو عطا شد، زن او گفت یکی از سه دعا در کار حسن من کن و او آن دعا بکرد، و زن در جمال یگانه شد و از شوی روی برتافت، دعای دیگر بکرد تا زن بصورت سگ برآمد، و به استدعای فرزندان دعای سیم کرد تا زن بصورت دیرین بازگشت. (یادداشت مرحوم دهخدا) : بلعم باعور و ابلیس لعین سود نامدشان عبادتها و دین.مولوی. بلعم باعور و ابلیس لعین ز امتحان آخرین گشته مهین.مولوی. بلعم باعور را خلق جهان سغبه شد مانند عیسیّ زمان.مولوی. و رجوع به بلعام و بلعم شود.

بلعمهٔ.

[بَ عَ مَ] (ع مص) فروبردن لقمه را. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلعمی.

[بَ عَ] (اِخ) لقب ابوعلی محمد بن محمد بن عبدالله تمیمی بلعمی، پسر ابوالفضل محمد بن عبدالله بلعمی و وزیر منصوربن نوح سامانی است. وی چندی وزیر عبدالملک بن نوح نیز بود. و خواندمیر در دستورالوزرای خود گوید: بعد از عزل دامغانی روزی چند [ابوعلی بلعمی] بر مسند وزارت نشست و بنا برآنکه اختلال احوال آن مملکت زیاده از آن بود که او تدارک تواند نمود، امیر نوح، عبدالله عزیز را از خوارزم بازطلبید و ثانیاً به تکفل آن شغل مأمور گردانید. ابوعلی به امر منصوربن نوح به ترجمه و تألیف تاریخ بلعمی (از تاریخ طبری عربی) مبادرت کرد، و پاره ای از مؤلفین گفته اند که دقیقی شاهنامه را به فرمان ابوعلی محمد بن بلعمی کرد. (یادداشت مرحوم دهخدا). وفات ابوعلی را سنهء ۳۸۳ ه . ق. ذکر کرده اند. (از دستورالوزراء ص۱۱۳ و ۱۱۴) (از تعلیقات چهارمقاله ص۲۳) (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به مقدمهء تاریخ بلعمی چ وزارت فرهنگ به قلم محمد پروین گنابادی ج۱ و مقدمهء برگزیدهء بلعمی به قلم محمدجواد مشکور شود.

بلعمی.

[بَ عَ] (اِخ) لقب ابوالفضل محمد بن عبدالله، وزیر سامانیان است. وی ممدوح رودکی شاعر نیز بوده است. رجوع به ابوالفضل در ردیف خود و مآخذ ذیل شود: الاعلام زرکلی ج ۷ ص ۱۳۹. الانساب سمعانی ص۹۰. ابن الاثیر ج ۸ ص ۱۲۲. معجم البلدان ذیل مادهء بلعم. اللباب ج ۱ ص ۱۴۱. شذرات الذهب. کشف الظنون. احوال و اشعار رودکی تألیف سعید نفیسی ص۵۰۴. مقدمهء تاریخ بلعمی چ وزارت فرهنگ : یک صف میران و بلعمی بنشسته یک صف حران و پیر صالح دهقان.رودکی. صدیک از آنکه تو به کمین شاعری دهی از بلعمی به عمری نگرفت رودکی.سوزنی قیمت عیار را هم فام کرد از دیگری بلعمی عیاروار از رودکی بفکند

فام.سوزنی.

بلعمیان.

[بَ عَ] (اِخ) خانوادهء بلعمیان در قرن چهارم هجری یکی ازمعروف ترین خاندانهای علم و ادب خراسان بود و اسم ایشان در آن زمان نمایندهء فضل و خرد و دانش پروری رجال بزرگ ایران بوده است. و از این خاندان دو تن شهرتی بسزا دارند یکی ابوالفضل محمد بن عبدالله و دیگری ابوعلی محمد بن محمد بن عبدالله. رجوع به ابوالفضل بلعمی و به بلعمی (ابوعلی....) و شرح احوال و اشعار رودکی سعید نفیسی ص۵۰۳ و مقدمهء تاریخ بلعمی چ وزارت فرهنگ شود : بوقت دولت سامانیان و بلعمیان چنین نبود جهان با نهاد و سامان بود. کسائی.

بلعنبر.

[بَ عَمْ بَ] (اِخ) مخفف بنوالعنبر است، و آن قبیله ایست از تمیم. (منتهی الارب). و رجوع به بَل شود.

بلعنده.

[بَ عَ دَ / دِ] (نف) آنکه غذا در حلق فروکند. به حلق فروبرنده. (فرهنگ فارسی معین).

بلعوس.

[بِ عَ / بَ لَ] (ع ص، اِ) زن احمق. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلعوم.

[بُ] (ع ص) مرد بسیارخوار سخت فروبرنده. (ناظم الاطباء). بَلعَم. و رجوع به بلعم شود (||. اِ) راهگذر طعام در حلق. (منتهی الارب). راهگذر طعام و شراب در حلق. (دهار). مری. گلوگاه. مبلع. حلق. بُلعم. ج، بَلاعم. (اقرب الموارد). و رجوع به بلعم شود. ||آبراههء اندرونی زمین بلند. (منتهی الارب). مسیلی داخل زمین که در «قف» یا قسمت مرتفع زمین قرار دارد. (از اقرب الموارد). ||سپیدی پتفوز و پوزهء خر. (منتهی الارب). سفیدیی که در پوزهء خر است در جانب دهان. ج، بَلاعیم. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلعهٔ.

[بُ عَ] (ع اِ) سوراخ بکره و چرخ چاه. (منتهی الارب). سوراخ آسیا. (از اقرب الموارد). ج، بُلَع. (منتهی الارب).

بلعهٔ.

[بُ لَ عَ] (ع ص، اِ) مرد بسیارخوار. (منتهی الارب). شخص اکول. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). بُلَع. بَولَع. پرخور. گلوبند. شکم بنده.

بلعی.

[بَ] (اِ) نوعی عنبر ردی. (از یادداشت مرحوم دهخدا). از انواع بد عنبر باشد. رجوع به عنبر شود.

بلعیدن.

[بَ دَ] (مص) مصدر منحوت فارسی از بلع عربی. فروبردن. فرودادن. در حلق فروکردن. اوباردن. اوباریدن. تو دادن. فروبردن بی جویدن. قورت دادن. و رجوع به بلع شود. - بلعیدن خواستن زنی را؛ کنایه از نهایت اشتیاق بدو داشتن. (فرهنگ فارسی معین).

بلعیدنی.

[بَ دَ] (ص لیاقت) آنچه قابل بلعیدن باشد. که باید بلعید.

بلعیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف) فروبرده شده در حلق. نواریده. (فرهنگ فارسی معین).

بلغ.

[بَ] (ع ص) مرد فصیح. رساننده‌ء سخن آنجا که خواهد. (منتهی الارب). بلیغ. (اقرب الموارد). بِلغ یا بِلَغ. و رجوع به بِلغ و بلیغ شود || أمرالله بلغ؛ یعنی حکم خدا روان و نافذ است. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). جیش بلغ، نیز بدین معنی است. (منتهی الارب). جیش بلغ؛ سپاهی که هرجا خواهد رسد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). أحمق بلغ؛ احمق که با حماقت خود به مراد رسد، یا بسیار احمق. (منتهی الارب). احمق که با وجود حماقتش به مراد برسد. (از اقرب الموارد). بِلغ. بَلغهٔ. و رجوع به بِلَغ و بلغهٔ شود || اللهم سمع لابلغ، یا سمعا لابلغا (به رفع و نصب)؛ خداوندا مسموع شود و بوقوع نیاید، و یا آن را کسی گوید که خبری را بشنود و تعجب نکند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و در فارسی بجای آن این جمله گویند: بشنو و باور مکن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلغ.

[بَ لَ غَ] (ع فعل) رمز است بلغت المقابله را. صیغه‌ء ماضی است، و آن علامتی است که در مقابله‌ء کتاب بر کناره‌ء ورق نویسند تا معلوم شود که مقابله‌ء صحت کتاب تا آنجا رسیده. (از غیاث اللغات) (از آنندراج). بَلَغَهٔ. و رجوع به بلغهٔ شود.

بلغ.

[بِ] (ع ص) مرد بلیغ. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به بلغ شود || أحمق بلغ، به معنای احمق بَلغ است. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بَلغ شود || رجل بلغ مِلغ؛ مرد خبیث فرومایه‌ء بدزبان. (منتهی الارب). خبیث. (اقرب الموارد).

بلغ.

[بِ لَ] (ع ص) مرد بلیغ. (منتهی الارب). بَلغ و بُلغ. رجوع به بَلغ شود.

بلغ.

[بُ] (ع اِ) جِ بُلغهٔ. (منتهی الارب). رجوع به بلغهٔ شود.

بلغا.

[بُ لَ] (ص) صورت مخفف متداول در فارسی بلغاء. رجوع به بلغاء شود.

بلغاء.

[بُ لَ] (ع ص) جِ بَلیغ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). شیواسخنان. چیره زبانان. زبان آوران. سخنگزاران. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلیغ شود. - بلغاء عشرهء ناس؛ عبدالله بن المقفع، عمارهٔ بن حمزهٔ، حجربن محمد، محمد بن حجر، انس بن أبی شیخ، سالم، مسعدهٔ، هریر، عبدالجباربن عدی، احمدبن یوسف الکاتب. (الفهرست ابن الندیم).

بلغار.

[بُ] (اِ) پوستهای رنگین خوشبوی موجدار، و آن را تلاتین خوانند. (برهان). چرمی محکم و سطبر که از آن مجری و صندوق و چالمه و مانند آن کردندی. (یادداشت مرحوم دهخدا). چرم بودار، که آنرا ادیم گویند. (غیاث). مشهور آنست که رنگ و بوی آن از طلوع سهیل است و در فرهنگی بدیدن آمده که دود چوبی میدهند رنگینی و خوشبویی از آن میشود. (از هفت قلزم). و رجوع به بلغار، در معنی اسم خاص آن شود : چون گشت سپیدی جام از سرخی می پنهان گویی که به روم اندر بلغار همی پوشد. خاقانی. صاحب آنندراج گوید: به معنی چرم ادیم چنانکه مشهور است در کتب معتبره نیاورده اند اماکاتبی بدین معنی اشارتی کرده و جمله ای از چرم که بازداران در دست کنند آورده و به بلغار نسبت داده چنانکه گفته: بازداران ترا بر بهلهء بلغار گل. - مثل بلغار؛ چرم یا پارچهء محکم که آب پس ندهد. (امثال و حکم دهخدا).

بلغار.

[بُ] (اِخ) شهریست [به ناحیت وندر]که مر او را ناحیتکی است خرد بر لب رود آتل نهاده و اندر وی همه مسلمانانند و از وی مقدار بیست هزار مرد سوار بیرون آید. (حدود العالم). شهری است نزدیک به ظلمات و آن در زمان سکندر بنا شده و هوایش بغایت سرد می باشد و طوطی در آن شهر زنده نمی ماند، و بعضی گویند نام ولایتی است که بلغار یکی از شهرهای آن ولایت است. (برهان). معنی ترکیبی آن بسیارغار است چه در آن سرزمین بسیار غار است و بعضی گویند که در اصل بن غار است، نون به لام بدل شده و بعضی آن را نام شهر بلغر دانسته اند. (از غیاث). شهر صقالبه است در شمال، بسیار سردسیر است و در تمام فصول سال پوشیده از برف و ساکنان آن ندرهٔ زمین را خشک می بینند. ساختمانهای آنان فقط از چوب است. سرزمینی است پرخیر و برکت، فاصلهء آن از راه بیابان تا اِتِل که شهر خزر است در حدود یک ماه می باشد، از بلغار تا ابتدای مرز روم در حدود ده منزل است و از آنجا تا «کویابه» که شهر روس است بیست روز فاصله می باشد، و تا بَشجِرد بیست وپنج منزل است. پادشاه و اهالی بلغار در زمان المقتدر بالله عباسی اسلام آوردند و رسولی به بغداد فرستادند تا این موضوع را به خلیفه خبر دهد و از او بخواهد کسانی را به مملکت آنان گسیل دارد تا نماز و شرایع را بدانها بیاموزد، ولی یاقوت حموی گوید سبب و علتی برای اسلام آوردن آنها نیافتم. (از معجم البلدان). و رجوع به همین مأخذ شود : چو راست گشت جهان بر امیر دین محمود ز سومنات همی گیر تا در بلغار. (تاریخ

بیهقی). برون آرند ترکان را ز بلغار برای پردهء مردم دریدن.ناصرخسرو. دشوار شود بانگ تو از خانه به دهلیز وآسان شود آواز وی از بلخ به بلغار. ناصرخسرو. عدلش بدان سامان شده کاقلیمها یکسان شده سنقر به هندستان شده طوطی به بلغار آمده. خاقانی. هوا پشت سنجاب بلغار گردد شمر سینهء باز خزران نماید.خاقانی. سگ آبی کدام خاک بود که برد آب قندز بلغار.خاقانی. چون ز تاریکی به بلغار آمد و قندز فشاند اهل بابل بر رهش نزل گران افشانده اند. خاقانی. دبیری از حبش رفته به بلغار بشنگرفی مدادی کرده برکار.نظامی. ز بلغار فرخ درآمد به روس برآراست آن مرز را چون عروس.نظامی. هر بنده ای که هست به بلغار و هند و روم آن بنده را به سیم و زر خود خریده گیر. سعدی ||. نام قومی از نژاد ترک که در اوایل قرون وسطی دو دولت یکی در اطراف رود دانوب و دیگری در اطراف رود ولگا تشکیل دادند. بلغارهای اولیه ظاهراً با نخستین موج مهاجرت قبایل هون، از آسیای مرکزی به استپهای روسیه وارد شدند، و در مآخذ رومی اولین بار نام آنان در سال ۴۸۱ م. می آید. دستهء بزرگی از آنها (بلغارهای غربی) در ۶۷۸ م. به بالکان و دانوب مهاجرت کردند و مدت کوتاهی در میان قبایل اسلاو دولتی تشکیل دادند ولی سرانجام در آنها منحل شدند. دستهء کوچکی (بلغارهای شرقی) در کنار ولگا بطرف شمال مهاجرت کردند و در ملتقای رودهای کاما و ولگا در شمال روسیهء اروپایی مستقر شدند و دولتی تشکیل دادند. مأخذ بسیار مهم اطلاعاتی که از بلغارها داریم ابن فضلان است که در سال ۳۰۹ و ۳۱۰ ه . ق. از طرف المقتدر خلیفهء عباسی به سفارت به دربار بلغار رفت و آنان را به شریعت اسلام آشنا کرد و آداب دین را بدیشان آموخت. پایتخت بلغارها شهر بلغار بود. (از دایرهٔ المعارف فارسی). پوست بلغار و زیبارویان بلغار در ادبیات فارسی شهره اند. (فرهنگ فارسی معین) : سپه کشیده چه از تازی و چه از بلغار چه از برانه چه از اوزگند و از فاراب. عنصری. و رجوع به بلغارستان، و مآخذ ذیل شود: نخبهٔ الدهر دمشقی ص۲۶۳، فهرست ترجمهء ابن خلدون مجمل التواریخ ص۱۰۴.

بلغار اندرونی.

[بُ رِ اَ دَ] (اِخ) مشرق وی مِروات است و جنوب وی دریای گزر است و مغرب وی صقلاب است و شمال وی کوه روس است. و این ناحیتی است که اندر وی هیچ شهری نیست، و مردمانی دلیرند و جنگی و باهیبت، و طبع ایشان به آن ترکانی ماند که به ناحیت خزر نزدیک اند، و ایشان را با همهء روسیان جنگ است و با همه که از گرد ویست بازرگانی کنند و خداوندان گوسپندان و سلاح و آلات حرب اند. (حدود العالم). و رجوع به بلغار شود.

بلغارستان.

[بُ رِ] (اِخ) جمهوری سوسیالیستی واقع در جنوب شرقی اروپا در شبه جزیرهء بالکان. وسعت آن ۱۱۰۸۴۰ کیلومتر مربع و جمعیتش ۷۶۲۹۲۵۴ تن است. از شمال به دریای سیاه از جنوب به قسمت اروپایی ترکیه و یونان، از غرب به یوگسلاوی، و از شرق به رومانی محدود است. پایتخت آن صوفیه و بندر عمدهء آن وارنا و شهرهای مهم آن پلودیو و روسیه است. کوههای بالکان از آن می گذرد و رودهای دانوب و سروما و مارتیسا آن را مشروب میسازد. سکنهء آن بیشتر ارتدوکس یونانی و عده ای نیز مسلمانند. در سال ۱۹۵۰ م. اخراج سکنهء ترک که در حدود ۲۵۰هزار تن می باشند آغاز گردید. این سرزمین در سال ۶۶۰ م. بتصرف دسته هائی از بلغارهای شرقی درآمد. و در سالهای ۱۰۱۸-۱۱۸۶م. مطیع دولت بیزانس بود. در زمان ایوان دوم به اوج عظمت خود رسید. در سال ۱۳۳۰ م. خراجگزار صربستان شد. در دورهء سلطان بایزید اول عثمانیها بلغارستان را گرفتند (۱۳۹۳م.) و آنرا بکلی به خاک خود ملحق کردند. در سال ۱۹۰۸ م. فردیناند بلغارستان را مستقل اعلام کرد و عنوان تزار بخود داد. در جنگ بین الملل اول بلغارستان از دول مرکزی بود. و در جنگ بین الملل دوم به محور پیوست (۱۹۴۱م.) و قسمتهایی از یوگسلاوی و یونان را اشغال کرد. در سپتامبر ۱۹۴۴ م. روسیه به بلغارستان اعلان جنگ داد و به آن هجوم برد. دولتی ائتلافی و طرفدار روسیه بر سر کار آمد، و کمی بعد دولتی

کمونیست جای آن را گرفت. در سال ۱۹۴۶م. سلطنت ملغی شد و در ۱۵ سپتامبر ۱۹۴۶ م. جمهوری خلق بلغارستان تشکیل یافت. در ۱۹۴۷ م. کمونیستها قانون اساسی جدیدی آوردند و صنایع و معادن را ملی کردند. بلغارستان عضو معاهدهء ورشو است و در سال ۱۹۵۵م. به عضویت سازمان ملل متحد پذیرفته شد. کشوریست غله خیز و دارای انگور و توتون و گل. مراتع وسیع و منابع زغال سنگ و لینییت و سرب و غیره در آن است. (از دایرهٔ المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلغار در معنی اسم خاص شود.

بلغاری.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بلغار : ترک بلغاری قاقم عارض و قندزمژه من که باشم تا کمان او کشد بازوی من. خاقانی. - زبان بلغاری؛ از زبانهای هند و اروپایی شعبهء اسلاوی. (دایرهٔ المعارف فارسی).

بلغاق.

[بُ] (اِ) معرب بلغاک، شور و غوغای بسیار، و بعضی این را مغولی دانسته اند. (از آنندراج) (از هفت قلزم). بولغاق. بلغاک. و رجوع به بلغاک شود.

بلغاق افتادن.

[بُ اُ دَ] (مص مرکب)آشوب افتادن. فتنه برپا شدن. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلغاق شود.

بلغاق کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب)آشوب کردن. فتنه برپا کردن. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلغاق شود.

بلغاق نهادن.

[بُ نِ / نَ دَ] (مص مرکب)آشوب کردن. فتنه برپا کردن. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلغاق شود.

بلغاک.

[بُ] (اِ) شور و غوغای بسیار، چه بل به معنی بسیارست و غاک به معنی شور و غوغا. (از آنندراج) (از هفت قلزم). آشوب. فتنه. (فرهنگ فارسی معین). بلغاق. بولغاق. و رجوع به بُل شود : مرا چون زلف تو تشویش از آنست که چشمت در جهان افکند بلغاک. ابن یمین (از آنندراج). به گیتی گشت بلغاکی پدیدار که مردم در زمین دررفت چون مار. خسرو دهلوی (از آنندراج ذیل بل).

بلغاکی.

[بُ] (ص نسبی) مفتن. فتنه جو. (فرهنگ فارسی معین ||). واقعه طلب. حادثه جو. (فرهنگ فارسی معین). صاحب آنندراج جمع آن را ذیل «بل» ضبط کرده چنین مینویسد: بلغاکیان، مفتنان و واقعه طلبان، و این لفظ در تاریخ فیروزشاهی بسیار استعمال یافته. و رجوع به بلغاک شود.

بلغان.

[بُ] (اِ) قسمی از راسوی سیاه، و این لغت مأخوذ از مغولی است. (از ناظم الاطباء).

بلغان.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان هرم و کاریان، بخش جویم، شهرستان لار. سکنهء آن ۵۹۸ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات و خرما است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بلغ السیل زباه.

[بَ لَ غَسْ سَ لُ زُ هُ](ع جملهء فعلی) سیل به بلندیهای زمین رسید، تمثل است. (امثال و حکم دهخدا). سیل پشته را فراگرفت. نظیر کارد به استخوان رسید. کار از کار گذشت : چه روی راه تردد قضی الامر فقم چه کنی نقش تخیل بلغ السیل زباه.انوری. موج خوناب گذشت از سرم و با غم تو می نیارم که بگویم بلغ السیل زباه. رفیع الدین لنبانی. آتش فرقت تو خشک و ترم پاک بسوخت صبر زین بیش ندارم بلغ السیل زباه. نجیب الدین جرفاذقانی. تو در میانه غوطه زن گردون ترا آواز ده لاتجهدن قد بلغ فی ارضک السیل زباه. ادیب.

بلغ الطاقهٔ.

[بَ لَ غَطْ طا قَ] (ع جملهء فعلی) طاقتم رسید، یعنی به آخر رسید. (قزوینی) : سیل این اشک روان صبر و دل حافظ برد بلغ الطاقهٔ یا مقلهٔ عینی بینی.حافظ.

بلغبر.

[بَ غَ] (اِخ) مخفف بنوالغبر است، و غَبر پدر قبیله ایست از بنی تمیم. (آنندراج). و رجوع به بَل شود.

بلغ بلغ جوشیدن.

[بُ لُ بُ لُ دَ] (مص مرکب) با حبابهای درشت بر روی مظروف مایع غلیان کردن.(یادداشت مرحوم دهخدا).

بلغت الحلقوم.

[بَ لَ غَ تِلْ حُ] (ع جملهء فعلی) رسید به حلقوم. کنایه از پر خوردن و بسیار خوردن. - تا بلغت الحلقوم خوردن؛ و آن مأخوذ از آیه ای از قرآن کریم است: و تجعلون رزقکم أنکم تکذبون فلو لا اذا بلغت الحلقوم و أنتم حینئذ تنظرون. (قرآن ۵۶/۸۳)؛ و روزیتان را میگردانید که شما تکذیب می کنید، پس چرا وقتی به حنجره میرسد، و شما در آن وقت می نگرید. (از فرهنگ فارسی معین).

بلغد.

[بُ غُ] (ص) جمع نموده و بالای هم نهاده و فراهم آمده. (از برهان) (هفت قلزم) (از ناظم الاطباء). بلغده. بلغند. بلغنده. (آنندراج). و رجوع به بلغده و بلغنده شود.

بلغده.

[بُ غَ دَ / دِ] (ص) گنده و ضایع گردیده. (برهان) (آنندراج) : به مرز بی رز تو مرغکی درون بپرید سرش به لعلی همچون عروس در پرده دو خایه کرد و بلغده شد و هم اندروقت شکست و ریخت هم آنجا سپیده و زرده. سوزنی. - بلغده کردن؛ ضایع کردن. گویند مرغ بیضه را بلغده کرد؛ یعنی گنده و ضایع کرد و بچه برنیاورد. (از برهان) (از آنندراج).

بلغده.

[بُ غُ دَ / دِ] (ص) فراهم آمده و جمع نموده و بربالای هم چیده. (از برهان) (آنندراج). بلغد. بلغند. بلغنده. و رجوع به بلغنده شود.

بلغر.

[بُ غُ] (اِ) مخفف بلغور است که گندم پختهء دلیده کرده باشد. آش گندم. (شرفنامهء منیری). شاید لهجه ای عامیانه در بلغور است. رجوع به بلغور شود.

بلغر.

[بُ غُ] (اِخ) شهری است صقالبه را بسمت شمال، بسیار سردسیر که عامه آن را بُلغار گویند. (منتهی الارب) (آنندراج). و رجوع به بلغار و بلغارستان شود.

بلغراد.

[بِ غِ] (اِخ) معرب بلگراد، پایتخت یوگسلاوی. صاحب تاج العروس گوید در بعضی مجامع دیده ام که نام آن شهر در قدیم سمندو بوده است. رجوع به بلگراد شود.

بلغس.

[بَ غَ] (اِ) برغست، که گیاهی است. (از فرهنگ فارسی معین). بلغست. رجوع به برغست و بلغست شود.

بلغست.

[بَ غَ] (اِ) برغست، که گیاهی باشد. (از فرهنگ فارسی معین). بلغس. و در تداول گناباد خراسان آن را بَلغِست یا بِلغِست تلفظ کنند و بر نوعی سبزی و اسفناج صحرایی اطلاق کنند که در بهار روید و از آن آش و بورانی سازند و خواص بسیاری دربارهء آن قائلند. رجوع به برغست شود.

بلغشنه.

[بُ غُ نَ / نِ] (اِ) آن باشد که یک سر ریسمان را حلقه حلقه کرده گرهی بزنند و سر دیگر آن را از میان حلقه ها بگذرانند بر نهجی که بمجرد کشیدن ریسمان آن حلقه ها تنگ شود همچنان که بر سر دامها سازند. (آنندراج).

بلغم.

[بَ غَ] (ع اِ) در اصطلاح طب قدیم، خلطی از اخلاط چهارگانهء بدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و باشد که جگر بس گرم نباشد و اندر پزانیدن صفو کیلوس که آنرا هضم دوم گویند تقصیری افتد و چیزی بماند که به خامی گراید، آن بلغم باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بلجم. خرشاء. گش سپید. نخامهٔ. ج، بَلاغم. (ناظم الاطباء) : آن روی و ریش پر گه و پر بلغم و خدو همچون خبزدوئی که شود زیر پای پخج. لبیبی. ابر که جانداروی پژمردگیست هم قدری بلغم افسردگیست.نظامی. - بلغم خام؛ رقیق و مختلف القوام است. (از بحر الجواهر). - بلغم زجاجی یا شیشه ای؛ غلیظ است و چون شیشهء گذاخته. (از بحر الجواهر). - بلغم طبیعی؛ خلطی است سرد و تر و سفیدرنگ و مایل به شیرینی. (از بحرالجواهر). - بلغم مائی یا آبی؛ روان و مستوی القوم است. (از بحرالجواهر). - بلغم مخاطی؛ غلیظ و مختلف القوام است. (از بحرالجواهر). - علت بلغم؛ علت و مرضی که از کثرت بلغم پدید آید : سبک باشی برقص اندر چو بانگ مُؤْذنان آید بزانو در پدید آیدت ناگه علت بلغم. ناصرخسرو ||. در اصطلاح پزشکی امروز، جسمی سفید و لزج و نرم و غالباً شبیه به پیه که در حالت مرضی از اغشیهء مستبطن تجاویف بدن انسانی مترشح گشته خارج میگردد. (ناظم الاطباء).ترشحات لزج سلولهای بدن بخصوص در آماسها و عفونتها و سوختگیها که غالباً در زیر یک طبقه سلولهای پوششی جمع میشود، رشحات لزج سلولهای دستگاه گوارش که با مقداری از انساج پوششی داخل دستگاه گوارش و توده ای از میکربها مخلوطند و در امراض عفونی معده یا روده ها (بخصوص اسهال یا استفراغ) به خارج دفع میشوند. (از فرهنگ فارسی معین). - بلغم بینی؛ در اصطلاح پزشکی، ترشحات مخاط بینی. نخام. نخامه. نخاعه. آب دماغ. آب بینی. مف. (فرهنگ فارسی معین ||). بلغم، کنایه از شخص ثقیل و مهذار و پرگو است. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). و رجوع به بلغمی شود.

بلغمانی.

[بَ غَ] (ص نسبی) منسوب به بلغم. بلغمی: شیر مرطوب... بلغمانی را از بهر آن زیان دارد که شیر به سردی میل دارد وحرارت ایشان آن را دیگرباره به مزاج خون بازنرساند. (از ذخیرهء خوارزمشاهی). ردی ءللمعدهٔ، منضج للاورام البلغمانیهٔ. (ابن البیطار).

بلغمی.

[بَ غَ] (ص نسبی) منسوب به بلغم. رجوع به بلغم و بلغمیهٔ شود (||. اِ) کسی که فربه و پفالو است. (فرهنگ فارسی معین ||). در اصطلاح پزشکی، ترشحات غلیظ از نوع بلغم. (فرهنگ فارسی معین). - بلغمی مزاج؛ که مزاجی بلغمی دارد. که دیر متأثر شود از چیزها. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلغمیهٔ.

[بَ غَ می یَ] (ص نسبی) تأنیث بلغمی. - أورام بلغمیهٔ.؛ - حمی بلغمیهٔ.؛ - رطوبات بلغمیهٔ.؛ رجوع به بلغم و بلغمی شود.

بلغن.

[بِ لَ] (ع اِمص) بلاغت (||. ص) نمام و سخن چین. و شخصی که سخن برخی از مردم را نزد برخی دیگر برد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلغنائم.

[بُ غَ ءِ] (اِخ) صورتی است از ابوالغنائم، که کنیهء اشخاص است : اولاً ـ کل کیا بزرگمید ملعون است و... هتهء دزد (هندزرد) بلغنائم گوره خر اصفهانی علیهم لعائن الله. (کتاب النقض ص۴۷۴). و رجوع به ابوالغنائم شود.

بلغند.

[بُ غُ] (ص) فراهم آورده و بر بالای هم نهاده. (برهان) (آنندراج). جمع نموده و بالای هم نهاده و فراهم آمده. (هفت قلزم). بلغد. بلغده. بلغنده. و رجوع به بلغنده شود.

بلغندر.

[بَ غَ دَ] (ص) کلمه ایست که در مدح و ثنا و هم در دشنام استعمال می کنند. (از برهان) (ناظم الاطباء).

بلغندر.

[بُ غَ دَ] (ص) بی قید و بی دیانت. (برهان) (آنندراج) : بر زر و سیم مردمان اندر هست بر اعتقاد بلغندر. کمال اسماعیل (از آنندراج (||). اِ) نام ملحدی است. (آنندراج).

بلغندر.

[بُ غُ دَ] (ص) بسیار مبرم، چه غندر به معنی مبرم و اصرارکننده است. (آنندراج ||). تن پرور و فربه. (آنندراج).

بلغنده.

[بَ غُ دَ / دِ] (اِ) جامه دان. بغچه. (ناظم الاطباء). یک بغچه اسباب. (برهان) (آنندراج). صره. (از دهار). رزمه. بستهء قماش : راه باید برید و رنج کشید کیسه باید گشاد و بلغنده.سوزنی ||. یک بسته و یک لنگ بار و پشتواره. (برهان) (آنندراج). لنگهء بار و پشتواره. (از ناظم الاطباء ||). هر چیز که بربسته شده باشد، مثل خون بسته و بلغم بسته و امثال آن. (برهان) (آنندراج). هر چیز بسته شده و منعقدشده مانند گردش خون. (ناظم الاطباء).

بلغنده.

[بُ غُ دَ / دِ] (ص) فراهم آورده و بربالای هم نهاده. (برهان) (آنندراج). بلغند. بلغد. بلغده : بدین بند و زندان به کار و به دانش به بلغنده باید همی نامداری.ناصرخسرو.

بلغور.

[بُ] (اِ) هرچیز درهم شکسته و درهم کوفته، عموماً. (برهان) (آنندراج ||). گندم نیم پخته که آن را در آسیا انداخته شکسته باشند، خصوصاً. (برهان) (آنندراج). گندم یا جو که بپزند سپس خشک و نیم کوب کرده در آش و دم پخت و جز آن کنند. (یادداشت مرحوم دهخدا). اَفشه. بُربور. بُرغل. بُرغول. پُرغور. پُرغول. جَریش. فَروشَک. کبیده. کبیدهء گندم. جشیش. جشیشهٔ. یارمه : به صد بلغور میافتد به دستم ز قزغان فلک یک کفجه اوماج.بسحاق. - امثال: فراخور بلغور سماع باید کرد؛ نظیر ارزان خری انبان خری.

هیچ گرانی بی حکمت نیست و هیچ ارزانی بی علت. (از امثال و حکم دهخدا). بلغور کشیدن موش از انبان کسی؛ کنایه از ضعف جسمانی یا معنوی و ازکارافتادگی و بی مصرفی است. (فرهنگ لغات عامیانه). موش از دهنش بلغور میدزدد؛ سخت ضعیف و ناتوان است. (امثال و حکم دهخدا ||). آشی که از گندم مذکور پزند. (برهان) (آنندراج). طعامی که به هندی کاچی و به تازی عصیده خوانند. (شرفنامهء منیری). جَشیشهٔ. دَشیش. دَشیشهٔ ||. کنایه از سخنان بزرگ و حرفهای قلمبه. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلغور کردن شود.

بلغور.

[بَ] (اِخ) دهی ازدهستان چولائی خانه، بخش حومهء شهرستان مشهد. سکنهء آن ۸۲۳ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و بنشن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بلغوربا.

[بُ] (اِ مرکب) بلغوروا. آش بلغور. آش که از بلغور سازند. جشیشه. و رجوع به بلغوروا شود.

بلغورشیر.

[بُ] (اِ مرکب) گندم خردشده که با شیر می جوشانند و جهت غذای زمستان نگاه میدارند، و آن از غذاهای مردم جنوب خراسان است.

بلغور کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب)ساختن بلغور. تهیه کردن بلغور. پله کردن. پله کوب کردن. جَرش. کبیده کردن. نیم کوب کردن. خرد کردن نه به حدّ آرد دانه های پختهء گندم و جو و مانند آن را. پختن و پوست گرفتن و دونیم کردن گندم و جو و مانند آن. گندم پخته را پس از خشک شدن با آسدست خرد کردن نه به نرمی آرد بلکه به درشتی لپهء ماش و کوچکتر و بزرگتر. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بلغور شود ||. کنایه از سخنان بزرگ و قلمبه را پشت سر هم ردیف کردن. (فرهنگ فارسی معین). حرف زدن به زبانی که برای شنوندگان نامفهوم باشد و از آن سر درنیاورند، مانند ترکی بلغور کردن. (فرهنگ لغات عامیانه). بغلط ادا کردن در زبان قومی. با زبان قومی خشن و نادان سخن گفتن. شکسته و نامفهوم سخن گفتن. زبانی را شکسته و غلط و نارسا تکلم کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلغوروا.

[بُ] (اِ مرکب) بلغوربا. آش بلغور. آش که از بلغور بسازند. رجوع به بلغور و بلغوربا شود.

بلغوظهٔ.

[] (ع اِ) رستنیی است در سرزمین قیروان. (از دزی).

بلغونه.

[بُ نَ / نِ] (اِ) گلگونه، و آن غازه ای باشد که زنان بر رو مالند و روی را سرخ گردانند. (برهان) (آنندراج). سرخاب. سرخاب زنان : صبا سپیدهء بلغونه کرده بر گل سیب بنفشه برزده سر همچو نیزه از لب جوی. نزاری.

بلغهٔ.

[بَ غَ] (ع اِ) نهایت حماقت، و گویند آن بدین معنی است که شخص احمق با حماقت خود بدانچه میخواهد دست یابد. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). بَلغ. و رجوع به بلغ شود ||. مخفف بلاغت. (غیاث) (آنندراج).

بلغهٔ.

[بَ لَ غَ] (ع اِ) جِ بالغ. (غیاث) (آنندراج). رجوع به بالغ شود.

بلغهٔ.

[بَ لَ غَ] (ع فعل) رمزی در کتابت بلغهٔ المقابلهٔ را. علامتی که در مقابلهء کتاب بر کنارهء ورق نویسند تا معلوم شود که مقابلهء صحت کتاب تا آنجا رسید. ظاهراً بلغهٔ صیغهء ماضی مؤنث است که تای آن را در مقام علامت بجهت اختصار دراز ننویسند. (غیاث) (آنندراج). بَلَغ. و رجوع به بلغ شود.

بلغهٔ.

[بِ غَ] (ع ص) تأنیث بِلغ. حمقاء بلغهٔ؛ مؤنث أحمق بِلغ. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). رجوع به بَلغ یا بِلَغ شود.

بلغهٔ.

[بُ غَ] (ع اِ) قوت روز، و آنچه بدان روز گذرانند. (منتهی الارب). آنچه از روزی بدان اکتفا شود و باقی نماند. (از اقرب الموارد). آن قدر که بدان روزگار بگذرانند. (دهار). آنچه کفایت کند در معاش. (آنندراج). قوت روزگذار. خورش یک روزه. (فرهنگ فارسی معین). آن مقدار اندک از روزی که زندگانی را بسنده باشد. (یادداشت مرحوم دهخدا). قوت لایموت. آنچه زندگانی را کفاف دهد و زیادتی نکند. ج، بُلَغ. (ناظم الاطباء) : اصحاب قابوس در آن بؤس، نفوس شریف خویش را به اندک بلغه قانع گردانیدند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۲۶). هر روز بقدر حاجت بلغه از آن میساختم تا حق تعالی نصرت داد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۷). زمانی بر در مدرسه به رسم غریبان سر بگریبان تنهائی فروبردم لاأملک بلغهٔ و لا أجد فی جرابی مضغهٔ. (ترجمهء محاسن اصفهان آوی). بَلاغ. تَبلّغ. و رجوع به بلاغ شود ||. کفایت و بسندگی. (از اقرب الموارد (||). ص) مأخوذ از عربی، کافی. لایق. بسنده : بالغانی که بلغهء کارند سر به جذر اصم فرونارند.نظامی.

بلغه الله أقصی مرتاده.

[بَ لَ غَ هُلْ لا ـ هُ اَ صا مُ دِ هِ] (جملهء فعلی دعائی) خدا او را به نهایت مطلوب و مرادش برساند. (فرهنگ فارسی معین) : در غرر امثال و اشعار تازی محمد غازی الملطیوی ملکه الله نواصی مراده و بلغه اقصی مرتاده متحلی گردانید. (روضهٔ العقول مرزبان نامه چ ۱۳۱۷ ص ز).

بلغی.

[بَ لَ غی / ی] (اِخ) شهری است در اندلس از اعمال لاردهٔ، و دارای قلاع متعدد است. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلغین.

[بِ لَ / بُ لَ] (ع اِ) بلاـ و سختی و داهیه، و از آن جمله است قول عایشه به امیرالمؤمنین علی (ع): بلغت منا بلغین. و اعراب آن گاهی بر نون ظاهر میشود و گاهی بر یاء. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان). - بلغ به البلغین؛ در ناسزاگویی و آزار او به نهایت رسید. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلف.

[بْلُ بِ لُ] (فرانسوی / انگلیسی، اِ)سخن لاف و گزاف. توپ. (از فرهنگ فارسی معین). سخن گزافه و ادعای واهی. رجوع به بلف زدن شود.

بلفاریت.

[بْلِ / بِ لِ] (فرانسوی، اِ) در اصطلاح پزشکی، ورم عفونی پلک. (فرهنگ فارسی معین).

بلفاست.

[بِ] (اِخ) پایتخت ایرلند شمالی و آن کرسی اولستر است. دارای ۴۴۳۶۷۰ تن جمعیت، و بندرگاهی بطول ۵/۱۳ کیلومتر و کارگاههای بزرگ کشتی سازی. این شهر مرکز منسوجات ایرلند است و در سال ۱۹۴۱م. شدیداً بمباران هوایی شد. (از فرهنگ فارسی معین) (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلفتوح.

[بُ فُ] (اِخ) صورتی است از ابوالفتوح : و نسختی از آن به مدینهٔ السلام به دارالخلافه فرستادند و بلفتوح اسفرائینی را از حضرت خلافت مهجور کردند. (کتاب النقض ص۴۸۶). رجوع به ابوالفتوح شود.

بلفختن.

[بَ فَ تَ] (مص) (از: ب+ الفختن) جمع کردن و اندوختن. (از برهان) (آنندراج). رجوع به الفختن شود.

بلفرج.

[بُ فَ رَ] (اِخ) صورتی است از ابوالفرج. رجوع به ابوالفرج شود.

بلفرخج.

[بُ فَ رَ] (ص، اِ) بد. زشت. پلید. ناپاک. (ناظم الاطباء ||). شکلک، و بازخمانیدنی است از ابوالفرج. (یادداشت مرحوم دهخدا) :

ای بلفرخج ساده همیدون همه فرخج نامت فرخج و کنیت ملعون بلفرخج.لبیبی.

بلف زدن.

[بْلُ / بِ لُ زَ دَ] (مص مرکب)لاف زدن. چاخان کردن. توپ زدن. دروغ گفتن. یک دستی زدن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلف شود.

بلفضائل.

[بُ فَ ءِ] (اِخ) صورتی است از ابوالفضائل : و بعد از مصادره و حبس رئیس الائمه و بلفضائل امام سنیان و.. (کتاب النقض ص۴۸۶). امیر میفرماید که علما و متکلمان مذهب خود را بیاورید که سید جلال الدین خراسانی با امام اهل سنت بلفضائل مشاط در وجوب معرفت سخن خواهد گفت. (کتاب النقض ص۴۸۸).

بلفضل.

[بُ فَ] (اِخ) صورتی است از ابوالفضل. رجوع به ابوالفضل شود.

بلفضول.

[بُ فُ] (اِ مرکب) (از: بل + فضول) بوالفضول. ابوالفضول. صاحب فضل بسیار. بسیار فضول. پرفضول. (فرهنگ فارسی معین) : بلفضولی سؤال کرد از وی چیست این خانهء شش بدست و سه پا.سنائی. اندرین دهر بلفضولی چند از بر دو فذلک ترفند.سنائی.

بلفقیه.

[بُ فَ] (اِخ) (۱۱۹۸-۱۲۶۶ ه . ق.) عبدالله بن حسین بن عبدالله، از علویان بنی الفقیه. او ادیب و فقیه و از اهالی حضرموت بوده است. او راست: الفتاوی الفقهیهٔ، فتح العلیم فی بیان مسائل التولیهٔ و التحکیم، قوت الالباب من مجانی جنات الآداب، عقود الجمان. (از الاعلام زرکلی ج ۴ ص ۲۱۰).

بلفور.

[بَ] (اِخ) آرثر جیمز. سیاستمدار انگلیسی (۱۸۴۸- ۱۹۳۰م.). در دورهء تصدی وزارت خارجه «اعلامیهء بلفور» را صادر کرد (بسال ۱۹۱۷م.) که در آن پشتیبانی انگلستان نسبت به ایجاد میهن ملی یهود در سرزمین فلسطین تعهد شده بود. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به بالفور شود.

بلفه تیمور.

[بُ فِ تَ] (اِخ) دهی از دهستان بروانان، بخش ترکمان، شهرستان میانه. سکنهء آن ۸۴۸ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلفیقی.

[بِلْ لِ] (اِخ) (۶۸۰- ۷۷۱ ه . ق.) محمد بن محمد بن ابراهیم بن الحاج السلمی بلفیقی، مکنی به ابوالبرکات و مشهور به ابن الحاج. قاضی و مورخ و از بزرگان اندلس در حدیث و ادب بوده است. او راست: اسماء الکتب و التعریف بمؤلفیها، الافصاح فیمن عرف بالاندلس بالصلاح، مشتبهات مصطلحات العلوم، العذب الاجاج، شعر من لاشعر له، و سایر تألیفات. (از الاعلام زرکلی ج ۷ ص ۲۶۹ از فهرس الفهارس و جذوة الاقتباس و الدرر الکامنة).

بلق.

[بَ] (ع مص) تمام گشادن در را یا سخت گشادن. (منتهی الارب). در بگشادن. واگشادن در. (تاج المصادربیهقی). در بگشادن. (المصادر زوزنی). بُلوق. (اقرب الموارد). و رجوع به بلوق شود ||. بند کردن، از اضداد است. (منتهی الارب). در بستن. (تاج المصادر بیهقی ||). ربودن دوشیزگی. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس ||). بردن سیل سنگها را. (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس ||). شتافتن. (از ناظم الاطباء). بُلوق. (اقرب الموارد). و رجوع به بلوق شود ||. پیسه گردیدن. بَلَق. ||سپیددست وپا شدن اسب تا ران. (منتهی الارب). رجوع به بَلَق شود.

بلق.

[بَ] (اِخ) ناحیه ایست در غزنه از سرزمین زابلستان. (از معجم البلدان) (از مراصد) : آخر در این سال فروگرفتندش به بلق، در پل خمارتگین، چون به غزنین می آمدیم. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۲۴۴). و هم چنین با شادی و نشاط می آمدند منزل بلق. (تاریخ بیهقی ص۲۴۷). دیگر روز تا از بلق برداشت و بکشید و به باجگاه سرهنگ بوعلی کوتوال... پیش آمدند. (تاریخ بیهقی ص ۲۵۵).

بلق.

[بَ لَ] (ع مص) پیسه گردیدن. (منتهی الارب). سیاه و سپید شدن. (از اقرب الموارد). بَلَق ||. سپیددست وپا شدن اسب تا ران. (منتهی الارب). بالا رفتن سپیدی و تحجیل اسب تا ران وی. (از اقرب الموارد). بَلَق ||. متحیر گردیدن. (منتهی الارب).

بلق.

[بَ لَ] (ع اِ) پیسگی. (منتهی الارب). سیاهی و سپیدی. (از اقرب الموارد). بُلقة. و رجوع به بلقة شود ||. سپیدی دست و پای ستور تا ران ||. خیمه و خرگاه بزرگ. (منتهی الارب). فسطاط و خیمه که از موی بز بافته باشند، و در مثل است: الناسک فی ملقه أعظم من الملک فی بلقه. (از اقرب الموارد ||). حمق اندک. (منتهی الارب). حمق که هنوز مستحکم نشده باشد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). دروازه. (منتهی الارب). باب، در برخی از لغات. (از ذیل اقرب الموارد ||). رخام ||. سنگی است به یمن مانند آبگینه. (منتهی الارب). سنگی است در یمن که ماورای خود را چون شیشه روشن میکند. (از ذیل اقرب الموارد).

بلق.

[بَ لَ] (اِ صوت) دروازه که دو مصراع داشته باشد چون یکی از آن دو را رد کنند آواز جَلَن دهد و بانگ دیگری را هرگاه فراز کنند بلق نامند. (منتهی الارب ذیل جلن). جَلَنبلق آواز در بزرگ است هنگام باز و بسته کردن آن، و آن صوت جلن و بلق بصورت جداگانه باشد. (از اقرب الموارد). و رجوع به جلن و جلنبلق شود.

بلق.

[بَ لِ] (ع ص) آنکه چشمانش متحیر و سرگردان باشد. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلق.

[بُ] (ع ص) جِ أبلق. (منتهی الارب). رجوع به ابلق شود || جِ بَلقاء. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بلقاء شود.

بلق.

[بُ لُ] (اِ صوت) آوازی که از افکندن جسمی در آب برآید. آواز و صوت آب در هنگام انداختن کلوخ در آن : او ز بانگ آب پر می تا عنق نشنود بیگانه جز بانگ بلق.مولوی.

بلق آب.

[بُ لَ] (اِخ) دهی از دهستان قلعه تل، بخش جانکی گرمسیر شهرستان اهواز. سکنهء آن ۹۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن برنج، ماش، انار و بلوط است. ساکنان این ده از طایفهء زنگنه هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بلقاء.

[بَ] (ع ص) تأنیث أبلق. پیسه. (منتهی الارب). آنچه درو سیاهی و سپیدی باشد. (از اقرب الموارد). ج، بُلق. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و رجوع به ابلق شود.

بلقاء.

[بَ] (اِخ) شهری است به شام. (منتهی الارب). ناحیه ایست ازتوابع دمشق بین شام و وادی القری، قصبهء آن عمان است و در آنجا روستاهای زیاد است و مزرعه های وسیع، گندم آن در خوبی شهره است. (از معجم البلدان) (از مراصد). اندر حدود این کوه بلقاء [به شام] شهرها و روستاها بسیارند و اندر وی همه مردمان خوارج اند. (حدود العالم ||). آبی است مر بنی ابی بکر را. (منتهی الارب) (از مراصد) (از معجم البلدان). بُلَیق. نام چند اسب است. (منتهی الارب).

بلقائی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلقاء که شهری است در ناحیهء شام. بلقاوی. (از اللباب فی تهذیب الانساب). و رجوع به بلقاء و بلقاوی شود.

بلقاباد.

[بَ] (اِخ) نام محله ای بوده است به نیشابور : در میان محلت بلقاباد و حیوهٔ رودی است خرد و بوفت بهار آنجا سیل بسیار آمدی. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۴۱۳).

بلقاسم.

[بُ سِ] (اِخ) صورتی است از ابوالقاسم، که از کنیه ها است. رجوع به ابوالقاسم شود.

بلقان.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان چهاراویماق و بخش قره آغاج، شهرستان مراغه. سکنهء آن ۱۶۰ تن. آب آن از چشمه سارها و محصول آن غلات و نخود و بزرک است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلقان آباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان درب قاضی بخش سرولایت شهرستان نیشابور. سکنهء آن ۵۰۳ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بلقان بالا.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان گلیان، بخش شیروان، شهرستان قوچان. سکنهء آن ۸۸۲ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بلقان پایین.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان گلیان، بخش شیروان، شهرستان قوچان. سکنهء آن ۳۱۴ تن. آب آن از چشمه و قنات و محصول آن غلات و انگور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بلقاوی.

[بَ] (ص نسبی) بلقایی. منسوب به بلقاء که شهریست در ناحیهء شام. (از الانساب سمعانی و اللباب فی تهذیب الانساب). رجوع به بلقاء شود.

بلقدر.

[بُ قَ دَ] (اِ، ص) ملحد و بی دین و بی دیانت. (برهان) (آنندراج) (هفت قلزم). بلقندر. بلغندر. و رجوع به بلقندر و بلغندر شود.

بلقشه.

[بُ قُ شَ] (اِخ) دهی از دهستان درب قاضی، بخش حومهء شهرستان نیشابور. سکنهء آن ۳۱۲ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بلقط.

[بُ قُ] (ع ص) کوتاه. (منتهی الارب). بُلقوط. و رجوع به بلقوط شود.

بلقع.

[بَ قَ] (ع ص، اِ) زمین بی آب و گیاه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). زمین بی نبات. (دهار). ج، بَلاقع. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). در حدیث است: الیمین الکاذب تدع الدیار بلاقع، و یا الیمین الفاجرة تذر الدیار بلاقع. و در توصیف گوید منزل بلقع و دار بلقع (بدون تاء تأنیث)، و چون اسم بود با تاء آید و گویند انتهینا الی بلقعة ملساء. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بلقعة. و رجوع به بلقعه شود ||. زنی که از هر خیر و نیکی خالی باشد. (از ذیل اقرب الموارد). بلقعة. و رجوع به بلقعة شود ||. تأکید است صلقع را، گویند مکان صلقع بلقع. (از ذیل اقرب الموارد).

بلقعة.

[بَ قَ عَ] (ع مص) بی آب و گیاه شدن بلد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلقعة.

[بَ قَ عَ] (ع ص) زمین بی آب و گیاه. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بَلقع. رجوع به بلقع شود ||. زن محض بی خیر. (منتهی الارب): امرأة بلقعة؛ زنی که از هر خیر و نیکی خالی باشد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). بلقع. و رجوع به بلقع شود.

بلقعی.

[بَ قَ عی ی] (ع ص) سهم بلقعی؛ تیر صاف پیکان، همچنین است سنان بلقعی. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلقک.

[بَ قَ] (اِ) گیاهی است از تیرهء مرکبان که دارای نهنج زردرنگ یا صورتی رنگ است و میوه هایش طویل و بصورت مخروطی هستند که رأس آنها بطرف بالا و قاعده شان بر روی نهنج است. اندامهای این گیاه دارای کرکهای درشتی است که تقریباً بصورت خار درآمده اند. ریشهء گیاه محتوی مقدار زیادی اینولین است و برگهای جوانش را بصورت سبزی غذاها (در آشها) مورد استفاده قرار میدهند. بطور کلی در تداوی، اندامهای این گیاه بخصوص در رماتیسم و سرخک و نزله مورد استفاده قرار میگیرد. نوعی از آن در مرکز ایران نزدیک اصفهان میروید و در بین اهالی به همین نام بلقک مشهور است، و نوعی دیگر از آن در روسیه میروید که از وی صمغی میگیرند که نظیر کائوچو است. سفور. جنهء اسود. اسفور. چینای سیاه. اسغور. چینهء سیاه. قعبول اسود. قعبارون اسود. (از فرهنگ فارسی معین).

بلقندر.

[بَ قَ دَ] (اِ) دشنام و قدح. (از برهان) (از آنندراج) (هفت قلزم). بلغندر. و رجوع به بلغندر شود.

بلقندر.

[بُ قَ دَ] (اِ، ص) ملحد و بی دیانت. (برهان) (آنندراج) (هفت قلزم). بلقدر. و رجوع به بلقدر شود : بزر و مال مردمان اندر هست

بر اعتقاد بلقندر.خلاق المعانی.

بلقور.

[بُ / بَ] (اِ) بلغور. (از ناظم الاطباء) رجوع به بلغور شود.

بلقوط.

[بُ] (ع ص) کوتاه. (منتهی الارب). قصیر. (ذیل اقرب الموارد). بُلقط. و رجوع به بلقط شود (||. اِ) طایری است. (منتهی الارب).

بلقهٔ.

[بُ قَ] (ع اِ) پیسگی. (منتهی الارب). سیاهی و سپیدی. (از اقرب الموارد). بَلَق. و رجوع به بلق شود (||. ص) مختلف اللون و رنگارنگ. (ناظم الاطباء).

بلقی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بَلق که از نواحی غزنه است. (از اللباب فی تهذیب الانساب). و رجوع به بلق شود.

بلقیس.

[بِ] (اِخ) دختر هدهادبن شرحبیل،از بنی یعفربن سکسک، از حمیر، ملکهء سبا. او زنی یمانی و از اهالی مأرب بود و پس از پدرش بر مأرب حکومت میراند و ذوالاذعار (عمروبن ابرهۀ) حاکم غمدان، برای تسخیر قلمرو او شتافت و بلقیس از جلو او گریخت، سپس بدست لشکریان ذوالاذعار دستگیر شد آنگاه او را در مستی غافلگیر کرد و بقتل رساند و حکومت تمام سرزمین یمن را بدست گرفت و سبا را پایتخت خویش قرار داد. در این هنگام سلیمان پیغامبر بر مرکب باد به حجاز و یمن روی آورد و بوسیلهء هدهد از وجود بلقیس آگاه شد و اهالی یمن که آفتاب پرست بودند به دعوت او برای خدای واحد ایمان آوردند و او وارد شهر سبا شد و بلقیس با شکوهی عظیم از وی استقبال کرد. آنگاه سلیمان او را بزنی گرفت و هفت سال و چند ماه در همسری او بود و پس از مرگ جسد او را در تدمر به خاک سپردند. در عهد ولیدبن عبدالملک تابوت بلقیس کشف شد و او دستور داد آن را در جای خود قرار دهند و بر آن مقبره ای از سنگ بسازند. (الاعلام زرکلی ج ۲ص ۵۱). نام ملکهء سبا در ادبیات فارسی و عربی هست اما در عهد عتیق و نیز در قرآن کریم نام بلقیس نیامده فقط عنوان ملکهء سبا ذکر شده است. و آنچه در عهد عتیق آمده تنها حکایت از آمدن وی به نزد سلیمان نبی می کند. و بعضی از مفسران نوشته اند سلیمان بلقیس را به همسری خود درآورد. بعضی از منابع یهودی بختنصر را نتیجهء این ازدواج دانند. منابع حبشی منلیک اول پادشاه حبشه را ثمرهء ازدواج سلیمان و مَکِدا (نام حبشی بلقیس) و پادشاهان حبشه را از نسل سلیمان میدانند. (از دایرۀ المعارف فارسی). و رجوع به مآخذ ذیل شود: تاریخ بلعمی چ بهار و پروین گنابادی ص ۵۶۵. التیجان ص۱۳۷ تا ۱۷۰. تاریخ الخمیس ج۱ ص۲۴۹. نهایۀ الارب ج ۱۴ ص۱۳۴. اعلام النساء ج ۱ صص۱۴۲ تا ۱۴۸ : بچه ای دارم در ناف چو برجیسی با رخ یوسف و بوی خوش بلقیسی. منوچهری. دامن خود سرو برکشید چو بلقیس کآب گمان برد آبگینهء میدان.مختاری. حضرت بلقیس بانوی سبا بر سر عرش معلّی دیده ام.خاقانی. بلقیس بانوان و سلیمان شه اخستان من هدهدی که عقل به من افتخار کرد. خاقانی. عمر سلیمان عهد باد ابدالدهر حضرت بلقیس روزگار بماناد.خاقانی. خبر دادند موری چند پنهانی که این بلقیس گشت و آن سلیمان.نظامی. تو گفتی که عفریت و بلقیس بود قرین حورزادی به ابلیس

بود.سعدی. - بلقیس وار؛ چون بلقیس. مانند بلقیس : وین هدهد بدیع، درین اول ربیع بلقیس وار تاجی بر سر نهاده وی. منوچهری. - تخت بلقیس؛ عرش بلقیس : خسرو نشسته تاج شه هند پیش او چونان که تخت گوهر بلقیس پیش جم. فرخی. هرکه دانست مر سلیمان را تخت بلقیس را نخواند عظیم. بوحنیفهء اسکافی (از تاریخ بیهقی). تخت بلقیس جای دیوان نیست مرد آن تخت جز سلیمان نیست.نظامی. - عرش بلقیس؛ تخت بلقیس، و آن مثل بوده است : و کان فی سرعة المجی ء به آصف فی حمل عرش بلقیس. (تعلیقات دبیرسیاقی بر دیوان منوچهری از ثمار القلوب ثعالبی). در حفاظ خط سلیمانی عرش بلقیس باد نورانی.نظامی. و رجوع به عرش بلقیس در ردیف خود شود.

بلقیس آباد.

[بِ قَ] (اِخ) دهی ازدهستان کورایم، بخش مرکزی اردبیل، شهرستان اردبیل. سکنهء آن ۵۸۷ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلقیس صغری.

[بِ سِ صُ را] (اِخ) لقب اروی دختر احمدبن جعفربن موسی صلیحی است که لقب دیگر او «الحرة الکاملة» می باشد. ملکهء یمن از سلسلهء صلیحی ها. وی بسال ۴۴۴ ه . ق. در «حراز» یمن متولد شد و نزد «اسماء» دختر شهاب پرورش یافت و در طول حکومت خود کارهای برجستهء بسیاری انجام داد و بسال ۵۳۲ ه . ق. درگذشت. و برخی او را از زعیمان اسماعیلیه دانسته اند. (از الاعلام زرکلی ج ۱ ص۲۷۹). و رجوع به همین مأخذ شود.

بلقیطاس.

[] (اِخ) دهی از دهستان فشافویه، بخش ری، شهرستان تهران. سکنهء آن ۱۲۰تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و باغات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۱).

بلقینة.

[بُ نَ] (اِخ) قریه ای است از حوف مصر از بنا. و آن را بوب نیز گویند. (از معجم البلدان).

بلقینی.

[بُ] (اِخ) صالح بن عمر بن رسلان، از قاضیان و عالمان حدیث در قرن نهم هجری. رجوع به صالح (ابن عمر....) در ردیف خود شود.

بلقینی.

[بُ] (اِخ) عمر بن رسلان بن نصیربن صالح کنانی عسقلانی مکنی به ابوحفص و مشهور به سراج الدین. از عالمان حدیث در قرن هشتم بود. بسال ۷۲۴ ه . ق. در بلقینه متولد شد و بسال ۷۶۹ ه . ق. منصب قضاوت شام را یافت و در ۸۰۵ ه . ق. در قاهره درگذشت. او راست: التدریب، تصحیح المنهاج، محاسن الاصطلاح و سایر تألیفات. (از الاعلام زرکلی ج۴ ص۲۰۵) (از التبیان و

الضوءاللامع و شذرات الذهب).

بلک.

[بَ] (ع مص) آمیختن چیزی را. (منتهی الارب). مخلوط کردن. (از اقرب الموارد). لَبک. و رجوع به لبک شود.

بلک.

[بَ لَ] (اِ) زالزالک وحشی. ولیک. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به ولیک و زالزالک شود.

بلک.

[بَلْ لَ] (اِ) در تداول عامه زارعی است که بتنهایی کار می کند (نه بعنوان عضوی از یک گروه) و معمو کار او زراعت محصولات دیمی و صیفی است. (فرهنگ فارسی معین).

بلک.

[بَ] (حرف ربط) مخفف بلکه. صورتی از بلکه که در رسم خط «ه» را حذف کنند : کاین نیست مستقر خردمندان بلک این گذرگهیست بر او بگذر. ناصرخسرو. چون این حال با برویز رسید به تلافی حال مشغول نگشت بلک نامه ها به تهدید سوی شهر براز و دیگر حشم نبشت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۵). درویشان و مردم ریشهر را هیچ قوتی و فضولی نباشد بلک زبون باشند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴۹). به حیاتست زنده جمله موجودات زنده بلک از وجود تست حیات.نظامی. و رجوع به بلکه شود.

بلک.

[بِ] (اِ) آتش، و شرارهء آتش. (برهان) (هفت قلزم) (آنندراج) : چو زر ساو چکان بلک ازو چو بنشستی شدی پشیزهء سیمین غیبهء جوشن.شهید.

بلک.

[بِ لَ] (اِ) تحفه و ارمغان و سوغاتی که دوستان از جهت دوستان فرستند. (برهان) (از هفت قلزم) (از آنندراج). تحفه و چیز عجیب و غریب. (از غیاث) : خاک و خاشاک سرایت می فرستد هر صباح گلشن فردوس را فراش بر رسم بلک. سلمان ساوجی ||. میوهء تازه ||. نوباوه ||. جامهء نو. (برهان) (از هفت قلزم) (آنندراج ||). هر چیز تازه و نوبرآمده، که طبع از دیدنش محظوظ گردد، که آن را به عربی طرفه خوانند. (از برهان) (از هفت قلزم) (از آنندراج). هرچیز که دیدنش خوش آید. (غیاث ||). گنجشکی که طرفه باشد. (برهان) (از هفت قلزم) (آنندراج).

بلک.

[بِ لِ] (اِ) تشبث و چنگ درزدن به چیزی یا به کسی. (از برهان) (از هفت قلزم) (از آنندراج) : اگر عقاب سوی جنگ او شتاب کند عقاب را به بلک بشکند سرین و دو بال. فرخی.

بلک.

[بُ لُ] (ص) چشم بزرگ برآمده. (برهان) (هفت قلزم) (آنندراج) : پی نظارهء بزمت که باغ فردوس است بلک شده همه را دیده چون سر انگور. بدر جاجرمی.

بلک.

[بُ لُ] (ع اِ) آوازهایی که از جنبانیدن کنج دهن به انگشتها برآید، و این به طریق بازی باشد. (منتهی الارب). اصوات و آوازهای کنج دهان، هرگاه انگشتان از شدت ولع آن را حرکت دهد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). یک واحد از گروهی. واحد از دسته ای. (از دزی ||). شخص واسطه. سفیر. (از دزی).

بلکا.

[بِ] (ترکی، ص، اِ) دانا. (شرفنامهء منیری). حکیم و دانشمند. (دیوان لغات الترک از حاشیهء تاریخ بیهقی چ فیاض ص۱۵۵). بلگا. و رجوع به بلگا شود ||. اشتربچه. (شرفنامهء منیری).

بلکاتگین.

[بِ تَ] (اِخ) فرمانروای مستقل ولایت غزنه، و از امرای دولت غزنویان در دورهء قبل از سلطنت آل ناصر. وی بعد از اسحاق بن البتکین به امارت غزنه نشست (در ذی القعدهء سال ۳۵۵ ه . ق.) و بسال ۳۵۹ ه . ق. در آنجا بنام خود سکه زد. او مانند البتکین از غلامان سامانیان بود و قبل از آنکه به البتکین بپیوندد، چندی در حدود سنهء ۳۲۴ ه . ق. از جانب سامانیان در بلخ حکومت کرده بود. بلکاتگین بسال ۳۶۴ ه . ق. بقتل رسید. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلکاتگین.

[بِ تَ] (اِخ) (حاجب بزرگ...) یکی از حاجبان و سرداران دورهء سلطان محمود و پسرش سلطان مسعود غزنوی است که در دورهء مسعود به سمت حاجب بزرگی، که سمتی بوده است در حدود وزیر دربار امروز، ارتقاء یافت. از این مرد و کارهای او سخن در تاریخ بیهقی بسیار رفته است. رجوع به تاریخ بیهقی شود.

بلکامه.

[بُ مَ / مِ] (ص مرکب، اِ مرکب) (از: بل + کامه) پرآرزو و بسیارکام. (برهان). بسیارکام. (آنندراج). آرزومند و مشتاق و دلگرم. (ناظم الاطباء). و رجوع به بُل شود : در پیش خود آن نامه چو بلکامه نهم پروین ز سرشک دیده جامه بر نهم. رودکی.

بلکباشی.

[بُ لُ] (ع اِ) فرمانده پیاده نظام. (از دزی).

بلکثهٔ.

[بَ کَ ثَ] (ع اِ) نوعی از موش بزرگ. (منتهی الارب). «قاره» عظیم و بزرگ. (از تاج العروس) (از معیار) (از ناظم الاطباء).

بلک خوردن.

[بَ لَ خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب) غوص کردن. (مهذب الاسماء). شنا کردن. غوطه خوردن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلکر.

[بَ کِ] (اِخ) دهی از دهستان سرشیو مریوان، شهرستان مریوان. سکنهء آن ۱۳۵ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و لبنیات و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بل کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) در تداول عامه، گوشها را بل کردن، راست ایستانیدن گوش برای بهتر شنیدن. راست و پهن کردن گوش. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بل و بله و بله گوش شود.

بلکس.

[بِ کِ / بُ کُ] (اِ) سر دیوار. (برهان). کنگرهء دیوار. (ناظم الاطباء). بلکن. نلکس. و رجوع به بلکن شود.

بلکعهٔ.

[بَ کَ عَ] (ع مص) بریدن چیزی را. (منتهی الارب).

بلکفت.

[بُ کَ] (اِ) رشوت. پاره. (از آنندراج). بلکفت. بلکفد. بلکفده. و رجوع به بلکفد شود.

بلکفته.

[بُ کَ تَ / تِ] (اِ) رشوت. پاره. (از آنندراج). بلکفت. بلکفد. بلکفده. و رجوع به بلکفد شود.

بلکفد.

[بُ کَ / بِ کِ] (اِ) رشوت و پاره. (برهان). رشوت. (لغت فرس اسدی). رشوه و پاره که به قاضی و دیگران داده شود. (فرهنگ فارسی معین). بلکفت. بلکفته. بلکفده. بلکفده : بلحرب یار تو بْوَد از مرو تا نشابور سوگند خور که در ره بلکفد او نخوردی. بلعباس (از لغت فرس).

بلکفده.

[بُ کَ دَ / دِ] (اِ) رشوت. پاره. (برهان). بلکفت. بلکفته. بلکفد. رجوع به بلکفد شود.

بلکفه.

[بِ کِ فَ / فِ] (ع ص مرکب، اِ مرکب) مشتق از بلاـکیف است، و در اصطلاح علم کلام، قائل بودن به وجود محسوس است بر روش اشاعره در بحث رؤیت. (از برهان) (از آنندراج) (از فرهنگ فارسی معین) : قد شهوه بخلقه فتحوفوا شفع الوری فتسندوا بالبلکفه. جارالله زمخشری.

بلکک.

[بِ کَ] (اِ) آب نیم گرم که آن را شیرگرم خوانند. (از برهان) (آنندراج). آب شیرگرم. (شرفنامهء منیری). بِلکَل. و رجوع به بلکل شود.

بلکل.

[بِ کَ] (اِ) آب نیم گرم. (برهان). بلکک. رجوع به بلکک شود.

بلکن.

[بَ کَ] (اِ) منجنیق، یعنی پیلوارافکن. (از لغت فرس اسدی). منجنیق. (اوبهی) : سرو است و کوه سیمین جز یک میانْش سوزن خسته است جان عاشق وز غمزکانش بلکن. ابوالمثل بخاری. ز سیل خیز فنا ایمنست قصر بقات چنانکه حصن فلکها ز صدمت بلکن. شمس فخری ||. سر دیوار. (برهان). بلگن : ای عهد تو بیمدار و پیمان تو سست چون برف تموز و آفتاب بلکن. رکن الدین سنجری. بلکس. بلگن. پلکن.

بلکنجک.

[بُ کَ جَ] (ص) طرفه. (لغت فرس اسدی). هرچیز عجیب و غریب و طرفه که دیدنش مردم را به خنده آورد. (از برهان). بلگنجک. بولکنجک. بولنجک : ای قامت تو بصورت کاونجک هستی تو به چشم مردمان بلکنجک.شهید. ای شاعرک بقد کاونجک بیهوده درائی و سخن بلکنجک.منجیک.

بلکند.

[بُ کَ] (اِ) قسمی نان روغنین. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلکه.

[بَ کِ] (حرف ربط) (از: بل عربی + که فارسی). بل که. بلک. بلکی. «بل» لفظ عربی است برای ترقی و اضراب فارسیان با کاف استعمال کنند و این کاف را دراز باید نوشت چرا که کاف غیر دراز که در حقیقت مرکب به های مختفی است بجایی نویسند که کاف را به لفظ دیگر متصل نسازند، در اینجا چون کاف به لفظ بل مرکب باشد حاجت به اتصال های مختفی نماند. (از غیاث اللغات). امّا. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : نه یک سوار است او بلکه صدهزار سوار بر این گواه من است آنکه دید فتح کتر. عنصری. نه دام الا مدام سرخ پرکرده صراحیها نه تله بلکه حجرهء خوش بساط افکنده تا پله. عسجدی. بلکه ز بهر خدای وز پی

خلق خدای وز پی رنج سپاه وز پی شر خدم.منوچهری. کار خداوندگار خود نکند بلکه همی کار پیشکار کند.ناصرخسرو. دید پیمبر نه به چشمی دگر بلکه بدین چشم سر این چشم سر.نظامی. - لابلکه؛ لابل. نه بلکه : یک هفته زمان باید لابلکه دو سه هفته تا دور توان کردن زو سختی و دشواری.منوچهری. و رجوع به بل و لابل در ردیفهای خود شود. - نه بلکه؛ لابل. لا بلکه : درجیست ضمیرش نه بلکه گنجیست پرگوهر گویا و زر بویا.ناصرخسرو. و رجوع به بل و لابل در ردیفهای خود شود ||. علاوه بر این. ایضاً. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : و از هوای سرد هیچ مضرت نیاید بل که راحت یابد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بلکه هر روز زیادت و طراوت گیرد. (کلیله و دمنه). اگر جور شکم نبودی هیچ مرغی در دام صیاد نیفتادی بلکه صیاد خود دام ننهادی. (گلستان). آدمی چون تو در آفاق نشان نتوان داد بلکه در جنت فرودس نباشد چو تو حور. سعدی ||. ظن. (آنندراج). ظن دارم. (غیاث). شاید. (ناظم الاطباء). محتمل است. باشد که. بود که : قرب شش سال هست بلکه فزون تا دلم پرغمست و جان پرخون.نظامی. شکسته چنان گشته ام بلکه خرد که آبادیم را همه آب برد.؟ گر برآید خطت مشو دلگیر بلکه خیریت در آن باشد. محمد سعید اشرف (از آنندراج). بی تابی دل گشت مرا چیست ندانم یک بار بیا بلکه تمنای تو باشد. نعمت خان عالی (از آنندراج). سفر هیچ ستمدیده به تقلید مباد میروم بلکه ندانسته مرا یاد کند. اسیر (از آنندراج). در دست بتی کشتن من گشت مقرر خنجر بکف از خانه برآ بلکه تو باشی. میرنجات (از آنندراج). رنجه به قتلم مساز خنجر و بنگر بلکه مرادم به یک نگاه برآید. تقی کمره (از آنندراج). در سرو و گل و یاسمن آن نور ندیدیم هنگامهء مرغان چمن بلکه تو باشی. فیاض (از آنندراج). گر به طغرا نظری می کنی امروز بکن بلکه از درد فراق تو به فردا نرسد. طغرا (از آنندراج). - امثال: بلکه را کاشتند سبز نشد؛ از مقدماتی احتمالی نتیجهء یقین و جازم نتوان گرفت. (امثال و حکم دهخدا). بلکه من کاریده بودم، بلکه شتر تو هم چریده بود؛ ساربانی در روستای یزد شتر خویش به زمینی بایر سر داد، مردی یزدی بیامد و شتر را بزدن گرفت. شتردار گفت در این زمین زرع و کشتی نیست، زدن حیوان بی سببی چراست؟ گفت بلکه من این زمین را کاریده بودم بلکه شتر تو هم چریده بود. (امثال و حکم دهخدا). ||به هر حال. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). بیشتر. نه. نی. (ناظم الاطباء).

بلکه.

[بَ کَ] (اِخ) دهی از دهستان پشت آربابا، بخش بانه، شهرستان سقز. سکنهء آن ۱۸۲ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، توتون، مازوج، قلقاف، گردو، زغال است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلکه.

[بُ کَ / کِ] (اِ) حوض آب. تالاب در میان خانه. دریاچه. (در تداول مردم گناباد خراسان). و گویا مصحف برکه باشد.

بلکی.

[بَ] (حرف ربط) بلکه. (ناظم الاطباء). ممکن است. (از دزی). بلک. بل که. رجوع به بلکه شود.

بلکیان.

[بَ] (اِخ) از قرای مرو است بفاصلهء یک فرسنگی. (از معجم البلدان). و در مراصد و مرآت البلدان آن را در دوفرسنگی مرو ضبط کرده اند.

بلکیانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلکیان، و آن از قرای مرو است. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلکین.

[بُ لُکْ کی] (اِخ) ابن بادیس بن حیوس بن ماکسن بن زیری بن مناد، والی مالقهٔ در زمان حیات پدرش. او بسال ۴۵۶ ه . ق. درگذشته است. (از الاعلام زرکلی ج ۲ ص۵۲ از الاحاطهٔ).

بلکین.

[بُ لُکْ کی] (اِخ) ابن زیری بن مناد صنهاجی، مکنی به ابوالفتوح و ملقب به سیف الدوله، مؤسس امارت صنهاجیه در تونس. وی به سال ۳۷۳ ه . ق. در محلی بین سجلماسه و تلمسان درگذشت. (از الاعلام زرکلی ج ۲ ص۵۲ از وفیات الاعیان و البیان المغرب و اعمال الاعلام). و رجوع به طبقات سلاطین اسلام ص۳۳ شود.

بلکین.

[بُ لُکْ کی] (اِخ) ابن محمد بن حماد، چهارمین تن از بنی حماد در الجزایر. که مدت حکومتش از ۴۴۷ تا ۴۵۴ ه . ق. بوده است. (از طبقات سلاطین اسلام ص۳۴).

بلگ.

[بَ] (اِ) برگ. (فرهنگ فارسی معین). برگ و ورق که از اعضای گیاه است. رجوع به برگ شود : پس هریکی بلگی از درخت انجیر باز کردند. (ترجمهء تفسیر طبری). چون مدتی برآمد شاخهاش بسیار شد و بلگها پهن گشت. (نوروزنامه ||). پاره گوشت پهن و سرخ که از دو سوی گونهء خروس و ماکیان و تذرو آویخته است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلگا.

[بِ] (ترکی، ص) حکیم. دانشمند. (فرهنگ فارسی معین). بِلکا. و رجوع به بلکا شود.

بلگراد.

[بِ] (اِخ) بلغراد. پایتخت کشور یوگوسلاوی و در ملتقای رود دانوب و ساو قرار دارد. جمعیت آن ۵۲۰ هزار تن است. این شهر به «کلید بالکان» معروف است و از زمان رومیان عنوان دژ سوق الجیشی داشت. در قرن دوازدهم میلادی پایتخت صربستان شد. (فرهنگ فارسی معین) (دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به بلغراد شود.

بلگرام.

[بِ / بِ لِ] (اِخ) از شهرهای هندوستان و دارای ۹۵۶۵ تن جمعیت. شهری است بسیار قدیمی و در دورهء اسلامی از زمان اکبرشاه تا قرن نوزدهم میلادی از مراکز فضل و دانش بوده و جمع کثیری از فضلا از بین سادات آنجا برخاسته اند، که از جمله میرغلامعلی

آزاد بلگرامی و نوهء وی امیرحیدر مؤلف «سوانح اکبری» و سید مرتضی زبیدی مؤلف «تاج العروس» را میتوان نام برد. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلگرامی.

[بِ لِ] (اِخ) غلامعلی حسینی واسطی، مشهور به آزاد. از شعرا و نویسندگان هند در قرن دوازدهم هجری. رجوع به غلامعلی آزاد در ردیف خود شود.

بلگرامی.

[بِ لِ] (اِخ) (۱۱۰۱ - ۱۱۸۸ ه . ق.). محمد بن عبدالجلیل بلگرامی از ادیبان هندی و از اهالی بلگرام. وی اشعاری به فارسی دارد. (از الاعلام زرکلی ج ۷ ص۵۶ از ابجد العلوم).

بلگرامی.

[بِ لِ] (اِخ) (۱۱۱۶ - ۱۱۷۲ ه . ق.) محمدیوسف بن محمد اشرف حسینی واسطی بلگرامی. از فاضلان هندی و از اهالی بلگرام بوده است. او را اشعاری به فارسی و عربی می باشد. (از الاعلام زرکلی ج ۸ ص۳۱ از سبحهٔ المرجان و ابجد العلوم).

بل گرفتن.

[بُ گِ رِ تَ] (مص مرکب)دولک یا توپ بازی چلتوپ را از هوا گرفتن. (از فرهنگ لغات عامیانه). دولک را از هوا گرفتن. از هوا گرفتن دولک در بازی الک دولک که سبب بردن بازی است. از هوا گرفتن چیزی پرتاب کرده. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بُل شود ||. چیز مفت بچنگ آوردن. (فرهنگ لغات عامیانه). بدون تحمل رنج به مال یا منصبی رسیدن. (فرهنگ فارسی معین). استفادهء غیرمنتظر بی تهیهء عوامل و مقدمات. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). از موقع مناسب استفاده کردن. (فرهنگ لغات عامیانه). استفاده کردن از موضوعی. (فرهنگ فارسی معین). فایدهء غیرمترقبه و غیرمنتظره را از پیش آمدی بردن. فایدتی مالی از امری غیرمنتظر بردن. نفع بردن غیرمنتظر با زیرکی. (یادداشت مرحوم دهخدا). - از هوا بل گرفتن؛ از فرصتی آنی و ناگهانی منتهای استفاده را کردن و چیزی غیرمنتظره بدست آوردن. (فرهنگ عوام).

بلگشیر.

[بَ گَ] (اِخ) دهی از دهستان خدابنده لو، بخش قیدار، شهرستان زنجان. سکنهء آن ۵۷۹ تن. آب آن از رودخانهء محلی و محصول آن غلات و بنشن و قلمستان است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلگل.

[بِ گَ] (اِ) آب نیم گرم. (ناظم الاطباء). بلکل. بلکک. رجوع به بلکک و بلکل شود.

بلگم.

[بَ گَ] (اِ) نامی است که در گیلان و نور و کجور به داردوست دهند. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به داردوست شود.

بلگن.

[بَ گَ] (اِ) سر دیوار. (آنندراج) (شرفنامهء منیری). بلکن. رجوع به بلکن شود ||. منجنیق. (آنندراج). بلکن. رجوع به بلکن شود.

بلگنجک.

[بُ گَ جَ] (ص) هرچیز عجیب و غریب که دیدن آن خنده آرد. (آنندراج). بلکنجک. رجوع به بلکنجک شود.

بلگور.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان مرکزی، بخش صومعه سرا، شهرستان فومن. سکنهء آن ۱۲۶۹ تن. آب آن از رودخانهء ماسوله و محصول آن برنج و توتون سیگار و ابریشم است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلگه.

[بَ گَ / گِ] (اِ) برگه. زردآلو و هلوی دو نیم شده و هسته در آورده و خشک کرده شده. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به برگه شود.

بل گیری.

[بُ] (حامص مرکب) عمل بل گرفتن. (از فرهنگ لغات عامیانه). رجوع به بل گرفتن شود.

بلل.

[بَ لَ] (ع مص) به شدن از بیماری. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بَلّ. بُلول. و رجوع به بل و بلول شود ||. مبتلی شدن به چیزی و درآویختن به آن. (منتهی الارب). برخورد کردن و تمایل یافتن به چیزی. (از اقرب الموارد از لسان ||). فاجر گردیدن. (منتهی الارب ||). ظفر یافتن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). جمع آن را برخی بُلّان دانسته اند. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلل.

[بَ لَ] (ع اِ) تری و نمناکی. (منتهی الارب). تری. (دهار) (از ذیل اقرب الموارد) (غیاث). نم. ندی. نداوت. رطوبت. ندوت. - بلل شبهه؛ در اصطلاح فقهی، تری زیر جامهء نائم که در بیداری نداند چیست. تری که مرد در جامه بیند و نداند چیست. رطوبتی که در خواب مرد را افتد و به روز نداند که از آب و وذی و ندی و دیگر رطوبات کدام یک است، و بر او تنها تطهیر موضع رطوبت است نه غسل. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). شی ء اندک ||. عافیت ||. طعام عروسی. (منتهی الارب ||). تجمل: ماأحسن بلله. (از منتهی الارب ||). خصب و فراوانی و حاصلخیزی، زیرا آن از آب می باشد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). باد شمال سرد. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلل.

[بِ لَ] (ع اِ) صمغ گیاه عرفط. (ناظم الاطباء).

بلل.

[بُ لَ] (ع اِ) تخم. (منتهی الارب). بذر. (ذیل اقرب الموارد از قاموس ||). تخم ریزی. (منتهی الارب).

بللاءُ.

[بَ لَ / بُ لَ] (ع اِ) بقیهء مودت. (منتهی الارب). بُلّهٔ. رجوع به بلهٔ شود.

بللهٔ.

[بَ لَ لَ / بُ لُ لَ] (ع اِ) تری: طویت السقاء علی بللته. (منتهی الارب ||). طویته علی بللته؛ یعنی تحمل او را کردم با وجود آنچه در او بود از عیب و بدی، و یا با او مدارا کردم در حالی که باقیمانده ای از دوستی در او بود. و اصل آن مأخوذ از این است که مشک را در حال تری برهم پیچند که باعث عفونت و بدبویی آن میشود. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). بُلّهٔ. رجوع به بلهٔ شود.

بللهٔ.

[بُ لَ لَ] (ع اِ) هیأت و زی و حال: کیف بللتک؛ کیف حالک. (منتهی الارب).

بلم.

[بَ] (ع مص) گشن خواه شدن ناقه. (از منتهی الارب). میل کردن ناقه به فحل. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلم.

[بَ] (اِ) گیاهی است شبیه به مَرغ. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلم.

[بَ لَ] (ع اِ) سخت آرزومندی ناقه به فحل و آماسیدگی شرم او از بسیاری آرزو. (از منتهی الارب ||). ماهیان ریزه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). نوعی ماهی کوچک. (فرهنگ فارسی معین).

بلم.

[بَ لَ] (اِ) قسمی کرجی بی دیواره که از تیرهای بهم پیوسته کنند در خلیج فارس. نامی است که در جنوب به قایق دهند. (یادداشت مرحوم دهخدا). قایق. قُفّه. طَرّادهٔ. زورق. کرجی. لتکا.

بلما.

[بَ] (ص، اِ) جسیم و گنده و تناور و هنگفت. (آنندراج). ضخیم و کلفت. (ناظم الاطباء ||). پشته و تودهء کلان و دراز.

(آنندراج ||). چیزی نرم مانند ریش. (آنندراج ||). هموار و نرم مانند نان. (ناظم الاطباء).

بلماء.

[بَ] (ع اِ) شب ماه تمام. (منتهی الارب). شب بدر، بجهت بزرگی قمر در آن. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلماج.

[بُ / بُ لَ] (اِ) نوعی از کاچی، و آن آشی باشد بی گوشت و بسیار آبکی و رقیق. (از برهان). نوعی از آش که رقیق و پرآب و بی گوشت پزند مانند حریره. (غیاث). و برخی این لغت را ترکی دانند. (برهان) (آنندراج) : عاقل نگردد مایل به بلماج تا قلیه بیند بر روی تتماج.بسحاق اطعمه. اُماج. و رجوع به اماج و بلماق شود.

بلماق.

[بُ] (اِ) آردهاله. (یادداشت مرحوم دهخدا). آردتوله، و آن آشی است مانند کاچی که مردمان فقیر خورند. و رجوع به بلماج شود.

بلمانه.

[بَ نَ] (اِخ) دهی از دهستان ماهیدشت پائین، بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان. سکنهء آن ۲۶۵ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و حبوب دیم و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلم جرک.

[بَ لَ جَ رَ] (اِخ) دهی از بخش مینودشت، شهرستان گرگان. سکنهء آن ۴۳۰ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و ابریشم است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بلمز.

[بِ مَ] (ترکی، فعل) بیلمز. سوم شخص مضارع مفرد منفی از مصدر بیلماق بمعنی نمی داند : بر فصیحان نکته می گیرد چو میگردد عرب جمله بلمز بر زبان دارد چو گردد ترکمان. نورالدین ظهوری (از آنندراج (||). ص) در تداول مرادف هیچ ندان بکار رود.

بلمطج.

[بُ لُ طَج ج] (ع اِ) در اصطلاح عامیانهء عرب، شراب. (از دزی).

بلمظفر.

[بُ مُ ظَفْفَ] (اِخ) صورتی است از ابوالمظفر. رجوع به ابوالمظفر و بُل شود.

بلمعالی.

[بُ مَ] (اِخ) صورتی است از ابوالمعالی. رجوع به ابوالمعالی و بُیل شود :بس... جایز باید داشتن که هشام حکم و... بلمعالی نقاش رازی.... همه در حال نزع از عداوت بوبکر و عمر توبه کرده باشند. (کتاب النقض ص ۴۸۱).

بلملیدن.

[بَ مَ دَ] (مص) لندیدن. زیر لب آواز خواندن ||. خشمگین شدن و آزرده شدن ||. بی صبر شدن و بی طاقت گشتن. (ناظم الاطباء).

بلمو.

[ ] (ع اِ) نوعی ماهی. (از دزی از آثارالبلاد قزوینی).

بلمون.

[بَ] (اِ) یونانی ساذج است. (از الفاظ الادویهٔ). فرفخ. (مخزن الادویهٔ). عرفج. (تحفهء حکیم مؤمن). ساذج صحرایی است و آن برگی باشد دوائی مانند برگ گردکان و آنرا به عربی عرفج بری خوانند. (برهان).

بلمهٔ.

[بَ لَ مَ] (ع اِ) سخت آرزومندی ناقه به فحل و آماسیدگی شرم وی از شدت آرزومندی نر. (از منتهی الارب). ورم شرم از شدت گشن خواهی. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). آماسیدگی لب. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). شکوفهء درخت عضاه. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلمه.

[بَ مَ / مِ / بُ مَ / مِ] (اِ) ریش انبوه و دراز. (برهان) (آنندراج). بامه. (شرفنامهء منیری). ضد کوسه. (آنندراج) (انجمن آرا ||). پایه و زینه و نردبان. (ناظم الاطباء).

بلمه.

[بَ مَ / مِ] (ص) مردم ریش دراز. (برهان). درازریش. (غیاث). ریشو. لحیانی. ریش تپه. بزرگ ریش. بامه : تیزی که چون کواکب منفضه (؟) گاه رجم با ریش بلمهء شب تیره قران کند. کمال اسماعیل. آنچه کوسه داند از خانهء کسان بلمه از خانهء خودش کی داند آن.مولوی. کوسه هان تا نگیری ریش بلمه در نبرد هندوی ترکی بیاموز آن ملک تمغاج را. مولوی. و رجوع به بلمه ریش شود.

بلمه.

[بَ لَ مَ / مِ] (اِ) قسمی ماهی. (از دزی). و رجوع به بَلَم شود.

بلمه ریش.

[بَ مَ / مِ] (ص مرکب) ریشو. ریش دراز. (آنندراج). انبوه ریش. درازریش. (ناظم الاطباء). آنکه ریشش دراز و انبوه است. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلمه شود : ترک و تازیک و وشاق و بلمه ریش حاجب و سرهنگ و جاندار و وزیر. کمال اسماعیل. گر نه ابله بود چه خواهد بود بلمه ریش دراز رستائی.رکن الدین بکرانی.

بلمی.

[بَ] (ع اِ) نوعی از انجیر عرب. انجیر عربی. انجیر فرعون. انجیر فرعونی. تین الاحمق. جمیز. جمیزی. چنار فرنگی. حماطهٔ. (از دزی). رجوع به جمیز شود.

بلمیر.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان ورزق، بخش داران شهرستان فریدن. آب آن از قنات و چشمه و محصول آن غلات و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱۰).

بلنبس.

[ ] (ع اِ) به عربی تین ابیض است. (فهرست مخزن الادویهٔ).

بلنتاین.

[بَ لَ] (معرب، اِ) بارهنگ، که گیاهی است. (از فرهنگ فارسی معین) (از دزی). رجوع به بارهنگ شود.

بلنتع.

[بَ لَ تَ] (ع ص) ماهر و دانای هرچیز. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بَلَتَع. و رجوع به بلتع شود.

بلنتعهٔ.

[بَ لَ تَ عَ] (ع ص) تأنیث بلنتع، زن ماهر و حاذق در هرچیز. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس). بلتعهٔ. و رجوع به بلتعهٔ شود || زن زبان دراز بسیارگوی. (منتهی الارب). زن سلیطهء ناسزاگوی بسیارگوی. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس). بلتعهٔ. و رجوع به بلتعهٔ شود.

بلنج.

[بِ لِ / بَ لَ] (اِ) قدر و مقدار و اندازهء چیزی. (برهان) (آنندراج). اندازه و قدر هر چیزی. (شرفنامهء منیری).

بلنجا.

[بُ لَ] (اِ مرکب) مخفف بلند جا. (آنندراج). جای بلند. (ناظم الاطباء).

بلن جاب.

[بِ لَ] (اِخ) دهی از دهستان القوارت بخش حومهء شهرستان بیرجند. سکنهء آن ۱۹۱ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. مزارع عباس آباد، ملک آباد، علی آباد، حسین آباد، چشمه علی، محمد عظیمی جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بلنجاسپ.

[بِ لِ] (اِ) گیاهی است که آن را بوی مادران گویند. (از برهان) (از الفاظ الادویهٔ). بلنجاسف. برنجاسپ. برنجاسف. رجوع به برنجاسپ شود.

بلنجاسف.

[بِ لِ] (اِ) برنجاسف، که گیاهی است مشهور به بوی مادران. (از الفاظ الادویهٔ) (از برهان) (اختیارات بدیعی) (تحفهء حکیم مؤمن). برنجاسپ. بلنجاسپ. رجوع به برنجاسپ شود.

بلنجر.

[بَ لَ جَ] (اِخ) شهری است به خزر، پس باب الابواب. (منتهی الارب) (از مراصد). شهری است در بلاد خزر پشت باب الابواب، گویند عبدالرحمان بن ربیعه آن را فتح کرده است و برخی سلمان بن ربیعهء باهلی را فاتح آن دانند. (از معجم البلدان). شهری است از خزران با بارهء محکم و نعمت. (حدود العالم). شهر قدیم خزرها، بر رودی به همین نام، واقع در شمال گردنهء دربند یا باب الابواب، بر انتهای شرقی کوههای قفقاز، در داغستان حالیه. بقولی پیش از اتل پایتخت خزرها بود. در ۱۰۴ ه . ق. بتصرف مسلمانان درآمد و ظاهراً بیشتر سکنه اش مهاجرت کردند. بعد از جنگ دوم اعراب با خزرها (۱۱۹ ه . ق.) تقریباً نامی از آن دیده نمیشود. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به نخبهٔ الدهر دمشقی ص۲۶۳ شود : مسلمانان... به حصنی شدند از حصنهای خزریان که آن را بلنجر گویند... پس آن حصار بگرفتند و مهتر بلنجر با مقدار پنجاه هزار مرد بجست و به سمرقند شد و بلنجر بدست مسلمانان افتاد. (ترجمهء طبری بلعمی).

بلنجری.

[بَ لَ جَ] (ص نسبی) منسوب به بلنجر، که شهریست در دربند خزران. (از اللباب فی تهذیب الانساب). رجوع به بلنجر شود.

بلنجری.

[بَ لَ جُ] (ص نسبی) منسوب به بلنجر، که نام جد ابوجعفر احمدبن عبید است. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلنجمشک.

[بَ لَ مُ] (معرب، اِ) معرب بلنگمشت. (فرهنگ فارسی معین). فرنجمشک، که گیاهی است. (از تحفهء حکیم مؤمن) (از مخزن الادویهٔ). رجوع به فرنجمشک شود.

بلند.

[بَ لَ / بِ لَ] (اِ) چوب بالائین درِ خانه. اسکفه. (برهان) (آنندراج). چوب چهارم که از سه چوب دیگر دروازه بالا باشد. (غیاث). سردر. بلندین. پلندین : از هیبت ار کند به در خارجی نظر بفتد بر آستان در خارجی بلند.سوزنی ||. چارچوب و پیرامن در خانه. (برهان) (آنندراج). بلندین. پلندین.

بلند.

[بَ لَ] (ع اِ) اصل و ریشهء حنا. (از تاج العروس). بیحنخ. (منتهی الارب).

بلند.

[بُ لَ] (ص، ق) مقابل پست. (از برهان). مرتفع و عالی و سرافراز. (ناظم الاطباء). کشیده. افراشته. برافراشته. مرتفع، در مقابل کوتاه و پست. (فرهنگ فارسی معین). اشرف. أعلی. أعیط. افراخته. باذخ. أکوم. باسق. تِلو. جاهض. رفیع. رفیعهٔ. سامک. سامکهٔ. سامی. سَراهٔ. سَنِیّ. شامخ. شاهق. شَمیم. صَیلَخم. طامح. عالی. عالیهٔ. عَلا. علیّ، علیّهٔ. فارغ. فَدفد. قازح. قَنوع. قَیخَم. کأبی. کُباء. متعالی. متعالیهٔ. مُرتفع. مُشرف. مشرفهٔ. مُصلَخم. مُقَرعج. مُکَبح. مُکمَح. مَنیع. منیعهٔ. مُنیف. نابک. ناتی. ناشع. نائه. نَباه. نَبرهٔ. والا : گنبدی نهمار بربرده بلند نش ستون از زیر و نز بر سَرْش بند. رودکی. گه بر آن کندز بلند نشین گه درین بوستان چشم گشای.رودکی. گشاده شود کار چون سخت بست کدامین بلندست نابوده پست.ابوشکور. دوم دانش از آسمان بلند که بی پای چوبست و بی دار بند. ابوشکور. بلند کیوان با اورمزد و با بهرام ز ماه برتر خورشید و تیر با ناهید.ابوشکور. همت تیز و بلند تو بدانجای رسید که ثری گشت مر او را فلک فیرونا. خسروانی. ایا نشسته به اندیشگان حزین و نژند همیشه اختر تو پست و همت تو بلند. آغاجی. سرو بودیم چند گاه بلند گوژ گشتیم و چون درونه شدیم.کسائی. چو گرمابه و کاخهای بلند چو ایوان که باشد پناه از گزند.فردوسی. چنین است کردار چرخ بلند به دستی کلاه و به دیگر کمند.فردوسی. کرا یار باشد سپهر بلند برو بر ز دشمن نیاید گزند.فردوسی. اگر شاه بگشاید او را ز بند نماند برین کوهسار بلند.فردوسی. همی گشت زان فخر و زان شادمانی صنوبر بلند و ستاره منوّر.فرخی. همه چو کوه بلندند روز جنگ و جدل بلند کوه به دندانها کنند شیار.فرخی. پادشاهی که باشُکُه باشد حزم او چون بلند کُه باشد.عنصری. منظر او بلند چون خوازه هریکی زو به زینتی تازه.عنصری. چون بیامد بوعده بر سامند آن کنیزک سبک ز بام بلند.عنصری. امیر صفه ای فرموده بود بر دیگر جانب باغ برابر خضرا، صفه ای سخت بلند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۹). قلعه ای دیدم سخت بلند. (تاریخ بیهقی). ز پیروزه تختی بزر کرده بند نهادند بر چار پیل بلند.اسدی. چون ابر بلند است و سیه دود ولیکن از دود سیه گشت جدا ابر به باران. ناصرخسرو سخنهای صحبت بنزد حکیم بلند است و پرمنفعت چون جبال. ناصرخسرو. بلند حصنی دان دولت و درش محکم به عون کوشش بر درش مرد یابد بار. ابوحنیفهء اسکافی. علما پادشاه را با کوه مانند کنند که بلند و تند باشد. (کلیله و دمنه). در کف بخت بلندش ز اختران هفت دستنبوی زیبا دیده ام.خاقانی. با قیمت بلند تو این خاکدان پست چندین شگفت نیست که چندان پدید نیست. کمال اسماعیل (از آنندراج). آز بگذار و پادشاهی کن گردن بی طمع بلند بود.سعدی (گلستان). بلند از میوه گو کوتاه کن دست که کوته خود ندارد دست بر شاخ.سعدی. ای سرو به قامتش چه مانی زیباست ولی نه هر بلندی.سعدی. ملک زاده ای را شنیدم که کوتاه بود و حقیر و دیگر برادرانش بلند و خوبروی. (گلستان). بیگانه وار شمع من امشب نشست و خاست سوز دلم ز آتش پست و بلند اوست. خواجه آصفی (از آنندراج). بوسه ها بر دست خود داده ست معمار ازل تا به اقبال بلند آن طاق ابرو بسته است. وحید (از آنندراج). قصر گردون را ز پستی رفعت یک پایه نیست گردن منصور را حرف بلندش دار بود.

میرزا بیدل (از آنندراج). موج بلندش که رسد تا به ماه باز دهد آب به ابر سیاه. خسرو (از آنندراج). ما سپر داریم هرجا می شود تیغی بلند محشر زخم شهیدان سینهء افکار ماست. فطرت (از آنندراج). جُمد یا جُمُد؛ زمین بلند و سخت. رَهَوهٔ؛ جای بلند یا پست که در آن آب فراهم آید. شدیدالکاهل؛ بلندجانب صاحب شوکت و قدرت. (از منتهی الارب). صَیرد؛ جای بلند از کوه. صعود؛ جای بلند. عَلایهٔ و عَلْی و عَلیاء؛ هرجای بلند. فَرعهٔ؛ جای بلند. قَردَد؛ زمین درشت بلند. مُشترِف؛ بلندخلقت دراز. (از منتهی الارب). هَیکل؛ بنای بلند. - بلندآخور؛ که آخور بلند دارد، و کنایه از درازی بالای و دست و پای اسب است. مقابل اسب حقیر و کوتاه دست و پا : رخش بلندآخورش افکند پست غاشیه را بر کتف هرکه بست.نظامی. - بلند آسمان؛ آسمان بلند. آسمان رفیع : خداوند ما کاین جهان آفرید بلند آسمان از برش برکشید.بوشکور. کسی کو بلند آسمان آفرید بدو در مکان و زمان آفرید.فردوسی. که گردان بلند آسمان آفرید توانایی و ناتوان آفرید.فردوسی. بلند آسمان چون زمین شد ز خاک بسی گردن و بر شده چاک چاک.فردوسی. - بلند آشیان؛ آشیانهء بلند. آشیانه ای که در جاهای مرتفع ساخته شده باشد. (ناظم الاطباء). - بلندآشیان؛ بلندمکان. (آنندراج ||). - مجازاً، کسی که در مراتب عالی آشیان داشته باشد. (فرهنگ فارسی معین). - بلند آفتاب؛ آفتاب که جای بر بلندی دارد : چو گفتار گرسیوز افراسیاب شنید و برآمد بلند آفتاب.فردوسی ||. - کنایه از عظیم الشأن، بلندپایگاه که همچون آفتاب بر همه نورافشانی کند : به ارجاسب گفت ای بلند آفتاب به بیخ و به بن همچو افراسیاب.فردوسی. ابدی باد خط این پرگار زان بلند آفتاب نقطه قرار.نظامی. - بلنداختر؛ بلندطالع. (آنندراج). خوشبخت. (ناظم الاطباء). نیک بخت. سعید. مسعود. خوش طالع. خوب طالع. بلنداقبال. بلندبخت. نیک اختر : سپهبد فرستاد نزدیک اوی سپاهی بلنداختر و نامجوی.فردوسی. همی بود شاپور با داد و رای بلنداختر وتخت شاهی بجای.فردوسی. بلنداختری نامجوی و سوار بیامد به کف نامهء شهریار.فردوسی. که شاها بزرگا بلنداخترا بر آزادگان جهان مهترا.فردوسی. که یزدان ترا بی نیازی دهد بلنداختر و سرفرازی دهد.فردوسی. آفرین بر یمین دولت باد آن بلنداختر بزرگ آثار.فرخی. بجمله گفتند ای شهریار روزافزون خدایگان بلنداختر بلندمکان.فرخی. ای جهاندار بلنداختر پاکیزه گهر ای مخالف شکر رزم زن دشمن مال.فرخی. ای بلنداختر نام آور تا چند به کاخ سوی باغ آی که آمد گه نوروز فراز. منوچهری. ندیم شه شرق شیخ العمید مبارک لقائی بلنداختری.منوچهری. اسم بلند هم به بلنداختری دهد چون روزگار قرعهء اسما برافکند.خاقانی. که چون پیشوای بلنداختران سکندر جهاندار صاحب قران.نظامی. که باشد زبون خراجی سری که همسر بود با بلنداختری.نظامی. سوی نوبتی گاه خود بازگشت بلنداخترش باز دمساز گشت.نظامی. بلنداختری نام او بختیار قوی دستگه بود و سرمایه دار.سعدی. ای بلنداختر خدایت عمر بی پایان دهاد هرچه پیروزی و بهروزی خدایت آن دهاد. سعدی. من که از یاقوت و لعل اشک دارم گنجها کی نظر در فیض خورشید بلنداختر کنم. حافظ. ای شهنشاه بلنداختر خدا را همتی تا ببوسم همچو اختر خاک ایوان شما. حافظ. ندیده چو او کس بلنداختری به کشورگشائی است اسکندری.هاتفی. ز تأثیر دل بیدار چشم ترشود بینا که ماه از نور خورشید بلنداختر شود پیدا. صائب (از آنندراج). - بلنداختری؛ بلنداختر بودن. خوشبختی. سعادت. نیک بختی : چو طالع نمود آن بلنداختری که شد ساخته سدّ اسکندری.نظامی. خبر داشت کآن سدّ اسکندریست نمودار فالش بلنداختریست.نظامی. و رجوع به بلنداختر شود. - بلنداراده؛ کسی که دارای ارادهء بلند باشد. بلندهمت. (فرهنگ فارسی معین ||). - حریص و آزمند. (ناظم الاطباء ||). - حرص و آز. (ناظم الاطباء). - بلندارکان؛ آنچه ارکان بلند دارد. بلندپایه. مرتفع. (فرهنگ فارسی معین). عمارتی که بر ستونهای بلند بنا نمایند. (آنندراج ||). - باقدرت. باعظمت وحشمت. (ناظم الاطباء). - بلندافسر؛ آنکه تاج رفعت و عظمت بر سر نهاده باشد. (ناظم الاطباء). که تاج سروری و برتری بر سر دارد : بدانش جهان را بلندافسری به موبد ز هر مهتری برتری.فردوسی. میوهء دلهای بلندافسران شاخ بشاخش نسب سروران. میرخسرو (از آنندراج). - بلندافسری؛ عظمت تاج پادشاهی. (فرهنگ فارسی معین). - بلنداقبال؛ بلندطالع. (آنندراج). کسی که دارای بخت بلند باشد. (ناظم الاطباء). بلنداختر : تا مرا عشق بلنداقبال در زنجیر داشت پیچ و تاب من شکوه گوهر شمشیر داشت. صائب (از آنندراج). - بلنداقبالی؛ بلنداختری. خوش طالعی. (فرهنگ فارسی

معین). - بلنداندام؛ آنکه اندام بلند دارد. بلندقامت. بلندقد. بلندبالا. قَلَهنف. - بلندبال؛ بلندبالا. درازقد. بلندقامت. و بمجاز، رفیع، عالیجاه، بلندمرتبه : بلندبال کند جود پست قامت را چنانکه عرش به بالای نام او زیبد.خاقانی. - بلندبالا؛ بلندقد. رجوع به همین ترکیب در ردیف خود شود. - بلندبخت؛ نیک بخت. (ناظم الاطباء). بلنداختر. سعید. خوشبخت. سعادتمند : شاه بلندبخت ملک سنجر آنکه او از بخت هرچه یافت ملک شاهوار یافت. میرمعزی (از آنندراج). - بلندبختی؛ نیک بختی. خوشبختی. سعادت. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلندبخت در همین ترکیبات شود. - بلند برآمدن؛ بالا آمدن. برشدن. استقلال. شُخوص. مَتخ. هُبوّ: اِشرئباب؛ بلند برآمدن تا بنگرد. اقعام؛ بلند برآمدن آفتاب. اقفاف؛ بلند برآمدن سیاههء چشم. اِقلیلاء؛ بلند برآمدن مرغ بر هوا. اِمقرار؛ بلند برآمدن رگ. (از منتهی الارب). - بلند برآمدن روز؛ بالا آمدن خورشید. ساعتی چند از طلوع مهر گذشته بودن. (یادداشت مرحوم دهخدا). ازلیمام. اِمتعاط. اِمّغاط. انتفاخ. تُلوع. کَهر. - بلند برآوردن؛ بالا آوردن: قَبو: بلند برآوردن بنا را. (از منتهی الارب). - بلندبرآورده؛ افراشته. مشیدهٔ. (ترجمان القرآن جرجانی). - بلندپا؛ آنکه پای بلند دارد. درازپای. - بلندپایان؛ حیوانات اهلی که پاهای دراز دارند چون استر و خر و گاو و اشتر، در مقابل کوتاه پایان چون گوسفند و بز و مرغان خانگی. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بلندپایگی؛ بلندپایه بودن. ارتفاع. علوّ. (فرهنگ فارسی معین ||). - شأن. شوکت. (فرهنگ فارسی معین). علو مرتبت. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). - برتری و رجحان. (فرهنگ فارسی معین). - بلندپایه؛ آنچه پایهء بلند دارد. مرتفع. عالی. (فرهنگ فارسی معین) : بر سریر بلندپایه نشست زیر پایش همه بلندان پست.نظامی ||. - صاحب شأن و شوکت. (ناظم الاطباء). عَلّی. مَجید. عالی مرتبت. عالیمقام. عالی قدر. (یادداشت مرحوم دهخدا) : بلندپایه بزرگی که دست بخشش تو ز ساحت دل ما برکشید بیخ نیاز. کمال اسماعیل (از آنندراج). بلندپایهء قدرش چه جای فهم و قیاس فراخ مایهء فضلش چه جای حصر و بیان. سعدی ||. - برتر از سایر مردم. (ناظم الاطباء). - بلندپر؛ دارای پر بلند ||. - دارای پرش بلند و مرتفع. (ناظم الاطباء). بلندپرواز ||. - بلندهمت. (فرهنگ فارسی معین) : جان دانا عجب بزرگ دل است تن ادریس بس بلندپر است.خاقانی ||. - عالی. نیکو. فرخنده : بختم از سرنگونی قلمش چون سخنهای او بلندپر است.خاقانی. - بلندپرواز؛ رجوع به همین ترکیب در ردیف خود شود. - بلندپروازی؛ رجوع به همین ترکیب در ردیف خود شود. - بلند پریدن؛ به ارتفاع زیاد پریدن: تعقیهٔ؛ بلندپریدن مرغ. (منتهی الارب). - بلندپشتی؛ پشت بلندبودن. مرتفع بودن. - بلندپشتی کردن؛ خود را پشت بلند کردن. خود را بلندمقام کردن : چون کوه بلندپشتیی کن با نرم جهان درشتیی کن.نظامی. - بلندپیشانی؛ آنکه پیشانی بلند دارد. فراخ پیشانی. گشاده پیشانی ||. - مقبل. سعید. خوشبخت. - بلندتر؛ مرتفع تر. (ناظم الاطباء). ارفع. اسنی. اعلی : گویند که هیچ ایوان از آن [از ایوان کسری] بلندتر نیست اندر جهان. (حدود العالم ||). - درازتر. (ناظم الاطباء). رجوع به بلند شود. - بلندترین؛ مرتفع ترین. (ناظم الاطباء): عالیهٔ؛ بلندترین از چیزی. (منتهی الارب ||). - درازترین. (ناظم الاطباء). رجوع به بلند شود. - بلندجاه؛ بلندمرتبه. (آنندراج). عالی مقام. (ناظم الاطباء ||). - برداشته شده به سرافرازی. (ناظم الاطباء). - بلنددوش؛ آنکه دارای دوش بلند باشد. (ناظم الاطباء). اَکتَد. (منتهی الارب). - بلندرتبه؛ دارندهء رتبهء بلند : رضا بقضاء میدهد بر آنچه که این خلق را خدای بلندرتبه به او ارزانی داشته است. (تاریخ بیهقی ص۳۰۹). - بلندسایگی؛ علم و حالت بلندسایه. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلندسایه در همین ترکیبات شود. - بلندسایه؛ آنکه دیگران را در سایهء عطوفت و رحمت خود گیرد. کسی که مردم را در کنف حمایت خود گیرد. (فرهنگ فارسی معین). با اکرام و انعام عام و شامل. که کرم و عنایتش همه را دریابد. - بلندستاره؛ خوش اقبال. سعید. بلنداختر. بلندکوکب. - بلندسر؛ سربلند : بختم از سرنگونی قلمش چون سخنهای او بلندسر است.خاقانی. - بلندسریر؛ بلندتخت. که تختی بلند دارد. دارای مقام و منصب عالی : سربلندی چنان بلندسریر کز بلندیش خرد گشت ضمیر.نظامی. دو ملک زادهء بلندسریر این جهانجوی و آن ولایت گیر.نظامی. - بلندقامت؛ درازقد. (آنندراج). دارای قد و بالای بلند و دراز. (ناظم الاطباء). بلندبالا. بلندقد : ای سرو بلندقامت و دست وه وه که شمایلت چه نیکوست.سعدی. دست نهاده بر سرم عشق بلندقامتی فرش رهش مگر کنم فرق سپهرسای را. ظهوری

(از آنندراج). - بلندقامتی؛ بلندقدی. دارای قامت بلند بودن. (فرهنگ فارسی معین). بلندبالایی. - بلندقد؛ بلندقامت. (فرهنگ فارسی معین). بلندبالا. - بلندقدی؛ بلندقد بودن. داشتن قد و قامت بلند. بلندبالایی. - بلندکوکب؛ بلنداختر و صاحب اقبال. (آنندراج). خوشبخت و خوش ستاره. (ناظم الاطباء). خوش اقبال. بلنداختر. بلندستاره. - بلندمرتبت؛ بلندمرتبه. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بلندمرتبه شود. - بلندمرتبگی؛ حالت و چگونگی بلندمرتبه. بلندمرتبه بودن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلندمرتبه شود. - بلندمرتبه؛ عالی قدر. (آنندراج). دارای جا و مقام و درجه و وضع بلند. (ناظم الاطباء). بلندمحل. بلندمکان : بلندمرتبه شاهی که نه رواق سپهر نمونه ای ز خم طاق بارگه دانست.حافظ. بلندمرتبه شاهی ز صدر زین افتاد اگر غلط نکنم عرش بر زمین افتاد.؟ - بلندمرتبه گشتن؛ دارای جاه و مقام بلند شدن : به مهر کوش هلالی که عاقبت چو هلال بلندمرتبه گردی فلک مقام شوی. هلالی (از آنندراج). - بلندمقام؛ آنکه دارای مقام و مرتبت بلند باشد. بلندمحل. بلندمکان. بلندمرتبت : نزد شه بلندمقام قوی محل حاشا که دیگری به محل و مقام تست. سوزنی. - بلندمکان؛ دارای جاه و مقام و درجه و وضع بلند. (ناظم الاطباء). بلندمحل. بلندمرتبه. بلندمقام : بجمله گفتند ای شهریار روزافزون خدایگان بلنداختر بلندمکان.فرخی. آبا و اجداد بلندمکان رایت افتخار و مباهات می افراخته. (حبیب السیر چ طهران جزو ۴ ج۳ ص۳۲۳). - بلندمنزلت؛ آنکه منزلت بلند دارد. بلندمقام. بلندمرتبت. بلندمحل. - سربلند؛ سرافراز. مفتخر. مباهی : رسانندهء تحفهء ارجمند به تعریف آن تحفه شد سربلند.نظامی. من آن صید را کرده ام سربلند منش باز در گردن آرم کمند.نظامی. چو از تاج او شد فلک سربلند سرش باد از آن تاج فیروزمند.نظامی. از آفتاب چاشنی صبح سربلند عمر دوباره یافت ز راه گذار قند. صائب (از آنندراج). و رجوع به سربلند در ردیف خود شود ||. هرچیز دراز، خواه بسوی فوق خواه سوی تحت، چون زلف بلند یعنی زلف دراز. (غیاث). هرچه درازی بسوی فوق داشته باشد چون آتش بلند و مژگان بلند و کمان بلند، و گاهی بر درازی طرف تحت نیز اطلاق کنند چون دامن بلند و جامهء بلند و طرهء بلند یعنی دامن و غیره دراز که به پا رسد. از اینجا مستفاد میشود که به معنی مطلق دراز است و لهذا عمر بلند و روزهای بلند و شبهای بلند و شبگیر بلند و تغافل بلند و جذبهء بلند آمده، و این همه مجاز است. (آنندراج). بالایین و نقیض کوتاه که دراز باشد. (ناظم الاطباء). دراز، مقابل کوتاه. (فرهنگ فارسی معین). دراز. طولانی. طویل. طوال. برز. مَدید. مَدیدهٔ. مُطلَحب. مُمتد. مَمدود. مُستطیل. مُطوّل. مُسقفِف. مَسموک : ز قیصر یکی نامه آمد بلند سخنها درو سر بسر سودمند.فردوسی. ای چوچکک بسال و به بالا بلندزه ای با دو زلف تافته چون دو کمند زه. طاهرفضل. ابرو ز من متاب که دل دردمند تست تیری که خورده ام ز کمان بلند تست. امیرشاهی سبزواری (از آنندراج). گره در کاکلش نگذاشت مژگان بلند او چه خونها در جگر زان نرگس کاکل ربا دارم. صائب (از آنندراج). چه سود ازین که بلند است جامهء فانوس چو هیچ وقت نیاید بکار گریهء شمع. صائب (از آنندراج). شود هر حلقهء انگشتری پای نگارینش نبندد بر کمر آن شوخ گر زلف بلندش را. صائب (از آنندراج). قُنزَعهٔ؛ بلند و دراز از مویهای برآمده. (منتهی الارب). - آتش بلند؛ آتشی که زبانه اش بررود و انبوه باشد: چون اندرو رسی به شب تیرهء سیاه زرد آتشی بلندبرافروز زروار.منوچهری. - بلندبازو؛ درازدست. و بمجاز، قوی پنجه و نیرومند : فشرده پنجهء عقل بلندبازو را کی بتاک زبردست برنمی آید. صائب (از آنندراج). - بلندبینی؛ آنکه بینی برجسته و مرتفع دارد. کسی که دارای بینی دراز باشد. اَشمّ. (از زمخشری) (از مجمل اللغهٔ). أنفان. (از منتهی الارب) : کنگی بلندبینی کنگی بزرگ پای محکم سطبرساقی زین گردساعدی. عسجدی. - بلندنور؛ که نور او دور رود. که به نقاط دور رسد. که روشنایی آن به مسافتهای دور رسد. که نور آن به جاهای دور تابد : عشق آینهء بلندنور است شهوت ز حساب عشق دور است.نظامی ||. طولانی در زمان. مدید. ممتد. دیرپا : یار هم سروقد و هم بغلی مطلوب است روز هم گاه بلند است و گهی کوتاهست. واله هروی (از آنندراج). نی گوشهء چشم نی نگاهی امروز تغافل بلند است. ملانسبتی (از آنندراج). ننوشیده ست زهر آشنائی ازان عمر تغافلها بلند است. وحید (از آنندراج). در قدیم بجای بلندان فراخ می گفتند، مثلاً می گفتند تا به چاشتگاه فراخ. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به فراخ شود ||. زود. عصر بلند، مقابل عصر تنگ و دیر. (یادداشت مرحوم دهخدا||).

مجازاً، عظیم الشأن و بزرگ، چون رای بلند و قیمت بلند و دولت بلند و شهریار بلند. (غیاث). بزرگ و عظیم الشأن و گران چون رای بلند و حرف بلند و نفاق بلند و قیمت بلند و دولت بلند و شهریار بلند و حسن بلند. (آنندراج). عالی و ارجمند : چو فرزند سام نریمان ز بند بنالد به پروردگار بلند.فردوسی. چو رستم برفت از لب هیرمند پراندیشه شد نامدار بلند.فردوسی. بخندید یک روز و گفت ای بلند توئی بر مهان جهان ارجمند.فردوسی. بفرمود پس شهریار بلند زدن پیش دریا دو دار بلند.فردوسی. نهانی از آن پهلوان بلند ز فتراک بگشاد پیچان کمند.فردوسی. کجا شد کیومرز شاه بلند کجا جم و تهمورس دیوبند.اسدی. ببردند زی کاخ شاه بلند نهادند بر پایش از زر بند.اسدی. بدان ای سزا پیشگاه بلند که اختر یکی رای روشن فکند.اسدی. بس بلندی تو ولیکن درد و رنج چون بیفتد بیشتر بیند بلند.ناصرخسرو. هر که او را بلند مردی کرد تا به روز اجل نگردد پست.مسعودسعد. در خاندان هیچکس از خسروان نبود این دولت بلند که در خاندان تست. میرمعزی (از آنندراج). آن کز نسب بلند زاید او را سخن بلند باید.نظامی. داغ بلندان طلب ای هوشمند تا شوی از داغ بلندان بلند.نظامی. بر سریر بلندپایه نشست زیر پایش همه بلندان پست.نظامی. - بلنداقتدار؛ عظیم القدر و بلندمرتبه: (آنندراج). کسی که دارای قدرت و توانایی بسیار بود. (ناظم الاطباء). - بلنداقتداری؛ قدرت و توانائی بسیار. (فرهنگ فارسی معین). - بلندباز؛ آنکه با گرو عالی قماربازی می کند. (ناظم الاطباء). - بلندتلاش؛ بسیارکوش. آنکه مقاصد عالی را پیروی میکند. (از ناظم الاطباء ||). - جاه طلب. (ناظم الاطباء). - بلندحوصله؛ بلندهمت. (آنندراج). پرحوصله||. - حریص و آزمند. (ناظم الاطباء). - بلندرای؛ دارندهء رای بلند. دارای رای عالی : میر بزرگ سایه و میر بزرگ نام میر بلندهمت و میر بلندرای.فرخی. جایی که عزم باید مرد درست عزمی جایی که رای باشد شاه بلندرایی.فرخی. - بلندقدر؛ عالی مرتبت. (یادداشت مرحوم دهخدا). عَلیّ. (منتهی الارب). بلندمرتبه: اِعلیلاء و عُلوّ؛ بلندقدر گردیدن. (از منتهی الارب). نَبیّ؛ بلندقدر و پیغامبر. (دهار). - بلندقدری؛ بلندی مرتبت. علو مقام : از عظمت و قیمت بازار و بلندقدری آن. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۵۴). - بلندمنش؛ بلندطبیعت. که طبع والا دارد. شامخ. مکمح. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بلندنظر؛ دوربین. (فرهنگ فارسی معین||). - عالی همت. (برهان). کسی که دارای هدف عالی است. دارای سعهء صدر. (فرهنگ فارسی معین). طِرّماح. (منتهی الارب). نظربلند. بلندبین. بلندنگاه. مقابل کوته بین. کوتاه نظر. تنگ نظر : که ای بلندنظر شاهباز سدره نشین نشیمن تو نه این کنج محنت آباد است. حافظ. بر آن بلندنظر لاف همت است حلال که ننگ دارد ازین فخرهای عارآمیز. صائب (از آنندراج ||). - جاه طلب و شهرت طلب. (ناظم الاطباء). - بلندنظری؛ بلندنظر بودن. دوربینی. (فرهنگ فارسی معین ||). - عالی همتی. سعهء صدر. (فرهنگ فارسی معین). علو طبع. مقابل تنگ نظری و کوته بینی. - بلندنگاه؛ بلندنظر. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلندنظر در همین ترکیبات شود. - بلندهمت؛ عالی همت و بلندحوصله. (آنندراج). کسی که قصد و نیت وی احسان و نیکویی و خوبی بدرجهء اعلی باشد. نیک نهاد. (ناظم الاطباء). آنکه هدفی بزرگ دارد. (فرهنگ فارسی معین). بلندنظر. بعیدالهمهٔ : خدایگان خردپرور مروت ورز بلندهمت و زایرنواز و حرمت دان.فرخی. ای بارخدای بلندهمت معروف به رادی و فضل و احسان.فرخی. میر بزرگ سایه و میر بزرگ نام میر بلندهمت و میر بلندرای.فرخی. هر که در کسب بندگی مرد بلندهمت را موافقت ننماید معذور است. (کلیله و دمنه). بلندهمت صدری که دست طبعش را قضا پیام ده است و قدر پیامبر است. انوری (از آنندراج). از خود بلندهمت تر در جهان دیده ای. (گلستان). - بلندهمتی؛ همت بلند داشتن. بلندنظری. بزرگ منشی. علو همت. (فرهنگ فارسی معین). - بلندهمم؛ بلندهمت. که مقاصد عالی دارد : بلی سزد که کند خدمت آسمان بلند ترا که هستی چون آسمان بلندهمم.سوزنی. - حسن بلند؛ حسن عالی : آه ازین حوصلهء تنگ و ازان حسن بلند که دلم را خبر از شربت دیدار تو نیست. عرفی (از آنندراج). - رای بلند؛ رای خردمندانه و متین و منطقی. رای ژرف و عمیق و عاقلانه : زنی بود گشتاسب را هوشمند خردمند و دانا و رایش بلند.فردوسی. چنین گفت کو ز آسمان برتر است نه رای بلندش به زیر اندر است.فردوسی. خرد دارد و هوش و رای بلند بخیره نتازد به راه گزند.فردوسی. همان به کزین کار ناسودمند به مردی یکی رای سازم بلند.فردوسی. سخاوت تو و رای بلند و

طالع و طبع نه منقطع نه مخالف نه منکسف نه غوی. منوچهری. - همت بلند؛ همت عالی : امیرالمؤمنین چنانکه از همت بلند وی می سزد بر تخت خلافت بنشست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۷۷). امیران گردنکش با همت بلند همه از آن بوده اند که... (تاریخ بیهقی ص۳۹۱). به همت بلند و عقل کامل برزویه واثق گشتند. (کلیله و دمنه ||). بجهر، مقابل آهسته. بلندآواز: یک صلوات بلند بفرستید. (یادداشت مرحوم دهخدا). جهوری : دل گسسته داری از بانگ بلند رنجگی باشدْت و آزار و گزند.رودکی. پیغمبر (ص) مر عباس را گفت یا عم، تو آواز ده، و عباس را آوازی بود بلند و به کوه احد برشد و بانگ کرد و گفت ای مسلمانان غم مدارید که پیغمبر خدای زنده است. (ترجمهء طبری بلعمی). به گرگین یکی بانگ برزد بلند که ای بدکنش ریمن پرگزند.فردوسی. یکی بانگ برزد به بیژن بلند منم گفت شیراوژن دیوبند.فردوسی. خروشی شنیدم ز گیتی بلند که اندیشه شد پیر و من بی گزند.فردوسی. آوازهای بلند و زحمتها از وی دور دارند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). به نشاطی هرچه تمامتر بانگی بلند بکرد. (کلیله و دمنه). سخن کان از دماغ هوشمند است گر از تحت الثری آید، بلند است.نظامی. گفت پیغمبر به آواز بلند با توکل زانوی اشتر ببند.مولوی. گر بلندت کسی دهد دشنام به که ساکن دهد جواب سلام.سعدی. ساقی بیا که عشق ندا می کند بلند کآنکس که گفت قصهء ما هم ز ما شنید. حافظ. رباب و چنگ به بانگ بلند می گویند که گوش هوش به پیغام اهل راز کنید. حافظ. صبح حرم وصل دود از پی محمل شبگیر بلندی زده بانگ جرس ما. ظهوری (از آنندراج). جِهار؛ به آواز بلند خواندن. (دهار). جَهارهٔ و جَهر و جَهرهٔ؛ آواز بلند برداشتن. (دهار). - بلندآوا؛ جهوری الصوت. (یادداشت مرحوم دهخدا). کسی که آوای بلند دارد ||. - مشهور و معروف. (یادداشت مرحوم دهخدا). بلندآواز. بلندآوازه. - بلندآواز؛ کسی که دارای بانگ بلند باشد. (ناظم الاطباء). بلندآوا. بلندآوازه. اَجشّ. جَهوریّ. جهوری الصوت. جَهیر. (دهار) : ندای عدل تو درداده اند در منبر منادیان سیه جامهء بلندآواز.سوزنی. عدم شود ستم از کلک عدل گستر او چو شد منادی انصاف او بلندآواز.سوزنی. نادان چون طبل غازی بلندآواز و میان تهی. (گلستان). بلندآواز نادان گردن افراخت که دانا را به بیشرمی بینداخت.سعدی. جَهارهٔ؛ بلندآواز شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). خطیب مِسلاق و مِسلَق؛ خطیب بلیغ بلندآواز. رَفاعهٔ؛ بلندآواز شدن. هَلثاء یا هِلثاء، هَلثاءَهٔ یا هِلثاءَهٔ، هُلثهٔ، هَلَثی؛ گروه بلندآواز. (منتهی الارب ||). - نیکنام. (ناظم الاطباء ||). - معروف. (فرهنگ فارسی معین). - بلندآوازگی؛ بلندآواز بودن. رجوع به بلندآواز در همین ترکیبات شود. - بلندآوازه؛ بلندآواز. دارای بانگ بلند. بلندآوا : چهارم روز مجلس تازه کردند غناها را بلندآوازه کردند.نظامی ||. - مشهور و معروف. (آنندراج). نامی. شهیر. صاحب صیت. ذوذکر. ذکیر : به داودی دلم را تازه گردان زبورم را بلندآوازه گردان.نظامی. - بلندآوازی؛ بلندآواز بودن. بلندآوازه بودن. بلندآوازگی. رجوع به بلندآواز و بلندآوازه شود ||. - نام آوری. اشتهار. شهرت. مجد. مجدت. - بلندبانگ؛ صدادار. دارای بانگ بلند. (ناظم الاطباء).بلندآوا. بلندآواز. جهوری : ای طبل بلندبانگ در باطن هیچ. (گلستان). نیاز باید و طاعت نه شوکت و ناموس بلندبانگ چه سود و میان تهی چو درای. سعدی. صِتناق؛ شتر بلندبانگ. (منتهی الارب). - بلند برآمدن بانگ؛ جهوری شدن آن : در خرمی بر سرایی ببند که بانگ زن از وی برآید بلند.سعدی. - بلند خواندن؛ خواندن بجهر. مقابل آهسته خواندن : معلوم شد که آوازم ناخوش است و خلق از بلند خواندن من در رنجند. (گلستان سعدی). - بلندسخن؛ که به آواز بلند سخن گوید. کسی که به بانگ بلند سخن گوید: جُهورهٔ؛ بلندسخن شدن مرد. (منتهی الارب ||). - بمجاز که سخن عالی و نیکو دارد. فصیح و بلیغ خوش بیان : چنان بلندسخن مهتری که گر خواهد به بام عرش برآید به نردبان سخن.سوزنی. خاقانی بلندسخن در جهان منم کآزادی از جهان روش حکمت منست. خاقانی. - بلندصفیر؛ صفیر یا سوت بلند. (از ناظم الاطباء ||). - دارندهء سوت بلند. - بلندنوا؛ بلندآواز. (ناظم الاطباء). بلندآوا : صائب من آن بلندنوایم که میزنم در برگریز جوش بهار از نوای خوش. صائب (از آنندراج ||). کثیر و بسیار، چنانکه تغافل بلند. (غیاث). ولی بلند در تغافل به معنی طویل و مدید و دیرپا مناسب تر است : جذبهء شوق بلند است ز یعقوب بپرس که گمان داشت که در مصر زلیخائی هست. سنجر کاشی (از آنندراج). ز سنجر گر خطایی رفت بپذیر غرور بندهء قابل بلندست. سنجر کاشی (از آنندراج). - نفاق بلند؛ نفاق

نمایان. نفاق بسیار : زهی طبع پست و نفاق بلند گزندی نیابی بسوزان سپند. ظهوری (از آنندراج ||). مشهور. معروف. پایدار. دیرپا. - بلندنام؛ نیکنام و مشهور. (ناظم الاطباء) : بلندنام همام از بلندنام گهر بزرگوار امیر از بزرگوار تبار.فرخی. ستودهء پدر خویش و شمع گوهر خویش بلندنام و سرافراز در میان تبار.فرخی. صاحب هنر و بلندنام است اسباب بزرگیش تمام است.نظامی. مجنون که بلندنام عشق است از معرفت تمام عشق است.نظامی. گرچه کرمت بلندنام است در عهدهء عهد ناتمام است.نظامی. گفت ای شرف بلندنامان بر پای ددان کشیده دامان.نظامی. - بلندنام شدن؛ نیکنام و مشهور شدن : بدان طمع که به دادن بلندنام شوی بدان دهی که زپس مر ترا دهد دشنام. فرخی. بلندنام به لاف و گزاف نتوان شد به بال کرکس نتوان به چرخ کرد صعود. صائب (از آنندراج). - بلندنامی؛ نیکنامی و شهرت : گرچه نظر تو بر نظامی افتاده شد از بلندنامی.نظامی. زین فن مطلب بلندنامی کان ختم شده ست بر نظامی.نظامی. این چنین نامه بر تو شاید بست کز تو جای بلندنامی هست.نظامی. - بلندنسب؛ دارای اصل و نسب عالی و بلند : بزرگوار جهان خواجهء بلندنسب خنک روان پدر زین حلال زاده پسر.فرخی. - نام بلند؛ نام عالی. نام مشهور : بزرگی و گردی و نام بلند بنزد گرانمایگان ارجمند.فردوسی. ز تو نام باید که ماند بلند مگر دل نداری ز گیتی نژند.فردوسی. نه کمتر شود بر تو نام بلند نه آید برین پادشاهی گزند.فردوسی. زنان را ازان نام ناید بلند که پیوسته در خوردن و خفتنند.فردوسی. کزین هردو از بهر نام بلند کله ساختی مرد و زن گیسبند.اسدی. نام عمر از عدل بلند است و گر نی یک خانه ندانم که در آنجا عمری نیست. سنائی||. تند. درشت : وی از خشم برآشفت... و سخنهای بلند گفتن گرفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۳۸ ||). صاحب منتهی الارب آن را به معنی منتشر و پراکنده و پُر آورده است: مسک ذاک؛ مشک تیز و بلندبوی. (از یادداشت مرحوم دهخدا) : نبود به ره مصر حزین چشم امیدم بوی خوش یار از در و دیوار بلند است. شیخ العارفین (از آنندراج).

بلند افتادن.

[بُ لَ اُ دَ] (مص مرکب)بزرگ واقع شدن. (آنندراج). گرانقدر و گران قیمت شدن. (ناظم الاطباء) : رتبهء افکار ما صائب بلند افتاده است کی رسد هر کوته اندیشی به فکر دور ما. صائب (از آنندراج). اگر سودا بلند افتد ازین بهتر چه می باشد کلیم از بهر خود رو فکرهای سروبالا کن. کلیم (از آنندراج).

بلند انداختن.

[بُ لَ اَ تَ] (مص مرکب)به جای مرتفع انداختن. (فرهنگ فارسی معین). تَطمیح؛ بلند انداختن کمیز را. (از منتهی الارب ||). کنایه از ستودن به مبالغه و تعریف بسیار نمودن. (آنندراج). بی نهایت ستایش کردن. (ناظم الاطباء) : هیچ گه در عشق کوتاهی نکردم از وفا هرکه پرسید از قد جانان بلند انداختم. اشرف (از آنندراج).

بلندانیدن.

[بُ لَ دَ] (مص جعلی)افراخته شدن ||. افراختن کنانیدن. (ناظم الاطباء).

بلندبالا.

[بُ لَ] (ص مرکب) بلند. بلندقامت. (ناظم الاطباء). دارای قامت بلند. آنکه قامتی کشیده دارد. بلنداندام. طویل القامهٔ. بالابلند. جَبّار. طُرموح. عِبَّم. عِلطَوس. عَلهَب. عَوسَن. عَوهَق. غِدَفل. مِلواح : ملک زاده ای را شنیدم که کوتاه بود و حقیر و دیگر برادرانش بلندبالا و خوبروی. (گلستان). تو آن درخت گلی کاعتدال قامت تو ببرد قیمت سرو بلندبالا را.سعدی. ما تماشاکنان کوته دست تو درخت

بلندبالایی.سعدی. هزار سرو به معنی به قامتت نرسد و گرچه سرو بصورت بلندبالائیست.سعدی. ز شوق نرگس مست بلندبالایی چو لاله با قدح افتاده بر لب جوئیم.حافظ. به روز واقعه تابوت ما ز سرو کنید که میرویم به داغ بلندبالایی.حافظ. بلندبالا ببالات آمدم من برای خال لبهات آمدم من شنیدم خال لبهات می فروشی خریدارم به سودات آمدم من. (از ترانه های رایج در شیراز). امتداد؛ بلندبالا شدن. (تاج المصادر بیهقی).

بلندبالایی.

[بُ لَ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بلندبالا. بلندقدی. بلندقامتی. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلندبالا شود.

بلند برداشتن.

[بُ لَ بَ تَ] (مص مرکب) افراختن. (ناظم الاطباء). برافراشتن. (فرهنگ فارسی معین). بلند کردن. برانگیختن: اِمارهٔ؛ بلند برداشتن باد غبار را. (منتهی الارب ||). ستودن. (ناظم الاطباء). ستایش کردن. (فرهنگ فارسی معین).

بلندبین.

[بُ لَ] (نف مرکب) بلندبیننده. کسی که همتش بزرگ است. بلندهمت. بلندنظر. (فرهنگ فارسی معین ||). جاه طلب. (ناظم الاطباء ||). دانای اسرار غیبی و صاحب کشف و کرامات. (ناظم الاطباء) : ای سرمه کش بلندبینان دربازکن درون نشینان.نظامی.

بلندبینی.

[بُ لَ] (حامص مرکب) حالت بلندبین. همت بزرگ داشتن. بلندهمت بودن. رجوع به بلندبین شود.

بلندپرچین.

[بُ لَ پَ] (اِخ) دهی از دهستان انگوران بخش ماه نشان شهرستان زنجان. سکنهء آن ۵۰۶ تن. آب آن از چشمه سار و محصول آن غلات و انگور و قیسی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۲).

بلندپرواز.

[بُ لَ پَ] (ص مرکب)پرنده ای که در آسمان اوج گیرد. (فرهنگ فارسی معین) : مرغی است دلم بلندپرواز اما ز قضاش دام روزی است.خاقانی. چه نیکبخت کسانی که اهل شیرازند که زیر بال همای بلندپروازند.سعدی. کجا به صید ملخ همتت فرود آید بدین صفت که تو باز بلندپروازی.سعدی. باز بلندپرواز ایزد متعال. (حبیب السیر چ تهران ج۳ ج۴ ص۳۲۲). قَلَولی؛ مرغ بلندپرواز. (منتهی الارب ||). دورپرواز. که مدت طولانی تواند پرید. که قدرت پرواز طولانی دارد ||. مایل به رفعت و عظمت. (ناظم الاطباء). آنکه آرزوی ترقی بسیار دارد. (فرهنگ فارسی معین ||). لافزن. (ناظم الاطباء). خودستا. (فرهنگ فارسی معین).

بلندپروازی.

[بُ لَ پَ] (حامص مرکب)عمل و حالت بلندپرواز. (فرهنگ فارسی معین) : ز چرخ صید کند نسر طایر و واقع عقاب همت او از

بلندپروازی.سوزنی ||. کنایه از لاف و گزاف و اظهار تجمل و خودنمایی و خودستایی. (ناظم الاطباء) : فریب حسن بتی را مخور که خوبی او مثال زلف نماید بلندپروازی. سلیم (از آنندراج). من کجا وین بلندپروازی سدره کی بلبل آشیان باشد. سنجر کاشی (از آنندراج ||). حرص و هوی و هوس. (ناظم الاطباء). و رجوع به بلندپرواز و بلندپروازی کردن شود.

بلندپروازی کردن.

[بُ لَ پَ کَ دَ](مص مرکب) به ارتفاعی دور پریدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). اوج گرفتن پرنده در آسمان. (فرهنگ فارسی معین). بالا برآمدن. (ناظم الاطباء ||). مقاصدی عالی داشتن. خواستار اموری بیش از حد خود بودن. خواهش مقام و منزلتی بیش از حد خود. بیش از حد خود خواستن. (یادداشت مرحوم دهخدا). آرزوی ترقی بسیار داشتن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بیش از استطاعت خویش دعوی عمل کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). خودنمایی کردن. خودستایی کردن. (فرهنگ فارسی معین||). هوس کردن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بلندپرواز و بلندپروازی شود.

بلندپری.

[بُ لَ پَ] (حامص مرکب) به معنی بلندپروازی است. (از ناظم الاطباء). تفاخر کردن و بزرگی نمودن و ادعای مهتری بر سبیل مبالغت کردن. (از آنندراج). رجوع به بلندپروازی شود.

بلندح.

[بَ لَ دَ] (ع ص) کوتاه و فربه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). شخص درشت و گول و سنگین و منتفخ که برای کار خیری بپا نمی خیزد. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). شخصی که به وعده وفا نکند. (از ذیل اقرب الموارد).

بلند دیدن.

[بُ لَ دی دَ] (مص مرکب) با احترام نگریستن. (ناظم الاطباء ||). احترام کردن. (ناظم الاطباء ||). شگفت کردن. (ناظم الاطباء). تعجب کردن. (فرهنگ فارسی معین).

بلندر.

[بُ لَ دَ] (ص تفضیلی) مخفف بلندتر. (آنندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به بلند و بلندتر در ترکیبات بلند شود.

بلندرین.

[بُ لَ دَ] (ص عالی) مخفف بلندترین. (آنندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به بلند و بلندترین در ترکیبات بلند شود.

بلند ساختن.

[بُ لَ تَ] (مص مرکب)بلند کردن. بلند گردانیدن. بالا بردن: طَرّ؛ بلند ساختن بنا. (منتهی الارب ||). مشهور کردن. معروف کردن. - بلند ساختن سخن کسی را؛ علو بخشیدن. بدرجهء اعتلا رسانیدن. مشهور و معروف کردن : دراز گرداند خدای تعالی زندگی او

را... و گرامی دارد خطاب او را و بلند سازد سخن او را. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۹).

بلندسالی.

[بُ لَ] (حامص مرکب)سالمندی. سالداری. (یادداشت مرحوم دهخدا). کِبَر، در عربی به زادبرآمدگی و بلندسالی را گویند. (از برهان).

بلندشدگی.

[بُ لَ شُ دَ / دِ] (حامص مرکب) حالت بلند شدن: کَبوهٔ؛ بلندشدگی خدرک. (منتهی الارب). رجوع به بلند شدن و بلندشده شود.

بلند شدن.

[بُ لَ شُ دَ] (مص مرکب)افراخته شدن (شمشیر). (ناظم الاطباء ||). افراخته شدن (بنا و جز آن). (فرهنگ فارسی معین). مرتفع شدن. (آنندراج). بالا گرفتن. اِحزِئلال. ارتفاع. ارتقاء. استشزار. استعلاء. اسنام. اشتراف. اشراف. اعتلاء. اناقهٔ. تبارک. تعالی. خَبّ. رَفعهٔ. سَمک. سُموّ. سَنَم. سِنی. شُخوص. شُصُوّ. شَمَخ. شُموخ. طغیان. طُموّ. طَمْی. عَفْو. عُلوّ. قُلوص. نَبوهٔ: استقلال؛ بلند و دراز شدن گیاه. اقعاء؛ بلند شدن سر بینی و بر استخوان چسبیدن. اِقناع؛ بلند شدن پستان گوسپند. اِمتهاد؛ بلند و گسترده شدن کوهان. تکتیف؛ بلند شدن فروع شانهء اسب در رفتار. تَکظّی؛ بلند و برآمده شدن گوشت از فربهی. تکعیب؛ بلند شدن پستان دختر. طَمح؛ بلند نگریستن و بلند شدن نگاه بسوی چیزی. قَنع؛ بلند شدن پستان گوسپند. مَتع؛ بلند شدن سراب. مُستشزِر؛ بلندشونده. (از منتهی الارب). - بلند شدن آتش؛ شعله ور شدن آن. زبانه کشیدن آن : امروز بکش چو میتوان کشت کآتش چو بلند شد جهان سوخت.سعدی. - بلند شدن آفتاب؛ برآمدن خورشید. طلوع کردن آفتاب : شب تیره تا شد بلند آفتاب همی گشت با نوذر افراسیاب.فردوسی. - بلند شدن اقبال؛ خوشبخت شدن : چون دولت زمانه محال است بی زوال گیرم چو آفتاب شد اقبال من بلند. اثر (از آنندراج). - بلند شدن (گشتن) بها؛ گران شدن نرخ. (از آنندراج) : دامن دریا ز کف بگذار تا گوهر شوی قطره را از گوهر ذاتی بها گردد بلند. میرزا رضی (از آنندراج). - بلند شدن گوشه یا طرف ابرو؛ صاحب آنندراج گوید در مقام بی دماغی استعمال کنند، و بیت ذیل را شاهد آورده است از صائب : کدام گوشهء ابرو بلند شد یارب که همچو قبله نما قبله گاه میلرزد. اما شاهد ظاهراً با معنی تطبیق نمی کند. و رجوع به بلند کردن طرف ابرو شود ||. عروج کردن. صعود کردن. برآمدن ||. دراز شدن (شب و روز). (از ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) (از آنندراج). طویل شدن. مدید شدن. ممتد گشتن : محو شد نور خرد تا شد مرا سودا بلند روزها کوتاه گردد چون شود شبها بلند. صائب (از آنندراج). - بلند شدن روز؛ طولانی شدن آن. دراز شدن آن. امتغاط. مَتح. - بلند شدن سخن؛ طولانی شدن آن. ممتد شدن آن. بدرازا کشیدن آن : طوبی ز قامت تو نیارد که دم زند زین قصه بگذرم که سخن میشود بلند. حافظ (از آنندراج ||). برخاستن (از جای، از خواب). (از ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). بپا خاستن. قیام کردن. قیام : عاجزیها کرد با من پنجهء قاتل بلند میشود دست کرم با نالهء سائل بلند. اثر (از آنندراج). - بلند شدن بوی؛ ساطع شدن آن. برخاستن آن. به مشام رسیدن بوی. نَفح : ز دل نگشت مرا دود سینه تاب بلند نشد ز سوختگی بوی این کباب بلند. صائب (از آنندراج). تَقتیر؛ بلند شدن بوی بریانی و جز آن. قَتَر؛ بلند شدن بوی دیگ افزار از دیگ. (منتهی الارب ||). قد کشیدن. بالیدن. نمو کردن. بزرگ شدن. اِشمخرار. سُموق. شَرف : چو یکچند بگذشت او شد بلند به نخجیر شیر آوریدی ببند.فردوسی. اِعریراف؛ بالیدن و بلند شدن یال اسب. (منتهی الارب ||). برپا شدن: فتنه ای بلند شد. (فرهنگ فارسی معین). پا شدن (گرد، طوفان، غوغا، آشوب...) : دود یاس از خانهء خورشید خواهد شد بلند یا رب آن آئینه رو را محرم جوهر مکن. بیدل (از آنندراج). آخر ز گریه

نشئهء شوقم بلند شد اشک آن قدر چکید که جام شراب داد. بیدل (از آنندراج). خواهد شدن بلند چنین گر غبار خط آخر میان ما و تو دیوار می کشد. صائب (از آنندراج). مَور؛ بلند شدن خاک و پراکنده گردیدن غبار. (منتهی الارب). - بلند شدن فتنه؛ برپا شدن هنگامه. (آنندراج) : فتنه ای از بزم می خواران نشد امشب بلند سرگذشت کاکلی را در میان می افکنم. دانش (از آنندراج). ||مسموع شدن. بگوش رسیدن : ما در این گفتگو که از یک سو شد ز ناقوس این ترانه بلند که یکی هست و هیچ نیست جز او وحده لا اله الا هو.هاتف. عندلیبان از خجالت سر بزیر پا کشند هر کجا صائب شود گلبانگ کلک ما بلند. صائب (از آنندراج). - بلند شدن آواز؛ مسموع شدن آن. بگوش رسیدن آن. جهوری شدن آن. شنیده شدن آن: استنقاع؛ بلند شدن آواز در فریاد. قَطو؛ بلند شدن آواز مرغ سنگخوار به «قطاقطا». (از منتهی الارب). - بلند شدن صدا؛ مسموع شدن آن. جهوری شدن آواز. بگوش رسیدن صدا و آواز : سنگین نمیشد این همه خواب ستمگران میشد گر از شکستن دلها صدا بلند.صائب. - بلند شدن نفس کسی؛ بلند بانگ زدن وی. به آواز بلند گفتگو کردن او : خصم ار بلند شد نفس ناصواب او بی گفتگو خموشی باشد جواب او. واله هروی (از آنندراج ||). تعالی و ترقی. (فرهنگ فارسی معین). به مقام عالی نایل آمدن. ترقی و تعالی یافتن : به دولت همه آزادگان بلند شدند چو آفتاب که بر آسمان برد شبنم.سعدی. تو به آموختن بلند شوی تا بدانی و ارجمند شوی.اوحدی. استعلاء؛ بلند و بزرگوار شدن. - بلند شدن تاج کسی؛ عزت یافتن وی. ارجمند شدن او : بدانگه شود تاج خسرو بلند که دانا بود نزد او ارجمند.فردوسی.

بلند شنیدن.

[بُ لَ شَ / شِ دَ] (مص مرکب) به صدای رسا شنیدن. (فرهنگ فارسی معین ||). کر شدن ای ناشنوا شدن. (غیاث). کم شنیدن، و این ظاهراً ترجمهء هندی است. (آنندراج). سنگین شدن گوش. (ناظم الاطباء). بزحمت مطلبی را شنیدن. (فرهنگ فارسی معین) : ور به فغان برکشد آه بلند گوش فلک نشوند الا بلند. میرخسرو (از آنندراج).

بلندشهر.

[بُ لَ شَ] (اِخ) از شهرهای هندوستان و دارای ۳۴۴۹۶ تن جمعیت. نام قدیم آن بَرَن بوده است. و سلطان محمود غزنوی بسال ۴۰۹ ه . ق. آنجا را تصرف کرد، و بسال ۱۸۰۳م. بتصرف انگلستان درآمد. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلند کردن.

[بُ لَ کَ دَ] (مص مرکب)برداشتن. (ناظم الاطباء). برداشتن چیزی و بالا بردن. (فرهنگ فارسی معین). رفع؛ چون بلند کردن چیزی را از زمین. (یادداشت مرحوم دهخدا). از جای برداشتن. از جای برگرفتن : آتشی کاب را بلند کند برتن خویش ریشخند کند.سنائی ||. افراختن. (ناظم الاطباء). برافراشتن (بنا و مانند آن). (فرهنگ فارسی معین). مرتفع کردن. اِستشزار. اسماء. اطماح. اسناء. اضباء. اعلاء. تَرقیهٔ. تَسنیم. تَعلیهٔ. رَفع. شُخوص. سُموّ. شَرع. معالاهٔ : خورشید دیده ای که کند آب را بلند سردی آب بین که شود چشم بند او.خاقانی. بنائی که محکم ندارد اساس بلندش مکن گر کنی زو هراس.سعدی. اشادهٔ، تَشیید، تَمرید؛ بلند کردن بنا. اقماد؛ بلند کردن گردن. انشاء؛ بلند کردن ابر. زمّ؛ بلند کردن سر. (از منتهی الارب). - بلند کردن آتش؛ شعله ور ساختن آن :عبیده گفت به من ده تا آتشی بلند کنم و همه را بسوزانم. (قصص الانبیاء ص ۲۲۰). - بلند کردن پایهء کسی؛ بالا بردن او. ترقی دادن وی : و گر تنگدستی تنک مایه ای سعادت بلندش کند پایه ای.سعدی. - بلند کردن طرف یا گوشهء ابرو؛ در مقام بی دماغی استعمال کنند. (از آنندراج) : مریض عشق چو آید اجل به بالینش کند بلند به تعظیم طرف ابرویی.طالب آملی. و رجوع به بلند شدن گوشهء

ابرو شود ||. دراز کردن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). طولانی ساختن، چون بلند کردن ریش و گیسو و غیره. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بزرگ کردن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). باعظمت کردن. بلندقدر کردن. نواختن. تربیت کردن : شه که دون را بلند و والا کرد مر بلا را بلند و بالا کرد.سنائی. دشمن دانا بلندت می کند بر زمینت میزند نادان دوست.؟ اشادهٔ؛ بلند کردن قدر و منزلت کسی را. (از منتهی الارب). - بلند کردن نام؛ مشهور کردن : بیاری تو مر خواهران را ز بند کنی نام ما را به گیتی بلند.فردوسی ||. برانگیختن. بپا کردن، چون بلند کردن گرد و خاک ||. برخیزانیدن ||. راست کردن. (قد و قامت ||). بیدار کردن از خواب. (فرهنگ فارسی معین ||). جهوری کردن، چون بلند کردن آواز. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بلند کردن آوا و آواز؛ جهوری کردن آن. به بانگ بلند آواز کردن. اِزدهاف. اِستهلال. جَهر. عَجّ. عَجیج : گفت آن کودک که ای قوم پسند درس خوانید و کنید آوا بلند.مولوی. - بلند کردن سخن؛ با بانگ بلند سخن گفتن : سخن بلند کنم تا بر آسمان گویند دعای دولت او را فرشتگان آمین.سعدی ||. برداشتن، یعنی با بنه و کسان از منزلی برای منزل دیگر حرکت کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : از آن محل شبگیر بلند کرده رفته. (مزارات کرمان ص۱۹ ||). در تداول عامیانه، آماده کردن پسر یا دختر یا زنی برای مباشرت با او. (فرهنگ فارسی معین). کسی را برای انجام عمل مباشرت نامشروع راضی کردن و با خود بردن. قر زدن. (فرهنگ لغات عامیانه). بردن زنی را با خود به طوع نه بوجه شرع. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). در تداول عامیانه، دزدیدن. (فرهنگ فارسی معین). دزدی. (فرهنگ لغات عامیانه). ربودن. تصرف و تملک کردن مالی نامشروع. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلندکرده.

[بُ لَ کَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)برداشته و بالابرده. (فرهنگ فارسی معین ||). برافراشته (بنا و مانند آن). (فرهنگ فارسی معین) : کجات آن بناهای کرده بلند که بودت یکایک پناه از گزند.فردوسی ||. راست کرده (قد و قامت ||). بزرگ کرده. نواخته. تربیت کرده ||. درازکرده ||. برخیزانده ||. بیدارکرده ||. در تداول عامیانه، آماده کرده برای مباشرت ||. در تداول عامیانه، دزدیده. (فرهنگ فارسی معین). ربوده شده. و رجوع به بلند کردن شود.

بلندکننده.

[بُ لَ کُ نَنْ دَ / دِ] (نف مرکب) بردارنده. رافع. ناتق. و رجوع به بلند کردن شود.

بلندگرای.

[بُ لَ گَ / گِ] (نف مرکب)بلندگراینده. کنایه از کسی است که میل عظمت و بزرگی کند. (برهان) (آنندراج). بزرگی خواه. بلندپرواز. و رجوع به بلندی گرای شود.

بلند گردانیدن.

[بُ لَ گَ دَ] (مص مرکب) بلند کردن. افراشتن. بالا بردن. اسناء. اسنام. (تاج المصادربیهقی). اعلاء. اکباح. (منتهی الارب). انشاء. تَرقیهٔ. تَسنیهٔ. تَعلیهٔ. تَمتع. سَمک. (تاج المصادر بیهقی). عُلوّ. قَفص. مُعالاهٔ. (از منتهی الارب). هَوء ||. عظمت دادن. علو بخشیدن. عالی ساختن. پایهء عالی دادن : غرض من آنست که پایهء این تاریخ بلند گردانم... چنانکه ذکر آن تا آخر روزگار باقی ماند. (تاریخ بیهقی). پایهء منصبش بلند گردانید. (گلستان سعدی).اکماح؛ بلند و بزرگ منش گردانیدن. (منتهی الارب). و رجوع به بلند و بلند کردن شود.

بلند گردیدن.

[بُ لَ گَ دی دَ] (مص مرکب) بلند شدن. بلند گشتن. افراخته شدن. مرتفع شدن. برآمدن. بالا گرفتن. اِستهداف. اِسرنداء. اِنتباک. تَخبّق. تَعرید. تَیه.جَحر. دَمخ. سَمو. سِنی. شبوهٔ. شَزْو. طُموّ. عُروج. عُرود. قَزح. کَبْو یا کُبُوّ. لَیْه. مَعرَج. نَبأ. هُوَّهٔ: اِکتار؛ بلندکوهان گردیدن شتر ماده. اِمتطاح؛ بلند و بسیار گردیدن آب رود. کتف؛ بلند گردیدن فروع شانهء اسب در رفتن. (از منتهی الارب). موج با یک شکن از خاک نگردید بلند بحر عجزیم که در آبله طوفان کردیم. بیدل (از آنندراج ||). دراز شدن. طولانی شدن. استطالهٔ. تَطاول: استقناع؛ بلند گردیدن پستان گوسپند. خَبّ؛ بلند و دراز گردیدن گیاه. قَعا؛ بلند گردیدن سر بینی و برچسبیدن بر استخوان قصبه. (از منتهی الارب ||). برانگیخته شدن چون غبار: قُتوم، کَبْو یا کُبُوّ؛ بلند گردیدن غبار. (منتهی الارب). و رجوع به بلند و بلند گشتن و بلند شدن شود.

بلند گشتن.

[بُ لَ گَ تَ] (مص مرکب)بلند گردیدن. بلند شدن. اِنجاد. تَنجّد ||. برآمدن. طلوع کردن. بالا گرفتن : چو خورشید بر چرخ گردد بلند ببینند تا بر که آید گزند.فردوسی ||. بالیدن. افراخته شدن : همی گشت زان فخر و زان شادمانی صنوبر بلند و ستاره منور.فرخی ||. بالا آمدن. مرتفع شدن : خشت خم خواهد شکستن شیشهء افلاک را گر به این دستور گردد جوش این صهبا بلند. صائب (از آنندراج). - بلند گشتن آتش؛ شعله ور شدن آن : بکش آتش خرد پیش از گزند که گیتی بسوزد چو گردد بلند.فردوسی. - بلند گشتن سخن؛ طولانی شدن آن. بدرازا کشیده شدن سخن. اطاله یافتن کلام : دل در طلبت چو بند گردد ترسم که سخن بلند گردد.خاقانی. - بلند گشتن کار؛ دشوار شدن. مشکل شدن. دراز شدن. دراز گردیدن : بزودی بر این کین میان را ببند مبادا که این کار گردد بلند.فردوسی. و رجوع به دراز گردیدن شود ||. بپا خاستن. برخاستن : از گرانی بلند چون گردم تکیه بر چوب و بر عصا باشد.مسعودسعد ||. به حد رشد رسیدن. بزرگ شدن : بترسم که شیروی گردد بلند رساند به روم و به ایران گزند.فردوسی. چو شاپور شاپور گردد بلند شود نزد او تاج و گاه ارجمند.فردوسی ||. تعالی و ترقی یافتن : به گیتی هر آنکس که جوید گزند چو من شاه باشم نگردد بلند.فردوسی. بپرسید کز نیکوئی سودمند کدامست و مرد از چه گردد بلند.فردوسی. که بددل نگردد به گیتی بلند.فردوسی. و رجوع به بلند و بلند گردیدن و بلند شدن شود.

بلند گفتن.

[بُ لَ گُ تَ] (مص مرکب) به جهر سخن گفتن. مقابل آهسته گفتن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : و در نماز «بسم الله» بلند گویند. (کتاب النقض ص۴۶۳). - به بانگ بلند گفتن؛ به صدای بلند سخن گفتن. به جهر آواز دادن : سرم خوشست و به بانگ بلند می گویم که من نسیم حیات از پیاله می جویم. حافظ.

بلندگو.

[بُ لَ] (نف مرکب) بلندگوی. بلندگوینده. آنکه یا آنچه به صدای بلند سخن گوید (||. اِ مرکب) اسبابی که تغییرات جریان برق را در یک دستگاه مخابراتی تبدیل می کند به صوتی که برای شنیدن آن نیازی به اینکه اسباب را به گوش نزدیک کنیم نیست (برخلاف گوشی تلفن). هر رادیوی گیرنده دارای بلندگو است. ساختمان بلندگو اساساً مانند ساختمان گوشی تلفن است و مرکب از غشائی است (بشکل مخروطی از کاغذ سفت یا صفحه ای فلزی) که متصل به پیچه ایست که میتواند در میدان یک آهن ربای

دائمی در امتداد محور خود حرکت کند. امواج رادیوئی باعث تولید جریان متغیر در پیچه میشوند و این جریان میدان مغناطیسی متغیری ایجاد می کند. در نتیجهء تأثیر متقابل این میدان با میدان آهن ربای دائمی بلندگو پیچه مرتعش میشود و سبب ارتعاش غشاء میگردد و این ارتعاشات ذرات هوای مجاور را مرتعش می کنند و تولید صوت می شود. بلندگو انواع دیگر نیز دارد و اسباب ساده ای که شرح آن گذشت معمولاً ـ جزء دستگاه کاملتری برای تولید اصوات به نحو مطلوب می باشد. (دایرة المعارف فارسی||). آلتی است بشکل شیپور که برای انتقال صوت به مسافت دور بکار برند. (فرهنگ فارسی معین): جلو آنها بلندگو یا هت پارلور و پرده های متحرک اعلان میکردند. (سایه روشن صادق هدایت ص۱۱). - بلندگوی برقی یا الکتریکی؛ میکرفون. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به میکرفون شود ||. که از جانب کسی یا مؤسسه ای بر سر جمع سخن گوید. سخنگوی شخص یا مؤسسه ای. (فرهنگ فارسی معین). - بلندگوی کسی بودن؛ زبان او بودن. بجای او سخن گفتن. و این تعبیر گاه در مقام طعن کسی بکار رود.

بلندگوی.

[بُ لَ] (نف مرکب، اِ مرکب)بلندگوینده. بلندگو. رجوع به بلندگو شود.

بلندم.

[بَ لَ دَ] (ع ص، اِ) مرد کندخاطر گران سنگ مضطرب خلقت. (منتهی الارب). بِلدام. بِلدامهٔ. رجوع به بلدام شود.

بلندمازو.

[بُ لَ] (اِ مرکب) درختی است از تیرهء بلوط ها که در جنگلهای شمال ایران موجود است. این درخت از انواع دیگر تیرهء بلوط فراوانتر است و وسعت زیادی از جنگلهای شمال ایران را فراگرفته است و بطور کلی در سراسر جنگلهای شمال ایران موجود است و تا ارتفاعات زیادی هم در جنگلها بالا میرود. مازومیری. موزی. سیاه مازو. اشپر. پالوط. (فرهنگ فارسی معین).

بلندمحل.

[بُ لَ مَ حَ / حَ ل ل] (ص مرکب)دارای جا و مقام و درجه و وضع بلند. (ناظم الاطباء). بلندمرتبه. بلندمکان : زهی ز خدمت تو آسمان بلندمحل زهی ز سایهء تو آفتاب روی شناس. کمال اسماعیل (از آنندراج).

بلندو.

[بُ لَ] (اِخ) دهی از دهستان ایسین، بخش مرکزی شهرستان بندرعباس. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب آن از چاه و باران و محصول آن خرما و غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بلند و پست.

[بُ لَ دُ پَ] (ترکیب عطفی)فوق و تحت. (آنندراج). بالا ـ و پایین. (ناظم الاطباء ||). بالای کوه و پایین دره. (ناظم الاطباء||). آسمان و زمین. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). غنی و فقیر. (از هفت قلزم). - بلندوپست دیده؛ کارآزموده. کسی که روز نیک و بد هر دو را دیده باشد. (ناظم الاطباء). مجرب.

بلند و کوتاه کردن.

[بُ لَ دُ کو کَ دَ](مص مرکب) در اصطلاح عامیانه، مواظبت و مراقبت و پرستاری و دلسوزی کردن. (فرهنگ لغات عامیانه) (از فرهنگ فارسی معین).

بلندی.

[بُ لَ دا] (ع اِ) پهنا. (منتهی الارب). عریض و پهن. (اقرب الموارد).

بلندی.

[بُ لَ] (حامص، اِ) برآمدگی، نقیض پستی و کوتاهی. (ناظم الاطباء). برشدگی. شُموخ. عَرار. عَلاوة. عِلْو یا عُلُوّ. قُردَوة. قِنی : گشاده شود کار چون سخت بست کدامین بلندی که نابوده پست.ابوشکور. همی داشتش چون یکی تازه سیب که اندر بلندی ندیدی نشیب.فردوسی. جهان را بلندی و پستی توئی ندانم چه ای هرچه هستی توئی.فردوسی. ز ایران برآرم یکی تیره خاک بلندی ندانند باز از مغاک.فردوسی. بدرد دل و مغزشان از نهیب بلندی ندانند باز از نشیب.فردوسی. زمین را بلندی نبد جایگاه یکی مرکزی تیره بود و سیاه.فردوسی. تا در بر هر پستی پیوسته بلندیست تا در پس هر لیلی آینده نهاریست.فرخی. هَدهَدة؛ فرود آوردن چیزی را از بلندی به پستی. (از منتهی الارب ||). علو. بالایی. (فرهنگ فارسی معین). رفعت. (آنندراج) (غیاث) : آفتابی بدان بلندی را لکهء ابر ناپدید کند.سعدی. - بلندی همت؛ بلندهمتی. دارای همت بلند بودن : نوع سیم از انواع تحت جنس شجاعت، بلندی همت است. و آن عبارتست از آنکه نفس را در طلب جمیل سعادت و شقاوت این جهانی در چشم نیاید و بدان استبشار و ضجرت نماید تا بحدی که از هول مرگ نیز باک ندارد. (نفائس الفنون، حکمت عملی ||). درازی. (غیاث) (آنندراج). طول. (فرهنگ فارسی معین) : هرگز بود آدمی بدین زیبایی یا سرو بدین بلندی و رعنایی.سعدی. -امثال: بلندی شمشیر چه باید گامی پیش نه؛ یونانیان می نویسند که جوانی از مردم اسپارطه از کوتاهی شمشیر خویش شکایت میکرد، مادر گفت از صف گامی پیش نه. لیکن ظاهراً این مثل در ایران نیز متداول بوده و عامیان امروز گویند: بلندی قداره بی فایده است یک قدم جلو. (از امثال و حکم دهخدا). و رجوع به روزنامهء فکر آزاد شمارهء ۴۰ سال اول شود. - بلندی روز؛ فراخی آن. وقت نیمروز: شدّالنهار؛ وقت ارتفاع نهار و بلندی روز. (منتهی الارب ||). ارتفاع. (از ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). شَرَف. سَمک :هریکی را [از هرمان مصر] چهارصد ارش دراز است اندر چهارصد ارش پهنا اندر چهارصد ارش بلندی. (حدود العالم ||) . بزرگی و افراختگی. (ناظم الاطباء). بزرگی و عظمت. (فرهنگ فارسی معین). ذِکر. رِفعة. سَناء. علاء. عُلوّ. عُلی. فُخَیمة. مَسعاة. مَعلاة : بزرگی و فیروزی و فرهی بلندی و دیهیم شاهنشهی.فردوسی. بدین بارگاهش بلندی بود بر موبدان ارجمندی بود.فردوسی. فروغ و بلندی نجوید ز کس دل افروز رخشنده اویست و بس.فردوسی. رخ مرد را تیره دارد دروغ بلندیش هرگز نگیرد فروغ.فردوسی. گر وصل توام دهد بلندی هجران تو آردم به پستی.خاقانی. ببینیم کز ما بلندی کراست درین کار فیروزمندی کراست.نظامی. بلندیت باید تواضع گزین که آن بام را نیست سلّم جز این.سعدی. بلندی به ناموس و گفتار نیست بلندی به دعوی و پندار نیست.سعدی. بگردن فتد سرکش تندخوی بلندیت باید بلندی مجوی.سعدی. کَساء؛ بلندی مرتبه. (منتهی الارب). - بلندی دادن؛ عظمت دادن. پایگاه رفیع بخشیدن. به مقام عالی رسانیدن : بلندی تو دادی تو ده زور و فر که خواهم از او باز خون پدر.فردوسی. دوستان و دشمنانش را بلندی داد چرخ دوستانش را ز بخت و دشمنانش را ز دار. امیرمعزی (از آنندراج). - بلندی منش؛ طبع بلند داشتن : زن و مرد را از بلندی منش سزد گر برآید سر از سرزنش.فردوسی ||. کبر و غرور : بدان تا ز فرزند من بگذری بلندی گزینی و گندآوری.فردوسی. ز فرمان اگر

یک زمان بگذری بلندی گزینی و گندآوری.فردوسی ||. قوت در آواز. جهر در صوت. جهری. جهوری بودن صوت. (یادداشت مرحوم دهخدا). جِرم. - بلندی دادن سخن؛ شیوا کردن آن. فصیح و بلیغ ادا کردن آن : به فرخ فالی و فیروزمندی سخن را دادم از دولت بلندی. نظامی. - بلندی دادن ناله؛ به آوای بلند نالیدن. ناله سر دادن. زار نالیدن. به آوای بلند گریستن : گر نیاید آن کمان ابروی من مانند تیر صد بلندی میدهم هر نالهء آهسته را. علی خراسانی (از آنندراج (||). ا) جای بلند. مکان مرتفع. جای رفیع. (یادداشت مرحوم دهخدا). پشته. فراز. أمت. أوج. رابیهٔ. رَباءهٔ. رباوهٔ [رَ / رِ / رُ وَ]. رَبْو (رِبْو، رُبْو). صعود. قنوع. مَشرف. مَشرفهٔ : این ملک بر سر بلندی نشسته بود با تنی چند از خاصگان خویش. (نوروزنامه). چو سیلاب ریزان که در کوهسار نگیرد همی بر بلندی قرار.سعدی. اِرتباء، استعلاء؛ بر بلندی برآمدن. (منتهی الارب). اَعراف؛ بلندیها میان بهشت و دوزخ. (ترجمان القرآن جرجانی). خُطمهٔ؛ بلندی کوه. (منتهی الارب). سَرکوب؛ بلندیی که بر قلعه ها و خانه ها مشرف بود. (از برهان ||). قله. (ناظم الاطباء). بالا. سر : به یک دست ایوان یکی طاق دید ز دیده بلندی او ناپدید.فردوسی. به کوه رهو برگرفتند راه چه کوهی بلندیش بر چرخ ماه.اسدی. - بلندی طاق؛ در اصطلاح معماری و ساختمان، خیز. (از فرهنگ فارسی معین). مرتفع ترین قسمت طاق که مشابه قله است در کوه.

بلندیدن.

[بُ لَ دی دَ] (مص جعلی) بلند کردن. (آنندراج). افراختن. (ناظم الاطباء ||). بلند شدن. (آنندراج). افراخته شدن. (ناظم الاطباء).

بلندی ده.

[بُ لَ دِهْ] (نف مرکب)بلندی دهنده. بالابرنده : بلندی ده آسمان بلند گشایندهء دیدهء هوشمند.نظامی.

بلندی کردن.

[بُ لَ کَ دَ] (مص مرکب)فخر فروختن. تکبر کردن : همان ننگ مردان که تندی کنند ابر تنگدستان بلندی کنند.فردوسی.

بلندی گرای.

[بُ لَ گَ / گِ] (نف مرکب)بلندی گراینده. بلندگرای. آنکه گرایش و میلان او به بلندی و رفعت باشد. (آنندراج) : سری کز تو گردد بلندی گرای به افکندن کس نافتد ز پای.نظامی ||. کجی چیزهای بلند و مرتفع. (ناظم الاطباء). و رجوع به بلندگرای شود.

بلندی گرفتن.

[بُ لَ گِ رِ تَ] (مص مرکب) به عظمت رسیدن. اوج گرفتن. اعتلاء. استعلاء : دولت ترکان که بلندی گرفت مملکت از داد پسندی گرفت.نظامی. - بلندی گرفتن نام؛ شهرت یافتن. نامدار شدن : بدو گفت دادم من این کام تو بلندی بگیرد مگر نام تو.فردوسی.

بلندیگه.

[بُ لَ گَهْ] (اِ مرکب) مکان بلند. جای مرتفع : پدید آمد از دامن ریگ خشک بلندیگهی سبز با بوی مشک.نظامی.

بلندین.

[بَ لَ] (اِ) چوب بالایین در خانه. (برهان) (آنندراج ||). چهارچوب در خانه. (برهان). پیرامن در بود و به زمان ما چهارچوب خوانند. (لغت فرس اسدی). پیرامن در. (صحاح الفرس) (اوبهی) (شرفنامهء منیری). آستانه : در او افراشته درهای سیمین جواهرها نشانده در بلندین.شاکر بخاری. سعادت همچو دولت پادشه را بود دایم ملازم بر بلندین. معیار جمالی (از فرهنگ فارسی معین). بَلَند. پلندین.

بلندی یافتن.

[بُ لَ تَ] (مص مرکب)بزرگی یافتن. علو مقام بدست آوردن : بلندی از آن یافت کاو پست شد در نیستی کوفت تا هست شد.سعدی. ستاره ای که درین خاکدان بلندی یافت که چون شرر ز جهان با صد اضطراب نرفت. صائب (از آنندراج).

بلنز.

[بَ لَ] (اِخ) ناحیه ایست از سرندیب در دریای هند، از آنجا نیزه هایی سبک می آورند. (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلنزی.

[بَ لَ زا] (ع ص) شتر سطبر استواراندام. (منتهی الارب): جمل بلنزی؛ شتر سطبر و سخت و شدید. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلنسم.

[بَ لَ سَ] (ع اِ) قطران. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بلنسی.

[بَ لَ سی ی] (ص نسبی) منسوب به بلنسیهٔ، که شهری است در مشرق اندلس از بلاد مغرب. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلنسی.

[بَ لَ سی ی] (اِخ) سعدالخیربن محمد بن سهل بن سعد انصاری بلنسی، مکنی به ابوالحسن. فقیه و محدث قرن پنجم و ششم ه . ق. وی مسافرتهای بسیاری کرد و تا چین هم رسید بدین جهت لقب صینی هم به او داده اند. سرانجام در بغداد سکنی گزید و بسال ۵۴۱ ه . ق. در آنجا درگذشت. (از معجم البلدان) (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلنسی.

[بَ لَ] (اِخ) عبدالله بن عبدالرحمان بن معاویهٔ بن هشام اموی. از امیران اندلس در قرن دوم هجری. رجوع به عبدالله (ابن عبدالرحمان...) در ردیف خود شود.

بلنسی.

[بَ لَ] (اِخ) علی بن ابراهیم بن محمد بلنسی. ادیب قرن ششم هجری. رجوع به علی بلنسی در همین لغت نامه شود.

بلنسی.

[بَ لَ] (اِخ) علی بن عطیهء لخمی. رجوع به ابن زقاق و علی لخمی در ردیف خود شود.

بلنسی.

[بَ لَ] (اِخ) علی بن محمد بن احمد مخزومی. رجوع به علی مخزومی در ردیف خود شود.

بلنسیهٔ.

[بَ لَ یَ] (اِخ) شهری است شرقی اندلس. جویها و بستانهای بسیار دارد. (از منتهی الارب). شهری است از اندلس بر کرانهء خلیج دریای روم نهاده و جائی بانعمت. (حدود العالم). از شهرهای مشهور اندلس در مشرق تدمیر و قرطبه. هوای آن بری و بحری است و دارای درختان و رودهای بسیار، و به شهر خاکی (مدینهٔ التراب) شهرت دارد. رومیان بسال ۴۸۷ ه . ق. بر آنجا مستولی شدند. (از معجم البلدان) (از مراصد). والانس. و رجوع به والانس شود.

بلنصاهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) تره ایست. (از منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان). ج، بَلنصی. (منتهی الارب) (اقرب الموارد ||). طائریست که بیضهء سبز میدهد. (منتهی الارب). گویند پرنده ایست. (از ذیل اقرب الموارد از لسان). ج، بَلاصی. (منتهی الارب).

بلنصی.

[بَ لَ صا] (ع اِ) جِ بَلنصاهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بلنصاهٔ شود ||. جِ بَلَصوص، و گویند بلنصی اسم جمع است. (از اقرب الموارد). رجوع به بلصوص شود.

بلنط.

[بَ نَ] (ع اِ) چیزیست مانند رخام لیک نرم تر است از آن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و زوزنی آن را به معنی عاج آورده است. (از اقرب الموارد).

بلنطس.

[ ] (اِ) به لغت اندلس بقلهء یمانیه است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن).

بلنقع.

[بَ لَ قَ] (ع ص، از اتباع) طریق صلنقع بلنقع؛ یعنی راه پیدا و روشن. (منتهی الارب). تأکیدی است صَلَنقع را، چنانکه گویند مکان صلنقع بلنقع. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلنگمش.

[بَ لَ مُ] (اِ) به معنی بلنگمشت است. (از هفت قلزم). رجوع به بلنگمشت شود.

بلنگمشت.

[بَ لَ مُ] (اِ) بـالنگوی خـودرو، و آن گیـاهی است کـه در کنـاره هـای آب روان بسـیار می باشـد. (از برهـان) (از هفت قلزم). فرنجمشک. رجوع به فرنجمشک شود || . به معنی سنبل و قرنفل صحرایی و تره گربه نیز آمده است. (از برهان) (از هفت قلزم).

بلنگمشک.

[بَ لَ مُ] (اِ) فرنجمشک. بلنگمشت، که گیاهی است. رجوع به بلنگمشت و فرنجمشک شود.

بلنگیدن.

[بُ لَ دَ] (مص جعلی) توقف کردن. لنگیـدن. (ناظم الاطباء). این کلمه با دو معنی فوق آمـده است، اما ظاهراً همان مصـدر لنگیدن است که با باء تأکید آمده است. رجوع به لنگیدن شود.

بلنوبهٔ.

[بَلْ لَ بَ] (اِخ) شهرکی است در جزیرهء صقلیه (سیسیل). (از معجم البلدان) (از مراصد).

بلنیاس.

[بِ لِنْ] (اِخ) شهری است بر سواحل حمص. (منتهی الارب).

بلو.

[بَلْوْ] (ع مص) آزمودن. (منتهی الارب). اختبـار خیر یـا شـر. (تاج المصادر بیهقی). آزمودن به خیر و شـر. (دهار). آزمودن و اختبار کردن. (از اقرب الموارد). بَلاء. و رجوع به بلاء شود || . دریـافت حقیقت و کشف آن نمودن. (از منتهی الارب). بَلاء. و رجوع به بلاء شود.

بلو.

[بَ] (اِ) نـامیست که در گرگـان به داردوست دهنـد. (یـادداشت مرحوم دهخـدا). در رامیـان، پاپیتـال را گوینـد. (یـادداشت مرحوم دهخدا). پیچک. گیاه پیچنده. رجوع به پاپیتال و پیچک و داردوست شود || . افزاری مانند قندشکن برای شیار زمین که زنان کُنند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلو.

[بِلْوْ] (ع ص) فلان بلو اسـفار؛ سـفرآزموده و کهن و لاغرگشـته در آن. (منتهی الارب). قـدیمی و کهنه، گوینـد هو بلو اسـفار؛ یعنی

سفرها و تجارب او را کهن کرده است. (اقرب الموارد). بِلی. و رجوع به بلی شود. - بلو شر؛ غالب بر بدی و آزموده کار در آن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بِلی. و رجوع به بلی شود. - بلو مال؛ داننده‌ء مصالح مال و سیاست آن. (منتهی الارب). هو بلو من أبلاء المال؛ او قیم بر مال است. (از اقرب الموارد). ج، ابلاء. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بلو.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان گورک سردشت، بخش سردشت شهرستان مهاباد. سکنه‌ء آن ۲۲۱ تن. آب آن از رودخانه‌ء سردشت و محصول آن غلات و توتون و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلوا.

[بَلْ] (از ع، اِ) بلوی. زحمت. (غیاث اللغات). مشقت : نزد عاشق درد و غم حلوا بود لیک حلوا بر خسان بلوا بود.مولوی ||. شورش. غوغا. هنگامه. ازدحام ||. عدم انقیاد. سرکشی. (ناظم الاطباء). و رجوع به بلوی شود.

بلوا.

[بُلْ] (اِ) در لهجه‌ء خراسانیان امروز، بالوایه‌ء قدما است یعنی پرستو. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلوار.

[بُلْ] (فرانسوی، اِ) بولوار. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بولوار شود.

بلواز.

[بِلْ] (اِ) سر تیر پوشش خانه که از دیوار بیرون آمده باشد. (ناظم الاطباء).

بلوازه.

[بَلْ زَ / زِ] (اِ) سر تیر پوشش خانه که از دیوار بیرون آمده باشد. (ناظم الاطباء).

بلواژه.

[بَلْ ژَ / ژِ] (اِ) شیشه و آبگینه. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ شعوری).

بلواسه.

[ ] (اِ) شقراق است. (فهرست مخزن الادویه). بلواسیه. رجوع به شقراق شود.

بلواسیه.

[ ] (اِ) شقراق است. (فهرست مخزن الادویه). بلواسه. رجوع به شقراق شود.

بلوایه.

[بَ لْ یَ / یِ] (اِ) بالوایه. پرستوک را گویند و آن پرنده ایست که به عربی خطاف گویند. (برهان). پرستوک. (الفاظ الادویه). خطاف. (فهرست مخزن الادویه ||). بادخورک، که پرنده ایست. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بادخورک شود ||. بابونه. (الفاظ الادویه).

بلوبند.

[ ] (اِخ) دهی جزء بخش خرقان، شهرستان ساوه. سکنهء آن ۴۱۷ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و سیب زمینی و انگور است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بلوبوس.

[ ] (اِ) نوعی ماهی است به یونانی، که عرب آن را شبوط نامد. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلوبین.

[بَ] (اِخ) دهی جزء دهستان ایجرود، بخش حومه شهرستان زنجان. سکنهء آن ۵۸۵ تن. آب آن از رودخانهء سجاس رود و محصول آن غلات و انگور و میوه های قلمستان است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلوت.

[ ] (اِ) به ترکی اسفنج است. (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به اسفنج شود.

بلوت.

[ ] (اِخ) شهریست [به هندوستان] بر جانب راه نهاده بر سر کوهی و آبی اندر میان آن و شهر جلوت همی گذرد و اندر وی بتخانه هاست و از او نیشکر و گاو و گوسفند خیزد. (حدود العالم).

بلوتک.

[بُ تَ] (اِ) ظرفی که بدان شراب خورند. (برهان). جام.

بلوج.

[بُ] (ع مص) روشن شدن صبح. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). سپیده بدمیدن صبح. (المصادر زوزنی). بدمیدن سپیده. (تاج المصادر بیهقی). روشن شدن. ظهور. روشن شدن بامداد.

بلوجه.

[بَ جَ] (اِخ) دهی از دهستان سورسور، بخش کامیاران شهرستان سنندج. سکنهء آن ۳۷۶ تن. آب آن از چشمه و محصول آن

غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۵).

بلوچ.

[بُ] (اِ) علامتی که بر تیزی طاق و ایوان نصب کنند. (برهان ||). تاج خروس، و آن گوشتی باشد که بر سر او رسته باشد. (برهان). ||پارچهء گوشتی که بر ختنه گاه زنان می باشد و بریدن او سنت است. (برهان). تلاق و بظر. (ناظم الاطباء). چوچوله : تا... لب و بلوچ زبانست و رومه ریش جز راه ... او به سیم پای نسپرم.سوزنی ||. صفحهء نازکی که آن را بروی ساقهء عمودی در جائی مرتفع قرار دهند و بسهولت گردش می کند و معبر باد را نشان میدهد. (ناظم الاطباء).

بلوچ.

[بَ] (اِخ) طایفه ای در میان کرمان و سیستان، ولایت ایشان را بلوچستان گویند و در ملک کج و مکران و مگس و قلات و پامپور و کنار بحر سند سکونت دارند. (آنندراج). مردمانی اند میان این شهرها [بعض از شهرهای کرمان] نشسته بر صحرا و این مردمان بسیار بودند و پناخسرو ایشان را بکشت به حیلتهای گوناگون. (حدود العالم). طایفه ای باشند چون اکراد و آنان را بلادی وسیع باشد میان فارس و کرمان در سفح جبال قفص (کوچ) و آنان را شوکت و قوت و عدد بسیار باشد و قوم قفص (کوچ) که طایفه ای دیگرند با همهء قوت از هیچکس جز بلوچ بیم ندارند. و بلوچ صاحبان نعمت و چادرهای موئین باشند و مردمان از بلوچ ایمنند راه نزنند و مردم نکشند و اذیت آنان به کس نرسد برخلاف قفص. (از معجم البلدان ذیل بلوص). مردم این ناحیت را یونانی ها بعلت سیاهی رنگ آنان حبشی ماهیخوار می نامیدند. (یادداشت مرحوم دهخدا). قومی ایرانی صحرانشین و دلیر، ساکن بلوچستان. طوایف خارجی کمتر در آن ناحیه نفوذ کرده و ایشان همیشه در برابر بیگانگان مقاومت نموده اند. آنان دارای لهجهء خاصی هستند که به بلوچی معروف است. (فرهنگ فارسی معین). نام طوایفی چند که در بلوچستان ایران و نیز در سیستان و در سند و پنجاب، و همچنین عدهء قلیلی از آنها نزدیک مرو در ترکمنستان شوروی سکنی دارند. زبان آنها بلوچی است. بلوچهای ایران منقسم به چند طایفه است که بعضی منقسم بر چندین تیره می باشد. بلوچها ظاهراً مقارن با حملهء سلجوقیان به کرمان از کرمان به ناحیهء مکران درآمدند. کرمان را مسلمانان بسال ۲۳ ه . ق. فتح کردند و در کوههای کرمان با اقوام بیابانگردی بنام کوچ یا قُفص و بلوچ یا بلوص مواجه شدند. در دورهء امویان و عباسیان غارتگری بلوچها و کوچها از کرمان به سیستان و خراسان بسط یافت. ظاهراً عضدالدولهء دیلمی بسیاری از بلوچها را کشت، ولی دستبردهای آنان ادامه یافت تا آنکه محمود غزنوی پسرش مسعود را به جنگ با آنان فرستاد، و وی بلوچها را در نزدیک خبیص مقهور نمود، و کمی بعد مهاجرت آنان به مکران آغاز گردید و این مهاجرت بطرف شرق ادامه یافت. بلوچها هیچوقت مملکتی تشکیل ندادند، بلکه حکومت قبیله ای داشتند و رؤسای آنان غالباً با هم در جنگ بودند. (از دائرة المعارف فارسی). رجوع به بلوچستان و بلوص شود : سپاهی ز گردان کوچ و بلوچ سگالیدهء جنگ مانند غوچ.فردوسی. هم از پهلو و پارس و کوچ و بلوچ ز گیلان جنگی و دشت سروچ.فردوسی. ببود ایمن از رنج ایشان جهان بلوچی نماند آشکار و نهان.فردوسی. همی رفت و آگاهی آمد به شاه که گشت از بلوچان جهانی تباه.فردوسی. ز کار بلوچ ارجمند اردشیر بکوشید با کاردانان پیر.فردوسی. اندر آن ناحیت به معدن کوچ دزدگه داشتند کوچ و بلوچ.عنصری. آن توئی کور و توئی لوچ و توئی کوچ و بلوچ و آن توئی گول و توئی دول و توئی بابت گنگ. خطیری. - کوه بلوچ؛ مسکن بلوچان. ناحیهء محل سکنای طایفهء بلوچ : ز کوه بلوچ و ز دشت سروچ برفتند خنجرگزاران کوچ.فردوسی.

بلوچ خانه.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان خواشید، بخش ششتمد، شهرستان سبزوار. سکنهء آن ۱۸۱ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و پنبه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج۹).

بلوچستان.

[بَ چِ] (اِخ) نام ناحیهء جنوب شرقی ایران و محدود است از شمال به سیستان، ازجنوب به دریای عمان، از مشرق به پاکستان، از مغرب به شهرستانهای جیرفت و بندرعباس. در سازمانهای فعلی کشور از شهرستانهای زاهدان، سراوان، ایرانشهر، خاش و چاه بهار تشکیل شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸). ناحیه ای کم آب که قسمت جنوب شرقی فلات ایران را از کویر کرمان در شمال کوههای بم و بشاگرد تا مرزهای غربی سند و پنجاب اشغال می کند. سکنهء آن از دو میلیون تن تجاوز نمی کند که بیشتر آنها از بلوچها هستند. بلوچستان بین ایران و پاکستان منقسم است. بلوچستان ایران در حدود ۱۵۵هزار کیلومتر مربع وسعت دارد و اکنون از نظر تقسیمات کشوری کمابیش جزء استان بلوچستان و سیستان است، و آن در جنوب شرقی ایران قرار دارد و از شمال محدود است به سیستان و کویر لوت، از شرق به بلوچستان پاکستان، از غرب به کرمان و از جنوب به دریای عمان. کوههایش بیشتر آتشفشانی است و رودهای مهم آن باهوکلات، بمپور، بم پشت و ماشکید است، و بنادر مهم آن گواتر و چاه بهار و طیس می باشد. نسبت جمعیت آن ۲ تا ۱۳ تن در هر کیلومتر مربع است. بلوچستان پاکستان دارای ۳۴۷۰۶۰ کیلومتر مربع وسعت و ۱۷۸۰۰۰ تن جمعیت است و جزء پاکستان غربی است و از شمال به افغانستان، از مشرق به ایالت کراچی، از جنوب به دریای عربستان و از غرب به ایران محدود است. نام بلوچستان در کتیبه های میخی داریوش در بیستون و تخت جمشید مَکَه ضبط شده است و اطلاع ما از دورهء پیش از اسلام این ناحیه بسیار کم است. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلوچها.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان شیراز. این ده مشهور به قصر شهریار است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷). رجوع به قصر شهریار شود.

بلوچی.

[بُ / بَ] (ص نسبی) منسوب به بلوچ. رجوع به بلوچ شود ||. هرچیز مربوط به بلوچ و بلوچستانی. (فرهنگ فارسی معین ||). از مردم بلوچ. بلوچستانی. (فرهنگ فارسی معین) : همه مرزبانان زرین کمر بلوچی و گیلی به زرین سپر.فردوسی. - زبان بلوچی؛ از لهجه های ایرانی است که در بلوچستان بدان سخن گویند. (فرهنگ فارسی معین). از زبانهای ایرانی غربی، از ریشهء هندواروپائی که در بلوچستان و بعضی نواحی دیگر رایج است. دو لهجهء اساسی شرقی و غربی و لهجه های فرعی متعدد دیگر دارد. بلوچی، نظر به ارتباطش با لهجه های دیگر ایرانی شرقی، بسیاری از خصوصیات آنها را اقتباس کرده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلوح.

[بَ] (ع ص) چاهی که آبش خشک شده باشد ||. مرد قاطع رحم. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلوح.

[بُ] (ع مص) درماندن و مانده گردیدن. (منتهی الارب). درمانده و عاجز شدن. (از اقرب الموارد). مانده شدن. (تاج المصادر

بیهقی ||). رفتن آب و خشک گردیدن. (منتهی الارب). خشک شدن خاک نمگن. (تاج المصادر بیهقی). بَلح. (از اقرب الموارد). رجوع به بلح شود ||. وافی نشدن زینهاری. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلود.

[بُ] (ع مص) مقیم شدن. (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). مقیم شدن به جائی و بلد ساختن آن را. (منتهی الارب). در جایی اقامت کردن و یا جایی را بعنوان شهر برگزیدن. (از اقرب الموارد ||). لازم گرفتن. (از منتهی الارب). لازم گرفتن زمین را و جنگیدن بر آن. (از اقرب الموارد).

بلود.

[بُ] (اِ) قدمت و کهنگی. (ناظم الاطباء).

بلوده.

[بُ دَ / دِ] (ص) پیر و کهن سال. (ناظم الاطباء).

بلور.

[بَ لْ لو / بِلْ لَ / بِ وَ / بُ] (ع اِ)معرب از کلمهء بریلس یونانی، لکن بریلس در یونانی بمعنی زبرجد و یا حومه یعنی زمرد ذبابی بوده است و در عربی از آن معنی به بلور امروزین و کریستال دُرش نقل شده است. (یادداشت مرحوم دهخدا). جوهری است مشهور، بلورهٔ یکی. (منتهی الارب). جوهری است سپید و شفاف. (از اقرب الموارد). سنگی است سپید و شفاف. (غیاث). نوعی است از جواهر معدنی. (از تذکرهء داود ضریر انطاکی). سنگی است سفید و شفاف و سست. (تحفهء حکیم مؤمن) (مخزن الادویهٔ). مانند آبگینه است الا آنکه آبگینه را شفافی از صنعت است و او را از معدن. بهترینش صغدی و هندی بود و بیشتر از بلاد شمال و فرنگ خیزد، خاصیتش چون به آفتاب گرم شود پنبه را بسوزاند. (نزهة القلوب). بلور یا حجرالبلور، سنگی است معدنی بسیار وزین که از آن ظرفها تراشند و به بهای گزاف فروشند. (یادداشت مرحوم دهخدا). جسم جامدی دارای ساختمان داخلی مشخص (بصورت کثیرالوجوه) که نمود ساختمان داخلی آن می باشد. از بررسی سطحی بلورهای طبیعی بسبب تنوع اندازه و شکل و عدهء وجوه آنها چنین بنظر میرسد که انواع بلورها بیشمار است ولی با بررسی دقیقتر و رعایت تقارن بلورها، می توان همهء بلورها را به ۳۲ طبقه تقسیم کرد و این طبقات را به هفت یا شش دسته تقسیم نمود، که هر دسته را یک دستگاه میخوانند. بلورهای طبیعی و نیز آنهایی که مصنوعاً تهیه میشوند، بندرت با اجسام سادهء هندسی مطابقت دارند. معمو در طی انجماد یک مادهء مذاب (که آن را تبلور نامند) بلورها با هم تشکیل میشوند، لهذا ناتمام بوجود می آیند. ترتیب تألیف اتمهای یک بلور با چشم دیده نمیشود، ولی بوسیلهء اشعهء ایکس قابل تشخیص است و این امر در شیمی، معدن شناسی، زمین شناسی و علوم دیگر و نیز در جواهرسازی حائز کمال اهمیت است. (از دائرهٔ المعارف فارسی). قسمی شیشه که از ترکیب سیلیکات دو پتاسیم و سیلیکات دو پلمپ ساخته شود. (فرهنگ فارسی معین). سادج هندی. (ذخیرهء خوارزمشاهی در قراباذین). مَها. مَهاء. مَهاهٔ. مَهی. ج، بلالیر. (منتهی الارب) : انگشت بر رویش مانند بلور است پولاد بر گردن او همچون لاد است. ابوطاهر خسروانی. یکی زان بکردار دریای قار یکی چون بلور سپید آبدار.فردوسی. همه خانه قندیلهای بلور میان اندرون چشمهء آب شور.فردوسی. همه گرد بر گرد او شیر و گور یکی دیده یاقوت و دیگر بلور.فردوسی. می خسروانی به جام بلور گسارنده را داد رخشان چو هور.فردوسی. یکی جام بر دست هر یک بلور به ایشان

نگه کرد بهرام گور.فردوسی. چنین تا پدید آمد آن تیغ شید در و دشت شد چون بلور سپید.فردوسی. ز عود گوئی پوشیده بر بلور زره ز مشک گوئی پیچیده بر صنوبر دام.فرخی. گرد پرگار چرخ مرکز بست شبه مرجان شد و بلور جمست.عنصری. اندر اقبال، آبگینه خنور بستاند عدو ز تو به بلور.عنصری. وان نسترن، چو مشک فروشی معاینه است در کاسهء بلور کند عنبرین خمیر.منوچهری. نه هم قیمت در باشد بلور نه همرنگ گلنار باشد پژند.عسجدی. پای تو مرکبست و کف دست مشربه است گر نیست اسب تازی و نه مشربهء بلور. ناصرخسرو. بنگر که از بلور برون آید آتش همی به نور چراغ و خور. ناصرخسرو. برمفرش پیروزه به شب شاه حلب را از سوده و پاکیزه بلور است اوانیش. ناصرخسرو. جام بلور در خم روئین به دستم است دست از دهان خم بمدارا برآورم.خاقانی. حقه های بلور سیم افشان هر دو هفته عقیق دان بینی.خاقانی. از پس یک ماه سنگ انداز در چاه بلور عده داران رزان را حجله ها برساختند. خاقانی. یخ از بلور صافی تر به گوهر خلاف آن شد که این خشک است و آن تر. نظامی. شه از دیدار آن بلور دلکش شده خورشید یعنی دل پرآتش.نظامی. آذر رسد چو ز دور با پرلهیب تنور بندی نهد ز بلور بر پای آب روان.رعدی. - بلورآلات؛ ظروف و وسایلی که از بلور ساخته باشند. وسایل بلورین ||. - ظروف و وسائلی که از آبگینهء ستبر سازند. رجوع به بلور در این معنی شود. - بلورتراش؛ آنکه بلور را تراش دهد. - بلور حقه؛ حقهء بلورین : یاقوت بلور حقه پیش آر خورشید هوا نقاب درده.خاقانی. - بلور زجاجی؛ قسمی از بلور که به زردی زند. (تیفاشی). - بلور محلول؛ شراب مقطر، که آن را پخته نیز گویند. بلور مذاب. (انجمن آرا). - بلور مذاب؛ شراب مقطر که آن را پخته نیز گویند. بلور محلول. (انجمن آرا ||). شیشهء ضخیم و سطبر که از آن اوانی و چراغها و جز آن سازند. (یادداشت مرحوم دهخدا). نوعی زجاج. (از اقرب الموارد). آبگینهء صاف و شفاف. (فرهنگ فارسی معین). - مثل بلور؛ سخت سفید. سخت پاک ||. معنی اصلی آن در عبرانی، یخ است. (از قاموس کتاب مقدس ||). ژاله. (قاموس کتاب مقدس).

بلور.

[بِلْ لَ] (ع ص) مرد فربه دلیر. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد). مرد شجاع. (دهار ||). بزرگ از سلاطین هند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلور.

[ ] (اِخ) ناحیتی است عظیم [از حدود ماوراءالنهر] و این ناحیت را ملکی است و آنرا بلورین شاه خوانند و اندر این ناحیت نمک نبود مگر آنکه از کشمیر آرند. (حدود العالم).

بلور.

[ ] (اِخ) (جزیرهء ...) جزایر کی به این کورهء قباد خوره رود، جزیرهء هنگام، جزیرهء خارک، جزیرهء رم، جزیرهء بلور. (فارسنامهء ابن بلخی ص ۱۵۰).

بلورچی.

[بُ] (اِ مرکب) بلورفروش. فروشندهء بلور. فروشندهء وسایل بلورین.

بلورد.

[بَ وَ] (اِخ) یکی از دهستانهای بخش مرکزی شهرستان سیرجان. این دهستان در شرق سعیدآباد واقع است و حدود آن بدین شرح است: از شمال به دهستان کوه پنج، از مشرق به دهستان گوغر، از جنوب به دهستان خبر، از مغرب به دهستان حومه سعیدآباد. آب آن از قنات و چشمه و محصول عمدهء آن حبوب، لبنیات، غلات، کرک، پشم، روغن و کتیرا است. این دهستان از ۶۰ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن ۲۹۱۸ تن است. مرکز دهستان قریهء بلورد و قرای مهم آن عبارتند از: تنگوئیه، تکیه، گلناآباد، چنارکف، حشون و اسطور. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بلورد.

[بَ وَ] (اِخ) مرکز دهستان بلورد، بخش مرکزی شهرستان سیرجان. سکنهء آن ۱۸۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و حبوب است. ساکنان این ده از طایفهء بچاقچی هستند ومزارع علی آباد، نصرآباد، زمزج جزء این ده هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بلوردان.

[بَ وِ] (اِخ) دهی از بخش قصرقند، شهرستان چاه بهار. سکنهء آن ۷۰۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و خرما و برنج است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بلوردی.

[بَ وِ] (اِخ) دهی از دهستان چمچال، بخش صحنهء شهرستان کرمانشاهان. سکنهء آن ۳۵۰ تن. آب آن از رودخانهء گاماسیاب و محصول آن غلات، حبوب، چغندرقند و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلورسازی.

[بُ] (حامص مرکب) عمل بلور ساختن. ساختن بلور (||. اِ مرکب) محل ساختن بلور. کارخانه ای که در آن بلور سازند.

بلورشده.

[بُ شُ دَ / دِ] (ن مف مرکب)متبلور. چیزی که شبیه بلور شده باشد. (از لغات فرهنگستان).

بلورشناس.

[بُ شِ] (نف مرکب)بلورشناسنده. آنکه انواع بلور را بشناسد. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلور و بلورشناسی شود.

بلورشناسی.

[بُ شِ] (حامص مرکب)شعبه ای از علم فیزیک که در آن از شکل بلورها بحث میشود. (از دایرهٔ المعارف فارسی). فن شناسایی بلور. (فرهنگ فارسی معین).

بلورفروش.

[بُ فُ] (نف مرکب)بلورفروشنده. فروشندهء ظروف بلورین. (فرهنگ فارسی معین).

بلورفروشی.

[بُ فُ] (حامص مرکب)شغل بلورفروش. (فرهنگ فارسی معین). کار بلورفروش (||. اِ مرکب) دکانی که در آن ظروف بلورین فروشند. (فرهنگ فارسی معین). دکان بلورفروش.

بلورلایه.

[بُ یَ / یِ] (اِ مرکب) در اصطلاح زمین شناسی، احجار متبلور مطبق. سنگهای بلورین که لایه های بسیار دارند. (از لغات فرهنگستان).

بلورهٔ.

[بَلْ لو رَ] (ع اِ) واحد بلور. یکی بلور. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بلور شود (||. ص) الاعور البلورهٔ؛ آنکه چشمانش برآمده باشد. (از اقرب الموارد).

بلوری.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بلور. بلورین. رجوع به بلور شود ||. به رنگ بلور ||. سخت سپید. سخت پاکیزه و بی آمیغ: یخ بلوری. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلورین.

[بُ] (ص نسبی) منسوب به بلور. ساخته شده از بلور. بلوری. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بلور شود : همه کاخ او پر ز بیگانه دید نشستش بلورین یکی خانه دید.فردوسی. راست پنداری بلورین جامهای چینیان بر سر تصویر زنگاری که بندند آینه. منوچهری. همی شد خونش از اندام سیمین چو ریزان باده از جام بلورین. (ویس و رامین). هزار از بلورین طبق تا بسود که هریک برنگ آب افسرده بود.اسدی. کنون ببارد شاخی که داشت بار عقیق ز مهره های بلورین ساده سوده بری. ناصرخسرو. با بلورین جام بهر می مدارا کردمی چون شکسته شد مدارا برنتابد بیش از این. خاقانی. شکسته دل تر از آن ساغر بلورینم که در میانهء خارا کنی ز دست رها.خاقانی. بلورین جام را ماند دل من که شد چون رخنه نپذیرد مداوا.خاقانی. بر و بازو چو بلورین حصاری سر و گیسو چو مشکین نوبهاری.نظامی ||. سخت سپید و شفاف. (یادداشت مرحوم دهخدا). همانند بلور سفید و شفاف : شد آکنده بلورین بازوانش چو یازنده کمند گیسوانش.(ویس و رامین). بلورین گردنش در طوق سازی بدان مشکین رسن می کرد بازی.نظامی. بلورین تن و قاقمی پشت او بشکل دم قاقم انگشت او.نظامی. مرا همچنین چهره گلفام بود بلورینم از خوبی اندام بود.سعدی. با دست بلورین تو پنجه نتوان کرد رفتیم دعاکرده و دشنام شنیده.سعدی. و گاه ساق بلورین دیگری را شکنجه کردی. (گلستان). هر می لعل کز آن دست بلورین ستدیم آب حسرت شد و در چشم گهربار بماند. حافظ. - بلورین اندام؛ آنکه اندام او مانند بلور صاف و شفاف باشد. (ناظم الاطباء). از اسمای محبوب است. (آنندراج). - بلورین پنجه؛ آنکه پنجهء او صاف و روشن باشد. از اسمای محبوب است. (آنندراج). - بلورین تن؛ آنکه تن او مانند بلور صاف و شفاف باشد. (ناظم الاطباء). از اسمای محبوب است.

(آنندراج). - بلورین ساعد؛ که ساعدی شفاف چون بلور دارد. از اسمای محبوب است. (آنندراج). - بلورین ساق؛ که ساق وی سپید و صاف و شفاف مانند بلور باشد. (ناظم الاطباء). - بلورین سرین؛ که سرین وی سپید و صاف و مانند بلور باشد. (ناظم الاطباء). از اسمای محبوب است. (آنندراج) : همه گلعذاران غنچه دهن بلورین سرینان سیمین ذقن. ملاعبدالله هاتفی (از آنندراج). - بلورین طبق؛ از اسمای اسپ است. (آنندراج) : همه گوهرین زین و زرین ستام بلورین طبق بلکه بیجاده فام. نظامی (از آنندراج). ||جلیدیه. (فرهنگ فارسی معین).

بلورین شاه.

[بُ] (اِخ) لقب پادشاه بلور [ناحیتی از حدود ماوراءالنهر] و چنین گویند که ما فرزند آفتابیم و تا آفتاب برنتابد از خواب برنخیزد. و گوید که فرزند نباید که پیش از پدر خیزد. (حدود العالم).

بلورینه.

[بُ نَ / نِ] (ص نسبی) منسوب به بلور. از بلور. ساخته شده از بلور. آنچه از بلور کنند. بلورآلات. بلوری. بلورین. و رجوع به بلورین شود : همرنگ رخسار خویش گردان جام بلورینه از می خام.فرخی. بلورینه تختی، در شاهوار بتی بر وی از زر گوهرنگار.(گرشاسب نامه).

بلوز.

[بَ] (اِ) سفرهء بزرگ. (ناظم الاطباء).

بلوز.

[بُ] (فرانسوی، اِ) جامهء نیم تنهء کرکی یا پشمی یا کاموایی و نخی زنانه یا مردانه. (فرهنگ فارسی معین).

بلوس.

[بَ] (اِ) فریب و خدعه. (برهان). به چرب زبانی کسی را فریفتن. (شرفنامهء منیری ||). فروتنی. (برهان). فروتنی کردن. (شرفنامهء منیری (||). ص) شخصی که به چرب زبانی و فریبندگی مردم را از راه بیرون برد. (برهان). فریبنده که به چرب سخنی مردم را از راه برد. (اوبهی). اما ظاهراً کلمه در این معانی صفت مرکب (ب + لوس) باشد. رجوع به لوس شود.

بلوس.

[بَ] (ع اِ) طعام اندک. (منتهی الارب): ما ذقت علوسا و لا بلوسا؛ چیزی نچشیدم. (از اقرب الموارد).

بلوس.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان مشکین باختری، بخش مرکزی شهرستان مشکین شهر. سکنهء آن ۱۶۳ تن. آب آن از رودخانهء محلی موسوم به آب سیلاب و محصول آن غلات و حبوب است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلوسطیون.

[بَ] (یونانی، اِ) گلنار. (فرهنگ فارسی معین). بلوسیطوس. بلوسیطون. رجوع به بلوسیطوس و بلوسیطون شود.

بلوسیطوس.

[بَ] (اِ) به لغت یونانی گلنار باشد و آن گل درخت اناری است که بغیر از گل ثمری دیگر ندارد. (برهان). بلوسطیون. بلوسیطون. و رجوع به بلوسطیون و بلوسیطون شود.

بلوسیطون.

[بَ] (اِ) گلنار. (تحفهء حکیم مؤمن). جلنار. (اختیارات بدیعی). گلنار، و گویند میوهء بَل. (الفاظ الادویهٔ). بلوسطیون. بلوسیطوس. و رجوع به بلوسطیون و بلوسیطوس شود.

بلوش.

[بُ] (اِ) نامی است که در تنکابن و کجور و گیلان به تمشک دهند. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به تمشک شود.

بلوشه.

[بْلُ / بِ لُ شِ] (اِخ) گابریل ژوزف ادگار (۱۸۷۰ - ۱۹۳۷ م.)، مستشرق فرانسوی. وی زبانهای عربی و فارسی را در مدرسهء السنهء شرقی پاریس فراگرفت، و از کتابداران نسخه های خطی کتابخانهء ملی پاریس شد. فهرستهای بسیار از نسخه های خطی منتشر کرد. او راست: مدخلی بر تاریخ مغول، مجالس نقاشی نسخه های خطی فارسی کتابخانهء ملی پاریس (۴ جلد)، فهرست نسخه های زند و پهلوی و فارسی مربوط به آیین زردشت و طبع قسمتی از جامع التواریخ رشیدی (اوکتای قاآن تا تیمورقاآن). (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلوص.

[بَ / بَلْ لو] (اِخ) معرب بلوچ، که قومی است. و رجوع به بلوچ شود.

بلوص.

[بِلْ لَ] (ع اِ) ابوبریص. (ذیل اقرب الموارد از قاموس). بلص. بلصهٔ. رجوع به بلص و بلصهٔ شود.

بلوط.

[بَلْ لو] (ع اِ) دندانهء کلید. (منتهی الارب ||). گویند انقطع بلوطی؛ یعنی منقطع شد حرکت من یا شکسته شد دل من یا پشت من. (منتهی الارب) (ذیل اقرب الموارد از قاموس ||). درخت بلوط. واحد آن بلوطهٔ. رجوع به بَلوط شود.

بلوط.

[بَ / یَلْ لو] (اِ) درختی است که از پوست آن پوست پیرایند و عربان در قدیم ایام به میوهء آن غذا می کردند. (منتهی الارب). درختی است بزرگ که با پوست آن دباغت کنند و میوهء آن را بخورند. (از اقرب الموارد). نام میوه ایست مغزدار که آن را آس کرده، نان هم پزند. (شرفنامهء منیری). درختی است که تخم آن را جفت بلوط گویند که به هندی سیتاسپیار می نامند. (از غیاث). درخت کوهی است و در اشجار مانند خرگوش بود در حیوانات و زغن در طیور. سالی بلوط ثمر دهد و سالی ندهد. (نزهة القلوب). گویند که غذائیت در بلوط بیشتر است از میوه های دیگر تا آنکه گفته اند نزدیک است به جو و گندم و امثال آن. و چنین گویند که درخت بلوط را به زبان رومی بلاتن خوانند. (از تذکرهء داود ضریر انطاکی). به لغت طبرستانی درامازی می نامند و به فارسی بالوط گویند. قسمی از آن دراز و قسمی مستدیر می باشد. و مستدیر را بهش نامند و او از قسم مستطیل لذیذتر و درخت او شبیه به درخت فندق، و آن شاه بلوط است و مأکول اهل بلاد. (از تحفهء حکیم مؤمن). به ترکی اسفنج است. (مخزن الادویهٔ). میوهء درختی جنگلی و قشنگ، و در لرستان و کردستان فراوان و در سالهای سختی و قحطی لرها و کردها از آن تغذیه می کنند. چوب این درخت سخت و صلب و متکاثف و بدون فساد و مدتی در آب محفوظ می ماند و از این جهت است که کشتیها را با آن می سازند و بهترین چوبهایی است که در سوزاندن در بخاری و گرم کردن اتاقها بکار میرود و پوست این درخت را در دباغت و پیراستن پوستها استعمال می نمایند و میوهء آن که بلوط باشد در تغذیهء خوک و بوقلمون معمول مردم فرنگ است. (ناظم الاطباء). در ایران پنج گونه از این درخت وجود دارد: بلندمازو، مازو، کرمازو، اوری و بلوط رسمی. و محصولات این درخت غیر از میوه، مازو (مازوج)، برارمازو (برامازی)، قُلقاف (گلواه، گلگاو)، زشکه (کِرِه، زِچَک) گزانگبین، خرنوک، مازوروسکا است. (یادداشت مرحوم دهخدا). درختی است از تیرهء بلوطها که سردستهء گیاهان تیرهء نخود را تشکیل میدهد. این درخت دارای دو نوع گل است که معمولاً در انتهای شاخه ها قرار میگیرند. گلهای نر بصورت سنبله های دراز و گلهای ماده معمو بصورت دسته های سه تایی در بغل برگها قرار میگیرند. میوهء این گیاه بصورت فندقهء بیضوی شکل کشیده است که پیاله ای تا نیمهء آن را فراگرفته. چوب آن بسیار محکم است. توضیح این که در لرستان این درخت را مازو و در کردستان برو گویند. از این درخت غیر از میوه اش محصولات دیگری که اکثر ترکیبات مختلف تانن را دارند حاصل میگردد که به اسامی محلی در ایران خوانده میشود و آنها عبارتند از: مازو (مازوج که تحت اثر گزش حشرهء خاص تولید میشود)، برار مازو (برار مازوی)، قلقات (گلگاو، گلوان)، زشکه (کرهء سچک)، خرنوک، مازوروسکا، گزانگبین (این گزانگبین غیر از گزانگبین مستخرج از گیاه گز است). (فرهنگ فارسی معین). سندیان. قونج مازو. برو. بلو.

بلوط اسبی.

[بَ طِ اَ] (ع اِ مرکب) درخت بلندی مخصوص نواحی مدیترانه، که بیشتر برای زینت کاشته میشود. گلهای سفید یا خاکستری رنگش بصورت خوشه های هرمی بزرگ است. میوه اش خوراکی نیست. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلوط الارض.

[بَلْ لو طُلْ اَ] (ع اِ مرکب)گیاهی است که برگ آن به برگ کاسنی ماند. (منتهی الارب). گیاهی است که برگ آن به هندباء ماند. (از اقرب الموارد). اسمی است مشترک بر کمادریوس و بربیخ. نباتی که برگش مثل برگ کاسنی عریض و منبت او ریگزارها. (از تحفهء حکیم مؤمن). شیخ الرئیس در مفردات قانون گوید یونانیان کماذریوس را بلوط الارض گویند چه او را برگهای خرد است مانند برگ بلوط. (یادداشت مرحوم دهخدا). کماذریوس. (الفاظ الادویهٔ). به لغت اهل خباز جر است. (اختیارات بدیعی). به یونانی دربوس است. (مخزن الادویهٔ). کمدریس. (فرهنگ فارسی معین). خامادریوس.

بلوط الملک.

[بَلْ لو طُلْ مَ لِ] (ع اِ مرکب) جوز، و گویند شاه بلوط. (از اقرب الموارد). شاه بلوط و گویند گردکان. (الفاظ الادویهٔ). شاه بلوط. (اختیارات بدیعی) (تحفهء حکیم مؤمن) (مخزن الادویهٔ). جوز، و برخی آن را شاه بلوط دانند. و برخی بلوط الملک را به بلوط الحی و بلوط الذکر تعریف کرده اند. (از تذکرهء داود ضریر انطاکی). - بلوط الملک الازل؛ به یونانی کمادریوس است. (از اختیارات بدیعی).

بلوط بازه.

[بَ زَ] (اِخ) دهی از دهستان ایتیوند، بخش دلفان شهرستان خرم آباد. سکنهء آن ۱۵۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و لبنیات است. ساکنان این ده از طایفهء ایتیوند می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بلوط بیگ.

[بَ بَ] (اِخ) دهی از دهستان دره صیدی، بخش اشترینان، شهرستان بروجرد. سکنهء آن ۱۳۶ تن. آب آن از قنات و چشمه و محصول آن غلات و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بلوط چوب پنبه.

[بَ طِ پَمْ بَ / بِ](ترکیب اضافی، اِ مرکب) بلوط پیوسته سبزی که در اقلیم مدیترانه ای میروید. قسمت خارجی نرم پوست آن بنام چوب پنبه برای در شیشه و طبقات محافظ اشیاء صنعتی بکار میرود. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلوط رسمی.

[بَلْ لو طِ رَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) از انواع بلوط است و در ایران مخصوص نواحی خشک است و پایگاه آن جنگلهای جنوب و مغرب ایران از آذربایجان غربی تا کردستان و لرستان و کازرون و فارس کشیده میشود. و از این درخت مازو (مازوج)، برارمازو، قلقاف، خرنوک، مازوروسکا و گزانگبین بدست آید. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلوطستان.

[بَ طِ] (اِخ) دهی از دهستان کلیایی بخش سنقر کلیایی شهرستان کر کرمانشاهان. سکنهء آن ۲۱۵ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و حبوب و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلوط شیخان.

[بَ طِ شِ] (اِخ) دهی از بخش ایزه شهرستان اهواز. سکنهء آن ۱۴۶ تن. آب آن از چشمه و قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بلوطک.

[بَ طَ] (اِخ) دهی از دهستان دشمن زیاری بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون. سکنهء آن ۳۲۵ تن. آب آن از رودخانهء شش پیر و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بلوطهٔ.

[بَلْ لو طَ] (ع اِ) یک دانه بلوط. واحد بلوط. رجوع به بلوط شود.

بلوطی.

[بَلْ لو] (ص نسبی) منسوب به بلوط، که درختی است. (از اللباب فی تهذیب الانساب). رجوع به بلوط شود ||. منسوب به فحص البلوط، که جایگاهی است نزدیک قرطبه از بلاد اندلس. (اللباب فی تهذیب الانساب).

بلوطی.

[بَ] (اِ) نباتی است برگش شبیه به برگ سیر و سیاه لون و بدبو و شاخه های آن مربع و سیاه و پرشاخ و برگش چیزی شبیه به پشم و گلش مدور و زرد و اغبر است. (از تحفهء حکیم مؤمن).

بلوطی.

[بَلْ لو] (اِخ) منذربن سعیدبن عبدالرحمان نفزی قرطبی، مکنی به ابوالحکم. قاضی القضاهٔ اندلس. او خطیب و شاعر بود و نسبت وی به «فحص البلوط» است. بلوطی بسال ۳۵۵ ه . ق. در قرطبه درگذشت. او راست: الابانهٔ عن حقائق اصول ادیانهٔ الانباه علی استنباط الاحکام من کتاب الله الناسخ و المنسوخ. (از الاعلام زرکلی ج ۸ ص ۲۲۹ بنقل از تاریخ علماء الاندلس و نفخ الطیب و بغیهٔ الملتمس و الکامل ابن اثیر و ازهارالریاض و ارشادالاریب).

بلوطیهٔ.

[بَلْ لو طی یَ] (ع ص نسبی، اِ)نوعی از مار است آنجا که بلوط باشد. و از این مار بوی ناخوش آید و هرکه خواهد او را بکشد آن بوی بد درگیرد، و هرکه بگزد پوست بازگذارد، و آنکه او را تعهد کند و علاج کند هم پوست بازگذارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بلوع.

[بَ] (ص، اِ) بسیاربلعنده ||. شراب ||. اسم است دارویی را که بلعیده شود. (از ذیل اقرب الموارد ||). قدر بلوع؛ دیگی فراخ شکم. (منتهی الارب). دیگ وسیع که هرچه در آن ریزند فروخورد. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلوعهٔ.

[بَلْ لو عَ] (ع اِ) چاه سرتنگ در خانه که آب باران و جز آن در آن جمع شود، و جای دست و رو شستن. (منتهی الارب). سوراخی در وسط خانه. (از اقرب الموارد). بالوعهٔ. بلاعهٔ. ج، بَلالیع. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). و رجوع به بالوعهٔ و بلاعهٔ شود.

بلوغ.

[بُ] (ع مص) رسیدن به مکانی یا نزدیک به رسیدن. (منتهی الارب). وصول یا مشرف شدن بر وصول. (اقرب الموارد). و از آن جمله است: آیهء فاذا بلغن أجلهن. (قرآن ۲/۲۳۴)؛ یعنی نزدیک شدند بدان. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب). رسیدن. (المصادر زوزنی) (ترجمان القرآن جرجانی). نزدیک شدن به چیزی و رسیدن. (تاج المصادر بیهقی) (از دهار) : عند اشفائه علی نهایهٔ الامد المعلوم و بلوغهٔ غایهٔ المحتوم. (تاریخ بیهقی ص ۳۰۰ ||). بپایان رسیدن. به بن انجامیدن. - بلوغ طاقت؛ برسیدن توان. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بالغ شدن کودک. (منتهی الارب). رسیده شدن غلام. (از اقرب الموارد). رسیدن به سن رشد. مرد شدن. زن شدن. (فرهنگ فارسی معین). به حد مردی رسیدن کودک. (آنندراج ||). پخته شدن و رسیده شدن میوه. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب ||). در مشقت انداخته شدن شخص، و فعل آن در این حالت مجهول بکار رود. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). بلند برآمدن روز. (المصادر زوزنی).

بلوغ.

[بُ] (ع اِ) رسیدگی. (منتهی الارب ||). رسیدگی به سن رشد. (فرهنگ فارسی معین). هنگام رسیدگی و بالغ شدگی پسر یا دختر، و هنگام بلوغ دختر را شله گاه گویند که سال نهم عمر وی باشد و در پسر سال چهاردهم است. (ناظم الاطباء) : و پس از بلوغ، غم مال و فرزند... در میان آید. (کلیله و دمنه). بخت تو کودک و عروس ظفر انتظار بلوغ کودک تست.خاقانی. بهار میوه چو نوروز نازپروردست که تا بلوغ دهان برنگیرد از پستان.سعدی. مدتی بالا گرفتی تا بلوغ سروبالائی شدی سیمین عذار.سعدی. از بزرگی پرسیدم بلوغ چه نشان است. (گلستان سعدی). - بلوغ جزائی؛ سنی است از سنین عمر انسان که عادةً در آن سن تشخیص حسن و قبح کارها امکان داشته باشد. چون معمولاً تشخیص حسن و قبح زودتر از تشخیص نفع و ضرر حاصل میشود بهمین جهت بلوغ جزائی زودتر از بلوغ حقوقی حاصل میگردد. و بهتر بود بجای بلوغ حقوقی اصطلاح «بلوغ مدنی» استعمال شود. (از فرهنگ حقوقی). - بلوغ حقوقی؛ رجوع به بلوغ جزائی در همین ترکیبات شود. - بلوغ مدنی؛ رجوع به بلوغ جزائی در همین ترکیبات شود. - به حد بلوغ رسیدن؛ هنگام بالغ شدن. (ناظم الاطباء). به جای مردان و به جای زنان رسیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا). به زمان رسیدگی سنی داخل شدن. (فرهنگ فارسی معین) : مثال این همچنان است که مردی در حد بلوغ برسد بر سر گنجی افتد. (کلیله و دمنه). - سن بلوغ؛ سنی که مردم در آن به مرحلهء تمییز میرسند. سن رسیدگی. سن رسیدن به حد رشد. (فرهنگ فارسی معین). سن بلوغ شرعی در دختر نه سال و در پسر پانزده سال، و در قانون مدنی پانزده سال در دختر و بیست ویک سال در پسر است. (یادداشت مرحوم دهخدا). علامات سن بلوغ احتلام و انزال است در مرد و احتلام و حیض و حمل است در زن. و بدون این علامات مرد در سن ۱۵سالگی و زن در ۹سالگی بالغ است. - نوبلوغ؛ آنکه تازه به حد بلوغ رسیده باشد : نوبلوغی که بود شاگردش بردوانید و همچنین کردش.سعدی ||. بالغ از نظر صوفیان کسی است که او را چهار صفت باشد: اقوال، افعال، معارف و اخلاق حمیده. (فرهنگ علوم نقلی).

بلوغ.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان زنجانرود، بخش حومهء شهرستان زنجان. سکنهء آن ۱۲۹ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بلوغت.

[بُ غَ] (از ع، اِ) رسیدن به حد مردی. رسیدن کودک. (از آنندراج ذیل بلوغ). بلوغ : هم بدین سبب است که کودک الثغ چون به حد بلوغت رسید، فصیح گردد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). چون به ریش آمد و بلوغت شد مردم آمیز و مهرجوی بود. سعدی (از آنندراج).

بلوغیهٔ.

[بُ غی یَ] (ع اِ) سن بلوغ و رشد. سن عقل. (ناظم الاطباء).

بلوف.

[بْلُفْ / بِ لُفْ] (فرانسوی، انگلیسی، اِ) بلف. رجوع به بلف شود. - بلوف زدن؛ بلف زدن. رجوع به بلف زدن شود.

بلوق.

[بَلْ لو] (ع اِ) زمینی که هیچ نرویاند. (منتهی الارب). مفازه، و یا قطعه زمینی که هیچ نباتی نرویاند. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب).

بلوق.

[بُ] (ع مص) شتافتن ||. تمام گشادن در را. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). چهارطاق کردن ||. بردن سیل سنگها را ||. ربودن دوشیزگی. (منتهی الارب).

بلوقهٔ.

[بَلْ لو قَ / بُ لْ لو قَ] (ع اِ) بیابان و زمین نرم هموار، یا آنکه بجز درخت رخامی، دیگر نرویاند، یا زمینی که هیچ نرویاند. (منتهی الارب). مفازه، یا قطعه زمینی که هیچ نرویاند. (از اقرب الموارد). بلوق (||. اِخ) موضعی است به ناحیهء بحرین بالای کاظمه و آن به زعم عربان مسکن جنیان است، و آن را به لفظ جمع «بلائق» نیز آوردند. (منتهی الارب).

بلوقیا.

[بَ] (اِخ) یکی از دو تن کسانی بود که طبق داستانها به محل دفن جسد سلیمان نبی رسیدند. و آن دیگری عفان بود که چون خواست انگشتری سلیمان را از دست او برون کند، آتش گرفت و درگذشت و بلوقیا بازگشت. راجع به داستان بلوقیا رجوع به ترجمهء بلعمی (تاریخ بلعمی) نسخهء خطی، ص ۱۲۱ و نیز به مجمل التواریخ والقصص ص۴۳۵ شود.

بلوک.

[بُ] (اِ) ظرف شرابخوری را گویند، و بعضی گفته اند ظرفی باشد که آن را به صور حیوانات ساخته باشند و بدان شراب خورند. (برهان). قسمی کوزهء گرد و دهان گشاده شبیه به دیزی. قسمی خنور سفالین کوتاه بالا و بزرگ شکم و فراخ دهانه. قسمی بستوی سفالین. نوعی کوزه یا شیشه. قسمی کوزهء دهان فراخ خردتر از بستو. (یادداشت مرحوم دهخدا). جامی باشد زرین یا سیمین که

بدان شراب خورند. (اوبهی) : می گسار اندر بلوک شاهوار خوش به شادی در خزان و نوبهار.رودکی.

بلوک.

[بُ] (اِ) جائی که مشتمل بود بر چندین قریه و ده. (برهان). عده ای از قراء نزدیک یکدیگر که هریک نام خاص و مجموع آنان نامی دیگر دارد. عده ای از قراء که هریک نامی جدا و مجموع نیز نامی خاص دارد. عده ای از قراء که به یک نام عام خوانده شود چون بلوک غار، بلوک فشافویه، بلوک زهرا... و جمع آن بلوکات بکار رود. (از یادداشت مرحوم دهخدا). ولایت ناحیه، بالاخص در تقسیمات کشور ایران پیش از قانون سال ۱۳۱۶ ه . ش. قسمتی از ولایت را که دارای یک قصبه و چند محال بود و بتوسط یک نفر نایب الحکومه از طرف حاکم اداره میشد، بلوک می گفتند. (دایرهٔ المعارف فارسی). چندی است کلمهء دهستان بجای این کلمه یعنی بلوک تصویب و رایج شده است ||. به ترکی، به معنی جماعت باشد. (برهان). -بلوک بلوک؛ دسته دسته. قسمت قسمت. (فرهنگ فارسی معین).

بلوک.

[بُلُکْ / بِ لُکْ] (فرانسوی، اِ) مُلک کشورهایی که متحد شوند و دارای مرام و روش سیاسی خاصی باشند، بلوک شرق، بلوک غرب. (فرهنگ فارسی معین ||). جمعیت ها و دسته های هم عقیده و دارای روش واحد. (فرهنگ فارسی معین).

بلوک.

[بُ] (اِ) پشکل شتر. (برهان). البعر؛ شتر بلوک انداختن. (تاج المصادر بیهقی). اللقع؛ انداختن شتر بلوک و جز آن ||. نشانهء تیر. (اوبهی).

بلوک.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان سبزواران، بخش مرکزی شهرستان جیرفت. سکنهء آن ۱۴۸تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و خرما. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بلوک آباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان سراجو، بخش مرکزی شهرستان مراغه. سکنهء آن ۷۷۱ تن. آب آن از رودخانهء لیلان و چشمه و محصول آن چغندر، توتون و نخود است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلوکات.

[بُ] (اِ) جِ بلوک به سیاق عربی، و در فارسی غیر فصیح به حساب آید. (از فرهنگ فارسی معین). چند ده که با هم تعلق داشته باشد و به هندی پرگنه گویند. (از غیاث): و آنچه از پیشکش و انعام ضبط شود از یک تومان بدین موجب قسمت میشود :...صاحب جمع؛ سه هزار دینار... مهتران بلوکات خاصه و انبار؛ یکهزار دینار. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۵۵). و رجوع به بلوک شود. ||طوایف و خلایق. (ناظم الاطباء).

بلوکان.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان رودبار، بخش معلم کلایهء شهرستان قزوین. سکنهء آن ۱۱۶ تن. آب آن از رودخانهء اسبمرد و محصول آن غلات، برنج، توت و گردو است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بلوکان.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان بروانان، بخش مرکزی شهرستان میانه. سکنهء آن۴۵۹ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، نخودسیاه، عدس و بزرک است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلوک باشی.

[بُ] (اِ مرکب، ص مرکب)(از بلوک فارسی + باشی ترکی) کدخدای بلوک. سرپرست بلوک. (فرهنگ فارسی معین). و ظاهراً این کلمه بمناسبت معنی طبقه و صنف و دسته باشد که کلمهء بلوک دارد، یا تقسیماتی که برای باغات هست چنان که در باغات گرداگرد شهر قزوین : و تعیین امیرآخوران و بلوک باشیان و مهتران و غیره عملهء ایلخی، موقوف به تصدیق و تجویز عالیجاه مشارالیه [امیر آخورباشی صحرا]است. (تذکرهٔ الملوک چ دبیرسیاقی ص۱۵).

بلوک غلام.

[بُ غُ] (اِخ) دهی از دهستان کتول، بخش علی آباد، شهرستان گرگان. سکنهء آن ۱۰۰ تن. آب آن از قنات و محصول آن برنج و غلات و توتون و سیگار است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بلوک گردش.

[بُ گَ دِ] (اِمص مرکب)گردیدن حاکم یا محصل خراج در آبادیهای بلوک قلمرو حکومت خود. بازدید حاکمی قراء و قصبات قلمرو حکومت خود را. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بلوک گردش رفتن؛ رفتن حاکم به بلوکهای قلمرو خود برای بازدید. - بلوک گردشی؛ بلوک گردی. سرکشی از نواحی تابع حکومت خود.

بلوک گردی.

[بُ گَ] (حامص مرکب)گردیدن حاکم یا محصل خراج در بلوکهای قلمرو حکومت خود. بلوک گردش. و رجوع به بلوک گردش شود.

بلول.

[بُ] (ع مص) نجات یافتن و رستگار شدن. (منتهی الارب ||). درآویختن. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد). بلالهٔ. بلل ||. سرد و نمناک شدن باد. (منتهی الارب). وزیدن باد سرد همراه رطوبت. (از اقرب الموارد ||). به شدن از بیماری. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). از بیماری به شدن. (المصادر زوزنی). بَلّ. بَلَل ||. بلْک الله ابنایا بابن؛ خدای تعالی ترا فرزند روزی فرمایاد ||. تخم ریزی کردن زمین را ||. رفتن و سیر کردن در زمین. (منتهی الارب). و رجوع به بَلّ و بَلَل شود.

بلول.

[بُ / بِ] (ع اِ) بقیهء مودت. (منتهی الارب). بُلّهٔ. رجوع به بلهٔ شود ||. طویته علی بلوله و بلولته. رجوع به بلولهٔ شود.

بلولهٔ.

[بُ لو لَ] (ع اِ) حال: کیف بلولتک؛ حالت چگونه است. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس ||). طویته علی بلولته و بلوله؛ او را تحمل کردم با وجود عیب و بدی که در او بود. (از ذیل اقرب الموارد).

بلومی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بلومیهٔ که قریه ای است از قراء برخوار. (از الانساب سمعانی). رجوع به بلومیهٔ شود.

بلومیهٔ.

[بَ یَ] (اِخ) از قرای برخُوار از نواحی اصبهان (اصفهان) و نسبت بدان بَلومی شود. (از معجم البلدان) (از مراصد) (از مرآت البلدان ج ۱ ص ۲۹۳).

بلون.

[بُ] (اِ) بنده، برابر آزاد. (از برهان). عبد. مملوک. رق. بنده. مقابل آزاد. و ظاهراً در این بیت محمد بن وصیف سجزی این کلمه آمده است در مدح یعقوب بن لیث صفاری : ای امیری که امیران جهان خاصه و عام بنده و چاکر و مولات و بلونند و غلام. (یادداشت مرحوم دهخدا). صاحبا در سر کلک تو نهاده ست خدا بهمه حال همه خلق جهان را روزی منعم و مفلس و آزاد و بلون...نزاری.

بلون.

[بَ] (اِ) دستمال و رومال ||. گلوبند ||. تسبیح ||. راه و طریق. (ناظم الاطباء).

بلوندک.

[بَ وَ دَ] (اِ) شمشیر چوبین. (از برهان) (ناظم الاطباء). و رجوع به بلونک و بلونه شود.

بلونک.

[بَ نَ] (اِ) شمشیر چوبین. (برهان) (شرفنامهء منیری) (مجمع الفرس). بلوندک. بلونه. رجوع به بلوندک و بلونه شود.

بلونه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) شمشیر چوبین. (برهان) (آنندراج). بلونک. بلوندک. و رجوع به بلونک و بلوندک شود.

بلونی.

[بُ] (اِ) قسمی شیشهء کوچک مدور با گردنی دراز که عادةً سقط فروشان آب لیمو را در آن شیشه ها فروشند. شیشه یا سفال مدور به اندازهء هندوانهء خرد. قسمی شیشه برای ریختن مایع شبیه به هندوانهء کوچک، و گاهی از سفال. قسمی شیشهء مدور کوچک برای ترشیهای نادر چون انبه و غیره. شکلی از اشکال شیشهء جای شربت و آب لیمو و غیره. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلوهٔ.

[بِ وَ] (ع اِ) آزمایش. (منتهی الارب). امتحان و اختبار. (اقرب الموارد ||). سختی. (منتهی الارب). مصیبت. (اقرب الموارد). دریافت چیزی و کشف آن. (منتهی الارب). بَلَوی. ج، بَلایا. (اقرب الموارد).

بلوه.

[بَ وَ / وِ] (اِ) نامی است که در گرگان به داردوست دهند. در مینودشت (حاجیر) پاپیتال را گویند. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به داردوست و پاپیتال شود.

بلوه.

[بَ وَ] (اِخ) دهی از دهستان سبدلو از بخش بانهء شهرستان سقز. سکنهء آن ۱۵۵ تن. آب آن از چشمه و رودخانهء اصحاب و محصول آن غلات، توتون، گزانگبین، قلقاف، مازوج، کتیرا و زغال است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلوهر.

[بِ لَ هَ] (اِخ) زاهدی بود که بوذاسف شاهزادهء هندی را هدایت کرد. و ذکر آن در کتاب بوذاسف و بلوهر، یا بلوهر و بوذاسف آمده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بلوهرا.

[بَ] (اِ) بزرگترین سلاطین هند. (مفاتیح). بلهرا. بلهرای. رجوع به بلهرای شود.

بلوی.

[بَ وا] (ع اِ) آزمایش. (منتهی الارب) (دهار) (مهذب الاسماء). امتحان و اختبار. (اقرب الموارد ||). سختی. (منتهی الارب). مصیبت. (اقرب الموارد). بَلْوهٔ. ج، بَلایا. (اقرب الموارد) : درِ هدی نگشاید مگر کلید سخن همو گشاید درهای آفت و بلوی. ناصرخسرو. سرور و راحت و نعمت نصیب جان تو باد همیشه باد عدویت در آتش بلوی. ادیب صابر ||. دریافت چیزی و کشف آن. (منتهی الارب ||). در تداول فارسی آشوب و غوغا و هنگامه و سرکشی. (ناظم الاطباء). شورش. بلوای عام. (فرهنگ فارسی معین). - عام البلوی؛ رژی بلوای تنباکو. رژی. و رجوع به رژی شود.

بلوی.

[بَ لَ] (ص نسبی) منسوب به بَلّی که قبیله ایست از قضاعهٔ. (از الانساب سمعانی) (منتهی الارب).

بلوی.

[ ] (اِخ) شهری از سند است از آن سوی رود مهران. جائی با نعمت بسیار و منبر در آنجا هست و جهازهای هندوستان بدین جا افتد. (حدود العالم).

بلوی.

[بَ لَ] (اِخ) لقب زهیربن قیس، از امیران و فرماندهان شجاع صدر اسلام است. و گویند او از صحابیان بود. در فتح مصلا حضور داشت و بسال ۶۹ ه . ق. حاکم برقهٔ شد. بلوی بسال ۷۶ ه . ق. در جنگ با رومیان بقتل رسید. (از الاعلام زرکلی ج ۳ ص۸۷) بنقل از ابن الاثیر و النجوم الزاهرهٔ و البیان المغرب.

بلوی.

[بَ لَ] (اِخ) لقب عبدالرحمان بن عدیس بن عمرو، صحابی است. رجوع به عبدالرحمان (ابن عدیس...) شود.

بلویج.

[بُ] (اِخ) ده مخروبه از دهستان میانرود سفلی، بخش نور شهرستان آمل. فع زارعان قرای مجاور در آن زراعت می کنند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بلهٔ.

[بَلْ لَ] (ع اِ) تری. (منتهی الارب) (دهار). بلل. رطوبت. - ریح بلهٔ؛ باد که در او بلل و رطوبت باشد. (منتهی الارب ||). تازگی. جوانی. (منتهی الارب). طراوت و شباب و جوانی. (از اقرب الموارد ||). بقیهء مودت. (منتهی الارب). باقی دوستی. (دهار) (از اقرب الموارد ||). شکوفهء درختان خاردار. (منتهی الارب). واحد بَلّ و آن شکوفهء عضاه است. (از اقرب الموارد ||). مومانندی که در گل برآید. (منتهی الارب). «زغب» و پرزی که پس از شکوفه باشد. (از اقرب الموارد ||). شکوفهء عرفط ||. شکوفهء سمر، یا شهد آن. سمر، و گویند عسل آن. (از ذیل اقرب الموارد ||). توانگری بعد فقر ||. بقیهء علف. (منتهی الارب ||). برقرظ، که نوعی از مغیلان است. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بلهٔ.

[بِلْ لَ] (ع مص) تر کردن به آب. (منتهی الارب). مرطوب کردن. (از اقرب الموارد ||). دادن و بخشیدن. (از اقرب الموارد). بَلّ. و رجوع به بل شود.

بلهٔ.

[بِلْ لَ] (ع اِ) تری و نمناکی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). تری. (دهار ||). خیر، ضد بدی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

||چرب زبانی. فصاحت. (منتهی الارب). و گویند قرار گرفتن زبان است بر مخارج حروف، گویند ما أحسن بلته، هرگاه سخن آور و فصیح باشد و یا مخارج حروف را صحیح ادا کند. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب ||). شهد درخت سمر. (منتهی الارب). سمر، و یا عسل آن. (از ذیل اقرب الموارد). بَلّهٔ. و رجوع به بلهٔ شود.

بلهٔ.

[بُ لَ] (ع اِ) پشتارهء کلان از هیزم. (منتهی الارب). بستهء هیزم ||. دستهء سبزی. (ناظم الاطباء).

بلهٔ.

[بُیْلْ لَ] (ع اِ) تری گیاه تر. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). بقیهء علف. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). تازگی. جوانی. (منتهی الارب ||). رطوبت و تری: اِسقه علی بلته؛ بر ابتلال و غمناکی آن. (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). بقیهء مودت. ج، بِلال. و به معنی اخیر ده صورت آمده است: بَلَلهٔ. بِلول و بُلول. بُلّهٔ. بَلالهٔ یا بُلالهٔ. بَلَلاهٔ یا بُلَلاهٔ. (منتهی الارب): طویت فلانا علی بلالته و بلته و بللته؛ تحمل او را کردم با وجود عیب و بدیی که در وی بود، یا با او مدارا کردم در حالی که بقیه ای از دوستی در وی بود، و اصل آن اینست که مشک آب در حال تری و نمناکی پیچیده میشود و باعث گندگی و عفونت آن می گردد. (از اقرب الموارد).

بله.

[بَ لِ] (از ع، ق) محرف بلی در تداول فارسی. بلی. آری. صاحب غیاث اللغات آن را به فتحتین ضبط کرده مینویسد: به تصرف لوطیان مخفف لفظ بلی که به معنی آری است. رجوع به بلی شود. - بله سَتّار؛ مغیر بلی ای ستار. لوطیان و مقامران ولایت بیشتر خدا را به لفظ ستار یاد کنند و قسم بسیار می خورند. (آنندراج) : گنه از بنده و بخشیدن عصیان با تست بله ستار که ستاری رندان با تست. میرنجات (از آنندراج).

بله.

[بَ هَ] (ع اسم فعل) اسم فعل است به معنی دَع یعنی بمان، و مابعد آن منصوب آید بر مفعولیت چنانکه گوئی: بله عمرا. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). دست بدار. بگذار. (دهار). ترک کن. فروگذار ||. مصدر است به معنی ترک کردن. و اسم مابعد آن مجرور است بر اضافت. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). به معنی چگونه آید، و مابعد آن مرفوع باشد به ابتدائیت. (منتهی الارب). و روا بود که به معنی کیف نهند در تعجب. (دهار ||). در حدیث بخاری به معنی غیر آمده است، در تفسیر سورهء سجده از بخاری، و لاخطر علی قلب بشر ذخرا من بله ما اطلقتم علیه، مجرور به «من» مستعمل گشته و به لفظ غیر تفسیر کرده اند. (منتهی الارب). جزء ||. آری ||. ما بلهُک؛ چیست ترا. (منتهی الارب). ترا چه میشود. (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بله.

[بَ لَهْ] (ع مص) ابله شدن. (منتهی الارب) (المصادر زوزنی). ضعیف گشتن عقل، و چنین شخصی را ابله گویند. (از اقرب الموارد). بَلاهٔ. بلاهت ||. درماندن، گویند بله عن حجته؛ یعنی درماند از حجت آوردن. (منتهی الارب).

بله.

[بَ لَهْ] (ع اِ) نادانی. سلیم دلی. نیک نهادی. خوش خوئی. بی بدی. (منتهی الارب). پائین تر و کمتر از حمق. (از دهار). بلاهت. بلاهة ||. در اصطلاح علم اخلاق، طرف تفریط است در حکمت و عبارت از تعطیل این فوت بود به اراده نه از روی خلقت، و بالجمله طرف تفریط حکمت را بله گویند. (از فرهنگ علوم عقلی از اخلاق ناصری ص۸۳).

بله.

[بُ] (ع ص) جِ اَبله. (منتهی الارب). کم عقلان در امور دنیا و معاش نه در امور آخرت. (غیاث): أکثر أهل الجنة البله؛ حدیث است و منظور ابلهان در امر دنیا است بجهت کمی توجهشان بدان و حال آنکه در مورد آخرت خود زیرکند. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). جِ بَلهاء. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب). رجوع به بلهاء شود.

بله.

[بِ لَ] (ترکی، اِ) لفظ ترکی است به معنی چنان. (فرهنگ لغات عامیانه). چنین. - اله و بله؛ چنین و چنان. -امثال: بله دیگ بله چغندر؛ مثل مرکب از کلمهء بلهء ترکی است که معنی چنین میدهد و دیگ و چغندر فارسی. گویند ترکی میگفت مسگران الکهء ما دیگها سازند، هریک چندِ خانه ای. شنونده گفت در روستای ما چغندرها آید هریک همچندِ خرواری. ترک گفت چنین چغندر را در کدام دیگ پزند؟ گفت در دیگ مسگران الکهء شما. (امثال و حکم دهخدا).

بلهاء.

[بَ] (ع ص) تأنیث ابله. زن ابله. (منتهی الارب). زن ضعیف عقل. (از اقرب الموارد). ج، بُله. (اقرب الموارد ||). زن نادان ناتجربه کار از خاندان بزرگ. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از لسان ||). ناقه ای که بسبب رزانت و متانت از چیزی نرمد. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد).

بلهاری.

[ ] (اِخ) شهری بزرگ است [از هندوستان] و آبادان و جای بازرگانان هند و خراسان و عمان است و از او مشک بسیار خیزد. (حدود العالم).

بلهان.

[ ] (اِخ) پرستار راحیل که یعقوب او را بزنی کرد. (یادداشت مرحوم دهخدا). در قاموس کتاب مقدس «بلهه» ضبط شده است. رجوع به بلهه شود.

بلهانه.

[بُ نَ / نِ] (ق مرکب) منسوب به بله که جمع ابله است. (آنندراج). بطور بلاهت و بی تمیزی. (فرهنگ فارسی معین) : سنگها طفلان به من انداختند بس که کردم بی قدش بلهانه رقص. عقل حیران است در بازیچهء دور فلک بر مدار زشت گیتی خندهء بلهانه

کن. علی خراسانی (از آنندراج (||). ص) شبیه و مانند بله. (فرهنگ فارسی معین).

بله باریک.

[بِلْ ل ِ] (ص مرکب) لاغراندام و ضعیف. به کسی که بر اثر مرضی ضعیف شده است گویند: چرا بله باریک شدی. (فرهنگ لغات عامیانه).

بله بران.

[بَ ل ِ / یَلْ ل ِ بُ] (اِ مرکب) (از: بله محرف بلی، که عروس در مقابل وکیل داماد گوید قبول را + بران) در تداول عامه، محل یا مجلسی که در آن از اولیای عروس قول و اجازه ای گیرند تزویج دختر را. احتفالی برای قول گرفتن و قول دادن کسان عروس و کسان داماد در مهر و چیزهای دیگر در احتفالی خاص. عقد عرس. جشن عقد نکاح. (یادداشت مرحوم دهخدا). بله بری. و رجوع به بله بری شود.

بله بری.

[بَ ل ِ / یَلْ ل ِ بُ] (حامص مرکب) (از: بله، محرف بلی + بری اسم از بریدن) اقرار گرفتن از عروس و اولیاء او در قبول ازدواج. عمل اجازهء تزویج گرفتن دختر از کسان او. عقد نکاح. (یادداشت مرحوم دهخدا). گفتگو برای تعیین شرایط عقد و میزان حقوق زن و شوهر. (فرهنگ لغات عامیانه). بله بران. و رجوع به بله بران شود.

بله بزان.

[بَ ل ِ بُ] (اِخ) دهی از دهستان اورامان لهون، بخش پاوهء شهرستان سنندج. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن مختصر غلات، سقز، مازوج و بلوط است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بله بله چی.

[بَ ل ِ بَ ل ِ] (اِ مرکب) آنکه از روی خوش آمد و تملق هر کار و گفته ای را تصدیق کند. آقابلی چی. رجوع به بلی چی شود.

بله جار.

[بَ ل ِ] (اِخ) دهی از دهستان یرده، بخش مرکزی شهرستان سقز. سکنهء آن ۲۶۰ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، لبنیات، حبوب و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بله دادن.

[بَ ل ِ دَ] (مص مرکب) قبول کردن دختر صیغهء نکاح را. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بله بران و بله بری و بله گرفتن شود.

بله دستی.

[بَ لِ دَ] (اِخ) دهی از دهستان ییلاق، بخش شهرستان سنندج. سکنهء آن ۵۹۵ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلهرا.

[بَلْ لَ هَ] (اِ) ملک الملوک هند. بزرگترین سلاطین هند. و لیس تنقاد ملوک الهند لملک واحد، بل کل واحد ملک ببلاده. و بلهرا ملک الملوک بالهند. (اخبار الصین و الهند ص۲۳). در هندی به معنی ملک الملوک و شاهنشاه. او حاکم مانکیر (مالکهت) و بزرگترین پادشاه هند بود. (ابن حوقل). به قول مسعودی بلهرا نام مؤسس دولت در شهر مذکور است و جانشینان او را بنام وی بازخواندند. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلهرای شود.

بلهرای.

[بَلْ لَ هَ] (اِ) بزرگترین سلاطین هند. بلوهار. (مفاتیح). بلهرا. و رجوع به بلهرا شود.

بله زین.

[بَ لِ] (اِخ) دهی از بخش روانسر شهرستان سنندج. سکنهء آن ۳۰۰ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات دیم و لبنیات است. این ده در دو محل بفاصلهء یک کیلومتر واقع است و بنام بله زین بالا و پائین شهرت دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بله سور بزرگ.

[بَ لِ رِ بُ زُ] (اِخ) دهی از دهستان الند، بخش حومهء شهرستان خوی. سکنهء آن ۳۷۹ تن. آب آن از رود الند و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بله سور کوچک.

[بَ لِ رِ چَ] (اِخ) دهی از دهستان الند، بخش حومهء شهرستان خوی. سکنهء آن ۱۵۶ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلهسهٔ.

[بَ هَ سَ] (ع مص) شتابی کردن در رفتار. (منتهی الارب). سرعت کردن و شتافتن در راه رفتن. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلهصهٔ.

[بَ هَ صَ] (ع مص) از بیم دویدن و شتابی کردن. (منتهی الارب). گریختن و دویدن از بیم و شتافتن. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). بلاصهٔ. و رجوع به بلاصهٔ شود.

بلهق.

[بِ هِ] (ع ص) شخص بی قرار و بسیاربانگ. ج، بَلاهق. (از ذیل اقرب الموارد ||). زن بسیارکلام و سخت سرخ. (منتهی الارب). زن نادان بسیارسخن که در او «بلهقة» باشد، و گویند زن سخت سرخ. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بله قربان.

[بَ لِ قُ] (جمله، اِ مرکب) (از: بله، محرف بلی + قربان) جواب مثبت است تکریم طرف را ||. تملق. (از یادداشت مرحوم دهخدا). بلی قربان. و رجوع به بلی قربان شود. - بله قربان گفتن؛ تملق بیش از حد. گفته های شاهی یا امیری یا بزرگی را، از نیک و بد، با گفتن بله قربان تصدیق کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بلی قربان گفتن شود. - بله قربان گو؛ متملق.

بله قولاغ.

[بَیلْ لَ] (ترکی، ص مرکب)(مرکب از بله + قولاغ ترکی بمعنی گوش). بله گوش. که جانب وحشی لالهء گوش او بیش از حد عادی شخ و ایستاده است. تنابزیست مردم قزوین را. بمزاح، قزوینی. قزوینی بله قولاغ. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بله گوش شود.

بلهقة.

[بَ هَ قَ] (ع مص) به طمع افکندن و فریفتن: لاتغرکم بلهقته فما عنده خیر. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بله کبود.

[بَ لِ کَ] (اِخ) دهی از دهستان میان دربند، بخش مرکزی شهرستان کرمانشاهان. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب آن از رودخانهء قره سو و چاه و محصول آن غلات و حبوب دیمی و لبنیات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بله گرفتن.

[بَ لِ گِ رِ تَ] (مص مرکب)اصغا کردن قبولی دختر صیغهء نکاح را باگفتن لفظ بله (بلی). بله گرفتن از عروس. او را به گفتن لفظ بلی واداشتن هنگام عقد بنشانی پذیرفتن نکاح. رجوع به بله بران و بله بری و بله دادن شود.

بله گوش.

[بَلْ لَ] (ص مرکب) صاحب گوش بزرگ. که لالهء گوش پهن و شخ دارد. بزرگ گوش. آذن. اذناء. (یادداشت مرحوم دهخدا). ||نبزیست مردم قزوین را. بمزاح، یک تن قزوینی. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلهم.

[بَ هُ] (از ع، ص مرکب) بل هم. سخت نادان. عظیم ابله. (یادداشت مرحوم دهخدا). مخفف جملهء «بل هم اضل» و آن اشاره است به آیهء و لقد ذرأنا لجهنم کثیراً من الجن و الانس لهم قلوب لایفقهون بها و لهم أعین لایبصرون بها و لهم آذان لایسمعون بها، اولئک کالانعام بل هم أضل اولئک هم الغافلون (قرآن ۷/۱۷۹)؛ و آفریدیم برای دوزخ بسیاری از جن و انس را که ایشان را دلهایی

است که بدانها درنمی یابند و آنان را چشمانی است که بدانها نمی بینند و آنان را گوشهایی است که بدانها نمی شنوند، آنان چون چارپایانند بلکه گمراه ترند و آنان بی خبرانند : ای رفته و بازآمده بلهم گشته نامت ز میان نامها گم گشته. (منسوب به خیام). بار بلهم أضل کشی برخیز تا ترا نام گشت بلهم خر.سوزنی.

بلهمی.

[بَ هُ] (ص نسبی) منسوب به بلهم. بل هم. مأخوذ از آیهء شریفهء «اولئک کالانعام بل هم اضل» (قرآن ۷/۱۷۹). رجوع به بلهم شود : اِنعام حق شناس که عامی نه ای بفضل دوری ز رسم و عادت اَنعام بلهمی.سوزنی.

بلهنیهٔ.

[بُ لَ یَ] (ع اِ) فراخی: بلهنیهٔ العیش؛ فراخی عیش. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). نون آن زائد است. (از اقرب الموارد). ج، بلاهی و یا بلاهن. (ناظم الاطباء).

بلهور.

[بَ لَ وَ] (ع اِ) مکان فراخ. (منتهی الارب).

بلهوس.

[بُ هَ وَ] (ص مرکب) صاحب هوسهای گوناگون. دارای هوس های نو در زمانهای مختلف. متلون. دمدمی. (یادداشت مرحوم دهخدا). بوالهوس. و رجوع به بُل و بوالهوس شود : بلهوسی بر سر راهی رسید جلوه کنان چارده ماهی بدید.جامی. بر چو سیم از آن چاک پیرهن منما مبادا بلهوسی آرزوی خام کند.صائب.

بلهوسی.

[بُ هَ وَ] (حامص مرکب) بلهوس بودن. سبک رایی و گذارش وقت به آرزو و هوس بسیار. (ناظم الاطباء). و رجوع به بلهوس و بُل شود. - بلهوسی داشتن؛ آرزو و هوس بسیار داشتن. (ناظم الاطباء). - بلهوسی کردن؛ گذرانیدن وقت را به هوس و آرزوی بسیار. (ناظم الاطباء).

بلههٔ.

[ ] (اِخ) مؤنث بلهان. کنیزک راحیل بود که دان و نفتالی را برای یعقوب تولید نمود. (قاموس کتاب مقدس).

بلی.

[بَ لا ـ] (ع ق) آری، و آن جواب استفهام معقود به جحد است، و آنچه را گفته شود ایجاب میکند. (منتهی الارب). اثبات است آنچه را پس از نفی آید، چنانکه «نعم» اقرار است به نفی گذشته لذا اگر در جواب گفتهء خداوند «ألستُ بربکم» نعم گویند کفر باشد. (از تعریفات جرجانی). جواب است تحقیق را، و آنچه را گفته شود مثبت میسازد چه آن ترک نفی است. لذا هرگاه به کسی

گوئیم «لیس عندک کتابٌ» و در جواب گوید «بلی» لازمهء آن داشتن کتاب است و اگر بگوید «نعم» نداشتن است. (از اقرب الموارد). کلمهء تصدیق است در جواب استفهام نفی آید، و نعم او کفر باشد فی قوله تعالی «ألستُ بربکم، قالوا بلی. (قرآن ۷/۱۷۲)». واین در اصل بل بوده است، الفی در آخر افزوده اند لیحسن السکوتُ علیها، چه اگر بل بودی شنونده منتظر بودیی سخن دیگر را. (دهار). این کلمه در زبان عرب حرف جواب است به معنی نعم و مخصوص به نفی است مانند «زَعم الذین کفروا أن لن یبعثوا قل بلی و ربی. (قرآن ۶۴/۷)» یا استفهام مانند بلی در جواب «ألیس زید بقائم» که مقرون به استفهام است و یا توبیخ مانند «ام یَحسبون أنّا لانسمع سرهم و نجواهم بلی (قرآن ۴۳/۸۰).» و «ألستُ بربکم قالوا بلی (قرآن ۷/۱۷۲)». (فرهنگ علوم نقلی از مغنی ص۵۹). نظیر چرا در فارسی. (یادداشت مرحوم دهخدا). جیر. (منتهی الارب). آری. (ترجمان القرآن جرجانی). و رجوع به بَلی شود: و اذ أخذ ربک من بنی آدم من ظهورهم ذریتهم و أشهدهم علی أنفسهم ألست بربکم قالوا بلی شهدنا. (قرآن ۷/۱۷۲)؛ آنگاه که خدای تو از بنی آدم از پشتهای ایشان فرزندانشان را و ایشان را بر خودشان گواه گرفت که آیا من پروردگار شما نیستم گفتند چرا، گواهی دادیم : من از قالوا بلی تشویش دیرم.باباطاهر. از برای یک بلی کاندر ازل گفته است جان تا ابد اندردهد مرد بلی تن در بلاـ سنائی. گر آسمان را پرسد زمین که هست چنین زمین صدا شنود ز آسمان بلی و نعم. سوزنی. ناقصان بلی چه بنشینیم کاملان ألست آمده ایم.عطار.

بلی.

[بَ] (از ع، ق) ممال بَلی و آن لفظی است که برای تصدیق کلام آید. در اصل این لفظ عربی است به فتح لام مگر فارسیان به کسر لام استعمال کنند. (غیاث). در جواب استفهام نفی آید در عربی، ولی در فارسی مطلقاً به معنی آری باشد و در تلفظ عامیانه «بله» گویند چنانکه میروی؟ بلی. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به بَلی و بَلِه شود : شگفت نیست اگر کیغ چشم من سرخ است بلی چو سرخ بود اشک سرخ باشد کیغ. بوشعیب. بلی کشیدن باید عتاب و ناز بتان رطب نباشد بی خار و کنز بربارا.فرالاوی. بلی کس نبندد کمر بی میان بلی کس نگوید سخن بی دهن.فرخی. گر تو گوئی که مر او را به کرم نیست نظیر همه گویند بلی و همه گویند نعم.فرخی. گفتم که عقل داد خدایست خلق را گفتا بلی ولیک خدایست دادگر.ناصرخسرو. بلی این جهان بی گمان چون گیاست جز این مردمان را که دانی خطاست. ناصرخسرو. هم پادشاهی هم رهی بحری بلی لیکن تهی.ناصرخسرو. با علی یاران بودند بلی پیرو لیک به میان دو سخنگستر فرقست کثیر. ناصرخسرو. از نافج و شمشیر تو فتحست نتیجه کاین مادر فتحست بلی وان پدر فتح. مسعودسعد. بلی در طبع هر داننده ای هست که با گردنده گرداننده ای هست.نظامی. گر نمی آید بلی ز ایشان ولی آمدنشان از عدم باشد بلی.مولوی. اندر این اشتر نبودش حق ولی اشتری گم کرده است او هم بلی.مولوی. پس تو حیران باش بی لا و بلی تا ز رحمت پیش آید محملی.مولوی. بلی تخم در خاک از آن می نهد که روز فروماندگی بردهد.سعدی. بلی مرد آنکس است از روی تحقیق که چون خشم آیدش باطل نگوید.سعدی. ای که گفتی توانگران مشتغلند به تباهی... بلی طایفه ای هستند بر این صفت که بیان کردی. (گلستان). پریشان روزگارم طرهء محبوب می داند بلی حال پریشان را پریشان خوب میداند. شوکت. به بسط ملک گرفته بدست قبضهء تیغ بلی کنند چنین تا شود دیار چنان.کمالی. بلی قدر چمن را بلبل افسرده می داند غم مرگ برادر را برادرمرده می داند. (امثال و حکم دهخدا). -امثال: به همه بلی با من هم بلی (امثال و حکم دهخدا). - آقا بلی چی؛ آنکه از روی خوش آمد و تملق هر کار و گفته را تصدیق کند، نظیر بلی قربان، بادنجان دورقاب چین. (امثال و حکم دهخدا). - بلی قربان؛ چاپلوس. نظیر آقا بلی چی، بادنجان دورقاب چین و سبزی پاک کن. (امثال و حکم دهخدا). و رجوع به بله و بله قربان و بله چی شود. - بلی قربان گو؛ چاپلوس ||. اینک من. نک من. لبیک. چه میگوئی. چه فرمائی: حسن! بلی. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بلی.

[بَ لی ی] (ع ص) کهنه و پوسیده. (از اقرب الموارد).

بلی.

[بَ لی ی] (اِخ) قبیله ایست از قضاعه و نسبت بدان بَلَویّ شود. (منتهی الارب). و رجوع به بلوی شود.

بلی.

[بِلْیْ] (ع ص) کهن و کهنه: فلان بلی أسفار؛ سفرآزموده و کهن و لاغر گشته در آن. (منتهی الارب). یعنی هم سفر تجارت او را کهن کرده است. (از اقرب الموارد ||). بلی شرّ؛ غالب در بدی و آزموده کار در وی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). بلی مال؛ دانندهء مصالح مال و سیاست آن. (منتهی الارب). بِلو. و رجوع به بلو شود. ج، اَبلاء. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بلی.

[بِ لا ـ] (ع مص) کهنه شدن جامه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ترجمان القرآن جرجانی). بَلاء. و رجوع به بلاء شود ||. پیر گشتن. (منتهی الارب «||). بلیهٔ» گردانیده شدن ناقه. (ناظم الاطباء). رجوع به بلیهٔ شود (||. اِ) کهنگی. (منتهی الارب).

بلی.

[بِلْ لی] (اِ) به هندی سنور است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن).

بلی.

[بِلْ لی ی / بِلْ لا ـ / بَلْ لا / بِلْ لا / بُلْ لا / بَ لی ی / بِ لی ی] (ع اِ) علم است مر بعد و دوری را. و یا به معنی اقصای زین است. (ناظم الاطباء). در قول خالد است: اذا کان الناس بذی بلی؛ یعنی متفرق و بی امام و هریک دور از دیگری. (منتهی الارب). هو بذی بلی و بذی بلیان؛ او دور است آنچنان که محلش شناخته نباشد. (از اقرب الموارد). او چنان دور است که حالش معلوم نمیشود. (ناظم الاطباء). و در آن چند لغت دیگر آمده است: هو بذی بِلّیان یا بَلَیان یا بِلیّان یا بِلَیّان یا بَلَیّان یا بَلْیان و ذی بل. (ناظم الاطباء). و رجوع به بل و بلیان شود.

بلی.

[بُلْ لا] (ع اِ) توانگری بعد افلاس. (منتهی الارب). غِنی پس از فقر. (از اقرب الموارد).

بلی.

[بُ لی ی] (ص نسبی) منسوب به ابی بلی، و آن کنیت جد عمروبن شاس بن ابی بلی است. (از اللباب فی تهذیب الانساب).

بلیات.

[بَ لی یا] (ع اِ) جِ بَلیّهٔ، رنج و سختی. (آنندراج). رجوع به بلیهٔ شود.

بلیاد.

[بَلْ] (اِ)جامهء ساده را گویند یعنی پارچه ای که نقشی و طرحی در آن نباشد. و جای دیگر جامهء سیاه نوشته اند، و هیچ کدام شاهد ندارد. (برهان).

بلیار.

[بَلْ] (اِ) لباس ظریف و مزین. (ناظم الاطباء).

بلیارد.

[بِلْ] (فرانسوی، اِ) بیلیارد. نام نوعی بازی اروپایی. رجوع به بیلیارد شود.

بلیاردچی.

[بِلْ] (اِ مرکب) متصدی سالن بلیارد. رجوع به بیلیارد و بیلیاردچی شود.

بلیاش.

[بَلْ] (اِ) نام پادشاه خوارزم است. (هفت قلزم). نام یکی از پادشاهان خوارزم. (ناظم الاطباء).

بلیان.

[بَلْ] (اِخ) نام خضر پیغمبر علیه السلام است که برادرزادهء الیاس پیغمبر باشد. (برهان).

بلیان.

[بَلْ] (اِخ) قریه ای است از قرای کازرون و آنجا محل و مرقد اولیاءالله بسیار است. گویند خضر علیه السلام آن قریه را بنا کرده است و منسوب به نام نامی خود ساخته است. (برهان). از مضافات کازرون شیراز است و از آنجاست اوحدالدین عبدالله بن ضیاءالدین مسعود بلیانی. (ریاض العارفین ص ۱۰۴). دهی از دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان کازرون. سکنهء آن ۳۷۹ تن. آب آن از چاه و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بلیان.

[بِلْ لی] (ع اِ) گویند هو بذی بلیان. رجوع به بلی شود.

بلیت.

[بَ لی یَ] (از ع، اِ) بلیهٔ. آزار و رنج و سختی. (غیاث) : بلیت را به حسبت یعنی اینکه خدای مرا بس است آنچنان حسبتی که آثار

بلیه را نابود گرداند. (تاریخ بیهقی ص۳۰۹). معترف است در صورت نعمت به احسان او و راضی است در صورت بلیت به آزمودن او. (تاریخ بیهقی ص ۳۰۹). نـایرهء آتش بلیت خامـد نشود. (جهانگشای جوینی). مردم آن قریه به علت جاهی که داشت بلیتش می کشیدند و اذیتش را مصلحت نمی دیدند. (گلستان). و رجوع به بلیهٔ شود.

بلیت.

[بِلْ لی] (ع ص) بسیار خـاموش. (منتهی الارب). سـکیت. (ذیـل اقرب الموارد ||). مرد خردمنـد دانـا. (منتهی الارب ||). عاقل و خردمند و لبیب. (از اقرب الموارد ||). شخص فصیح که مردم را خاموش کند. (از اقرب الموارد).

بلیت.

[بِ] (فرانسوی، اِ) چک برات. (ناظم الاطباء). تکه کاغذ یا مقوا که بر روی آن مشـخصاتی از قبیل بها و تاریخ و محل استفاده چاپ شده باشد برای ورود به تماشاخانه یا سـینما یا اتوبوس یا قطار راه آهن و غیره. پته. بلیط. (فرهنگ فارسـی معین ||). چک راهداری و جز آن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بلیط شود.

بلیت.

[بُ لَ / لِ] (ص) بله و گول و کودن. (ناظم الاطباء). بله و بلیت. (فرهنگ لغات عامیانه).

بلیت فروش.

[بِ فُ] (نف مرکب)بلیط فروش. که بلیت فروشد.

بلیت فروشی.

[بِ فُ] (حامص مرکب)عمل بلیت فروش. بلیط فروشی (||. اِ مرکب) جای فروش بلیط.

بلیت کشیدن.

[بَ لی یَ کَ / کِ دَ](مص مرکب) رنج دیدن. سـختی کشـیدن. تحمل آزار و سـتم : خاصان حق همیشه بلیت کشیده اند هم بیشتر عنایت و هم بیشتر عنا.سعدی. و رجوع به بلیت و بلیهٔ شود.

بلیث.

[بَ] (ع ص) دمیـث بلیث؛ از اتبـاع است یعنی نرم خـوی. (منتهی الارب). ملائـم. (ذیـل اقرب المـوارد از تـاج (||). اِ) علـف ریزهء خشک دوساله که سیاه گردیده باشد. (منتهی الارب).

بلیج.

[بَ] (ع ص) تابان و روشنی دهنده. (از ذیل اقرب الموارد).

بلیج.

[بِلْ لی] (ع اِ) معرب بیله. بلیج السفینهٔ؛ بیلهء کشتی. (منتهی الارب). بلیج السفینهٔ، معرب است و آن شناخته نیست. (از تاج العروس). پاروب کشتی.

بلیج.

[بِ] (اِ) قدر. اندازه. مقدار. وجب. شبر. (ناظم الاطباء).

بلیحاء .

[بَ] (ع اِ) گیاه اسلیخ که مستعمل صباغان مغرب است. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بلیخ.

[بَ] (ع اِ) نام رودی است به جزیره. (منتهی الارب). نام رودی است در رقهٔ. (از معجم البلدان و مراصد). و رجوع به همین مآخذ شود. ج، بُلخ، بُلُخ، اَبالخ، بَلخیات، بَلائخ. (منتهی الارب) (ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلید.

[بَ] (ع ص) کند. کندخاطر. (منتهی الارب). کاهل و کند. (دهار). کندذهن. (غیاث). ضد ذکی و فطن. (از اقرب الموارد). کودن. بی وقوف. (ناظم الاطباء). سست خاطر. کندخاطر. کندفهم. دیریاب. دیرفهم. دیربرخورد. خنگ. کورذهن. کاهل و کسلان. (زمخشری). ج، بُلداء. (دهار) : در ثنا و مدح تو ارباب نظم و نثر را نی زبان گردد کلیل و نی شود خاطر بلید. سوزنی. چون خبر واقعهء او بشنید آنچ همت بلید و طویت پلید او اقتضای آن می نمود. (جهانگشای جوینی ||). افسرده دل که به نشاط نیاید. جَثّامه. (منتهی الارب).

بلیدهٔ.

[بُ لَ دَ] (ع اِ) مصغر بلد. روستا و ده. (ناظم الاطباء). و رجوع به بلد شود.

بلیدی.

[بَ] (حامص) بلید بودن. بلادت. کودنی. کورفهمی. دیریابی. و رجوع به بلید و بلادت شود : فصیح تر کس جائی که او سخن گوید چنان بود ز بلیدی که خورده باشد بنگ. فرخی.

بلیران.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان دشت سر، بخش مرکزی شهرستان آمل. سکنهء آن ۱۱۰ تن. آب آن از نهر گرمرود و محصول آن لبنیات است. در تابستان تعدادی از سکنه به ییلاقات چلاو میروند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۳).

بلیس.

[بِ] (اِخ) مخفف ابلیس. شیطان. رجوع به ابلیس شود : مهمان بلیس است خلق و حجت بیچاره به یمگان از آن نهانست. ناصرخسرو. بلیس کرد ورا دست بوسه و شاباش نشست پیش وی اندر به حرمت و تعظیم. سوزنی. هم صفیر و خدعهء مرغان توئی هم بلیس و ظلمت کفران توئی.مولوی. آن بلیس از ننگ و عار کمتری خویشتن افکند در صد ابتری.مولوی. فرق بین و برگزین تو ای خسیس بندگی آدم از کبر بلیس.مولوی. گفت اگر دیو است من بخشیدمش ور بلیسی کرد من پوشیدمش.مولوی.

بلیسا.

[ ] (اِ) به لغت دیلمی بلبوس است. (فهرست مخزن الادویه). بصل الزیر. بصل الذیب. رجوع به بلبوس شود.

بلیسانه.

[بَ نَ / نِ] (ق مرکب) بلیس مانند. ابلیس مانند. ابلیسانه : آن امیر از حال بنده بی خبر که نبودش جز بلیسانه نظر.مولوی.

بلیط.

[بِ] (از فرانسوی، اِ) بلیت. تکه کاغذی که بر روی آن مشخصاتی چاپ شده باشد حاکی از بها و تاریخ و محل استفادهء آن، و غالباً برای ورود به سینما و تماشاخانه یا اتوبوس یا قطار راه آهن و غیره به کار رود. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بلیت شود.

بلیطش.

[بِ طُ] (اِ) بقلهء یمانیه. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بقلهء یمانیه شود.

بلیط فروش.

[بِ فُ] (نف مرکب)فروشندهء بلیط. آنکه بلیط فروشد.

بلیط فروشی.

[بِ فُ] (حامص مرکب)بلیت فروشی. عمل بلیط فروش (||. اِ مرکب) محل فروش بلیط.

بلیطهٔ.

[بَ طَ] (ع اِ) معرب پلیته (فتیله). ج، بَلالیط. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بلالیط شود ||. سفیدمرز، که نوعی گیاه است. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به سفیدمرز شود.

بلیطی.

[بُ لَ] (اِخ) عثمان بن عیسی بن منصور، مکنی به ابوالفتح. ادیب قرن ششم ه . ق. رجوع به عثمان (ابن عیسی...) و مآخذ ذیل شود: ارشادالاریب. بغیهٔ الوعاهٔ. فوات الوفیات. لسان المیزان.

بلیغ.

[بَ] (ع ص) مرد فصیح رسانندهء سخن آنجا که خواهد. (دهار). شخص فصیح که سخن را در جای خود نهد. (از اقرب الموارد). تیززبان. (غیاث) (آنندراج). فصیح که کنه ضمیر و مراد خود تواند به عبارت آوردن. گشاده زبان. گشاده سخن. (یادداشت مرحوم دهخدا). خوش بیان. شیرین سخن. سخنگوی برکمال. چیره زبان. سِرّطِم. سَفّاک. مِسقَع. مِسهَج. (منتهی الارب). ج، بُلغاء. (اقرب الموارد) (منتهی الارب) کلام بلیغ؛ سخن تمام بامراد. (منتهی الارب) : اولئک الذین یعلم الله ما فی قلوبهم فأعرض عنهم وعِظهم و قل لهم فی أنفسهم قولاً بلیغا. (قرآن ۴/۶۳)؛ آنان کسانی هستند که خداوند آنچه را در دلهایشان است می داند، پس از آنان روی بگردان و آنان را پند ده و از برای ایشان در نفسهایشان گفتاری اثرکننده و بلیغ بگو. قولاً بلیغا؛ یعنی با مبالغت به دلها رسنده. (دهار). که سخن بلیغ با معانی بسیار از زبان مرغان و بهایم و وحوش جمع کردند. (کلیله و دمنه ||). رسا. (غیاث) (آنندراج). نیک. سخت. کامل. تمام : گفت این خواجه [احمد] در کار آمد بلیغ انتقام خواهد کشید. (تاریخ بیهقی). و شرایط را بپایان تمامی آورده چنانکه از آن بلیغتر نباشد و نیکوتر نتواند بود. (تاریخ بیهقی). عیب این قلعه آنست کی حصار بلیغ توان داد. (فارسنامهء ابن بلخی ص۱۵۶). موشان در بریدن شاخه ها جد بلیغ می نمایند. (کلیله و دمنه). در استکمال آلت و استدعای اعوان دولت جد بلیغ نمود. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۲۹). از سر بصیرت بر نوازغ نحل و بدائع ملل انکار بلیغ کردی. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۹۸). در اعتبار موازین و مکائل احتساب بلیغ می کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۴۳۹). تفحص اجرام و آثام ایشان به حضور خویشان و امرا تقدیم افتد و فراخور آن مالش بلیغ یابند. (جهانگشای جوینی). گفتم به علت آنکه شیخ اجلم بارها به ترک سماع فرموده است و موعظه های بلیغ گفته. (گلستان). یکی را از بزرگان در حق این طایفه حسن ظنی بلیغ بود و ادراری معین کرده. (گلستان). به عین عنایت نظر کرده و تحسین بلیغ فرموده. (گلستان). که فکرش بلیغ است و رایش بلند ولی در ره زهد و طامات و پند.سعدی||. رسنده در علم به مرتبهء کمال. (غیاث) (آنندراج).

بلیغانه.

[بَ نَ / نِ] (ق مرکب) بطور فصاحت و بلاغت و بطور رسائی. (ناظم الاطباء). رجوع به بلیغ شود.

بلیغ شدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب)بلاغت. (فرهنگ فارسی معین). دارای رسایی سخن شدن. رجوع به بلیغ شود.

بلیق.

[بُ لَ] (اِخ) اسبی بود که از همه اسبان سبقت بردی و با این وصف بدنام بود. در مثل است یجری بلیق و یُذم بلیق؛ یعنی بلیق سبقت می گیرد و نکوهش او میکنند، و آن را در حق کسی گویند که احسان کند و مردم او را به بدی یاد نمایند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بلیل.

[بَ] (اِ) مخفف بلیله که دارویی است. (از ناظم الاطباء). رجوع به بلیله شود.

بلیل.

[بَ] (ع اِ) آواز. (منتهی الارب). ناله و انین از خستگی و تعب. (از ذیل اقرب الموارد از تاج). بَلّ. و رجوع به بل شود ||. قلیل بلیل، اتباع است. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس ||). باد سرد و نمناک. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). باد سرد و باران. (دهار). واحد و جمع در آن یکسان است. (منتهی الارب). بَلیلة. و رجوع به بلیلة شود.

بلیل.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان خان اندبیل، بخش مرکزی شهرستان هروآباد. سکنهء آن ۳۵۳ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و عدس است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بلیل.

[بُ لَ] (ع اِ) راه روشن (||. اِخ) آبشخور صفین. (منتهی الارب).

بلیلا.

[بَ] (اِخ) نام حضرت امیرالمؤمنین ابوالحسن علی بن ابی طالب علیه السلام است در انجیل عیسی. (از برهان) (از ناظم الاطباء).

بلیلانه.

[بَ نَ / نِ] (ص نسبی) ممال بلالانه. سزاوار پوشیده شدن بلال که مؤذن حضرت صلی الله علیه و آله باشد. (ناظم الاطباء) : عبای بلیلانه در بر کنند به دخل حبش جامهء زر کنند.سعدی.

بلیلج.

[بَ لی لَ] (معرب، اِ) معرب بلیله است. (منتهی الارب). بلیله. (دهار) (زمخشری). به فارسی بلیله گویند. (از الفاظ الادویهٔ) (از اختیارات بدیعی). ثمر درخت هندی است مایل به استداره و بزرگتر از عفص، شبیه به هلیلهء چینی، و پوست او رقیق تر از پوست هلیله، و مستعمل پوست اوست. (از تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به بلیله شود.

بلیلوند.

[بِ وَ] (اِخ) دهی از دهستان کرگاه، بخش ویسیان شهرستان خرم آباد. سکنهء آن ۲۰۰ تن، آب آن از چاه و رودخانهء طاف و محصول آن غلات است. ساکنان این ده از طایفهء بهاروند هستند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بلیلهٔ.

[بَ لی لَ] (ع اِ) باد سرد و نمناک. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). باد سرد و باران. (دهار). واحد و جمع در آن یکسان است. (منتهی الارب). بَلیل. و رجوع به بلیل شود ||. صحبت. (ذیل اقرب الموارد از تاج ||). گندم که آن را در آب جوشانند و خورند. (از ذیل اقرب الموارد از تاج).

بلیله.

[بَ لی لَ / ل] (اِ) دوائی است قابض و طبیعت آن سرد و خشک است در دویم و سوم، معرب آن بلیلج باشد. (برهان). ثمر درختی که به هندی بهیرا گویند. (از غیاث). درختی از نواحی حاره بومی هند، و میوهء آن در طب بکار است (گاوابا). (یادداشت مرحوم دهخدا). درختچه ای از تیرهء کمبرتاسه نزدیک به تیرهء فرفیون که جزو ردهء دولپه ایهای جداگلبرگ است. این گیاه مخصوص نواحی حاره است و بومی هند می باشد. میوه های آن تقریباً به بزرگی یک بادام معمولی است ولی دارای تقسیمات عرضی پنج تایی می باشد (شبیه میوهء باقلا). گوشت روی میوه که روی پوست دانه را پوشانده تلخ مزه و قابض است. پوست دانه اش بسیار سخت است و از مغز آن روغن مخصوصی می گیرند. بطور کلی میوه های این گیاه در تداوی مورد استفاده واقع می گردد. (فرهنگ فارسی معین). بلیلج. و رجوع به بلیلج شود : اندر میان رامیان و جالهذا [به هندوستان] پنج روزه راه است و همه را به درختان هلیله و بلیله و آمله و داروهاست که به همه جهان ببرند. (حدود العالم).

بلیلی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان دهو، بخش میناب شهرستان بندرعباس. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب آن از رودخانه و محصول آن خرما است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بلین.

[بَ لَ] (اِخ) دهی از بخش صالح آباد، شهرستان ایلام. سکنهء آن ۲۲۰ تن. آب آن از چشمه بستان و محصول آن غلات، لبنیات، ذرت و توتون کاری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بلینا.

[بُ یَ] (اِخ) شهری است در ساحل نیل در مغرب آن در صعید مصر. گویند آنجا طلسمی است که چون تمساح از آنجا بگذرد به پشت برمیگردد. (از مراصد) (از معجم البلدان). شهریست [به مصر] بر کران نیل بر مغرب وی نهاده، آبادان و خرم و با نعمت بسیار، و اندر وی درخت آبنوس است بسیار. (حدود العالم).

بلیناس.

[بَ] (اِخ) نام حکیمی است که انیس و جلیس سکندر بود. (برهان). او را بلیناس جادو نیز خوانند. (هفت قلزم) (از آنندراج). ازمردم طوانه بلدی به روم. گویند که او اول کسی است که در طلسمات سخن گفت و کتاب بلیناس راجع به اعمالی که در موطن خویش و در ممالک دیگر از طلسمات کرده مشهور است. (از الفهرست ابن الندیم). لکلرک میگوید بسال ۱۸۶۹ م. در مقاله ای که در ژورنال آزیاتیک نوشتم ثابت کرده ام که بلیناس، آپولونیوس تیانی است. (یادداشت مرحوم دهخدا). و چون در علوم طبیعی بلیناس گویند مراد پلین اول است مؤلف کتاب تاریخ طبیعی در ۳۷ کتاب که بسال ۷۹ م. هنگام آتش فشانی وزوو به خبه بمرد. (یادداشت مرحوم دهخدا). این نام به اشکال بلیناس، بلینوس، ابلینوس، ابلینس، ابلونیوس و ابولونیوس آمده و صاحب نام را به لقبهای حکیم، صاحب الطلسمات، مطلسم، جادو و گاه نجار یاد کرده اند. نزد مسلمانان دو تن بدین نام شناخته شده اند. نخست اپولونیوس از مردم طوانه کرسی کاپادوکیه، فیلسوف فیثاغوری که کرامات و خوارق عاداتی بدو نسبت داده اند. دوم ابلونیوس ریاضی دان یونانی

قرن سوم ق . م. (از فرهنگ فارسی معین) : اسکندریه اندر مصر که عجایب تر بنیاد و مناره، بست و طلسم آن بلیناس کرد. (مجمل التواریخ). چون بلیناس به بلاد جبل رسید به شهر قم طلسمی از بهر دزدی کردن تعبیه کرد پس دزدی کردن به قم تا به قیامت باقی باشد. (در صفحات ۸۶ و ۸۷ و ۸۸ تاریخ طلسمات بلیناس مذکور آمده) (تاریخ قم). مردانش را ذلیل چو گرشاسب و روستم راعیش را رهی چو بلیناس و دانیال. ناصرخسرو. چون بلیناس روم صاحب رای هم رصدبند و هم طلسم گشای.نظامی. ارسطو که بد مملکت را وزیر بلیناس برنا و سقراط پیر.نظامی. بلیناس از این سان زر و زیوری که بودند هریک به از کشوری.نظامی. گفتار بلیناس در آفرینش نخست. رجوع به اقبالنامهء نظامی چ وحید ص۱۲۶ شود. - بلیناس شرق؛ لقبی است قزوینی صاحب عجائب المخلوقات را. (از یادداشت مرحوم دهخدا).

بلینوس.

[بَ] (اِخ) حکیم دربار اسکندر. بلیناس. رجوع به بلیناس شود.

بلیوس.

[ ] (اِ) بصل الزیز است. (از اختیارات بدیعی).

بلیون.

[بِ یُنْ] (فرانسوی، اِ) تلفظ عامیانهء بیلیون. هزارهزارهزار. رجوع به بیلیون شود.

بلیوی.

[بُ] (اِخ) کشوریست جمهوری، در امریکای جنوبی، که اسم آن مأخوذ از نام بلیوار (سیاستمدار و ژنرال امریکای جنوبی قرن هجدهم و نوزدهم) است. وسعت آن ۱۰۷۶۰۰۰ کیلومتر مربع و جمعیت آن ۳۰۱۹۰۰۰ تن است. زبان مردم اسپانیایی است. پایتخت آن سوکر و مقر حکومت لاپاز است. پنجاه درصد جمعیت را بومیان و سیزده درصد مختلط هستند. محصولات عمدهء کشاورزی آن سیب زمینی، قهوه، کاکائو و کائوچو است. معادن مهم آن: مس، قلع، نقره، سرب، روی، بیسموت، نفت و غیره میباشد. (از فرهنگ فارسی معین).

بلیهٔ.

[بَ ی یَ] (ع اِ) آزمایش. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (دهار). امتحان و اختبار. (اقرب الموارد). بَلوی. و رجوع به بلوی شود. ج، بَلایا و بلیات. (دهار ||). سختی. (منتهی الارب). مصیبت. (اقرب الموارد). بَلوی. و رجوع به بلوی و بلیت و بلیه شود ||. دریافت حقیقت چیزی و کشف آن. (منتهی الارب ||). ناقه ای که بر گور خداوندش بستندی که تا بمیرد، و عرب جاهلیت گمان داشتندی که صاحبش بر آن ناقه محشور خواهد شد. ج، بَلایا. (منتهی الارب) (اقرب الموارد).

بلیه.

[بَ ی یَ] (از عربی، اِ) بلیهٔ. بلیت. آزار و رنج و سختی. (غیاث). حادثه. (یادداشت مرحوم دهخدا). خزیهٔ. کِرزیم. (منتهی الارب).

رجوع به بلیت و بلیهٔ و بلوی شود :داناست به مصالح جمع ساختن پراکندگی و عاقبت کار و ساکن ساختن و فرونشاندن بلیهء دشوار. (تاریخ بیهقی ص۳۱۵). برابری می کند با بلیهء الم رسان با صبر بسیاری که خدا به او داده است. (تاریخ بیهقی ص۳۰۸). آنچنان حسبتی که آثار بلیه را نابود کرده اند. (تاریخ بیهقی ص ۳۰۹). به غاری از برای قوت دین به کافر از پی دفع بلیه.سوزنی. - بلیهء عام؛ کنایه از وبا و طاعون و هر مرگامرگی و هر رنجی که همه کس را فراگیرد. (انجمن آرا).

بم.

[بَ] (ص، اِ) صدای پر و بانگ بلند که از تار و رود و جز آن برآید، مقابل زیر که آواز باریک باشد. (ناظم الاطباء). صدای پر و بانگ بلند که از نقاره و رود برآرند، در مقابلهء زیر باشد که به معنی آواز باریک. (غیاث). آواز بلند مقابل زیر، بام مشبع آن؛ و ظاهراً گلبام که لغتی است در گلبانگ مرکب از این است. (آنندراج). نوای درشت. نوای سیم کلفت. آواز ستبر. ثقل. حدت. (یادداشت مرحوم دهخدا). آوای درشت و خشن آدمی و ساز، صدایی که در یک واحد زمان ارتعاشاتی کمتر از صدای زیر در فضا ایجاد کند. (فرهنگ فارسی معین). پست، مقابل تیز. مقابل زیر : باز چون بلبل بی جفت به بانگ آمد زیر باز چون عاشق بیدل به خروش آمد بم. فرخی. تا بود شادی جائی که بود زاری زیر تا بود رامش جائی که بود نالهء بم.فرخی. گرفته بادا مشکین دو زلف دوست بدست نهاده گوش به آوای زیر و نالهء بم.فرخی. گهی بلبل زند بر زیر، و گه صلصل زند بر بم گهی قمری کند از بر، گهی ساری کند املی. منوچهری. ور بلبل را گسسته شد زیر بربست غراب بی مزه بم.ناصرخسرو. برتر از مدیح تو سخن نیست کس زخمه نکرد برتر از بم.خاقانی. بر لب جام اوفتاد عکس شباهنگ بام خیز درون پرده ساز، پرده بر آهنگ بم. خاقانی. چون دل داود نفس تنگ داشت درخور این زیر بم آهنگ داشت.نظامی. نه بم داند آشفته سامان نه زیر بنالد به آواز مرغی فقیر.سعدی. - بم و زیر؛ بانگ بلند و کوتاه باهم : ز می بلبله گونهء گل گرفت بم و زیر آوای بلبل گرفت.اسدی. چون در آن قصر تنگ بار شدیم چون بم و زیر سازگار شدیم.نظامی. آوازه در سرای بیفتد که خواجه مرد وز بمّ و زیر خانه پر آه و فغان شود. سعدی. به رسم هند گوناگون مزامیر به جانها بسته اشکال از بم و زیر. امیرخسرو. - زیر و بم؛ بم و زیر. رجوع به زیر و بم در ردیف خود شود ||. سیم ساز که صدای درشت دهد. (فرهنگ فارسی معین).

بم.

[بَ] (اِ) آوای حاصل از زدن با کف دست نیک ناگشاده بر سر کسی. حکایت صوت با کف دست که اندک انگشتانش فراهم آمده باشد بر سر کسی زدن ||. عمل با دست زدن به سر کسی به قوت. (ناظم الاطباء). سرچنگ، یعنی به زور دست زدن بر سر کسی. (غیاث). ضرب دستی که به زور تمام بر سر کسی زنند، و با لفظ زدن و خوردن مستعمل. (از آنندراج). بام. بامب. بامچه. بامبه (در تداول مردم قزوین) : سوی رود و سرود آسان روی لیکنت هر دوران سوی محراب نتوانند جنبانیدنت بر بم. ناصرخسرو. عمامه ز بم کرده ورم بر سر قاضی آموخته تار است عرم بر سر قاضی. ملاحیدر ذهنی (در هجو قاضی افضل). کیست آن مورد صدبم که شود صدپاره کله از آهن اگر وضع کنی بر سر آن. شفائی (از آنندراج). - بم خوردن؛ ضرب دست خوردن از کسی. با کف دست ناگسترده بر سر خوردن از کسی : چو قوال موجش زده کف بهم غم از نغمهء زیر او خورده بم. ملاطغرا (از آنندراج). - بم زدن؛ ضرب دست زدن. با کف دست که نیک نگسترده باشد زدن بر سر کسی : از آن هریکی بانگ بر جم زدی اگر دم زدی بر سرش بم زدی.هاتفی. عارضت بمها زند بر سر رخ خورشید را سنبلت سرپا زند بر کون مشک اذفری. ملافوقی یزدی (از آنندراج).

بم.

[بَیم م] (معرب، اِ) تـار سـطبر بلنـدآواز از تارهـای رود. (منتهی الارب). وتر و تـار سـتبر از تارهـای مزهر. (از ذیـل اقرب المـوارد از قاموس). رود ستبر. (دهار). نام زفت ترین تار بربط. (از مفاتیح). ج، بُموم. (منتهی الارب) (دهار). و رجوع به بم شود.

بم.

[بَ] (اِخ) شـهریست [به ناحیت کرمان]با هوای تن درست و انـدر شهرسـتان وی حصاریست محکم و از جیرفت مهتر است و انـدر وی سه مزگت جـامع است یکی خوارج را و یکی مسـلمانان را و یکی انـدر حصـار. و از وی کربـاس و جـامه و دسـتاری و خرمـای خیزد. (حدود العالم). از اقلیم سیم است.... گویند که کرم هفتواد در آنجا بترکید بدان سبب آن را بم خواندند. قلعهء حصین دارد و هوایش از جیرفت خوشتر است و به گرمی مایل است. (نزهة القلوب). شهریست بزرگ و از شهرهای معتبر کرمان. بیشتر مردمان آن ریسـنده انـد و لباسـهای آن در جمیع شـهرها شـهره است. آب مشـروب آنان از قناتهایی است که در زیر زمین تعبیه کرده اند و آب آنجا شورمزه است. بم دارای یک نهر جاری است و آن را باغها و بازارهای آباد است و تا جیرفت یک منزل فاصـله دارد. (از معجم البلدان). شهر بم مرکز شهرستان بم و در سر راه کرمان - زاهدان واقع است. طول آن ۵۸ درجه و ۲۱ دقیقه و ۴۲ ثانیه، عرض آن ۲۹ درجه و ۵ دقیقه و ۲۷ ثانیه، طول از تهران ۶ درجه و ۵۷ دقیقه و ۱۱ ثانیهء خاور، بنابراین اختلاف ساعت بم با تهران ۲۷ دقیقه و ۲۵ ثانیه است. ارتفاع مرکز شـهر از سطح اقیانوس ۱۰۵۰ متر است. این شـهر که یکی از شـهرهای قدیم کشور است، دارای آثار و ابنیهء قـدیمی فراوان میباشـد که از جمله بقعهء امام زاده زید و بنای قلعه بنام ارگ را میتوان نام برد. شـهر بم در زمان آغامحمدخان قاجار صـدمه زیـاد دیـده چون اهـالی آنجـا به کمـک لطف علی خان زنـد در مقابل آغامحمـدخان ایسـتادگی کردنـد، پس از فتـح شـهر آغامحمدخان دسـتور داد عدهء زیادی را بقتل رساندند و از کلهء آنها منار ساختند. جمعیت این شـهر ۱۳۵۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸). نام دیگر ناحیت بم، ولایت اربعه است. (یادداشت مرحوم دهخـدا) : عدو را بر دل از وی بار غم باد سـنان او کلید فتح بم باد.میرعماره.

بم.

[بَ] (اِخ) (شهرسـتان...) یکی از شهرسـتانهای اسـتان هشـتم کشور و حدود آن بشـرح زیر است: ازشمال به شهرستان کرمان و لوت زنگی احمد. از جنوب به کوهسـتان نمداد و شاه. از شـرق به شهرسـتان زاهدان. از غرب به شهرستان جیرفت. هوای این شهرستان بر دو قسـمت است: قسـمت جلگه و دامنهء نواحی کوهستانی. هوای قسمت جلگه و دامنه گرمسیر است و آب قرای آن از قنوات تأمین میشود. و محصول عمـدهء آن غلات، خرما، حنا، مختصـر مرکبات است. در قسـمت کوهسـتانی، هوای نقاط مرتفع سردسـیر است و آب اکثر قرای آن از چشمه و رودخانه و قنوات کوهستانی تأمین میشود. محصول عمدهء این نواحی غلات، لبنیات و میوه مخصوصاً بـادام کوهی است. قسـمت مرکزی شهرسـتان دشت حاصـلخیز است که متجاوز از سـیصد آبادی نزدیک بهم در آن احـداث شـده. رودخـانه ای که دارای آب دائم باشـد در این شهرسـتان در قسـمت جلگه وجود نـدارد فقـط در دره های مرتفع کوهسـتان رودخانه هائی جاریست که فقط در موقع بارنـدگی زیاد سـیلاب آنها به کویر میرسـد ماننـد رودخانهء تهرود، رودخانهء ده بکری، رودخانهء گراغان و غیره. شهرستان بم از سه بخش: مرکزی، فهرج، راین تشکیل شده است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بم.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان دستگردان بخش طبس شهرستان فردوس. سکنهء آن۲۳۳ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات و گاورس و خرما است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بم.

[بِ مَ] (ع حرف جر + اسم) (از: حرف جر «ب» + اسم استفهام ما). مخفف بما. به چه؟ (ترجمان القرآن جرجانی). چگونه و به چه وضع؟ (ناظم الاطباء).

بم.

[بُ] (از فرانسوی، اِ) مخفف بُمب در تداول عوام فارسی زبانان. (از یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بمب شود.

بم.

[بُم م] (ع اِ) بوم، که جغد باشد. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد از قاموس).

بما.

[بِ] (ع حرف جر + اسم) (از: حرف جر «ب» + ما موصول) بطریقی که. (ناظم الاطباء). بدانچه.

بماذا.

[بِ] (ع حرف جر + اسم) (از: «ب» حرف جر + ماذا استفهام) چرا؟ که در آن؟ بکدام؟ (ناظم الاطباء). به چه.

بمال و وامال.

[بِ لُ] (اِمص مرکب، از اتباع) (امر به مالیدن و بازمالیدن که به صورت اسمی و مرادف عمل مالش و ماساژ بکار رود): بعد از یک ساعت بمال و وامال بهوش آمد. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بمانده.

[بِ دَ / دِ] (ن مف) (از: «ب» + مانده) ثابت و برقرار ||. خسته و درمانده و عاجز ||. تلف شده. (ناظم الاطباء). و رجوع به مانده شود.

بمانند.

[بِ نَنْ دِ] (حرف اضافهء مرکب)کلمهء تشبیه است. (آنندراج). مثل. نظیر. شبیه. مانند. بماننده. برسان. بسان. چون. همچون. چنو. رجوع به مانند شود : به رای و بگفتار نیکی گمان نبینی بمانند او در زمان.فردوسی. چو این هرسه هم زین پدر مادرند چرا نه بمانند یکدیگرند. میرخسرو (از آنندراج).

بماننده.

[بِ نَنْ دَ / دِ یِ] (حرف اضافهء مرکب) کلمهء تشبیه. (آنندراج). شبیه. نظیر. همتا. بمانند. رجوع به بمانند و مانند شود : بماننده‌ء نامدار اردشیر فزاینده و فرخ و دلپذیر.فردوسی. بی هیچ اختیار من این جانگزای رنج در گردنم فتاده بماننده‌ء دوا. واله هروی (از آنندراج).

بمانی.

[بِ] (اِ) پدر و مادری که هرچه فرزند آورند زود بمیرد و بچه هایشان پا نگیرند، اسم بچهء آخری را اگر دختر باشد بمانی(خانم) می گذارند. (فرهنگ فارسی معین).

بمانی.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان سیریک بخش میناب شهرستان بندرعباس. سکنهء آن ۲۰۰ تن. آب آن از چاه و محصول آن خرما است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بمب.

[بُ] (فرانسوی، اِ) محفظه ای مخروطی یا استوانه ای شکل که درون آن مواد منفجره ریزند و به چاشنی مجهز کنند و گاه بوسیلهء هواپیما به زمین پرتاب می کنند تا بر اثر اصابت به زمین منفجر شود. و گاه بوسیلهء الکتریسیته یا فتیلهء آلوده به مادهء قابل اشتعال و وسایل دیگر در روی زمین منفجر سازند و آن را انواع باشد. - بمب اتمی؛ بمبی که نیروی انفجاریش مربوط به نیروی ذخیره ای مرکزی اتم است. نیروی تخریب این بمب از بمبهای معمولی بسیار بیشتر است و یکی از آنها کافی است شهری را ویران و ساکنانش را نابود سازد. (فرهنگ فارسی معین). - بمب ئیدروژنی؛ نوعی بمب اتمی. بمبی که نیروی انفجاریش مربوط به نیروی ذخیره ای مرکزی اتم ئیدروژن است. نیروی انفجار و تخریب این بمب از بمب اتمی بیشتر است. (فرهنگ فارسی معین). - بمب دستی؛ نارنجک دستی. از نوع بمب های ضربتی است که چون آن را با دست پرتاب کنند بمجرد برخورد به هدف منفجر میشود. - بمب ساعتی؛ بمبی است که چاشنی آن را طوری تنظیم کنند که در زمان معینی احتراق و انفجار حاصل شود.

بمبائی.

[بُ / بَ] (اِخ) بمبای. بمبئی، از شهرهای هندوستان. رجوع به بمبئی شود.

بمبار.

[بُ] (اِ) سپستان، که گیاهی است. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به سپستان شود.

بمباران.

[بُ] (اِ مرکب) (این کلمه به قیاس با سنگباران و گلباران و با عنایت به کلمهء بمباردمان فرانسه ساخته شده است). مخفف بمب باران و به معنی بمباردمان فرانسه است. (از یادداشت مرحوم دهخدا). فروریختن بمب بر موضعی از راه هوا و بوسیلهء هواپیما و غیره. توپ بندی. پرتاب کردن بمب از بالا بر روی زمین. ریختن بمبهای پیاپی به موضعی. (فرهنگ فارسی معین). بمباردمان.

بمباردمان.

[بُ دُ] (فرانسوی، اِ) به توپ بستن. پرتاب کردن گلوله از توپ یا بمب بر موضعی. بمباران. و رجوع به بمباران شود.

بمباسی.

[بُ] (ص نسبی) نوعی از سیاهان: ددهء بمباسی. (یادداشت مرحوم دهخدا). منسوب به بمباس. محرف مومباس، گروهی از سیاهان جنوب ایران. (فرهنگ فارسی معین).

بمب افکن.

[بُ اَ کَ] (نف مرکب)بمب افکننده. آنکه یا آنچه بمب می افکند (||. اِ مرکب) نوعی هواپیمای جنگی خاص حمل و پرتاب بمب.

بمبئی.

[بَ بَ] (اِخ) رجوع به بمبیی شود.

بمبک.

[بَ بَ] (اِ) کوسه، که نوعی ماهی است. (یادداشت مرحوم دهخدا). سگ ماهی. از ماهیهای خلیج فارس، به وزن متوسط دو کیلوگرم و طول یک متر. اهالی بندرلنگه روغن جگر آن را به مصارف طبی میرسانند. از گوشت آن بعنوان خوراک حیوانات و کود استفاده میشود. (دایرة المعارف فارسی).

بمب گیر.

[بُ] (نف مرکب) بمب گیرنده. آنچه یا آنکه بمب را می گیرد (||. اِ مرکب) قطعهء فلزی که بزیر بال هواپیمای جنگی متصل شود و بمب یا راکت را بوسیلهء چنگکها بدان متصل کنند. (فرهنگ فارسی معین).

بمبلی بوز.

[بَ بِ بو] (اِ) نامی است که در کردستان به تمیس دهند. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به تمیس شود.

بمبلی بوزو.

[بَ بِ بو] (اِ) نوعی پیچک است و در کردستان بدین نام موسوم است. در لاهیجان آن را رَزَک نامند. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به کرم البری شود.

بمبو.

[بَ] (اِ) میلی که به خیک روغن فرو کنند و بدان دانند که روغن نیک یا بد است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بمبور.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان عربخانه، بخش شوسف شهرستان بیرجند. سکنهء آن ۱۵۸ تن. آب آن از قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بم بویان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان ریگان، بخش فهرج شهرستان بم. سکنهء آن ۳۲۲ تن. آب آن از قنات و محصول آن خرما و غلات و حنا است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بمبیی.

[بَ بَ] (اِخ) ایالتی در هند، در جزیره ای از بحر عمان ساحل غربی هند. وسعت آن ۴۹۶ هزار کیلومتر مربع و سکنهء آن ۳۵۹۴۴۰۰۰ تن است. کرسی آن شهر بمبیی و شهرهای عمدهء آن احمدآباد، پونه و ناگپور است. (از فرهنگ فارسی معین). نام قدیم بمبیی «تهانه» است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بمبیی.

[بَ بَ] (اِخ) بندری در هند، کرسی ایالت بمبیی، واقع در جزیره ای در بحر عمان. دارای ۲۸۳۹۰۰۰ تن سکنه. مرکز صنعت نساجی، ساخت اتومبیل، هواپیماسازی، مصنوعات مکانیکی، استخراج آهن، آهنکاری و صنایع شیمیائی است. (از فرهنگ فارسی معین).

بم پشت.

[بَ پَ] (اِخ) یکی از دهستانهای چهارگانهء شهرستان سراوان در جنوب شرقی سراوان و محدود است از شمال به دهستانهای کوهک و اسفندک، از شرق و جنوب به مرز پاکستان، از غرب به بخش سیب سواران. آب آن از چشمه و محصول آن غلات، ذرت، خرما و لبنیات است. این دهستان از ۵۲ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده است و جمعیت آن در حدود ۵۵۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بمپور.

[بَ] (اِخ) یکی از بخشهای پنجگانهء شهرستان ایرانشهر. این بخش در جنوب باختری ایرانشهر واقع و جادهء شوسهء ایرانشهر به چاه بهار از وسط این بخش عبور می کند. این بخش محدود است از شمال به بخش حومهء ایرانشهر، از شرق به بخش سرباز از جنوب به بخش نیک شهر از شهرستان چاه بهار از غرب به بخش کهنوج از شهرستان جیرفت. بخش بمپور به دو قسمت کوهستانی و جلگه تقسیم میشود. آب مشروب قرای بخش بمپور از رودخانه و قنات و چشمه تأمین میشود. و محصول عمدهء آنجا غلات، خرما، حبوب، ذرت و لبنیات است. این بخش از پنج دهستان و ۱۲۳ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل میشود و جمعیت آن قریب چهل هزار تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بمپور.

[بَ] (اِخ) قصبهء مرکز بخش بمپور، شهرستان ایرانشهر. در حدود پنجهزار تن سکنه دارد. محصول آن غلات، خرما، لبنیات و ذرت. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بمثابهء.

[بِ مَ بَ / بِ یِ] (حرف اضافهء مرکب) (از: «ب» + مثابه) بدرجه. بمرتبهء. (ناظم الاطباء). بحد. و رجوع به مثابه شود.

بمثل.

[بِ مَ ثَ] (ق مرکب) (از: «ب» + مثل) بطور مثل و بطور نمونه. (ناظم الاطباء) :اشتها به هر روز زیادت بود. چنان که اگر بمثل شیرمرغ خواستی دروقت حاضر کردی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۱).

بمثل.

[بِ مِ لِ] (حرف اضافهء مرکب) (از: «ب» + مثل) مانند و شبیه. (ناظم الاطباء). نظیر. رجوع به مثل شود.

بمجرد.

[بِ مُ جَرْ رَ دِ] (حرف اضافهء مرکب) (از: «ب» + مجرد) فی الفور. درحال. بلافاصله. در همان آن. (ناظم الاطباء ||). فقط. بدون چیزی دیگر : بمجرد گمان... نزدیکان خود را مهجور گردانیدن... تیشه بر پای خود زدن بود. (کلیله و دمنه). رجوع به مجرد شود.

بمجکث.

[بَ مِ کَ] (اِخ) از قرای بخارا. اصطخری در موردی آن را خود بخارا دانسته و در مورد دیگر آن را جایگاهی در چهارفرسنگی بخارا ضبط کرده است. (از معجم البلدان) : در وقت وضع نام شهر بمجکث بوده است [بخارا]. (جهانگشای جوینی).

بمجکثی.

[بَ مِ کَ] (ص نسبی) منسوب به بمجکث که دهی است از دهات بخارا. (از الانساب سمعانی).

بمحض.

[بِ مَ ضِ] (حرف اضافهء مرکب)(از: «ب»+ محض) بمجرد. در همان آن. در همان وقت. (ناظم الاطباء). و رجوع به محض شود.

بمحمد و آله.

[بِ مُ حَمْ مَ دِنْ وَ لِ هِ] (ع سوگند) سوگند به محمد (ص) و خاندان او. (فرهنگ فارسی معین).

بمرود.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان زیرکوه بخش قاین، شهرستان بیرجند. سکنهء آن ۸۱۵ تن. آب آن از چشمه و قنات و محصول آن غلات است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بمرور.

[بِ مُ] (ق مرکب) (از: «ب» + مرور). بتدریج. کم کم. (ناظم الاطباء). بمرور ایام؛ بگذشتن روزگار. (ناظم الاطباء). و رجوع به مرور شود.

بمزورته.

[بِ تِ] (اِخ) دهی از دهستان حومه، بخش اشنویهء شهرستان ارومیه. سکنهء آن ۱۹۷ تن. آب آن از چشمه و محصول آن غلات و توتون است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بمزه.

[بِ مَ زَ / زِ] (ص مرکب) بامزه. خوش مزه. لذیذ. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بمفولوکس.

[بُ] (اِ) توتیا. فمفولوکس. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به توتیا شود.

بمقتضای.

[بِ مُ تَ یِ] (حرف اضافهء مرکب) (از: «ب» + مقتضی) برحسب. برطبق. بروفق. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بمل.

[بِ مُ] (فرانسوی، اِ) (اصطلاح موسیقی) یکی از علامات تغییردهنده است که قبل از نوتها گذارده شود. این علامت صدای نوت را نیم پرده پایین می آورد. بعبارت دیگر صدای نوت را نیم پرده بم می کند. در مقابل دیز. (فرهنگ فارسی معین). بمول.

بملان.

[بَ] (اِخ) قریه ای است به یک فرسنگی مرو. (از الانساب سمعانی) (از مراصد) (از معجم البلدان).

بملانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بملان، که قریه ای است از قرای مرو در یک فرسخی شهر. (از الانساب سمعانی).

بمن.

[بِ مَ] (ع حرف جر + ضمیر) (از: حرف «ب» + من استفهام) به چه؟ (دهار). به چه کسی؟

بمنک.

[بَ مَ] (اِ) بمنگ. اندوه. رنج. آزار. (ناظم الاطباء).

بمنگ.

[بَ مَ] (اِ) بمنک. اندوه. رنج. آزار. (ناظم الاطباء).

بمنه.

[بِ مَنْ نِ هِ] (ع ق مرکب) به نعمتش. به نعمت خداوند. (از فرهنگ فارسی معین). سوگند به نعمت او. - بمنه وَ جوده؛ به نعمتش و بخشش اش. (از فرهنگ فارسی معین) : حق تعالی سایهء دولت قاهره بر دین اسلام و مسلمانان پاینده دارد بمنه و جوده. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۷۰). - بمنه و جوده و کرمه؛ به نعمتش و بخشش اش و بزرگواریش. (فرهنگ فارسی معین) : ایزد تبارک و تعالی جمله را به یکدیگر ارزانی دارد... بمنه و جوده و کرمه. (چهارمقاله چ معین ص ۵). - بمنه و طوله و قوته و حوله؛ به نعمتش و بخشش اش و توانائیش و قدرتش. (فرهنگ فارسی معین) : ایزدتعالی کافهء مؤمنان را سعادت توفیق کرامت کناد... بمنه و طوله و قوته و حوله. (کلیله و دمنه چ مینوی ص ۱۹۰). - بمنه و عمیم فضله؛ به نعمتش و بخشش عامش. (فرهنگ فارسی معین) : باری تعالی او را.... از ملک و ملک و تخت و بخت... برخورداری دهاد، بمنه و عمیم فضله. (چهارمقاله چ معین ص ۲). - بمنه و فضله؛ به نعمتش و بخشش اش. (فرهنگ فارسی معین) : ایزد تبارک و تعالی خاک او را به انوار رحمت خوش گرداناد، بمنه و فضله. (چهارمقاله چ معین ص۶۹). - بمنه و کرمه؛ به نعمتش و بزرگواریش. (فرهنگ فارسی معین) : ایزد تبارک و تعالی جای او در جنان کناد، بمنه و کرمه. (چهارمقاله چ معین ص ۱۰۱).

بمواجهه.

[بِ مُ جَ / جِ هَ / هِ] (ق مرکب)(از: ب + مواجهه) حضوراً. روبرو. (ناظم الاطباء).

بموجب.

[بِ جِ بِ] (حرف اضافهء مرکب)(از: «ب» + موجب) مطابق. موافق. بنابر. برحسب. (ناظم الاطباء).

بمول.

[بِ مُلْ] (فرانسوی، اِ) بِمُل در اصطلاح موسیقی. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بمل شود.

بموم.

[بُ] (ع اِ) جِ بَمّ. (منتهی الارب) (دهار). رجوع به بم شود.

بمه.

[بِ مَهْ] (ع حرف جر + اسم) (از: «ب» + ما استفهام + ه ، هاءالسکت) به چه واسطه؟ (ناظم الاطباء).

بمهر.

[بِ مُ] (ص مرکب) بسته و مهرکرده. (ناظم الاطباء). ممهور : ملطفه به من داد بمهر و قصد شکار کردم. (تاریخ بیهقی). اگرچه زر بمهر افزون عیارست قراضه ریزه ها هم در شمارست.نظامی. - بمهر کردن؛ مهر کردن. مهر نمودن. ممهور ساختن. بستن : ایشان بنواله ای که خوردند با من لب خود بمهر کردند.نظامی. - کیسهء سربمهر؛ کیسهء مهرکرده شده. (ناظم الاطباء ||). باکره. دوشیزه. دست نخورده : از شمار تو ... طرفه بمُهر است هنوز وز شمار دگران چو درِ تیم دو در است. (لبیبی). سالی است که شد عروس و بیش است با موجب شو بمُهر خویش است.(نظامی).

بمی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بم. از بم. آنچه مربوط به شهر بم باشد ||. نوعی از جامه های گران قیمت. (یادداشت مرحوم دهخدا): دو هزار مرد ابریشم پوش بر من بگذشت تمامت معجم به قصب و ملبس به جامه های توزی و بمی و صوفهای مصری و عتاب و سقلاطی. (ترجمهء محاسن اصفهان آوی ص۷۵). مستوفیان مخفی و ابیاری و بمی وجه برات فوطه بمیزر نوشته اند.نظام قاری. نسبت گونهء والای بمی و برمی به رخ لاله و گلبرگ طری نتوان کرد. نظام قاری. از درج برد و مخفی و ابیاری و بمی سرخط همی ستانم و تکرار می کنم. نظام قاری. سیه گلیمی شَدّه سفیدروئی بیت دو آیتند به هر دو خطی بمی مسطور. نظام قاری.

بمی.

[بَ / بَمْ می] (ص نسبی) منسوب به بَم، از شهرهای کرمان. (از اللباب فی تهذیب الانساب). رجوع به بم و بَمی شود.

بمیان.

[بَ] (اِخ) نام فارسی شهر صامغان، که آن از شهرهای جبل است در حدود طبرستان. (از معجم البلدان ذیل صامغان).

بمیر.

[بِ] (فعل امر) امر از مردن است که گاه به صورت نفرین و دشنام به کار می رود و توان آن را در شمار اصوات آورد: بمیر؛ خفه شو. ای بمیری (در تداول عامه). و در این بیت سعدی نیز نفرین گونه ایست : بمیر تا برهی ای حسود کاین رنجیست که از مشقت آن جز به مرگ نتوان رست. سعدی. و رجوع به مردن شود. -امثال: بمیر و بدم؛ طفلی را به شاگردی آهنگری بردند. استاد تمرین را نخست عمل دمیدن به وی محول کرد. طفل بسهولت و آسانی کار استخفاف میکرد. لیکن پس از زمانی کوتاه تعب بر او راه یافت. از استاد پرسید بنشینم و بدمم؟ استاد گفت بنشین و بدم. باز ساعتی دیگر ماندگی بیشتر غلبه کرده، گفت به پهلو افتم و بدمم؟ استاد گفت به پهلو افت و بدم. بار سوم سؤال کرد بخوابم و بدمم؟ استاد برآشفت و گفت بمیر و بدم. مثل را حالا در مقام شکایت از اجبار به کاری متعب یا ضعف یا مرض یا پیری گویند. (امثال و حکم دهخدا).

بن.

[بُ] (اِ) بنیاد. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء). پایه. اساس. پای. اصل. (یادداشت مرحوم دهخدا) : چو بشنید ازو مرد دانا سخن مر آن نامه را پاسخ افکند بن.فردوسی. ز دستور پرسیم یکسر سخن چو کاری نو افکند خواهیم

بن.فردوسی. همی چاره سازیم تا جای ما بماند ز بن نگسلد پای ما.فردوسی. اعجمی ام می ندانم من بن و بنگاه را. (از اسرارالتوحید). - از بن، ز بن؛ از اصل. به تمام. از هر جهت. کاملاً: دو گوهر چو آب و چو آتش بهم برآمیختن باشد از بن ستم.فردوسی. از افراز چون کژ بگردد سپهر نه تندی بکار آید از بن نه مهر.فردوسی. یک پایک او را ز بن اندر بشکسته وآویخته او را به دگر پای نگونسار. منوچهری. کسی را جهانبان ز بن نافرید که از پیش روزی نکردش پدید. (گرشاسب نامه ص۳۴۱). جهان مار بدخوست منوازش از بن ازیرا نسازدْش هرگز نوازش.ناصرخسرو. چون نخواهد ماند راحت آنچه باشد جز که رنج چون نیارد بر درخت از بن چه باشد جز حطب. ناصرخسرو. گر او بازپس ناید از اصل و بن بفرزند خود بازگوید سخن.نظامی. مکافات دشمن به مالش مکن که بیخش برآورد باید ز بن.(بوستان). - ازبن برکندگی؛ از ریشه، از بیخ افکنی. - از بن برکندن؛ نابود کردن. از بن کندن. از بن برافکندن. از ریشه و اصل برانداختن. استیصال : بخنجر دل دشمنان بشکنیم وگر کوه باشد ز بن برکنیم.فردوسی. وآنگه که دست خویش بیابی بدو غافل مباش و بیخ ز بن برکنش. ناصرخسرو. بر طاعت از شاخ عمرت بچن که اکنونْش گردون ز بن برکند.ناصرخسرو. شرب عزلت ساختی از سر ببر آب هوس باغ وحدت یافتی از بن بکن بیخ هوا. خاقانی. درین باغ سروی نیامد بلند که باد اجل بیخش از بن نکند.(بوستان). - از بن دندان؛ بانقیاد. برضا. از صمیم قلب : ناکام بین که از بن دندان همی کشم هر بد که با من آن رخ نیکوش میکند. اسماعیل غزنوی. همه شاهان جهان را چو همی درنگرم بندگی باید کرد از بن دندان ایدر.فرخی. از بن دندان بکند هرکه هست آنچه بدان اندر ما را رضاست.فرخی. خورشید زد علامت دولت ببام تو تا گشت دولت از بن دندان غلام تو. منوچهری. پادشاهی یافتستی بر نبات و بر ستور هرچه گوئی آن کنید آن از بن دندان کنند. ناصرخسرو. خود چه پروین که مه و مهر همی سجدهء عشق سر دندان ترا از بن دندان آرند.سنایی. گر نهنگ حکم حق بر جان ما دندان زند ما به پیش خدمت او از بن دندان شویم. سنایی. قرار و خواب و شیرینی ز جان و چشم و عیش من ببردند از بن دندان لب شیرین و دندانش. ادیب صابر. در و مرجان لب و دندان او را هر زبان بندگی خواهد نمودن از بن دندان پری. سوزنی. بندگی تو خرد از دل و از جان کند غاشیهء تو ملک از بن دندان برد.خاقانی. کیست آنکو پیش تو سجده نبرد بنده باری از بن دندان نبرد. عمادی شهریاری. از بن دندان لبم بخت ببوسید از آنک دادم در مدح تو کام زبان آوری.عمادی. کعبهء اقبال درگاه تو آمد زین قبل روز شب گردون طوافش از بن دندان کند. ظهیر. بعون و عصمت حق دولتت چنان بادا که چرخ از بن دندان شود مسخر او.ظهیر. بندگی جست بفرمان رفتن پیش امر از بن دندان رفتن.عطار. بنده وارم فلک افکند اگر حلقه بگوش میکنم خدمت شاه از بن دندان چو خلال. سلمان ||. - بظاهر. بصورت ظاهر. نه از صمیم دل. بحکم اجبار : و پسر کاکو از بن دندان سر بزیر میدارد. (تاریخ بیهقی). خدمت او از میان جان کند هر بنده ای وآنکه باشد دشمنش او از بن دندان کند. معزی. از دل و جان هرکه با تو دل ندارد چون الف از بن دندان بخدمت پشت چون لام آورد. معزی. از دل و جان هرکه پنهان نیست در فرمان تو آشکارا از بن دندان ترا فرمانبر است.معزی. -از بن سی ودو؛ از بن دندان : سالم ز بیست گرچه فزون نیست میشود گردون پیر از بن سی ودو چاکرم. کمال اسماعیل. - از بن گوش؛ بطوع. برضا. از بن دندان. از صمیم قلب : و بقضا از بن گوش رضا داد. (نفثة المصدور زیدری). از سر مهر آسمانت آستان بوس آمده وز بن گوش اخترانت تابع فرمان شده. ساوجی. لآلی سخنش گوهریست کز بن گوش غلام حلقه بگوش است لؤلؤ عدنش. ساوجی. سرکشی نیست چو زلف تو و او نیز چو من از بن گوش بعشق تو برآورده سر است. ساوجی. - بن افکندن.؛ رجوع به این ترکیب در جای خود شود : ز دستور پرسیم یکسر سخن چو کاری نو افکند خواهیم بن.فردوسی. - بن بخت بر زمین مالیدن؛ استوار گشتن بخت و دولت. (ناظم الاطباء). - بن بغل؛ زیر بغل یا ریشهء آن. (ناظم الاطباء). - بن بینی؛ نوک بینی و ریشهء بینی که نزدیک به ابرو می باشد. (ناظم الاطباء). - بن دامان؛ ارض و زمین. (ناظم الاطباء). - بن دامان شبستان کردن؛ زمین را خوابگاه خود ساختن. (ناظم الاطباء ||). - بمراقبه رفتن. (ناظم الاطباء). - بن دندان؛ رجوع به از بن دندان در همین ترکیبات شود ||. - ذخیره. پس انداز. (ناظم الاطباء ||). - قصد. اراده. (ناظم الاطباء). - بن کشتی؛ دنبالهء کشتی. (ناظم الاطباء). -

بن کوه؛ قاعدهء کوه. (ناظم الاطباء). - بن گوش؛ اطاعت. انقیاد. دقت. (ناظم الاطباء ||). پایان. (برهان). پایان و انتها. (انجمن آرای ناصری). انتها. ته : بن غار هم بسته آمد بکوه بماند آن جهاندار دور از گروه.فردوسی. یوسفی آورده ای در بن زندان و پس قفل زر افکنده ای بر در زندان او. خاقانی ||. انتهای هر چیز. (برهان) (ناظم الاطباء). پایان هر چیز. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). بیخ و پایان و منتهای هر چیز. (جهانگیری) (از مجمع الفرس) (آنندراج). آخر : تا نخورد شیر هفت مه بتمامی از سر اردیبهشت تا بن آبان.رودکی. مفرمای اکنون و تیزی مکن که تیزی پشیمانی آرد به بن.فردوسی. که از فر یزدان گشادی سخن بدانگه که اندرزش آمد به بن.فردوسی. چو دیدار یابی بشاخ سخن بدانی که دانش نیاید به بن.فردوسی. - به بن آمدن؛ به آخر رسیدن. به انجام رسیدن. تمام شدن. به پایان آمدن : مجوئید از این پس کس از من سخن کز این باره ام دانش آمد به بن.فردوسی. گر از هفتخوان اندرآرم سخن همانا که هرگز نیاید به بن.فردوسی. سخنهای دستان چو آمد به بن یلان برگشادند یکسر سخن.فردوسی. - به بن انجامیدن؛ به بن آمدن. به پایان رسیدن. به آخر رسیدن : وگر ایدون به بن انجامدمان نقل و نبید چارهء هر دو بسازیم که ما چاره گریم. منوچهری. و رجوع به «به بن آمدن» شود. - به بن شدن؛ آخر شدن. به فرجام رسیدن. به آخر رسیدن : ز خوی شهنشاه چندین سخن همی رفت تا شد سخنْشان به بن.فردوسی. چو شد داستان سیاوش به بن ز کیخسرو آریم اکنون سخن.فردوسی. چو گفتار پور زره شد به بن سپهدار ایران شنید آن سخن.فردوسی. - سر و بن؛ سر و ته. اول و آخر : دل منه بر عشوه های آسمان زیرا که هست بی سر و بن کارهای آسمان چون آسمان. خاقانی. عروسی بکر بین باتخت و باتاج سر و بن بسته در توحید معراج.نظامی. همچنان پیاده در کوهها و بیابانها بی سر و بن می گشت و بر گناهان خود نوحه میکرد تا به مرو رسید. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). سخن را سر است ای خردمند و بن میاور سخن در میان سخن.سعدی ||. خوشهء خرما. (از برهان) (ناظم الاطباء ||). درخت. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). در ترکیبهای خرمابن، سروبن، ناربن، بیدبن و... : گرچه خرمابن سبز است درخت سبز هست بسیار که خرما نبود بارش. ناصرخسرو. بخرمابنی ماند از دور لیکن بنسیه ست خرماش و نقد است خارش. ناصرخسرو. سروبن چون به شصت سال رسید یاسمن بر سر بنفشه دمید.نظامی. از آن ناربن تا بوقت بهار گهی نار جوید گهی آب نار.نظامی. چو بیدبن که تن آور شود به پنجه سال به پنج روز ببالاش بردود یقطین.سعدی ||. بوته: گلبن؛ بوتهء گل : نانوردیم و خوار و بن نه شگفت که بن خار نیست وردنورد.کسائی. پیاز نیکی من هیچگونه بن نگرفت بدین سزد که بکوبند سر چو سیر مرا. سوزنی. ببازار دهقان درآمد شکست نگهبان گلبن در باغ بست.نظامی. قد چون سروش از دیوان شاهی بگلبن داده تشریف سپاهی.نظامی. گل برچنند روز بروز از درخت گل زین گلبنان هنوز مگر گل نچیده اند.سعدی. چو از گلبنی دیده باشی خوشی روا باشد ار بار خارش کشی. سعدی (بوستان). خاربنان بر سر خاکش برست. (گلستان ||). نتیجه و سرانجام. (ناظم الاطباء) : ز هر گونه رانیم یکسر سخن جز از خواست ایزد نباشد به بن.فردوسی. مفرمای اکنون و تیزی مکن که تیزی پشیمانی آرد به بن.فردوسی. چو این نامور نامه آمد به بن ز من روی کشور شود پرسخن.فردوسی ||. بمعنی ابتدا نیز آمده. (آنندراج) : شنیدم همه هرچه گفتی سخن نگه کن که پاسخ چه یابی ز بن. فردوسی (از آنندراج ||). سوراخ مقعد که بعربی فقحه خوانند. (برهان) (فرهنگ جهانگیری) (ناظم الاطباء). اِست. (ربنجنی). کون. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). چیزی نیز هست که آن را آب کامه گویند و آن نان خورشی است معروف و مشهور در صفاهان. (برهان). آب کامه. (ناظم الاطباء ||). تخمی است که آن را قهوه نیز گویند. (غیاث اللغات ||). مجازاً، بمعنی رخت و اسباب خانه، زیرا که اثاث البیت گوئیا اصل و بیخ جمعیت خانه است. (آنندراج ||). منصب. منزلت. مقام عالی. (یادداشت مرحوم دهخدا) : چه گفت آن خردمند شیرین سخن که گر بی بنان را نشانی به بن بفرجام کار آیدت رنج و درد بگرد در ناسپاسان مگرد.فردوسی ||. وقع. اهمیت. منزلت : چون خرزاسف شنید که لشکر ایران آمدند، ایشان را بنی نمی نهاد. (فارسنامه چ لسترنج ص۵۲ ||). قاعده. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). مزید مؤخر امکنه، رستنی ها و اشیاء بود: اترابن، اسپیاربن، اشکربن، اغوزبن، اغوزبن اسپو، اغوزداربن، افرابن، اناربن، انجیره بن، اوجابن، ایرت بن، بندبن، پیچه بن، پاسزبن، تکیهء اوجابن، تکیهء شاه غازی بن،

تکیهء طوقداربن، توسکابن، تیله بن، چارتابن، چشمه بن، چمه بن، چناربن، خانه بن، دزبن، دوکه بن، سرداربن، سنگ بن، سنگه بن، سوره بن، سی بن، طلابن، عیشه بن، قلعه بن، کلایه بن، کلمازی بن، مکربن، کیکه بن، کل بن، لرهدبن، مازوبن، مازی بن، محلهء اوجابن، محلهء چناربن، محلهء شاه غازی بن، محلهء طوقداربن، محلهء هزاربن، مسجد اوجابن، نارنج بن، نوری بن، وله بن، ولیک بن، ونه بن، وینه بن، خاربن، خرمابن، رزبن، امربن، بیدبن، سروبن، کاج بن، کلمازی بن. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). بیخ درخت. (برهان) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). زیر و بیخ درخت. (شرفنامهء منیری). اصل. جرثومه. (یادداشت مرحوم دهخدا) : درخت آسان توان از بن بریدن ولیکن باز نتوان پیونیدن.(ویس و رامین). به داورگه نشاندی داوران را بکندی بیخ و بن بدگوهران را. (ویس و رامین ||). ته، تحت و دنبالهء کشتی. (ناظم الاطباء ||). قعر. تک. ته. مقابل سر. فرود. غور: بن کاسه. (یادداشت مرحوم دهخدا) : قوم فرعون همه را در بن دریا راند آنگهی غرقه کندْشان و نگون گرداند. منوچهری. باده ای دید در آن جام درافتاده که بن جام همی سفت چو سنباده. منوچهری. گشت نگارین تذرو پنهان در مرغزار همچو عروس غریق در بن دریای چین. منوچهری. اندر بن دریاست همه گوهر و لؤلؤ غواص طلب کن چو روی بر لب دریا. ناصرخسرو. اندر بن شوراب زبهر چه نهاده ست چندین گهر و لؤلؤ ارزندهء زیبا.ناصرخسرو. خرسند چرا شد دلت اندر بن این چاه با جاه بلند و حشم و همت عالی. ناصرخسرو. آنکه ورا دوسترین بود گفت در بن چاهیش بباید نهفت.نظامی.

بن.

[بُن ن] (ع اِ) نوعی طعام است مانند آبکامه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بن.

[بِن ن] (ع اِ) پیه. فربهی، یقال: بن علی بن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). جای بدبو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بن.

[بَن ن] (ع مص) مقیم شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بن.

[بَ] (اِ) خرمن و باغ و زراعت را گویند، چه باغبان و نگاهبان زراعت و محافظ خرمن را بنوان هم میگویند. (برهان) (آنندراج). باغ و زراعت. (فرهنگ جهانگیری) (انجمن آرای ناصری). باغ و زراعت و خرمن. باغبان: دشتبان را بنون گویند. (فرهنگ شعوری||). میوه ایست ریز و مغزی هم دارد و مردم آن را میخورند و آن را دن خوانند و بترکی چقلاقوچ و بعربی حبهٔ الخضرا گویند. (برهان) (از فرهنگ جهانگیری) (از مجمع الفرس) (از انجمن آرای ناصری). الحال بقهوه مشهورست. (از آنندراج ||). پستهء وحشی و دو گونه از آن در ایران یافت شود. و بعلت کمال شباهت آن دو با هم نامهای محلی هر دو یکی است. (از جنگل شناسی ج ۱ ص۲۲۵). ون. حبهٔ الخضراء و نیزه. بطم. ضرو و صمغ آن را صمغ البطم و علک الانباط گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). درختی است و دانهء آن را نیز بن گویند. و بن مسخن و مدر و باهی و نافع سعال و لقوه و کلیه و ضماد برگش در رویانیدن مو مجرب است. (منتهی الارب). فستق بری. ونه. ونه تق. نیک. داربن. اقوزون. کزوان. کزدون. کسون. کیزون. چاتلانقوش. چتلایقوش. سقز. گوان. گوانه. خین جوک. بوی کلک. بوکلک. مشغلهٔ البطالین. ضرامه. چتلانغوش. خنجک بنه. (یادداشت مرحوم دهخدا) : استاد که از اطلس نان سفرهء خوان دوخت مغزیش ز حلوای بن و پسته بزه بست. بسحاق اطعمه. دردم نمی شود ز بن و ماش و سرکه به

باشد که از مزعفر و قتوش دوا کنند. بسحاق اطعمه. و رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۸۸ و دزی ج ۱ ص۱۱۶ شود (||. ع اِ) لغتی است در بل. (از منتهی الارب) (آنندراج). در لسان در مادهء «ب ل» بنقل از فراء آمده: «بل» بمعنی استدراک است، تقول: بل والله لاتیک و بن والله. یجعلون اللام فیها نوناً. (از نشوءاللغهٔ ص۵۲).

بن.

[بِ] (ع اِ) پسر. (آنندراج) پسر. مخفف ابن. صورتی از ابن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : یکی نامه بنوشت فرخ دبیر ز دارای داراب بن اردشیر.فردوسی. ز دارای داری بن اردشیر سوی قیصر اسکندر شیرگیر.فردوسی. ملک پیل دل پیل تن پیل نشین بوسعیدبن ابوالقاسم بن ناصر دین. منوچهری. ای ملک مسعودبن محمود کاحرار زمان بر خداوندی و شاهی تو دارند اتفاق. منوچهری. هرکسی چیزی همی گوید ز تیره رای خویش تاگمان آید که او قسطای بن لوقاستی. ناصرخسرو. با آنچه ملک عادل انوشیروان کسری بن قباد را سعادت ذاتی.... حاصل است. (کلیله و دمنه). که سعدی که گوی بلاغت ربود در ایام بوبکربن سعد بود.سعدی.

بنا.

[بُ] (اِ) بلغت زند، پی. بنیاد. (از ناظم الاطباء).

بنا.

[بِ] (از ع، اِ) عمارت. (غیاث اللغات). عمارت. لاد. ساختمان. (ناظم الاطباء). مقابل عرصه. مقابل اعیانی. آن قسمت از خانه که در آن ساختمانی هست. در تداول عامه بفتح باء گفته شود. (از یادداشتهای مرحوم دهخدا) : بناهای آباد گردد خراب ز باران و از گردش آفتاب.فردوسی. از چندان باغهای خرم و بناهای جانفزا... چهار پنج گز زمین بسنده کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۲). کسانی که شهرها و دیهه ها و بناها و کاریزها ساختند... بگذاشتند و برفتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۹). در عالم دوم که بود کارگاهشان ویران کنندگان بنا و بناگرند.ناصرخسرو. محتاج بلشکر نه ای ایرا که ز دولت دارندهء لشکرگه این هفت بنائی.خاقانی. بنای قصر مشید آسمان ساخت. (سندبادنامه ص ۲). بدین خان کو بنا بر باد دارد مشو غره که بد بنیاد دارد.نظامی. رجوع به بناء شود ||. بیخ عمارت. (غیاث اللغات). پی. بن. لاد. بنیان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : چون نباشد بنای خانه درست بی گمانم بزیر رشت آئی.فرالاوی. لاد را بر بنای محکم نه که نگهدار لاد بن لاد است.فرالاوی. میر کز گوهر پاکیزهء محمود بود همچو محمود بنای کرم و جود بود. منوچهری. بنای کار بر حیلت باید نهاد. (کلیله و دمنه). رجوع به بناء شود ||. قرار. برقراری. (ناظم الاطباء) : هرگونه چیز داشت جهان تا بنای داشت ملکی قوی چو ملک ملک ارسلان نداشت. - بنا گذاشتن؛ قرار گذاشتن. (از ناظم الاطباء ||). - طرح ریختن. نقشهء ساختمان نهادن : گردون بنای حسن ترا بر زمین گذاشت روزی که رنگ خانهء گل را بهار ریخت. دانش (از آنندراج).

بنا.

[بَنْ نا] (از ع، ص) معمار و بسیار بناکننده. (غیاث اللغات) : معمار دین آثار او دین زنده از کردار او گنجی است آن دیوار او از خضر بنّا داشته. خاقانی. بل خشت زرین زان بنان شد در خوی خجلت نهان چون خشت گل در آبدان از دست بنّا ریخته. خاقانی.

بناء.

[بَنْ نا] (ع ص) که ساختمان را برپا کند. که خانه، دکان و دیگر ساختمان ها را سازد. که پیشهء او ساختن خانه ها و دیگر بناهاست.

بناء .

[بِ] (ع مص) برآوردن خانه. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بنا کردن. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن ||). زن بخانه آوردن. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (کشاف اصطلاحات الفنون) (تاج المصادر بیهقی ||). نیکوئی کردن با مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چسبیدن کمان به زه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). فربه کردن. (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رویانیدن و افزودن گوشت را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء (||). ع اِ) خانه. ج، اَبنیه. جج، اَبنیات. (منتهی الارب (||). ع ص) بناکرده شده چون خیمه و خانه. (ترجمان القرآن). مبنی. ج، ابنیه. (از اقرب الموارد (||). اصطلاح نحو) بی اعراب بودن کلمه. (آنندراج). بی اعراب کردن لفظ را. (کشاف اصطلاحات الفنون). بودن آخر کلمه بر یک حالت از سکون و حرکت بدون عامل. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عدم تغییر آخر کلمه به اختلاف عوامل. (کشاف اصطلاحات الفنون||). (اصطلاح صرف) هیأتی که برای لفظ بر اثر ترتیب حروف و حرکات و سکنات بحاصل می آید. و آن را صیغه و وزن نیز گویند. و بناء کلمات بنزد علماء ادب سه قسم است: ثلاثی، رباعی، خماسی. چه اگر حروف اصلی کلمه سه حرف باشد ثلاثی و اگر چهار حرف باشد رباعی و اگر پنج حرف باشد خماسی است و رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود (||. اصطلاح فقه) تجدید نکردن تحریمهء آخر است و به اتمام رساندن بقیهء نمازی است که نمازگزار را حدثی در تحریمهء اول بهم رسیده باشد. (کشاف اصطلاحات الفنون).

بناء علی ذلک.

[بِ نَنْ عَ لا ذا لِ] (ع ق مرکب) بنابراین. از این رو. بناء علیه. بناء علی هذا. از این روی. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بناء علیه.

[بِ نَنْ عَ لَ] (ع ق مرکب)بنابرآن. (آنندراج). بناء علی ذلک. رجوع به این کلمه شود.

بناء علی هذا.

[بِ نَنْ عَ ها] (ع ق مرکب)بناء علیه. بناء علی ذلک. بنابراین. رجوع به این کلمات شود.

بنا انداختن.

[بِ اَ تَ] (مص مرکب)مرادف رنگ خانه ای ریختن. (غیاث اللغات) (آنندراج). پی افکندن. بنیاد نهادن : ز نو میخواهم اندازم بنای عشرت آبادی که روزی خاک و خشت این کهن ویرانه خواهم شد. آصفی (از آنندراج).

بنائی.

[بَنْ نا] (حامص) شغل بناء. ریازهٔ. بنائی کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به بَنّاء شود.

بنائی.

[بَ] (اِخ) لطفعلی بیک دربارهء او نویسد: مولانا بنائی، پدرش معمار و خودش از اوساط ناس و از مردم هری و صاحب فضایل بسیار بود. وی به تحصیل علم و ادب رغبت کرد و از جملهء اکابر شد. او از خطاطان و استادان موسیقی عصر خود گشت و بهمین جهت بر خود معجب بود و بمردم تکبر می نمود و بر اثر نفرت و بدگوئی مردم، جلای وطن کرد و از هری به عراق و از عراق به آذربایجان سفر کرد و در تبریز بمصاحبت سلطان یعقوب خان درآمد و بیشتر اشتغال وی بسرودن شعر بود. امیر علی شیر نوائی از او دل خوش نداشت و مهاجرت وی از هری بدین جهت بود. پس از درگذشت یعقوب به خراسان بازگشت و در ایام شاهی بیگ خان اوزبک مکرم شده بمرتبهء قاضی عسکر و صدر محترم رسید و بعد از وی با طایفهء او بود و در جنگ ازبک با طایفهء صوفیه درگذشت. سبک وی در اواخر پیروی از سعدی و حافظ بود و بیشتر دیوانش در استقبال از غزلیات این دو شاعر بزرگ است. و در اشعار حالی تخلص نموده. این قطعه از اوست: دخترانی که فکر بکر منند هر یکی را بشوهری بدهم هرکه کابین نداد و عنین بود زو ستانم بدیگری بدهم. (از آتشکدهء آذر صص ۱۵۱-۱۵۲ و مجالس النفائس صص ۲۳۲-۲۳۳). و رجوع به رجال حبیب السیر و کتاب از سعدی تا جامی و ریحانهٔ الادب و قاموس الاعلام ترکی شود.

بناب.

[بُ] (اِ مرکب) قعر آب. (از آنندراج). عمق آب. ته آب. (ناظم الاطباء). آخر آب. تکاب. ته آب. مقابل سراب. آن جای که آب از آن پس از جریان بازماند. آخرین جائی که آب جای بدانجا به آخر رسد. آنجا که آب چشمه یا رودی سپری شود و بپایان رسد. (یادداشت مرحوم دهخدا ||). ابتدا و منبع آب (از اضداد). (یادداشت مرحوم دهخدا) : در خمارم شراب میخواهم در سرابم بناب میخواهم.ظهوری.

بناب.

[بُ] (اِخ) مرکز بخش بناب از شهرستان مراغه است. این قصبه در ۱۶ هزارگزی جنوب باختری مراغه و ۸ هزارگزی خاور دریاچهء ارومیه واقع است. هوای آن معتدل و آب آنجا از رودخانهء صوفی چای و چاه تأمین می شود. محصول عمدهء آن غلات و حبوب و چغندر است و کشمش و بادام و کرچک و شغل مردان کاسبی و زراعت و صنایع دستی آن جاجیم و گلیم بافی است. در حدود ۱۴۹۳۰ تن جمعیت دارد. ادارات بخشداری، شهرداری، دارائی، کشاورزی، بهداری، آمار، ژاندارمری و محضر رسمی و پست و تلگراف و تلفن و دو باب دبستان دارد. در این حدود پنجاه باب مغازه هست و کاروانسرا هم دارد و دارای یک دهستان بنام «بناجو» است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴). و رجوع به جغرافیای غرب شود.

بناب.

[بُ] (اِخ) دهی است جزء دهستان رودقات از بخش مرکزی شهرستان مرند و ۳۵۷۰ تن جمعیت دارد. آب آنجا از رودخانه و محصول آن غلات، حبوب، پنبه، زردآلو، بادام و کرچک و شغل اهالی زراعت و گله داری است. دبستان هم دارد و آن را میناب نیز می گویند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بنابر.

[ ] (اِخ) دهی جزء دهستان وزواءبوش دستجرد شهرستان قم. ۲۴کیلومتری شمال دستجرد دارای ۱۹۸ تن سکنه. آب آن از قنات و

محصول آن غلات، بنشن، شغل اهالی زراعت، و سر راه فرعی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بنابراین.

[بِ بَ] (ق مرکب) بدین جهت، بدین سبب. (ناظم الاطباء). بناء علی هذا. بناء علی ذلک. بناء علیه. از این روی. از این رو. لاجرم. لهذا. علیهذا. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به کلمات فوق شود.

بنابه.

[بَ بَ / بِ] (اِ مرکب) نوبت و قسمت آب. (انجمن آرای ناصری). نوبت و قسمت آب باشد، چنانکه گویند بنابهء ماست یعنی نوبت ماست. (آنندراج) (برهان) (ناظم الاطباء).

بنات.

[بَ] (ع اِ) جِ ابنهٔ، یعنی دختر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (ترجمان القرآن ||). جِ بنت، یعنی دختر و آن مؤنث ابن نیست بلکه صیغهء جداگانه است و منسوب بدان بِنْتی و بنوی درآید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (ترجمان القرآن) (از اقرب الموارد) : حاسدم گوید چرا خوانند کمتر شعر من زان تو خوانند هرکس هم بنات و هم بنین. منوچهری. کس نیارد یاد از آل مصطفی در خراسان از بنین و از بنات.ناصرخسرو. دیدی قضای مرگ برون رفتن از جهان نا دیده چهرهء تو بنین و بنات تو. مسعود سعد. از نفایس ذخایر و زواهر جواهر و بنات و معادن... چیزی یافت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۷۴). و دایهء ابر بهاری را فرمود تا بنات نبات در مهد زمین بپرورد. (گلستان). گر اقتضای زمان دور باز سر گیرند بنات دهر نزایند بهتر از تو بنین.سعدی.

بنات آوی.

[بَ تُ وا] (ع اِ مرکب) جِ ابن آوی. رجوع به ابن آوی شود.

بنات اخدر.

[بَ تُ اَ دَ] (ع اِ مرکب) خر وحشی. و اخدریه نوعی از آن است. الاغ کوهی.

بنات اروی.

[بَ تُ اَ] (ع اِ مرکب)ماده خرهای وحشی. (از المرصع).

بنات اسفع.

[بَ تُ اَ فَ] (ع اِ مرکب) بز.

بنات اعتق.

[بَ تُ اَ تَ] (ع اِ مرکب)مصحف بنات اعنق. رجوع به مادهء بعد شود.

بنات اعنق.

[بَ تُ اَ نَ] (ع اِ مرکب)دختران کشتکار توانگر. (منتهی الارب). گویند اعنق دهقانی بسیارمال بوده است. (لسان العرب ||). اسبان منسوب به سوی اعنق. (منتهی الارب). گویند اعنق نام اسبی است. (لسان العرب). فحلی است از خیل عرب و بنات اعنق بدان منسوب است. (لسان العرب).

بنات اعوج.

[بَ تُ اَ وَ] (ع اِ مرکب) خیلی است منسوب به اعوج که فحل معروفی است.

بنات الادحی.

[بَ تُلْ اُ حِ ی] (ع اِ مرکب)شترمرغ. نعام. ادحی جائیست که شترمرغ تخم میگذارد و جوجه میشود. (از المرصع و لسان العرب ذیل دحی).

بنات الاذن.

[بَ تُلْ اُ ذُ] (ع اِ مرکب)آماسهای بن گوش. (یادداشت مرحوم دهخدا): آماسهائی که اندر بن گوش افتد طبیبان آن را به تازی بنات الاذن گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بنات الارحبی.

[بَ تُلْ اَ حَ بی ی] (ع اِ مرکب) نوعی شتر است، و گویند نسبت است به مردی از همدان بنام ارحب. (از المرصع).

بنات الارض.

[بَ تُلْ اَ] (ع اِ مرکب)جویهای خرد. (مهذب الاسماء نسخهء خطی) (آنندراج).

بنات الاسفار.

[بَ تُلْ اَ] (ع اِ مرکب) شتر چون که بیش از تمام چارپایان در مسافرت است. (از المرصع).

بنات الافکار.

[بَ تُلْ اَ] (ع اِ مرکب) افکار و تدابیری که انسان در ذهن خود می پروراند. (از المرصع).

بنات الاوبر.

[بَ تُلْ اَ بَ] (ع اِ مرکب)نوعی از سماروغ ریزهء پشم دار خاکسترگون. (صراح از مرحوم دهخدا).

بنات الایام.

[بَ تُلْ اَیْ یا] (ع اِ مرکب)اهل زمانه. (دهار).

بنات البب.

[بَ تُلْ بُب ب] (ع اِ مرکب)چند رگ است در دل که مهربانی و رأفت از آن خیزد. (منتهی الارب) (از المرصع).

بنات البحر.

[بَ تُلْ بَ] (ع اِ مرکب)ابرهای سپید و نیک. بنات بخر با خاء معجمه بهمین معنی است. (منتهی الارب) (از آنندراج).

بنات البطون.

[بَ تُلْ بُ] (ع اِ مرکب)روده ها. بخور. (از المرصع). رودگانی. (مهذب الاسماء).

بنات البکر.

[بَ تُلْ بِ] (ع اِ مرکب) بارانها و مراد از «بکر» ابر است در اول پیدایش. (از المرصع).

بنات البید.

[بَ تُلْ] (ع اِ مرکب) شتران. کلمهء «بید» جمع بیدا و بمعنی صحرا است. (از المرصع).

بنات البیض.

[بَ تُلْ] (ع اِ مرکب)شترمرغ.

بنات التنانیر.

[بَ تُتْ تَ] (ع اِ مرکب) نان که از تنور درآید. نانی که در تنور طبخ شود. (از المرصع). نان تنوری. (مهذب الاسماء) (منتهی الارب).

بنات الجدیل.

[بَ تُلْ جَ] (ع اِ مرکب)ناقه هائی نجیب منسوب به فحلی که نعمان بن منذر را بوده است. (از المرصع).

بنات الجوف.

[بَ تُلْ جَ] (ع اِ مرکب)اعضاء داخلی مانند قلب، کبد، ریه، روده و غیره که در جوف شکم قرار دارند. (از المرصع).

بنات الحارث.

[بَ تُلْ رِ] (ع اِ مرکب)دختران حارث بن هشام که در حسن و گران کابینی بدیشان مثل می زنند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنات الحجال.

[بَ تُلْ حِ] (ع اِ مرکب)دوشیزگان. دختران باکره. (از المرصع).

بنات الحشی.

[بَ تُلْ حَ شا] (ع اِ مرکب)قلوب و امعاء. (از المرصع).

بنات الحصین.

[بَ تُلْ حَ] (ع اِ مرکب)نوعی است از پشهء بدبو. (از المرصع).

بنات الحقیق.

[بَ تُلْ حُ قَ] (ع اِ مرکب)نوعی از خرما. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنات الخبایا.

[بَ تُلْ خَ] (ع اِ مرکب)تیرها. خبایا جِ خبیئهٔ، یعنی کمان. (از المرصع).

بنات الخدود.

[بَ تُلْ خُ] (ع اِ مرکب)زنان پردگی. (مهذب الاسماء).

بنات الداعی.

[بَ تُدْ دا] (ع اِ مرکب)شترانی نجیب که به داعی منسوب بودند و داعی نام فحل نجیبی بوده است.

بنات الدر.

[بَ تُدْ دُرر] (ع اِ مرکب) حمار وحشی. الاغ وحشی. (از المرصع).

بنات الدروز.

[بَ تُدْ دُ] (ع اِ مرکب) ریش و رشک. (مهذب الاسماء). شپش و بیضه آن که رشک باشد. (یادداشت مرحوم دهخدا). شپش. و رجوع به المرصع شود.

بنات الدم.

[بَ تُدْ دَ] (ع اِ مرکب) قسمی است از نباتات که مایل به سرخی است و یا خود سرخ شود.

بنات الدو.

[بَ تُدْ دَ] (ع اِ مرکب) شتر و الاغ وحشی. و دو بمعنی دشت و بیابان است. (از المرصع).

بنات الدواهی.

[بَ تُدْ دَ] (ع اِ مرکب)مارها. (از المرصع).

بنات الدهر.

[بَ تُدْ دَ] (ع اِ مرکب) حوادث زمانه. (مهذب الاسماء ||). در بعضی مقامه ها بمعنی خرمابن هم آمده است. (از المرصع).

بنات الرعد.

[بَ تُرْ رَ] (ع اِ مرکب) کمأة. سماروغ. قارچ.

بنات الرمل.

[بَ تُرْ رَ] (ع اِ مرکب) بقر وحشی. (از المرصع).

بنات الریاح.

[بَ تُرْ ریا] (ع اِ مرکب)تیراندازان. نشاب : هزوا بنات الریاح نحوهم اعوجها طامح و اقومها.(از المرصع).

بنات الریح.

[بَ تُرْ ری] (ع اِ مرکب) شتر. گویند این حیوان از باد آفریده شده. چنان که گویند خیل و نخل از باقیماندهء گل آدم خلق شده است. (از حاشیهء المرصع).

بنات الزور.

[بَ تُزْ زو] (ع اِ مرکب) اضلاع و دنده های اطراف سینه. (از المرصع).

بنات السحاب.

[بَ تُسْ سَ] (ع اِ مرکب)تگرگ. (از المرصع).

بنات السیر.

[بَ تُسْ سَ] (ع اِ مرکب) شتر. (از المرصع).

بنات الشوق.

[بَ تُشْ شَ] (ع اِ مرکب)وساوس و افکاری که بر اثر شوق در دل انسان پدید آید. چیزهائی که از شوق بوجود آیند از افکار و

وساوس.

بنات الصدر.

[بَ تُصْ صَ] (ع اِ مرکب)اندیشه. (مهذب الاسماء). آنچه از اسرار و افکار و اندوه و غم بشب در دل وارد شود.

بنات الصوی.

[بَ تُصْ صُ] (ع اِ مرکب)سنگریزه هائی که در بیابانها برای علامت و راهنمائی گرد شده است. (از المرصع).

بنات الضمیر.

[بَ تُضْ ضَ] (ع اِ مرکب)افکار. احادیث نفس. اسرار. خیالات. (از المرصع).

بنات الطریق.

[بَ تُطْ طَ] (ع اِ مرکب)کوره راههائی که از شاه راهی منشعب شوند. (از المرصع).

بنات العجز.

[بَ تُلْ عَ] (ع اِ مرکب) تیرها ||. پرنده ایست. (از منتهی الارب).

بنات العراب.

[بَ تُلْ عِ] (ع اِ مرکب)شترانی نجیب که به فحل معروف بنام عراب منسوب هستند.

بنات العس.

[بَ تُلْ عَ س س] (ع اِ مرکب)گیاهی که بسیاهی زند از انبوهی و بسیاری. (منتهی الارب).

بنات العسجد.

[بَ تُلْ عَ جَ] (ع اِ مرکب)شترانی نجیب که به شتری نجیب و مشهور از آن عسجد نامی منسوب هستند. (از المرصع).

بنات العنب.

[بَ تُلْ عِ نَ] (ع اِ مرکب)شراب. می : اگر غم طلاق از دلم بستدی نکاح بنات العنب کردمی.خاقانی.

بنات العید.

[بَ تُلْ] (ع اِ مرکب) اشترانی که به شتر فحل و نجیبی بنام عید منسوب هستند. (از المرصع).

بنات العین.

[بَ تُلْ عَ] (ع اِ مرکب) اشک. (مهذب الاسماء). اشک چشم. (از المرصع).

بنات الفحل.

[بَ تُلْ فَ] (ع اِ مرکب)ناقه هائی که بشتران نر شباهت دارند. (از المرصع).

بنات الفراش.

[بَ تُلْ فِ] (ع اِ مرکب)زنان. (از المرصع).

بنات الفکر.

[بَ تُلْ فِ] (ع اِ مرکب) آراء و افکار و هر آنچه در اندیشه خطور کنند. (از المرصع).

بنات الفلا.

[بَ تُلْ فَ] (ع اِ مرکب) اشتران که پریشان در بیابان گذارند. (مهذب الاسماء). شتران دشت. (از المرصع).

بنات الفؤاد.

[بَ تُلْ فُ آ] (ع اِ مرکب)افکار و احادیث نفس. (از المرصع ||). احشاء داخله و جوارح باطنی. (از المرصع).

بنات القراقر.

[بَ تُلْ قَ قِ] (ع اِ مرکب)شتران نجیبی که بشتر فحل نجیبی بنام قراقر منسوب هستند. (از المرصع).

بنات القلب.

[بَ تُلْ قَ] (ع اِ مرکب)رگهائی در دل که گویند رقت در آنهاست. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنات القلوب.

[بَ تُلْ قُ] (ع اِ مرکب)نیات جمیل و خوب. (از المرصع).

بنات القور.

[بَ تُلْ] (ع اِ مرکب)هضبه های کوچک. تلهای خرد. (از المرصع).

بنات الکبش.

[بَ تُلْ کُ] (ع اِ مرکب)گوسفند. گوسفندان. (از المرصع).

بنات الکداد.

[بَ تُلْ کَ] (ع اِ مرکب)خران. کداد، فحل معروفی است که خرها را بدو منسوب سازند. (از المرصع).

بنات الکری.

[بَ تُلْ کَ] (ع اِ مرکب) رؤیا و مناماتی که بخواب دیده شود. (از المرصع).

بنات اللبن.

[بَ تُلْ لَ بَ] (ع اِ مرکب) آنچه به امعاء و احشای داخلی متصل باشد. (از المرصع).

بنات اللحم.

[بَ تُلْ لَ] (ع اِ مرکب) جاریهٔ بنات اللحم؛ دختر فربه. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنات اللهو.

[بَ تُلْ لَهْوْ] (ع اِ مرکب) زنان. (از المرصع ||). آلات موسیقی. (از المرصع).

بنات اللیل.

[بَ تُلْ لَ] (ع اِ مرکب) احلام. (از المرصع). هرآنچه در خواب بینند ||. احتلام. (مهذب الاسماء) (منتهی الارب ||). حادثهء شب. (منتهی الارب ||). حادثه ای که در شب افتد. (مهذب الاسماء ||). زنان. (المرصع ||). منی. (از المرصع ||). اهوال و شدائد. (المرصع ||). جوش ها که بر پوست پدید آید هرگاه که مسام ظاهر تن بسته شود و پوست درشت گردد و طعام نیکو هضم نه افتد، اندر شبهای سرد درشتی و خارش و بثیره ها متعدد بر سطح تن پدید آید. آن را بنات اللیل گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بنات الماء .

[بَ تُلْ] (ع اِ مرکب) هر حیوان که در آب باشد. (مهذب الاسماء). آنچه در آب زندگی کند چون ماهی و پرنده و غورباغه. (ثمار القلوب ص ۲۲۰). طایری است آبی. (یادداشت مرحوم دهخدا) : در ایام مد از اجناس حیوانات و بنات الماء و انواع ماهی و خایه های آن به آن عرصه احتباس کرده محفوظ دارند. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۳۶). چشمه ای هست آب صافی در غایت عذوبت و سلاست خالی از تمامت بنات الماء. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۴۱).

بنات المخر.

[بَ تُلْ مَ] (ع اِ مرکب) ابرهای سفیدی که در تابستان دیده میشوند. (از اقرب الموارد).

بنات المزن.

[بَ تُلْ مُ] (ع اِ مرکب)غدیرهای آب. (از المرصع).

بنات المساجد.

[بَ تُلْ مَ جِ] (ع اِ مرکب)سنگ ریزه های مساجد. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنات المسند.

[بَ تُلْ مُ نَ] (ع اِ مرکب)حوادث روزگار. پیش آمدهای دهر. (از المرصع).

بنات المسیع.

[بَ تُلْ مَ] (ع اِ مرکب)قسمی شراب است که به موضعی بنام «مسیع» منسوب است. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنات المعاء .

[بَ تُلْ مِ] (ع اِ مرکب)پشکل ها. و معاء مفرد امعاء است. (از المرصع).

بنات المفاوز.

[بَ تُلْ مَ وِ] (ع اِ مرکب)شتران، و مفاوز بمعنی برابر است. (از المرصع).

بنات الملا.

[بَ تُلْ مَ] (ع اِ مرکب) بقر وحشی. آهو. و ملا بمعنی صحرا است. (از المرصع).

بنات المنایا.

[بَ تُلْ مَ] (ع اِ مرکب) تیرها. (از المرصع). تیر. (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء).

بنات المنی.

[بَ تُلْ مُ نا] (ع اِ مرکب) زنان. و منی جمع منیه است. (از المرصع).

بنات المها.

[بَ تُلْ مَ] (ع اِ مرکب) بقر وحشی. (از المرصع).

بنات النار.

[بَ تُنْ نا] (ع اِ مرکب) انجره است. (فهرست مخزن الادویه). گزنه. قریس. حریق. (یادداشت مرحوم دهخدا). رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی شود.

بنات النجائب.

[بَ تُنْ نَ ءِ] (ع اِ مرکب)ناقه های کریم. (از المرصع).

بنات النعش.

[بَ تُنْ نَ] (اِخ) هفتورنگ. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی) ستارهء معروف به هفت ستارگان در شمال و جنوب، چهار از وی را نعش و سه را بنات گویند. و آن دو اند: بنات النعش الکبری و بنات النعش الصغری. (شرفنامهء منیری) : جمعی دیدم چون بنات النعش از یکدیگر دورافتاده و رنجور و مهجور گردآمده. (مقامات حمیدی). همیشه تا ز پراکندگی بنات النعش بود چو روزی اهل هنر درین ایام. ظهیر (از شرفنامه). پیشگاه حضرتش را پیشکار از بنات النعش و جوزا دیده ام.خاقانی. کعبه قطب است و بنی آدم بنات النعش وار گرد قطب آسیمه سر شیدا و حیران آمده. خاقانی. جوزا سوار دیده نه ای بر بنات نعش ناقه نگر کجاوه و هم خفته از برش.خاقانی. شب مگر اندود خواهد بام گیتی را بقیر کز بنات النعش هستش نردبان انگیخته. خاقانی. مر بنات النعش را ماند سخن در طبع مرد از برای مدح تو آید فراهم چون پرن. سوزنی. سواد شب که برد از دیده ها نور بنات النعش را کرده ز هم دور.نظامی. دویدند آن شگرفان سوی شیرین بنات النعش را کردند پروین.نظامی. رجوع به هفت اورنگ شود.

بنات النعش اصغر.

[بَ تُنْ نَ شِ اَ غَ](اِخ) هفت اورنگ خرد. (یادداشت مرحوم دهخدا). هفت اورنگ کهین. (ناظم الاطباء). بنات النعش صغری. دب اصغر. رجوع به هریک از این کلمات شود.

بنات النعش اکبر.

[بَ تُنْ نَ شِ اَ بَ](اِخ) هفت اورنگ مهین. بنات النعش کبری. رجوع به ذیل هفت اورنگ و رجوع به بنات النعش کبری شود.

بنات النعش خرد.

[بَ تُنْ نَ شِ خُ] (اِخ)بنات النعش اصغر. بنات النعش صغری. دب اصغر. رجوع به بنات النعش و رجوع به ذیل هفت اورنگ شود.

بنات النعش صغری.

[بَ تُنْ نَ شِ صُ را] (اِخ) هفت اورنگ کهین. (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (مهذب الاسماء). رجوع به ذیل هفت اورنگ شود.

بنات النعش کبری.

[بَ تُنْ نَ شِ کُ را](اِخ) هفت اورنگ مهین. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (مهذب الاسماء). هفت ستارهء روشن در صورت دب اکبر که آن را هفت برادران نیز گویند و بصورت نعشی که سه تن در پیش آن باشند. (یادداشت مرحوم دهخدا). دب اکبر. رجوع به دب اکبر و بنات النعش شود.

بنات النعش وار.

[بَ تُنْ نَ] (ق مرکب)مانند بنات النعش : بفرمود آن صنم تا آن بت چند بنات النعش وار از هم پراکند.نظامی. اکثری را طعمهء

شمشیر آبدار و مسلک جمعیتشان را بنات النعش وار از هم پاشیده. (مجمل التواریخ گلستانه ص۲۲). رجوع به بنات النعش شود.

بنات النفس.

[بَ تُنْ نَ] (ع اِ مرکب) هموم و افکار و خیالات و احادیث نفس. (از المرصع).

بنات النقا.

[بَ تُنْ نَ] (ع اِ مرکب) جانورانی در ریگ زارها که نرم و لطیف هستند و گاه انگشتان زنان را در نرمی و لطافت بدانها تشبیه نمایند و آنها را مشحمهٔ النقا و شحمهٔ الارض نیز گویند. (از المرصع).

بنات النقری.

[بَ تُنْ نَ] (ع اِ مرکب) زنان بدان جهت که در جستجوی عیبها جد و جهد دارند. (از المرصع).

بنات الوادی.

[بَ تُلْ] (ع اِ مرکب)راههای مختلف بیابان. (از المرصع).

بنات الوجیه.

[بَ تُلْ وَ] (ع اِ مرکب)اسبهائی که به فحل معروفی بنام وجیه منسوب هستند. (از المرصع).

بنات الهام.

[بَ تُلْ هام م] (ع اِ مرکب)استخوانهای سر. (از المرصع).

بنات اوبر.

[بَ تُ اَ بَ] (ع اِ مرکب) نوعی از قارچ. (از المرصع). کمأة. (یادداشت مرحوم دهخدا). نوعی از سماروغ ریزهء پشم دار خاکسترگون. (منتهی الارب). قارچ || بلا و سختی. (منتهی الارب).

بنات اودک.

[بَ تُ اَ دَ] (ع اِ مرکب)دواهی و آفات. (از المرصع ||). مارها. (از المرصع).

بنات بارح.

[بَ تُ رِ] (ع اِ مرکب) بلاها و سختی ها. بنت. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنات بئس.

[بَ تُ بِءْسْ] (ع اِ مرکب) از اسماء داهیه است. دواهی. (از المرصع).

بنات بحر.

[بَ تُ بَ] (ع اِ مرکب) رجوع به بنات المخر و بنات البحر شود.

بنات بخر.

[بَ تُ بَ] (ع اِ مرکب) رجوع به بنات المخر و بنات البحر شود.

بنات برح.

[بَ تُ بَ] (ع اِ مرکب) دواهی و مشقات. جِ بنت برح. (از المرصع).

بنات بعرهٔ.

[بَ تُ بَ رَ] (ع اِ مرکب) بز. (از المرصع).

بنات بقاق.

[بَ تُ بَ] (ع اِ مرکب) شانهء زنان. (از المرصع).

بنات جافل.

[بَ تُ فِ] (ع اِ مرکب) اسبان نجیبی که به فحل معروف بنام جافل منسوب هستند. (از المرصع).

بنات جش.

[بَ تُ جَ ش ش] (ع اِ مرکب)تیرها. چه جش به معنی کمان است. (از المرصع). چنین است در المرصع و ظاهراً صحیح آن بلکه اصح بنات جشاء است چه جشاء بمعنی کمانی است که هنگام تیر انداختن از آن آواز برآید. رجوع به لسان العرب شود.

بنات جفار.

[بَ تُ جِ] (ع اِ مرکب)صحرائی که در آن برکه های آب باشد. (از المرصع).

بنات حذف.

[بَ تُ حَ ذَ] (ع اِ مرکب)نوعی از گوسفندان حجاز که سیاه و کوچک اند. (از المرصع).

بنات خورهٔ.

[بَ تُ رَ] (ع اِ مرکب) میش. گوسفند ماده. بنات حوزهٔ (با زاء معجمه). (از المرصع).

بنات دجلة.

[بَ تُ دَ لَ] (ع اِ مرکب)ماهیان. (از المرصع).

بنات دم.

[بَ تُ دَ] (ع اِ مرکب) نوعی نبات که رنگ سرخ دارد. (از المرصع). نام گیاهی. (یادداشت مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد).

بنات رباط.

[بَ تُ رِ] (ع اِ مرکب) اسبها. (از المرصع).

بنات ربیعی.

[بَ تُ رَ عی ی] (ع اِ مرکب)ریاحین است. (انجمن آرای ناصری).

بنات رضوی.

[بَ تُ رَ وا] (ع اِ مرکب)صدائی که دادزننده از کوه می شنود. انعکاس صوت در کوه. (از المرصع).

بنات شحر.

[بَ تُ شِ] (ع اِ مرکب) اسبان نجیبی که به ناحیه ای بنام شحر بنزدیک حضرموت منسوب هستند. (از المرصع).

بنات صعدة.

[بَ تُ صَ دَ] (ع اِ مرکب)خران وحشی. خران جوان. (از المرصع). خر دشتی. (مهذب الاسماء).

بنات صمام.

[بَ تُ صَ] (ع اِ مرکب)دواهی. (از المرصع).

بنات صهال.

[بَ تُ صُ] (ع اِ مرکب)اسبان. (از المرصع).

بنات طارق.

[بَ تُ رِ] (ع اِ مرکب)دختران اشراف و بزرگان که در شرافت مانند کوکب هستند. و به دختران علاءبن طارق بن امیة بن عبدالشمس که در حسن و شرف ضرب المثل بودند گفته میشد. رجوع به المرصع و امتاع الاسماع شود.

بنات طبار.

[بَ تُ طَ] (ع اِ مرکب) بلاها. سختی ها. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از المرصع).

بنات طبق.

[بَ تُ طَ بَ] (ع اِ مرکب)سنگ پشتان. چلپاسه ها. (از المرصع ||). ماران، چون که مانند طبق گرد خود چنبر می زنند ||. داهیه. (از المرصع).

بنات طمار.

[بَ تُ طَ] (ع اِ مرکب) کسی که راه گم کند. و کسی که آرزوهای طولانی دارد که به آن نرسد. (از المرصع ||). سختی و داهیهٔ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) (از اقرب الموارد).

بنات عبر.

[بَ تُ عِ] (ع اِ مرکب) کذب. دروغ. باطل. (منتهی الارب).

بنات عرس.

[بَ تُ عِ] (ع اِ مرکب) جِ ابن عرس. مذکر ومؤنث در جمع یکسان است. (منتهی الارب). رجوع به ابن عرس شود.

بنات عین.

[بَ تُ عَ] (ع اِ مرکب) آفات و دواهی. (از المرصع ||). اشک چشم. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنات عیون.

[بَ تُ عُ] (ع اِ مرکب) جویها و نهرهای کوچک که از عیون و نهرهای بزرگ جدا می شود. (از المرصع).

بنات غیر.

[بَ تُ یَ] (ع اِ مرکب) کذب. باطل ||. دواهی. (از المرصع).

بنات فراض.

[بَ تُ فِ] (ع اِ مرکب)شراره هائی که از سنگ آتش زنه میجهد. (از المرصع).

بنات قترهٔ.

[بَ تُ قِ رَ] (ع اِ مرکب) قسمی از مار و افعی. (از المرصع). جِ ابن قترهٔ. (از اقرب الموارد).

بنات قفر.

[بَ تُ قَ] (ع اِ مرکب) هر نوع حیوان وحشی. وحوش. (از المرصع).

بنات گردون.

[بَ تِ گَ] (اِخ) مختصر بنات النعش گردون است. (آنندراج). رجوع به هفت اورنگ و بنات النعش شود.

بنات لبون.

[بَ تُ لَ] (ع اِ مرکب) جِ بنت لبون. رجوع به بنت لبون شود.

بنات مخاض.

[بَ تُ مَ] (ع اِ مرکب) جِ بنت مخاض. رجوع به بنت مخاض شود.

بنات مخر.

[بَ تُ مَ] (ع اِ مرکب) رجوع به بنات المخر شود.

بنات ملوسهٔ.

[بَ تُ مَ سَ] (ع اِ مرکب)شتران. (از المرصع).

بنات نعش.

[بَ تِ نَ] (اِخ) هفت اورنگ. بنات النعش. دو صورت فلکی که یکی را بنات نعش کبری و دیگری را بنات نعش صغری خوانند : حال ولایتی بمثال بنات نعش از مردم گریخته بر گرد چون پرن.فرخی. برکرده پیش جوزا و ز پس بنات نعش این همچو بادبیزن و آن همچو باب زن. عسجدی. متفرق بنات نعش از هم بهم اندرخزیده نجم پرک.مسعود سعد. همچون بنات نعشند ازهم گسسته اکنون قومی که بر خلافت بودند چون ثریا.معزی. زبهر حشمت او را، شده ست در شب و روز بنات نعش پرستار و بنده ابن ذکاش.سنائی. بود که روز اذ الشمس کورت بی نام بنات نعش فلک را بریده موی و مصاب. خاقانی. او رابعهء بنات نعش است خود رابعه کس چنان ندیده ست.خاقانی. زان فلکی کو بنات نعش همی زاد سعد سعودش سماک نیزه درآورد.خاقانی. مانا که نبودیم بوصلش خرسند کایزد چو بنات نعش مان بپراکند. (سندبادنامه ص۱۶۲). پیرامن آن فلک نوردان پرگار بنات نعش گردان.نظامی. رجوع به صبح الاعشی ج ۲ ص۱۶۳ و هفت اورنگ و بنات النعش و دب اکبر و اصغر شود.

بنات نعش صغری.

[بَ تِ نَ شِ صُ را](اِخ) هفت اورنگ کهین. رجوع به ذیل هفت اورنگ شود.

بنات نعش کبری.

[بَ تِ نَ شِ کُ را](اِخ) هفت اورنگ مهین. رجوع به ذیل هفت اورنگ شود.

بنات وردان.

[بَ تُ وِ] (ع اِ مرکب) آنچه در نجاست است از کرمها. (زمخشری) صرصر. زیز. جقا. سوسک سرخ. کرمهای نجاست. (یادداشت مرحوم دهخدا). و رجوع به تذکرهء داود ضریر انطاکی ص۸۸ شود.

بناخانه.

[بَنْ نا نَ / نِ] (اِ مرکب) ادارهء بنائی دولتی. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنادر.

[بَ دِ] (ع اِ) جِ بندر. (آنندراج) (غیاث اللغات). جِ عربی بندر. چنان که بنادر فارس. (یادداشت مرحوم دهخدا). بندرها. شهرهای واقع در بندر. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بندر شود.

بنادر جنوب.

[بَ دِ رِ جَ] (اِخ) مجموع بندرهای ایران در ساحل خلیج فارس و بحر عمان، شامل بندرعباس، بندر بوشهر، بندر لنگه، بندر جاسک، چاه بهار، دیلم، کواتر. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به خلیج فارس و رجوع به ذیل هر یک از کلمات فوق شود.

بنادر خلیج فارس.

[بَ دِ رِ خَ جِ] (اِخ)رجوع به خلیج فارس شود.

بنادرهٔ.

[بَ دِ رَ] (ع ص، اِ) جِ بُندار. آنکه خرید و فروخت جواهری نموده باشد ||. تاجری که متاع را نگه دارد تا بقیمت گران فروشد. (منتهی الارب) (آنندراج).

بنادق.

[بَ دِ] (ع اِ) جِ بُندُق. گلولهء گلین و مانند آن که می اندازند. یکی آن بندقه. (منتهی الارب) (آنندراج ||). هرچیز گلوله مانند :قولنج راستینی پنج نوع است یکی آنکه ثفل در روده ها خشک گردد و بنادق شود برسان پشک اشتر. (ذخیرهء خوارزمشاهی) (از یادداشت مرحوم دهخدا).

بنادق البذور.

[بَ دِ قُلْ بُ] (ع اِ مرکب)تخم خیار. تخم خیار بادرنگ. تخم کدوی شیرین. تخم خرفه. بوخله. تخم خشخاش. نشاسته. کتیرا. رب السوس. بزرالبنج الابیض. تخم خربزه. صمغ. دم الاخوین. کندر. افیون. تخم کرفس. مغز بادام شیرین. گل ارمن. پوست خشخاش : و اگر هر سه روز یا هر دو روزی، بنادق البذور دهند با جلاب... صواب باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی) (از یادداشت مرحوم دهخدا).

بنادک.

[بَ دِ] (ع اِ) خشتکهای پیراهن. جِ بندک. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بنادیق.

[بَ] (ع اِ) جِ بندوق، بمعنی تفنگ. (ناظم الاطباء) (غیاث اللغات) (آنندراج). رجوع به بندق و به بندوق شود.

بنارزیارت.

[بُ زیا رَ] (اِخ) دهی است از دهستان زیارت بخش برازجان از شهرستان بوشهر. ۴۷۰ تن سکنه دارد. آب آنجا از رودخانهء دالکی تأمین می شود و محصول آن غلات و خرما و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بنارس.

[بَ رَ] (اِخ) نام شهری است در هندوستان و آن معبد سترگ هنود است. (از آنندراج). شهری است در جنوب شرقی اوتارپرادش هند بر ساحل چپ رود گنگ. دارای ۳۵۵۷۸۸ تن جمعیت و شهر مقدس برهمنان و مرکز فرهنگی است. نام آن از دو رود: ورونه، و آستی که از قسمتهای شمالی و جنوبی شهر میگذرد، مأخوذ است. این شهر مرکز تلاقی خطوط آهن و بازرگانی و دارای صنایع نساجی و جواهرسازی و اشیاء برنجی است و پارچه های ابریشمی و گلدوزی آن که بوسیلهء مسلمانان آنجا بافته می شود معروف است. گویند این شهر در حدود ۱۲۰۰ ق. م. بنا شده و در آئین هندوان و بودائیان مقدس است. همه ساله قریب ۱۰۰۰/۰۰۰ تن بزیارت گهاتها (حمام مقدس) و مقابر مقدس به آنجا مسافرت میکنند و گروهی از مؤمنان هندی آخر عمر خود را در آنجا بسر می برند. بنارس در سال ۵۹۰ ه . ق. بتصرف محمدسام درآمد و بسیاری از بتهای متعدد آن بدست او نابود شده و شهر ویران گردید. در سال ۹۳۵ ه . ق. بابر آن را تصرف کرد. اورنگ زیب بجای یکی از معابد مسجدی بنا کرد. بعد مستعمرهء بریتانیا شد و بسال ۱۹۵۰ م. جزء اتحادیه هند شد. (از دایرة المعارف فارسی) (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به قاموس الاعلام ترکی و لباب الالباب و التفهیم و حبیب السیر و فهرست آن شود.

بنارس زری.

[بَ رَ سِ زَ] (ترکیب وصفی)نوعی جامه با تارهای زر. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنارسلیمانی.

[بُ سُ لَ] (اِخ) قریه ای است [شبانکاره] در چهار فرسخ بیشتر جنوب ده کهنه است. (فارسنامه). دهی است از دهستان شبانکاره بخش برازجان از شهرستان بوشهر. این ده جلگه و گرمسیر است و ۴۵۰ تن سکنه دارد. آب آنجا از چاه تأمین می شود و محصول آن غلات، تنباکو و صیفی و شغل اهالی زراعت است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷). و رجوع به فارسنامهء ناصری شود.

بنارسی.

[بَ رَ] (ص نسبی، اِ) پارچه های نازک زری دوزی که در شهر بنارس بافته می شود. رجوع به بنارس و بنارس زری شود.

بنارک.

[بِ رَ] (اِخ) دهی است از بخش قلعه زراس شهرستان اهواز. محلی کوهستانی و معتدل است و ۱۷۰ تن سکنه دارد. آب آنجا از چشمه و قنات تأمین می شود و محصول آن غلات و شغل مردم زراعت و صنایع دستی زنان کرباس بافی است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بناری بالا.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان چرام بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان. محلی کوهستانی و گرمسیر است و ۳۶۰ تن سکنه دارد. آب آن از چشمه تأمین می شود و محصول آن غلات، حبوبات، میوه، لبنیات و شغل اهالی زراعت و حشم داری و صنایع دستی زنان قالیچه، جوال، گلیم بافی و راه مالرو و یک دبستان دارد. ساکنین از طایفه بناری است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بناری پائین.

[بَ] (اِخ) دهی است از دهستان چرام بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان. محلی کوهستانی و گرم سیر است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. آب آنجا از چشمه تأمین می شود و محصول آن غلات، حبوبات، لبنیات، میوه و شغل اهالی زراعت و حشم داری و صنایع دستی زنان قالیچه، گلیم و جاجیم بافی است و ساکنین آن از طایفهء بناری می باشند. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بناز.

[بِ] (ص مرکب) نازدار. نازپرورده. ظریف. لطیف طبع. رجوع به ناز شود.

بناست.

[بِ سَ] (اِ) صمغی باشد که آن را کندر گویند و بعربی صمغ البطم خوانند و خاصیت آن به مصطکی نزدیک است. (هفت قلزم) (برهان) (آنندراج). علک البطم است. (فهرست مخزن الادویه).

بناش گردون.

[بَ شِ گَ] (اِخ) مختصر بنات النعش گردون است و سه ستارهء صف زده که متصل یک پایهء بنات النعش کبری اند. (آنندراج). رجوع به بنات النعش شود.

بناصر.

[بَ صِ] (ع اِ) جِ بِنصر که بمعنی انگشت میانه و انگشت کوچک باشد. (آنندراج) (منتهی الارب).

بناغ.

[بَ] (اِ) تار ریسمان خام را گویند که بر دوک پیچیده شود. (برهان) (ناظم الاطباء). ریسمان خام که بر دوک ریسندش. (شرفنامهء منیری). ریسمان خام (آنندراج) (غیاث اللغات). ابریشم خام. (فرهنگ شعوری). چغرشته، چفرسته، زغوته و ماشوره با آن مترادفند.

(فرهنگ شعوری) (شرفنامهء منیری) : از کاج خوردن آن سگ بی حمیت جهود بی دوک پنبه گردن خود را بناغ کرد. سوزنی (از فرهنگ شعوری). حله بافان باغ می بافند حله ها و پدید نیست بناغ. مولوی (از فرهنگ شعوری). مرغ مرده خشک و از زخم کلا استخوانها زار گشته چون بناغ.مولوی ||. دبیر و منشی. (آنندراج) (فرهنگ شعوری) (انجمن آرای ناصری). دبیر و نویسنده و منشی. (از ناظم الاطباء). دبیر و نویسنده. (برهان) : مرا بناغ تو دستینه ای نوشت چنان که طیره گردد ارتنگ مانوی از وی. منجیک (از یادداشت مرحوم دهخدا). ضمیر من بود آن بلبلی که گاه بیان به پیش او بود ابکم زبان تیز بناغ. منصور شیرازی (از فرهنگ شعوری ||). چون دو زن یک شوهر داشته باشند هر یک مر دیگری را بناغ باشد. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). دو تا زن هوو را گویند و آن را بناغ و بنانج هم گویند. (فرهنگ شعوری). وسنی. هم شوی. (ناظم الاطباء). بعربی ضرهٔ. (برهان ||). نوعی از سبزه ||. چوب خشک ||. تار عنکبوت. (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء).

بناقیس.

[بَ] (ع اِ) جِ بُنقوس، که شکوفهء خربزه باشد. (آنندراج ||). بناقیس الطرثوث؛ چیزیست کوچک که با گیاه طرثوث می روید. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بناکاری.

[بَنْ نا] (حامص مرکب)بناسازی. خانهء ساختمانی که بنّایان سازند فروختن را و در آن چنان که باید استواری بنا رعایت نمی شود.

بناکام.

[بِ] (ق مرکب) ناکامانه. ناکام. (فرهنگ فارسی معین). ناچار برخلاف میل : بناکام باید بدشمن سپرد همه رنج ما باد باید شمرد.فردوسی. بلا دید روزی به محنت گذاشت بناکام بردش بجانی که داشت. سعدی (بوستان).

بناکت.

[بَ کِ] (اِخ) شهرکیست بر لب رود خشرت (به ماوراءالنهر از ناحیت چاچ) خرم و آبادان. (حدود العالم). قصبه ایست به فرغانه که آن را بناکث نیز خوانند و سپس نام شاهرخیه بدو دادند. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بناکتی.

[بَ کِ] (اِخ) فخرالدین داودبن محمد مکنی به ابوسلیمان شاعر و مورخ ایرانی. رجوع به ابوسلیمان داودبن ابی فضل در همین لغت نامه و کشف الظنون و قاموس الاعلام ترکی و سبک شناسی ج ۳ و از سعدی تا جامی و دایرهٔ المعارف فارسی شود.

بناکردن.

[بِ کَ دَ] (مص مرکب)ساختمان کردن. برآوردن. ساختن. پی افکندن. بن افکندن. عمارت کردن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : بسی شهر خرم بنا کرد کی چو صد ده بنا کرد بر گرد ری.فردوسی. بنا کرد جائی چنان دلگشای یکی شارسان اندر آن خوب جای. فردوسی. این قصر خجسته که بنا کرده ای امسال با غرفهء فردوس بفردوس قرین است. منوچهری. آنکه بنا کرد جهان زان چه

خواست گر به دل اندیشه کنی زین رواست. ناصرخسرو. و چون از آنجا بیفتاد و شهر فیروزآباد که اکنون هست بنا کرد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۳۸). دارابجرد، دارابن بهمن بنا کرد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۲۹). بنا کردن نیکی از من بود بدی را بدایت ز دشمن بود.نظامی. تازه بنا کرد و کهن درنوشت ملک بر آن تازه ملک تازه گشت.نظامی. بناکرد و نان داد و لشکر نواخت شب از بهر درویش شبخانه ساخت. سعدی (بوستان). یا مکن با پیل بانان دوستی یا بنا کن خانه ای درخورد پیل.سعدی. هرکس کند ز پایهء خود بیشتر بنا فال نزول میزند از بهر خانه اش.صائب. و رجوع به بنا شود ||. شروع کردن. (آنندراج) : از حق کلام صاف ضمیران بنا کنند مکتوب را نخست به هو ابتدا کنند. محسن تأثیر (از آنندراج). - بنا کردن بر زن؛ بخانه آوردن او را. با او آرمیدن. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بناکننده.

[بِ کُ نَ دَ / دِ] (نف مرکب)برآورنده. عمارت کننده. آنکه بنیان عمارتی نهد و آن را برآورد. بنّا : و نامهای ایشان و نامهای بناکنندگان ایشان. (تاریخ قم ص۶۰). زیرا که مشهور و منسوبند با بناکنندگان آن. (تاریخ قم ص۶۰).

بناگاه.

[بِ] (اِ مرکب) جایگاه. جای بنا : ز بلغار بگذر که از کار اوست بناگاه اصلش بن غار اوست.نظامی.

بناگاه.

[بِ] (ق مرکب) بغتةً. (آنندراج). بناگه. ناگهان. ناگاه. (فرهنگ فارسی معین). بناگاهان : جام تجلیش که بناگاه میدهند می دان یقین که بر دل آگاه میدهند. اسیر لاهیجی (از آنندراج). رجوع به ناگاه شود.

بناگر.

[بِ گَ] (ص مرکب) معمار. (آنندراج). بناکر. کارگر. معمار. (ناظم الاطباء). بنّاء. (زمخشری) : در عالم دوم که بود کارگاهشان ویران کنندگان بنا و بناگرند.ناصرخسرو. چگونه نهادش بناگر بنا چه بانگ آمد از ساز اول غنا.نظامی.

بناگوش.

[بُ] (اِ مرکب) عذار. (مجمع الفرس) (یادداشت مرحوم دهخدا). صدغ. (تفلیسی). شقیقه. صبح، خورشید، مهتاب، ماه، زهره، کافور، سیم، عاج، آئینه، پنبه زار، گلبرگ، سمن، یاسمن، برگ یاسمین، نسرین، از تشبیهات اوست. (آنندراج) : آن بناگوش کز صفا گوئی برکشیده است آبگونه به سیم.شهید. برآمد ابر پیریت از بناگوش مکن پرواز گرد رود و بگماز.کسائی. آن قطرهء باران بر ارغوان بر چون خوی به بناگوش نیکوان بر.کسائی. زحمت زلف تو خود بس که بدان دوش رسید نکبت خط به بناگوش تو باری مرساد. نجیب جرفاذقانی. دهان بر بناگوش خواهر نهاد دو چشمش پر از خون شد و جان بداد. فردوسی. تهمتن یکی مشت پیچیده سخت بزد بر بناگوش آن تیره بخت.فردوسی. گرد بناگوش سمن فام او خرد پدید آمد خار سمن.فرخی. نه تو آورده ای آئین بناگوش سپید مردمان را همه بوده است بناگوش چنان. فرخی. چون بناگوش نیکوان شد باغ از گل سیب و از گل بادام.فرخی. تا مشک سیاه من سمن پوشیده ست خون جگرم بدیده بر جوشیده ست شیری که بکودکی لبم نوشیده ست اکنون ز بناگوشم برزوشیده ست.عسجدی. گر نیارامد زلف تو عجب نبود زانک برجهاندش همه آن در بناگوش چو سیم. ابوحنیفهء اسکافی.

بمروارید و دیبا شاد باشد هر کسی جز من که دیبای بناگوشم بمروارید شد معلم.ناصرخسرو. وین ستمگر جهان بشیر بشست بر بناگوشهات پرّ غراب.ناصرخسرو. بربسته گل از شوشتری سبزنقابی وآلوده به کافور و به شنگرف بناگوش. ناصرخسرو. چو آینه است بناگوش او بنامیزد که تیره می نکند صدهزار آه منش. عثمان مختاری (از آنندراج). رخسار تو گل است و بناگوش تو سمن گل در میان دام و سمن زیر چنبر است. امیر معزی (از آنندراج). بر بناگوش چو سیم او خط نورسته نیست خط نورسته دگر باشد بنفشستان دگر. امیر معزی (از آنندراج). مهتاب از بناگوش او [کنیزک] رنگ بردی. (کلیله و دمنه). بر گرد بناگوش چو عاجش خط مشکین چون دایره کز شب بکشی گرد نهاری. سنائی. نوش کن بادهء تلخ از کف زیبا صنمی از بناگوش چو گل از کله مرزنگوش. سوزنی. تشبیه صدر و نامه و توقیع کلک صدر زلف مسلسل است و بناگوش حور عین. سوزنی. سمن کز خواجگی برگل زدی دوش غلام آن بناگوش از بن گوش.نظامی. خورشید بماننده بتی زهره جبینی کافور بناگوش مهی مشک عذاری. چو پنبه زار بناگوش بشکفید ترا ز گوش پنبه برون کن بکار حق پرداز. کمال اسماعیل (از آنندراج). که زنهار اگر مردی آهسته تر که چشم و بناگوش و روی است و سر. سعدی. انگشت خوبروی و بناگوش دلفریب بر گوشوار و خاتم فیروزه شاهد است. سعدی (گلستان). سحر است کمان ابروانت پیوسته کشیده تا بناگوش.سعدی. گر صبر کنی ور نکنی موی بناگوش این دولت ایام جوانی بسر آید.(گلستان). کسی که دیده بناگوش او شبی در خواب نیایدش بنظر برگ یاسمین نازک. طالب آملی (از آنندراج). مگر ز صبح بناگوش یار نور گرفت که بوی یاسمن از ماهتاب می آید. صائب (از آنندراج ||). پس گوش. (ناظم الاطباء) (بهار عجم از غیاث اللغات ||). نرمهء گوش. (رشیدی) (بهار عجم) (کشف) (سراج اللغات) (از غیاث اللغات) (ناظم الاطباء). نرمهء گوش که بطرف رخساره باشد. و بدین معنی مجاز است و لفظ بن دلالت گونه دارد. (آنندراج). قذال. (یادداشت مرحوم دهخدا). - بناگوش آگنده؛ احمق. کندفهم. (یادداشت مرحوم دهخدا) : و خواجه گفت آن مردک شیرازی بناگوش آگنده چنان خواهد که سالاران بر فرمان او باشند. (تاریخ بیهقی ص ۲۷۰ ||). نزد صوفیه، دقیقهء محبوب باشد. (کشاف اصطلاحات الفنون).

بناگوش کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب)آنست که چون طفل متولد شود، ماماچه که آن را بتازی قابله گویند، انگشت در دهان طفل کرده و کامش برمیدارد. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). سق یا کام کودک برداشتن. (یادداشت مرحوم دهخدا). بردن ماماچه انگشت را در دهان کودک نوزاد و کام او را برداشتن. (ناظم الاطباء) : مادر ملک ز پستان شرف شیر دهد هر کرا دایهء لطف تو بناگوش کند. سیف اسفرنگی (از انجمن آرا ||). کنایه از طاعت و انقیاد کردن هم هست. (برهان) (ناظم الاطباء) (حجت ساطع از آنندراج).

بناگوشی زدن.

[بُ زَ دَ] (مص مرکب)نوعی از ضرب که بر بناگوش زنند مثل سیلی و توانچه بر روی و گردن. (آنندراج) : اگر کند بخرام تو ذوق همدوشی زنند فاختگان سرو را بناگوشی. سلطان علی بیگ رهی (از آنندراج).

بنام.

[بِ] (ص مرکب) بانام. مشهور. معروف. نامی. نامدار. نامور. نام آورد. (یادداشت مرحوم دهخدا). نامدار. مشهور. معروف. (فرهنگ شعوری) : سراپردهء شاه ایران تمام بگرد آمده پهلوانی بنام.اسدی ||. بافتخار. بمردی. بسربلندی : بگویش که در جنگ مردن بنام مرا بهتر آید ز گفتار خام.فردوسی. همی گفت کامروز مردن بنام به از زنده و رومیان شادکام.فردوسی ||. همنام باشد که به ترکی ادآش گویند. (برهان) (آنندراج). سمی. (یادداشت مرحوم دهخدا).

بنام.

[بَ] (ع اِ) همان بنان است که سر انگشت باشد. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بنام ایزد.

[بِ زَ] (ق مرکب) بنام خداوند و این کلمه را در محل تعجب گویند. (برهان) (ناظم الاطباء) (مجمع الفرس). بنامیزد. کلمهء تعجب است. (فرهنگ شعوری). ماشاءالله. (یادداشت مرحوم دهخدا) : بنام ایزد شاهنشهی است روزافزون امید خلق همیدون بدو گرفته قرار.فرخی. ترا ببینم و گویم علیک عین الله بنام ایزد احسنت زه نکو پسری.سوزنی. از اخلاق پسندیده که داری بنام ایزد سزاوار پسندی.سوزنی. بنام ایزد احسنت و خه نکوخلقی ز چشم بد مرسادا بدولت تو گزند.سوزنی. نسب گوئی بنام ایزد ز جمشید حسب پرسی بحمدالله چو خورشید.نظامی. بنام ایزد آراسته پیکری ز هر گوهر آراسته گوهری.نظامی. جمادی چند دادم جان خریدم بنام ایزد عجب ارزان خریدم.جامی. رجوع به بنامیزد شود || بجهت دفع چشم زخم نیز استعمال کنند. چنان که گویند: «نام خدا» چه چست و چالاک است. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به بنامیزد شود || بجهت قسم نیز گفته می شود. (برهان) (ناظم الاطباء). کلمهء قسم. (فرهنگ شعوری). رجوع به بنامیزد شود.

بنامیدن.

[بِ دَ] (مص) نام نهادن. رجوع به نامیدن شود.

بنامیزد.

[بِ زَ] (ق مرکب) این کلمهء بزرگ تیمناً برای دفع چشم بد استعمال کنند و بعضی گویند در محل تعجب و قسم آرند، بسبب کثرت استعمال کسرهء اضافت را حذف کردند. بلکه الف ایزد هم در رسم الخط ننویسند. (از سراج اللغات) (از کشف) (بهار عجم از غیاث اللغات). بنام ایزد. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری). چشم بد دور. چشم زخم مباد. ماشاءالله. (یادداشت مرحوم دهخدا) : چونت آراست ای غلام ایزد چشم بد دور رو بنامیزد. سنائی (از آنندراج). چه باره ایست تو را زیر ران بنامیزد که منزلیش بود باختر دگر خاور.انوری. مزین کرده مجلس مان نگاری بنامیزد زهی شیرین و زیبا.انوری. جمالش بر سر خوبی کلاهست بنامیزد نه رویست آن که ماهست.انوری. مهیا مجلسی بی گرد اغیار بنامیزد گلی بی زحمت خار.نظامی. برون آمد ز طرف هفت پرده بنامیزد رخی هرهفت کرده.نظامی. بنامیزد بنامیزد نگه کن تا توان بودن غلام آنچنان روئی که گل رنگ آرد از رویش. نظامی. نه گفتی کزین پس کنم دوستداری بنامیزد الحق نکوقول یاری.(از المعجم). نقاب از بهر آن باشد که روی زشت بربندی تو زیبائی بنامیزد چرا با ما نپیوندی.سعدی. این بدست آن بتر بنامیزد و آن بترتر که خاک بر سرشان. سعدی (هزلیات). زهی مالیده رویت لاله را گوش بنامیزد زهی خط و بناگوش. امیرخسرو (از آنندراج). میی در کاسهء چشمست ساقی را بنامیزد که مستی میکند با عقل و می بخشد خماری خوش. حافظ. آب حیوانش ز منقار بلاغت میچکد زاغ کلک من بنامیزد چه عالی مشرب است.حافظ. بنامیزد درختی سبز و خرم ندیده هرگز از باغ خزان غم.جامی.

بنان.

[بَ] (ع اِ) سر انگشت. انگشت. بنانه یکی آن. ج، بنانات. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). سرهای انگشت و این جمع بنانهٔ است. (از

بحر الجواهر) (از کشف) (از غیاث اللغات) (آنندراج). بمعنی مفرد نیز آمده. (آنندراج). سر انگشت. (ترجمان القرآن). اصبع. جمع بنانه و آن سر انگشت است یا اطراف آن. (یادداشت مرحوم دهخدا) : این علم را قرارگه و گشتن اندر بنان حجت مأذون است.ناصرخسرو. بحر لؤلو بی خطر با طبع او از بهر آنک چون بنان او بقیمت لؤلؤ شهوار نیست. ناصرخسرو. ز یزدان دان نه از ارکان که کوته دیدگی باشد که خطی کز خرد خیزد تو آن را از بنان بینی. سنائی. هرگز روا نداشت که بداصل و سفله را در عهد او سنان و قلم در بنان بود.انوری. نه چرخ ز قلزم کف شاه مستسقی ده بنان ببینم.خاقانی. گوشه و خوشه بساخت از پی مجد و سنا گوشهء عرش از سریر خوشهء چرخ از بنان. خاقانی. خسته دلم شاید اگر بخشدم کلک و بنان تو شفای جنان.خاقانی. بنان او آن بحار است که اگر بخار کند... (سندبادنامه ص۱۷). و بنان بیان از تمثیل و تصویر آن قاصر گردد. (سندبادنامه ص۱۸). این رساله، در ذکر صحابه رضوان الله علیهم که لمعه ایست از بوارق بیان و حدائق بنان او ایراد کرده می شود. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۷۴). آنچه از نسج بیان و وشی بنان او مشهور است، رقعه ایست که به یکی از دوستان می نویسد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۸۴). اصبع لطف است و قهر اندر میان کلک دل با قبض و بسطی زین بنان.مولوی. هیچ نقاشت نمی بیند که نقشی برکشد و آنکه دید از حیرتش کلک از بنان افکنده ای. سعدی ||. اطراف. قوله تعالی : و اضربوا منهم کل بنان (قرآن ۸/۱۲). (مهذب الاسماء نسخه خطی) (نشوء اللغه).

بنان.

[بِ] (ع اِ) جِ بِنَّهْ. رجوع به بنهْ شود.

بنان تبان.

[بَ نِ تَبْ با] (اِخ) از کسانی است که آیهء «تنزل علی کل افّاک اثیم» (قرآن ۲۶/۲۲۲). در شأن او بوده است. رجوع به تنقیح المقال مامقانی ج ۱ شود.

بنانج.

[بَ] (اِ) بمعنی بناغ است و آن دو زن باشند که یک شوهر داشته باشند و هریک مر دیگری را بنانج گویند و بنانجه هم بنظر آمده است و بعربی ضرهٔ خوانند. (برهان) (آنندراج) (مجمع الفرس) (اوبهی). هم شوی. (ناظم الاطباء). زن مرد نسبت بزن دیگر او. گولانج. ضره. هوو. هبو. وسنی. عله. (یادداشت مرحوم دهخدا) : همی نسازد با داغ عاشقی صبرم چنان کجا بنسازد بنانج باز بنانج.شهید. بوده ای پیش به ده سال بنانج زن من کدخدای جلب خویش و مرا کدبانو. سوزنی (از مجمع الفرس). بقا نسازد با خصم شیخ ابواسحاق بدان صفت که نسازد بنانج پیش بنانج. شمس فخری (از مجمع الفرس ||). بعضی مردی را گویند که دو زن داشته باشد. (برهان) (آنندراج).

بنانهٔ.

[بَ نَ] (ع اِ) یکی از بنان که سر انگشتها و انگشتها بود. (منتهی الارب). سر انگشت. ج، بنان. (از منتخب) (از غیاث اللغات) (مهذب الاسماء نسخهء خطی). یکی از بنان و جمع آن بنانات. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به بنان شود.

بنانهٔ.

[بُ نَ] (ع اِ) مرغزار پر از گیاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بنا نهادن.

[بِ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) بنیان گذاشتن. پی افکندن : نور چشمم بنانهادهء تست دل و جان هر دو بازدادهء تست.نظامی. ملک کیخسرو چون بکوه اندس و ماهین رسید، دیه قردین بنا نهاد. (تاریخ قم ص۸۱). چنانکه صاحب فرخنده خوی مجدالدین که بیخ اجر نشاند و بنای خیر نهاد.سعدی || قرار گذاشتن || معمول ساختن. ساختن. مرسوم کردن.

بنانیه.

[بَ نی یَ] (اِخ) فرقه ای از غلاة شیعه که پیرو بنان سمعان تمیمی بودند. اعتقاد آنان بر این بود که باری تعالی در علی حلول کرد و پس از وی در پسرش محمد بن حنیفه و پس از او در پسرش ابوهاشم و پس از او در بنان و نیز گویند: خداوند نیز فناپذیر است بجز «وجه خدا» بدلیل آیهء و یبقی وجه ربک ذوالجلال و الاکرام در آیهء ۲۷ سورهء الرحمان. (از کشاف اصطلاحات الفنون) (از تعریفات جرجانی).

بناور.

[بُ وَ] (ص مرکب) هر چیز با ته و ریشه || هرچیز عمیق و ژرف. (ناظم الاطباء).

بناور.

[بُ وَ] (اِ) دمل. (الابنیه عن حقایق الادویه). دنبل که بعربی دمل گویند. (شرفنامهء منیری). بمعنی دُمّل است که دمبل و دنبل هم گویند. (فرهنگ شعوری). دمل بزرگ باشد که بر بدن برآید و بعربی حبن خوانند. (مجمع الفرس) (برهان). دمبل بزرگ. (انجمن آرای ناصری). دنبل. (زمخشری). در برهان بفتح اول ضبط شده و گوید بضم اول هم آمده است. (برهان).

بناوند.

[بِ وَ] (اِ) بمعنی بازداشتن و نگاه داشتن چیزی باشد در جایی مثل آنکه آب را در گوی حوض و مانند آن محافظت کنند. (برهان) (آنندراج) (از مجمع الفرس) (از ناظم الاطباء).

بنایان افلاک.

[بَنْ نا نِ اَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) عقول عشره. (غیاث اللغات) (آنندراج). رجوع به عقل و عقول عشرهٔ شود.

بنایق.

[بَ یِ] (ع اِ) جِ بنیقهٔ. (ناظم الاطباء). رجوع به بنیقهٔ شود.

بنایک.

[بِ یَ] (اِخ) نام بتی است از بتهای هندوستان که سر آن مانند فیل و تنش مانند انسان است. رجوع به تحقیق ماللهند ص۵۸ شود.

بنایهٔ.

[بِ یَ] (ع اِ) رجوع به بناء شود.

بن افکندن.

[بُ اَ کَ دَ] (مص مرکب) پی افکندن. پی ریختن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : همت او بر فلك ز فلخ بنا کرد بر سر کیوان فکند بن پی ایوان.خسروانی. رجوع به بن شود. - بن افکندن سخن؛ عنوان کردن. گفتن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : بر رستم آمد بگفت آن سخن که افکند پور سپهدار بن.فردوسی. - بن افکندن نامه؛ نوشتن آن. نامه کردن : چو بشنید زیشان سپهبد سخن یکی نامور نامه افکند بن.فردوسی. و رجوع به بن شود.

بن انبان.

[بُ اَ] (ص مرکب) دشنامی است. آنکه بر سرین گوشت ندارد از پیری یا علتی. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : یارب چرا نبرد مرگ از ما این سالخورده زال بن انبان را.منجیك.

بنبا.

[بَم] (اِ مرکب) آشی است که از بن کوهی پزند. (مجمع الفرس). آشی باشد که از ون پزند که حبهٔ الخضرا است و آن ثمر درخت بطم باشد و بشیرازی بن گویند. (برهان قاطع) (آنندراج) (از برهان جامع). مرکب از: بن + با. (حاشیهء برهان چ معین).

بنبر.

[بَمْ] (اِ) سپستان. (ناظم الاطباء). دوائی است که آنرا سپستان خوانند. و گویند این لغت هندی است. (برهان) (آنندراج). رجوع به تحفهء حکیم مؤمن و مخزن الادویه شود.

بن بست.

[بُمْ بَ] (ص مرکب، اِ مرکب)بن بسته. کوچهء تنگی که بن آن بسته و پوشیده باشد و راه دررو نداشته باشد. (ناظم الاطباء). کوچهء سربسته. (آنندراج). - کوچهء بن بست؛ در تداول، کوچه ای که راهی بجائی ندارد. از بن دررو ندارد. کوچهء ناگذارده، مقابل گذارده. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : شاید افتد گذر بوی تو روزی آنجا کوچهء غنچه عجب نیست که بن بست شده ست. تأثیر (از آنندراج).

بن بسته.

[بُمْ بَ تَ / تِ] (اِ مرکب، ص مرکب) بن بست : غار بن بسته بود کس نه پدید عنکبوتان بسی مگس نه پدید. نظامی (هفت پیکر ص۳۵۲). دل مرا ز خم زلف او رهائی نیست به در کوچهء بن بسته هیچکس نزده ست. صائب (از آنندراج). و رجوع به بن بست

شود.

بنبک.

[بُمْ بُ / بَمْ بَ] (ع اِ) جانوری است مانند دلفین، یا ماهیی است که آدمی را دو نیم کرده از حلق فرومی برد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). کوسه ماهی معروف. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنبل.

[بَمْ بَ] (اِ) ترشی باشد عموماً و سیب ترش خصوصاً. (برهان) (ناظم الاطباء) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج ||). خرچنگ. (ناظم الاطباء).

بنت.

[بِ] (ع اِ) دختر. (مهذب الاسماء) (غیاث اللغات) (ترجمان القرآن) (آنندراج). دختر. و مؤنث ابن نیست بلکه صیغهء جداگانه ای است و در وقت نسبت، بنتی و بنوی گویند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (کشاف اصطلاحات الفنون). اِبْنه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ج، بنات. (مهذب الاسماء) : پوراندخت بنت کسری زنی سخت عاقل و عادل و نیکوسیرت بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۱۰).

بنت آوی.

[بِ تُ وا] (ع اِ مرکب) شغال ماده. رجوع به ابن آوی شود.

بنت اقعدی و قومی.

[بِ تُ اُ عُ وَ] (ع ترکیب عطفی) کسی که از شدت ضرب مضطرب گشته، گاهی بایستد و گاهی بنشیند. (از المرصع).

بنت الارض.

[بِ تُلْ اَ] (ع اِ مرکب)سنگریزه. حصاة ||. نوعی از چشمه های مخفی که عابر آنرا نمی بیند ||. نوعی نبات. و بهمه چیزها که از زمین است بنات الارض گویند ||. سنگ شفاف و سنگریزه ها که در تقسیم آب بکار برند. (از المرصع).

بنت الجبل.

[بِ تُلْ جَ بَ] (ع اِ مرکب)هضبة و صخره را گویند ||. ماری که افسون در وی اثر نکند ||. داهیه ||. قوس و کمان. (از المرصع).

بنت الجداول.

[بِ تُلْ جَ وِ] (ع اِ مرکب)آب جوی. (از المرصع).

بنت الساعد.

[بِ تُسْ ساعِ] (ع اِ مرکب)انگشتان. (از المرصع).

بنت السماء .

[بِ تُسْ سَ] (ع اِ مرکب)آفتاب. شمس. (از المرصع).

بنت الشفهٔ.

[بِ تُشْ شَ فَ] (ع اِ مرکب)سخن. (آنندراج) (مهذب الاسماء). سخن. گفتار. کلام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنت العاشر.

[بِ تُلْ شِ] (اِخ) سوم از چهار تن مردگانی که به دعای عیسی زنده شدند. (از حبیب السیر).

بنت العنب.

[بِ تُلْ عِ نَ] (ع اِ مرکب)شراب، چه عنب انگور را گویند و در عرب و فارس شراب از انگور میسازند. (غیاث اللغات). کنایه از شراب انگور. (آنندراج). دختر رز. می. خمر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : موی بر خیک دویده ز حسد تیغ زن است تا بخلوت لب خم بر لب بنت العنب است. انوری (از آنندراج). مرا سجده گه بیت بنت العنب بس که از بیت ام القری میگریزم.خاقانی.

بنت العنقود.

[بِ تُلْ عُ] (ع اِ مرکب)شراب. (از المرصع).

بنت الفکر.

[بِ تُلْ فِ] (ع اِ مرکب) رأی. اندیشه. شعر. (مهذب الاسماء). تدبیر. (دهار).

بنت الفلاهٔ.

[بِ تُلْ فَ] (ع اِ مرکب) ناقه و جانوران وحشی. (از المرصع).

بنت الکرم.

[بِ تُلْ کَ] (ع اِ مرکب) شراب انگوری. (غیاث اللغات) (آنندراج). بنت العنب. شراب. بنت العنقود. رجوع به مجموعهء مترادفات ص ۲۲۴ شود.

بنت اللبون.

[بِ تُلْ لَ] (ع اِ مرکب) رجوع به بنت لبون شود.

بنت الماء .

[بِ تُ لْ] (ع اِ مرکب) قسمی مرغابی. (از المرصع) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). طیور و ماهی و هر آنچه با آب الفت دارد و در آن زندگانی میکند و آن را بی الف و لام «بنت ماء» نیز گویند. و در جمع بنات الماء گویند. (از المرصع).

بنت المخاض.

[بِ تُلْ مَ] (ع اِ مرکب)رجوع به بنت مخاض شود.

بنت المطر.

[بِ تُلْ مَ طَ] (ع اِ مرکب)جانورکی است سرخ رنگ که در عقب باران ظاهر شده و بعد از خشکیدن زمین میمیرد. (از المرصع).

بنت المنیهٔ.

[بِ تُلْ مَ نی یَ] (ع اِ مرکب)تب. چون قاصد مرگ است. (از المرصع). تب. (مهذب الاسماء).

بنت النعش.

[بِ تُنْ نَ] (ع اِ مرکب) رجوع به هفت اورنگ و بنات نعش شود.

بنت بارح.

[بِ تُ رِ] (ع اِ مرکب) بلا و سختی. رجوع به بنات و ترکیبات آن شود.

بنت جبل.

[بِ تُ جَ بَ] (ع اِ مرکب)رجوع به بنت الجبل شود.

بنت حوب.

[بِ تُ حَ] (ع اِ مرکب)تیردانی که از پوست شتر باشد. (از المرصع).

بنت خابیهٔ.

[بِ تُ یَ] (ع اِ مرکب) دختر خم. شراب. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنت رح.

[بِ تُ رُ] (ع اِ مرکب) بلاها. سختی ها. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنت سعد.

[بِ تُ سَ] (ع اِ مرکب)دوشیزگی. بکارت. (از المرصع).

بنت شحم.

[بِ تُ شَ] (ع اِ مرکب) شتر فربه. (از المرصع).

بنت شفاه.

[بِ تُ شِ] (ع اِ مرکب) سخن. (انجمن آرای ناصری). رجوع به بنت الشفهٔ شود.

بنت شفهٔ.

[بِ تُ شَ فَ] (ع اِ مرکب) کلام. کلمه. (از المرصع). رجوع به بنت الشفهٔ شود.

بنت طبق.

[بِ تُ طَ بَ] (ع اِ مرکب)سنگ پشت. (از المرصع).

بنت طود.

[بِ تُ طَ] (ع اِ مرکب) کمان. (از المرصع).

بنت عمران.

[بِ تُ عِ] (اِخ) مریم. مادر عیسی : پوشیده آستین را بر چهره بنت عمران بوسیده آستان را صد بار ابن وائل.سلمان.

بنت عمیس.

[بِ تُ عُ مَ] (اِخ) رجوع به اسماء بنت عمیس الخثعمیه شود.

بنت عنب.

[بِ تُ عِ نَ] (ع اِ مرکب)رجوع به بنت العنب شود.

بنت عنقود.

[بِ تُ عُ] (ع اِ مرکب) دختر رز. بنت کرم. می. شراب. راح. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). می. (مهذب الاسماء) : نحن الشهود و خفق العود مطرود تزوج ابن سحاب بنت عنقود. ؟ (از ترجمهء محاسن اصفهان).

بنت فکر.

[بِ تُ فِ] (ع اِ مرکب) رجوع به بنت الفکر شود.

بنت قونسول.

[بِ تُ قَ نَ] (اِ مرکب)درختچه ای دارای برگهای برنگ سرخ شله ای. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنت کرم.

[بِ تُ کَ] (ع اِ مرکب) رجوع به بنت الکرم شود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنت کعب.

[بِ تُ کَ] (اِخ) رجوع به رابعهء بنت کعب قزداری و لباب الالباب شود.

بنت کلتا.

[بِ تُ کِ] (ع اِ مرکب) خفاش. شب پره. ج، بنات کلتا. (از المرصع).

بنت لبون.

[بِ تُ لَ] (ع اِ مرکب) شترکرهء دوساله یا بسال سوم درآمده. (منتهی الارب). شتر دوسالهء ماده. (مهذب الاسماء). شترمادهء بسال دوم درآمده. بچه شتر دوساله. (از کشاف اصطلاحات الفنون). ج، بنات لبون : و چون به بیست و پنج رسند، بنت مخاض بدهند یا ابن لبونی تا سی وپنج و بعد از آن بنت لبونی بدهند. (تاریخ قم ص۱۷۴). و رجوع به ابن لبون شود.

بنت مخاض.

[بِ تُ مَ] (ع اِ مرکب) شتر یکسالهء ماده. (مهذب الاسماء). شتربچه ای که مادرش حامله شده باشد و یا شتربچهء بسال دوم درآمده. ابن مخاض. ج، بنات مخاض. (از اقرب الموارد). شتربچهء مادهء بسال دوم درآمده : چون بدان وقت نرسد «بچه ناقه» که چیزی برو توان نهادن و آن گاهی بود که در سال دوم درآمده باشد آنرا ابن مخاض گویند و چون ماده باشد بنت مخاض گویند. (تاریخ قم ص۱۷۷). و چون به بیست و پنج رسند [شتر] بنت مخاض بدهند یا ابن لبون. (تاریخ قم ص۱۷۷).

بنت معیر.

[بِ تُ مِعْ یَ] (ع اِ مرکب)داهیه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنت مفرض.

[بِ تُ مِ رَ] (ع اِ مرکب)جانورکی است که کبوتر را میکشد و جامه و لباس را پاره می کند. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنت نارین.

[بِ تُ رَ] (ع اِ مرکب)خوردی گرم بازکرده. (مهذب الاسماء). ابن نارین و آن خوردی یا مطبوخی که نان در آن خورد کرده ترید کنند و دوباره آنرا گرم کنند. (از المرصع).

بنت نخیلهٔ.

[بِ تُ نَ لَ] (ع اِ مرکب) تمر. رطب. (از المرصع). خرما. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنت نعش.

[بِ تُ نَ] (اِخ) هفتورنگ. (منتهی الارب). رجوع به هفتورنگ شود.

بنت وردان.

[بِ تُ وِ] (ع اِ مرکب)سوسک سرخ. تسنه. گوگال. خبزدوک. خبزدو. سوسک سیاه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). نوعی حشرهء سیاه که معروف است. ج، بنات وردان. (از المرصع). رجوع به یاقوت ج ۱ ص۳۹۵ و لکلرک در شرح کلمهء ذراریح از ابن البیطار شود.

بنتومه.

[بَ مَ] (اِ) نباتی است که مانند کشوث بر درخت زیتون و بادام و انجیر پیچیده می شود و گرم و خشک است. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بنتی.

[بِ تی ی] (ع ص نسبی) نسبت است به بنت، و بنوی نیز گویند. یعنی دختری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بنج.

[بَ] (اِ) دو زن را گویند که یک شوهر داشته باشند. (آنندراج) (انجمن آرای ناصری) (برهان). هوو. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بنانج.

بنج.

[بَ] (اِ) رجوع به بزرالبنج و بنگ شود.

بنج.

[بَ] (ع مص) بازگردیدن به اصل خویش. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بنج.

[بِ] (ع اِ) اصل. (منتهی الارب) (آنندراج). اصل. ریشه. نژاد. نسب. (ناظم الاطباء). اصل بابونج. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). ||و رجوع به نشوءاللغه شود ||. شلتوک. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنجاله.

[بَ لَ] (اِخ) معرب بنگاله. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به بنگال و بنگاله شود.

بنج ده.

[بَ دِهْ] (اِخ) پنج دیه نزدیک بهم از نواحی مروالرود از نواحی خراسان بود که در ابتدا مجزا بود و سپس بتدریج بر اثر عمران بهم متصل گردید و هر کدام بمنزلهء محله ای از آن باشد. یاقوت گوید: بسال ۶۱۷ ه . ق . پیش از تسلط تاتار بر خراسان و کشتار مردم آن سامان آنجا را ترک کردم در حالی که از آبادترین بلاد خراسان بودند. و اما بعد حملهء مغول به چه صورت درآمد نمیدانم. و معرب آن فنج دیه است. و منسوب بدان فنجدیهی است. سمعانی منسوب بدانجا خمقری مخفف خمس قریه آورده و گاه منسوب آن بتخفیف پندهی گفته شده است. (از معجم البلدان).

بنج دیه.

[بَ] (اِخ) پنج ده. رجوع به پنج ده و رجوع به مرآت البلدان شود.

بنجره.

[بَ جِ رَ / رِ] (اِ) پنجره. رجوع به پنجره شود.

بنجشک.

[بِ جِ](۱) (اِ) گنجشک. چغوک. چکوک. چکک : بنجشک چگونه لرزد از باران چون یاد کنم ترا چنان لرزم. ابوالعباس (از لغت فرس اسدی). و گفت [یعقوب بن لیث] به اندر شکم بنجشک نباشد اندر شکم گاو گرد آید. (تاریخ سیستان). جان خصم از تیغ سیمرغ افکنت بر شاخ عمر باد لرزان در برش چون جان بنجشک از تفک. انوری. و باشه با بنجشک در یک منزل دمسازی می نمایند. (سندبادنامه ص۹). این قوم چون رمه از سورت شیر یا بنجشک از صولت باز، رمیدن گرفتند. (ترجمهء تاریخ یمینی). و جویهای آب بر خارج و داخل شهر روان گردانید و بیشتر از آن مقدار آب که بنجشکی بدان سیراب گردد در مجموع شهر قم مقدور و یافت نمیشد. (تاریخ قم ص۶). تا غایت آن مقدار آب که بنجشکی بدان سیرآب شود متعذر و دشخوار بدست می آمد. (تاریخ قم ص۴۲). رجوع به گنجشگ شود. (۱) - در فرهنگ اسدی و شرفنامه بضم حرف باء آمده بر وزن گنجشک.

بنجشک زبان.

[بِ جِ زَ] (اِ مرکب) رجوع به لسان العصافیر و بنجشک زوان شود.

بنجشک زبانک.

[بِ جِ زَ نَ] (اِ مرکب) گنجشک زبانک. لسان العصافیر. بنجشک زوان. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به بنجشک زوان و لسان العصافیر شود.

بنجشک زوان.

[بِ جِ زُ / زَ] (اِ مرکب)لسان العصافیر است و آن دوایی است تند و تیز شبیه به زبان گنجشک. (برهان). لسان العصافیر. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج) (فهرست مخزن الادویه). بنجشک (گنجشک) + زوان (زبان). زبان گنجشک. (حاشیهء برهان چ معین). مران. بنجشک زبانک. گنجشک زبان. گنجشک زبانک. رجوع به لسان العصافیر شود.

بنجک.

[بُ جَ] (اِ) پنبهء محلوج و گلوله کرده را گویند بجهت رشتن. (برهان) (مجمع الفرس) (شعوری). پنجک. (مجمع الفرس) : یکی از ایشان بنجک ستان و پنبه فروش که ریش گاوی نامه ست و نام او عنوان. روحانی (از مجمع الفرس).

بنجل.

[بُ جُ] (ص) در تداول عوام، قسمت کم و بد باقیمانده از چیزی بسیار. آنچه از مالهای بد که در دکان مانده و بفروش نمیرود. اشیاء بی فائده و خراب. باقیمانده و برجای مانده. بد و پست از چیزها یا چیزی. ته مانده های بد چیزها. ردی از جنسی. نفایه. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بنجل آب کردن؛ چیزهای بی مصرف را بفروش رسانیدن. چیز بی مصرف و نامرغوب و بی ارز را بفروش رسانیدن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنجنجست.

[بَ جَ جُ] (معرب، اِ مرکب)معرب پنج انگشت (گیاه). رجوع به پنج انگشت شود.

بنجه.

[بُ جَ / جِ] (اِ) بنجاق. قباله. رجوع به بنچه شود.

بنجی.

[بَ] (ص نسبی) نسبت است به بنج رودک که قریه ای است از قرای رودک در نواحی سمرقند. (انساب سمعانی).

بنجیدن.

[بَ دَ] (مص) مأنوس گردیدن و مألوف شدن ||. یاری دادن. (آنندراج). کمک کردن. یاری کردن. (ناظم الاطباء ||). خرد کردن. ||ساختن. کنانیدن ||. مهربان شدن ||. برخاستن. (ناظم الاطباء ||). پاره پاره نمودن. (آنندراج). قطعه قطعه بریدن. (ناظم الاطباء). ||قسمت نمودن. (آنندراج). منقسم کردن ||. طلوع کردن. (ناظم الاطباء).

بنجیس.

[بَ] (ع اِ) نوعی مسکوک ترکی است. این کلمه از ترکی بعربی داخل شده و ارزش آن در بلاد مختلف متفاوت بوده است. و رجوع به النقود العربیه ص ۱۶۷ شود.

بنجیک.

[بِ] (ترکی، اِ) جای بستن اسبان چاپار در راه باشد. و به عبارت اُخری یام خانه است. (از فرهنگ وصاف از آنندراج).

بنجیکث.

[بَ کَ] (اِخ) شهرکی است از سمرقند بر لب رودخانه. (حدود العالم چ دانشگاه ص ۱۰۸ ||). دهی است به تغزغز از پس کوه طفقان. و ملک تغزغز بتابستان به این ده نشیند. (حدودالعالم چ دانشگاه ص۷۷).

بنجیکثی.

[بُ کَ] (ص نسبی) نسبت است به بنجیکث که قریه ای است در شش فرسخی سمرقند. و ابومسلم مؤمن بن عبدالله بدین نسبت منسوب است. وی از محمد بن نصر بلخی روایت کند. (از لباب الانساب).

بنچاق.

[بُ] (ترکی، اِ) قباله. سند ملک ||. سند (در تداول دفاتر رسمی). سندی که بموجب آن معامله ای رسمی انجام گرفته و سندی که نشان دهندهء انجام معامله ای است. و آن جز سند مالکیت است.

بن چنار.

[بُ چِ] (اِخ) دهی است جزء دهستان آشتیان بخش طرخوران از شهرستان اراک. دارای ۴۰۶ تن سکنه. آب آنجا از قنات، و محصول آن غلات، انگور، بادام و شغل اهالی زراعت و گله داری و قالیچه و جاجیم بافی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بنچه.

[بُ چَ / چِ] (اِ) بنچاق : نه نرد و نه تخت نرد پیش ما نه محضر و نه قباله و بنچه.منوچهری. و رجوع به بنجه شود ||. جمعی باشند مر اصناف و رعیت را. (انجمن آرای ناصری) (برهان ||). پیشانی بود بزبان ماوراءالنهر. و بنچه بند؛ پیشانی بند بود. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : به تیغ طره ببرّد ز بنچهء خاتون بگرز پست کند تاج بر سر چیپال. منجیک (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنچه بند.

[بُ چَ / چِ بَ] (اِ مرکب)پیشانی بند، بزبان ماوراءالنهر. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بنح.

[بَ](۱) (ع مص) بریدن گوشت ||. قسمت کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - در آنندراج بنح به فتحتین یعنی به فتح با و نون ضبط شده است.

بنح.

[بُ نُ] (ع اِ) عطایا. شاید در اصل منح بوده است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عطایا. (آنندراج).

بند.

[بَ] (اِ) فاصلهء میان دو عضو که آنرا بعربی مفصل خوانند. پیوند عضو که بعربی مفصل گویند. (برهان) (آنندراج). فاصلهء میان دو عضو را بتازی مفصل خوانند. (جهانگیری). محل اتصال دو عضو بهم یعنی مفصل مانند بندهای انگشتان و بند آرنج و بند زانو و جز آنها. (ناظم الاطباء). مفصل. (فرهنگ فارسی معین) : ور بدرّی شکم و بند از بندم نرسد ذره ای آزار بفرزندم.منوچهری. و فرمود تا اندامهای او بندبند می بریدند تا هلاک شد. (فارسنامهء ابن البلخی). و قتاده گفت [هاروت و ماروت] از کمربست تا بند پای در بند و قیدند. (تفسیر ابوالفتوح). شراب ممزوج و مروق... باد در شکم انگیزد و درد بندها آرد. (نوروزنامه). به مهر تو دلم ای مبتلا و منشأ جود بسان نار خجند است بند اندر بند.سوزنی. بند دم کژدم فلک را زآن نیزهء مارسان گشاید.خاقانی. - بند از بند جدا شدن و جدا کردن؛ مفصل ها را بریدن : خیال رزم تو گر در دل عدو گذرد ز بیم تیغ تو بندش جدا شود از بند.رودکی. - بند از بند گشادن؛ مفصل را از مفصل جدا کردن : نرسد دست من به چرخ بلند ورنه بگشادمیش بند از بند.مسعودسعد. - بند انگشت؛ رجوع به انگشت و فرهنگ فارسی معین شود ||. الیاف اتصال دهندهء یک عضو به عضو دیگر (||. اصطلاح پزشکی) هر یک از استخوانهای جداگانهء انگشتان پا و دست. بند انگشت ||. محل اتصال دو چیز بهم: بندهای نی. نی هفت بند. (فرهنگ فارسی معین). گره نی و نیزه و امثال آن. (ناظم الاطباء) : چندان بزند نیزه که نیزه بخروشد بندش بهم اندر شود از بس که بکوشد. منوچهری. چون باززنی ز نیشکر بند خس در دهن آید اول از قند.امیرخسرو. نی و نیشکر هر دو دارند بند ولی هیزم است این و آن شاخ قند. امیرخسرو. - بند نای؛ فاصلهء میان دو بند نی. (فرهنگ فارسی معین ||). قسمتی از یک کتاب یا مجموعه ||. هریک از فصول و فقرات نامه ها، قوانین و لوایح: این عهدنامه دارای ده بند است. (فرهنگ فارسی معین). هر یک از فصول و فقرات نامه ها چنانکه گویند: این عهدنامه دارای دوازده بند است، یعنی دوازده فصل. (ناظم الاطباء ||). تنکهء آهنی که جهت استحکام بر صندوق و کشتی و امثال آن زنند. (برهان) (جهانگیری) (از فرهنگ فارسی معین). تنکهء آهنی که بجهت استحکام بر صندوق و تخته و در کشتی و امثال آن نهند. (آنندراج) (ناظم الاطباء) : گیسوی نهار بربرده بلند نش ستون از زیر و نز برسوش بند. رودکی. و از آنجا گنبدی زده بودند از آبنوس و بندها بر وی زده بودند. (قصص الانبیاء ص۱۳۱). و آن تخت را چهل ذراع بود بالا و چهل ذراع بود پهنا و جمله از عاج بود بندهای زرین و از این رکن تا بدان رکن. (قصص الانبیاء ص۱۶۵ ||). پاره ای از آهن و یا از روی که بدان آوند شکسته را پیوند میکنند و بتازی فوته گویند. (از ناظم الاطباء). پاره ای از آهن و یا روی که بدان ظرف شکسته را پیوند دهند. (فرهنگ فارسی معین). پاره های آهن باریک و دراز که بدان شکسته های ظروف چوبین و سفالین بندند. گام. فش. هر یک از باریکه های آهن که کاسه بندان بر شکستهء چینی و چوب و جز آن فروبرند پیوستن را. (یادداشت بخط مؤلف). بَش (در تداول خراسانیان ||). قفل. (برهان) (آنندراج) (جهانگیری) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : ز کردار بد بر تنش بد رسید مجو ای پسر بند بد را کلید.فردوسی. بیاورد صندوق هفتاد جفت همه بند صندوقها در نهفت.فردوسی. که تا بندها را بداند کلید گشاده به افسون کند ناپدید.فردوسی. دزی کش کوه سنگین باره روئین در و بند آهنین و مهر زرین.(ویس و رامین). هم اینجا بند درگاه تو گیرم همی گیرم بزاری تا بمیرم.(ویس و رامین). گر دری یابیَم زنی بندی ور گلی بیتیَم نهی خاری.مسعودسعد. به صبر از بند گردد مرد رسته که صبر آمد کلید بند بسته.نظامی ||. حبس. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : ناهید چون عقاب ترا دید روز صید گفتا درست هاروت از بند رسته شد.دقیقی. همی بود قیصر به زندان و بند بزاری و خواری و زخم و گزند.فردوسی. به مازندران نیز با او به بند ز بهر جهاندار بودم نژند.فردوسی. وز آن پس گنهکار اگر بیگناه نماندی کسی نیز در بند شاه.فردوسی. روان هست زندانی مستمند تن او را چو زندان طبایع چو بند.اسدی. بسا سالیان بسته در بند و چاه که شد روز

دیگر خداوند جاه.اسدی. بدین کوری اندر نترسی که جانْت بناگاه از این بند بیرون جهد. ناصرخسرو. گر بند و حصار از قبل دشمن باید چون دشمن تو با تو در این بند حصار است؟ ناصرخسرو. بند خدایست مشکلات و تو زین بند روز و شب اندر بلا و رنج و عنایی. ناصرخسرو. قدر مردم سفر پدید آرد خانهء خویش مرد را بند است.سنایی. ناقصانی که کام در بند ایشانند و ضعیفانی که اقویا در کمند ایشان. (مقامات حمیدی). - بند بودن؛ آویزان بودن. (فرهنگ فارسی معین ||). - گرفتار بودن. درگیر بودن. (فرهنگ فارسی معین) : بند اندوه نه ای شاد بخسب بندهء کس نه ای آزاد بخسب.جامی. -امثال: به مالت مناز به یک شب بند است، به حسنت مناز به یک تب بند است ||. زنجیری که بر پای دیوانگان و گنهکاران نهند. (برهان) (جهانگیری). بند پا و دست دیوانگان و اسیران که زنجیر و ریسمان خواهد بود. (آنندراج). زنجیر و ریسمانی که بر پای و یا دست دیوانگان و اسیران و گنهکاران نهند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : به هاماوران بسته کاووس بود و گر بند بر گردن طوس بود.فردوسی. بیفشرد پای و بپیچید دست غل و بند و زنجیر بر هم شکست.فردوسی. بکشتند از ایشان فراوان سران نهادند بر زنده بند گران.فردوسی. یک ساعت بود حسنک پیدا آمد بی بند. (تاریخ بیهقی). علی رایض حسنک را به بند می برد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۷۷). دشمنت خسته و بشکسته و پابسته به بند. (تاریخ بیهقی). از من آمد بند بر من همچنان پای بند گوسفند از گوسفند.ناصرخسرو. ترا شصت و هفتاد من بند بینم اگرچه تو او را سبک میشماری. ناصرخسرو. و بنام خدای تعالی ایشان را ببست چنانکه از آن بند نتواند گریخت پریان بفرمان آن آمدند. (قصص الانبیاء ص۳۴). بند آهن را توان کردن جدا بند غیبی را نداند کس دوا.مولوی. چون گشاده شد ره و بگشاد بند بگسلند و هر یکی سویی روند.مولوی. بند بر پای توقف چه کند گر نکند شرط عشقست بلا دیدن و پای افشردن. سعدی. گر پند میخواهی بده ور بند میخواهی بنه دیوانه خواهد سر نهاد آنگه نهاد از سر هوس. سعدی. - امثال: اول پند آنگه بند. بی بند مگیرد آدمی پند. - بند بودن؛ در زنجیر بودن. در قید بودن :چون عمرو لیث به پارس رسید علی بن لیث بند بود و محبوس به قلعهء بم. (تاریخ سیستان ||). عقده و گره. (برهان) (جهانگیری). گره و عقده. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : بفرمان او بود باید همه که این بندها زو گشاید همه.فردوسی. آمد آن ماه دوهفته با قبای هفت رنگ زلف پر بند و شکنج و چشم پر نیرنگ و رنگ. معزی. - بند بر ابرو زدن؛ گره بر ابرو زدن. دژم روی شدن : بحدیثی که رود بند بر ابرو چه زنی همچو گنگان نتوان بست بیکبار دهان. فرخی ||. مکر و حیله و زرق و فریب و سالوسی باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). مکر و حیله. (جهانگیری) (آنندراج). مکر. حیله. فریب. (فرهنگ فارسی معین) : همه به تنبل و بند است بازگشتن او شرنگ نوش آمیغ است و روی زراندود. رودکی. ندانند مشعبد ورا بند چون ندانند مهندس مرا درد چند.منجیک. بچهره ندارند چیزی فزون شگفت اندر این بند و چندین فسون. فردوسی. زنی بود با او به پرده درون پر از چاره و رنگ و بند و فسون.فردوسی. همان به که با او درنگ آورم بشیرین سخن بند و رنگ آورم.اسدی. بدانش گر نکو خود بنگری نیست بدست جملگی جز بند و دستان. ناصرخسرو. مرغزاری است پر از سنبل با بند و فسوس بوستانی است پر از نرگس با خواب و خمار. ابوالمعالی رازی. در ره آزادگیست قول وی و فعل وی پاک ز تزویر و زرق دور ز تلبیس و بند. سوزنی. همه افسانه و افسون و بند است به جان خواجه کاینها ریشخند است. (گلشن راز). دو چشمک پر ز بند چشم بندان دو یاقوتک همیشه خندخندان. ابوالعباس امامی ||. حیله و بند کشتی گیری. (برهان) (از ناظم الاطباء) (جهانگیری). بند کشتی گیری. (منتهی الارب) : بشمشیر و گرز و کمان و کمند نمودند هر گونه بسیار بند.اسدی. پیل زوری که چون کند کستی بند او پیل را دهد سستی. مسعودسعد (از آنندراج ||). ریسمان و طناب. (برهان) (جهانگیری) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رشته ای که برای اتصال بکار رود یا ریسمان و طناب. (فرهنگ فارسی معین) : نیک نگه کن که حکیم علیم چونت ببسته ست به بندی متین.ناصرخسرو. از نماز و زکات و از پرهیز کیسه را بندهای سخت بساز.ناصرخسرو. گربه ای چند آنجا برد پیش موشان بینداخت و ایشان نیز درافتادند و بند را می بریدند. (قصص الانبیاء ص ۱۷۸). نرهد کس به عقل از این دریا بند کشتی کسی نزد به سریش.ابن یمین. - بند بیضه؛ رجوع به بیضه شود. - بند دین؛ بند کستی ||. جمیع بندها را گویند همچو بند کارد و بند

شمشیر و بند چاقو و بند قبا و بند تنبان و امثال آن. (برهان) (جهانگیری). بند در و قفل و بند شمشیر و بند زیرجامه و بند اسب و اشتر. (آنندراج). طناب ابریشمی و یا پنبه ای که بدان شمشیر را حمایل کنند و یا بر کمر بندند و بافته ای که از نیفهء تنبان و چاقچور گذرانیده در کمر استوار بندند و بافته ای که به قبا و ارخالق وصل کرده گره زنند. (فرهنگ فارسی معین) : حسنک جبه ای داشت بی بند حبری رنگ با سیاه می زد. (تاریخ بیهقی). - بند تنبان؛ نخ یا قیطانی که به زیر شلوار یا شلوار و بیژامه و یا امثالش می بندند. بند شلوار. (فرهنگ فارسی معین). - بند ساعت؛ بندی که از چرم یا طلا یا نقره یا فلزی دیگر که بدان ساعت را بدست می بندند و یا بندی از نخ و قیطان و یا رشتهء باریک از طلا یا نقره که بدان ساعت جیبی را به دگمهء جلیقه می بندند. - بند شلوار؛ بند تنبان. - بند طومار؛ بند کاغذ. - بند قبا؛ بند یا قیطانی که به قبا بندند. (فرهنگ فارسی معین) : زهره شاگردی آن شانهء زلف تو کند مشتری بندگی بند قبای تو کند.منوچهری. وصل او از قبل خدمت او جویم و بس ورنه من کمترم از بند قبا و کمرش.سنایی. - بند قبا شکستن؛ بند گشادن. (آنندراج) : تا باد صبح برخورد از کاکل و برت طرف کلاه و بند قبا را شکسته ای. مسیح کاشی (از آنندراج). - بند قبا کشیدن؛ گشادن بند قبا. (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین) : پس درآمد ببرم آن که منش نام زدم او کشد بند نقاب من و من بند قبا. عرفی (از آنندراج). - بند قبا گشادن؛ باز کردن و کشیدن بند قبا : بند قبای چاکری سلطان چون از میان ریخته نگشائی.ناصرخسرو. بگشا بند قبا تا بگشاید دل من که گشادی که مرا بود ز پهلوی تو بود. حافظ. - بند کمر؛ بندی که بر کمر بندند. کمربند : بر میان بند کمر بندد بخدمت پیش شاه هر که اندر روم فخر از بند زنار آورد. امیرمعزی. - بند ناف؛ زائدهء ناف کودک که هنگام تولدش می چینند. رجوع به ناف شود ||. کمربند و میان بند. (برهان) (جهانگیری) (فرهنگ فارسی معین) : زمانی فرودآی و بگشای بند چه گویی سخنهای ناسودمند.فردوسی. - بند کمر؛ بندی که بر کمر بندند و آنرا کمربند گویند. (آنندراج) : هیبت او کوه را بند کمر درشکست صولت او چرخ را سقف گهر درشکست. خاقانی ||. طنابی که از دو سر بدیوار وصل کنند و جامهء شسته را بر آن آویزند تا خشک شود. (فرهنگ فارسی معین ||). سدّی که در پیش آب بندند. (برهان) (جهانگیری) (آنندراج). بندی که در پیش آب بندند. (آنندراج). سدّی که در جلوی آب بندند. سد. (فرهنگ فارسی معین) : از آن نامور بند اسکندری جهان از بدان رست و از داوری.فردوسی. چنان آبی که گردد سخت بسیار ببندد زیر بند خویش ناچار. (ویس و رامین). و املاکی که داشتند بفروختند و مال عظیم حاصل کردند و بیرون شدند و رفتند در زمین حجاز ناگاه آن بند خراب شد. (قصص الانبیاء ص۱۷۸). اهل سبا از جانب کوه بندی بسته بودند از سنگ خاره و آب بازداشتند. (قصص الانبیاء ص۱۷۷). - بند را آب بردن؛ عمدهء سرمایه از دست رفتن: چرا در مخارج صرفه جویی نمیکند، دیگر بند ما را آب برده است. (امثال و حکم دهخدا ||). خیال و مقام است مثل آنکه گویند: «فلان دربند آزار فلان است» یا «در بند سفر»؛ یعنی در خیال آزار فلان و در مقام سفر. (برهان) (جهانگیری). خیال و مقام مث گویند در بند سفرم و یا در بند فلان نیستم. (آنندراج). خیال و مقام چنانکه گویند فلان در بند آزار فلان است؛ یعنی در خیال آزار فلان. فلان در بند سفر است؛ یعنی در مقام سفر است. (ناظم الاطباء) : همه بندگانیم در بند اوی خنک آنکه دارد ره بند اوی.اسدی. اهلی مر این علم را اگر تو در بند خداوند ذوالفقاری.ناصرخسرو. توانگر خلایق آن است که در بند شره و حرص نباشد. (کلیله و دمنه). شیخ ما گفت بندهء آنی که در بند آنی. (اسرارالتوحید) چون نبیند مغز قانع شد به پوست بند «عز من قنع» زندان اوست.مولوی. تو که در بند خویشتن باشی عشقبازی دروغ زن باشی.سعدی. اما درحقیقت یک نشان دارد و بس، آنکه در بند رضای حق جل و علا... باشی. (سعدی). ملک اقلیمی بگیرد پادشاه همچنان در بند اقلیمی دگر.سعدی. شب و روز در بند زر بود و سیم زر و سیم در بند مرد لئیم.سعدی. گر از دوست چشمت به احسان اوست تو در بند خویشی نه در بند دوست.سعدی. حافظ وظیفهء تو دعا گفتن است و بس در بند آن مباش که نشنید یا شنید.حافظ. یک عمر میتوان سخن از زلف یار گفت دربند آن مباش که مضمون نمانده است. صائب. - امثال: برادر که در بند خویش است، نه برادر است و نه خویش است. هرچه در بند آنی بندهء آنی. - بر روی پای خود بند بودن؛ کنایه از متکی بودن

به خود است. - بند بودن به چیزی؛ پیوسته بودن چیزی به چیز دیگری ||. - صرفنظر نکردن از چیزی: به این هم بندی؛ یعنی حتی از این نیز صرف نظر نمیکنی ||. طمع و توقع. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : گدایی که در خاطرش بند نیست به از پادشاهی که خرسند نیست.سعدی ||. قبض مقابل گشاد. (فرهنگ فارسی معین ||). خالی نبودن. تهی نبودن: کاسه حالا بند است؛ یعنی تهی نیست و چیزی در میان دارد. دستم بند است؛ یعنی چیزی در دست دارم ||. عهد و پیمان و شرط. (برهان) (جهانگیری) (ناظم الاطباء). عهد، پیمان، شرط (زناشوئی و غیره). عقد نکاح. کابین. (فرهنگ فارسی معین) : بدو گفت بیژن مترس از گزند که پیمان همان است و آنست بند.فردوسی. ببستند بندی بر آئین خویش بدان سان که بود آن زمان دین خویش. فردوسی. بدین پیمان کنم با تو یکی بند. (ویس و رامین ||). غم و غصه و محنت. (برهان) (جهانگیری) (ناظم الاطباء). غم و غصه. (آنندراج ||). گرفتاری. مضایق. تنگنا : تو صابر باش با غم روزکی چند نماند هیچکس جاوید در بند. (ویس و رامین). هر که در بند مثلهای قرآن بسته شده ست نکند جز که علی کس ز چنان بند رهاش. ناصرخسرو ||. بند ترجیع و ترکیب و آن بیتی باشد که شعرا بعد از چند بیت به ردیف و قافیت دیگر بیاورند. (برهان). بند ترجیع و ترکیب بود و آن بیتی باشد که بعد از چند بیتی بیاورند. ترکیب، ترکیب بند. ترجیع بند. (فرهنگ فارسی معین). بند ترجیع و ترکیب و این هر دو اصطلاح شعر است. (آنندراج). بند ترجیع و ترکیب آن بیتی باشد که شاعر بعد از ایراد چند بیت بردیف دیگر بیاورد. (ناظم الاطباء ||). رهن و گرو. (برهان) (جهانگیری) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء ||). جفت گاوی را گویند که بجهت زراعت کردن و گردون و ارابه راندن با هم بدارند. (برهان). جفت گاو زراعت که برای زراعت و ارابه بدارند. (آنندراج). در کشاورزی زوج گاو. (فرهنگ فارسی معین). یک بند گاو که جفت گاوی را گویند که با هم بسته و به آنها زراعت کنند و گردون و ارابه را کشند. (ناظم الاطباء ||). در کشاورزی زمینی که با یک جفت گاو زراعت شود. (فرهنگ فارسی معین ||). طومار کاغذ باشد، و هر ده دسته از کاغذ را نیز یک بند گویند. (برهان). طومار کاغذ. (آنندراج ||). قیطان پنبه ای یا ابریشمی که در میان لولهء کاغذ و طومار بندند. (ناظم الاطباء). نخ. (فرهنگ فارسی معین). ||پس گرفتن آنچه غنیم برده باشد و آنچه از غنیم در دارالحرب گیرند. (برهان). گرفتن برده باشد از غنیم در حرب. (جهانگیری). آنچه از غنیم در دارالحرب گیرند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). پس گرفتن آنچه غنیم برده باشد. (ناظم الاطباء||). غلیواج و آن پرنده ای است معروف. (برهان). نام پرنده ای معروف به غلیواج. (ناظم الاطباء). زغن. (فرهنگ فارسی معین ||). نخ یا ابریشمی که زنان با آن موی رخسار یا پای خود برکنند و عمل آنرا بند انداختن گویند ||. کمربند یا بستی است مابین دو نقش اسلیمی مکرر که وجود آنها نقش را از یک نواختی بیرون می آورد: گردش بندها بسته به ابتکار و ذوق هنرمند است. (فرهنگ فارسی معین ||). آنچه از گچ با نوک ماله یا شصت میان درز دو آجر بر هم نهاده کشند. (یادداشت بخط مؤلف ||). در اصطلاح بنایان نصف شصتی باشد و شصتی نصف کلوک و کلوک نصف چارک است و چارک نصف نیمه و نیمه نصف آجر. (یادداشت بخط مؤلف ||). ثغر. حد (میان دو ملک): الرباط؛ به ثغر مقیم شدن؛ یعنی به بند میان کفر و اسلام. (مجمل اللغة ||). هر یک از گذرگاههای شهری: بند به بند(۱) پلیس گذاشته اند. (یادداشت بخط مؤلف ||). علم بزرگ که زیر آن ده هزار مرد باشد معرب از فارسی است. ج، بنود. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). علم بزرگ و هر بند نشانهء ده هزار بوده است و گاهی کمتر و گاهی بیشتر. لواء. ج بنود. (یادداشت مؤلف ||). آبی که سکر آورد. (منتهی الارب ||). پیادهء فرزین. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). - بند شطرنج؛ شُه کردن. کشت(۲) کردن شاه شطرنج و آن اصطلاحی است در میان شطرنجیان که مهره ها را در جایی بگذارند که شاه حریف لاعلاج از جای خود برخیزد. (فرهنگ فارسی معین). - بند ترکیب و ترجیع؛ بند ترکیب بیتی باشد که شاعر بعد از ایراد چند بیت به ردیف و قافیهء دیگر بیاورد. در ترجیع این بیت در تمام قسمتها یکی است. (فرهنگ فارسی معین). - بند توکل؛ مایهء توکل. (فرهنگ فارسی معین). - بند زبان.؛ رجوع به زبان شود. - بند کاغذ؛ واحدی است برای کاغذ و آن ده دسته باشد و هر دسته ای بیست و چهار ورق. (فرهنگ فارسی معین). یک بند کاغذ ده دسته باشد و هر دسته بیست وچهار ورق. (ناظم الاطباء).

بصورت ترکیب با فعلی آید: - پاره کردن بند؛ گسستن بند. گسیختن آن. - در بند آزار کسی بودن؛ تصمیم به آزار کسی داشتن. - در بند چیزی بودن؛ در خیال چیزی بودن: در بند سفر است (||. ن مف / نف) بسته. در ترکیب آید. (فرهنگ فارسی معین||). بجای بندنده در ترکیب بکار رود: دست بند. دیوبند و... بصورت مزید مؤخر در کلمات زیر آید: آب بند. آردبند. احرام بند. بربند. بیضه بند. بهاربند. بازوبند. باربند. بادبند. بیشه بند. پابند. پشت بند. پوزه بند. پیش بند. پی بند. پیشانی بند. پستان بند. پاچه بند. پشه بند. پنجه بند. تب بند. ته بند. تخته بند. تیربند. جگربند. چاربند. چهاربند. چشم بند. چانه بند. خسته بند. خصیه بند. خواب بند. خون بند. دلبند. دهان بند. دوال بند. دول بند. دیوبند. دست بند. روبند. رگ بند. زبان بند. زانوبند. زله بند. ساق بند. سبیل بند. سینه بند. سربند. شاش بند. شکسته بند. شکم بند. شمشیربند. شهربند. شلواربند. علاقه بند. غربال بند. غربیل بند. غلیزبند. کاردبند. کمربند. کاسه بند. گاوبند. گردن بند. گلوبند. گیسوبند. ماست بند. مچ بند. میان بند. مال بند. موی بند. نعل بند. نزله بند. نیم بند. نیوبند. نقش بند. نخل بند. نابند (کماج خبازان). هفت بند. هست بند (هسته بند). و رجوع به همین ترکیب ها شود. (۱) - بمعنی کوچه به کوچه هم ایهام دارد. (۲) - ظ: کیش کردن.

بندآب.

[بَ] (اِ مرکب) جزیره. (آنندراج ||). عرم. (ترجمان القرآن). شدب و شذبه. سکر. (منتهی الارب ||). بند و مفصل. (آنندراج).

بندآبدان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان سیاه کوه بخش بافت است که در شهرستان سیرجان واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۵).

بند آمدن.

[بَ مَ دَ] (مص مرکب)بازایستادن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). چون بند آمدن زبان ||. قطع شدن (مایع از جریان). (فرهنگ فارسی معین). چون بند آمدن آب و خون و جز اینها ||. سد شدن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). بسته شدن. چون بند آمدن راه عبور و مرور ||. موقوف شدن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). متوقف شدن: باران بند آمد. (فرهنگ فارسی معین ||). حبس شدن نفس. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده ||). در بیت زیر ظاهراً مقید شدن است : گرنه خاقانی مرا بند آمدی دست بر خاقان و خان افشاندمی. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۸۰۵).

بند آوردن.

[بَ وَ دَ] (مص مرکب)متوقف ساختن (آب، خون، نفس و غیره). (فرهنگ عامیانهء جمالزاده). بازداشتن. قطع کردن. جلوگیری نمودن. بند آوردن آب، خون و راه ||. گرفتار کردن. مقید ساختن. اسیر کردن.

بندا.

[بَ] (اِ) دوای هندی است و آن عبارتست از درختی که بر درخت دیگر روید. (الفاظ الادویه). اسم هندی مرز است. (تحفهء حکیم مؤمن).

بنداد.

[بُ] (اِ مرکب) بنیاد. (برهان). بنیاد و آنرا بنلاد نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). بنیاد. (شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء). بنیاد. اساس. (فرهنگ فارسی معین ||). اصل هر چیزی. (برهان) (شرفنامهء منیری) (ناظم الاطباء ||). پشتیبان. (برهان) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). رجوع به بنیاد شود.

بندار.

[بُ] (نف مرکب) بنه دار. (فرهنگ فارسی معین). کیسه دار. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). دوافروش. (برهان). دوافروش. داروفروش. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بنکدار شود ||. صاحب تجمل و مکنت. (برهان). صاحب مکنت و مایه. (آنندراج). صاحب مکنت. (رشیدی) (انجمن آرا). مایه دار. (ناظم الاطباء). صاحب مکنت و تجمل و مایه دار. (فرهنگ فارسی معین) : بر سر گنجی که یزدان در دل احمد نهاد جز علی گنجور نبود جز علی بندار نیست. ناصرخسرو. روزی پیش آیدت به آخر کان روز دست نگیرد ترا نه میر و نه بندار. ناصرخسرو. بر سر دار دان سر سرهنگ در بن چاه بین تن بندار.سنایی ||. مالک و صاحب ملک (بیشتر در خراسان). (فرهنگ فارسی معین) : بندار اهل فضلم و بندار نظم و نثر آرد سجود من سر بندار ری نشین.خاقانی ||. ریشه دار. (فرهنگ فارسی معین ||). کسی که پیشه اش مالداری و باغداری و فروش محصول باغ و باغ تره است. (فرهنگ فارسی معین ||). اسب فروش. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء ||). گرانفروش. (برهان). آنکه چیزی را نگاه دارد تا بقیمت گرانتر بفروشد. گرانفروش. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : گرگ مال و ضیاع تو بخورد گرگ صعب تو میر و بندار است. ناصرخسرو ||. تاجر معدن. (فرهنگ فارسی معین ||). صاحب برید. متصدی چاپارخانه. (فرهنگ فارسی معین ||). سردار قشون. سالار. (فرهنگ فارسی معین) : در طمع روز و شب کمر بسته بر در شاه میر و بندارند.ناصرخسرو. در ریاضت صعب و جوع مفرط شأنی نیکو داشت، چنانکه او را بندارالجائعین گفتندی که هیچکس از این امت بر جوع آن صبر نتوانست کرد. (تذکرهٔ الاولیاء ||). موکل اخذ مالیات از بارها و بنه ها. (فرهنگ فارسی معین) : بندار خراج را و دبیر او را [در هر سال] خمسین الف درهم دارد. (تاریخ سیستان). ابویزید خالدبن محمد یحیی بندار کرمان بود، نامه همی نبشت سوی مقتدر اندر حدیث سیستان. (تاریخ سیستان). و تا عهدی نزدیک خراج آن [خوار] بر بندار بیهق مجموع بودی. (تاریخ بیهقی ||). محقق و مقرر. (ناظم الاطباء). مقرر ||. ذخیره ||. انبار ||. ثابت ||. جامد. سخت. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء ||). خانه دار. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). اصلی. اصیل. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء ||). باهوش. دانا. (فرهنگ فارسی معین).

بندار.

[بُ] (معرب، اِ) آنکه خرید و فروخت جواهری نموده باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). مأخوذ از فارسی است. (ناظم الاطباء). ||تاجری که متاع را نگه دارد تا گران فروشد. ج، بنادرهٔ. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

بندار.

[بَ] (اِخ) لقب ابی بکربن احمدبن اسحاق بن وهب بن الهیثم بن خداش، محدث و از بربهائی و غیر او حدیث دارد و دارقطنی از او روایت کند. (یادداشت بخط مؤلف).

بندار.

[بُ] (اِخ) ابن حسین بن محمد بن مهلب شیرازی از مشاهیر متصوفهء قرن چهارم، وی خادم شیخ ابوالحسین اشعری مشهور، مؤسس مذهب اشاعره بوده است و با شیخ کبیر نیز معاصر بوده است و مابین ایشان در بعضی مسائل مفاوضات و معارضاتی روی داده است. ابن عساکر در متن کذب المفتری روایت کند که پدر بندار او را از بهر تجارت به بغداد فرستاد و وی قریب چهل هزار دینار مال التجاره همراه داشت. گذار او در آن شهر به مجلس شبلی افتاد و کلام او در وی تأثیر کرد. شبلی او را امر نمود تا از اموال خود بیرون آید، بندار شش بدره زر به نزد شبلی برد. شبلی در آینه ای که پیوسته در آن نظر کردی، نگریست و گفت آینه گوید که هنوز چیزی باقی است و... تا آنکه بالاخره بندار را از آن همه اموال هیچ نماند و همه را در راه خدا ایثار نمود. آن بار چون به نزد شبلی رفت شبلی در آینه نظر کرده گفت آینه گوید که بیش هیچ باقی نمانده. بندار گفت آینه راست میگوید و ملازمت شبلی اختیار نمود. بندار در ارجان سکنی داشت و هم در آن شهر در سال ۳۵۳ ه . ق . وفات یافت و همان جا مدفون شد. (از حاشیهء شدالازار ص۲۲۵).

بندار.

[بُ] (اِخ) ابن محمد بن عبدالله از فقهای شیعه و او را کتبی است در فقه و اصول و جز آن. (ابن الندیم).

بنداران.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان سیریک بخش فیات است که در شهرستان بندرعباس واقع است. دارای ۳۰۰ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بند ارباب.

[بَ دِ اَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) نوعی از شکنجه که مسخرگان کنند و آن چنان بود که ریسمانی بر هر دو بند پای کسی بسته سر ریسمان را از جای بلند فرومی هلند، بعد از آنکه از شاخ یا چوبی گذرانیده باشند، همان سر ریسمان را بدست این شخص میدهند. این مرد معلق در میان آسمان و زمین اگر سر ریسمان را رها کند، سرش بر زمین خورد و اگر در دست نگاه دارد، از نگه داشتن آن عاجز و بی تاب می شود. به این طریق مضحکه بر پا میکنند. (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین).

بندار رازی.

[بُ رِ] (اِخ) خواجه کمال الدین بندار از مشاهیر شعرای فضیلت شمار روزگار گذشته بود و ظهیرالدین فارابی و غیره او را تمجید و تعریف نموده بمدح امیر مجدالدوله دیلمی قصیده ها گفته و صله ها پذیرفته. گویند صاحب بن عباد رازی بتربیت بندار کوشیده و بزبان دیلمی و فارسی و عربی شعرها داشته که امروز الاـ قلیلی مسموع نگردیده. وفاتش در شهور سنهء احدی و اربعمائهٔ بود. مجدالدوله نیز در همین ایام کشته شد ناچار بهمین اشعار مشهور وی قناعت باید کرد: می فرا آور که بهرهء می بری می نشاط افزای شادی آوری هر کرا که می بنو شادی بنو این جهان را خرمی با می دری ابلهان گویند کاین می بی حرام می ندانم این حرام از چه دری. (از مجمع الفصحاء ج ۱ ص۱۷۱). رجوع به ریاض العارفین ص۱۷۳ و حواشی چهارمقالهء عروضی و نقض الفضایح ص۲۳۱ و ۲۱۹ شود.

بنداروز.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان سرگره بخش برازجان که در شهرستان بوشهر واقع است و دارای ۸۴۹ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنداری.

[بُ] (حامص مرکب) عمل و جمع آوری و تحصیل خراج مالیات. کارداری و جمع آوری مالیات و خراج : عبدالله به عثمان نامه کرد و از عمرو گله کرد. عثمان نامه کرد به عبدالله سعد و امیری مصر او را داد و بنداری و سپاه بدو سپرد و عمرو را بازخواند. (ترجمهء تاریخ طبری). پس چون عبدالله بن سعد به مصر آمد و با عمروعاص همی بود، عثمان نامه کرد و بنداری مصر به عبدالله داد. (ترجمهء تاریخ طبری). تا که ابوالفضل سوری بن معتز او را عمل و بنداری طوس فرمود. (تاریخ بیهق (||). اِ) نوعی جامه :و حصیری در آن روز در جبه ای بود زرد و مزعفری و پسرش در جبهء بنداری سخت محتشم. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص ۱۷۱).

بنداری.

[بُ] (اِخ) فتح بن علی بن فتح قوام الدین بنداری اصفهانی که در قرن هفتم نشو و نما یافته است. او راست: تاریخ دولت آل سلجوق، از عمادالدین محمد بن محمد حامد اصفهانی که بوسیلهء وی بصورت اختصار درآمده است. دیگر کتاب موسوم به نصرة الفتوة و عصرة الفطرة در اخبار دولت سلجوق. (از معجم المطبوعات).

بندایه.

[بَ یَ] (اِ) کارخانهء ماهوت بافی، پرده بافی و پارچه های بزرگ و پرده های بزرگ. (از دزی ج ۱ ص۱۱۷).

بنداز کردن.

[بِ کَ دَ] (مص مرکب)مباشرت کردن. جماع کردن. (فرهنگ فارسی معین).

بندافروز.

[بَ اَ] (اِخ) دهی از دهستان اندرود که در بخش مرکزی شهرستان ساری واقع است. دارای ۱۲۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بندافلون.

[بَ اَ] (اِ) مأخوذ از یونانی. گیاه پنج انگشت. (ناظم الاطباء).

بنداق.

[بَ] (اِ) نوعی از کلاهی است که آنرا قلندران و درویشان بر سر نهند. (آنندراج) (شعوری ج ۱ ص ۱۷۱). یک قسم کلاهی دراز و شبیه بتاج که درویشان و قلندران می پوشند. (ناظم الاطباء). کلاهی دراز شبیه به تاجی که درویشان و قلنداران بر سر گذارند. (فرهنگ فارسی معین).

بن دامان.

[بُ نِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) پایان دامان. (آنندراج) : ای سنایی جهد کن تا بهر سلطان ضمیر از گریبان تاج سازی وز بن دامان سریر. سنایی ||. کنایه از زمین. (آنندراج).

بند امیر.

[بَ دِ اَ] (اِخ) بندی است در حوالی شیراز که در زمان عضدالدوله دیلمی امیر نام شخصی به امر او ساخت و بعضی گویند مرد مسافری امیر نام به ارادهٔ خود این بند را بست. (برهان) (آنندراج). بندی است در حوالی شیراز که در زمان عضدالدوله دیلمی ساخته شده (۳۳۷ - ۳۷۳ ه . ق.) برای مشروب کردن اراضی کربال علیا و سفلی بنا شده و بنا بگفتهٔ نویسندگان آن دوره با سنگ و سرب بهم متصل گردیده و در آن محل سیصد چرخ ساخته بودند که هر یک آسیایی را بحرکت درمیاورده است و خود سطح آب را بالا برده مخزن وسیعی تشکیل میداده است و آب برای هنگام خشکی ذخیره میشده. این سد چند مرتبه خراب شده و آنرا تعمیر کرده اند. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به فرهنگ رشیدی و انجمن آرا و نزهة القلوب شود.

بند امیر.

[بَ دِ اَ] (اِخ) قصبهء مرکز دهستان کربال که در بخش زرقان شهرستان شیراز واقع است. دارای ۱۱۶۰ تن سکنه است. در این قصبه سد و پلی از بناهای امیر عضدالدوله دیلمی موجود است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بند امیر.

[بَ دِ اَ] (اِخ) دهی از بخش خرقان شهرستان ساوه که ۴۸۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بندان.

[بَ] (پسوند) این کلمه بصورت مزید مؤخر به کلمات می پیوندند و بیشتر معنی مصدری یا وصفی بدانها می دهد: دربندان. حنابندان. میوه بندان. یخ بندان. شیشه بندان. آینه بندان. شهربندان.

بندان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان نهبندان است که در بخش شوسف شهرستان بیرجند واقع است و ۲۰۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بند انداختن.

[بَ اَ تَ] (مص مرکب)کندن موی چهرهء زنان بوسیلهء بند (نخ). پیرایش موهای زاید صورت و ابرو. با بند کندن موی صورت و پای زنان. (فرهنگ فارسی معین). برکندن موی روی زن بوسیلهء رشته ای بطرز خاص. برکندن موی رخسار و ابروی و پای بطرز خاص.

بندانداز.

[بَ اَ] (نف مرکب) زنی که بـا بنـد موی صورت زنـان را درآورد. سـلمانی زن. (فرهنـگ فارسـی معین). بندانداز‌نـده. زنی که موی روی زنان کند. آنکه موی فضول از روی و پای زنان بردارد.

بندانداز‌ان.

[بَ اَ] (اِ مرکب) مراسمی است که هنگام بند انداختن نوعروس برای نخستین بار برگزار میشود. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده).

بندانداز‌ی.

[بَ اَ] (حامص مرکب) عمل بندانداز.

بنداندن.

[بَ دَ] (مص) منجمـد کردن :برودت به افراط بر وی غـالب شود و آن بخـار را ببنداند، پیش از آن که آب شود و همچنان بسته به زمین آید. آن جوهر را برف گویند. (رسالهء کائنات جو ابوحاتم اسـفزاری). چون برودت بر قدری از بخار مستولی شود و آن بخار را میبنداند جرم این بخار کمتر شود. (رسالهء کائنات جو ابوحاتم اسفزاری).

بنداوسی.

[بِ وُ / بَ وَ] (اِ) پنداوسـی. پیداوسـی. آقـای دکتر معین در ذیـل پنداوسـی آرد: ولف در فهرست شاهنـامه «بنداوسـی» را بـا علامت استفهام آورده و رجوع به پیداوسـی کرده و در کلمهء اخیر گوید: «سـکه ای به ارزش پنج دینار». احتمال میرود که کلمه، مصحف «پنداذس»(۱) یونـانی، پنـج، پنـج تن، پنـج چیز باشـد. (از فرهنگ فارسـی معین). رجوع به پیداوسـی در همین لغت نامه شود. (۱) – Pentazos.

بنداوه.

[بُ وَ] (اِخ) نام سرداری در سند. نام سپهسالاری در سند. رجوع به فهرست ولف شود.

بندباز.

[بَ] (نف مرکب) آنکه بر روی ریسـمان راه رود و عملیات شـگفت انگیزی کنـد. شخصـی که عملیات آکروباسـی روی بنـد انجام دهد. ریسمان باز. (فرهنگ فارسی معین). رسن باز. آنکه بر طناب و بندی در هوا کشیده رود و اعمال غریبه بر بند کند.

بندباز‌ی.

[بَ] (حـامص مرکب) نـام بـازیی است که بـازیگران چوبی دراز و بزرگ اسـتاده کرده طنابها می بندنـد و بازیگری سـبوئی آب پر کرده بر آن طنابها می دود و آن بازی را به اصـطلاحات بنـدبازی گوینـد. (آننـدراج). قسـمی از بازی و برجهیـدگی بر روی طناب. (ناظم الاطباء). عمل و شغل بندباز. ریسمان بازی. آکروباسی. نوع نمایش ورزشی که در آن شخص بر روی بند عملیات بدنی انجام

دهـد و هنرنمایی کنـد. بنـدباز برای حفظ تعادل خود روی بنـد معمو چوبی در دست میگیرد. در بنـدبازی شـخص دوم بنام یالانچی وجود دارد که در صـحنهء زمین زیر بند اداهای مضـحک درآورد. (فرهنگ فارسـی معین) : کنون همچو بازیگران گاه کشـتن کند همتش را همی بندبازی.سوزنی.

بندباکوری.

[بَ] (اِ) نام یک نوع گیاهی است. (ناظم الاطباء).

بندبجین.

[ ] (اِخ) دهی از دهستان فشافویه بخش ری شهرستان تهران است. دارای ۲۸۳ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بند بر ابرو نهادن.

[بَ بَ اَ نِ / نَ دَ](مص مرکب) کنایه از بی دماغ شـدن. (آنندراج) (فرهنگ فارسـی معین). خود را ناراحت کردن. عصـبانی شدن : جوهر بیگانه ای این تیغ را در کار نیست بندی از چین جبین هر لحظه بر ابرو منه. صائب (از آنندراج).

بندبربند.

[بَ بَ بَ] (ق مرکب) به پی هم. پیاپی. متوالی. (فرهنگ فارسی معین).

بندبربند افکندن.

[بَ بَ بَ اَ کَ دَ](مص مرکب) سخت در زنجیر و ریسمان کشیدن تا رهایی او ناممکن گردد : چو بر دل مرد را از دیو گمره همی بینی فکنده بندبربند.ناصرخسرو.

بند برخاستن.

[بَ بَ تَ] (مص مرکـب)بنـد برخاسـتن از چیزی؛ کنـایه از دور شـدن بنـد از آن چیز. (آننـدراج) (فرهنـگ فارسـی معیـن). - بند خموشـی برخاسـتن؛ کنایه از مهر سـکوت را شکسـتن است : روز و شب چون خونیان دارم بزیر تیغ جای تا مرا بند خموشـی از زبان برخاسته ست. صائب (از آنندراج).

بند برداشتن.

[بَ بَ تَ] (مص مرکب)کنـایه از آزاد کردن. رهـا کردن. خلاـص ساختن : از او بنـد برداشت تا کار خویش بجویـد کنـد تیز بازار خویش.فردوسی.

بند برگرفتن.

[بَ بَ گِ رِ تَ] (مص مرکب) بند گشودن ||. از بند خلاص کردن. از قید رها کردن. (فرهنگ فارسی معین).

بند برنهادن.

[بَ بَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) مقید کردن ||. قفل کردن. تنکیل. (فرهنگ فارسی معین).

بندبست.

[بَ بَ] (اِ مرکب) رجوع به بند و بست شود.

بند بستن.

[بَ بَ تَ] (مص مرکب) توقع و طمع داشتن. (غیاث) (ناظم الاطباء). طمع بستن و توقع کردن. (آنندراج). توقع داشتن. طمع داشتن. (فرهنگ فارسی معین) : ز خود نیست این چاشنی نیشکر را در آن لب همانا که بسته ست بندی. مخلص کاشی (از آنندراج). خوبان فریب چاک گریبان نمیخورند تا چند بر قبای بتان بند بستن است. سالک قزوینی (از آنندراج ||). پیوند کردن موی شیشه و چینی و امثال آن، و به این معنی بند کردن و بند زدن هم آمده است. (آنندراج) : صید دلها روش طبع ملایم باشد شیشهء آینه را موم بر اعضا بند است. محمد رفیع (از آنندراج ||). بستن بند تسبیح و امثال آن به تار ابریشم و گلابتون ||. گرفتن چیزی به ابرام از کسی. (از آنندراج) (فرهنگ فارسی معین ||). مقابل بند گشادن و بمکر و فریب چیزی از کسی گرفتن یا بقرض یا وام. (آنندراج). بقرض افتادن. به وام گرفتن. بمکر و فریب چیزی از کسی گرفتن. (فرهنگ فارسی معین ||). طناب کشیدن برای آویختن جامه. بستن طناب یا مانند آن از دو سوی بدیواری یا درختی و امثال آن در هوا برای گستردن جامهء تر و جز آن بر آن تا خشک شود. (یادداشت بخط مؤلف ||). سد بستن. (ناظم الاطباء). سد ساختن برای بالا آمدن آب. (یادداشت بخط مؤلف).

بندبن.

[بَ بُ] (اِخ) دهی است جزو بخش مرکزی شهرستان لاهیجان. دارای ۵۷۴ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بندبن.

[بَ بُ] (اِخ) دهی جزء دهستان سیاهکل رود بخش رودسر است که در شهرستان لاهیجان واقع است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بندبن.

[بَ بُ] (اِخ) دهی است از دهستان هزارجریب بخش چهاردانگهء شهرستان ساری. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بندبند.

[بَ بَ] (ق مرکب) جزءجزء. تکه تکه. قطعه قطعه. پاره پاره : و از حال ری و خوارزم بندبند و اندک اندک از آن گویم که دو باب خواهد بود سخت مشبع. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۷۴). به ترکیب آن سنگها بندبند برآورد بیدر حصاری بلند.نظامی.

بندبه.

[بَ دَ بَ] (اِخ) نام گاوی است که در کلیله بدان اشاره شده است : با وی [برادر بزرگترم] دو گاو بود یکی را شتربه نام و دیگری را بندبه. (کلیله و دمنه).

بندپایی.

[بَ] (اِ مرکب)(۱) بندپاییان. شاخه ای از جانوران غیرذی فقار که دارای پوستهء کیتینی(۲) هستند و دارای قرینهء دوطرفی(۳) میباشند و بدنشان از بندها و حلقه های متعدد ساخته شده که در گونه ها و انواع مختلف آنها فرق میکند. و همچنین اندام حرکتی آنها هم بندبند است. تنفس این جانوران پوستی(۴) است و بوسیلهء مجاری هوایی که انتهای آنها به پوست بدن باز میشود انجام میگردد. از اختصاصات این جانوران پوست اندازی(۵) آنها است که در گونه ها و تیره های مختلف در هر سال یک یا چند مرتبه انجام میشود. پامفصلیان. این شاخه از جانواران را به چهار رده تقسیم میکنند: ۱ - سخت پوستان. ۲ - عنکبوتیان. ۳ - هزارپاییان. ۴ - حشرات. (فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) (۱) - Artropodes . (فرانسوی) (۲) - Chitine . (فرانسوی) (۳) - Symetrie bilaterale . (فرانسوی) (۴) - Respiration cutanee . (فرانسوی) (۵) - Muer

بندپی.

[بَ پِ] (اِخ) دهی از دهستان حریر رودکنار است که در بخش مرکزی شهرستان نوشهر واقع است و ۴۳۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بندپی.

[بَ پِ] (اِخ) ناحیه ای است در مازندران حد شمالی بارفروش. شرقی سوادکوه. جنوبی فیروزکوه. و غربی لاریجان. ناحیهء کوهستانی است. در قسمت علیای رود بابل واقع است. بسه قسمت تقسیم میشود. بندپی غربی. بندپی شرقی و بالاکوه. از طوایف آن ملکشاهی، فیروزجاه، عمران آری و غیره هستند. (از جغرافیای سیاسی کیهان). نام یکی از بخش های شهرستان بابل است. رودخانه های این بخش شامل رودخانهء کلارود، رودخانهء سیمارود، رودخانهء سجادرود و رودخانهء شکراللهرود است. مرکز بخش بندپی ده مقری کلاـ است. این بخش از ۶۷ آبادی تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۳۳هزار تن است. قراء مهم آن: بائی کلاـ دیوا، آهنگرکلا، لدار در قشلاق و قراء سنگ چال، نشل و فیل بند در ییلاق. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بندتنبانی.

[بَ دِ تُمْ] (ص نسبی) گفتهء بی سروته. شعر بی معنی و نادرست از لحاظ وزن و قافیه. (فرهنگ فارسی معین). سست و رکیک و بی معنی و مفهوم (بیشتر در مورد شعر به کار میرود). (فرهنگ عامیانهء جمالزاده).

بندچائی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان ساوه است. ۱۲۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بندچاپی.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش قشم است که در شهرستان بندرعباس واقع است. و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بندچه.

[بَ چَ / چِ] (اِ مصغر) مفصل انگشت کوچک. (فرهنگ فارسی معین).

بندخاک.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان لادیز است که در بخش میرجاوه شهرستان زاهدان واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بندخانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ مرکب) زندان که ترجمهء سجن است. (آنندراج). بندی خانه. زندان. محبس. (فرهنگ فارسی معین) (از ناظم الاطباء) : وحشی نداشت پای گریز از کمند عشق او را به بندخانهء هجران گذاشتیم. صائب (از آنندراج).

بندخت.

[بُ دُ] (اِ) چهره و روی. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). چهره. (جهانگیری) (رشیدی ||). چهرهء بولهبان وقت یعنی مخالفان دین و برباطل. (شرفنامهء منیری).

بند خود داشتن.

[بَ دِ خَودْ / خُدْ تَ](مص مرکب) در کنف و حمایت خویش قرار دادن. حمایت کردن.

بندد.

[بُ دَ] (اِ) اصل و بنیاد هر چیز. (برهان) (آنندراج). بنداد و بنلاد و اصل هر چیزی. (ناظم الاطباء). رجوع به بنداد و بنیاد و بنلاد شود.

بند داشتن.

[بَ تَ] (مص مرکب) مقید بودن. گرفتار بودن : امیر محمد از صدر بزیر آمد و بند داشت... و ما وی را بدیدیم... و گریستن بر ما افتاد. (تاریخ بیهقی).

بند در بند قبا بافتن.

[بَ دَ بَ دِ قَ تَ](مص مرکب) کنایه از بهم پیوستن و مجتمع شدن. (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین) : بر سر کوی تو جمعند پریشانی چند بند در بند قبا بافته عریانی چند. سلیم (از آنندراج). بند در بند قبا بافتن مژگان چیست گر در این خانه کسی نیست پس این دربان چیست. صائب (از آنندراج).

بند دل پاره شدن.

[بَ دِ دِ رَ / رِ شُ دَ](مص مرکب) بسیار ترسیدن ||. بسیار مشوش شدن. (فرهنگ فارسی معین).

بندر.

[بَ دَ] (اِ) محلی باشد که قافله و تجار در آن بسیار آیند و روند. (برهان). کنار دریا که جای بستن کشتی باشد و معنی هر شهری که بر کنارهء دریای محیط واقع باشد. (از غیاث). محلی باشد که قافله و تجار بسیار بر آن صادر و وارد شود و بیشتر آن بر لب دریاها و رودهای بزرگ باشد چنانکه در فارس زیاده از بیست بندر بر لب دریا است و اصل آن بُنـدَر است که بار و بنه در آنجا نهند و اسکله گویند و اسکله ترکی است و بمعنی معبر بحر آمده. (انجمن آرا) (آنندراج). لنگرگاه کشتی از کنارهء دریا که کاروان و تجار در آن بسیار آیند و روند و کشتی مال التجاره ها بدان جا آرند و از آنجا برند. ج، بنادر. (یادداشت بخط مؤلف). محلی است در ساحل دریا یا رودخانه که محل توقف و بارگیری و باراندازی وسایل نقلیهء دریایی است، و آن معمو شامل انبارها و جرثقیلها و وسایل فنی دیگر نیز هست. شهر ساحلی، بندرگاه. توضیح: این کلمه بهمین صورت معرب شده جمع آن «بنادر» آید. (فرهنگ فارسی معین) : روزی بتماشا بیرون رفته بود نزدیک آن بندر رسید. (قصص الانبیاء ص۱۷۷).

بندر.

[بَ دَ] (اِخ) نام شهری است در غرجه. (فرهنگ اسدی) : بسی خسرو نامور پیش از او شدستند زی بندر و ساربان. دیباجی (از فرهنگ اسدی چ اقبال ص۱۶۱).

بندر بستانو.

[بَ دَ رِ بُ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش گاوبندی است که در شهرستان لار واقع است. ۳۶۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر بستانه.

[بَ دَ رِ بُ نِ] (اِخ) بندر از دهستان مرزوقی است که در بخش لنگهء شهرستان لار واقع است، و ۱۲۴۱ تن سکنه دارد. لنگرگاه آن برای کشتی های کوچک مناسب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر بندمعلم.

[بَ دَ رِ بَ مُ عَلْ لِ] (اِخ)بندری از دهستان حومهء بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۶۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر بوشهر.

[بَ دَ رِ شِ] (اِخ) از بنادر خلیج فارس. رجوع به بوشهر شود.

بندر پهلوی.

[بَ دَ رِ پَ لَ] (اِخ) در شهریور ماه ۱۳۱۴ بموجب تصویب نامهء هیأت وزیران، نام انزلی به پهلوی تبدیل شد.(۱)جمعیت آن ۴۹۰۰۰ تن است. (۱) - پس از پیروزی انقلاب اسلامی مجدداً انزلی نامیده شد.

بندر توابع.

[بَ دَ رِ تَ بِ] (اِخ) دهی از دهستان برج اکرم بخش فهرج است که در شهرستان بم واقع است. ۱۴۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بندرج.

[بَ رَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش دودانگهء شهرستان ساری است. این دهستان از ۱۷ آبادی تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۴۸۰۰۰ تن است. قراء مهم آن بشرح زیر است: پرکوه. تلاوک. موگاو. شلمیک. کتریم. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بندر جزه.

[بَ دَ رِ جَ زِ] (اِخ) بندری از دهستان بدوی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۱۷۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر چارک.

[بَ دَ رِ رَ] (اِخ) بندری از دهستان چارکی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۱۵۴۵ تن سکنه دارد. لنگرگاه آن برای کشتی های کوچک مناسب است.

بندر چیرو.

[بَ دَ رِ] (اِخ) بندری از دهستان عبیدلی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۷۴۹ تن سکنه دارد. لنگرگاه آن برای کشتی های متوسط مناسب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر حسینه.

[بَ دَ رِ حَ نَ] (اِخ) بندری از دهستان مرزوقی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۳۷۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر حمیران.

[بَ دَ رِ حَ] (اِخ) بندری از دهستان حومهء بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۱۵۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر دیر.

[بَ دَ رِ دَیْ یِ] (اِخ) بندر مرکزی دهستان دیر بخش خورموج است که در شهرستان بوشهر واقع است. و ۹۰۶ تن سکنه دارد. لنگرگاه آن برای کشتیهای کوچک مناسب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر دیلم.

[بَ دَ رِ دِ لَ] (اِخ) از بنادر خلیج فارس و در جنوب خوزستان واقع است. رجوع به دیلم شود.

بندر دیوان.

[بَ دَ رِ] (اِخ) بندری از دهستان مرزوقی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. ۹۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر ریگ.

[بَ دَ رِ] (اِخ) بندر و قصبهء مرکزی دهستان حیات داود است که در بخش گناوهء شهرستان بوشهر واقع است. و ۲۶۴۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندرز.

[بَ دَ / بُ دَ] (اِ) جوالدوز. (برهان) (آنندراج) (رشیدی) (شرفنامهء منیری) (جهانگیری).

بندر زیارت.

[بَ دَ رِ رَ] (اِخ) بندری از دهستان حومهء بخش گاوبندی است که در شهرستان لار واقع است. و ۳۲۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر سفیدگنبد.

[بَ دَ رِ سَ / سِ گُ بَ](اِخ) یکی از بندرهای دریاچهء ارومیه است که پیشتر بندر آق گنبد نامیده میشد. (فرهنگستان). رجوع به آق گنبد شود.

بندر شاه.

[بَ دَ رِ] (اِخ) بندری است در ۳۶کیلومتری مغرب گرگان و انتهای راه آهن سراسری ایران. در کنار بحر خزر و آن در سال ۱۳۰۶ در زمان رضاشاه احداث شد و از بنادر مهم شمال محسوب میشود. جمعیت آن بندر با کارگران در حدود ۱۴۰۰۰ تن است(۱). (فرهنگ فارسی معین). بخش بندر شاه شامل بندر و ۴ آبادی بنام سیجوال، قره قاشلو، نیازآباد سیاه آب و شبه جزیرهء آشوراده است. جمعیت بخش در حدود ده هزار تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). (۱) - پس از پیروزی انقلاب اسلامی بندر ترکمن نامیده شد.

بندر شاهپور.

[بَ دَ رِ] (اِخ) نـام یکی از بخشـهای شهرسـتان اهـواز و همچنین نـام یکی از بنـادر مهم جنوب کشور است که در خورموسـی خلیج فـارس واقع شـده است. منطقهء بخش عبارت است از: ابتـدای ایسـتگاه تا انتهای اسـکله به مساحت ۴هزار گز مربع. جمعیت آن در حدود ۲۵۰۰ تن است. از سـال ۱۳۱۲ شـروع به بهره برداری این بندر شده است.(۱) (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶). نام قدیم آن خورموسی است. رجوع به فرهنگ فارسی معین شود. (۱) - پس از پیروزی انقلاب اسلامی بندر امام خمینی نامیده شد.

بندر شناس.

[بَ دَ رِ شِ] (اِخ) بنـدری از دهسـتان حـومهء بخش لنگه است که در شهرسـتان لاـر واقـع است. و ۷۴۷ تن سـکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر شیوء.

[بَ دَ رِ] (اِخ) بنـدری از دهسـتان حومهء بخش گاوبنـدی است که در شهرسـتان لاـر واقع است و ۸۷۳ تن سـکنه دارد. لنگرگاه آن برای کشتی های کوچک مناسب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر طاحونه.

[بَ دَ رِ نِ] (اِخ) بنـدری از دهسـتان چـارکی بخش لنگه است که در شهرسـتان لاـر واقـع است. و ۴۸۶ تن سـکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندرعباس.

[بَ دَ رِ عَبْ با] (اِخ) بنـدری است که در کنار تنگهء هرمز، خلیـج فارس را به بحر عمان متصل میسازد و آن تا زمان اخراج پرتغالیها بـدست شاه عباس کبیر بنام «گمبرون» خوانده میشد. از آن پس بنام عباسـی و بندرعباس معروف شد. و با ترقی بندر بوشـهر بتدریج از اهمیت آن کاسـته گردیـد. شهرسـتان بنـدرعباس جزو اسـتان [کرمان] میباشـد و جمعیت آن ۱۱۰۰۰ تن است. (فرهنگ فارسـی معیـن). یکی از شهرسـتانهای اسـتان هشـت کشـور است، سازمـان شهرسـتان بنـدرعباس از بخشـهای زیر تشـکیل شـده است: بخش مرکزی؛ شامـل دهسـتانهای ایسـین، فین، خمیر، شـمیل. بخش سـعادت آبـاد؛ شامـل دهسـتان هـای سـیاهو، احمـدی، فارغان، طارم، دردگاه. بخش میناب؛ شامل دهسـتانهای رودان، رودخانه، سیریک، دهو، بهمنی، شهوار، پائین شهر، حومه. بخش قشم؛ جزایر قشم، هرمز، لاـرک و هنگـام. بخش جاسـک؛ شامل دهسـتان حومه و دهسـتان گایریک. جمعیت کل ۵ بخش کـه از ۶۳۹ آبادی تشکیل شده، در حدود ۲۰۱۱۵۹ تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بندر کافرغان.

[بَ دَ رِ فَ] (اِخ) بنـدری از دهسـتان مرزوقی بخش لنگه است که در شهرسـتان لاـر واقـع است. و ۲۵۲ تن سـکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر کرزه.

[بَ دَ رِ کُ زِ] (اِخ) بندری از دهستان حمدادی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۴۵۵ تن سکنه دارد. لنگرگاه آن برای کشتی های کوچک مناسب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر کلات.

[بَ دَ رِ کَ] (اِخ) بندری از دهستان حمدادی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است و ۷۹۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر کنگ.

[بَ دَ رِ کَ] (اِخ) بندر و قصبه از دهستان حومهء بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۳۲۴۰ تن سکنه دارد. لنگرگاه آن برای کشتی های کوچک مناسب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندرگاه.

[بَ دَ] (اِ مرکب) لنگرگاه کشتی در کنار دریا. (فرهنگ فارسی معین). بندر. (ناظم الاطباء). پهنه ای از آب در کنار ساحل که دارای عمق کافی برای ورود کشتیها است و موقعیت آن (اعم از طبیعی یا مصنوعی) نسبت به اوضاع ساحلی چنان است که کشتیها را از باد امواج و جریانهای محلی محفوظ میدارد. بندرگاههای بزرگ، با باراندازها، اسکله ها، لنگرگاهها و تعمیرگاهها مجهزند. (دایرهٔ المعارف فارسی ||). بازار ||. معبر و گذرگاه. (ناظم الاطباء).

بندرگاه.

[بَ دَ] (اِخ) بندری از دهستان حومه است که در بخش مرکزی شهرستان بوشهر واقع است. و ۲۶۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندرگاه.

[بَ دَ] (اِخ) دهی است جزو دهستان طارم علیا بخش سیروان شهرستان زنجان و دارای ۱۱۳ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بندر گز.

[بَ دَ رِ گَ] (اِخ) معرب آن بندر جز است. بندری است در کنار جنوب شرقی بحر خزر. از بخشهای گرگان که ۴۰۰۰ تن جمعیت دارد. این بندر در ۴۸کیلومتری باختر گرگان و ۲۰کیلومتری جنوب بندر شاه قرار دارد. اولین ایستگاه از بندر شاه بطرف تهران بندر گز میباشد. (فرهنگ فارسی معین). بندر گز مرکز بخش و در گذشته قبل از احداث بندر شاه اهمیت بیشتری داشته است. بندر گز قبل از احداث بندر شاه، بندر شهرهای گرگان، شاهرود و دامغان محسوب میشد ولی پس از احداث بندر شاه و عقب نشینی آب دریای مازندران اهمیت خود را از دست داد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بندر گشه.

[بَ دَ رِ گَ شِ] (اِخ) بندری از دهستان حومهء بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۱۵۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر گلمانخانه.

[بَ دَ رِ گُ نِ] (اِخ) نام محل و بندری است در کنار دریاچهء ارومیه. و رجوع به گلمانخانه شود.

بندر لنگه.

[بَ دَ رِ لِ گَ] (اِخ) بندری است در جنوب شرقی فارس در ساحل خلیج فارس. جزو شهرستانهای استان هفتم (فارس). بخشهای تابعهء آن: شیبکوه، بستک، جزیرهء کیش و گاوبندی است. جمعیت حوزهء بندر لنگه ۲۹۷۱۹ تن است. حوزهء بندر لنگه ۴۹۲۰ تن سکنه دارد. (فرهنگ فارسی معین).

بندر ماه شهر.

[بَ دَ رِ شَ] (اِخ) نام دیگر بندر معشور است. به بندر معشور رجوع شود.

بندر مجاهیر.

[بَ دَ رِ مُ] (اِخ) بندری از دهستان بدوی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۱۹۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر معزآباد.

[بَ دَ رِ مُ عِ] (اِخ) دهی از دهستان حرجند بخش مرکزی شهرستان کرمان است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بندر معشور.

[بَ دَ رِ مَ] (اِخ) یا بندر ماه شهر. مرکز بخش بندر معشور شهرستان خرم شهر است و ۳۷۰۰ تن سکنه دارد. در این بندر مؤسسات شرکت نفت، ادارهء گمرک و ژاندارمری و یک دبستان وجود دارد. این قصبه از محلهای موبلچ، کریمه، هوبر و شکاده تشکیل شده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بندر معشور.

[بَ دَ رِ مَ] (اِخ) یا بندر ماه شهر. نام یکی از بخشهای چهارگانهء خرم شهر است. این بخش در قسمت شمال خاوری خرم شهر بین بخشهای شادگان و هندیجان و مجاور دریا واقع است. یکی از قراء دهستان هویزه بوده و اخیراً بواسطهء احداث تأسیسات نفت به بخش تبدیل گشته است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶). و رجوع به مادهء قبل شود.

بندر مغویه.

[بَ دَ رِ مُ یِ] (اِخ) بندری از دهستان مرزوقی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۱۰۴۴ تن سکنه دارد. لنگرگاه آن برای کشتی های کوچک مناسب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر مقام.

[بَ دَ رِ مُ] (اِخ) بندر مرکز دهستان بدوی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۱۲۶۶ تن سکنه دارد. لنگرگاه آن برای کشتی های معمولی مناسب است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندر نخیلو.

[بَ دَ رِ نَ] (اِخ) بندری از دهستان بدوی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. و ۲۶۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندروغ.

[بَ] (اِ) بندی باشد که با چوب و علف و خاک و گل در پیش آب بندند تا آب بلند شود و به زراعت رود. (برهان) (آنندراج) (جهانگیری) (از ناظم الاطباء). مصحف بندورغ است. (از حاشیهء برهان چ معین). رجوع به بندورغ شود ||. سه پای بود که اندر میان آب نهند تا از گذرگاه بجایی دیگر روند. (لغت فرس اسدی چ عباس اقبال ص۲۳۹).

بند زبان نداشتن.

[بَ دِ زَ نَ تَ] (مص مرکب) تاب و مقاومت و خویشتن داری نداشتن : گر خود رقیب شمعست اسرار از او بپوشان کان شمع سربریده بند زبان ندارد.حافظ. می گفت دوش سوسن در گلستان به بلبل عاشق نباشد آن کو بند زبان ندارد.کاتبی.

بند زدن.

[بَ زَ دَ] (مص مرکب) متصل کردن قطعات ظرفهای شکسته. آوند شکسته را با پاره های آهن یا روی پیوند کردن. وصل کردن تکه های جداشدهء کاسه و بشقاب. (فرهنگ فارسی معین). دو پارهء شکستهء سفال یا ظرف چوبین یا چینی را با آهن باریک بیکدیگر پیوستن. لگام و فش کردن ظرف چوبین یا سفالین شکسته. (یادداشت بخط مؤلف). بَش زدن (در تداول اهالی خراسان). ||بند نهادن. (آنندراج) : شاید که می وفا نریزد بر شیشهء دل زدیم بندی. علی خراسانی (از آنندراج).

بندزن.

[بَ زَ] (نف مرکب) آنکه کاسه و بشقاب را پیوند دهد. (فرهنگ فارسی معین). کسی که کارش بند زدن است. کاسه بند. شعاب. بَش زن (در تداول اهالی خراسان).

بند ساختن.

[بَ تَ] (مص مرکب) گرفتار کردن. پای بند ساختن : بر آن دل شد که لعبی چند سازد بگیرد شاه نو را بند سازد.نظامی.

بندسای.

[بَ] (نف مرکب) سایندهء بند : همان جهن و گرسیوز بندسای که او برد پای سیاوش ز جای.فردوسی. خرد پای و طبیعت بند پای است نفس یک یک چو سوهان بندسایست. نظامی (||. ن مف مرکب) سائیده شده از بند: ز شفقت ساقهای بندسایش همی مالید و می بوسید پایش.نظامی.

بندسر.

[بَ سَ] (اِخ) دهی جزو دهستان افشاریه بخش آوج است که در شهرستان قزوین واقع است و دارای ۲۱۸ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بندش.

[بَ دَ] (اِ) پنبهء حلاجی کرده و گلوله نموده باشد بجهت رشتن. (برهان) (ناظم الاطباء). پنبهء محلوج. (آنندراج). پنبهء برزده و گردکرده ریسیدن را و نیز باغنده و پاغنده و پیچک و بندک و غنده و کندش و گلن نیز گویند و هندکاله نامندش. (شرفنامهء منیری).

بندش.

[بَ دِ] (اِ) نقش کردن سیم و زر باشد بر نهج خاص. (برهان) (آنندراج). نقش و کنده کاری سیم و زر و نصب آنها. (ناظم الاطباء). ||حد و سد ||. نیت و قصد ||. ضبط و استحکام ||. ایجاد و اختراع ||. پرداخت افسانه و حکایت دروغ ||. ساختگی حساب دروغ ||. انشاء و فصاحت در کلام. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بند شدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب) آرام داشتن. (فرهنگ فارسی معین ||). ماندن ||. چسبیدن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). قائم شدن. (آنندراج). محکم شدن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : عجب که بند شود تا به پشت گاو زمین نعوذبالله اگر پا فرورود بخلاب. وحشی (از آنندراج ||). قطع شدن. بازایستادن. بازماندن : هر امیری نیزهء خود درفکند تا شود در امتحان آن سیل بند.مولوی.

بندشناسی.

[بَ شِ] (حامص مرکب) فن شناختن مفاصل. معرفة المفاصل. مفصل شناسی(۱). (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Arthrologie.

بند شهریار.

[بَ دِ شَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) نام نوایی است از موسیقی. (برهان) (انجمن آرا) (رشیدی) (آنندراج) : بر بید عندلیب زند بند

شهریار بر سرو زندواف زند بخت اردشیر. منوچهری. چون افسر بهار بود بانگ عندلیب چون بند شهریار بود بانگ طیطوی. منوچهری.

بندق.

[بُ دُ] (اِ) بمعنی فندق است و بعضی گویند معرب آن است. گویند هرکه مغز آنرا با انجیر و سداب بخورد، زهر بر وی کار نکند و مسموم را نیز نافع است. گویند عقرب از فندق میگریزد. (برهان) (آنندراج). میوهء معروف که فندق گویند. (غیاث). بادام کشمیری. (الفاظ الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). جلوز. (منتهی الارب). درختی است چون بطم. (از اقرب الموارد) : ... لختی از آن گوهرها بکند و لختی از آن مشک و عنبر و بندق ها برداشت و بحیله خویشتن را باز بیرون آورد. (ترجمهء تاریخ طبری). لیشتر، شهرکی است با هوای درست و بسیار کشت و از وی بندق خیزد. (حدودالعالم). و جبالها [جبال جزیرهء صقلیه]کلها بساتین ثمرهٔ بالتفاح و الشاه بلوط و البندق و الاجاص و غیرها من الفواکه. (ابن جبیر). رجوع به فندق شود ||. مقدار شیرینی از معاجین و امثال آن است. (یادداشت بخط مؤلف) : خداوند استسقا را یک بندق [از تریاق] با سرکه ممزوج دهند. (ذخیرهء خوارزمشاهی، یادداشت ایضاً).

بندق.

[بُ دُ] (ع اِ) غلولهء گلین. (غیاث). گلولهء گلین و مانند آن که می اندازند. بندقه یکی، بنادق جمع. (منتهی الارب) (از آنندراج). چیزی که او را می اندازند. (از اقرب الموارد). کمان گروهه. گروههء گلین : قدر فندق افکنم بندق حریق بندقم در فعل صد چون منجنیق.مولوی.

بندقراء.

[بَ قُ] (اِخ) دهی از دهستان تکاب است که در بخش ریوش شهرستان کاشمر واقع است. و ۴۳۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بندق شکستن.

[بُ دُ شِ کَ تَ] (مص مرکب) کنایه از بوسه دادن است. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ فارسی معین).

بندقهٔ.

[بَ دَ قَ] (ع مص) گلوله ساختن چیزی را ||. تیز نگریستن بسوی کسی. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بندقهٔ.

[بُ دُ قَ] (ع اِ) واحد بندق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). گلولهء خرد و سنگ مدور. (ناظم الاطباء). هر چیز مدور بزرگتر از نخود. (از بحر الجواهر) (یادداشت بخط مؤلف ||). او چیزی است که در مقعد قرار دهند، مثل شیاف. (بحر الجواهر ||). وزنی به اندازهء درهمی است و بعضی اطباء به اندازه یک مثقال و بعضی چهار دانگ دانند. مقدار وزنی به اندازه درهمی. (مفاتیح) (از

بحرالجواهر) (یادداشت بخط مؤلف).

بندقهٔ.

[بُ دُ قَ] (اِخ) ابن مطهٔ. پدر قبیله ای است از یمن. (منتهی الارب) (یادداشت بخط مؤلف) (ناظم الاطباء).

بندق هندی.

[بُ دُ قِ هِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) رته. (الفاظ الادویه). رته است و آن دانه هایی است بقدر فندق و پوست صیقلی و صلب و بادقت و شفاف و تیره رنگ و مایل به اندک سبزی و مغز او سفید، مایل بزردی. (از تحفهء حکیم مؤمن). ثمری است به مقدار فندق که آنرا رته گویند. و رنگ آن بسیاهی زند گویند که اگر آنرا بکوبند و بپرورانند و داخل سرمه کنند و در چشم کشند، احولی را ببرد. (آنندراج). بفارسی آنرا رته گویند. منافع عجیب دارد خصوصاً در حق چشم. (منتهی الارب). خصی ابلیس. تخم ابلیس.

بندقی.

[بُ دُ] (ع اِ) جامهء کتان گرانبها. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) : اوصاف شمله بر علم زر نوشته اند القاب بندقی بسراسر نوشته اند.نظام قاری. دهد بندقی هر زمانم فریبی شکیبم ازو نیست طال المعاتب.نظام قاری. طیلسان صوفی ارمک بود از بندقیش وز گلیم عسلی نیز روایی دارد.نظام قاری.

بندقی.

[بُ دُ] (اِ) تفنگچی. (ناظم الاطباء). رجوع به بندق شود.

بندقیر.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان میان آب است که در بخش مرکزی شهرستان شوشتر واقع است. دارای ۴۰۰ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بندقیهٔ.

[بُ دُ قی یَ] (ع اِ) توپ ||. پیشتو. (ناظم الاطباء). رجوع به بندق شود ||. درهمی است بنام رکن الدین میبرس البندقداری الصالحی النجمی. در مصر شایع بوده است. رجوع به النقود صص ۶۲ - ۸۳ و صص ۱۶۹ - ۱۸۲ شود.

بندک.

[بَ دَ] (اِ) پنبهء حلاجی کرده و گلوله نموده را گویند به جهت رشتن. (برهان) (آنندراج). پنبهء برزده و گردکرده ریسیدن را و آن را پاغند و پاغنده و غنده و گندش و گلن گویند و هندکاله خوانند. (شرفنامهء منیری). پنبهء پاک کرده از پنبه دانه و آماده کرده برای رشتن. (ناظم الاطباء).

بندک.

[بَ دَ] (ع اِ) خشتک پیراهن. ج، بنادک. (منتهی الارب).

بند کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) اسیر کردن. در بند کردن. (فرهنگ فارسی معین). محکم گرفتن و اسیر کردن. (غیاث). زندان و حبس کردن : چو آید بدان مرز بندش کنید دل شادمان پرگزندش کنید.فردوسی. سخنها بر این گونه پیوند کن و گر پند نپذیردش بند کن.فردوسی. و بخط خود منشوری دادش بولایت تا علی را بگیرد ناگاه و بند کند و انصاف رعایای خراسان از وی بازستاند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۲۸). و احمد ارسلان را فرمود تا آنجا بند کردند و سوی غزنین بردند. (تاریخ بیهقی). در این پیدا و نزدیکت ببین آن دور پنهان را که بند ازبهر اینت کرد یزدان اندر این زندان. ناصرخسرو. از عمامه کمند کردندش درکشیدند و بند کردندش.نظامی. ناصحان را دست بست و بند کرد ظلم را پیوند در پیوند کرد.مولوی ||. محکم گرفتن. (فرهنگ فارسی معین||). قایم کردن. (آنندراج). قایم کردن. محکم کردن. (فرهنگ فارسی معین) : به بازو کمان و به زین بر کمند میان را به زرین کمر کرده بند. فردوسی. برون آمد از پیش خسرو نوند به بازو مر آن نامه را کرد بند.فردوسی. عمر را بند کن از علم و ز طاعت که ترا علم با طاعت تو قید دوان عمر تواند. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص۱۴۳ ||). مقید کردن. از حرکت و فعالیت بازداشتن : دادبگ از رای او دست ستم بند کرد زآن که همی(۱) رای او حکمت ناب است و پند. سوزنی. بند کن چون سیل سیلابی کند ورنه رسوایی و ویرانی کند.مولوی ||. بستن. مسدود کردن : سخت خاک آلوده می آید سخن آب تیره شد سر چه بند کن.مولوی. خادمهء سرای را گو در حجره بند کن تا به سر حضور ما ره نبرد موسوسی. سعدی. - بند کردن زبان؛ خاموش ساختن. مهر سکوت بر لب یا زبان نهادن : زبان بند کردن به صد قید و بند بسی به ز گفتار ناسودمند. امیرخسرو دهلوی ||. ذکر خود بر عضو کسی نهاده زور کردن و جماع کردن. (غیاث). جماع کردن. آلت رجولیت را بر عضو کسی نهاده زور کردن. (ناظم الاطباء). آلت رجولیت را بر موضع مباشرت نهاده زور کردن. جماع کردن. (فرهنگ فارسی معین). - بند کردن کار؛ سرانجام دادن کار. (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین). محول نمودن و واگذار کردن آن : گرچه هستم زر خالص چه کنم چون گشتم ریزه تر زآن که کسی کار بمن بند کند. مسیح کاشی (از آنندراج ||). حیلت. مکر. فریب. حیله کردن : بسی چاره ها جست و ترفند کرد سرانجام پنهان یکی بند کرد.اسدی. جادوکی بند کرد حیلت بر ما بندش بر ما برفت و حیله روا شد.معروفی ||. بستن، به تعویذ یا جادویی مرد را از آرامیدن با زنان بازداشتن. (یادداشت بخط مؤلف: همره؛ مهره ای است که بدان زنان مردان را بند کنند. (منتهی الارب). ||به رشته کشیدن، چنانکه دانه های سبحه و دانه های مروارید و امثال آنرا ||. با نوکی یا قلابی چیزی به چیزی پیوستن. بند کردن ظرف. وصله کردن آن بیکدیگر. بهم پیوستن ||. پابند کردن. وابسته کردن : گفت تو بحث شگرفی میکنی معنیی را بند حرفی میکنی.مولوی. (۱) - ن ل: همه.

بندکش.

[بَ کَ / کِ] (نف مرکب) کارگری که در ساختمانها درزهای آجرها و سنگهایی را که در نمای بنا بکار رود، با سیمان یا ساروج و مانند آن پر کند. (فرهنگ فارسی معین). آنکه بند میان آجرهای بنایی کشد از گچ و غیره (||. اِ مرکب) چوب یا استخوان یا عاجی باریک با سوراخی در بن که بند شلوار را بدان استوار کرده در نیفه کشند. چوبی یا استخوانی تراشیده با سوفاری که بند شلوار و متکا و غیره را در سوفار آن کرده و در نیفه دوانیدندی. (یادداشت بخط مؤلف).

بندکشاد.

[بَ کُ] (اِ مرکب) مفصل. (ناظم الاطباء ||). وتر. عضله. (ناظم الاطباء). رجوع به بندگشاد شود.

بندکشه.

[بَ کَ شَ / شِ] (اِ مرکب) دربند ||. رزهء در ||. زرفین (||. حامص مرکب) نوکری ||. بندگی. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بندکشی.

[بَ کَ / کِ] (حامص مرکب) پر کردن درزهای آجرها و سنگهای نمای ابنیه با سیمان یا ساروج. (فرهنگ فارسی معین). عمل بند کشیدن. عمل فروکردن گچ میان دو آجر و پیوستن آن دو بیکدیگر.

بند کشیدن.

[بَ کَ / کِ دَ] (مص مرکب)تکه و بند ازار را در نیفهء شلوار و جز آن جای دادن ||. پر کردن فاصلهء میان دو آجر از گچ||. زندان را تحمل کردن. در بند و اسارت بودن : بی هیچ گنه چونکه در این دار بماندی بی هیچ گنه بند کشیدن دشوار است. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص۵۵).

بندکوه.

[بَ] (اِ مرکب) کوه مانند حصار و بارو. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : چه گوئید گفتا در این بند کوه که آورد از اندیشه ما را ستوه.نظامی.

بندگان.

[بَ دَ / دِ] (اِ) جمع بنده : خدای را نستودم که کردگار من است زبانم از غزل و مدح بندگانش بسود. رودکی. بندگان گناه کنند و خداوندان درگذرند. (تاریخ بیهقی). و بدست بندگان جز سعی و جهدی به اخلاص نباشد. (کلیله و دمنه). بندگان را که از قدر حذر است آن نه زیشان که آن هم از قدر است.سنایی. رجوع به بنده شود.

بندگانه.

[بَ دَ / دِ نَ / نِ] (ص نسبی، ق مرکب) بنده وار. درخور بنده. همچون بنده :جواب آوردند سخت نیکو و بندگانه با بسیار تواضع و بندگی. (تاریخ بیهقی). پس چرا صدمرده اندر ورد او برنگردی بندگانه گرد او.مولوی.

بندگاه.

[بَ] (اِ مرکب) مفصل اعضاء. (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین). مفصل و پیوندگاه. (ناظم الاطباء). فص. (دهار). وصل. مفصل : دردهای تهیگاه و دردهای بندگاه عرق النساء بلغمی را خوردن و ضماد کردن نافع بود. (ذخیرهء خوارزمشاهی، از یادداشت مؤلف).

و بر سر زانو که بندگاه ران است با ساق یک پاره استخوان است، آنرا الرصفه گویند و بپارسی گردنای زانو گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ایضاً). آرنج. بندگاه دست بود میان ساعد بازو. (فرهنگ اسدی نخجوانی ||). دره، زیرا که آن موضعی است که در آن برای سد راه مترددین و مسافرین بندی توان کرد و مزاحمت رسانیده و با مردم قلیل مانع فوج کثیر شد. (آنندراج). دره. (فرهنگ فارسی معین) : ببالای آن بندگاه ایستاد ز پیوند و فرزند میکرد یاد.نظامی. همان چاره دید آن خردمند شاه که بردارد آن بند از آن بندگاه.نظامی ||. محلی که سد در آنجا بسته باشند. (ناظم الاطباء ||). در شاهد زیر ظاهراً بندرگاه معنی میدهد : چو کشتی در آن بندگاه اوفتاد ز دیوانگی گشت چون دیوباد.نظامی.

بند گرمان.

[بَ دِ گَ] (اِخ) دهی از دهستان سیریک است که در بخش میناب شهرستان بندرعباس واقع شده است. و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بندگشا.

[بَ گُ] (نف مرکب) بندگشاینده. حلاّل مشکلات : تاجور جهان چو جم، تخت خدای مملکت خاتم دیوبند او بندگشای مملکت.خاقانی. - بندگشای جمله مقصود؛ کنایه از باری تعالی است که برآورندهء همهء مقصودها است : ای بندگشای جمله مقصود دارای وجود و داور جود.نظامی (||. اِ مرکب) کلید. مفتاح : بندگشای خزانهء تو چه کرده است کو را هزمان به دست جود سپاری. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص۳۸۷ ||). مفصل. بندگشاها؛ مفاصل(۱). (یادداشت بخط مؤلف) : و مرتبهء سیم مرتبهء رطوبتهایی است که بندگشاها را سست دارد. (الابنیه فی حقایق الادویه، از یادداشت مؤلف). و خلطها که اندر بندگشاها بود و سخت شده باشد نرم گرداند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ایضاً). و بندگشاها و همه اندامها به روغن های گرم می مالیدند چون روغن بالا و روغن سوسن و مانند آن. (ذخیرهء خوارزمشاهی). رجوع به بندکشا و مادهء بعد شود. (۱) - در این صورت مخفف بندگشاد است و رجوع به مادهء بعد شود.

بندگشاد.

[بَ گُ] (اِ مرکب) وتر. عضله. (فرهنگ فارسی معین ||). مفصل. (یادداشت بخط مؤلف) (فرهنگ فارسی معین) : از این مهره و از آن مغاک، بندگشادی خوش حاصل شود و حرکت ران و رفتن، بدین بندگشاد است. (ذخیرهء خوارزمشاهی، از یادداشت مؤلف). و هنگام نشستن و برخاستن از بندگشادهای او [خداوند علت بواسیر] آواز همی آید آنرا فرقعه گویند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ایضاً). و رجوع به مادهء قبل شود.

بند گشادن.

[بَ گُ دَ] (مص مرکب) مقابل بند بستن. (آنندراج). بند گشودن. (فرهنگ فارسی معین). - بند گشادن از سحر؛ باطل کردن آن : چو دختر چنان دید کان هوشمند ز نیرنگ آن سحر بگشاد بند.نظامی.

بند گشودن.

[بَ گُ دَ] (مص مرکب) بند برگرفتن. باز کردن بند. بند وا کردن. قید و بند را باز کردن. مقابل بند بستن: از دست و پای محکوم

بند گشودند. (فرهنگ فارسی معین).

بندگه.

[بَ گَهْ] (اِ مرکب) مخفف بندگاه. گذرگه : که هر کشتیی کو بدین جا رسید از این بندگه رستگاری ندید.نظامی. رجوع به بندگاه شود.

بندگی.

[بَ دَ / دِ] (حامص) فعلی که منسوب به بنده باشد و این ترجمهء عبودیت است و با لفظ کردن و رسانیدن و کشیدن و بجا آوردن مستعمل است. (آنندراج). اطاعت و انقیاد. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). طاعت. عبادت. رقیت. عبودیت. مملوکیت : و گر شاهی آسان تر از بندگیست بدین دانش تو بباید گریست.فردوسی. فرزند بدرگاه فرستاد و همی داد بر بندگی خویش بیکباره گوایی.منوچهری. و مردم شهر به طاعت پیش آمدند و دولت عالی را بندگی نمودند. (تاریخ بیهقی). و دیگر اعیان و مقدمان نبشته بودند و طاعت و بندگی نموده. (تاریخ بیهقی). بنده باید از حد بندگی بیرون نرود و خود را بشناسد. (قصص الانبیاء ص ۱۰). این همه میری و همه بندگی هست در این قالب گردندگی.نظامی. من در ره بندگی کشم بار تو پایهء خواجگی نگه دار.نظامی. بندگی افکندگی می دان و بس بندگی این باشد و دیگر هوس.عطار. مطرب عشق این زند وقت سماع بندگی بند و خداوندی صداع.مولوی. نیست جز قاعدهء بی ضرری از طمع بندگی همچو خودی.جامی ||. سلام و تحیت رساندن: حافظ مرید جام جم است ای صبا برو(۱) وز بنده بندگی برسان شیخ جام را.حافظ ||. غلامی. بنده بودن. (فرهنگ فارسی معین ||). نوکری و خدمت. (ناظم الاطباء). نوکری. خدمتکاری. خدمت. (فرهنگ فارسی معین ||). عبودیت. پرستش. (فرهنگ فارسی معین). پرستش و غلامی. (ناظم الاطباء ||). نزد صوفیه تکلیف را گویند. (کشاف اصطلاحات الفنون). (۱) - ن ل: جام می.

بندگیر.

[بَ] (اِ مرکب) ساروجی که از آهک و پیه و پنبه و یا مو ترتیب دهند و در حمام و حوض جهت منع تراوش آب بکار برند و پیه دارو نیز گویند ||. تیر بزرگ عمارت. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). نام درختی. (ناظم الاطباء).

بندگی کردن.

[بَ دَ / دِ کَ دَ] (مص مرکب) خدمت کردن. اطاعت کردن : یکی بندگی کردم ای شهریار که ماند ز من در جهان یادگار.فردوسی. صد بندگی شاه ببایست کردنم ازبهر یک امید که از وی روا شدم. ناصرخسرو. بعهد تو نسزد بندگی غیر تو کردن نکرد بر لب دریا کسی بخاک تیمم. ابن یمین. حافظ برو که بندگی بارگاه شاه گر جمله می کنند تو باری نمی کنی.حافظ ||. طاعت و عبادت کردن : گر همی نعمت دایم طلبی او را بندگی کن بدرستی و به بیماری. ناصرخسرو. بندگی هیچ نکردیم و طمع میداریم که خداوندی از آن سیرت و اخلاق آید. سعدی.

بندمالان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان قنوج بخش بمپور است که در شهرستان ایرانشهر واقع شده است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج ۸).

بندمه.

[بَ دِ مَ / مِ] (اِ) تکمه. گوی گریبان. (برهان) (آنندراج) (رشیدی) (ناظم الاطباء). بندیمه. بندنه. بندینه. تکمه. گوی گریبان. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بندیمه و بندنه و بندینه شود.

بن دندان.

[بُ ن دَ] (اِ مرکب) ترجمهء لثه است. (آنندراج). لثه. (فرهنگ فارسی معین) : ترا در هر بن دندان بود لذت خداوندت به هر نانی که گردانی ز هر حالت خبر دارد. ناصرخسرو. چون گذشت از لب او ریخت بچاه ذقنش آب حیوان بخدا در بن آن دندان است. علی خراسانی (از آنندراج ||). بیخ دندان. (فرهنگ فارسی معین). - از بن دندان؛ کنایه از انقیاد و فرمانبرداری و اطاعت. با کمال اطاعت. با کمال انقیاد. (فرهنگ فارسی معین) : از بن دندان قلعت ها را به کوتوال های امیر سپرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۱۴). او از سر اضطرار و بن دندان خدمت مستنصر را کمر بست. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). - رغبت تمام. با کمال رغبت. با کمال میل. از صمیم قلب. از ته دل. (فرهنگ فارسی معین) : دگر چون بندگان آیند خدمت را میان بسته گرامی دارشان کان آمدن هست از بن دندان. فرخی. خورشید زد علامت دولت ببام تو تا گشت دولت از بن دندان غلام تو. منوچهری. پادشاهی یافتستی بر نبات و بر ستور هرچه گویی آن کنند آن از بن دندان کنند. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص۱۰۶). گر نهنگ حکم حق بر جان ما دندان زند ما به پیش خدمت او از بن دندان شویم.سنایی. دندانهء هر قصری پندی دهدت نونو پند سر دندانه بشنو ز بن دندان.خاقانی. از بن دندان خواهم که جگر هم بخورم چه کنم چون سر دندان بجگر می نرسد. خاقانی. بعون و عصمت حق دولتت چنان بادا که چرخ از بن دندان شود مسخر او. ظهیرالدین فاریابی. از بن دندان سر دندان گرفت داد بشکرانه کم آن گرفت.نظامی ||. قصد و اراده. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). قصد. اراده. آهنگ. (فرهنگ فارسی معین ||). ذخیره و پس انداز. (برهان) (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء).

بندنده.

[بَ دَ دَ / دِ] (نف) بندکننده. (فرهنگ فارسی معین (||). ن مف) در بیت زیر ظاهراً بسته و زنجیری معنی میدهد : گفت که دیوانه نه ای، لایق این خانه نه ای رفتم و دیوانه شدم، سلسله بندنده شدم. مولوی.

بندنقان.

[] (اِخ) دهی جزء دهستان مرزقان چای است که در بخش نوبران شهرستان ساوه واقع است. و ۱۴۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بندنو.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان سرجهان است که در شهرستان آباده واقع است. ۱۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بندنه.

[بَ دِ نَ / نِ] (اِ) بقچهء بزرگ محتوی جامه و پارچه یا چیزهای دیگر بسیار. رزمه و بقچه که محتویات آن بسیار باشد. بستهء بزرگ. (یادداشت بخط مؤلف ||). بندمه و گوی گریبان و تکمه. (ناظم الاطباء). بندمه. بندیمه. بندینه. رجوع به بندمه و فرهنگ فارسی معین شود.

بند نهادن.

[بَ نِ / نَ دَ] (مص مرکب)نهادن بند بر گردن و دست و مانند آن. غل و زنجیر و قید نهادن بر... (فرهنگ فارسی معین). بزنجیر یا طناب و امثال آن بستن کسی را. اسیر کردن. در قید کردن. مقید کردن. در تنگنا قرار دادن : زمانه بندها داند نهادن که نتواند خرد آنرا گشادن.(ویس و رامین). خداوند ار نیامد زو گناهی در این زندانْش بند از بهر چه نْهاد. ناصرخسرو. این بند نبینی که خداوند نهاده ست بر ما که نبیندش مگر خاطر بینا. ناصرخسرو. پند که دادت همان که بند نهادت بندت که نهاد پند نیز همو داد.ناصرخسرو. این همی گویند و بندش می نهند او همی گوید ز من کی آگهند.مولوی. دیوانه اگر پند دهی خود نپذیرد ور بند نهی سلسله از هم گسلاند.سعدی. گر پند میخواهی بده ور بند میخواهی بنه دیوانه سر خواهد نهاد آنگه نهد از سر هوس. سعدی.

بندنی.

[بَ دَ] (اِ) هر چیزی که جهت بستن و بند کردن چیزی بکار برند ||. دسته (||. ص) بسته ||. تنگ. (ناظم الاطباء).

بندنیجی.

[بَ دَ] (ص نسبی) منسوب به بندیج است که شهری است در نزدیکی بغداد و بین این دو مکان در حدود ده فرسخ فاصله است و از آنجاست فضلا و فقها، از آن جمله ابونصر محمد بن هبهٔ الله بندنیجی. (لباب الانساب) (الانساب سمعانی).

بندنیجی.

[بَ دَ] (اِخ) حسین بن عبیداللهبن یحیی فقیه، از اهل بغداد. او راست: «الجامع» و «الذخیره» در فقه. وی بسال ۴۲۵ ه . ق . درگذشته است. (از اعلام زرکلی ج ۱ ص۲۵۲).

بندنیجی.

[بَ دَ] (اِخ) یمان بن ابی الیمان البندنیجی ضریر. شاعر، عارف به لغت. او از ابن السکیت و علماء بصریین و کوفیین علم فراگرفته و کتاب التفقیه و کتاب معانی الشعر و کتاب العروض از او است. (ابن الندیم).

بندنیجین.

[بَ دِ] (اِخ) مندلیج یا مندلی حالیه است که در سرحد ایران و عراق قرار گرفته، نزدیک کرمانشاه واقع در صدکیلومتری مشرق مایل بشمال بغداد. (فرهنگ فارسی معین).

بندوا.

[بَ دَ] (اِ) ترشی ||. یک نوع گیاه تلخی است. (ناظم الاطباء).

بندواش.

[بَ] (اِ) به لغت اهل تنکابن ثیل است. (تحفهء حکیم مؤمن). گیاهی است خزنده که در مزارع مازندران بسیار است و اگر زود وجین نکنند گیاه کشته و مزروع را خفه کند. (یادداشت بخط مؤلف).

بندوانه.

[بَ دَ نَ / نِ] (اِ) قسمی از هندوانه. (ناظم الاطباء).

بند و بار.

[بَ دُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)حدود و قواعد و آداب زندگی. قیدهای اجتماعی و مانند آن. و آدم بی بند و بار کسی را گویند که در زندگی حدود و رسومی را مراعات نکند و به چیزی پابند نباشد. (فرهنگ عامیانهء جمال زاده): کارش بی بند و بار است. مرد بی بند و باری است.

بند و بست.

[بَ دُ بَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) آنچه از آهن و جامه و جز آن را بهم بندند. (یادداشت بخط مؤلف). - بند و بست بودن؛ بسته بودن. مقفل بودن. (فرهنگ فارسی معین ||). مجازاً توطئه. ساخت و پاخت. (فرهنگ فارسی معین).ساختن دو کس با یکدیگر بضرر دیگری. ساخت و پاخت و تبانی ||. قرارداد (باج و خراج). (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). ترتیب. انتظام. ضبط و ربط. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء ||). استواری. (ناظم الاطباء). استواری. محکمی. (فرهنگ فارسی معین ||). تدبیر. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). آراستگی. (ناظم الاطباء).

بندوبست چی.

[بَ دُ بَ] (ص مرکب)کسی که در کارهای مختلف با اشخاص مختلف المسلک برای منافع شخصی خود همیشه در زد و بند است. (فرهنگ فارسی معین).

بند و بستی.

[بَ دُ بَ] (ص نسبی)منسوب به بند و بست. بندوبست چی. (از ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بند و بلا شدن.

[بَ دُ بَ شُ دَ] (مص مرکب) چیزی را از کسی (یا کسانی) با تدبیرهای گوناگون اخذ کردن و بدست آوردن. تیغ زدن. (فرهنگ عامیانهء جمال زاده).

بندور.

[بَ] (اِ) نفس منطبعه را گویند که آن قوت متخیلهء افلاک است و جمع آن بندوران باشد. (برهان) (آنندراج). از لغت دساتیری است. رجوع به فرهنگ دساتیر ص۲۳۶ شود.

بندور.

[بُ] (اِ) ریسمانی باشد که بدان جوال و توبره و امثال آن را دوزند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء).

بندوق.

[بُ / بَ] (ع اِ) تفنگ. و این مأخوذ از بندق است که بضم اول و ثالث باشد و در عربی بمعنی غلوله باشد چون از تفنگ گلولهء آهن یا سرب می اندازند، لهذا مجازاً تفنگ را گویند که آلت انداختن است. بندق نیز گفته اند. (غیاث) (آنندراج). بندق. تفنگ. ج، بنادیق. (فرهنگ فارسی معین). تفنگ. ج، بنادیق. (ناظم الاطباء).

بند و گشاد.

[بَ دُ گُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) حل و عقد. (آنندراج) : زمانهء ملکی کز کلک خاتمش در ملک هزار بند و گشاد و هزار برگ و نواست.انوری. هر بند و گشادی که بتو بازبسته بود تا تو عمل نکردی کجا گشاده شد. (کتاب المعارف). ببین به بند و گشاد ستم ظریفی ناز ره سؤال نبست و در جواب ببست. والهء هروی (از آنندراج). و رجوع به بند و گشای شود.

بند و گشای.

[بَ دُ گُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) بند و گشاد. حل و عقد : چنین تا ز تقدیر حکم خدای که بی حکم او نیست بند و گشای. شمسی (یوسف و زلیخا). ز سختی و سستی و بند و گشای که دیدند پیغمبران خدای. شمسی (یوسف و زلیخا). نصیحت است مرا بر تو گرچه خصم منی به خصم خویش نمودن خطاست بند و گشای. سوزنی.

بندول.

[بَ] (اِ) ریسمانی که بدریچهء دول آسیا اتصال دارد و چون آنرا بکشند غله از دول در میان دو سنگ آسیا داخل گردد. (ناظم الاطباء).

بندوی.

[بَ] (اِخ) یکی از نجبای ایران معاصر خسروپرویز : همی رفت بندوی و گستهم پیش زره دار و با لشکر ساز خویش. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص۲۹۷۴).

بندوی.

[بَ] (اِخ) خال خسروپرویز : بدو گفت بندوی ای شهریار کز ایدر برو تازیان با تخوار. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص۲۷۱۰). بدو گفت بندوی کای شهریار ترا چاره سازم بدین روزگار. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص۲۷۱۷). رجوع به بندویه شود.

بندویه.

[بَ یَ] (اِخ) بندوی : و او را دو خال بود [اپرویز]، یکی بندویه نام و دیگر بسطام نام. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۰۰). و بندها بندویهٔ بن سنفاد خال کسری پرویز بنا کرده است. (تاریخ قم ص ۷۴).

بنده.

[بَ دَ / دِ] (اِ) پهلوی «بندک»(۱). پارسی باستان «بندکه»(۲). از مصدر بستن، جمع آن بندگان. در پهلوی «بندکان»(۳). عبد. غلام. مقابل آزاد. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). مرکب از بند و ها که کلمهء نسبت است و وضع آن در اصل برای عبید و جواری بوده زیرا که در بند آیند و بفروخت میروند و جمع آن به الف و نون قیاسی است و به ها و الف نیز آمده. (غیاث) (از آنندراج). مقابل خواجه. سید و مولی. (یادداشت بخط مؤلف). بنده. فتی. عبد. ولید. اسیر. (ترجمان القرآن). برده و عبد و عبید و غلام و چاکر و لاچین و زرخرید و خانه زاد. (ناظم الاطباء). برده. عبد. عبید. غلام زرخرید (در مورد مرد). (فرهنگ فارسی معین). تیم. مربوب. نخه. رِق. رقیق. رقبه. مولی. (منتهی الارب) : زمینش بدیبا بیاراسته همه باغ پر بنده و خواسته.فردوسی. یکایک از او بخت برگشته شد بدست یکی بنده بر کشته شد.فردوسی. دوصد بنده تا مجمر افروختند بر او عود و عنبر همی سوختند.فردوسی. همه شهر ایران بدو زنده اند اگر شهریارند و گر بنده اند.فردوسی. گفت بندگان را از فرمانبرداری چاره ای نیست. (تاریخ بیهقی). ترکان رهی و بندهء من بوده اند من تن چگونه بندهء ترکان کنم.ناصرخسرو. چون هندوان به پیش گل و بلبل زاغ سیاه بنده و مولی شد.ناصرخسرو. بنده کی گردد آنکه باشد حر کی توان کرد ظرف پر را پر.سنایی. من چه سگم ای دریغ کآمده در بند تو آنکه منش بنده ام بستهء بند توام.خاقانی. پانصدهزار دینار زیادت دارم بی ضیاع و چهارپا و بنده و آزاد. (نوروزنامه). بنده ای و دعوی شاهی کنی شاه نه ای چون که تباهی کنی.نظامی. بسی بنده و بندی آزاد کرد ز یزدان به نیکی بسی یاد کرد.نظامی. صدوپنجاه شتر بار داشت و چهل بنده و خدمتکار. (گلستان) چه کند مالک مختار که فرمان ندهد چه کند بنده که سر بر خط فرمان ننهد. سعدی. - بندهء درگاه؛ غلام حاضر در درگاه. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). - بندهء فرمان؛ غلام حاضر در فرمان. (ناظم الاطباء). مطیع فرمان. (فرهنگ فارسی معین). در شواهد زیر این کلمه به فک کسرهء اضافه آمده است : همه پیش او بنده فرمان شوید بدان درد نزدیک درمان شوید.فردوسی. من آن گفتم که دانستم تو می دان که تو فرمان دهی من بنده فرمان. (ویس و رامین). جهانت باد دایم بنده فرمان ترا اقبال طالع وز عدو عاق. (از راحة الصدور راوندی). گفت کای چرخ بنده فرمانت و اختر فرخ آفرین خوانت.نظامی. که فرمان دهان حاکم جان شدند فرستادگان بنده فرمان شدند.نظامی. گفت قاصد می کنید اینها شما گفت نه که بنده فرمانیم ما.مولوی. پی جان رو که کارکن جانست تن بیچاره بنده فرمان است.اوحدی ||. نوکر و خدمتکار. (ناظم الاطباء). نوکر. چاکر. خدمتکار. (فرهنگ فارسی معین) : اگر شاه فرمان دهد بنده را که بگشایم از بند گوینده را.فردوسی. من او را یکی چاره سازم که شاه پسندد از این بندهء نیکخواه.فردوسی. خنک آن میر که در خانهء آن بارخدای پسر و دختر آن میر بود بنده و داه.فرخی. فرخی بندهء تو بر در تو از نشاط تو برکشیده دهاز.فرخی. زین سپس خادم تو باشم و مولایت چاکر و بنده و خاک کف پایت.منوچهری. و چنان نمود که وی امروز ناصحتر و مشفق تر بندگانست. (تاریخ بیهقی). - خربنده؛ آنکه خدمت خر کند. چاروادار : شتربان درود آنچه خربنده کشت.سعدی. خری چوب میخورد بر جای جو خر افتاد و جان داد خربنده زو.سعدی ||. خدمتگزار باصداقت و مطیع و فرمانبردار و حاضر در فرمان. (ناظم الاطباء). مطیع. فرمانبردار. (فرهنگ فارسی معین) : به ایران و توران ورا بنده اند به رأی و به فرمان او زنده اند.فردوسی. منم بندهء اهل بیت نبی ستایندهء خاک پای وصی.فردوسی. زمین بنده و چرخ یار منست سر تاجداران شکار منست.فردوسی. نژاد فریدون بدو زنده بود زمین نعل اسب ورا بنده بود.فردوسی. حصیری... حق

خدمت قدیم دارد و همیشه بنده و دوست یگانه بوده است. (تاریخ بیهقی). خواجه گفت من بنده و فرمانبردارم. (تاریخ بیهقی). پسر را بدرگاه عالی فرستد بنده و طاعت دار باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۹). بنده مشو ز بهر فزونی را آنرا که همچنوی به از اویی.ناصرخسرو. چرا بنده(۴) شدمان درخت و ستور بیا تا بکار اندرون بنگریم.ناصرخسرو. خلایق بندهء حاجات خویشند اگر به حاجات ایشان وفا نمایی قبولت کنند. (اسرار التوحید). لیکن همگان را بندهء دینار و درم می بینم. (کلیله و دمنه). بندهء عشق جان حر باشد مرد کشتی نه مرد در باشد.سنایی. بندهء دندان خویشم کو بگاز نقش یاسین کرد بر بازوی من.خاقانی. شاهد آن نیست که مویی و میانی دارد بندهء طلعت آن باش که آنی دارد.حافظ. - بندهء امام زمان؛ مطیع امام زمان : تا تو بدل بندهء امام زمانی بندهء شعر تو است شعر کسایی.ناصرخسرو. - بندهء خدا و عبد خدا؛ عبدالله. (فرهنگ فارسی معین). - بندهء خداوند و بندگان خداوند؛ مطیع و فرمانبردار و اطاعت کنندهء خداوند : سید ما و صاحب ما، امام قائم بامرالله بندهء خداست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۵). اینهااند محتشم ترین بندگان خداوند که بنده نام برد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۴). - بندهء شکم؛ پرخور. شکم پرور. شکم بنده. (فرهنگ فارسی معین). پرخوار و شکم پرور. (ناظم الاطباء). مطیع شکم. - بندهء مخلص؛ چاکر اخلاصمند. (فرهنگ فارسی معین). مطیع و خالص در فرمانبرداری. ج، بندگان. (ناظم الاطباء). - خدابنده؛ مطیع و فرمانبردار خداوند. - شکم بنده؛ آنکه بندهء شکم است. پرخوار ...||. و بمرور ایام بر جمیع نوع انسان اطلاق یافته پس در حقیقت مضاف بسوی حق باشد(۵)... (غیاث) (از آنندراج) : بلکه از خداوند جهان بود همه از خداوند جهان حکم و ز بنده تسلیم. ابوحنیفهء اسکافی (از بیهقی چ ادیب ص ۳۹۰). و تناسخیان گویند که جمال خلعت آفریدگار است که مکافات آن پاکی و پرهیزگاری که بنده کرده بوده اندر پیش. (نوروزنامه). بنده همان به که ز تقصیر خویش عذر بدرگاه خدا آورد.سعدی ||. من. این جانب. نویسنده. گوینده. در هنگام گفتن و نوشتن کلمهء «بنده» را بجای «من» بمنزلهء اظهار ادب بکار برند. ظاهراً در اول «این بنده» و «من بنده» بود بعد تخفیف «بنده» شده. ج، بندگان. (فرهنگ فارسی معین). ... و چنانکه می گویند بنده این کار میکند. همچنین بنده این کار می کنم نیز محاوره است... (آنندراج) : مثال بنده و تو ای نگار دلبر من به قرص شمس و به ورتاج سخت میماند. آغاجی. نال دمیده بسان سوسن آزاد بنده بر آن نال نال وار نویده.عمارهء مروزی. به جم گفت شه کای جهان شهریار ز من بنده بر بدگمانی مدار.فردوسی. و مجدالملک به پارس بوده بود با جد این بنده... و اول تلمیذی جد بنده کرد در پارس به ابتداء جوانی. (فارسنامهء ابن البلخی). چون سخن در مشورت افکنده آمد بنده آنچه داند بگوید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۸۴). خواجه احمد بفرمود تا اسبان به غلامان بازدادند و بنده ملطفه پرداخته بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۶۰). بنده غریب است میان این قوم و رسم این خدمت نمی شناسد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۰). بر دل و جان بنده حکم تراست ای شهنشاه حسن و فرمان هم.سنایی. بنده با مشت خربط است امروز چون خر اندر خلاب افتاده.نظامی. گفت طوطی ارمغان بنده کو آنچه دیدی آنچه گفتی بازگو.مولوی (||. ص) بسته شده و بندشده و محکم شده ||. ثابت و برقرار ||. مسلسل و زنجیرشده ||. مندرج و مشمول و شامل شده ||. مسدود. (ناظم الاطباء). (۱) - bandak. (۲) - bandaka. (۳) - bandkan. (۴) - بمعنی مملوک هم ایهام دارد. (۵) - بندهء خدا.

بنده پذیری.

[بَ دَ / دِ پَ] (حامص مرکب) بنده پروری : بنده پذیری کن و مگوی بجانت رو که جز این در در دگر زده داری.سوزنی.

بنده پرور.

[بَ دَ / دِ پَرْ وَ] (نف مرکب)کسی که رعایت زیردستان خود را می نماید. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین). بنده نواز : یمین دول شاه محمود غازی امین ملل خسرو بنده پرور.فرخی. یقین دانم همی کاین بندگان را خداوندیست یار و بنده پرور.ناصرخسرو.

مبدأ انعام و احسان بنده پرور منعمی در حق هر بنده ای یک مبدی و صد ره معید. سوزنی. به روز چند که مانده است بنده پرور باش که من بسالی روزی بعمر خرسندم.سوزنی. از آنم که بر سر نبشتی ز پیش نه کم کردی ای بنده پرور نه بیش.سعدی. دادار غیب دان و خداوند آسمان خلاق بنده پرور و رزاق رهنما.سعدی. گفتم که نوش لعلت ما را به آرزو کشت گفتا تو بندگی کن کو بنده پرور آمد.حافظ.

بنده پروردن.

[بَ دَ / دِ پَرْ وَ دَ] (مص مرکب) پرورش دادن و نوازش کردن بنده. رعایت حال زیردستان کردن : فرزند بنده ایست خدا را، غمش مخور تو کیستی که به ز خدا بنده پروری.سعدی.

بنده پروری.

[بَ دَ / دِ پَرْ وَ] (حامص مرکب) عمل بنده پرور. (فرهنگ فارسی معین) : تو بندگی چو گدایان بشرط مزد مکن که دوست خود روش بنده پروری داند. حافظ.

بنده پروریدن.

[بَ دَ / دِ پَرْ وَ دَ] (مص مرکب) بنده پروردن : با خداوندگاری اوفتادیم کش سر بنده پروریدن نیست.سعدی.

بندهء تبریزی.

[بَ دَ یِ تَ] (اِخ) نامش میرزا محمدرضی خلف صدق میرزا محمدشفیع تبریزی. پدرش چندی وزیر آذربایجان بود و خود سالها منشی الممالک ایران و از ندمای خاص خاقان بود. خطوط شکسته و نسخ تعلیق هر دو را بس درست و خوش می نگاشته. کتاب زینت التواریخ از او است. آخرالامر بمرض دق گرفتار شد و در سنهء ۱۲۲۲ ه . ق . برحمت ایزدی پیوست. گاهی بترکی و گاهی بفارسی و تازی نظم و نثری سروده، از جمله قصیدهء زیر است بمطلع: دوش کز گیسوی شب بر مه نقاب آمد پدید بر رخ کافورسوده مشکِ ناب آمد پدید چهرهء نسرین بزیر طرهء سنبل نهفت شد تذرو از ساحت گلشن غراب آمد پدید. (از مجمع الفصحا ج ۲ ص ۸۰).

بنده شدن.

[بَ دَ / دِ شُ دَ] (مص مرکب)مطیع شدن. رام شدن. اسیر شدن. گرفتار شدن : چو کاووس بگرفت گاه پدر مر او را جهان بنده شد سربسر.فردوسی. هر که او بیدار گردد بندهء ایشان شود زآن که چون مولای ایشان گشت خود مولی شود. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص۱۳۳). ارجو که باز بنده شود پیشم آن بی وفا زمانهء پیشینم.ناصرخسرو. زیبد اگر طلب کند عزت ملک مصر دل آنکه هزار یوسفش بندهء جاه و مال شد. سعدی.

بنده فرمانی.

[بَ دَ / دِ فَ] (حامص مرکب) مطیع بودن. فرمانبرداری کردن : کمین گشاده قضا بهر فتنه انگیزی اجل ببسته میان بهر بنده فرمانی.

مجیر بیلقانی. شبه را کز سیه پوشی برآمد نام آزادی به از یاقوت اطلس پوش و داغ بنده فرمانی.خاقانی. خواجه برزد علم بسلطانی رست از آن بند و بنده فرمانی.نظامی. کردمش در شکنجه زندانی تا کند بنده بنده فرمانی.نظامی. تو چو سرو آزاد باش از بند هر غم تا مدام هرچه فرمایی سپهرت بنده فرمانی کند. نجیب جرفادقانی.

بنده فش.

[بَ دَ / دِ فَ] (ص مرکب)بنده وش. بنده وار. بنده مانند : باستاد در پیش او بنده فش سرافکنده و دست کرده بکش.دقیقی.

بنده کردن.

[بَ دَ / دِ کَ دَ] (مص مرکب)رام کردن. مطیع کردن : خیل سخن را رهی و بندهء من کرد آنکه ز یزدان بعلم و عدل مشار است. ناصرخسرو. ملک آزادی نخواهی یافت جز افنای جان هر دو عالم بندهء خود کن به استظهار دل. سعدی. گر بنده کنی به لطف آزادی را بهتر که هزار بنده آزاد کنی. علاءالدولهء سمنانی.

بنده گرفتگی.

[بَ دَ / دِ گِ رِ تَ / تِ](حامص مرکب) غلامی و بردگی. (ناظم الاطباء).

بنده گرفته.

[بَ دَ گِ رِ تَ / تِ] (ن مف مرکب) حبس شده. (ناظم الاطباء).

بنده گشتن.

[بَ دَ / دِ گَ تَ] (مص مرکب) رام گشتن. مطیع شدن : بی طاعتی داد این جهان پر از نعیم بیمرش و این بی کناره جانور گشتند بنده یکسرش. ناصرخسرو. نیک بیندیش که از حرمت این عرش بزرگ بنده گشته است ترا فرخ و پیروزه جماش.ناصرخسرو. هر فریقی مر امیری را تبع بنده گشته میر خود را از طمع.مولوی.

بنده نواز.

[بَ دَ / دِ نَ] (نف مرکب)بنده پرور. (آنندراج). کسی که بر پست تر از خود مهربانی کند و مهربان نسبت به بندگان. (ناظم الاطباء). کسی که بزیردستان مهربانی کند. آنکه به بندگان عطوفت ورزد. بنده پرور. (فرهنگ فارسی معین) : شادمان گشت و دو رخسارهء چون گل بفروخت زیر لب گفت که احسنت و زه ای بنده نواز. فرخی. گر مرا فرموده بودی خسرو بنده نواز بهتر از دیوان شعرت پاسخی کردم متین. منوچهری. کسی چه دارد غم کش بود خداوندی بسان خسرو محمود شاه بنده نواز. مسعودسعد. چو جام گیرد بدره ده است و بنده نواز چو تیغ گیرد گردافکن است و خصم شکن. سوزنی. ز گرد راه چو عنقا به آشیانهء باز بسوی بنده خرامید شاه بنده نواز.سوزنی. ای بنده نوازی که کف راد تو دارد آز دل خرسند و نه خرسند شکسته.سوزنی. شاه بنواختش بخلعت و ساز جاودان باد شاه بنده نواز.نظامی. کرد شخص دوم دعای دراز در زمین بوس شاه بنده نواز.نظامی. سر امید فرود آر و روی عجز بمال بر آستان خداوندگار بنده نواز.سعدی. به سایهء مرحمت این پادشاه بنده نواز را پاینده و مستدام داراد. (جامع التواریخ

رشیدی ||). نامی از نامهای صفات الهی : که مرا دید رازدار خدای حاجب کردگار بنده نواز.ناصرخسرو. منم که دیده به دیدار دوست کردم باز چه شکر گویمت ای کارساز بنده نواز. حافظ.

بنده نوازی.

[بَ دَ / دِ نَ] (حامص مرکب) عمل بنده نواز. (فرهنگ فارسی معین) : از این بنده نوازی و از این عذرپذیری از این شرم گنی نیکخویی خوب خصالی. فرخی. شهی که بنده نوازی و لطف او آورد شهان روی زمین را به بندگیش نیاز. سوزنی. توقع آن است که به وجه دمسازی و بنده نوازی قدم رنجه کنی. (سندبادنامه ص۱۰۳). از در بخشندگی و بنده نوازی مرغ هوا را نصیب و ماهی دریا.سعدی. اگر نه بنده نوازی از آن طرف بودی که زهره داشت که دیبا برد بقسطنطین. سعدی. دلبرا بنده نوازیت که آموخت بگو که من این ظن برقیبان تو هرگز نبرم.حافظ.

بنده وار.

[بَ دَ / دِ] (ص مرکب) مثل بنده. مانند بنده و عبد. (فرهنگ فارسی معین) : نوشتند پس نامه ای بنده وار از ایرانیان نزد آن شهریار.فردوسی. وز آن پس چو فرمایدم شهریار بیایم پرستش کنم بنده وار.فردوسی. هرچه خداوند سلطان بفرماید بنده وار پیش رویم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۵۲). دعاگوی این دولتم بنده وار خدایا تو این سایه پاینده دار.سعدی. رضا ده به فرمان حق بنده وار که چون او نبیند خداوندگار.سعدی. بنده وارت بسلام آیم و خدمت بکنم ور قبولم نکنی میرسدت کبر و منی.سعدی.

بندهی.

[بَ دِ] (ص نسبی) پنج دیه. فنج دیه. در نواحی مروالرود خراسان که نسبت است به پنج دیه از اعمال مروالرود خراسان. (یادداشت بخط مؤلف).

بندهی.

[بَ دِ] (اِخ) رجوع به ابوسعید محمد بن عبدالرحمن مسعودی بندهی شود.

بندی.

[بَ] (ص نسبی) اسیر. گرفتار. (آنندراج) (غیاث) (فرهنگ فارسی معین). اسیر و گرفتار. ج، بندیان. (ناظم الاطباء). اسیر. (ترجمان القرآن). زندانی. ج، بندیان. (فرهنگ فارسی معین). محبوس. مسجون. مغلول : بندیان داشت بی زوار و پناه(۱) برد با خویشتن بجمله براه.عنصری. برفتن همچو بندی لنگ از آنی که بند ایزدی بسته ست رانت.ناصرخسرو. تو بیچاره غلط کردی ره در نجست از بندیان کس جز تو فریاد. ناصرخسرو. بدست اندرش بندی ناتوان ز من در غم عشق نالنده تر.مسعودسعد. هرکه در بند تو شد بستهء جاوید بماند پای رفتن بحقیقت نبود بندی را. مسعودسعد. پذیرند از تو شاهنشاه و صاحب همه گفتارها بندی و پندی.سوزنی. بندیان ز بند جسته برون آمدند از هزار شخص فزون.نظامی. بسی بنده و بندی آزاد کرد ز یزدان به نیکی بسی یاد کرد.نظامی. وگر کشتی آن بندی ریش را نبینی دگر بندی خویش را.سعدی. و گروهی بخلاف این مصلحت دیده اند و گفته که در کشتن بندیان تأمل اولیتر. (گلستان). (۱) - ن ل: گناه.

بندیخانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ مرکب) زنـدان که ترجمهء سـجن است. (آننـدراج). زندان. بندخانه. (فرهنگ فارسـی معین) : ز بندیخانهء چشـمم که جسته که زنجیرش سراپا رنگ بسته. محمدقلی سلیم (از آنندراج).

بندیدن.

[بَ دی دَ] (مص) بسـتن. (آننـدراج) (فرهنـگ فارسـی معین ||). قیـد کردن. مقیـد کردن ||. حبس کردن. زنـدان کردن. (فرهنگ فارسی معین).

بندیر.

[بَ] (ع اِ) دفی که دارای جلاجل باشد. (فرهنگ فارسی معین) (دزی ج ۱ ص۱۱۸) (تاج العروس ج ۳ ص ۶۰).

بندی شدن.

[بَ شُ دَ] (مص مرکب)اسـیر شـدن. گرفتار شـدن ||. زندانی شدن. (فرهنگ فارسـی معین) : چون به امر اهبطوا بندی شدند حبس خشم و حرص و خرسـندی شدند. مولوی. - بندی شدن تب؛ مزمن شدن تب به حیثی که اص مفارقت نکند. (آنندراج) (از فرهنگ فارسی معین) : گرچه در قید تو باشد ایمن از دشمن مباش می شود جانکاهتر هر گه تبی بندی شود. محسن تأثیر (از آنندراج).

بندیشه.

[بَ شَ / شِ] (اِ) اندیشه ای که فکر و خیال باشد و بندیشه ها یعنی خیالات و تخیلات. (برهان). اندیشه است که فکر و خیال باشد و بندیشه ها بمعنی خیالات و تخیلات و بندیش امر به اندیشه کردن است و به اضافهء «یا» او را بیندیش گویند. (آنندراج). از برساخته های فرقهء آذرکیوان است. رجوع به فرهنگ دساتیر ص۲۳۶ شود.

بند یغمور.

[بَ دِ یَ] (اِخ) دهی از دهسـتان گرم خان است که در بخش حومهء شهرستان بجنورد واقع است، و ۱۷۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بندی کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)اسیر کردن. گرفتار کردن. بازداشتن : نترسد که دورانش بندی کند که با بندیان زورمندی کند.سعدی.

بندیکستی.

[بَ کُ] (معرب، اِ) دزی در ذیـل قـوامیس عرب این کلمه را «پـانته کوت»(۱)معنی کرده و این کلمهء فرانسوی از «پنته کوسـته»(۲) یونـانی و بمعنی پنجـاهمین روز است و در نزد یهود، عیـدی به یـادبود روزی که خـدای متعال الواح قانون را بر موسـی نازل کرد. و همچنین در نزد عیسویان پنجاه روز بعـد از عیـد پاک است به یادگار نزول روح القـدس بر حواریون. رجوع به لاروس و بنطیقسطی

شود.]. Pentekoste - (۲) Pentecote - (۱) [pa.

بندیمشی.

[بَ مِ] (ص نسبی) منسوب به بندیمش است که قریه ای است از قراء سمرقند و از آنجا است قاضی ابومحمد عبدالرحمان بن عبدالرحیم عصار حافظ. (از لباب الانساب) (الانساب سمعانی).

بندیمه.

[بَ مَ / مِ] (اِ) تکمه و گوی گریبان را گویند و بجای میم، نون هم بنظر آمده است که بندینه باشد. (برهان). بندینه. تکمه و گوی گریبان را گویند و آنرا بندمه نیز گویند. (آنندراج) (از انجمن آرا). بندمه. بندیمه. بندنه. تکمه و گوی گریبان. (فرهنگ فارسی معین). گویک گریبان و آن را انگل و انگله نیز گویند. (شرفنامهء منیری). رجوع به بندمه و بندنه و بندینه شود.

بندینک.

[بَ نَ] (اِ) رجوع به بندیمه و بندنه و بندینه شود.

بندینه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) رجوع به بندیمه و بندمه و بندنه شود.

بندیوان.

[بَ] (اِ مرکب) در اصل بندی بان بود بمعنی کسی که نگهبان قیدیان باشد و عوام در لفظ و معنی غلط کرده اند که بجای باء موحده واو میخوانند و بجای بندی که بمعنی اسیر است بندیوان را به معنی قیدی و اسیر گویند. (آنندراج) (غیاث). زندان بان و نگهبان بندیان. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). سجّان. حدّاد. زندانبان. دوستاق بان.

بندرک کهنه.

[بَ ذَ کُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان دهو بخش میناب است که در شهرستان بندرعباس واقع است. و ۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸).

بن ران.

[بُ نِ] (اِ مرکب) ریشهء ران یعنی مابین شکم و ران. (ناظم الاطباء). بعربی مَغبَن گویند و بفارسی بیغولهء ران. (آنندراج).

بن رویه.

[بُ یَ] (اِخ) دهی از دهستان کوهمره سرخی است که در بخش مرکزی شهرستان شیراز واقع است، و ۱۰۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنز.

[بِ] (اِخ) کارل. (۱۸۴۴-۱۹۲۹ م.) آلمانی بنتس(۱). مهندس و اتومبیل ساز آلمانی. از اولین کسانی بود که وسیلهء نقلیهء موتوری ساخت. اختراع دیفرانسیل به او منسوب است. شرکت بنز را در ماتهایم تأسیس کرد. در سال ۱۹۲۶ شرکت بنز با شرکت م. وایملر یکی شد. و این شرکت به ساختن اتومبیلهای معروف به مرسدس بنز پرداخت. (دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Benz.

بنزآت.

[بَ زُ] (اِ) بنزوآت. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بنزوات شود.

بن زرد.

[بُ زَ] (اِخ) دهی از دهستان بویراحمدی سرحدی است که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنزل.

[بَ زُ] (اِ) بنزول. نام تجارتی بنزن است. رجوع به بنزن شود.

بنزن.

[بَ زِ] (اِ)(۱) مایعی بی رنگ و با بوی تند مخصوص، کمی سبکتر از آب که در ۱/۸۰ درجهء صدبخشی بجوش می آید. و در ۴۸/۵ درجهء صدبخشی متبلور میشود. بسیار فرار و سریع الاشتعال است. بنزن را نباید با بنزین که یکی از مشتقات نفت است و مخلوطی از ئیدروکربورهای مختلفه میباشد، اشتباه کرد. فرمول شیمیایی بنزن ۶H۶C است و عم آنرا از تقطیر تدریجی قطران زغال سنگ بدست می آورند. با شعلهء دوددار میسوزد. در آب حل نمیشود، ولی حلال بسیار خوبی است. بعضی از اجسام ساده (ید، گوگرد، فسفر) و بسیاری از مواد آلی (روغنها، مواد چرب قطرانها، کائوچو، رزینها) را حل میکند. در ساختن رنگها، مواد منفجره، مواد معطر و لاکها بکار میرود. بجهت ترکیبات متعددی که از آن بدست می آید از قبیل اسیدفنیک، اسیدپیکریک، آنیلین، نیتروبنزن در صنعت اهمیت بسیار دارد. بنزن در سال ۱۸۲۵ م. توسط میکائیل فاراده(۲) کشف شد و او آنرا «بیکربورئیدرژن» نامید. هشت سال بعد میچرلیش این ماده را در محصولات تقطیر اسیدبنزوئیک بدست آورد و نام بنزن بر آن نهاد ولی نام بنزول که لیبیگ وضع کرد جای آنرا گرفت. اوگوست ککوله در نتیجهء تحقیقات خود در فرمول ساختمانی بنزن در ۱۸۶۵ م. به فرمول مسدسی (حلقه های بنزن) با بندهای ساده و مضاعف متناوب بین اتمهای کربن قائل شد. بنزن ساده ترین و سرسلسلهء ترکیبات آلی معروف به ئیدروکربورهای حلقوی یا معطر است. (از دائرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Michael Faradeh - (۲) .Benzene.

بنزوات.

[بَ زُ] (اِ) مأخوذ از فرانسه(۱). ملحی که از اسیدبنزوئیک حاصل گردد. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین). بنزوآت دو سدیم(۲) ۰۴/۱۴۴ H۶C ۵= CooNA افیسینال گرد سفید انیدر (خشک) است. محلول یک در ده آن خنثی و یا در مقابل تورنسل کمی قلیایی میباشد. در ۸/۱ قسمت آب ۲۰ زینه و ۴/۱ قسمت آب جوشان و ۴۹ قسمت الکل ۹۰ زینه و ۵/۳ قسمت گلیسیرین

محلول است. (کارآموزی داروسازی ص۱۴۳). (۱) - Benzoate de sodium - (۲) .Benzoate.

بنزوئیک.

[بَ / بِ] (اِ)(۱) (اسید...) اسیدی که از بنژوئن(۲) و مشتقات دیگر آن بدست آورند. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Benjoin - (۲) .Benzoique.

بنزول.

[بَ زُ] (اِ) بنزل. نام تجارتی بنزن. رجوع به کلمهء بنزن شود.

بنزونفتل.

[بَ نَ تُ] (اِ) یا بنزوآت دونفتل بتا(۱). گرد سفیدرنگ متبلوری بدون مزه و بو است و اغلب بصورت سوزنهای بی رنگ متبلور میشود. در ۱۱۰ درجه ذوب میشود و در آب غیرمحلول است ولی در ۲۷۵ قسمت الکل و ۴/۳ قسمت کلروفرم حل میشود. (کارآموزی داروسازی ص۱۵۹). (۱) - Benzoate de naphtol b.

بنزهیر.

[بَ زَ] (اِ) پادزهر. پازهر. فادزهر. فازهر. (دزی ج ۱ ص۱۱۸).

بنزین.

[بِ] (اِ)(۱) (مأخوذ از روسی) بنزین معمولی (اسانس نفت) که از تقطیر سبک نفت معدنی بدست می آید، و آن مادهء مولد نیرو در اتومبیلها است. اغلب برای آنکه نقطهء اشتعال بتأخیر افتد، در آن مقداری C) ۵H۲)Pb۴که پلمپ تترااتیل نام دارد افزوده اند و بسیار سمی است و باید در استعمال آن دقت کرد. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Benzine (essence).

بنزین فروش.

[بِ فُ] (نف مرکب)فروشندهء بنزین. (فرهنگ فارسی معین).

بنزین فروشی.

[بِ فُ] (حامص مرکب)فروختن بنزین. (فرهنگ فارسی معین (||). اِ مرکب) مکانی که در آنجا بنزین میفروشند. (فرهنگ فارسی معین).

بنژوئن.

[بَ ءَ] (اِ)(۱) نام گیاهی است بنام حسن لبه. حصی لبان. لبان چاوی. (فرهنگ فارسی معین ||). از نظر شیمیایی صمغ خوشبویی که از بنژوئن بدست آید و در طب بکار رود. (فرهنگ فارسی معین). صمغی است برنگ قهوه ای مایل به سرخی که از درخت بنژوئن

ترشح میشود. و محتوی اسیدبنزوئیک است. جوهر حسن لبه. بنژوئن را اگر بسوزانند بوی خوشی از آن متصاعد میگردد. این صمغ را بنامهای لبان جاوی، کندر جاوه ای یا بخور جاوی یا جاوی نیز میخوانند. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Benjoin.

بنس.

[بَ نَ] (ع مص) گریختن از شر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). گریختن از بدی. (از اقرب الموارد).

بنسارقانی.

[بِ رَ] (ص نسبی) منسوب به بنسارقان است که قریه ای است از قرای مرو در دوفرسخی آن [مرو]. بعضی آنجا را کوسارقان گویند. (الانساب سمعانی) (لباب الانساب).

بنساله.

[بُ لَ / لِ] (ص مرکب) سالخورده و کهن. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) : نگشته زین پرند سبز شاخ بید بنساله چنان چون اشک مهجوران نشسته ژاله بر ژاله. رودکی (از آنندراج).

بنس بردبالا.

[بِ نِ بُ] (اِخ) دهی از دهستان همائی بخش ششتمد است که در شهرستان سبزوار واقع است. و ۱۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بنسکین.

[بُ] (اِخ) محلی از دهستان نهرهاشم بخش مرکزی شهرستان اهواز است. دارای ۶۰۰ تن سکنه است. ساکنین از طایفهء بنسکین می باشند. این طایفه چادرنشین و در کنار رودخانهء کارون زراعت می کنند و در بهار برای تعلیف گوسفندان خود به اراضی نعمی و قیطانیه میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنش.

[بَ نَ] (ع مص) سست شدن در کار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بنش.

[بِ نِ] (اِخ)(۱) ادوارد. سیاستمدار چکوسلواکی که در سال ۱۸۸۴ م. در کوچلانی متولد گردید. ابتدا وزیر امور خارجه و سپس در سالهای ۱۹۳۵ - ۱۹۳۸ م. رئیس جمهور شد. وی رهبر حزب ناسیونال سوسیالیست (آزادیخواه) چکسلواکی گردید (در لندن). پس از آزادی چکسلواکی بار دیگر بریاست جمهوری برگزیده شد (۱۹۴۵ - ۱۹۴۸). آنگاه پس از کودتای کمونیسها در سال ۱۹۴۸ م. از کار برکنار گردید و در همین سال درگذشت. رجوع به لاروس و دایرة المعارف فارسی و فرهنگ فارسی معین شود. (۱) - Benes, Edward.

بنشاختن.

[بِ تَ] (مص) نشانیدن. (برهان) (آنندراج). بنشاندن. (شرفنامهء منیری). نشانیدن و جای دادن و افراختن. (ناظم الاطباء) : چو شاگرد را دید بنواختش بر مهتران شاد بنشاختش.فردوسی. به خسرو سپردند و بنواختش بر گاه فرخنده بنشاختش.فردوسی. بپرسید بسیار و بنواختش بخوبی بر تخت بنشاختش.فردوسی. بپرسید و بنشاختش پیش خویش غمی شد ز جان بداندیش خویش.فردوسی. چو او را پیش خود بر گاه بنشاخت همی از ماه تابان بازنشناخت. (ویس و رامین). برآمد جم از جای و بنواختش به اندازه بستود و بنشاختش.اسدی.

بنشاستن.

[بِ تَ] (مص) نشستن. (از برهان) (از آنندراج). نشسته شدن. (ناظم الاطباء) : فاختگان همبر بنشاستند نای زنان بر سر شاخ چنار.منوچهری || نشانیدن. (ناظم الاطباء) : ور بشایستی که دینی گستریدی هر خسی کردگار این جهان پیغمبری ننشاستی. ناصرخسرو.

بنشاندن.

[بِ دَ] (مص) رجوع به نشاندن شود.

بنشتی.

[بِ نِ] (اِخ) دهی از دهستان سوسن بخش ایزه است که در شهرستان اهواز واقع است. و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنشن.

[بُ شَ] (اِ) حبوبات از قبیل نخود و عدس و ماش و لوبیا و باقلا و غیره. (فرهنگ فارسی معین). مجموع دیگ افزارها از حبوب خشک چون نخود، لوبیا، ماش، عدس، باقلا و نخود سیاه و سیاه چشم (لوبیا بلبلی، چشم بلبلی). منیجو، لپه. (یادداشت بخط مؤلف). خل ماش. نام جنس ها و انواع بسیاری از گیاهان تیرهء پروانه داران که همه جا میرویند و به آسانی بعمل می آید. دانه های بنشن از دوره های قبل از تاریخ شناخته شده و در تغذیهء انسان و دام بکار رفته است. بعضی از آنها را برای علوفه و قوی ساختن خاک میکارند. پوست نیام و لپه ها و حتی رشته های کنارهء آنها در نیام نرسیده قابل خوردن است. نمونه های آنها عبارتند از: لوبیا، باقلا، نخود، عدس، ماش، خلر و سویا. (دایرة المعارف فارسی). رجوع به گیاه شناسی گل گلاب شود.

بن شوی.

[بُ] (اِ مرکب) بن شوی غله که در زمین بماند. الحصیدة. (مهذب الاسماء). آنچه می ماند در زمین از بن کشت که داس آنرا وقت درویدن برجای بگذارد. (یادداشت بخط مؤلف).

بنصر.

[بِ صِ] (ع اِ) انگشتی که میان وسطی و خنصر است. مؤنث است. ج، بناصر. (منتهی الارب) (آنندراج) (غیاث) (از اقرب الموارد). انگشت چهارم. ج، بناصر. (مهذب الاسماء). انگشت میانهء انگشت کوچک و وسطی. مؤنث آید و بفارسی دوم و بنیام گویند. ج، بناصر. (ناظم الاطباء). انگشت میانهء انگشت کوچک و وسطی. انگشت چهارم از جانب شست. کلیک. ج، بناصر. (فرهنگ فارسی معین (||). اصطلاح موسیقی) نام قدیم یکی از پرده ها. (فرهنگ فارسی معین).

بنط.

[بُ] (معرب، اِ) پل. محل عبور از آب یا جایی که گود باشد. ج، ابناط، بنط. (دزی ج ۱ ص۱۱۸).

بنطاباطیس.

[] (معرب، اِ)(۱) رجوع به بنطابلون و بنطاس و بناطافیلون و بنطافلون و بنطافیلون و بنطاطوس و بنطادقطولن شود. (۱) - Pentapetes.

بنطابلون.

[بَ بِ] (معرب، اِ)(۱) گیاهی است از تیرهء گل سرخیان(۲) دارای برگهای مرکب و گلهای سفید یا زرد و گاهی قرمز. این گیاه بسیار شبیه گیاه توت فرنگی است و مانند آن دارای ساق خزنده نیز میباشد ولی برخلاف توت فرنگی نهنجش گوشت دار و خوردنی است. گیاه مذکور مخصوص نواحی معتدل یا سرد است. گونه های متعدد آن در طب مورداستفاده واقع میشوند (بعنوان قابض). و بعنوان گلی زینتی نیز در باغها کاشته میشوند. بنطافلون. بنطافیلون. بنطافلن. ظاهراً بنظر می آید که وجه تسمیهء این گیاه به این مناسبت باشد که گلهایش منتهی به دم گلی طویل هستند که از کنار برگهای مرکبی که دارای ۵ برگچه هستند و از روی ساقهء خزندهء آن خارج میشود. (فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) (۱) - Quintefeuille .(لاتینی) Pontentilla . (فرانسوی) (۲) - Rosacees

بنطادقطولن.

[] (معرب، اِ) رجوع به بنطاباطیس و بنطابلون شود.

بنطاسیا.

[بِ] (معرب، اِ) بنطاسیه. معرب یونانی فنطاسیا(۱). حس مشترک. (فرهنگ فارسی معین) (از ذخیرهء خوارزمشاهی). بنطاسیه. مأخوذ از یونانی، حواس باطنی و یا همهء حواس. (ناظم الاطباء). قوهء متصرفه. (سیر حکمت در اروپا ص۲۶۷). بنطاسیا، یونانی فنطاسیا است و در ترجمهء رسالهء حی بن یقظان (نسخهء کتابخانهء ملک) آمده: قوتی دیگر است که اندر اول خانهء پیشین مغز نهاده است که او را «حس مشترک» گویند و بزبان یونانیان بنطاسیا گویند و اندریابندهء محسوسها وی است. رجوع به مادهء بعد شود. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۱) - Phantasia.

بنطاسیه.

[بَ یَ] (معرب، اِ) بلغت یونانی، حس مشترک را گویند. (برهان) (آنندراج). و رجوع به مادهء قبل شود.

بنطاطانیس.

[بَ] (معرب، اِ) رجوع به بنطابلون و بنطاباطیس شود.

بنطاطلوس.

[بَ طَ] (معرب، اِ) رجوع به بنطابلون و بنطافلون و بنطاباطیس شود.

بنطاطوس.

[بَ] (معرب، اِ) رجوع به بنطابلون شود.

بنطافلن.

[بَ فِ لُ] (معرب، اِ) پنج انگشت. ذوخمسهٔ اوراق. رجوع به بنطاباطیس و بنطابلون، بنطاطوس، بنطاطوس و بنطافلون شود.

بنطافلون.

[بَ فِ] (معرب، اِ) رجوع به کلمات قبل شود.

بنطافیلون.

[بَ] (معرب، اِ)(۱) رجوع به کلمات قبل شود. (۱) - Pentaphyllon.

بنطاوقطران.

[بَ قَ] (معرب، اِ) رجوع به بنطافلون و بنطابلون شود.

بنطاولن.

[بَ وِ لُ] (معرب، اِ) رجوع به بنطابلون و بنطافلن شود.

بنطس.

[بُ طُ] (اِخ)(۱) دریای سیاه. دریای بنطس. دریای کرز. دریای کرزیان. بحر اسود. دریای سیاه. بحر طرانبرنده. (یادداشت بخط مؤلف). کلمهء یونانی، و دریایی است که خلیج قسطنطنیه از آن منشعب میشود، اول آن در طرف بلاد ترک است و ممتد میشود بسمت مغرب و جنوب، تا متصل بدریای شام میشود و قبل از متصل شدن به بحر شام بنطس نامیده میشود. (از معجم البلدان) (از مراصد الاطلاع). و رجوع به بنطش شود. (۱) - Pontos.

بنطش.

[بُ طُ] (اِخ) معرب پنتس(۱). بحر اسود. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Pontos.

بنطیقسطی.

[بِ قُ] (معرب، اِ) روز یکشنبهء پنجاهم از روز فطر و این نام رومی است و از پنجاه مشتق است و اندر او روح القدس فرود آمد بسر شاگردان عیسی و از نور او نیرو گرفتند و زمان ایشان مختلف شد و هر کسی سوی آن ناحیت برفت و آن زمان بکار دارند تا دعوت کنند بمسیح. (التفهیم ص ۲۰). رجوع به بندیکستی شود.

بنظر.

[بُ ظَ] (ع اِ) تلاق و تندی میان دو لب فرج زن. (ناظم الاطباء). فنج. قرن. چوچوله. تندی میان دو لب فرج زن. (یادداشت بخط مؤلف).

بنظیان.

[بِ] (ع ص، اِ) زن بدخوی بی شرم زبان دراز. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

بن عم.

[بِ عَ] (اِ) مخفف ابن عم: همچو یکی یار زی رسول چرا بود آنکه برادرْش بود و بن عم و داماد. ناصرخسرو.

بن غن.

[بُ غَ] (اِخ) دهی از دهستان خورشید است که در بخش ششتمد شهرستان سبزوار واقع است، و ۹۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بنفرین.

[بِ نِ] (ص مرکب) نفرین شده. ملعون. گجستک : ایستاده بخشم بر در او این بنفرین سیاه روخ چکاد. حکاک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۱۰۶). شغاد آن بنفرین شوریده بخت بکند از بن آن خسروانی درخت. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۶ ص ۱۷۴۰). بجایی که گرسیوز بدنشان گروی بنفرین و مردم کشان سر شاه ایران بریدند خوار بیامد به آن جایگه شهریار. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج ۵ ص ۱۳۸۰).

بنفسج.

[بَ نَ سَ] (معرب، اِ) معرب بنفشهء فارسی است. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). بوئیدن تازهء آن نافع محرورین و مداومت بر آن منوم و مروح و مربای آن نافع ذات الجنب و ذات الریه و دافع صداع و سعال است. (منتهی الارب) (آنندراج). معرب بنفشهء فارسی است و بعربی فرفیر نامند و بیونانی ابر. (از تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به المعرب جوالیقی ص۵۹، ۱۰۵ و دزی ج ۱ ص۱۱۸ و شرفنامهء منیری و الفاظ الادویه و بنفشه شود.

بنفسج الکلاب.

[بَ نَ سَ جُلْ کِ] (ع اِ مرکب) شابانج. (تحفهء حکیم مؤمن). بنک بفارسی قنب است. (فهرست مخزن الادویه).

بنفسجی.

[بَ نَ سَ] (اِ) نوعی از جوهر موسوم به بنفش و آن سیاهی است که به سرخی زند. پرطاوسی با کمی کبودی. سرمه ای است که در آب ریزهء چشم و تاریکی آن سود دارد. (یادداشت بخط مؤلف ||). بگفتهء بعضی از گوهرشناسان، لونی است در یاقوت میانهء ارجوانی و لحمی. (یادداشت بخط مؤلف).

بنفش.

[بَ نَ] (ص، اِ) کبودرنگ و نیلگون. (غیاث). بنفشه رنگ. (آنندراج). رنگ کبود مانند رنگ گل بنفشه. (ناظم الاطباء). کبود. (شرفنامهء منیری). رنگی است فرعی که از ترکیب دو رنگ اصلی قرمز و آبی بدست آید. (فرهنگ فارسی معین). رنگی چون رنگ پوستِ بادنجان. (یادداشت بخط مؤلف) : یکی شیرپیکر درفش بنفش درافشان گهر در میان درفش.فردوسی. همه جامه ها سرخ و زرد و بنفش شهنشاه با کاویانی درفش.فردوسی. ماه منیر صورت ماه درفش تست روز سپید سایهء چتر بنفش تست.فرخی. زده هم برش گاوپیکر درفش سپر زرد و برگستوان بنفش.اسدی. زان تیغ کان بنفش تر است از پر مگس منقار کرکسان فلک میهمان اوست.خاقانی. ستاده ملک زیر زرین درفش ز سیفور بر تن قبای بنفش. نظامی (از آنندراج). گویند برگ سبز شود اطلس بنفش آری شود ولیک بخون جگر شود. نظام قاری. - بنفش کردن؛ کبود کردن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). نوعی از جواهر کریمه(۱). (حاشیهء برهان قاطع چ معین). نوعی از احجار کریمه و آن چهار گونه است. ماذینی و آن سرخ روشن است. و رطب و آن سرخی سیر است و بنفسجی و آن سیاهی است که بسرخی کمی زند و پرطاوسی و کمی مایل به کبودی است. و سیادشت و آن زردی روشن است. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Hyacinthe.

بنفشج.

[بَ نَ شَ] (اِ) رجوع به بنفسج و بنفشه شود.

بنفشه.

[بُ / بِ / بَ نَ شَ / شِ] (اِ) گلی باشد معروف و طبیعت آن سرد است در دوم و سوم و معرب آن بنفسج است. (برهان). گیاهی است دوایی، درختش بغایت پست با شاخ های باریک و گلش برنگ کبود میباشد. (غیاث). نام درختی است که گلش کبود و خوشبو میباشد. طبیعت آن سرد و تر و در تبرستان بسیار و خودرو است. (انجمن آرا) (آنندراج). گیاهی بهاری که دارای گلهای کبود و معطر است. (ناظم الاطباء). گیاهی است(۱) از تیرهء کوکناریان(۲) که دارای برگهای متناوب است. در حدود صد گونه از این گیاه شناخته شده است که همه متعلق به نواحی گرم و معتدل نیمکرهء شمالی هستند. گلهایش نامنظم و دارای ۵ گلبرگ است که یکی از گلبرگها بنام گلبرگ مقدم دارای مهمیز میباشد. رنگ گلهایش معمو بنفش است و گاهی سفید. این گیاه در ایران بفراوانی و بعنوان گل زینتی در باغچه ها کاشته میشود. گل آن در تداوی بعنوان ملین مورد استعمال دارد. بنفشهء ایران. بنفشه معطر. بنفسج. بنفشهء عطر. (فرهنگ فارسی معین). پهلوی «ونفشک»(۳)(هرن آنرا بفتح و کسر و ضم اول خوانده). طبری

«ونوشه»(۴). مازندرانی کنونی «ونوش»(۵). گیلکی «بنفشه»(۶). تیرهء بنفشه(۷)دارای گل های نامنظم و مهمیزدار است و دو جنس دارد. بنفشهء معطر(۸) که گل آن بعنوان ملین بکار رود و دیگر بنفشه سه رنگ یا بنفشهء فرنگی(۹) که برای زینت کاشته میشود. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین) : بدان ماند بنفشه بر لب جوی که بر آتش نهی گوگرد بفخم.منجیک. آمد نوروز نو دمید بنفشه بر تو خجسته بخصم باد مرخشه(۱۰).منجیک. سرکش بربست رود باربدی زد سرود وز می سوری درود سوی بنفشه رسید. کسایی. بنفشه زلف من آن آفتاب ترکستان همی بنفشه پدید آرد از دو لاله ستان مرا بنفشه و لاله بکار نیست که او بنفشه دارد و زیر بنفشه لاله نهان.فرخی. از لاله و بنفشه همه کوهسار و دشت سرخ و سپید گشت چو دیبای پای رشت. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۲۰۶). جویش پر از صنوبر و کوهش پر از سمن راغش پر از بنفشه و باغش پر از بهار. منوچهری. عروس بهاری کنون از بنفشه گشن جعد و از لاله رخسار دارد. ناصرخسرو. به سبزهء دمنی دل گرای کی گردد کسی که یابد بوی بنفشهء چمنی.سوزنی. من چون بنفشه بر سر زانو نهاده سر زانو بنفشه رنگ تر از لب هزار بار.خاقانی. داد لبش چون نمک بوی بنفشه به صبح بر نمکش ساختم مردم دیده کباب.خاقانی. سروبن چون به شصت سال رسید یاسمن بر سر بنفشه دمید.نظامی. چون بنفشه زبان از راه قفا بیرون کشیده است. (سندبادنامه ص۱۷). بی گل رویش در ایام شباب چون بنفشه سوگواری مانده ام.عطار. تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار.سعدی. - بنفشه پوش؛ از عالم گل پوش است. (آنندراج). آرایش شده با بنفشه. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : لبم ز حرف لبش هست باده نوش هنوز بود نظارهء خطش بنفشه پوش هنوز. اسحاق شوکت (از آنندراج). - بنفشه خط؛ از اسمای معشوق است. (آنندراج). معشوق محبوب. (فرهنگ فارسی معین (||). - ص) آنکه دارای بروت کبود سیاه رنگ باشد. کبودسبیل. (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین). بنفشه موی. (آنندراج). و رجوع به همین ترکیب شود. - بنفشه دل؛ دل سوخته. که دل از غم تیره دارد : از بس که غم خورم ز سپهر بنفشه رنگ خاقانی بنفشه دلم خواند روزگار.خاقانی. - بنفشه زار؛ زمینی که در آن بنفشه روئیده باشد. (فرهنگ فارسی معین) : بنفشه زار بپوشید روزگار به برف درونه گشت چنار و زریر شد شنگرف. کسایی. بنفشه زلفا! گرد بنفشه زار مگرد مگرد لاله رخا! گرد لالهء رنگین.فرخی. از خاک و خار و خاره به اردیبهشت ماه روید بنفشه زار و سمن زار و لاله زار. سوزنی. باز سر از شرم چون بنفشه فروبرد گرد گلش تا بنفشه زار برآمد.سوزنی. ز بنفشه زار زلفش نفحات عید الا سوی فخر دین و دولت شه دادگر نیاید. خاقانی. گر پیش ما ببوی بنفشه برد نمک تیغش نمک تن است برنگی بنفشه زار. خاقانی. چنین که در دل من داغ زلف سرکش تست بنفشه زار شود تربتم چو درگذرم.حافظ. گذار کن چو صبا بر بنفشه زار و ببین که از تطاول زلفت چه بیقرارانند.حافظ. - بنفشه زلف؛ که زلفش چون بنفشه مرغول، کبود و سیاهرنگ باشد. بنفشه موی : بنفشه زلف من آن سروقد سیم اندام بر من آمد وقت سپیده دم بسلام.فرخی. غزل سرای شدم بر شکرلبی گل خیز بنفشه زلفی نسرین بری صنوبرقد.سوزنی. - بنفشه ستان؛ آنجا که بنفشه روید. بنفشه زار : خزان قوی شد چون گل برفت، رفت رواست بنفشه هست(۱۱)؟ بلی با که؟ با بنفشه ستان. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص۲۹۸). - بنفشهء طبری؛ بنفشهء مازندرانی : بمنظر آمد باید که وقت منظر بود نقاب لاله گشودند و لاله روی نمود بنفشهء طبری خیل خیل سر بر کرد چو آتشی که ز گوگرد بردویده کبود. منجیک. چون بهم کردی بسیار بنفشهء طبری باز برگرد و به بستان شو چون کبک دری. منوچهری. گل طریست رخت خط بنفشهء طبری رقم بنفشه و گلبرگ از او شده مرقوم. سوزنی. - بنفشه عارض؛ که عارضش رنگ و بوی بنفشه دارد : سلسله جعدی بنفشه عارضی کش فریدون افدر و پرویز جد.بوشعیب. - بنفشه عذار؛ آنکه عذارش چون بنفشه باشد. به رنگ و به شکل بنفشه : و در موضع سقاهٔ هر خوش پسری، ظریف منظری بنفشه عذاری... کمر بر میان بسته. (جهانگشای جوینی). - بنفشه فام؛ برنگ بنفشه. بنفشه رنگ : سلطان اعظم آنکه به تیغ بنفشه فام اندر دل مخالف دین شد بنفشه کار.خاقانی. - بنفشهء فرنگی؛ نوعی بنفشه بعنوان گیاه زینتی که در باغچه ها کشت میشود و بمناسبت رنگ گلبرگهایش که بنفش کم رنگ و سفید و بنفش پررنگ هستند بنام بنفشهء سه رنگ نیز موسوم است و دارای پنج کاسبرگ است و رنگ گلهای آن بی نهایت متنوع

است. بنفشهء سه رنگ(۱۲). (از فرهنگ فارسی معین) (از لاروس). - بنفشه کرده؛ برنگ کبود رنگ شده. (ناظم الاطباء). - بنفشه گون؛ بنفشه رنگ. بنفشه فام : تیغ بنفشه گونش برد شاخ شر چنانک بیخ بنفشه بوی دهان شرابخوار.خاقانی. - بنفشه گون طارم؛ کنایه از آسمان کبود. (برهان) (آنندراج) (رشیدی) (انجمن آرا). آسمان ارغوانی. (ناظم الاطباء). - بنفشه گون مهد؛ کنایه از آسمان و زمین. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (از ناظم الاطباء). - بنفشه موی؛ آنکه دارای موهای کبود سیاه باشد. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). آنکه مویش چون بنفشه باشد برنگ و شکل : به دسته بندی موی بنفشه مویان رو مرو بباغ چه سنبل کدام مرزنجوش. ظهوری (از آنندراج). - بنفشه وار؛ بنفشه گون. بنفشه رنگ. چون بنفشه سرفرونهاده : یار مرا خط بنفشه وار برآمد بوی بنفشه ز خط یار برآمد.سوزنی. بنفشه وار نشستن چه سود سر در پیش دریغ بیهده خوردن بدان دو نرگس مست. سعدی ||. مجازاً موی، زلف : ز هر سو شاخ گیسو شانه میکرد بنفشه بر سر گل دانه میکرد.نظامی. - بنفشه بگرد سمن دمیدن؛ کنایه از قرار گرفتن موهای بناگوش بر گرد رخسار از جهت مشابهت زلف با بنفشه و رخسار با سمن : منیژه ز خیمه یکی بنگرید بر آن سروبن روی بیژن بدید یکی اسب بسته به پیش درخت منیژه فروماند از کار سخت برخسارگان چون سهیل یمن بنفشه دمیده به گرد سمن.فردوسی ||. گیاهی است که در آب روید. (برهان). گیاهی است که در آب روید و سبز و کبود بود و اندکی بسیاهی زند. برکوع و سجود و ده گوشش نسبت کرده اند. (شرفنامهء منیری). گیاهی را گویند که در آب روید. (ناظم الاطباء). . Viola odorata(فرانسوی) (۱) - Violette .(لاتینی) (۲) - - (۵) - vanusha. (۴) - vanafshak. (۳) - Papaveracees. (۱۰ Pensee) - ن ل: بر ما فرخنده باد و بر تو مرخشه. (۱۱) - ن ل: است. (۱۲) - Pensee.

بنفشه سگ.

[بَ نَ شَ / شِ سَ] (اِ مرکب)به فارسی شابانج است و بنفسج الکلاب نیز نامند. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه). رجوع به بنفسج الکلاب شود.

بنق.

[بَ] (ع مص) پیوند کردن نهال را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). وصل کردن. (از اقرب الموارد).

بنقد.

[بِ نَ] (ق مرکب)(۱) با پول حاضر آماده. و حاضر و موجود و فوراً و فی الفور و همین لحظه. (ناظم الاطباء). (۱) - از: به = حرف اضافهء فارسی + نقد = آنچه در حال داده میشود، مرادف نقداً.

بنقوس.

[بُ] (ع اِ) شکوفهء خربزه. ج، بناقیس(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). (۱) - صاحب اقرب الموارد در ذیل بناقیس آرد: صغار البطیخ، الواحد بنقوس... و در تاج العروس آمده است... و قال ابن عباد، ما طلع من مستدیر لبطیخ الواحد بنقوس بالضم... (تاج العروس ج ۴ ص۱۱۳).

بنقهٔ.

[بِ نَ قَ] (ع اِ) خشتک پیراهن یا گریبان آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بنقه.

[بَ قَ] (اِ) نوعی از غله باشد مانند عدس. و قوت و منفعت آنهم مانند عدس است. (برهان) (آنندراج). غله ای است مانند عدس. (الفاظ الادویه). یک نوع غله ای مانند عدس. (ناظم الاطباء). دانه ای است که بیشتر بستور دهند و سالهای قحط مردم نیز خورند و سخت مضر باشد. (یادداشت بخط مؤلف).

بنک.

[بَ نَ] (اِ مصغر) مصغر بن است که حبهٔ الخضرا و چتلاقوچ باشد و آن بیشتر در کوهها و جنگلها حاصل میگردد. (برهان) (از فرهنگ فارسی معین). میوهء معروف. (رشیدی). مصغر بن است که حبهٔ الخضراء و چتلاقوچ باشد و به قهوه مشهور است. (آنندراج). مصغر بنه که حبهٔ الخضراء باشد. (ناظم الاطباء ||). نوعی از قماش زمین اطلس بود که بر آن گلهای زربفت باشد. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (رشیدی) (از جهانگیری) (برهان) : ز جامه خانهء عشق تو اطلسی گردون به نعل و داغ بنک پوش کرده ای ما را. ظهوری (از رشیدی ||). گلها و نشانها را نیز گویند که بر روی مهوشان از خوردن شراب بهم میرسد یا عرق بر پیشانی ایشان نشیند. (برهان) (آنندراج). گلی که بر روی مهوشان از آشامیدن شراب بهم رسد. و خویی که بر پیشانی نشیند. (ناظم الاطباء).

بنک.

[بُ نَ] (اِ مصغر) مصغر بنه است یعنی درخت کوچک. (برهان) (رشیدی) (آنندراج) (جهانگیری) (ناظم الاطباء). بنه. بن درخت کوچک. (فرهنگ فارسی معین ||). نشان و اثر. چنانکه گویند از فلانی یا از فلانه چیز بنک نمانده است؛ اراده آن باشد که نشان و اثر نمانده است. (برهان) (از رشیدی) (آنندراج) (جهانگیری). نشان و اثر چیزی: بنک از فلان نماند. (فرهنگ فارسی معین). نشان و اثر چیزی. (ناظم الاطباء ||). نشان و نقش پا. (ناظم الاطباء). نقش پا. نشان پا. رد پا. (فرهنگ فارسی معین).

بنک.

[بُ نَ] (اِ) بنه. جای. مکان ||. جایی که نقد و جنس در آن نهند. بنگاه. (فرهنگ فارسی معین).

بنک.

[بُ] (اِ) پوست بیخ ام غیلان باشد و آن درختی است صحرایی در ولایت مصر. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). اسم فارسی قنب است و به هندی خار مغیلان نامند. (تحفهء حکیم مؤمن). مانند قشوری است که از بیخ ام غیلان خیزد و از یمن آرند و در طب بکار است. (یادداشت بخط مؤلف).

بنک.

[بُ] (ع اِ) بن چیزی و خالص آن. معرب است. یقال هؤلاء من بنک الارض؛ ای من اصلها. (منتهی الارب) (آنندراج). اصل چیزی و

آن معرب است. یقال هولاء من بنک الارض. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نوعی از خوشبو. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). طیبی، یعنی عطر و بوی خوشی است معروف. (از تاج العروس ج ۷ ص ۱۱۳) (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). بهره ای از شب. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از تاج العروس) (از ذیل اقرب الموارد).

بن کار خوردن.

[بُ نِ خُوَرْ / خُرْ دَ](مص مرکب) کنایه از اندیشه نمودن بجهت عاقبت و انتها و پایان کار باشد. (برهان) (آنندراج) (رشیدی) (انجمن آرا) : تو سر وقت نگه دار بن کار مخور که فلک نیز در این واقعه سرگردان است. اثیرالدین اومانی (از آنندراج).

بنکامات.

[بِ] (ع اِ) جِ بنکام. پنگان. رجوع به بَنگان شود. - علم البنکامات؛ علمی است که در آن از کیفیت ساعات و زمان و وسایل آن سخن رود و موضوع آن حرکات مخصوص در اجسام مخصوص است که با قطع مسافات مخصوص منقضی میگردد و فائدهء آن دانستن اوقات نماز و غیره است (بدون در نظر گرفتن حرکات کواکب). و این خود یک نوع از دانش ریاضی و طبیعی است ولی نیاز بدانشهای دیگر نیز دارد. (از کشف الظنون). رجوع به عیون الانباء ج ۲ ص ۹۸ شود.

بنکت.

[بِ کَ] (اِخ) قریه ای است از قراء اشتیخن سغد سمرقند. و ابوالحسن علی بن یوسف بن محمد بن فقیه که به مکه از ابومحمد عبدالملک بن محمد بن عبیدالله زبیدی حدیث شنوده از آنجا است. (از تاج العروس) (از معجم البلدان) : گیسوی تو شهبال همای نبوی دان بوینده چو مشک تبت و بنکت و طمغاج.سوزنی.

بنکتی.

[بَ کَ] (ص نسبی) نسبتی است به بنکت و آن قریه ای است از قراء اشتیخن سغد سمرقند. (لباب الانساب).

بنکث.

[بِ کَ] (اِخ) بشاری بیکث ضبط کرده ولی اصطخری بنکث و آن قصبه ای از شاش (چاچ) است و قهندز از آن است. (از معجم البلدان) (از لباب الانساب).

بنکثی.

[بِ کَ] (ص نسبی) منسوب است به بنکث که قصبهء شاش میباشد و از آنجا است ابوسعید هیثم بن کلیب بن سریج بن معقل شاشی بنکثی. (لباب الانساب) (الانساب سمعانی).

بنکدار.

[بُ نَ] (نف مرکب) کسی که مأکولات از قبیل پنیر و کشک و روغن و برنج و حبوبات و جز آنها را جهت فروش ذخیره کرده

احتکار می نماید. (از ناظم الاطباء). کسی که مأکولات از قبیل پنیر و کشک و روغن و برنج و حبوب و جز آنها را جهت فروش ذخیره کند. (فرهنگ فارسی معین ||). کسی که بنشن فروشد. (فرهنگ فارسی معین). بنشن فروش ||. عمده فروش. (یادداشت بخط مؤلف).

بنکده.

[بُ نَ دِهْ] (اِخ) دهی از دهستان سنگر کهدمات است که در بخش مرکزی شهرستان رشت واقع است و ۶۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بنکران.

[بُ کَ] (اِ) بمعنی بکران و آن برنج یا هر چیزی دیگر بود که در ته دیگ بریان و چسبیده باشد. (برهان) (انجمن آرا) (از آنندراج). ته دیگی. (رشیدی). برنجی را گویند که در ته دیگ بریان شده مانده باشد. (غیاث). بکران و هر چیز برشته شده و چسبیدهء به ته دیگ. (ناظم الاطباء) : وارثانم را سلام من بگو این وصیت را بگویم مو به مو تا ز بسیاری آن زر نشکهند بنکرانی پیش آن مهمان نهند.مولوی. رجوع به بکران و بنگران شود.

بن کشکه.

[بُ کَ کِ] (اِخ) دهی از دهستان هویان است که در بخش ویسیان شهرستان خرم آباد واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنکشیدن.

[بُ کَ دَ] (مص) بلع کردن و ناجاویده از حلق فروبردن. (ناظم الاطباء). بنگشتن. بنگشیدن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بنگش و بنگشتن شود.

بنک مخیر.

[بَ مُ خَ یَ] (اِ مرکب) در الابنیه عن حقایق الادویه به این صورت آمده و آن نام دارویی است و در جای دیگر نیافتم. (یادداشت بخط مؤلف).

بنکن.

[بَ کَ] (اِ) آهنی باشد پهن و دسته ای از چوب بر آن نصب کرده باشند و بهر دو طرف آن دو ریسمان بندند. یک شخص دستهء آنرا و دیگری ریسمانها را بگیرند و زمین را بدان هموار کنند و به عربی آنرا مسواة و منسقه خوانند. (برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین)(۱). و با این شرح معلوم میشود که به فتح صحیح نیست و بضم اولی است چه معنی آن بن کن یعنی بیخ کن است. (انجمن آرا) (آنندراج). (۱) - آقای دکتر معین در فرهنگ فارسی بُنکَن ضبط داده است.

بنکن.

[بُ کَ] (اِ) کج بیل باغبانی ||. قلابی که بدان علف هرزه را از کشتزار برمی کنند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بنکو.

[بَ] (اِ) پنبه دانه. (ناظم الاطباء ||). به شیرازی بذر قطونا است. (تحفهء حکیم مؤمن). بنگو. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به مادهء بعد و بنگو شود.

بنکوه.

[بَ] (اِ) بمعنی اسبغول است که به عربی بذر قطونا گویند. (انجمن آرا). و رجوع به بنگو و بنکو شود.

بنکوه.

[ ] (اِخ) دهی از دهستان ارادان است که در بخش گرمسار شهرستان دماوند واقع است. و ۲۹۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱). نام ایستگاه هفتم راه آهن تهران بسوی شمال نیز هست.

بن کوهی.

[بَ] (اِ مرکب) گیاهی است بسیار چرب و از آن آش پزند. (برهان) (آنندراج) (شرفنامهء منیری).

بنگ.

[بَ] (اِ) سانسکریت «بهنگ»(۱). اوستا «بنگهه»(۲). پهلوی «منگ»(۳) (کنب). بنج و منج معرب آن است و آن به حشیش(۴) اطلاق شود. گاه برگ آن و گاه دانهء آن (چرس) را فروشند. دانه های کوبیدهء بنگ را با شیر مخلوط کنند و در کره بزنند تا روغن بنگ بدست آید. مایع آن (بنگاب) را مانند چای مینوشند و آن در مداوای حرقة البول بکار رود. (از حاشیهء برهان چ معین). گیاهی است معروف مسکر و با لفظ زدن و رساندن بمعنی خوردن و نشئه مند شدن. (از آنندراج). گردی است که از کوبیدن برگها و سرشاخه های گلدار شاهدانه گیرند که بمناسبت داشتن مواد سمی و مخدره در تداوی بمقادیر بسیار کم مورد استعمال دارد و مانند دیگر مخدرات بمصرف تدخین نیز برسد. این گرد بصورت تودهء یکنواخت فشرده ای است که بعلت وجود مقدار کمی رزین در برگها و گلها بیکدیگر چسبندگی یافته اند... (فرهنگ فارسی معین). روغنی باشد که از شاهدانه گیرند. (گل گلاب). پوست درختی است خوشبو شبیه به پوست درخت توت و گویند پوست درخت مغیلان یمنی است. (از تحفهء حکیم مؤمن). مادهء سبزی که از برگ کنب گیرند و از آن بنگ آب ساخته دراویش مانند مخدر مسکر بنوشند و از این مادهء سبز، مادهء سقزی و سمی گیرند که چرس گویند و آن را در سر غلیان با تنباکو مخلوط کرده بکشند و کیف کنند. (ناظم الاطباء). بنج، معرب بنگ فارسی است و آن گیاهی است خواب آور و دورگردانندهء حس. (از اقرب الموارد): فصیح تر کس، جایی که او سخن گوید چنان بود ز پلیدی که خورده باشد بنگ. فرخی. سخنوران ز سخن پیش تو فرومانند چنان کسی که به پیمانه خورده باشد بنگ. فرخی. سپس بیهشان دهر مرو گر نخوردی تو همچو ایشان بنگ. ناصرخسرو. خر بنگ خورد گویی و دیوانه شد به شعر خرزهره خورده بودی باری به جای بنگ. سوزنی. تا بنگ و کوکنار به دیوانگی کشد دیوانه باد خصم تو بی کوکنار و بنگ. سوزنی. گر بنگ خوری چو سنگ مانی بر جای یکباره چو بنگ میخوری سنگ بخور.سعدی. شیرازی در مسجد بنگ می پخت، خادم مسجد بدو رسید با او از

در سفاهت درآمد. (منتخب لطایف عبید زاکانی چ برلن ص۱۴۷). عربی بنگ خورده بود و در مسجدی خفته، مؤذن به غلط گفت: النوم خیر من الصلوة. عرب گفت: والله صدقت یا مؤذن بالف مرة. (منتخب لطایف عبید زاکانی چ برلن ص ۱۶۷). بنگت آن اشتها دهد بدروغ که چو ماءالعسل بلیسی دوغ.اوحدی. میزند بنگ صرف مرشد خواف فارغ از نوشداروی عنبی است گرچه الشیخ کالنبی گویند(۵) کالنبی نیست شیخ ما کنبی(۶) است. کمال خجندی. و رجوع به بنج و تحفهء حکیم مؤمن و الفاظ الادویه شود. - بنگ از سر پریدن.؛ بنگ از کله پریدن؛ ناگاه خبردار شدن. ناگهان هشیار گشتن. (فرهنگ فارسی معین). - بنگ ساختن؛ فریب دادن و دل ربودن. (ناظم الاطباء). - بنگ رسایی؛ بنگی که نشئهء کامل دارد. (غیاث) (آنندراج ||). شاهدانه. کنب. (فرهنگ فارسی معین). - برگ بنگ؛ برگ شاهدانه. ورق الخیال. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - - (۳) .ban(g)ha - (۲) .bhanga (۵) .Cannabis indica - (۴) .mang) - ن ل: مثل است. (۶) - کنب بر وزن عرب، بنگ را گویند که بمعنی ورق الخیال خوانند. (آنندراج).

بنگ.

[بُ] (اِ) مخفف بانگ است : از هیچ دیه کس بنگ خروه نمی شنید. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۳۵۸).

بنگ.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان بربرود است که در بخش الیگودرز شهرستان بروجرد واقع است و ۲۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنگاب.

[بَ] (اِ مرکب) آبی که بنگ سوده در آن حل کنند و بپالایند. (آنندراج). جوشانده ای(۱) که با مقداری برگ شاهدانه در شیر یا آب که مقداری قند هم جهت شیرین شدنش بدان می افزایند، تهیه شود و بعنوان نوعی مسکر درویشان و قلندران یا معتادان بدان خورند. مقدار کم این جوشانده بمناسبت داشتن شبه قلیاهای مسکن و مخدر و مقوی در تداوی استعمال شود. (فرهنگ فارسی معین). قسمی از مخدرها که درویشان خورند و از بنگ سازند مانند دوغ وحدت. (یادداشت بخط مؤلف) : سبزچشم ما بنور خود بود چون آفتاب کاسهء بنگاب ما سرچشمهء حیوان ما. ملاقاسم مشهدی (از آنندراج). - بنگاب ساز؛ آب بنگ فروش. (آنندراج). آنکه بنگاب فروشد. (فرهنگ فارسی معین) : به بنگاب سازان کند احتساب که آرند هدیه ز راه شتاب. ملاطغرا (از آنندراج||). - آنکه بنگاب تهیه کند. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Infusion de chanvre indien.

بنگار.

[بِ / بِ نِ] (ص مرکب) نگاربسته. نقش بسته. منقوش. (فرهنگ فارسی معین) : و آن قطرهء باران که چکد از بر لاله گردد طرف لاله از آن باران بنْگار. منوچهری.

بنگاشتن.

[بِ تَ] (مص) نقش کردن. رجوع به نگاشتن شود.

بنگال.

[بِ / بَ] (اِخ)(۱) ناحیه ای است در شبه قارهء هند که امروز بین هند (بنگال غربی، کرسی کلکته) و پاکستان (بنگال شرقی، شهر عمده دکا) تقسیم شده. مرکز کشت برنج و کنف است. خلیج بنگال، خلیجی است متشکل از اوقیانوس هند بین هند و بیرمانی. بنگال شرقی، چون در سال ۱۹۴۷ م. هندوستان بدو قسمت شد بنگال نیز تقسیم گردید، بنگال شرقی جزو پاکستان گردید که اکنون به پاکستان شرقی معروف است و بنگال غربی متعلق بدولت هند است. مساحت بنگال شرقی ۵۴۰۰۰ میل مربع و قریب ۴۲ میلیون تن جمعیت دارد. که از این جمعیت ۲۹۵۴۰۰۰۰ تن مسلمان میباشند. بنگال غربی از استانهای شمال شرقی هند هم مرز پاکستان شرقی (بنگال شرقی). وسعت آن ۲۳۹۴۵ میل مربع است و جمعیت آن ۸۵۹۰۰۰ تن است. حاکم نشین آن بندر بزرگ کلکته است که دارای دو شهرستان است. محصول عمدهء کشاورزی آنجا: برنج، گندم، نیشکر، کنف است. و وسعت جنگل ۳۰۲۳۰ جریب مربع. صنعت عمدهء نساجی با ۳۵۹۸ کارخانه و ۶۸۰۰۰۰ کارگر و یک دانشگاه دارد. (فرهنگ فارسی معین). بنگاله. (۱) - Bengale.

بنگاله.

[بَ / بِ لَ / لِ] (اِخ) بنگال: شکرشکن شوند همه طوطیان هند زین قند پارسی که به بنگاله میرود.حافظ. دم آبی که جهان قسمت من کرد سلیم گه به بنگاله برد گاه به بغداد مرا. سلیم (از آنندراج). رجوع به مادهء قبل شود.

بنگالی.

[بِ / بَ] (ص نسبی) منسوب به بنگال. آنچه مربوط به بنگال باشد. (فرهنگ فارسی معین ||). از مردم بنگال. اهل بنگال. (فرهنگ فارسی ایضاً) : یار بنگالیم آخر ز سفر بازآمد عمر بگذشته ز انجام به آغاز آمد. والهء هروی (از آنندراج ||). زبانی که مردم بنگال بدان تکلم کنند و آن آمیخته ای است از هندی، فارسی و عربی. (فرهنگ فارسی معین).

بنگان.

[بَ] (اِ) پنگان : چون روز شد معلوم کردند که هیچ غایب نشده بود جز یکی بنگان زرین و وزیر وی از مال خالص خود بنگانی فرمود که وزن او هفتصد مثقال بود و به خزینه فرستاد. (تاریخ بخارای نرشخی صص۳۲ - ۳۳ ||). مطلق پیاله. (ناظم الاطباء). رجوع به بنجان و فنجان و پنگان شود.

بنگاه.

[بُ] (اِ مرکب) مرکب از: بن + گاه (ادات مکان). (از حاشیهء برهان چ معین). منزل و مکان. (برهان) (آنندراج). منزل. مسکن. جای باش. (فرهنگ فارسی معین) : بر آب فرات است بنگاه من وز آنجا بدین بیشه بد راه من.فردوسی. و جهودان را نشاید که بدین هفت روز خمیر خوردند یا به بنگاه دارند. (التفهیم). یکی منم که چنان آمدم مثل بر او که کرد بی بنه آید هزیمت از بنگاه.فرخی. ور دل و دین به تو آرند یقین دان که همی رخت خربنده به بنگاه شتربان آرند. سنایی (دیوان ص۸۳). پنج و پنجاهم چه باید هم کنون خواهم ترا اعجمی ام می ندانم من بن و بنگاه را. (از اسرارالتوحید). به بنگاه خود هر کسی رفت باز در اندیشه آن شغل را چاره ساز.نظامی. بازگشتند و به بنگاه آمدند و اعیان و اجناد و ارکان ملک را بر شمشیر گذرانیدند. (جهانگشای جوینی). ز بنگاه حاتم یکی نیکمرد طلب ده درم سنگ فانیذ کرد.سعدی ||. مایملک، به اعتبار جای و محل که در آنجا نقد و جنس گذارند : به

جای یکی ده بیابی ز شاه مکن یاد بنگاه توران سپاه.فردوسی. بنگاه تو سپاه زمستان بغارتید هم گنج شایگانت و هم در شاهوار. منوچهری. بنگاه صبر و خرمن دل را بجملگی کردم بجهد با هم و درهم بسوختیم.خاقانی. کنون رخت و بنگاهت آنجا رسید که نتواندش کاروانها کشید.نظامی. شمع و قندیل باغها مرده رخت بنگاه باغبان برده.نظامی. - بار و بنگاه؛ چیزهای قابل حمل مانند چادر و خیمه و دیگر اسباب و لوازم سفر. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). مقام. مرکز. مستقر. (فرهنگ فارسی معین) : ز بنگاه جگر تا قلب سینه بغارت شد خزینه بر خزینه.نظامی ||. آبادی. ده. (فرهنگ فارسی معین). در کرمان هنوز هم بمعنی آبادی و ده مستعمل است. (حاشیه برهان چ معین ||). سازمان. مؤسسه. (فرهنگ فارسی معین). فرهنگستان ایران این کلمه را معادل مؤسسه پذیرفته است. و رجوع به واژه های نو فرهنگستان ایران ص۱۲۷ شود ||. خیمه و خرگاه. (فرهنگ فارسی معین ||). طایفه. قبیله. رهط :به قریش اندر چهار بنگاه، هر یک قبیله ای بودند، بنی هاشم و بنی امیه و بنی زهره و بنی مخزوم. (ترجمهء تاریخ طبری). پس دیگر روز [پیغمبر] به کوه صفا شد و بانگ کرد چنانکه همهء مکیان شنیدند و از هر بنگاهی از قریش بر او گرد آمدند. (ترجمهء تاریخ طبری). و از هر بنگاهی دو مرد برخاستند... و سوی ابوطالب شدند. (ترجمهء تاریخ طبری). خانه ای آب بود دور از راه بود از آن خانه آب آن بنگاه.نظامی. پس از سالی رکاب افشاند بر راه سوی ملک سپاهان راند بنگاه.نظامی ||. جایی که نقد و جنس در آنجا نهند. (برهان). جایی که نقد و جنس در آن نهند. و این لغت در اصل بنه گاه بوده یعنی جای نهادن اسباب نقد و جنس. در این صورت بضم صحیح نخواهد بود بلکه بکسر اول است چه بِنِه یعنی بگذار(۱). (آنندراج) (انجمن آرا). جایی را گویند که زر و رخت در آنجا نهند. (جهانگیری). جای بنه. (رشیدی) : بتاراج شد بوم و بنگاه و رخت بشورید بر ما به یکبار بخت.فردوسی. خود بنه و بنگاه من در نیستی است یک سوارهء نقش من پیش ستی است. (مثنوی چ خاور ص۱۹۷ ||). انبار. مخزن ||. صندوق. صندوق آهنین ||. چنداول لشکر. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). - بنگاه لشکر؛ ساقهء جیش. مؤخرهء جیش. مقابل مقدمهٔ الجیش. (یادداشت بخط مؤلف) : چو نزدیک بنگاه لشکر شدند پذیرهء سپهبد سپاه آمدند.فردوسی. (۱) - بر اصلی نیست. رجوع به بُن و بُنَه شود.

بنگ دانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ مرکب) گیاهی است(۱) از تیرهء بادنجانیان(۲) که علفی و دوساله است. و ارتفاعش بین ۴۰ تا ۶۰ سانتی متر است و برگهایش پوشیده از کرک و چسبنده است. گل آذینش گرزن یکسویه و جام گلش نامنظم و زرد روشن است. و در روی آن خطوط ارغوانی رنگ دیده میشود. بوی گلش نامطبوع و متعفن است و گاهی بجای لکه های ارغوانی لکه های سیاه بر روی گل مشاهده میشود. این گیاه دارای مادهء سمی بنام هیوسیامین میباشد که ماده ای است مخدر و مسکن. بنگ. بنج. علف تخم بنگ. گیاه بزرالبنج. سیکران. سکران. بذرالبنج. ازمایلوس. اقطفیت. اسقیراس. اجواین خراسانی. کیرجک. خادعهٔ الرجال. خداعهٔ الرجال. سوکران ارسطور. بنگ سیاه. (فرهنگ فارسی معین). اقسام آن: - بنگ دانهء بلوچستانی؛ گونه ای بنگ دانه که در هند و بلوچستان روید(۳). بنگ بلوچستانی. سکران هندی. - بنگ دانهء زرد؛ گونه ای بنگ دانه که گلهایش زردرنگ(۴) است. تعداد این گونه بیشتر از سایر انواع است. بنگ زرد. سکران کبیر. سکران اصغر. - بنگ دانهء سفید؛ گونه ای بنگ دانه که گلهایش سفیدرنگ است.(۵) بنگ. بنج. بنگ سفید. اوسقوامس. بومرجوف. (فرهنگ فارسی معین). .(لاتینی) (۱) - Hyoscyamus niger . (فرانسوی) Jusquiame noire . (فرانسوی) (۲) - Solanee .(لاتینی) (۳) - Hyoscyamus insanus .(لاتینی) (۴) - Hyoscyamus aureurs .(لاتینی) (۵) - Hyoscyamus albus . (فرانسوی) Jusquiame blanche

بنگر.

[بَ گَ] (اِ) عهد و پیمان در حاصل آوردن زمین. (ناظم الاطباء).

بنگران.

[بُ گَ] (اِ) رجوع به بنکران شود.

بنگ رنگ.

[بَ رَ] (اِ مرکب) ضیق النفس. (ناظم الاطباء). ضیق النفس. تنگی نفس. (فرهنگ فارسی معین (||). ص مرکب) گرفتار ضیق النفس. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بنگره.

[بَ گَ رَ / رِ] (اِ) صوتی و ذکری را گویند که زنان به وقت خوابانیدن اطفال میخوانند تا ایشان بخواب روند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). ذکری که برای خوابانیدن اطفال خوانند و نانو نیز گویند. (رشیدی). ذکری باشد که عورات در محل خفتن کودکان بگویند تا بخواب روند و آنرا نانو نیز گویند. (جهانگیری). آوازی که زنان در هنگام خواب کردن طفل خوانند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : تو خفته ای خوش ای پسر و چرخ روز و شب همواره میکنند ببالینت بنگره.ناصرخسرو.

بنگره.

[بِ گَ رَ] (اِ) ریسمانی که در محل رشتن پنبه بر دوک پیچیده گردد. (برهان) (رشیدی) (جهانگیری) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین) (آنندراج) (انجمن آرا).

بنگریدن.

[بِ گَ دَ] (مص) از مصدر نگریستن. تماشا کردن. ملاحظه کردن. دیدن. نگاه کردن. رجوع به نگریستن و نگریدن شود.

بنگش.

[بَ گِ] (اِ)(۱) لفظی است که آنرا بعربی بلع میگویند. (برهان) (آنندراج). بلع. (ناظم الاطباء). بلع. فروبردن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بنگشتن شود. (۱) - دکتر معین در فرهنگ فارسی بضم ب و گ ضبط کرده است.

بنگش.

[بَ گِ] (اِخ) نام ولایتی است از ماوراءالنهر و ساکنان آن ملک را نیز بنگش گویند. (آنندراج) (از برهان). نام ملکی است قریب کشمیر و ساکنان آن ملک را نیز بنگش گویند. (غیاث).

بنگشتن.

[بُ گَ تَ] (مص) بلع کردن و ناجاویده فروبردن. (برهان). بلع کردن که بفارسی اوباریدن گویند. یعنی ناخائیده فروبردن.

(آنندراج). ناجاویده فروبردن. و آنرا اوباریدن گویند و بتازی بلع خوانند. (جهانگیری).

بنگشیدن.

[بُ گُ دَ] (مص) بلعیدن و ناجاویده فروبردن. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین).

بنگل.

[بُ گُ] (اِ مرکب) درخت گل. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء ||). ثمر درخت گل. (برهان) ثمر درخت گل که آنرا گلبن خوانند. (انجمن آرا). چنانکه درخت نار را ناربن گویند. (آنندراج). میوهء درخت گل. (ناظم الاطباء). ثمر بوتهء گل. (فرهنگ فارسی معین ||). نام میوه ای است شبیه سپستان. و میوه ای است مغزدار شبیه چتلاقوچ. (برهان). میوه ای است شبیه سپستان که مغز آنرا خورند که آنرا بنگلک و بوگلک نیز خوانند و آنرا بن دون و بترکی چتلاقوچ و بعربی حبهٔ الخضرا خوانند و پسته وار اندک گشاده دهان است. (آنندراج) (انجمن آرا). میوهء بن. چتلاقوچ. چاتلانقوس. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بنگلک شود.

بنگلک.

[بُ گُ / گَ لَ] (اِ مصغر) مصغر بنگل است که میوهء مغزدار باشد که آنرا خورند. (برهان). میوه ای است ریزه که مغزکی دارد و بوگلک و بن کوهی نیز گویند. (رشیدی). نام یک قسم میوه. (ناظم الاطباء). رجوع به بنگل شود.

بنگله.

[بَ گَ لَ] (ص نسبی) منسوب به بنگاله. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء) : ای نیزهء تو گوی و دل دشمن انگله خصم تو روبهی است حسام تو بنگله. قطران ||. زبان مردم بنگاله. بنگالی. (فرهنگ فارسی معین (||). اِ) خانهء نیین ||. خانهء ییلاقی. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بنگله.

[بُ بِ گَ / گُ لَ] (اِ) نامی است که در نیک شهر و ایرانشهر به پنج انگشت دهند. (یادداشت بخط مؤلف ||). گلهء شتر که به صحرا بچرا رها کرده باشند. (یادداشت بخط مؤلف).

بنگله.

[بُ گُ لَ] تخم دان گلها. (یادداشت بخط مؤلف).

بن گنبد.

[بُ گُمْ بَ] (اِخ) دهی از دهستان سربنه سفلی است که در بخش سربنه شهرستان اراک واقع است. و ۳۶۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بن گو.

[بَ] (اِ) اسپغول باشد که بعربی بذر قطونا گویند. (برهان) (غیاث) (ناظم الاطباء) (الفاظ الادویه). و رجوع به اسپغول و اسبغول و اسفرزه شود.

بن گوش.

[بُ نِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)زیر نرمهء گوش باشد. (برهان) (آنندراج ||). فرایاد. بخاطر. درگوش : هرچه رسول الله (ص) در حق علی گفته بود بنصوصیت و عصمت او همهء صحابه را در بن گوش و پیش دیده بودی. (کتاب النقض ص ۳۵۰). -از بن گوش؛ کنایه از اطاعت و انقیاد و صدق و ادب باشد. (از برهان) (از آنندراج) (از شرفنامهء منیری). کنایه از اطاعت و انقیاد. (انجمن آرا). کنایه از اطاعت و انقیاد و دقت. (از ناظم الاطباء) : سمن کز خواجگی بر گل زدی دوش غلام آن بناگوش از بن گوش.نظامی. اندر طلبت به جان بکوشم و آن گاه اطاعت از بن گوش.سعدی ||. سخن شنیدن. (برهان) (آنندراج).

بنگه.

[بُ گَهْ] (اِ مرکب) بمعنی بنگاه که جا و مقام و منزل باشد. (برهان) (آنندراج) : بسْتان کشور جود و بفْشان زر و درم بشکن لشکر بخل و بفکن بنگه آز. منوچهری. باطنی همچو بنگه لولی ظاهری همچو کلبهء بزاز.سنایی. ترکانه یکی آتش از لطف برافروز در بنگه ما زن نه گنه مان نه گنهکار.سنایی. بر دل من باد مجلس تو گذر کرد تب ز من اندرنوشت بنگه و مفرش. سوزنی (دیوان نسخهء خطی متعلق به کتابخانهء لغت نامهء دهخدا ص۶۶). در تنگنای دیده وصلت کجا درآید در بنگه گدایان سلطان چه کار دارد. خاقانی. تا ز بنگه رسید خواجه فراز شمع را دید در میان دو گاز.نظامی. تا بدان جا که بود بنگه او مرد بیدیده بود همره او.نظامی. هر سر موی تو در دست دلی می بینم چه فتاده ست مگر بنگه هند و یغماست. کمال الدین اسماعیل. رجوع به بنگاه شود. ||جایی را گویند که نقد و جنس در آن گذارند. (برهان) (آنندراج). رجوع به بنگاه شود.

بنگه تیر.

[بُ گَ هِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از برج جوزا. (غیاث) (آنندراج) : بنگه تیر از او شود روضه صفت بتازگی خرگه ماه از او شود خلدوش از منوری.خاقانی.

بنگی.

[بَ] (ص نسبی) آنکه بنگ خورد از عالم شرابی. (آنندراج). آنکه بنگ خورد. آنکه بنگ کشد. آنکه عادت به کشیدن بنگ دارد : مست و بنگی را طلاق و بیع نیست همچو طفل است او معاف و معتقی است. مولوی. سخت می خندید همچون بنگیان غالب آمد خنده بر سود و زیان.مولوی. گفتهء بسحاق پیش بنگیان بر مثال ارده با خرما خوش است. بسحاق اطعمه.

بن گیسو.

[بُ نِ] (اِخ) دهی است از دهستان ای تیوند بخش دلفان شهرستان خرم آباد. و دارای ۱۸۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنلاد.

[بُ] (اِ مرکب) بنـای عمارت و دیوار باشـد. (برهان). بنای دیوار و عمارت. چه، لاد، دیوار است و سـر دیوار را سـر لاد گوینـد و بن دیوار را بنلاد و بنیاد به این معنی مشـهور است. (آنندراج) (از انجمن آرا). بنای عمارت و اصل آن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسـی معین). بنیاد دیوار. (اوبهی). بنیاد دیوار و عمارت. (رشیدی). بنیاد. بنیان. پی. پایه. پای بست. بنوری. اساس : لاد را بر بنای محکم نه که نگهـدار لاـد بنلاد است.فرالاوی. دوستی دشـمنان دینت زیان داشت بام برین کژ شود ز کژی بنلاد.ناصرخسـرو. یقین شـناس که چنـدان بقا نخواهد ماند فنای عمر عدو را چه بد بود بنلاد. کلامی اصـفهانی (از آنندراج ||). دیوار و اصل آن ||. پشتیبان. (برهان) (نـاظم الاطبـاء) (فرهنـگ فارسـی معین). رجوع به بنیـاد و بنـداد شود. - حروف بنلاـدی؛ در اصـطلاح زبـان آموزی حروف بنلادی حروفی را گوینـد که در همه صـیغه هـا و اشـتقاقات باقی و برقرار باشـد. ماننـد «ک» و «ر» و «د» در فعل کردن و «د» و «ی» و «د» در فعل دیدن و «ک» و «ن» در فعل کنش و «ب» و «ی» و «ن» در فعل بینش. (ناظم الاطباء).

بن لاک.

[بُ] (اِ مرکب) لک، بن لاک باشـد و لکا باز پس مانده بود و در دسـته های کارد بکار رود. لک که دسـته های کارد بدان سـخت کنند. (از حاشیهء لغت فرس اسدی ص۲۸۳). رجوع به دوزه شود.

بنمرود.

[بَ نَ] (اِخ) دهی از دهسـتان زهان بخش قاین است که در شهرستان بیرجند واقع است و ۱۸۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنمشک.

[ ] (اِ) بطم. حبـهٔ الخضـراء. (یادداشت بخط مؤلف بنقل از نزهـهٔ القلوب). در حاشـیهء لغت فرس اسدی چاپ اقبال ص۲۸۵، دربارهء خنجک نوشـته: «خنجک درختی است که در کوه بود و آنرا بتازی حبـهٔ الخضـرا خوانند.» و در مهذب الاسـماء حبهٔ الخضـراء را که نامهای دیگر عربی آن بطم و ضرو است، کلنگور ترجمه کرده و این لغت در هیچیک از فرهنگهای فارسی بدست نیامد. با توصیف فوق چنین بنظر میرسد که نام دیگر حبهٔ الخضراء، بنمشک باشد.

بنمعلا.

[بُ مُ عَلْ لا] (اِخ) نام یکی از دهسـتانهای بخش شوش شهرستان دزفول است. این دهستان مابین دهستانهای بنواز، ناظر و چنانه واقع شده است. این دهستان از ۱۳ قریهء کوچک و بزرگ تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۹هزار تن است. قراء مهم آن عبارتند از: سرخه دارای ۲۰۰۰ تن، و سگوند دارای ۱۵۰۰ تن. ساکنین از عشایر لر می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنمودن.

[بِ دَ] (مص) رجوع به نمودن شود.

بنمین.

[بَ] (اِ) بلغت زنـد و پازنـد پسـر دختر است. و بجـای تحتانی فوقانی هم بنظر آمـده والله اعلم. (برهان) (آننـدراج) (از ناظم الاطباء). هزوارش بنمن، پهلوی پوس(۱)(پسر). (یوستی، بندهش ۹۰ از حاشیهء برهان چ معین). (۱) - Puc.

بنو.

[بَ] (اِ) خرمن هر چیز را گوینـد اعم از گندم و جو و کاه و غیر آن. (برهان) (آنندراج). خرمن و غلهء دروکردهء توده نموده. (ناظم الاطباء). رجوع به بنوه شود.

بنو.

[بَ] (ع اِ) جِ ابن. پسران و اخلاف. (ناظم الاطباء).

بنوابلوط.

[بَ اَ] (اِخ) نام قومی از حرانیان که سپس دین نصاری گرفتند. (ابن الندیم).

بنو ابی ربیعه.

[بَ اَ رَ عَ] (اِخ) نام قبیله ای از عرب. و اشعار این قبیله را ابوسعید سکری گرد کرده است. (ابن الندیم).

بنواجرم.

[بَ اَ رَ] (اِخ) بطنی از خشعم. (از منتهی الارب).

بنواحرار.

[بَ اَ] (ع اِ مرکب) رجوع به احرار، حر و آزادگان شود.

بنواختن.

[بِ تَ] (مص) رجوع به نواختن شود.

بنواخیاف.

[بَ اَ] (ع اِ مرکب) برادران که مادر آنان یکی بود و پدران مختلف. (از مهذب الاسـماء). اخوات اخیاف؛ برادران که مادر آنها یک باشد و پدر آنها مختلف. (منتهی الارب).

بنوار.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهسـتان جراحی که در بخش شادگـان شهرسـتان خرمشـهر واقع است. و ۱۵۰ تن سـکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج ۶).

بنوار.

[بِ] (اِخ) دهی است از دهستان جراحی که در بخش شادگان شهرستان خرمشهر واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنوارناظر.

[بِ ظِ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش شوش شهرستان دزفول است. این دهستان بین دهستانهای بن معلا و قیلاب و زاویه واقع شده است. این دهستان از ۹ قریهء بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۳۰۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنواسرائیل.

[بَ اِ] (اِخ) رجوع به بنی اسرائیل شود.

بنواگرفتن.

[بِ نَ گِ رِ تَ] (مص مرکب)به گرو گرفتن : دو شخص را بنوا گرفت و به بردسیر فرستاد. (المضاف الی بدایع الازمان ص۵۲). رجوع به نوا شود.

بنوالاشراط.

[بَ نُلْ اَ] (اِخ) ستارگان واقع در پشت سر برج حوت که سرطان داخل در آنها است که این دو منزل اول قمر میباشند. (المرصع).

بنوالاصفر.

[بَ نُلْ اَ فَ] (اِخ) مردمان یونان و همهء فرنگیان. (ناظم الاطباء). مردم روم است، بمناسبت زردچردگی در آنان. برخی گفته اند بعلت اینکه اجداد اولیه شان زردچرده بوده اند. (المرصع). نامی است که مردم عرب به رومیان داده اند.

بنوالاعیان.

[بَ نُلْ اَ] (ع اِ مرکب) برادران از یک پدر و مادر. (ملخص اللغات حسن خطیب کرمانی).

بنوالاغلب.

[بَ نُلْ اَ لَ] (اِخ) ملوک اغالبه. رجوع به اغلب شود.

بنوالجن.

[بَ نُلْ جِن ن] (ع اِ مرکب)کسانی را گویند که در جرأت و جسارت و اقدام بر مهالک مانند اجنه باشند. (المرصع).

بنوالحرب.

[بَ نُلْ حَ] (ع اِ مرکب) مردمان سلحشور و جنگ آزموده و شجاع و دلیر را گویند. (المرصع).

بنوالدنیا.

[بَ نُد دُنْ] (ع اِ مرکب) آدمیان. (مهذب الاسماء). مردم. گاهی به صاحبان ناز و نعمت اطلاق میشود. (المرصع).

بنوالرحال.

[بَ نُرْ رِ] (ع اِ مرکب) مردمان کثیرالسفر. رحال جمع. (المرصع).

بنوالطریق.

[بَ نُطْ طَ] (ع اِ مرکب)ابن الطریق. (المرصع). رجوع به ابن طریق شود.

بنوالعباس.

[بَ نُلْ عَبْ با] (اِخ) رجوع به بنی عباس شود.

بنوالعلات.

[بَ نُلْ عَلْ لا] (ع اِ مرکب)فرزندان مرد از مادران جداگانه. بدان جهت که چون مردی زنی بر زن دیگر خواست گویی سیرآب بود پس دوباره آب خورد. (منتهی الارب). برادرانی که از یک پدر و مادرهای مختلفه بوجود آمده باشند و علات جمع علهٔ بمعنی هوو اسم آن بشکل مماله می آید. (المرصع).

بنوالعمل.

[بَ نُلْ عَ مَ] (ع اِ مرکب)پیادگان. (منتهی الارب). پیادگان یمن. (از اقرب الموارد).

بنوالغبراء.

[بَ نُلْ غَ] (ع اِ مرکب)درویشان یا غربای ناآشنا که جهت آب فراهم آیند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به ابن غبراء شود.

بنوالفجاج.

[بَ نُلْ فَ] (ع اِ مرکب) گرگان و درندگان. (المرصع).

بنوالفلاة.

[بَ نُلْ فَ] (ع اِ مرکب) صاحبان هدایت و جرأت کنندگان به اسفار را گویند. گویا از کثرت عبور و مرور از فلات ها نازل به منزلهء فرزندان ایشان شده اند. (المرصع).

بنوالکریهة.

[بَ نُلْ کَ هَ] (ع اِ مرکب)جنگیان و سلحشوران که به این شغل شهرت پیدا کرده اند. کریهه؛ کار مکروه و منفور است که جنگ باشد. (المرصع).

بنوالکواکبی.

[بَ نُلْ کَ کِ] (اِخ) نام سلسله ای که سرسلسلهء آن ابراهیم کواکبی است و کلیهء افراد این جماعت از علماء و متصوفه هستند. (از نامهء دانشوران ج ۲ ص ۱۲۱).

بنوالمصطلق.

[بَ نُلْ مُ طَ لَ] (اِخ) نام یکی از غزوات رسول اکرم (ص) و در این غزوه حضرت او به تن خویش حضور داشت. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بنی المصطلق شود.

بنوالنعمة.

[بَ نُنْ نِ مَ] (ع ص مرکب)نازپرورده و متنعمان که غرق در ناز و نعمت می باشند. (المرصع).

بنواله.

[بَ لَ] (معرب، اِ) معرب یونانی «پینوآله»(۱). نام گیاهی است. شش شاخ. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Pinuela.

بنوامیه.

[بَ اُ مَیْ یَ] (اِخ) رجوع به امویان شود.

بنوان.

[بَ / بُ] (اِ مرکب، ص مرکب)مرکب از بن + وان. (برهان) (حاشیهء برهان چ معین)(۱). نگهدارندهء زراعت و نگهبان خرمن. (برهان) (آنندراج). نگاهبان خرمن. خرمن بان. (شرفنامهء منیری). سرکار کشت و زراعت. (ناظم الاطباء). دشت بان. نگاهبان کشت و خرمن ||. نگاهدارندهء اسباب و اموال. (برهان). نگهبان اموال و اسباب. (آنندراج). نگاهدارندهء اسباب و اموال. نگهبان. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - محمد معین در فرهنگ فارسی اولی را به فتح و ضم هر دو ضبط داده ولی معنی دوم را فقط به ضم ضبط نموده است.

بن و بار.

[بُ نُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) از بیخ و بن. - از بن و بار؛ از بیخ و بن. از اصل و بنیاد : خبر ندارد کاندر دلم اثر نکند اگر جهان همه تیمار گردد از بن و بار. عنصری. عطار به کلبه در با عود همی گفت کاصل تو چه چیز است و چه چیزی ز بن و بار. فرخی. میر گرت یک قدح شراب فروریخت چون که تو از دین برون شدی ز بن و بار. ناصرخسرو.

بن و بر.

[بُ نُ بَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)پی و دیوار : بدان ره اندر چندان حصار و شهر بزرگ خراب کرد و بکند اصل هر یک از بن و بر.فرخی.

بنوبهز.

[بَ بَ] (ع اِ مرکب) برادرانی که از یک پدر و مادران مختلف بوجود آمده باشند. (المرصع).

بنوت.

[بُ نُوْ وَ] (ع اِمص) پسری و فرزندی. (غیاث) (آنندراج). پسری و پسرخواندگی. (ناظم الاطباء).

بنوت بالا.

[بَ تِ] (اِخ) دهی از دهستان بلوک شرقی بخش مرکزی شهرستان دزفول است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنوت پائین.

[بَ تِ] (اِخ) دهی از دهستان بلوک شرقی بخش مرکزی شهرستان دزفول است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنوتمیم.

[بَ تَ] (اِخ) طایفه ای از عرب، و این طایفه دین مجوسی داشتند. (یادداشت بخط مؤلف بنقل از بیان الادیان). نام قبیله ای از عرب و اشعار این قبیله را ابوسعید سکری گرد کرده است. (ابن الندیم).

بنوثوابهٔ.

[بَ ثَ بَ] (اِخ) قبیله ای از عرب و از این قبیله است: ثوابهٔ بن یونس و ابوالعباس احمدبن محمد بن ثوابه و ابوعبدالله محمد بن احمدبن ثوابه و ابوالحسین ثوابه. و اصل بنوثوابه از نصارا بوده است. رجوع به معجم الادباء چ مارگلیوث ج ۲ ص۳۷ ببعد شود.

بنوجعده.

[بَ جَ دَ] (اِخ) قبیله ای است از اولاد جعدهٔ بن کعب بن ربیعه. از آن قبیله است: نابغهء جعدی. (منتهی الارب).

بنوحسنویه.

[بَ حَ یَ] (اِخ) رجوع به آل حسنویه و تاریخ عمومی اقبال شود.

بنوحمدان.

[بَ حَ] (اِخ) رجوع به آل حمدان شود.

بنوحنیفه.

[بَ حَ فَ] (اِخ) نام قبیله ای از عرب و اشعار این قبیله را ابوسعید سکری گرد کرده است. (ابن الندیم). یکی از قبائل عرب ساکن یمامه. حنیفه لقب جد اعلای آنان است و نام او اثان بن لجیم بن صعب باشد. (یادداشت بخط مؤلف).

بنوحی.

[بَ حَی ی] (اِخ) دو بطن است از عرب. و نام یکی از شعب قبیلهء بنی رکب منشعب از بنی اشعر. (تاریخ قم ص۲۸۳).

بنود.

[بُ] (ع اِ) جِ بند. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : انتقام خشم از چشم زخم گذشته بر اجابت باعث آمد به احتشاد جنود و عقد بنود. (جهانگشای جوینی). رجوع به بند شود.

بنوداود.

[بَ وو] (اِخ) ابن الحراج. از این طایفه است: داود کاتب مستعین خلیفه. محمد بن داود وزیر معتز خلیفه. علی بن عیسی بن داود وزیر مقتدر خلیفه ابوالقاسم عیسی بن علی بن داود از علمای منطق و علوم قدیمه. ابوالقاسم عبدالله بن علی بن محمد داود مترسل معروف. عبدالرحمان بن عیسی برادر ابوالحسن بن عیسی وزیر متقی. ابوالحسن بن عیسی برادر عبدالرحمان بن عیسی مشاور برادر خویش در وزارت متقی. (یادداشت بخط مؤلف).

بنودهٔ.

[بَ دَ] (ع اِ) دبر و کون. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بنوردن.

[بَ وَ دَ] (اِ) هر دانه و حبهء جنگلی و وحشی. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بنوره.

[بَ نَ / نُو / رِ] (اِ مرکب) بنلاد است که بنیاد و بنای عمارت و دیوار باشد. (برهان) (آنندراج). بنیاد و بنای عمارت و دیوار. (ناظم الاطباء): اس. بنیاد. (زمخشری) : تو صدر آن سرا از پی که باشد(۱) ز فضلش سقف و از دانش بنوره.بدیع. (۱) - ن ل: توصدر ان

سرا سپس که باشد.

بنوری.

[بَ وَ] (اِ مرکب) بنیان. بنیاد. پی. بنلاد. اساس. پایه. (یادداشت بخط مؤلف).

بنوزرقاء.

[بَ زَ] (اِخ) لقب آل مروان است. (حبیب السیر). اولاد بنومروان بن حکم بن ابی العاص الاموی. و زرقاء دختر موهب و جدهء مروان از زناکاران زمان جاهلیت بود و خانوادهء او هم بهمان انتساب او شهرت دارند. (المرصع).

بنوزیاد.

[بَ] (اِخ) رجوع به آل زیاد شود.

بنوساسان.

[بَ] (اِخ) رجوع به ساسانیان و آل ساسان شود.

بنوسامان.

[بَ] (اِخ) رجوع به آل سامان و سامانیان شود.

بنوسرخ.

[بُ سُ] (اِ مرکب) غله ای است که آنرا به عربی عدس گویند. خوردن آن تاریکی چشم آورد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). عدس. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بنوسهوان.

[بَ سَهْ] (ع ص مرکب)کسانی را گویند که در انجام امور مهارت ندارند و ناپخته اند، باید در توصیه و تأکید اصرار ورزند. در مثل است: «ان المؤمنین بنوسهوان». (المرصع).

بنوسیاه.

[بُ] (اِ مرکب) غله ای است که آنرا ماش گویند و آن مضعف دندان و مضر باه باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا).

بنوضوطری.

[بَ ضَ طَ را] (ع اِ مرکب)گرسنگی. (منتهی الارب) اقرب الموارد، ابوضوطری را کنیهٔ الجوع دانسته.

بنوطاهر.

[بَ هِ] (اِخ) رجوع به آل طاهر و طاهریان شود.

بنوعباد.

[بَ عَبْ با] (اِخ) سلسلهء عرب نژاد که در قسمت اعظم قرن ۵ ه . ق . در قسمتهای جنوبی و غربی اندلس فرمانروایی کردند و پایتخت آن سویل (اشبیلیه) بود. مؤسس سلسله، ابوالقاسم محمد بن عباد قاضی سویل بود. (از دائرة المعارف فارسی).

بنوعباس.

[بَ عَبْ با] (اِخ) رجوع به آل عباس و عباسیان شود.

بنوعبدالواد.

[بَ عَ دُلْ] (اِخ) سلسله ای از سلاطین طلمسان (تلمسان). و ابن خلدون را در تاریخ این سلسله کتابی است بنام بغیة الروّاد فی ذکر الملوک من عبدالواد. و این کتاب را بارژرس کاهن(۱) از مستشرقین فرانسه در دو جلد ترجمه و در سال ۱۹۰۴ - ۱۹۱۲ در الجزایر چاپ کرده است. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Bargers Cahen.

بنوعمار.

[بَ عَمْ ما] (اِخ) خاندانی از مغرب، در زمان خلفای فاطمی به مصر آمدند و پیوسته با آنها بودند و بالاخره در طرابلس حکومت مستقل یافتند و موجب آبادی و رونق آن شهر گردیدند. امین الدوله حسن شیعی قاضی طرابلس پس از درگذشت حاکم فاطمین شهر طرابلس را مرکز علمی خود ساخت و در آنجا کتابخانه ای تأسیس کرد. پس از امین الدوله برادرزاده اش ابوالحسن جانشین او شد و در سال ۴۹۲ ه . ق . درگذشت. ابوعلی فخرالملک عماربن محمد برادر امین الدوله پس از وی جانشین ابوالحسن گردید. ولی وی گرفتار عیسویان شد و در سال ۵۰۱ ه . ق . فخرالملوک مجبور شد به بغداد رفته و از سلطان محمد سلجوقی استعانت بخواهد ولی سلطان سلجوقی او را کمک نکرد و خلیفهء فاطمی شهر را تصرف کرد و دست آل عمار از حکومت کوتاه شد. (از دائرة المعارف فارسی).

بنوفاطمه.

[بَ طِ مَ] (اِخ) سادات علوی از نسل فاطمه علیهاالسلام. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بنی فاطمه شود.

بنوقلایض.

[بَ قَ یِ] (اِخ) آن ستاره هایی است که در گرداگرد دبران از برج ثور صف کشیده اند. (المرصع).

بنوقنطوراء.

[بَ قَ] (اِخ) ترکان یا حبشیان. یا قنطوراء کنیزکی است مر حضرت ابراهیم علیه السلام را و ترکان از نسل اویند. (منتهی الارب). ترکان. (السامی فی الاسامی) (مهذب الاسماء).

بنوک.

[بَ] (اِ) گرمی از شعف و خوشحالی ||. حرکت و گردش بطور چالاکی. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس ||). چلپاسه. بنوک کرم. (ناظم الاطباء).(۱) (۱) - به این معنی در اشتینگاس بصورت مستقل بنوک کرم ضبط شده است.

بنوکعب.

[بَ کَ] (اِخ) طایفه ای مخلوط از فارس و کمی عرب در فلاحیه. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بنی کعب شود.

بنوکلاب.

[بَ کَ] (اِخ) رجوع به آل مرداس شود.

بنولخم.

[بَ لَ] (اِخ) رجوع به آل نصر شود.

بنومازه.

[بَ زَ] (اِخ) رجوع به آل برهان شود.

بنوماش.

[بَ] (اِ مرکب) بمعنی بنوسیاه است که ماش باشد و سنگ را نیز گویند که آن نوعی از ماش است. (برهان). غلهء سبزرنگ که آنرا مونگ گویند. (غیاث) (آنندراج). ماش سبز که آنرا مونگ گویند. (رشیدی). نام غله ای که به هندش منگ نامند. (شرفنامهء منیری). ماش یا نوعی از ماش و ماش سیاه. (ناظم الاطباء) : گذشت آنکه بنوماش ساده آوردی صباح خادم و شبگاه شربت پیشین. احمد اطعمه (از سروری ص۱۵۵).

بنومرداس.

[بَ مَ] (اِخ) رجوع به آل مرداس و بنوکلاب و طبقات السلاطین لین پول ص۱۰۳ و ۱۰۴ شود.

بنومروان.

[بَ مَ] (اِخ) رجوع به آل مروان و طبقات السلاطین لین پول صص ۱۰۶ - ۱۰۷ شود.

بنومنجم.

[بَ مُ نَجْ جِ] (اِخ) یا آل منجم. خاندان و اولاد و احفاد ابومنصور ابان، حسیس بن وریدبن کادبن مهابنداد حساس بن فروغ دادبن استادبن مهرحسیس بن یزدجرد. یحیی مکنی به ابوعلی پسر ابومنصور ابان، منجم مأمون خلیفه است. و بدست همین خلیفه قبول

مسلمانی کرده. محمد و علی و سعید و حسن پسران اویند. و علی پسر یحیی را سه فرزند بود. احمد، ابوعیسی، عبدالله، ابوالقاسم یحیی، ابواحمد، هارون، ابوعبدالله و هارون را بنام ابوالحسن پسری است و هر یک را فرزندانی که من جمله آنها اینانند: ابواحمد یحیی بن علی بن یحیی بن ابی منصور (۲۴۱ - ۳۰۰ ه . ق .) از خاندان بنی منجم و از نسل یزدگردبن شهریار آخرین پادشاه ساسانی بود. وی ندیم موفق برادر خلیفه معتمد علی الله بود و نزد مکتفی مرتبهء بلند داشته. متکلم معتزلی بود و با متکلمین در حضور مکتفی مباحثه کرده. در هفدهم ربیع الاول سال ۳۰۰ ه . ق . درگذشت. کتاب باهر در اخبار شعرای مخضرمی را تصنیف کرده و کتب دیگر در کلام بمذهب اعتزال داشته است. فرزند او ابوالحسن احمد نیز ادیب و دانشمند بوده و در کلام و فقه بر مذهب ابوجعفر طبری میرفته است. کتاب باهر خفیف پدر خود را تکمیل کرده و هم کتابی در اخبار خاندان خود و نسب آنها در فرس و کتب دیگر در فقه و تأیید مذهب طبری نگاشته است. ابوعبدالله هارون بن علی برادر احمد صاحب ترجمه (وفات ۲۸۸ ه . ق .) ادیب و فاضل بود. کتاب بارع در اخبار شعرا و منتخبات اشعار آنها تألیف کرده مشتمل بر ۱۶۱ شاعر مشهور. و گویند آنچه دیگران در این تألیف کرده اند، فرع او است. ابوالحسن علی فرزند هارون (۲۷۷ - ۳۵۲ ه . ق .) ادیب و شاعر و با صاحب بن عباد معاشرت داشت. صاحب از او احترام میکرد. کتبی تصنیف کرده از آن جمله کتاب النیروز و المهرجان، کتاب در نسب خاندان خود، کتاب در رد خلیل بن احمد فی العروض، کتاب شهر رمضان بنام رضی بالله، کتابی در معارضهء ابوالفرج اصفهانی موسوم به اللفظ المحیط بنقض القط به اللقیط. (از وفیات الاعیان).

بنومنده.

[بَ مَ دَ] (اِخ) خاندانی از مردم اصفهان اص ایرانی بعلم حدیث اشتهار یافته. نخستین آنها یحیی بن مندهٔ بن ولیدبن مندهٔ بن بطه بن استنداربن چهاربخت بن فیروزان بود. و گفته اند نام منده، ابراهیم و نام استندار، فیروزان است. و این خاندان را عبدی گویند، منسوب به عبد یا میل یکی از قبایل عرب چون زوجهء یحیی که این خاندان از فرزندان اویند. یحیی در قرن سوم هجری میزیسته است. ابوعبدالله محمد فرزند یحیی مذکور از مشاهیر این خاندان، صاحب کتابی بزرگ در تاریخ اصفهان است. و در سال ۳۰۱ ه . ق . وفات کرده. پس از وی ابوزکریا یحیی بن عبدالوهاب بن محمد بن اسحاق بن محمد بن یحیی. ابن جوزی نام و نسب آنها را بدین طریق ذکر کرده است: ابوزکریابن ابی عمروبن ابی عبدالله بن محمد بن ابی یعقوب. این اشخاص همه از محدثین مشهور بوده اند و یحیی از همهء آنها معروفتر است. وی به نیشابور و همدان و بصره رفته است و در بغداد درس حدیث داده. علمای بغداد از جمله عبدالقادر گیلانی استفاده کردند. ولادت وی در شوال ۴۳۴ و فوتش در ذی الحجه ۵۱۲ در اصفهان بوده است. او هم کتابی در تاریخ اصفهان نوشته است. (از وفیات الاعیان).

بنوموسی.

[بَ سا] (اِخ) محمد و احمد و حسن بنوموسی بن شاکر و اصل موسی بن شاکر... (کذا) و افراد این خاندان از آنانند که در طلب علوم قدیمه از بذل رغائب و صلات کثیره و رنج بردن به تن خویش برای این منظور حدی ندانستند. این خاندان کسان برای نقل کتب به روم فرستادند و با بذل بی حد مال از اصقاع و اماکن مترجمین و نقله را پیش خود خواندند و از این رو به پیدایش عجایب حکمت دست یافتند و بیشتر توجه آنان بعلوم هندسه و حیل و حرکات موسیقی بود. محمد بن موسی یکی از افراد این خاندان جلیل بسال ۲۵۹ ه . ق . درگذشت. و احمدبن موسی را پسری است موسوم به مطهر که از ندمای معتضد خلیفه بود. و از کتب این خاندان است: کتاب بنی موسی فی الفرستون. کتاب الحیل و آن از احمدبن موسی است. کتاب الشکل المدور المستطیل و آن از حسن بن موسی است. کتاب حرکهٔ الفلک الاولی و آن از محمد بن موسی است. و کتاب مخروطات و کتاب ثلث نیز از او است. و هم او

راست: کتاب الشکل الهندسی الذی بین جالینوس امره. و نیز کتاب الجزه از محمد است. و کتاب بین فیه بطریق و مذهب هندسی انه لیس فی خارج کرهٔ الکواکب الثابته کرهٔ تاسعهٔ و آن احمدبن موسی راست. و نیز او راست: کتاب المسألهٔ التی القاها علی سندبن علی بن احمد موسی و کتاب مساحهٔ الاکر و قسمهٔ الزوایا بثلاثهٔ اقسام متساویهٔ و وضع مقدار بین مقدارین لیتوانی علی قسمهٔ واحده. (از ابن الندیم).

بنومهلب.

[بَ مَ لَ] (اِخ) رجوع به آل مهلب شود.

بنون.

[بَ] (ع اِ) جِ ابن : هرکه زیباتر بود رشکش فزون زان که رشک از ناز خیزد یا بنون.مولوی. رجوع به ابن شود.

بنونجاح.

[بَ نَ] (اِخ) رجوع به آل نجاح شود.

بنونخله.

[بَ نَ لَ / لِ] (اِ مرکب) نوعی از عدس صحرایی باشد و آنرا عدس مر خوانند. (برهان) (آنندراج). نوعی از عدس صحرایی. (ناظم الاطباء). و رجوع به اشتینگاس شود.

بنوند.

[بِ نَ وَ] (اِ) نگاهداشته و محفوظ ماندهء آب در کوزه. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بنونصر.

[بَ نَ] (اِخ) یا بنوالاحمر. سلسلهء مسلمانی که از ۶۲۹ ه . ق. تا ۸۹۷ ه . ق. در غرناطه سلطنت کردند. مؤسس این سلسله ابوعبدالله محمد اول ملقب به الغالب بالله است که از ضعف و زوال دولت موحدون استفاده کرده، غرناطه را گرفت (۶۳۵ ه . ق.). و آنجا را پایتخت خود قرار داد و کمی بعد در صدد ساختن کاخی بر تپهء الحمراء برآمد. معروفترین کسان این سلسله ابوالحجاج یوسف اول است. (از دائرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به طبقات السلاطین لین پول ص ۲۴، ۲۵، ۲۶ شود.

بنونظری.

[بَ نَ ظَ را] (ع اِ مرکب)نگرندگان بسوی زنان و عشقبازی کنندگان با آنها. (منتهی الارب). مردانی که به زنان نگاه میکنند. (المرصع). نظربازان.

بنونوبخت.

[بَ نَ بَ] (اِخ) رجوع به آل نوبخت شود.

بنوه.

[بَ وَ / بَ] (اِ)(۱) مطلق خرمن را گویند اعم از خرمن غله و کاه و غیره. (برهان) (از آنندراج). خرمن و تودهء غلهء نکوفته. (ناظم الاطباء). رجوع به بنو شود. (۱) - به فتح اول و ثالث و سکون ثانی و اخفای های هوز... و بضم ثانی و اظهار های هوز نیز هست که بر وزن صبوح باشد. (برهان).

بنوی.

[بَ نَ] (ع ص نسبی) منسوب به ابن. یعنی پسری و به بنت یعنی دختری. و منسوب به ابناء سعد که قومی بودند از عجم و در یمن سکنی داشتند و نیز منسوب به بنیات الطریق. (ناظم الاطباء).

بن ویزه.

[بُ نِ زِ] (اِخ) دهی از دهستان قلعه حاتم است که در شهرستان بروجرد واقع است و دارای ۱۰۷۳ تن سکنه است.

بنه.

[بُ نَ / نِ] (اِ) پهلوی «بنگ»(۱). (حاشیهء برهان قاطع چ معین). بار و اسباب و رخوت خانه. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). اسباب و رخت. (رشیدی) (غیاث). رخت و متاع و اسباب خانه و بهیر و اموال. (ناظم الاطباء). بار و اسباب و رخوت خانه. اثاث البیت. مال. دارایی. زاد. توشه. (فرهنگ فارسی معین). لوازم سنگین وزن که با لشکر بود، چون خیمه و خرگاه و اثاث و اسباب و غیره : بشربن انطاه به یمن شد و عبدالله بن عباس امیر یمن بود از قبل امیرالمؤمنین علی. عبدالله بگریخت و بشر، بنهء عبدالله را دریافت در راه و غارت کرد. (ترجمهء تاریخ طبری). حسن به واسط بیمار شد و روزی چند برآمد و سودا بر وی غلبه کرد و دیوانه شد. و او را بند نهادند و ستوران و بنه های او گرد کردند و حمید طوسی را بر آن نگهبان کردند. (ترجمهء تاریخ طبری). سپه را به در خواند و روزی بداد چو شد روز روشن بنه برنهاد.فردوسی. سپه برگرفت و بنه برنهاد ز یزدان نیکی دهش کرد یاد.فردوسی. بشد با بنه اشکش تیزهوش که دارد سپه را بهرجای گوش.فردوسی. برفت گرم و بدستور گفت کز پی من تو لشکر و بنه را رهنمای باش و بیار. فرخی. بسوی غزنین با مال گران حمل کند بنهء خان ختا با بنهء خان خزر.فرخی. سپه پیش دار و بنه باز پس ز گرد بنه گرد بسیار کس.اسدی. ز جان یکسر امید برداشتند سلیح و بنه پاک بگذاشتند.اسدی. به باغ محمودی رفت و نشاط شراب کرد و خوشش آمد و فرمود که بنه ها و دیوانها آنجا باید آورد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۸۷). پس به باغ بزرگ رفت و بنه ها آنجا بردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۷). خواجه اینجا باشد با بنه و اندیشه میکند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ۴۶۴). هزارهزار و هفتصدهزار اشتر در زیر بنهء شاه میرفتند. (اسکندرنامهء نسخهء خطی سعید نفیسی). و بنه و تجمل پادشاهی بر نخواهم داشت. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۶۷). شد زمستان و ز جودت بنه ای میخواهم ابره و آستر و آکنه ای میخواهم.سوزنی. وز بنهء طبع در این قحط سال نزل بیفکنده و بنهاده خوان.خاقانی. فرض شد این قافله برداشتن زین بنه بگذشتن و بگذاشتن.نظامی. بنه نیز چندان که خوار آمدش بمقدار حاجت بکار آمدش.نظامی. گر کم از آن شد بنه و بار من بهتر از آنست خریدار من.نظامی. رخت و بنه که داشت درهم بست و راه بخارا پیش گرفت. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول تهران ص ۲۸۹). - بنه بردن از جایی؛ کوچ کردن از آنجا : تو اصل فتوحی و من از این شهر خواهم بنه بردن ز بی فتوحی.سوزنی ||. مؤخرة الجیش. ساقه : بفرمود تا گوش دارد بنه کند

میسره راست با میمنه.فردوسی. نرمک نرمک مرا بشرم همی گفت با بنهء میر قصد رفتن داری.فرخی. بامدادان حرب غم را تعبیه کن لشکری اختیارش بر طلایه افتخارش بر بنه. منوچهری. این قوم را که با بنه اند بجنبانند و حیری به ری رسد و ایشان را درشورانند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۲). هرچند خوارزم شاه کدخدایش را با بنه و ساقهء قوی ایستاننده بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۲). درفش و بنه پاک بگذاشتند گریزان ز کین روی برگاشتند.اسدی ||. بیخ و بنیاد هر چیز. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). بن. (رشیدی). ته و بیخ و بنیاد. (ناظم الاطباء). - از بنه؛ از بیخ و بن. از اصل : که اسفندیار از بنه خود مباد نه آنکس به گیتی کز او هست شاد. فردوسی. به تابوت زرینْش اندرنهاد تو گفتی زریر از بنه خود نزاد.فردوسی. مگر بیخشان از بنه برکنیم به بوم و برش آتش اندرزنیم.فردوسی. می نمود او را کاین از تو توانم ستدن ره تبه کردن تو خود ز بنه بود گناه.فرخی. اصل بزرگ از بنه هرگز خطا نکرد کس را گزافه چرخ فلک پادشا نکرد. منوچهری. نبایست از بنه آزاد جستن کنون این پوزش بسیار جستن. (ویس و رامین). دروغ از بنه آب رو بسترد نگوید دروغ آنکه دارد خرد.اسدی. نژاد شهان از بنه گم مکن مکن خاندانی که باشد کهن.اسدی. همه منع یوسف به زن بازگشت دلش فرش عشق از بنه درنوشت. شمسی (یوسف و زلیخا). از نام بد ار همی بترسی با یار بد از بنه مپیوند.ناصرخسرو. جز که با درخورد خود صحبت ندارند از بنه بر همین قانون که در عالم همی ارکان کنند. ناصرخسرو. جهان را نبود از بنه هیچ ساز بفرمان او نقش بست این طراز.نظامی. نکرد از بنه هیچ بر وی پدید که بر قفل تو هست ما را کلید.نظامی ||. خانه و مکان و منزل. (برهان) (آنندراج). خانه و مکان و منزل و مسکن و جا و بودباش. (ناظم الاطباء) : چو سیمرغ را بچه شد گرسنه به پرواز برشد بلند از بنه.فردوسی. ظلمتیان را بنه بی نور کن جوهریان را ز عرض دور کن.نظامی ||. دکان. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). املاک. (برهان). اموال و سامان. (ناظم الاطباء). مایملک از دکان و خانه. (فرهنگ فارسی معین) : به پیش اندر آورد یکسر گله بنه هرچه کردند ترکان یله.فردوسی ||. خاصهء حیوانات بارکش و گاوآهن و غیره متعلق به زارع. (فرهنگ فارسی معین ||). جفت (بمعنی زمین، بیشتر در تهران). (فرهنگ فارسی معین). و رجوع بمعنی بعد شود ||. در اصطلاح کشاورزی مقداری از زمین زراعتی که عمل رعیتی که عمل در آن با ۴ یا ۶ یا در بعضی دهات ۸ گاو انجام می گیرد در ایران غالباً چند نفر زارع گاودار در کشت یک بنه با یکدیگر شرکت می کنند. (دایرهٔ المعارف فارسی). - بنه بندی؛ تقسیم کار در ده. (یادداشت مؤلف ||). درخت و بیخ درخت. (ناظم الاطباء). بیخ درخت. اصل. ریشه. (فرهنگ فارسی معین). در گیلکی بَنَه بمعنی نهال و درخت است. (حاشیهء برهان چ معین). (۱) - bonag.

بنه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) طناب باریک. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). - بنهء بنایی؛ ریسمان بنایی. (ناظم الاطباء ||). میوهء درخت خرمابن که چاتلانقوش نیز گویند. (ناظم الاطباء). گیاه درختی از تیرهء سماقی ها(۱) که شبیه پستهء معمولی است. ارتفاعش تا ۴ یا ۵ متر هم میرسد و گونه های مختلفش در جنگلهای خشک نواحی خراسان و کرمان و یزد و فارس و لرستان و کردستان و دیگر کوهستانهای ایران فراوان است. گل این گیاه رنگ قرمزی میدهد که در رنگ رزی استعمال میشود و میوه اش را چاتلانقوش و چتلاقوچ نامند و از آن مربا یا ترشی کنند. معمو به این گیاه پیوند پستهء معمولی را به منظور تکثیر پسته میزنند. از پوست این درخت بوسیلهء تعبیهء شکافی، صمغی استخراج میکنند که سقز یا بطم نامیده میشود و در صنعت از این سقز در موارد مختلف استفاده می کنند. بن. بَنَک، حبهٔ الخضرا. درخت چاتلانقوش. بوی کلک. (فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) (۱) - Terebinthacees Pistacia. و انواع دیگر (لاتینی) Acuminata

بنه.

[بَنْ نَ] (ع اِ) بوی پشکل آهوان. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). بوی خوش و ناخوش. ج، بنان. (منتهی الارب) (آنندراج) (بحرالجواهر) (از اقرب الموارد). بوی خوش. ج، بنان. (مهذب الاسماء).

بنه.

[بُ نِ] (اِخ) دهی از دهستان باوی (بلوک شاخه و بنه) که در بخش مرکزی شهرستان اهواز واقع است. در این ده از آثار قدیمی وجود دارد. و دارای ۲۱۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان کزاز سفلی است که در بخش سربند شهرستان اراک واقع است و ۲۰۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بنه آخوند.

[بُ نَ] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش رامهرز که در شهرستان اهواز واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه آران.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان سوسن است که در بخش ایزهء شهرستان اهواز واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بن ها.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان کاکی است که در بخش خورموج شهرستان بوشهر واقع است و ۲۴۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه احمدان.

[بُ نَ اَ مَ] (اِخ) دهی از دهستان لیراوی است که در بخش دیلم شهرستان بوشهر واقع است و ۳۸۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه احمدی.

[بُ نَ اَ مَ] (اِخ) دهی از دهستان میربچه است که در بخش رامهرمز شهرستان اهواز واقع است و ۱۱۰ تن سکنه دارد. این آبادی را احمدیه نیز مینامند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه اسدداود.

[بُ نَ اَ سَ وو] (اِخ) دهی است از دهستان میان آب که در بخش مرکزی شهرستان شوشتر واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد.

بنه اسماعیل.

[بُ نَ اِ] (اِخ) دهی از دهستان لیراوی است که در بخش دیلم شهرستان بوشهر واقع شده است و ۲۵۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه باوی.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان شهریاری است که در بخش رامهرمز شهرستان اهواز واقع است و ۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه بستن.

[بُ نَ / نِ بَ تَ] (مص مرکب)کنایه از کوچ کردن و سفر کردن. (برهان) (انجمن آرا) (رشیدی) (ناظم الاطباء). سفر کردن. (غیاث) (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین) : بنه بست زین کوی هفتاد راه به هفتم فلک برزده بارگاه.نظامی.

بنه بلجیک.

[بُ نَ بِ] (اِخ) دهی از دهستان بلوک شرقی است که در بخش مرکزی شهرستان دزفول واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه پا.

[بُ نَ / نِ] (نف مرکب) فرد یا افرادی از قشون که در اردوگاه برای حفظ بنه مانند. حارس بنه. حافظ بنه مانند بنه در جنگ. پاینده بنه. - امثال: وقت مواجب سرهنگ است، وقت جنگ بنه پا. (یادداشت بخط مؤلف). بنه پاینده. آنکه بنهء قشون را نگهبانی کند. (فرهنگ فارسی معین).

بنه تقی کوشکی.

[بُ نَ تَ] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع است. و دارای ۱۰۰ تن سکنه است. ساکنین از طایفهء لر می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه جابری.

[بُ نَ بِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش برازجان است که در شهرستان بوشهر واقع است. و دارای ۱۱۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه جاموشی.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان زیرراه بخش برازجان است که در شهرستان بوشهر واقع است. دارای ۶۶۶ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه جهانشاه.

[بُ نَ جَ] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع شده است و دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه چراغ.

[بُ نَ چِ] (اِخ) دهی از دهستان رستم آبادی بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده. و دارای ۱۰۰ تن سکنه است. ساکنین از طایفهء گاومیشی میباشند.

بنه چقامیش.

[بُ نَ چِ] (اِخ) دهی است از دهستان بلوک شرقی بخش مرکزی شهرستان دزفول و دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه حاجات.

[بُ نَ] (اِخ) دهی است از دهستان بلوک شرقی که در بخش مرکزی شهرستان دزفول واقع شده است. و دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه حاج سیدغریب.

[بُ نَ سِیْ ی غَ](اِخ) دهی از دهستان اندیکا بخش قلعه زراسی که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۳۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه حاجی.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان شهریاری بخش رامهرمز که در شهرستان اهواز واقع شده است. و دارای ۱۷۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه حاضربیک.

[بُ نَ ضِ بَ] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک است. دارای ۲۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه حمید.

[بُ نَ حَ] (اِخ) دهی از دهستان میان آب بخش مرکزی شهرستان شوشتر است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی

ایران ج ۶).

بنه حیدر.

[بُ نَ حِ دَ] (اِخ) دهی از دهستان عقیلی بخش عقیلی است که در شهرستان شوشتر واقع شده است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه حیدرخان.

[بُ نَ حِ دَ] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک که در شهرستان دزفول واقع شده است. و دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه خاطر.

[بُ نَ طِ] (اِخ) دهی از دهستان لیراوی بخش دیلم است که در شهرستان بوشهر واقع شده است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بنه خدامراد.

[بُ نَ خُ مُ] (اِخ) دهی از دهستان جایران بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه خفره.

[بُ نَ خَ رِ] (اِخ) دهی از دهستان خواجه بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد است. دارای ۲۸۲ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه درویشان.

[بُ نَ دَ] (اِخ) دهی از دهستان سرطا بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. این آبادی را بنگستان هم می نامند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه راهدار.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع است. دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه رشید.

[بُ نَ رَ] دهی از دهستان سلطان آباد بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۳۰۰ تن سکنه است. (از

فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه زایرسوادی.

[بُ نَ ی سِ] (اِخ)(شاوه) دهی از دهستان شهریاری بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۱۱۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه زمین.

[بُ نَ زَ] (اِخ) دهی جزء بلوک پرکوه دهستان عمارلو است که در بخش رودبار شهرستان رشت واقع است. و دارای ۱۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بنه سالمیه.

[بُ نَ لِ می یَ] (اِخ) دهی از دهستان رغیوه بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۱۳۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه سوخته.

[بُ نَ تِ] (اِخ) دهی از دهستان شهریاری بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه سید محمدرضا.

[بُ نَ سِیْ ی مُ حَمْ مَ رِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش شهرستان کازرون است. دارای ۳۷۶ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه سیدموسی.

[بُ نَ سِیْ ی سا] (اِخ)دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع شده است. دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه سیدنور.

[بُ نَ سِیْ ی] (اِخ) دهی از دهستان بلوک شرقی است که در بخش مرکزی شهرستان دزفول واقع شده است. دارای ۱۰۰ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه صالح.

[بُ نَ لِ] (اِخ) دهی از دهستان شاه ولی است که در بخش مرکزی شهرستان شوشتر واقع است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. این

آبادی را سیدصالح هم میگویند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه طبل.

[بُ نَ طَ بَ] (اِخ) دهی از دهستان بلوک شرقی بخش مرکزی شهرستان دزفول است. دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه عباس.

[بُ نَ عَبْ با] (اِخ) دهی از دهستان سلطان آباد بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه عربها.

[بُ نَ عَ رَ] (اِخ) دهی از دهستان عقیلی است که در بخش شهرستان شوشتر واقع شده است. دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه عظیم.

[بُ نَ عَ] (اِخ) دهی از بلوک شرقی بخش مرکزی شهرستان دزفول است. دارای ۱۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه علوان.

[بُ نَ عَ] (اِخ) دهی از دهستان بلوک شرقی بخش مرکزی شهرستان دزفول است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه علی دوست.

[بُ نَ عَ] (اِخ) دهی از دهستان منگرهء بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع شده است. دارای ۱۴۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه علی یاری.

[بُ نَ عَ] (اِخ) دهی از دهستان طیبی گرمسیری بخش کهکیلویه است که در شهرستان بهبهان واقع است. و دارای ۲۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه عمود.

[بُ نَ عَ] (اِخ) دهی از دهستان میان آب بخش مرکزی شهرستان شوشتر است. دارای ۱۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی

ایران ج ۶).

بنه غفور.

[بُ نَ غَ] (اِخ) دهی از دهستان گتوند بخش گتوند است که در شهرستان شوشتر واقع شده است. دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه فاضل.

[بُ نَ ض] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع شده است. دارای ۳۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه قربان.

[بُ نَ قُ] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع است و دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه قیطاس.

[بُ نَ قِ] (اِخ) دهی از دهستان سلطان آباد بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. و ۱۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه کاعلیخان.

[بُ نَ عَ] (اِخ) دهی از دهستان شهریاری بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. و ۱۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه کرد.

[بُ نَ کُ] (اِخ) دهی از دهستان قلعه تل بخش جانگی گرم سیر است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۱۶۰ تن سکنه است. این آبادی را کمردراز نیز می گویند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه کریم خان.

[بُ نَ کَ] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع شده است و دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه کمالی.

[بُ نَ کَ] (اِخ) دهی از بخش قلعه زراس است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۱۶۵ تن سکنه است. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه کن.

[بُ نَ / نِ کَ] (اِ مرکب) حرکت با جمیع کسان و دارائی از ناحیه ای به ناحیهء دیگر. (فرهنگ فارسی معین). - بنه کن رفتن؛ با تمام خدم و حشم و کسان و اموال بمکان دیگر نقل کردن. از جایی بجایی کوچ کردن و رفتن با تمام دارایی و خدم و حشم. از بیخ و بن برکندن و قطع علاقه کردن از جایی.

بنه کوچک خان.

[بُ نَ چَ] (اِخ) دهی از دهستان منگرهء بخش اندیمشک است که در بخش شهرستان دزفول واقع شده است. دارای ۱۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه گاه.

[بُ نَ / نِ] (اِ مرکب) جایگاه بنه :جمعی را از معارف اسیر کردند و خلقی را به شمشیر آوردند و ساز و بنه گاه ایشان بتاراج دادند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۸۷).

بنه گز.

[بُ نَ گَ] (اِخ) دهی از دهستان باغک بخش اهرم است که در شهرستان بوشهر واقع شده است. دارای ۹۹۸ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه محمدعبدالله.

[بُ نَ مُ حَمْ مَ عَ دُلْ لاه] (اِخ) دهی از دهستان شبانکاره بخش برازجان است که در شهرستان بوشهر واقع شده است. دارای ۲۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه مروت.

[بُ نَ مُ رُوْ وَ] (اِخ) دهی از دهستان منگرهء بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع شده است. دارای ۱۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه ملااحمد.

[بُ نَ مُلْ لا اَ مَ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۱۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه ملاعلی.

[بُ نَ مُیلْ لا ـ عَ] (اِخ) دهی از دهستان رغیوهء بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع شده است. و دارای ۱۲۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه موه.

[بُ نَ مَ وِ] (اِخ) دهی از دهستان منگرهء بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع شده است. و دارای ۱۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج).

بنه میرآقا.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان منگرهء بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع شده است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه میرباقر.

[بُ نَ قِ] (اِخ) دهی از دهستان منگرهء بخش اندیمشک است که در شهرستان دزفول واقع شده است. دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه میرزا.

[بُ نَ] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب بخش اندیمشک است که در شهرستان اهواز واقع شده است. دارای ۱۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه میرزاعلی اکبر.

[بُ نَ عَ اَ بَ] (اِخ)دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان کازرون است. و دارای ۱۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنه نصر.

[بُ نَ نَ] (اِخ) دهی از دهستان میان آب است که در بخش مرکزی شهرستان شوشتر واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بن هنگ.

[بِ هَ] (اِخ) دهی از دهستان بالاولایت است که در بخش حومهء شهرستان تربت حیدریه واقع شده است. و دارای ۱۹۰ تن سکنه است. و این ده را به اصطلاح ولایتی بنهج نیز می گویند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بنه وار هفت لنگ.

[بُ نَ هَ لَ] (اِخ) دهی از بخش زراس است که در شهرستان اهواز واقع شده است. و دارای ۱۹۵ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه ور.

[بُ نَ وَ] (اِخ) دهی از بخش قلعه زراس است که در بخش شهرستان اهواز واقع است. و دارای ۱۰۶ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه هریچی.

[بُ نَ هَ] (اِخ) دهی از دهستان شهریاری بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع است. و دارای ۱۹۰ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنه یریح.

[بُ نَ یَ] (اِخ) دهی از دهستان شهریار بخش رامهرمز است که در شهرستان اهواز واقع است. و دارای ۲۰۰ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنی.

[بَ] (ع اِ) در اصل بنین. جِ ابن (در حال اضافه). پسران. اولاد: بنی اعمام. بنی امیه. بنی عباس. (فرهنگ فارسی معین). - بنی آدم؛ اولاد و انسان و مردم. (آنندراج). اولاد آدم که مردمان باشد. (ناظم الاطباء). اولاد آدم. آدمیان. مردمان. (از فرهنگ فارسی معین) : پیرایهء آدم تویی فخر بنی آدم تویی داناتر از رستم تویی در کار جنگ و تعبیه. منوچهری. چه قدر دارد نزد قضا بنی آدم چه قیمت آرد نزد قدر تن جانور. ناصرخسرو. و گفت [مزدک] این بنی آدم همه از یک پدر و از یک مادرند و مال جهان میان ایشان میراث است. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۴). تو درّ نابی و هستت صدف زمانه بلی تو بوده ای غرض از گوهر بنی آدم. مسعودسعد (دیوان ج ۲ ص۷۹۲). ... پادشاه عالم و قدوهء بنی آدم. (سندبادنامه ص۱۳). و ایام و اوقات با عقلای عالم و فضلای بنی آدم گذشت. (سندبادنامه ص ۳۲). گر ز دوری جای بانگت بشنوم بانگ بر خیل بنی آدم زنم.عطار. بنی آدم سرشت از خاک دارد اگر خاکی نباشد آدمی نیست.سعدی. بنی آدم اعضای یکدیگرند که در آفرینش ز یک گوهرند.سعدی. - بنی عم؛ عموزاده. پسرعمو. - بنی نوع بشر؛ فرزندان جنس انسان. چه بنی در اصل بنین بود که جمع ابن است. چون بنین را مضاف کردند بسوی نوع موافق قاعدهء نحوی نون ساقط گردید، بنی نوع ماند. (غیاث) (آنندراج). - بنی نوع انسان؛ : تربیت یافتگان مهد امکان و گذشتگان بنی نوع انسان. (حبیب السیر).

بنی.

[بِ] (ع اِ) ممال بنا. بناء ساختمان. (فرهنگ فارسی معین) : و تدبیرهای دیگر که یک بیک نماند آن مرد بنا تواند ساخت پس او لطیف تر باشد و عزیز از بنی. اما آن لطف در نظر نمی آید. (فیه مافیه چ دانشگاه ص۳۱۳). - بنی کردن؛ بنا کردن : به ذات ایزد توحید او و حرمت دین به حق کعبه و آن کس که کعبه کرد بنی. ادیب صابر. سخن را از در دیگر بنی کرد نوازش می نمود و صبر میکرد.نظامی.

بنی.

[بُ نَیْ ی] (ع اِ مصغر) بکسر مصغر ابن. پسرک. پسرو. (از فرهنگ فارسی معین) : آن جایگاه کانجمن سرکشان بود تو بوفلانی آن دگران ابنه و بنی.منوچهری.

بنی.

[بُ] (اِ) چیزی که از گل یا گچ سازند و دو چوب بشکل رقم هفت در آن قائم کنند بجهت نقادی ابریشم. (آنندراج) (انجمن آرا) (رشیدی) : زال فلک کلاوهء ژولیده افکند نقاد شعر را بفسون بر بنی پای. میرسنجر (از آنندراج).

بنی.

[بُ] (ع اِ) نوعی از ماهی. (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب (||). ص نسبی) منسوب به بن. (منتهی الارب) (الانساب سمعانی).

بنی.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان فروغن بخش ششتمد که در شهرستان سبزوار واقع است و دارای ۱۶۵ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بنیا.

[بَ] (اِ) آذوقه و مأکولاتی که از خارج در شهری حمل میکنند. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بنیاباج.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان نیم بلوک بخش قاین است که در شهرستان بیرجند واقع شده است. دارای ۱۰۷۸ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بنیات.

[بُ نَیْ یا] (ع اِ) (از «ب ن و») کاسه های خرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - بنیات الطریق؛ راههای خرد که از راه بزرگ جدا شود. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بنیاد.

[بُ] (اِ مرکب) پهلوی «بون دات»(۱)پارسی باستان «بونه داتی»(۲) (در بن قرارداده). (حاشیهء برهان قاطع چ معین). مرکب است از «بن» بمعنی پایان و «یاد»، به معنی اساس، که کلمهء نسبت است. (از آنندراج). بنلاد و بنیان. (ناظم الاطباء). اصل. (ترجمان القرآن). قاعده. (زمخشری). عنصر. (بحرالجواهر). بیخ. پایه. اصل. ریشه. (فرهنگ فارسی معین) : مباش غمگین یک لفظ یاد گیر لطیف

شگفت گونه لکن قوی و بابنیاد.کسایی. نسازیم از آن رنج بنیاد گنج نبندیم دل در سرای سپنج.فردوسی. بدو گفت شه ای پسر شاد باش همیشه خرد را تو بنیاد باش.فردوسی. مرا شهر و هم گنج آباد هست دلیری و مردی و بنیاد هست.فردوسی. خرد را بپرسید بنیاد چیست به برگ و به بار خرد شاد کیست.فردوسی. بنیاد فضل و بنیت فضل است و پشت فضل وز پشت فضل مانده(۳) شه شرق یادگار. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص۱۶۸). خشمگین بودن تو از پی دین باشد و بس کار و کردار ترا بر دین باشد بنیاد.فرخی. خواست تا تو بدو ره آموزی شغل او را قوی کنی بنیاد.فرخی. دلم بگرفت از این آسوده کاری که آسایش بود بنیاد خواری. (ویس و رامین). نگه دار دین آشکار و نهان که دین است بنیاد هر دو جهان.اسدی. دین و دنیا را بنیاد به یک کالبد است علم تأویل بگوید که چگونه است بناش. ناصرخسرو. قران بود و شمشیر پاکیزه حیدر دو بنیاد دین متین محمد.ناصرخسرو. نتوانست گفت که سلیمان هستم و بنیاد و پادشاهی در انگشتر بود. (قصص الانبیاء ص۱۶۸). این جهان پایدار نیست از آن که بر آنش نهاده شد بنیاد.مسعودسعد. بنیاد ملک بی سر تیغ استوار نیست او را که ملک باشد بی تیغ کار نیست. (از کلیله و دمنه). اندیشید که اگر بنیادی نهد و با لشکر دیلم خصومتی آغاز کند به اتمام برسد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول ص۷۶). سخنهایی از تیغ پولادتر زبان از سخن سخت بنیادتر.نظامی. به گیتی چنین بود بنیادشان که تخمه به گیتی برافتادشان.نظامی. ای برادر بجهان بدتر از این کاری نیست هان و هان تا نکنی تکیه بر این بدبنیاد. اثیرالدین اومانی. سعدیا گر بکند سیل فنا خانهء عمر دل قوی دار که بنیاد بقا محکم از او است. سعدی || . بنای عمارت و اصل و ریشهء آن و بنای دیوار و اصل آن. (ناظم الاطباء). شالوده. پی دیوار. بنلاد. بنیان. (فرهنگ فارسی معین) : و اندر خره به ناحیت پارس یکی آتشکده است... بنیاد او را دارا نهاده است. (حدودالعالم). ز سنگ و ز گچ بود بنیاد کار چنین کرد تا باشد آن پایدار.فردوسی. بنیاد آن [کازرون] هم طهمورث کرده است. (فارسنامهء ابن بلخی ص۱۴۵). شهرکی ساخت بنیاد آن از سنگ و ارزیز و عمودهای آهن. (فارسنامهء ابن البلخی ص۶۹). عدل بنیادی است عالی ملک را تو بحق معمار آن بنیاد باش.مسعودسعد. و اگر خردمند به قلعه ای پناه گیرد و ثقت افزاید که بنیاد آن هرچه مؤکدتر باشد... البته به عیبی منسوب نگردد. (کلیله و دمنه). در اواخر عمر و خواتیم ایام بنیاد سرایی فرموده بود و آنرا سهل آباد نام کرده. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول ص۱۴۶). رواقی جداگانه دید از عتیق ز بنیاد تا سر به گوهر غریق.نظامی. ما چو دادیم دل و دیده به طوفان بلا گو بیا سیل غم و خانه ز بنیاد ببر.حافظ. - از بنیاد بردن؛ کنایه از نیست و نابود کردن. (آنندراج). - بنیاد از پای درآوردن؛ کنایه از درهم ریختن و نیست و نابود کردن : در آرند بنیاد روئین ز پای جوانان به شمشیر و پیران به رای.سعدی. - بنیاد بر یخ نهادن؛ کنایه از بی مداری و بی ثباتی باشد. (برهان) (آنندراج). بی مداری. (رشیدی). کنایه از بی مدار و بی ثبات بودن. (ناظم الاطباء). - بنیاد به آب بردن؛ کنایه از استوار کردن. (آنندراج) : برد بنیاد هر نمونه به آب تا نگردد دگر ز آب خراب. امیرخسرو دهلوی (از آنندراج). - بنیاد به آب رسانیدن؛ کنایه از بنیاد استوار کردن. (آنندراج). - بنیاد عمر بر یخ بودن؛ بی ثبات بودن عمر : بنیاد عمر بر یخ و من بر اساس عمر روزی هزار قصر مهیا برآورم.خاقانی || . آغاز. (آنندراج) : نمک زد شوقی اندر جان و نو کرد جراحتها که در بنیاد(۴) بوده است. امیرخسرو دهلوی (از آنندراج). (۱) - ۳) .bunadati - (۲) .bun - dat) - ن ل: نزد. (۴) - بمعنی اساس ایهام دارد.

بنیادآباد.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان گنجگاه بخش سنجید است که در شهرستان هروآباد واقع شده است. و دارای ۵۶۷ تن سکنه است. ایل والی کانلو در آنجا سکنی دارند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بنیادآباد.

[بُ] (اِخ) دهی جزء دهستان گرم بخش ترک است که در شهرستان میانه واقع شده است. و دارای ۱۹۸ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بنیاد افکندن.

[بُ اَ کَ دَ] (مص مرکب)بنا نهادن. (آنندراج). پی افکندن. (فرهنگ فارسی معین) : چه نکو گفت آن بزرگ استاد که وی افکند شعر را بنیاد.سنائی. سراینده چنین افکند بنیاد که چون در عشق شیرین مرد فرهاد.نظامی ||. هدم و خراب کردن. بنیاد برافکندن : گفتی که بنیاد افکنم(۱) آنرا که بر من دل نهد گر جرم این باشد نخست از من بنه بنیاد را. کمال خجندی (از آنندراج). و رجوع به ترکیب بعد شود. - بنیاد برافکندن؛ خراب کردن. منهدم ساختن. (فرهنگ فارسی معین). هدم و خراب کردن. (از آنندراج) : خصمان اسیر قهر تو تا هم بدست قهر بنیادشان خدای تعالی برافکند.خاقانی. - بنیاد برانداختن؛ هدم و خراب کردن و بنیاد زیر و زبر شدن لازم منه است. (آنندراج). خراب کردن. منهدم کردن. (فرهنگ فارسی معین) : اگر غم لشکر انگیزد که خون عاشقان ریزد من و ساقی بهم سازیم و بنیادش براندازیم. حافظ. - بنیاد برفکندن؛ ویران کردن : بنیاد عقل برفکند خوانچهء صبوح عقل آفت است هیچ مگو تا برافکند. خاقانی. تا بر رخ تو نظر فکندم بنیاد وجود برفکندم.عطار (از آنندراج). - بنیاد فکندن؛ بنا نهادن. پی افکندن : در تو آباد باد فرخ باد آنکه بنیاد فرخ تو فکند.انوری. چو این بنیاد بد را خود فکندی گناه خویش را بر من چه بندی. امیرخسرو (از آنندراج). (۱) - این شاهد آنندراج ذیل بنیاد برافکندن و برانداختن و کندن و برکندن و ریختن آمده است.

بنیاد بردن.

[بُ بُ دَ] (مص مرکب)خراب کردن. منهدم کردن. (فرهنگ فارسی معین) : پاک کن چهرهء حافظ به سر زلف ز اشک ورنه این سیل دمادم ببرد بنیادم. حافظ (دیوان چ غنی ص۲۱۶). شراب تلخ صوفی سوز بنیادم بخواهد برد لبم بر لب نه ای ساقی و بستان جان شیرینم. حافظ.

بنیاد ریختن.

[بُ تَ] (مص مرکب)خراب کردن. منهدم ساختن. (فرهنگ فارسی معین).

بنیادسنج.

[بُ سَ] (نف مرکب) ژرف نگر. نکته سنج. دقیق. (فرهنگ فارسی معین). عاقبت اندیش : چه زیرک شد آن مرد بنیادسنج که ویرانه را ساخت باروی گنج.نظامی.

بنیادسنجی.

[بُ سَ] (حامص مرکب)ژرف نگری. نکته سنجی. دقت. عاقبت اندیشی : کسانی که از بازوی چاره سنج ز بنیادسنجی کشیدند رنج. امیرخسرو (از آنندراج).

بنیاد کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب) شالده نهادن. تأسیس. (فرهنگ فارسی معین). اساس قرار دادن : ز دارندهء دادگر یاد کن خرد را بدین یاد بنیاد کن.فردوسی. نخست از جهان آفرین یاد کن پرستش بر این یاد بنیاد کن.فردوسی ||. بنا کردن. (فرهنگ فارسی معین). بنیاد نهادن. (آنندراج ||). آغاز کردن کاری. (آنندراج) : صوفی نهاد دام و سر حقه باز کرد بنیاد مکر با فلک حقه باز کرد.حافظ. زلف بر باد مده تا ندهی بر بادم ناز بنیاد مکن تا نکنی بنیادم.حافظ.

بنیاد کندن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب) هدم و خراب کردن. (آنندراج). خراب کردن. منهدم ساختن. (فرهنگ فارسی معین) : بنماید که جفای فلک از دامن دل دست کوته نکند تا نکند بنیادم.سعدی. زلف بر باد مده تا ندهی بر بادم ناز بنیاد مکن تا نکنی بنیادم. حافظ. به اشکی توان کند بنیاد غفلت که یک قطره سیل است خواب گران را. صائب. - بنیاد برکندن؛ خراب کردن. منهدم ساختن. (فرهنگ فارسی معین) : گر بیخودی مجال دهد اضطراب را بنیاد برکند دل و جان خراب را. محمدقلی میلی (از آنندراج).

بنیادکندی.

[بُ کَ] (اِخ) دهی از دهستان چهاراویماق بخش قره آغاج است که در شهرستان مراغه واقع شده است. و دارای ۱۲۳ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بنیادگر.

[بُ گَ] (ص مرکب) معمار. (آنندراج). بنّا. معمار. (فرهنگ فارسی معین).

بنیادگری.

[بُ گَ] (حامص مرکب) عمل و شغل بنیادگر. بنایی. معماری. (فرهنگ فارسی معین).

بنیاد نهادن.

[بُ نِ / نَ دَ] (مص مرکب)شالده نهادن. تأسیس. (فرهنگ فارسی معین). تأسیس. (ترجمان القرآن) (دهار). بنیاد کردن. (آنندراج) : معابد و کنیسه های ایشان خراب کرد و بجای آن، مساجد بنیاد نهاد. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول ص ۲۶). چو بنیادی بدین خوبی نهادی تمامش کن که مردی اوستادی.نظامی. به پایان بر چو این ره برگشادی تمامش کن چو بنیادش نهادی.نظامی. در خرقه از این بیش منافق نتوان بود بنیادش از این شیوهء رندانه نهادم(۱).حافظ. مردمی آزموده باید و راد که بنزدیکشان نهی بنیاد.اوحدی. طاعتی را که بی ریا بنیاد ننهی جمله باد باشد باد.اوحدی ||. بنا کردن. (فرهنگ فارسی معین) : سرای دولت باقی مقیم آخرتست زمین سخت نگه کن چو می نهی بنیاد. سعدی. مکن تا توانی به ناجنس میل منه خانه بنیاد در راه سیل.نزاری قهستانی. (۱) - بمعنی دوم همین ترکیب هم ایهام دارد.

بنیادی.

[بُ] (ص نسبی) اصلی. (فرهنگستان) (فرهنگ فارسی معین).

بنیار.

[بِ] (اِ) کارد. دشنه. خنجر. قمه. (دزی ج ۱ ص ۱۲۰).

بنیامین.

[بِ] (اِخ) نام پسر یعقوب علیه السلام که برادر حقیقی یوسف علیه السلام بود و ابن یامین غلط است. (آنندراج) (غیاث). در عبری بمعنی پسر دست راست، کوچکترین پسر یعقوب و راحیل جد یکی از قبایل دوازده گانهء بنی اسرائیل. این قبیله در شمال فلسطین سکنی داشتند و مردمانش تیراندازان ماهری بودند. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به قاموس کتاب مقدس شود.

بنیان.

[بُ] (ع اِ) (از «ب ن ی») بنیاد. بن لاد. (فرهنگ فارسی معین). بنیاد و بنلاد. (ناظم الاطباء) : و آن سخن خود نه چیز و حرفش چیز چیزها را حروف او بنیان.ناصرخسرو. گرچه نیکو و بلند است و قوی خانه پست یا پیش که بر برف بود بنیان. ناصرخسرو. قوی چار بنیان ارکانْش چندان که دور فلک هفت بنیان نماید.خاقانی. این کعبه را که سد سکندر حریم اوست خضر خلیل مرتبه بنیان تازه کرد. خاقانی ||. دیوار گردبرآورده. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). دیواربست. (فرهنگ فارسی معین ||). بنا. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). بنیاد خانه. (غیاث) (آنندراج).

بنیان.

[بَ] (ع اِ) (از «ب ن ن») کار. (منتهی الارب). کار و کسب. (ناظم الاطباء ||). گویایی بد. (منتهی الارب). سخن بد. (ناظم الاطباء).

بنیان.

[بُ] (اِخ) نام حوض نعمان است. و آن برکه ای بوده آب آن در نهایت شوری و تلخی و به برکت قدوم سرور کاینات آب آن شیرین شد. (برهان) (ناظم الاطباء) (از آنندراج).

بنیان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان آویز بخش اهرم است که در شهرستان بوشهر واقع شده است و ۴۵۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بنیان کردن.

[بُ کَ دَ] (مص مرکب) بنیاد کردن. بنیاد نهادن : دین حق را مردمی دان جانْش علم و تن عمل عاقلان مر بام حکمت را همین بنیان کنند. ناصرخسرو.

بنیان کن.

[بُ کَ] (نف مرکب)خانه برانداز. ویران کنندهء خانه و بنا : نخست باید بستن مسیل چشمهء آب که رفته رفته شود چشمه سیل

بنیان کن. قاآنی.

بنیان گذار.

[بُ گُ] (نف مرکب) مؤسس. (یادداشت بخط مؤلف).

بنیان نهادن.

[بُ نَ / نِ دَ] (مص مرکب)بنا نهادن. بنا کردن. (فرهنگ فارسی معین). بنا نهادن. (ناظم الاطباء).

بنی اسد.

[بَ اَ سَ] (اِخ) از قبایل عربستان شمالی، منسوب به کنانه. قومی صحراگرد بودند و مراتع آنان در نواحی جنوبی و جنوب شرقی ممتد بود. از وقایع عمده در تاریخ پیش از اسلام این قبیله، شورش آنها بر ضد جحر آخرین امیر بزرگ کنده و پدر امرؤالقیس است و کشته شدن جحر که از این طریق ضربتی مهلک بر دولت کنده وارد کردند. سران بنی اسد بعد از مدتی گردنکشی در سال ۹ ه . ق . اسلام آوردند ولی بعد از وفات پیغمبر و احتما در زمان آن حضرت مرتد شدند. (از دایرهٔ المعارف فارسی). پسران اسد نام چند تیره از قبایل عرب: ۱ - بطنی از عنز. ۲ - فخذی از طایفهء ازد، از قحطان. ۳ - تیره ای از قریش. ۴ - بطنی از مذحج. ۵ - بطنی از قضاعه. ۶ - قبیله ای از عدنان که معروفتر و بزرگتر از همه و منسوب به اسدبن خزیمهٔ بن مدرکهٔ بن الیاس بن مضربن نزار است و بطن های بسیاری از آن منشعب شدند. (فرهنگ فارسی معین).

بنی اسرائیل.

[بَ اِ] (اِخ) اولاد یعقوب علیه السلام. چه اسرائیل به زبان عبری لقب یعقوب علیه السلام است و اِسراء بمعنی برگزیده و ئیل اسم حق تعالی. در منتخب نوشته که لفظ سریانی است و بعضی گفته که اسرائیل بمعنی بندهء خدا است. (غیاث) (از آنندراج). نام عمومی قوم یهود است. (دائرهٔ المعارف فارسی). رجوع به یهود شود.

بنی اصفر.

[بَ اَ فَ] (اِخ) رجوع به بنوالاصفر شود.

بنی المصطلق.

[بَ نِلْ مُ طَ لَ] (اِخ) یوم بنی المصطلق. آنرا یوم المریسیع نیز نامند. جنگی است در عصر اسلام. (از مجمع الامثال میدانی).

بنی النضیر.

[بَ نِنْ نَ] (اِخ) غزوهء بنی النضیر در سال چهارم از هجرت بود و آنان یهودان بودند. پس از آنکه پیغمبر زمین بنی النضیر را فتح کرد آنرا خالصهء خود قرار داد و قوت خود و اهلش از آن زمین بود و باز او را به کراع و صلاح صرف میکرد. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به نضیر شود.

بنی امیّه.

[بَ اُ مَیْ یَ] (اِخ) رجوع به امویان شود.

بنی ایوب.

[بَ اَیْ یو] (اِخ) رجوع به ایوب و ایوبی و ایوبیان شود.

بنی پادوسپان.

[بَ] (اِخ) یا بنی بادوسپانان. اولاد دوسپانان که تا ۸۸۱ ه . ق . ۳۵ تن از آنان پادشاهی کردند و مدت دولت پادوسپانان تا تاریخ مذکور ۸۴۱ سال بود. چه پادوسپان اول در سال ۴۰ ه . ق . به حکومت رسید. (فرهنگ فارسی معین).

بنیت.

[بِ یَ] (ع اِ) بنیهٔ. بنیه. نهاد و آفرینش چیزی. فطرت. (فرهنگ فارسی معین) : بنیاد فضل و بنیت فضل است و پشت فضل وز پشت فضل باز شه شرق یادگار.فرخی. که بنیت آدمی چون آوندی ضعیف است. (کلیله و دمنه). اول فکر آخر آمد در عمل بنیت عالم چنان دان در ازل.مولوی. رجوع به بنیهٔ شود ||. بنا. (فرهنگ فارسی معین).

بنی تاک.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان قلعه حمام بخش حبیب آباد است که در شهرستان مشهد واقع شده است. و دارای ۱۵۳ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بنی تمیم.

[بَ تَ] (اِخ) نام قوم و قبیله ای از قبایل عرب. (غیاث) (آنندراج) : یکی از ملوک عرب از قبیلهء بنی تمیم که به بی انصافی موصوف و به ظلم و تعدی معروف بود به زیارت آمد. (گلستان سعدی).

بنیجه.

[بُ جَ] (اِ) رجوع به بنیچه شود.

بنی جهود.

[بَ جَ] (اِخ) حکامی که در قرطبه از سال ۴۲۲ تا ۴۶۱ ه . ق. حکومت کرده اند. (طبقات السلاطین ص ۲۱).

بنیچ.

[بَ] (اِ) لباس و پوشاک. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بنیچه.

[بُ چَ / چِ] (اِ مصغر) جمعی را گویند که بر اصناف حرفت و املاک می بندند. (برهان). جمعی را گویند که بر اصناف حرفت و املاک می بندند و آن دفتری است جداگانه که آنرا دفتر خارج المال و دفتر صادر مملکت گویند. (آنندراج). جمعی که دیوانیان بر اصناف حرفت و املاک می بندند. (ناظم الاطباء). جمعی که دیوانیان بر اصناف حرفت و املاک می بندند. ارزیابی مالیاتی دسته جمعی یک ده و امثال آن. (فرهنگ فارسی معین) : داغ تو که چیده بر سر هم دفتر بر سینهء من بنیچه خواهد بست. ظهوری (از آنندراج ||). تعهد اهالی هر ده مبنی بر آماده کردن عدهء سرباز برای حکومت. بنیچه ظاهراً از کلمهء بن بمعنی ریشه اخذ شده و بمعنی اساسنامه و در اصطلاح مالیهء سابق عبارت از صورت تقسیم مالیات هر ده بر آب و خاک آن ده است که سهم هر جریب زمین یا ساعت آب یعنی واحد مالیاتی را معین و بدهی هر ملک را از کل مبلغ مالیات مشخص نماید. برای این که قشونگیری هم مثل مالیات بر پایهء اساسی مستقر شود، بنیچهء مالیاتی را مأخذ دادنِ سرباز هم مقرر داشتند. خرج سفر سرباز تا محل اردوگاه و فرستادن کمک خرج برای سرباز و پادارنه دادن به خانواده در مدت بودن او در سر خدمت، بر عهدهء صاحب بنیچه (مالک) بود. دولت هم جیرهء جنسی و مواجب نقدی در ششماههء مدت خدمت به او می پرداخت که در ششماههء مرخصی خانه نصف میشد. حقوق شش ماههء مرخصی خانهء این افواج به اسم شش ماهه محلی در دستورالعمل (بودجه) هر ولایت بخرج می آمد. هر سال موقع نوشتن دستورالعمل هر ولایت معین میکردند که هر ولایتی چند فوج ساخلو (پادگان) لازم دارد تا مصارف ششماههء سرخدمت آنها در دستورالعمل ولایت پیش بینی شود. (فرهنگ فارسی معین). - صاحب بنیچه؛ کسی که مجاز به وصول مالیات بنیچه بود. (فرهنگ فارسی معین).

بنیچه بستن.

[بُ چَ / چِ بَ تَ] (مص مرکب) تعیین کردن جمع و بدهی هر صنف و ملکی را. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بنیچه بندی.

[بُ چَ / چِ بَ] (حامص مرکب) عمل بخش کردن کار زراعت به دسته های کشاورز. تقسیم کار زارع در ده ها. تقسیم کردن عمل کشت قریه ای میان رعایای قریه. (یادداشت بخط مؤلف). تعیین میزان و تودیع عادلانهء مالیات بین اعضای یک صنف. بنیچه بندی از وظایف کدخدا بود. (دایرهٔ المعارف فارسی).

بنی حام.

[بَ] (اِخ) یکی از سه نژاد کهن تورات (حام، سام، یافث). رجوع به حام شود.

بنی حسنویه.

[بَ حَ یَ] (اِخ) رجوع به آل حسنویه شود.

بنی حفص.

[بَ حَ] (اِخ) حکامی اند که از سال (۶۲۵ تا ۹۴۱ ه . ق .) در تونس حکومت کردند و مدت حکومت آنان سه قرن دوام داشت.

اولین آنها ابوزکریا یحیی الاول است که در سال ۶۲۵ ه . ق . به حکومت رسید و آخرین آنها الحسن است که در سال ۹۴۱ ه . ق . منقرض گردید. (از طبقات السلاطین صص ۴۳ - ۴۴).

بنی حماد.

[بَ حَ] (اِخ) حکامی اند که از سال ۴۳۸ تا ۵۴۷ ه . ق . در الجزایر حکومت کردند. اولین آنها حماد (۳۹۸ ه . ق .) و آخرین آنها یحیی بن العزیز است که در سال ۵۴۷ ه . ق . بدست الموحدین منقرض گردید. (از طبقات السلاطین ص۴۳).

بنی دلف.

[بَ دُ لَ] (اِخ) بمعنی پسران دلف. خاندانی است که در قرن سوم ه . ق . بر کردستان حکومت داشتند (از ۲۱۰ تا حدود ۲۸۵ ه . ق .). مؤسس این سلسله ابودلف عجلی است که در حدود سال ۲۱۰ ه . ق. به حکومت همدان منصوب گردید. پس از وی حکومت به ارث در خاندانش باقی ماند و این سلسله با همان شرایطی که طاهریان در مشرق ایران حکومت میراندند تا حدود سال ۲۸۵ ه . ق . بر کردستان و گاه تا حدود اصفهان و نهاوند نفوذ داشتند و با اطاعت از بنی عباس در آن نواحی فرمانروایی میکردند. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به طبقات السلاطین ص۱۱۳ و ۱۱۴ شود.

بنی ذوالنون.

[بَ ذُنْ نو] (اِخ) رجوع به بنی ذی النون شود. از ملوک الطوایف اندلس که از سال ۴۷۲ تا ۴۷۸ ه . ق . در طلیطله حکومت کردند. اولین آنها اسماعیل بن عبدالرحمان بن ذی النون الظافر و آخرین آنها یحیی بن اسماعیل بن المأمون ملقب به القادر است. (از طبقات السلاطین صص ۲۱ - ۲۲) و رجوع به نفح الطیب ج ۱ ص۷۷ و فرهنگ فارسی معین شود.

بنی ذی النون.

[بَ ذِنْ نو] (اِخ) رجوع به بنی ذوالنون و ذوالنون شود.

بنیر.

[بَ] (اِ) سپستان. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه).

بنیرقانی.

[بَ رِ] (ص نسبی) منسوب است به بنیرقان که قریه ای است از قرای مرو و از آنجا است: عبدالله بن ولیدبن عفان بنیرقانی. (الانساب سمعانی) (لباب الانساب).

بنیز.

[بِ] (ق مرکب) دیگر. (آنندراج) (انجمن آرا) : خون انبسته همی ریزم بر زرین رخ(۱) زان که خونابه نماندستم در چشم بنیز. شاکر بخاری. نه آن زین بیازرد روزی بنیز نه او را از این اندهی بود نیز.ابوشکور. نباشد کسی را پس از من بنیز بدین گونه اندر

جهان چار چیز.فردوسی. اگر بازآیدم دلبر نیندیشم بنیز از دل اگر بازآیدم جانان نیندیشم بنیز از جان.قطران. در مدح ناکسان نکنم کهنه تن بنیز زآن پاک نایدم که شود کهنه پیرهن.ازرقی. آرزو بیش از این بنیز مخواه کآنچه یزدان نهاده بود رسید.محمدبن نصیر. ||هرگز و حاشا. (آنندراج) (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). هرگز. (رشیدی) (اوبهی) : خوی تو با خوی من بنیز نسازد سنگ دلی خوی تست و مهر مرا خوی. خسروی. دو شیرین تر از جان و فرزند چیز همانا که چیزی نباشد بنیز.فردوسی||. گاهی در میان سخن بجای نیز هم بکار برند که بعربی ایضاً گویند. (برهان). گاه مانند کلمهء موصول بمعنی نیز و ایضاً استعمال میگردد. (ناظم الاطباء). نیز. ایضاً. (فرهنگ فارسی معین) : کسی را که درویش باشد بنیز ز گنج نهاده ببخشیم چیز.فردوسی. کند چون بخواهد ز ناچیز چیز که آموزگارش نباشد بنیز.اسدی. مدان از ستاره بی او هیچ چیز نه از چرخ و نز چار گوهر بنیز.اسدی. که بر ایزد این گفت نتوان بنیز که بد پادشا و نبدش ایچ چیز.اسدی ||. تعجیل و زود. (برهان) (ناظم الاطباء). زود. (انجمن آرا) (رشیدی) (آنندراج) (جهانگیری). زود. بشتاب. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - ن ل: همچو آیینه همی ریزم بر زرین رخ.

بنی زریع.

[بَ زُ رَ] (اِخ) سلسله ای از حکام که از سال ۴۷۹ تا ۵۶۹ ه . ق . در عدن حکومت کردند. در سال ۴۷۶ المکرم دو برادر را که عباس بن الکرم و مسعودبن الکرم نام داشتند، به اشتراک هم بحکومت عدن مأمور نمود. و مدتی این حکومت باقی بود و تا ایام استیلای آل بویه بر عربستان دوام داشته است. آخرین حکام این سلسله محمد است که بدست سلسلهء امویان برانداخته شدند. (از طبقات السلاطین چ لین پول ص ۸۵ و ۸۶).

بنی زیاد.

[بَ] (اِخ) حکام بنی زیاد از سال ۲۰۴ تا ۴۰۹ ه . ق . یعنی مدت دو قرن در زبید حکومت کرده اند و قلمرو سلطنت ایشان قسمت عمدهء یمن را شامل بوده. در زمان آخرین امیر سلسلهء زیادی، حکومت متصرفات ایشان بدست چند نفر از موالی افتاد که آنها را بنی نجاح خوانده اند. (از طبقات السلاطین ص ۸۰). رجوع به فرهنگ فارسی معین و آل زیاد شود.

بنی زیان.

[بَ] (اِخ) حکامی که در سال ۶۳۳ تا سال ۷۹۶ ه . ق. در الجزایر به نیابت از جانب الموحدین حکومت داشتند و مثل مجاورین خود بنی حفص از کاسته شدن قدرت مخدومین خویش استفاده نمودند و خود را مستقل کردند. پایتخت ایشان در شهر قلمستان قرار داشت و دولتشان در سال ۷۹۶ بدست امرای مزینی مراکش انقراض یافت. اولین آنها یغمرسن بن زیان ۶۳۳ ه . ق . و آخرین آنها ابوزیان الثانی است که بسال ۷۹۶ ه . ق . منقرض گردیدند. (از طبقات السلاطین ص۴۵).

بنی زیری.

[بَ] (اِخ) حکامی که از سال ۴۰۳ تا ۴۸۳ ه . ق . در غرناطهء اسپانیا حکومت کردند. اولین آنها زادبن زیری (۴۰۳ ه . ق .) است و آخرین آنها تمیم بن بلکین (۴۸۳ ه . ق .) است که بدست المرابطین منقرض گردیدند. (از طبقات السلاطین صص ۲۰ - ۲۱).

بنی زیری.

[بَ] (اِخ) حکامی که از سال ۳۶۲ تا ۵۴۳ ه . ق . در تونس حکومت کردند. اولین آنها یوسف بلکین بن زیری (۳۶۲ ه . ق .) و

آخرینشان الحسن بن علی (۵۱۵ - ۵۴۳ ه . ق .) است. که بدست رجار پادشاه صقلیه و امرای موحدی برافتادند. (از طبقات السلاطین صص ۳۳ - ۳۴).

بنیس.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان خامنه است که در بخش شبستر شهرستان تبریز واقع است و ۲۹۲۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۴).

بنی ساج.

[بَ] (اِخ) حکامی که از سال ۲۶۸ تا حدود ۳۱۸ ه . ق . در آذربایجان حکمرانی کردند. ابوالساج دیوداد که حکمران کوفه و اهواز بود تا سال فوت خود یعنی سنهء ۲۶۶ ه . ق . این مقام را داشت و پسرش محمد، حاکم حجاز بود ولی در سال ۲۶۹ ه . ق . والی انبار و در سال ۲۷۶ ه . ق . حکمران آذربایجان شد و در این حکومت اخیر خود، ارمنستان را هم بسال ۲۸۵ ه . ق . ضمیمهء حوزهء فرمانفرمایی خویش نمود. در سال ۳۱۹ ه . ق . حکومت آذربایجان نصیب مفلح یکی از موالیان یوسف شد و سلسلهء بنی ساج رو بضعف رفت و کمی بعد بدست حکام عباسی انقراض یافت. اولین آنها ابوالساج داود و آخرینشان ابوالمسافر الفتح بن محمد است. (از طبقات السلاطین صص۱۱۳ - ۱۱۴). رجوع به فرهنگ فارسی معین شود.

بنی سام.

[بَ] (اِخ) سام پسر بزرگ نوح پیغمبر بود و اقوامی را که از او پدید آمدند بنی سام گویند. آرامیان و مردم سوریه و کلدانیان و آشوریان و قوم یهود و اعراب جملگی از اعقاب سامند. (تمدن قدیم). سامیان؛ اقوامی که طبق سنت از اولاد سام پسر بزرگ نوح بشمار میروند و آن شامل بابلیان، آشوریان، یهودیان، آرامیان و اعراب است. (از فرهنگ فارسی معین).

بنی سعد.

[بَ سَ] (اِخ) نام قبیله ای از عرب : شخصی ز قبیلهء بنی سعد بگذشت بر او به طالع سعد.نظامی. تو همچنان دل خلقی به غمزه ای ببری که بندگان بنی سعد خوان یغما را.سعدی.

بنیسک.

[بَ] (اِ) کژ را گویند و آن نوعی از ابریشم فرومایه و زبون است. (از آنندراج) (انجمن آرا) (رشیدی). رجوع به بنیک شود.

بنی شاکر.

[بَ کِ] (اِخ) رجوع به بنی موسی شود.

بنی شیبان.

[بَ شَ] (اِخ) نام قبیله ای از قبایل عرب. (الانساب سمعانی) : ایاس بن قبیصه را بفرستاد به بنی شیبان و آنرا از ایشان بازخواست.

(فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۵).

بنی شیبه.

[بَ شَ بَ] (اِخ) نـام قبیله ای از عرب و آن اولاـد عبـدالمطلب است. وجه تسـمیهء آن که موی سـرش در وقت ولاـدت سپیـد بود و بعضـی گویند در آن وقت یک موی سپید بر سـر داشته. (آنندراج). نام طایفه ای از اعراب که کلیدداری کعبه به امر پیغمبر با ایشان بوده است. (جهانگیری) : زآن کلیدی که نبی نزد بنی شیبه سپرد بانگ پرّ ملک و زیور حورا بیند.خاقانی.

بنی صالح.

[بَ لِ] (اِخ) طایفه ای از قبیلهء بنی طرف از قبایل عرب خوزستان. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۹۲).

بنی صلیح.

[بَ صُ لَ] (اِخ) حکـامی که از سال ۴۲۹ تا ۴۹۵ ه . ق . در صـنعا حکومت کرده اند. علی بن محمد الداعی مؤسـس سلسلهء شیعی مذهب بنی صلیح در سال ۴۲۹ ه . ق . خود را در شهر مسار مستقل اعلام نمود و زبید را هم بعد از مرگ نجاح در تاریخ ۴۵۴ ه . ق . و صنعا و یمن را در سال ۴۵۵ ه . ق . ضمیمهء متصرفات خود کرد. و شهر مکه را هم در فاصلهء ۴۵۵ و ۴۵۶ ه . ق . گرفت. اگرچه پایتخت او در صـنعا قرار داشت، ولی زبیـد را هم تا تاریخ فوت خود یعنی تا ۴۷۳ ه . ق . در دست خویش نگـاه داشت... مکرم پای تخت خود را در سال ۴۸۰ از صـنعا بشهر ذوجبله در مخلاف صغیر انتقال داد. این سلسله را بنی حمدان امرای صنعا منقرض کردند. (از طبقات السلاطین صص ۸۳ – ۸۴).

بنیط.

[بِ نَ] (ع اِ) بافنده || . نشکرده. (منتهی الارب).

بنی طرف.

[بَ طُ رُ] (اِخ) قـبیله ای از قبایـل عرب خوزسـتان. (جغرافیـای سیاسـی کیهـان ص۹۲). از عشـایر عرب خوزسـتان، مشـتمل بر ۲۵۰۰ خانوار است که در بخش بسـتان از شـهردشت زندگی میکنند. ناحیهء دشت میشان تا تیرماه ۱۳۱۴ ه . ش . بنـام این طایفه بنی طرف خوانده شد و در آن تاریخ فرهنگسـتان ایران نام دشت میشان بر آن نهاد. (دایرهٔ المعارف فارسـی). رجوع به فرهنگ فارسی معین و دشت میشان شود.

بنی طولون.

[بَ] (اِخ) (۲۵۴ – ۲۹۲ ه . ق .) طولـون از غلامـان امرای سامـانی است که او را حکمران سامـانی بخـارا بعنوان هـدیه پیش مـأمون فرسـتاد و طولون نزد مـأمون در بغـداد و سـرمن رآی (سامره) به مناصب عالیه رسـیده بود. پسـرش احمـد در سال ۲۴۰ ه . ق . حـائز مقامات پدر شد و در ۲۵۴ ه . ق . به نیابت حکومت مأمور مصـر گردید و چیزی نگذشت که در آنجا خود را مستقل اعلان نمود... امرای طولون در تاریـخ به حشـمت و شـکوه پای تخت خود القطائع (مابین الفسـطاط و محل القاهره) و آثار و ابنیهء خیریه معروفند.

اولین آنها احمدبن طولون ۲۵۴ ه . ق . و آخرینشان شیبان بن احمد است که در سال ۲۹۲ ه . ق. بدست حکام خلفای عباسی منقرض گردیدند. (از طبقات السلاطین ص۵۸). رجوع به فرهنگ فارسی معین و طولون شود.

بنی طی.

[بَ طَ] (اِخ) نام قبیله ای است از یمن که حاتم طائی منسوب به آن است. (غیاث) (آنندراج) : بلاجوی راه بنی طی گرفت بکشتن جوانمرد را پی گرفت.سعدی. چو حاتم اگر نیستی نام وی نبردی کس اندر جهان نام طی.سعدی. رجوع به طایی شود.

بنی عباد.

[بَ عَبْ با] (اِخ) (۴۱۴ - ۴۸۴ ه . ق .) از ملوک الطوایف اندلس که پس از زوال دولت بنی امیه و قبل از استقرار مرابطین در اشبیلیه حکومت داشتند و آنان سه تن بودند و بدست امرای مرابطین از میان رفتند. (از طبقات السلاطین ص۲۰). رجوع به فرهنگ فارسی معین شود.

بنی عباس.

[بَ عَبْ با] (اِخ) رجوع به آل عباس شود.

بنی عبدالهی.

[بَ عَ دُلْ لا] (اِخ) تیره ای از شیعهء شیبانی ایل عرب (از ایلات خمسهء فارس). (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۷).

بنی فاطمه.

[بَ طِ مَ] (اِخ) سادات و ذراری سرور کائنات صلوات الله علیه و آله. چه اولاد آن سرور منحصر شد به اولاد فاطمه علیهاالسلام و از سایر بنات آن حضرت اولادی نماند. (ناظم الاطباء) : خدایا به حق بنی فاطمه که بر قول ایمان کنم خاتمه.سعدی.

بنیق.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان کراب است که در بخش خوسف شهرستان سبزوار واقع است و ۳۷۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بنیقتان.

[بَ قَ] (ع اِ) دو دائرهء سینهء اسب. (آنندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به بنیقه شود ||. دو چوب که در دو طرف مضمده است. (از ذیل اقرب الموارد).

بنی قریظه.

[بَ قُ رَ ظَ] (اِخ) نام قومی از یهود نزدیک مدینهٔ الرسول و غزوهء بنی قریظه در سال پنجم از هجرت در اواخر ذی قعده و اوائل ذی

حجه، حضرت رسول با بنی قریظه جنگی کرد که پیغمبر (ص) به تن خویش حضور داشت. (یادداشت مؤلف). - یوم بنی قریظه؛ جنگی است در عصر اسلام. (از مجمع الامثال میدانی).

بنیقهٔ.

[بَ قَ] (ع اِ) خشتک پیراهن یا گریبان آن ||. دو دائرهء سینهء اسب ||. گره های مخارج انگور. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). وصله که به لباس یا دلو اضافه کنند تا گشاده شود. (از ذیل اقرب الموارد ||). موی پیچان که میان شکنهای تهیگاه اسب است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بنقه شود.

بنی قیصر.

[بَ قَ صَ] (اِخ) سلسلهء حکمرانانی بوده اند که در جزیرهء کیش حکومت کرده اند و اصل آنان از سیران بوده است و سیصد سال فرمانروایی داشته اند و در ۶۲۶ ه . ق . بروزگار اتابک ابوبکربن سعد زنگی منقرض شده اند. رجوع به تاریخ وصاف از صص ۱۷۰ - ۱۷۷ شود.

بنیک.

[بَ] (اِ) ابریشم فرومایه و آنرا کژ و کج و قز گویند. (برهان). ابریشم فرومایه و پست که کج نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به بنیسک شود.

بنی کاوان.

[بَ] (اِخ) نام جزیره ای است. و ابن عثمان برادرش حکم بن ابی العاص را با لشکر از عبدقیس و... بفرستاد و جزیرهء بنی کاوان بستدند و اصل این جزایر جزیرهء قیس بود. (فارسنامهء ابن البلخی صص ۱۱۳ - ۱۱۴).

بنی کعب.

[بَ کَ] (اِخ) از ایلات و طوایف خوزستان و به چند طایفه منقسم میشوند: محیسن. ادریسی (دریس). نصار. البغبش. عساکره. عتقیه. البصوف. البعلی. البنصری. ثوام. مسطور. قصیه. فجیر. و هر یک از طوایف فوق شعب و عشایر مختلفه ای هستند. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۹۰).

بنی لخم.

[بَ لَ] (اِخ) پسران لخم. یکی از قبایل عرب که اصلشان از یمن بود. گروهی از آنان در قرنهای دوم و اول قبل از هجرت بسمت شمال جزیرهٔ العرب و سوریه و فلسطین و عراق مهاجرت کردند. آنان دشمن غسانیان و نخست مسیحی بودند و سپس اسلام آوردند. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به لخم شود.

بنی مازه.

[بَ زَ] (اِخ) تاج الاسلام احمدبن عبدالعزیز که امام بخارا بود، به پسر برهان یا آل برهان شهرت داشتند. بعلت نسبت پدری بنی مازه نیز خوانده شده اند. رجوع به آل برهان و حاشیهء چهارمقالهء عروضی چ محمد قزوینی شود.

بنی مروان.

[بَ مَ] (اِخ) رجوع به آل مروان شود.

بنی مرین.

[بَ مَ] (اِخ) امرای بنی مرین از سال ۵۹۱ تا ۸۷۵ ه . ق . در مراکش امارت داشتند. اولین آنها بنام عبدالحق (۵۹۱ ه . ق .) و شریف (۸۷۵ ه . ق .) آخر آنها است. (از طبقات السلاطین صص۴۹ - ۵۰).

بنی مزید.

[بَ مَ] (اِخ) از قبایل بنی اسد که پس از هجرت از عربستان در حوالی قادسیه در ساحل یسار دجله ساکن شدند و از سال ۴۰۳ تا ۵۴۵ ه . ق . در حله حکومت کرده اند. اولین کس از این سلسله سندالدوله علی الاول (۴۰۳ ه . ق .) و آخرین آنها علی الثانی (۵۴۰ - ۵۴۵ ه . ق .) است که بدست اتابکان زنگی منقرض گردیدند. (از طبقات السلاطین صص ۱۰۷ - ۱۰۸).

بنی منجم.

[بَ مُ نَجْ جِ] (اِخ) رجوع به بنومنجم شود.

بنی موسی.

[بَ سا] (اِخ) رجوع به بنوموسی و بنومنجم شود.

بنی مهلب.

[بَ مَ لَ] (اِخ) رجوع به آل مهلب شود.

بنین.

[بَ] (ع ص) خردمند ثابت رأی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب (||). اِ) جمع ابن در حال نصب و جر : حاسدم گوید چرا خوانند کمتر شعر من زآن تو خوانند هر کس هم بنات و هم بنین. منوچهری. نبینی که امت همی گوهر دین نیابد مگر کز بنین محمد.ناصرخسرو. کس نیارد یاد از آل مصطفی در خراسان از بنین و از بنات.ناصرخسرو. آبستن است کلک تو اندر بنان تو کز یسر او بنات هنر زاید و بنین.سوزنی. مضاجع پدرانت غریق باد به رحمت که چون تو عاقل و هشیار پروریدند بنین را. سعدی. گر اقتضای زمان دور بازگیرند بنات دهر نزایند بهتر از تو بنین.سعدی.

بنی نصر.

[بَ نَ] (اِخ) رجوع به بنونصر و طبقات السلاطین چ لین پول ص۲۴، ۲۵ و ۲۶ شود.

بنیوله.

[بَ لَ] (اِ) گیاهی است، بنام هزارچشم. (فرهنگ فارسی معین).

بنی وند.

[بُ وَ] (اِخ) دهی از دهستان نورعلی است که در بخش دلفان شهرستان خرم آباد واقع است و ۱۴۰ تن سکنه دارد. ساکنین از طایفهء جوادی می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بنیهٔ.

[بُ یَ] (ع اِ) نهاد و آفرینش چیزی. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). نهاد و آفرینش. (فرهنگ فارسی معین). نهاد. (السامی). نهاد و آفرینش و وجود و سرشت آدمی. (غیاث) (آنندراج). - بی بنیه؛ ضعیف و لاغر. (از ناظم الاطباء). (فرهنگ فارسی معین). - صحیح البنیه؛ ای فطرهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - ضعیف البنیه؛ سست نهاد. (ناظم الاطباء). - قوی البنیهٔ؛ سخت نهاد. (ناظم الاطباء). ||ساخت ||. توانایی. قوه. نیرو. (فرهنگ فارسی معین). - بنیهء اقتصادی؛ قوهء اقتصادی. نیروی اقتصادی. (فرهنگ فارسی معین). - بنیهء عقل؛ سخن حکمت آمیز است. (انجمن آرا). - بنیهء مالی؛ استطاعت مالی. قوهء مالی. (فرهنگ فارسی معین).

بنیهٔ.

[بَ نی یَ] (ع اِ) کعبه بدان جهت که شرف و بزرگی دارد. یقال لاورب هذه البنیه. (منتهی الارب) (آنندراج). کعبه. قبله. (نصاب الصبیان) (غیاث). کعبه. (دهار). خانهء خدای. (مهذب الاسماء).

بنی هاشم.

[بَ شِ] (اِخ) پسران هاشم. یکی از طوایف عرب از فرزندان هاشم بن عبدمناف از قبیلهء قریش بود که در دورهء قبل از ظهور اسلام در میان تازیان به نجابت و شرافت شهرت داشت. افراد این طایفه غالباً پرده داری (سدانت) خانهء کعبه را که آن زمان بتخانهء بزرگ اعراب بود، در دست داشتند. محمد بن عبدالله (ص) و علی بن ابیطالب از این طایفه اند. (فرهنگ فارسی معین). نسبت است بسوی هاشم بن عبدمناف جد نبی (ص). تمام طایفهء علوی و عباسی از اولاد هاشم بن عبدمناف هستند. رجوع به لباب الالباب و هاشمی و عبدالمطلب بن هاشم عبدمناف و هاشم بن عبدمناف شود.

بنی یعفور.

[بَ یَ] (اِخ) حکامی که از سال ۲۴۷ تا ۳۴۵ ه . ق . در صنعا و یمن حکمرانی کردند. اولین آنها محمد بن یعفور (۲۴۷ ه . ق .) و آخرینشان عبدالله بن قحطان (۳۵۲ - ۳۷۸ ه . ق .). این سلسله بتدریج از اهمیت افتاد. (طبقات السلاطین ص ۸۱).

بو.

(اِ) بوی. رایحه. (برهان) (آنندراج) (از انجمن آرا) (از فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ رشیدی). رایحه و تأثیری که به واسطهء تصاعد پارهء اجسام در قوهء شامه حاصل میگردد. (ناظم الاطباء). و با لفظ بردن و برداشتن و شنیدن و کشیدن و گرفتن و ستدن مستعمل است. (آنندراج). آنچه بوسیلهء بینی و قوهء شامه احساس شود. رایحه. (از فرهنگ فارسی معین). پهلوی «بوذ»(۱)«بوی»(۲)...، اوستا «بئوذی»(۳)...، ارمنی «بوئیر»(۴)...، اورامانی «بو»(۵)...، گیلکی «بو»(۶)و ختنی «بو». (از حاشیهء برهان چ معین). - بو به بوشدن؛ سرایت کردن مرضی. (یادداشت بخط مؤلف ||). - بوی دیگری شنیدن؛ بوی دیگری استشمام کردن. - بو برخاستن؛ پیدا شدن بو بود. (آنندراج). - بو برداشتن؛ کنایه از کسب کردن بو. (آنندراج). - بو برداشتن از گل؛ بوئیدن گل و تمتع یافتن از آن : چون از آن شوخ توانم می گلرنگ گرفت من که از ضعف ز گل بو نتوانم برداشت. وحید (از آنندراج). - بو پریدن؛ از بین رفتن بوی چیزی. (فرهنگ فارسی معین). - بو پیچیدن؛ منتشر شدن بو. (فرهنگ فارسی معین ||). بوی خوش. (فرهنگ فارسی معین). در اوستا «بئوذا»(۷) بمعنی بوی خوب در مقابل «گنتی»(۸) بمعنی گند بدبوی آمده و بیهقی معنی لغوی بوی را نیک دریافته که در تاج المصادر در لغت اخشم که بمعنی کسی است که حاسهء شامه نداشته باشد گوید: «اخشم؛ آنک بوی و گند نشنود»... (از حاشیهء برهان چ معین). در پهلوی «بوی»(۹) به دو معنی: بوی خوش... (حاشیهء برهان ایضاً ||). مجازاً، اثر و نشان. (فرهنگ فارسی معین) : آن طره که هر جعدش صد نافهء چین دارد خوش بودی اگر بودی بوئیش ز خوشخویی. حافظ ||. ذرهء اقل قلیل از هر چیزی ||. گوشت بز کوهی. (برهان) (ناظم الاطباء ||). مخفف بوم که طائر منحوسی است. (آنندراج). (۱) - bodh. (۲) - boy. (۳) - baodhi. (۴) - boir. (۵) - bo. (۶) - bu. (۷) - baodha. (۸) - ganti. (۹) - boy.

بو.

مخفف بود و باشد و بوم و باشم. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) : دلی دارم که درمانش نمی بو نصیحت میکرم سودش نمی بو ببادش میدهم نش می برد باد بر آذر می نهم دودش نمی بو.باباطاهر. امید و آرزو. (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). امید و طمع. کاشکی. شاید. (غیاث اللغات). امید. (رشیدی) : دعای من بتو بو که مستجاب شود دعا کنم بتو بر بود که سگ گردی.سوزنی. پای نهم در عدم بو که بدست آورم همنفسی تا کند درد دلم را دوا.خاقانی. کژ باخته ام بو که نمانم یک دست هم ماندم و کژ باختنم سود نداشت.خاقانی. بپویم بو که درگنجم بکویت بجویم بو که دریابم جمالت.خاقانی. زآن همه شب یارب یارب کنم بو که شبی جلوهء آن شب کنم.نظامی. بو که بختت برکند زین کان عطا ای شه فیروزچنگ درگشا.مولوی. بو که آن گوهر بدست او بود جهد کن تا از تو او راضی شود.مولوی. بو که مصباحی فتد اندر میان مستقل گشته ز نور آسمان.مولوی. پیشتر آ تا بگویم قصه ای بو که یابی از بیانم حصه ای.مولوی. عمر منست زلف تو بو که دراز بینمش جان منست لعل تو بو که بلب رسانمش. سعدی. کردیم بسی جام لبالب خالی تا بو که نهیم لب برآن لب حالی.سعدی. وآن همه پیرایه بسته جنت فردوس بو که قبولش کند بلال محمد. سعدی. بر رهگذرت بسته ام از دیده دو صد جوی تا بو که تو چون سرو خرامان به درآیی. حافظ. در خیال این همه لعبت بهوس می بازم بو که صاحب نظری نام تماشا ببرد.حافظ. تا بو که دست در کمر او توان زدن در خون دل نشسته چو یاقوت احمرم. حافظ.

بو.

(ع اِ) مخفف ابو یعنی پدر. (ناظم الاطباء). مخفف ابو در فارسی. مانند بومسلم. بوعلی. بوحنیفه. بولهب. بوجهل. بوبکر. بوسهیل. بوسعید. بوشکور. بونواس. بوالقاسم. بومعشر. بوالحسن... (یادداشت بخط مؤلف) : سپهدار چون بوالمظفر بود سر لشکر از ماه برتر بود.فردوسی.

بو.

(ع اِ) مانکن. صورت از انسانی که با چوب یا گچ ساخته باشند. عروسک پشت پرده. (از دزی ج ۱ ص ۱۲۴).

بو.

[بَ] (ع اِ) پوست شتربچهء پرکاه کرده را گویند که پیش ناقهء بچه مرده برند تا بگمان فرزند خود شیر بدهد. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

بو.

[بَوو] (ع اِ) پوست شتربچه که پر از کاه و مانند آن کرده بر آن شتران دوشند. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد): فلان اخدع من البو و انکد من اللو. (اقرب الموارد ||). بچهء ناقه ||. خاکستر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مرد گول. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوآ.

(اِ)(۱) مار عظیم الجثه ای از رستهء ماران بی زهر که پنج گونه از آن شناخته شده و در آمریکای شمالی و جنوبی و جزایر آنتیل و هندوستان و هندوچین و مجمع الجزایر مالزی و جزیرهء سراندیب (سیلان) میزیند. بعضی از گونه های این جانور ممکن است بیش از ۶ متر طول پیدا کنند. این جانور از پستانداران کوچک دیگر از قبیل خرگوش و غیره تغذیه میکند. ولی هیچ وقت به انسان حمله نمیکند. اژدرمار. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Boa.

بو آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) بو شنیدن. به مشام رسیدن بو. پراکنده شدن بو چنانکه ببویند آن را : گر از حدیث تو کوته کنم زبان امید که هیچ حاصل از این گفتگو نمیآید گمان برند که در عودسوز سینهء من نبود آتش معنی که بو نمی آید.سعدی ||. احساس کردن. درک. فهمیدن و فهمیده شدن : گفتی از حافظ ما بوی ریا می آید آفرین بر نفست باد که خوش بردی بوی. حافظ. در تداول عامه: به طوری که بویش می آید. رجوع به بوی آمدن شود.

بوا.

[بُ] (فعل دعایی) مخفف بودا باشد؛ یعنی بادا. (برهان) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). کلمهء دعا یعنی بادا. (ناظم الاطباء). و مخفف بواد : که خرم بوا میهن و مان تو بگیتی پراکنده فرمان تو.فردوسی.

بوا.

[بَوْ وا] (ع اِ) گویا مخفف بویا بمعنی معطر باشد. گوز بوا. قصب بوا؛ قصب الزیره. قصب الطیب. (یادداشت بخط مؤلف). جوز بوا؛ جوز هندی. (از ناظم الاطباء).

بوا.

[بُ] (اِخ) دهی است از دهستان بویراحمد سردسیر که در بخش کهکیلویه شهرستان بهبهان واقع است. و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بوء.

[بَوْء] (ع مص) اقرار کردن و اعتراف نمودن: باء بذنبه و باء بحقه ||. گناه کردن ||. برابر ساختن خون قاتل را به خون قتیل. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء): باء دمه بدمه؛ برابر ساخت خون قاتل را به خون قتیل. (منتهی الارب) (ترجمان القرآن) (ترتیب عادل بن علی ص۲۸). باؤوا بغضب من الله؛(۱) ای رجعوا به؛ ای صار علیهم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). کشته شدن بدل صاحب خود: و باء بصاحبه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). (۱) - قرآن ۲/۶۱.

بواء.

[بَ] (ع ص) برابر. یقال: دم فلان بواء بدم فلان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). معادل. (اقرب الموارد). دم فلان بواء لدم فلان؛ ای معادل له و دمه. فان تکن القتلی بواء؛ ای متساوین. (اقرب الموارد). کلمناهم فاجابونا عن بواء واحد؛ ای جواباً واحداً بمعنی انه لم یختلف جوابهم. (اقرب الموارد) (از منتهی الارب ||). همتا. (از اقرب الموارد). یقال: الناس فی الامر بواء؛ ای اکفاء نظراء و فی الحدیث: «الجراحات بواء»؛ یعنی انها متساویة فی القصاص... (اقرب الموارد). رجوع به بوء شود.

بوائج.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بائجة. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بائجه شود.

بوائق.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بائقة. (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به بائقة شود.

بوائک.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بائکة. (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به بائکه شود.

بوائن.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بائنة. رجوع به بائنة شود.

بواب.

[بَوْ وا] (ع ص، اِ) دربان. (از منتهی الارب) (آنندراج) (دهار) (غیاث). دربان و نگهبان. (ناظم الاطباء). دربان. جِ بوابان و بوابون. (از اقرب الموارد) : بلند گردون زیبدت درگه عالی که زهره حاجب باشدش مشتری بواب. مسعودسعد. به سربزرگی جدان من که بودیشان درازگوش ندیم و درازدم بواب. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۵۴). هرکه حاجت بدرگهی دارد لازمست احتمال

بوابش.سعدی. اگر بواب و سرهنگان ز درگه هم برانندت(۱) از آن بهتر که در پهلوی مجهولی نشانندت. سعدی || دهانهء روده‌ء اثناعشر که از معده اندر وی گشاده است. (ذخیره‌ء خوارزمشاهی). اندر آخر معده منفذی اندر روده‌ء اثناعشری گشاده است و این منفذ را بواب گویند و این بواب، از برای مری تنگ تر است. (ذخیره‌ء خوارزمشاهی). (۱) - ن ل: هم از درگه.

بوابان.

[بَوْ وا] (اِ) جِ بواب : ترک احسان خواجه اولیتر کاحتمال جفای بوابان.سعدی. و از رؤسای فیوج و فراشان و بوابان بسیار و بیحد بوده اند. (تاریخ قم ص ۱۶۱). - بوابان زرین سر؛ دربانهایی که کلاه زرین بر سر دارند. (ناظم الاطباء).

بوابهٔ.

[بِ بَ] (ع اِمص) دربانی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بوابی.

[بَوْ وا] (ص نسبی) منسوب به بواب. (ناظم الاطباء).

بواتر.

[بَ تِ] (ع اِ) جِ باتر. شمشیر. (ناظم الاطباء).

بواجب.

[بِ جِ] (ق مرکب) از روی وجوب. رجوع به واجب شود.

بواجبی.

[بِ جِ] (ق مرکب) رجوع به ماده‌ء قبل و رجوع به واجب شود.

بواح.

[بَ] (ع ص) ظاهر و آشکار. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). ظاهر و آشکار. یقول: امرهم بمعصیهٔ بواحاً. (ناظم الاطباء). یقال: فعله بواحاً؛ ای جهاراً. (از اقرب الموارد).

بواد.

[بُ] (فعل دعایی) بمعنی باشد و این الف، الف تمنا و دعا است چنانکه شواد بمعنی ان شاءالله. و مثال بماناد و نماناد که در دعا و نفرین گویند و بمیراد و نمیراد. (از آنندراج) (از انجمن آرا) : دی و فرودینت خجسته بواد در هر بدی بر تو بسته بواد.فردوسی.

بوادر.

[بَ دِ] (ع اِ) جِ بادرهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (اقرب الموارد).

بواده.

[بَ دِهْ] (ع اِ) آنچه از عالم غیب بر دل آدمی بطور ناگهانی رسد و موجب بستگی یا گرفتگی دل شود. (کشاف اصطلاحات الفنون). ما یفجأ القلب من الغیب علی سبیل الوهله اما موجب فرح او ترح. (تعریفات جرجانی) (از اصطلاحات الصوفیه). آنچه بطور ناگهانی از غیب به قلب برسد خواه موجب فرح باشد و خواه سبب اندوه بواده گویند. (فرهنگ مصطلحات العرفاء سجادی ص۹۱).

بوادی.

[بَ] (ع اِ) جِ بادیهٔ. (آنندراج) (غیاث) (ناظم الاطباء). جِ بادیه. صحراها. (فرهنگ فارسی معین) : زنهار خواست تا مگر عواری آن هول و بوادی آن حول بتضرع و ابتهال به زوال رساند. (ترجمهء تاریخ یمینی).

بوادی.

[بَ] (فعل) در غزل حافظ بلهجهء شیرازی قدیم است و «بوادی» یعنی بباید دیدن. و شعری از او است : امن انکرتنی عن عشق سلمی تز اول آن روی نهکو بوادی.حافظ. و معنی شعر چنین است: ای کسی که بر من انکار کردی از عشق سلمی، تو از اول آن روی نیکو را بایستی دیده باشی. رجوع به دیوان حافظ چ قزوینی ص۳۰۴ شود.

بواذح.

[بَ ذِ] (ع اِ) جِ باذح: عز باذح و شرف شامخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوار.

[بَ] (ع مص) کاسد شدن بازار یا متاع. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). - بَوارالاَیِّم؛ کساد زن بیوه که چندی در خانه بی شوهر بماند. یقال نعوذ بالله من بوارالایم... (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب ||). هلاک شدن. (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). هلاکی. (منتهی الارب) (غیاث) : حالی ذات او از... مخافت بوار مسلم گردد. (کلیله و دمنه). - دارالبوار؛ جهنم. (از اقرب الموارد (||). اِ مص) خرابی. (غیاث). زمین خراب و نامزروع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بوارج.

[بَ رِ] (ع اِ) جِ بارجهٔ. دریازنان. (یادداشت بخط مؤلف). دزدان دریایی : فقطع میدوهم لصوص الدیبل و البوارج اصحاب بیره. (الجماهر ص۴۸). و بین غب سرندیب فی ارض البوارج من الساحل. (الجماهر ص۱۷۳). رجوع به بارجه شود.

بوارح.

[بَ رِ] (ع اِ) جِ بارح، باد گرم تابستان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اول ریاح مطابق است تقریباً با

یازدهم خردادماه جلالی. (یادداشت بخط مؤلف).

بوارد.

[بَ رِ] (ع اِ) جِ بارد و باردهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین ||). شمشیرهای بران. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). - مرهفات بوارد؛ شمشیرهای مرگ دهنده. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بوارد.

[بَ رِ] (اِ)(۱) ترشی باشد که در برابر شیرینی است. (برهان). ترشی و حموضت و تیزی. (ناظم الاطباء) : باب چهارم از بخش نخستین از جزو دوم از گفتار سیوم از کتاب سیوم اندر شناختن منفعت و مضرت بوارد کامه ها و آچالها [آچارها] و آنچه بدین ماند و دفع مضرت آن. (ذخیرهء خوارزمشاهی). چون از انشاد این قصیده فراغ حاصل آمد مائده نهادند مزین به اصناف مطعوم و بوارد به وی راه گشاده. (تاریخ بیهق ص۱۶۱ ||). طبق و دوری. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس). (۱) - در برهان ضبط این کلمه چنین آمده بکسر اول و ثانی به الف کشیده به را و دال بی نقطه زده. و ناظم الاطباء [بِ رَ یا بِ] ضبط داده است و رجوع به اشتینگاس شود.

بوارغ.

[بَ رِ] (اِ) تخت. (شرفنامهء منیری). تختی است که برای زن حامله موقع وضع حمل درست نمایند. (از شعوری ج ۱ ص۱۷۱). تخت آرامش زنان. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بوارق.

[بَ رِ] (ع اِ) جِ بارقهٔ. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس). جمع بارقه که بمعنی چیز روشن و بمعنی درخشندگی و روشنی باشد. مشتق از بروق که بمعنی درخشیدن است. (غیاث) (آنندراج) : وشایم بوارق لطایف او از اظلال نیل آمال محروم نگردد. (تاریخ بیهق ص۱). این رساله... که لمعه ای است از بوارق بیان و حدائق بنان او ایراد کرده میشود. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۳۴ چ اول). هذه الاشراقات و البوارق و اللوایح. (حکمت اشراق ص ۲۵۴ ||). شمشیرها. (غیاث اللغات) (آنندراج) : به عواعق بوارق صفاع و لوامع شوارع ارماح او را در کورهء ومار و تنور بوار می سوزانید. (ترجمهء تاریخ یمینی).رجوع به بارقه شود.

بواری.

[بَ] (ع ص، اِ) بوریافروش(۱). (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - صاحب اقرب الموارد این معنی را در ذیل کلمه بِوَّریّ آورده است.

بواری.

[بَ] (ع ص نسبی) نسبتی است به بوریا که حصیر باشد. (الانساب سمعانی).

بواری.

[بَ] (اِخ) لقب حسن بن الربیع شیخ بخاری و مسلم. (منتهی الارب) (از لباب الانساب) (آنندراج).

بوازل.

[بَ زِ] (ع اِ) جِ بازل. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بازل شود.

بوازی.

[بَ] (ع اِ) جِ بازی. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به باز و بازی شود.

بوازیج.

[بَ] (اِخ) شهری است نزدیک تکریت و جریر بجلی آنرا بگشاد و از آن شهر است: منصوربن حسن بجلی جریری و محمد بن عبدالکریم بوازیجی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) : هشتم ولایت بوازیج است. (تاریخ بیهق ص۱۸). رجوع به نزهة القلوب و مراصدالاطلاع شود.

بوازیج.

[بَ] (اِخ) شهر قدیمی است بر دجله بالای بغداد و از آنجا است: ابوالفرج منصوربن حسین بن عادل بن یحیی بوازیجی. (الانساب سمعانی) (لباب الانساب).

بوازیجی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بوازیج که دهی است بر دجله بالای بغداد. (از لباب الانساب) (الانساب سمعانی).

بواس.

[بَ] (اِ) محنت و آزار و رنج و سختی. (برهان) (ناظم الاطباء). بمعنی محنت و رنج و سختی در برهان آورده و همانا عربی است. (انجمن آرا) (آنندراج ||). آفت و بلا. (ناظم الاطباء).

بواسحاق.

[اِ] (اِخ) بواسحق. (آنندراج). بوسحاق. (برهان) (آنندراج). طایفه ای باشند. (برهان). نام طایفه ای است ظاهراً آن طایفه شریر باشد یا مبغوض. (آنندراج). طایفه ای در نیشابور. (ناظم الاطباء ||). نام کانی است از جملهء کانهای فیروزهء نیشابور که فیروزهء آن را بواسحاقی و بواسحاق هر دو میگویند. (برهان). نام کان فیروزه. (آنندراج). نام یکی از کانهای فیروزهء نیشابور. (ناظم الاطباء). رجوع به بواسحاقی و رجوع به فیروزه شود.

بواسحاقی.

[اِ] (ص نسبی) رجوع به ابواسحاق و ابواسحاقی و بواسحاق شود.

بواسق.

[بَ سِ] (ع اِ) جِ باسق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). رجوع به باسق شود.

بواسیر.

[بَ] (ع اِ) جِ باسور، که نوعی از بیماری مقعد و بینی باشد. (منتهی الارب) (آنندراج). جِ باسور. بیماریی که در مقعد حادث گردد. (از اقرب الموارد). مرض مشهور و این جمع باسور است و آن گوشت پاره ای باشد که در مقعد یا بینی پیدا شود. (غیاث اللغات). ماده ای که در اطراف مقعد متشکل شده و نوعاً موجب سیلان خون می گردد. (ناظم الاطباء). و آن عبارت از زیادتی است که بر دهانهء مقعد روید و آن از خون سوداوی غلیظ پدید آید و آن دو قسم است: یکی بصورت تکمهء کوچک که پهن گردد و ارغوانی رنگ باشد و هر یک از این دو قسم یا برآمده و آشکار است یا فرورفته و پنهان. و دیگر بواسیر بینی که گوشتی زائد در دماغ پیدا شود و گاه سست و سفید و بدون درد است و معالجهء آن آسان باشد. و گاه سرخ و با درد سخت توأم است و معالجهء آن نیز سخت است. مفرد این کلمه باسور است. و دارویی نیز که بکار برند باسوری میگویند. گاه این بیماری بر لب عارض شود و موجب ستبری و شقاق وسط لب گردد و آن بواسیر لب نامیده میشود. (از بحر الجواهر). بواسیر یا تکمهء اتساع سیاهرگهای دور مخرج نشستن؛ غالباً ناشی از یبوست و ضعف جریان خون و فشار وارد بر جدار امعاء مستقیم (قسمت انتهای قولون نازل) است. (دائرة المعارف فارسی). جِ باسور (مفرد آن در فارسی مستعمل نیست). از نظر پزشکی تورم مخاط و انساج عضلانی و پوششی اعضای داخلی، تورم سیاهرگهای نزدیک به مقعد در راست روده که اغلب دردناک است و ممکن است در نتیجهء فشار، شکاف برداشته و خون دفع شود(۱). بواسیر مقعد. (فرهنگ فارسی معین) : پس نالان شد [بغراخان] بعلت بواسیر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۹۶). اقسام آن: - بواسیر لحمی؛ پولیپ. - بواسیر لحمی اذن؛ پولیپ گوش. - بواسیر لحمی بینی؛ پولیپ بینی. - بواسیر لحمی رحم؛ پولیپ رحم. (۱) - Hemorroide.

بواسیری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بواسیر. مربوط به بواسیر. مبتلا به بواسیر. - هیجان بواسیری؛ از نظر پزشکی تحریکات ناشی از شدت مرض بواسیر در راست روده که تولید درد و خارش در موضع میکند(۱). (فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) (۱) - Orgasme hemorroidal

بواسی کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)این کلمه در شاهد زیر آمده و از ریشهء ب و س و و بمعانی درشتی کردن و بزرگی کردن و آزار دادن مردم است : و آن جماعت که از همه بواسی میکردند هر یک با سر پیشهء اول خود رفتند. (تاریخ غازان خان ص۳۱۸).

بواشق.

[بَ شِ] (ع اِ) جِ باشق. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بواشه.

[بَ شَ / شِ] (اِ) چارشاخ دهقان را گویند. و آن چوبی چند باشد به اندام کف دست. و دسته نیز دارد که دهقانان بدان غلهء کوفته را بر باد دهند تا از کاه جدا شود و آنرا بعربی مدری خوانند. (برهان) (آنندراج) (از انجمن آرا). اوشین. چارشاخ دهقانان که افزاری است چوبین و شبیه به دست و دارای دسته. و غلهء کوفته را بدان بر باد دهند تا کاه از دانه جدا شود. (ناظم الاطباء).

بواشیر.

[بَ] (ع اِ) باستیانها. از لغات مولده است. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بواضع.

[بَ ضِ] (ع اِ) جِ باضعهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بواط.

[بُ] (اِخ) کوههای جهینه که بر چند منزل از مدینه(۱) است و از آن است غزوهء بواط که آن حضرت صلی الله علیه و سلم کاروان قریش را متعرض گشت. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به امتاع الاسماع ج ۱ ص۵۴ شود. (۱) - در اقرب الموارد مکه آمده است.

بواطن.

[بَ طِ] (ع اِ) جِ باطن. (از منتهی الارب) (آنندراج). جِ باطن و باطنهٔ. (ناظم الاطباء).

بواطنهٔ.

[بَ طِ نَ] (اِخ) جِ باطنی. باطنیان. باطنیه : و همان جایگاه برسق شهید گشت از زخم کارد بواطنه. (مجمل التواریخ). و او را بواطنه بکشتند. (مجمل التواریخ). رجوع به باطنی و باطنیه شود.

بوئطیقا.

[بُ ءِ] (معرب، اِ)(۱) رجوع به بوطیقا شود. (۱) - Poetique.

بواعث.

[بَ عِ] (ع اِ) جِ باعث. (آنندراج) (غیاث اللغات) (ناظم الاطباء).

بوافزار.

[اَ] (اِ مرکب) بوی افزار. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به همین کلمه شود.

بواقر.

[بَ قِ] (ع اِ) جِ بقرة. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بواقع.

[بَ قِ] (ع اِ) جِ باقعة. (یادداشت مؤلف): ما فلان الا باقعة من البواقع. (اقرب الموارد).

بواقی.

[بَ] (ع اِ) جِ باقی(۱). (غیاث) (آنندراج). جِ باقیة(۲). (ناظم الاطباء). (۱) - در عربی، بواق. (۲) - در عربی، بواق.

بواکر.

[بَ کِ] (ع اِ) جِ باکرة. (ناظم الاطباء).

بواکی.

[بَ] (ع اِ) جِ باکیة. (ناظم الاطباء).

بواکیر.

[بَ] (ع اِ) جِ باکورة، باکور. (اقرب الموارد) : از اجتناء بواکیر تفاصیل حکمت او فرومانند. (تاریخ بیهقی ص۱).

بوال.

[بُ] (ع اِ) علتی است که بول بسیار آرد. یقال: اخذه البوال. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از بحر الجواهر). آنکه بول باز نتواند داشت. (مهذب الاسماء). مرضی است که شاش بسیار آرد. (آنندراج ||). بیماری دیابیطوس. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بوال.

[بَوْ وا] (ع ص) کسی که بول بسیار کند ||. آنکه در جامهء خواب بول کند ||. مبتلا به بیماری دیابیطوس. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بوالاخبار.

[بُلْ اَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالاخبار شود.

بوالاخطل.

[بُلْ اَ طَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالاخطل شود.

بوالادهم.

[بُلْ اَ هَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالادهم شود.

بوالارواح.

[بُلْ اَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالارواح شود.

بوالاسود.

[بُلْ اَ وَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالاسود شود.

بوالاشبال.

[بُلْ اَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالاشبال شود.

بوالاشهب.

[بُلْ اَ هَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالاشهب شود.

بوالاصفر.

[بُلْ اَ فَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالاصفر شود.

بوالامن.

[بُلْ اَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالامن شود.

بوالبشر.

[بُلْ بَ شَ] (اِخ) مخفف ابوالبشر. لقب آدم صفی الله : اصل شر است این حشر کز بوالبشر زاد و فساد جز فساد و شر هرگز کی بود کار حشر. ناصرخسرو. بشرح شرع محمد که سیدالبشر است همال تو کس از ابناء بوالبشر نبود.سوزنی. بوالبشر کو علمّالاسمابگ است صدهزاران علمش اندر هر رگست.مولوی. چون تعلق یافت نان با بوالبشر نان مرده زنده گشت و باخبر.مولوی. رجوع به ابوالبشر شود.

بوالبنات.

[بُلْ بَ] (از ع، اِ مرکب) مأخوذ از عربی یک نوع پارچهء پشمی ظریف و گرانبها. (ناظم الاطباء). رجوع به ابوالبنات شود.

بوالحارث.

[بُلْ رِ] (ع اِ مرکب) (اِخ) رجوع به ابوالحارث شود.

بوالحر.

[بُلْ حُ] (اِخ) رجوع به ابوالحر شود.

بوالحرث.

[بُلْ حَ] (ع اِ مرکب) (اِخ) رجوع به بوالحارث و ابوالحارث شود.

بوالحرمان.

[بُلْ حِ] (ع اِ مرکب) درویشی و عاجزی. رجوع به ابوالحرمان شود.

بوالحزن.

[بُلْ حَ زَ] (از ع، ص مرکب)مأخوذ از تازی. محزون و اندوهگین و ملول. (ناظم الاطباء) : اندک اندک نور را بر نار زن تا شود نار تو نور ای بوالحزن.مولوی.

بوالحسن.

[بُلْ حَ سَ] (اِخ) کنیت حضرت علی (ع). (غیاث) (آنندراج). حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام. (ناظم الاطباء) : یکی مشکلی برد پیش علی که تا مشکلش را کند منجلی شنیدم که شخصی در آن انجمن بگفتا چنین نیست یا بوالحسن.سعدی. و رجوع به علی شود.

بوالحسنی.

[بُلْ حَ سَ] (اِخ) نام طایفه ای از طوایف قشقایی. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۱).

بوالحکم.

[بُلْ حَ کَ] (اِخ) قبل از انکار اسلام کنیت ابوجهل بود. چون اسلام را انکار کرد کنیت او ابوجهل مقرر کردند. (از آنندراج) (از غیاث) : دانی کاین قصه بود هم بگه بیوراسب هم بگه بخت نصر هم بگه بوالحکم. منوچهری. غبن بود گنج عرش خازن او اهرمن ظلم بود صدر عرش حاکم او بوالحکم. خاقانی. بوالحکم نامش بد و بوجهل شد ای بسا اهل از حسد نااهل شد.مولوی. آن زمان که بحث عقلی ساز بود این عمر با بوالحکم همراز بود چون عمر از عقل آمد سوی جان بوالحکم بوجهل شد در بحث آن.مولوی. اگر تو حکمت آموزی بدیوان محمد رو که بوجهل آن بود کو خود بدانش بوالحکم گردد. سعدی.

بوالحکمان.

[بُلْ حَ کَ] (اِ مرکب) مراد از بیدینان، چه ابوالحکم کنیت ابوجهل بود، قبل از انکار اسلام چون از اسلام انکار کرد، کنیت او ابوجهل مقرر کردند. (غیاث) (آنندراج). رجوع به بوالحکم شود.

بوالحکیمان.

[بُلْ حُ کَ] (ع اِ مرکب)کم خردان و بی شعوران. چه حُکَیم تصغیر حِکَم است جمع حکمت باشد. به این معنی بیدینان باشد. چه ابوالحَکَم کنیت ابوجهل بود از جهت حقارت مصغر کرده، جمع ساختند. (آنندراج) (غیاث).

بوالحیات.

[بُلْ حَ] (اِخ) شش فرسخی شمال کازرون. (فارسنامهء ناصری).

بوالحیوهٔ.

[بُلْ حَ یا] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالحیوهٔ شود.

بوالخجدر.

[بُلْ خَ دَ] (ص مرکب) ملحد و بی دین و بی دیانت. (برهان) (آنندراج). ملحد و ناپاک و بی دین و بدبخت. (ناظم الاطباء).

بوالخلاف.

[بُلْ خَ] (اِخ) مخالفت کننده. کنیت ابلیس : چه شده است اگر مخالف سر حکم او ندارد چه زیان که بوالخلافی پی بوالبشر نیاید. خاقانی.

بوالعباس.

[بُلْ عَبْ با] (اِخ) تیره ای از بهمئی از شعبهء لیراوی از ایلات کوه کیلویهء فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۹).

بوالعجب.

[بُلْ عَ جَ] (ع ص مرکب) غریب و عجیب. مسخره و مضحکه. شعبده باز. (ناظم الاطباء). پدر تعجب؛ یعنی صاحب تعجب و مشعبد و بازیگر. (آنندراج) (غیاث). بازیگر. (شرفنامهء منیری). ابوالعجب : دعوی همی کند که نبی را خلیفتم در خلق این شگفت حدیثی ست بوالعجب. ناصرخسرو. بر من بیچاره گشت سال و ماه و روز و شب کار ما کردند بس نغز و عجب چون بوالعجب. ناصرخسرو. همه افاضل گیتی بدست من باشند بدان مثال که مهره بدست بوالعجبی. رشید وطواط. او چو درآمد ز در بانگ برآمد ز من کاینت شکاری شگرف وینت شبی بوالعجب. خاقانی. درد عشق تو بوالعجب دردیست که چو درمان کنم بتر گردد.خاقانی. شه بیت سرّ عشق که مطلوب جمله اوست بیتی است بوالعجب بطلب از سفینه ای. عطار. بوالعجب مرغی است جان عاشقان کز دو کونش می نیابد آشیان.عطار. بحث عقل و حس اثر دان یا سبب بحث جانی یا عجب یا بوالعجب.مولوی. چون که مکرت شد فنای مکر رب برگشایی یک کمینی بوالعجب.مولوی. صید از کمند اگر بجهد بوالعجب بود ورنی چو در کمند بمیرد عجیب نیست. سعدی. بوالعجب بود که نفسی بمرادی برسد فلک خیره کش از جور مگر بازآمد.سعدی. ز گردون نعره می آید که اینت بوالعجب کاری که سعدی آرزوی دوست برخوردار می بینم. سعدی. زیرکی را گفتم این احوال بین خندید گفت صعب روزی بوالعجب کاری پریشان عالمی. حافظ. رجوع به بلعجب و ابوالعجب شود.

بوالعجب گوی.

[بُلْ عَ جَ] (نف مرکب)سخت شگفت انگیزگوینده. عجیب گوی : یکی گوش کودک بمالید سخت که ای بوالعجب گوی برگشته بخت.سعدی. رجوع به بلعجب گوی شود.

بوالعجبی.

[بُلْ عَ جَ] (حامص مرکب)چیزهای عجیب و بدیع. هر چیز به شگفت آورنده. شعبده بازی. (ناظم الاطباء). تردستی. چشم بندی : از بوالعجبی گویی خون دل عاشق را در گوهر اشک خود دلدار همی پوشد. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۵۰۰). قضا به بوالعجبی تا کی ات نماید لب به هفت مهرهء زرین و حقهء مینا.خاقانی. این بوالعجبی و چشم بندی در صنعت سامری ندیدم.سعدی. بوالعجبی های خیالت ببست چشم خردمندی و فرزانگی.سعدی. پری نهفته رخ و دیو در کرشمهء ناز بسوخت دیده ز حیرت که این چه بوالعجبی است. حافظ. رجوع به بلعجبی شود.

بوالعرض.

[ ] (اِخ) دهی از دهستان بهنام عرب که در بخش ورامین شهرستان تهران واقع است. و ۵۶۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بوالعلاء.

[بُلْ عَ] (اِ مرکب) رجوع به ابوالعلاء شود.

بوالفرج.

[بُلْ فَ رَ] (اِخ) رجوع به ابوالفرج شود.

بوالفریس.

[بُلْ فَ] (اِخ) چشمه ای است از ناحیهء حومهء بهبهان از بلوک کوه کیلویه از قریهء بوالفریس. (فارسنامهء ناصری).

بوالفضایل.

[بُلْ فَ یِ] (اِخ) لقب خاقانی است : افضل الدین بوالفضایل بحر فضل فیلسوف دین فزای کفرکاه. رشید وطواط.

بوالفضل.

[بُلْ فَ] (اِخ) رجوع به ابوالفضل شود.

بوالفضلی.

[بُلْ فَ] (ص نسبی) نوعی از تراش و اندام قلم. (نوروزنامه، یادداشت بخط مؤلف).

بوالفضول.

[بُلْ فُ] (ع ص مرکب) کنایه از یاوه گو. (آنندراج). بیهوده گوی. (ناظم الاطباء) : این ابلهان که بی سببی دشمن منند بس بوالفضول و یافه درای و زنخ زنند. سنایی. همه جور زمانه بر فضلاست بوالفضول از جفاش زاستر است.خاقانی. ای بسا بوالفضول کز یاران آورد کبر در پرستاران.نظامی. چو من خرسندم و بخشنده خشنود تو نقد بوالفضولی خرج کن زود.نظامی. از آن بوالفضولان بسیارگوی و از آن بوالحکیمان دیوانه خوی.نظامی. گفت مکشوف و برهنه بی غلول بازگو رنجم مده ای بوالفضول.مولوی.

بوالفنجک.

[بُلْ فَ جَ] (ص، اِ) رجوع به بوالگنجک و بلکنجک و بلفنجک شود.

بوالکفد.

[بُلْ کَ] (اِ) رشوت و پاره باشد. (برهان) (آنندراج). رجوع به بلکفد شود.

بوالکنجک.

[بُلْ کَ جَ] (ص، اِ) رجوع به بلکنجک شود : ای قامت تو بصورت کاونجک هستی تو بچشم مردمان بوالکنجک.شهید.

بوالگنجک.

[بُلْ گِ جَ] (ص، اِ)(۱) هر چیز که آن عجیب و غریب و طرفه باشد و دیدنش خنده آورد. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بوالکنجک و بلکنجک شود ||. طناز و عشوه گر. (ناظم الاطباء). (۱) - ناظم الاطباء به فتح «گ» ضبط کرده است.

بوالمثل.

[بُلْ مَ ثَ] (اِخ) ابوالمثل بخاری : همی حسد برم و سال و ماه رشک برم بمرگ بوالمثل و مرگ شاکر و جلاب. ابوطاهر خسروانی. رجوع به ابوالمثل شود.

بوالملیح.

[بُلْ مَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالملیح شود.

بوالمیمون.

[بُلْ مَ] (اِخ) رجوع به ابوالمیمون شود.

بوالو.

[لُ] (اِخ)(۱) بوآلو. دپرئو نیکلا شاعر و منتقد فرانسوی متولد در پاریس ۱۶۳۶ متوفی بسال ۱۷۱۱ م. نویسندهء هجویات(۲)، مکاتیب (اپیر)(۳)، هنر شاعرانه(۴) و غیره. وی به تقلید هوراس لاتینی، همّ خود را مصروف شعر اخلاقی و هجایی کرد و مخصوصاً در انتقاد ادبی زبردست بود. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - (۴) .epires - (۳) .Satires - (۲) .Boileau, Despreaux Nicolas L'Art Poetique -.

بوالوحوش.

[بُلْ وُ] (اِ مرکب)ابوالوحوش : یک خرش گفتی که هان ای بوالوحوش طبع شاهان داری و میران خموش.مولوی.

بوالوفاء .

[بُلْ وَ] (اِخ) نام چشمه ای در تفت یزد. (آنندراج) : سرچشمهء مهر از صفایش در عین حیا ز بوالوفایش. محسن تأثیر (از آنندراج).

بوالهذیل.

[بُلْ هُ ذَ] (ع اِ مرکب) کبوتر. (یادداشت بخط مؤلف).

بوالهوس.

[بُلْ هَ وَ] (ع ص مرکب) بترکیب لفظ «بو» که مخفف ابو باشد بمعنی پدر و صاحب. و الف و لام تعریف غلط است، چرا که هوس لفظ فارسی است بمعنی آرزو. پس داخل کردن الف و لام بر او جائز نباشد بخلاف بوالفضول و بوالعجب و امثال آن که الفاظ عربی است. پس حق آن است که بلهوس بی واو و الف است. مرکب از لفظ بل، که بمعنی بسیار باشد و از لفظ هوس، بمعنی بسیارهوس. چنانکه بلکامه بمعنی بسیارکام و بلغار و بلغاک و بلغند. بمعنی بسیارغار و بسیارشور و بسیارپیچ. (شرح بوستان از میرعبدالواسع هانسوی). و فقیر، مؤلف کتاب آنندراج گوید که آنچه میرعبدالواسع در اینجا نوشته که هَوَس لفظ فارسی است بمعنی آرزو بمقتضای بشریت خطا واقع شد. چرا که از قاموس و صراح و منتخب صریح معلوم میشود که هَوَس لفظ عربی است بمعنی آرزو. در این صورت داخل کردن الف و لام بر او جائز باشد چنانکه ابوالفضل و ابوالعجب و امثال آن. و آنچه برهان و جهانگیری نوشته که بضم واو مجهول بمعنی آرزو و امید است در این صورت لفظ هوس غالباً فارسی الاصل نباشد بلکه نوعی از تفریس باشد که لفظ هوس به فتحتین است، فارسیان به واو مجهول خوانده اند یا آنکه اتفاقاً سادهء لفظ عربی و فارسی متشابه الحروف واقع گشته باشد. پس بلهوس بدون واو و الف چنانچه عبدالواسع فهمیده بر وزن مل نوش و گلدوز ثابت می شود و حال آنکه یکی از شعرا در کلام خود به این وزن نیاورده بلکه همه بر وزن بوالعجب آورده اند. (آنندراج). بلهوس. (ناظم الاطباء). بلهوس. ابوالهوس. پرهوس. هوسکار. (فرهنگ فارسی معین) : امروز مال و جاه خسان دارند بازار دهر بوالهوسان دارند.خاقانی. مطرب چو طوطی بوالهوس انگشت و لب در کار و بس از سینهء بربط نفس در حلق مزمار آمده. خاقانی. سعدیا دامن توحید گرفتن کاریست که نه از پنجهء هر بوالهوسی برخیزد.سعدی. جهاندیده ای گفتش ای بوالهوس ترا خود غم خویشتن بود و بس.سعدی. توجه بیشتر از عاشقان با بوالهوس دارد کریمان دوست تر دارند مهمان طفیلی را. صائب. رجوع به بلهوس شود.

بوالهوسی.

[بُلْ هَ وَ] (حامص مرکب)پرهوسی. هوسکاری. گذراندن وقت به آرزو و هوس بسیار. (فرهنگ فارسی معین) : عمر بگذشته به بی حاصلی و بوالهوسی ای پسر جام میم ده که به پیری برسی. حافظ.

بوالهیجا.

[بُلْ هَ] (اِخ) کنیت حضرت علی علیه السلام. (آنندراج) : جام است یا جوزاست آن یا خود ید بیضاست آن یا تیغ بوالهیجاست آن در قلب هیجا داشته. خاقانی. رجوع به علی... شود.

بوالهیصم.

[بُلْ هَ صَ] (ع اِ مرکب) کلنگ. (یادداشت بخط مؤلف).

بوالی.

[ ] (اِخ) رجوع به ایل کرد طرهان شود. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۶۵).

بوالیع.

[بَ] (ع اِ) جِ بالوعهٔ، بمعنی چاه سرتنگ و دست شوئی. (منتهی الارب). جِ بالوعهٔ. (ناظم الاطباء). رجوع به بالوعهٔ شود.

بوان.

[بُ] (ع اِ) ستون پیشین خیمه. ج، اَبْوِنَهٔ، بون، بُوَن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوان.

[بَ] (اِخ) محلی است در حوالی دژسفید فارس. بخوبی معروف، چنانکه یکی از جنات اربعهء دنیا شمارند. (انجمن آرا) (آنندراج). بوان، شهر کوچک است و غله بوم و میوه روی و هوای معتدل و آب روان دارد. (نزهة القلوب ص۱۲۲). نام شهری است که مویز و ناردان در آنجا بسیار باشد. (شرفنامهء منیری). بوان شهرکی است با جامع و منبر. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۲۵). و رجوع به بوانات و شعب بوان و مرآت البلدان ج ۱ ص۲۹۶ شود.

بوانات.

[بَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای چهارگانهء بخش بوانات و سرچهان شهرستان آباده است. حدود و مشخصات آن به قرار زیر است: از شمال به ارتفاعات بیخون گون و سرخ زیتون. از جنوب به ارتفاعات بوانات و زایجان و باب الجوز. در شمال بخش بوانات و سرچهان. و رودخانهء بوانات در وسط دهستان جاری است. این دهستان از ۴۳ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل میشود و جمعیت آن در حدود ۱۲۳۰۰ تن است. قراء مهم آن عبارتند از: سوریان، هوابرجان، جشنی یان، مونج، قاضی آباد شیدان و سروستان. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۸). رجوع به فارسنامهء ناصری و جغرافیای سیاسی کیهان شود.

بوانات و سرچهان.

[بَ تُ سَ چَ] (اِخ)نام یکی از بخش های دوگانهء شهرستان آباده است و در جنوب خاوری شهرستان واقع شده و حدود آن به قرار زیر است: از شمال و خاور به شهرستان یزد. از جنوب به بخش نی ریز و شهرستان شیراز. از باختر به بخش مرکزی شهرستان آباده. از چهار دهستان، بنام قنقری بالا، قنقری پائین، سرچهان و بوانات تشکیل یافته. مجموع قراء و قصبات آن ۱۲۵ ده است و جمعیت آن در حدود ۲۷۶۰۰ تن است و مرکز قصبه بخش و قصبهء سوریان است که در دهستان بوانات واقع است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوان بالا.

[بَ نِ] (اِخ) دهی از دهستان بکش بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون است و ۳۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوان پائین.

[بَ نِ] (اِخ) دهی از دهستان بکش بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون است و ۲۷۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوانلو.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان اوغاز بخش باجگیران است که در شهرستان قوچان واقع است و ۸۰۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بوئنوس آیرس.

[ءِ نُسْ رِ] (اِخ)(۱)پایتخت آرژانتین است که بر ساحل راست ریودلاپلاتا قرار دارد و بزرگترین شهرهای نیمکرهء جنوبی و سومین شهر نیمکرهء غربی، و بندر عمده و مرکز عمدهء مالی و صنعتی و اجتماعی آرژانتین است و ۲۹۸۲۵۸۰ تن سکنه دارد. بزرگترین کارخانه های سردسازی گوشت در جهان در آنجا است. صنایع دیگرش نساجی و طبع و نشر است. کرسی ایالت بوئنوس آیرس، لاپلاتا است که از حیث دام و غلات ثروتمند است. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Buenos Aires.

بوانی.

[بَ] (ع اِ) (از «ب ن ی») جِ بانیهٔ. مؤنث بان. (از اقرب الموارد). استخوانهای سینه که بکمان زه کرده ماند و دست و پایهای ناقه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). استخوانهای جناغ سینه و ساق پایهای شتر. (ناظم الاطباء ||). القی بوانیه؛ یعنی مقیم شد و ثابت گردید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوانی.

[بَوْ وا] (ص نسبی) منسوب به شعب بوان، که جایی است در شیراز و قریه ای است نزدیک دروازهء اصفهان. (الانساب سمعانی). نسبتی است به دو موضع، یکی شعب بوان در شیراز که به فراوانی آب و اشجارش معروف است. و دیگر قریه ای است به دروازهء

اصفهان. (از لباب الانساب).

بواهد.

[بَ هِ] (ع اِ) (از «ب ه د») بلاها و سختیها. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بوئی.

(ص نسبی) بویی. در بیت زیر اشاره به آل بویه است : چون قصد به ری کرد و به قزوین و سپاهان شد بوی و بها از همه بوئی و بهایی. منوچهری.

بوئیدن.

[دَ] (مص) اشمام. اشتمام. شمیم. شمم. (منتهی الارب). شمامه. (دهار). تشمم. (زوزنی). رجوع به بوییدن شود.

بوئیدنی.

[دَ] (ص لیاقت) آنچه لایق بوئیدن باشد. رجوع به بوییدنی شود.

بوئیس.

(اِ) بوویس. شمشاد(۱). (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Buis.

بوئین.

(اِخ) قصبه مرکز بخش بوئین، تابع شهرستان قزوین. دارای ۲۲۳۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بوئینک.

(اِخ) دهی جزء دهستان قاقازان بخش ضیاءآباد است که در شهرستان قزوین واقع است. دارای ۱۶۶ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بؤب.

[بُ ءَ] (ع اِ) (از «ب ءب») اسب نجیب کوتاه قد درشت گوشت گشاده گام. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بوب.

(اِ) فرش و بساط خانه. (برهان) (آنندراج). فرش و بساط که آنرا انبوب نیز گویند. (جهانگیری) (رشیدی). بساط فرش. (صحاح الفرس) (شرفنامهء منیری). فرش که آنرا انبوب نیز گویند. «بوب»(۱) در ارمنی. «بوب»(۲) پهلوی. «بوپ»(۳) فرش. (حاشیهء برهان قاطع چ معین) : شاه دیگر روز بزم آراست خوب تختها بنهاد و برگسترد بوب.رودکی ||. بلغت رومی، بوب و کوب بمعنی حصیر

باشد. (آنندراج) (انجمن آرا). (۱) - bop - (۳) .bob - (۲) .bob.

بوبا.

(اِ مرکب) از «بـو» گوشت بز کوهی(۱) + با (آش). (حاشیهء برهان چ معین). آشـی را گوینـد که از گوشت بز کوهی پخته باشـند. (برهـان) (آننـدراج) (انجمن آرا) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء). و رجوع به «بو» و «با» شود. (۱) - آقای دکتر معین در فرهنگ فارسـی آرد: آشـی که از بن کوهی پزند... و در همین کتاب ذیل بَن «بن کوهی» آرد: (گیاه شناسی) نوعی است از بن بسیار چرب و از آن آشی پزند بنام «بوبا».

بوبارس.

[رِ] (اِخ)(۱) پسر مگاباس و ارتاخه(۲) پسر آرته(۳) بود. اسـکندر مقدونی خواهرش را بقول هرودوت به بوبارس پارسی داد. رجوع به ص ۶۲۴ و ۷۱۴ و ۸۴۹ ایران باستان شود. (۱) - Artee - (۳) .Artachee - (۲) .Bubares.

بوباش.

(ص، اِ) قـدیم و جاویـد و همیشه و سـرمد و جاویـدان. (برهـان) (انجمن آرا) (آننـدراج) (از ناظم الاطباء). بود و وجود واجب یعنی هستی خـدای که بوده باشـد. (آننـدراج) (انجمن آرا). از برساخته های فرقهء آذرکیوان است. و رجوع به فرهنگ دساتیری ص ۲۳۶ شود.

بوبر.

[بُ] (اِ) بوبرد. بوبردک. بلبل. (فرهنگ فارسی معین) (از آنندراج). و رجوع به بوبرد و بوبردک شود.

بوبراقش.

[بَ قِ] (ع اِ مرکب) بوقلمون. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس). رجوع به ابوبراقش در همین لغت نامه و الجماهر بیرونی ص۷۵ شود.

بوبرد.

[بُ] (اِ) بلبل را گویند که بتازی عندلیب خوانند. (برهان). بلبل. (انجمن آرا) (رشـیدی). بوبر. بوبردک. بلبل. (فرهنگ فارسی معین) : نمیدانی که سیمرغم که گرد قاف میگردم نمیدانی که بوبردم که در گلزار میگردم. مولوی. رجوع به بوبر و بوبردک شود.

بوبردک.

[بَ دَ] (اِ مصغر)(۱) مصـغر بوبرد است که بلبل باشد. (برهان).(۲) بوبرد. بلبل. (فرهنگ فارسـی معین). مصـغر بوبرد یعنی بلبل خرد. (نـاظم الاطبـاء). صاحب آننـدراج در ذیل «بوبرد» آرد: و آن را بوبردک و بوبرد نیز گفته انـد. کنایه از آنکه بوی گل را اسـتنشاق و استشـمام کنـد - انتهی. رجوع به مادهء قبل شود. (۱) - در فرهنگ فارسـی معین بضم باء دوم ضـبط شـده و بنا بر قاعـده باید چنین باشد. (۲) - در برهان قاطع بودبردک چاپ شده و مبنی بر اشتباه است.

بو بردن.

[بُ دَ] (مص مرکب) احساس کردن و واقف شدن وخبردار گردیدن و پی بردن. (ناظم الاطباء). احساس کردن. ادراک کردن. فهمیدن. واقف شدن. خبردار گردیدن بطور اجمال. پی بردن. نشان یافتن. (فرهنگ فارسی معین) : پادشاهان جهان از بدرگی بو نبردند از شراب بندگی.مولوی. شاه بویی برد بر اسرار من متهم شد پیش شه گفتار من.مولوی. چون که بویی برد و شکر آن نکرد کفر نعمت آمد و بینیش خورد.مولوی. تا به گفت و گوی پندار اندری تو ز گفت خوب کی بویی بری.مولوی. ندانی اگر هیچ بویی بری مقامات میخوارگان سرسری. نزاری قهستانی (دستورنامه، چ روسیه ص۶۷). رجوع به بوی بردن شود ||. استشمام کردن. (فرهنگ فارسی معین) : چو بر نافهء صبح بو میبرند به آب سیه سر فرومیبرند.نظامی. تا ز زهر و از شکر درنگذری کی تو از گلزار وحدت بو بری.مولوی.

بوبرسطس.

[بِ رِ طَ] (معرب، اِ)(۱)نافخ البقر. نوعی از ذراریج. (یادداشت بخط مؤلف). ذروح. رجوع به آله کلو شود. (۱) - Buprestes.

بوبک.

[بَ] (اِ) دختر بکر و دوشیزه. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (از جهانگیری). پوپک. رجوع به همین کلمه شود ||. هدهد که مرغ سلیمان باشد. (برهان) (آنندراج). هدهد است. چه بوبو آواز هدهد باشد. چون کوکو و فاخته و لهذا خودش نیز بدین نام مسمی شده. (از رشیدی). جانوری است تاجدار و آنرا پوپک و پوپو و مرغ سلیمان نیز گویند و بتازیش هدهد خوانند. (شرفنامهء منیری). پوپک. پوپوک. پوپو. پوپویک(۱). (حاشیهء برهان چ معین). رجوع به پوپک شود ||. بزبان هند، احمق و نادان. (برهان) (آنندراج). (۱) - Huppe.

بؤبؤ.

[بُءْ بُءْ] (ع اِ) سرمه دان. (آنندراج) (تاج العروس). سرمه دان. (ناظم الاطباء). بعضی آنرا یؤیؤ خوانند ||. اصل. (آنندراج): هو بؤبؤالکرم؛ او اصل کرم است. و کذلک هو بؤبؤالمجد؛ او اصل مجد است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). اصل مردم و جز او. (مهذب الاسماء ||). مهتر زیرک. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). بدن ملخ. (آنندراج ||). مردم چشم. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). میانهء چیزی. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). دانشمند. (ناظم الاطباء).

بوبو.

(اِ) شانه سر و هدهد و آنرا مرغ سلیمان هم گفته اند. (برهان). هدهد. (اوبهی) (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). بوبک : فرق سر او باد به ده شاخ چو بوبو. سراج الدین قمری. رجوع به پوپک شود ||. در بعضی جاها، زنان، خواهر خود را بوبو خوانند. (برهان) (ناظم الاطباء (||). اِ صوت) صدای شانه بسر : وصال بلبل با گل هنوز نابوده بخیره شور برآورده شانه سر بوبو. نزاری (از رشیدی). رجوع به پوپک شود.

بوبوک.

[بو بوَ] (اِ) هدهد. شانه سر. شانه سرک. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به پوپک شود || نام گیاهی است که سیزاب نیز گویند. این گیاه گلدار دائمی از نوع ورونیکا. انواع یکساله آن در ایران بنام بوبوک، فراوان است(۱). (دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - bubuak.

بوبوکبود.

[کَ] (اِ مرکب) به لاتینی، کراث است. (فهرست مخزن الادویه).

بوبوکوهی.

(اِ مرکب) بفارسی، سلیخه است. (فهرست مخزن الادویه).

بوبونیون.

(اِ)(۱) اسطیراطیقوس(۲). حالبی. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Aster Attikos. Aster Attique - (۲) .Bubonion.

بوبویک.

[یَ] (اِ) هدهد : بوبویک پیکی نامه زده اندر سرخویش نامه گه باز کند گه شکند بر شکنا. منوچهری.

بوبویه.

[یَ / یِ] (اِ) بمعنی بوبو، که شانه سر و هدهد باشد. (برهان) (آنندراج). هدهد. (ناظم الاطباء). پوپویک. پوپوک. پوپو. پوپک. بوبو. هدهد. (فرهنگ فارسی معین).

بوبه.

[بَ / بِ] (اِ) آرزومندی و آرزو باشد و بعربی تمنی گویند. (برهان). به این معنی، مصحف بویه است. (حاشیهء برهان چ معین). آرزو و آرزومندی و تمنا. (ناظم الاطباء ||). هدهد و شانه سر. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). هدهد. (ناظم الاطباء).

بوبین.

(اِ)(۱) پیچک. (فرهنگستان). قرقره ای که بدور آن سیم فلزی روپوش داری بپیچند و جریان الکتریسیته از آن عبور کند و یا بوسیلهء آن بتوان تغییری در جریان برق ایجاد کرد. پیچک. (فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) (۱) - Bobine

بوپرست.

[پَ رَ] (نف مرکب) ملائکه و جن ||. سگی که جانور را ببوی پیدا کند. (بهار عجم) (آنندراج). سگی را گویند که بوی کرده جانوران را ببوید و آنرا بوره نیز خوانند. (جهانگیری). بوی پرست. (ناظم الاطباء).

بوت.

(اِ) بیونانی، درختی است ثمر آن شبیه زعرور و حکیم میرمحمدمؤمن، نوشته: ظاهراً درخت کنوس طبری، همین باشد. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). درختی است نبات آن بنبات زعرور ماند. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بوت.

(اِخ) شهری است که در مصر بوده و غیب گویان آن شهرتی داشتند. (ایران باستان ج ۱ ص۵۱۸).

بوتا.

(اِ) شتر جوان و شتربچه. (از اشتینگاس) (ناظم الاطباء). و رجوع به بوته شود.

بوتا.

(اِخ)(۱) از علمائی است که اکتشافاتی در نینوا کرده و ثابت کرده که خط سوم کتیبه های هخامنشی، همان خط آسور و بابلی است. و دیگر شکی نماند که شاهان هخامنشی بعد از زبان پارسی قدیم و عیلامی، زبان و خط آسور و بابلی را که زبان و خط نخستین مردم متمدن آسیای پیشین بوده، استعمال کرده اند. (از ایران باستان ج ۱ ص۴۷). رجوع به دایرهٔ المعارف فارسی شود. (۱) - Bota.

بوتات.

(اِ) حساب مخارج اهل خانه و نیز مخارج بازار. و گفته اند این لفظ مأخوذ از بیوتات تازی میباشد. (ناظم الاطباء). بوتات نویسی غلط است و صحیح، بیوتات نویسی است و این، جمع بیوت است و بیوت، جمع بیت است که بمعنی خانه باشد. (غیاث اللغات) (آنندراج).

بوتاتی.

(ص نسبی) منسوب به بوتات که مخارج اهل خانه باشد. (ناظم الاطباء).

بوتاسپ.

(اِخ) رجوع به بوداسپ شود.

بوتان.

(اِخ) کشوری است در شمال شرقی هندوستان و جنوب تبت. مردم آنجا از نژاد مغول و دینشان بودایی است. این کشور ۴۶۴۴۰ کیلومتر مربع وسعت دارد و جمعیت آن ۷۰۰۰۰۰ تن است. پایتخت آن شهر کوچک «پوناکا» است. محصولات عمده: برنج، ذرت، ارزن و غیره. (فرهنگ فارسی معین). تحت الحمایهء هند. بهوتان. (دایرهٔ المعارف فارسی).

بوت ابر بوت.

[اَ بَ] (اِ مرکب) بوط ابر بوط. بوته بر بوته. رجوع به همین ترکیب شود.

بوتراب.

[تُ] (اِخ) کنیت حضرت علی علیه السلام، چرا که روزی آن جناب در حالت غم و غصه بر زمین مسجد استراحت فرمودند، پیغمبر (ص) آمده رخسار و اندام ایشان را از خاک، گردآلوده دیده، از راه شفقت برای بیدار کردن فرمود: قم یا اباتراب. از آن روز این کنیت مقرر گشت و به آن کنیت تفاخر میکرد. و بوتراب در اصل ابوتراب است که فارسیان الف را اکثر حذف میکنند. (غیاث اللغات) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : که شود سخت زود دیو لعین زیر نعلین بوتراب تراب.ناصرخسرو. به بوتراب که شاه بهشت و کوثر اوست فدای کعب و ترابش کواعب و اتراب. خاقانی. شاه چو صبح دوم هست جهانگیر از آن هم دل بوالقاسم است، هم جگر بوتراب. خاقانی. رجوع به ابوتراب شود.

بوتقه.

[تَ قَ / قِ] (ع اِ) معرب بوتهء فارسی، که بوتهء زرگری باشد. (از آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بوته شود.

بوتم.

[تَ] (اِ) بچه و طفل و این لفظ، ترکی است. (آنندراج) (غیاث اللغات).

بوتمام.

[تَمْ ما] (اِخ) رجوع به ابوتمام شود.

بوتمیم.

[تَ] (اِخ) رجوع به ابوتمیم شود.

بوتنگ.

[تَ] (اِ) فوتینج، معرب آن است که تره است. (منتهی الارب).

بوته.

[تَ / تِ] (اِ) رستنی و درخت پر شاخ و برگی را گویند که بسیار بلند نشود و به زمین نزدیک باشد. (برهان) (جهانگیری). رستنی که بسیار بلند نشود و به زمین نزدیک باشد. (فرهنگ فارسی معین). درخت کوچک که بسیار بلند نباشد. (غیاث اللغات). رستنی و درخت پر شاخ و برگی را گویند که پر بلند نشود و بزمین نزدیک باشد چنانکه خار را بوتهء خار گویند و گلها و ریاحین نزدیک بزمین را نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج). هر گیاه پر شاخ و برگی که چندان بلند نشود و به زمین نزدیک بود و نوعاً رستنی کوچکتر از درخت را بوته میگویند. (ناظم الاطباء). - بوتهء خار؛ خار. درختچهء خارناک، چون گون و جز آن : زمانه بوتهء خار از

درشتخویی تست اگر شوی تو ملایم جهان گلستانست.صائب ||. ظرفی که از گل حکمت (طین الحکمهٔ) ساخته باشند و طلا و نقره و امثال آن در آن بگدازند و معرب آن بوتقه و بعربی خلاص گویند. (از برهان) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین). بوتهء زرگری. (ناظم الاطباء). ظرفی که زرگران، سیم و زر در آن گدازند و گاه نیز گویند. (انجمن آرا). بوته را معرب کرده «بوتقه» گویند. (از انجمن آرا) (آنندراج). ظرفی که از گل سازند و زر و سیم و مانند آن در آن گدازند و بوتقه، معرب آن است. (رشیدی). ظرف کوچکی که از گل سازند و در آن طلا و نقره گدازند. (غیاث اللغات). در زرگری ظرف گودی است، تا طلا را بخود بکشد و شمش را در آن می نهند و در کوره میگذارند تا ذوب شود. (یادداشت بخط مؤلف) : نوای ناله غم اندوته دونو عیار زر خالص بوته دونو بوره سوته دلان گرد هم آئیم(۱) که قدر سوته دل، دل سوته دونو. باباطاهر (دیوان). اگر نیستم من ستم یافته چو آهن به بوته درون تافته. سپیده دمش گشت و کوره سپهر هوا بوتهء زر گدازنده مهر.اسدی. تو گفتی یکی بوته بُید ساخته بجوشیدگی سیم بگداخته.اسدی. پراکنده سیماب در هر مغاک چو در بوته بگداخته سیم پاک.اسدی. نه نه که گر فلک بودم بوته و آتش بود اثیر نه بنگدازم. مسعودسعد (دیوان چ رشید یاسمی ص۴۶۳). نگرفتت عیار اثیر فلک که مگر بوتهء عیار نداشت. مسعودسعد (دیوان چ رشید یاسمی ص۶۲). تو گویی که در بوتهء کارزار زبرجد همی حل کند بهرمان.مسعودسعد. یک من نرم آهن بیاورد... و به آتش اندربرد تا بگدازد و ببوته اندربگردد. (نوروزنامه). تا خاک مرا بقالب آمیخته اند بس فتنه که زین خاک برانگیخته اند من بهتر از این نمیتوانم بودن کز بوته مرا چنین برون ریخته اند. (منسوب به خیام). بادیه بوته است و ما چون زر مغشوشیم راست چون بپالودیم از او خالص چو زر کان شویم. سنایی. تاج دولت بایدت زر سلامت جوی لیک آن زر اندر بوتهء عالم نخواهی یافتن. خاقانی. زر نهاد تو چون پاک شد به بوتهء خاک نه طوق و تاج شود چون ز بوته گشت جدا. خاقانی. در بوتهء خاک سازی اکسیر آتش ز اثیر و آسمان دم.خاقانی. دوش آمد و گفت از آن ما باش در بوتهء امتحان ما باش.عطار. چنان نمود مرا بوته های سیم شگفت که بوته های زر اندر میان آتشدان. کمال الدین اسماعیل. کافران قلبند و پاکان همچو زر اندر این بوته درند این دو نفر.مولوی. سیاه سیم زراندود چون به بوته برند خلاف آن به در آید که خلق پندارند. سعدی. زین بوتهء پر از خبث و غش گریز از آنک خوش نیست در بلای سرب مانده کیمیا. سراج الدین قمری. بر آن تیر کز شستش آمد به در سوی بوته شد راست مانند زر. سلمان ساوجی. خوش برآ با غصه ای دل کاهل راز عیش خوش در بوتهء هجران کنند.حافظ. - بوتهء خاک؛ کنایه از بدن و قالب انسان. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (رشیدی) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). - بوتهء زرگری؛ ظرفی که از گل حکمت (طین الحکمهٔ) سازند و طلا و نقره و مانند آن را در آن بگدازند. (از فرهنگ فارسی معین ||). بچهء آدمی و سایر حیوانات را گویند، عموماً و بچهء شتر، خصوصاً. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین) (جهانگیری) (رشیدی). بچهء اشتر. (غیاث ||). نشانهء تیر. (برهان) (جهانگیری) (ناظم الاطباء). نشانهء تیر. چه در امثال است که: بوتهء ملامت شدیم؛ کنایه از این باشد که هدف تیر ملامت شده ایم. (آنندراج) (از فرهنگ فارسی معین ||). زلف. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۵۱۲) : بوته بر عارض آن نگار نهاد دل ما را به عشق خار نهاد. (لغت فرس اسدی ||). نقاشی بر صفحهء آئینه و محبره که قلمدان گویند و امثال آن از لباس و شال کنند و آنرا گل و بوته گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). گلی که بر روی پارچه و جز آن نقش کنند و گل و بته، بته جقه ای... (فرهنگ فارسی معین). گلی که بر روی پارچه و جز آن نقش می کنند. (ناظم الاطباء). - بوته امیری؛ نقشه ای از نقشه های قالی است. (یادداشت بخط مؤلف). - بوته جقه ای؛ بته جقه ای. نقشی چون جقه. رجوع به جقه شود. - گل و بوته؛ نقش گل و گیاه که نقاش میکشد. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - ن ل: وا هم نبالیم.

بوته.

[تَ] (اِخ) دهی است بمرو و در نسبت بوتقی گویند و از آن ده است: اسلم بن احمد بوتقی محدث. (از لباب الانساب).

بوته بر بوته.

[تَ / تِ بَ تَ / تِ] (اِ مرکب) بوت ابر بوت. بوط ابر بوط. از آلات کیمیا و آن بوته ای است که آنرا در زیر، سوراخی باشد که آن را بر بوتهء دیگری نهند و نیک به یکدیگر بپیوندند و فلز را در بوتهء زبرین ذوب کنند و ذوب شده، به بوتهء زیرین ریزد و خبث و وسخ آن در بوتهء زبرین برجای ماند. (یادداشت بخط مؤلف).

بوته گز.

[تَ گَ] (اِخ) دهی از دهستان مشهد ریزه میان ولایت باخرز است که در بخش طیبات شهرستان مشهد واقع و ۱۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بوتیمار.

(اِ) نام مرغی است که او را غم خورک نیز گویند و او پیوسته در کنار آب نشیند و از غم آنکه مبادا آب کم شود با وجود تشنگی آب نخورد و او را بعربی یمام و بیونانی شفنین خوانند. گوشتش بیخوابی آورد و مقوی حافظه باشد و ذهن را تند و تیز کند. (برهان). مرغی است سفید که بهندی بکلا نامند و گویند مرغ مذکور بر لب آبها نشیند و از غم آنکه مبادا آب کم شود با وجود تشنگی آب نخورد. بهمین سبب بوتیمار گویند یعنی صاحب غم خواری. (غیاث اللغات) (از آنندراج) (از انجمن آرا) (جهانگیری). مرغی که پیوسته در کنار آب نشیند و آن را غم خورک و ماهیخوار و هوقار نیز گویند. (ناظم الاطباء). غم خورک. (فرهنگ فارسی معین). مالک الحزن. مالک الحزین. بلشون. مالک البحرین. طریقون. ماهی خورک. (یادداشت بخط مؤلف). پرنده ای است(۱) از خانوادهء پرندگان بلندپا(۲) که در آب و خشکی زندگی کنند، با نوکی بلند و گردنی دراز و باریک که در کنار آب زندگی می کند و حیوانات مختلف آبی را صید کند. درازی نوع خاکستری آن به یک متر و نیم می رسد و هنگام پرواز گردنش را بر روی شانه هایش پیچ و خم داده، جمع می کند. (از لاروس) : مانده بوتیمار از حسرت با درد و دریغ درد او آنگه شود روزی او آب غدیر. لامعی. در هوای زمانه مرغی نیست چمن عشق را چو بوتیمار.سنایی. باز تمکین تو هر جا که بپرواز آید سر فرودزدد بدخواه تو چون بوتیمار.انوری. گفت ای انوری آخر چه فتاده ست ترا که فرورفته ای و غمزده چون بوتیمار. انوری. کنون ز دوری ایشان دو جوی میرانم ز آب دیده و من بر کنار بوتیمار. جمال الدین عبدالرزاق. بازرگان با هزار تیمار چون بوتیمار، پژمان و اندوهگن بخانه آمد. (سندبادنامه ص۳۰۵). مثل جام و پادشاهان هست لب دریا و مرغ بوتیمار.خاقانی. پس درآمد زود بوتیمار پیش گفت ای مرغان من و تیمار خویش.عطار. چون نمیداردشان کس تیمار هر یکی هست چو بوتیماری. کمال الدین اسماعیل. از این درخت چو بلبل بر آن درخت نشین بدام دل چه فرومانده ای چو بوتیمار.سعدی. تو همچون گل ز خندیدن لبت با هم نمیآید روا داری که من بلبل چو بوتیمار بنشینم. سعدی. مرغکی عاشق آب است که بوتیمارش نام از آن است که همواره بود باتیمار بر لب نهر نشیند نخورد آبی از آن که اگر آب خورم کم شود آب از انهار. قاآنی. (۱) - Echassier - (۲) .Heron.

بوتیمار زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) چون غمگین، چنباتمه نشستن و با گردنی در شانه ها فروشده. و عامه تیمار زدن گویند. (یادداشت بخط مؤلف).

بوتیه.

[یَ] (اِ)(۱) نام گیاهی است از تیرهء پروانه واران(۲)، جزو دستهء لوبیاها(۳)، که بعضی از گونه هایش بشکل درخت و بعضی بشکل گیاهان بالارونده میباشند. اصلش از هندوستان است. از این گیاه، صمغی قرمزرنگ خارج میشود که در ناخوشیهای جهاز هاضمه و همچنین بعنوان قابض، مورد استعمال دارد. صمغ این گیاه در اثر گزش حشرات تراوش میکند. دانه اش نیز بعنوان ضدکرم های روده مورد استعمال دارد. بالاس. درخت لاک. دهاک. پالاس. پولاس. یالان سج آغاجی. پرک هندی. (فرهنگ فارسی معین). .(لاتینی) (۱) - Butea Frondosa. . (فرانسوی) Butee . (فرانسوی) (۲) - Legumineuses. . (فرانسوی) (۳) - Phaseolees

بوث.

[بَ] (ع مص) بحث کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کاویدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). واپژوهیدن. (تاج المصادر بیهقی ||). متفرق کردن متاع را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء (||). ع اِ) متفرق و پراکنده. یقال: ترکهم حوث بوث و یا حوثاً بوثاً؛ یعنی گذاشت ایشان را متفرق و پراکنده. مانند ترکهم حاث باث. (ناظم الاطباء).

بوثاغورس.

[رِ] (اِخ) صورتی از فیثاغورس است که ابن الندیم در الفهرست بکار می برد. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به فیثاغورس شود.

بوج.

[بَ / بُو] (اِ) بوچ. تکبر. غرور ||. خودنمایی. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). کر و فر. (فرهنگ فارسی معین). برای همهء معانی رجوع به بوچ شود ||. در لهجه ای از لهجه های ماوراءالنهر، ظاهراً بمعنی بوس و بوسه و قبله است. (یادداشت بخط مؤلف) : ای فلک بوج داده برکف پاج هیچ نیکی ز تو نداشته باج.سوزنی ||. در لهجهء دیلمان، گندم نارسیده و سبز که ستول کنند. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بوچ شود.

بوج.

[بَ] (ع مص) مانده شدن. (منتهی الارب) (آنندراج). درمانده و رنجور شدن. (ناظم الاطباء). مانده شدن شتر. (از ذیل اقرب الموارد ||). سخت درخشیدن برق. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). بانگ کردن ||. رسیدن بلا و مصیبت. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء ||). مغموم کردن. (ناظم الاطباء (||). اِ) بانگ و صیحه. (ناظم الاطباء). صیاح. (ذیل اقرب الموارد).

بوجا.

(اِ) گیاهی است که با بیش روید و تریاق وی است و از جملهء زهرها و بیخ آن جدوار است. (بحر الجواهر). گویند حشیشی است که با بیش میروید. (فهرست مخزن الادویه).

بوجار.

(ص) کسی که شغلش پاک کردن غلات و حبوب است، بوسیلهء غربال. کسی که خرمن را باد میدهد. کمدار. (فرهنگ فارسی معین). کمدار و آنکه غله را از خاک و خاشاک پاک کند. (ناظم الاطباء). کمدار. آنکه غله را از خاک و خاشاک پاک میکند. آنکه با غربالهای بزرگ، گندم و برنج و دیگر دانه ها را از فضول پاک کند و جدا کند و طبق گیرد. (یادداشت بخط مؤلف). - امثال: بوجار لنجان؛ مثل است برای کسی که هر جا مرکز قدرت و ثروت بیند برای استفاده بدان سو رود و در عقیده پابرجا نباشد، همچنانکه بوجار، که هنگام بوجاری از هر طرف که باد آید روی خود بدان سوی کند. (از فرهنگ فارسی معین): بوجار لنجان از هر طرف باد می آید بادش میدهد. رجوع به امثال و حکم دهخدا شود.

بوجاری.

(حامص) پاک کردن غلات و حبوب از خاک و خاشاک بوسیلهء غربال. (فرهنگ فارسی معین). - بوجاری کردن؛ گرفتن فضول گندم و جو و برنج با غربال. (یادداشت بخط مؤلف).

بوجان.

[بَ] (ع مص) رجوع به بوج شود.

بوجان.

(اِخ) دهی از دهستان لواسان کوچک که در بخش افجهء شهرستان تهران واقع است و ۱۹۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بوجای.

(اِخ) فرزند دانشمند اولجایتو. رجوع به تاریخ مغول صص۳۷۶ - ۳۷۷ و تاریخ رشیدی و حافظ ابرو و حبیب السیر ج ۳ ص۷۳۷ شود.

بوجبله.

[جَ بَ لَ] (اِخ) کنیت بهرام گور. (یادداشت بخط مؤلف) : منم آن شیر شلنبه منم آن ببر یله منم آن بهرام گور منم آن بوجبله. (یادداشت بخط مؤلف بنقل از غرر اخبار ملوک الفرس).

بوجپا.

[جِ] (اِ) بلغت زند و پازند، خیار بادرنگ را گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). هزوارش «بوچینا»(۱)، «بئوجینه»(۲)، پهلوی «خیار»(۳)... بوچیناک(۴)خیار... بنابراین بوجپا، مصحف بوجینا و بوچینا است. (حاشیهء برهان چ معین). (۱) - bujyna - (۴) .xyar - (۳) .baojina - (۲) .bocina.

بوجخک.

[جَ] (اِخ) دهی از دهستان دربقاضی است که در بخش حومهء شهرستان نیشابور واقع است و ۱۹۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج ۹).

بوجعده.

[جَ دَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوجعده شود.

بوجعفر.

[جَ فَ] (ع اِ مرکب) (اِخ) رجوع به ابوجعفر شود.

بوجعفر طیار.

[جَ فَ رِ طَیْ یا] (اِخ) کنایه از مردی است که بال عاریتی از پر مرغان ساخت و بر بازو وصل نمود و بپرید. وقتی از جایی بلند، پریده در نیمهء راه خللی در بال او پیدا شد بیفتاد و بمرد. (انجمن آرا) : دیدیم طبیبان و بدین مایه شناسیم ما جعفر طیار ز بوجعفر طیار.سنایی.

بوجه.

[بِ وَ هِ] (حرف اضافهء مرکب)(۱)بروش. بمنوال. بطور. بطرز: بوجه اتم و اکمل. به این معنی لازم الاضافه است. (فرهنگ فارسی معین). مأخوذ از عربی. بطریق و بروش و بمنوال و بطور و بطرز. (ناظم الاطباء). (۱) - ناظم الاطباء آن را معین فعل دانسته است.

بوجه.

[بِ وَجْهْ] (ق مرکب) چنانکه باید. (از فرهنگ فارسی معین). - بوجه بودن؛ درست بودن. (فرهنگ فارسی معین).

بوجهل.

[جَ] (ع ص مرکب) نادان و جاهل و دارای جهل. (ناظم الاطباء).

بوجهل.

[جَ] (اِخ) ابوجهل : ولید و حارث و بوجهل و عقبه و شیبه کجاست آصف و کو ذوالخمار و کو عنتر. ناصرخسرو. چون عمر از عقل آمد سوی جان بوالحکم بوجهل شد در بحث آن.مولوی. گر بصورت آدمی انسان بُدی احمد و بوجهل خود یکسان بُدی احمد و بوجهل در بتخانه رفت زین شدن تا آن شدن فرقیست زفت. مولوی. اگر تو حکمت آموزی بدیوان محمد رو که بوجهل آن بود کو خود بدانش بوالحکم گردد. سعدی. رجوع به ابوجهل شود.

بوجهی.

[بِ وَ] (ق مرکب) بطریقی. به جهتی. (فرهنگ فارسی معین). مأخوذ از تازی. به هر جهت. و به هر طریق و به هر بابت. (ناظم الاطباء). رجوع به «وجه» و «بوجه» شود.

بوجی.

(اِخ) دهی از دهستان طارم سفلی است که در بخش سیروان شهرستان زنجان واقع است و ۳۹۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بوچ.

[بَ / بُو] (اِ) خودنمایی و کر و فر. (برهان) (انجمن آرا) (جهانگیری) (رشیدی). آنرا بوش هم گویند. (جهانگیری). خودآرایی. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء ||). حشمت. شوکت ||. توانایی ||. وقار. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). و رجوع به بوج شود.

بوچ.

(اِ) اندرون دهان. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بوح.

[بَ] (ع مص) ظاهر شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). باح بسره، بوحاً و بؤوحاً و بؤوحةً؛ ظاهر کرد راز را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بوح.

(ع اِ) اصل ||. نره ||. فرج. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). نفس. (منتهی الارب) (آنندراج) (نشوءاللغة ص۲۸||). جماع. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). اختلاط. (منتهی الارب). اختلاط کارها. المثل: ابنک بن بوحک یشرب من صبوحک. (ناظم الاطباء ||). جِ باحة. (منتهی الارب ||). نام آفتاب و به این معنی بدون الف و لام است. (از منتهی الارب) (آنندراج). بدون الف و لام، از اسماء شمس است. (ناظم الاطباء). شمس. ذکا. بیضا. شارق. شرق. مهر. خورشید. حور. آفتاب. (یادداشت بخط مؤلف). یوح. رجوع به یوح شود.

بوحا.

(اِ) بلغت یونانی، گیاه ماه پروین را گویند و بیخ آنرا بعربی، جدوار خوانند و گویند با بیش در یک جا روید. (برهان) (ناظم الاطباء). گیاه ماه پروین را گویند که بیخ آنرا بعربی جدوار خوانند و فارسی آن ژدوار است. (آنندراج) (انجمن آرا). ماه پروین. (الفاظ الادویه). حشیشی است که با بیش در یک جا میروید. (فهرست مخزن الادویه). بهندی بیش موش است. (تحفهء حکیم مؤمن).

بوحبیب.

[حَ] (اِخ) رجوع به ابوحبیب شود.

بوحسان.

[حَسْ سا] (اِخ) رجوع به ابوحسان شود.

بوحفص.

[حَ] (اِخ) رجوع به ابوحفص شود.

بوحفصان.

[حَ] (از ع، اِ مرکب) مأخوذ از تازی. معلم و مدرسه. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بوحک.

[بَ حَ] (ع اِ) کلمهء ترحم است مانند ویحک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بوحمید.

[حَ] (اِخ) دهی از دهستان بنوحی بخش قصبهء معمره است که در شهرستان آبادان واقع است. دارای ۷۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بوحنا.

[حَنْ نا] (اِخ) کنیت یحیی علیه السلام. (غیاث اللغات) (آنندراج).

بوحنیفه.

[حَ فَ] (اِخ) کنیت امام اعظم کوفی رحمهٔ الله علیه. و نام مبارک ایشان نعمان بود. (غیاث اللغات) (آنندراج) : رکن خوی حبر شافعی توفیق رکن ری صدر بوحنیفه شعار.خاقانی. زآن بوحنیفه مرتبت و شافعی بیان چون مصر و کوفه بود نشابور ز احترام. خاقانی. اول شب بوحنیفه درگذشت شافعی آخر شب از مادر بزاد.خاقانی. رجوع به ابوحنیفه نعمان بن ابی عبدالله شود.

بوحی.

[بَ حا] (ع ص، اِ) جِ بویح. یقال: ترکهم بوحی؛ یعنی گذاشت آنها را افتاده بر زمین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بوحیان.

[حَیْ یا] (اِخ) رجوع به ابوحیان شود.

بوخ.

[بَ] (ع مص) فرونشستن آتش و خشم یا حرارت و تب. سست شدن گرما و آتش و خشم و تب. (تاج المصادر بیهقی ||). مانده

شدن کسی. (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بماندن. (تاج المصادر بیهقی ||). پدید آمدن راز و یعدی بالباء. (المصادر زوزنی چ بینش ص۶۳).

بوخ.

(ع اِ) درهمی کار. (منتهی الارب) (از آنندراج).

بوخالد.

[لِ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوخالد شود.

بوخت.

[بُ / بُو] (ن مف) بُخت. نجات داده. نجات یافته. در ترکیب اسماء آید: سه بوخت. سبخت(۱). چهاربوخت. صهاربخت(۲). (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بُخت و بوختن شود. (۱) - نجات یافتهء سه رکن (سه رکن زرتشتی: اندیشهء نیک، گفتار نیک، کردار نیک. یا تثلیث عیسوی). (فرهنگ فارسی معین). (۲) - نجات یافتهء چهار (صلیب). (فرهنگ فارسی معین).

بوخت.

(اِ) پسر باشد که برادر دختر است. (برهان) (هفت قلزم) (ناظم الاطباء). پسر را گویند چنانکه دخت دختر را. (آنندراج) (انجمن آرا) : ماه فروردین روز خرداد، فریدون جهان را بخش کرد. روم را به سلم داد و ترکستان را به تور داد و ایران شهر را به ایرج و سه دختر بوخت خسرو تازیکان شه را بخواست و بزنی به پسران داد. (از سبک شناسی ج ۱ ص۳۵۴). رجوع به بُخت شود.

بوختن.

[تَ] (مص) نجات دادن (مخصوصاً از دوزخ). رهایی بخشیدن. پهلوی «بختن»(۱). (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بُخت شود.
(۱) - boxtan.

بوخدیج.

[خَ] (ع اِ مرکب) لکلک. (یادداشت بخط مؤلف).

بوخل.

[خَ] (اِ) خرفه را گویند که بعربی بقلة الحمقاء خوانند. (برهان). خرفه. بوخله. (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). فرفخ. بقلة الحمقاء. رجله. پرپهن. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بوخله شود.

بوخلاف.

[خَ / خِ] (اِخ) ابلیس. (غیاث) (آنندراج). شیطان. (ناظم الاطباء). رجوع به ابوالخلاف شود.

بوخلافی.

[خَ / خِ] (حامص مرکب)شیطنت. (ناظم الاطباء).

بوخله.

[خَ / خُ لَ / لِ] (اِ) بوخل که خرفه باشد. (برهان). بوخل. خرفه. (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) : در سند و هند جرب و حصبه باشد. اسافل به آرد جو و بوخله طلا کنند. (تاریخ بیهق ص ۳۰). رجوع به بوخل شود.

بوخنو.

[] (اِ) حناء احمر. قطلب(۱). (یادداشت بخط مؤلف). و این درخت آن (۱) - Arbouse. Arbousier است.

بو خوردن.

[خُر / خُوَرْ دَ] (مص مرکب)کسب کردن. بو کردن. (فرهنگ فارسی معین). رسیدن بویی به چیزی. - بو خوردن زخم؛ رسیدن بوی ناموافق بزخم و بدتر شدن آن: دیروز پیاز سرخ میکردند، زخم بچه بو خورده. (فرهنگ فارسی معین).

بود.

(مص مرخم، اِمص) بودن. وجود. (فرهنگ فارسی معین). هستی. (شرفنامهء منیری). موجود چنانچه معدوم، نابود. (آنندراج) : چو اندیشهء بود گردد دراز همی گشت باید سوی خاک باز.فردوسی. چون همی بود ما بفرساید بودنی از چه می پدید آید.ناصرخسرو. جان و دل را از من آن جانان دلبر درربود بود من نابود کرد و یاد من نسیان گرفت. سوزنی. از حادثات در صف آن صوفیان گریز کز بود(۱) غمگنند و ز نابود شادمان.خاقانی. داریم درد فرقت یاران گمان مبر کاندوه بود(۲) یا غم نابود می بریم.خاقانی. همه بود را هست او ناگزیر ببود کس او نیست نسبت پذیر.نظامی. همه بودی از بود او هست تام تمام اوست دیگر همه ناتمام.نظامی. گامی از بود خود فراتر شد تا خداوندیش میسر شد. نظامی (هفت پیکر ص۱۳). - بود و نابود؛ وجود و عدم. (ناظم الاطباء) : مرد را فرد و ممتحن بگذاشت بود و نابود او یکی پنداشت.سنایی ||. - دارایی و تنگدستی و غنا. (ناظم الاطباء ||). - هر چیز موجود و حاضر. (ناظم الاطباء ||). - هر چیز آینده. (ناظم الاطباء). - بود و نبود؛ دارایی و ثروت و مال و آنچه میتواند وجود داشته باشد: بود و نبود او همین یک خانه بود ||. - وجود و عدم. (آنندراج). هستی و نیستی: بود و نبودش یکسان است : از سرگذشت و بود و نبود همه جهان دیوان عنصریست ز محمود یادگار.سوزنی. مر پرتو را احاطه نتواند شمع هر چند که باشدش از او بود و نبود. علی اکبر دهخدا ||. هستی. مال. (فرهنگ فارسی معین) : باد ما و بود ما از داد تست هستی ما جمله از ایجاد تست.مولوی. به اندازهء بود باید نمود خجالت نبرد آنکه ننمود، بود.سعدی ||. پود. حراق. خف. بد. پد. پیفه. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به پیفه شود. (۱) - بمعنی بعد هم ایهام دارد. (۲) - بمعنی بعد هم ایهام دارد.

بود.

[بَ] (ع اِ) چاه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بود.

[بَ] (ع مص) (از «ب ی د») هلاک گردیدن. (منتهی الارب).

بودا.

(اِخ) این لغت از سانسکریت «بودها»(۱)(بمعنی بیدار، آگاه، باهوش، زرنگ، خردمند) نام وی سیدارتمه گوتمه(۲) و مشهور است به ساکیامونی(۳) (حکیم قبیلهء ساکیا) یا ساکیاسینها(۴) (و دو نام اخیر نام خانوادگی او بوده)، ولی گویا اسمی است مأخوذ از نام نژادی که خاندان وی بدان تعلق داشت. پدر او سود دنه(۵) و مادر وی مایا دوی(۶) نام داشت. سود دنه، راجه بود و بر قبیلهء ساکیا در کاپیله وستو(۷) (جنوب غربی نپال(۸) در هند شمالی) حکومت میکرد و مادر بودا نیز دختر راجه سو پرابودها(۹) بود. بنابراین بودا از طبقهء کاشتریا(۱۰) (نجبا و امرا) است و او در حدود ۵۶۰ ق. م . (بقول ویلیامز حدود ۵۰۰ ق. م .) متولد شد. وی مؤسس آیین بودایی است. و این آیین مبتنی است بر اینکه: حیات رنج است و رنج از هوس زاید و ترک نفس، تنها وسیلهء رهایی از هوی و هوس است. کمال مطلوب بودایی عبارت است از: وصول به «نیروانا»(۱۱) یا فنای کل. مرگ بودا در هشتادسالگی اتفاق افتاد. امروزه در حدود پانصد میلیون تن در هند و بیرمانی و سراندیب و تبت و چین و ژاپن پیرو آیین بودایی هستند. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). بمعنی بیدار، آگاه خردمند و روشن است. شهرت «گاوتمه یا گوتمه سدهارته»(۱۲)مؤسس آیین بودا. سرگذشت بودا توأم با افسانه ها است. تاریخ تولد او را حدود ۵۶۳ ق . م . و وفاتش را در ۴۸۳ ق . م . گفته اند. پدرش از قبیلهء ساکیا و مردی ثروتمند و فرمانروای ناحیهء نزدیک نپال در شمال بنارس کنونی بود. بودا در رفاه میزیست و ازدواج کرد و صاحب پسری شد ولی در ۲۹ سالگی بدبختی نوع بشر را دریافت و بدنیا پشت پا زد و زاهد شد. سرانجام در بوده گایا در زیر یک درخت بو، یا انجیر معبد، اشراق عظیم بر وی تابید. و اصول آیین بودا را به او الهام کرد، نزدیک محلی که بر طبق روایات مولد او بوده است. در ۱۸۹۶ م . یک استل و در ۱۸۹۸ م . ظرفی پیدا شد که هر دو پیش از ۲۵۰ ق . م. است و گویند آن ظرف محتوی بقایای او است. آئین بودا، یا دین بودایی، یکی از ادیان بزرگ جهان است که مجموعهء اصول فلسفی و اخلاقی بودا است. در آغاز شبیه آئین برهمایی بود و با آن ارتباط نزدیک داشت ولی ظاهرپردازی آن کمتر بود. و بترک نفس و ترحم بیشتر توجه میکرد. چهار اصل مهم بودا این است: زندگی رنج است. منشأ رنج آرزوی نفس است. چون آرزوی نفس زایل شود، رنج بپایان میرسد. راه زائل ساختن آرزوی نفس، سلوک در «طریقت» است. ارکان هشتگانهء طریقت عبارتند از: اعتقاد درست، ارادهء درست، کوشش درست، اندیشهء درست، و فلسفه و حال درست. غایت مرد دین دار آن است که از وجود به نیروانا [سانسکریت نابودی] یا عدم سعادت آمیز پناه ببرد. فرد انسانی مرکب از عناصری است که قبل از او بوده است و هنگام مرگش از هم جدا میشوند ولی باز ممکن است بنحو مشابه بیکدیگر بپیوندند. انسان میتواند از این سلسلهء وجود بوسیلهء زندگی دینی رهایی یابد. این تعالیم را رهبانان بودایی بسرعت انتشار دادند، و آن در زمان آشوکا قرن سوم قبل از میلاد در هندوستان به اوج ترقی رسید ولی بعد در آنجا از میان رفت و در سیلان و برمه بشکل اولیه و ساده تر و پاکتر خود که هینیانه نام دارد، باقی ماند. در قرن اول بعد از میلاد به چین رسید و از آنجا از راه کره، ژاپن را فراگرفت. در اینجا تغییر صورت داد. و بنام مهایانه بسیاری از جنبه های ادیان محلی و خدایان آنها را اقتباس کرد. در تبت بشکل مذهب لاماپرستی درآمد. فرقه ها و جنبشهای متعددی در دین بودایی پدید گشت که اهم آنها فرقهء بودایی زِن است که در ژاپن رشد بسیار کرد. در سال ۱۹۵۶ م. گروهی قریب ۲۵۰۰۰۰ تن از «نجسهای» هندی یکجا به آئین بودایی گرویدند. تعداد پیروان آیین بودا بر طبق نشریات سال ۱۹۶۲ م. ۶۵۱۸۱۰۰۰۰ تن تخمین زده شده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی). رجوع به بوداسپ شود. (۱) - - (۵) Buddha. (۲) - Siddharta Gautama. (۳) -cakyamuni. (۴) - Sakya sinha. Suddhodana. (۶) - Maya - devi. (۷) - Kapila - vastu. (۸) - Nepal. (۹) - Su - Prabuddha. (۱۰) -

.Kashatriya. (۱۱) - Nirvana. (۱۲) - Gatama, Gotama, seddharta

بوداپست.

[پِ] (اِخ)(۱) پایتخت مجارستان (هنگری)(۲) بر کنار شط دانوب واقع است و ۱۹۵۱۰۰۰ تن سکنه دارد. این شهر از اتحاد «بودا» و «پست» در سال ۱۸۷۳ م . بوجود آمد و یکی از مراکز بازرگانی و صنعتی این کشور است و صنایع فلزسازی، مکانیکی محصولات غذایی و نساجی و شیمیایی آن مهم است. (از لاروس). (۱) - Hongrie - (۲) .Budapeste.

بو دادن.

[دَ] (مص مرکب) پراکندن رایحه ||. بوی بد پراکندن. چس دادن. (فرهنگ فارسی معین ||). برشته کردن تخمه ها و مغزها. (غیاث). برشته کردن و بریان کردن بادام و پسته و مانند آن. (آنندراج). حرارت دادن و تافتن دانه از قبیل تخمه و فندق و پسته و بادام و ذرت در تابه های گلی پخته یا آهنی و غیره. تخم ها و مغزها را روی آتش برشته کردن. (فرهنگ فارسی معین). برشته کردن. بریان کردن تخمهء هندوانه و انچوچک و تخمهء کدو و خربزه و مانند آن را بر تابه بی آب بر آتش نهاده. بو دادن قهوه. سرخ کردن در غیر روغن و آب و امثال آن. (یادداشت بخط مؤلف). برشته کردن دانه های آجیل و حبوبات در برابر آتش. مانند تخمه و گندم و شاهدانه بو دادن. (فرهنگ عامیانه) : ز آتش می گشت چشم کافرش دلخواه تر همچو بادامی که بهر تقویت بو میدهند. شفیع اثر (از آنندراج ||). از گفتار کسی وقوع حادثه ای احساس شدن. از گفتهء کسی مطلبی را موافق یا مخالف فهمیدن. چنانکه گویند: این حرف بوی خون می دهد یا گفته هایش بوی موافقت میداد. (از فرهنگ عامیانه).

بوداده.

[دَ / دِ] (ن مف مرکب) برشته. سرخ کرده. تاب داده. بریان. محمص. مشوی. مشویه. (یادداشت بخط مؤلف).

بودار.

(نف مرکب) بوی دار. دارندهء بو. آنچه دارای رایحه باشد. چیزی که دارای بو و رایحه باشد ||. سخن کنایه آمیز که دارای معنی غیر معنی ظاهر باشد. (فرهنگ فارسی معین ||). سرخ کرده. طعامی که آنرا سرخ کرده یا پیاز و امثال آن در آن کرده باشند. (یادداشت بخط مؤلف).

بوداسب.

(اِخ) رجوع به بوداسپ و بودا شود.

بوداسپ.

(اِخ) بوتاسپ سانسکریت. رجوع به بودا شود.

بو داشتن.

[تَ] (مص مرکب) دارای بو بودن ||. نشانه و اثر داشتن : او ز یکرنگی عیسی بو نداشت وز مزاج خم عیسی خو نداشت.مولوی.

بودانه.

[نَ / نِ] (اِ) نام تخم دوایی است. دانه و تخمی دوایی. (ناظم الاطباء) (آنندراج) (اشتینگاس).

بوداه.

(اِ) نام رز وحشی. رجوع به کرم البری و انگور جنگلی شود. (یادداشت بخط مؤلف).

بودایی.

(ص نسبی) منسوب به بودا. رجوع به بودا شود ||. پیرو آئین بودا ||. دین منسوب به بودا. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بودا شود.

بودباش.

(اِ مرکب) محل سکونت. منزل. (فرهنگ فارسی معین). منزل و مسکن. (ناظم الاطباء ||). سکونت. (آنندراج ||). خدمت||. خوراک. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء).

بودبود.

(اِ) شانه سر. هدهد. پوپو. (یادداشت بخط مؤلف).

بودبوف.

(اِخ) تیره ای از طایفهء کیومرسی ایل چهارلنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۶).

بودجه.

[جِ] (فرانسوی، اِ)(۱) انگاره. دخل و خرج مملکت. مجموع درآمدها و هزینه های یک کشور، یک وزارتخانه، یک اداره، یک مؤسسه و یا شخص خاص. صورت برآورد جمع و خرج یک وزارتخانه، یک اداره، یک بنگاه. مادهء اول قانون محاسبات عمومی مصوب اسفندماه ۱۳۱۲ بودجه را چنین تعریف کرده است: بودجه لایحهء پیش بینی کلیهء عواید و مخارج است برای مدت یک سال شمسی (سنهء مالی) که بتصویب مجلس شورای ملی رسیده باشد. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Budget.

بودردا.

[دَ] (اِخ) نام صحابی است و مناقب او بسیار. (آنندراج) : از این مشت ریاست جوی رعنا، هیچ نگشاید مسلمانی ز سلمان جوی، درد دین ز بودردا. سنایی. فروشد آفتاب دین برآمد روز بی دینان کجا شد درد بودردا و آن اسلام سلمانی. سنایی. رجوع به ابودردا عویمربن عامر... شود.

بودش.

[دِ] (اِمص) هستی و بود که بعربی کون خوانند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). هستی. بود. (فرهنگ فارسی معین). هستی و بود و وجود. (ناظم الاطباء) : از علت بودش جهان بررس مفکن بزبان دهریان سودا. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص ۱۹). لازم شده است کون بر ایشان و هم فساد گرچه ببودش اندر آغاز دفترند. ناصرخسرو. از ما بشما شادتر از خلق که باشد چون بودش ما را سبب و مایه شمائید. ناصرخسرو.

بود شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) بوجود آمدن. هست شدن : آنگهی کآنچه نیست بوده شود یا چو این بود شد بفرساید.ناصرخسرو.

بودقه.

[دَ قَ] (ع اِ) مخزن پیپ. سر چپق. (دزی ج ۱ ص ۱۲۶ ||). بوتهء زرگری. (ناظم الاطباء). بوته. بوتقه. مذابه. (یادداشت بخط مؤلف).

بود کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) سوخت را بود کردن؛ مالیات معدوم قریه ای را به قراء دیگر بخشیدن. (یادداشت بخط مؤلف).

بودلف.

[دُ لَ] (اِخ) حکمران اران ممدوح اسدی : اسدی را که بودلف بنواخت طالع و طالعی بهم درساخت.نظامی. رجوع به ابودلف کرکری شود.

بودن.

[دَ] (مص) پهلوی «بوتن»(۱) «بوتن»(۲)از ریشهء آریایی «بهو - بهاو»(۳) بهمین معنی. اوستا «بوئیتی»(۴)، سانسکریت «بهاوتی»(۵)(سوم شخص)، لاتینی «فوتوروم»(۶)، اسلاو «بیت»(۷) (مصدر). استن. وجود داشتن. هستی داشتن. وجود. هستی. (از حاشیهء برهان چ معین). وجود داشتن و هستی داشتن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : از زمی برجستمی تا جا شد آن خوردمی هرچ اندر او بودی ز نان.رودکی. رفت آنکه رفت آمد آنکه آمد بود آنچه بود خیره چه غم داری.رودکی. چون برگ لاله بودمی و اکنون چون سیب پژمریده بر آونگم.رودکی. نه آن زین بیازرد روزی بنیز نه او را از این اندهی بود نیز.بوشکور. کجا تو باشی گردند بی خطر خوبان جمست را چه خطر هر کجا بود یاکند. شاکر بخاری. اگر شوخ بر جامهء من بود چه باشد دلم هست از طمع پاک.خسروی. چو سام نریمان گه کارزار نبوده ست و نی هست و باشد سوار. فردوسی. هر آنگه که موی سیه شد سپید به بودن نماند فراوان امید.فردوسی. و ترتیب و قاعدهء دیوانها او نهاد و بر شکلی که پیش از آن نبوده بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص۴۷). بود مردی در زمانی پیش از این علم دنیا بودش و هم علم دین.عطار ||. وجود. هستی. ثبات. ماندن : بودنت در خاک باشد عاقبت(۸) همچنان کز خاک بود انبودنت. رودکی (دیوان چ سعید نفیسی ص۱۰۵۲ ||). گذراندن عمر. زندگی کردن : شاد منشین که در سرای سپنج نتوان بود بی کشیدن رنج.اوحدی ||. گذراندن. سپری کردن (زمان). (فرهنگ فارسی معین ||). سپری

شدن. گذشتن : از هوش بشد و ما پنداشتیم که بمرد چون ساعتی ببود باز هوش آمد. (تاریخ بخارا ||). واقع شدن. روی دادن. حادث گشتن : و این بنا هرمس کرده است پیش از طوفان. چون بدانست که طوفان همی خواهد بود. (حدود العالم). ای طبع سازوار چه کردم ترا چه بود با من همی نسازی و دائم همی ژکی. کسایی. بدو گفت مادر که ای جان مام چه بودت که گشتی چنین زردفام.فردوسی. آمد آنگاه چنان چون متکبر ملکی تا ببیند که چه بوده است به هر کشتگکی. منوچهری. بدو گفت ای نگارین زود برخیز ببود آن بد کز او کردیم پرهیز. (ویس و رامین). آخر ببود همچنانکه بخواب دیده بود و ولایت غور بطاعت وی آمدند. (تاریخ بیهقی). آگاه نیستند که این علم و طاعتست ای مردمان چه بود که علم از شما شده است. ناصرخسرو. لشکر را گفت رویهای شما برنگ نمی بینم شما را چه بوده است. (اسکندرنامهء نسخهء سعید نفیسی). و هم در این وقت مرگ سبکتگین بود. (مجمل التواریخ و القصص). حجرالاسود، گویند اول سنگی اسفید بود. چون طوفان بود آنرا بکوه بوقبیس پنهان کردند. (مجمل التواریخ و القصص). و او با شام شد و آنجا وفاتش بود. (تفسیر ابوالفتوح رازی ||). شدن. فرا رسیدن : بمنظر آمد باید که وقت منظر بود نقاب لاله گشودند و لاله روی بمرد بنفشهء طبری خیل خیل سر برکرد چو آتشی که ز گوگرد بردویده کبود. منجیک. چون روز چهارشنبه بود یازده روز مانده از جمادی الاخر سنهء هشت. (تاریخ سیستان). چون وقت نماز پیشین بود درهای حصار بگشادند. (تاریخ سیستان). بعد از آن ملک سالی ببرگ راه مشغول شد و چون سه سال بود با هزار... مرد... آهنگ راه کرد. (مجمل التواریخ و القصص). و چون روز وعده بود خلیفه جعفر را گفت برخیز ای برادر تا بمهمانی... شویم. (تاریخ بخارا). چون روز هفتم بود مثال داد علما و اشراف حضرت را حاضر کردند. (کلیله و دمنه ||). منتظر بودن. درنگ کردن. صبر کردن : پدرش آذر، ابراهیم را وعده همی کردی و همی گفتی یا ابراهیم باش تا از این پادشاهی بیرون رویم. (ترجمهء تاریخ طبری). همی بود تا او میان را ببست یکی بارهء تیزتک برنشست.فردوسی. باش تا بینی این اختر و این بخت بلند چه کنند و چه نمایند به ایام اندر.فرخی. ای میر باش تا تو ببینی که روزگار چون ایستاد خواهد پیشت بچاکری.فرخی. باش تا شاه جهان میر مرا امر کند که سپاه و بنه بردار و ز جیحون بگذر. فرخی. باش تا خواجه در این باب چه گوید چه کند آب چون زنگ خورد یا می چون آب بقم. فرخی. باش که این پادشه هنوز جوانست نیم رسیده یکی هژبر دمانست.منوچهری. کنون باش تا جامهء پاکتر بپوشانمت ای همایون پسر. شمسی (یوسف و زلیخا). فردا بامداد جنگ را باش و گرنه این شهر و حصار ویران کنم. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). عمید اسعد گفت: ای خداوند باش تا بهتر بینی. (چهارمقالهء عروضی). باش تا صبح دولتت بدمد کاین هنوز از نتایج سحر است. انوری (دیوان چ سعید نفیسی ص۳۷). روزکی چند باش تا بخورد خاک مغز سر خیال اندیش.سعدی ||. شاید. مگر. محتمل. گاهی بصورت باشد که و گاه بصورت بود که آید : بدیشان چنین گفت زال دلیر که باشد که شاه آمد از گاه سیر.فردوسی. می ده مرا و مست مگردان بوقت خواب باشد بمدح خویش کند خواجه خواستار. فرخی. باشد که دشمنان تأویل دیگرگونه کنند و نباید که در غیبت وی آنجا خللی افتد. (تاریخ بیهقی). اگر توقف کردمی تا ایشان بدین شغل بردارند، بودی که نپرداختندی. (تاریخ بیهقی). چون تابستان بر او بگذرد باشد که باقی از آب بماند چون دریاها. و باشد که بتمامی خشک شود چون آبگیرهای خشک. (اسفزاری). شبی ناگاه این اراقیت بیامد و مرا خفته از کنار شوهرم بیاورد تا باشد که شوهرم قصد او کند و با او درسازد. (اسکندرنامه نسخهء خطی سعید نفیسی). نه پند و حکمت پیرانه سر بدولت تو بود که محو شود شعرهای ترفندم.سوزنی. مکن پیش دیوار غیبت بسی بود کز پسش گوش دارد کسی.سعدی. سنگ بر بارهء حصار مزن که بود کز حصار سنگ آید.سعدی. باشد که عنایت برسد ورنه مپندار با این عمل دوزخیان کاهل بهشتیم.سعدی. بر خسته ببخشاید آن سرکش سنگین دل باشد که چو بازآید بر کشته ببخشاید. سعدی. درونها تیره شد باشد که از غیب چراغی برکند خلوت نشینی.حافظ. و از حضرت عزت جلت قدرته درخواهیم باشد که گشایشی پدید آید. (انیس الطالبین ص۱۱۸). چون بشهر قم رسیدم تفحص بسیار کردم باشد که کتابی از اخبار قم بدست آرم. (تاریخ قم ص۱۱). ... و دشنام شنیدن تا باشد که از خراج که میرسانند بعضی در ایشان بماند. (تاریخ قم ص۱۶۱ ||). حاضر بودن.

(فرهنگ فارسی معین). حاضر شدن : ببودند یکسر بنزدیک او درخشان شد آن رای تاریک او.فردوسی ||. پابرجا بودن. استقامت ورزیدن. پایداری کردن : بدان باش کو گفت زآن برمگرد چو گفتار و رایت نیارد بدرد.فردوسی. پشوتن بدو گفت کاین است راه بدین باش و آزار مردان مخواه.فردوسی. اکنون هرکه میتواند بودن، می باشد و هرکه نتواند بودن و صبر کردن، بازگردد. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۶۷ ||). اقامت داشتن. (فرهنگ فارسی معین). توقف کردن. اقامت کردن : و این ویرانی شمال است که آنجا مردم نتوانند بود از سختی سرما. (حدودالعالم). همی باش نزدیک یاران خویش وی اکنون بیاید همی رو تو پیش.فردوسی. به کابل بباش و بشادی بمان از این پس مترس از بد بدگمان.فردوسی. بمازندران نیز بودم بسی ابا اهرمن دست سودم بسی.فردوسی. پس آنگه گفت با من کاین زمستان بباش اینجا مکن راه خراسان. (ویس و رامین). هر روز من تنها پیش او شدمی و بنشستمی و یک دو ساعت ببودمی. اگر آواز دادی که بار دهید دیگران درآمدندی. (تاریخ بیهقی). ما بندگان را ممکن نبود در ماوراءالنهر و بخارا بودن. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۷۸). برادر بوالحسن عراقی با همه لشکر کُرد و عرب به هراهٔ میباشد، تا بوالحسن در اثر وی دررسد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۰۶). به نزد نریمان چو یک هفته بود یکی سوگ نامه فرستاد زود.اسدی. هر جا که بوم تا بزیم من گه و بیگاه بر شکر تو رانم قلم و محبر و دفتر. ناصرخسرو. گفتند تو با گوسفندان باش ما برویم. (قصص الانبیاء ص ۱۴۷). و همانا چنان صوابتر که بندگان را به پیکار فرستد و خود در مملکت و مقر عز خویش میباشد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۶۷||). نگریستن. پائیدن. مراقبت داشتن. مواظبت کردن. بکار خود توجه داشتن : مادر گفت: ای پسر ترا در کار خدای کردم و حق خویشتن بتو بخشیدم. برو و خدای را باش. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). جز «نَفَخْتُ» کان ز وهاب آمده است روح را باش آن دگرها بیهده است.مولوی. من اگر نیکم اگر بد تو برو خود را باش هر کسی آن درود عاقبت کار که کشت. حافظ ||. به آخر رسیدن. به انتها کشیدن : چون دانست که کار خداوندش ببود دل در... نبست و خویشتن را بدست شیطان نداد. (تاریخ بیهقی ||). در فکر و اندیشه بودن : گفت از هر چه هنوز نیامده است اندیشه مکن و نقد وقت را باش. (تذکرهٔ الاولیاء عطار ||). قبول افتادن. قبول کردن : اکنون بگوی تا ما را حج باشد یا نه... گفت شما را حج بود. (تفسیر ابوالفتوح رازی). (۱) - - (۳) .butan - (۲) .butan (۸ - .byt (۷) - .futurum (۶) - .bhavati (۵) - .bavaiti (۴) .bhu, bhav) - ن ل: یافتی.

بودنگ.

[دَ] (اِ) پودنه. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بودنه.

[دَ نَ / نِ] (اِ) پرنده ای است که آنرا تیهو میگویند و بعضی گویند پرنده ای است که شبیه به تیهو لیکن کوچکتر از او است و آنرا بعربی سلوی خوانند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). سیرک. بدیده. ورتیج. سمانه. سمانی. بلدرچین. قتیل الرعد. (یادداشت بخط مؤلف) : و طعام، سخت لطیف و نازک و اندک باید و دراج و تیهوج موافق تر و بودنه همهء بیماریهای معده را... سخت سودمند است. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بودنی.

[دَ] (ص لیاقت) درخورِ بودن. لایقِ بودن. (فرهنگ فارسی معین) : بودنی بود می بیار اکنون رطل پر کن مگوی بیش سخون.رودکی (||. اِ) چیزی که وجود داشته باشد. موجود. مکون. (فرهنگ فارسی معین). وجود. موجود. چیزی که وجود داشته باشد و ممکن بود. (ناظم الاطباء) : رفته و فرمودنی مانده و فرسودنی بود همه بودنی(۱) کلک فروایستاد.منوچهری. - بودنی بود؛

چه چیز است که بوده باشد و یا خواهد بود. (ناظم الاطباء ||). مقدر. آنچه از بودن ناگزیر است : بودنی بود(۲) می بیار اکنون رطل پر کن مگوی بیش سخون.رودکی. گذاشتیم و گذشتیم و بودنی همه بود شدیم و شد سخن ما فسانهء اطفال.کسایی. بخواهد بدن بی گمان بودنی نکاهد بپرهیز افزودنی.فردوسی. بباشد همه بودنی بی گمان نتابیم با گردش آسمان.فردوسی. کنون بودنی هرچه بایست بود ندارد غم و درد و اندیشه سود.فردوسی. امیر گفت بودنی بود. اکنون تدبیر چیست؟ (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۵). کنون بودنی بود و مندیش هیچ امید بهی دار و رامش بسیچ.اسدی. همانا که خود بناشد این سخن دروغ است و اگر بودنی است و خدای تعالی در آن حکمتی نهاده است، کس نتواند که آنرا بگرداند. (مجمل التواریخ و القصص). تویی خالق و بوده و بودنی ببخشای بر خاک بخشودنی.نظامی. بیچاره آدمی چه تواند بسعی و رنج چون هرچه بودنی است قضا کردگار کرد. سعدی. قلم به آمدنی رفت اگر رضا بقضا دهی و گر ندهی بودنی بخواهد بود.سعدی ||. حادثه. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). حوادث و وقایع. ماجری. ماوقع : که گر بودنی بازگوئیم راست شود جان بیکبار و جان بی بهاست. فردوسی. وگر نشنود بودنیها درست بباید هم اکنون ز جان دست شست. فردوسی. گرامی جهانجوی را پیش خواند همه بودنی پیش او بازراند.فردوسی. بدو گفت راهب که پوزش مکن بپرس از من از بودنیها سخن.فردوسی. سخن هرچه گوید نباشد جز آن بگوید همه بودنی بی گمان.فردوسی. می و بربط و نای برساختند دل از بودنی ها بپرداختند.فردوسی (||. اصطلاح فلسفی) لکن مقابل واجب. (فرهنگ فارسی معین||). ماهیت ||. آینده. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). امکان. (ناظم الاطباء). (۱) - بمعنی بعد هم ایهام دارد. (۲) - بمعنی مقدر هم ایهام دارد.

بود و نابود.

[دُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)وجود و عدم ||. دارایی و تنگدستی و غنا و فقر ||. هر چیز موجود و حاضر ||. هر چیز آینده. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بوده.

[دَ / دِ] (ن مف / نف) وجودداشته و هستی داشته. (ناظم الاطباء). وجودداشته. موجود. (فرهنگ فارسی معین) : ای به ازل بوده و نابوده ما وی به ابد مانده و فرسوده ما.نظامی. ورای همه بوده ای بود او همه رشتهء گوهرآمود او.نظامی ||. واقع شده. حادث گشته. (فرهنگ فارسی معین). شده و گشته. (شرفنامهء منیری) (آنندراج).

بوده نان.

[دَ / دِ] (اِ مرکب) نانی که خمیر آن برنیامده باشد و مدت چهل روز آنرا در آفتاب خشک کرده باشند. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بودی.

(حامص) وجود و هستی و حقیقت. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بودی.

(اِ) بودنه: السلوی؛ بودی بریان کرده. (ملخص اللغات حسن خطیب کرمانی یادداشت بخط مؤلف).

بودیان.

(اِخ) دهی از دهستان تولم که در بخش مرکزی شهرستان فومن واقع است و ۱۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بودینه.

[نَ] (اِخ) دهی از دهستان حشمت آباد بخش درود است که در شهرستان بروجرد واقع است و ۱۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بودیها.

(اِخ) نام یکی از طوایف شش گانهء مادی ها. (ایران باستان ج ۱ ص۱۷۵).

بوذ.

[بَ] (ع مص) ستم کردن بر مردم || محتاج گشتن || فروتنی نمودن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بوذ.

(اِخ) کوهی است به سراندیب که آدم علیه السلام بر وی هبوط کرد. (منتهی الارب) (آنندراج). بعضی جبل نوذ را که بهند است و گویند آدم بدان جا هبوط کرده است، بوذ ضبط کرده اند. رجوع به راهون شود. (یادداشت بخط مؤلف).

بوذرجمهر.

[ذَ جُ مِ] (اِخ) وزیر انوشیروان. رجوع به بزرجمهر و بزرگمهر شود.

بوذرنج.

[ذَ رَ] (ع اِ) بوذازنج. خشخاش قرمز. (از دزی ج ۱ ص۱۲۶).

بوذی.

(اِ) بوذیان. خشخاش ابیض. (دزی ج ۱ ص ۱۲۶).

بور.

(ص) سرخ. (ناظم الاطباء). سرخ قرمزرنگ. (فرهنگ فارسی معین). روباه. اسب. سرخ قهوه ای. سانسکریت «ببهرو»(۱)(سرخ قهوه ای، قهوه ای)، اوستا «بوره»(۲). اساساً بمعنی سرخ (در تداول عوام، بور شدن بمعنی سرخ و خجل شدن) است. که سپس به جانوری که در فارسی ببر (به دو فتح) گویند، اطلاق شده. پهلوی «بور»(۳)، طبری «بور»(۴)(زرد). دزفولی «بور - سوار»(۵) را بمعنی «لر» بکار برند، چه لرهای خوزستان سوار اسب بور شوند. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). واژهء اصل فارسی است به معنی سرخ. و گویا کنایه از سرخ شدن و در نتیجه خجالت کشیدن و دروغ درآمدن حرف یا عقیده است. (فرهنگ عامیانه). - بور شدن؛ خجالت

کشیدن. دروغ درآمدن حرف و نظر کسی. (فرهنگ عامیانه ||). اسب سرخ رنگ. (برهان) (غیاث) (رشیدی) (جهانگیری) (ناظم الاطباء). اسبی بود که به سرخی گراید. (اوبهی) : ز بور اندرافتاد خسرو نگون تن پاکش آلوده شد پر ز خون.دقیقی. پس آن شاهزاده برانگیخت بور همی کشت مرد و همی کرد شور.دقیقی. دل مرد جنگی برآمد ز جای ببالای بور اندرآورد پای.فردوسی. از آن ابرش بور و خنگ سیاه که دیده ست هرگز ز آهن سپاه.فردوسی. بفرمود تا بور کشواد را کجا داشتی روز فریاد را.فردوسی. عنان را به بور سرافراز داد به نیزه درآمد کمان بازداد.فردوسی. به بور نبردی برافکند زین دوصد گرد کرد از دلیران گزین.اسدی. تو باید که در کوی بازی کنی نه بر بور کین رزم تازی کنی.اسدی. از بوی مشک تبت کآن صحن صیدگه راست آغشته بود با خاک از لعل بور و چالش. خاقانی. خرامنده میگشت بر پشت بور به گورافکنی همچو بهرام گور.نظامی. لحیفی برافکند بر پشت بور درآمد بزین آن تن پیل زور. نظامی (گنجینهء گنجوی چ وحید ص۳۳۹). یک اسب بور ازرق چشم نوزاد معطرکرده چون ریحان بغداد.نظامی ||. در ابیات زیر، مخصوصاً در بیت ناصرخسرو و سعدی رنگی خاکستری متمایل به سرخ رنگ : زنهار تا چنان نکنی کآن سفیه گفت چون قیر بِهْ سیاه گلیمی که گشت بور. ناصرخسرو. کی ببینی سرخ و سبز و بور را تا نبینی پیش از این سه نور را.مولوی. دید خود را سرخ و سبز و بور و زرد خویشتن را بر شغالان عرضه کرد.مولوی. موی گردد پس از سیاهی بور نیست بعد از سفیدی الا گور.سعدی. - موی بور؛ برنگی روشن تر از خرمایی، نزدیک به سپیدی ||. تذرو. و آن پرنده ای است مشهور. (برهان) (آنندراج). جانوری است آتشخوار که کبک دری گویند. (شرفنامهء منیری ||). آلتی از آلات موسیقی قدیم. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - suar - bur. (۵) - bur. (۴) - bur. (۳) - bavra. (۲) - babhru.

بور.

(ع ص) تباه و هلاک شدهء بی خیر. تثنیه و جمع و مذکر و مؤنث در وی یکسان است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از آنندراج). مردم تباه کار که در او هیچ خیر نبود. (مهذب الاسماء). یقال: رجل بور و امرأة بور و قوم بور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). و کانوا قوماً بوراً؛ ای هالکین ||. زمین خراب و نامزروع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به مادهء بعد شود.

بور.

[بَ] (ع اِ) زمین خراب نامزروع یا زمینی که یک سال بی زراعت گذارند تا در سال آینده بسیار رویاند. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زمین خراب. ابوار و بیران جمع آن است. (مهذب الاسماء ||). آزمایش ||. هلاکی ||. کساد بازار و جز آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بور.

[بَ / بُ] (ع اِ) جِ بائر. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

بور.

(ع اِ) جِ بوار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بور.

[بَ] (ع مص) هلاک شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آزمودن. (المصادر زوزنی) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). کاسد شدن: بارت السوق؛ کاسد شد بازار و بارت السلعة؛ بواراً کذلک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). عرضه کردن ماده شتر را بر نر تا ببینند که باردار است یا نه. زیرا که اگر باردار باشد، بر روی نر پیشاب می کند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). باطل شدن کار. و قوله تعالی: «و مکر اولئک هو یبور»(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بوئیدن نر شتر ماده را تا بشناسد که بار دارد یا نه. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب ||). ادعا کردن فلان فجوری را که کرده بود. (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن ۳۵/۱۰.

بور.

(اِخ) دهی از دهستان طبس مسینا که در بخش درمیان شهرستان بیرجند واقع است. دارای ۳۱۶ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بورا.

(اِ) کیسه یا جوال ||. نوک ناخن. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بور ابرش.

[رِ اَ رَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)اسبی که سرخ رنگ و دارای خالهای سفید باشد : سیه چشم بورابرش و گاودم سیه خایه و تند و پولادسم.فردوسی. یکی بور ابرش به پیشش بپای نه آرام دارد تو گویی بجای.فردوسی. و رجوع به ابرش شود.

بورات دوسدیم.

[دُ سُ یُ] (اِ مرکب) یا ترابورات دو سدیم یا بی بورات دوسود یا بوراکس ۴۳/۳۸۱ = ۱۰ H_2O و $Na_2O_4B_2$بورات دوسدیم بصورت تبلورات بی رنگ یا گرد سفید با مزهء کمی قلیایی است. این ملح دو نوع متبلور میشود: از محلول های آبی در بالاتر از ۶۰ زینه حرارت، رسوب کند با پنج ملکول آب متبلور میشود و تبلورات آن هشت سطحی است ولی اگر در کمتر از ۶۰ زینه حرارت رسوب کند، با ده مولکول آب متبلور میشود و تبلورات آن منشوری شکل خواهد بود و کدکس نوع دوم را افیسینال میداند. در مقابل هوا کمی شکفته میشود. اثر آن در مقابل تورنسل، قلیایی است. ولی اگر قدری گلیسرین به محلول آن اضافه کنند، اثر آن اسید میشود. (از کارآموزی داروسازی ص ۱۴۱).

بوراق.

(ع اِ) بوره. (ناظم الاطباء). بوراک. بوره. بُراکس. (از اشتینگاس). رجوع به مادهء قبل شود.

بوراک.

(ع اِ) خمیر کوچک. چونه. (دزی ج ۱ ص ۱۲۶).

بوران.

(ترکی، اِ) باران یا برفی که با باد باشد. (فرهنگ فارسی معین ||). باد شدیدی که برفهای کوه را از جایی بجایی منتقل کند. (فرهنگ فارسی معین). - باد و بوران؛ سرما و باد و برف شدید. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده).

بوران.

(اِخ) نام دختر حسن بن سهل که زوجهء مأمون عباسی بوده و بورانیه که طعامی است معروف، منسوب بدو است. اما شیخ الرئیس در شفا گفته: بورانی منسوب است به بوران دخت بنت خسروپرویز که مقدم بوده. (از آنندراج) (از انجمن آرا). نام زن مأمون خلیفه. (از اشتینگاس). نام زن مأمون عباسی، دختر حسن بن سهل. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). رجوع به تعلیقات چهارمقاله چ معین ص۵۳ شود.

بوران دخت.

[دُ] (اِخ) نام دختر خسروپرویز. (ناظم الاطباء). نام یکی از دختران پرویز. (از اشتینگاس). و رجوع به پوراندخت شود.

بورانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بورا قریه ای است نزدیک عکبراء. (منتهی الارب).

بورانی.

(ص نسبی) منسوب به پوراندخت پرویز. (مهذب الاسماء).

بورانی.

[بُ وَ] (ص نسبی) انتسابی است به پیشهء حصیربافی. (الانساب سمعانی).

بورانی.

(ص نسبی، اِ) نان خورشی که از اسفناج و کدو و بادنجان با ماست و کشک سازند. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). طعامی است در هندوستان که بادنجان در روغن گاو، بریان کرده، در دوغ اندازند. (آنندراج). و منسوب است به بوران دخت، دختر خسروپرویز یا به بوران دختر حسن، زن مأمون. (ناظم الاطباء) : ریش چون بوکانا سبلت چون سوهانا سر بینیش چو بورانی باتنگانا.ابوالعباس. ای گشته ترا دل و جگر بریان بر آتش آرزو چو بورانی.ناصرخسرو. شخصی با معبری گفت در خواب دیدم که از کشک شتر بورانی میسازم. تعبیر آن چه باشد؟ (منتخب لطایف عبید زاکانی ص۱۲۵). سلطان محمود را در حالت گرسنگی بادنجان بورانی پیش آوردند. (منتخب لطایف عبید زاکانی ص۱۳۸). پس از سی سال بر بسحاق شد مکشوف این معنی که بورانی است بادنجان و بادنجان است بورانی. بسحاق اطعمه. به یمینت چه بود کشکنه و بورانی به یسارت چه بود نان و پنیر و ریچار. بسحاق اطعمه.

بورانیه.

[نی یَ] (اِ) نوعی، طعام منسوب به بوران دختر حسن بن سهل، زن مأمون خلیفهء عباسی. (منتهی الارب). طعامی منسوب به بوران و همان بورانی است. (ناظم الاطباء). و رجوع به بورانی شود.

بوربن.

[بُ] (اِخ)(۱) خاندانی از اشراف و سلاطین فرانسه که شهرت آن از قرن دهم میلادی شروع شد. لویی اول(۲) ملقب به کبیر در ۱۳۲۷ م. دوک دوبوربون(۳) خوانده شد. نُه نفر بنام دوک دوبوربون (از لویی اول تا شارل سوم که در ۱۵۲۷ درگذشت) بترتیب جانشین او شدند. از یک شاخهء کوچکتر شعبهء مارش(۴)شاخهء واندوم(۵) جدا شده که از آن میان آنتوان به سلطنت ناوار(۶) ۱۵۵۵ م. و هانری چهارم از همین شاخه بسلطنت فرانسه ۱۵۸۹ م . رسید. پسر هانری مذکور لویی سیزده دو پسر داشت. از شاخهء بزرگ که ناشی از لوئی چهارده، پسر ارشد لوئی سیزده است شعب ذیل نشأت یافته اند: شاخهء فرانسوی که با شخص کنت شامبور(۷) (هانری پنجم) در ۱۸۸۳ م . از میان رفته. شاخهء اسپانیولی که به شعبه های متعدد تقسیم شده و شعبه های اصلی آن در عصر ما، خاندان سلطنتی اسپانیا، خاندان سلطنتی در سیسیل و شاخهء دوکی «پارم» را تشکیل می دهند. از شاخهء کوچک ناشی از فیلیپ دوک دوارلئان، پسر دوم لویی سیزده است، لویی فیلیپ اول (۱۸۳۰ - ۱۸۴۷) به سلطنت رسیده. از همین شاخه، شاخهء ارلئان جدا میشود که رئیس کنونی آن هانری(۸) کنت پاریس است. شاخهء ارلئان براگانس(۹) یا شاخهء امپراتوری برزیل و شاخهء مون پانسیه(۱۰) که اعضای آن شاهدختهای اسپانیا هستند. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Duc. (۳) - ۱. Louis - (۲) Bourbon. de B. (۴) - Marche. (۵) - Vendome. (۶) - Navarre. (۷) - Henri Comte Chambord. (۸) - Henri. (۹) - Orleans Bragance. (۱۰) - Mont pensier.

بوربور.

(اِخ) تیره ای از ایل بهارلو از ایلات خمسهء فارس و از ایلات اطراف تهران، ساوه، زرند و قزوین است. ییلاقشان کوههای شمالی البرز. قشلاقشان ورامین میباشد و چادرنشین هستند. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۱۱، ۸۶).

بوربورترک.

[تُ] (اِخ) دهی از دهستان کسبایر که در بخش حومهء شهرستان بجنورد واقع است و ۱۷۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بوربورکرد.

[کُ] (اِخ) دهی از دهستان کسبایر که در بخش حومهء شهرستان بجنورد واقع است و ۲۳۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بورجان.

(اِ) در ارسباران نوعی از تمشک. رجوع به تمشک و رجوع به جنگل شناسی ساعی ص ۲۷۰ شود.

بورجانی.

(اِ) خمیری است که بقطعات کوچک برند و میان هر یک سوراخ کنند، در دیگ کنند و چون بپزد بر آن شیر یا ماست ریخته و آشامند. (ابن بطوطه یادداشت بخط مؤلف).

بوردان.

(اِ)(۱) گیاهی از تیرهء رامناسه(۲) و قسمت قابل مصرف آن پوست ساق و مواد مؤثرهء آن گلوکزیدهای آنتراکینونیک و عصارهء مایع بوردن، تیزان بوردن مورد استعمال است. (از کارآموزی داروسازی ص۱۸۷). (۱) - Rhamnacees - (۲) .Bourdane.

بورس.

(فرانسوی، اِ)(۱) بازاری که داد و ستد و معامله (بخصوص اوراق بهادار) در آنجا انجام گیرد. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - .Bourse

بورسار.

(اِ مرکب) اسبی که رنگ آن بسرخی گراید. بور. (فرهنگ فارسی معین).

بورشسب.

[شَ] (اِخ) بورشسف. پورشسف. پورشسب. نام پدر زردشت. رجوع به پورشسب شود.

بورطخیله.

[طَ لَ] (معرب، اِ) معرب لاتینی بورتیسله(۱). نیلوفر باغی. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - .Bourticella

بورق.

[رَ] (معرب، اِ) معرب بوره. یکی از عقاقیر اصحاب صناعت کیمیا. و آن بر چند صفت است: یکی بورق الخیز و قسمی دیگر که آنرا نطرون گویند و بورق الصناعهٔ و زراوندی و این بهترین صنف بورق است. (مفاتیح). چیزی است مانند نمک. معرب بوره. (غیاث). انواع آن: بورهء ارمنی، بورهء زرگری، بوره خبازان و بورهء زراوندی که بسرخی زند. بورهء کرمانی، بورهء مغربی و الوانش بسیار است. (از نزهةالقلوب). رجوع به بوره و بورک شود.

بورقان.

(اِخ) دهی از دهستان فراهان علیا بخش فرمهین است که در شهرستان اراک واقع است. دارای ۶۸۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲). پوران دختر کسری آن را بنا کرده است. (تاریخ قم ص۷۸).

بورقی.

[رَ] (ص نسبی) منسوب به بورق و بوره : و اگر خلط شور و بورقی بود در مدت یک ماه سمج کند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بلغم

بورقی، آن است که سخت گرم باشد و طعم او از شوری به تیزی گراید. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بورک.

[رَ] (اِ) نوعی از طعام باشد و بعضی گویند آش بغرا است. (برهان). نوعی از طعام. (غیاث). نوعی از آش ماست. (رشیدی). نوعی از طعام و گویند آش ماست است. (انجمن آرا) (آنندراج). ...گویا بغرا بمرور زمان بورک شده است. (از اصطلاحات و لغات دیوان ابواسحاق اطعمهء) : بامدادان که بود از شب مستیم خمار پیش من جز قدح بورک پرسیر مباد. بسحاق اطعمه. قدح پر بورک است و قلیه اندک چه بودی گر چو بورک قلیه بودی. بسحاق اطعمه ||. سنبوسه. (برهان) (غیاث) (ناظم الاطباء ||). قطاب. (برهان) (ناظم الاطباء ||). زنگاری را نیز گویند که بر روی نان نشیند(۱). (برهان). سبزی و زنگاری که بر روی نان نشیند. (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). و رجوع به بوز و بوزک شود ||. شتل و آن زری باشد که در قمار ببرند و به حاضران دهند. (برهان). شتل قمار. (رشیدی). شتل که از زر به قماربرده به حاضران دهند. (انجمن آرا) (آنندراج) : ندانم چه بردی از این مزد بازی که برد ترا هردو گیتی است بورک. عمعق (از آنندراج). مری کرد ابر سخاپیشه با تو کف دست برزد که بسم الله اینک ندانم تو از وی چه بردی ولیکن کنار جهان پرگهر شد ز بورک. اخسیکتی (از آنندراج ||). بوره و شوره. (ناظم الاطباء ||). در عربی بمعنی مبارک باد باشد. (برهان). (۱) - بمعنی فوق به فتح اول و زای هوز نیز آمده است. (برهان).

بورکند.

[کَ] (اِ مرکب) بوزکند. (ناظم الاطباء). و رجوع به بوزکند شود.

بورکه.

[رَ کَ] (اِخ) نام طایفه ای از ایلات کرد ایران که تقریباً یکصدوپنجاه خانوار میشوند. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۵۸). رجوع به ببرک شود.

بور گلرنگ.

[رِ گُ رَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از آفتاب. خورشید : چو برزد بامدادان بور گلرنگ غبار آتشین از نعل بر سنگ.نظامی.

بورمند.

[مَ] (اِ) گیاهی بغایت خوشبو. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بورنجان.

[رَ] (اِخ) دهی از دهستان حومه که در بخش مرکزی شهرستان کازرون واقع است. و ۵۵۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بورنجان بالا.

[رَ نِ] (اِخ) دهی از دهستان بیضا است که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع است. و ۱۳۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بورنگ.

[رَ] (اِ) نوعی از ریحان کوهی. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). حوک. (نصاب الصبیان). بادروح. (اختیارات بدیعی) (فهرست مخزن الادویه). بادرنگ بویه. بارنگ بویه. بادرنجبویه. (یادداشت بخط مؤلف).

بورنگ.

[رَ] (اِخ) دهی از دهستان مؤمن آباد است که در بخش درمیان شهرستان بیرجند واقع است. و ۶۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بورو.

(اِ) قرنا [کرنا] و شیپور که هنگام صید و شکار می نوازند. (آنندراج). بوق و شیپور شکارچیان. (ناظم الاطباء). - بوروزن؛ نفیرچی و قرنانواز. (آنندراج ||). لوله و مجرا ||. مذنب. (ناظم الاطباء).

بوروره.

[رَ] (اِخ) نام جزیره ای است در جانب شمالی که شنقار را از آنجا آورند. و شنقار پرنده ای است سفید و شکاری از جنس سیاه چشم، و گویند مردم آن جزیره همه زال و سفیدموی میباشند. (آنندراج) (برهان) (از ناظم الاطباء).

بورون.

(اِخ) تیره ای از طایفهء کیومرسی ایل چهارلنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۷۶).

بورون.

(اِخ) دهی از دهستان سهرورد که در بخش قیدار شهرستان زنجان واقع است و ۱۵۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۲).

بورون قشلاق.

[قِ] (اِخ) دهی از دهستان قزل کچیلو است که در بخش ماه نشان شهرستان زنجان واقع است. و ۱۸۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۲).

بؤرهٔ.

[بُءْ رَ] (ع اِ) (از «ب ء ر»)(۱) مغاکچه ||. آتشدان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). آتشدان و این کلمه

پوریون(۲) یونانی و «پور»(۳) بمعنی آتشکدهء فارسیان است. یا پورهء یونانی بمعنی آتش. (یادداشت بخط مؤلف ||). ذخیره. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به بوره شود. (۱) - ناظم الاطباء بدون همزه ضبط کرده و در ردیف بورهٔ آورده است. (۲) - Pur - (۳) .Purion.

بوره.

[رَ / رِ] (اِ) چیزی است مانند نمک و آنرا زرگران بکار برند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). نمک تلخ مزه بهندی، سهاگا گویند. (غیاث). ملحی است که از آب دریاچه های آسیا و چین و تبت و هندوستان اخذ میکنند و تنکار و ملح ایرانی نیز نامیده میشود. (ناظم الاطباء). - بورهء ارمنی.؛ - بورهء سفید؛ اسم فارسی بورهء رومی است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). - بورهء سلمانی؛(۱) بفارسی نطرون است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن ||). شکر سفید و معرب آن بورق است و بعربی نطرون خوانند و گویند اگر قدری از بوره با صدف بسایند و در بینی زن بدمند، اگر آن زن عطسه کند، دوشیزه بود و اگر نکند دوشیزه نباشد و بورهء ارمنی همان است. (برهان). شکر سفید. و بورق معرب آن است و آنرا بورهء ارمنی نیز گویند. (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). در قطرالمحیط آمده: «البورق اصناف: مائی و جبلی و ارضی و مصری و هواالنطرون معرب بوره بالفارسیه.» این کلمهء معرب وارد لاتین قرون وسطی و سپس داخل فرانسه شده، «بوراکس»(۲) (برات دوسدیم ئیدراته) گردیده. (حاشیهء برهان چ معین) : تباین است ز شاخ نبات تا بوره تفاوت است ز آب حیات تا غسلین. بدرالدین جاجرمی. (۱) - در تحفهء حکیم مؤمن بوره سلماسی آمده است. (۲) - Borax.

بوری.

[ری ی] (ع اِ) طریق. (از منتهی الارب). راه و طریق. (ناظم الاطباء (||). ص نسبی، اِ) یک نوع ماهی در مصر منسوب به شهر بوره(۱). (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). قسمی ماهی به رود نیل. (دمشقی). (۱) - بورهٔ شهری میان تنیس و دمیاط بوده که اکنون اثری از آن نیست. (از اقرب الموارد).

بوری.

(اِ) شیپور و بوق شکارچیان ||. نوک هر چیز، ویژه نوک ناخن. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس ||). نی شکافته شده ||. حصیر ساخته شده از آن و بوریا. (ناظم الاطباء). بوریا. (نشوءاللغة) (مهذب الاسماء ||). نی زرگری. منفاخ. (زمخشری).

بوری.

[بَ] (اِخ) تیره ای از موری هفت لنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۳).

بوری.

(اِخ) آل بوری یا اتابکان دمشق از ۵۴۹ تا ۶۹۷ ه . ق . حکومت کردند. رجوع به اتابکان و طبقات السلاطین اسلام ص۱۴۲ و ۱۴۳ شود.

بوری.

(اِخ) ابن طغتکین. رجوع به تاج الملوک بوری بن... شود.

بوری آباد.

(اِخ) دهی از دهستان پائین ولایت است که در شهرستان تربت حیدریه واقع است و ۷۷۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بوریا.

(اِ) مأخوذ از آرامی. حصیری که از نی شکافتهء مخصوص سازند. معرب آن باری است. (ابن درید). در این زبانها از سومری بعاریت گرفته شده. (حاشیهء برهان چ معین). معروف است، حصیری که در خانه اندازند. (انجمن آرا). حصیری است که در خانه اندازند و باریا معرب آن است. (از آنندراج). حصیری که از نیهای شکافته سازند. (ناظم الاطباء) : و از وی [شهر ترمذ] صابون و بوریای سبز و بادبیزن خیزد. (حدود العالم). اندرین روز اطلاق کردند بهای بوریا و نفت که جسد جعفر یحیی برمکی را سوخته آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۹۱). زیر یکی فرش وشی گسترد باز بدزدد ز یکی بوریاش. ناصرخسرو. به خدای ار مرا در این زندان جز یکی پاره بوریا باشد. مسعودسعد (دیوان چ رشیدیاسمی ص ۱۰۸). دور کن بوی ریا از خود که تا آزاده وار مسجد و میخانه را محرم شوی چون بوریا. سنایی. نی همه یکرنگ دارد در نیستانها ولیک از یکی نی قند خیزد وز دگر نی بوریا. خاقانی. بر چنین چاه بوریا بر سر مرده چون سنگ و باریا مگذر.نظامی. با فرومایه روزگار مبر کز نی بوریا شکر نخوری.سعدی. خونت برای قالی سلطان بریختند ابله چرا نخفتی بر بوریای خویش.سعدی. هست زیلو در بساط بوریا جای گل گل باش و جای خار خار. نظام قاری. کنون که وقت حصیر است و بوریا بزمین چه شد که سبزه به زیلو فکندنست سمر. نظام قاری.

بوریاباف.

(نف مرکب) آنکه بوریا بافد. (آنندراج). سازندهء بوریا. (ناظم الاطباء). بوریاگیر. حصیرباف : بقدر شغل خود باید زدن لاف که زردوزی نداند بوریاباف.نظامی. بوریاباف اگرچه بافنده است نبرندش به کارگاه حریر.سعدی. حدیث مدعیان و خیال همکاران همان حکایت زردوز و بوریاباف است. حافظ ||. پتل بند و تپنگوی اسباب. (ناظم الاطباء).

بوریاباف.

(اِخ) دهی از دهستان قلعه حاتم است که در شهرستان بروجرد واقع است و ۱۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بوریابافی.

(حامص مرکب) عمل بوریاباف. بافندگی بوریا. (فرهنگ فارسی معین (||). اِ مرکب) محل بافتن بوریا. کارگاه بوریاباف. و رجوع به بوریاباف شود.

بوریاپاره.

[رَ / رِ] (اِ مرکب) حصیرپاره. حصیر. (فرهنگ فارسی معین).

بوریاپوش.

(نف مرکب) کنایه از غایت مفلسی و نکبتی که برای پوشیدن، غیر بوریا نداشته باشد. (آنندراج). کسی که از هر جهت بیچاره و بی نوا باشد. (ناظم الاطباء) : هوس آتشین رخی دارد هر کجا رند و بوریاپوشی است. وحید (از آنندراج).

بوریافروش.

[فُ] (نف مرکب) فروشندهء بوریا. حصیرفروش. که بوریا فروشد.

بوریا کوبی.

(حامص مرکب) کنایه از ضیافتی باشد که در خانهء نو کنند. جشنی که بعد از ساختن خانه و عمارت کنند. (ناظم الاطباء) (برهان) (آنندراج). کنایه از آن است که چون خانهء نو بسازند، مردم را به مهمانی طلبند. (انجمن آرا). عذار. عذیر. عذیره. وکیره. حتیره. مهمانی بنا. ولیمهء بنا. ولیمهء خانهء نو: (یادداشت بخط مؤلف) : مسجدی هرکه ساخت پا کوبی کند از ذوق بوریاکوبی. یحیی شیرازی (از آنندراج).

بوریاگر.

[گَ] (ص مرکب) حصیرباف. بوریاباف : وز قیامت بوریاگر همچو دیباباف نیست قیمتی باشد به علم تو چو دیبا بوریا. ناصرخسرو.

بوریایی.

(ص نسبی) بوریاباف. بوریافروش. (یادداشت بخط مؤلف).

بوریطس.

[طُ] (معرب، اِ) به یونانی مرقشیشا است. (تحفهء حکیم مؤمن). بوریطش. و رجوع به مادهء بعد شود.

بوریطش.

[طِ] (معرب، اِ) به یونانی جوهر است که آنرا مرقشیشا گویند و آن چند قسم میباشد و بعربی حجرالنور خوانند و در دواهای چشم بکار برند. گویند اگر بر گردهء کودک بندند نترسد. (برهان) (آنندراج). مأخوذ از یونانی. مرقشیشا. (ناظم الاطباء). معرب از «پوریتس»(۱) یونانی است. مرقشیشا. مارقشیط. حجرالنور. بوریطس. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Purites.

بورینی.

(اِخ) (۹۶۳ - ۱۰۲۴ ه . ق .) ابوالضیاء حسن بن محمد بن محمد بن حسن بن عمر بن عبدالرحمن صفوری. ملقب به بدرالدین بورینی در نزدیکیهای صفوریه بدنیا آمد و یگانه در زمان خود بود. او را تألیفات فراوانی است، از جمله: نوشته هایی بر تفسیر بیضاوی و حاشیه بر مطول و شرح دیوان ابن الفارض و مشهورترین تألیفات وی تاریخ معروف به تراجم الاعیان فی ابناءالزمان است. وی در دمشق درگذشت و همان جا نیز مدفون شد. (معجم المطبوعات). رجوع به الاعلام زرکلی شود.

بوریهٔ.

[ری یَ] (ع اِ) حصیر بافته. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). حصیر بافته از نی. و این معرب از فارسی است. (از اقرب الموارد ||). راه. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بوریه.

[یَ / یِ] (اِ) بوریا. (ناظم الاطباء). و رجوع به بوریا شود.

بوز.

[بَ / بُو] (اِ) سبزیی که بسبب رطوبت بر روی نان و جامه و گلیم و پلاس و امثال آن هم میرسد. (برهان) (از جهانگیری) (آنندراج). روئیدگی و سبزیی که بواسطهء رطوبت بر روی نان و پنیر و جامه و گلیم و پلاس و جز آنها بهم میرسد. (ناظم الاطباء). بوزک. (از آنندراج). بوزک، بوزه؛ سبزیی که بسبب رطوبت بر روی نان، جامه، گلیم و غیره بهم رسد. (فرهنگ فارسی معین). کفک. و رجوع به بوزک شود ||. گرداب. (آنندراج ||). زنبور سیاه که بر روی گلها نشیند. (برهان) (الفاظ الادویه) (جهانگیری) (آنندراج) (ناظم الاطباء). نام جانور. زنبور سیاه. (فرهنگ فارسی معین ||). تنهء درخت. (برهان) (شرفنامهء منیری) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بوز.

(اِ)(۱) اسب نیله که رنگش به سفیدی گراید. (برهان) (رشیدی) (جهانگیری) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). اسب جلد و تند و تیز. (برهان). مطلق اسب تند و تیز. (رشیدی). اسب تند و تیز. (جهانگیری) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (آنندراج). اسب تندرو. اسب جلد. (فرهنگ فارسی معین) : پیش ستمکاره مکن پشت کوز زآن که فراوان نزید اسب بوز. امیرخسرو دهلوی ||. مردم تیزفهم و صاحب ادراک را نیز بطریق استعاره بوز گویند. چنانکه مردم بی ادراک کندفهم را کودن خوانند. و کودن، اسب گمراه پالانی باشد. (برهان) (جهانگیری) (آنندراج). به استعاره مردم فهیم را گویند. چنانکه کودن که اسب پالانی بی ادراک است. (رشیدی). مردم تیزفهم صاحب ادراک. (ناظم الاطباء). مرد تیزهوش صاحب ادراک. مقابل کودن. (فرهنگ فارسی معین) : شاگرد تو من باشم گر کودن اگر بوزم تا زآن لب خندانت یک خنده بیاموزم. مولوی. (۱) - بضم اول و ثانی مجهول. (آنندراج). ناظم الاطباء بفتح اول ضبط کرده است.

بوز.

(اِ)(۱) گرانی و سنگینی تب و حرارت. (آنندراج). (۱) - بضم اول و ثانی.

بوزا.

(اِ) بوزه. (ناظم الاطباء). مویز. آب بزا. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بوزک و بوزه شود.

بوزابه.

[بَ] (اِخ) بزابه. اتابک بوزابه حاکم فارس در زمان الب ارسلان سلجوقی. حکومت بوزابه در فارس به اجماع مورخین فقط ده سال بوده است و ابتدای آن از سنهء ۵۳۲ ه . ق . است. وی در جنگی که مابین او و سلطان مسعود روی داد بدست همان سلطان در موضعی مابین اصفهان و همدان موسوم به مرج قراتکین کشته شد. (از حاشیهء شدالازار ص ۲۷۲).

بوزار.

(اِ مرکب) بوی افزار. بواوزار. داروهای گرمی که در طعامها ریزند. مانند فلفل و قرنفل و دارچین و امثال آنها. توابل. (فرهنگ فارسی معین). ادویهء حاره را گویند که در طعامها بپزند مانند دارچین و قرنفل و زیره و فلفل که آنها را به فارسی گرم دارو گویند و بوافزا نیز خوانند که بو و رایحهء طعام را بیفزایند و بعربی این داروها را توابل و ابزار گویند(۱). (از آنندراج). ادویهء حاره یعنی داروی گرمی که در طعامها ریزند همچو فلفل و قرنفل و دارچینی و امثال آن. (برهان) (از رشیدی) (جهانگیری). ادویه ای مانند فلفل و میخک و دارچینی و ریشه جوز و هیل و گل سرخ وزیره که در طعامها داخل کنند و بتازی توابل گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به بوی افزار شود. (۱) - آنندراج بوزا ضبط کرده است ولی صحیح بوزار است.

بوزاگر.

[گَ] (ص مرکب) کسی که بوزه میسازد و میفروشد. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس) (فرهنگ فارسی معین).

بوزاگری.

[گَ] (حامص مرکب) کسی که بوزه میسازد. شغل بوزه سازی و بوزه فروشی. (ناظم الاطباء). عمل و شغل بوزاگر، بوزه سازی و بوزه فروشی. (فرهنگ فارسی معین).

بوزانهٔ.

[نَ] (اِخ) قریه ای است از قرای اسفراین. (مرآت البلدان ج ۱ ص۲۹۷) (مراصد الاطلاع).

بوزانی.

(ص نسبی) منسوب به بوزانه است که قریه ای است از قرای اسفراین. (لباب الانساب) (الانساب سمعانی).

بوزجان.

(اِخ) شهری است بین هرات و نیشابور از شهرهای خراسان. معرب بوزکان. بوزچگان. شهرکی بود از نواحی نشابور و طوس و بر سر راه نیشابور به هرات. مسافت آن تا نیشابور چهار منزل و تا هرات شش منزل بود. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به مرآت البلدان و لباب الانساب و ابن خلکان شود.

بوزجانی.

(ص نسبی) نسبت است بر بوزجان که شهرکی است مابین هرات و نیشابور و از آنجا است: ابوالوفاء محمد بن یحیی... (از لباب

الانساب) (الانساب سمعانی).

بوزچی.

(ص مرکب) سازنده و فروشندهء بوزه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بوزدگی.

[زَ دَ / دِ] (حامص مرکب) صفت بوزده. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بوزده شود.

بو زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) بو آمدن از چیزی. و بنفسه، بمعنی بو دادن است. (از آنندراج) : ای فاخته ز ناله زن آتش ببوستان کآن گل امید نیست که بوی وفا زند. امیرخسرو (از آنندراج). ببزم شاه نرگس مست رفت و بو زند ترسم مگر کو خلق شاه هر دو عالم در دهان دارد. امیرخسرو (از آنندراج). - بو زدن زخم؛ بوی بد پیدا کردن زخم و آن علامت بد است برای زخم. (آنندراج) : گریه کردم داغ طعن دوستداران تازه شد از شکایت زخم شمشیر زبان بو میزند. اسیر (از آنندراج).

بوزده.

[زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) بوگرفته. بوی بد گرفته. آلوده شدن بچیزهای بدبو: علف بوزده را گوسفند نمیخورد. (یادداشت بخط مؤلف). - بوزده بودن زخم؛ ناسور شدن زخم از رسیدن بوی مشک و مانند آن. (آنندراج) : باز دارم بتن از تیر نگاهی زخمی باز زخم کهنم بوزده از بوی کسی است. ملا تشبیهی (از آنندراج).

بوزرجمهر.

[زَ مِ](۱) (اِخ) نام وزیر انوشیروان(۲). (از فهرست ولف). بزرگمهر. (فرهنگ فارسی معین) : برفتند یکسر پرآژنگ چهر بیامد بر شاه بوزرجمهر.فردوسی. بیامد نهم روز بوزرجمهر پر از آرزو دل پرآژنگ چهر.فردوسی. رجوع به بزرجمهر و بزرگمهر شود. (۱) - در فرهنگ فارسی معین بفتح زا [زَ مِ]ضبط داده ولی در فهرست ولف به ضم زا [زُ مِ]ضبط شده است. بر اساس پهلوی این کلمه "Vuzurgmitr" ("بزرگمهر) می باشد. (۲) - بطوری که از فهرست ولف برمی آید در شاهنامهء فردوسی همه جا «بوذرجمهر» و یک بار هم «بوزرچمهر» آمده است.

بوزک.

[بَ زَ] (اِ مصغر) بوز است. و آن سبزیی باشد که بسبب رطوبت بر روی نان و گلیم و پلاس و امثال آن بندد. (برهان). بوز. (آنندراج). سبزیی یا سپیدیی پنبه مانند، که از هوای سرد بر نان کهنه یا آچار نشیند. (غیاث). سبزیی که بر نان و جز آن بواسطهء رطوبت و نم نشیند. (رشیدی) : تا تواند گفت نان را می خورم با نان خورش میگذارد تا بر آن از کهنگی بوزک فتد. (از رشیدی). رجوع به بوز شود ||. مخمر(۱). (از فرهنگ فارسی معین). لوور. آب جو (بوزک). (کارآموزی داروسازی ص۲۰۷). (۱) - Levure.

بوزکند.

[کَ] (اِ مرکب) صفه و ایوان و با رای قرشت هم بنظر آمده است. (برهان). ایوان و خانه است و با رای قرشت هم بنظر آمده. (آنندراج). صفه. و ایوان. (ناظم الاطباء). بوزگند. صفه. ایوان. (فرهنگ فارسی معین).

بوزکی.

[زَ] (اِخ) دهی است از دهستان میان آب که در بخش مرکزی شهرستان شوشتر واقع است. دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بوزگان.

(اِخ) رجوع به بوزجان شود.

بوزمند.

[مَ] (اِ) گیاهی باشد بغایت خوشبوی. و با رای بی نقطه هم بنظر آمده است. (آنندراج) (ناظم الاطباء). گیاهی بغایت خوشبوی. (ناظم الاطباء).

بوزمه.

[زَ مَ / مِ] (اِ) گیاه خوشبو. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بوزمند شود.

بوزنجرد.

[زَ جِ] (اِخ) قریه ای است از قراء همدان در یک منزلی و آن طرف ساوه است و از آنجا است: ابویعقوب یوسف بن ایوب بن یوسف بن حسن بن وهرهٔ همدانی بوزنجردی. (از لباب الانساب) (از معجم البلدان).

بوزنجرد.

[زَ جِ] (اِخ) قریه ای است از قراء مرو در طرف دشت. از آنجا است: ابواسحاق ابراهیم بن هلال بن عمروبن سیاوش هاشمی بوزنجردی. (لباب الانساب) (معجم البلدان).

بوزنجردی.

[زَ جِ] (ص نسبی) منسوب است به بوزنجرد از قرای همدان، در یک منزلی و آن طرف ساوه. (از لباب الانساب) (از انساب سمعانی).

بوزنجردی.

[زَ جِ] (ص نسبی) منسوب است به بوزنجرد که قریه ای است از قرای مرو در طرف دشت. (از لباب الانساب) (از الانساب سمعانی).

بوزندان.

[ ] (اِخ) دهی جزء دهستان دودانگه بخش ضیاءآباد که در شهرستان قزوین واقع است و دارای ۱۰۳۴ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بوزنشاه.

[زَ] (اِخ) قریه ای است از قرای مرو. (معجم البلدان) (مرآت البلدان ج ۱ ص۲۹۸). قریه ای است از قرای مرو که در چهارفرسخی مرو قرار دارد و اکنون خراب شده است. (لباب الانساب).

بوزنشاهی.

[زَ] (ص نسبی) منسوب است به بوزنشاه. (لباب الانساب).

بوزنطا.

[زَ] (اِخ)(۱) نام قدیم قسطنطنیه. استانبول. اسلامبول. اسطنبول. اسطمبول. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به استانبول شود.
(۱) - Byzance.

بوزنطه.

[زَ طَ] (اِخ) بیزانطه. بیزانس. قسطنطنیه. استانبول. رجوع به بوزنطا شود. (فرهنگ فارسی معین).

بوزنطین.

[زَ] (اِخ) همان بوزنطا و بوزنطه است. رجوع به النقود ص ۳۲ و ۹۳ و بوزنطه و بیزانس شود.

بوزنگان.

[زَ نَ / نِ] (اِ) جِ بوزنه : آن یکی برجهد چو بوزنگان پای کوبد بنغمهء طنبور.ناصرخسرو. و رجوع به بوزنه و بوزینه شود.

بوزنه.

[زَ نَ / نِ / زِ نَ / نِ] (اِ) میمون را گویند و بعربی حمدونه خوانند. (برهان). مخفف ابوزَنَّه که کنیت میمون است و آنرا بفارسی کپی خوانند و گاه تصرف کرده، بوزینه به اشباع بعدالزاء و بوزنینه بزیادت نون نیز استعمال کنند و می تواند که بوزینه مخفف ابوزینه باشد و تحتانی در آن عوض نون اول بود بر قیاس دینار که اصل دنار بتشدید نون بود و بر این تقدیر یای اشباع نباشد، زیرا که تخفیف لفظ عربی در فارسی شایع است بخلاف زیادت در لفظ عربی. (آنندراج). بوزینه. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). بوزنه. (منتهی الارب) : مردم نه ای ای خربچه میماند رویت(۱) چون بوزنه ای کو به سگی بازنماید.طیان. و بوزنه مر گربه را دوست دارد که گربه را کنار گیرد همی بوسدش. (جامع الحکمتین ص۱۷۱). و بفرمود تا همهء مطربان و مسخرگان و هزاران سگان

شکاری و بوزنه، از این جنسها که تماشای ملوک باشد، از سرای خلافت بیرون گردند. (مجمل التواریخ و القصص). هان و هان کم گوی کز خوبی سمر گشتم بخلق بر دهان همچو کون بوزنه مسمار زن. سوزنی. خنبک زند چو بوزنه چنبک زند چو خرس این بوزنینه ریشک پهنانه منظرک.خاقانی. در روزگار ماضی عهد گذشته بوزنه ای از دنیا اعراض کرد. (سندبادنامه ص۱۶۲). بوزنه گرد انجیرستان می گشت و... (سندبادنامه ص ۱۶۴). (۱) - ن ل: مردم نه ای حیز بچه ماند رویت.

بوزنینه.

[زَ نَ / نِ] (اِ) بوزنه را گویند که میمون باشد. (برهان). جانوری معروف که میمون باشد و بسیار زیرک و هوشیار است. (انجمن آرا). بوزنه. (ناظم الاطباء) : به ریش تیس و به بینی پیل و غبغب گاو به خرس رقص کن و بوزنینهء لعاب. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۵۴). خنبک زند چو بوزنه چنبک زند چو خرس این بوزنینه ریشک پهنانه منظرک. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۷۸۰). رجوع به بوزنه و بوزینه و آنندراج شود.

بوزه.

[زَ / زِ] (اِ) شرابی باشد که از آرد برنج و ارزن و جو سازند و در ماوراءالنهر و هندوستان بسیار خورند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (آنندراج). شراب برنج. (رشیدی). اسم مرز است که بعربی فقاع نامند. (فهرست مخزن الادویه) : چنان باشد سخن در جان جاهل چو درریزی به خم بوزه ارزن.ناصرخسرو. ز نور عقل کل عقلم چنان تنگ آمد و خیره کز آن معزول گشت افیون و بنگ و بوزه و شیره. مولوی (از آنندراج). گر از بوزه خانه رسد بوزه کم چو بوزه کف خویش ساید بهم. ملاطغرا (از آنندراج ||). تنهء درخت. (برهان) (آنندراج) (شرفنامهء منیری). تنهء درخت که نرد نیز گویند. (رشیدی) (جهانگیری). رجوع به بوز شود.

بوزه چی.

[زَ / زِ] (ص مرکب) آنکه شراب و بوزه فروشد. (آنندراج) : شهری خراب بوزه چی و چشم مست اوست پیر و جوان سبوی کش و می پرست اوست. سیفی.

بوزه خانه.

[زَ / زِ نَ / نِ] (اِ مرکب) جایی که در آن بوزه سازند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : گر از بوزه خانه رسد بوزه کم چو بوزه کف خویش ساید بهم. ملاطغرا (آنندراج).

بوزه ساز.

[زَ / زِ] (نف مرکب) آنکه بوزه سازد.

بوزه کباب.

[زَ / زِ کَ] (اِ مرکب) کباب بره. (ناظم الاطباء).

بوزی.

(اِ) کشتی و قایق. (ناظم الاطباء). بوصیّ معرب بوزی است و آن نوعی زورق باشد. (منتهی الارب) : هرکه بر درگاه او کرد التجا رست از محن ایمن است از موج دریا هر که در بوزی نشست. خواجه عمید لومکی. سیراف در قدیم شهری بزرگ بوده است. و مشرع بوزیها و کشتی ها. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۳۶ ||). بمعنی ملاح نیز آمده است. (یادداشت بخط مؤلف).

بوزی.

(اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش شادگان شهرستان خرم شهر است که در بین دهستان ام الصخر و آبشاه واقع است. و از هشت قریهء کوچک و بزرگ تشکیل شده است. و در حدود ۱۰۵۰۰ تن سکنه دارد و قراء آن جهانگیری، قطرانی سوده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بوزی.

[] (اِخ) دهی از دهستان ده ملاـ بخش هندیجان است که در شهرستان خرمشهر واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بوزی.

(اِخ) قصبهء مرکز دهستان بوزی بخش شادگان شهرستان خرمشهر است که ۳۴۳۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بوزیدان.

(اِ) دارویی است که از مصر آورند و بعربی مستعجل خوانند و بجهت فربهی استعمال کنند. اگر با شیر گوسفند یا آرد برنج، حلوا سازند و بخورند بدن را فربه کند. (برهان) (آنندراج). بیخی است سپید، درازتر انگشتی. مبهی و محرک جماع و مسهل زردآب و تریاق سموم و بارد و مفتح سده، جگر و سپرز و مسقط جنین. (منتهی الارب)(۱). حجرالذئب(۲). خرچکوک. شیرزا. فاوانیا. ابوزیدان. عودالکهنیا. عودالصلیب. عبدالسلام. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). گیاهی است که از آن دارویی بجهت فربهی سازند. مستعجل. مثلب. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تحفهء حکیم مؤمن و فهرست مخزن الادویه و دزی ج ۱ شود. (۱) - در منتهی الارب این کلمه ذیل «ز ی د» آمده و به کسر و فتح زا ضبط شده است. (۲) - Vithamia sommiera.

بوزیطش.

[طُ] (معرب، اِ) مرقشیشا. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به بوریطس شود.

بوزینا.

(اِ) بوزینه. (فرهنگ فارسی معین) : حلوا نخورد چو جو بیابد خر دیبا نبرد بکار بوزینا.ناصرخسرو.

بوزینجرد.

[جَ] (اِخ) رجوع به بوزنجرد و تاریخ غازان ص ۲۰، ۱۴۱، ۲۵۱ شود.

بوزینه.

[نَ / نِ] (اِ) میمون را گویند. (برهان). کنیت میمون که آنرا بفارسی کپی خوانند. بوزینه مخفف ابوزینه. (از غیاث) (آنندراج). پهنانه. (فرهنگ اسدی). ابوخالد. ابوحبیب. ابوخلف. ابوزنه. ابوقشه. ابوقیس. (المرصع). کپی. قرد. حمدونه. شادی. بوزنه. (یادداشت بخط مؤلف) : هرکه بتکلیف کاری کند که سزای آن نباشد بدو آن رسد که بدان بوزینه رسید. (کلیله و دمنه). بوزینه بر چوب نشست و بریدن گرفت. (کلیله و دمنه). کافران اندر مری بوزینه طبع آفتی آمد درون سینه طبع.مولوی. پس خدا آن قوم را بوزینه کرد چون که عهد خود شکستند از نبرد.مولوی. - امثال: بوزینه را با درودگری چه کار. رجوع به بوزنه و بوزنینه و امثال و حکم دهخدا شود.

بوژ.

(اِ) گرانی و سنگینی تب و حرارت باشد. (برهان) (آنندراج)(۱). (۱) - ناظم الاطباء گرانی و سنگینی و تب و حرارت معنی کرده است.

بوژ.

[بَ] (اِ) گرداب. (برهان) (آنندراج) (مجمع الفرس) (فرهنگ فارسی معین).

بوژآباد.

(اِخ) دهی از دهستان مازول است که در بخش حومهء شهرستان نیشابور واقع است و ۵۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بوژآباد.

(اِخ) دهی از دهستان عشق آباد است که در بخش فدیشه شهرستان نیشابور واقع است. و ۱۴۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بوژان.

(اِخ) دهی از دهستان مازول است که در بخش حومهء شهرستان نیشابور واقع است. و ۱۱۹۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بوژکان.

(اِخ) شهرکی است [بخراسان] از حدود نیشابور با کشت و برز و از وی کرباس خیزد. (حدود العالم).

بوژمهران.

[مِ] (اِخ) دهی از دهستان اردوغش که در بخش قدمگاه است و در شهرستان نیشابور واقع است و ۱۰۹۷ تن سکنه دارد.

بوژنه.

[نَ / نِ] (اِ) شکوفه و بهار درخت را گویند که هنوز نشکفته باشد و آنرا بعربی کُم خوانند. (برهان) (از ناظم الاطباء) (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین).

بوس.

(اِ) مخفف بوسه است و بعربی قبله گویند. (برهان). معروف است و اصل آن بوسیدن است. (از انجمن آرا). اعراب، ضم آنرا(۱) فتح کرده، بوس گویند و در خود آورده اند و تصرف کرده اند بر این کار مطبوع راحت انگیز و شیرین بمعنی عذاب و سختی نزدیک شده است. (آنندراج). بوسه. قبله. شفتالو. شکر. (یادداشت بخط مؤلف) : منم خوکرده بر بوسش چنان چون باز بر مسته چنان بانگ آرم از بوسش چنانچون بشکنی پسته. رودکی. روزگار شادی آمد مطربان باید کنون گاه ناز و گاه راز و گاه بوس و گه عنان. منوچهری. سعدی شیرین سخن در راه عشق از لبش بوسی گدایی میکند.سعدی. عشاق بس نکرده هنوز از کنار و بوس. سعدی. مجال من همین باشد که پنهان عشق او ورزم کنار و بوس و آغوشش چه گویم چون نخواهد شد. حافظ. گفته بودی که شوم مست و دو بوست بدهم وعده از حد بشد و ما نه دو دیدیم و نه یک. حافظ. - بوس و کنار؛ بوسیدن و در آغوش کشیدن. (فرهنگ فارسی معین) : آمد آن غمگسار جان و روان آمد آن آشنای بوس و کنار.فرخی. خوشا بهار تازه و بوس و کنار یار گر در کنار یار بود خوش بود بهار. منوچهری. گزیده بهم بزم و دیدار یار می و رود و بازی و بوس و کنار.اسدی. بید با باد بصلح آید در بستان لاله با نرگس در بوس و کنار آید. ناصرخسرو. با یار شکرلب گل اندام بی بوس و کنار خوش نباشد.حافظ. دیدار شد میسر و بوس و کنار هم از بخت شکر دارم و از روزگار هم.حافظ. - دستبوس؛ بوسیدن دست : بزرگان اگر دستبوس آورند بدرگاه اسکندروس آورند.نظامی. به خلوت کند شاه را دستبوس به تشنیع برنآرد آوای کوس.نظامی. (۱) - بوس: بوسیدن را.

بوس.

[بَ] (ع مص) بوسیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آمیختن ||. درشت گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بؤس.

[بُءْسْ] (ع اِ) سختی و بلا. یقال: یوم بؤس و یوم نعم. ج، ابؤس. (منتهی الارب). سختی. (برهان) (مهذب الاسماء) (شرفنامهء منیری) (دهار). سختی و بلا. (آنندراج). بلا و سختی. ج، ابؤس. (ناظم الاطباء). درویشی و شدت احتیاج و سختی. (غیاث). فقر. عسرت درویشی. مسکنت. (یادداشت بخط مؤلف) : ز شاهنشه اسکندر فیلقوس فروزندهء آتش نعم و بوس.فردوسی. بمرد اندر آن چند گه فیلقوس بروم اندرون بود یک چند بوس.فردوسی. ولیعهد گشت از پس فیلقوس بدیدار او داشتی نعم و بوس.فردوسی. پیغام داد که دانم دلت گرفته است از تنگی و بوس حصار. (تاریخ سیستان). دامن او گیر و از او جوی راه تا برهی زین همه بوس و زحام. ناصرخسرو. چون ایام نحوس و ساعت بؤس منقضی و منفصل شود، جزای این عقوق و... تقدیم افتد. (سندبادنامه ص ۷۰). اصحاب قابوس در آن بؤس، نفوس شریف خویش را به اندک بلغه قانع گردانیدند. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول ص ۲۲۶||). (مص) سخت حاجتمند شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بئس الرجل بؤساً و بئیساً؛ سخت شدن حاجت کسی. (از اقرب الموارد).

بوسان.

(نف) در حال بوسیدن. (یادداشت بخط مؤلف).

بوسانه.

[نَ / نِ] (اِمص) حقارت و پستی. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بوسایغ.

[یِ] (ع اِ مرکب) پالوده. ابوسایغ. (یادداشت بخط مؤلف).

بوستان.

(اِ مرکب) پهلوی «بوستان». مخفف بستان، مرکب از بو (= بوی - رایحه) و ستان (اداهٔ مکان). جایی که گلهای خوشبو در آن بسیار باشد. باغ باصفا. (حاشیهء برهان چ معین). مرکب از کلمهء بو و کلمهء ستان که بمعنی جای پیدا شدن است. (غیاث). جنت. (مهذب الاسماء) (ترجمان القرآن). حدیقه. جایی که درختان گل و درختان که میوه هاشان خوشبو باشد، چون سیب و امرود و ترنج و نارنج و امثال آن. (از شرفنامهء منیری). جایی که بوی بسیار از آن خیزد از عالم گلستان. (آنندراج). جایی که گلهای خوشبو در آن بسیار باشد. (فرهنگ فارسی معین) : گه بر آن کندز بلند نشین گه در این بوستان چشم گشای.رودکی. خزّ بجای ملحم و خرگاه بدل باغ و بوستان آمد.رودکی. چنان بُد که یک روز با دوستان همی باده خوردند با دوستان.فردوسی. چنین گفت کاین نو برآورده جای همه گلشن و بوستان و سرای.فردوسی. همی بوستان سازی از دشت او چمنهاش پر لاله و چاوله.عنصری. یکی بوستانی پراکنده نعمت بدین سخت بسته بر آن نیک بازی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۴). فریفته مشو ای نوجوان بر آنکه بر او چو بوستان و به قد سرو بوستان شده ای. ناصرخسرو. اول کسی که باغ ساخت او [منوچهر] بود و ریاحین گوناگون که بر کوهسارها و دشتها رسته بود، جمع کرد و بکشت و فرمود تا چهار دیوار گرد آن درکشیدند و آنرا بوستان نام کرد، یعنی معدن بویها. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۳۷). چون خزاین مر بوستان را زعفران داد ای شگفت پس چرا بازایستاد از خنده خندان بوستان. مسعودسعد. منوچهر، بسیاری شکوفه ها و گل و ریاحین از کوه و صحرا بشهرها آورد و بکشت و دیوار فرمود کشیدن پیرامون آن. چون شکفت و بوی خوش یافت، آنرا بوستان نام نهاد. (مجمل التواریخ). عهد یاران باستانی را تازه چون بوستان نمی یابم.خاقانی. پندار سر خر و بن خار در عرصهء بوستان ببینم.خاقانی. هر آن کسی که تمنای بوستان دارد ضرورت است تحمل ز بوستان بانش. سعدی. گل آورد سعدی سوی بوستان بشوخی و فلفل به هندوستان.سعدی. از این بوستان که بودی تحفه ای کرامت کن. (گلستان سعدی). رجوع به بستان شود ||. باغ، مجاز است. (آنندراج). مطلق باغ. (فرهنگ فارسی معین) : درودت فرستاد و نامه نوشت یکی نامه چون بوستان بهشت.فردوسی. که در بوستانش همیشه گل است به کوه اندرون لاله و سنبل است. فردوسی. رجوع به بستان شود ||. باغ میوه. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بستان شود ||. یکی از دستگاههای موسیقی قدیم ایران که صاحب درهٔ التاج آنرا جزو ادوار ملایم موسیقی ایران آورده است. (فرهنگ فارسی معین).

بوستان.

(اِخ) دهی است که در بخش گچساران شهرستان بهبهان واقع است. دارای ۲۵۰ تن سکنه است و ساکنین از طایفهء ماشت بابویی

میباشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بوستان آرا.

(نف مرکب) بوستان آرای. آراینده‌ء بوستان. که بوستان را بجمال خود بیاراید. که از بوستان زیباتر و خرم تر باشد : سپید برف برآمد بکوهسار سیاه و چون درونه شد آن سرو بوستان آرای. رودکی.

بوستان افروز.

[اَ / سِ اَ] (اِ مرکب) گلی است که آنرا تاج خروس گویند به سبب شباهتی که بدان دارد. (برهان). همان گل تاج خروس است، بسبب شباهتی که بدان دارد. گل تاج خروس. (رشیدی). دیسم. (بحر الجواهر) (آنندراج). دج الامیر. اماریطن(۱): بوستان افروز پیش ضیمران چون نزاری پیش روی فربهی.منوچهری. بوستان افروز تازه در میان بوستان همچو خون آلوده در هیجا سنان کارزار. غضایری رازی. بوستان افروز بنگر رسته با شاه اسپرم گر ندیدستی خط قوس قزح بر آسمان. ازرقی (دیوان چ دانشگاه ص۷۱). فروخت روی نشاطم چو بوستان افروز بدین امید کز این ورطه بو که جان ببرم. انوری. می چون بوستان افروز ده زانک سفال دل چو ریحان تازه کردی. خاقانی. زآن گلی چند بوستان افروز که در آن بوستان بدند آن روز.نظامی. چه خوری خون چو لاله‌ء دلسوز خوش نظر باش و بوستان افروز. خواجوی کرمانی. رجوع به بستان ابروز و بستان افروز شود. (۱) - Amarante.

بوستانبان.

(ص مرکب) حافظ و نگهبان بوستان : بوستانبانا حال و خبر بستان چیست و اندر این بستان چندین طرب مستان چیست. منوچهری. بوستانبانا امروز به بستان بده ای زیر آن گلبن چون سبز عماری شده ای. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۱۵۷). سعدی چو به میوه میرسد دست سهلست جفای بوستانبان.سعدی. ندیم را که تمنای بوستان باشد ضرورتست تحمل ز بوستانبانش.سعدی. رجوع به بستان بان شود.

بوستان پیرا.

(نف مرکب) بوستان پیرای. باغبان. (آنندراج). بستان پیرا. بوستان بان. (فرهنگ فارسی معین) : اگر از دورباش بوستان پیرا نیندیشد سر از یک طوق با قمری کند سرو روان بیرون. صائب. بسعی بوستان پیرا چه حاجت باغ مینو را. یغما (از ضیاءاللغهٔ). رجوع به بستان پیرا و بستان پیرای شود.

بوستان سرا.

[سَ] (اِ مرکب) بوستان. باغ. باغی که در صحن خانه سازند : درخورد بوستانسرای ترا زهره و مشتری تماشایی. سیدحسن غزنوی (دیوان چ مدرس رضوی ص ۱۷۸). به هرات رفتند و ببوستانسرای ملک درآمدند. (انیس الطالبین ص۱۳۴). در بوستان سرای تو بعد از تو کی بود خندان انار و تازه بِهْ و سرخ روی سیب. سعدی. رجوع به بستانسرا و بستانسرای شود.

بوستان سندس.

[نِ سُ دُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) سبزه و گلهای گوناگون. (ناظم الاطباء).

بوستان شیرین.

[نِ] (اِ مرکب) نام نوایی است که مطربان زنند. (اوبهی). نوایی است از موسیقی قدیم. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بستان شیرین شود.

بوستان گرد.

[گَ] (نف مرکب) گردندهء در بوستان. (آنندراج). که تماشای باغ و بوستان کند : ایاغی به این بوستان گرد ده گل سرخ بستان، می زرد ده. ملاطغرا (از آنندراج).

بوستان گل نمای.

[نِ گُ نَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از آسمان باشد. (برهان) (انجمن آرا). آسمان. (ناظم الاطباء).

بوستانی.

(ص نسبی) منسوب به بوستان است : ای سرو بلند بوستانی در پیش درخت قامتت پست.سعدی. رجوع به بوستان و بستانی شود||. (اِ) نوعی از شمشیر یمانی است : چهارم آنکه ساده باشد و اندک مایه اثر جو دارد و درازی او سه بدست و چهار انگشت پهنا دارد و گوهر وی بسیاهی زند، آنرا بوستانی خوانند. (نوروزنامهء چ اوستا ص۸۶).

بو ستدن.

[سِ تَ دَ] (مص مرکب) کنایه از کسب کردن بو. (آنندراج) : خار پهلو کند صحبت گل گر ز خلق تو بو ستاند باغ. مجد همگر (از آنندراج).

بوستون.

[بُ تُ] (اِخ)(۱) شهری در ایالات متحدهء آمریکا. کرسی ماساچوست. ۸۰۱۰۰۰ سکنه دارد. مرکز صنعتی و بندری فعال است. موطن فرانکلین و ادگار پو است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Boston.

بوستین.

(اِمص) بدی و شرارت. (آنندراج).

بوسحاق.

[سِ] (اِخ) ابواسحاق و بسحاق شود.

بوسحاق.

[سِ] (اِخ) ابواسحاق اینجو : به پیروزهء بوسحاقیش داد سخن بین که با بوسحاقان چه کرد.نظامی. رجوع به ابواسحاق اینجو شود.

بوسحاق.

[سِ] (اِخ) ابواسحاق موصلی : جویم از درگاه تو مر خویشتن را آب روی همچو از درگاه هارون، بوسحاق موصلی. سوزنی. رجوع به ابواسحاق موصلی شود.

بوس دادن.

[دَ] (مص مرکب) بوسیدن : دوتایی شد و بر زمین بوس داد بخندید زو شاه و برگشت شاد.فردوسی. چو زد تیر بر سینهء اشکبوس سپهر آن زمان دست او داد بوس.فردوسی. چو گودرز بنشست بر خاک طوس بشد پیش خسرو زمین داد بوس.فردوسی. برفتند و بر خاک دادند بوس فروماند بر جای پیلان و کوس.فردوسی. بر لاله کند سرخ گل افسوس همی نرگس گل را دست دهد بوس همی. منوچهری. من خدمت کردم بوس بر انگشتری دادم و پیش ملک نهادم. (تاریخ بخارا). رجوع به بوسیدن شود. بوسه دادن. رجوع بدین کلمه شود.

بوسر.

[بَ سَ] (ع مص) بواسیر داشتن. (دزی ج ۱ ص ۱۲۷). رجوع به بوسیر شود.

بوسعد.

[سَ] (اِخ) رجوع به ابوسعد شود.

بوسعید.

[سَ] (اِخ) رجوع به ابوسعید شود.

بوسفاح.

[سَ] (اِ مرکب) رجوع به ابوسفاح شود.

بوسفور.

[بُسْ فُرْ](اِخ) رجوع به بسفر و بسفورس شود.

بوسفیان.

[سُ] (اِخ) رجوع به ابوسفیان شود.

بوسک.

[سَ] (اِ مصغر) مصغر بوسه. (آنندراج). بوسهء کوچک. (ناظم الاطباء ||). بال مرغ ||. هر چیز مجوف یا معقر. (ناظم الاطباء).

بوس کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)بوسیدن : سخنگوی رومی چو پاسخ شنید زمین بوس کرد آفرین گسترید.فردوسی. چو رستم به نزدیک مهتر رسید زمین بوس کرد آفرین گسترید.فردوسی.

بوسکن.

[سَ کَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالسکن شود.

بوسلمه.

[سَ لَ مَ] (اِخ) رجوع به ابوسلمه شود.

بوسلیک.

[سُ لَ] (اِ مرکب) نام مقامی از جملهء دوازده مقام موسیقی. (برهان) (از غیاث) (انجمن آرای ناصری) (آنندراج). رجوع به آهنگ شود.

بوسلیک.

[سُ لَ] (اِخ) رجوع به ابوسلیک شود.

بوسلیمان.

[سُ لَ] (اِ مرکب) رجوع به ابوسلیمان شود.

بوسنج.

[سَ] (اِخ) معرب پوشنگ. رجوع به پوشنگ شود.

بوسنجان.

[سَ] (اِخ) دهی از دهستان پشتکوه باشت و بابوئی است که در بخش گچساران شهرستان بهبهان واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بوسنده.

[سَ دَ / دِ] (نف) آنکه ببوسد. بوسه زننده. (فرهنگ فارسی معین).

بوسنه.

[ ] (اِخ) بوسنه. شهرکی است انبوه و آبادان و با نعمت بسیار و خرم و هوای درست و راه حجاج خراسان. (حدودالعالم چ دانشگاه تهران ص ۱۴۲).

بوسنه.

[بُسْ نِ] (اِخ) یکی از ممالک شبه جزیرهء بالکان که مدتها جزء امپراطوری عثمانی بود و پس از معاهدهء برلن در ۱۳۲۶ ه . ق . از دولت عثمانی منتزع شده و جزء سلطنت اتریش گردید و پس از جنگ ۱۹۱۴ - ۱۹۱۸ م. جزء دولت یوگسلاوی شد. و دارای ۱۳۴۵۰۰۰ تن جمعیت است. پایتخت آن شهر بوسنه سرای یا سرایوو (سراجوا) بود که ۶۰ هزار تن ساکنین این شهر میباشد. (ناظم الاطباء). جمهوری خودمختار یوگسلاوی دارای ۵۱۵۶۰ کیلومتر مربع وسعت است. جمعیت آن ۲۸۴۷۷۹۰ تن و در شمال یوگسلاوی واقع است. کرسی آن سارایوو. به دو واحد تاریخی و جغرافیایی متمایز تقسیم میشود. یکی بوسنی [ترکی بوسنه] و دیگری هرزگووین. رجوع به دائرة المعارف فارسی شود.

بوسوئه.

[بُو ءِ] (اِخ)(۱) ژاک بنینی. رجوع به بسوئه شود. (۱) - Bossuet, Jacques Benigne.

بو سوختن.

[تَ] (مص مرکب) بخور کردن خوشبوئیها. (آنندراج). - بوی خوش سوختن؛ عود و جز آن را بر آتش نهادن. خوشبوی ساختن جایی را : بفرمود شاه آتش افروختن برسم مغان بوی خوش سوختن. نظامی (از آنندراج).

بوسه.

[سَ / سِ] (اِ مرکب) مرکب از: بوس + ه (پسوند سازندهء اسم) قبله. ماچ. (حاشیهء برهان چ معین). عملی که حاصل می گردد از انطباق لبها به روی صورت یا دست کسی از روی محبت و یا احترام. و یا انطباق لبها به روی یک چیز مقدس و محترمی مانند قرآن و جز آن. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین). بوس معرب آن. و سیراب تر، شکرآمیز، گلوسوز، جان پرور، بجا، تشنه لب، بکر، سرجوش از صفات، متاع، نم، خیر، شر، نیشکر، قند مکرر، ثمر، حلوا، می، نقل، شراب، شربت، ابریشم، روزی، خراج، گوهر، سیلی، مرکز، مهر، دزد، و گل از تشبیهات او است. (آنندراج) : با دوسه بوسه رها کن این دل از گُرم و خباک تا بمنت احسان باشد احسن الله جزاک. رودکی. کار بوسه چو آب خوردن شور بخوری بیش تشنه تر گردی.رودکی. بوسهء یک مهه گردآمده بودم بر دوست نیمه ای داد و همی خواهم یک نیم دگر. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص ۱۵۰). بوسه و نظرت حلال باشد باری حجت دارم به این سخن ز وچرگر. زینبی (از لغت فرس اسدی ص۱۶۲). وصال تو تا باشدم میهمانی سزد کز تو یابم سه بوسه نهاری. خفاف (از لغت فرس اسدی ص۵۱۸). زو بوسه نیابی اگر او را بزنی کارد هر چند تو با کارد بوی آن تن تنها. ناصرخسرو (دیوان چ تهران ص۵۲۶). بدین مشتی خیال فکرت انگیز بساط بوسه را کردم شکرریز.نظامی. عاشقان را بوسه از دشنام باشد خشک وتر گوهر سیرآب جای آب نتواند گرفت. صائب. نه بوسه ای نه شکرخنده ای نه پیغامی بهیچ وجه مرا روزی از دهان تو نیست. صائب||. نزد صوفیه، بمعنی فیض و جذبهء باطن که به نسبت سالک واقع شود. (کشاف اصطلاحات الفنون). - بوسه به پیغام(۱)؛ حصول مقصود به وساطت غیر. (آنندراج) : معشوق در آغوش بود طالع ما را اما ز لبش بوسه به پیغام گرفته. کلیم (از آنندراج ||). - کنایه

از امر محال(۲). (آنندراج) : باز مشتاق ترا بوسه به پیغام افتاد گفتگوهای زبانی بلب بام افتاد. استاد (از آنندراج). این هر دو ترکیب، مصطلح پارسی زبانان هند بوده است. (۱) - ظ: ... گرفتن. (۲) - مقصود بوسه به پیغام افتادن (گرفتن) است. و این هر دو ترکیب مصطلح پارسی زبانان هند بوده است.

بوسه افشان گشتن.

[سَ / سِ اَ گَ تَ](مص مرکب) بوسه زدن. غرق بوسه کردن : بوسه افشان گشت بر استاد او که مرا بهر خدا افسانه گو.مولوی.

بوسه باران کردن.

[سَ / سِ کَ دَ](مص مرکب) بوسه فراوان زدن : هر دم ز برق خنده ش چون کرد بوسه باران بر کشت زار عمرم باران تازه بینی.خاقانی. ز برق خنده های سربمهرت بمجلس بوسه باران تازه کردی.خاقانی.

بوسه بازی.

[سَ / سِ] (حامص مرکب)بوسه دادن در عشقبازی. (فرهنگ فارسی معین). بوسه در عشقبازی. (ناظم الاطباء).

بوسه بخش.

[سَ / سِ بَ] (نف مرکب)بخشندهء بوس : چو وقت باده بود باده گیر و باده گسار چو وقت بوسه بود بوسه بخش و بوسه ستان. فرخی.

بوسه جای.

[سَ / سِ] (اِ مرکب) جایی که بر آن بوسه دهند. (آنندراج). لبها. (ناظم الاطباء). بوسه گاه : ز غیرت دو لب من دو دیده خون گردید چو آستانهء تو بوسه جای خویش کنم. امیرخسرو (از آنندراج). زهره دیداری که آتش عشق او آب حیات جانها بود و خاک درگاه او بوسه جای دلها. (سندبادنامه).

بوسه چین.

[سَ / سِ] (نف مرکب)برگزینندهء بوسه. (ناظم الاطباء). برگزینندهء بوسه. بوسه گیر. (فرهنگ فارسی معین) : دلهای خون آلود بین بر خاک راهت بوسه چین من خاک آن را هم همین بوسی تمنا داشته. خاقانی. از هم عنانیش نفس برق سوخته است پایی که بوسه چین ز رکابش شوم کجاست. صائب (از آنندراج).

بوسه خوار.

[سَ / سِ خوا / خا] (نف مرکب) بوسه گیر. (فرهنگ فارسی معین) : کند ترک می نرگس پرخمار که از روی این گل شود بوسه خوار. ملاطغرا (از آنندراج).

بوسه خواستن.

[سَ / سِ خوا / خا تَ](مص مرکب) تقاضای بوسه کردن. بوسه طلبیدن : چو بوسه خواهم از شرم بوسه خواهی من چو شکّر از نی از او خون برون دمد درحال. سوزنی. زاهدان را آشکارا می بده شاهدان را بوسه پنهانی بخواه.خاقانی.

بوسه خواه.

[سَ / سِ خوا / خا] (نف مرکب) طالب و خواستار بوس : زلفش ره بوسه خواه میرفت مژگانش خدا دهاد می گفت.نظامی.

بوسه خواهی.

[سَ / سِ خوا / خا](حامص مرکب) طلب بوسه کردن : چو بوسه خواهم از شرم بوسه خواهی من چو شکّر از نی از او خون برون دمد درحال. سوزنی. رجوع به بوسه خواستن شود.

بوسه خوردن.

[سَ / سِ خُوَرْ / خُرْ دَ](مص مرکب) بوسه گرفتن. (آنندراج) (غیاث) (فرهنگ فارسی معین).

بوسه دادن.

[سَ / سِ دَ] (مص مرکب)پیش آوردن صورت، جهت بوسیدن. (ناظم الاطباء). تقبیل. (المصادر زوزنی) : میلاو منی ای فغ و استاد توام من پیش آی و سه بوسه ده و میلاویه بستان. رودکی. بستی قصب اندر سر ای دوست بمشتی زر سه بوسه بده ما را ای دوست بدستاران. عسجدی ||. بوسیدن. ماچ کردن. (فرهنگ فارسی معین). بوسه زدن : چو نزدیک شد رستم شیرزاد برفت و روان دست او بوسه داد.فردوسی. بپرسید و بر دست او بوسه داد ز دیدار آن خوب رخ گشت شاد.فردوسی. رسول دست بوسه داد و خادم، زمین بوسید و بایستادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۷۶). از اسب فرود آمد و رکاب او را بوسه داد. (تاریخ بخارا). چو از دیدن روی خود گشت شاد یکی بوسه بر پشت آیینه داد عروسی که این سنت آرد بجای دهد بوسه آیینه را رونمای.نظامی. بوسه دادندی بدان نام شریف رو نهادندی بدان وصف لطیف.مولوی. چو بر خاکم بخواهی بوسه دادن لبم را بوسه ده اکنون همانیم.(دیوان شمس). بوسه دادن به روی یار چه سود هم بدان لحظه کردنش بدرود.سعدی. بتک را یکی بوسه دادم به دست که لعنت بر او باد و بر بت پرست.سعدی. چو بینی یتیمی سر افکنده پیش مده بوسه بر روی فرزند خویش.سعدی. آنکه بر صید شاه دام نهد بوسه بر دست هر غلام دهد.اوحدی. لبش امروز و فردا میکند در بوسه دادنها نمیداند ز خط چون دشمن کم فرصتی دارد. صائب. - زمین بوسه دادن؛ تعظیم کردن. بوسه دادن زمین : پس آنگهی چو بر او خواند و بوسه داد زمین گر استماع فتد بعد منّتی بسیار. کمال الدین اسماعیل.

بوسه دان.

[سَ / سِ] (اِ مرکب) کنایه از دهان. (آنندراج). دهان. (فرهنگ فارسی معین) : مگر در خلوتی آیینه تنها یافتی خود را که از نقش حیا ساده است مهر بوسه دان تو. صائب (از آنندراج).

بوسه دزد.

[سَ / سِ دُ] (نف مرکب) آنکه در پنهانی بوسه کند. بوسه ربا. (از ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : بوسه دزدی زده در خواب بر او مهر تنگ شکرش برجا نیست. ظهوری (از آنندراج).

بوسه ربا.

[سَ / سِ رُ] (نف مرکب) گیرندهء بوسه. (آنندراج). آنکه در پنهانی بوسه میکند. (ناظم الاطباء). بوسه دزد. (فرهنگ فارسی معین) : چشمم از آینه داران خط و خالش گشت لبم از بوسه ربایان بر و دستش باد(۱).حافظ. دل بی جرأت ما گوشه نشین ادب است ورنه لعل لب او بوسه ربا افتاده است. صائب (از آنندراج ||). کنایه از لب معشوق. (آنندراج ||). لیکن گاهی در صفت لب معشوق آمده و در اینجا (شعر زیر) کنایه از هوس انگیزی بوسه خواهد بود. (از آنندراج) : از زهر عتاب تو دلم چشمهء نوش است دادی به شکر غوطه لب بوسه ربا را. شیخ علی حزین (از آنندراج). (۱) - ن ل: دوشش باد.

بوسه ریز.

[سَ / سِ] (نف مرکب) بسیار بوسنده. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بوسه زدن.

[سَ / سِ زَ دَ] (مص مرکب)بوسیدن. ماچ کردن. (فرهنگ فارسی معین). بوسیدن. (ناظم الاطباء) : از لبت یک بوسه نتوان زد به تیر کز سر کین تیر مژگان میزنی.عطار. اگر بوسه بر خاک مردان زنی بمردی که پیش آیدت روشنی.سعدی. ای صبا گر بگذری بر ساحل رود ارس بوسه زن بر خاک آن وادی و مشکین کن نفس. حافظ. - از دور بوسه زدن؛ کنایه از نهایت ادب و تعظیم. (غیاث). مبالغه در ادب و تعظیم. (آنندراج) : روی نگار در نظرم جلوه مینمود وز دور بوسه بر رخ مهتاب میزدم.حافظ. - بوسه به لب خویش زدن؛ در اصطلاح کشتی گیران، آن است که دست ببازوی خود زنند و آواز برکشند و دست در دست حریف کرده بزور روند. (غیاث). حالتی است که کشتی گیر در اول کشتی گرفتن دستی ببازوی خویش میزند و آوازی که آنرا مچ مچه گویند، برکشد و بعد از آن دست حریف گرفته زور زند. (آنندراج) : بوسه ای زد به لب خویش دگر مستانه رفتم از کار از این کش زدن مردانه. میرنجات (از آنندراج). - امثال: از ناعلاجی بوسه بر ...ن خر زنند. برای مصلحت بوسه به دم خر زنند. رجوع به امثال و حکم شود.

بوسه زن.

[سَ زَ] (نف مرکب) بوسه زننده : چون عاشق بوسه زن لب خم در حلق قنینه جان فروریخت. خاقانی.

بوسه زیب.

[سَ / سِ] (نف مرکب)... و بوسه فریب و بوسه ریز و بوسه ربا اکثر در صفات دهان و لب محبوب مستعمل میشود. (آنندراج). لبهای تازه بوسیده. (ناظم الاطباء) : چون کنج لب کجاست کزو بوسه زیب نیست صائب من از کجا کنم آغاز بوسه را. صائب (از آنندراج).

بوسه ستان.

[سَ / سِ سِ] (نف مرکب)بوسه ستاننده. بوسه گیرنده. ستانندهء بوس : چو وقت باده بود باده گیر و باده گسار چو وقت بوسه بود بوسه بخش و بوسه ستان. فرخی (دیوان ص۲۷۵). این پرده گر نه صخرهء کعبه است پس چرا لبهای عرشیان همه بوسه ستان اوست. خاقانی.

بوسه شکار.

[سَ / سِ شِ] (نف مرکب) از اسمای معشوق است که از یک بوسه، شکارکنندهء عاشق است. (آنندراج).

بوسه شکستن.

[سَ / سِ شِ کَ تَ](مص مرکب) کنایه از بوسیدن و بوسه کردن پرصدا باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (رشیدی). بوسیدن و بوسه کردن با ذوق و لذت. (ناظم الاطباء). بوسیدن. بوسه کردن با ذوق و لذت و باصدا. (فرهنگ فارسی معین) : ملک بر تنگ شکّر بوسه بشکست که شکّر در دهان باید نه در دست. نظامی (از رشیدی).

بوسه شمار.

[سَ / سِ شُ] (نف مرکب)بوسه شمارنده. رجوع به بوسه شمردن شود.

بوسه شماری.

[سَ / سِ شُ] (حامص مرکب) کسی که بوسه را میشمارد. (فرهنگ فارسی معین) : چه حدیث است من این بوسه شماری بنهم بشود عیش چو معشوق شود بوسه شمر. فرخی.

بوسه شمردن.

[سَ / سِ شِ مُ دَ] (مص مرکب) شمارش کردن بوسه : صد بوسهء تر شمرده هر دم بر دست تو ابر نوبهاری. طالب آملی (از آنندراج).

بوسه فریب.

[سَ / سِ فَ] (نف مرکب)کسی که بطور مکر و حیله بوسه میکند. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). از صفات دهان و لب محبوب. (آنندراج) : من بسته ام لب طمع اما نگار من دارد دهان بوسه فریبی که آه از او. صائب (از آنندراج). این لب بوسه فریبی که ترا داده خدا ترسم آیینه ز دیدار تو قانع نشود. (از آنندراج).

بوسه گاه.

[سَ / سِ] (اِ مرکب) بوسه جای. جائی که بر آن بوسه زنند. (آنندراج). جای بوس. لب. بوسگه. بوسگاه. (ناظم الاطباء). محل بوسه. جای بوسه. (فرهنگ فارسی معین) : از بوسه گاه خوبان شکّرشکار باش تا پیشگاه باشی و اقبال پیشکار.سوزنی. یاد او خورده است خاقانی از آنک بوسه گاهش دست خمار آمده ست.خاقانی. جسم تو کو بوسه گاه خلق بود چون شود در خانهء کور و

کبود.مولوی. رگ دست ترا کز رشتهء جان است نازکتر طبیب بی مروت بوسه گاه نیشتر کرده. امیرخسرو (از آنندراج). - بوسه گاه شناس(۱)؛ شناسندهء جای بوسه : جدا نمیشود از پیش لعل میگونش چه بوسه گاه شناس است حال موزونش. صائب (از آنندراج). (۱) - این ترکیب در آنندراج بدون معنی آمده است.

بوسه گرفتن.

[سَ / سِ گِ رِ تَ] (مص مرکب) مرادف بوسه خوردن. (مجموعهء مترادفات ص۶۶). کسی را بوسیدن. (فرهنگ فارسی معین) : کسی که بوسه گرفتش بوقت خنده زدن به برگرفتن مُهر گلابدان ماند.سعدی.

بوسه گستاخ.

[سَ / سِ گُ] (ص مرکب)آنکه در بوسیدن گستاخی میکند. (ناظم الاطباء).

بوسه گه.

[سَ / سِ گَهْ] (اِ مرکب) بوسه گاه. بوسگاه : با چنان بوسه گه آنگاه زمین بوسه کنی بر وزیری که امام است و امامی که وزیر. سوزنی. بوسه گه آسمان نعل سمند تو باد نورده آفتاب بخت بلند تو باد.خاقانی. ناقه ای کو پای بر یالش نهد بوسه گه هم پای و هم یالش کنم.خاقانی. رجوع به بوسه گاه شود.

بوسهل.

[سَ] (اِخ) رجوع به ابوسهل شود.

بوسه نهادن.

[سَ / سِ نِ / نَ دَ] (مص مرکب) بوسه زدن : سعدیا گر بوسه بر دستش نمی یاری نهاد چاره آن دانم که بر پایش بمالی روی را. سعدی.

بؤسی.

[بُءْ سا] (ع اِ) (از «ب ءس») سختی. خلاف نعمی. مقابل فراخی و تن آسائی. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به بؤس شود.

بوسیام.

(اِ) بوسیاه. گیاهی است بنام افرا. (از فرهنگ فارسی معین).

بوسیاه.

(اِ) بوسیام. رجوع به بوسیام شود.

بوسیدگی.

[دَ / دِ] (حامص) پوسیدگی. (ناظم الاطباء). رجوع به همین کلمه شود.

بوسیدن.

[دَ] (مص) بوسه دادن. (آنندراج). بوسه دادن. بوس کردن. ماچ کردن. (فرهنگ فارسی معین). بوسه زدن. بوسه کردن. (ناظم الاطباء). تقبیل : ز مشکوی شیرین بیامد برش ببوسید پای و دو دست و سرش.فردوسی. ببوسید رستهم تخت ای شگفت نیا را یکی نو ستایش گرفت.فردوسی. بوسیدن لب یار اول ز دست مگذار کآخر ملول گردی از دست و لب گزیدن. حافظ (دیوان چ غنی ص ۲۷۰). دست و پای باغبان بوسیدن از دون همتی است سعی کن تا با کلید این در برویت وا شود.صائب. - وا بوسیدن؛ اعراض کردن. (آنندراج).

بوسیدنی.

[دَ] (ص لیاقت) درخور بوسیدن. لایق بوسیدن.

بوسیده.

[دَ / دِ] (ن مف) کسی که او را بوسیده باشند. (فرهنگ فارسی معین ||). کهنه و فرسوده و مندرس و در اصل ببای فارسی است و به بای عربی شهرت گرفته. (غیاث) (آنندراج). رجوع به پوسیده شود.

بوسیر.

(اِ) امکان. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بوسیر.

(اِ) ماهی زهره. سم السمک. و آن گیاهی است بوصیر و بترکی سقرقویروتی گویند. (یادداشت بخط مؤلف). و رجوع به بوصیرا و قلومس شود.

بوسیر.

[بَ] (اِ) بواسیر. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بوسیرا.

(اِ) قلومس. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به بوسیر شود.

بوسین.

(اِ) ملامت و تهمت. (آنندراج). تهمت و سرزنش و ملامت. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بوسین.

(اِخ) از ولایت عراق عجم و از منطقهء ساوه. چهل ودو پاره دیه است و راودان و ازناوه و شمیرم و مرق و دفس و خیجین معظم قرای آن. و حقوق دیوانی این نواحی چهار تومان و نیم مقرر است. (از نزهة القلوب ص۶۳).

بوش.

[بَ وِ] (اِمص) تقدیر که قدرت داشتن است. (برهان). تقدیر ازلی. (آنندراج) (انجمن آرا). تقدیر و سرنوشت و نصیب. (ناظم الاطباء). تقدیر. سرنوشت(۱). (فرهنگ فارسی معین) : هر آن چیز کو خواست اندر بوش بر آن است چرخ روان را روش. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص۱۹۴)(۲). چو یزدان چنین راند اندر بوش بر این گونه پیش آوریدم روش(۳). فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص۱۷۱). ببخشود یزدان نیکی دهش یکی بودنی داشت اندر بوش. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص۱۳۴)(۴ ||). هستی و بودن. بعربی کَوْن خوانند. (برهان). بودن و هستی. (آنندراج). بودن. کون. وجود. هستی. (فرهنگ فارسی معین). بودن. هستی و وجود(۵). (ناظم الاطباء). پهلوی «بویشن»(۶)اسم مصدر از بودن. (حاشیهء برهان قاطع چ معین) : نه دشواری از چیز برترمنش نه آسانی از اندک اندر بوش»(۷). فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص۲۴۴). (۱) - در فرهنگ فارسی معین این معنی ذیل کلمهء بُوِش آمده. (۲) - بمعنی بعد هم ایهام دارد. (۳) - بمعنی بعد هم ایهام دارد. (۴) - بمعنی بعد هم ایهام دارد. (۵) - در ناظم الاطباء ذیل بَوِش آمده. (۶) - ۷) .bavichen) - بمعنی قبل هم ایهام دارد.

بوش.

[بَ / بُو] (اِ) کر و فر و خودنمایی. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (غیاث) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : گر زیادت میشود زین رو بود نز برای بوش و های و هو بود.مولوی. ما به بوش و عارض و طاق و طرنب سر کجا که خود همی ننهیم سنب.مولوی. بهر فخر و بهر بوش و بهر ناز نز برای ترس و تقوا و نیاز.مولوی ||. شهرت ||. توانایی و قدرت. (ناظم الاطباء).

بوش.

(اِ) شیافی باشد که از دربند می آورند و آنرا بوش دربندی میخوانند. گویند آن رستنی باشد که در ملک ارش(۱) بهم میرسد. و آنرا می کوبند و شیاف ساخته می آورند. سرد و خشک است در اول، ورمهای گرم را نافع باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). گیاهی که از آن شیاف سازند و در سابق آنرا از «دربند» می آوردند و بوش دربندی می گفتند. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - ظ: ارس. رجوع به محیط المحیط شود. (از حاشیهء برهان چ معین).

بوش.

[بَ] (ع مص) فریاد کردن و صیحه زدن. (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). قصد کردن کسی را به چیزی. (از ناظم الاطباء).

بوش.

[بَ / بُو] (ع اِ) مردم درهم آمیخته. و اوباش جمع آن است و هذا جمع مقلوب. (غیاث). بسیاری از مردم و یا جماعت مردم درهم

آمیخته از هر جنس. ج اوباش(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (از اقرب الموارد) : ابوالحارث، بوشی بسیار فراهم آورد و به جنگ او رفت. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول ص۱۱۴ ||). جماعت مردم از یک خاندان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). غوغای مردم و منه: بوش و بائش بطریق مبالغه. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از آنندراج) : دامن او گیر و از او جوی راه تا برهی زین همه بوش و زمام.ناصرخسرو. چون گرگ در رمه آن بوش را به فنا آوردند. (ترجمهء تاریخ یمینی چ اول ص۵۸). ||طعامی است بمصر که از گندم و عدس ترتیب دهند. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج ||). مرد شوریده اخلاط. (منتهی الارب) (از آنندراج). فریاد اختلاط مردمان: ترکتهم هوشا بوشاً؛ یعنی درهم آمیخته و شوریده گذاشت ایشان را. (ناظم الاطباء). (۱) - به قلب.

بوش.

[بُ] (اِخ)(۱) ژروم اکن معروف به ژروم بوش. نقاش هلندی (و. بوالودوک حدود ۱۴۵۰ / ۱۴۶۰ م. ف. ۱۵۱۶ م.). وی موضوعات تخیلی یا سمبولیک را با تخیلی عجیب نمایش داده. از آثار او: «ارابهء یونجه» و «وسوسهء سنت آنتوان» را باید نام برد. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bosch, Jerome Aeken.

بوشا.

(اِ) اندیشه و فکر. (آنندراج). تفکر و تخیل ||. اشتیاق ||. تشویش و پریشانی. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بوشاد.

(اِ) بلغت یونانی شلغم خام را گویند. (برهان) (انجمن آرای ناصری). شلغم خام. (آنندراج). شلغم. (رشیدی) (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به لکلرک ج ۱ ص۲۹۱ شود.

بوشاسب.

(اِ) خواب دیدن باشد و به عربی رؤیا خوانند. (برهان). خواب دیدن. (ناظم الاطباء). بوشباس. بمعنی خواب دیدن باشد که آنرا بتازی رؤیا خوانند. (آنندراج) (از انجمن آرا) (جهانگیری). و گوشاسب به کاف تازی نیز به این معنی در جواهرالحروف نوشته. (آنندراج). بوشاسپ. بشاسب. گوشاسب. پهلوی «بوساسب»(۱). خواب دیدن. رؤیا. (فرهنگ فارسی معین). در اوستا «بوشیاسته»(۲)، دیو خواب سنگین است که در فارسی بوشاسب و گوشاسب (بجای بوشاست) شده. در بندهش فصل ۲۸ بند ۲۶ آمده: بوشیاسپ دیوی است که تنبلی آورد. در بندهش یوستی ص۹۱: بوشاسپ(۳) آمده. در لغت فرس اسدی و جهانگیری گوشاسب و بوشاسب بمعنی خواب دیدن گرفته شده... در پهلوی «بوشیاسپ»(۴). (حاشیهء برهان چ معین) : به بوشاسب دیدم شبی سه چهار چنانک آیدی نزد من در زکار.ابوشکور. نه در بیدار گفتم نه به بوشاسب نگویم جز به پیش تخت گشتاسب. زراتشت بهرام (از انجمن آرا). ||احتلام. (ناظم الاطباء). .(کذا) (۱) - bushyasta - (۲) buisaisp. .(کذا) (۳) - bushyasp - (۴) busacp.

بوشاسپ.

(اِ) رجوع به بوشاسب شود.

بوشباس.

(اِ) بوشاسپ. (آنندراج) : جهاندیدهء پیر اخترشناس بدو بازگفتم من این بوشباس. زراتشت بهرام (از آنندراج). رجوع به بوشاسب شود.

بوشتحقان.

[ ] (اِخ) نام رودی است در خراسان و از حدود چشمه سبز برمی خیزد و تا نیشابور برسد. در آن ولایت منتهی شود، طولش چهار فرسنگ بود. (نزهة القلوب ص۲۲۷).

بوش دربندی.

[شِ دَ بَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) رجوع به بوش شود.

بوشعیب.

[شُ عَ] (اِخ) رجوع به ابوشعیب شود.

بوشفاء .

[شِ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالشفاء شود.

بوشقاب.

(ترکی، اِ) بشقاب : کوزه دارد از بزرگی جای بر بالای خم می زند بر لنگری صد تکیه هر دم بوشقاب. ملاـ فوقی یزدی (از آنندراج). و رجوع به بشقاب شود.

بوشکانات.

(اِخ) ناحیه ای است در فارس. چند ناحیه است و همه گرمسیر و در او خرما بسیار بود و در آن ولایت هیچ شهری نیست و حاصلشان غله و خرما باشد. (نزهة القلوب ص۱۱۶). رجوع به فارسنامهء ابن البلخی و بوشگان شود.

بوشکرانه.

[کَ نَ] (اِ) گیاهی است بنام شش شاخ. (از فرهنگ فارسی معین).

بوش کردن.

[بَ وِ کَ دَ] (مص مرکب)سعی کردن. کوشیدن. جهد کردن. جد کردن در کار. (یادداشت بخط مؤلف) : جد؛ بوش کردن. (المصادر زوزنی چ بینش ص۹۷). الانکماش؛ شتافتن و بوش کردن. (تاج المصادر بیهقی نسخه خطی ص۲۲۹).الاغبار؛ بوش کردن در طلب چیزی، یعنی بجد طلب کردن. (مجمل اللغة).

بوشکور بلخی.

[شَ رِ بَ] (اِخ) رجوع به ابوشکور شود.

بوشگان.

(اِخ). یکی از دهستان های نه گانهء بخش خورموج شهرستان بوشهر است که از شمال به ارتفاعات بزپر و کوه گیسگان و سرمشهد و از خاور به ارتفاعات والان و خراشیند و از جنوب به کوههای درویش و دار و رئیس غلام و شنبه و از باختر بدهستان حومهء خورموج و بخش اهرم محدود میشود. این دهستان در شمال خاوری بخش، واقع شده و رودخانهء دشت پلنگ از وسط آن می گذرد. سیزده آبادی، دهستان مزبور را تشکیل میدهد و مجموعاً دارای ۶۰۰ تن سکنه است و قراء مهم آن عبارتند از: طلعه. فاریاب. کلمه. دهرود علیا و سفلی. تنگ درم. ارغون. مرکز دهستان، قریهء بوشگان میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوشگان.

(اِخ) نام مرکزی از دهستان بوشگان، بخش خورموج است که در شهرستان بوشهر واقع است. دارای ۲۴۵ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوشن.

[بُ / بَ وِ] (اِمص) اسم مصدر از بودن. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به بَوِش شود.

بوشناس.

[شِ] (نف مرکب) آنکه شامهء صحیح داشته باشد. (آنندراج). آنکه بخوبی در میان بوها تشخیص میکند. (ناظم الاطباء). آنکه بخوبی، بویها را تشخیص دهد. (فرهنگ فارسی معین) : ما بحسن صورت از معنی قناعت کرده ایم بوشناسان را قماش پیرهن منظور نیست. صائب (از آنندراج).

بوشنج.

[شَ] (اِخ) نام قصبه ای است از خراسان و معرب آن فوشنج است. (برهان). قصبه ای از خراسان. (ناظم الاطباء). صاحب برهان گفته: نام قصبه ای است از خراسان... و این قول عاری از تحقیق است. مؤلف تاریخ هرات گفته: نخستین شهری که در آن اراضی بنیاد یافت، شهر پشنگ است و آن در چهارفرسنگی هرات بوده و پشنگ را معرب کرده فوشنج خواندند. و جمعی را اعتقاد آنکه: آن شهر را هوشنگ بن سیامک ساخته و هرات بعد از آن آباد شده و بانی آن زنی شمیره نام، از نژاد کیومرث(۱) بوده و آن شهر را چنان ساخته که شهر کهن دژ در میان آن واقع شده. تا کنون بارها خراب شده و بار دیگر آباد شده. والله اعلم. (انجمن آرا) (آنندراج). شهرکی نزه و فراوان نعمت در وادی مشجر از نواحی هرات و تا هرات ده فرسنگ است. (معجم البلدان از حاشیهء برهان چ معین). (۱) - در متن: کیومرس.

بوشنجه.

[شَ جَ] (اِخ) رجوع به پوشنجه شود.

بوشنجی.

[شَ] (ص نسبی) منسوب به بوشنج که شهری است در هفت فرسخی هرات. (الانساب سمعانی). (لباب الانساب).

بوشنگ.

[شَ] (اِخ) قصبهء نزدیک هرات. (ناظم الاطباء). بوشنج. (حاشیهء برهان چ معین). و رجوع به بوشنج و بوشنگ و پوشنگ شود.

بو شنیدن.

[شِ دَ] (مص مرکب) بوی بدماغ رسیدن ||. مطلع شدن. مرادف بو بردن ||. احساس کردن و درک کردن : هرکه نشنیده ست روزی بوی عشق گو به شیراز آی و خاک ما ببوی.سعدی. رجوع به بوی شنیدن شود.

بوشه.

[شِ] (اِخ)(۱) فرانسوا. نقاش فرانسوی. (متولد ۱۷۰۳ م. در پاریس و متوفی ۱۷۷۰ م.) وی صحنه های شبانی و روستایی یا اساطیری را با خامهء تزیینی لطف آمیزی تجسم داده است. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Boucher, Francois.

بوشهر.

[شِ] (اِخ) شهرستان بوشهر یکی از شهرستان های هشتگانهء استان هفتم است که از جنوب و باختر به خلیج فارس و از خاور به شهرستان لار و فیروزآباد و از شمال خاوری به شهرستان کازرون محدود میشود. ارتفاعات معروف این ناحیه عبارتند از: قلهء کلات بوریال در ناحیه جنوبی تنگستان (به ارتفاع ۸۳۰ متر)، قلهء دررنگ در ناحیهء کنگان کو، کجور (به ارتفاع ۱۶۰۳ متر)، کوه بزیر در خاور برازجان (به ارتفاع ۱۴۲۰ متر) و کوه کنیگان در همان ناحیه (به ارتفاع ۲۶۰۰ متر) و کوه سیاه در صحرای دشت پسنگ (به ارتفاع ۱۵۰۰ متر). از رودخانه های مهم این شهرستان میتوان رود مند، رود حله، رود شور و رود اهرم را نام برد. این شهرستان از هفت بخش: بخش مرکزی، برازجان، اهرم، خورموج، کنگان، دیلم، گناوه تشکیل یافته و ک دارای ۶۳۳ قریه و قصبه و ۲۲۱۰۰۰ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوشهر.

[شِ] (اِخ) شهر بوشهر. مرکز شهرستان بوشهر است که در انتهای شمال باختری شبه جزیرهء بوشهر واقع شده است. محل اولیهء شهر مزبور در ۱۲کیلومتری محل فعلی و نام آن ری شهر بوده که در زمان نادرشاه از لحاظ مناسب بودن محل برای بندرگاه و ساختمان شهر، محل فعلی انتخاب گردیده و در زمان کریم خان زند توسعه یافته است. قبل از احداث بندر شاپور و کشیده شدن خط آهن سرتاسری، این بندر از لحاظ نظامی و اقتصادی در درجهء اول اهمیت بوده و حالیه بصورت بندر درجهء دوم درآمده است. فاصلهء این شهر تا شیراز ۲۹۵ و تا بندر لنگه در حدود ۶۰۰ کیلومتر است. عمق دریا در اطراف این بندر، کم میباشد و بهمین علت کشتی های بزرگ جنگی و تجارتی، قادر به پهلو گرفتن در بندرگاه شهر نیستند و ناگزیرند بفاصلهء ۶ الی ۸ کیلومتری بندرگاه لنگر

بیندازند. آب مشروب شهر از باران و یک رشته قنات که بوسیلهء لوله وارد شهر میشود، تأمین میگردد. سکنهء شهر ۳۰۵۴۲ تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوشهی.

[شَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالشهی شود.

بوشی.

[بَ شی ی / بو شی ی] (ع ص) مرد ناکس و فرومایه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بوشی.

[بَ شی ی / بو شی ی] (ع ص)درویش بسیارعیال(۱). (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). (۱) - غیاث اللغات این معنی را در ذیل بوش آورده است.

بوشیدن.

[دَ] (مص) آغاز کاری کردن. (آنندراج). شروع به هر کاری نمودن. (ناظم الاطباء ||). اندیشیدن. (آنندراج ||). ملاحظه کردن. (ناظم الاطباء).

بوشیده.

[بَ / بُو دَ / دِ] (ن مف) کر و فریافته. (آنندراج) (غیاث).

بوص.

[بَ] (ع مص) پیش گرفتن و تقدم نمودن ||. بشتافتن ||. گریختن ||. پوشیده شدن ||. ستهیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مانده گردیدن. (ناظم الاطباء (||). اِمص) سیر سخت. (منتهی الارب) (آنندراج ||). ماندگی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). به این معنی به ضم هم آمده. (منتهی الارب ||). عجیزهٔ... و منه قوله: عریضهٔ بوص؛ اذا ادبرت. (اقرب الموارد). و رجوع به مادهء بعد شود ||. بعد. (اقرب الموارد).

بوص.

(ع اِ) رنگ. یقال: تغیر بوصُهُ. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). رنگ و لون. (ناظم الاطباء ||). سرین و نرمی گوشت آن. (منتهی الارب) (آنندراج). عجیزهٔ. ج، ابواص. (اقرب الموارد). عَجُز و سرین و نرمی پیه عجز. (ناظم الاطباء ||). بار نباتی است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). نوع گوسپند و ستور. ج، ابواص. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بوصاء.

[بَ] (ع ص، اِ) زن کلان سرین ||. بازیی است. و آن چنان است که چوبی را که یک طرف آن آتش گرفته باشد بر سر بگردانند. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: لعب الصبیان البوصاءَ یاهذا. (اقرب الموارد).

بوصابر.

[بِ] (ع اِ مرکب) نمک. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به ابوصابر شود.

بوصالح.

[لِ] (اِخ) رجوع به ابوصالح شود.

بوصفر.

[صِ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوصفر شود.

بوصفوان.

[صَفْ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوصفوان شود.

بوصلت.

[صَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالصلت شود.

بوصی.

(ع اِ) نوعی زورق. معرب بوزی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). کشتی خرد. (مهذب الاسماء).

بوصیر.

(ع اِ) لغتی است غیرمعلوم و آن گیاهی باشد دوایی، که بعربی آنرا آذان الدب یعنی گوش خرس نامند، بسبب شباهتی که بدان دارد. و بعضی گویند: نوعی از ماهی زهره است و آن پوست درختی باشد بغایت سیاه و آنرا بعربی شیکران الحوت گویند و بعضی دگر گفته اند: باقلای شامی است والله اعلم. (برهان). نباتی است. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). قسمی از شوکران. (ناظم الاطباء). جورتاق. بربشکهٔ. سیکران الحوت. اقنقن. فلومس. (یادداشت بخط مولف). رجوع به بوسیر شود.

بوصیر.

(اِخ) چهار ده است به مصر. (منتهی الارب) (آنندراج). نام دهی در مصر. (ناظم الاطباء).

بوصیرا.

(اِ) فلومس است. (تحفهء حکیم مؤمن). و رجوع به فلومس و بوسیرا شود.

بوصیری.

(ص نسبی) منسوب است به بوصیر. و رجوع به بوصیر و مادهء بعد شود.

بوصیری.

(اِخ) (۶۰۸ - ۶۹۱ ه . ق .) شرف الدین ابوعبدالله محمد بن سعیدبن حماد، معروف به بوصیری. نسبت وی به بوصیر یکی از قراء مصر میباشد. او در شعر و کتابت یگانهء زمانهء خود بود. اوراست قصایدی مشهور من جمله: قصیدهء مشهور به البردهٔ، قصیدهء لامیهٔ، قصیدهٔ المضریهٔ، و قصیدهٔ الهمزه فی مدائح النبویهٔ، و چند قصیدهء دیگر. (از معجم المطبوعات). رجوع به اعلام زرکلی شود.

بوض.

[بَ] (ع مص) مقیم شدن بجایی و لازم گرفتن آنرا. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). به شدن روی کسی از کلف. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوط.

[بَ] (ع مص) محتاج شدن پس از توانگری و خوار شدن پس از ارجمندی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوطالب.

[لِ] (اِخ) رجوع به ابوطالب شود.

بوطاموغیطن.

[طُ] (معرب، اِ)(۱) جارالنهر. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع بوطاموقیطن شود. (۱) - Potamogeton.

بوطاموقیطن.

[طُ] (معرب، اِ) بیونانی، سلق الماء است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه).

بوطانیه.

[نی یَ / یِ] (اِ) پوست درختی است که آنرا بعربی کرمهٔ السودا و بفارسی سیاه دارو خوانند و آن مانند عشقه بر درخت پیچد. (برهان) (آنندراج). پوست درخت کرمهٔ السوداء را نیز نامند. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). اینالیس. مالینا. کرمهٔ السوداء. میمون. (یادداشت بخط مؤلف). و رجوع به لکلرک ج ۱ ص ۲۹۱ شود.

بوطاهر.

[هِ] (اِخ) رجوع به ابوطاهر شود.

بوطق.

[طَ] (معرب، اِ) بوطقه. بوته. بودقهٔ. بوتقه. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بوته شود.

بوطقهٔ.

[طَ قَ] (معرب، اِ) معرب بوته. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به بوته شود.

بوطلب.

[طَ لَ] (اِ مرکب) نام آهنگی است. رجوع به آهنگ شود.

بوطمعی.

[طَ مَ] (حامص مرکب) طمع داشتن. حریص بودن : زآن پس که چار صحف قناعت بخوانده ای خود را ز لوح بوطمعی عشرخوان مخواه. خاقانی.

بوطه.

[طَ] (معرب، اِ) بوتهء زرگری. (ناظم الاطباء). بوتقه است و معرب. (از اقرب الموارد). معرب بوته. رجوع به بوته شود.

بوطیب.

[طَیْ یِ] (اِخ) رجوع به ابوطیب شود.

بوطیقا.

(معرب، اِ) معرب یونانی پوئه تیکا(۱). شعر. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Poetica.

بوطیور.

[طُ] (اِخ) دهی از دهستان عبیدلی بخش لنگه است که در شهرستان لار واقع است. دارای ۱۱۷ تن سکنه میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوظ.

[بَ] (ع مص) انداختن منی در رحم. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء ||). فربه شدن بعد از لاغری. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوع.

[بَ] (ع مص) قولاچ کردن به چیزی. (منتهی الارب) (آنندراج ||). اندازه گرفتن ریسمان به اندازهء کشیدگی دو دست (باع). (از

اقرب الموارد). و رجوع به باع شود ||. فراخ دست شدن به مال. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). گشاده دست بودن. (از اقرب الموارد ||). گام فراخ نهادن اسب در رفتار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جای هموار در درهء تنگ کوه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بوع.

[بَ / بُ] (ع اِ) و بضم اول نیز ارش. ج، ابواع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). باع(۱). (اقرب الموارد). و رجوع به باع و مادهء قبل شود. (۱) - در اقرب الموارد این معنی بعد ذیل بُوع آمده.

بوع.

(ع اِ) استخوانی که زیر انگشت ابهام پا است. (از اقرب الموارد ||). لایعرف کوعه من بوعه؛ مثل یضرب لتمام الجهل. (از اقرب الموارد).

بوع.

(ع اِ) جِ بائع. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به بائع شود.

بوعجرد.

[عَ رَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوعجرد شود.

بوعجل.

[عِ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالعجل شود.

بوعجلان.

[عَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوالعجلان شود.

بوعسکر.

[عَ کَ] (اِخ) رجوع به ابوالعسکر شود.

بوعکرمه.

[عِ رِ مَ] (ع اِ مرکب) رجوع به ابوعکرمه شود.

بوعلی.

[عَ] (اِخ) رجوع ابوعلی شود.

بوعلی دقاق.

[عَ دَ] (اِخ) رجوع به ابوعلی حسن بن محمد شود.

بوعلی سینا.

[عَ] (اِخ) رجوع به ابوعلی سینا شود.

بوعمران.

[عِ] (اِخ) رجوع به ابوعمران شود.

بوعمرو.

[عَ] (اِخ) رجوع به ابوعمرو شود.

بوغ.

[بَ] (ع مص) غلبه کردن خون بر کسی. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). غلبه کردن کسی را. (از اقرب الموارد). و یقال: انک لعالم لاتباغ؛ یعنی تو عالمی هستی که از کسی مغلوب نمیشوی... (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوغ.

(اِ) بالاپوشی است از جامه و چرم خصوصاً. (آنندراج). روپوش و لفافه، ویژه لفافهء چرمی و چنته. (ناظم الاطباء).

بوغ.

(اِ) بوق. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بوق شود.

بوغ.

(اِخ) دهی است به ترمذ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). دهی است به ترمذ. از آنجا است: ابوعیسی محمد بن عیسی بن سورهٔ بن شداد بوغی. (از وفیات الاعیان ج ۲ ص۵۹).

بوغاء.

[بَ] (ع اِ) خاک نرم که مذرور ماند. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). خاک بسیار نرم. (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء) : لعمرک لو لاـ هاشم ما تعفرت ببغدان فی بوغائها القدمان.(اقرب الموارد). - بوغاءالطیب؛ بوی آن. (منتهی الارب) (آنندراج). رایحهء خوش بوی. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). مردم سبک مایه و گول ||. اختلاط ||. شوریدگی کار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بوغاز.

(اِ) بغاز. (فرهنگ فارسی معین). مأخوذ از ترکی. به اصطلاح جغرافیایی بازوئی از دریا را گویند که واقع شده است مابین دو زمین و مرتبط میکند دو دریا را بهم. (ناظم الاطباء). گلوگاه. مضیق. ج، بواغیز. (یادداشت بخط مؤلف). و رجوع به بغاز شود.

بوغاضهٔ.

[ضَ] (ع اِ) آب قلیایی که از ریختن آب گرم بر وی رختی که پوشیده از ورقهء قلیا و خاکستر باشد، فراهم می آید. تیزآب صابون پزی. ماءالراس. (دزی ج ۱ ص۱۲۸).

بوغ بند.

[بَ] (اِ مرکب) جامه ای که در آن چیزی بندند. (آنندراج). پارچه ای که در آن چیزی پیچند. (ناظم الاطباء).

بوغجه.

[جَ / جِ] (ترکی، اِ) بوغچه. بغچه. بقچه. (فرهنگ فارسی معین). بوغچه. بغچه و لفافه و بسته. (ناظم الاطباء). رجوع به بقچه و بغچه و بوغچه شود.

بوغچه.

[چَ / چِ] (ترکی، اِ) بوغجه. بغچه. بقچه. رجوع به بغچه شود. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بوغچه و بغچه شود.

بوغدان.

(اِ مرکب) چیزی که قلندران در آن اسباب گدایی نگاه دارند. (غیاث) (آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بوغرا.

(اِ) بوغراق. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). یک نوع نانخورشی. (ناظم الاطباء) (شعوری ج ۱ ص۱۲۶). رجوع به بغرا شود.

بوغلس.

[غُ لُ] (اِ) رجوع به بوغلص و بوغلصن شود.

بوغلصن.

[غُ لُ صُ] (معرب، اِ) لغتی است یونانی(۱). و معنی آن بعربی لسان الثور است که گاوزبان باشد و آن دوایی است معروف. و بعضی گویند این لغت، رومی است. (برهان). یونانی گاوزبان. (ناظم الاطباء). و رجوع به لکلرک ج ۱ ص۱۲۹ شود. (۱) - یونانی Boughlosson = Borage(حاشیهء برهان چ معین). و رجوع به اشتینگاس شود.

بوغلصین.

[غُ لُ] (اِ) رجوع به بوغلصن شود.

بوغما.

(ص) هرزه و گزاف. بیهوده. (آنندراج). هرزه. (ناظم الاطباء ||). چیز بی بها و بی فایده. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس ||). ناچیز و لاشی. (از آنندراج). ناچیز. (ناظم الاطباء). ذره و ریزهء نان. (آنندراج ||). تریشه و خرده پاره. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس ||). ریزه های طعام. (ناظم الاطباء ||). کهنه و لته. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس ||). زن فربه و بدشکل. (آنندراج). زن زشت فربه. (ناظم الاطباء).

بوغنج.

[غَ] (اِ) شونیز. و آن تخمی است ریزه و سیاه رنگ و بعربی حبهٔ السودا خوانند. (برهان) (آنندراج). سیاه دانه. (رشیدی) (الفاظ الادویه). سیاهدانه. شونیز. (فرهنگ فارسی معین). تخم گشنیز. (ناظم الاطباء).

بوغنج.

[غَ] (اِخ) فوشنج را گفته اند و آن قصبه ای است در خراسان نزدیک قندهار. (برهان) (آنندراج). نام موضعی است. (ناظم الاطباء). رجوع به بوشنج و فوشنج شود.

بوغند.

[غَ] (اِ) عشقه و پیچه. (آنندراج). عشقه و پیچک و لبلاب. (ناظم الاطباء).

بوغی.

(ص نسبی) منسوب است به بوغ که قریه ای است از قراء ترمذ در شش فرسخی ترمذ و از آنجا است: ابوعیسی محمد بن سورهٔ بن شداد البوغی. (الانساب سمعانی) (لباب الانساب).

بوف.

(اِ) پرنده ای است که به نحوست اشتهار دارد و آنرا بوم نیز گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). جغد. (فرهنگ فارسی معین). مرغی است بنحوست معروف و آنرا کوف و بوم نیز گویند و به جغد مشهور است و بیشتر در ویرانه ها آشیانه کند. (آنندراج) (جهانگیری) (انجمن آرا). بمعنی بوم، ظاهراً مصحف کوف است. (رشیدی). در ادبیات زرتشتی نام جغد «بهمن مرغ» آمده. در «صددر» در ۱۴ آمده: «اورمزد به افزونی مرغی بیافریده است که او را «آشوزشت» خوانند و «بهمن مرغ» نیز خوانند. «کوف» نیز گویند و کوف همان بوف است. تغییر کاف یا گاف به یاء نظایر دارد مانند گوشاسب و بوشاسف. (حاشیهء برهان چ معین) : تو باز سدره نشینی فلک نشیمن تست چرا چو بوف کنی آشیان بویرانه.ابن یمین.

بوفراس.

[فِ] (اِخ) رجوع به ابوفراس شود.

بو فروختن.

[فُ تَ] (مص مرکب) مصدر بوفروش. (آنندراج). عطاری کردن || . مشک فروختن. (فرهنگ فارسی معین).

بوفروش.

[فُ] (نف مرکب) آنکه عطریات فروشد مثل گلاب و بیدمشک و عطر و ارگچه و مانند آن. (آنندراج). عطار و مشک فروش. (انجمن آرای ناصری) (برهان) (ناظم الاطباء).

بوفروشی.

[فُ] (حامص مرکب)بوی فروشی. شغل عطار و مشک فروش. عمل بوفروش : در چین سر زلف تو در بوی فروشی دم جز بخطا می نزند نافهء آهو.ابن یمین (||. اِ مرکب) دکان عطار. محل فروش عطرها. و رجوع به بو و بوفروش شود.

بوفل.

[ ] (اِ) اسم خرفه است. (تحفهء حکیم مؤمن).

بوفلان.

[فُ] (ع اِ مرکب) فرزند شخصی مجهول. ناشناخته : حبل ایزد حیدر است او را بگیر وز فلان و بوفلان بگسل حبال.ناصرخسرو.

بوفه.

[فِ] (فرانسوی، اِ)(۱) محل فروش نوشابه و مواد خوراکی در رستورانها و اماکن عمومی || . جای غذا خوردن در باشگاهها، تماشاخانه ها، ایستگاههای راه آهن و غیره || . قفسهء چوبی یا فلزی که لوازم سفره را در آن جای دهند. (فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) (۱) - Buffet

بوق.

(ع اِ) سفیدمهره باشد و آن چیزی است که حمامها و آسیاها و هنگامه ها نوازند. (برهان). نای است بزرگ که نوازند. ج، ابواق و بیقان. نای مانندی که آسیابانان دمند. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (المنجد). صور. (مهذب الاسماء). کرنای. (دهار). شبور. (دهار). بوری. (زمخشری). از عربی، از لاتینی «بوکسینا»(۱) (صور، نفیر) و «تفس». (از حاشیهء برهان چ معین). چیزی باشد از مس مانند شهنایی که از آن آواز مهیب و مکروه برمیآید و بهندی بهیر گویند و آنچه در برهان نوشته که بوق، نام مهرهء سفید است که بهندی سنگهه گویند، درست نیست. (غیاث). چیزی است مجوف مستطیل که در آن دمند و نوازند. ج، ابواق، بیقان و بوقات. و منه: زمر النصاری زمرت فی البوق. (از اقرب الموارد). بوغ. معرب لاتینی بوکسینا. صور. نفیر. یکی از آلات ذوات النفخ.

نوع قدیمی آن از شاخ بوده و بعد آنرا از استخوان و فلز ساختند و آن برای تقویت صدای شخص نیز بهنگام مکالمه از مسافت دور بکار برند. نفیر. ج، ابواق، بوقات. (فرهنگ فارسی معین) : و مال این ناحیت سپیدمهره است که آنرا چون بوق بزنند. (حدودالعالم). رفت برون میر رسیده فرم پخچ شده بوق و دریده علم.منجیک. چنین گفت کآمد سپهدار طوس یکی لشکر آورد با بوق و کوس. فردوسی. به پیش سپاه اندرون بوق و کوس درفش از پس پشت گودرز و طوس. فردوسی. چو آمد بگوش اندرش کرنای دم بوق و آوای هندی درای.فردوسی. بدین طرب همه شب دوش تا سپیدهء بام همی ز کوس غریو آمد و ز بوق شغب. فرخی. ز بانگ بوق و هول کوس هزمان درافتد زلزله در هفت کشور.عنصری. بامداد برنشست، کوسها فروکوفتند و بوقها دمیدند. (تاریخ بیهقی). و بوق بزدند و آهنگ ری کردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸). در هزیمت چون زنی بوق ار بجایستت خرد ورنه مجنونی چرا می پای کوبی در سرب. ناصرخسرو. جهان در جهان لشکر آراسته ز بوق و دهل بانگ برخاسته.نظامی. - بوق اتومبیل؛ نوعی بوق مغناطیسی است که در اتومبیلها از آن استفاده کنند. (فرهنگ فارسی معین). - امثال: بوق روی حمام است؛ هر کس حمامی را خرد بوق حمام نیز از اوست. (امثال و حکم). تا بوق سگ بیدار بودن؛ تا نزدیک بامداد بیدار بودن. (امثال و حکم). بوق زدن در هزیمت؛ گویا بوق به نشانهء پیروزی و ظفر میزده اند. (امثال و حکم). حمام ده را به بوق چه، حکاک را بقم آباد چه کار ||.به استعاره، شرم مرد. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا) : پست نشسته تو در قبا و من اینجا(۲) کرده رخم چون رکوک بوق چو آهن. پسر رامی (یادداشت بخط مؤلف). زن پار او چون بیابد بوق سر ز شادی کشد سوی عیوق. منجیک (از لغت فرس ص۴۱۹ ||). چادر بزرگی که رختخواب در آن پیچند. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - ۲) .Buccina) - ن ل: بار ببستست در رکوک و من اینجا.

بوق.

[بَ] (ع مص) بدی و خصومت آوردن ||. رسیدن قوم را داهیهء سختی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). داهیه به کسی رسیدن. (المصادر زوزنی ||). دزدیدن مال. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد||). پیدا شدن از غیب: باق بک؛ پیدا شد بر تو از غیب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). یورش کردن و به ستم کشتن: باق القوم علیه؛ یورش کردند و به ستم کشتند او را. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). فراز کردن: باق به؛ فراز کرد وی را. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). تباه و هلاک شدن مال ||. ستم کردن کسی بر کسی ||. درآمدن بر قومی بی اجازت ایشان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بوق.

(ع اِ) باطل و دروغ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بوقه شود.

بوق.

[بو / بَ] (ع ص) کسی که پوشیدن راز نتواند. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بوق.

[بُ وَ] (ع اِ) جِ بوقة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بوقات.

(ع اِ) جِ بوق. (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد). و رجوع به بوق شود.

بوقال.

(ع اِ) (از «ب ق ل») کوزهء بی گوشه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). ج، بواقیل. (اقرب الموارد).

بوقان.

(اِ) نوعی از سرخ رنگ میباشد. (آنندراج ||). حشرات سرخی که در هوا مدت فصل باران پیدا میگردند. (ناظم الاطباء).

بوقبیس.

[قُ بَ] (اِخ) نام کوهی در قرب و جوار مکهء معظمه. (غیاث) (آنندراج) : شاه را بین کعبه ای بر بوقبیس چون کمیتش زیر ران آمد برزم.خاقانی. بهر ثبات ملک چنین کعبهء جلال از بوقبیس حلم خود ارکان تازه کرد. خاقانی. از سلسلهء مصاف ریزان شد قلهء بوقبیس ویران.نظامی. جبل الرحمهٔ زآن حریم دریست بوقبیس از کلاه او کمریست.نظامی. رجوع به ابوقبیس شود.

بوقتب.

[قَ تَ] (ع اِ مرکب) کنایه از مردم دنیاپرست و بد و احمق : طاعت و احسان و علم و راستی را برگزین گوش چون دادی به گفت بوقماش و بوقتب. ناصرخسرو (دیوان چ تهران ص۲۷)(۱). رجوع به ابوقتب شود. (۱) - این شعر در ذیل ابوقتب در همین لغت نامه آمده و حمار و الاغ و خر معنی شده است.

بوق ترکی.

[قِ تُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نوعی بوق است : و سخن تفاخر و حدیث تفوق از کثرت خیل و حشم و تبع و خدم... به حیثیتی میراند که در بوق ترکی نمی گنجد. (ترجمهء محاسن اصفهان).

بوقچه.

[چَ / چِ] (ترکی، اِ) بقچه. بغچه. بوغچه. (فرهنگ فارسی معین). بوغچه. (ناظم الاطباء). رجوع به کلمات فوق شود.

بوقحافه.

[قُ فَ] (اِخ) رجوع به ابوقحافه شود.

بوقحط.

[قَ] (ع ص مرکب) قحطی زده. پرخوار. شکم باره : نان و آش و شیر آن هر هفت بز خورد آن بوقحط اعوج ابن غز.مولوی.

بوق زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) از عالم سرنا زدن و نای زدن. (آنندراج). نواختن بوق. (فرهنگ فارسی معین) : چون بوق زدن باشد در گاه هزیمت مردی که جوانی کند اندر گه پیری. (از قابوسنامه). در هزیمت چون زنی بوق ار بجایستت خرد ورنه مجنونی چرا می پای کوبی در سرب. ناصرخسرو. تو نیز اندر هزیمت بوق می زن ز جاهی خیمه بر عیوق می زن.نظامی ||. کنایه از گوز دادن. (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین).

بوق زن.

[زَ] (نف مرکب) آنکه بوق زند. آنکه در بوق بدمد : و بفرمایم تا بوق زن بدمد. (مجمل التواریخ).

بوقسطهٔ.

[قَ طَ] (ع اِ مرکب) نوعی از مرغابی خاکستری رنگ. (دزی ج ۱ ص۱۲۹).

بوقشرم.

[ ] (ع اِ مرکب) نوعی از گیاه. (دزی ج ۱ ص ۱۲۹). ابویموت. گیاهی که عصارهء آن برای بیاض عین سود دارد. (یادداشت بخط مؤلف).

بوقلمون.

[قَ لَ] (اِ) دیبای رومی را گویند و آن جامه ای است که هر لحظه برنگی نماید. (برهان) (آنندراج). نوعی از دیبای که هر لحظه برنگ دیگر نماید. (غیاث) (اوبهی). معرب و محرف از «خامائیلئون»(۱) یونانی. دیبای رومی که رنگ آن متغیر نماید. (از فرهنگ فارسی معین) : ز قوقوبی(۲) به صحراها فرو افکنده بالشها ز بوقلمون به وادیها فروگسترده بسترها. منوچهری. فروزان تیغ او هنگام هیجا چنان دیبای بوقلمون ملون.منوچهری. روی مشرق را بیاراید ببوقلمون سحر تا بدان ماند که گویی مسند داراستی. ناصرخسرو. که داد این قلمی را فراز بوقلمون که نقشش آمده هر دم ز مخفئی بظهور. نظام قاری. - فرش بوقلمون؛ فرش رنگارنگ. کنایه از گلهای رنگارنگ باغ : باغ پر تختهای سقلاطون راغ پر فرشهای بوقلمون.سنایی. باد در سایهء درختانش گسترانیده فرش بوقلمون.سعدی ||. نام مرغی هم هست. (برهان). پرنده ای(۳) از راستهء ماکیان ها که دارای گردنی برهنه و گوشتی و پنجه های قوی میباشد. رنگ آن بیشتر سیاه، سر و گردن وی بدون پر است. دارای آویزه های نرم گوشتی است و نر آن دارای دم پهنی است. (فرهنگ فارسی معین). یک قسم مرغ بزرگی از طایفهء ماکیان هاکه بومی هندوستان بوده و از آنجا بسیار جاها برده شده و آنرا یبروح نیز میگویند. (ناظم الاطباء ||). حربا و آن نوعی از چلپاسه باشد که هر نفس برنگی نماید. (برهان). بعضی گویند: غیر حربا است از حربا بزرگتر که صبح برنگی و شام برنگی نماید. مگر فارسیان بمعنی رنگارنگ مستعمل کنند. (غیاث). نوعی از چلپاسه که رنگ آن متغیر نماید. حربا. (فرهنگ فارسی معین). نوعی از حیوانات زاحف، شبیه به چلپاسه و دارای قوهء مخصوصی است که بدن خود را متنفخ کرده و باد میکند و بعد کوچک مینماید و رنگ پوست خود را تغییر میدهد. یعنی بالاصاله دارای رنگی است که مخصوص به او است و جلدش دارای نسجی است بی نهایت شفاف، ولی از اثر بعضی اسباب، رنگ خود را تغییر میدهد. چنانکه هرگاه بر روی درخت سبزی باشد، بواسطهء انعکاس نور، متلون بلون سبز میگردد. و این تغیر و تلون که مخصوصاً بشدت

موحش است، حاصل میشود از اثر حس جلد این حیوان و برنگ سرخ و زرد و سیاه و سبز و سفید دیده میشود و این حیوان را هربه و اژنیان نیز میگویند. (ناظم الاطباء) : چرا با جام می، می علم جویی چرا باشی چو بوقلمون ملون.ناصرخسرو. یک رهم یکرنگ گردان در فنا چند گردم همچو بوقلمون ز تو.عطار ||. جانوری است در آب، چون خواهد که جانوری بگیرد خود را بشکل آن جانور کند. (برهان ||). کنایه از کسی است که هر ساعت خود را برنگی وانماید. (برهان). کسی که هر ساعت خود را برنگی وانماید. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). کنایه از دنیا و عالم است بسبب حوادث. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). هر چیز رنگارنگ. (فرهنگ فارسی معین). متلون. گونه گون : دورنگی شب و روز سپهر بوقلمون پرند عمر ترا می برند رنگ و بها.خاقانی. بوقلمون شد بهار از قلم صبح و شام راند مثالی بدیع ساخت طلسمی عجیب.خاقانی. و به بسبب تغیر روزگار و تأثیر فلک دوار و گردون و اختلاف عالم بوقلمون. (تاریخ جهانگشای جوینی). این چه بخت نگون است و طالع دون و ایام بوقلمون. (گلستان سعدی). مأمون از نوائب دهر بوقلمون و مصون از مصائب گردون. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۹ ||). اهل مشرق سنگ پشت را بوقلمون میگویند. (برهان ||). نام گیاهی است. گل بوقلمون. (فرهنگ فارسی معین ||). نوعی گل میخک. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - ۲) .Xamaileon) - ن ل: قربوبی. (۳) - Dindon.

بوقلمون باف.

[قَ لَ] (نف مرکب) بافندهء دیبای رومی ||. که حوادث گوناگون پدید کند. که هر ساعت حادثه ای پدید آرد : ننموده رخ به آینه گردان مهر و ماه نسپرده دل به بوقلمون باف صبح و شام.خاقانی.

بوقلمونی.

[قَ لَ] (ص نسبی) رنگارنگ. مختلف اللون. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : خوبتر از بوقلمون یافتم بوقلمونیها در نوبهار.منوچهری (||. حامص) حالت و چگونگی بوقلمون. رنگارنگی : کاین نمط از چرخ فزونی کند با قلمم بوقلمونی کند.نظامی.

بوقلن.

[ ] (اِ) خرفه. (فهرست مخزن الادویه).

بوقماش.

[قُ] (اِ مرکب) : طاعت و احسان و علم و راستی را برگزین گوش چون داری به قول بوقماش و بوقتب. ناصرخسرو. در فرهنگها قماش را به معنی ردی و هیچکاره از هر چیزی و مردم فرومایه و ناکس آورده اند. و ابوقماش و بوقماش دیده نشد. ظاهراً بوقماش ساختهء خود شاعر است، به معنی خر و گاو یا ستور مطلق و مجازاً احمق و ابله و سفیه به تناسب بوقتب.

بوقهٔ.

[قَ] (ع اِ) باران سخت و درشت که دفعهً ببارد. یقال: اصابتنا بوقهٔ. ج بُوَق. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوقی.

(اِ) قسمی گل زینتی(۱). (یادداشت بخط مؤلف ||). قنطوریون غلیظ است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). (۱) - Arum.

بوقی.

(ص نسبی) بشکل بوق. -کلاه بوقی؛ کلاه بلند که بن آن گشاده و سر آن تنگ بوده است. (یادداشت بخط مؤلف ||). - آنکه کلاه بصورت بوق دارد. - بوقی کردن کلاه کسی را؛ با زدن، شکل کلاه او را تباه و بدصورت و شکسته کردن. (یادداشت بخط مؤلف).

بوقیدانن.

[نُ] (معرب، اِ)(۱) اندراسیون. یربطوره. بخورالاکراو. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Peucedanum.

بوقیر.

(ع اِ مرکب) نوعی از پرندگان دریایی. (دزی ج ۱ ص۱۲۹). نوعی پرنده بمصر. (یادداشت بخط مؤلف).

بوقیس.

[قَ] (معرب، اِ)(۱) مصحف بوئیس. شمشاد. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - در لکلرک ج ۱ ص۲۴۵ این کلمه بقس = Buis Boks)) آمده است.

بوقیصا.

(معرب، اِ) مأخوذ از یونانی. درخت سفیدار. (ناظم الاطباء). درخت سپیدار باشد و آن نوعی از بید است و بعضی، درخت پده و پشه غال را نیز گفته اند که بعربی شجرهٔ البق خوانند. (برهان) (آنندراج). درواز. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). نشم الاسود(۱). (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به نشم و دردار و لکلرک ج ۱ ص۲۹۱ و ج ۲ ص۸۳ شود. (۱) - Orme.

بوک.

(صوت)(۱) بود که و باشد که، در هنگام تمنا اظهار کنند و در عربی عسی و لعل گویند. (آنندراج). مخفف بود که و باشد که، باشد. کلمهء تمنا است و بعربی عسی و لعل گویند. (برهان). کلمهء تمنا که در مقام آرزو استعمال کنند مانند لیت و لعل در تازی ... کلمهء بوک و مگر را در تمنا بسیار استعمال می نمایند. (ناظم الاطباء). بوکه. بود که. کلمهء تمنی. کاشکی. کاش. (فرهنگ فارسی معین) : نقل است که دو بزرگ دین بزیارت او درآمدند هر دو گرسنه بود. با یکدیگر گفتند بوک طعامی بما دهد که طعام او از جایگاه حلال. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). چونکه بر بوک است جمله کارها کار دین اولی کز این یابی رها.مولوی. تو هم ابن یمین بر این میباش مگذران عمر خود به بوک و به کاش. ابن یمین (از آنندراج ||). مگر که کلمهء استثنا باشد. (برهان) (آنندراج). کلمهء استثناء بمعنی مگر. (ناظم الاطباء). شاید دیگر. (غیاث). کلمهء استثناء. مگر(۲). (فرهنگ فارسی معین) : عجب در مثال دنیاوی به احتمال خود را در خطر می اندازی که بوک در آخرتی چرا نمی یاری انداخت که بوک. (کتاب المعارف). رجوع به

بوک و مگر شود (||. اِ) امید. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - در فرهنگ فارسی معین «صوت» معرفی شده است. (۲) - در فرهنگ فارسی معین این معنی قید معرفی شده است.

بوک.

(ع اِ) آتش گیره. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). جایی یا چاهی که در آن غله پنهان کنند. (ناظم الاطباء) : غله کردی به زیر بوک نهان چون نرانند بوک بر سر تو. طیان ||. ترجمهء فرض هم هست. (برهان) (آنندراج). واجب و فرض الهی. (ناظم الاطباء).

بوک.

(ع اِ) در سوریه امروز، مغازهء بزرگ را گویند. (دزی ج ۱ ص۱۲۹).

بوک.

[بَ] (ع مص) برجستن خر نر بر ماده ||. گرد ساختن گلولهء گلین را در هر دو کف دست ||. فروختن متاع یا خریدن آن را||. کاویدن چشمه را به چوب و مانند آن تا آب برآید ||. گائیدن زن را ||. مشتبه و شوریده شدن کار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از محیط المحیط ||). شوریده شدن رأی قوم پس نیافتن مخرج از آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از محیط المحیط ||). فربه شدن شتر(۱). (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - در منتهی الارب و اقرب الموارد و محیط المحیط این معنی در ذیل بؤوک آمده بدینسان باک البعیر یبوک بُؤوکاً؛ سَمِنَ. (قطر المحیط) (اقرب الموارد). باک البعیر بُؤوکاً؛ فربه شد شتر. (منتهی الارب).

بوک.

[بَ] (ع اِ) اول بوک؛ اول مرتبه یا اول چیزی. یقال: لقیته اول بوک. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بوکاء.

[بَ] (ع اِمص) شوریدگی کار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بوکان.

(اِ) نعل آهنی باشد که بوقت رفتن بالای برف، در پا کنند ||. برف خانه. (آنندراج).

بوکان.

(اِ خ) نام یکی از بخشهای شهرستان مهاباد در جنوب شرقی مهاباد در استان چهارم (آذربایجان غربی). مرکز آن قصبهء بوکان در ۵۶کیلومتری جنوب شرقی مهاباد و در مسیر شوسهء میاندواب و سقز واقع است. سکنهء این قصبه ۳۰۷۴ تن است و آب آن از رودخانهء سیمین رود است. محصولات: غلات، توتون، چغندر قند و غیره. (فرهنگ فارسی معین).

بوکان.

(اِخ) دهی از دهستان کمین است که در بخش زرقان شهرستان شیراز واقع است. و ۵۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوکان.

(اِخ) دهی از دهستان الموت، بخش معلم کلایه در شهرستان قزوین واقع است و ۱۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بوکبر.

[کِ] (ع اِ مرکب) درم. درهم. (یادداشت بخط مؤلف).

بوکرد باصری.

[کِ دِ صِ] (اِخ) یکی از طوایف ایل قشقایی ایران و مرکب از ۴۰۰ خانوار است. (جغرافیای سیاسی کیهان).

بو کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) کنایه از کسب کردن بو. (آنندراج). بوی چیزی را استشمام کردن. بوییدن. (فرهنگ فارسی معین). بوئیدن. استشمام. (یادداشت بخط مؤلف) : باغبان ورنه گشوده ست گلستان ترا بو نکرده ست صبا سیب زنخدان ترا. صائب (از آنندراج). ||متعفن شدن. عفونت داشتن. (یادداشت بخط مؤلف).

بوکس.

[بُ] (اِ)(۱) نوعی ورزش و آن عبارت از مشت زدن دو تن است بیکدیگر، با دستکشهای مخصوص، در زمینی مربع (رینگ). مشت زنی. (فرهنگ فارسی معین). از «باکس»(۲) انگلیسی. ضربت. نوعی از ورزش که دو مبارز با ضربات مشت به یکدیگر حمله می کنند و در فرانسه علاوه از ضربات مشت ضربات پا نیز متداول است. (از لاروس). . (فرانسوی) (۱) - Box - (۲) Boxe.

بوکسور.

[بُ سُ] (فرانسوی، ص، اِ)(۱)بوکس باز. مشت زن. (فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) (۱) - Boxeur

بو کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب) بوی چیزی را از دور استشمام کردن ||. دریافتن نشان چیزی. (فرهنگ فارسی معین).

بوکلک.

[کَ لَ] (اِ) میوه ای است مغزدار که آنرا «ون» گویند و ترکان، چتلاقوچ و عربان، حبهٔ الخضراء خوانند. (برهان). بن کوهی است و آن حبه ای است سبز و کوچک و آنرا انجکک نیز گویند و ترکان آنرا چتلاقوج و عربان، حبهٔ الخضرا و بهندی، قهوه خوانند.

(آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). بَن و میوهء درخت بنه : مرغ چنان بوکلک دهانش به تنگی در گلوی او چگونه گنجد معبد.منوچهری. نخوری انجکک و بوکلک بی حاصل تا به ریش خود و یاران نکنی تف بسیار. بسحاق اطعمه ||. میوهء درخت عرعر. (ناظم الاطباء).

بوکند.

[کَ] (اِ) عشقه و لبلاب. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس). بوغند.

بوک و مگر.

[کُ مَ گَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) بمعنی بوک است و مرادف مگر، بمعنی بود که و باشد که و بعربی عسی و لعل گویند. (برهان) (آنندراج) : چنگ در شاخ هر مهی می زن تو چه دانی ز بخت بوک و مگر.سنایی. به یاد بوک و مگر چند سال بردارم مرا خدای نداده ست زندگانی نوح.انوری. بر بوک و مگر عمر گرامی مگذارید خود محنت ما جمله ز بوک و مگر آمد. انوری. چند بر بوک و مگر مهره فروگردانی که تو بس مفلسی و چرخ فلک پاک بر است. عطار. رجوع به بوک شود.

بوکه.

[کِ] (صوت) بوک. بود که. (فرهنگ فارسی معین). باشد که. (آنندراج). بود که و شاید که. (ناظم الاطباء) : دعای من به تو بر، بوکه مستجاب شود دعا کنم به تو بر، تا بود که سگ گردی. سوزنی. هرچه اندوختم این طایفه را رشوه دهم بوکه در راه گروگان شدنم مگذارند.خاقانی. سیل خونین که به ساق آمد و تا ناف رسید به لب آمد چه کنم بوکه بسر می نرسد. خاقانی. بوکه از عکس بهشت و چار جو جان شود از یاری حق یارجو.مولوی. با صبا همراه بفرست از رخت گلدسته ای بوکه بویی بشنویم از خاک بستان شما. حافظ. صحبت حکام ظلمت شب یلداست نور ز خورشید جوی بوکه برآید. حافظ (دیوان چ غنی ص۱۵۶). و رجوع به بوک شود.

بوگان.

(اِ) رحم بود یعنی زهدان. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۳۵۶). بچه دان و زهدان را گویند و بعربی رحم خوانند. (برهان). رحم باشد که بچه در آن بود، یعنی زهدان. (اوبهی). زهدان، یعنی بچه دان. (انجمن آرا) (آنندراج). بویگان. پویگان. بچه دان. زهدان. رحم. (فرهنگ فارسی معین) : ریش چون بوگانا سبلت چون سوهانا سر بینیش چو بورانی باتنگانا. ابوالعباس (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص ۳۵۶). وزین همه که بگفتم نصیب روز بزرگ غدود و زهره و سرگین و خون بوگان کن. کسایی. زنان حامله را بیم بد که پیش از وقت ز مهر او بدر آیند اجنه از بوگان. شمس فخری (از آنندراج ||). گلزار هم بنظر آمده است. (برهان) (ناظم الاطباء). در برهان، بمعنی گلزار نوشته و اگر چنین باشد، با کاف عربی خواهد بود. چه بوکان یعنی کان بوی خوش. (انجمن آرا) (آنندراج).

بوگر.

[گَ] (اِخ) تیره ای از طایفهء جانکی سردسیر هفت لنگ. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۵).

بو گردانیدن.

[گَ دَ] (مص مرکب) متعفن شدن. (یادداشت بخط مؤلف).

بو گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب) بو یافتن چیزی. کسب بو کردن. (فرهنگ فارسی معین) : چو مشک از ناف عزلت بو گرفتم به تنهایی چو عنقا خو گرفتم.نظامی ||. گندیدن. بدبو شدن. (فرهنگ فارسی معین). متعفن شدن. بدبو و عفن شدن ||. برشته شدن. قیاس کنید با بو دادن. (فرهنگ فارسی معین).

بوگند.

[گَ] (ص مرکب) در تداول عامه، آنکه بسیار متعفن است. (یادداشت بخط مؤلف).

بوگندی.

[گَ] (ص مرکب) متعفن. دارای بوی بد ||. آدم بد سر و وضع و کثیف. (فرهنگ عامیانهء جمال زاده).

بول.

[بَ] (ع اِ) کمیز. ج، ابوال. (منتهی الارب). آبی که از کلیه ها ترابد و در مثانه جمع گردد و بطور طبیعی دفع شود. ج، ابوال. (از اقرب الموارد). شاش. و فارسیان با لفظ کردن بمعنی شاشیدن استعمال نمایند. (آنندراج). کمیز و شاش. ج، ابوال. (مهذب الاسماء) (ناظم الاطباء). شاشه. (غیاث). پیشاب. کمیز. شاش. ادرار. (فرهنگ فارسی معین) : آن مگس بر برگ کاه و بول خر همچو کشتیبان همی افراشت سر.مولوی. جام می مستی شیخ است ای فلیو کاندر او دردی نگنجد بول دیو.مولوی. چو بام بلندش کند(۱) خودپرست کند بول و خاشاک بر بام بر.سعدی. - بول ابیض؛ بول که برنگ کاغذ باشد. بول که برنگ بلور باشد. (یادداشت بخط مؤلف). - بول الدم؛ که آنچه بیرون آید [بجای شاش]خون بود. (بحر الجواهر). بول که خون با آن خارج شود. - بول الدموی؛ هو المختلط بالدم. (بحر الجواهر). بول بخون آمیخته. - بول الیرقانی؛ هو الاحمر الضارب الی السودا و الصفرة. (بحر الجواهر). -امثال: بول و قولش یکی است ||. ولد. (منتهی الارب). فرزند. (آنندراج). ولد و پسر. (ناظم الاطباء ||). عدد بسیار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: بود.

بول.

[بَ] (ع مص) کمیز انداختن. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). کمیز انداختن و شاش کردن. (ناظم الاطباء). کمیز انداختن و شاشیدن. (فرهنگ فارسی معین ||). جاری شدن آب و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شکافته شدن. (آنندراج).

بولا.

(اِ) بسریانی باقلی بود. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن).

بولاد.

(اِ) بولاذ. ریش تراش. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۰).

بولاغ اوتی.

(ترکی، اِ مرکب) آب تره. رجوع به بولاغوتی و گیاه شناسی گل گلاب و کارآموزی داروسازی ص ۱۹۰ شود.

بولاغوتی.

(ترکی، اِ مرکب) گیاهی است که آن را آب تره، شاهی آبی نامند. (فرهنگ فارسی معین). گیاهی است تند و زبان گز و خوردنی که در آب روید. (رجوع به گیاه شناسی گل گلاب ص ۲۰۸).

بولاق.

(اِخ)(۱) ناحیه ای است در قاهره بر کنار نیل که مطبعهء رسمی بولاق در آن قرار دارد. و آن مطبعه را ناپلئون در حملهء سال ۱۷۹۸ م. بمصر از واتیکان بدان جا آورد. (از المنجد). شهری است بمصر در ساحل غربی نیل، نزدیک قاهره. (دمشقی). بخشی در خارج شهر قاهره که موزهء مشهوری دارد. (از لاروس). . (فرانسوی) (۱) - Boulaq. Bulaq

بول الابل.

[بَ لُلْ اِ بِ] (ع اِ مرکب) نام گیاهی است. (ناظم الاطباء ||). قرصی است که از صن الوبر و بول شتر ترتیب دهند. (تحفهء حکیم مؤمن). و رجوع به لکلرک ج ۱ ص۲۹۲ شود.

بول العجوز.

[بَ لُلْ عَ] (ع اِ مرکب) شیر. (ناظم الاطباء).

بولامونیون.

(معرب، اِ)(۱) به یونانی، قسمی از مخلصه است و گیاه آن مابین شجر و حشیش. و شاخ آن باریک و پرشعبه. و برگ آن از برگ سداب طولانی تر و بزرگتر و بر اطراف شاخهای آن چیزی مستدیر شبیه به سرو کوچک میباشد و در آن تخمهای سیاه. و بیخ آن شبیه بدرونج سفید ودراز و باصلابت و منبت آن جبال و زمینهای صلب خشن، سنگ لاخها و مستعمل، برگ و بیخ آن است. (از تحفهء حکیم مؤمن) (از مخزن الادویه). و رجوع به لکلرک ج ۱ ص۲۸۶ شود. (۱) - Polemonium.

بولان.

(اِخ) دهی از دهستان جمع آبرود است که در بخش حومهء شهرستان دماوند واقع است و ۴۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بولانی.

(اِ) بورانی : به بولانی از ماست داد ابرشی که بودی ز نعلش کماج آتشی. بسحاق اطعمه. رجوع به بورانی شود.

بولجار.

(اِ) پناه جای. (ناظم الاطباء). جای پناه و امن. (آنندراج ||). میدان جنگ. (آنندراج) (ناظم الاطباء). و رجوع به بولحار شود.

بولچ.

[لَ] (اِ) زمین هائی که پیوسته مزروع باشند. (آنندراج). زمینی که همیشه در آن زراعت کنند. (ناظم الاطباء).

بولحار.

(اِ) جایی که سفیران و ایلچیان ممالک، جهت مصالحت امری و معاهده ای، با هم مجتمع و فراهم اند ||. میدان کارزار. (آنندراج). و رجوع به بولجار شود.

بولدان.

[بَ / بُو] (اِ مرکب) کمیزدان و ظرفی که در آن بول کنند. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بولس.

[لَ] (ع اِ) زندانی است در جهنم. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بولس.

[لُ] (اِخ)(۱) یکی از حواریون. (ناظم الاطباء). یکی از حواریون عیسی. و یکی از بارزترین شخصیت های مسیحیت. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به پولس در همین لغت نامه و عیون الانباء ص ۷۲ و ۷۳ و دائرة المعارف فارسی شود. (۱) - Saint Paul.

بولس.

[لُ] (اِخ) نام طبیبی است که ابن البیطار، از او در کتاب خود نام برده است. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به تاریخ الحکما ص۹۵ شود.

بولسری.

[سَ] (اِ) نام درختی است که آنرا مردم، مولسری می گویند. ظاهراً در اصل مور بود بمعنی تاج و سری در هندی بمعنی راجه یعنی درختی که گلش لایق سلاطین است. (غیاث) (آنندراج). درخت مشهور هندی است که گل خوشبو دارد. هرچند گلش پژمرده گردد، بسیار بو دهد و ثمرش بعینه ثمر کنار است و دوای عظیم درد دندان است. (الفاظ الادویه).

بولع.

[بَ لَ] (ع ص) مرد بسیارخوار. (منتهی الارب) (آنندراج).

بولکفد.

[کَ] (اِ) رجوع به بوالکفد و ابوالکفد شود.

بولکنجک.

[کَ جَ] (اِ) بلکنجک. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به ابوالکنجک و بوالکنجک و بلکنجک شود.

بولگاه.

[بَ / بُو] (اِ مرکب) مجرای بول. (ناظم الاطباء).

بولنجک.

[لَ جَ] (اِ) بلکنجک. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به ابوالکنجک و بلکنجک شود.

بولو.

(اِ) به لغت یونانی، بسیار باشد که عربان، کثیر خوانند. (برهان) (آنندراج). مأخوذ از یونانی. بسیار و کثیر و زیاد. (ناظم الاطباء). یونانی پولو(۱) (بسیار). (حاشیهء برهان چ معین). (۱) - Polu.

بولوار.

(فرانسوی، اِ)(۱) میدان و خیابانی که باغچه ها و چمنها و درختان بسیار دارد و محل گردش عموم است. بُلوار. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Boulevard.

بولوبودیون.

(معرب، اِ) لغتی است یونانی و معنی آن بعربی، کثیرالارجل باشد؛ یعنی بسیارپا. و آنرا بفارسی بسپایک خوانند و معرب آن، بسفایج است و آن دوایی است مشهور و بتازی اضراس الکلب خوانند و بجای بای آخر، یای حطی هم بنظر آمده است. (برهان) (آنندراج). بسپایه. بسفایج. فولوفودیون. بسپایک و بسفایج و اضراس الکلب. (ناظم الاطباء). و رجوع به لکلرک ج ۱ ص ۲۹۱ شود.

بولودیون.

(معرب، اِ)(۱) بولوبودیون. رجوع به کلمهء فوق و تحفهء حکیم مؤمن و فهرست مخزن الادویه شود. (۱) - = Polypody polupodhion. (حاشیهء برهان چ معین). رجوع به اشتینگاس شود.

بولوردی.

[وِ / بِ وِ] (اِخ) تیره ای از ایل اینانلو (از ایلات خمسهء فارس). (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۶).

بولوسیون.

(معرب، اِ) به یونانی، لبلاب سیاه است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه).

بولوطریخون.

[طَ رَ] (معرب، اِ)(۱) لغت یونانی است و معنی آن بعربی، کثیرالشعر باشد و آن دوایی است که بفارسی پرسیاوشان خوانند. (برهان). پرسیاوشان. (ناظم الاطباء). و رجوع به لکلرک ج ۱ ص۲۹۲ شود. .(اشتینگاس) (۱) - Polutrixon.

بولوقنیمن.

[] (معرب، اِ) درختی است مشهور به علک، دارای میوهء زیاد و میوهء آن شبیه غلیخن است و ساقهء آن دارای گره های متعددی مثل ساق غلیخون است. رجوع به بولوقیمن شود. (از ترجمهء ابن بیطار ص ۲۸۷ و ۲۸۸).

بولوقیمن.

[ ] (معرب، اِ) بیونانی قرصعنه است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه). و رجوع به مادهء قبل شود.

بولوک.

(اِ) در ترکی بمعنی شهر، مجازاً بمعنی فلک نیز آمده است. (غیاث).

بولهٔ.

[بُ وَ لَ] (ع ص) بسیار کمیزاندازنده. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بولهٔ.

[بَ لَ] (ع اِ) دختر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بولهٔ.

[لَ] (اِ) لوله و مجرا و قیف. (ناظم الاطباء).

بولهب.

[لَ هَ] (اِخ) ابولهب : تبت یدا امامک روزی هزار بار کاین فعل از وی آمد نامد ز بولهب. ناصرخسرو. بولهب با زن به پیشت میرود ای ناصبی بنگر آنک زنْش را در گردن افکنده کنب. ناصرخسرو. از مصاف بولهب فعلان نپیچانم عنان چون رکاب مصطفی شد

ملجأ و منجای من. خاقانی. سحر حلال من چو خرافات خود نهند آری یکی است بولهب و بوترابشان.خاقانی. احمد که سرآمد عرب بود هم خستهء خار بولهب بود.نظامی. و رجوع به ابولهب شود. - بولهبان وقت؛ کنایه از مخالفان و مستبدان و منکران دلایل معقول و منقول و محسوس. (ناظم الاطباء).

بولی.

[بَ / بُو] (ص نسبی) آنچه که مربوط به پیشاب است(۱). آنچه از ادرار بدست آید. آلوده به ادرار. منسوب به ادرار. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Urineux.

بولی.

[بَ] (اِ) تیز کردن جانور شکاری بر جانور دیگر و در هند، باولی شهرت دارد. (غیاث). و رجوع به مادهء بعد شود.

بولی.

(اِخ) تیره ای از طایفهء ملکشاهی در پشتکوه. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۶۸).

بولی دادن.

[بَ دَ] (مص مرکب) تیز کردن جانور شکاری بر جانور دیگر و این جانور، خواه صحرایی باشد، خواه خانگی. و آنرا در عرف هند، باولی گویند و ظاهراً اول مخفف این است. (آنندراج) : بازدار فلک از بهر تذروافکنی ام خواست بولی بدهد بر مگس انداخت مرا. ملاطغرا (از آنندراج). و رجوع به مادهء قبل شود.

بولیس.

[بُ وِ] (ع اِ) آلتی که حفاران برای تحقیق عمق آب و جنس زمین که در ته آن واقع است بکار برند. (از دزی ج ۱ ص۱۳۱).

بولیصهٔ.

[بُ وِ صَ] (ع اِ) نامهء تجارتی. ج، بوالیص. بوالص. (از دزی ج ۱ ص۱۳۱).

بولیموس.

(ع اِ) بطلان شهوت معده با شدت احتیاج همه اعضاء بغذا. جوع البقر. (بحر الجواهر) (از دزی ج ۱ ص۱۳۱).

بولیون.

(معرب، اِ)(۱) جعده. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Polium.

بوم.

(ع اِ) جغد(۱) و آن پرنده ای است که به نحوست اشتهار دارد. و بعضی گویند بوم پرنده ای است از جنس جغد، لیکن بسیار بزرگ و سر و گوش و چشمهای او بگربه میماند و شبها شکار کند و روزها پرواز نتواند کرد مگر چند قدمی. و بعضی گویند به این معنی، عربی است. (برهان) (آنندراج). بوم و بومهٔ. جغد. و مذکر و مؤنث در وی یکسان است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جغد. بوف. (فرهنگ فارسی معین) : گاو مسکین ز کید دمنه چه دید وز بد زاغ بوم را چه رسید.رودکی. چو کلاژه همه دزدند و رباینده چو خاد شوم چون بوم و بدآغال چو دمنه همه سال. معروفی. همواره پر از پیخ است آن چشم فژاگن گویی که دو بوم آنجا بر خانه گرفته است. عماره. هر آن کس را که باشد راهبر بوم نبیند جز که ویرانی بر و بوم.ناصرخسرو. گر ز خورشید بوم بی نیروست از پی ضعف خود نه از پی اوست.سنایی. تو ز آشیانه باز سپید خاسته ای ز بازخانه نپرد بهیچ حالی بوم.سوزنی. خاقانیا ز گیتی چون جویی آشنایی خواهی ز بوم و کرکس تو سایهء همایی. خاقانی. و بوم اعتقاد ایشان که در ظلمت کفر، بصدای بدعت، نوحه میکرد در دام اسلام افکند. (ترجمهء تاریخ یمینی چ۱ تهران ص۳۴۸). ماری تو که هر کرا ببینی بزنی یا بوم که هر کجا نشینی بکنی.سعدی. کس نیاید بزیر سایهء بوم ور همای از جهان شود معدوم.سعدی. (۱) - Hibou.

بوم.

(اِ) زمین شیارنکرده. (برهان). زمین غیرآبادان و ناکاشته. (رشیدی). زمین شیارنکرده و ناکاشته. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). مقابل مرز. (فرهنگ فارسی معین). زمین شیارنکرده و غیرآبادان و ناکاشته. ضد مرز که زمین کاشتهء زراعت کرده را گویند و رشیدی گفته که بوم زمین کاشته و مرز و کنارهای آن که قدری بلند کرده اند و این بیت حکیم سنائی در حدیقه شامل هر دو معنی است(۱) که گفته: کشوری را که عدل عام ندید بوم در بومش(۲) ایچ بام ندید. (آنندراج) (از انجمن آرا). و تحقیق آن است که بوم میان زمین کاشته و مرز کناره های آن... و پاکیزه بوم؛ از جای پاک و از خاک پاکیزه. (رشیدی). ضد مرز. (ناظم الاطباء). ||سرشت و طبیعت. (برهان) (فرهنگ فارسی معین). در فرهنگ بمعنی سرشت و خو گفته، مستند به شعر سعدی: مصراع: «شنیدم که مردیست پاکیزه بوم» و در این تأمل است. (از رشیدی). سرشت و طبیعت و خوی. (ناظم الاطباء). بمعنی سرشت و طبیعت نیز آمده چنانکه گویند پاکیزه بوم؛ یعنی از خاک پاک و خوش سرشت چنانکه شیخ سعدی گفته: شنیدم که مردیست پاکیزه بوم شناسا و رهبر در اقصای روم.(آنندراج). گرت بیخ اخلاص در بوم(۳) نیست از این در کسی جز تو محروم نیست. سعدی||. سرزمین. ناحیه. (فرهنگ فارسی معین). در اوستا «بومی»(۴)، سانسکریت «بهومی»(۵)، پارسی باستان «بوم»(۶)، پهلوی «بوم»(۷)، بمعنی سرزمین آمده. سنایی غزنوی به دو معنی آورده(۸). (حاشیهء برهان چ معین). شهر و بلاد. (ناظم الاطباء) : سپاهی پر از جاثلیقان روم که پیدا نبود از پی اسب بوم.فردوسی. اگر آگهی یابد آن مرد شوم برانگیزد آتش ز آباد بوم.فردوسی. بفرمود تا قیصر روم را بیارند سالار آن بوم را.فردوسی. مدار او را به بوم ماه آباد سوی مروش گسی کن با دل شاد. (ویس و رامین). فرستادش بهدیه مال بی مر پذیرفتش خراج بوم خاور.(ویس و رامین). ز خاور همی آمد این آن ز روم بسی یافته رنج و پیموده بوم.اسدی. در این بام گردان و این بوم ساکن ببین صنعت و حکمت غیب دان را. ناصرخسرو. دل خزینهء تست شاید کاندر او از بهر وی بام و بوم از علم سازی وز خرد پرهون کنی. ناصرخسرو. بوم چالندرست مرتع من مار و رنگم در این نقاب و ثغور. مسعودسعد (دیوان چ رشیدیاسمی ص۲۶۸). نظیر تو ز کریمان دهر پیدا نیست بهیچ شهر و نواحی بهیچ برزن و بوم. سوزنی. مناز عیش که نامردی است طبع جهان مخور کرفس که پر کژدم است بوم و سرا. خاقانی. از نرم دلان ملک آن بوم بود آهن آبدار چون موم.نظامی. ره پیش گرفت پیر مظلوم آشفته دوید تا بدان بوم.نظامی. از اثر خاک تو مشکین غبار پیکر آن بوم شده مشک بار.نظامی. دگر کین مینگیز در هیچ بوم سر کینه خواهان مکش سوی روم.نظامی. در این بوم حاتم شناسی مگر که فرخنده رویست و نیکوسیر.سعدی. شنیدند بازارگانان خبر که ظلم است در بوم آن بی هنر.سعدی. - بوم و بار:که تا بوم و بار است فرزند تو بزرگان که باشند پیوند

تو.فردوسی. - بوم و بر؛ سرزمین. (آنندراج) : همش پادشاهی است هم تخت و گاه همش گنج و هم بوم و بر هم سپاه. فردوسی. گر ایدون که رستم بود پیشرو نماند بر این بوم و بر خار و خو.فردوسی. بر آن بوم و بر کان نه آباد بود تبه بود ویران ز بیداد بود.فردوسی. بر این بوم و بر هر کس از راستان زند بی وفا را از او داستان.اسدی. بر خاک فکن قطره ای از آب دو لعل تا بوم و بر زمانه جان آرد بار.سعدی. سبزهء عیش ز بوم و بر هجران مطلب نیشکر حاصل مصر است ز کنعان مطلب. نظیری نیشابوری (از آنندراج). - بوم و رست:بباید کنون دل ز تیمار شست به ایران نمانم بر و بوم و رست.فردوسی. بدان بوم و رست آتش اندرزنم زبرشان همه سنگ بر سرزنم.فردوسی. بخورشید و دین بتان نخست بگور و پی آدم و بوم و رست.اسدی. و با کلمات پاک و پاکیزه و بر، بصورت پاک بوم، پاکیزه بوم، بر و بوم و مرز و بوم آمده است. رجوع به هر یک از کلمات فوق شود ||. قلعه و حصار. (ناظم الاطباء) : شد آراسته پاک دیوار بوم همه مصر شد همچو دیبای روم. (یوسف و زلیخا ||). جایی که در آن کسی زندگی میکند. (ناظم الاطباء ||). جا و مقام و منزل و مأوا. (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). زمینهء آماده شده اعم از پارچه و غیره که بر روی آن نقاشی کنند. (فرهنگ فارسی معین). - بوم طلا؛ زمینهء طلاکاری پارچهء زری دوزی شده. (ناظم الاطباء). معنی ترکیبی آن زمین زرد و در قماشهای زربفت و غیره، چیزی نقاشی کرده و کوفت ته نشان نموده که زمین آن طلایی باشد. (آنندراج) (از غیاث ||). زمینهء کتاب. زمینهء کاغذ : گزارندهء نقش دیبای روم کند نقش دیباچه را مشک بوم.نظامی ||. متن. مقابل حاشیه. (یادداشت بخط مؤلف). زمینهء پارچهء زردوزی شده. (فرهنگ فارسی معین) : سرش ماه زرین و بومش بنفش بزر بافته پرنیانی درفش.فردوسی. بر آن تخت فرشی ز دیبای روم همه پیکرش گوهر و زرْش بوم.فردوسی. بیابید از این مایه دیبای روم که پیکر بریشم بود زرْش بوم.فردوسی. در و دیوار و بوم آسمانه نگاریده به نقش چینیانه.(ویس و رامین). هنوز آن هر دو از مادر نزاده نه تخم هر دو در بوم اوفتاده. (ویس و رامین). ز خار است دیوار و بوم از رخام در او کوشکی یکسر از سیم خام.اسدی ||. در اصطلاح بنایان، گچ بوم گچِ نه شل و نه سفت سفت. (یادداشت بخط مؤلف ||). گلولهء خمیر برای نان یا رشته و جز آن: دو تا بوم رشته برید. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - مراد معنی مادهء قبل (بوم = جغد شوم) و همین معنی است. (۲) - بمعنی سوم (سرزمین) نزدیکتر است. و رجوع به همان شود. (۳) - بمعنی قبل هم ایهام دارد. (۴) - bum. (۷) - bum. (۶) - bhumi. (۵) - bumi. ۸)) - مراد بیتی از سنائی است که در ذیل معنی اول آمده است.

بومادران.

[دَ] (اِ مرکب)(۱) نام گیاهی است مایل به کمودت و تیزی و گل کبودی دارد و بعربی، قیصوم خوانند. (برهان). همان برنجاسب است که گلش کبود و مایل به کمودت و تیزبوی است. (رشیدی) (جهانگیری). گلی است بویا که برنجاسب است و بومادران مخفف آن است. (آنندراج) (انجمن آرا). برنجاسف. (فهرست مخزن الادویه). گیاهی دوایی که برنجاسف نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود. (۱) - Achillea millefolium.

بوماران.

(اِ مرکب) بومادران است که نام گیاهی باشد مایل به کمودت و تیزی. (برهان). بومادران. (آنندراج) (جهانگیری) (ناظم الاطباء). بوی مادران گیاهی است از تیرهء مرکبان، دارای قلمهای بلند و برگهایش بسیار بریده و گلهایش خوشهء مرکب است. ارتفاعش تا ۷۰ سانتیمتر میرسد. رنگ گلهایش سفید یا صورتی و گلبرگ هایش ریز و خوشبو است. زهرة القندیل. علف هزاربرگ. (فرهنگ فارسی معین).

بومارشه.

[بُو شِ](۱) (اِخ) (۱۷۳۲ - ۱۷۹۹ م.) پیر اگوستین کارون دُ. نویسندهء فرانسوی. مصنف ریش تراش اشبیلیه(۲)، عروسی فیگارو(۳)، کمدی های جسورانه و مشحون از حرکت و نشاط. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Beaumarchais, Pierre - Augustin caron de. (۲) - Barbier de seville. (۳) - Mariage de figaro.

بوماره.

[رَ / رِ] (اِ) پرنده ای است غیرمعلوم. (برهان) (آنندراج). یک نوع مرغی است. (ناظم الاطباء). جانوری است پرنده. (رشیدی).

بومالک.

[لِ] (اِ مرکب) رجوع به ابومالک شود.

بومب.

[بُ] (فرانسوی، اِ) غباره و گلولهء خمپاره و نارنجک. (ناظم الاطباء). رجوع به بمب شود.

بومبر.

[بَ] (اِ) سلطنت || بزرگی و آقایی. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بومجکت.

[ ] (اِخ) و بومحکث، نام بخارا. (صورالاقالیم اصطخری). بونجیکث. نونیجکت. (حدود العالم ص ۱۱۱).

بوم جوان.

[جَ] (اِخ) دو غدیر است در «فیروزآباد» یکی بوم پیر و دیگر بوم جوان. و بر هر غدیری آتشگاهی کرده است. (فارسنامهء ابن بلخی ص ۱۳۸).

بوم خوار.

[خوا / خا] (اِ مرکب) آلتی نازک فلزین برای گچ بریها. آلتی برای هموار کردن متن و زمینهء گچ بریها. قلمی آهنین با نوکی پهن، گچ بران را. (یادداشت بخط مؤلف).

بومره.

[مُرْ رَ] (اِخ) کنیت ابلیس. (غیاث) (آنندراج) : وین گاوان را بسوی او خواندن این است همیشه کار بومره.ناصرخسرو. بار که نهد در جهان خر کره را درس که دهد پارسی بومره را.مولوی. رجوع به ابومره شود.

بومسکت.

[] (اِخ) از نامهای بخارا. (تاریخ بخاری نرشخی ص۲۶). رجوع به بومجکت شود.

بومسلم.

[مُ لِ] (اِخ) رجوع به ابومسلم شود.

بومسیلم.

[مُ سَ لِ] (اِخ) در بیتهای زیر ظاهراً مقصود، مسیلمهء کذاب است : بومسیلم را لقب کذاب ماند مر محمد را اولوالالباب ماند.مولوی. جامه پشمین از برای کد کند بومسیلم را لقب احمد کند.مولوی. رجوع به مسیلمه شود.

بومکند.

[کَ] (اِ مرکب) خانه ای را گویند که در زیر زمین کنند بجهت گوسفندان و مسافران. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). جایی که در زیر زمین کنند بجهت مسافران و گوسفندان. (فرهنگ فارسی معین).

بومهٔ.

[مَ] (ع اِ) جغد. بوم. مذکر و مؤنث در هر دو یکسان است. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب). رجوع به بوم شود.

بومه.

[مَ] (اِ) برق و آتشی که از سم اسب خیزد. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بومه.

[مِ] (اِخ) دهی از دهستان شش ده قره بلاغ است که در بخش مرکزی شهرستان فسا واقع است. و ۳۶۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بومهن.

[مَ هَ / هَ] (اِ) زمین لرزه باشد که بعربی، زلزله خوانند. زمین لرزه باشد. (برهان). زمین لرزه و آنرا بعربی زلزله گویند. و از این لغت معلوم میشود هن، بمعنی لرزه است. چه بوم، بمعنی زمین است. (آنندراج) (انجمن آرا). زلزله. (رشیدی) (صحاح الفرس) (جهانگیری). زمین لرزه. (اوبهی). «بومهن»(۱)از «بومهن»(۲)، زمین لرزه. اشپیگل در کتاب «عصر آریایی ص۶۸» کلمه را مرکب از بوم (زمین) + مثنه (حرکت) دانسته یعنی حرکت زمین. از فرهنگ شاهنامه. (از حاشیهء برهان چ معین) : یکی بومهن خیزد از ناگهان بر و بومشان پاک گردد نهان.فردوسی. برآمد یکی بومهن نیمشب تو گفتی زمین دارد از لرزه تب.اسدی. پر از بومهن شد سراسر جهان ستاره هویدا و گردون نهان.اسدی. از پریزت چنان بلرزد کوه که زمین بومهن بلرزاند.علی فرقدی ||. رودهء گوسفندی را گویند که از سرگین پاک نکرده باشند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) – – (۲) bumahan.

.bummahan

بومهن.

[مِ هِ] (اِخ) یا بومهند. دهی از دهستان سیاهرود است که در بخش افجه شهرستان تهران واقع است و ۵۸۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بومهین.

[مَ] (اِ) بومهن. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به به بومهن شود.

بومی.

(ص نسبی) منسوب به شهر و بلاد. (ناظم الاطباء). منسوب به بوم. اهل محل. اهل ناحیه. (فرهنگ فارسی معین). منسوب به بوم که بمعنی سرزمین و مملکت و کشور است. ساکن اصلی زمینی. (یادداشت بخط مؤلف) : اما عیب این قلعه آن است که بمردم بسیار نگاه توان داشت و چون پادشاه مستقیم قصد آنجا کند، مردم بومی باشند که آنرا بدزدند. (فارسنامهء ابن بلخی ص۱۵۸). همان بردهء بومی و بربری سبق برده بر ماه و بر مشتری.نظامی ||. مقابل بیرونی و غریب و خارجی ||. دائمی. همیشگی. (یادداشت بخط مؤلف).

بومی شاه.

(اِخ) نام اصطخر است. و اصطخر را بومی شاه، نام نهادند؛ یعنی مقام گاه شاه و بلغت بادی زمین را که مقام گاه اصلی باشد بوم خوانند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۲۷).

بومیمون.

[مِ] (اِ مرکب) کنیهء شهد. (آنندراج). انگبین.

بون.

[بَ] (اِ) حصه و بهره. (برهان) (رشیدی) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (جهانگیری). بهره بود. (اوبهی) (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی) : بچشم اندرم دیده از بون تست بجسم اندرم جنبش از رون تست(۱).عنصری. (۱) - در فرهنگ اسدی پاول هورن، همین شعر را برای رون بمعنی «بهره» شاهد میآورد و در حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی رون معنی «سبب» میدهد. و من گمان می کنم بون به معنی بهره، سبب و بهر بمعنی «برای» باشد. در فرهنگ اسدی نخجوانی پاول هورن بهر، «بهره» شد بسهو کاتب و معنی حصه که به بون میدهند ظاهراً غلط است. بهره را بمعنی حصه گرفته اند و حصه برای آن مرادف آورده اند. در صورتی که بهره در این جا بمعنی فائده و نفع است. (یادداشت بخط مؤلف).

بون.

(اِ) زهـدان و بچه دان که بعربی رحم گوینـد. (برهـان) (آننـدراج) (انجمن آرا). زهـدان و رحم. (نـاظم الاطباء). بچه دان و زهـدان. (فرهنگ فارسـی معین) : گر تو شـریفی و بهتر است ز تو خویش چون تو پس خویش خود همی بخوری بون. ناصرخسـرو ||. بن و نهایت و پایان و انتهای هر چیز. (برهان). بن. (آنندراج) (انجمن آرا) (رشـیدی) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : موج کریمی برآمـد از لب دریـا ریـگ همه لالـه گشت از سـر تـا بون.دقیقی. دشـمن شـاه ار بمغرب است ز بیمش بازنداند به هیـچ گونه سـر از بون.فرخی. معـدن این چیزهـا که نیست در این خـاک جز که ز بیرون این فلک نبود بون. ناصرخسـرو (دیوان چ تقوی ص۳۵۴||). آسـمان. (برهان) (آننـدراج) (انجمن آرا) (رشـیدی) : برافراز آذری ایدون که تیغش بگذرد از بون فروغش از بر گردون کند اجرام را اخگر. دقیقی ||. رودهء گوسـفند و گاو و امثال آنرا که پاک نکرده باشـند. (برهان) (جهانگیری) (ناظم الاطباء). رودهء گوسـفند که سرگین درونش بود. (شرفنامهء منیری).

بون.

[بَ / بُو] (ع مص) افزون آمـدن کسـی را در فضـل. (منتهی الارب) (غیـاث اللغـات) (آننـدراج) (از اقرب الموارد) (تـاج المصـادر بیهقی). فزون آمدن او را در فضل. (ناظم الاطباء (||). اِمص) فضل و فزونی. (آنندراج) (از اقرب الموارد) (قطر المحیط ||). جدائی و دوری. (غیـاث). بعـد. (از اقرب المـوارد) : جمله مطلوبـات خلق هر دو کون گشت موجود انـدر او بی بعـد و بون.مولوی ||. فرق میان دو چیز. (غیاث ||). مسافت مابین دوچیز. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (قطر المحیط).

بون.

[بَ] (ع اِ) جِ بوان و بون. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بون.

(اِ) قصبهء بادغیس. (نزهة القلوب ص۱۷۹). شهری است به بادغیس. (لباب الانساب). شهرکی است بخراسان و قصبهء گنج روستائی است جایی بسیارنعمت است و اندر وی آبهای روان است و از وی دوشاب خیزد. (از حدود العالم).

بون آدو.

(اِخ) دهی از دهسـتان اندیکا است که در بخش قلعه رزاس شهرستان اهواز واقع است. و ۱۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بوناز.

(اِ) گیاهی است که هر جا بیخ خشک آنرا نهان کنند، زود سبز شود. (غیاث) (آنندراج).

بونافع.

[فِ] (ع اِ مرکب) نوعی از معجون دوایی. (آننـدراج) (غیـاث). دریـاس. ادریاس. نافسـیا. ادریس. حلوا. (یادداشت بخط مؤلف||). مأخوذ از تازی. می و شراب. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس). رجوع به ابونافع شود.

بوناک.

(ص مرکب). بوی ناک. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بوی ناک شود.

بونانیه.

[نی یَ] (ع اِ) نوعی آرد. رجوع به دزی شود.

بونجار.

[] (اِ) میدان کارزار ||. جای ملاقات. (آنندراج).

بونجل.

[جُ] (ص) بنجل. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بنجل شود.

بونجیر.

[بُو] (اِخ) دهی از دهستان کربال است که در بخش زرقاق شهرستان شیراز واقع است. و ۶۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بوند.

[بُ وُ] (اِ) نرمی و ملایمت و مسالمت و حلم. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس). آهستگی. (برهان) (جهانگیری) (رشیدی) (انجمن آرا).

بوند.

[بُ وَ / وِ] (ص، اِ) مرد آهسته ||. مرد صاحب نخوت و هستی را گویند. (برهان). مردم صاحب نخوت و تکبر و مردم مغرور و خودبین. (ناظم الاطباء ||). درختی را گویند که هرگز بار و ثمر نیاورد. (آنندراج). رجوع به بُوَه شود.

بونده.

[بُ وُ دَ / دِ] (ص) آهسته. (رشیدی) (جهانگیری). مرد آهسته و باتمکین. (برهان). مرد آهسته و با هیبت و نخوت. (انجمن آرا). مرد باحیا و باشرم. سلیم و ملایم. باوقار و باتمکین. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بونده.

[بُ وَ دَ / دِ] (ص) مرد با هستی و هیبت و صاحب نخوت. (برهان) (ناظم الاطباء). رجوع به کلمات ماقبل شود.

بونش.

[نِ] (اِخ) دهی از دهستان خورشید است که در بخش ششتمد شهرستان سبزوار واقع است. و ۱۶۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج ۹).

بونصر.

[نَ] (اِخ) رجوع به ابونصر شود.

بونفاع.

[نِ] (ع اِ) بلغت اهالی الجزیره، گیاهی دوایی که به لاتینی تاپسیاگارگانیکا نامند. (ناظم الاطباء).

بونواس.

[نُ] (اِخ) رجوع به ابونواس شود.

بونهٔ.

[نَ] (ع اِ) دختر خردسال. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء).

بونهٔ.

[نَ] (اِخ) شهری است بساحل آفریقا. (لباب الانساب). وادی و شهری در آفریقا. (ناظم الاطباء).

بونی.

(ع اِ) نوعی از خرما. (تفلیسی). (یادداشت بخط مؤلف).

بونی.

(ص نسبی) منسوب به بونه که شهری است در ساحل آفریقا. (الانساب سمعانی) (لباب الانساب ||). منسوب است به بون که شهرکی است از بادغیس هرات. (لباب الانساب) (الانساب سمعانی). و رجوع به بون شود.

بونی.

(اِخ) از جمله کسانی است که در کیمیا (زرسازی) بحث کرده و بعمل رأس و اکسیر تام رسیده است. (ابن الندیم).

بونی.

(اِخ) محی الدین یا شرف الدین احمدبن علی القرشی بونی. پیشوایی است متبحر و صاحب تصنیفات بسیار در علم حروف از آن جمله: شمس المعارف الکبری و الوسطی و الصغری و لطائف الاشارات. و او راست: ۱ - رسالهء سرالکریم فی فضل بسم الله الرحمن الرحیم. ۲ - شرح اسم الله الاعظم. ۳ - شمس المعارف الکبری. مقصود از این کتاب اطلاع و علم به شرف اسماء خداوند تبارک و تعالی. ۴ - فتح الکریم الوهاب فی ذکر فضائل البسمله. ۵ - اللمعهٔ یا اللمعهٔ النورانیه، دربارهء اسماء اعظم. وی بسال ۶۲۲ ه . ق .

درگذشته است. (از معجم المطبوعات).

بونیز.

(اِ) ژوبین. و آن نیزهء کوچکی بود که سر آن دو شاخ دارد. (آنندراج). نیزهء کوتاه و ژوبین. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بونیگ.

(اِ) نام تره است، مثل سپرغم و آنرا بادرویه نیز گویند. (غیاث) (آنندراج). رجوع به بوینگ شود.

بونیون.

(معرب، اِ)(۱) ارقطیون(۲). (ابن البیطار). به یونانی نباتی است ساقش بقدر انگشت و برگش شبیه به برگ کرفس و لطیف تر از آن و گلش شبیه به گل شبت و تخمش ریزه و خوشبو. (از تحفهء حکیم مؤمن). (۱) - Arktion - (۲) .Bunium.

بووائل.

[ءِ] (اِ مرکب) رجوع به ابووائل شود.

بو و برنگ.

[وُ بَ رَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) اثر وجودی. خاصیت. فعالیت. بدرد مردم خوردن. کارآمد بودن. (فرهنگ عامیانهء جمال زاده).

بؤوح.

[بَ ئو] (ع ص) (از «ب وح») آنکه پوشیدن راز نتواند. (منتهی الارب) (غیاث) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بؤوخ.

[بُ ئو] (ع مص) (از «ب وخ») متغیر شدن گوشت. (منتهی الارب). متغیر شدن گوشت و مانند آن. (آنندراج ||). خاموش شدن و فرونشستن آتش. (از اقرب الموارد).

بؤوز.

[بُ ئو] (ع اِ) (از «ب ءز») جِ باز. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). جمع باز که مرغی است شکاری. (آنندراج).

بؤوق.

[بُ ئو] (ع مص) (از «ب ءق») رسیدن سختی و بلا. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بؤوک.

[بُ ئو] (ع مص) (از «ب و ک») فربه شدن شتر. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). رجوع به بوک و بائک و بیک شود.

بوه.

[بُ وَ] (ص، اِ) درختی را گویند که هرگز بار و ثمر نیاورد. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اشتینگاس ||). مردم آهسته. (برهان) (آنندراج). مردم باوقار و باتمکین و باشرم. (ناظم الاطباء). رجوع به بوند و بونده شود.

بوه.

[بَ] (ع مص) لعنت کردن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نفرین کردن. (آنندراج ||). مجامعت کردن با زن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). آگاه شدن بر چیزی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): مابهت لهُ؛ ای مافطنت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

بوه.

(ع اِ) چرغ افتاده پر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جغد نر یا جغد بزرگ ||. مرغی است که به جغد ماند. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). پرندهء شبیه به جغد و کوچکتر از آن. (از اقرب الموارد). جوهری گفته است: پرنده ای است شبیه به جغد مگر اینکه کوچکتر از آن و بوهه نیز بدان میگویند. (از صبح الاعشی ج ۲ ص ۸۴). و رجوع به بوهۀ شود.

بوهم.

[بُ هِ] (اِخ)(۱) ناحیه ای است در چکوسلواکی. شهر عمدهء آن پراگ است. بوهم شامل یک چهارضلعی متشکل از کوههای منطقهء هرسی نین(۲) است. چسکی لس(۳) و شوماوا(۴)، غربی. کروشنه(۵) و استردوهوری(۶)در شمال غربی. ارزگبیرگ، کرکنوشه(۷)(سودت) در شمال شرقی. و ارتفاعات مراوی در مشرق. مرکز آن مرکب است از نجدهای ابتدایی (طبقات آهن و زغال سنگ). و بسوی شمال دشتهای رسوبی که پوشیده از گل و لای حاصلخیز است. بوهم در قرن پنجم میلادی توسط اسلاوها از دست ژرمنها گرفته شد و در قرن نهم به مسیحیت گرایید و تا سال ۱۵۴۵ م. حکومتی تابع امپراتوری ژرمانی داشت. سپس با سلطنت اتریش متحد گردید (تا سال ۱۹۱۹ م.) معاهدهء سن ژرمن آنرا بخشی از چکوسلواکی قرار داد. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - Boheme. (۲) - Hercynien. (۳) - Tchesky les. (۴) - Shumava. (۵) - Krushne. (۶) - Stredohory. (۷) - Krkonoshe.

بوهمان.

(اِ) رحم است که زهدان و بچه دان باشد. (برهان) (آنندراج). زهدان و بچه دان و بون و بوگان و رحم. (ناظم الاطباء ||). از اسمای مبهمهء فارسی هم هست. همچو: فلان و بهمان. (برهان) (آنندراج). فلان و بهمان. (ناظم الاطباء).

بوهۀ.

[هَ] (ع اِ) چرغ افتاده پر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). مؤنث بوه. (از اقرب الموارد). و رجوع به بوه شود ||. مرد لاغر و سبک و گول و بی خیر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). جغد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). صوف واخیدهء دوات که هنوز تر نکرده باشند. (منتهی الارب) (آنندراج). پشم واخیدهء دوات که هنوز تر نکرده باشند. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). هرچه که آنرا باد در هوا بپراکند از خاک و پر و جز آن. (منتهی الارب) (آنندراج). هرچه باد در هوا از خاک و پر و جز آن بپراند. (ناظم الاطباء). و قولهم: صوفة فی بوهة، یراد بها الهباء المنثور، الذی یری فی الکوة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بوهین کژ.

[] (اِخ) در اسم کرج اختصار کردند زیرا که در اصل بوهین کره بوده است. و همچنین در ایام فرس آنرا بوهین کره خوانده اند. یعنی خرمنگاه کرج. (تاریخ قم ص۲۳).

بوی.

(اِ) عطریات. (برهان) (انجمن آرا). عطر و شمیم و عطریات و چیزهای معطر. (ناظم الاطباء). بو. (فرهنگ فارسی معین). این کلمه با کلماتی چون: شب (شب بوی)، سمن (سمن بوی)، غالیه (غالیه بوی)، خوش (خوش بوی)، کافور (کافوربوی)، شیر (شیربوی)، هم (هم بوی)، می (می بوی)، مشک (مشکبوی)، سنبل (سنبل بوی)، یاسمن (یاسمن بوی)، عبیر (عبیربوی)، بد (بدبوی)، بی (بی بوی)، گل (گلبوی)، شاه (شاه بوی)، کم (کم بوی)، پر (پربوی)، نافه (نافه بوی)، غالیه (غالیه بوی)، ترکیب شود(۱) : گبت نادان بوی نیلوفر بیافت خوبش آمد سوی نیلوفر شتافت.رودکی. بوی برآمیخت گل چو عنبر اشهب بانگ برآورد مرغ با رخ طنبور.منجیک. یک لخت(۲) خون بچهء تاکم فرست از آنک هم بوی مشک دارد و هم گونهء عقیق. عماره. زمین بود در زیر دیبای چین پر از درّ خوشاب روی زمین می و بوی(۳) و آواز رامشگران همه بر سران افسر از گوهران. فردوسی (از حاشیهء برهان چ معین). چو شد زیب خسرو چو خرم بهار بهشتی پر از رنگ و بوی و نگار.فردوسی. باد شبگیری بر زلف سیاهش بوزید طبل عطار شد از بوی، همه لشکرگاه. فرخی. تا خوید نباشد برنگ لاله تا خار نباشد ببوی خیرو.فرخی. گفتم که مشک ناب است آن جعد زلف تو گفتا ببوی و رنگ عزیز است مشک ناب. عنصری. مشک باشد لفظ و معنی بوی او مشک بی بو ای پسر خاکستر است. ناصرخسرو. پشت پایی زد خرد را روی تو رنگ هستی داد جان را بوی تو.خاقانی. گلی را که نه رنگ باشد نه بوی حرام است سودای بلبل بر اوی.سعدی. آن گوی معنبر است در جیب یا بوی دهان عنبرین بوست.سعدی. پریرویی و مه پیکر سمن بویی و سیمین بر عجب کز حسن رویت در جهان غوغا نمی باشد. سعدی. - بوی خوش؛ کنایه از عطر و آنچه بوی خوب دهد. عبیر. عطر. ریّا. (دهار). طیب. طاب. عطر. (منتهی الارب) : پرستار با مجمر و بوی خوش نظاره بر او دست کرده بکش.فردوسی. چو لب را بیاراید از بوی خوش تو از ریختن آب دستان مکش.فردوسی. هم از پیش آن کس که با بوی خوش همی رفت با مشک صد آبکش.فردوسی ||. رایحه. (برهان). بو و رایحه و هر چیزی که دارای رایحه بود. مانند خوشبوی و بدبوی و عنبربوی. (ناظم الاطباء ||). طمع. (برهان) (ناظم الاطباء ||). امید و آرزو و خواهش. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). سراغ و امید و آرزو. (آنندراج). - به بوی؛ به امید. به آرزوی : چه جورها که کشیدند بلبلان از وی به بوی آنکه دگر نوبهار بازآید.حافظ. - بر بوی؛ به امید : بر بوی کنار تو شدم غرق و امید است از موج سرشکم که رساند بکنارم.حافظ. صد جوی آب بسته ام از دیده بر کنار بر بوی تخم مهر که در دل بکارمت.حافظ ||. محبت. (برهان) (ناظم الاطباء ||). خوی و طبیعت ||. بهره و نصیب. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). تلاش. (ناظم الاطباء). رجوع به بو شود. (۱) - و رجوع به همین کلمات شود. (۲) - ن ل: قحف. (۳) - یعنی بوی

خوش. (حاشیهء برهان چ معین).

بوی.

[بَ وی یْ] (ع ص) مرد گول. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). احمق. (معجم متن اللغهٔ).

بوی آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) بوی شایع شدن. (مجموعهء مترادفات ص۶۷). رسیدن بوی و عطر بمشام : صبح امروز خدایا چه مبارک بدمید که همی از نفسش بوی عبیر آمد و بوی. سعدی. - بوی از چیزی آمدن؛ مجازاً، دلیل چیزی بودن. نشانهء چیزی داشتن : بوی آلودگی از خرقهء صوفی آید سوز دیوانگی از سینهء دانا برخاست.سعدی ||. - کنایه از کمال خوف و خطر بودن. (آنندراج) : که با آنکه پهلو دریدم(۱) چو میغ همی آید از پهلویم بوی تیغ(۲). نظامی (از آنندراج). - بوی خون آمدن از چیزی؛ کنایه از کمال خوف و خطر بودن در آنجا. (از آنندراج) : کی صبا را با شمیمش جرأت آمیزش است یوسف من بوی خون می آید از پیراهنش. سالک یزدی (از آنندراج). سرنوشتم گر شهادت نیست در کویت چرا بوی خون می آید از خاکی که بر سر میکنم. کلیم (از آنندراج). رجوع به ترکیب قبل شود. - بوی شیر آمدن از دهان یا لب کسی؛ کنایه از زمان شیرخوارگی. (آنندراج) : مگر از همت مردانه سازد کوهکن کاری وگرنه از دهان تیشه بوی شیر می آید. صائب (از آنندراج). از لب افلاک بوی شیر می آید هنوز کاختلاط ما و جانان ربط چندین ساله بود. محسن تأثیر (از آنندراج). - بوی مشک آمدن از چیزی؛ کنایه از نهایت خوبی و کمال انتفاع در سودا و معامله بود. (آنندراج) : بوی مشک از نفس سوخته اش می آید در دل هر که کند ریشه خط مشکینش. صائب (از آنندراج). (۱) - در آنندراج: دریدی. (۲) - این بیت در ذیل شرفنامهء نظامی چ وحید ص ۲۱۶ چنین معنی شده: هر چند پهلویم چون ابر شکافته شده ولی هنوز بوی تیغ برق از پهلویم می آید.

بویا.

(نف) پهلوی «بویاک»(۱). (حاشیهء برهان چ معین). چیزهایی را گویند که بوی خوش دهد. (آنندراج) (انجمن آرا) (از برهان) (از ناظم الاطباء). خوشبوی. معطر. (فرهنگ فارسی معین). خوشبودار. (غیاث). بوی خوش دهنده. (رشیدی). طیب. ارج. (نصاب الصبیان). ذورائحه. معطر. خوشبو : بیامد بر آن کرسی زر نشست پر از خشم، بویا ترنجی بدست.فردوسی. یکی جام کافور بر پرگلاب چنان کن که بویا بود جای خواب.فردوسی. چو مشک بویا لیکنش نافه بود ز غژب(۲) چو شیر صافی پستانش بوده از پاشنگ. عسجدی. بویا چون مشک مکی بینمش گاه جوانمردی و گاه وقار.منوچهری. ز خون تبه مشک بویا کند ز خاک سیه جان گویا کند.اسدی. گلش سربسر درّ گویا بود درخت و گیا مشک بویا بود.اسدی. تن و جامه کردی ز عطر و گلاب دوصد بار بویاتر از مشک ناب. شمسی (یوسف و زلیخا). بویات نفس باید چون عنبر شاید اگر جسد نبود بویا.ناصرخسرو. این زشت و پلید و آن به و نیکو(۳) آن گنده و تلخ و این خوش و بویا. ناصرخسرو. می بویا فراز آور که مرغ گنگ شد گویا ببانگ مرغ گویا خور بباغ اندر می بویا. قطران. بهاران آمد و آورد باد و ابر نیسانی چو طبع و خلق تو هر دو جهان شد خرم و بویا. مسعودسعد. به بوی نافهء آهوست سنبل بویا به روی رنگ تذرو است لالهء سیراب. مسعودسعد. بر آن نان که بویاتر از مشک بود نمک یافته ماهیی خشک بود.نظامی. مهر رخشا لیک از او مرمود جوید اجتناب مشک بویا لیک از او مزکوم دارد انزجار. قاآنی (دیوان چ شیراز ص۱۳۴||). ... که بوی بد دهد. (از برهان) (از ناظم الاطباء ||). دارای بو. (فرهنگ فارسی معین ||). چیزی که دارای بوی خوش یا بوی بد بود. که بوی دهد. صاحب بو. بودار ||. تخم گشنیز. (ناظم الاطباء). (۱) - ۲) .buyak) - ن ل: ثرب. (۳) - ن ل: آن زشت و سپید

و آن سیه نیکو.

بویائی.

(حامص) رجوع به بویایی شود.

بو یافتن.

[تَ] (مص مرکب) نصیبی یافتن. بهره ای بردن : منت ایزد را که رنجم چون صبا ضایع نشد عاقبت بویی از آن سیب زنخدان یافتم. صائب (از آنندراج). و بمعنی دوم نیز ایهام دارد ||. سراغ یافتن. (آنندراج ||). مجازاً، اثری پیدا کردن از چیزی. نشانی از کسی یا چیزی یافتن.

بویاکردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) صاحب بو کردن. بودار کردن : خاک و باد و آب و آتش کو ندارد رنگ و بوی نرگس و گل را چگونه رنگی و بویا کند. ناصرخسرو.

بویان.

(نف) بوی کننده. (برهان) (آنندراج). بوی کننده و دارای بوی. (ناظم الاطباء) : نور ظلمت ز بویهء قدمت خاک کویت چو عاشقان بویان.انوری.

بویانس.

[] (اِ) فلفل مویه است. (فهرست مخزن الادویه). فلفلمون است. (تحفهء حکیم مؤمن).

بویانک.

[نَ] (اِ) کرفس بستانی. (آنندراج). یک قسم گیاهی که جعفری نیز گویند. (ناظم الاطباء ||). بومادران. (ناظم الاطباء).

بویانیان.

(اِخ) آل بویه. بویهیان : خانهء یعقوبیان و خانهء بویانیان خانهء چیپالیان و این چنین صد برشمار. فرخی. و در این عهد غلبهء دیلم بود و همهء ممالک بویانیان بگرفتند. (مجمل التواریخ و القصص). رجوع به آل بویه شود.

بویانیدن.

[دَ] (مص) به بوئیدن واداشتن. اشمام. (مجمل اللغهٔ) (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب) : و لخلخلهء سرد می بویانید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). غالیهء مشک و جند بیدستر و مرزنگوش بویانیدن. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و کافور و صندل می بویانند تا دل گرم نشود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و رجوع به اشمام شود.

بویایی.

(حامص) شم. بوییدن : گر نداری خون مشک آهوان سنبل تر بهر بویایی فرست.خاقانی ||. یکی از حواس خمسهء ظاهره.

بوی ابزار.

[اَ] (اِ مرکب) رجوع به بوی افزار شود.

بوی افزا.

[اَ] (اِ مرکب) بوزار و ادویه ای که در طعامها داخل کنند. (ناظم الاطباء). رجوع به بوی افزار شود.

بوی افزار.

[اَ] (اِ مرکب) ادویهء گرمی که در طعام ریزند، مانند فلفل و دارچینی و امثال آن. (برهان) (آنندراج). بوزار و ادویه. (ناظم الاطباء). گرم مصالح به طعام، مثل زیره و قرنفل و قاقله و دارچینی و غیره. (غیاث): ببوی افزارها، خوش کرده چون زیره و کرویا و دارچینی و نانخواه و زعفران. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). مجمر و بخوردان. (ناظم الاطباء).

بوی بردن.

[بُ دَ] (مص مرکب) باخبر و آگاه شدن و فهمیدن و شنیدن و گمان بردن و از چیزهای پنهان، اطلاعی بهم رسانیدن. (ناظم الاطباء). باخبر و آگاه شدن و دیدن و فهمیدن چیزی. (آنندراج). از امری نهانی، اندکی آگاه شدن. تا حدی از امری نهانی، آگاهی یافتن. (یادداشت بخط مؤلف). درک کردن. فهمیدن : جستم میان خلق و سلامت نیافتم ور بوی بردمی به کران چون نشستمی. خاقانی. آن یکی طوطی ز دردت بوی برد زهره اش بدرید و لرزید و بمرد.مولوی. گفتی از حافظ ما بوی ریا می آید آفرین بر نفست باد که خوش بردی بوی. حافظ. مرد باید که بوی داند برد ورنه عالم پر از نسیم صباست. (یادداشت مؤلف، بدون ذکر نام شاعر).

بوی پرست.

[پَ رَ] (نف مرکب، اِ) سگ شکاری را گویند که جانوران را به بوی پیدا میکند. (برهان). سگ شکاری را گویند که کلب المعلم باشد و به بوی، جانوران را پیدا کند و صید کند. و آن را یوزه نیز خوانند. چه یوزه نیز بمعنی جوینده و تفحص کننده باشد. (آنندراج). سگی که بوی کرده، جانور را بیابد و بوزه و بوزک نیز گویند. (رشیدی). سگ شکاری و کلب معلم. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). پلنگ ||. یوز. (ناظم الاطباء). یوزپلنگ. (فرهنگ فارسی معین ||). کنایه از جن. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین ||). کنایه از ملک. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). فرشته. ملک. (فرهنگ فارسی معین).

بوی جهودان.

[یِ جُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)(۱) درختی است و نام دیگر آن دَوم است و بهندی آنرا کوکل نامند. مقل. (یادداشت بخط مؤلف): فرض؛ بار درخت بوی جهودان تا وقتی که سرخ باشد. دَوم؛ درخت بوی جهودان و بهندی کوکل است. مِسطَح؛ بوریا که از برگ بوی جهودان بافته باشند. (منتهی الارب). (۱) - Hyphaene crimta.

بوی چکیدن.

[چَ دَ] (مص مرکب)مرادف بوی دمیدن، بوی خاستن، بوی زدن از چیزی، بو دادن، بو بلند شدن، بو ریختن، بو گنجیدن، بوی شایع شدن، بوی تراویدن و بو پریدن. (مجموعهء مترادفات ص ۶۸) : بوی گلاب از در و دیوار می چکد ای گل به آه گرم که برخورده ای دگر. میرنجات (از مجموعهء مترادفات ص۶۸).

بویچه.

[چَ / چِ] (اِ مصغر) گیاهی باشد که مانند ریسمان بر درخت پیچد و بعربی عشقه گویند. (برهان) (آنندراج). عشقه. (فرهنگ فارسی معین). عشقه و گیاهی که مانند ریسمان بر درخت می پیچد. پیچک. (ناظم الاطباء).

بویحیی.

[یَ یا] (اِخ) رجوع به ابویحیی شود.

بوی دادن.

[دَ] (مص مرکب) رایحه داشتن و بیشتر در رایحه های بد و نتن استعمال میشود. (ناظم الاطباء). از خود بوی متصاعد کردن : تا صبر را نباشد شیرینی شکر تا بید بوی ندهد بر سان داربوی.رودکی. نباشد در او زخم دل بی سرشک که سودای نقدش دهد بوی مشک. میرزا وحید (از آنندراج ||). برشته کردن تخمه و پسته و بادام و مانند آنها. (ناظم الاطباء).

بوی دار.

(نف مرکب) دارندهء بوی. (آنندراج). با بو و دارای رایحه. (ناظم الاطباء). دارای بو. دارای رایحه. بابوی. (فرهنگ فارسی معین). (||اِ مرکب) سگ شکاری که ببوی، جانور را پیدا کند. (آنندراج). بوی پرست و سگ شکاری. (ناظم الاطباء). و رجوع به بوی پرست شود.

بوی داشتن.

[تَ] (مص مرکب) دارای بوی بودن. بوی متصاعد کردن : باغ بنفشه و سمن بوی ندارد ای صبا غالیه ای بسای از آن طرهء مشکبوی او. سعدی. فصل نوروز که بوی گل و سنبل دارد لطف این باد ندارد که تو می پیمایی.سعدی. - بوی داشتن زخم؛ ناسور شدن زخم از رسیدن بوی مشک و گل. (آنندراج).

بوی دان.

(اِ مرکب) ظرفی را گویند که در آن چیزی از عطریات کرده باشند. (برهان). ظرفی که در آن چیزهای معطر نهند. (فرهنگ فارسی معین). ظرفی که در آن عطر و بوی خوش کنند و آنرا بعربی جونه گویند. (آنندراج) (انجمن آرا) (از رشیدی). جونه. سلهء خرد عطاران که چرم بر آن کشیده باشند. (منتهی الارب). جونه. (نصاب الصبیان) (زمخشری). عتیده. (مهذب الاسماء). طبله. عطردان.

بوی دمیدن.

[دَ دَ] (مص مرکب) بوی آمدن... (آنندراج) : میدمید از دم مشکین صبا بوی بهشت بوی بردیم از آن زآن سر کوه آمده بود. کمال خجندی (از آنندراج). از سبزهء خط تو دمد بوی جان هنوز بلبل برون نرفته از این گلستان هنوز. اوجی همدانی (از آنندراج).

بویرات.

[بُو] (اِخ) دهی از دهستان لیراوی بخش دیلم است که در شهرستان بوشهر واقع است. و ۳۸۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بویراحمد سرحدی.

[بُو یِ اَ مَ دِ سَ حَ] (اِخ) یکی از دهستان های بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان و هم چنین نام طایفهء ساکن آن دهستان است. این دهستان در خاور بخش واقع شده، از شمال بشهرستان اصفهان، از خاور به شهرستان شیراز، از جنوب به دهستان پشت کوه باشت بابوئی و چرام، از باختر به دهستان بویراحمد سردسیری و دشمن زیاری محدود است و از ۴۲ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل گردیده است در حدود ۱۷۰۰۰ تن سکنه دارد و قراء مهم آن سی سخت، نوداب و سادات محمودی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بویراحمد سردسیر.

[بُو یِ اَ مَ دِ سَ](اِخ) یکی از دهستانهای کهکیلویهء شهرستان بهبهان است. این دهستان در شمال خاوری بهبهان و در جنوب دهستان دشمن زیاری واقع شده است. موقعیت طبیعی دهستان، کوهستانی، هوای آن سردسیر و مالاریایی است. این دهستان از ۴۵ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل گردیده. در حدود ۸۰۰۰ تن سکنه دارد. و قراء مهم دهستان، سرفاریاب و روشن آباد است. ساکنین از تیره های مختلف بویراحمدی می باشند و ییلاق و قشلاق میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بویراحمد گرم سیر.

[بُو یِ اَ مَ دِ گَ](اِخ) یکی از دهستانهای بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان است. این دهستان در بین بخشهای گچساران و حومه و دهستانهای بویراحمد سردسیر و چرام، واقع گردیده است. این دهستان از ۱۷ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل گردیده. در حدود ۷۰۰۰ تن سکنه دارد. و قراء مهم آن: ویل و یشتر. مرکز دهستان، قریهء آرو است. ساکنین از تیره های مختلف بویراحمدی می باشند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۶).

بویراحمدی.

[بُو یِ اَ مَ] (اِخ) تیره ای از چهار بنیچهء جاکی، از ایلات کوه کیلویهء فارس. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۸).

بویرده.

[بُو وِ دِ] (اِخ) دهی از دهستان باوی است که در بخش مرکزی شهرستان اهواز واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج ۶).

بوی رنگ.

[رَ] (اِ مرکب) گل سرخ که بعربی ورد گویند و آن صاحب بوی و رنگ نیکو است. (از برهان) (آنندراج). گل سرخ و ورد. (ناظم الاطباء).

بویری.

[بُو] (اِخ) دهی از دهستان شبانکاره است که در بخش برازجان شهرستان بوشهر واقع است و ۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷).

بویری.

[بُو وَ] (اِخ) تیره ای از شعبهء الیاس از تقسیمات دشمن زیاری ایلات کوه کیلویهء فارس. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۹).

بویری.

[بُو وِ] (اِخ) یکی از طوایف هفت لنگ بختیاری که در مال امیر، سکنا دارند. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۴).

بویزید.

[یَ] (اِخ) رجوع به ابویزید شود.

بویژه.

[بِ ژَ / ژِ] (قید مرکب) خصوصاً. مخصوصاً. علی الخصوص. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : به هر کار مشتاب ای نیک بخت بویژه بخون زآن که کاری است سخت. فردوسی. بترسم ز آشوب بدگوهران بویژه ز دیوان مازندران.فردوسی. که چونین سخن نیست جز کار زن بویژه زنی کو بود رای زن.فردوسی ||. امیدوار. (ناظم الاطباء).

بوی سا.

(اِ مرکب) و بوی سای؛ سنگی باشد که عطریات بر آن سایند. (برهان) (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین). سنگ صلایه. (ناظم الاطباء). مداک. صلایه. صلادهٔ. (زمخشری). صلایه. (منتهی الارب). مدوک. (منتهی الارب) : این بوی سای این فلکی هاون میسایدم بدستهء آزارش.ناصرخسرو.

بوی سوز.

(نف مرکب، اِ مرکب) پریخوان. بدین جهت که او وقت احضار پری چیزهای خوشبو را می سوزد. (آنندراج ||). مجمر و آتشدان. (ناظم الاطباء) (آنندراج). عودسوز. مجمر. عطرسوز. مجمره. مدخته. مقطر. مقطره. (یادداشت بخط مؤلف) : تو پری من بوی سوزم

گر بود صد بوی خوش بوی سوزی میکنم تا بشنوم بوی ترا. ملاطغرا (از آنندراج).

بویش.

[یِ] (اِمص) بوئیدن و احساس بو. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بوی شنیدن.

[شِ دَ] (مص مرکب)استشمام رایحهء خوب یا بد کردن. (ناظم الاطباء). استشمام بوی کردن. حس کردن بوی : و باشد که منفذ بینی گرفته و بسته شود و بوی و گند نشنود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). هرکه نشنیده ست روزی بوی عشق گو به شیراز آی و خاک ما ببوی.سعدی. بس پیر مستمند که در گلشن مراد بوی بهشت بشنود و نوجوان شود.سعدی. بوی پیراهن گم کردهء خود می شنوم گر بگویم همه گویند ظلالیست قدیم. سعدی.

بویط.

[بُ وَ] (اِخ) دهی است به مصر. (منتهی الارب). نام قریه ای است در صعید مصر. (الانساب سمعانی) (لباب الانساب).

بویطی.

[بُ وَ] (ص نسبی) منسوب به بویط و آن دهی است به مصر. (لباب الانساب).

بویطی.

[بُ وَ] (اِخ) یوسف بن یحیی مکنی به ابویعقوب و او از شافعی روایت کند. ربیع بن سلیمان و ابواسماعیل ترمذی از او روایت کنند. و از اوست: کتاب المختصر الکبیر و کتاب المختصر الصغیر و کتاب الفرائض. (ابن الندیم). رجوع به اعلام زرکلی و نامهء دانشوران ج ۴ ص۹۸ شود.

بوی فروش.

[فُ] (نف مرکب)عطرفروش. (ناظم الاطباء). عطار. دارمی. (تفلیسی).

بوی فروشی.

[فُ] (حامص مرکب) عمل بوی فروش. حنّاطی : طمع به بوی فروشی برافکن از پی شش اگر به شش یک گندبغل بباشد بوی. سوزنی (دیوان خطی کتابخانهء لغت نامه ص ۱۶۹).

بویک.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان شاخنات است که در بخش درمیان شهرستان بیرجند واقع است و ۴۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بوی کلک.

[کَ لَ] (اِ مرکب) میوه ای است مغزدار که آنرا بترکی چتلاقوچ گویند. (برهان). همان بوکلک است که مغز آنرا خورند و بترکی چتلاقوچ گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). بوی کلک و میوهء درخت بنه. (ناظم الاطباء). بن. حبهٔ الخضراء. بطم. چتلاقوش. مشغلهٔ البطالین. (یادداشت بخط مؤلف). بن کوهی است که پوست نر آن برکنند و چون تخمه و امثال آن بشکنند و مغزش بخورند. (یادداشت بخط مؤلف) : نخور این(۱) انجکک و بوی کلک بی حاصل تا به ریش خود و یاران نکنی تف بسیار. بسحاق اطعمه. رجوع به بوکلک شود. (۱) - ن ل: مشکن این...

بویگان.

(اِ) زهدان و رحم. (آنندراج). بوگان. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بوگان شود.

بوی گرفتگی.

[گِ رِ تَ / تِ] (حامص مرکب) تعفن. بدبویی. گند. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء).

بوی گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب)برشته شدن ||. متعفن و فاسد و ضایع شدن. (ناظم الاطباء).

بوی گرفته.

[گِ رِ تَ / تِ] (ن مف مرکب)بدبو و گندیده. و متعفن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بوی مادران.

[دَ] (اِ مرکب) رجوع به بومادران و بومدران و برنجاسف شود.

بوی مدران.

[مَ] (اِ مرکب) رجوع به بومادران و بوی مادران و بلنجاسف و برنجاسف شود.

بویناک.

(ص مرکب) دارای بوی بد. بدبو. متعفن. (فرهنگ فارسی معین). عفن. متعفن. گنده. نتن. بدبوی : گوشت تو بویناک و زیانکار است. (کلیله و دمنه). نمک در مردم آرد بوی پاکی تو با چندین نمک چون بویناکی. نظامی (خسروشیرین ص۲۸۲ ||). دارای بوی بسیار. (ناظم الاطباء).

بویناکان.

(ص مرکب) آنکه بو کند و نشناسد، یعنی قوهء شامه نداشته باشد. (ناظم الاطباء).

بویندگی.

[یَ دَ / دِ] (حامص مرکب) بوی داشتن. دارای رایحه و عطر بودن : در آن گلستان چشمهء روشن است خوش آبی ببویندگی چون گلاب.اسدی.

بوینده.

[یَ دَ / دِ] (نف) بوی کننده. (فرهنگ فارسی معین). که ببوید ||. دارای بوی. آنکه بوی دهد. آنچه بوی دهد. بویا. معطر : بشمشاد بوینده عنبرفروش بیاقوت گوینده در خنده نوش.اسدی. روان را بشمشاد بوینده رنج خرد را بمرجان گوینده گنج.اسدی. رخشنده تر از سهیل و خورشید بوینده تر از عبیر و عنبر.ناصرخسرو. گیسوی تو شهبال همای نبوی دان بوینده چو مشک تبت و تنکت و تمغاج. سوزنی (دیوان چ شاه حسینی ص۱۴۵ ||). حاست (حاسهء) شامه. (فرهنگ فارسی معین).

بوینگ.

[یَ] (اِ) تره ای است شبیه به ریحان و آنرا بعربی بادروج خوانند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). رجوع به بونیگ شود.

بوینه.

[یَ نَ] (اِخ) نام قریه ای است در دوفرسخی مرو. (انساب سمعانی) (مراصد الاطلاع).

بوینی.

[یَ] (ص نسبی) منسوب به بوینه که نام قریه ای است در دوفرسخی مرو. (الانساب سمعانی).

بوی و رنگ.

[یُ رَ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) رونق. طراوت. زیب و فر : در آن شارسان کرد چندان درنگ که آتشکده گشت با بوی و رنگ.فردوسی. چو خاقان به ایران درآمد بجنگ نماند بدین بوم و بر بوی و رنگ.فردوسی. ز باغت بجز بوی و رنگی نبینم خود آن بوی را هم درنگی نبینم.خاقانی.

بویه.

[یَ / یِ] (اِ) آرزومندی. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). یوبه : ز سهم وی و بویهء پور خویش خرد در سرم جای بگرفت بیش.فردوسی. مرا بویهء پور گم بود خاست به دلسوزگی جان همی رفت خواست. فردوسی. ترا بویهء دخت مهراب خاست دلت خواهش سام نیرم کجاست.فردوسی. خروشان و نوان با بویهء جفت ز بی صبری و دلتنگی همی گفت. (ویس و رامین). بجان بویهء یار دلبر گرفت شتابان ره رومیه برگرفت.اسدی. کهن بویهء جفت نو باز کرد هم اندرزمان راه را ساز کرد.اسدی. سوی مولد کشید هوش مرا بویهء دختر و هوای پسر.مسعودسعد. ای در حرم عدل تو امنی که نیاید از بویهء او خواب خوش آهوی حرم را. انوری. شاها ز من شنو سخن حکمت نز شاعران به بویهء سیم و زر. حاجی سیدنصرالله تقوی. رجوع به یوبه شود ||. رستنی که آنرا

شاه تره میگویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء).

بویه.

[یَ / بُ وَ] (اِخ) آل بویه. رجوع به همین کلمه شود.

بویهی.

[بُ وَ] (ص نسبی) منسوب به بویه. رجوع به آل بویه شود.

بوییدن.

[دَ] (مص) بوکردن شخص چیزی را. (آنندراج). استشمام کردن. بوی کردن. (فرهنگ فارسی معین) : بجای مشک نبویند هیچ کس سرگین بجای باز ندارند هیچ کس ورکاک. ابوالعباس. جهان را بکوشش چه جویی همی گل زهر خیره چه بویی همی.فردوسی. بدان بازجستن همی چاره جست ببویید دست سیاوش نخست.فردوسی. ببوییدم او را وزآن بوی او برآمد ز هر موی من عبهری.منوچهری. جامه ای بفکن و برگرد به پیرامن جوی هر کجا تازه گلی یابی از مهر ببوی. منوچهری. تا همی خوانی تو اشعارش همی خایی شکر تا همی گویی تو اشعارش همی بویی سمن. منوچهری. چون نپوشی چه خز و چه مهتاب چون نبویی چه نرگس و چه پیاز. ناصرخسرو. آن ماهی را که یونس پیغمبر در شکم او بود، میبوییدند. (قصص الانبیاء ص۱۳۵). هرکه نشنیده است روزی بوی عشق گو به شیراز آی و خاک ما ببوی.سعدی. کدامین لاله(۱) را بویم که مغزم عنبرآگین شد چه ریحان دسته بندم چون جهان گلزار می بینم. سعدی. حافظم گفت که خاک در میخانه مبوی گو مکن عیب که من مشک ختن می بویم. حافظ. زلف چون عنبر خامش که ببوید هیهات ای دل خام طمع این سخن از یاد ببر.حافظ || بوی دادن غیرمعروف. (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین). بوی آمدن. بو دادن. پراکندن رایحه : همی از لبت شیر بوید هنوز که زد بر کمان تو از جنگ توز.فردوسی. جهان خرم و آب چون انگبین همی مشک بویید خاک زمین.فردوسی. همه رنگ شرم آید از گردنت همه مشک بوید ز پیراهنت.فردوسی. بخندد همی باغ چون روی دلبر ببوید همی خاک چون مشک اذفر.فرخی. مردمی آزادمردی(۲) زو همی بوید بطبع همچنان کز کلبهء عطار بوید مشک و بان. فرخی. مشک آن است که ببوید، نه آنکه عطار بگوید. (گلستان). نیاساید مشام از طبلهء عود بر آتش نه، که چون عنبر ببوید.سعدی. (۱) - ن ل: کدام آلاله می بویم. (۲) - ن ل: طبعی.

بوییدنی.

[دَ] (ص لیاقت) قابل بوییدن. لایق بوییدن. درخور بوییدن || مشهوم. (فرهنگ فارسی معین).

به.

[بَهْ] (صوت) وه. په. کلمهء تحسین که در تعریف و تمجید استعمال شود. خوشا. خرّما. (فرهنگ فارسی معین) (از ناظم الاطباء). به به. بخ. به. زه. احسنت. آفرین. (یادداشت بخط مؤلف ||). کلمهء تعجب. (فرهنگ فارسی معین).

به.

[بِهْ] (ص) در ایرانی باستان «وهیه»(۱)(اوستا «ونگه، وهیه»(۲). «بارتولمه ص۱۴۰۵» نیز «وهو»(۳) صفت است بمعنی خوب و نیک و به. «بارتولمه ص۱۳۹۵». سانسکریت «وسو»(۴)، پارسی باستان «وهو»(۵)، پهلوی «وه»(۶). (از حاشیهء برهان چ معین). خوب و نیک. (برهان). خوب و نیک و پسندیده. (انجمن آرا) (آنندراج). بهتر. نیکوتر. خوبتر : قند جدا کن از اوی دور شو از زهروند هرچه به آخر بِه است جان ترا آن پسند. رودکی. شکفت لاله تو زیغال بشکفان که همی ز پیش لاله بکف برنهاده بِهْ زیغال.رودکی. باده خوریم اکنون با دوستان زآن که بدین وقت می آغرده به.خفاف. گمان برده کش گنج بر استران بود بِهْ چو بر پشت کلته خران.ابوشکور. زدن مرد را تیغ بر تار خویش بِهْ از بازگشتن ز گفتار خویش.ابوشکور. نگر ز سنگ چه مایه بِه است گوهر خرد ز خستوانه چه مایه بِه است شوشتری. معروفی. ای پسر جور مکن کارک ما دار بساز بِهْ از این کن نظر و حال من و خویش بهاز. قریع الدهر. ملوک زمان را کدامین ذخیره بِهْ از ذکر باقیست ز ایام فانی. فریدون العکاشه. ز زال گرانمایه داماد بِهْ نباشد همی داند از که و مه.فردوسی. همی گفت هر کس که مردن بنام بِه از زنده دشمن بدو شادکام.فردوسی. خاری که بمن درخلد اندر سفر هند بِهْ چون بحضر در کف من دستهء شب بو. فرخی. بر در تو صد ملک و صد وزیر بِه ز منوچهر و بِه از کیقباد.فرخی. بالله نزدیک من، بِه زین سوگند نیست کز همه دیوان ملک دود برآرد بهم. منوچهری. نیست یک تن بمیان همگان ایدر بِهْ اینچنین زانیه باشد بچهء اهرمنی.منوچهری. بمردن به آب اندرون چنگلوک بِه از رستگاری به نیروی غوک.عنصری. نه از اندوه تو سودی فزاید نه از تیمار تو فردا بِه آید.(ویس و رامین). چو امید داری نباشم بدرد که امید نیکو بِه از پیشخورد.اسدی. احمد بگریست و گفت بِه از این می باشد که خداوند میاندیشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۵۴). آن بِهْ که نگویی چو ندانی سخن ایراک ناگفته بسی بِهْ بود از گفتهء رسوا. ناصرخسرو. نه کمتر شوند این چهار و نه افزون نه هرگز بدانند بِهْ را ز بدتر.ناصرخسرو. هرچه بر لفظ پسندیدهء او رفت و رود پادشاهان جهان را بِه از آن نیست تحف. سوزنی. ای مه به هنرمندی از صاحب و از صابی وی بِهْ به جوانمردی از حاتم و از افشین. سوزنی. سخن بِهْ است که ماند ز مادر فکرت که یادگار هم اسما نکوتر از اسما.خاقانی. حاصل دنیا که یکی طاعت است طاعت کن کز همه بِهْ طاعت است.نظامی. لطفت به کدام ذره پیوست دمی کان ذره بِهْ از هزار خورشید نشد. (از ترجمهء تاریخ یمینی چ اول ص۲۷۰). هست تنهایی بِه از یاران بد نیک چون با بد نشیند بد شود.مولوی. اسب تازی اگر ضعیف بود همچنان از طویله ای خر بِهْ.سعدی. نادان را بِهْ از خاموشی نیست... و گر این مصلحت بدانستی نادان نبودی. (گلستان). چون نداری کمال و فضل آن بِهْ که زبان در دهان نگه داری.سعدی. اگرچه زنده رود آب حیات است ولی شیراز ما از اصفهان بِهْ.حافظ. دی عزیزی گفت حافظ می خورد پنهان شراب ای عزیز من گناه آن بِهْ که پنهانی بود. حافظ. - امثال: بِه از راستی در جهان کار نیست. فردوسی. حذرده بِهْ بود که بیم زده.سنایی. صحبت نیک را ز دست مده که و مه به شود ز صحبت بِهْ. سنایی. دلی آسان گذار از کشوری بِهْ. (ویس و رامین). بداندیش شاه جهان کشته بِهْ. فردوسی. راز دوست از دشمن نهان بِهْ. سعدی. بِه است از روی نیکو نام نیکو. (ویس و رامین). به از روی خوب است آواز خوش. سعدی. با ما بِهْ از این باش. - به روزگار؛ خوشبخت. آنکه دارای روزگار خوب باشد : به رستم چنین گفت پس شهریار که ای نیک پیوند بِهْروزگار.فردوسی. مبادا که بیدادگر شهریار بود شاد بر تخت و بِهْروزگار.فردوسی. (۱) - veh - (۶) - vahu. (۵) - vasu. (۴) - vohu. (۳) - vangha, vahyah. (۲) - vahyah.

به.

[بِهْ] (اِ) نام میوه ای است مشهور. (برهان). نام میوه ای است مشهور که آنرا بهی نیز گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). درختی است از تیرهء گل سرخیان، جزو دستهء سیبها که پشت برگهایش کرک دار است. میوه اش زرد و خوشبو و کرک دار و تخمدانش پنج برچه ای و در میوه اش مواد غذایی بسیار جمع میشود. بهی. آبی. سفرجل. (فرهنگ فارسی معین). پهلوی «به»(۱). رجوع کنید به آبی و فرهنگ روستایی ص ۲۵۹ و گل گلاب ص۲۲۷. (از حاشیهء برهان چ معین). میوهء معطر و زرد و گوارا که در پائیز می رسد

و آنرا آبی و بهی و بتازی سفرجل گویند. (ناظم الاطباء). اسم فارسی سفرجل است. (تحفهء حکیم مؤمن). درختی است از تیرهء رزاسه(۲) و از جنس «سیدونیا»(۳) نام گونه آن «سی اوبلونگا»(۴)میباشد. این درخت در سراسر جنگلهای کرانهء دریای مازندران فراوان است. آنرا در آستارا، هیوا، در رامیان و کتول، شغال، به یاشال. به، در لاهیجان و دلیجان و رودسر، توچ و در رامسر و شهسوار، سنگه مینامند. درخت به، در خاکهای خشک و خیلی آهکی خوب نمیروید و نیازمند بخاک ژرف است. (از جنگل شناسی ساعی ج ۱ ص۲۴۲) : کدو برکشیده طرب رود را گلوگیر گشته بِهْ امرود را.نظامی. بِهْ چو گویی براگنیده بمشک پسته باخنده تر از لب خشک. نظامی (هفت پیکر ص۲۴۷). باری غرور از سر بنه انصاف درد من بده ای باغ شفتالو و بِهْ ما نیز هم بد نیستیم. سعدی. به شیخ و سیب مفتی و ریواس محتسب بالنگ شد گلو و ترنجش ظهیر گشت. بسحاق اطعمه (دیوان چ قسطنطنیه ص۳۸). - امثال: به یک دست نتوان گرفتن دو بِهْ. مثل به پخته. (۱) - C. - (۴) .Cydonia - (۳) .Rosaceae - (۲) .beh .Oblonga

به.

[بَ / بِ] (حرف اضافه) کلمهء رابطه که مانند حرف بتنهایی استعمال نمی شود و همیشه بر سر کلمات دیگر از قبیل اسم و فعل و غیره درمی آید و در این صورت غالباً «ها» را حذف کرده و متصل بکلمات می نویسند، مانند «بشما» و «به شما» و «بخانه» یا «به خانه» و «بروید» یا «به روید»(۱) و جز اینها و در این صورت در تلفظات کنونی مکسور استعمال می شود. اگرچه صاحبان فرهنگ، بیشتر، مفتوح نوشته اند. (ناظم الاطباء). پهلوی «پت»(۲)، ایرانی باستان «پتی»(۳)، اوستائی «پئیتی»(۴)، پارسی باستان «پتی»(۵)، پازند «په»(۶)، پهلوی تورفان «پده»(۷). (حاشیهء برهان چ معین). حرف اضافهء «به» بمعانی ذیل آید: بهمراه (که از آن بمصاحبت تعبیر کنند): به ادب سلام کرد. بسلامت عزیمت نمود. (فرهنگ فارسی معین ||). ظرفیت زمانی. (از فرهنگ فارسی معین). در. اندر : دهقان به سحرگاهان کز خانه برآید نه هیچ بیارامد و نه هیچ بپاید. منوچهری (از فرهنگ فارسی معین ||). ظرفیت مکانی. (از فرهنگ فارسی معین). در. اندر : من قوم خویش را گفتم تا به دهلیز بنشیند. (تاریخ بیهقی). ای که گویی به یمن بوی دل و رنگ وفاست به خراسان طلبم کآن به خراسان یابم. خاقانی (از فرهنگ فارسی معین). زبان بریده به کنجی نشسته صم و بکم بِهْ از کسی که نباشد زبانش اندر حکم. سعدی ||. کلمهء قسم و سوگند و مانند رابطه ای، هرگز بتنهایی استعمال نمی شود و همیشه بر سر اسم درمی آید، مانند به خدا و به پیغمبر، یعنی سوگند به خدا و سوگند به پیغمبر. و به جان خودت؛ یعنی سوگند به جان خودت. (ناظم الاطباء). قسم. سوگند. (فرهنگ فارسی معین) : بگویی به دادار خورشید و ماه به تیغ و به مهر و به تخت و کلاه. فردوسی (از فرهنگ فارسی معین ||). در بیان جنس چنانکه بجای آن «از جنس» توان گذاشت. (فرهنگ فارسی معین) : هیچکس را تو استوار مدار کار خود کن کسی به یار مدار. سنایی (از فرهنگ فارسی معین ||). بمعنی طرف و سوی. (فرهنگ فارسی معین) : چو زین کرانه شه شرق دست برد به تیر بر آن کرانه نماند از مخالفان دیار. فرخی (از فرهنگ فارسی معین ||). استعانت را رساند و در این صورت، آنچه پس از وی آید افزار کار و عمل است. (فرهنگ فارسی معین) : به لشکر توان کرد این کارزار به تنها چه برخیزد از یک سوار. فردوسی (از فرهنگ فارسی معین ||). تعلیل را است و در این حال مابعد آن علت حکم است: به جرم خیانت به کیفر رسید. به گناه خود مأخوذ گردید. (فرهنگ فارسی معین ||). بر مقدار دلالت کند و مفید معنی تکرار باشد: به دامن در فشاند. به مشت زر داد. به خروار شکر پاشید. که معنی آنها دامن دامن، مشت مشت و خروار خروار است. (فرهنگ فارسی معین ||). در آغاز و ابتدای سخن بکار رود. (فرهنگ فارسی معین) : بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد. فردوسی (از فرهنگ فارسی معین ||). سازگاری. توافق. مطابق. (فرهنگ فارسی معین) : اگر جز به کام من آید جواب من و گرز و میدان افراسیاب. فردوسی (از فرهنگ فارسی معین ||). بر عوض و مقابله دلالت کند. (فرهنگ فارسی معین). مقابل. برابر : میوهء جان را که به جانی

دهنـد کی بود آبی که به نانی دهند.نظامی. آسـمان گو مفروش این عظمت کاندر عشق خرمن مه به جوی خوشهء پروین به دو جو. حافظ (از فرهنگ فارسـی معین ||). پیش. نزد : حجام را به قاضـی بردنـد. (کلیله و دمنه ||). برای: مجمز دررسـید با نامه ای بود به خـط سـلطان مسـعود به برادر. (تاریـخ بیهقی). گوینـد دزدی شبی به خانهء توانگری با یاران خود به دزدی رفت. (کلیله و دمنه||). برای ترتیـب آیـد: دم به دم. خـانه به خـانه. شـهر به شـهر. (فرهنـگ فارسـی معین ||). بمعنی «را»: به من گفت. به تـو داد. (فرهنگ فارسـی معین). و رجـوع به حرف «ب» در همین لغت نـامه شود. (۱) - در مورد قاعـدهء اتصال یا عـدم اتصال این حرف به کلمات، بحث هـای مفصـلی شـده و نظرهای مفصـلی ارائه گردیـده است که بطور کلی قاعـدهء زیر بیشتر مورد قبول است: «به = ب » حرف اضافه باید به افعال متصل شود و از نامهای خاص جدا نوشته شود و در دیگر کلمات به زیبائی صورت کلمه و سهولت خواندن آنها بسـتگی دارد که گاه منفصل یا جدا و گاه متصل یا پیوسته نوشته می شوند. (۲) - patiy. (۵) - paiti. (۴) - pati. (۳) - pat. (۶) - pa. (۷) - padh.

به.

[بُ] (اِ) بوم و جغد. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس)(۱). (۱) - در اشتینگاس این کلمه بصورت " buh"آمده است.

به.

[بَ ه ه] (ع مص)(۱) خداوند مرتبه و جاه شدن، نزدیک سـلطان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - از باب ضـرب و سمع. (ناظم الاطباء).

به آئین.

[بِهْ] (ص مرکب) نیک سیر. نیک خصلت : آن نکوطلعت و فرخنده امیر آن به آئین و پسندیده سوار.فرخی.

به آفرید.

[ب هْ فَ] (ن مف مرکب)نیکوآفریده. (فرهنگ فارسی معین).

به آفرید.

[بِهْ فَ] (اِخ) ابن ماه فروردین. ایرانی، خراسانی (قرن اول و دوم هجری). وی در زمان ابومسـلم خراسانی آیینی جدیـد آورد و مبنای آن همان دیانت زردشتی بود که با تعلیمات اسـلامی مزج شده بود. کتاب مذهبی او بفارسی بود. او دستور داد پیروانش خورشید را پرسـتش کننـد و هنگام نماز بر سـمتی که خورشـید باشـد، متوجه شونـد و ثروتشان از چهارصد درهم نمی بایست تجاوز کند. آنان مکلف بودند که در آبادی راهها و پلها کوشش کنند و همیشه یک هفتم دارایی را در این راه صرف نمایند. پیروان او را به آفریدیه گوینـد. مؤبـدان زردشتی با او مخالفت کردنـد و شـکایت نزد ابومسـلم بردنـد و گفتند وی نه مسـلمان است و نه زردشتی و موجب اخلال هر دو آیین است. عبدالله شـیعه او را در کوههای بادغیس بگرفت و نزد ابومسـلم برد و او را کشـتند. (فرهنگ فارسـی معین). در ابتـدای دولت عباسـی پیش از ظهور ابی العباس، مردی بنام به آفرید مجدی دینی آورد که نماز پنجگانه به تیاسـر از قبله و بدون سجود کردی و نیز کهانت ورزیدی. تا آنکه ابومسـلم شبیب بن دراح و عبدالله بن سـعید، به او مسلمانی عرضه کردند و او بپذیرفت. سپس او را به تهمت کهانت بکشـتند و تا زمان ابراهیم بن عباس صولی جماعتی از پیروان او بخراسان بوده اند. (ابن الندیم از کتاب

الدولـهٔ العباسـیهء ابراهیم عبـاس صـولی یـادداشت بخـط مولف). رجوع به مزدیسـنا و تـأثیر آن بر ادب پارسـی ص۱۹ و یشـتها ج ۱ ص۳۹۱ و ج ۲ ص۲۷۸ و سبک شناسی ج ۱ ص۱۳۴ شود. و رجوع به بهافرید و دایرهٔ المعارف فارسی شود.

به آفرید.

[بِهْ فَ] (اِخ) به آفرین. نام خواهر اسـفندیار. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس). نام خواهر اسـفندیار، دختر گشـتاسب : چو پردخته شد از بزرگان سرای برفتند به آفرید و همای.فردوسی. ابا خواهر خویش به آفرید بخون مژه هر دو رخ ناپدید.فردوسی.

به آفریدیان.

[بِهْ فَ] (اِخ) منسوب به به آفریـد. به آفریـدیه: پرکدر. بر کنار مرورود نهاده است و او را قهندز است اسـتوار و اندر وی گبرکانند و ایشان را به آفریدیان خوانند. (حدود العالم چ دانشگاه تهران ص۹۴). رجوع به به آفرید شود.

به آفریدیه.

[بِهْ فَ دی یَ] (اِخ) پیروان به آفرید. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به دایرهٔ المعارف فارسی شود.

به آفرین.

[بِهْ فَ] (اِخ) نـام خـواهر اسـفندیاربن گشـتاسب است که او را ارجـاسب اسـیر کرده بـود و در روینه دژ محبـوس داشت. بعـد از آن اسـفندیار به آنجا رفت و ارجاسب را کشت و به آفرین را نجات داد و او را به آفریـد هم میگوینـد. (برهان) (آننـدراج). رجوع به به آفرید و دایرهٔ المعارف فارسی شود.

به آمد.

[بِهْ مَ] (مص مرکب مرخم) خوبی و خوشی پیش آمدن. مقابل بدآمد. (فرهنگ فارسی معین) : چو روز مرد شود تیره و بگردد بخت هم او بدآمد خود بیند از به آمد کار. ابوحنیفهء اسکافی. نیست روزی وگرچه اندیشه بر به آمد شد از هوا مقصور.مسعودسعد. نیک آمد و به آمد خلق خدای از اوست نصـرت بجز ورا بجهان کی بود روا.سوزنی. کنون خود را ز تو بی بیم کردم به آمد را بتو تسـلیم کردم.نظامی ||. خوبی و خوشـی پیش آمدن. (فرهنگ فارسـی معین): زنان بی دیانت و امانت باشند... و بر موجب هوا و مراد خود روند و به آمد خویش خواهند. (سندبادنامه ص۲۱۵).

به آمدن.

[بِهْ مَ دَ] (مص مرکب) خوب شدن. (ناظم الاطباء). خوش آمدن. کامران شدن. (آنندراج). خوب شدن. نیک شدن. (فرهنگ فارسی معین) : مرا جنگ دشمن به آید ز ننگ یکی داستان زد بر این بر پلنگ.فردوسی.

بها.

[بَ] (اِ) قیمـت هر چیز. (برهـان). قیمـت و ارزش. (از آننـدراج). قیمـت هر چیزی. (انجمـن آرا). قیمـت. ارزش. ارز. نرخ. (فرهنگ

فارسی معین). ثمن. (ترجمان القرآن). ارز. ارج. قیمت. قدر. آمرغ. آخش. (یادداشت بخط مؤلف) : چو یاقوت باید سخن بی زیان سبک سنگ لیکن بهایش گران.ابوشکور. دانشا چون دریغم آیی از آنک بی بهایی ولیکن از تو بهاست.شهید بلخی. بعهد دولت سامانیان و بلعمیان چنین نبود جهان با بها و سامان بود.کسایی. سواری بیامد خرید آن جوال ندادش بها و بپیچید یال.فردوسی. که از بد کند جان و تن را رها بداند که کژی نیارد بها.فردوسی. ز دینار و از گوهر پربها نبودی درم را در آنجا بها.فردوسی. چون روز شد، خداوندم بارها برنهاد و میخ طلب کرد و نیافت. مرا سبکتکین بسیار بزد بتازیانه و سوگند گران خورد که به هر بها که ترا بخواهند خرید، بفروشم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۹۹). تو از مشک بویش نگه کن نه رنگ که دُر گرچه کوچک، بها بین نه سنگ. اسدی. چو دیدی که گیتی ندارد بها از او بس بود خورد و پوشش گیا.اسدی. به جوانی که بدادت چو طمع کرد بجانت گرچه خوب است جوانیت گران است بهاش. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص۲۲۰). مردم بشهر خویش ندارد بسی خطر گوهر بکان خویش نیارد بسی بها.معزی. گوهر بود کش آب زیادت کند ثمن گوهر بود که آتش افزون کند بها. مسعودسعد. بدی فروشد و نیکی بها ستاند و من بدین تجارت از او شادمان و خندانم. سوزنی. بدان طمع که رسانی بها و دستارم شریف وعده که فرموده ای دوم بار است. خاقانی. جامه هم رها کردم تا بها بازرساند... (سندبادنامه ص ۲۴۴). گفت در این ره که میانجی قضاست پای سگی را سر شیری بهاست.نظامی. چو نقدی را دو کس باشد خریدار بهای نقد بیش آید پدیدار.نظامی. بهای سر خویشتن میخورد نه انصاف باشد که سختی برد.سعدی. اگر چند از آهو بود پشک و مشک ولی پشک چون مشک نارد بها.ابن یمین. قحط جود است آبروی خود نمی باید فروخت باده و گل از بهای خرقه می باید خرید. حافظ. ترکیبات: آب بها. ارزان بها. بی بها. پیش بها. پس بها. بدبها. پوربها. بابها. خلعت بها. خون بها. حلوابها. تعین بها. سربها. شیربها. کم بها. گردن بها. گرمابه بها. نعل بها. نیمه بها. نیم بها. هم بها || فر و شکوه. جلال و عظمت : چون قصد به ری کرد و به قزوین و به ساوه شد بوی و بها از همه بویی و بهایی. منوچهری. باشرف ملکت را سیرت خوب تو کند بابها دولت را فر و بهای تو کند.منوچهری. چون رسول بهرام را بدید با آن قد و قامت و بها و ارج دانست که... (فارسنامه ابن البلخی ص۷۶). گفت رگهای منند آن کوهها مثل من نبوند در فر و بها.مولوی.

بها.

[بِ] (صوت) بمعنی خوشا. نیکا. این کلمه مرکب است از به + الف اکثرت یا اشباع. و در مقام تحسین گفته شود : خوشا ملکا که ملک زندگانیست بها روزا که آن روز جوانیست.نظامی.

بها.

[بَ] (از ع، اِ) خوبی و زیبایی. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). به این معنی، عربی است. بهاء. (حاشیهء برهان چ معین). خوبی و زیبایی. (ناظم الاطباء). رجوع به بهاء شود || زینت و آرایش. (ناظم الاطباء). رجوع به بهاء شود.

بهاء .

[بَ] (ع مص) (از «ب ه ء») انس گرفتن || نفهمیدن: ما بهأتُ لهُ؛ نفهمیدم آنرا || خالی ساختن خانه را از متاع و معطل ساختن. بها البیت؛ خالی ساخت خانه را از متاع و معطل ساخت. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء (||). ص) ناقهٔ بهاء(۱)؛ آنکه دوشنده را رام باشد. (منتهی الارب). ناقه که دوشنده را رام باشد. (آنندراج). ماده شتری که دوشنده را رام باشد. (ناظم الاطباء). اشتر رام به نزدیک دوختن. (مهذب الاسماء). (۱) - ذیل «ب ه ء».

بهاء .

[بَ] (ع اِ) (از «ب ه ی») خوبی و حسن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). زیبایی. نیکویی. (فرهنگ فارسی معین). زیبایی. (مهذب الاسماء ||). زینت. آرایش. (فرهنگ فارسی معین ||). درخشندگی کفک شیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). روشنی. درخشندگی. رونق. (فرهنگ فارسی معین). روشنی. (نصاب الصبیان ||). عظمت. کمال ||. فر. شکوه. فره. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بها شود.

بهاء .

[] (اِخ) دهی از دهستان بخش شهریار است که در شهرستان تهران واقع است. و ۱۹۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بهاءالدوله.

[بَ ئُدْ دَ لَ] (اِخ) ابونصر فیروزبن عضدالدوله دیلمی از حکمرانان دیالمهء فارس است که در ۳۷۹ ه . ق . حکومت داشت. (فرهنگ فارسی معین). ابونصربن عضدالدوله پادشاه دهم از سلسلهء دیلمی که از سال ۳۷۹ تا ۴۰۳ ه . ق . پادشاهی کرد. (ناظم الاطباء). بهاءالدولهء دیلمی. شهرت بهاءالدوله ابونصر خسروفیروز... پسر عضدالدولهء دیلمی. وی بعد از برادر خویش شرف الدولهء دیلمی در بغداد به سلطنت نشست... و پس از وفات صمصام الدولهء دیلمی بر اهواز نیز دست یافت. عاقبت فارس را نیز از فرزندان عزالدولهء دیلمی بازستاند. آخر در ارجان فارس بمرض صرع وفات یافت و جنازه اش را بنا به وصیت خودش به نجف بردند. (دایرهٔ المعارف فارسی).

بهاءالدوله.

[بَ ئُدْ دَ لَ] (اِخ) علی بن ابوالحسن بن مسعودبن مودود از خاندان غزنویان که در ۴۴۰ ه . ق . حکومت کرده است. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به علی و طبقات السلاطین اسلام لین پول ص۲۵۹ شود.

بهاءالدوله.

[بَ ئُدْ دَ لَ] (اِخ) علی بن احمد جامجی. از اوایل جوانی در ارتقای مدارج ملک و دولت و ارتفاع اعلام حشمت مجهود خود مبذول فرمود، تا آخر به اولین پایه از مراتب دولت که همت به اکتساب آن مصروف داشت، برسید. آنچه در ایام شهامت او کفایت شده، هرگز در بلاد هند کسی نشان نداده است و در ضمیر هیچ کس نگذشته است و یکی از این جمله فتح جاجنگر است. او راست: پیش کار تو ای مبارک ایام وی مقبل روزگار شادی فرجام مپسند که رانه و مبشر باشند کز تیغ تو صد رانه مبشر شد نام. ایضاً: زین پیش ز ما بود اگر بخشیدن هر بیتی را خانهء زر بخشیدن اکنون چو دل و خزینه پر گشت و تهی مائیم و زبان و ... خر بخشیدن. (از لباب الالباب چ سعید نفیسی ص۱۰۳ – ۱۰۶).

بهاءالدوله.

[بَ ئُدْ دَ لَ] (اِخ) منصوربن دبیس مکنی به ابی کامل، سومین از امرای بنی مزید درمله متوفی در سال ۴۷۹ ه . ق . (از طبقات

السلاطین اسلام ص ۱۰۸).

بهاءالدین.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ) زکریا (۵۷۸ – ۶۶۱ ه . ق .) معروف به بهاءالحق از مشایخ صوفیه و از خلفای مشهور شیخ شهاب الدین سهروردی و مؤسس طریقهء سهروردیه در هند. نزدیک ملتان بدنیا آمد. برای تحصیل علم بخراسان و بخارا و مدینه سفر کرد. در مراجعت از حج در بغداد بخدمت سهروردی رسید و مرید او شد و به امر وی خانقاهی مجلل در ملتان دایر نمود. هیچ کس را اجازهء اینکه به او تعظیم کند نمیداد. در سند و پنجاب مریدان بسیار و نیز در هرات و بخارا و همدان مریدانی داشت. بنا بر مشهور، فخرالدین عراقی و امیرحسین هروی از مریدان او بودند. (دایرة المعارف فارسی). رجوع به تاریخ ادبیات ادوارد براون ج ۳ ص۹۹ و ۱۴۶ و ۱۴۷ و ۱۹۴ و ریاض العارفین ص۱۷۴ و نفحات الانس ص۳۲۹ شود.

بهاءالدین.

[بَ ئُد دی] (اِخ) کریمی السمرقندی. از اماثل سمرقند بود و لطایف الفاظ او همه شکر و قند بود. اگرچه مرکز دایرهء فضل بود، اما دایره وار بر مرکز خراسان احاطت یافت و چون آفتاب در مملکت نیمروز کمالی حاصل کرد. در آن وقت که در تدوار و تطواف به امید الطاف اشراف به بجستان آمد، ملک شمس الدین رحمهٔ الله در حق او الطاف بسیار فرمود و جنیبت خاصه فرستاد تا او را بحضرت آرند. خواست که جنیبت سوار شود، اسب پای بگرفت و افگار کرد. بر بدیهه این قطعه بگفت. مطلع: سُرور دل سَروری شمس دولت قوی دست بادی تو در پادشایی تویی آنکه از سرفرازان و شاهان بپای ظفر تارک چرخ سایی. این قطعه در حق سید اجل نظام الدین گفته. مطلع: ای زده ناوک مژگان ز کمان ابرو بر دلی کو سپر صبر فکند از هر سو. (از لباب الالباب چ سعید نفیسی ص۵۰۵ و ۵۰۶).

بهاءالدین.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ) محمد. سلطان العلماء حسین بن احمد خطیبی از فاضلان و عارفان (فوت ۶۲۸ ه . ق .). وی از جملهء خلفای شیخ نجم الدین کبری بود و چون از مردم بلخ آزار دید، مجبور به مهاجرت گردید و با پسر خود جلال الدین مولوی از راه بغداد قصد سفر حج کرد. بعد از عبور از نیشابور و ملاقات عطار، از بغداد گذشته به زیارت حج نایل آمد و از آنجا بملاطیه رسید و چهار سال در آنجا اقامت کرد و سپس به لاونده از مراکز حکومت سلجوقیان در آسیای صغیر رفت و هفت سال آنجا مقیم شد. آنگاه بدعوت سلطان علاءالدین کیقباد به قونیه، مقر حکومت او رفت و به نشر فضایل و معارف پرداخت. (فرهنگ فارسی معین).

بهاءالدین.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ) محمد بن حسین عاملی (منسوب به جبل عامل) معروف به شیخ بهایی. دانشمند بنام عهد شاه عباس بزرگ در سال ۹۵۳ ه . ق . در بعلبک متولد شد و در سال ۱۰۳۱ ه . ق . در اصفهان درگذشت. پدرش عزالدین حسین در سال ۹۶۶ ه . ق . به ایران مهاجرت کرد و بهاءالدین در ایران نشأت یافت. تألیفاتی بفارسی و عربی پرداخته که مجموع آنها به ۸۸ کتاب و رساله بالغ میشود و از آن جمله: دو مثنوی فارسی «نان و حلوا»، «شیر و شکر»، «جامع عباسی» (در فقه)، «خلاصهٔ الحساب»، «تشریح الافلاک»، «کتاب اربعین» (به عربی) و نیز کشکول که مجموعه ای است از نوادر حکایات و علوم و اخبار و امثله و اشعار عربی و فارسی. وی بفارسی و عربی شعر میسروده. جنازهء او را به مشهد انتقال دادند و در پایین پا دفن کردند. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به اعلام

زرکلی ج ۳ ص۸۸۹ شود. رجوع به مجمع الفصحا ج ۲ و ریاض العارفین چ اول ص۴۵ و آتشکدهء آذر چ شهیدی ص ۱۷۴ شود.

بهاءالدین.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ) محمد بن علی بن عمرالظهیری سمرقندی. مرقد فضل او از اوج فرقد گذشته بود و زبان بیان او بساط ذکر حسان را درنوشته. سوار مرکب بلاغت و سالار موکب فصاحت بود. مدتی صاحب دیوان افشاء قلج طمغاچ خان بود و اکابر آن زمان از بحار فضایل او مغترف بودند و بتقدیم و پیشوایی او معترف و سندباد را به حلیت عبارت تزیینی داده است و آن عروس زیبا را مشاطهء قریحت او به خوبترین دستی برآورده و اغراض الریاسهٔ فی اعراض السیاسهٔ از منشآت او است. (از لباب الالباب ج ۱ ص۹۱). از کبار نویسندگان و بلغای پایان قرن ششم و اوایل قرن هفتم است. عوفی او را با لقب «صدرالاجل» یاد کرده و اسم او را در باب «وزراء و صدور» آورده. این قلج طمغاج خان که ظهیری سمرقندی، صاحب دیوان رسایل او بود، در مقدمهء سندبادنامه با این القاب یاد شده است: «جلال الملک رکن الدنیا و الدین الپ قتلغ تنکابلکا ابوالمظفر قلج طمغاج خان بن قلج قراخان برهان خلیفهٔ الله ناصر امیرالمؤمنین». و در جای دیگر تقریباً به همین القاب و صاحب ترجمه در زمان وی که در حدود ۶۰۰ ه . ق . وفات یافته، می زیسته است. و علاوه بر تعهد امور دیوانی، بتألیف کتب نیز اشتغال داشته است. از آثار او کتب ذیل مشهور است: ۱ - اعراض الریاسهٔ فی اغراض السیاسهٔ، مشتمل بر لطایف کلام ملوک از عهد جمشید تا زمان قلج طمغاج خان. ۲ - سمع الظهیر فی جمع الظهیر. ۳ - سندبادنامه. ۴ - او را دیوانی است و این اشعار از او است: ملک بر پادشا قرار گرفت روزگار آخر اعتبار گرفت مدتی ملک در تزلزل بود عاقبت بر ملک قرار گرفت آنکه گنجی به یک سؤال بداد وآنکه ملکی به یک سوار گرفت عکس بزمش چو بر سپهر افتاد خانهء زهره زو نگار گرفت صبح تیغش چو از نیام بتافت آفتاب آسمان حصار گرفت ملکا خسروا خداوندا این سه نام از تو افتخار گرفت پای ملک استوار گشت اکنون که رکاب تو استوار گرفت. وله ایضاً: ای یمین تو مشرب آداب وی یسار تو مکسب آمال در بنانت ائمهء فضلا در بیانت لطیفهء افضال. رجوع به تاریخ ادبیات صفا از صص۹۹۹ - ۱۰۰۳ و لباب الالباب ج ۱ صص۹۱ - ۹۲ شود.

بهاءالدین.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ) محمد بن مؤید بغدادی. نویسنده و شاعر ایرانی در قرن ششم ه . ق . وی منشی علاءالدین تکش خوارزمشاه بود. و سرانجام بحبس افتاد. بعد از سنهء ۵۸۸ ه . ق . درگذشت. اثر معروفش التوسل الی الترسل است. (دایرهٔ المعارف فارسی). و نیز رجوع به لباب الالباب چ سعید نفیسی صص۶۳۴ - ۶۳۵ و مجمع الفصحا ج ۱ ص ۱۷۲ شود.

بهاءالدین.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ)محمدالاوشی. مذکری خوش گوی و پیری جوان طبع و فصیحی لطیفه پرداز بود. پیوسته در مخاطبهء خود گفتی: ای بهای اوشی تو بهای اوشی و هر چند نظم او مطبوع و رایق بود ولیکن نثر او بر نظم فایق است و جملهء افاضل عصر انصاف داده اند... قطعه ای از است: سر کلکت که چنگل باز است بچه برداشت ز آشیان غراب از نی کوکنار سیمینت مانده فتنه برون و شب در خواب. و در مدح ملک شهید قطب الدنیا و الدین تغمّدهُ الله برحمهٔ گفته است. مطلع: ای قطب آسمان که ز سهم و ز بأس تو در روز رزم رستم خونخوار بشکند از شرم فیض قلزم مواج کف تو در وقت بزم بحر گهربار بشکند. (از لباب الالباب چ سعید نفیسی صص ۱۶۱ - ۱۶۲).

بهاءالدین.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ) محمد جوینی. حکمران فارس و عراق در عهد مغول بود و پسر شمس الدین جوینی است. وی به سن سی سالگی وفات یافت. از حکمرانان جدی و سختگیر بود و نسبت به عمال و رعایا زیاده خشونت و هیبت داشت. از سطوت او نقل کرده اند که طفل خردسال خود را بجرم آنکه ببازی دست در ریش پدر زده بود بدست دژخیم سپرد. مؤلف تاریخ وصاف از شدت سطوت او حکایات چند نقل کرده است. به ادب و هنر علاقه میورزید و در تشویق و حمایت اهل فضل اهتمام تمام داشت. (دایرهٔ المعارف فارسی). رجوع به شمس الدین و محمد جوینی و صاحب دیوان و لباب الالباب چ قزوینی ص۵۹۲ شود.

بهاءالدین.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ) محمد نقشبند. رجوع به نقشبندیه شود.

بهاءالدین.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ) مرغینانی. از فضلا و شعرای زمان خود بود و مداحی سلطان قطب الدین انوشتکین خوارزمشاه نمود. وفاتش سنه ۵۲۷ ه . ق . است. از اشعار او آنچه بدست آمده منتخب شده است. او راست: ای زلف تابدار تو پیچیده بر قمر وی لعل آبدار تو خندیده بر شکر عمرم بسر رسید و ندیدم امید آنک بینم رسیده مدت هجران تو بسر گفتم نهان بماند راز غمت ز خلق خود این حکایتی است به هر جای و کوی و در زین پس مرا در آتش هجران خود مسوز وز سوز سینهء من سرگشته کن حذر. جرمم همین که جاهل و بداصل نیستم و امروز جاهلی و بداصلی است معتبر. (از مجمع الفصحاء ج ۱ ص۱۷۲).

بهاءالدین اربلی.

[بَ ئُدْ دی نِ اَ بِ](اِخ) علی بن عیسی اربلی. از شعرا و محدثین و منشیان شیعی عراقی بود. وی در بغداد مشاغل دیوانی داشت، و در خدمت عطاملک جوینی بود. اثر معروفش کتاب کشف الغمه است بزبان عربی در شرح حال ائمهء اثناعشریه که در ۶۸۷ ه . ق . آنرا بپایان رسانیده و همین کتاب باعث شهرت او در نزد شیعه است. (دایرهٔ المعارف فارسی). رجوع به اعلام زرکلی ج ۲ ص ۶۸۴ شود.

بهاءالدین سام.

[بَ ئُدْ دی] (اِخ) سه تن از امرا و سلاطین آل شنسب در ولایت غور و طخارستان حکومت کردند اولی در ۵۴۴ ه . ق. به امارت نشست و دومی در ۵۸۸ ه . ق. و سومی در سن ۱۴سالگی امارت یافت. رجوع به دایرهٔ المعارف فارسی شود. در خاندان غور سه پادشاه بوده اند هر سه موسوم به بهاءالدین سام. یکی بهاءالدین سام بن عزالدین حسین برادر سلطان علاءالدین غزنوی (سنهء ۵۵۴ – ۵۴۵)، دوم بهاءالدین سام بن غیاث الدین محمود (سنهء ۵۵۴ – ۵۴۵). سوم بهاءالدین بن شمس الدین محمد از ملوک بامیان. (از حدود سنهء ۵۹۰ – ۶۰۲) (از لباب الالباب مصحح سعید نفیسی ص۵۷۴).

بهاءالدین ولد.

[بَ ئُدْ دی وَ لَ] (اِخ)پدر مولانا جلال الدین مولوی بلخی. رجوع به بهاءالدین محمد سلطان العلماء و احمدبن جلال الدین و نفحات

الانس شیخ جامی شود.

بهاءالله.

[بَ ئُلْ لا] (اِخ) شهرت میرزا حسینعلی نوری، متولد ۱۳۱۰ ه . ق . مؤسس آیین جدیدی که بنام خود او آیین بهایی خوانده شده. و به اصطلاح پیروانش «امر بهایی» خوانده میشود. میرزا حسینعلی نوری بعد از واقعهء سوء قصد بابیه نسبت به ناصرالدین شاه بزندان افتاد. و پس از آن وی را با میرزا یحیی صبح ازل تبعید کردند، با کسانش به عراق عرب تبعید شد. یک چند در بغداد بین بابیه بسر برد و سپس کسوت درویشی پوشیده، در حدود سلیمانیه و کردستان بسیاحت پرداخت و در مراجعت به بغداد، در باغ نجیب پاشا نزدیک بغداد در پیش عده ای از بابیه دعوی کرد که «موعود» باب، کسی که باب بنام «من یظهره الله» ظهور او را پیشگویی نموده است، او است (۱۲۸۰ ه . ق .) و از اینجا بین پیروان او که «بهایی» و «بهائیه» خوانده شدند و سایر بابیه من جمله برادرش میرزا یحیی صبح ازل تفرقه پدید آمد و بین دو برادر اختلاف افتاد. (از دایرهٔ المعارف فارسی). رجوع به حسینعلی و رجوع به وفیات معاصرین تألیف قزوینی و رجوع به باب در همین لغت نامه شود.

بها افکندن.

[بَ اَ کَ دَ] (مص مرکب)بقیمت آوردن. ارزش چیزی را تعیین کردن :ده هزار گوسفند از آن من که بدست وی است میش و بره درساعت که این نامه بخواند در بها افکند و به نرخ روز بفروشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۶).

بهائم.

[بَ ءِ] (ع اِ) جِ بهیمهٔ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (ترجمان القرآن). بهایم. حیوانات و ستور و ستور وحشی. (ناظم الاطباء) : وی از شمار بهائم است بلکه بتر از بهائم. (تاریخ بیهقی). رازیست اینکه راه ندانستند اینجا در این بهائم غوغا را.ناصرخسرو. شهوت ار غالب شود پس کمتر است از بهائم این بشر زآن کابتر است.مولوی. بهائم خموشند و گویا بَشَر زبان بسته بهتر که گویا بِشَر.سعدی. در شرف نفس انسان چه خلل دیدی که خوی بهائم گرفتی. (گلستان). رجوع به بهایم و بهیمه شود||. (اِخ) کوهها است به حمی، آب آنرا منبجس گویند. (از منتهی الارب) (از معجم البلدان ||). زمینی است. (منتهی الارب).

بهائی.

[بَ] (ص نسبی) بهایی. منسوب به بها. بقیمت. قیمت دار. فروشی. فروختنی : ز گستردنی هم ز پوشیدنی بباید بهائی و بخشیدنی.فردوسی. به دو هفته از گنج شاه اردشیر نماند از بهائی یکی پر تیر.فردوسی. ای صورت بهشتی در صدرهء بهائی(۱) هر گز مباد روزی از تو مرا جدایی.فرخی. عز و بقا را به شریعت بخر کاین دو بهائی و شریعت بقاست. ناصرخسرو. من گفتم یا هذا این ناقوس بهائی است. گفت چه خواهی کردن این را. (تفسیر ابوالفتوح). بوعلی سینا روزی در بازار نشسته بود روستائی بگذشت بره ای بهائی بر دوش گرفته بود. (حدائق السحر). در خدمت عشق توست ما را دل عاریتی و جان بهائی.انوری ||. نوعی پارچه : یکی را بهائی بتن درکشد یکی را نوندی کشد زیر ران.فرخی. از بخشش تو عالم پر جعفری و رکنی وز خلعت تو گیتی پر رومی و بهائی.فرخی. مرد بحکمت بها و قیمت گیرد زیّ زنان است ششتری و بهائی. ناصرخسرو. و... آورده است که در عهد اول برای اطلس و عتابی بیش بها و انواع دیباج و بهائی و سقلاطون مرتفع و شرب گران قیمت و کافوری به طبرستان آمدند. (تاریخ طبرستان). رجوع به بهایی شود. (۱) - بمعنی نوعی پارچه نیز ایهام دارد.

بهائی.

[بَ] (اِخ) نام پیروان میرزا حسین علی نوری، ملقب به بهاءالله. رجوع به باب و بهاءالله و صبح ازل و حسینعلی بهاء در همین لغت نامه شود.

بهائی عاملی.

[بَ ی ِ م ِ] (اِخ) (شیخ) رجوع به بهاءالدین محمد بن حسین عاملی شود.

بهائی کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)قیمت کردن : بهائی کنند آنچه آمد خوشم درم پیش خواهم به ایشان کشم.فردوسی. تو با شهریار آشنایی مکن خرنده نداری بهائی مکن.فردوسی.

بهاباد.

[بِ] (اِخ) دهی از شهرستان یزد است که در بخش بافق واقع است. دارای ۲۶ آبادی و جمعیت آن ۱۳۰۰ تن است. (از دایرهٔ المعارف)(۱) : چون از خصم می ترسید... به کرمان آمد و در سرحد بهاباد نزول کرد. (المضاف الی بدایع الازمان ص ۴۰). رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص۴۳۹ و مرآت البلدان ج ۱ ص۳۰۶ شود. (۱) - در دایرهٔ المعارف اسلامیه بهاآباد آمده است. (ص ۳۴۵).

بهاباد.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان مرکزی بخش حومهء جویمند است که در شهرستان گناباد واقع و دارای ۶۲۴ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بهاپیشی.

[بَ] (اِ مرکب) پول پیشکی؛ یعنی پولی که قبل از انجام کار بمزدور دهند. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بهات.

[بَ یْ ها] (ع ص) دروغ باف. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بهتان گوی. (ملخص اللغات). بهتان گوینده. (مهذب الاسماء).

بهاتر.

[بَ تِ] (ع اِ) جِ بُهتُر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به بهتر شود.

بهاجهٔ.

[بَ جَ] (ع مص) خوب و نیکو شدن. (آنندراج) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بهجهٔ شود.

بهادار.

[بَ] (نف مرکب) دارای قیمت. قیمتی. (فرهنگ فارسی معین). - اوراق بهادار؛ اوراقی که نمایندهء سرمایه های مولد بهره و درآمد است و این اوراق بمنظور بکار انداختن سرمایه و جلب منفعت، خرید و فروش میشود، مانند سهام شرکتها و اسناد قرضهء دولتی و اسناد خزانه و تمر و برچسب و غیره.

بهادر.

[بَ دُ] (ص)(۱) شجاع و دلیر بکمال. (برهان). شجاع و دلیر. (آنندراج). شجاع و دلیر بکمال و آزموده در جنگ و متهور. (ناظم الاطباء). سخت دلاور. (شرفنامهء منیری). دلیر. دلاور || قوی و پهلوان. زورمند || سرباز || سوار. ج، بهادران. (ناظم الاطباء). (۱) - ترکی است. (از غیاث).

بهادران.

[بَ دُ] (اِخ) دهی از دهستان فسارود است که در بخش داراب شهرستان فسا واقع است و ۱۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۷). قریه ای است چهارفرسنگی میانهء جنوب و مغرب شهر داراب. (فارسنامهء ناصری).

بهادرانه.

[بَ دُ نَ / نِ] (قید مرکب) دلیرانه. (آنندراج). متهورانه و دلیرانه. (ناظم الاطباء).

بهادرخان.

[بَ دُ] (اِخ) ابوسعید بهادرخان از پادشاهان ایلخانی (جلوس ۷۱۶، فوت ۷۳۶ ه . ق .) وی پس از مرگ پدر خود الجایتو با مساعدت امیر چوپان و امرای دیگر از خراسان بسلطانیه آمد و بر تخت سلطنت نشست و بواسطهء صغر سن او، امیرچوپان زمام امور را در دست گرفت، و در ابتدای امر به ابوسعید خدمت بسیار کرد و بنیاد سلطنت او را مستحکم ساخت. در ایام سلطنت این پادشاه جمعی از درباریان و نیز امرا و حکام مانند امیرچوپان و شیخ حسن بزرگ سر بشورش برداشتند و هر یک به ادعای سلطنت برخاستند و چون ابوسعید از عهدهء دفع این قبیل شورشها و تحولات برنیامد، زمینه جهت پیشرفت مقاصد دشمنان او روز بروز فراهم تر شد و همین که درگذشت، متصرفات ایلخانان رو به تجزیه گذاشت و در هر قسمتی از آن سلسله ای بحکومت پرداختند. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به تاریخ مغول و تاریخ ادبیات ادوارد براون ج ۳ ص۵۸ و سبک شناسی ج ۳ شود.

بهادرخان.

[بَ دُ] (اِخ) دهی از دهستان درونگر بخش نوخندان است که در شهرستان دره گز واقع است. دارای ۲۰۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بهادرشاه.

[بَ دُ] (اِخ) نام دو تن از پادشاهان سلسلهء گورکانی هند. اولی بنام قطب الدین محمد که لقب شاه عالم داشت (۱۱۱۸ - ۱۱۲۴ ه . ق .)، و دومی آخرین امپراطور تیموری هند است که بر اثر فشار دولت انگلیس از سلطنت دست کشید و در شورش اهالی هند مداخله کرد و بدستور انگلستان به رانگون تبعید شد و همان جا درگذشت. (۱۱۸۹ - ۱۲۷۹ ه . ق .). رجوع به فرهنگ فارسی معین و دایرهٔ المعارف فارسی شود ||. نام چند تن از سلاطین هند که در بنگاله و گجرات حکومت کرده اند. رجوع به تاریخ طبقات سلاطین اسلام شود.

بهادری.

[بَ دُ] (حامص)(۱) شجاعت و دلیری. (ناظم الاطباء ||). جرأت و جسارت. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - مرکب از بهادر ترکی و حرف ی مصدری فارسی.

بهار.

[بَ] (اِ)(۱) فصل ربیع است؛ یعنی بودن آفتاب در برج حمل و ثور و جوزا. (از جهانگیری). فصل ربیع و آن در بلاد اقلیم چهارم و پنجم و ششم، مدت ماندن آفتاب است در حمل و ثور و جوزا و در اقلیم دوم و سوم مدت ماندن آفتاب در حوت و حمل. (غیاث). ترجمهء ربیع. و آن بودن آفتاب در برج بره و گاو و دوپیکر باشد و آن مشهور است. (آنندراج) : درخش ار نخندد بگاه بهار همانا نگرید چنین ابر زار.ابوشکور. ز شیراز آن نامهء شهریار چو رخشنده گل شد بوقت بهار. فردوسی (شاهنامه چ دبیرسیاقی ج ۵ ص ۲۴۵۹). هوا خوش نگار و زمین پرنگار تو گفتی به تیر اندر آمد بهار.فردوسی. چنانکه این زمستان، فصل بهار آنجا باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۷). چو باغی از مه و پروین بهارش بهاری از گل و سوسن نگارش. (ویس و رامین). شادی بدین بهار چو می بینی چون بوستان خسرو و صحرا را. ناصرخسرو. ترا کنون که بهار است جهد آن نکنی که نانکی بکف آری مگر زمستان را. ناصرخسرو. در سفر باغ و بوستان و بهار منزل و جای و رهگذار تو باد.مسعودسعد. هرگاه که آفتاب به اول حمل رسد بهار باشد، تا به اول سرطان. (ذخیرهء خوارزمشاهی). به فصل بهار به بادغیس بود... و لشکری از بهار و تابستان برخورداری تمام یافتند از عمر خویش. (چهارمقالهء نظامی عروضی چ معین صص۴۹ - ۵۰). چون بهار درآمد اسبان به بادغیس فرستادند. (چهارمقاله ایضاً ص۵۱). عمر است بهار نخل بندان کش هر نفسی خزان ببینم.خاقانی. نیست شب کز رخ و سرشک بهم صد بهار و خزان نمی یابم.خاقانی. - بهار عمر؛ کنایه از دوران جوانی : ای خرم از فروغ رخت لاله زار عمر باز آ که ریخت بی گل رویت بهار عمر. حافظ. - بهار حسن؛ ابتدای جوانی و شادابی و زیبائی : خوش چمنی است عارضت خاصه که در بهار حسن حافظ خوش کلام شد مرغ سخن سرای تو. حافظ. - بهار دل؛ کنایه از شادمانی و سرور است : بهشتی گل و ارغوان و سمن شکفته بهار دل و جان من. شمسی (یوسف و زلیخا). - امثال: با یک گل بهار نمیشود. سالی که نکوست از بهارش پیداست. مثل ابر بهار گریستن؛ کنایه از اشک فراوان ریختن. مثل بهار شوشتر. رجوع به امثال و حکم دهخدا شود ||. گل و شکوفهء هر درخت، عموماً و گل و شکوفهء نارنج و سایر مرکبات، خصوصاً. (از برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج). هر گل، عموماً و گل نارنج، خصوصاً. (غیاث) (رشیدی) (آنندراج) : بدستی گلی داشتی آبدار بدست دگر دسته ای از بهار. (یادداشت بخط مؤلف بدون ذکر نام شاعر). بهار و گلت هر دو با بوی و رنگ چنان هیچ کس را نیاید بچنگ. شمسی (یوسف و زلیخا). برفتار و گفتار و بالا و تن بهار و چمن بود و سرو و سمن. شمسی (یوسف و زلیخا). یکی کوه پرپلنگ یکی بیشه پرهزبر یکی چرخ پرنجوم یکی باغ پربهار.فرخی. جویش پر از صنوبر و کوهش پر از سمن باغش پر از بنفشه و راغش پر از بهار. منوچهری. چو هر سالی بهار آید بگلزار بهار من نیارد جز یکی خار.

(ویس و رامین). چنان کز بانگ رعد نوبهاران برون آمد بهار از شاخساران. (ویس و رامین). کی غره شود دل حزینم زین پس به بهار بوستانی.ناصرخسرو. درخت آنگه برون آرد بهاری که بشکافد سر هر شاخساری.(از جوینی). رسم ترنج است که در روزگار پیش دهد میوه پس آرد بهار.نظامی. گل بی آفت باد خزانی بهاری تازه بر شاخ جوانی.نظامی. گلا و تازه بهارا تویی که عارض تو طراوت گل و بوی بهار من دارد.سعدی. گر بهار و لاله و نسرین نروید گو مروی پرده برداری بهار و لاله و نسرین من. سعدی||. در شواهد ذیل به معنی گیاه، سبزه و علوفهء سبز ظهور دارد : آمد آن بلبل چمیده بباغ آمد آن آهوی چریده بهار.فرخی. چون ستوران بهار نیکو بخوردند و بتن و توش خویش بازرسیدند. (چهارمقالهء نظامی چ معین ص۴۹). لشکر او از سفر مازندران کوفته بودند و سلاحها به نم تباه شده و چهارپای بهار ناخورده. (راحة الصدور راوندی ||). گیاهی است از تیرهء مرکبان که چهارگونه از آن شناخته شده. گلهایش زردرنگ و در کوهستانهای اروپای مرکزی و جنوبی و آسیای غربی و مرکزی میروید و بعنوان گل زینتی نیز در باغها کاشته میشود. گل گاوچشم. اقحوان اصفر. (فرهنگ فارسی معین). نام گلی است زرد که آن را گل گاوچشم خوانند و بعضی گویند به این معنی، عربی است. (برهان) (از ناظم الاطباء) (از جهانگیری). گل گاوچشم. (رشیدی). اسم نوع اصفر اقحوان است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه). گاوچشم است و از اسفرمها است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). اقحوان اصفر. خبزالغراب. مقارجه. املال. گاوچشم(۲) و قسم کوچک آنرا عین الحجل گویند. احداق المرض. عین اغلی. (یادداشت بخط مؤلف ||). بت که بعربی صنم خوانند. (برهان). بت و صنم. (ناظم الاطباء). بت که ترجمهء صنم است. (آنندراج) : بهارش تویی غمگسارش تویی بدین تنگ زندان زوارش تویی.فردوسی. نیکوانی چو نگار اندر پیش دلبرانی چو بهار اندر بر.فرخی. آنکه اندر زیر تاج گوهر و دیبای شعر چون نگار آزر است و چون بهار برهمن. منوچهری ||. زیبا. خوش اندام : سخن با رخش رامین گفت یکسر بدو گفت ای بهار کوه پیکر.(ویس و رامین). بهاری بدی چون نگار بهشت نمانی کنون جز بپژمرده کشت.اسدی ||. بتخانه و آتشکده. (آنندراج) (جهانگیری) (رشیدی). آتشخانه و نام بتخانه. (غیاث) : بسته حریر دارد و وشّی معمدا از نقش و از نگار همه خوب چون بهار. معروفی. سرایهای چو آهنگ مانوی پرنقش بهارهای چو دیبای خسروی بنگار.فرخی. آه و دردا که همه برهمنان همه هند جای سازند بتان را دگر از نو به بهار. فرخی. وثاق از او چو بهار است و او در او چو صنم سرای از او چو بهشت است و او در او چو خرد. فرخی. زیب معنی بایدت اینک شنیدی زین پسر نقش باقی بایدت رو معتکف شو در بهار. سنایی. بهاری دل افروز در بلخ بود کزو تازه گل را دهن تلخ بود.نظامی (||. اِخ) بتخانهء هند. (مفاتیح ||). بتخانهء چین ||. آتشکدهء ترکستان ||. خانهء طلاکاری و منقش. (برهان) (ناظم الاطباء ||). حرم پادشاهان و سلاطین. (برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). درخت خرما، اسم فارسی آن طلع کور است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه ||). قسم نر خرما اسم قفور است و آنرا کفری نامند. (فهرست مخزن الادویه). قسم نر خرما اسم قفور است و او را کهری نامند. (تحفهء حکیم مؤمن ||). جامهء نفیس. (غیاث ||). یکی از دستگاهها و ادوار ملایم در موسیقی. (فرهنگ فارسی معین ||). وزنه ای است هندی. (حاشیهء برهان چ معین). (۱) - پهلوی «وهار» vahar، پارسی باستان «ثوره واهره» thura - vahara (ثوره واهره ماه دوم هخامنشی است). گیلکی «بهار» فریزندی و یرنی بهار. (از حاشیهء برهان چ معین). (۲) - Buphthalme.

بهار.

[بَ] (ع اِ) هر چیز خوب و خوش نما. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). هر چیز نیکو و روشن. (آنندراج ||). سرسینهء اسب و سپیدی در آن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بهار.

[بِ] (اِ) بمعنی تنگ بار است که عبارت از یک تای بار است. (برهان) (ناظم الاطباء). یک تنگ بار. (آنندراج) (جهانگیری).

بهار.

[بُ] (ع اِ) بت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). فرستوک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پرستو. (آنندراج) (از اقرب الموارد ||). ماهیی است سپید. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء ||). پنبهء واخیده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پنبهء دانه برآورده. (آنندراج). پنبهء حلاجی شده. (از اقرب الموارد ||). چیزی است که بدان وزن میکنند، و آن سه صد رطل است یا چهارصد یا ششصد یا هزار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). آلتی است از آلات وزن و آن سه صد رطل یا چهارصد یا ششصد یا هزار رطل است. (آنندراج). مقدار سیصد رطل یا هزار رطل. (رشیدی ||). تنگ بار که چهارصد رطل باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (رشیدی ||). آوندی است که به ابریق ماند. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ظرفی است مانند ابریق. (آنندراج ||). متاع دریا. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بهار.

[بَ] (اِخ) نام جزیره ای خوش آب و هوا. (برهان) (ناظم الاطباء).

بهار.

[بَ] (اِخ) ملک الشعراء محمدتقی بن ملک الشعراء محمدکاظم صبوری. شاعر بزرگ عصر ما (۱۲۶۶ - ۱۳۳۰ ه .ش.). وی در عین حال شاعر و محقق و نویسنده و استاد دانشگاه و روزنامه نگار و مرد سیاست بود. بهار در شعر شیوهء فصیح قدما را به نیکوترین صورتی بیان کرده. در ضمن از زبان متداول لغات و تعبیرات و اصطلاحاتی را در اشعار خود بعاریت گرفته است. وی شعر را وسیلهء بیان مقاصد گوناگون قرار داده و با اطلاعی که از زبان پهلوی داشت به ایجاد ترکیبات جدید و استعمال مجدد برخی از لغات متروک توفیق یافت. دیوان بهار در دو مجلد بطبع رسیده. از آثار تحقیقی او تصحیح و تحشیهء «تاریخ سیستان» و «مجمل التواریخ والقصص» و تألیف «سبک شناسی» در سه جلد است. (فرهنگ فارسی معین).

بهار.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان تبادکان است که در بخش حومهء شهرستان مشهد واقع است و دارای ۳۵۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهار.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان فرق است که در بخش مرکزی شهرستان قوچان واقع است. دارای ۶۲۹ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهار.

[بِ] (اِخ) ایالتی در هند. در شمال شرقی دکن که در بخش شرقی دشت گنگ واقع است و دارای ۴۰۲۱۹۰۰۰ تن سکنه میباشد.

کرسی آن پتنه. محصول عمدهء آنجا برنج، نیشکر و پنبه است. (فرهنگ فارسی معین). نام ولایتی است در هندوستان. (برهان). ملکی است معروف در هندوستان. (غیاث). ولایتی است معروف از هندوستان. (رشیدی). نام ولایتی است از ملک هندوستان بر شرقی دهلی که دارالملک آنرا نیز بهار خوانند چون از آنجا بگذرند به بنگاله رسند. (آنندراج).

بهارآب.

[بَ] (اِ مرکب) آبها که در بهار در مسیل ها و آبراهه ها از باران و سیل پدید آید و در دیگر فصول کم یا خشک شود. آب که تنها از بارانهای بهاری روان شود. آبی که دایم نباشد و تنهاگاه آب شدن برفها پیدا آید در رودی یا خشک رودی. (یادداشت بخط مؤلف ||). آبی که در بهار به زراعت دهند. (یادداشت بخط مؤلف).

بهارآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان گامکان است که در بخش طرقبهء شهرستان مشهد واقع است و ۱۵۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهارآرا.

[بَ] (نف مرکب، اِ مرکب)بهارآرای. آرایش دهندهء فصل بهار. آنکه بهار را آراید ||. کنایه از باران بهاری. (آنندراج). باران بهاری. (ناظم الاطباء ||). گل و شکوفه و امثال آن. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بهارآلود.

[بَ] (ن مف مرکب) بهارآلوده. زیبا. (فرهنگ فارسی معین). لطیف : می به جامم می کند چشم خمارآلود تو گل به طرحم میدهد روی بهارآلود تو. صائب (از آنندراج).

بهار آوردن.

[بَ وَ دَ] (مص مرکب) گل دادن. شکوفه کردن : کجا روز کشتنْش بار آورد بسالی دو بارش بهار آورد.فردوسی.

بهارافشان.

[بَ اَ] (نف مرکب)شکوفه پاشان. گل افشان. (ناظم الاطباء) : با گریبان بهارافشان چو پیدا شد ز دور بر تن مجلس نشینان جامه بوی گل گرفت. طالب آملی (از آنندراج).

بهاران.

[بَ] (اِ مرکب) هنگام بهار. (ناظم الاطباء). بهار. (آنندراج). هنگام بهار و فصل بهار. (فرهنگ فارسی معین) : بهاران و جیحون و آب روان سه اسب و سه جوشن سه برگستوان. فردوسی. خوشا بهاران کز خرمی و بخت جوان همی بدیدن روی تو تازه گردد جان.فرخی. تو تن آسای بشادی و ز ترکان بدیع کاخ تو چون که کنشت است و بهاران تو شاد. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص۴۶).

خاصه هنگام بهاران که جهان خوش گشته ست آسمان ابلق و روی زمی ابرش گشته ست. منوچهری. بشهرش نه برف و نه باران بدی جز اندک نمی کز بهاران بدی.اسدی. تا زمستان بسی نیاساید در بهاران جهان نیاراید.سنایی. بهاران آمد و آورد باد و ابر نیسانی چو طبع و خلق تو هر دو جهان شد خرم و بویا. مسعودسعد. هرچه کاری در بهاران تیر ماهان بدروی. خواجه عبدالله انصاری. ز هر سو قطره های برف و باران شده بارنده چون ابر بهاران.نظامی. گر بهاران شکوفه میوه کند من شکوفه کنم ز میوهء تر.خاقانی. در بهاران کی شود سرسبز سنگ خاک شو تا گل بروید رنگ رنگ.مولوی. بگذار تا بگریم چون ابر در بهاران کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران.سعدی. آب حیوان تیره گون شد خضر فرخ پی کجاست خون چکید از شاخ گل باد بهاران را چه شد. حافظ ||. گل نارنج. (ناظم الاطباء). مطلق گل و شکوفه : چو برگاه بودی بهاران بدی ببزم افسر شهریاران بدی.فردوسی. اگر روی مرا بیند بهاران فرو ریزد ز شرم از شاخساران. (ویس و رامین).

بهاراندام.

[بَ اَنْ] (ص مرکب) زیبااندام. خوش اندام. (فرهنگ فارسی معین) : بهاراندام سروی پیرهن چاکم چو گل دارد که رنگ ساعد او آستین را گل بدامان کرد. محمداسحاق شوکت بخاری (از آنندراج).

بهاربانو.

[بَ] (اِ مرکب) لقبی است مر زنان خوشگل را. (ناظم الاطباء).

بهار بشکنه.

[بَ رِ بَ کَ نَ / نِ] (اِ مرکب)نام نوایی است از موسیقی. (آنندراج) (برهان) (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : مطربان ساعت بساعت بر نوای زیر و بم گاه سروستان زنند امروز گاهی اشکنه گاه زیر قیصران و گاه تخت اردشیر گاه نوروز بزرگ و گه بهار بشکنه. منوچهری.

بهاربند.

[بَ بَ] (اِ مرکب) مکان تابستانی که بالای او باز باشد و شبها اسبان در آنجا بندند و این از اهل زبان بتحقیق پیوسته. و در محاوره جایی که اسبان را در موسم بهار در آنجا بندند. (آنندراج). طویلهء بی سقف که در فصل بهار و تابستان چارپایان را در آن بندند. باربند. بهاربند. (فرهنگ فارسی معین ||). خانهء هوادار که فصل بهار در آن نشینند. (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین).

بهار تانیسر.

[بَ رِ سَ] (اِخ) بتخانهء تانیسر. رجوع به تانیسر شود : از آنکه جایگه حج هندوان بودی بهار گنگ بکند و بهار تانیسر.عنصری.

بهار چین.

[بَ رِ] (اِخ) بتخانهء چین. بهارستان. (فرهنگ فارسی معین) : بی آفرین سرایی بلبل بهار و باغ پدرام نیست گرچه چمن شد بهار چین. سوزنی. کآسمان قبلهء زمین خواندش وآفرینش بهار چین خواندش. نظامی (هفت پیکر ص۶۳).

بهار چین.

[بَ رِ] (اِخ) جایی که در افسانه ها بمنزلهء بهشت روی زمین است. بهشت گنگ. و آن بدست عده ای از ایرانیان در وسط خاک توران در طرف شمال سیر دریا (سیحون) برپا شده بود. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بهشت گنگ شود.

بهارخانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ مرکب) بتخانه، چه بهار بمعنی بت هم آمده است. (برهان). بتخانه، و این مجاز است، چه بهار بمعنی بت هم آمده است. (آنندراج). بت خانه. (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) : آئین عید کردی جشن بهار ساز اندر بهارخانه چو بتخانهء بهار.سوزنی||. بنای رفیع. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : بهار زینت باغی نه باغ بلکه بهار بهارخانهء مشکوی و مشک بوی بهار. عنصری. آئین عید کردی جشن بهار ساز اندر بهارخانه چو بتخانهء بهار.سوزنی.

بهارخانه.

[بَ نَ] (اِخ) آن شهریست خرم به ترکستان. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی) (یادداشت بخط مؤلف).

بهارخانهء چین.

[بَ نَ یِ] (اِخ) بتخانهء چین : بهارخانهء چین است یا شکفته بهار مه دوپنج وچهار است یا بت فرخار؟ مسعودسعد.

بهارخرم.

[بَ خُرْ رَ] (اِخ) نام خزانهء پرویز پادشاه ساسانی بوده است: و قالوا انه کان فی جملهٔ اموال خزانهٔ ابرویز المسماهٔ بهارخرم بالمدائن... (الجماهر بیرونی ص ۷۱).

بهارخواب.

[بَ خوا / خا] (اِ مرکب)ایوان یا هر جای بلند برای خوابگاه تابستان. ایوان و دکان و سکویی که به بهاران در آنجا بشب خسبند. (یادداشت بخط مؤلف).

بهارخوش.

[بَ خوَشْ / خُشْ] (اِ مرکب)گوشتی که آنرا نمکسود نموده خشک سازند و بتازی قدید گویندش. (برهان). گوشتی باشد که آنرا نمکسود نموده خشک نمایند و برای زمستان نگهدارند و بعربی آنرا قدید خوانند در این صورت بفتح «خ» که صاحب برهان گفته غلط است. بهارخوش بمعنی بهارخشک خواهد بود یعنی در بهار خشک میکنند و نمکسود میکنند برای زمستان. (آنندراج) (انجمن آرا). گوشت خشک کرده برای نگاه داشتن که بتازی قدید گویند زیرا در بهار خشک کنند. (رشیدی) (جهانگیری). گوشت قدید و گوشت نمکسود خشک کرده. (ناظم الاطباء) : و قریب صد هزار سر گوسفند و هزار سر گاو که در خانه ها به نمک معمول کرده برای سال که آنرا بهارخوش میخوانند قدید کرده اند. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۶۴).

بهار دادن.

[بَ دَ] (مص مرکب) در فصل بهار با اتباع و حشم در جایی اقامت گزیدن. (فرهنگ فارسی معین ||). سبزه خورانیدن ستور را. فصل بهار در نزهتگاهی ماندن و ستور را بچرا داشتن. (یادداشت بخط مؤلف): در سنهء عشر و خمسمائهء (۵۱۰ ه . ق.)... سنجربن ملکشاه... بدشت تروق بهار داد و ماه آنجا مقام کرد. (چهارمقاله).

بهار دارابی.

[بَ رِ] (اِخ) اسمش میرزا محمدعلی بن شیخ اسحاق شیخ الاسلامی دارابجرد فارس. بعد از پدر به دارالخلافه آمد و پس از چندی تأخیر بخدمت میرزا عبدالوهاب اصفهانی معتمدالدوله رفته معروض داشت که شرط کلی شیخ الاسلامی عدم سواد و تدین است و من جامع هر دو شرطم که منصب پدر من بود. دیگری شایسته آن نیست. بالاخره حکمش صادر و روانهء مقصد شد. اگرچه چنین گفته ولی مردی با فضل و اخلاق و دین بوده این دو بیت از او نوشته شد: پس از عمری بدستم گرمی دیرینه می آید ز ضعف طالع آنهم در شب آدینه می آید. * * * پنداشتم کز آمدنش غم ز دل رود همراه غیر آمد و دردم فزود و رفت. (از مجمع الفصحاء ج۲ صص ۸۱-۸۲).

بهارستان.

[بَ رِ] (اِ مرکب) (از: بهار + ـِستان) جایی که شکوفه و گلهای گوناگون در آن انبوه باشد. (از حاشیهء برهان چ معین). جایی که انبوه از شکوفه و گلهای گوناگون باشد. (ناظم الاطباء) : همین بس در بهارستان محشر خون بهای من غبارش بوی گل شد در رکاب و گرد جولانش. خاقانی ||. بتخانه. بتکده. (فرهنگ فارسی معین).

بهارستان.

[بَ رِ] (اِخ) مجلس شورای ملی. میدان و محله ای است در تهران که مجلس شورای ملی [سابق] در شرق و مسجد و مدرسهء عالی سپهسالار در جنوب شرقی آن قرار دارد. (فرهنگ فارسی معین).

بهارستان.

[بَ رَ / رِ] (اِخ) بهار خسرو. قالی بزرگی که در تالار بار یکی از قصور سلطنتی تیسفون مفروش بود و بقول بلعمی آنرا «فرش زمستانی» می گفتند و آن از جنس زربفت بود و ۶۰ ارش طول و ۶۰ ارش عرض داشته در فصل زمستان منظرهء بهار را در برابر شاهنشاه میگسترده است. در متن آن خیابانها و جدولهای آب ساخته بودند و شهرها از میان باغی خرم می گذشت که کشتزارها و باغچه ها پر میوه و سبزی آنرا فرا گرفته بودند. شاخ و برگ درختان آن از زر و سیم و گوهرهای رنگارنگ بود. (فرهنگ فارسی معین).

بهارستان.

[بَ رَ / رِ] (اِخ) بهارستان چین. بهار چین. بهارخانهء چین. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بهارخانهء چین شود.

بهارستان چین.

[بَ رَ / رِ نِ] (اِخ)بهارستان. بهار چین. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بهارستان شود.

بهار شیروانی.

[بَ رِ شیرْ] (اِخ) نامش میرزا نصرالله و اصلش از شیروان شماخی است و در جوانی بعزم سیاحت و تجارت بمسافرت بلاد پرداخت و بهندوستان افتاد و سالها در آن حدود متوقف بود و در سال ۱۲۷۵ ه . ق. به دارالخلافه آمد طبع خوشی داشت. او راست: چه شد تأثیر جز این نالهء بی حاصل ما را که کرد از قتل ما آخر پشیمان قاتل ما را. و له: تو داری جای در دل ای جفاجو زآن همی ترسم که خود آزرده گردی چون بیازاری دل ما را. (از مجمع الفصحاء ج۲ ص۸۱). و رجوع به دایرهٔ المعارف فارسی شود.

بهار عنبر.

[بَ عَمْ بَ] (اِ مرکب) نقاط سپیدی زردی آمیز که بعد از شکستن عنبر اشهب پدید می آید. (غیاث اللغات). سفیدی زردی آمیز که از شکستن عنبر اشهب پدید آید و وقت فروختن عنبر نیز مسموع است. (آنندراج ||). انتشار بوی عنبر. (غیاث اللغات). کنایه از گداختن عنبر و پراکنده شدن بوی آن. (آنندراج). عطر عنبر گداخته شده. (ناظم الاطباء ||). نقطه های سفید که در جوهر عنبر باشد. (آنندراج) : بهار عنبر شبها سپیدهء سحر است خوشا کسی که از این نوبهار بهره ور است. صائب (از آنندراج).

بهار کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) شکفته شدن گل و شکوفه. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء).

بهارگاه.

[بَ] (اِ مرکب) ربیع. (مهذب الاسماء). فصل بهار. مقابل تابستانگاه یا پائیزگاه یا زمستانگاه. (از فرهنگ فارسی معین) : عاجز شود از اشک و غریو من هر ابر بهارگاه با بختو. رودکی (احوال و اشعار ج۳ ص۱۰۶۸). و بهارگاه سوی غزنین برویم. (تاریخ بیهقی). پژند ... در بهارگاه پدید آید. (فرهنگ اسدی نخجوانی). و چندان مدت که توقف می کرد به انتظار بهارگاه بود در بیابان آب و گیاه بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۰). و پادشاه زادگان و خویشان که در آن نزدیکی بودند تمامت در موافقت بهارگاه قراقورم چون ثریا جمع شدند. (جهانگشای جوینی). و بهارگاه ارغون آقا بارگاهی هزار میخی زر اندر زر و خرگاهی عالی. (تاریخ رشیدی). گوئیم لفظ هوا دلیل بود بر سه معنی، با یکی هوای فصول سال چون تابستان و زمستان و بهارگاه و تیرماه. (هدایهٔ المتعلمین). و آنرا باید به بهارگاه ببرند تا دیگر باره برآید. (فلاحت نامه).

بهار گنگ.

[بَ رِ گَ] (اِخ) بهار چین. بهشت گنگ : تا چون بهار گنگ شد از بوی او جهان دو چشم خسروانی چون رود گنگ شد. ابوطاهر خسروانی. از آنکه جایگه حج هندوان بودی بهار گنگ بکند و بهار تا نیسر. عنصری (دیوان چ قریب ص۱۱۳). ما را بهشت تست بکار و بکار نی سر بر زدن بخاک بهشت و بهار گنگ. سوزنی. رجوع به بهار چین و بهشت گنگ و بهار گنگ شود.

بهارگه.

[بَ گَهْ] (اِ مرکب) بهارگاه. هنگام بهار. موسم بهار : اگر نـدانی بنـدیش تا چگونه بود که سبزه خورده بفاژد بهارگه اشتر.لبیبی. این زمستان ما به بلخ خواهیم بود بهارگاه چون به غزنین آئیم تدبیر آوردن برادر ساخته آید. (تاریخ بیهقی). و رجوع به بهارگاه شود.

بهارلو.

[بَ] (اِخ) ظاهراً با بلوک «بهار» که نزدیک همـدان است مربوط میشود و به یکی از ایلات ترک عهـد صـفویه مربوط است. محتمل است که ایـل مزبور در اتحـادیهء قراقویونلو عضویت داشـته و در قلمرو آنـان بوده است. (فرهنـگ فارسـی معین). از ایلات خمسهء فـارس. این ایـل به تیره های ذیل تقسـیم میشود: ابراهیم خانی، احمـدلو، اسـماعیل خانی، بوربور، بکله، چام، بزرگی، جرگه، جوقه، حاجی ترلو. حاجی عطارلو. حیدرلو. رسول خانی. سـقز. صـفی خانی. عیسی بیگ لو. کریم لو. کلاه پوستی. مشهدلو. ناصربیگ لو. ورثه. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۶).

بهار نارنج.

[بَ رَ] (اِ مرکب) گل نارنـج از اینجاست که عرقش را عرق بهار گوینـد. (آننـدراج). مربای بهار نارنـج مربایی مطبوع و معطر است. (یادداشت بخط مؤلف).

بهارنگی.

[بَ رَ] (هندی، اِ) دوای هندیست. (الفاظ الادویه). اسم هندی برنگ، سفید است. (از تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به برنگ شود.

بهاروند.

[بَ وَ] (اِخ) ایل کرد تیره ای از دیرکوند. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۶۶).

بهاره.

[بَ رَ / رِ] (ص نسبی) گنـدم و غلات دیگر که در فصل بهار کارند. (فرهنگ فارسـی معین). مقابل پائیزه... منسوب به بهار. بهاری: کشت بهاره. (فرهنگ فارسـی معین). - بهاره برای کسـی کاشتن؛ وعده های بسیار به او دادن. (یادداشت بخط مؤلف (||). اِ) گروه زنبوران عسل. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس).

بهاره.

[بَ رَ] (اِخ) دهی از دهسـتان کـوهمره سـرخی اسـت کـه در بخش مرکزی شهرسـتان شـیراز واقـع اسـت و ۱۱۸ تـن سـکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهاره کاری.

[بَ رَ / رِ کا] (حامص مرکب)آنچه در بهار کارند. در بهار تخم کاشتن.

بهاری.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بهار که عبارت از موسم گل باشد چنانکه گویند ابر بهاری. (آنندراج). منسوب به بهار. (ناظم الاطباء). منسوب به بهار. ربیعی. (فرهنگ فارسی معین). با کلمات ابر و باد و باران و جز اینها ترکیب شود و گاه هم معنی خوش و با طراوت و دل انگیز دهد : باد بهاری به آبگیر برآمد چون رخ من گشت آبگیر پر از چین. عماره. بالا ـ چون سرو نورسیده بهاری کوهی لرزان میان ساق و میان بر.منجیک. امید آنکه روزی خواند ملک دو بیتم بختم شود مساعد روزم شود بهاری. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۱۰۱). ورچه برانی هنوز روی امید از قفاست برق یمانی بجست باد بهاری بخاست. سعدی. کدام باد بهاری وزید در آفاق که باز در عقبش نکبت خزانی نیست. سعدی. دایهء ابر بهاری را فرموده تا بنات نبات را در مهد زمین بپروراند. (گلستان سعدی). - ابر بهاری؛ ابری که در فصل بهار در آسمان پدید آید. (فرهنگ فارسی معین). - اعتدال بهاری؛ اعتدال ربیعی. (فرهنگ فارسی معین). - باد بهاری؛ باد لطیف و مطبوع بهارگاه. - باران بهاری؛ بارانی که در فصل بهار بارد. (فرهنگ فارسی معین). - بهاری کنیز؛ کنیزکی خوبروی و دل انگیز و چون بهار برنگ و بوی مطبوع: از آن قندهاری بهاری کنیز سخن راند کاین درخور منت نیز.اسدی.

بهاری.

[بَ ری ی] (ص نسبی) منسوب به بهارهٔ که نام بعض اجداد منتسب الیه است. (الانساب سمعانی) (لباب الالباب).

بهاری.

[بَ] (اِ) نوعی پارچه است : ز بهاری و گلی آنکه عمامه کرد و جامه نه هوای سرد بستان نه هوای باغ دارد. نظام قاری (دیوان ص۶۶). رونق حسن بهاریست دگر کتان را گرم بازار ز شمسی شده تابستان را. نظام قاری (دیوان ص۳۷).

بهاری.

[بَ] (اِ) رنگی است سفید چرکین مانا به بهار نارنج. (آنندراج).

بهاری.

[بَ] (اِخ) یکی از نجبای آن دیار [فارس] و اسمش نوروزشاه. چندی حکومت قلعهء هرموز به او مفوض بوده و دلیری تیزچنگ و چابک سوار و امیری خوش طبع. از او است : مه من کند به هرکس که رسد شکایت از من که کسی ز رحم ناگه نکند حکایت از من. (آتشکدهء آذر ص۳۰۵).

بهاری.

[بَ] (اِخ) ابومحمد بهاری، فرزند ابونصر احمدبن حسین بن علی بن احمدبن بهارهٔ بکرآبادی بهاری جرجانی است که در ماه رمضان سال ۴۲۳ ه . ق. درگذشته است. (لباب الانساب).

بهاری.

[بَ] (اِخ) محب اللهبن عبدالشکور بهاری. وی علوم را نزد شیخ قطب الدین فراگرفت، پس به حوزهء درس قطب الدین شمس

آبادی رفت. او راست: ۱- رسالهٔ المغالطهٔ العامهٔ الورود. ۲- سلم العلوم (منطق). ۳- مسلم الثبوت (در اصول و فقه). به سال ۱۱۱۹ ه . ق. درگذشته است. (از معجم المطبوعات).

بهاریات.

[بَ ری یا] (اِ) جِ بهاریه. قصایدی که دربارهء بهار گفته شود. (فرهنگ فارسی معین) : بهار آمد، بهار آمد بهاریات باید گفت بگو ترجیع تا گویم شکوفه از کجا بشکفت. مولوی. و رجوع به بهاریه شود.

بهارینی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بهارین، و بهارین دهی است به مرو و از اینجاست رقادبن ابراهیم بهارینی. (الانساب سمعانی) (لباب الانساب).

بهاریه.

[بَ ری یَ / یِ] (ص نسبی) (معرب از فارسی). منسوب به بهار. ربیعیهٔ. (فرهنگ فارسی معین (||). اِ) شعرهایی که در وصف بهار گویند. (یادداشت بخط مؤلف). اشعاری که دربارهء بهار گفته شود. ج، بهاریات. توضیح اینکه، این کلمه مرکب است از «بهار» فارسی که به علامت نسبت عربی ملحق شده و غیرفصیح است. (فرهنگ فارسی معین).

بهاز.

[بَ] (اِ) اسب اصیلی را گویند که در ایلقی بجهت نتاج گرفتن سر دهند. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از فرهنگ فارسی معین).

بهازر.

[بَ زِ] (ع اِ) جِ بُهْزُرَهٔ و بَهْزَرهٔ و بَهْزَر. (ناظم الاطباء). رجوع به مفردات همین کلمه شود.

بهازرهٔ.

[بَ زِ رَ] (ع ص، اِ) جِ بُهْزورَهٔ (از ذیل اقرب الموارد). شترهای فربه. (ناظم الاطباء).

بهازهیر.

[بَ زُ هَ] (اِخ) بهاءالدین زهیر (۵۸۱-۶۵۶ ه . ق.) (الوزیر) ابوالفضل بهاءالدین زهیربن محمد بن علی بن یحیی بن الحسن بن جعفربن منصوربن عاصم المهلبی الازدی الفاتکی المصری. محل تولد وی وادی نخله بنزدیک مکه است وی خدمت سلطان صالح نجم الدین ایوب را کرده است. وی در سال ۶۵۶ در مصر درگذشته و در محلی بنام القرافهٔ الصغری مدفون است. او راست دیوانی بنام دیوان الوزیر ابی الفضل زهیربن محمد المهلبی. (از معجم المطبوعات).

بهاشتن.

[بَ تَ] (مص) گریه کردن و زاری کردن. (ناظم الاطباء).

بهاطیهٔ.

[بَ طی یَ] (اِخ) از قراء بغداد. (از معجم البلدان) (از مراصد الاطلاع).

بهاطیه.

[بَ یَ] (اِخ) شهریست در هند که سلطان محمود غزنوی آنرا فتح کرد و نام پادشاه آن «بچهرا» بود. (فرهنگ فارسی معین) : ور از بهاطیه گویم عجب فرومانی که شاه ایران آنجا چگونه شد به سفر. عنصری.

بها کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب) قیمت کردن. (فرهنگ فارسی معین). اثمان. استیام. تساوم. مساومه. (یادداشت بخط مؤلف) : متاع نیکوی برکار میدید بها میکرد چون بازار میدید.نظامی. برخیز تا طریق تکلف رها کنیم دکان معرفت بدو جو پربها کنیم.سعدی. بوسه ای زآن دهن تنگ بده یا بفروش کاین متاعی است که بخشند و بها نیز کنند. سعدی.

بهاکن.

[بَ کَ] (ع اِ) جِ بَهْکَن. رجوع به بهکن شود.

بها گرفتن.

[بَ گِ رِ تَ] (مص مرکب)ارزش پیدا کردن. (فرهنگ فارسی معین). قیمت گرفتن. پربها شدن. باارزش شدن : مرد بحکمت بها و قیمت گیرد زیّ زنان است ششتری و بهایی. ناصرخسرو. و رجوع به مادهء بعد شود.

بهاگیر.

[بَ] (نف مرکب) هر چیز را گویند که قیمت و بهای بسیار داشته باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). متاع قیمتی و گرانمایه. (آنندراج). هر چیزی که قیمت بسیار داشته باشد. گرانبها. قیمتی. (فرهنگ فارسی معین). ارزنده. پربها : بگفت و فرود آمد از خنگ عاج ز سر برگرفت آن بهاگیر تاج.فردوسی. جهاندار بنشست بر تخت عاج بیاویختند آن بهاگیر تاج. دوباره بهاگیر و دو گوشوار یکی طوق پرگوهر شاهوار.فردوسی. ز پیروزه و لعل و رویین دگر نبد چیزی آنجا بهاگیرتر.اسدی. هم از هر کجا چیز خیزد دگر بدین جای باشد بهاگیرتر.اسدی. نیست جمال و شرف شوشتر جز به بهاگیر و نکو ششتری.ناصرخسرو. بهاگیر و درخشانی ای شعر ناصر مگر خود نه شعری بدخشان نگینی. ناصرخسرو.

بهالیق.

[بَ] (ع اِ) باطلها. (ناظم الاطباء).

بهالیل.

[بَ] (ع اِ) جِ بهلول. (از اقرب الموارد). رجوع به بهلول شود.

بهام.

[بِ] (ع اِ) جِ بَهْمَهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). - سعدالبهام؛ منزلی است از منازل قمر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بهامین.

[بَ] (هزوارش، اِ) فصل بهار را گویند. (آنندراج) (برهان) (ناظم الاطباء). هزوارش «بهامین»(۱)، پهلوی «وهار»(۲) (بهار). (حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۱) - vahar - (۲) .bahamin.

بهان.

[بَ] (اِخ) بهون. دهی از دهستان قزقانچای است که در بخش فیروزکوه شهرستان دماوند واقع و دارای ۴۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بهانس.

[بُ نِ] (ع ص) شتر رام. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء (||). اِ) شیر بیشه. (ناظم الاطباء).

بهانستن.

[بَ نِ تَ] (هزوارش، مص) گریه کردن. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). هزوارش «بهونستن»(۱)، پهلوی «گریستن». (حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۱) - b(a)honestan.

بهانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) پهلوی «وهان»(۱). (حاشیهء برهان قاطع چ معین). عذر نابجا. دست آویز. (فرهنگ فارسی معین). عُذر. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء). عذر بیجا و ناپسندیده... و دنباله دار از صفات اوست و با لفظ [آوردن]، ماندن، داشتن، انگیختن، شکستن، نهادن، افکندن، افتادن و دادن مستعمل است. (از آنندراج).... عذر بیجا... و دست آویز. (ناظم الاطباء). دفع دادن بحیلت و چاپلوسی. (صحاح الفرس). دست آویز. دست پیچ. مستمسک. (یادداشت بخط مؤلف) : آزار بیش بینی زین گردون گر تو بهر بهانه بیازاری.رودکی. ستم را میان و کرانه نبود همیدون ستم را بهانه نبود.فردوسی. بهانه چه داری تو بر من بیار که بر من سگالی بد روزگار.فردوسی. تا کی بود بهانه و تا کی بود عتاب این عشق نیست جانا جنگ است و کارزار. فرخی. چرا من خویشتن را بد پسندم بهانه زآن بدی بر چرخ بندم. (ویس و رامین). چرا داری مر او را تو بخانه بدین کار از تو ننیوشم بهانه. (ویس و رامین). نظام بگسست که غلامان سرایی از اشتر بزیر آمدند و اسبان ستدن گرفتند از تازیکان از هرکس که ضعیف تر بودند بهانه اینکه جنگ نخواهیم کرد و... (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۳۸). و فوجی لشکر به قصدار فرستاد تا پشت جامه دار باشد و کار مکران زود قرار گیرد و این بهانه بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۰). تو که بونصری به بهانهء عیادت نزدیک خواجهء بزرگ رو. (تاریخ بیهقی چ

ادیب ص۳۶۸). ز خوشی و خوی خردمندیم بهانه چه داری که نپسندیم.اسدی. در این رهگذر چند خواهی نشستن چرا برنخیزی چه ماندت بهانه.ناصرخسرو. گوش تو زی بانگ او و خواندن او را بر سر کوی ایستاده ای به بهانه.ناصرخسرو. بهانه بر قضا چه نهی چو مردان عزم خدمت کن چو کردی عزم بنگر تا چه توفیق و توان بینی. سنایی. هرچه مانده بودند از این موبدان همه به بهانه بکشت. (مجمل التواریخ). عنان عمر شد از کف رکاب می بکف آر که دل به توبه شکستن بهانه بازآورد. خاقانی. شکایت کرد از احداث زمانه که پیش آورد چندانش بهانه.نظامی. تا جان نرود ز خانه بیرون نایی تو از این بهانه بیرون.نظامی. فی الجمله چه جویم و چه گویم جمله تویی و دگر بهانه.عطار. چه جای من که بلغزد سپهر شعبده باز از این حیل که در انبانهء بهانهء تست.حافظ. - امثال: بهشت را به بهانه نمی دهند یا بهشت را به بهانه می دهند. حیله جو را بهانه بسیار است ||. سبب و باعث و واسطه. (ناظم الاطباء). واسطه. (آنندراج). سبب. باعث. (فرهنگ فارسی معین). جهت. علت. دلیل : بر این گفتها بر نشانه منم سر راستی را بهانه منم.فردوسی. کسی بی بهانه به گیتی نمرد بمرد آنکه نام بزرگی نبرد.فردوسی. ور بی بهانه رفتن خواهی همی بی مهر گشت خواهی و زنهارخوار. فرخی (دیوان چ دبیرسیاقی ص۹۶). گنه کار و مسکین و بد کرده ایم ترا بی بهانه بیازرده ایم. شمسی (یوسف و زلیخا). بهانه قضا و قدر دان و بس همه بیش و کم یکسره در قضاست. ناصرخسرو. مایهء عمر جو به جو با تو دو نیمه میکنم جوجوم از چه میکنی چیست بهانه بی زری. خاقانی. روباهی در شارع ماهیی دید با خود اندیشید این موضع دریا و رود نیست و نه دکان صیاد و ماهی فروشان است که ماهی تواند بود این بی بهانه و تعبیه نباشد. (سندبادنامه ص۴۷). و به جانب دیگر تحویل کنی تا من این لشکرها بهانهء نیل مقصود و حصول مطلوب از این ولایت بیرون برم. (ترجمهء تاریخ یمینی). فیلاطس لوح بهانهء مرگ بر سر عیسی نهاد. (ترجمهء دیاتسارون ص۳۵۲). گفت ندیدم بر وی بهانه که مرگ بر وی واجب کند. (ترجمهء دیاتسارون ص۳۴۸ ||). عذر و پوزش و معذرت. (ناظم الاطباء ||). بازخواست و ایراد. (فرهنگ فارسی معین ||). حیله. (آنندراج). (۱) - vahan.

بهانه آوردن.

[بَ نَ / نِ وَ دَ] (مص مرکب) عذر نابجا عرضه کردن. دست آویز یافتن. با دلایل نابجای شانه خالی کردن از امری : اگر بهانه آرد و آن حدیث قاید منجوق در دل وی مانده است، این حدیث طی باید کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۴۳ ||). سخن بیهوده نمودن.

بهانه افتادن.

[بَ نَ / نِ اُ دَ] (مص مرکب)دست آویز شدن. (فرهنگ فارسی معین). عذر بیجا و ناپسند آوردن : یاد آوارگی همی خواهد رفتن حج بهانه افتاده ست. امیرخسرو دهلوی (از آنندراج). رجوع به بهانه شود.

بهانه افکندن.

[بَ نَ / نِ اَ کَ دَ] (مص مرکب) عذر بیجا و ناپسند آوردن : دل از سودای شیرین در غم افکند بهانه بر فراق مریم افکند. میرحسن (از آنندراج).

بهانه انگیختن.

[بَ نَ / نِ اَ تَ] (مص مرکب) ایجاد بهانه کردن. عذر انگیختن. (فرهنگ فارسی معین).

بهانه بسیج.

[بَ نَ / نِ بَ] (نف مرکب)بهانه بسیج. بهانه پسیج. بهانه جو : تا نپنداری ای بهانه بسیج کاین جهان وآن جهان و دیگر هیچ.نظامی.

بهانه تراش.

[بَ نَ / نِ تَ] (نف مرکب)کسی که برای هر کاری عذری ناموجه آورد. (فرهنگ فارسی معین).

بهانه تراشی.

[بَ نَ / نِ تَ] (حامص مرکب) عمل بهانه تراش. عذر و بهانهء بی جا آوردن. (فرهنگ فارسی معین).

بهانه تراشیدن.

[بَ نَ / نِ تَ دَ] (مص مرکب) عذر و بهانهء بی جا آوردن. (فرهنگ فارسی معین).

بهانه جستن.

[بَ نَ / نِ جُ تَ] (مص مرکب) دست آویز بدست آوردن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). اعتلال. (منتهی الارب) : بدو گفت هومان که خیره مگوی بدین روی با من بهانه مجوی.فردوسی. همه نیکویی در جهان بهر تست ز یزدان بهانه نبایدت جست.فردوسی. بدو سام یل گفت با من بگوی هر آنچت بگویم بهانه مجوی.فردوسی. گو دگر چون هلاک من خواهی بی گناهم بکش بهانه مجوی.سعدی ||. اعتراض بی جا کردن. (فرهنگ فارسی معین).

بهانه جو.

[بَ نَ / نِ] (نف مرکب)بهانه جوی. بهانه جوینده. آنکه از پی دست آویز می گردد. بهانه طلب. (فرهنگ فارسی معین) (از ناظم الاطباء) : یاری بود سخت به آئین و به سنگ همسایهء تو بهانه جوی و دلتنگ. فرخی. جنگش ز جای دیگر و بر من بهانه جوی مستی ز جای دیگر و بر من همه خمار. سوزنی. بر سر پای بود جان، ناز و کرشمه های تو داد بهانه ها بسی جان بهانه جوی را. امیرخسرو دهلوی (از آنندراج). بهانه جوی تو عرفی نیاز عادت کرد به آشتی مرو اکنون که صلح هم جنگ است. عرفی (از آنندراج). اکنون که چمن چمانه جوی است می خور که جهان بهانه جوی است. حمیدالدین بلخی.

بهانه جویی.

[بَ نَ / نِ] (حامص مرکب)عمل بهانه جو. بهانه طلبیدن. (فرهنگ فارسی معین). دست آویزی. عذرطلبی : و از حجت گویی و بهانه جویی او آگاه نه. (سندبادنامه ص ۲۸۹).

بهانه داشتن.

[بَ نَ / نِ تَ] (مص مرکب)عذر بیجا آوردن : شوری ز تو غائبانه دارد بلبل گل را بهانه دارد. جعفربیک ولد بهزادبیک (از

آنندراج).

بهانه ساختن.

[بَ نَ / نِ تَ] (مص مرکب) دست آویز کردن. (فرهنگ فارسی معین). عذر تراشیدن : اگر از بنده سیر شده است بهانه توان ساخت شیرین تر از این. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۷).

بهانه ساز.

[بَ نَ / نِ] (نف مرکب)بهانه فروش. بهانه سازنده. عذرآورنده. (فرهنگ فارسی معین ||). پوزش آورنده. (ناظم الاطباء ||). ادعای بی جا کننده. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). حیله کننده. (ناظم الاطباء ||). سازندهء دست آویز و واسطه و سبب : افزار سخن نشاط و ناز است زین هر دو سخن بهانه ساز است.نظامی.

بهانه شکستن.

[بَ نَ / نِ شِ کَ تَ] (مص مرکب) رفع بهانه و تدارک آن کردن. (بهار عجم) (آنندراج). کنایه از میان دور کردن بهانه باشد. (آنندراج) : طالب شراب و ساقی و گل هر سه حاضرند دیگر چه ماند بهر شکستن بهانه است. طالب آملی (از آنندراج). سر پیش داشتم ز نیاز آن یگانه را تیغش بدست داد و شکستم بهانه را. وحید (از آنندراج).

بهانه شکن.

[بَ نَ / نِ شِ کَ] (ا مرکب)آنچه از خوردنیهای سبک و ناچیز که اطفال را بدان سرگرم کنند. چیزی کم و ناچیز که به کودک دهند از خوردنی تا گریه نکند. سُکتَه. آنچه بچه را بدان خاموش کنند. صمته. صمات. (یادداشت بخط مؤلف).

بهانه طلب.

[بَ نَ / نِ طَ لَ] (نف مرکب)بهانه جو. (ناظم الاطباء). بهانه طلبنده. آنکه از پی دست آویز گردد. بهانه جو. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بهانه جو شود.

بهانه طلبیدن.

[بَ نَ / نِ طَ لَ دَ] (مص مرکب) از پی دست آویز گشتن. بهانه جستن. (فرهنگ فارسی معین).

بهانه فروش.

[بَ نَ / نِ فُ] (نف مرکب)بهانه فروشنده. عذر بیجا آورنده. (فرهنگ فارسی معین ||). پوزش آورنده ||. حیله کننده ||. ادعای بیجا کننده. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بهانه فروشی.

[بَ نَ / نِ فُ] (حامص مرکب) عمل بهانه فروش ||. عـذر بیجا آوردن. (فرهنگ فارسـی معین). عـذر بیجا ||. فراوانی حیله. (ناظم الاطباء ||). ادعای بیجا کردن. (فرهنگ فارسی معین).

بهانه کردن.

[بَ نَ / نِ کَ دَ] (مص مرکب)دست آویز کردن. (فرهنـگ فارسـی معین). تعلل. (دهار) (زوزنی). دست آویز کردن و حیله کردن. (ناظم الاطباء). اعذار. (منتهی الارب) : زنهار بتوفیق بهانه نکنی زآنک مغرور نداری بچنین خرد کلان را. ناصرخسرو. من دلش برده بصـد نـاز و دلالـ او بهـانه کرده با من از دلال.مولوی. تو بهانه میکنی و ما ز درد میزنیم از سوز دل دمهای سـرد.مولوی. مستی بهانه کردم و بی حـد گریسـتم تا کس ندانـدم که گرفتار کیسـتم.حافظ. گریه را به مستی بهانه کردم شـکوه ها ز جور زمانه کردم.عارف قزوینی.

بهانه گرفتن.

[بَ نَ / نِ گِ رِ تَ] (مص مرکب) بهـانه گیری. پی موضـوع مجعول گردیـدن. ایراد گرفتن : صوفی و کنـج خلوت سـعدی و طرف صحرا صاحب هنر نگیرد بر بی هنر بهانه.سـعدی. نصیحتی کنمت بشـنو و بهانه مگیر هر آنچه ناصح مشـفق بگویدت بپذیر.حافظ. و رجوع به مادهء بعد شود.

بهانه گیر.

[بَ نَ / نِ] (نف مرکب) بهـانه جو. بهانه طلب. (فرهنگ فارسـی معین). -امثال: علی بهانه گیر است؛ بر کسـی اطلاق کننـد که برای انجام هر کاری عذری آورد.

بهانه گیری.

[بَ نَ / نِ] (حامص مرکب)عمل بهانه گیر. بهانه جویی. (فرهنگ فارسی معین).

بهانه نهادن.

[بَ نَ / نِ، نِ / نَ دَ] (مص مرکب) عـذر بیجـا آوردن : خواب خویش انـدر غم او چشم روشن بین من دوش گم کرد و بهانه بر دل مسکین نهاد. میرمعزی (از آنندراج). گوش بر نغمهء ترانه نهند دیدن باغ را بهانه نهند.نظامی (از آنندراج).

بهاور.

[بَ وَ] (ص مرکـب) (از: بهـا + ور، اداهٔ اتصـاف) بمعنی بهـاگیر است که چیزی بسـیارقیمت و پربهـا باشـد. (برهـان). متـاع قیمـتی و گرانمایه. (آننـدراج). بهاگیر. پرقیمت. گرانبها : بهاور درّی از دسـتم برون برد به نیرنگ و به افسون دهرغدار.ابوالخطیر. چون بهاور گهر بیش بهـا هنر انـدر گهرش تضـمین است. ابوالفرج رونی. قطره ز سـفر شود بگوهر گوهر به سـفر شود بهـاور.خاقـانی. رجوع به بهاگیر شود.

بها و نعم.

[بِ وَ نِ مَ] (ع صوت مرکب) که خوب. که بسیار خوب : اگر بار یابمی خود، بها و نعم و اگرنه بازگردم. (تاریخ بیهقی). اگر به آسانی برآید [دندان گاه کشیدن] بها و نعم و اگرنه... (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بهایم.

[بَ یِ] (ع اِ) بهائم. جِ بهیمه. چهارپایان مثل اسب و شتر و گاو و غیره. (غیاث). جِ بهیمه. (ناظم الاطباء) : وی از شمار بهایم است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۹۵). ترکیب مردم را چون نیکو نگاه کرده اید بهایم اندر آن با وی یکسان است. (تاریخ بیهقی). در خزاین ملوک هند کتابی است که از زبان مرغان و بهایم و وحوش و سباع و حشرات جمع کرده اند. (کلیله و دمنه). بهایم برون اندر افتاده خوار تو همچون الف بر قدمها سوار.سعدی. رجوع به بهیمه و بهائم شود.

بهایی.

[بَ] (ص نسبی) گران بها. پرقیمت. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). فروشی. قابل سودا. (فرهنگ فارسی معین). فروختنی. قیمتی : من گفتم یا هذا این ناقوس بهایی است گفت چه خواهی کردن این را. (تفسیر ابوالفتوح رازی). رجوع به بهائی شود||. نوعی پارچهء بغدادی. ظاهراً منسوب به بهاءالدین نامی. (فرهنگ فارسی معین).

بهایی.

[بَ] (اِخ) رجوع به بهاءالدین عاملی معروف به شیخ بهائی شود.

بهایی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بهاءالله است. رجوع به بهاءالله شود.

به اختر.

[بِهْ اَ تَ] (ص مرکب) نیک اختر. نیک بخت. سعادتمند. خوش بخت : به اختر کس آنرا(۱) که دخترْش نیست چو دختر بود روشن اخترْش نیست. فردوسی. (۱) - ن ل: کسی دان.

به اردشیر.

[بِهْ اَ دِ] (اِخ) شهری است در کرمان که بنای آنرا به اردشیر پاپکان نسبت دهند. (فرهنگ فارسی معین) : و به اردشیر که دارالملک کرمان است او بنا کرد. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۶۰).

به افتاد.

[بِهْ اُ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) بهبود. (فرهنگ رشیدی) : بحکم نظر در به افتاد خویش گرفتند هریک یکی راه پیش. سعدی (از فرهنگ رشیدی ||). تندرستی.

به افتاده.

[بِهْ اُ دَ / دِ] (اِمص مرکب) کنایه از بهبود باشد و بهبود بمعنی خیریت. (برهان). بهبود بیمار است یعنی خیریت و به بودن. (آنندراج) (انجمن آرا). تندرستی و صحت (||. ن مف مرکب) زورآور و توانا. (ناظم الاطباء).

به افشرده.

[بِهْ اَ شُ دَ / دِ] (اِ مرکب)به افشرج. افشرهء بهی. رب السفرجل. (ابن البیطار از یادداشت بخط مؤلف).

به اوفتاد.

[بِهْ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) به افتاد. تندرستی. صحت ||. بهبود. رفاه حال. (فرهنگ فارسی معین) : ملامتی که کنندم از آن چه خیزد؟ هیچ اگر بپای تو افتم به اوفتاد منست. حسن دهلوی.

بهباه.

[بَ] (ع ص) بمعنی بخباخ که شتر بانگ کنندهء از مستی باشد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بهبود.

[بِ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) خیریت و معنی ترکیبی آن به بودن است. (از آنندراج). بهتری. ترقی تدریجی. (فرهنگ فارسی معین) : ز به بودن فال کان سود تست که به بود تو اصل بهبود تست.نظامی. هرکه هست اندر پی بهبود خویش.عطار. بوی بهبود ز اوضاع جهان میشنوم شادی آورد گل و باد صبا شاد آمد.حافظ. هر کرا روی به بهبود نداشت دیدن روی نبی سود نداشت.جامی. پیوند درخت مطلقاً برای بهبود و کثرت خاصیت و منفعت می کنند. (فلاحت نامه). از پی بهبود ملک و دولت بگزین مردم دانا بجای مردم نادان. حاج سیدنصرالله تقوی ||. عافیت و سلامت و تندرستی. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : چنین نومید نباید بود که بهبود ممکن باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۸۲). برداشت از او امید بهبود کآن رشتهء او پر از گره بود.نظامی. برگ و بار آن درخت می ریخت و افسردگی و پژمردگی بدو راه می یافت تا در او هیچ امید بهبود نماند. (مرزبان نامه). فکر بهبود خود ای دل ز دری دیگر کن درد عاشق نشود به بمداوای حکیم.حافظ.

بهبود.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان گندزلو که در بخش مرکزی شهرستان شوشتر واقع است و ۶۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهبودی.

[بِ] (حامص مرکب) خوبی و خیریت. (ناظم الاطباء). خوبی. نیکی. (فرهنگ فارسی معین ||). تندرستی. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). زور و توانائی (||. اِ) کنایه از خنجر و دشنه. (ناظم الاطباء).

به به.

[بَهْ بَهْ] (صوت) کلمه ای که در خوش آیند و تحسین گویند. (ناظم الاطباء). کلمه ای که برای تحسین و تمجید گویند. (فرهنگ فارسی معین). وه وه. بخ بخ. احسنت. بارک الله. زه. آفرین. (یادداشت بخط مؤلف) : کام دل و رای تو جود و سخا کرده پست به به از این رای رای به به از این کام کام. سوزنی.

به به.

[بَ بَ / بِ] (اِ) ببه. در تداول کودکان ببک (در چشم). ذباب. ذباب العین. مردم. مردمک. نی نی. تخم چشم. انسان العین. کاک. کیک. (یادداشت بخط مؤلف). -امثال: آن وقت که په په بود، به به نبود حالا که به به هست، په په نیست. (یادداشت بخط مؤلف).

به به.

[بَهْ بَهْ] (ع صوت) کلمه ای است که در وقت فخر و مدح و یا وقت استعظام چیزی گویند، و منه الحدیث «به به انک لضخم». (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بخ بخ. (اقرب الموارد). مأخوذ از په په فارسی. (ناظم الاطباء).

به بها.

[بِهْ بَ] (ص مرکب) بابها. پرقیمت. دارای قیمت. گرانبها : خود نماند نهان بر اهل هنر گوهر به بها ز مهرهء خر.سنائی.

بهبهان.

[بِ بَ] (اِخ) نام شهری است از بلاد فارس... که در نزدیکی رودخانهء خیرآباد واقع شده است. و آن ولایت بیشتر کوهستانی و رعایای آن طوایف الوارند و آن کوهستانات را کهکیلویه گویند... و از آن شهر علمای معروف برخاسته اند چون از گرمسیرات است نارنج بزرگ ممتاز در آنجا بعمل می آید و پارسی آن بمعنی به از بهتران است. (از انجمن آرا) (آنندراج). یکی از شهرستانهای ده گانهء استان ششم است که از طرف شمال برودخانهء کارون از باختر به شهرستان اهواز و خرمشهر و از جنوب به خلیج فارس و شهرستان شیراز و از خاور به شهرستان شیراز محدود است. هوای شهرستان بهبهان نسبت به موقعیت محل و بخش ها متفاوت است. بدین ترتیب که هوای شهر بهبهان با حومه و بخش بویراحمد گرم سیری است و بخش آغاجاری و گچساران گرمسیر و بخش کهکیلویه سردسیر است. آب مصرفی این شهرستان از رودخانه ها و چشمه سار تأمین میشود و چون اغلب ارتفاعات شهرستان دارای معادن گچ است لذا آب آشامیدنی آنها دارای املاح و سنگین می باشد. این شهرستان را ارتفات زیادی احاطه نموده که قسمت عمدهء آن در قسمت شمالی شهرستان واقع و مهم ترین آنها بقرار زیر است: ۱- کوه پس شانه به ارتفاع ۳۳۲۰ گز. ۲- کوه سردوک به ارتفاع ۳۰۲۵ گز. ۳- کوه سفید به ارتفاع ۲۷۷۰ گز. مهمترین رودخانه های شهرستان رودخانهء مارون است که از کویر کوه و کوه لخت ده سرچشمه گرفته و پس از مشروب نمودن آبادیهای زیادی از شهر بهبهان گذشته و در محل قامه شیخ با رودخانهء رامهرمز یکی شده و پس از عبور از خلف آباد در باختر بندر معشور به خلیج فارس منتهی میگردد. ۲- رودخانهء خیرآباد که از ارتفاعات چلخور سرچشمه گرفته پس از مشروب نمودن خیرآباد و دهستان زیدون برودخانهء هندیجان ملحق و پس از عبور از ده ملا و هندیجان به خلیج فارس میریزد. سازمان اداری شهرستان بهبهان دارای چهار بخش است. ۱- بخش حومهء شهرستان دارای دو دهستان مرکزی وزیدون. ۲- بخش گچساران که از دو دهستان زیر کوه باشت بابوئی و پشت کوه باشت بابوئی تشکیل شده است. ۳- بخش آغاجاری که فقط از لحاظ وجود نفت حائز اهمیت است و فاقد قراء و قصبات است ولی جمعیت آن قابل ملاحظه و عموماً کارگر شرکت نفت می باشند. ۴- بخش کهکیلویه که از ده دهستان بشرح زیر تشکیل شده: ۱-

دهستان بویراحمد گرمسیر. ۲- دهستان بویراحمد سرحدی. ۳- دهستان بویراحمد سردسیر. ۴- دهستان بهمئی گرم سیر. ۵- دهستان بهمئی سردسیر. ۶- دهستان بهمئی سرحدی. ۷- دهستان طیبی گرم سیر. ۸- دهستان طیبی سرحدی. ۹- دهستان چرام. ۱۰- دهستان دشمن زیاری. جمع قراء این شهرستان ۴۹۷ آبادی کوچک و بزرگ و جمعیت آن در حدود ۱۵۵ هزار تن با نفوس شهر بهبهان است. آثار باستانی این شهرستان بشرح زیر است: ۱- در شهر بهبهان بنای چندین امامزاده دیده می شود که از همه مهمتر بنای امام زاده شاه فضل است که می گویند برادر حضرت رضا (ع) می باشد و ظاهراً بقعهء آن در حدود یکهزار سال پیش بنا شده است. ۲- بین برازجان و رام هرمز خرابه هایی وجود دارد که به عقیدهء کارشناسان مربوط به عهد ساسانیان است. ۳- در ارجان خرابه هایی وجود دارد که مربوط به عهد ساسانیان است. ۴- بین اسک و ارجان نیز خرابه هائی موجود است که مربوط به عهد ساسانیان است. ۵- در خیرآباد محل معروف به چهار طاق باقی ماندهء ابنیهء ساسانیان مشاهده میشود. ۶- در میدان نفت محلی را بنام معبد دوره اشکانی نام می برند. معادن: در این شهرستان معادن نسبتاً مهمی بشرح زیر دیده میشود. ۱- در بخشهای گچساران و آغاجاری و حومهء بهبهان معدن نفت موجود است که بوسیلهء شرکت نفت ایران و انگلیس بهره برداری می شد. ولی اکنون بوسیلهء شرکت ملی نفت ایران بهره برداری میشود. ۲- در اغلب کوه های این شهرستان معدن گچ موجود است. ۳- در ارتفاعات تجک و بعضی از ارتفاعات بخش کهکیلویه معادن گوگرد دیده میشود که هنوز بهره برداری نشده است. ۴- سنگ جهت تهیهء سیمان در کوههای بیلوان، ماهرو، چشم سیاه وجود دارد. ۵- در محلهای تنگ تکا، تنگ دورق و تنگ سبق معدن سنگ مومیائی یافت میشود. بخش حومهء بهبهان از ۵۷ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده. جمعیت آن در حدود پانزده هزار نفر است. اکثر قراء بخش در طول رودخانهء مارون و خیرآباد واقع است. قراء مهم آن عبارتند از: دودانگه کردستان کیکاوس، نشان و یازنان. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶). جمعیت حوزهء بهبهان ۱۷۴۴۱۵ تن و مرکز آن شهر بهبهان است که ۲۹۸۸۶ تن جمعیت دارد. (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به مادهء بعد شود.

بهبهان.

[بِ بَ] (اِخ) شهر بهبهان در ۳۴۹ هزارگزی جنوب خاوری اهواز واقع شده است. سکنهء آن در حدود ۲۴هزار تن است و یکی از شهرهای قدیمی کشور میباشد. قبل از تسلط اعراب یکی از پنج قسمت ناحیه شیراز بنام کوره قباد موسوم بوده که حکومت نشین آن را اره کان یا اره جان می نامیده اند (۱۲ هزارگزی بهبهان) و بعدها اهالی از اره جان یا ارغون به محل فعلی انتقال یافته اند. از آثار شهر قدیمی خرابه ای در کنار رودخانهء مارون باقی است، که گویا حمام بوده و وسعت این شهر در حدود چهارهزار متر مربع است راه های شوسهء آغاجاری بهبهان، گچ ساران بهبهان و بهبهان آرو از این شهر می گذرد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶). نام قدیم آن ارجان است. و رجوع به مادهء قبل و شدالازار ص۲۴۵ و مرآت البلدان ج۱ ص۳۰۶ و جغرافیای غرب ایران ص۶۱، ۶۲، ۸۹، ۹۱، ۱۰۲، ۱۷۲، ۱۸۳، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۲۲۷، ۳۰۱، ۳۰۶ و ۳۲۶ شود.

بهبهانی.

[بِ بَ] (اِ) نام قسمتی از موسیقی. (یادداشت بخط مؤلف).

بهبهانی.

[بِ بَ] (اِخ) سیدعبدالله (آیهٔ الله). از روحانیان طراز اول تهران و رهبر شجاع آزادیخواهان، در انقلاب مشروطیت. وی رهبری مشروطه طلبان را برعهده داشت و با همکاری سید محمد طباطبائی با نیروهای استبداد مبارزه کرد و پس از پیروزی انقلاب و

استقرار حکومت مشروطه در تیرماه ۱۲۸۸ه . ش. بوسیلهء چندین ناشناس در خانهء خود بقتل رسید. (فرهنگ فارسی معین).

به به کردن.

[بَهْ بَهْ کَ دَ] (مص مرکب)در تداول، تحسین گفتن. آفرین کردن. تعریف فراوان کردن از چیزی.

بهبهۀ.

[بَ بَ هَ] (ع مص) بانگ بلند کردن شتر. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). بهبه الرجل به بهبهۀً؛ به به گفتن کسی را. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

بهبهی.

[بَ بَ] (ع ص) تناور و بزرگ. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب).

به به یی.

[بَ بَ] (ص نسبی، اِ مرکب)(قیاس شود با بعبع، صوت گوسفند) به به کننده. در تداول کودکان، گوسفند. (فرهنگ فارسی معین).

به بیوس.

[بِهْ بَ] (ص مرکب) امیدوار. که چشم نیکی دارد. که انتظار خیر می برد : گربهء به بیوس نتوان برد هم در این بیشه بود شیر عرین.انوری . رجوع به مادهء بعد شود.

به بیوسی.

[بِهْ بَ] (حامص مرکب)امیدواری. رجاء واثق. چشم نیکی داشتن. امیدوار به خیر بودن : به بیوسی از جهان دانی که چون آید مرا همچنان کز پارگین امید کردن کوثری. انوری. به بیوسی چو گربه چند کنم زآنکه چون سگ ز بد نپرهیزد.انوری.

بهت.

[بَ هَ] (هندی، اِ) نوعی از طعام باشد و بعضی گویند شیربرنج است و بعضی گویند فرنی است که برادر پالوده باشد و بعضی گویند حلوای برنج است و معرب آن بهط است. (برهان) (آنندراج) (هفت قلزم). مأخوذ از هندی، یک نوع غذایی که شیربرنج نیز گویند. (ناظم الاطباء). نوعی از طعام خوردنی است. (انجمن آرا).

بهت.

[بَ] (ع اِ) سنگی است. (منتهی الارب). نام یک نوع سنگ ||. رخنه ||. جدایی و افتراق ||. حیرت. (ناظم الاطباء).

بهت.

[بَ / بَ هَ] (ع مص) دروغ بستن بر کسی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). ناگاه گرفتن ||. غالب شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). متحیر گردانیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). قال الله تعالی: بل تأتیهم بغتةً فتبهتهم فلایستطیعون ردها(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن ۲۱/۴۰.

بهت.

[بَ] (ع مص) حیران کردن. (ترجمان القرآن). متحیر و سرگشته شدن. (از اقرب الموارد). متحیر ماندن. قال الله تعالی: فبهت الذی کفر والله لایهدی القوم الظالمین(۱). (منتهی الارب). مدهوش شدن و تحیر نمودن و منقطع گردیدن و هو الافصح. قوله تعالی: فبهت الذی کفر والله... (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و تأویل آن منقطع گردیدن و مدهوش شدن و متحیر گردیدن است. (از اقرب الموارد). متحیر ماندن. خیره شدن. (فرهنگ فارسی معین ||). عاجز شدن. (منتهی الارب). عاجز شدن و درمانده گشتن. (فرهنگ فارسی معین). مانده گردیدن. (از اقرب الموارد ||). به دروغ افترا زدن. دروغ بستن بر کسی. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - قرآن ۲/۲۵۸.

بهت.

[بُ] (ع اِمص، اِ) دروغ. (منتهی الارب). کذب و دروغ. (ناظم الاطباء ||). افترا. (فرهنگ فارسی معین (||). ص، اِ) جِ بَهوت(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). (۱) - بسیار دروغ باف. (منتهی الارب).

بهت.

[بَ] (هندی، اِ) این نام هندوی است و معنی او رفتن ستاره است به روزی(۱). (التفهیم). لفظ هندی است و نزد منجمان حرکت کوکبی بود در زمان معین مثل ده روز یا پنج روز یا کمتر یا بیشتر. چون مطلق گویند مراد مقدار حرکت او بود در یک شبانه روز. (از کشاف اصطلاحات الفنون). (۱) - در ذیل اقرب الموارد آرد: البَهت؛ حساب من حساب النجوم و هو مسیرها المستوی فی یوم. قال ازهری لم اره عربیاً و لااحفظه لغیره. (اللسان).

بهت.

[بَ] (اِخ) قومی از برهمنان و آنرا اهل اردو بهایت نیز گویند... و این لفظ هندی است. (از آنندراج) (از غیاث).

بهتان.

[بُ] (ع مص) دروغ بستن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). دروغ بستن. دروغ زدن. افترا گفتن. (فرهنگ فارسی معین). افترا و بلفظ نهادن و کردن و بستن بصلهء لفظ «بر» مستعمل میشود. (آنندراج) (غیاث ||). زور گفتن. (تاج المصادر بیهقی (||). اِ مص، اِ) زور. دروغ و افترا. (ناظم الاطباء). دروغ و افترا و تهمت. (منتهی الارب). ترفند. دروغ که آدمی را حیران کند. (ترجمان القرآن). تهمت. افترا. افک. (یادداشت بخط مؤلف) : همه آویخته از دامن بهتان و دروغ چون کنه از کس گاو و چو کلیدان ز مدنگ. قریع الدهر. که او ز جملهء پیغمبران ایزد بود خدای داند کاین راست بود یا بهتان.فرخی. کسی که بیند صنع خدای و نشناسد بدان که هست بر او نام مردمی بهتان. عنصری. و میان زور و بهتان و زرق و دستان فرق میکند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۰). بوند بر سر بهتان زبان و گوش بجنگ هوا و عقل نگنجد(۱) بر سر بهتان. قطران. ز بهتان گویدت پرهیز کن وآنگه طمع را خود بگوید

صدهزاران بر خدای خویش بهتانها. ناصرخسرو. چرا گویم چو حق و صدق دانم گرم هوش است خیره زور و بهتان. ناصرخسرو. معنی سخن ایزد پیغمبر داند بهتان بود ار تو بجز این گویی بهتان. ناصرخسرو. کس ننگرد همی بسوی دینت وز راستی نداند بهتانی.ناصرخسرو. چون بنی اسرائیل آن بدیدند متحیر بماندند بدانستند که آنچه میگفتند بر وی بهتان بود. (قصص الانبیاء). اندر آن چَهْ همی نگر امروز کو اسیر دروغ و بهتان است.مسعودسعد. زبان را از دروغ و فحش و بهتان و غیبت بسته گردانیدم. (کلیله و دمنه). تصنیف نهاده بر من از جهل الحق اولی است آن به بهتان.خاقانی. و بر تعجیلی که از تسویل شیران و تخییل بهتان رفته بود تأسف ها خورد. (سندبادنامه ص۱۵۳). گذرگاه قرآن و پند است گوش به بهتان باطل شنیدن مکوش.سعدی. قدت گفتم که شمشاد است بس خجلت ببار آورد که این نسبت چرا کردیم و این بهتان چرا گفتیم. حافظ. (۱) - ظ: نجنگند.

بهتان گفتن.

[بُ گُ تَ] (مص مرکب)نسبت دروغ دادن. افترا گفتن. (فرهنگ فارسی معین). نسبت دروغ دادن. (ناظم الاطباء). دروغ گفتن : که گفت حافظ از اندیشهء تو آمد باز من این نگفته ام آنکس که گفت بهتان گفت. حافظ || غیبت کردن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بهتان گوی.

[بُ] (نف مرکب) دروغ گو و مفتری. (آنندراج).

بهتان نهادن.

[بُ نِ / نَ دَ] (مص مرکب)افترا بستن. دروغ بستن : والله که چو گرگ یوسفم والله بر خیره همی نهند بهتانم.مسعودسعد. این چنین بهتان منه بر اهل حق کاین خیال تست برگردان ورق.مولوی.

بهتر.

[بِ تَ] (ص تفضیلی) (از: بِهْ + تر، علامت صیغهء تفضیلی) نیکوتر. خوبتر. زیباتر. جمیل تر. (فرهنگ فارسی معین). خوبتر و نیکوتر. زیباتر. شایسته تر و پسندیده تر. (ناظم الاطباء) : چیست از گفتار خوش بهتر که او مار را آرد برون از آشیان.خفاف. مار را هرچند بهتر پروری چون یکی خشم آورد کیفر بری.بوشکور. همانم نه امروز دیگر شدم ز دی بهترم من نه بدتر شدم.فردوسی. ستاره شمر اختران را بدید یکی روز بهتر چنان چون سزید.فردوسی. گفتم ای زن که تو بهتر ز زنان باشی از نکوکاران وز شرمگنان باشی.منوچهری. ز بهتر سخن نیست پاینده تر وز او خوشتر و دل فزاینده تر.اسدی. فرمان خداوند را باشد که وی حال بندگان بهتر داند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۲۹). بدو گفتم ای بهتر از جان و دل چو بردی دل من کنون جان ببر.مسعودسعد. پرسید [بخت النصر دانیال را] که چون بود در آتش شما را، گفت هرچه بهتر. (مجمل التواریخ و القصص). در این میان بهتر بنگریست هر دو پای خود را بر سر چهار مار دید. (کلیله و دمنه). بر دشمنان نهم دل چون دوستان نبینم با بدتری بسازم چون بهتری ندارم.خاقانی. من بدلها انگبینم او چو موم پس تو زین دو آنچه بهتر برگزین.خاقانی. ثنا باد بر جان پیغمبرش محمد فرستادهء بهترش.سعدی. - امثال: رفت بهترش کند بدتر شد. همنشینم به بود تا من از او بهتر شوم. - از ما بهتران؛ جن و پری. (یادداشت بخط مؤلف).

بهتر.

[بُ تُ] (ع ص) مرد کوتاه. ج، بَهاتِر. (منتهی الارب) (از مهذب الاسماء) (از ذیل اقرب الموارد) (آنندراج). مرد کوتاه و زن کوتاه. (از ناظم الاطباء). مؤنث: بُهْتُرَةٌ. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد) (آنندراج).

بهتر.

[بَ تَ] (ع اِ) دروغ. (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بهتره شود.

بهترآمد.

[بِ تَ مَ] (ن مف مرکب)بهترآینده. نافع تر. انفع. سودمندتر. به آمد. (فرهنگ فارسی معین (||). اِ مرکب) صلاح و مصلحت. عاقبت : و این مردمان نتوانستند دانست که حال میان ما دو چون خواهد شد. بهترآمد خویش را می نگریستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳).

بهتر آمدن.

[بِ تَ مَ دَ] (مص مرکب)غلبه کردن. فائق شدن : و از وی [از بلغار]مقدار بیست هزار مرد سوار بیرون آید که با هرچند که بود از لشکر کافران حرب کنند و بهتر آیند. (حدود العالم). و ایشان [مردم روس] با همهء کافران که گرد ایشان است حرب کنند و بهتر آیند. (حدود العالم).

بهترک.

[بِ تَ رَ] (اِ) نام سالی است سیزده ماهه که پارسیان پیش از ظهور اسلام از کبیسه یکصدوبیست سال اعتبار میکرده اند. یعنی بعد از هر صدوبیست سال یک سال را سیزده ماه میشمردند و آنرا بهترک مینامیده اند. و این سال در زمان هر پادشاه که واقع میشد دلیل بر شوکت و عظمت آن پادشاه میداشته اند و او را اعظم سلاطین می دانسته اند. بلکه عقیدهء آنها این بوده که سال بهترک جز در زمان پادشاه ذوشوکت واقع نمیشود، چنانکه در زمان انوشیروان واقع شد و در آن سال دو اردیبهشت وقوع یافت. (برهان) (آنندراج) (از انجمن آرا) (از رشیدی) (از جهانگیری) (از هفت اقلیم) (از ناظم الاطباء) : ز دور چرخ تو را عمر آنقدر بادا که بهترک سزدش عمر نوح و صد چون آن. شهریاری (از انجمن آرا). مصحف بهیزک است. (حاشیهء برهان چ معین). و رجوع به بهیزک شود.

بهترک.

[بِ تَ رَ] (ص تفضیلی مصغر، ق مرکب) (از: بِهْ + تر + ـک) برحسب ترکیب بمعنی بهتر کوچک است... (آنندراج). تصغیر بهتر یعنی کمی بهتر. (ناظم الاطباء). مصغر بهتر : نباید از منت دامن کشیدن به حالم بهترک زین بازدیدن.نظامی. ریش(۱) فرهاد بهترک بودی گرنه شیرین نمک پراکندی.سعدی. (۱) - در آنندراج و بهار عجم: زخم.

بهترهٔ.

[بَ تَ رَ] (ع اِمص، اِ) دروغ. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد (||). مص) دروغ گفتن: بهتر الرجل بهترةً دروغ

گفت آن مرد. (ناظم الاطباء).

بهترهٔ.

[بُ تُ رَ] (ع ص) زن کوتاه. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). و رجوع به بُهتُر شود.

بهتری.

[بِ تَ] (حامص مرکب) نیکی. نیکویی. زیبایی. خوبی. پاکی : به فر تو گفتا همه بهتری است ابا تو همه رنج رامشگری است.فردوسی. گذشتیم از این سد اسکندری همه بهتری جو و نیک اختری.فردوسی. همی گفت کای برتر از برتری فزایندهء پاکی و بهتری.فردوسی. سخن به ز شکر کز او مرد را ز درد فرومایگی بهتری است.ناصرخسرو. به شدم و بهتری نصیب تو بادا چهرهء تو چون گل طری و براورش.سوزنی.

بهترین.

[بِ تَ] (ص عالی) مزیدعلیه «بهتر»، از عالم نوآئین و نوآئین ترین، چه این کلمه نسبت است که گاهی بمعنی مذکور آید چنانکه در کهین و مهین یعنی شخص منسوب به ماهیتی که آنرا «که» یا «مه» توان گفت و گاهی زائد می آید چنانکه در مثالین اولین. (آنندراج) (بهار عجم). خوبترین. (ناظم الاطباء). نیکوترین : بهترین یاران و نزدیکان همه نزد او دارم همیشه اندمه.رودکی. سخن بشنو و بهترین یاد گیر نگر تا کدام آیدت دلپذیر.فردوسی. بهترین دوستی که بود مرا بدترین دشمنی بمن بنمود.خاقانی ||. ستوده ترین. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : و بهترینان بنی اسرائیل اینها بودند. (قصص الانبیاء ص ۱۱۰). از جسم بهترین حرکاتی صلوهٔ بین وز نفس بهترین سکناتی صیام دان.خاقانی ||. زیباترین. جمیل ترین. (فرهنگ فارسی معین). زیباترین. (ناظم الاطباء).

بهترین بخت.

[بِ تَ بَ] (ص مرکب)... و بهترین بخت بمعنی نیکبخت و کسی که بخت او بهتر باشد از بخت دیگران. (آنندراج) (از بهار عجم). نیکبخت و سعادتمند و آنکه بخت و طالع وی از دیگران بهتر باشد. (ناظم الاطباء) : بدو گفت کای بهترین بخت من سزاوار پیرایهء تخت من. نظامی (از آنندراج) (از بهار عجم).

بهترین خلق.

[بِ تَ نِ خَ] (اِخ) کنایه از حضرت رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم. (آنندراج). حضرت پیغمبر، خاتم النبیین صلی الله علیه و آله. (ناظم الاطباء).

بهترینه.

[بِ تَ نَ / نِ] (ص عالی) بهترین. (فرهنگ فارسی معین).

بهتری یافتن.

[بِ تَ تَ] (مص مرکب) به شدن. بهبودی یافتن : چون یعقوب بهتری یافت، مهدی مردی علوی به وی داد و گفت این را بکش. (مجمل التواریخ و القصص).

بهت زدگی.

[بُ زَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حیرت زدگی. خیره شدگی. درماندگی. دهشت زدگی. سراسیمگی.

بهت زدن.

[بُ زَ دَ] (مص مرکب) متحیر ماندن. مات و مبهوت شدن. (یادداشت بخط مؤلف).

بهت زده.

[بُ زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)حیرت زده.

بهتک.

[ ] (اِ) بهندی لسان الثور است. (تحفهء حکیم مؤمن).

بهت معدل.

[بُ تِ مُ عَدْ دَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) فضله ای باشد میان بهت شمس و بهت قمر، چون بهت شمس از بهت قمر کم کنی. و نیز فضله ای باشد میان دو بهت دو ستارهء مستقیم یا راجع. (التفهیم ص۱۳۸).

به توپ بستن.

[بِ بَ تَ] (مص مرکب)(۱)جائی یا چیزی را هدف توپ قرار دادن: محمدعلی شاه قاجار مجلس را به توپ بست؛ یعنی آنجا را با توپ خراب و ویران کرد ||. کسی را بر دهانهء توپ بستن و توپ را آتش کردن، چنانکه محکوم پاره پاره شود. و رجوع به توپ شود. (۱) - از: ب + توپ + بستن.

بهتویی.

[بِ] (اِخ) اسم طایفه ای از ایلات کرد ایران. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۶۰). رجوع به مجمل التواریخ گلستانه ص۲۵۶ شود.

بهث.

[بَ] (ع مص) پیش آمدن کسی را به گشاده رویی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهثة.

[بُ ثَ] (ع اِ) گاو وحشی. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهشی.

[بُ ثی ی] (ص نسبی) منسوب به بهثهٔ است که بطنی است از قیس غیلان. (لباب الانساب سمعانی).

بهج.

[بَ] (ع مص)(۱) بهجهٔ. شادمان گردیدن و مسرور شدن. (ناظم الاطباء). شادمانه شدن. (آنندراج) (منتهی الارب). شاد شدن. (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی) (منتهی الارب). شادمان و مسرور گردیدن ||. شاد(۲) و مسرور کردن کسی را. (ناظم الاطباء). شاد و مسرور ساختن کسی را. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). (۱) - از باب سَمِعَ. (ناظم الاطباء). (۲) - از باب فَتَحَ. (ناظم الاطباء).

بهج.

[بَ هِ] (ع ص) شادمان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بهج.

[بَ هَ] (اِ) دارویی است که از مصر آورند و بفارسی بوزیدان و بعربی مستعجل خوانند. (برهان) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). بوزیدان. (تحفهء حکیم مؤمن) (الفاظ الادویه).

به جان.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان و بخش سیمکان است که در شهر جهرم واقع است و ۶۷۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهجت.

[بَ جَ] (ع اِمص) شادمانی و تازگی. (غیاث) (آنندراج). سرور و شادی و شادمانی. (ناظم الاطباء) : آن ولایات دیگر بار ببهجت ملک و روای سلطنت او آراسته گشت. (ترجمهء تاریخ یمینی چ تهران ص۳۰۱ (||). مص) شادمان شدن. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به بهجهٔ شود (||. اِمص) زیبایی و خوبی. (غیاث) (آنندراج). خوبی دیدار. زیبایی. (فرهنگ فارسی معین) :یکی از متعلمان کمال بهجتی داشت و طیب لهجتی. (گلستان). آفتاب رحمت قمرسریر کیوان منزلت مشتری خمیر ناهیدبهجت. (حبیب السیر||). شوق. (ناظم الاطباء). - پربهجت؛ با شادمانی زیاد و سرور بسیار. (از ناظم الاطباء).

بهجت آباد.

[بِ جَ] (اِخ) از محلات مشهور تهران در طرف شمال ||. از قنوات مشهور تهران بوده است. (از جغرافیای سیاسی کیهان).

بهجت آباد.

[بِ جَ] (اِخ) دهی جزء دهستان فشگل دره است که در بخش آبیک شهرستان قزوین واقع است و دارای ۱۶۰ تن سکنه است. (از

فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بهجت آباد.

[بِ جَ] (اِخ) دهی از دهستان کشکوئیه است که در شهرستان رفسنجان واقع است و دارای ۲۲۹ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهجت آیات.

[بَ جَ] (ص مرکب)خجسته. (ناظم الاطباء). خجسته. فرخنده. (فرهنگ فارسی معین ||). سعادتمند ||. شادمان. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء).

بهجت افزا.

[بَ جَ اَ] (نف مرکب) افزایندهء شادمانی. زیاده کنندهء سرور. (از فرهنگ فارسی معین).

بهجت شیرازی.

[بِ جَ تِ] (اِخ) اسمش میرزا عبدالحمید بن مولانا عبدالغفار. والدش از علما و مقدسین و فقرا و سالکین آن دیار بود. جوانی است در ریعان شباب و از علوم متداوله فیض یاب. خط نسخ را خوب مینویسد بکتابت اشتغال دارد و از دست رنج نویسندگی اوقات میگذارد. همیشه مایل است به صحبت ارباب کمال و اصحاب حال. مدتها با جناب حاجی زین العابدین شیروانی سیاح معاشرت و اظهار خلوص مینمود. چند بیت از اوست: رندی براه عشق سبکبار میرود کاول قدم بخانهء خمار میرود. اسرار خرابات و رموز دل عشاق گفتن بر بیگانه سزاوار نباشد. (ریاض العارفین ص۲۴۵).

بهجت فزا.

[بَ جَ فَ] (نف مرکب)بهجت افزا. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بهجت افزا شود.

بهجرد.

[بِ جِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مشیز است که در شهرستان سیرجان واقع است و دارای ۷۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهجردآباد.

[بِ جِ] (اِخ) دهی است از دهستان نازیل بخش خاش است که در شهرستان زاهدان واقع است و دارای ۲۰۰ تن سکنه است. ساکنین از طایفهء ریگی هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهجهٔ.

[بَ جَ] (ع مص) شاد شدن. (دهار). شادمان شدن. (منتهی الارب) (المصادر زوزنی). بهج. (ناظم الاطباء). و رجوع به بهجت و بهج شود ||. خوب و نیکو گردیدن(۱). (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). اِمص) حسن و خوبی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد): ... و انزل لکم من السماء ماء فانبتنا به حدائق ذات بهجة... (قرآن ۲۷/۶۰). (۱) - از باب کَرُمَ. (ناظم الاطباء).

به خواه.

[بِهْ خوا / خا] (نف مرکب)نیکخواه. خواهندهء نیکی و بهی. آنکه نیکی کسان خواهد.

به خور.

[بِهْ خوَرْ / خُرْ] (نف مرکب)مناسب و لایق و شایسته و سزاوار. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بهدادین.

[بِ دَ] (اِخ) دهی از دهستان پائین خواف بخش خواف است که در شهرستان تربت حیدریه واقع است. دارای ۵۳۳ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهدار.

[بِ] (نف مرکب) نیکودارنده ||. مأمور بهداری که عهده دار رسیدگی به بهداشت مردم مخصوصاً اهالی قرا و قصبات است. (فرهنگ فارسی معین).

بهداری.

[بِ] (حامص مرکب، اِ مرکب)وزارت یا اداره ای که عهده دار رسیدگی به امور بهداشت و صحت مردم است. صحیه. (فرهنگ فارسی معین). اداره ای که برای مواظبت بهداشت مردم تأسیس شده است. این کلمه بجای صحیه اختیار شده است. (فرهنگستان).

بهداشت.

[بِ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) نگاه داشتن تندرستی. حفظ صحت. حفظ الصحه. (فرهنگ فارسی معین). وسیله های نگاهداری سلامت. این کلمه بجای حفظ الصحه پذیرفته شده است. (فرهنگستان).

بهداشتی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به بهداشت: امور بهداشتی. (فرهنگ فارسی معین).

بهدان.

[بِ] (نف مرکب) به داننده. داناتر. اعلم. (فرهنگ فارسی معین). مطلع و آگاه تر : نه با آنْت مهر و نه با اینْت کین که بهدان تویی ای جهان آفرین.فردوسی. گرگ ز روباه به دندان تر است روبه از آن رست که بهدان تر است.نظامی.

بهدان.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان نهارجانات است که در بخش حومهء شهرستان بیرجند واقع است. دارای ۵۰۲ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهدانه.

[بِ نَ / نِ] (اِ مرکب) تخم بهی. (ناظم الاطباء). دانهء میوهء به (آبی) که در طب قدیم مستعمل بود. تخم بهی. (فرهنگ فارسی معین). دانه میوهء به که به دانه مینامند و در داروسازی و عطرسازی بکار میبرند و جزو صادرات کشور بشمار میرود. (از جنگل شناسی ساعی ج۱ ص۲۴۲). دانهء آبی. هستهء بهی. حب السفرجل ||. دانهء بهتر. خال زیباتر : بر آتش رخ زیبای او بجای سپند بغیر خال سیاهش که دید بهدانه.حافظ.

بهدری.

[بُ دُ ری ی] (ع ص) کودک شیرزده که جوان نشود. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

بهدل.

[بَ دَ] (ع اِ) بچه کفتار. (منتهی الارب) (آنندراج). کفتار و سوراخ کفتار و جز آن. (از اقرب الموارد ||). مرغی است سبز. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بهدلهٔ.

[بَ دَ لَ] (ع مص) کلان پستان گردیدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). سبکی و شتابی کردن. (منتهی الارب) (آنندراج). سبکی و شتابی کردن در رفتار. (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهدلی.

[بَ دَ لی ی] (ص نسبی) منسوب به بهدلهٔ که نام قبیله ای است. (الانساب سمعانی).

بهدلی.

[بَ دَ لی ی] (اِخ) عمروبن عامر مکنی به ابوالخطاب و او راویهء فرد و فصیح بود و اصمعی از او لغت و شعر فراگرفت و گفتهء او را حجت قرار داد. (ابن الندیم). رجوع به ابوالخطاب شود.

به ده.

[بِهْ دِهْ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش گاوبندی است که در شهرستان لار واقع است و ۸۹۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

به دین.

[بِهْ] (اِ مرکب) دین خوب. و پارسیان آئین و کیش خود را به دین خوانده اند و لغتی است پارسی که عرب نیز بهمین معنی استعمال کرده و عرب و عجم در بعضی لغات مشارکت دارند، از آن جمله دین، تنور، خمیر، دینار، درهم، کفن، و غیره. (انجمن آرا) (آنندراج). دین و آئین حضرت زردشت که دین بهی گویند. (ناظم الاطباء). دین زردشتی. گبر. مجوس ||. دین نیک. آئین خوب. (فرهنگ فارسی معین) : ز گوینده بپذیر به دین اوی بیاموز از او دین و آئین اوی.دقیقی (||. ص مرکب) آنکه دارای آیین نیکوست. (فرهنگ فارسی معین).

بهر.

[بَ] (اِ) حصه. نصیب. حظ. بهره. (برهان). نصیب. قسمت. (آنندراج) (انجمن آرا). حصه. نصیب. بهره. (رشیدی) (جهانگیری). حصه. نصیب. قسمت. بخش. (ناظم الاطباء). بهره. حظ. نصیب. قسمت. (فرهنگ فارسی معین). فرخنج. نیاوه. آوخ. (یادداشت بخط مؤلف) :(۱) بپرسید تا زآن گرانمایه شهر که دارد همی زاختر و فال بهر.فردوسی. به جنگ اندرون کشته شد شادبهر که از چرخ گردان چنان یافت بهر.فردوسی. هرآنکس که درویش بودی بشهر که او را نبودی ز نوروز بهر.فردوسی. چنین است کردار گردنده دهر نگه کن کز او چند یابی تو بهر.فردوسی. فخر است شاعران عجم را بمدح او بهر است شاعران عرب را از این فخار. فرخی. ای شاه چه بود اینکه ترا پیش آمد دشمنت هم از پیرهن خویش آمد از محنتها محنت تو بیش آمد از ملک پدر بهر تو مندیش آمد. (از تاریخ بیهقی چ فیاض ص۷۵). که نه چیز دارد نه دانش نه رای نژندیست بهرش به هر دوسرای.اسدی. سه روز از می ناب برداشت بهر بروز چهارم بیامد بشهر.اسدی. نبودی از این پیش بهر من از اوی اگر بودمی من به دین محمد.ناصرخسرو. ز علم بهرهء ما گندمست و بهر تو کاه گمان مبر که چو تو ما ستور که خواریم. ناصرخسرو. داری از رسم و ره و سان ملوک نیکنام حصه و حظ و نصیب و قسم و بخش و بهر و تیر. سوزنی. تکاپوی کن گرد پرگار دهر که تا خاکیان از تو یابند بهر.نظامی. ز دلداری ولی بی بهر بودش ز بی یاری شکر چون زهر بودش.نظامی. هر زن خوبرو که در شهر است دیده را از جمال او بهر استنظامی. گرش حظ و اقبال بودی و بهر زمانه نراندی ز شهرش بشهر.سعدی. وگر از حیاتت نمانده ست بهر چنانت کشد نوشدارو که زهر.سعدی. شاه در کشور و ملک در شهر هریکی دارد از حکومت بهر.اوحدی ||. خارج قسمت. (فرهنگستان ||). پاره. جزو. قسمت. (فرهنگ فارسی معین) : یکی بهره را به سه بهر است بخش تو هم بر سه بهر ایچ برتر مشخش. ابوشکور. مردمان به دو هوا سخن گفتندی بهری علی و بهری با ابوموسی از بهر خون عثمان. (ترجمهء تاریخ طبری). مردی بود در آن شهر... و بکنار شهر نشستی و هرچه کسب کردی بهری عیال را نفقه کردی و بهری درویشان را دادی. (ترجمهء تاریخ طبری بلعمی). جهان را ببخشید بر چهار بهر یکایک همه نامزد کرد شهر.فردوسی. دو روز دور نخواهند که باشد از در او اگر دو بهر مر او را دهند زین عالم.فرخی. ببخشید بهر دگر بر سپاه سوی جنگ فغفور برداشت راه.اسدی. چنین که دو بهر شراب باشد یا سه بهر و یک بهر روغن. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و اگر قوت ضعیف باشد اندکی کشکاب دهند و کشکاب از کشک و نخود پزند نیمانیم یا دو بهر کشک و یک بهر نخود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بهری که پیش بودند بشتاب برفتند. (تاریخ بخارای نرشخی). چون رشید بمرد فضل ربیع با بهری خزینه بسوی بغداد آمد. (مجمل التواریخ و القصص). گشتاسف... سپاه برد به هندوستان و بهری بگرفت و از دیگر جایها هرکسی گوشه ای بگرفت. (مجمل التواریخ و القصص). گفتم آن مرد را دو بهر دل است نپذیرم یکی ره آوردی.خاقانی. بهری خوارج شدند و بهری غالی. (کتاب النقض ص۳۷۵). چنین گویند شیرین تلخ زهری بخوردش داد از آن کو خورد بهری.نظامی. عراق از ربع مسکون است بهری وز آن بهره مداین هست شهری.نظامی ||. در تداول فردوسی، یکی بهر یا بهری یعنی نیم و نصف و دو بهر یعنی دو ثلث و

سه بهر یعنی سه ربع و همچنین. (یادداشت بخط مؤلف) : چو از پیش دارابشهر آمدند از آن رفته لشکر دو بهر آمدند.فردوسی. از ایران و توران دو بهر آن تست همان گوهر و گنج شهر آن تست.فردوسی ||. قسمتی از شبانروز. (فرهنگ فارسی معین) : چو بهری ز تیره شب اندرچمید کی نامور پیش یزدان خمید.فردوسی. چون بهری از شب برفت. (مجمل التواریخ و القصص). (۱) - سانسکریت bhadra همریشهء «برخ» barx(سهم، حصه) در پارسی باستان «بخترہ» baxtraاوستا «بخدره» baxedhra پهلوی «بهر»، «بهرک» از ریشهء بغ. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بهر.

[بَ رِ] (حرف اضافه) برای. (انجمن آرا) (آنندراج). به جهت. به علت. (رشیدی). کلمهء رابطه از برای بیان علت یعنی برای و از برای و بسبب و بجهت. (ناظم الاطباء). برای. جهت. (فرهنگ فارسی معین) : کرد از بهر ماست تیریه خواست زآنکه درویش بود عاریه خواست. شهید بلخی (از لغت فرس اسدی ص۵۰۰). تنگ شد عالم بر او از بهر گاو شورشور اندرگرفت و کاوکاو.رودکی. این فژه پیر ز بهر تو مرا خوار گرفت برهاناد از او ایزد جبار مرا.رودکی. نه لبسی نکو و نه مال و نه جاه پس این قنجه کردن ز بهر چراست.خفاف. خواجهء ما ز بهر گنده پسر کرده از خایهء شتر گلوند.طیان. ز بهر درم تند و بدخو مباش تو باید که باشی درم گو مباش.فردوسی. از اشتر همانا هزاران هزار بنزدت فرستادم از بهر یار.فردوسی. ز بهر طلایه یکی کینه توز فرستاد با لشکر رزم یوز.فردوسی. افسر زرین فرستد آفتاب از بهر تو همچنان کز آسمان آمد علی را ذوالفقار. فرخی. ز سر ببرد شاخ و ز تن بدرد پوست بصیدگاه ز بهر تو و کمان تو رنگ.فرخی. بلکه ز بهر خدای وز پی خلق خدای وز پی ربح سپاه وز پی سود خدم. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۶۱). تا مادرتان گفته که من بچه بزادم از بهر شما من بنگهداشت فتادم.منوچهری. چون رکاب عالی... به بلخ رسد تدبیر گسیل کردن رسولی... از بهر عقد و عهد را کرده شود. (تاریخ بیهقی). و ماندن وی از بهر آرایش روزگار ما بوده است. (تاریخ بیهقی). بدو گفت گرشاسب مندیش هیچ تو از بهر شه بزم و رامش بسیج.اسدی. صد بندگی شاه ببایست کردنم از بهر یک امید که از وی روا شدم. ناصرخسرو. گر ز بهر مردم است این پس چرا خاک پرمور است و پر مار و ذباب. ناصرخسرو. اما از بهر آنکه بهرام نزدیک رسیده بود به انتقام. (فارسنامهء ابن بلخی ص۱۰۰). گفتی که روز سختی فریاد تو رسم سخت است کار بهر چه روز ایستاده ای. خاقانی. مرغ که آبکی خورد سر سوی آسمان کند گویی اشارتی است آن بهر دعای شاه را. خاقانی. نقد غریبی و جهان شهر تست نقد جهان یک بیک از بهر تست.نظامی. دل آن بهتر که بهر یار باشد ولی یاری که او غمخوار باشد.نظامی. اکثر اهل الجنهٔ البله ای پدر بهر این گفته است سلطان البشر.مولوی. چون در آواز آمد آن بربط سرای کدخدا را گفتم از بهر خدای.سعدی. قدمی بهر خدای ننهند و درمی بی من و اذی ندهند. (گلستان). ماه من بهر خدا بیش مرو بر لب بام کآفتاب من بیچاره بدیوار آمد.امیرخسرو. بر پای باز بند نه بهر مذلت است تاج از پی شرف نبود بر سر خروس. ابن یمین.

بهر.

[بَ] (ع مص) روشن شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). غلبه کردن. (منتهی الارب) (آنندراج). غالب آمدن بر کسی. (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). دور شدن مرد. (ناظم الاطباء ||). زیان کردن کسی. (ناظم الاطباء ||). محزون کردن زید را ||. بهتان زدن بر فلان ||. تکلیف کردن بر مردی فوق طاقتش. (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). خوشنما نمودن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). افزون آمدن نور ماه روشنایی کواکب را. (منتهی الارب) (آنندراج): بهر القمر؛ چیره شد و افزون آمد روشنایی ماه بر فروغ دیگر ستارگان. (منتهی الارب). فایق آمدن روشنی ماه روشنی دیگر ستاره ها را. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گذشتن از اصحاب در دانش و فضل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بهرت فلانهٔ النساء؛ غالب

آمـد فلان زن در نیکویی بر دیگر زنان. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). تاسه برافکندن، یقال: بهره الحمل و بهر (مجهولاً)؛ تـاسه و دمـه برافتـاد او را. (منتهی الارب) (از نـاظم الاطبـاء). دویـدن تـا آنکه تـاسه و دمه بر وی غـالب شـود. (از اقرب الموارد). تاسه و دمه افکندن بار کسی را. (از ذیل اقرب الموارد).

بهر.

[بَ] (ع اِمص، اِ) تـوانگری ||. دوری ||. درسـتی ||. انـدوه ||. هلاـکی. (منتهی الارب) (آننـدراج) (نـاظم الاطبـاء). هلاـک از هلاـکت. (برهـان) (جهـانگیری ||). نگونسـاری، یقـال: بهراً له. (منتهی الارب) (نـاظم الاطبـاء ||). بهتـان و تهمت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). تکلیف مالایطاق. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). روشـنی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). ||شـگفت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). عجب از تعجب. (برهان) (جهانگیری ||). پری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). غلبه. (منتهی الارب) (آننـدراج) (نـاظم الاطبـاء ||). و قولهم الازواج ثلاثـهٔ، زوج بهر؛ ای یبهر العیون لحسـنه؛ ای یغلبها و یعجبها، و زوج دهر؛ ای یعد لنوائب الدهر، و زوج مهر؛ ای یؤخذ منه المهر. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بهر.

[بُ] (ع اِ) زمین فراخ ||. میـانهء وادی. (منتهی الارب) (آننـدراج) (نـاظم الاطبـاء) (از ذیـل اقرب المـوارد ||). تـاسه و دمه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). تتابع نَفَس و انقطاع آن از درمانـدگی در کار، و به عبارت دیگر آنچه در کوشـش شدید و دویدن در تنفس حادث گردد. (از اقرب الموارد). ضیق النفس. تنگ نفس. تتابع نفس. تاسه. دمه. نهج. ربو. نهیج. (یادداشت بخط مؤلف).

بهر.

[بُ] (اِخ) دهی از دهسـتان شـبانکاره که در بخش برازجان شهرستان بوشهر واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهسـتان نقـاب بخش جغتـای است که در شهرسـتان سـبزوار واقـع است. دارای ۳۵۰ تن سـکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان میان ولایت بخش حومهء شهرستان مشهد است و دارای ۶۸۱ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهرآباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهسـتان چنـاران است که در بخش حـومهء شهرسـتان مشـهد واقع است. دارای ۱۰۴ تن سـکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهر آسمان.

[بَ سِ] (اِخ) نـام یکی از دهسـتانهای نه گـانهء بخش سـاردوئیهء شهرسـتان جیرفت است. این دهسـتان در جنـوب سـاردوئیه واقع و حـدود آن بشـرح زیر است: از طرف شـمال بدهسـتان سـاردوئیه. از خـاور بدهسـتان دلفـارد. از جنوب بدهسـتان اسـفندقه. از بـاختر بدهستان بزنجان. این دهستان از ۱۱ آبادی بزرگ و کوچک تشـکیل شده و جمعیت آن در حدود ۱۸۸۴ تن است. و مرکز دهستان قریهء زمین حسین است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهرا.

[بَ] (اِ) از جهت چیزی. ازبرای چیزی. (برهان) (آنـنـدراج) (انجمن آرا) : حاجت عقل انـدر او گشت روا ای عجب ساخت ز بهرای خویش از دل و طبعش بلب. سنایی.

بهرام.

[بَ] (اِ) نام روز بیسـتم از هر ماه شمسـی. (برهان) (آنندراج) (غیاث) (رشیدی) (انجمن آرا) (جهانگیری) : نگه دار از ماه بهرام روز برو تا در مرو گیتی فروز.فردوسـی. همی بود تا روز بهرام بود که بهرام را آن نه پدرام بود.فردوسی. ای روی تو بخوبی افزون ز مهر و ماه بهرام روز باده و بهرام رنگ خواه.مسعود ||. نام ماه شمسی. (رشیدی ||). گل کاجیره، که بعربی عصفر خوانند. (برهان||). (اِخ) نام سـتارهء مریخ که مکان او آسـمان پنجم است و اقلیم سوم را به او منسوب کنند. (برهان) (آنندراج). نام ستارهء مریخ که بر فلک پنجم است. (غیاث) (جهانگیری) (انجمن آرا). سـتارهء مریخ. (رشـیدی) : بلند کیوان با اورمزد و با بهرام ز ماه برتر خورشید و تیر با ناهید.ابوشکور. چشمهء آفتاب و زهره و ماه تیر و برجیس و کوکب بهرام.خسروی. حسودانت را داده بهرام نحس ترا بهره داده سعادت زواش.اورمزدی. برید(۱) لشـکرش ناهیـد و هرمز ز پیش لشـکرش بهرام و کیـوان.دقیقی. مه و خورشـید بـا برجیس و بهرام زحل با تیر و زهره بر گرزمان.دقیقی. خروش سواران و اسـبان بدشت ز بهرام و کیوان همی برگذشت.فردوسـی. چو شد روی گیتی بکردار قیر نه ناهید پیدا نه بهرام و تیر.فردوسـی. سـخاوت تو ندارد در این جهان دریا سیاست تو ندارد بر آسمان بهرام.عنصری. ز بر بـاز بهرام و برجیس و بـاز زحـل آنکـه تخـم و بلاـ و جفـاست. ناصرخسـرو. باشـد آنجـا کـه پـای همـت تسـت فرق بهرام و گنبد خـامس.سـوزنی. گر بزه مانـدی کمـان بهرام را لرز تیر از اسـتخوان برخـاستی.خاقـانی. خورشـید اسـدسوار یـابم بهرام زحـل سـنان ببینم.خاقانی. جایی که بأس حسام و صولت بهرام و سورهٔ ضـرغام روی نمود. (ترجمهء تاریـخ یمینی چ تهران ص۲۶۵). (۱) - ن ل: بدم.

بهرام.

[بَ] (اِخ) نـام فرشـته ای است که محـافظت مردم مسـافر حـواله بـدوست و امور و مصـالحی که در روز بهرام واقع میشود به او تعلق دارد. (برهان) (آنـنـدراج) (انجمن آرا) (جهانگیری). نام ملکی است که امور روز بهرام بـدو متعلق است و محافظت مسافران میکنـد. (رشیدی).

بهرام.

[بَ] (اِخ) نـام پهلوان ایرانی در زمـان کـاوس. پسـر گودرز. (ولف) : چو گودرز و چون طوس و گیو دلیر چو گسـتهم و شـیدوش و

بهرام شیر. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۲ ص ۳۵۰). چو فرهاد و خراد و برزین و گیو سرافراز بهرام و گستهم نیو. فردوسی (ایضاً ص ۳۷۱).

بهرام.

[بَ] (اِخ) پسر زراسب که یکی از نجبای زمان لهراسب بود. (ولف) : زریر سپهبد سپه را براند نه بهرام گردنکش و خود براند. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۶ ص۱۴۸۹). ز تخم زرسپ آنکه بودند نیز چو بهرام شیراوژن و ریونیز. فردوسی (ایضاً ص۱۴۸۸).

بهرام.

[بَ] (اِخ) نام یکی از سلاطین اشکانی و لقبش اردوان بزرگ بود. (ولف). پادشاه اشکانی پسر هرمز و ملقب به روشن. (مفاتیح یادداشت بخط مؤلف) : چو زو بگذری نامدار اردوان خردمند و بارای و روشن روان چو بنشست بهرام از اشکانیان ببخشید گنجی به ارزانیان. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۷ ص۲۳، ۲۲ و ۱۹).

بهرام.

[بَ] (اِخ) نام پادشاه ایران پسر هرمز شاپور بود. (ولف). پسر هرمز پسر شاپور پسر اردشیر بابکان یکی از پادشاهان ساسانی ملقب به بردبار. (مفاتیح یادداشت بخط مؤلف) : کنون کار دیهیم بهرام ساز که در پادشاهی نماند او دراز چو بهرام بنشست برتخت زر دل و مغز جوشان ز درد پدر. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۷ ص۳۰۱۵).

بهرام.

[بَ] (اِخ) پادشاه ایران پسر بهرام. (ولف) : یکی پور بودش دلارام بود ورا نام بهرام بهرام بود. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۷ ص۳۰۱۷).

بهرام.

[بَ] (اِخ) نام موبد انوشیروان که بهرام آذرمهان نیز گویندش. (ولف) : میان تنگ خون ریختن را ببست به بهرام آذرمهان یاخت دست. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۸ ص۲۵۷۴).

بهرام.

[بَ] (اِخ) یکی از نجبای ایران و معاصر هرمز پسر بهرام که نژادش به سیاوش میرسد. (ولف) : بیائیم با تو براه دراز بنزدیک بهرام گردن فراز. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۹ ص۲۷۱۸).

بهرام.

[بَ] (اِخ) نام سردار معروف خسروپرویز است. (ولف) : نه جای درنگ و نه راه گریز پس اندر همی رفت بهرام تیز. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۹ ص۲۷۸۳).

بهرام.

[بَ] (اِخ) نام پادشاهی بوده است در عراق که او را بهرام گور میگفتند بسبب آنکه پیوسته شکار گورخر کردی و او پسر یزدجرد اثیم بود. گویند مدت چهار سال در ملک او کسی نمرد و پادشاهی او در دور زهره بود چه در زمان او ساز و نوا رواجی تمام داشت. (برهان). نام پادشاه عراق که بسیار عادل و سخی بود چون اکثر شکار گورخر میکرد او را بهرام گور گویند. (غیاث) (از رشیدی). نام پادشاهی بود ذوشوکت و مشهور به بهرام گور. (جهانگیری).

بهرام.

[بَ] (اِخ) نام سرلشکر هرمزبن نوشیروان، چون او بغایت لاغر و خشک اندام بود. (برهان). نام ندیم و امیر لشکر هرمزبن نوشیروان چون او بغایت لاغر و خشک اندام بود لهذا به بهرام چوبین مشهور شد. (غیاث). سردار سپاه هرمز که بهرام چوبین خوانند. (رشیدی) : تو زرین بهره باش از تخت زرین که چوبین بهره شد بهرام چوبین.نظامی. با امل همراه وحدت چون شوی و چون شود مرد چوبین است با بهرام چوبین همعنان. خاقانی. رجوع به شاهنامهء فردوسی چ بروخیم ج۸ ص۲۵۸۵ - ۲۶۵۴ شود.

بهرام.

[بَ] (اِخ) وهرام (پهلوی). بهرام یا وهرام نام چند تن از شاهان ساسانی است. (فرهنگ فارسی معین).

بهرام.

[بَ] (اِخ) بهرام اول، فرزند شاپور ساسانی و چهارمین پادشاه آن سلسله است. جلوس ۲۷۲، فوت ۲۷۶ م ||. بهرام دوم پنجمین پادشاه ساسانی و فرزند بهرام اول است. جلوس ۲۷۶، فوت ۲۹۳ م ||. بهرام سوم. ششمین پادشاه ساسانی فرزند هرمز اول در سال ۲۹۳ م. فقط چهار ماه سلطنت کرد ||. بهرام چهارم. سیزدهمین پادشاه ساسانی مشهور به کرمانشاه. جلوس ۳۸۸ فوت ۳۹۹ م. وی پیمان صلح با تئودور امپراطور روم بست و در زمان او ارمنستان بین دو کشور تقسیم شد. (فرهنگ فارسی معین).

بهرام.

[بَ] (اِخ) ابن مافنه مکنی به ابومنصور. وزیر ابوکالیجاربن سلطان الدولهٔ بن بهاءالدوله صاحب شیراز. وی حامی شعراء و ادباء و اهل علم بود و مؤلفین وقت کتب خویش بنام او می کردند و صلات وافره از وی می یافتند و از جمله حسن بن احمد الاعرابی المعروف بالاسود الغندجانیست که کتابهای خود را بنام این وزیر نوشت. وفات بهرام بن مافنه بسال ۴۳۳ ه . ق. بود. (معجم الادباء چ مارگلیوث ص۲۳).

بهرام.

[بَ] (اِخ) ابن مردانشاه مؤید شهر نیشابور. یکی از نقله و مترجمین کتب فارسی بعربی است. (ابن الندیم).

بهرام آباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان شبانکاره است که در بخش برازجان شهرستان بوشهر واقع است و ۲۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج۷).

بهرام آباد.

[بَ] (اِخ) دهی جزء دهستان قاقازان بخش شمال ضیاءآباد است که در شهرستان قزوین واقع است و ۵۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱).

بهرام آباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان غار است که در بخش ری شهرستان تهران واقع است و ۱۶۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱).

بهرام آباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان رودبار است که در بخش معلم کلایهء شهرستان قزوین واقع است و ۱۷۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱).

بهرام آباد بالا.

[بَ دِ] (اِخ) دهی از دهستان ژان است که در بخش درود شهرستان بروجرد واقع است و ۵۶۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهرام آباد پائین.

[بَ دِ] (اِخ) دهی از دهستان ژان بخش درود است که در شهرستان بروجرد واقع است و ۲۵۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهرام بیگی.

[بَ بِ] (اِخ) دهی از دهستان بویراحمدی سرحدی است که در بخش کهکیلویهء باختری سی سخت واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهرام بیگی.

[بَ بِ] (اِخ) دهی از دهستان بهمنی بخش میناب است که در شهرستان بندرعباس واقع است و دارای ۱۰۰ تن سکنه می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهرام پژدو.

[بَ مِ پَ] (اِخ) بهرام بن پژدو. شاعر زردشتی قرن ششم هجری. پدر زردشت بهرام چوبینه. (فرهنگ فارسی معین).

بهرام تل.

[بَ تَ] (اِخ) منـاره ای است که بهرام چوبینه از سـر ترکـان ساخته بود. (برهان). تل بهرام است و نام مناره ای است که بهرام چوبینه که بواسطهء بسیاری خشکی و لاغری تن این لقب یافته بود از جانب هرمز بجنگ سپاه ترکستان رفت از سرهای ترکان مناره ساخت و بنام او موسوم و مشـهور شـد. (آنندراج) (انجمن آرا) : همانجای را نامداران یل همی خواندندیش بهرام تل. فردوسـی (شاهنامه چ بروخیم ج۸ ص۲۶۲۸).

بهرامج.

[بَ مَ] (معرب، اِ) بهرامه است که بیـدمشک باشد و آن گلی است معروف. (برهان). بیدمشک و آن دو قسم است سـرخ و سبز و هر دو بوی خوش دارد و این معرب بهرامه است. (آننـدراج). مـأخوذ از پارسـی، بیـدمشک. (ناظم الاطباء). بیـد مشک است که خلاف بلخی نامنـد. (فهرست مخزن الادویه). بیـد مشـک. خلاف بلخی. گربه بیـد. (یادداشت بخط مؤلف). بهرامه معرب میشود به بهرم و بهرمـان و بهرامـج و بـا آن لباس رنگ میکننـد. رنگ آن قرمز است و هنـدی آن زرد است. آنرا رنف(۱) نیز گوینـد که معروف به خلاف بلخی است. رجوع به الجماهر بیرونی ص۳۵ و ۳۶ شود. (۱) - ن ل: ریف.

بهرام جوبینه.

[بَ مِ نَ] (اِخ) رجوع به بهرام و بهرام چوبین و بهرام چوبینه شود.

بهرام چرخ.

[بَ مِ چَ] (اِخ) مریخ، رنگ آن سرخ است، بر فلک پنجم تابد. (آنندراج) (غیاث). رجوع به بهرام شود.

بهرام چوبین.

[بَ مِ] (اِخ) رجوع به چوبینه و بهرام چوبینه و بهرام شود.

بهرام چوبینه.

[بَ مِ نَ] (اِخ) رجوع به بهرام و بهرام جوبینه و چوبین شود.

بهرام چید.

[بَ] (اِخ) بهرام تل : همه کشـتگان را بهم درفکنـد تلی گشت بر سان کوه بلنـد همه خواندنـدیش بهرام چیـد ببرّیـد خسـرو ز رومی امید.فردوسی.

بهرامشاه.

[بَ] (اِخ) ابن مسعود سوم ملقب به یمین الدولهء غزنوی (جلوس ۵۱۲، فوت ۵۴۷ ه . ق). (فرهنگ فارسی معین). یا بهرامشاه غزنوی ملقب به یمین الدوله بهرامشاه بن مسـعود. پادشاه سلسـلهء غزنویان آل ناصـر پسـر مسـعود سوم غزنوی به کمک سـلطان سنجر برادر

خود ارسلانشاه غزنوی را نزدیک غزنه مغلوب کرد (۵۱۰ ه . ق.) و بر تخت نشست. در ۵۱۲ ه . ق. دو بار به هند لشکر کشید و محمد حلیم را بگرفت و در بند کرد در حدود ۵۴۳ ه . ق. کشمکش سختی بین بهرامشاه و غوریان در گرفت. بهرامشاه قطب الدین محمد غوری را بقتل رسانید و سیف الدین سوری به خونخواهی برادرش قطب الدین غزنه را گرفت اما بهرامشاه غزنه را بازگرفت و سیف الدین را به خفت بکشت. در ۵۴۶ ه . ق. علاءالدین جهانسوز به انتقام برادرش سیف الدین غزنه را گرفت و آنرا بسوخت و خراب کرد. بهرامشاه بهند رفت و بعد از انصراف و مراجعت لشکر غور به غزنه بازآمد. بهرامشاه پادشاهی صاحب حشمت و حامی ادب و ادبا بود و با فضلا از جمله سیدحسن غزنوی، سنایی، مسعودسعد، ابوالمعالی نصرالله منشی مصاحبت داشت. (دائرة المعارف فارسی).

بهرامشاه سلجوقی.

[بَ شا هِ سَ] (اِخ)بهرامشاه بن طغرلشاه. نهمین پادشاه (۵۶۲-۵۷۵ ه . ق.) از سلسلهء سلاجقهء کرمان. پسر طغرلشاه بعد از پدر در جیرفت کرمان به سلطنت نشست و منازع و معارض برادر خویش ارسلانشاه دوم گردید. اما بواسطهء افراط در شراب بدخوی و بهانه جوی بود و مردم از او وحشت و نفرت داشتند. وی برادر کوچکتر خود ترکانشاه را بسبب آنکه با ارسلانشاه دوم موافقت داشت کشت. خود او در جوانی به بیماری استسقا وفات یافت. (دایرة المعارف فارسی).

بهرام کرمانشاه.

[بَ مِ کِ] (اِخ) رجوع به بهرام چهارم ذیل بهرام شود.

بهرام گور.

[بَ مِ] (اِخ) بهرام پنجم یا وهرام. شاهنشاه ایران از سلسلهء ساسانیان پسر و جانشین یزدگرد اول. پس از فوت یزدگرد بزرگان ایران شاهزاده ای را بنام خسرو بر تخت نشانیدند اما منذربن نعمان امیر حیره که سرپرست بهرام بود او را یاری کرد و قوایی مجهز بفرماندهی پسر خود نعمان بن منذر بسوی بهرام روانه نمود نعمان بطرف تیسفون راند و بزرگان متوحش شده با منذر و بهرام داخل مذاکره شدند. عاقبت خسرو خلع شد و بهرام بر تخت نشست. بهرام نخست با اقوام وحشی شمالی جنگید و آنان را شکست داد در ۴۲۱ م. جنگی بین او و تئودوسیوس امپراطور روم درگرفت. فرماندهی سپاه ایران با مهر نرسی بود. رویهمرفته رومیان در این جنگ تفوق داشتند. بموجب صلح نامه ای که در سال ۴۲۲ م. امضاء شد ایرانیان در کشور خود به عیسویان آزادی دینی دادند و رومیان هم همین حق را برای زردشتیان مقیم بیزانس قائل شدند. هیچیک از شاهنشاهان ساسانی به استثنای اردشیر بابکان و خسرو انوشیروان مانند بهرام گور محبوب عام نبوده است. نسبت بهمه خیرخواهی میکرد و قسمتی از خراج ارضی را به مؤدیان بخشید. داستانهای بسیار در چابکی او در جنگ با اقوام شمالی و دولت بیزانس و عشق بازیها و شکارهای وی نقل کرده اند. این حوادث هم در ادبیات و هم در نقاشی ایران رواج و شهرت یافته است و قرنهای متمادی زیور پرده های نقاشی و قالیها و انواع منسوجات گردیده است... (از دایرة المعارف فارسی). بهرام پنجم مشهور به بهرام گور پانزدهمین پادشاه سلسلهء ساسانی بود که جلوس وی ۴۲۱ و فوت ۴۳۸ م. است و در دربار منذر از پادشاهان عرب تربیت شد و بطوری که مشهور است تاج سلطنت را از میان دو شیر ربود. این پادشاه تمامی ارمنستان را ضمیمهء ایران ساخت و در ممالک تابع آزادی مذاهب داد. (فرهنگ فارسی معین) : چنین گفت بهرام کای مهتران جهاندیده و کارکرده سران. رجوع به شاهنامهء فردوسی چ بروخیم ج۷ ص۲۱۰۷ - ۲۱۹۴ شود. هم گه بهرام گور هم گه نوشیروان هم بگه اردشیر هم بگه روستهم.منوچهری. نه این بهرام اگر بهرام گور است سرانجام از جهانش بهره

گور است.نظامی. بپرخاش جستن چو بهرام گور کمندی بکتفش پر از خام گور.سعدی. رجوع به بهرام شود.

بهرام میرزای صفوی.

[بَ زا یِ صَ فَ] (اِخ) شاهزادهء عظیم القدر و فرزند ارجمند شاه اسماعیل ماضی صفوی و برادر شاه طهماسب اکبر است که در فتنهء القاص میرزا حکمران همدان بوده است و بخلاف القاص میرزا در ارادت کیشی شاه طهماسب مستقیم بوده. الحاصل ملکزاده با کمال جمال و حسن خط و رویت طبع و در سنهء ۹۵۵ ه . ق. رحلت کرده است. از اوست: بهرام در این سراچهء پر شر و شور تا کی بحیات خویش باشی مغرور کرده ست در این بادیه صیاد اجل در هر قدمی هزار بهرام بگور. (از مجمع الفصحا ج۱ ص۱۹).

بهرامن.

[بَ مَ] (اِ) نوعی از یاقوت سرخ باشد. (برهان). یاقوت سرخ باشد و آنرا بهرمان نیز گویند. (آنندراج). یاقوت. (رشیدی). رجوع به بهرامج شود ||. جنسی از بافتهء ابریشمی هفت رنگ در نهایت لطافت و نازکی. (برهان). بافته ای است ابریشمی لطیف و نازک و بهمه رنگ شود. (آنندراج). نوعی از بافتهء ابریشمی نازک و لطیف و سفید و سرخ و زرد و بنفش و سیاه و رنگ دیگر. (رشیدی). ||گل عصفر که گل کاژیره باشد. (برهان) (آنندراج). گل کاجیره و حنا. (رشیدی ||). غازه که زنان بر روی مالند و روی را سرخ کنند. (برهان) (آنندراج). رجوع به بهرمان شود.

بهرامه.

[بَ مَ / مِ] (اِ) جامهء سبز. (برهان). جامهء سبز و بهرامج معرب بهرامه است. (آنندراج ||). ابریشم. (برهان). ابریشم پیله. (آنندراج) (رشیدی) : کفن حله شد کرم بهرامه را که ابریشم از جان کند جامه را(۱). رودکی (از انجمن آرا ||). بیدمشک. (برهان) (رشیدی). بیدمشک و آنرا کله موش نیز گویند و معرب آن بهرامج است. (جهانگیری). رجوع به بهرامج شود. (۱) - ن ل: کز ابریشم تن کند جامه را.

بهرامی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بهرام. رجوع به بهرامی شود.

بهرامی.

[بَ] (اِخ) ابوالحسن علی سرخسی. از شاعران عصر اول غزنوی است او در علوم ادبی ماهر و معروف بود. او راست: «غایهٔ العروضین» یا «غایهٔ العروضیین». «کنزالقافیه» و «خجسته نامه»... وفاتش ظاهراً در اوایل قرن پنجم اتفاق افتاده است. (از فرهنگ فارسی معین). و رجوع به ابوالحسن بهرامی در همین لغت نامه و مجمع الفصحا ج۱ ص۱۷۳ و حاشیهء چهارمقالهء عروضی و لباب الالباب ج۲ ص۵۵ و ۵۷ شود.

بهرامیان.

[بَ] (اِخ) منسوب به بهرام : کجا آن بزرگان ساسانیان ز بهرامیان و ز اشکانیان.فردوسی. شاه مشرق آفتاب گوهر بهرامیان صبح

عـدل از مشـرق آن خانـدان انگیخته. خاقـانی. پیشت صف بهرامیـان بسـته غلامـی را میان در خانهء اسـلامیان عـدل تو معمار آمـده. خاقانی.

بهرامیه.

[بَ می یَ] (اِخ) دهی از دهسـتان نقـاب است که در بخش جغتـای شهرسـتان سـبزوار واقع است و ۳۵۰ تن سـکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهران.

[بُ] (اِ) باد سموم. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بهرای.

[بِ] (ص) بااحتیـاط ||. سـزاوار کار ||. مخصوص ریاست کارهای عامه ||. با هوش و خیال از روی عقل و احتیاط. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس ||). عاقل و نیک رای. (آنندراج)(۱) (از اشتینگاس). (۱) - ظ. مرکب از به (= نیک) + رای (= رأی عربی = تدبیر).

بهرج.

[بَ رَ] (معرب، ص، اِ) باطـل و کـذب. (آننـدراج). باطـل. (اقرب الموارد) (منتهی الارب ||). هر چیز باطـل و زبون و بـد. (غیـاث) (آننـدراج ||). ردی از هر چیز. (منتهی الارب) (آننـدراج) (از اقرب المـوارد ||). مبـاح. (منتهی الارب) (اقرب المـوارد) (نـاظم الاطباء ||). ناسـره. معرب از نبهرهء فارسـی و قیل هی کلمـهٔ هندیهٔ اصـلها بنهلا فنقلت الی الفارسـیهٔ فقیل نبهره. (منتهی الارب). درم ناسره. (غیاث) (آنندراج). درهمی که در غیر از دارالملک سکه زده باشند. (از اقرب الموارد) : بدیدم عیار جهان کم ز هیچ است از این بهرج ناروا میگریزم.خاقانی.

بهرجهٔ.

[بَ رَ جَ] (ع مص) باطـل و هـدر کردن خـون کسـی را. (منتهی الارب) (آننـدراج). و منه قـول ابی محجن لابن ابی وقـاص امـا اذا بهرجتنی فلااشربها ابداً؛ یعنی الخمر؛ ای هدرتنی باسقاط الحد عنی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). چیزی را از خوف عشار و جز آن از راه غیرمسـلوک آوردن. منه حـدیث الحجاج انه اتی بجراب لؤلؤ بهرج؛ ای عدل به عن الطریق المسـلوک. (منتهی الارب) (از آنندراج). قاچاق کردن. (یادداشت بخط مؤلف).

بهر داشتن.

[بَ تَ] (مص مرکـب) نصـیب داشـتن. صـاحب قسـمت بـودن : بـدو گفـت کسـری کـه آبـاد شـهر کـدام اسـت و مـا زو چـه داریم بهر.فردوسی. همه نامداران و گردان شهر هر آنکس که او از خرد داشت بهر. فردوسی.

بهر رو.

[بَ رِ رو] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)خوشگلی. جمال. (یادداشت بخط مؤلف).

بهر رو داشتن.

[بَ رِ رو تَ] (مص مرکب) جمیل بودن. خوشگل بودن. (یادداشت بخط مؤلف).

بهر روی.

[بِ هَ] (ق مرکب) بهر صورت. بهر حال : ز فرمان شه ننگ و بیغاره نیست بهر روی کِهْ را ز مِهْ چاره نیست.اسدی.

بهرزام.

[بَ هَ] (اِخ) نام فرشته ای موکل بر سنگهای قیمتی و جواهرات. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بهرستاق.

[بِ رُ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش لاریجان است که در شهرستان آمل قرار گرفته است. این دهستان در شمال بخش طرفین رودخانهء هراز واقع است از هفت آبادی تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۹۰۰ تن است. قراء مهم آن عبارتند از نوسر، بایجان و هفت تنان. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳). رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان شود.

بهرستان.

[بِ رِ] (اِخ) دهی از دهستان گله دار است که در بخش کنگان شهرستان بوشهر واقع است. و ۲۸۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهرغ.

[بَ رَ] (اِخ) دهی از دهستان شمیل است که در بخش مرکزی شهرستان بندرعباس واقع است. دارای ۲۶۴ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهرک.

[بَ رَ] (اِ) پوست دست و پا و اعضا که بسبب کار کردن سخت شده و پینه بسته باشد. (برهان) (آنندراج). پوست اعضا که بسبب کثرت کار سخت شده باشد و پینه نیز گویند. (رشیدی). پوست دست و پا و دیگر اعضا بود که بسبب کثرت کار سخت شده باشد و آنرا پینه نیز خوانند. (جهانگیری). پوست دست و پا و سایر اعضاء که بواسطهء کار کردن سخت شده و پینه بسته باشد. (ناظم الاطباء ||). چرک و ریم. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). چرک. (جهانگیری). ریم. (شرفنامه).

بهرگی.

[بَ رَ / رِ] (اِ) دولت و مال. (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس (||). ص) دولتمند و مالدار. (آنندراج). مالدار و دولتمند و

توانگر. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بهرم.

[بَ رَ] (اِ) عُصْفُر. (از ذیل اقرب الموارد). بهرمان. عصفر. احریض. (ابن البیطار). عصفر است که گل کاجیره باشد. (منتهی الارب) (آنندراج). گل کاجیره. (ناظم الاطباء). اسم فارسی گل عصفر است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). گل کاجیره. بهرمان. (الجماهر بیرونی ص۳۵). کافشه. گل رنگ. کاغاله. (یادداشت بخط مؤلف ||). حنا. (منتهی الارب) (آنندراج). حنا که کلمهء دخیل است. (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بهرمان شود.

بهرمان.

[بَ رَ] (اِ) بهرامن است که یاقوت سرخ باشد. (برهان) (از آنندراج). یاقوت سرخ گرانمایه. (فرهنگ اسدی) (اوبهی). یاقوت سرخ. (جهانگیری) (غیاث) (صحاح الفرس). یاقوت. (فهرست مخزن الادویه). سنگ نفیسی است که قرمزرنگ میباشد. (قاموس کتاب مقدس) : در وصف تو شکل بهرمان سازم وز تو نقش بهرمان بندم.مسعودسعد. و آن کمر کز تاب لعل و آب یاقوتش شدی آب گردون آتش و نیلوفر او بهرمان. امامی هروی. نور مه از خاک(۱) کند سرخ گل قرص خور از سنگ کند بهرمان.خاقانی. گفتی زبرجد گونهء عقیق گرفته بود و یا پولاد برنگ مرجان و بهرمان گشت. (تاج المآثر). آن آب نیلگون که ز عکسش گمان بری مالیده قرطه ای است ز پیروزه بهرمان. (از تاج المآثر). از... و یاقوتها بهرمان و عقایل در و مرجان. (ترجمهء تاریخ یمینی چ۱ ص۲۳۷). تا بود خورشید و مه برگر زمان تا بود در کان عقیق و بهرمان پیش تیغ خسرو گیتی بود(۲) کوه خارا بر مثال بهرمان.شمس فخری. هست یاقوت بهرمان پرهیخت ادب آمد که دیو از او بگریخت. (صاحب فرهنگ یادداشت بخط مؤلف||). گل کافیشه که گل کاجیره باشد. (برهان). گل عصفر که در عرف آنرا گل معصفر گویند و بهندی کسنبه گویند. (آنندراج) (غیاث). گل معصفر را گویند و آنرا خسک و کاژیره نیز گویند. (جهانگیری). گل عصفر. (فهرست مخزن الادویه). عصفر. گل قرطم. زرد. زردک. (تذکرهء ضریر انطاکی). گل کاچیره. (بحر الجواهر) (منتهی الارب). بهرمه. کاجیره. گل کاغاله. کافشه. عصفر. گل رنگ. کاغاله. بهرم. احریض. خریع(۳) و بزر آنرا قرطم نامند. (یادداشت بخط مؤلف) : با کوه درج گوهر و با ابر عقد در با باد مشک سوده و با خاک بهرمان. (از تاج المآثر ||). بافتهء ابریشمی الوان باشد. (برهان). نوعی از بافتهء ابریشمی. (آنندراج) (غیاث). نوعی از بافتهء ابریشمی بود و آن بسی لطیف و نازک باشد و سفید و سرخ و زرد و بنفش و سیاه و دیگر رنگها شود. (جهانگیری). حریر رنگارنگ. (صحاح الفرس). جامهء حریر رنگین. (فرهنگ اسدی). حریر سرخ رنگ. حریر تنگ نقش را نیز گویند. (معیار جمالی کیا ص۳۴۴) (اوبهی) (از کتاب الجماهر بیرونی ص۳۵) : گلستان بهرمان دارد همانا شیرخوارستی لباس کودکان شیرخواره بهرمانستی.فرخی. نوروز نوبهار همی باغ و راغ را از بهر بزم تو سلب بهرمان کند.مسعودسعد. درویش کو برنگ و ریایی بسنده کرد جای گلیم به که ببر بهرمان کشد. امیرخسرو دهلوی ||. رنگ قرمز و سرخ مطلقاً : تا برآید بهرمان از شاخ گل وقت بهار تا برآید کهربا از برگ رز وقت خزان باد روی بدسگالت زرد همچون کهربا باد روی نیک خواهت سرخ همچون بهرمان. معزی. عکس روی سرخ او بر چهرهء چرخ کبود همچو شنگرفی علم بر لاجوردی بهرمان. عبدالواسع جبلی ||. غازه که زنان بر روی مالند. (جهانگیری) : چنان بکرد چرخ از ولایتش معزول که بهرمان عروسانت خنجر بهرام. امیرخسرو (از جهانگیری).
(۱) - ن ل: خار. (۲) - ن ل: آفاق باد. (۳) - Carthame.

بهرمان.

[بَ رِ] (اِخ) دهی از دهستان نوق است که در شهرستان رفسنجان واقع است. دارای ۳۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهرمان قدح.

[بَ رِ نِ قَ دَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از شراب لعلی. (انجمن آرا).

بهرمان مذاب.

[بَ رِ نِ مُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) کنایه از شراب لعلی . (انجمن آرا).

بهرمانی.

[بَ رَ] (ص نسبی) یاقوت بهرمانی، شبیه به رنگ بهرمان. از انواع یاقوت سرخ است. (الجماهر صص۳۴-۳۵) : بیک مدحت(۱) او هم دهانش بیا کند به یاقوت و بیجادهء بهرمانی.منوچهری. شنیدم که ریگ سیه را بگیتی نکرده ست کس حمری(۲) بهرمانی.منوچهری. چو پیروزه گشته ست غمکش دل من ز هجران آن دو لب بهرمانی.بهرامی. سرشک حسودت پراکنده بر رخ چو بر خاک بیجادهء بهرمانی.امامی هروی. افضل یواقیت یاقوت احمر است و احمر را انواع بسیار است بهتر از همه بهرمانی است. (خواجه نصیرالدین طوسی). (۱) - ن ل: به یکساعت. (۲) - ن ل: خیری.

بهرمن.

[بَ رَ مَ] (اِ) بتخانه. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بتکده. (اوبهی ||). یاقوت سرخ. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). یاقوت. (جهانگیری).

بهرمند.

[بَ مَ] (ص مرکب) بهره مند که نصیب باشد. دارای بهره و نصیب. کامیاب. (ناظم الاطباء). مرکب از: بهر + مند (اداهٔ اتصاف) در زبان پهلوی «بهرمند»(۱)(قابل تقسیم. قابل قسمت). در فارسی بمعنی متمتع. دارای سهم و حصه. مستفید. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). بهره برنده. متمتع. مستفید. (فرهنگ فارسی معین) : گفت جایی خواهم که هوای آن شمالی باشد و از باد جنوب نیز بهرمند باشد. (مجمل التواریخ).رجوع به بهره و بهره مند شود. (۱) - bahrmand.

بهرمندی.

[بَ مَ] (حامص مرکب)بهره مندی. بهره بری. تمتع ||. دارای سهم و حصه بودن. (فرهنگ فارسی معین) .

بهرمهٔ.

[بَ رَ مَ] (ع اِ) شکوفه. (آنندراج) (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: اعجبتنی بهرمهٔ النور؛ ای زهره. (اقرب الموارد ||). عبادت برهمنان هند. (آنندراج) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

بهرمه.

[بَ رَ مَ / مِ] (اِ) افزاری است که درودگران بدان چوب و تخته سوراخ کنند و بعربی مثقب خوانند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). برمه، پرمه. پرما. آلتی که نجار با آن چوب و تخته را سوراخ کند. متهء درودگران. (فرهنگ فارسی معین) .

بهروان.

[بَهْرْ] (اِ) گاوبان باشد. (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۴۰۴).

بهروج.

[بِ] (اِ مرکب) نوعی از بلور کبود است در نهایت لطافت و صافی و خوشرنگ و کم قیمت. (برهان). بهروجه. بهروز. بهروزه. نوعی از بلور کبود است که کم بها و برنگ پیروزه است. (آنندراج) (از انجمن آرای ناصری) (از ناظم الاطباء) (از الجماهر بیرونی ص۱۷۳). بهروز. پهلوی. «وهروچ»(۱). نوعی بلور کبود شفاف و کم قیمت. (فرهنگ فارسی معین). بهروجه. بهروز. بهروزه. رجوع به همین کلمات شود ||. کندر هندی. (برهان) (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از انجمن آرا) (فرهنگ فارسی معین) . (۱) - vehroc.

بهروجه.

[بِ جَ / جِ] (اِ مرکب) بمعنی بهروج که بلور کبود کم قیمت است. (برهان). بهروج. بهروز. بهروزه. (آنندراج). بهروج. (ناظم الاطباء). بهروج. بهروز. (فرهنگ فارسی معین ||). کندر هندی را نیز گویند. (برهان). و رجوع به بهروج و بهروز شود.

بهروچ.

[هَ] (اِخ) (در انگلیسی: بروچ(۱)) شهری است در بخش بهروچ ایالت بمبئی هند، بر ساحل راست رود تربدا. قرنها مهمترین مرکز سیاحت و تجارت سواحل غربی هند و بجهت پارچه و مصنوعات عاجش مشهور بود. شهری قدیم است که از حملات مسلمانان آسیب دیده در ۹۸۰ ه . ق. اکبرشاه آنرا تصرف کرده است و در ۱۷۷۲ م. بریتانیا آنرا گرفت. در سال ۱۹۴۱ م. دارای ۵۵۸۱۰ تن جمعیت بوده است. (از دایرة المعارف فارسی). (۱) - Broach.

بهرور.

[بَ رَ / رِ وَ] (ص مرکب) بهره ور :هرکه طاعت شعار و دثار خویش کند از ثمرات دنیا و عقبی بهرور گردد. (کلیله و دمنه). و رجوع به بهره ور شود.

بهر و رو.

[بَ رُ رو] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) بهر رو. جمال. وجاهت و صباحت. (از یادداشت بخط مؤلف). به بهر رو و بر و رو رجوع شود.

بهروز.

[بِ] (اِ مرکب) به روز. روز نیک و روز خوش. (فرهنگ فارسی معین (||). ص مرکب) نیک روز. خوش اختر. نیکبخت. (فرهنگ فارسی معین) : قیصر از روم و نجاشی از حبش بر درش بهروز و لالا دیده ام.خاقانی. ز تو بی روزیم خوانند و گویند مرا آن به که من بهروز اویم.نظامی (||. اِ مرکب) بمعنی بهروجه است که بلور کبود و کم قیمت باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء). بهروج. بهروجه. (آنندراج). نوعی بلور کبود و شفاف کم قیمت. بهروزه. (فرهنگ فارسی معین) : چنان مستم چنان مستم در این روز که پیروزه نمیدانم ز بهروز.مولوی. رجوع به بهروج و بهروجه و بهروزه شود.

بهروز.

[بِ] (اِخ) نام پهلوان ایرانی معاصر بهرام گور. (ولف) : یکی نامه بنوشت بهروز هور به نزد شهنشاه بهرام گور. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۸ ص۲۱۸۵).

به روزگار.

[بِهْ زْ / زِ] (ص مرکب)نیک بخت. سعادتمند. خوشحال. شاد : نخست آفرین کرد بر کردار کز اویست فیروز و به روزگار.فردوسی. همی پرورانیدش اندر کنار بدو شادمان بود و به روزگار.فردوسی. همیشه بزی شاد و به روزگار همیشه خرد بادت آموزگار.فردوسی.

بهروزه.

[بِ زَ / زِ] (اِ مرکب) بمعنی بهروز است که بلور کبود صاف کم قیمت باشد. (از برهان). بهروج. بهروجه. بهروز. بلور کبود در نهایت صافی و لطافت و خوش رنگ و بغایت کم بها. (رشیدی) (جهانگیری). بهروجه. بهروز. بهروج. بلور کبود شفاف کم قیمت. (از ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : شاهیم نه شهروزه طفلیم نه بهروزه عشقیم نه سردستی مستیم نه از سیکی. مولوی ||. کندر هندی. (برهان) (جهانگیری) (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء). رجوع به بهروج و بهروجه و بهروز شود.

بهروزی.

[بِ] (حامص مرکب) نیک بختی. خوشبختی. سعادت. (فرهنگ فارسی معین). ترقی. روزبهی. خوشبختی : به پیروزی و بهروزی، همی زی با دل افروزی بدولتهای ملک انگیز و بخت آویز اخترها. منوچهری. ز پیروزی بدست آرد همه کام ز بهروزی بچنگ آرد همه نام. (ویس و رامین). به جنگ ارچه رفتن ز بهروزی است گریز بهنگام پیروزی است.اسدی. مرا جمال تو هر روز عید و نوروز است ز عید و نوروزم با فرخی و بهروزی. سوزنی. بهروزی و روزی ز فلک نتوان خواست کان ریزه کشی ازدر روزی ده ماست. خاقانی. ای درت آن آسمان که از افق تو کوکب بهروزی کرام برآمد. خاقانی. ای بلنداختر خدایت عمر بی پایان دهاد هرچه پیروزی و بهروزی خدایت آن دهاد. سعدی. غبار راه طلب کیمیای بهروزی است غلام همت آن خاک عنبرین بویم.حافظ. ز تقویم خرد بهروزیم بخش بر اقلیم سخن پیروزیم بخش.جامی. صبوری مایهء فیروزی آمد قویتر پایهء بهروزی آمد.جامی.

بهروسی.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان دزگاه است که در بخش مرکزی شهرستان فیروزآباد واقع است و دارای ۱۶۶ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهروکان.

[ ](۱) (اِخ) شهرکی است به کرمان و از وی نیل و زبره و نیشکر خیزد... (از حدود العالم چ دانشگاه ص۱۲۷). (۱) - ن ل: بهروگان.

بهرون.

[بِ] (اِخ) نام اسکندر ذوالقرنین است. (برهان) (آنندراج) (جهانگیری) (رشیدی). نام اسکندر فیلقوس مقدونیایی. (ناظم الاطباء).

بهرهٔ.

[بُ رَ] (ع اِ) زمین فراخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج ||). میانهء وادی. (منتهی الارب) (آنندراج). میان وادی. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). - بهرهٔ الحلقه؛ میانهء آن . (منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). - بهرهٔ الفرس؛ میانهء آن. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). - بهرهٔ اللیل؛ میانهء آن. (منتهی الارب). میان شب. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) (از مهذب الاسماء) (از اقرب الموارد). - بهرهٔ الوادی؛ میان آن. (از معجم البلدان). - بهرهٔ الیوم؛ میان روز. (از ناظم الاطباء).

بهره.

[بَ رَ / رِ] (اِ) حصه و نصیب و حظ و قسمت. (برهان). پهلوی «بهرک»(۱) قسمت. (حاشیهء برهان چ معین). نصیب. حصه. و با لفظ داشتن و برداشتن و بردن مستعمل است. (آنندراج) (غیاث). نصیب و بخش و بهر و برج نیز با این ترادف دارد و بتازیش حصه خوانند. (شرفنامه). حظ. (نفیسی). زون. (صحاح الفرس). حظ. ذنوب. کفل. نصیب. (ترجمان القرآن). نصیب. حظ. (دهار). حصه و نصیب و قسمت و بخش و حظ و تمتع. (ناظم الاطباء). خلاق. قسم. قسمت. بخش. سهم. نیاوه. فرخنج. جزء. (یادداشت بخط مؤلف) : حسودانْت را داده بهرام نحس ترا بهره کرده سعادت زواش.اورمزدی. یکی بهره را بر سه بهره است بخش تو هم بر سه بهر ایچ برتر مشخش. ابوشکور. یکی دست بشکم من کرد و دلم بیرون کشید و به دونیم کرد و خونی سیاه از آنجا بیرون کرد و گفت این بهرهء شیطانی است. (ترجمهء تاریخ طبری). عدو را بهره از تو غل و پاوند ولی را بهره از تو تاج و پرگر.دقیقی. جهان سر بسر حکمت و عبرت است چرا بهرهء ما همه غفلت است.فردوسی. بر این بر یکی داستان زد کسی کجا بهره بودش ز دانش بسی.فردوسی. زهی ز هر ادبی یافته تمام نصیب زهی ز هر هنری بهره ای گرفته تمام.فرخی. دو روز دور نخواهد شدن ز درگه او اگر دو بهره مر او را دهند زین عالم.فرخی. خان را بشارت داده آمد تا آنچه رفته است به جمله معلوم وی شود و بهرهء خویش از شادی بردارد. (تاریخ بیهقی). و میگفتند که ما را از علم خویش بهره دادی و هیچ چیز دریغ نداشتی. (تاریخ بیهقی). سخنهای دانا که نیکو بود برد بهره هرکس که با او بود.اسدی. رنج بی مال بهرهء تو رسد مال بی رنج بهرهء دینار.ناصرخسرو. ای خفته همه عمرو شده خیره و مدهوش وز عمر جهان بهرهء خود کرده فراموش. ناصرخسرو. ز صبر و خواب چه بهره بود مرا که مرا بدرد و رنج دل و مغز خون و آب کنند. مسعودسعد. برمک مردی بزرگوار بود و از آداب تازی و پارسی بهره ای داشت. (تاریخ بخارای نرشخی). و اگر چه از علم بهره ای تمام داشت نادان وار در آن خوضی می پیوست. (کلیله و دمنه). از نسیم انس بی بهره است سروستان دل وز ترنج عافیت خالی است نرگس دان جان. خاقانی. از انوار مآثر و مفاخر او بهره ای تمام یافته. (ترجمهء تاریخ یمینی چ۱ ص۴۳۵). گر بفلک بر شود از زر و زور گور بود بهرهء بهرام گور.نظامی. نرفته ز شب همچنان بهره ای که ناگه بکشتش پری چهره ای.سعدی. پس از آن دو بهره گردانیده بهره ای به کاریان بگذاشتند و بهره ای به فسا نقل کردند. (تاریخ قم ص۸۸). گویند

از بهر آن بـدین عبارت نهادیم تا آنکس که تازی ندانـد بی بهره نماند. (روضهٔ المنجمین). با هزاران چشم روشن چرخ نشـناسد مرا بهرهء مجمر ز عنبر دود آهی بیش نیست. صـائب. چـون تـو نینـدوختی ذخیره بـه امروز چـه بـود فردات بهره غیر از حرمـان. حـاج سیدنصـرالله تقوی. - دوبهره؛ دوطرفه. دوجهته. دونژاد : بعد از مکتفی خلیفه برادر وی مقتدر پسر معتضد، نام وی جعفر بود و کنیت وی ابوالفضل و مادر وی کنیزکی بود رومی، نیکوروی و مولـد وی ببغـداد بود. و مردی بود دوبهره، نیکوروی بلندبینی، پهن دوش، کوتـاه ران؛ خزانهء عباسـیان او ببـاد برداد. (ترجمهء تاریـخ طـبری). کنیت وی ابواسـحاق و مـادر او کنیزکی بود خلوب نـام و مردی دوبهره سـرخ موی و محـاسن وی بپـدر خویش مـانست. (ترجمهء تاریـخ طـبری). مکتفی مردی بود دوبهره نیکوروی و سیاه موی و نیکومحاسن و فراخ چشم و نیکوسـیاست و بخیل بود. (ترجمهء تاریخ طبری). نام وی هارون و کنیت او ابوجعفر و مردی بود دوبهره سفیـد و فربه محـاسن دراز و نیکوروی و باریـک بینی و بر یـک چشم نقطه ها داشت. (ترجمهء تاریـخ طبری (||). اصـطلاح نجوم) خـط کـوکب: پنـج بهره عبـارت است از خطـوط خمسه ای یعنی بیت و شـرف و حـد مثلثه دوجه. (التفهیم ||). سود و فایـده و نفع. (ناظم الاطباء). ربـح. (فرهنگسـتان). سود. نفع. فایـده. (ناظم الاطباء). مبلغی که وام گیرنـده در ازاء اسـتفاده از پول به وام دهنده می پردازد. و معمو سالیـانه براسـاس صـدی چنـد از سـرمایه احتسـاب میشود. بهرهء ساده فقط براساس پولی که وام گرفته شـده و بهرهء مرکب براسـاس اصـل وام بعلاـوهء بهرهء پرداخت نشـده حسـاب میشـود. (از دایرهٔ المعـارف فارسـی ||). بخت و طـالع و توفیق||. حاصـل. (نـاظم الاطبـاء). حاصـل. محصول. میوه. (فرهنگ فارسـی معین ||). یک لنگه از بار خر و شتر و یا اسب. (ناظم الاطباء). - بهرهء وصیت؛ ارث و میراث. (ناظم الاطباء). (۱) - bahrak.

بهره.

[بَ رَ] (اِخ) آخر شـهر کرمـان اسـت و بر کرانهء بیابـان نهـاده و از آنجـا بسیسـتان رونـد. (حـدود العـالم). شـهری به مکران. (معجم البلدان).

بهره.

[بُ رَ] (اِخ) نـام طـایفه ای است که مولـد و مسـکن و مقـام ایشـان در گجرات است. (برهـان). نـام گروهی از مردم گجرات. (ناظم الاطباء).

بهره.

[بَ رَ] (اِخ) دهی از دهسـتان چولایی خانه است که در بخش حومهء شهرسـتان مشـهد واقع است و ۲۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهره.

[بَ رَ] (اِخ) دهی از دهسـتان بـادی است که در بخش مرکزی شهرسـتان اهواز واقع است و ۱۵۰ تن سـکنه دارد و آبادی مقطوع که متصل به این قریه است جزء این ده منظور شده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهره.

[بُ رَ] (اِخ) شعبه ای است از اسماعیلیهء هند. (فرهنگ فارسی معین).

بهره.

[بِ رَ] (اِخ) نام قصبه ای است که از لاهور تا آنجا شصت کروه است. (برهان) (از ناظم الاطباء).

بهره بر.

[بَ رَ / رِ بَ] (نف مرکب) شریک و انباز. (برهان). شریک و انباز که قسمت خود را برد. (آنندراج) (انجمن آرا). شریک و انباز. بهره ور. (ناظم الاطباء ||). آنکه در حاصل زرع یا ثمر باغی سهم و حصه دارد. (یادداشت بخط مؤلف ||). تحت اللفظ بمعنی سهم برنده. (حاشیهء برهان چ معین). بهره برنده. سودبرنده. (فرهنگ فارسی معین).

بهره بردار.

[بَ رَ / رِ بَ] (نف مرکب)آنکه از حاصل و سود چیزی استفاده می کند. (فرهنگ فارسی معین).

بهره برداری.

[بَ رَ / رِ بَ] (حامص مرکب) استفاده از سود چیزی ||. عمل برداشتن حاصل زراعت. (فرهنگ فارسی معین). برداشت حاصل. برداشت محصول. برخوردن از سود و نفع. عمل برداشتن حاصل از کشتی یا کارخانه ای و غیره. برداشت دخل گرو کردن و حاصل مزرعه یا باغی تمتع بردن از عایدات هر عمل. (یادداشت بخط مؤلف ||). سهم گرفتن ||. بفروش رساندن محصول کارخانه یا معدن. (فرهنگ فارسی معین ||). به انباز بردن یا متصرف شدن محصول اعم از کشت و کارخانه. (یادداشت بخط مؤلف).

بهره برداشتن.

[بَ رَ / رِ بَ تَ] (مص مرکب) استفاده کردن از سود چیزی ||. برداشتن حاصل زراعت ||. سهم گرفتن ||. عمل بفروش رساندن محصول کارخانه یا معدن. (فرهنگ فارسی معین).

بهره بردن.

[بَ رَ / رِ بُ دَ] (مص مرکب)سود بردن. نصیب یافتن. فائده یافتن : پراکنده در دست هر موبدی از او بهره ای برده هر بخردی.فردوسی.

بهره بهره.

[بَ رَ / رِ بَ رَ / رِ] (ق مرکب)بخش بخش. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین).

بهره بهره کردن.

[بَ رَ / رِ بَ رَ / رِ کَ دَ] (مص مرکب) پاره پاره کردن. قسمت کردن. (زمخشری). بخش بخش کردن و قسمت کردن. (ناظم الاطباء).

بهره پذیرش.

[بَ رَ / رِ پَ رِ] (اِمص مرکب) قابلیت تقسیم. (دانشنامهء علایی ص۱۱۴).

بهره جوی.

[بَ رَ / رِ] (نف مرکب)سودجوی. جوینـدهء سود. نفع طلب : دنـد و ملک یکی شـمر و بهره جوی باش از بدرهء زر ملک و از پشـیز دند. ؟ (از یادداشت بخط مؤلف).

بهره دادن.

[بَ رَ / رِ دَ] (مص مرکب)حص. (منتهی الارب). حصه. حص. (دهار). نصیب دادن : اینجا ز بهر آن ز خدائیت بهره داد کاین گوهر شریف مر آن هدیه را بهاست. ناصرخسـرو. زبان بگشاد شاپور سـخنگوی سخن را بهره داد از رنگ و از بوی.نظامی ||. سود دادن. فائده دادن.

بهره دار.

[بَ رَ / رِ] (نف مرکب) حصه دار. (آننـدراج). حصه دار و دارای حظ و نصـیب. (ناظم الاطباء ||). سـهیم و شـریک. (ناظم الاطباء) (فرهنـگ فارسـی معین ||). کسـی که به آمـال خود رسـد و کامیاب شود. (از ناظم الاطباء). دارای حظ و نصـیب. (فرهنگ فارسـی معین ||). پاسبان. نگهبان : به شب از بیم آن زنهارخواران مرتب داشت جمعی بهره داران. نزاری قهستانی.

بهره کاری.

[بَ رَ / رِ کا] (حامص مرکب)مرابحه. (فرهنگستان).

بهرهء مرکب.

[بَ رَ / رِ یِ مُ رَکْ کَ](ترکیب وصفی، اِ مرکب) ربح مرکب. (فرهنگستان).

بهره مند.

[بَ رَ / رِ مَ] (ص مرکـب)کامیـاب. متمتع و دارای حـظ و نصـیب. (نـاظم الاطبـاء). برخـوردار. محظـوظ. بهره ور. صـاحب حـظ. (یادداشت بخط مؤلف) : و از عدل و انصاف خود همگنان را بهره مند گردانید. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). نکردی کسی را چو من بهره منـد ز گنج و ز تخت و ز نام بلند.فردوسـی. به بهرام گفتند کای بهره مند بشاهی تویی جان ما را پسـند.فردوسـی. زمین آمـد از اختران بهره منـد هم از هر سه ارکان ز چرخ بلنـد.اسـدی. گشادن بند هر شـغلی توانی که از انواع دانش بهره مندی.سوزنی. مبادا بهره مند از وی خسیسـی بجز خوشـخوانی و زیبانویسـی.نظامی. تو بر سمندی و بیچارگان اسیر کمند کنار خانه زین بهره مند و من مهجـور. سـعدی. من از این طـالع شوریـده برنجم ورنی بهره منـد از سـر کویت دگری نیست که نیست. حافـظ. پس آن قوم که برایشان مال سال گذشـته مانـده بود بدان بهره مند شد و دیگران محروم شدند. (تاریخ قم ص۱۹۰). چو عصا هرکس که باشد بهره مند از راستی زیر دست خلق شد محکوم نابینا فتاد.کلیم.

بهره مندی.

[بَ رَ / رِ مَ] (حامص مرکب)کامیابی و تمتع و بختیاری و سعادتمندی. (ناظم الاطباء) : ز تاجت آسمان را بهره مندی زمین را زیر تخت سربلندی.نظامی.

بهره ور.

[بَ رَ / رِ وَ] (ص مرکب) محظوظ و کامران و نیک بخت و کامیاب. (ناظم الاطباء). سودبرنده. کامیاب. برخوردار. بهره بر. بافایده. (یادداشت بخط مؤلف) : ببخشیدشان جامه و سیم و زر ببودند زو هریکی بهره ور.فردوسی. همچنو ما همه از نعمت او بهره وریم پس چو نیکو نگری نعمت او نعمت ماست. فرخی. نه چاهی را بگه دارد نه گاهی را بچه دارد ز عفوش بهره ورتر هرکه او افزون گنه دارد. فرخی. خرمردمند هر سه نه مردم نه خر تمام از هر دو نام همچو شترمرغ بهره ور.سوزنی. بهره ورند از سخات اهل صلاح و فساد زاهد و عابد چنانک مفلس و قلاش و رند. سوزنی. که ای بهره ور موبد نیکنام چرا پیش از اینم نگفتی پیام.سعدی. از آن بهره ورتر در آفاق کیست که در ملک رانی به انصاف زیست.سعدی || بهره دار. بافایده. (فرهنگ فارسی معین).

بهره وری.

[بَ رَ / رِ وَ] (حامص مرکب)بهره بری. (فرهنگ فارسی معین ||). بافایدگی. بهره داری || سودبرندگی || کامیابی. (فرهنگ فارسی معین).

بهره یاب.

[بَ رَ / رِ] (نف مرکب) کامیاب و متمتع و بهره مند. (ناظم الاطباء). بهره مند. کامیاب. (فرهنگ فارسی معین ||). آنکه سود و فایده می برد. (ناظم الاطباء). کسی که سود می برد. (فرهنگ فارسی معین ||). بهره دار و شریک. (ناظم الاطباء). شریک. سهیم. (فرهنگ فارسی معین).

بهره یابی.

[بَ رَ / رِ] (حامص مرکب)سود بردن. بهره مندی. کامیابی || شرکت. (فرهنگ فارسی معین).

بهره یافتن.

[بَ رَ / رِ تَ] (مص مرکب)تمتع یافتن و سود و حاصل بردن. (ناظم الاطباء). فائده بردن. نصیب بردن : عرش پر نور بلند است بزیرش در شو تا مگر بهره بیابد دلت از نور و ضیاش. ناصرخسرو. نصرت بدین کن ای بخرد مر خدای را گر بایدت که بهره بیابی ز نصرتش. ناصرخسرو.

بهز.

[بَ] (ع مص) راندن و دور کردن کسی را از خویشتن بدرشتی. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). بدرشتی دور کردن کسی را و دفع کردن او را. (ناظم الاطباء ||). دست و پا یا هر دو دست زدن بر سینهء کسی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم

الاطباء ||). غلبه کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بهز.

[بَ] (اِخ) قبیله ای است و از آن قبیله است حجاج بهزی بن علاط و ضمرهٔ بهزی بن ثعلبهٔ که صحابی بوده اند. (از منتهی الارب). قبیله ای است. (آنندراج). قبیله ای از عرب. (ناظم الاطباء).

بهزاد.

[بِ] (ن مف مرکب) نیک ذات و خوش فطرت. (آنندراج) (انجمن آرا). نجیب. اصیل. حلال زاده. (یادداشت بخط مؤلف). نیکوزاد. (حاشیهء برهان چ معین). به زاده. نیکوزاده. نیک نژاد. نیکوتبار. (فرهنگ فارسی معین).

بهزاد.

[بِ] (اِخ) نام یکی از پسران جمشید جم، حکیم و فرزانه خوی. (آنندراج) (انجمن آرا).

بهزاد.

[بِ] (اِخ) یکی از نجبای عصر یزدگرد. (ولف).

بهزاد.

[بِ] (اِخ) نام یکی از نجبای ایران در زمان قباد پیروز. (ولف): گوا کرد ازمهر و خراد را فراهین و نیدوی و بهزاد را. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۱ ص۳۱۶).

بهزاد.

[بِ] (اِخ) اسفندیار. (ناظم الاطباء).

بهزاد.

[بِ] (اِخ) نام اسب بوده. (انجمن آرا) (آنندراج). نام اسب کیکاوس که او را شبرنگ بهزادی گفتندی. (شرفنامه). نام اسب سیاوش. (ناظم الاطباء). نام اسب سیاوش که بمیراث به کیخسرو رسید. (یادداشت بخط مؤلف) : به بهزاد بنمای زین و لگام چو او رام گردد تو بردار گام. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۳ ص۷۲۱). چنین گفت شبرنگ بهزاد را که فرمان مبر زین سپس باد را. فردوسی (ایضاً ص۷۲۱). بیاورد شبرنگ بهزاد را که دریافتی روز کین باد را. فردوسی (ایضاً ص۶۵۳). برانگیخت شبرنگ بهزاد را که بگذاشتی روز تک باد را. اسدی (از آنندراج).

بهزاد.

[بِ] (اِخ) نام اسب گشتاسب. (ولف) : بدادش بدو شاه بهزاد را سیه جوشن و خودپولاد را پسر شاه کشته میان را ببست سیه رنگ

بهزاد را برنشست. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۶ ص۱۵۳۵).

بهزاد.

[بِ] (اِخ) کمال الدین. بزرگترین و مشهورترین نقاش مینیاتورساز ایرانی در قرن دهم هجری. تاریخ تولد و وفاتش معلوم نیست، بقولی در ۹۴۲ ه . ق. درگذشت. استاد او بقولی امیر روح الله معروف به میرک نقاش هراتی کتابدار سلطان حسین بایقرا، و بقول دیگر پیر سید احمد تبریزی بود؛ و کسان دیگری را نیز نام برده اند. چیزی نگذشت که نزد امیر علیشیر نوایی و سپس در دربار سلطان حسین بایقرا در هرات تقرب یافت. و پس از برافتادن سلسلهء تیموریان خراسان بدست شیبک خان ازبک همچنان در هرات ماند و بعد از استیلای شاه اسماعیل اول صفوی بر ازبکان، همراه وی به تبریز رفت. و در ۹۲۸ ه . ق. به ریاست کتابخانهء سلطنتی منصوب گردید. در دورهء شاه طهماسب صفوی نیز در کمال عزت و احترام میزیست، و سرانجام در تبریز درگذشت. و در همانجا در جوار کمال الدین خجندی شاعر مدفون شد. و نیز گفته اند که در هرات درگذشت و در همانجا به خاک سپرده شد. نظر به شهرت بهزاد طی قرنها کسان بسیاری کارهای او را تقلید کرده اند و نامش را بر تصویرهای بیشمار گذاشته اند از اینرو تمیز دادن تصویرهای اصلی او کار دشواری است. این تحقیقات مخصوصاً پس از برپا شدن نمایشگاه هنر ایرانی در لندن (۱۹۳۱ م.) تا حدی به نتیجه رسیده است. اساس اطلاعاتی که از کار او در دست است تصویرهایی است که با امضای اصیل او در نسخه ای از بوستان سعدی نقش شده. و اینک در کتابخانهء ملی قاهره مخزون است. شیوهء بکار بردن رنگهای گوناگون و درخشان تصویرها از حساسیت عمیق بهزاد نسبت به رنگها حکایت میکند. از این تصویرها چنین برمی آید که بهزاد بیشتر برنگهای به اصطلاح «سرد» (مایه های گوناگون سبز و آبی) تمایل داشته، اما در همه جا با قرار دادن رنگهای «گرم» (بخصوص نارنجی تند) در کنار آنها، به آنها تعادل بخشیده است. تناسب یک یک اجزای هر تصویر با مجموعهء آن تصویر شگفت انگیز است. شاخه های پرشکوفه و نقش کاشیها و فرشهای پرزیور زمینهء تصویرها نمودار ذوق تزیینی و ظرافت بی حساب بهزاد است. اما بیش از هر چیز واقع بینی اوست که کارهایش را از آثار نقاشان پیش از او متمایز ساخته است. این واقع بینی بخصوص در تصویرهایی بچشم میخورد که صرفاً جنبهء درباری ندارد و نشان دهندهء زندگی عادی و مردم معمولی است (شیر دادن مادیانها به کره ها در مزرعه، تنبیه کسی که به حریم دیگری تجاوز کرده، خدمتکارانی که خوراک می آورند، روستائیان در کشتزار و غیره). دیگر اینکه صورت آدمها به صورت عروسک وار و یکنواخت نقاشیهای پیش از بهزاد شبیه نیست. بلکه هر صورتی نمودار شخصیتی است و حرکت و زندگی در آن دیده میشود. آدمها در حال استراحت نیز شکل و حالاتی طبیعی دارند. بر کارهای دیگری که به بهزاد منسوب است امضای مطمئنی دیده میشود. به این جهت، تنها سبک تصویرها (ترکیب بیمانند نقشهای تزئینی با صحنه های واقعی) میتواند راهنمائی برای تمیز دادن کارهای اصیل او بشمار آید. در میان تصویرهای بیشماری که در کتابها یا جداگانه بنام بهزاد موجود است اختلاف عقیده میان خبرگان بسیار است. اما بهرحال بسیاری از این کارها اگر ازآن خود استاد نباشند وابسته به مکتب او هستند. برخی از کتابهایی که با تصویرهای منسوب به بهزاد مزین اند ازین قرارند: خمسهء امیر علیشیر نوائی (مورخ ۸۹۰ ه . ق.، در کتابخانهء بودلیان). گلستان (مورخ ۸۹۱ ه . ق. جزء مجموعهء روچیلد پاریس). خمسهء نظامی (مورخ ۸۴۶ ه . ق. موزهء بریتانیائی). نفوذ بهزاد بیش از هر چیزی در کار شاگردان او دیده میشود. برخی از شاگردانش، مانند قاسم علی و آقا میرک، در کار خود بیش و کم به پای استاد رسیدند. با آنکه در زمان صفویه سبک مینیاتورسازی بار دیگر دچار تحول شد، نزدیک نیم قرن پس از بهزاد نفوذ او در کار نقاشان بچشم میخورد. نقاشان هراتی سبک بهزاد را به بخارا بردند و آنرا در دربار خاندان شیبانی پرورش دادند. کتابی بنام مهر و مشتری که در ۹۲۹ ه . ق. در بخارا استنساخ شده نمودار آن است که سبک بهزاد در بخارا بهتر از تبریز حفظ شده است. مهاجرت برخی از نقاشان سبب اشاعهء سبک بهزاد در هندوستان نیز گردید. (از دائرة المعارف فارسی). رجوع به حاشیهء برهان قاطع و

فرهنگ فارسی معین شود.

بهزادآباد.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان چالان چولان است که در شهرستان بروجرد واقع است و ۲۲۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهزان.

[بِ] (اِخ) موضعی است نزدیک ری و گویند ری قدیم آنجا بوده و مردم آنجا به موضع امروزی نقل مکان کرده اند و اکنون خرابه های آن باقی است و تا شهر ری شش فرسخ فاصله دارد. (از معجم البلدان).

بهزر.

[بَ زَ] (ع ص) خردمند استواررای و شریف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). ج، بَهازِر. (ناظم الاطباء).

بهزرام.

[بَ] (اِخ) نام فرشته ای است که پروردگار گوهر لعل باشد و بعربی پروردگار را رب النوع خوانند و لعل معرب است. و اصل آن بفارسی لال است. (انجمن آرا). از برساخته های فرقهء آذر کیوان است. رجوع به فرهنگ لغات دساتیر ص۲۳۷ شود.

بهزرهٔ.

[بَ زَ رَ / بُ زُ رَ] (ع ص) ناقهء بزرگ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ناقهء بزرگ فربه بسیارشیر. (از ذیل اقرب الموارد). ناقهء بزرگ فربه. ج، بَهازِر. (مهذب الاسماء ||). خرمابن دراز یا آنقدر دراز که بار آن را بدست توان چید. ج، بهازر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهزه.

[ ] (اِخ) شهرکی است سردسیر بر حد میان پارس و بیابان با نعمت بسیار. (حدود العالم).

به ژاپنی.

[بِ هِ پُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) نام گلی است. بوتهء خاردار آسیایی از تیرهء گل سرخیان(۲) که در آغاز بهار گلهای سفید تا سرخ میدهد. میوه های زردرنگ آن شبیه به به و ترش است. (دایرهٔ المعارف فارسی). . (فرانسوی) (۱) - Cognassier du Japon . (فرانسوی) (۲) - Rosacees

بهس.

[بَ] (ع مص) دلیری کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد) (ناظم الاطباء (||). اِمص) دلیری. (منتهی الارب)

(آنندراج). دلیری و شجاعت و جرأت. (ناظم الاطباء).

بهستان.

[بِ هِ] (اِخ) موضعی در گیل خواران (فرح آباد مازندران). (فرهنگ فارسی معین).

بهستان.

[بِ هِ] (اِخ) بغستان. بیستون. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بیستون شود.

بهستون.

[بِ هِ] (اِخ) بیستون. (دایرة المعارف فارسی) : و اول شب آدینه از دنیا برون شد بظاهر بهستون اندر راه. (مجمل التواریخ). رجوع به بهستان و بغستان و بجستان و بیستون شود.

بهستون.

[بِ سُ] (اِخ) پسر بزرگ وشمگیر زیاری مکنی به ابومنصور. در طبرستان بجای پدر نشست ولی جمعی از بزرگان با پسر کوچکتر وشمگیر بنام قابوس بیعت کردند. بهستون ناچار به پناه رکن الدولهء دیلمی رفت و از طرف او مأمور طبرستان شد و رکن الدوله دختر بهستون را بزنی گرفت و آن زن مادر عضدالدوله معروف است. (۳۵۷-۳۶۶ ه . ق.) (فرهنگ فارسی معین).

به سیمین.

[بِ هِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)قسمی به یا بهره که پوست آن سفید باشد. این کلمه در گفتار ریدک خوش آرزو دو بار آمده است و شعرا نیز به سیمین در اشعار آورده اند. (یادداشت بخط مؤلف).

بهش.

[بِ هُ] (ص مرکب) مخفف بهوش : چو پاک آفریدت بهش باش پاک که ننگست ناپاک رفتن بخاک.سعدی. اگر در جوانی زدی دست و پای در ایام پیری بهش باش و رای.سعدی.

بهش.

[بَ] (اِ) مقل تازه را نامند. (از تحفهء حکیم مؤمن). میوهء درختی است که صمغ آنرا مقل گویند وقتی که تر و تازه باشد. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). مقل تر. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). زلفنج. رطب المقل. (ابن البیطار). میوهء درختی که صمغ آن مقل است. (ناظم الاطباء ||). اسم شاه بلوط است. (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به معنی قبل شود||. خشک آنرا [مقل را] فشل گویند. (منتهی الارب). چون خشک [مقل] شود قل خوانند و بسیار لذیذ است. (انجمن آرا).

بهش.

[بَ] (ع ص) رجل بهش؛ مرد هشاش بشاش. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). قوم وجوه البهش؛ یعنی سیاه روی زشت. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). گروه سیاه روی زشت. (ناظم الاطباء).

بهش.

[بَ] (ع مص) شتافتن بسوی چیزی یا کسی. (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). آرزومند کسی یا چیزی شدن. (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). آرزومند گشتن. (تاج المصادر بیهقی). آهنگ کردن و نگرفتن آنرا. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). شاد شدن و اهتزاز نمودن. (آنندراج). شاد شدن و اهتزاز نمودن بچیزی ||. آماده‌ء گریه یا خنده شدن ||. دراز کردن دست تا بگیرد آنرا ||. فراهم آمدن گروهی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بهش عنه؛ تفتیش کرد از وی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بهش.

[بَ] (اِخ) حجاز است بدان جهت که مقل آنجا می روید. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بلاد حبش [بهش؟] حجاز باشد زیرا که میوه‌ء مقل در وی بسیار می شود. (آنندراج). منه «ان اباموسی لم یکن من اهل البهش»؛ ای الحجاز. (اقرب الموارد). منه الحدیث «انه قال لرجل من اهل البهش انت»؛ ای من اهل الحجاز انت. (منتهی الارب).

بهشت.

[بِ هِ] (اِ) در اوستا «وهیشته» از ریشه‌ء «وهو»(۱) صفت تفضیلی است برای موصوف محذوف که «انگهو»(۲) (خوب) و «ایشت»(۳) (علامت تفضیل) یعنی خوشتر، نیکوتر و آن (جهان هستی) باشد و جمعاً یعنی جهان بهتر، عالم نیکوتر، ضد دژنگهو = دوزخ پهلوی و «وهیشت»(۴) فردوس. خلد. جنت. جایی خوش آب وهوا و فراخ نعمت و آراسته که نیکوکاران پس از مرگ در آن مخلد باشند. (حاشیه‌ء برهان قاطع چ معین). دارالجزای مردمان نیکوکار. (آنندراج). جنت. خلد. دارالسلام. (منتهی الارب) (دهار) (ترجمان القرآن). فردوس. ظلال. یسری. مینو. (یادداشت مؤلف). حظیره‌ء قدس. (مهذب الاسماء). جایی خوش آب وهوا و فراخ نعمت و آراسته که نیکوکاران پس از مرگ در آن مخلد باشند. جنت. فردوس. خلد. (فرهنگ فارسی معین) : عالم بهشت گشته عنبرسرشت گشته کاشانه زشت گشته صحرا چو روی حورا. کسایی. بهشت است اگر بگرود جای اوی نگر تا چه آید کنون رای اوی.فردوسی. فروزنده گیتی بسان بهشت جهان گشته آباد و هر جای کشت.فردوسی. سرایی دیدم چون بهشت آراسته. (تاریخ بیهقی). پس بشارت داد پروردگار ایشان را برحمت خود آمرزش و بهشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۱). نیستی آگاه تو هیچ از بهشت خود چه کنی گرنه فری راستین. ناصرخسرو. هر که رود بر ره خرم بهشت بی شک جز عقل نباشد عصاش. ناصرخسرو. فردا به بهشت گشته سیراب در کوثر مصطفات جویم.خاقانی. از عارض و روی و زلف داری طاوس و بهشت و مار باهم.خاقانی. -امثال: بهشت آنجاست کآزاری نباشد. بهشت به سرزنشش نمی ارزد. بهشت را به بها نمی دهند ببهانه میدهند. بهشت را بهشتی اگر دنیا را بهشتی. بهشت را نتوان یافتن رایگان. بهشت زیر پای مادران باشد. سبکباری از بهشت آمده است. مثل بهشت شداد. رجوع به امثال و حکم دهخدا شود. (۱) - Vahisht - (۴) .Isht - (۳) .Anghu - (۲) .Vohu.

بهشت آباد.

[بِ هِ] (اِ مرکب) کنایه از دنیا است : چو سرو باش تهیدست فارغ از هر بد چو نخل باش ستوده در این بهشت آباد. سعدی.

بهشت آباد.

[بِ هِ] (اِخ) دهی از دهستان کشکوئیه است که در شهرستان رفسنجان واقع شده است. دارای ۴۰۰ تن سکنه می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهشت آسا.

[بِ هِ] (ص مرکب)بهشت آئین. بهشت گونه. بهشت مانند : خدم مجلس بهشت آسایش تحیر عقول غلمان دارالسرور. (حبیب السیر).

بهشت آیین.

[بِ هِ] (ص مرکب) مانند بهشت. بهشت آسا. (ناظم الاطباء) : بهشت آئین سرایی را بپرداخت ز هر گونه در او تمثالها ساخت.رودکی. در آن مرغزار بهشت آئین خیمه ها زدند. (اسکندرنامه نسخهء نفیسی).

بهشت برین.

[بِ هِ تِ بَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) فردوس برین. بهشت. جنت : دل سام شد چون بهشت برین بر آن پاک فرزند کرد آفرین.فردوسی. یکی چون بهشت برین شهر دید که از خرمی نزد او بهر دید.فردوسی. دو کوثر بر آن دو کف دست اوست بهشت برین را بود کوثری.منوچهری.

بهشت رو.

[بِ هِ] (ص مرکب) بهشت روی. در صفات خوبان ساده روی استعمال کنند. (آنندراج). آسمانی روی. (ناظم الاطباء). زیباروی. که رویش در زیبائی چون بهشت باشد : مرا بعشق ملامت مکن که عشق مرا ز روی خوب تو گشت ای بهشت رو، آئین. فرخی. بهشت روی من آن لعبت پری رخسار که در بهشت نباشد به لطف او حوری. سعدی. و رجوع به بهشتی رو و بهشت سیما شود.

بهشت زار.

[بِ هِ] (اِ مرکب) جایی که مانند بهشت باشد. (ناظم الاطباء).

بهشت سیما.

[بِ هِ] (ص مرکب)بهشتی روی. بهشت رو. از اسمای محبوب است. (از آنندراج). بهشت روی. (ناظم الاطباء). زیباروی : نظر بزلف و خط آن بهشت سیما کن شکستهء قلم صنع را تماشا کن. صائب (از آنندراج). رجوع به بهشت رو و بهشتی روی شود.

بهشت شداد.

[بِ هِ تِ شَدْ دا] (اِخ)رجوع به ارم شود.

بهشت صبوحی.

[بِ هِ صَ] (اِ مرکب)شراب بهشتی که در بامدادان نوشند. (ناظم الاطباء).

بهشت عدن.

[بِ هِ تِ عَ] (اِخ) یا باغ عدن مذکور در عهد عتیق (پیدایش ۲) که آدم و حوا در آن میزیستند ولی بجهت نافرمانی از امر خدا از آن طرد شدند. این بهشت بهشت زمینی و دجله و فرات از رودهای آن بوده است. با پیدایش مفهوم مسیح در نزد یهود امید بازیافتن بهشت زمینی ازدست رفته در آنان راه یافت و بهشت را همان مملکت مسیح منتظر دانستند. (از دایرهٔ المعارف فارسی) : اگر یک شب بخوان خوانی مر او را مژده ور گردد به خوانی در بهشت عدن بر حلوا و بریانها. ناصرخسرو (دیوان، چ مینوی - محقق ص۴۴۴). بهشت عدن اگر خواهی بیا با ما بمیخانه که از پای خمت روزی(۱) بحوض کوثر اندازیم. حافظ. (۱) - ن ل: یکسر.

بهشت عدن.

[بِ هِ تِ عَ] (اِخ) مملکت بابل از حیث آبادی و زیادی سکنه و حاصلخیزی زمین چشم سیاحان خارجی را مانند یونانیها و رومیها خیره میکرد و آنرا بهشت عدن میخواندند. (ایران باستان ج۱ ص۲۶).

بهشت گنگ.

[بِ هِ تِ گَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بهشت معلوم. (برهان). رجوع به مادهء بعد شود.

بهشت گنگ.

[بِ هِ تِ گَ] (اِخ) دارالملک افراسیاب. (برهان). نام شهری بوده در دارالملک افراسیاب. (ناظم الاطباء). از کتب تاریخی و ادبی ما برمی آید که در «گنگ دژ» در خوارزم (خیوهٔ حالیه) واقع بوده است. در فصل ۲۹ بند ۱۰ بندهش آمده: کنگه دیز در طرف مشرق واقع است. چندین فرسنگ دور از دریای فراخکرت. در آبان یشت (اوستا) بندهای ۵۴ و ۵۷ دو بار نام «کنگ»(۱) یاد شده و یکبار نیز در زامیاد یشت بند ۴ «آنتر - کنگه»(۲) آمده یعنی (اندر کنگ) این کوه غالباً در شاهنامه «بهشت» گنگ نامیده شده. یوستی(۳) نویسد: «بنظر میرسد این محل که چینیان نیز بنام کنگ می شناخته اند و یک قسم بهشت روی زمین ایرانیان محسوب میشده، بدست دسته ای از ایرانیان در وسط خاک توران در طرف شمال سیردریا برپا شده بود» لابد همین گنگ است که برخی از شعرای ما آنرا بتخانه پنداشته و فرهنگها محل آنرا در ترکستان یا در چین قرار داده اند. (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). در نزهة القلوب گوید موضعی است در مشرق که شب و روز در آن یکسان است و بعضی او را قبة الارض گویند. (رشیدی). نام شهری بوده که افراسیاب تعمیر کرده و دارالملک او بوده و آنجا را گنگ دژ نیز میگفته اند. چون کیخسرو و سپاه ایران بدنبال او بترکستان رفتند، او به گنگ دژ رفته بحفظ خود کوشید. (از آنندراج) (انجمن آرا) : تضمین کنم بقافیهء تنگ بیتکی از شعر خویش کان بخوشی چون بهشت گنگ. سوزنی. ما را بهشت تست بکار و بکار نیست سر برزدن ز خاک بهار و بهشت گنگ. سوزنی. گر طالب بهشت خدایی چرا نهی دل بر نگارخانهء چین و بهشت و گنگ. سلاح الدین سگزی. (۱) - Kangha. - (۲) Antre - Kanghao. - (۳) Justi.

بهشت گنگ.

[بِ هِ تِ گَ] (اِخ) نام قلعه ای است که ضحاک در شهر بابل ساخته بود. (برهان). نام قلعه ای است در شهر بابل و همانا منظور او گنگ دژهیخت [گنگ دژهوخت]بوده که بیت المقدس باشد. (آنندراج) (انجمن آرا).

بهشتن.

[بِ هِ تَ] (مص) فروگذاشتن. رها کردن. از دست دادن. هشتن. رجوع به هشتن.

بهشت نشین.

[بِ هِ نِ] (نف مرکب) از عالم صحرانشین و مسندنشین. (آنندراج). اهل بهشت ||. مبارک و خجسته و مسعود و بختیار. (ناظم الاطباء).

بهشت وار.

[بِ هِ] (ص مرکب) بهشت گونه. بهشت آسا : بستان بهشت وار شد و لاله رخشان بسان عارض حورا شد. ناصرخسرو (دیوان چ تهران ص۱۲۹). اردیبهشت ماه بسر بر بیک صبوح کاردیبهشت کرد جهان را بهشت وار.سوزنی.

بهشته.

[بِ هِ تَ / تِ] (ن مف) مطلقه (زن). (یادداشت مؤلف). هشته. و رجوع به هشته شود ||. موضوع قرار داده شده و گذاشته شده. (ناظم الاطباء).

بهشتی.

[بِ هِ] (ص نسبی) منسوب به بهشت. (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : ای باز بهشتی سپید باز وز سیم بهشتیت زنگله.خسروی. درافکند ای صنم ابر بهشتی چمن را خلعت اردیبهشتی.دقیقی. چون درآمد در آن بهشتی کاخ شد دلش چون در بهشت فراخ.نظامی ||. کنایه از جوانان خوش صورت و خوبروی. (انجمن آرا) (آنندراج). کنایه از خوش صورت و خوبروی. (فرهنگ فارسی معین). بهشتی روی. (برهان ||). مردمان مؤمن و خداجوی. (انجمن آرا) (آنندراج). ثوابکار. (فرهنگ فارسی معین ||). اهل بهشت. آنکه ساکن بهشت شود. (فرهنگ فارسی معین) : گر بهشتی تشنه باشد روز حشر او بهشتی نیست بل او کافر است. ناصرخسرو. بمیر ای دوست پیش از مرگ اگر می زندگی خواهی که ادریس از چنین مردن بهشتی گشت پیش از ما. سنائی.

بهشتی.

[بِ هِ] (اِخ) مولانا بهشتی. از ولایت حصار است. و جهت تحصیل علوم به هری آمد، و طبعی خوب داشت و خلق و خلقی مرغوب، و بالجمله بهشتی خلقتی بود. این مطلع از او است: هنگام عید و موسم گلها شگفتن است ساقی بیار باده چه حاجت به گفتن است (مجالس النفایس ص۲۵۱).

بهشتیان.

[بِ هِ] (اِخ) دهی از دهستان خرقان غربی است که در بخش آوج شهرستان قزوین واقع است و ۹۴۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بهشتی پیکر.

[بِ هِ پَ / پِ کَ] (ص مرکب) آنکه قامتش آراسته باشد. زیباندام. خوش قامت : نشسته گوهری در بیضهء سنگ بهشتی پیکری در دوزخ تنگ.نظامی. بهشتی پیکر آمد سوی آن دشت بگرد جوی شیر و حوض برگشت.نظامی.

بهشتی خو.

[بِ هِ] (ص مرکب)بهشتی خوی. خوش خوی. خوش خلق. فرشته خو. (فرهنگ فارسی معین).

بهشتی رخ.

[بِ هِ رُ] (ص مرکب)خوش صورت. بهشتی روی : بهشتی رخی دوزخش تاخته ز مالک برضوان گذر یافته.نظامی.

بهشتی روی.

[بِ هِ] (ص مرکب) کنایه از خوب رو. (رشیدی) (آنندراج). کنایه از خوش صورت و خوب رو. (برهان). کنایه از ساده رو چرا که در بهشت همهء مردان سوای پیغمبر ما (ص) ساده رو و در حالت نوجوانی خواهند بود. (غیاث) (آنندراج). خوشروی و جمیل و زیبا. (ناظم الاطباء). بهشتی رو. خوبروی. زیبا. جمیل. (فرهنگ فارسی معین) : گمان مبر که به روی تو ای بهشتی رو نگه بچشم خیانت کنم معاذ الله.سوزنی. در آن صحرا که او خواهد بتازید بهشتی روی را قصری بسازید.نظامی. نه آنچنان بتو مشغولم ای بهشتی روی که یاد خویشتنم در ضمیر می آید.سعدی. به هر محفل بهشتی روی من منزل کجا گیرد که از رضوان بهشت جاودان را رونما گیرد. صائب (از آنندراج). و رجوع به بهشتی رخ و بهشتی سیما شود.

بهشتی سرا.

[بِ هِ سَ] (اِ مرکب) خانه ای چون بهشت : نهانی در آن قصر زیبنده دید بهشتی سرایی فریبنده دید.نظامی.

بهشتی سرشت.

[بِ هِ سِ رِ] (ص مرکب)آنکه خوی و طبعش مانند بهشت باشد. (ناظم الاطباء). خوش طینت. پاک سرشت : نگاری نخواهی بهشتی سرشت که با روی او باشی اندر بهشت.اسدی. بشادی در آن کشور چون بهشت برآسود با آن بهشتی سرشت.نظامی.

بهشتی سواد.

[بِ هِ سَ] (اِ مرکب) جایی که مانند بهشت باشد. (ناظم الاطباء). شهر آباد و معمور : عجب مانده شد زآن بهشتی سواد که چون آورد خندهء بیمراد.نظامی.

بهشتی صفت.

[بِ هِ صِ فَ] (ص مرکب)چون بهشتی. بهشتی مانند. خوب : بهشتی صفت هرچه درخواستند بر آن مائده خوان برآراستند.نظامی. دهی چون بهشتی برافروخته بهشتی صفت حله بردوخته.نظامی.

بهشتی صورت.

[بِ هِ رَ] (ص مرکب)آنکه صورتی تر و تازه دارد. بهشتی روی. زیبا : بهشتی صورتی در جوف محمل چو برجی کآفتابش در میانست.سعدی.

بهشتی لقا.

[بِ هِ لِ] (ص مرکب)بهشتی روی. زیباروی : چون دوزخی گر ابر سیاه و پرآتش است زو بوستان چرا که بهشتی لقا شده ست؟ ناصرخسرو.

بهشتی وار.

[بِ هِ] (ص مرکب) چون بهشتی. بهشتی گونه. مانند بهشتیان : بهشتی دید در قصری نشسته بهشتی وار در بر خلق بسته.نظامی.

بهشتی وش.

[بِ هِ وَ] (ص مرکب)بهشتی وار. بهشتی گونه. مانند بهشتیان : دیده فرودوختم تا نه بدوزخ برد باز نظر میکنم سخت بهشتی وشی.سعدی.

به شدگی.

[بِهْ شُ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت نقاهت مریض و شفای آن. (ناظم الاطباء). و رجوع به مادهء بعد شود.

به شدن.

[بِهْ شُ دَ] (مص مرکب) به گشتن. شفا یافتن. ابتلال. استبلال تبلل. بلول. ابلال. نیکو شدن. ملتئم گشتن. خوب شدن :باد بر سر حارث دمید و آن جراحت و زخم هم در وقت به شد. (ترجمهء تاریخ طبری بلعمی). اگر به شوم گر نهم سر بمرگ که مرگ اندر آید بپولاد ترگ.فردوسی. دردیست آرزو که به پرهیز به شود پرهیز خلق را سوی دانا بهین دواست. ناصرخسرو. مرا به شد آن زخم و برجانت بیم ترا به نخواهد شد الا بسیم.سعدی. رنجور عشق به نشود جز ببوی یار ور رفتنیست جان ندهد جز بنام دوست. سعدی. فکر بهبود خود ایدل ز دری دیگر کن درد عاشق نشود به ز مداوای حکیم.حافظ. ای دل غمدیده حالت به شود دل بد مکن وین سر شوریده بازآید بسامان غم مخور. حافظ.

به شده.

[بِهْ شُ دَ / دِ] (ن مف مرکب)خوب شده و شفایافته و از بیماری رسته. (ناظم الاطباء).

بهشمی.

[بِ شَ می ی] (ص نسبی) منسوب به طایفهء بهشمیهٔ. (الانساب سمعانی). رجوع به مادهء بعد شود.

بهشمیهٔ.

[بِ شَ می یَ] (اِخ) گروهی از فرقهء معتزله و از یاران ابوهاشم جبائی میباشد. ابوهاشم از پدرش بچند جهت کناره جویی کرد و به آن مسائل معتقد بود. (از کشف الظنون).

بهشهر.

[بِ شَ] (اِخ) بخش بهشهر در قسمت خاوری شهرستان ساری واقع شده است و حدود و مشخصات آن بشرح زیر است: از طرف شمال خلیج میانکاله، از خاور بخش بندر گز، از جنوب بخش چهار دانگه از بخش مرکزی ساری. قسمت شمال بخش دشتی است که بخلیج منتهی میشود قسمت جنوبی کوهستانی جنگلی است که بین دشت و دهستان نحکش و شهریاری واقع گردیده است. این بخش از سه دهستان بشرح زیر تشکیل گردیده است: ۱- دهستان پنجهزاره دارای ۱۶ آبادی و جمعیت آن ۱۶۰۰۰ تن است. ۲- دهستان کلباد دارای ۹ آبادی و جمعیت آن ۵۷۰۰ تن است. ۳- دهستان بخکش دارای ۲۰ آبادی و جمعیت آن ۴۵۰۰ تن است. جمع آبادی های آن ۴۵ و کل جمعیت ۲۳۲۰۰ تن است.

بهشهر.

[بِ شَ] (اِخ) نام قدیم آن اشرف در ۲۵ کیلومتری شمال خاوری ساری و ۷۸ کیلومتری باختر گرگان و ۸ کیلومتری جنوب خلیج میان کاله. این شهر از بناهای دورهء صفویه است و از بناهای آن دوره قصر صفی آباد واقع در دوکیلومتری جنوب باختری شهر روی ارتفاعات مسلط به شهر است در تحولات بیست سال دورهء رضا شاه مورد توجه واقع شد و قصر صفی آباد و بناهای باغشاه تعمیر اساسی گردید خیابانهای جدید احداث گردید. کارخانهء مهم چیت سازی و کارخانهء پنبه پاک کنی و بناهای متعدد دیگر برای کارمندان و کارگران کارخانه و همچنین بنای ایستگاه راه آهن و لوله کشی آب چشمه عمارت در خیابانها و کارخانه و ایستگاه تغییرات زیادی به آن شهر داده و یکی از شهرهای زیبای شمال محسوب می گردد. جمعیت شهر در حدود دوازده هزار تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳). از شهرستان ساحلی استان دوم مازندران جنوب شمالی بحر خزر. فعلاً مشتمل بر سه بخش حومه گلوگاه و پانه سر است در اسفندماه ۱۳۳۳ ه . ش. بخش بهشهر از شهرستان ساری مجزا و به شهرستان تبدیل گردید. مرکز شهرستان بهشهر است. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بهص.

[بَ هَ] (ع اِمص) تشنگی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بهص.

[بَ هَ] (ع مص) بَهِصَ بَهَصاً؛ تشنه شدن. (از ذیل اقرب الموارد).

بهصل.

[بُ صُ] (ع ص) مرد سطبر، تناور و سپید. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). تناور. ج، بهاصل. (مهذب الاسماء).

بهصلة.

[بَ صَ لَ / بُ صُ لَ] (ع ص) زن کوتاه بالا و سخت سپیدرنگ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). ||زن بی شرم بسیارفریاد. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بهصلة.

[بَ صَ لَ] (ع مص) برکندن جامه از تن و درباختن آنرا بقمار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). خوردن گوشت استخوان از هر طرف آن جداکرده. (منتهی الارب). جدا کردن گوشت از طرف استخوان و خوردن آن. (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). خارج کردن قوم را از مال آنها: بهصل القوم من مالهم؛ خارج کرد قوم را از مال آنها. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بهصم.

[بُ صُ] (ع ص) بسیار سخت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهصوص.

[بُ] (ع اِ) چیزی، یقال: مااصبت منهُ بهصوصاً. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). قلیل از چیزی. (از ذیل اقرب الموارد).

بهض.

[بَ] (ع مص) گران شدن و گران بار کردن کار کسی را. این لغت به ظاء معجمه بیشتر آمده. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). و رجوع به بهظ شود.

بهط.

[بَ هَطط] (معرب، اِ) نوعی از طعام که برنج را با شیر و روغن پزند، معرب بهتا که هندی است. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). شیربرنج. (دهار).

بهطة.

[بَ هَطْ طَ] (معرب، اِ) رجوع به بهط شود.

بهظ.

[بَ] (ع مص) گران و دشوار شدن کسی را کاری. (از منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). گران بار

کردن. (منتهی الارب) (آنندراج). گران کردن بار مردم. (تاج المصادر بیهقی) (ناظم الاطباء ||). گرانبار کردن و در مشقت انداختن راحله را ||. گرفتن زنخ و ریش کسی را. (از منتهی الارب) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بهق.

[بَ هَ] (معرب، اِ)(۱) علتی است و آن پیسی ظاهر پوست باشد غیر برص. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). مأخوذ از بهک فارسی، پیسی ظاهر پوست برخلاف برص. (ناظم الاطباء). که بسبب برودت مزاج و غلبهء بلغم بر خون یا آمیزش صفرای سیاه با خون عارض گردد. (منتهی الارب). علتی است که اکثر بر اندام نوجوانان پدید آید و بهندی آنرا چهیب گویند. (آنندراج) (غیاث). خالهای سفید و گاهی تیره که در گردن و بازو و سینه و صورت پیدا میشود. (جهانگیری). کشن بهک. (زمخشری). سفید یا سیاهی باشد به پوست تن و آن غیر برص است. لک و پیس. فرق برص و بهق در آن است که برص اغلب از پوست تجاوز کرده به گوشت میرسد. در حالی که بهق خاص پوست است و عمق ندارد و گاه تمیز آن دو را در آن دانند که رطوبتی که از برص خارج میشود اگر حاوی خون باشد بهق است و اگر رطوبت خالی باشد برص است. (از یادداشت مؤلف). خالها و نقطه های سیاه روی بدن(۲). لک و پیس. کک مک. بهک. توضیح در بعضی کتب بهق را مرادف لکه های حاصل از مرض جذام دانسته اند ولی بطور کلی منظور از بهق لک و پیس های روی بدن است و حتی لکه های ناشی از برص را هم بهق گویند. (فرهنگ فارسی معین) : اندر بهق و وصح و برص. (ذخیرهء خوارزمشاهی). گرنه سگش بوده فلک چون نمط پلنگ و مه پر نقط بهق شود روی عروس خاوری. خاقانی. و رجوع به بهک شود. (۱) - Melasme - (۲) .Vitiligo.

بهق.

[بَ] (ع مص) بهق بهقاً (مجهولاً)؛ بهق زده شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بهق الحجر.

[بَ هَ قُلْ حَ جَ] (ع اِ مرکب)گیاهی است یا جوز گندم است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). جوز جندم. (بحر الجواهر) (ابن البیطار) (فهرست مخزن الادویه). و آن گل سنگ است که مانند رنگ چیزی بر سنگ می نشیند. (الفاظ الادویه). گیاهی است که بر صخره ها روید و با طلحب شباهت دارد. (از اقرب الموارد ||). گیاهی که به لاتینی «لیکن»(۱) نامند. (ناظم الاطباء). (۱) - Lichen.

بهک.

[بَ هَ] (اِ) نام مرضی و علتی است که پوست بدن آدمی سفید شود و معرب آن بهق است. (برهان) (از آنندراج) (از فرهنگ فارسی معین) (انجمن آرا) (جهانگیری). نکته های سفید یا سیاه که بواسطهء بلغم رقیق یا سودا بر پوست آدمی پیدا شود و بهق معرب آن و اول را بهق سفید و ثانی را بهق سیاه گویند و چون مطلق ذکر کنند قسم اول مراد باشد بواسطهء شیوع آن. (رشیدی). پیسی ظاهر پوست آدمی که «درد» نیز گویند. (ناظم الاطباء) : صد لعنت خدای بمروان و بر یزید کو داشت علت برص و زحمت بهک. کمال غیاث (از جهانگیری). و رجوع به بهق شود.

بهک.

[بِ هَ] (اِخ) دهی از دهستان بخش باجگیران شهرستان قوچان. ۴۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهکثهٔ.

[بَ کَ ثَ] (ع مص) سرعت نمودن در کار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). شتابی در کار. (آنندراج).

بهکل.

[بَ کَ] (ع ص) جوان آگنده گوشت نازک اندام. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). غض. (از ذیل اقرب الموارد||). شباب بهکل؛ جوانی تازه و تر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به مادهء بعد شود.

بهکلهٔ.

[بَ کَ لَ] (ع ص) زن نازک اندام نیکوزندگانی. بهکن. (از ذیل اقرب الموارد). مؤنث بهکل. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج). و رجوع به مادهء قبل و بهکن شود.

بهکن.

[بَ کَ] (ع ص) جوان پرگوشت نازک اندام. بهکنهٔ مؤنث. ج، بهاکن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). غض و غضهٔ. و بعضی بهکل و بهکلهٔ گویند. (از اقرب الموارد ||). شبابٌ بهکن؛ جوانی تر و تازه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بهکن.

[بَ کَ] (اِخ) دهی از دهستان گوغر بخش بافت است که در شهرستان سیرجان واقع است و دارای ۶۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهگت باز.

[بَ گَ] (اِخ) از جزء اول هندی و جزء ثانی فارسی. فرقه ای است در هندوستان که امردان را میرقصانند. (غیاث) (آنندراج).

به گزیده.

[بِهْ گَ دَ/دِ] (اِ مرکب) رنگی است سرخ مایل به بنفشه مانا به لکه واری که آنرا بناخن زده یا بدندان گزیده باشند. (آنندراج) : تریاق صبر چارهء دردم نمیکند آن رنگ به گزیده دلم را گزیده است. حاجی سابق (از آنندراج).

به گزین.

[بِهْ گُ] (ن مف مرکب) انتخاب بر انتخاب را گویند یعنی از چیزهای گزیده بهترها را باز بگزینند. (انجمن آرا) (آنندراج). چیزهای سره و نیکو که از چیزهای سره بگزینند. (برهان) (از جهانگیری). چیزهای نیکو که برگزیده و منتخب باشد. (رشیدی). انتخاب بر انتخاب گزیده شده. (ناظم الاطباء). چیزهای سره و نیکو که انتخاب شده باشند. (فرهنگ فارسی معین) : دو صد بار و افزون ز سیصد خشین صد و شصت طغرل همه به گزین.اسدی. ای به گزین حضرت سلطان خسروان وی جد تو گزیدهء سلطان لم

یزل.سوزنی. چون میدهی مرا ز عطاهای به گزین جز به گزین چه آرمت از اخریان شکر. کمال الدین اسماعیل (||. نف مرکب) شخصی که چیزها را انتخاب کند و سیم را سره سازد و او را بعربی نقاد خوانند. (برهان). صراف و نقاد که سیم را بگزیند و بعربی آن را نقاد و ناقد خوانند و بفارسی سیم گزین و درم گزین نیز گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج). صراف و نقاد که سیم و زر سره و ناسره را از یکدیگر بازشناسد و بهتر را بگزیند و بتازی نقاد و ناقد گویند. (ناظم الاطباء). شخصی که چیزهای نیک را انتخاب کند. نقاد. ناقد. (فرهنگ فارسی معین) : جهان را چنین است آئین و دین نمانده ست هموار بر به گزین.فردوسی. همه گفتم اکنون تویی به گزین دل شهریاران نیازد بکین!فردوسی. گراییده باشی بکردار دین نباشی برنج از پی به گزین.فردوسی. بر طالعی بتخت درآمد که آسمان از چندگاه باز بگردید به گزین.فرخی ||. فیلسوف و طبیب و سائق پیرو طریقهء به گزینی. ج، به گزینان. (یادداشت بخط مؤلف (||). اِمص مرکب) گزیدن و انتخاب کردن. (برهان). انتخاب. گزینش. (فرهنگ فارسی معین). انتخاب احسن کردن : به رنج از پی به گزین آمدم نه از بهر دیبای چین آمدم.فردوسی. چو آن نامه برخواند خاقان چین ز پیمان بخندید و از به گزین.فردوسی (||. اِ مرکب) کافور. (ناظم الاطباء).

به گزین کردن.

[بِهْ گُ کَ دَ] (مص مرکب) انتخاب کردن. اختیار نمودن : ای ماهروی بر سر ما هر زمان ز جور چون دور آسمان دگری به گزین مکن. سنایی.

به گزینی.

[بِهْ گُ] (حامص مرکب)گل چینی. (یادداشت بخط مؤلف ||). طریقه ای از فلسفه و طب و سیاست که می کوشد از طریقه های مختلف قدما و معاصرین قسمتهایی را که بحقیقت نزدیکتر میشمارد گرد کرده و از مجموعه، طریقهء مستقلی ایجاد کند. (یادداشت بخط مؤلف).

به گو.

[بِهْ] (نف مرکب) خوش سخن. نیکوگفتار : خردمند به گو ندارد روا خرد دور کردن ز بهر هوا.فردوسی.

بهل.

[بَ] (ع مص) نفرین کردن. (آنندراج) (تاج المصادر بیهقی). لعنت کردن: بهله الله بهلاً؛ لعنه. (از اقرب الموارد). بهله الله؛ ای لعنه الله. (منتهی الارب). لعنت کند او را خدای. (ناظم الاطباء ||). گذاشتن کسی را بر مراد خود. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ذیل اقرب الموارد (||). اِ) مال اندک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). چیزی اندک. (آنندراج ||). آسان. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). چیزی آسان. (از ذیل اقرب الموارد ||). نفرین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به بهلهٔ شود.

بهل.

[بَ هَ] (ع مص) گشاده شدن پستان بند ناقه ||. گذاشته شدن بچهء ناقه. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بهلق.

[بَ لَ] (ع اِ) سختی و بلا. (منتهی الارب) (آنندراج). رجوع به بهلقة شود.

بهلق.

[بَ لَ / بِ لِ / بُ لُ] (ع ص، اِ) زن سخت سرخ ||. زن بسیارگوی بی عقل. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهلق.

[بِ لِ] (ع ص، اِ) مرد بانگ و فریاد کننده و دلتنگ و بی قرار. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهلقة.

[بَ لَ قَ] (ع مص) تکبر کردن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). لاف زدن ||. سخن گفتن روباروی ||. دروغ گفتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء (||). اِ) بلا. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهلگرد.

[بِ هِ گِ] (اِخ) مرکز دهستان نهاجانات بخش حومهء شهرستان بیرجند است. ۹۲۲ سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهلو.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان جاوید است که در بخش فهلیان و ممسنی شهرستان کازرون واقع است و ۳۴۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهلوان.

[ ] (اِخ) شهرکیست بناحیت پارس خرم و آبادان و بدریا نزدیک. (حدود العالم).

بهلول.

[بُ] (ع ص، اِ) مرد خنده رو. (غیاث). مرد خندان رو. (آنندراج). نیکوروی. (مهذب الاسماء). بسیارخنده. (از اقرب الموارد). مرد بسیارخند. (منتهی الارب). مرد بسیارخنده. (ناظم الاطباء). مرد خنده رو. (فرهنگ فارسی معین ||). پیشوای قوم که سردار باشد. (غیاث). مهتر. (مهذب الاسماء). مهتر جامع هر گونه خیر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بزرگ طایفه. مهتر قوم. (فرهنگ فارسی معین ||). خوش منش. ج، بهالیل. (مهذب الاسماء ||). نیکوکار. (فرهنگ فارسی معین).

بهلول.

[بُ] (اِخ) ابووهیب بهلول بن عمرو الصیرفی کوفی معروف به بهلول مجنون. وی در حدود ۱۹۰ ه . ق. درگذشت. وی از عقلاء مجانین خوانده شده و دارای کلام شیرین است و سخنان وی از نوادر خوانده شده است. (از معجم المطبوعات). نام عارفی است مشهور. (غیاث) (آنندراج). نام مردی معروف. (منتهی الارب) : چه خوش گفت بهلول فرخنده خوی چو بگذشت برعارفی جنگجوی.سعدی. من از کجا و نصیحت کنان بیهده گوی حکیم را نرسد کدخدایی بهلول.سعدی.

بهلولی حاجی فتحعلی.

[بُ لِی فَ عَ] (اِخ) طایفه ای از طوایف قشقائی. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۱).

بهلولی قره بیک.

[بُ قَ رَ بَ] (اِخ)طایفه ای از طوایف قشقایی. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۱).

بهلهٔ.

[بَ لَ / بُ لَ] (ع اِ) لعنت و نفرین، یقال: علیه بهلهٔ الله. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بهله.

[بَ لَ / لِ] (اِ) پوستی باشد که ترکیب پنجهٔ دست دوزند و میرشکاران چرغ و باز در دست کشند و آنرا دستک شکاری نیز گویند. (آنندراج). دست کشی که از تیماج و جز آن دوخته و در هنگام بر دست گرفتن چرغ و باز آنرا بر دست کشند. (ناظم الاطباء). دستکش چرمی که میر شکاران بر دست کنند و بدان باز و چرغ و غیره را بر دست گیرند. (فرهنگ فارسی معین ||). در هندوستان ضریطه طوری را گویند که همراه اهل دول باشد و زر خیرات و کاغذهای ضروری در آن بود لیکن بدین معنی در کتب لغت و تواریخ یافت نشد. (آنندراج). نکاب و جزودان. (ناظم الاطباء).

بهله دار.

[بَ لَ / لِ] (نف مرکب) آنکه دارای دستکش شکاری بود. (ناظم الاطباء ||). در صفات کمر مستعمل است. (آنندراج) : دست طمع برید ز نخل حیات خویش هرکس که دور از آن کمر بهله دار ماند. فطرت (از آنندراج). مگذر ز حسن ترک که در گوشمال دل دستی دگر بود کمر بهله دار را. صائب (از آنندراج).

به لیمو.

[بِهْ] (اِ مرکب)(۱) درختچه ای با برگی معطر بته یا درختچه ای است که برگ معطر دارد، با ساقی چون ساق مو و شاخهای سخت باریک و برگهای چون برگ بید ولی درشت یعنی زبر و خشک تر و شکننده تر از برگ بید و خزان کند ||. قسمی ریحان و آن بته ای است تا دو ذرع و بیشتر و برگهای چون نعناع دارد و از نعناع باریکتر است برگها بوی خوش دارند و در گلدانها نگاهدارند و پایاست یعنی در یکسال و دو سال خشک شود. (یادداشت مؤلف ||). شربتی از آب به با شکر و آب لیمو بقوام آورده. شربتی که از آب جوشانیده و بقوام آمده بهی (به) کنند و چاشنی آن از آب لیمو باشد. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Leppia.

.citriadara La lippie a odeur de caron

بهم.

[بِ هَ] (ق مرکب) باهم. (شرفنامه). باهم. همراه. (فرهنگ فارسی معین). باهم و همراه یکدیگر و یکی با دیگری و یکی در میان دیگری. (ناظم الاطباء). باهم. جمعاً. با یکدیگر. فراهم. مجموع. گرد : همه طرایف اطراف با تو بینم گرد همه عجایب آفاق با تو هست بهم.منجیک. چو بینی مرا با سیاوش بهم ز شرم دو خسرو بمانی دژم.فردوسی. برآویختند آن دو جنگی بهم همان پهلوان و دگر پیلسم.فردوسی. سوی کاخ رفتند هر دو بهم فرنگیس برجست دل پر ز غم.فردوسی. کند به تیر پراکنده چون بنات النعش بهم شده سپهی را بگونهء پروین.فرخی. همی روم سوی معشوق با بهار بهم مرا بدین سفر اندر چه انده است و چه غم. فرخی. آب و آتش بهم بیامیزد پالوایه ز خاک بگریزد.عنصری. همه کس به یک خوی و یک خواست نیست ده انگشت مردم بهم راست نیست.اسدی. از آسوده گردان خنجرگزار بهم حمله کردند چون سی هزار.اسدی. میوه های گرمسیری و سردسیری بهم باشد بسیار و مثل آن جایی دیگر نیست. (فارسنامهء ابن بلخی ص ۱۳۰). گویند یکشب با شاپور بهم در جامهء خواب خفته بود. (فارسنامهء ابن بلخی ص۶۲). و این سردی عارضی که سبب ابلهی و غفلت است سه گونه باشد یا سردی ساده باشد یا سردی و خشکی بهم باشد و یا سردی و تری بهم باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آتشی آمده بود غله های ایشان را با باغ بهم سوخته بود. (قصص الانبیاء). این جهان است خوب و زشت بهم و آن جهان دوزخ و بهشت بهم.سنایی. هر دو بهم بیامدند. (کلیله و دمنه). در اندیشید از آن دو یار دلکش که چون سازد بهم خاشاک و آتش. نظامی (خسرو و شیرین ص۱۱۹). نخواهم نقش بی دولت نمودن من و دولت بهم خواهیم بودن.نظامی. جور دشمن چه کند گر نکشد طالب دوست گنج و مار و گل و خار و غم و شادی بهم اند. سعدی. در جام جهان چو تلخ و شیرین بهم است این از لب یار خواه و آن از لب جام.حافظ ||. ترجمهء نعم باشد. (برهان) (آنندراج). کلمهء ایجاب یعنی بلی و آری. (ناظم الاطباء (||). ص مرکب) متحد و منطبق : و مجتمع در نظرات کواکب موافق و بهم نباشند. (التفهیم ص۲۲۱ ||). تنگدل و محزون. (فرهنگ فارسی معین (||). اِ مرکب) خشم و قهر و غضب. (ناظم الاطباء).

بهم.

[بُ] (ع ص، اِ) سواران و لشکر و کسانی که هیچ چیز نداشته باشند. (آنندراج ||). ستورهای خرد چون بره و بزغاله و نیز جِ ابهم. (آنندراج). جِ ابهم. (ناظم الاطباء).

بهم آمدن.

[بِ هَ مَ دَ] (مص مرکب) جمع شدن. گرد شدن. یکی شدن. بهم پیوستن دو چیز. سر بهم آوردن. (فرهنگ فارسی معین). جمع شدن و بسته شدن. (ناظم الاطباء) : و ایشان بهم آمدند چون کوه برداشته نعره ها بانبوه.نظامی. رفت بسی دعوی از این پیشتر تا دو سه همت بهم آید مگر.نظامی ||. بیکدیگر متناسب یا شبیه بودن. با یکدیگر برازنده بودن: عروس و داماد و پدر و مادر و نوکر و آقا بهم می آیند ||. التیام پذیرفتن. سر زخم بهم آمدن. ملتئم شدن، چنانکه قرحه یا جراحتی ||. آرام گرفتن: دیشب چشمهایم بهم نیامد ||. منقبض شدن و بروی هم کشیده شدن ||. قهر کردن و آزرده شدن ||. غضبناک شدن ||. متنفر شدن ||. رنجیده شدن. ||مضطرب و پریشان شدن. (ناظم الاطباء).

بهم آمیختگی.

[بِ هَ تَ / تِ] (حامص مرکب) اختلاط. (فرهنگ فارسی معین) (ناظم الاطباء).

بهم آمیختن.

[بِ هَ تَ] (مص مرکب)درهم و مخلوط شدن. مخلوط کردن. (فرهنگ فارسی معین).

بهم آمیخته.

[بِ هَ تَ / تِ] (ن مف مرکب)مخلوط. درهم شده. (فرهنگ فارسی معین). درهم و مخلوط و مختلط. (ناظم الاطباء).

بهم آور.

[بِ هَ وَ] (نف مرکب) آنکه فراهم میکند و مرتب می سازد و ترتیب میدهد. (ناظم الاطباء (||). ن مف مرکب) تألیف کرده شده. (آنندراج). مجتمع و مرتب. (ناظم الاطباء).

بهم آوردن.

[بِ هَ وَ دَ] (مص مرکب) گرد کردن. جمع آوردن. فراهم آوردن. پیوستن : چون سواران سپه را بهم آورده بود بیست فرسنگ زمین پیش تو لشکرگاه. منوچهری. آید فرقش بسلام قدم حلقه صفت پای و سر آرد بهم.نظامی.

بهمان.

[بَ] (ص مبهم، ضمیر مبهم) مرادف و متتابع فلان است که چیزی مجهول و غیرمعلوم باشد. (برهان). فلان و بهمان و... کنایه از دو چیز یا دو شخص غیرمعین که آنرا باستار و پیستار هم میگویند. (از آنندراج). مرادف فلان و بهمان یعنی چون بطور مبهم خواسته باشند نام کسی یا چیزی را بیان کنند این کلمه را ذکر نمایند و گاه «بهمان کس» و «بهمان چیز» نیز گویند. (ناظم الاطباء). متابع فلان است. (شرفنامه). اسمی است برای شخص مجهول غیرمعین چنانچه فلان و این اسم در فارسی برای تمثیل استعمال کنند چنانچه زید و عمرو و بکر در عربی. (غیاث). کنایه از شخص مبهم چون فلان. (رشیدی). تابع فلان است و گاه متبوع او باشد یعنی بهمان و فلان گویند و این بجای نامی یا نامهایی که بردن آن بعلتی نخواهند شد. (صحاح الفرس) : بادام تر و سیکی و بهمان و باستار ای خواجه کن همین و همی بر رهی شمار(۱). رودکی. از گواز(۲) و تش و انگشتهء بهمان و فلان با تبرزین و دبوسی و رکاب کمری.کسایی. نه فلان کرد و نه بهمان و نه پیر و نه جوان نه ز تحویل سر سال بدو نه تقویم. ؟ (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۰). نه فلان جرم کرد نه بهمان نه بکس بود امید و نز کس بیم. ؟ (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۸). گویی که فلان مرا چنین گفت وآورد مرا خبر ز بهمان.ناصرخسرو. اگر گویی فلان کس داد و بهمان مر مرا رخصت بدانجا هم فلان بیزار گردد از تو هم بهمان. ناصرخسرو. من نگویم همی که این شر و شور از فلانیست یا ز بهمانیست.مسعودسعد. آواز برآورده که ای قوم تن خویش دوزخ مبرید از پی بهمان و فلان را. سنایی (از آنندراج). فلان و بهمان گویی که توبه یافته اند چه مانع است مرا من فلان و بهمانم. سوزنی. در نسبت شاهی تو همچون شه شطرنج نامی است دگر هیچ نه بهمان و فلان را. انوری. چون ترک جان گرفتم در عشق روی چون تو بر من فلان چه گوید بهمان چه کار دارد. خاقانی. حسبهٔ لله نظر کن یک زمان در کار من تا رهم از منت احسان بهمان و فلان.قواس. (۱) - ن ل: ای خواجه این همه که تو سر میدهی شماره. (۲) - ن ل: گراز.

بهمان.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان دربقاضی است که در بخش حومهء شهرستان نیشابور واقع است و ۱۲۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهمانی.

[بَ] (ضمیر مبهم) کنایه از دو چیز یا دو شخص غیرمعین که آنرا پاستار و پیستار گویند. (آنندراج) : به تخلص نتوان همسری من کردن چه اگر نام فلانی شده یا بهمانی. سنجر کاشی (از آنندراج).

بهماهٔ.

[بُ] (ع اِ) یک بُهْمی. واحد و جمع در وی یکسان است. (منتهی الارب). واحد بُهْمی. (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بهم افتادن.

[بِ هَ اُ دَ] (مص مرکب) با یکدیگر تلاقی کردن. بیکدیگر رسیدن : چهار کس را داد مردی یک درم هر یکی از شهری افتاده بهم.مولوی ||. کنایه از مردن ||. کنایه از پریشان شدن. (آنندراج) : در بلخ چو پیری و جوانی بهم افتاد اسباب فراغت بهم افتاد جهان را. انوری (از آنندراج).

بهم انداختن.

[بِ هَ اَ تَ] (مص مرکب)جور کردن : خدا نجار نیست اما در و تخته را خوب بهم میاندازد. (یادداشت بخط مؤلف ||). به ستیزه واداشتن. رجوع به همین ترکیب شود.

بهم اندر شدن.

[بِ هَ اَ دَ شُ دَ] (مص مرکب) در یکدیگر فرورفتن : چندان بزند نیزه که نیزه بخروشد بندش بهم اندر شود از بس که بکوشد. منوچهری.

بهمئی.

[بَ مَ] (اِخ) شعبه ای از ایل لیراوی از ایلات کوه گیلویهء فارس. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۹).

بهمئی سرحدی.

[بَ مَ سَ حَ] (اِخ)یکی از دهستانهای بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان است این دهستان در شمال باختری شهرستان بهبهان واقع و از شمال برودخانه کازرون، از خاور بدهستان طیبی سرحدی، از جنوب بدهستان بهمئی سردسیر، از باختر به ارتفاعات جانکی محدود است موقعیت طبیعی کوهستانی و هوای آن سردسیر و مالاریایی است. این دهستان از ۲۱ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده است جمعیت آن در حدود ۹ هزار نفر است و قراء مهم آن عبارتند از پست میر و اچل تلاور. مرکز این دهستان صیدان

(صیدون) یا قلعه عباسقلی خان می باشد اهالی این دهستان بنا به مقتضیات فصل ییلاق قشلاق می روند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهمئی سردسیر.

[بَ مَ سَ] (اِخ) یکی از دهستانهای بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان است. این دهستان از شمال بدهستان بهمئی سرحدی، از خاور به دهستان طیبی سرحدی، از جنوب بدهستان طیبی گرم سیر و از باختر به بخش جانکی محدود است و هوای آن معتدل و اغلب ارتفاعات آن دارای معدن گچ است. رودخانهء علا در این دهستان جریان دارد. از ۴۰ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و جمعیت آن در حدود ۶ هزار نفر است. سکنهء این دهستان از دو تیره احمدی و علاءالدین تشکیل میشود. زمستان در قشلاق زندگی میکنند و در تابستان ییلاق میروند. قراء مهم آن عبارت است از قلعه محمود، رود سعه، دره نبیاب و مرکز این دهستان قلعه اعلا می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهمئی گرمسیر.

[بَ مَ گَ] (اِخ) یکی از دهستانهای بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان است این دهستان بین رود مارون و دهستانهای حومه طیبی گرمسیر و بهمئی و سردسیر واقع شده است. هوای آن گرمسیر و اهالی در فصل تابستان جهت تعلیف احشام خود به بهمئی سردسیر سرحدی کوچ میکنند. این دهستان از ۳۷ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل و اغلب اهالی در چادر زندگی می کنند سکنه دهستان در حدود ۵ هزار نفر است. معدن گچ در این دهستان وجود دارد مرکز آن آبادی لک لک یا لیرکک است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهم بافتن.

[بِ هَ تَ] (مص مرکب) در تداول، سر هم کردن: یک مشت دروغ بهم بافت.

بهم برآمدن.

[بِ هَ بَ مَ دَ] (مص مرکب)کنایه از در غضب شدن. (برهان) (انجمن آرا) (از غیاث) (از رشیدی). خشم گرفتن. (آنندراج). غضبناک شدن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین ||). برآشفتن. بشوریدن : و همه را دست گیر کردند و ایشان بهم برآمدند و شمشیر در یکدیگر نهادند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۱). و فی الجمله سپاه و رعیت بهم برآمدند و برخی از بلاد از قبضهء تصرف او بدر رفت. (گلستان). ملک بهم برآمد و روی در هم کشید. (گلستان ||). بیدماغ شدن. (آنندراج). تنگدل شدن. اندوهگین شدن. (فرهنگ فارسی معین ||). آشوفته شدن. منقلب شدن : کرمان بوفات او بهم برآمد. (المضاف الی بدایع الازمان ص۶). بهم برآمده باغ از نهیب باد بهاری مثال شاهد غضبان گره فکنده جبین را. سعدی. قطیفه بر من انداز که بهم برآمده ام و در خود رعشه و لرزیدن سخت می یابم. (تاریخ قم ص۲۸۶).

بهم برافکندن.

[بِ هَ بَ اَ کَ دَ] (مص مرکب) در جنگ و ستیز انداختن دو تن یا دو گروه را : بهمْشان برافکنده یکبارگی همی تاخت تا قلبگه بارگی.اسدی.

بهم بربسته.

[بِ هَ بَ بَ تَ / تِ] (ن مف مرکب) موهوم و مشکوک (||. اِ مرکب) گمان و وهم. (ناظم الاطباء).

بهم برزدن.

[بِ هَ بَ زَ دَ] (مص مرکب)شتاب کار و تندمزاج بودن. (آنندراج). شتاب زده شدن و شتابی کردن. (ناظم الاطباء ||). خراب و ویران کردن. زیروزبر کردن. زیرورو کردن.

بهم برکردن.

[بِ هَ بَ کَ دَ] (مص مرکب)زیروزبر کردن ||. خراب کردن ||. پریشان کردن. (آنندراج). آزرده کردن و تصدیع دادن. (ناظم الاطباء).

بهم بستن.

[بِ هَ بَ تَ] (مص مرکب) بهم بستن دو چیز یا زیاده از آن. (آنندراج ||). دارا شدن. بهم زدن مالی. سرمایه بهم بستن: پول و پله ای بهم بست. (یادداشت بخط مؤلف).

بهم بسته.

[بِ هَ بَ تَ / تِ] (اِ مرکب) بهتان و افترا. (آنندراج).

بهم پیوستن.

[بِ هَ پَ / پِ وَ تَ] (مص مرکب) با هم متصل شدن. ملحق شدن. بهم آمدن : و دیگر آنکه پند و حکمت و لهو و هزل بهم پیوستند. (کلیله و دمنه). هر دو شق بهم پیوست. (کلیله و دمنه).

بهم تاختن.

[بِ هَ تَ] (مص مرکب) حمله کردن بهم. بیکدیگر حمله نمودن.

بهمتان.

[بَ مَ] (اِ) سوسن سفید و سرخ. (آنندراج). سوسن سفید و یا سوسن سرخ. (ناظم الاطباء). مصحف بهمنان. رجوع بدین کلمه و رجوع به بهمن شود.

بهم خوردن.

[بِ هَ خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب) تصادم کردن. برخورد کردن. (فرهنگ فارسی معین): بهم. خوردن دو اتوبوس ||. منحل شدن

جمعیت خاصه حزب: بهم خوردن تعزیه. بهم خوردن مجلس. بهم خوردن وضع ||. آشوب شدن مزاج: بهم خوردن حال شخص. (فرهنگ فارسی معین). - بهم خوردن مینا؛ کنایه از حرکت یافتن میناست تا آنچه در آن است بسبب آن حرکت برهم خورد. (آنندراج) : بس که خونم با می گلرنگ می آید بجوش میخورد بر هم مزاجم گر خورد مینا بهم. اثر (از آنندراج). - بهم خوردن وضع؛ دگرگون شدن وضع. (آنندراج) : دارد همه جا خنده چو ترکیب مفرح تأثیر بهم خورده ز بس وضع زمانه. محسن تأثیر (از آنندراج).

بهمدان.

[بَ مَ] (ضمیر مبهم) فلان و بهمان و بیسار، از کلمات و اسماء مهمله است. رجوع به بهمان شود.

بهم در شدن.

[بِ هَ دَ شُ دَ] (مص مرکب)مخلوط شدن و آمیخته شدن و بر هم زده شدن. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس) (زوزنی). انسکاک. اشمئزاز. اختلاف. (ترجمان القرآن).

بهم در شکستن.

[بِ هَ دَ شِ کَ تَ] (مص مرکب) کنایه از امتزاج دادن و بهم پیوستن. (آنندراج) : آتش و آبی که بهم درشکست پیه درو گرده یاقوت بست. نظامی (از آنندراج ||). خُرد کردن. بهم کوفتن : رگها ببردشان ستخوانها بکندشان پشت و سر و پهلوی بهم در شکندشان از بند شبانروزی بیرون نکندشان تا خون برود از تنشان پاک بیک بار. منوچهری.

بهم دوختن.

[بِ هَ تَ] (مص مرکب) یکی کردن. بهم پیوستن : گر زمین و زمان بهم دوزی ندهندت زیاده از روزی. ؟ (از یادداشت بخط مؤلف).

بهمدی.

[بَ مَ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش جاسک است که در شهرستان بندرعباس واقع است. دارای ۳۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهم رسانیدن.

[بِ هَ رَ / رِ دَ] (مص مرکب) بدست آوردن و حاصل نمودن. (آنندراج). بدست آوردن و میسر کردن. (ناظم الاطباء). بدست آوردن چیزی. دارا شدن آن. (فرهنگ فارسی معین ||). شخصی یا چیزی را بشخص یا چیز دیگر رسانیدن ||. گرد کردن. فراهم آوردن ||. دو تن را به یکدیگر نزدیک کردن. زن و مردی را بوصال یکدیگر رسانیدن. (فرهنگ فارسی معین).

بهم رسیدن.

[بِ هَ رَ / رِ دَ] (مص مرکب)التقاء. (ترجمان القرآن) رسیدن به یکدیگر. ملاقات کردن یکدیگر. (فرهنگ فارسی معین). بیکدیگر پیوستن. دیدن یکدیگر را : فرصت شمار صحبت کز این دوروزه منزل چون بگذریم دیگر نتوان بهم رسیدن. حافظ. صحبت غنیمت است بهم چون رسیده ایم تا کی دگر بهم رسد این تخته پاره ها.صائب ||. بوصال یکدیگر رسیدن. (فرهنگ فارسی معین ||). پیدا شدن. یافت شدن. بدست آمدن. (یادداشت بخط مؤلف). بوجود آمدن. (ناظم الاطباء). بوجود آمدن. ایجاد شدن. پیدا شدن. بدست آمدن: در این فصل موز بهم نمیرسد. (فرهنگ فارسی معین).

بهم زدن.

[بِ هَ زَ دَ] (مص مرکب) مخلوط کردن و زیر و رو کردن. (فرهنگ فارسی معین). مخلوط کردن و بی ترتیب کردن و آشفته کردن. (ناظم الاطباء): چای را بهم زدن ||. خراب و پریشان کردن. (آنندراج) (ناظم الاطباء). خراب کردن. بی ترتیب کردن. آشفته ساختن. (فرهنگ فارسی معین) : گر باد فتنه هر دو جهان را بهم زند ما و چراغ چشم و ره انتظار دوست. حافظ. حل رموز عشق در اوراق محنت است بیهوده چند دفتر راحت بهم زنیم. طالب آملی (از آنندراج). - دل بهم زدن؛ غثیان و تهوع باشد : هر دخل که بی جاست بهم زد دل ما را همچون مگس افتاد در آش سخن ما. نعمت خان عالی (از آنندراج ||). مالی یا اموالی بهم زدن؛ دم و دستگاه بهم زدن. قدرتی بهم زدن. بحاصل کردن. (یادداشت بخط مؤلف ||). باطل کردن ||. منحل کردن (جمعیت حزب و غیره ||). قهر کردن با کسی. (فرهنگ فارسی معین).

بهم زده.

[بِ هَ زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)مخلوط شده. درهم شده ||. واژگون شده و سرنگون و غلبه کرده شده. (ناظم الاطباء) (آنندراج||). غمگین و دلتنگ. (آنندراج). دلگیر و غمگین ||. مغلوب شده و شکست داده شده. (ناظم الاطباء).

بهمزگ.

[بَ هَ زَ] (اِ) خارپشت. (آنندراج). تشی و خارپشت تیرانداز. (ناظم الاطباء).

بهم شدن.

[بِ هَ شُ دَ] (مص مرکب) برابر شدن. مساوی شدن : بهم شود بزبان برْت لفظ با معنی اگرْت جان سخنگوی با خرد بهم است. ناصرخسرو. - بهم بر شدن؛ مخلوط شدن و آمیخته شدن. (ناظم الاطباء).

بهم کردن.

[بِ هَ کَ دَ] (مص مرکب)پیوستن. جمع کردن. گرد کردن. فراهم آوردن : هر مال کز ولایت سلطان بهم کند بر لشکر و خزینهء سلطان برد بکار.فرخی. به صره زر بهم کردم و به بدره درم همی روم که کنم خلق را از این آگاه. فرخی. چون بهم کردی بسیار بنفشه طبری باز برگرد و به بستان شو چون کبک دری. منوچهری. نکرد از بزرگان عالم جز او کسی علم و ملک سلیمان بهم.ناصرخسرو. بهم کرده کنیزی چند جماش غلام وقت خود کای خواجه خوش باش. نظامی. به گیتی هر کجا درد دلی بود بهم کردند و عشقش نام کردند. عراقی همدانی.

بهم گذاشتن.

[بِ هَ گُ تَ] (مص مرکب)بر هم نهادن.

بهم گوریدن.

[بِ هَ دَ] (مص مرکب) در یکدیگر داخل شدن. بهم آمیختن چنانکه جدا کردن دشوار و یا ناممکن بود:... نخ ها: ابریشم ها گوریده است. کارها بهم گوریده است. (یادداشت بخط مؤلف)؛ نخ ها بهم شوریده و درهم برهم شده است.

بهم ماندن.

[بِ هَ دَ] (مص مرکب) بهم مانستن. شبیه یکدیگر بودن.

بهمن.

[بَ مَ] (اِخ) در اوستا «وهومنا»(۱)پهلوی «وهومن»(۲) مرکب از دو جزو «وهو» بمعنی خوب و نیک و منـد از ریشهء «من»(۳)بمعنی منش پس بهمن بمعنی به منش و نیک انـدیش، نیک نهاد. طبری (ج۲ ص۴) گوید: «تفسیر بهمن بالعربیهٔ «الحسن النیهٔ» وی یکی از امشاسپندان و نخستین آفریـده آهورمزداست. در جهان روحانی مظهر انـدیشهء نیک و خرد و دانائی خداست. دومین ماه زمستان و یازدهمین ماه سال شمسی بنام او بهمن خوانده میشود. و نیز دومین روز از هر ماه خورشیدی بدو نسبت دارد و همچنین بهمن گیاهی است کـه بقـول بیرونی و اسـدی طوسـی مخصوصـاً در جشـن بهمنجنـه خـورده میشـد. (حاشـیهء برهـان قـاطع چ معیـن). (۱) - Vehumana. (۲) - Vehuman. (۳) - Man.

بهمن.

[بَ مَ] (اِ) نـام مـاه یـازدهم از هر سال شمسـی. (برهان) (ناظم الاطباء). ماه یازدهم است از سال شمسـی و آن ماه دوم است از فصـل زمسـتان. (آنندراج). نام ماه یازدهم از سال شمسـی. (رشـیدی). ماه یازدهم باشد از سال شمسی و آن ماه دوم است از فصل زمستان که مـدت مانـدن نیر اعظم بود در برج دلو و در دهم این ماه جشن سده بود. (جهانگیری) : به تن ژنده پیل و به جان جبرئیل به کف ابر بهمن به دل رود نیل.فردوسی. پس آنگه سوی خان قارن شدند همه دیده چون ابر بهمن شدند.فردوسی. فرخش باد و خداوندش فرخنـده کناد عیـد فرخنـده و بهمنجنه و بهمن ماه.فرخی. چنان کز روی دریا بامـدادان بخار آب خیزد ماه بهمن.منوچهری. همی راز گویند تا روز هر شب ازیرا ز بهمن گل آزار دارد.ناصرخسرو. ماه بهمن نبید باید خورد ماه بهمن نشاط باید کرد.مسعودسعد. نی نی که بـا غم است مرا انس لاـجرم مریم صـفت بهار به بهمن درآورم.خاقانی. ذخیره ای بنه از رنگ و بوی فصل بهار که میرسـند ز پی رهزنـان بهمن و دی.حافظ ||. نام روز دویم است از هر ماه شمسـی و بنا بر قاعـدهء کلیهء فارسـیان که چون نام روز با نام ماه موافق آید آن روز را عید گیرند و در این روز جشن سازند و انواع غله ها و گوشـتها پزند و گل بهمن سـرخ و سفید بر طعامها پاشند و هر دو بهمن را میـده کرده با نبات و قنـد بخورنـد و بهمن سـفید را سائیده با شـیر بخورند و آنرا مقوی حافظه دانند و گویند این روز را خاصـیت تمـام است در کنـدن گیاههـا و بیخهای دوایی از کوهها و صـحراها و گرفتن روغنها و کردن بخورها، و نیک است در این روز جامهء نو بریدن و پوشـیدن و ناخن چیدن و موی پیراسـتن و عمارت کردن و این روز را بهمنجنه خوانند. (برهان) (جهانگیری). در دهم این ماه جشن عظیم واقع شـده... (آنندراج) (از ناظم الاطباء). نام روز دوم از هر ماه شمسـی. (غیاث) (رشـیدی) :... چون دو

روز از ماه بهمن گذشته بودی بهمنجنه کردندی و این عیدی بودی و بهمن سرخ و زرد بر سر کاسه ها افشاندی. (فرهنگ اسدی). فرخ است باد و فرخجسته بود سده و عید فرخ و بهمن.فرخی. رسم بهمن گیر و از نو تازه کن بهمنجنه ای درخت ملک، بارت، عز و بیداصی تنه. منوچهری. اورمزد و بهمن و بهمنجنه فرخ بود فرخت باد اورمزد بهمن و بهمنجنه. منوچهری. بهمن روز ای صنم دلستان بنشین با عاشق در بوستان.مسعودسعد ||. گیاهی و رستنی بود که در بهمن و زمستان گل کند و بیخ آن سرخ و سفید است و آنرا بهمنین میگویند و بعضی گویند گلی است که زمستان هم میباشد و داروئی است که بدن را فربه کند و باد را دفع سازد و قوت باه دهد. (برهان). نام نباتی است که گل کند و آنرا بهمن سرخ و سفید نامند و فارسیان آنرا بخورند و مفید دانند و چون در بهمن روید و گل کند بدین نام نامیده شده است. (آنندراج). نام دوایی و آن دو قسم باشد یکی بهمن سفید و آن نوعی از زردک صحرائی است و دیگر بهمن سرخ و آن بیخ درخت علی حده است. (غیاث). نباتی است که در بهمن ماه گل کند و بیخش در دواها بکار برند و دو گونه است سرخ و سفید. (رشیدی) (از جهانگیری). گلی است که بزمستان نیز باشد. (صحاح الفرس). بیخ نباتی است مشابه ترب سطبر بیشتر کج میباشد دو قسم است سرخ و سفید. (منتهی الارب). گیاهی که در این ماه یعنی در ماه یازدهم گل میکند و بیخ آن سرخ و سفید است و در روز جشن بهمن که انواع خورشها ترتیب میدهند گل بهمن سرخ و سفید را میده کرده با نبات و قند میخورند. (ناظم الاطباء). در طب این گیاه معروف است و آن بیخی است سپیدرنگ یا سرخ مثل زردک. (تحفه بحر الجواهر). نام این گیاه در پهلوی «وهومن»(۱) است. (از حاشیهء برهان چ معین) : نشگفت اگرچه آهوی چین مشک برد هم چون سر بخورد سنبل و بهمن درآورم. خاقانی ||. نام پرده ای است از موسیقی. (برهان) (آنندراج) (غیاث) (جهانگیری) (ناظم الاطباء) : بجوش اندرون دیگ بهمنجنه بگوش اندرون بهمن و قیصران.منوچهری ||. برکنده ها و تخته های برف که از کوه بسبب حرارت آفتاب جدا شده و بیفتد. (برهان) (جهانگیری). برکنده های برف را گویند که بسبب حرارت از کوه ناگاه بر سر آدمی یا حیوانات فروافتد و هلاک کند. (آنندراج). برکنده های برف که بواسطهء حرارت آفتاب ناگاه از بالای کوه سرازیر شده فروافتد. (ناظم الاطباء). برف انبوه و لخت های برف که از کوه بتابش آفتاب، وزش باد یا انعکاس صوت جدا شود و سرازیر گردد. (فرهنگ فارسی معین). تودهء وسیع از برف و یخ در ارتفاعات زیاد که بسبب وزن خود بسرعت بر دامنهء کوه سرازیر میشود. و اغلب هزارها تن سنگ را با خود می آورد. بهمن ممکن است مخاطرات عظیم ببار آورد و دهکده ها و جاده ها و جنگلهای سر راه خود را معدوم سازد. (دایرة المعارف فارسی ||). بودن آفتاب در برج دلو. (برهان). ماندن نیر اعظم بود در برج دلو. (آنندراج ||). ابر بارنده. (برهان) (آنندراج (||). ص) مخفف برهمن است که بمعنی راست گفتار و راست کردار باشد. (برهان) (جهانگیری). راست گفتار و راست کردار. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). کوچک بسیاردان. (برهان) (آنندراج) (جهانگیری) (ناظم الاطباء||). درازدست. (برهان) (آنندراج) (جهانگیری) (ناظم الاطباء (||). اِ) عقل اول را گویند. (از برهان). عقل اول است که آنرا صادر اول گویند. (آنندراج). نام عقل اول که فرشته است. (غیاث). جمعی از حکمای فرس گفته اند که نام عقل اول است. (رشیدی). عقل اول چنانچه در شرح دیوان حضرت امیرالمؤمنین (ع) آورده که عقل نزد مشائین ده است و میگویند که خدا واحد محض است و از واحد محض غیر واحد صادر نمی شده و آن واحد که از خدا صادر شده عقل است که حکمای فرس او را بهمن گویند پس بدین اعتبار بهمن عقل اول باشد. (جهانگیری). عقل اول. (ناظم الاطباء). (۱) - Vehuman.

بهمن.

[بَ مَ] (اِخ) پسر پادشاه اردوان. (ولف) : مر او را خجسته پسر بود هفت چو آگه شد از پیش بهمن برفت. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۷ ص۱۹۳۹). گریزان بشد بهمن اردوان تنش خسته از تیر و تیره روان. فردوسی (ص۱۹۴۱).

بهمن.

[بَ مَ] (اِخ) نام اردشیر پسر اسفندیار. (برهان). نام بهمن پسر اسفندیاربن گشتاسب که به این صفت متصف بوده بسبب تیمن بهم نامی فرشته ای که مصالح روز بهمن به او متعلق است بدین نام نامیده اند. (آنندراج) (انجمن آرا). پادشاهی که پسر اسفندیار بود و او را نیز بسبب آن فرشته این نام شده. (غیاث). پسر اسفندیار را بسبب تیمن بهم نامی فرشتهء مذکور بدین نام نامیده اند. (رشیدی). نام پسر اسفندیار پسر گشتاسب که اردشیر نام داشت. مورخان در تسمیهء او به این اسم وجوهی گفته اند. گروهی گفته اند بسبب راست گفتاری و درست کرداری او را بهمن گفتند و جمعی گفته اند که چون در خردسالی بغایت زیرک و عاقل بسیار بود به این اسم موسوم گشت و فرقه ای آورده اند که دست وی بسیار دراز بود که چون بایستادی بزانوش رسیدی و نیز گفته اند چون به اکثر بلاد دست یافت او را به این نام خواندند. (جهانگیری) : همه لشکرش را به بهمن سپرد وز آنجا خرامید با چند گرد. فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ج۶ ص۱۵۴۸). سخنهای آن نامور پیشگاه چو بشنید بهمن بیامد براه. فردوسی (ایضاً ص۱۶۴۸). بدو گفت بهمن که من بهمنم ز پشت جهاندار رویین تنم. فردوسی (ایضاً ص۱۶۴۹). شنیدم من که برپای ایستاده رسیدی تا بزانو دست بهمن.منوچهری. بهمن اسفندیاری کاخ رستم سیستان سیستان را بهمن آسا دادی احسنت ای ملک. خاقانی (دیوان چ سجادی ص۸۹۶). چو بهمن ز زابلستان خواست شد چپ آوازه افکند و از راست شد.سعدی. رجوع به ایران باستان ص۲۵۴۳ و ۲۵۳۰ و ۹۷۰ و مزدیسنا شود.

بهمن.

[بَ مَ] (اِخ) نام فرشته ای است که تسکین خشم و قهر دهد و آتش غضب را فرونشاند و او را موکل است بر گاوان و گوسفندان و اکثر چهارپایان و تدبیر امور و مصالحی که در ماه بهمن و روز بهمن واقع میشود به او تعلق دارد. (برهان) (جهانگیری). نام ملکی است که تسکین دهد و موکل باشد بر اکثر چهارپایان و تدبیر امور ماه بهمن و روز بهمن کند. (آنندراج) (غیاث). فرشته ای است که موکل بر گاو گوسفند و بیشتر چارپایان باشد و تسکین خشم و قهر کند و آتش غضب را فرونشاند. (ناظم الاطباء).

بهمن.

[بَ مَ] (اِخ) نام قلعه ای است در هندوستان. (برهان) (ناظم الاطباء).

بهمن.

[بَ مَ] (اِخ) نام قلعه ای است در نواحی اردبیل و در قدیم در آنجا ساحران و جادوگران بسیار بوده اند. گویند کیخسرو در اول سلطنت خویش طلسمات آنرا شکسته و آن قلعه را فتح کرد. (برهان) (از غیاث) (جهانگیری). نام قلعه ای بود در حوالی اردبیل که کیخسرو آنرا فتح نمود. (جهانگیری) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) : بمرزی کجا آن دژ بهمن است همه ساله پرخاش اهریمن است. فردوسی (از آنندراج).

بهمن.

[بَ مَ] (اِخ) نام چشمه ای است در جرجان که چون آب از آنجا بردارند و بر کرمی که در توابع آنجاست پای نهند تمام آن آبی که برداشته اند شور و تلخ شود اگرچه یک کس پا نهاده و صد کس آب برداشته باشند. (برهان) (از ناظم الاطباء). این نام در

معجم البلدان و مجمل التواریخ و حدودالعالم نیست و در قابوسنامه صص۲۸ - ۲۹ آمده: روزی از ولایت ما سخن می پرسید (امیر باالسوار) و عجایب های هر ناحیت می برفت، می گفتم بروستای گرگان دیهی است در کوهپایه و چشمه ای است از دیه دور، و زنان که آب آرند جمع شوند، هرکس با سبوی و از آن چشمه آب برگیرند و سبوی بر سر نهند و بازگردند، یکی از ایشان بی سبوی همی آید و بر راه اندر همی نگرد و کرمی است سبز اندر زمین های آن دیه، هرکجا از آن کرم می یافت از راه بیک سو می افکند، تا آن زنان پای بر کرم ننهند که اگر یکی از ایشان پای بر آن کرم نهد و کرم بمیرد آن آب که در سبوی بر سر دارند در حال گنده شود، چنانکه بباید ریختن و بازگشتن و سبوی شستن و دیگر باره آب برداشتن. (حاشیهء برهان قاطع چ معین).

بهمن.

[بَ مَ] (اِخ) نام کوهی است بس بلند. (جهانگیری) (رشیدی) (ناظم الاطباء).

بهمن.

[بَ مَ] (اِخ) دهی از دهستان صنعاد است که در بخش مرکزی شهرستان آباده واقع است و ۲۳۷۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهمن آباد.

[بَ مَ] (اِخ) دهی از دهستان کشکوئیه است که در شهرستان رفسنجان واقع است. دارای ۴۵۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهمن آباد.

[بَ مَ] (اِخ) شهرکی است خرد [از خراسان] بر راه ری و اندر وی کشت و زرع بسیار است. (حدود العالم).

بهمن آباد.

[بَ مَ] (اِخ) دهی از دهستان مزینان است که در بخش داورزن شهرستان سبزوار واقع است و ۱۰۱۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهمن آباد.

[بَ مَ] (اِخ) ده کوچکی از دهستان زهان است که در بخش قاین شهرستان بیرجند واقع است و ۱۵۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهمنا.

[بَ مَ] (اِ) نام دوایی است ||. نام دیوی نیز هست. (آنندراج ||). بهمن سرخ و بهمن سفید. (ناظم الاطباء). رجوع به بهمنان شود.

بهمنان.

[بَ مَ] (اِ) نام گلی است مشابه زعفران. (آنندراج). تثنیهء بهمن. بهمن سرخ و سفید. (یادداشت بخط مؤلف). بهمنا. بهمن سرخ و بهمن سپید. (ناظم الاطباء). و رجوع به بهمن و بهمنا شود.

بهمن بیگلو.

[بَ مَ بَ] (اِخ) طایفه ای از طوایف قشقایی. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۵).

بهمن پیچ.

[بَ مَ نِ] (اِ مرکب)(۱) کشت بر کشت. پیچک. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Helicteres isara.

بهمن جادویه.

[بَ مَ نِ یَ] (اِخ) رجوع به فرو الحاجب و ذوالحاجبین و رجوع به مجمل التواریخ ص۹۷، ۲۶۹، ۲۷۵ و ۲۷۶ شود.

بهمنجان بالا.

[بَ مَ جا نِ] (اِخ) دهی از دهستان رادکان است که در بخش حومهء شهرستان مشهد واقع است و ۲۲۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهمنجان پائین.

[بَ مَ جانِ] (اِخ) دهی از دهستان رادکان است که در بخش حومهء شهرستان مشهد واقع است و ۲۲۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهمنجنه.

[بَ مَ جَ نَ / نِ] (اِ مرکب) نام روز دویم است از ماه بهمن و عجمان در این روز عید کنند و جشن سازند بنابر قاعدهء کلیه که نزد ایشان ثابت است که چون نام روز با نام ماه موافق آید عید باید کردن و آنرا بهمنجه نیز گویند، گویند در این روز سپند را با شیر باید خورد بجهت زیادتی حافظه و در بعضی از بلاد در این روز مهمانی کنند بطعامی که در آن جمیع حبوبات باشد و بعضی گویند نام روز دویم از هر ماه شمسی. (برهان). روز دوم ماه بود بقول پارسیان و بقول دیگر روز دوم بود از بهمن ماه و پادشاهان عجم این روز را بفال نیکو داشتندی و بهمن سرخ و زرد سر همه چیز بیفشاندندی. (صحاح الفرس) : فرخش باد و خداوندش فرخنده کناد عید فرخندهء بهمنجنه و بهمن ماه.فرخی. بجوش اندرون دیگ بهمنجنه بگوش اندرون بهمن و قیصران.منوچهری. رسم بهمن گیر و از نو تازه کن بهمنجنه ای درخت ملک، عزت بار و بیداری تنه. منوچهری. اندرآمد ز در حجرهء من صبحدمی روز بهمنجنه یعنی دویم از بهمن ماه.انوری ||. نام آهنگی است. رجوع به آهنگ شود. رجوع به بهمن شود.

بهمنچنه.

[بَ مَ چَ نَ / نِ] (اِ مرکب) رجوع به مادهء قبل شود.

بهمنش.

[بِ مَ نِ] (ص مرکب) وهمنش. دارای منش نیک. دارندهء اندیشهء خوب. (فرهنگ فارسی معین). و رجوع به منش شود.

بهمن شیر.

[بَ مَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش مرکزی شهرستان آبادان و همچنین نام رودی است که از خاور خرم شهر از رودخانهء کارون جدا شده و از جنوب خاوری خرم شهر و شمال خاوری آبادان به خور بهمن شیر میریزد و در واقع آبادان بوسیلهء این رود و شط العرب تشکیل جزیره را میدهد. هوای آن گرم و مرطوب است آب قراء از رودخانهء بهمن شیر تأمین میگردد این دهستان از ۱۹ قریه بزرگ و کوچک تشکیل شده در حدود هشت هزار سکنه دارد قراء مهم آن عبارتند از طره سنجاخ که قریب سه هزار تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهمن شیر.

[بَ مَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش مرکزی شهرستان خرم شهر است، این دهستان در خاور و شمال خاوری خرم شهر واقع است هوای آن گرم و مرطوب است و آب قراء آن از رودخانهء بهمن شیر تأمین میشود این دهستان از هفت قریهء بزرگ و کوچک تشکیل شده و در حدود پنج هزار تن سکنه دارد. قراء مهم دهستان بهمن شیر عبارتند از محرزی که در خاور خرم شهر است و در حدود ۱۷۰۰ تن سکنه دارد و دیگری دهستان حفار خاوری است که در حدود ۱۰۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهمنگان.

[بَ مَ] (اِ مرکب) بهمنجنه. رجوع به بهمنجنه شود.

بهمن گیر.

[بَ مَ] (نف مرکب) جاده یا ناحیتی که از کوه در آن بهمن تواند افتاد. (یادداشت بخط مؤلف).

بهمن میرزا.

[بَ مَ] (اِخ) پسر عباس میرزا ولی عهد. پسر فتحعلیشاه قاجار که از فضلای شاهزادگان قاجار و مربی علم و ادب و صاحب کتابخانهء معروفی بود و بسیاری از کتب نفیسهء فارسی به اسم او تألیف شده یا به تشویق او به چاپ رسیده است و او مؤلف تذکرهٔ الشعرائی است بنام تذکرهء محمدشاهی که آنرا بنام برادر خود محمدشاه قاجار در سال ۱۲۴۹ ه . ق. به انجام رسانده است. بهمن میرزا در اواخر سلطنت محمدشاه چون به توطئه برضد پادشاه متهم گردید از ترس جان به قفقازیه گریخت و در آنجا در شهور سنهء ۱۳۰۱ ه . ق. در شهر شیشهء قراباغ وفات یافت. این بهمن میرزا را که پسر عباس میرزا و عم ناصرالدین شاه است نباید با بهمن میرزا ملقب به بهاءالدوله که پسر بلافصل فتحعلیشاه و عم بهمن میرزای مذکور است اشتباه نمود. (وفیات معاصرین قزوینی).

بهمن نژاد.

[بَ مَنْ، نِ] (ص مرکب) کسی که از خاندان بهمن باشد. (ناظم الاطباء). از خانواده و اصل و تبار بهمن : فریدون نسب شاه بهمن نژاد چو برخاست از اول بامداد.نظامی.

بهمنه.

[بَ مَ نَ / نِ] (اِ) همان بادافراه و قیل با بای فارسی (پهمنه) و آن چوبکی تراشیده را گویند که بچگان رشته در آن پیچیده گردانند، هندش لتو نامند. (آنندراج). چرخه. (ناظم الاطباء). و رجوع به بهنه و پهنه شود.

بهمنه.

[بَ مَ نَ] (اِخ) لقب عام ملوک نسا و ابیورد. (آثارالباقیه).

بهمنی.

[بَ مَ] (ص نسبی) منسوب به ماه بهمن : ای ابر بهمنی نه بچشم من اندری تن زن زمانکی و بیاسا و کم گری.فرخی.

بهمنی.

[بَ مَ] (اِخ) سلاطین بهمنی از سال ۷۴۸ تا ۹۳۳ ه . ق. در قسمتی از دکن حکومت کردند. مؤسس این سلسله حسن کانگو از افغانانی است که در خدمت یکی از براهمهء دهلی بسر میبرد در سال ۷۴۸ ه . ق. شروع و آخرین آنها کلیم آشاه است که در سال ۹۳۳ منقرض گردید. ممالک این سلسله بین پنج سلسلهء دکن تقسیم شد. (از تاریخ طبقات سلاطین لین پول صص۲۸ - ۲۸۹). و رجوع به بهمنیان و گلبرگه شود.

بهمنی.

[] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان بوشهر است که ۲۰۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهمنی.

[] (اِخ) دهی از دهستان چارکی است که در بخش لنگهء شهرستان لار است و ۲۸۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهمنی.

[بَ مَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای بخش میناب است که در شهرستان بندرعباس واقع است. این دهستان در جنوب خاوری میناب واقع است و محدود است از شمال بدهستان پائین شهر، از خاور بدهستان حومه، از جنوب بدهستان دهو، از باختر بدهستان شمیل و از ۹ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده است. جمعیت آن ۷۸۹۰ تن است مرکز دهستان قریهء بهمنی است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بهمنیار.

[بَ مَنْ] (اِخ) ابوالحسن مرزبان دیلمی معروف به کیا رئیس. رجوع به ابوالحسن بهمنیار شود.

بهمنیار.

[بَ مَنْ] (اِخ) احمدبن آقا محمدعلی. ادیب و استاد دانشگاه تهران در سال ۱۲۶۲ ه . ق. در کرمان متولد شد و در سال ۱۳۳۴ ه . ش. در تهران درگذشت. وی علوم مقدماتی را در کرمان تحصیل کرد و در نهضت مشروطه در عداد آزادی خواهان در آمد و روزنامهء «دهقان» را انتشار داد سپس از طرف مأموران انگلیسی بشیراز تبعید شد و محبوس گردید. در سال ۱۳۳۵ ه . ق. رهایی یافت و در تهران وارد خدمت وزارت مالیه شد و مأمور خراسان گردید و در مشهد روزنامهء فکر آزاد را منتشر کرد. در سال ۱۳۰۶ وارد خدمت عدلیه شد و مأمور قزوین و سپس همدان گردید و مجدداً در سال ۱۳۰۸ بمعلمی مشغول شد. در سال ۱۳۱۰ برای تدریس دارالمعلمین انتخاب گردید و در سال ۱۳۱۳ تدریس ادبیات عربی مدرسهء معقول و منقول بدو محول گردید و در سال ۱۳۱۵ عنوان استادی دانشگاه و در سال ۱۳۲۱ عضویت فرهنگستان را یافت. از آثار او «تحفهء احمدیه» در شرح الفیهء ابن مالک. تصحیح التوسل الی الترسل. تصحیح تاریخ بیهق. تصحیح اسرارالتوحید. ترجمهء زبدهٔ التواریخ در تاریخ آل سلجوق. صرف و نحو عربی بفارسی (سه دوره). ترجمهء احوال صاحب ابن عباد را باید نام برد. وی در تنظیم و تدوین مطالب مجلدات اول و دوم لغت نامه با مرحوم دهخدا همکاری کرده است.

بهمن یاری.

[بَ مَ] (اِخ) دهی از دهستان بویراحمدی سردسیر بخش کهکیلویه است که در شهرستان بهبهان واقع است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهمن یاری بالا.

[بَ یِ] (اِخ) دهی از دهستان حیات داود است که در بخش گناوهء شهرستان بوشهر واقع است و ۷۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهمن یاری پائین.

[بَ یِ] (اِخ) دهی از دهستان حیات داود است که در بخش گناوهء شهرستان بوشهر واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بهمنیان.

[بَ مَ] (اِخ) سلاطین بهمنی شاهاگلبرگه. سلسله ای از سلاطین که در دکن و نواحی مجاور آن (هندوستان) از ۷۴۸ - ۹۳۳ ه . ق. حکومت کرده اند و مؤسس این سلسله حسن بود که با عنوان علاءالدین گانگو بهمنی بر تخت سلطنت نشست. (فرهنگ فارسی معین).

بهمنین.

[بَ مَ نَ] (اِ) بهمنان و بهمن سرخ و سفید. (ناظم الاطباء). تثنیهء بهمن. دو بهمن سرخ و سفید. و رجوع به بهمن شود.

بهمون.

[بَ] (ضمیر مبهم) مرادف فلان است چنانکه گویند فلان و بهمون. (آنندراج). رجوع به بهمان شود.

بهمهٔ.

[بَ مَ] (ع اِ) ستور ریزه مانند بره و بزغاله و گوساله. ج، بَهْم، بَهَم، بِهام. جج، بِهامات. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). بچهء گوسفند نر و ماده و اول بچه که گوسفند بزاید. (مهذب الاسماء). بچهء گوسفند چون از مادر بر زمین افتد اگر از میش باشد و اگر بز و اگر از نر باشد و اگر از ماده آنرا سخله و بهمه گویند. (تاریخ قم ص۱۸۷).

بهمهٔ.

[بُ مَ] (ع ص، اِ) دلاوری که کسی بر وی دست نیابد. (از ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). دلیر. (آنندراج). مرد دلیر که بر او ظفر نباشد. (مهذب الاسماء ||). کار سخت و مشکل. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد||). سنگ بزرگ. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). لشکر. ج، بُهَم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهمهٔ.

[بَ هِ مَ] (ع ص، اِ) ارض بهمهٔ؛ زمین بهمی ناک. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). و رجوع به بهمی شود.

بهمه.

[بُ مَ / مِ] (ص) چیز بی بها و بی قیمت ||. مغلوب نشدنی. (ناظم الاطباء).

بهمی.

[بُ ما] (ع اِ)(۱) گیاهی است شبیه به نبات جو، بهماهٔ، یکی یا واحد و جمع در وی یکسان است، و الف آن برای تأنیث، پس منون نشود. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). نباتی است شبیه به نبات جو و از آن کوتاه تر و باریکتر و خوشهء آن شبیه به شیلم و منبتش مواقع سایه ناک است. (از تحفهء حکیم مؤمن). نصل. صُیفار. دیو گندم. (۱) - Hordeum phoenix.

بهمی.

[بَ] (ق) قدری و اندک. (آنندراج).

بهن.

[بَ] (ع مص) شادان و فرحناک شدن. و منه حدیث الانصار ابهنوا منها آخر الدهر؛ ای افرحوا و طیبوا نفساً بصحبتی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بهن آباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان زیرکوه است که در بخش قاین شهرستان بیرجند واقع است و ۶۱۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بهنام.

[بِ] (ص مرکب) نیک نام. خوشنام. (فرهنگ فارسی معین (||). اِ مرکب) نام نیک و خوب. (آنندراج). نام نیک. شهرت خوب. (فرهنگ فارسی معین).

بهنام پازکی.

[بِ مِ زُ] (اِخ) قریه ای است در بلوک ورامین. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۳۵۶).

بهنام سوخته.

[بِ مِ تَ / تِ] (اِخ) قریه ای است در بلوک ورامین. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۳۵۶).

بهنانات.

[بَ] (ع ص، اِ) جِ بهنانهٔ. رجوع به همین کلمه شود.

بهنانهٔ.

[بَ نَ] (ع ص) زن خوش بوی و خوش نفس. یا زن نرم گفتار خوش کردار. (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). زن خوش بوی. (دهار (||). زن سبکروح خندان. ج، بهنانات. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). زن خندان. (دهار).

بهنانه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) میمون که بوزینه باشد. (برهان). بوزینه. (غیاث). جانوری معروف و آنرا کپی نیز گویند و بتازیش قرد خوانند و ابوزنه کنیت او است. (شرفنامه). نوعی از میمون. (آنندراج) (انجمن آرا). بوزینه و میمون. (ناظم الاطباء). و این لغت با بای فارسی اصح است... (آنندراج). پهنانه. بوزینه. میمون. (فرهنگ فارسی معین) : اگر ابروش چین آرد سزد گر روی من بیند که رخسارم پر از چین است چون رخسار بهنانه. کسائی(۱). چنبک زند چو بوزنه خنبک زند چو خرس آن بوزنینه ریشک بهنانه منظرک. خاقانی (از آنندراج). دشمنت گرچه آدمی شکل است هست کمتر بسی ز بهنانه.شمس فخری. (۱) - در بهار عجم و آنندراج این شعر را به ابوشکور نسبت داده اند و شاهد مادهء بعد آورده اند ولی در لغت فرس اسدی چ اقبال ص۴۶۷ شاهد معنی بوزینه آمده و به کسائی داده شده است. رجوع به پهناله شود.

بهنانه.

[بِ نَ / نِ] (اِ مرکب) کلیچهء سفید و نان قرص را گویند. (برهان) (از ناظم الاطباء). کلیچهء نان سپید باشد یعنی نان به... (لغت فرس اسدی چ اقبال ص۴۹۷). نان میده که به روغن پزند و آن را کلیچه خوانند. (آنندراج) (انجمن آرا). کلیچهء سفید و نان قرص. (ناظم الاطباء). کلیچهء سفید. نان سفید. (فرهنگ فارسی معین) : چو بنهاد آن تل سوسن ز پیش من چنان بودم که پیش گرسنه بنهی تریدِ چرب و بهنانه. حکاک (از لغت فرس اسدی چ اقبال ص۴۹۷). همچنین در پی یاران می باش یار یارا زن و بهنانه محوز (۱)؟ خاقانی (از یادداشت مرحوم دهخدا). هست بر خوان سائلان درش قلیهء خوب و آش و بهنانه.شمس فخری. (۱) - در دیوان خاقانی پیدا نشد.

بهنس.

[بَ نَ] (ع ص، اِ) گران سطبر ||. شیر که اسد باشد ||. شتر رام. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهنسهٔ.

[بَ نَ سَ] (ع مص) خرامیدن ||. برفتار شیر رفتن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

به نشینی.

[بِهْ نِ] (حامص مرکب)خوش نشینی. دوستی و مجالست نیک : روز شادی به نشینی خود کند هر دشمنی دوست آن باشد که تا جان وقت تیمار ایستد. سیدحسن غزنوی.

بهنک.

[ ] (هندی، اِ)(۱) بهندی قنب است. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به پهنک شود. (۱) - تحفهء حکیم مؤمن این لغت را پهلک ضبط کرده است.

بهنه.

[بَ نَ / نِ] (اِ) همان بادافره است و با بای پارسی گفته اند. (شرفنامه). چوب مخروطی مر اطفال را که ریسمانی بر آن پیچیده و بر زمین گذاشته آن ریسمان را بکشند تا بچرخد. (ناظم الاطباء). و رجوع به پهنه شود.

بهو.

[بَ] (اِ)(۱) صفه و ایوان و کوشک و بالاخانه. (برهان) (ناظم الاطباء). کوشک. (جهانگیری). رواق. (دهار). قصر و ایوان و نشیمن. (غیاث). خانه در پیش سرای جداگانه. (آنندراج) (منتهی الارب). خانهء مقدم و پیشگاه سرایها. (از تاج العروس ج ۱۰ ص ۵۰) (از اقرب الموارد). خانهء پیشگاه سرای. (ناظم الاطباء) : مرا دست گرفت از دهلیز به مقصوره و از مقصوره بدهلیز برد تا سیصد مقصوره بر شمردیم تا به بهوی که چشم من به جهد به آخر آن رسید رسیدیم چون نیک بنگریدم متوکل را دیدم بر سریری زرین نشسته. (تاریخ طبرستان). گرچه غمخانهء ما را نه مجر ماند و نه بهو هرچه آرایش طاقست ز بر بگشائید. خاقانی. مسند از تخت و مخده ز

نمط برگیرید حجره(۲) از بهو و ستاره ز حجر بگشائید. خاقانی. (۱) - ظ. در عربی و فارسی یکسان است. (۲) - ن ل: هجله.

بهو.

[بَهْوْ] (ع اِ) گاوسار فراخ. ج، اَبهاء، بهو، بهی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد). ج، اَبهاء، بُهُوّ، بُهیّ. (ذیل اقرب الموارد ||). زمین فراخ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از تاج العروس) (از ذیل اقرب الموارد ||). فراخ از هر چیز||. جوف سینه یا گشادگی میان دو پستان. (منتهی الارب) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) (از تاج العروس) (از ذیل اقرب الموارد||). اعلای سینه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). جایگاه استراحت بچه در شکم مادر. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهو.

[بُ] (اِخ) نام یکی از وزیران هند است. (برهان) (جهانگیری). نام یکی از رایان هند است. (آنندراج). نام یکی از پادشاهان هند. (ناظم الاطباء) : به یکبار بر قلب لشکر زدند ربودندشان بر بهو بر زدند. اسدی (از آنندراج).

بهوء.

[بُ] (ع مص) رجوع به بها و بهاء شود.

بهوت.

[بَ] (ع ص) بسیار دروغ باف. ج، بُهْت، بُهوت. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بهوتی.

[بَ] (اِخ) منصوربن یونس بن صلاح الدین بن حسن بن احمدبن علی بن ادریس بهوتی حنبلی. از شیوخ حنابله و مردی عالم و عاقل و متبحر در علوم دینی بود و بیشتر اوقات خود را صرف نوشتن مسائل فقهی میکرد و شبهای جمعه مجمعی جهت بحث و گفتگو در منزل خود ترتیب داده بود. او راست: ۱- الروض المربع. ۲- کشاف القناع عن الاقناع. وی در سال ۱۰۵۱ ه . ق. به مصر درگذشت. (معجم المطبوعات). رجوع به اعلام زرکلی ج۱ ص۱۵۹ شود.

بهود.

[بُ] (اِ) هر چیزی نیم سوخته که از نزدیک شدن به آتش زردرنگ شده باشد. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بهور.

[بُ] (اِ) چشم باشد که بعربی عین گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (از ناظم الاطباء ||). نگاه که بعربی نظر خوانند، و به این معنی نهور نیز آمده است. (برهان) (از آنندراج) (انجمن آرا). نگاه و نظر. (ناظم الاطباء). رجوع به بهون شود.

بهور.

[بَ وَ] (ع اِ) شیر بیشه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهور.

[بُ] (ع مص) روشن شدن. (منتهی الارب) (آنندراج). روشن شدن و روشن کردن خورشید. (از اقرب الموارد ||). خوشنما نمودن. ||غلبه کردن. (منتهی الارب) (آنندراج). برتر شدن از یاران. (از اقرب الموارد ||). افزون آمدن روشنی ماه بر فروغ دیگر ستارگان. (آنندراج) (از اقرب الموارد).

بهور.

[ ] (اِخ) دهی از دهستان ایوانکی است که در شهرستان دماوند واقع است. ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بهوغ.

[بُ] (ع مص) بخواب شدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهون.

[بُ] (اِ) بهور و چشم و نگاه. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس). رجوع به بهور شود.

بهونیه.

[بَ وَ نی یَ] (ع اِ)(۱) شتر مجنس میان کرمانی و عربی. (منتهی الارب). شتران مابین کرمانی و تازی. (ناظم الاطباء). (۱) - در ذیل اقرب الموارد بَهَنَوِیَّهٔ بدین معنی آمده و افزاید در اللسان البَهْنَویَّ است و گوید این کلمه دخیل است.

بهی.

[بِ] (حامص) نیکویی و خوبی. (برهان) (غیاث). خوشی و نیکویی و خوبی. (آنندراج). خوبی. (انجمن آرا). نیکویی و خوبی. بهتری. (ناظم الاطباء). پهلوی «وهه»(۱). (حاشیهء برهان چ معین). بدین معنی مرکب است از «به» و «یای» مصدر. (آنندراج) (از غیاث) : بجای هر بهی پاداش نیکی بجای هر بدی بادآفراهی.دقیقی. ز بداصل چشم بهی داشتن بود خاک در دیده انباشتن.فردوسی. چو تاریک شد روزگار بهی از ایشان بهرمز رسید آگهی.فردوسی. بر فرخی و بر بهی گردد ترا شاهنشهی این بنده را کرمان دهی آن بنده را کرمانیه. منوچهری. بود دوری از بد ره بخردی بهی نیکی و دوری است از بدی.اسدی. نشاید بهی یافت بی رنج و بیم که بی رنج کس نارد از سنگ سیم.اسدی. نه دانندگان را ز دانش بهی است نه نزدیک کس دانشی را بهاست. ناصرخسرو. بر تو به امید بهی روز روز چرخ و زمان میشمرد سالیان.ناصرخسرو. با بهان رای زن ز بهر بهی کز دو عقل از عقیله ای برهی.سنایی. بفرمانبری کوش کآرد بهی که فرمانبری به ز فرماندهی.نظامی. بهر جا که روی آری از کوه و دشت بهی بادت از چرخ پیروز گشت.نظامی. بزرگیش بخشید و فرماندهی ز شاخ امیدش برآمد بهی.سعدی. بهی بایدت لطف کن کآن مهان ندیدندی از خود بتر در جهان.سعدی ||. ترقی. دولت. (غیاث) : نشین با اهل علم ای دوست مادام که از دانش بهی یابی سرانجام. ||صحت و تندرستی. (غیاث). بهبودی. (انجمن آرا). صحت و شفا و تندرستی. (ناظم الاطباء). بهبود. شفا. صحت. (فرهنگ

فارسی معین) : بادا رخ عدوی تو همچون بهی دژم روی تو باد همچو گل از شادی و بهی. رودکی. چه بندی دل اندر سرای سپنج که هرگز نداند بهی را ز رنج.فردوسی. تو دوری و از دوری تو سخت برنجم امید بهی نیست چو زینگونه بود کار.فرخی. امید بهی در شهنشه ندید در اندازهء کار او ره ندید.نظامی. بیمار چو اندکی بهی یافت ور شخص نزار فربهی یافت.نظامی. خاقانیا ز عارضهء درد دل منال کز ناله هیچ درد نشان بهی ندید.خاقانی. (۱) - Vahih.

بهی.

[بِ] (اِ مرکب) به. آبی. (فرهنگ فارسی معین). نام میوه ای است. (برهان). نام میوهء ولایتی که بهیدانه تخم او است و آن دو قسم است شیرین و ترش. شیرین معتدل رطب در درجهء اول و ترش بارد در اول و یابس در دوم. (غیاث) (آنندراج). میوه ای است مشهور به به که آنرا آبی نیز گویند. (انجمن آرا). آبی بود که آنرا بتازی سفرجل خوانند. (اوبهی). میوه ای که آنرا آبی و به و سفرجل نیز گویند. (ناظم الاطباء) : آنکه نشک آفرید و سرو بهی آنکه بید آفرید و نار و بهی.رودکی. خم و خنبه پر ز انده دل تهی زعفران و نرگس و بید و بهی.رودکی. شتروارها نار و سیب و بهی ز گل دسته ها کرده شاهنشهی.فردوسی. بخانه درون بود با یک رهی نهاده برش نار و سیب و بهی.فردوسی. مجلسی سازم با بربط و با چنگ و رباب با ترنج و بهی و نرگس و با نقل و کباب. منوچهری. ویشان را نیز همچو سیب و بهی را هستند افلاک شکل و رنگ همیدون. ناصرخسرو. نه غلیواژ ترا صید تذرو آرد و کبک نه سپیدار ترا بار بهی آرد و سیب. ناصرخسرو. پیش از آنکه خزان پیری گلنار رخسار پژمرده گرداند، انار بهی گردد و ارغوان شنبلید شود. (سندبادنامه ص۱۵۶). تا دل بغرور نفس شیطان ندهی کز شاخ بدی کس نخورد بار بهی(۱). سعدی. شاخ خلافت همیشه نار دهد بار بام رفاقت همه بهی ثمر آورد. سلمان (از آنندراج). (۱) - بمعنی قبل نیز ایهام دارد.

بهی.

[بِ] (اِ مرکب) کیش یزدان پرستان که آنرا دین بهی گویند. (آنندراج) (انجمن آرا). یزدان پرستی و دین بهی. دین یزدان پرستی. (ناظم الاطباء) : بیآموز آئین دین بهی که بی دین نه خوبست شاهنشهی.دقیقی. پذیرفت پاکیزه دین بهی نهان گشت بیدادی و بیرهی.فردوسی. زن و خواسته باید اندر میان چو دین بهی را نخواهی زیان.فردوسی.

بهی.

[بِ هی ی / بُ هی ی] (ع اِ) جِ بَهو. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بهی.

[بَهْیْ] (ع مص) بهی البیت بهیاً (از باب سمع)؛ خالی و معطل شد خانه. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بهی.

[بَ هی ی] (ع ص) روشن و تابان. (غیاث) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : لطف معروف تو بود آن ای بهی پس کمال البرّ فی اتمامه. مولوی (مثنوی چ خاور ص۳۹۵ ||). خوب و حسین. (منتهی الارب) (آنندراج). خوب. (ناظم الاطباء) (غیاث) (از اقرب الموارد) : مر کراهت در دل مرد بهی چون درآید زآفتی نبود تهی.مولوی ||. زیبا. (غیاث) (آنندراج) (ناظم الاطباء). - بهی پیکر؛ خوب روی و خوب صورت و نیکوشکل و خوش اندام. (ناظم الاطباء) : بدو گفت شخصی بهی پیکری گمانم چنانست کاسکندری.نظامی. -

بهی پیکری:چو آن هر سه پیکر بدان دلبری که برد از دو پیکر بهی پیکری.نظامی. - بهی رو؛ خوش رو. خوب رو : طبیب بهی روی با آب و رنگ ز حلم خدا نوشدارو بچنگ.نظامی. - بهی طلعت؛ آنکه طلعت و روی زیبا دارد : ملک زاده ای بود در شهر مرو بهی طلعتی چون خرامنده سرو.نظامی.

بهیار.

[بِهْ] (ص مرکب) دوشیزه یا زنی که دورهء آموزشگاه پرستاری را بپایان رسانیده و با رتبهء بهیاری در بیمارستانها بسمت پرستار مشغول کار است. (فرهنگ فارسی معین).

بهیاری.

[بِهْ] (حامص مرکب) عنوان و درجهء بهیار. (فرهنگ فارسی معین).

بهیتهٔ.

[بَ تَ] (ع اِ) دروغ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغهٔ ||). دروغی که به حیرت اندازد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). بهتان. (مهذب الاسماء). یقال: یاللبهیتهٔ (بکسر لام) و این استغاثه است. (منتهی الارب) (از متن اللغهٔ) (ناظم الاطباء). و در مورد باطلی است که دروغ و نادرستی آن انسان را به تحیر اندازد. (از متن اللغهٔ).

بهیج.

[بَ] (ع ص) شادمان. (منتهی الارب) (غیاث) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). خوب و نیکو. قال اللهتعالی: من کل زوج بهیج(۱). (منتهی الارب) (از آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). زیبا. (ترجمان القرآن). خوب و خوبروی. (زمخشری ||). باشکوه. (ترجمان القرآن). (۱) - قرآن ۲۲/۵.

بهید.

[بَ] (اِ) سنگ شکن. (آنندراج از لغات الطب ||). قسمی از غله. (ناظم الاطباء). نام دانه ای از حبوبات. (اشتینگاس).

بهیدانه.

[بِ نَ / نِ] (اِ مرکب) دانهء بهی که نام میوهء ولایتی است، بارد و رطب در درجهء دوم، سرفهء حاد و تب را مفید و مضعف معده. (آنندراج) (غیاث). رجوع به بهدانه و به دانه شود.

بهیدن.

[بَ دَ] (مص) فشار دادن و افشردن ||. با دو دست چسبیدن ||. با پا فشردن و لگد زدن و پایمال کردن. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بهیر.

[بَ] (ع ص، اِ) زن کلان سرین که وی را در رفتن دمه برافتد. (منتهی الارب) (از آنندراج). آنکه از گرانی بار تاسه و دمه بر وی افتد. (ناظم الاطباء).

بهیر.

[بَ] (اِ) ثمر درختی در هند که در دباغی و صباغی بکار می برند. (ناظم الاطباء). ثمر هلیله. هلیلج. حلیله.

بهیرهٔ.

[بَ رَ] (ع ص، اِ) زن سست کوتاه خلقت. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد ||). زن شریف آزاد||. زن گران کابین. بهیرهٔ مهیرهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء). زن نیکو گران کاوین. (مهذب الاسماء).

بهیره.

[بَ رَ] (اِ) بهندی بلیله است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به بهیر شود.

بهیره.

[بَ رَ] (اِخ) دهی از دهستان باوی است که در بخش مرکزی شهرستان اهواز واقع است و ۲۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بهیزک.

[بِ زَ] (اِ) پهلوی «وهیجک»(۱). خمسهء مسترقه. پنجه دزدیده. اندرگاه. (یادداشت بخط مؤلف). هریک از دوازده ماه ایران باستان دارای ۳۰ روز بود و سال، ۱۲×۳۰ = ۳۶۰ روز. بنابراین هر سال شمسی پنج روز کم داشت. برای جبران در آخر هر ماه سال پنج روز دیگر می افزودند تا سال شمسی درست داری ۳۶۵ روز باشد. این کبیسهء سال را در عربی خمسهء مسترقه و در فارسی، پنجهء دزدیده و بهیزک و در پهلوی، وهیجک و پنجه و پنج وه و گاه و اندرگاه نامیده اند. ظاهراً مصحف آن کلمه در فرهنگها بهترک است. (فرهنگ فارسی معین) : و پارسیان را از جهت کیش گبرکی نشایست که سال را بیکی روز کبیسه کنند. پس این چهار روز را یله همی کردند تا از وی ماهی تمام گرد آمدی به صدوبیست سال. و آن گاه این ماه را بر ماههای سال زیادت کردندی تا سیزده ماه شدی و نام یکی ماه اندر او دوبار گفته آمدی. و آن سال را بهیزک خواندندی و سپس نیست شدن ملک و کیش ایشان این بهیزک کرده نیامده است باتفاق. (التفهیم ص۲۲۲). و رجوع به بهترک شود. (۱) - Vehijak.

بهیصل.

[بُ هَ صِ] (ع ص مصغر) مصغر است، هیچکاره. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بهیلهٔ.

[بَ لَ] (ع ص، اِ) زن گران کابین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بهیرة. (ذیل اقرب الموارد). و رجوع به بهیرة شود.

بهیم.

[بَ] (اِ) صفه و بالاخانه. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). رجوع به بهو شود.

بهیم.

[بَ] (ع ص، اِ) سیاه و تاریک. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). سیاه. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة) : دیو دنیای جفاپیشه ترا سخره گرفت چو بهایم چه دوی از پس این دیو بهیم. ناصرخسرو ||. خالص و بی آمیزش چیزی. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). اسب یکرنگ که هیچ یک رنگ دیگر در آن مخالف رنگ وی نباشد. مذکر و مؤنث در وی یکسان است. ج، بُهم. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). میش سیاه. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). آواز بی ترجیع، یقال صوت بهیم. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). انگشت ابهام. (از ذیل اقرب الموارد) (از متن اللغة ||). لیل بهیم؛ شبی که تا سحرگاهان در آن روشن نباشد. (از اقرب الموارد) (از متن اللغة).

بهیم.

[بَ] (اِخ) نام یکی از رایان هند است. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : همیشه رای بهیم اندر آن مقیم بدی نشسته ایمن و دل پرنشاط و ناز و بطر. فرخی. چو نهر واله که اندر دیار هند بهیم بنهر واله همی کرد بر شهان مفخر.فرخی. حصار کندهه را از بهیم خالی کرد بهیم را بجهان آن حصار بود مفر.فرخی. بدار ملک خود آورد تخت و تاج بهیم ز سیم خام چو بتخانه پرنگار و صور. عنصری.

بهیم العجلی.

[بَ مُلْ عِ لی ی] (اِخ)مکنی به ابوبکر. از ابی اسحاق فزاری و داودبن یحی بن یمان و معاویة بن عمر و شهاب بن عباد روایت کرده است. وی از طبقهء هشتم از اهل کوفه بوده است او را امثال و حکایتی است. (از صفة الصفوة ج۳ ص۱۰۹).

بهیمة.

[بَ مَ] (ع اِ) چهارپایه اگرچه آبی باشد یا هر جاندار بی تمیز. ج، بهائم. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد). ستور و هر چهارپایی از حیوان بری و بحری. (بحر الجواهر). چهارپای. ج، بهائم. (ترجمان القرآن) (مهذب الاسماء). چهارپا اگرچه آبی باشد و یا هر جاندار بی تمیز. ج، بهائم. (ناظم الاطباء) : و هرگز مال نیندوختی و جز بر بهمیهء مصری ننشستی. (فارسنامه ابن بلخی ص۱۱۷). نسبت دارند تا قیامت ایشان ز بهیمه من ز انسان.خاقانی. خون بهیمه ریخته هر میزبان بشرط تو خون نفس ریخته و میزبان شده.خاقانی. آدمی بحیلت مرغ را از هوا درآرد و ماهی را از قعر دریا برآرد و بهیمهء توسن وحشی را الوف و مرتاض گرداند. (سندبادنامه). هرچه زیر چرخ هستند امهات از جماد و از بهیمه وز نبات.مولوی. دل می برد بدعوی فریاد شوق سعدی الا بهیمه ای را کز دل خبر نباشد.سعدی. آری بر بهیمه چه سنبل چه سنبله.ابن یمین. - بهیمه طبع؛ آنکه همتش صرف خورد و خواب باشد. (انجمن آرا). - بهیمه وار، بهیمه طبع، بهیمه صفت؛ بمانند حیوان : چه درختهای طوبی بنشانده آدمی را تو بهیمه وار الفت به همین

گیاه داری. سعدی.

بهیمی.

[بَ می ی] (ص نسبی) منسوب به بهیمه که بمعنی چارپایه است. (از غیاث) (از آنندراج). منسوب به بهیمه. حیوانی. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : بر لذت بهیمی چون فتنه گشته ای بس کرده ای بدان که حکیمت بود لقب. ناصرخسرو. و از عادت بهیمی و طبیعت سبعی امتناع نمی نمود. (سندبادنامه ص۱۱۴). پای بگشا از این بهیمی سم سر برون آر از این سفالی خم.نظامی.

بهین.

[بِ] (ص عالی) بهترین. (برهان) (جهانگیری) (آنندراج) (رشیدی) (ناظم الاطباء). نیکوترین چیز. (شرفنامه). الانتقاء؛ بهین چیزی برگزیدن. (تاج المصادر بیهقی) : بهین کار اندر جهان آن بود که مانندهء کار یزدان بود.ابوشکور بلخی. بهین زنان در جهان آن بود کزو شوی همواره خندان بود.فردوسی. کرا جاه و چیز و جوانیش هست بهین شادی این جهانیش هست.اسدی. سپهبد بهین برگزید از میان ببخشید دیگر بر ایرانیان.اسدی. که کرد بهین کار جز بهین کس حلاج نبافد هگرز دیبا.ناصرخسرو. بنگر که بهین کار چیست آن کن تا شهره بباشی بدین و دنیا.ناصرخسرو. بدترین مرد اندر این عالم به بهین زنان دریغ بود. (سندبادنامه). چون بهین مایه ات برفت از دست هرچه سود آیدت زیان پندار.خاقانی. دست بر سر زنی گرت گویم کان بهین عمر رفته باز پس آر.خاقانی. و مهین توانگران آن است که غم درویش خورد و بهین درویشان آن است که کم توانگر گیرد. (گلستان). وضع دوران بنگر، ساغر عشرت برگیر که بهر حالتی این است بهین اوضاع.حافظ ||. انتخاب کرده شده و برگزیدهء هر چیز باشد. (برهان). انتخاب شده و برگزیده ترین هر چیزی. (ناظم الاطباء). برگزیده. منتخب. (فرهنگ فارسی معین ||). توانگری یافتن. (برهان) (شرفنامه) (ناظم الاطباء (||). اِ) ایام هفته. (برهان) (جهانگیری) (رشیدی) (ناظم الاطباء). رجوع به بهینه شود ||. حلاج و نداف. (برهان) (جهانگیری) (رشیدی) (ناظم الاطباء). رجوع به بهینه شود.

بهینس.

[بُ هَ نِ] (ع اِ مصغر) مصغر بهنس که شیر و اسد باشد. (از منتهی الارب) (آنندراج). شیر بیشه. (ناظم الاطباء).

بهینه.

[بِ نَ / نِ] (ص نسبی) گزیده و انتخاب شده. (انجمن آرا) (برهان) (آنندراج) (جهانگیری). گزیده ترین و بهترین چیز. (ناظم الاطباء (||). ص عالی) بهترین. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). نیکوترین چیز. (شرفنامه) : بهتر رهی بگیر که دو راه پیش تست سوی بهینه راه طلب کن یکی خفیر. ناصرخسرو. عشق است بتا، بهینه تر کیش مرا نوش است مرا ز عشق تو نیش بتا.سنایی. مردمان بدو فرقه شدند، الا من بهینهء ایشان بود. (تفسیر ابوالفتوح). و بهینهء هرکس که او را رها کنم و آن علی بن ابیطالب. (تفسیر ابوالفتوح رازی). بهینه چیز که آن کیمیای دولت تست ز همنشینی صهبا هبا شده ست هبا. خاقانی (||. اِ) هفته. (آنندراج) (انجمن آرا) (جهانگیری) (برهان) (ناظم الاطباء) : صاحبا صد بهینه و مه و سال بگذرد کز رهی نیاری یاد. شاکر بخاری (از آنندراج||). حلاج و نداف. (انجمن آرا) (آنندراج) (برهان) (ناظم الاطباء).

بهیهٔ.

[بَ هی یَ] (ع ص) تأنیث بهی. (آنندراج). مؤنث بهی، یقال امرأة بهیة. (ناظم الاطباء ||). روشن و تابان. (آنندراج) (غیاث ||). لقبی است که در وزارت خارجه به دولت روس میدادند: دولت بهیهء روس، مانند سنیه برای دولت انگلیس. (یادداشت بخط مؤلف).

بی.

(پیشوند) حرف نفی. مقابل با که کلمهء اثبات است. بر سر اسم درآید و اسم را به صفت بدل کند چون بصیرت که بمعنی بینائی است و اسم است و اگر گویند بی بصیرت صفت میگردد و مسمایی لازم است که قبل از آن ذکر کرده و به این صفت او را متصف سازند و بگویند آدم بی بصیرت یعنی آدمی که بینایی ندارد و همچنین سایر اسمها خواه فارسی باشد و یا مأخوذ از تازی مانند بی بها و بی پروا و بی ترتیب و بی بهره و بی شغل و بی قاعده و بی کار و جز آنها. (از ناظم الاطباء ||). و گاه بر سر اسمی درآید و قید مرکب سازد: بی شک. بی گفتگو. (فرهنگ فارسی معین). این کلمه با اسم و فعل و ضمایر و کلمات دیگر ترکیب شود: بی آب. بی آبرو. بی آرام. بی آزار. بی آزرم. بی آفرین. بی آگهی. بی آهو. بی اتفاق. بی اثر. بی اجر. بی اجل. بی احترام. بی احتیاج. بی احتیاط. بی اختیار. بی ادب. بی ادراک. بی ارج. بی ارز. بی ارزش. بی اساس. بی استعداد. بی اسم و رسم. بی اشتها. بی اصل. بی اطلاع. بی اعتبار. بی اعتدال. بی اعتقاد. بی اعتماد. بی اعتنا. بی اعراب. بی اغراق. بی افاده. بی اقبال. بی اقتباس. بی التفات. بی اتفاق. بی امان. بی امتیاز. بی امید. بی انباز. بی انتظار. بی انتها. بی انجام. بی انجمن. بی انداختن. بی انداز. بی اندازه. بی اندام. بی انده. بی اندوه. بی اندیشه. بی انصاف. بی انضباط. بی اولاد. بی اهمیت. بی ایمان. بی باب. بی بار. بی باران. بی بازارگرمی. بی باعث و بانی. بی باک. بی باکانه. بی بال. بی بال و پر. بی بام. بی بدیل. بی بر. بی برادر. بی برکت. بی برگ. بی برگشت. بی برگ و نوا. بی برو برگرد. بی بروبوم. بی بر و بیا. بی برهان. بی بصارت. بی بصر. بی بصیرت. بی بضاعت. بی بقا. بی بلا. بی بن. بی بند. بی بندوبار. بی بندوبست. بی بنه. بی بنیاد. بی بنیه. بی بو. بی بوی. بی بها. بی بهره. بی بیم. بی پا. بی پاوپر. بی پاورقی. بی پدر. بی پرده. بی پرستار. بی پروا. بی پروپا. بی پزشک. بی پشت. بی پناه. بی پول. بی پیر. بی تاب. بی تاج و تخت. بی تاروپود. بی تأمل. بی تبعیض. بی تتبع. بی تجانس. بی تجربه. بی تحاشی. بی تخلف. بی تدبیر. بی تربیت. بی ترتیب. بی ترحم. بی تردید. بی ترس. بی ترس و لرز. بی تعارف. بی تعصب. بی تعصبی. بی تعلل. بی تغییر. بی تفاوت. بی تقریب. بی تقصیر. بی تکلف. بی تماشا. بی تن. بی تناسب. بی توان. بی توبه. بی توش. بی توش و توان. بی توشه. بی توقف. بی تیمار. بی ثبات. بی ثمر. بیجا. بی جان. بی جفت. بی جنگ. بی جواب. بی جهت. بی جهیز. بی چارگی. بی چاره. بی چانه. بی چشم ورو. بی چک و چانه. بی چندوچون. بی چون و چرا. بی چیز. بی حاصل. بی حال. بی حرف. بی حرکت. بی حساب. بی حفاظ. بی حق. بی حقیقت. بی حکیم و دوا. بی حواس. بی حیا. بی خانمان. بی خانه. بی خبر. بی خبران. بی خداوند. بی خرد. بی خدیو. بی خواب. بی خود. بی خور. بی خور و خواب. بی خویش. بی خویشتن. بی خیر. بی خیر و برکت. بیداد. بیدادگر. بیدانش. بی دانه. بی درآمد. بی درد. بی درمان. بی درنگ. بی دریغ. بی دست و پا. بی دستیار. بی دل. بی دلیل. بی دماغ. بی دوا. بی دود. بی دوام. بی دین. بی راحله. بی رامش. بی راه. بی راهبر. بی راهه. بیراهی. بی رحم. بی رسم. بی رگ. بی رنج. بی رنگ. بی رودربایستی. بی ریش. بی زاد. بی زاد و راحله. بی زار. بی زاق و زوق. بی زر. بی زمان. بی زمینه. بی زوال. بی زور. بی زیان. بی زین. بی ساز. بی ساز و برگ. بی سامان. بی سپاه. بی سبب. بی سر. بی سررشته. بی سعادت. بی سکون. بی سنگ. بی سواد. بی سود. بی سود و زیان. بی شاخ و برگ. بی شاخ و دم. بی شاهد. بی شایبه. بی شبان. بی شبه. بی شبهه. بی شرم. بی شعور. بی شک. بی شمار. بی شوخی. بی شیله پیله. بی صاحب. بی خبر. بی طاقت. بی طعم. بی طمع. بی طهارت. بی عار. بی عدیل. بی عرضگی. بی عقب. بی عقل. بی علت. بی علم. بی عیب. بی غم. بی غیرت. بی فایده. بی فروغ. بی فریاد. بی فساد. بی فضل. بی فهم. بی قاعده. بی قدر. بی قدرت. بی قرار. بی قوت. بی قیل

و قال. بی قیمت. بی کار. بی کام. بی کتاب. بی کران. بی کرانه. بی کس و کار. بی کسی. بی کفایت. بی کمال. بی کینه. بی گار. بی گدار. بی گذاره. بی گریز. بی گرفت و گیر. بی گفت و گوی. بی گناه. بی گنج. بی گنه. بی گوش. بی گیا. بی لجام. بی لگام. بی لنکه. بی مادر. بی مار. بی ماهستان. بی ماه. بی مایه. بی مبالات. بی محابا. بی محل. بی مخمصه. بی مدار. بی مر. بی مروت. بی مرگ. بی مزه. بی مضرت. بی مطالعه. بی مغز. بی معرفت. بی معنی. بی ملجأ. بی منتها. بی منش. بی مو. بی مواظبت. بی مهر. بی میل. بی نام. بی نام و نشان. بی نام و ننگ. بی نتیجه. بی نشان. بی نصیب. بی نظیر. بی نقصان. بی نماز. بی ننگ و عار. بی نوا. بی نهایت. بی نیاز. بی واسطه. بی وسیله. بی وطن. بی وفا. بی وفایی. بی وقار. بی وقت. بی وقوف. بی هال. بی هش. بی همال. بی همتا. بی همه چیز. بی هنر. بیهوده. بی هوش. بی هوشی. بی یاد. بی یاد و هوش. بی یار و یاور.

بی.

(حرف) بجای «ب» که یکی از حروف الفباء است بکار رود : مگر که یاد نداری که چشم تو نشناخت بخط خویش الف را همی بجهد از بی. ناصرخسرو. راست از راه تقدم چون الف شد وآنگهی بدسگالش بازپس افتاده چون بی میرود. شمس طبسی.

بی.

(اِ) کرم و پروانه. (ناظم الاطباء). بید. (از اشتینگاس). ظاهراً مصحف یا لهجه ای است «بید» را. و رجوع به بید شود.

بی.

[بَی ی] (ع ص) (از «ب ی ی») مرد ناکس و فرومایه و ابن بَیّ مثله. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء) (آنندراج).

بی.

[بَی ی] (ع مص) (از «ب وی») مشابه شدن غیر خود را در کردار. (منتهی الارب) (از معجم متن اللغة). مشابه شدن غیر پدر خود را در کردار. (ناظم الاطباء).

بی آب.

(ص مرکب) کنایه از بی رونق. (برهان) (آنندراج) (شرفنامه). بی طراوت. پژمرده : و آن لبان کز وی برشک آمد عقیق آبدار چون سفال بیهده بی آب و بی مقدار شد. سوزنی ||. که آب ندارد، چون بعض میوه ها از نوع بد یا محروم مانده از آب کافی. (یادداشت بخط مؤلف ||). خشک. عاری از آب و آبادانی : چو منذر به نزدیک جهرم رسید بر آن دشت بی آب لشکر کشید.فردوسی. بیابان بی آب و راه دده سراپرده ای دید جایی زده.فردوسی. بیابان بی آب و کوزه شکسته دو صدره فزونست از شهر و کندر. ناصرخسرو. هرچه جز از شهر بیابان شمر بی بر و بی آب و خراب و بیاب.ناصرخسرو. پس سلیمان گفت شو ما را رفیق در بیابانهای بی آب ای شفیق.مولوی ||. عدم جاه و شأن و شوکت. (برهان ||). خجل و شرمنده. (برهان) (آنندراج). شرمنده. (شرفنامه).

بی آب.

(اِخ) دهی از دهستان فرقان غربی است که در بخش آوج شهرستان قزوین واقع است و ۴۱۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بی آبرو.

(ص مرکب) بی عزت و بی حرمت. (آنندراج). بی اعتبار و بی شرف و رسوا و خوار و ذلیل. (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود ||. معزول. (ناظم الاطباء ||). شرمگین. (ناظم الاطباء).

بی آبروی.

(ص مرکب) ناپسند و ناموافق. (ناظم الاطباء). بی آبرو : یکی خرد گوساله در پیش اوی تنش لاغر و خشک و بی آبروی.فردوسی. وگر زین هنرها نیابی دروی همانا که یابیش بی آبروی.فردوسی. و رجوع به مادهء قبل شود.

بی آبرویی.

(حامص مرکب) رسوایی و بی شرفی و بی اعتباری. (ناظم الاطباء). - بی آبرویی کردن؛ دست بکارهایی زدن که موجب رسوایی شود : یکی کرده بی آبرویی بسی چه غم دارد از آبروی کسی.سعدی. که من بعد بی آبرویی مکن ادب نیست پیش بزرگان سخن.سعدی ||. حماقت و گولی. (ناظم الاطباء).

بی آب و رنگ.

[بُ رَ] (ص مرکب) هیچ خوبی ندارد. (آنندراج). خالی از لطافت و زیبایی و نیکویی. (ناظم الاطباء).

بی آبی.

(حامص مرکب) خشکی و خشکسالی : در ولایت نسف بی آبی شد همهء زراعات خراب شد. (انیس الطالبین بخاری ||). بی رونقی و بی طراوتی. (آنندراج) (ناظم الاطباء) : قلم در حرف کش بی آبیم را شفیع آرم بتو بی خوابیم را.نظامی ||. بی آبرویی : چند بی آبی نمایی تا مگر کرده های ما بچاهی افکنی. عمادی شهریاری ||. تشنگی : برون آمد از زیر ابر آفتاب ز بی آبی اندام خسرو در آب.نظامی.

بی آگاه.

(ص مرکب) ناواقف. بیخبر. (آنندراج). بی اطلاع. ناآگاه : بی خبر باشد از صلح و بی آگاه ز جنگ هیچ صلحی بجهان بی وی و جنگی سره نی(۱). سوزنی (نسخهء خطی کتابخانه لغتنامه ||). بی حس : اندامی که درد کند دردش بنشاند که بی آگاه کند آن جای را. (الابنیه عن حقایق الادویه). و اندامها اندک اندک خدر میشود و بی آگاه. (ذخیرهء خوارزمشاهی). (۱) - ن ل: بی خبر باشد و بی آگهی از صلح و ز جنگ هیچ جنگی به جهان بی وی و صلحی سره نی. (دیوان چ ۱ ص ۴۷۰).

بی آلت.

[لَ] (ص مرکب) بی سلاح. بی ساز جنگ. بی ساز و برگ : تاجیکان سبک مایه بی آلتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۳۲). سلاحی و سازی ندارند چست ز بی آلتان جنگ ناید درست.نظامی. و رجوع به آلت شود.

بی آلتی.

[لَ] (حامص مرکب) ساز و برگ نداشتن. محروم بودن از وسایل و اسباب : ز بی آلتی وانماندم بکنج جهان باد و از باد ترسد ترنج.نظامی. نفس اژدرهاست او کی مرده است از غم بی آلتی افسرده است.مولوی. و رجوع به مادهء قبل شود.

بی آمرغ.

[مُ] (ص مرکب) بی قدر. بی ارزش. بی ارج. بی بها. بی فائده : جوان تاش پیری نیامد بروی جوانی بی آمرغ نزدیک اوی.ابوشکور. رجوع به آمرغ شود.

بی آمیغ.

(ص مرکب) روقه. مروق. ساده. صاف. خالص. ناب. صرف. محض. (یادداشت بخط مؤلف): بحت بحوته؛ ساده و بی آمیغ گردید. باحت الماء؛ خورد آب را بی آمیغ چیزی. (منتهی الارب). و رجوع به آمیغ شود.

بی آنکه.

[کِ] (حرف ربط مرکب) بدون : ماه سه شبه از بر گردن بنگارند از غالیه بی آنکه همی غالیه دارند. منوچهری. تا مقرر گردد که بی آنکه خونی ریخته آید این کارها قرار گرفت. (تاریخ بیهقی). چشمم بزبان حال گوید بی آنکه به اختیار گویم.سعدی. سخن عشق تو بی آنکه برآید بزبانم رنگ رخسار خبر می دهد از سر نهانم. سعدی.

بی آور.

[وَ] (ص مرکب) بی همال. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بی چون. بی مانند. بی همال : در کفایت بی نظیری در مروت بی بدیل در سخاوت بی همالی در سخن بی آوری. سوزنی (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). و رجوع به «آور» شود.

بیا.

[بَ] (ص، اِ) پر باشد که نقیض خالی است. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). پر. ضد خالی. (رشیدی). پر. نقیض خالی. (ناظم الاطباء ||). در خانه و در سرا. (برهان) (ناظم الاطباء). در خانه. (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به بیا شود.

بیاب.

[بَیْ یا] (ع ص) (از «ب ی ب») سقایی که برای فروخت آب به کوچه ها بگردد. (منتهی الارب) (آنندراج) (از اقرب الموارد) (ناظم الاطباء).

بیابان.

(اِ مرکب) پهلوی «ویاپان»(۱)، سمنانی «بیه بون»(۲)، سنگسری «بیه بن»(۳)، سرخه ای «بیه ون»(۴)، شهمیرزادی «بیه بون»(۵)، بی آب و علف، لاسگردی «بیه بن»(۶) گیلکی «بیابان» دشت و صحرا. صحرای بی آب و علف. (حاشیهء برهان قاطع چ معین). بفتح اول هم آمده است و بعضی محققین نوشته اند بکسر اول اصح باشد زیرا که در اصل بی آبان بود یعنی بی آب شونده یعنی صحرای بی آب. چون به الف ممدوده آب که در حقیقت دو الف است لفظ دیگر مرکب شود الف اول ساقط گردد چنانکه در سیماب و گلاب و الف و نون در آخر برای فاعلیت است. (آنندراج) (غیاث). صحرایی که در آن هیچ نروید. (فرهنگستان). فلات. (دهار). بیداء. (دهار). دشت و صحرا و صحرای بی آب و علف و غیرمزروع. (ناظم الاطباء) : بسا شکسته بیابان که باغ خرم گشت و باغ خرم گشت آن کجا بیابان بود.رودکی. گاهی چو گوسفندان در غول جای من گاهی چو غول گرد بیابان دوان دوان. بوشکور. شبی دیریاز و بیابان دراز نیازم بدان بارهء راهبر.دقیقی. هر زمینی که آنجا ریگ دارد یا شوره و اندر او کوه نباشد و آب روان نباشد و کشت و برز نبود آنجای را بیابان خوانند. (حدود العالم). زاغ بیابان گزید خود به بیابان سزید باد بگل بروزید گل به گل اندر غژید. کسایی. همه چون غول بیابان همه چون مار صلیب همه بومره بخوی(۷) و همه چون کاک خدنگ. قریع الدهر. نشیب و فراز و بیابان و کوه بهر سو شدند انجمن هم گروه.فردوسی. دگر سو سرخس و بیابان به پیش گله گشته بر دشت آهو و میش.فردوسی. بیابان از آن آب دریا شود که ابر از بخارش به بالا شود.عنصری. عقیق وار شده ست آن زمین ز بس که ز خون بروی دشت و بیابان فروشده ست آغاز. عنصری. هرچه جز از شهر بیابان شمر بی بر و بی آب و خراب و یباب.ناصرخسرو. هم نظری کن ز لطف تا دل درمانده را بو که به پایان رسد راه بیابان من.عطار. تو نه رنج آزموده ای نه حصار نه بیابان و باد و گرد و غبار.سعدی. شبی در بیابان مکه از بیخوابی پای رفتنم نماند. (گلستان). (۱) - - (۵) Viyapan. (۲) - Biabun. (۳) - Biaban. (۴) - Biavan. (۶) - Biaban. (۷) - ن ل: همه چون زهره بخوی، همه بد زهره به قوی.

بیابان.

(اِخ) طایفه ای از طوایف ناحیهء مکران. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۱۰۱).

بیابان باش.

(نف مرکب) آنکه در بیابان زندگی کند. (یادداشت بخط مؤلف). بدوی. (بحر الجواهر). کسی که در بیابان منزل دارد: تازیان بیابان باش؛ اعراب بدوی. (ناظم الاطباء).

بیابان بر.

[بُرْ] (نف مرکب) بیابان نورد. طی کنندهء بیابان. که در بیابان رود. بسیارسیر : باد چون عزم اوست در ناورد زآن بیابان بر است و کوه نورد.مختاری.

بیابانک.

[نَ] (اِ مصغر) صحرای خرد و کوچک. (ناظم الاطباء).

بیابانک.

[نَ] (اِخ) دهی از دهستان سرخه است که در بخش مرکزی شهرستان سمنان واقع و دارای ۱۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بیابانک.

[نَ] (اِخ) دهی از دهستان سرخ بخش مرکزی شهرستان سمنان است و دارای ۲۰۰ تن سکنه است. نام ایستگاه راه آهن نیز میباشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳ ||). نام موضعی است. از آنجاست علاءالدوله‌ء سمنانی. (رشیدی). ناحیه ای در کویر نمک مشتمل بر چندین قریه مهمترین آنها جندق است.

بیابان گرد.

[گَ] (نف مرکب) کسی که در بیابان زیست میکند. صحراگرد باشد. بدوی. چادرنشین : کرد صحرانشین کوه نورد چون بیابانیان بیابان گرد.نظامی.

بیابان گردی.

[گَ] (حامص مرکب)زیستن در بیابان. بدویت. چادرنشینی. بیابان نوردی. عمل بیابان گرد.

بیابان مرگ.

[مَ] (ص مرکب) آنکه در بیابان بمیرد و احوالش کسی را معلوم نشود. (آنندراج). هلاک شده در بیابان. (آنندراج) (ناظم الاطباء) : در جهان یا رب بیابان مرگ باد هرکه ما را رهنمون کس کند. ملافوقی (از آنندراج).

بیابان نشین.

[بانْ، نِ] (نف مرکب)صحرانشین و بدوی و مردمانی که در بیابان زندگی میکنند. (ناظم الاطباء). بیابان نشیننده. آنکه در بیابان زیست کند. صحرانشین. بدوی. چادرنشین : حاتم طایی که بیابان نشین بود اگر شهری بودی از جوش گدایان بیچاره شدی. (گلستان ||). گوشه نشین. (ناظم الاطباء).

بیابان نورد.

[بانْ، نَ وَ] (نف مرکب)بیابان گرد و سفرکننده در بیابانها. (ناظم الاطباء). بیابان نوردنده. بیابان گرد : تهیدست مردان پرحوصله بیابان نوردان بی قافله.سعدی ||. قوی. پرطاقت برفتن در بیابانها : گزاره برد سپه را ز ده دوازده رود بمرکبان بیابان نورد کوه گذار.فرخی. بیابان نوردی چو کشتی بر آب که بالای سیرش نپرد عقاب. سعدی (بوستان چ یوسفی ص ۹۰).

بیابان نوردی.

[بانْ، نَ وَ] (حامص مرکب) بیابان گردی. عمل بیابان نورد.

بیابانی.

(ص نسبی) بدوی و صحرایی. (ناظم الاطباء). بدوی. صحرایی. صحرانشین. (فرهنگ فارسی معین). بادی. (ترجمان القرآن) : کرد صحرانشین کوه نبرد چون بیابانیان بیابان گرد.نظامی ||. وحشی و بی تربیت. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : یکی از جای برجستم چنان شیر بیابانی و غیوی برزدم چون شیر بر روباه در غانی. ابوالعباس. من که دیوی شدم بیابانی چون کنم دعوی سلیمانی.نظامی ||. در اصطلاح نجوم، ستارگان ثابت یا بعضی از آنها. بیابانیات در کتاب «منتخب الموالید» احمدبن محمد بن عبدالجلیل سجزی نوزده ستاره ثبت شده ولی در رساله‌ء اصول القوانین و تحصیل القوانین لاستنباط الاحکام از همان مؤلف گوید که بیابانیات کواکب قدر اول و دوم و سوم منازل قمر است. (گاه شماری ص۳۳۵ متن و شرح از حاشیه‌ء برهان قاطع چ معین). بیابانیات؛ ستاره هایی که در غیر مدار آفتاب و ماه واقع شوند. (ناظم الاطباء). کواکب بیابانی. فرارون. (صحاح الفرس). ستاره :بیابانی ثابت. ستارگان بیابانی را که ثابته خوانند ایشان را یعنی ایستاده. (التفهیم). ستاره‌ء بیابانی. ستارگان ایستاده: آنند که بر همه آسمان پراکنده اند. و دوری ایشان همیشه یکسان است... و بپارسی بیابان خوانند زیرا که گم شده بدان راه بازیابد به بیابان و دریا اندر. (التفهیم). بطلمیوس اندر مجسطی پیدا کرده است میان کواکب تیزرو... حساب کواکب بیابانی برین کرده است. (مجمل التواریخ).

بیابانیات.

[نی یا] (ع اِ) رجوع به بیابانیان شود.

بیابانیان.

(اِ مرکب) جِ بیابانی، بمعنی صحرانشین. رجوع به بیابانی شود ||. ستاره هایی که در غیر مدار آفتاب و ماه واقع شده اند. (ناظم الاطباء ذیل بیابانیات). کواکب قدر اول و دوم و سوم و منازل قمر. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بیابانی شود ||. زنان صحرانشین. (فرهنگ فارسی معین).

بیابانیه.

[نی یَ / یِ] (معرب، ص نسبی)مؤنث بیابانی. ج، بیابانیات. (فرهنگ فارسی معین).

بیات.

[بَ] (ع مص) بشب چنین کردن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). رجوع به بیتوته شود ||. شب بروز آوردن. شب زنده داری: پس شبی که آنرا به شب بیات نام نهاده بودند درآمد. (تاریخ قم ص۲۵۶ (||). اِ) شبانگاه (||. ص) نان شبینه. (غیاث ||). شب مانده که یک شب بر آن گذشته باشد. (ناظم الاطباء). شب مانده. (فرهنگ فارسی معین): نان بیات ||. بیشتر در مورد گوشت یا مرغی بکار برند که دو سه روز در ماست یا سرکه یا نمک یا در زیر برف گذارند تا نازک شود. (از یادداشت بخط مؤلف). - بیات شدن؛ بیات گردیدن گوشت و امثالهم. (یادداشت بخط مؤلف). - نان بیات؛ نان شب مانده و شبینه. (ناظم الاطباء).

بیات.

[بَ] (اِ) نام شعبه ای از موسیقی. (آنندراج) (غیاث). - بیات اصفهان؛ یکی از گوشه های همایون. (فرهنگ فارسی معین). - بیات

ترک.؛ رجوع به شور شود.

بیات.

[بَ] (اِ) غصه و غم و افسوس ||. تشویش ||. توجه و اندیشه. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بیات.

[بَ] (اِخ) تیره ای از ایل اینانلو از ایلات خمسهء فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۸۶).

بیات.

[بَ] (اِخ) دهی از بخش موسیان شهرستان دشت میشان است و ۲۸۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیاتان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان دره صیدی بخش اشترینان است که در شهرستان بروجرد واقع است و ۴۸۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیاتان.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان کاغهء بخش درود شهرستان بروجرد است که ۳۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیات ترک.

[بَ تِ تُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) رجوع به شور شود.

بیات ست علی.

[بَ تِ سَ عَ] (اِخ)طایفه ای از طوایف قشقایی. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۰).

بیات شاهوردی.

[بَ تِ وِ] (اِخ)طایفه ای از طوایف قشقایی. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۰).

بیاتیون آصف خان.

[بَ نِ صِ] (اِخ)دهی از دهستان بلوک شرقی شهرستان دزفول است که ۲۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیاتیون ارشد.

[بِ تی یو اَ شَ] (اِخ) دهی از دهستان بلوک شرقی بخش مرکزی شهرستان دزفول است که ۳۰۰ سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی

ایران ج۶).

بیاچاریدن.

[دَ] (مص) آچاردن. آچاریدن : که مر این خاک ترش را تو چو طباخان می ببوی و مزه و رنگ بیاچاری. ناصرخسرو. رجوع به آچاردن و آچاریدن شود.

بیاح.

[بیا / بَ یْ یا] (ع اِ) شیشک. ماهی شیشک. (مهذب الاسماء). نوعی از ماهی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (دهار) (آنندراج). نوعی از ماهی خرد به اندازهء یک وجب و آن گواراترین ماهی است و گفته اند کلمهء دخیل است. (از ذیل اقرب الموارد).

بیاحهٔ.

[بَیْ یا حَ] (ع اِ) دام ماهی گیران. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از ذیل اقرب الموارد).

بیاد.

[بَ] (ع مص) هلاک گردیدن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بیاد.

(اِ مرکب) بیداری و هشیاری که نقیض خواب و مستی است. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (رشیدی). این کلمه را سروری بمعنی بیداری مقابل خواب آورده و غلط است چه یاد بمعنی بیداری است و بیاد بمعنی به بیداری و در بیداری است. (یادداشت بخط مؤلف) : که افراسیابش بسر برنهاد نبودی جدا زو بخواب و بیاد.فردوسی.

بیادق.

[بَ دِ] (ع اِ) جِ بَیْدَق. (ناظم الاطباء). رجوع به بیدق شود.

بیاذق.

[بَ ذِ] (ع اِ) جِ بَیْذَق. (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بیدق و بیذق شود.

بیار.

(اِخ) دهی از دهستان سملقان، در بخش مانهء شهرستان بجنورد واقع است و ۱۰۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹). دهی است میان بیهق و بسطام. (منتهی الارب) : او را از آن حدود ازعاج کردند و او بجانب بیار افتاد و از آنجایگاه به نسا رفت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۹۲).

بیار.

(اِخ) نام قصبهء مرکز بخش بیارجمند است که در شهرستان شاهرود واقع است و دارای ۲۶۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بیارجمند.

[جُ مَ] (اِخ) یکی از بخش های شهرستان شاهرود است و از دو دهستان بنام مرکزی و خارطوران تشکیل شده است و جمعاً دارای چهل قریه و مزارع است و سکنهء بخش بالغ بر ده هزار تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بیاره.

[بَ رَ / رِ] (اِ) ساقهء گیاه ||. ریشهء یک قسم گیاه طبی. (ناظم الاطباء).

بیاستو.

(اِ) رجوع به پیاستو شود.

بیاض.

[بَ] (ع اِ) شیر ||. سپیدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). سفیدی. سپیدی. (فرهنگ فارسی معین). ضد سواد. (اقرب الموارد||). سفیده. سپیده. (فرهنگ فارسی معین). - بیاض البیض؛ سپیدی تخم مرغ. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). - بیاض العین؛ سپیدی چشم. (ناظم الاطباء (||). اِ مص) درخشندگی. تابش. - بیاض تیغ؛ درخشندگی شمشیر. (ناظم الاطباء). - بیاض خور؛ پرتو آفتاب و روز (||. اِ) کتابچهء سپید نانوشته. (ناظم الاطباء). کتابچه و دفتر سفید نانوشته. (فرهنگ فارسی معین ||). کتابچه ای که جهت یادداشت در بغل گذارند. (ناظم الاطباء). کتابچه ای که در آن مطالبی سودمند یادداشت کنند. دفتر بغلی ||. کتاب دعا. (فرهنگ فارسی معین).

بیاضچه.

[بَ چَ / چِ] (اِ مصغر) کتابچه و دفترچه. رجوع به بیاض شود.

بیاضهٔ.

[بَ ضَ] (ع اِ مص) سپیدی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بیاضی.

[بَ] (ص نسبی) شعر عالی قابل یادداشت کردن در بیاض. (فرهنگ فارسی معین).

بیاطرهٔ.

[بَ طِ رَ] (ع اِ) جِ بیطار. (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به بیطار شود.

بیاع.

[بَیْ یا] (ع ص) بهاکننـده. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). دلال خرید و فروش. (منتهی الارب) (آنندراج). بهاکننده. دلال خریـد و فروش. (نـاظم الاطبـاء) (فرهنـگ فارسـی معین) : بیاع بر اثر بازرگان برفت. (منتخب قابوسـنامه). و بیاعان معتمـد باشـند که قیمت عـدل بر آن نهنـد. (فارسـنامهء ابن البلخی ص۱۴۶). بیاعـان بارهای کازرونی دربسـتندی و غربا بیامدنـدی و همچنان دربسـته بخریدندی بی آنکه بگشادندی از آنکه بر بیاعان اعتماد داشـتندی. (فارسـنامهء ابن البلخی ص۱۴۶). سـرم زآن جفت زانو شد که از تن حلقه ای سـازم در آن حلقه ترازودار بیاعـان روحانی. خاقانی ||. خرنـده. (غیاث). خریـدار : پس بر شـکل بیاعان و هیأت کیسـه داران بیرون آمد و قدری چوب صـندل با خود آورد. (سـندبادنامه ص۳۰۰). کاروان جان مرا بیاع جان شـد چشم او دار ضـرب شاه زآن بیاع جان انگیخته. خاقانی. همایون گفت لعلی بود کانی ز غارتگاه بیاعان نهانی.نظامی.

بیاعات.

(ع اِ) جِ بیاعهٔ. (منتهی الارب) (آنندراج) (اقرب الموارد) (ناظم الاطباء). رجوع به مادهء بعد شود.

بیاعهٔ.

[عَ] (ع اِ) متاع و کالای فروختنی. ج، بیاعات. (از اقرب الموارد) (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بیاعی.

[بَ یْ یا] (حامص) فروشندگی و دلالی : هرکه به بیاعی من کون فروخت سود کند هر شب با پاره کیر.سوزنی.

بیاغاریدن.

[دَ] (مص) نم کردن و خیسانیـدن. (برهـان) (آننـدراج) (انجمن آرا) (جهـانگیری) : شود انگور زبیب آنگه کش خشـک کنی چون بیاغـاری انگور شود خشـک زبیب. منوچهری ||. آمیختن و سرشـتن با آب یا بخون. (برهان) (انجمن آرا) (آننـدراج) (جهانگیری). رجوع به آغاریدن و آغشتن و آغالیدن شود.

بیاغالیدن.

[دَ] (مص) تحریک کردن و تحریک نمودن. (آننـدراج). تحریک نمودن و تحریض کردن. (برهان ||). آمیختن و برغلانیدن، یعنی اغوا نمودن. (غیاث) (آنندراج ||). جنبانیدن. (غیاث). رجوع به آغالیدن شود.

بیاغشتن.

[غِ تَ] (مص) نم کردن. خیسانیدن. (برهان) (هفت قلزم). آغشـتن. (فرهنگ فارسـی معین). بیاغاریدن. (ناظم الاطباء) : شهنشهی که چـو برداشت روز کین خنجر بخـون خصم بیاغـاشت خـاک را یکسـر. مظفر هروی ||. سرشـتن و آمیختن بـا آب یـا بخون و چرک. (برهان) (هفت قلزم). رجوع به آغشتن شود.

بیافتن.

[تَ] (مص) یافتن. پیدا کردن : دوستان را بیافتی بمراد سر دشمن بکوفتی بگواز.فرخی. رجوع به یافتن شود || . شنیدن بوی. احساس بو کردن. استشمام : کبت نادان بوی نیلوفر بیافت خوشش آمد سوی نیلوفر شتافت.رودکی. گوشت بشنفت و دست بگرفت بینیت بیافت بوی ریحان.ناصرخسرو. رجوع به یافتن شود.

بیاک الله.

[بَ یْ یا کَلْ لا] (ع جملهء دعائیه) خندان و خوش گرداناد ترا خدای. یا مقرب گرداناد ترا خدای. یا مهربان شواد بر تو و زود رساند تو را بمطلوب. (یادداشت بخط مؤلف).

بیاکندن.

[کَ دَ] (مص) آکندن : خانه از روی تو تهی کردم دیده از خون دل بیاکندم.رودکی. وگر ببلخ زمانی شکار چال کند بیاکند همه وادیش را به بط و بچال.عماره. رجوع به آکندن و آگندن شود.

بیاگاهانیدن.

[دَ] (مص) تنبیه. (زوزنی) (ترجمان القرآن). تأذن. (ترجمان القرآن) (المصادر زوزنی) (دهار). تعلیم. (دهار). اعلام. مطلع ساختن. آگاه کردن. آگاهانیدن :ممکن است... بدانچه واقف است از سر من او را بیاگاهاند. (کلیله و دمنه). و معتمدی بنزدیک انوشیروان فرستاد و از صورت حال بیاگاهانید. (کلیله و دمنه). و رجوع به آگاهانیدن شود.

بیامدن.

[مَ دَ] (مص) آمدن : آهو ز تنگ و کوه بیامد بدشت و راغ بر سبزه باده خوش بود اکنون اگر خوری. رودکی. بیامد دوان دیده بان از چکاد که آمد ز ایران سواری چو باد.فردوسی. رجوع به آمدن شود.

بیان.

[بَ] (ع اِ) فصاحت و زبان آوری. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (آنندراج). فصاحت. (غیاث) (ناظم الاطباء). حدیث: ان من البیان لسحرا. (منتهی الارب) (اقرب الموارد) : ازیرا حکیم است و صنع است و حکمت مگو این سخن جز مر اهل بیان را. ناصرخسرو. ای یافته به تیغ و بیان تو زیب و جمال معرکه و منبر.ناصرخسرو. و هرکس در میدان بیان بر اندازهء مجال خویش قدمی گذارده. (کلیله و دمنه). ره سوی یقین ندارد این حکم هرچند ره بیان ببینم.خاقانی. غایت و آیت شناس نامزد حضرتش غایت نصر از غزا آیت وحی از بیان. خاقانی. دزد این درهاست از عقد سخن هرکه درهای بیان خواهد گشاد.خاقانی. لیک کسی را ز چنان جوهری هیچ نه شرح و نه بیان دیده ام.عطار. موشکافان صحابه جمله شان خیره گشتندی در آن وعظ و بیان.مولوی || . سخن و گفتار : در بیانم آب و در فکر آتش است آبی از آتش مطرز کس ندید.خاقانی. بیانی که نغز است فرزانه داند کمانی که سخت است بازو شناسد.خاقانی. دزد بیان من بود هر که سخنوری کند شاه سخنوران منم شاه ستای راستین. خاقانی. در بیانت یتیمهء فضلا در بنانت ولیمهء افضال.(سندبادنامه ص۷). فنون فضل ترا غایتی و حدی نیست که نفس ناطقه را قوت بیان ماند.سعدی || . شرح.

تفصیل. تقریر : بیان مناجات ایشان در قرآن مجید بر این نسق دارد. یا ویلنا من بعثنا(۱). (کلیله و دمنه). و آنگاه به انواع بلا مبتلی گردد که بیان آن ممکن نگردد. (کلیله و دمنه). که ولید و سحبان از بیان آن عاجز و قاصر. (ترجمهء تاریخ یمینی چ۱ ص۴۴۸). جان و نان داری و عمر جاودان سایر نعمت که ناید در بیان.مولوی. در بیان این شنو یکداستان تا بدانی اعتقاد راستان.مولوی. آنچه خواهم کرد با نصرانیان آن نمی آید کنون اندر بیان.مولوی. گاه گویم که بنالم ز پریشانی حالم باز گویم که عیانست چه محتاج بیانم. سعدی. دعوی مشتاق را شرع نخواهد بیان گونهء زردش دلیل نالهء زارش گواست. سعدی. - بیان التبدیل؛ نسخ و رفع حکم شرعی است بدلیل شرعی متأخر. (از تعریفات). بیان آنچه در آن خفا باشد، بخاطر مجمل یا مشترک یا خفی بودن لفظ چون، اقیموا الصلاة و آتوا الزکاة(۲). (تعریفات). - بیان التقریر؛ تأکید کلام بآنچه رفع احتمال مجاز و تخصیص کند. (تعریفات ||). علم بیان، علمی است که بحث میشود در آن از چگونگی ادا کردن معنی واحد به عبارات مختلفه مث در بیان شجاعت زید یکبار گفته میشود «زید کالاسد فی الشجاعه» بار دیگر «زید شجاع» سوم بار «زید کالاسد» چهارم بار «زید اسد» پنجم بار «رایت اسداً غفی الحمام» ششم بار «زید یحطم الفرسان» هفتم بار «زید یفترس اقرانه» و شک نیست آنکه دلالت این عبارات بر این معنی مختلف است بوضوح و خفا همچنانکه متفاوت است در مبالغه. (از هنجار گفتار تألیف نصرالله تقوی ص۱۴۲). مجموع قواعدی که نشان می دهد چگونه میتوان از معنی واحدی بالفاظ مختلف تعبیر کرد و مباحث آن شامل حقیقت، مجاز، تشبیه، استعاره، کنایه است رجوع به ذیل هریک از این کلمات شود (||. اِ مص) شرح دادگی ||. هویدایی ||. ظاهرکردگی ||. تعبیر و تأویل ||. تقریر و تعریف||. توصیف ||. اثبات ||. اظهار و اقرار. (ناظم الاطباء). (۱) - قرآن ۳۶/۵۳. (۲) - قرآن ۲/۱۱۰.

بیان.

[بَ] (ع مص) پیدا و آشکار شدن. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء). پیدا شدن. (ترجمان القرآن). اتضاح. (اقرب الموارد): بانه بیاناً؛ آشکار کرد آنرا. (ناظم الاطباء ||). سخن پیدا و گشاده گفتن ||. پیدا و ظاهر کردن چیزی. (آنندراج) (غیاث). پیدا کردن. (ترجمان القرآن ||). افزون آمدن در فضل (لازم و متعدی). (ناظم الاطباء).

بیان.

[بَ] (اِ) درنده ای است که دشمن شیر باشد. (آنندراج). قسمی از ببر. (ناظم الاطباء). رجوع به ببر بیان شود.

بیان.

[بَ] (اِخ) ابن سمعان تمیمی. وی اول به الوهیت حضرت علی علیه السلام و ائمه و اولادش و سپس به الوهیت خود قائل شد و در نتیجه فرقهء بیانیه را بوجود آورد. (از لباب الانساب) (از لباب الالباب). رجوع به بیانیه شود.

بیان الحق.

[بَ نُلْ حَ] (اِخ) محمودبن احمد نیشابوری. تصانیف او در انواع علوم در اطراف جهان مشهور است، و جمله مقبول و چون بسمع او رسید که در بلاد مغرب تفسیری ساخته اند پنجاه مجلد او در معنی یک آیت که آفریدگار میفرماید «و فی انفسکم أ فلاتبصرون(۱)» صد دفتر تألیف کرد. (از لباب الالباب چ سعید نفیسی ص۲۳۳). (۱) - قرآن ۵۱/۲۱.

بیانک.

[نَ] (اِ) گیاهی باشد که از آن بوریا بافند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (فرهنگ فارسی معین). نی که از آن بوریا می بافند. (ناظم الاطباء).

بیان کردن.

[بَ کَ دَ] (مص مرکب)آشکار کردن و واضح کردن. تقریر نمودن. (ناظم الاطباء). بازنمودن. پدید کردن. روشن کردن تعبیر. توضیح : بیان کن که از چیست ترکیب عالم جوابم ده از خشک این شعر و از تر. ناصرخسرو. بیان کن حال و جایش را اگر دانی مرا ورنه مپوی اندر ره حکمت ز تقلید ای پسر عمیا. ناصرخسرو.

بیانلو.

[بَ] (اِخ) دهی جزء بخش خرقان شهرستان ساوه است و ۱۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بیان وار.

[بَ] (اِ مرکب) شرح و تفسیر و شرح اصطلاحات. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بیانه.

[بَ نَ] (اِخ) نام شهری است در هندوستان که نیل از آنجا خیزد و آن چیزی باشد که بدان چیزها رنگ کنند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا). شهری در هند که نیل در آنجا سازند. (ناظم الاطباء).

بیانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بیان، یعنی تفسیری. (ناظم الاطباء). مربوط به علم بیان. رجوع به بیان شود ||. منسوب است به بیان بن سمعان تمیمی. (الانساب سمعانی). رجوع به بیانیه شود.

بیانی.

[بَ] (اِخ) از جملهء شعرای زمان سلطان یعقوب خان است و شخص دردمند و مستمند و خوش طبع بود و این مطلع از اوست: چون کنم کز روزه سرو من خلالی گشته است روی چون ماه تمام او هلالی گشته است. هر کجا داغی است تنها بر دل افکار ماست گلبن دردیم و گلهای ملامت بار ماست. یکشبی گفتی مرو در خواب بیدارم هنوز سالها شد کآن سخن را پاس میدارم هنوز. (مجالس النفائس ص ۳۰۰).

بیانیه.

[بَ نی یَ] (اِخ) از فرق غلاهٔ پیروان بیان بن سمعان تمیمی نهدی که ادعای نبوت کرده و معتقد به تناسخ و رجعت بود، و او در ابتدا خود را جانشین ابوهاشم عبدالله بن محمد بن الحنفیه میدانست بعد راه غلو رفته و امیرالمؤمنین علی را خدا شمرده است. بیان از معاصرین امام محمد باقر (ع) بوده، و در سال ۱۱۹ ه . ق. به قتل رسید. (از خاندان نوبختی ص۲۵۲).

بیاوار.

(اِ) شغل و کار و عمل. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). شغل و کار. (رشیدی) : ندارد مشتری بر برج کیوان جز افزون دگر کار و بیاوار.عنصری. من نقش همی بندم و تو جامه همی باف این است مرا با تو همه کار و بیاوار. ناصرخسرو. زین بیش جز از وفای آزادان کاریش نبود نه بیاواری.ناصرخسرو. خردمند با اهل دنیا برغبت نه صحبت نه کار و بیاوار دارد.ناصرخسرو.

بیاوان.

(اِ مرکب) بیابان و صحرا. (ناظم الاطباء). رجوع به بیابان شود.

بیاور.

[وَ] (اِ) نفع و سود. (آنندراج). سود و نفع و فایده و حاصل. (ناظم الاطباء).

بیاویختن.

[تَ] (مص) رجوع به آویختن شود.

بیاویدن.

[دَ] (مص) سودن. (جهانگیری) : به صیت عدل تو صیاد وحش می آود سُروی آهوی نخجیر بی وسیلت دام. ابوالفرج رونی.

بیاه.

(اِخ) نام رودخانه ای است بسیار بزرگ در نواحی لاهور. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) : با توانایی و قدرت بهراسید همه پیل از آن شیر که کشتی به لب رود بیاه. فرخی.

بیاهنجیدن.

[هَ دَ] (مص) آهنجیدن : گفت فردا نشتر آرم پیش تو خود بیاهنجم ستیم از ریش تو.رودکی. رجوع به آهنجیدن شود.

بی از.

[اَ] (حرف اضافهء مرکب) رجوع به مادهء بعد و رجوع به بی ز شود.

بی از آن.

[اَ] (حرف اضافهء مرکب) بدون. بی آنکه : بی از آن کاید ازو هیچ خطا از کم و بیش سیزده سال کشید او ستم دهر ذمیم. ابوحنیفهء اسکافی (سبک شناسی ج ۱ ص ۳۹۱). رجوع به بی ز شود.

بیأس.

[بَ ءَ] (ع ص، اِ) مرد سخت دلاور. (ناظم الاطباء ||). شیر. (منتهی الارب).

بیئة.

[ءَ] (ع اِ) (از ب وء) جای دهی و فرودآوری. (منتهی الارب). جای فرودآوری. (ناظم الاطباء). النزول. (اقرب الموارد ||). جای باش و منزل. (منتهی الارب). جای باش. (ناظم الاطباء). منزل. (اقرب الموارد ||). حال، یقال: فلان ببیئة سوء و انه لحسن البیئة. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (اقرب الموارد).

بیب.

(ع اِ) ناودان و آبراههء حوض. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد).

بیب.

(اِ) بیو. جانوری است بنام بید. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بید شود.

بی باق.

(ص مرکب) تمام و کامل. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس). بی باقی.

بی باقی.

(ص مرکب) بدون باقی. تمام و کمال. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس). - بی باقی شدن؛ کامل شدن. (ناظم الاطباء).

بی باک.

(ص مرکب) بی ترس و بیم. دلاور متهور بی ترس باشد. (از آنندراج) (انجمن آرا). بی ترس و بیم باشد، چه باک بمعنی ترس و بیم هم آمده است و کنایه از شجاع و دلاور و صاحب تهور باشد. (برهان) (ناظم الاطباء) : بگو آن دو بی شرم بی باک را دو بیدادگر مهر ناپاک را.فردوسی. بمرز اندر آمد چو گرگ سترگ همی کشت بی باک خرد و بزرگ.فردوسی. دلش تنگ تر گشت و بی باک شد گشاده زبان پیش ضحاک شد.فردوسی. بی باک و بدخویی که ندانی بگاه خشم نه نوح را ز سام و نه مر سام را ز حام. ناصرخسرو. ور بدست جاهل بی باک باشد یک زمان دفتر بیهودگی و سبحهء علیا شود. ناصرخسرو. زین اشتر بی باک و مهارش بحذر باش زیرا که شتر مست و بر او مار مهار است. ناصرخسرو. اندر حال خشم رگهای گردن پر شود و روی سرخ گردد و چشمها برخیزد و مردم بانیروتر و بی باک تر شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). امیرالمؤمنین علی رضی الله عنه گفته است دلاورترین اسبان کمیت است و بی باک تر سیاه. (نوروزنامه). ای اسب هجر انگیخته نوشم بزهر آمیخته روزم بشب بگریخته زآن غمزهء بی باک تو. خاقانی. در این بودم که آن ظالم بی باک چون زبانیه از در درآمد. (سندبادنامه). بقال را شاگردی بود بغایت ناجوانمرد و بی باک. (سندبادنامه). گر وظیفه بایدت ره پاک کن هین بیا و دفع این بی باک کن.مولوی. کو دشمن شوخ چشم بی باک تا عیب مرا بمن نماید.سعدی.

بی باکانه.

[نَ / نِ] (ص نسبی، ق مرکب) از روی شجاعت. متهورانه. از روی بی پروایی. (از ناظم الاطباء). از روی بی باکی. متهورانه. (فرهنگ فارسی معین).

بی باکی.

(حامص مرکب) شجاعت. دلاوری. تهور : پادشا گشت آرزو بر تو ز بی باکی تو جان و دل بایدت داد این پادشا را باژ و ساو. ناصرخسرو. هرچه بر تو آید از ظلمات و غم آن ز بی باکی و گستاخی است هم.مولوی. چو دانست کز خشم نتوان گریخت به بی باکی آن تیر ترکش بریخت.سعدی ||. گستاخی. شوخی : این چه بی شرمی و بی باکی و بیدادگریست جای آنست که باید به شما بر بگریست. منوچهری ||. بی قیدی. پای بند نبودن به دین و رسم : کام را از گرد بی باکی به آب دین بشوی تا بدو بتوانی از میوه و شراب دین مزید. ناصرخسرو.

بی بالاد.

(ص مرکب) بی جنیبت : من رهی پیر و سست پای شدم نتوان راه کرد بی بالاد.فرالاوی. رجوع به بالاد شود.

بیبان.

(ع اِ) جِ باب. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). رجوع به باب شود.

بی بدی.

[بی بَ] (ص مرکب) چیزی که دارای بدی نباشد و عاری از عیب و نقص بود. (ناظم الاطباء) : چو خورشید تابنده او بی بدیست همه کار و کردار او ایزدیست.فردوسی.

بی بر.

[بی بَ] (ص مرکب) بی ثمر. بی بار. رجوع به بر شود (||. اِ مرکب) سپستان. (از الفاظ الادویه). گیاهی است که از آن ترشی اندازند. (یادداشت بخط مؤلف). فلفل سبز (لهجهء قزوین).

بیبرس.

[بی بَ] (اِخ) ابوالفتح ظاهر... رجوع به ابوالفتح بیبرس و ظاهر بیبرس شود.

بی برگ.

[بی بَ] (ص مرکب) گیاهی که برگهایش ریخته باشد. درختی که برگ نداشته باشد. (فرهنگ فارسی معین ||). بمجاز، بی سروسامان مثل بینوا. (آنندراج). بینوا. فقیر. محتاج. (فرهنگ فارسی معین). درویش. فقیر. بی زاد و توشه. بی آذوقه : همیشه ناخوش و بی برگ و بینوا باشد کسی که مسکن در خانهء دودر دارد. ناصرخسرو. بی برگ و بی نوا به خراسان رفت. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۱۲). گرگ و زاغ و شکال بی برگ ماندند. (کلیله و دمنه). این فضیلت خاک را زآن رو دهیم زآنکه نعمت پیش بی

برگان نهیم.مولوی. بهیکل قوی چون تناور درخت ولیکن فرومانده بی برگ سخت.سعدی. - بی برگ و بر؛ فقیر و محتاج. (ناظم الاطباء). - بی برگ و رنگ؛ ضایع و خراب : به خانه درآی ار جهان تنگ شد همه کار بی برگ و بی رنگ شد.فردوسی.

بی برگشت.

[بی بَ گَ] (ص مرکب) که نتوان آنرا بازگشت داد. که نتوان برگرداند. -اعتبار بی برگشت(۱)؛ اعتباری است که نمیتوان آنرا برگرداند. اعتبار غیرقابل فسخ. (فرهنگستان). . (فرانسوی) (۱) - Credit irrevocable

بی برگی.

[بی بَ] (حامص مرکب) فقر. احتیاج. مسکنت. بی نوایی. فقیری. درماندگی. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین) : رهی خواهی شدن کآن ره دراز است به بی برگی مشو بی برگ و ساز است.نظامی. به بی برگی سخن را راست کردم نه او داد و نه من درخواست کردم.نظامی. بسی دلتنگی و زاری نمودیم بسی خواری و بی برگی بدیدیم.عطار. چونکه با بی برگی غربت بساخت برگ بی برگی بسوی او بتاخت.مولوی. زمستانست و بی برگی بیا ای باد نوروزی بیابانست و تاریکی بیا ای قرص مهتابم. سعدی. اگر عنقا ز بی برگی بمیرد شکار از چنگ گنجشکان نگیرد.سعدی. گر بی برگی بمرگ مالد گوشم آزادی را به بندگی نفروشم.دهخدا.

بیبروز.

[بَ بَ] (ع اِ)(۱) تره. گندنا. رطل. قرط. کسراث. (دزی ج ۱ ص ۱۳۱). . (فرانسوی) (۱) - Poireau

بیبس.

[بَ] (ص) بی مدد و عاجز ||. بی ضبط و ربط. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس).

بی بسی.

[بی بَ] (حامص) بی مددی و بی یاوری ||. عدم کفایت. (ناظم الاطباء).

بیبط.

[بی بَ] (ع اِ)(۱) خروس کولی. مرغ زیبا. (دزی ج ۱ ص ۱۳۱). . (فرانسوی) (۱) - Vanneau

بی بغل.

[بی بَ غَ] (ص مرکب) کنایه از مفلس و تهیدست. مرادف کم بغل. (آنندراج). فقیر و بینوا و تهیدست. (ناظم الاطباء). - بی بغل بودن؛ بی برگ بودن. (رشیدی).

بی بی.

(ا) زن نیکو و خاتون خانه را گویند. (برهان). اشکاسمی «بی بی»(۱)، طبری «بی بی»(۲) ... اص از ترکی شرقی است. (حاشیهء برهان چ معین). زن نیکو و کدبانوی خانه. (آنندراج) (انجمن آرا). خاتون. (منتهی الارب). زن نیکو. (اوبهی). خانم. خاتون. خدیش بانو. کدبانو. بیگم. سیده آغا. ستی. (یادداشت بخط مؤلف): با زنش گفت خواجه کی بی بی دل بر این نه که در جهان کیبی.هاتفی. شیوهء اهل زمانه پیشه کن بگزین غلام در حضر خاتون و بی بی در سفر اسفندیار. انوری (از آنندراج||). مادربزرگ. مادر مادر یا مادر پدر. جده. (فرهنگ فارسی معین ||). بزر. تخم نوغان. (یادداشت بخط مؤلف ||). صورتی از صور ورق قمار. ورقی از قمار که بر آن صورت زنی منقوش است. (یادداشت بخط مؤلف). در بازی ورق (گنجفه)، ورقی است که صورت زن (ملکه) بر آن منقوش است. (فرهنگ فارسی معین). (۱) - bibi - (۲) .bibi.

بی بی حکیمه.

[حَ مِ] (اِخ) دهی از دهستان ماهورومیلاتی است که در بخش خشت شهرستان کازرون واقع است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بی بی حیات.

[حَ] (اِخ) دهی از دهستان خنامان است که در شهرستان رفسنجان واقع است و دارای ۲۷۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸).

بی بی خاتون.

(اِخ) دهی از دهستان بردخون است که در بخش خورموج شهرستان بوشهر واقع است و ۱۷۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بی بی زبیده.

[زُ بَ دَ] (اِخ) دهی از دهستان غار است که در بخش ری شهرستان تهران واقع است و ۲۵۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیای ایران ج۱).

بی بی شهربانو.

[شَ] (اِخ) زیارتگاهی است در کوهی بجنوب شرقی تهران و گویند مرقد شهربانو دختر یزدجرد است. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به شهربانو شود ||. شعبه ای از کوههای البرز که در قسمت جلگه ای ایالت تهران پیش رفته است. (جغرافیای طبیعی کیهان).

بی بی شیروان.

[شیرْ] (اِخ) دهی از دهستان آقابالی است که در بخش مرکزی شهرستان گنبدقابوس واقع است و دارای ۶۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بی بی طلایی.

[طَ] (اِخ) تیره ای از ایل بیرانوند. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۶۷).

بی بی کلا.

[کَ] (اِخ) دهی از دهستان بالاتجن است که در بخش مرکزی شهرستان قائمشهر واقع است و دارای ۲۸۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بی بی گل مرده.

[گُ مُ دَ] (اِخ) دهی از دهستان قلعه تل است که در بخش جانکی گرم سیر شهرستان اهواز واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بی پایاب.

(ص مرکب) عمیق. ژرف. که عمق آن معلوم نیست : رسیده در بیابانهای بی انجام و بی منزل برون رفته ز دریاهای بی پایاب و بی پایان. فرخی. وقتی در آبی تا میان دستی و پایی میزدم اکنون همان پنداشتم دریای بی پایاب را. سعدی.

بی پایان.

(ص مرکب) آنکه نهایت ندارد. (آنندراج). بی انتها و بی کران و لایتناهی و بی آخر. (ناظم الاطباء) : الحق راه آن را دراز و بی پایان یافتم. (کلیله و دمنه).

بی پرده.

[پَ دَ / دِ] (ص مرکب)بی حجاب. مکشوف و آشکارا. (ناظم الاطباء ||). صریح. آشکار. واضح : سخن بی پرده میگویم ز خود چون غنچه بیرون آی که بیش از پنج روزی نیست حکم میر نوروزی. حافظ.

بی پروا.

[پَرْ] (ص مرکب) دلیر. شجاع. ناترس : داد ما آن شوخ بی پروا نداد بس که بی پرواست داد ما نداد ||.؟ غافل. بی توجه. رجوع به پروا شود.

بی پروائی.

[پَرْ] (حامص مرکب) عمل و حالت بی پروا. رجوع به مادهء قبل شود.

بی پناه.

[پَ] (ص مرکب) که پناه ندارد. رجوع به پناه شود.

بی پول.

(ص مرکب) تهیدست. بی چیز. که پول ندارد (||. ق مرکب) مجانی. بلاعوض. رجوع به پول شود.

بی پولی.

(حامص مرکب) عمل و حالت بی پول. رجوع به مادهء قبل شود.

بیت.

[بَ] (ع اِ) خانه. ج، ابیات، بیوت. جج، ابابیت، بیوتات، ابیاوات. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). خانه. (ترجمان القرآن). مسکن. (اقرب الموارد). خانه و سرای. بیوت جمع و بیوتات جمع الجمع. (آنندراج). محل سکونت. جای باش، از هرچه ساخته باشند. (از اقرب الموارد). خانه و این مأخوذ است از بیتوته ای که بمعنی شب گذرانیدن باشد چون اکثر اوقات بیتوتت در خانه میباشد لهذا خانه را بیت گفتند. (غیاث). خانه و سرای. ج، بیوت. جج، بیوتات. (آنندراج). - اهل بیت.؛ - اهل بیت النبوهٔ.؛ - اهل بیت طهارت.؛ - اهل بیت عصمت.؛ - بیت الربهٔ؛ نام بتکده است برای لات. رجوع به لات شود. - بیت عزی؛ نام بتکده برای عزی. رجوع به عزی شود. رجوع به هریک از این کلمات شود (||. اِخ) خانهء کعبه. (منتهی الارب). کعبه. (آنندراج). بیت العتیق، کعبه. (اقرب الموارد). خانهء کعبه زادها الله شرفاً. (ناظم الاطباء). رجوع به بیت الحرام و بیت العتیق و کعبه شود (||. ع اِ) قبر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). گور. (آنندراج). قبر و منه «کیف تصنع اذا مات الناس حتی یکون البیت بالوصیف». اراد ان مواضع القبور تضیق فیبتاعون کل قبر بوصیف ای غلام. (اقرب الموارد ||). فرش خانه. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). و منه: تزوجها علی بیت؛ ای علی فرش یکفی البیت. (از اقرب الموارد ||). عیال و خانگیان مرد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). عیال مرد. (از آنندراج). دودمان. (کشاف اصطلاحات الفنون). قول بدوی لآخر: هل لک بیت؛ ای امرأهٔ. (اقرب الموارد ||). شرف. (منتهی الارب) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). یقال: بیت بنی تمیم فی بنی حنظلهٔ؛ ای شرفهم. (اقرب الموارد ||). فلان جاری بیت بیت؛ یعنی همسایهء من است. (از منتهی الارب ||). قصر. کوشک. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). شریف. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). مرد شریف. (آنندراج). یقال: فلان بیت قومه؛ ای شریفهم. (اقرب الموارد (||). اصطلاح نجوم) بیت یا خانهء کوکبی در نزد احکامیان، برج یا بروجی است که قوت حال کوکب در آن برج یا برجها باشد. بیت هر سیاره برجی است که بدو منسوب است و هریک از نیرین را برجی و خمسه را هریک دو بیت است. بیت شمس اسد و بیت قمر سرطان و بیت زحل جدی و دلو و بیت مشتری حوت و قوس و بیت مریخ حمل و عقرب و بیت زهره ثور و میزان و بیت عطارد سنبله و جوزا است. (یادداشت بخط مؤلف ||). دو مصراع از شعر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد). به اصطلاح شعرا دو مصرع متحدالوزن. (آنندراج). بیت شعر بنائی است از کلام که ملازمت آن به ضبط و اندیشه علی الخصوص در شب که اول خلوت و وقت فراغ است بیش از آن باشد که ملازمت همان مقدار از کلام منثور. و هر بیت را دو نیمه باشد که در متحرکات و سواکن بهم نزدیک باشند و هر نیمه را مصراعی خوانند. (المعجم فی معاییر اشعار العجم ص۲۳) : اگر بازجویی از او بیت بد همانا که باشد کم از پنج صد.فردوسی. چون وی را بدیدم این بیت متنبی را که گفته است معنی نیکوتر دانستم. (تاریخ بیهقی ادیب ص۲۷۷). وقتی بیتی چند شعر فرستاده بود سوی وزیر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۲۱). نه نظم من به بیت کس مزور نه عقد من به درّ کس مزین.خاقانی. تضمین کنم ز شعر خود آن بیت را که هست با اشک چشم سوز دلت در خور آمده. خاقانی. اول بیت ارچه بنام تو است نام تو چون قافیه آخر نشست.نظامی. تو ز قرآن بازخوان تفسیر بیت گفت ایزد ما رمیت اذ رمیت.مولوی. چو بیتی پسند آیدت

از هزار بمردی که دست از تعنت بدار.سعدی. سر می نهند پیش خطت عارفان پارس بیتی مگر ز گفتهء سعدی نبشته ای.سعدی.

بیت.

[بَ] (ع مص) به شب کردن چنین. (منتهی الارب ||). زناشویی کردن؛ بات الرجل یبیت بیتاً؛ تزوج. رجوع به بیتوتهٔ شود. و فلاناً، زوجه (لازم و متعدی). (از اقرب الموارد). زن کردن. (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بیت.

[] (اِ) در ابیات زیر از نظام قاری آمده است و ظاهراً نام پارچه ای است : بیت و کتان و زوده و بیرم رود بکرد آنجا که وصف روسی انصار میکنم. نظام قاری (دیوان ص۲۶). سیه گلیمی شده، سفید رویی بیت دو آیتند بهر دو خطی بمی مسطور. نظام قاری (دیوان ص۳۳). سوزن بدرز روسی و والا و بیت کرد عمری بسر دوید و به آخر محال یافت. نظام قاری (دیوان ص۵۱). تکی جامهء فتح کانراست صیت ز هندوستان هم بیاورد بیت. نظام قاری (دیوان ص۱۸۳).

بیتا.

[بَ] (هزوارش، اِ) به لغت زند و پازند بمعنی خانه است که بعربی بیت خوانند. (از برهان قاطع). هزوارش بیتا(۱)، پهلوی «خانک»(۲) (= خانه)... بیتا(۳) (خانه). (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). (۱) - Byta - (۳) .Xanak - (۲) .Bita.

بی تا.

(ص مرکب، ق مرکب) بدون تا و چین. رجوع به تا شود ||. یکتا. فرد. بی مانند. (فرهنگ فارسی معین). بی عدیل. بی نظیر. بی همال. بی کفو : از لئیمان به طبع بی تایی وز خسیسان بعقل بی جفتی. علی قرط اندکانی.

بی تاب.

(ص مرکب) بیقرار و بی طاقت. (آنندراج). آنکه آرام و قرار ندارد. بی قرار. بی طاقت. (فرهنگ فارسی معین). ناتوان و ضعیف و زبون و ناشکیبا و بی آرام. (ناظم الاطباء) : بی رتبت تو گردون بیقدر چون زمین با هیبت تو آتش بی تاب چون شرر. مسعودسعد. هم آخر کار کو بیتاب گردد هم او هم کنگره پرتاب گردد.نظامی. جان کمست آن صورت بیتاب را رو بجو آن گوهر کمیاب را. مولوی (مثنوی چ خاور ص۲۳). دلم بر شوخی مژگان بی تاب تو میلرزد که روز و شب بزیر سایهء تیغ اند آن ابرو. میرزا بیدل (از آنندراج). - بی تاب شدن؛ ضعیف و ناتوان و بی آرام شدن. (ناظم الاطباء). - بی تاب و توان؛ بی آرام و ناتوان. - بی تاب و توان کردن؛ ناتوان کردن. کم زور کردن. (ناظم الاطباء).

بیتابانه.

[نَ / نِ] (ق مرکب) بزودی و فوراً و بخودی خود. (ناظم الاطباء). بی تحمل. بی توان. رجوع به تاب شود.

بی تابی.

(حامص مرکب) بی صبری و ناشکیبایی و ناتوانی و درماندگی. (ناظم الاطباء). بی قراری. بی طاقتی. (فرهنگ فارسی معین).

بیتانه.

[نَ / نِ] (هزوارش، اِ) بیگانه که نقیض آشنا باشد بلغت زند و پازند. (برهان) (از آنندراج). به لغت زند و پازند، بیگانه و اجنبی. (ناظم الاطباء) (از اشتینگاس). هزوارش «بیتنه»(۱)، پهلوی «بکانک»(۲) (= بیگانه)... (حاشیهء برهان چ معین). رجوع به بیت اخوان شود. (۱) - Bekanak - (۲) .Bitana.

بی تاو.

(ص مرکب) بی تاب. رجوع به تاو و تاب شود.

بیت ابدی.

[بَ / بِ تِ اَ بَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) گور. قبر.

بیت احزان.

[بَ / بِ تِ اَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) رجوع به بیت الاحزان و بیت الحزن شود.

بیت اخوان.

[بَ / بِ تِ اِخْ] (اِخ): بیت اولاد و بیت اخوان را بسته در دیده ام ز طالع خویش.خاقانی.

بیت اقصی.

[بَ / بِ تِ اَ صا] (اِخ)عبارت است از بیت المقدس و اقصی چه آن مسجدی است که دورتر است از اهل مکه. (از آنندراج) (از غیاث) : سر نافه در بیت اقصی کشید ز ناف زمین سر به اقصی کشید.نظامی. رجوع به قدس شود.

بیت الآباء .

[بَ تُلْ آ] (اِخ) در علم احکام نجوم برجی پس از بیت الاخوه باشد و آن بیت چهارم است. (یادداشت بخط مؤلف).

بیت الاحزان.

[بَ تُلْ اَ] (ع اِ مرکب) خانهء غم ها. غم خانه (||. اِخ) خانه ای که یعقوب برای خود گزید و در آن خانه می نشست و در فراق یوسف می گریست : و در بیت الاحزان درآمد و نالید چنانچه هر پرنده بر بالای سر یعقوب بود بنالید. (قصص الانبیاء ص۸۲). ورا بیت الاحزان نهادند نام که بد خانهء حزن و انده تمام. شمسی (یوسف و زلیخا). پس یعقوب خانه بنا نهاد و آنرا بیت الاحزان نام نهاد. (قصص الانبیاء ص۶۵). و رجوع به بیت الحزن شود.

بیت الاخوهٔ.

[بَ تُـلْ ا وَ] (اِخ) در علم احکـام نجوم، برج پس از بیت المـال و آن بیت بیست وسوم است. (یـادداشت بخط مؤلف). رجوع به بیت اخوان شود.

بیت الاصدقاء.

[بَ تُلْ اَ دِ] (اِخ) در احکام نجوم برج پس از بیت السفر والدین باشد و آن بیت یازدهم است. (یادداشت بخط مؤلف).

بیت الاصنام.

[بَ تُلْ اَ] (ع اِ مرکب)بتخانه. بغستان. (مفاتیح). بهارخانه. بتکده. هیکل. بهار. رجوع به ذیل هر یک از این کلمات شود.

بیت الاعداء.

[بَ تُلْ اَ] (اِخ) در احکام نجوم برج پس از بیت الاصدقاء باشد و آن بیت دوازدهم است. (یادداشت بخط مؤلف).

بیت الاقصی.

[بَ تُلْ اَ صا] (اِخ)بیت المقدس. (ناظم الاطباء). رجوع به بیت اقصی و قدس شود.

بیت الحرام.

[بَ تُلْ حَ] (اِخ) بیت الـدعا. کنایه از مکهء معظمه. (آننـدراج). کعبه. بیت الله. خانهء خدا. بیت العتیق : خداوند خواندش بیت الحرام بـدو شـد ترا راه یزدان تمـام. فردوسـی (شاهنـامه چ بروخیـم ج۷ ص۱۸۴۶). پیـاده بیامـد بـه بیـت الحرام سـماعیلیان زو شـده شادکام.فردوسی. به قندیل شامی شد آراسته مساجد ز کردار بیت الحرام.سوزنی. صدر تو بیت الحرام اهل نظم است از قیاس بنده از سـالی بسـالی زایر بیت الحرام.سـوزنی. دیـده بردار ای که دیـدی شـوکت بیت الحرام قیصـران روم سـر بر خـاک و خاقـان بر زمین. سعدی. بدو گفت سالار بیت الحرام که ای حامل وحی برتر خرام.سـعدی. گرد بیت الحرام خم حافظ گر نمیرد بسر بپوید باز.حافظ. رجوع به بیت الحرام شود ||. در اصـطلاح صوفیه، بیت الحرام کنایت از قلب انسان کامل است، که حرام است بر سوای محبوب که هرکه صـاحب دلی چنین باشـد طلب و طـالب است و هم مطلوب. (اصـطلاحات شـاه نعمت الله از فرهنـگ مصـطلحات عرفـا تـألیف سجادی ص۹۲).

بیت الحرم.

[بَ تُلْ حَ رَ] (اِخ) بیت الحرام. بیت العتیق. بیت الله. خانهء خدای : تا بوستان بسال بهشت ارم شود صحرا ز عکس لاله چو بیت الحرم شود. منوچهری. تیغ دودستی زند بر عدوان خدای همچو پیمبر ز دست بر در بیت الحرم. منوچهری. او جدا کرد آن کسانی را سر از تن بی خلاف کز جفا بیحرمتی کردنـد در بیت الحرم. سـنایی. نه کبوتر که امان یافت ز تیغ به ادب خاصهء بیت الحرم است.خاقانی. رجوع به مادهء قبل و رجوع به ذیل حج شود.

بیت الحزن.

[بَ تُلْ حَ زَ / حُ] (ع اِ مرکب)بیت حزن. بیت احزان. کنایه از خانهء یعقوب پس از آنکه یوسف از او جدا شد. (از آنندراج). خانه و حجرهء یعقوب علیه السلام که در ایام مهاجرت یوسف علیه السلام در آن میماندند ||. مجازاً خانهء هر عاشق مهجور را نامند. (غیاث). خانهء غم. خانه ای که در آن اندوه و مصیبت باشد. خانه ای که در آن شادی و خوشی نباشد. (غیاث) : ای ز وصلت خانه ها دارالشفا وی ز هجرت سینه ها بیت الحزن.سعدی. بدین شکستهء بیت الحزن که می آرد نشان یوسف دل از چه زنخدانش.حافظ. رجوع به بیت الاحزان شود.

بیت الحکمه.

[بَ تُلْ حِ مَ] (اِخ) نام مرکزی علمی است که مأمون عباسی در بغداد تأسیس کرد و در آن کتابخانهء بزرگی فراهم شد و گروهی از مترجمان گرد آمدند و کتب اوایل را به عربی ترجمه کرده مدون می ساختند ضمناً رصدخانه های بغداد و دمشق نیز وابسته بدین مرکز بود. خزانهٔ الحکمهٔ (||. ع اِ مرکب) (اصطلاح عرفان) عبارت از قلبی است که اخلاص بر او غالب شود. (اصطلاحات شاه نعمت الله از فرهنگ مصطلحات عرفا تألیف سجادی).

بیت الحیات.

[بَ تُلْ حَ] (اِخ) بیت الحیوهٔ. آن برج که در وقت ولادت طالع مولود بود. (آنندراج) (شرفنامه) : بس که بیت الحیات را ز نخست شیر نر دیده ام ز طالع خویش.خاقانی. باد آن سعادات ابد بیت الحیاتت را مدد هیلاج عمرت را عدد غایات اقصی داشته. خاقانی.

بیت الخلا.

[بَ تُلْ خَ] (ع اِ مرکب)پایخانه. (غیاث). بیت الفراغ. کنایه از متوضا و طهارتخانه و طهارت جای. دارالحدث. مستراح. آفتابه خانه. ادب خانه. آبخانه. جای ضرور. قدم جا. آبشتگاه. آبستگه. آبستگاه : بود شعر هرکس که خالی ز لطف مبر نام او را که بیت الخلاست. کمال اسماعیل (از آنندراج).

بیت الدعا.

[بَ تُدْ دُ] (اِخ) بیت الحرام. (آنندراج) : پادشاها بر دعای تست مبنی شعر من لاجرم چون کعبه هر بیتی از آن بیت الدعاست. جمال الدین سلمان (از آنندراج). رجوع به بیت الحرام شود.

بیت الدوا.

[بَ تُدْ دَ] (ع اِ مرکب) دواخانه یا دارالشفا. (آنندراج). بیت الدواء. داروخانه : ترتیب کرده است ز بیت الدوا فلک از خوشه جو، ز صبح سنا، وز حمل لسان. جمال الدین عبدالرزاق (از آنندراج).

بیت السفر و الدین.

[بَ تُسْ سَ فَ رِ وَدْ دی] (اِخ) در احکام نجوم برج پس از بیت الموت باشد و آن بیت نهم است. (یادداشت بخط مؤلف).

بیت السقر.

[بَ تُسْ سَ قَ] (اِخ) دوزخ. (ناظم الاطباء).

بیت السلطان.

[بَ تُسْ سُ] (اِخ) در احکام نجوم برج پس از بیت السفر والدین باشد و آن بیت دهم است. (یادداشت بخط مؤلف) : که کیوان در میزان اتقان ارکان بیت السلطان او می کند. (جامع التواریخ رشیدی).

بیت الشراب.

[بَ تُشْ شَ] (ع اِ مرکب)شرابخانه : و مرکب راهوار و بغال و جمال بسیار و زرادخانه و آلات بیت الشراب. (جهانگشای جوینی).

بیت الشرف.

[بَ تُشْ شَ رَ] (ع اِ مرکب)خانهء بلندی و بزرگی. (غیاث (||). اصطلاح نجوم) برجی که در آن یکی را از هفت ستارهء سیاره سعادتی و شرف حاصل شود چنانچه شرف آفتاب در برج حمل است و شرف قمر در ثور و شرف مشتری در سرطان و زهره در حوت و عطارد در سنبله و مریخ در جدی و زحل در میزان. (غیاث) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). در نزد احکامیان بیت شرف هر کوکب بیت صعود آن است یعنی خانهء قوت آن چنانکه حمل بیت شرف آفتاب و ثور بیت شرف قمر و سرطان بیت شرف مشتری است. (یادداشت بخط مؤلف). - بیت شرف الکواکب؛ بیت صعود آن است یعنی خانهء قوت آن کوکب. مث حمل آفتاب را و ثور قمر را و سرطان مشتری را. (منتهی الارب) : یعنی دو قرص خورشید از حوت در حمل شد کرد اعتدال بر وی بیت الشرف مقرر.خاقانی. خسرو ثوابت و سیار به بیت الشرف خویش خرامید. (حبیب السیر ص۱۲۵).

بیت الصنم.

[بَ تُصْ صَ نَ] (ع اِ مرکب)بتخانه. (آنندراج) (مهذب الاسماء). بهار. بتکده. بهارخانه. هیکل. فرخار. (یادداشت بخط مؤلف) : صائب روا مدار که بیت الحرام دل از فکرهای بیهده بیت الصنم شود. صائب (از آنندراج).

بیت الطراز.

[بَ تُطْ طَ] (ع اِ مرکب)جایگاهی که در آنجا طراز بافتندی. کارگاهی که در آن پارچهء نفیس می بافتند : ذکر بیت الطراز که به بخارا کارگاهی بوده است و هنوز برجایست و بخارا را کارگاهی بوده است میان حصار و شهرستان نزدیک مسجد جامع و در وی بساط و شادروانها بافتندی. (تاریخ بخارای نرشخی ص۲۴). رجوع به طراز شود.

بیت العتیق.

[بَ تُلْ عَ] (اِخ) خانهء خدای عزوجل. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء). کعبه و معنی لفظی آن خانهء قدیم است چرا که اول برای عبادت آدم علیه السلام مقرر بود و بعد طوفان نوح، ابراهیم علیه السلام تجدید آن کردند. و عتیق بمعنی کریم و معزز هم آمده است یا آنکه آزاد کرده شده است از غرق طوفان یا آنکه آزاد است از دست خراب کردن ظالمان. (غیاث) (آنندراج). بیت الحرام. بیت الله : فطوبی لباب کبیت العتیق حوالیه من کل فج عمیق. سعدی (بوستان، کلیات چ مصفا ص۱۵۲).

بیت العروس.

[بَ تُـلْ عَ] (ع اِ مرکب)خانه ای که برای عروس مهیا سازنـد و تکلفات در آن کننـد. (آننـدراج) : ز سودای هنـد و ز صـفرای روس فروشـست عـالم چو بیت العروس. نظامی (از آننـدراج (||). اِخ) کنایه از مکهء معظمه. (آننـدراج). بیت العتیق. (مجموعهء مترادفات ص۴۲۴).

بیت العزهٔ.

[بَ تُلْ عِزْ زَ] (ع اِ مرکب)عبارت از قلب و اصل مقام جمع است در حال اتصال بحق. (اصطلاحات العرفاء سجادی ص۹۲).

بیت العنکبوت.

[بَ تُـلْ عَ کَ] (ع اِ مرکب)نسیج الرطیلا. (اقرب الموارد). خانهء عنکبوت که از تارهای بسیار تنک و باریک و ناپایـدار بافته شـده است : و اِن اوهن البیوت لبیت العنکبوت. (قرآن ۲۹/۴۱). چند آخر دعوی باد و بروت ای ترا خانه چو بیت العنکبوت.مولوی.

بیت الغزل.

[بَ تُـلْ غَ زَ] (ع اِ مرکب) بیت انتخابی و بهتر. (غیاث) (بهار عجم). کنایه از بیت منتخب و گزیـده است. (آننـدراج). شاه بیت. بیتی کـه در غزل از دیگر ابیـات برتر و بهـتر باشـد : شـعر حافـظ همه بیت الغزل معرفتست آفرین بر نفس دلکش و لفـظ سـخنش.حافـظ. خالش میان ابرو الحق بجا فتاده بیت الغزل نشانی از انتخاب دارد. کلیم (از آنندراج). رجوع به بیت القصیده شود.

بیت الفراغ.

[بَ تُلْ فِ] (ع اِ مرکب)قدم جا و طهارت. (آنندراج). بیت الماء. آب خانه. (مهذب الاسماء). بیت الخلاء. بیت التخلیه. مستراح.

بیت القصیده.

[بَ تُلْ قَ دَ] (ع اِ مرکب)شاه بیت. بیت القصـیده آنست که نخست شاعر را معنی در خاطر آیـد و آنرا نظم کند و بناء قصـیده بر آن نهـد و ممکن باشد که در قصـیده بهتر از آن بیت بسـیار افتد و عامه شـعراء بیت القصـیده آنرا خوانند که بهترین ابیات قصـیده بوده. (المعجم فی معاییر اشعار العجم). بیت الغزل و بیت القصیده، بیتی که از جمیع ابیات هر دو قسم، لفظاً و معناً دل پسند و مطبوع باشد. (آننـدراج) : بر دو لعل آن دو عنبرین مصـرع هست بیت القصـیده ای خط تو. علی نقی کمره ای (از آننـدراج). رجوع به بیت الغزل شود.

بیت اللحم.

[بَ تُـلْ لَ] (اِخ) شـهریست به شام فلسـطین که مولود عیسـی پیغمبر (ع) آنجا بوده است. (حـدود العالم). رجوع به اورشـلیم و قـدس شود.

بیت اللطف.

[بَ تُ لْ لُ] (ع اِ مرکب) کنایه از لولی خانه(۱). (غیاث) (آنندراج). فاحشه خانه. (یادداشتهای قزوینی ج۴ ص۷۲). خرابات. خرابات خانه. (زمخشری). زغا و قحبه خانه. دلال خانه. جای زنان بد : آنانکه زن خویش نمایند مبدل جمعند به بیت اللطف انجمن تو. شفائی (از آنندراج). هست دیوانخانه و خلوتگه خاتون و تو آن یکی بیت اللطف. نثاری تبریزی. دیروز آنکه مرید شیخ دین بود امروز کله شمار بیت اللطف است. آقارهی شاپور. و رجوع به یادداشتهای قزوینی ج۴ ص۷۲ شود. (۱) - صاحب بهار عجم به این معنی بیت النطف [نُ طُ] نوشته است چه نطف جمع نطفه است. (غیاث) (آنندراج).

بیت الله.

[بَ تُ لْ لاه] (اِخ) بیت الحرام. (آنندراج). کعب. بیت الله الحرام زاده الله تشریفاً و تعظیماً. (منتهی الارب). بیت الدعا. (مجموعهء مترادفات ص۳۴۲). بیت العتیق. خانهء خدای که خانهء کعبه باشد. (ناظم الاطباء) : بگردانم ز بیت الله قبله به بیت المقدس و محراب اقصی.خاقانی. باقطار خوک در بیت المقدس پا منه با سپاه پیل بردرگاه بیت الله میا.خاقانی. از طرف بیت الله بولایت مازندران رسیدند. (انیس الطالبین). رجوع به بیت الحرام و بیت الحرم و کعبه و مکه شود.

بیت الماء.

[بَ تُلْ] (ع اِ مرکب) آب خانه. بیت الخلا. بیت التخلیه. بیت الفراغ. (یادداشت بخط مؤلف).

بیت المال.

[بَ تُ لْ] (ع اِ مرکب)بیت الاموال. (آنندراج). خانه ای که مال غنیمت و مال متوفی بعد از ضبط در آن نگاه دارند. (غیاث||). خزانهء اسلام. (از اقرب الموارد). و در لطائف بمعنی آن مال است که همهء مسلمانان را در آن حق باشد. (غیاث). جایی که در آن مالی را گذارند که همهء مسلمانان را در آن حقی باشد و در عهد خلفای عبارت بود از خزانهء دولت اسلام. (ناظم الاطباء). مرکز اموال و دفاتر دولتی در اسلام. خزانهء خلافت اسلامی. بنابر مشهور نخست کس در تاریخ اسلام عمر بود که بیت المال را تأسیس کرد. و مازاد اموال غنیمت را در آن نهاد و دیوانی مرتب ساخت و نام کسانی را که در بیت المال وظیفه داشتند در آن ثبت نمود. خزانهء دولت : چون خداوند سخا در کف راد تو بدید گفت با بخشش تو بس نبود بیت المال. فرخی. و درخواست که بوجهی نیکوتر امیر را گویند و باز نمایند که از بیت المال بر او چیزی بازنگشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۷۰). اگر این دزدیها و خیانت ها که ابوالقاسم کثیر و شاگردان وی کرده اند دریابی و بیت المال بازآری خوب پسندیده کرده باشی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۴۲). و قرارداد که از آن کوره جمله دوهزار درم خدمت بیت المال کنند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۱)... و جزیت و حقوق بیت المال بطور استقصاء بشناسند. (کلیله و دمنه). نماند کس که ز انعام تو بروی زمین نیافت بیت المال و نساخت باب الطاق. خاقانی. نداند که خزانهء بیت المال لقمهء مسکین است. (گلستان ||). خزانهء دولت : گشتاسب بفرمود تا کبیسه کردند... و گفته این روز را نگاهدارید و نوروز کنید که سرطان طالع عمل است و مر دهقانان را و کشاورزان را بدین وقت حق بیت المال دادن آسان بود. (نوروزنامه ||). مطلق مالیات حقوق دیوانی (||. اِخ) در علم احکام نجوم بیت المال پس از بیت النفس باشد و آن بیت دوم است. (یادداشت بخط مؤلف) : باز وقت ظفر به بیت المال سگ تر دیده ام ز طالع خویش.خاقانی.

بیت المالچی.

[بَ تُ لْ] (ص مرکب، اِ مرکب) کسی که از طرف سلطان بر بیت المال متصرف باشد. (غیاث) (آنندراج). و رجوع به بیت المال

شود.

بیت المعمور.

[بَ تُ لْ مَ مو] (اِخ) مسجدی است بر آسمان چهارم از زمرد یا یاقوت مقابل کعبه، بطوری که اگر از آنجا چیزی بیفتد بر بام کعبه آید و قبل از طوفان بر زمین کعبه بود و معمور از آن نام شد که هر وقت از زیارت ملائک آباد است. (غیاث) (از ناظم الاطباء). مراد آن خانه ای است در آسمان چهارم برابر کعبهء معظمه و آن مسجد ملائکه است علیهم السلام. خانه ای است در آسمان چهارم محاذی مکه. (منتهی الارب) (آنندراج) (مهذب الاسماء) (شرفنامه). و فارسیان بدون الف و لام استعمال کنند. (از آنندراج).

بیت المقدس.

[بَ تُ لْ مَ دِ / مُ قَدْ دَ] (اِخ)قدس. اورشلیم. (اقرب الموارد). ایلیا. (مفاتیح). مسجد اقصی. (ترجمان القرآن). قبلهء پیشینیان. (شرفنامه) : به بیت المقدس و اقصی و صخره بتقدیسات انصار و شلیخا.خاقانی. که بهر دیدن بیت المقدس مرا فرمان بخواه از شاه دنیا.خاقانی. بگردانم ز بیت الله قبله به بیت المقدس و محراب اقصی.خاقانی. چو از قدسیان این حکایت شنید عنان سوی بیت المقدس کشید.نظامی. حصار جهان را که سرباز کرد ز بیت المقدس سرآغاز کرد.نظامی. به که محمل برون برم زین کوی سوی بیت المقدس آرم روی. نظامی (هفت پیکر ص ۲۰۰). چو بیت المقدس درون پرقباب رها کرد دیوار بیرون خراب.سعدی. سینهء ریش از عدم آورده و آسوده رفت عصمتم آمد به بیت المقدس و آسوده رفت. عرفی (از آنندراج). رجوع به قدس شود (||. ع اِ مرکب) اصطلاح عرفانی است و عبارت از قلب طاهر از تعلق بغیر است. (کشاف ج ۲ ص ۱۵۵۴ از فرهنگ علوم عقلی سجادی).

بیت الموت.

[بَ تُ لْ مَ] (اِخ) در احکام نجوم برج پس از بیت النساء باشد و آن بیت هشتم است. (یادداشت بخط مؤلف).

بیت النار.

[بَ تُ نْ نا] (ع اِ مرکب) آتشکده. (دهار). آتشگاه گبران. (مهذب الاسماء). رجوع بدان کلمات شود.

بیت النساء .

[بَ تُ نْ نِ] (اِخ) در احکام نجوم برج پس از بیت المرض و العبید باشد و آن بیت هفتم است. (یادداشت مؤلف).

بیت النطاف.

[بَ تُ نْ نِ] (ع اِ مرکب)بیت النُطَف به اصطلاح لولی خانه که در عرف هند رجواره خوانند و از بعضی بمعنی نجاست خانه مسموع است و این اگر به اثبات رسد مجاز خواهد بود. (آنندراج) (مجموعهء مترادفات ص ۳۱۱). رجوع به بیت اللطف شود.

بیت النفس.

[بَ تُ نْ نَ] (اِخ) در علم احکام نجوم، طالع و آن بیت اول است. (یادداشت بخط مؤلف).

بیت الولد.

[بَ تُلْ وَ لَ] (اِخ) در علم احکام نجوم، برج پس از بیت الاباء باشد و آن بیت پنجم است. (یادداشت بخط مؤلف).

بیت اولاد.

[بَ تِ اَ] (اِخ) اصطلاح نجومی است. خانهء فرزندان و آن قسم پنجم است از دوازده قسمت منطقهٔ البروج : بیت اولاد و بیت اخوان را بسته در دیده ام ز طالع خویش.خاقانی.

بیت ایل.

[بَ / بِ] (اِخ) عبری، بمعنی خانهء خداست. بیت الله : چون ابراهیم بزمین موعود رفت چادر خود را در اراضی که در حوالی بیت ایل است برپا نمود. (سفر پیدایش ۱۲:۸ و ۱۳:۳) و یعقوب نیز در وقتی که از حضور برادر خود به الجزیره فرار میکرد در نزدیکی شهر لوز بیتوته نمود در آن شب رؤیای عظیمی مشاهده کرده آنجا را بیت ایل خواند. زیرا که خداوند عیسی مسیح در آن شب بروی نمودار شد. (سفر پیدایش ۲۸:۱۱-۲۹ و ۳۱:۱۳). اما موقع شهر بطرف شرقی راهی است که از اورشلیم بپائین میرود و مسافت راه از این دو شهر به اورشلیم به یک اندازه است و شهر مرقوم در قدیم الایام مسکن پادشاهان کنعانیان بود و چون به حسب قسمت به بنی افرائیم رسید نتوانستند که آنرا مسخر نمایند تا زمانی که جاسوسان ایشان را آگاه ساختند. (سفر داوران ۱:۲۲-۲۶). باری تابوت عهد نیز مدت مدیدی در این شهر بود پس از آن سیربعام دو گوساله طلایی ساخته یکی را در آنجا نصب نمود. (اول پادشاهان ۱۲:۲۸-۳۳) و دور نیست که به همین واسطه هوشیع نبی آن را بیت آرن یعنی خانهء بتها خواند. (۱۰:۵ و ۸). (از قاموس کتاب مقدس). و رجوع به دایرهٔ المعارف فارسی شود.

بیت ترح.

[بَ / بِ تِ تَ رَ] (اِخ) نزد احکامیان خانهء مقابل بیت فرح است که هفتم باشد. مانند قمر در خانهء نهم. (یادداشت بخط مؤلف).

بیت حرام.

[بَ / بِ تِ حَ] (اِخ) بیت الله. رجوع به بیت الله شود (||. ترکیب وصفی، اِ مرکب) دل انسان کامل که بر غیر ذات یگانهء بیچون حرام شده باشد. (اصطلاحات الصوفیه).

بیت حرم.

[بَ / بِ تِ حَ رَ] (اِخ)بیت الحرام : تات ز هستی هنوز یاد بود کفر و دین بتکده را شرط نیست بیت حرم همنشین. خاقانی. چند رصدگاه پیل بر ره دل داشتن چند قدمگاه پیل بیت حرم ساختن.خاقانی. رجوع به بیت الحرام و کعبه شود.

بیت حزن.

[بَ / بِ تِ حَ زَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بیت الاحزان : صفیر بلبل شوریده و نفیر هزار برای وصل گل آمد برون ز بیت حزن. حافظ. رجوع به بیت الاحزان شود.

بیت حکمت.

[بَ / بِ تِ حِ مَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) دلی که اخلاص بر آن غلبه یافته باشد. (اصطلاحات الصوفیه). رجوع به بیت الحکمهٔ و خزانه شود.

بیت حوادث.

[بَ / بِ تِ حَ دِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از دنیا. (انجمن آرا).

بیت خال.

[بَ / بِ] (اِخ) دهی از دهستان قصبهء نصار است که در بخش معمرهء شهرستان آبادان واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بی ترستان.

[تَ] (اِخ) دهی از دهستان قیلاب است که در بخش اندیمشک شهرستان دزفول واقع است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیت سیحان.

[بِ تِ] (اِخ) دهی از دهستان بهمنشیر است که در بخش مرکزی شهرستان آبادان واقع است و ۵۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیت شرف.

[بَ / بِ تِ شَ رَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) رجوع به بیت الشرف شود.

بیت عزب.

[بَ / بِ تِ عَ زَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) (اصطلاح عرفان) دلی که به مقام جمع رسیده و در دریای نیستی در مقابل هستی ذات حق فرو رفته باشد.

بیت فراغ.

[بَ / بِ تِ فِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) آبخانه. (رشیدی). کنایه از متوضأ است. (انجمن آرا). کنایه از متوضأ است که ادبخانه باشد. (برهان). بیت الخلاء : من چو مرهم نشسته بر سر ریش او چو محدث فراز بیت فراغ. کمال الدین اسماعیل. در بیت فراغ دودهء دود باقی به بقات باشد و بود. ملک الشعرا (از آنندراج). رجوع به هریک از این کلمات شود.

بیت فرح.

[بَ / بِ تِ فَ رَ] (اِخ) نزد علمای احکام، هر سیاره ای را در خانه فرح و مسرت است و از این رو آن خانه را بیت فرح آن ستاره گویند. مث بیت فرح قمر خانهء سیم است مقابل بیت ترح. (یادداشت بخط مؤلف).

بیتک.

[بَ / بِ تَ] (اِ مصغر) مصغر بیت، و در این معنی بیشتر با «چند»، بکار رود : اندر این حسب رودکی گویی عاریت داد بیتکی چندم.سوزنی. در خواه کز آن زبان چون قند تشریف دهد به بیتکی چند.سوزنی. کرد آنگهی از نشید آواز این بیتک چند را سرآغاز.نظامی.

بیتکچی.

[تَ] (ترکی - مغولی، ص مرکب، اِ مرکب) مأمور مالیات (ایلخانان مغول). (فرهنگ فارسی معین) : و شرف الدین را در خدمت او به اسم الغ بیتکچی نامزد گردانید. (جهانگشای جوینی). در هر جانب دارالاماره دیوانی مرتب جهت اماثل بیتکچیان و کتاب. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۵۲). و از بیتک چیان قراتای و سیف الدین بیتکچی که مدبر مملکت بود. (تاریخ رشیدی). در اثنای این حکایت تیری بر چشم هندوی بیتکچی آمد که از اکابر امراء بود. (تاریخ رشیدی).

بیت لاباط.

[بَ / بِ تِ] (اِخ) نام سریانی جندیشابور، جندشاپور و گندیشاپور است. رجوع به جندشاهپور و گندی شاهپور شود.

بیت محارب.

[بَ / بِ مُ رِ] (اِخ) دهی از دهستان باوی بلوک زرگان است که در بخش مرکزی شهرستان اهواز واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیت مدن.

[بَ / بِ مَ دَ] (اِخ) دهی از دهستان بهمنشیر است که در بخش مرکزی شهرستان آبادان واقع است و ۵۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیت معمور.

[بَ / بِ تِ مَ] (اِخ)بیت المعمور : ای در زمین ملت معمار کشور دین بادی چو بیت معمور اندر فلک معمر. خاقانی. سزد گر عیسی اندر بیت معمور کند تسبیح از این ابیات غرا.خاقانی. رسیده جبرئیل از بیت معمور براقی برق سیر آورده از نور.نظامی. خرابه ای است که خوشتر ز بیت معمور است تنی که از طپش دل خراب میسازند. صائب (از آنندراج). همین ماییم و یکدل اندر آن دل زخم ناسوری نباشد چون دل ویرانهء ما بیت معموری. مسیح کاشی (از آنندراج). و رجوع به بیت المعمور شود.

بیت مقدس.

[بَ / بِ تِ مَ دِ] (اِخ)بیت المقدس : شود ز عدل تو گیتی چنان که بام ببام به بیت مقدس بتوان شدن ز چین و طراز. سوزنی. رجوع به قدس شود.

بی تمیز.

[تَ] (ص مرکب) بی بصیرت. بی دانش. که نیک از بد نداند. که خیر از شر نشناسد. بی عقل. بی خرد : دینت را با عالم حسی بمیزان برکشند بی تمیزان کار دین بی کیل و بی میزان کنند. ناصرخسرو. مردم بی تمیز با هشیار بمثل چون پشیز و دینارند.ناصرخسرو. پسری داشت احمق و جاهل و بی تمیز و غافل. (سندبادنامه ص۱۱۴). مسکین خر اگرچه بی تمیز است چون بار همی برد عزیز است.سعدی. اوفتاده ست در جهان بسیار بی تمیز ارجمند و عاقل خوار.سعدی. و رجوع به تمیز شود ||. بی سلیقه. ||چرکین. (ناظم الاطباء).

بیت نطف.

[بَ / بِ تِ نُ طَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بیت النطاف. بیت النطف : بابای تو جاروب کش بیت نطف شد اجداد تو گشتند بتدریج بزرگان(۱). شرف الدین شفایی (از آنندراج). رجوع به بیت اللطف شود. (۱) - این بیت در آنندراج شاهد کلمهء بیت النطاف آمده است. و رجوع به بیت النطاف شود.

بیتوتت.

[بَ / بِ تو تَ] (از ع، اِمص)شب باشی کردن در جایی. (غیاث) (آنندراج). و رجوع به بیتوتهٔ شود.

بیتوتهٔ.

[بَ تو تَ] (ع مص) شب گذاشتن و شب کار کردن. (زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). شب گذاشتن. (منتهی الارب) (ترجمان القرآن ||). به شب کردن چنین. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). کما یقال: ظل یفعل کذا؛ یعنی بروز کرد چنین. (ناظم الاطباء) (از منتهی الارب ||). در شب آمدن ||. شب کردن نزد قوم ||. شب زنده داری و نخوابیدن. (ناظم الاطباء). و رجوع به بیتوتت شود. - بیتوته کردن؛ شب زنده داری کردن. شب نخوابیدن و تا صبح بیدار بودن. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). شب ماندن در جایی. (فرهنگ فارسی معین).

بیتهٔ.

[تَ] (ع اِ) قوت شبه. (منتهی الارب). خورد و یکبار در شبانه روزی. (مهذب الاسماء). قوت شبانه. (ناظم الاطباء ||). شب گذاری. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بی تیمار.

(ص مرکب) بی پرستار و غمخوار. (ناظم الاطباء).

بیث.

[بَ] (ع اِ) ترکهم حیث بیث؛ یعنی گردانید ایشان را متفرق و پریشان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بیجا.

(ق مرکب) بی هنگام. بی وقت. بی موقع. (ناظم الاطباء).

بیجاد.

(اِ) مخفف بیجاده. یاقوت. و بعضی گویند سنگریزه ای است سرخ مانند یاقوت اما بسیار کم بها و او نیز کاه می رباید و بعضی گویند بیجاده آن است که پر مرغ را جذب کند. (برهان) (از آنندراج) (از انجمن آرا). جوهری است سرخ که مانند کهربا جذب کاه کند و گفته اند که پر مرغ را نیز جذب کند. (رشیدی). سنگی سرخ شبیه بیاقوت : رخی چون نوشکفته گل همه گلبن برنگ مل همه شمشاد پرسنبل همه بیجاد پرشکر. عنصری. ز کافوری تنش شنگرف می زاد چنان کز کوه سیمین لعل و بیجاد. (ویس و رامین). یک ره که چو بیجاده شد آن دو رخ بیمار باده خور از آن صافی بر گونهء بیجاد. خسروی. رجوع به بیجاده و بیجادق شود. ||مخفف بیجاده. کاه ربا باشد. کهربا. (ناظم الاطباء) : شمول معدلت او بغایتی برسید که از تعرض کاه است در حذر بیجاد. فخری.

بیجادق.

[دَ] (معرب، اِ) مهره ای است. (مهذب الاسماء). سنگ سرخی است لونش به یاقوت نزدیک بود. (نزهة القلوب). بیجاذق. معرب بیجاده. رجوع به بیجاده شود.

بیجاده.

[دَ / دِ] (اِ) نوعیست از جوهر. طبیعت وی گرم و خشک و معدنش کوههای مشرق و کهربا و کاه ربای است و معنی ترکیبی بیجاده بی راه است چه جاده بتازی زبان راه فراخ است. (شرفنامهء منیری). بیجاده نوعی از یاقوت است. (برهان). بیجاد. (صحاح الفرس). بیجاد. بیجادق. بیجیدق. بجاذة. بجادی : و اندر بدخشان معدن سیم است و زر و بیجاده و لاجورد. (حدود العالم). سنگلنج بر دامن کوه است و معدن بیجادهء بدخشی و لعل اندر این کوه است. (حدود العالم). کجا نام آن رومی آزاده بود دو رنگ رخانش چو بیجاده بود.فردوسی. بردست بید بست ز پیروزه دست بند در گوش گل فکند ز بیجاده گوشوار.فرخی. تاجی شده ست روی(۱) من از بس که تو بر اوی یاقوت سرخ پاشی و بیجاده گستری.فرخی. بیشه های کژ روان از لاله و از شنبلید گاه چون بیجاده گردد گاه چون زر عیار. فرخی. به یکساعت او هم دهانش بیاکند بیاقوت و بیجادهء بهرمانی.منوچهری. و آن نار بکردار یکی حقهء ساده بیجاده بهر رنگ بدان حقه بداده.منوچهری. ز بیجاده تاج و ز پیروزه تخت ز زربفت فرش و ز مرجان درخت.اسدی. چرا این سنگ بی قیمت همه پاک نشد بیجاده و یاقوت احمر.ناصرخسرو. در این فیروزه طشت از خون چشمم همه آفاق شد بیجاده معدن.خاقانی. بیجاده لبی بدان لطیفی چون باشد چون کند حریفی.نظامی. یکایک درختانش از میوه پر همه میوه بیجاده و لعل و در.نظامی. چو بیجاده برداشت او از لآلی ز مرحل برآمد همه بر مراحل.حسن متکلم ||. بمعنی بیجاد است که کاه ربا باشد. (برهان). بیجاد. (صحاح الفرس) : از روی بی نیازی بیجاده که رباید ورنه چه خیزد آخر بیجاده را ز کاهی. سنایی. کز وجه زمین بوسی ز دیوان سرایت که ریزه ربایند به بیجادهء جاذب.سوزنی. تا از قلم کاه مثال تو مثالی بیجاد نگیرد نشود گیرا بر کاه.سوزنی. هوا بقوت حلم

تو کوه بردارد چنانکه قوت بیجاده برندارد کاه.انوری. عقل پیش لب چو بسدشان راست چون کاه پیش بیجاده.انوری. اقلیم گشائی که ز جاسوسی عدلش بیجاده نیارد که کند کاه ربایی.خاقانی. ای جهانداری که کوته کرد دور عدل تو جور مغناطیس از آهن دست بیجاده ز کاه. امامی هروی ||. کنایه از لب خوبان است : دو بیجاده بگشاد و آواز داد که شاد آمدی ای جوانمرد شاد.فردوسی. گهم به غمزهء زهراب داده خسته کنی گهم به نوشین بیجاده مرهمی سازی. سوزنی. (۱) - ن ل: شخص.

بیجاده آب.

[دَ / دِ] (اِ مرکب) شراب زردرنگ. (ناظم الاطباء). شراب گلرنگ. (آنندراج). شراب که برنگ سرخ و کهربا باشد. (هفت قلزم).

بیجاده طبع.

[دَ / دِ طَ] (ص مرکب) کنایه از کسی که از مردمان چیز بحیله برباید. (انجمن آرا).

بیجادهء قلوب.

[دَ / دِ یِ قُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) کنایه از سخنان نغز و نظر اولیا و هم عشق خوبان و آنچه دل کشاند بسوی و جانب خود. (انجمن آرا).

بیجاده گون.

[دَ / دِ] (ص مرکب) برنگ بیجاده. سرخ. یاقوتی رنگ : گاه برسان یکی یاقوت گون گوهر شود گه بکردار یکی بیجاده گون مجمر شود. فرخی. می بیجاده گون خواهد بت سیمین ذقن خواند بتی خواند که او را شاخ باغ(۱) نسترن خواند. فرخی. گلنار همچو درزی استاد برکشید قوارهء حریر ز بیجاده گون حریر.منوچهری. ز بیجاده گون بادهء دلفروز فشاندند بیجاده بر روی روز.نظامی. بیا ساقی از باده جامی بیار ز بیجاده گون گل پیامی بیار.نظامی. - بیجاده گون تیغ؛ شمشیر خون آلود خونریز. (آنندراج) (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: باغ شاخ.

بیجاده لب.

[دَ / دِ لَ] (ص مرکب) کسی که لب وی سرخ مانند مرجان باشد. (ناظم الاطباء). سرخ لب: نه زال و نه آن ماه بیجاده لب بخفتند یک هفته در روز و شب.فردوسی. عنبرین خطی و بیجاده لب و نرگس چشم حبشی می و حجازی سخن و رومی دیم. فرخی. بیجاده لبا من از فراقت رخساره چو کهربای کردم.سوزنی.

بیجادهء مذاب.

[دَ / دِ یِ مُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) خون و می سرخ و زعفرانی. (آنندراج). خون و شراب سرخ و شراب زعفرانی رنگ. (ناظم الاطباء).

بیجاذق.

[ذَ] (معرب، اِ) یک نوع سنگی شبیه به یاقوت. (ناظم الاطباء). بیجادق. معرب بیجاده. رجوع به بیجاده شود.

بیجار.

(اِخ) دهی از دهستان نهارجانات است که در بخش حومهء شهرستان بیرجند واقع و دارای ۲۱۷ تن سکنه است. مزرعهء یکه درخت، رضا قلی، زیر کوه، مزرعهء برج، رود گز، مزرعهء قیس آباد، خوارستان و غفاریه جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیجار.

(اِخ) شهرستان بیجار یا گروس. یکی از شهرستانهای یازده گانهء استان پنجم کشور است و حدود و مشخصات جغرافیایی آن بشرح زیر است: از طرف شمال خاور به بخشهای قیدار و ماه نشان از شهرستان زنجان، از طرف شمال باختر به بخش تکاب از شهرستان مراغه، از طرف باختر به بخش دیواندره از شهرستان سنندج، از طرف جنوب به بخش قروه از شهرستان سنندج، از طرف جنوب خاور به دهستان مهربان از بخش کبودرآهنگ شهرستان همدان. سه رشته کوهستان در این شهرستان وجود دارد. ۱- کوههای شمالی. در منتهی الیه شمالی شهرستان قرار گرفته بلندترین قلل رشتهء مذکور به ترتیب از باختر به خاور قلهء کوه امامزاده ایوب انصار به ارتفاع ۲۵۱۲ متر، قلهء زرنیخ در شمال آبادی چیچکلویه ارتفاع ۳۰۳۰ متر، قلهء کوه شاه نشین در شمال آبادی شاه نشین به ارتفاع ۳۲۰۰ متر است. ۲- کوههای مرکزی. بلندترین قلل رشتهء مرکزی از شمال باختر به جنوب خاور عبارتند از کوه سرقیصه به ارتفاع ۲۳۴۶ متر، کوه نقاره کوب در شمال باختر شهر به ارتفاع ۲۲۳۴ و کوه پنجه علی در باختر شهر به ارتفاع ۲۴۰۷، کوه حمزه عرب در ۹ کیلومتری خاور شهر بیجار به ارتفاع ۲۵۵۵، کوه تماشا در ۲۰ کیلومتری جنوب خاور شهر بیجار به ارتفاع ۲۲۵۸ و کوه چنگ الماس بین دهستانهای پیرتاج و گاویازه به ارتفاع ۲۵۲۵ متر است. ۳- سومین رشته، کوههای جنوب شهرستان است، مرتفع ترین قلل آن قلهء کوه زیره کوه واقع در جنوب باختری نجف آباد به ارتفاع ۲۶۴۲ متر است. گودترین محل شهرستان آبادی کل قشلاق واقع در کنار رودخانهء قزل اوزان و انتهای رودخانه است که ۱۳۷۲ متر از سطح دریا مرتفع تر است. رودخانه ها: سه رودخانهء مهم در این شهرستان جاری است: رودخانهء قزل اوزان. رودخانه تلوار. رودخانه گوه زن. شهرستان بیجار یا منطقه گروس از ۷ دهستان تشکیل شده است. دهستان پیرتاج ۴۰ آبادی ۱۲ هزار سکنه. دهستان خسروآباد ۴۹ آبادی ۱۶ هزار سکنه. دهستان سیلتان ۲۲ آبادی ۷ هزار سکنه. دهستان سپاه منصور ۳۵ آبادی ۱۲ هزار سکنه. دهستان کرانی ۵۹ آبادی ۱۹ هزار سکنه. دهستان گاوبازه ۱۵ آبادی ۶ هزار سکنه. دهستان نجف آباد ۵۵ آبادی ۹ هزار سکنه. شهر بیجار یک آبادی ده هزار سکنه، جمعاً از ۲۷۶ آبادی و ۹۱ هزار سکنه تشکیل شده است. شهر بیجار مرکز شهرستان گروس است و مرتفع ترین شهر ایران است. جمعیت شهر در حدود ده هزارتن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بی جامگی.

[مَ / مِ] (ص مرکب) بدون مواجب. بی جیره : هزارت مشرف بی جامگی هست بصد افغان کشیده سوی تو دست.نظامی.

بی جامه.

[مَ / مِ] (ص مرکب) بدون لباس. برهنه برهنه : گدایان بی جامه شب کرده روز معطرکنان جامه بر عودسوز.سعدی. بی جامهء نکو نتوان شد بدعوتی این رمز را بپردهء هر در نوشته اند. نظام قاری (دیوان ص۲۴).

بیجان.

(ص مرکب) بی روان. بی حیات. (ناظم الاطباء) : چرخ را انجم میان دستهای چابکند کز لطافت خاک بی جان را همی با جان کنند. ناصرخسرو. روزی بر سلیمان علیه السلام اسب عرض کردند وی گفت شکر خدای تعالی را که دو باد را فرمانبردار من کرد. یکی با جان و یکی بی جان تا بیکی زمین می سپرم و بیکی هوا. (نوروزنامه ص۹۵). از عتاب دوستان چون سایه نتوان دردمید جان فشاندن باید و چون سایه بی جان آمدن. خاقانی. بی جان چه کنی رمیده ای را جانیست هر آفریده ای را.نظامی. کافران از بت بی جان چه تمتع دارند باری آن بت بپرستند که جانی دارد.سعدی. گو رمقی بیش نماند از ضعیف چند کند صورت بی جان بقا.سعدی. آمدی وه که چه مشتاق و پریشان بودم تا برفتی ز برم صورت بی جان بودم.سعدی ||. زبون و ناتوان. (ناظم الاطباء). حالت افسردگی مار و حشرات از سرما. (یادداشت بخط مؤلف).

بی جان شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب)بی حیات شدن. بی روان گردیدن : بسا دشمنا کز تو بی جان شده بسا بوم و بر کز تو ویران شده.فردوسی. وگر آز ورزیم و پیچان شویم پدید آید آنگه که بی جان شویم.فردوسی. اگرچه رشته از تاب گهر بی جان و لاغر شد کشید از مغز گوهر انتقام آهسته آهسته. صائب.

بی جان کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)کشتن. از بین بردن. گرفتن : من او را به یک سنگ بی جان کنم دل زال و رودابه پیچان کنم.فردوسی. بفرمود پس تاش بی جان کنند برابر دل و دیده گریان کنند.فردوسی. از آن پس که بی توش و بی جانش کرد بر آن آتش تیز بریانش کرد.فردوسی. سنگی بر سنگ زد و از جان بی جان کرد. (سندبادنامه ص۲۰۲).

بی جان گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب)مردن. زندگی را از دست دادن : از آن ساعت که شیرین گشت بی جان ز آب چشمه ها برخاست طوفان.نظامی.

بی جانین.

[بَ نَ] (اِخ) قریه ای است از قراء نهاوند. (لباب الانساب).

بیجانینی.

[بَ نَ نی] (ص نسبی) نسبتی است به بیجانین. از آنجاست ابوالعلاء عیسی بن محمد بن علی بن منصور صوفی بیجانینی. (لباب الانساب).

بیجاور.

[وَ] (اِخ) ظاهراً همان پیشاور است. رجوع به الجماهر بیرونی ص۴۳ شود.

بیجدنو.

[دِ] (اِخ) دهی از دهستان کوهستان است که در بخش کلاردشت شهرستان نوشهر واقع است و ۱۹۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بی جفت.

[جُ] (ص مرکب) بی عدل. بی نظیر. بی مثل. بی مانند : فرستاده را موبد شاه گفت که ای مرد هشیار بی یار و جفت.فردوسی. چو برداشت از آن دوکدان پنبه گفت بنام خداوند بی یار و جفت.فردوسی. در لئیمان به طبع ممتازی در خسیسان به فعل بی جفتی. علی قرط اندکانی.

بیجک.

[جَ] (هندی، اِ) لفظ هندی است بمعنی آنچه سوداگران قیمت خرید جنس با تمامی اخراجات محصول و کرایه و غیره نوشته نزد خود نگاهدارند تا هنگام فروخت آن ملاحظه نموده سود و منفعت سوای از جمع و سرمایهء خود بگیرند. (غیاث) (آنندراج). بلیط صرافان و سوداگران. و نوشتهء یادداشت در خرید و فروخت و معاملات سوداگری. (ناظم الاطباء). قطعه کاغذی که فروشندهء جنس نوع کالا و کمیت آنرا در آن یادداشت کند و بخریدار دهد. فاکتور. (فرهنگ فارسی معین). حواله یا قبض رسیدی غالباً در کاغذی به قطع کوچک.

بیجگان.

(اِخ) دهی از دهستان جاسب است که در بخش دلیجان شهرستان محلات واقع است و ۱۱۹۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۲).

بی جگر.

[جِ گَ] (ص مرکب) بی جرأت و بیمناک. (ناظم الاطباء). بزدل. (آنندراج).

بیجگرد.

[] (اِخ) دهی از دهستان کوهپایهء بخش نوبران است که در شهرستان ساوه واقع است و ۲۷۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بی جگری.

[جِ گَ] (حامص مرکب)بیمناکی. نقیض بهادری. (آنندراج) (غیاث).

بیجمال.

[جَ] (ص مرکب) نازیبا و بدصورت || . بدسیرت. (ناظم الاطباء).

بیجمالی.

[جَ] (حامص مرکب) نازیبائی و بدصورتی. (ناظم الاطباء). زشتی. نارسائی :دیگر عروس فکر من از غایت بیجمالی سر برنیارد... (گلستان).

بیجن.

[جَ] (اِخ) بیژن است که پسر گیوبن گودرز باشد. (برهان) (از شرفنامه) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). و رجوع به بیژن شود.

بیجن آباد.

[جَ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء شهرستان ملایر است که دارای ۴۳۳ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بیجنوند.

[جِ وَ] (اِخ) یکی از دهستانهای ششگانهء بخش شیروان چرداول است که در شهرستان ایلام واقع است و مرکب از هشت آبادی بزرگ و کوچک میباشد و دارای ۱۵۶۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۵).

بی جواب.

[جَ] (ص مرکب، ق مرکب)آنکه قابل جواب نباشد. (آنندراج). بی پاسخ و غیرمقبول. (ناظم الاطباء). سخن که نتوان آنرا جواب گفت. (یادداشت بخط مؤلف) : عین صواب و مسئله بی جواب.سعدی. خجالت میکشم از نامه های بی جواب خود که بار خاطر آن رخنهء دیوار میگردد. صائب (از آنندراج).

بی جواز.

[جَ] (ص مرکب) بی اجازه. بدون اجازه. بی رخصت : بدو پهلوان گفت کای دیوساز چرا رفتی از نزد من بی جواز؟ فردوسی (شاهنامه چ بروخیم ص ۲۶۵۰).

بیجوند.

[جَ وَ] (اِخ) دهی از دهستان سماق است که در بخش چگنی شهرستان خرم آباد واقع است و ۳۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیجوهر.

[جَ / جُو هَ] (ص مرکب) ناهنرمند و نادان و بی عقل و هیچکاره. (آنندراج). کنایه از مردم بی هنر و بی عقل و هیچکاره باشد. (برهان). نادان و بی هنر و بی عقل. (ناظم الاطباء). بی هنر. هیچکاره || . آنچه جوهر ندارد. (فرهنگ فارسی معین). عاری از جوهر

: چه راحت است مرا بی حضور حضرت تو چه هستی است عرض را بطبع بی جوهر. قاآنی. و رجوع به جوهر شود.

بیجه.

[جَ / جِ] (اِ) معشوقه کلمهء فارسی است و این مصغر و مخفف بی بی است. (غیاث). (از تاج العروس) (یادداشت بخط مؤلف). و هو العرس و العرس حائط بین حائطی البیت الشتوی لایبلغ به اقصی لیکون ادنی و انما یکون ذلک بالبلاد الباردة. (قاموس از یادداشت بخط مؤلف). بمعنی عرس است و آن دیواری است که مابین دو دیوار خانهء سرمایی نهند و بنهایت نرسانند و مسقف سازند تا آنجا گرم تر شود. (منتهی الارب) (یادداشت بخط مؤلف). و رجوع به بیچه و عرس شود.

بی جهت.

[جَ هَ] (ص مرکب، ق مرکب)بی سبب و بدون دلیل. بیهوده. (ناظم الاطباء). بی علت.

بیجیدج.

[دَ] (معرب، اِ) معرب پیچیده. نام بیماری که عرب آنرا بنام دیگری لوی (اللوی) گوید. (یادداشت بخط مؤلف). این حال را اللوی گویند و بتازی بیجیدج نیز گویند. این لفظ پارسی است معرب کرده. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بیجی کلا.

[کَ] (اِخ) دهی از دهستان جلال ازرک است که در بخش مرکزی شهرستان بابل واقع است. ۵۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بی چار.

(ص مرکب) مخفف بیچاره : هوا پود شد برف چون تار گشت سپه را از آن کار بیچار گشت.فردوسی. بگرد عالم آوارم تو کردی چنین بدروز و بیچارم تو کردی.؟

بیچارگی.

[رَ / رِ] (حامص مرکب)درماندگی. عجز. (فرهنگ فارسی معین). مسکنت. (مهذب الاسماء) : نه مردم بکار است و نه پارگی فراز آمد آن روز بیچارگی.فردوسی. چنان دان که رفتن ز بیچارگیست نمودن بما پشت یکبارگیست.فردوسی. بر حسرت شاخ گل در باغ گوا شد بیچارگی و زردی و گوژی و نوانیش. ناصرخسرو. ای آنکه تویی چارهء بیچارگیم از تو صله خواستن بود بارگیم.سوزنی. جوان را پشیزی نبود طلب کرد و بیچارگی نمود. (گلستان). تن به بیچارگی و گرسنگی بنه و دست پیش سفله مدار.سعدی. از وی همه مستی و غرور است و تکبر وز ما همه بیچارگی و عجز و نیاز است. حافظ || لاعلاج. (ناظم الاطباء). اضطرار. لاعلاجی. لابدی. (یادداشت بخط مؤلف) : از آن خانه نزدیک قیصر شدند به بیچارگی پیش داور شدند.فردوسی. همه بندهء پرگناه توئیم به بیچارگی دادخواه توئیم.فردوسی. به بیچارگی باژ و ساو گران پذیرفت با هدیهء بی کران.فردوسی. همی شدند به بیچارگی هزیمتیان شکسته پشت و گرفته(۱) کریغ را هنجار. عنصری. ای قطرهء منی سر بیچارگی بنه کابلیس را غرور و

منی خاکسار کرد. سعدی ||. احتیاج. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: گرخته.

بیچاره.

[رَ / رِ] (ص مرکب) مسکین. (مهذب الاسماء). عاجز و بی نوا. فرومانده و مأیوس و خوار. مستمند و بی درمان. (از ناظم الاطباء). عاجز. (فرهنگ فارسی معین). ج، بیچارگان. درمانده. ناتوان : بدگشت چرخ با من بیچاره و آهنگ جنگ دارد و پتیاره.کسایی. توانیم کردن مگر چاره ای که بیچاره ای نیست پتیاره ای.فردوسی. چو آورد مرد جهودش بمشت چو بی یار و بیچاره دیدش بکشت.فردوسی. بماندم اینجا بیچاره راه گم کرده نه آب با من یک شربه نه خرامینا.بهرامی. آن روزگار شد که توانست آنکه بود بیچاره ای بدست ستمکاره ای اسیر.فرخی. او و گروهی با این بیچاره کشته شدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۸۲). بیچاره زنده بود ای خواجه آنکو ز مردگان طلبد یاری.ناصرخسرو. ناید هگرز از این یله گوباره جز درد و رنج عاقل بیچاره.ناصرخسرو. بیچارگان از سرما رنجور شدند. (کلیله و دمنه). تیزخشمی زودخشنودی قناعت پیشه ای داروی هر دردمندی چار هر بیچاره ای. سوزنی. گنه بود مرد ستمکاره را چه تاوان زن و طفل بیچاره را.سعدی. وگر دست قدرت نداری بکار چو بیچارگان دست زاری بدار.سعدی. بیچاره بسویت آمدم باز چون چاره نماند و احتمالم.سعدی. بیچاره آن که صاحب روی نکو بود هرجا که بگذرد همه چشمی بدو بود.حافظ. - بیچاره دل:ز کسهای رذل و ز بیچاره دل مخواه آرزو تا نگردی خجل.سعدی. - بیچاره شدن؛ درمانده و ناتوان شدن. فقیر شدن. مسکین شدن : چو بیچاره شد پیشش آورد مهد که ای سست مهر فراموش عهد.سعدی. حاتم طائی اگر در شهر بودی از جوش گدایان بیچاره شدی. (گلستان). ای گرگ بگفتمت که روزی بیچاره شوی بدست یوزی.سعدی. - بیچاره گشتن؛ مضطر و درمانده شدن : چو بیچاره گشتند و فریاد جستند بر ایشان ببخشود یزدان گرگر.دقیقی. همی زد بر او تیغ تا پاره گشت چنان چاره گر مرغ بیچاره گشت.فردوسی. چنین زار و بیچاره گشتند و خوار ز چنگال ناپاکدل یک سوار.فردوسی. بس آن کز بهر تو بیچاره گشتم ز خان و مان خویش آواره گشتم.نظامی. آدمی را زین هنر بیچاره گشت خلق دریاها و خلق کوه و دشت.مولوی. - بیچاره ماندن:چه چاره کان بنی آدم نداند بجز مردن کز آن بیچاره ماند.نظامی. - بیچاره وار؛ چون بیچاره. مانند بیچاره : چو چشمش برآمد بر آن شهریار زمین را ببوسید بیچاره وار.فردوسی. چو مانده شد از کار رخش و سوار یکی چاره سازید(۱) بیچاره وار.فردوسی. به جنگ خصم کسی کز حیل فروماند ضرورت است که بیچاره وار برگردد. سعدی. (۱) - سازید بمعنی ساخت.

بی چاک و بست.

[کُ بَ] (ص مرکب، ق مرکب) در تداول، صفت دهان آرند: دهانی بی چاک و بست؛ که بی اندیشه هرچه خواهد گوید. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بی چانه.

[نَ / نِ] (ص مرکب، ق مرکب) در تداول، یک کلام. بی مماسکه. بی چک و چانه. (یادداشت بخط مؤلف ||). که چانه ندارد. رجوع به چانه شود.

بی چرا.

[چِ] (ص مرکب، ق مرکب) بی چون و چرا. غیرقابل اعتراض. مسلم : بسبق خدمت و فرمان پذیری بی چرا و چون ملک را در وزارت چون نبی را یار در غارم. سوزنی.

بیچراغ.

[چِ] (ص مرکب، ق مرکب) کنایه از خراب و ویران و ناآباد. (آنندراج). خراب و ویران و شهر ناآبادان ||. بی نظر. (ناظم الاطباء).

بی چشم.

[چَ / چِ] (ص مرکب) کور. (ناظم الاطباء). آنکه چشم ندارد ||. مجازاً، بی خُبْرَت. (یادداشت بخط مؤلف) : آنکه بی چشم است بفروشد به یک جو جوهری. سنایی.

بی چشم و رو.

[چَ / چِ مُ] (ص مرکب)سخت بی حیا. کسی که هر چیز را روشن و آشکار با بی ادبی تواند گفت. بی شرم. رک گو. (از یادداشت بخط مؤلف). بی حیا. (آنندراج) : بی چشم و روتری ز تو ای باغبان کجاست گل چیده ای و شرم ز بلبل نکرده ای. محسن تأثیر (از آنندراج ||). نمک ناشناس. ناسپاس. (یادداشت بخط مؤلف).

بی چک و چانه.

[چَ کُ نَ / نِ] (ق مرکب) یک کلام. بی چانه. رجوع به بی چانه شود. (یادداشت بخط مؤلف).

بیچن.

[چَ] (اِخ) بر وزن و معنی بیژن که پسر گیو باشد. (آنندراج). رجوع به بیژن و بیجن شود.

بی چند.

[چَ] (ص مرکب، ق مرکب)بی حساب. بی شمار. فراوان. بسیار : به نزدیک خال آمد آورد مال فرماند از آن مال بی چند خال. شمسی (یوسف و زلیخا). - بی چند و چون؛ بی کم و کیف : ای خدا ای قادر بی چند و چون واقفی از حال بیرون و درون. مولوی. رجوع به چند شود.

بیچند.

[چَ] (اِ) درخت. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس) (شعوری ج ۱ ورق ۲۰۷).

بیچند.

[چَ] (اِخ) دهی از دهستان نهبندان است که در بخش شوسف شهرستان بیرجند واقع است و ۵۴۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بی چوبه.

[بی بَ / بِ] (اِ مرکب) نوعی از خیمه که چوبی باشد. (آنندراج). خیمهء کوچک بدون دیرک. (ناظم الاطباء).

بی چون.

(ص مرکب) بی نظیر و بی مانند. (آنندراج). بی مثال و بی نظیر و بی شبیه. (ناظم الاطباء). بی مانند و بی نظیر. (فرهنگ فارسی معین).

بیچون.

(اِخ) نامی از نام های حق سبحانه و تعالی. (آنندراج). خدای تعالی. (فرهنگ فارسی معین). آنکه از وی تفسیر نتوان کرد و نعتش نتوان نمود. (ناظم الاطباء): حضرت بیچون. قادر بی چون؛ خدای تبارک و تعالی. خدای تعالی. نامی از نامهای خدای تعالی : زنده به آن زندگان که چنین گفت ایزد سبحان بی چگونه و بی چون. ناصرخسرو. ملک العرش بی چون جواب داد که یا محمد اگر تو نبودی یوسف را نیافریدمی. (قصص الانبیاء ص۶۱)... سرای باقی هفتاد و چندان بتو رسد و بدیدار بیچون مشرف گردی. (قصص الانبیاء ص۱۵۷). نگار ایزد بیچونی ای نگاررهی زهی نگار نگار و زهی نگار گری.سوزنی. عمری که میرود همه حال جهد کنی تا در رضای خالق بیچون بسر بری.سعدی. توان در بلاغت به سحبان رسید نه در کنه بیچون سبحان رسید.سعدی. ارادت بیچون یکی را از تخت شاهی فرود آرد و دیگری را در شکم ماهی نکو دارد. (گلستان). سپاس از خداوند بی مثل و بیچون که با طالع سعد و با بخت میمون.؟ - بی چون و چرا؛ جاوید و مقدس. (ناظم الاطباء). که بر او اعتراضی نتوان کرد. خودمختار و این صفت باریتعالی است : بهار گشت پدیدار و دل تقاضا کرد کمال قدرت بیچون و بی چرا دیدن.سوزنی.

بیچون بالا.

[نِ] (اِخ) دهی از دهستان والانجرد است که در شهرستان بروجرد واقع است و ۲۱۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیچون پائین.

[نِ] (اِخ) دهی است از دهستان والانجرد که در شهرستان بروجرد واقع است و ۲۰۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بی چون و چرا.

[نُ چِ] (ترکیب عطفی، ق مرکب) بی اندک مخالفت. (یادداشت مؤلف). بی چون و چرا تسلیم شد. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بی چرا شود.

بی چونی.

(حامص مرکب) بی نظیری و بی مثالی و بی همتایی. (ناظم الاطباء). بی مانندی. بی همتایی. (فرهنگ فارسی معین).

بیچه.

[چَ / چِ] (اِ) دیواری است که مابین دو دیوار خانهء سرمایی نهند و بنهایت نرسانند و سقف سازند تا آن خانه گرم تر شود و بفارسی

بیچه گویند و بعربی عَرس خوانند. (ناظم الاطباء): بیت معرس؛ خانهء بابیچه. (منتهی الارب ||). معشوقه، و این مصغر و مخفف بی بی است. (آنندراج). رجوع به بیجه شود.

بی چیز.

(ص مرکب) فقیر. مسکین. گدا. درویش. مفلس : اگر نیستت چیز لختی بورز که بی چیز کس را ندارند ارز.فردوسی. در این شهر بی چیز خرم نهاد یکی مرد بد نام او هفتواد.فردوسی. ترک عمل بگفتم و ایمن شدم ز عزلت بی چیز را نباشد اندیشه از حرامی.سعدی.

بی چیزی.

(حامص مرکب) ناداری. تنگدستی. (یادداشت بخط مؤلف).

بی حاجت.

[جَ] (ص مرکب) آنکه احتیاج ندارد. بی نیاز : ور تو خود از حجت بی حاجتی نه بتو مر حجت را حاجت است. ناصرخسرو. بی حاجتم بفضل خداوند لاجرم اندر جهان ز هر که بمن نیست حاجتش. ناصرخسرو.

بی حاصل.

[صِ] (ص مرکب) بیهوده. بی فایده. بی نفع. بلاجدوی. لاطائل. (یادداشت بخط مؤلف) : خار یابد همی ز من در چشم دیو بی حاصل دوالک باز.ناصرخسرو. ز بهر چیز بی حاصل نرنجی به بود زیرا بسی بهتر سوی دانا ز مرد ژاژخای ابکم. ناصرخسرو. میدهد دل مر تو را کاین بیدلان بی تو گردند آخر از بیحاصلان.مولوی. نیکخواهانم نصیحت میکنند خشت در دریا زدن بیحاصل است.سعدی. من و باد صبا مسکین دو سرگردان بی حاصل من از افسون چشم مست و او از بوی گیسویت. حافظ. قلب بی حاصل ما را بزن اکسیر مراد یعنی از خاک در دوست نشانی بمن آر. حافظ. ریخت چون دندان امید زندگی بیحاصل است مهره چون برچیده شد بازی به آخر میرسد. صائب.

بیحاصلی.

[صِ] (حامص مرکب)بیهودگی. بی نفعی : چنین گفت یک ره به صاحبدلی که عمرم تبه شد به بیحاصلی.سعدی. تملق حجاب است و بیحاصلی چو پیوندها بگسلی واصلی.سعدی. عمر بگذشت به بیحاصلی و بلهوسی ای پسر جام میم ده که به پیری برسی.حافظ. اوقات خوش آن بود که با دوست بسر رفت باقی همه بی حاصلی و بی خبری بود.حافظ. بیحاصلی نگر که شماریم مغتنم از عمر آنچه صرف خور و خواب میشود. صائب.

بیحان.

[بَ / بَیْ یَ] (ع ص) آنکه پوشیدن راز نتواند. (یادداشت مؤلف) (منتهی الارب). مردی که ظاهر سازد راز خود را. (ناظم الاطباء).

بی حد.

[حَ / حَ دد] (ص مرکب، ق مرکب)بی نهایت. بی پایان. (آنندراج). بی نهایت و بی کران. بی پایان. غیرمحدود. غیرمتناهی || . بی اندازه. (ناظم الاطباء). کثیر. بیشمار. خارج از اندازه : کجا جای بزم است گلهای بیحد کجا جای صید است مرغان بیمر.فرخی. قلعه ای دیدم سخت بلند و نردبان پایهای بیحد و اندازه. (تاریخ بیهقی). گویند عالمی است خوش و خرم بیحد و منتهاست درو نعما.ناصرخسرو. چهار است گوهر فزون بی از آنک بکار اندرون بی حد و منتهی است. ناصرخسرو. سالهای عمر تو بادا ز دور آسمان بیحد و بیمر که بیحد زیبد و بیمر سزد. سوزنی. دلم ز انده بیحد همی نیاساید تنم ز رنج فراوان همی بفرساید.مسعودسعد. خشم بیحد مران و طیره مگیر.سعدی. - بی حد و حصر؛ بی اندازه و بی انتها.

بی حدوث.

[حُ] (ص مرکب) زایل نشدنی. قدیم. جاودان. همیشه. باقی : باد رایت بی تباهی باد شخصت بی حدوث باد جاهت بی تناهی باد جانت بی ضرر. سنائی.

بی حرف.

[حَ] (ص مرکب، ق مرکب)بی سخن و بدون تکلم || . بدون رد کردن || . بدون شک || . فوراً و فی الفور. (ناظم الاطباء). - بی حرف پیش؛ (در تداول عامه) تعویذگونه ای است که پیش از عمل و اقدام یا کاری که کنند یا واقع شود گویند چه معتقدند کاری را که از پیش از وقوع آن خبر دهند آن نخواهد شد. (یادداشت بخط مؤلف).

بی حرمت.

[حُ مَ] (ص مرکب) بی ادب. بی آبرو : این چنین سنگدلی بی حق و بی حرمت جفت شاه مسعود مبیناد و میفتاد ز راه.منوچهری. و دلم از جهت وی مشغول بود فارغ شد که بدست این بیحرمتان نیفتاد. (تاریخ بیهقی). سوی خردمند بصد بدره زر جاهل بی قیمت و بی حرمت است. ناصرخسرو. من بدیشان شکرم جاهل بی حرمت را که خران را حکما باز بشیران شکرند. ناصرخسرو.

بیحرمتی.

[حُ مَ] (حامص مرکب)بی احترامی. بی ادبی. خویشتن ناشناسی : بدین بی عقلی و بیحرمتی که تو راست از بهشت بیرون کردند. (قصص الانبیاء). اگر بیحرمتی اندیشد انصاف از وی بتوان ستد. (کلیله و دمنه). کسی که گردن شیران شرزه درشکند بگریهء تو به بیحرمتی نگوید پخ.سوزنی. بیحرمتی بود نه حکیمی که گاه ورد زند مجوس خواند و مصحف برابرش. خاقانی. تأدیب این تعدی و بی حرمتی و تعریک این خیانت و بی خویشتنی که کرد بحد اعتبار رساند. (سندبادنامه ص۷۷). به لطافت چو برنیاید کار سر به بیحرمتی کشد ناچار.سعدی. و هیچ از بیحرمتی نگذاشت. (گلستان). تا بمن این همه خواری و استخفاف و بیحرمتی برسید. (تاریخ قم ص۲۵۴). - بی حرمتی کردن؛ : که از وی بسیار آزار داشت و بیحرمتیها کرد. (ترجمهء تاریخ طبری). دست در گریبان دانشمندی زد و بیحرمتی همی کرد. (گلستان).

بی حس.

[حِ / حِس س] (ص مرکب) عاجز از احساس کردن. (ناظم الاطباء). که چیزی را درنیابد. رجوع به حس شود || . کودن و گول.

(ناظم الاطباء). کودن. ابله. (فرهنگ فارسی معین ||). بی محبت. (ناظم الاطباء) (فرهنگ فارسی معین). - بی حس شدن:کرشمهء تو شرابی به عاشقان پیمود که علم بی خبر افتاد و عقل بی حس شد. حافظ. رجوع به حس و احساس شود.

بی حساب.

[حِ] (ص مرکب، ق مرکب)بی شمار. (ناظم الاطباء). بیشمار و بی اندازه. (فرهنگ فارسی معین) : این دهد مژده بعمری بی حساب و بی عدد و آن کند عهده بملکی بی کران و بیشمار. منوچهری. باران رحمت بی حساب همه را رسیده. (گلستان). و خرج بی حساب روا ندارد. (گلستان). نالیدن بی حساب سعدی گویند خلاف رأی داناست.سعدی ||. بیهوده و ناحق. (ناظم الاطباء). بیهوده. (فرهنگ فارسی معین) : سوار هنرمند چابک رکاب که برآتش انگشت زد بی حساب.نظامی ||. ناصحیح و ناراست. (ناظم الاطباء). ناصحیح و نادرست. (فرهنگ فارسی معین) : من آن نیم که پذیرم نصیحت عقلا پدر بگوی که من بی حساب فرزندم. سعدی||. کنایه از ظلم و بیداد. (آنندراج) : تا چند بی حساب به اهل نظر کنی اینک رسید نوبت روز حساب خط. صائب (از آنندراج). شاهی که بر رعیت خود بی حساب کرد سیلاب گشت و خانهء خود را خراب کرد. مخلص کاشی (از آنندراج).

بی حسابی.

[حِ] (حامص مرکب)نادرستی. ناراستی ||. ظلم و جور کردن : بی حسابی مکن بهانه مجوی که حسابت کنند موی به موی.اوحدی.

بی حسیب.

[حَ / حِ] (ص مرکب)بی حساب : متناسبند و موزون حرکات دلفریبت متوجهند با ما سخنان بی حسیبت. سعدی (طیبات). رجوع به حساب و بی حساب شود.

بی حشمت.

[حِ مَ] (ص مرکب) بی ترس. بی واهمه. بی ملاحظه: هر کسی را که مظلمتی است بباید آمد و بی حشمت سخن خویش گفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶). گفت به از این میخواهم بی حشمت نصیحت باید کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۶۱). تو مردی که جز راست نگویی و غیر صلاح نجویی در این کار چه بینی بی حشمت بازگوی. (تاریخ بیهقی چ ادیب).

بی حشمتی کردن.

[حِ مَ کَ دَ] (مص مرکب) گستاخی. دلیری : از این گونه خواهد بود که کم از دوهزار سوار خویشتن را بنمایند و اشتر بربایند و بی حشمتی کنند. (تاریخ بیهقی چ ادیب).

بی حصر.

[حَ] (ص مرکب) بی انتها. خارج از حد و حصر. نامحدود. (ناظم الاطباء). بی شمار. بی اندازه.

بیحضور.

[حُ] (ص مرکب) غایب ||. غافل و بی خبر. (ناظم الاطباء) : ترا که در لب نوشین هزار گونه شفاست چرا همیشه مرا بیحضور باید داشت؟ ملاشانی تکلو (از آنندراج)(۱ ||). مضطرب ||. آزرده و رنجیده ||. خشمناک. (ناظم الاطباء). (۱) - بمعنی دیگر نیز ایهام دارد.

بیحضور شدن.

[حُ شُ دَ] (مص مرکب)بیمار شدن. (غیاث) (آنندراج) : یار عاشق شده ست درمان چیست عیسی آنجا که بیحضور شود. شفایی (از آنندراج ||). بی نماز شدن. (غیاث) (آنندراج ||). مضطرب و آزرده شدن. (ناظم الاطباء).

بیحضوری.

[حُ] (حامص مرکب) بیماری و ناتوانی زیرا که موجب قصور و عبادت و معاش است. (غیاث ||). جمعیت خاطر و فراغ دل نداشتن، چه حضور شکفتگی و خرمی است. (آنندراج). اضطراب ||. خشم ||. آزردگی ||. غفلت ||. نقصان یافتن هوش و حواس. (ناظم الاطباء).

بی حفاظ.

[حِ] (ص مرکب) بدون ستر. بدون پرده ||. بی شرم. بی حیا : در چین طرهء تو دل بی حفاظ من هرگز نگفت مسکن مألوف یاد باد.حافظ ||. بی چادر و روی پوش (زن). (یادداشت بخط مؤلف ||). بی عفت : یکی بدرگ و بی حفاظ است سخت ندانم که کشته ست چونین درخت. شمسی (یوسف و زلیخا ||). بی پرهیز. (یادداشت بخط مؤلف).

بی حفاظی.

[حِ] (حامص مرکب)بی پردگی. بی حمیتی : امیر ناصرالدین از بی حفاظی و غدر او ممتعض شد و عزم ناحیت سیستان پیش گرفت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۳۸). چون امیر ناصرالدین بی حفاظی مشاهدت کرد دست زخم رسیده بشمشیر یازید. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۸).

بی حق.

[حَ / حَق ق] (ص مرکب)حق ناشناس : این چنین سنگدل و بی حق و بی حرمت جفت شاه مسعود مبیناد و مَیُفتاد از راه. منوچهری.

بی حقیقت.

[حَ قی قَ] (ص مرکب)ناراست و ناخالص. (آنندراج ||). بی وفا ||. ناسپاس ||. نمک بحرام ||. بطور نادرستی. (ناظم الاطباء).

بی حکم.

[حُ] (ص مرکب) بدون دستور و بدون فرمان ||. بدون اجازه و بدون پروانگی. (ناظم الاطباء).

بی حکمت.

[حِ مَ] (ص مرکب) بدون حذاقت و بدون آزمودگی. (ناظم الاطباء).

بی حلم.

[حِ] (ص مرکب) بی حوصله. نابردبار : دو کس دشمن ملک و دین اند یکی پادشاه بی حلم دویم زاهد بی علم. (گلستان).

بی حمیت.

[حَ می یَ] (ص مرکب) بر قیاس معنی حریت. (آنندراج). بی ننگ و عار. بی نام و ننگ. بی غیرت. (یادداشت بخط مؤلف) : توبه کند شیر ز شیری هگرز گرچه شتر کاهل و بی حمیت(۱) است. ناصرخسرو. بددل دزد و جلد و بی حمیت روبه و شیر و گرگ و کفتارند.ناصرخسرو. از آن بی حمیت بباید گریخت که نامردیش آب مردم بریخت.سعدی. ببین آن بی حمیت را که هرگز نخواهد دید روی نیک بختی.سعدی. (۱) - در دو شاهد نخست به ضرورت شعری بدون تشدید و به سکون «م» آمده است.

بی حمیتی.

[حَ می یَ] (حامص مرکب)بی غیرتی. بی عار و ننگی : بی حمیتی پسر کاکو و دیلمان و گردان ایشان را دیده ام. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۳۳). و اگر دیگر چون رضا (ع) با دیگری بسازد و صلحی کند... آن را بمداهنه و بی حمیتی و نااهلی منسوب سازد. (کتاب النقض ص۳۶۵).

بی حواس.

[حَ] (ص مرکب) بیخود و بیهوش. (آنندراج). فراموشکار. (یادداشت بخط مؤلف).

بی حوصلگی.

[حَ / حُو صَ لَ / لِ](حامص مرکب) زود درماندگی از کاری و اندیشه ای. (یادداشت بخط مؤلف). بیحوصله بودن. شتابزدگی. (فرهنگ فارسی معین).

بی حوصله.

[حَ / حُو صَ لَ / لِ] (ص مرکب) شتابزده. ناشکیبا. (فرهنگ فارسی معین). آنکه از کاری یا اندیشه ای زود مانده شود. (یادداشت بخط مؤلف).

بی حیا.

[حَ] (ص مرکب) بی شرم و گستاخ و آنکه در ارتکاب کارهای زشت منفعل میشود. (ناظم الاطباء). وقیح. وقاح. سخت روی. سترگ. پررو. صفیق. بی شرم. بی چشم و رو. (یادداشت بخط مؤلف).

بیحیایی.

[حَ] (حامص مرکب) جسارت و پررویی و گستاخی و بی شرمی و بی ادبی. (ناظم الاطباء). وقاحت. سخت رویی. سترگی. شوخی. پررویی. (یادداشت بخط مؤلف) : دوم پرده بیحیایی متن که خود میدرد پردهء خویشتن.سعدی.

بی حیله.

[لَ / لِ] (ص مرکب) آنکه حیله و مکر نداشته باشد. -بی حیله پیله؛ از اتباع است. رجوع به حیلهٔ شود.

بیحیله.

[لَ] (اِ) یونانی و رومی خرفه. بقلهٔ الحمقا. (الفاظ الادویه). این کلمه را در برهان بمعنی خرفه آورده ولی در فرهنگ اسدی (بکتابت ۷۶۶ ه . ق.) مینویسد: خرفه، بیخله، بخله و پرپهن و فرفخ بود یعنی تخمگان. (از یادداشت بخط مؤلف).

بیخ.

(اِ) اصل و ریشه و قاعده و بنیان. بن. ریشه. پایه. زیر. مقابل شاخ. فرع. (یادداشت بخط مؤلف). بن. اصل. اساس. ریشهء گیاه عموماً و ریشهء اصلی گیاه و درخت که بزرگتر از ریشه های دیگر است خصوصاً : از ایوان گشتاسب تا پیش کاخ درختی گشن بیخ و بسیار شاخ. دقیقی (یادداشت بخط مؤلف). شود برگ پژمرده و بیخ سست سرش سوی پستی گراید نخست.فردوسی. فرستاده آمد بر شهریار ز بیخ گیا بر میانش ازار.فردوسی. تا جهان باشد شادی کن و خرم زی بیخ انده را یکسر ز جهان برکن.فرخی. چون زلف خوبان بیخ او پرگره چون جعد خوبان شاخ او پرشکن.فرخی. زین هر دو زمین هرچه گیا روید تا حشر بیخش همه رویین بود و شاخ طبرخون. عنصری. خرد بیخ او بود و دانش تنه بدو اندرون راستی را بنه. (از لغت نامهء اسدی). گویی که حلال است پختهء سکر با سنبل و با بیخ رازیانه.ناصرخسرو. یکی را بیخ فضل و برگ علم و بار او رحمت همه گفتار او حکمت همه کردار او محکم. ناصرخسرو. بر آن بیخی که آنرا کفر شاخ است ببر شاخی که آنرا کفر بار است.مسعودسعد. تو بخواب دیدی که درختی بسیار شاخ سر اندر آسمان کشیده بودی و بسیار بیخها اندر زمین پراکنده. (مجمل التواریخ). بسر چاه التفات نمود موشان سیه و سپید دید که بیخ آن شاخه ها را دایم بی فتور می بریدند. (کلیله و دمنه). من شاخ وفا و مردمی را کی چون تو گسسته بیخ و نردم(۱).سوزنی. نه شاخ از بر بیخ باشد مرتب نه بار از بر برگ باشد مهیا.خاقانی. برکنم از زمین دل بیخ عمل به بیل غم خار اجل ز راه جان برنکنم دریغ من. خاقانی. ز سفلگان شتردل مدار مردی چشم که نیشکر بنروید ز بیخ اشتر غاز. ظهیرالدین فاریابی. از بیخ ارغون شاخ زعفران رستست. (سندبادنامه). در آن رستنی را نه بیخ و نه برگ بنام آن بیابان بیابان مرگ.نظامی. چو عیسی هرکه دارد توتیایی ز هر بیخی کند دارو گیاهی.نظامی. شاخ و برگ نخل اگرچه سبز بود با فساد بیخ سبزی نیست سود ور ندارد برگ سبز و بیخ هست عاقبت بیرون کند صدبرگ دست. (مثنوی چ کلالهء خاور ص۲۹۸). وگر پند و بندش نیاید بکار درخت خبیث است بیخش برآر.(سعدی). اگر ز باغ رعیت ملک خورد سیبی برآورند غلامان او درخت از بیخ.سعدی. رعیت چو بیخند و سلطان درخت درخت ای پسر باشد از بیخ سخت.سعدی. فعل بد نیست کار مرد اصیل فعل هرکس به اصل اوست دلیل.مکتبی. هرکسی را بود نشان پدر همچو بیخ خود است شاخ شجر.مکتبی. - از بیخ بکندن یا برکندن؛ از ریشه درآوردن. یا بیرون آوردن ریشهء درخت از خاک : از بیخ بکند او و مرا خوار بینداخت مانندهء خار خسک و خار خوانا.ابوشکور. لایق نبود ز بیخ برکندن شاخی که بدست خویش بنشانی. جمال الدین عبدالرزاق. درختی که عمری برآمد بلند توان در یکی لحظه از بیخ کند. امیرخسرو دهلوی||. - یکسره از میان بردن. نیست کردن. نابود کردن. از بن برانداختن. استیصال. (یادداشت بخط مؤلف) : ای باد فدای تو همه جان و تن من کز بیخ بکندی ز دل من حزن من. منوچهری. ما آمده ایم تا جان و مال ایشان بستانیم و از بیخ برکنیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب

ص۳۵۱). و آنگه که دست خویش بیابی بدو غافل مباش و بیخ ز بن برکنش. ناصرخسرو. هرکجا ظلم رخت افکنده است مملکت را ز بیخ برکنده است.سنایی. بقایای اهل فساد را به تیغ درآورد و همه را از بیخ برکند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۰۶). عاشقان را ز بیخ و بن برکند آتش عشقت از توانایی.عطار. - بیخ زدن؛ ریشه دواندن. ریشه دار شدن. - بیخ زده؛ بیخ برکنده. ریشه قطع شده: دشمنش چون درخت بیخ زده بر در او بچار میخ زده. نظامی (هفت پیکر ص۲۶). - بیخ کردن؛ ریشه دواندن. (آنندراج) : درخت کرم هرکجا بیخ کرد گذشت از فلک شاخ و بالای او. سعدی (از آنندراج). - بیخ گرفتن؛ ریشه دار شدن. ریشه دوانیدن. ریشه کردن. رستنی ||. اصل. (ترجمان القرآن). بن. اساس. (ناظم الاطباء). صاحب آنندراج گوید بمعنی اصل و با لفظ برکندن ترجمهء استیصال و با لفظ نشاندن از عالم نهال نشاندن و با لفظ زدن و کردن بمعنی ریشه دواندن مستعمل است. (آنندراج) : ببر بیخ آمال تا دل نرنجد که از خوان دونان صلایی نیابی.خاقانی. - از بیخ منکر شدن؛ مجازاً بالتمام انکار کردن و حاشا کردن. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - از بیخ عرب شدن؛ بکلی انکار کردن. (یادداشت بخط مؤلف). - بیخ بر شدن؛ نابود شدن. نیست شدن. تمام شدن. یکباره نابود شدن. بیخ برشدن مرضی، یکسره از میان رفتن آثار بیماری. به تمام بیماری یا مرضی را از بین بردن: آنقدر دوا باید خورد تا مرض بیخ بر شود. - بیخ پیدا کردن کاری؛ دوام یافتن آن. استمرار آن. مشکل و پیچیده شدن آن، فیصله نیافتن آن. (از یادداشت بخط مرحوم دهخدا). - بیخ زدن درد و غم؛ غمگین شدن. دردمند شدن : گرچه در هر جگری درد و غمت بیخی زد که شباروزی چو ذکر تو در نشو و نماست. انوری (از آنندراج). - بیخ عمر کسی را کندن؛ نیست و نابود کردن. کشتن و نابود کردن : هرکجا میرسید ولایت او به هیبت قهر متلاشی میکرد و بیخ عمر آنها میکند و میسوزانید. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۶). یکی گفت شاها به تیغش بزن ز روی زمین بیخ عمرش بکن.سعدی. - بیخ کسی را برداشتن؛ او را نابود کردن. نیست کردن : ترا که رحمت داد است و دین بشارت باد که بیخ دشمن و کفار جمله برداری.سعدی. - بیخ کسی را کندن؛ نابود کردن. نیست کردن : من بر از باغ امیدت نتوانم بخورم غالب الظن و یقینم که تو بیخم بکنی. سعدی. - بیخ گرفتن؛ ریشه دار شدن. ریشه دوانیدن||. - مجازاً جای گرفتن. خانه کردن. استوار نشستن : سرو برفت و بوستان از نظرم بجملگی می نرود صنوبری بیخ گرفته در دلم.سعدی. - بیخ و بن برافکندن؛ از بنیاد و اساس نیست کردن : دل بسر بیل غم درخت طرب را بیخ و بن از باغ اختیار برافکند.خاقانی. - بیخ و بن بکندن؛ از ریشه درآوردن. نابود کردن. نیست کردن : بداور گه نشاندی داوران را بکندی بیخ و بن بدگوهران را. (ویس و رامین). گر صفر باز در جهان آید رگ او را ز بیخ و بن بکند.خاقانی. - بیخ و بند کردن؛ مانع و رادع و سد و بند قرار دادن : بر هر دربی حربی از سرگرفتند و در هر بندی بیخ و بندی کردند. (جهانگشای جوینی ||). نژاد. دودمان. پشت. نسل. دوده. بنیاد. اصل. بن : نخواهم ز بیخ سیاوش درخت نه شاخ و نه برگ و نه تاج و نه تخت. فردوسی. ترا داد فرزند را هم دهد همان شاخ کز بیخ تو برجهد.فردوسی. چو کوتاه شد شاخ و هم بیخشان نگوید جهاندیده تاریخشان.فردوسی. سپاس مر خدای را که برگزیدهء امیرالمؤمنین را از اهل این ملت که بلند شد نهالش و قرار گرفت اساسش و محکم شد بیخش. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۰۸). بزخم تیر غزا بیخ کافران برکند چو دید روی علی را و حال پیغمبر. ناصرخسرو. اندیشه کن ز قلمهای ایزدی در نطفه ها و خایهء مرغان بیخ و حب. ناصرخسرو. اگر نامدی او بفریاد تو بدی گم کنون بیخ و بنیاد تو.اسدی ||. انتها. کنج. - بیخ گوش؛ انتهای گوش. - بیخ گوشش زرد است؛ بمعنی قرمساق. و شریر و فتنه انگیز است. (آنندراج ||). معنی. مقصود. مراد : بدانست بهرام آذر مهان که این پرسش شهریار جهان چگونه است و آنرا پی و بیخ چیست کزان بیخ ما را بباید گریست.فردوسی. - بیخ سخنی یا مطلبی؛ معنی آن. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - نرد بمعنی تنه و ساقهء درخت.

بیخ آذر مریم.

[خِ ذَ رِ مَرْ یَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) آذربو. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به آذربو شود.

بیخ آور.

[وَ] (ص مرکب) با ریشهء بسیار. بزرگ بیخ. راسی. راسیهٔ. اصیل کلان بیخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). دارای چندین ریشه. (ناظم الاطباء) : درختی هر کدام بیخ آورتر و راسخ تر به ساعتی قلع توان کرد. (سندبادنامه ص۱۱۹). از غزارت و غلبهء آن سنگ گران بگرداند و درخت بیخ آور بکند. (ترجمهء تاریخ یمینی). - کوه بیخ آور؛ جبلی راسخ. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا||). عشقه و لبلاب. (ناظم الاطباء).

بیخ آور شدن.

[وَ شُ دَ] (مص مرکب)ریشه به انبوه کردن. با ریشهء بسیار شدن. رسوخ. (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی). اعراق. (زوزنی) الاستیراض؛ بیخ آور شدن تنهء خرما. (مجمل اللغهٔ) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بی خایه.

[یَ / یِ] (ص مرکب)خایه کشیده. خایه کنده. خواجه سرا. ساده گرد. (آنندراج). اخته ||. در تداول عامه، بی عرضه. بی خاصیت. بی مصرف. بی جربزه.

بیخ انجدان خراسانی.

[خِ اَ جُ نِ خُ](ترکیب اضافی، اِ مرکب) اشترغاز است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به اشترغاز شود.

بیخ باشه.

[شَ / شِ] (اِ مرکب) ابوحنسا. شنگار. شنجار. (بحر الجواهر).

بی خبر.

[خَ بَ] (ص مرکب) بی اطلاع. بی آگاه. ناآگاه. رجوع به خبر شود.

بیخ بر.

[بی بُ] (نف مرکب) آنکه از بیخ برد. قطع کننده از بیخ. از بیخ برنده (||. ن مف مرکب) از بیخ بریده شده. - بیخ برکردن؛ از بیخ نزدیک زمین درخت را و نزدیک به تنه شاخ را بریدن. بریدن درختی از بیخ، یعنی از سطح زمین. (یادداشت بخط مؤلف).

بی خبری.

[خَ بَ] (حامص مرکب) حالت بی خبر. رجوع به بی خبر و خبر شود.

بیخ بنفشه.

[خِ بَ نَ شَ / شِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بیخ سوسن. سفید است و آنرا در روم میان بنفشه می پرورند و به اطراف میبرند. اصل السوسن الابیض، و آنرا بدان جهت بیخ بنفشه گویند که بیخ سوسن سفید را در بنفشه بپرورند. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به ایرشا شود.

بیخ پشم.

[خِ پَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب)کنایه از گوشت گوسفند است. (انجمن آرا). کنایه از گوشت. (آنندراج) (رشیدی). کنایه از گوشت است که بتازی لحم گویند. (برهان). گوشت. (ناظم الاطباء) : از عالم معاش سه نعمت گزیده اند روزی نکو و شیرهء انگور و بیخ پشم. نزاری قهستانی (از آنندراج). این ترکیب را بعض صاحبان لغت نامه ها بمعنی گوشت نوشته اند ولی ترکیبی است بارد و یکبار بمزاح و سهل انگاری در قطعه ای از سیف اسفرنگی آمده است و هیچ وقت بیخ پشم بمعنی گوشت نیامده و لغتی نیست؛ چنانکه خود شاعر هم مجبور از ترجمهء آن شده است : زآتش روز پوست بر تن من خشک شد چون به عید اضحی گوشت دور نبود اگر دهی با نان پاره ای بیخ پشم یعنی گوشت. سیف اسفرنگ (یادداشت بخط مؤلف).

بیخ تفتی.

[خِ تَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بفارسی اسم شوکران است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به مادهء قبل شود.

بیخ تفت یزدی.

[خِ تَ تِ یَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) شوکران. (یادداشت بخط مؤلف). بفارسی اصل الشوکران. (تحفهء حکیم مؤمن). رجوع به مادهء بعد شود.

بیختن.

[تَ] (مص) مصدر دوم غیرمستعمل آن بیزیدن. بیخ. بیز. بیزیدن است. (از یادداشت بخط مؤلف). غربال کردن و پرویزن کردن. (آنندراج). غربله. نخل. تنخل. انتخال. (منتهی الارب). غربال کردن. سرند کردن. الک کردن. چیزی خشک و خرد را از الک و غربال و مانند آنها بیرون کردن تا نخاله از نرمه جدا شود. (یادداشت بخط مؤلف). در پهلوی «وختن»(۱) از ریشهء اوستایی «وئج»(۲) (تاب دادن. جنباندن). (از حاشیهء برهان قاطع چ معین). پهلوی «ویختن»(۳)، بیزیدن. چیزی را از غربال گذراندن : پرکنده چنگ و چنگل ریخته خاک گشته باد خاکش بیخته.رودکی. حربگاهش(۴) چو زنگیانی زشت که ببیزند خردهء انگشت.عنصری. در دهن لاله باد ریخته و بیخته بیخته مشک سیاه ریخته دُرّ ثمن.منوچهری. جهان گشت پر ابر الماس ریز شد از خاک و خون باد شنگرف بیز.اسدی. از پی این عبیر می بیزند وزپی آن حنوط میسایند.مسعودسعد. تا چه پرویزن است او که مدام بر جهان آتش بلا بیزد.انوری. خاک راهت دیده با مژگان حسرت بیخته تا نباشد پای آزرده خیال نازکت.ابوالمعالی. همه را بکوبند و ببیزند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). جان شد اینجا چه خاک بیزد تن که دکاندار از دکان برخاست(۵). خاقانی (دیوان چ سجادی ص۶۱). بر سر بازار دهر خاک چه بیزی حاصل از این خاک جز غبار چه خیزد. خاقانی. بدین قاروره تا کی آبریزی بدین غربال تا کی خاک بیزی.نظامی. به پرویزن معرفت بیخته به شهد عبادت برآمیخته.سعدی. سیم دل مسکینم برخاک درت گم شد خاک سر هر کویی بی فایده می بیزم.سعدی. -امثال: ما آرد خود را بیختیم آردبیز را آویختیم؛ دیگر هوی و هوس نمانده است. (امثال و حکم دهخدا).

||افشاندن. ریختن : بسی مشک و دینار بربیختند بسی زعفران و درم ریختند.فردوسی. بر این مرز باارز آتش بریخت همه خاک غم بر دلیران ببیخت.فردوسی. بر آن چتر دیبا درم ریختند ز بر مشک سارا همی بیختند.فردوسی. ایوان سلاطین را بسوزد و گرد یتیمی بر فرق فرزندان بیزد. (قصص الانبیاء ص۲۴۳). سحاب گویی یاقوت ریخت بر مینا نسیم گویی شنگرف بیخت بر زنگار. (از کلیله و دمنه). خاکی که نصیب آمد از دور فلک ما را آن خاک به چنگ آرید بر فرق فلک بیزید. عطار ||. پیچ و تاب دادن. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا): حصین بن قیس گفت با عبدالله عباس بودم در راه حج چون فرود آمدیم او بیامد و تعهد شتری میکرد. در میانه دنبال شتر را بدست گرفت و می بیخت چنانکه عادت رجال باشد و میگفت. (تفسیر ابوالفتوح یادداشت بخط مؤلف). - بربیختن لب؛ کج کردن آن و پیچاندن آن : و راعنا لیاً بألسنتهم. (قرآن ۴/۴۶). اصل لَیّ بربیختن باشد. (تفسیر ابوالفتوح از یادداشت بخط مؤلف). رسول برای پسر عمه اش حکم کرد و لب بربیخت بطریق استهزاء. (تفسیر ابوالفتوح رازی از یادداشت بخط مؤلف ||). برده نمودن و تابع کردن ||. ذلیل کردن و ناتوان کردن ||. از حرکت بازداشتن ||. ضعیف شدن. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس). (۱) - ۴) .Vixtan - (۳) .Vaeg - (۲) .Vextan) - سزد آهش - باد سردش. (تصحیح مرحوم دهخدا). (۵) - ن ل: کابخوردش زخاکدان برخاست.

بیخته.

[تَ / تِ] (ن مف) چیزی که از غربال رد شده باشد. (ناظم الاطباء). منخول. مغربل : هرگز نبرد کسی ببازار نابیخته گندم بهایی.ناصرخسرو ||. پیچیده: مطوی برابر (مقابل) منشور، و اصل نشر خلاف طی باشد و منه: نشرالموتی؛ ای احیاهم، برای آنکه تا مرده باشند چون بیخته باشند چون زنده شوند افراخته شوند. (تفسیر ابوالفتوح ج۲ ص۴۰۵ ص۴). رجوع به مادهء قبل شود.

بیخرد.

[خِ رَ] (ص مرکب) بی عقل. بی وقوف. (آنندراج). سفیه. ناخردمند. نابخرد. بی ادراک. مأموه. (یادداشت بخط مؤلف). بی عقل. بی فکر. بی اندیشه : ببردش ورا هوش و دانش خدای مرا بیخرد یافت آن تیره رأی.فردوسی. چو سالی چنین بر تو بربگذرد خردمند خواند ترا بی خرد.فردوسی. همی کودکی بیخرد داندم به گرز و به شمشیر ترساندم.فردوسی. عالمی را شجری خواندم بد کردم بد این سخن بیخردی گوید یا بی بصری.فرخی. هر کو بجز از تو بجهانداری بنشست بیدادگر است ای ملک و بیخرد و مست. منوچهری. خرد از بیخردان آموز ای شاه خرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۹۰). خواهم که بدانم که مر این بیخردان را طاعت ز چه معنی و ز بهر چه سرائید. ناصرخسرو. ای بدخوی بیخرد آخر چند مکاس کنی و زیادت طلبی. (سندبادنامه ص۲۹۰). زن بیخرد بر در و بام و کوی همی کرد فریاد و میگفت شوی.سعدی. دشمن به دشمن آن نپسندد که بیخرد با نفس خود کند بمراد و هوای خویش. سعدی. زبان آوری بیخرد سعی کرد ز شوخی ببد گفتن نیکمرد.سعدی. کودکان و دیوانگان و بیخردان را تعلیم کردند و بر آن داشتند و بفرستادند. (تاریخ قم ص۲۵۴).

بی خردگی.

[خُ دَ / دِ] (حامص مرکب)در شواهد ذیل معنی بی ادبی، گستاخی میدهد اما در فرهنگهای موجود یافت نشد : هیچ دانی چگونه خواهم خواست عیب بی خردگی و مستی خویش(۱). انوری (دیوان چ نفیسی ص۴۱۵). ورنه فردا دست ما و دامنت کای مسلمانان از این کافر نفیر انوری بی خردگیها می کند تو بزرگی کن از او خرده مگیر(۲). انوری (دیوان چ نفیسی ص۱۶۱). از سر گستاخی رفت این سخن با آن بزرگ تا بدین بی خردگی معذور دارد والسلام. انوری (دیوان چ نفیسی ص۲۱۵). دشمن از گوهر تیغش چو

پر مگس است عنکبوت آسا پیرامن خود پرده تن است. ور نشیند پس آن پرده نه بی خردگیست که زن است او و زنان را پس پرده وطن است(۳). مجیرالدین بیلقانی (دیوان ص ۳۰). ارش آن جنایت را ملتزم شوم و غرامت این بیخردگی بدهم. (ترجمهء تاریخ یمینی). گندم سخت از جگر افسردگی است خردی او مایه بیخردگی است.نظامی. (۱) - ن ل: هیچ دانی که روی عذرت هست تا بخواهم ز نابکاری خویش. (انوری چ مدرس رضوی ص۶۶۳). و در این صورت شاهد نیست. (۲) - ن ل: تو بزرگی خرده بر خردان مگیر. (انوری چ مدرس رضوی ص ۲۴۰). (۳) - ن ل: ور نشیند پس آن پرده نه پی خردگی است. که در این صورت شاهد نیست.

بی خرده.

[خُ دَ / دِ] (ص مرکب، ق مرکب) صریح. روشن. بی مجامله. بی پرده : بی خرده، راست خواهی گرچه خوشت نیاید بدخوی خوب رویی بیگانه آشنایی.انوری. یا مکن با من درشتی ور کنی نرم شو چون گویمت بی خرده ای. اثیرالدین اخسیکتی (از راحة الصدور راوندی).

بیخردی.

[خِ رَ] (حامص مرکب) سفاهت. سفه. (زمخشری). غبینه. (منتهی الارب). بی عقلی : دشمنی کردن با مرد چنان بیخردی است خرد دشمن او در سخن مضمر اوست. فرخی. منگر سوی گروهی که چو مستان از خلق پرده بر خویشتن از بیخردی می بدرند. ناصرخسرو.

بی خر و بار.

[خَ رُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) بی چیز. فقیر. رجوع به مادهء بعد شود.

بی خر و خاوند.

[خَ رُ وُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب) یعنی نه مالك چیزی و نه مملوك کسی. (آنندراج).

بیخریدار.

[خَ] (ص مرکب) بی رونق. کساد. کاسد. بی مشتری.

بیخریداری.

[خَ] (حامص مرکب)بی رونقی. کسادی : بهر درم سر همت فرو نمی آید ببسته ام در دکان ز بیخریداری.سعدی.

بیخست.

[بَ / بِ خَ / خُ] (ن مف مرخم)بیخشت. پیخست. بی خوشت. از بن برکنده بود بیکبارگی. (فرهنگ اسدی نخجوانی) (یادداشت بخط مؤلف) : اف ز چونین حقیر بی هنر از عقل جان ز تن آن خسیس بادا بیخست. غیاثی (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به

پیخست شود.

بیخستن.

[بَ / بِ خَ / خُ تَ](۱) (مص)درماندن و عاجز شدن. (برهان) (آنندراج). بی نوا گشتن و درماندن. (ناظم الاطباء). پیخستن. لگدمال کردن. کوفتن در زیر پای : شادی و بقا بادت و زین بیش نگویم کاین قافیه تنگ است مرا نیک ببیخست. عسجدی. رجوع به پیخستن شود. (۱) - (در برهان). بکسر اول بر وزن دل بتن آمده است.

بیخسته.

[بَ / بِ خَ / خُ تَ / تِ](۱) (ن مف)درمانده و عاجزشده. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (اوبهی). درمانده. (شرفنامهء منیری) : دلخسته و مجروحم و بیخسته و گمراه نالان به سفیده دم گریان به سحرگاه. (از اوبهی ||). محبوس و بندی. (برهان) (آنندراج). برده و اسیر. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس). رجوع به پیخستن و پی خسته شود ||. بی نوا. (ناظم الاطباء). بدبخت. بینوا. (اشتینگاس ||). بی نصیب. (ناظم الاطباء) (اشتینگاس). (۱) - در برهان بر وزن بیدسته آمده است.

بیخشت.

[بَ / بِ خَ / خُ] (ن مف مرخم) از بیخ برکنده. در نفرین گویند «بیخشت و برکنده باد». (از فرهنگ اسدی پاول هورن. یادداشت بخط مؤلف). هرچیز که آن را از بیخ برکنده باشند مانند درخت و امثال آن و بجای شین نقطه دار سین بی نقطه هم آمده است. (برهان) (ناظم الاطباء). از بیخ برکنده بود بیکبارگی. (فرهنگ اسدی نخجوانی یادداشت بخط مؤلف).از بن برکندن بود بیکبارگی در نسخهء اسدی که از روی نسخهء مورخ ۷۲۱ ه . ق. نوشته شده : آن ز چونین حقیر و بی هنر از عقل جان ز تن آن خسیس بادا بیخشت. آمده که بجای «آن» «اف» دارد و بجای «جان ز تن» «جان و دل» و بجای «بیخشت» «بیخست» و شاید از عقل، و عقل باشد. و در حاشیه نوشته اند ظاهراً «بن خست» با خطی نو. صاحب برهان بی خشت بر وزن زردشت با یاء موحده و شین و پی خست و با باء فارسی و سین مهمله هر دو ضبط کرده است و ظاهراً همه پیخست است این همان پای خست است یعنی خسته بپای و لگدمال. رجوع به پای خست شود. (یادداشت بخط مؤلف). و نیز رجوع به پیخست و پیخسته و پیخستن شود.

بی خطا.

[خَ] (ص مرکب) دور از خطا و اشتباه. بیگنه. غیرمقصر : ملک آن تست و شاهی فرمای هرچه خواهی گر بیگنه بسوزی ور بیخطا بگیری.سعدی. بنده ام گر بی گناهی میکشد راضیم گر بی خطایی میزند.سعدی.

بی خطایی.

[خَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی خطا. خطا نکردن. اشتباه نکردن: چون کز تو وفاست بیوفایی پیش تو خطاست بیخطایی.نظامی.

بی خطر.

[خَ طَ] (ص مرکب) بی خوف و بیم. (آنندراج ||). بی ارزش. بی قیمت. بی ارج. بی قدر. بی سنگ. بی وقر : کجا تو باشی گردند بی خطر خوبان جسمت را چه خطر هر کجا بود یا کند. شاکر خوارزمی. هرکس که شاد نیست بقدر و بجاه او بیقدر باد نزد همه خلق و بی خطر.فرخی. رسد ز خدمت او بی خطر بجاه و خطر کند ز خدمت او بی یسار ملک و یسار. فرخی. بس بی خطر و خوار کام یابی زین جای بی اندام(۱) و عمر سوتام. ناصرخسرو. این روزگار بیخطر و کار بی نظام وام است بر تو گر خبرت هست وام وام. ناصرخسرو. در چشم همت تو کزو دور چشم بد سیم حلال بی خطر است و زر عیار.سوزنی ||. بی رنج. نادشوار. بی مشقت : اگر نیافت خطر بی خطر مگر به درم درست شد که خرد برتر و به از درمست. ناصرخسرو. بی خطر باشد فلان با او چنانک پیش زرگر بی خطر باشد کلال.ناصرخسرو. (۱) - ن ل: بی آرام.

بیخ طرخون کوهی.

[خِ طَ نِ](ترکیب اضافی، اِ مرکب) عاقرقرحا است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه).

بی خطری.

[خَ طَ] (حامص مرکب)بی بیمی. بدون مخاطره ||. بی ارزشی. بی ارجی. بی قدری : ترا فضیلت بر خویشتن توانم داد ولیک فضلت نامردمی است و بی خطری. آغاجی. رجوع به معانی خطر شود ||. بی مشقتی. بی رنجی. بی زحمتی.

بیخ کبر.

[خِ کَ بَ] (اِ مرکب)عروق الاصف. (یادداشت بخط مؤلف).

بیخ کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) ریشه دواندن : درخت کرم هر کجا بیخ کرد گذشت از فلک شاخ و بالای او.سعدی.

بیخ کن.

[کَ] (نف مرکب) ریشه کن. (فرهنگ فارسی معین) : مرد را ظلم بیخ کن باشد عدل و دادش حصار تن باشد.اوحدی.

بیخ کند.

[کَ] (ن مف مرکب) کنده شده از بیخ : ای ز تو در باغ فضل سرو هنر سرفراز وز تو شده بخل و جهل سرزده و بیخ کند. سوزنی. - بیخ کند کردن؛ استیصال. (یادداشت بخط مؤلف). از بن برانداختن.

بیخ کندن.

[کَ دَ] (مص مرکب)برانداختن. نابود کردن : من بر از باغ امیدت نتوانم بخورم غالب الظن و یقینم که تو بیخم بکنی. سعدی.

بیخ کنی.

[کَ] (حامص مرکب) استیصال یعنی از بیخ برآوردن. (آنندراج). استیصال و از ریشه برکنی. (ناظم الاطباء).

بیخ کوله پر.

[خِ لَ / لِ پَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) بفارسی محروث را خوانند. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه).

بیخ کوهی.

[خِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بیخ تفتی است که شوکران باشد و آنرا بیونانی تودریون گویند و بهترین آن را از تفت یزد آورند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا).

بیخ گازران.

[خِ زُ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) عرطنیثا. چوبک. اشنان. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به عرطنیثا شود.

بیخ گوشی.

[خِ] (ص نسبی) نجوی. آهسته سخن گفتن چنانکه دیگری نشنود. - بیخ گوشی حرف زدن؛ بیخ گوشی صحبت کردن. بیخ گوشی گفتن. و رجوع به ترکیبات بیخ ذیل بیخ شود.

بی خلاف.

[خِ / خَ] (ص مرکب، ق مرکب)درست. صحیح. بالاتفاق. به اتفاق. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). بی گفتگو. بی تردید. بی چون و چرا : سفله فعل مار دارد بی خلاف جهد کن تا روی سفله ننگری.بوشکور. هیولا را اگر وصفی کنی بیرون برد مقدور که باشد بی خلاف آنگه ز فرد واحد و یکتا. ناصرخسرو. هرکه روزی بی رضایش چهرهء زیباش دید بی خلاف از وی برآرد داغ بی صبری دمار. سنایی. ای بر سریر دولت و اقبال متکی ممدوح بی خلافی و مخدوم بی شکی. سوزنی. جان بیمعنی درین تن بی خلاف هست همچون تیغ چوبین در غلاف.مولوی. کانچه در کفه ای بیفزایی به دگر بی خلاف درناید.سعدی. طریق معرفت این است بی خلاف ولی بگوش عشق موافق نیاید این گفتار.سعدی. گر خلافی میان ایشان است بی خلاف این سخن پریشان است.سعدی.

بیخلافی.

[خِ / خَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیخلاف. رجوع به بیخلاف شود.

بی خلل.

[خَ لَ] (ص مرکب) بی عیب. درست و بی غل و غش : رادمرد و کریم و بی خلل است راد و یکخوی و یکدل و یکتاست.فرخی. حشمت او هست اصل و کار دیوان هست فرع فرع باشد بی خلل چون اصل باشد استوار. معزی ||. بی رخنه. بی شکاف. رجوع به خلل شود.

بیخلوش.

(اِ) ریم آهن. (ناظم الاطباء).

بیخله.

[لَ / لِ] (اِ) بمعنی بخله است. (اوبهی) (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). خرفه. قرفخ. رجله. بقلهٔ الحمقاء. مویز. آب محله. تخمگان. پرپهن. (حاشیهء فرهنگ اسدی) (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). رجوع به خرفه و پرپهن شود.

بیخ مرجان.

[خِ مَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) فارسی بسد است. (تحفهء حکیم مؤمن) (فهرست مخزن الادویه).

بیخ مهک.

[خِ مَ هَ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) اصل السوس. (بحر الجواهر از یادداشت بخط مرحوم دهخدا).

بیخ نشاندن.

[نِ دَ] (مص مرکب) نهالی را در زمین نشاندن. ریشهء نهالی را در زمین استوار کردن بالیدن را. - بیخ نیکی نشاندن؛ کنایه از نیکی کردن. کار نیک را پایه نهادن : شکر ایزد که دگربار رسیدی ببهار بیخ نیکی بنشان و گل توفیق ببوی. سعدی (از آنندراج).

بیخ نی.

[خِ نَ / نِ] (ترکیب اضافی، اِ مرکب) اسم فارسی اصل القصب است. (فهرست مخزن الادویه) (تحفهء حکیم مؤمن).

بی خو.

[خَ / خُو] (ص مرکب) وجین شده. (یادداشت بخط مرحوم دهخدا). زمینی که از علف و گیاهان هرزه پاک شده باشد. بدون علف هرزه. (از فهرست ولف). و رجوع به بی خو کردن شود.

بیخو.

(اِخ) دهی از دهستان درز و سایه بان است که در بخش مرکزی شهرستان لار واقع است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. ساکنین از طایفهء دولتخانی هستند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷). و رجوع به فارسنامهء ناصری شود.

بی خواب.

[خوا / خا] (ص مرکب) که خواب نرود. که خوابش نرود. که دیر خسبد. که کم خسبد. که دیر نخوابد. که خواب دراز نیایدش. مقابل بیدار : چو بهرام دست از خورشها بشست همی بود بیخواب و ناتندرست.فردوسی. بشهر اندرون گرد مهراب بود که روشن روان بود و بیخواب بود.فردوسی. مرا از این تن رنجور و دیدهء بیخواب جهان چو پر غرابست و دل چو پر ذباب. مسعودسعد. افتاده چو زلف خویش در آب بی مونس و بی قرار و بی خواب.نظامی. نمک در دیدهء بیخواب میکرد ز نرگس لاله را سیراب

میکرد.نظامی. کاشکی صد چشم از این بیخواب تر بودی مرا تا تأمل کردمی در منظر زیبای تو.سعدی. نقش خیال روی تو تا وقت صبحدم بر کارگاه دیدهء بیخواب میزدم.حافظ. - بی خواب شدن؛ ارق. خواب ناکردن. خواب از چشم رفتن : چو بشنید این شاه پرتاب شد از اندوه بی خورد و بی خواب شد.فردوسی. - بی خواب و خورد؛ کنایه از بیقرار و آرام : چنین داد پاسخ که فرشیدورد یکی آزور مرد بیخواب و خورد.فردوسی. رجوع به خواب شود.

بی خوابی.

[خوا / خا] (حامص مرکب)افراط بیداری باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). سهر. سهاد. (نصاب). به خواب نرفتن : خواب در چشم آورد گویند کوک و کوکنار با فراقت روی او داروی بی خوابی شود. خسروانی. کوکنار از بس فزع داروی بیخوابی شود گر برافتد سایهء شمشیر تو بر کوکنار.فرخی. و بی خوابی به افراط زیان دارد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). ز خواب ایمن هوسهای دماغش ز بیخوابی شده چشم و چراغش.نظامی. از غایت بیخوابی پای رفتنم نماند. (گلستان).

بی خواست.

[خوا / خا] (ق مرکب)بی طلب. بدون آنکه خواهند. بی نیت و اراده و قصد قبلی ||. ناطلبیده. (غیاث) (آنندراج). بدون اراده. (ناظم الاطباء). - بی خواست خدا؛ بدون مشیت خدا ||. بی تلاش. (غیاث) (آنندراج).

بی خواهش.

[خوا / خا هِ] (ق مرکب، ص مرکب) بی خواستاری. بی طلب ||. بی مقصود و بی قصد. (ناظم الاطباء ||). بی اراده و بی میل. (ناظم الاطباء). بی خواهانی ||. بی طوع و بی رغبت. (آنندراج).

بیخ و بار.

[خُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)اصل و فرع. ریشه و ثمر. - بیخ و بار کسی را کندن؛ نابود ساختن و نیز بکلی از بین بردن : ستیز فلک بیخ و بارش بکند سم اسب دشمن دیارش بکند.سعدی.

بیخود.

[خوَدْ / خُدْ] (ص مرکب، ق مرکب)بی خویش. که با خود نباشد. که حواس او موقتاً کار نکند. مغمی علیه که از هوش شده باشد. بیهوش. مدهوش. از حال رفته. از حال طبیعی خارج شده که اشعار نداشته باشد. که حواس او از کار افتاده باشد. مقابل هشیار : زمانی فتادی چو مصروع بیخود زمانی معلق زدی چون کبوتر. عمعق بخاری. بیخود افتاد بر در غاری هر گیاهی به چشم او ماری.نظامی. چو گفتی نیمروز مجلس افروز خرد بیخود بدی تا نیمهء روز.نظامی. تو گر هوشیاری نه من بیخودم همان هوشیارم همان بخردم.نظامی. همچو مرغ نیم بسمل مانده ام بیخود و سرگشتهء تیمار او.عطار. یکی بیخود از خشمناکی چو مست یکی بر زمین می زند هر دو دست. (بوستان چ یوسفی ص۱۱۹ ||). غافل. (ترجمان القرآن ||). بی اراده. بی قصد. بی آنکه خواهد و اراده کند : سخن چون زان بهار نو برآمد خروشی بیخود از خسرو برآمد.نظامی. آمد از بشر بیخود آوازی چون ز طفلی که برگرد گازی.نظامی ||. مقابل با خود. غیرمعتقد به خویشتن خویش. از خودرسته. از خویشتن خویش برآمده : رازدارم مرا ز دست مده بیخودان را به خودپرست مده. خاقانی (دیوان چ سجادی ص ۸۰۰ ||). واله. شیدا. که خودی را فانی ساخته باشد. شوریده : با

خودی تو لیک مجنون بیخود است در طریق عشق بیداری بد است.مولوی. که تا با خودی در خودت راه نیست از این نکته جز بیخود آگاه نیست.سعدی. زآن بیخودم که عاشق صادق نباشدش پروای نفس خویشتن از اشتغال دوست. سعدی. بی خود از شعشهء پرتو ذاتم کردند باده از جام تجلی صفاتم دادند.حافظ ||. یاوه و لغو. بیهوده و بیهودگی. (ناظم الاطباء) : عیش ناخوش همی کنی به سخط سود بیخود چرا کشی به ستم.مسعودسعد. سخنگو چون سخن بیخود نگوید اگر جز بد بگوید بد نگوید.نظامی ||. در تداول عوام. بی سبب. بی علت. بی جهت. (یادداشت مؤلف). فلان بی خود این کار را کرد؛ بی جهت به انجام دادن آن پرداخت.

بیخودانه.

[خوَ / خُ نَ / نِ] (ق مرکب)بطور بیخودی. همچون مردم بیخود. (ناظم الاطباء). همانند بیخودان. رجوع به بیخود شود.

بیخود بیخود.

[خوَدْ خوَدْ / خُدْ خُدْ] (ق مرکب) در تداول، از روی دیوانگی و از روی بی فکری. (از ناظم الاطباء).

بیخود شدن.

[خوَدْ / خُدْ شُ دَ] (مص مرکب) مدهوش شدن و از هوش رفتن. (ناظم الاطباء). بیخود گشتن : در آن آیینه دید از خود نشانی چو خود را یافت بیخود شد زمانی.نظامی. بلبل از آواز او بیخود شدی یک طرب زآواز خوبش صد شدی.مولوی. من در آن بیخود شدم تا دیرگه چونکه با خویش آمدم من از وله. مولوی (مثنوی چ خاور ص۲۲۷). ما بیک شربت چنین بیخود شدیم دیگران چندین قدح چون خورده اند. سعدی. رجوع به بیخود و بیخود گشتن شود.

بیخود گشتن.

[خوَدْ / خُدْ گَ تَ] (مص مرکب) بیخود شدن. مدهوش شدن. از حال رفتن. سست شدن : امیر از خنده بیخود گشت و گفت... (گلستان). و رجوع به بیخود و بیخود شدن شود.

بیخودی.

[خوَ / خُ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بیخود. مقابل هشیاری. ناهشیاری. مدهوشی. (ناظم الاطباء). بی خبری : جواب داد که بیخودی و بیهوشی راحتی نباشد. (سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص۱ و ۲). می خوردن من نه از برای طرب است نی بهر فساد و ترک دین و ادب است خواهم که به بیخودی برآرم نفسی می خوردن و مست بودنم زین سبب است. (منسوب به خیام). بسی شب به مستی شد و بیخودی گذاریم یک روز در بخردی.نظامی. و عنان سبک و رکاب گران کرده در میدان بیخودی جولان کردن ساخت. (سندبادنامه ص۲۸۴ ||). وجد. (ناظم الاطباء). از خویش برآمدگی. از خود رستگی. از خویشتن خویش رستگی||. شوریدگی. آشفتگی. شیدائی : خودپرستی چو حلقه بر در نه بیخودی را چو حله در بر کش.خاقانی. تا خودپرست بودم کارم نداشت سامان چون بی خودی است کارم سامان چرا ندارم. خاقانی. چون زر از پروای عزت چون گل از پروای عیش نیستشان پروانه وار از بیخودی پروای من. خاقانی. از بادهء بیخودی چنان مست کآگه نه که در جهان کسی هست.نظامی. طرفه مدار اگر ز دل نعرهء بیخودی زنم کآتش دل چو شعله زد صبر در او محال شد. سعدی. مستم کن آنچنان که ندانم ز بیخودی در عرصهء خیال

که آمد کدام رفت.حافظ. بمستی توان دُرّ اسرار سفت که در بیخودی راز نتوان نهفت. حافظ. چون ز جام بیخودی رطلی کشی کم زنی از خویشتن لاف منی.حافظ. ز بیخودی طلب یار میکند حافظ چو مفلسی که طلبکار گنج قارون است. حافظ. - بیخودی کردن؛ آشفتگی و شوریدگی و دیوانگی کردن : نکنم بیخودی و خودکامی چون شدم پخته کی کنم خامی ||. دیوانگی. (ناظم الاطباء). کار لغو : از بیخودیهای او یکی آن بود که متقالی و قبایی داشت تمامی سوخت. (مزارات کرمان ص۱۹۶).

بیخ ور.

[وَ] (ص مرکب) صاحب ریشهء قوی. بیخ آور. (یادداشت بخط مؤلف). ریشه دار. که بیخ محکم و فراوان دارد. رجوع به بیخ آور شود.

بیخورد.

[خوَرْ / خُرْ] (ص مرکب) (از: بی + خورد = خوردن). - بیخورد شدن؛ از خورش و طعام بازماندن از میان رفتن اشتها. - بیخورد و بیخواب شدن؛ مضطرب و پریشان و آشفته شدن از غمی یا مصیبتی یا خطری : چو بشنید این شاه پرتاب شد از اندوه بیخورد و بیخواب شد.فردوسی.

بیخوردی.

[خوَرْ / خُرْ] (حامص مرکب)بی خوردنی. بی طعامی. بی خورشی. نخوردن : قدر به بی خوردی و خوابی در است گنج بزرگی به خرابی در است.نظامی.

بیخورشی.

[خوَ / خُ رِ] (حامص مرکب)بی خوراکی. بی خوردی. بی طعامی : چون من ز نهاد خویش پاکم کی بیخورشی کند هلاکم.نظامی. از بیخورشی تنم فسرده ست نیروی خورندگیش مرده ست.نظامی.

بیخور و خواب.

[خوَ / خُ رُ خوا / خا](ترکیب عطفی، ص مرکب) بی میل به خوردن و خفتن. (اشتینگاس ||). مضطرب و پریشان از غمی یا مصیبتی یا خطری ||. مرتاض و ریاضت کش. (از ناظم الاطباء).

بی خو کردن.

[خَ / خُو کَ دَ] (مص مرکب) وجین کردن و علفهای هرزه را کندن و از بین بردن : بپیوندم و باغ بی خو کنم سخنهای شاهنشهان نو کنم.فردوسی. بسازیم و آرایش نو کنیم نهانی مگر باغ بی خو کنیم.فردوسی ||. پیراستن. پاک کردن. زدودن : جهان را بداد و دهش نو کنم مگر کز بدان باغ بی خو کنم. فردوسی. جهان از بدان پاک بی خو کنم بداد و دهش کشوری نو کنم.فردوسی. به گیتی صد آتشکده نو کنند(۱) جهان از ستمکاره بی خو کنند(۲).فردوسی. (۱) - ن ل: کنم. (۲) - ن ل: کنم.

بی خونی.

(حامص مرکب) فقد دم. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به خون شود.

بی خویش.

[خوی / خی] (ص مرکب)بی خویشتن. (فرهنگ جهانگیری) (از آنندراج). بی خود. مغمی علیه. (یادداشت مؤلف). بیخود و بیهوش. (برهان) (غیاث) (آنندراج ||). از خود بیخود. بی توان. بی تاب :روزی دو سه برآمد این زن خیره گشت از نوحه و ناتوان و بی خویش ببود. (مجمل التواریخ ||). شوریده و دیوانه. (ناظم الاطباء) : مانده آن همره گرو در پیش او خون روان شد از دل بیخویش او.مولوی ||. بی محبت. (ناظم الاطباء).

بی خویشتن.

[خوی / خی / تَ] (ص مرکب) بیخویش و بیخود و بیهوش. (برهان). بی خویش. (ناظم الاطباء). از هوش بشده. بیهوش. (یادداشت مؤلف). از حال طبیعی خارج شده. از خودرسته. بیخود. (جهانگیری). از خود بیخود. مدهوش. بی اراده. بی اختیار : بلیناس فسون برخواند و آن زن همان ساعت بیامد بی خویشتن و تا روز شراب همی داد. (مجمل التواریخ و القصص). راه نایافتن نیافتن است عشق بی خویشتن شناختن است.سنایی. یا رب از عشق چه مستم من بیخویشتنم دست گیریدم تا دست بزلفش نزنم.خاقانی. خلق خود را بعد از آن بی خویشتن می فکندند اندر آتش مرد و زن.مولوی. آن خواجه را در نیمه شب بیداریی پیدا شده تا روز بر دیوارها بی خویشتن سر میزند. مولوی (از آنندراج). عاشق آن است که بی خویشتن از ذوق سماع پیش شمشیر بلا رقص کنان می آید.سعدی. گر خسته دلی نعره زند بر سر کویی عیبش نتوان گفت که بی خویشتن است آن. سعدی. همچو حافظ روز و شب بی خویشتن گشته ام سوزان و گریان الغیاث.حافظ.

بی خویشتنی.

[خوی / خی تَ](حامص مرکب) بیهوشی. مدهوشی. بیخودی : ... و قفای آن بی خویشتن بباید خورد. (سندبادنامه). هرچند خاطر برگماشتم هیچ معلوم نمیگردد که باعث و داعی او در این بی خویشتنی چه بوده است. (سندبادنامه). مست بیخویشتن از خمر ظلومست و جهول مستی از عشق نکو باشد و بیخویشتنی. سعدی. رجوع به بی خویش و بی خویشتن شود ||. اعمال غیرارادی و خلاف عقل کردن. خود را نگاه نتوان داشتن : و تأدیب این تأدی و بی حرمتی و تعریک این جنایت و بی خویشتنی که کرد بحد اعتبار رسانید. (سندبادنامه ص۷۷).

بی خویشی.

[خوی / خی] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیخویش. بیخودی. از خود بی خود شدگی. از خودی خود رستگی : کار من سربازی و بی خویشی(۱) است کار شاهنشاه من سربخشی است.مولوی. (۱) - ن ل: زربخشی، و در اینصورت شاهد نیست.

بیخه.

[خَ / خِ] (اِ مرکب) بیخ. اصل. (آنندراج) : چنان بیخه و ریشه های متین که رگ رانده در مغز گاو زمین. ظهوری (از آنندراج).

بیخه احشام.

[خَ اَ] (اِخ) نـاحیه ای است در فـارس. بیخه صـحرای درازی را گوینـد که در میانهء دو کوه افتاده باشـد و این ناحیه در جانب مغربی شهر لار است درازای آن از قریهء بیرم تا ملائی شـش فرسـخ و پهنای آن از فرسخ و نیم بگذرد. قصـبه آن بیرم است. (از فارسـنامهء ناصری ص۲۸۸).

بیخه فال.

[خَ] (اِخ) ناحیه ای است در فارس. برای آنکه با قصبه فال بلوک گله دار در یک بیخه افتاده است آنرا بیخه فال گویند میانهء جنوب و مغرب لاـر است درازای آن از قریهء کـل تا چاه نو هفت فرسـخ و نیم و پهنای آن از دو فرسـخ نگـذرد. قصـبهء آن ناحیه اشـکنان است. (از فارسنامهء ناصری ص۲۸۸).

بی خیانت.

[نَ] (ص مرکب) که خائن نیست. که خیانت نمی کند. که خیانت پیشه نیست : سلطان آن فرمود در باب من بندهء یگانه مخلص بی خیـانت. (تاریـخ بیهقی چ ادیـب ص۸۶). سـخن چـون زر پخته بی خیـانت گردد و بـاقی چـو او را خـاطر دانـا بـه انـدیشه بیالایـد. ناصرخسرو. رجوع به خیانت شود.

بیخیدن.

[بِ یَ خی دَ] (مص) یخ کردن. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به یخیدن و یخ کردن شود.

بی خیر.

[خَ / خِ] (ص مرکب) لاطایـل. عـوق. (یـادداشت بخـط مؤلـف). بیهوده. بی فایـده که در آن خوبی و نیکی و خیر نیست : گرچه بی خیر است گیتی مر ترا زو شود حاصـل بـدنیا خیریاب.ناصرخسـرو. بسوزد بـدوزد دل و دست دانا به بی خیر خارش به بی نور نارش. ناصرخسرو. - قضای بی خیر و برکت؛ بی اثر و نتیجه. - مرد بی خیر و برکت؛ بی فایده و بی اثر و لاطایل. رجوع به خیر شود.

بیخیله.

[لَ / لِ] (اِ) خرفه را گوینـد و بعربی بقلـهٔ الحمقاء خوانند. (برهان) (ناظم الاطباء) (از رشـیدی) (آنندراج). بیخله. بیخله پرپهن. فرفخ. رجوع به خرفه شود.

بیخیون.

(اِ)(۱) حشیشهٔ السعال. فیخیون. (یادداشت بخط مؤلف). (۱) - Tuisilage.

بید.

(اِ)(۱) درختی است مشـهور و آن را به عربی صـفصاف خواننـد. (برهـان) (از ناظم الاطباء). درختی است از تیرهء بیـدها و جنسـهای بسیار دارد مانند سفید و زرد و بید معلق و همهء جنسهای این نوع دارای مادهء سالی سین(۲) هستند که در مداوای درد مفاصل مؤثر

است و ضد تب میباشد(۳). درختی است مشهور و بی ثمر و سایهء آن در تابستان مطلوب. (انجمن آرا). درختی است معروف که بار نمی آورد و آن هفده نوع است از آن جمله گربه بید است که آن را بید گربه و بید موش. و بید بلخی و بید مشک و مشک بید نیز گویند بواسطهء شباهت او به پنجهء گربه و موش. دیگر سرخ بید و سیه بید است و بید موله نوعی از بید است که شاخهایش آشفته می باشد چه موله بمعنی آشفته است که آنرا بید مجنون خوانند و شاخهایش مایل بزمین می باشد و بید بری مرادف آن است و بعضی مرادف بیدمشک گفته اند و در فرهنگ سروری بید پیاده بمعنی نوعی از بید آورده و به بیتی از سیف الدین اسفرنگی استناد جسته و ظاهراً این نیز داخل انواع مذکور می باشد. (از آنندراج) (از بهار عجم). نام درختی که بار ندارد و آن هفده نوع است یکی از آن گربه بید است. (شرفنامهء منیری). طره و خنجر و شمشیر و تیغ از تشبیهات اوست. (آنندراج). درختی است، گویند که بار ندارد و مؤلف این کتاب بار سرو و بار بید هر دو را دیده است مگر قابل خوردن نباشد مگر بید ساده بجز شکوفه ثمر ندارد و صاحب لطائف و سراج اللغات و بهار عجم و دیگر اهل لغت نوشته اند که بید بر هفده نوع است چنانکه گربه بید و خربید و بید مجنون و مشک بید و بید موش و بید طبری و بید ساده و سرخ بید و سیاه بید و بید موله و غیره. (غیاث). درخت بید قبل از اسیر شدن بنی اسرائیل علامت فرح و سرور بود و بواسطهء مطلبی که در کتاب مقدس مذکور است مبدل بعلامت حزن و اندوه گردید. (از قاموس کتاب مقدس). درختی است که از آن توده های انبوه و فراوان در مازندران یافت میشود و برای کاغذسازی مفید میباشد. گونه های ذیل از این درخت در ایران است: زرد بید. فوکا. فک. بید کرمانی. طبرخون. سرخ بید. سیاه بید. جودانه. بیدمشک. مشکبید. بید مجنون. بیدناز. بیدموله. بید معلق قسمی بید است که شاخها بسوی زمین آویخته دارد. (یادداشت مؤلف). گاُبا گوید دوازده گونه بید در جنگلهای کنار دریای خزر یافت می شود و سه قسم آن فراوان است سالیکس فراژی لبس(۴)، سالیکس میکانس(۵) و سالیکس اژیپتیکا(۶). (یادداشت مؤلف). خلاف. (ذخیرهء خوارزمشاهی) (نصاب). صاحب منتهی الارب گوید، خلاف نوعی از بید است نه بید. (یادداشت مؤلف). درخت یا درختچه ای با برگ ریز بسیار فراوان از نوع سالیکس(۷) با برگهای باریک دراز و گلهای نر و گلهای مادهء آن بر روی سنبله هایی در دو درخت جداگانه پدید می آیند. انواع مختلف آن در ایران عبارتند از: بید زرد(۸) بید سیاه(۹) بید مشک(۱۰) بید مجنون(۱۱) با ساقه های برگشته و سرخ بید(۱۲)دارای شاخه های نازک فراوان. چوب بید را برای ساختن تخته و جعبه و شاخه های آنرا برای ساختن سبد بکار میبرند. (دائرة المعارف فارسی). درخت بید روشنایی پسند است که بفراوانی جست میدهد. در خاک سبک و نمناک و ژرف خوب میروید در کنار رودخانه ها بسیار زیاد است. رویش آن تند است برخی از گونه های آن به بیست متر بلندی میرسد و چون کهن شود چوب آن زود تباه گردد. گونه های بید بمصارف مختلف میرسند. هیزم بید با اینکه چندان مطلوب نیست در فلات ایران زیاد مصرف میشود زغالش خوب نیست ولی برای باروت سازی مناسب است. پوست بید دارای مازوج است و در چرمسازی و رنگرزی مصرف میشود از آن رنگ خرمایی تیره میسازند. بعنوان داروی ضد مالاریا نیز بکار میرود و از آن سالیسین(۱۳) میگیرند. بید را بروش شاخه زاد برداشت میکنند اغلب شاخه های بید را دو یا سه سال یکبار بالاتر از سطح خاک قطع میکنند و برای سوخت به مصرف میرسانند. (از جنگل شناسی ج۱ ص۱۹۵) : آنکه مشک آفرید و سرو سهی آنکه بید آفرید و نار و بهی.رودکی. خم و خنبه پر، ز انده دل تهی زعفران و نرگس و بید و بهی.رودکی. تا صبر را نباشد شیرینی شکر تا بید را نباشد بویی چو داربوی.رودکی. من بساک از ستاک بید کنم با تو امروز جفت سبزه منم.عماره. شما را بدو چیست اکنون امید که بر ناورد هرگز از شاخ بید.فردوسی. ابا شاه بودی به بیم و امید که لرزان بر او بد چو از باد بید.فردوسی. هرآنکس که دارد ز گیتی امید چو جوینده خرماست از شاخ بید.فردوسی. گرفتار دل زو شده ناامید روان لرزلرزان بکردار بید.فردوسی. گل زرد و گل خیری و بید و باد شبگیری ز فردوس آمدند امروز سبحان الذی اسری. منوچهری. بر بید عندلیب زند باغ شهریار بر سرو زندواف زند تخت اردشیر. منوچهری. مرا تا هست سروی خوش و شمشاد چرا آرم ز بید دیگران یاد.(ویس و رامین). بید بی باری ز نادانی ولیکن زین سپس گر بدانش رنج بینی بید را زیتون کنی. ناصرخسرو. خرما

و ترنج و بهی و لوز بسی هست این سبز درختان نه همه بید و چنار است. ناصرخسرو. ز جاهل بید به زیرا که گر بید نیارد بار نازاردت باری.ناصرخسرو. آفتابی که گرش دست رسد تیغ بیرون برد ز سایهء بید.انوری. بید بسوز و تازه کن راوق و لعل باده را چون دم مشک و عود تر عطرفزای تازه بین. خاقانی. منم آن بید سوخته که بمن دیده راوق فروش می بشود.خاقانی. برق توئی و بید من سوختهء توام کنون سوخته بید خواه اگر راوق عید پروری. خاقانی. پرند سبز بر خورشید بستند گلی را در میان بید بستند.نظامی. هر درختی ثمری دارد و هرکس هنری من بیچارهء نومید تهیدست چو بید.سعدی. بید ار ندهد ز میوه مایه باری بودش فراخ سایه.امیرخسرو. - بکردار بید نوان گشتن؛ لرزان و هراسان شدن : سواران ترکان بکردار بید نوان گشته وز بوم و بر ناامید. فردوسی. - چون یا چو بید لرزیدن یا چون بید لرزان -بودن؛ بسیار ترسیدن و بشدت بیم داشتن و عنان اختیار از دست دادن : گر از هر باد چون بیدی بلرزی اگر کوهی شوی کاهی نیرزی. (ویس و رامین). چه بودت که ببریدی از جان امید بلرزیدی از باد هیبت چو بید.سعدی. کریما ز عفوم مکن ناامید که لرزانم از بیم خشمت چو بید.عماد. بیدی نیست که از این بادها بلرزد. (یادداشت مؤلف). - بید بید لرزیدن؛ از ترس و یا سرمای شدید به شدّت لرزیدن. - سپیدبید؛ بید سفید. صفصاف ابیض. رجوع به سپید بید، و واژه نامهء گیاهی ص۱۶۱ شود. - سرخ بید؛ گونه ای از بید که در فلات ایران بسیار است و برای سبدبافی بسیار مناسب است. (از جنگل شناسی ج۱ ص۱۹۵) : مجویید یاقوت از سرخ بید. فردوسی. و رجوع به بید شود. - لرزنده بید؛ بید لرزان، نا استوار و ناثابت: بلرزید برسان لرزنده بید هم از جان شیرین بشد ناامید.فردوسی. - مشک بید؛ بید مشک: بدرید بر تن سلب مشک بید ز جور زمستان به پیش بهار.ناصرخسرو. بهندوستان کاشتم مشک بید.نظامی. اسیر سمن برگ شد مشک بید غراب سیه صیدباز سپید.نظامی. رجوع به بید مشک شود. - هفت بید؛ هفت درخت بی بر است از آن جمله سپیدار. (یادداشت مؤلف). -امثال: ثمر از درخت بید نباید جست. (یادداشت مؤلف ||). بمعنی بیهوده و بی فایده و ناسودمند باشد. (برهان). هرزه و بیهوده چون «بیدلا» بمعنی هرزه گو و بیهوده گو و به هر دو معنی مصدری نیز مستعمل است. (آنندراج). بیهوده و بی فایده. (ناظم الاطباء). وقتی که مرادف «باد» باشد چنانکه گویند «باد و بید» یعنی بی فایده و ناسودمند. (برهان ||). علم و دانش. (ناظم الاطباء ||). هوش و شعور. (برهان). شعور و آگاهی چنانکه بیدار مقابل خفته از اینجاست. (غیاث). شعور و آگاهی چون بیدار مقابل خفته چرا که خفته را شعور و آگاهی نمیباشد. (آنندراج ||). در مؤید الفضلاء موش نوشته بودند که عربان فاره خوانند والله اعلم. (برهان). ظاهراً مصحف بیر (= ویر) بمعنی هوش است و هوش، موش خوانده شده است. (از حاشیهء برهان چ معین ||). خار. (فرهنگ اسدی). و مؤلف بیت زیر را برای این کلمه شاهد آورده است : تن خنگ(۱۴) بید ار چه باشد سپید به تری و نرمی نباشد چو بید.رودکی (||. پسوند) مزید مؤخر بعضی از اسمها: هندبید. غنبید (کلم) (قم بود و غنبید آنم امسال نبید) (نبود) و معرب آن قنبیط است. (یادداشت مؤلف||). (اِ) نام گیاهی است که بعربی خیزران گویند و از برگ آن چهارپایه ای سازند که میانهء آنرا با نوارهایی از خیزران ببافند و امثال آن بافند. (از آنندراج) : پی خواب بهاری فرش کردند پلنگ بیدباف از سایهء بید. اشرف (از آنندراج). خیزران مُثَجَّر، بید انبوب دار. (منتهی الارب در مادهء ث ج ر). (۱) - ۳) .Salicine - (۲) .Salix) - طبری Fik مازندرانی کنونی Fek پهلوی Vet، اوستا Vaeiti. (حاشیهء برهان چ معین). (۴) - - (۸) .Salix - (۷) .S. Aegyptica - (۶) .S. micans - (۵) .S. Fragilis - (۱۳) .S. belix - (۱۲) .S. babylonica - (۱۱) .S. aegyptica - (۱۰) .S. Australior - (۹) .S. acmophylla (۱۴ .Salicine) - ن ل: خشک.

بید.

(اِ) نام کرمی که قالی و کاغذ و پشمینه را خراب سازد. (غیاث). کرمکی را گویند که کاغذ و جامه های پشمین را ضایع کند و تباه سازد. (برهان) (آنندراج). کرمی که کاغذ و پارچه های پشمین را میخورد و تباه میسازد. (ناظم الاطباء). پت. سوس. دیوچه.

(یادداشت مؤلف). نام حشره ای از راستهء پولک بالان. که بالغ آن رنگ زرد یا خرمائی و حدود نیم تا یک سانتیمتر طول دارد. نوزادش از پشم و پوست و سایر محصولات حیوانی تغذیه میکند دود دادن و آلودن بمواد شیمیائی و پاک کردن و باد دادن و سرد نگاه داشتن لباس آنرا از بیدزدگی حفظ میکند. (از دائرة المعارف فارسی) : هوا چنان ببرودت که آدمی خواهد که همچو بید بموینه در شود پنهان. مظفر هروی. خلق را باد چو از کرمی موینه زده ست بید اگر نیز زد او را تو مدان دور از کار. نظام قاری (دیوان ص ۸۱).

بید.

(اِخ) نام دیوی بود در مازندران که رستم او را کشت. (برهان). نام دیوی که با رستم در مازندران جنگید. (از ناظم الاطباء). نام دیوی از دیوان مازندران. (غیاث). نام دیوی از دیوان مازندران که رستم او را کشت. (آنندراج). اسم دیوی است مازندرانی. (از رشیدی). نام دیوی از دیوان مازندران که در قصه های شاهنامه منظوم است. (انجمن آرا) : بدرید پهلوی دیو سپید جگرگاه پولاد غندی و بید.فردوسی. نه ارژنگ مانم نه دیو سفید نه سنجر نه اولاد غندی و بید.فردوسی. نمایی مرا جای دیو سپید همان جای پولاد غندی و بید.فردوسی. ترا خانهء بید و دیو سپید نمایم چو دادی دلم را نوید.فردوسی.

بید.

(اِخ) کتاب احکام دین هندویان. (ناظم الاطباء). بزبان هندی کتابی است مشتمل بر احکام دین هندوان و به اعتقاد ایشان کتاب آسمانی است. (برهان)(۱). نام کتاب هنود که برهمنان آنرا کلام خدا گویند و آن در اصل یکی است مشتمل بر چهار دفتر و بهمین سبب چاربید گویند: اول رکهه بید، دوم ججر بید، سوم سیام بید، چهارم اتهربن بید در هر سه بید اول امر و نهی و وعد و وعید و سایر احکام شریعت ایشان است و در بید چهارم از اول آفرینش تا آخر و هرچه در میان آن است. (غیاث). نام کتاب هندوان که آنرا آسمانی دانند. (انجمن آرا). بزبان هندی نام کتابی مشتمل بر احکام دین هنودان و به اعتقاد ایشان کتاب آسمانی است. (آنندراج). نام چهار کتاب هندوان که به اعتقاد ایشان هر چهار آسمانی اند. (رشیدی). و رجوع به وید، ودا شود. (۱) - مراد Vid سانسکریت (Veda) است و آن از ریشهء Vidبمعنی دانستن و نیز علم است «ودا» مجموعهء کتابهای مقدس هندوان باستان و متعلق به آیین برهمایی است. (از حاشیهء برهان چ معین).

بید.

[بَ دَ] (ع اِ) اسمی است مبنی بر فتح و گاهی باء آن به میم تبدیل گردد، مید. بمعنی غیر و فرقی که با غیر دارد در این است که پیوسته با کلمهء «ان» و صله اش بکار رود دوم آنکه فقط در استثناء منقطع استعمال میشود و سوم آنکه صفت چیزی قرار نمیگیرد. مانند هو کثیر المال بید انهُ بخیل؛ ای غیر انه بخیل. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از لسان العرب). در حدیث از رسول (ص): انا افصح العرب بید انی من قریش و نشأت فی بنی سعد. بید در این حدیث بمعنی غیر است. و در روایت دیگر از رسول اکرم (ص) نحن الآخرون السابقون یوم القیامهٔ بید انهم اوتوا الکتاب من قبلنا و اوتیناه من بعدهم. کسائی گوید بید در این حدیث بمعنی غیر است و دیگر گفته است که بمعنای «علی انهم» آمده است. (از لسان العرب ||). بمعنای علی. (از لسان العرب) (منتهی الارب). انه کثیرالمال بید انه بخیل [بمعنی علی انه بخیل]. (ناظم الاطباء ||). من أجْلِ. بائد. (منتهی الارب): انا افصح من نطق بالضاد بید انی من قریش. [ای من اجل انی]. (ناظم الاطباء).

بید.

[بَ] (ع ص) ناخوب. هیچکاره: طعام بید؛ طعام هیچکاره. (منتهی الارب). طعام ردی و هیچکاره(۱). (ناظم الاطباء). (۱) - طعام بید؛ ای ردی ء و در انگلیسی Bad، وبستر در ریشهء عربی این لغت تردید کرده و احتمال داده است که از انگلیسی ساکسونی Baedel بمعنی خنثی و آنرا با کلمهء Beadlingمخنث یکی دانسته و اما در زبان عربی این کلمه بدین مناسبت بید خوانده شده که از میان میرود و نیست میگردد ولی کلمهء بید بمعنی غیرناظر به But انگلیسی است که وبستر تأویل و شروح بسیاری دربارهء آن ذکر کرده است و خواسته است میان آندو ارتباطی برقرار نماید اما اختلاف میان دو لفظ در دو زبان بسیار روشن است. (از نشوءاللغهٔ ص ۷۰ و ۷۱).

بید.

(ع اِ) جِ بیداء بر خلاف قیاس. (از لسان العرب) (منتهی الارب). رجوع به بیداء شود.

بید.

[بَ] (ع مص) بود. بیاد. بواد. بیدودهٔ. هلاک گردیدن. (از منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از لسان العرب). منقرض شدن. (از اقرب الموارد). انقطع و ذهب. (لسان العرب). و رجوع به مصادر مترادف کلمه شود.

بید.

(اِخ) دهی از دهستان براکوه بخش جغتای شهرستان سبزوار با ۱۲۴۶ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بید.

(اِخ) دهی است از دهستان قیس آباد بخش خوسف شهرستان بیرجند با ۱۷۱ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بید.

(اِخ) ملقب به ونرابیلیس(۱) (بمعنی معزز، محترم). متولد ۶۷۳ و متوفای ۷۳۵م. مورخ انگلیسی و عالم الهیات از راهبان بندیکتی و احتما در عصر خود داناترین مردم اروپای غربی بود. آثارش مشتمل بر خلاصه ای از معارف اروپائی آن عصر است، که به لاتینی نوشته شده و بارها ترجمه گردیده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Venerabilis.

بیدآباد.

(اِخ) ویذآباد. ویدآباد. نام محله ای از محلات قدیم اصفهان واقع در شمال غربی آن شهر. (یادداشت مؤلف از ترجمهء محاسن اصفهان ص ۵۱، ۷۵).

بیدآبادی.

(ص نسبی) منسوب به بیدآباد. محلتی بشمال غربی اصفهان. باباحسن بیدآبادی از پهلوانان داستان حسین کرد بروزگار صفویه از

آنجاست.

بید آبدیده.

[دی دَ / دِ] (اِخ) (مزرعهء...) از دیه های جهرود قم. (تاریخ قم ص۱۳۹).

بیدا.

[بَ / بَ] (از ع، اِ) (از بیداء عربی) بیابان و دشت. (غیاث). رجوع به بیداء شود : وان پول سدیور ز همه باز عجبتر کز هیکل او کوه شود ساحت بیدا. عنصری. گهی برقش درخشنده چو نور تیغ رخشنده گهی رعدش خروشنده چو شیر شرزه در بیدا. مسعودسعد. مرغ از هوا درآوردی و آهو در بیدا صید کردی. (سندبادنامه ص۲۰۰). و چون صرصر و نکباء در سبسب و بیدا رفتن ساخت. (سندبادنامه ص۵۸). ز راود به راود ز بیدا به بیدا ز وادی به وادی ز کردر به کردر. (از سندبادنامه). از مواشی و غنائم اغنام ایشان چندان حاصل شد که در فضای صحرا و اقطار بیدا نمی گنجید. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۹۴ ||). یک قسم ماهی خوراکی است که در خلیج فارس صید میشود. (یادداشت مؤلف).

بیداء.

[بَ] (ع اِ) بیابان. ج، بید بر خلاف قیاس، و القیاس بیداوات. (منتهی الارب) (از لسان العرب). بیابان. ج، بید، بیداوات. و منه قطعنا بیداً عن بید. و یا بیداء بیدی بهم. (از اقرب الموارد). بیابان. (دهار) (مهذب الاسماء). فلات مفازه. رجوع به بیدا شود. - بیداء فنا؛ کنایه از دنیا است. (انجمن آرا). - یوم البیداء؛ از قدیمترین ایام، جنگهاست عرب را که میان حمیر و کلب رخ داده است و اعراب را دربارهء آن اشعار بسیار است. (از مجمع الامثال میدانی).

بیداء.

[بَ] (اِخ) زمینی است هموار مابین مکه و مدینه. (منتهی الارب). نام موضعی است بین مکه و مدینه. ازهری گوید میان مسجدالحرام و مسجدالنبی زمین همواریست که آنرا بیداء خوانند. در حدیث است، ان قوماً یغزون البیت فادا نزلوا البیداء بعث الله علیهم جبریل (ع) فیقول یا بیداء ابیدیهم فتخسف بهم. (از لسان العرب).

بیدابید.

(اِخ) دهی است از دهستان بیزکی بخش حومهء شهرستان مشهد با ۱۰۹ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیداد.

(اِ مرکب)(۱) ظلم و ستم. (برهان) (انجمن آرا). تعدی و ظلم. (ناظم الاطباء). ظلم و ستم مرکب از بی و داد و بدین معنی با لفظ کردن و کشیدن و شستن مستعمل است. (آنندراج). ظلم. (شرفنامهء منیری). جور. بمعنی ظلم و ستم، اگرچه قیاس میخواهد که بمعنی ظالم باشد و بهار عجم نوشته که بیداد بمعنی ظلم و ستم مرکب از: بید و لفظ «اد» که کلمهء نسبت است و چون درخت بید بار ندارد لهذا ظلم را که عمل بیفایده است به درخت بید منسوب و مشابه کرده بیداد نام کردند. (غیاث). اما این گفته براساسی

نیست. جفا. مقابل داد و عـدل. (یادداشت مؤلف) : گر این جنگ بیداد بینی همی ز من ساوه را برگزینی همی.فردوسـی. ورا کندرو خواندنـدی بنـام بکنـدی زدی پیش بیـداد گام.فردوسـی. داد و نیکوئی از تو دارم چشم چون ز تو جور بینم و بیـداد.فرخی. زلف او حاجب لبست و لبش نپسـندد بهیچکس بیداد.فرخی. منم آزاد و هرگز هیچ آزاد چو بنده برنگیرد جور و بیداد. (ویس و رامین). دلا گر عاشـقی نـاله بیـاور که بیـداد هوا را نیست داور.(ویس و رامین). زمانه نه بیـداد دانـد نه داد.اسـدی. از بس که شب و روز کشـم بیـدادت چون موم شـدم زان دل چون پولادت. ابوحنیفهء اسـکافی. گر البته نگشـتی گرد این در ز تو بر جـان تو جورست و بیـداد. ناصرخسـرو. هرگز نپسـندد ز خلق بیداد آنک این فلک او آفریده و اجرام. ناصرخسـرو (دیوان ص۲۶۶). چه بود زین شـنیع تر بیداد لحن داود و کر مادرزاد.سنایی. فر انصاف و زیب شید یکی است بیخ بیداد و شاخ بید یکی است.سنایی. از تو و بیداد تو ننالم کاول دل بتو من دادم و گنـاه مرا بود.خاقـانی. ملـک گفتـا نمیـدانم گنـاهش بگفتنـد آنکه بیـداد است راهش.نظامی. اگرچه ناشـکیبی ای پریزاد نشاید خویشتن کشتن به بیداد.نظامی. جهان را کرده ای از نعمت آباد خرابش چون توان کردن به بیداد.نظامی. سلیمان گفت نیست از باد بیـداد ولیکن پشه می نتوانـد اسـتاد.عطار. آنچه کاری بـدروی آن آن تست ورنه این بیـداد بر تو شـد درست.مولوی. نه بیـداد از او بهره منـد آمدم نه نیز از تو غیبت پسـند آمدم.سـعدی. نبینی در ایام او رنجه ای که نالد ز بیداد سـرپنجه ای.سـعدی. - به بیداد کوشـیدن؛ کوشـش در ظلم و جور کردن. - به بیداد گشتن؛ بظلم بدل شدن (||. ص مرکب) که داد و عدل ندارد. فاقد عدل. ظالم. سـتمگر. کسـی که داد نمیکند و ظلم و ستم مینماید و ظالم و ستمگر و متعدی است. (ناظم الاطباء). ظالم و ستمکار (از: بید + اده که کلمهء نسبت است) و چون درخت بیـد بار نـدارد این مرکب را بمجاز مـذکور اسـتعمال کرده انـد. (آنندراج). اما این گفته براساسـی نیست. جائر. بیـدادگر : بسـلم و بتور آمـد این آگهی که شـد روشن آن تخت شاهنشـهی. دل هر دو بیداد شد پر نهیب که اختر همی رفت سوی نشـیب.فردوسـی. بگوی آن دو بی شرم ناپاک را دو بیداد بدمهر بی باک را.فردوسی. کنم زنده بردار بیداد را که آزارد او مرد آزاد را.فردوسـی. بـداد کوش و بشب خسب ایمن از همه بـد که مرد بیـداد از بیم بد بود بیدار. ابوحنیفهء اسـکافی. رهـا کـن ظلـم و عـدل و داد بگزیـن کـه باشـد بی گمـان بیـداد بی دیـن.ناصرخسـرو. ملـک ویران و گنـج آبـادان نبـود جز طریق بیدادان.سـنائی. نمردم تا بدیدم که ایزد تعالی بدین جهان داد من از بیدادان بداد. (تاریخ سیستان). داد میخواهم ز بیدادی که گویی بردلش نقش بیـدادی همه بر سـنگ خارا کرده انـد. هنـدوشاه نخجوانی. - به بیداد؛ ظالمانه. سـتمگرانه ||. سـخت دور. (یادداشـت مؤلف ||). سـخت دورتک که آواز بدان نتواند رسـید از بسیار دوری: درهء بیداد؛ بسیار عمیق. بی فریاد. (یادداشت مؤلف). رجوع به بی فریاد شود (||. اِ مرکب) (اصـطلاح موسـیقی) پنجم گام که در آن نت شاهد و چهارم آن نت ایست است از دستگاه همایون. (ایرانشهر ج ۱ ص۸۸۹). لحنی و آوازی است. (یادداشت مؤلف). (۱) - پهلوی apedat (حاشیهء برهان).

بیداد.

(اِخ) نـام شـهری است از ترکسـتان و پادشـاه آن شـهر کـافور نـام جادویی بوده آدمیخوار. رسـتم او را گرفت و کشت و آن شـهر را مفتوح سـاخت. (برهـان) (آننـدراج). نـام شـهری در ترکسـتان. (ناظم الاطباء). نام شـهری بود از ترکسـتان و حصاری بود محکم که کافور نامی جادوی بدخوی آدمی خوار مردم آزار در آن مسـتولی بود و رستم زال بدانجا رسیده او را گرفته کشت و شهر و قلعه را مفتوح ساخت. (انجمن آرا): دژی بود، از مردم آباد بود کجا نام آن شهر بیداد بود.فردوسی.

بیدادپیشه.

[شَ / شِ] (ص مرکب) که بیـداد و ظلم پیشه دارد. سـتم پیشه. بیدادکیش. ظلم کننده و سـتم کننده. (ناظم الاطباء) : دو بیدادپیشه به پیش اندرون به بیداد خود شاه را رهنمون.نظامی.

بیدادکار.

(ص مرکب) بیـدادگر. ظـالم. (یادداشت مؤلف) : و این مردماننـد که طبع ددگان دارنـد و درشت صورتنـد و کم موی و بیـدادکار. (حدود العالم).

بیداد کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) جور کردن. ظلم و جفا کردن. بیعدالتی کردن. عدوان. حیف. قسوط. (ترجمان القرآن). ظلم. اعتداء. تعدی... اهتضام. تهضم. ضیم. (تاج المصادر بیهقی) : پس این شـداد منکر شـد و کفر آورد و بیـداد کرد و گفت من خدای تبارک و تعالی نشـناسم... (ترجمهء طبری بلعمی). بگویش که آنکس که بیداد کرد بشد زین جهان با دلی پر ز درد.فردوسـی. بر بساط ملک شـرق ازو فاضلتر کس بنشست و کسی کرد نیارد بیداد. فرخی. ای کت اشکم(۱) پر ز نعمت جان تهی چون کنی بیداد؟ کایزد داور است. ناصرخسـرو. بیـداد کنی برمن دادم نـدهی هرگز بیـداد تو بر جانم هر روز بحشـر آرد. امیرمعزی. بیـداد بدشـمنان نکردم و انصاف ز دوسـتان ندیدم.خاقانی. چو بیداد کردی توقع مدار که نامت به نیکی رود در دیار.سعدی. نه پیش از تو بیش از تو اندوختند به بیداد کردن جهان سوختنـد.سـعدی. خسـتگان را چو طلب باشـد و قوت نبود گر تو بیداد کنی شـرط مروت نبود.حافظ. فریاد عندلیب چه بیـدادها کنـد بر خاطری که سایهء گل کوه غم شود.صائب ||. در تـداول عامه، سـخت خوب کردن. از حد درگذشـتن. (یادداشـت مؤلف). (۱) - ن ل: ای که شکمت (!).

بیدادکرده.

[کَ دَ / دِ] (ن مـف مرکب / نف مرکب)(۱) سـتم کرده. که مرتکب ظلم شده باشد. که ستم روا داشته باشد : فژاگن نیم سالخورده نیم ابر جفت بیدادکرده نیم.بوشکور. (۱) - ن مف مرکب است صورتاً و نف مرکب معناً.

بیدادکش.

[کَ / کِ] (نف مرکب) متحمل ظلم. (یادداشت مؤلف).

بیدادکشی.

[کَ / کِ] (حامص مرکب)تحمل ظلم. (یادداشت مؤلف) : خواری خلل درونی آرد بیدادکشی زبونی آرد.نظامی.

بیداد کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب)تحمل ظلم کردن. سـتم کشـیدن : کمینه پایهء من شاعری است خود بنگر که چند گونه کشـیدم ز دست او بیداد. ظهیرالدین فاریابی.

بیدادکیش.

(ص مرکب) بیـدادپیشه. ظلم کننـده و سـتم کننـده. (نـاظم الاطبـاء) : نشـد بـاورش کـآن دو بیـدادکیش کننـد این خطـا بـا خـداوند خویش.نظامی.

بیدادگر.

[گَ] (ص مرکب) بیدادمند. بیدادوند. ستمگر و متعدی و ظالم. (ناظم الاطباء). جائر. غاشم. ستمکار. غشوم. متعدی. قاسط. ستم پیشه. جفاکار. جفاپیشه. طاغیه. (یادداشت مؤلف). ظالم و ستمکار لیکن موافق قاعده نادادگر باید چه دادگر گوئیا صیغهء فاعل است و سلب آن با لفظ «نا» شود چنانکه سلب وصف جاهل به «ناجاهل» کنند نه «بی جاهل» مگر آنکه گفته شود که بیدادگر مرکب بمعنی ستم است یا مخفف بیدادی بهر حال بیدادگر بمعنی ستمگر باشد. (از آنندراج) : که بیداد و کژی ز بیچارگیست به بیدادگر بر بباید گریست.فردوسی. به بد بس دراز است دست سپهر به بیدادگر برنگردد بمهر.فردوسی. ایا مرد بدبخت بیدادگر به نابودنی ها گمانی مبر.فردوسی. هر کو بجز از تو بجهانداری بنشست بیدادگر است ای ملک و بی خرد و مست. منوچهری. چو شاهی است بیدادگر از سرشت که باکش نیاید ز کردار زشت.اسدی. از تو هموار همی دزدد عمرت را چرخ بیدادگر و گشتن هموارش. ناصرخسرو. خاکست ترا دایه از آن ترس که روزی خون تو خورد دایهء بیدادگر تو.خاقانی. کز در بیدادگر باز گرد گرد سراپردهء این راز گرد.نظامی. چو خسرو خبر یافت کان آب و خاک ز بیداد بیدادگر شد خراب.نظامی. بیدادگری ز من ربودش من کاشته بودم او درودش.نظامی. شنیدم که باری بعزم شکار برون رفت بیدادگر شهریار.سعدی. نه از جهل می بشکنم پای خر بل از جور سلطان بیدادگر.سعدی. گریزد رعیت ز بیدادگر کند نام زشتش بگیتی سمر.سعدی.

بیدادگری.

[گَ] (حامص مرکب) بیدادی. ظلم و تعدی و ستم و زبردستی و بی قانونی. (ناظم الاطباء). ظلم. ستم. تعدی. مقابل دادگری : دل من خواهی و اندوه دل من نبری اینت بیرحمی و بیمهری و بیدادگری.فرخی. این چه بی شرمی و بی باکی و بیدادگریست جای آن است که باید بشما بر بگریست. منوچهری. منی در خویشتن آورد و بزرگ منشی و بیدادگری پیشه کرد. (نوروزنامه). ای چرخ فلک خرابی از کینهء تست بیدادگری عادت دیرینهء تست.خیام. چونکه تو بیدادگری پروری ترک نه ای هندوی غارتگری.نظامی.

بیداد گشتن.

[گَ تَ] (حامص مرکب)ستمگر شدن. ظالم گشتن : چنان دادگر شاه بیداد گشت به بیدادی کهتران شاد گشت.فردوسی. به اول دادگر بود و به آخر بیداد گشت. (نوروزنامه ||). ظلم و ستم شدن : همه رنج و تیمار من باد گشت همان دین زردشت بیداد گشت.فردوسی.

بیدادمند.

[مَ] (ص مرکب) بیدادگر. (از ناظم الاطباء). (جهانگیری) (آنندراج). بیدادگر. بیدادوند. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) : در سینه حلقه ها شودم آه آتشین از خامکاری دل بیدادمند او.خاقانی. جفا بین ز گردون بیدادمند چو من خسروی در چنین تخته بند. امیرخسرو.

بیداد و داد.

[دُ] (ترکیب عطفی، اِ مرکب)ظلم و انصاف. جور و عدل : سر آمد کنون کار بیداد و داد سخنهای بی بر مکن هیچ یاد.فردوسی||. ظالم و عادل : مهان را ز هرگونه دارید یاد ز کردار شاهان بیداد و داد.فردوسی.

بیدادوند.

[وَ] (ص مرکب) بیدادگر و بیدادمند. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) : ره ایمن شد از دزد بیدادوند خرامنده شد راهرو بیگزند.؟ (از آنندراج). و رجوع به بیدادگر شود.

بیدادی.

(حامص مرکب) حالت بیداد. ظلم. جور. جفا و ستم. (آنندراج). بیدادگری. (ناظم الاطباء). ستمکاری. عدوان. ستم. اعتداء. (یادداشت مؤلف) : ازین پس گر آید ز جایی خروش ز بیدادی و غارت و جنگ و جوش. فردوسی. پذیرفت پاکیزه دین بهی نهان گشت بیدادی و بیرهی.فردوسی. ز بیدادی پادشاه جهان همه نیکوئیها شود در نهان.فردوسی. ای جهانی ز تو به آزادی بر من از تو چراست بیدادی.فرخی. ز عدل و داد تو گم گشته نام جور و بیدادی همیشه همچنین بودی همیشه همچنین بادی. فرخی. خشتی که ز دیواری بردند به بیدادی شاخی که ز گلزاری بردند به غداری. منوچهری. ز دلها گشت بیدادی فراموش توانگر شد هر آنکو بود دریوش. (ویس و رامین). یله مکن که این لشکر ستم کنند که بیدادی شوم باشد. (تاریخ بیهقی ص۵۶۵ چ ادیب). نیاساید ز بیدادی که مرکب تیزرو دارد فروساید اگر سنگی که پر تیز است سوهانش. ناصرخسرو. و آشفته کنی بدست بیدادی احوال بنظم و نغز و رامش را.ناصرخسرو. بودم آزادزاده ای آزاد بنده گشتم به بند بیدادی.مسعودسعد. چون بر رعیت زیادت و بیدادی باشد تدبیر خویش به پای منارهء کهن کنند. (تاریخ سیستان). گریهء تو ز ظلم و بیدادی به که بیوقت خنده و شادی.سنائی. دست حسد سرمهء بیدادی(۱) در چشم وی [دمنه] کشید. (کلیله و دمنه). داد میخواهم ز بیدادی که گویی بردلش نقش بیدادی همه بر سنگ خارا کرده اند. هندوشاه نخجوانی. رجوع به بیداد شود. (۱) - در چاپ مینوی بیداری و در این صورت شاهد نیست.

بیدادی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)ظلم و تعدی کردن. بی انصافی و بی عدالتی نمودن : چو ملک به وی رسید... بکشت و ستم و بیدادی کرد و عجب و کبر و بر اهل علم استخفاف کرد. (ترجمهء طبری بلعمی). زلف پرچینش بسی فتنه و بیدادی کرد چون خط آرد کم از آن زلف پر از چین نکند. سوزنی. رجوع به بیداد و بیدادی شود.

بیدار.

(ص، اِ) که در خواب نیست. مقابل خفته. صاحب آنندراج گوید: مقابل خفته مرکب از «بید» بمعنی شعور و آگاهی و «دار» که کلمهء نسبت است و غنچه، آیینه، بخت، دولت، همت، دل، خاطر، جان، عقل، شرم، شبنم، عرق، فتنه و مغز در صفات او مستعمل است. (از آنندراج). کسی که در خواب نباشد. (ناظم الاطباء). کسی که در خواب نباشد. مقابل خوابیده. صاحب غیاث گوید: مرکب از «بید» و لفظ «دار» یک دال را حذف کرده اند. یا آنکه مرکب است از «بید» و لفظ «آر» که کلمهء نسبت است و بید بمعنی شعور است و بیداری بلفظ کشیدن مستعمل است. (غیاث) : شبان تاری بیدار و چاکر از غم عشق گهی بگرید و گاهی بریش برفوزد.طیان. شب خواب کند هرکس و تو هر شب تا روز از آرزوی خدمت او باشی بیدار.فرخی. بداد کوش و بشب خسب ایمن از همه بد که مرد بیداد از بیم بد بود بیدار.اسکافی. براه و بخواب و ببزم و شکار نباید که تنها بود شهریار بزودی کشد بخت زان خفته کین چو بیداری او را بود در کمین.اسدی. بیدار چو شید است بدیدار ولیکن پیدا بسخن گردد بیدار ز شیدا.ناصرخسرو. هرگه که همیشه دل تو بیهش و خفتست بیدار چه سودست ترا چشم چو خرگوش. ناصرخسرو. مرا چون چشم دل زی خلق چشم سر

بسوی شب چو انـدر لشـکری خفته یکی بیـدار تنهـائی. ناصرخسـرو. بخت تو خواب دیـدهء بیـدار تـا ز امن بر چشم فتنه خواب مهنا برافکنـد.خاقانی. نهاد بد نپسـندد خدای نیکوکار امیر خفته و مردم ز ظلم او بیدار.سـعدی. از آن چشـمان خواب آلوده شـبها شد که بیدارم تو ای اختر گواهی دیدهء شب زنده داران را. یغما ||. سربرداشـته. سـربرآورده. مقابل آرمیده :می بینم که کارهای زمانه میل به ادبار دارد... و مکر و خـدیعت بیـدار و وفا و حریت در خواب. (کلیله و دمنه). من ترا طفل خفته چون دانم که توئی خواب دیدهء بیدار.خاقانی ||. هشـیار. آگاه. بهوش. مواظب کار. مراقب. (یادداشت مؤلف). هوشـیار. متنبه. (از ناظم الاطباء) : مهلب مردی بیدار، کاردان بود. (ترجمهء طبری بلعمی). بـدو گفت گیو ای جهانـدار کی سـرافراز و بیـدار و فرخنـده پی.فردوسـی. کنون پیشـرو باش و بیـدار باش سپه را ز دشـمن نگهـدار باش.فردوسـی. بیاراست بر میمنه گیو و طوس سواران بیدار با بوق و کوس.فردوسـی. اما ایشان بایـد بیـدارتر باشـند و جاه حضـرت خلافت را بجای خویش برند باز. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۹۴). هشـیار و بیدار باشید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۵۱). اگر بیدار و هشـیاری و گوشت سوی من داری بیاموزم ترا یک یک زبان چرخ و دورانها. ناصرخسـرو. در این مقطع به سـعدالملک بر نتوان دعـا گفتن که انـدر کـار خود دانا و زیرک سار و بیـدارم(۱). سوزنی. بخت اگر خفت رای بیـدار است کز پی پـاس خواب من رانـده ست.خاقـانی. بیـدار باد بخت جوانت که چرخ پیر در مکتب رضای تو طفل معلم است. خاقانی. بیـدار باش تا نرود عمر بر فسوس.سـعدی. بلی چون برکشـد تقـدیر خنجر نخست از عقل بیـدار افکنـد سـر.میرخسـرو. نبود نیک نزد بیداران راه بی یار و کار بی یاران.اوحدی. - جان بیدار؛ جان آگاه و هشـیار. - خاطر بیدار؛ ذهن وقاد و هشـیار. هشـیاردل. - دولت بیدار؛ بخت مساعد و پیروز. مقابل بخت خفته ||. اهل دل. (شرفنامهء منیری (||). اِ) شعور. (غیاث). شعور و آگاهی. (آنندراج||). بمعنی بیـداری نیز آمـده اسـت : نـه در بیـدار گفتـم نی بـه بوشـاسپ نگـویم جز بـه پیش تخت گشـتاسپ. زرتشـت بهرام پژدو (از آنندراج). (۱) - ن ل: هشیارم و در این صورت شاهد نخواهد بود.

بیدار.

(اِ)(۱) درختچه ای است کم برگ یا بی برگ که آنرا دیدار نیز نامند و کائوچوک دارد و در چاه بهار در اطراف منازل برای پرچین فراوان غرس میشود. گونه ای از فرفیون دارای شـیرابهء کـااوچوکی در چـاه بهـار و گه (نیـک شـهر) و برای پرچین کاشـته میشود و بسـرعت تکثیر می پـذیرد. (یادداشت مؤلف). درختچه ای است که به بلنـدی پنج متر میرسد و از آفریقا و هندوسـتان به ایران آورده شده است. در چاه بهار و گه فراوان است و بوسیلهء قلمه تکثیر میشود. درختچهء بیدار کم برگ و یا بی برگ است و در چاه بهار و نیـک شـهر در پیرامون خـانه هـا و باغها برای پرچین کاشـته شود. شـیرهء آن نیز ماننـد پرچ برای تهیهء کائوچو مصـرف میگردد. (از جنگل شناسی ساعی ج۱ ص۲۷۲). .(لاتینی) (۱) - Euphorbia tirucalli

بیدار.

(اِ) نام آهنگی از موسیقی. رجوع به آهنگ شود.

بیدارباش.

(اِ مرکب) نام آهنگی از موسیقی. رجوع به آهنگ شود.

بیداربخت.

[بی بَ] (ص مرکب)بیداردولت. (آنندراج). با بخت بیدار. بادولت. مقبل. خوش طالع و بختیار. (ناظم الاطباء) : وز آن پس خروشی

برآورد سخت کزو خیره شد شاه بیداربخت.فردوسی. چنین گفت خسرو به آواز سخت که ای سرفرازان بیداربخت.فردوسی. خداوند تاج است و زیبای تخت جهاندار پیروز و بیداربخت.فردوسی. دگر باره شه بیداربختش سؤالی زیرکانه کرد سختش.نظامی. بدان تا بود دیده بان گاه تخت بر او دیده بانان بیداربخت.نظامی. پس از آفرین پیر بیداربخت چنین گفت با صاحب تاج و تخت.نظامی. شاه بیداربخت را هر شب ما نگهبان افسر و کلهیم.حافظ (||. اِ مرکب) دولت بیدار. (آنندراج). بخت مقبل. بخت بیدار : یار از برون پرده بیداربخت بر در خاقانی از درونسو همخوابهء خیالش. خاقانی.

بیداربخت.

[بی بَ] (اِخ) نام یکی از بابریان هند (۱۲۰۲ - ۱۲۰۳ ه . ق.). رجوع به طبقات سلاطین اسلام لین پول ترجمهء عباس اقبال شود.

بیداربختی.

[بی بَ] (حامص مرکب)خوشبختی. خوش طالعی. مقبلی : کرد بیداربختیم یاری دادم از خواب سخت بیداری.نظامی.

بیدارخاطر.

[طِ] (ص مرکب) بیداردل. بیدارهوش. بیدارمغز. کنایه از عاقل و هوشیار. (آنندراج) : بیدارخاطران که جهان آزموده اند ایمن بخوابگاه جهان کم غنوده اند. میرخسرو. و رجوع به بیداردل شود.

بیدارخوابی.

[خوا / خا] (حامص مرکب) پاسیدن. (یادداشت مؤلف). بی خوابی. أرق.

بیدار داشتن.

[تَ] (مص مرکب) بیدار کردن ||. مانع خواب کسی شدن. وی را به حال بیداری نگاه داشتن : صبا باز با گل چه بازار دارد که هموارش از خواب بیدار دارد. ناصرخسرو. زیرا که تا بصبح شب دوشین بیدار داشت بادهء دوشینم.ناصرخسرو.

بیداردل.

[دِ] (ص مرکب) بیدارخاطر. بیدارهوش. بیدارمغز. (آنندراج). هشیار و آگاه و خبردار و چالاک. (ناظم الاطباء). خبیر. دل آگاه. عاقل و هشیار. مقابل برناس : شنیدند چون این سخن بخردان بزرگان و بیداردل موبدان.فردوسی. تو فرزند بیداردل رستمی ز دستان سامی و از نیرمی.فردوسی. دو بیداردل مرد جنگی سوار دمان با شکار آمد از کارزار.فردوسی. چنین گفت کای گرد بیداردل بگفت بهو خیره مسپار دل.اسدی. و این دبیرفذ عاقلترین و ذکی ترین و بیداردل تر از همگان بودی. (فارسنامهء ابن البلخی ص۴۹). نامه ها پیش تو همی آید هم ز بیداردل هم از برناس.ناصرخسرو. ارسطوی بیداردل را بخواند وزین در بسی قصه با او براند.نظامی. نشمرده نفس سرنزند از جگر صبح هر روز به بیداردلان روز حساب است. صائب. پس از یکچند چون بیداردل گشت از آن گستاخ روئیها خجل گشت.نظامی.

بیداردلی.

[دِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیداردل. هشیاری و آگاهی و چالاکی. (ناظم الاطباء). رجوع به بیداردل شود.

بیداردیده.

[دی دَ / دِ] (ص مرکب)دیده بیدار. ناظر. که بخواب نیست ||. هشیار. - دولت بیداردیده؛ بخت بیدار : ز فیض دولت بیداردیده میخواهم که صبح را دهم از گریه توشهء شبگیر. خاقانی.

بیدار شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) از خواب برخاستن. (ناظم الاطباء). تیقظ. (ترجمان القرآن). استیقاظ. (المصادر زوزنی). سر از خواب برداشتن. سر برگرفتن از خواب. سر از خواب برکردن. سر از خواب تهی شدن. از خواب درآمدن : چو از خواب گودرز بیدار شد ستایش کنان پیش دادار شد.فردوسی. ز آواز او شاه بیدار شد دلش زان سخن پر ز تیمار شد.فردوسی. چو بیدار شد رستم تیزچنگ جهان دید بر شیر درنده تنگ.فردوسی. احمد بگفت یکشب در روزگار معتصم نیمشب بیدار شدم و هر چند حیلت کردم خوابم نیامد. (تاریخ بیهقی). بیدار شو از خواب و نگه کن که دگربار بیدار شد این دهر شده بیهش و مدهوش. ناصرخسرو. در این میان کفشگر بیدار شد. (کلیله و دمنه). - بیدار شدن درخت؛ شکوفه های خرد آوردن درخت در آخر زمستان و اوایل بهار. (یادداشت مؤلف ||). آگاه شدن و متنبه شدن و هوشیار شدن(۱). (ناظم الاطباء). انتباء. تنبه. (المصادر زوزنی) :ایشان را نمایند پهنای گلیم تا بیدار شوند از خواب. (تاریخ بیهقی). چنین سخنان از برای آن می آورم تا خفتگان... بیدار شوند. (تاریخ بیهقی). امروز پر از خواب و خمارست سر تو آن روز شوی ای پسر از خواب تو بیدار. ناصرخسرو. بیدار شو ز خواب و سوی مردمی گرای یکبارگی مخسب همه عمر بر ستور. ناصرخسرو. - بیدار شدن فتنه؛ پدید آمدن آشوب و غوغا. سر برداشتن فتنه : شاه را خواب خوش نباید جفت فتنه بیدار شد چو شاه بخفت.سنائی. - بیدار شدن مردم خفته از کسی؛ براهنمایی وی از خوب برآمدن. هشیار شدن و متنبه شدن : پر از بیم بودی گنهکار از او شدی مردم خفته بیدار از او.فردوسی. - بیدار شدن مغز؛ هشیار شدن : ببوی سوختگان مغز ما شود بیدار اگرچه همچو شرر خوابگاه ما سنگ است. صائب. (۱) - در ناظم الاطباء یکی از معانی بیدار شدن «هوشانیدن» آمده است و حال آنکه این کلمه متعدی است و بیدار شدن لازم است.

بیدار کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) از خواب برخیزانیدن. (ناظم الاطباء). بعث. (ترجمان القرآن). از خواب برانگیختن. از خواب برکردن. ایقاظ. تیقظ. (یادداشت مؤلف) : زن را آهسته بیدار کرد. (کلیله و دمنه). تماشای او در دلش کار کرد بپایش بجنباند و بیدار کرد.نظامی. بانگ طبلت نمیکند بیدار تو مگر مرده ای نه بیداری.سعدی. ملک او را اندک اندک بلطف بیدار کرد. (گلستان ||). هوشیار کردن. (ناظم الاطباء). متنبه کردن. (یادداشت مؤلف) : ازین خواب بیدارتان کردمی همه زنده بر دارتان کردمی.فردوسی. نخست آفرین جهاندار کرد دل موبد از خواب بیدار کرد.فردوسی. ابا رخش برخیره پیکار کرد بدان کو سر خفته بیدار کرد.فردوسی. وز بستر غفلت تو کنی ما را بیدار. منوچهری. مرا بخواب دل آکنده بود و شر خمار زمانه کرد ز خواب اندک اندکم بیدار. ناصرخسرو. گر همی خفته گمانیت برد خفتست خفته بگذار و مکن بیهده بیدارش. ناصرخسرو. چو من خفته ای را تو بیدارمرد نبایست از این گونه بیدار کرد.نظامی.

بیدار گردیدن.

[گَ دی دَ] (مص مرکب)بیدار گشتن. سر از خواب برداشتن ||. کنایه از هشیار و آگاه گردیدن : هرکه او بیدار گردد بندهء ایشان شود زآنکه چون مولای ایشان گشت خود مولا شود. ناصرخسرو.

بیدار گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب) از خواب برخاستن. بیدار گردیدن : کنون چون برآرد سپهر آفتاب سر شاه بیدار گردد ز خواب.فردوسی. گوئی همه زین پیش بخواب اندر بودند زان خواب گران گشتند ایدون همه بیدار. فرخی. خداوند خانه بحرکت ایشان بیدار گشت. (کلیله و دمنه). ببانگ دهل خواجه بیدار گشت چه داند شب پاسبان چون گذشت.سعدی ||. مجازاً، متنبه شدن. آگاه شدن. هوشیار شدن. از جهل و غفلت برآمدن : پیری و جوانی چو شب و روز برآمد ما شب شد و روز آمد و بیدار نگشتیم. سعدی.

بیدار ماندن.

[دَ] (مص مرکب) بخواب نرفتن. نخفتن: اکراء؛ بیدار ماندن در بندگی خداوند جل شأنه. (منتهی الارب). تغار؛ بیدار ماندن. (منتهی الارب).

بیدارمرد.

[مَ] (ص مرکب) مرد هشیار و آگاه : چنین گفت با شاه بیدارمرد که ای برتر از گنبد لاژورد.فردوسی. پدرم آن جهاندار بیدارمرد که دیدی ورا روزگار نبرد.فردوسی. کنون ای سخنگوی بیدارمرد یکی سوی گفتار خود بازگرد.فردوسی. چو من خفته ای را تو بیدارمرد. نبایست از این گونه بیدار کرد.نظامی. و رجوع به بیدار و دیگر ترکیبات آن شود.

بیدارمغز.

[مَ] (ص مرکب) کنایه از مردم عاقل و هوشیار و خبردار باشد. (برهان). عاقل. هوشیار. خبردار و با بصیرت. (ناظم الاطباء). خبیر. بیداردل. بیدارخاطر و بیدارهوش. (آنندراج). بیدارهوش. (مجموعهء مترادفات). کنایه از مردم عاقل و هوشیار. (انجمن آرا). زیرک و هوشیار. (شرفنامهء منیری) : کنون ای سخنگوی بیدارمغز یکی داستانی بیارای نغز.فردوسی. که بیداردل بود و بیدارمغز زبان چرب و شایستهء کار نغز.فردوسی. نشستند بیدارمغزان روم بمهر فلک نرم گردن چو موم.نظامی. برآنگونه کز چند بیدارمغز شنیدم درین شیوه گفتار نغز.نظامی. چو بیهوش بود او بیک راه نغز دد و دام را کرد بیدارمغز.نظامی.

بیداره.

[رَ / رِ] (ص) ترسو و جبان ||. آشفته شده از عشق (||. اِ) بیذاره. فریب و مکر و حیله. (ناظم الاطباء).

بیدارهش.

[هُ] (ص مرکب) مخفف بیدارهوش. بیداردل. بیدارخاطر. بیدارمغز : که ایمن بود مرد بیدارهش ز غوغای این باد قندیل کش.نظامی.

بیدارهوش.

(ص مرکب) هشیار. آگاه. کسی که همیشه متنبه باشد و دارای غفلت نبود. (ناظم الاطباء) : جهاندیده پیران بیدارهوش چو گفتار گویند کردند گوش.نظامی. سخنهای سقراط بیدارهوش پسند آمدی مرزبان را بگوش.نظامی. همان بیند آن مرد بیدارهوش که دیگر کس از خواب و خواب از سروش. نظامی.

بیداری.

(حامص) مقابل سهر و بی خوابی. (از ناظم الاطباء). یقظه مقابل خواب و نوم، سهد. سهاد. یاد. (یادداشت مؤلف) : حالی است که روح نفسانی اندر آن حال آلتها و حس و حرکت را کار فرماید تا مردم بقصد و اختیار خویش حرکتها میکند و از محسوسات خبر می یابد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بخواب و به بیداری و رنج و ناز ازین بارگه کس مگردید باز.فردوسی. خوبست مرا کار بهر جا که تو باشی بیداری من با تو خوشست و وسن من. منوچهری. و چون خوابی نیکو دیده آید بی شک دل بگشاید اما پس از بیداری بجز تحیر و تأسف نباشد. (کلیله و دمنه). از آنکه دیدن رویش بخواب و بیداری همی بداند کآید دریغ و دشوارم.سوزنی. در خواب جلالت تو دیدم در بیداری همان ببینم.خاقانی. امشب سبکتر میزنند این طبل بی هنگام را یا وقت بیداری غلط بوده ست مرغ بام را. سعدی. همه شب به بیداری اختر شمرد.سعدی. آنکه خوابش بهتر از بیداریست آنچنان بد زندگانی مرده به.سعدی. سحر کرشمهء چشمت بخواب میدیدم زهی مراتب خوابی که به ز بیداریست. حافظ. شب از غمت دارم فغان روز از غمت در زاریم دارم عجب روز و شبی آن خواب و این بیداریم. ؟ (یادداشت مؤلف ||). هشیاری و آگاهی. (ناظم الاطباء). تنبه. هشیار کار خود بودن. انتباه. (یادداشت مؤلف) : زهی اندر جهانداری و بیداری چو افریدون زهی اندر نکوکاری و هشیاری چو نوشروان. فرخی. رسم بهمن گیر و از نو تازه کن بهمنجنه ای درخت ملک بارت عز و بیداری تنه. منوچهری. مستند مخالفان ز هشیاری تو بخت همه خفته شد ز بیداری تو.منوچهری. از بیداری و حزم و احتیاط این پادشاه... آن است... (تاریخ بیهقی). بوسهل نیکو اندیشه نکرد که این پوشیده نماند و خوارزمشاه از دست بشود و در بیداری و هشیاری چنو نیست بدین آسانی او را برنتوان انداخت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۰). خوانندگان و شنوندگان را از آن بسیار بیداری و فواید حاصل آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۸۱). سلیمان را از عزم و بیداری و احتیاط و هشیاری و پیش بینی بر ملک عجب آمد. (تاریخ طبرستان ||). مقابل مستی. هشیاری : گرچه زخود رفته ام از تو نیم بیخبر مستی ارباب عشق غایت بیداریست.عماد ||. در اصطلاح صوفیه. عالم صحو را گویند جهت عبودیت. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

بیداری کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب) بخواب نرفتن. خوابیدن نتوانستن.

بیداشت.

(ص مرکب) بی پروا. متساهل و غافل. (آنندراج). غافل و کاهل و بی خبر. (ناظم الاطباء).

بیداشتی.

(حامص مرکب) غفلت و تساهل. (آنندراج). غفلت ||. عدم توجه در کار ستور. (ناظم الاطباء).

بیداغ.

(ص مرکب) بی سوختگی. بی اثر آلت داغ کردن. بی عیب. (آنندراج) (ناظم الاطباء) : همه جمع آمده درین باغند شمع بیدود و نقش بیداغند.نظامی ||. بی لکه ||. بی نشان. (ناظم الاطباء). بی اثر : نیابی در جهان بیداغ پایم نه فرسنگی و نه فرسنگساری.لبیبی.

بیدام.

(ص مرکب) بی داد و بی عدالت (||. اِ مرکب) ظلم و تعدی. (ناظم الاطباء). هر دو معنی مخصوص فرهنگ ناظم الاطباء است و جای دیگر دیده نشد.

بیدام.

(اِ) نامی است که در چاه بهار به بادام هندی دهند. (یادداشت مؤلف). رجوع به بادام هندی شود.

بیدان.

[بَ] (اِخ) بدون الف و لام، نام مردی و موضعی است یا آبی است مر بنی جعفربن کلاب را. (منتهی الارب). نام مردی و موضعی است. (از لسان العرب).

بیدانات.

[بَ] (ع اِ) جِ بَیْدانَهٔ. (منتهی الارب). رجوع به بیدانهٔ شود.

بیدانجیر.

[اَ] (اِ مرکب) در اصل بادانجیر بمعنی شکافته و شکستهء باد چون چوبش کمال نازک باشد از شدت باد شکسته میشود. (از غیاث). بوتهء کرچک. (جهانگیری). درختی است که در عرف هند «آرند» خوانند و روغنش در امراض بلغمی مستعمل. (آنندراج). کرچک و طمرا که عبارت از گیاهی است بومی آسیا و از آنجا بفرنگستان برده اند و در آسیا و ایران روغن دانه های این گیاه را که کرچک و کنتون نیز مینامند جهت روشن کردن منازل استعمال میکنند و یکی از مسهلات کثیرالاستعمال است که در اطفال ده ساله پنج تا شش مثقال آنرا می آشامانند و در جوانان ده تا دوازده مثقال. (ناظم الاطباء). خروع. طمرا؛ تخم بیدانجیر. حب الخروع. رجوع به کرچک و روغن کرچک و گیاه شناسی گل گلاب ص۲۰۵ شود : [زحل دلالت دارد بر] مازو... و بیدانجیر... (التفهیم). بچالاکی به بیدانجیر منگر در مه نیسان بدان افتادگی بنگر که بینی ماه آبانش. خاقانی. گه به ناپاکی ز بادانجیر بید انگیختند گه بخودرائی ز بیدانجیر عرعر ساختند. خاقانی. آنها که بعقل کاردانند بیدانجیر از چنار دانند.خاقانی.

بیدانش.

[نِ] (ص مرکب) بیعقل. نادان و جاهل. (ناظم الاطباء). بیعلم و معرفت : اندرین شهر بسی ناکس برخاسته اند همه خرطبع و همه احمق و بیدانش و دند. لبیبی. تن مرده چون مرد بیدانش است که نادان به هر جای بی رامش است.فردوسی. بپرسید دانش کرا سودمند کدام است بیدانش و پرگزند.فردوسی. سخن چین و بیدانش و چاره گر نباید که یابند پیشت گذر.فردوسی. و این عیب روزی دهنده را بود که روزی خویش به بیدانشان دهد. (منتخب قابوسنامه ص۱۵). بالندهء بیدانش مانند نباتی کز خاک سیه زاید و

از آب مقطر. ناصرخسرو. بیدانشان اگرچه نکوهش کنندشان آخر مدبران سپهر مدورند.ناصرخسرو. بی بهر چرا مانده ست این جان تو از تن بیدانش و تمییز به مانند یکی خر. ناصرخسرو. که مرد ارچه دانا و صاحبدل است به نزدیک بیدانشان جاهل است.سعدی.

بی دانشی.

[نِ] (حامص مرکب) بی علمی. نادانی. جهل. (فرهنگ فارسی معین). نادانی و کردار نادان و هر چیز نالایق بعمل کسی. غمری. (ناظم الاطباء). بیخبری. بی علمی. جهل و نادانی : براه مسیحا بدو دادمش ز بی دانشی روی بگشادمش.فردوسی. مر آن را سکندر همه پاره کرد ز بی دانشی کار یکباره کرد.فردوسی. فرستادهء شهر یاران کشی به غمری کشد این و بی دانشی.فردوسی. ای به بی دانشی شده شب و روز فتنه بر دهر و دهر بر تو بجنگ.ناصرخسرو. ز دانش یکی جامه کن جانت را که بی دانشی مایهء کافریست.ناصرخسرو. من از بی دانشی در غم فتادم شدم خشک از غم اندر غم فتادم.نظامی. چه مشغولی از دانشت بازداشت به بی دانشی عمر نتوان گذاشت.نظامی. که چرا پیغام خامی از گزاف بردم از بی دانشی و از نشاف.مولوی. در آیینه گر خویشتن دیدمی به بی دانشی پرده ندریدمی.سعدی. - بی دانشی کردن؛ کار جاهلانه کردن. نادانی کردن : چو از قومی یکی بی دانشی کرد نه که را منزلت ماند نه مه را.سعدی.

بیدائ.

[بَ نَ] (ع اِ) ماده خر وحشی یا خرکرهء مادهء وحشی. ج، بیدانات. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). ماده خر و حمار وحشی و بنا بر قولی آنکه در بیابان سکونت نماید. (از تاج العروس). ج، بیدانات.

بیدانه.

[نَ / نِ] (ص مرکب) میوه که تخم نداشته باشد چون انگور و انار و امثال آن. (آنندراج). بی خسته و بی تخم. کم تخم و کم خسته. (ناظم الاطباء). که دانه و هسته ندارد. که استخوان ندارد. بی تخم. بی استخوان. بی هسته چنانکه انگور بیدانه انجیر بیدانه، انار بیدانه، کشمش بیدانه. (یادداشت مؤلف) : خری سرش ز خرد چون کدوی بیدانه خری شکم ز کدو دانه چون کدو مملو. سوزنی. ||نام نوعی انگور و آن بر دو قسم است، بیدانهء سپید و بیدانهء سرخ. (یادداشت مؤلف).

بیداوات.

[بَ] (ع اِ) جِ قیاسی بیداء. (از لسان العرب). رجوع به بیداء شود.

بیداور.

[وَ] (ص مرکب) (از: بی + داور) بدون قاضی و دادرس : چارهء ما ساز که بیداوریم گر تو برانی به که روی آوریم؟نظامی. و رجوع به داور شود.

بیدبا.

(اِخ) بیدپای. نام حکیمی زاهد که واعظ رای دابشلیم راجهء هند بود. (غیاث) (آنندراج). مؤلف کتاب کلیله و دمنه است علی

المشهور. رجوع به بیدپا و بیدپای شود.

بیدبار.

(اِخ) نام محلی کنار راه سنندج و کرمانشاه میان باخله و کامیاران در ۴۸۵۰۰ گزی سنندج. (از یادداشت مؤلف).

بیدبرگ.

[بی بَ] (اِ مرکب) برگ درخت بید. (فرهنگ فارسی معین) : ز سهم خدنگ تو وان بیدبرگ بلرزد حسود تو چون بیدبرگ. (از شرفنامهء منیری ||). نوعی از پیکان تیر باشد شبیه به برگ بید. (برهان) (رشیدی) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (آنندراج) (جهانگیری). جنسی از پیکان تیر. (شرفنامهء منیری). نوعی از پیکان که بصورت برگ بید باشد. (از غیاث). برگ بید نیز گویند. (رشیدی) : خدنگی که پیکانش بد بیدبرگ(۱) فرودوخت بر تارک ترک ترگ.فردوسی. نشانده یکی بیدبرگی بتیر که از سهم او تیر چرخست پیر.فردوسی. به تیری که پیکان او بیدبرگ فرودوخت بر تارک ترک ترگ. (گرشاسبنامه). ز قاروره و یاسج(۲) و بیدبرگ قواره قواره شده درع و ترگ.نظامی. زآفت بیدبرگ باد خزان شاخ پربرگ بید دست گزان.نظامی. بدی گر خود بدی دیو سپیدی به پیش بیدبرگش برگ بیدی. (شرفنامهء منیری). ز سهم خدنگ تو وان بیدبرگ بلرزد حسود تو چون بیدبرگ. (شرفنامهء منیری). (۱) - ن ل: به تیری که پیکانش بد بیدبرگ. (۲) - ن ل: ناچخ.

بیدبن.

[بی بُ] (اِ مرکب) درخت بید. (ناظم الاطباء) : بلبل شیرین زبان بر سروبن راوی شود زندباف زندخوان بر بیدبن شاعر شود. منوچهری. سندس رومی در نارونان پوشانند خرمن مینا بر بیدبنان افشانند.منوچهری. مریم دوشیزه باغ، نخل رطب بیدبن عیسی یک روزه گل، مهد طرب گلستان. خاقانی. در بر بیدبن نگر لشکر مور صف زده گرد لوای سام بین موکب جام لشکری. خاقانی. چو بیدبن که تن آور شود به پنجه سال به پنجروز ببالاش بردود یقطین.سعدی.

بیدبن ساله.

[بی بُ لَ / لِ] (اِ مرکب)اسدی در فرهنگ، ذیل کلمهء فوق گوید، کهن سالخورده بود (یعنی بیدبن ساله مجموعاً بمعنی کهن سالخورده است مطلق)، سپس قطعهء ذیل را از رودکی شاهد می آورد : زمانی برق پرخنده زمانی ابر پرناله چنان مادر ابر سوک عروس سیزده ساله و گشته زین پرند سبز شاخ بیدبن ساله چنانچون اشک مهجوران نشسته ژاله بر ژاله. مؤلف در یادداشتی نوشته اند: یعنی بیدبن یکساله بیدبن جوان. و در یادداشت دیگر در معنی منقول از اسدی تردید کرده و نوشته اند من نمیدانم چگونه این کلمه مرکب از بید (خلاف) و بن (اصله) و ساله (بمعنی سنه) بمعنی سالخوردهء مطلق میباشد و از دو بیت بالا ظاهر میشود که معنی بید هم که «خلاف» باشد مقصود است. پس بن ساله بمعنی کهن و سالخورده است معهذا بودن کلمهء ساله در قافیهء مصراع دوم و تکرار آن در مصراع سوم از هر شاعری بعید است مگر اینکه واقعاً بن ساله (با حرکت غیرمعلوم بن) کلمهء مفرد باشد بمعنی کهن و سالخورده. والله اعلم(۱). (۱) - اگر «ساله» تحریف کلمه ای دیگر نباشد میتوان آنرا همچنانکه مؤلف نوشته اند منسوب به سال و بمعنی یکساله و جوان شمرد و بیت را بدین سان تحلیل کرد: از این پرند سبز، شاخ بیدبن جوان (یا یکساله) مانند اشک مهجوران آکنده از ژاله گشته است و بنابراین توجیه بیدبن ساله را نمیتوان ترکیبی لغوی شمرد و «ساله» صفت بیدبن است که به صورت فک اضافه در شعر آمده است. (یادداشت لغتنامه).

بید بیدخشتی.

[دِ بیدْ خِ] (اِ مرکب)صفصاف مشقق. فوکا. فیک(۱). این بید را من در طهران دیده ام در بهار در بعضی شاخهای کریه و پربرگ و پیچیده‌ء آن مَنّی روان پیدا میشود و بسیار شیرین است و روانی آن بحدی که یک ذرع مربع از زمین زیر خود را تر کند و زنبور بسیاری برای خوردن آن بر شاخ و نیز بر زمین گرد آیند. (یادداشت مؤلف). (۱) - Salix pentandra.

بیدپا.

(اِخ) بیدپای. دانشمند هندی مصنف کلیله و دمنه که برای پادشاه دابشلیم آنرا تصنیف کرد. (جهانگیری). رجوع به بیدبا و بیدپای شود ||. نام کتابی در حکمت که بعربی نقل شده است. (ابن الندیم). شاید کلیله و دمنه است که جای دیگر هم از آن یاد کرده. (یادداشت مؤلف).

بیدپای.

(اِخ)(۱) (پیلپای) نام برهمن افسانه ای که داستانهای قدیم هند را بازگو میکرد. اسم وی در کلیله و دمنه آمده است. (فرهنگ فارسی معین). بمعنی بیدبا. (آنندراج). یکی از حکمای هند از ندمای دابشلیم. (ناظم الاطباء). رجوع به بیدبا و بیدپا و رجوع به یشتها ج۲ ص۳۵ و تاریخ ایران باستان ج۳ ص۲۳۲۴ (حاشیه) و شرح حال رودکی ص۵۸۷، ۵۲۳، ۸۴۵، ۸۵۶، ۸۸۲، ۸۸۶ و ۹۱۰ شود. (۱) - نزد اروپائیان معمو بنام Bilpai یا Bidpai یا Pilpaiمعروف است و صاحب کتاب کلیله و دمنه است و وجه تسمیهء آن شاید از بیدبا یا بیدباه در نزد عرب اقتباس شده است و Benefy معتقد است که نام سریانی این کتاب که در پهلوی «بدک یا بدوک» است از سانسکریت «ودیاپتی» گرفته شده است. (از دائرة المعارف اسلامی).

بید تبری.

[دِ تَ بَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بید موله و در شرفنامه یکی از اقسام هفده گانهء بید است که بید مشک نیز گویند. (فرهنگ رشیدی). بید معروف است و تبری منسوب به تبرستان و گفته اند بیدبر هفده گانه است و این یکی از آن هفده گانه است. و بعضی بمعنی بید موله و بعضی بمعنی بید مشک گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج) : مجلس بزم بیارای که آراسته اند نقش بندان طبیعت رخ گلبرک طری همچو مستان صبوحی همه افتان خیزان شاخهای سمن تازه و بید تبری. ظهیرالدین فاریابی. و رجوع به بید طبری شود.

بیدجودان.

(اِ مرکب)(۱) نوعی بید. رجوع به بید جودانک شود. (۱) - Salix zygostemon.

بیدجودانک.

[نَ] (اِ مرکب)(۱) نوعی از انواع درخت بید است که در جنگلهای ارس (شمال غربی ایران) یافت میشود و دورگهء بید مشک و سرخ بید است و از آن دستهء بیل میسازند. (از جنگل شناسی ج۱ ص۱۹۵ و ج۲ ص۱۳۰). (۱) - Salix zygostemon.

بیدجیق.

(اِخ) خُرّه ای از ماکو. (یادداشت مؤلف).

بیدح.

[بَ دَ] (ع ص) تناور: امرأة بیدح؛ زن تناور فربه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بیدحرکت.

[حَ رَ کَ] (اِخ) دهی است از دهستان همایجان در بخش اردکان شهرستان شیراز با ۱۱۹ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بیدخ.

[بَ / بِ یْ دَ] (اِ) اسب جلد و تند و تیزخیز را گویند. (برهان). مؤلف انجمن آرا پس از نقل گفتهء برهان گوید: این لغت بیای عربی غلط است و تصحیف خوانی کرده اند و هیدخ به هاء و به یای تازی بمعنی اسب جلد و تیز است. و رجوع به هیدخ شود.

بیدخ.

[بَ دَ] (اِخ) بدون الف و لام، نام زنی است. (از لسان العرب): هل تعرف الدار لَآل بیدخا جرت علیها الریح ذی انبخا.(لسان العرب).

بیدخام.

(اِ مرکب) عود خام را گویند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (شرفنامهء منیری ||). شاخهء سبز. (ناظم الاطباء).

بیدخان.

(اِخ) دهی از دهستان سرولایت بخش سرولایت شهرستان نیشابور است و ۵۸۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدخانی.

(اِ مرکب) قسمی مرکبات بشکل پرتقال طلائی هشت سانتیم ترش طعم. (یادداشت مؤلف).

بیدخت.

[دُ] (اِخ) ستارهء زهره را گویند که صاحب فلک سیم و اقلیم پنجم است. (برهان). ستارهء زهره است و آنرا ناهید نیز خوانند. (جهانگیری). ستارهء زهره. (رشیدی). ستاره ای است در آسمان سوم که او را ناهید نیز گویند و منجمان سعد اصغر خوانند و بتازیش زهره نامند. (از شرفنامهء منیری). مؤلف انجمن آرا پس از نقل گفتهء برهان نویسد ظن مؤلف آن است که آن نیز هیدخت بوده مانند بیدخ تصحیف خوانی شده چه دخت بمعنی دختر است و هی بمعنی خوب است یعنی دختر خوب و ناهید یعنی دختر نارپستان نیز مؤید این قول است پس اصل در این لغت هیددخت بوده چنانکه رسم است یک دال را حذف کرده اند هیدخت شده و تصحیف بیدخت گردیده بیدخت یعنی بیدختر و در اینجا این معنی مناسب نیست. عین همین عبارت را آنندراج از انجمن آرا نقل

کرده است اما چنانکه خواهیم دید این گفته براساسی نیست. بذخت، بقول «شفتلویتز» اصل آن بغدخت است یعنی دختر بغ (خدا) و آن به ستارهء زهره اطلاق شده است. بعضی اساس بدوح اسلامی را همین نام آرامی ایرانی ستارهء زهره - یعنی بیدخت - میدانند. رجوع به حاشیهء برهان چ معین و دائرة المعارف اسلام در کلمهء بدوح و مزدیسنا ص ۳۳۰ و ۳۲۹ شود. احمدبن محمد بن عبد ربه در قصیده ای خطاب به ابوعبیده مسلم بن احمدبن ابوعبیدهء بلنسی معروف بصاحب قبله فقیه و منجم گوید: زعمت بهرام او بیدخت یرزقنا لابل عطارد او برجیس او زحلا و قلت ان جمیع الخلق فی فلک بهم یحیط و فیهم یقسم الاجلا. ابوالعلاء معری گوید: هل فاز بالجنهٔ عمالها و هل شری فی النار نوبخت والظلم ان تلزم ماقد جنی علیک بهرام و بیدخت. رجوع به زهره و ناهید و نیز به ایران در زمان ساسانیان ص ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲ و مزدیسنا ص ۳۲۹ و ۳۳۰ شود ||. زنی زیبا که هاروت و ماروت فریفتهء او شدند. (فرهنگ فارسی معین). داستان این زن در تفسیر سورآبادی و دیگر تفاسیر نیز به زیبائی بیان شده است. رجوع به تفاسیر فارسی قرآن کریم شود ||. بذخت. بغدخت دختر خدا. (فرهنگ فارسی معین).

بیدخت.

[دُ] (اِخ) مرکز دهستان بخش جویمند شهرستان گناباد. در ۸ هزارگزی خاور گناباد سر راه شوسهء عمومی گناباد - بیرجند است و ۲۳۹۷ تن سکنه دارد. مقبرهء حاجی ملاسلطانعلی پدر صالح علیشاه در این محل میباشد و مریدانی دارد که از اطراف بزیارت قبر مشارالیه میروند. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹). و ده بیدخت که مرکز بیدخت جویمند است در هشت کیلومتری گناباد است و ۲۳۵۱ تن سکنه دارد و مقبرهء حاج ملا سلطانعلی گنابادی در این ده واقع است. (از دائرة المعارف فارسی).

بیدخت.

[دُ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای چهارگانهء بخش حومهء جویمند شهرستان گناباد است و دارای ۹ آبادی بزرگ و کوچک. ۵۰۱۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بیدخت.

[دُ] (اِخ) دهی از دهستان شاخنات بخش درمیان شهرستان بیرجند است و ۳۶۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۹).

بیدخشت.

[خِ] (اِ مرکب) گزی که از ساقه های درخت بید خارج میشود. (دائرة المعارف فارسی). شکرکی که روی درخت بید بعلت شته ای مخصوص ایجاد میشود. بید انگبین. (فرهنگ فارسی معین). مَنّی که از صفصاف مشقق یعنی بید بیدخشتی تراود. منی است که بر اوراق بید افتد ببهاران و گاه به اندازه ای باشد که چند گز زمین را تر کند و زنبوران بر آن گرد آیند. و مردمان تازهء آنرا چون عسل خورند و خشک آنرا مانند ملینی بکار برند. تودهء من و شیرینی که در بهار میان انبوهی از برگهای بید پدید آید بر سر شاخهای نو است و زنبوران برآن گرد آیند و باغبانان شیرینی را گرفته خشک کنند و در طب چون شیر خشت بکار برند. (یادداشت مؤلف)(۱). (۱) - ابن البیطار آنرا شیر خشک نامد و لکلرک آنرا به Siraceste ترجمه کرده است. (یادداشت مؤلف).

بیدخشتی.

[خِ] (اِ مرکب)(۱) نوعی از درخت بید که از درختان جنگلهای شمال ایران است و آنرا فک نیز میخوانند. (جنگل شناسی ساعی ج ۱

ص۱۹۵). (۱) - Salix fragilis.

بی دخل.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + دخل) بی درآمد. (ناظم الاطباء). بی عایدی. که دخل ندارد. که درآمد ندارد ||. که دخل و تصرفی در امری ندارد. غیردخیل در کارها. رجوع به دخل شود.

بی دخلی.

[دَ] (حامص مرکب) عدم درآمد. (ناظم الاطباء ||). عدم دخالت.

بیدخوان.

[خا] (اِخ) دهی است از دهستان حومهء بخش بافت شهرستان سیرجان دارای ۹ آبادی و ۱۲۰۰ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۸) (از دائرة المعارف فارسی).

بیدخور.

[خُرْ] (اِخ) دهی از دهستان براکوه بخش جغتای شهرستان سبزوار است و ۶۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدخوردگی.

[خوَرْ / خُرْ دَ / دِ](حامص مرکب) حالت بیدخورده. ازهم گسیختگی و ریختگی پرزهای پارچهء پشمی یا قالی و قالیچه که بسبب افتادن کرم بید پیدا شود.

بید خوردن.

[خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب) سوراخ سوراخ شدن پارچهء پشمی و قالی بسبب کرم بید.

بید خورده.

[خوَرْ / خُرْ دَ / دِ] (ن مف مرکب) پارچهء سوراخ سوراخ شده بسبب کرم بید.

بیدخون.

(اِخ) دهی است از دهستان ثلاث در بخش کنگان شهرستان بوشهر که دارای ۲۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بیدخون.

(اِخ) نام چشمه ای واقع در بلوک مالکی شمال قریهء بیدخون، آب آن از کوه درروک میانهء بلوک گله دار و بلوک مالکی برخاسته بمسافت صد گز بیشتر از کوه بدره ریخته و چون از درهء کوه بیرون رود در حوالی قریهء بیدخون باغها و زراعت را آب

دهد و در تمامی سواحل دریای فارس چشمهء آب شیرین گوارا جز این چشمه یافت نشود. (از فارسنامهء ناصری).

بیدخهٔ.

[بَ دَ خَ] (ع ص) فربه: امرأهٔ بیدخهٔ؛ زن فربه باگوشت. (منتهی الارب). امرأهٔ بیدخهٔ تارهٔ (فربه) لغهٔ حمیریهٔ. (از ذیل اقرب از تاج العروس) (از لسان العرب).

بیدخیلی.

(اِخ) نام محلی کنار جادهء کرمان و سیرجان میان خانه سرخ و کاروان سرای حاج مهدی در ۱۱۱۰۵۰۰ گزی تهران. (از یادداشت مؤلف).

بی در.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + در) که در ندارد. بی باب. بدون در. بدون مدخل یا بدون آنچه بر مدخل قرار دهند. شواهد زیر، هم بمعنی خود «در» و هم بمعنی مدخل یعنی جای نصب در است : که کرد این گنبد پیروزه پیکر چنین بی روزن و بی بام و بی در. ناصرخسرو. بی در و روزن بسی حصارستان بی در و روزن کسی حصار کند.ناصرخسرو. چندین همی بقدرت او گردد این آسیای تیزرو بی در.ناصرخسرو. بی زاد مشو برون و مفلس زین خیمهء بی در مدور.ناصرخسرو. آورد بدان سرای بی در آن مژده بدان همای بی پر.نظامی. زاهد بی علم خانهء بی در [است] .سعدی.

بیدر.

[بَ دَ] (ع اِ) خرمن. (منتهی الارب) (دهار). انباشتهء گندم. (از لسان العرب). چاش. -امثال: الحفنهٔ تدل علی البیدر. (یادداشت مؤلف). از قبیل مشت نمونه خروار ||. خرمنگاه. (منتهی الارب) (مهذب الاسماء). محلی که گندم را در آن بکوبند. (از اقرب الموارد). جایی که طعام را در آن بکوبند. (از لسان العرب ||). کوخ. کوخه(۱). ج، بیادر. (یادداشت مؤلف). . (فرانسوی) (۱) - Aire

بیدر.

[بَ دَ] (اِخ) دهی از دهستان زهان بخش قاین شهرستان بیرجند است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدر.

[دَ] (اِخ) نام ولایتی بوده در هند که دارالملک دکن حساب میشده. احمدشاه بهمنی بنام خود احمدآباد ساخته دارالملک کرد و او را ولی مینامیدند و بدرویشان اخلاص و ارادت میورزیده خاصه با سید نورالدین نعمهٔ الله ولی که در کرمان میزیسته و آثار مرقد و بارگاه ماهان از جانب احمد شاه برپا شده و کتاب جوگ را نیز بحکم احمد شاه نظام الدین پانی پتی بزبان پارسی ترجمه کرده پس از دوازده سال در ۸۳۸ ه . ق. درگذشته است. (انجمن آرا) (آنندراج). نام شهری در ملک دکن. (غیاث). یکی از شهرهای قدیمی هند است که نخستین بار در سال ۱۳۲۲ م. بدست مسلمانان افتاد و بهمنیان (۱۴۲۹ م) در آن حکومت میکردند و بعد از آن بدست

خانـدان برید شاهی افتاد و در این شـهر آثار برجسته ای از این دو خاندان که بر عظمت و شـکوه آنها دلالت میکند موجود است از جمله رنگین محـل. (از دائرة المعـارف اسـلامی). نـام مرکز بخش بیـدر جنوب قسـمت مرکزی هنـد در ناحیهء دکن در حـدود ۱۳۲ کیلومتری شـمال غربی حیدرآباد و دارای ۲۰۵۱۴ تن سـکنه است. در ۷۲۲ ه . ق. الغ خـان (بعـداً محمـد بن تغلق) آنرا گرفت و در ۷۴۸ ه . ق . پس از نبرد خونینی، ظفرخـان (بعـداً علاءالـدین حسن بهمن شاه، مؤسـس سلسـلهء بهمنیه) آنرا تصـرف کرد. وی قلمرو خود را بچهار ایالت تقسیم نمود و بیـدر یکی از آنها بود. شـهاب الـدین احمـد اول پایتخت خود را از گلبرگه به بیدر منتقل کرد و آنجا را محمدآباد نامید. در دورهء سـلاطین بهمنی، بیدر در زمان وزارت محمود گاوان (۸۶۶-۸۸۶ ه . ق.) به اوج رونق خود رسید و سپس بدست برید شاهیه افتاد. در ۱۰۲۸ ه . ق. ابراهیم عادلشاه پادشاه بیجاپور آنرا گرفت و اورنگ زیب آنرا به امپراطوری مغول ملحق کرد (۱۰۶۶ ه . ق.) در ۱۱۳۷ ه . ق. بـدست نظـام الملـک آصف جاه افتاد. آثار فراوان از دورهء بهمنیه و بریـد شاهیه دارد و ظروف فلزی بیدری معروف است. (از دائرة المعارف فارسی).

بیدر.

[بَ دَ] (اِخ) قریه ای است از قرای بخارا. (از انساب سمعانی). شاید همان بیدره باشد. رجوع به بیدره شود.

بیدرا.

[بَ دَ] (اِخ) نام یکی از قاتلان الملک الاشرف. وی ملقب به الملک القاهر است. مرحوم عباس اقبال می نویسد: الملک الاشرف (از ایلخانیـان ایران) را در سال ۶۹۳ ه . ق. سیزده نفر از امرای او و رؤسای ممالیک پـدرش بقتل رساندنـد و مشـهورترین ایشان سه نفر بودنـد قراسـنقر، بیـدرا و لاـچین که آنـدو را نیز الملک الاشـرف از مقام نیابت سـلطنت معزول نموده بود. امرای قاتل پس از کشـتن الملک الاشـرف بیدرا را با لقب الملک القاهر بسـلطنت برداشتند ولی ممالیک الملک الاشرف بریاست زین الدین کتبغا قیام کردند و بیدرا را کشتند و برادر الملک الاشرف یعنی محمد را که نه سال داشت بعنوان الملک الناصر پادشاه خواندند. (تاریخ مغول عباس اقبال ص۲۶۸).

بی درد.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + درد) که درد نـدارد. (یادداشت مؤلف). بیرنـج. بیحس. (ناظم الاطباء). که دردی نـدارد. آنکه بی رنج و بی حس اسـت. کـه بی درد اسـت ||. که درد نیـارد. که مـوجب درد نشـود: کـافور، آمپـولی بی درد است ||. بی غم و انـدوه. بی مصیبت و اضطراب : رخ بدسگالان تو زرد باد وزان رفته جان تو بی درد باد.فردوسی. از آن کشتگان شاه بی درد باد رخ بدسگالان تو زرد باد.فردوسی ||. بی زحمت. بی اذیت : می خوری به که روی طاعت بی درد کنی اندکی درد به از طاعت بسیار مرا.خاقانی. - بی دردسـر؛ بی زحمت. بی رنـج و اذیت ||. مجـازاً، آن که تـأثر و تـألم از نکوهش نـدارد. بی غیرت. بی ننگ و عار یعنی ملازم ننگ و عار. آنکه او را لوم لائم و نکوهش نکوهنده اثر نکند. لاابالی. بی عار و ننگ. بی ننگ و عار. بی حمیت. (یادداشت مؤلف) : نه اشـک روان نه رخ زردی الله الله تو چه بی دردی.شـیخ بهـائی ||. بیرحم و نامهربـان. (نـاظم الاطبـاء). بیرحم. شـقی ||. یکی از اسماء معشوق. (از آنندراج). و رجوع به درد شود.

بی درد.

[دُ] (ص مرکب) که دُرد ندارد. بی لرد: شراب بی درد؛ می ناب : مگر دنیا سر آمد کاینچنین آزاد در جنت می بی درد مینوشم گل

بی خار میبینم. سعدی. و رجوع به دُرد شود.

بیدردی.

[دَ دی] (حامص مرکب) بیرنجی. بیحسی ||. بیرحمی و سنگدلی. (از ناظم الاطباء). بیرحمی. شقاوت. قساوت ||. مجازاً، بی عاری. بی غیرتی. بی ننگ و عاری. لاابالیگری. بی ننگی یعنی با ننگی و با عاری. (یادداشت مؤلف ||). خلاصی از درد و رنج. (ناظم الاطباء).

بی دررو.

[دَرْ، رَ / رُو] (ص مرکب) (از: بی + در + رو) بی دررفت. بی مفر. بی مخرج. بن بست: کوچهء بی دررو. رجوع به دررو شود (||. اِ مرکب) (اصطلاح فیزیک)(۱) گرمائی که در دستگاهی بکار رود و از آن هیچ کاسته نشود. (فرهنگ فارسی معین). . (فرانسوی) Adiabatique - (۱)

بیدرفش.

[دِ رَ] (ص مرکب) (از: بی + درفش = درخش) بی تابش. بی نور. بدون درخشش ||. بدون بیرق. رجوع به درفش شود.

بیدرفش.

[دِ رَ] (اِخ) از پهلوانان لشکر ارجاسپ پادشاه توران که معاصر گشتاسپ و اسفندیار بود. (دایرهٔ المعارف فارسی). پهلوی ویدرفش(۱) (ایاتکازریران) پهلوان لشکر ارجاسپ. رجوع به مزدیسنا ج ۱ ص۲۸۷، ج ۲ ص۲۷۴ و یسنا ص۶۳، فرهنگ ایران باستان ص ۲۶۰ و حاشیهء برهان چ معین شود. برادر گرگسار، یکی از سران سپاه ارجاسب تورانی در جنگ با گشتاسب و او زریر برادر گشتاسب را بکشت و خود بدست اسفندیار کشته شد. (یادداشت مؤلف) : و اسفندیار در آن جنگ آثار خوب نمود و بیدرفش جادو را از بزرگان ترک به مبارزت بکشت. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۱). (۱) - Vidarafsh.

بی درم.

[دِ رَ] (ص مرکب) (از: بی + درم) بی سیم. که درم ندارد. بی پول. فقیر : اوحدی گر تو صد زبان داری عاشق بی درم زبون باشد.اوحدی. محتشم را بمال مالش کن بیدرم را بخون سگالش کن.نظامی. چرخ نه بر بی درمان میزند قافلهء محتشمان می زند.نظامی. رجوع به درم شود.

بیدرمان.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + درمان) بدون درمان. بی علاج و لادوا. (آنندراج). بی چاره و لاعلاج. (ناظم الاطباء). بیچاره. غیرقابل علاج: درد بیدرمان؛ علاج ناشدنی. مرضی لاعلاج. (یادداشت مؤلف). درمان ناپذیر. و رجوع به درمان شود : وگر ز درد بترسی حسد مکن که حکیم مثل زند که حسد هست درد بی درمان. عنصری. موجب خاموشی من درد بی درمان و هجر بی پایان تست. (سندبادنامه ص۷۴). درد بی درمان و محنت بی پایان بر دل و جان مستولی شده. (سندبادنامه ص۱۸۸). دل خاقانی از تو نامزد شد

بهر دردی که بی درمان می آید.خاقانی. علاج درد بی درمان ندانست غم خود را سر و سامان ندانست.نظامی. ای زبان هم گنج بی پایان تویی ای زبان هم درد بیدرمان تویی.مولوی. گهی بر درد بی درمان بگریم گهی بر حال بیسامان بخندم.سعدی.

بیدرمانی.

[دَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی درمان. بی علاجی. لاعلاجی. بی چارگی.

بیدرمایر.

[دِ یِ] (اِخ)(۱) مبتکر سبکی در مبلسازی و زینتگری که در اوایل قرن ۱۹ م. در آلمان پدید آمد. این سبک ساده تر و کم خرج تر از سبکهای امپراطوری و دیرکتوار فرانسه و قرن ۱۸م. انگلستان است. سطح قفسه ها و مجریهایی که به این سبک ساخته شده شامل خطوط مستقیم و محکم است، در حالی که صندلیها و مبلهای آن دارای خطوط ملایم و پیچ پیچ میباشد. (دائرة المعارف فارسی).
(۱) - Bidermayer.

بیدرمی.

[دِ رَ] (حامص مرکب) (از: بی + درم + ی) فقر. بی پولی. افلاس : وامداری نه کز تهی شکمی دز رویین بود ز بی درمی.نظامی.

بیدرنگ.

[دَ رَ] (ق مرکب) (از: بی + درنگ) بدون درنگ. بدون توقف. فوراً. فی الفور. بشتاب. بسرعت. بچالاکی و چستی. چالاک و زود. (ناظم الاطباء). بی تأمل. فوراً. بی توقف. در ساعت. در وقت. در دم. فی الحال. حا. در حال. بدون تعویق. بلا توقف. فی الساعه. بلا تأخیر. بلا تعویق. بدون تأخیر. بدون توقف. بلا تأنی. تند و چابک. اندر زمان. علی الفور. یکایک. و رجوع به درنگ شود : که من با سواران ایران بجنگ سوی شهر توران شوم بیدرنگ.فردوسی. وگر دیگری پیشم آید بجنگ بخاک اندر آرم سرش بیدرنگ.فردوسی. که گودرز و گیو اندر آمد بجنگ سپه راند باید کنون بیدرنگ.فردوسی. بمانید تا او بیاید بجنگ که او خود شتاب آورد بیدرنگ.فردوسی. وان سر انگشتان او را بر بریشمهای او جنبشی بس بلعجب وآمد شدی بس بیدرنگ. منوچهری. بتازید بر این سپه بیدرنگ که اینان نباشند مردان جنگ.اسدی. چو رفتند نزد سراپرده تنگ بچاره شدند اندرو بیدرنگ.اسدی. بگل ماند که گرچه خوب رنگست نپاید دیر و مهرش بیدرنگ است. (ویس و رامین). هرک آمده ست زود برفته ست بیدرنگ برخوان اگر نخوانده ای آثار خسروان. ناصرخسرو. فروبردن اژدها بیدرنگ بینباشتن در دهان نهنگ.نظامی. صد سبو را بشکند یکپاره سنگ و آب چشمه میزهاند بیدرنگ.مولوی. دیدن نور است آنگه دید رنگ وین بضد نور دانی بیدرنگ.مولوی ||. ناگهان. (ناظم الاطباء). - بی درنگ و گمان؛ بلا شک و شبهه. (ناظم الاطباء).

بید رو به بالا.

[رو بِ] (اِخ) دهی از دهستان فیلاب پائین بخش الوار گرم سیری شهرستان خرم آباد است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بید رو به پائین.

[رو بِ] (اِخ) دهی از دهستان فیلاب پائین بخش الوار گرم سیری شهرستان خرم آباد است و ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بید رویه فتحعلی.

[یِ فَ عَ] (اِخ) دهی از دهستان فیلاب بخش اندیمشک شهرستان اندیمشک است و ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیدرهٔ.

[بَ دَ رَ] (ع مص) انبارانبار کردن گندم. (از منتهی الارب): بیدر الطعام بیدرهٔ؛ انبارانبار کرد گندم را. (منتهی الارب). خرمن خرمن کرد گندم را. (ناظم الاطباء). کومه ای توده کرد گندم را. (از قاموس).

بیدرهٔ.

[بَ دَ رَ] (اِخ) رجوع به بدرالدین بیدرهٔ شود.

بیدرهٔ.

[بَ دَ رَ] (اِخ) از قرای بخاراست و عده ای بدان منسوبند. (از معجم البلدان).

بیدری.

[بَ دَ را] (ع ص) هموار: لسان بیدری؛ زبان هموار. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بیدری.

[بَ دَ ری ی] (ص نسبی) منسوب است به بیدرهٔ. (از معجم البلدان). منسوب است به بیدر که قریه ای است از قرای بخارا. (از انساب سمعانی ||). لقب ابوالحسن مقاتل بن سعد زاهد بیدری بخاری. (از معجم البلدان).

بیدریغ.

[دَ / دِ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + دریغ) بی مضایقه و بدون بخل و با جوانمردی و سخاوت : بکف راد بیدریغ سخا داد احسان و مردمی دادی.سوزنی. چو ابر از جودهای بیدریغش جهان روشن شده مانند تیغش.نظامی. شهنشاه مظفّرفر شجاع ملک و دین منصور که جود بیدریغش خنده بر ابر بهاران زد. حافظ. - بیدریغ شدن؛ پذیرفتن بدون اعتراض. (ناظم الاطباء). - بیدریغ کردن؛ قبول کردن و عطا کردن بدون افسوس و امتناع. (ناظم الاطباء ||). بی پشیمانی و بی نگرانی. (ناظم الاطباء). بی تأسف و پشیمانی. (آنندراج) : شده گرد چون زنگی بیدریغ ز خون گشته گریان و خندان ز تیغ. (گرشاسبنامه ص۲۲۳). درم پهلوی پهلوانان به تیغ خورم گردهء گردنان بیدریغ.نظامی. و آنکه حسود است بر او بیدریغ لعل ز پیکان ده و گوهر ز تیغ.نظامی. بهیچ باغ نبودی درخت مانندش که تندباد اجل بیدریغ برکندش.سعدی. بفرمود جلاد را بیدریغ که بردار سرهای اینان به تیغ.سعدی. در آن قوم

باقی نهادند تیغ که رانند سیلاب خون بیدریغ.سعدی. به تیغ گر بزنی بیدریغ و برگردی چو روی باز کنی بازت احترام کنند.سعدی. برو بهر چه تو داری بخور دریغ مخور که بیدریغ زند روزگار تیغ هلاک.حافظ. رجوع به دریغ شود || بی انکار و بدون اعتراض. بزودی و فوراً قبول کرده || بدون کینه خواهی || آشکارا. (ناظم الاطباء).

بیدزار.

(اِ مرکب) بیدستان.

بیدزدگی.

[زَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت بیدزده. بیدخوردگی. رجوع به بیدخوردگی شود.

بید زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) بید خوردن. افتادن بید در جامه. رجوع به بید خوردن شود.

بیدزده.

[زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) بید خورده. رجوع به بید خورده شود.

بید زرد.

[دِ زَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱)در شهرستانک این نام را به «سالیکس آکُ مُ فیلا»(۲) دهند. (یادداشت مؤلف). گونه ای از درخت بید که در جنگلهای ارس و در کلاکهای میان شیراز و فیروزآباد فراوان است. رجوع به جنگل شناسی ج۱ ص۱۹۵ و گیاه شناسی گل گلاب ص۲۹۷ شود. (۱) - Salix acomophylla - (۲) .Salix acomophylla.

بیدزرد.

[زَ] (اِخ) قریه ای است سی فرسنگی میانهء جنوب و مشرق شیراز. (از فارسنامهء ناصری).

بیدزرد.

[زَ] (اِخ) دهی از بخش ایزهء شهرستان اهواز است و ۱۳۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیدزرد پائین.

[زَ دِ] (اِخ) دهی است از دهستان قره باغ که در بخش مرکزی شهرستان شیراز واقع و دارای ۳۵۱ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بید ساده.

[دِ دَ / دِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بید خودرو. بید معمولی. بید عادی. عرق آن نیز مستعمل است و این خودرو بود و بر کنار دریاچه ها میشود. (از بهار عجم).

بیدست.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + دست) که دست ندارد. مقطوع الید. مقطوع الیدین : وز آن پس چنین گفت با رهنمای که او را هم اکنون ز تن دست و پای ببرّید تا او بخون کیان چو بیدست باشد نبندد میان.فردوسی ||. ناتوان. غیرتوانا.

بیدستان.

[دِ] (اِ مرکب) (از: بید + ستان) جای انبوه از درخت بید. (ناظم الاطباء). بیدزار. جایی که درخت بید بسیار باشد. از قبیل سروستان و نخلستان. (از آنندراج). مخلفه. (یادداشت مؤلف) : ز چوگان گشته بیدستان همه راه زمین زآن بید صندل سوده بر ماه.نظامی.

بیدستان.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان طرود در بخش مرکزی شهرستان شاهرود واقع است و ۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بیدستان.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان قعله تل بخش جانکی شهرستان اهواز و ۱۴۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیدستان.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان چاپلق بخش الیگودرز شهرستان بروجرد و ۲۴۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیدستان.

[دِ] (اِخ) دهی از دهستان نسر بالارخ بخش کدکن شهرستان تربت حیدریه است و ۲۱۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدستان.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان کهریزنو بالاجام بخش تربت جام شهرستان مشهد و ۱۵۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدستان.

[دِ] (اِخ) دهی از دهستان حومهء بخش مرکزی شهرستان قزوین است و ۲۱۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱). نام محلی کنار جادهء تهران و قزوین در ۱۳۸۶۰۰ گزی تهران میان قزوین و شریف آباد. (یادداشت مؤلف).

بیدستر.

[دَ تَ] (اِ مرکب) (از: بی + دست + ار = اره، بی اره) (فرهنگ فارسی معین). نام حیوانی است بحری که هم در آب و هم در خشکی زندگانی تواند نمود و خصیهء او را آش بچگان (خایهء سگ آبی) گویند و بترکی آن جانور را قندز خوانند. (برهان). نام حیوانی است شبیه بسگ که خایه های آویخته دارد و بیشتر در آبها متکون شود و گاهی نیز بخشکی آید و در آفتاب بخسبد جمعی بر لب آبها و دریاها در حفره ای کمین کنند چون وی بیرون آید و بخسبد برخیزند و چوبی بر وی زنند وی بیفتد و خصیتین او را بریده ببرند و او را سگ آبی گویند و بترکی قندز نامند و خصیهء او را بپارسی گند بیدستر خوانند چه گند بمعنی خایه است و عربان گند را به جند معرب کرده اند و آن در دواها بکار رود و در دفع امراض بلغمی و سودائی مفید است. (انجمن آرا) (آنندراج). حیوانی است بحری که هم در آب و هم در خشکی زندگی کند و سگ آبی نیز گویند و بترکی قندز گویند و گند بیدستر یعنی خصیهء آن که جند بیدستر معرب آن است. (فرهنگ رشیدی). یکی از حیوانات پستاندار قاضمه که دو پایش مانند پنجهء مرغ آبی و دمش صدفی و پهن و افقی و جند که دوائی است ضد تشنج از آن استخراج میشود و آنرا قندز و هرژفدک و هزد نیز گویند. (ناظم الاطباء). حیوان جونده و پستاندار از تیرهء کاستوریدای(۱) که در اروپا و آمریکای شمالی یافت میشود با پوستی پر پشم و زیبا و بهمین جهت شکار میشود با سری گرد و گوشهایی کوچک و دمی پهن (بدرازی حدود ۲۵ سانتیمتر و عرض حدود ۱۵ سانتیمتر) دارد و پاهای عقب آن پرده دار است و برای شنای حیوان مورد استفاده قرار میگیرد طول بدنش ۷۵ سانتیمتر و وزنش از ۲۰ تا ۲۵ کیلوگرم میباشد، دمش چون سکانی در هنگام شنا و چون تکیه گاهی در هنگام جویدن درخت و چون شلاقی برای صدا درآوردن از آب بمنظور خبر کردن بیدسترهای دیگر در موقع خطر بکار می رود. بیدسترهای آمریکایی از شاخه و گل خانه ای در مدخل رودخانه میسازند که مدخل آن از زیر آب است. اگر عمق آب کم باشد. سدهایی از تنهء درخت و گل بنا میکنند. (از فرهنگ فارسی معین و دایرهٔ المعارف فارسی). سگلابی. سگ آبی. بادستر. قسطور. سقلاب. ویدستر. سوفسطیون. سکلاوی. (یادداشت مؤلف). - گند بیدستر؛ جند بیدستر. گند ویدستر. جند بادستر. خایهء بیدستر. رجوع به گند بیدستر شود. .(لاتینی) (۱) - Castoridae

بیدسترک.

[دَ تَ رَ] (اِ مصغر) (از: بیدستر + ـک تصغیر) بیدستر : بی نام هم کنونْش چو بیدسترک خصی این بدگهر شغالک و توسن رگ استرک. خاقانی. رجوع به بیدستر شود.

بیدستگاه.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + دستگاه) بی چیز. فقیر. ناتوان : وگر وامخواهی بیاید ز راه درم خواهد از مرد بیدستگاه.فردوسی. نبینی که درویش بیدستگاه بحسرت کند در توانگر نگاه.سعدی. رجوع به دستگاه شود ||. بدبخت. شقی. بیچاره : دگر گفت بیدستگاه آن بود که ریزندهء خون شاهان بود.فردوسی ||. جاهل. نادان : یکایک بدادند پیغام شاه به شیروی بی مغز و بیدستگاه.فردوسی.

بی دست و پا.

[دَ تُ] (ص مرکب)بی دست و پای. آنکه دست و پای ندارد یا ببریدن و یا خلقی. رجوع به دست و پا شود ||. بی جربزه. که بچالاکی انجام کاری نتواند. که مهمی کفایت نتواند کرد. بی عرضه و بی کفایت. که کاری از او برنیاید. کم توان در کارها.

ظنون. مرد کم حیلت و چاره. (یادداشت مؤلف ||). بدون قوت و قدرت. (ناظم الاطباء). بی قوت. بی زور. ضعیف. از کاررفته. (آنندراج) : گر آن بادپایان برفتند تیز تو بیدست و پا از نشستن بخیز.سعدی. گرت نهی منکر برآید ز دست نباید چو بی دست و پایان نشست(۱). سعدی. مهیا کن روزی مار و مور اگر چند بیدست و پایند و زور(۲).سعدی ||. کنایه از سراسیمه باشد. (بهار عجم) (هفت قلزم) (آنندراج). سراسیمه و آشفته و سرگردان. (ناظم الاطباء). (۱) - بمعنی اول نیز ایهام دارد. (۲) - بمعنی اول نیز ایهام دارد.

بی دست و پا شدن.

[دَ تُ شُ دَ] (مص مرکب) کنایه از سراسیمه گردیدن. (برهان). مضطرب و سراسیمه شدن. (مجموعهء مترادفات) : پابست او شدن نه همین لازم حیاست آن دست و پا که دید که بیدست و پا نشد. مخلص کاشی ||. بیزور و بیقدرت شدن. از کاربری افتادن. و نیز رجوع به مجموعهء مترادفات ص۳۳۶ شود.

بی دست و پا کردن.

[دَ تُ کَ دَ] (مص مرکب) سراسیمه کردن. بی اراده کردن : مصور را کند بیدست و پا حسنی که شوخ افتد نشد نقشی درست از روی او آیینه بردارد. صائب.

بی دست و پای.

[دَ تُ] (ص مرکب)بی دست و پا در تمام معانی. رجوع به بیدست و پا شود. شاهد ذیل هم بمعنی اصلی که فقدان دست و پای باشد و هم به ناتوانی و زبونی ایهام دارد : وگرغارت و کشتنت بود رای همه روم گشتند بیدست و پای.فردوسی.

بی دست و پایی.

[دَ تُ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی دست و پا ||. بیعرضگی. بی کفایتی ||. بی قدرتی. بی زوری. ناتوانی. ضعف : چون اجلش فرارسید از بی دست و پایی نتوانست گریخت. (گلستان).

بیدستور.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + دستور) بیرخصت و بی اجازه. (ناظم الاطباء). مقابل بدستوری ||. بدخلق و گستاخ ||. بیقاعده و بدون پیشرو. (ناظم الاطباء). و رجوع به دستور شود.

بی دسته.

[دَ تَ / تِ] (ص مرکب) (از: بی + دسته) مقابل دسته دار: کوزهء بی دسته چو بینی بدو دستش بردار. (یادداشت مؤلف). رجوع به دسته شود.

بید سرخ.

[دِ سُ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)سرخ بید. نوعی از بید. که در کرمانشاه آنرا بید مرجان نامند. عفار. (یادداشت مؤلف) : جهانی برامش نهادند روی بر آواز میخواره شهری و کوی چنان شد که از بید سرخ افسری ز دیدار او خواستندی کری یکی شاخ نرگس بها یکدرم خریدی کسی زو نگشتی دژم.فردوسی. ببازوی پر خون درون بید سرخ بزر رشته زین غم هزاران هزار.ناصرخسرو. و رجوع به بید و سرخ بید شود.

بیدسرخ.

[سُ] (اِخ) نام محلی کنار راه همدان و کرمانشاه میان سنگ سفید و درویشان در ۴۹۶۰۰۰ گزی تهران. (یادداشت مؤلف).

بید سرنگون.

[دِ سَ نِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بید مجنون. بید موله. رجوع به بید و بید مجنون شود.

بید سفید.

[دِ سِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) گونه ای از درخت بید. اسپیدار. صفصاف البیض. (از واژه نامهء گیاهی ص۱۶۱) (از گیاهشناسی گل گلاب ص۲۹۷). (۱) - Salix vimilanis.

بیدسک.

[دِ] (اِخ) دهی از دهستان شاخنات بخش درمیان شهرستان بیرجند است و ۳۴۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدسک.

[دِ] (اِخ) دهی از دهستان القورات بخش حومهء شهرستان بیرجند است و ۱۸۱ تن سکنه دارد. مزرعهء حسین آباد، چشمه ملک، کمائی، رضاقلی، رمضان چشمه غلام، کلاته نو، مهیار، تک آب جزو این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدسگان.

[سَ] (اِخ) دهی از دهستان مصعبی بخش حومهء شهرستان فردوس است و ۷۹۴ تن سکنه دارد. مزرعهء جوان آباد، قدیرآباد، کم نظرخان لوک، روده سفید، نیوچ، بهروز، امیرآباد، در چال، سرآب علی آباد، چشمهء سیدهاشم و حسین آباد، جزء این ده است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدسنگ.

[سَ] (اِخ) نام محلی کنار راه زاهدان به قاین میان خوینک و ساهک در ۵۵۳۷۳۰ گزی زاهدان. (یادداشت مؤلف).

بید سوخته.

[دِ تَ / تِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) زغال درخت بید که آنرا برای تصفیهء شراب بکار برند : زان می گلگون که بید سوخته

پرورد بوی گل و مشک بید خام برآمد.خاقانی. مجلس غم ساخته است و من چو بید سوخته تا بمن راوق کند مژگان می پالای من. خاقانی.

بیدسوخته.

[تَ] (اِخ) دهی از دهستان پساکوه بخش کلات شهرستان دره گز است و ۱۰۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بید سیاه.

[دِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱)گونه ای از درخت بید که در جنگلهای ارس و نیز در فلات ایران میروید و نیاز آن به آب کمتر است. (جنگل شناسی ساعی ج۱ ص۱۹۴ و ج۲ ص۱۳۰). (۱) - Salix australior.

بیدشک.

[دِ] (اِخ) دهی است از دهستان طرق رود که در بخش نطنز شهرستان کاشان واقع است و ۴۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۳).

بی دشمن.

[دُ مَ] (ص مرکب) که دشمن و خصم ندارد. که بر کین کسی نیست یا بر کین او کسی نیست : یکی مرد بی دشمنم پارسی همان بار دارم شتروار سی.فردوسی. رجوع به دشمن شود.

بیدشهر.

[شَ] (اِخ) (خرهء...) در قدیم بلوکی علیحده بود و اکنون با بلوک جویم ابواحمد یک بلوک شمرده اند از گرمسیرات فارس است. نخلستانها داشت و باغهای مرکبات و انار در جائی که آب جاری دارد بود و اکنون جز چند درخت نخل کهنه باقی نمانده است و این دو بلوک در جانب میانهء جنوب و مشرق شیراز است درازی آن از قریهء چاه تیر تا کلات سیزده فرسنگ و پهنای آن از قصبهء جویم تا قریه سرکاه ده فرسنگ است. شکار آنجا شیر و آهو و بز و پازن و قوچ و میش کوهی است. زراعت عمومی این دو بلوک گندم و جو دیمی است و آبیاری تنباکوی بلوک بیدشهر بیشتر از گاو چاه و تنباکوی بلوک جویم بیشترش از قنات و چشمه است و بلوک جویم مشرق بلوک بیدشهر است و این دو بلوک محدود است از سمت مشرق و جنوب بنواحی لارستان و از جانب مغرب ببلوک خنج و از طرف شمال ببلوک جهرم و قصبهء این دو بلوک بیدشهر و جویم است و در جویم عمارات ویرانهء بسیاری است که دلالت بر آبادانی زیادی دارد و مردمان بزرگ از جویم ابواحمد برخاسته اند و در کتاب مزارات شیراز نوشته شده است. (از فارسنامهء ناصری). نام یکی از دهستانهای چهارگانهء بخش جویم است که در شهرستان لار واقع است. این دهستان از هفت آبادی تشکیل شده و قراء مهم آن عبارتند از بیدشهر، هود، قلات و کور. جمعیت دهستان در حدود ۳۲۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بیدشهر.

[شَ] (اِخ) قصبهء مرکز دهستان بیدشهر است که در بخش جویم شهرستان لار واقع است و دارای ۱۰۶۹ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بید طبری.

[دِ طَ بَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) نام یکی از اقسام بیدها که هفده اند و آنرا بیدمشک و بید گربه نیز گویند. نوعی از بید باشد و بعضی بید مشک را بید طبری گویند. و بعضی بید موله را گویند که بید مجنون باشد. به. (برهان). نام درختی که هفده نوع است و آنرا گربه بید نیز خوانند و پنجهء آن چون پنجهء گربه است و گل خوشبوی دارد. (شرفنامهء منیری). نوعی از بید که شکوفهء سرخ دارد. (غیاث). نوعی از بید و در زمستان شاخهای آن بسیار سرخ شود و بجهت تفرج زمستان نیکو است. (فلاحتنامه). و رجوع به جنگل شناسی ساعی ص۱۶۹ شود. بید بتری. بید سرخ. سرخ بید. بید گربه. گربه بید. طرخون. بید موله. بید مشک. مشک بید. بید مجنون. بهرامه. بان. شاه بید. خلاف بلخی. رجوع به هریک از این نامها در جای خود شود : همچو مستان بصبوحی شده افتان خیزان شاخهای سمن تازه و بید طبری. ظهیرالدین فاریابی (از تاج المآثر). (۱) - Salix aegyptiaca.

بید علفی.

[دِ عَ لَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بید پاکوتاه. صفصاف صغیر. (واژه نامهء گیاهی ص۱۶۲).

بیدعوی.

[دَ وا] (ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + دعوی) بدون مرافعه. عاری از ادعا و درخواست. (ناظم الاطباء). و رجوع به دعوی شود.

بی دغدغگی.

[دَ دَ غَ / غِ] (حامص مرکب) بی اضطرابی و حالت بی دغدغه.

بی دغدغه.

[دَ دَ غَ / غِ] (ص مرکب) بی اضطراب و نگرانی. و رجوع به دغدغه شود.

بیدق.

[بَ دَ] (معرب، اِ) معرب و مأخوذ از پیادهء فارسی. (ناظم الاطباء). معرب پیادک، پیاده. پیادهء شطرنج را گویند و آن مهره ای باشد از جمله مهره های شطرنج و معرب پیاده است. (برهان). مهرهء پیادهء شطرنج که چون تواند هفت خانه بی مانع پیش رود مبدل بفرزین گردد. (از یادداشت مؤلف). پیادهء شطرنج. (شرفنامهء منیری) : بسا بیدق که چون خردی پذیرد به آخر منصب فرزین بگیرد.ناصرخسرو. بحرمت تو رخ و اسب و فیل و بیدق ملک همه بخانهء خویشند برقرار و ثبات.سوزنی. شاه شطرنج کفایت را یک بیدق او لعب کمتر زد و اسب و رخ و فرزین نکند. سوزنی. بر عرصهء شطرنج ثنا گفتن تو صدر من سوزنیم بیدق و صاحب شرفان شاه. سوزنی. اختر شد آفتاب امم تا ابد زیاد بیدق برفت شاه کرم تا ابد زیاد.خاقانی. دل که کنون بیدقست باش که فرزین شود چونکه بپایان رسید هفت بیابان او.خاقانی. نه چرخ هست بیدق شطرنج ملک او او شاه نصرت از ید بیضای موسوی. خاقانی. بیدقی

مـدح شاه میگوید کوکبی وصف ماه میگوید.خاقانی. متی فرزنت یا بیدق. (نفثة المصدور زیدری). از سـفر بیدق شود فرزین راد وز سفر یابیـد یوسف صـد مراد.مولوی. شاه را در خانهء بیـدق نهـد اینچنین باشـد عطا کاحمق دهد.مولوی. که افتد که با جاه و تمکین شود چو بیـدق که ناگاه فرزین شود.سـعدی. که شاه ارچه در عرصه زورآور است چو ضـعف آمد از بیدقی(۱) کمتر است. سعدی. میکشـندم که ترک عشق بگوی میزنندم که بیدق شاهم.سـعدی. بیدقی فیلی سـتانیدن بیک فرزین خوشـست. کاتبی نیشابوری. بینید شده بر سر بیدق مختثان هیهات دست پیچ شما بادبان کیست. نظام قاری (دیوان البسهء ص۴۵). - بیدق از هر سو فروکردن؛ پیاده از هر طرف بحرکـت درآوردن ||. - راه وصـول بمطلـوب جسـتجو کردن : چنـد ازیـن قصـه جسـتجو کردم بیـدق از هر سـوئی فروکردم.نظامی. - بیدق افکندن؛ پیاده بر روی شاه واداشـتن. پیاده به مقابلی شاه داشـتن : مرا پیلی سـزد کورا کنم بند تو شاهی برتو نتوان بیدق افکند.نظامی. - بیدق راندن؛ به حرکت درآوردن بیدق. بیدق افکندن : تا چه بازی رخ نماید بیدقی خواهیم راند عرصهء شطرنج رندان را مجال شاه نیست. حافظ ||. راهنما در سفر. علامتی است منصوب در محل بلندی تا شخص مسافر یا سیاح بواسطهء آن هـدایت یابـد و یا از خطر پرهیزد. (از قاموس کتاب مقدس ||). شـخص مجرد. (ناظم الاطباء (||). محرف بیرق) در تداول عوام بیرق است که درفش و علم باشـد. رجوع به بیرق و تاریـخ تمـدن جرجی زیـدان ج۱ ص۱۳۳ و دزی ج۱ ص۱۳۳ شود. - بیدقدار؛ بیرقدار. علمدار. (۱) - بمعنی اصلی شاه و پیاده نیز ایهام دارد.

بیدق.

[بَ دَ] (ع اِ) (ال ....) حیوانی است کوچکتر از باشه که گنجشکان را صید کند. (از صبح الاعشی ج۲ ص۵۸). رجوع به باشه و باشق شود. از پرنـدگان گوشـتخوار از تیرهء عقاب و شاهین است رنگ روی پشت جنس نر این پرنـده خاکستری و رنگ پشت مادهء آن قهوه ای است امـا رنـگ شـکم هر دو سـفید است. دارای نوکی سـیاه و عقـابی است با پایی زردرنگ و بالهایی بطول ۲۲ سانتیمتر و اکثر در شـبه جزیرهء بالکان و جنوب روسـیه و قفقاز و ارمنسـتان و آسیای صغیر و شمال غربی ایران بسر میبرد و در فصل زمستان به سوی مصـر پرواز مینمایـد و تغـذیهء او از صـید گنجشـکان تـأمین میگردد. (از ذیـل لسـان العرب چ جدیـد از مصوبات مجمع لغوی قاهره).

بیدقدار.

[بَ دَ] (نف مرکب) ظاهراً محرف بیرقدار باشد. رجوع به بیرق شود.

بیدق سیم.

[بَ دَ قِ] (اِ مرکب) کنایه از کواکب و ستاره باشد. (برهان). ستاره. (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بیدقطار.

[قَ] (اِخ) دهی از دهسـتان هنام و بسـطام بخش سلسلهء شهرستان خرم آباد است و ۲۴۰ تن سـکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیدک.

[دَ] (اِخ) دهی از دهسـتان پشـتکوه بـاشت و بـابوئی بخش گچسـاران شهرسـتان بهبهـان اسـت و ۴۵۰ تـن سـکنه دارد. (از فرهنگ

جغرافیائی ایران ج۶).

بیدک.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان چنار که در بخش مرکزی شهرستان آباده واقع و دارای ۹۸۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷). دو فرسخ و نیم میانهء جنوب و مشرق آباده است. (فارسنامهء ناصری).

بیدک.

[دَ] (اِخ) دهی است در هفت فرسخی میانهء شمال و مغرب شهر فسا (به فارس). (از فارسنامهء ناصری).

بیدک.

[دَ] (اِخ) دهی است در چهارفرسخی شمالی باشت (به فارس). (از فارسنامهء ناصری).

بیدک.

[دَ] (اِخ) نام محلی کنار راه شیراز به جهرم میان گردنهء عرفه و میان جنگل در ۱۰۹۵۰۰ گزی شیراز. (یادداشت مؤلف).

بیدک.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان مرکزی بخش حومهء شهرستان بجنورد و ۳۵۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدک.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان احمدآباد بخش فریمان شهرستان مشهد و ۱۲۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدک.

[دَ] (اِخ) دهی است از دهستان مشهدریز میان ولایت باخرز بخش طیبات شهرستان مشهد و ۱۴۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدکرز.

[کَ] (اِخ) دهی از دهستان ماهور و میلاتی است که در بخش خشت شهرستان کازرون واقع است و ۲۴۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بید کرمانی.

[دِ کِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) این درخت بید در نواحی خشک و کوهستانی کرمان و اصفهان وجود دارد. (گاوبا از یادداشت مؤلف).

بیدکش.

[کَ / کِ] (اِ مرکب) یک قسم سلاح. (ناظم الاطباء).

بیدکلمه.

[کَ مِ] (اِخ) دهی از دهستان دره صیدی بخش اشترینان شهرستان بروجرد است و ۲۱۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیدکنه.

[ ] (اِخ) دهی جزء بخش شهریار تهران است و ۳۰۴ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱).

بی دک و پوز.

[دَ کُ] (ص مرکب) (از: بی + دک + و + پوز) بی هیأت و قیافه. بی سر و وضع (در تداول با لحن تحقیر و تمسخر). (از امثال عامیانهء جمالزاده). رجوع به دک و پوز شود.

بیدگ.

[دَ] (اِخ) دهی جزء دهستان جمع آبرود بخش حومهء شهرستان دماوند است و ۱۰۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۱).

بیدگانی.

(اِ مرکب) قسمی از موسیقی است. (یادداشت مؤلف). رجوع به آهنگ شود.

بید گربه.

[گُ بَ / بِ] (اِ مرکب) بیدموش، یعنی بیدمشک بواسطهء شباهت پنجهء او به پنجهء گربه و موش. (فرهنگ رشیدی). رجوع به بید و بید طبری و ترکیبات بید شود.

بیدگل.

[گُ] (اِخ) دهی است از دهستان ابرج که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع و دارای ۱۱۲ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بیدگل.

[گُ] (اِخ) نام شهری از بخش آران شهرستان کاشان است و ۷۱۸۵ تن سکنه دارد. (از دایرهٔ المعارف فارسی). بیدگل یا آران بیدگل، آرون بیدگل، قریه ای است در یک فرسخی شمال کاشان، سابقاً خیلی آباد و پرجمعیت بوده است. (یادداشت مؤلف).

بیدگلی.

[گُ] (اِ مرکب) قسمی از موسیقی است. (یادداشت مؤلف). رجوع به آهنگ شود (||. ص نسبی) منسوب به بیدگل. از مردم بیدگل.

بیدگون.

(ص مرکب) (از: بید + گون) برنگ برگ بید. سبز : چون پرند بیدگون(۱) بر روی پوشد مرغزار پرنیان هفت رنگ اندر سر آرد کوهسار. فرخی. (۱) - ن ل: نیلگون، و در این صورت شاهد نیست.

بیدگیا.

(اِ مرکب) بیدگیاه. نوعی از حرشف است که کنگر باشد سرد و خشک است در اول، جراحتهای تازه را نافع باشد. (برهان) (هفت قلزم). نوعی از حرشف است که خارهای آنرا زده بپزند و بخورند. (انجمن آرا). مرغ. چمن. فریز. فرزد. بجم. پریز. ثئیل. (یادداشت مؤلف)(۱). رجوع به گیا و نیز گیاه شود. (۱) - Chievdent.

بید گیاه.

(اِ مرکب) بیدگیا. رجوع به گیا و گیاه شود.

بیدل.

[دِ] (ص مرکب) (از: بی + دل) که دل ندارد. (یادداشت مؤلف). دل از کف داده: بت من جانور آمد شمنش بیدل و جان منم او را شمن و خانهء من فرخارست. بوالمعشر. بدانی گر چو من بیدل بمانی فغان از من بگیتی بیش خوانی... (ویس و رامین). گفتم که مکن میر پدر تندی و تیزی رحم آر بدین بیدل آسیمه سیر بر.سوزنی. من نبودم بیدل و یار این چنین هم دلی هم یار غاری داشتم.خاقانی. ارباب شوق در طلبت بیدلند و هوش اصحاب فهم در صفتت بی سرند و پا. سعدی. المنهٔ لله که چو ما بیدل و دین بود آنرا که لقب عاقل و فرزانه نهادیم.حافظ ||. عاشق شیدا. (آنندراج). بیمار از عشق. (از ناظم الاطباء). عاشق. سخت عاشق. دلباخته. محب. دلداده : که پروردهء مرغ بیدل شده ست ز آب مژه پای در گل شده ست.فردوسی. برآمد نیلگون ابری ز روی نیلگون دریا چو رای عاشقان گردان چو طبع بیدلان شیدا. فرخی. چه خواهد دلبر از دلجوی بیدل چه خواهد عاشق از معشوق دلبر.فرخی. تا ز روی بیدلان باشد نشان برشنبلید تا ز روی دلبران باشد نشان بر ارغوان. فرخی. چو بشنید این سخن رامین بیدل چنان شد چون خری وامانده در گل. (ویس و رامین). گر نشدم عاشق و بیدل چرا مانده بچاه اندر چون بیژنم.ناصرخسرو. با باد چو بیدلان همیگردی نه خواب و قرار نه خور و مسکن. ناصرخسرو. چو بیدلان بسر کوی خویش بازروم چو ناگهان بسر کوی بنده برگذری.سوزنی. شور عشق تو در جهان افتاد بیدلان را بجان زیان افتاد.خاقانی. لاف از دم عاشقان زند صبح بیدل دم سرد از آن زند صبح.خاقانی. نعرهء مرغان برآمد کالصبوح بیدلی از بند جان آمد برون.خاقانی. گهی دل را بنفرین یاد کردی ز دل چون بیدلان فریاد کردی.نظامی. ملک چون بیدلان سرگشته میشد ز تاج و تخت خود برگشته میشد.نظامی. هزار بیدل مشتاق را بحسرت آن که لب بلب برسد جان بلب رسانیدی. سعدی. بیدل گمان مبر که نصیحت کند قبول من گوش استماع ندارم لمن یقول.سعدی. دوستان عیب من بیدل حیران مکنید گوهری دارم و صاحبنظری میجویم.حافظ. ای گل بشکر آنکه توئی پادشاه حسن با بلبلان بیدل

شیدا مکن غرور.حافظ. خدا را بر من بیدل ببخشای و واصلنی علی رغم الاعادی.حافظ. - بیدل افتادن؛ بیدل شدن : بمن ده که بس بیدل افتاده ام وزین هر دو بی حاصل افتاده ام.حافظ. و رجوع به دل و بیدل و بیدل شدن شود. - بیدل شدن؛ شیدا و عاشق شدن : هر که او گرد بتان گشت چو من بیدل شد حال ازینگونه ست اینجا حذر ای قوم حذر. فرخی. ترسم که مست و عاشق و بیدل شود چو ما گر محتسب بخانهء خمار بگذرد.سعدی. و رجوع به بیدل شود. - بیدل کردن؛ شیدا و عاشق کردن : نظر بروی تو صاحبدلی نیندازد که بیدلش نکند چشمهای فتانت.سعدی. گر همه خلق را چو من بیدل و مست میکنی روی بصالحان نما خمر بزاهدان چشان. سعدی (||. اصطلاح عرفان) دلداده. دلباخته در راه خدا. که دل در راه معرفت حق از کف داده باشد : بیدلی در همه احوال خدا با او بود او نمیدیدش و از دور خدایا میکرد.حافظ ||. آزرده. دل گرفته. غمگین. دلتنگ. (ناظم الاطباء). دلخسته. (آنندراج). گرفته. دلتنگ. غمناک : چو بیکام و بیدل بیامد ز روم نشستش نبود اندرین مرز و بوم.فردوسی. چو این دو سر افکنده شد در نبرد شماساس شد بیدل و روی زرد.فردوسی. با همه بیدلان برابر گشت هر که اندر بلای عشق افتاد.فرخی. بنالد مرغ با خوشی ببالد مورد باکشی بگرید ابر با معنی بخندد برق بیمعنی. یکی چون عاشق بیدل دوم چون جعد معشوقه سیم چون مژهء مجنون چهارم چون لب لیلی. منوچهری. بدانی که ما عاشقانیم و بیدل تو معشوق ممشوق ما عاشقانی.منوچهری. تو یار بیدلان و بیکسانی همیشه چارهء بیچارگانی.(ویس و رامین). ملک اهل فضل بیجان شد چه شگفتی که بیدلند حشم.مسعودسعد. اگرچه نیستی غمخوار کارم بدینسان بیدل و غمگین مدارم.نظامی. بر دل بسته بند بگشادند بیدلی را بوعده دل دادند.نظامی. میدهد دل مر تو را کاین بیدلان بی تو گردند آخر از بیحاصلان.مولوی. صبا ز منزل جانان گذر دریغ مدار وز او بعاشق بیدل خبر دریغ مدار.حافظ. و دراز چون شب عاشقان بیدل. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۲۶). - بیدل شدن؛ مضطرب و غمگین شدن. آزرده خاطر گشتن : حشم و لشکر بیدل شده بودند همه از غم و اندوه دیر آمدن او ز سفر.فرخی. پنداشتی که خوار شده ستی میان خلق بیدل شود عزیز که گردد ذلیل و خوار. فرخی ||. بیهوش. پریشان خاطر : بهشیاری مشو با من که مستی چو من بیدل نه ای حقا که هستی.نظامی ||. مجنون. (آنندراج). معتوه. دیوانه. (یادداشت مؤلف). نادان. گول. کودن. (ناظم الاطباء). ضعیف القلب. (ناظم الاطباء) : مرا بیدل و بیخرد یافتی بکردار بد تیز بشتافتی.فردوسی. و او را پیش از آنک اندیشهء او خللی آورد که در نتوان یافت بازداشتی و بسبب آنک بیدل بود دیگر باره رها کردی. (فارسنامهء ابن البلخی ص۹۲). نبود از رای سستش پای برجای که بیدل بود و بیدل هست بیرای. نظامی (خسرو و شیرین). - بیدل شدن؛ دیوانه شدن : گر بر حکما وصف تو مشکل نشدی فرزانه ز دیدار تو بیدل نشدی.عنصری||. بددل. بزدل و نامرد. (آنندراج). جبان. (زمخشری). هدان. هیدان. مرغ دل. هاع. (نصاب الصبیان). کم دل. کم جرأت. ترسنده : رخ جنگی سیاه از گرد تیره دل بیدل بسان بید لرزان.ناصرخسرو. سپه را چو دلداد خسرو بسی که بیدل نباید که باشد کسی.نظامی. - بیدل شدن؛ ترسو و بددل شدن : اگر بیدل شود شیر دژآگاه برو چیره شود در دشت روباه. (ویس و رامین).

بیدل.

[دِ] (اِخ) ابوالمعالی میرزا عبدالقادربن عبدالخالق ارلاس (یا برلاس). متخلص به بیدل متولد ۱۰۵۴ ه . ق. (۱۶۴۴م.) در اکبرآباد هند و متوفی ماه صفر سال ۱۱۳۳ ه . ق. (۱۷۲۰ م. روز ۵ دسامبر) در عظیم آباد و بقولی در دهلی. شاعر پارسی گوی هندی است که اص از ترکان جغتائی برلاس بود اما در هندوستان متولد و تربیت یافت و بیشتر عمر خود را در شاه جهان آباد بعزلت و آزادی میگذراند و سرگرم تفکرات عارفانه و ایجاد آثار منظوم و منثور خود بود. در نظم و نثر سبکی خاص داشت و از بهترین نمونه های سبک هندی بشمار می آید در آثارش افکار عرفانی با مضامین پیچیده و استعارات و کنایات درهم آمیخته است. در خیال پردازی و ابداع مضامین دقیق بود. او در سال ۱۰۷۹ ه . ق. بخدمت محمد اعظم بن اورنگ زیب پیوست سپس بسیاحت پرداخت و سرانجام در ۱۰۹۶ه . ق. در دهلی سکنی گزید و نزد آصف جاه اول (نظام حیدرآباد) تقرب داشت. بیدل در افغانستان و قسمتی از ترکستان

چین و تاجیکستان و ازبکستان محبوبیت بسیار دارد. از آثار اوست مثنویهای عرفات، طلسم حیرت، طور معرفت، محیط اعظم، تنبیه المهوسین و دیوان قصائد و غزلیات و ترجیعات و ترکیبات و مقطعات و مستزاد و تواریخ مربع و مخمس و هزلیات و رباعیات و دارای مجموعه ای از مکاتیب است که بیشتر آن خطاب به ممدوح خود شکرالله و دو فرزند اوست که بنامهای رقعات یا انشاء می باشد و کلیات بیدل در سال ۱۲۸۷ ه . ق. در لکنهور بطبع سنگی رسید. رجوع به دائرة المعارف فارسی و ریاض العارفین ص۴۴ و فرهنگ فارسی معین و مجمع الفصحا ج۲ ص۸۲ شود.

بیدل.

(اِخ)(۱) جان. (۱۶۱۵-۱۶۶۲ م.) مؤسس اونیتاریانیسم در انگلستان. در نتیجهء مطالعات کتاب مقدس، اعتقادش از تثلیث سلب شد و عقیدهء خود را در دوازده دلیل مستخرج از کتاب مقدس نوشت اما بسبب نشر این مقاله بزندان افتاد و از آن ببعد نیز مکرر محبوس و چندی نیز تبعید شد و سرانجام در زندان درگذشت. (دایرة المعارف فارسی). (۱) - Biddle, John.

بیدلا.

[دِ] (اِ مرکب) بیدلانه. (از رشیدی) سخنان بیربط و هذیان را گویند. (برهان) (از جهانگیری) (هفت قلزم). هذیان. سخنان پریشان بیمعنی که بیدلانه گفته شود یعنی دل از آن خبردار نباشد. (انجمن آرا) (آنندراج). کلام بیمعنی. سخن یاوه و بیهوده. (ناظم الاطباء) : سخن جای دگر بردم از آن سردی بیفتادم نشاید بیدلا گفتن بیا تا بگذرم زینها.نزاری.

بیدلانه.

[دِ نَ / نِ] (ق مرکب) با بیدلی. همانند بیدلان. در حالت بیجانی و بطور آزردگی و دلگیری. (ناظم الاطباء).

بیدل شیرازی.

[دِ لِ] (اِخ) شهرت سید میرزا محمدرحیم ملقب به فخرالدوله متخلص به بیدل شاعر و طبیب ایرانی. ندیم و طبیب فتحعلیشاه قاجار (سلطنتش ۱۲۱۲ تا ۱۲۵۰ ه . ق.) متوفی در شیراز. پدرش میرزا سید محمد طبیب اصفهانی بود و به درخواست کریم خان زند در شیراز سکنی گزید. بیدل ظاهراً در اوایل سلطنت محمد شاه قاجار در قم درگذشت. (دایرة المعارف فارسی). و نیز رجوع به مجمع الفصحاء ج۲ ص۸۲ شود.

بیدلک.

[دِ لَ] (اِ مرکب) مصغر بیدل. عاشق دلباخته : بیدلکان جان و روان باختند با ترکان چگل و قندهار.منوچهری. و رجوع به بیدل شود.

بیدل کرمانشاهی.

[دِ لِ کِ] (اِخ)محمدبن میرزا علی محمد اصلش از چلاب مازندران و از بنی اعمام میرزا علیقلی متخلص به اقبال. در ایام کودکی پدرش او را برای تحصیل علوم عربی و ادبی به کرمانشاه برد بعد از پدر بمنصب سررشته داری و مباشری آتشخانه و نظام موروثی منصوب گردید. در زمان مؤلف مجمع الفصحاء حیات داشته و مسئول فوجی از افواج کرمانشاه بوده است. طبع شعر داشت و کتابی

بنام دبستان ماتم مشتمل بر سه مجله در مراثی و نیز رساله ای در عروض و مثنوی موسوم به عسر و یسر در نظم حکایات و فرج بعد شدهٔ از آثار اوست. (از مجمع الفصحاء ج ۲ ص ۷۵).

بیدل نیشابوری.

[دِ لِ نَ / نِ] (اِخ) مؤلف مجمع الفصحاء نویسد: از نجبای نیشابور و نام او محمدامین بیک بوده است و طبع شعر داشته. (از مجمع الفصحاء ج ۲ ص ۸۲).

بی دل واپسی.

[دِ پَ] (ق مرکب) (از: بی + دل + وا + پس + ی) بدون نگرانی. بدون تشویش. بدون اضطراب.

بی دل و دماغ.

[دِ لُ دِ / دَ] (ص مرکب)(از بی + دل + و + دماغ) مهموم. مغموم. گرفته. دلتنگ. بی حوصله. که حالی ندارد.

بیدلی.

[دِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیدل. دل از دست دادگی : من و تو سخن چون توانیم گفتن من از بیدلی و تو از بی دهانی.پنجهیری ||. آزردگی. دلتنگی. افسردگی ||. بی جرأتی و جبن. (ناظم الاطباء). ترس. جبن. ترسانی. ضعف قلب. (ناظم الاطباء) : ز بیدلی و ز بیدانشی بلشکر خویش هم از پیاده هراسان بود هم از سرهنگ. فرخی ||. دلدادگی. شیدائی. عشق. حب. محبت. عاشقی : دلا تا تو ز من دوری نه در خوابم نه بیدارم نشان بیدلی پیداست از گفتار و کردارم. فرخی. هزار بار بگفتم که راز عشق ترا نهان کنم نکنم بیدلی و پرده دری.سوزنی. دلم را میبری اندیشه ای نیست ببر کز بیدلی به پیشه ای نیست.نظامی. گر امانت بسلامت ببرم باکی نیست بیدلی سهل بود گر نبود بیدینی.حافظ.

بیدلی.

[دِ] (اِخ) از گفتهء مؤلف مرآة الخیال چنین برمی آید که وی بانویی بسیار خوش طبع و خوش فکر و خوشگو و زیبا و شوهرش شیخ عبدالله دیوانه پسر خواجه حکیم بوده است. (مرآة الخیال ص ۳۳۸).

بی دلیل.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + دلیل) بدون برهان. بدون حجت. که دلیل ندارد. رجوع به دلیل شود.

بی دم.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + دم) بی نفس ||. بی نفسی که به خیر و دعا بر کسی دمیده شود. - بیدم مردان؛ بی نفس دمیده شده به خیر و دعا بر کسی. بی دعای اولیاءالله. (آنندراج). و رجوع به دَم شود.

بی دم.

[دُ] (ص مرکب) (از: بی + دم) بی دمب. دم بریده ||. شرور و موذی و باشرارت و بیشتر در حیوانات استعمال کنند. (ناظم الاطباء).

بیدماغ.

[دِ / دَ] (ص مرکب) (از: بی + دماغ) بی حالت و بی کیف. (ناظم الاطباء). کدر. ملول. (یادداشت مؤلف). افسرده. دلتنگ. رجوع به بیدل و دماغ شود ||. زودخشم. زودرنج. بدمزاج. (آنندراج). به اندک چیزی خشمناک و متغیر شده. (ناظم الاطباء ||). ناشکیبا. بی صبر و حوصله. (ناظم الاطباء).

بیدماغی.

[دِ / دَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیدماغ. بی التفاتی طبیعت که بعد از ضبط خشم بهم میرسد. (غیاث) (آنندراج ||). بی صبری و ناشکیبائی ||. بی حالتی. (ناظم الاطباء). افسردگی. رجوع به بی دماغ شود.

بیدمال.

(ن مف مرکب) مالیده به بید... مالش یافته با بید ||. اصطلاحاً پاک کردن زنگ باشد از روی آئینه و شمشیر و سایر اسلحه بچوب بید یا چوب دیگر که این کار را شاید. (برهان). پاک کردن زنگ از شمشیر و آیینه و سایر اسلحه بچوب بید یا چوب دگر که این کار را شاید. و این لغت میان اهل هند متعارف است و در شعر خسرو مذکور و در کلام قدما یافته نشد. (فرهنگ رشیدی). پاک کردن زنگ بود از روی شمشیر و خنجر و سایر اسلحه بچوب بید یا چوب دیگر که این کار را شاید. (فرهنگ جهانگیری). پاک کردن زنگ از شمشیر و خنجر و آیینه و سایر اسلحه بچوب بید یا چوب دیگر و این لغت در میان اهالی هند متعارف است در سخن متقدمین فرس دیده نگردید. (انجمن آرا) (آنندراج) : بین عدل عادلی که بعدلش ز ایمنی آزاده بود تیغ چو سوسن ز بیدمال. امیرخسرو.

بی دمب.

[دُ] (ص مرکب) رجوع به بی دُم شود.

بید مجنون.

[دِ مَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) قسمی از درخت بید که شاخه های آن سرنگون است. (ناظم الاطباء). بیدموله. بیدناز. قسمی بید که شاخهای بسوی زمین آویخته دارد. و در نواحی خشک و استپی ایران بهم رسد. (از یادداشت مؤلف). نوعی از بید است که برگهای باریک دارد و شاخهای نازک. (غیاث) (آنندراج). صفصاف رومی. غرب. (واژنامهء گیاهی ص۱۶۱). بید معلق. گونه ای از بید معلق که در فلات ایران فراوان است و بیشتر از گونه های دیگر به آب نیازمند است. (جنگل شناسی ساعی ج۱ ص۱۹۴)(۱). بید نگون. بید سرنگون. وزک. ام الشعور. شعرالبنت. بید واله. (یادداشت مؤلف). (۱) - Salix Babylonica.

بیدمشک.

[مِ / مُ] (اِ مرکب) مشک بید. نوعی از بید است که بهار آن یعنی شکوفهء آن بغایت خوشبوی باشد و عرق آنرا بجهت تفریح دل و

تبرید بیاشامند. (از برهان). درختی است که گلش زرد باشد مایل به اندک سبزی و سیاهی پیشتر از ظهور برگ بشکفد بغایت خوشبو. (غیاث). درختی است گلش خوشبوی مایل بزردی و در بهار بشکفد و بیشتر در کشمیر و در بعضی باغها در جهان آباد نیز گل میکند و آن در دواها مستعمل و محروری مزاج را بغایت نافع است. (بهار عجم) (آنندراج). بان. (صحاح الفرس). شاه بید. (یادداشت مؤلف). رجوع به مشک بید شود. قسمی از درخت بید که گلش بغایت خوشبو و در آغاز بهار اول گلی است که بدست می آید. (ناظم الاطباء). بید موش. درختی از گونهء بید دارای شکوفه های معطر که عرق آن مفرح است. درختی است که در جنگلهای ایران یافت میشود و استعمال طبی دارد. گربه بید. بهرامه. بهرامج. مشک بید. (بحر الجواهر). فیک (در کتول) سوکوت (در مینودشت). گربه بید. عطفل. زنف. شاه بید. گله موش. پنجه گربه. پله. خلاف بلخی. بید طبری. گربه. گربگو. بلخ. بان. وشع. پلیشی. پیشی. (یادداشت مؤلف). این گونه از درخت بید در سراسر جنگلهای شمال و ارسباران ایران بفراوانی یافت میشود و همه جا بنام بید مشک و مشک بید معروف است و آنرا در کتول «مشک فیک» و در مینودشت «سوکوت» می نامند. (جنگل شناسی ج۱ ص۱۹۴) : نظر نکنی در بوستان که بید مشک است و چوب خشک. (گلستان). بهاران که باد آورد بید مشک بریزد درخت جوان برگ خشک.سعدی. نوبهار از غنچه بیرون شد بیک تو پیرهن بید مشک انداخت تا دیگر زمستان پوستین. سعدی. زنف، بید مشک بری. (منتهی الارب).

بیدمشک.

[مُ] (اِخ) دهی از دهستان مرکزی بخش قاین شهرستان بیرجند است و ۱۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدمشک.

[مُ] (اِخ) دهی از دهستان نهارجانات بخش حومهء شهرستان بیرجند است و ۱۵۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیدمشکی.

[مِ / مُ] (ص نسبی) سبزی سخت روشن. برنگ گل بیدمشک. (یادداشت مؤلف ||). که بوی بیدمشک گرفته است بمجاورت: نقل بیدمشکی. (یادداشت مؤلف).

بید معلق.

[دِ مُ عَلْ لَ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) بید مجنون. بید نگون. بید موله. (یادداشت مؤلف).(۱) نوعی از درخت بید که شاخهای تازه و جدید آن نازک و معکوس قرار میگیرد و دارای مادهء «سالیسین» است. (گیاه شناسی گل گلاب ص۲۹۷). رجوع به بید و بید مجنون شود. (۱) - Salix Babylonica.

بید منجگان.

[مَ جِ] (اِخ) دهی از دهستان بویراحمد سردسیر بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان است و ۲۵۰ سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیدموش.

(اِ مرکب) بیـدمشک. شاه بیـد. بهرامه. مشک بید. بید طبری. و رجوع به ترکیبات بالا و بید مشک شود. یکی از هفده گونهء بید که گربه بید نیز خوانندش. (شرفنامه منیری). بمعنی بید مشک است و آنرا گربه بید نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج) (از برهان).

بید موله.

[دِ مُ وَلْ لَهْ] (ترکیب وصـفی، اِ مرکب) یعنی بیـد طبری و در شـرفنامه یکی از اقسام هفده گانهء بید است. (از رشـیدی). بید مجنون. بیـد ناز. قسـمی بیـد که شاخها بسوی زمین آویخته دارد. (از یادداشت مؤلف). بیـد مشک. (انجمن آرا). بیـد نگون. بید مجنون. بید معلق. (یادداشت مؤلف). رجوع به ترکیبات بالا و بید مجنون و بید معلق شود.

بیدمی.

[دُ] (حامص مرکب) عدم دم و دنب. (ناظم الاطباء). حالت و چگونگی بیدم. بی دنبال. دنب نداشتن.

بید ناز.

[دِ] (ترکیب اضـافی، اِ مرکب) بیـد موله. بیـد مجنون. بیـد معلق. (یادداشت مؤلف) : زلفت که چو بیـد ناز آویخته است خاک محن اندر سر من بیخته است. (از کتاب شرف الدین رامی). رجوع به بید مولّه و بید مجنون و بید معلق شود.

بیدن پاول.

[دِ وِ] (اِخ)(۱) لرد رابرت ستیونسن سـمیث. اولین بارون بیدن پاول (۱۸۵۷-۱۹۴۱م.) ژنرال انگلیسـی و مؤسس پیشاهنگی. در هند و افغانسـتان و آفریقـای جنوبی خـدمت کرد و بسـربازان خود درس شـهامت و چـاره جوئی میـداد. پس از مراجعت به انگلسـتان از او دعوت شـد که برنامه ای مبنی بر این اصول برای جوانان تهیه کنـد. نهضتی که بدین طریق پدید آمد در ۱۹۰۸م. به پیشاهنگی منجر گردیـد. در ۱۹۱۰م. به کمـک خـواهرش پیشـاهنگی برای دخـتران نیز تأسـیس کرد. در ۱۹۱۲م. سـیاحتی بـه گرد جهـان کرد و در ۱۹۲۰م. در جمبـوری بیـن المللی لنـدن عنـوان سـرپیشاهنگی جهـان یـافت و در ۱۹۲۹م. لقب بـارون به او اعطـا گردیـد از تألیفـات متعددش پیشاهنگی برای پسران (۱۹۰۸م) است. (از دایرة المعارف فارسی). (۱) - Biden - Powell.

بی دندان.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + دندان) آنکه دندان ندارد. آنکه دندانش افتاده باشد. (ناظم الاطباء ||). پیر. سالخورده: پیر بی دندان؛ پیر هاف هافو. - بی دندان شدن؛ افتادن دندانها. (ناظم الاطباء). رجوع به دندان شود.

بی دنگ و فنگ.

[دَ گُ فَ] (ص مرکب)(از: بی + دنـگ + و + فنـگ) بی تشـریفات. بـدون برو بیـا. بـدون تجمل. بـدون جاه و جلال. بی مشـکل و گرفتاری. و رجوع به دنگ و فنگ شود.

بید نگون.

[دِ نِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)(۱) بیـد معلق. بید موله. بید مجنون. بید طبری. رجوع به بید مجنون و بید معلق و بید موله شود. (۱) - Saule pleureur.

بیدنو.

[] (اِخ) قریه ای است چهار فرسنگ بیشتر جنوبی کلخنگان بفارس. (از فارسنامهء ناصری).

بیدو.

(اِخ) دهی است از دهستان حیات داود که در بخش گناوهء شهرستان بوشهر واقع و دارای ۱۰۶ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بیدو.

(اِخ) دهی است از دهستان لیراوی که در بخش دیلم شهرستان بوشهر واقع و دارای ۳۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بیدو.

(اِخ) (شبانکاره) قریه ای است چهارفرسنگی میانهء جنوب و مغرب ده کهنه بفارس. (از فارسنامهء ناصری).

بیدو.

(اِخ) قریه ای است هفت فرسنگی شمال دیر بفارس. (از فارسنامهء ناصری).

بی دوا.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + دوا = دواء) بدون دوا. (ناظم الاطباء). بی دارو. که دوا ندارد: بی دوا و غذا؛ بی دارو و خوراک. (یادداشت مؤلف). بی هیچ وسیلهء تغذیه و درمان ||. بی درمان و لاعلاج. (ناظم الاطباء). که علاج نپذیرد: درد بی دوا؛ درد که علاج نپذیرد. (یادداشت مؤلف) : دری دیگر نمیدانم که روی از تو بگردانم مخور زنهار برجانم که دردم بی دوا ماند. سعدی. رجوع به دوا شود.

بیدواز.

[بیدْ] (اِخ) نام کوهی است از ولایت ماوراءالنهر. (برهان) (رشیدی) (انجمن آرا). کوهی است در ماوراءالنهر که بعظمت مثل بوده است. (فرهنگ فارسی معین). و نیز رجوع به لباب الالباب ج۲ ص۱۷۱ شود : همچون کلاهگوشهء نوشیروان مغ برزد هلال سر ز پس کوه بیدواز. روحی ولوالجی. بر جود تو حباب بود بحر قیروان بر حلم تو پشیزه بود کوه بیدواز. رضی الدین نیشابوری.

بیدواز.

[بیدْ] (اِخ) دهی است از دهستان میلانلو بخش شیروان شهرستان قوچان و ۵۲۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بید واله.

[دِ لِهْ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب)بید مجنون. بید نگون. بید سرنگون. بید مولّه. بید معلق. رجوع به مترادفات مذکور شود.

بیدوام.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + دوام) که پایندگی ندارد. ناپایدار. مقابل بادوام. بدون دوام. بی ثبات : باز در عواقب کارهای عالم تفکری کردم... تا روشن گشت که نعمتهای این جهانی چون روشنایی برق است بیدوام و ثبات. (کلیله و دمنه). در حسن بی نظیری در لطف بی نهایت در مهر بی ثباتی در عهد بیدوامی.سعدی. و رجوع به دوام شود.

بیدوامی.

[دَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیدوام. عدم ثبات. ناپایداری. مقابل دوام.

بی دود.

(ص مرکب) (از: بی + دود) که دود ندارد. روشن. دور از تیرگی ||. مجازاً، زیبا و دور از هر تیرگی و از هر زشتی : بدو داد شنگل سپینود را چو سرو سهی شمع بیدود را.فردوسی. شمع بیدود و نقش بیداغند.نظامی. رجوع به دود شود. - آتش بی دود؛ کنایه از شراب. (از یادداشت مؤلف).

بیدودت.

[بَ / بِ دو دَ] (ع مص) (از بیدودهٔ عربی) هلاک شدن. رجوع به بیدودهٔ شود.

بی دودمان.

(ص مرکب) (از: بی + دودمان) که دودمان ندارد. بی تبار. نانجیب. که خانواده دار نیست. رجوع به دودمان شود.

بیدودهٔ.

[بَ دَ] (ع مص) هلاک گردیدن. بود. بید. بیاد. بُواد. بیود. (از منتهی الارب). هلاک شدن. (ترجمان علامهء جرجانی). رجوع به مصادر مذکور شود.

بیدور.

[] (اِ) تمک. نرم از گیاههای زمین. و رجوع به خربث در ابن البیطار و تمک شود.

بیدوس.

(ص مرکب) معصوم و بی گناه. (از ناظم الاطباء).

بیدوش.

[وَ] (ص مرکب) (از: بید + وش) مانند بید. برسان بید. بیدمانند ||. لرزان. لرزنده مانند برگهای بید که به اندک بادی میلرزد. (ناظم الاطباء).

بیدول.

(ص مرکب) بی شکل ||. بد تربیت شده و بی ادب. (ناظم الاطباء).

بیدولت.

[دَ / دُو لَ] (ص مرکب) (از: بی + دولت) بدبخت و بی نصیب. دارای نکبت. (ناظم الاطباء). بی اقبال. مقابل بختیار. مقابل صاحب دولت. بخت برگشته. رجوع به دولت شود : تاک(۱) رز را گفت ای دختر بیدولت این شکم چیست چو پشت(۲) و شکم خربت. منوچهری. که از بیدولتان بگریز چون تیر سرا در کوی صاحبدولتان گیر.نظامی. نخواهم نقش بیدولت نمودن من و دولت بهم خواهیم بودن.نظامی. و چنانک رسم بیدولتان باشد رای پیرانهء پسر را بازیچهء کودکانه می شمرد. (جهانگشای جوینی). بعد از خدای هرچه پرستند هیچ نیست بیدولت آنکه بر همه هیچ اختیار کرد. سعدی. بیدولت اگر مسجد آدینه بسازد یا طاق فرود آید و یا قبله کج آید ||.؟ بی هنر. (ناظم الاطباء) : نیست دل را با هوسهای جهان در سینه جا شد چو بیدولت پسر از خانه بیرون کردنیست. واعظ قزوینی (از آنندراج ||). کنایه از ناقابل و بدوضع. (آنندراج). فقیر : گاه با بیدولتان از خاک و خس بستر کنیم گاه با ارباب دولت نقش شادروان شویم. سنائی. - بی دولتانه؛ که مقرون به دولت نیست. -سخن بی دولتانه؛ سخن که از ادب و هنر بهره ندارد : هولاکوخان از سخنان بی دولتانهء او برآشفت... (تاریخ رشیدی). (۱) - ن ل: باز. (۲) - ن ل: طبل.

بیدولتی.

[دَ / دُو لَ] (حامص مرکب)بدبختی. نامساعدی بخت. ادبار : دانستم از بیدولتی من بوده است عیب اسب نیست. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۰۸). خجل شد که این بیدولتی ما نگر که من این فرزند را محرر کردم. (قصص الانبیاء ص۲۰۳). کس از بیدولتی کامی نیابد به از دولت فلک نامی نیابد.نظامی ||. بی هنری : رونق و طراوت عمر بآب بیدولتی غرق مکن. (گلستان). چو از بیدولتی دور اوفتادیم بنزدیکان حضرت بخش ما را.سعدی ||. فلاکت. ناداری. بی چیزی.

بیدون.

[] (ترکی - مغولی، اِ) نام خزانهء زر سرخ و جامه های خاص که ظاهراً تحت نظارت و محاسبهء وزیر بوده است. مؤلف تاریخ غازان در حکایت سی ودوم در ضبط کار خزانه و ترتیب مهمات و مصالح آن چنین نویسد: پیش از این معتاد نبود که کسی حساب خزانهء پادشاهان مغول نویسد یا آنرا جمعی و خرجی معین باشد.... در این وقت پادشاه اسلام ضبط آن چنان فرمود که خزانه ها جدا باشد هرآنچه مرصعات بود تمامت بدست مبارک در صندوق نهد... بر دفتر مثبت باشد و پادشاه آنرا قفل برزده... و هر آنچه زر سرخ بوده و جامهای خاص... بر قاعده وزیر مفصل بنویسد... و هر آنچه زر سفید و انواع جامها بود که پیوسته خرج کنند خزانه داری و خواجه سرایی دیگر را نصب فرمود... و وزیر جمع آنرا ثبت کرد... خزانهء اول را نارین و دوم را بیدون میگویند و سبب

آنکه تا هر لحظه پروانه را نشان نباید کرد. (تاریخ غازان ج۲ ص ۳۳۱ و ۳۳۳).

بیدون.

(اِخ) بخارخداهٔ. نام یکی از شهریاران بخارا که بنا بنوشتهء نرشخی در تاریخ بخارا مدفن سیاوش را پس از ویرانی آباد نمود و او شوی خاتون بود و پدر طغشاده و بیدون در زمانی که عبیداللهبن زیاد مأمور خراسان شد مرده بود و پسر او طغشاده شیرخوار بود و مادرش خاتون بجای او پادشاهی میکرد. رجوع به تاریخ بخارای نرشخی ص۲۸، ۲۹، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲ و شرح حال رودکی ج۱ ص۸۸ و ۲۲۳ شود.

بیدون.

(ق مرکب) (از: بی + دون) کلمهء نفی یعنی بدون. (ناظم الاطباء).

بیدوند.

[وَ] (اِ مرکب) نام دارویی است که آنرا شادنه گویند و بجهت داروی چشم بکار برند. (برهان). نام دارویی است که آنرا شادنه گویند. (از رشیدی) (جهانگیری). نام داروئی است که آنرا شاهدانه نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). یکنوع سنگی دوائی که شادانه نیز گویند. (ناظم الاطباء). شادنه. شادنج. شاذنج. شاذنه. حجر هندی. حجرالدم. حجرالطور. رجوع به مترادفات کلمه شود.

بیدهشت.

[دَ شَ] (ص مرکب) (از: بی + دهشت) بی بیم و بی هول. (ناظم الاطباء). رجوع به دهشت شود.

بیدهل.

[هِ] (اِخ) دهی از دهستان بابالی بخش چقلوندی شهرستان خرم آباد است و ۱۲۰ تن سکنه دارد. صنایع دستی زنان آن سیاه چادربافی و راه اتومبیل رو است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶).

بیدهل رقص.

[دُ هُ رَ] (اِ مرکب) رقص بدون دهل (||. ص مرکب) آنکه بیموقع حرف زند. از اهل زبان بتحقیق پیوسته... (آنندراج). و رجوع به مجموعهء مترادفات ص ۳۷۰ شود.

بیدهن.

[دَ هَ] (ص مرکب) (از: بی + دهن) مخفف بیدهان. فاقد دهان ||. کنایه از کسی که بر سخن گفتن قدرت نداشته باشد. (آنندراج). عاجز و ناتوان در تکلم. سخنران حقیر. (ناظم الاطباء) : عاشقان بیدهن را زهرهء گفتار نیست ورنه جای بوسه پرخالیست در کنج لبش. صائب.

بیدهند.

[هِ] (اِخ) دهی از دهستان قهستان بخش کهک شهرستان قم و دارای ۱۹۳۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۱).

بیدهند.

[هِ] (اِخ) دهی از بخش خوانسار شهرستان گلپایگان است و ۲۷۶۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۶). محلی کنار راه اصفهان به گلپایگان در ۱۵۷۳۰۰ گزی تهران. (یادداشت مؤلف).

بیدهند.

[هِ] (اِخ) محلی در ولایت نطنز، کاشان، واقع و دارای معدن سرب است. (یادداشت مؤلف).

بید هندی.

[دِ هِ] (ترکیب وصفی، اِ مرکب) نوعی از بید است که در بیشه های مازندران باشد و از میوهء آن دوشاب گیرند. خلاف هندی. رجوع به هندی شود: اضاء؛ بیشهء بید هندی. (منتهی الارب).

بیدی.

(ص نسبی) منسوب به بید. از بید || دارای بید: کوچهء بیدی؛ کوچه ای که در آن بید رسته باشد (||. اِ) درخت بید و تک بید. (ناظم الاطباء).

بیدی.

[بِ] (اِخ) نامی است که چینیها بدان طوایف مغولستان یعنی وحشیهای شمالی را مینامیدند ولی گمان قوی این است که در میان بیدی ها نه فقط طوایف مغول بل طوایف تاتار و منچو نیز بوده اند. (ایران باستان ج۳ ص۲۲۵۴).

بی دیانت.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + دیانت) بی دین || بی راستی و بیدرستی. (ناظم الاطباء). رجوع به دیانت شود.

بی دیانتی.

[نَ] (حامص مرکب) بیدینی. نادرستی : شاه مثال داد کنیزک را که جریمت و تهمت بشاهزاده اضافت کرده بود و بجنایت و بیدیانتی منسوب گردانیده فضیحت و رسوای خلق گردانند. (سندبادنامه ص۳۲۲).

بی دیت.

[یَ] (ص مرکب) (از: بی + دیت) که دیت ندارد. بی خون بها : بیدیت است آنکه تو خون ریزیش بی بدل است آنکه تو آویزیش.نظامی. رجوع به دیت شود.

بی دیدار.

(ص مرکب) (از: بی + دیدار) بی جمال. زشت. (یادداشت مؤلف). مقابل دیداری : مرا رفیقی امروز گفت خانه بساز که باغ تیره شد و زردروی و بی دیدار. فرخی. رجوع به دیدار شود.

بی دیده.

[دی دَ / دِ] (ص مرکب) (از: بی + دیده) بی چشم. نابینا. (آنندراج) (ناظم الاطباء). بی بصر. (مجموعهء مترادفات). کور. ضریر. اعمی. (یادداشت مؤلف) : خس طبع را چه مال دهی و چه معرفت بی دیده را چه میل کشی و چه طوطیا. خاقانی. به بی دیده نتوان نمودن چراغ که جز دیده را دل نخواهد بباغ.نظامی. خاصه مرغ مردهء پوسیده ای پرخیالی اعمیی بی دیده ای.مولوی. در خاک چو من بیدل و بیدیده نشاندش اندر نظر هرکه پریوار برآمد.سعدی. حکایت بشهر اندر افتاد و جوش که بی دیده ای دیده برکرد دوش.سعدی. به بی دیده ای گفت مردی که کوری! بدو گفت بی دیده، کوری که کورم. (از یادداشت مؤلف). رجوع به دیده شود ||. شوخ و بی شرم. (آنندراج). گستاخ و ناسپاس. (ناظم الاطباء). شوخ دیده.

بی دیسیپلین.

(ص مرکب) (از: بی + دیسیپلین(۱)، کلمهء فرانسوی) بی انضباط. بی نظم. و رجوع به دیسیپلین شود. (۱) - Discipline.

بیدین.

(ص مرکب) (از: بی + دین) کافر و بیراه و بی مذهب. (آنندراج). بی کیش و بی مذهب و ملحد. (ناظم الاطباء). کافر. بی کتاب. که دین ندارد. (یادداشت مؤلف). آنکه دین ندارد. بی کیش. لامذهب. مقابل دیندار. زندیق. (مهذب الاسماء) : بمن بر پس از مرگ نفرین بود همان نام من پیر بی دین بود.فردوسی. گرانمایه کسری ورا یار گشت دل مرد بیدین پرآزار گشت.فردوسی. نگون بخت را زنده بردار کرد سر مرد بیدین نگونسار کرد.فردوسی. ای ملکی کز تو به هر کشوری بهرهء بیدینان گرم و عناست.فرخی. هیچ بیدین به زر او را نتوانست فریفت ورچه شاهان جهان را بفریبند به زر.فرخی. رای را زنده تو بجهاندی و بزدودی همی زنگ کفر از روی بیدینان به صمصام صقیل. فرخی. مرد را در دین روا باشد که جوید دین بعقل بازگوی آخر که بیدین را علامت چیست پس. ناصرخسرو. خسیس است و بیقدر و بیدین اگر فریدونش خالست و جمشید عم. ناصرخسرو. قاضی بیدین از ابلیس لعین پرفتنه تر است. (گلستان). ترا با چنین علم و ادب که داری با بیدینی حجت نماند. (گلستان). مرا چه کار به ابن زیاد بیدین است فرشته را چه سروکار با شیاطین است.؟

بی دینار.

(ص مرکب) (از: بی + دینار) بی پول. مفلس. بی زر : سؤال کردم گل را که بر که میخندی جواب داد که بر عاشقان بی دینار. عمادی شهریاری. رجوع به دینار شود.

بیدینی.

(حامص مرکب) حالت بی دین. لامذهبی. بی کیشی. مقابل دینداری : بدین از خری دور باش و بدان که بیدینی ای پور بیشک

خریست. ناصرخسرو. گر امانت بسلامت ببرم باکی نیست بیدلی سهل بود گر نبود بیدینی.حافظ.

بی دیوار.

[دی](ص مرکب) (از: بی + دیوار) که دیوار نـدارد : بچشم سـر یکی بنگر سـحرگاه بر این دولاـب بی دیوار و بی لاـد.ناصرخسـرو. رجوع به دیوار شود.

بیذار.

[بَ] (ع ص) رجل بیذار و بیذارهٔ؛ مرد بسـیارگوی و افشاکنندهء راز. (منتهی الارب ذیل ب ذر). البذر و البنذار و البیذارهٔ و البیذرانی و التبذار؛ مرد بسیارگوی، یقال: فلان هیذارهٔ بیذارهٔ؛ ای مهذار مبذر. (از اقرب الموارد).

بیذارهٔ.

[بَ رَ] (ع ص) بیـذار. رجوع به بیـذار شود: رجل هـذره بـذرهٔ و هیذارهٔ بیذارهٔ؛ مرد بسـیارگوی. (از لسان العرب). یقال: فلان هیذارهٔ بیذارهٔ؛ ای مهذار مبذر. (اقرب الموارد). رجل بیذارهٔ؛ مرد مبذز. (از لسان العرب).

بیذاره.

[رَ / رِ] (اِ) فریب. گول. مکر و حیله. (ناظم الاطباء).

بیذخ.

[] (اِ) دختر ابلیس یا دختر پسر او. و بعضی گویند که بیذخ خود ابلیس است و او را تختی است بر روی آب زده و ساحر چون هرچه مطلوب بیـذخ است بجای آرد بدو رسد و بیذخ هرچه او خواهد انجام کند و حوائج ساحر برآورد و از چشم او غائب نشود و قربانها که برای او کننـد آدمی و دیگر حیوان است و نیز بایـد واجبات را دست بازدارنـد و هرچه در پیش عقل ناپسـند است بجای آرنـد و بعضی گفته اند بیذخ بر تخت خویش نشیند و ساحر او را سجده آرد. (یادداشت مؤلف از الفهرست ابن الندیم).

بیذخ.

[بَ ذَ] (ع ص) زن تناور. (منتهی الارب) (از لسان العرب) (ناظم الاطباء (||). اِخ) نخله ای مشهور. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بیذخش.

[ذَ] (اِخ) بـذخش. بدیشـخ. لقب مرزبانان ارمنسـتان و گرجسـتان و بذخش ها علاوه بر حکومت ریاست اسواران ولایتی را هم عهده دار بوده اند. (از ایران در زمان ساسانیان ص۳۷، ۱۲۲ و ۱۵۸).

بیذرانی.

[بَ ذَ نی ی] (ع ص) مرد بسیارگوی و افشاکنندهء راز. (از منتهی الارب). بیذار. رجوع به بیذار شود.

بیذرهٔ.

[بَ ذَ رَ] (ع مص) تبذیر. (از لسان العرب). رجوع به تبذیر شود.

بیذق.

[بَ ذَ] (معرب، اِ) در فارسی بیذه. ج، بیاذق. بمعنی سرباز پیاده، و عرب بدان تکلم نموده است: منعتک میراث الملوک و تاجهم و انت لدرعی بیذق فی البیاذق.فرزدق. ای آخذ سلاح الملوک و انت راجل تعدو بین یدی. (از المعرب جوالیقی ص۸۲، ۸۳). احمد محدث شاکر مصحح المعرب در پاورقی همین کلمه نویسد: بیذق ج، بیاذقه مردان جنگی پیاده و در لسان العرب چنین نویسد این کلمه در اصل فارسی و معرب شده است و وجه تسمیه بدان سبب است که این مردان در حرکت جلد و چابک اند و آنچه حرکت آنان را سنگین گرداند با خود ندارند و از همین ماده است کلمهء عامیانهء «بیاده» در اصطلاح نظامی. علامه دکتر احمدبک عیسی در محکم ص۴۳ چنین نویسد، پیاده کلمه ای فارسی است یعنی آنکه بر پایش راه رود و کلمهء بیذق و بیاذق و بیذه در این ماده همه با ذال آمده است و در بعضی نسخه ها با دال نوشته شده اما صحیح همان ذال است همچنانکه فرهنگهای عربی و ابن درید در جمهره با ذال ذکر کرده اند و گوید: فاما هذا الذی یسمی البیذق فلیس بعربی. البیاذقهٔ، الرجالهٔ و منه بیذق الشطرنج و اللفظهٔ فارسیهٔ معربهٔ سموا بذلک لخفهٔ حرکتهم و انهم لیس معهم مایثقلهم. (لسان العرب مادهء بذق). پیاده. ج، بیاذق ||. پیادهء شطرنج. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (دهار). پیادهء شطرنج و آن معرب پیاده است. (از مدار و رسالهء معربات و بهار عجم). و حالا آن پیاده را گویند که بمنتهای خانه های شطرنج رسد لیکن محققین شطرنج آن دو پیاده را نامند که روبروی شاه و فرزین نهند عام (اعم) از اینکه بمنتهای خانه ها رسد یا نرسد. (غیاث) (از آنندراج ||). راهنما در سفر. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (معرب پیاده). راهنما در سفر. دلیل راه. بیذق. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیدق شود ||. فرمانده ||. غوش ||. باز شکاری. (ناظم الاطباء).

بیذمان.

[بَ ذُ] (ع اِ) نام گیاهی است. (از ناظم الاطباء) (از منتهی الارب).

بی ذنب.

[ذَ نَ] (ص مرکب) (از: بی + ذنب) بی دم. بی دمب. که دم ندارد. بی دنبال : مردم از گاو ای پسر پیدا بعلم و طاعتست مردم بی علم و طاعت گاو باشد بی ذنب. ناصرخسرو. رجوع به ذنب شود.

بی ذوق.

[ذَ / ذُو] (ص مرکب) (از: بی + ذوق) بی مزه. (ناظم الاطباء ||). بی سلیقه. آنکه مابین خوبی و بدی فرق نگذارد. (ناظم الاطباء). آنکه قوهء تمیز زیبائی و جمال ندارد. (یادداشت مؤلف). آنکه نتواند زیبائیها را احساس کند. مقابل با ذوق : گر ذوق نیست ترا کژطبع جانوری.سعدی. رجوع به ذوق شود.

بی ذوقی.

[ذَ / ذُو] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی ذوق. بیمزگی ||. بی سلیقگی. (ناظم الاطباء ||). عدم قدرت احساس زیبائیها.

مقابل باذوقی.

بیذهٔ.

[بَ ذَ] (معرب، اِ) بمعنی بیذق که معرب بیذهء فارسی است. (از المعرب جوالیقی ص۸۲). رجوع به بیذق شود.

بیر.

(اِ) جامهء خواب را گویند مانند نهالی و توشک و آنچه گستردنی باشد بجهت خوابیدن خصوصاً. (برهان). جامهء خواب را گویند مانند نهالی و تشک و غیره و بیری بمعنی گستردنی بود. (فرهنگ جهانگیری). جامهء خواب مانند لحاف و نهالی و غیره بیری مانند گستردنی. (رشیدی). جامهء خواب است مانند نهالی و تشک و آنچه گستردنی باشد. (انجمن آرا) (آنندراج). جامهء خواب مانند نهالی و توشک و آنچه گستردنی باشد جهت خوابیدن. (ناظم الاطباء) : گر کسی در بیر زلفین تو را بیند بخواب پرعبیر و عنبرش گردد گه تعبیر بیر.قطران ||. جامهء خوشنما. (ناظم الاطباء ||). صاعقه. (برهان) (جهانگیری) (فرهنگ اسدی). رعد و برق و صاعقه. (ناظم الاطباء). برق. (لغت محلی شوشتر). رشیدی گوید به معنی صاعقه تیر است به تای قرشت لکن در فرهنگ (یعنی جهانگیری) هر دو جا ذکر کرده. (فرهنگ رشیدی). بمعنی صاعقه نوشته اند و این بیت دقیقی را شاهد آورده : تو آن ابری که ناساید شب و روز ز باریدن چنان چون از کمان تیر نباری بر کف زرخواه جز زر چنان چون بر سر بدخواه جز بیر. دقیقی (از صحاح الفرس) (از حاشیهء لغت فرس اسدی نخجوانی ||). طوفان. (برهان) (ناظم الاطباء ||). حفظ و از برکردن. (برهان)(۱). بمعنی «بر» و آنرا «زبر» نیز گویند. (جهانگیری). بمعنی یاد «از بیر» است نه «بیر» تنها اما حق آن است که «بیر» و «ویر» بمعنی حفظ و حافظه می آید فرهنگ رشیدی بمعنی بر، یعنی حفظ، آورده و آن «ازبر» است نه «بر» تنها. (انجمن آرا) (آنندراج). حفظ. بر. یاد. (ناظم الاطباء). - از بیر؛ از بر. (یادداشت مؤلف) : از پی رسم در آموختن نامه، کنند نامهء خواجه بزرگان دبیران از بیر.فرخی. مرا گوئی که رزم و بزم او را بکن تفسیر و شرح ار داری از بیر.لامعی ||. بهندی بمعنی برادر و پهلوان و شجاع باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء ||). بترکی یک را گویند که عدد اول باشد. (برهان) (از ناظم الاطباء (||). ع اِ) در عربی چاه را گویند. (برهان). بئر. رجوع به بئر شود. (۱) - ویر در پهلوی Virak, Vir (حفظ، فهم، حافظه) و در اوستائی Vira (اطلاع) (در پهلوی Virih بمعنی خردمندی و هشیاری است). در کردی Wir، مکری Fer, Bir، (آموخته و یاد گرفته). (حاشیهء برهان چ معین).

بیر.

(اِخ) از بیت ذیل برمی آید که نام دریائی است عنبرخیز (؟). (یادداشت مؤلف) : رسد دو نسیم از لب مدح خوانش بدریای بیر و بیابان فامر. قادری (از حاشیهء لغت فرس اسدی نخجوانی). و رجوع به فامر شود.

بیر.

(اِخ) دهی است از دهستان بخش خفر در شهرستان جهرم و دارای ۱۹۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷). و نیز رجوع به فارسنامهء ناصری شود.

بیر.

(اِخ) آبی است در دیار طی. (از معجم البلدان). و بیر بدون الف و لام تعریف، شهری است استوار از نواحی شهرزور. (از معجم

البلدان).

بیر.

[بَ یِ](۱) (اِخ) آدولف... فون. شیمیدان آلمانی (۱۸۳۵ - ۱۹۱۷م) بسبب کارهائی که در ترکیبات معطره و رنگهای آلی انجام داد. جایزهء نوبل (۱۹۰۵ م.) را برد. ساختمان مولکولی نیل، سرولین، و ائوزین را کشف کرد. (دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Baeyer.

بیرا.

(اِخ)(۱) نام ایالت تاریخی، شمال قسمت مرکز پرتغال، جنوب رود دوئرو، مرکزش کویمبرا. اکنون جزء سه ایالت است. ۱- بیرای علیا، جمعیت ۶۹۱۷۱۳ تن، کرسی آن ویزو. ۲- بیرای سفلی، جمعیت ۳۵۵۸۰۶ تن، کرسی آن کاشتلو برانکو. ۳- بیرای کرانه ای، جمعیت ۹۶۹۱۶۶ تن، کرسی آن کویمبرا. بیشتر ناحیهء بیرا کوهستانی است و کشاورزی و موکاری و زیتون دارد این ناحیه مدتها بین کاستیل و پرتغال متنازع فیه بود. (از دائرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Beira.

بیرائی.

(ص مرکب) سست رایی. بیعقلی و بیهوشی. فیلولت(۱). (نصاب الصبیان). رجوع به بیرایی شود. (۱) - از «فیلولهٔ» به معنی سست رایی و خطا کردن رای.

بیرابیر.

(ق مرکب) (کلمهء ترکی است مرکب از بیر = یک + الف + بیر = یک) ضعف. مضاعف. دوبرابر. - بیرابیر فرق کردن بهای چیزی؛ ترقی کردن قیمتها. دوچندان شدن آنها. (یادداشت مؤلف).

بیراد.

(ص مرکب) مرد پیر و کهنسال. (آنندراج). پیر و سالدیده ||. ضعیف و ناتوان. (ناظم الاطباء).

بی رادع و مانع.

[دِ عُ نِ] (ترکیب عطفی) سرخود و لگام گسیخته. که پیش گیرنده و بازدارنده ندارد. و رجوع به رادع و مانع شود.

بیرادگی.

[بَ] (هندی، اِ) مأخوذ از هندی، درویش و قلندر. (ناظم الاطباء).

بیراز.

(اِ) شاخ حیوانات. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء). شاخ. (جهانگیری) (رشیدی).

بیراسته.

[تَ / تِ] (اِ) دهکده ای که درخت خرمابن بسیار داشته باشد. (ناظم الاطباء).

بیراق.

[بَ] (ترکی، اِ) بیرق. علم و لواء ||. نشان ||. سپاه. (ناظم الاطباء). و رجوع به بیرق شود.

بیراقدار.

[بَ] (نف مرکب)(۱) بیرقدار. علمدار. (ناظم الاطباء). و رجوع به بیرقدار شود. (۱) - از بیراق (= بیرق) ترکی + دار (از داشتن)، مزید مؤخر فارسی.

بیرالتو.

(ترکی - مغولی) این کلمه در عبارت ذیل از تاریخ غازان آمده است اما معنی آن معلوم نشد : تدبیر چنان فرمود که از هر صد و دویست ایلچی بیهودهء عوان که پیش ازین بهرزه بولایات میرفتند این زمان نمی رود مگر بجهت مصالح ضروری... و از آن ایلچیان بیرالتو و یامهای بنجیک میروند که نه دیه بینند و نه شهر. (تاریخ غازان ص۳۶).

بیرالسبع.

[رُسْ سَ] (اِخ) نام محلی است در جنوب فلسطین و در همین مکان در ناحیهء جنوبی عسقلان چاههایی وجود دارد که میگویند آنها بدست حضرت ابراهیم (ع) حفر گردیده و این محل از قرن چهاردهم متروک مانده و در نوشته هایی یونانی از آن ذکری بمیان آمده است. (از دایرهٔ المعارف اسلامی).

بیرام.

(ص) ویران. ویرانه. بیران. نقیض آباد است. (آنندراج). رجوع به بیران و ویران شود.

بیرام.

[بَ / بی] (ترکی، اِ) بزبان ترکی عید است و در اصطلاح آنان عیدین یعنی عید فطر و عید گوسفندکشان (قربان، اضحی). (یادداشت مؤلف). مأخوذ از ترکی عید و جشن. (ناظم الاطباء). به عید نوروز نیز اطلاق کنند. رجوع به بیرم شود.

بیرام آباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان خرق بخش حومهء شهرستان قوچان است و ۱۹۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیرام آباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان تحت جلگهء بخش فدیشهء شهرستان نیشابور است و ۱۴۹ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران

ج۹).

بیرام آباد.

[بَ] (اِخ) دهی از دهستان احمدآباد بخش فریمان شهرستان مشهد است و ۲۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیرام بیگ.

[بَ بَ] (اِخ) رجوع به بیرام شاه و نیز رجوع به تاریخ رشیدی و حبیب السیر و تاریخ کرد ص۲۰۵ و تاریخ ادبیات ایران ص۴۵ شود.

بیرام خان.

[بَ] (اِخ) از امراء و وزرای معروف سلسلهء تیموریان هند. متوفی به سال ۹۶۸ ه . ق. پسر سیف علی بیگ از طایفهء بهارلو. در بلخ ولادت یافت و در جوانی بخدمت ظهیرالدین بابر و سپس به همایونشاه پیوست. چندی بعد در رکاب همایون بدربار ایران پناه جست و در اعادهء سلطنت همایون سعی بسیار کرد. وقتی همایون وفات یافت وی اکبر را امپراطور خواند و اسباب جلوس او را بر اریکهء سلطنت فراهم آورد. بیرام در قلع و قمع مفسدان و مخالفان اکبر اهتمام بسیار نمود معهذا اطوار خشن و مستبدانهء او و نفوذ دایهء اکبر عاقبت بین بیرام و اکبر اختلاف پدید آورد. اکبر او را معزول کرد و خود زمام امور را بدست گرفت. بیرام بعزم حج آهنگ مکه کرد اما قبل از عزیمت در گجرات کشته شد و جسد او را به مشهد نقل نمودند. بیرام آیین تشیع داشت و از قریحهء شاعری نیز بهره مند بود. دیوان شعرش در دست است. (دایرهٔ المعارف فارسی).

بیرام خان.

[بَ] (اِخ) بیرم خان. فرزند یوسف علی بک. چهارمین یا پنجمین حفید علی شکر ترکمانی است که اص از قبیلهء بهارلو بوده و املاک و عقار بسیاری در همدان داشته است. فرزند یا نوادهء او شیرعلی یا پیرعلی مدتی از سران سپاه شاه برانی و سپس ابوسعید بود، و در ۱۴۶۹م. به سلطان محمود میرزا پیوست (فرزند ابوسعید). (از دائرهٔ المعارف اسلامی). و نیز رجوع به قاموس الاعلام ترکی ص۱۴۲۹ و سبک شناسی بهار ج۳ ص۲۸۶ و آتشکدهء آذر ص۱۱ و تاریخ ادبیات ایران ص۱۳۴ شود.

بیرام خواجه.

[بَ خا جَ] (اِخ) امیر ترکمان از طایفهء بهارلو قراقوینلو. متوفی به سال ۷۸۲ ه . ق. وی بخدمت سلطان اویس جلایر پیوست و بعد از وفات او موصل و سنجار و ارجیس را تسخیر نمود. بعد از وی پسرش قرامحمد تورمش بجای او نشست. (از دایرهٔ المعارف فارسی). و رجوع به فهرست اعلام و رجال حبیب السیر و تاریخ رشیدی ص۲۰۳ و ۱۹۴ و قاموس الاعلام ترکی ۱۴۲۹ و تاریخ مغول ص۲۶۰، ۴۵۷ و مرآت البلدان ج۱ ص۴۰۰ شود.

بیرامش.

[مِ] (ص مرکب) (از: بی + رامش) بی شادی. ناشاد : همه بدسگالند و بیدانشند ز بیدانشی تیره(۱) بیرامشند.فردوسی. تن مرده چون مرد بیدانش است که نادان بهر جای بیرامش است.فردوسی. (۱) - ن ل: ویژه.

بیرام شاه.

[بَ] (اِخ) بیرام بیگ. از امیران و نـدیمان معروف سـلطان اویس جلاـیر. وی مـورد محبت و التفـات مخصوص سـلطان اویس بود و سلطان نسبت به او محبتی نزدیک بسرحد عشق داشت. چنانکه وقتی در مجلس عشـرت از سلطان سرکشید و از تبریز به بغداد رفت سلطان طاقت هجرانش نیاورد چند کس از امیران بفرستاد تا او را باز به تبریز آوردند. بیرام بیگ از افراط در شرابخوارگی در ۷۶۹ ه . ق. وفات یافت و سـلطان در مرگ او سخت اندوهگین شد. سلمان ساوجی مثنوی فراقنامه را در بیان عشق سلطان و بیرام بیگ نظم کرده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بیرامعلی.

[بَ عَ] (اِخ) (سـلطان صـوفی) بنـا بگفتهء مؤلـف عـالم آرا یکی از کردانی بوده است که در دوران شـاه عبـاس صـفوی به حکومت دیلمان گیلان رسیده است. (از کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او تألیف رشـید یاسـمی ص۲۰۸). و نیز رجوع به تعلیقـات مجمل التواریخ گلستانه ص۳۲۶ شود.

بیرامیه.

[بَ می یَ] (اِخ) سلسله ای از درویشان ترک. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیرمیهٔ شود.

بیران.

[بَ] (اِخ) صاحب غیاث اللغات و شـرفنامه نوشته اند که نام وزیر و سردار لشکر افراسیاب است اما کلمه دگرگون شدهء پیران است. رجوع به پیران شود.

بیران.

(ص، اِ) ویران که نقیض آباد باشد. (از برهان). بیرام. بیرانه. (از غیاث). ویران. (رشیدی). ویران. ویرانه. (انجمن آرا) : (زحل دلالت دارد بر)... راههـای بیران... (التفهیم بیرونی). و از جزیره هـای آبـاد و بیران هزار و سـیصد و هفتـاد جزیره است. (مجمـل التواریـخ و القصـص). بود بیران دهی بره انـدر از عمارت در او نمانده اثر.سـنائی. و این بوم بیران کش جهان می دانند تنگنائی بر لشـکر تست. (راحهٔ الصدور راوندی). و رجوع به ویران شود. - بیران شدن؛ ویران شدن. تَهکم. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به ویران شدن شود. - بیران کردن؛ ویران کردن : چون ابرهٔ الاشرم پیل به در مکه آورد بدان عزم که بیران کند. (مجمل التواریخ و القصص). ابن الزبیر خانهء کعبه را فراخ کرده و حجاج بهری از آن بمنجنیق بیران کرده بود. (مجمل التواریخ و القصـص). در سـنهء عشـر و مأتین هجریه آن باروی را بیران کرد و خراب گردانید. (تاریخ قم ص۳۵). ... آن قاعده را هدم کرده بودند و آن طریقه بیران کرده بودند. (کتاب النقض ص۴۸۷). او مصر بیران کند و تخت معد و نزار بشکند. (کتاب النقض ص ۵۱۰). و رجوع به ویران کردن شود.

بیران.

[بَ] (اِخ) قریه ای است از دانیهٔ از توابع اندلس و عده ای بدان منسوبند. (از معجم البلدان).

بیران.

(اِخ) قریه ای است از قرای نسف و در یک فرسخی آن. (از معجم البلدان).

بیرانوند.

[بَ نَ وَ] (اِخ) یکی از ایلات کرد ایران از طوایف ایل پیشکوه است و تقریباً ده هزار خانوار و ۶۰۰۰۰ تن سکنه دارد. دارای دو قسمت است بیرانوند یاراحمد و بیرانوند مال اسد و از تیره های ذیل تشکیل میشود: دره چی ۷۰ خانوار، کدخدا علی پناه ۸۰ خانوار، میرحیاتی ۶۰ خانوار، زارعلی ۴۰ خانوار، کدخدا محمد جعفر ۷۰ خانوار، کدخداالله ۱۰۰ خانوار. کدخدا مرد علی و کدخدا ملا اسدالله ۷۰ خانوار. منسها ۳۰ خانوار، جوبه وند و شمس الدین و رادل ۲۰۰ خانوار، تاریها ۱۰۰۰ خانوار، بی بی طلائی ۲۰۰۰ خانوار، چغولوند ۳۰۰ خانوار، شیخه ۵۰۰ خانوار، تیرهء عباسقلی خان ۱۰۰۰ خانوار، بالای کامیان طوایف خسروخان و جمشیدخانی ۶۵۰ خانوار، تیرهء سهراب ۱۳۰۰ خانوار، تیرهء زید علی ۵۰۰ خانوار، جوقهء کدخدا ابوطالب ۵۰۰ خانوار، شعبهء محمد قلیخان، نجفقلی خان ۲۰۰ خانوار، جوقهء محمدخان ۱۰۰۰ خانوار، تیرهء مس وند ۴۰۰ خانوار، ساکی ۱۰۰ خانوار، خوانین علی محمدخانی ۱۰۰۰ خانوار، تیرهء شبان ۴۰۰ خانوار، سیاهوردی ۳۵۰ خانوار و حور مرادی ۳۰۰ خانوار. مسکن این طوایف در درهء چینی، هود، تنگ عزیر، تنگ دینار و بزدل است. قسمتی از ایل بیرانوند را اخیراً بقم، ساوه و اطراف کاشان برای شهرنشینی کوچ داده اند. (یادداشت مؤلف). شاخه ای از تیرهء عبدالوند هیهاوند از طایفهء چهارلنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۶). و رجوع به طایفهء عبدالوند و نیز رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص۶۶ شود.

بیرانوند.

[بَ نَ وَ] (اِخ) از طوایف بالاگریوه و هُرُّو. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۶۶).

بیرانهٔ.

[نَ] (اِخ) (جبال ال ....) جبال البرتاب. جبال البرانس. صورتی از کلمهء پیرنه(۱) است که نام کوههای واقع میان فرانسه و اسپانیا باشد. رجوع به الحلل السندسیهٔ ج۲ ص۲۰۸، ۲۰۴ و ۲۰۶ شود. (۱) - Pyrenees.

بیرانه.

[نَ] (اِ) بر وزن و معنای ویرانه است که خرابه شد. (برهان). ویران. بیران. ویرانه. (غیاث) : در عهد او چه جوئی دلهای خسته از غم در ملک میر ظالم بیرانه چند خواهی؟ امیرخسرو. و رجوع به بیران و ویرانه شود.

بیرانی.

(حامص) ویرانی. خراب. (یادداشت). و رجوع به ویرانی شود.

بیرانی.

(ص نسبی) منسوب است به بیران از قرای نسف. (از معجم البلدان).

بیرانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب به بیران از توابع اندلس. ابوحفص عمر بن حسن بن عبدالرزاق بیرانی نفری از آنجاست. (از معجم البلدان).

بیراولان.

[اُ] (ترکی، اِ مرکب) یک شونده. (از غیاث) (آنندراج). یکی شونده.

بیراه.

(ص مرکب، اِ مرکب) مقابل براه. راه غیرمعمول. راه تنگ و بد. (یادداشت مؤلف). راه پیچاپیچ. بی راهه. راه غیراصلی : بکوه و بیابان و بیراه رفت شب تیره تا روز بیگاه رفت.فردوسی. همی راند بیراه و دل پر ز بیم همی برد با خویشتن زر و سیم.فردوسی. به بیراه پیدا یکی دیر بود جهانجوی آواز راهب شنود.فردوسی. بیامد دمان با سپاهی گران همه نره دیوان و جنگ آوران ز بیراه مر کاخ را بام و در گرفت و بکین اندرآورد سر.فردوسی. به بیراه لشکر همیراندند سخنهای شاهان همیخواندند.فردوسی. دختر گفت راه خانه از آنسوست... شاه گفت بیراه فرستادم تا لشکر اسکندر او را نبینند. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی). سپس دیو به بیراه چنین چند روی جز که بیراه ندانی نرود دیو رجیم. ناصرخسرو. گه دریا گه بالا گه رفتن بیراه گه کوه و گهی ریگ و گهی جوی و گهی جر. ناصرخسرو. - بیراه و راه؛ راه معلوم و راه ناشناخته. همهء راهها اعم از مسلوک و معلوم و غیر مسلوک. راه و بیراه : وز آن سوی افراسیاب و سپاه گریزان برفتند بیراه و راه.فردوسی. نشان خواست از شاه توران سپاه ز هر سو بجستند بیراه و راه.فردوسی. سکندر در آن دشت بیگاه و گاه دواسبه همی راند بیراه و راه.نظامی ||. - هر سو و هر طرف : ببستند آذین به بیراه و راه بر آواز شیروی پرویز شاه.فردوسی. چو نزدیک شهر اندرآمد سپاه ببستند آذین به بیراه و راه.فردوسی. از افکنده نخجیر بیراه و راه پر از کشتگان گشت چون رزمگاه. فردوسی(۱). چو در کشورش پهلوان با سپاه در و دشت زد خیمه بیراه و راه.اسدی. همه مردم شهر بیراه و راه زده صف بدیوار فغفور شاه. اسدی (گرشاسبنامه). دگر نوبت آن شد که بیراه و راه روان کرد رایت چو خورشید و ماه.نظامی. - راه بیراه؛ راه غیر مسلوک. راه کم رفت و آمد. راه دشوارگذار : از آن نامداران دو صد برگزید بدان راه بیراه شد ناپدید.فردوسی. - راه و بیراه؛ راه معلوم و راه غیر مسلوک. و رجوع به بیراه و بیراه و راه و رجوع به همین ترکیب ذیل لغت راه شود ||. مخالف در جهت. (یادداشت مؤلف) : پر آشوب دریا از آنگونه بود کزو کس نرستی بدل ناشنود به شش ماه کشتی برفتی برآب کزو خواستی هرکسی جای خواب بهفتم که نیمی گذشتی ز سال شدی کژ و بیراه باد شمال.فردوسی. - بیراه افتادن تخته ای از جامه؛ قرار گرفتن نه از سوی متناسب با تخته های دیگر. (یادداشت مؤلف ||). دو طرف راه را گویند که در آن جاده نباشد. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج ||). مسافری که از جاده منحرف شده و راه را سهو کرده و گم میکند ||. گمراه. (ناظم الاطباء). غاوی. (مهذب الاسماء). ضال. ضلیل. غوی. (دهار). بیره. گمراه. مضل. (یادداشت مؤلف ||). معاند. مخالف در عقیده و رأی : پذیرفت باژ آنکه بدخواه بود براه آمدند آنکه بیراه بود.فردوسی. هرآنکس که بد پیش درگاه تو بنفرید بر جان بیراه تو.فردوسی. کسی را ندیدم بمرگ آرزوی ز بیراه و از مردم نیکخوی.فردوسی. سنان سر نیزه شد بر دو نیم دل مرد بیراه شد پر ز بیم.فردوسی. بیراه تر کسی بود که جائی که راه نبود راه جوید. (منتخب قابوسنامه ص۸). امیر عبیدالله حرامزادهء بیراه. (کتاب النقض ص۳۹۵). بس ز دفع این جهان و آن جهان مانده اند این بیرهان بی این و آن.مولوی. ور گروهی مخالف شاهند راه ایشان مده که بیراهند.اوحدی. - به بیراه افکندن؛ در ورطهء گمراهی انداختن : یکی را حب جاه از جادهء مستقیم به بیراه افکنده. (کلیله و دمنه). - بیراه رفتن؛ بر طریقی رفتن که راه رشد نیست. خبط. اختباط. عسف. اعتساف. تعسف. (یادداشت مؤلف). التعسف؛ بر بیراه رفتن.

(مصـادر زوزنی). از راه خطـا رفتـن. راه نـامعلوم در سـپردن : چنـدین چراغ دارد و بیراه میرود بگـذار تـا بیفتـد و بینـد سـزای خویش.سعدی. - بیراه شـدن؛ گمراه شـدن و از راه راست خارج گشـتن. (ناظم الاطباء). غی. غوایـهٔ. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). غوایت. ضـلال. ضلالت : بر قاعدهء مذهب حسن صباح که غیر افتضاح نبوده است نطاق صلابت و تشدد بربسته است تا او بیراه شد. (جهانگشای جوینی). - بیراه شـدن دل؛ گمراه شـدن دل : دل شاه از آن دیو بیراه شـد روانش ز انـدیشه کوتاه شد.فردوسـی. - بیراه کردن؛ اغوا کردن. گمراه کردن اغواء. اضلال. تضلیل کردن. اضلال کردن. گمراه ساختن. (یادداشت مؤلف). استغواء. (زوزنی). از راه بـدر کردن : از آن پس کـه ایزد ترا شـاه کرد یکی پیر جـادوت بیراه کرد.دقیقی. مرا نیز هم دیـو بیراه کرد ز خـوبی همی دسـت کوتاه کرد.فردوسی. که ما را دل ابلیس بیراه کرد ز هر نیکویی دست کوتاه کرد.فردوسی. ورا این بزرگیش بیراه کرد که با ما بکین دست بر ماه کرد.اسدی. یکی بود بغزنین که او را محمد ادیب خواندندی و داعی مصریان بود و خلقی بیحد را از شهر و روستا بیراه کرده اسـت. (بیـان الادیـان). و خلقی مردم را از خراسـان و عراق بیراه کرد. [حسـن صـباح]. (بیـان الادیـان). - بیراه گشـتن، بیراه گردیـدن؛ گمراه شـدن. بیراه شـدن : بـدانش شود مرد پرهیزگار چنین گفت آن بخرد هوشـیار که دانش ز تنگی پناه آورد چو بیراه گردی براه آورد.ابوشکور. شما را هوا بر خرد شاه گشت دل آزار بسیار بیراه گشت.فردوسی. - بیراه نهادن قدم؛ ناراست و ناروا سیر کردن : در طریق قـدمی چند بغیر اختیار بمتابعت شـیطان و هوای نفس اماره بیراه نهاده. (منتخب قابوسـنامه ص۶ ||). کنایه از مردم کـج رو. (انجمن آرا) (آننـدراج). کجرو. مردم بـدکردار ||. مردم بـدذات و اوبـاش. (نـاظم الاطبـاء ||). کنـایه از مردم نامشـخص. (برهـان) (از نـاظم الاطبـاء ||). سـتمکار. جـائر. ظـالم. (یادداشت مؤلف). معسف؛ مرد سـتمکار و بیراه. (منتهی الارب ||). روسپی. (ناظم الاطباء ||). بناحق. (یادداشت مؤلف) : همه یک بـدیگر برآمیختند بهر جای بیراه خون ریختند.فردوسـی ||. کنایه از کارهای ناشایسته. (از برهان) (از شرفنامهء منیری). کار ناشایسته. (ناظم الاطباء). (۱) - این بیت در گرشاسبنامهء اسدی نیز آمده است.

بیراه شوا.

[شَ] (حـامص مرکب)دوره گردی. آوارگی. (نـاظم الاطبـاء). این لغت با معنی فوق و بهمین صورت در ناظم الاطباء آمـده است اما جای دیگر دیده نشد، شاید «بیراه شوی» باشد.

بیراه گردانیدن.

[گَ دَ] (مص مرکب)اضلال. (تاج المصادر بیهقی). تضلیل. (دهار). بیراه کردن. از راه بگردانیدن. از راه بیرون بردن.

بیراهه.

[هَ / هِ] (ص مرکب) مقابل راه. راه غیرعادی و غیرمعمول و متداول. راهی غیرمسلوک. راه غیر معمول و مسلوک. راهی غیرمعروف. راهی که همگـان از آن نرونـد. طریق غیرمسلوک. (یادداشت مؤلف). راه دشوارگـذار. - از بیراهه انـداختن؛ از غیر راه عادی رفتن. (یادداشت مؤلف). از راه اصلی بگردیدن و راه غیر معمول رفتن. - از بیراهه رفتن؛ از راه غیر عادی رفتن. (یادداشت مؤلف).

بیراهی.

(حـامص مرکب) حـالت و چگـونگی بیراه. انحراف از راه. (نـاظم الاطبـاء ||). گمراهی. (آننـدراج). ضـلال. (دهـار). غی. غـوایت. (المصـادر زوزنی). ضـلالت. کجروی : قالوا تالله انک لفی ضـلالک القـدیم (قرآن ۱۲/۹۵): گفتنـد تو بر همان بیراهی خویشـی که پیش از این بودی. (ترجمهء تفسیر طبری). بر او انجمن شد فراوان سپاه بسی کس به بیراهی آمد ز راه.فردوسی. ز بیراهی و کارکرد

تو بود که شد روز بر شاه ایران کبود.فردوسی. پرستش کند پیشه و راستی بپیچد ز بیراهی و کاستی.فردوسی. دل شاه تا جاودان شاد باد ز کژی و بیراهی آزاد باد.فردوسی. قائد بخشم جواب داد که نعمت تو سخت بر من بسیار است تا بلهو و شراب می پردازم از این بیراهی هلاک میشوم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۲۳). و عین بیراهی را راه میدانند. (بهاءالدین ولد). کیست کو بر ما به بیراهی گواهی میدهد گو ببین آن روی شهرآرا و عیب من مکن. سعدی. و هیچ دقیقه ای از ظلم و تعدی و بیراهی نامرعی نگذاشتند. (ذیل جامع التواریخ ص۲۴۹). - بیراهی کردن؛ افزونی کردن در بدکاری. (ناظم الاطباء). کجروی کردن و سرکشی و نافرمانی کردن : آهنگ عراق کن و لر و کرد را که همواره در راهها بیراهی میکنند از راه بردار. (رشیدی).

بیرای.

(ص مرکب) (از: بی + رای = رأی(۱)) بیرأی. بی تدبیر. بی اراده. بی فکر. بی اندیشه. بی وقوف : چو آگاهی آمد سوی سوفرای ز پیروز بیرای و بی رهنمای.فردوسی. ترا ناسزا خواند و سرسبک ورا شاه بیرای مغزی تنک.فردوسی. شنیده ای که چه دیده ست رای زو و چه دید شه مخالف بیرای کم هش گمراه.فرخی. نبود از رای سستش پای برجای که بیدل بود و بیدل هست بیرای.نظامی. برد تا حق تربت بیرای را تا بمکتب آن گریزان پای را.مولوی. فسون و قوت بیرای جهل است و فسون. (گلستان). که ای نفس بیرای و تدبیر و هش بکش بار تیمار و خود را مکش.بوستان. و رجوع به رأی و رای و بیرأی شود. - بیرای شدن؛ بی اندیشه و بیفکر شدن. بی تدبیر و بی اراده شدن : بیرای مشو که مرد بیرای بی پایه بود چو کرم بی پای.نظامی. - بیرای و هوش؛ ضعضع. (منتهی الارب). بی عقل و فکر. بی تدبیر : تو مردم بین که چون بیرای و هوشند که جانی را بنانی میفروشند.نظامی || احمق. نادان. (آنندراج). بی عقل. بیهوش || جبراً. قسراً. کرهاً. برخلاف میل. (یادداشت مؤلف). بدون اراده : چو آگاه شد باربد زانکه شاه بپرداخت ناکام و بیرای گاه.فردوسی || بی مشورت و رایزنی و تدبیر و نظر : مرا گر نخواهید بیرای من چرا کس نشانید بر جای من.فردوسی. (۱) - در شعر و در تداول فارسی، رای بجای رأی بکار رود.

بیرأی.

[رَءْیْ] (ص مرکب) (از: بی + رأی) بی رای. بی عقل. بی تدبیر. بی فکر. بی وقوف. (ناظم الاطباء). رجوع به رای و بیرای شود.

بیرایی.

(حامص مرکب) سست رایی. ضیلولت. (نصاب الصبیان). ناصوابی رای : وگر بگذری زین و جنگت هواست سرت پر ز بیرایی و کیمیاست.فردوسی. از سر بیخودی و بیرایی در سر کار شد به رسوایی.نظامی.

بیربط.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + ربط) بی پیوستگی و ارتباط. که ربط ندارد. که منظم و منتسق نیست || بی ترتیب. بی نظم. (آنندراج): سخن بیربط گفتن؛ سخنان نامنظم و غیرمنسجم گفتن. پرت و پلا گفتن. رجوع به ربط شود.

بیربوشا.

(اِ مرکب)(۱) بلغت زند و پازند خیار بادرنگ را گویند. (برهان) (هفت قلزم) (از ناظم الاطباء) (آنندراج). (۱) - هزوارش، byrbush با درنگ «یوستی بندهش ۹۳» (حاشیهء برهان چ معین).

بیربوم.

(اِخ)(۱) سر مکس. (۱۸۷۲-۱۹۵۶م.) نویسنده و کاریکاتورنگار انگلیسی و منتقد آثار درامی. (دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Beerbohm (sir - maks).

بیر بیکار.

(ص مرکب، ق مرکب) (از: بیر (ظاهراً ترکی) + بیکار) سخت بیکار. (یادداشت مؤلف).

بی رتبگی.

[رُ بَ / بِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بی رتبه. نداشتن مرتبه و رتبه. رجوع به رتبه شود.

بی رتبه.

[رُ بَ / بِ] (ص مرکب) (از: بی + رتبهء عربی) بدون درجه و مقام. (ناظم الاطباء). فاقد مرتبه و رتبه و مقام ||. حقیر و ناکس. فرومایه. (ناظم الاطباء). و رجوع به رتبه شود.

بیرجند.

[جَ] (اِخ) شهری به خراسان و آن مرکز شهرستان بیرجند و قاینات است که در زمان سابق این ناحیه بنام قهستان نامیده می شد و دارای ۲۳۴۸۸ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹). نام بیرجند در کتب جغرافی نویسان قدیم اسلامی نیامده است و نخستین کس که ذکری از این شهر بمیان آورده یاقوت (متوفی ۶۲۳ ه . ق.) می باشد وی می نویسد: بیرجند از زیباترین شهرهای ناحیهء قهستان است که در دوران خلافت از اعمال خراسان بوده است و اکنون بیرجند قصبهء قهستان می باشد و حال آنکه در قرون وسطی قائن قصبهء قهستان بشمار می آمده است و مانند بیرجند چندی تحت استیلای اسماعیلیه بوده است. گولد اسمید(۱)میگوید که جمعیت بیرجند در سال ۱۸۷۳م. به پانزده هزار نفر بالغ میگردیده اما استیوارت(۲) میگوید که جمعیت آن در سال ۱۸۸۶م. به ۱۴۰۰۰ تن بالغ میگردید اما لورینی(۳) در زمانی متأخر جمعیت آنرا به ۱۸۰۰۰ تن تخمین زده است و در پاره ای از نقشه های جغرافیایی نام بیرجند به برجن تحریف شده است. (از دایرهٔ المعارف فارسی). شهر بیرجند اکنون یکی از شهرستانهای استان خراسان کنار مرز افغانستان کمابیش مطابق قهستان سابق است و فعلاً مرکب از ۵ بخش، حومه، درمیان، شوسف، خوسف، قاین تشکیل شده است. جمع قراء و قصبات آن ۱۵۶۵ و نفوس آنها در حدود ۲۳۲۷۶۵ تن می باشد و بنا بگفته ای ۱۴۴۱۱۲ و جمعیت شهر بیرجند ۱۳۹۳۴ تن است. رجوع به فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹ و فرهنگ فارسی معین و دائرهٔ المعارف فارسی و نیز رجوع به مرآت البلدان ج۱ ص۳۲۶ و تاریخ ادبیات ادوارد براون ج۲ ص۱۶۸، تاریخ سیستان ص۴۰۶، تاریخ مغول ص۵۴۵ و سبک شناسی ج۱ ص۴۱۱ شود. (۱) - Lorini - (۳) .Stewart - (۲) .Goldsmid.

بیرجند.

[جَ] (اِخ) بخش حومهء شهرستان بیرجند از سه دهستان بنام القورات، شهاباد، نهارجانات تشکیل شده. جمع قراء بخش ۵۳۳ آبادی و

دارای ۴۳۴۰۱ تن سکنه است. دهستان حومه که مرکز آن شهاباد است دارای ۱۹۸ قریه و ۹۵۵۲ تن سکنه می باشد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیرجندی.

[جَ] (ص نسبی) منسوب به سرزمین بیرجند ||. از مردم بیرجند. اهل بیرجند ||. نام یکی از آهنگهای موسیقی است. رجوع به آهنگ شود.

بیرجندی.

[جَ] (اِخ) ملا عبدالعلی فاضل بیرجندی منجم ایرانی. متوفی بسال ۹۳۴ ه . ق. از آثارش: بیست باب در معرفت تقویم و شرح تذکرهء خواجه نصیرالدین طوسی و شرح مجسطی و حاشیه ای بر شرح چغمینی قاضی زاده است. رجوع به فهرست اعلام التفهیم و کشف الظنون و دائرة المعارف فارسی شود.

بیرحا.

[بَ رَ] (اِخ) بَیْرُحاء بَیْرَحا. اما روایت مردم مغرب به اضافه است و اعراب راء برفع و جر و نصب و در بعضی روایات بیرحی نیز نقل شده است بمعنی سرزمینی متعلق به ابوطلحهٔ یا نام موضعی است نزدیک مسجد مدینه که معروف به قصر بنی حدیلهٔ نیز می باشد و این قصر را رسول اکرم (ص) در حادثهء افک به حسان داد. (از معجم البلدان).

بیرحاء.

[بَ رَ] (اِخ) رجوع به بیرحا و بیرحی و معجم البلدان و مراصدالاطلاع شود.

بیرحام.

[رُ] (ص مرکب) (از: بی + رحام) رحام در لغت عرب بمعنی بیماری است در شکم گوسفند و مؤلف پس از نقل شعر ذیل از ناصرخسرو : بیرحمی و درشت که از دستبند تو نه نیک سام رست و نه بدحام بیرحام. نوشته اند بنظر میرسد که کلمهء رحام در این شعر «زحام» باشد ولی اگر رحام باشد شاید توسعاً بمعنی رنج و بیماری است.

بیرحم.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + رحم) درشت و ظالم. بی شفقت. سنگدل. (ناظم الاطباء). قسی. قاسی. جبار. سخت دل. غلیظ القلب. قسی القلب. دل سخت : و ایشان با دیگر خرخیزیان نیامیزند و مردم خوارند و بیرحم و زبان ایشان دیگر خرخیزیان ندانند. (حدود العالم). از گناه بازگردید و توبه کنید تا از دست او نجات یابید و وی نزدیک است ببلوغ رسد و سخت بیرحم و بی شفقت است. (قصص الانبیاء ص۱۷۹). نهنگی بدخویست این زو حذر کن که بس پرخشم و بیرحم است و ناهار. ناصرخسرو. بیرحمی و درشت که از دستبند تو نه نیک سام رست و نه بدحام بیرحام. ناصرخسرو. کاشکی بر دل بیرحم تو اعتمادی دارمی. (سندبادنامه ص۷۵). مهامط و مصاعد آن از خوف صیادان بیرحم منزه. (سندبادنامه ص ۱۲۰). چون دشمن بیرحم فرستادهء اوست بدعهدم اگر ندارم این

دشـمن دوست. سـعدی. بار بی اندازه دارم بر دل از سودای عشـقت آخر ای بیرحم باری از دلم برگیر باری. سعدی. چنان بیرحم زد تیغ جدایی که گوئی خود نبوده ست آشنایی.حافظ. و رجوع به رحم شود ||. وحشی. بیابانی. (ناظم الاطباء).

بیرحمت.

[رَ مَ] (ص مرکب) (از: بی + رحمت) که بخشایش ندارد ||. بیرحم. بی شفقت. نامهربان : این سعدالدین بیرحمتی بود ناجوانمردی. (المضاف الی بدایع الازمان ص۴۵). بیرحمتم اینچنین چه ماندی ارحم ترحم مگر نخواندی.مولوی. رجوع به رحمت شود.

بیرحمتی.

[رَ مَ] (حـامص مرکـب) حـالت بیرحمـت. کیفیـت و چگـونگی بیرحمت. بیرحمی. سـنگدلی. قسـاوت قلب : و از جملهء بیرحمـتی و سخت دلی او یکی آن بود... که... پرسـید که عدد محبوسان چند است. فرمود که همه را بباید کشـتن سـی و شـش هزار تن برآمد. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۰۷). ز بیرحمتی داده پیر مجوس سواد حبش را بتاراج روس.نظامی.

بیرحمی.

[رَ] (حامص مرکب) صـفت بیرحم. قساوت قلب. سنگدلی. بی مروتی. (ناظم الاطباء). قساوت : و این چه ناجوانمردی و بیرحمی بود کـه از شـره نفس من بر این حیـوان برفت. (سـندبادنامه ص۱۵۳). دل مـن خـواهی و انـدوه دل مـن نـبری اینت بیرحمی و بیمهری و بیـدادگری.فرخی. هنوزش دست بیرحمی دراز است هنوزش تکیه بر بالین ناز است.نظامی. به بیرحمی از بیخ و بارش مکن که نادان کند حیف(۱) بر خویشتن.سعدی. (۱) - ن ل: زند تیشه.

بیرحی.

[بَ رَ حا] (اِخ) زمینی است در مـدینه و در آن چهـار لغت دیگر است بَیْرَحـاء و بیرَحـاء، بَیْرُحاء و بیرُحاء و مـد در تمام وجوه و نزد صاحب قاموس همه از تصحیفات محدثین است. رجوع به بیرحا شود.

بیرخ.

[بَ رَ] (اِ) این کلمه در بیت زیر (لباب الالباب ج۱ ص۲۴۲) از محمد بن بدیع نسوی آمده و مؤلف آنرا با تردید ذکر کرده و ارجاع به بیـدخ داده اند، و بیدخ بمعنی اسب تیزرو است : که گر ز ابر قبول تو شـبنمی یابد(۱) ز مرغزار مراد تو برکشـد بیرخ. (۱) - ن ل: کرا ز ابر قبول تو شبنمی باید.

بیرخصت.

[رُ صَ] (ص مرکب) (از: بی + رخصت) بدون اذن. بی اجازه. بی دسـتوری : در ازل بر جان خاقانی نهادی مهر مهر تا ابد بیرخصـت خاقان اعظم برمکن. خاقانی. رجوع به رخصت شود.

بیرد.

(اِخ)(۱) چارلز اوستین. (۱۸۷۴–۱۹۴۸ م.) مورخ امریکائی. شهرتش مرهون کتابهای طلوع تمدن امریکا (۱۹۲۷ م.)، امریکا در نیمهء راه (۱۹۳۹ م.) و روح امریکا (۱۹۴۳ م.) است. (دایرة المعارف فارسی). (۱) - Beard, Charles Austin.

بیرزد.

[زَ] (اِ) بیرزه. بیرزی. بیرژه. صمغی باشد مانند مصطکی، سبک و خشک و بوی تیز دارد. و طبیعت آن گرم و خشک است و مانند عسل صافی. علاج عرق النساء و نقرس کند و حیض را براند و بچهء مرده از شکم بیندازد و در مرهمها نیز داخل کنند و معرب آن بارزد باشد. (از برهان) (از رشیدی) (از انجمن آرا) (از آنندراج). بمعنی بیرزه است. (جهانگیری). یکی از صمغهای سقزی طایفهء چتری که انزروت و بارزد نیز گویند. (ناظم الاطباء). قنه. خلبانی. دانه چادر. بریجا. (یادداشت مؤلف). و رجوع به انزروت، بارزد، بیزره و بیرزی شود : شاکرند ارباب معنی زین که باری زینهار میشناسی بیرزد از گوهر و سوسن ز سیر. سیف اسفرنگی ||. دارویی باشد که بر دمیدگیها مالند تا مگس بر آن ننشیند و بکند [ظ: بمکد]. (برهان) و آنرا بریزه نیز گویند. (شرفنامهء منیری). داروئی که جهت منع مگس بر دمیدگیها مالند. (ناظم الاطباء ||). برادهء فلزات را گفته اند مطلقاً. (برهان). برادهء فلزات. (ناظم الاطباء||). براده ای را گویند که رویگران از سونش سوهان جمع کنند. (برهان ||). چیزی است که رویگران برای پیوند بکار برند. (شرفنامهء منیری). چیزی را گویند که رویگران بجهت لحیم کردن و وصل نمودن چیزها بکار برند. (برهان) (ناظم الاطباء).

بیرزه.

[زَ / زِ] (اِ) بارزد. بیرزد. بیرزی. بیرژه. بمعنی اول بیرزد باشد و آن صمغی است بغایت گنده و منتن و بعربی آنرا قنه گویند و با زای فارسی هم آمده است. (برهان). بیرژه. انزروت. (ناظم الاطباء). صمغی است مانند مصطکی سبک و خشک و مثل عسل صافی و تیزبوی. طبیعت آن گرم و خشک است و در علاج عرق النساء، نقرس و راندن حیض و انداختن بچهء مرده از شکم مفید باشد و در مرهمها داخل کنند و معرب آن بارزد باشد. (جهانگیری) : همچو مازو زفتشان لفج و سیه چون بیرزه چون هلیله زردشان روی و ترش چون انبله. مسعودسعد. و رجوع به بیرزد و مترادفات کلمه شود.

بیرزی.

(اِ) بارزد. بیرزد. بیرزه. بیرژه. بمعنی بیرزه است. (از برهان) (از جهانگیری). رجوع بمعنی اول بیرزد و بیرزه شود.

بیرزیدن.

[یَ دَ] (مص) ارزیدن. رجوع به ارزیدن شود.

بیرژه.

[ژَ / ژِ] (اِ) رجوع به بیرزه و مترادفات آن شود.

بیرس.

[] (اِخ) نام ولیعهد ابلیوس أدریانوس قیصر روم. (از عیون الانباء ج ۱ ص ۷۴).

بیرس.

(اِخ)(۱) امبروز گوینت. (۱۸۴۲-۱۹۱۴ م.) نویسندهء امریکایی. وی در جنگ داخلی از سپاهیان اتحادیه بود و بیشتر عمر خود را در سانفرانسیسکو صرف روزنامه نویسی کرد و داستانهایی بچاپ رسانید. در ۱۹۱۳م. به مأموریتی محرمانه به مکزیک رفت و ناپدید شد. (از دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Ambroz, guinet). Beers.

بیرستای عید.

[رُ یِ عی] (اِ مرکب)خوشی ساده و خالص. (ناظم الاطباء). رجوع به بیروستائی عید کردن شود.

بیرسم.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + رسم) بیقاعده. خلاف عرف و قاعده و قانون. بدون رسومات. بی روش و ترتیب || ظالم. قانون و قاعده ندان : خداوند جهاندارا ز خانان دوستی نایـد که بیرسمند و بیقولند و بدعهدند و بدپیمان. فرخی. و رجوع به رسم و ترکیبات آن شود.

بی رسم و راه.

[رَ مُ] (ص مرکب)بی طریق و آیین. بی قاعده و قانون. رجوع به رسم و راه شود.

بیرسمی.

[رَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیرسم. بی نظامی. (ناظم الاطباء). بی روشی. عمل بر خلاف قانون و قاعده رفتار کردن و ظلم و تجاوز کردن : بی رسمیها در ماوراءالنهر آغاز کردند. (راحهٔ الصدور راوندی). شحنهء گورخان بیرسمی و ایذای خلقان آغاز نهاد. (جهانگشای جوینی). اعمال گورخان که برخلاف ایام ماضیه بیرسمی و عدوان آغاز نهاد. (جهانگشای جوینی). و رجوع به رسم شود. - بیرسمی رفتن؛ خلاف قانون سرزدن. ظلم و تجاوز اعمال شدن. بی عدالتی شدن. ستم رفتن. بی عدالتی صورت گرفتن : چنانکه بوالحسن حکایت کرد خواجه بونصر را که آنجا بسیار غایت و بیرسمی رفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۶۲). - بیرسمی کردن؛ برخلاف قاعده رفتار کردن. ظلم و تعدی کردن : مردم، نیز در کرمان دست گشاده بودند و بیرسمی میکردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۳۸). غلامی مشهور و ظالم بوده ریاست همدان بستد و نه چندان ظلم و بیرسمی کرد که در وهم آید. (راحهٔ الصدور راوندی). لشکر خوارزم در ولایت ابهر و قزوین بیرسمی بسیار کردند. و فرزندان مسلمانان بغارت بردند. (راحهٔ الصدور راوندی) کاشیان... عصیان بجای آوردند.... و با وی بی رسمیها کردند. (راحهٔ الصدور راوندی). چون بشنید که گورخان از جنگ سلطان بازرسیده است و با رعیت و ولایت بی رسمیها کرد. (جهانگشای جوینی). - بیرسمی نمودن؛ برخلاف رسم و قاعدهء معمول رفتار کردن. خلاف عادت کردن : که خسرو دوش بیرسمی نموده ست ز شاهنشه نمیترسد چه سود است.نظامی.

بیرسن.

[رَ سَ] (ص مرکب) (از: بی + رسن) بی افسار. رجوع به رسن شود || اوباش. (ناظم الاطباء).

بیرس نمرود.

[سُ] (اِخ) معبد هفت طبقه ای بوده است در خارج بابل معروف به برج و «راولین سن» محل آنرا کشف کرده و نیز رسام در اینجا کاوشها بعمل آورده و معلوم کرده که این مکان موسوم به «برسیپ» (پا) و از محله های خارج بابل در ماوراء رود فرات بوده است. (ایران باستان ج۱ ص۵۴ و ۱۷۷). دائرة المعارف اسلامی ذیل مادهء «بیره جک» نویسد، تردیدی نیست که شهر بیره جک، در موقع کنونی شهر قدیمی و مرکز آرامیها، برسب یا برسپ قرار داشته است و در قرن نهم قبل از میلاد از این شهر که در شمال شام و جزیره قرار گرفته بود وارد رودخانهء فرات میشدند. (دایرة المعارف اسلامی). و بعید نیست که بیره جک، یا برسپ و یا بیرس نمرود همه نام یک منطقه باشند. رجوع به بیره جک شود.

بیرشاد.

(اِخ) نام وزیر فریدون. (مجمل التواریخ و القصص ص ۹۰).

بیرشک.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + رشک) بیرشگ. بی غیرت ||. بی حسادت. بی حرص. (ناظم الاطباء ||). بی حسرت. (ناظم الاطباء||). دیوث. رجوع به رشک شود.

بیرشگ.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + رشگ) بی غیرت. (یادداشت مؤلف ||). دیوث. (دهار) (زمخشری) (تفلیسی).

بی رضا.

[رِ] (ص مرکب) (از: بی + رضا) بی اجازت و خشنودی. (آنندراج). بدون اجازه. (ناظم الاطباء). بی خرسندی و خشنودی : زن کز بر مرد بیرضا برخیزد بس فتنه و جنگ از آن سرا برخیزد.سعدی. و رجوع به رضا شود.

بی رغبت.

[رَ بَ] (ص مرکب) (از: بی + رغبت) بی خواهانی. بدون تمایل. بی میل. بی اشتها. بی شوق. و رجوع به رغبت شود: زهد، زهادهٔ؛ بی رغبت شدن. (ترجمان القرآن).

بی رغبتی.

[رَ بَ] (حامص مرکب)بی میلی. عدم تمایل. بی اشتهائی : به بی رغبتی شهوت انگیختن برغبت بود خون خود ریختن.سعدی.

بیرق.

[بَ / بِ رَ] (ترکی، اِ) علم. (برهان) (غیاث) (ناظم الاطباء) (منتهی الارب) (از آنندراج). لواء. درفش. اختر. رایت. (یادداشت مؤلف) : بر سر بیرق به لاف پرچم گوید منم طرهء خاتون صبح برتتق روزگار. عماد غریری (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). بحکمتی که خلل اندرو نیابد راه ز مهر و ماه گشادند زان میان بیرق.انوری. بیرق سلطان عقل صورت طغرای تست ابلق میدان چرخ

زیر لگـام تو باد.خاقانی. از برای یک اسـبه شاه فلک بیرق شاهوار بنـدد صـبح.خاقانی. تف علم تو در دم صـبح بر بیرق سام سوخت پرچم.خاقانی. حریر سرخ بیرقها گشاده نیستانی بدآتش درفتاده.نظامی. برآفاق بیرق برآورده سر عقابان ترکش برآورده پر.خواجوی کرمانی. - بیرق کشـیدن؛ درفش افراشتن : پروین ز حریر زرد و ازرق برسنجق زر کشیده بیرق.نظامی ||. علم افواج. (ناظم الاطباء). ||علم دولتی که بر بالای عمارات دولتی نصب کننـد. (ناظم الاطباء). بکار بردن بیرق بعنوان نشان و علامت در نزد بسیاری از ملل قدیم معمول و متداول بوده است. در مصـر قدیم و آشور و در نزد یهودیان معمول بوده و در کتاب مقدس مکرر به بیرق اشاره شده است. یونانیان در اوائل قطعه ای زره را که بر سـر نیزه ای نصب شده بعنوان بیرق بکار میبردند بعدها شـهرهای یونانی هر یک بیرقی مخصوص بخود داشـتند و در نزد رومیـان نیز اسـتعمال بیرق معمول بوده است. قسـطنطنین پس از گرایش به مسـیحیت بیرقی که نام عیسـی بحروف یونـانی بر روی پـارچه ای از ابریشـم ارغـوانی داشـت معمـول سـاخت. بیرقهـای اولیهء اروپـا جنبهء مـذهبی داشت و قدیمترین آنها بیرق دانمارک میباشد. در قرون وسطی بیرقهای متعدد بکار میرفت. استعمال بیرق ملی از اواخر قرن ۱۸م. معمول شد. در دورهء اسـلامی اهمیت خاصی به بیرق داده میشد در زمان پیغمبر (ص) آنرا لواء و نیز رایهٔ میگفتند. امویان بیرق سفید، عباسیان و شیعیان بیرق سبز بکار میبردنـد ایرانیان نیز در دوره های مختلف تاریـخ خود بیرقهای مختلف با نقوش و اشـکال گوناگون بکار برده اند درفش کاویان معروف است و در دورهء کورش بیرقی سـفید با نقش عقاب زرین بکار میرفته است و دیگر پادشاهان قدیم ایران خورشـید را بعنوان علامـت روی درفش یـا بیرق خود انتخاب میکردنـد و گاهی ماه زرین بر بالای درفش قرار میگرفته و قـدیمترین آثار که در دست است به ۱۴۵۰ سال قبل از میلاد تعلق دارد. در ایران اسـلامی اولین بیرقی که دارای نقش شیر و بر بالای آن ماهی زرین بود تعلق به سلطان مسعود غزنوی داشت و در عهد بعضی از سلاطین سلجوقی نیز بر بیرق نقش شیر دیده شده است. و علامت بیرق مغولها از دورهء الجایتو ببعد از یک قسـمت مربع و حاشـیه دار و یک قسـمت اضافی و دو زبانه تشـکیل شده و شـیر آن که در قسـمت مربع و حاشـیه دار نقش شـده در حـال ایسـتاده است. بیرق آق قویونلوها، با علامت گوسـفند و خورشـید است. و از آن شاه طهماسب، خورشـید بر پشت بره بود. از دورهء شاه عباس ببعـد بیرق رسـمی شـیر و خورشـید بود و بیرقهای نوک باریک با رنگهای مختلف و پارچه های قیمتی بوده است و روی این بیرقها را یا آیه ای از قرآن با شمشـیر ذوالفقار علی (ع) یا شیری که خورشید طالع بر پشت دارد نقش میکردند. بیرق در زمان صـفویه دوزبانه و نوک تیز بود با نقش ایسـتاده با دم علم کرده که خورشـید طالع شیری سر آن در بالای در آسـمان قرار دارد. بیرقهای نادرشاه و سـلطنتی، از پارچه ای راه راه قرمز آبی و سـفید و زرد بوده و بعضـی گفته انـد که نقش شـیر و خورشـید را هم داشـته است. بیرقهای دورهء قاجاریه: از زمان آغا محمـدخان اطلاع دقیق در دست نیست اما در دورهء فتحعلیشـاه همـان شـیر و خورشـید دورهء صـفویه بوده است و بعضـی از آن مزین بنوارهای تافتهء سـفید و ریشه های زرین با زمینه ای سـرخ رنـگ است که بر بالای آن پنجه ای است از نقره که معرف دست علی (ع) است و بیرقهای کوچک با زمینهء آبی و در بالای آن نیزهء زرین نصب شـده معمول و متداول بوده است. بیرق ملی ایران بشـکل مسـتطیلی است، از سه رنگ سبز و سـفید و سرخ بـا علامت شـیر و خورشـید میباشـد(۱). مـوارد اسـتفادهء از بیرق مختلـف و متنـوع اسـت و برافراشـتن بیرق تـابع تشـریفات و قراردادهای خاصـی است. (از ایرانشـهر ج۲ ص۹۵۰) (از دائرهٔ المعـارف فارسـی). و نیز رجـوع به تاریـخ تمـدن جرجی زیـدان ج۱ ص۱۳۳ و تاریخ ایران باسـتان ج۳ ص۲۶۶۷ و ۲۶۶۳ و نشوءاللغهٔ ص۹۵ و کتاب النقض ص۲۶۰ و تاریخچهء شیر خورشید کسروی شود ||. درفش کوچک و چوبی که بنشانهء مقصـد در میدان اسـبدوانی نصب کنند معرب آن هم بیرق است. (از حاشـیهء برهان چ معین). قصب در اسبدوانی، بیرق اول قصب السبق. (یادداشت مؤلف ||). شقهء حریر رنگین که بر سر علم و نیزه و کلاه خود بندند. (برهان) (ناظم الاطباء). پارچه که بر سـر علم بندند ||. پردهء علم. (ناظم الاطباء ||). نشان فوج و غیره که کوچک باشد. (غیاث). - بیرق نور؛ روشـنائی صـبح کاذب. (ناظم الاطباء). (۱) - این نشـانه هـا مربوط به پرچم ملی ایران قبـل از پیروزی انقلاب اسـلامی می باشـد. بعد از سال ۱۳۵۷ پرچم ملی ایران به شـکل زیر تغییر پیـدا کرده است: از سه رنگ سبز و سـفید و سـرخ تشـکیل شـده که در

حاشیهء رنگ سفید آن ۲۲ الله اکبر به علامت پیروزی انقلاب در ۲۲ بهمن ماه و در وسط همین رنگ آرم مخصوص جمهوری اسلامی ایران قرار دارد.

بیرقدار.

[بَ / بِ رَ] (نف مرکب) دارندهء بیرق. دارندهء اختر و درفش. علمدار. حامل لواء. حامل بیرق.

بیرقدم.

[] (اِخ) (المولی) عبدالحلیم بن شیخ بیرقدم بن نصوح بن موسی بن مصطفی عبدالکریم بن حمزه. از علماء قرن یازدهم هجری. او راست: کشف رموز. غررالاحکام و تنویر الحکام (فقه حنفی) تألیف ۱۰۶۰ ه . ق.) (از معجم المطبوعات).

بیرکاباد.

(اِخ) از طسوج جبل به قم. (تاریخ قم ص۱۱۸).

بیرکان.

(اِخ) از دیه های جبل به قم. (تاریخ قم ص۱۳۶).

بیرک بالا.

[رَ] (اِخ) دهی از دهستان خرق بخش حومهء شهرستان قوچان است و ۴۰۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیرک پائین.

[رَ] (اِخ) دهی از دهستان خرق بخش حومهء شهرستان قوچان است و ۶۳۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۹).

بیرکلان.

[کِ] (اِخ)(۱) اولاف کریستیان. (۱۷۶۷ - ۱۹۱۷ م.) فیزیکدان نروژی. وی در تکمیل طریقهء تثبیت نیتروژن بوسیلهء قوس برقی سهیم بود و در مغناطیس کار کرد. (دایرة المعارف فارسی). (۱) - Birkeland.

بیرکلی.

[] (اِخ) (۹۲۹-۹۸۱) زین الدین محمد بن بیرعلی محیی الدین معروف به بیرکلی یا برکلی یا برکوی. از قصبهء بانی کری از شاگردان محیی الدین معروف به اخی زاده و در زهد از ملازمان شیخ عبدالله قرمانی بیرامی و از مصاحبان عبدالرحمان قاضی عسکر سلطان سلیم و مردی پرهیزگار و طالب علم و معرفت بود در اواخر عمر به قسطنطنیه آمد و محمد باشا وزیر وقت را موعظه کرد. او راست: اظهار الاسرار (نحو). امتحان الاذکیاء (نحو). در شرح لب الالباب بیضاوی. امعان الانظار (صرف). الدرة الیتیمة (تجوید). رسالة الزیادة. رسالة فی مصطلح الحدیث. روض الجنایة. السیرة المحمدیة. (تألیف ۹۸۰ ه . ق.). العوامل. العوامل الجدیدة. کفایة

المبتدی (صرف) و غیره... و بیشتر این آثار بطبع رسیده است. (از معجم المطبوعات).

بیرکنس.

[یِ نِ] (اِخ)(۱) ویلهم. (۱۸۶۲-۱۹۵۱ م.) فیزیکدان نروژی. تحقیقاتش در هواشناسی و امواج برقی در تکامل تلگراف بیسیم مؤثر بود. (دایرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Bierknes.

بی رگ.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + رگ) که رگ ندارد. بی رگ و پوست. بی جان : بدو گفت گردوی کای پیر گرگ تو نشنیدی آن داستان بزرگ اگرچه برادر بود دوست به چو دشمن بود بی رگ و پوست به.فردوسی ||. کنایه از بیدل و بی غیرت. (برهان) (ناظم الاطباء). مرد بی غیرت و بی حمیت و بی عصبیت چه عصب در لفظ عرب بمعنی رگ و پی است که قوت حرکت بدن بدان است. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به رگ شود ||. کنایه از کاهل در کار. تنبل. بی پشت کار. (یادداشت مؤلف).

بیرگ.

(اِخ) رشته کوه جنوب شرقی ایران در بلوچستان در شمال شرقی ایرانشهر. امتدادش از شمال غربی تا جنوب شرقی است و ارتفاعش به ۲۷۴۰ متر میرسد. (دایرهٔ المعارف فارسی).

بیرگان.

(اِخ) نام دهستان بخش شوراب شهرستان شهرکرد است و دارای ۹ آبادی و ۱۶۷۰ تن سکنه است. (از دایرهٔ المعارف فارسی).

بیرگند.

[گَ] (اِخ) بیرجند. شهری واقع در شرق خراسان که معرب آن بیرجند است : قطعهء دیگر از آن بنده برد در نشابور آن پلید بدسیر خواند بر ترشیزیان و یکمنی زعفران بیرگندی کرد جر. پوربهای جامی (از انجمن آرا). رجوع به بیرجند شود.

بیرگوئی.

[] (اِخ) تیره ای از طایفهء موگوئی ایل چهارلنگ بختیاری. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۷۶).

بیرگی.

[رَ] (حامص مرکب) صفت بیرگ. رجوع به بیرگ شود.

بیرله.

[لَ] (ترکی، حرف اضافه) بمعنی باء معیت. (آنندراج) (غیاث).

بیرم.

[بَ / بِ رَ] (اِ) نوعی از پارچهء ریسمانی باشد شبیه به مثقالی عراق. لیکن از او باریکتر و نازکتر است. (برهان). نوعی از پارچهء ریسمانی باشد که شبیه بود بمثقال [بمثقالی] و از او باریکتر و لطیف تر شود. (از رشیدی) (از جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). نوعی از پارچهء باریک. (غیاث). پارچهء نازک نخی ||. در شواهد ذیل ظاهراً بمعنی پارچهء ابریشمی و دیباست : چو خورشید در قیر زد شعر زرد گهربفت شد بیرم لاجورد.فردوسی. به تیر با سپر کرگ و مغفر پولاد همان کند که بسوزن کنند با بیرم.فرخی. گهی سرخ چون بادهء ارغوانی گهی زرد چون بیرم زعفرانی.فرخی. بیرم سبز برفکنده بلند شاخ او کرد بسدین مشجب.فرخی. یکی چون زمردین بیرم، دوم چون بسدین مجمر سیم چون مرمرین افسر، چهارم عنبرین بدری. منوچهری. طوطی به حدیث و قصه اندر شد با مردم روستائی و شهری پیراهنکی برید و شلوارکی از بیرم سرخ و از گل حمری.منوچهری. یکی برگ او بیرم و شاخ بسد یکی برگ او کژدم و شاخ نشتر. ناصرخسرو. خوی نیک بیرم خوی بد چو کژدم تو کژدم بینداز و بردار شکر.ناصرخسرو. برین اقوال چون بیرم نگر وافعال خود سرشان بسان نامه های زشت زیر خوب عنوانها. ناصرخسرو. بر بیرم کبود چنین هر شب چندین هزار چون شکفد عبهر.ناصرخسرو. خیمه ها ساختم ز بیرم چین فرش کردم ز دیبه ششتر.مسعودسعد. قباب صوف با دستار بیرم همه کس دوست میدارند منهم. نظام قاری (دیوان البسه ص۹۷). بجای شمسی و بیرم مرا رسد ریشه زهی زمانهء بدمهر و دور ناهموار. نظام قاری (دیوان البسه ص ۸۰). ز یمن کلفتن و بیرم طلادوزی علم شدیم و سرآمد بشیوهء اشعار. نظام قاری (دیوان البسه ص۸۱). - بیرم سلطانی؛ نوعی بیرم : به بیرم که سلطانی او راست نام بدادند دستارها را تمام. نظام قاری (دیوان البسه ص۱۷۵). بدستار طلادوزی و بیرمهای سلطانی که ماه شمس ایقادی چو کتان میبرد تابم. نظام قاری (دیوان البسه ص۹۸). چندی راه هندوستان پیموده مانند شمسی و سالوی ساغری و دو چنبری و بیرم سلطانی و دو تارهء کربرکه ای. (دیوان البسهء نظام قاری ص۱۵۲).

بیرم.

[بَ / بِ رَ] (ع اِ) برما. برمای درودگران مخصوصاً. معرب از برمای فارسی. (منتهی الارب). مأخوذ از برمای فارسی و بمعنی برما و خصوصاً برمای درودگران. (ناظم الاطباء). فارسی معرب و بعضی آنرا به برمای نجار اختصاص داده اند و بیرم در فارسی بتفخیم یاء است. (از لسان العرب). برمهء نجاران. (غیاث). برمای درودگر، فارسی معرب. (از المعرب جوالیقی ص ۸۰). برماه. برماهه. گردبر. گرده بر. مثقب. متـه. برمـا. برمـای. سکنه. اسکنه. عتلـه. سوراخ کن. (از یادداشت مؤلف) (زمخشری) (غیاث) (صراح). سنبه. (شرفنامهء منیری). آنچه نجار چوب را بدان سوراخ گرد کند. آنچه سراج چرم را با آن سوراخ گرد کند. (یادداشت مؤلف||). سرب گداخته. (منتهی الارب): از رسول اکرم (ص) روایت شده است: من استمع الی حدیث قوم و هم له کارهون ملا الله سمعه من البیرم و الا نک. (از لسان العرب). و در روایات دیگر کلمهء البرم، بجای بیرم آمده است و برم را الکحل المذاب تفسیر کرده اند. رجوع به لسان العرب شود. کحل مذاب. (ناظم الاطباء ||). بارم. یکی از اصناف مخل است. (مفاتیح العلوم خوارزمی). و مخل بمعنی آلت درازیست آهنین و جز آن که بدان سنگ را حرکت دهند و کلمهء مخل در فرهنگهای معتبر عربی نیامده و در المنجد آنرا از لغات مولده میشمارد. رجوع به بارم شود. دیلم. تیر بزرگ. (غیاث). عمود آهنین. (مهذب الاسماء ||). سنگ دراز و میتین و مانند آن. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). این معنی در صحاح جوهری و لسان العرب ابن منظور و اساس البلاغهء زمخشری دیده نشد ||. بیل و کلند. (ناظم الاطباء). این معنی در فرهنگهای معتبر عربی دیده نشد.

بیرم.

[بَ رَ] (ترکی، اِ) بیرام. بایرام. عید و جشن. (غیاث اللغات). نام دو عید از بزرگترین اعیاد مسلمانان، عید فطر و عید اضحی و اول را کوچک بیرامی (عید کوچک) یا شکر بیرامی (عید حلوا) و دوم را بیوک بیرام (عید بزرگ) یا بریان بیرامی میخوانند. (از دایرهٔ المعارف اسلامی). رجوع به بیرام شود.

بیرم.

[بَ رَ] (اِخ) بیرام. نام مؤسس فرقهء دراویش بیرمیهٔ است. وی در سال ۸۳۳ ه . ق. / ۱۴۲۹ یا ۱۴۳۰ م. درگذشت و قبر او مجاور کتیبه های معروف آنکارا واقع است. (از دایرهٔ المعارف اسلامی). رجوع به بیرام شود.

بیرم.

[بَ رَ] (اِخ) نام او مصطفی بک فرزند بیرم تونسی خامس. قاضی دادگاه مختلط در قاهره. او راست تاریخ الازهر. (از معجم المطبوعات).

بیرم.

[رَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای سه گانهء بخش گاوبندی که در شهرستان لار واقع است این دهستان از ۳۱ پارچه آبادی تشکیل شده و قراء مهم آن عبارتند از: بالاده، آبکنه، ده کهنه، ملائی نعمه، شیخ عامر، جوزقدان. جمعیت دهستان در حدود ۷۰۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷). دهستان شهرستان لار فارس دارای ۲۱ آبادی که ۷۰۰۰ تن سکنه دارد. مرکزش ده بیرم با ۱۶۴۴ تن سکنه است. (از دایرهٔ المعارف فارسی). از مضافات لار فارس و از آنجاست عابد بیرمی شاه زین العباد. (از ریاض العارفین ص ۱۱۰).

بیرم.

[رَ] (اِخ) دهی است مرکز دهستان بیرم که در بخش گاوبندی شهرستان لار واقع است و دارای ۲۶۷۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیائی ایران ج۷).

بیرمانی.

(اِخ) برمه. نام جمهوری واقع در جنوب شرقی آسیا در شبه جزیرهء هندوچین. پایتختش رانگون است. و رجوع به برمه شود.

بیرم تونسی.

[بَ رَ مِ نِ / نُ] (اِخ) (... اول) (۱۱۳۰ - ۱۳۱۴ ه . ق.) محمد بن حسام، از تبار بیرم فرمانده عثمانی است که در سال ۹۸۱ ه . ق. بفرماندهی سنان پاشا به تونس آمد. از این خاندان عدهء بسیاری از اهل فضل و دانش برخاسته اند. محمد بیرم اول در سال ۱۱۷۰ ه .ق . مفتی تونس و در ذی القعده ۱۱۸۶ ه .ق . شیخ الاسلام آن سامان گردید. او راست الشجرة النبویهٔ، معروف به الحمامات المدنیهٔ (در خواص آبهای معدنی) نبذهٔ فی بعض القواعد الشرعیهٔ لحفظ الادارهٔ الکلیهٔ و رساله ای در حدیث. (از معجم المطبوعات).

بیرم ثالث.

[بَ رَ مِ ل] (اِخ) محمد بیرم ثالث از خاندان بیرم تونس متولد ۱۲۰۱ ه .ق . وی در سال ۱۲۲۹ ه . ق. به سمت مفتی و شیخ الاسلامی و در سال ۱۲۴۷ ه . ق. به نقیب الاشرافی منصوب شد و در ۱۲۵۹ ه . ق. درگذشت. (از معجم المطبوعات).

بیرم ثانی.

[بَ رَ مِ] (اِخ) محمد بیرم ثانی از خاندان بیرم تونس متولد در ۱۶ ذی القعده ۱۱۶۶ ه . ق. وی در سال ۱۱۹۳ بسمت قضا و در سال ۱۲۰۶ به نقیب الاشرافی و مفتی و در سال ۱۲۱۵ به شیخ الاسلامی منصوب گردید و در ۱۶ ربیع الاول ۱۲۱۶ ه . ق. درگذشت. او راست: حسن الابناء فی جوازالتحفظ من الادباء. (از معجم المطبوعات).

بیرم خامس.

[بَ رَ مِ مِ] (اِخ) نام او محمد است. در سال ۱۲۵۶ ه . ق. در شهر تونس متولد شد و در سال ۱۳۰۷ بقاهره درگذشت. تحصیلات خود را در دانشگاه زیتونه (تونس) بسال ۱۲۸۸ بپایان رسانید و در آن دانشگاه بعنوان مدرس منصوب گردید و در ۱۲۹۱ ه . ق. در رأس سازمان اوقاف مشغول بکار شد و پس از اشغال تونس توسط فرانسه بقاهره رفت و در آنجا روزنامهء الاعلام را تأسیس کرد و در سال ۱۸۸۹ م. حکومت مصر او را در دادگاه بدوی بسمت قاضی تعیین نمود. او راست: تحفهٔ الخواص (فقه حنفی). رسالهٔ فی احکام الاشراف (در آل بیت رسول). صفوهٔ الاعتبار (سفرنامهء تاریخ) خصوصاً تاریخ مفصل تونس از دورهء فتوحات اسلامی تا اشغال آن توسط فرانسه و ملاحظات سیاسیهٔ. (از معجم المطبوعات).

بیرم خان.

[بَ رَ] (اِخ) رجوع به بیرام خان شود.

بیرم خواجه.

[بَ رَ خوا / خا جَ] (اِخ)رجوع به بیرام خواجه و تاریخ ادبیات ادوارد براون ج۳ ص۴۳۵ شود.

بیرمس.

[مَ] (اِخ) قریه ای از قرای بخارا. (از مراصد الاطلاع) (از معجم البلدان).

بیرمسی.

[مَ] (ص نسبی) منسوب است به بیرمس که قریه ای از قرای بخاراست. (از انساب سمعانی). و ابومحمد حمدبن عمر بخاری بیرمسی بدانجا منسوب است. (از معجم البلدان).

بیرم علیخان.

[بَ رَ عَ] (اِخ) بیرام علیخان. حاکم مرو (۱۱۹۷-۱۲۰۰ ه . ق. / ۱۷۸۲-۱۸۷۳ م.). پدر او از قبیلهء عزالدین لو از خاندان قاجار بوده است که در زمان شاه عباس اول در مرو حکومت میکرده اند. مادرش از قبیلهء سلرترکمان بود. بیرم علی خان در تهور و شجاعت

بی نظیر و در میان مردم ترکمان معروف بوده و در نتیجهء همین تهور بود که بدست حاکم بخارا (شاه معصوم) بقتل رسید. از وی دو فرزند بنام محمدکریم و محمدحسین ملقب به افلاطون عصر باقی ماند. اولی حکومت مرو را بدست گرفت و دومی اشتغال بتحصیل علم داشت. (از دائرهٔ المعارف اسلامی). رجوع به بیرام علیخان شود.

بیرم علیخان.

[بَ رَ عَ] (اِخ) (قلعهء...) در ناحیهء جنوبی مرو قدیم قلعه ای است بسیار قدیمی بطول ۹۰۰ ذرع و عرض ۶۰۰ ذرع که بنا بگفتهء ژوکوفسکی آخرین کار بیرم علی خان بوده است ولی بطور کلی نام بیرم به کلیهء آثار مخروبهء مرو قدیم اطلاق میگردد. (از دائرهٔ المعارف اسلامی).

بیرملاحه.

[ ] (اِخ) محلی است نزدیک کربلا. (نزهة القلوب ص۳۲).

بیرمی.

[بَ رَ] (ص نسبی) منسوب است به بیرم که آن را سلطانی نیز نامند و آن نام پارچهء ابریشمی چون مثقالی است. رجوع به دیوان البسهء نظام قاری ص۱۷۵ و نیز رجوع به بیرم شود.

بیرمیهٔ.

[بَ رَ می یَ] (اِخ) فرقه ای منسوب به بیرم و آن یکی از فرقه های دراویش در آنکارا است که بیرم آن را تشکیل داد. این فرقه شعبه ای از نقشبندیه است و در استانبول تأسیساتی دارد. (از دائرهٔ المعارف اسلامی). رجوع به بیرام شود.

بیرن.

[رُ] (اِ، ق) مخفف بیرون است که نقیض اندرون باشد. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). مخفف بیرون است چنانکه اندر مخفف اندرون است. (انجمن آرا). برون : ای مظفرشاه اگرچه تو نیارایی بجنگ از پی آرایش این جیش مظفر بیرن آر. عسجدی (از لغت فرس اسدی). رجوع به بیرون شود.

بیرنج.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + رنج) آسوده. راحت. سلیم. سالم. بی درد و رنج. تندرست : باز تو بیرنج باش و جان تو خرم با نی و با رود و با نبیذ قناروز.رودکی. همیشه تن شاه بیرنج باد نشستش همه بر سر گنج باد.فردوسی. چو ماهوی گنج خداوند خویش بیاورد بیرنج بنهاد پیش.فردوسی. بدادمت بیرنج فرزندوار بگیتی تو مانی ز من یادگار.فردوسی. یکی بیرنج و بیدرد و دو بی سختی(۱) و بیماری سیم بی ذل و بیخواری چهارم بیغم و شادی. منوچهری. وز قسمت ارزاق بپرسیدم و گفتم چونست غمی زاهد و بیرنج ستمگر. ناصرخسرو. یک زاهد رنجور و دگر زاهد بیرنج یک کافر شادان و دگر کافر غمخور. ناصرخسرو. - بیرنج گشتن؛ آسوده و آرام شدن : ز ترکان همه بیشهء نارون برستند و بیرنج گشت انجمن.فردوسی ||. سلیم. بی آزار و اذیت. که رنج نرساند :

بپرسیدشان گفت بیرنج کیست بهر جای درویش و بی گنج کیست. فردوسی. خنک مرد بیرنج و پرهیزگار بویژه کسی کو بود شهریار.فردوسی. تو بیرنج را رنج منمای هیچ همه مردی و داد دادن بسیج.فردوسی. رنجه دارنده کم زید چو مگس هست بیرنج از آن زید کرکس.سنائی || بیزحمت. بدون مشقت. آسان. سهل. بدون تعب : شهنشاه را کارها ساخته ست در این کار بیرنج پرداخته ست.فردوسی. همی گفت بیرنج تخت این بود که بی کوشش و درد و نفرین بود.فردوسی. که اندر جهان سود بیرنج نیست هم آنرا که کاهل بود گنج نیست.فردوسی. تا نبینی رنج و ناموزی ز دانا علم حق کی توانی دید بیرنج آنچه آن نادان ندید. ناصرخسرو. ترا بیرنج حلوائی چنین نرم برنج سرد را تا کی کنی گرم.نظامی. - بی رنج یافتن؛ بی زحمت به دست آوردن : چو بی رنج یابی تو بیرنج باش نگهبان این لشکر و گنج باش.فردوسی. (۱) - دوم سختی.

بیرنجاسب.

[رَ] (اِ) گیاهی است که آن را بوی مادران گویند. (برهان) (آنندراج). رجوع به برنجاسب شود.

بیرنجی.

[رَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیرنج. بی آزاری. بی اذیتی || بیزحمتی : به آسانی نیابی شادکامی به بیرنجی نیابی نیکنامی.(ویس و رامین). رجوع به بیرنج شود.

بیرنگ.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + رنگ) که رنگ ندارد. که فاقد لون است. بدون رنگ. عدیم اللون: آب ماده ای است بیرنگ (||. اِ مرکب) نشان و هیولایی باشد که نقاشان و مصوران، مرتبهء اول بر کاغذ و دیوار بکشند و بعد از آن قلم گیری کنند و رنگ آمیزی نمایند و همچنین بنایان که طرح عمارتی را رنگ بریزند. (برهان). طرحی که نقاشان به قلم موی افکنند بعد رنگ آمیزند. (از شرفنامهء منیری). نمونه ای که پیش از بنای عمارت کشند و بمعنی نقشهء تصویر که هنوز در آن رنگ آمیزی نکرده باشند. و بمعنی گردهء نقاشان که بر کاغذ سوزن زده دوده یا سپیده میگذرانند و بر اثر آن آنچه مطلوب باشد مینگارند. (غیاث). آن باشد که چون مصوران و نقاشان خواهند که تصویر و نقاشی کنند نخست طرح آن را بکشند و بعد از آن پر کنند و بنایان چون عمارتی که خواهند بسازند طرح ریزی نمایند. (فرهنگ جهانگیری). نمونه و طرحی که پیش از کشیدن صورت یا پیش از بنای عمارت کشند. (رشیدی). آن باشد که نقاشان چون خواهند که تصویر کنند نخست طرح آن را بکشند بیرنگ، پس از آن برنگ بیارایند. بنایان نیز چنین کنند اول طرح عمارت به بیرنگی و بعد از آن رنگریزی کنند. (انجمن آرا). نمونه و طرح که پیش از کشیدن صورت یا بنای عمارت نقاشان از زگال و غیره کشیده و پس از آن برنگ بیارایند و بعد از آن رنگریزی کنند و بعضی آن را هیولی خوانند و این مجازی است که حقیقت گشته و با لفظ زدن بمعنی ساختن این کار بود. (آنندراج). هیولای هر چیز را گویند و نقاشان چون صورتی کشند بیرنگ بکشند و بعد از آن نقش کنند. (اوبهی). رقمی را گویند که نقاشان پیش از کشیدن صورت کشند و آن را رنگ کاملی نباشد. نشان و هیولائی که نقاشان در اول به روی کاغذ و پرده کشند و بعد قلمگیری کنند و رنگ آمیزی نمایند و نیز رنگ و طرح عمارتی که معماران سازند. (ناظم الاطباء). طرح. گرده. نقشه. زمینه : همه را تا ابد به أمر قدم زده بیرنگ در سرای عدم.سنائی. چارگوهر بسعی هفت اختر شده بیرنگ را گزارش گر آنکه بی خامه زد ترا بیرنگ هم تواند گزاردن بیرنگ.سنائی. داده رنگ ترا قضا ترکیب زده نقش ترا قدر بیرنگ. انوری (از شرفنامهء منیری). نگار لاله و گل بین که نقشبند بهار بچربدستی بر آب میزند بیرنگ. نجیب جرفاذقانی. مثال بزم تو پرداخت نقشبند ازل هنوز نازده نقش وجود را بیرنگ. ظهیر فاریابی.

میزنـد بیرنـگ نقش تـاج را نقـاش بـاد از زمرد شاخ و برگی خوش بر آن می آورد. سـلمان ساوجی. تا چه خواهـد کرد با ما آب و رنـگ عارضت حالیا بیرنگ(۱)نقشـی خوش بر آب انـداختی. حافظ. در پردهء غیب نقشـها مانـده ست تو باش که این هنوز بیرنگ است. شـرف اصفهانی (از انجمن آرا). چو بیرنگ جهان را زد به بیرنگی جهان آرا مخور نیرنگ رنگ از خود ترا رنگیست از مبدا. وصال شـیرازی (از انجمن آرا). کاف کن، در مشـیتش چو بگشت صنع بیرنگ هر دو عالم زد. (تاج المآثر از شرفنامهء منیری). و به پرگـار ایجـاد بیرنـگ وجود این گوی اخضـر زد. (تـاج المـآثر ||). هیولاـی هر چیز را گوینـد. (اوبهی). و بعضـی بیرنـگ را هیولی خوانند و این مجازی است که حقیقت گشـته. (از آنندراج). جسم. ماده. مادهٔ المواد. عنصر : آنکه بیرنگ زد ترا بیرنگ بازنستاند از تو هرگز رنگ.سـنائی. خط و عذار تو مشـروح کارنامهء حسن لب و دهان تو بیرنگ نقش جاویدان. شمس طبسی (||. ص مرکب) رنگ باخته. رنگ پریده. افسرده. سفید همچون گچ (چهره) : ز بیماری او(۲) غمی شد سپاه چو بیرنگ دیدند رخسار شاه.فردوسی. - بیرنـگ داشـتن چهرهء کسـی؛ وی را رنـگ پریـده و ترسان و افسـرده داشـتن : تو با دشـمنت رخ پرآژنگ دار بدانـدیش را چهره بیرنگ دار.فردوسـی. - بیرنگ شـدن رخ کسـی؛ رنگ پریده شدن. رنگ باختن. رنگ زرد شدن. افسـرده گشـتن. دگرگون شدن. تغییر کردن. رنگ باختن : رخ شاه بر گاه بیرنگ شـد ز تیمار بیژن دلش تنگ شـد.فردوسـی. بقیصـر بر از کین جهان تنگ شـد رخ نامـدارانش بیرنـگ شـد.فردوسـی ||. ساده و بی تعقیـد و پیچیـدگی و تزیین : سـخن را تا نـداری صاف و بیرنگ ز دلها کی زداید زنگ و زنگار.ناصرخسـرو ||. کاسـد. ناروا. بی رونق. بی رواج : شـعر بیرنگ ولیکن شـعرا رنگ برنگ همه چون دول دوان و همه شنگنـد و مشـنگ. قریع الدهر. - بیرنگ شدن کار؛ کنایه از بیرونق شدن و کاسد و ناروا شدن آن : بخاک اندرآ گر(۳) جهان تنگ شـد همـه کـار بی برگ و بیرنـگ شـد.فردوسـی ||. بی جلـوه : دروغ آنکـه بیرنـگ و زشـتست و خـوار چـه بر پایکـار و چـه بر شهریار.فردوسی (||. اِ مرکب) مؤلف در یادداشتی نوشته اند: گمان میکنم این کلمه را بجای نقشه و اطلس جغرافیائی نیز بکار توان برد ||. نزد محققـان (حکمـا)، ظهور احـدیت است و اشاره بعالم وحـدت که عبارت از مرتبه ای بیمرتبه بود که آن اسـقاط اضافات ذات معرا از لبـاس اسـما و صـفات است تعـالی و تقـدس. (برهان). بمعنی ظهور وحـدانیت حق تعالی. (غیاث). به اصـطلاح حکمت ظهور احـدیت و اشاره به عالم وحدت است. (ناظم الاطباء). (۱) - این کلمه در چاپ مرحوم علامهء قزوینی طاب ثراه نیرنگ آمـده و من آنرا بیرنگ میخوانم. (یادداشت مؤلف). (۲) - ن ل: شه. (۳) - ن ل: بخانه درآی ار.

بیرنگ.

[رَ] (اِخ) برنگ. خلیج برنگ. دریای بیرنگ. باب بیرنگ. (یادداشت مؤلف). رجوع به برنگ و باب برنگ شود.

بیرنگ گر.

[رَنْگْ، گَ] (ص مرکب) (از: بی + رنگ + گر) طراح. نقشه کش. (یادداشت مؤلف).

بیرنگ گری.

[رَنْگْ، گَ] (حامص مرکب)عمل بیرنگ گر. طراحی. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیرنگ گر شود.

بی رنگ و بو.

[رَ گُ] (ص مرکب) (از: بی + رنگ + و + بو) که فاقد طعم و رایحه است ||. کنایه از بی خاصیت. رجوع به رنگ و بو شود.

بیرنگی.

[رَ] (حامص مرکب) صفت بیرنگ. (یادداشت مؤلف). حالت بیرنگ ||. بیچونی حق، و نزد محققان ظهور احدیت است و اشاره به عالم وحدت که عبارت از مرتبه ای بیمرتبه بود که اسقاط اضافات ذات معراست از لباس اسماء و صفات تعالی و تقدس. (از برهان) (غیاث) (آنندراج) : چونکه بیرنگی اسیر رنگ شد موسیی با موسیی در جنگ شد چون به بیرنگی رسی کان داشتی موسی و فرعون دارند آشتی.مولوی. - عالم بیرنگی؛ بی تعینی و بی صورتی. (انجمن آرا).

بیرو.

(اِ) پیرو. کیسه و خریطهء زر و پول و غیر آن. (برهان). کیسه و خریطه را گویند که در آن زر و امثال آن نهند. (انجمن آرا) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به پیرو شود.

بیرو.

(ص مرکب) (از: بی + رو) بیشرم. پررو. کنایه از مردم بی انفعال و بی آزرم و کسی که سخنان ناخوش به روی کسی میگوید. (برهان) (ناظم الاطباء). کنایه از مردم بی انفعال و آزرم که سخنان ناخوش بر روی آدمی گویند و از بدی شرم نکنند. (انجمن آرا) (آنندراج). بی مروت. (غیاث). بی حیا. بی چشم و رو. رجوع به رو و ترکیبات آن شود.

بیروان.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی+ روان) بی جان. بی روح. رجوع به روان شود.

بیروان.

[] (اِخ) نام محلی کنار راه کرمانشاه به نوسود میان لفطه و درونه در ۴۳۰۰۰گزی کرمانشاه. (یادداشت مؤلف).

بی روایی.

[رَ] (حامص مرکب) ناروایی. عدم رواج. کساد. بیرونقی بازار. کاسدی : کاسدی و بی روایی از لب و دندانْت بر صدف و درّ و بر شکر زده داری.سوزنی. رجوع به روا شود.

بیروبیجان.

[رُ] (اِخ)(۱) ایالت خودمختار یهودی در جنوب شرقی سیبریه در اتحاد جماهیر شوروی، بر سرحد منچوری که ۱۰۸۴۱۹ تن سکنه دارد. کرسی آن بیروبیجان ۲۹۶۵۴ تن سکنه دارد. طلا، آهن و کارخانهء چوب بری دارد. ولایت بیروبیجان در ۱۹۳۴ م. بکمک دولت و بوسیلهء یهودیهای روسیه و جاهای دیگر دنیا برای مهاجرین تأسیس شد و در ۱۹۴۸ م. از سکنه اش حدود نیمی یهودی بودند. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Birobidzhan.

بیر و بیکار.

[رُ] (ص مرکب، از اتباع)بیربیکار. بالتّمام بیکار: جوان بیر و بیکار نباید وقت بگذراند. (یادداشت مؤلف).

بیروت.

[بِ] (اِخ) دهی از دهستان ربع شامات بخش ششتمد شهرستان سبزوار است و ۲۲۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بیروت.

[بَ] (اِخ)(۱) شهری است معروف بر ساحل دریای شام و از اعمال دمشق است. فاصلهء میان آن تا صیدا سه فرسنگ است و بنا بگفتهء بطلمیوس طول بیروت ۶۵ درجه و ۴۵ دقیقه است و عرض آن ۳۳ درجه و ۲۰ دقیقه است. بیروت تا هنگامی که بتصرف مسلمانان بود به بهترین وجه بود. تا آنکه در شوال ۵۰۳ ه .ق. پادشاه قدس آن را بتصرف خویش درآورد و در سال ۵۸۳ ه .ق. صلاح الدین ایوبی آن را بازستاند و از این شهر بسیاری از اهل علم و دانش برخاسته اند. (از معجم البلدان). بیروت، بیروث(۲)، بیروثای، بیروثه یا بروت(۳)، یکی از شهرهای فینیقیها و از ادوار ماقبل تاریخ یعنی از ادوار کتیبه های تل العمارنهٔ - چهارده قرن قبل از میلاد - دارای سابقهء تاریخی و مملکتی مستقل بوده است. در زمان دیادوشی(۴) بدست مصریان افتاد سپس آنتیوخوس سوم(۵) آن را مسترد داشت. این شهر توسط، دیودوتوس(۶) در سال ۱۴۰ ق. م. ویران گردید و توسط امپراطور اگست ترمیم شد و آن را یکی از مستعمرات رومی قرار داد. مدرسهء حقوق و ادبیات بیروت با مدارس آتن و اسکندریه و قیصریه رقابت میکرد و در آخر قرن چهارم بعد از میلاد یکی از مهمترین شهرهای فینیقیه و اسقف نشین بود. زلزله های سال ۳۴۹ و ۵۲۹ م. همراه با امواج دریا ویرانش کرد. درسال (۶۳۵ م. / ۱۴ ه . ق.) ابوعبیده آن را تصرف نمود و با استیلای حکومت اسلامی دورهء جدیدی در آبادانی و عمران بیروت آغاز گردید. معاویه نخستین خلیفهء بنی امیه مهاجرنشینانی از ایران به آنجا منتقل نمود و آنجا را مرکز و پایگاه حملات دریائی خود قرار داد. در جنگهای صلیبی در ۲۷ آوریل ۱۱۱۰ م. / ۵۰۳ ه . ق. بتصرف صلیبیان (بلدوین اول) درآمد. صلاح الدین ایوبی در ۱۱۹۹ م. آن را مسترد داشت اما مجدداً سقوط کرد و تا ۱۲۹۱ م. در تصرف صلیبیان بود. این شهر مدتی مورد نزاع میان مسلمانان و صلیبیان بود و سرانجام در دورهء ممالیک مصر بتصرف قطعی مسلمانان درآمد (۱۲۹۱ م./ ۶۹۰ ه . ق.) عثمانیها آن را از ممالیک گرفتند (۱۵۱۶ م.) و در دوران حکومت ترکها امیرفخرالدین از خاندان معن و رئیس دروزها در آنجا حکومت میکرد (۱۵۹۵ - ۱۶۳۴ م. / ۹۸۰ - ۱۰۴۳ ه . ق.). گرچه حکومت عثمانیها موجب ویرانی این شهر گردید اما امیر فخرالدین در راه نهضت فرهنگی در این شهر کوششهای فراوان نمود. در دورهء مبارزات بشیر شهاب ثانی و استقلال طلبی ابراهیم پاشا سرانجام ناوگان متحد اتریش و انگلستان و عثمانی آن را بمباران کردند (۱۸۴۰ م.) و اهمیت تجارتی آن از بین رفت. در ۱۹۱۸ م. فرانسویان آن را از عثمانیها گرفتند و در ۱۹۱۹ م. آن را پایتخت لبنان بزرگ که بعداً جمهوری لبنان گردید قرار دادند و بیروت جدید در سال ۱۹۵۳ م. با ۲۵۰۰۰۰ تن جمعیت دو ثلث مسیحی و بقیه مسلمان (در حدود ۱۲۰ هزار تن)، در کنار دریای مدیترانه و بندر عمدهء لبنان و در دامنهء کوههای آن قرار دارد و دارای دانشگاههای امریکائی و فرانسوی و لبنانی و جراید و مجلات و چاپخانه ها و از مهمترین مراکز فرهنگی خاورمیانه است. فرودگاهش همرتبهء فرودگاههای بین المللی و حلقهء ارتباط بین شرق و غرب است. و نیز رجوع به حدود العالم، تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی، سفرنامهء ناصرخسرو، تاریخ ایران باستان ج ۲ ص ۱۵۱۰ و ج ۳ ص ۲۳۷۱، دائرة المعارف اسلامی، و قاموس کتاب مقدس، دائرة المعارف بستانی، دائرة المعارف فارسی، رحلهء ابن بطوطهٔ، قاموس الاعلام ترکی شود. (۱) - - (۵) Diadochi. - (۴) Berut. - (۳) Beyrouth. - (۲) Beirut. (۶) - Diodotos trippa Antiochus III.

بیروتی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بیروت که بلدیست از بلاد ساحل شام. (از انساب سمعانی). رجوع به بیروت شود.

بیروج.

(اِ) مهرگیاه. (ناظم الاطباء). اما این کلمه مصحف یبروح است. رجوع به یبروح شود.

بیروح.

[بَ] (ع اِ) مهرگیاه. (ناظم الاطباء). اما کلمه مصحف یبروح است. رجوع به یبروح شود.

بیرود.

[بَ] (اِخ) بیروذ. ناحیه ای از نواحی اهواز. رجوع به بیروذ شود.

بی رو دربایستی.

[دَ یِ] (ق مرکب) رک. بی پرده. (یادداشت مؤلف). بی شرمساری. بدون ملاحظه. رجوع به رودربایستی شود.

بیرودی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بیرود که از نواحی اهواز است. (از انساب سمعانی).

بیروذ.

[بَ] (اِخ) ناحیه ای است میان اهواز و شهرالطیب و چون دارای نخیل بسیار است آنرا بصرهء صغری نیز گفته اند و گویند که در گذشته قصبهء کوره بوده و یاقوت نویسد من آن را دیده ام و عده ای بدان منسوبند. (از معجم البلدان). بیرود. و رجوع به قاموس الاعلام ترکی و مرآت البلدان ج ۱ ص۳۲۶ شود.

بیروذی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بیروذ. (از معجم البلدان). رجوع به بیروذ شود.

بیروز.

(معرب، ص، اِ) معرب پیروز. رجوع به پیروز شود.

بیروز.

(ص مرکب) (از: بی + روز). بدبخت. (ناظم الاطباء)

بیروز.

(اِ) فیروزه. سنگی باشد سبزرنگ شبیه به زمرد لیکن بسیار کم بها و کم قیمت. (برهان) (از رشیدی). سنگی باشد سبزرنگ و بعضی گفته اند شیشهء کبودرنگ که به پیروزه مشتبه شود. (انجمن آرا) : چنان مستم چنان مستم من امروز که فیروزه نمیدانم ز بیروز.مولوی. رجوع به فیروزه شود.

بیروزج.

[زَ] (معرب، اِ) معرب فیروزه. (آنندراج). مأخوذ از پیروزهء پارسی و بمعنی آن. (ناظم الاطباء). رجوع به پیروزه و فیروزه شود.

بیروزکوه.

(اِخ) معرب فیروزکوه. و رجوع به مراصدالاطلاع و قاموس الاعلام ترکی شود.

بیروزگار.

(ص مرکب) (از: بی + روز + گار) شخصی که شغلی و کسبی نداشته باشد. (غیاث) (آنندراج). بدون شغل و پیشه. بدون گذران. بدون معاش. (ناظم الاطباء ||). بی زمان و وقت : وزو مایهء گوهر آمد چهار برآورده بیرنج و بیروزگار.فردوسی ||. تباه. سیاه : دل آواره ام بس بیقرار است بهند زلف او بیروزگار است.سالک یزدی.

بیروزن.

[رَ / رُو زَ] (ص مرکب) (از: بی + روزن) بدون منفذ. بدون سوراخ. - خانه یا قبه یا گنبد بی روزن؛ فلک. آسمان : نیستی آگه که بروزی رسد هر که درین خانهء بیروزنست.ناصرخسرو. چند گریزی ز حواصل درین قبهء بیروزن و باب ای غراب.ناصرخسرو. گر آستان تو بالین سر کنم ز شرف رسد بگنبد پیروزه گون بیروزن.سوزنی. رجوع به روزن شود.

بیروزن.

[زَ] (اِ) سنگ باقیمت ||. بار و حمل. (ناظم الاطباء).

بیروزه.

[زَ / زِ] (اِ) پیروزه. فیروزه : برگهای درختان بیروزه بود یا زمرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۳). رجوع به فیروزه شود ||. لباس همیشگی شخصی. (ناظم الاطباء).

بیروزه.

[] (اِخ) نام شهریست در حدود مولتان در هندوستان که در آن بتخانه ها است. (از حدودالعالم).

بیروزی.

(ص مرکب) مفلس و محتاج. (آنندراج). آنکه قوت یومیه ندارد. (ناظم الاطباء). محروم. (مهذب الاسماء). بدبخت: مُحارَف؛ بی بخت و روزی. (منتهی الارب) (یادداشت مؤلف). - بی روزی کردن؛ حرمان. (ترجمان القرآن). حرم. حریمهٔ. حرمان. (زوزنی) (دهار ||). بی نصیب. بی بهره. بی رزق مقسوم. بی رزق : ز تو بیروزیم خوانند و گویم مرا آن به که من بهروز اویم.نظامی. صیاد بیروزی ماهی در دجله نگیرد. (گلستان).

بیروستایی عید کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) کنایه از عیش بی مخل و بیمدعی. (انجمن آرا) : بسی کوشیدم اندر پادشایی که تا عیدی کنم بیروستایی.نظامی. رجوع به بیرستای عید شود.

بیروش.

[رَ وِ] (ص مرکب) (از: بی + روش) بیراه. بی قاعده. بیرَوِشْن.

بیروشن.

[رَ وِ] (ص مرکب) (از: بی + رَوِشْن = روش) بیروش. بیراه. بیقاعده.

بیروشنی.

[رَ وِ] (حامص مرکب)وی روشنی. بیراهی. بیروشی.

بیروشی.

[رَ وِ] (حامص مرکب) بی رَوِشْنی. وی روشنی. بیراهی. بی ادبی. بیرسمی. خلاف ادب.

بی روغن سر چرب کردن.

[رَ / رُو غَ سَ چَ کَ دَ] (مص مرکب) کنایه از فریب دادن. (انجمن آرا) : چو گردون با دلم تا کی کنی حرب به بی روغن سرم تا کی کنی چرب؟نظامی.

بیروم.

(اِخ) دهی از دهستان شاهولی بخش مرکزی شهرستان شوشتر که دارای ۱۰۰ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بیرون.

(ق، اِ)(۱) مقابل درون. بِرون(۲) مخفف آنست و بلفظ شدن و افتادن و زدن و جستن و آمدن و ماندن و دادن و کردن و کشیدن و آوردن و بردن مستعمل. (غیاث) (آنندراج). ضد درون. (انجمن آرا). برون. (شرفنامهء منیری). بدر و خارج. خارج در. نقیض اندرون. (ناظم الاطباء). مقابل اندرون. خارج. خلاف درون. (یادداشت مؤلف). این کلمه با مصادری ترکیب شود نظیر بیرون

آمدن. بیرون آوردن. بیرون افکندن. بیرون انداختن. بیرون بردن. بیرون پاشیدن. بیرون تاختن. بیرون خرامیدن. بیرون خزیدن. بیرون دادن. بیرون دویدن. بیرون راندن. بیرون رفتن. بیرون روفتن. بیرون ریختن. بیرون زدن. بیرون زهیدن. بیرون شدن. بیرون طلبیدن. بیرون فرستادن. بیرون کردن. بیرون لنجیدن. بیرون ماندن. بیرون نهادن و غیره. (یادداشت مؤلف) : چو خورشید آید ببرج بُزه(۳) جهان را ز بیرون نمانده مزه.بوشکور. چو شد دوخته یک کران از دهانش بماند از شگفتی به بیرون زبانش.فردوسی. منکه بوالفضلم و ... بیرون طارم بدکانها بودیم نشسته. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۴۷). بر آنچه واقف گشتندی در اندرون و بیرون بازنمودندی. (تاریخ بیهقی ص۶۵۹). در دهن پاک خویش داشت مر آنرا وز دهنش جز بدم نیامد بیرون.ناصرخسرو. - بیرون از؛ خارج از. آنسوی : که بیرون ازین پیکر قیرگون نشانی دگر میدهد رهنمون.نظامی. چون بنسبت روش خواجه و درویشان ایشان آن جمع هیچ محل اعتراض نیافتند سخنان بیرون از جاده بسیار گفتند. (انیس الطالبین ص۱۸۹). - بیرون از تقریر بودن؛ تقریر و بیان کردن نتوانستن. قدرت تقریر نداشتن : حالتی مشاهده کرده شد که از تقریر بیرون است. (انیس الطالبین ص۷۷). - بیرون از چیزی بودن؛ نبودن جزء چیزی. داخل و ضمیمهء آن نبودن. در عداد آن نبودن. از جنس آن نبودن. در میانهء آن نبودن. خارج از آن بودن : موسی عصا بیفکند اژدها گشت... جادوان ایمان آوردند و گفتند این کار از جادویی بیرون است. (مجمل التواریخ والقصص). آن خورند که در شرع حرام و آن کنند که بیرون از دین اسلام بود. (راحة الصدور). - بیرون از صدر؛ دور از مسند. کنار صدر. نه بالای آن. نه روی مسند : خواجه... بیرون از صدر بنشست و دوات خواست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۹۴). - بیرون از فرمان؛ در فرمان نبودن. زیر فرمان نبودن : زر و نعمت اکنون بده کآن تست که بعد از تو بیرون ز فرمان تست.سعدی. - بیرون از مردی بودن؛ از حد مردی دور بودن : از این مایه گر لشکر افزون بود ز مردی و از داد بیرون بود.فردوسی. - بیرون این جهان؛ خارج از این دنیا : و معلوم رای ایشان گردد که بیرون این جهان صورت نمای بیمعنی عالمی دیگر است. (اسرارالتوحید ص۲). - بیرون پارس؛ خارج از پارس : نه که بیرون پارس منزل نیست شام و روم است و بصره و بغداد. (از ترجمهء محاسن اصفهان ص۲). - بیرون خرگاه؛ خارج از خرگاه : منصور اندر... نشسته بود و غلامان را ساخته کرد کشتن او را [ابومسلم] از بیرون خرگاه. (تاریخ سیستان). - بیرون طاقت؛ فوق طاقت. دور از حد طاقت و تحمل. خارج از طاقت : خواجهء بزرگ رنجی بزرگ بیرون طاقت بر خویش مینهد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۶۹). - بیرون نبودن از؛ خارج نبودن از : آخر هر کس از دو بیرون نیست یا برآوردنیست یا زدنیست نه به آخر همه بفرساید هر که انجام راست فرسدنیست.رودکی. وگر زانکه دریای جیحون بدی که کشتی ز دریا نه بیرون بدی.فردوسی ||. بیش. زیاده. علاوه. علاوه بر. (یادداشت مؤلف) : و چین را بیرون از این نود ناحیت است عظیم. (حدود العالم). و قرب صد و پنجاه هزار سوار لشکر سلطان عرض داده بودند بیرون پیاده که صد هزار دیگر بودند. (تاریخ سیستان). و تواضعی داشت از حد بیرون. (تاریخ سیستان). در مطبخ او [سلیمان] هر روز چهل هزار گاو خرج شدی بیرون گوسپند و دیگر حیوانات. (ابوالفتوح رازی). کسوت خاص بیرون از قبای بجواهر و اسب نوبت و ساخت لعل و پیل... (راحة الصدور راوندی). و شصتهزار چهارپای بیرون گوسفند که تراکمه از دروازها رانده بودند. (جهانگشای جوینی). گرچه بیرون ز رزق نتوان خورد در طلب کاهلی نشاید کرد.سعدی. - بیرون از، بیرونِ؛ بعلاوه. علاوه بر. گذشته از. علاوه بر این. جز از. غیر از. خارج از. بیش از : با وی دو هزار سوار ترک و هندو بیرون غلامان و خیل وی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۷۷). بیرون دبیری و مترجمی پیغامها بردی و آوردی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۱۴). نهرهای بزرگ معروف بیرون از نهرهای تفاریق نهر طاب... (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۵۰). ذکر نهرهای معروف بزرگ اینست که یاد کرده آمد و بیرون از این بسیار نهرها هست و جویها. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۵۳). و غلامان بیرون از قانون قرار و قاعده هیچ از رعایا نیارستندی خواست. (نوروزنامه). بیرون از انوشیروان او را [قباد را] پسری بود قارن نام. (مجمل التواریخ والقصص). بیرون ازین هیچ نیافتم. (مجمل التواریخ والقصص). و اندر تاریخ احمدبن ابی یعقوب خواندم که بیرون از حسن و حسین کسانی که به پیغمبر مانده بودند... (مجمل التواریخ والقصص). و روایت است که هزار خروار زر

صامت در آنجا [در تخت طاقدیس] کرده بود بیرون از جواهر که قیمت آن بینهایت باشد. (مجمل التواریخ والقصص). بدانکه پیغمبران را و پادشاهان... را هر جایگاه بیرون از نام به لقبی خوانده اند. (مجمل التواریخ والقصص). پنجاه هزار درم حاصل کرد بیرون از هزینه و ضیعتی نیکو. (تاریخ طبرستان). درویش و پادشه نشنیدم که کرده اند بیرون ازین دو لقمهء روزی تناولی.سعدی. حاصل مال اجارت ازین بازار هر سال مبلغ چهل هزار درم است بیرون از تکلفات عمال و توقعات حمال و... (ترجمهء محاسن اصفهان ص۵۶). بیرون ز آه سینه و از آتش جگر بسیار سرد و گرم زمانه چشیده ام. سپاهانی (از شرفنامهء منیری ||). - غیر از. بغیر از. بجز از. عدای. به استثنای : ولیدبن مغیره را پسری بود نام او عماره و بزرگ و ریش آور شده و اندر جوانان قریش ازو عاقلتر و نیکوروی تر نبود... و همهء مردمان بیرون از قریش او را دوست داشتندی و پدرش بدو ناز می کردی. (ترجمهء طبری بلعمی). و بیرون از لشکریان و سپاهیان بر اسپ ننشینند یعنی اهل بازار و روستا و محترفه. (سفرنامهء ناصرخسرو). نامها و عدد ایشان [ساسانیان] آنانک پادشاه شدند سی و یک پادشاه بیرون از بهرام شوبین و شهربراز که هر دو خارجی بودند... (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۹). رگها و شریانها که یاد کرده آمد چهل وهشت است، بیرون از این رگها که اندر دست و پای و سر و گردن است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). یک دختر دارم و بیرون از وی کس ندارم. (چهارمقاله). پادشاهی ایشان دو هزار و چهارصد و بیست ویکسال و هفت ماه و اند روز بوده بیرون از کیومرث. (مجمل التواریخ والقصص). بیرون ز یک پدر تو نغوشاک زاده ای من تا به سی پدر همه دین دار و دین خرم. سوزنی. روز و شب است سیم سیاه و زر سپید بیرون از این دو عمر ترا یک پشیز نیست. خاقانی. گفت بیرون ازین ندارم نام خواه تیغم نمای و خواهی جام.نظامی. بیرون جماعتی که از حکم چنگیزخان و قاآن از زحمات مؤنات معافند. (جهانگشای جوینی). اگر امراء دولت... نیز رغبت خانه نمایند و عرصهء گرمسیر خالی ماند غز را دیگر خصوم باشند بیرون از پادشاه اسلام. (المضاف الی بدایع الازمان ص۴۱). - بیرون (از) اعراض؛ علاوه بر اعراض. غیر از اعراض : و بیرون اعراض که یاد کرده شد بسیار عرضهای ظاهر است که بر احوال باطن نشان دهد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - بیرون از اندازه؛ زیاده از اندازه. بیش از اندازه : سخنان مزاح بیرون از اندازه میگویند با یکدیگر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۹۹). - بیرون از حساب؛ اضافه و علاوه برشماره. بیشمار : بنوری کز خلایق در حجابست به انعامی که بیرون از حسابست.نظامی. لطف او لطفی است بیرون از حساب فضل او فضلی است افزون از شمار.سعدی. - بیرون از حسد چیزی؛ علاوه و جز از حسد چیزی : و ایشان را بیرون از حسد فضل با او دشمنی بودی. (راحة الصدور راوندی). - بیرون از ظریفی؛ علاوه و اضافه بر ظریفی : ظریفی کرد و بیرون از ظریفی نشاید کرد با مستان حریفی.نظامی. - بیرون از علم چیزی؛ علاوه بر دانش آن چیز : بوصادق در علم آیتی بود و بسیار فضل بیرون از علم شرع. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۰۶). مردمان او را شاعر شناسند اما بیرون از شاعری خود مردی فاضل است در نجوم و طب و ترسل. (چهارمقاله). - بیرون از مزد؛ علاوه بر اجرت. غیر از مزد :و دایه را از پدر کودک منفعت بود گونه گونه و بیرون از مزد. (ترجمهء طبری بلعمی). - بیرون یکروزه؛ علاوه از چیز لازم برای یک روز : آتش... اندرزد و هر جامه که داشتند بسوخت و هر طعامی که بیرون یکروزه بود بسوخت. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). به استثنای. جز. عدایِ. سوایِ. ورای. غیر از. (یادداشت مؤلف) : هر آن بد کز اندیشه بیرون بود ز بخشش بکوشش گذر چون بود.فردوسی. زانکه این حال از دو بیرون نیست یا قضا هست یا قضا نبود.ابن یمین. - بیرون از آنکه؛ بغیر از آنکه. بغیر از. بجز. علاوه بر : هزار و چهارصد تا استر همه اختیار.... بود بیرون از آنک به هر شهری و نواحی بود. (راحة الصدور ||). - بدون اینکه. (یادداشت مؤلف). - بیرون از سال؛ غیر از سال. به استثنای سال : خلافت معتصم چهارده سال و نه ماه و در تاریخ جریر بیرون از سال دو ماه گوید. (مجمل التواریخ ||). مقابل خانگی: نان بیرون؛ که در خانه پخته نشود. که خانگی نباشد ||. بیگانه. اجنبی. خارجی. (ناظم الاطباء ||). مبال. مستراح. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بیرون رفتن شود ||. مقابل درون. مقابل اندرون. بیرونی. خانهء مردان. مقابل اندرون و اندرونی. (یادداشت مؤلف) : پنج دینار باقیست و بیرون از آن از حطام دنیا در اندرون و بیرون خانه چیزی ذخیره نمانده. (جهانگشای جوینی ||). ظاهر. ظاهری. (ناظم الاطباء). مقابل باطن

و درون. (یادداشت مؤلف) : درون من در این یکیست با بیرونم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۱۵). بموبد چنین گفت کای رهنمون چه چیز آنکه خوانی همیش اندرون دگر آنکه بیرونش خوانی همی جز این نیز نامش ندانی همی.فردوسی. سمعانی در کتاب الانساب خود ذیل بیرونی نویسد: نسبت باشد بخارج خوارزم و در خوارزم آنکه را از خود شهر نبود و از خارج آن باشد بیرونی گویند. (از انساب سمعانی). (۱) - پهلوی beron پارسی باستان duvariya + پسوند un. صورتی از بار، اجازه ورود و حضور در مجلس. (حاشیهء برهان چ معین). (۲) - همچنین «بُرون». (۳) - بُزه؛ جوزا.

بیرون.

(اِخ) مولد ابوریحان در بیرون خوارزم بود نه به سند و نه به تون(۱) و چنانکه یاقوت در معجم الادباء آرد، بیرون کلمه ای است فارسی و بمعنی خارج و بر است و گوید از بعضی فضلا پرسیدم او گمان برد که چون توقف ابوریحان در مولد خود خوارزم مدت کمی بود از این جهت غریب و بیرونی گفته اند، اما او از اهل رستاق خوارزم باشد و از این رو به بیرونی یعنی بیرون خوارزم خوانده شده است. (از مندرجات همین لغت نامه ذیل ابوریحان بیرونی). و نیز رجوع به بیرونی شود. (۱) - انجمن آرا.

بیرون آختن.

[تَ] (مص مرکب) بیرون کشیدن. از نیام برآوردن. رجوع به برون آختن و آختن شود.

بیرون آمدگی.

[مَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت بیرون آمده. برآمدگی؛ حدبه. تحدب. برجستگی. پیش آمدگی. شکم دادگی ||. افراز||. گردش بخارج. (ناظم الاطباء).

بیرون آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) نقیض درون رفتن. (برهان). خارج شدن. (ناظم الاطباء). برون آمدن. بدر شدن : شکمش درد گرفت و بس ثِفل از زیر او بیرون آمد. (ترجمهء تفسیر طبری). بر اثر وی قضات و فقها بیرون آمدند. (تاریخ بیهقی). خواجه بیرون آمد و اسب وی بخواستند. (تاریخ بیهقی). رجوع به برون آمدن شود ||. رستن. رهایی یافتن : غمگین کز بامداد چهرهء او دید شاد شد و از همه غم آمد بیرون.فرخی. - بیرون آمدن از چیزی؛ بیرون شدن از آن. انسلاخ. (ترجمان القرآن). - بیرون آمدن از بیماری؛ شفا یافتن. بهبود یافتن : راست گشته [بیمار مفلوج] و از بیماری بیرون آمده... استاد من گفت عجب بود که بیمار اندرین معالجت هلاک نگشت. (هدایة المتعلمین ص۲۶۳). - بیرون آمدن زن از مردی؛ جدا شدن از وی. مطلقه شدن زن از مرد. طلاق گرفتن : او را بگوی تا ترا طلاق دهد و از وی بیرون آی تا من ترا زن کنم. (ترجمهء طبری ||). روییدن. برآمدن. دمیدن. سر زدن. اثمار. (یادداشت مؤلف). رجوع به برون آمدن شود ||. ظاهر شدن. بروز و ظهور کردن. هویدا و پدیدار آمدن. ظهور کردن : و چون پیغمبر ما (ع) بیرون آمد ششهزار سال و چیزی شده بود. (ترجمهء طبری بلعمی). گفت چون موسی و هارون بیرون آمدند گفتند از پس ما عیسی بیرون آید. (قصص الانبیاء ص۲۲۵). چون عیسی بیرون آمد گفت پس از من محمد(ص) بیرون خواهد آید. (قصص الانبیاء ص ۲۲۵). نامه بنوشتند که مردی بیرون آمده است و بتان ما را دشنام میدهد. (قصص الانبیاء ص۲۲۶). بعد از ذوالقرنین بیرون آمد [اشک بن دارا] و پیغام فرستاد بر جملهء ملوک الطوایف که ما همه از یک خانه ایم. (فارسنامهء ابن البلخی ص۵۹). از گاه وجود آدم ابوالبشر تا بیرون آمدن پیغامبر ما. (مجمل التواریخ والقصص). تا پیغمبر ما محمد مصطفی (ص) بیرون آمد. (تاریخ

سیستان). و رهبان بوذاسپ در ایام او بیرون آمد و دین صابیان آورد. (نوروزنامه). چون از پادشاهی گشتاسب سی سال بگذشت زردشت بیرون آمد و دین گبری آورد. (نوروزنامه). رجوع به برون آمدن شود. - بیرون آمدن از سوگند؛ بری شدن از قسم :ایوب را گفت... رحمه را، زن خویش را، بزن تا بدان چوب باریک زده باشد، و چوبها باریک بود تا او را درد نکند همچنان کرد و از آن سوگند بیرون آمد. (ترجمهء طبری ص ۳۳۰). - بیرون آمدن از عهده؛ فارغ شدن از ذمه. (آنندراج). انجام دادن تعهد : تا آخر روزگار بضرورت از عهدهء مقرر بیرون آید. (کلیله و دمنه ||). - برآمدن. (یادداشت مؤلف) : از عهدهء وی چنان بیرون آید که دین و دنیا وی را بدست آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۶). هم تازه رویم هم خجل هم شادمان هم تنگدل کز عهده بیرون آمدن نتوانم این پیغام را. سعدی. از عهدهء عهد اگر برون آید مرد از هرچه گمان بری فزون آید مرد. ؟ (یادداشت مؤلف||). طغیان کردن. (یادداشت مؤلف). بسختی هجوم آوردن و طغیان کردن. (ناظم الاطباء). سرکشی کردن. کنایه از ترک اطاعت و انقیاد. (برهان). سرکشیدن. خروج کردن : نصر سیار شعری بگفت و به مروان بن محمد فرستاد و او را آگاه کرد اندر آن شعر از بیرون آمدن کرمانی. (ترجمهء طبری بلعمی). اندر این روزگار ابومسلم بیرون آمد بخراسان. (ترجمهء طبری بلعمی). و کافران مکه را بیم کرد و گفت بر من و بر خداوند من بیرون میایند. (ترجمهء تفسیر طبری). - بیرون آمدن بر کسی یا به کسی؛ بر او خروج کردن. با او به جنگ و خلاف برخاستن. طغیان کردن. مبارزه کردن. (یادداشت مؤلف). برای جنگ بمقابله رفتن : همهء این خدمتکاران بر من بیرون آیند، و دشمن من شوند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۴۷). فمن شاء منهم أن یبرز فلیبرز؛ معنی آن است که... هرکه میخواهد بر ما بیرون آید گو بیرون آی. و اشعث بن محمد بن الاشعث بحرب او بیرون آمد. (تاریخ سیستان). گفت اگر من او را بکشم لشکر بر من بیرون آیند و عاصی شوند. (اسکندرنامه نسخهء نفیسی). بعضی از حکام و رؤسا و اهل شهر بخارا اتفاق کردند که بسلطان روزگار بیرون آیند. (انیس الطالبین ص۱۲۵). در خلافت معتصم بر روی علی بن عیسی بیرون آمدند و نافرمانی کردند. (تاریخ قم ص۱۶۳). - بیرون آمدن مالی بر کسی؛ کسر آوردن در عمل. باقی دار شدن. (یادداشت مؤلف) : از او ده بار هزار هزار درم خواه که بر وی بیرون آمده است. (تاریخ طبرستان). - بیرون آمدن مرد از جائی؛ برای جنگ حاضر بودن. حاضر به جنگ شدن. (یادداشت مؤلف) : سویاب دهیست بزرگ و از او بیست هزار مرد بیرون آید. (حدود العالم). و گویند که از ارگ و نواحی وی بیست هزار مرد بیرون آید. (حدود العالم ||). - بر آن مقدار سکنه مشتمل بودن ||. پیاده شدن بساحل. (یادداشت مؤلف). و مؤلف بیت زیر را برای همین معنی شاهد آورده اند : ز دریا بخشکی برون آمدند ز بربر سوی زیغنون آمدند.عنصری||. صادر شدن. (یادداشت مؤلف) : تا مثال داد که باید بخدمت آید چون این فرمان بیرون آمد فضل کس فرستاد نزدیک عبدالله طاهر. (تاریخ بیهقی). و این فرمان [فرمان غیار و عسلی] از متوکل روز شنبه بیرون آمد در ماه ربیع الاول. (مجمل التواریخ والقصص).

بیرون آوردن.

[وَ دَ] (مص مرکب) بیرون بردن. برآوردن. بدر آوردن. خارج کردن. (ناظم الاطباء). برون آوردن. اخراج : که آرد از شجر بیرون که بخشد لذت و بویش که اندر شاخ چوب او را نگویی بارور دارد. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص۱۳۴). اگر ناری سر اندر زیر طاعت بمحشر جانت بیرون ناری از نار. ناصرخسرو. و رجوع به برون آوردن شود. - بیرون آوردن بر؛ خروج دادن. (یادداشت مؤلف). شورانیدن. مسلط ساختن بقهر و غلبه : غرض تو آن بود که ملک بر من بشورانی و خاص و عام را بر من بیرون آری. (تاریخ بیهقی).۰ گفت یا امیر حکم خدای این بود که مرا بر تو بیرون آورد و ما امروز بچشم خویش می بینیم این کار بدین عظیمی را. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۰۰). ببخارا مردی پدید آمده است و ولایت بر ما شوریده میدارد و قومی را برخلاف ما بیرون آورده است. (تاریخ بخارای نرشخی ص ۷۱).رجوع به برون آوردن شود. - بیرون آوردن کسی را از بیماری؛ علاج نمودن. شفا بخشیدن : و بچنین تدبیرها بیرون آوردم او را ازین بیماری و بجمله علاج این کس همان بود. (هدایهٔ المتعلمین ص۲۴۸||).

تشخیص دادن : اندر شناختن و بیرون آوردن که هر بیماری کدام بیماری است. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). استخراج کردن. (یادداشت مؤلف) : و جواهر از معادن بیرون آورد. (نوروزنامه). و زر و نقره و مس و ارزیز و سرب از کانها بیرون آورد. (نوروزنامه).رجوع به برون آوردن شود ||. تبریز؛ بیرون آوردن و از همسران خود درگذشتن به فضل. (ترجمان القرآن) (دهار). آشکار کردن ||. ابداع. (یادداشت مؤلف). پدید آوردن : و این علم را [علم موسیقی را] فیثاغورس حکیم بیرون آورد. (نفایس الفنون ||). برگزیدن. اختیار کردن : از میان آن قوم سه پیر بیرون آوردند خردمندتر. (تاریخ بیهقی).

بیرون آوریدن.

[وَ دَ] (مص مرکب)بیرون آوردن. رجوع به برون آوریدن شود.

بیرون آهنجیدن.

[هَ دَ] (مص مرکب)بیرون کشیدن. رجوع به آهنجیدن و برون آهنجیدن شود.

بیرون افتادن.

[اُ دَ] (مص مرکب) ظاهر شدن. پیدا آمدن. خارج شدن ||. کنایه از آشکارا کردن. (آنندراج).

بیرون افکندن.

[اَ کَ دَ] (مص مرکب)خارج ساختن. رجوع به بیرون فکندن شود.

بیرون انداختن.

[اَ تَ] (مص مرکب)خارج افکندن. طرح ||. جدا کردن. بریدن :خرطوم پیلی را بشمشیر بیرون انداخت. (تاریخ سیستان).

بیرون بر.

[بی بَ] (نف مرکب) برنده به بیرون و خارج. بیرون برنده (||. اصطلاح بازاریان) مشتری که برای فروش در ده یا شهرهای کوچک متاع خرد و برد. (یادداشت مؤلف (||). اصطلاح بازاریان) آنکه مال التجاره صادر کند. (از یادداشت مؤلف).

بیرون بردن.

[بُ دَ] (مص مرکب) برون بردن. خارج کردن. خارج ساختن. مقابل درآوردن. نقل کردن بخارج : بفرمود تا کوس بیرون برند درفش بزرگی بهامون برند.فردوسی. ازین بند و زندان بناچار و چار همان کش درآورد بیرون برد.ناصرخسرو. رجوع به برون بردن شود ||. محو کردن. زدودن. زایل کردن : بزرگواری و کردار او و بخشش او ز روی پیران بیرون همی برد آژنگ.فرخی ||. خارج ساختن. گرفتن : پیش از آن کز دست تو بیرون برد گردش گیتی زمام اختیار.سعدی. رجوع به برون بردن شود. - بیرون بردن از راه؛ گمراه کردن : و داعیان بهر جای بیرون کرد و بسیار خلق را از راه بیرون برد. (تاریخ بخارای نرشخی ص۷۸). - جان از مهلکه بیرون بردن؛ نجات یافتن. (از یادداشت مؤلف).

بیرون بشم.

[بی بَ] (اِخ) دهی از دهستان بخش کلاردشت شهرستان نوشهر است و ۶۰۰۰ تن سکنه دارد. دارای ۳۱ آبادیست و مرکزش مرزن آباد که جمعیت آن با هنگ نظامی ۱۲۴۱ تن است. (از دائرة المعارف فارسی).

بیرون پوست.

(اِ مرکب) بشره. (السامی).

بیرون تاختن.

[تَ] (مص مرکب) خارج شدن از شهر یا قلعه بقصد حمله. برون تاختن. رجوع به برون تاختن شود.

بیرونتر.

[تَ] (ن تف) (از: بیرون + تر) اجنبی تر. بیگانه تر. خارجی. (ناظم الاطباء).

بیرون جستگی.

[جَ تَ / تِ] (حامص مرکب) تحدب. (ناظم الاطباء). کوژ بودن. برآمدگی.

بیرون جستن.

[جَ تَ] (مص مرکب)خارج شدن بسرعت. برون جستن. رجوع به برون جستن شود : بدین کوری اندر نترسی که جانْت بناگاه ازین بند بیرون جهد.ناصرخسرو. ز بیم چنبر این لاجوردی همی بیرون جهم هزمان ز چنبر. ناصرخسرو.

بیرون جوشیدن.

[دَ] (مص مرکب)بیرون آمدن. پدیدار شدن. سر زدن. سر برآوردن : آن روز که او جوشن خرپشته بپوشد از جوشن او موی تنش بیرون جوشد. منوچهری.

بیرون جهیدن.

[جَ دَ] (مص مرکب)برون جهیدن. رجوع به برون جهیدن شود.

بیرون خاستن.

[تَ] (مص مرکب)پلقیدن. بیرون خزیدن. بیرون خیزیدن. جحوظ. بیرون آمدن و برجسته شدن (بیشتر به طور ناگهانی و بر اثر حادثه). رجوع به بیرون خزیدن و بیرون خیزیدن و بیرون خزیده شود.

بیرون خاسته.

[تَ / تِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) پلقیده. بیرون خیزیده. جاحظ. پُلُخ زده. ورقلمبیده. خارج از حد معمول بیرون آمده و برجسته. (فرهنگ لغات عامیانه) : و علامت آنست که چشم بیرون خاسته باشد و دمعه پیوسته. (ذخیرهء خوارزمشاهی). علامت آنست که چشمها سرخ و بیرون خاسته شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بیرونخانه.

[خا نَ / نِ] (اِ مرکب) دیوانخانه. رجوع به دیوانخانه شود.

بیرون خزیدگی.

[خَ دَ / دِ] (حامص مرکب) حالت بیرون خزیده: جحوظ عین؛ بیرون خزیدگی چشم. (ملخص اللغات).

بیرون خزیدن.

[خَ دَ] (مص مرکب)برون خزیدن. بیرون جستن. بیرون خیزیدن. پلقیدن : از کجا اندر خزیدستی درین بی در حصار همچنان یک روز اینجا ناگهان بیرون خزی. ناصرخسرو.

بیرون خزیده.

[خَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)بیرون جسته. بیرون خاسته.

بیرون خیزیدن.

[دَ] (مص مرکب)بیرون خاستن. - بیرون خیزیدن چشم؛ از حدقه خارج شدن. ورغلمبیدن. پلقه زدن : سداب دشتی، از خوردن آن سوزش و حرارت در تن افتد و چشمها بیرون خیزد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - بیرون خیزیدن دیده؛ از حدقه خارج شدن. ورغلمبیدن. پلقه زدن : از بهر آنکه پوستهای دیگر را که بر بالای اوست همچنان بسوزد و بخورد و دیده بیرون خیزد. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بیرون دادن.

[دَ] (مص مرکب) برون دادن. بخارج آوردن ||. زهیدن ||. تراویدن. تراوش کردن : از هرچه سبو پر کنی از سر وز پهلوش زان چیز برون آید و بیرون دهد آغار. ناصرخسرو (دیوان، تقوی ص۱۶۱). رجوع به برون دادن شود ||. کنایه از فاش کردن. آشکارا کردن. (ناظم الاطباء). بروز دادن : امیر را بر آن آورده بودند که وی را فروباید گرفت و امیر در خلوتی که کرده بود در راه چیزی بیرون داد از این باب. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۷۸). - بیرون دادن راز؛ فاش کردن آن. (آنندراج) : ور ایدونکه این راز بیرون دهی همی خنجر کینه را خون دهی.فردوسی. اگر بیرون دهم راز دل ریش کند پروانه شکر سوزش خویش. زلالی (از آنندراج) .

بیرون دمیدن.

[دَ دَ] (مص مرکب)خارج شدن. رستن. برون دمیدن. رجوع به برون دمیدن شود.

بیرون دویدن.

[دَ دَ] (مص مرکب) به خارج آمدن با سرعت. برون شدن: انبجاس، انفجار؛ بیرون دویدن آب. (یادداشت مؤلف). رجوع به دویدن شود.

بیرون راندن.

[دَ] (مص مرکب) اخراج. بیرون کردن.

بیرون رفتن.

[رَفْ تَ] (مص مرکب) برون رفتن. خارج شدن. خروج. مقابل درآمدن و دخول : باری ما از این شهر بیرون رویم تا مگر ما بنمیریم. (ترجمهء تفسیر طبری). دوات و کاغذ پیش من بنهاد و خود از خرگاه بیرون رفت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۰). همه دور فلک جور است و تو داغ فلک داری(۱) ز پرگار فلک بیرون توانی رفت نتوانی. خاقانی ||. عبور کردن. گذر کردن : به پنجاه تیر خدنگش بزد که یک چوبه بیرون نرفت از نمد.سعدی. رجوع به برون رفتن شود ||. بمستراح رفتن. برنشستن به بیت الخلاء. به حاجت جای شدن. دفع فضول کردن. به بیت الخلاء برنشستن. سرقدم رفتن. بمستراح شدن. بقضای حاجت شدن. بغایط شدن. عمل کردن شکم. به مبرز شدن. کار کردن شکم : مریض امروز شش بار بیرون رفت. (یادداشت مؤلف). (۱) - ن ل: وام فلک. (دیوان، چ سجادی، ص۴۱۳).

بیرون روفتن.

[تَ] (مص مرکب) برون رُفتن. جاروب کردن به خارج. رجوع به برون رُفتن شود.

بیرون روه.

[رونْ رُ وَ / وِ] (اِ مرکب)اسهال. شکم روش. تردد. اختلاف. (یادداشت مؤلف). پیچاک شکم. و رجوع به اسهال شود.

بیرون رویه.

[یَ / یِ] (اِ مرکب) سمت خارجی. جهت بیرونی. مقابل درون رویه. جانب وحشی. طرف بیرون. (یادداشت مؤلف). مقابل جانب انسی.

بیرون ریختن.

[تَ] (مص مرکب) از چیزی بدر ریختن. (از آنندراج) : آرزوئی در گره بستم دُرِ یکتا شدم حسرتی از دیده بیرون ریختم دریا شدم. بیدل.

بیرون زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) برون زدن. برزدن. خارج شدن. - بیرون زدن سر؛ برآوردن. طلوع کردن : چون کشتی پرآتش و گرد اندر آب

نیل بیرون زد آفتاب سر از گوشهء جهن. عسجدی ||. خارج کردن. - بیرون زدن لشکر؛ بیرون آوردن لشکر. مجهز کردن لشکر در خارج : لاله سوی جویبار لشکر بیرون زده ست خرگه آن سبزگون خیمهء آن آتشین. منوچهری. رجوع به برون زدن شود||. برجستگی یافتن. بالا آمدن ||. بیرون زدن بثورات از تن؛ جوش زدن. بیرون زدن آبله و حصبه و غیره. (یادداشت مؤلف). بیرون آمدن دانه های آبله و غیره. بروز کردن بثورات و آبله ||. بیرون نویسی کردن اقلامی از حسابی. نقل کردن اقلامی از حسابی به جای دیگر. (از یادداشت مؤلف).

بیرون زده.

[زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب)برجسته شده. بیرون آمده. رجوع به بیرون زدن شود.

بیرون زهیدن.

[زِ دَ] (مص مرکب) به خارج تراویدن. تراوش کردن بخارج. پس دادن. رجوع به زهیدن شود.

بیرون سرا.

[سَ] (اِ مرکب) برون سرا. بیرون سرای ||. زری که در غیر ضرابخانه سکه شده باشد. (از برهان) (از جهانگیری) (از رشیدی) (از انجمن آرا) (از ناظم الاطباء). آن را بیرونی نیز گویند. (آنندراج). برون سرا : به اول سینه با من همچو سیم پاک بنمودی به آخر امتحان کردم زر بیرون سرا بودی. نزاری. رجوع به برون سرا شود.

بیرون سرایی.

[سَ] (ص نسبی) منسوب به بیرون سرا ||. مسکوکی که در خارج دارالضرب دولتی زده اند. رجوع به برون سرایی شود.

بیرون سریدن.

[سُ دَ] (مص مرکب) به خارج سر خوردن. رجوع به سریدن و سر خوردن شود.

بیرونسو.

(اِ مرکب، ق مرکب) برونسو. سوی بیرون. ظاهر. مقابل باطن : لاف یکرنگی مزن تا از صفت چون آینه از درونسو تیرگی داری و بیرونسو صفا. خاقانی. زنان مانند ریحان سفالند درونسو خبث و بیرونسو جمالند. نظامی (خسرو و شیرین ص۱۹۷ ||). سمت خارج : آنچه حاجت ایشان بودی از خوردنی هر روز یکبار در حصار بگشادی و از بیرونسو وکیلی بودی آنچه بایستی آماده کردی. (تاریخ بخارای نرشخی ص۸۶). که گور کشتگان دین بخون اندوده بیرونسو ولیکن ز اندرون باشد بمشک آلوده رضوانش. خاقانی. - از بیرونسوی...، از جانب خارج: احوال -جهان مشاهده کند از بیرونسوی کالبد.؛ (کتاب المعارف). آن ولایت که بیرونسوی دل است بی نهایت نیست. (کتاب المعارف). رجوع به برونسو شود.

بیرونسوی.

(اِ مرکب، ق مرکب) برونسوی. بیرونسو. جهت خارجی چیزی. رجوع به برونسو شود.

بیرون شتافتن.

[شِ تَ] (مص مرکب) به خارج رفتن. به خارج آمدن با شتاب. رجوع به شتافتن شود.

بیرون شد.

[شُ] (مص مرکب مرخم، اِ مص مرکب) خروج. بیرون شدن. خارج شدن: درآمد و بیرون شد؛ خروج و دخول : زین یک نفس درآمد و بیرون شد حیات بردیم روزنامه بدیوان صبحگاه.خاقانی. رجوع به برون شدن و بیرون شدن شود (||. اِ مرکب) برون شد. بیرون شو. خروج. مقابل درآمد. دخول. مخرج. خرج. (منتهی الارب). محل بیرون شد؛ مخرج امر. بیرون شد کار. حائز؛ مرد سرگشته که بیرون شد کار نداند. (یادداشت مؤلف) : اگر بنده بیرون شد این کار بندیدی پیش خداوند در مجمعی بدان بزرگی چنین دلیری نکردی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۲). تا درآمد و بیرون شد ایشان از مضایق و دقایق سخن به چه وجه بوده است. (چهارمقاله). ره بیرون شد از عشقت ندانم در هر دو جهان گوئی فراز است.انوری. خرس گفت پیش از آنکه کار از حد تدارک بیرون رود بیرون شد آن می باید طلبید. (مرزبان نامه). مجیرالملک جز... و انقیاد بیرون شدی ندید. (جهانگشای جوینی). ز آنجا که فیض جام سعادت فروغ تست بیرون شدی نمای ز ظلمات حیرتم.حافظ. رجوع به برون شد شود.

بیرون شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) برون شدن. خارج گشتن. خارج گردیدن. خروج. برون رفتن : اندر آمد مرد با زن چرب چرب گنده پیر از خانه بیرون شد به ترب.رودکی. ای شعیب با اهل حق از میان ایشان بیرون شو. (قصص الانبیاء ص۹۵). فرمان خدا چنین است که از زمین مصر بیرون شوید. (قصص الانبیاء ص۱۱۹). چادر بسر آورد و فروبست سراویل بیرون شد و این قصه بنظمم سمر آمد. سوزنی. گفت چون بیرون شدی از شهر خویش در کدامین شهر میبودی تو بیش.مولوی. رجوع به برون شدن شود ||. درون رفتن. دررفتن : شو بدان کنج اندرون خمی بجوی زیر او سمجی است بیرون شو بدوی.رودکی ||. رهائی یافتن. نجات یافتن. خلاص یافتن: بدانست کو موج خواهد زدن کس از غرق بیرون نخواهد شدن.فردوسی. هر که را باشد ز یزدان کار و بار یافت بار آنجا و بیرون شد ز کار.مولوی. دانی چرا نشیند سعدی بکنج خلوت کز دست خوبرویان بیرون شدن نیارد. سعدی ||. منقضی شدن. بگذشتن : او [خدای تعالی]داند که منتهای این جهان چند است و کی بیرون شود. و رستخیز کی بود. (ترجمهء طبری بلعمی). چون ماه رمضان بیرون شد مرا بمجلس خواند و با سلطان ندیم کرد. (چهارمقاله ||). دور شدن : چو بیرون شد از کاروان یکدو میل به پیش آمدش سنگلاخی مهیل.سعدی ||. کنایه از هلاک شدن. مردن : چو بیرون شود زین جهان شهریار تو خواهی بدن زو مرا یادگار.فردوسی. ||مبرّی شدن. پاک و منزه شدن : خردمند گوید که مرد خرد بهنگام خویش اندرون بنگرد شود نیکی افزون چو افزون شود وز آهوی بد پاک بیرون شود.ابوشکور ||. خروج کردن. (یادداشت مؤلف). - از خود یا خویشتن بیرون شدن؛ از جا دررفتن. خشمناک گشتن. غضب آوردن. (یادداشت مؤلف) : چون گویندت ز نیک و بد بیرون شو بیرون مشو از خود وز خود بیرون شو. شرف شفروه. بر او خواندم سراسر قصهء شاه چنان کز خویشتن بیرون شد آن ماه.نظامی ||. - دل از دست دادن. شیفته شدن. - از دست بیرون شدن؛ از دست رفتن. خارج شدن از اختیار : چو کار از دست بیرون شد چه سود از دادن پندم. چو پای از جاده بیرون شد چه منع از رفتن راهم. سعدی.

بیرون شو.

[شَ / شُو] (اِ مرکب) برونشو. برون شـد. بیرون شـد. مخرج. دررو. مخلص. علاـج. چاره. رهایی : یک جرعه می کهن ز ملکی نو به وز هرچه نه می طریق بیرون شو به.خیـام. کرد کارش را کسـی، بیرون شوی در درون ره دادش و بسـتد جوی.(۱) عطار (منطق الطیر ص۲۰۴). دیده ام در خون دل شد ز آرزوی روی تو نیستش بیرون شوی دیگر کنون گو می گِری. جرفادقانی. و شما متحیر مانده و هیچ بیرون شوی نمی بینید. (کتاب المعارف). رجوع به برون شو شود. (۱) - ن ل: در درون ره داد و بستد زو جوی.

بیرون غژیدن.

[غَ دَ] (مص مرکب)بیرون خزیدن. رجوع به بیرون خزیدن و غژیدن شود.

بیرون غیژیدن.

[دَ] (مص مرکب)بیرون خیزیدن. رجوع به غیژیدن شود.

بیرون فرستادن.

[فِ رِ دَ] (مص مرکب)از جایی به خارج گسیل کردن. از خانه و شهر بدر کردن. در معرض قرار دادن : چو آدم را فرستادیم بیرون جمال خویش بر صحرا نهادیم. ؟ (از یادداشت مؤلف).

بیرون فکندن.

[ف / فِ کَ دَ] (مص مرکب) برون افکنـدن. بیرون افکنـدن. بیرون ریختن. بیرون انـداختن : گفت با خرگوش خانه خان من خیز و خاشاکت از او بیرون فکن.رودکی. بعـد از آنش از قفس بیرون فکنـد طوطیک پرّیـد تا شاخ بلند.مولوی. رجوع به افکندن و فکندن شود ||. خارج کردن. خود را از جائی خارج ساختن : کرد رو به یوزواری یک ژغند خویشتن را شد بدر بیرون فکند.رودکی.

بیرونق.

[رَ / رُو نَ] (ص مرکب) (از: بی + رونـق) کسـاد. بی مشـتری. بی رواج. - بـازار بی رونـق؛ بـازار کسـاد. کاسـد. نـارواج. تـق و لـق. (یـادداشت مؤلـف) : کـار بیرونقـان بسـاز آورد رفتگـان را بملـک بـازآورد.نظـامی. کسـانی کـه مردان راه حقنـد خریـدار بـازار بیرونقند.سعدی. رجوع به رونق شود.

بیرونقی.

[رَ / رُو نَ] (حـامص مرکب)حالت و کیفیت بیرونق. کسادی. تق و لقی. ناروایی. عـدم رواج : تا نور جان و ظل خـدائی نهفته خاک بیرونقی بخلق خـدای انـدر آمده.خاقانی. برونق توانم من این کار کرد به بیرونقی کار ناید ز مرد.نظامی. کار چو بیرونقی از نور برد قصه بدستوری دستور برد.نظامی.

بیرون کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) رانـدن. بـدر کردن. برون کردن. خـارج ساختن. اخراج کردن. نفی کردن. طرد کردن : کنون دشـمن از خانه بیرون کنیم وزین پس بر این لشکر افسون کنیم. فردوسـی. - بیرون کردن نوکری یا عضو اداره ای را؛اخراج کردن او را. عـذر او را خواسـتن ||. بیرون آوردن. (یـادداشت مؤلف) : ای بزفتی علم بگرد جهان برنگردم ز تو مگر بمری گرچه سـختی چو نخکله مغزت جمله بیرون کنم بچـاره گری.لبیبی. مجرد بمعنی نه عـارف بـدلق که بیرون کنـد دست حـاجت بخلق.سـعدی. رجوع به برون کردن شـود. - از سر بیرون کردن؛ از یـاد بردن. فراموش کردن. از خـاطر زدودن : چنین داد پاسـخ که ایـدون کنم ز سـر نـام پرویز بیرون کنم(۱).فردوسـی ||. درآوردن. اسـتخراج : و آلات شـکمش بیرون کردند و از بوی خوش بیاکندند. (مجمل التواریخ والقصـص) . نقت؛ مغز از استخوان بیرون کردن. (تاج المصادر بیهقی). نتل؛ خاک از چاه بیرون کردن. (تاج المصادر ||). درآوردن. کندن. جدا کردن، چنانکه جامه و کفش از تن و پای. (یادداشت مؤلف) : همه جامهء رزم بیرون کنیـد همه خوبکاری به افزون کنیـد.فردوسـی. بـدو گفت رسـتم که ایـدون کنم شوم جـامهء راه بیرون کنم.فردوسـی. خلع؛ بیرون کردن جـامه و ماننـد آن. (ترجمان القرآن) : آن جـامه... از من بیرون کرد و آن جامه ها را در من پوشانیـد. (اسـرارالتوحید ص۵۴ ||). بریدن. جدا کردن : شـمربن ذی الجوشن سر حسین بیرون کرد و عبیداللهبن زیاد آن سر وی با زنان و کودکان خرد اسیر کرد و بشام فرستاد. (تاریخ سیستان). لیث بن فضل او را بگرفت و دست و پـای او بیرون کرد. (تاریـخ سیسـتان). - بیرون کردن پوست؛ سـلخ. کنـدن پوست. بـاز کردن پوست. جـدا کردن پوست از انـدام : باز لگـدکوبشان کننـد همیـدون پوست کنند از تن یکایک بیرون.منوچهری. آنگاه بهرام بفرمود تا پوست او بیرون کردند و بکاه بیاگندند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۶۵ ||). جدا کردن. برداشتن. کنار گذاشتن : بخیلی میکرد و زکوهٔ خدایی از مال بیرون نمیکرد. (قصـص الانبیاء ص۱۱۵ ||). خلع کردن. برکنار کردن : بعـد از مطیع پسـر او طایع بود... بهاءالـدوله ویرا الزام کرد تا خود را از خلیفـتی بیرون کرد و پـاره ای گوش او ببریـد. (ترجمهء طبری بلعمی). - از گردن بیرون کردن؛ از عهـده خـارج سـاختن. فروگذاشـتن مسـئولیت : چون بیرون آمدنـد پوشـیده بگفتنـد که این رفتن نـاصواب است و از گردن خویش بیرون کردنـد. (تـاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۵۶ ||). کندن. کشـیدن. مقابل خلاندن. بیرون آوردن تیر از تن یا خار از پای. (یادداشت مؤلف ||). در شاهد زیر ممکن است بمعنی خراج گرفتن باشد یعنی مالیات گرد آوردن و فرستادن. و هم ممکن است کلمهء «خراج» در شاهد زیر با راء بتشدید باشد بمعنی عمال و سررشته داران خراج. قال الزمخشری: فلان خراج ولاج لمتصرف و هو یعرف موالج الامور و مخارجها و مواردها و مصادرها. (اساس البلاغه، از حاشـیهء تاریخ سیستان ص۳۰۴). و محمد بن حمدویه به خواش عاصـی شده بود و دست فرا غله و مـال سـلطانی دراز کرده بود و فضـل بن حمیـد تـاختن کرد و او را آنجـا بکشت و یاران او پراکندنـد... پس عیاران را بگرفتن گرفت و بند همی کرد و به کرمان میفرستاد و اندر اول سنهء اثنی و ثلثمائهٔ (۳۰۲ ه . ق.) خراج بیرون کرد و بدر او را مدد فرستاد از فارس. (تاریخ سیستان ص۳۰۴ ||). خارج کردن از عداد چیزی. مسـتثنی کردن. بیرون کردن چیزی از حکم. (یادداشت مؤلف||). وضع کردن. (یـادداشت مؤلف ||). فاش کردن. افشا کردن : به خراد خاقان دگربار گفت که این راز بیرون کنم از نهفت.فردوسـی. ||فرسـتادن. گسیل کردن. روانه ساختن : پس پیغمبر (ص) هشت رسول بیرون کرد به هشت ملک. (ترجمهء طبری بلعمی). هم آن زمـان رسول را بر او بیرون کرد. (ترجمهء طبری بلعمی). و داعیـان بهر جـای بیرون کرد. (تاریـخ بخارای نرشـخی ص۷۸). رجوع به برون کردن شود. (۱) - ن ل: به افسون ز دل مهر بیرون کنم. (شاهنامه چ دبیرسیاقی ج ۵ ص۲۳۰۴).

بیرون کشیدن.

[کَ / کِ دَ] (مص مرکب)برون کشـیدن. بـدر آوردن. کنـدن. جـدا کردن : فرودآمـد آن بیـدرفش پلیـد سـلیحش همه پاک بیرون کشـید.فردوسـی ||. خـارج شـدن. بیرون رفتن (بـا سـپاهیان) : ز میـدان چـو بهرام بیرون کشـید همی دامن از خشم در خون کشـید. فردوسـی. ز پیش پدر سـرخه بیرون کشـید درفش سپه سوی هامون کشید.فردوسی. رجوع به برون کشیدن شود. - بیرون کشیدن از

جائی؛ خود و گروهی را از آنجای بجای دیگر بردن. (یادداشت مؤلف). خارج کردن و خارج شدن. بیرون رفتن و بیرون بردن : شهنشه چو از گنگ بیرون کشید سپه را ز تنگی بهامون کشید.فردوسی. سپه را ز بغداد بیرون کشید سراپردهء نو به هامون کشید.فردوسی. - راز بیرون کشیدن؛ فاش کردن. آشکار کردن : سیاوش ز رستم بپرسید و گفت که این راز بیرون کشیم از نهفت.فردوسی ||. انتخاب. (یادداشت مؤلف). برگزیدن.

بیرون گذاشتن.

[گُ تَ] (مص مرکب)بیرون کردن. خارج کردن ||. رها کردن. جاری ساختن. گرفتن (خون) : بخلاف اشارت و مشاورت طبیب که ایشان را بود فصد کرد و خون به افراط بیرون گذاشت. (جهانگشای جوینی ||). خلاص کردن. آزاد کردن. رها کردن. یله کردن : اسیر گرفتند و بعضی ببردند و بعضی بیرون گذاشتند. (تاریخ سیستان). کار سیستان بر او راست شد پس همه مردمان را بخواند و بنواخت و اسیران را بیرون گذاشت و خلعت داد. (تاریخ سیستان). چون نامه اینجا رسید ایشان را خوش نیامد بیرون گذاشتن عمرو [لیث از جانب اسماعیل احمد] . (تاریخ سیستان).

بیرون گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب)خارج کردن. بیرون آوردن : هرگاه که از این شیاف ملول شود، شیاف بیرون گیرند... (ذخیرهء خوارزمشاهی). پس از تنور برآرند و بنهند تا سرد شود و بگشایند و از خمیر بیرون گیرند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). دور کردن. خارج کردن: هفت دواج بیرون گرفت یکی از آن سیاه و دیگر دبیقی های بغدادی بغایت نادر. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۴). موسی آن سنگ را که بر تابوت سکینه نهاده بود بیرون گرفت. (قصص الانبیاء ص ۱۲۰).

بیرون لنجیدن.

[لَ دَ] (مص مرکب)برون لنجیدن. بیرون کشیدن. رجوع به برون لنجیدن و لنجیدن شود.

بیرون ماندن.

[دَ] (مص مرکب) خارج و کنار ماندن. - بیرون مانده؛ درخارج مانده. کنارگذاشته شده : جوابش داد ما ده راندگانیم وز اول پرده بیرون ماندگانیم.نظامی.

بیرون نشستن.

[نِ شَ تَ] (مص مرکب)پلقیدن. پلغیدن. جحوظ. بیرون خیزیدن. بیرون خاستن. (یادداشت مؤلف). برآمدن از جای : و هرگاه که مسترخی شود [عضله های عصب مجوف چشم] چشم بیرون نشیند. (ذخیرهء خوارزمشاهی). باب دهم... اندر بیرون نشستن چشم نه بسبب استرخاء عصب مجوف. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و گاه باشد که زنان را بسبب صعبی درد زادن چشم بیرون نشیند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بیرون نشین.

[رونْ، نِ] (نف مرکب) که در خارج بنشیند. که در درون و متن نباشد. از باطن به ظاهر آینده : رنگ درونی شده بیرون نشین گفته قضا کانَ من الکافرین.نظامی.

بیرون نوشتن.

[نِ وِ تَ] (مص مرکب)لغات یا ارقامی را در جای دیگری نوشتن. بیرون نویس کردن.

بیرون نویس کردن.

[رونْ، نِ کَ دَ](مص مرکب) از کتابی یا حسابی مطالب یا لغات یا ارقامی را برای مقصودی در جای دیگر نوشتن. عده ای از اقلام حسابی را جدا و جمع کردن. اقلام معلومی را از حسابی در جای دیگر نوشتن. (یادداشت مؤلف). استخراج کردن مطلب لازم از میان مطالب مشروح در یک کتاب یا رساله.

بیرون نویسی.

[رونْ، نِ] (حامص مرکب)استخراج مطالب از میان مطالب مشروح و مفصل.

بیرون نهادن.

[نِ / نَ دَ] (مص مرکب)خارج گذاشتن. رجوع به برون نهادن شود.

بیرونه.

[نَ / نِ] (اِ) پیراهنی که بالاتر از همه پوشند مانند چوغه و امثال آن. (آنندراج). لباسی که روی لباسهای دیگر پوشند. بالاپوش. (ناظم الاطباء)

بیرون هشتن.

[هِ تَ] (مص مرکب)بیرون گذاشتن. رجوع به بیرون گذاشتن شود.

بیرونی.

(ص نسبی) برونی. منسوب به بیرون یعنی خارجی. (ناظم الاطباء). برونی. مقابل داخلی و درونی و اندرونی. (یادداشت مؤلف). خارجی. (آنندراج). رجوع به برونی شود ||. خارجی. بیگانه. غریب. (یادداشت مؤلف) : تا چون دشمن بیرونی برسد از دشمن اندرونی ایمن باشد. (مجالس سعدی ص ۲۰ ||). غیراهل. نااهل. که باب نباشد : عشق از اول سرکش و خونی بود تا گریزد هر که بیرونی بود.مولوی ||. ظاهری. مقابل درونی. باطنی. (یادداشت مؤلف) : جماعتی بهمین آب چشم بیرونی نگه کنند و نبینند کآتشم در پوست.سعدی ||. اشخاص خارج. مقابل درونی : پیش بیرونیان برونش نغز وز درونش درونیان را مغز.نظامی ||. غیرسرایی که در اندرون کاری ندارد. که متصدی امری در امور درون نیست. که در بیرونی سرای و حرم تصدی کار کند : امیر از شادیاخ برنشست با بسیار مردم از حاشیت و غلامی... و پنج حاجب سرایی و بدین کوشک حسنکی آمد و فرود سرای حرم رفت... و آفتاب

دیدار سلطان بر ماه افتاد و گرگانیان را از روشنائی آن آفتاب فخر و شرف افزود و آن کار پیشرفت بخوبی چنانکه ایزد عز ذکره تقدیر کرده بود و بیرونیان را با چنین حدیث شغلی نباشد نه در آن روزگار و نه امروز و مرا هم نرسد که قلم من ادا کند از خاطر من. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۰۲، چ فیاض ص۳۹۵). گفتند [غلامان محمودی] ... اگر خداوند فرماید بندگان و غلامان جمله در هوای تو یکدلیم ویرا فروگیریم که چون ما درشوریم بیرونیان با ما یار شوند و تو از غضاضت برهی و از رنج دل بیاسایی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۲۹، چ فیاض ص۱۳۴). ولیکن ترا شتاب نباید کرد که خصمان قوی می بینم این مرد را از بیرونی و سرائی و خصم بزرگتر حضرت سلطان است. (آثارالوزراء عقیلی). یرلیغ را برخواند و شرایط آداب که در آن باب باشد برخلاف آنچه از امثال رکابی یا بیرونی توقع داشت. (جهانگشای جوینی). - حاجب بیرونی؛ حاجب که محل خدمت او خارج سرای سلطنت است : بوسهل زمین بوسه داد و برفت. او را دو حاجب یکی سرایی درونی و یکی بیرونی به جامه خانه بردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۵۵). - غلام بیرونی؛ مقابل غلام سرایی. که محل کار وی خارج سرای سلطنت است : ده هزار غلام سرائی بود دون بیرونی. (تاریخ سیستان ||). متمرد. سرکش. که در عهد و پیمان نباشد :[تلک هندی] سلطان مسعود را در نهان خدمتهای پسندیده کرد که همه هندوان کشور و بعضی را از بیرونیان در عهد وی درآورد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۴۱۴، چ فیاض ۴۰۷ ||). درم و دینار که در خارج دارالضرب رسمی ضرب شده باشد. (یادداشت مؤلف). - دینار بیرونی؛ دینار خارجی. (یادداشت مؤلف ||). خانهء مردان. مقابل اندرونی، خانهء زنان. (یادداشت مؤلف). خانهء خارجی میهمانان مرد و مردان خانه. سرای پیشین. حیاطی جز حیاط زنان. حیاطی که بعمارت اندرونی متصل و مخصوص پذیرایی میهمانان مردان بوده است ||. کلمهء تحقیر متداول در حرم شاهان قاجار که سوای مردم آنجا را بیرونی، یعنی بداصل و نانجیب می گفتند. (یادداشت مؤلف ||). مردود ||. استثناشده. (ناظم الاطباء). ||پیراهن. (آنندراج). پیراهن زنانه. (ناظم الاطباء ||). عَرَضی. خارج از ماهیت. (دانشنامهء علائی ص۸۴، ۷۵).

بیرونی.

(ص نسبی) نسبت باشد بخارج خوارزم و در خوارزم آنکه را از خود شهر نبود میگفتند بیرونیست. و در لهجهء خوارزمی میگفتند ابیرنل است. (از انساب سمعانی).

بیرونی.

(اِخ) رجوع به ابوریحان بیرونی و دائرة المعارف اسلامی شود.

بیرونین.

(ص نسبی) بیرونی و خارجی. (آنندراج). منسوب به بیرون یعنی خارجی. (ناظم الاطباء).

بیروی.

(ص مرکب) (از: بی + روی) بی وجه. بی دلیل. بی مورد : کسی کو دیگران را برگزیند بر چنین میری بپرسد روز حشر ایزد از آن بیروی بهتانش. ناصرخسرو.

بی رویگی.

[رَ وی یَ / یِ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی رویه.

بی رویه.

[یَ/ یِ] (ص مرکب) که رویه ندارد. رجوع به رویه شود.

بی رویه.

[رَ وی یَ / یِ] (ص مرکب) (از: بی + رویّه) بی اندیشه و فکر. ناسگالیده. بی تفکر. رجوع به رویّه شود.

بی رویی.

(حامص مرکب) بی مروتی. (غیاث). پرروئی. بی شرمی. بی حیائی. بی چشم و رویی : بی رویی(۱) ار بروی کسی آری بی شک برویت آید بی رویی.ناصرخسرو ||. رسوایی : گر بپوشیمش ز بنده پروری تو چرا بی رویی از حد می بری.مولوی || . بی توجهی. (غیاث) (آنندراج) : این است جفا که زود بگذشتی از بی رویی چو روی ما دیدی.عطار ||. بیرونقی. (غیاث) (آنندراج). (۱) - ن ل: باروئی.

بیرهٔ.

[رَ] (اِخ) این نام بر اماکن متعدد خصوصاً بر اقلیمهای آرامی زبان اطلاق میگردد و این واژه ترجمه [یا معرب]«بیرثا»ی آرامی است بمعنای قلعه و دژ، و مورخان سریانی نیز بیرهٔ را بجای بیرثا بکار برده اند. (از دائرهٔ المعارف اسلامی).

بیرهٔ.

[رَ] (اِخ) نام محلی است میان بیت المقدس و نابلس. (از معجم البلدان).

بیرهٔ.

[بَ رَ] (اِخ) شهرکی است نزدیک ساحل دریا در اندلس و میان بندر مارسی و مریهٔ بندری دارد و ابن الفقیه (۳۴۰ ه . ق.) گوید که بیرهٔ جزیره ای است که شامل دوازده شهر است و بتصرف مسلمین درآمد و اکنون به آن سودان بن یوسف گویند و در اختیار مسلمانان است و از آنجا به قیروان میروند اما من اطلاعی از این جزیره ندارم و نام آن را در جایی ندیده ام. (از معجم البلدان).

بیرهٔ.

[رَ] (اِخ) بنا بگفتهء یاقوت نام شهری است نزدیک سمیساط میان حلب و حدود روم و آن قلعه ای است مستحکم که شامل روستای بزرگی است و در زمان یاقوت مجیرالدین ابوسلیمان داودبن الملک الناصر یوسف بن ایوب حاکم آن دیار بوده است و آن را به برادر خود الملک الظاهر اقطاع نموده است. (از معجم البلدان).

بیره.

[رَ / رِ] (اِ) مته و پرماه. (ناظم الاطباء ||). لقمه و نواله و آنچه در دهان میخایند. (ناظم الاطباء).

بیره.

[رَهْ] (ص مرکب) (از: بی + ره) مخفف بیراه. جادهء غیرمسلوک. راه غیرمعمولی. بی راهه. جایی که راه ندارد چنانکه بیابانی. رجوع به بیراه شود : سپاه فریدون چو آگه شدند همه سوی آن راه بیره شدند.فردوسی. از بیابانهای بیره با سپه بیرون شدی چون مراد آمد ترا بگذاشتی دریا سوار. فرخی ||. بی رهگذر. بی راه عبور : چون رسیدم بشهر بیگه بود شهر دربسته خانه بی ره بود.نظامی. - راه و بیره؛ راه مسلوک و غیرمسلوک. آنجا که راه هست و آنجا که راه نیست : بسوی کلات اندر آمد ز راه گرفته همه راه و بیره سپاه.فردوسی ||. مقابل بره. ضال. گمراه. گمره. مرتد. بیراه. غاوی. غوی. رجوع به بیراه شود : بدی را تو اندر جهان مایه ای هم از بیرهان برترین پایه ای.فردوسی. همه بی رهان را بدین آوریم سر جادوان بر زمین آوریم.فردوسی. بپرهیز از اهریمن بیرهم همیدار دست از بدی کوتهم.فردوسی. ز بخت بی ره و آئین و پا و سر میزیست ز عشق بی دل و آرام و خواب و خور میگشت. سعدی. کی چنین گوید کسی کو مکره است چون چنین گنجد کسی که بیره است. مولوی ||. بیهوده. باطل : تو ای بانو این نامه را درنورد بگرد سخنهای بیره مگرد. شمسی (یوسف و زلیخا).

بیره جک.

[] (اِخ) (از: بیرهٔ عربی + جک، ادات تصغیر ترکی) نام شهری است در جزیره واقع در سمت چپ رود فرات و عامه آنرا «بله جک» خوانند و بنا بگفتهء «ساخاو» مردم حلب آن را «باراجیک» گویند و معنی این کلمه قلعهء کوچک است و از همین منطقه است که رودخانهء فرات دره ها و کوههای صعب العبور را گذرانیده وارد دشت شام میگردد. شهر بیرهٔ جک بر روی خرابه های شهر قدیم مرکز آرامیان بنام «برسپ» بنا گردیده و این شهر در قرن نهم ق. م. دارای موقعی ممتاز بوده است و نام بیرهٔ را مورخان سریانی مانند مورخان عرب بجای «بیرثا» بکار برده اند و ذکر این نام در تواریخ از دوران جنگهای صلیبی متداول گشته، چه «بیلدوین» حاکم شهر «رها» آنرا تصرف نموده و حدود نیم قرن تحت تصرف اروپائیان بوده است و در سال ۵۳۹ ه . ق. (۱۱۴۴ م.) بر سر دفاع از این قلعه در برابر حمله های سپاهیان زنگی حاکم موصل رشادتها نشان داد. اما مردم این شهر از ترس زنگی موصلی خود را تسلیم «ماردین ارتقی» نمودند و از آن زمان تحت تصرف مسلمانان درآمد و در حملهء مغول یکی از قلعه های استوار و پایدار اسلامی در برابر حملات دشمن بوده است و نام بیرهٔ در مؤلفات جغرافی نویسان متقدم اسلامی نیامده مگر در نیمهء قرن سیزدهم میلادی که امثال ابوالفداء و دمشقی و خلیل ظاهری. و در مراصدالاطلاع از آن ذکری بمیان آمده و اما نام ترکی آن یعنی بیرهٔ جک هنگامی متداول گشت که سرزمین شام بدست عثمانیها افتاد. نخستین جهانگرد که نام بیرهٔ جک را برده است نیبور(۱) (۱۷۶۶ م.) بوده است. اما جهانگردان قبل از وی آنرا «بر» یا «بیر» میگفتند و سبب شهرت بیرهٔ جک در تاریخ جنگهای اخیر همانا شکستی بوده است که ترکها در سال ۱۸۳۹م. در جنگ با مصر دچار آن گردیدند. شهر بیرهٔ جک را دیواری مخروبه احاطه کرده است که آن را قایتبای در سال ۸۸۷ ه . ق. (۱۴۸۲ م.) بنا کرد و چهار برج شهر را دیده بانی مینماید. شهر بیرهٔ جک دارای آثار باستانی از ادوار مختلف می باشد. (از دائرهٔ المعارف اسلام). (۱) - Neibuhr.

بیره رفتن.

[رَهْ رَ تَ] (مص مرکب) بی راه رفتن. از راه غیرعادی رفتن. بیراهه رفتن : بفرمود پیران که بیره روید از ایدر سوی راه کوته روید.فردوسی.

بیره زن.

[رَ / رِ زَ] (اِ مرکب) چیزیست مانند تابه، لیکن از گل سازند و بر آن نان پزند. (برهان). تابهء گلین که بر آن نان پزند. (از جهانگیری) (از آنندراج) (از رشیدی) : نشسته جوانمرد اطلس فروش ز خاکستر بیره زن درع پوش.نظامی.

بیره شدن.

[رَهْ شُ دَ] (مص مرکب) مخفف بیراه شدن. از بیراهه رفتن. راه گم کردن : نراند براه ایچ و بیره شود از ایرانیان یکسر آگه شود.دقیقی ||. گمراه شدن. رجوع به بیره شود.

بی رهنما.

[رَ نَ / نِ / نُ] (ص مرکب) بدون رهنمای و هادی. (ناظم الاطباء). بی رهنمای.

بی رهنمای.

[رَ نِ / نُ] (ص مرکب) (از: بی + رهنمای) رجوع به بی رهنما و رهنما و رهنمای شود.

بیرهی.

[رَ] (حامص مرکب) مخفف بیراهی. ضلالت. گمراهی : پذیرفت پاکیزه دین بهی نهان گشت بیدادی و بیرهی.فردوسی ||. مخالفت با قاعده و قانون. قانون شکنی : چنین گفت کای بخت پیشت رهی تو دانی که ناید ز من بیرهی.اسدی. چو از تو بود کژی و بیرهی گناه از چه بر چرخ گردان نهی.اسدی. علم و حکمت بهر راه و بیرهیست چون همه ره باشد آن حکمت تهیست. مولوی. رجوع به بیراهی شود.

بیری.

(اِ) فرش و گستردنی. (از برهان). فرش و گستردنی و رختخواب. (انجمن آرا) (آنندراج). بستر. فراش. فرش و مسند و هر چیز گستردنی. (ناظم الاطباء).

بیری.

[ری ی] (اِخ) نام جد ابوبکر احمدبن عبدالله بن ابی الفضل بن سهل بن بیر واسطی که بصورت نسبت آمده. (از انساب سمعانی).

بیری.

[ری ی] (ص نسبی) منسوبست به بیرهٔ، شهری از بلاد مغرب. (از انساب سمعانی).

بی ریا.

[ ] (ص مرکب) (از: بی + ریا) مخلص و راستباز و صادق. (آنندراج). صادق. مخلص. راست و باصداقت. (ناظم الاطباء). بدون تظاهر و خودنمائی : اختیار دست او جود است جود بی ریا اعتقاد رای او عدلست عدل بی عوار. منوچهری. زین جهانداران و

شاهان و خداوندان ملک هر که نبود بندهء تو بی ریا و بی نفاق هر یکی را مال گردد بی ربا دادن حرام هر یکی را زن شود بی هیچ گفتاری طلاق. منوچهری. پس از آن آمدن بدرگاه عالی از دل و بی ریا. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۳۳۲). به رغبتی صادق و حسبتی بی ریا روی بعلاج بیماران آوردم. (کلیله و دمنه). چیست جواب تو بیاور که این نیست خطا بل سخن بی ریاست. ناصرخسرو. از سر صفا متابعت بی ریا پیش گرفت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۵۷). یک زمانی صحبتی با اولیا بهتر از صد ساله طاعت بی ریا.مولوی. زیرا این دلق کهن فرعون وقتم بی ریا میکنم دعوی که بر طور غمش موسی منم. سعدی. بدور لاله قدح گیر و بی ریا میباش ببوی گل نفسی همدم صبا میباش.سعدی. رجوع به ریا شود.

بیریان.

[ ] (اِخ) (اهل چاهها) اسم خانواده ای است. (قاموس کتاب مقدس).

بی ریایی.

(حامص مرکب) عمل و حالت بی ریا. صداقت. راستی. اخلاص. خلوص نیت. (ناظم الاطباء). رجوع به بی ریا و ریا شود.

بی ریب.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + ریب) بی شک. بی شبهه. (ناظم الاطباء). رجوع به ریب شود.

بی ریخت.

(ص مرکب) (از: بی + ریخت) بی اندام. بی قواره. بدترکیب. بدشکل (در انسان و حیوان و جامه). رجوع به ریخت شود.

بیری رئیس.

[ری رَ] (اِخ) رجوع به احمدبن احمد قرمانی شود.

بیریس.

(اِخ) نام یکی از امرای ماد. رجوع به تاریخ کرد تألیف رشید یاسمی ص۷۶ شود.

بی ریش.

(ص مرکب) (از: بی + ریش) آنکه ریش بر زنخ ندارد. (یادداشت مؤلف). کوسه: کوسهء بی ریش دلی تنگ داشت. (یادداشت مؤلف ||). ساده عذار و ساده رو. (آنندراج). کودکی که ریش در نیاورده باشد. غیر ملتحی. (ناظم الاطباء). امرد. (یادداشت مؤلف) : نوشتکین... بحکم آنکه امارت کوزکانان او داشت و آن جنگ بخواست هرچند بی ریش بود و در سرای بود امیر اجابت کرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۵۷۲). جواب داد سلام مرا بگوشهء ریش چگونه ریشی مانند یک دو دسته حشیش مرا بریش همی پرسد ای مسلمانان هزار بار بخوان من آمده بی ریش(۱). انوری. رجوع به ریش شود ||. پسر بد. پسر بدکاره. مخنث. مکیاز. (یادداشت مؤلف). (۱) - بمعنی پسر بدکار نیز ایهام دارد.

بی ریش باز.

(نف مرکب) (از: بی + ریش + باز) بچه باز. امردباز.

بی ریش بازی.

(حامص مرکب) عمل بی ریش باز. بچه بازی.

بی ریشه.

[شَ / شِ] (ص مرکب) (از: بی + ریشه) آنچه ریشه نداشته باشد چون کاغذ بی ریشه و انبهء بی ریشه و مانند آن. (آنندراج). بدون الیاف. (ناظم الاطباء ||). بی اصل. رجوع به ریشه شود.

بی ریشی.

(حامص مرکب) حالت و کیفیت بی ریش ||. امردی. (یادداشت مؤلف) : پار با من لاف بی ریشی زدی و خوش زدی گر بحسن امسال چون پاری فزون از پار زن. سوزنی. رجوع به بی ریش شود.

بیرین.

(اِ) آب بدبوی و متعفن. (ناظم الاطباء).

بیرین.

(اِخ) نام قریه ای است از قرای حمص که خالدبن خلی در سال ۶۵ ه . ق. نعمان بن بشیر انصاری را که از پیروان زبیر بود بدان جا بقتل رسانید. (از معجم البلدان).

بیرین کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) فریز کردن. چیدن. بریدن پشم گوسفند و موی بز و امثال آن. (یادداشت مؤلف).

بیریهٔ.

[ری یَ] (اِخ) لفظ یونانی بِرویا(۱) شهر قدیم مقدونیه واقع در مغرب سالونیک که نام دیگر آن وِریا است. (از دائرة المعارف فارسی). شهری از توابع مقدونیه واقع در طرف شرقی کوههای اولیمبس. (قاموس کتاب مقدس). (۱) - Beroea - Biriyya.

بیز.

(اِ) ریشهء بیزیدن و بیختن، و همیشه بطور ترکیب استعمال میگردد. (ناظم الاطباء). مادهء مضارع از بیختن است و از آن صیغه های مضارع التزامی و اخباری و امر ساخته شود و نیز صفت فاعلی و صفت دائمی و صفت بیان حالت و اسم مصدر (||. ن مف) صفت مفعولی مرخم. بیزیده. بیخته (||. نف) صفت فاعلی مرخم. بیزنده. که بیزد. اما در این دو صورت اخیر همیشه بصورت مرکب بکار

رود چنانکه در ترکیبات زیر: آردبیز. تنگ بیز. جلبیز. خاک بیز. شکربیز. عطربیز. عنبربیز. عبیربیز. غالیه بیز. کافوربیز. گردبیز. گرمه بیز. گل بیز. گلاب بیز. مشک بیز. موبیز. نرم بیز. نرمه بیز ||. زده. (برهان) (جهانگیری). و رجوع به بیختن و ترکیبات آن شود.

بیز.

(ترکی، اِ) درفش. (از برهان) (جهانگیری) (رشیدی). آلت پینه دوزی. (یادداشت مؤلف). آلت سوراخ کردن چرم برای رد کردن سوزن و نخ و دوختن : سوزن هجوم ترا خلنده تر از بیز. خسرو دهلوی (از انجمن آرا).

بیز.

[بِ] (ترکی آذری، اِ) ظاهراً از کلمهء بیس(۱) و بوسس(۲) آمده است که پارچه ای نفیس از کتان بوده است. (یادداشت مؤلف).
(۱) - Bussos - (۲) .Byse.

بیز.

[بَ] (ع مص) هلاک گردیدن و زنده ماندن (از اضداد است). (از تاج العروس) (منتهی الارب): بیوز؛ هلاک شدن. فلان لاتبیز (صحیح: لاتتیز رمیته. تاج العروس)؛ یعنی زنده نمی ماند شکار زخم خوردهء او. (منتهی الارب) (یادداشت مؤلف ||). منحرف شدن. (از تاج العروس) (از لسان العرب).

بی ز.

[زِ] (حرف اضافهء مرکب) مخفف بی از. بدونِ. خالی از : بی ز تقلیدی نظر را پیشه کن هم برأی و عقل خود اندیشه کن.مولوی. بی ز ابراهیم نمرود گران کرد با کرکس سفر تا بآسمان.مولوی. چون چراغی بی ز زیت و بی فتیل نی کثیرستش ز نور و نی قلیل.مولوی. بی ز استعداد بر کانی روی بر یکی حبه نگردی محتوی.مولوی. بی ز دستی دستها بافد همی جان جان سازد مصور آدمی.مولوی. بی ز ضدی ضد را نتوان نمود و آن شه بی مثل را ضدی نبود.مولوی. بی ز مفتاح خدا این قرع باب از هوا باشد نه از روی صواب.مولوی.

بیزاب.

(اِخ) محلی در مشرق جهرم از نواحی شرقی فسا به فارس. (فارسنامهء ناصری).

بی زاد.

(ص مرکب) (از: بی + زاد عربی) بی توشه. آنکه زاد ندارد. (یادداشت مؤلف): ارمال؛ بی زاد ماندن قوم. (تاج المصادر بیهقی).

بی زاد.

(ص مرکب) بی زاده. بی فرزند. بی نسل.

بی زاد و رود.

[دُ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) بدون نسل. بدون فرزند. بدون عقب.

بی زاد و رودی.

[دُ دی] (حامص مرکب) بی نسلی. بی فرزندی.

بی زاد و ولد.

[دُ وَ لَ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) بی زاد و رود. بی فرزند.

بی زادی.

(حامص مرکب) حالت و چگونگی بی زاد. بی توشه بودن. نداشتن زاد و توشه.

بی زادی.

(حامص مرکب) بی فرزندی.

بیزار.

(ص) دور. جدا. برکنار. جدا و دوری جوینده، و این ترکیب با مصدر شدن و کردن و گشتن صرف شود. (از یادداشت مؤلف) : انوشیروان بدین حدیث نامه کرد بملک روم که این عامل تو از شام بحد ما اندر آمد و دانم که بفرمان تو بود. این کاردار بفرمای تا آن خواسته به منذر بازدهد و دیت آن کشتگان بدهد و اگرنه من از صلح بیزارم و جنگ را آراسته باش. (ترجمهء طبری بلعمی). اسم تو ز حد و رسم بیزار ذات تو ز نوع و جسم برتر.ناصرخسرو. هوشیاران ز خواب بیزارند گرچه مستان خفته بسیارند.ناصرخسرو. - بیزار داشتن دل و دست از چیزی یا کسی؛دور داشتن از آن. بر کنار داشتن از آن : جز آن نیست بیدار کو دست و دل را ازین دیو کوتاه و بیزار دارد.ناصرخسرو ||. متنفر. نفرت کرده. (ناظم الاطباء). مشمئز. دلزده. دلسرد. ناخشنود. کراهت زده. نفرت زده. کارِهْ. (از یادداشت مؤلف). بی میل : بیزارم از پیاله وز ارغوان و لاله ما و خروش و ناله کنجی گرفته تنها. کسایی. به یزدان که بیزارم از تخت عاج سرم نیز بیزار باشد ز تاج.فردوسی. از اندیشهء دیو باشید دور گه جنگ دشمن مجویید سور اگر خواهم از زیردستان خراج ز دارنده بیزارم و تخت و تاج.فردوسی. چنین گفت پیران که از تخت و گاه شدم دور و بیزارم از هور و ماه.فردوسی. ز پیران فرستاده آمد برین که بیزارم از جنگ وز دشت کین.فردوسی. ای دل ز تو بیزارم و از خصم نه بیزار کز خصم بآزار نیم وز تو بآزار.فرخی. و ما بیزاریم از دروغ گفتن خواهی بر دوستی خواهی بر دشمنی. (التفهیم). پوست باز کرده بدان گفتم که تا ویرا در باب من سخن گفته نیاید که من [خواجه احمد حسن] از خون همه جهانیان بیزارم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۷۸). بیزارم از تو و همه یارانت مر مرا تا حشر با شما نه علیکست و نه سلام. ناصرخسرو. ما بتو ایمان نیاوریم الا بخدای موسی و هارون و از تو بیزاریم. (قصص الانبیاء ص۱۰۴). بعضی گفته اند که ادریس و شاگرد او از این بیزارند که بت باشد. (قصص الانبیاء ص۲۱۱). چون بامداد شد برخاست [پدر خدیجه] گفت چه حالت افتاده است گفت دوش خدیجه را به محمد (ص) دادی گفت من از این بیزارم. (قصص الانبیاء ص۲۱۷). خالق ما که فرد و قهارست از حقود و حسود بیزارست.سنائی. من از ظلم او بیزارم. (کلیله و دمنه). دل من هست ازین بازار بیزار قسم خواهی بدادار و بدیدار.نظامی. چو دردت هست بیزارم ز درمان که با درد تو درمان درنگنجد.عطار. من

ز درمان بجان شدم بیزار جان من درد تست میدانی.عطار. از روی نگارین تو بیزارم اگر من تا روی تو دیدم بدگر کس نگرستم.سعدی. باعتماد وفا نقد عمر صرف مکن که عنقریب تو بی زر شوی و او بیزار. سعدی. خدا زان خرقه بیزار است صدبار که صد بت باشدش در آستینی.حافظ. گر عبادت به مردم آزاریست زان عبادت خدای بیزار است.قاآنی. دل آزاری بود کردار ناصح نباشم از چه رو بیزار ناصح.طغرا. - بیزار از چیزی؛ نفور و کاره از آن ||. دور. عاصی. برون آمده : در بلا گر ز تو بیزار شوم، بیزارم از خدایی که فرستاد به احمد قرآن.فرخی. اگر این سوگندان را دروغ کنم و عهد بشکنم از خدای عزوجل بیزارم [مسعود] . (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۳). گرنه از جان و عمر سیر شده ست از روان تو شاه بیزار است.مسعودسعد. گر بدانم که چرا بسته شدم بیزارم از خدایی که همه وصفش بیچون و چراست. مسعودسعد (دیوان ص۷۳). - دل بیزار بودن از چیزی یا کسی؛ عاصی بودن نسبت بدان. دور بودن از آن : از این معامله ار خود زیان کند کرمت دلم ز خدمت تو وز خدای بیزار است. خاقانی (دیوان ص۸۴۲). بدوستان دغل رنگ من که بیزارم بعهد ماضی از اسلاف و حال از اعقاب. خاقانی ||. بری ء. بیگناه. دور. آزاد. معاف. (ناظم الاطباء) : موبد موبدان او [بهرام گور] را گفت از خدای بترس و از بهر ملک خویشتن را هلاک مکن... اگر شیران ترا هلاک کنند ما از خون تو بیزاریم. بهرام گفت شما از خون من بیزارید؟ پس آهنگ شیران کرد. (ترجمهء طبری بلعمی). تاج، این موبدان را دهم و تاج بر سر هر که خواهند بنهند و شما از آن بیعت و طاعت بیزارید. (ترجمهء طبری بلعمی). موبد موبدان او را [بهرام] گفت ما از خون تو بیزاریم. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۷ ||). از بیماری رسته ||. نجات یافته ||. مانده و افگار. (ناظم الاطباء). - بیزار کردن؛ مانده کردن. آزرده کردن. (از ناظم الاطباء).

بیزار.

[بَ] (معرب، ص، اِ) آنکه باز را حمل کند. (از اقرب الموارد). بازدار. بازیار. (یادداشت مؤلف). معرب بازیار. (المعرب جوالیقی). معرب بازدار و بازیار. (قاموس). بازدار. (ناظم الاطباء). رجوع به مترادفات کلمه شود ||. کشاورز. ج، بیازرهٔ. و آن معرب است. (از اقرب الموارد) (از منتهی الارب). معرب بازیار و آن تصحیف برزیار بمعنی کشاورز باشد. کشاورز. (ناظم الاطباء).

بیزار شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) مانده شدن. دلتنگ شدن. مأیوس گشتن. (ناظم الاطباء). دل آزرده شدن. نومید شدن. دلسرد شدن : از یار به هر جوری بیزار نباید شد وز دوست به هر زخمی افگار نباید شد. (از سندبادنامه ص۱۸۶ ||). نفرت و کراهت داشتن. (ناظم الاطباء). متنفر شدن. کراهت داشتن. دل برکندن : پس شعیب گفت ای خویشاوندان من اقرار آرید به یگانگی خدا که هرچه شما میکنید می بیند و میداند و بیزار شوید از این بتان که نمی بینند و نمی شنوند. (قصص الانبیاء ص ۱۲۹). از آن روزباز که این گوش دعای او بشنید بیزار از اموال دنیا شد. (هجویری). چون ساقی می بنمود از آب قدح شمعی پروانه شود زآتش بیزار بصبح اندر.خاقانی. دلا بیزار شو از جان اگر جانان همی خواهی که هر کو شمع جان جوید غم جانش نمی بینم. عطار. به اعتماد وفا نقد عمر صرف مکن که عنقریب تو بی زر شوی و او بیزار. سعدی. - از یکدیگر بیزار شدن؛ مبارات. (تاج المصادر بیهقی). این در موردی است که تنفر میان دو نفر باشد ||. تبری جستن. برکنار شدن. دور شدن. دوری جستن. خویشتن بر کنار داشتن : فلما تبین له انه عدوّ لِلّهِ تبرا منه ان ابراهیم لاوّاه حلیم. (قرآن ۹/۱۱۴)؛ چون پدید آمد که وی بمرد بر کافری از وی بیزار شد و نیزش دعا نکرد. (ترجمهء طبری بلعمی). تو بیزار شو از ره و دین اوی بنه دور ناخوب آیین اوی.فردوسی. - بیزار شدن از دین؛ برگشتن از آن : گفت یا دین آور و از بت پرستی بیزار شو.... گفت شاها ایمان آورم بخدای و از بت پرستی بیزار شوم. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی ||). برکنار شدن. دور شدن. دوری جستن. جدا شدن. رها شدن. برآمدن. بترک گفتن : من این حق خود شما را دهم و از

ملک خود بیزار شوم. (ترجمهء طبری بلعمی). سرانجام قیصر گرفتار شد وزو اختر نیک بیزار شد.فردوسی. که نزدیک ما او گنهکار شد وزین تاج و اورند بیزار شد.فردوسی. مصر ایزد دادار بفرعون امین داد کافر شد و بیزار شد از ایزد دادار.فرخی. در بلا گر ز تو بیزار شوم بیزارم از خدایی که فرستاد به احمد قرآن.فرخی. و اگر بخلاف این روم از پادشاهی و ملک بیزار شوم. (فارسنامهء ابن البلخی ص۷۷ ||). عاصی شدن : بیزار شو ز دیو که از شرش دانا نرست جز که به بیزاری.ناصرخسرو. ز بسکه معنی دوشیزه دید با من لفظ دل از دلالت معنی بکند و شد بیزار. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۲۸۱ ||). خلاص شدن از گناه و تقصیر و یا وام. (ناظم الاطباء).

بیزار کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) دور کردن. جدا کردن ||. براء. تبرئهٔ. (تاج المصادر بیهقی) (زوزنی) (ترجمان القرآن) (دهار). - بیزار کردن کسی را؛ تبرئه کردن او را. بری شمردن او را. (یادداشت مؤلف) : زین دادگری باشی و زین حق بشناسی... کز خلق بخلقت نتوان کرد قیاسی وز خوی و طبیعت نتوان کردن بیزار. منوچهری ||. متنفر کردن. (ناظم الاطباء). دور کردن. متنفر و دلزده کردن : مرا بیزار کرد از اهل دولت دیدن دربان به یک دیدن ز صد نادیدنی آزاد گردیدم. سعدی ||. مانده کردن. آزرده کردن. (ناظم الاطباء).

بیزار گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب)برگشتن. جدا شدن. دور شدن : ز یزدان پرستنده بیزار گشت وز او نام و آواز تو خوار گشت.فردوسی||. متنفر گشتن. نفرت زده گشتن. متنفر شدن. کراهت و نفرت داشتن : که بیزار گشتیم ز افراسیاب نخواهیم دیدار او را بخواب.فردوسی. از دشمنش بیزار گشتم وز زمین و کشورش روزی که بگریزد شقی از خواهر و از مادرش. ناصرخسرو. جمله گشتستند بیزار و نفور از صحبتم همزبان و همنشین و هم زمین و هم نسب. ناصرخسرو. صوفی آنست کز تکلف و خواست گشت بیزار یکره و برخاست.سنایی ||. تبری جستن. دوری گزیدن : اگر گویی فلان کس داد و بهمان مرمرا رخصت بدانجا هم فلان بیزار گردد از تو هم بهمان. ناصرخسرو.

بیزارهٔ.

[بَ رَ] (ع اِ) عصای بزرگ. ج، بَیازِر. (از اقرب الموارد). بیزرهٔ. رجوع به بیزرهٔ شود.

بیزاری.

(حامص) برائت: تبری، تبرئه؛ بیزاری از فام و عیب. براءهٔ. (یادداشت مؤلف). تنصل؛ از گناه بیزاری کردن. (زوزنی). - بیزاری جستن؛ تبری کردن. بیزاری جستن از فرزند؛ نفی او کردن. (یادداشت مؤلف). - بیزاری نمودن؛ تبری جستن. بیزاری جستن ||. در تداول امروز، کراهت. تنفر. نفرت و اشمئزاز. بی میلی. - بیزاری گرفتن؛ نفرت پیدا کردن. دور شدن. جدا شدن : من نگیرم ز حق بیزاری اگر ایشان ز حق بیزارند.ناصرخسرو ||. دوری. جدایی. فراق : یا دوستی صادق یا دشمنی ظاهر یا یکسره پیوستن یا یکسره بیزاری. منوچهری. بیزاری دوستان دمساز تفریق میان جسم و جان است.سعدی. به هر سلاح که خون مرا بخواهی ریخت حلال کردمت الا به تیغ بیزاری.سعدی ||. جدایی. زدودگی : فرخنده فال صدری و دیدار روی تو منشور شادمانی و بیزاری غم است.سوزنی ||. طلاق. (یادداشت مؤلف) : زن بدخو را مانی که مرا با تو سازگاری نه صوابست و نه بیزاری. ناصرخسرو. - بیزاری

دادن؛ طلاق گفتن. (یادداشت مؤلف) : بیش احتمال جور و جفا بر دلم نماند بیزاریم بده که نمیخواهمت صداق.سعدی||. طلاقنامه : کنون از بخت و دل بیزار گشتم بنام هر دو بیزاری نوشتم.(ویس و رامین). - بیزاری نامه؛ طلاق نامه. (یادداشت مؤلف). ||آزادی. رهایی. دوری. - برات بیزاری از آتش دوزخ؛ آزادی نامه و فرمان آزادی از آتش جهنم. (از یادداشت مؤلف). برات آزادی و آزادنامه. (ناظم الاطباء ||). برات پادشاهی. (ناظم الاطباء ||). ناخوشی. ملال. (آنندراج). اذیت. آزار ||. آزردگی||. بی عرضی. (ناظم الاطباء ||) خشم. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). بدخویی ||. بی پروایی. (ناظم الاطباء).

بیزاس.

(اِخ)(۱) یکی از حکمای سبعهء یونان. (یادداشت مؤلف). (۱) - Bisas.

بی زاغ و زوغ.

[غُ / زاغْ غُ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) بی زاغ و زیغ. بی زاق و زیق. در تداول عامه بمعنی بی بچه و امثال آن. (از یادداشت مؤلف). رجوع به «زاغ و زوغ» شود.

بی زاغ و زیغ.

[غُ / زاغْ غُ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) در تداول عامه، بی زاق و زوق. بی زاق و زیق. بی زاغ و زوغ. بی بچه و امثال آن. (از یادداشت مؤلف). رجوع به زاغ و زیغ، زاق و زیق، زاق و زوق شود.

بی زاق و زوق.

[قُ / زاقْ قُ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) بی زاق و زیق. بی زاغ و زوغ. بی زاغ و زیغ. بی بچه و امثال آن. رجوع به «زاق و زیق» و «زاغ و زوغ» شود.

بی زاق و زیق.

[قُ / زاقْ قُ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) رجوع به زاق و زیق، زاغ و زوغ و زاغ و زیغ شود.

بیزان.

(نف، ق) صفت بیان حالت از بیختن. در حال بیختن. (یادداشت مؤلف) : ز رنگ روی مل بر خاک ریزان ز تاب موی گل بر باد بیزان. ؟ (از تاج المآثر).

بیزان.

(ع اِ) جِ باز، بمعنی مرغ شکاری. (از منتهی الارب) (از یادداشت مؤلف). رجوع به باز شود.

بیزانس.

(اِخ) بیزنطه. بوزنطه. نام قدیم قسطنطنیه. استانبول. بازنطیا. (مفاتیح خوارزمی).

بیزانس.

(اِخ)(۱) امپراتوری روم شرقی (از باب اطلاق جزء بکل که شهر بیزانس پایتخت آن بود). امپراتوری که از ۳۳۰ تا ۳۹۵ م. در قسمت شرقی قلمرو روم بوجود آمد و تا ۱۴۶۱ م. پایدار ماند. تاریخ این امپراطوری بسه بخش تقسیم میشود: ۱ - عهد امپراتوری رومی عمومی (۳۳۰ / ۶۴۱ م.) که دنبالهء عهد قدیم است. ۲ - عهد امپراطوری رومی یونانی (۶۴۱ - ۱۲۰۴ م.). در این دوره یونانی شدن و شرقی شدن امپراطوری کاملاً تحقق یافت عربها و اسلاوها در این دوره طرد و یا مطیع شدند. ۳- عهد امپراطوری منقسم (۱۲۰۴ - ۱۴۶۱ م.) که در طی آن لاتینیان، بیزانسیان و ترکان با یکدیگر مشغول نزاع بودند. پایتخت بیزانس در «یونانی بوزانتیون» شهر قدیم در محل استانبول کنونی در ۶۶۷ ق.م. بدست یونانیان بنا شد، و بسبب موقعش بر تنگهء بوسفور، از همان اوایل اهمیت یافت. در جنگ پلوپونزی دست بدست شد در ۱۹۶ م. در دورهء امپراطور سوروس رومیها آن را گرفتند. در ۳۲۰ م. به امر امپراطور قسطنطین اول شهر جدیدی در این محل ساخته شد که همان قسطنطنیه است و بعدها پایتخت امپراطوری بیزانس گردید. نام قدیم آن در مآخذ اسلامی بصورت بیزنطیه ضبط شده است. قسطنطنیه در جنگهای صلیبی تاراج شد. امپراطوری بیزانس به امپراطوری لاتینی - قسطنطنیه و ممالک مستقل و نیقیه و اپیروس و غیره تجزیه شد و در ۱۲۶۱م. میخائیل، فرمانروای نیقیه، قسطنطنیه را گرفت و امپراطوری را تجدید کرد و سرانجام در دورهء قسطنطین نهم قسطنطنیه بتصرف سلطان محمد فاتح درآمد (۱۴۵۳ م.) و امپراطوری بیزانس برافتاد و دولت عثمانی جانشین آن گردید. (از دائرة المعارف فارسی). رجوع به فهرست اعلام تاریخ ایران باستان و ایران در زمان ساسانیان و یشتها ج۲ ص ۱۵ و فرهنگ ایران باستان ص۳۰۱ و سبک شناسی ج۱ ص۱۴۲ شود. (۱) - Byzance.

بیزانسی.

(ص نسبی) منسوب به بیزانس. از مردم بیزانس. معماری و هنر بیزانسی: سبکی در معماری و هنر که از ترکیب شیوه های یونانی و شرقی در ناحیهء مدیترانهء شرقی بوجود آمد و پس از آنکه قسطنطین شهر بیزانس (بوزانتیون) را پایتخت امپراطوری بیزانس قرار داد (۳۳۰ ق. م.) به اوج خود رسید. معماری و هنر بیزانسی در خود شهر بیزانس پایه گذاری نشد بلکه مقدمات آن در شهرهای شرق آسیای صغیر و شهرهای یونانی و مصر و سوریه بوجود آمد و بعدها شهر بیزانس جایگاه بلوغ آن شد. این مقدمات از ترکیب عناصر و شیوه ها هنری و معماری یونانی و شرقی بخصوص ایرانی بوجود آمد بنابراین هنر بیزانسی در اصل هنری است مرکب از ترکیبات تزیینی و هماهنگی خطوط و رنگها که در شرق به اوج خود رسیده بود، و واقعیت طلبی یونانی که در قالب قوانین دقیق و حتی ریاضی، سبب ایجاد شاهکارهای کلاسیک هنر یونان شده بود. عامل تلفیق این دو جنبهء دور از هم نیروی معنوی آیین مسیح بود. در معماری، شیوهء ساختمانهای ساسانی در مداین و فیروزآباد سرمشق اصلی بود. بر این پایه در سوریه و دره های میان دجله و فرات و ارمنستان و مصر علیا بناها و کلیساهای بسیار بوجود آمد. پس از آنکه بیزانس پایتخت امپراطوری روم شد (۳۳۰ ق.م.) شیوه های هنری و معماری از هر سو در آن راه یافت در عهد امپراطوری یوستی نیانوس (۵۲۷ - ۵۶۵) بزرگترین معماران بیزانسی پدید آمدند و اصول معماری رومی با شیوه های شرقی درآمیخت و درخشانترین جلوه های آن بصورت صومعهء «سان ویتاله» در راونا (ایتالیا) و کلیسای «هاگیا» سوفیا (ایاصوفیه) در بیزانس پدیدار شد. از آن به بعد شیوهء مستقل بیزانسی نضج گرفت. شیوهء معماری بیزانسی بعدها از راه بالکان به روسیه راه یافت (کلیسای بزرگ مسکو از نمونه های دوران آخر بیزانسی است). خصیصهء بارز معماری بیزانس ترکیب صومعهء مسیحی با گنبد شرقی است که از آن کلیسای گنبددار بوجود آمد. معماران بیزانسی اصول ساختمانها و طاقهای ضربی ساسانی را گسترش دادند و نقشه های پیچیدهء معماری بیزانسی را فراهم کردند و در بناهائی مانند

ایاصوفیه (عالیترین نمونهء معماری و هنر بیزانسی) تمایل به عظمت نمودار است. و وسعت درون گنبد، شکوه زیورها، درخشش موزائیکها، حال و کیفیتی فوق طبیعی ایجاد میکند. در قرن ششم میلادی پیکرتراشان بیزانسی بر شیوه ای دست یافتند که میدان آزمایش هنر یونان بوده است مجسمه های تمام نما یکسره از میان رفت. نقشهای تزیینی آثار آنان بشیوهء نقشهای برجسته ساخته نشد بلکه در پرداختن آنها از رنگ آمیزی و اصول موزائیک سازی سرمشق گرفته شده است. موزائیک سازی بزرگترین هنر عصر بیزانس است. در موزائیک های «راونا» معیارهای زیبائی شرقی بر معیارهای یونانی چیره شده است. در قرن نهم میلادی هنر بیزانسی جانی تازه می گرفت و بر دیوارهای کلیساها تصویرهایی ظاهر شد که از روایات انجیل مایه می گرفت و از مفاهیم رمزی و کنایه ای برخوردار می گردید. در روسیه هنر موزائیک سازی جای خود را به گچکاری میدهد. هنر عامیانهء گچکاری جلوه های گوناگون می یابد. بهترین مکتب گچکاری از آن یوگوسلاوی است. جریانهای گوناگون هنر بیزانسی در مینیاتور و تذهیب کتاب راه می یابد. (از دائرة المعارف فارسی).

بیزانسیوم.

(اِخ)(۱) یکی از بلاد تراکس در جانب غربی تنگهء بسفر بوده است که در سال ۶۵۸ ق . م. بنا شده بود و داریوش کبیر پادشاه ایران در لشکرکشی خویش بیونان آن را تصرف کرد و پس از آن در تصرف آتن و زمانی در تصرف اسپارتا بود تا آنکه در سال ۳۵۸ ق.م. استقلال یافت. در زمان کلودیوس امپراطور روم بیزانسیوم جزء ممالک امپراطوری روم شد و در سال ۱۹۳ م. سپتی می یوس سوروس(۲) شهر مزبور را بجرم اینکه با پسی نیوس سیاه یاری کرده بود با خاک برابر ساخت. در زمان کاراکالا شهر بیزانسیوم مجدداً آباد شد و کنستانتینوس امپراطور روم در سال ۳۳۰ م. آن را به شهری بزرگ مبدل ساخت که امروز بقسطنطنیه معروف است. (از ترجمهء تمدن قدیم فوستل دوکولانژ ص۴۶۲). رجوع به بیزانس شود. (۱) - Septime severe - (۲) .Byzance.

بیزانطیه.

[طیَ] (اِخ) بازونطیا. بیزانس. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیزانس و تاریخ ادبیات ادوارد براون ج ۳ ص ۴۵۰ شود.

بیزانی.

[ ] (اِخ) منسوب است به بیزان. کاتب اسکافی از اهل بغداد بود و یکی از شیوخ شیعه. (از انساب سمعانی).

بیزانیدن.

[دَ] (مص) (از: بیز + انیدن) به بیختن داشتن. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیختن شود.

بیزاور.

[وَ] (ص مرکب) (از: بی + زاور) بی پرستار. بی سرپرست. آنکه تیمار او ندارد. که کس تعهد کار او نکند : مگر بستگانند و بیچارگان و بی توشگانند و بیزاورا. ؟ (از لغت فرس اسدی).

بیزاوری.

[وَ] (حامص مرکب) حالت بیزاور. رجوع به بیزاور شود.

بی زبان.

[زَ] (ص مرکب) (از: بی + زبان) کسی که زبان ندارد. (ناظم الاطباء). آنکه زبان ندارد. (یادداشت مؤلف). که سخن گفتن نتواند. ||حیوان که صفت ناطقی ندارد. غیرناطق. و این صفت دربارهء حیوان گاه جلبِ عطوفت یا ترحم یا حمایت بکار رود : بیامد بکشت آن گرانمایه را چنان بی زبان مهربان دایه را.فردوسی. ز خون چنان بی زبان چارپای چه آمد بر آن مرد ناپاکرای.فردوسی. این بخشایش و ترحم کردن بس نیکوست خاصه بر این بی زبانان.... چون گربه و مانند وی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۱). شهنشه برآشفت و گفت ای جوان ز حد رفت جورت بر این بی زبان.سعدی ||. بی لسان و گنگ و خاموش. (آنندراج). لال و گنگ و خاموش. (ناظم الاطباء) : از ایشان کسی روی پاسخ ندید زن بی زبان خامشی برگزید.فردوسی. بی زبانان با زبان بی زبانی شکر حق گفته وقت کشتن و حق را بزندان دیده اند. خاقانی. اگر مرغ زبان تسبیح خوانست چه تسبیح آرد آنکو بی زبانست.نظامی. در آن حضرت که آن تسبیح خوانند زبان بی زبانان نیز دانند.نظامی ||. خاموش. (آنندراج) (ناظم الاطباء). ساکت : گویا ولیکن بی زبان جویا ولیکن بی وفا.ناصرخسرو. گرچه تفسیر زبان روشنگر است لیک عشق بی زبان روشنتر است.مولوی. سخنها دارم از درد تو در دل ولیکن در حضورت بی زبانم.سعدی. زبان درکش ای مرد بسیاردان که فردا قلم نیست بر بی زبان.سعدی ||. کنایه از آنکه نهایت محجوب و باشرم است. محجوب در گفتار. (یادداشت مؤلف ||). صفت جماد. که سخن گفتن نتواند : زبان آوران رفته از هر مکان تضرع کنان پیش آن بی زبان [بُت] .سعدی ||. غیرفصیح که عقده بر زبان دارد : شوخ چشمی بین که میخواهد کلیم بی زبان پیش شمع طور اظهار زباندانی کند.صائب ||. کنایه از آدم پخمه. (یادداشت مؤلف). بی دست و پا. عاجز در زبان آوری. غیرفصیح : که یک ره بدین شوخ نادان مست دعا کن که ما بی زبانیم و دست.سعدی.

بی زبانی.

[زَ] (حامص مرکب) خاموشی. (ناظم الاطباء). سکوت : چون مرا آفت ز گفتن میرسد بی زبانی بر زبان خواهم گزید.خاقانی. لیکن بحساب کاردانی بی غیرتی است بی زبانی.نظامی. من از بی زبانی ندارم غمی که دانم که ناگفته داند همی.سعدی ||. عجز از سخن آوری. لالی. گنگی : نه گویای سخن از بی زبانی نه جویای طعام از ناتوانی.نظامی. - با زبان بی زبانی؛ نه آشکارا و به وضوح. به ایما و اشاره با حرکات و وجنات : بی زبانان با زبان بی زبانی شکر حق گفته وقت کشتن و حق را بزندان دیده اند. خاقانی ||. فقد زبان. نداشتن قدرت ناطقه و تکلم : در او [در نی] جان نه و عشق جان منست بدین بی زبانی زبان منست.نظامی. ||عدم فصاحت و زبان آوری. عجز در سخن بلیغ و رسا گفتن : نه عجب کمال حسنت که بصد زبان بگویم که هنوز پیش ذکرت خجلم ز بی زبانی. سعدی.

بیزجان.

(اِخ) قریه ای است نیم فرسنگی جنوب جشنیان. (فارسنامهء ناصری).

بی زحمت.

[زَ مَ] (ق مرکب) (از: بی + زحمت) بی رنج. بدون مشقت ||. سهل. آسان. (فرهنگ فارسی معین ||). لطفاً (در تداول عامه). این کلمه را بگاه خواهش چیزی در مقام ادب از کسی بکار برند.

بیزخ.

[زَ] (اِخ) دهی است از دهستان زمج بخش ششتمد شهرستان سبزوار که ۲۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بیزدان.

(اِخ) دهی از دهستان هشیوار است که در بخش داراب شهرستان فسا واقع است و دارای ۲۳۹ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷). قریه ای است سه فرسنگی مغربی شهر داراب فارس. (فارسنامهء ناصری).

بی زر.

[زَ] (ص مرکب) (از: بی + زر) بی پول. مفلس. محتاج. - بی زرخرید؛ میسرشدهء بدون خریدن. (ناظم الاطباء).

بیزر.

[بَ زَ] (ع اِ) کدنگ گازران. ج، بَیازِر. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). گزلک. میجنهٔ. کدنگ. کودینه. چوب جامه کوب. (یادداشت مؤلف) (زمخشری). کدین گازر. (از مهذب الاسماء). و رجوع به دزی ج ۱ ص۱۳۳ شود.

بیزرت.

[زِ] (اِخ)(۱) بنزرت. شهری در ساحل شمالی تونس. بندرگاه و پایگاه دریایی آن کنار مدیترانه و کنار دریاچهء بنزرت قرار دارد با جمعیت ۴۴۶۸۱ تن. متوالیاً در تصرف فنیقیها، کارتاژیها، رومیان و دولت بیزانس بود. در ۴۱ ه . ق. مسلمانان آن را گرفتند سپس بدست اسپانیائیها و بربرها افتاد و در ۱۸۸۱ م. به اشغال فرانسویان درآمد. در ۱۹۵۹ م. دولت تونس کوشید که ترتیبی برای اخراج نیروهای فرانسوی از پایگاه هوایی و دریائی بنزرت بدهد. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bizerta.

بیزرهٔ.

[بَ زَ رَ] (ع اِ) عصای سطبر دلنگ. چماق. بیزارهٔ. ج، بَیازِر. (یادداشت مؤلف). عصای ستبر. (ناظم الاطباء). رجوع به بیزارهٔ شود.

بیزرهٔ.

[بَ زَ رَ] (ع اِ مص) بازداری. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵). - اصحاب البیزرهٔ؛ بازداران. (دزی ج ۱ ص۱۳۵). رجوع به بیزر شود. - علم البیزرهٔ؛ علمی است که دربارهء پرندگان گوشتخوار و راه نگاهداری و نیرو و ضعف آنها بر صید و تیمارداری آن گفتگو میکند. (از کشف الظنون). دانش بازیاری. (یادداشت مؤلف).

بی زره.

[زِ رِهْ] (ص مرکب) (از: بی + زره) که زره ندارد. حاسر. (یادداشت مؤلف).

بیزری.

[بَ زَ ری ی] (ع ص نسبی) بازدار. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵).

بی زری.

[زَ] (حامص مرکب) (از: بی + زر + ی) بی پولی. فقر : خجلت محتاجان مرا بزمین فروکرد از بی زری و بی پولی و فقر همچنان که زر به قارون کرد و او را با گنجهایش خاک خورد کرد. (از یادداشت مؤلف).

بیزش.

[زِ] (اِمص) اسم از بیختن. حاصل مصدر از بیختن. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیختن شود.

بیزغ.

[بَ زَ] (اِخ) قریه ای است از دیر عاقول از اعمال عراق، و گویند متنبی در آنجا کشته شد. (از مراصدالاطلاع) (از یادداشت مؤلف). رجوع به بیوزاء شود.

بیزغ.

[] (اِخ) دهی است به هرات. (یادداشت مؤلف).

بیزک.

[زَ] (اِخ) دهی از دهستان میان جام بخش تربت جام شهرستان مشهد است و ۱۸۴۱ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹). دیه برزه که آنرا بیزک خوانند. (تاریخ بیهق ص۲۱۱).

بیزکی.

[زَ] (اِخ) نام یکی از دهستانهای هفتگانهء بخش حومهء مشهد است. این دهستان از ۵۷ آبادی بزرگ و کوچک تشکیل شده و مجموع سکنهء آن ۶۳۶۸ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بیزمارک.

(اِخ) بیسمارک. رجوع به بیسمارک شود.

بیزن.

[زَ] (نف) مخفف بیزنده: بادبیزن. (یادداشت مؤلف). ممکن است «بیزن» در کلمهء بادبیزن (در تداول عامه) در اصل بادبزن (از زدن) باشد یعنی بادزننده که در لهجهء عامیانه «بزن» مبدل به بیزن شده است. و رجوع به بادبزن شود.

بی زن.

[زَ] (ص مرکب) (از: بی + زن) مرد مجرد. مرد که زن ندارد. عزب. عزیب. اعزب. مِعزابهٔ. (منتهی الارب): عزوبهٔ؛ بی زن و شوهر شدن. (دهار).

بیزن.

[زَ] (اِخ) بیژن. نام پهلوانی پسر گیو و خواهرزادهء رستم. وی بر منیژه دختر افراسیاب عشق داشت. (از غیاث). رجوع به بیژن شود.

بی زنجیره.

[زَ رَ / رِ] (ص مرکب) که زنجیره ندارد. که منقش به نقش زنجیر نیست: درهم مسیف؛ درمی که کنارهء آن بی نقش باشد. (یادداشت مؤلف) (از اقرب الموارد).

بیزندگی.

[زَ دَ / دِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیزنده.

بیزنده.

[زَ دَ / دِ] (نف) نعت فاعلی از بیختن. (یادداشت مؤلف). که بیزد. کسی که چیزی را غربال کند. (فرهنگ فارسی معین).

بیزنطه.

[زَ طَ] (اِخ) (شهر...) بوزنطه. معرب یونانی کلمهء بیزنتین(۱). قسطنطنیه. استانبول. رجوع به بیزانس و استانبول و قسطنطنیه شود||. (کشور...) بیزانس. روم شرقی. رجوع به بیزانس شود. (۱) - Byzantion.

بی زنهار.

[زِ] (ص مرکب) (از: بی + زنهار) بی امان. کسی که به او امنیت داده نشده باشد. (ناظم الاطباء). آنکه امان ندارد ||. که در آن امان و امنیت نیست. فاقد امان. بی امان : تا آفتاب سوزان شما را در این وادیها بی زنهار نسوزاند و هلاک نکند. (معارف بهاءالدین ولد ||). آنکه امان ندهد. (آنندراج). بی امان :پس اولیا.... آمده اند تا از این نار بی زنهار ترا برکشند و بیرون کنند. (معارف بهاءالدین ولد). زیر پای چرخ کجرفتار چون خوابد کسی در ره این سیل بی زنهار چون خوابد کسی تشنهء خونست تیغ آبدار کهکشان زیر این شمشیر بی زنهار چون خوابد کسی. میرزا صائب (از آنندراج).

بی زنی.

[زَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی زن. زن نداشتن. همسر نداشتن. عزب بودن. مجردی. عزوبت.

بیزو.

(اِ) نوعی خرما در حاجی آباد. (یادداشت مؤلف).

بی زوار.

[زَ] (ص مرکب) (از: بی + زوار) بی زاور. آنکه تیماردار ندارد. بی پرستار. بینوا. بی پناه : منم بی زواری بزندان شاه کسی را بنزدیک من نیست راه.فردوسی. رجوع به زوار و زاور و بی زاور شود.

بی زوال.

[زَ] (ص مرکب) (از: بی + زوال) دایم. همیشگی. باقی. مستمر. زایل نشدنی. جاوید. جاویدان. بدون تغییر. تغییرناپذیر. ابدی و دائمی. (ناظم الاطباء) : یکی را مباد عزل یکی را مباد غم یکی باد بی زوال یکی باد بی کنار.فرخی. باد عمرت بی زوال و باد عزت بیکران باد سعدت بی نحوست باد شهدت بی شرنگ. منوچهری. می بخشد به او به آنچه آماده کرده است جهت او از قسم راحت و کرامت و بودن در مقام ابدی بی زوال. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۰). آنست بی زوال سرای ما والا ـ و خوب و پرنعم و آلا.ناصرخسرو. اگر دارد جواب آن سؤال او رسد اندر سرای بی زوال او.ناصرخسرو. عمر فانی را بدین در کار بند تا بیابی عمر و ملک بی زوال.ناصرخسرو. اگر شکر کردی بدین ملک و مال بمالی و ملکی رسی بی زوال.سعدی. گفتش ای شاه جهان بی زوال فهم کژ کرد و نمود او را خیال.مولوی.

بی زوالی.

[زَ] (حامص مرکب) حالت بی زوال. جاودانگی. خلود : اختر عشق را بطالع من صفت بی زوالی افتاده ست.خاقانی.

بیزوترشو.

[تُ] (اِ مرکب) نوعی خرما در حاجی آباد. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیزو شود.

بی زور.

(ص مرکب) (از: بی + زور) کم زور. ضعیف. (آنندراج). بی نیرو. بی توش. (از یادداشت مؤلف). مقابل بنیرو. ضعیف و ناتوان و بیقدرت. (ناظم الاطباء) : زمانه با هزاران دست بی زور فلک با صدهزاران دیده شبکور.نظامی. کمان ابروی جانان نمی پیچد سر از حافظ ولیکن خنده می آید بدان بازوی بی زورش. حافظ. - بی زور گشتن؛ ناتوان شدن. ضعیف شدن : بسا بینا که از زر کور گردد بسا آهن بزر بی زور گردد.نظامی. -امثال: زوردار بی زور را خورد. (یادداشت مؤلف).

بی زوری.

(حامص مرکب) صفت و حالت بی زور. کم زوری. ضعیفی. ناتوانی.

بیزون.

[زُنْ] (فرانسوی، اِ)(۱) پستاندار سمدار شاخ کوتاه وابسته به گاو اهلی، از نوع بیسون (Bison) دارای یالی انبوه بر روی شانه که تا پهلوها پیش میرود. بیزون اصلاً از برّ قدیم است و فعلاً دو جنس از آن باقی است، یکی بیزون اروپائی بوناسوس(۲) دیگری بیزون آمریکایی یا بوفالو(۳). (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bison - (۳) .B. bonasus - (۲) .Bison.

بیزه.

[زِ] (اِخ)(۱) ژرژ. آهنگساز فرانسوی متولد بسال ۱۸۳۸ م. در پاریس و متوفی بسال ۱۸۷۵ م. در کنسرواتوار پاریس تحصیل کرد و در ۱۸۵۷ م. جایزهء بزرگ رم را برد. مصنف «صیادان مروارید» و «دختر زیبای پرت» و «کارمن» که شاهکارهایی است مشحون از حیات و سمفونی. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bizet, Georges.

بیزه.

[زَ / زِ] (اِ) آلت بیختن. قیاساً از کلمهء بیز که مفرد امر حاضر بیختن است با «ه» علامت اسم آلت. چون کلمهء مناسبی در اول این حرف درآید از آن اسم آلت توان ساخت. (یادداشت مؤلف).

بیزه.

[زَ] (اِخ) دهی از دهستان مزینان بخش داورزن شهرستان سبزوار است و ۷۵۸ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بی زهر.

[زَ] (ص مرکب)(۱) (از: بی + زهر) فاقد سم. - مار بی زهر؛ مار که زهر ندارد. که زهر آن گرفته شده باشد ||. بی مضرت. رجوع به زهر شود. . (فرانسوی) (۱) - Non venimeux. Atoxique

بی زهره.

[زَ رَ / رِ] (ص مرکب)(۱) (از: بی + زهره) فاقد زهره. رجوع به زهره شود ||. بی جرأت. جبان. ترسو : اگر چه دزد با صد دهره باشد چو بانگش برزنی بی زهره باشد. نظامی ||. بی حمیت و بی شرم. (آنندراج). بدون تعب و خجلت ||. خوش خلق ||. صبور و بردبار. (ناظم الاطباء). . (فرانسوی) (۱) - Pusillanime

بیزی.

(اِخ) ابن گودرز. بیزن. بیژن. (ایران باستان ج ۳ ص ۲۵۷۷). رجوع به بیژن شود.

بی زیان.

(ص مرکب) (از: بی + زیان) بی ضرر. بی اذیت. بی گزند. (یادداشت مؤلف) : همی گفت هر کس که بودش خرد که گر بی زیان او بما بگذرد.فردوسی. یکی بی زیان مرد آهنگرم ز شاه آتش آمد همی بر سرم.فردوسی. بدان ای سر مایهء تازیان کز اختر بوی جاودان بی زیان.فردوسی. شاه زمانه شاد و قوی باد و تندرست از گردش زمانه بی اندوه و بی زیان.فرخی.

بی زیانی.

(حامص مرکب) بی ضرری. بی گزندی. بی آسیبی : گر از اخترم بی زیانی بود شما را ز من شادمانی بود.فردوسی. گر ایزد مرا زندگانی دهد وز آن اختران بی زیانی دهد.فردوسی.

بیزیدن.

[دَ] (مص) بیختن. (ناظم الاطباء). رجوع به بیختن شود.

بی زین.

(ص مرکب) (از: بی + زین) که زین ندارد. اسب لخت. (ناظم الاطباء) : اسب بی زین همچنان باشد که بی دسته سبوی. منوچهری.

بی زینت.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + زینت) بی زیور. بی آرایش. عاطل : تن همان گوهر بی زینت خاکیست به اصل گر گلیمی بد، یا دیبه رومی است قباش. ناصرخسرو. - بی زیب و زینت؛ زشت و بی ظرافت و بی لطافت. (ناظم الاطباء).

بی زینهار.

(ص مرکب) (از: بی + زینهار) بی زنهار. بی امان. بی پناه : آهویی را کرد صیادی شکار اندر آخر کردش او بی زینهار.مولوی||. بی خوف و خدانترس ||. که در آن امان و امنیت نیست. رجوع به زینهار شود.

بی زینهاری.

(حامص مرکب) بی امانی. بی زنهاری. بی پناهی ||. عهدشکنی. پیمان شکنی : شکرلب گفت از این زنهارخواری پشیمان شو مکن بی زینهاری.نظامی. بدین بارگه زان گرفتم پناه که بی زینهاری ندیدم ز شاه.نظامی.

بیژائم.

[ءِ] (اِخ) دهی از دهستان مؤمن آباد بخش درمیان شهرستان بیرجند است و ۳۹۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بیژن.

[ژَ] (اِخ) نام پسر گیو نوادهء گودرز و خواهرزادهء رستم. از پهلوانان و ناموران داستانی ایران بروزگار کیخسرو. داستان او و دلاوریهایش در شاهنامهء فردوسی و بیژن نامه آمده است. ناظم بیژن نامه که منظومه ای حماسی است و از ۱۴۰۰ تا ۱۹۰۰ بیت دارد عطاءبن یعقوب صاحب برزونامه است. (فرهنگ فارسی معین). بیزن. بیجن. داستان بیژن و منیژه که یکی از داستانهای دلکش شاهنامه است به اختصار اینست، که گروهی از «ارمانیان» نالان و غریوان بدرگاه کیخسرو آمدند و از ستم و آسیب گرازان تنومند که کشتزار آنان را تباه ساخته بودند دادخواهی کردند. شاه فرمان داد تا یک تن از دلاوران به ارمان (در مرز ایران و توران) رهسپار گردد و گرازان را در بیشه های آنجا نابود سازد. بیژن پسر گیو بفرمان خسرو کمر بست و بهمراهی گرگین میلاد روی بدان سو نهاد. بیژن در پیکار با گرازان پیروزی یافت. در پایان پیکار گرگین از سر رشک و حسد به راه نیرنگ و فریب گرائید و بیژن جوان و خودکامه را بمرغزاری در آن سوی مرز که منیژه دختر افراسیاب با گروهی از کنیزکان رامشگر مجلس بزمی آراسته بود بکامجویی رهنمون شد. بیژن به خیمهء منیژه درآمد و دختر افراسیاب را شیفتهء خویش کرد و با وی برامش و میگساری پرداخت.

چون یک چند بدینسان گذشت و راز دلباختگی آنان آشکار شد افراسیاب سخت برآشفت و بدستیاری برادر خود گرسیوز بیژن را دستگیر و در چاهی زندانی کرد. از سوی دیگر گرگین که پس از تباهی کار بیژن به ایران زمین بازگشته بود با سخنان بی پایه خبر گم شدن بیژن را به گیو و شهریار ایران رسانید اما بخشم خسرو گرفتار شد و به بند درافتاد. آنگاه گیو بجستجوی فرزند پرداخت و چون از تکاپوی خویش سودی نبرد ناگزیر از پیشگاه کیخسرو یاری خواست. شهریار ایران در جشن نوروز بجام گیتی نما نگریست و بیژن را در چاهی گرفتار دید. سپس رستم را از سیستان فراخواند و او را بتوران فرستاد تا بیژن را از این رنج و گرفتاری برهاند. رستم در جامهء بازرگانان همراه با تنی چند از دلاوران ایران نهانی به توران زمین اندر شد و دیری نپائید که بغمخواری و یاری منیژه بیژن را از چاه تاریک رهایی بخشید و بر سر آن بود که با آن دو راه ایران در پیش گیرد که افراسیاب از کار رستم و بیژن و منیژه آگاه گشت و با سپاهی گران از پی رستم آمد و پیکاری سهمناک درگرفت. در این رزم رستم پیروز شد و افراسیاب شکست یافت و بگریخت. آنگاه رستم با بیژن و منیژه به ایران زمین بازگشت. کیخسرو رستم را بگرمی و خشنودی پذیرا شد و گرگین را ببخشید و سپس صد جامهء دیبای رومی، تاج و بدره های زر و فرش و خدمتکار و خواسته های دیگر به منیژه ارزانی داشت تا بهمسری بیژن زندگی را بشادمانی بگذراند. (از کتاب بیژن و منیژه برگزیدهء ابراهیم پورداود). و رجوع به شاهنامهء فردوسی شود : ثریا چون منیژه بر سر چاه دو چشم من بر او چون چشم بیژن. منوچهری. آستان بوسان او کز بیژن و گرگین مهند آستین بر اردشیر و اردوان افشانده اند. خاقانی. افراسیاب طبع من آن بیژن شجاعت عذر آورد که بهتر زین دختری ندارم. خاقانی. بوحدت رستم از غرقاب وحشت برستم رسته گشت از چاه، بیژن.خاقانی چو بیژن داری اندر چه مخسب افراسیاب آسا که رستم در کمین است و کمندی زیر خفتانش. خاقانی. شب آنجا ببودم بفرمان پیر چو بیژن بچاه بلا در اسیر.سعدی. - بیژن نژاد؛ از نژاد بیژن. منسوب به نسل بیژن. از تبار بیژن : دو شیر گرانمایه بیژن نژاد دو گرد سرافراز و دو پاکزاد.فردوسی. - بیژن وار؛ شجاع. (ناظم الاطباء) - چاه بیژن؛ چاهی به توران زمین که افراسیاب بیژن را در آن زندانی کرد و سنگی گران بر سر آن نهاد و رستم آن سنگ یکتنه برگرفت و بدور افکند و بیژن را از بند رهائی داد : شبی چون چاه بیژن تنگ و تاریک چو بیژن من میان چاه آون(۱).منوچهری. چو مهر آمد برون از چاه بیژن شد از نورش جهان را دیده روشن.نظامی. شب چاه بیژن بسته سر مشرق گشاده زال زر خون سیاووشان نگر بر خاک و خارا ریخته. خاقانی ||. نام خاقان چین در زمان یزدگرد ||. نام یکی از پادشاهان اشکانی ایران. (از لغات شاهنامه). (۱) - ن ل: چو بیژن در میان چاه او من.

بی ژنگ.

[ژَ] (ص مرکب) (از: بی + ژنگ) بی رنج. بی زنگ. بی زنگار : همی برپراکند مشک و گلاب شد آن طشت بی ژنگ چون آفتاب. فردوسی. رجوع به زنگ و ژنگ شود.

بیژنوند.

[ژَ وَ] (اِخ) اسم یکی از طوایف ایل دلفان از طوایف اربعهء طوایف پیش کوه ایلات کرد ایران است که در صفرخانی، حیدربکی و بیژنوندخانی سکنی دارند. (یادداشت مؤلف). ایل کرد دلفان. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۶۴).

بیژنی.

[ژَ] (ص نسبی) منسوب به بیژن و نژاد و صفات او.

بیژنی.

[ژَ] (اِخ) تیره ای از بهمئی از شعبهء لیراوی از ایلات کوه گیلویهء فارس. (جغرافیای سیاسی کیهان ص ۸۹).

بیژه.

[ژَ / ژِ] (ص) ویژه. خالص و بی آمیزش و بیغش. (برهان). خالص و پاک و بیغش، و آنرا ویژه نیز گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). ||خاص و خاصه. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به ویژه شود.

بیس.

(ع اِ) نوعی ماهی رودخانه. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۵).

بیس.

[ ] (ع اِ) لغت ردی ء است در «بئس». (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به بئس شود.

بیس.

[بَ] (ع مص) میس. تکبر کردن مردم و آزار دادن ایشان را. (از ذیل اقرب الموارد). بزرگی جستن بر مردم و آزار دادن. (یادداشت مؤلف).

بیس.

[بَ] (اِخ) نام ناحیتی است به سرقسطه به اندلس. رجوع به ایران باستان ج ۲ ص۱۸۳۳ و مراصدالاطلاع شود.

بیس.

(اِخ) نام یکی از خدایان مصر باستان بر شکل انسانی کوتاه قد که چشمانش چون چشمان گاو و پوستش چون پوست شیر است. (از معجم الالفاظ الاثریهٔ تألیف یحیی الشهابی).

بی سابقگی.

[بِ قَ / قِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بی سابقه. رجوع به سابقه و بی سابقه شود.

بی سابقه.

[بِ قَ / قِ] (ص مرکب) (از: بی + سابقه) آنچه که سابقه ندارد. آنچه که قبلاً نبوده است. که ریشه در دیرینه ندارد. که پیشینه ندارد. رجوع به سابقه شود.

بی ساختگی.

[تَ / تِ] (حامص مرکب)صداقت و راستی. ساده دلی. بی تزویری. (ناظم الاطباء). رجوع به ساختگی شود.

بی ساخته.

[تَ / تِ] (ص مرکب) (از: بی + ساخته) بی آرایش و بی زینت ||. بی تزویر ||. ساده لوح. (ناظم الاطباء). ساده و بی تکلف و بی تصنع. (آنندراج). رجوع به ساخته شود.

بیسار.

(ضمیر مبهم، از اتباع) از اتباع فلان است. گویند فلان و بیسار یا فلان فیسار؛ فلان و بهمان. فلان بهمان. باستار. (یادداشت مؤلف). فلان و فیسار. فلان فیسار.

بیسار.

[بَ] (ع اِ) بیصار. (دزی ج ۱ ص۱۳۵). رجوع به بیصار شود.

بیساران.

(اِخ) دهی از دهستان ژاوه رود شهرستان سنندج با ۲۰۳۶ تن سکنه. (دائرة المعارف فارسی).

بی ساز.

(ص مرکب) (از: بی + ساز) مقابل ساخته. بی برگ. مرد بی ساز و برگ. (یادداشت مؤلف). مرد بی ساز و سلاح. عُطُل. (منتهی الارب). رجوع به ساز شود. - بی ساز و سامان؛ ناآماده و غیرمستعد و نامهیا. (ناظم الاطباء ||). - بی فایده. (ناظم الاطباء).

بی سازی.

(حامص مرکب) بی اسبابی. (یادداشت مؤلف). بی برگی. نامستعدی. عَزَل. عُزُل. (منتهی الارب) : سر آن داری امروز که بر ما دو حکیم کار لوزینه کنی ساخته در بی سازی. سوزنی.

بی سامان.

(ص مرکب) (از: بی + سامان) بی ترتیب. (ناظم الاطباء). بی نظم : گرچه بی سامان نماید کار سهلش را مبین کاندرین کشور گدایی رشک سلطانی بود. حافظ. - کار بی سامان؛ کار بی نظم و انضباط و خراب. کار نابسامان : ز دست بخت گران خواب و کار بی سامان گرم بود گله ای رازدار خود باشم.حافظ ||. آنکه اسباب معیشت نداشته باشد. (ناظم الاطباء). بی برگ و توشه. (آنندراج). فقیر. (از ناظم الاطباء) : و حلیلهء ایشان با ایشان گفته اند که تو میروی و فرزندان بی سامانند و توشه ندارند. (مزارات کرمان ص ۱۵۹ ||). بی آرام و پریشان و مضطرب. (ناظم الاطباء). درهم و آشفته : همی حیران و بی سامان و پژمان حال گردیدی اگر دیدی بصف دشمنان سام نریمانش. ناصرخسرو. هر که سر گم کرد و دل در کار تو چون سر زلف تو بی سامان بماند.خاقانی. گهی بر درد بی درمان بگریم گهی بر حال بی سامان بخندم.سعدی. - بخت بی سامان؛ بخت نامساعد. بخت بد : حکیم از بخت بی

سامان برآشفت برون از بارگه میرفت و میگفت. سعدی. - بی سامان شدن؛ مضطرب و پریشان حال گشتن. آشفته شدن : عبدالملک از غصهء این حالت بی سامان شد و جز گریختن و دست در دامن اختفا آویختن هیچ چاره نداشت. (ترجمهء تاریخ یمینی ||). لاأُبالی. (یادداشت مؤلف ||). بی خانمان. (ناظم الاطباء). شرید. (آنندراج). دربدر. آشفته حال : پس گنده پیری را که جوانان بی سامان در تحت تصرف و فرمان او بودند طلب کرد. (سندبادنامه ص۱۵۷). خدا را کم نشین با خرقه پوشان رخ از رندان بی سامان بپوشان. سعدی. شاه شوریده سران خوان من بی سامان را زانکه در کم خردی از همه عالم پیشم. حافظ ||. زانی. (یادداشت مؤلف): مرد بی سامان؛ طالح. (مجمل اللغة ||). زانیه. (یادداشت مؤلف). زن بدکار. - بی سامان کار؛ طالح. بغی. فاجر. عاهره. (مهذب الاسماء) (یادداشت مؤلف). بدکار. (فهرست لغات تفسیر سورآبادی ص۲۳۱، هدیهء یحیی مهدوی) : نبود پدر تو مردی بد و نبود مادر بی سامان کار. رجوع به سامان شود ||. احمق. (ناظم الاطباء). مختل. (یادداشت مؤلف). - سر بی سامان؛ آشفته ||. - بی مغز و احمق و نادان. (ناظم الاطباء).

بی سامانی.

(حامص مرکب) بی نظمی. بی انتظامی. (یادداشت مؤلف). بی ترتیبی. بی نظامی. خلل. اختلال. (یادداشت مؤلف ||). بی معیشتی. درویشی و مفلسی. (ناظم الاطباء). بی ساز و برگی ||. بی خانمانی. دربدری : ور به بسطام شدن نیز ز بی سامانیست پس سران بی سر و سامان شدنم نگذارند. خاقانی ||. پریشانی و بدبختی. (ناظم الاطباء). آشفته حالی. آشفتگی. آشفته حالی که از جنون و بی نظمی باشد : و از تهور و تهتک و بی سامانی، اتباع بیشتر از او متنفر شدند و برگردیده و او را بازگذاشتند. (تاریخ طبرستان||). زنا. (مجمل اللغه). - بی سامانی کردن؛ فجور. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن).

بیسان.

[بَ] (اِخ) بیت شان. شهر فلسطین قدیم بر ملتقای دره های اردن و یزرعیل. در اوایل عصر مفرغ مسکون بود (حدود ۳۰۰۰ - ۲۰۰۰ ق.م.)، و بقایای فراوان از دورهء پیش از بنی اسرائیل دارد. در زمان حتی ها و در اوایل تاریخ مصر اهمیت داشت. مدتها بین کنعانیان و یهودیان متنازع فیه بود. تا آنکه سرانجام داود آن را تحت فرمان آورد و در ۶۵ ق. م. پومپیوس آنرا گرفت و بنام سکوتوپولیس از شهرهای عمدهء دکاپولیس گردید. شهر کنونی بیسان در حدود ۵۵۴۰ تن جمعیت دارد و در اسرائیل واقع است. (از دائرة المعارف فارسی).

بیسان.

[بَ] (اِخ) دهی است به مروشاهجان. (منتهی الارب) (از مراصد الاطلاع).

بیسان.

[بَ] (اِخ) دهی است در شام و از آن ده است قاضی عبدالوضیم بن علی. (منتهی الارب) (از مراصد الاطلاع).

بیسان.

[بَ] (اِخ) موضعی است به یمامهٔ بین بصره و واسط و آن را میسان نیز گویند. (از مراصدالاطلاع) (از منتهی الارب). رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۳۳۶، کامل ابن اثیر ج ۲ ص۲۱۱، تاریخ سیستان ص۷۳، مجمل التواریخ ص ۲۷۲ و معرب جوالیقی و العقد الفرید ج

۷ ص ۲۸۴ شود.

بیسانی.

[بَ] (ص نسبی) نسبتی است به بیسان. (از انساب سمعانی).

بی سایه.

[یَ / یِ] (ص مرکب) (از: بی + سایه) که سایه ندارد ||. سخت شتابان در رفتار : چنان بی سایه شد چونان بی آزرم که بر چشمش جهان تاری شد از شرم. (ویس و رامین). رجوع به سایه شود ||. بی لطف و مهر.

بیس بال.

[بِ] (انگلیسی، اِ)(۱) نام بازیی است که با یک چوبدست و توپ مخصوص روی چمن انجام دهند و یکی از بازیهای ملی کشور ایالات متحدهء امریکا است که در ۱۸۶۵ م. تنظیم گردید و در بعضی کشورهای دیگر نیز رایج است و میتوان آن را نوعی چوگان بازی شمرد و بین دو گروه ۹ نفری انجام میگیرد و در اصل مأخوذ از بازیهای انگلیسی است. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Base-ball.

بی سبب.

[سَ بَ] (ق مرکب) (از: بی + سبب) بی جهت. بی دلیل. بلاژ. بلاش. (ناظم الاطباء). بی تقریب : نمودند کاین زعفران گونه خاک کند مرد را بی سبب خنده ناک.نظامی. گر تو برگردیدی از من بیگناه و بی سبب تا مگر من نیز برگردم غلط ظن میبری. سعدی. ای دوست جفای تو چو زلف تو دراز وی بی سببی گرفته پای از من باز.سعدی. رجوع به سبب شود.

بی سببی.

[سَ بَ بی] (حامص مرکب)بیعلتی. بی دلیلی. بی برهانی : سبب مپرس که چرخ از چه سفله پرور شد که کام بخشی او را بهانه بی سببی است. حافظ.

بی سپاس.

[سِ] (ص مرکب) (از: بی + سپاس) ناسپاس. بیوفا و نمک بحرام. (از ناظم الاطباء). ناشکر. کافرنعمت : ستاینده کو بی سپاسست نیز سزد گر ندارد کس او را بچیز.فردوسی. بمن برمنه نام جم بی سپاس مرا نام ماهان کوهی شناس.اسدی. گفتم دون است و بی سپاس و سفله و حق ناشناس که به اندک تغیر حال از مخدوم قدیم برگردد. (گلستان ||). بی منت کشی. بدون سپاس گزاری. بی خواهش : گهر گرچه افتد بکف بی سپاس گرامی بود نزد گوهرشناس.اسدی. بجای شما هر یکی بی قیاس نوازشگریها رود بی سپاس.نظامی. رجوع به سپاس شود.

بی سپاسی کردن.

[سِ سی کَ دَ] (مص مرکب) بی وفایی کردن. حق ناشناسی نمودن : بی سپاسی نکنی رند نمائی به از آنک به سپاسیت بپوشند بدیبا و پرند. ناصرخسرو.

بی سپاهی.

[سِ] (حامص مرکب) نداشتن لشکر و سپاه : کز بی مددی و بی سپاهی کردم بفریب صلح خواهی.نظامی. رجوع به سپاه و سپاهی شود.

بیست.

(عدد، ص، اِ)(۱) عقد دوم(۲) از عقود اعداد یعنی دو دفعه ده. (ناظم الاطباء). عددی پس از نوزده و قبل از بیست ویک. (یادداشت مؤلف). دو ده. (انجمن آرا). عشرون و عشرین. نماینده‌ء آن در ارقام هندیه «۲۰» و در حساب جمل «ک» باشد و مؤلف نیز در یادداشتی نویسند بگمان من این کلمه با اصل کلمه‌ء بیس(۳) لاتینی بمعنی دوبار و مکرر یکی است. تمام عشرات از سی تا نود از آحاد گرفته شده است جز بیست که به معنای مکرر ده و دوبار ده است و اگر این حدس ما صحیح باشد یعنی دو بار ده. (و این بی و بیس بگمان من در کلمه‌ء بینی هم آمده است یعنی دوبار (نی) نای یعنی دو قصبه و این را من بمرحوم هرتسفلد گفتم و او در اول تردیدی کرد و بعد سکوتی بعلامت رضا در او پیدا شد). (۱) - پهلوی vist در اوستاvisaiti. (حاشیه‌ء برهان قاطع چ معین). (۲) - در ناظم الاطباء «سوم» آمده و آن سهو است. (۳) - bis.

بیست.

(فعل امر) مخفف بایست. برپا شو ||. درنگ کن. توقف کن. (از برهان) (از انجمن آرا) (از ناظم الاطباء) : این بگفتند و قضا می گفت بیست پیش پایت دام ناپیدا بسیست.مولوی. عذر آوردند کای مادر تو بیست این گناه از ما ز تو تقصیر نیست.مولوی. بسته هر جوینده را که راه نیست بر خیالش پیش می آید که بیست.مولوی. رجوع به بیستادن شود.

بیست.

(ص) آزاردیده و زیان یافته. (ناظم الاطباء)

بیست.

[] (اِخ) ابوسعید گفته گمان میکنم از قریه های ری باشد. (از مراصد الاطلاع).

بیست.

[بَ] (اِخ) شهری از نواحی برقه. (از مراصدالاطلاع) (از معجم البلدان).

بیستاخ.

(ص مرکب) بستاخ. استاخ. گستاخ. بی ادب. (از جهانگیری) (برهان). گستاخ و بی ادب و بی شرم و بی حیا. (ناظم الاطباء).

گستاخ. (انجمن آرا) (آنندراج).

بیستاخی.

(حامص) حالت و کیفیت بیستاخ. گستاخی : بسیار شد این سخن فراخی زاندازه گذشت بیستاخی.امیرخسرو.

بیستادن.

[دَ] (مص) بایستادن. (از یادداشت مؤلف). و رجوع به ایستادن شود : دست چپشان پهلوانان بیستند(۱) زآنکه دل پهلوی چپ باشد ببند.مولوی. (۱) - ن ل: ایستند.

بیستار.

(ضمیر مبهم، از اتباع) فلان و بهمان. (جهانگیری) (رشیدی). مانند فلان و بهمان و همچنانکه فلان و بهمان را گاهی با هم و گاهی جدا از هم گویند بیستار را نیز گاهی با باستار (بیستار و باستار) و گاهی جدا گویند، و گاهی با فلان هم میگویند همچو فلان و بیستار. (برهان). چون نام کسی و یا چیزی را بطور مبهم خواسته باشند بیان کنند این کلمه را ذکر میکنند. و فلان و بهمان و بیستار میگویند. (از ناظم الاطباء). اما در تداول امروز فلان و بیسار گویند. (حاشیهء برهان چ معین). - بیستار و باستار (اتباع مبهم)؛ فلان و بهمان. (از انجمن آرا ||). زیاد. (ناظم الاطباء)

بی ستاره.

[سِ رَ / رِ] (ص مرکب) (از: بی + ستاره) بدون ستاره. (ناظم الاطباء ||). کنایه از بداختر و بدطالع. (آنندراج). بدبخت و بی طالع. (ناظم الاطباء). رجوع به ستاره شود.

بیست بیست.

(ق مرکب) بیستگان. بیست تا بیست تا. به دسته های بیست تائی : دخترکان بیست بیست خفته بهر سو پهلو بنهاده بیست بیست بپهلو.منوچهری.

بیستکنج.

[کُ] (اِخ) دهی است از دهستان شاخنات بخش درمیان شهرستان بیرجند و ۱۵۳ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹).

بیستگان.

(ص مرکب) بیست بیست. (یادداشت مؤلف). به دسته های بیست تائی. بیست تا بیست تا : لشکر از جهت نان و خان دمان دهگان و بیستگان در گریختن آمدند. (راحة الصدور راوندی).

بیستگانه.

[نَ / نِ] (ص نسبی) (از: بیست + گانه، پسوند نسبت) منسوب به بیست، مانند ده گانه. رجوع به ده گانه شود.

بیستگانی.

(ص نسبی، اِ مرکب) منسوب به بیستگان ||. ماهیانه که بنوکر دهند. (رشیدی). مواجب لشکریان و جیره و ماهیانهء نوکران و هرچیزی که بجهت ایشان مقرر کرده باشند. (برهان). ماهیانه و مواجب که به لشکریان و چاکران مقرر کرده باشند. (از انجمن آرا). مواجبی بوده است که سالیانه چهار بار به لشکر می داده اند و این رسم دیوان خراسان بوده است. (مفاتیح العلوم ص۴۲). این کلمه را بعربی «العشرینیهٔ» میگفته اند و شاید پولی بوده است به وزن بیست مثقال چنانکه هزارگانی بمعنی هزار مثقال میگفته اند. (تاریخ بیهقی چ فیاض ص۵۹): رزق؛ بیستگانی لشکر. عشرینیهٔ. (مهذب الاسماء) : به بخشش و گر بیستگانی بود همه بهر او زرّ کانی بود.فردوسی. ز بهر تقرب قوی لشکرت را سپهر از ستاره دهد بیستگانی.فرخی. سپاهی است او را که از دخل گیتی بسختی توان دادشان بیستگانی.فرخی. یکی را ز بن بیستگانی نبخشی یکی را دوباره دهی بیستگانی. منوچهری (دیوان چ دبیرسیاقی ص۱۳۸). یکساله بیستگانی کوتوال و پیادگان بدادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۶۰). برات لشکر بیستگانی به بوسهل اسماعیل روان شد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۷۰). و بیستگانی نباید داد یک سال تا مال بخزانه بازرسد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۸). و حاجب را گو که لشکر را بیستگانی تا کدام وقت داده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۴). لشکر او را بیستگانی ترتیب داد که در وجوه مهمات و عوارض حاجات صرف کنند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۸۱). سپس سیستان بشورید... و سپاه بیستگانی خواست. (تاریخ سیستان). لیث علی بیستگانی و عطا همی داد و سپاه بر او جمع شد. (تاریخ سیستان). و احمدبن اسماعیل چهار بیستگانی سپاه را داد. (تاریخ سیستان).

بیستگانی خوار.

[خوا / خا] (نف مرکب)مواجب خوار. جیره خوار. ماهیانه بگیر. در عداد لشکریان مواجب بگیر : مولازاده ای را بیاوردند و بیستگانی خوار بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۵۷). چه چاکران بیستگانی خوار را خود عادت آنست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص۱۵۷).

بیستم.

[تُ] (عدد ترتیبی، ص نسبی) چیزی که در مرتبهء بیست واقع شده باشد. (ناظم الاطباء).

بیستمی.

[تُ] (ص نسبی، اِ) بیستمین. رجوع به بیستمین شود.

بیستمین.

[تُ] (ص نسبی، اِ) در مرتبهء بیستم.

بیستو.

(ص) مقابل خستو. مقابل مقر. مقابل معترف. (یادداشت مؤلف).

بیست و پنج.

[تُ پَ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) عدد اصلی مرکب و آن شمارهء بعد از بیست وچهار و قبل از بیست وشش است. خمسهٔ و عشرون.

بیست و چار.

[تُ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) عدد اصلی مرکب. بیست وچهار ||. بیست و چار لحن؛ از اصطلاحات موسیقی است. (یادداشت مؤلف) : چنگیی کو درنوازد بیست وچار چون نیابد گوش گردد چنگ وار.مولوی. رجوع به آهنگ شود.

بیست و چهار.

[تُ چَ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) عدد اصلی مرکب. شمارهء بیست به اضافهء چهار. عدد قبل از بیست وپنج و بعد از بیست وسه. اربعهٔ و عشرون : تا جز از بیست وچهارش نبود خانهء نرد همچو در سی ودو خانه ست اساس شترنگ. نجار (لغت فرس اسدی).

بیست و دو.

[تُ دُ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) عدد اصلی مرکب. شمارهء بیست به اضافهء دو. عدد بعد از بیست ویک و قبل از بیست وسه. اثنان و عشرون.

بیستور.

[سُ] (ص مرکب) (از: بی + ستور) بی چارپا: غِراء؛ مرد بیستور. (منتهی الارب). رجوع به ستور شود.

بیست و سه.

[تُ سِ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) عدد اصلی مرکب. بیست به اضافهء سه. عدد قبل از بیست وچهار و بعد از بیست ودو. ثلاثهٔ و عشرون.

بیست و شش.

[تُ شَ / شِ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) عدد بیست به اضافهء شش. عدد بعد از بیست وپنج و قبل از بیست وهفت. ستهٔ و عشرون.

بیستون.

[سُ] (ص مرکب) (از: بی + ستون) بدون پایه. بدون ستون : بدان آهن که او سنگ آزمون کرد تواند بیستون را باستون کرد.نظامی.

- بیستون ستون انگیز؛ کنایه از کفل و سرین معشوقان که سبب نعوظ شود. (انجمن آرا) : بیستونی همه ستون انگیز کشته فرهاد را به تیشهء تیز.نظامی ||. کنایه از آسمان. (برهان). اشاره به افراشته بودن آسمان بدون ستون (عمود) : الله الذی رفع السموات بغیر عمد. (قرآن ۱۳/۲).(حاشیهء برهان چ معین). - گنبد بیستون؛ کنایه از آسمان. (یادداشت مؤلف) : او راست بنای بیستونی این گنبد گرد گرد اخضر.ناصرخسرو.

بیستون.

[سُ] (اِخ) در مآخذ عربی بغستان(۱)(بعدها) بهستون کوهی در حدود چهل کیلومتری کرمانشاه کنار جادهء همدان. حجاریها و کتیبه های بیستون از زمان داریوش اول هخامنشی است. حجاریها داریوش را در حالی که ایستاده و دست راست را بتقدیس اهورمزدا بلند کرده و پای چپ را بر سینهء بردیای دروغین نهاده نشان میدهد و در بالا فروهر در پرواز است و پشت سر داریوش دو نفر ایستاده و در مقابل او نه تن دست بسته حجاری شده است. این کتیبه ها مفتاح کشف رمز کلیهء خطوط گردیده مخصوصاً «سر ه . راولینسن» در این موفقیت سهمی بسزا دارد. نقوش برجستهء غیرمهمی از ادوار اشکانیان بر صخره های کوچک کنار جاده و در پائین کوه دیده میشود. وقفنامهء جدید دوران فتحعلیشاه قاجار در وسط نقش عهد اشکانی احداث شده است. در زمستان ۱۳۳۷ ه . ش. ضمن عملیات جاده سازی مجسمهء هرکول و آثار معبد سلوکی در پائین کوه کشف گردید. (دائرة المعارف فارسی). داریوش در کتیبه های بیستون فتوحات خود را به سه زبان پارسی باستان و خط میخی هخامنشی و یک کتیبه بزبان بابلی و خط میخی بابلی و کتیبهء دیگر بزبان و خط عیلامی شرح داده است. ارتفاع کوه بیستون از سطح دریا ۴۰۰۰ پا است. (از یادداشت مؤلف). (بغ + ستان، اداهٔ مکان) یعنی محل خدا، در پارسی باستان «بغیستانه» و در مفاتیح العلوم خوارزمی نام پارسی آن «بغستان» و در معجم البلدان «بهستان» و برخی از دانشمندان عرب «بهستون» یاد کرده اند و چون ایرانیان فراز کوهها را برای ستایش خدا مناسب تر میدانستند، این کوه مرتفع را جایگاه [نیایش]خدا نامیدند. بزرگترین کتیبهء هخامنشی از داریوش اول بدانجاست. (از حاشیهء برهان چ معین). و رجوع به لغات شاهنامه شود. در داستانها نام کوهی است مشهور که فرهاد بفرمودهء شیرین آن را کنده است. (از برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج). کوهی که فرهاد بگفت پرویز کنده. (شرفنامهء منیری). رجوع به فرهاد و کتیبهء بیستون و فرهنگ ایران باستان ص۱۲۵ شود : یکی کوه داری به پیش اندرون که گر بنگری برتر از بیستون.فردوسی. به تندی چنان اوفتد بر برم که میتین فرهاد بر بیستون.آغاجی. راست گفتی زمین بخود می گشت زیر آن باد بیستون منظر.فرخی. راست گفتی که همچو فرهاد است بیستون را همی کند به تبر.فرخی. اساس بیستون و شکل شبدیز همیدون در مداین کاخ پرویز.نظامی. ز پیش سپه زنگی قیرگون جناحی برآورده چون بیستون.نظامی. بیستون نالهء زارم چو شنید از پا شد کرد فریاد که فرهاد دگر پیدا شد. شاه اسماعیل صفوی. -امثال: بیستون را عشق کند و شهرتش فرهاد برد. - کتیبهء بیستون؛ کتیبه ای که بر سنگی در این کوه داریوش به سه زبان کنده است در شرح اعمال سالهای نخستین از سلطنت خویش و عدد ولایات مفتوحه و نیز صورت نه تن از پادشاهان مغلوب در بند و محبوس غاصب بزیر پای او بر آن نقش است و از آثار تاریخی ایران بشمار می آید. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیستون شود. - کُه بیستون، کوه بیستون:و از آنجا بیامد سوی طیسفون زمین شد ز لشکر که بیستون.فردوسی. یکی رخش دارد بزیر اندرون که گویی روان شد که بیستون.فردوسی. بکوهی کرد خسرو رهنمونش که خواند هر کس اکنون بیستونش.نظامی. مراد خسرو از شیرین کناری بود و آغوشی محبت کار فرهاد است و کوه بیستون سفتن. سعدی. فرهادوارم از لب شیرین گزیر نیست ور کوه محتشم بمثل بیستون شود.سعدی. بلند است گرچه کُهِ بیستون بود سقف قدر ترا یک ستون. (شرفنامهء منیری). (۱) - Baghistana.

بیستون.

[سُ] (اِخ) ابن وشمگیربن مرداویج بن زیاربن وردانشاه گیلانی. سومین از امرای آل زیار و لقب او بیستون ظهیرالدوله است و مکنی به ابومنصور (۳۵۷ - ۳۶۶ ه . ق.). وی مدتی در ری علم اقتدار برافراخت. رجوع به الآثار الباقیه ص ۱۳۳ و حبیب السیر و مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۴۱ و طبقات سلاطین لین پول ص۱۲۴ و الجماهر ص۱۷۱ و دایرة المعارف فارسی شود.

بیستون.

[سُ] (اِخ) از حکمرانان رویان و رستمدار سلسلهء پادوسیان. جلوس از سال ۶۱۰ تا ۶۲۰ ه . ق. (التدوین).

بیستون.

[سُ] (اِخ) دهی از دهستان چمچال بخش صحنهء شهرستان کرمانشاه است و ۸۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۵).

بیست و نه.

[تُ نُهْ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) بیست به اضافهء نه. شمارهء بعد از بیست وهشت و قبل از سی. تسعة و عشرون.

بیست و هشت.

[تُ هَ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) بیست به اضافهء هشت. شمارهء بعد از بیست وهفت و قبل از بیست ونه. ثمانیة و عشرون.

بیست و هفت.

[تُ هَ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) بیست به اضافهء هفت. شمارهء بعد از بیست وشش و قبل از بیست وهشت. سبعة و عشرون.

بیست و یک.

[تُ یَ / یِ] (عدد مرکب، ص مرکب، اِ مرکب) بیست به اضافهء یک. عدد بعد از بیست و قبل از بیست ودو. واحد و عشرون. - بیست ویک پیکر؛ بیست ویک صورت فلکی بنظر قدما که بحساب شمال منطقة البروجند و عبارتند از: دب اصغر. دب اکبر. تنین. قیقاوس. عوا. فکه (کاسهء درویشان). جاثی علی رکبتیه. شلیاق. دجاجة. ذات الکرسی. حامل رأس الغول. ممسک العنان (ممسک الاعنة). عقاب (نسر طائر). دلفین. سهم. حوا. حیة. قطعة الفرس. فرس اکبر. مرأة المسلسلة. مثلث. (از فرهنگ فارسی معین). صور شمالی فلک البروج. (برهان). صور فلکی که رو بشمال دارند. (شرفنامهء منیری) : بیست ویک پیکر که از صقلاب دارد خیلتاش گرد راه خیل او تا قیروان افشانده اند. خاقانی. - بیست ویک درخواست(۱)؛ شهرت اولتیماتومی که در ۱۹۱۵ م. ژاپن تسلیم چین کرد. تقاضای ژاپن این بود: نظارت بر سرزمین کیائوچو، حکومت بر منچوری و مغولستان. استخراج معادن زغال چین، چین بهیچ کشور خارجی دیگر امتیازات ندهد، هدایت چین از طرف ژاپن در امور داخلی و نظامی.... (از دائرة المعارف فارسی). - بیست ویک وشاق؛ بمعنی بیست ویک پیکر است که بیست ویک صورت باشد از جملهء چهل وهشت صورت فلک البروج در جانب شمال. (برهان) (از فرهنگ خطی). یعنی بیست ویک پیکر از جمله سی وشش پیکر. (شرفنامهء منیری) : با بیست ویک وشاق ز صقلاب ترک وار بر راه وی کمین بمفاجا برافکند.خاقانی ||. - نوعی بازی با ورق. وجه تسمیه آنکه جمع شمارهء خالهای روی

ورق ها که در دست یک بازی کننده است به بیست ویک رسد، از دیگر خالها برتر حساب شود و دارنده‌ء آن برنده باشد. (۱) - Twenty-one Demands.

بیست و یکم.

[تُ یَ / یِ کُ] (عدد ترتیبی مرکب، ص نسبی) در مرتبه‌ء بیست ویک.

بیست و یکمین.

[تُ یَ / یِ کُ] (ص نسبی، اِ مرکب) بیست و یکم. الحادی والعشرون.

بیستی.

(ص نسبی، اِ) یک قسم پول سیاهی که سابقاً در ایران رایج بود و اکنون غیرمعمول است. (ناظم الاطباء). سکه ای است معروف به مقدار بیست درم. (آنندراج). مسکوک خشن مسینه و بزرگ و آن خمس صد دیناری یعنی بیست دینار و در دوره‌ء فتحعلیشاه و محمدشاه و اوائل ناصرالدین شاه معمول بوده است (||. در تداول مشتی ها) بیست تومانی (اسکناس): یک بیستی مایه رفت. (یادداشت مؤلف).

بیستی.

(اِخ) قریه ای از قریه های ری. (معجم البلدان).

بیستی.

[] (ص نسبی) منسوب است به بیست که قریه ای است از قرای ری بگمان من. (از انساب سمعانی). و نیز رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص ۳۲۶ شود.

بیست یک.

[یَ / یِ] (اِ مرکب) از بیست یکی. یک بیستم. نصف عشر. (یادداشت مؤلف).

بیستین.

(ص نسبی) منسوب به بیست. (ناظم الاطباء).

بیسج.

[سَ] (ص مرکب) (از: بی + سج) بی شکل. بدوضع و بدساخت. (ناظم الاطباء). رجوع به سج شود.

بی سخاوت.

[سَ وَ] (ص مرکب) (از: بی + سخاوت) بخیل. ممسک. رجوع به سخاوت شود.

بی سخن.

[سُ خَ] (ص مرکب، ق مرکب)(از: بی + سخن) گنگ ||. خاموش. ساکت. (ناظم الاطباء ||). غیرناطق : این رستنی است ناروان هر سو و آن بی سخن است وین سوم گویا. ناصرخسرو ||. کلمهء تأکید. حتماً. یقیناً. (از لغت محلی شوشتری نسخهء خطی). کنایه از بی شک و بی شبهه باشد. (از رشیدی) (برهان). بی شایبه. (از انجمن آرا) (از آنندراج). بی گفتگو. بدون چون و چرا. بلاریب. بی گمان. رجوع به سخن شود : طاعن و بدگوی اندر سخنش بی سخنند ورچه باشد سخن طاعن و بدگوی ذمیم. فرخی. قرعه بر هر کو زدند آن طعمه است بی سخن شیر ژیان را لقمه است.مولوی. گفت ای زن پیش این بت سجده کن ورنه در آتش بسوزی بی سخن.مولوی.

بی سر.

[سَ] (ص مرکب) (از: بی + سر) آنکه سر ندارد. آنچه سر ندارد. بی رأس. تن بدون سر : بیابان بکردار جیحون ز خون یکی بی سر و دیگری سرنگون.فردوسی. ز بس کشته و خسته شد جوی خون یکی بی سر و دیگری سرنگون.فردوسی. بگریند مر دوده(۱) و میهنم که بی سر ببینند خسته تنم. عنصری (از اسدی). الحق ستوه گشتم زین شهر بی سر و بن وین مردم پریشان چون عضوهای بی سر. شرف شفروه. - تن بی سر؛ بدنی که سر آن را جدا کرده باشند : همه دشت ازیشان تن بی سرست زمین بستر و خاک شان چادرست.فردوسی. سر بی تنان و تن بی سران چرنگیدن گرزهای گران.فردوسی. ای هر که افسری است سرش را چو کوکنار پیشت چو لاله بی سر و دامن تر آمده. خاقانی ||. بی اساس. بی اصل. - بی سر و ته؛ کنایه از پوچ و بی معنی ||. کسی که سر و بزرگ و مربی نداشته باشد. (ناظم الاطباء). بی سرپرست. بی فرمانده : پراکنده شد رای بی تخت شاه همه کار بی بوی و بی سر سپاه.فردوسی ||. بی ابتدا. بی آغاز. بی نقطهء شروع. - چنبر بی سر؛ متصل. یکپارچه. بی انفصال. بی بریدگی و قطع : چون چنبر بی سر است فرقان خیره چه دوی بگرد چنبر.ناصرخسرو ||. بی نصیب. بی بهره. محروم : و امراء اطراف هر کسی خوابکی دید چنانکه چون بیدار شد خویشتن را بی سر یافت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۴۳ ||). بدون درپوش. بدون سرپوش ||. بینظیر. بیهمتا. (ناظم الاطباء). رجوع به سر در تمام معانی شود. (۱) - ن ل: بگرید مرا دوده.

بیسر.

[سَ] (اِ) پرنده ای است شکاری شبیه به پیغو که آن نیز جانوری است شکاری از جنس باشه. (برهان). بیسره. مرغ شکاری شبیه به شکره و پیغو اما تیزتر از هر دو. (رشیدی).

بی سرافسار.

[سَ اَ] (ص مرکب) بی مهار. گسسته مهار. سرخود. بدخوی. (ناظم الاطباء ||). بدوضع. (آنندراج ||). بدتربیت. (ناظم الاطباء||). نااهل. (آنندراج ||). نالایق. ناقابل ||. نامقید. (آنندراج ||). تنبل و کاهل ||. غافل. (ناظم الاطباء).

بیسراک.

[سَ / سُ] (اِ) شتر جوان پرقوت. (جهانگیری) (برهان) (رشیدی). شتر جوان. (غیاث) (سراج اللغات). شتری جوان که مادرش ناقهء

عربی و پدرش دوکوهان باشد. (رشیدی) (برهان) (غیاث) : الا کجاست جمل بیسراک من(۱) بسان ساقهای عرش پای او.منوچهری. نشستم بر آن بیسراک سماعی فروهشته دو لب چو لفج زبانی.منوچهری. چو دیدم رفتن آن بیسراکان بدان کشی روان زیر حبایل.منوچهری. شتر نیز هم ناقه هم بیسراک شتابنده چون باد و از گرد پاک.نظامی. همه توشهء ره ز شیرین و شور روان کرد بر بیسراکان بور.نظامی ||. شتربچهء یکساله و دوساله. (برهان). شتربچه. (غیاث). اشتر یکساله یا دوساله. (فرهنگ میرزا). شتربچه. (شرفنامهء منیری). شتری که مادرش و پدرش دوکوهان باشد. (رشیدی). اما در رساله ای بمعنی شتری بنظر رسیده که مادر آن ناقهء عربی باشد و پدرش دوکوهان. نوعی از شتر است نه مطلق شتر. (از یادداشت مؤلف ||). کرهء خر الاغ. (برهان) (غیاث). سراج اللغات نوشته که بدین معنی بیراک بدون سین مهمله است. (از غیاث). خر که از مادیان اسب زاید و این وضع فرعون است که خر را بر مادیان جهانیده و آن خربچه را برهان دعوی بطلان خویش ساخته. (شرفنامهء منیری) (از برهان ||). شتر غیربُختی. مقابل دیلاغ و اروانه. (یادداشت مؤلف) : کاروانی بیسراکم داد جمله بارکش کاروانی دیگرم بخشید بختی جمله رنگ. فرخی. دگر چارصد بختی و بیسراک بصندوقها بار بد(۲) سیم پاک.اسدی. من بنده که روی سوی او دارم بی بختی و بیسراک و اروانه(۳).مختاری. آن تجمل زوی جمل نکشد خنگل و بیسراک و الوانه(۴).سوزنی. به بیسراک شب آهنگ و لوک ترکی روز که زیر سبزهء گردون همی کنند افسار(۵). کمال اسماعیل (در قسمیه ||). شتربچهء بیقرار : پیوسته از چشم و دلم در آب و آتش منزلم بر بیسراکی محملم در کوه و صحرا گام زن. امیر معزی. هزار نخستین ازو بیسراک به گردن کشی کوه را کرده خاک.نظامی. (۱) - ن ل: الا کجاست جمل بادپای من. (دیوان ص۸۲). در این صورت شاهد کلمه نخواهد بود. (۲) - ن ل: بصندوقهاشان همه. (۳) - اروانه، نوعی شتر. (برهان). (۴) - الوانه ظاهراً مبدل اروانه است بمعنی نوعی از شتر. (۵) - ن ل: اشعار.

بی سران.

[سَ] (اِ مرکب) جانوران دوکفه ای. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به بی سر شود.

بی سرمایه.

[سَ یَ / یِ] (ص مرکب) (از: بی + سرمایه) که سرمایه ندارد. بی مایه : ای پیران عمر بر باد برفته اشک از دیدگان ببارید برای بیکسان بی سرمایه بگریید. (قصص الانبیاء ص۲۴۱). ز دولتمندی درویش باشد که بی سرمایه سوداندیش باشد.نظامی. رجوع به سرمایه شود.

بی سرمگی.

[سُ مَ / مِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بی سرمه. نداشتن سرمه. اهمال در نکشیدن(۱) سرمه به چشم. (ناظم الاطباء). رجوع به سرمه شود. (۱) - کذا در ناظم الاطباء، و «کشیدن» صحیح است.

بی سر و بن.

[سَ رُ بُ] (ص مرکب) (از: بی + سر + و + بن) بی سر و ته. سست و ضعیف : دعاوی بی سر و بن. (یادداشت مؤلف ||). دور و دراز. بی سر و ته. بی کران. نامتناهی. نامعلوم : همچنان پیاده در کوهها و بیابانها بی سر و بن میگشت و بر گناهان خود نوحه میکرد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). الحق ستوه گشتم زین شهر بی سر و بن وین مردم پریشان چون عضوهای بی سر. شرف الدین شفروه.

بی سر و بی سامان.

[سَ رُ] (ص مرکب)بی خانمان. دربدر. بی بضاعت : نفسی سرد برآورد ضعیف از سر درد گفت بگذار من بی سر و بی سامان را.سعدی ||. پریشان حال و آشفته احوال با زندگی درهم. رجوع به بی سر و سامان شود.

بی سر و پا.

[سَ رُ] (ص مرکب) (از: بی + سر + و + پا) فرومایه. نالایق. پست. (یادداشت مؤلف) : و از این گروهی بی سر و پا که با تست بیمی نیست. (تاریخ بیهقی). ملیح تر شود آن زن فروش و گر نشود همین که هست بس است این گدای بی سر و پا. سوزنی. نزهتگاه شیدایان و تفرج جای بی سروپایان. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۱۱۶). عارضش را بمثل ماه فلک نتوان گفت نسبت دوست به هر بی سر و پا نتوان کرد. حافظ. رجوع به سر شود ||. از همه جهت بی نوا و بیچاره. (از ناظم الاطباء). مفلس و محتاج. (آنندراج ||). درمانده. عاجز. ناتوان : پیش تو گر بی سر و پا آمدیم هم به امید تو خدا آمدیم.نظامی. ارباب شوق در طلبت بی دلند و هوش اصحاب فهم در صفتت بی سرند و پا. سعدی ||. سراسیمه. (هفت قلزم). پریشان حال ||. بی انتها. لایتناهی. مجهول. ناشناخته. و به مجاز، بی نظم و ترتیب : تا بی سر و پا باشد اوضاع فلک زین دست در سر هوس ساقی در دست شراب اولی. حافظ ||. کنایه از بی نظام و بی اسلوب. (ناظم الاطباء). بی اسلوب و بی نظام و بی ربط. (آنندراج). بی انتظام. هرج و مرج. - کاری بی سر و پا؛ که انجام آن دشوار و جمع و فراهم آوردن اجزاء آن سخت باشد. (یادداشت مؤلف ||). سست. (ناظم الاطباء). گفتار و یا خبر بی سر و پا. (از یادداشت مؤلف ||). نام مهره ای گرد و مدور. (ناظم الاطباء).

بی سر و پایی.

[سَ رُ] (حامص مرکب)حالت و کیفیت بی سر و پا ||. ناتوانی. عجز و درماندگی. (یادداشت مؤلف ||). فقر ||. کنایه از فرومایگی، پستی و دنائت. سفلگی و پستی. (یادداشت مؤلف) : .... که سخن نگویند الا بسفاهت و نظر نکنند الا بکراهت. فقرا را به بی سر و پایی منسوب کنند. (گلستان). - بی سر و پایی کردن؛ کنایه از فروتنی نشان دادن : خار نه ای کاوج گرایی کنی به که چو گل بی سر و پایی کنی.نظامی.

بی سر و ته.

[سَ رُ تَ] (ص مرکب) (از: بی + سر + و + ته) بی سر و بن. بی ابتدا و انتها: گفته های بی سر و ته، خبر بی سر و ته، دعوی بی سر و ته، سخنان بی سر و ته؛ لاطائل و بیهوده. (از یادداشت مؤلف).

بی سر و دل.

[سَ رُ دِ] (ص مرکب)بی پروا. (غیاث) (آنندراج).

بی سر و دلانه.

[سَ رُ دِ نَ / نِ] (ق مرکب) بطور بی پروایان. (غیاث) (آنندراج).

بی سر و دلی.

[سَ رُ دِ] (حامص مرکب)حالت و کیفیت بی سر و دل. بی هوشی. بی حواسی. (ناظم الاطباء)

بی سر و سامان.

[سَ رُ] (ص مرکب) (از: بی + سر + و + سامان) محتاج. مفلس. بی برگ و توشه. (آنندراج). بینوا ||. پریشان و مشوش. (ناظم الاطباء). شوریده. شوریده دل. پریشان خاطر. مضطرب. پریشان حال : عقل بی خویشتن از عشق تو دیدن تا چند خویشتن بی دل و دل بی سر و سامان دیدن. سعدی. عاشقی سوخته ای بی سر و سامان دیدم گفتم ای یار مکن در سر فکرت جان را. سعدی. دارم از زلف سیاهش گله چندان که مپرس که چنان زو شده ام بی سر و سامان که مپرس. حافظ. - بی سر و سامان داشتن؛ پریشان خاطر داشتن. مضطرب و مشوش داشتن : گر تو زین دست مرا بی سر و سامان داری من به آه سحرت زلف مشوش دارم.حافظ. - سخن بی سر و سامان؛ بی سر و ته.تافه. لاطائل : آنست گزیده که خدایش بگزیند بیهوده چه گویی سخن بی سر و سامان. ناصرخسرو||. نامنظم. پریشان. درهم. بی انتظام : سالار چون حال بر این جمله دید، بی سر و سامان بضرورت قلب لشکر را براند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۹۳ ||). بی خانمان. (ناظم الاطباء) : ور به بسطام شدن نیز ز بی سامانیست پس سران بی سر و سامان شدنم نگذارند. خاقانی. - بی سر و سامان شدن؛ بی خانمان شدن: ور به بسطام شدن نیز ز بی سامانیست پس سران بی سر و سامان شدنم نگذارند. خاقانی ||. درمانده ||. بی یار و یاور و بی کس ||. تباهکار. فرومایه. ناکس. خوار ||. شهوت پرست ||. شرور. بدذات||. گستاخ. (ناظم الاطباء). رجوع به سامان و رجوع به سر در تمام معانی شود.

بی سر و سامانی.

[سَ رُ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی سر و سامان. بیخانمانی. آوارگی. پریشانی : سر و سامانی از این بی سر و سامانی نیست. سعدی.

بیسره.

[سَ رَ] (اِ) بیسر. نام جانوری است. رجوع به بیسر و بیسران شود ||. استر که عربان بغل گویند. (از برهان). استر و قاطر. (ناظم الاطباء).

بیسری.

[بَ سَ ری ی] (ع اِ) یکی بیاسرهٔ. گروهی در سند که ناخداها آنها را برای محاربه با دشمن نوکر دارند. (ناظم الاطباء). رجوع به بیاسرهٔ شود.

بیسری.

[بَ سَ] (اِخ) امیری بود در مصر و به او منسوب است قصر عالی که در قاهره است. (از منتهی الارب).

بی سعادت.

[سَ دَ] (ص مرکب) (از: بی + سعادت) بدبخت و ناشاد و نامراد. (از آنندراج). بدبخت و بی نصیب و بی بهره. (ناظم الاطباء).

رجوع به سعادت شود.

بی سعادتی.

[سَ دَ] (حامص مرکب)کیفیت و حالت بی سعادت. بدبختی. ناکامی و نامرادی : پیراهن بی سعادتی ز سر درکش، صدرهء جفا چاک زن(۱). (مجلس چهارم سعدی). (۱) - ن ل: پیراهن بی سعادتی در سر کش، صدرهء جفا چاک ساز.

بی سعی.

[سَعْیْ] (ص مرکب) (از: بی + سعی) بی کوشش. بی پایمردی. بدون یاری و یاوری : شکر کن شکر خداوند جهان را که بداشت به تو ارزانی بی سعی کس این ملک قدیم. ابوحنیفهء اسکافی (از تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۰). رجوع به سعی شود.

بیسک.

[بَ سَ] (ع اِ) کلمهء ترحم مانند ویسک که در وقت ترحم و دل آسایی کودک گویند. (ناظم الاطباء). کلمه ای است که وقت ترحم و دل آسایی کودک گویند. کِش کِش. (یادداشت بخط مؤلف).

بیسکون.

[سُ] (ص مرکب) (از: بی + سکون) جنبان. متحرک. (ناظم الاطباء ||). مشوش. مضطرب. بی آرام : هر جا که دلی است در غم تو بیصبر و قرار و بیسکون باد.حافظ ||. کسی که از شوخی هیچ جا قرار نگیرد. (غیاث). شوخ که در هیچ جا قرار نگیرد. (آنندراج). رجوع به سکون شود.

بی سکه.

[سِکْ کَ / کِ] (ص مرکب) (از: بی + سکه) که سکه ندارد. زر و سیم بی نقش. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). زر و سیم بی نگار. غیرمضروب : که بی سکه ای را چه یارا بود که هم سکهء نام دارا بود؟نظامی ||. فاقد زر مسکوک. بی زر و سیم. رجوع به سکه شود ||. کنایه از مردم بیقدر و بی اعتبار و بی شأن و شوکت و وقار. (برهان) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (آنندراج). بیقدر و بی مقدار. (غیاث). کنایه از مردم ناکاره. (لغت محلی شوشتری خطی). رجوع به سکه شود ||. هر چیزی که طراوت و نمودی نداشته باشد. (برهان) (ناظم الاطباء). بی نمود. بی ارج. بیرونق. بی آب و رنگ.

بیسکیزیدن.

[بیَ / بی دَ] (مص)اسکیزیدن. سکیزیدن. آلیزیدن. جفته انداختن. (از یادداشت مؤلف). رجوع به اسکیزیدن شود.

بی سلب.

[سَ لَ] (ص مرکب) (از: بی + سلب) بی جامه. بی پوشش : بی صورت مبارک تو دنیا مجهول بود و بی سلب و زیور.ناصرخسرو. و رجوع به سلب شود.

بی سلیقگی.

[سَ قَ / قِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بی سلیقه. بی ذوقی. بی مهارتی. عدم مهارت. (ناظم الاطباء).

بی سلیقه.

[سَ قَ / قِ] (ص مرکب) (از: بی + سلیقه) بی ذوق. بی مهارت. عاری از ذوق. (ناظم الاطباء ||). بی قاعده و بی ترتیب. (آنندراج). بی اسلوب. (ناظم الاطباء). و رجوع به سلیقه شود.

بیسم.

[سِ] (ع اِ) ثمری است شبیه به «بِهْ» کوچکی صلب و بازغبی بسیار زیاده از به. انطاکی گوید که درخت آنرا پیوند از سیب و امرود و یا با نهال بلوط و یا بید و یا قسطل که شاه بلوط است مینمایند و کثیرالوجود و بسیار پیوند از تفاح و صفصاف که بید است مینمایند و هنگام رسیدن ثمر آن هنگام رسیدن ثمار دیگر است و تا اواسط زمستان می ماند. (مخزن الادویه ص ۲۶۰). درختی است که به درخت بلوط ماند و میوهء آن مانند میوهء به خرد می باشد. (از ذیل اقرب الموارد). رجوع به تذکره داود ضریر انطاکی ص ۹۱ شود.

بیسمارک.

(اِخ) بیزمارک. عنوان کاملش اوتوفورست فون بیسمارک(۱) معروف به صدر اعظم آهنین (۱۸۱۵ - ۱۸۹۸ م.). سیاستمدار آلمانی و موجد امپراطوری آلمان؛ نخست وزیر (۱۸۶۲ - ۱۸۹۰ م.) پروس، صدر اعظم (۱۸۷۱ - ۱۸۹۰ م.) آلمان. وی پارلمان را بعلت اینکه با بودجهء تسلیحاتی او مخالفت کرد منحل ساخت (۱۸۶۲ م.) و بر سر مالکیت شلسویگ هولشتاین، به اتفاق اتریش با دانمارک جنگید (۱۸۶۴ م.). پس از پیروزی، اختلاف نظر او با اتریش بر سر ادارهء نقاطی که از دانمارک گرفته بودند منجر به جنگ اتریش و پروس شد (۱۸۶۶ م.) که دست اتریش را از آلمان کوتاه کرد آنگاه بمنظور تجدید سازمان آلمان و قرار دادن آن تحت رهبری پروس اتحادیهء آلمان شمالی را ترتیب داد. عمداً پیام «امس» را تحریف کرد و جنگ فرانسه و پروس (۱۸۷۰ - ۱۸۷۱ م.) را برانگیخت. در ژانویهء ۱۸۷۱ م. ویلهلم اول (پادشاه پروس) امپراطور آلمان اعلام شد. بیسمارک که وحدت آلمان را با جنگ تأمین کرده بود کوشید که با صلح آن را استوار سازد. آلمان را در ۱۸۷۹ م. با اتریش و در ۱۸۸۲ م. با ایتالیا متحد ساخت و با روسیه آشتی کرد و در اروپا نقش داوری پیش گرفت. بیسمارک در ۱۸۷۸ م. دست به اقدامات شدیدی علیه سوسیالیستها زد و نشر آثار سوسیالیستها را ممنوع ساخت و در سالهای ۱۸۸۳ - ۱۸۸۷ م. یک سلسله قوانین اصلاحات اجتماعی گذرانید. در نتیجهء سیاست بیسمارک تجارت و صنعت مستعمرات آلمان بسرعت توسعه یافت. ویلهلم دوم که از نفوذ بیسمارک خرسند نبود در ۱۸۹۰م. او را برکنار کرد. بیسمارک در دورهء گوشه گیری بشدت از سیاستهای ویلهلم انتقاد کرده و خاطرات خود را نوشته است. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Otto Von Bismarck.

بیسمارک.

(اِخ)(۱) (مجمع الجزایر...) ملانزی. در شمال شرقی گینهء جدید با ۱۴۹۰۰۰ سکنه. مستعمرهء قدیم آلمان است. (از فرهنگ فارسی معین). (۱) - Bismarck.

بیسمارک.

(اِخ) بیزمارک. نام شهر و بندری در ایالات متحدهء امریکا، کرسی داکوتای شمالی در ساحل میسوری با ۱۸۶۰۰ تن سکنه و معادن زغال سنگ. (از فرهنگ فارسی معین).

بیسموت.

(فرانسوی، اِ)(۱) عنصر فلزی متبلور شکنندهء نقره فام با پرتو گلگون (علامت شیمیایی Bi). از لحاظ هدایت برق و حرارت ضعیف است و براثر انجماد منبسط میشود و برای پایین آوردن نقطهء ذوب آلیاژها (آلیاژهای قالبگیری) و در چاپ پارچه های پنبه ای و ساختن لوازم آرایش بکار میرود. ترکیبات غیرمحلول آن در طب استعمال میشود. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bismuth.

بیسن.

[سَ] (اِ) زهر قاتل و کشنده. (ناظم الاطباء) (آنندراج).

بی سنگ.

[سَ] (ص مرکب) (از: بی + سنگ) بی وقار و تمکین. (رشیدی). کنایه از بی وقر باشد. (انجمن آرا). سبک و بی وقار. (از آنندراج) : اسکاف گه بروی گدا روی پیر خنگ بی سنگ غر زنی که سرت باد زیر سنگ. سوزنی. در باب شاعری که مباد اوی امیر شعر بی سنگ شاعری است بکوبم سرش بسنگ. سوزنی. من بی سنگ خاکی مانده دلتنگ نه در خاکم در آسایش نه در سنگ.نظامی. و رجوع به سنگ شود ||. بی طاقت : ملک بی سنگ شد زان سنگ سفتن که بایستش بترک لعل گفتن.نظامی.

بی سنگی.

[سَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی سنگ. سبکی. جلفی. بی وقاری. جلافت. عدم رزانت. بی متانتی. (یادداشت مؤلف) : ور ز بی سنگی سرّ دل خود کشف کند در زمان زیر و زبر سنگ شود همچو کشف. سوزنی. نیست در شهر سست فرهنگی هیچ عیبی بتر ز بی سنگی.اوحدی. رجوع به سنگ شود.

بی سواد.

[سَ] (ص مرکب) (از: بی + سواد) آنکه خط خواندن نتواند. (ناظم الاطباء). که خواندن و نوشتن نداند. (یادداشت مؤلف). ناخوانا. نانویسا. ناخوانده. امی. عامی: بی سواد کور است ||. که معلومات بسیار و عمیقی ندارد: آدمی بیسواد. (یادداشت مؤلف). کم مایه در دانش.

بی سوادی.

[سَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیسواد. عامی بودن. امی بودن. (یادداشت مؤلف ||). کم مایگی در دانش و معلومات.

بی سؤال.

[سُ آ] (ص مرکب، ق مرکب)(از: بی + سؤال) بدون پرسش. (ناظم الاطباء). آنکه از کسی سؤال نکند. (آنندراج). - بی سؤال و

جواب؛ ناگزیر. (یادداشت مؤلف ||). بدون تمنا و درخواست. (ناظم الاطباء). و رجوع به سؤال شود.

بی سود.

(ص مرکب) (از: بی + سود) بی نتیجه. بی فایده. (یادداشت مؤلف) : بی سود بود هرچه خورد مردم در خواب بیدار شناسد مزه از منفعت و ضر. ناصرخسرو ||. تباه. هدر. بی نتیجه و فایده : ز گفتار او شاه خشنود گشت همه رنج پوینده بی سود گشت.فردوسی. چو دیدند کان کار بی سود گشت بلنداختر و نام دارا گذشت.فردوسی. جهاندار بی سود بسیارگوی نماندش(۱) بنزد کسی آبروی.فردوسی. - بی سود و زیان؛ کاملاً بیفایده. (از یادداشت مؤلف). - کار بی سود؛ کار بی فایده. بی حاصل و بی نتیجه و لغو : اگر جان تو بسپرد راه آز شود کار بی سود بر تو دراز.فردوسی. - گفتار بی سود؛ سخن ناسودمند. سخن بی فایده : بگفتار بی سود و دیوانگی نجوید جهانجوی مردانگی.فردوسی. (۱) - ن ل: نماندت.

بیسودن.

[دَ] (مص) بمعنی سودن. (از جهانگیری). لمس کردن. دریافتن : بخاک وادی آن چهره ای که آبله کرد بآستین حریر ارچه نرم بیسودی.سوزنی. کوه بیسود زخم تیرش گفت صاعقه است این نه شیر واغوثا. ابوالفرج رونی. اما این کلمه دگرگون شدهء ببسودن است. رجوع به ببسودن و سودن شود.

بیسور.

(ص مرکب) (از: بی + سور) بی باره. بی حصار: شهر بیسور؛ شهری که در اطراف آن دیوار نباشد.

بیسور.

(اِخ) نام شهری است غیرمعلوم. (برهان) (از جهانگیری) (از آنندراج). شاید مصحف میسور (هندوستان) باشد. (از حاشیهء برهان چ معین) : بجایی که بیسور بد نام آن فرودآمدند آن دو خیل گران. حکیم زجاجی (از جهانگیری).

بی سوز.

(ص مرکب) (از: بی + سوز) که سوز ندارد ||. کسی که شمع را خاموش کند. (ناظم الاطباء).

بی سوزی.

(حامص مرکب) حالت بی سوز. بی حرارتی. نداشتن سوز و گداز و هیجان : که صاحب حالتان یکباره مردند ز بی سوزی همه چون یخ فسردند.نظامی.

بیسوس.

(معرب، اِ) معرب پیه سوز. ج، بیاسیس. ابن بطوطهٔ در سفرنامه (چ مصر ص۱۸۱) نویسد: و فی المجلس خمسهٔ من البیاسیس و البیسوس شبه المنارهٔ من النحاس له ارجل ثلاث و علی رأسه شبه جلاس من النحاس و فی وسطه انبوب للفتیله و یملا من الشحم

المذاب. و نیز رجوع به دزی ج۱ ص۱۳۳ شود.

بی سوسه.

[سو سَ / سِ] (ص مرکب) (از: بی + سوسه) بی حیله. بدون شیله پیله. روراست: معاملهء بی سوسه؛ معامله ای که در او هیچ حقه و تزویر نباشد. (از یادداشت مؤلف). رجوع به سوسه شود.

بی سوک.

(اِخ) شهرکی است بناحیت پارس از حدود ارگان با نعمت فراخ و هوای خوش. (حدود العالم).

بیسوه.

[وِ] (اِ) مأخوذ از هندی، یک ششم جریب. (ناظم الاطباء).

بیسه.

[سَ] (اِخ) دهی از دهستان گوده است که در بخش بستک شهرستان لار واقع و دارای ۱۰۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۸).

بیسیار.

(اِ) ظاهراً مصحف پیشیار است. قاروره بیمار. (فرهنگ جهانگیری). پیسیار. سرشگ. قاروره. تفسره. دلیل. پیشاب. آب بیمار. بول. شاش. (یادداشت مؤلف) : بر روی پزشک زن میندیش چون بود درست بیسیارت(۱).رودکی. و رجوع به پیشیار شود. (۱) - ن ل: پیشیارت و در این صورت شاهد نیست و در فرهنگ اسدی شعر به لبیبی نسبت داده شده است.

بی سیرت.

[رَ] (ص مرکب) (از: بی + سیرت) فاسق و فاجر ||. بی آبرو و رسوا. (ناظم الاطباء ||). مفعول که به رسوائی کشیده شده است. و رجوع به بی سیرت کردن و رجوع به سیرت شود.

بی سیرت کردن.

[رَ کَ دَ] (مص مرکب)در تداول عوام، عملی نامشروع با کسی کردن. فساد کردن (بیشتر با نابالغی). بی سیرت کردن دختری یا پسری را؛ عملی منافی عفت با او کردن و مُهر برگرفتن از دوشیزه نه بوجه مشروع و دوشیزگی بردن بجبر و با وی بنامشروع آرامیدن. (از یادداشت مؤلف). بی آبرو کردن. (ناظم الاطباء).

بی سیرتی.

[رَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی سیرت. بی آبرویی و رسوایی. (ناظم الاطباء). بی ناموسی. (آنندراج ||). فسق و فجور و

سلوک برخلاف شرع. (ناظم الاطباء).

بی سیم.

(ص مرکب) (از: بی + سیم = نقرهء مسکوک) بی پول. (یادداشت مؤلف) : عاشقان بی سیم را شب خوش که هرکه را این نسیم باید دست و دامن پرسیم شاید. (از مقامات حریری ||). بدون سیم. بدون مفتول. (فرهنگ فارسی معین). مقابل باسیم (||. اِ مرکب) دستگاهی که بدون سیم امواج صوت را بمواضع دور انتقال دهد: تلگراف بیسیم. تلفن بیسیم ||. بی سیم (ادارهء کل...) ایجاد بیسیم در آغاز دورهء رضاشاه بعهدهء وزارت جنگ محول شد و نخستین بنای بیسیم ایران در سال ۱۳۰۳ ه . ش. به اتمام رسید و مدرسهء بی سیم کل قشون اوائل سال ۱۳۰۴ تأسیس گردید. از نیمهء سال ۱۳۰۴ نصب دستگاه فرستندهء ۲۰ کیلوواتی موج بلند و مرکز نیروی آن آغاز شد. قسمت گیرنده نیز در جوار پست فرستنده قرار گرفت. در فروردین ماه ۱۳۰۵ نصب دستگاه مزبور خاتمه یافت و آزمایشهای مقدماتی شروع و در ششم اردیبهشت ۱۳۰۵ دستگاه مزبور افتتاح شد. نصب دستگاههای بیسیم شهرهای تبریز، مشهد، شیراز، کرمان، خرمشهر، و کرمانشاه که در سال ۱۳۰۴ شروع شده بود در نیمهء سال ۱۳۰۵ خاتمه یافت. در دیماه ۱۳۰۵ کلیهء دستگاههای بی سیم تهران و شهرستانها با کارمندانی که برای ادارهء آنها تربیت شده بودند به اختیار وزارت پست و تلگراف گذاشته شدند. در آبانماه ۱۳۰۹ دستگاه گیرنده و موج کوتاه و در تیرماه ۱۳۳۶ ه .ش . برای مکالمات با خارج از کشور فرستندهء ۲۰ کیلوواتی افتتاح شد. (از فرهنگ فارسی معین).

بیش.

(ص، ق)(۱) زیادتی و افزونی. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). زیادت. زیاده. بَس. بسیار. افزون. فزون. علاوه. مقابل کم. وَس. کثیر. (یادداشت مؤلف) : بودنی بود می بیار اکنون رطل پر کن مگوی بیش سخون.رودکی. پس بیش مشنوان سخن باطل کسی کز شارسان علم سوی روستا شده ست. ناصرخسرو ||. فزون در مقام و مرتبه نه در مقدار. زیادت. زیاده بر : ما از آل بویه بیشیم و چاکر ما از صاحب عباد بیش است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۹۷ ||). فزونتر. افزونتر. زیاده بر. بیشتر. (یادداشت مؤلف) : کاشک آن گوید که باشد بیش نه بر یکی بر چند نفزاید فره.رودکی. کار بوسه چو آب خوردن شور بخوری بیش تشنه تر گردی.رودکی. بخوشاندت اگر خشکی فزاید وگر سردی خود آن بیشت گزاید.ابوشکور. یک آهوست خوان را که ناریش پیش چو پیش آوریدی صد آهوش بیش. ابوشکور. جهان بر شبه داود است و من چون اوریا گشتم جهانا یافتی کامت دگر زین بیش مخریشم. خسروی. بسنده نکردم به تبکوب خویش بر آن شدم کز منش سیر بیش.خسروی. جهاندار یزدان ورا برکشید چو زین بیش گویم نباید شنید.فردوسی. در گنج بگشاد و چندی درم که دیدی بر او بر ز هرمز رقم بیاورد گریان بدرویش داد چو درویش پوشیده بد بیش داد.فردوسی. از این بیش کردی که گفتی تو کار که یار تو بادا جهان کردگار.فردوسی. یکی مؤاجر بی شرم و ناخوشی که ترا هزار بار خرانبار بیش کرده عسس.لبیبی. نه همه کار تو دانی نه همه زور تراست لنج پرباد مکن بیش و کتف برمفراز.لبیبی. شادی و بقا بادت وزین بیش نگویم کاین قافیهء تنگ مرا نیک به پیخست. عسجدی. گرد لشکر صدوشش میل سراپرده بود بیست فرسنگ زمین بیش بود لشکرگاه. منوچهری. شادروان باد شاه شاددل و شادکام گنجش هر روز بیش رنجش هر روز کم. منوچهری. تا کجا بیش بود نرگس خوشبوی طری که بچشم تو چنان آید چون درنگری. منوچهری. چه مردن دگرجا چه در شهر خویش سوی آن جهان ره یکی نیست بیش.اسدی. بهر سرش بر، صد دهانست بیش بهر دست بر، چنگ سیصد به پیش. اسدی. که در شب بیش باشد درد بیمار. (ویس و رامین). دل بیش کشد رنج چو دلبر دو شود. مسعودسعد. و اگر بیش خوری طبع نفور گیرد و باز شراب را هرچند بیش خوری بیش باید. (نوروزنامه). و آدمی چون کرم پیله است، هرچند بیش تند بند سخت تر گردد. (کلیله و دمنه). و

هرچند که در ثمرات عفت تأمل بیش کردم رغبت من در اکتساب آن زیادت گشت. (کلیله و دمنه). و اندر بیشتر مردمان اندر زهره این دو منفذ بیش نیست. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آفت علم و حکمت است شکم هر کرا خورد بیش دانش کم.سنائی. ز رای روشن و تدبیر ملک پرور اوست که دادکیشان بیشند و ظلم کیشان کم. سوزنی. شاد باش ای بمعجزات کرم مریمی از هزار عیسی بیش.انوری. گر از بهر گنج آرم اینجا فریش بمغرب زر مغربی هست بیش.انوری. ز خوبان هر که را بیش آزمایی ازو جز زشت کرداری نیاید.خاقانی. گرچه روز آمد به پیشین از همه پیشینیان بیش پیشم در سخن دانی کسی کو پیشواست. خاقانی. و بیش سخن بیفایده نگوید و نابوده نخواهد. (سندبادنامه ص۱۸۵). دولتت بیش و دشمنت کم باد. (سندبادنامه ص۱۱). در مدح تو هرچه بیش کوشم. (سندبادنامه ص۱۸). بار عنا کش بشب قیرگون هر چه عنا بیش عنایت فزون.نظامی. میی کاول قدح جام آورد پیش ز صد جام دگر دارد بها بیش.نظامی. چو باشد تندرستی و جوانی حلاوت بیش دارد زندگانی.نظامی. و هر روزش نظر بیش کرد تا ولیعهد خویش گردانید. (گلستان). هر که آمد هرگه آمد بگذرد این جهان محنت سرایی بیش نیست. احمد ژنده پیل. -امثال: هرکجا حسن بیش غوغا بیش. (یادداشت مؤلف). - از این بیش؛ زیاده بر این. (یادداشت مؤلف). بیش از این. رجوع به همین ترکیب شود. - از بیش و کم؛ از همه جا. (یادداشت مؤلف). - بیش از؛ زیاد بر. فزون از. زیاد از. افزون از. اکثر من. افضل من. متجاوز از. (یادداشت مؤلف) : جهان ما بد و نیک است و بدش بیش از نیک گل ایچ نیست ابی خار و هست بی گل خار. قمری (از رادویانی). ترا لشکری هست بیش از شمار مرا سی هزارند با این دو مار.فردوسی. بر خداوندان... بیش از آن نباشد که بندگان... را نامهای نیکو ارزانی دارند. (تاریخ بیهقی). از همهء خوردنیها...بیش از یکی سیری نتوان خوردن. (نوروزنامه). آنکه محنت بیش از آن خواهد که قسمت کرده اند گو طمع کم کن که محنت بیش باشد بیش را. سعدی. - بیش از این؛ زیاده از این. (ناظم الاطباء) : که با تو مرا روز پیکار نیست همان بیش ازین جای گفتار نیست. فردوسی. همی بنگرید این بدان آن بدین که کینه نبدشان بدل بیش ازین.فردوسی. بباغ اندر بنالد بیش ازین سرو که سرو من بریده گشت در مرو. (ویس و رامین). بنده [آلتونتاش] بیش از این نگوید و این کفایت است. (تاریخ بیهقی). همچنین از دور عاشق باش و مدحش بیش گوی درد سر کمتر ده ایرا برنتابد بیش از این. خاقانی. زحمت آنجا چون توان بردن که بر خوان مسیح خرمگس را صحن حلوا برنتابد بیش از این. خاقانی. عقل را گفتم چه گویی شاه درد سر ز من برتوانم تافت گفتا برنتابد بیش ازین. خاقانی. - بیش از کسی بودن؛ مقدم بر او بودن. بر او برتری داشتن : شاه شوریده سران خوان من بی سامان را زانکه در بی خردی از همه عالم بیشم. حافظ. - بیش از کسی داشتن کسی را؛ بر او برتر و مقدم داشتن : سواری و می خوردن و بارگاه بیاموخت رستم بدان کینه خواه بهر چیز بیش از پسر داشتش شب و روز خندان به بر داشتش.فردوسی. - بیش کردن؛ فزونتر کردن : ور سمج کند مرا و دلریش کند پس هر ساعت عذاب را بیش کند. مسعودسعد. - بیش وکم؛ (از قبیل تقابل است) کم و بیش. هرچه هست. خواه زیاد و خواه کم. (ناظم الاطباء). همه. همگی. (یادداشت مؤلف) : چو شیدوش و کشواد و قارن بهم زدند اندر آن رأی بر بیش وکم.فردوسی. برفتند هر دو بشادی بهم سخن یاد کردند از بیش وکم.فردوسی. چرا بیش و کم گشت در وی نگار چو گوهر نه اندر فزونی نه کاست. ناصرخسرو. نشستند کشور خدایان بهم سخن شد ز هر کشوری بیش وکم.نظامی. بمقدار هر دانشی بیش وکم همی رفتشان گفتگویی بهم.نظامی. کم نخواهد گشت دریا زین کرم از کرم دریا نگردد بیش وکم.مولوی ||. - تخمیناً. کمابیش. نزدیک. تقریباً. (یادداشت مؤلف) : هزاران بدو اندرون طاق و خم هزاران نگار اندر او بیش وکم.عنصری. بزرگانش گفتند کز بیش وکم اگر بخت یاور بود نیست غم.اسدی. بر شهر فاس این دو لشکر بهم رسیدند بر منزلی بیش وکم.اسدی ||. - هرچه باید. مایحتاج از ضروریات و سایر چیزها. (یادداشت مؤلف) : بده هرچه باید ز گنج و درم ز اسب و پرستنده از بیش وکم.فردوسی. هم از تخت و هم بدره های درم ز گستردنیها و از بیش وکم.فردوسی. ز گستردنیها و از بیش وکم ز پوشیدنیها و گنج و درم.فردوسی ||. - هیچ : بَرِ اوست با اختر تو بهم نداند کسی زان سخن بیش وکم.فردوسی. - بیش وکم نشدن؛ تغییر نکردن. کم و زیاد نگردیدن : کتاب و پیمبر چه بایست اگر نشد حکم کرده نه بیش و نه

کم. ناصرخسرو. - کمابیش؛ کم وبیش. بیش وکم. قلیل و کثیر. اندک و بسیار ||. تقریباً. در حدودِ. تخمیناً : دویست پیل و کمابیش صد هزار سوار. فرخی. - کم و بیش؛ کمابیش : تا کم وبیش در شمار آید. (سندبادنامه ص ۱۱). بگفتند هرچه دیدند از کم وبیش نشانی داده اند از دیدهء خویش.(گلشن راز ||). - جزء و کل: سپردم بتو مایهء خویش را تو دانی حساب کم وبیش را.نظامی. - کم و بیش کردن؛ زیاده و کم کردن : از آنم که بر سر نبشتی ز پیش نه کم کردم ای بنده پرور نه بیش.سعدی||. دیگر. سپس. بعد ازین. پس ازین. از این پس. بار دیگر. کرت دیگر. بار دوم. باز. دیگربار. (یادداشت مؤلف) : من ز خداوند تو نندیشم ایچ علم ترا بیش نگیرم نهاز.خسروی. بپدرود کردنش رفتند پیش که دانست کش باز بینند بیش.فردوسی. وزان پس بدو گفت رو کار خویش بژرفی نگه دار و مگریز بیش....فردوسی. نه همه کار تو دانی نه همه زور تراست لنج پرباد مکن بیش و کتف برمفراز.لبیبی. چون روز خواست بود منادی کرد که غارت بیش مکنید و مردمان را امان داد. (تاریخ سیستان). تا روزی رفت که تابوت بگشاید گشاده نگشت و از هوا او را آواز آمد که بیش این تابوت بدست تو نگشاید. (تاریخ سیستان). و از آنروز تا این روز بیش از سیستان دخل و حمل نرسید. (تاریخ سیستان). هرچند که خوارزمشاه از اینچه گفتم خبر ندارد و اگر بداند بلائی رسد بمن اما نخواهم که بیش خونی ریخته شود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۴). نماز دیگر چنان شد خوارزمشاه که بیش امید نماند... بیش طاقت سخن نمی دارم و بجان دادن و شهادت مشغولم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۷). فرمود تا آن حصار با زمین پست کردند تا بیش هیچ مفسدی آنجا مأوی نسازد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۴). نیز منویس نامه های امید بیش مفرست رقعه های نیاز.مسعودسعد. کانچه گم شد چنان نیابی بیش و آنچه کم شد چنان نیابی نیز.مسعودسعد. گر بیش بشغل خویش برگردم هم پیشهء هدهد سلیمانم.مسعودسعد. امیر سدید لشکرهای بسیار بولایتها فرستاد و مملکت صافی کرد و بیش در ولایت منازع نماند. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۱۶). پس چون آب برفت و بقیه از آنجا بیش نماند پشتکها در میانهء آب پدید آمدند. (تاریخ بخارای نرشخی ص۷۴). گفتند ما مسلمان شدیم... و صلحنامه نوشتند و شرطها کردند که بیش راه نزنند و مسلمانان را نکشند. (تاریخ بخارا). خرد آنست که بیشت نفرستم به سفر که شد این بار فراقت خردآموز پدر. سوزنی. بیشم قرار و طاقت آن درد دل نماند پیراهن صبوری کردم ز تن برون.سوزنی. بسان خار زردآلو خلنده سبلت آوردی که یارد بیش از لبهات شفتالو خرید ای جان. سوزنی. بیش به بازار می مخر که ببازار هیچ میی نیست آب برننهاده.خاقانی. بیش بر جای خدم ننشیند ای مه مخدوم نه جای خدم است.خاقانی. یحیی بن یحیی توبه کرد که بیش از آن باغ انگور نخورم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). این بگفت و برفت و ناپدید شد بیش او را ندیدم. (تذکرهٔ الاولیاء عطار). از این مالیخولیا چندان فروخواند که مرا بیش طاقت شنیدن نماند. (گلستان). زمام از کفش درگسلاند و بیش مطاوعت نکند. (گلستان). مه دو هفته اسیرش گرفت و بند نهاد دو هفته رفت که از وی خبر نیامد بیش. سعدی. بیش احتمال سنگ جفا خوردنم نماند کز رقت اندرون ضعیفم چو جام شد. سعدی. - بیش برنتابم؛ دیگر تحمل نکنم. (یادداشت مؤلف ||). نیکوتر. بهتر ||. نیک. خوب ||. اعلا. بسیار خوب ||. کلان. بزرگ. خوش نما. خوش آیند. (ناظم الاطباء ||). تا این حد. زیاده بر این. (یادداشت مؤلف) : ای آنکه ترا پیشه پرستیدن مخلوق چون خویشتنی را چه بری بیش پرسته. کسائی ||. این کلمهء بیش در قطعهء ذیل بگمان من مفرد، بمعنی افزون و زیادت نیست بلکه مرکب از ب + ش است بمعنی بِه او، همان چیزی که امروز در تداول عوام «بهش» گویند : چو بینی آن خر بدبخت را ملامت نیست که برسکیزد چون من فروسپوزم بیش چنان بدانم من جای غلغلیجگهش کجا بمالش اول دراوفتد بسریش(۲). لبیبی (یادداشت مؤلف). (۱) - پهلوی vesh، صفت تفضیلی از بس bas(بسیار). (حاشیهء برهان چ معین). (۲) - ن ل: فتد به خنده خریش.

بیش.

(اِ)(۱) نام بیخی است مهلک و کشنده شبیه به ماه پروین. گویند هر دو از یک جا رویند. (برهان) (از انجمن آرا). بیخ گیاهی است

بغایت زهر قاتل. (رشیدی). گیاهی سمی و مهلک و شبیه به گیاه زنجبیل که در هندوستان روید. (ناظم الاطباء). گیاهی باشد چون زنجبیل در حال خشکی و تازگی در دواها بکار است. و دانگی از آن زهر کشنده است. (یادداشت مؤلف). نباتی است مشابه زنجبیل و گاه در آن زهر کشنده روید و تریاق آن گوشت سمانی و گوشت فارهٔ البیش است و سمانی مرغی است بیش میخورد و نمیمیرد. (منتهی الارب). گیاهی است سمی که در هند روید و تازه و خشک است و شبیه زنجبیل است. (از اقرب الموارد). به هندی بس نامند و او بیخی است منبت او چین و کوهی که هلاهل نامند و بهمین جهت آن را زهر هلاهل گویند. رجوع به تذکرهء داود انطاکی و تحفهء حکیم مؤمن و مخزن الادویه و ترجمهء صیدنهء بیرونی و مفردات ابن بیطار و اختیارات بدیعی شود : بیش بزمین هند میباشد نیم درم از آن زهر قاتل است. (نزهة القلوب). بیش پیش نخوانیش که زهر بیش در طعام کند. (منشآت خاقانی چ دانشگاه ص۱۴ س ۵ ||). ریشه و یا چیزی است در نخل خرما که از آن رسن و حصیر بافند: الفحل؛ حصیر از بیش خرما. (مهذب الاسماء (||). اصطلاح نجوم) بیش فارسی بمعنی ترح و آفت عربی است. (حاشیهء برهان چ معین). (۱) - در پهلوی besh در اوستا visha بمعنی زهر. معرب آن نیز بیش است. (از حاشیهء برهان چ معین). صورتی از آن کلمهء «بس» باشد و بس بهندی زهر و سم است. (از یادداشت مؤلف).

بیش.

(ع اِ) نوعی گیاه ناشناخته در مغرب. یا گیاهی است که در کوهستانهای غرناطه روید. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵ ||). حفره ای که جهت کاشتن گیاه بیش بکار رود. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵).

بیش.

[بَ] (اِخ) موضعی است و در آن کانها است. (منتهی الارب).

بیش.

(اِخ) وادی است شیرناک در راه یمامه. بیشهٔ و بِئْشهٔ مثله. (منتهی الارب). از نواحی یمن است و دره ای است که در آن شهری بنا گردیده که آن را ابوتراب میگفتند. (از معجم البلدان).

بیشاپور.

(اِخ) شهری در نواحی فارس. (یادداشت مؤلف) : سپهداری بگیلان رفت و گرگان ... یکی دیگر به بیشاپور و شیراز یکی دیگر به خوزستان و اهواز. (ویس و رامین). بشاوور. بشاپور، از اعمال کورهء شاپورخره. بشاپور را بتازی نویسند و اصل آن بی شاپور است و تخفیف را بی از آن بیفکنده اند و شاپور نویسند. (فارسنامهء ابن البلخی چ کمبریج ص۱۴۲). رجوع به شاپور، شاوور و بشاپور شود.

بی شاخ و دم.

[خُ دُ] (ص مرکب) (از: بی + شاخ + و + دم) صفتی غول را یا مردی ضخم اندام و بیقواره را ||. که شاخ و دم ندارد. رجوع به غول بی شاخ و دم شود.

بی شام.

(ص مرکب) (از: بی + شام) بی غذای شب: سر بی شام زمین گذاردن. شب هنگام گرسنه خفتن. رجوع به شام (ترکیب بی شام خفتن) شود.

بی شامگی.

[شامْ مَ / مِ] (حامص مرکب)(از: بی + شامه + گی) عدم شامه. (یادداشت مؤلف). حالت کسی که حس بویایی ندارد. رجوع به شامه شود.

بی شاهد.

[هِ] (ص مرکب) (از: بی + شاهد) بدون گواه. (ناظم الاطباء). رجوع به شاهد شود.

بی شایبه.

[یِ بَ / بِ] (ص مرکب) (از: بی + شایبه) بی شائبه. بی شک و بی ریب. (ناظم الاطباء). بی آمیزش چیزی و بی آلودگی. (آنندراج). رجوع به شایبه و شائبه شود.

بیشباره.

[رَ / رِ] (اِ) قطعه گوشتهای پخته شده، و کلمهء شبارق یا شفارج و فیشفارج و بشارج معرب آن است. (از المعرب جوالیقی ص۲۰۴). اما ظاهراً این کلمه تصحیفی از پیشباره بمعنی خوانچهء تنقلات و پیش غذا است. رجوع به پیشپاره و حاشیهء معرب جوالیقی چ احمد شاکر ص۲۰۴ شود.

بیش بالغ.

[لِ] (اِخ) رجوع به بیشبالق و بیش بالیغ و شدالازار ص۵۰۶ شود.

بیشبالق.

[لِ] (اِخ) بیش بالیغ. رجوع به بیش بالیغ و نزهة القلوب ص۲۵۷ شود.

بیش بالیغ.

(اِخ) (از: بیش یا بش «ترکی» بمعنی پنج + بالیغ یا بالق «ترکی-مغولی» بمعنی شهر یا قلعه که اغلب در جزء اسامی شهرها می آید) نام شهری بود در ختای مغربی از فرهنگ وصاف. (آنندراج). کرسی ایغور است و از آن رو که آن پنج محله داشته به بیش بالیغ معروف شده و از سمرقند تا بیش یک هفته راه کاروان است. (یادداشت مؤلف). پای تخت ایغورستان. (تاریخ جهانگشا ج۱ ص۲۱ به بعد). (ترکی: پنج محله) پایتخت و شهر عمدهء ترکان ایغور در شمال شرقی ترکستان شرقی. امروزه آنرا «ارومچی» گویند و در جنوب صحرای «دزونگاری» و دامنه های شرقی جبال «تیانشان» واقع است. (فرهنگ فارسی معین) : محط رحال او و اولاد و لشکر او

از سمرقند تا کنار بیش بالیغ بود. (جهانگشای جوینی). و از بیش بالیغ ایدی قوت با خیل خود و از المالیغ سقناق تکین با مردان که مرد حرب بودند بخدمت او پیوستند. (جهانگشای جوینی). و رجوع به بش بالق در دائرة المعارف فارسی و بالق و تاریخ جهانگشا و تاریخ مغول عباس اقبال شود.

بی شبان.

[شَ] (ص مرکب) (از: بی + شبان) بی چوپان. بدون نگهبان گله. بی پاسبان رمه : مرو از پس این رمهء بی شبان ز هر هایهایی چو اشتر مرم.ناصرخسرو. رجوع به شبان شود.

بی شبانی.

[شَ] (حامص مرکب)بی چوپانی. بی نگهبانی. بی پاسبانی : شد از بی شبانی رمه تال و مال همه دشت تن بود بی دست و یال.فردوسی. رجوع به شبانی شود.

بی شباهت.

[شَ هَ] (ص مرکب) (از: بی + شباهت) که شباهت و مانایی ندارد. بدون مانستن. رجوع به شباهت شود.

بیش بقا.

[بی بَ] (ص مرکب) با بقای بیشتر. بیشتر در بقا. بیش در جاویدانی بودن : پیش وجود همه آیندگان بیش بقای همه پایندگان. نظامی.

بی شبه.

[شِبْهْ] (ص مرکب) (از: بی + شبه) بی مثل. بی نظیر. بی عدیل. بی همتا. بی مانند. فرید. وحید. واحد. ناهمتا. بی مثیل. بی مثال. یتیمه. بی همال. عدیم النظیر. معدوم المثل. بی نمون. بی کفو. بی بدل. (یادداشت مؤلف). رجوع به شبه شود (||. اِخ) از صفات حق تعالی است. (آنندراج) : ور بنومیدی ازین در برود بندهء عاجز دگرش چاره نماند که تو بی شبه و نظیری. سعدی.

بیش بها.

[بی بَ] (ص مرکب) پربها. (یادداشت مؤلف). مقابل کم بها. ثمین. قیمتی. غالی. پرقیمت. گران بها. (یادداشت مؤلف) (ناظم الاطباء). مقابل ارزان. مقابل رخیص :ده پاره یاقوت سرخ و ده تخت جامهء بیش بها... نزدیک وی فرستاد. (تاریخ سیستان). و اسپان و اشتران بیش بها. (تاریخ بیهقی). چون بها در گهر بیش بها هنر اندر گهرش تضمین است. ابوالفرج رونی. بحرم و کانم و چون بحر و چو کان حاصل من خلق را دُرّ ثمین و گهر بیش بهاست. مسعودسعد. هین که بمیدان حسن رخش درافکند یار بیش بهاتر ز جان نعل بهایی بیار.خاقانی. عروس عافیت آنگه قبول کرد مرا که عمر بیش بها دادمش به شیربها.خاقانی. او را خلعتی تمام بیش بها فرستاد. (منشآت خاقانی چ دانشگاه ص ۳۴۱ س ۲). یزدادی آورده است که در عهد اول برای اطلس و نسیج و عتابی بیش بها و انواع دیباج و بهایی به طبرستان آمدند. (تاریخ طبرستان).

بیش بهار.

[بی بَ] (اِ مرکب) رستنیی باشد که آنرا در گیلان همیشه جوان خوانند. برگ آن از برگ زیتون بزرگتر است و پیوسته سبز می باشد و هرگز خشک نمی شود و برگ نمی ریزد و رنگرزان برگ آنرا بجهت رنگ سبز بکار برند و آنرا به عربی حی العالم خوانند و بعضی گویند گیاهی است در حلب شبیه به اشنان، آنرا حی العالم گویند. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء).

بیش بهایی.

[بی بَ] (حامص مرکب)پرارزشی. گرانبهایی. قیمتی بودن.

بی شبهت.

[شُ هَ] (ص مرکب، ق مرکب)(از: بی + شبهت، از شبههٔ «عربی») بی شک. بی تردید : و هر راز که ثالثی در آن محرم نشود هرآینه از اشاعت مصون ماند و باز آنکه بگوش سیمی رسید بی شبهت در افواه افتد. (کلیله و دمنه). اگر خار در چشم متهوری مستبد افتد و در بیرون آوردن آن غفلت بورزد... بی شبهت کور شود. (کلیله و دمنه).رجوع به شبهت شود ||. حلال. بدون شبههء شرعی : در هر سفری ما را ازین بیارند تا صدقه که خواهیم کرد حلال بی شبهت باشد از این فرمائیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۲۱).رجوع به شبهه شود.

بی شبهگی.

[شُ هَ / هِ] (حامص مرکب)بی تردیدی.

بی شبه و ند.

[شِ هُ نِدد] (ص مرکب) (از: بی + شبه + و + ند) بی مثل و مانند. رجوع به شبه و ند شود.

بی شبهه.

[شُ هَ / هِ] (ص مرکب) (از: بی «فارسی» + شبههٔ «عربی») بی شبهت. بی گمان. بی شک. بلاشک. بلاشبهه. (یادداشت مؤلف). بی شک. بی اشتباه. (ناظم الاطباء). رجوع به شبهه شود.

بیش بیش.

[شِ] (ق مرکب) فزون فزون. بسیار بسیار : بیش بیش آرزو که بود مرا با کم کم بسر نمی آمد.خاقانی.

بیش بین.

(نف مرکب) بسیاربین. تیزبین. دوربین. که بسیار بیند. که دور بیند : بیش بین چون کرکس و جولان کننده چون عقاب راهوار ایدون چو کبک و راسترو همچون کلنگ. منوچهری.

بی شبیه.

[شَ] (ص مرکب) (از: بی «فارسی» + شبیه «عربی») بی همتا. بی نظیر. بی مانند : میر ابوالفضل کز فتوت و فضل در جهان بی شبیه و بی همتاست.فرخی. و رجوع به شبیه شود.

بیشپیختن.

[تَ] (مص) اشپیختن. رجوع به اشپیختن و اشپوختن شود.

بی شتاب.

[شِ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + شتاب) صبور. (السامی فی الاسامی ||). با شکیبائی. بدون عجله. بی تعجیل : صبر آرد آرزو را بی شتاب صبرکن والله اعلم بالصواب.مولوی. و رجوع به شتاب شود.

بیشتر.

[تَ] (ص تفضیلی) بیش. زیادتر. افزونتر. حصهء بزرگتر و زیادتر از دو حصهء غیرمتساوی چیزی. (ناظم الاطباء). مقابل کمتر. ازید. قسمت عمده : دیوه هرچند کابریشم بکند هرچه آن بیشتر بخویش تند. رودکی (از لغتنامهء اسدی). ز شب نیمه ای بیشتر رفته بود دو بهره ز توران سپه خفته بود.رودکی. که چندان سرافرازی و دستگاه بزرگی و اورند و فر و کلاه کز آن بیشتر نشنوی در جهان وگر چند پرسی ز کارآگهان.فردوسی. صد از گنج مازندران بارکن وز آن بیشتر بار دینار کن.فردوسی. جبل شهرکی است [بعراق] و بیشتر مردم او کردانند. (حدود العالم). خواستهء ملک خزران بیشتر از باژدریاست. (حدود العالم). نه منم تنها زو شاکر و خوشنود و خجل شاکران بیشتر او را ز ربیعه و ز مضر. فرخی. مقدم است به فضل و مقدم است به علم چنانکه بیشتر اندر حدیث جود و کرم. فرخی. و بیشتر از روز خود در خدمت پادشاه بود در خلوتهای خاص. (تاریخ بیهقی). بهیچ حال بر ما [مسعود] فراموش نیست و بعضی از آن حقها گزارده آمده و بیشتر مانده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۸). چه هر که بر عمیا در راه مجهول رود... هر چند بیشتر رود بگمراهی نزدیکتر باشد. (کلیله و دمنه). هرچند دفع بیشتر کنم تو مبالغت بیشتر کن. (کلیله و دمنه). مرا دوستی گفت کآخر کجایی چرا بیشتر نزد ما، می نیایی.انوری. در شوق رخ تو بیشتر سوخت هر کو بتو قرب بیشتر یافت.عطار. قدم من بسعی پیشترست پس چرا حرمت(۱) تو بیشتر است.سعدی. پیران تلاش رزق فزون از جوان کنند حرص گدا شود طرف شام بیشتر.صائب ||. مقدم. برتر : تو تنها بجای پدر بودیَم همان از پدر بیشتر بودیَم.فردوسی ||. اکثر. اغلب. غالب. غالباً. بیش : نارون درختی باشد سخت و بیشتر راست بالا ـ و چوب او از سختی که بود بیشتر بدست افزار... کنند. (فرهنگ اسدی نخجوانی). کزاز، تبشی باشد سخت، بیشتر زنان را فتد. (حاشیهء لغت فرس اسدی نخجوانی). و بجشکان بنکوهیده اند، بیشتر این هر دو را [فقاع و شلماب را] . (هدایة المتعلمین ربیع بن احمد اخوینی بخاری). و اندر بیشتر مردمان اندر زهره این دو منفذ بیش نیست. (ذخیرهء خوارزمشاهی). (۱) – ن ل: عزت.

بیشترک.

[تَ رَ] (ق مرکب) (از: بیشتر + «ک» تصغیر) اندکی بیشتر. (ناظم الاطباء).

بیشتری.

[تَ] (حامص مرکب، اِ مرکب)منسوب به بیشتر. (ناظم الاطباء). بیشترین قسمت. قسمت عمده. اکثر. اغلب : لقد حق القول علی اکثرهم (قرآن ۳۶/۷)؛ و بیشتری از ایشان هرآینه که واجب شده است آتش بر ایشان. (تفسیر کمبریج). و سرهنگان بیشتری با وی رفتند. (تاریخ سیستان). هشتم باعث آن بود که چون قرآن و اخبار و لغت و تصریف و نحو می بایست و بیشتری خلق از معانی آن بهره نتوانستند گرفت. (تذکرة الاولیاء عطار).

بیشترین.

[تَ] (ص عالی) زیادترین. فزونترین. (ناظم الاطباء). غالب. قسمت غالب : پدر از ملک جهان بیشترین یافته بهر پسر از کتب جهان بیشترین کرده زبر. فرخی. مروان روی بهزیمت نهاد تا به حران و زن و فرزند برداشت و از فرات بگذشت و به قنسرین شد از زمین شام و بمرج شد و بیشترین خواسته غارت کرد. (ترجمهء طبری بلعمی). اندر حدود ختن مردمانند وحشی و مردم خواره و بیشترین خواستهء ایشان قز است. (حدود العالم). و بیشترین از ایشان [از مردم چین] دین مانی دارند. (حدود العالم). و لشکر او را بیشترین بکشتند یا اسیر بردند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۶۴). و بحکم آنک مردم جهان بیشترین درویش بودند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۸۴). و علت طاعون پدید آمد و بیشترین بزرگان و لشکر فرس بدان هلاک شدند. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۱۰۸). و برکه ها کرد و دیه ها که بیشترین بجایست و بعضی خراب. (مجمل التواریخ والقصص). بواسطهء آنکه بیشترین ضیاع آن [قاسان] باحوز قم گرفته اند. (تاریخ قم ص۷۴ ||). حداکثر. (یادداشت مؤلف) : کافور اگر حاجت باشد بیشترین طسوجی و کمترین جوی با آب کسنه حب کنند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بیشترینه.

[تَ نَ / نِ] (ص عالی، اِ مرکب)اکثر. بیشترین : و خدای تو ای محمد خداوند فضل و رحمت است و لیکن بیشترینهء ایشان شکر نمی گزارند. (تفسیر ابوالفتوح ج ۴ ص۱۷۴). بیشترینه آنچه ایشان در آن خلاف میکنند. (تفسیر ابوالفتوح ج ۴ ص۱۷۴). اما بیشترینهء مردم آنند که نمی دانند. (تفسیر ابوالفتوح ج ۴ ص۳۷۴).

بی شخصیت.

[شَ صی یَ] (ص مرکب)که شخصیت ندارد. رجوع به شخصیت شود.

بیش خوار.

[خوا/خا] (نف مرکب) اکول. گلوبنده. پرخوار. مقابل اندک خور : من از تو بهمت توانگرترم که تو بیش خواری من اندک خورم.نظامی.

بیش خواری.

[خوا/خا] (حامص مرکب)عمل بیش خوار. گلوبندگی. اکولی : عجب نیست گر جانْت خوار است و حیران چو تن مست و خفته ست از بیش خواری. ناصرخسرو.

بیش خور.

[خوَرْ/خُرْ] (نف مرکب)بسیارخوار. اکول. شکمباره.

بیش خورد.

[خوَرْدْ/خُرْدْ] (مص مرکب مرخم، اِمص مرکب) خوردن بسیار. بسیارخواری. (یادداشت مؤلف) : چنین داد پاسخ که از بیش خورد مگر آرزو بازگردد بدرد.فردوسی (||. نف مرکب) پرخور و شکم پرست. (شرفنامه چ وحید ص۲۰۹) : که ایرانی از رومی بیش خورد.نظامی.

بیش خوردن.

[خوَرْ/خُرْ دَ] (مص مرکب) پر خوردن. بسیار خوردن : بیش خوردن قوی کند گردن لیک زیرک شوی ز کم خوردن.سنائی.

بیشداد.

(ص مرکب) که در داد و عدل سابق است : ز کاووس و کیخسرو و کیقباد تویی بیشدادی به از پیشداد.نظامی. رجوع به پیشداد شود.

بیشدادی.

(اِخ) پیشدادی. رجوع به پیشدادیان شود.

بیشدادیه.

[دی یَ] (اِخ) پیشدادیان. (یادداشت مؤلف). رجوع به پیشدادیان شود.

بیش دان.

(نف مرکب) بسیاردان. علامه : شنیدم ز دانش پژوهان درست که تیر و کمان او نهاد از نخست هم از نامهء بیش دانان سخن شنیدم که جم ساخت هر دو ز بن.اسدی.

بیش دانی.

(حامص مرکب) بسیاردانی : بیشیت هست بیش دانی باد وز همه بیش زندگانی باد.نظامی.

بی شر.

[شَرر / شِ] (ص مرکب) (از: بی + شر) بدون شر. دور از شر : سِیُمْشان بد او مه(۱) که هرگز نجوید مگر خیر بی شرّ یا نفع بی ضر. ناصرخسرو. - بی شر و شور؛ (از اتباع)، آرام. رجوع به شر شود. (۱) - ن ل: به.

بی شرافت.

[شَ فَ] (ص مرکب) که شرافت ندارد. رجوع به شرافت شود.

بی شرافتی.

[شَ فَ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بی شرافت.

بی شرط.

[شَ] (ص مرکب) (از: بی + شرط) مطلق. بلاشرط. بی قید. (یادداشت مؤلف). رجوع به شرط شود.

بی شرطی.

[شَ] (حامص مرکب) اطلاق. (یادداشت مؤلف). حالت و کیفیت بی شرط.

بی شرف.

[شَ رَ] (ص مرکب) (از: بی + شرف) بی حرمت. بی آبرو. بی عرض. بی ناموس. (ناظم الاطباء). فرومایه. مایهء ننگ و عار. رجوع به شرف و ترکیبات آن شود.

بی شرفی.

[شَ رَ] (حامص مرکب) کیفیت و حالت بی شرف. بی حرمتی. بی آبرویی. بی عرْضی. بی ناموسی. فرومایگی. دناءت.

بی شرم.

[شَ] (ص مرکب) (از: بی + شرم) بی حیا و بی حجاب. (آنندراج). بی حیا. بی آزرم. (ناظم الاطباء). بی چشم و رو. وقیح. صفیق. پررو. بی آبرو. شوخ. بی عفت. وقاح. وقح. بذی. بذیه. سترگ. سخت روی. خلیع العذار. جلع. جلعم. (یادداشت مؤلف) : چشم بی شرم تو گر روزی برآشوبد ز درد نوک خارش جاکشو باد ای دریده چشم و .... منجیک. چنان دان که بی شرم بسیارگوی ندارد بنزد کسان آبروی.فردوسی. چنین گفت کانکو بود بردبار بنزدیک او مرد بی شرم خوار.فردوسی. بگوی آن دو بی شرم ناپاک را دو بیداد بدمهر بی باک را.فردوسی. ای فرومایه و در... هل و بی شرم و خبیث آفریده شده از فریه و سردی و سنه.لبیبی. یکی مؤاجر بی شرم و ناخوشی که ترا هزار بار خرنبار بیش کرده عسس.لبیبی. چون برخیزد طریق آزرم گردد همه شرمناک بی شرم.نظامی. چه باید اینچنین بی شرم بودن ز بهر عشق بی آزرم بودن.نظامی. رجوع به شرم شود. - بی شرم شاه؛ ظاهراً لقبی است شیرویه پسر خسروپرویز را بمناسبت کشتن پدر : به شیروی گویند بی شرم شاه نه این بد سزاوار این پیشگاه.فردوسی. - بی شرم شدن؛ حیا و آزرم یک سو نهادن. حیا را کنار گذاردن : سپهبد ز گفتار او نرم شد ولیکن برادرْش بی شرم شد.فردوسی. - بی شرم کردن؛ بی آبرو کردن. رسوا کردن : چه باید خویشتن را گرم کردن مرا در روی خود بی شرم کردن.نظامی. - بی شرم گشتن؛ بی حیا گشتن. آزرم به یکسو نهادن : یکباره شوخ دیدهء بی شرم گشته ایم پس نام کرده خود را قلاش شوخ و شنگ. سوزنی. - بی شرم و حیا.؛ از اتباع است. رجوع به شرم و ترکیبات آن شود.

بی شرمانه.

[شَ نَ / نِ] (ق مرکب) با بی شرمی.

بی شرمی.

[شَ] (حامص مرکب)بی حیایی. بی آزرمی. (ناظم الاطباء). وقاحت. سخت رویی. سترگی. بی حیایی. پررویی. شوخی. صفاقت. بی عفتی : چو کژی کند مرد بیچاره خوان چو بیشرمی آرد ستمکاره خوان.فردوسی. برآشفت و سودابه را پیش خواند گذشته سخنها بدو بازراند که بی شرمی و بد بسی کرده ای فراوان دل من بیازرده ای.فردوسی. این چه بی شرمی و بی باکی و بیدادگریست. منوچهری. شوم با آن صنم بهتر بکوشم ز بی شرمی یکی خفتان بپوشم. (ویس و رامین، ص۱۰۲). بسیار جای بود که بی شرمی باید کردن تا غرض حاصل شود. (منتخب قابوسنامه ص۳۸). بکوی شوخی و بی شرمی و بداندیشی اگر بدانی من نیک چستم و چالاک. سوزنی. چه بی شرمی نمود آن ناخداترس چو زن گفتی کجا شرم و کجا ترس.نظامی. ز بی شرمی کسی کو شوخ دیده ست چو نرگس با کلاه زر کشیده ست.نظامی. کار مردان روشنی و گرمی است کار دونان حیله و بی شرمی است.مولوی. میزنم لاف از رجولیت ز بی شرمی ولیک نفس خود را کرده فاجر چون زن هندی منم. سعدی. شنیدم کان مخالف طبع بدخوی به بی شرمی بگردانید ازو روی.سعدی. که دانا را به بی شرمی بینداخت.سعدی.

بی شره.

[شَ رَهْ] (ص مرکب) (از: بی + شره) بی آز و طمع. بدون حرص و آز : بغرض دوستی مکن که خواص درس والتین بی شره نکنند.خاقانی. رجوع به شره شود.

بی شریک.

[شَ] (ص مرکب) (از: بی + شریک) بی انباز. بی همتا: خدای بی شریک؛ بی همتا. (یادداشت مؤلف). رجوع به شریک شود.

بی شریکی.

[شَ] (حامص مرکب) حالت بی شریک. شریک نداشتن. انباز و همتا نداشتن.

بیش زور.

(ص مرکب) بسیارزور. بنیرو. قوی. با قوت بسیار : جوانی ببدرقه همراه من بود سپرباز چرخ انداز سلحشور و بیش زور که به ده مرد توانا کمان او را بزه کردندی. (گلستان).

بیش ستان.

[سِ] (نف مرکب)بسیارگیرنده.

بیش ستانی.

[سِ] (حامص مرکب) عمل بیش ستان. اخذ بیش از حد : با تو نمایند نهانیت را کم دهی و بیش ستانیت را.نظامی.

بی شعور.

[شُ] (ص مرکب) نادان و احمق. (آنندراج). نادان. بی عقل. بی ادراک. (ناظم الاطباء). رجوع به شعور شود.

بی شعوری.

[شُ] (حامص مرکب) نادانی. بی عقلی. بی ادراکی.

بیش فروش.

[فُ] (نف مرکب)گرانفروش. (ناظم الاطباء). مقابل ارزان فروش || پاک فروش. (آنندراج).

بی شفقت.

[شَ فَ قَ] (ص مرکب)نامهربان. (ناظم الاطباء) : بازگردید و توبه کنید تا از دست او نجات یابید و وی نزدیکست که ببلوغ رسد و سخت بی رحم و بی شفقت است. (قصص الانبیاء ص۱۷۹). اشک من رنگ شفق یافت ز بی مهری یار طالع بی شفقت بین که در این کار چه کرد. حافظ. رجوع به شفقت شود.

بیش قیمت.

[مَ] (ص مرکب) بیش بها. پرقیمت. گرانبها. (ناظم الاطباء). مقابل ارزان قیمت.

بی شک.

[شَ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + شک) بدون اشتباه. بدون وهم و گمان. بدون تردید. بطور یقین. (ناظم الاطباء). بی گمان. بی ریب. بی شبهه. بلاشک. بلاشبهه. یقین. یقیناً. همانا. (یادداشت مؤلف) : بی شک(۱) نهنگ دارد دل را همی خشاید ترسم که ناگوارد کایدن نه خرد خاید. رودکی (شرح حال رودکی ج ۳ ص۹۹۳). حور بهشتی گرش ببیند بی شک حفره زند تا زمین بیارد آهون.دقیقی. گرانمایه از دختر مهرکست ز پشت منست و مرا بی شک است. فردوسی. طاعت او چون نماز است و هرآنکس کز نماز سر بتابد بی شک او را کرد باید سنگسار. فرخی. تبنک را چو کژ نهی بی شک ریخته کژ برآید از تبنک.عنصری. هر کو به شبی صدره عمرش نه همی خواهد بی شک به بر ایزد باشدش گرفتاری. منوچهری. هر که او بر ره کفتار رود بی شک سوی مردار نماید ره کفتارش.ناصرخسرو. هر که نتابد ز علی روی خویش بی شک ازو روی بتابد عذاب.ناصرخسرو. از آن پس کت نکوئیها فراوان داد بی طاعت گر او را تو بیازاری ترا بی شک بیازارد. ناصرخسرو. ای بر سریر دولت و اقبال متکی ممدوح بی خلافی و مخدوم بی شکی. سوزنی. از آن کرده بی شک پشیمان شوی که در وی بگفتار نادان شوی. (سندبادنامه ص۲۳۴). گر صبر کنی بصبر بی شک دولت بتو آید اندک اندک.نظامی. بعقل آن به که روزی خورده باشد که بی شک کار کرده کرده باشد.نظامی. عمر سعدی گر سر آید در حدیث عشق شاید کو نخواهد ماند بی شک وین بماند یادگاری. سعدی. من فتنهء زمانم و آن دوستان که داری بی شک نگاه دارند از فتنهء زمانت.سعدی. خر که کمتر نهند بر وی بار بی شک آسوده تر کند رفتار.سعدی. - بی شکی؛

بدون هیچ تردید و اشتباهی : بگذرد ار باشدش از تو قبولی بجاه افضل شیرین سخن بی شکی از فرقدان. خاقانی. بر چنان سبزه هر آن کو برنشست بر نجاست بی شکی بنشسته است.مولوی. تا نیاموزد نگوید صد یکی ور بگوید حشو گوید بی شکی.مولوی. فرق نتوان کرد نور هر یکی چون بنورش روی آری بی شکی.مولوی. رجوع به شک شود. - بی شک و ریب؛ بدون اشتباه. بدون وهم و گمان. بدون تردید. بطور یقین. (ناظم الاطباء). رجوع به شک و نیز رجوع به ریب شود. - بی شک و شبهه (از اتباع)؛ بی شک و ریب. بطور یقین. بدون تردید. بدون اشتباه. (ناظم الاطباء) (۱) - ظ: یشک. (یادداشت مؤلف). و در این صورت شاهد نیست.

بیشک.

[شَ] (اِخ) قصبه ای از کورهء رخ از نواحی نیسابور. (از معجم البلدان). و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۳۲۶ و تاریخ بیهق ص۱۲۶ شود. در خاور ولایت ترشیز ولایت زواره واقع است و این ولایت و یا قسمتی از آن معروف به «رخ» و کرسی آن موسوم به «بیشک» یا شهرزاده بوده است. (از ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی ص۳۸۱).

بیشکار.

(ص مرکب) کار بی مزد. کار بی اجر و پاداش. (از ناظم الاطباء).

بی شکل.

[شَ / شِ] (ص مرکب)(۱) (از: بی + شکل) که شکل و هیأت معین ندارد. اجسام بی شکل. مقابل متبلور. (یادداشت مؤلف). رجوع به شکل شود. (۱) - Amorphe.

بی شکله.

[شَ لَ / لِ] (ص مرکب) (از: بی + شکله) غیرمشکول. که زبر و زیر ندارد. که اعراب ندارد. کلماتی که حرکات زبر و زیر و پیش بر آنها نوشته نشده است.

بی شکوه.

[شَ / شِ وَ / وِ] (ص مرکب) (از: بی + شکوه، مصدر ساختگی از شکایت یا شکوای عربی) مقابل گله مند. آنکه گله نکند. (آنندراج). رجوع به شکْوه شود.

بی شکوه.

[شُ] (ص مرکب) (از: بی + شکوه) مقابل شکوهمند. که شکوه و جلال ندارد. رجوع به شکوه شود.

بی شکه.

[شُ کُهْ] (ص مرکب) بی شکوه. بی تشریفات. بی کبکبه و دستگاه : خانهء هرکه روی بی شکه آن خانه تراست. سوزنی. رجوع به شُکُهْ شود.

بی شکی.

[شَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی شک. یقین. عدم تردید. رجوع به بی شک شود.

بیشکی.

[شَ] (ص نسبی) منسوب است به بیشک. و ابومنصور عبدالرحمن بن محمد بیشکی از مردم بانفوذ و ثروتمند و دوست ابونصر اسماعیل بن حماد جوهری صاحب کتاب الصحاح از آنجاست. (از معجم البلدان). رجوع به بیشک شود.

بی شکیب.

[شَ / شِ] (ص مرکب) (از: بی + شکیب) بی صبر و بی قرار. (آنندراج). بی تحمل. بی صبر. (ناظم الاطباء). رجوع به شکیب شود.

بی شکیبی.

[شَ / شِ] (حامص مرکب)بی صبری. بی قراری. ناشکیبایی.

بیش کین.

(ص مرکب) بسیارکینه. سخت کینه توز. سخت کینه ور. که کینه بسیار دارد : چرا بیش کین خواند او را سپهر که هست از دگر خسروان بیش مهر.نظامی. بداندیش کم مهر و او بیش کین.نظامی.

بیشگی.

[شَ / شِ] (ص نسبی) منسوب به بیشه. (یادداشت مؤلف) : و گوشت مرغ آبی و بیشگی فضول بسیار دارد. (الابنیهٔ عن حقایق الادویهٔ). رجوع به بیشه شود.

بیشلغ.

[بِ لِ] (ترکی، اِ) بشلغ. پول. نقدینه. نقد. سیم. بیشلک. بر طبق تحریر ترکی معنای آن «پنجی» (ذوخمسهٔ) است و «بیش» بمعنی پنج و «لک» بمنزله یاء نسبت در عربی است و در اصل نام پنج قرش طلا بوده است آنگاه در مفهوم آن توسعه داده شد و مقدار پنج را در آن ملحوظ نمیداشتند بلکه بعنوان مطلق پول و نقدینه بکار میرفت (گرچه ارزش آن متفاوت باشد). و ارزش بیشلغ قدیم ۷۲ قرش است ولی ارزش بیشلغ جدید پنج قرش صاغ(۱) یا ۲۰ قرش رایج و غالباً از نقره بوده است. (از النقودالعربیهٔ ص ۱۶۹). و نیز رجوع به بشلغ و بیشلک شود. (۱) - نام واحد پول رایج مصر است و هر یک قرش تقریباً معادل دو ریال ایرانی است.

بیشلک.

[بِ لِ] (ترکی، اِ) (از: «بیش» ترکی بمعنی پنج + «لک» ادات نسبت بمعنی «ذو») اغلب ترکها آن را بصورت بشلک یا بشلغ نوشته اند و آن نقدینه ای از نقره و بمبلغ پنج قروش بوده است و در نزد مصریان بیشلک قدیم و بیشلک جدید بمعنی همان بیشلغ بوده است. (از النقودالعربیهٔ ص۱۶۹). و نیز رجوع به بیشلغ شود.

بی شمار.

[شُ] (ص مرکب) (از: بی + شمار) آنکه شمرده نشود. (آنندراج). که به شماره درنیاید. بی حساب. بسیار. زیاده. بی مر. (ناظم الاطباء). نامعدود. لایعد. بی اندازه. بی عدد. لایحصی : زهر چش ببایست بودش بکار بدادش همه بی مر و بی شمار.دقیقی. وزین سوی دیگر گو اسفندیار همی کشتشان بی مر و بی شمار.دقیقی. همه از پی سود بردم بکار بدو داشتم لشکر بی شمار.فردوسی. بپرسیدم از هر کسی بی شمار بترسیدم از گردش روزگار.فردوسی. یکی هدیه آراست بس بی شمار همه یادگار ازدر شهریار.فردوسی. تا هست خامه خامه بهر بادیه ز ریگ وز باد غیبه غیبه(۱) بر او نقش بی شمار. عسجدی. از ابر پیل سازم و از باد پیلبان وز بانگ رعد آینهء پیل بی شمار.منوچهری. این هنری خواجهء جلیل چو دریاست با هنر بی شمار و گوهر بی عد.منوچهری. این دهد مژده بعمری بی حساب و بی عدد و آن کند عهده بملکی بی کران و بی شمار. منوچهری. در آن بیشه ها مردم بی شمار گیا خوردشان یا بر میوه دار.اسدی. مال بسیار و مردم بی شمار و عدهء تمام دهیم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۲). چندین ستارهء تابدار بی شمار حاصل گشته است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۳). مکر است بی شمار و دها مر زمانه را من زو چنین رمیده ز مکر و رها شدم. ناصرخسرو. ز بهر دانش و دین بایدش همی مردم که خود خورنده جز این بی شمار و مر دارد. ناصرخسرو. گفتند باک ندارید و مترسید که بسیار لشکر بی شمار باشد. (قصص الانبیاء ص ۱۴۷). از بی شمار خواسته بخشیدن تو نیست در فهم و وهم خواسته بخشیت را شمار. سوزنی. گر نه خرف شد خریف از چه تلف میکند برشمر از دست باد سیم و زر بی شمار. خاقانی. عتابهای هجر تو بسیار است و حسابهای وصل تو بی شمار. (سندبادنامه ص۷۵). خلقی بی شمار از لشکر خوارزم بر صحرای آن رزم بیجان گشته بودند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۰۵). سپاهی داد قیصر بی شمارش بزر چون زر مهیا کرد کارش.نظامی. مپرس از غصه های بی شمارم مجو از جورهای روزگارم.نظامی. روضه گاهی چو صد نگار درو سرو و شمشاد بی شمار درو.نظامی. بی طلب تو این طلبمان داده ای بی شمار و عد عطا بنهاده ای.مولوی. بدریا در منافع بی شمار است وگرخواهی سلامت بر کنار است.سعدی. گر غصهء روزگار گویم بس قصهء بی شمار گویم.سعدی. درخت دوستی بنشان که کام دل ببار آرد نهال دشمنی برکن که رنج بی شمار آرد. حافظ. کتب بسیار و دفاین بی شمار و دواوین از انواع علوم و اصناف اشعار و فنون و اخبار بر طلبه و اهل علم وقف کرد. (تاریخ قم ص۶). و ضیاع بی شمار بی عد بر آن وقف کرد. (محاسن اصفهان ص۱۴۲). غم بی حد و درد بی شمار و من فرد یارب چه کنم که صبر نتوانم کرد. مشتاق اصفهانی. رجوع به شمار شود. (۱) - ن ل: عیبه عیبه.

بی شمر.

[شُ مَ] (ص مرکب) (از: بی + شمر) مخفف بی شمار. بی حد و حساب. بی اندازه : گر او بی شمر سالیان بشمرد بدشمن رسد تخت کو بگذرد.فردوسی. تو گفتی که ابری برآمد شگرف بر آن بی شمر ژاله بارید و برف.اسدی. نگویی گاو بحری را چرا تبخاله شد عنبر گیا در ناف آهو مشک اذفر بی شمر دارد. ناصرخسرو.

بیش مره.

[مَرْ رَ / رِ] (اِ مرکب) (از: بیش + مره) بمعنی باع و ارش عربی. (از یادداشت مؤلف). رجوع به وشمار شود.

بی شمع.

[شَ] (ص مرکب) (از: بی + شمع) تاریک. بی فروغ و روشنایی : محفل بی شمع را هیچ نباشد فروغ مجلس بی دوست را هیچ نباشد

نظام. سعدی.

بیش موش.

(اِ مرکب) جانوری است مانند موش و در زیر بوتهء بیش میباشد و آن را میخورد؛ و منه المثل: اعجب من فارهٔ البیش تتغذی بالسموم و تعیش. فارهٔ البیش. (منتهی الارب). گویند گوشت او تریاق بیش است یعنی دفع ضرر بیش میکند. (برهان). رجوع به مخزن الادویه و ترجمهء صیدنهء بیرونی و مفردات داود ضریر انطاکی ص۹۱ و تحفهء حکیم مؤمن و بیش شود.

بیش مهر.

[مِ] (ص مرکب) (از: بیش + مهر) بسیارمهر. با محبت بسیار. با دوستی بسیار. بسیار مهربان. مقابل بسیارکین : چرا بیش کین خواند او را سپهر که هست از دگر خسروان بیش مهر.نظامی.

بی شوخی.

(ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + شوخی) بی مزاح. جداً. (یادداشت مؤلف): این سخن بیشوخی می گویم؛ بجد می گویم. از سر هزل نمی گویم.

بیشوف.

[شُفْ] (اِخ)(۱) تئودور لودویگ ویلهلم (۱۸۰۷ - ۱۸۸۲ م.). عالم آلمانی فیزیولوژی. صاحب نظر در باب خون و رویان شناسی. (دائرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Bischoff.

بیشون.

(ع اِ) بمعنی بلشوم و بلشون. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۵). رجوع به بلشوم و بلشون شود.

بی شوهر.

[شَ / شُو هَ] (ص مرکب) (از: بی + شوهر) بی شوی. بیوه. ایم. ایمه. بی جفت. عزوبهٔ. (منتهی الارب). بی همسر. زن که شوهر ندارد. زوجه که او را زوج نبود. رجوع به شوهر شود.

بی شوهری.

[شَ / شُو هَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی شوهر. بی شویی. بی همسری. بی زوج بودن زوجه.

بی شوی.

(ص مرکب) بی شوهر. زنی که شوهر نداشته باشد. زن که او را شوهر نبود. زوجه که او را زوج نبود. (ناظم الاطباء). عزب. عزوبهٔ. (منتهی الارب) : دگر کودکانی که بی مادرند زنانی که بی شوی و بی چادرند.فردوسی. زنانی که بی شوی و بی پوشش اند که

کاری ندانند و بی کوشش اند.فردوسی. بس شهر که مردانش با من بچخیدند کامروز نبینند در او جز زن بی شوی.فرخی. رجوع به شوی شود.

بی شویی.

(حامص مرکب) حالت و چگونگی بیشوی. بی شوهری.

بیشهٔ.

[شَ] (معرب، اِ) (از اسپانیایی) شرم مرد. آلت مرد. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵).

بیشهٔ.

[شَ] (اِخ) بیش. بئشهٔ. وادیی است شیرناک به یمن. و این کلمهء فارسی را ابناء فارس بدانجا برده اند. (منتهی الارب). مأسده ای در راه یمامه. وادیی از اودیهء یمن. (از یادداشت مؤلف). رجوع به بیش شود.

بیشهٔ.

[شَ] (اِخ) موضعی است میان مکه و مصر. (از معجم البلدان).

بیشهٔ.

[شَ] (اِخ) از اعمال مکه پایین یمن. فاصلهء آن تا مکه پنج مرحله است. (از معجم البلدان).

بیشهٔ.

[شَ] (اِخ) از دیار بنی سلول و در آن بطنهایی از خثعم و هلال و سواءهٔ بن عامربن صعصعهٔ و سلول و عقیل و ضباب و قریش اند. (از معجم البلدان).

بیشهٔ.

[شَ] (اِخ) فرعی از قحطان از عسیر از قبائل حجاز. (از معجم قبائل العرب).

بیشهٔ.

[شَ] (اِخ) دهیست از دهستان طیبی گرمسیری بخش کهکیلویهء شهرستان بهبهان. ۳۰۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بیشه.

[شَ / شِ] (اِ)(۱) زمینی غیرمزروع که درختان و نی و دیگر رستنیها در آنجا تنگ درهم آمده و صورت حصاری بخود گرفته است.

بعربی اجم گویند. (برهان). جنگل. (رشیدی) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا). اجمهٔ. (زمخشری). ایکهٔ. (ترجمان القرآن). خفیهٔ. عرین. عرینهٔ. غابهٔ. غمیس. غیضهٔ: خِدر؛ بیشهء شیر. خیس؛ بیشهء شیر. خیسهٔ؛ بیشهء شیر. عفرین؛ بیشهء شیر. غیل؛ بیشهء شیر. (منتهی الارب) : خدنگش(۲) بیشه بر شیران قفص کرد کمندش دشت بر گوران خباکا.دقیقی. و از مغرب این کوهستان [کوهستان ابوغانم به کرمان] روستائیست که آن را رودبار خوانند، همه بیشه است و درختان و مرغزارها. (حدود العالم). بمانده به بیشه درون خوار و زار نیایش همی کرد با کردگار.فردوسی. ندارد کسی تاب من روز جنگ نه در بیشه شیر و بدریا پلنگ.فردوسی. سیاوش از آن دل پراندیشه کرد روان را از اندیشه چون بیشه کرد.فردوسی. از فزعش در همه ولایت سلطان شیر نیاید ز هیچ بیشه بهامون.فرخی. در بیشه بگوش تو غریدن شیران خوشتر بود از رود خوش و نغمهء قوال. فرخی. میان بیشهء او گم شدی علامت پیل گیاه منزل او بستدی سلیح سوار.فرخی. دلش نگیرد زین کوه و دشت و بیشه و رود سرش نگردد زین آبکند و لوره و جر. عنصری. ای گرفته کاغ کاغ از خشم ما همچون کلاغ کوه و بیشه جای کرده چون کلاغ کاغ کاغ. عسجدی. دشت را و بیشه را و کوه را و آب را چون گوزن و چون پلنگ و چون شترمرغ و نهنگ. منوچهری. شیری سخت از بیشه بیرون آمد و روی به پیل نهاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۱). از اینجا دو منزل بود تا ستارآباد براهی که آنرا هشتاد پل میگفتند بیشه های بی اندازه و آبهای روان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۶۰). در این بیشه زین بیش مگذار گام که ببر بیان دارد آنجا کنام.اسدی. جزیری پر از بیشه ها بد وغیش ببالا و پهنا دو صد میل بیش.اسدی. همه دشت او نوگل و خیزران کهی بر سرش بیشهء زعفران.اسدی. کامفیروز ناحیتی است بر کنار رود کر و بیشه ای عظیم است همه درختان بلوط و زعرور و بید و معدن شیران است. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۲۴). به بیشه هایی آری سپاه را که زمینش نتافتست برو آفتاب و نه مهتاب. مسعودسعد. آورده اند روباهی در بیشه رفت. (کلیله و دمنه). شتر بازرگان.... بطلب چراخور در بیشه آمد. (کلیله و دمنه). نزد آنکس خرد نه همخوابه ست شیر بیشه چو شیر گرمابه ست. ؟ (کلیله و دمنه). اشتر... در آن بیشه می برد. (کلیله و دمنه). در عجم از داد تست بیشه ریاض النعیم در عرب از یاد تست شوره حیاض النعیم. خاقانی. غارت بحر آمدست غایت جودش چنانک آفت بیشه شده ست تیشهء بران او.خاقانی. تیشه در بیشهء بلا بردی هر سر شاخ بابزن کردی.خاقانی. منتظم شد بتو احوال جهان جمله چنانک مرتع آهوی چین بیشهء شیر اجم است. ظهیر فاریابی. پشت بر بیشه ای داد که شعلهء آفتاب را در منابت آن راه نبودی. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۱۰). که در پایان این کوه گران سنگ چمن گاهی است گردش بیشهء تنگ.نظامی. فلک این آینه و آن شانه را جست کزین کوه آمد و زآن بیشه بررست.نظامی. گفت بلبلان را دیدم که بنالش درآمده بودند از درخت... و غوکان در آب و بهایم از بیشه. (گلستان). یکی از متعبدان شام در بیشه زندگانی کردی و برگ درختان خوردی. (گلستان). تو آتش به نی درزن و درگذر که نه خشک در بیشه ماند نه تر.سعدی. میوهء بیشه چون نه پرورده ست دل دانندهء را نه درخورد است.اوحدی. خورش خرس یا شغال شود یا در آن بیشه پایمال شود.اوحدی. وندرو از پیر و برنا هیچ تن باقی نماند آتش اندر بیشه چون افتد نه تر ماند نه خشک. کاتبی ترشیزی. - بیشهء ارزن؛ دشت ارزن. (آنندراج). دشت ارژن بفارس : تولد تو مبراست از حدوث و قدم گواست قصهء سلمان و بیشهء ارزن. سنجر کاشی. - بیشه شدن دل و جان و روان از اندیشه؛کنایه است از سخت درهم و آشفته شدن. (یادداشت مؤلف) : چو بشنید خاقان پراندیشه گشت ورا در دل اندیشه چون بیشه گشت. فردوسی. براهام از آن پس پراندیشه شد وز اندیشه جانش یکی بیشه شد.فردوسی. دل شاه ایران پراندیشه شد روانش ز اندیشه چون بیشه شد.فردوسی. رجوع به ارژن و دشت ارژن شود ||. نیستان. (برهان) (رشیدی) (شرفنامهء منیری) (فرهنگ خطی) (ناظم الاطباء ||). دشت. (شرفنامهء منیری ||). کشور جنگلی غیرمزروع. (ناظم الاطباء ||). سازی از نی که شبانان نوازند. (از برهان). یا سازی شبیه به چنگ یا شبیه به رباب. (از برهان) (ناظم الاطباء). نیشه. نی که نوازند. (رشیدی). سازی است مثل چنگ و رباب. (شرفنامهء منیری). رشیدی گفته بمعنی نی که نوازند نیشه است نه بیشه و اصح آنست که در خراسان نایی است که اصل آن از نی است و آنرا نوازند و آنرا به زبان خود فیگو گویند و مؤلف گوید همانا اصل آن نیچه است که به نیشه شهرت دارد. (انجمن

آرا). رجوع به پنجه و نیشه شود (||. پسوند) مزید مؤخر امکنه: آجی بیشه. (یادداشت مؤلف ||). این کلمه (بیشه) را نصر و قالی چون کلمهء عربی استعمال کرده اند: قال اللیث، لغهٔ اهل بیشه ذای، العود... (تاج العروس در مادهء ذوی، ج ۱۰ ص۱۳۸). (۱) – اوستا varesha (جنگل)، سانسکریت vrksha(درخت)، پهلوی vishak. (حاشیهء برهان چ معین). (۲) – ن ل: فلیکش.

بیشه.

[شَ] (اِخ) از بلوکات ناحیهء بارفروش. عدهء قری ۲۰، مساحت حدود سه فرسنگ، مرکز کلمیدان، حد شمالی بلوک نصرکلا، شرقی بلوک تالارپی، جنوبی بلوک بالاتجن و بلوک گنج افروز و غربی شهر بارفروش. (یادداشت مؤلف). و رجوع به سفرنامهء رابینو ص۴۸ و ۱۱۸ بخش انگلیسی شود.

بیشه.

[شِ] (اِخ) محلی در ۴۹۵هزارگزی طهران میان قارون و سپیددست و آنجا ایستگاه ترن است. (یادداشت مؤلف).

بیشه بان.

[شَ / شِ] (ص مرکب، اِ مرکب)بیشه وان. (یادداشت مؤلف). غَیّاض. (مهذب الاسماء). رجوع به بیشه وان شود.

بیشه بند.

[شِ بَ] (اِخ) دهی است از دهات کوهسار، تابع هزارجریب در مازندران. (ترجمهء سفرنامهء مازندران رابینو ص۱۲۳).

بیشه بند معینی.

[شَ بَ دِ مُ] (اِخ) دهی از دهات چهاردانگهء هزارجریب مازندران. (ترجمهء سفرنامهء رابینو ص۱۲۳).

بیشه پرورد.

[شَ / شِ پَرْ وَ] (ن مف مرکب) بیشه پرورده. تربیت شده در بیشه. که در بیشه از کودکی به رشد رسیده باشد : برآمد تند شیری بیشه پرورد که از دنبال میزد بر هوا گرد.نظامی.

بیشهء تمیشه.

[شَ ی تَمْ می شَ] (اِخ) نام قدیمی بیشهء نارون در تبرستان. (از انجمن آرا) : ز آمل گذر سوی تمیشه کرد نشست اندر آن نامور بیشه کرد. فردوسی (از انجمن آرا). و رجوع به بیشهء نارون شود.

بی شهر.

[شَ] (ص مرکب) (از: بی + شهر) غریب. (مهذب الاسماء). رجوع به شهر شود.

بی شهری.

[شَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی شهر. غربت. (یادداشت مؤلف) : کنون خود دلْش لختی مستمند است ز تنهایی و بی شهری نژند است. (ویس و رامین).

بیشه زرد.

[شَ زَ] (اِخ) دهی است از دهستان شیب کوه (زاهدان) واقع در بخش مرکزی شهرستان فسا با ۱۲۴ تن سکنه. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بیشه سار.

[شَ / شِ] (اِ مرکب) (از: بیشه + سار = زار، پسوند کثرت و فراوانی) بیشه زار : بدان تا در آن بیشه ساران چو شیر کمین گه کند با یلان دلیر.فردوسی.

بیشه ستان.

[شَ / شِ سِ / شِتِ سْ] (اِ مرکب)(از: بیشه + ستان، پسوند مکان، همچون گلستان و ترکستان و جز اینها) بیشه سار. آنجا که بیشه بود. جای بابیشه : گوهر ذوالفقار او گرنه علی است چون کند بیشه ستان رزم را آتشی و غضنفری. خاقانی (||. نف مرکب) ستاننده بیشه : بیشه ستان بتیرها ایمن از آتش سنان شیردلان ز نیزه ها بیشه فزای معرکه.خاقانی.

بیشه سر.

[شِ سَ] (اِخ) از بلوکات ساری و اشرف. عده قری ۱۲، مساحت ۱۲ فرسخ، مرکز کوقنا، حد شمالی اسفورد شورات، شرقی بندرجز، جنوبی دودانگه و غربی علی آباد و در آنجا نیشکر زراعت شود. (یادداشت مؤلف). و رجوع به سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو شود.

بیشه سوز.

[شَ / شِ] (نف مرکب) (از: بیشه + سوز، مخفف سوزاننده) که بیشه را بسوزاند. سوزاننده بیشه. به آتش کشنده بیشه : بیا ساقی آن آب اندیشه سوز که گر شیر نوشد شود بیشه سوز.حافظ.

بیشه شیر.

[شِ شی] (اِخ) از آثار دوره صفوی در شهر اسپاهان است. (یادداشت مؤلف).

بیشه کلا.

[شَ کَ] (اِخ) دهی از دهات «دودانگه» هزارجریب مازندران. (سفرنامه رابینو ص۱۲۳).

بیشه نارون.

[شَ یِ نارْ وَ] (اِخ) نام محلی بوده در تبرستان که در عهود قدیم آنرا بیشهء تمیشه میگفته اند. (انجمن آرا) : که از بیشهء نارون تا بچین سواران جنگند و شیران کین.فردوسی. منوچهر با قارن رزم زن برون آمد از بیشهء نارون.فردوسی. از ایران و از بیشهء نارون شدند از یلان صد هزار انجمن.فردوسی. رجوع به بیشهء تمیشه شود.

بیشه وان.

[شَ / شِ] (ص مرکب، اِ مرکب)بیشه بان. غَیّاض. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیشه بان شود.

بیشی.

(حامص) فزونی. زیادتی. (آنندراج) (ناظم الاطباء). افزونی. زیادت. کثرت. بسیاری. فضل. فضله. مقابل کمی و اندکی. (یادداشت مؤلف). افزونی، خواه در کمیت و خواه در کیفیت : یکی جامه وین بادروزه ز قوت دگر اینهمه بیشی و برسریست. کسائی (از لغت نامهء اسدی ص۴۲۷)(۱). چنین است گیتی پر از آز و درد از او تا توان گرد بیشی مگرد.فردوسی. چنین پاسخ آورد هومان بدوی که بیشی نه خوبست بیشی مجوی.فردوسی. بخوبی بیارای و بیشی ببخش مکن روز را بر دل خویش پخش.فردوسی. خداوند هستی و هم راستی از اویست بیشی و هم کاستی.فردوسی. چه نقصان ز یک مرغ در خرمنی چه بیشی ز یک حرف در دفتری. منوچهری. ترک بیشی بگفتم از پی آنک کشت دولت به بر نمی آمد.خاقانی. بیشی هر دو عالم بر دست چپ نهد وآنگه بدست راست بر آن بیش کم زند. خاقانی. ایام بنقصان و ترا کوشش بیشی خورشید بسرطان و ترا پوشش سنجاب. خاقانی. بر آنکس دوستی باشد حلالت که خواهد بیشی اندر جاه و مالت.نظامی. بامید بیشی نداد و نخورد خردمند داند که ناخوب کرد.سعدی. - بیشی و کاست؛ بیشی و کاستی. فزونی و کمی. فزونی و نقصان : ازیرا که همچون گیا در جهان رونده ست همواره بیشی و کاست. ناصرخسرو. رجوع به کاست شود. - بیشی و کمی؛ فزونی و کمی. اندکی و بسیاری : از بیشی و کمی جهان تنگ مکن دل با دهر مدارا کن و با خلق مواسا. ناصرخسرو. پدید آرد سخن در خلق عالم بیشی و کمی چو فردا این سخنگویان برون آیند زین پشکم. ناصرخسرو||. فراوانی. (ناظم الاطباء ||). حرص بزیادتی. (یادداشت مؤلف) : دگر گفت کز مرگ چون او بجست به بیشی سزد گر نیازیم دست.فردوسی. ببهرام گفت ای دل آرای مرد توانگر شدی گرد بیشی مگرد.فردوسی ||. کبر. غرور. (یادداشت مؤلف) : چو فرجامشان روز رزم تو بود زمانه نه کاهد نه خواهد فزود تو زیشان مکن بیشی و برتری.فردوسی. ز بیشی بکژی نهادند روی پرآزار گشتند و پرخاشجوی.فردوسی ||. ترقی. (ناظم الاطباء). برتری. بزرگی. (یادداشت مؤلف) : ز پرویز چون داستانی شگفت ز من بشنوی یاد باید گرفت که چندان سرافرازی و دستگاه بزرگی و اورند و فر و کلاه... چنویی بدست یکی پیشکار تبه شد تو تیمار بیشی مدار.فردوسی. چو سالار توران بدل گفت من به بیشی برآرم سر از انجمن.فردوسی. منزل ما کز فلکش بیشی است منزلت عاقبت اندیشی است.نظامی ||. سبقت جویی و برتری : سمندش در شتاب آهنگ بیشی فلک را هفت میدان داد پیشی.نظامی. چو در داد بیشی و پیشیت هست سزد گر شوی بر کیان پیشدست.نظامی. (۱) - در سروری ص۲۰۲ این بیت بنام سنائی آمده است.

بیشیارج.

[رَ] (معرب، اِ) معرب پیشیاره. خوانچه و طبقی را گویند که در آن تنقلات و گل و امثال آن کرده پیش مهمان آرند قبل از طعام، معرب پیشیاره. فیشیارج. ج، بیشیارجات. (منتهی الارب). فیسفارج، فارسی معرب، آنچه از غذاهای اشتهاآور که قبل از طعام آورند. (از المعرب ص۲۳۹). اما جوالیقی (در ص ۲۰۴) آن را بمعنی خلاف آن آورده است و گوید شفارج معرب شبارق و در تداول عامه فیشفارج و بشارج یعنی گوشتهای متنوع پخته شده در غذاهای ایرانی است. رجوع به پیشیاره و بیشباره شود.

بیشیارجات.

[رَ] (ع اِ) جِ بیشیارج. رجوع به بیشیارج شود.

بیشی جستن.

[جُ تَ] (مص مرکب)افزون خواستن. زیادت خواستن. کثرت طلبیدن : چنین پاسخ آورد هومان بدوی که بیشی نه خوبست بیشی مجوی.فردوسی. بخور آنچه داری و بیشی مجوی که از آز کاهد همی آبروی.فردوسی.

بی شیر.

(ص مرکب) (از: بی + شیر) فاقد شیر. که شیر ندارد. که شیر او خشک شده باشد (مادر): ناقهء صلده؛ شتر مادهء بی شیر. (منتهی الارب ||). که بدون شیر مانده باشد (کودک در غیاب مادر): اعامه؛ بی شیر شدن. رجوع به شیر شود.

بی شیری.

(حامص مرکب) شیر نداشتن. فاقد شیر بودن (مادر ||). شیر برای تغذیه نداشتن (کودک).

بیشی ساختن.

[تَ] (مص مرکب) آماده کردن بیش از حد. تهیه کردن بیش از اندازه : چنین داد پاسخ که بیشی مساز که گشتیم ازین ساختن بی نیاز.فردوسی.

بیشی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) فزونی نمودن. برتری کردن. مقام والاتر طلبیدن. سبقت گرفتن. برتری یافتن : خدای تعالی او را چندان قوت داده بود که خلق بر وی بیشی نتوانستی کردن. (ترجمهء طبری بلعمی). حاسدم بر من همی بیشی کند این زو خطاست بفسرد چون بشکفد گل پیش ماه فرودین. منوچهری.

بی شیله پیله.

[لَ لَ / لِ لِ] (ص مرکب) در تداول عامه، بی دوز و کلک. صاف و ساده. راستاحسینی. بی حیله و تزویر.

بیشینه.

[نَ / نِ] (ص عالی، اِ مرکب) مقابل کمینه. (یادداشت مؤلف ||). حداکثر. خانهء چرب. دست پر. مقابل حداقل و دست کم. (یادداشت مؤلف). بیشترین مقدار ممکن. ماکزیمم(۱). بزرگترین مقداری که یک کمیت متغیر در شرایط معین میتواند به آن برسد. بعضی از کمیتهای متغیر بیشینه ندارد مثلاً مساحت مستطیلی که اضلاعش متغیر باشند بیشینه ندارد بلکه میتواند از هر حدی تجاوز کند. از طرف دیگر مساحت مستطیلهایی که محیطشان مقدار ثابت (مثلاً) ۲۰ متر باشد هیچگاه از ۲۵ متر مربع تجاوز نمیکند و وقتی

که اضلاع مستطیل برابر یکدیگر شوند (یعنی بصورت مربع درآید) مساحتش ۲۵ متر مربع میشود بیشینهء مساحت این مستطیلها ۲۵ متر مربع است. (هر مستطیل دیگری که محیطش ۲۰ متر باشد مساحتش از ۲۵ متر مربع کمتر است). (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Maximum.

بیشیهٔ.

[شی یَ] (اِ) طبقه ای از طبقات مردم هند و آنان صناعانند. (مفاتیح العلوم). پیشه وران در هند. (مفاتیح).

بیشی یافتن.

[تَ] (مص مرکب) برتری یافتن : گل که با گل نشست و خویشی یافت بر سر آمد که قدر و بیشی یافت.اوحدی.

بیص.

[بَ / بی] (ع اِ) (از اتباع حیص) سختی و تنگی. یقال وقع فی حَیْصَ بَیْصَ و حیصِ بیصِ و حَیْصِ بَیْصِ و حاصَ باصَ و حاصِ باصِ؛ یعنی در فتنه ای افتاد که رهایی از آن ندارد. و جعلتم الارض علیه حیص بیص، حیصاً بیصاً؛ تنگ ساختید بر وی زمین را یعنی تنگ گرفتید تا اینکه عاجز آمد. (منتهی الارب). رجوع به حیص بیص شود.

بی صاحب.

[حِ] (ص مرکب) (از: بی + صاحب) بی خداوند. که مالک ندارد. (یادداشت مؤلف). رجوع به صاحب شود ||. نوعی نفرین، مخفف بی صاحب مانده. (یادداشت مؤلف).

بی صاحب مانده.

[حِ دَ / دِ] (ن مف مرکب) نوعی نفرین. وامانده. (یادداشت مؤلف).

بیصار.

[بَ] (ع اِ) بیسار. نوعی باقلای پخته با کره و شیر ||. غذایی از ملوخیه(۱) و باقلا و گوشت. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵). (۱) - ملوخیه گونه ای سبزی است که در مصر آن را چون خورش با گوشت خرگوش بپزند.

بی صبر.

[صَ] (ص مرکب) (از: بی + صبر) ناشکیبا. بی تحمل. (ناظم الاطباء). ناآرام : چو بانو زین سخن لختی فروگفت بت بی صبر شد با صابری جفت.نظامی. مهین بانو چو کرد این قصه را گوش فروماند از سخن بی صبر و بی هوش.نظامی. بر آن آواز خرگاهی پر از جوش سوی خرگاه شد بی صبر و بی هوش.نظامی. غرقه در بحر عمیق تو چنان بی صبرم که مبادا که ز دریام بساحل فکند.سعدی. و رجوع به صبر شود. - بی صبر شدن؛ ناآرام شدن. بی تحمل شدن. ناشکیبا شدن : تا دختر بی صبر شد و سوگندان برداد و گفت بگوی. (سندبادنامه ص۱۹۲). - بی صبر کردن؛ بی تحمل کردن. بی طاقت کردن. ناشکیبا کردن : لفظ جبرم عشق را بی صبر کرد

وآنکه عاشق نیست حبس جبر کرد. مولوی.

بی صبری.

[صَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی صبر. عدم شکیبایی. عدم تحمل. (ناظم الاطباء). بی طاقتی. جزع. ناشکیبایی. ناشکیبی. بی آرامی : چنین تا مدتی در خانه میبود ز بی صبری دلش دیوانه میبود.نظامی. حمل بی صبری مکن بر گریهء صاحب سماع اهل دل داند که تا زخمی نخورد آهی نکرد. سعدی.

بی صبری کردن.

[صَ کَ دَ] (مص مرکب) ناشکیبی کردن. ناشکیبایی کردن.

بی صدا.

[صَ / صِ](۱) (ص مرکب)بی آواز. ساکت. (ناظم الاطباء). خاموش. آرام. بی هیاهو. رجوع به صدا شود. - بی صدا شدن؛ ساکت شدن. (ناظم الاطباء). خاموش ماندن. (۱) - صدا مأخوذ از تازی است و با تصرف در معنی آن که در اصل به معنی انعکاس صوت است، در تداول حرف «ص» مکسور است.

بی صدایی.

[صَ / صِ] (حامص مرکب)حالت و کیفیت بی صدا. سکوت. خاموشی.

بی صرفه.

[صَ فَ / فِ] (ص مرکب) (از: بی + صرفه) بی فایده. (ناظم الاطباء). بی سود. بی نفع. (آنندراج): این جنس بی صرفه است؛ بی سود است. و رجوع به صرفه شود ||. بیهوده ||. یاوه. بی معنی. (ناظم الاطباء).

بی صرفه گو.

[صَ فَ / فِ] (نف مرکب)بیهوده گو. (آنندراج). یاوه گو. (ناظم الاطباء).

بی صفا.

[صَ] (ص مرکب) مقابل مفرح و باصفا. بی طراوت ||. بی اخلاص. مقابل پاکدل. رجوع به بی صفا (در ترکیبات صفا) شود.

بی صفایی.

[صَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی صفا. نایکرنگی. بی مودتی. بی اخلاصی ||. بی طراوتی. و رجوع به صفا و ترکیبات آن شود.

بی صفت.

[صِ فَ] (ص مرکب) در تداول عامه، بی وفا. ناسپاس. (یادداشت مؤلف). رجوع به ترکیبات صفت شود ||. آنکه فاقد صفات نیک است. (فرهنگ فارسی معین) : یکی است با صفت و بی صفت بگوییمش نه چیز و چیز بگویش که مان چنین فرمود. ناصرخسرو ||. در اصطلاح تصوف (نقشبندیان)، از خود بیخود شده و از خود رسته در حال سماع و جذبه و مانند آن است. (از رشحات کاشفی، نسخهء خطی) : مدت ۲۲ سال است که ما متابعت طریقهء حضرت خواجه محمدعلی حکیم ترمذی می نماییم و ایشان بی صفت بوده اند و اگر کسی شناسدمی نیز این زمان بی صفتم. (انیس الطالبین ص۲۴).

بی صفتی.

[صِ فَ] (حامص مرکب)حالت بی صفت. در اصطلاح تصوف (نقشبندیان)، از خود بیخود شدن، از خود رستن، مدهوش گشتن در حال سماع و جذبه است. (از رشحات کاشفی، نسخهء خطی) : اثر آن توجه مشاهدهء بی صفتی محض بود و در آن بی صفتی هیچ اثری و گردی دیده نمیشد. (انیس الطالبین ص۲۳ ||). بی وفایی. ناسپاسی ||. فقدان صفات نیک. (فرهنگ فارسی معین).

بی صقال.

[صِ] (ص مرکب) (از: بی + صقال) مقابل صیقلی. مقابل زدوده از زنگ. تاریک. تیره : همچو این تاریک رویان روی من تیره بود و تارفام و بی صقال.ناصرخسرو. رجوع به صقال شود.

بی صلت.

[صِ لَ] (ص مرکب) (از: بی + صلت = صلهٔ) بی صله. بدون جایزه. بی پاداش : بی صلت و مشاهره این چنین قصیده گفت تواند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۷). رجوع به صلت و صله شود.

بیصمون.

(معرب، اِ) نام بنگ است در تداول اسپانیایی. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵).

بی صورت کردن.

[رَ کَ دَ] (مص مرکب) در تداول خراسان بمعنی بی بکارت کردن. بی سیرت کردن. رجوع به ترکیبات صورت شود.

بی صورتی.

[رَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی صورت. اصل. مقابل صورت که فرع است (||. اصطلاح تصوف) بی شکلی : صورت از بی صورتی آمد برون(۱) بازشد کانا الیه راجعون.مولوی. و رجوع به صورت و هیولی شود. (۱) - ن ل: صورت از بی صورت آمد در وجود. و در این صورت شاهد نیست.

بیض.

[بَ] (ع اِ) تخم هر جانور. (یادداشت مؤلف). نطفه. ج، بیوض. (مهذب الاسماء). - بیض السمک؛ تخم ماهی. اشبل. (یادداشت

مؤلف ||). خایهء مرغ. (ترجمان جرجانی). تخم مرغ. - بیض الاوز؛ خایهء مرغابی. - بیض البط؛ خایهء قاز، مرغابی. - بیض الحباری؛ خایهء کبک. - بیض الحجل؛ خایهء کبک. - بیض الحمام؛ خایهء کبوتر. - بیض العصافیر؛ بیضهء گنجشک. خایهء گنجشک. - بیض النعام؛ خایهء شترمرغ. (از اختیارات بدیعی و الفاظ الادویه). - بیض حمام؛ نوعی خرما (وجه تسمیه آنکه شبیه به تخم کبوتر است). (از دزی ج ۱ ص۱۳۵). - بیض مسلوخ، بیض مسلوق؛ تخم مرغ جوشانیده یا بریان کرده. (الفاظ الادویه ||). مغز. -بیض الریح؛ تخمهایی که بارور نشده است. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵). -بیض الشلجم؛ مغز شلغم. -بیض القنبیط؛ مغز ترب. - بیض الکرنب؛ (از قانون بوعلی چ طهران ص ۳۴۱)؛ مغز کلم. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵). -بیض کمون؛ تخم گشنیز ||. آماس دست اسب و هو من العیوب الهینهٔ. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). آماس که در دست اسب باشد. (مهذب الاسماء). برآمدگی است بشکل ورم یا غده در دست اسب و از عیوب ناچیز است. (از لسان العرب).

بیض.

(ع ص، اِ) جِ بَیوض. (اقرب الموارد). رجوع به بیوض شود : حدود بیض را با خدود بیض مضاف کنند. (جهانگشای جوینی ||). جِ ابیض. (منتهی الارب). سپیدها. در بیت ذیل معنی مفرد کلمه مرادست چنانکه در کلمهء سود نیز : چون بزاید در جهان جان وجود بس نماید اختلاف بیض و سود.مولوی. - ایام البیض؛ سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم ماههای قمری است. رجوع به ترکیب ایام البیض ذیل ایام شود : از زمان آمدند بهر ثنات جمعه و بیض و قدر و عید و برات.خاقانی. - بیض الثیاب؛ سپیدجامگان. مقنعهٔ. رجوع به سپیدجامگان و مقنعه شود.

بیض.

[بُ یُ] (ع ص، اِ) جِ بَیوض. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بیوض شود ||. جِ بائضهٔ. (یادداشت مؤلف). رجوع به بائضه شود.

بیض.

[بَ] (ع اِ) بیوض. جِ بیضهٔ. (از لسان العرب). رجوع به بیضهٔ در تمام معانی شود.

بیض.

[بَ] (ع مص) افتادن نصال بُهْمی. (از اقرب الموارد). یقال: باضت البهمی؛ یعنی نصال افکند گیاه بهمی و آن پیکان مانندی است که بر برگ آن ظاهر میشود و می افتد. (منتهی الارب ||). غالب آمدن در سپیدی. (از یادداشت مؤلف). غلبه کردن. (تاج المصادر بیهقی). یقال: باض فلان فلاناً؛ یعنی غالب آمد او را در سپیدی ||. آماس کردن دست اسب. (منتهی الارب). ورم کردن دست اسب که بشکل تخم مرغی باشد. (از اقرب الموارد). ورم کردن دست اسب. (تاج المصادر بیهقی ||). خایه نهادن ماکیان. (منتهی الارب). خایه کردن مرغ. (تاج المصادر بیهقی). تخم افکندن. (از اقرب الموارد). تخم کردن. تخم نهادن ||. سخت شدن گرما. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی). شدت یافتن گرما. (از اقرب الموارد ||). باریدن ابر. (از اقرب الموارد): باض السحاب؛ بارید ابر. (منتهی الارب ||). اقامت کردن در جای. (از اقرب الموارد): باض بالمکان؛ اقامت کرد در آن جا. (منتهی الارب ||). رفتن تری چوب و خشک گردیدن آن. (آنندراج). خشک گردیدن چوب. (از اقرب الموارد): باض العود؛ رفت تری آن چوب و خشک گردید. (ناظم الاطباء ||). فرار کردن از کسی. (از لسان العرب ||). زرد شدن سبزه و افکندن میوه و خشک شدن آن بر روی

زمین. (لسان العرب).

بیض.

(ع اِ) الـدراهم البیض؛ درهمهایی بوده است که حجاج ثقفی ضـرب نمود و بر روی آن قل هو الله احـد نقش گردیده بود. (از النقود العربیهٔ ص۴۲ ||). البیض در نزد فقها کنایه از دراهم می باشد. (از النقود العربیهٔ ص ۱۶۱ ||). جزء اشیائی بوده است که مسلمانان با آن بجای پول معامله و داد و ستد میکردند. (از النقود العربیهٔ ص ۶۸).

بیض.

(اِخ) نام ستارگانی که در جنب نعام جای دارند. (یادداشت مؤلف).

بیض.

(اِخ) نام بطنی از بنی راشد از لخم از قحطانیهٔ مقیم اطفحیهٔ در مصر. (از معجم قبائل العرب).

بیض.

[بَ] (اِخ) نام موضعی است در اول اراضی یمن که از آنجا به الراحه روند. (از معجم البلدان).

بیض.

[بَ] (اِخ) از منازل بنی کنانهٔ در حجاز. (از معجم البلدان).

بیض.

[بَ] (اِخ) نام کوهی است. (از مراصد الاطلاع).

بیض.

[بَ] (اِخ) ذوالبیض؛ نام محل پستی است از اسافل دهناء. (از معجم البلدان).

بیض.

[بَ] (اِخ) ذوبیض؛ زمینی است میان جبلهٔ و طخفهٔ. (از معجم البلدان).

بیضا.

[بَ / بِ] (از ع، ص) مـأخوذ از بیضـاء تـازی. (نـاظم الاطبـاء). رجوع به بیضـاء شود : گوهر حمرا کنـد از لؤلؤ بیضای خویش گوهر حمرا کسـی از لؤلؤ بیضا کنـد. منوچهری. طوطی ری عذرخواه ری بس است سوی طوطی قند بیضایی فرست.خاقانی. کعبه را باشـد کبـوتر در حرم در حرم شـهباز بیضـا دیـده ام.خاقـانی. گرچـه در نفـط سـیه چهره تـوان دیـد ولیـک آن نکـوتر کـه در آئینـهء بیضـا

بینند.خاقانی. - بیضای عسکر؛ شکر عسکر، چه بنا بگفتهء صاحب حدودالعالم شکر از عسکر مکرم (شهری در خوزستان) است. همهء شکرهای جهان از سرخ و سپید و نیز قند از آنجا خیزد : زین پس خراج عیدی و نوروزی آورند از بیضهء عراق و ز بیضای عسکرش. خاقانی. - کف بیضا؛ ید بیضا. دست سپید و درخشان : جام بلور از جوهرش سقلاب و روم اندر برش از نار موسی پیکرش در کفّ بیضا داشته. خاقانی. کی عجب گر گاوریش زرگری گوساله ساخت طبع صاحب کفّ بیضا برنتابد بیش از این. خاقانی. و رجوع به ید بیضا شود. - ملت بیضا؛ کیش و دین روشن و درخشان. دین اسلام : بتمشیت مهام شریعت غرا و تقویت امور ملت بیضا. (حبیب السیر ج ۳ ص۱۷۹). و رجوع به تذکرهٔ الملوک چ۲ ص۲ شود. - ید بیضا و ید بیضاء؛ دست سپید و درخشنده و آن از جملهء معجزات موسی (ع) بود. گویند هرگاه موسی (ع) دست از بغل برمی آورد نوری از دست او تا به آسمان تتق میکشید و عالم روشن میشد و چون به بغل می برد برطرف میشد و بعضی گویند در کف دست او نوری بود که چون آینه میدرخشید و بجانب هرکه میداشت بی هوش میشد و چون دست را در بغل می برد آن شخص بهوش می آمد. بعضی دیگر گویند که کف دست موسی (ع) سوخته بود و نشان سفیدی از سوختگی در دست او بود. (برهان). یکی از نه معجزهء حضرت موسی. (ناظم الاطباء). و ید بیضا بمعنی دست سپید و درخشنده باشد. کنایه از معجزهء موسی است. و بعدها در ادبیات نیز بهمان سبب معمول شد که هر کس در کاری مهارتی نشان دهد و آن کار بخوبی و زیبایی تمام از دست او بیرون آید گویند ید بیضا نمود، یعنی در انجام دادن و پرداخت آن کار معجز کرد. (منتخب جوامع الحکایات عوفی بهار ج ۳ ص۱۱) : اگر شغل مطبخی خود بمن حوالت فرمایی در ساختن اطعمه ید بیضا کنم. (جوامع الحکایات عوفی) (از حاشیهء برهان چ معین). رجوع به ترکیب الید البیضا ذیل بیضا شود : ید بیضای آفتاب بکور زرفشان زآستین معلم صبح.خاقانی. تیغ تو با آب و نار، ساخت بسی لاجرم هم شجر اخضر است هم ید بیضا و نار. خاقانی. آری بنای جادوی فرعون از جهان ثعبان اسود و ید بیضا برافکند.خاقانی. بلاغت و ید بیضای موسی عمران بکید و سحر چه ماند که ساحران سازند. سعدی ||. - کنایه از مهارت و اعجاز و قدرت در سخن : سحر سخنم در همه آفاق برفتست لیکن چه کند با ید بیضا که تو داری. سعدی.

بیضا.

[بَ] (اِخ) از بلوکات ولایت آبادهء فارس، جمعیت ۲۰۰۰۰ تن، مرکز تل بیضا که آثار قدیمه زیاد دارد، دارای ۵۴ قریه. (از یادداشت مؤلف). بلوک بیضا میانهء شمال و مغرب شیراز است و این بلوک را برای آن بیضا گویند که لشکر عرب چون سپاه عجم را شکست داد بر کوهی که مشرف به این بلوک بود رفتند و قلعه و دهات آنرا سفید بدیدند. برای آنکه خاک این صحرا مایل به سفیدی است آن را بیضا گفتند و تاکنون به این نام باقی است و از بلوکات سردسیر فارس است. و بعضی گفته اند که نام قدیمی این بلوک نسایک بوده و نام قصبهء آن شهر ملیون که اکنون جای آن شهر را اهل بیضا دانند و در آن جای آجرپاره ها که نشان آبادی و عمارات عالیه بوده فراوان ریخته است و تاکنون در بعضی از جایهای آن آثار باروی این شهر باقی است و قریه را که پهلوی این شهر است ملیان گویند و قصبهء حالیهء این بلوک تل بیضا است بمسافت شش فرسخ از شیراز دور افتاده است. و از نواحی بیضا علما و مشایخ برخاسته است مانند سیبویه و این بلوک مشتمل بر پنجاه و پنج ده است. (از فارسنامهء ناصری). مرکز ناحیهء کامفیروز است و این اسم عربی از آن اسمهای نادریست که ایرانیان تاکنون هم استعمال میکنند و اعراب به این جهت آن را بیضاء گفتند که قلعهء سفیدرنگ آن از مسافت دور میدرخشید. ابن حوقل گوید اسم فارسی آن نسایک است و چنانکه یاقوت گوید معنی آن خانهء سفید و یا کاخ ابیض است. این شهر هنگام فتح اصطخر بدست مسلمانان اردوگاه آنان قرار گرفت. در قرن چهارم بیضا به اندازهء اصطخر بود. مقدسی گوید بیضاء شهری نیک و پاکیزه است دارای مسجدی نیکو و زیارتگاهی پر آمد و رفت و حوالی آن مرغزارهای معروف، خود شهر در آغوش کشتزارهای سبز گندم جای گرفته و با رنگ سفید خود نمایان و

درخشان است. (ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی ص ۳۰۰). ابن البلخی در فارسنامه (صص ۱۲۸ - ۱۲۹) نویسد که بیضا شهرکی است کوچک اما نیکوست و تربت آن سپید است و ازین جهت آن را بیضا گویند و جامع و منبر دارد.

بیضا.

[بَ] (اِخ) نام یکی از دهستان های بخش اردکان است که در شهرستان شیراز واقع است. این دهستان از ۷۵ پارچه آبادی تشکیل شده و قراء مهم آن عبارتند از: انبو، بانش، تل بیضا و شیخ عبود. جمعیت دهستان در حدود ۱۵۰۰۰ تن است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بیضا.

[بَ] (اِخ) پایتخت قدیم خزر بقول جغرافی نویسان قدیم عرب و متأخران آن را اتل (بنام رود اتل یا ولگا که شهر مذکور در ساحل آن بود) نامیده اند. نام ترکی آن سارغشر (شهر زرد) است و هشترخان کنونی بجای آن شهر بنا شده است. (فرهنگ فارسی معین).

بیضاء.

[بَ] (ع ص، اِ) مؤنث ابیض. (از اقرب الموارد). زن سپیدپوست ||. آفتاب. (منتهی الارب). آفتاب بعلت سپیدی آن. (از لسان العرب) (از تاج العروس). مهر. خور. خورشید. شمس. شارق. ذکا. بوح. شرق. (یادداشت مؤلف ||). نقره. (از ذیل اقرب الموارد). سیم: یا صفراء یا بیضاء غری غیری. (از سخنان علی بن ابیطالب (ع ||)). کاغذ سفید. (ناظم الاطباء). اما این معنی در فرهنگهای معتبر عربی دیده نشد. - ابوالبیضاء؛ شخص سپیدچهره. و سیاه را ابوالجون خوانند. (از لسان العرب). - الید البیضاء؛ حجت با برهان. (از لسان العرب ||). - قدرت. (از اقرب الموارد). قبضه و تصرف. (ناظم الاطباء ||). - نعمت. (از اقرب الموارد): لفلان عندی ید بیضاء؛ ای نعمهٔ. (ناظم الاطباء ||). - دستی که بدون سؤال و منت بخشد و شرف عطا داشته باشد. (از لسان العرب). و یقال: له الید البیضاء. (اقرب الموارد). رجوع به ید بیضا شود ||. زمین ویران، از آن جهت که چون رستنی در آن نیست سفید مینماید. (از لسان العرب). زمین ویران. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). زمین ناکشته. (مهذب الاسماء). الخراب من الارض. (تاج العروس). در حدیث است: کانت لهم [لحمیر] البیضاء و السوداء و فارس الحمراء و الجزیهٔ الصفراء؛ منظور از بیضاء زمین ویران است و از سوداء زمین آبادان و از جزیهٔ الصفراء طلا. (از لسان العرب). - ارض بیضاء؛ زمین بی گیاه یا زمینی که رهگذری بر آن نگذشته باشد. (از لسان العرب ||). بلا و سختی. (منتهی الارب). داهیهٔ. و اطلاق بیضاء بر داهیه و بلا بر سبیل تفاؤل باشد همچنانکه عرب مارگزیده را سلیم خوانند. (از تاج العروس ||). دام صیاد. (منتهی الارب) (از لسان العرب) (از تاج العروس ||). گندم و جو تازهء بی پوست. (منتهی الارب ||). گندم. (از لسان العرب) (از تاج العروس ||). جو، یا جو بی پوست و جو ترش و یا نوعی از جو که میان جو و گندم است و پوست ندارد. (از اقرب الموارد) (از تاج العروس). رجوع به مادهء سلت در همان کتاب شود ||. دیگ. (از لسان العرب) (منتهی الارب). - ام بیضاء؛ کنایه از دیگ است. (از لسان العرب ||). فلان ابیض و فلانهٔ بیضاء؛ در نزد عرب کنایه است از پاکی شرف و ناموس از پلیدی و آلودگی. (از لسان العرب) (از تاج العروس (||). اصطلاح صوفیه) عقل اول است و وجود بیاض است و عدم سواد و بعضی از عرفا گفته اند که عقل اول بیاضی است که در آن هر معدومی آشکار گردد و سوادی است که هر موجودی در آن منعدم شود. (از تعریفات جرجانی).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) نام دختر عبدالمطلب. رجوع به العقدالفرید ج ۵ ص۷، ۴۱ شود.

بیضاء.

[بَ] (اِخ) دراسفید (که بعداً بدین صورت معرب گردید). نام شهری معروف در فارس است. (از معجم البلدان). رجوع به بیضا شود.

بیضاء.

[بَ] (اِخ) کوره ای بمغرب. (معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) عقبه ای در جبل المناقب. (از معجم البلدان) (تاج العروس).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) ثنیهٔ التنعیم بمکه. (از معجم البلدان). عقبهٔ التنعیم. (تاج العروس).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) آبی است بنی سلول را در ضمرین. (از معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) نام شهر حلب (در سوریه) به سبب سفیدی خاک آن. (از معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) خانهء عبیداللهبن زیادبن ابیه در بصره. (از معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) چشمهء آبی است نزدیک بوماریهٔ میان موصل و تل یعفر. (از معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) بیضاءالبصرهٔ که نام دیگرش المخیس است نام زندان بصره بوده است و عبیدالله بندیان را در آن بند میکرده. (از معجم البلدان) (از مراصد الاطلاع).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) نام چهار قریه بمصر: ۱- در کورهء شرقی مصر. ۲ - قریه ای که نام دیگرش منیـهٔ الحرون و واقع است در نزدیکی المحلهٔ از کورهء جزیرهء قوسنیا (قویسنا). (تاج العروس). ۳ - قریه ای از کورهء حوف رامسیس میان قاهره و اسکندریه در مغرب نیل. ۴ - قریه ای در اطراف اسکندریه. (از معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) شهری در بلاد خزر در پشت باب الابواب. (از معجم البلدان). همان بیضا پایتخت قدیم خزر است. رجوع به بیضا شود.

بیضاء.

[بَ] (اِخ) آبی است مر بنی عقیل و معاویهٔ بن عقیل را در نجد. (از معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) نام زمینی پر آب و نخل پائین تر از ثاج و بحرین. (از معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) قریه های کوچکی است در قطیف و دارای نخل. (از معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) نام محلی است نزدیک حمای الربذهٔ. (از معجم البلدان).

بیضاء.

[بَ] (اِخ) (ال ...) نام قوس (کمان) رسول الله. (امتاع ج ۱ ص۱۰۵).

بی ضابطگی.

(۱) [بِ طَ / طِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی ضابطه. بی قاعدگی. بی ترتیبی. (ناظم الاطباء). (۱) - در ناظم الاطباء بی ضابتگی است و آن غلط است.

بی ضابطه.

(۱) [بِ طَ / طِ] (ص مرکب) (از: بی + ضابطه) بی ترتیب. بی قاعده. (ناظم الاطباء). رجوع به ضابطه شود. (۱) - در ناظم الاطباء بی ضابته است و غلط است.

بیضات.

[بَ] (ع اِ) جِ بَیْضهٔ. (از اقرب الموارد). رجوع به بیضهٔ شود.

بیضان.

(ع ص، اِ) جِ ابیض. سپیدان از مردم. ضد سیاهان. (از لسان العرب) (از تاج العروس). مقابل سودان. سپیدپوستان. سپیدان. (یادداشت مؤلف). سپیدان. ضد سیاهان. (منتهی الارب): أبیضت المرأة و اباضت؛ ولدت البیضان. (لسان العرب) (از اقرب الموارد).

بیضان.

(اِخ) فخذی از بنی یوسی از زهران از قبایل بزرگ عسیر معروف به اهل بیضان. (از معجم قبایل العرب).

بیضان.

(اِخ) فرعی از بنی عمرو از حرب مقیم نجد. (از معجم قبایل العرب).

بیضان.

(اِخ) فرعی از شمر از مجاودهٔ مقیم در دیرالزور. (از معجم قبایل العرب).

بیضان.

[بَ] (اِخ) آبی متعلق به خزاعهٔ در برس. (از معجم ما استعجم).

بیضان.

(اِخ) کوهی است بنی سلیم را در حجاز. (از معجم البلدان). - بیضان الزروب؛ نام شهریست. (ناظم الاطباء). یاقوت گوید این نام در شعر هذیل آمده است اما نمیدانم همان بیضان است یا دیگری. (از معجم البلدان).

بیضانه.

[بَ / بِ نَ / نِ] (اِ) نشان صاحبان مناصب. (ناظم الاطباء).

بیضانی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بیضان. رجوع به بیضان شود || شبیه بیضی. بیضوی. (از ملحق لسان العرب).

بیضانی.

[] (اِ) رشیدی از منطق اشارات ابوعلی آرد که بیضانی بمعنی ققنس (رومی) مرغ معروف است. (یادداشت مؤلف). رجوع به ققنس شود.

بیضانیات.

[بَ نی یا] (ع اِ) مرغان آبی، اعم از اردک و قاز و جز آن. (یادداشت مؤلف).

بیضاوی.

[بَ] (ص نسبی) منسوب است به بیضا که شهری است از شهرهای فارس و جمعی کثیر از دانشمندان منسوب به این دیارند. (از انساب سمعانی). رجوع به بیضا شود.

بیضاوی.

[بَ] (اِخ) ابوبکر محمد بن احمدبن عبدالله اسحاق مقری. یکی از قراء فارس متوفی بسال ۳۹۳ ه . ق. است. (از معجم البلدان).

بیضاوی.

[بَ] (اِخ) احمدبن محمد بن بهنور ابوبکر بیضاوی ملقب به بلبل صوفی از اصحاب ابوالازهربن حیان. وی در اصفهان از ابوعبدالله جرجانی و ابوبکربن مردویه حدیث شنید و به عراق و شام رفت و در شیراز به سال ۴۵۵ ه . ق. درگذشت و جنازهء او را به بیضاء بردند. (از معجم البلدان).

بیضاوی.

[بَ] (اِخ) بغدادی، حسین بن منصور بیضاوی معروف به حلاج. رجوع به حلاج حسین بن منصور شود.

بیضاوی.

[بَ] (اِخ) علی بن الحسین بن عبدالله بن ابراهیم ابوالحسن الصوفی معروف به کردی بیضاوی. (از معجم البلدان).

بیضاوی.

[بَ] (اِخ) قاضی ابوالحسن محمد بن القاضی ابوعبدالله محمد بن عبدالله بن احمدبن محمد بیضاوی. فقیه شافعی، داماد ابوالطیب طبری که مدتی قاضی کرخ در بغداد بوده است. وی در سال ۳۹۲ ه . ق. متولد شد و به سال ۴۶۸ ه . ق. وفات یافت. (از معجم البلدان).

بیضاوی.

[بَ] (اِخ) قاضی ناصرالدین عبدالله بن امام الدین عمر بن فخرالدین محمد بن صدرالدین علی الشافعی البیضاوی مکنی به ابوسعید. از مردم بیضای فارس و صاحب تفسیر معروف موسوم به انوارالتنزیل و اسرارالتأویل و مشهور به تفسیر بیضاوی است و پس از تفسیر کشاف هیچیک از تفاسیر مانند آن مورد توجه واقع نگشته است و نزدیک پنجاه حاشیه و تعلیقه بر آن نوشته اند. و دیگر کتابی در تاریخ بفارسی تصنیف کرده موسوم به نظام التواریخ از آغاز جهان تا غلبهء مغول بطور اختصار. دیگر از کتب او منهاج است در اصول و شرح آن و شرح مختصر ابن حاجب در اصول، شرح منتخب امام فخر رازی و شرح مطالع در منطق، ایضاح در اصول دین و غایة القصوی در فقه و طوالع در کلام و شرح کافیهء ابن حاجب و شرح مصابیح بغوی و شرح فصول خواجه نصیرالدین طوسی و منتهی المنی فی شرح اسماءالله الحسنی. بیضاوی در علوم معقول و منقول هر دو بارع بود و از معاصران اباقاخان و ارغون خان بوده

است. گویند بیضاوی چون از منصب قضاء شیراز معزول گردید برای اعادهء آن منصب به تبریز رفت اما با آنکه مورد توجه اولیای دولت و علمای آنجا شد به مقصود خود نائل نگردید و بدانجا درگذشت و گفته اند منصب قضا بار دیگر به او داده شد اما او بنصیحت یکی از مشایخ صوفیه بنام محمد کتختائی از قبول آن امتناع ورزید. در تاریخ وفات او اختلاف عجیبی است بعضی در ۶۸۵ ه . ق. و بعضی در ۶۹۱ ه . ق. و روضات از کشکول شیخ بهایی و حبیب السیر از یافعی ۶۹۲ ه . ق. را نیز روایت کرده اند و «ریو» در فهرست عربی از دو مأخذ دیگر سال ۷۱۶ ه . ق. را نیز روایت و این قول را گویا اختیار نموده است و از حمدالله مستوفی نیز نقل میکند که بعد از سنهء ۷۱۰ ه . ق. وفات نموده است. شیرازنامه (ص ۱۳۶) وفات او را در سنهء ۷۰۸ ه . ق. نوشته است. مدفن وی در چرنداب تبریز می باشد. رجوع به روضات الجنات ص۴۵۴، بغیهٔ الوعاهٔ سیوطی ص۲۸۶، طبقات السبکی ج ۵ ص ۵۹، طبقات الاسدی ص۶۵، مفتاح السعادهٔ ج ۱ ص ۴۳۶، معجم المطبوعات العربیهٔ ص۶۱۶، ۶۱۸، تاریخ گزیده صص۸ - ۸۱۱ ، از سعدی تا جامی ص ۷۱، ۱۲۳، اعلام زرکلی ج ۱ ص۱۶۰ و ج ۲ ص۵۷۱ ، لباب الالباب ج ۱ ص۳۷۷، شدالازار، فرهنگ ایران باستان ص۲۰۲، قاموس الاعلام ترکی ج ۲ ، نامهء دانشوران ج ۴ ص۱۲۵ و کشف الظنون، نزههٔ القلوب ص ۱۲۳، مقالات الشعراء (حاشیه) ص۲۴۵، شذرات الذهب ج ۵ ص۳۹۲، ۳۹۳، و دائرهٔ المعارف اسلامی و نیز رجوع به ناصرالدین عبدالله... در این لغتنامه شود.

بیضاوی.

[بَ] (اِخ) محمد بن علی بن الحسین ابوعبدالله السلمی بیضاوی. (معجم البلدان).

بیضاوی.

[بَ] (اِخ) یوسف بن علی بن عبدالله بن یحیی بیضاوی مقری صوفی ملقب به ابویعقوب. (معجم البلدان).

بیضای قاجار.

[بَیْ یِ] (اِخ) نواب شاهزاده اللهویردی میرزا از فرزندان خاقان صاحبقران است. در رمضان ۱۲۱۶ ه . ق. متولد شد. چندی به حکمرانی شاهرود و بسطام گذرانید. پس از عزل ملتزم رکاب خاقانی بود به دارالخلافه فرار کرده بعتبات عالیات رفت و از آنجا به اسلامبول سفر نمود و به مجلس سلطان محمودخان عثمانی خواندگار روم پیوست و سپس به بغداد بازگشت. (از مجمع الفصحا ج ۱ ص۳۱).

بیضایی.

[بَ / بِ] (ص نسبی) بیضوی. مأخوذ از بیضوی تازی، نوعی خط. دوایر بیضی شکل حروف. (ناظم الاطباء). رجوع به بیضوی شود.

بیض البغل.

[بَ ضُلْ بَ] (اِخ) لقب اسحاق بن ابراهیم بن محمد بن اسماعیل. رجوع به اسحاق... شود.

بیض الدجاج.

[بَ ضُ دْ دَ] (ع اِ مرکب)نوعی از انگور قرمز و چون اندازهء دانه های آن بقدر بیضهء مرغ است، بهمین جهت آن را بیض الدجاج (تخم مرغ) خوانند. (از دزی ج ۱ ص۱۳۵).

بیض القصب.

[بَ ضُلْ قَ صَ] (ع اِ مرکب) چیزی است چون صمغ که از نیشکر گیرند. (یادداشت مؤلف).

بیض الله غرته.

[بَیْ یَ ضَلْ لا هُ غُرْ رَ تَهْ] (ع جملهء فعلیهء دعایی) خدای پیشانی او را سپید کند. خدا او را روسفید کند.

بیض الله وجهه.

[بَیْ یَ ضَلْ لا هُ وَ هَهْ] (ع جملهء فعلیهء دعایی) خدا رویش را سپید گرداند. خدا او را روسفید کند.

بی ضبط.

[ضَ] (ص مرکب) بی ترتیب. بی نظام. (ناظم الاطباء). - بی ضبط و ربط؛ بدون نظم و ترتیب و اسلوب || بی قید. لاابالی || رند. (ناظم الاطباء).

بیضتان.

[بَ ضَ] (ع اِ) تثنیهء بیضهٔ (در حالت رفعی). رجوع به بیضهٔ شود.

بیضتان.

[بَ ضَ / بی ضَ] (اِخ) محلی است میان شام و مکه در راه طریف. (از معجم البلدان).

بیضتان.

[بَ / بی ضَ] (اِخ) موضعی است بالای زبالهٔ. (از معجم البلدان) (تاج العروس).

بیضتان.

[بَ / بی ضَ] (اِخ) نام محلی در بیابانهای اطراف بحرین. (از معجم البلدان) (از تاج العروس).

بیضتین.

[بَ ضَ تَ] (ع اِ) تثنیهء بیضهٔ (در حالت نصبی و جری). دو خایه. دو تخم. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیضهٔ شود || خصیتین. انثیین. تخمگان. هر دو خایه. دو خایهء مرد. دو گند. حسکلتان. (یادداشت مؤلف).

بی ضر.

[ضَ رر / ضَ] (ص مرکب) (از: بی + ضرر) بی ضرر. بی زیان : سِیَمْشان بد او مه(۱) که هرگز نجوید مگر خیر بی شر یا نفع بی ضر.ناصرخسرو. رجوع به ضر شود. (۱) - ن ل: بِهْ.

بی ضرر.

[ضَ رَ] (ص مرکب) (از: بی + ضرر) بی زیان. (یادداشت مؤلف ||). بی ضر. بی گزند. بی آزار. (یادداشت مؤلف). رجوع به ضرر شود.

بی ضرری.

[ضَ رَ ری] (حامص مرکب)بی زیانی ||. بی آزاری. بی گزندی.

بیضنجان.

[ضَ] (معرب، اِ) معرب باذنجان. بادمجان. رجوع به دزی ج ۱ ص۱۳۵ شود.

بیضوی.

[بَ ضَ وی ی] (ع ص نسبی)منسوب به بیضهٔ ||. منسوب به شهر بیضا ||. یکی از اشکال هندسی شبیه به تخم مرغ. (ناظم الاطباء). رجوع به بیضی شود. - خط بیضوی؛ یک قسم از خط ایرانی که دنباله های حروف آن به شکل بیضی می باشد برعکس آفتابی که در آن دنبالهء بعضی از حروف به شکل دایره می باشد. (ناظم الاطباء).

بیضهٔ.

[بَ ضَ] (ع اِ) تخم مرغ. ج، بیض، بیوض، بیضات. (منتهی الارب). یکی بیض. تخم پرنده و جز آن. (از اقرب الموارد). تخم مرغ. خاگ. مرغانه. چوزی. تخم (از مرغ و مرد). (یادداشت مؤلف). - بیضهٔ الدیک؛ تخم خروس، گویند بمعنی بیضهٔ العقر است چه تازیان را گمان این بود که خروس سالی یک مرتبه تخم میکند. و آن مثل گردید برای بخیلی که یک مرتبه احسان کند و دیگر تکرار ننماید و بشاربن برد در بیت زیر به همین مضمون اشاره کرده است: قد زرتنی زورهٔ فی الدهر واحدهٔ ثنی و لاتجعلیها بیضهٔ الدیک. رجوع به امثال میدانی ج ۱ ص۹۶، ترکیب بیضهٔ العقر و مادهء عقر در تاج العروس شود. - بیضهٔ العقر؛ این مثل را در هرچه که نادر بود و عطیه و تحفه ای که یک بار اتفاق افتد از جایی که امید نداشته باشد و مانند آن استعمال کنند. (از منتهی الارب). ضرب المثلی است برای آنکه یک بار کار نیکی کند و دیگر آن را تکرار ننماید. (از لسان العرب ||). - بیضه ای که بدان دوشیزه را بیازمایند وقت دوشیزگی بردن. (منتهی الارب) (از لسان العرب). رجوع به عقر شود ||. - اول تخم ماکیان یا تخم پسین آن یا تخم خروس که در سال یک بار نهد. (منتهی الارب). یگانه تخمی که خروس گذارد. (از لسان العرب). رجوع به عقر شود||. - آخرین اولاد. (از اقرب الموارد ||). خایه. خصیهٔ. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). - بیضهٔ الخصیهٔ؛ (لسان العرب) خایهء مرد. گند. جند. تثنیهء آن بیضتین. (یادداشت مؤلف). - بیضهٔ الجنین؛ اصل او. (از لسان العرب). - بیضهٔ البلد (از کنایات و اضدادست)؛ گاه برای مدح و گاه برای ذم بکار رود: هو بیضهٔ البلد؛ یگانه و مهتر شهر که به او روی آورند و نظر او خواهند و در شرف یگانه است: هو بیضهٔ البلد؛ یعنی تنها و مطرود و بی یار و یاور است. (از لسان العرب). مهتر شهر که مردم بر وی گرد آیند و سخن او

پذیرند و این مدح باشد (از اضداد است). (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد). یگانهء شهری. (یادداشت مؤلف). عاجز و منفرد و نامور فتکون مدحاً و ذماً. (مهذب الاسماء ||). - شخصی گمنام که نسبت او دانسته نباشد، و منه المثل: اذل من بیضهٔ البلد. (از اقرب الموارد)؛ یعنی بمنزلهء تخمی است که شترمرغ دل از خیر و نفع آن کنده و آن را در بیابان رها نموده است. (از لسان العرب||). - تخم شترمرغ و منه المثل: اذل من بیضهٔ البلد (خوارتر از تخم شترمرغ)، چه شترمرغ تخم خویش را ترک کند و بدان بازگشت نکند و این ذم باشد. و نیز گویند اعز من بیضهٔ البلد؛ نیازی تر از تخم شترمرغ یعنی دیر بدست افتد و از اضداد است. (منتهی الارب) (از یادداشت مؤلف ||). - کنایه از حضرت علی بن ابی طالب سلام الله علیه؛ یعنی او چون بیضه ای یگانه در شرف همتایی ندارد. (از لسان العرب ||). - سید. (لسان العرب). مهتر. آقا ||. جماعت مسلمانان. (منتهی الارب). - بیضهٔ الاسلام؛ جماعت مسلمانان. (از لسان العرب ||). میانهء هر چیزی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) : نشسته گوهری در بیضهء سنگ بهشتی پیکری در دوزخ تنگ.نظامی. - بیضهٔ القوم؛ ساحت قوم یعنی مجتمع آنان و مستقر دعوت آنان و موضع سلطان ایشان. (از لسان العرب): أفرخ بیضهٔ القوم؛ آشکار شد سر ایشان. (منتهی الارب) (از ذیل اقرب الموارد ||). - میان قوم. (از لسان العرب ||). - میانهء خانه و معظم آن. (از لسان العرب). میانهء سرای. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). - میانهء شهر. (منتهی الارب). - بیضهٔ الحر؛ سختی گرما. (از تاج العروس). - بیضهٔ السنام؛ شَحْمَتُهُ. (لسان العرب). - بیضهٔ القیظ؛ سختی گرمای تابستان. (از ذیل اقرب الموارد) (از مهذب الاسماء). - بیضهٔ النهار؛ سپیدی روز. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). بمعنی ارض بیضاء؛ زمینی که رستنی در آن نباشد مقابل سودهٔ که زمینی گیاهناک است. (از لسان العرب). زمین سپید هموار. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). رنگی از رنگهای خرما. ج، بیض. (منتهی الارب). رنگی از رنگهای خرمابن. (ناظم الاطباء ||). یکی بیض است و آن شی ء بوده است که از آن بجای پول در داد و ستد استفاده میشده است. (از النقود العربیهٔ ص۴۲). رجوع به بیض در همین معنی شود ||. نوعی از سماروغ. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). کلاه دیو. خایهء دیو ||. نام گونه ای از انگور با دانهء بسیار درشت در طائف است. (از لسان العرب ||). کلاه خود. خود. (منتهی الارب). و وجه تسمیه اش به بیضه بدین مناسبت است که شبیه تخم شترمرغ است. (از لسان العرب). از آلات جنگ و از آهن است که برای جلوگیری از ضربت و مانند آن بر روی سر گذارند و در آن چیزی که بر پشت آویزان شود وجود ندارد و گاهی بیضه از زره می باشد. (از صبح الاعشی ج ۲ ص۱۳۵). سرپایان. مغفر ||. کرهء منجمین و جغرافیین. (یادداشت مؤلف ||). بیضهٔ الخدر؛ دختر پرده نشین. (منتهی الارب) (از لسان العرب). کنایه از دختر است چرا که او در حجاب خویش پوشیده است. (از ذیل اقرب الموارد). کنیزک دوشیزه. (مهذب الاسماء ||). قسمی از بیماری سردرد و پزشکان در آن اختلاف کرده اند با اینکه اتفاق دارند بر اینکه این قسم بیماری سردرد بر تمام سر عارض میشود و به همین مناسبت آن را به نام بیضه و خوذه نام نهاده اند. پاره ای از پزشکان که صاحب موجز نیز از آنان است گفته اند که این نوع در دردسر مزمن باشد و با کوچکترین سببی از حرکت و شرب خمر و استعمال انواع بخورات به هیجان آید. حتی بانگ سخت و آواز بلند تهییج کند آن را؛ روشنایی و آمیزش با مردم همچنین باعث هیجان آن گردد. بیماری که مبتلا به این نوع سردرد است از آواز، از روشنایی، از سخن گفتن با مردم سخت گریزان است تنهایی را دوست دارد آسایش و بر پشت خوابیدن و تاریکی را طالب است. هر ساعت اندیشه و احساس کند که با چکشی سر او را میکوبند یا سر او را میکشند و یا میخواهند سر او را بشکافند و سبب آن خلط ردی ء، یا ورم توأم با ضعف دماغ و سستی حواس باشد و اگر علت در حجاب داخل و در قحف باشد احساس درد را تا اعماق تخم چشم میکند و اگر علت در حجاب خارج باشد درد را در خارج از دماغ احساس می نماید و پوست سر او درد مینماید. (از کشاف اصطلاحات الفنون).

بیضهٔ.

[بَ ضَ / بی ضَ] (اِخ) موضعی است نزد ماوان نزدیکی ربذه با چاههای بسیار. (از معجم البلدان).

بیضهٔ.

[بَ ضَ / بی ضَ] (اِخ) موضعی است بجانب صمان از دیار بنی دارم بن مالک بن حنظلهٔ. (از اقرب الموارد).

بیضهٔ.

[بَ ضَ / بی ضَ] (اِخ) محلی است میان عذیب و واقصهٔ در ارض حزن از دیار بنی یربوع بن حنظلهٔ. (از معجم البلدان).

بیضهٔ.

[بَ ضَ / بی ضَ] (اِخ) موضعی است به عمان. (منتهی الارب).

بیضه.

[بَ / بِ ضَ / ضِ] (از ع، اِ) مأخوذ از بیضهٔ تازی بمعنی خاگ و خایهء حیوانات. (ناظم الاطباء). و با لفظ افکندن و انداختن و بر سنگ زدن و دادن و نهادن و کشیدن مستعمل است. (آنندراج). هر یک از دو غده ای که در حیوان نر هست و کار آنها تولید نطفه و ترشح هورمونهای نری است مانند تستوسترون و غیره. چون حرارت داخلی عادی بدن برای بیضه ها مناسب نیست نزد عموم پستانداران بیرون حفرهء عمومی بدن و در زیر شکم قرار دارد. (دائرهٔ المعارف فارسی ||). تخم پرندگان عموماً و مرغ خانگی خصوصاً. تخم مرغ. (ناظم الاطباء) : نگویی بیضه یکرنگست و مرغان هر یکی رنگی نوای هر یکی رنگ دگرسان بال و پر دارد. ناصرخسرو. بیضه چون طاوس نر خواهم شکست. خاقانی. غلامی چند را دیدم هر یکی با مجمره ای زرین و سیمین و پاره ای بخور چند بیضه ای. (تاریخ طبرستان). به پنج بیضه که سلطان ستم روا دارد زنند لشکریانش هزار مرغ به سیخ.سعدی. دیگر آن مرغ که از بیضه درآید که چنین بلبل خوش نفس و طوطی شکّرخا شد. سعدی. مرغک از بیضه برون آید و روزی طلبد وآدمیزاده ندارد خبر از عقل و تمیز. سعدی. - بیضهء الوان؛ بیضه هایی که در جشن نوروز رنگین و منقش سازند و اطفال بدان ببازند. (آنندراج). و در عید پاک مسیحیان نیز این رسم متداول است : برای عیدی اطفال گلشن عیان شد بیضهء الوان غنچه.اشرف. - بیضه به ته بال برآوردن؛ بمعنی بیضه در زیر پر گرفتن. (آنندراج) : زان شهپر همت بتو کردند کرامت تا بیضهء گردون به ته بال برآری.صائب. - بیضه برآوردن؛ جوجه برآوردن از تخم. (ناظم الاطباء ||) - ناقص ساختن. خصی کردن. (ناظم الاطباء). - بیضه پروردن؛ در زیر بال گرفتن مرغ بیضه را و روی آن خوابیدن. (ناظم الاطباء) : بیضه بشکن مرغ گم کن تا بری طاوس نر بیضه پروردن به گنجشکان گذار و ماکیان. خاقانی. - بیضهء خاکی؛ بیضه ای که ماکیان بی جفتی نر می اندازند. (آنندراج). - بیضه دادن؛ تخم دادن. بیضه کشیدن : ز فیض گل و لاله در دشت و راغ دهد بیضهء مار طاوس باغ.ملاطغرا. - بیضه در آب؛ کنایه از بیضه که هنوز بچه در آن متکون نشده باشد. (برهان) (رشیدی) (آنندراج) (ناظم الاطباء) : جنوبی طالعان را بیضه در آب شمالی پیکران را دیده در خواب.نظامی. - بیضه در کلاه؛ بیضه ای که بازیگران در کلاه خود پنهان سازند. (از ناظم الاطباء). - بیضه ضایع کردن؛ آنست که بیضهء مرغی گنده شود و بچه ای از آن متولد نگردد. (آنندراج). - بیضهء عنقا؛ تخم عنقا : از رفتنت ز بیضهء آفاق کوه قاف بر نوپران بیضهء عنقا گریسته.خاقانی. - بیضه فکندن؛ تخم گزاردن. تخم نهادن. تخم افکندن : گر بود صعوه ور بود عنقا فکند بیضه را پرد به سما.بهاءالدین ولد. - بیضه کشیدن؛ بیضه دادن. (آنندراج) : زاد تو نیست بیضهء دین ای شکم پرست تو بیضه ای طلب که بط و ماکیان کشد. میرخسرو. - بیضهء ماهی؛ اشبول ماهی. (ناظم الاطباء). - بیضه نهادن؛ تخم کردن : ماده بیضه نهاد. (کلیله و

دمنه). ماده گفت جایی باید طلبید که بیضه نهاده شود. (کلیله و دمنه ||). کلاه خود (مأخوذ از بیضهء تازی) : بیضهء مغفر شکستی در سر شیران نر غیبهء جوشن دریدی بر تن مردان کار. (از ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۵۹ ||). هر چیز که بصورت بیضه باشد یا بصورت بیضه درآرند. که مانند بیضه و شکل آن باشد چون بیضهء کافور و بیضهء عنبر. (یادداشت مؤلف). - بیضهء آتشین؛ کنایه از آفتاب. (برهان) (از رشیدی) (از انجمن آرا) (ناظم الاطباء). بیضهء زرد : کرکس شب غراب وار از حلق بیضهء آتشین براندازد.خاقانی. - بیضهء افلاک؛ کنایه از آفتاب و خورشید : چون دلم در تنگنای این قفس افتد که من بیضهء افلاک را در زیر پر دارم بیاد. سعید اشرف. - بیضهء اکسیر؛ کنایه از حقه. (آنندراج) : پر سیمرغ و بیضهء اکسیر بتوان یافت و یار نتوان یافت.مولانا مظهر. - بیضه بر سر کسی شکستن، بیضه در افسر -کسی شکستن.؛ (آنندراج)؛ کنایه از مغلوب ساختن کسی : دست شوخی چون برآرد زآستین آن شاخ گل بیضه های غنچه را بر فرق بلبل بشکند. صائب. - بیضهء چرخ؛ کنایه از آفتاب. (برهان) (از ناظم الاطباء). بمعنی بیضهء زرین. (از مجموعهء مترادفات ص ۱۲). - بیضهء خاکی؛ زمین را گویند. (آنندراج). کرهء زمین. (ناظم الاطباء) (از مجموعهء مترادفات ص۱۹۶) : بلبلی زین بیضهء خاکی گذشت طوطی نو زین کهن منظر بزاد.خاقانی. مرغ دل را که درین بیضهء خاکی قفس است دانه و آب فراوان به خراسان یابم.خاقانی. - بیضه در سر کسی شکستن و بیضه در کلاه -درشکستن؛ کنایه از مغلوب ساختن کسی. (غیاث). در سراج بمعنی رسوا کردن است. (غیاث). - بیضه در کلاه؛ سر آدمی. (ناظم الاطباء). - بیضه در کلاه کسی شکستن؛ کنایه از رسوا نمودن. مأخذش آنکه بازیگران بیضه را در کلاه یکی بگذارند و دیگران را گویند بشکن. او بهر دو دست زور کند بیضه غایب شود و آن کس خجل گردد و مردم هنگامه در خنده آیند. (آنندراج) : شکست بیضهء خورشید در کلاه سپهر بدولت تو که دارای افسر و کلهی. ظهیرالدین فاریابی. بازی چرخ بشکندش بیضه در کلاه(۱) زیرا که عرض شعبده با اهل راز کرد.حافظ. شکستند از آن بیضه ها در کلاهش که نخوت بسر داشت از زر شکوفه.وحید. و رجوع به مجموعهء مترادفات ص۲۴۴ شود. - بیضهء زر؛ بمعنی بیضهء زرین : تیزتر از کبوتری برج ببرج می پرد بیضهء زر همی نهد دربدر از سبک پری. خاقانی. رجوع به بیضهء زرین شود. - بیضهء زرد؛ بمعنی بیضهء آتشین. (از مجموعهء مترادفات ص۱۲). رجوع به بیضهء آتشین شود. - بیضهء زرین؛ کنایه از آفتاب. کنایه از خورشید. (از برهان) : پیش که طاوس صبح بیضهء زرین نهد از می بیضا بساز بیضهء مجلس ارم.خاقانی. دانه از کشت جودش ار مرغی چیند و در گلو دراندازد همچو سیمرغ آسمان هر روز بر زمین بیضهء زر اندازد. عرفی (از آنندراج). - بیضه های زرین و بیضه های زری؛ستارگان آسمان. (برهان) (از رشیدی) (ناظم الاطباء ||). - کنایه از شعاع آفتاب. (آنندراج ||). - کنایه از کواکب دیگر. (آنندراج). - بیضهء صبح؛ آفتاب. (شرفنامهء منیری) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بیضهء کافور. (مجموعهء مترادفات ص ۱۲). - بیضهء عنبر؛ کنایه از شمامهء عنبر. (آنندراج) : ز رنگ و بوی همه خیره گشته دیدهء عقل(۲) ز بس طویلهء یاقوت و بیضهء عنبر.عنصری. آستین نسترن پر بیضهء عنبر شود دامن بادام بن پر لؤلؤ فاخر شود.منوچهری. تا ندهی بیضهء عنبر مرا خیره نگویم که تو بلعنبری.ناصرخسرو. آنکه چون خلق او ندارد بوی نافهء مشک و بیضهء عنبر.مسعودسعد. چنانکه بیضهء عنبر ببوی دریابند مرا بدانند آنها که شعر من خوانند. مسعودسعد. تختهای جامه و بیضهای عنبر و اوانی و زر و سیم مشحون به شمامات کافور. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۲۳۷). صد بیضهء عنبر نخرد کس بجوی نیز زین رسم که در باغ کنون نسترن آورد. عطار. - بیضهء فولاد؛ در ایران رسم است که فولاد را گرد ساخته می پزند و آن به شکل بیضه میباشد. (آنندراج). - بیضهء کافور؛ شمامهء کافور. غلولهء کافور. گلولهء کافور، به شکل تخم مرغ : و اندر دل آن بیضهء کافور ریاحی ده نافه و ده نافگک مشک نهانست. منوچهری. گویی بمثل بیضهء کافور ریاحی بر بیرم حمرا بپراکندست عطار.منوچهری. آبی چو یکی کیسگکی از خز زرد است در کیسه یکی بیضهء کافور کلانست. منوچهری. خالی مدار خرمن آتش ز دود عود تا در چمن ز بیضهء کافور خرمن است. انوری ||. - کنایه از برف است. (شرفنامهء منیری). و مراد از بیضهء کافور در بیت زیر برف است. (شرح مشکلات دیوان انوری) : گه بیضهء کافور زیان کرد و گهی سود بینی که چه سودست مراین مایه زیان را. انوری ||. - کنایه از

آفتاب و ماه. (از ناظم الاطباء). - بیضه کردن مشت؛ کنایه از گرد کردن مشت. (آنندراج). - بیضهء معلق؛ کنایه از زمین. (از انجمن آرا). - بیضهء هفت آسمان؛ کنایه از خورشید : از پی لعلی که برآرد ز کان رخنه کند بیضهء هفت آسمان.نظامی ||. ساحت قوم و مجتمع آنان و مستقر دعوت آنان و موضع سلطان ایشان : بیضهء مصرست به ز فرضهء بغداد وز خط مصر است به بنای صفاهان.خاقانی. رجوع به بیضهٔ شود. - بیضهء ملک؛ پایتخت و پایهء مملکت. شالوده و اصل کشور : قوام دولت عالی و عمدهٔ الدین است پناه بیضهء ملکست و عمدهٔ الاسلام. مسعودسعد. جازم شد که اول خاطر از وی بپردازد و بیضهء ملک و آشیانهء دولت او به صرصر قهر بر باد دهد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۶۱). چیپال که پادشاه هندوستان بود آن حال مشاهده کرد و بیضهء مملکت خویش هر روز در نقصان یافت.... مضطرب شد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۲). و از آن جمله آنست که ما مشاهده کردیم از علاءالدوله ابوجعفربن محمد بن دشمنزیار در حمایت بیضهء ملک و دارالقرار اصفهان. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۹۵ ||). حوزه. دایره : و بیضهء حوزهء ممالک را از تصرف متغلبان جایر و ظلم متعدیان... (تاریخ رشیدی). - بیضهء آفاق؛ دایرهء آفاق : از رفتنت ز بیضهء آفاق کوه قاف بر نو پران بیضهء عنقا گریسته.خاقانی. دور سلیمان و جور، بیضهء آفاق و ظلم عهد مسیحا و کحل، چشم حواری و نم. خاقانی. - بیضهء اسلام؛ دائرهء اسلام و دین. (آنندراج) :در حمایت بیضهء اسلام و کلاآت حوزهء دین از اتباع هوا و اختیار مراد نفس دور باشد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۲۷۹). قریب صدهزار سوار جمع آورد و قصد بیضهء اسلام آغاز نهاد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۶). چشم شوخش بیضهء اسلام را بر سنگ زد زلف کافرکیش او نگذاشت ایمانی درست. صائب. - بیضهء دین؛ دائرهء دین. (آنندراج). بیضهء اسلام : زاد تو نیست بیضهء دین ای شکم پرست تو بیضه ای طلب که بط و ماکیان کشد. میرخسرو. آنکه چو حرز حرم دوستی او بود بی در و دیوار هند بیضهء دین را حصار. خاقانی. - بیضهء عراق؛ حوزهء عراق. ناحیهء عراق : زین پس خراج عیدی و نوروزی آورند از بیضهء عراق وز بیضای عسکرش.خاقانی. - بیضهء قوم؛ اصل قوم و مجتمع آنان. (یادداشت مؤلف). - بیضهء مجلس؛ دائرهء مجلس. (آنندراج) : بیش که طاوس صبح بیضهء زرین نهد از می بیضا بساز بیضهء مجلس ارم.خاقانی ||. نشان مهر نبوت پیغمبر (ص) : بیضهء مهر احمدی جبهتش از گشادگی روضهء قدس عیسوی نکهتش از معنبری.خاقانی. گویی برای بوس خلایق پدید شد بر دست راست بیضهء مهر پیمبرش.خاقانی. (۱) - ن ل: بازی دهر. (۲) - ن ل: ز رنگ و بوی همی خیره گشت دیده و مغز.

بیضه افکندن.

[بَ / بِ ضَ / ضِ اَ کَ دَ](مص مرکب) تخم نهادن. انداختن بیضه ||. کنایه از ترسیدن و زهره باختن. (از غیاث). زهره باختن. غایت ترس و بیم خوردن. (از آنندراج) : تا کرده ز دست و پنجه اش یاد افکند ز بیم بیضه فولاد.محسن تأثیر.

بیضه انداختن.

[بَ / بِ ضَ / ضِ اَ تَ](مص مرکب) بیضه افکندن. (آنندراج). رجوع به بیضه افکندن و مجموعهء مترادفات ص۹۱ شود.

بیضه بازی.

[بَ / بِ ضَ / ضِ] (حامص مرکب) بازی که اطفال در اعیاد به بیضها کنند و آنرا تخم بازی می گویند. (آنندراج) : ولیکن نیاید ز بس جست و جوش ازین بیضه بازی صدایی بگوش.ملاطغرا.

بیضه بند.

[بَ / بِ ضَ / ضِ بَ] (اِ مرکب)فتق بند. خصیه بند. (یادداشت مؤلف). رجوع به فتق بند شود ||. شلوار مخصوصی که در موقع ورزشهای سخت برای جلوگیری از ضربات احتمالی بپا کنند. (فرهنگ فارسی معین).

بیضه خوار.

[بَ / بِ ضَ / ضِ خوا / خا](نف مرکب) خورندهء بیضه. که تخم خورد : بعنکبوت و کبوتر که پیش ترس شدند همای بیضهء دین را ز بیضه خوار غراب.خاقانی.

بیضه گر.

[بَ / بِ ضَ / ضِ گَ] (ص مرکب) مولدالبیض. (از ناظم الاطباء).

بیضی.

[بَ / بِ] (از ع، اِ) رطوبتی است سفید و شفاف مانند سفیدی بیضهء مرغ در میان چشم مابین پردهء عنبیه و عنکبوتیه. (غیاث) (آنندراج) (از ناظم الاطباء ||). سپیدی ||. صافی. (ناظم الاطباء).

بیضی.

[بَ ضی ی] (ع ص نسبی) از بیضه. به شکل بیضه. تخم مرغی. بیضوی.

بیضی.

[بَ / بِ] (از ع، اِ)(۱) منحنیی (مسدود) واقع در یک صفحه که مجموع فواصل هر نقطهء آن از دو نقطهء ثابت (موسوم به دو کانون بیضی) واقع در آن صفحه مقدار ثابتی باشد. یکی از طرق رسم بیضی اینست که پس از انتخاب دو کانون ریسمانی بلندتر از فاصلهء دو کانون اختیار کرده دو انتهایش را در دو کانون نصب کنیم، و مدادی را در داخل ریسمان انداخته بکشیم بطوری که دو قسمت ریسمان ممتد شود؛ حال اگر نوک مداد را با حفظ این حالت بر کاغذ بکشیم بیضیی حاصل میشود. (زیرا مجموع فواصل نوک مداد از دو کانون همواره مساوی طول ریسمان است). این طریقه را رسم بیضی بحرکت اتصالی گویند، و مخصوصاً برای رسم بیضی بر زمین (مثلاً برای طرح حوض یا باغچهء بیضی شکل) میتوان آنرا بکار برد. برای رسم بیضی پرگارهای مخصوص نیز ساخته اند. بوسیلهء بریدن مخروط مستدیرالقاعده با صفحه نیز میتوان بیضی بدست آورد. و بیضی را قطع ناقص نیز میخوانند. مدار گردش هر سیاره بدور خورشید بیضیی است که خورشید در یکی از کانونهای آن قرار دارد (قوانین کپلر). نظر به اهمیت بیضی در مکانیک و علم نجوم بعضی از اصطلاحات مربوط به بیضی با اشارهء اجمالی به برخی از خواص آن ذکر میشود: ۱ - دو کانون بیضی را معمولاً به F و F ، فاصلهء آنها (فاصلهء کانونی یا بعد کانونی) را به C_2، و مقدار ثابت مذکور در تعریف بیضی را به a_2 نمایش میدهند. اگر M نقطه ای از بیضی باشد، قطعات MF و MFc را شعاع های حامل M نامند؛ بموجب تعریف بیضی، همواره: a_2 MF ۲ = MFc + - وسط FFc (نقطهء O) را مرکز بیضی، خط FFc و خطی را که از O بر FFc عمود شود دو محور بیضی، و نقاط تقاطع محورها را با بیضی (نقاط A و A و B و B) رئوس بیضی خوانند. قطعهء AcA قطر اطول و قطعهء BBc قطر اقصر بیضی نام دارد. اولی مساوی a_2 است؛ طول دومی را به b_2 نمایش میدهند. مرکز بیضی مرکز تقارن آن و دو محورش محورهای تقارن آنند. فواصل دو انتهای قطر اقصر از دو کانون مساوی نصف قطر اطول است. (مثلاً ۳ .(a = BFc = BF - نسبت فاصلهء کانونی را به قطر

اطول (یعنی c/aرا) خروج از مرکز بیضی خوانند و آن را به e نمایش میدهند. خروج از مرکز بیضی همواره کمتر از یک است و هر قدر به O نزدیکتر باشد بیضی گردتر (یعنی به دایره نزدیکتر) است، و اگر خروج از مرکز صفر شود بیضی به دایره تبدیل میگردد. پس دایره حالت خاصی از بیضی است (بیضیی است که دو قطرش با هم مساوی باشند). ۴ - پارامتر بیضی نصف طول وتری است که از یکی از دو کانون بر محور کانونی «A» عمود شود. معمولاً آن را به p نمایش میدهند. و مقدارش برابر a۲b/ است. ۵ - دو خطی را (D و D) که بفاصلهء a/ c۲از مرکز بر محور کانونی عمود شود خطوط هادی بیضی نامند، و هریک را نظیر کانونی که با آن در یک طرف مرکز است میشمارند (Dنظیر F و D نظیر F). فاصلهء هر هادی از کانون نظیرش برابر p/e است. نسبت فواصل هر نقطهء بیضی از یک کانون و هادی نظیر آن برابر خروج از مرکز بیضی است(e = MPو MF، این خاصیت را میتوان تعریف بیضی قرار داد). ۶ - مساحت بیضی مساویAB p (یعنی حاصلضرب عدد پی در حاصلضرب دو نصف قطر) است. طول محیط بیضی را نمیتوان با عبارات معمولی بیان کرد. مقدار تقریبی آن (o p ۲ (۲a + ۲b است. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Ellipse.

بیضیوار.

[بَ ضی] (ص مرکب)(۱) مانند بیضی. بیضی آسا. همانند بیضی (||. اِ مرکب) یکی از سطوح هندسی بسته ای محدب (به اصطلاح ریاضی یکی از سطوح درجهء دوم) شبیه به تخم مرغی که دو طرفش به یک اندازه فرض شود. بیضیوار سه صفحهء تقارن دارد که دو به دو بر هم عمودند و نقطهء مشترک آنها مرکز تقارن بیضیوار است و نیز سه محور تقارن دارد که دو به دو بر هم عمودند و از مرکز تقارن میگذرند. یکی از اقسام بیضیوار دوار است که از دوران یک بیضی در حول یکی از دو قطر آن حاصل میگردد، اگر بیضی حول قطر اطولش دوران کند بیضیوار کشیده و اگر حول قطر اقصرش بگردد بیضیوار دوار پَخت حاصل میگردد. زمین تقریباً بشکل بیضیوار دوار می باشد. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Ellipsoid.

بیضیهٔ.

[بَ ضی یَ] (ع اِ) رطوبت مائی. مایع شفاف براقی است که در خانهء قدامی چشم یعنی در جزئی از چشم که مابین قرنیه و عنبیه است واقع است. سابقاً قسمتی مابین سطح خلفی عنبیه و ورقهء قدامی محفظهء جلیدیه خیال کرده و اطاق خلفی نامیده بودند ولی معلوم شده است که این جزء بهیچوجه و یا اقلاً در حال حیوة وجود ندارد. خانهء قدامی از غشاء مخصوصی موسوم به غشاء «دمور» یا غشاء «دسمه» که گویا رطوبت بیضی از آن ترشح میکند مفروش شده تمام سطح خلفی قرنیه را پوشانیده. بعقیدهء بعضی در همانجا محدود و بنظر برخی به روی سطح قدامی عنبیه منعطف شده رباط مشطی «هیک» را میسازد. در منشأ رطوبت بیضیه عقاید بسیاری است بهتر آنها این است که قبول کنیم که این رطوبت از غشاء دسمه ترشح میکند. (از جواهر التشریح ص۷۲۸).

بیطائیس.

(اِخ)(۱) نام دختر ارسطو. (یادداشت مؤلف). (۱) - Bitais.

بیطار.

[بَ] (ع اِ)(۱) (از بطر بمعنی کفانیدن ریش) طبیب چهارپایان. (غیاث). پچشگ ستور. (دهار) (مهذب الاسماء). طبیب چارپایان. (آنندراج). ستورپزشک (در پهلوی). دام پزشک. (از لغات مصوب فرهنگستان). پزشک چاروا. آنکه ستور را علاج کند. معالج

دواب. پزشک ستور. (یادداشت مؤلف). و رجوع به فرهنگ ایران باستان ص۲۷۶ شود : مرکب ایمانت اگر لنگ شد قصد سوی کلبهء بیطار کن.ناصرخسرو. وارهان خویش را که وارسته است خر وحشی ز نشتر بیطار.سنائی. که بجان آمدم ز محنت و بند داغ و بیطار و بار و پشهء گند.سعدی. پیش بیطاری رفت تا دوا کند(۲). (گلستان). (۱) - از یونانی Ippiatros مرکب از Ipposبمعنی اسب و iatrosپزشک (iatrikeمداوا) جمعاً بمعنی ستور پزشک hippiatre در فرانسه بمعنی درمان کنندهء اسب. معرب آن هم بیطار و بیطر بفتح و کسر اول (هر دو). (حاشیهء برهان چ معین از دائرة المعارف اسلام). (۲) - ن ل: پیش بیطاری رفت که دوا کن.

بیطار.

[بَ] (اِخ) الشیخ محمد بهاءالدین. او راست نقد عین المیزان و آن ردی است بر میزان الجرح و التعدیل جمال الدین قاسمی. (از معجم المطبوعات).

بیطاری.

[بَ] (ص نسبی) منسوبی است از بیطار. (انساب سمعانی). رجوع به بیطار شود.

بیطاری.

[بَ] (حامص) بیطرة. دانش پزشکی ستوران. دانش بیطار. کار بیطار. دانش معالجهء امراض مواشی و دواب. (یادداشت مؤلف). علمی که بدان رنجهای ستور را مداوا کنند. (ناظم الاطباء) : کسی ز عیسی مریم نجست بیطاری. کمال اسماعیل. - بیطاری کردن؛ مداوا کردن رنجهای ستور را. (ناظم الاطباء)

بی طاعت.

[عَ] (ص مرکب) (از: بی + طاعت) بدون پرستش و عبادت. آنکه به بندگی نگراید : از آن پس کت نکوییها فراوان داد بی طاعت گر او را تو بیازاری ترا بیشک بیازارد. ناصرخسرو. بی طاعتی داد این جهان پر از نعیم بیمرش وین بیکناره جانور گشتند بنده یکسرش. ناصرخسرو. مردم از گاو ای پسر پیدا بعلم و طاعتست مردم بی علم و طاعت(۱) گاو باشد بی ذنب. ناصرخسرو. امید است از آنان که طاعت کنند که بی طاعتان را شفاعت کنند.سعدی. رجوع به طاعت شود. (۱) - «بی» از اول طاعت بقرینه افتاده است.

بی طاعتی.

[عَ] (حامص مرکب) نافرمانی. طاعت و بندگی نکردن : نشنودم [خواجه احمد] که از وی تهوری و بی طاعتی که اندک دل بدان مشغول باید داشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۲). دلت گر ز بی طاعتی زنگ دارد هلا- به آتش علم و طاعت گدازش. ناصرخسرو. بی طاعتی ای مرد همی کار ستور است عار است مرا زین خر اگر نیست ترا عار. ناصرخسرو. بی طاعتی امروز چو تخمی است کزان تخم فردا نخوری بار مگر انده و تیمار. ناصرخسرو.

بی طاقت.

[قَ] (ص مرکب) (از: بی + طاقت) ضعیف و ناتوان. (آنندراج). بدون توانایی. (ناظم الاطباء). بی تاب و توان : کنون جوئی همی حیلت که گشتی سست و بی طاقت ترا دیدم ببرنائی فسارآهخته و لانه.کسایی. در طاعت بی طاقت و بی توش چرایی ای گاه ستمکاری با طاقت و با توش. ناصرخسرو. با طاقت و هوشیم ما و او خود بی طاقت و بی هوش و بی توان.ناصرخسرو. گرچه بی طاقتم چو مور ضعیف میکشم نفس و میکشم بارت.سعدی. خداوندان نعمت میتوانند که درویشان بی طاقت برانند.سعدی. چو مسکین و بی طاقتش دید و ریش بدو داد یک نیمه از زاد خویش.سعدی. رجوع به طاقت شود. - بی طاقت شدن؛ بی توان شدن. بی توش شدن : سر در بیابان نهاد و میرفت تا تشنه و بی طاقت شد. (گلستان، باب سوم). - بی طاقت گشتن؛ بی توان گشتن. بیتاب گشتن : سنگ پشت... آخر بی طاقت گشت. (کلیله و دمنه ||). بی تاب. (ناظم الاطباء). بی صبر و بی تحمل : چون صبا با تن بیمار و دل بی طاقت بهواداری آن سرو خرامان بروم.حافظ. - بی طاقت و تاب شدن؛ بی صبر و تحمل شدن. (ناظم الاطباء).

بی طاقتی.

[قَ] (حامص مرکب) ناتوانی. (آنندراج) (ناظم الاطباء) : تن از بی طاقتی پرداخته زور دل از تنگی شده چون دیدهء مور.نظامی. موسی (ع) درویش را دید از برهنگی بریگ اندر شده گفت یا موسی دعا کن تا خدای کفافی دهد مرا که از بی طاقتی بجان آمدم. (گلستان ||). بی صبری. (ناظم الاطباء). بی تابی. بی قراری : چو از بی طاقتی شوریده دل شد از آن گستاخ روییها خجل شد.نظامی. دل گرچه ز عذر پاک میکرد بی طاقتیش هلاک میکرد.نظامی. ز آنگه که بر آن صورت خوبم نظر افتاد از صورت بی طاقتیم پرده برافتاد.سعدی. از بی طاقتی شکایت پیش پیر طریقت برد. (گلستان). پسر از بی طاقتی شکایت پیش پدر برد. (گلستان).

بی طالع.

[لِ] (ص مرکب) (از: بی + طالع) بی نصیب و بی بهره. بدبخت. محروم. (ناظم الاطباء) : ندید دشمن بی طالعم هر آنچه بخواست(۱) که دوست بر سر لطف آمده ست و دلداری. سعدی (دیوان چ فروغی ص۷۵۲). رجوع به طالع شود. (۱) - ن ل: ندید دشمن بی طالع آنچه از حق خواست.

بی طالعی.

[لِ] (حامص مرکب) نکبت. بدبختی. بی نصیبی. بداقبالی. (ناظم الاطباء): غصهء بی طالعی بین کز فلک درد هست و نیست تسکین ای دریغ. خاقانی.

بی طبع.

[طَ] (ص مرکب) (از: بی + طبع) فاقد نیرو و استعداد. بی قریحه : عجب از طبع هوسناک منت می آید من خود از مردم بی طبع عجب میمانم. سعدی. رجوع به طبع شود.

بیطر.

[بَ طَ] (ع اِ) بیطار. پچشک ستور. (از منتهی الارب) (از مهذب الاسماء). رجوع به بیطار شود ||. درزی. (منتهی الارب). خیاط و درزی. (از ناظم الاطباء).

بی طراوت.

[طَ وَ] (ص مرکب) (از: بی + طراوات) پژمرده و خشک. (آنندراج). رجوع به طراوت شود.

بی طراوتی.

[طَ وَ] (حامص مرکب)دوری از تر و تازگی. پلاسیدگی. خشکیدگی. (از ناظم الاطباء).

بی طرف.

[طَ رَ] (ص مرکب) (از: بی + طرف) آنکه بی طرفی بخود گرفته است. (یادداشت مؤلف). آنکه جانبداری نکند. کسی که تعصب ندارد (||. اصطلاح سیاسی) آنکه دخالت در دسته بندیهای سیاسی نکند.

بی طرفدار.

[طَ رَ] (ص مرکب) (از: بی + طرف + دار) آنکه طرف و جانب کسی را نگیرد و تعصب از وی نکشد. (ناظم الاطباء ||). آنکه طرفدار و موافق ندارد. بی حامی.

بی طرفداری.

[طَ رَ ری] (حامص مرکب) بی جانبداری و عدم تعصب. (ناظم الاطباء).

بی طرفی.

[طَ رَ] (حامص مرکب)(اصطلاح سیاسی) عمل و حالت بی طرف. تصمیم عدم دخالت در امور سیاسی یا عدم دخول در جنگ که دولت سومی بخود گیرد چون دو دولت در حالت جنگ یا تیرگی مناسبات سیاسی باشند. (از یادداشت مؤلف). عدم دخالت در دسته بندیهای سیاسی ||. عدم تعصب و جانبداری. - بی طرفی مسلح.؛ (یادداشت مؤلف)؛(۱)(اصطلاح سیاسی) در حقوق بین الملل، حالت یک یا چند ملت یا مملکت که در عین بی طرفی در جنگ بین چند دولت دیگر برای رفع تجاوز احتمالی دولتهای متخاصم مسلح میشوند. معروفترین آنها بیطرفیهای مسلح سالهای ۱۷۸۰ و ۱۸۰۰ است که بتوسط دولتهای اروپای شمالی دانمارک، سوئد، پروس، روسیه، تشکیل گردید. هدف آنها آن بود که بریتانیا را که با فرانسه در جنگ بود وادار به محترم شمردن بعضی حقوق مشخص دولتهای بی طرف کنند. بی طرفی مسلح ۱۷۸۰ مخصوصاً مقرر میکرد که کالاهایی که با کشتی یک دولت بی طرف بمقصد یکی از دولتهای متخاصم حمل میشود آزاد است. محاصرهء دریایی وقتی لازم الرعایه است که مؤثر باشد و فهرست کالاهای قاچاق جنگی باید منحصر به کالاهایی باشد که صرفاً فایده نظامی دارد. (از دائرة المعارف فارسی). . (فرانسوی) (۱) - Neutralite

بیطرهٔ.

[بَ / بِ طَ رَ] (ع مص) تیمار کردن ستور و میخ زدن به نعل آن: بیطر الدابهٔ فهو بطیر و بیطار و مبیطر. و چه بسا که بَیْطَر هم گویند. (از اقرب الموارد). بیطاری کردن. (منتهی الارب) (المصادر زوزنی). عمل بیطار. (از اقرب الموارد). بجشکی کردن. (دهار). - علم

بیطره؛ دانشی است که دربارهء اسبان از جهت صحت و مرض بحث کند همانگونه که علم پزشکی دربارهء انسان. (از کشف الظنون).

بیطرهٔ.

[طَ رَ] (اِخ) بیطرهء شلج، قلعه ای است از توابع اشقهٔ. (از معجم البلدان).

بیطرهٔ.

[طَ رَ] (اِخ) شهری و قلعه ای است از توابع سرقسطه. (از معجم البلدان).

بیطرهٔ.

[طَ رَ] (اِخ) نام کلیسای خالد منسوب به خالدبن عبدالله القسری امیر کوفه است که آنرا برای مادر خود که مسیحی بود بنا نهاد. (از معجم البلدان).

بیطره.

[بَ / بِ طَ رَ / رِ] (از ع، اِ) (مأخوذ از بیطرهٔ تازی) پزشکی ستور. بیطاری. دانش بیطار. کار بیطار. فعل بیطار. علم بیطار. (یادداشت مؤلف).

بیطری.

[بَ طَ] (حامص) عمل بیطار. بیطاری کردن. (ناظم الاطباء). - بیطری کردن؛ بیطاری کردن. (ناظم الاطباء).

بیطش.

[بَ طَ] (اِخ) (بحر...)(۱) بحر اسود. (یادداشت مؤلف). (۱) - صحیح بنطس است. رجوع به فهرست ترجمهء مقدمهء ابن خلدون شود.

بی طعم.

[طَ] (ص مرکب) (از: بی + طعم) بی مزه و بی لذت. (ناظم الاطباء). تفه. بی مزه. شیت. ویر. مسیخ. (یادداشت مؤلف) : نرم و تر گردد و خوشخوار و گوارنده خار بی طعم که در کام حمار آید. ناصرخسرو. آب ماده ای است بی طعم. (یادداشت مؤلف). رجوع به طعم شود.

بی طعمی.

[طَ] (حامص مرکب) بی مزگی. ویری.

بیطقون.

(اِخ) نیطقون. بنا به گفتهء شاهنامه، گویا نام وزیر اسکندر بود. (لغت شاهنامه). رجوع به نیطقون شود.

بی طلب.

[طَ لَ] (ص مرکب) (از: بی + طلب) بدون خواهش. بی اذن. بی اجازت. (ناظم الاطباء). رجوع به طلب شود.

بی طمع.

[طَ مَ] (ص مرکب) (از: بی + طمع) بی آز و حرص. (آنندراج). بدون توقع :عالم عامل بی طمع باورع. (سندبادنامه ص۶۴). نشاید حکم کردن بر دو بنیاد یکی بر بی طمع دیگر بر آزاد.نظامی. بی طمعیم از همه سازنده ای جز تو نداریم نوازنده ای.نظامی. آز بگذار و پادشاهی کن گردن بی طمع بلند بود.سعدی ||. بی غرض و صادق. (ناظم الاطباء). رجوع به طمع شود.

بی طمعی.

[طَ مَ] (حامص مرکب)بی غرضی. صدق و خلوص نیت : کمال دوستی آمد ز دوست بی طمعی چه قیمت آرد آن مهر کش بها باشد. (اسرارالتوحید).

بیطواسا.

[ ] (معرب، اِ)(۱) شبرم. (یادداشت مؤلف). رجوع به شبرم شود. (۱) - Euphorbe.

بیطوالیس.

(اِخ)(۱) از فلاسفهء طبیعیین و کتاب اسرارالطبیعه از اوست. (ابن الندیم). (۱) - Vitellius.

بی طور.

[طَ / طُو] (ص مرکب) (از: بی + طور) بدوضع. بی روش. بدسلوک. (ناظم الاطباء). رجوع به طور شود.

بیطوس.

(معرب، اِ) نام صنوبر صغیر. (یادداشت مؤلف). رجوع به صنوبر صغیر شود.

بی طهارت.

[طَ رَ] (ص مرکب) ناپاک. که طهارت نگرفته باشد. رجوع به طهارت شود.

بی طهارتی.

[طَ رَ] (حامص مرکب)ناپاکی. رجوع به طهارت شود : ز بی طهارتی آنرا بمی غراره کنم.حافظ.

بی طهور.

[طَ] (ص مرکب) ناپاک. بی طهارت : غره مشو بدانکه ترا طاهر است نام طاهر نباشد آنکه پلید است و بی طهور. ناصرخسرو. رجوع به طهور شود.

بیظ.

[بَ] (ع اِ) مانده‌ء آب در حفره‌ء چاه که بعد از پاک کردن در آن ماند. (از ذیل اقرب الموارد بنقل از تاج العروس ||). بمعنی تخم مورچه همچنان که بیض برای غیر از مورچه باشد و چنین معروفست که تخم مورچه را بیظ و تخمهای دیگر را بیض نویسند. (از اقرب الموارد ||). پوست تنک خایه (تخم). (از ذیل اقرب الموارد بنقل از تاج العروس ||). تصویر چهره‌ء انسان بر روی شمشیر یمانی. (از ذیل اقرب الموارد بنقل از تاج العروس ||). منی زن. (منتهی الارب). آب زن. (از اقرب الموارد ||). منی مرد. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از لسان العرب). منی فحل. (منتهی الارب ||). زهدان. (منتهی الارب). رحم. ج، بَیْظ. لغتی است در بیظة. (از اقرب الموارد). رحم. (لسان العرب).

بیظ.

[بَ] (ع مص) فربه شدن پس از لاغری. بوظ (معتل العین واوی). (از اقرب الموارد) (از لسان العرب). رجوع به بوظ شود ||. بوظ. افکندن مرد منی را در زهدان. (از لسان العرب). افکندن آب را در زهدان. (یادداشت مؤلف).

بیظر.

[بَ ظَ] (ع اِ) تلاق. (ناظم الاطباء). بظارة. بظر. تلاق. چوچوله. دلاغ. (یادداشت مؤلف ||). دشنام است مر داه را. (ناظم الاطباء). دشنامی است داهان (یعنی کنیزکان) را. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بظارة شود.

بی ظرف.

[ظَ] (ص مرکب) (از: بی + ظرف) بدون ظرف خالص. بار بدون باردان. ظرف دررفته ||. آنکه تحمل و گنجایش ندارد. (ناظم الاطباء). کم حوصله. رجوع به ظرف شود.

بی ظرفیت.

[ظَ فی یَ] (ص مرکب) بدون گنجایش. بی استعداد. بی قوت ||. آنکه تحمل شداید یا خوشبختی را ندارد. رجوع به ظرفیت شود.

بی ظرفیتی.

[ظَ فی یَ] (حامص مرکب)بی گنجایشی. بی استعدادی.

بی ظهیر.

[ظَ] (ص مرکب) بی یار و یاور. بی پشتیبان : سلطان عزم غزنه کرد و هیبت رایت او دوردست افتاد. امیر ابوالفوارس بی ظهیر و

مجیر بماند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۹۱). رجوع به ظهیر شود.

بیع.

[بَ] (ع مص) بیعهٔ. مبیع. خریدن و فروختن (از اضداد). (از منتهی الارب). پرداخت ثمن و دریافت مثمن یا بعکس (از اضدادست). (از اقرب الموارد). خریدن و فروختن. (ترجمان القرآن). خرید و فروخت. (مهذب الاسماء). بیع از لغات اضداد و بمعنی مبیع باشد و غالباً بر اخراج مبیع از تملک در مقابل ثمن اطلاق گردد و این کلمه بوسیلهء حرف جر یا بدون آن به مفعول دوم متعدی شود چون باعه الشی ء و باعه منه. و بیع بر شراء یعنی اخراج ثمن از تملک در مقابل مثمن نیز اطلاق شود. و کلمهء شراء نیز از اضداد است زیرا در آیهء شریفه بمعنی بیع نیز آمده است: قوله تعالی «و شروه بثمن» (قرآن ۱۲/۲۰)؛ ای باعوه. و بیع و شرا بنابر قولی بر معاملات پایاپای نیز اطلاق گردد و بنا بر قول الامام التقی بیع و شراء غالباً بر ایجاب و ابتیاع و اشتراء بر قبول اطلاق گردد زیرا مصدر ثلاثی اصل و مصدر مزید فرع بر آن است و ایجاب اصل و قبول مبتنی بر آن میگردد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). در لغت بمعنی مطلق مبادله است. (از تعریفات). سلب ملکیت از خود و دادن ملکیت بدیگری در ازاء مالی. (یادداشت مؤلف). اما اکثر استعمال کلمهء بیع در فروختن است چنانکه شراء در معنی خریدن ||. باعه من السلطان؛ سعایت کرد علیه کسی نزد سلطان. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). باع علیه القاضی؛ فروخت قاضی چیزی را با کراهت کسی. (از اقرب الموارد ||). باع فلان علی بیع فلان؛ جایگزین شد در مقام و منزلت کسی، نظیر: شق فلان غبار فلان، مثلی است قدیم نزد عرب و آن وقتی است که میان دو تن رقابت برقرار گردد و یکی قصد غلبه بر دیگری را داشته باشد و چون بمنظور خود دست یابد گویند: باع فلان علی بیعک، یعنی فلان جایگزین تو شد در مقام و منزلت. (از لسان العرب) (از اقرب الموارد). باع علی بیعه؛ مرتبت و رفعت کسی را پیدا کرد؛ ظفر یافت بر کسی. (از منتهی الارب (||). اِمص) مأخوذ از تازی، خرید. (ناظم الاطباء). فروش. معامله. داد و ستد. ستد و داد : از تو بجان و دلی مشتریم وصل را راضیم ار زینقدر بیع بسر میرود.خاقانی. بر سر بازار عشق آزاد نتوان آمدن بندهء بد بودن و در بیع جانان آمدن.خاقانی. هیچ کس عمر گرامی نفروشد به عدم سر این بیع مرا هست اگر کس را نی. خاقانی. خانهء اجرت گرفتی و کری نیست ملک تو به بیعی یا شری.مولوی. در عقد بیع سرایی متردد بودم. (گلستان). - بیع و شرا (شراء)؛ خرید و فروش. خریدن و فروختن. (از اضداد است) : بدین سخن شده ای تو رئیس جانوران بدین فتادند ایشان بزیر بیع و شراء. ناصرخسرو. از بهر قضا خواستن و خوردن رشوت فتنه همگان بر کتب بیع و شرااند. ناصرخسرو. - بیع و شرا کردن؛ خرید و فروخت کردن. (ناظم الاطباء). - بیع و شری؛ خرید و فروش. داد و ستد. بده و بستان. ستد و داد. (یادداشت مؤلف) : وی بسا کس رفته تا هند و هری او ندیده جز مگر بیع و شری.مولوی (||. اصطلاح فقه) مبادلهء مال به مال با قید رضایت طرفین و فرق میان تعریف لغوی و فقهی همین قید تراضی است ولی بعضی منکر این فرق شده اند و چنین استدلال کرده اند که اگر چیزی را از کسی غصب نمایند و بدیگری دهند از نظر لغوی نیز آن را بیع نخوانند. بیع از نظر ثمن و مثمن بر چهار قسم است: مقایضه، مطلق، صرف، و سلم. و بیع به اعتبار صحت و عدم صحت بر چهار قسم است: بیع یا از نظر ارکان و لوازم و شرایط و عوارضش مشروع است و آن را بیع صحیح گویند و یا آنکه از نظر موارد فوق الذکر مشروع نمی باشد و آن بیع باطل است [چون بیع مرده و خمر] و یا آنکه اصل بیع مشروع ولی شرایط آن نامشروع باشد و آن بیع فاسد است و اگر اصل بیع و لوازم آن مشروع باشد اما مجاور آن یکی از افعال قبیح باشد آن بیع مکروه است مانند بیع هنگام اذان نماز برای جمعه بطوری که سعی به نماز فوت گردد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). از برای بیع در کتابهای فقهی تعریفات مختلفی شده است که هر کدام مورد نقد قرار گرفته از جمله: الایجاب و القبول اللذان تنقل بهما العین المملوکهٔ من مالک الی غیره بعوض مقدر. (مختصر نافع). الایجاب و القبول الدالان علی نقل الملک بعوض معلوم. (لمعهء شهید اول). انتقال عین من شخص الی غیره بعوض مقدر علی وجه التراضی. (متاجر شیخ مرتضی انصاری). الایجاب و القبول الدالین علی

الانتقال. (متاجر شیخ مرتضی انصاری). نقل العین بالصیغهٔ المخصوصهٔ. (متاجر شیخ مرتضی انصاری). و برای اطلاع بیشتر از آراء فقهاء در این زمینه و اشکالاتی که به هر یک از این تعاریف شده است به کتاب بیع از متاجر (مکاسب) شیخ مرتضی انصاری رجوع شود. - بیع اقاله.؛ رجوع به اقاله و اقالت شود. - بیع التلجئهٔ؛ بیعی است که شخصی آن را از روی ضرورت و ناچاری انجام دهد و چنین است که شخصی بدیگری (تظاهر کند) و بگوید که خانه ام را بفلان مبلغ بتو میفروشم. این نوع بیع تحقق نمی پذیرد و شبیه به هزل است. (از تعریفات). اما این تعریف با آنچه در کشاف اصطلاحات آمده است تفاوت دارد. رجوع به کشاف اصطلاحات الفنون شود. - بیع الحصاهٔ؛ آنکه فروشنده به خریدار گوید که این ریگها بر هر یک از جامه ها که اصابت نمود آن را بتو فروخته ام. و این بیعی از بیعهای دورهء جاهلیت بوده است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). مورخان نویسند: از جمله بیعهایی که در بازار «دومهٔ الجندل» - که در اول ماه ربیع الاول منعقد میگردید - متداول بوده است بیع حصاهٔ بوده است که اسلام آن را منع نمود و آن چنین بوده است که یکی از متبایعین بدیگری میگفت این ریگها را بیفکن پس بر هر یک از جامه ها که افتاد آنرا بیک درم بتو میفروشم، یا آنکه یکی از متبایعین ریگی را در قطعه زمینی پرتاب میکرد. از نقطه ای که ریگ افکنده می شد تا آنجا که میافتاد آن مقدار ملاک معامله میگردید. یا آنکه جنسی را میفروخت سپس مشتی از ریگ در دست میگرفت و میگفت در مقابل هر ریگی یک درم میخواهم، یا آنکه یکی از متبایعین ریگی در دست نگه میداشت و میگفت هرگاه که این ریگ افتاد بیع لازم میگردد یا آنکه دو طرف جنسی را بهاگذاری میکردند و سپس یکی بدیگری میگفت هرگاه ریگ را بطرف تو انداختم بیع لازم میگردد، و یا آنکه ریگی در میان گله ای میانداخت و میگفت بهر کدام که این ریگ اصابت کرد آنرا بفلان مبلغ میفروشم. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص۱۷۶). رجوع به بلوغ الارب ج ۱ ص۲۶۵ و جامع الاصول ج ۱ ص۴۴۱ شود. - بیع الرجع؛ از بیعهای دورهء جاهلیت، آنست که با قیمت حیوان نر مادهء آن را بخرند. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص ۱۸۰). - بیع الصرف؛ یکی از اقسام بیع است به اعتبار مبیع و آنست که بیع ثمن به ثمن باشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - بیع الطنی؛ از بیعهای دورهء جاهلیت بوده است و آن فروختن و یا خریدن درخت و یا فروختن نخل خصوصاً و یا فروختن ثمرهء نخل است خاصه. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص۱۷۸). - بیع العینهٔ؛ آنکه شخصی از کسی ده درم وام طلب کند اما او بعلت سودجویی بگوید که من بجای پول پیراهنی را که در بازار ده درم قیمت دارد به دوازده درم بتو میفروشم و پس از این معامله خریدار پیراهن مزبور را به ده درم میفروشد و در نتیجه وام خود را بدست آورده و دو درم سود به بازاری رسانیده است. و بعضی صورت این بیع را چنین بیان داشته اند که وام دهنده پیراهن را بمبلغ دوازده درم به متقاضی وام میفروشد آنگاه متقاضی پیراهن را بمبلغ ده درم به شخص ثالث (معین) میفروشد سپس شخص ثالث مجدداً پیراهن را بمبلغ ده درم به صاحب اولی آن میفروشد و ده درم را که ازو میگیرد به متقاضی وام میدهد. در نتیجه متقاضی بمطلوب خود رسیده و وام دهنده دو درم سود برده است. (از کشاف اصطلاحات الفنون). شخصی از کسی تقاضای قرضی کند اما او بجای قرض الحسنه جنسی را به قیمت بالاتری به او بفروشد و از این جهت آن را عینیه گویند که بجای پرداخت دین به عین داده شده است. (از تعریفات). - بیع الغدوی؛ از بیعهای دورهء جاهلیت بوده است و آن خریدن نتاجهای میش است در یک سال. یا خرید آنچه در رحم باشد و بعضی آن را اختصاص به گوسفند داده اند. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص ۱۷۹). - بیع الغرر؛ از بیعهای دورهء جاهلیت بوده است زیرا طرفین معامله از حقیقت آن اطلاعی ندارند و نسبت به ثمن و مثمن و مدت و سلامت آن آگاهی ندارند، مانند فروش ماهی در آب و کبوتر در آسمان و بردهء فراری. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص ۱۸۱). و رجوع به غرر شود. - بیع الغرور؛ بیعی است که در فسخ آن بیم از میان رفتن مبیع باشد. (از تعریفات). - بیع القاء الحجر؛ یا الالقاء، المنابذهٔ، بیعی بوده است در زمان جاهلیت (اعراب) و آن چنان بوده که اگر مشتری چند عدد ریگ را روی کالایی میگذارد یا میانداخت بیع لازم میگردید. (از کشاف اصطلاحات الفنون و تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص ۱۷۶). و نیز رجوع به بیع المنابذهٔ و بیع الحصاهٔ شود. - بیع المجر؛ از بیعهای دورهء جاهلیت بوده است و آن خریدن شتر است با آنچه که در

رحم گوسفند یا ناقه است. یا آنکه خریدن آنچه در رحم حیوان است. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص۱۷۹). - بیع المحاقلة؛ بیع گندم است در سنبله در مقابل گندمی درو شده که کیل آنها تخمیناً یکی باشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). در حدیث است «انه نهی عن المحاقلة زراعه. (از اقرب الموارد). - بیع المخافر؛ یکی از انواع بیعهای دورهء جاهلیت بوده است و آن فروختن ثمره است قبل از رسیدن آن و اسلام از آن نهی کرده است. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص۱۷۸). - بیع المرابحة؛ بیعی است که فروشنده قیمت خریداری شده را به مشتری اطلاع دهد و بگوید که فلان مقدار بیشتر از آن خواهد فروخت. (از کشاف اصطلاحات الفنون) (از شرح لمعه). رجوع به مرابحه شود. - بیع المزابنة؛ فروش خرما بر روی نخل در مقابل خرمای چیده شده ای که تخمیناً کیل آنها یکی باشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - بیع المسارمة؛ بیعی است که مشتری و فروشنده بر آن توافق نمایند و متعرض بهای آن نشوند (یعنی فروشنده به مشتری قیمت خریداری شده را نگوید) خواه مشتری مطلع باشد یا نباشد. (از شرح لمعه). رجوع به مساومة شود. - بیع المنابذة؛ بیعی بوده است در جاهلیت که اگر فروشنده جنس را بطرف مشتری میافکند بیع لازم میگردید. (از کشاف اصطلاحات الفنون). بیع منابذه بر چند گونه بوده است: ۱ - مجرد افکندن جنس بسوی مشتری بیع حاصل میگردید، مانند مجرد لمس در بیع ملامسه. ۲ - نبذ و افکندن جنس موجب فسخ خیار باشد. ۳ - افکندن جنس بدون اجرای صیغهء بیع. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص ۱۷۷). - بیع النجش؛ از بیعهای نهی شده در اسلام است که در دورهء جاهلیت متداول بوده است و آن چنان بوده که شخصی با تبانی قیمت کالا را بالا ببرد در حالی که قصد خرید آن را نداشته باشد و دیگری چون آن قیمت را بشنود بر آن بیفزاید یا آنکه قیمت را بالا ببرد تا مردم از خریدن آن متوجه به خرید کالای دیگر شوند. (از قاموس و شرح قاموس). - بیع الوفاء؛ بیع المعاملة، بیع التلجئة. آنکه فروشنده به خریدار بگوید این شی ء را بتو فروختم در مقابل دینی که بر من داری اما مشروط بر آنکه اگر دینم را پرداختم آن شی ء از آن من باشد و این بیع فاسدست. و بعضی گفته اند که این بیع رهن حقیقی است که تصرف در آن بدون اجازهء فروشنده برای مشتری جایز نمی باشد و مشتری ضامن هر گونه استهلاک در آن است و فروشنده حق دارد در صورت ادای دین آن جنس را مسترد دارد. و بعضی گفته اند که بیع جایزی است و بعهدی که کرده است باید وفا کند. (از کشاف اصطلاحات الفنون) (از تعریفات). - بیع بالرقم؛ آنست که فروشنده بگوید این جامه را به رقمی که بر آنست فروختم و اگر مشتری بی آنکه مقدار آن را بداند قبول کند، بیع فاسد است اما اگر مقدار آن را در مجلس و یا قبل از مجلس بیع بداند باتفاق آراء بیع جایز میگردد. (از تعریفات). و رجوع به رقم شود. - بیع تولیة؛ بیعی است که فروشنده جنس را به همان مقدار که خریده است بدون سود و یا زیان بفروشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون) (از شرح لمعه). - بیع حاضر لباد؛ (از بیعهای دورهء جاهلیت) یعنی غریبی از بادیه به شهر بیاید تا کالای خود را بقیمت روز بفروشد اما شهری به او بگوید کالا را نزد من بگذار تا آن را بیشتر بفروشم. پیامبر به علت احتکار و اضرار به مصلحت عمومی از این بیع نهی فرمود. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص ۱۸۰). - بیع حبل الحبلة؛ یکی از بیعهای دورهء جاهلیت بوده است و آن خرید و فروش بچهء در شکم ناقه است و این بیع به علت مجهول بودن و غرری بودن آن در اسلام نهی شده است. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص ۱۸۱). - بیع سلف؛ یا سلم. در فقه بیعی که بهای جنس (مبیع) از پیش پرداخته شود و تحویل جنس پس از موعدی که در عقد مقرر شده است صورت گیرد. در مقابل آن بیع نسیه است که جنس نقد است و بها پس از مدتی پرداخت شود. (دائرة المعارف فارسی). بیع دین بدین. (از کشاف اصطلاحات الفنون). رجوع به سلف و سلم شود. - بیع سلم.؛ رجوع به بیع سلف و سلف و سلم شود. - بیع کالی بکالی؛ بیعی است که ثمن و مثمن هر دو مؤجل باشد (بیع دین بدین) و آن باطل است. رجوع به کالی به کالی شود. - بیع مضامین؛ بیع چیزی که در صلب نر است و از بیع آن نهی شده است. (از اقرب الموارد) - بیع مطلق؛ یکی از انواع بیع است به اعتبار مبیع و همان بیع معروف و متداول است که کالا در مقابل ثمن باشد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - بیع مقایضة؛ یکی از اقسام بیع است به اعتبار بیع آن، و آن فروش کالا به کالاست. (از کشاف اصطلاحات الفنون). - بیع ملاقیح؛ فروش آنچه در رحم حیوان ماده است یا آنچه در صلب شترهای نر

باشد. (از اقرب الموارد). - بیع ملامسهٔ؛ بر سه نوع بوده است: ۱ - بیعی بوده است در عهد جاهلیت که هرگاه مشتری پس از بهاگذاری کالا را لمس مینمود بیع لازم میگردید. ۲ - آنکه مشتری کالایی را در تاریکی لمس کند (بدون مشاهده) و خریداری نماید مشروط بر اینکه پس از مشاهدهء آن خیار فسخ نداشته باشد. ۳ - بیعی بوده است در جاهلیت که اگر مشتری جنسی را لمس میکرد بیع لازم میگردید. (از کشاف اصطلاحات الفنون). بیع ملامسه بر چند گونه بوده است: ۱ - جامهء تاشده و یا جامه ای را در تاریکی مشتری لمس کند و فروشنده بگوید فروختم به شرط آنکه لمس جای گزین رؤیت باشد که اگر دیدی خیار فسخ نداشته باشی. ۲ - آنکه مجرد لمس کردن بدون اجرای صیغه موجب بیع گردد. ۳ - لمس کردن را بعنوان شرطی از برای فسخ خیار مجلس و غیره قرار دهند و از بیعهائیست که اسلام آن را مانند بیع منابذه باطل نموده است. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص ۱۷۶). - بیع مواضعهٔ یا وضیعهٔ؛ بیعی است که فروشنده جنس را کمتر از آنچه خریداری کرده است بفروشد (بشرط اخبار به رأس المال). (از کشاف اصطلاحات الفنون) (از شرح لمعهٔ). - بیع ناجز بناجز؛ یعنی بیع دست بدست یکی از بیعهای دورهء جاهلیت بوده است. (از تاریخ العرب جواد علی ج ۸ ص۱۷۷).

بیع.

[یَ] (ع اِ) جِ بیعهٔ. (منتهی الارب) (ترجمان علامهء جرجانی). رجوع به بیعهٔ شود.

بیع.

[بَیْ یِ] (ع ص، اِ) فروشنده و خرنده و بهاکننده. ج، بِیَعاء، ابیعاء. (منتهی الارب). خریدار. خرنده. المتبایعان ||. بیع و بیوع؛ نیک فروشنده و خرنده. ج، بَیِّعون. (از لسان العرب ||). فرس بیع؛ اسب فراخ گام. (منتهی الارب).

بیعاء.

[یَ] (ع اِ) جِ بَیِّع. (منتهی الارب). رجوع به بَیِّع شود.

بیعات.

[بَ] (ع اِ) جِ بَیعهٔ. (اقرب الموارد). رجوع به بیعهٔ شود.

بیعات.

[بَیْ یِ] (ع اِ) جِ بَیِّعهٔ. (لسان العرب). رجوع به بیعهٔ شود.

بیعات.

[] (اِخ) نام کوهی است در میان قراقورم و بیش بالیغ : و در مقدمه ایلچیان بفرستادند تا از کوه بیعات که میان قراقورم و بیش بالیغ است... (جهانگشای جوینی).رجوع به قراقورم شود.

بی عار.

(ص مرکب) (از: بی + عار) بی ننگ. بی درد. آنکه از عار نپرهیزد. (یادداشت مؤلف). آنکه از هیچ عیبی ننگ نداشته باشد. (ناظم الاطباء). -امثال: زنهای طهران چقدر بی عارند دیزی بازاری وسمه میگذارند. (از یادداشت مؤلف ||). باعار (از اضداد است) : جهان را فخر باشد خدمت من عار نی ایرا که من از گوهر و اصل و نژاد و فخر بی عارم. سوزنی. رجوع به عار شود. - بی عار و بی کار؛ ولگرد و بی نام و ننگ. - بی عار و ننگ؛ که از عار و ننگ نپرهیزد ||. - با عار و ننگ (از اضداد است). (یادداشت مؤلف). رجوع به عار و ننگ شود.

بی عاری.

(حامص مرکب) باعاری (از اضداد است). (یادداشت مؤلف ||). در تداول مردم، بی چشم و رویی ||. تنبلی.

بی عاری کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) بی چشم و رویی کردن. تنبلی کردن.

بی عاشقی.

[شِ] (حامص مرکب) (از: بی + عاشق + ی) بدون عاشقی. بی عشق ورزی : حیف بود مردن بی عاشقی تا نَفَسی داری و نَفْسی، بکوش.سعدی. رجوع به عاشقی شود.

بی عاطفگی.

[طِ فَ / فِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی عاطفه. بی مهری. بی رحمی.

بی عاطفه.

[طِ فَ / فِ] (ص مرکب) (از: بی + عاطفه) بی مهر. بی عطوفت. سنگدل. بی رحم. که قوای انفعالی وی ضعیف باشد. رجوع به عاطفه شود.

بی عاقبت.

[قِ بَ] (ص مرکب) (از: بی + عاقبت) بی فرجام. نافرجام. آنچه سرانجامش نیکو نبود و ببدی انجامد. (ناظم الاطباء) :پاداش کردار نامحمود این بدکردار بی عاقبت چیست؟ (سندبادنامه ص ۲۳۰). اما دستوران بی عاقبت، ابروار پیش آفتاب عدل او حجاب گشته اند. (سندبادنامه ص ۱۳۴). و رجوع به عاقبت شود.

بیعان.

[بَیْ یِ] (ع اِ) مثنای بَیِّع. خرنده و فروشنده، مانند قمران. (از منتهی الارب). البائع و المشتری؛ و منه الحدیث: البیعان (المتبایعان) بالخیار ما لم یتفرقا. (از ذیل اقرب الموارد بنقل از لسان العرب).

بیعانهٔ.

[بَ نَ] (ع اِ) عُرْبان (و قد یبدل العین همزة)، اُربان. عُرْبون. عُرُبون. أُربون. (منتهی الارب). کلاءة. کالی ء. مسکان. بیعانه. (منتهی الارب). رجوع به بیعانه شود.

بیعانه.

[بَ / بِ نَ / نِ] (اِ مرکب) (از: بیع عربی + انهء فارسی) پول کمی که در هنگام خرید متاعی دهند تا پس از تحویل گرفتن متاع مابقی پول را بدهند. سبغانه. (ناظم الاطباء). پیش مزد را گویند که به عربی سلم خوانند. (آنندراج). قسمتی از بهای شی ء است که قبلاً از برای استحکام معامله ادا میشود. (قاموس کتاب مقدس). نقد قلیلی که مشتری دهد به فروشنده تا او بدیگری نفروشد. مبلغی از بهای چیزی به فروشنده دادن تا کالا و متاع و سلعه را به کس دیگر نفروشد، تا دهندهء بیعانه بقیه را بدهد و کالای خریداری خود را ببرد. پیش بها. ربون. اربون. اربان. کالی. (یادداشت مؤلف): تمسیک؛ بیعانه دادن. تعریب؛ بیعانه دادن. تَکَلُّو؛ بیعانه گرفتن. تکلیی ء؛ بیعانه گرفتن. (منتهی الارب ||). قسمتی از قرض است که قبل از وقت محض اطمینان بر ادای مابقی داده میشود. (قاموس کتاب مقدس ||). قدری از مواجب نوکر و اجیر است که در وقت استخدام نمودن محض اطمینان مستخدم داده میشود. (قاموس کتاب مقدس).

بی عبرت.

[عِ رَ] (ص مرکب) (از: بی + عبرت) آنکه پند نگیرد و نصیحت از کسی گوش نکند. (ناظم الاطباء). رجوع به عبرت شود.

بیعت.

[بَ / بِ عَ] (از ع، اِ، اِمص) (مأخوذ از بیعة تازی) عهد و پیمان. (ناظم الاطباء). فرمانبرداری کردن و عهد و پیمان و اخلاص خود را در دوستی فروختن و مرید شدن. (غیاث اللغات). شناختن امارت یا خلافت یا پادشاهی کسی. (یادداشت مؤلف). پیمان بستن به فرمانبرداری و اطاعت از کسی. در تاریخ اسلام چنین مرسوم بود که آنکس که پیمان طاعت می بست دست خود را در دست پیغمبر یا خلیفه یا امیر میگذاشت. گویند هنگام فتح مکه همینکه پیغمبر اسلام از بیعت با مردان فراغت حاصل کرد بسوی زنان متوجه شد و دست خود را در قدح آب فروبرد، و زنان نیز دستهای خود را در آن قدح فروبردند و بدین وسیله پیمان زنان مکه نیز انجام گرفت. (از دائرة المعارف فارسی) :برسم بپروردگار خود در حالیکه وفا کرده باشم بعهد خود در بیعت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۷). و آنچه شرط شده بر من از این بیعت از وفا و دوستی.... عهد خداست. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۷). التزام نمودند ما را آنچه خداوند بر ایشان واجب ساخته از اطاعت امام بواسطهء بیعت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۱۲). گفتم که کنون آن شجر و دست چگونه است آن دست کجا جویم و آن بیعت و محضر. ناصرخسرو. ابومحمد عبدالسلم بن محمد بن الهیصم که از ائمهء خراسان بود حکایت کرد که چون بیعت خلافت امیرالمؤمنین القادر بالله میرفت من در میان برخاستم و این خطبه انشا کردم. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۸۲). چون ناصرالدین سبکتکین وفات یافت و امارت بر امیر اسماعیل قرار گرفت لشکر، گردن طمع دراز کردند و بمال بیعت مطالبت نمودند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۱۵۳). اگر گوشم بگیری تا فروشی کنم در بیعت بیعت خموشی.نظامی. عهدها کردند با شیر ژیان کاندرین بیعت نیفتد در زیان.مولوی. - بیعت اولی؛ بیعت دوازده تن از مردم مدینه بمکه در موسم حج با رسول (ص) و آنان شش تن از قبیلهء اوس و شش تن از خزرج بودند و این بیعت را بیعة النساء نیز نامند چه شرط در آن بیعت بود که زنا نکنند و دختران نکشند. (یادداشت مؤلف). - بیعت ثانیه.؛ رجوع به بیعة الحرب شود. - بیعت حدیبیه؛

حدیبیه نام محلی در نه منزلی مدینه بوده است. هنگامی که عثمان برای انجام مذاکرات به مکه رفت این مذاکرات منجر به قراردادی که آن را عهد حدیبیه یا صلح حدیبیه میخوانند شد که به موجب آن مقرر شد که مسلمانان در آن سال (ششم ه . ق.) بدون بجا آوردن حج برگردند و سال دیگر بمکه آیند. (از دایرهٔ المعارف فارسی). رجوع به حدیبیه شود. - بیعت رضوان؛ یا بیعت شجرهٔ. بیعت حدیبیه. بیعت عقبه. - بیعت شجرهٔ؛ بیعت کسانی را که در صلح حدیبیه با پیغمبر بیعت کردند بیعت شجری نیز میگویند و اطلاق شجره بمناسبت مکانی بوده است که آنجا ظاهراً درختی خمیده و کهنسال در کنار چشمه ای بوده و در ۹ منزلی مکه در حدیبیه واقع بوده است. (از دائرهٔ المعارف فارسی). رجوع به حدیبیه شود. - بیعت عام؛ بمعنی بیعت شجرهٔ است. رجوع به سفینهٔ البحار قمی شود. - بیعت عشیره؛ بیعت علی (ع) است با پیغمبر (ص). (سفینهٔ البحار قمی). - دست به بیعت دادن؛ فشردن یا گرفتن دست بنشانهء بیعت و پیروی : دستم بکف دست نبی داد به بیعت زیر شجر عالی پرسایه و مثمر.ناصرخسرو. رجوع به دست شود||. عقد نکاح. (غیاث اللغات (||). اصطلاح صوفیه) بیعت کردن یا بستن با کسی، بمعنی مرید او شدن است. (دائرهٔ المعارف فارسی).

بیعت بستن.

[بَ / بِ عَ بَ تَ] (مص مرکب) بیعت کردن. بیعت رفتن. عهد و پیمان و سازش و موافقت کردن. (آنندراج) :صمصام الدوله را از قلعه بیرون آوردند و بر امارت او بیعت بستند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۸۷). بسته با کلک او قضا بیعت گفته با رای او قدر اسرار.صائب (||. اصطلاح صوفیه) مرید کسی شدن و این مجاز است. زیرا که مرید خویشتن را گویا بدست مرشد میفروشد. (آنندراج).

بیعت رفتن.

[بَ / بِ عَ رَ تَ] (مص مرکب) بسته شدن بیعت. بیعت بستن و بیعت کردن. (آنندراج) : نسبتی دارد همانا زلف او با چشم من بیعتی رفته ست گویا هر دو را با یکدگر. معزی نیشابوری.

بیعت ستاندن.

[بَ / بِ عَ سِ دَ] (مص مرکب) بیعت گرفتن. (آنندراج) : گاه گفتند ما [مسعود] بیعت میستانیم لشکر را. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۵). کافّهء مردم بغداد قاف تا قاف جهان نامه ها نبشتند و رسولان رفتند تا از اعیان ولاهٔ بیعت میستانند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۷). تهمت نهادند که به امیر مردان شاه (رض) که بقلعت بازداشته بودند موافقتی کرده است و بیعتی بسته است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۸۲).

بیعت شکستن.

[بَ / بِ عَ شِ کَ تَ](مص مرکب) نقض کردن بیعت. برگشتن از بیعت : از ملکان، عهد تو هرکه شکست از نخست مذهب باطل گرفت بیعت داور شکست. انوری.

بیعت قوبا.

[] (اِخ) بعقوبا. بعقوبهٔ. بنا به گفتهء حمدالله مستوفی این شهر را دختری از تخم کسری «قوبا» نام ساخت و «بیعت قوبا» خواند. بمرور زمان بعقوبا شد. (نزههٔ القلوب ص۴۲). رجوع به بعقوبا و بعقوبهٔ و ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی ص۶۸ شود.

بیعت کردن.

[بَ / بِ عَ کَ دَ] (مص مرکب) با کسی عهد کردن و دست دادن. (ناظم الاطباء). دست دادن بعلامت اطاعت. (یادداشت مؤلف) : از ایران بر او کرد بیعت سپاه درم داد یکساله از گنج شاه.فردوسی. چون این بیعت بکردم با من [طاهر] صد هزار سوار و پیاده است همگان بیعت کرده باشند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۶). حضرت رضا (ع) از آنچه او بکرد ویرا [طاهر]بپسندید و بیعت کردند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۳۷). آن سید سرور که ترا خواند برادر بیعت بتو کرده ست و نکرده به دگرکس. ناصرخسرو. آن قوم که در زیر شجر بیعت کردند چون جعفر و مقداد و چو سلمان و چو بوذر. ناصرخسرو. دعوی ایمان کنی و نفس را فرمان بری با علی بیعت کنی و زهر پاشی بر حسن. سنائی. ترک ما کردی و مهر و لطف بیعت با تو کرد ناز و استغنا ولی هم عهد و هم پیمان ماست. انوری. ارکان آن دولت و اکابر آن مملکت بر پسر او امیر رضی نوح بن منصور مجتمع شدند و بیعت کردند. (ترجمهء تاریخ یمینی). او را ببغداد خواند و بر او بیعت کرد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۷۹). ابناء دولت و اولیاء حضرت بر پسر او صمصام الدوله و شمس الملهٔ بیعت کردند. (ترجمهء تاریخ یمینی ص ۲۸۵). یا بیا با یزید بیعت کن یا برو کنگور زراعت کن. (بیتی ساختهء عامه).

بیعت گرفتن.

[بَ / بِ عَ گِ رِ تَ] (مص مرکب) عهد و پیمان از کسی گرفتن. پیمان اطاعت ستدن از کسی. (ناظم الاطباء) : و عم خود [محمد امین] سلیمان را بنشاند و او بیعت از همه سپاه و رعیت بگرفت. (ترجمهء طبری بلعمی).

بیعت نامه.

[بَ / بِ عَ مَ / مِ] (اِ مرکب) نامهء متضمن بیعت. عهدنامه. پیمان اطاعت : نامه بیاوردند و بر آن واقف شدند در معنی تعزیت و تهنیت نبشته بودند در آخر این قصه نبشته آید این نامه و بیعت نامه تا بر آن واقف شده آید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۹).

بیعتی.

[بَ / بِ عَ] (ص نسبی) منسوب به بیعت. - درم بیعتی؛ درمی که به هنگام بیعت می بخشیده اند : چون خبر مرگ هارون [خلیفه] به محمد امین رسید روز چهارشنبه بود. آن روز پنهان داشت و روز آدینه نماز کرد و خطبه کرد و باز به منبر شد و خبر هارون الرشید بگفت... و عم خود سلیمان را بنشاند و او بیعت از همه سپاه و رعیت بگرفت و دیگر روز ایشان را درم بیعتی و دو سال روزی بیکجای بداد. و دیگر فضل بن ربیع را گفته بود که چون آن سپاه به طوس بیعت کنند ایشان را درم و خواسته که از هارون بازمانده درم بیعتی بده. (ترجمهء طبری بلعمی). رجوع به مال بیعتی شود. - مال بیعتی؛ مال و صلتی که به هنگام بیعت می بخشیدند : ابوسهل زوزنی و دیگران تدبیر کردند در نهان که مال بیعتی و صلتهائی که برادرت امیرمحمد داده است باز باید ستد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۸). در اسلام خوانده نیامده است که خلفا مال صلات بیعتی بازخواستند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۹).

بی عد.

[عَدد] (ص مرکب) (از: بی + عد) بی عدد. بی شمار. بی حساب. بی حد. (ناظم الاطباء). بیشماره : این هنری خواجهء جلیل چو

دریاست با هنر بی شـمار و گوهر بی عد.منوچهری. بیطلب تو این طلبمان داده ای بی شـمار و عد(۱) عطا بنهاده ای.مولوی. و ضیاع بی شمار و بی عد بر آن وقف. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۱۴۲). و رجوع به عد شود. (۱) - «بی» از آغاز «عد» که عطف است به بیشمار، بقرینه محذوف است، یعنی بی شمار و بی عد.

بیع دادن.

[بَ / بِ دَ] (مص مرکب) بها یا بیعانه دادن. (بهار عجم) (آنندراج) : رو بسوی عالم بالا ـ نهاد مشتریش نقد روان بیع داد.وحید قزوینی.

بی عدالت.

[عَ / عِ لَ] (ص مرکب) (از: بی + عدالت) ستمگر. بیدادگر. که عدالت ندارد. و رجوع به عدالت شود.

بی عدالتی.

[عَ / عِ لَ] (حامص مرکب)ستمگری. ظلم. جور.

بی عدتی.

[عُدْ دَ] (حامص مرکب) فقدان ساز و برگ و سلاح. بی مهماتی : و ما را چنان ماند از بیعدتی و لشکر که هر کسی را در ما طمع می افتاد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۱۶). و رجوع به عُدّهٔ شود.

بی عدد.

[عَ دَ] (ص مرکب) (از: بی + عدد) بی عدّ. بی شمار. بی حساب. بی حد. (از ناظم الاطباء) (یادداشت مؤلف) : و اندر بیابان ایشان بربریانند بسیار بی عدد. (حدود العالم). واندرین ناحیت آبهای بسیار است و بی عدد و توانگرترین ترکانند. (حدود العالم). گر او بی عدد سالیان بشمرد بدشمن رسد تخت چون بگذرد.فردوسی. این دهد مژده بعمری بی حساب و بی عدد و آن کند عهده بملکی بی کران و بی شمار. منوچهری. نوروز روز خرمی بی عدد بود روز طواف ساقی خورشید خد بود. منوچهری. بدین صفات جهانی بزرگ دیدم و خوب درین جهان دگر بی عدد صغار و کبار. ناصرخسرو. اگرچه بی عدد اشیا همی بینی درین عالم ز خاک و باد و آب و آتش از کانی و از دریا. ناصرخسرو. وین هر چهار خواهر زاینده با بچگان بی عدد و بی مر.ناصرخسرو. در همی نظم کنم لاجرم بی عدد و مر به اشعار خویش.ناصرخسرو. هم از انواع اوانی بی عدد کآنچنان در بزم شاهنشه سزد.مولوی. رجوع به عدد شود.

بی عدیل.

[عَ] (ص مرکب) (از: بی + عدیل) بی نظیر. بی مانند. (آنندراج). بی همتا. بی مثل. بی مانند. (ناظم الاطباء). بی جفت. (یادداشت مؤلف). رجوع به عدیل شود.

بی عدیلی.

[عَ] (حامص مرکب)بی نظیری. و رجوع به عدیل شود.

بی عرز.

[عَ رَ] (ص مرکب) این صورت در بیت ذیل از دیوان ناصرخسرو (ص ۱۴۲ س ۲۵) آمده است، ولی مرحوم دهخدا در تصحیحات قیاسی آخر کتاب آن را «بی عبر» دانسته اند (ص۶۴۲ ستون ۲ س ۱۱) : بپذیر ز حجت سخن که شعرش بی فایده و بی عرز نباشد.(۱)ناصرخسرو. (۱) - ن ل: بی عزر. (دیوان چ تقوی ص۱۴۲).

بی عرضگی.

[عُ ضَ / ضِ] (حامص مرکب) بی لیاقتی (در تداول عوام). رجوع به بی عرضه شود.

بی عرضه.

[عُ ضَ / ضِ] (ص مرکب) (از: بی + عرضه) (در تداول عوام و ظاهراً بغلط) (یادداشت مؤلف)، کسی که دارای بزرگی و بزرگ منشی نباشد. آدم بی مصرف بیکاره. آدم بی وجود که از وی کاری ساخته نباشد. بی تشخص. زبون. فرومایه. مقابل باعرضه. (از ناظم الاطباء). آدم ناقابل و بی مصرف. کسی که کارها را با بی لیاقتی انجام دهد. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده). رجوع به عرضه شود.

بی عزت.

[عِزْ زَ] (ص مرکب) (از: بی + عزت) ذلیل و خوار. (ناظم الاطباء). بی احترام. و رجوع به عزت شود.

بی عزتی.

[عِزْ زَ] (حامص مرکب) ذلت و خواری. بی احترامی : چو بی عزتی پیشه کرد آن حرون شدند آن عزیزان خراب اندرون.سعدی. - بی عزتی کردن؛ بی حرمتی کردن : قدر چنان بزرگوار ندانستند و بی عزتی کردند. (گلستان).

بیع زدن.

[بَ / بِ زَ دَ] (مص مرکب)خریداری کردن. (آنندراج) (بهار عجم) : ره مایه داران ایمان زنند بخروار بیع دل و جان زنند.ظهوری. و رجوع به بیع شود.

بی عزم.

[عَ] (ص مرکب) (از: بی + عزم) بی اراده. بی تصمیم. مقابل باعزم. و رجوع به عزم شود.

بی عزمی.

[عَ] (حامص مرکب) بی ارادگی. بی تصمیمی.

بی عصمت.

[عِ مَ] (ص مرکب) (از: بی + عصمت) ناپاک. زشتکار. آلوده به گناه. رجوع به عصمت و ترکیبات آن شود.

بی عصمتی.

[عِ مَ] (حامص مرکب)آلودگی به گناه. زشتکاری. رجوع به ترکیبات عصمت شود.

بی عطوفت.

[عُ فَ] (ص مرکب) (از: بی + عطوفت) بی مهر. بی محبت. بی توجه. رجوع به عطوفت شود.

بی عفاف.

[عَ / عِ] (ص مرکب) (از: بی + عفاف) ناپاکی. که پاکدامن نیست. رجوع به عفاف شود.

بی عفافی.

[عَ / عِ] (حامص مرکب)ناپارسایی. آلودگی به گناه. ناپاکدامنی. رجوع به عفاف شود.

بی عفت.

[عِفْ فَ] (ص مرکب) (از: بی + عفت) که عفت نداشته باشد. بی تقوی. ناپرهیزگار. رجوع به عفت شود.

بی عفتی.

[عِفْ فَ] (حامص مرکب)بی شرمی. بی حیایی. ناپرهیزگاری. و رجوع به عفت و ترکیبات آن شود.

بی عقل.

[عَ] (ص مرکب) (از: بی + عقل) احمق. (یادداشت مؤلف). بی دانش. (آنندراج). معتوه. عتاهیهٔ. مأموه. (منتهی الارب). بی هوش. بی شعور. دیوانه. (ناظم الاطباء). بی خرد : از ره نام همچو یکدگرند سوی بی عقل هرمس و هرماس.ناصرخسرو. یکی گفتش ای پیر بی عقل و هوش عجب رستی از قتل، گفتا خموش.سعدی. آنانکه بدیدار چنین میل ندارند سوگند توان خورد که بی عقل خسانند. سعدی. رجوع به عقل شود.

بی عقلی.

[عَ] (حامص مرکب) بی هوشی. بی شعوری. دیوانگی. جنون. (ناظم الاطباء). بی خردی. بی دانشی. حمق : گاو گفت یا آدم چرا می زنی؟ اگر تو را عقل بودی از بهشت بیرون نکردند. بدین بی عقلی و بی حرمتی که تراست از بهشت بیرون کردند. (قصص الانبیاء ص۲۳). رجوع به بی عقل شود.

بی عقیده.

[عَ دَ / دِ] (ص مرکب) (از: بی + عقیده) بدون عقیده. غیرمعتقد. که پای بند به معتقداتی نیست. رجوع به عقیده و عقیدت شود.

بی عکس.

[عَ] (ص مرکب) (از: بی + عکس) بدون نمونه. بی نظیر. بی همتا. (ناظم الاطباء).

بیعگاه.

[بَ / بِ] (اِ مرکب) (از: بیع + گاه) بیعگه. جای بیع و شرا. (آنندراج) : در بیعگاه دهر به بادی بداد عمر در قمرهء زمانه به خاکی بباخت بخت. خاقانی.

بیعگه.

[بَ / بِ گَهْ] (اِ مرکب) (از: بیع + گه، مخفف گاه) مخفف بیعگاه. جای بیع و شرا. (از آنندراج) : بیعگه غم دل خاقانی است زآن کند اندوه در او کاروان.خاقانی. آنرا که قبول تو خریدار نباشد در بیعگه هیچ دلش بار نباشد. نظیری (دیوان چ مصفا ص۱۴۲).

بی علاج.

[عِ] (ص مرکب) (از: بی + علاج) بی درمان. که چاره ندارد. که درمانش نشود. رجوع به علاج شود.

بی علاجی.

[عِ] (حامص مرکب)بی درمانی. درمان ناپذیری. رجوع به علاج شود.

بی علاقگی.

[عِ / عَ قَ / قِ] (حامص مرکب) بی ارتباطی. بدون بستگی. (ناظم الاطباء ||). بی میلی. بی مهری.

بی علاقه.

[عِ / عَ قَ / قِ] (ص مرکب) (از: بی + علاقه) که دل بستگی به چیزی نداشته باشد. (ناظم الاطباء). بی مهر. بی میل ||. مرد مجرد. بی زن و خانمان. (ناظم الاطباء). و رجوع به علاقه شود.

بی علت.

[عِلْ لَ] (ص مرکب) (از: بی + علت) بی سبب. بی جهت. بدون دلیل. (ناظم الاطباء). - بی علت نبودن؛ بادلیل بودن. (ناظم الاطباء). سببی داشتن.

بی علم.

[عِ] (ص مرکب) (از: بی + علم) بی دانش. جاهل. نادان : طاعت بی علم نه طاعت بود طاعت بی علم چو باد صباست.ناصرخسرو. شرف در علم و فضلست ای پسر عالم شو و فاضل بعلم آور نسب، ماور چو بی علمان سوی بلعم. ناصرخسرو. سخن را بمیزان دانش بسنج که گفتار بی علم باد است و دم.ناصرخسرو. مردم از گاو ای پسر پیدا بعلم و طاعتست مردم بی علم و طاعت گاو باشد بی ذنب. ناصرخسرو. دو کس دشمن ملك و دین اند یکی پادشاه بی حلم دویم زاهد بی علم(۱). (گلستان ||). بی آگاهی. بی اطلاع. بی وقوف. رجوع به علم شود. (۱) - ن ل: پارسای بی علم.

بی عمل.

[عَ مَ] (ص مرکب) (از: بی + عمل) بی کردار. که به گفتار خود عمل نکند. که کردار نداشته باشد. بی فعل : عالم بی عمل درخت بی بر. (گلستان). یکی را گفتند عالم بی عمل به چه ماند گفت به زنبور بی عسل. (گلستان باب هشتم). نه من ز بی عملی در جهان ملولم و بس ملالت علما هم ز علم بی عمل است.حافظ. عنان بمیکده خواهیم تافت زین مجلس که وعظ بی عملان واجب است نشنیدن. حافظ. و رجوع به عمل شود.

بی عملی.

[عَ مَ] (حامص مرکب) عمل نکردن. به گفتار عمل نکردن. کردار نداشتن : نه من ز بی عملی در جهان ملولم و بس ملالت علما هم ز علم بی عمل است.حافظ. و رجوع به علم و رجوع به عمل شود.

بیعنامه.

[بَ / بِ مَ / مِ] (اِ مرکب) (از: بیع + نامه) دستاویز بیع. سند بیع چیزی. (آنندراج). قباله‌ء خرید چیزی. (ناظم الاطباء).

بی عنایات.

[عِ] (ص مرکب) بدون عنایات. بدون توجهات. بدون الطاف : اینهمه گفتیم لیك اندر بسیچ بی عنایات خدا هیچیم هیچ. (مثنوی چ میرزا محمود ص۴۹).

بی عنایت.

[عِ یَ] (ص مرکب) (از: بی + عنایت) بی شفقت و نامهربان. (آنندراج). درشت و بی مروت. بی اهتمام. بی علاقه. (ناظم الاطباء). بی توجه : بی مزد بود و منت هر خدمتی که کردم یارب مباد کس را مخدوم بی عنایت.حافظ. رجوع به عنایت شود.

بی عنایتی.

[عِ یَ] (حامص مرکب)نامهربانی. درشتی. بی اهتمامی. (ناظم الاطباء)

بی عوار.

[عِ / عَ / عُ] (ص مرکب) (از: بی + عوار) بی عیب : اختیار دست او جود است جود بی ریا اعتقاد رای او عدل است عدل بی عوار.

ناصرخسرو. و رجوع به عوار شود.

بیعهٔ.

[بَیْ یِ عَ] (ع ص، اِ) تأنیث بَیِّع، زن نیک فروشنده و خرنده. ج، بَیِّعات. (از لسان العرب).

بیعهٔ.

[بَ عَ] (ع اِ) عهد و پیمان. (منتهی الارب). رجوع به بیعت شود.

بیعهٔ.

[بَ عَ] (ع مص) بیع و مبیع و مباع؛ فروختن و خریدن (از اضداد است). (از منتهی الارب ||). هیأت بیع (چنانکه جِلسهٔ، هیأت جلوس)، یقال انه لحسن البیعهٔ. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بیع شود.

بیعهٔ.

[بَ عَ] (ع مص) بیعت. دست بر دست دیگری زدن در بیع یا بیعت و اطاعت. (از لسان العرب) (از منتهی الارب). مبایعهٔ. - بیعهٔ الحرب؛ بیعتی بود که هفتاد تن از مردم مدینه با رسول (ص) کردند در موسم حج یک سال پس از بیعت اولی و از آن را بیعهٔ الحرب نامند که شرط حرب با دشمنان رسول نیز کردند و این بیعت را بیعت ثانیه نیز نامند. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بیعت و بیعت اولی شود. - بیعهٔ النساء؛ بیعتی است که پیغمبر پس از فتح مکه و فراغت از بیعت با مردان بسوی زنان متوجه شدند. پیغمبر گفت من به زنان دست نمیدهم لذا قدح آبی آوردند و دست در آن فروبرد و زنها نیز بعنوان بیعت دست در آن فروکردند پیغمبر با این شرایط با آنها بیعت کرد: صورت نخراشند و بر چهره نکوبند و سیلی نزنند. و موی سر را نکنند و یقه ندرند. و جامه ها سیاه نکنند. واویلا راه نیندازند و بر سر قبر کسی اقامت ننمایند. (سفینهٔ البحار قمی). رجوع به بیعت اولی شود.

بیعهٔ.

[عَ] (ع اِ) کلیسای نصاری یا معبد یهودان. (از لسان العرب). کلیسای ترسایان. ج، بِیَع، بیَعات، بیعات. (اقرب الموارد) (منتهی الارب). کلیسا و در اسپانیا بَیْعَه تلفظ شود. (از دزی ج ۱ ص۱۳۶). کنشت ترسایان. (زمخشری). کلیسای ترسایان. (ترجمان علامهء جرجانی). بمعنی معبد بوده است و غالباً بر کلیسا اطلاق میگردد: و لولا دفع اللهالناس بعضهم ببعض لهدمت صوامع و بیع و صلوات و مساجد یذکر فیها اسم الله (قرآن ۲۲ / ۴۰). گویند از زبان عبری بمعنی جماعت و یا از زبان سریانی بمعنی محل اجتماع وارد زبان عرب شده است. (از المرجع عبداللهالعلایلی). کلمهء بیعهٔ در اشعار جاهلی عرب بارها بکار رفته است (مثلاً دیوان الهذلیین ج ۳ ص۱۲، ۱۶) و از اصل آرامی Bita است بمعنی کلیسای نصاری و فرانکل در کتاب واژه های آرامی در زبان عربی (ص۲۷۴) چگونگی تغییرات صوتی و ریشهء بیگانهء این کلمه را شرح میدهد و این کلمه یکبار در اغانی (ج ۱۹ ص۷۹) بمعنی معبد یهودیان استعمال شده است. و رجوع به لغات غیر عربی قرآن تألیف جفری شود. - البیعهٔ المقدسهٔ؛ کلیسا. مجمع معتقدان نصاری. (از دزی ج ۱ ص۱۳۶). - اهل البیعهٔ؛ نصاری. (لسان العرب). - بیعهٔ القیامه؛ کلیسای قیامت ترسایان به شهر بیت المقدس. ناصرخسرو در سفرنامه آرد: کلیسائیست که آنرا بیعهٔ القیامهٔ گویند و آنرا عظیم بزرگ دارند و هر سال از روم خلق بسیار آنجا آیند بزیارت و ملک الروم نیز نهانی بیاید چنانکه کس نداند. بدستور الحاکم بامرالله کلیسیا را غارت کردند و بکندند و خراب کردند و مدتی

خراب بود تا آنکه قیصر شفاعت کرد تا اجازت عمارت کلیسیا دادند. این کلیسیا جایی وسیع داشت چنانکه هشت هزار آدمی را در آن جا باشد، همه بتکلف بسیار ساخته از رخام رنگین و نقاشی و تصویر، و کلیسیا را از اندرون بدیباهای رومی پیراسته و مصور کرده و بسیار زر طلاـ بر آنجا بکار برده و صورت عیسی (ع) چندجا ساخته که بر خری نشسته و صورت انبیاء چون ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب و فرزندان او (علیهم السلام) بر آنجا کرده و بروغن سندروس مدهن کرده. و در این کلیسیا موضعی است به دو قسم که بر صفت بهشت و دوزخ ساخته اند یک نیمه از آن وصف بهشتیان و بهشت است و یک نیمه از آن صورت دوزخیان و دوزخ و آنچه بدان ماند و جاییست که همانا در جهان چنان جای دیگر نباشد و درین کلیسیا بسا قسیسان و راهبان نشسته باشند و انجیل خوانند و نماز کنند. (از سفرنامهء ناصرخسرو چ برلن ص۴۹، ۵۰ و ۵۱ و چ دبیرسیاقی ص۴۴ و ۴۵||). نمازخانه و اماکن مقدس یهود. (از دزی ج ۱ ص۱۳۶). معبد یهود. (یادداشت مؤلف ||). معبد مجوس، در زمان امویها. (از المرجع عبداللهالعلایلی).

بیعة القطیعة.

[عَ تُلْ قَ عَ] (اِخ) محلی یا نام گورستانی بوده است در بغداد و این محل در سال ۳۶۳ ه . ق. بدین نام موجود بوده است. (از تاریخ الحکماء قفطی ص۳۶۳).

بی عیب.

[عَ / عِ] (ص مرکب) (از: بی + عیب) بی نقص. (آنندراج). سلام. سلیم. سالم. بی آهو. درست. بری. (یادداشت مؤلف) : بپرسید دیگر که بی عیب کیست نکوهیدن آزادگان را ز چیست(۱). فردوسی. خهی گزیده و زیبا و بی بدل چو خرد زهی ستوده و بی عیب و پاک چون قرآن. فرخی. کرا بداد هنر نیز عیب داد خدای مگر ترا که تو بی عیب و سربسر هنری. عنصری. اوستاد اوستادان زمانه عنصری عنصرش بی عیب و دل بی غش و دینش بی فتن. منوچهری. پندی بمزه چو قند بشنو بی عیب چو بارهء سمرقند.ناصرخسرو. پاک و بی عیب خدایی که قدیر است و عزیز ماه و خورشید مسخر کند و لیل و نهار. سعدی. گر دلم در عشق تو دیوانه شد عیبش مکن بدر بی نقصان و زر بی عیب و گل بی خار نیست. سعدی. این چه عیب است کز آن عیب خلل خواهد بود ور بود نیز چه شد مردم بی عیب کجاست؟ حافظ. معشوقهء بی عیب مجوی. (شیخ ابوسعید ابوالخیر از اسرارالتوحید). و رجوع به عیب شود. - بی عیب و علت؛ بی نقص. سالم. - بی عیب و نقص؛ بی نقص و کاستی. رجوع به عیب شود. (۱) - ن ل: بچیست.

بی عیبی.

[عَ / عِ] (حامص مرکب)سلامت. (یادداشت مؤلف). بی نقصی.

بیغ.

[بَ] (ع مص) غلبه کردن خون و بجوش آمدن. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). جوشش خون و پیدا گشتن آن در رگها. (از لسان العرب). شوریدن خون. (تاج المصادر بیهقی). فشار خون. غلبهء دم. اشتداد دم. (یادداشت مؤلف). نمایان شدن سرخی خون در بدن خصوصاً بر روی لبها. (از لسان العرب ||). هلاک شدن. (منتهی الارب ||). بیغت به؛ فروماندم در راه بسببی. (از منتهی الارب).

بیغا.

[بَ / بِ] (اِ) بیغاء. در برهان بمعنی طوطی آورده اما این کلمه مصحف ببغاء با دو باء موحدهء تحتانی است «بمعنی طوطی» و گویا در هندی و روسی این کلمه بصورتی شبیه کلمهء ببغاء مستعمل است. (از یادداشت مؤلف) : ای ساخته بر دامن ادبار تنزل غماز چو بیغایی(۱) و پرگوی چو بلبل. منجیک. رجوع به ببغاء شود. (۱) - ن ل: ببغائی، و در این صورت شاهد نخواهد بود.

بیغائله.

[ءِ لَ / لِ] (ص مرکب) (از: بی + غائله) بی دردسر. بی مخمصه. بیغایله. رجوع به غائله شود.

بیغار.

(اِ) سرزنش و طعنه. (برهان). بیغاره. طعنه و سرزنش. (سروری) (از جهانگیری). ملامت. (اسدی). نکوهش. ملامت. (یادداشت مؤلف). سرزنش و طعنه. (انجمن آرا) (آنندراج). و رجوع به بیغاره شود.

بیغاره.

[رَ / رِ] (اِ) ملامت و سرزنش. (فرهنگ اسدی). بیغار. (جهانگیری) (رشیدی) (سروری) (برهان) (آنندراج). طعن. طعنه. ملامت. عذل. شماتت. نکوهش. سرزنش. سرزنشت. سرکوفت. لوم. منت که نهد عطادهنده عطایافته را. (یادداشت مؤلف) : نه بیغاره دیدند بر بدکنش نه درویش را ایچ سو سرزنش.بوشکور. تنی درست و هم قوت باد روزه فرا[کذا] که به ز منت بیغاره کوثر و تسنیم.کسایی. مرا مرگ نامی تر از سرزنش بهر جای بیغارهء بدکنش.فردوسی. تو رو بازگردان سپه را ز راه به بیغارهء دشمن و شرم شاه.فردوسی. سرانجام مرگست و زو چاره نیست بمن بر بر این جای بیغاره نیست.فردوسی. خروشید و گفت ای شه نوعروس ز بیغاره ننگت نبد وز فسوس.اسدی. مزن زشت بیغاره ز ایران زمین که یک شهر از او به ز ماچین و چین. اسدی. ز فرمان شه ننگ و بیغاره نیست بهر وجه(۱) که را ز مه چاره نیست. اسدی. بدست خود گلوی خود بریدن به از بیغارهء ناکس شنیدن.(ویس و رامین). بر دوستی عترت پیغمبر کردندمان نشانهء بیغاره.ناصرخسرو. تا برنزند کسی به بیغاره بر ساقت چوب و بر سرت دره.ناصرخسرو. برخاست و برادر را در کنار گرفت و بر تخت نشاند و گفت کار مردان کردی و بیغاره از ما دور گشت. (مجمل التواریخ والقصص). چو عزم خدمت آن بارگاه دید مرا که صحن و سقفش بیغارهء زمین و سماست. انوری. آفتابم من چرا جان را بکاهم چون هلال شاهبازم من چرا بیغاره یابم چون ذباب. خاقانی. ز بیغارهء آن زن نغزگوی ز ناخورده خوان کرد شه دست شوی. نظامی. به بیغاره گفتا بیاور پیام پیام آور از بند بگشاد کام.نظامی. چو شه دید کان گفت بیغاره نیست ز فرمانبری بنده را چاره نیست.مولوی. چونکه مجلس بی چنین بیغاره نیست از حدیث پست و نازل چاره نیست.مولوی. ز بیغاره باید بتنگ آوریش ستیزه کنان سوی جنگ آوریش.هاتفی. ولی چون درافتادی و چاره نیست به بی چاره بر جای بیغاره نیست. نزاری قهستانی. (۱) - ن ل: روی.

بیغاره جو.

[رَ / رِ] (نف مرکب) لاغ کننده. ملامتگر : سرافراز شد رستم چاره جوی خروشی برآورد بیغاره جوی.فردوسی.

بیغاره زدن.

[رَ / رِ زَ دَ] (مص مرکب)طعن زدن. نکوهیدن : خاقانی را همیشه بیغاره زنی هم نیش بجان او چو جراره زنی.خاقانی.

بیغاره زن.

[رَ / رِ زَ] (نف مرکب) که نکوهش کند. ملامتگر. سرزنش کننده. نکوهنده.

بیغال.

(اِ) (ظ. از: بیغ + آل) (از یادداشت مؤلف). پیغال. (یادداشت مؤلف). نیزه که به عربی رمح خوانند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی) (از اسدی). نیزهء کوتاه. (ناظم الاطباء) : دریغ آن سر و تن روان یال اوی هم آن تیر و آن تیغ و بیغال اوی. (از فرهنگ اسدی ||). پیکان ||. سنان. (ناظم الاطباء).

بی غایت.

[یَ] (ص مرکب) (از: بی + غایت) بی پایان. بی نهایت. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||) بسیار. (ناظم الاطباء). رجوع به غایت شود.

بی غایله.

[غا یِ لَ / لِ] (ص مرکب) (از: بی + غایله) بی مخمصه. بی دردسر. بی غائله. رجوع به بی غائله شود.

بیغاین.

[ ] (اِ) سداب است. (فهرست مخزن الادویه). رجوع به سداب شود.

بی غدر.

[غَ] (ص مرکب) (از: بی + غدر) بی مکر. بی حیله. بی نیرنگ. دور از غدر و حیله : صدر دریادل نظام الدین که باشد از قیاس پیش دریای دل بی غدر تو دریا غدیر. سوزنی. رجوع به غدر شود.

بی غذا.

[غَ] (ص مرکب) (از: بی + غذا) بی خوراک. بی طعام. بی قوت. رجوع به غذا شود.

بی غذایی.

[غَ] (حامص مرکب)بی خوراکی. بی طعامی. بی قوتی.

بیغرد.

[غِ] (اِخ) دهی است از دهستان خنج که در بخش مرکزی شهرستان لار واقع و دارای ۹۹۳ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بی غرض.

[غَ رَ] (ص مرکب) (از: بی + غرض) عاری از غرض. (ناظم الاطباء) (آنندراج). بی قصد خاص. رجوع به غرض شود : سلطان سخن او بی غرض شناخت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۳۵). بعد از دعا نصیحت درویش بی غرض نیکت بود چو نیک تأمل کنی در آن. سعدی. سخن بی غرض از بندهء مخلص بشنو ای که منظور بزرگان حقیقت بینی.حافظ ||. صادق. خالص. (ناظم الاطباء). - بی غرض و مرض؛ بدون قصد و سوء نیت ||. بی پروا. (آنندراج).

بی غرضانه.

[غَ رَ نَ / نِ] (ق مرکب) با صداقت و پاکی. صادقانه. خالصانه. مخلصانه. (ناظم الاطباء).

بی غرضی.

[غَ رَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی غرض. بی طمعی. خلوص. صداقت. (ناظم الاطباء ||). عدالت. عدم دشمنی و قصد بد : صانع قادر دگر ز بی غرضی گنبد گردان زرنگار کند.ناصرخسرو.

بیغ زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) جیغ زدن. (یادداشت مؤلف).

بی غش.

[غِش ش / غَش ش / غِ / غَ] (ص مرکب) (از: بی + غش) خالص. پاک. دور از آلودگی و زوائد : اوستاد اوستادان زمانه عنصری عنصرش بی عیب و دل بی غشّ و دینش بی فتن. منوچهری. نقد صوفی نه همه صافی بی غش باشد ای بسا خرقه که مستوجب آتش باشد. حافظ. گر بکاشانهء رندان قدمی خواهد زد نقل شعر شکرین و می بی غش دارم.حافظ. من دوستدار روی خوش و موی دلکشم مدهوش چشم مست و می صاف بی غشم. حافظ. شراب بی غش و ساقیّ خوش دو دام رهند که زیرکان جهان از کمندشان نرهند.حافظ. رجوع به غش شود. -بی غش و غل؛ خالص ||. - صادق. (آنندراج). بدون تزویر. بدون نفاق و ریا و مکر. (ناظم الاطباء) : چونکه داور بود او داور بی غل و غش است چونکه حاکم بود او حاکم بی روی و ریاست. فرخی. رجوع به غل و غش شود.

بی غفلت.

[غَ / غِ لَ] (ص مرکب) که غفلت نکند. بدون غفلت و بی خبری. هوشیار : گیتی بسان خاطر بی غفلت پر نور نفع و خیر ازیرا شد.ناصرخسرو. رجوع به غفلت شود.

بیغله.

[بَ / بِ / بی غُ لَ / لِ] (اِ) بیغوله. پیغله. پیغوله. کنج. گوشه. زاویه. گوشهء خانه. (یادداشت مؤلف) (از فرهنگ اسدی). بیغوله.

(اوبهی) : کنم هرچه دارم به ایشان یله گزینم ز گیتی یکی بیغله.فردوسی ||. گوشهء چشم. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیغوله شود.

بی غم.

[غَ] (ص مرکب) (از: بی + غم) آنکه غم نداشته باشد. (آنندراج). بی رنج. بدون اندوه. عاری از حزن و ملامت. (ناظم الاطباء). بی اندوه. بدون غصه. خلی. سالی. (یادداشت مؤلف) : بدو گفت دانی که کس در جهان ندارد دل بی غم اندر نهان.فردوسی. گر آنجا که رفتی خوش و خرمست چنان چون بباید دلت بی غمست.فردوسی. همه همچنان شاد و خرم زیید بی آزار باشید و بی غم زیید.فردوسی. ای سرای تو نعیم دگر و زائر تو سال و مه بی غم و دلشاد نشسته به نعیم. فرخی. تو کز محنت دیگران بی غمی نشاید که نامت نهند آدمی.سعدی. دلم تا عشقباز آمد درو جز غم نمی بینم دلی بی غم کجا جویم که در عالم نمی بینم. سعدی. ما بی غمان مستِ دل از دست داده ایم همراز عشق و همنفس جام باده ایم.حافظ. اهل کام و ناز را در کوی رندی راه نیست رهروی باید جهانسوزی نه خامی بی غمی. حافظ (||. در تداول عامه) بی درد ||. بیرگ. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده). بی خیال. لاقید.

بی غمانه.

[غَ نَ / نِ] (ق مرکب) با بیغمی، در تعریف وضع و نفس مستعمل است. (از آنندراج) : چون غنچه داشتم دل جمع اندرین چمن بر باد داد یک نفس بی غمانه ام.صائب. اگرچه هر نفسم گرد کاروان غم است بجان رسیده ام از وضع بی غمانهء خویش. صائب.

بی غم شدن.

[غَ شُ دَ] (مص مرکب)شادمان گشتن. بی اندوه شدن. از اندوه رَستن : چو باید بخواهید و خرم شوید خردمند باشید و بی غم شوید.فردوسی. بزرگان چو از باده خرم شدند ز تیمار نابرده بی غم شدند.فردوسی. خود و گیو در کاخ نیرم شدند زمانی ببودند و بی غم شدند.فردوسی. از غم فردا هم امروز ای پسر بی غم شود هر که در امروز روز اندیشهء فردا کند. ناصرخسرو. که گر منجم بروی شود چنان بیند بروی چرخ که بی غم شود ز اسطرلاب. مسعودسعد.

بی غم کردن.

[غَ کَ دَ] (مص مرکب)خوشحال کردن. شادمان ساختن. بی اندوه کردن : بکوشید تا رنجها کم کنید دل غمگنان شاد و بی غم کنید.فردوسی. بیا تا که دل شاد و خرم کنیم روان را بنخجیر بی غم کنیم.فردوسی.

بی غمی.

[غَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی غم. صفت بی غم. بی غم بودن. (آنندراج). بی اندوهی. (از ناظم الاطباء). غصه نداشتن : کام دل بایدت چو گرگ بدر بی غمی بایدت چو خر بستیز.مسعودسعد. در جام وصل بادهء اسباب خرمی اوقات عیش و لذت ایام بی غمی. (سندبادنامه ص۱۲۲). جمال او سر جملهء حسن و خوبی و مقال او فهرست شادی و بی غمی. (سندبادنامه ص۱۳۵). اینست همیشه عادت چرخ کبود چون بی غمیی دید زوال آرد زود. (از سندباد نامه ص۱۵۴ ||). بی خیالی. بی دردی. بی قیدی. سلوه. (دهار) : بی غمی در دار دنیا روی نیست. (یادداشت مؤلف). نیست صائب ملک امن بی غمی جای دو شاه زین سبب طفلان جدل دارند با دیوانه ها. صائب. برنمیدارد شراکت ملک تنگ بی غمی زین سبب اطفال دائم دشمن دیوانه اند. صائب. - داروی بی

غمی؛ سلوان. تسلی. سلوت. سلو. (یادداشت مؤلف).

بیغمی.

[غَ] (اِخ) شیخ حاجی محمد بن شیخ احمدبن مولانا علی بن حاجی محمد طاهری (طامری). از داستانسرایان قرن هشتم و نهم هجری، مؤلف و مدوِّن کتاب دارابنامه است. رجوع به مقدمهء دارابنامه چ ذبیح الله صفا شود.

بیغو.

[ ] (اِخ) یبغو. این کلمه در جهانگشای جوینی (ج ۲ ص۱۴ و ۳۹) به همین صورت آمده و نیز در مجمل التواریخ و القصص (ص ۱۰۲) و تاریخ بیهق (ص ۷۱) و تاریخ بیهقی چ ادیب (ص ۴۷۸، ۵۰۰، ۵۳۸، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۸۲، ۶۳۳، ۶۳۷ و ۶۴۱) و مرحوم دکتر فیاض در تعلیقات تاریخ بیهقی (ص ۷۰۳) چنین نویسد: این کلمه همه جا در نسخه های ما به همین شکل است یعنی به تقدیم باء بر یاء و در بعضی کتابها به تقدیم یاء آمده از جمله در اخبارالدولهٔ السلجوقیهٔ چاپ مصر و در راحهٔ الصدور. استاد بارتلد این کلمه را بیغو با باء فارسی مقدم بر یاء میخواند ولی یبغو را هم احتمال میدهد. اجمال آنکه حال این کلمه هنوز معلوم نیست و محتاج به تحقیقات لغوی دیگری است. رجوع به یبغو و حاشیهء برهان ذیل کلمهء پیغو شود : ملوک خلخ را جیغوی خواندندی اندر قدیم و یبغو نیز خواندندی. (حدود العالم). بر امید آنکه ترکی مر ترا خدمت کند بندهء خانی و خاک زیر پای بیغوی. ناصرخسرو ||. در بیت ذیل از مسعودسعد این کلمه آمده است اما می نماید که دگرگون شدهء کلمه ای دیگر و مفید معنی وصفی برای زر باشد مانند کلمهء «مکنون» برای کلمهء «در» : حلیهء گوش و گردن مدحت زر بیغو و دُر مکنون باد.مسعودسعد.

بیغو.

[بَ / بی] (اِخ) یبغو. ابن سلجوق ملقب به ارسلان. (حبیب السیر چ کتابخانهء خیام ج ۲ ص ۴۸۰). در شجره نامهء راحهٔ الصدور بیغو نامی غیر از موسی بیغو پسر سلجوق و عم سلطان طغرل و چغری بنظر نمی رسد و در تاریخ سلاجقهء عمادالدین محمد بن حامد بیغو ارسلان را یکی از رؤسای سلاجقه که با مسعود میجنگیدند نوشته و اشاره به اسارت وی بدست سلطان مسعود کرده است. در تاریخ بیهقی نام بیغو در ضمن رؤساست لیکن از اسارت وی ذکری نیست. ابن اثیر نویسد که از سلجوق سه پسر ماند، ارسلان و میکائیل و موسی لیکن بعد میگوید: بیغو و طغرل بک محمد و چغری بک داود پسران میکائیل بن سلجوق اند و بیغو را برادر طغرل و چغری میشمارد و غلبهء تاریخ در این است که بیغو همان موسی پسر سلجوق است که بعد از قسمت شدن خراسان بین سلاجقه مملکت سیستان هرات و پوشنج و غور بنام او افتاد و از اینکه در اوایل امر سلاجقه خبر این بیغو بیکباره منقطع میشود پیداست که مردی پیر و فرتوت بوده و دیر نمانده است. راوندی صاحب راحهٔ الصدور که شجره نامهء سلاجقه از اوست بعد از فتح خراسان بدست سلاجقه گوید: پس هر دو برادر چغری و طغرل و عم ایشان موسی بن سلجوق که او را یبغو (بتقدیم یا بر با) کلان گفتند و عم زادگان.... الخ. و باز در صفحهء ۱۰۴ در تقسیم ممالک گوید: و موسی یبغو کلان بولایت بست و هرات و سیستان... نامزد شد... الخ و خواجه فضل الله رشیدالدین نیز در جامع عین این اخبار را کلمه به کلمه از راحهٔ الصدور گرفته و روایت کرده است. (حاشیهء تاریخ سیستان چ بهار ص۲۶۵، ۳۶۷). رجوع به بیغوی سلجوقی شود.

بیغو.

[] (اِخ) نام مهتر جملیکث است که دهی است به تغزغز. (حدود العالم).

بیغو.

[بَ](۱) (اِخ) نـام یکی از اقـالیم قرطبه است. (الحلل السندسـیه ص۲۶۸). نـام قریه ای بین غرنـاطه و قرطبه. (یـادداشت مؤلف). دهی است به مغرب و از آنجاست سـلیمان بیغی شـیخ عیاض و علی بیغی شاعر و زاهـدبن محمد بیغی. (یادداشت مؤلف ||). بیغوی حجر بیغوی افتیشیهٔ و بیغوی ابن هیصم نام قریه هاست به اسپانیا. (یادداشت مؤلف). (۱) - در یادداشت مؤلف بکسر باء است.

بی غور.

[غَ / غُو] (ص مرکب) (از: بی + غور) بی پایاب. کم عمق و پایاب ||. بی اندیشه و بی فکر. (ناظم الاطباء). رجوع به غور شود.

بی غوری.

[غَ / غُ] (حامص مرکب)بی دقتی. لاقیدی. بی عاری : رفت آن دورهء منحوسه که کار من و تو لشی و تنبلی و لاتی و بی غوری بود. روحانی (از فرهنگ عامیانهء جمالزاده).

بیغوش.

[بَ / بِ] (ترکی، اِ) بوم. جغد. (یادداشت مؤلف). بایغوش. بایقوش. کوف. بوف. فاطمه خانم (در تداول عامه). - مثل بیغوش؛ تنها. منزوی. (یادداشت بخط مؤلف).

بیغول.

[] (اِ) تخم کتان. (فهرست مخزن الادویه).

بیغولگک.

[بَ / بی لَ گَ] (اِ مصغر) بیغولهء کوچـک. (یـادداشت مؤلف) : من و بیغولگکی تنـگ به یک سو ز جهان عربی وار بگریم(۱) به زبان عجمی.آغاجی. (۱) - ن ل: بگویم.

بیغوله.

[بَ / بی لَ / لِ] (اِ) گوشهء خانه. (فرهنگ اسدی). کنجی بود از خانه. بیغله. گوشه بود یعنی زاویه. پیغله و پیغوله و کنج یکی باشد. (حاشـیهء فرهنـگ اسـدی نخجوانی). زاویه. (زمخشـری). کنـج و گوشه بود در جـایی یا در خانه ای. (اوبهی). گوشه: بیغولهء خانه؛ گوشهء خانه. (یادداشت مؤلف). گوشه و کنـج. بیغله. چون گوشه باشـد در جایی. کنـج : گروهی ایذون گویند که یعقوب را ندید ولیکن از بیغولهء خانه آواز آمد. (ترجمهء طبری بلعمی). به بیغوله ای شد فرود از جهان پر از درد بنشـست خسـته روان.فردوسـی. به بیغوله ای شو ز پیشـش نهان که کس نشـنود نامت انـدر جهان.فردوسـی. ز هر بیغولهء باغی نوای مطربی برشـد دگر بایـد شدن ما را کنون کافاق دیگر شـد. فرخی. گفت [خواجه احمد حسن] .... دست از من نخواهد داشت تا به بیغوله ای بنشـینم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۴۶). پس از بار بدیوان شد و روزی سـخت سـرد بود و در آن صـفهء باغ عدنانی در بیغوله ای بنشست. (تاریخ بیهقی چ

ادیب ص ۶۱۰). پنج قلاشیم در بیغوله ای با حریفی کو رباب خوش زند.انوری. پس غولان روزگار مرو تو و بیغولهء سرای صبوح.خاقانی. چند بیغاره که در بیغولهء غاری شدی ای پی غولان گرفته دوری از صحرای من. خاقانی. چرا گشتی درین بیغوله پابست چنین نقد عراقی بر کف دست.نظامی. چو غولی مانده در بیغوله گاهی که آنجا بگذرد موری بماهی.نظامی. پی غولان در این بیغوله بگذار فرشته شو قدم زین فرش بردار.نظامی. که حالش بگردید و رنگش بریخت ز هیبت به بیغوله ای درگریخت.سعدی. ای که در دل جای داری بر سر چشمم نشین کاندرین بیغوله ترسم تنگ باشد جای تو. سعدی. رجوع به بیغله و پیغله شود. - بیغولهء چشم؛ گوشهء چشم: آماق؛ بیغوله های چشم. (یادداشت مؤلف). ماق؛ بیغولهء چشم از سوی بینی. (دهار). آمق و آن دو بیغوله است: بیغولهء بزرگ که از سوی بینی است و بیغولهء کوچک که از سوی گوش است. (ذخیرهء خوارزمشاهی): باقر؛ رگیست در بیغولهء چشم. (منتهی الارب). شدق؛ بیغولهء دهن. (دهار). ماق؛ بیغوله (یا) بیغولهء چشم. (تفلیسی). - بیغولهء ران؛ کش ران. کشال ران. اربیهٔ. (یادداشت مؤلف) : پس گوش و بیغوله های ران و آنجا خراجی و آماسی پدید آید. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و هرگاه که [درد] در بیغولهء ران فرودآید بباید دانست که سنگ در مجرای بول مانده است. (ذخیرهء خوارزمشاهی). بهم بیامیزند و بر کمرگاه و بیغوله های ران می نهند. (ذخیرهء خوارزمشاهی ||). گوشه ای دور از آبادی. ویرانه. نهان جای :کدخدای غازی و قومش چون حالها بر این جمله دیدند پس بدو سه روز از بیغوله ها بیرون آمدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۵).

بیغوی.

[بَ] (اِ) بیغو. پیغو. رجوع به بیغو و پیغو شود.

بیغوی.

[بَ / بِ غُ وی] (ص نسبی)منسوب به بیغو. - کمر بیغوی؛ کمر که بیغو را شاید. کمر گرانبها : ز یاقوت سیصد کمر بیغوی ز گوهر چهل گرزن خسروی.اسدی. رجوع به یبغوی شود.

بیغوی سلجوقی.

[بَ غو یِ سَ] (اِخ)حسام الدین بختیاربن زنگی سلجوقی. امیری بزرگ منش و ملکی نیکوروش بود. مدتها ایالت مرغینان و کاشان را مینمود. صاحب لباب الالباب حالات وی را نگاشته و صاحب عرفات نوشتهء او را حجت داشته و از قراری که نوشته اند صاحب کمال بوده و وی را دیوانی مختصر است. (مجمع الفصحاء ج ۱ ص۱۷۳). و مؤلف حبیب السیر (در ج ۲ ص۳۹۵ چ کتابخانهء خیام) وی را بنام ابوالفضل بیغوی سلجوقی آورده است که در زمانی که حاکم سیستان بوده توسط طغرل شکست خورده است (پس از مرگ مودود). رجوع به بیغوی بن سلجوق شود.

بیغه.

[غَ / غِ] (اِ) هیزم و چوب سوختن. (ناظم الاطباء).

بیغه.

[غَ / غِ] (اِخ) نام شهر باغهٔ به اندلس در تداول عامه. رجوع به باغهٔ شود.

بیغی.

(اِ) دفع و رد ||. عزل. (ناظم الاطباء).

بیغی.

[غی ی] (ص نسبی) منسوب به بیغو. دهی به مغرب. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیغو شود ||. منسوب به باغو. شهری است به اندلس. رجوع به باغو شود.

بی غیرت.

[غَ / غِ رَ] (ص مرکب) (از: بی + غیرت) (در تداول عوام) بی حمیت. (آنندراج). بی ناموس. بی شرف. نامرد و آنکه دارای غیرت و عصبیت نباشد. (ناظم الاطباء). بی رگ. که به ناموس خویش رشگن نبود. بی ناموس. بی رشگ. بی حمیت. بی نام و ننگ. بی عار و ننگ. بی عار. (یادداشت مؤلف): طَزِع، طِزیع، طَسِع، طَسیع؛ بی غیرت. (منتهی الارب). بی غیرت در حق زن؛ کَشخان. (منتهی الارب ||). بی حیا. (آنندراج) : اگر غیرت بری بادرد باشی وگر بی غیرتی نامرد باشی.نظامی. رجوع به غیرت شود.

بی غیرتی.

[غَ / غِ رَ] (حامص مرکب)حالت و کیفیت بی غیرت. بی ناموسی. بی شرفی. بی حیایی. بی دردی. بی عاری. که رشگن نبود بر ناموس خود. رکاکت. بی رگی : لیکن بحساب کاردانی بی غیرتی است بی زبانی.نظامی. رجوع به غیرت و بی غیرت شود.

بیف.

(اِ) بیو. این دو نام را در کردستان به ارژن دهند. رجوع به ارژن شود. (یادداشت مؤلف).

بی فائدگی.

[ءِ دَ / دِ] (حامص مرکب)بی فایدگی. بیهودگی. رجوع به بی فایدگی شود.

بی فائده.

[ءِ دَ / دِ] (ص مرکب) (از: بی + فائده) بی نفع. غیرمفید. ناسودمند. بی فایده: امر دالغ؛ کار بی فائده. (منتهی الارب) : کوشش بی فائده ست وسمه بر ابروی کور. سعدی. رجوع به بی فایده شود.

بی فایدگی.

[یِ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت بی فایده. بی فائدگی. بی مصرفی.

بی فایده.

[یِ دَ / دِ] (ص مرکب) (از: بی + فایده) بی مصرف. بیهوده. بی اثر و بی حاصل. (ناظم الاطباء). غیر مفید. ناسودمند : بپذیر ز حجت

سخن که شعرش بی فایده و بی عرز (؟) نباشد.ناصرخسرو. و بیش سخن بی فایده نگوید و نابوده نجوید. (سندبادنامه ص ۱۸۵). سیم دل مسکینم بر خاک درت گم شد خاک سر هر کویی بی فایده می بیزم.سعدی. بس در طلبت کوشش بی فایده کردم چون طفل دوان از پی گنجشک پریده. سعدی. کوته نظران ملامت از عشق بی فایده میکنند و تحذیر.سعدی || نالایق. (ناظم الاطباء). رجوع به فایده شود.

بیفتادن.

[یُ دَ] (مص) افتادن. سقوط. تساقط. (یادداشت مؤلف). خواء. نوء. تساقط. وجوب. (ترجمان القرآن) : چو بگسست زنجیر بی توش گشت بیفتاد زان درد و بیهوش گشت.فردوسی. رجوع به افتادن شود. - بیفتادن بچه؛ سقط شدن جنین : هرگاه بهار شمالی باشد یعنی سرد و خشک، بیشتر زنان آبستن را بچه بیفتد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - بیفتادن بنا و ساختمان؛ ویران شدن آن. فروریختن آن. انقضاض. (تاج المصادر بیهقی) (ترجمان القرآن) : و آن برج که زیر او آکنده بود سنگها انداختند حفره شد و باد راه یافت و آتش کار کرد و آن ستونها بسوخت و مقدار پنجاه گز بیفتاد و مسلمانان شمشیر اندر نهادند. (تاریخ بخارا). - بیفتادن نام؛ حذف شدن نام : گر سایهء کف تو برافتد بممسکی اندر زمان بیفتد از او نام ممسکی.سوزنی.

بیفتک.

[تِ] (فرانسوی، اِ)(۱) قطعه ای نازک از گوشت راستهء گاو که آنرا بروغن برشته کنند. (از فرهنگ فارسی معین). , Bifteck(انگلیسی) (۱) - Beef - steak . (فرانسوی)

بیفتکی.

[تِ] (ص نسبی) گوشت که بیفتک را شاید. قطعه گوشت از راستهء گاو که بیفتک را بکار باشد.

بیفتیدن.

[یُ دَ] (مص) افتیدن. افتادن. اوفتادن. سقوط. (یادداشت مؤلف). رجوع به افتادن شود: اندلاص؛ بیفتیدن چیزی از دست. (تاج المصادر بیهقی). تقوض؛ بیفتیدن خانه. (تاج المصادر بیهقی). انتفا؛ بیفتیدن موی از عضو. (تاج المصادر بیهقی). تحسر؛ بیفتیدن پشم اشتر. (تاج المصادر بیهقی).

بی فر.

[فَ / فَ رر] (ص مرکب) (از: بی + فر) فاقد فر. مقابل بافر. مقابل فره مند : سخنگوی بی فر و بی هوش گشت پیامش سراسر فراموش گشت.فردوسی. رجوع به فر شود.

بیفراختن.

[یَ تَ] (مص) افراختن. افراشتن. رجوع به افراختن شود.

بیفراشتن.

[یَ تَ] (مص) افراشتن. افراخته کردن. افراختن. رجوع به افراشتن شود.

بیفراشته.

[یَ تَ / تِ] (ن مف) افراخته. افراشته. رجوع به افراشته شود.

بی فرجام.

[فَ] (ص مرکب) (از: بی + فرجام) بدعاقبت : سگ در این روزگار بی فرجام بر چنین مهتری شرف دارد در قلم داشتن فلاح نماند خنک آنرا که چنگ و دف دارد. ابوطاهر خاتونی ||. جاوید. بی پایان : مملکتی تا ابد جاوید باشد بی فرجام. (ترجمهء دیاتسارون ص ۱۰).رجوع به فرجام شود.

بی فردا.

[فَ] (ص مرکب) (از: بی + فردا) منقطع. - بی فردا بودن روز کسی؛ بسر رسیدن عمر وی. فرارسیدن مرگ وی : هر که با او بدشمنی کوشد روز او از قیاس بی فرداست.فرخی. رجوع به فردا شود.

بی فرزانه.

[فَ نَ / نِ] (ص مرکب) (از: بی + فرزانه) مرادف بی دانش و قیاس. آنست که نافرزانه باشد. (آنندراج). نادان و بی عقل. (ناظم الاطباء) : خلق میگویند جاه و منصب از فرزانگی است گو مباش آنها که ما رندان بی فرزانه ایم. سعدی. رجوع به فرزانه شود.

بی فرزند.

[فَ زَ] (ص مرکب) (از: بی + فرزند) کسی که دارای اولاد نباشد. (ناظم الاطباء). بلاعقب. بی خلف. ابتر. عقر. هبول. (یادداشت مؤلف ||). فرزند از دست داده: اثکال؛ بی فرزند گردانیدن مادر. ثکل؛ بی فرزند شدن مادر. هبل؛ بی فرزند شدن مادر و پدر. (تاج المصادر بیهقی).

بی فرزندی.

[فَ زَ] (حامص مرکب)فرزند نداشتن. دارای فرزند نبودن: رقبهٔ؛ بی فرزندی. ذیل؛ بی فرزندی زن. (منتهی الارب).

بی فرمان.

[فَ] (ص مرکب) (از: بی + فرمان) آن که محکوم کسی نشود. (آنندراج). آن که مطیع هیچگونه حکم و فرمانی نباشد. مقابل بفرمان. (ناظم الاطباء). نافرمان. پریشان رو. خلیع. خودسر. (یادداشت مؤلف). عَصیّ. (زمخشری). فاحش. فاحشه. (مهذب الاسماء). عاصی. (تفلیسی): حرون؛ اسب بی فرمان. (زمخشری) : نه بفرمان من است این دل معشوقه پرست همه فرمان من از این دل بی فرمان است. میرمعزی. روی اگر گویم بمن بنمای ننماید بمن وای من وای آنکه چون من یار بی فرمان گرفت. سوزنی ||. بدون اجازه. بی دستوری : این چیست که میگویی چنین سخنی بی فرمان امیر نگفته باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۸۵). بی فرمان

شراب خوردن با غازی و ترکان سخت سهل است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۲). تا بفرمان ما بود نبی بود. رسول خواندمش چون بی فرمان هجرت کرد از خدمت ما یکسو شد [یونس] . (قصص الانبیاء ص ۱۳۳). رجوع به فرمان شود.

بی فرمانی.

[فَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی فرمان. نافرمانی. فحشاء. (یادداشت مؤلف). عصیان. تمرد. سرکشی : از حد و غایت بی فرمانی درمگذر که پدیدار است اندازهء بی فرمانی.منوچهری. گرم از پیش برانی تو بشوخی نروم عفو فرمای که عجز است نه بی فرمانی. سعدی.

بیفروختن.

[یَ تَ] (مص مرکب)افروختن. رجوع به افروختن شود.

بی فروغ.

[فُ] (ص مرکب) (از: بی + فروغ) بی پرتو ||. بی رونق. (آنندراج ||). ناکامیاب ||. ناتمام ||. بی نتیجه. (ناظم الاطباء) : سخن گفتن من شود بی فروغ شود پیش شه چارهء من دروغ.فردوسی ||. نانجیب : همان بددل و سفله و بی فروغ سرش پر ز کین و زبان پردروغ.فردوسی. و رجوع به فروغ شود.

بی فره.

[فَ رَ / فَرْ رَ] (ص مرکب) (از: بی + فره) بی شوکت. بی فر. بی شکوه : مخالفان تو بی فره اند و بی فرهنگ معادیان تو نافرخند و نافرزان.بهرامی. و رجوع به فره شود.

بی فرهنگ.

[فَ هَ] (ص مرکب) (از: بی + فرهنگ) ناپرهیخته. بی عقل و بی تمیز. (ناظم الاطباء) : مخالفان تو بی فره اند و بی فرهنگ معادیان تو نافرخند و نافرزان.بهرامی ||. بی ادب. (یادداشت مؤلف) : چه گرد بر گرد خرگاه طواف کردن و با سرپوشیدگان درگاه، در کله مصاف دادن کار منگان و لودگان و بی فرهنگان است. (مقامات حمیدی). و رجوع به فرهنگ شود.

بی فرهی.

[فَ رَ / فَرْ رَ] (حامص مرکب)بی فر و شوکت و عظمت. بی شکوهی و جلال. که فرهی ندارد : کسی را که وام است و دستش تهیست به هر جای بی ارج و بی فرهیست.فردوسی. چنین گفت کاکنون شود آگهی بدین ناجوانمرد بی فرهی.فردوسی. و رجوع به فرهی شود.

بی فریاد.

[فَ] (ص مرکب) (از: بی + فریاد) بی دادرس. بی فریادرس. آنجا که کس بفریاد کس نرسد. بی دادرس و چاره ناپذیر: ای نگار از

حد گذشت این فتنه و بیداد تو کی توان فریاد کرد از جور بی فریاد تو؟ سوزنی. ای بسا در حقهء جان غیورانت که هست نعره های سر بمهر از درد بی فریاد تو.سنایی. - بیابان بی فریاد؛ عظیم دور. درهء بیداد، سخت دور از آبادی. بی فریادرس؛ آنجا که کس به فریاد کس نرسد. - راه بی فریاد؛ بی فریادرس. آنجا که کس به فریاد کس نرسد و نه فریاد کس به کس رسد. - وادی بی فریاد؛ بی فریادرس. که کس به فریاد کس نرسد : ز استغنای حق گر یاد آریم پی وادی بی فریاد آریم.(اسرارنامه ||). نهایت عمیق که آواز به تک آن نرسد یا آواز از تک آن برنیاید و گاهی عمق غیر چاه را نیز خواسته اند. (جهانگیری). سخت دورتک که آواز بدان نتواند رسید. بس دور که آواز نرسد. سخت عمیق. سخت پهناور. سخت پرآب. (یادداشت مؤلف ||). که فریاد بدان نرسد. دور از صدارس. مجازاً، مرتفع. بلند. سخت رفیع. عظیم. شامخ. (یادداشت مؤلف). بسیار بلند. (جهانگیری). - کوه یا کوهساری بی فریاد؛ دور از صدارس. مرتفع. سخت بلند : ضعیف گشته در این کوهسار بی فریاد غریب مانده بر این آسمان بی پهنا. مسعودسعد. بر سر کوههای بی فریاد شد جوانی من هبا و هدر.مسعودسعد ||. بطور تعمیم، هر چیز منیع و نادسترس یا آوازنارس را بی فریاد و بی فغان و غیره گفته اند. (جهانگیری ||). ظالم. جافی. جائر. (یادداشت مؤلف) : روزگاریست سخت بی فریاد کس گرفتار روزگار مباد.مسعودسعد. ای بسا در حقهء جان غیورانت که هست نعره های سر بمهر از درد بی فریاد تو. سنایی. در محنت این زمانهء بی فریاد دور از تو چنانم که بداندیش تو باد.وطواط.

بیفزائیدن.

[یَ دَ] (مص) افزائیدن. افزودن. رجوع به افزودن شود.

بیفزودن.

[یَ دَ] (مص) افزودن : چو آمد بکیخسرو نیکبخت فراوان بیفزود بالای تخت.فردوسی. رجوع به افزودن و فزودن شود.

بیفژولیدن.

[یَ لی دَ] (مص) افژولیدن. رجوع به افژولیدن شود.

بیفسائیدن.

[یَ ئی دَ] (مص) افسائیدن. فسائیدن. رجوع به افسائیدن شود.

بی فسار.

[فَ] (ص مرکب) (از: بی + فسار، مخفف افسار) بی افسار ||. رها. لگام گسیخته. سرخود : نگه کن بدین بی فساران خلق تو نیز از سر خود فروکن فسار. ناصرخسرو. ازیرا سزا نیست اسرار حکمت مراین بی فساران بی رهبران را.ناصرخسرو. ابلیس در جزیرهء تو برنشست بر بی فسار سخت کش توسنش. ناصرخسرو. رجوع به افسار شود.

بیفسردن.

[یَ سُ دَ] (مص) افسردن. جموس. جمد. جمود. (تاج المصادر بیهقی). جمد. (دهار). انجماد. (یادداشت بخط مؤلف). رجوع به

افسردن شود.

بیفشاردن.

[یَ دَ] (مص) افشاردن. افشردن. فشردن : هر اسبی که رستم کشیدیش پیش به پشتش بیفشاردی دست خویش. فردوسی. رجوع به افشاردن و افشردن شود.

بیفشاندن.

[یَ دَ] (مص) افشاندن: بیفشاندن بر؛ نثار کردن. (یادداشت مؤلف ||). تکانیدن: تجثجث؛ بیفشاندن مرغ پر خود را. (منتهی الارب). رجوع به افشاندن شود.

بیفشردن.

[یَ شُ دَ] (مص) افشردن. فشردن. چیزی را محکم در پنجه فشردن : برانگیخت از جای شبرنگ را بیفشرد بر نیزه بر چنگ را.فردوسی. بعضی از آن بخورد و بعضی را ذخیره در جایی نهاد و خوشه ای چند از انگور بیفشرد. (قصص الانبیاء ص ۱۸۳). رجوع به افشردن شود.

بی فضل.

[فَ] (ص مرکب) (از: بی + فضل) آنکه فضیلت و علم ندارد : بی فضل کمتری تو ز گنجشکی ور از نژاد جعفر طیاری.ناصرخسرو. رجوع به فضل شود.

بی فضلی.

[فَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی فضل.

بی فغان.

[فَ] (ص مرکب) (از: بی + فغان) بی افغان ||. سخت عمیق. (یادداشت مؤلف). که افغان کس را در آن کس نشنود. که افغان کس به کس نرسد : زیرا که بر این راه تاختن تان بس ژرف یکی چاه بی فغان است. ناصرخسرو. رجوع به بی داد، بی فریاد و فغان شود.

بی فکر.

[فِ] (ص مرکب) (از: بی + فکر) بی اندیشه. لاابالی و کسی که در عواقب کارها فکر نکند و بی اندیشه و بی تدبیر. (ناظم الاطباء): فلان مرد بی فکریست؛ لاابالی و لاقید است ||. خرسند. (ناظم الاطباء). رجوع به فکر شود.

بی فکری.

[فِ] (حامص مرکب) عدم تأمل و تفکر. غفلت. بی خیالی و بی پروایی. (ناظم الاطباء).

بیفکندن.

[یَ کَ دَ] (مص) بفکندن. افکندن: بیفکندن چیزی را؛ الغاء کردن. باطل کردن. ساقط کردن. حذف کردن. ستردن. برداشتن. محو کردن. ترک گفتن. نسخ کردن. بریدن و جدا کردن. (یادداشت مؤلف). الغاء. اسقاط. توجیب. جعب. مساقطهٔ. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). تکویر. (ترجمان القرآن). ترخیم. (دهار) : و آن سال [سال مرگ هارون] از خراسان خراج بیفکند [مأمون] . (ترجمهء طبری بلعمی). و تو آهنگ آسمان کردی که با خدای عز و جل حرب کنی و پیغمبر خدای را به آتش اندر انداختی و او را از خان و مان خویش بیفکندی. (ترجمهء طبری بلعمی). رافع علامتها سپید کرد و سیاه بیفکند و خطبه کرد. (تاریخ سیستان). خطبهء عمر از همه منبرها بیفکندند. (تاریخ سیستان). موفق [بالله عباسی] فرمان داد نامهای عمرو [لیث] محو کردند به بغداد... و خبر به عمرو رسید که نام او از اعلام بیفکندند. او نیز نام موفق را از خطبه بیفکند. (تاریخ سیستان). و روز آدینه خطبه بنام نصربن احمد خواندند و نام یعقوب لیث از خطبه بیفکندند. (تاریخ بخارا). رجوع به افکندن شود ||. گستردن چنانکه سفرهء طعام یا نطع عرصهء شطرنج و نرد یا بساط و فرش و گستردنیهای دیگر را. (یادداشت مؤلف) : پس هشت ماه راه، طعام بیفکندند [پریان] و تخت وی را [سلیمان را] بر روی دریا بداشتند. (قصص الانبیاء ص۱۶۲). رجوع به افکندن شود ||. انداختن. بزمین نهادن : هم امروز از پشت بارت بیفکن میفکن بفردا مر این داوری را.ناصرخسرو ||. موکول کردن : میفکن به فردا مر این داوری را. ناصرخسرو ||. دور انداختن. ترک گفتن. (یادداشت مؤلف) : بیفکنی خورش پاک را ز بی اصلی بیاکنی به پلیدی ماهیان تو گژار.بهرامی ||. منعقد ساختن. (یادداشت مؤلف). برقرار کردن: ... بحصار اندر شد و ایشان را [پیروان مسیلمه را] گفت حیلت کردم تا صلح بیفکندم. (ترجمهء طبری بلعمی).

بی فهم.

[فَ] (ص مرکب) (از: بی + فهم) بی دانش. بی علم. جاهل ||. کودن. (ناظم الاطباء). رجوع به فهم شود.

بی فهمی.

[فَ] (حامص مرکب) بی دانشی. (آنندراج). بی علمی. جهالت و کودنی. (ناظم الاطباء).

بی فیض.

[فَ / فِ] (ص مرکب) (از: بی + فیض) بی خیر. کسی که فایده و نیکی او به دیگران نرسد و از وجود وی فایده برای کسی مترتب نگردد. (ناظم الاطباء). و رجوع به فیض شود.

بی قابلیت.

[بِ لی یَ] (ص مرکب) (از: بی + قابلیت) بی لیاقت. بی استعداد (||. در تداول عوام) کم بها. (یادداشت مؤلف). و رجوع به قابلیت شود.

بی قابلیتی.

[بِ لی یَ] (حامص مرکب)کیفیت و حالت بی قابلیت.

بیقابو.

(ص مرکب) بدون جلوگیری ||. محفوظ. (ناظم الاطباء).

بیقاری.

(اِخ) ابوعمران موسی افلح بن خالدبن شریک البخاری. از معمرین و محدثین است و در جمادی الاَخر سال ۲۹۱ ه . ق. درگذشته است. (از انساب سمعانی).

بی قاعدگی.

[عِ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت و کیفیت بی قاعده. رجوع به بی قاعده شود.

بی قاعده.

[عِ دَ / دِ] (ص مرکب) (از: بی + قاعده) بی نظم و ترتیب. (آنندراج). بی نظم و بدون ترتیب ||. بدون اساس. (ناظم الاطباء||). ناصحیح و نادرست. (ناظم الاطباء). برخلاف رسم. و رجوع به قاعده شود.

بی قال.

(ص مرکب) (از: بی + قال) بی سخن و بی گفتار. (ناظم الاطباء). خاموش و گنگ. (آنندراج). ساکت ||. لال. (ناظم الاطباء). گنگ. و رجوع به قال شود.

بیقان.

(ع اِ) جِ بوق، بمعنی نای بزرگ که نوازند. (منتهی الارب) (اقرب الموارد). رجوع به بوق شود.

بیقان.

(اِخ) در نزهة القلوب (ص ۲۸۱ از مقالهء ۳ چ اروپا) به همین صورت نام دهی در قزوین آمده است.

بی قانون.

(ص مرکب) (از: بی + قانون) بدون قانون. فاقد قانون ||. خارج آهنگ : خدا را محتسب ما را به فریاد دف و نی بخش که ساز شرع از این افسانه بی قانون نخواهد شد.(۱) حافظ. رجوع به قانون شود. (۱) - ایهام به قانون هم دارد.

بی قانونی.

(حامص مرکب) حالت و کیفیت بی قانون.

بی قبا.

[قَ] (ص مرکب) (از: بی + قبا) لخت. بی جامه : چون بی بقاست این سفری خانه اندرو باکی مدار هیچ گرت پشت بی قباست. ناصرخسرو. رجوع به قبا شود.

بی قباحت.

[قَ حَ] (ص مرکب) (از: بی + قباحت) آنکه زشتی چیزی را درنیابد. رجوع به قباحت شود.

بی قدر.

[قَ] (ص مرکب) (از: بی + قدر) بی رتبه و بی عزت. (آنندراج). بی عزت. بی رتبت. حقیر و آنکه قدر و مرتبهء وی را کسی نشناسد. (ناظم الاطباء). بی خطر. حقیر. بی مقدار. (یادداشت مؤلف). بی عزت. بی احترام : هر کس که شاد نیست بقدر و بجاه او بی قدر باد نزد همه خلق و بی خطر.فرخی. مر گوهر باقیمت و با قدر و بها را اینها نه سزااند که بی قدر و بهااند. ناصرخسرو. خسیس است و بی قدر بی دین اگر فریدونش خالست و جمشید عم. ناصرخسرو. بی رتبت تو گردون بی قدر چون زمین با هیبت تو آتش بی تاب چون شرر. مسعودسعد ||. بی ارزش. بی بها : اگر شبها همه قدر بودی شب قدر بی قدر بودی. (گلستان). - بی قدر شدن؛ بی اعتبار شدن. بی ارزش شدن : چون بوی که از مشک جدا گشت و زر از سنگ بی قدر شود مشک و شود سنگ مزور. ناصرخسرو. اگر آنرا خلافی روا دارم... عهد من در دلها بی قدر شود. (کلیله و دمنه). - بی قدر کردن؛ بی اعتبار کردن : پیچند بزر رخنهء اشعار مرا(۱) بی قدر مکن بگفت گفتار مرا.شهید. - بی قدر و قیمت؛ بی ارزش و بها : نشد بی قدر و قیمت سوی مردم ز بی قدری صدف لؤلوی شهوار. ناصرخسرو. رجوع به قدر شود. (۱) - ن ل: بنویس فراز اشعار مرا.

بی قدری.

[قَ] (حامص مرکب)بی ارزشی. بی اعتباری. ناچیزی. کم اهمیتی : ور زآنکه بغردی بناگاهان پیرامن او هزبر یا ببری زآن جانب خویش ننگرد زین سو از ننگ حقارت و ز بی قدری.منوچهری. نشد بی قدر و قیمت سوی مردم ز بی قدری صدف لؤلوی شهوار. ناصرخسرو. پادشاه عالم غیب دان عیب دنیا پیدا میکند و بی قدری او بخلق مینماید. (گلستان ||). حقارت. ذلت. (ناظم الاطباء).

بی قدم.

[قَ دَ] (ص مرکب) (از: بی + قدم) بیگام. - دم بی قدم؛ گفتار بدون کردار. سخن بی عمل. حرف بدون اقدام : بمعنی توان کرد دعوی درست دم بی قدم تکیه گاهیست سست.سعدی ||. کنایه از بی اصل و بی بنیاد. (آنندراج). بدبخت و بی شأن. (ناظم الاطباء). رجوع به قدم شود.

بی قد و قدم.

[قَدْ دُ قَ دَ] (ص مرکب)(از: بی + قد + و + قدم) مدور. گرد. سر و ته یکی : بچگان زاد مدور همه بی قد و قدم صدوسی بچهء اندرزده دو دست بهم. منوچهری. رجوع به قد شود.

بیقر.

[بَ قَ] (ع اِ) جولاهه. (منتهی الارب) گرجین. ج، بَیاقِر. (مهذب الاسماء).

بی قرار.

[قَ] (ص مرکب) (از: بی + قرار) بی سکون. (آنندراج). بی ثبات و تغییرپذیر و ناپایدار. (ناظم الاطباء). آنکه ثبات ندارد. متحرک : تا بی قرار گردون اندر مدار باشد واندر مدار گردون کس را قرار باشد. منوچهری. وین بلند و بی قرار و صعب دولاب کبود گرد این گوی سیه تا کی همی خواهد دوید. ناصرخسرو. ای مادر فرزندخوار ای بی قرار ای بی مدار.ناصرخسرو. بی قرار است همچو آب سراب دود تیره است همچو ابر مطیر.ناصرخسرو. زلف تو بی قرار و دلم گشته بی قرار زین هر دو بی قرار ببردی قرار من. مسعودسعد. زمین گشته چون آسمان بی قرار معلق زن از بازی روزگار.نظامی. - بی قرار کردن؛ بی ثبات در حرکت و جنبان در کار کردن. بکار بردن : ملک را چون قرار خواهی داد تیغ را بی قرار باید کرد.مسعودسعد. - تیغ بی قرار؛ شمشیر که در غلاف نیارامد و در کار باشد : از تیغ بی قرار گشاید قرار ملک جز در دل حسود مبادا قرار تیغ. مسعودسعد. - زلف بی قرار؛ بتاب. جنبان : زلف تو بی قرار و دلم گشته بی قرار زین هر دو بی قرار ببردی قرار من. مسعودسعد. از سینه و دو دیده رفت این دل رمیده در زلف بی قرارت شبها قرار کرده.خاقانی. زلف بر رخسار آن دلبر چو بینم(۱) بی قرار می بینـدازم در آتش جان و دل چون داربوی. کشفی. - کلک بی قرار؛ قلم که از دست ننهاده باشند و در دست کاتب در کار باشد : مستوفی ممالک مشرق توئی و هست بر کلک بی قرار تو هر ملک را قرار. سوزنی ||. بی صبر. ناصبور. مضطرب. سراسیمه. (آنندراج). ناشکیبا. (ناظم الاطباء). در اضطراب. بی آرام. طپان. بی هال. لرزان. (یادداشت مؤلف). نگران. پریشان. به هیجان آمده و بی تاب : باد شمال چون ز زمستان چنین بدید اندر تک ایستاد چو جاسوس بی قرار. منوچهری. گر تو به هر مدیحی چندین تپید خواهی نهمار ناصبوری نهمار بی قراری.منوچهری. ز عشقت من نژند و بی قرارم ز درد دل همیشه زاروارم.(ویس و رامین). هارون بی قرار و آرام گشت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۲۲). ز بیم خنجر سیماب گون او گشته است عدوی دولت او بی قرار چون سیماب. وطواط. کاین نامه ز من که بی قرارم نزدیک تو ای قرار کارم.نظامی. بغرید کوس ازدر شهریار جهان شد ز بانگ جرس بی قرار.نظامی. افتاده چو زلف خویش در تاب بی مونس و بی قرار و بی خواب.نظامی. رحمت کن اگر شکسته ای را صبر از دل بی قرار برگشت.سعدی. دوستان معذور دارید از جوانمردی و رحمت گر بنالد دردمندی ور بگرید بی قراری. سعدی. درد دل بی قرار سعدی هم با دل بی قرار گویم.سعدی. گذار کن چو صبا بر بنفشه زار و ببین که از تطاول زلفت چه بی قرارانند.حافظ. هزار جهد بکردم که یار من باشی مرادبخش دل بی قرار من باشی.حافظ. بزیر زلف دوتا چون گذر کنی بنگر که از یمین و یسارت چه بی قرارانند. حافظ. بی قرار از خانه بیرون آمدم. (انیس الطالبین ص ۱۶). - بی قرار شدن؛ مضطرب گشتن. بی آرام شدن : در فراق تو هر زمان تن من از بس اندیشه بی قرار شود.مسعودسعد. - بی قرار گشتن؛ ناشکیبا شدن. بی تاب گشتن : تا بی دل و بی قرار گردیدندی وز گریهء عاشقان نخندیدندی.سعدی ||. خشمناک ||. ناتوان. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: دیدم.

بی قراری.

[قَ] (حامص مرکب) بی ثباتی. حالت و کیفیت بی قرار. ناپایداری. (از ناظم الاطباء). مقابل ثبات و سکون ||. بی آرامی و قَلَق و وحشت و اضطراب. (ناظم الاطباء). تململ. برم. تبعص. تبعصص. ضجر. بی طاقتی. بی تابی. (یادداشت مؤلف) (از منتهی الارب): جواظ، ضجر، اجنثان؛ بی خوابی و بی قراری. (منتهی الارب). ناشکیبایی. بی صبری : پس اگر بی قراری و حرارت بر حال خویش

باشد یا زیادت می شود بباید دانست که ماده قویست. (ذخیرهء خوارزمشاهی). کردند ز روی بی قراری بر خود بهزار گونه زاری.نظامی. ملک را گرم دید از بی قراری مکن گفتا بدینسان گرم کاری.نظامی. چونست حال بستان ای باد نوبهاری کز بلبلان برآمد فریاد بی قراری.سعدی. جفای چنین کس بباید شنود که نتواند از بی قراری غنود.سعدی. شب از بی قراری نیارست خفت برو پارسائی گذر کرد و گفت.سعدی.

بیقران.

[بَ قُ] (ع اِ) گیاهی است. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بیقرهٔ.

[بَ قَ رَ] (ع اِ، اِ مص) کثرت مال و متاع. (منتهی الارب) (از لسان العرب ||). فساد. تباهی. (از اقرب الموارد).

بیقرهٔ.

[بَ قَ رَ] (ع مص) هلاک گردیدن ||. فاسد ساختن. (منتهی الارب) (از لسان العرب). اصل بیقرهٔ بمعنای فساد و تباهی است: و بیقر الرحل فی ماله؛ اذا اسرع فیه و افسده. (از لسان العرب ||). شک کردن در چیزی. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد ||). مردن||. قوم را ببادیه گذاشتن و خود بشهر مقیم شدن. (منتهی الارب) (از لسان العرب). و بعضی آن را اختصاص به رفتن به عراق داده اند. (از لسان العرب ||). حریص گشتن به گرد آوردن مال و بازداشتن آن از مردم. (منتهی الارب). حریص گشتن بر جمع کردن ثروت و بازداشتن آن. (از لسان العرب ||). رفتن به عراق از شام. (منتهی الارب). رفتن به عراق. (از لسان العرب ||). هجرت کردن از شهری بشهر دیگر. (از لسان العرب ||). هجرت کردن از زمینی به زمین دیگر. (منتهی الارب) (از لسان العرب ||). شگفت داشتن اسب به دیدن گاو. شگفت داشتن سگ به دیدن گاو ||. فروکش شدن در خانه: بیقر الدار. (منتهی الارب). خانه را مسکن و منزل خود قرار دادن. (از لسان العرب ||). برداشتن اسب دست را. (از منتهی الارب) (از لسان العرب ||). رفتن بجایی که خبرش معلوم نمیشود. (از منتهی الارب). رفتن بجائی که خود نمیداند. (از لسان العرب ||). رفتن با شتاب و سرجنبان. (منتهی الارب) (از لسان العرب ||). راه رفتن چون کسی که سر را بزیر افکنده. (از لسان العرب ||). متکبرانه رفتن. (منتهی الارب): بیقر الرجل فی العدو؛ اذا اعتمد فیه. (از لسان العرب ||). مانده و درمانده شدن. (منتهی الارب). مانده شدن. (از لسان العرب).

بی قرین.

[قَ] (ص مرکب) (از: بی + قرین) بی مثل و بی نظیر. (غیاث) (آنندراج). بی شبه. بی مانند. بی همال. بی آور. بی عدیل. بی مثال. (یادداشت مؤلف) : ای شهریار بی قرین ای پادشاه پاکدین ای مر ترا داده خدای آسمان ملک زمین. فرخی. تو آسمانی و هنر تو عطارد است وآن بی قرین لقای تو چون ماه آسمان. منوچهری. ای بی قرین ملک که چو تو نیست در جهان کز ملک دیو یکسره خالیست ملکتش. ناصرخسرو. ای ز بتان بی قرین همیشه مرا هجر تو با درد دل قرین دارد.سوزنی. این امیر ماضی در جملهء خصال بی قرین بود و یگانهء روی زمین. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۴۶). و رجوع به قرین شود.

بی قرینگی.

[قَ نَ / نِ] (حامص مرکب)نیامیختن چیزی به چیزی، و مراد از آن یکتایی در امری و ثانی نداشتن در کاری است. (غیاث)

(آنندراج).

بی قرینه.

[قَ نَ / نِ] (ص مرکب) بی قرین. بی مثال. بی نظیر. بی عدیل. بی همتا. (آنندراج) (ناظم الاطباء). بی همال. بی کفو. (یادداشت مؤلف) : مژگان زرد خانه برانداز سینه است الماس در خراش جگر بی قرینه است. صائب ||. بی انتظام. (ناظم الاطباء).

بی قصد.

[قَ] (ص مرکب) (از: بی + قصد) بی اختیار. بلااراده. (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). اضطراراً و باکراه. (منتهی الارب ||). ناگهان. (آنندراج). رجوع به قصد شود ||. بی نشان. بی علامت. مجهول. رجوع به قرینه شود.

بی قصور.

[قُ] (ص مرکب) (از: بی + قصور) بی جرم. بی گناه. (آنندراج ||). بدون کوتاهی ||. بی عیب و نقصان. کاملانه. (ناظم الاطباء). رجوع به قصور شود.

بی قلعی.

[قَ] (ص مرکب) ظروفی که قلعی نشده باشد. (ناظم الاطباء).

بی قماش.

[قُ] (ص مرکب) (از: بی + قماش) که قماش نداشته باشد. بی رخت و بی اسباب و امتعه و اثاث بطور مطلق : در آن خرگاههای تهی و بی قماش و لاغریها افتادند و بسیار مردم از هر دستی بکشتند و این آن خبر پیشین بود که ترکمانان را بزدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۹۳). رجوع به قماش شود.

بی قواره.

[قَ رَ / رِ] (ص مرکب) (از: بی + قواره) بی اندام. بداندام. (یادداشت مؤلف ||). ناقواره. پارچه و قماش که از قدر حاجت بیشتر یا کمتر است. پارچه که یا ناقص و یا زائد از جامهء مقصود باشد. (یادداشت مؤلف). - بی قواره بریدن؛ نه باندازه برش دادن.

بی قوام.

[قِ / قَ] (ص مرکب) (از: بی + قوام) ناپایدار. بی ثبات. بی استحکام : پرهیز کن از کسی که نشناسد دنیا و نعیم بی قوامش را.ناصرخسرو. رجوع به قوام شود.

بی قوت.

[قُوْ وَ] (ص مرکب) (از: بی + قوّت) بی زور. ضعیف : این شتر قوی لاغر است و بی قوت. (انیس الطالبین ص۲۰۲). و رجوع به قوت

شود.

بی قوت.

(ص مرکب) (از: بی + قوت) بی غذا. بی خوراک.

بی قوتی.

[قُوْ وَ] (حامص مرکب)بی زوری. ضعف. ناتوانی : فراخشاخی بود او را که از لاغری و بی قوتی بر جای مانده بود. (انیس الطالبین ص۱۱۸). رجوع به قوت شود.

بی قوتی.

(حامص مرکب) بی غذایی. بی خوراکی. نداشتن طعام بدان مقدار که قوام بدن باشد : و از فروختن غله منع کرده اند در قحط سالها و تنگسالها تا غایت که مردم از بی قوتی بجان رسیده اند. (تاریخ قم ص۶۴). و رجوع به قوت شود.

بیقور.

[بَ / بِ] (اِ) لولو. یک سرودو گوش. بخ. کخ. (یادداشت مؤلف). رجوع به کخ شود.

بیقور.

[بَ / بِ] (ع اِ) اسم جمعِ بَقَر. (منتهی الارب). رجوع به بقر شود.

بیقور.

(معرب، اِ) چارپای خرد. مشتق از کلمهء پیکوس(۱) لاتینی. (النقود العربیهٔ ص ۱۶۰). (۱) - Pecus.

بیقوش.

[بَ / بِ] (ترکی، اِ) بایقوش. جغد. بیغوش. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیغوش و جغد و بوم شود.

بی قول.

[قَ / قُو] (ص مرکب) (از: بی + قول) بی گفتار ||. مجازاً، بی اعتبار که گفتار او را اعتماد نشاید. (ناظم الاطباء). که کردار به گفتار بکار ندارد : خداوندا جهاندارا ز خانان دوستی ناید که بی رسمند و بی قولند و بدعهدند و بی پیمان(۱). فرخی (دیوان ص۲۵۶). اراقیت گفت ای عم او بدعهد و بی وفا و بی قول است. (اسکندرنامه نسخهء سعید نفیسی ||). بی حقیقت ||. غدار. نمک بحرام. خائن. (ناظم الاطباء). رجوع به قول شود. (۱) - ن ل: بدپیمان.

بی قولی.

[قَ / قُو] (حامص مرکب)بی اعتباری. بی اعتمادی در گفتار. (ناظم الاطباء). بدعهدی. بدقولی. خلف عهد. (یادداشت مؤلف). رجوع به قول شود.

بیقونی.

(اِخ) رجوع به طه بن محمد البیقونی، و معجم المطبوعات ج ۱ ص۶۱۹ شود.

بیقهٔ.

[قَ] (ع اِ) دانه ای است سبز کلانتر از کرسنه نان و طبیخ آن را میخورند و آن را مقشر کرده به گاوان دهند و گاوان را چاق و فربه کند. (منتهی الارب).

بی قیاس.

(ص مرکب) (از: بی + قیاس) بی حساب. بی شمار. (آنندراج). خارج از حد و اندازه. بی پایان. بی انتها. غیرقابل بیان و تفسیر. (ناظم الاطباء) : بگذرانیدی سپاه از روی دریا بی قیاس(۱) ژرف دریا باشد اندر جنب آن هر یک قلیل. فرخی. ای بی قیاس و دولت تو چون تو بی قیاس ای بی نظیر و همت تو چون تو بی نظیر. منوچهری. اسکندر عظیم بشکوهید از آن لشکر و فیلان بی قیاس. (اسکندرنامه نسخهء خطی نفیسی). دو کف کافی او والدین مکرمتند از این و آن کرم و جود بی قیاس ولد. سوزنی. چو شه دید کان لشکر بی قیاس.نظامی. نوازشگریها رود بی قیاس.نظامی. بمصر رسید با لشکرهای بی قیاس و اموال و تجملات بی نهایت. (جهانگشای جوینی). و ضرب بی محابا زدی و زجر بی قیاس نمودی. (گلستان). سپاه دشمن بی قیاس بود و اینان اندک. (گلستان). کسی گفت فلان نعمتی دارد بی قیاس. (گلستان). کاروانی در زمین یونان بزدند و نعمت بی قیاس ببردند. (گلستان). تا بوقت فرصت وزیر و هر دو پسرانش را بکشت و نعمتی بی قیاس برداشت. (گلستان). اموالی بی حد و نعمت بی قیاس حاصل کرد. (المضاف الی بدایع الازمان ص۳۹). - سپاس بی قیاس؛ بی حد و حصر. (یادداشت مؤلف) : و سپاس بی قیاس خداوندی را سزاست که ||... برخلاف نظام کلیهء اشیاء و برخلاف رسم و قانون. (ناظم الاطباء). (۱) - ظ: سپاه از رودهایی کز قیاس (دیوان فرخی چ دبیرسیاقی چ دوم ص۲۲۱) و در این صورت شاهد نیست.

بی قید.

[قَ / قِ] (ص مرکب) (از: بی + قید) بی بند. لاقید. (یادداشت مؤلف). مطلق العنان و آزاد. (آنندراج ||). لاابالی در کارها ||. بی ضبط و ربط ||. بی ترتیب. (ناظم الاطباء). رجوع به قید شود.

بی قیدی.

[قَ / قِ] (حامص مرکب)لاقیدی. لاابالیگری. اطلاق. فراغت. خلاعت. (یادداشت مؤلف). رجوع به قید شود.

بی قیل و قال.

[لُ] (ص مرکب) (از: بی + قیل + و + قال) بی بحث و گفتگو. بی جر و بحث. بی داد و فریاد : ای لقای تو جواب هر سؤال مشکل

از تو حل شود بی قیل و قال. مولوی. و رجوع به قیل و قال شود.

بی قیمت.

[مَ](۱) (ص مرکب) (از: بی + قیمت) بی بها و بی قدر و بی ارز. (ناظم الاطباء) : گنده و بی قیمت و دون و حقیر ریش همه گوه و تنش پرکلخج.عماره. بی قیمت است شکر از آن دو لبان اوی کاسد شد از دو زلفش بازار شاهبوی. رودکی. چرا این سنگ بی قیمت همه پاک نشد بیجاده و یاقوت احمر.ناصرخسرو. مرد مخوان هیچ و بتش خوان ازآنک چون بت با قامت و بی قیمت است. ناصرخسرو. سنگ بی قیمت اگر کاسهء زرین شکند قیمت سنگ نیفزاید و زر کم نشود.سعدی. شرم آید از بضاعت بی قیمتم ولیک در شهر آبگینه فروش است و جوهری. سعدی. کسان بچشم تو بی قیمتند و کوته قدر که پیش اهل بصیرت بزرگ مقدارند.سعدی. بی طلب زنهار بر خوان کسی مهمان مشو گوهر بی قیمتی ریگ ته دندان مشو.صائب. رجوع به قیمت شود||. گرانمایه. (ناظم الاطباء). کالای بیش قیمت. (آنندراج). رجوع به قیمت شود. (۱) - در تداول با کسرهء لیّنهء قاف و سکون یاء تلفظ می شود.

بیقین.

[بِ یَ قی] (ق مرکب) بی گمان و بدون شک و حتماً و یقیناً. (ناظم الاطباء): استیقان؛ بیقین دانستن. ایقان؛ بیقین دانستن چنانکه هیچ گمانی نماند. (ترجمان القرآن). رجوع به یقین شود.

بیقیهٔ.

[بَ قی یَ] (ع اِ) نباتی است درازتر از عدس و در کشتها روید و در قوت مانند عدس است نافع مفاصل و قبل و فتق. (منتهی الارب). رجوع به ترجمهء صیدنهء بیرونی و مفردات قانون ابوعلی چ تهران ص ۱۷۰ شود.

بیک.

(حرف) اصل کلمهء لیک است و «باء» به «لام» بدل شده است. لیک. ولی. ولکن. لکن. ولیکن. اما. (یادداشت مؤلف). در پارسی قدیم به امالت کسرهء باء و اکنون آن لفظ از زبانها افتاده و مهجورالاستعمال است و «باء» را به «لام» بدل کرده اند ولیکن میگویند. (از المعجم فی معاییر اشعارالعجم).

بیک.

[بِ یَ / یِ] (ق) (از: ب + یک) از یک ||. با یک. (ناظم الاطباء) : چنانکه بتی زرین که بیک میخ ترکیب پذیرفته باشد. (کلیله و دمنه). - امثال: بیک بانگ علم منه. بیک پول سیاه نمی ارزد. بیک پیاله مست است. بیک جو نیرزد. بیک حمله سپر میفکن. بیک دست نتوان گرفتن دو به. بیک کف دست سیرم (یا سیر است) بیک کف دست گرسنه. بیک گز دو فاخته زد. بیک تیر دو نشان. (امثال و حکم دهخدا). - بیک جمع؛ جمعاً. معاً. باهم. (یادداشت مؤلف) : و هر دو لشکر غلامان بیک جمع برفتند و امیران هر دو برابر عنان. (تاریخ سیستان). - بیک دندانه خندیدن و سخن گفتن و ناز -کشیدن؛ بیک وضع خندیدن و سخن گفتن و ناز کشیدن. (آنندراج) : در بهارستان یکرنگی بلند و پست نیست ناز خار و گل بیک دندانه می باید کشید. صائب. اگر خارست اگر گل مایهء خوشحالیی دارد کلید قفل این منزل بیک دندانه می خندد. صائب. خار دیوار تو با نظارگی باغبان از دلازاری بیک دندانه می

گوید سخن. صائب. - بیک راه، بیک ره؛ یکبارگی. (ناظم الاطباء) : بیک راه چندان گرفتار شد که گیرنده را دست بیکار شد.فردوسی. دو لشکر بیک ره بهم برزدند گهی گرز کین گاه خنجر زدند.اسدی ||. - بیک ضربت. (ناظم الاطباء). - بیک سو شدن؛ اعتزال جستن. (یادداشت مؤلف). انزواء. (تاج المصادر). تجنب. (دهار). انتباذ. (ترجمان القرآن). اعتناز. (منتهی الارب). - بیک کنار نهادن؛ کنایه از دور کردن. (آنندراج). ترک کردن : نهاده ست ظهوری هوای بوس و کنار بیک کنار، ببوس و کنار سوگند است. ظهوری. - بیک نگاه؛ غفلتاً. (یادداشت مؤلف). - بیک نیم نهاد؛ یعنی نیم پرداخت و نیم تمام گذاشت. (از ناظم الاطباء).

بیک.

(اِ) مال. دارائی. (تحفهء اهل بخارا).

بیک.

(ترکی، اِ)(۱) عنوانی است که به شاهزادگان و نجبا داده میشد. (حاشیهء برهان چ معین از دائرة المعارف اسلامی). این صورت تصحیفی از «بک» است و بعضی که آن را به شکل «بیک» نویسند غلط است و این لقبی بوده است پائین تر از پاشا و اما خود کلمهء بک مخفف بیوک است که بمعنی بزرگ است. (از النقود العربیة ص۱۳۶). بک، بیگ، بگ، بی، بای (صورتهای دیگر آن بیکوات و بیکات). (دزی ج ۱). کلمه ای است ترکی بمعنای بزرگ و مهتر، لقب یا عنوان کلی نجبا و بزرگان ترک و غالب ممالک اسلامی همچنین در ایران بعد از اسلام. این کلمه از قرن پنجم هجری به بعد در آخر بعضی اعلام مثل طغرل بک، آق سنقربک، خواجه بک، یوسف بک بعنوان لقب ذکر میشده است. در قرن نهم کلمهء بک در دنبال اعلام امرای ترکمان آذربایجان و دیاربکر بکار میرفته است (مثل حسن بک، یعقوب بک، و غیره) در ماوراءالنهر نیز مقارن استیلای ازبک این عنوان در آخر اسم حکام محلی آمده است و در عهد صفویه عنوان تشریفاتی افراد قزلباش بوده است و بعد از آن در غالب بلاد ایران و ماوراءالنهر عنوان حکام محلی بود و هرچند شغل حکومت همیشه از پدر به پسر نمیرسید، اما این عنوان معمولاً از پدر به پسر انتقال می یافته است و در عهد قاجاریه بتدریج عنوان تشریفاتی شده است. (دائرة المعارف فارسی ||). امیر قبیله ای کوچک (در برابر خاقان یا خان که رئیس قبیله ای بزرگ بود). (حاشیهء برهان چ معین از دائرة المعارف اسلامی ||). رؤسای سپاه. (حاشیهء برهان چ معین از دائرة المعارف اسلامی). و رجوع به بیگ شود. (۱) - ترکی beg ، عثمانی bey ، قرقیزی biyیا biy . (حاشیهء برهان چ معین).

بیک.

[بُیْ یَ] (ع اِ) جِ بائک. (منتهی الارب). رجوع به بائک شود.

بیک.

(اِخ)(۱) چارلز تیلستن. سیاح و جغرافیدان انگلیسی (۱۸۰۰ - ۱۸۷۴ م.). پس از سیاحت فلسطین حبشه را پوییـد و نقشهء قسمت زیادی از آن را کشید. در ۱۸۴۷ تا ۱۸۶۰ م. رسالاتی در السنهء حبشی و منبع رود نیل نشر کرد. مسافرت پویشی دیگری به بعضی سرزمینهای مذکور در کتاب مقدس کرد و چند کتاب در جغرافیای کتاب مقدس نوشت. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Beke.

بیکا.

(اِخ) دهی است دوفرسنگی جنوب ده بارز بفارس. (فارسنامهء ناصری).

بیکا.

(اِخ) دهی از دهستان رودان شهرستان میناب است و ۱۶۰۵ تن سکنه دارد. (از دائرة المعارف فارسی).

بی کار.

(ص مرکب) (از: بی + کار) بی شغل. بدون شغل و پیشه. بی صنعت. (ناظم الاطباء). بی سرگرمی. بی مشغولیت. غیرمشتغل بکاری. بی اشتغال به امری : کشاورز و آهنگر و پای باف چو بی کار باشند سرشان بکاف.ابوشکور. بکش هر که بی کار یابی به ده همه کهترانند یکسر تو مه.فردوسی. دگر مرد بی کار و بسیارگوی نماند بنزدیکیش آبروی.فردوسی. بهرسو که بی کار مردم بدند به نان بر همه بندهء او شدند.فردوسی. بی کار چرا چنین نشینی با کارکنان شهر پرنور.ناصرخسرو. منشین بی کار از آنکه بیگاری به زانکه کنی بخیره بی کاری.ناصرخسرو. چون بزمستان به آفتاب بخسبی پس چه تو ای بی خرد چه آن خر بی کار. ناصرخسرو. گفتن ز من از تو کار بستن بی کار نمیتوان نشستن.نظامی ||. در تداول عامه، بدون مشغله. فارغ: من هم تا یکشنبه بی کارم و به مرگ تو امیدوار ||. فارغ. آسوده. - بی کار شدن؛ بی شغل شدن. بدون فعالیت ماندن ||. - از کاری پرداختن. آسوده شدن. فراغت یافتن : چو بی کار شد مرد خسروپرست جهانجوی فرمود تا برنشست.فردوسی. - بی کار گشتن؛ از کار بازایستادن. از فعالیت بازایستادن. بی کار گردیدن. با بی کاری بسر بردن. عمر گذراندن در بی اشتغالی. بی حرفه و کار گردش کردن : اگر شاه نوذر گرفتار گشت نه گردون گردنده بی کار گشت. فردوسی. دگر گفت روز تو اندر گذشت زبانت ز گفتار بی کار گشت.فردوسی. بخواب اندر است آنکه بی کار گشت. فردوسی ||. - فارغ شدن. آسوده شدن : نویسنده چون خامه بی کار گشت بیاراست قرطاس و اندرنوشت.فردوسی. چو از پرگار تن بی کار گردد فلک را جنبش پرگار گردد.نظامی ||. - بی نیاز از کار شدن : مرا گفت کاین از پدر یادگار بدار و ببین تا کی آید بکار کنون کارگر شد که بی کار گشت پسر پیش چشم پدر خوار گشت.فردوسی ||. معطل. عاطل. باطل. (یادداشت مؤلف). غیرمشغول به کار و باطل : ز لشکر بسی نیز بی کار بود بدان تنگی اندر گرفتار بود.فردوسی. نباید که بی کار باشد سپاه نه آسوده از رنج و تدبیر شاه.اسدی. هر که گوید که چرخ بی کار است پیش جانش ز جهل دیوار است کس ندید ای پسر نه نیز شنود هیچ گردنده ای که بی کار است.ناصرخسرو. مه دوهفته اگر چون رخ او بودی شب پاسبانان همه بی کار بدندی به سه پاس. سوزنی. هر سر موی مرا با تو هزاران کار است ما کجائیم و ملامتگر بی کار کجاست. حافظ (دیوان چ قزوینی - غنی ص۱۵). - بی کار ماندن؛ معطل و عاطل و بی کاره ماندن : سوی گنج ایران درازست راه تهیدست و بی کار ماند سپاه.فردوسی ||. تنبل و کاهل. (ناظم الاطباء). کاهل. لانه. (فرهنگ اسدی). که کار نکند. صاحب حرفه ای که کار نکند. عاطل : چنین پاسخ آورد بهرام باز که از من تو بی کار خردی مساز.فردوسی. سپاهی و دهقان و بی کار شاه چنان دان که هر سه ندارند راه.فردوسی ||. بی کاره. بی ثمر. بی فایده. (ناظم الاطباء). مهمل. غیرآباد. ضایع. تباه : کشاورزان را فرمود [انوشیروان] تا هیچ زمین را بی کار نمانند. (ترجمهء طبری بلعمی). به ستیش باید که خستو شوی ز گفتار بی کار یکسو شوی.فردوسی. هر آن شارسانی کز آن مرز بود اگر چند بی کار و بی ارز بود.فردوسی. ز دریا براه الانان کشید یکی مرز ویران بی کار دید.فردوسی||. بیهوده : با سخن تو همه سخن ها ناقص با هنر تو همه هنرها بی کار.فرخی. باید که جوابی جزم و قاطع دهید نه عشوه و بی کار چنانکه بر آن اعتماد توان کرد [از گفتار مسعود به اعیان ری]. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۹). کردی تدبیر تو ولیک همه بد گفتی لیکن سرود یافه و بی کار.ناصرخسرو. اگر زر بایدش بی کار باشد و گر عاشق بود دشوار باشد.نظامی. بی کار بهیمه ای و کج طبع کسی کو فرق میان زشت و زیبا نکند.سعدی. تو کت این گاوهای پروارند لاغران را مکش که بی کارند.اوحدی. - بی

کار شدن؛ بی ثمر شدن. بی فایده شدن ||. - به مجاز، کوتاه شدن : بیک راه چندان گرفتار شد که گیرنده را دست بی کار شد.فردوسی. - بی کار گشتن؛ مهمل گشتن. بی فایده شدن. مهمل ماندن. معطل ماندن : ز پیری مگر گاو بی کار گشت به چشم خداوند خود خوار گشت.فردوسی. چو شد بر جهان پادشاهیش راست بزرگی فزون گشت و مهرش بکاست خردمند نزدیک او خوار گشت همه رسم شاهیش بی کار گشت.فردوسی. - بی کار ماندن؛ معطل و مهمل ماندن : بی کار ماند شست غم او که بر دلم از بس که زخم هست دگر جای تیر نیست. خاقانی ||. که خاصیت نداشته باشد. (از یادداشت مؤلف) : گیاهان کوهی فراوان درود بیفکند از او هرچه بی کار بود.فردوسی ||. آنکه لیاقت هیچ کاری را نداشته باشد. (ناظم الاطباء ||). تهی. خالی. معطل. عاطل. (یادداشت مؤلف). فروگذاشته. بلامتصدی : بچندین زمان تخت بی کار بود سر مهتران پر ز تیمار بود.فردوسی. بسی بد که بی کار بد تخت شاه نکرد اندرو هیچ کهتر نگاه.فردوسی. به بیماری اندر بمرد اردشیر همی بود بی کار تاج و سریر.فردوسی. - بی کار شدن؛ تهی شدن. خالی شدن. معطل ماندن. عاطل ماندن : وزان پس پراکنده گشت آگهی که بی کار شد تخت شاهنشهی.فردوسی. پر از غارت و سوختن شد جهان چو بی کار شد تخت شاهنشهان.فردوسی. تو گفتی بگوید همی بخت او که بی کار خواهد شدن تخت او.فردوسی. بطالهٔ، تعطل؛ بیکار شدن. (تاج المصادر بیهقی ||). مصاحب و همنشین ||. نابکار. (ناظم الاطباء ||). آواره. اوباش ||. بی خانمان. (ناظم الاطباء).

بی کار.

(ص مرکب) (از: بی + کار، از اسم مصدر کاریدن) بدون زرع: بی کار و کشت؛ بی کشت و زرع. بی کشاورزی : جهان دوزخی بود بی کار و کشت به ابری چنین تازه شد چون بهشت.نظامی.

بی کار.

(ص مرکب) (از: بی + کار، جنگ) بی جنگ. بی نبرد. رجوع به کار شود.

بیکار.

[بَ] (معرب، اِ) معرب پرگار. فرجار: فیه [فی حجر یهودی] خطوط متوازیهٔ کأنها خطت بالبیکار. (ابن البیطار). همان پرگار فارسی است. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۶). برجار. برکار. (نشوءاللغهٔ ص۹۴ ||). مشی علی البیکار؛ با دقت تمام راه رفت ||. نظره علی البیکار؛ اعمال او را با دقت بررسی کرد. (از دزی ج ۱ ص۱۳۶).

بیکار.

[بَ] (معرب، اِ) صورتی از پیکار. جنگ. نبرد. ج، بَیاکیر. (دزی ج ۱ ص۱۲۶) : بدل گفت اگر جنگجویی کنم به بیکار او سرخرویی کنم.عنصری. بمردان کار و فیلان بیکار در حفظ اطراف و حواشی آن استظهار رفته. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۲۵۷). رجوع به پیکار شود.

بی کارپوی.

(نف مرکب) که بیکار راه رود. که بی شغل بسر برد. که به کار تن درندهد : نه دوروی باید نه پیکارجوی نه بی دوست از دل نه بی کارپوی. (گرشاسبنامه).

بی کار کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) عزل کردن. معزول کردن. (از یادداشت مؤلف). از کار برداشتن. از عمل پیاده کردن.

بی کار گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب)بی کار شدن ||. بی کار شغل گردیدن. رجوع به ترکیبات بی کار شود.

بی کارگی.

[رَ / رِ] (حامص مرکب)چگونگی و صفت بی کاره. رجوع به بی کاره شود.

بی کار و بی عار.

[رُ] (ترکیب عطفی، ص مرکب) بی کاره. که هیچ کار ندارد و از بی کاری عار ندارد. ولگرد . عاطل و باطل. (یادداشت مؤلف).

بی کاره.

[رَ / رِ] (ص مرکب) آنکه هیچ کاری ندارد. بی کار. بی اشتغال. بی شغل. (از یادداشت مؤلف ||). بی هنر. نادان در هنر و صنعت. (یادداشت مؤلف ||). آنکه به هیچ کار نشاید. عاطل. (از یادداشت مؤلف ||). بی فایده و بی مصرف. بیسود: مردمان بیکاره؛ کسانی که از وجود آنها هیچ فایده ای مترتب نباشد. (از ناظم الاطباء ||). ولگرد. رجوع به بی کار شود.

بی کاری.

(حامص مرکب) حالت و کیفیت بی کار. بی شغلی. (ناظم الاطباء). عزل. (منتهی الارب). کار نداشتن : که از داد و بی کاری و خواسته خروشد بمغز اندرون کاسته.فردوسی ||. بی منصبی ||. بی خدمتی. (ناظم الاطباء). و رجوع به کار شود ||. تنبلی و بیعاری. کار نکردن. مهملی. بطالت. بطالهٔ. تعطل. تعطیل. عطالهٔ. عطالت. عطلت. عطلهٔ. (یادداشت بخط مؤلف) : و از فرزندان او یکی نومال نام داشت و به سهولت و بی کاری میل داشت. (قصص الانبیاء ص ۳۰). روز بی کاری و شب آسانی کی رسی در سریر ساسانی.سنائی. کار خاقانی بسازی زین قدر کار او را نام بی کاری نهی.خاقانی. بکار اندر آی این چه پژمردگیست که پایان بی کاری افسردگیست.نظامی. گر تو بنشینی به بی کاری مدام کارت ای غافل کجا زیبا شود.عطار. بی کاری و توکل دور است از مروت بر دوش خلق مفکن زنهار بار خود را. صائب. -امثال: بیگاری به که بی کاری. - بی کاری کردن؛ بی کار گشتن و بدون شغل بسر بردن. از کار کردن تن باززدن : منشین بی کار از آنکه بیگاری به زانکه کنی بخیره بی کاری.ناصرخسرو ||. فراغت. (یادداشت بخط مؤلف) : ساعت بی کاری. روز بی کاری.

بیکاریهٔ.

[بَ ری یَ] (ع اِ) بَیْکار بمعنی پرگار است و دزی در ذیل قوامیس العرب احتمال میدهد که بمعنای صفحه ای باشد که بر روی آن بوسیلهء پرگار اندازه ای را ترسیم کنند. (از دزی ج ۱ ص۱۳۶).

بی کام.

(ص مرکب) (از: بی + کام) ناکام. محروم. (ناظم الاطباء). بی مراد : بشش ماه بستد بشش بازداد بدرویش بی کام و مرد نژاد.فردوسی. فرود سیاوخش بی کام و نام چو شد زین جهان نارسیده بکام.فردوسی. بدان شهر دختر فراوان بدی که بی کام جویندهء نان بدی.فردوسی. ششم هفته را زال و رستم بهم رسیدند بی کام و دل پر ز غم.فردوسی. لیلی ز فراق شوی بی کام میجست ز جا چو گور از دام.نظامی || ناامید. (ناظم الاطباء ||). برخلاف میل. (یادداشت مؤلف) : همی خواهد از من که بی کام من ببرد ز دل خواب و آرام من.فردوسی. - به بی کام کسی؛ بخلاف میل او. نه بمراد و کام او. به نامرادی او : چو ماهوی مر شاه را مانده دید به بی کام او تخت را رانده دید.فردوسی || بی خواست. بی اراده: شاشه؛ آب تاختن مردم بود که بی کام برآید. (حاشیهء لغت فرس اسدی نخجوانی). و رجوع به کام شود.

بی کامی.

(حامص مرکب) ناکامی. بی مرادی. محرومیت : دل از هم کام و هم شادی گسسته ز بی کامی به تنهایی نشسته.نظامی. ز بی کامی دلم تنهانشین است بسازم گر ترا کام اینچنین است.نظامی. بعمر خویش کسی از تو کام برنگرفت که در شکنجهء بی کامیش نفرسایی.سعدی.

بیکان.

(اِخ) (مزرعهء ...) از دیه های الجبل به ناحیت قم. (تاریخ قم ص۱۳۶).

بیکان.

(اِخ) (رود...) رودی است در بخارا. (تاریخ بخارای نرشخی ص۳۹).

بیکانر.

[نِ] (اِخ) مملکت سابق نواب نشین که اکنون جزء راجستان (هند) است. در ۱۴۶۵ م. بوسیلهء یکی از سرکردگان راجپوتها تأسیس گردید و کرسی آن بیکانر در ۱۴۸۵ بنا شد. (از دائرة المعارف فارسی).

بیکبار.

[بِ یَ / یِ] (ق مرکب) (از: ب + یک + بار) ناگاه. (آنندراج). یکبارگی و ناگاه. بی خبر. دفعتاً. (ناظم الاطباء ||). یکباره. بالتّمام : از بند شبانروزی بیرون نهلدْشان تا خون برود از تنشان پاک بیکبار. منوچهری (دیوان ص۱۵۵).

بیکبارگی.

[بِ یَ / یِ رَ / رِ] (ق مرکب)یکباره. پاک. بالمرّة. بالکل. کلاً. (یادداشت مؤلف) : تهمتن بدو گفت بی بارگی بکشتن دهی تن بیکبارگی.فردوسی. ز خرگاه وز خیمه و بارگی بسازید پیران بیکبارگی.فردوسی.

بیک باریس.

[بَ] (اِخ) نام بزرگی از بزرگان قره باغ که بنام او سکه زدند. (از النقود العربیهٔ ص ۱۲۸).

بیک باغلو قدیم.

[بَ قَ] (اِخ) از ایلات ساکن اطراف اردبیل. (از جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۰۶). از ایلات اطراف اردبیل و مرکب از ۳۰۰ نفر است که محل اقامت مخصوص ندارند. گله دار و ترک هستند در صحراها چادر میزنند به اصطلاح خودشان کوچری هستند. (یادداشت مؤلف).

بیک باغی.

[بَ](۱) (اِخ) دهی از دهستان قاقازاق بخش ضیاءآباد قزوین است و ۱۹۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱). (۱) - تلفظ محلی بَگ باغی است.

بی کبری.

[کِ] (حامص مرکب) (از: بی + کبر + ی) بی تکبری. تواضع. خضوع و فروتنی. (ناظم الاطباء). رجوع به کبر شود.

بیکت.

[] (سانسکریت، اِ) ماده مقابل هیولی. (از تحقیق ماللهند ص ۲۰).

بی کتاب.

[کِ] (ص مرکب) (از: بی + کتاب) که کتاب ندارد || لاکتاب. بی دین. مشرک || در تداول عامه و لوطیان، دشنام گونه ای است بمعنی کافر، بی دین. (یادداشت مؤلف). رجوع به کتاب شود.

بی کتابی.

[کِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی کتاب (در تداول عامه). صفت بی کتاب. بی دینی. لاکتابی. (یادداشت مؤلف). رجوع به کتاب شود.

بیکث.

[بِ کَ] (اِخ) یاقوت، ذیل بنکث نویسد که بیکث نیز آمده است. لسترنج در سرزمینهای خلافت شرقی (ص ۵۱۱) به همین دو صورت نیز آورده است و اما در حدود العالم فقط بیکث (بدون ضبط) آمده است و گوید قصبهء چاچ است [به ماوراءالنهر] و شهری بزرگ است و آبادان. رجوع به بنکث و چاچ شود.

بیکر.

[] (اِ) این کلمه مرادف بندآب در نسخه ای از لغت نامهء اسدی در کلمهء ورغ آمده است : ورغ بندآب باشد یعنی بیکر (؟).

بیکر.

[بِ کِ] (اِخ)(۱) (جزیرهء...) جزیره ای کوچک مرجانی بمساحت ۶/۲ کیلومتر مربع در اقیانوس کبیر مرکزی نزدیک استوا متعلق به ایالات متحدهء امریکا. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Baker.

بی کران.

[کَ] (ص مرکب) (از: بی + کران) بی کرانه. بی حد. بی نهایت. (آنندراج). بی پایان. غیرمحدود. (ناظم الاطباء). نامحدود : نعمتش پاینده باد و دولتش پیوسته باد دولت او بی کران و نعمت او بی کنار.فرخی. عمر تو بادا بی کران سود تو بادا بی زیان همواره بادا جاودان در عز و ناز و عافیه. منوچهری. باد عمرت بی زوال و باد عزت بی کران باد سعدت بی نحوست باد شهدت بی شرنگ. منوچهری. پند گیر از شعر حجت وز پس ایشان مرو تا نمانی عمرهای بی کران اندر کرب. ناصرخسرو. نبشته چو با گفته جمع آمدی و گرچند بس بی کران باشدی. (کلیله و دمنه). ... چو اکرام و افضال تو بی کران چو انعام و احسان تو بی حساب.سوزنی. ای پسر در دلبری بسیار شد نیرنگ تو بی کنار و بی کران شد صلح ما و جنگ تو. سوزنی || . سخت بسیار. (یادداشت بخط مؤلف). فراوان. بی شمار. (یادداشت مؤلف). بی مر. بی اندازه : بتو بخشم این بی کران گنجها که آورده ام گرد با رنجها.دقیقی. به بیچارگی باژ و ساو گران پذیرفت با هدیهء بی کران.فردوسی. سپه کش چو رستم سپه بی کران بسی نامداران و جنگاوران.فردوسی. سپاهی در آن شهر بد بی کران دلیران رومی و گندآوران.فردوسی. چو لشکر بود اندک و یار بخت به از بی کران لشکر و کار سخت.اسدی. یکی نامه با این همه خواسته در او پوزش بی کران خواسته.اسدی. فلک چاکر مکنت بی کرانش خرد بندهء خاطر هوشیارش.ناصرخسرو. پیمبر شبانی بدو داد از امت به أمر خدا این رمهء بی کران را.ناصرخسرو. و با بی کران خواسته و برده سوی عراق بازآمد. (مجمل التواریخ والقصص). چو انبوه شد لشکر بی کران عدد خواست از نام نام آوران.نظامی. هر امیری داشت خیل بی کران تیغها را برکشیدند آن زمان.مولوی. .... چنین شخصی که یک طرف از نعمت او شنیدی در چنان وقتی نعمت بی کران داشت. (گلستان). یکی از پادشاهان گفتش مینماید که مال بی کران داری. (گلستان). دانشمندی را دیدم بکسی مبتلا شده... جور فراوان بردی و تحمل بی کران کردی. (گلستان). شب تنهائیم در قصد جان بود خیالش لطفهای بی کران کرد.حافظ || . لایتناهی. نامتناهی : چونکه ذات تو بی کران باشد کس چه گوید ترا که آن باشد.اوحدی || . بی کنار. (آنندراج). بی کناره. بی ساحل. وسیع و بسیار فراخ. بی حد و حساب : یکی چشمهء بی کران اندروی فراوان از آن چشمه بگشاد جوی.فردوسی. هنوز بازنگشتم ز بی کران دریا که برگرفت ز من سایه تندبار غمام. فرخی. هر تخته ای از او چو سپهر است بی کران هر دسته ای ازو چو بهشت است بی کنار. فرخی. این دهد مژده بعمری بی حساب و بی عدد وان کند عهده بملکی بی کران و بی شمار. منوچهری. ز یکی چراغ آتش افروختن توان بیشهء بی کران سوختن.اسدی. قدرت ز برای کار تو ساخت این قبهء نغز بی کران را.خاقانی. با لطف تو در میان نهاده ست خاقانی امید بی کران را.خاقانی. وانکو بگوشه ای ز میانه کرانه کرد هم گوشهء دلش ستم بی کران کشد.خاقانی. اگر چه جرم او کوه گرانست ترا دریای رحمت بی کرانست.نظامی. بسی نماند که کشتی عمر غرقه شود ز موج شوق تو در بحر بی کران فراق. حافظ. و رجوع به کران شود.

بی کرانگی.

[کَ نَ / نِ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بی کران || . ابدیت. دیمومت. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بی کران شود.

بی کرانه.

[کَ نَ / نِ] (ص مرکب) بی کران. ابدی. نامتناهی. (از یادداشت مؤلف ||). نامحدود. بی حد. بی کران : سال تو خجسته و ایام تو سعید عمر تو بی کرانه و عز تو جاودان.فرخی. و هیچکس را از مخلوقات بقاء جاودانه و عمر بی کرانه مسلم نیست. (قصص الانبیاء ص۲۲۹). بشادکامی در عز بی کرانه بزی بکامرانی در ملک جاودانه بتاز.مسعودسعد ||. بی حد و شمار. بسیار. فراوان. سخت بسیار : که این بی کرانه یکی لشکرست ز اندیشهء ما سخن دیگرست.فردوسی. خروشید کای بی کرانه سپاه چنین است فرمان بیدار شاه.فردوسی. ببرد پنج یک از لشکر و به لشکر گفت که نیست آن سپه بی کرانه را مقدار.فرخی. تازیان اندر آمدند ز کوه رنگ چون ریگ بی کرانه و مر.فرخی. حبال شعبدهء جادوان فرعونست تو گفتی آن سپه بی کرانه و بی مر.عنصری. و نسلش بی کرانه شد. (مجمل التواریخ والقصص). و پسری داشت شیده نام بر مقدمه فرستاد با لشکری بی کرانه. (فارسنامهء ابن البلخی ص۴۶). درد دل بود و از قرین افزود تا کی این درد بی کرانه خورم.خاقانی ||. بی حد و مرز. بی انتها : گروهی از پیشینیان زان سوی [فلک هشتم] ... نهادند بی کرانه و گروهی جسم نهادند آرمیده بی کرانه. (التفهیم). ای قلزم بی کرانه یعنی در تست هزار دُرّ معنی.نظامی. - بحر بی کرانه؛ بحر بی کران. دریای وسیع و گسترده دامن : وز خلق چون تو غرقه بسی کرده ست این بحر بی کرانه و بی معبر.ناصرخسرو. ما را غم فراقت بحری است بی کرانه ای کاش با چنین غم دل را کنار بودی. خاقانی. - دریای بی کرانه؛ سخت فراخ و وسیع و گسترده دامن : دریایی دید بی کرانه و لشکری چون مور و ملخ بی اندازه. (ترجمهء تاریخ یمینی). - راه بی کرانه؛ راهی که به جایی منتهی نشود : راهی آسان و راست نیکتر ای دوست دور شو از راه بی کرانه و ترفنج.رودکی.

بی کرانی.

[کَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی کران ||. بی پایانی. نامحدودی ||. بسیاری.

بیکربنات.

[کَ بُ] (فرانسوی، اِ)(۱)بیکربونات. ملح اسیدی اسید کربونیک (۳CO۲H). بعبارت دیگر، جسم حاصل از اسید کربونیک در صورتی که فلزی جانشین نصف ئیدروژن آن گردد، مانند بیکربنات سودیوم (Na۳ HCO) یا جوش شیرین. (از دائرة المعارف فارسی). رجوع به کارآموزی داروسازی ص ۱۴۱ و روش تهیهء مواد آلی ص۲۳۱، ۳۰۴ و گیاهشناسی ثابتی ص۷۳ و نیز رجوع به جوش شیرین و کربنات و کربونات شود. (۱) - Bicarbonate.

بی کردار.

[کِ] (ص مرکب) (از: بی + کردار) که کردار ندارد. بی عمل : وگر گفتار بی کردار داری چو زراندود دیناری بدیدار.ناصرخسرو. ||دشنامی است لوطیان را. آنکه به اعمال خیر و جوانمردانه نگراید. (از یادداشت مؤلف). بدکردار. نادرست. غیرقابل اعتماد. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده).

بیکزاده.

[بَ دَ / بِ دِ] (ص مرکب) (از: بیک + زاده) بیگزاده. بکزاده. فرزند بیک. از خانوادهء اشراف و نجبا. رجوع به بک و بیک و بیگ شود.

بیکزاده ثمرنیان.

[بَ دَ ثَ مُ] (اِخ)بیگزاده ثمرنیان. از ایلات اطراف ارومیهء آذربایجان و مرکب از ۴۰۰ خانوار است. (یادداشت مؤلف). و رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۱۰ شود.

بیکزاده حیدری.

[بَ دَ حَ دَ] (اِخ)بیگزاده حیدری. از ایلات اطراف ساوجبلاغ مکری آذربایجان و مرکب از ۱۵۰۰ خانوار است. شغل آنها زراعت و گله داری است. (یادداشت مؤلف). و رجوع به جغرافیای سیاسی کیهان ص ۱۱۰ شود.

بیکزادهء فیض اللهبیگی.

[بَ دَ یِ فَ ضُلْ لاه بَ] (اِخ) از ایلات ساکن اطراف مهاباد. (جغرافیای سیاسی کیهان ص۱۰۹). از ایلات اطراف ساوجبلاغ مکری آذربایجان و مرکب از ۱۵۰۰ خانوار و شغل آنان زراعت است. (یادداشت مؤلف).

بی کس.

[کَ] (ص مرکب) (از: بی + کس) بی یار و یاور. (ناظم الاطباء) : ازین تخمه بی کس بسی یافتند که هرگز بکشتنش نشتافتند.فردوسی. ولیکن خواست تا شاهان بدانند که او بی کس هنر آرد پدیدار.فرخی. تو یار بیدلان و بی کسانی همیشه چارهء بیچارگانی.(ویس و رامین). فریاد ز بی کسی نه رایست آخر کس بی کسان خدایست.نظامی. مسکین من بی کسم که یک دم با کس نزنم دمی در این غم.نظامی. یکی جفت تنها ترا بس بود که بسیارکس مرد بی کس بود.نظامی ||. تنها. (از ناظم الاطباء||). که خویشاوندی ندارد. که خویشان و نزدیکان ندارد. که خویش و بسته ندارد. (یادداشت مؤلف): آری کس بی کسان خدایست. - بی کس و کار؛ بی خویشاوند. - بی کس و کو؛ آنکه قوم و برادران و رفیقان نداشته باشد. (آنندراج ||). بی پدر و مادر. (ناظم الاطباء) : بی کس نواز باش که هر طفل بی پدر در منزلت به عیسی مریم برابر است.صائب ||. بیچاره و بی نوا. (ناظم الاطباء) : عید او فرخ و فرخنده و او شاد به عید دشمنانش غمی و بی کس و محتاج به نان. فرخی. نباشد ترا ضایع از کردگارت اگر بی کسان را کنی دستیاری. کمال اسماعیل. که خواهد شد بگویید ای رفیقان(۱) رفیق بی کسان یار غریبان. حافظ (دیوان، ساقی نامه چ قزوینی- غنی ص۳۵۴ ||). که کس در آن نیست. که ساکنی ندارد. غیر مسکون : وگر گویی ولایتشان بگیرم تا مرا ماند ولایتشان بیابانست و خشک و بی کس و ویران. فرخی. چه خواهی کردن آن ویرانه های ضایع و بی کس ترا ایزد ولایتهای خوش داده ست و آبادان. فرخی. تیر تو جگر دوزد، سهم تو زفر بندد بس خانه کز آن بی کس زین زیر و زبر داری. فرخی. ز مهمانان او خالی ز مداحان او بی کس نه اندر شهرها خانه نه اندر بادیه رحله. فرخی. رجوع به کس شود. (۱) - ن ل: حبیبان. (چ قریب).

بی کسان.

[کَ] (اِخ) دهی است از دهستان کاکی که در بخش خورموج شهرستان بوشهر واقع و دارای ۱۰۱ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بی کسی.

[کَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی کس. بی خویشاوندی || غربت. تنهایی. (ناظم الاطباء) : چه شکر گویمت ای خیل غم عفاک الله که روز بی کسی آخر نمیروی ز سرم.حافظ || بی یاوری. (ناظم الاطباء). بی یار و یاوری : من نه از بی کسی اندر کف تو دادم دل که مرا جز تو بتانند بخوبی چو پری.فرخی. فریاد ز بی کسی نه رایست آخر کس بی کسان خدایست.نظامی. وز بی کسی تو در چنین درد میگفت و بر آن دریغ میخورد.نظامی. قافله شد واپسی ما ببین ای کس ما بی کسی ما ببین.نظامی || بینوایی. بیچارگی || سکنه نداشتن. غیرمسکون بودن. و رجوع به بی کس شود.

بیکسی شیرازی.

[کَ سی] (اِخ) مؤلف مجمع الخواص نویسد شاعر قدیمی است و می گوید وقتی مولانا غزالی مشهدی به شیراز می آید شعرا از جمله بیکسی برای امتحان غزلی طرح میکنند در هجو وی و سپس مجمع الخواص قطعه ای از شعر او را نقل میکند. (مجمع الخواص ص۳۰۷). و رجوع به آتشکدهء آذر ص۲۶۴ شود.

بی کفایت.

[کِ یَ] (ص مرکب) (از: بی + کفایت) بی لیاقت. که از عهدهء کاری برنیاید. رجوع به کفایت شود.

بی کفایتی.

[کِ یَ] (حامص مرکب)بی لیاقتی. عهده کردن امور نتوانستن.

بی کفنی.

[کَ فَ] (حامص مرکب) نداشتن کفن || فقر و ناداری بیش از حد. -امثال: از بی کفنی زنده ایم. رجوع به کفن شود.

بی کفو.

[کُفْوْ](۱) (ص مرکب) (از: بی + کفو) بی نظیر. بی مثل. بی شبه. بی عدیل. بی همال. بی مانند. بی همسر. (یادداشت مؤلف) : به مجلس خدایگان بی کفو که نافریده همچو او خدای او.منوچهری. در امارت بده بی کفو و شبیه در وزارت شده بی مثل و نظیر.سوزنی. رجوع به کفو شود. (۱) - در شعر بضم فاء و واو غیرساکن نیز آمده است بر وزن بی رفو.

بیکلا.

[کَ] (اِخ) دهی از دیهای بالاتجن بارفروش مازندران. (ترجمهء سفرنامهء رابینو مازندران ص ۱۵۸).

بی کلاه.

[کُ] (ص مرکب) (از: بی + کلاه) سربرهنه. که کلاه بسر ندارد || کنایه از اظهار اطاعت و فرمانبرداری است زیرا کلاه از لوازم منصب و بی کلاهی نشانهء خلع از منصب و مقام و گاه نشانهء سوکواری نیز بوده است. مقابل کلاهدار که بمعنی پادشاه و صاحب مقام است. (یادداشت مؤلف) : همه مهتران نزد شاه آمدند برهنه سر و بی کلاه آمدند.فردوسی. رجوع به بی کله و کلاه شود.

بیکلربگی.

[بَ / بِ لَ بَ / بِ] (ترکی، اِ مرکب) بکلربگی. بیگلربگی. بیگلربیگی. در زبان ترکی یعنی بزرگ بزرگان : این گداچشمی و این نادیدگی از گدائی تست نز بیکلربگی.مولوی. رجوع به بیگلربیگی و مترادفات آن شود.

بیکلربیکی.

[بَ / بِ لَ بَ / بِ] (ترکی، اِ مرکب) رجوع به بیگلربیگی و مترادفات آن شود.

بی کله.

[کَلْ لَ / لِ] (ص مرکب) بدون کله. بدون سر. رجوع به کله شود ||. زودخشم (در تداول عامه). آنکه زود خشم گیرد: فلان آدم بی کله ایست؛ زود کج خلق شود. -آدمی بی کله؛ آنکه زود خشم آرد و از جای بشود. (یادداشت مؤلف ||). بی مغز. کوته فکر.

بی کله.

[کُ لَهْ] (ص مرکب) مخفف بی کلاه ||. کلاه علامت منصب و مقام است و بی کلاهی کنایه از فقد مقام. در مقابل کلاهدار و صاحب کلاه کنایه از صاحب تاج است به معنی پادشاه : مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم شهان بی کمر و خسروان بی کلهند.حافظ.

بی کلهی.

[کُ لَ] (حامص مرکب)بی کلاهی. سربرهنگی ||. کنایه از ناداری منصب و مقام و مال و منال است : چه غم ز بی کلهی کآسمان کلاه من است زمین بساط و در و دشت بارگاه من است. حافظ. رجوع به کُله شود.

بی کلیدی.

[کَ / کِ] (حامص مرکب)نداشتن کلید ||. غیرقابل دخول بودن : ای باغ ارم به بی کلیدی فردوس فلک به ناپدیدی.نظامی. رجوع به کلید شود.

بیکلیلغ.

[] (اِخ) دهی است بزرگ [از تخس] و به زبان سغدی این ده را سمکنا خوانند و دهگان او را ینالبرکین خوانند و با او سه هزار مرد برنشیند. (حدودالعالم ص۸۴).

بیکم.

[بَ / بِ کَ] (اِ) صفه و ایوان را گویند. (برهان). صفه و ایوان و رواق. (ناظم الاطباء). صفه و ایوان. آنرا بشکم نیز خوانند و بیکم و بجکم تصحیف بشکم است و لغتی جداگانه نخواهد بود. (انجمن آرا) (آنندراج) (از رشیدی) (از جهانگیری). این صورت مصحف بچکم و بجکم و بشکم است. (یادداشت مؤلف) : بسی رفتم پی(۱) آز، اندرین پیروزه گون بیکم(۲) کم آمد عمر و نامد مایه آز و

آرزو را کم. ناصرخسرو. پنجاه سال شد که درین سبز بیکمم(۳). ناصرخسرو. و رجوع به بچکم و بجکم و پشکم و بشکم شود. (۱) - ن ل: پس. (۲) - ن ل: بشکم، و در این صورت شاهد معنی نخواهد بود. (۳) - در جهانگیری بشکمم و در این صورت شاهد نیست.

بی کمر.

[کَ مَ] (ص مرکب) (از: بی + کمر) بی کمربند ||. کمر مانند کلاه علامت منصب و مقام بوده است و بی کمر کنایه از فاقد منصب و مقام است : مبین حقیر گدایان عشق را کاین قوم شهان بی کمر و خسروان بی کلهند.حافظ. رجوع به کمر شود.

بی کم و بیش.

[کَ مُ] (ص مرکب، ق مرکب) بدون زیاده و کم. عیناً.

بی کم و زیاد.

[کَ مُ] (ص مرکب، ق مرکب) بدون زیاده و نقصان. بدون عیب. کام و بالتمام. درست و صحیح. (ناظم الاطباء).

بی کم و کاست.

[کَ مُ] (ص مرکب، ق مرکب) بی نقصان یعنی کامل و متمم. (آنندراج).

بی کم و کسر.

[کَ مُ کَ] (ص مرکب، ق مرکب) کامل. بی نقصان. بی هیچ کمی. بی هیچ کاهش.

بیکن.

[کِ] (انگلیسی، اِ)(۱) ساختمانی روشن یا پدیدار که اغلب در محل مرتفعی ساخته میشود و مخصوصاً برای راهنمائی خلبانها و دریانوردان بکار میرود. بیکنهای دریایی، فانوس دریایی یا منارهٔ البحر نامیده میشوند. در ایران هوانوردان معمولاً لفظ بیکن را بجای بیکن رادیوئی بکار میبرند که بنابر تعریف عبارتست از ایستگاه فرستندهء رادیوئی که با پخش علاماتی، طیاره و کشتی را در ناوبری یاری میکند. بیکن رادیوئی امتدادنما بوسیلهء علامات رادیویی دالان هوایی را مشخص میکند. (از دائرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Beacon.

بیکن.

[بِ کِ] (اِخ)(۱) راجر. کشیش و فیلسوف و مدرس فرانسیسکن انگلیسی. (حدود ۱۲۱۴ - ۱۲۹۴ م.). در آکسفورد و دانشگاه پاریس تحصیل و تدریس کرد و ظاهراً آشنایی او با کتاب سرالاسرار ارسطو در پاریس توجهش را به علوم جلب نمود. مردی تندخو و ستیزه جو بود. در ۱۲۵۲ م. به فرانسیسیان پیوست و از آغاز امر بین او و آنان که بر او مقدم بودند اختلاف افتاد. سرانجام هم فرانسیسیان که نوشته های پیروان خود را سانسور میکردند بعنوان تعلیم دادن «چیزهای تازهء مظنون» محکومش کردند و در

۱۲۶۸ تا ۱۲۹۲ م. محبوس بود و کمی بعد درگذشت. بیکن از فضلای عصر خود بود و یونانی و عبری و احتمالاً عربی نیز میدانست. معتقد بود که علم مکمل دین است نه مخالف آن. به علوم طبیعی و تجربه و به مشاهدهء مستقیم اهمیت میداد و بهمین جهت او را از پیشروان روش تازهء علمی شمرده اند. آثار معروفش کتاب اکبر، کتاب اصغر و کتاب سوم است که آنها را برای پاپ کلمنس چهارم نوشت. تألیفاتی در کیمیا داشته است و بهمین جهت کتابهای بسیار در سحر و کیمیا به او نسبت داده اند. اختراع باروت را نیز بغلط به او نسبت داده اند و بعضی وی را سازندهء تلسکوپ و میکروسکوپ شمرده اند ولی سند این ادعا بسیار ضعیف است. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bacon, Roger.

بیکن.

[بِ کِ] (اِخ) فرانسیس. فیلسوف انگلیسی (۱۵۶۱ - ۱۶۲۶ م.) و از رجال انگلستان. پدرش از اطرافیان ملکهء الیزابت بود. خودش در ۱۵۸۴ م. به عضویت پارلمنت رسید، ولی مخالفتش با برنامهء مالیاتی الیزابت پیشرفت سیاسی او را بتأخیر انداخت، و فقط در نتیجهء مساعی «ارل آواسکس» بود که ملکه حاضر شد او را بعنوان عضو غیررسمی «شورای دانایان» بپذیرد. معذلک در محاکمهء «ارل آواسکس» سعی بسیار مبذول کرد تا «ارل» محکوم به خیانت گردید. در سلطنت جیمز اول بسرعت ترقی کرد و در ۱۶۱۸ م. بارون و در ۱۶۲۱ م. لقب وایکانت و منصب لرد چانسلر یافت. در همین سال متهم به قبول رشوه در مقام لرد چانسلری گردید، و به این امر اعتراف کرد. و به چهل هزار لیره جریمه و طرد از دربار و سلب صلاحیت از خدمات دولتی و حبس در برج لندن محکوم گردید. اگرچه شاه مجازاتش را بخشید وی انزوا گزید و به نوشتن پرداخت. بیکن علی رغم مفاسد اخلاقیش فیلسوفی بزرگ و نویسنده ای توانا بود. بزرگترین خدمت وی به فلسفه تدوین و استوار ساختن و ترویج روش استوار در علوم تجربی بود. اثر معروفش کتاب: اینستا و راتیوماگنا (احیاءالعلوم کبیر) است که فقط به اتمام دو جلد آن موفق شد یکی پیشرفت دانش (۱۶۰۵ م.) و دیگری ارغنون نو (۱۶۲۰ م.) (بجای ارغنون ارسطو). اگر بیکن شخصاً کشف و اختراعی ندارد در بسط علوم تجربی در انگلستان و در وارد کردن اروپائیان در تجدد علم و فلسفه تأثیری عظیم داشته است. از آثار دیگرش مقالات (۱۵۹۷ م.) است که در ادبیات مقامی ممتاز دارد. در کتاب دیگرش بنام «آتلانتیس نو» (۱۶۲۷ م.) مدینهء فاضله ای را مبتنی بر اصول علمی شرح میدهد. بعضی معتقدند که اشعار و نمایشنامه هایی که معمولاً به شکسپیر نسبت داده میشود در واقع از بیکن بوده است. (از دائرة المعارف فارسی).

بیکن.

[بِ کِ] (اِخ)(۱) نثنیل (۱۶۴۷ - ۱۶۷۶ م.). سرکردهء شورشی که در ۱۶۷۶ م. در مهاجرنشین ویرجینیا (ایالات متحدهء آمریکای حالیه) برپا شد. سبب عمدهء آن استثمار خرده مالکین بتوسط انگلستان بود. بیکن پیش از اینکه بتواند نیات اصلاحی خود را عملی سازد درگذشت و شورش از کار افتاد. تنها فایدهء شورش شکست بارکلی در برابر شورشیان و مراجعت به انگلستان و پایان یافتن حملات هندیشمردگان بود. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bacon, Nathaniel.

بی کنار.

[کَ / کِ] (ص مرکب) (از: بی + کنار) بی کران. بی طرف. بی کناره. بی انتها : روز تو فرخنده باد و عمر تو پاینده باد دولت تو بی کران و ملکت تو بی کنار.فرخی. یکی را مباد عزل یکی را مباد غم یکی باد بی زوال یکی باد بی کنار.فرخی. نعمتش پاینده باد و دولتش پیوسته باد دولت او بی کران و نعمت او بی کنار.فرخی. ای پسر در دلبری بسیار شد نیرنگ تو بی کنار و بی کران شد صلح ما و جنگ تو. سوزنی. نیست کسم غمگسار خوش به که باشم هست غمم بی کنار لهو چه جویم؟خاقانی. رجوع به کنار و بی

کناره و بی کرانه شود.

بی کناره.

[کَ / کِ رَ / رِ] (ص مرکب) (از: بی + کناره) بی کنار. بی اندازه. بی حد. بی کرانه ||. سخت بسیار. فراوان : بی طاعتی داد این جهان پر اَز نعیم بی مرش وین بی کناره جانور گشتند بنده یکسرش. ناصرخسرو. وگر با سرشبان خلق صحبت کرد خواهی تو کناره کرد باید ای پسر زین بی کناره رم. ناصرخسرو. با آن غم و رنج بی کناره داروی فرامشیست چاره.نظامی. رجوع به کناره شود.

بیکند.

[کَ] (اِ) زاغه. آغل. (یادداشت مؤلف).

بیکند.

[بَ کَ] (اِخ) نام شهری است که در روایات قدیم بنای آن را به جمشید نسبت دهند و گویند که سالها پایتخت افراسیاب بود و به کنگ دژ یا کندژ مشهور است. و آن در پنج فرسخی بخارا و سر راهی که نزدیک «فربر» به جیحون میرسد قرار دارد و اکنون هم موجود است. این شهر در قرن چهارم دارای قلعه ای بود که فقط یک دروازه داشت و در وسط شهر مسجدی بود مزین به سنگهای مرمر و محرابی زراندود و حومهء آن بازار داشت که گویند به هزار میرسید. (از ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی ص ۴۹۲). و نیز رجوع به تاریخ بخارای نرشخی ص ۵ ، ۲۱ ، ۲۲ و حدود العالم، معجم البلدان، نزهة القلوب ص۲۶۱، مراصدالاطلاع، الفهرست ابن الندیم، الجماهر ص ۲۰۵، ۱۵۷، فهرست حبیب السیر، مجمل التواریخ ص۳۰۹ و برهان و فرهنگهای فارسی شود : منه دل در جهان کز بیخ برکند جهان جم را که او آکند بیکند.ناصرخسرو.

بیکنده.

[کَ دَ] (اِخ) از قریه های طبرستان است در نزدیکی باول، و باول رود بزرگی است. (از مراصدالاطلاع). و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص ۳۲۶ و تاریخ گزیده ص۹۴ و معجم البلدان شود.

بیکندی.

[بَ کَ] (ص نسبی) منسوب است به بیکند از بلاد ماوراءالنهر در یک منزلی بخارا و جمعی از علما به این دیار منسوبند و آنجا فعلاً خراب است. (از انساب سمعانی).

بیکنزفیلد.

[کِ] (اِخ)(۱) لقب «دیزریلی بنجمین». او اولین کسی است که به «ارل آو بیکنزفیلد» ملقب گردید (۱۸۰۴ - ۱۸۸۱ م.). سیاستمدار محافظه کار و نویسندهء انگلیسی، پدرش «آیزک دیزریلی» (۱۷۶۶ - ۱۸۴۸ م.) یهودی و ادیب بود. بنجمین در ۱۳سالگی تعمید یافت و مسیحی شد. مدتی در دارالوکاله ای کار کرد سپس به ادبیات پرداخت و در ۱۸۳۷ م. به عضویت پارلمنت رسید. دو سال بعد با ویندم لویس ازدواج کرد. وی در دولت (۱۸۴۱ تا ۱۸۴۶ م.) پیل راه نیافت و گروه «انگلستان جوان» را تشکیل داد و بتدریج

بعنوان رهبر حزب محافظه کار در پارلمنت شناخته شد. در طی ۲۰ سال بعد محافظه کاران سه دولت کوتاه عمر فاقد اکثریت تشکیل دادند (۱۸۵۲ ، ۱۸۵۸ - ۱۸۵۹ ، ۱۸۶۸ - ۱۸۶۶ م.) که در آنها وزیر دارائی و رهبر مجلس عوام بود و در ۱۸۶۸ م. به نخست وزیری رسید و نیز مجدداً در ۱۸۷۴ م. نخست وزیر شد. از ابتکارات وی یکی خرید سهام کانال سوئز از خدیو مصر بود به اندازه ای که اختیار امور کانال را بدست انگلستان داد و دیگر اینکه ملکه ویکتوریا را واداشت تا بعنوان امپراطور هند تاجگذاری کرد (۱۸۷۶ م.). شورش بلغارستان (۱۸۷۶ م.) و جنگ روس و عثمانی (۱۸۷۷ تا ۱۸۷۸ م.) که بدنبال آن آمد عرصهء معروفترین زورآزمائیهای سیاسی او بود. دیزریلی مؤسس و الهام بخش حزب محافظه کار جدید بود. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Beaconsfield.

بیکنل.

[نِ] (اِخ)(۱) هرمان. (انگلیسی) مترجم بزرگترین و ذیقیمت ترین ترجمه های منظوم دیوان حافظ به انگلیسی. این شخص در سال ۱۸۳۰ م. متولد شد و در ابتدا به تحصیل طب در بیمارستان سن بارتلمئو پرداخت و در سال ۱۸۵۴ م. به اخذ درجهء M.R. C. S. نائل گردید و در خدمت طبی لشکری وارد شد. در ایام شورش هندوستان در آنجا بود و سفرهای بسیار در اروپا و آسیا و آفریقا و آمریکا کرد و بنام عبدالواحد در سال ۱۸۶۲ م. بزیارت مکه رفت و حج بعمل آورد. مدتی نیز در شیراز بسرآورده و در آنجا به تحقیقات نکات مشکوکهء دیوان حافظ اشتغال داشته است و شخصاً به اماکن و نقاطی که شاعر در اشعار خود ذکر کرده رفته و برأی العین مشاهده نموده است. وی در سال ۱۸۷۵ م. وفات یافت و بعد از مرگ وی برادرش بیکنل. A. S. در همان سال تألیف او را با دقتی ناشی از محبت برادری انتشار داد. کتاب وی علاوه بر یک دیباچه و مقدمه و ضمیمه و فهرستها و تصویر مشتمل است بر ترجمهء کامل یا ناقص ۱۸۹ غزل، تمام ۴۲ قطعه، ۶۹ رباعی و دو مثنوی و یک مخمس. (از سعدی تا جامی تألیف ادوارد برون انگلیسی ترجمهء علی اصغر حکمت ص ۳۳۰). (۱) - Bicknell, Herman.

بیکنی.

[] (اِخ) کوه لاجورد. نام قدیم کوه دماوند کنونی. (تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۱۷۰).

بی کوئی.

(حامص مرکب) مرادف بی کس و بی رفیق. (غیاث). بی کسی، و بی کس و کو مترادف با یکدیگرند. (آنندراج).

بیکه.

[بَ کَ / کِ] (اِ) (مؤنث بیک) بانو. بی بی. خاتون. خانم. بیگم. سیدهٔ. ستی. حُرّهٔ. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیک و بیکم شود.

بی کی.

[کَ / کِ] (ص مرکب) بی وقت. بی هنگام || بدون دور. (ناظم الاطباء).

بیکی.

[] (اِخ) سرقوقیتی بیکی (سرقویتی بیکی، سرقونتی بیکی یا فقط بیکی). زوجهء تولی بن چنگیزخان و مادر منکوقاآن و هولاکو و قوبیلای قاآن و اریق بوکا. (تاریخ جهانگشای جوینی ج ۲ ص ۲۱۹، ۲۵۰ و ۲۵۶).

بیکی.

[بِ] (اِخ)(۱) ویلیام بلفور. (۱۸۲۵ - ۱۸۶۴ م.) جراح و محقق اسکاتلندی در افریقای غربی و عالم فقه اللغهٔ. رود نیجر را بر روی تجارت گشود و اطلاعاتی در باب زبانهای محلی گرد آورد و کتاب مقدس را به یکی از این زبانها ترجمه کرد. (دائرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Baikie.

بی کیار.

[کیا / کُ] (ص مرکب، ق مرکب)بجلدی. بچالاکی. بی کاهلی. (یادداشت مؤلف). با زرنگی. تند : مرد مزدور اندر آغازید کار پیش او دستان همی زد بی کیار.رودکی. بدو گفت بهرام شو پایکار بیاور که سرگین کشد بی کیار.فردوسی. بر مهتر زرق شد بی کیار که برسم یکی زو کند خواستار.فردوسی. بخان براهام شو بی کیار نگر تا چه یابی نهاده بیار.فردوسی. رجوع به کیار شود.

بی کیاری.

[کیا / کُ] (حامص مرکب)جلدی. چابکی. زرنگی.

بی کیدن.

[بَ دَ] (مص) آب را به دهن گرفته و تف کردن و پراندن. (شعوری ج ۱ ص ۱۸۸).

بی کیش.

(ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + کیش) بی دین. بی ایمان. کافر. رجوع به کیش شود.

بی کیل.

[کَ / کِ] (ص مرکب) (از: بی + کیل) بدون کیل. بی کیله. که چیزی را وزن نکنند. بی سنجش : دینْت را با عالم حسی به میزان برکشند بی تمیزان کار دین بی کیل و بی میزان کنند. ناصرخسرو. و رجوع به کیل شود.

بی کینه.

[نَ / نِ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + کینه) بدون کینه. که حس کینه و انتقامجوئی ندارد : همه شهر مکران تو ویران کنی چو بی کینه آهنگ شیران کنی.فردوسی. رجوع به کینه شود.

بیکینی.

(اِخ) آتول غیرمسکون، شامل ۳۶ جزیرهء کوچک اقیانوس کبیر مرکزی، جزء جزائر مارشال، آزمایشهای بمبهای اتمی کشورهای

متحدهء امریکا در ۱۹۴۶ م. در اینجا انجام گرفت. (دائرة المعارف فارسی).

بیگ.

[بَ / بِ] (ترکی، اِ) بـگ. بیـک (ترکی، مخفـف بیـوک = بزرگ) لقـب گـونه ای است که در آخر اسم مردان درآیـد. (یادداشـت مؤلف ||). شـخص بزرگ و امیر. (فرهنـگ نظـام). امیر. (غیاث). امیر و شاهزاده ||. آقا ||. پسـران پاشا ||. ناخـدایان ||. مأمورین خارجی: ایلچی بیگ. ترجمان بیگ ||. حکمران تونس. بای ||. نایب السـلطنهء الجزایر ||. والی الجزایر ||. رؤسای کرد، گاهی به این عنوان خوانده میشده اند. آنکه در مقام از خان خردتر است. (یادداشت مؤلف). بَگ. در زبان ترکی بیگ لقب اشـخاص بزرگ است و تـاکنون در مملکت ترکی همان اسـتعمال هست لیکن در ایران بیگ در آخر اسم نوکرهای کم درجهء دولتی می آیـد و در آخر اسم نوکرهای خصوصـی هم می آیـد. همچنین در زبان ترکی لفظ خان مخصوص سـلاطین و شاهزادگان است اما در ایران به اشـخاص متوسـط هم خـان گفته میشود. جهت تنزل معنی خان و بیگ در ایران رقابت میان ترکان عثمانی و ایرانیان بود که در آخر قرن دهم هجری بعـد از تأسـیس دولت صـفویه در ایران شـروع شـد. بمجرد تأسـیس دولت صـفویه جنگ میان دو دولت مذکور در جریـان آمـد و تـا قریب دویست سـال ادامه داشت. در آن مـدت قریب چهل سال جنگ میان ایشان واقع شـد و به جنگهای نادرشاه خاتمه یافت. در دوران رقابت، سلاطین ترک به امرای خود با لفظ پاشا (مخفف پادشاه) که مخصوص سلاطین ایران بود لقب دادند و سـلاطین ایران هم لفظ خان را که مخصوص سلاطین ترک بود به امرای خود لقب دادند و بیگ هم که در ترکی مخصوص امراء بود در ایران به اشـخاص کم رتبه و عادی داده شـد. بعـد که رقابت تمام شـد الفاظ در معانی ثانوی خود ماندند. (از فرهنگ نظام). این لقب اکنون از ارزش خود افتاده است و این ایام به اشخاص کوچک داده میشود. (از ناظم الاطباء). رجوع به بیک و بک شود.

بیگابیگی.

[بَ / بِ بَ / بِ] (اِ مرکب)امیرالامراء و شـاهزادهء شاهزادگـان. (نـاظم الاطبـاء). ظـاهراً دگرگون شـدهء بیگلربیگی است. رجوع به بیگلربیگی شود.

بی گاده.

[دَ / دِ] (ص مرکـب) متنفر و بیزار از زن. (نـاظم الاطبـاء) (آننـدراج) (از فرهنـگ شـعوری ||). عِنّیـن و آنکـه مردی نـدارد. (نـاظم الاطباء). نامرد. (آنندراج) (از فرهنگ شعوری).

بیگار.

(اِ) مجرگ. (حاشـیهء لغت فرس اسـدی نخجوانی). کار فرمودن بی مزد. کار بی اجرت. (از برهان) (از ناظم الاطباء) (از انجمن آرا) (از رشـیدی). شایگـان. شاهگـان. کـار بی مزد و بفرمـان شـاه. بیگاری. که کار بی مزد باشـد. کاری که برای انجام دادن آن اجرت نپردازند. کار بی مزد. شاکار : کشاورز و دهقان و بیگار مرد همه رزم جویند و ننگ و نبرد.فردوسـی. در سـخره و بیگار تنی از خور و از(۱) خـواب روزی برهـد جـان تـو زیـن سـخره و بیگـار. ناصرخسـرو. آتش بر دیـگ پی کـار تست آب بـه بیگـار تـو در آسیاست.ناصرخسـرو. بیگار تو چون کند همی آب تا غله دهدت سـنگ گردان.ناصرخسـرو. عیسی است جان پاک و خر است این تن پلید بیگار خر همی همه بر عیسـی افکنم. سـید حسن غزنوی. لعلت که چون نگین سـلیمان فتاده ست جمشـید را بسـخره و بیگار میبرد. شـرف شـفروه. مردم شـهر را بیگار میفرمودند. (المضاف الی بدایع الازمان ص ۵۰). -امثال: بیگار کشـی به که بی کار باشـی.

(جامع التمثیل). بیگار باشی بهتر که بی کار باشی. (یادداشت مؤلف). - بیگار گرفتن؛ بزور و بدون مزد و اجرت کسی را به کار کردن واداشتن. (از ناظم الاطباء ||). نام نوعی خراج که در قدیم از قراء می گرفته اند. (مرآت البلدان ج ۱ ص۳۳۷). (۱) - ن ل: زین خور و زین.

بی گاره.

[رَ / رِ] (ص) ناتوان. عِنّین. (ناظم الاطباء). شاید تصحیفی از بیگاده باشد.

بیگاری.

(حامص) نسبت به بیگار است. کار اجباری بی مزد. (یادداشت مؤلف). کار بی مزد. کار رایگان. سخره. شاکار. شایگان : از عبدالملک نقاش مهندس شنودم که روزی پیش سرهنگ بوعلی کوتوال گفت هفت بار هزار هزار درم نفقات شده است بوعلی گفت مرا معلوم است که دو چندین حشر و بیگاری بوده است و همه بعلم من بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۰۸). این کوشک بچهار سال برآمد و برون از حد نفقات کرد و حشر و مرد بیگاری به اضعاف آن آمد. (تاریخ بیهقی ص۵۰۸). منشین بی کار از آنکه بیگاری به زانکه کنی بخیره بی کاری.ناصرخسرو. من ز بیگاری ارچه در کارم بسلاح تو میکنم پیکار.خاقانی. -امثال: بیگاری بهتر که بی کاری. بیگاری به که بی کاری. بیگاری به از بیکاری است. (انجمن آرا). - به بیگاری گرفتن؛ به سخره گرفتن. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیگار شود.

بیگان.

(اِخ) دهی از دهستان زیارت بخش شیروان شهرستان قوچان است و ۱۶۶ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۹). نام محلی کنار راه شیروان به بجنورد میان زیارت و سیساب در ۲۵۳۸۳۰ گزی مشهد. (از یادداشت مؤلف).

بیگانگان.

[نَ / نِ] (اِ) جِ بیگانه. غریبه. غیرخویشاوند. غیرخودی : برادر بدش چند و چندی پسر ز بیگانگان آنکه بد باهنر.فردوسی. چنین هم تو از مهر او چشم دار ز بیگانگان زین سپس خشم دار.فردوسی. مر استاد او را بر خویش خواند ز بیگانگان جای پردخت ماند. (حاشیهء لغت فرس اسدی نخجوانی). چو دولت خواهد آمد بنده ای را همه بیگانگانش خویش گردند.ابن یمین ||. بیرونیان. اجنبیان. اغیار : و همه اطراف ممالک بیگانگان فروگرفته بودند و اسلام قوی گشته. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۱۱). ای بسا هندو و ترک همزبان ای بسا دو ترک چون بیگانگان.مولوی. من از بیگانگان هرگز ننالم که با من هرچه کرد آن آشنا کرد.حافظ||. نامحرم : ز بیگانگان چشم زن کور باد چو بیرون شد از خانه در گور باد.سعدی. رجوع به بیگانه شود.

بیگانگی.

[نَ / نِ] (حامص) صفت بیگانه. چگونگی بیگانه. (یادداشت مؤلف). غیریت. مقابل خودی. عدم آشنایی. (از ناظم الاطباء). مقابل یگانگی. (یادداشت مؤلف). ناآشنایی. ناشناسی ||. غربت. بیگانه بودن. اجنبی بودن. (از ناظم الاطباء) (از یادداشت مؤلف||). عدم قوم و خویشی. (ناظم الاطباء) : مرو پیش او جز به بیگانگی مگردان زبان جز به دیوانگی.فردوسی. بسی آفرین خواند بر خانگی بدو گفت بس کن ز بیگانگی.فردوسی. یکی خلعت افکند بر خانگی فزونتر ز خویشی و بیگانگی.فردوسی. با دو حکیم از سر

همخانگی شد سخنی چند ز بیگانگی.نظامی. ای سپر افکنده ز مردانگی غول تو بیغوله‌ء بیگانگی.نظامی. خیال همه خوابها خانگیست در آن آشنائی نه بیگانگیست.نظامی. زنهار پند من پدرانه ست گوش دار بیگانگی مورز که در دین برادری.سعدی. مرا بعلت بیگانگی ز خویش مران که دوستان وفادار بهتر از خویشند.سعدی. بیگانگی نگر که من و یار چون دو چشم همسایه ایم و خانه‌ء هم را ندیده ایم. (یادداشت بخط مؤلف). - بیگانگی کردن؛ آشنایی نورزیدن. یگانگی نخواستن. از خویشی و قرابت دوری خواستن : میگفت ملکا اگر با تو آشنایی کنم برنجانی و اگر بیگانگی کنم بسوزانی. (قصص الانبیاء). گرفتم سرو آزادی نه از ماء معین زادی مکن بیگانگی با ما چو دانستی که از مایی. سعدی. میکند با خویشتن بیگانگی با غریبان آشنایی میکند.سعدی||. خصومت و عداوت. (ناظم الاطباء) : برادر دو داری به هندوستان به بیگانگی گشته همداستان.فردوسی. تا خانها یکی شود و همه اسباب بیگانگی برخیزد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۲). روا آید(۱) از دوست بیگانگی چو دشمن گزینی بهم خانگی.سعدی||. (اصطلاح صوفیه) استغنای عالم الوهیت را گویند که بهیچ چیز و بهیچوجه مفتقر نیست و بهیچ چیز مماثلت و مشابهت ندارد. (کشاف اصطلاحات الفنون). (۱) - ن ل: دارد.

بیگانه.

[نَ / نِ] (ص مرکب)(۱) غیر. ناآشنا. (غیاث). مقابل یگانه. (آنندراج). مقابل آشنا. (از ناظم الاطباء). مقابل خودی. (یادداشت مؤلف). اجنبی. غریبه. خارجی. غریب و اجنبی و کسی که از مردم آنجا نباشد. (از ناظم الاطباء). اجنبی. غیر. بیرونی. خارجی. غریب. جز اهل وطن. غریبه. پراکنده. (یادداشت مؤلف). ناشناس. نامعلوم. غریبه : به ایران نخواهند بیگانه ای نه قیصرنژادی نه فرزانه ای.فردوسی. گر او بفکند فر و نام پدر تو بیگانه خوانش مخوانش پسر.فردوسی. بزرگان و بیگانه و خویش اوی نهادند سر بر زمین پیش اوی.فردوسی. برفتند گردن کشان پیش اوی ز بیگانه وآنکس که بد خویش اوی. فردوسی. مرغزاری که بیک چند تهی بود ز شیر شیر بیگانه در او خواست همی کرد گذر. فرخی. بود یک هفته بنزدیکی بیگانه و خویش. منوچهری. آخر چیره نبود جز که خداوند حق آخر بیگانه را دست نبد بر عجم.منوچهری. نباشد هیچ بیگانه ستمگر نباشد هیچ آزاده ستمبر.(ویس و رامین). دست لشکریان از رعایا چه در ولایت خود و چه در ولایت بیگانه و دشمن کوتاه دارید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۴۷). و رأی عالی چنین اقتضا میکند که چند تن را از اعیان دیلمان... با تو فرستاده آید تا از درگاه دورتر باشند که مردمانی بیگانه اند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۷۱). همان خواه بیگانه و خویش را که خواهی روان و تن خویش را.اسدی. با نبی بود آشنا بیگانه چون شد بولهب وز حبش بیگانه آمد آشنا چون شد بلال. معزی. روز نوروز نخست کس از مردمان بیگانه، موبد موبدان پیش ملک آمدی. (نوروزنامه). شراب، بیگانه دوست گرداند. (نوروزنامه). از قبول خدمت تو سرفرازم چون سپهر خویش گردم با طرب، بیگانه گردم با سخن. سوزنی. چو بیگانه وامانم از سایه‌ء خود ولی در دل آشنا میگریزم.خاقانی. آشنای دل بیگانه شدی آب و نان از در بیگانه مخور.خاقانی. قلم بیگانه بود از دست گوهربار او لیکن قدم پیمانه‌ء نطق جهان پیمای او آمد.خاقانی. ای آنانکه در صحبت من یگانه و از الفت دیگری بری و بیگانه می باشید. (ترجمه‌ء تاریخ یمینی ص ۴۴۵). گر این بیگانه ای کردی نه فرزند ببردی خان و مانش را خداوند.نظامی. همه جا دزد از بیگانه خیزد مرا بنگر که دزد از خانه خیزد.نظامی. بگرد چشمه دل را دانه میکاشت نظر جای دگر بیگانه میداشت.نظامی. جان بیگانه ستاند ملک الموت بزجر زجر حاجت نبود عاشق جان افشان را. سعدی. دل خویش و بیگانه خرسند کرد نه همچون پدر سیم و زر بند کرد.سعدی. ز بیگانه پرهیز کردن نکوست که دشمن توان بود در روی دوست.سعدی. بنده‌ء حلقه بگوش ار ننوازی برود لطف کن، لطف که بیگانه شود حلقه بگوش. سعدی. آشنایان ره عشق گرم خون بخورند ناکسم گر بشکایت سوی بیگانه روم.حافظ. صائب ز آشنایی عالم کناره کرد هر کس که شد بمعنی بیگانه آشنا.صائب||. کسی که در جایی غریب و ناشناس و اجنبی باشد. (ناظم الاطباء). که از سرزمین بیگانه است. - بیگانه بوم؛ سرزمین غیرخودی.

خارجه. سرزمین غریب. سرزمین بیگانه. - بیگانه شهر؛ شهر که جزو کشور نیست. ولایت غربت. شهر غریب. شهر ناآشنا : به بیگانه شهر اندرون ساخت جای بر آن سان که پرمایه تر کدخدای.فردوسی. - بیگانه کشور؛ مملکت غریب. مملکت غیر. خارجه : به بیگانه کشور فراوان بماند کسی نامهء تو بر او برنخواند.فردوسی. - زمین بیگانه؛ که بیرون از مملکت است. خارجه. خارج از کشور : حسنک بوصادق را گفت این پادشاه روی بکاری بزرگ دارد و بزمینی بیگانه می رود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۷). - شهر بیگانه؛ ولایت غربت و ناآشنا. خارج از مملکت و کشور : خدایگانا بامس بشهر بیگانه فزون ازین نتوانم نشست دستوری. دقیقی (دیوان ص۱۳۴). بداروها علاج پذیرد که از راه دور و شهرهای بیگانه آرند. (کلیله و دمنه ||). کسی که قوم و خویشی با کسی نداشته باشد. (ناظم الاطباء). آنکه از اهل بیت نباشد. (یادداشت مؤلف). آنکه به نسب پیوسته نباشد. مقابل خویش. (یادداشت مؤلف). که قرابت و بستگی و نسبت خانوادگی ندارد. مقابل خویش و خویشاوند. غیروابسته. غیرمرتبط : ترا پوزش اکنون نیاید بکار نه بیگانه را خواستی شهریار.فردوسی. تو نوذرنژادی نه بیگانه ای پدر تند بود و تو دیوانه ای.فردوسی. آنچه گشاده آمده است ببرادر یله کنیم که نه بیگانه را بود تا خلیفت ما باشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۳). - بیگانه خویش کسی شدن؛ علقهء خویشی یافتن : هرآنگه که بیگانه شد خویش او(۲) بدانست راز کم و بیش او(۳).فردوسی. - بیگانه شدن؛ ناآشنا شدن : مغبچه ای میگذشت راهزن دین و دل در پی آن آشنا از همه بیگانه شد.حافظ ||. - به غربت افتادن : که سگ را بخانه دلیری بود چو بیگانه شد بانگ وی کم شود.فردوسی. - بیگانه گردیدن؛ بیگانه شدن. علقهء خویشی گسسته شدن : خویش بیگانه گردد از پی سود خواهی آن روز مزد کمتر دیش.رودکی ||. - ناآشنا شدن. منقطع العلاقه گشتن : بشمشیر از تو بیگانه نگردم که هست از دیرگه باز آشنایی.سعدی. - بیگانه و خویش؛ نا آشنا و آشنا. غریب و آشنا. جمع مردم اعم از آشنا و ناآشنا. (ناظم الاطباء) : بود یک هفته بنزدیکی بیگانه و خویش. منوچهری ||. نامحرم. غیر خویش : نشستنگه و رود و می ساختند ز بیگانه خرگه بپرداختند.فردوسی. نگوئی ترا جفت در خانه کیست پس پرده این مرد بیگانه کیست. فردوسی(۴). چو در روی بیگانه خندید زن دگر مرد گو لاف مردی مزن.سعدی. حارس بوستان در خانه سر خر به که پای بیگانه.اوحدی. -امثال: زن تا نزاید بیگانه است. (جامع التمثیل||). دور. بری. غیروابسته و غیرمرتبط : بی روزه و بی نماز و بی نور بیگانه ز عقل و از ادب دور.نظامی. ترسم که ز بیخودی و خامی بیگانه شوم ز نیکنامی.نظامی. که پندارم از عقل بیگانه ای نه مستی همانا که دیوانه ای.سعدی. ساقیا می ده که ما دردی کش میخانه ایم با خرابات آشناییم از خرد بیگانه ایم.سعدی ||. نادر. (غیاث ||). نامأنوس. غیرواقف. غیروارد : نه بیگانه از تخت و افسر بدند سزای بزرگی بگوهر بدند.فردوسی ||. دشمن : همی گفت ناساخته خانه را چرا ساختم رزم بیگانه را.فردوسی. - بیگانهء آشنانام؛ از اسمای معشوق است. (آنندراج). - بیگانه وش؛ از اسمای معشوق است. (آنندراج). (۱) - پهلوی beganak , beganik. (حاشیهء برهان چ معین). (۲) - ن ل: تو. (۳) - ن ل: تو. (۴) - در یادداشتی به اسدی نسبت داده شده است.

بیگانه پرست.

[نَ / نِ پَ رَ] (نف مرکب)اجنبی پرست. طرفدار بیگانگان. آنکه اجنبی را بر خودی رجحان دهد. آنکه منافع خارجیان را بیشتر مراعات کند.

بیگانه پرستی.

[نَ / نِ پَ رَ] (حامص مرکب) عمل بیگانه پرست. طرفداری از بیگانه. حمایت از اجانب.

بیگانه خوار.

[نَ / نِ خوا / خا] (اِ مرکب)(۱)نامی است که برای گویچه های سفید وضع شده است. رجوع به جانورشناسی عمومی تألیف مصطفی فاطمی ج ۱ ص۱۸۹ و رجوع به بیگانه خواری شود. (۱) - Phagocyte.

بیگانه خواری.

[نَ / نِ خوا / خا](حامص مرکب)(۱) عمل لوکوسیتها در بدن چنانست که اجسام خارجی را که وارد بدن شده اند احاطه نموده و بدرون خود میبرند و اگر قابل گوارش باشند خورده و گرنه به نقاط دورتری انتقال میدهند. این عمل را بیگانه خواری و گویچه های سفید را بیگانه خوار میگویند. (از جانورشناسی عمومی ج ۱ ص۱۸۹). (۱) - Phagocytos.

بیگانه خوی.

[نَ / نِ] (ص مرکب) (از: بیگانه + خوی) آنکه عادت و خوی بیگانگان دارد. با خوی دشمنان : ازین آشنایان بیگانه خوی دورویی نگر یکزبانی مجوی.نظامی.

بیگانه رو.

[نَ / نِ] (ص مرکب) (از: بیگانه + رو) با وضع و حالت غریبان. غیرآشنا. اجنبی : ور بخرگه بگذرد بیگانه رو حمله بیند از سگان شیرانه او.مولوی.

بیگانه نواز.

[نَ / نِ نَ] (نف مرکب) نوازندهء بیگانه. آنکه بیگانه را نوازش کند. غریب نواز.

بیگانه نهاد.

[نَ / نِ نِ / نَ] (ص مرکب) (از: بیگانه + نهاد) آنکه دارای خوی بیگانگان باشد. (ناظم الاطباء). بیگانه خوی : قانع بخیالی ز تو بودیم چو حافظ یارب چه گداهمت و بیگانه نهادیم.حافظ.

بیگانه وار.

[نَ / نِ] (ص مرکب) (از: بیگانه + وار) بسان مردم غریب و اجنبی. ناآشنا : بیگانه وار میگذری از دیار چشم ای نور دیده حب وطن در دل تو نیست. صائب.

بیگاو.

(اِخ) نام پهلوانی در داستان گرشاسب : گَوی بد ورا نام بیگاو بود سنانْش اژدها را جگرکاو بود.اسدی.

بیگاه.

(ص مرکب، ق مرکب، اِ مرکب) شام. در برابر صبح. (از برهان). وقت شام. (آنندراج). شام. مقابل صبح. (ناظم الاطباء). نزدیک

شب هنگـام. تنگاتنـگ غروب. آفتاب زرد : عبـدالمطلب را سوی ابرهه آورد و چون به لشـکرگاه رسـید روز بیگاه بود خبر به ابرهه بردنـد که مهتر مکه آورده اند و آن شب ابرهه را نتوانست دیدن. (ترجمهء طبری بلعمی). بکوه و بیابان و بیراه رفت شب تیره تا روز بیگاه رفت.فردوسـی. امروز ما را [سـلطان محمود] که شـراب خوردیمی و ترا [سلطان مسعود] شراب دادیمی اما بیگاه است... این نواخت بیابی. (تاریـخ بیهقی چ ادیب ص ۱۲۸). چرا بصـحبت شـریف حضرت خواجه نمی شتابی من او را عذر گفتم که روز بیگاه است. (انیس الطالبین ص ۲۶ ||). دیرهنگـام در شب. در دل شب. دیری از شب گذشـته. نزدیک صـبح. دیرگاه. دیروقت. دیری از شب : بـدانست خسـرو که سالاـر چین چرا رفت بیگـاه از دشت کین.فردوسـی. آنگـاه بیگاه برخاسـتند چنانکه تاریک بود. (قصـص الانبیاء ص۲۱۲). شبی بیگاه که جماعتی از عزلتیان بعیادت حضـرت ایشان آمدنـد. (انیس الطالبین ص ۱۵۷). هوا بغایت سـرد بود و شب بیگاه شـده بود. (انیس الطالبین ص۱۵۲). شبی بیگـاه شـده بود و ما را معلوم نبود که منزل حضـرت خواجه کـدام است. (انیس الطالبین ص۱۳۵ ||). غیروقت. (برهـان) (آننـدراج). بی وقت. بی موقع. بی هنگـام. (نـاظم الاطباء). در غیرموقع. نابوقت. نابجای. نه بوقت معلوم خویش. بی وقت. بیگه. (یادداشت مؤلف). وقت نامساعـد. نابهنگام : چو بیگاه گازر بیامـد ز رود بدو گفت جفتش که هست این درود. فردوسـی. همه کـار بیگـاه بی بر بود بهین از تن مردمـان سـر بود.فردوسـی. - بیگـاه کردن نماز را؛ قضا کردن آن. (یادداشت مؤلف) : اول وقت نماز است نماز آریـدش پیش کز کاهلی بیهـده بیگاه کنیـد(۱). سـنایی. - بیگاه و گاه؛ وقت و بیوقت. بیوقت و وقت. در تمام مدت شب و روز. در هر زمان : هزاران هزار از یلان سـپاه بدرگاه برداشت بیگاه و گاه.اسدی. وز خس و وز خـار به بیگـاه و گـاه روغن و پینو کنی و دوغ و مـاست. ناصرخسـرو. - گـاه و بیگاه؛ مخفف، گه گاه. گاهگاه. وقت و بی وقت. در همه وقت : جز راست مگوی گاه و بیگاه تا حاجت نایدت بسوگند.ناصرخسـرو. ملک میراند لشکر گاه و بیگاه گرفته کین بهرام آن شهنشاه.نظامی. بهشیاری و مستی گاه و بیگاه نکردم جز خیالت را نظرگاه.نظامی. نبود ایمن ز دشمن گاه و بیگاه بکوه و دشت میشد راه و بیراه.نظـامی. گـاه و بیگـاه در سـفر بودم.سـعدی. حافـظ چه نـالی گر وصـل خواهی خون بایـدت خورد در گاه و بیگاه.حافظ. رجوع به گـاه شود. - گه و بیگـاه؛ وقت و بی وقت. در هر موقع. در هر وقت. مخفف گـاه و بیگـاه : هر جـا که بوم تا بزیم من گه و بیگـاه بر شـکر تـو رانم قلم و محـبر و دفـتر. ناصرخسـرو ||. درنگی. تـأخیر. توقف. (نـاظم الاطبـاء). درنـگ. (برهـان) (آننـدراج از مؤیدالفضلاء). (۱) - شاهد موهم معنی خدمت کردن و نماز بردن نیز هست.

بیگاهان.

(ق مرکب) (از: بیگاه + «ان» زائد) (غیاث)(۱). وقت شب. (غیاث اللغات) (آنندراج). (۱) - برخلاف آنکه صاحب غیاث گوید الف و نون زاید نیست بلکه بر زمان دلالت دارد مانند بهاران.

بیگاه خیز.

(نف مرکب) که بیگاه برخیزد. که بامـداد زود برخیزد. که در دل شب از خواب برآیـد : بشب زنـده داران بیگاه خیز بخاکی غریبان خونابه ریز.نظامی.

بیگاه شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب) روز به آخر شدن. وقت شام شدن. بپایان روز رسـیدن. شب شدن. به شب رسـیدن : چنین بود تا روز بیگاه شد ز شب دامن رزم کوتاه شد.فردوسـی. در غم ما روزها بیگاه شد روزها با سوزها همراه شد.مولوی. بیگاه شد بیگاه شد خورشید اندر چاه شد خورشید جان عاشقان در خلوت الله شد. مولوی.

بیگاه گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب) به آخر شدن روز. بیگاه شدن : چنین گفت کامروز بیگاه گشت.فردوسی. که شد روز تاریک و بیگاه گشت.فردوسی.

بیگاه گونه.

[نَ / نِ] (ق مرکب) در آستانهء غروب. تنگاتنگ غروب. نزدیک به شامگاه رسیدن و بودن روز : درساعت بونصر بیامد و بیگاه گونه شده بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۰۴).

بیگ باغلو قدیم.

[بَ قَ] (اِخ) رجوع به بیک باغلو.... شود.

بیگ بن.

[بی بِ] (اِخ)(۱) زنگ برج پارلمان (کاخ وستمینستر) در لندن، به وزن ۵/۱۳ تن که در ۱۸۵۸ م. ریخته شده است ||. نام ساعت عظیم برج مزبور. (دائرة المعارف فارسی ||). نام صوت ساعت مزبور که از دستگاه بی بی سی لندن در ساعات شبانروز در جهان پخش شود. (۱) - Big Ben.

بی گدار.

[گُ] (ص مرکب) (از: بی + گدار = معبر) بی معبر. - بی گدار به آب زدن؛ احتیاط نکردن. بی پروا به کاری پرداختن. رجوع به گدار شود.

بیگدلی.

[بِ / بَ دِ] (اِخ) آذر، لطفعلی بیگ. رجوع به آذر بیگدلی شود.

بی گذاره.

[گُ رَ / رِ] (ص مرکب) (از: بی + گذاره) که گذاره ندارد. که ممر و معبر ندارد. که گذرگاه ندارد ||. به هدف ناخورده و عبورناکرده از هدف : بزد هم بر آنگونه ده چوبه تیر بر او آفرین کرد برنا و پیر از آنها یکی بی گذاره نماند همی هر کسی نام یزدان بخواند.فردوسی. رجوع به گذاره شود.

بی گذر.

[گُ ذَ] (ص مرکب) (از: بی + گذر) بی مجرایی که از آن بگذرد. بدون شاهراه که جهتی معین برای گذشتن ندارد ||. بی گذار. بی گدار : دارد بجود و مردمی آن عالم سخا مانند بحر بی گذر و بی کنار دل.سوزنی. رجوع به گذر شود.

بی گذشت.

[گُ ذَ] (ص مرکب) (از: بی + گـذشت) بی اغماض. کم عفو. که هیـچ عفو و اغماض نـدارد: دشـمنی بی گذشت داریم. آدمی بی گذشت است. (یادداشت مؤلف ||). مردی بی گذشت؛ بخیل. (یادداشت مؤلف). رجوع به گذشت شود.

بی گذشتی.

[گُ ذَ] (حامص مرکب) عمل بی گذشت. بی اغماضی.

بی گرفت و گیر.

[گِ رِ تُ] (ص مرکب، ق مرکب) بی مزاحمت. بی پرس و جو. فارغ از بگیر و ببند.

بی گرو.

[گِ رَ / رُو] (اِ مرکـب) (از: بی + گرو) بـدون وثیقـه : بی گرو و گـواهی هزار تومـان از مـن بقرض گرفتـه و حالاـ دو سـال است او سواره است و من پیاده. (یادداشت مؤلف). رجوع به گرو شود.

بی گروه.

[گُ] (ص مرکب) (از: بی + گروه) بی جمعیت. بی همراهـان. بتنهـایی : سـکندر چـو بشـنید شـد سـوی کـوه بدیـدار بر تیغ شـد بی گروه.فردوسی. رجوع به گروه شود.

بیگزادگی.

[بَ / بِ دَ / دِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیگزاده. رجوع به بیگزاده شود.

بیگزاده.

[بَ / بِ دَ / دِ] (اِ مرکب) بیکزاده. فرزند بیک. رجوع به بیک زاده شود.

بیگ زاده ثمرنیان.

[بَ / بِ دَ ثَ مَ](اِخ) رجوع به بیک زاده... شود.

بیگ زاده حیدری.

[بَ / بِ دَ حَ دَ](اِخ) رجوع به بیک زاده... شود.

بی گزند.

[گَ زَ] (ص مرکب) (از: بی + گزنـد) بی آسـیب. (نـاظم الاطباء). سالم. سـلیم. صـحیح. تنـدرست. (یادداشت مؤلف). بی زیان. بی

ضرر. بی مضرت : دگر گفت کای شهریار بلند انوشه بدی وز بدی بی گزند.فردوسی. سرش سبز باد و تنش بی گزند منش برگذشته ز چرخ بلند.فردوسی. چو قوم موسی عمران ز رود نیل وز آب برآمدند همه بی گزند و بی آزار.فرخی. شادمان زی و کامران و عزیز وز بد دهر بی گزند و زیان.فرخی. فلک مساعد و بازو قوی و تیغش تیز خدای ناصر و تن بی گزند و بی آزار.فرخی. بری از گهر، بی گزند از زمان فزون از نشان و برون از گمان.اسدی. در خیال سایهء سرو تو با این چشم و دل بی گزندم زآب و آتش در صفت یاقوت وار. صابربن اسماعیل ترمذی. رجوع به گزند شود. - بی گزند شدن؛ بی صدمه و بی آسیب گشتن. در امان و سلامت بودن. دور از آسیب شدن. آسوده و ایمن شدن : همی گفتم آن دیو را گر به بند بیابیم گیتی شود بی گزند.فردوسی. بتو گشت تخت بلندی بلند بتو زیردستان شده بی گزند.فردوسی. بیفکند و دندان او را بکند وزو کشور روم شد بی گزند.فردوسی. - ||بی زیان شدن. دور گشتن از گزندگی و مضرت رسانی : بیامد ببستش بخم کمند بدو گفت اکنون شدی بی گزند.فردوسی. - بی گزند کردن؛ تندرست کردن. سالم و بی آسیب کردن. دور کردن از آسیب و صدمه و زیان : یکی را برآرد بچرخ بلند ز تیمار و دردش کند بی گزند.فردوسی ||. بی عیب. (ناظم الاطباء) : یکی چرمه ای برنشسته سمند نکو گامزن بارهء بی گزند.دقیقی. ز فرزند گو بر پدر ارجمند کدام است شایسته و بی گزند.فردوسی. که ای پهلوان زادهء بی گزند یکی رزم پیش آیدت سودمند.فردوسی. زنی بودش اندرخور و هوشمند هنرمند و بادانش و بی گزند.فردوسی.

بی گزندگی.

[گَ زَ دَ / دِ] (حامص مرکب)خلاف حالت و چگونگی گزنده. بی زیانی. عاری بودن از اذیت و گزند و آزار. (ناظم الاطباء). رجوع به گزندگی شود.

بی گزندی.

[گَ زَ] (حامص مرکب) صفت بی گزند. سلامت. سلام. تندرستی. صحت. (یادداشت مؤلف). ایمنی. بی زیانی : به ایران از آن سودمندی بود خردمند را بی گزندی بود.فردوسی. مرا ز آتشی سودمندی بود خرد بیگمان بی گزندی بود.فردوسی. و رجوع به بی گزند شود.

بی گزیر.

[گُ] (ص مرکب) (از: بی + گزیر) ناگزیر. ناچار. واجب. حتم : کنون آفرین تو شد بی گزیر به ما هر که هستیم برنا و پیر.فردوسی. رجوع به گزیر شود.

بی گفتگو.

[گُ تُ] (ق مرکب) مخفف بی گفت و گوی. بدون جر و بحث. بدون سخن. بدون گفت و شنود. بدون سؤال و جواب. بدون چون و چرا : جز این هرکه بودند خویشان او بزندان کشیدند بی گفتگو.فردوسی. و رجوع به گفت و گو شود.

بی گفت و شنود.

[گُ تُ شُ / شِ / شَ](ق مرکب) (از: بی + گفت + و + شنود) بدون گفتن و شنودن. بدون مباحثه و جر و بحث. بطور قطع. و رجوع به گفت و شنود شود.

بی گفت و گو.

[گُ تُ] (ق مرکب) (از: بی + گفت + و + گو) بی گفتگو. رجوع به بی گفتگو شود.

بی گفت و گوی.

[گُ تُ] (ق مرکب)رجوع به بی گفتگو شود.

بیگ لاربیگیان.

[بَ / بِ بَ / بِ] (اِ مرکب) جِ بیگلاربیگی. سرداران. امرا و بزرگان. امیران. (غیاث). بیگلربیگیان. رجوع به بیگلربیگی شود.

بی گلبرگ.

[گُ بَ] (ص مرکب) (از: بی + گل + برگ) بدون گلبرگ. این کلمه را فرهنگستان بجای بیجام و عدم الطاس پذیرفته است. (لغات فرهنگستان). رجوع به گلبرگ شود.

بیگلر.

[بَ / بِ لَ] (ترکی، اِ مرکب) (از: بیگ، امیر و بزرگ شهر + لر، علامت جمع ترکی) امراء. بزرگان شهر. رجوع به بیگ و بیگلربیگی شود.

بیگلربیگ.

[بَ / بِ لَ بَ / بِ] (ترکی، ص مرکب) بگلربک. بیکلربک. بیکِ بیکها. امیر امیران. امیرالامراء. (غیاث). سپهسالار. (غیاث) (آنندراج ||). بزرگ شهر. رئیس کدخدایان.

بیگلربیگی.

[بَ / بِ لَ بَ / بِ] (ترکی، اِ مرکب) بکلربگی. بیکلربیکی. در تعلیقات تذکرة الملوک که کتابیست در سازمان حکومت صفویه از مستشرق شهیر مینورسکی آمده است که: بیگلربیگیان حکامی بودند که از پایتخت تعیین می گشتند اما گاه در مورد بخصوص این سمت موروثی بود. در خاتمهء کتاب تذکرة الملوک فهرست تفصیلی از بیگلربیگیان و حکام زیردست آنان بدست می دهد و قزوین را یکبار مقر حکومت بیکلربیکی یا بیگلربیگی نشین بیان کرده است. (سازمان حکومت صفویه ص۷۸). کسی که رتبه اش فوق همه است و بلافاصله پس از صدراعظم است و عده ای از لشکریان زیردست او هستند او را بیگلربیگی می نامند و در موقع غیبت شاه نایب السلطنه است. (سازمان حکومت صفویه ص۱۳۹). در دورهء صفویه (مخصوصاً از عهد شاه عباس اول صفوی) عنوان حکام ولایات که از مرکز تعیین میشدند و در بعضی موارد سمت آنها موروثی بود. بیگلربیگی اصفهان در عهد صفویه مقام بسیار مهمی داشته و بعد از صدراعظم یا اعتمادالدوله از همهء اجزای درخانه معتبرتر بشمار می آمده است و در بعضی مواقع بهنگام غیبت پادشاه در حکم نایب السلطنه بوده. در اواخر عهد صفویه قلمرو سلاطین مزبور دارای چهار والی مستقل و سیزده بیگلربیگی

بوده است. در اوایل عهد قاجاریه نیز مثل عهد صفویه بیگلربیگی عنوان حکام ایالات بوده و از جانب سلطان انتخاب میشده است و لیکن بعدها بیگلربیگی در ولایات دارای مقامی مستقل از مقام والی و حاکم و پایین تر از آنها بوده و مثلاً در آذربایجان در رأس اجزای حکومت شهر بوده است این عنوان در نزد ترکان عثمانی بصورت «بیلربی» مترادف میر میران و مخصوص عنوان والی ولات بزرگ بوده است. (از دائرة المعارف فارسی).

بیگلری.

[بَ لَ] (اِخ) نام یکی از قبائل هفتگانهء رامیان مازندران است. (ترجمهء سفرنامهء مازندران رابینو ص۱۱۴).

بیگم.

[بَ / بِ گُ] (ترکی، ص، اِ) (اصل آن بکسر گاف است بمعنی بیگ من چنانکه خانم نیز بمعنی خان من است لکن متداول بضم گاف است) تأنیث بیگ. مؤنث بیگ. (ناظم الاطباء). لقب گونه ای است که در آخر اسم زنان آید: فاطمه بیگم. (یادداشت مؤلف). عنوان زنان ارجمند. خانم. خاتون. بی بی. بانو. سیده خاتون. ستی. خدیش. کدبانو. و بیگم بیشتر به علویه ها گویند. (یادداشت مؤلف). لقب زنان نجیب و محترم. (ناظم الاطباء ||). زن بیگ (و میم درین لغت برای تأنیث است)، چنانکه خانم زن خان باشد. (آنندراج ||). ملکهء مادر. (فرهنگ فارسی معین).

بی گمان.

[گُ / گَ] (ص مرکب، ق مرکب)بدون شک و بطور یقین. (ناظم الاطباء). از پهلوی ویگومان. آنکه شک ندارد. آنکه بیقین است. (یادداشت مؤلف). بی شک و شبهه. (آنندراج). بیقین. یقیناً. بلاشک. محققاً. بلاریب. بی شبهه. بلاشبهه. بلاتردید. (یادداشت مؤلف). بی شک. (دانشنامهء علائی ص۱۲۴): ایقان؛ بی گمان شدن. (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی). استیقان؛ بی گمان شدن. (المصادر زوزنی). تیقن؛ بی گمان شدن. (تاج المصادر بیهقی) (دهار). موقن. (مهذب الاسماء) (دهار) (دستورالاخوان). مؤمن؛ مستیقن. (یادداشت مؤلف). یقین. (ترجمان القرآن) (دهار) : هر که باشد تشنه و چشمه نیابد هیچ جای بی گمان راضی بباشد گر بیابد آب کند. شهید (از فرهنگ اسدی ص۹۰). گر خدو(۱) را بر آسمان فکنم بی گمانم که بر چکاد آید.طاهر فضل. برادر تویی شاه را بی گمان بدین کوشش و زور و تیر و کمان.فردوسی. غم و کام دل بی گمان بگذرد زمانه دم ما همی بشمرد.فردوسی. بد و نیک ما بگذرد بی گمان رهایی نباشد ز چنگ زمان.فردوسی. می گسار آنکس کز ایشان دوست تر می ز دست دوست خوشتر بی گمان.فرخی. هر کرا رهبری کلاغ کند بی گمان دل بدخمه داغ کند.عنصری. گر او زور کم داشتی زین کمان سر دار جایش بدی بی گمان.اسدی. نهاده ست پیمان که هر کاین کمان کشد، دختر او را دهم بی گمان.اسدی. رنج و عنای جهان اگرچه دراز است با بد و با نیک بی گمان بسر آید. ناصرخسرو. داد من بی گمان بحق بدهی روز حشر از نبیرهء عباس.ناصرخسرو. بلی این جهان بی گمان چون گیاست جز این مردمان را که دانی خطاست. ناصرخسرو. بی گمان باش بروز رستخیز و بی گمان باش به هستی ایزد تعالی و فریشتگان او. (بیان الادیان). آنگاه آن کسانی که بی گمان بودند گفتند باک ندارید. (قصص الانبیاء ص۱۴۷). و در آنجا [کتاب] گفته بود... که بفلان سال اندر فلان ماه من زنده گردم بفلان جای که مرا دفن کنند... بوقت مرگ همچنان کردند و اندر دانش او بی گمان بودند و خداوندان عقل متحیر. (مجمل التواریخ والقصص). آفتاب از اختران مالک رقاب ار هست و نیست بی گمان باری تویی از خسروان مالک رقاب. سوزنی. ذات ملکه است جنت عدن کس جنت بی گمان ندیده ست. خاقانی (دیوان ص۷۱). گفتم در چیزیکه آدمی بگمان باشد باز بی گمان شود به اسباب و

استدلال، آنرا یقین گویند. (کتاب المعارف). گر از مرگ خواهد تن شه امان بدان شهر باید شدن بی گمان.نظامی. که هرچ از زمین باشد و آسمان نهایتگهی باشدش بی گمان.نظامی. زمان من اینک رسد بی گمان رها کن به خواب خوشم یک زمان.نظامی. من سر هر ماه سه روز ای صنم بی گمان باید که دیوانه شوم.مولوی. وگر با پدر جنگ جوید کسی پدر بی گمان خشم گیرد بسی.سعدی. رزق هرچند بی گمان برسد شرط عقلست جستن از درها.سعدی. هر که عیب دگران پیش تو آورد و شمرد بی گمان عیب تو پیش دگران خواهد برد. سعدی. رجوع به گمان شود. (۱) - ن ل: خیو.

بی گمانی.

[گُ / گَ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بی گمان. بی شکی و بی ظنی. (ناظم الاطباء). پاک از ریب و شک. اطمینان. یقن. یقین. (یادداشت مؤلف) : همه بی گمانی بدست آوریم از آن به که ایدر درنگ آوریم.فردوسی. - بی گمانی کردن روان از چیزی؛ خالی کردن از آن : وزان پس همه شادمانی کنید ز بدها روان بی گمانی کنید.فردوسی. و رجوع به گمان شود.

بیگم سلطان.

[بَ گُ سُ] (اِخ) بیگه بیگم. نام دختر سلطان حسین میرزا، و او را سعادت بخت بیگم نیز میخواندند. (حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص ۲۳۰، ۲۳۵، ۲۳۶، ۳۲۰).

بیگن.

[گَ] (اِخ) بیگند. بیکند. رجوع به بیکند شود.

بی گنائی.

[گُ] (حامص مرکب) بیگناهی : بجرم چه راندی مرا از در خود گناهم نبوده ست جز بیگنائی.فرخی. و رجوع به بی گناهی شود.

بی گناه.

[گُ] (ص مرکب) بی جرم. (آنندراج). بی جناه. بی جرم و بی تقصیر. (ناظم الاطباء) : اگر ما بشوریم بر بی گناه پسندد کجا داور هور و ماه.فردوسی. چرا جنگجوی آمدی با سپاه چرا کشت خواهی مرا بی گناه.فردوسی. هزاران سر مردم بی گناه بدین گفت تو گشت خواهد تباه.فردوسی. گفت [عبدوس] خداوند بر چه جمله فرماید و آنچه غازی با وی گفته بود و گریسته و دست وی گرفته همه بازگفت سلطانرا دل بپیچید عبدوس را گفت این مرد بی گناه است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۶). مرغ درویش بی گناه مگیر که بگیرد ترا عقاب عقاب.ناصرخسرو. این چهارپایان زبان بسته بی گناهند. (قصص الانبیاء ص ۱۳۶). در سر زلف گنهکارت نگر بی گناهان را روان آویخته.خاقانی. کان آهوی بی گناه را دوش دادم بشک اینت خواب خرگوش.نظامی. گرش مانم بدو کارم تباهست وگر خونش بریزم بی گناهست.نظامی. جهان سرای غرور است و دیو نفس هوا عفی الله آنکه سبکبار و بی گناه برست. سعدی. گفتم بنالم از تو بیاران و دوستان باشد که دست ظلم بداری ز بی گناه.سعدی. فروکوفت پیری پسر را بچوب بگفت ای پدر بی گناهم مکوب.سعدی. زردروئی میکشم زان طبع نازک بی گناه. حافظ ||. معصوم. (ناظم الاطباء). معصومه. (یادداشت مؤلف). بری ء. مبری : که بی داور این داوری نگسلد و بر بی گناه ایچ [هیچ] برنپشلد.بوشکور. سیاوش ازان کار بد بی گناه خردمندی وی بدانست شاه.فردوسی. بنزد منش دستگاهست نیز ز خون پدر بی گناهست نیز.فردوسی. ز خون سیاوش همه بی

گناه سپاهی کشیده بر این رزمگاه.فردوسی. و سوگند خوردند.... تا شر علی را از مسلمانان کفایت کنند و خون عثمان که ایشانش کشته بودند از علی بی گناه بازخواهند. (کتاب النقض ص ۴۱۰). -امثال: سر بی گناه پای دار میرود سر دار نمیرود. - بی گناه آزار؛ آزاردهندهء بی گناه : لهو و لذت دو مار ضحاک اند هر دو خونخوار و بی گناه آزار.خاقانی. که ملک و دولت ضحاک بی گناه(۱) آزار نماند و تا بقیامت بر او بماند رقم.سعدی. (۱) - ن ل: بیگنه.

بی گناه گونه.

[گُ نَ / نِ] (ص مرکب، ق مرکب) همچون بی گناهان. مانند بی گناهان. نزدیک بوضع و حالت مردم بی گناه : با این همه خداوند لختی ندانست که من در حدیث خوارزم بی گناه گونه بودم. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۸۶).

بی گناهی.

[گُ] (حامص مرکب)بی تقصیری و بی جرمی. (از ناظم الاطباء) : ازین بی گناهیش نخجیروار گرفتند شیون به هر کوهسار.فردوسی ||. برائت. (یادداشت مؤلف) : جائی که برق عصیان بر آدم صفی زد ما را چگونه زیبد دعویّ بی گناهی؟حافظ. ||عصمت. (یادداشت مؤلف) : کنون در پیش شهری و سپاهی ز من بنمود خواهد بی گناهی. (ویس و رامین).

بیگند.

[بَ گَ] (اِخ) بیکند. بیگن. رجوع به بیکند شود : کنون نام کندژ به بیگند گشت زمانه پر از بند و اورند گشت.فردوسی. به بیگند شد رزمگاهی گزید که چرخ روان روی هامون ندید.فردوسی. طلایه بیامد که آمد سپاه به بیگند سازد همی رزمگاه.فردوسی.

بیگنونیا.

[نُ نیا] (لاتینی، اِ)(۱) گیاه پیچندهء گرمسیری از نوع بیگنونیا دارای گلهای قیفی نارنجی و برگهای مرکب. اصلش از جنوب امریکا است و برای زینت دیوارها و پرچینها کاشته میشود. (دائرة المعارف فارسی). Bienne.(لاتینی) (۱) - Bignonia (فرانسوی).

بی گنه.

[گُ نَهْ] (ص مرکب) مخفف بی گناه. که مرتکب گناه نشده است. بی جرم و بی تقصیر : ز بس غارت و جنگ و آویختن همان بی گنه خیره خون ریختن.فردوسی. برادر ز یک کالبد بود و پشت چنان پرخرد بی گنه را بکشت.فردوسی. نبوده مرا هیچ با تو عتیب مرا بی گنه کرده ای شیب و تیب(۱).عماره. دختران رز گویند که ما بی گنهیم ما تن خویش بدست بنی آدم ندهیم. منوچهری. هم بزیر لگدت همچو هبا کردم بی گنه بودی این جرم چرا کردم.منوچهری. رزبان گفت که این لعبتکان بی گنهند هیچ شک نیست که آبست ز خورشید و مهند. منوچهری. دشمن عاقلان بی گنهند زانکه خود جاهل و گنهکارند.ناصرخسرو. چه کرده ست این بی گنه جانور که در چنگ جنسی چو خود مبتلاست. ناصرخسرو. دل چون دهدت که برستیزی خون دو سه بی گنه بریزی.نظامی. چار سالست کز ستمکاری داردم بی گنه بدین خواری.نظامی. بخون ریختن شد دل انگیخته ز خون چنان بی گنه ریخته.نظامی. که وی در حصاری گریزد بلند رسد کشور بی گنه را گزند.سعدی. نظر کن بر احوال زندانیان که ممکن بود بی گنه در میان.سعدی. ما را که تو بی گنه بکشتی کس نیست که دست پیش دارد.سعدی. بی گنه را بعفو حاجت نیست.ابن یمین. رجوع به بی گناه شود||.

معصوم. بری. - بی گنه آزار؛ مخفف بی گناه آزار : که ملک و دولت ضحاک بی گنه آزار(۲) نماند و تا بقیامت بر او بماند رقم.سعدی. (۱) - ن ل: نبود ایچ مرا با بتم عتیب مرا بی گنهی کرده شیب شیب. (۲) - ن ل: بی گناه.

بی گنهی.

[گُ نَ] (حامص مرکب) مخفف بی گناهی : یک روز بی گناه نبودم بعمر خویش گویا که بود بی گنهی نزد من گناه.سوزنی. و رجوع به بی گناهی شود.

بیگو.

(اِخ) دهی است از دهستان جره که در بخش مرکزی شهرستان کازرون واقع و دارای ۱۴۹ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بی گوا.

[گُ] (ص مرکب) مخفف بی گواه : که حق درست نگردد چو بی گوا باشد. ادیب صابر. و رجوع به گواه و بی گواه شود.

بی گواه.

[گُ] (ص مرکب، اِ مرکب)بی دلیل. بی برهان. بدون گواه : بدستور دانا چنین گفت شاه که دعوی خجالت بود بی گواه.سعدی. و رجوع به گواه شود.

بیگوچای.

(اِخ) موضعی است به آذربایجان. (یادداشت مؤلف).

بیگ وردی.

[بَ / بِ وِ] (اِخ) دهی از دهستان خاوهء بخش دلفان شهرستان خرم آباد است و ۱۵۰ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بی گوهر.

[گَ / گُو هَ] (ص مرکب) (از: بی + گوهر) بی اصل. نانجیب. بدگهر. بی پدر و مادر. (یادداشت مؤلف). مقابل نژاده : بی گوهر گوهری ز گوهر نشود سگ را سگی از قِلاده کمتر نشود.سنایی. سروری را اصل و گوهر برترین سرمایه است مردم بی اصل و بی گوهر نیابد سروری. سوزنی. رجوع به گوهر شود.

بی گوهری.

[گَ / گُو هَ] (حامص مرکب)بی اصلی. نانجیبی. بی پدر مادری. بی اصل و حسب بودن : یکی را ز کم گوهری دل بدرد یکی را ز

بی گوهری آه سرد.نظامی ||. ناداری. فقر. تهیدستی. و رجوع به گوهر شود.

بی گه.

[گَهْ] (ص مرکب، ق مرکب) مخفف بی گاه. نابهنگام. بی موقع. نه بوقت. نه بهنگام : که بی گه ز درگاه بیرون شوید شگفت آیدم تا شما چون شوید.فردوسی. که بی گه چنین از کجا رفته اید که با گرد راهید و آشفته اید.فردوسی. همیشه تا که تواند شناخت چشم درست نماز بی گه خفتن ز بامداد پگاه.فرخی. چون رسیدم بشهر بی گه بود شهر دربسته خانه بیره بود.نظامی. خروسی که بی گه نوا برکشید سرش را پگه باز باید برید.نظامی. - بی گه شدن؛ بی وقت شدن. وقت از دست رفتن : وصف او از شرح مستغنی بود رو حکایت کن که بی گه میشود.مولوی. - گه و بی گه؛ مخفف گاه و بی گاه. وقت و بی وقت. هر دم و هر لحظه. اوقات مختلف : بدو هفته باید که ایدر بوی گه و بی گه از تاختن نغنوی.فردوسی. بسی کردم گه و بی گه نظاره ندیدم کار دنیا را کناره.ناصرخسرو. رجوع به گاه و بی گاه شود.

بیگه.

[بَ / بِ گَهْ] (اِ) بیکه. بیگم. زن نجیب و محترم. (ناظم الاطباء). و رجوع به بیکه و بیگم شود.

بیگه خیز.

[گَهْ] (نف مرکب) که پیش بامداد برخیزد. سحرخیز. که نه بوقت برخیزد. که نه بگاه سر از خواب بردارد : اهل دعوی را مسلم باد جنات النعیم رطل می باید دمادم مست بیگه خیز را. سنائی.

بی گهر.

[گُ هَ] (ص مرکب) مخفف بی گوهر. بی اصل. نانجیب : بدو گفت کاین نزد بهرام بر بگو ای سبک مایهء بی گهر...فردوسی. و رجوع به گهر و گوهر شود.

بیگه سلطان.

[بَ گَ سُ] (اِخ)بیگه بیگم سلطان. دختر میرزا معزالدین سنجر. رجوع به حبیب السیر چ خیام ج ۴ ص۱۱۵ به بعد شود.

بیگهه.

[گَ هَهْ] (اِ) مأخوذ از هندی، مقیاسی معادل یک ثلث جریب. (ناظم الاطباء).

بی گهی.

[گَ] (حامص مرکب) (از: بی + گه + ی) نابموقع. نه بوقت خود. بی وقت. (یادداشت مؤلف (||). حامص مرکب) نابموقعی : بدین بیگهی از کجا خاستی چنین تاختن را بیاراستی؟فردوسی.

بیگی.

[بَ / بِ] (حامص مرکب) مأخوذ از بیک یا بیگ ترکی. بیکی. لقب گونه ای است که در آخر اسم مردان درآید: دریابیگی. طوی بیگی. دیوان بیگی. ایل بیگی. قوربیگی. چوپان بیگی. قلعه بیگی. بیگلربیگی. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بیگ و بیگلربیگی شود.

بیگیار.

(ص مرکب) بی کیار. بموجب فرهنگ ولف بمعنی زرنگ و چالاک است، و گیار را جهانگیری تنبل معنی کرده است. (از لغات شاهنامه ص ۶۶) : بر مهتر زرق شد بیگیار(۱) که بَرْسَم یکی زو کند خواستار.فردوسی. بدو گفت بهرام شو پایکار بیاور که سرگین کشد بیگیار(۲).فردوسی. رجوع به گیار و بی کیار شود. (۱) - ن ل: بی کیار. (۲) - ن ل: بی کیار.

بیل.

(اِ) آلتی باشد آهنی که باغبانان و امثال ایشان زمین بدان کنند. (برهان). آلتی سرپهن که تره کاران بدان کلوخ یکسوی کنند و زمین را بکاوند. (شرفنامهء منیری). آلتی است آهنی که سر آن پهن باشد بدان زمین را کاوند. (غیاث) (آنندراج). آلتی آهنین و پهن و دارای دسته ای چوبین که بدان زمین کاوند. (ناظم الاطباء). آلتی آهنین با دستهء بلند چوبین که بدان گل سازند و خاک بردارند یا زمین باغ و جز آن بگردانند. (یادداشت مؤلف) (منتهی الارب). انگز. (برهان). گراز. بال. فانهم اهل الکوفه یسمون المسحاة بال و بال بالفارسیة بیل، او کلند. (از البیان والتبیین ج ۱ ص۲۳۲): بال؛ بیل آهنی و کلنگ که بدان زمین زراعت را اصلاح کنند. وآر؛ بیلهای گل کنی. هذاة؛ بیل آهنی. (منتهی الارب). مسحاة؛ بیل آهنی : تو برزیگری بیلت آید بکار. (یادداشت مؤلف). چون درآمد آن کدیور مرد زفت بیل هشت و داسگاله برگرفت.رودکی. با دوات و قلم و شعر چکارست ترا خیز و بردار تش و دستره و بیل و پشنگ. ابوحنیفهء اسکافی. بیل نداری گل صحرا مخار آب نیابی جو دهقان مکار.نظامی. برکنم از زمین دل بیخ امل به بیل غم خار اجل ز راه جان برنکنم دریغ من. خاقانی. دل بسر بیل غم درخت طرب را بیخ و بن از باغ اختیار برافکند.خاقانی. سر چشمه شاید گرفتن به بیل چو پر شد نشاید گذشتن به پیل.سعدی. یکی آهنین پنجه در اردبیل همی بگذرانید پیکان ز پیل.سعدی. - بیل خوردن؛ کولیده شدن. شیار شدن: این باغ امسال بیل نخورده است. (یادداشت مؤلف ||). پارویی را گویند که کشتی بانان بجهت راندن غراب سازند. (برهان). چوبی که کشتی را بدان در آب برانند. (شرفنامهء منیری). تخته ای باشد بر هیأت بیلی که بر سر چوبی نصب نمایند و کشتی و امثال آن بدان برانند و آن را بیله نیز خوانند. (فرهنگ جهانگیری) (از فرهنگ سروری) (از رشیدی). چوبی که به یک سر آن قطعه های تخته وصل کنند و کشتی و «غراب» را بدان میرانند. (غیاث). تخته ای است به هیأت بیل که بر سر چوبی نصب کنند و کشتی و غراب را برانند. (انجمن آرا) (آنندراج). آلتی مانند پاروب که کشتی و قایق را بدان رانند. (ناظم الاطباء). بیل کشتی. خله. فَیَه. مجذاف. مجذف. فَه. مجدف. پاروی کشتی رانی. (یادداشت مؤلف). غاروف. مغدف. مقذف. مقذاف. بیل کشتی رانی. (منتهی الارب): بلیج السفینة؛ بیلهء کشتی (معرب است). (منتهی الارب). مؤلف در یادداشتی نویسد بیل آلتی از آلات ملاحان است یا دنبال کشتی و نمیدانم چیست و آن غیر خله و پارو باشد. آنگاه این دو شعر عسجدی و منوچهری را بشاهد ذکر کرده است : تو گفتی هر یکی زیشان یکی کشتی شدی زان پس خله ش دو پای و بیلش دست و مرغابیش کشتی بان. عسجدی. چو کشتیی که بیل او زدم او شراع او سرون او قفای او.منوچهری. آنکه گر موجی زند بحر دلش نبود تمام زورق انعام او را بیل و لنگر باد و خاک. کمالی بخاری ||. سبد سرگین کشی و کناسی. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). (هزوارش، اِ) به لغت زند و پازند بمعنی چاه باشد مطلقاً که بعربی بیر خوانند. (برهان) (آنندراج) (ناظم الاطباء). بیلای. رجوع به

بیلای شود (||. هندی، اِ) نام میوه ای است در هندوستان شبیه به بهی عراق. (برهان) (آنندراج). به باشد و آن را بل نیز گویند و از آن مربا بپزند و آن را مربای بیل گویند. (فرهنگ جهانگیری). یک نوع میوه شبیه به زردآلو. (ناظم الاطباء). ثمر درخت هندی است بقدر سیب و بی پیه و با عفوصت و قبض و رایحهء او شبیه بخمر و بسیار خوشبو و درخت او قریب بدرخت سیب و برگش از آن کوچکتر و آن را به فارسی انار هندی گویند. رجوع به تحفهء حکیم مؤمن و مخزن الادویه و تذکرهء داود ضریر انطاکی شود||. (اِ) کلیه و گرده ||. توپچی ||. باغبان. (ناظم الاطباء ||). ظاهراً هم چون ویل بمعنی شهر باشد و در آخر نام بعضی از شهرها بصورت مزید مؤخر آمده است و با کلمهء «پل» یا «پالا»(۱) از یک ریشه است. (از یادداشت مؤلف): اربیل (شهری در عراق عرب). اردبیل (شهری در آذربایجان). اندبیل (قریه ای نزدیک هروآباد خلخال). دزبیل. دشت بیل (در بخش اشنویه). زربیل. سنبیل. شوره بیل. صفدبیل (شهری است به ارمینیه بنا کردهء انوشیروان). (منتهی الارب). قندابیل (شهری به مملکت سند). قندابیل (یوم). (مجمع الامثال میدانی). کنابیل. بهزبیل. هرزبیل (بین راه تهران و رشت نزدیک رستم آباد و فیل ده). (یادداشت مؤلف (||). پیشوند) مزید مقدم در بعضی نامها، بیلقان. بیلمان. بیلان رودبار. (یادداشت مؤلف). (۱) - Pelle. Pala.

بیل.

(اِخ) (کوه...) میانهء بلوک کازرون و بلوک کوه مره شکفت قرار دارد. (از فارسنامهء ناصری).

بیل.

(اِخ) ناحیه ای است در ری و از آن است عبدالله بن حسن. (منتهی الارب) (از معجم البلدان).

بیل.

(اِخ) دهی است به سرخس و از آن ده اند: عصام بن وضاح و محمد بن احمدبن عمرویه و محمد بن حمدون بن خالد. (منتهی الارب) (از معجم البلدان).

بیل.

(اِخ) دهی است به سند. (منتهی الارب).

بیل.

(اِخ)(۱) (دریاچهء ...) دریاچهء بین.(۲)دریاچه ای در غرب سویس در ایالت برن در دامنهء کوههای ژورا مشتمل بر سن پیر (سابقاً جزیره و اکنون شبه جزیره) است که در ۱۷۶۵ م. روسو در آن اقامت داشت. بقایای آبراههای دریاچهء بیل در موزهء شهر بیل موجود است. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bienne - (۲) .Biel.

بیل.

[بِ] (اِخ)(۱) ماری - هانری. نام مستعار استندال(۲) نویسندهء فرانسوی (۱۷۸۳ - ۱۸۴۲ م.) در ارتش ناپلئون خدمت میکرد، و در لشکرکشی به ایتالیا و روسیه شرکت داشت. پس از سقوط ناپلئون، به میلان رفت (۱۸۱۴ م.) و تا ۱۸۲۵ م. در آنجا زیست و به

کارهای ادبی پرداخت. کتابهای زندگی هایدن، موزار و متاستازیو (۱۸۱۴ م.) و رم، ناپل و فلورانس (۱۸۱۷ م.) را در آنجا نوشت. در زمان لوئی فیلیپ کنسول تریست شد اما چون مترنیخ با آثار و افکار آزادیخواهانهء او میانهء خوشی نداشت، با همان سمت به چپوتیاوکیا انتقال یافت. هانری بیل یا استندال بعلت بینش عمیق در روانشناسی، عدم اعتنا به نثر مصنوع رمانتیک و نکته سنجیهای زیرکانه، مورد خرده گیری اکثر معاصرینش بود ولی ۵۵ سال پس از مرگش که آثارش کشف و چاپ شد عظمت وی معلوم گشت و شاهکارهای وی مانند سرخ و سیاه (۱۸۳۱ م.) و صومعهء پارما (۱۸۳۹ م.) از بهترین رمانهائی است که تاکنون نوشته شده است. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Stendhal - (۲) .Beyle, Marie - Henri.

بیل آب.

(اِ مرکب) آبی که قبلاً زمین باغ را دهند تا بیل زدن آسان باشد. (یادداشت مؤلف).

بیلا.

(اِ) پولی که در خیرات تقسیم شود. وجوه بر. (ناظم الاطباء). و رجوع به بیلابردار شود.

بیلابردار.

[بی بَ] (نف مرکب) کسی که صدقات را تقسیم مینماید یا نوکر شخص بزرگ که پول بیلا را میان مردم تقسیم میکند. (ناظم الاطباء). مردی که تقسیم مال خیرات و صدقات کند. (آنندراج).

بی لاد.

(ص مرکب) (از: بی + لاد، بن و پی دیوار) بی بن و بنیاد. (از حاشیهء دیوان ناصرخسرو) : بچشم سر یکی بنگر سحرگاه بر این دولاب بی دیوار و بی لاد. ناصرخسرو. و رجوع به لاد شود.

بیلارام.

(اِخ) نام حصاری عظیم به هند. (از فرهنگ اسدی) (اوبهی) : براند خسرو مشرق بسوی بیلارام بدان حصاری کز برج وی خجل ثهلان. عنصری.

بیل ارده.

[اُ دَ / دِ] (اِ مرکب) زمینی که در یک آیش دو بار بیل زده شود (در تداول مردم قزوین).

بیلاسان.

[ ] (اِ) نام درخت میوه ای است که آن را بل، پل سنبوقه، شبوقه، و به یونانی آقطی، سامبوکوس نیگرا، غلیون و خمان یاس کبود خوانند. (یادداشت مؤلف). رجوع به مترادفات فوق و آقطی ، آقطی صغیر، خمان و غلیون شود.

بیلاسپور.

(اِخ) ایالت شمال غربی هند در هیمالیای غربی است. ۱۲۷۵۶۶ تن سکنه دارد. در ۱۹۵۴ م. جزء هیماچال پرادش گردید. طرح بستن سدی بر روی رود ساتلج قرار است در اینجا اجرا شود. (از دائرة المعارف فارسی).

بیلاق.

(اِ) خانه ای سرد که جهت تابستان در زیر زمین کنند. (آنندراج). جای سرد که در زیر زمین جهت تابستان کنند. (ناظم الاطباء). احتمال اینکه دگرگون شدهء ییلاق (منسوب به یای ترکی = تابستان بمعنی جای تابستانی) باشد نیز هست ||. گل ||. شکوفه||. باغ ||. تیری که پیکانش دوشاخه باشد. (ناظم الاطباء).

بیلاق.

(اِخ) دهی از دهستان رستاق بخش خمین کمرهء شهرستان محلات است و ۲۸۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بیلاک.

(ترکی - مغولی، اِ) بیلک. بیلیک. به مغولی و ترکی ساعد و ساق دست و معرفت و تحفه باشد. (آنندراج از فرهنگ وصاف||). عطا و انعام و بخشش. (ناظم الاطباء). هدیه ||. سوغات. ارمغان. رجوع به بیلاکات شود.

بیلاکات.

(ترکی، اِ) تحفه ها. سوقات. ره آورد. ارمغان. (یادداشت مؤلف) :امیرچوپان ایلچی را عزت داشت نمود و انعام فرمود و از بهر قاآن بیلاکات و سوقات پادشاهانه روانه گردانید. (ذیل جامع التواریخ رشیدی حافظ ابرو). پیش مهد چگل بعرض رسانید که میباید نوشت بوالده و اخوات که آنچه خواجه احمد بتاجر داده بطریق بیلاکات باشد هر یک نامزد گردانید. (اندرزنامهء منسوب به خواجه نظام الملک). مکاتیب مهد را بمهر او نمود و بیلاکات که مخصوص خواتین بود چون مقنعه و حمایل و امثال او در این حال مهد چگل عتاب آغاز نهاد که بعد از مدتی من بجهت اقارب و عشایر خود از بارگاه چون تو پادشاهی این محقرات که به رسم تحفه و هدیه بفرستم این همه خجالت و ملالت بفرستادهء من رسد. (اندرزنامهء منسوب به خواجه نظام الملک).

بیلاکسی.

(اِخ)(۱) شهری است واقع در جنوب غربی می سی سی پی ایالات متحدهء امریکا. بر شبه جزیره ای بین خلیج می سی سی پی و خلیج بیلاکسی. شهر فعلی در ۱۷۱۹ م. بنا گردید. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Biloxi.

بیلان.

(فرانسوی، اِ)(۱) در اصطلاح بانکی به معنای ترازنامه است. (از یادداشت مؤلف) (از لغات فرهنگستان). توازن. (یادداشت مؤلف). موازنهء دخل و خرج حالت دارائی تاجر. نمودار حساب دخل و خرج بازرگان. - بیلان بستن؛ تراز بستن. (۱) - Bilan.

بیلان رودبار.

[] (اِخ) ناحیتی است خرد به دیلمان از دیلم خاصه. (حدود العالم).

بی لا و نعم.

[وُ نَ عَ] (ق مرکب) (از: بی + لا، بمعنی نه + نعم، بمعنی آری) بدون گفتن نه یا آری. لا و نعم نگفتن ||. بدون کوچکترین اعتراض. (یادداشت مؤلف). کنایه از بی گفتگو است. هیچ نگفتن. و رجوع به لا و نعم شود.

بیلای.

(هزوارش، اِ) بیل. (انجمن آرا)(۱). به لغت زند و پازند، چاه باشد مطلقاً که عربان بیر خوانند. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (از ناظم الاطباء). رجوع به بیل شود. (۱) - هزوارش bila(y)پهلوی cah، چاه. بیلایک (bilay). (حاشیهء برهان چ معین).

بیلای.

(اِخ) (امیر...) اولین امیر اسپانیولی و مستقل بعد از آمدن اعراب پس از ۷۲۲ م. (از الحلل السندسیهٔ ج ۲ ص۵۸).

بیلبائو.

[ءُ] (اِخ)(۱) کرسی ایالت ویثکایا در شمال اسپانیا نزدیک خلیج بیسکی، شهر عمدهء ایالات باسک و دومین بندر بزرگ اسپانیا. فولادسازی و کشتی سازی دارد. معادن آهن نزدیک آن است و ۲۲۹۳۳۴ تن سکنه دارد. (از دائرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Bilbao.

بی لباس.

[لِ] (ص مرکب) (از: بی + لباس) که جامه ندارد. برهنه و عریان.

بی لباسی.

[لِ] (حامص مرکب) برهنگی و عریانی. (ناظم الاطباء).

بیل باغلی.

(اِخ) (کوه...) میانهء بلوک فراشبند و نواحی بلوک دشتی است به فارس. (از فارسنامهء ناصری).

بیل باقلی.

[بَ] (اِ مرکب) دشت ماله. مرغ حق. شب آهنگ. ابوحُکَب. (یادداشت مؤلف). و رجوع به مترادفات کلمه شود.

بیل بیک.

[بی بَ] (اِخ) سیف الدین. (۸۷۲ ه . ق./ ۱۴۶۷ م.) از ممالیک برجی مصر است. (طبقات سلاطین اسلام ترجمهء اقبال ص۷۴).

بی لپه.

[لَ پْ پَ / پِ] (ص مرکب، اِ مرکب)(۱) صفتی در دانه های نباتی. گیاهی که جنین آن فاقد لپه باشد، و این اصطلاح بجای «عدیم الفلقه» پذیرفته شده است. (لغات فرهنگستان). . (فرانسوی) (۱) - Aeotyledone

بی لجام.

[لِ] (ص مرکب) (از: بی + لجام = لگام) بی لگام. بی افسار ||. سرخود. یله و رها. - آب بی لجام خورده بودن؛ سر خود بار آمده بودن. (یادداشت مؤلف).

بیلچه.

[چَ / چِ] (اِ مصغر) بیل خرد کوتاه دسته. بیل با دسته ای کوتاه که بنایان بکار دارند. (یادداشت مؤلف). کلند خرد. (آنندراج). بیل کوچک. (ناظم الاطباء ||). استام. خاک انداز. مجرفه. مقحاة. مسحاة. خیسه. چمچه. کمچه. (یادداشت مؤلف ||). آلتی وجین را. (یادداشت مؤلف).

بی لحاظ.

[لِ] (ص مرکب) (از: بی + لحاظ) غافل و بی التفات. (آنندراج). بی خبر. بی دقت. بی احتیاط ||. بدخلق. بدخوی. (ناظم الاطباء).

بیلدار.

(نف مرکب) آنکه به بیل کار کند. (آنندراج). کسی که زمین را با بیل میکند و پاک میکند. (ناظم الاطباء ||). که بیل بهمراه دارد برای کندن زمین یا برگرداندن مجرای آب و جز آن. در مواقع سیل و استعانت برگرداندن جریان آب مردم فریاد برآرند: «بیلدارهرای»، «کلندارهرای» (در تداول مردم قزوین). (یادداشت مؤلف).

بیلدرچین.

[دَ] (ترکی، اِ) بلدرچین. فارسی آن کرک است و آن را سَلْوی نیز گویند. رجوع به کرک و سلوی و سمان و سمانهٔ و سمانی شود.

بیلدردایک.

[دِ] (اِخ)(۱) ویلم. (۱۷۵۶ - ۱۸۳۱ م.) شاعر هلندی. بعد از هجوم فرانسویان به هلند تبعید شد (۱۷۹۵ م.) و در دورهء لوئی بناپارت بازگشت (۱۸۰۶ م.) و لوئی را زبان هلندی آموخت. منظومه های دینی و عشقی و غنائی بسیار زیبا دارد و بیماری مرد دانا (۱۸۰۷ م.) ازوست. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bilderdijk, Willem.

بیلدسته.

[دَ تَ / تِ] (اِ مرکب) دستهء بیل. (یادداشت مؤلف).

بیلربی.

[بَ / بِ لَ] (اِ مرکب) تحریری از بیگلربیگی. رجوع به بیگلربیگی شود.

بیل زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) بکار بردن بیل در شیار کردن یا کندن زمین. با بیل شخم کردن. (یادداشت مؤلف). -امثال: نه بیل زدم نه پایه، انگور میخورم در سایه. (یادداشت مؤلف).

بیل زن.

[زَ] (نف مرکب) آنکه با بیل کار میکند مانند باغبان. (از آنندراج) (ناظم الاطباء ||). کنایه از دهقان و مزارع. (غیاث) : همان بیل زن مرد آلت شناس کند بیلکش را به بیلی قیاس.نظامی. -امثال: تو اگر بابا بیل زنی بباغچهء خودت بزن. (یادداشت مؤلف).

بیل زنی.

[زَ] (حامص مرکب) صفت بیل زن. شخم زنی با بیل. باغبانی. دهقانی.

بیلسان.

(اِ) رجوع به بیلاسان و دزی ج ۱ ص۱۳۶ شود.

بیلسته.

[لَ تَ / تِ] (اِ) انگشتان دست. (برهان) (جهانگیری) (ناظم الاطباء) (فرهنگ اوبهی). مؤلف انجمن آرا نویسد: در برهان گوید بمعنی انگشتان دست است و در جهانگیری نیز به همین معنی آورده. حکیم اسدی گفته : به بیلسته سنبل همی دسته کرد به در نیز بیلسته را خسته کرد. تحقیق آن است که پیلسته بپای پارسی است و پیل همان فیل و استه مخفف استخوان است و آن را استخوان پیل نیز گویند و استخوان پیل عاج است و ساعد خوبان را در سفیدی به عاج تشبیه کنند چون انگشتان نیز از اجزای ساعدند مجازاً بر انگشتان نیز اطلاق شده. اسدی طوسی در برزدن آستین دختر کورنگ شاه گفته: به پیلسته دیبای چین برشکست بماسورهء سیم بگرفت شست گشاد از کمین بر کبوتر خدنگ تنش بر نشانه فروریخت تنگ.اسدی. مؤلف آنندراج نیز عین همین مطلب را تکرار کرده است. مرحوم دهخدا در یادداشتی نویسد این کلمه پیلسته است با «پی» و به معنی انگشتان نیست بمعنی عاج است، مرکب از پیل و استه بمعنی استخوان. و بمعنی انگشتان دست نیست بلکه انگشتان ظریف و لطیف معشوقگان را شعرا بدان تشبیه کنند. رجوع به پیلسته شود ||. ساعد را گویند و مناسبت شباهت ساعد ظریف معشوقگان است به عاج پیلسته، استخوان پیل : چو بر روی ساعد نهد سر بخواب سمن را ز بیلسته سازد ستون.عنصری ||. نوعی از گل. (برهان) (ناظم الاطباء).

بیلسم.

[سَ] (اِخ) پیلسم. نام برادر پیران ویسه است پسر پیران. و یکی از پهلوانان افراسیاب بوده است. (از مجمل التواریخ و القصص ص۹۰). رجوع به پیلسم شود.

بیلشاصر.

[شاصْ ص َ] (اِخ) بلشصر. بلتشصر. بلطشر. رجوع به بلتشصر شود.

بی لطافت.

[لَ / لِ فَ َ] (ص مرکب) (از: بی + لطافت) دور از لطافت و نرمی. که لطیف نیست. نامطبوع و زشت و درشت. (ناظم الاطباء). و رجوع به لطافت شود.

بی لطف.

[لُ] (ص مرکب) (از: بی + لطف) بی مهر و بی محبت || بی ظرافت. (ناظم الاطباء ||). بی فر. بی فره. (ناظم الاطباء). رجوع به لطف شود.

بی لطفی.

[لُ] (حامص مرکب) نامهربانی. بی محبتی || بی ظرافتی ||. ناپسندی. (ناظم الاطباء).

بیلغان.

[بَ لَ] (اِخ) رجوع به بیلقان و فرهنگ شعوری و حبیب السیر چ تهران ج ۱ ص ۲۹۰ شود.

بیلغت.

[لُ] (اِخ) ستارهء زهره را گویند. (برهان). این صورت مصحف بیدخت است. رجوع به بیدخت شود. اما در برهان (چ معین) چنین ضبطی نیست و بیلفت با «ف» آمده است اما بیلغت با «غ» مناسب تر مینماید.

بیلغوش.

(اِ) پیلگوش. سوسن منقش. سوسن آسمانگون. نام گلی است که بر کنارهء آن نقطه های سیاه باشد. و رجوع به پیلگوش شود.

بیلفت.

[لُ] (اِخ) ستارهء زهره. (برهان) (ناظم الاطباء) (آنندراج) (فرهنگ جهانگیری). بیدخت. (حاشیهء برهان چ معین). رجوع به بیلغت و بیدخت شود.

بیلفختن.

[یَ فَ تَ] (مص) الفختن. (یادداشت مؤلف). الفغدن. الفنجیدن. فراهم آوردن. جمع کردن. اندوختن. گرد کردن. (ناظم الاطباء) :
با خردومند بی وفا بود این بخت خویشتن خویش را بکوش تو یک لخت بخور و بده که پر(۱) پشیمان نبود هر که بخورد و بداد از

آنک بیلفخت. رودکی (از فرهنگ اسدی چ پاول هورن). رجوع به الفختن شود. (۱) - ن ل: کجا؟

بیلفغدن.

[یَ فَ دَ] (مص) الفختن. بیلفختن. الفغدن. الفنجیدن. بیلفغدن. اندوختن و جمع کردن. رجوع به مترادفات کلمه شود.

بیلفقده.

[یَ فَ دَ / دِ] (ن مف) الفغده. مدّخر. الفنجیده. بیلفنجیده. (یادداشت مؤلف). اندوخته و جمع کرده. رجوع به الفغده شود.

بیلفلد.

[لِ فِ] (اِخ)(۱) شهری واقع در شمال غربی آلمان. صنایع آن کتان و ابریشم و بلور و ماشین های خیاطی است. در جنگ جهانی دوم آسیب دید. ۱۷۲۴۶۹ تن سکنه دارد. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bielefeld.

بیلفنجیدن.

[یَ فَ دَ] (مص) الفغدن. الفختن. الفنجیدن. کسب کردن و بهم رسانیدن و جمع کردن و اندوختن باشد. (برهان). رجوع به الفنجیدن شود.

بیلفنجیده.

[یَ فَ دَ / دِ] (ن مف) مدخر. بیلفغده. الفغده. الفنجیده. (یادداشت مؤلف). رجوع به الفغده شود.

بیلقان.

[بَ لَ] (اِخ) ظاهراً معرب بیلگان. (غیاث). شهر بیلقان که به ارمنی آن را فیداگران میگفتند پس از خراب شدن بردعه کرسی اران قرار گرفت و اگرچه امروز ظاهراً کلیهء آثار آن شهر محو شده ولی جغرافی نویسان عرب محل تقریبی آن را بدست داده اند. بیلقان در چهارده فرسخی جنوب بردعه و هفت یا نه فرسخی شمال ارس در جاده ای که از برزند می آمد قرار داشت و تا قرن نهم جای مهمی محسوب بود. ابن حوقل در قرن چهارم مینویسد شهری نیکوست، دارای آب فراوان و باغستان و درخت و آسیابهای بسیار و به تهیهء حلوای معروف به ناطف مشهور است. در سال ۶۱۷ ه . ق. که مغولها آن شهر را محاصره کردند و باروی آن را مستحکم دیدند خواستند بارو را با منجنیق خراب کنند و چون سنگی که بوسیلهء منجنیق به حصار اندازند نیافتند چنارهای کهن را با اره قطعه قطعه ساخته با منجنیق به بارو پرتاب کردند و بارو را خراب نموده وارد شهر شدند و پس از غارت شهر را سوزانیدند. بعد از رفتن مغولها مردم شهر که فرار اختیار کرده بودند، پس از چندی بشهر خود برگشته به آبادی آن پرداختند و آن شهر دوباره معمور گردید. در آخر قرن هشتم بیلقان در محاصرهء امیرتیمور قرار گرفت و او پس از تصرف شهر امر کرد ابنیهء خراب آن را از نو ساختند و نهری نیز از رود ارس جدا کردند و بشهر آوردند که شش فرسخ طول و پانزده ذراع عرض داشت و آن را بنام برلاس، عشیرهء تیمور، نهر برلاس نامید. (ترجمهء سرزمینهای خلافت شرقی ص۱۹۱). و یاقوت در معجم البلدان نویسد شهری است نزدیک دربند که آن را باب الابواب گویند و از توابع ارمینیهء کبری و نزدیک شروان قرار دارد و گویند نخستین کس که آن را ایجاد کرد

قباد پس از تصرف ارمینیه بوده است. و برخی دیگر ایجاد آن را نسبت به بیلقان بن ارمنی بن لنطی بن یونان دهند و گروهی این شهر را از توابع اران میدانند و سلمان بن ربیعه در روزگار خلافت عثمان آن را از راه صلح و پرداخت جزیت فتح نمود تا آنکه مغولها بر آن تاختند و آن را ویران کردند و عده ای بدان منسوبند از جمله ابوالمعالی عبدالملک بن احمدبن عبدالملک بن عبدکان بیلقانی محدث متوفی ۴۹۶ ه . ق. (از معجم البلدان). شهری قدیم در اران جنوب قفقاز که گویند بدست قباد ساسانی ساخته شد. (از دائرة المعارف فارسی). و رجوع به تاریخ سیستان ص۷۸، ۷۷، تاریخ جهانگشای ج ۱ ص ۱۱۶ ج ۲ ص۱۸۲، نزهة القلوب ص۹۱، تاریخ مغول ص۳۳۱ ، ۱۳۷، تاریخ رشیدی ص۸۵ ، تاریخ غازان ص۹۹، و حدود العالم، ابن خلدون ص۶۲ ، فهرست اعلام حبیب السیر، مرآت البلدان ج ۱ ص ۳۲۷، مراصدالاطلاع، تاریخ گزیده ص۲۸۲، ۵۹۲ ، اخبارالدولة السلجوقیة (فهرست اعلام)، قاموس الاعلام ترکی ج ۲، تاریخ کرد ص۱۱۵، برهان قاطع، آنندراج، غیاث و ناظم الاطباء شود.

بیلقان.

[لَ] (اِخ) دهی از شهرستان کرج، مرکز تأسیسات سازمان آب تهران برای نقل آب رود کرج به تهران و مجهز به دستگاههای اندازه گیری است. حوضچه های تصفیهء آب این محل پیش از ساختن سد کرج اهمیت داشت. تأسیساتش در حال توسعه است. ایستگاه مخابراتی بی سیم با سازمان آب دارد و ۶۰۹ تن سکنه دارد. (از دائرة المعارف فارسی). و رجوع به فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱ شود.

بیلقانی.

[بَ لَ] (ص نسبی) منسوب است به بیلقان که شهری است در دربند خزر نزدیک شروان و باکو. (از انساب سمعانی). رجوع به بیلقان شود.

بیلقانی.

[بَ لَ] (اِخ) ابوالمکارم مجیرالدین. از مردم بیلقان بود که گویا از مادری حبشی نژاد در آنجا بوجود آمد. لقب شاعری وی که ظاهراً مأخوذ از لقب او، مجیرالدین بوده است در اشعار وی «مجیر» است و معاصرانش نیز او را با همین عنوان یاد کرده اند. از آغاز زندگانی او اطلاعی در دست نیست ولی این نکته تقریباً مسلم است که تحصیلات ادبی و شعری خود را نزد خاقانی کرده است و این مطلب علاوه بر اشارهء تذکره نویسان از گفتار خاقانی نیز برمی آید ولی معلوم نیست به چه جهت بعد از بلوغ مجیر در شاعری میان او و استاد کار به دلتنگی و هجو کشید و مجیر در هجو استاد سخنان نابهنجار بیوجه گفته است. وی بدربارهای اتابکان آذربایجان یعنی شمس الدین ایلدگز (۵۳۱ – ۵۶۸ ه . ق.)، نصرة الدین جهان پهلوان محمد بن ایلدگز (۵۶۸ – ۵۸۱ ه . ق.) اختصاص داشته و علاوه بر آنان مدایحی از رکن الدین ارسلان بن طغرل سلجوقی (۵۵۵ – ۵۷۱) و سیف الدین ارسلان نامی که گویا صاحب دربند بوده است هم در دیوان او دیده میشود. دولتشاه نوشته است که مجیر در خدمت ایلدگز تقرب و نیابت داشت لیکن محسود شاعران شد و او را بجهت تحصیل وجوه از دیوان اتابکی به اصفهان فرستادند. در آنجا با شاعران درافتاد و اصفهان را هجو گفت و از شاعران آن سامان شرف الدین شفروه و جمال الدین اصفهانی او را بباد هجو گرفتند و بیازردند. چون مجیر بار دیگر از جانب قزل ارسلان بالاستقلال مأمور اصفهان شد، جمال الدین از بیم او متواری شد و پس از اطمینان ملاقات کرد و عذر خواست. برخی این داستان را تا بقتل مجیر در اصفهان منجر کرده اند و گفته اند چون مجیر به تعصب اهل اصفهان بقتل رسید مردم آن شهر صدهزار دینار بخونبهای او دادند. عوفی گفته است که مجیر وقتی از خدمت قزل ارسلان تخلف نمود قزل ارسلان فرمود تا

اثیر اخسیکتی و جمال اشهری (جمال الدین شاهفوربن محمد اشهری نیشابوری) را طلب کردند و ایشان را بعز نظر خود منظور گردانید. مجیر قطعه یی درین باره نزد قزل ارسلان فرستاد و تقاعد خود را از خدمت او بسفاهت و نادانی خویش منسوب داشت. هدایت وفات او را بسال ۵۷۷ ه . ق. نوشته است ولی در منابع دیگر سالهای دیگری مانند: ۵۶۸ ، ۵۸۶ و ۵۸۹ و ۵۹۴ ه . ق. برای وفات یا قتل او ذکر کرده اند و بر صحت هیچیک از این اشارات دلیلی در دست نیست و اگر قبول کنیم که رابطهء او با دستگاه قزل ارسلان در دورهء استقلال آن اتابک یعنی بعد از فوت برادر او محمد بن ایلدگز (۵۸۱ ه . ق.) بود بنابرین قبول سنین ۵۷۷ و ۵۶۸ ه . ق. برای سال فوت شاعر دشوار میشود و چون در دیوان او بعد از قزل ارسلان مدح کسی یافته نمیشود پس بعد از ۵۸۷ ه . ق. هم احتمالاً زنده نبود و بنا بر این قبول سالهای ۵۸۹ و ۵۹۴ ه . ق. هم دور از تحقیق خواهد بود پس باقی میماند سال ۵۸۶ ه . ق. که با قرائن موجود میتوان آن را سال قریب به تحقیق برای فوت شاعر دانست. قبر او در مقبرهٔ الشعراء تبریز است. دیوان مجیر قریب به پنجهزار بیت و مشحون است به قصائد عالی و غزلهای لطیف و او را باید حقاً از شاعران نیکوسخن و خوش قریحهء زمان شمرد. در اشعار او اثر سبک خاقانی تا حدی مشهود است منتهی او مجیر سخنی ساده تر دارد و ثانیاً هیچگاه نتوانسته است قدرت کم نظیر استاد خود را در ایجاد ترکیبات بدیع و مضامین و معانی دقیق نشان دهد و ثانیاً اثر این اقتفا در همهء قصائد او آشکار نیست بلکه مجیر را در پاره ای از قصائد او در همان مسیر عادی و طریقهء معتاد شعر و زبان فارسی در اواخر قرن ششم مشاهده میکنیم. (تاریخ ادبیات در ایران تألیف صفا ج ۲ ص۷۲۱). و نیز رجوع به آتشکده ص۲۶، مزدیسنا ص۴۶۶، سعدی تا جامی ص۷۴ و تاریخ گزیده شود.

بیلقانی.

[بَ لَ] (ص نسبی) به زبان آذری. (صحاح الفرس). کبیتا. ناطف. شکرینه. نوعی حلوا که مخصوص شهر بیلقان است. (از یادداشت مؤلف). و رجوع به ناطف شود.

بیلقانیهٔ.

[بَ لَ نی یَ] (ص نسبی) نوعی حلوا که مخصوص شهر بیلقان است. (از دزی ج ۱ ص۱۳۶). رجوع به بیلقانی و ناطف شود.

بیلک.

[لَ] (اِ مصغر) بیل کوچک. (ناظم الاطباء). بیلچه. بیل خرد || . قسمی از تیر که آن را پیکان دوشاخی باشد و تارکش نیز گویند. نوعی از پیکان که آن را مانند بیل کوچکی سازند و آن را پیکان شکاری نیز گویند. مؤلف مؤیدالفضلا گوید این لغت هندی است لیکن در فارسی مستعمل شده است. (از برهان). نوعی از پیکان تیر که پهن باشد. (غیاث از کشف و رشیدی و برهان) (ناظم الاطباء). تیری را گویند که پیکان آن به ترکیب بیل ساخته شده باشد. (انجمن آرا) (آنندراج). نوعی از پیکان تیر است که آن را پهن و دراز سازند مانند بیل. (فرهنگ جهانگیری) (رشیدی). پیکانی که آن را مانند بیل کوچک سازند. (جهانگیری). تیر نیم شکاری و این لغت هندی است مستعمل در پارسی شده و آن را فیلک نیز خوانند. (شرفنامهء منیری) : به تیغ ای شه جدا کردی بنات النعش را از هم به تیر و ناوک و بیلک بهم بردوختی جوزا. مسعودسعد. شیر فلک از بیلک او برطرف کون زانگونه گریزنده که آهو بکمر بر.سنایی. و آن دل که در میان دو بیله بکین تست در وی رسد ز قوس فلک زخم بیلکی. سوزنی. زود آ که آسمان ممالک تهی کند از دیو فتنه بیلک همچون شهاب تو.انوری. بیلکی کز شست میمونت رود چون اجل جوشن گسل دلدوز باد.انوری. غلام خنجر او گشته زنده پیلی مست مطیع بیلک او گشته شرزه شیری نر.انوری. آن بیلک جبرئیل پرّت عزرائیل است

جانوران را.خاقانی. بیلک شه که خون گوران ریخت مگر آتش ز بهر آن انگیخت.نظامی. همان بیل زن مرد آلت شناس کند بیلکش را به بیلی قیاس.نظامی. یکی آهنین پنجه در اردبیل همی بگذرانید بیلک ز پیل.سعدی. خنجر بهرام در پشت اسد خسته کرد بیلک بهرام گور در شکم شیر غاب. سیف اسفرنگ. اگر چه سخت چشمیها بسی کرد هم از کیش محمد بیلکی خورد. خسرو دهلوی. (مفعول خوردن قوم کافر مغول است). (یادداشت مؤلف). جود تو بیلکی نبود ور بود همی در حق خصم بیلک و بر دوست لک بود. امیرخسرو (از جهانگیری ||). پند نیک. (ناظم الاطباء). بیلیک ||. رای نیک. (ناظم الاطباء). بیلیک. اما دو معنی اخیر منحصر به همین مأخذ است ||. کنایه از آلت تناسل است : ترکانه بیلکی بتو در دیلمی سپوخت گوئی مگر که میرهء باسهل دیگرم.سوزنی ||. بیلاک. تحفه. (یادداشت مؤلف) : این لعل بر سبیل بیلک و نشان پیش بندگان حضرت باشد. (تاریخ غازان ص۷۲). و چند تا جامه باسم بیلک بر دست قیصر دارنده فرستادم. (تاریخ غازان ص۱۱۹). و رجوع به بیلاک شود.

بیلک.

[بَ لَ] (مغولی، اِ) منشور پادشاهان. (برهان) (جهانگیری) (انجمن آرا) (آنندراج). منشور. (رشیدی) (اوبهی). منشور و فرمان پادشاه. (ناظم الاطباء) (از فرهنگ شعوری). بیله. (برهان) : قسم سوم در بیان سیر اخلاق پسندیدهء او [هولاکوخان] و بیلکها و مثلها و حکمهای نیکو که گفته و فرموده. (جامع التواریخ رشیدی). و رجوع به بیله شود ||. قبالهء خانه و باغ و امثال آن. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). قبالهء املاک. (ناظم الاطباء). قباله. و آن را ترزده و چک نیز نامند. (جهانگیری). قباله. (اوبهی) (رشیدی). بیله. (برهان) (از فرهنگ شعوری). رجوع به بیله شود.

بیلک.

[بَ لَ] (اِخ) نام امیری از سپاه مُغُلان. (غیاث).

بیلک.

[بَ لَ] (اِخ) فیله. در یونانی فیلای نام جزیره ای در جنوب مصر میان نیل، بالای سد اسوان. بیشتر سال زیر آب است و محل معبد ایسیس (از اوایل دورهء بطالسه) می باشد. (دائرة المعارف فارسی).

بیلکافتی.

[] (اِخ) نام یکی از امرای ایغور. رجوع به تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۸ شود.

بیلکتای.

[] (اِخ) بیلگوتای. نوین بن یسوکای بهادر، برادر پنجم چنگیزخان که در نظام کشوری و لشکری مغول مسئول نگاهداری اسبان (اخته چی) بود. (تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص۱۴۵) (تاریخ مغول عباس اقبال ص۸۹).

بیلکچی.

[] (اِ مرکب) مهردار. (یادداشت مؤلف).

بیلکی.

[لَ] (ص نسبی) تیر که پیکان بیله دارد. (فرهنگ اسدی). - تیر بیلکی؛ تیری است که بیله یعنی پیکان سرپهن در آن درنشانده باشند. (از لغت نامهء اسدی: بیله). رجوع به بیله شود.

بی لگام.

[لُ / لِ] (ص مرکب) (از: بی + لگام) بی لجام. آنکه لگام ندارد ||. کنایه از بداخلاق ||. کنایه از بی اعتدال ||. کنایه از آنکه از هیچ چیز پرهیز نکند. (ناظم الاطباء ||). کنایه از بی بند و بار. لاابالی. مهارگسسته. هرزه. هرزه کار. - آب بی لگام خورده بودن؛ سرخود بار آمده بودن. بی مربی بار آمدن. مجازات بدیها ندیده بودن. (یادداشت مؤلف).

بیلگان.

[بَ لَ] (اِخ) مؤلف مجمع الفصحاء نویسد: بیلقان که صاحب برهان با قاف نوشته است یقیناً با «گ» بوده و بیلقان معرب آن است. رجوع به بیلقان شود.

بیل گر.

[گَ] (ص مرکب) (از: بیل + گر) سحاء. آنکه خاک و گل را از زمین رندد و باغبان که از بیل خیابان و غیره را آرایش دهد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء).

بیلم.

[بَ لَ] (ع اِ) پنبهء گیاه بردی. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). پنبهء بردی. (اقرب الموارد). بردی بفتح باء، گیاهی است که در آب روید و در مصر از آن کاغذ میساختند. (از منتهی الارب ذیل برد). لوئی. (یادداشت مؤلف ||). برمای درودگران. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). بیلم النجار. لغتی است در بیرم. (از الصحاح). رجوع به بیرم شود ||. غوزهء پنبه. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). جوزالقطن. (اقرب الموارد ||). پنبهء قصب. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء) (از اقرب الموارد ||). بچهء خرس. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). ج، بیالم. (منتهی الارب).

بیلمان.

[بَ لَ] (اِخ) چنانکه از مضمون سخن لسترنج برمی آید شهری بوده است در چهارمنزلی دولاب و شش منزلی سفیدرود، مقر داعی رئیس علویان. (سرزمینهای خلافت شرقی ص ۱۸۷).

بیلمان.

[بَ لَ] (اِخ) نام محلی است که شمشیرهای بیلمانیهٔ بدان منسوب است و شاید از سرزمین یمن باشد و محمد بن عبدالرحمان بیلمانی محدث به این شهر منسوب است. بلاذری در فتوح البلدان مینویسد که بیلمان از بلاد سند و هند است و شمشیرهای بیلمانیهٔ بدانجا منسوب است. (از معجم البلدان) (از مراصدالاطلاع). موضعی است در یمن یا در سند و منه السیوف البیلمانیهٔ. (منتهی الارب).

بیلمانی.

[بَ لَ] (ص نسبی) منسوب به بیلمان و عبدالرحمن بن البیلمانی مولای عمر بن الخطاب بدانجا نسبت دارد. (منتهی الارب ||). ستبر و بادکرده. (از ذیل اقرب الموارد از لسان).

بیلمانیهٔ.

[بَ لَ نی یَ] (ع ص نسبی) سیوف بیلمانیهٔ؛ شمشیرهای منسوب به بیلمان. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). و رجوع به بیلمان شود.

بیلمز.

[مَ] (از ترکی، ص) (در ترکی بمعنیِ «نمی داند») در تداول فارسی زبانان این کلمه مرادف نادان و سخت نادان بکار می رود. (یادداشت مؤلف).

بیلمون.

[بَ لَ] (اِخ) خرفهء دشتی. (ترجمهء صیدنهء بیرونی).

بیلمی.

[بَ لَ] (ص نسبی) منسوب به بیلم ||. سیف بیلمی؛ شمشیر سفید. (از ذیل اقرب از لسان).

بیلو.

(اِخ) دهی است از دهستان کام فیروز که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع و دارای ۳۸۱ تن سکنه است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بیلوا.

[] (ترکی، اِ) داروفروش. (شرفنامهء منیری) (آنندراج). داروفروش و دواساز و عطار. (ناظم الاطباء). در برهان با «پ» آمده است و ظاهراً مصحف پیلور (پیله ور) باشد. (حاشیهء برهان). رجوع به پیلوا و پیله ور شود.

بیلوار.

[بیلْ] (اِخ) دهستان بخش حومهء شهرستان کرمانشاه و ۲۸۰۰۰ تن سکنه دارد. (از دائرهٔ المعارف فارسی).

بیلوار کامیاران.

[بیلْ] (اِخ) دهستان بخش کامیاران شهرستان سنندج است و ۱۴۰۰۰ تن سکنه دارد. (از دائرهٔ المعارف فارسی).

بیلور.

[وَ] (ص مرکب، اِ مرکب) بیلوا. بیله ور صورتی است از پیله ور. رجوع به پیله ور شود.

بیل وردی.

[وِ] (اِخ) نام محلی کنار راه همدان و کرمانشاه میان قره ولی و حاجی آباد در ۵۳۵۰۰۰ گزی تهران. (یادداشت مؤلف).

بیلوروس.

(اِخ) بلوروس. روس سفید. روسیه. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به روسیهء سفید شود.

بیلون.

[بَ] (ع اِ) نوعی خاک رس برای پوشاندن سقف حمام ها و برای زدودن لکه ها مانند صابون. (از دزی ج ۱ ص۱۳۶).

بیلونی.

[بَ] (اِخ) فتح اللهبن محمودبن محمد العمری الانصاری البیلونی (۹۷۷ - ۱۰۴۲ ه . ق./ ۱۵۷۰ - ۱۶۳۲ م.). ادیب از مردم حلب. او راست: دیوان شعر، ادویهٔ الطاعون، حاشیه بر تفسیر بیضاوی، مجامیع، مختصر سفرنامهء ابن بطوطه. (از اعلام زرکلی ج ۲ ص۷۶۵) (معجم المطبوعات و سلافهٔ العصر ص۳۹۸).

بیلهٔ.

[لَ] (ع اِمص) اسم از بول. (منتهی الارب). کمیزانداختگی ||. نوعی کمیز انداختن. (ناظم الاطباء).

بیله.

[لَ / لِ] (اِ) خشکی و جزیره ای میان دریا و رودخانه. پیله. (برهان) (ناظم الاطباء) (از جهانگیری). زمین گشاده و خشک که میان دو شاخه آب بود. (شرفنامهء منیری). زمین خشک را گویند که در میان آب دریا و رودخانه واقع شود. (غیاث) (از انجمن آرا) (آنندراج). این معنی متعارف ولایت سند نیز بود. (رشیدی) : بعمان قدرت فلک یک حباب ز دریای جاهت جهان بیله است.عمعق. ||نوعی از دوا. پیله. (برهان). یک نوع دارو. (ناظم الاطباء). نوعی از گیاه دارو. (شرفنامهء منیری). و رجوع به پیله شود ||. طبله و خریطهء عطار. پیله. (برهان) (ناظم الاطباء). طبلهء عطار و معرب آن باله است. (منتهی الارب). خریطهء ادویه. (غیاث). بوی دان. مشک دان. (یادداشت مؤلف). رجوع به پیله شود ||. منشور پادشاهان. (برهان) (ناظم الاطباء). منشور. (غیاث) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء) (آنندراج). رجوع به بیلک شود. - بیلهء حقوق؛ [کلمهء بیله فارسی، بمعنی منشور پادشاهان] بیلهء حقوق یا منشور حقوق یکی از مهمترین اسناد قانون اساسی انگلستان، که مفاد آن در تکامل قوانین اساسی هر یک از ممالک مشترک المنافع بریتانیا و نیز ایالات متحدهء امریکا تأثیر داشته و (بضمیمهء ماگنا) اغلب جزء میراث سیاسی ممالک دموکراسی انگلیسی زبان محسوب میشود. (از دائرة المعارف فارسی ||). قبالهء خانه و باغ. (برهان) (ناظم الاطباء). قباله. (غیاث) (انجمن آرا) (آنندراج). رجوع به بیلک شود. ||رخساره. (برهان) (ناظم الاطباء) (جهانگیری) (رشیدی) (غیاث) : بیلهء تو کرد روی مه و زهره را خجل زان میکنند هر سحری روی در نقاب. خاقانی ||. پهلو. (برهان) (جهانگیری) (غیاث) (رشیدی) (انجمن آرا) (آنندراج) (ناظم الاطباء ||). هر یک از دو

جانب قدام و خلف سینه. (یادداشت مؤلف) : و آن دل که در میان دو بیله به کین تست در وی رسد ز قوس فلک زخم بیلکی. سوزنی ||. پاروب کشتیبانان که بدان غراب رانند. (برهان). پاروب کشتی بانی. (ناظم الاطباء). چوبی باشد که بر سر آن تخته ای بصورت بیل نصب نموده باشند و در اطراف غراب و کشتی و کشتی کوچک تعبیه نموده و کشتی و غراب به آن برانند و آن را چینه نیز خوانند. (جهانگیری) (از رشیدی). پاروب کشتی بان. (ناظم الاطباء). چوبی باشد که بر سر آن تخته ای بصورت بیل نصب نموده باشند و در اطراف غراب و کشتی کوچک تعبیه نموده و کشتی و غراب به آن برانند و آن را چینه نیز خوانند. (از جهانگیری) (از رشیدی). پاروب کشتی ران برای راندن کشتی. (انجمن آرا) (آنندراج). بِلّیج السفینه؛ بیلهء کشتی، معربست. (منتهی الارب). رجوع به بیل شود ||. پیکانی که مانند بیل سازند. پیله. (برهان) (ناظم الاطباء). نام پیکان است و پیکان را بیلک خوانند. (فرهنگ اسدی). پیکانی بود سرپهن. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). حالا بیلک گویند و آن تیری باشد که پیکان آن به صورت سر بیل باشد. (اوبهی). بیلک. (جهانگیری) (غیاث) (از رشیدی). پیکان پهن. پیله. (یادداشت مؤلف). پیکانی بود سرپهن شبیه بیل که در تیر نشانند و آن تیر را بیلکی گویند. (یادداشت مؤلف) : اگر که رستم پیلی بکشت در خردی بتیر بیله ز بیلی تو کرده ای دو تبر.فرخی. چنانچون سوزن از وشّی و آب روشن از توزی بطوسی پیل بگذاری به آماج اندرون بیله. فرخی. رجوع به بیله شود. - تیر بیله؛ تیر که پیکان آن به شکل بیل باشد : بتیغ شاخ فکندی ز کرگ تا یکچند به تیر بیله، ز سیمرغ بفکنی مخلب.فرخی ||. چرک و ریمی که از زخم آید. پیله. (برهان) (ناظم الاطباء). ریم که از خون شود. (شرفنامهء منیری). رجوع به پیله شود ||. پیلهء ابریشم. (برهان) (ناظم الاطباء). کرم ابریشم که تخم ابریشم است. (شرفنامهء منیری). پیله. (انجمن آرا). و رجوع به پیله شود ||. در خراسان بمعنای دفعه بکار رود: در بیلهء دیگر اینقدر دوا بخور؛ در دفعهء دیگر...

بیله.

[لَ / لِ] (ترکی، ص، ق) همچنین. (برهان). چنین. اینچنین. -امثال: بیله دیگ بیله چغندر.

بیله.

[لَ] (ع اِ) اولین حوضچهء یک چشمه. حوضچهء بالائین چشمه ||. ماهی. حوت. (از دزی ج ۱ ص۱۳۶).

بیله سوار.

[لَ سَ] (اِخ) دهی از دهستان مغان بخش گرمی شهرستان مشکین شهر است و ۲۳۵۵ تن سکنه دارد. (از دائرة المعارف فارسی).

بیله کش.

[لَ / لِ کَ / کِ] (اِ مرکب) (از: بیله + کش) چوب خرد سرپهن که بدان گل از بیل بسترند. (یادداشت مؤلف).

بیله ور.

[لَ / لِ وَ] (اِ مرکب) داروفروش و آنکه دانهای آبگینه و غیره فروشد. (غیاث). پیله ور. پیلوا. (برهان). رجوع به پیله ور شود.

بیلی.

[] (ص نسبی) منسوب است به شهر بیل و گمانم که از قراء ری و یا آنکه محلی در ری باشد. از جمله عبدالله بن الحسن بن ایوب بیلی رازی زاهد متوفی ۳۳۰ ه . ق. که محدث جلیل القدری بوده است بدین شهر نسبت دارد. (از انساب سمعانی). رجوع به بیل شود.

بیلی.

(اِ) اردک. مرغابی (در گیلان). (یادداشت مؤلف).

بیلی.

[بِ] (اِخ)(۱) هَرلد والتر. مستشرق انگلیسی (متولد ۱۸۹۹). از ۱۹۳۶ م. استاد زبان سانسکریت در دانشگاه کمبریج است. در زبان ختنی تخصص دارد و در مدرسهء تتبعات شرقی لندن زبانهای ایرانی تدریس میکند. از آثارش مسائل زردشتی (۱۹۴۳ م.)، متون ختنی (اول) (۱۹۴۵ م.)، متون بودائی ختنی (۱۹۴۱ م.)، و مطالعات هندوسکائی، متن های ختنی دوم (۱۹۵۳ م.) و سوم (۱۹۵۶ م.) است. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bailey, H. W.

بیلیار.

(روسی، اِ) رجوع به بیلیارد شود.

بیلیارد.

(روسی، اِ)(۱) نوعی بازی است که در فضای سرپوشیده بر میزی مستطیل (پوشیده با ماهوت سبز) با ۳ یا ۱۵ گوی و میله ای چوبی بازی میشود. بیلیارد بطریقی که در ایران بازی میشود مأخوذ از روسیه است، هر یک از گویها را شار (روسی گوی) خوانند. تاریخ اختراع بیلیارد معلوم نیست. در فرانسه نوعی بیلیارد در قرن ۱۶ م. رواج داشت، و پیش از آن هم بازی شبیه آن معمول بود. در انگلستان بیلیارد در زمان شکسپیر رایج بود. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Biliards.

بی لی زار.

(اِخ) سردار معروف بیزانس (۵۲۷ ق. م.) وی با گت ها در ایطالیا و ایرانیان جنگ کرد و در زمان همین سردار بیزانسی چندتن از اشکانیان به یونان رفته در آنجا سکنی گزیدند. در میان اینها صاحب منصبانی بودند که در قشون بی لی زار در افریقا با واندال ها و گت ها جنگیدند و شجاعتها نمودند. (تاریخ ایران باستان ج ۱ ص ۹۰ و ج ۲ ص ۲۶۲۲).

بیلیس.

[بِ] (اِخ)(۱) سر ویلیام مدک. (۱۸۶۰ - ۱۹۲۴ م.) عالم انگلیسی فیزیولوژی. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bayliss.

بیلیک.

(ترکی - مغولی، اِ) بیلک ||. پند و نصیحت نیک ||. رای نیک. (ناظم الاطباء). رجوع به بیلک شود.

بیلیک.

(ع اِ) فوجی از قشون. (از دزی ج ۱ ص ۱۳۶).

بیلیکانی.

[] (اِخ) نام یکی از طوایف کرد. (کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او رشید یاسمی ص ۱۰۵).

بیلیک تو.

(اِخ) اولین خان از خانان مغولستان از نسل چنگیز (۷۷۱ - ۷۸۰ ه . ق.). رجوع به طبقات سلاطین لین پول ترجمهء اقبال شود.

بیلیل.

[بِ لِیلْ] (اِخ)(۱) ادوارد دو. (۱۳۶۳ م.) شاه اسکاتلند پسر شاه جان دُ بیلیل. در ۱۳۳۲ م. به کمک ادوارد سوم به اسکاتلند تاخت و طرفداران دیوید دوم را مغلوب نمود. پس از بازگشت دیوید از فرانسه (۱۳۴۱ م.)، هیچگاه قدرتی نیافت. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Baliol.

بیلیل.

[بِ لِیلْ] (اِخ) جان دو. بارون انگلیسی (۱۲۶۹ م.). مؤسس کالج بیلیل در آکسفرد، نایب السلطنهء الکساندر سوم در اسکاتلند بود ولی بعنوان خیانت برکنار شد.

بیلیل.

[بِ لِیلْ] (اِخ) جان دو. (۱۲۴۹ - ۱۳۱۵ م.) سومین پسر بیلیل (بارون)، در ۱۲۹۲ - ۱۲۹۶ م. پادشاه اسکاتلند بود. وی پس از مرگ مارگریت دوشیزهء نروژ (۱۲۹۰ م.) مدعی سلطنت شد... و تاجگذاری نمود. در ۱۲۹۹ م. در فرانسه گوشه گزید. (از دائرة المعارف فارسی).

بیلین.

[لیُنْ] (فرانسوی، عدد، اِ)(۱) بیلیون. میلیارد. هزارمیلیون. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیلیون شود. (۱) - Billion.

بیلینگزگیت.

[گِیْتْ] (اِخ)(۱) اصلاً یکی از دروازه های شهر لندن نزدیک پل لندن بود. نزدیک آن بازار ماهی بود. زبان خشن مردم آنجا به همین نام نامیده میشد و بتدریج لفظ بیلینگزگیت به هر زبان زشت و عامیانه اطلاق شد. بازارهای ماهی آن هنوز رونق دارد. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Billingsgate.

بیلینی.

(اِخ)(۱) در ادبیات روسی مجموعهء عظیمی از اشعار قهرمانی و داستانی قدیم روسیه (بعضی از قرن ۱۱ م.) که قرنها دهان بدهان میگشت، و سرانجام در قرن ۱۸ م. جمع آوری و تحقیق در آنها آغاز شد. اشخاص داستانهای بیلینی همه قدرت فوق طبیعی دارند. اگرچه بیلینی در نتیجهء ورود عناصر خارجی (اسکاندیناویائی، بیزانسی شرقی) تغییراتی یافته است ولی سخت جنبهء روسی دارد و تأثیر بارآوری در ادبیات، موسیقی و هنر روسی داشته است. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bylini.

بیلیون.

[لیُنْ] (فرانسوی، عدد، اِ)(۱) در بعضی ممالک (از جمله ایران، امریکا و تا چندی پیش در فرانسه) مترادف میلیارد یعنی هزارمیلیون، و در بعضی دیگر (از جمله انگلستان، آلمان و فع در فرانسه) بمعنی یک میلیون میلیون میباشد، در فارسی نیز می نویسند: بیلین. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Billion.

بیم.

(اِ)(۱) ترس و واهمه. (برهان). ترس. (شرفنامهء منیری). خوف و به لفظ کشیدن و بردن و داشتن و کردن و دادن و آوردن مستعمل است. (از بهار عجم) (غیاث اللغات). خوف و ترس. (انجمن آرا) (از آنندراج) (ناظم الاطباء). واهمه. (ناظم الاطباء). باک. بأس. بددلی. پروا. پرواس. ترس. توحش. جأش. جبن. خشیت. چغر. خوف. خیفه. دهشت. ذعر. رعب. رهب. زلیف. سهم. شکوه. شکوهندگی. فزع. محابا. مخافت. مخشاة. نهار. نهیب. وجس. وجل. وحشت. وهل. هراس. یروع. (یادداشت مؤلف) : دیوار و دریواس فروگشت و برآمد بیم است که یکباره فرود آید دیوار. رودکی. همه خانه از بیم بگذاشتند دل از بوم آباد برداشتند.فردوسی. دری برنهادند ز آهن بزرگ همه یکسر ایمن شد از بیم گرگ.فردوسی. ببخشیدشان بی کران زرّ و سیم چو آرامش آمد بهنگام بیم.فردوسی. چو دید اندر او شهریار زمن برافتاد از بیم بر وی جشن. سهیلی (از حاشیهء اسدی نخجوانی). روز رزم از بیم او در دست و در پای عدو کنده ها گردد رکاب و اژدها گردد عنان. فرخی. خدمت سلطان بردست گرفت خدمت سلطان بیم است و خطر.فرخی. عشق رسم است ولیکن همه اندوه دلست خنک آن کورا از عشق نه ترس است و نه بیم. فرخی (از انجمن آرا). ایا ز بیم زبانم نژند گشته و هاژ کجا شد آن همه دعوی کجا شد آن همه ژاژ. لبیبی. صعب چون بیم و تلخ چون غم جفت تیره چون گور و تنگ چون دل زفت. عنصری. از لطیفی که تویی ای بت و از شیرینی ملک مشرق بیم است که رای تو کند. منوچهری. درشود بی زخم و زجر و درشود بی ترس و بیم همچو آذرشت(۲) به آتش همچو مرغابی بجوی. منوچهری. سلطان مسعود... خلوت کرد با وزیر و آن خلوت تا نماز پیشین کشید و گروهی از بیم خشک میشدند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۵۲). گفت این علی تکین دشمنی بزرگست از بیم سلطان ماضی آرمیده بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۵۰). بعضی تقرب را از دل و بعضی از بیم. (تاریخ بیهقی ص ۵۵۸). چون ببینم ترا ز بیم حسود خویشتن را کلیک سازم زود.مظفری. درین بیم بودند و غم یکسره که گرشاسب زد ویله ای از دره.اسدی گل کبود که برتافت آفتاب بر او ز بیم چشم نهان گشت در دل(۳) پایاب. (از حاشیهء لغت فرس اسدی نخجوانی). ز بیم آنکه جایی بدتر افتادی ندانستی کت این به زانک ازو رستی. ناصرخسرو. از شاه زی فقیه چنان بود رفتنم کز بیم مار در دهن اژدها شدم.ناصرخسرو. کس نخواند نامهء من کس نگوید نام من جاهل از تقصیر خویش و عالم از بیم شغب. ناصرخسرو. ز بیم لشکر پیری بزندان منغص گشته بر من زندگانی.مسعودسعد. من غنده شدم ز بیم غنده چون خرس بکون فتاده در دام. ابوطاهر خاتونی. زن حجام از بیم جواب نداد. (کلیله و دمنه). هم ز بیم لمعهء تیغ تو جاسوس ظفر مرگ را در چشمهء تیغ تو پنهان یافته. انوری. زان بیم که از نفس بمیرد در کام نفس شکسته دارم.خاقانی. جبریل هم به نیمره از بیم سوختن بگذاشته رکابش و برتافته عنان.خاقانی. بیم است از آنکه صبح قیامت برون دمد تا صور آه صبحدمی دردمیده ایم.خاقانی.

گر گدا پیشرو لشکر اسلام بود کافر از بیم توقع برود تا در چین.سعدی. در ایام او روز مردم چو شام شب از بیم او خواب مردم حرام.سعدی. - به بیم بودن از کسی؛ ترسیدن از او : ز ما کس نباشد ازین پس به بیم اگر کوه زر دارد و کان سیم.فردوسی. ببخشیدشان بیکران زر و سیم بدان تا نباشد کسی زو به بیم.فردوسی. میانت به خنجر کنم بر دو نیم دل انجمن گردد از تو به بیم.فردوسی. - بیم آنست که؛ جای ترس است که. (یادداشت مؤلف) : بمرند این بچگان گرسنه بر خیر همی بیم آنست که دیوانه شوم ای عجبی. منوچهری. - بیم جان؛ خطر کشته شدن. احتمال مرگ. امکان موت. (یادداشت مؤلف) : مرا بیم جانست اگر نیز شاه فرستد به پیغام نزد سپاه.فردوسی. تن آسان نگردد سر انجمن همه بیم جان باشد و رنج تن.فردوسی. بدان نسخت نبشتم که کدخدایش احمد عبدالصمد کرد و مرا سیم و جامه دادند و اگر جز آن نبشتمی بیم جان بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۷). کار من با سیاحان و قاصدان پوشیده افتاد و بیم جان است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۸). عمال و صاحبان برید را زهره نبود که حال وی بتمامی بازنمایند که بیم جان بود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۲۹). عبدالجبار را متواری بایست شد از بیم جان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۱۰). طایفه ای از جهت متابعت پادشاهان و بیم جان پای بر رکنی لرزان نهاده. (کلیله و دمنه). گفت من مغلوب بودم صوفیان حمله آوردند و بودم بیم جان.مولوی. شکوه تاج سلطانی که بیم جان در او درج است کلاهی دلکش است اما بترک سر نمی ارزد. حافظ. - پر از بیم؛ آکنده از ترس : دل شهریاران پر از بیم اوست بلای جهان تخت و دیهیم اوست.فردوسی. مرا پیش ازین کیسه پرسیم بود شب و روزم از کیسه پربیم بود.سعدی. - پر از بیم شدن؛ سخت ترسان شدن. آکنده از ترس گشتن : درفش سپهبد به دو نیم شد دل رزمجویان پر از بیم شد.فردوسی. - پر بیم گشتن؛ سخت ترسان شدن. آکنده از ترس گشتن : همه شهر یکسر به دو نیم گشت دل مرد بدخواه پربیم گشت.فردوسی ||. مقابل امید. (یادداشت مؤلف) : و اگر... بیم پاداش و عقاب نبود. (سندبادنامه ص۵). - امید و بیم؛ رجا و ترس : نه به کس بود امید و بر کس بیم. ابوحنیفهء اسکافی. این است که از برای یک دم(۴) در چارسوی امید و بیمیم.خاقانی. - بیم و امید؛ ترس و رجا. امید و ناامیدی. امیدواری و مأیوسی : چو هوشنگ و تهمورس و جمشید کز ایشان جهان بد به بیم و امید.فردوسی ||. - درشتی و نرمی. خوف و رجا. ترساندن و امیدوار کردن : و پیغامهای قوی داد و بیم و امید چنانکه رسم است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۱۲). بنای خدمت و مناصحت ناپاک... بر قاعدهء بیم و امید باشد. (کلیله و دمنه). - روز امید و بیم؛ کنایه از روز رستاخیز. روز قیامت : شنیدم که در روز امید و بیم بدان را بنیکان ببخشد کریم.سعدی ||. اندیشه. (یادداشت بخط مؤلف ||). خطر. (ناظم الاطباء) : گفت [موسی] ای بیچاره در پس بیمی نه و در پیش امیدی نه چرا گریختی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۰۱). - بیم آنست؛ خطر این هست. این خطر هست. خطر در پیش است : و کنون باز ترا برگ همی خشک شود بیم آنست مرا بشک بخواهد زدنا. ابوالعباس عباسی (از فرهنگ اسدی). (۱) - پهلوی bim، سانسکریت bhima. (حاشیهء برهان چ معین). (۲) - ن ل: آذرشین. (۳) - ن ل: بن. (۴) - ن ل: امر.

بیم.

(اِ) ثمریست شبیه بِهْ. به کوچکی و صلب و با زغب بسیار زیاده از به و انطاکی گفته که درخت آن را پیوند از سیب و امرود و یا با نهال بلوط و یا شاه بلوط مینمایند و مانند سایر درختان در همان فصل ثمر میدهد و تا اواسط زمستان میماند. رجوع به مخزن الادویه و تذکرهء داود ضریر انطاکی شود.

بی مآل.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مآل) بی انجام، و در کاری گویند که عاقبت آن محمود نباشد. (ناظم الاطباء).

بیم آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) ترس عارض شدن. بیم روی آوردن. ترسیدن از چیزی. مقابل بیم نیامدن و نترسیدن و پروا نکردن : جان من از روزگار برتر شد بیم نیاید ز روزگار مرا.ناصرخسرو.

بیم آور.

[وَ] (نف مرکب) ترسناک. مهیب. ترس آورد.

بیما.

[بِ یَ] (اِخ) گویند ناحیه ای است متصل به صعید مصر که در ایام معتضد عباسی یا کمی قبل از آن به دست مسلمانان گشوده شد. (از معجم البلدان ||). آن دسته از اولاد قبط بن مصر (سردودمان قبطیان) را که در صعید مصر ساکن بوده اند مریس میخواندند و آن دسته را که در سفلای مصر سکونت گزیده بودند بیما میخواندند. (از نخبهٔ الدهر ص۲۶۶ و عیون الانباء ج ۲ ص۸۲).

بی ماحصل.

[حَ صَ] (ص مرکب) (مرکب از: بی + ما + حصل، فعل عربی) بی نتیجه و حاصل. بی فایده ||. بدبخت ||. بی نصیب. بی بهره. (ناظم الاطباء).

بی مادر.

[دَ] (ص مرکب) (از: بی + مادر) که مادر از دست داده باشد. که مادر ندارد. که مادر او مرده باشد. در تداول فارسی زبانان یتیم: یَتم، یُتم؛ بی مادر شدن چهارپای. (تاج المصادر). کَلالَهٔ؛ بی مادر و فرزند شدن. (تاج المصادر) : دگر کودکانی که بی مادرند زنانی که بی شوی و بی چادرند.فردوسی. رجوع به مادر و بی پدر و مادر شود.

بیمار.

(ص)(۱) ناتوان و خسته. (برهان). ناتوان و مریض. (انجمن آرا). مریض. (شرفنامهء منیری). ناتندرست. دردمند. ناتوان. ناخوش. رنجور. (ناظم الاطباء). این لفظ مرکب است از بی (کلمهء نفی) به اضافهء مار، بمعنی صحت و شفا. (از فرهنگ نظام). آرندهء بیم. بیم آر. (شرفنامهء منیری). مرکب از «بیم» و «آر» کلمهء نسبت و معنای ترکیبی آن، منسوب به بیم و اطلاق آن بر مرض مجاز است چرا که در مرض بیم مرگ می باشد. (از بهار عجم) (از آنندراج). رنجور. علیل. علیله. معلول. ناتندرست. سقیم. ناخوش. مقابل درست و تندرست. نالان. رنجه. آزرده. نالنده. معتل. مریضه. معتلهٔ. نصب. وصب. ضمن. ضمنی. مارض. مدئی. مرض. معلول. معل. (منتهی الارب). مکمود. کاید. ناتندرست. خداوند علت. (یادداشت بخط مؤلف): رجل داء؛ مرد بیمار. رجل دئی، بیمار. رجل دو؛ مرد بیمار. خریر؛ بیمار نحیف. خریرهٔ؛ زن بیمار. منهوک؛ بیمار گران. ناسم؛ بیمار نزدیک بمرگ. نجیس، ناجس؛ بیمار که روی بهی ندارد. (منتهی الارب) : من مانده بخانه در پیخسته و خسته بیمار و به تیمار و نژند و غم خواره. خسروانی. پزشکی که باشد بتن دردمند ز بیمار چون بازدارد گزند.فردوسی. بیک چند گر شاه بیمار بود دل کهتران پر ز تیمار بود.فردوسی. بیک هفته بیمار بود و بمرد ابا خویشتن نام نیکی ببرد.فردوسی. ز کوژی پشت من چون پشت پیران ز سستی پای من چون پای بیمار.فرخی. بیمار بد این

ملکت زو دور طبیب او آشفته شده طبعش هم مائی و هم ناری. منوچهری. بویش همه بوی سمن و مشک ببرده ست رنگش همه رنگ دو رخ عاشق بیمار. منوچهری. یک دختر دوشیزه بدو رخ ننماید الا همه آبستن و الا همه بیمار.منوچهری. منم بیمار و نالان تو درستی ندانی چیست در من درد و سستی. (ویس و رامین). براه اندر همی نالید هموار نباشد بس عجب ناله ز بیمار. (ویس و رامین). چو کشور شود پر ز بیداد و کین بود همچو بیماری اندوهگین.اسدی. دشمنان تو همه بیمار و بنده تندرست دورتر باید ز بیمار آنکه او بیمار نیست. ناصرخسرو. بماند تشنه و درویش و بیمار آنکه نلفنجد درین ایام الفغدن شراب و مال و درمانها. ناصرخسرو. از شکر نفع همی گیرد بیمار و درست دشمن و دوست از ایشان همه می نفع برند. ناصرخسرو. اگر وصل لبش یابم مرا بیمار کی بینی کجا عیسی طبیب آید، کسی بیمار کی باشد. ادیب صابر. برغبتی صادق... روی بعلاج بیماران آوردم. (کلیله و دمنه). هرکجا بیماری نشان یافتم... معالجه... کردم. (کلیله و دمنه). یا بیماری که مضرت خوردنیها میداند همچنان بر آن اقدام می نماید تا بمعرض تلف افتد. (کلیله و دمنه). پیش بیمار همنفس با مرگ گشته ریزان ز باغ عمرش برگ.سنایی. خبر من ز صبا پرس که همدرد من است حال بیمار که داند بجز از بیماری. رفیع الدین لنبانی. عشق در خواب و عاشقان در خون دایه بی شیر و طفل بیمار است.انوری. او رفت سینه ها شده بیمار لایعاد او خفت فتنه ها شده بیدار لاینام.خاقانی. روز بپرواز بود فربه از آن شد چنین شب تن بیمار داشت لاغر از این شد چنان. خاقانی. آن مؤذن زردشتی گر سیر شد از قامت از حی علی کردن بیمار نمود اینک.خاقانی. نشاید کرد خود را چارهء کار که بیمارست رای مرد بیمار.نظامی. بدو گفتا که بهتر گردی این بار مخور غم زین جوابش داد بیمار.عطار. ترک بدی مقدمهء فعل نیکی است کاول علاج واجب بیمار احتماست. کمال الدین اسماعیل. منغص بود عیش آن تندرست که باشد بپهلوی بیمار سست.سعدی. مردی همه شب بر سر بیمار گریست چون روز شد او بمرد و بیمار بزیست. سعدی. بیمارم و ندارم بر سر بغیر دیده یاری که ریزد آبی بر آتش ملالم. سلمان ساوجی (دیوان ص ۳۸۱). - امثال: برای بیماری که تیمارش دارند پزشک ناخوانده آید. (یادداشت مؤلف). که بیمار است رای مرد بیمار. (نظامی). مرگ برای او و گلابی برای بیمار. (یادداشت مؤلف). یک انار و صد بیمار. (یادداشت مؤلف). - بیمارِ باریک؛ مسلول و مدقوق. (ناظم الاطباء). - بیمارجگر؛ که جگر وی بیمار باشد. مکبود. (ناظم الاطباء): طاعیهٔ؛ زن بیمارجگر. (یادداشت مؤلف). کبد فلان؛ بیمارجگر گشت. (منتهی الارب). - بیمار داشتن؛ بیمار کردن : دوش می پرسید حال چشم خود رفتم ز حال امشب آن بیمارپرسیها مرا بیمار داشت. آصفی (از آنندراج). - بیمار کسی شدن؛ عاشق و دلخستهء او شدن : عیسی لب است یار و دم از من دریغ داشت بیمار او شدم قدم از من دریغ داشت. خاقانی. - بیمار گران؛ کسی که بمرض مزمنی گرفتار باشد. (ناظم الاطباء): دنف؛ بیمار گران شدن. مدنف؛ بیمار گران. ادناف؛ بیمار گران شدن مریض. (از منتهی الارب). - بیمار نفاق؛ آنکه به مرض دوروئی گرفتار است : تا تو بیمار نفاقی بدرست هرچه صحت شمری هم سقم است.خاقانی. - جانِ بیمار؛ روان فگار. روح رنجور و ناتوان : کلیم طور مکارم اجل بهاءالدین که مدح اوست مسیحای جان بیمارم. خاقانی. از آن روی جهان داردکه چون عیسی است جان پرور دوای جان بیمارم چنان آمد که من خواهم. خاقانی. - جانْبیمار؛ که جانی بیمار و فگار دارد. با روان ناتوان. مقابل تن بیمار ||. لفظ بیمار را شعرا مجازاً در نسیم آهسته استعمال میکنند که آهستگی نسیم تشبیه به ضعف و بیماری آن شده است. (فرهنگ نظام) : شادم به ضعف خویش که بیماری نسیم ناز طبیب و منت درمان نمیکشد.صائب. صبا یا باد صبا برای اینکه افتان و خیزان میرود بیمار است. (یادداشت مؤلف). و مؤلف از بیت ذیل معنای فوق را استنباط نموده است : با صبا افتان و خیزان میروم تا کوی دوست وز رفیقان ره استمداد همت می کنم.حافظ. (۱) - پهلوی vimar، vemar؛ از ریشهء ایران باستان vyai - mara، و یائی مزیدعلیه vi و جزء دوم mara از ریشهء مر (در پژمردن و پژمرانیدن) است. (حاشیهء برهان چ معین).

بیمارانه.

[نَ / نِ] (ص نسبی، ق مرکب)منسوب به بیمار. مانند بیمار : ز دورم یار دید و گفت کاین یحیی است پنداری که سخت افتان و خیزان سست بیمارانه می آید. قاضی یحیی (از آنندراج (||). اِ مرکب) پرهیزانه و غذائی که برای بیمار ترتیب میدهند. (ناظم الاطباء).

بیماربان.

(ص مرکب، اِ مرکب) بیماردار. بیماروان. پرستار. (یادداشت مؤلف). بیمارپرست.

بیماربانی.

(حامص مرکب) بیماروانی. پرستاری. تمریض. (یادداشت مؤلف).

بیماربانی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)تمریض. پرستاری کردن. (از یادداشت مؤلف).

بیمارپرس.

[پُ] (نف مرکب) پرسندهء حال بیمار. عیادت گزار. عیادت کننده. (یادداشت مؤلف) : زرد گل بیمار گردد فاخته بیمارپرس یاسمین ابدال گردد، خردما، زائر شود. منوچهری. آمد مسیح وار به بیمارپرس من کازرده دید جان من از غصهء لَام.خاقانی.

بیمارپرست.

[پَ رَ] (نف مرکب) پرستار بیمار. (ناظم الاطباء). بیماربان : همه بیمارپرستان ز غمم سیر شدند آنکه این غم خورد امروز شمائید همه. خاقانی.

بیمارپرستی.

[پَ رَ] (حامص مرکب)پرستاری بیمار. بیماربانی : و میخواهد تا بیمارپرستی(۱) در میان امت تو سنتی گردد. (قصص الانبیاء ص۲۴۹). (۱) - شاید: بیمارپرسی، و در این صورت شاهد نیست.

بیمارپرسی.

[پُ] (حامص مرکب) پرسش احوال بیمار، که آن را بتازی عیادت خوانند. (بهار عجم) (آنندراج). عیادت. (ناظم الاطباء). عیادت مریض. زیارت مریض. عِیاد، عِیادَهٔ، عُواد؛ بیمارپرسی نمودن. (منتهی الارب) : عبدالواحد عامر گوید من و سفیان ثوری به بیمارپرسی رابعه درشدیم از هیبت او سخن ابتدا نتوانستیم کرد. (تذکرهٔ الاولیاء عطار).

بیمارتن.

[تَ] (ص مرکب) تن بیمار. که تن بیمار داشته باشد. رنجورتن. علیل المزاج : آفتاب اشترسواری بر فلک بیمارتن در طواف کعبه

محرم وار عریان آمده. خاقانی.

بیمارتوش.

(ص مرکب) ناتوان. ضعیف : به ذل غریبان بیمارتوش به اشک یتیمان پیچیده گوش.نظامی. و رجوع به توش شود.

بیمارچشم.

[چَ / چِ] (ص مرکب) ارمد. (یادداشت مؤلف). مرمود. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب): مُرمَد؛ مرد بیمارچشم. رجوع به ارمد شود||. یک قسم از چشم را که شبیه به چشم چینی ها است بیمار و سقیم گویند و آن قسم چشم در معشوقان باعث مزید حسن است. (فرهنگ نظام).

بیمارخانه.

[نَ / نِ] (اِ مرکب) بیمارستان. درمانخانه. خانه و عمارتی که در بعضی شهرها بسازند و بیماران را در آنجا برند و طبیب دیوانی بمعالجت ایشان پردازد و بعربی دارالشفا خوانند و بیمارسان مخفف بیمارستان و مارستان معرب آن. (از بهار عجم) (از آنندراج). مریضخانه. دارالمرضی. شفاخانه. (یادداشت مؤلف). مریضخانه و بیمارستان. (از ناظم الاطباء). رجوع به مجموعهء مترادفات و نیز رجوع به دارالشفاء و مریضخانه شود.

بیمارخیز.

(نف مرکب) کسی که از بیماری برخاسته باشد و اغلب که خیز در این ترکیب بمعنی خاستن است، یعنی کسی که خاستن او مثل بیماران بود و این در حالت نقاهت باشد. (بهار عجم) (آنندراج). بیمارناک. بیمارغنج :چون معالجت خواهی کردن اندیشه کن از خورشهای پیران و جوانان و بیمارخیزان. (قابوسنامه). چو دیو از زحمت مردم گریزان فتان خیزان تر از بیمارخیزان.نظامی. فریبنده چشمی جفاجوی و تیز دوابخش بیمار و بیمارخیز.نظامی. شده گرم از نسیم مشک بیزش دماغ نرگس بیمارخیزش.نظامی. - تن بیمارخیز؛ آنکه غالباً بیمار و علیل و رنجور است. آنکه در حال نقاهت باشد :[خمر] رنجگی بافراط را بنشاند و تن بیمارخیز را باز عادت برد. (الابنیه عن حقایق الادویه). دل تاریک روزم را شب آمد تن بیمارخیزم را تب آمد.نظامی.

بیماردار.

(نف مرکب) مریض دار. که او را بیمار و رنجور باشد ||. آنکه متعهد خدمت بیمار باشد. (آنندراج). پرستار و مواظب شخص بیمار. (ناظم الاطباء). پرستار. پرستان. بیماروان. بیماربان. (یادداشت مؤلف) : هرکجا باشد دلی می چیند از چشم تو درد هرکجا نازی بود بیماردار چشم تست. صائب (از آنندراج).

بیمارداری.

(حامص مرکب) مریض داشتن. مریض داری ||. پرستاری و مواظب بیمار بودن. (ناظم الاطباء). پرستاری بیمار. بیماربانی. بیماروانی. پرستاری. تمریض. (یادداشت مؤلف) : بود بیماری شب جان سپاری ز بیماری بتر بیمارداری.نظامی. نپرداخت چشمش

بحال دل ما ز بیمار بیمارداری نیاید.دانش (از آنندراج). - بیمارداری کردن؛ پرستاری کردن از بیمار. (ناظم الاطباء). تمریض. (منتهی الارب). تطلیة. (منتهی الارب) (المصادر زوزنی).

بیماردل.

[دِ] (ص مرکب) که قلب وی رنجور باشد. مَرِض: فئد؛ بیماردل شدن. (منتهی الارب ||). که عاشق و دلخسته است. که دل او بیمار است : از امل بیماردل را هیچ نگشاید از آنک هرگز از گوگرد تنها کیمیایی برنخاست. خاقانی ||. که دلی ناپاک و بی ایمان دارد. سست روان : بیماردل است و دارد از کفر سرسام خلاف و درد خذلان.خاقانی. آن یهودی شد سیه روی و خجل شد پشیمان زین سبب بیماردل.مولوی. - از دل بیمار بودن؛ ناپاک دل بودن : بیمارم از دل و دم سردم مزورست بیمار را مگو که مزور نکوترست.خاقانی.

بیمارژون.

(اِ مرکب) دسته ای از سپاهیان بیمار و مجروح و خسته و علیل. (ناظم الاطباء).

بیمارسان.

(ص مرکب) بیمارمانند، چه، سان بمعنی مانند هم آمده است. (برهان) (از آنندراج). بیمارمانند. (ناظم الاطباء). بیمارگونه.

بیمارسان.

(اِ مرکب) بیمارستان که بعربی دارالشفاء خوانند. (برهان). بیمارستان بود و آن را مارسان و مارستان نیز گویند و بتازی دارالشفاء خوانند. (فرهنگ جهانگیری). مخفف بیمارستان. (رشیدی) (آنندراج) (از ناظم الاطباء) : بسا شارسان گشت بیمارسان بسا گلستان نیز شد خارسان.فردوسی. بدو گفت گودرز، بیمارسان ترا جای زیباتر از شارسان.فردوسی. به اهواز کرد آن سوم شارسان بدو اندرون کاخ و بیمارسان.فردوسی. و رجوع به بیمارستان شود.

بیمارستان.

[رِ] (اِ مرکب) (از: بیمار + سْتان، ادات مکان) خانه و عمارتی که سلاطین در بعضی شهرها بسازند و بیماران را آنجا طبیب دیوانی معالجت نماید و آن را بیمارسان و مارستان نیز گویند. (از انجمن آرا). بیمارخانه. مارستان. (آنندراج). عمارت و خانه ای که جهت بیماران بنا شده و در آنجا بیماران بی بضاعت و بی کس را پذیرفته مجاناً و بلاعوض آنان را تداوی کرده و دوا و غذا میدهند و پرستاری میکنند. (از ناظم الاطباء). دارالشفاء. دارالمرضی. مریضخانه. (یادداشت مؤلف) (دهار) : و بیمارستان عضدی هست اما بخلل شده است. (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۳۳). و جامع و بیمارستان نیکو ساخته اند (در فیروزآباد). (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۳۹).

بیمار شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب)ناتندرست شدن. ناخوش شدن. دچار بیماری شدن. تن بیمار گشتن. اعتلال. (تاج المصادر بیهقی). سقم.

(ترجمان القرآن) (دهار). لوعة. (منتهی الارب) (تاج المصادر بیهقی). مرض. (منتهی الارب). مریض شدن. رنجور و علیل گشتن. نقم. (ترجمان القرآن): دنف؛ بیمار گران شدن. (منتهی الارب) : بسیار بخوردند و نبردند گمانی کز خوردن بسیار شود مردم بیمار.فرخی. چون بمیری آتش اندر تو رسد زنده شوی چون شوی بیمار بهتر گردی از گردن زدن. منوچهری. گفتی که بدرد دل صبر است طبیب اما امروز طبیبت شد بیمار نگه دارش.خاقانی. آن زمان که میشوی بیمار تو میکنی از جرم استغفار تو.مولوی. چون خرید او را و برخوردار شد آن کنیزک از قضا بیمار شد.مولوی.

بیمارغنج.

[غَ] (ص مرکب) بیمارناک. (لغت فرس اسدی). بمعنی بیمارناک و دردمند است یعنی بیشتر اوقات بیمار و رنجور باشد. (برهان). کسی را گویند که اکثر اوقات بیمار باشد. (جهانگیری). بیمارناک و دردمند و علیل یعنی کسی که بیشتر اوقات رنجور باشد. (ناظم الاطباء). اما رشیدی نویسد بیماری که از طول بیماری غنج شده باشد یعنی بهم آمده باشد و گردشده و در صراح در تفسیر ممراض که کثیرالمرض باشد بیمارغنج آورده و این لفظ در اصل مرکب است و مؤلف انجمن آرا و به تبع او مؤلف آنندراج چنین نویسند: در برهان بفتح غین آورده و گوید که کسی را گویند که اکثر اوقات بیمار باشد و نیز گفته بیماری او از روی ناز و غمزه باشد آنگاه می افزاید غند بضم غین و غنج بمعنی گردآمده یعنی بیمار که از شدت بیماری و کثرت ناتوانی جمع و گرد و گلوله شده باشد و این لغت مأخوذ از غنچه است. رجوع به انجمن آرا و آنندراج شود: ممراض (صراح)؛ آنکه پیوسته بیمار است. مسقام؛ علیل المزاج. علیل. (یادداشت مؤلف). احمام؛ بیمارغنج شدن. (منتهی الارب) : چو گشت آن پریچهره بیمارغنج ببرید دل زین سرای سپنج.رودکی ||. کسی که بیماری او از روی ناز و غمزه باشد. (از برهان).

بیمارگاه.

(اِ مرکب) (از: بیمار + گاه، ادات مکان) مریضخانه. بیمارستان. جای بیمار.

بیمار گردیدن.

[گَ دی دَ] (مص مرکب)علیل و رنجور شدن. علّ. اعتلال. قعم. اِقعام. (از منتهی الارب).

بیمار گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب) رنجور شدن. مریض گشتن : ولیکن کنون کار ازین درگذشت دل و مغزم از آز بیمار گشت.فردوسی. چو سالش درآمد بهفتاد و هشت جهاندار و بیدار بیمار گشت.فردوسی. چو بشنید شیرویه بیمار گشت ز دیدار او پر ز تیمار گشت.فردوسی. چو برساخت شنگل که آید بدشت زنش گفت برزوی بیمار گشت. (از ملحقات شاهنامه). زرد گل بیمار گردد فاخته بیمارپرس یاسمین ابدال گردد، خردما زائر شود. منوچهری.

بیمارگن.

[گِ] (ص مرکب) بیمارگین. (یادداشت مؤلف). مسقام. (بحر الجواهر). رجوع به بیمارگین شود.

بیمارگنی.

[گِ] (حامص مرکب) چگونگی بیمارگن. (یادداشت مؤلف).

بیمارگون.

(ص مرکب) بیمارسان. بیمارگونه. بیمارون. به رنگ بیمار. (آنندراج). کسی که بواسطهء ناخوشی رنگش برگشته باشد. (ناظم الاطباء). همانند بیماران در زردی رخسار و لاغری اندام. - بیمارگون شدن؛ همانند بیماران گشتن در زردی و لاغری اندام : چو بیمارگون شد ز غم چشم نرگس مر او را همی لاله تیمار دارد.ناصرخسرو.

بیمارگین.

(ص مرکب) بیمارگن. مسقام. (یادداشت مؤلف). علیل. (ناظم الاطباء) (آنندراج (||). اِ مرکب) غذایی که به بیمار دهند. (آنندراج). غذای بیمار. پرهیزانه و بیمارانه. (از ناظم الاطباء). رجوع به بیمارگن شود.

بیمارگینی.

(حامص مرکب) حالت و صفت بیمارگین. (یادداشت مؤلف).

بیمارناک.

(ص مرکب) بیمارغنج. (حاشیهء لغت فرس اسدی). علیل. (ناظم الاطباء). بیمارغنج. دردمند و کسی که بیشتر اوقات بیمار و رنجور باشد. رجوع به بیمارغنج شود : اولش قویست با فزونی و آخرش سست بکمی و بیمارناک. (التفهیم). [و آنچه بماند از بچه ها] همه عمر بیمارناک باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). آنچه بماند [از نوزادان] ناتندرست و بیمارناک باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). ||وبائی. (زمخشری) : و جهت شمال آن بسته است ازین جهت بیمارناک و عفن است. [شهر شاپور] . (فارسنامهء ابن البلخی ص۱۴۲).

بیمارناکی.

(حامص مرکب) حالت بیمارناک ||. وباء. (زمخشری).

بیمارنواز.

[نَ] (نف مرکب) نوازش کنندهء بیمار : همه بیمارنوازان و مسیحانفسید مدد روح به بیمار مگر بازدهید.خاقانی.

بیمارنوازی.

[نَ] (حامص مرکب) عمل بیمارنواز. مهربانی با بیمار. عیادت بیمار : دلنواز من بیمار شمائید همه بهر بیمارنوازی بمن آئید همه.خاقانی.

بیماروان.

[مارْ] (ص مرکب، اِ مرکب)بیماربان. بیماردار. پرستار. (یادداشت مؤلف).

بیماروانی.

[مـارْ] (حامص مرکب)بیماربانی. بیمارداری. پرستاری. (یادداشت مؤلف): تطلیهٔ؛ بیماروانی کردن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی). التمریض؛ بیماروانی کردن یعنی در کار بیمار ایستادن. (مجمل اللغهٔ).

بیماره.

[رَ / رِ] (ص) علیل و ناتوان و بیمار. (آنندراج). مریض و دردمند و بیمار و رنجور و خسته. (از ناظم الاطباء).

بیماری.

(حامص، اِ) رنجوری، و با لفظ پیچیدن و دادن مستعمل است. (آنندراج). مرض و ناخوشی و رنجوری و ناتندرستی. (ناظم الاطباء). ناتندرستی. ناخوشی. آزار. انحراف مزاج بر اثر تغییر وضع ساختمان یا عمل انساج. (دائرهٔ المعارف فارسی). نالانی. رنجوری. رنج. درد. علت. ناخوشی. دردمندی. سقم. سقام. ناتندرستی. مقابل تندرستی و صحهٔ. ظبظاب. سأم. (منتهی الارب). آفت. (مهذب الاسماء). شکو. شکیهٔ. شکوی. شکاهٔ. شکاء. (منتهی الارب). وذاهٔ. وذیهٔ. وصب. نصب. وصم. (منتهی الارب). سقم. داء. (دهار). مرض. (ترجمان القرآن) : ز بیماری او غمی شد سپاه چو بیرنگ دیدند رخسار شاه.فردوسی. به بیماری اندر بمرد اردشیر همی بود بیکار تاج و سریر.فردوسی. بدانگه که یابی تنت زورمند ز بیماری اندیش و درد و گزند.فردوسی. به بیماری اندیشه را تیز کن ز هر خوردنی سرد پرهیز کن.اسدی. لیکن گه سخنت پدید آید از جان و دل ضعیفی و بیماری.ناصرخسرو. جسم را طبیبان و معالجان اختیار کنند تا هر بیماری که افتد زودتر آنرا علاج کنند. (تاریخ بیهقی). از بیماری دموی و صفرایی بماءالشعیر ایمنی بود و اطباء عراق وی را ماء مبارک خوانند و وی آن چیزیست که بیست و چهار گونه بیماری معروف را سود دارد. (نوروزنامه). و چون ایام رضاع به آخر رسید در مشقت تعلم و تأدب... و مضرت درد و بیماری افتد. (کلیله و دمنه). بود بیماری شب جان سپاری ز بیماری بتر بیمارداری.نظامی. به انتظار عیادت که دوست می آید خوشست بر دل رنجور عشق بیماری. سعدی. چراغ از بهر تاریکی نگه دار که بیماری توان بودن دگربار.سعدی. رنج بیماری تو گنج زر آورد ثمر ای بسا درد که باشد بحقیقت درمان. قاضی شریف. بیدماغی باعث بیماری من گشته است بیشتر سنگین شود بیماری از پرسیدنم. صائب. -امثال: تن بیماری بهتر از کیسه بیماریست. (یادداشت مؤلف). - بیماری باریک؛ بیماری سل. (از آنندراج). - بیماری خواب؛(۱) نام دو بیماری که با خواب آلودگی یا بیهوشی مشخص میشود یکی به اسم آنسِفالیت لِتارژیک ناشی از ویروس خاصی است و مسری است و در مخ جا میگیرد، دومی که ناشی از یکی از آغازیان بنام تریپانوزوم است در مناطق حارهء افریقا شیوع دارد و بتوسط مگس معروف به تسه تسه انتقال داده میشود. (دائرهٔ المعارف فارسی). - بیماری دل؛ عشق : نیست بر من روزه در بیماری دل زان مرا روزه باطل میکند اشک دهان آلای من. خاقانی. عاشقی پیداست از زاری دل نیست بیماری چو بیماری دل.مولوی. - بیماری رشته؛ نام بیماری است که چیزی مانند تار ریسمان از بدن انسان بیرون آید. پیوک : یکی را حکایت کنند از ملوک که بیماری رشته کردش چو دوک.سعدی. رجوع به رشته و رجوع به پیوک شود. - بیماری سنگین؛ بیماری گران که زود زائل نشود. (آنندراج). - بیماری گران؛ مرض شدید. بیماری سنگین و وخیم : بیماری گران و بشب راندن سبک روز آب چون بمن نرسد زان خران ده. خاقانی. دل گران بیماریی دارد ز غم روز من چشم از جهان دربسته به.خاقانی. - بیماری نیوکاسل؛ (از انگلیسی) از امراض مسری مرغان. علائم عمدهء آن سرفه، عطسه و اختلالات عصبی است. (دائرهٔ المعارف فارسی). - بیماریهای بومی؛ امراض محلی. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای بیرونی؛

امراض خارجی. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای پراکنده؛ امراض انفرادی. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای پی؛ امراض عصبی. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای جهانگیر؛ امراض وبائی. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای روان؛ امراض روحی. (فرهنگستان ایران). - (درمان) بیماریهای روانی؛(۲) شعبه ای از علم طب که بتشخیص و معالجهء اختلالات روانی اختصاص دارد و کوشش منظم برای مطالعه و معالجهء امراض روانی جهت بهبود دادن بوضع کسانی که در آسایشگاهها بسر میبردند بوسیلهء فیلیپ پینل فرانسوی آغاز گردید. در آن حالی که مصلحین بشردوست قرن ۱۹ برای وضع قوانین مبارزه میکردند دانشمندان بکشف علل اساسی اختلالات روحی اشتغال داشتند. امیل کرپلین آلمانی اولین دانشمندی بود که اختلال مشاعر را تشخیص داد و فروید با توجه به رفتار مریض و تاریخچهء عاطفی وی پسیکانالیز را بنیان نهاد. درمان با شوک، درمان روحی، روشهای جدید جراحی روانی و روانپزشکی برای معالجهء امراض روانی و بعضی امراض که ظاهراً جسمانی هستند بکار میرود. (دائرة المعارف فارسی). - بیماریهای زنانه؛ امراض نسوان. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای زهروی؛ بیماریهای عفونی که معمولاً بواسطهء مقاربت سرایت میکند مانند سوزاک. (دائرة المعارف فارسی). - بیماریهای کودکان؛ امراض اطفال. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای گرمسیر؛ امراض مناطق حاره. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای مغز؛ امراض دماغی. - بیماریهای میزه راه؛ امراض مجاری بول. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای واگیر؛ امراض ساریه. (فرهنگستان ایران). - بیماریهای همه گیر؛ امراض وبائی. (فرهنگستان ایران). .(انگلیسی) (۱) - Sleeping sickness - Psychiatry - (۲).

بیماری زا.

(نف مرکب)(۱) ممرض. (فرهنگستان ایران). مولد امراض. مرض آور. مرض انگیز. تولیدکنندهء مرض. . (فرانسوی) (۱) - Pathogene

بیماری ناک.

(ص مرکب) جائی که بیماری و ناخوشی می آورد. (ناظم الاطباء) بیماری ناک شدن زمین. (یادداشت مؤلف).

بی مالک.

[لِ] (ص مرکب) (از: بی + مالک) بی صاحب. (ناظم الاطباء). بی خداوند.

بی مالی.

(ص مرکب) فقر. نداشتن ثروت و مال. تهیدستی. ناداری : شد ز بی مکسبی و بی مالی ملک شه از مؤدیان خالی.نظامی.

بیمان.

(ص) بی آبرو ||. رسوا ||. بدنام ||. معیوب. (ناظم الاطباء). کلمه و معانی آن در مآخذی که در دسترس بود دیده نشده.

بیمان.

(اِخ) از قریه های مرو است و صالح بن یحیی بیمانی عالم در نحو و لغت بدانجا منسوب است. (از مرآت البلدان ج ۱ ص۳۲۷) (از

معجم البلدان).

بیمان.

(اِخ) شهر کوچکی است از گیلان. (مرآت البلدان ج ۱ ص۳۲۷).

بی مانع.

[نِ] (ص مرکب) (از: بی + مانع) آزاد. بی بازدارنده. رجوع به مانع شود.

بی مانعی.

[نِ] (حامص مرکب) حالت بی مانع. آزادی.

بی مانند.

[نَنْ] (ص مرکب) (از: بی + مانند) بی مثل و بی نظیر. (آنندراج). بی نظیر. بی عدیل. (ناظم الاطباء). بی جفت. بی همتا. بی شبه. بی کفو. بی مثال. بی بدیل. بی بدل. (یادداشت مؤلف). قیوم. قیام. (منتهی الارب) : به اصل و نسل و شرف زین و فخر هر شمسی وی است از همگان بی نظیر و بی مانند. سوزنی. صانع نقشبند بی مانند که همه نقش او نکو آید.سعدی ||. فسخ شده ||. محوشده. (ناظم الاطباء).

بیمانی.

(ص نسبی) منسوب است به بیمان که از قراء مرو است پهلوی خوجان. (از انساب سمعانی). رجوع به بیمان شود.

بی ماه.

(ص مرکب) بدون ماه. تاریک. مقابل ماهناک. مقابل مقمر. مقابل پُرماه : ازو بازگشتم که بی گاه بود که شب سخت تاریک و بی ماه بود. فردوسی.

بیمایگی.

[یَ / یِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی مایه. افلاس و احتیاج. (آنندراج). فقر و پریشانی و گدائی و بی نوائی. (ناظم الاطباء). نداشتن مایه. نداشتن سرمایه. (یادداشت مؤلف) : که از بینوایی و بیمایگی گرفتم درین خانه همسایگی.سعدی ||. نداشتن علم و فضل. نداشتن علم و ادب و صنعت. (یادداشت مؤلف).

بیمایه.

[یَ / یِ] (ص مرکب) (از: بی + مایه) بی قیمت و کم بها. (انجمن آرا) (آنندراج). بی ارز. (یادداشت مؤلف) : ببردند بیمایه چیزی که بود که نه گنجشان بد نه کشت و درود.فردوسی ||. بی چیز و فقیر و گدا و بی نوا. (از ناظم الاطباء). تهیدست : تا غایتی که

درویشی بیمایه برای حاجات همسایه در مساحت یک قفیز زمین سرای و مسکن خود سه چهار چاه در حفر آورد. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۲۱ ||). بدون سرمایه. بی مایهء دست. بی بضاعت. کم مایه : این آن مثل است کآن جوانمرد بی مایه حساب سود میکرد.نظامی. وزآن بیمایگان را مایه بخشیم روان را زین روش پیرایه بخشیم.نظامی. ز دیوان دهقان قلم برگرفت به بیمایگان هم درم درگرفت.نظامی. - بیمایه گشتن؛ بدون سرمایه شدن. از دست دادن بضاعت. ورشکست شدن. متوقف شدن در کسب : چو بیمایه گشتی یکی مایه دار وزو آگهی یافتی شهریار چو بایست برساختی کار اوی نماندی چنان تیره بازار اوی.فردوسی. - بیمایه گشتن روان؛ گمراه شدن. به باطل گراییدن : بتاری و کژی بگشتم ز راه روان گشت بیمایه و دل سیاه.فردوسی ||. بی علم و ادب و صنعت. بی ارز و هنر : بگویم اگرچند بی مایه ام بدانش بر(۱) از کمترین پایه ام.فردوسی. مطرب قارون شده بر راه او مقری بیمایه و الحانش غاب.ناصرخسرو. خورشید منم بشاعری سایه تویی پرمایه منم بفضل و بیمایه تویی.سوزنی. هر درختی ثمری دارد و هر کس هنری من بیمایهء بدبخت تهی دست چو بید.سعدی ||. ناتوان. بی توش و توان. - بیمایه شدن؛ بی قوت و ضعیف شدن : ابلهی صیاد آن سایه شود میدود چندانکه بیمایه شود.مولوی ||. بمعنی آنچه از ماده متکون نشده باشد مانند عقل و نفوس و امثال آن ||. غیرمعروف و این لغت از دساتیر نقل شده. (انجمن آرا) (آنندراج ||). حقیر و ناکس. (ناظم الاطباء). بی سر و پا. فرومایه. (یادداشت مؤلف). سفله. بی مقدار : که هوش تو بردست همسایه ای یکی بی تباری(۲) و بی مایه ای برآید براهی دراز اندرون تو یاری کنی او بریزدت خون.فردوسی. آنجا قومی اند نابکار و بیمایه. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۹). من بیمایه که باشم که خریدار تو باشم حیف باشد که تو یار من و من یار تو باشم. سعدی ||. بی خمیرمایه. بی ترشه. - بی مایه فطیر است؛ بی هزینه و خرج حاصل چنانکه باید نخواهد بود ||. - کنایه از دادن رشوه است یا خرج کردن برای کاری. (یادداشت مؤلف). (۱) - ن ل: بدانستن. (۲) - ن ل: پرنیازی.

بیم انگیز.

[اَ] (نف مرکب) برانگیزانندهء ترس. محرک بیم.

بی مأوی.

[مَءْ وا] (ص مرکب) (از: بی + مأوی) بی جایگاه. بی خانمان. (آنندراج). بی پناهگاه ||. نامسکون. (ناظم الاطباء ||). ناضیافت. (ناظم الاطباء).

بی مبالات.

[مُ] (ص مرکب) (از: بی + مبالات «عربی») بی باک. لاابالی. (یادداشت مؤلف).

بی مبالاتی.

[مُ] (حامص مرکب) بی باکی. لاابالی گری. (یادداشت مؤلف) : از سر ضجرت و تحکم و تأنف از بی مبالاتی غلام طیره شد. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۳۴۵).

بی مبدا.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مبدا = مبدأ «عربی») بی آغاز : زمانی کز فلک زاید زمان نابوده چون باشد زمان بی جود او موجود و

ناموجود و بی مبدا. ناصرخسرو. رجوع به مبدأ شود.

بیم بر.

[بی بَ] (نف مرکب) خائف و ترسنده. (آنندراج) (بهار عجم). بیم برنده و ترسنده. (ناظم الاطباء (||). ص مرکب) بها و قیمت (و وجه آن بر مؤلف معلوم نیست). (از بهار عجم) (از آنندراج) (از ناظم الاطباء).

بی مثال.

[مِ] (ص مرکب) (از: بی + مثال «عربی») بی مانند. (بهار عجم) (آنندراج). بی نظیر. بی مشابهت و نابرابر. (ناظم الاطباء). بی شبه. بی مانند. بی عدیل. بی مثیل : ماه طلوع از مشرق جمال بی مثال او کردی. (سندبادنامه ص۱۴۹). خدایست آنکه ذات بی مثالش نگردد هرگز از حالی به حالی.سعدی. خوشا شیراز و وضع بی مثالش خداوندا نگه دار از زوالش.حافظ.

بی مثل.

[مِ] (ص مرکب) (از: بی + مثل «عربی») بی مانند و بی شبه و بی نظیر. (ناظم الاطباء). بی جفت. بی همتا. بی شبه. بی بدیل: مروارید بی مثل؛ در یتیم. (یادداشت مؤلف) : سپاس از خداوند بی مثل بیچون که با طالع سعد و با بخت میمون.سوزنی. چنانکه در حسن صورت بی مثل بود. (سندبادنامه ص ۱۴۸). ترا از یار نگزیرد بهر کار خدایست آنکه بی مثل است و بی یار.نظامی. - بی مثل و مانند؛ بی شبه و نظیر : تعالی الله یکی بی مثل و مانند که خوانندش خداوندان خداوند.نظامی. - بی مثل و مانندی؛ بی همتایی و بی نظیری : خدایا بذات خداوندیت به اوصاف بی مثل و مانندیت.سعدی.

بی مثلی.

[مِ] (حامص مرکب) بی مانندی. بی عدیلی. بی همتایی. بی بدیلی : دری دیدم بکیوان برکشیده به بی مثلی جهان مثلش ندیده.نظامی.

بی مجال.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مجال) بی فرصت ||. بی طاقت و ناتوان. (ناظم الاطباء).

بی محابا.

[مُ] (ص مرکب) (از: بی + محابا «عربی») بی تکلف و بی ادب. (ناظم الاطباء). بی آزرم. (یادداشت مؤلف). رجوع به محابا شود. ||ناپرهیزگار. بآزادی و بیدریغ. (ناظم الاطباء ||). بی پروا. بی نگرش. (یادداشت مؤلف). بی ملاحظه : تا نیکو و زشت بی محابا با او بازمینماید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۹). خردمند آنست که بنعمتی و عشوه ای که زمانه دهد فریفته نشود و برحذر میباشد از بازستدن که سخت زشت ستانند و بی محابا. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۳۷). خواجهء بزرگ گفت: بباید رفت و از من درین باب پیغامی سخت گفت جزم و بی محابا بدرد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۹). ما سخت ترسیدیم از آن سخن بی محابا که خلیفه را گفتی. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۲۵). آنچه شما در این دانید بی محابا بازگوئید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۴۰). شاها مترس

خون ستمکاره ریختن می ریز بی محابا خوه شای و خوه مشای. سوزنی. یوسفی را که ز سیاره بصد جان بخرید بی محاباش بزندان مدر بازدهید.خاقانی. اولاد پیدا آمده خلقی بصحرا آمده پس بی محابا آمده بر بیش و برکم تافته. عطار. جانب دیگر گرفت آن مرد زخم بی محابا بی مواسا بی ز رحم.مولوی. پشه ای نمرود را با نیم پر میشکافد بی محابا مغز سر.مولوی. ... دست تعدی دراز کرد و میسر نمیشد و بضرورت تنی چند را فروکوفت و مردمان غلبه کردند و بی محابایش بزدند. (گلستان). یکی از فضلا تعلیم ملکزاده ای همی داد و ضرب بی محابا زدی و زخم بی قیاس نمودی. (گلستان). چندانکه ریش و گریبانش بدست جوان افتاد بخود درکشید و بی محابا فروکوفت. (گلستان). و بی محابا در فساد و رسوائی... چنان بود که بنی آدم طاقت آن نتواند آورد. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۷۴). بی محابا جمعی را پاره پاره میکردند. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۱۱۳). ملک بن عامر و مصاحبان او را بدیدند که اسبان خود را بی محابا در فرات و آب دجله انداخته بودند. (تاریخ قم ص۲۶۹). رجوع به محابا شود. - بی محابا پلنگ؛ کنایه از دنیا و روزگار است و کنایه از مرگ و موت هم هست. (برهان) (آنندراج) (از انجمن آرا) : مگر با من این بی محابا پلنگ چو رومی و زنگی نباشد دورنگ.نظامی.

بی محاسبه.

[مُ سَ / سِ بَ / بِ] (ص مرکب) (از: بی + محاسبه) بدون حساب. (ناظم الاطباء). رجوع به محاسبه شود.

بی محک.

[مَ حَ] (ص مرکب) (از: بی + محک) بی سنگ آزمایش. آزمایش ناشده : زرّ قلب و زرّ نیکو در عیار بی محک هرگز ندانی زاعتبار.مولوی. رجوع به محک شود.

بی محل.

[مَ حَل ل / مَ حَ] (ص مرکب) (از: بی + محل) بیجای. (آنندراج). نابجای. (یادداشت مؤلف) : در عقد نکاح و عروسی وی [طغرل] تکلفهای بی محل نمود. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۴). رجوع به محل شود ||. بی وقت. (آنندراج). بی هنگام. بی وقت. (ناظم الاطباء). نابهنگام : گفت خیر است در این وقت کرا میخواهی بی محل آمدنت بر در ما بهر چه بود.نظامی. -امثال: خروس بی محل؛ خروسی که نه بوقت خواند ||. آنکه در غیرموقع حاجتی طلبد. (یادداشت مؤلف). رجوع به محل شود ||. بی اعتبار. (یادداشت مؤلف) : بچشم عقل درین رهگذار پرآشوب جهان و کار جهان بی ثبات و بی محل است. حافظ. - چک بی محل؛ چک بی اعتبار. که در حساب بانکی آن چک برابر مبلغی که روی ورقهء چک نوشته شده است پول نباشد. - حوالهء بی محل؛ حواله ای که در نزد محال علیه چیزی از حواله دهنده نباشد. (یادداشت مؤلف ||). نالایق و نامناسب. (ناظم الاطباء) : ملول مردم و کالوس(۱)، بی محل باشد مکن نگارا این خوی(۲) و طبع را بگذار. ابوالمؤید بلخی. - بی محل کردن؛ اعتنا نکردن. ناپذیرفتن. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: مردم کالوس. (۲) - ن ل: خو.

بی محلی.

[مَ حَلْ لی / مَ حَ] (حامص مرکب) بی اعتنائی و ناپذیرایی. (ناظم الاطباء). - بی محلی کردن؛ بی اعتنایی کردن. اعتنا نکردن بقصد تحقیر به کسی. (یادداشت مؤلف ||). بی اعتباری : گیرم دنیا ز بی محلی دنیا بر گُرهی خربط و خسیس بهشتی. ناصرخسرو.

بیم خورده.

[خوَرْ / خُرْ دَ / دِ] (ن مف مرکب) پر از بیم و ترس. ترسیده : از آن بیم خورده سواران تور دو تن تازیان دید ناگه ز دور.فردوسی. سه گرد از پس بیم خورده دو تور بتازیم پویان برین راه دور.فردوسی. بدو گفت کاین بیم خورده سوار بهدیه ازین کودک خرد دار.اسدی.

بیم دادن.

[دَ] (مص مرکب) ترسانیدن. بیم کردن. هراسانیدن. تهدید. اخافه. انذار. نذر. ترعیب. ترعاب. توعد. ایعاد. تخویف. تحذیر. ترهیب. (یادداشت مؤلف) : مرا بیم دادی که در پای پیل بسایم تنت را چو دریای نیل.فردوسی.

بی مدار.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مدار) که مدار و نظم نداشته باشد : ای مادر فرزندخوار ای بی قرار ای بی مدار.ناصرخسرو. و رجوع به مدار شود.

بی مدارا.

[مُ] (ص مرکب) که مدارا نداشته باشد. بی لطف و نرمی و ملاطفت : که آن هر سه تن کوه خارا بدند جفا پیشه و بی مدارا بدند.فردوسی. نشد بر ما نشانش آشکارا کجا بردش سپهر بی مدارا.نظامی. تا گردش دور بی مدارا کردش عمل خود آشکارا.نظامی. تیری زده چرخ بی مدارا خون ریخته از تو آشکارا.نظامی. - بی مدارا شدن؛ بی لطف و مهر و نرمی شدن. بی گذشت شدن : چو رازت بشهر آشکارا شود دل بخردت بی مدارا شود.فردوسی چو زو این کژی آشکارا شود بناچار دل بی مدارا شود.فردوسی. و رجوع به مدارا و مداراة شود.

بیم داشتن.

[تَ] (مص مرکب) هراسیدن. ترسیدن. سهمیدن. ترس داشتن. ترسان بودن : نشاندم بر این تخت من کیقباد نه از کین تو بیم دارم نه داد.فردوسی. گر همی ایمنیت آرزو آرد ز عذاب همچو من هیچ مدار از قبل دنیا بیم. ناصرخسرو. راست باش و مدار بیم از کس.سنائی. نصیحت پادشاهان کسی را مسلم است که بیم سر ندارد و امید زر. (گلستان). چو دزدان ز هم باک دارند و بیم رود در میان کاروانی سلیم.سعدی. نه امید از دوستان دارم نه بیم از دشمنان تا قلندروار شد در کوی عشق آئین من. سعدی. - بیم در دل داشتن از کسی؛ ترسیدن از وی : بگوی وز من بیم در دل مدار نه از نامور دادگر شهریار.فردوسی.

بی مداوا.

[مُ] (ص مرکب) (از: بی + مداوا) بی درمان. بی علاج. (یادداشت مؤلف) :چه جای چاره چنین درد بی مداوا را؟ (از یادداشت مؤلف). رجوع به مداوا شود.

بی مدد.

[مَ دَ] (ص مرکب) (از: بی + مدد) بی یار و بی معین ||. بیچاره و فرومانده. (ناظم الاطباء). رجوع به مدد شود.

بی مددی.

[مَ دَ] (حامص مرکب) بی یار و یاور بودن. نداشتن مددکار : کز بی مددی و بی سپاهی کردم بفریب صلحخواهی.نظامی. در خیال دروغ بی مددیست راستی حکم نامهء ابدیست.؟

بی مدرک.

[مَ رَ] (ص مرکب) (از: بی + مدرک) بی دلیل و برهان. بدون بیّنه. رجوع به مدرک شود.

بی مدرکی.

[مَ رَ] (حامص مرکب)بی دلیلی. فقدان برهان. عدم مستند و مدرک.

بیمدل.

[دِ] (ص مرکب) (از: بیم + دل) بددل. ترسو. خائف : گفتم که بیمدل، کژرو و دروغگوی باشد. (کتاب المعارف). با توانگران منشینید تا در راه دین بیمدل نشوید. (کتاب المعارف). اما توانگران دنیا بیمدل آمدند و در مصاف یار بیمدل نباید. (کتاب المعارف).

بیم دهنده.

[دَ هَ دَ / دِ] (نف مرکب) منذر. (یادداشت مؤلف). ترساننده.

بیم دیده.

[دی دَ / دِ] (ن مف مرکب) به ترس گرفتار شده. ترسیده. ترس دیده.

بی مر.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مر = امار «پهلوی») (حاشیهء برهان چ معین). بمعنی بیشمار و بی حد و حساب و بسیار باشد چه مر بمعنی شمار هم آمده است. (برهان) (ناظم الاطباء). بمعنی بی شمار و بی حساب است. (از انجمن آرا) (از آنندراج). فراوان. بی اندازه. بی عدد. بی انتها : وزین سوی دیگر گو اسفندیار همی کشت شان بی مر و بی شمار.دقیقی. ز هر چش ببایست بودش بکار بدادش همه بی مر و بی شمار.دقیقی. نبشتند نامه که پور همای سپاهی بیاورد بی مر ز جای.فردوسی. ز دین مسیحا برآشفت شاه سپاهی فرستاد بی مر براه.فردوسی. چو شاه اردشیر اندر آمد به تنگ پذیره شدش کرد بی مر بجنگ.فردوسی. ملوک را گه و بیگاه پیش دشمن خویش قلم به منزلت لشکری بود بی مر.فرخی. کجا جای بزم است گلهای بی حد کجا جای صید است مرغان بی مر.فرخی. عجبتر آنکه ملک را چنین همی گفتند که اندرین ره مار دو سر بود بی مر.فرخی. حبال شعبدهء جادوان فرعونست تو گفتی آن سپه بی کرانه و بی مر.عنصری. اگرچند با ما بسی لشکر است از این زاولی رنج ما بی مر است.اسدی. ز کافور و از عود بی مر درخت

هم از زر گیا رسته بر سنگ سخت.اسدی. اندر سفری بساز توشه یاران تو رفته اند بی مر.ناصرخسرو. زیر این چادر نگه کن کز نبات لشکری بسیارخوار و بی مر است. ناصرخسرو. بنگر که خداوند ز بهر تو چه آورد از نعمت بی مرّ(۱) درین حصن مدور. ناصرخسرو. دلبر مه روی بی مرست به غزنین زود نهی دل به ماهرویی دیگر.مسعودسعد. طبعم اندر مدح گفتنهای بس بی حد نمود دستم از جودش غنیمتهای بس بی مر گرفت. مسعودسعد. نعمتت نی و همتت بی حد دولتت نی و حکمتت بی مر.سنایی. سالهای عمر تو باد از دور آسمان بی حد و بی مر که بی حد زیبد و بی مر سزد. سوزنی. در زمستان نمک گشاید و ابر نمک بسته بی مر افشانده ست.خاقانی. ای نورزای چشمه دیدی که چند دیدم در چاه شر شروان ظلمات ظلم بی مر. خاقانی. خصم فرعونی ار بکینهء شاه آلت سحر بی مر اندازد.خاقانی. شخصی را که سید انبیاء سید اوصیا خواند و آیات بی مر در قرآن در فضائل و مناقب او منزل باشد. (نقض الفضائح ص۲۱ ||). بمعنی عدد پنجاه. (انجمن آرا) (آنندراج) : مر بود پنجاه و چون آمد دو مر ابیات آن در صفا و محکمی شاید که گویم مرمر است. جامی (از انجمن آرا). (۱) - بضرورت شعری حرف «ر» مشدد شده است.

بی مراد.

[مُ] (ص مرکب) (از: بی + مراد) آنکه به میل و آرزوی خود نمیرسد. (ناظم الاطباء). ناکام : مراد بی مرادی را روا کن امید ناامیدی را وفا کن.نظامی. پس بگفتند این ضعیف بی مراد از مجاعت سکته اندر وی فتاد.مولوی. و همه خوشیها در اختیار و قدرت و فعل است. مجبور خود نام با خود دارد، یعنی بی مراد و بیچاره و عاجز و بی مزد. (کتاب المعارف ||). بدون قصد. (یادداشت مؤلف) : تا آب دهان را از بیرون آمدن بی مراد بازدارد [لب] . (ذخیرهء خوارزمشاهی). عجب ماند شه زان بهشتی سواد که چون آورد خندهء بی مراد.نظامی ||. بدون مرشد : از مریدان بی مراد مباش در توکل کم اعتقاد مباش.نظامی. و رجوع به مراد شود.

بی مرادی.

[مُ] (حامص مرکب) ناکامی. نامرادی : ... و سببی دیگر آنستکه طبیب را پیوسته سخن درد و بیماری و قی و اسهال... باید شنید و آنرا جواب خوش باید داد. این همه انواع بی مرادی است و کسی را که چندین بی مرادی باید کشید اگر بیمار نشود عجب باشد. (ذخیرهء خوارزمشاهی). و تشنگان تموز بی مرادی. (سندبادنامه ص۶). باز خوشیها در فعل و اختیار است دلیل بر آنکه لفظ جبر در بی مرادی مستعمل بود. (کتاب المعارف). نیست چون کار بر مراد کسی بی مرادی به از مراد بسی.نظامی. گر مرادت را مذاق شکر است بی مرادی بی مراد دلبر است.مولوی. هر که را برگ بی مرادی نیست گو برو گرد کوی عشق مگرد. سعدی (بدایع). بر جور بی مرادی و درویشی و هلاک آنرا که صبر نیست محبت نه کار اوست. سعدی. دل از بی مرادی بفکرت مسوز شب آبستن است ای برادر بروز. سعدی (بوستان).

بی مرام.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مرام) بی مسلک. که مسلکی ندارد. رجوع به مرام شود.

بی مرامی.

[مَ می] (حامص مرکب) عمل و حالت بی مرام. رجوع به مرام شود.

بی مرحمت.

[مَ حَ مَ] (ص مرکب) (از: بی + مرحمت) نامهربان. (ناظم الاطباء). بی لطف. بی شفقت. و رجوع به مرحمت شود.

بی مرحمتی.

[مَ حَ مَ] (حامص مرکب)نامهربانی. (ناظم الاطباء). بی لطفی.

بی مرد.

[مَ] (ص مرکب) خالی از مرد. فاقد جنس نرینهء آدمی ||. خالی از سکنه و اهالی : جهان سر بسر پاک بی مرد گشت بر این کینه پیکار ما سرد گشت.فردوسی. شوند انجمن کاردیده مهان در آن رزم بی مرد گردد جهان.فردوسی. - بی مرد و مدد (زنی...)؛ زنی بی کس. (یادداشت مؤلف).

بی مرگ.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مرگ) بی زوال و ابدی. (ناظم الاطباء). که نمیرد. که هرگز نمیرد. لایموت. جاودانی. انوشه. (یادداشت مؤلف ||). عالم بقا. ابدیت : چنان چون بجستی ز یزدان تو جای به بی مرگ برخیز و آنجا گرای.فردوسی. رجوع به مرگ شود||. کنایه از شی ء بادوام و محکم. -امثال: ظرف مس کاشان و قالی ایرانی بی مرگ است. (یادداشت مؤلف).

بی مرگی.

[مَ] (حامص مرکب) چگونگی بی مرگ. لایموتی. بقاء. (یادداشت مؤلف). جاودانی بودن. لایزالی.

بی مروت.

[مُ رُوْ وَ] (ص مرکب) (از: بی + مروت = مروءة «عربی») بی مردانگی. بی انسانیت. بی آزرم. بی ادب. درشت و سخت دل و بی انصاف. بداندیش. بدخواه. بدخوی. ظالم. (ناظم الاطباء). بیر و ناتراشیده. (آنندراج). نامردم. (یادداشت مؤلف) : مرد بی مروت زن است و عابد باطمع راهزن. (گلستان باب هشتم). ملاح بی مروت ویرا بخنده گفت. (گلستان). زنبور درشت بی مروت را گوی باری چو عسل نمیدهی نیش مزن.سعدی. کان بداخلاق بی مروت را سنگ بر سر زدن سزاوار است. سعدی (کلیات سعدی، مصفا ص۸۱۱). بر در ارباب بی مروت دنیا چند نشینی که خواجه کی بدر آید.حافظ. مرو بخانهء ارباب بی مروت دهر که گنج عافیت در سرای خویشتن است. حافظ. -امثال: طبیب بی مروت خلق را رنجور میخواهد گدا بهر طمع فرزند خود را کور می خواهد. رجوع به مروت و مروءة شود.

بی مروتی.

[مُ رُوْ وَ] (حامص مرکب)حالت و عمل بی مروّت. درشتی و سختدلی و بی رحمی و ظلم و تعدی. (ناظم الاطباء). ستمگری. ناجوانمردی. نامردمی. بی مردانگی.

بی مرهمی.

[مَ هَ] (حامص مرکب) نداشتن مرهم. نداشتن وسیلهء معالجه و مداوای ریشها و جراحات : زخم هجرت هست و وصلت نیست این درویش را صعب تر از درد زخم، اندیشهء بی مرهمیست. کاتبی. رجوع به مرهم شود.

بی مزد.

[مُ] (ص مرکب) (از: بی + مزد) بدون مزد و اجرت. بدون پاداش. (ناظم الاطباء). بی مزد و منت. و رجوع به مزد شود. - دزد بی مزد؛ دزد رسوا. (ناظم الاطباء).

بیم زدگی.

[زَ دَ / دِ] (حامص مرکب)حالت بیم زده. وحشت زدگی. ترسیدگی.

بیم زده.

[زَ دَ / دِ] (ن مف مرکب) ترسیده. ترس رسیده. مرعوب. هراسان. ترسانیده شده. خائف : مثل است اینکه در عذاب کده حدزده به بود که بیم زده.سنائی.

بی مزگی.

[مَ زَ / زِ / مَزْ زَ / زِ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی مزه. بی ذائقگی. (آنندراج). بی طعمی. بی لذتی و طعم مکره و نفرت انگیز. (ناظم الاطباء). بی طعمی. صفت بی مزه. فقد یکی از طعمهای نه گانه. تفاهت. (یادداشت مؤلف). شیخ الرئیس در قانون گوید بیمزگی بر دو گونه است یکی حقیقی و یکی حسی. حقیقی آن است که در واقع عادم مزه است چون آب، و حسی آن است که ذائقه از آن چیزی درنیابد مانند مزهء آهن و مس. چه ذائقه بعلت شدت کثافت این دو فلز که مانع از آن است که از آن چیزی تحلیل شده با زبان درآمیزد مزهء آن دو حس نکند. لیکن اگر بتدبیر و چاره مس و آهن را به اجزاء صغار درآرند مانند غباری، آنگاه هر دو را طعمی قوی باشد ||. مجازاً، افراط در کاری که مطبوع نباشد گفتاری یا کرداری. (از یادداشت مؤلف). ناخوش آیندی و نفرت و کراهت. (از ناظم الاطباء). بی لطفی. (آنندراج). - بی مزگی کردن؛ افراط کردن در گفتاری یا کرداری نامطبوع.

بی مزه.

[مَ زَ / زِ / مَزْ زَ / زِ] (ص مرکب)دارای طعم نامطبوع. بدطعم. بی طعم. ناگوارد. (ناظم الاطباء). نامطبوع. (یادداشت مؤلف). کریه. ناخوش آیند. نفرت آور. بی طعم : ورا از تن خویش باشد بزه بزه کی گزیند کسی بی مزه.فردوسی. عالم جسمی اگر از ملک اوست ملکی بس بی مزه و بی بقاست.ناصرخسرو. آنرا طلب ای جهان که جویانست این بی مزه ناز و عز و رامش را. ناصرخسرو. مباش مادح خویش و مگوی خیره مرا که من ترنج لطیف و خوشم تو بی مزه تود. ناصرخسرو. همچنانکه ضعیفی این قوت عیش بر مردم ناخوش و بی مزه دارد ضعیفی نیروی شجاعت نیز.... (نوروزنامه). گر بر درخت مازو بلبل ز لفظ تو انشا کند نوا و صفیری زند حزین نبود عجب که مازوی بی مغز و بی مزه یابد از آن نوا مزه و مغز همچو تین.سوزنی. - بی مزه شدن؛ نامطبوع و کریه شدن. ناخوش آیند شدن : بی مزه شد عشقبازی زین جهان بی مزه عاشقان را دیده تر شد زین گروه خشکسال. سنائی. - بی مزه کردن زندگانی کسی را؛ عیش او را منغص کردن. (یادداشت مؤلف ||). تفه. که مزه ندارد یا مزه ناتمام دارد. نه شور و نه تلخ و نه شیرین و نه غیره. مسیخ. شیت. شیت و لیوه. ویر. صلف. امسخ. عدیم الطعم. مسیخ الطعم. وشیل. ویشیل (بلهجهء طبری). (یادداشت

مؤلف). بی طعم. (ناظم الاطباء). رجوع به شیت در این معنی شود.

بی مزه گوی.

[مَ زَ / زِ / مَزْ زَ / زِ] (نف مرکب) که سخن نامطبوع و ناخوش آیند گوید. مُبْرِم. (منتهی الارب).

بی مساس.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مساس «عربی») بی بنیاد و بی اساس. (ناظم الاطباء). رجوع به مساس شود.

بی مسلک.

[مَ لَ] (ص مرکب) (از: بی + مسلک) بی مرام. بی راه. رجوع به مسلک شود.

بی مسلکی.

[مَ لَ] (حامص مرکب)بی مرامی. بی راهی.

بی مسمی.

[مُ سَمْ ما] (ص مرکب) (از: بی + مسمی) نامزد نشده: اسم بی مسمی؛ اسمی که دارای نامزد نباشد. (ناظم الاطباء). در تداول عامه، اسم بی مسمی بدان گویند که مطابق با حقیقت نباشد چون اسم کافور برای برزنگی که اسمی است بی مسمی.

بی مشغله.

[مَ غَ لَ / لِ] (ص مرکب) (از: بی + مشغله) بی کار. بی خیال. فارغ البال. بی سرگرمی : در آن دشت میگشت بی مشغله گهش در گیا روی گه در گله.نظامی. و رجوع به مشغله شود.

بی مشقت.

[مَ شَقْ قَ] (ص مرکب) (از: بی + مشقت) بدون زحمت و محنت. (ناظم الاطباء). رجوع به مشقت شود.

بی مشورت.

[مَ وَ رَ] (ص مرکب) (از: بی + مشورت = مشورهٔ عربی) بدون شور و کنگاش. بدون مشاوره و همفکری : هرکه بی مشورت کند تدبیر غالبش بر هدف نیاید تیر.سعدی. رجوع به مشورت و مشورهٔ شود.

بی مصرف.

[مَ رَ] (ص مرکب) (از: بی + مصرف) که محل صرف ندارد. که جای بکار رفتن ندارد ||. بیفایده و هیچکاره. (ناظم الاطباء): آدمی بی مصرف؛ هیچکاره. کاغذی بی مصرف؛ بکار نیامدنی. (یادداشت مؤلف).

بی مضایقه.

[مُ یَ / یِ قَ / قِ] (ص مرکب، ق مرکب) (مرکب از: بی + مضایقه) بیدریغ. (یادداشت مؤلف). بدون اعتراض. بزودی و فوراً قبول کرده. بدون امتناع. رجوع به بیدریغ شود.

بی مطالعه.

[مُ لَ / لِ عَ / عِ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + مطالعه) بی فکر و تأمل: کاری را بی مطالعه انجام دادن؛ بی رویه و بی تدبیر انجام دادن آن.

بی معارض.

[مُ رِ] (ص مرکب) (از: بی + معارض) بدون مخالف. بلامانع. رجوع به معارض شود.

بی معاش.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + معاش) بدون توشه و زاد. بدون وسیلهء اعاشه. بدون گذران : اهل و عیالش را بی معاش و معطل نگذارد. (گلستان). و رجوع به معاش شود.

بی معبر.

[مَ بَ] (ص مرکب) (از: بی + معبر) بدون رهگذر. بی گدار. بی گذرگاه : وز خلق چون تو غرقه بسی کرده ست این بحر بیکرانه و بی معبر.ناصرخسرو. خاطرم از مدح تو دریاست بی معبر بلی خاطر مداح تو دریای بی معبر سزد.سوزنی. و رجوع به معبر شود.

بی معرفت.

[مَ رِ فَ] (ص مرکب) (از: بی + معرفت = معرفهٔ عربی) که شناسایی نداشته باشد. که آشنا نباشد ||. بی علم و حکمت. بیدانش و هنر. که فاقد فضل و ادب است. که از ادب نفس و فرهنگ دور باشد : رونده‌ء بی معرفت مرغ بی پر است. (گلستان). درویش بی معرفت نیارامد. (گلستان). بی معرفت مباش که در من یزید عیش اهل نظر معامله با آشنا کنند.حافظ. رجوع به معرفت و معرفهٔ شود. (||در تداول عوام) نمک ناشناس. حق ناشناس. بی توجه به نیکیها که درباره‌ء او شده است.

بی معرفتی.

[مَ رِ فَ] (حامص مرکب)کیفیت و صفت بی معرفت. بدون شناسایی. بدون آشنایی. نداشتن معرفت و شناسایی. بی توجهی به نیکیها که در حق او کرده اند :گفت بد کرده است و از بی معرفتی این عمل کرده است. (انیس الطالبین ص ۱۰۶). گفتم از بی معرفتی بنسبت کمال شما این سخنان از من صادر شد. (انیس الطالبین ص۱۰۶ ||). بیدانشی. بی فرهنگی. فقدان ادب نفس. بی حکمتی. رجوع به معرفت و بی معرفت شود.

بی معطلی.

[مُ عَطْ طَ] (ص مرکب) (از: بی + معطل + ی) فوری. بدون تأخیر. بیدرنگ. رجوع به معطل شود.

بی معنا.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + معنا = معنی عربی) بی معنی : چون طوطیان شنوده همی گویی تو بربطی بگفتن بی معنا.ناصرخسرو. رجوع به بی معنی، معنا و معنی شود.

بی معنی.

[مَ نا / مَ نی ی / نی] (ص مرکب)(از: بی + معنی عربی) که معنی ندارد. که محتوایی ندارد. بدون مفهوم. پوچ. بیهوده. باطل. (آنندراج) (ناظم الاطباء). رجوع به معنا و معنی شود : سیر گرداندت از گفتن بی معنی تا مگر سیر کنی معدهء ناهارش.ناصرخسرو. چرا ببانگ و خروش و فغان بی معنی کلنگ نیست سبکسار و ما سبکساریم. ناصرخسرو. سر و چشمی چنین دلکش تو گویی چشم از او بردوز برو کاین وعظ بی معنی مرا در سر نمیگیرد. حافظ. وین دفتر بی معنی غرق می ناب اولی. حافظ. آنچه با معنی است خود پیدا شود و آنچه بی معنی است خود رسوا شود. مولوی. - آدم بی معنی؛ کسی که بر قول و فعل او اعتماد نشاید. (ناظم الاطباء ||). - ابله و احمق و نادان و هرزه گو. رجوع به معنی شود ||. بدون مقصود و اراده. (ناظم الاطباء). بی قصد و اراده : بنالد مرغ با خوشی، ببالد مور با کشی بگرید ابر با معنی، بخندد برق بی معنی. منوچهری. ز دست فتنهء این اختران بی معنی ز دام عشوهء این روزگار دون پرور.؟ - سخن بی معنی؛ گفتاری پوچ و لغو و میان تهی. (از یادداشت مؤلف). کلامی که مقصود و مراد متکلم از آن فهمیده نشود. (ناظم الاطباء ||). بی حقیقت. بی خرد : چون مرا دید ایستاده بر کنار رودبار گفت ای بی معنی سنگین دل نامهربان.فرخی. چند صورت آخر ای صورت پرست جان بی معنیت از صورت برست.مولوی. گرت اندیشه می باشد ز بدگویان بی معنی ز معنی معجری بربند و چون اندیشه پنهان آی. سعدی ||. بی اساس. نامعقول : سخن شریفتر و بهتر است سوی حکیم ز هرچه هست درین روزگار بی معنی. ناصرخسرو.

بی معین.

[مُ] (ص مرکب) (از: بی + معین) بی یار و یاور. (ناظم الاطباء) : آسمان بی معین احمد او اختران را قِران نخواهد داد.خاقانی. و رجوع به معین شود.

بی مغ.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مغ) بی عمق و پایاب. (ناظم الاطباء). بدون ژرفا. کم عمق. رجوع به مغ شود.

بی مغز.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مغز) که مغز ندارد. پوک. پوچ. (آنندراج). میان تهی. کاواک : نبود عجب که مازوی بی مغز و بی مزه یابد از آن نوا مزه و مغز همچو تین.سوزنی. سر میفراز تا کله داران سرت بی مغز چون کله نکنند.خاقانی. آدمی را زبان فضیحت کرد جوز بی مغز را سبکباری.سعدی. سراسیمه گوید سخن بر گزاف چو طنبور بی مغز و بسیارلاف.سعدی. کس از سربزرگی نباشد بچیز کدو سربزرگ است و بی مغز نیز.سعدی. -امثال: پستهء بی مغز چون دهان بگشاید خود را رسوا کند. (یادداشت مؤلف). رجوع به مغز شود ||. کنایه از مردم سبک و بی تمکین باشد. (برهان). کنایه از شخصی بود که سبک باشد. مردم تند و تیز

و سبکسر. (انجمن آرا). مردم سبک و بی تمکین و بی قرار و سبکسر و سردرهوا و بیهوده. (ناظم الاطباء). پوچ و سبک و مردم تند و تیز و سبکسر. (آنندراج). سبک. (رشیدی). بی عقل. بی خرد. بی شعور. احمق. آنکه بی اندیشهء قبلی کاری کند. نادان. جاهل. (از یادداشت مؤلف) : به بد کردن بنده خامش بود چنان دان که بی مغز و بیهش بود.فردوسی. بچربی شنیده همه یاد کرد سر تور بی مغز پرباد کرد.فردوسی. یکایک بدادند پیغام شاه بشیروی بی مغز و بی دستگاه.فردوسی. گر هزار است خطا ای بخرد جمله خطاست چند ازین حجت بی مغز تو ای بیهده چند. ناصرخسرو. نه مکانست سخن را سر بی مغزش نه مقرست خرد را دل چون قارش. ناصرخسرو. بگو بدان که خلاف خدایگان خواهد که کارنامهء بی مغز را یکی برخوان. مسعودسعد. آن بخت ندارند که ناخواسته یابند چیز این دو سه تا شاعر بی مغز چو گشنیز. سوزنی. ندادند صاحبدلان دل بپوست وگر ابلهی داد بی مغز اوست.سعدی. - بی مغزان تردامن؛ آن اصحاب خلل که فاسق باشند. این کنایه است از کسانی که مایهء نیکی ندارند و بدکردارند و ایشان بدترین انسان اند. (آنندراج). فاسقان و فاجران و صاحبان خلل. (ناظم الاطباء). - سر بی مغز؛ سر تهی از خرد و عقل : ور حسود از سر بی مغز حدیثی گوید طهر مریم چه تفاوت کند از خبث جهود. سعدی. - سخنهای بی مغز؛ گفته های بی اساس و بی اندیشه و بی معنی. (یادداشت مؤلف) : بدو گفت طوس ای یل شوربخت چه گویی سخنهای بی مغز و سخت. فردوسی.

بی مغزی.

[مَ] (حامص مرکب) پوکی. تهی میانی. کاواکی. پوچی : تا نمانی صفر و سرگردان چو چرخ تا نسوزی تو ز بی مغزی چو مرخ.مولوی. مخور صائب فریب فضل از عمامهء زاهد که در گنبد ز بی مغزی صدا بسیار می پیچد. صائب. و رجوع به بی مغز شود. ||کم ظرفی. (یادداشت مؤلف). سبکسری. احمقی. بی خردی. سبکی. رجوع به بی مغز شود.

بی مقال.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مقال) گنگ و خاموش. (آنندراج). لال. بی گفتار و ساکت و خاموش. (ناظم الاطباء). و رجوع به مقال شود.

بی مقدار.

[مِ] (ص مرکب) (از: بی + مقدار) بی وقار و سبکسر. (آنندراج). بی قدر و بی رتبه. بدون شرف و اعتبار. بدون قدرت. بی مایه و فقیر. (ناظم الاطباء) : نیاید آن نفع از ماه کآید از خورشید اگرچه منفعت ماه نیز بی مقدار. بوحنیفهء اسکافی. اگر خوارست و بی مقدار یمگان مرا اینجا بسی عز است و مقدار. ناصرخسرو. و آن لبان کز وی برشگ آید عقیق آبدار چون سفال بیهده بی آب و بی مقدار شد. سوزنی. و رجوع به مقدار شود.

بی مقدمه.

[مُ قَدْ دَ مَ / مِ] (ص مرکب) (از: بی + مقدمه) بی پیشرو ||. بدون دیباجه. بدون پیش درآمد. ابتدابه ساکن ||. بدون سابقه.

بیم کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) بیم دادن. ترسانیدن. تهدید کردن. تخویف. اخافه. انذار. تهدید. ایعاد. ترس دادن. تحذیر. انذار کردن.

هراسانیدن. هاسانیدن. (یادداشت مؤلف). وعید. نذیر. (منتهی الارب). ترس دادن. توعد. تهدید. ایعاد. (از تاج المصادر): التناذر؛ یکدیگر را بیم کردن. (المصادر زوزنی) : و کافران مکه را بیم کرد و گفت بر من و بر خداوند من بیرون میائید. (ترجمهء تفسیر طبری). بدو گفت بشتاب و برکش سپاه نگه کن که لشکر کجا شد ز راه از ایشان نداند کسی راه ما مگر بیمشان کرد بدخواه ما.فردوسی. اگر رام و خوش پشت نباشد بتازیانه بیم میکند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۹۸). مکن چندان بنومیدی مرا بیم نه هر کو زر بیابد بفکند سیم.اسدی. شعیب ایشانرا بیم کرد و میگفت ایمان آورید. (قصص الانبیاء ص۹۴). ایشانرا بیم کرد از عذاب پیشین و گفت. (قصص الانبیاء ص۹۴). هر که او را زمانه بیم کند در پناه تو و امان تو باد.مسعودسعد. گهی بر نامرادی بیم کردن گهی مردانگی تعلیم کردن.نظامی. به خردی درش زجر و تعلیم کن به نیک و بدش وعده و بیم کن.سعدی ||. ترسیدن. خوف. هراسیدن. هاسیدن. (یادداشت مؤلف). - پر از بیم کردن؛ سخت ترساندن : ز سر تا بپایش به دو نیم کرد دل نره شیران پر از بیم کرد.فردوسی.

بی مکسب.

[مَ سَ] (ص مرکب) (از: بی + مکسب) بی پیشه. بی کار و پیشه. رجوع به مکسب شود.

بی مکسبی.

[مَ سَ] (حامص مرکب) (از: بی + مکسب + ی) بی پیشگی و بیکاری. بی درآمدی : شد ز بی مکسبی و بی مالی ملک شه از مؤدیان خالی.نظامی.

بیم کننده.

[کُ نَ دَ / دِ] (نف مرکب)ترساننده. (یادداشت مؤلف). نذیر. (ترجمان القرآن) (دهار). منذر. (دهار). مهدّد. متوعد. (یادداشت مؤلف).

بیمگاه.

(اِ مرکب) (از: بیم، ترس + گاه، پسوند مکان) محل خوف و خطر. (آنندراج). محل خطر. جای ترس و بیم. (ناظم الاطباء) : بهر بیمگاهی حصاری کند ز بهر سرانجام کاری کند.نظامی. ره درین بیمگاه تا مردن اینچنین میتوان بسر بردن.نظامی.

بی مگر.

[مَ گَ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + مگر) بی تردید. بی دودلی. بیشک. بطور قطع. بیقین : گفتم مقام عاقله نفس است بی گمان گفتا مقام نفس حیاتست بی مگر. ناصرخسرو. رجوع به مگر شود.

بیم گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب) بیم زده شدن. ترسان شدن. قرین ترس گشتن : همه شیران بیشه بیم گیرند که مردان از زنان تعلیم گیرند.نظامی.

بیمگه.

[گَهْ] (اِ مرکب) مخفف بیمگاه : راهرو را بسیج ره شرطست تیز راندن ز بیمگه شرطست.نظامی. و رجوع به بیمگاه شود.

بی ملاحظگی.

[مُ حَ / حِ ظَ / ظِ](حامص مرکب) عدم التفات. عدم دقت. بی باکی. عدم تأمل و بصیرت. رجوع به ملاحظه شود.

بی ملاحظه.

[مُ حَ / حِ ظَ / ظِ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + ملاحظهء عربی) که رعایت جوانب نکند. که جانب مردمان نگاه ندارد. بدون تأمل. بدون بصیرت و از روی بی عقلی و بی دانشی. (ناظم الاطباء). مغرورانه. لغو. پرت. پرتکی. نفهمیده. نسنجیده. الاّبختی (در تداول عوام)؛ آدم بی ملاحظه، که رعایت جوانب نکند. و رجوع به ملاحظه شود.

بی ملاک.

[مِ] (ص مرکب) (از: بی + ملاک عربی) در تداول فارسی زبانان، بدون مأخذ. بدون مدرک و دلیل. نه از روی قاعده و اساس. رجوع به ملاک شود.

بی من.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + من) بی روح و بی جان. (ناظم الاطباء).

بی منازع.

[مُ زِ] (ص مرکب) (از: بی + منازع) بی رقیب. بدون مخاصم : چنین روزگار کس یاد نداشت که... پادشاه محتشم بی منازع و فارغ دل گردد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۴۶). چو بی جنگ و اضطراب کار یکرویه شد و بی منازع تخت ملک بخداوند رسید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۴۲).رجوع به منازع شود.

بیمناک.

(ص مرکب) ترسنده و خائف. (فرهنگ نظام). ترسناک. (آنندراج). جبان. (ناظم الاطباء). هراسناک. (یادداشت مؤلف) : موی سر جغبوت و جامه ریمناک وز(۱) برونسو باد سرد و بیمناک.رودکی. یکی کار دارم ترا بیمناک اگر تخت یابی اگر تیره خاک.فردوسی. - بیمناک کردن؛ ترسناک کردن. هراسناک کردن : زری کآدمی را کند بیمناک چه در صلب آتش چه در ناف خاک. نظامی ||. خطرناک. آکنده از خطر. پرخطر : و راه بیمناک نبود. (تاریخ سیستان). پیر در آن بادیهء بیمناک داد بضاعت به امینان خاک.نظامی. من بیدل و راه بیمناک است چون راهبرم توئی چه باک است.نظامی. رجوع به باک شود. (۱) - ن ل: از.

بی منت.

[مِنْ نَ] (ص مرکب) (از: بی + منت = منهٔ عربی) بدون احتیاج به درخواست. بی عرض و نیاز و التماس. بدون قبول احسان. بطور

آزادی و اختیار و خالصاً لوجه الله. (ناظم الاطباء). نعمت دادن بکسی و بار منت ننهادن بر او و بی من و اذی. (آنندراج) : ترا چه باید خواند ای بهار بی منت ترا چه دانم گفت ای بهشت بی دربان.فرخی. - دهندهء بی منت؛ خدای تعالی. - منت بی منتها؛ احسان بی پایان. نیکویی بی کران : اوست مختار خدا و چرخ و ارواح و حواس زان گرفتند از وجودش منت بی منتها. خاقانی. رجوع به منت و منهٔ شود.

بی منتها.

[مُ تَ] (ص مرکب) (از: بی + منتها = منتهی عربی) بی منتهی. بی انجام. بی پایان : ور بدل اندیشه از مردم کنی مشغله شان بی حد و بی منتهاست. ناصرخسرو. اوست مختار خدا و چرخ و ارواح و حواس زان گرفتند از وجودش منت بی منتها. خاقانی. نمی خواستم رفت ز ارمن ولیکن ز طوفان بی منتها میگریزم.خاقانی. شاید که در حساب نیاید گناه ما آنجا که فضل و رحمت بی منتهای تست. سعدی. باغ سبز عشق کو بی منتهاست جز غم و شادی درو بس میوه هاست. مولوی. و رجوع به منتهی و بی منتهی شود.

بی منتهی.

[مُ تَ هـا] (ص مرکب) (از: بی + منتهی عربی) بی منتها. بی پایان. بی انجام. بی نهایت : به یک دانه گندم در ای هوشیار مسیح است بسیار و بی منتهی است. ناصرخسرو. دریای سبز سرنگون پرگوهر بی منتهی. ناصرخسرو. خود ز بیم این دم بی منتهی بازخوان فأبین ان یحملنها.مولوی. این ندانستند ایشان از عمی هست فرقی در میان بی منتهی.مولوی. و رجوع به منتهی شود.

بیمند.

[مَ] (اِ) آلتی است که باغبان با آن طائران را بپراند. (از آنندراج). هر آلت صداداری که بواسطهء آن طیور را از باغ ترسانیده بیرون کنند ||. صفیر آسیا ||. زنگی که پاسبانان و خدمتگاران میزنند. (ناظم الاطباء).

بیمند.

[مَ] (اِخ) میمند. نام شهری است به کرمان. (از معجم البلدان). کلمه ظاهراً دگرگون شدهء میمند است. و رجوع به مرآت البلدان ج ۱ ص۳۲۷ و میمند شود.

بی منزلت.

[مَ زِ لَ] (ص مرکب) (از: بی + منزلت = منزلهٔ عربی) بدون حرمت و مقام. بدون پایه و مرتبت. رجوع به منزلت و منزلهٔ شود.

بی منزلتی.

[مَ زِ لَ] (حامص مرکب) صفت بی منزلت. بی حرمتی. بی مقامی. رجوع به بی منزلت شود.

بی منزلی.

[مَ زِ] (حامص مرکب) (از: بی + منزل + ی) بی مقامی. بی جایگاهی. بدون منزل (مرحله) بودن : همتش از غایت روشندلی آمده

در منزل بی منزلی.نظامی. رجوع به منزل شود.

بی منش.

[مَ نِ] (ص مرکب) (از: بی + منش) پست. سبک : فرستاده ای بی منش برگزید که آن خلعت ناسزا را سزید.فردوسی. کنون بی منش زینهاری شدم ز اوج بلندی به خواری شدم.فردوسی || بی ارزش. بی مقدار : چنین گفت خسرو که شیرین بشهر چنان بد که آن بی منش طشت زهر. فردوسی. رجوع به منش شود.

بی مو.

(ص مرکب) (از: بی + مو) آنکه موی ندارد || أمرد. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بی موی شود.

بی موج.

[مَ / مُو] (ص مرکب) (از: بی + موج) صاف و برابر و آرام مانند دریا. (ناظم الاطباء). مقابل مواج. رجوع به موج شود.

بی موجب.

[مَ / مُو جِ] (ص مرکب) (از: بی + موجب عربی) بی سبب. بیوجه. (آنندراج). بدون سبب. بدون دلیل. (ناظم الاطباء). رجوع به موجب شود.

بیمور.

[وَ] (ص مرکب) (از: بیم + ور) مهیب. باصلابت. رجوع به بیم و نیز رجوع به بیموری شود.

بیمور.

(اِخ) دهی است از دهستان کام فیروز که در بخش اردکان شهرستان شیراز واقع و دارای ۲۳۵ تن سکنه است. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۷).

بی مورد.

[مَ / مُو رِ] (ص مرکب) (از: بی + مورد عربی) نه بجایگاه خود. (یادداشت مؤلف). رجوع به مورد شود.

بیموری.

[وَ] (حامص مرکب) مهابت و صلابت. (برهان). برهان گوید بضم ثالث بوزن بی نوری، بمعنی صلابت و مهابت است و بلاشبهه خبط کرده است زیرا بفتح «واو» اصح است، چه ور و گر بمعنی صاحب و خداوند است و بیموری بر وزن سیمگری به این معنی مناسب است یعنی ترساننده. (انجمن آرا). و مؤلف بهار عجم نویسد که ظاهراً این مرکب است از بیم + ور که کلمهء نسبت است از عالم رنجور و گنجور که یای مصدری بدان ملحق نموده بمعنی مذکور استعمال کرده اند و بر این قیاس بیمار زیرا که «ار» کلمهء

نسبت است و معنی ترکیبی آن منسوب به بیم و اطلاق آن بر مریض مجاز است چرا که در مرض بیم مرگ همی باشد. (آنندراج). توقیر و وقار و تعظیم و مهابت و صلابت. (ناظم الاطباء). این کلمه از فرهنگ دساتیر ص۲۳۷ است. (از حاشیهء برهان چ معین).

بیموس.

(اِ) نان فطیر. (ناظم الاطباء).

بی موسم.

[مَ / مُو سِ] (ص مرکب) (از: بی + موسم عربی) خارج از فصل و بی هنگام و بی موقع. غیرفصل. (ناظم الاطباء). رجوع به موسم شود.

بی موشدگی.

[شُ دَ / دِ] (حامص مرکب)اصلع و طاسی سر و کلی. (ناظم الاطباء).

بی موشده.

[شُ دَ / دِ] (ن مف مرکب / نف مرکب) کسی که سرش مو نداشته باشد و کل. (ناظم الاطباء).

بی موقع.

[مَ / مُو قِ] (ص مرکب) (از: بی + موقع عربی) بیجا و بی هنگام و بی وقت. (ناظم الاطباء). رجوع به موقع شود.

بی مونس.

[نِ] (ص مرکب) (از: بی + مونس عربی) بی دوست و همدم. که هم صحبت ندارد: افتاده چو زلف خویش در تاب بی مونس و بی قرار و بی خواب.نظامی. رجوع به مونس شود.

بی موی.

(ص مرکب) بیمو. آنکه موی ندارد. (یادداشت مؤلف): دغسر، اصلع، اعصج؛ مرد بی موی پیش سر. (منتهی الارب). صلد؛ سر بی موی. (منتهی الارب ||). أمرد. بی ریش. (یادداشت مؤلف). ساده.

بیمه.

[مَ / مِ] (از هندی، اِ) ضمانت مخصوصی است از جان یا مال که در تمدن جدید رواج یافته است، به این طور که برای شخص یا مال ماهانه مبلغی به شرکت بیمه میدهند و در صورت اصابت خطر به جان و یا مال، شرکت مبلغ معینی میدهد. (از فرهنگ نظام). اطمینان. مقابل مخاطره ای که محتمل الوقوع باشد. (ناظم الاطباء). بیمه (بانک) عملی است که اشخاص با پرداخت پولی مسؤولیت کالا ـ یا سرمایه یا جان خود را بعهدهء دیگری میگذارند و بیمه کننده در هنگام زیان باید مقدار زیان را بپردازد. (فرهنگستان

ایران)(۱). در اصطلاح حقوقی، عقدی است که بموجب آن یک طرف تعهد میکند در ازاء پرداخت وجه و یا وجوهی از طرف دیگر در صورت وقوع یا بروز حادثه خسارت وارده بر او را جبران نموده و یا وجه معینی بپردازد. (مادهء ۱ قانون بیمه مصوب ۷ اردیبهشت ماه ۱۳۱۶. ایرانشهر ج۲ ص ۱۹۶۰). متعهد را بیمه گر، طرف تعهد را بیمه گذار و وجهی که از طرف بیمه گذار پرداخته میشود حق بیمه و آنچه بیمه میشود موضوع بیمه نامند. (ایرانشهر ج ۲ ص ۱۹۶۰). در همه جای دنیا اشاعهء بیمه همزمان با ازدیاد خطر بوده است و نظر به اینکه از دیرزمان خطر اساسی متوجه مال التجاره هایی بوده که از راه دریا حمل میشده است بیمهء دریایی نخستین نوع بیمهء معمول در میان اقوام سوداگر جهان محسوب میشود و هنوز هم بیمهء دریایی اهمیت خود را از دست نداده است. با اینهمه سابقهء بیمه بعنوان یکی از عقود متعارف تجارتی که مورد نظر است آنقدرها طولانی نیست و بنظر میرسد که بیمه از ابداعات ایتالیائیها یا اسپانیولیها در قرن چهاردهم میلادی بوده باشد. نخستین بیمه نامه هائی که بدست آمده در سالهای ۱۲۴۷ و ۱۳۷۰ م. در شهرهای ژن و بروگ تنظیم گردیده است. در ایران سابقهء آن بسیار کم است و فقط پاره ای قراردادهای شبیه به بیمهء متقابل بحری در میان اقوام ساحل نشین خلیج فارس قبل از اسلام معمول بوده است. پس از ظهور اسلام به دو قاعدهء حقوقی اسلامی برخورد میکنیم که اندکی به قراردادهای بیمهء امروزی شباهت دارند. یکی برقراری «نفقه ضمن عقد عمری» [نوعی حق انتفاع است که بموجب عقدی از طرف مالک برای شخص بمدت عمر خود یا عمر منتفع و یا شخص ثالثی برقرار شده باشد] و دیگری «ضمان جریره» [در زمانی که بردگی مجاز بوده است هرگاه مولایی میخواست عبد خود را آزاد کند میتوانست چنین مقرر دارد که من از تو قبل از امام ارث خواهم برد و تمام دیاتی که بر اثر جنایت بعهده تو تعلق خواهد گرفت پرداخت خواهم نمود] این قرارداد در نوع خود شبیه «بیمهء مسئولیت» بوده است. بیمه در ایران از سال ۱۳۱۴ شمسی با تأسیس «شرکت سهامی بیمهء ایران» با مساعی علی اکبر داور شناخته شد. قبل از این تاریخ در حدود ۵۲ سال پیش دو مؤسسهء روسی معروف به نادژوا و کافکاز مرکوری برای اولین بار در ایران بعملیات بیمه مبادرت کردند. بعلاوه شرکت بیمهء آلیانس که یک بیمه گر انگلیسی بوده است در حدود ۳۶ سال قبل نمایندگی خود را در تهران دایر کرده و بالاخره متعاقب تأسیس نمایندگی این شرکت بسیاری از شرکت های بیمهء خارجی در ایران شعب و نمایندگیهایی تأسیس نمودند. و شرکتهای بیمهء ایرانی دیگری نیز تأسیس گردیده است از قبیل بیمهء آسیا، بیمهء البرز، بیمهء امید، بیمهء بازرگانان، بیمهء پارس، بیمهء شرق، بیمهء ملی و غیره. (از ایرانشهر ج ۲ ص۱۹۶۱). - بیمهء اتکائی؛ بیمه ای که بیمه گر اولی یا اصلی نزد بیمه گر دیگری راجع به قراردادی که منعقد کرده است میبندد. بیمهء اتکائی برای بیمه گر اصلی از این جهت مفید است که با حق بیمهء کمتری خطر جبران خسارت را نزد دیگری بیمه میکند. بیمه گر اصلی وقتی اقدام به بیمهء اتکائی میکند که موضوع بیمه خیلی مهم و خسارتی که باید احتمالاً پرداخت شود زیاد و از قدرت سرمایهء بیمه گر اصلی خارج باشد. اما بیمه گر دومی چون احتیاج به پرداخت مخارج اداری و فنی که توسط بیمه گر اولی انجام شده است ندارد نفعی از این بابت عایدش میشود. (دائرة المعارف فارسی). - بیمهء بهداشت؛ طرحی که بموجب آن بیمه گذار هر ماه مبلغی به بیمه گر می پردازد و در صورت بیماری هزینهء طبابت و دارو بعهدهء بیمه گر خواهد بود. بیمهء بهداشت اول بار در سال ۱۸۸۳ م. توسط بیسمارک در آلمان شروع شد و از جنگ جهانی اول در سایر کشورها متداول گردید. در بعضی از کشورها مانند انگلستان و کشورهای اسکاندیناوی داشتن بیمهء بهداشت اجباری است و دولت از حقوق کلیهء حقوق بگیران هر ماه مبلغی برای بیمهء آنها در مقابل امراض دریافت میکند اما در بعضی از کشورها مثل ایالات متحدهء امریکا ترس از دخالت زیاد دولت در کار طبابت موجب شده است که مؤسسات خصوصی این کار را بعهده بگیرند و مردم هم داوطلبانه به امر بیمهء بهداشت بپردازند. (دائرة المعارف فارسی). - بیمهء زمان بیکاری؛ طریقه ای برای تأمین معاش کارگران بیکار تا موقع اشتغال بکارست. این نوع بیمه ممکن است اجباری یا اختیاری باشد. یکی از طرق متداول تأمین اعتبار صندوق بیمهء زمان بیکاری کسر کردن مبلغی از حقوق کارگران است در زمان اشتغال. بیمهء زمان بیکاری برای اولین بار در اواخر قرن نوزدهم میلادی در اروپا شروع شد، و بعداً در بسیاری از

کشورهای دیگر جهان متداول گردید. (دائرة المعارف فارسی). - بیمهء عمر؛ بیمه ای که بموجب آن بیمه گر متعهد میشود که در ازاء حق بیمه ای که دریافت میدارد، مبلغ معینی پس از مرگ بیمه گذار به ورثهء قانونی او یا به شخص یا اشخاصی که در بیمه نامه اسم برده شده است بپردازد. (دائرة المعارف فارسی). - بیمهء کارگران (حقوق)؛ قانون بیمهء کارگران در ایران در ۲۹ آبان ۱۳۳۲ ه . ش. بتصویب مجلس شورای ملی رسید. بموجب مادهء اول این قانون، کلیهء کارخانجات و مؤسسات اقتصادی، بازرگانی، صنعتی، معدنی، و بطور کلی هر مؤسسه ای واقع در ایران که کارگر در استخدام خود دارد اعم از دولتی یا غیر دولتی مکلف است که کارگران خود را نزد شرکت سهامی بیمهء ایران یا شرکت بیمهء داخلی دیگری که دولت مقتضی بداند در مقابل حوادثی که بر اثر انجام وظیفه روی دهد، بیمه نماید. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Assurance.

بی مهار.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مهار) بدون افسار. که افسار ندارد ||. کنایه از بی قید و بند. بی بند و بار. سرخود : چندین در معصیت مدو بچپ و راست چون شتر بی مهار و اسب بی افسار. ناصرخسرو. طلقت الابل طلاقاً؛ بی مهار شدن شتران. (از منتهی الارب). رجوع به مهار شود.

بی مهر.

[مِ] (ص مرکب) (از: بی + مهر) بی شفقت و بیرحم. (آنندراج). بی محبت. (ناظم الاطباء) : مهر جوئی ز من و بی مهری هده خواهی ز من و بی هده ای.رودکی. فرزند توایم ای فلک ای مادر بی مهر ای مادر ما چون که همی کین کشی از ما. ناصرخسرو. با همه جلوهء طاوس و خرامیدن کبک عیبت آنست که بی مهرتر از فاخته ای. سعدی. که دنیا صاحبی بدمهر خونخوار زمانه مادری بی مهر و دونست.سعدی. من ندانستم از اول که تو بی مهر و وفائی عهد نابستن از آن به که ببندی و نپایی. سعدی. - بی مهر گشتن؛ بی محبت گشتن : چو از مریم دلش بی مهر گردد طلبکار من بی بهر گردد.نظامی. و رجوع به مهر شود.

بی مهر.

[مَ] (ص مرکب) (از: بی + مهر) بی کابین. بی صداق. بی مهریه. - نکاح بی مهر؛ نکاح بی کاوین. رجوع به مهر شود.

بی مهر.

[مُ] (ص مرکب) (از: بی + مهر) مهرناشده. که مهر نشده باشد. فاقد مهر و نشانهء دست نخوردگی چیزی است : اگر دانا و گر نادان بود یار بضاعت را بکس بی مهر مسپار.نظامی. رجوع به مُهر شود.

بی مهرگان.

[مُ رَ / رِ] (اِ مرکب)(۱) (از: بی + مهره + ان) بجای کلمهء غیرذوفقار پذیرفته شده است یعنی جانورانی که فاقد مهره های پشت باشند. حیواناتی که ستون فقرات ندارند. جانوران بی مهره را به سلسله هایی تقسیم میکنند از قبیل آغازیان، اسفنجها، کاکاوان (مرجانها و لالهء دریایی)، خارپوستان (ستارهء دریائی و توتیا)، کرمهای پهن، کرمهای گرد، کرمهای بندبند، نرم تنان و بندپائیان. از حیث اندازه و بزرگی جثه بی مهرگان از جانوران آغازی ذره بینی تا عظیم الجثه (نرم تن دریائی) تغییر میکنند. (دائرة المعارف فارسی). رجوع به لغات فرهنگستان ایران و جانورشناسی عمومی ج ۱ ص۱۹ و ۵۷ و ذوفقار شود. . (فرانسوی) (۱) -

Invertebres

بی مهری.

[مَ] (حامص مرکب) بی صداقی. بی کابینی. رجوع به مهر و کابین شود.

بی مهری.

[مِ] (حامص مرکب) بی محبتی. (ناظم الاطباء) : دل من خواهی و انـدوه دل من نبری اینْت بیرحمی و بی مهری و بیدادگری. فرخی. ز من مستان ز بی مهری روانم که چون تو مردمم چون تو جوانم. (ویس و رامین). اشک من رنگ شـفق یافت ز بی مهری یار طالع بی شفقت بین که در این کار چه کرد. حافظ. بسکه بی مهری ایام گزیده ست مرا شش جهت خانهء زنبور بود در نظرم.صائب.

بیمه کردن.

[مَ / مِ کَ دَ] (مص مرکب)بسـتن قرارداد بـا شـرکت بیمه دربارهء جبران حوادث احتمالی و خطرهائی که ممکن است بشـی ء متعلق بشخص یا خود او وارد آید.

بیمه کننده.

[مَ / مِ کُ نَنْ دَ / دِ] (نف مرکب) شـرکت یا بنگاهی که اشـخاص و مؤسـسات و اموال آنها را در مقابل خطرها و حوادث بیمه کند. رجوع به بیمه شود.

بیمه گذار.

[مَ / مِ گُ] (نف مرکب)بیمه گذارنـده. کسـی که سـرمایه یا کالا یا جان خود را نزد مؤسـسه یا شـرکت بیمه، بیمه کند. (از فرهنگ فارسی معین). رجوع به بیمه شود.

بیمه گر.

[مَ / مِ گَ] (ص مرکب) بیمه کننده. رجوع به بیمه شود.

بی مهلت.

[مُ لَ] (ص مرکب) (از: بی + مهلت) عاجل. عاجلهٔ. (منتهی الارب). رجوع به مهلت شود.

بیمه نامه.

[مَ / مِ مَ / مِ] (اِ مرکب) قرارداد یا سندی که در آن عقد بیمه و شرایط آن نوشته شده باشد. رجوع به بیمه شود.

بی میانجی.

(ص مرکب) (از: بی + میان + جی) بی واسطه. (دانشنامهء علائی ص۱۲۴). مقابل میانجی.

بی میل.

[مَ / مِ] (ص مرکب) (از: بی + میل) بی انحراف. بی گردش بسوئی. بی چفسش || بی گرایش. بدون رغبت. بی اشتها. رجوع به میل شود.

بی میلی.

[مَ / مِ] (حامص مرکب) انحراف نداشتن. گردش نداشتن بسویی. چفسیدگی نداشتن || گرایش نداشتن. عدم تمایل. عدم رغبت. فقدان اشتها. رجوع به میل شود.

بین.

(نف) (مادهء مضارع از «دیدن»، بینیدن) مخفف بیننده. بیننده و نگرنده، و این هرگز به تنهائی استعمال نمیشود و همیشه به آخر اسم ملحق میگردد مانند چشم حق بین و دیدهء حقیقت بین یعنی چشمی که راستی و حقیقت چیزی را مشاهده میکند و نیز جهان بین و خرده بین و مصلحت بین و جز آنها. (ناظم الاطباء). - در ترکیبات زیر مخفف بیننده است:آخربین، اختربین، افزون بین، اندک بین، اول بین، باریک بین، بدبین، بیش بین، پاک بین، پایان بین، پنهان بین (بینندهء پنهان)، پوشیده بین، پیش بین، تقصیربین، تیزبین، جهان بین، حال بین، حسرت بین، حقیقت بین، حق بین، خالی بین، خدابین، خدای بین، خرده بین، خودبین، خوش بین، خویشتن بین، دوبین، دوربین، دوست بین، دهن بین، ذره بین، رازبین، راست بین، راه بین، رای بین، رصدبین، روشن بین، ژرف بین، سال بین، شانه بین، صورت بین، طالع بین، ظاهربین، عاقبت بین، عالم بین، عیان بین، عیب بین، غیب بین، فال بین، کتاب بین، کت بین، کج بین، کژبین، کف بین، کم بین، کوتاه بین، گوهربین، مآل بین، مصلحت بین، موی بین، نزدیک بین، نقش بین، نوربین، نهان بین، نیک بین، واقع بین. رجوع به همین ترکیبات در جای خود شود || مزید مؤخر امکنه چون مادبین، برزبین، یادبین، نصیبین، فاسبین، ماربین، وهبین.(۱) (۱) - در این یادداشت مؤلف احتمال داده اند که «بین» در آخر برخی از امکنه ممکن است با بین «انگبین» به معنی عسل یکی باشد.

بین.

[بَ] (ع اِمص، اِ، ق) جدائی و پیوستگی (از لغات اضداد است). گاه اسم آید و گاه ظرف متمکن و منه قوله تعالی: «لقد تقطع بینکم». (قرآن ۶/۹۴). بالرفع والنصب فالرفع علی الفعل؛ ای تقطع وصلکم، و النصب علی الحذف ای ما بینکم. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). فرقت، یقال وقع بینهما بین و وصل، یقال تقطع بینهما؛ ای وصلهما. (از اقرب الموارد). فرق و فصل میان دو چیز و جدائی. (غیاث اللغات). - ذات البین؛ میان دو چیز. رجوع به ذات البین در جای خود شود. - غداة البین؛ روز جدائی. (از اساس البلاغه). - غراب البین؛ زاغ سیاه که عرب نشستن آن و بانگ آن را شوم دارد و نشانهء فراق و جدایی شمارد. رجوع به غراب البین در جای خود شود || فضل و فزونی، یقال بینهما بین بعید و بون بعید؛ ای تفاوت فی فضل احدهما علی الآخر، و الواو (بون) افصح. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). دوری. (منتهی الارب). جدایی. فرق : مرغ مرده مضطر اندر وصل و بین خوانداى القلب بین الاصبعین.مولوی. از مقامت تا ثریا آنچنان کز ثریا تا ثری فرقست و بین.سعدی || میان، یقال جلس بین القوم؛ ای وسطهم، و لقیه بعیدات بین؛ ای لقیه بعد حین ثم امسک ثم اتاه. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). میان. (ترجمان القرآن) (مهذب الاسماء). ظرف

بمعنی وسط و اضافه شود به بیش از واحد مانند جلستُ بین القوم؛ ای وسطهم و اگر به واحد اضافه شود معطوف به واو گردد مانند: المنزل بین زید و عمرو والمال بینی و بینک. و تکرار واو با ضمیر واجب است و در اسم ظاهر واو عطف بدون آنکه قبحی داشته باشد تکرار گردد برخلاف کسانی که معتقد بقبح آنند زیرا آن در کلام قدما بکار رفته است. و کلمهء بین هرگاه اضافه به ظرف زمان شود، ظرف زمان محسوب میگردد مانند: ازورک بین العصر والاصیل. و هرگاه اضافه به ظرف مکان شود، ظرف مکان محسوب میگردد، مانند: منزلی بین دارک و دار زید. و هرگاه از ظرفیت خارج گردید مانند باقی اسمها معرب میشود مانند لقد تقطع بینکم (برفع و نصب) و لقیته بعیدات بین (به جر بین و تنوین آن)؛ ای بعید فراق. (از اقرب الموارد). راغب گوید کلمهء بین در مواردی بکار رود که در آن مسافتی باشد مانند مسافت میان شهرها و یا آنکه دارای عدد بیش از دو باشد مانند بین الرجلین و بین القوم و به کلمه ای که معنی وحدت دارد اضافه نشود مگر با تکرار کلمهء بین مانند: و من بیننا و بینک حجاب. (از تاج العروس). میان. میانه. وسط. در ||. میان. در میان: بین الاقران؛ در میان همتاها، در این بین و در این میان. (ناظم الاطباء) : حکم الله بینی و بین من فعل ذلک. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۸۹). - از بین بردن؛ از بین برداشتن. فانی کردن. معدوم کردن. - از بین رفتن؛ نابود شدن. تلف شدن. از میان رفتن. (یادداشت مؤلف).

بین.

[بَ] (ع مص) جدا شدن و پیوستن (از لغات اضداد است): و بانوا بیناً و بینونهٔ؛ جدا شدند. و بان الشی ء بیناً و بیوناً و بینونهٔ؛ از هم جدا شد. (منتهی الارب) (از ناظم الاطباء). جدا شدن از کسی و بوسیلهء «عن» متعدی گردد. (از اقرب الموارد). جدا شدن. (المصادر زوزنی) (تاج المصادر بیهقی) (دهار ||). جدا گردیدن زن از مرد بطلاق: بانت المراة عن الرجل؛ جدا گردید زن از مرد بطلاق. (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد) (از ناظم الاطباء ||). متفرق شدن قوم. (از اقرب الموارد ||). افزون آمدن کسی در فضل. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). کدخدا شدن (از لغات اضداد است): بانت هی؛ یعنی کدخدا شد (آن زن). (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بین.

(ع اِ) کرانه. (منتهی الارب). ناحیه. (اقرب الموارد). کرانه. (ناظم الاطباء). حدفاصل میان دو زمین. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). حدفاصل میان دو چیز. (ناظم الاطباء ||). ارتفاع زمینی که با ریگ و گل و سنگ درآمیخته باشد. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء ||). مسافت مقدار مد بصر. ج، بیون. (ناظم الاطباء) (منتهی الارب). مسافتی از زمین به اندازهء دید چشم. (از اقرب الموارد). چندان از زمین که چشم برسد. (مهذب الاسماء).

بین.

[بَیْ یِ] (ع ص) هویدا. (مهذب الاسماء). پیدا و آشکار. (منتهی الارب). روشن. پیدا. پدیدار. گشاده. آشکارا. (یادداشت مؤلف). واضح. جلی. ج، اَبیناء و ابیان و بیناء. (اقرب الموارد ||). مرد فصیح. ج، ابیناء، ابیان، بیناء. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء): رجل بین؛ مرد فصیح. سخنور. (از اساس البلاغهٔ). کلام بین؛ سخن فصیح. (از لسان العرب ||). در اصطلاح اهل منطق بر قسمی از اقسام لازم اطلاق میشود و بین بر معنی اخص و معنی اعم تقسیم گردد. (از کشاف اصطلاحات الفنون). و رجوع به لازم شود.

بین.

(هندی، اِ) در هندی سازی است که بزیر چوبی که مثل گردن طنبور باشد دو کدو راست وصل کنند و بر آن چوب چند تار کنند که شبیه به طنبور باشد. (از غیاث) (از آنندراج).

بین.

(اِخ) موضعی است نزدیک نجران. (منتهی الارب) (معجم البلدان).

بین.

(اِخ) موضعی است نزدیک حیرهٔ. (منتهی الارب) (معجم البلدان).

بین.

(اِخ) موضعی است قرب مدینه. (از معجم البلدان) (منتهی الارب).

بین.

(اِخ) دهیست به فیروزآباد. (منتهی الارب).

بین.

(اِخ) موضعی است و نهریست میان بغداد و میان دما. (منتهی الارب).

بین.

[بِ] (اِخ)(۱) الگزاندر. فیلسوف اسکاتلندی (۱۸۱۸ - ۱۹۰۳ م.) که در پی ریزی روانشناسی جدید سهم بسزائی دارد. وی جنبهء مابعدالطبیعهء روانشناسی را حذف کرد و به جنبهء فیزیولوژیائی آن پرداخت. وی در دانشگاه ابردین سالها مطالعه و تدریس کرد. (دائرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Bain.

بینا.

(نف)(۱) (از: بین، ریشهء مضارع «دیدن = بینیدن + ا، پسوند فاعلی) صفت دائمی. بیننده. (انجمن آرا) (آنندراج) (رشیدی). مقابل نابینا. مردم چشمدار. مردم بیننده. (یادداشت مؤلف). دارای نیروی بینایی. بصیر. (ترجمان القرآن) (ناظم الاطباء) : شبی دیرند و ظلمت را مهیا چو نابینا در او دو چشم بینا.رودکی. بلندیش بینا همی دیر دید سر کوه چون تیغ شمشیر دید.فردوسی. ستاره ست رخشان ز چرخ بلند که بینا شمارش نداند که چند.فردوسی. یکی باره ای کرد گرد اندرش که بینا بدیده ندیدی برش.فردوسی. چه خواهد کور جز دو چشم بینا. (ویس و رامین). ز دانائیست پنهان جان چنانک از چشم بینایی ز نادانست پنهان جان چنانک از گوش کر الحان. ناصرخسرو. تا چشم و گوش یافته ای بنگر تا بر شنوده است گوا بینا.ناصرخسرو. چنانکه دو مرد در چاهی افتند یکی بینا یکی نابینا. (کلیله و دمنه). پشت بر دیوار زندان روی بر بام فلک چون فلک شد پرشکوفه نرگس بینای من.خاقانی. روضهء ترکیب ترا حور ازوست نرگس بینای ترا نور ازوست.نظامی. هرچه را خوب و کش و زیبا کنند از برای دیدهء بینا کنند.مولوی. چون تو

بینائی پی خر رو که جست چند پالان دوزی ای پالان پرست.مولوی. - بینا شدن؛ دیدن و نگریستن. (ناظم الاطباء) : پس یوسف پیراهن را از تن بیرون کرد و به برادران داد و گفت بر چشم پدر نهید تا بقدرت خدا بینا شود. (قصص الانبیاء ص۸۴). هر که را از فضل یزدان چشم او بینا شود گرچه باشد زیر دریا بر سر جوزا شود. ناصرخسرو. چونکه بینا شد ببوی جامه یوسف را پدرْش زان سپس کز چشم نابینا ببود از بس محن. ناصرخسرو. چرا داماد خود را علاج نکنی گفت میترسم که بینا شود و دخترم را طلاق گوید. (گلستان). - بینا کردن؛ قادر بدیدن کردن. (ترجمان القرآن). تبصرة. (زوزنی): تبصیر؛ بینا کردن. (زوزنی) (ترجمان القرآن) : صد چو عالم در نظر پیدا کند چونکه چشمت را بخود بینا کند.مولوی. که حاصل کند نیکبختی بزور بسرمه که بینا کند چشم کور.سعدی. - بینا گشتن؛ دیده ور شدن. قدرت دید یافتن : بینا و زنده گشت زمین ایرا باد صبا فسون مسیحا شد.ناصرخسرو. - چشم بینا.؛ رجوع به همین ترکیب شود. - دیدهء بینا.؛ رجوع به همین ترکیب شود. - نابینا.؛ رجوع به همین ترکیب شود ||. دیده و چشم را گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). بیننده ||. دیده ور(۲). (برهان) (جهانگیری) (هفت قلزم). بمعنی دیده ور باشد یعنی صاحب بصیرت. (انجمن آرا) (آنندراج). دیدور و آگاه و دوربین و تیزنظر. (ناظم الاطباء) : بپرسید ازو شاه نوشیروان که ای مرد بینا و روشن روان.فردوسی. کواکب را بچشم سر همیدیدم چو بیداران بچشم دل نمیدیدم یکی بیدار بینایی. ناصرخسرو. اندر مثل من نکو نگه کن گر چشم جهان بینت هست بینا. ناصرخسرو. کور آن باشد که او بینای نفس خود نشد کآنکه او بینا بنفس خویشتن شد کور نیست. معزی. دور بیند هر که او را چشم دل بینا بود. معزی. چشم زرقا را کشیده کحل غیب هم بنور غیب بینا دیده ام.خاقانی. بسا بینا که از زر کور گردد بس آهن کو بزر بیزور گردد.نظامی. طالب حکمت شو ای مرد حکیم تا ازو گردی تو بینا و علیم.مولوی. - بینادل؛ روشن ضمیر و هوشیار و زیرک. (ناظم الاطباء). دل آگاه : خردمند و بینادل آنرا شناس که دارد ز دادار گیتی سپاس.فردوسی. بدانست بینادل و رای و راد که دورند خاتون و خاقان ز داد.فردوسی. بیاور یکی خنجر آبگون یکی مرد بینادل پرفسون.فردوسی. ترا دردانهء خرماست ای بینادل این بنده که او بر سرت هر سالی همی خرما فروبارد. ناصرخسرو (دیوان چ تقوی ص۱۳۷). بینادلان ز گفتهء من در بشاشتند کوری آن گروه که جز در حزن نیند. خاقانی. - بینادل شدن؛ استبصار. (زوزنی) (ترجمان القرآن) (تاج المصادر). بصیر. (زوزنی). بصارة. (تاج المصادر). - بینا شدن؛ مجازاً، آگاه شدن. (ناظم الاطباء) - بینا شدن بدل؛ آگاه شدن : بدل در چشم پنهان بین ازیشان آیدت پیدا بدیشان ده دلت را تا بدل بینا شوی زیشان. ناصرخسرو. - بینا کردن؛ بمجاز، آگاه کردن. (ناظم الاطباء). بصیر کردن : ثناها همه ایزد پاک را که دانا و بینا کند خاک را.فردوسی. راستی کن تا بدل چون چشم سر بینا شوی راستی در دل ترا چشم دگر بینا کند. ناصرخسرو. کوری تو کنون بوقت نادانی آموختنت کند بحق بینا.ناصرخسرو. بینا کن دل بآشنایی روزآور شب بروشنایی.نظامی. (۱) - از دیدن پهلوی ven-ak. (حاشیهء برهان چ معین). (۲) - از دیدن پهلوی ven-ak. (حاشیهء برهان چ معین).

بینا.

(هزوارش، اِ)(۱) بلغت زند و پازند بمعنی ماه است که بعربی شهر گویند. (برهان). شهر و ماه ||. یک قسم گیاه دراز. (ناظم الاطباء). (۱) - هزوارش bina پهلوی mah (شهر عربی). (حاشیهء برهان چ معین).

بینا.

[بَ] (ع اِ) همان بین است که به اشباع فتحه الف پیدا گردیده گویند و بینا نحن کذا. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء ||). بینا و بینما از حروف ابتداء است و نزد اصمعی مابعد بینما مجرور باشد به اضافت اگر بجای آن بین راست آید، و نزد غیر اصمعی مابعد هر دو نیز مرفوع آید به ابتدائیت و خبریت. (از منتهی الارب). هرگاه بخواهیم کلمهء بین را به اوقات اضافه نمائیم که او خود به

جملهء دیگری اضافه شده است، باید در این صورت «اوقات» را حذف نموده بجای آن «الف» یا «ما» که محلاً منصوب است قرار دهیم و در این هنگام عامل آن معنای اذ فجائیه خواهد بود مانند: بینا انا متکلم ولج علینا فلان، و المعنی انه ولج علینا بین اوقات تکلمی و آنچه بعد از بینا و بینما قرار گرفته است بنابر ابتداء و خبر مرفوع میشود و اصمعی مابعد بینا را مجرور میکرد. (از اقرب الموارد).

بیناء.

[بُ یَ] (ع ص، اِ) جِ بَیّن. (از اقرب الموارد). رجوع به بَیّن شود.

بینائی.

(حامص) بینایی. تیزی نظر. روشنائی چشم. (ناظم الاطباء). دید. نیروی باصره. روشنائی چشم. دید : هرگاه که زجاجیه کوچکتر شود بینائی ضعیف تر شود و بینائی باطل شود. (ذخیرهء خوارزمشاهی). شب صفت پردهء تنهائی است شمع در او گوهر بینائی است.نظامی. دلم کورست و بینائی گزیند چه کوری دل چه آنکس کو نبیند.نظامی. بی رخت چشم ندارم که جهان را بینم بدو چشمت که ز چشمم مرو ای بینائی. سعدی. همه را دیده برویت نگرانست ولیک همه کس را نتوان گفت که بینائی هست. سعدی. موی در چشم بود آفت بینائی و باز چشم من خود بخیال سر زلفت بیناست. کمال. مرد را تا نبود بینائی چه گهر در نظر وی چه گیاه.یغما. - چشم بینائی؛ چشم بیننده. چشم دیدن : خرد بهتر از چشم بینائی است نه بینائی افزون ز دانائی است.ابوشکور ||. دیده وری. (جهانگیری). بینش است و دیدن. (انجمن آرا) (آنندراج). بصیرت و بینندگی. (ناظم الاطباء). - بینائی دل؛ بصیرت. چشم دل ||. به بینائی؛ در حضور. در مرآی. در نظر. (یادداشت مؤلف) : بفرمای داری زدن بر درش به بینائی لشکر و کشورش.فردوسی. (||اِ) چشم. (جهانگیری) (انجمن آرا) (ناظم الاطباء). بصر. باصره : دو بینائیم بازده بیشتر که بی چشم نانی نیرزد دو سر. شمسی (یوسف و زلیخا ص۳۲۴). بر معصیت گماشته ای روز و شب مدام جان و دل و دو گوش دو بینائیت تمام. ناصرخسرو. ای اصل ترا بر همه احرار تقدم خاک قدمت سرمهء بینائی مردم.سوزنی. ز بهر دیدن رویت مرا ای نور بینائی بدیده درکشم خاک در تیم پلاس ای جان. سوزنی. باد روشن بدین دو بینائی.نظامی. دیده را فایده آنست که دلبر بیند ور نبیند چه بود فایده بینائی(۱) را. سعدی. - سواد بینائی؛ حد بینش. آغاز دید. مایهء روشنی چشم : بمن سلام فرستاد دوستی امروز که ای نتیجهء کلکت سواد بینائی.حافظ. (۱) - بمعنی نیروی دیده نیز ایهام دارد.

بیناب.

(اِ) چیزهایی باشد که مردم را در حالت مکاشفه دیده میشود، و آن را بعربی معاینه میگویند. (برهان). چیزهایی که مردم باصفا را در حالت مکاشفه دیده میشود که بعربی معاینه گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). چیزی که در حین مکاشفه دیده میشود و معاینه نیز گویند. (ناظم الاطباء). رجوع به معاینه و مکاشفه شود.

بینابین.

[بَ بَ / بِ بِ] (ق مرکب)بین بین. میانهء خوب و بد یعنی نه خوب و نه بد. (ناظم الاطباء). رجوع به بین بین شود.

بینات.

[بَیْ یِ] (ع ص، اِ) جِ بَیّنهٔ. (منتهی الارب). روشن کنندگان و حجتهای روشن و گواهان صادق و این جمع بینهٔ است. (غیاث اللغات) (آنندراج) : و ان یکذبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم بالبینات و بالزبر و بالکتاب المنیر. (قرآن ۳۵/۲۵). تو جهت گو من برونم از جهات در وصال آیات گویا بینات.مولوی. - آیات بینات؛ نشانه های روشن (||. اصطلاح فقه) شهادت (گواهی)، از آن جهت که ایشان حجت و برهان را بر سه گونه تقسیم کرده اند: بینه، اقرار و نکول. (از کشاف اصطلاحات الفنون ج ۱ ص۱۵۶). رجوع به بینهٔ شود (||. اصطلاح جفر) سایر حروف اسم صرفی جز اولین حرف آن، مانند محمد که حروف آن: میم، حاء، میم و دال است و بینات(۱) آن عبارتست از: ی م، اء، ی م، ال، مقابل زیر که حرف اول است و در اصطلاح اهل جفر آن را غرائز نیز نامند. (از کشاف اصطلاحات الفنون ص۱۲۸، ۶۱۵). اعداد حروف ابجد است و آن چنان باشد که اسم هر حرف را به اعتبار تلفظ گیرند یعنی حروف دو حرفی را دو حرف گرفته جزء اول که مسمی است ترک کنند جزء ثانی که الف است باقی ماند از آن یک عدد مراد باشد. همچنین از حروف سه حرفی حرف اول را ترک کرده دو حرف که باقی ماند اعداد آنها بگیرند. به این حساب سین و شین و عین و غین هر یکی را شصت عدد باشد و الف را یکصد و ده و صاد و ضاد هر یک را پنج و علی هذالقیاس با و تا و ثا، راء و زا هر یک را یک عدد باشد و حروف را که میاندازند اعداد آنها را زُبُر نامند. (از غیاث) (از آنندراج). رجوع به کلمات بسط، غرائز و زبر شود. (۱) - در چاپهای کشاف اصطلاحات الفنون ذیل مادهء بسط کلمهء بنیات (بتقدیم ن) بجای بینات بکار رفته و غلط است زیرا ذیل مادهء غرائز ص۱۰۹۴ و مادهء زبر ص۶۱۵ و نیز در ص ۱۵۶ بینات و بینهٔ آمده است.

بی ناخن.

[خُ] (ص مرکب) (از: بی + ناخن) که ناخن ندارد. (یادداشت مؤلف ||). بی انصاف. آنکه هیچ بهیچکس ندهد. سخت ظالم نسبت بمال زیردستان. آنکه همه خیرها خود را خواهد و بهیچکس اندکی نیز دادن نخواهد. سخت بی خیر. سخت نفع خویش خواهنده که بکسی دیگر چیزی از نفع و خیر رسیدن نگذارد. که هیچ نفعی از وی بدیگران نرسد. که همهء فائدتها برای خود خواهد. که نگذارد اندک نفعی به زیردست یا معامل رسد. که هیچ برای دیگران باقی نماند و همه را خود برد. که هیچ نفعی برای کسی بجا نگذارد. (یادداشت بخط مؤلف). ناخن خشک.

بیناس.

(اِ) دریچهء خانه را گویند. (برهان). بیناسگ. دریچهء خانه را گویند. (از منتهی الارب) (انجمن آرا). دریچه. (جهانگیری). پیناس. (آنندراج).

بیناسک.

(اِ) بیناس. پیناسک. دریچهء خانه. (از برهان). پیناس. (جهانگیری) (ناظم الاطباء). پینسک. بیناسگ. دریچه. (شرفنامهء منیری).

بیناسگ.

(اِ) دریچه. (شرفنامهء منیری). رجوع به بیناس و بیناسک شود.

بینالود.

(اِخ) کوه شمال شرقی خراسان. دنبالهء رشته کوه آلاداغ است. از شمال غربی سرولایت تا دهستان پیوه ژن امتداد دارد و مرز طبیعی نیشابور را با مشهد تشکیل میدهد. بلندترین قلل آن ۳۴۲۵ متر ارتفاع دارد. (دائرة المعارف فارسی).

بی نام.

(ص مرکب) (از: بی + نام) گمنام. مجهول الاسم. (آنندراج). بی اسم و رسم. بی نشان. شخص نکرهء غیرمعروف. (ناظم الاطباء). مجهول. خامل. نامعروف. مقابل نامور. بی اشتهار : چو بی نام و بیکام و بی تن شدند گریزان بکوه هماون شدند.فردوسی. به یک ماه زان روی دریای چین که بی نام گشت این زمان آن زمین. فردوسی. یکی نامداری که با نام اوی شدستند بی نام نام آوران.منوچهری ||. پست. فرومایه. (یادداشت مؤلف). خوار. زبون. - بی نام و ننگ؛ بی غیرت. بی حمیت. (یادداشت مؤلف) : طلب کردم از پیش و پس چوب و سنگ بر آن ناخداترس بی نام و ننگ.سعدی. - سهام بی نام؛ سهامی در شرکت که صاحب آن شناخته نیست. مقابل سهام بانام که نام دارندهء آن معلوم است (||. اِ مرکب) شرکتی که بنام هیچیک از شرکاء نامیده نمی شود و تنها بنام تجارت آنها خوانده میشود، مانند شرکت بی نام پنبه. شرکت بی نام قند. (فرهنگستان ایران ||). نوعی برنج متوسط که در گیلان بعمل می آید. (یادداشت مؤلف ||). انگشت بنصر. (ناظم الاطباء).

بی ناموس.

(ص مرکب) (از: بی + ناموس) که ناموس ندارد. لامذهب و ناپرهیزگار. (آنندراج). بی عفت و بی عصمت. بی مذهب. دشنامی است سخت قبیح و از ناموس معنی لغوی آن یعنی قانون اراده نمی شود، بلکه مراد از بی ناموس بی آبرو در عرض باشد. بی غیرت. بی عفاف. (یادداشت مؤلف). رجوع به ناموس شود. - بی ناموس و ننگ؛ بی آبرو و بی عِرْض ||. غیرمتمدن. دهاتی و روستایی. بی تربیت. (ناظم الاطباء).

بی ناموسی.

(حامص مرکب) بی عفافی. (یادداشت مؤلف). رجوع به بی ناموس شود.

بی نام و نشان.

[مُ نِ] (ص مرکب) که نام و صفت او ندانند. (یادداشت مؤلف) : نابردن نام و نادادن نشان آن بی نام و نشان اولی و بهتر است. (ترجمهء محاسن اصفهان ص۶۷).رجوع به نام و نشان شود.

بی نان.

(ص مرکب) (از: بی + نان) که نان و قوت نداشته باشد. بی خوراک. فاقد مادهء تغذیه. که وسیلهء تغذیه ندارد : چو بی نان و بی آب و بی تن شدند از ایران سوی شهر دشمن شدند.فردوسی ||. بی خورش. بی قاتق. - بی نانخورش؛ بی قاتق: اقفار؛ بی نان خورش گردیدن. (منتهی الارب).

بینان.

(نف، ق) (از: بین + ان) صفت بیان حالت از دیدن. بیننده ||. درحال دیدن. (یادداشت مؤلف).

بیناه.

(اِخ) (مزرعهء...) از دیه های انار در قم. (تاریخ قم ص۱۳۷).

بینایی.

(اِ مرکب) چشم. عین. (برهان). رجوع به بینائی شود (||. حامص) بینائی. دیده وری و بینندگی باشد. (برهان ||). قدرت دید. نیروی چشم. رجوع به بینائی شود ||. بصیرت.

بین اثنین.

[بَ نَ اِ نَ] (ع ق مرکب)بین الاثنین. میان دو تن. رجوع به بین الاثنین شود.

بین اصبعین.

[بَ نَ اِ بَ عَ] (ع ق مرکب)میان دو انگشت. میان اصبعین. رجوع به بین الاصبعین شود : دیده و دل هست بین اصبعین چون قلم در دست کاتب ای حسین. مولوی (مثنوی چ نیکلسن دفتر ۳ ص۱۵۷).

بین اظهرهم.

[بَ نَ اَ هُ رِ هِ] (ع ق مرکب)و هو نازل بین ظهریهم و ظهرانیهم و اظهرهم؛ در میان ایشان (فرود آمده). (از اساس البلاغهٔ). هو نازل بین ظهریهم و ظَهرانَیْهِم. (صحاح). هو نازل بین ظهریهم و ظهرانیهم به صیغهء مثنی و بین اظهرهم؛ ای وسطهم و فی معظمهم و کل ماکان فی وسط شی ء و معظمه فهو بین ظهریه و ظهرانیه [بصیغهء مثنی] . (از اقرب الموارد). و جئته بین ظهرانی النهار؛ آمدم او را در میان روز. (از اساس البلاغهٔ). رأیته بین ظهرانی اللیل؛ او را در فاصلهء میان شام و فجر دیدم. (از اقرب الموارد).

بین الاثنین.

[بَ نَلْ اِ نَ] (ع ق مرکب) بین دو تن. میان دو کس: صحبت بین الاثنین ممنوع است. (یادداشت مؤلف).

بین الاحباب.

[بَ نَلْ اَ] (ع ق مرکب) میان دوستان: بین الاحباب تسقط الآداب؛ میان دوستان تکلف برمی خیزد.

بین الاصبعین.

[بَ نَلْ اِ بَ عَ] (ع ق مرکب) میان دو انگشت. مأخوذ از حدیث «قلب المؤمن بین الاصبعین من اصابع الرحمن ان شاء لاثبته و ان شاء لازاغه». (فروزانفر، احادیث مثنوی ص۶) (گوهرین، فرهنگ مثنوی ج ۱ ص۲۲۷). در فارسی بصورت «بین اصبعین» آمده است : مرغ مرده مضطر اندر وصل و بین خوانده ای القلب بین الاصبعین.مولوی. رجوع به بین اصبعین شود.

بین الاضلاعی.

[بَ / بِ نَلْ / نُلْ اَ] (ص نسبی) میان دو دنده: شریان بین الاضلاعی(۱). (یادداشت مؤلف). نام عصب و وریدی که میان دو دنده قرار داشته باشد و گاهی ایجاد درد نماید. بین دنده ای. رجوع به بین دنده ای شود. . (فرانسوی) (۱) - Intercostale

بین الاقران.

[بَ نَلْ اَ] (ع ق مرکب) میان همگنان. بین نظیران خود : با پیر غیب خان اظهار کدورت نمود که امداد شاملو نموده نگذاشتی که او بین الاقران خجلت زده و مغلوب گردد. (عالم آرای عباسی).

بین الامثال.

[بَ نَلْ اَ] (ع ق مرکب) بین نظیران (خود). میان همگنان. بین اقران. میان همانندان. - بین الامثال و الاقران؛ بین نظیران و همگنان.

بین الامرین.

[بَ نَلْ اَ رَ] (ع ق مرکب)میان دو امر : لاجبر و لاتفویض بل امر بین الامرین، از روایات مستفیضی است که از ائمه علیهم السلام در باب اختیار وارد شده و جبر و تفویض یا قدر را رد کرده اند و بر بطلان آن استدلال فرموده و امر بین امرین را ثابت نموده اند و معنی اجمالی این است که انسان در افعال خود نه چنان مجبور و بی اختیار است که مانند ابزار دست کارگر باشد و از خود نیروی دفاع و امتناع نداشته باشد و نه چنان که در کردار خود مستقل باشد و خدا را هیچگونه دخالتی در آن نباشد. مرحوم مجلسی در بحارالانوار هشت قول در این باره از متکلمین و علما نقل میکند و بر هر یک ایرادی وارد می نماید و عاقبت خود وجه نهمی را برمیگزینند. محمد بن ابی عبدالله عن حسین بن محمدعن محمد بن یحیی... عن ابی عبدالله علیه السلام قال: لاجبر و لاتفویض ولکن امر بین امرین قال: قلت و ما امر بین امرین؟ قال: مثل ذلک رجل رأیته علی معصیهٔ فنهیته فلم ینته فترکته ففعل تلک المعصیهٔ فلیس حیث لم یقبل منک فترکته کنت انت الذی امرته بالمعصیهٔ. (اصول کافی چ سیدجواد مصطفوی ج ۱ ص ۲۲۴). برای اطلاع بیشتر رجوع به بحارالانوار ملامحمدباقر مجلسی ج ۳ ص۱ تا ۲۵ چاپ سنگی و اصول کافی ج ۱ ص ۲۱۵ و حواشی آن چ کتابفروشی علمیهء اسلامیهء تهران و نیز رجوع به اختیار و جبر و تفویض شود.

بین الجانبین.

[بَ نَلْ نِ بَ] (ع ق مرکب)میان دو طرف. بین دو طرف: بین الجانبین مخالفت آغاز شد.

بین الجمهور.

[بَ نَلْ جُ] (ع ق مرکب)میان عموم. میان عامهء مردم : و بین الجمهور زیاده از سلطان پرویز برادر بزرگتر اعتبار داشت [سلطان خرم] . (عالم آرای عباسی چ امیرکبیر ج۲ ص ۱۰۶۷).

بین الحاجبین.

[بَ نَلْ جِ بَ] (ع ق مرکب) بین دو ابرو. میان دو ابرو : کز بهاء طلعتش چون آفتاب میدرخشد نور بین الحاجبین.سعدی.

بین الحرمین.

[بَ نَلْ حَ رَ مَ] (ع ق مرکب) میان دو حرم (||. اِخ) بازاری میان مسجد شاه و مسجد جامع طهران.

بین الدفتین.

[بَ نَدْ دَفْ فَ تَ] (ع ق مرکب) (میان دو جلد) اصطلاحی برای اوراقی که میان جلد قرار دارد. (دائرة المعارف فارسی). بین دو صفحهء جلد (کتاب و مانند آن): همهء اوراق نسخه را بین الدفتین جای داد.

بین الرخان.

[بَ نَرْ رُخْ خا] (ع ق مرکب) میان دو رخ (رخ شطرنج) در اصطلاح شطرنج بازان : بر این رقعه که شطرنج زیانست کمینه بازیش بین الرخانست دریغ آن شد که در نقش خطرناک مقابل میشود رخ با رخ خاک.نظامی.

بین السجدتین.

[بَ نَسْ سَ دَ تَ] (ع ق مرکب) میان دو سجده. در فاصلهء دو سجده.

بین السطور.

[بَ نَسْ سُ] (ع ق مرکب)میان سطرها. لابلای سطرها. در فاصلهء سطرهای نوشته.

بین السورین.

[بَ نَسْ سو رَ] (ع ق مرکب) میان دو باروی شهر (||. اِخ) نام یکی از محلات بزرگ کَرْخ در بغداد است. در این محله گنجه های کتابهائی که وزیر بهاءالدولهٔ بن عضدالدوله [ابونصر شاپوربن اردشیر] وقف کرده بود قرار داشت. این گنجه ها شامل نفیس ترین کتابهای خطی به دستخط مؤلفان و بزرگان بود که در آتش سوزی کرخ دچار حریق گردید (۴۴۷ ه . ق.). (از معجم البلدان).

بین الشدیدهٔ.

[بَ نَشْ شَ دی دَ] (ع ق مرکب) (حروف...) حروف بین الشدیدهٔ و الرخوهٔ؛ حرفهای حدوسط میان حروف شدیده و رخوه و آن هشت حرف است: الف، ع، ل، ن، ر، م، و، و آن حروفی که هنگام سکون صدا در آن قطع نشود. (از لسان العرب). رجوع به حرف شدید و رخوه شود.

بین الطلوعین.

[بَ نَطْ طُ عَ] (ع ق مرکب) میان دو برآمدن بامدادان. زمان بین طلوع دو صبح. میان صبح کاذب و صبح صادق.

بین الظهرین.

[بَ نَظْ ظَ رَ] (ع ق مرکب)بین الظهرانین (بصیغهء مثنی): لقیته بین الظهرین؛ او را در دو روز یا سه روز در روزها ملاقات کردم. (از اقرب الموارد) (از الصحاح)؛ او را در دو روز یا سه روز یا روزها ملاقات کردم.

بین العضله.

[بَ نَلْ عَ ضَ لَ] (ع ق مرکب)میان عضله. میان ماهیچه. درون عضله: تزریق بین العضله، که مایع را در ماهیچه فروکنند. (یادداشت مؤلف).

بین الفراشین.

[بَ نَلْ فِ شَ] (ع ق مرکب) میان دو فراش (لحاف و تشک): کالساقط بین الفراشین.

بین القصرین.

[بَ نَلْ قَ رَ] (ع ق مرکب)میان دو قصر (||. اِخ) نام یکی از محلات بزرگ بغداد در باب الطاق که در قسمت شرقی میان قصر اسماء دختر منصور و قصر عبدالله بن المهدی قرار گرفته بود ||. نام یکی از محلات قاهره است و میان دو قصر از قصور علویان قرار داشته است. (از معجم البلدان).

بین المدارین.

[بَ نَلْ مَ رَ] (ع ق مرکب)میان دو مدار: مناطق بین المدارین؛ سرزمینهای واقع در میان دو مدار و مدارات دوایری اند که بموازات خط استوا بر کرهء زمین فرض شده اند.

بین المشرقین.

[بَ نَلْ مَ رِ قَ] (ع ق مرکب) میان دو مشرق: بُعد بین المشرقین؛ دوری میان مشرق و مغرب. قوله تعالی: یا لیت بینی و بینک بُعدالمشرقین. (قرآن ۴۳/۳۸)؛ ای بعد المشرق و المغرب. (منتهی الارب).

بین الملل.

[بَ نَلْ مِ لَ] (ع ق مرکب، ص مرکب) میان ملتهای مختلف. میان مردم سرزمینهای مختلف. -مجمع بین الملل یا انترناسیونال (از - فرانسه)؛ نام چند مجمع بین المللی که سوسیالیستها و سازمانهای کارگری بمنظور هماهنگ ساختن سیاست خود برپا کردند. بین الملل اول مجمع بین المللی کارگران بود که در ۱۸۶۴ م. توسط کارل مارکس در لندن تشکیل شد. منظور از تشکیل این مجمع آن بود که کارگران جهان را برای اجرای هدفهائی که در مانیفست کمونیست (۱۸۴۸ م.) تشریح شده بود متحد سازد. اختلافاتی که در این مجمع بروز کرد باعث انحلال آن گردید (۱۸۷۴ م.) در ۱۸۸۹ م. بین الملل دوم مرکز خود را در بروکسل برقرار کرد. اغلب احزاب سوسیالیست جهان در این مجمع نمایندگانی داشتند این مجمع نیز با اختلافاتی روبرو شد. و بالاخره در جنگ جهانی اول منحل گردید. انقلاب بلشویکی (۱۹۱۷ م.) بین الملل سوم یا کمینترن را در مسکو تشکیل داد که در ۱۹۴۳ م. منحل شد. کوششهایی که توسط تروتسکی برای تأسیس بین الملل چهارم در مکزیک بعمل آمد (۱۹۳۷ م.) به نتیجه نرسید و اهمیت زیادی

نیافت. (از دائرة المعارف فارسی). -بین الملل خصوصی؛ حقوق...، قسمتی از علم حقوق است که روابط میان افراد ملت را با افراد خارجی معین کند. (بین الملل خصوصی دکتر معظمی). -بین المللی؛ آنچه مشترک بین ملتهای مختلف است: کنگرهء بین المللی خاورشناسان. -جنگ بین المللی.؛ رجوع به همین ترکیب شود. -زبان بین المللی؛ زبانی که مورد تکلم همهء ملتها باشد (تاکنون چند زبان را بدین عنوان پیشنهاد کرده اند ولی هیچیک توفیق نیافته است مانند اسپرانتو).

بین النهرین.

[بَ نَنْ نَ رَ] (اِخ) یونانی، مسوپوتامیا (مزوپوتامیا) (بین دو رود) ناحیه ای در آسیای غربی در امتداد رودهای دجله و فرات و بین آنها که از جنوب به شمال از خلیج فارس تا کوههای ارمنستان و از شرق به غرب از فلات ایران تا بیابان شام ممتد است. اول بار بعد از زمان اسکندر مقدونی بنام مسوپوتامیا خوانده شد. در تورات بنام فدان ارام (سفر پیدایش - ۲۵:۲۰) خوانده شده است. قسمت شمالی آن را اعراب الجزیره مینامند. از نواحی کوهستانی شمالی مسیر دجله و فرات به طرف جنوب از شیب این ناحیه میکاهد و پس از استپهای سبز دشت مرکزی بین النهرین می آید که زمانی بعلت وجود شبکهء بسیار وسیع آبیاری بی اندازه حاصلخیز بوده است. اکنون این ناحیه غالباً بایر و کم آب است و فقط اینجا و آنجا واحه هائی در آن دیده میشود. دو رود در جنوب بیکدیگر پیوسته شط العرب و دلتای آن را میسازند که نیزارهای فراوان دارد. در نتیجهء رسوباتی که پیوسته از شط العرب به خلیج فارس منتقل میشود مصب آن رفته رفته در خلیج پیش میرود. بطوری که شهرهای قدیم که در ساحل خلیج بود اکنون چندین کیلومتر در داخل خشکی جای دارند. قسمت جنوبی بین النهرین تا آنجا که اطلاع داریم مهد تمدن بشر بوده و از این جهت کمی بر مصر پیشی داشته است در همین جا که شهرهای: اریدو، اور، لارسا، لاگاش، نیپور، اکد و بابل پیدایش یافت. تمدن در این ناحیه در هزارهء چهارم ق. م. مسیح استقرار یافته بود. تا پیش از قرن ۱۸ ق. م. جز دوره های موقت، بین النهرین مرکب از کشور - شهرهای بسیار بوده بیشتر آنها در جنگهای حمورابی از بین رفتند و سرانجام دو دولت آشور (در بین النهرین علیا) و بابل (در بین النهرین سفلی) بوجود آمد که تمدن مشترکی داشتند. پس از تصرف (۵۳۹ ق. م.) بدست هخامنشیان بین النهرین بعنوان یک واحد سیاسی از بین رفت ولی اهمیت فرهنگی و اقتصادی آن قریب ۱۸۰۰ سال دیگر باقی ماند. سلسلهء هخامنشی در ۳۳۱ ق. م. بدست اسکندر مقدونی منقرض شد. در ۳۱۲ ق. م. سلوکیان و پس از آنها در ۱۴۱ ق. م. اشکانیان، و بالاخره در ۲۲۶ م. ساسانیان روی کار آمدند. دولت ساسانی در ۲۲۶ م. بدست اعراب برافتاد و بین النهرین و ایران جزء سرزمینهای خلافت اسلامی گردید. پس از تأسیس بغداد (۱۴۵ ه . ق.) در زمان منصور خلیفهء عباسی، بین النهرین از نو رونق گرفت. در حملهء هلاکوخان مغول بین النهرین ویران شد و شبکهء آبیاری آن از میان رفت و در ۱۶۳۸ م. به تصرف دولت عثمانی درآمد و در تحت تسلط عثمانیان توجهی به عمران آن نشد. در قرن ۱۹ م. مخصوصاً پس از طرح ساختمان راه آهن بین برلین و بغداد برای بریتانیا اهمیت سوق الجیشی یافت. در جنگ جهانی اول از میدانهای عمدهء جنگ بود و در سال ۱۹۲۵ م. تحت قیمومیت بریتانیا قرار گرفت و در ۱۹۲۱ م. مملکت عراق در آن تأسیس گردید. بین النهرین به جهت معادن نفتش اهمیت بین المللی دارد. شهرت دیگر این ناحیه ناشی از کاوشهای مداومی است که در قرن اخیر برای تحقیق در بقایای آثار تمدن قدیم این سرزمین صورت گرفته و نتایج گرانبهایی از آن بدست آمده است. (دائرة المعارف فارسی).

بین الهلالین.

[بَ نَلْ هِ لَ] (ع ق مرکب)میان دو هلال. میان دو کمان ||. دو هلال که در دو طرف جملهء معترضه قرار دهند. دو پرانتز.(۱) .

(فرانسوی) (۱) - Parenthese

بین الیقظة.

[بَ نَلْ یَ ظَ] (ع ق مرکب)میان خواب. در اثناء خواب: بین الیقظة والنوم؛ میان خواب و بیداری.

بینب.

[بَ یُمْبْ] (ع اِ) نام دارویی است که برگش درازتر از برگ بید باشد و آنرا غارالارض و خاماذافنی، خاماذافی... خوانند. رجوع به خاماذافنی و مفردات ابن البیطار ج ۱ ص۱۲۲ و دزی ج ۱ ص۱۳۸ شود.

بینباردن.

[یَمْ دَ] (مص) انباردن. انباشتن. انبار کردن. رجوع به انباردن شود.

بینباشتن.

[بَمْ تَ] (مص) انباشتن. انباردن. رجوع به انباشتن شود.

بینبر.

[] (اِخ) نام محلی از طسوج ساوه و طسوج جبل به ناحیت قم. (تاریخ قم ص۱۱۸).

بینبریج.

[بِیْمْ] (اِخ)(۱) ویلیام. (۱۷۷۴ - ۱۸۳۳ م.) افسر دریائی کشور ایالات متحدهء آمریکا. در ۱۸۰۰ م. با عنوان ناخدای کشتی واشینگتن، باج برای دای الجزایر برد. دای جبراً او را با بیرق عثمانی به مأموریتی به قسطنطنیه روانه کرد. این توهین سهم عمده ای در اعلان جنگ آمریکا به ممالک بربر داشت. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bainbridge.

بینبودن.

[یَمْ دَ] (مص) انبودن. رجوع به انبودن شود.

بینبوده.

[یَمْ دَ / دِ] (ن مف) انبوده. رجوع به انبوده شود.

بین بین.

[بَ نَ بَ] (ع ص مرکب، ق مرکب) هذا بین بین؛ یعنی میان جید و ردی است و هما اسمان جعلا اسماً واحداً و بنیا علی الفتح. (منتهی الارب)؛ یعنی میان نیکوئی و بدی است. مرکب مزجی است که دو جزء آن مبنی بر فتح است مانند خمسهٔ عشر و اصل آن، بین و بین است. (از اقرب الموارد). میانه. نه بزرگ نه کوچک. نه بد بد نه نیک نیک. نه سرد سرد نه گرم گرم. نه بسیار نه کم. نه

بدین سوی و نه بدان سوی. نه سخت خوب و نه بد. نه بسیار بزرگ و نه خرد. متوسط. وسط. (یادداشت مؤلف). و رجوع به بینابین و تعریفات جرجانی و کشاف اصطلاحات الفنون شود : من چو کلکم در میان اصبعین نیستم در صف طاعت بین بین.مولوی||. همزهء مخففه را بین بین گویند. (منتهی الارب) (از کشاف اصطلاحات الفنون (||). اصطلاح صرف) عمل تسهیل که جزو احکام استعمال و قرائت همزه است. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). گاه بر قسمی از اقسام اماله اطلاق شود و آن را تقلیل و تلطیف نیز گویند. (کشاف اصطلاحات الفنون ||). وقد یطلق علی النسبهٔ الحکمیهٔ التی اخترعها المتأخرون التی هی مورد الایقاع و الانتزاع کما فی السلم و غیره. (کشاف اصطلاحات الفنون).

بینت.

[بَیْ ی نَ] (از ع، اِ) (از بینهٔ عربی) دلیل : و از جهت الزام حجت و اقامت بینت برفق و مدارا دعوت فرمود. (کلیله و دمنه). مرد... توبه کرد پیش از وضوح بینتی. (کلیله و دمنه). الا بکوشم تا بینتی صادق بدست آید. (کلیله و دمنه). رجوع به بینهٔ شود.

بینجامانیدن.

[یَ نی دَ] (مص)انجامانیدن. رجوع به انجامانیدن شود.

بینجیدن.

[یَ جی دَ] (مص) انجیدن. بیختن ||. اسیر شدن و گرفتار شدن و درمانده و بیچاره شدن ||. بی صبر و بی تحمل شدن. (ناظم الاطباء).

بی ند.

[نِ دد/ نِ] (ص مرکب) (از: بی + ند) بی شبه. بی مانند. رجوع به ند شود.

بینداختن.

[یَ تَ] (مص) انداختن. پرت کردن. افکندن : بسوگند وی را بینداختی جهانی ز خونش بپرداختی.فردوسی. حجام... استره در تاریکی شب بینداخت. (کلیله و دمنه). و رجوع به انداختن شود ||. پاشیدن. تخم افشاندن. دانه کاشتن. کاشتن : بینداخت باید پس آنگه برید سخنهای داننده باید شنید.فردوسی. مگر آنکه زمین آنرا شخم نیکو کرده باشند و تخم بیندازند. (یادداشت مؤلف). و رجوع به انداختن شود.

بین دنده ای.

(۱) [بَ / بِ نِ دَ دَ / دِ ئی](ص نسبی مرکب) شریان و ورید و عصب که بین دو دندهء متوالی (مجاور) از قفسهء سینه قرار گیرند. بین الاضلاعی: شریان بین دنده ای(۲). عصب بین دنده ای(۳). ورید بین دنده ای(۴). اولین شریان بین دنده ای. دومین شریان بین دنده ای. (کالبدشناسی توصیفی کتاب چهارم رگ شناسی تألیف استادان کالبدشناسی). . (فرانسوی) (۱) - Intercostale . (فرانسوی) (۲) - Artere intercostale . (فرانسوی) (۳) - Nerf intercostale . (فرانسوی) (۴) - Veine

intercostale

بیندو.

(ص) مقلد اشخاص بدنژاد و بدسرشت. (ناظم الاطباء) (فرهنگ شعوری).

بیندوختن.

[یَ تَ] (مص) اندوختن. رجوع به اندوختن شود.

بیندودن.

[یَ دو دَ] (مص) اندودن. رجوع به اندودن شود.

بیندیشیدن.

[یَ دی دَ] (مص) اندیشیدن. رجوع به اندیشیدن شود.

بی ندیم.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + ندیم) تنها. بی همدم. بی یار : بر بستر خاک بی ندیم و همراز و خود خداوند کشور و امیر لشکر بود. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۴۲). و رجوع به ندیم شود.

بینش.

[نِ] (اِمص) اسم مصدر از دیدن. قدرت دید. بینائی. بصارت. (از آنندراج) : من رسالات و دواوین و کتب سوخته ام دیدهء بینش این حال ضرر بگشائید.خاقانی. هرگاه که بینش تو گردد بکمال کوری خود آن زمان توانی دیدن.عطار. باد را بی چشم گر بینش نداد فرق چون میکرد اندر قوم عاد.مولوی. بینش ما نیاورد طاقت حسن روی او. سعدی. دیدن حسن رخت می آورد در دیده آب بینش خورشید بینا برنتابد بیش از این. سلمان ساوجی || بصیرت درک اشیاء. بصیرت. (ناظم الاطباء) (از آنندراج) : همت کس عاقبت اندیش نیست بینش کس تا نفسی بیش نیست.نظامی. چون نظر از بینش توفیق ساخت عارف خود گشت و خدا را شناخت.نظامی. - اهل بینش؛ مردم بصیر و بینا. اهل بصیرت : ای چشم و چراغ اهل بینش مقصود وجود آفرینش.نظامی || نگاه کردن. دیدن. بینندگی. رؤیت. نظر. نگاه. (یادداشت مؤلف) (ناظم الاطباء) : شیشه بازی سرشکم نگری از چپ و راست گر بر این منظر بینش نفسی بنشینی.حافظ || دیده. بصر. باصره. (یادداشت مؤلف) (از ناظم الاطباء).

بی نشاط.

[نَ / نِ] (ص مرکب) (از: بی + نشاط) کسل. بیحال و پژمرده : بوسهل گفت بی نشاطی کاری نیفتاده است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۰۴). و رجوع به نشاط شود.

بی نشاطی.

[نَ / نِ] (حامص مرکب)کسالت. رخوت. سستی : ...کسلانی و بی نشاطی و فرامشتکاری و کندفهمی تولد کند. (ذخیرهء خوارزمشاهی).

بی نشان.

[نِ] (ص مرکب) (از: بی + نشان) بی علامت. (ناظم الاطباء). لایوصف. (یادداشت مؤلف). بی نشانه. گم. بدون وجه مشخص. بی صفت. فاقد خصوصیاتی شناخت را. بی علائم شناسائی : بدین بی نشان راغ و کوه بلند کده ساختید از نهیب گزند.فردوسی. دور از تو ز بی تنی که هستم چون وصل تو هست بی نشانم.خاقانی. بیدل از بی نشان چه گوید باز.سعدی. هرگز نشان ز چشمهء کوثر شنیده ای کورا نشانی از دهن بی نشان تست.سعدی. چون من گدای بی نشان مشکل بود یاری چنان سلطان کجا عیش نهان با رند بازاری کند. حافظ. بگفتا چون بدست آری نشانش که از ما بی نشان است آشیانش.حافظ. مروت گر چه نامی بی نشان است نیازی عرضه کن بر نازنینی.حافظ. اغفال؛ بی نشان کردن. (ترجمان القرآن) (تاج المصادر بیهقی). و رجوع به نشان شود.

بی نشانه.

[نِ، نَ / نِ] (ص مرکب) (مرکب از: بی + نشانه) بی نشان. رجوع به بی نشان شود.

بی نشانی.

[نِ نی] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی نشان. بی علامتی. لایوصفی. فقد خصوصیت شناسائی : عمل بیار و علم برمکش که مردان را رهی سلیم تر از کوی بی نشانی نیست. سعدی. و رجوع به نشان شود.

بینشور.

[نِ وَ] (ص مرکب) دارای بینش : یا از آن دریا که موجش گوهر است گوهرش گوینده و بینشور است.مولوی. و رجوع به بینش شود.

بی نصیب.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + نصیب) بی بهره. محروم. (ناظم الاطباء). و رجوع به نصیب شود : کس را پناه چون کنم و راز چون دهم کز اهل بی نصیبم و از رازدار هم.خاقانی. توئی گنج رحمت ز یزدان پاک فرستاده بر بی نصیبان خاک.نظامی. تو کامروز از غریبی بی نصیبی بترس از محنت روز غریبی.نظامی. مگذار که عاجزی غریبم از رحمت خویش بی نصیبم.نظامی. نصیب از عمر دنیا نقد وقت است مباش ای هوشمند از بی نصیبان.سعدی. مگردان غریب از درت بی نصیب مبادا که گردی به درها غریب.سعدی. تو در خلق میزنی همه وقت لاجرم بی نصیب ازین بابی.سعدی. بکوش خواجه و از عشق بی نصیب مباش که بنده را نخرد کس به عیب بی هنری. حافظ. ای منعم آخر بر خوان جودت تا چند باشیم از بی نصیبان.حافظ. و رجوع به نصیب شود. - بی نصیب ماندن؛ بی بهره ماندن : از علم بی نصیب نمانده ست لاجرم هر کو به انبیا ز ره اوصیا شده ست. ناصرخسرو ||. بینوا و فقیر. (ناظم الاطباء).

بینط.

[یَ] (ع اِ)(۱) بافنده و نشکرده. (منتهی الارب) (ناظم الاطباء). نساج (در لهجهء مردم یمن). (از تاج العروس). (۱) - از مادهء «ب ن ط» که غیرمستعمل است اما اگر یایی میان باء و ن اضافه شود مستعمل گردد. (از تاج العروس).

بی نظام.

[نِ] (ص مرکب) (از: بی + نظام) آشفته. درهم. نامنظم. نابسامان : چو راهی بباید سپردن بگام بود راندن تعبیه بی نظام نقیبان ز دیدن بمانند کند گر ایشان همیشه نباشند غند.عنصری. این روزگار بی خطر و کار بی نظام وام است بر تو گر خطرت هست وام وام. ناصرخسرو. کلام معلسط؛ سخن بی نظام. (از منتهی الارب). - بی نظام کردن؛ بی سامان کردن. آشفته کردن : چو بی نظامی دین را نظام خواهی داد نظام دنیا را نک بی نظام باید کرد. ناصرخسرو. رجوع به نظام شود.

بی نظامی.

[نِ] (حامص مرکب) آشفتگی. نابسامانی. بی نظمی : چو بی نظامی دین را نظام خواهی داد نظام دنیا را نک بی نظام باید کرد. ناصرخسرو.

بی نظر.

[نَ ظَ] (ص مرکب) (از: بی + نظر) که رای و بصیرت ندارد ||. بی مراقبت و دید و بصارت : در مملکت خویشتن نظر کن زیرا که ملک بی نظر نباشد.ناصرخسرو ||. بی مقصود و منظور خاص. که چشم طمع ندارد. رجوع به نظر شود.

بی نظری.

[نَ ظَ] (حامص مرکب)بی طمعی. بی چشمداشتی.

بی نظم.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + نظم) آشفته. درهم. نابسامان : بی نظم گشت کار من از بیدلی چنان کز یار بازگشت خوهم خواستار دل. سوزنی (دیوان ص۲۴۵). و رجوع به نظم شود. - بی نظم و نسق؛ بی نظام و سامان. بی قاعده و قانون.

بی نظمی.

[نَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی نظم. نامرتبی. اغتشاش. آشوب.

بی نظیر.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + نظیر) بی مثل. بی مانند. نادر. بی همتا. (ناظم الاطباء) : ای بی قیاس و دولت تو چون تو بی قیاس ای بی نظیر و همت تو چون تو بی نظیر. منوچهری. علم علی نه قال و مقال است عن فلان بل علم او چو در یتیم است بی نظیر. ناصرخسرو. بی نظیر و ملی(۱) آن بود که گشتند بقهر عمرو و عنتر بسر تیغش خاشی و حسیر. ناصرخسرو. مزیت و رجحان این پادشاه دیندار در مکارم خاندان مبارک و فضائل ذات بی نظیر بر پادشاهان عصر... (کلیله و دمنه). به اصل و نسل و شرف زین و فخر هر شمسی وی

است از همگـان بی نظیر و بی ماننـد. سـوزنی. در حسن صـورت بی مثـل بـود و در لطـف هیـأت بی نظیر. (سـندبادنامه ص۱۴۹). با طراوت جـوانی و مقتبـل شـباب در اقران و اتراب خـویش بی نظیر است. (ترجمهء تاریـخ یمینی ص۳۵۷). در صـناعت بی نظیر و در عبـارت مشارالیه. (ترجمهء تاریـخ یمینی ص ۲۵۵). چـون صـبح به مهر بی نظیر است چـون مهر به کینه شـیرگیر است.نظـامی. بر که پنـاهیم تویی بی نظیر در که گریزیم تویی دسـتگیر.نظـامی. جوان گر بـدانش بود بی نظیر نیـاز آیـدش هم بگفتار پیر.نظامی. گر من سخن بگویم در وصف روی و مویت آیینه ات بگویـد پنهـان که بی نظیری.سـعدی. در حسن بی نظیری در لطف بی نهـایت در مهر بی ثباتی در عهـد بی دوامی.سـعدی. همی خرامد و عقلم بطبع میگوید نظر بدوز که آن بی نظیر می آید.سـعدی. برخ چو مهر فلک بی نظیر آفاق است بـدل چه بودی اگر نیز مهربان بودی.حافظ. رجوع به نظیر و ترکیبات آن شود. (۱) - متن تصحیح قیاسی است و در حاشیهء دیوان ناصرخسرو «بدل» آمده است.

بی نظیری.

[نَ] (حامص مرکب)بی همتایی. بی مثل و مانندی : شعرم بزر نوشتند آنجا خواص مکه بر بی نظیری من کردند حاج محضر.خاقانی. ||ندرت.

بی نعل.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + نعل) کنایه از بی برگ و بی سامان و بینوا و فقیر. (ناظم الاطباء). رجوع به نعل شود.

بی نعمت.

[نِ مَ] (ص مرکب) (از: بی + نعمت) فاقـد نعمت. بی مـال و روزی ||. بی محصول : و انـدر بیابـان جایهای بی نعمت و تنک علف. (حدودالعالم). و رجوع به نعمت و نعمهٔ شود.

بی نفاق.

[نِ] (ص مرکب) (از: بی + نفاق) بـدون ریا و دوروئی : زین جهانداران و شاهان و خداوندان ملک هرکه نبود بندهء تو بی ریا و بی نفاق. منوچهری. و رجوع به نفاق شود.

بی نفس.

[نَ فَ] (ص مرکب) (از: بی + نفس) آنکه دَم نداشـته باشد. (آنندراج). دم بسـته و بیدم. (ناظم الاطباء). ضعیف. عاجز. که از فقر و عجز دم بر نتوانـد آوردن : بی نفسـی را که زبون غمست یاری یاران مـددی محکم است.نظامی. - جان بی نفس؛ سـخت درمانـده : نیست ما را جز خموشـی لـذتی از زندگی ما بجان بی نفس مانند ماهی زنده ایم.صائب. فلان جان بی نفس از در آمد؛ نفس زنان و سخت درمانـده و از تاب و توان رفته. - مرغ سـیاه بی نفس؛ بادمجان (در تـداول عوام گیلانیان ||). در شاهد زیر بمعنی کسانی که قدرت دم برآوردن ندارند. و بمعنی خموش و عاجز و مضـطر نیز می باشد : اولاً لشـکر آل مرتضی که باشند شیرمردان... باشند و.... نه مشبهیان اصفهان و... بی نفسان ابهر. (کتاب النقض ص۴۷۵).

بی نفسی.

[نَ فَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی نفس. عجز. اضطرار. خموشی از ناتوانی : یکسو افکن ز طبع بی نفسی تات باشد چو روح قدر و خطر.سنائی. و رجوع به نفس شود.

بی نفع.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + نفع) بدون سود. بی فایده. بی بهره : نفع و ضر و خیر و شر از کار و بار مردمست پس تو چون بی نفع و خیری، بل همه شری و ضر؟ ناصرخسرو. و رجوع به نفع شود.

بی نقاب.

[نِ] (ص مرکب) (از: بی + نقاب) بی حجاب. بی برقع. بی روبند : چون روی تو بی نقاب گردد آفاق جمال برنتابد.خاقانی. چو دیدند روئی چنان بی نقاب.نظامی. و رجوع به نقاب شود.

بی نقش.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + نقش) بی نگار. گرزه. ساده. (یادداشت مؤلف): اطلس؛ درم بی نقش. (مهذب الاسماء). رجوع به نقش شود.

بی نقصان.

[نُ] (ص مرکب) (از: بی + نقصان) بدون کاستگی. بی کمی : در هوای عشق حق رقصان شوند همچو قرص بدر بی نقصان شوند.مولوی. گر دلم در عشق تو دیوانه شد عیبش مکن بدر بی نقصان و زر بی عیب و گل بی خار نیست. سعدی. رجوع به نقصان شود.

بی نقطه.

[نُ طَ / طِ] (ص مرکب) (از: بی + نقطه) فاقد نقطه. بی خجک. - حروف بی نقطه؛ حروفی که در زیر یا بالا فاقد عُجمه باشد مانند حروف مهمل. در مقابل حروف معجم: مجمج الکتاب مجمجةً؛ بی نقطه و بی اعراب نوشتن کتاب را. (منتهی الارب). و رجوع به نقطه شود ||. بدون مرکز : سخن پیش سخندان گوی ازیرا که بی نقطه نگردد خط پرگار.ناصرخسرو. و رجوع به نقطه شود.

بی نقل.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + نقل) بی انتقال. ثابت. دایم و همیشه. (از حاشیهء لیلی و مجنون چ وحید ص۳۱). پابرجا : اورنگ نشین ملک بی نقل فرمانده بی نقیصه چون عقل.نظامی.

بینک.

[نَ] (اِ) مردمک چشم. (آنندراج از بهار عجم). بینک چشم؛ مردمک چشم و حدقه. (ناظم الاطباء).

بینکاه.

[] (اِخ) از دیه های رستاق خوی به قم. (تاریخ قم ص۱۱۸، ۱۴۱).

بین کلایه.

[کَ یَ] (اِخ) دهی از دهستان رودبنهء شهرستان لاهیجان است و ۱۱۳۵ تن سکنه دارد. (از دائرة المعارف فارسی).

بینک و بین الله.

[بَ نَ کَ وَ بَ نَلْ لاه](ع ق مرکب) میان تو و خدا. براستی. حقاً. در مورد قسم گویند. و رجوع به بینی و بین الله شود.

بینگ.

(اِخ)(۱) جان. (۱۷۰۴ - ۱۷۵۷ م.) دریاسالار انگلیسی، پسر جورج بینگ ملقب به وایکاونت تارینگتن. در ۱۷۵۶ م. که فرانسویان به جزیرهء مینورکا هجوم بردند، بینگ مأمور شد که به کمک دژی که پایداری میکرد برود و چون این دژ سقوط کرد بینگ در محکمهء نظامی محاکمه و سپس تیرباران شد. محکومیت وی خشم عمومی را برانگیخت. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Byng.

بینگ.

(اِخ)(۱) جورج، ملقب به وایکاونت تارینگتن. (۱۶۶۳ - ۱۷۳۳ م.) دریاسالار انگلیسی که در جنگ جانشینی اسپانیا فرماندهی داشت. جهازات فرانسوی را که جیمز ادوارد استوارت میخواست با آنها به بریتانیای کبیر حمله کند دفع کرد (۱۷۰۸ م.) وی در (۱۷۲۷ م.) وزیر دریاداری شد. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Byng.

بی نگار.

[نِ] (ص مرکب) (از: بی + نگار) بی نقش. رجوع به نگار شود.

بینگاشتن.

[یَ تَ] (مص) انگاردن. انگاشتن. رجوع به انگاشتن شود.

بی نگرش.

[نِ گَ رِ] (ص مرکب) (از: بی + نگرش، اسم مصدر از نگریستن) رجوع به نگرش شود.

بینگم.

[گِ] (اِخ)(۱) هایرم. (۱۷۸۹ - ۱۸۶۹ م.) مبلغ آمریکائی. وی بجزائر هاوائی رفت (۱۸۱۹ م.). با همکارانش طرح الفبائی برای زبان هاوائیائی ریخت و انجیل را به این زبان ترجمه کرد. نوه اش هایرم بینگم (۱۸۷۵ - ۱۹۵۶ م.) باستان شناس و از رجال ایالات متحدهء آمریکا بود و ویرانه های بعضی از شهرهای دولت اینکا را کشف کرد. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bingham.

بینگول داغ.

[گُلْ] (اِخ) بنگول داغ. کوه هزاربرکه. رشتهء کوه ارمنستان، در شرق ترکیهء آسیا و شمال غربی دریاچهء وان، بلندترین قلعه اش دمیرقلعه (بمعنی قلعهء آهنین) واقع در قسمت شرقی است و ارتفاعش را بتفاوت از ۲۹۷۷ تا ۳۷۰۰ متر ذکر کرده اند. قلعهء غربی آن بنام بینگول یا طوپراق قلعه تقریباً هم ارتفاع دمیرقلعه است. بینگول داغ دارای دریاچه های متعدد است، و تسمیهء آن [بین(۱)(= هزار) + گول (= دریاچه) + داغ (= کوه)]ناشی از همین است. رود ارس از آن سرچشمه میگیرد. طوایف قزلباش در این ناحیه میزیستند. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - مترادف: مین.

بینگیختن.

[یَ گی تَ] (مص) انگیختن. انگیزاندن. رجوع به انگیختن شود. - بینگیختن بر؛ تهییج کردن بر. (یادداشت مؤلف).

بینما.

[بَ نَ] (ع اِ) بَیْنا. رجوع به بَیْنا شود.

بی نماز.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + نماز) آنکه نماز نکند. تارک الصلوة. (یادداشت مؤلف). آنکه نماز نگزارد. که نماز نگزارد : این یکی آلوده تن و بی نماز و آن دگری پاکدل و پارساست.ناصرخسرو. و رافضیان ببهشت فرستند اگر چه قمار و خمار و بی نماز بوده باشند. (نقض الفضائح ص۳۹۳). سحر بابل اگر پسند نشد سوی جادوی بی نماز فرست.خاقانی. صیقلی را بسته ای ای بی نماز و آن هوا را کرده ای دو دست باز.مولوی. اما هرزه گردی بی نماز هواپرست هوس باز... رندیست. (گلستان). در نماز تقصیر مکن که بی نماز را در دو جهان قیمت نباشد. (گلستان). وامش مده آنکه بی نماز است.سعدی ||. زن حائض. (از آنندراج). حایض و زن حایض و دشتان. (ناظم الاطباء). حائض. (یادداشت مؤلف). دشتان (اصطلاح زرتشتیان). عادت دیده. خون دیده. عذردیده.

بی نماز شدن.

[نَ شُ دَ] (مص مرکب)تارک الصلوة شدن ||. خون دیدن. سر شستن. عذر دیدن. عذر شدن. حایض گشتن. (یادداشت مؤلف). قاعده شدن زن. حیض. محیض. (ترجمان القرآن). محاض. اقراء. (تاج المصادر بیهقی). در تداول عامه، گرفتار عادت ماهانه شدن (در مورد زنان) و گاه برای تحقیر یا مسخره کردن مردان به آنان نیز گفته شود. (از فرهنگ عامیانهء جمالزاده) : در چادر سپهر شود زهره بی نماز تیغ ترا که دید بوقت برهنگی. نجیب جرفاذقانی ||. نجس شدن. (از یادداشت مؤلف) : روزی حضرت خواجهء ما قدس الله روحه فرمودند که راه گذر مرا خلاب مدارید که قدمهای من بی نماز می شود تا بجهت شما دعا کنم. (انیس الطالبین بخاری).

بی نمازی.

[نَ] (حامص مرکب) حالت بی نماز. نماز نگزاردن. ترک صلوة ||. کنایه از حیض آمدن زنان باشد. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج) (غیاث) (سروری) (رشیدی). حیض و دشتان. (ناظم الاطباء). عادت ماهانهء زن. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده). قاعدگی

زن. عادت. (فرهنگ فارسی معین). حال حیض. مقابل پاکی. ناپاکی. مقابل طُهْر. حیضهٔ. محیض. (یادداشت مؤلف) : ز مردی تو چنان شرم داشتند سباع که شرزه دید چو خرگوش بی نمازی زن. شرف شفروه. دیشب که دختر رز بی پرده جلوه گر نشد نزدیک ما نیامد از دست بی نمازی.طغرا. اکبار؛ بی نمازی شدن زن. (منتهی الارب). قرء؛ بی نمازی. (ترجمان القرآن). - کهنهء بی نمازی؛ لتهء حیض. فرامه. (یادداشت مؤلف).

بی نمک.

[نَ مَ] (ص مرکب) (از: بی + نمک) بدون نمک. (ناظم الاطباء). طعامی که نمک ندارد یا نمک کم دارد. (یادداشت مؤلف). آنچه نمک ندارد : بر خوان این جهان زده انگشت بر نمک ناخورده دست شسته از این بی نمک ابا. خاقانی ||. بی مزه. (آنندراج) (ناظم الاطباء). بی مزه. که طعمی ندارد. ویر. تفه. شیت. (یادداشت مؤلف ||). زشترو و بدریخت. (ناظم الاطباء). لوس و ننر و نچسب. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده). که با خوبی یک یک اعضاء روی از چشم و ابرو و بینی و لب و دهان و زنخ، مجموع آن گیرا نیست و آنی ندارد. خوبروئی که ملاحت ندارد. که گیرنده نیست (جمال، زیبائی). که با بی عیبی گیرندگی ندارد. که گیرنده نیست (جمال). که حسن او گیرا نیست. که ملیح نیست در جمال یا در اخلاق و گفتار و حرکات. جمالی که با خوبی اجزاء مجموع آن گیرائی ندارد. بی ملاحت. که ملیح نیست. که ملاحت ندارد. (یادداشت مؤلف). کنایه از آنکه شکل یا حرکاتش توجه کسی را جلب نکند. بی لطف. مقابل ملیح، نمکین. - گفتار یا شعر بی نمک؛ که شنوندگان را نگیرد. (یادداشت مؤلف ||). بی وفا. نمک بحرام : گر من جگر توام متابم چون بی نمکان مکن کبابم.نظامی. این بی نمکان که نان خورانند در سایهء من جهان چرانند.نظامی. کای بی نمک این چه شوربختی است با سست رکابی این چه سختی است. نظامی.

بی نمکی.

[نَ مَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی نمک. فاقد نمک بودن. - امثال: نه به آن شوری شوری نه به این بی نمکی ||. بی مزگی. ویری. (یادداشت مؤلف). بی مزگی. (ناظم الاطباء). شیتی. بی مزه بودن ||. کنایه از بی لطفی شکل یا حرکات شخص. مقابل ملاحت و نمکینی. بدوضعی و بدریختی. (ناظم الاطباء) : نمک دیگ خواجگی جود است نه بخیلی و خشم و بی نمکی.انوری. - بی نمکی شعر؛ سستی آن. ملاحت و جذابیت نداشتن آن : شعرهای مرا به بی نمکی عیب کردی روا بود شاید شعر من همچو شکر و شهد است اندرین هر دو خود نمک ناید شلغم و باقلاست گفتهء تو نمک ای قلتبان ترا باید.نظامی عروضی||. بی وفایی. نمک بحرامی. (ناظم الاطباء) : این بی نمکی فلک همی کرد وآن خوش نمک این جگر همی خورد. نظامی.

بی نمکی کردن.

[نَ مَ کَ دَ] (مص مرکب) کنایه از بی وفائی. و بی مزگی و بی وضعی کردن باشد. (از آنندراج) (برهان) : ز بس که بی نمکی کرد با من این ایام در آب دیدهء گریان گداختم چو نمک. (شرفنامهء منیری ||). بی مزگی کردن. ننری بخرج دادن. کنایه از بی مزگی کردن. (انجمن آرا) : بی نمکی چند کنی باده نوش وز جگرم خواه کباب ای غلام.عطار.

بی نمود.

[نُ / نِ / نَ] (ص مرکب) (از: بی + نمود) بی تجلی. بی نمایش. بی نمایانی. ناپدید. آنکه نمایش نداشته باشد. (ناظم الاطباء).

بینندگان.

[نَنْ دَ / دِ] (اِ) جِ بیننده. بینایان. نگاه کنندگان. و ناظران ||. چشم ها. دیدگان : به بینندگان آفریننده را نبینی، مرنجان دو بیننده را.فردوسی. همه رهروان پیش بینندگان کنند آفرین بر نشینندگان.نظامی.

بینندگی.

[نَنْ دَ / دِ] (حامص) حالت و چگونگی بیننده. نگرندگی. (ناظم الاطباء). دید. ابصار ||. بصیرت. (ناظم الاطباء). عاقبت اندیشی. (ناظم الاطباء).

بیننده.

[نَنْ دَ / دِ] (نف، اِ) نگرنده. نظرکننده. آنکه بیند. شخص بینا. (برهان). بینا و ناظر. (ناظم الاطباء). باصر. بینا. (یادداشت مؤلف) : مر دیدار نیکو را چهار خاصیت است، یکی آنکه روز خجسته کند بر بیننده و دیگر آنکه... (نوروزنامه). نگین تا ببالا گرفتن قرار شبان پیش بیننده بود آشکار.نظامی. هرگز من از تو نظر با خویشتن نکنم بیننده تن ندهد هرگز به بی بصری.سعدی ||. چشم را گویند که بعربی عین خوانند. (از برهان). چشم و دیده. (شرفنامهء منیری). چشم. (ناظم الاطباء) (رشیدی). باصره. ج، بینندگان : به بینندگان آفریننده را نبینی مرنجان دو بیننده را.فردوسی. مرا آرزو نیست از مهر اوی که بیننده بردارم از چهر اوی.فردوسی. گواه من است آفریننده ام که بارید خون از دو بیننده ام.فردوسی. بیننده ز خواب چون درآمد صبح از افق فلک برآمد.نظامی ||. مردم دیده. (شرفنامهء منیری). مردمک چشم ||. شخص صاحب وقوف و عاقبت اندیش. (از برهان) (ناظم الاطباء) : باید بیننده تأمل کند احوال مردمان. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۹). چنین گفت بینندهء تیزهوش چو فریاد و زاری رسیدش بگوش.سعدی (||. اِخ) از صفات خدای تعالی. بینا. واقف : نخستین ستود(۱) آفریننده را جهاندار بیدار و بیننده را.فردوسی. - بیننده کردن؛ بصیر و بینا کردن : یقین دیدهء مرد بیننده کرد.سعدی. - بیننده مرد؛ مرد بصیر و بینا و صاحب وقوف : ببخشید یک بدره دینار زرد بدان پرهنر پیر بیننده مرد.فردوسی. (۱) - ن ل: پرستش گرفت.

بی ننگ.

[نَنْ] (ص مرکب) (از: بی + ننگ) بی عیب و بی عار و بی وقار باشد، چه ننگ بمعنی عیب و عار است. (برهان) (آنندراج). بی شرم. بی عار. رسوا و بی آبرو. (از ناظم الاطباء). آنکه ننگ ندارد. آنکه از ننگ نپرهیزد (از اضداد است). (یادداشت مؤلف). دیوث. (دهار). و رجوع به ننگ شود. - بی ننگ و عار؛ بی نام و ننگ. - بی ننگ و عاری؛ حالت بی ننگ و عار. - بی ننگ و نام؛ بی نام و ننگ. - بی ننگ و ناموس؛ عاری از نام نیک و صفات نیک. (ناظم الاطباء). رجوع به ننگ شود.

بی ننگی.

[نَنْ] (حامص مرکب) (از: بی + ننگ + ی) از ننگ بدور بودن (از اضداد است). (یادداشت مؤلف ||). بی عاری و بی وقاری و بی شرمی. (ناظم الاطباء) : از غایت بی ننگی و از حرص گدائی استادتر از وی همه این یافه درایان.سوزنی.

بینو.

(اِ) پینو. پینوک. (برهان). دوغ ترش خشک را گویند. (فرهنگ خطی). کشک. اقط. قروت. و رجوع به پینو شود ||. یک قسم ماهی خوراکی است که در گیلان صید میشود. (یادداشت مؤلف).

بی نوا.

[نَ] (ص مرکب) (از: بی + نوا) بی سامان. (آنندراج). بی سر و سامان. بی سرانجام. (ناظم الاطباء) : بجای دگر خانه جویی سزاست که ایدر همه کارها بی نواست.فردوسی. اگر بنده رنجانیش نارواست چو حق رنجه شد کار بس بی نواست. فردوسی. کار عمادالدین روشن نشد و بی نوا و بی ترتیب بود. (المضاف الی بدایع الازمان ص۴۸ ||). بی ساز و سامان و وسائل زندگی و نعمت و نواخت. بی قوت و غذا : و بی برگ و بی نوا بخراسان رفت. (تاریخ بخارای نرشخی ص۱۱۲). ناکسان از تو با نوا و نوال بی کسان از تو بی نوا و نژند.خاقانی. نه هیچ مرد بود بی نوا بدرگه او نه هیچ خلق بود تشنه بر لب جیحون. قطران ||. بی قوت و بی خوراک. (غیاث) (آنندراج) : چنین گفت لنبک به بهرام گور که شب بی نوا بد همانا ستور.فردوسی. بیچاره بسی بگردید و ره بجائی ندانست تشنه و بی نوا روی بر خاک... نهاده... (گلستان ||). گدا. (ناظم الاطباء). بی چیز. بی برگ و نوا. تهیدست. فقیر. بی برگ. محروم : چو لشکر شد از خوردنی بی نوا کسی بی نوایی ندارد روا.فردوسی. دو مردند شاها بدین شهر ما یکی بانوا دیگری بی نوا.فردوسی. بدین خانه درویش بد میزبان زنی بی نوا شوی پالیزبان.فردوسی. برادران و رفیقان تو همه بنوا تو بی نوا و بدست زمانه داده زمام.فرخی. اولیا و حشم و اصناف لشکر را نیز کسان ایشان هر چیزی بفرستادند که سخت بی نوا بودند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۵۳). همچون غریب ممتحن پژمرده باغ بی نوا.ناصرخسرو. اینجا مساز عیش که بس بی نوا بود در قحط سال کنعان دکان نانوا.خاقانی. بر زمین هر کجا فلک زده ایست بی نوائی بدست فقر اسیر.خاقانی. ای صاحب کرامت شکرانهء سلامت روزی تفقدی کن درویش بی نوا را.حافظ. چو بر در تو من بی نوای بی زر و زور بهیچ باب ندارم ره خروج و دخول.حافظ. به میوه کام جهان گر نمیکنی شیرین چو سرو سایه ز هر بی نوا دریغ مدار. صائب. رجوع به نوا شود. -امثال: برگ سبزیست تحفهء درویش چه کند بی نوا همین دارد. - بی نوا شدن؛ فقیر شدن. بی قوت و توشه و مایهء گذران زندگی شدن : یکچندگاه داشت مرا زیر بند خویش گه خوبحال و باز گهی بی نوا شدم. ناصرخسرو ||. - بی رونق و جلوه گشتن : وین چهره های خوب که در نورش خورشید بی نوا شود و شیدا.ناصرخسرو. - بی نوا گشتن؛ بی چیز گشتن. بی توشه و بی برگ و ساز و آزوقه ماندن : من و مانند من... ماهی را مانستیم از آب بیفتاده در خشکی مانده و غارت شده و بی نوا گشته. (تاریخ بیهقی ||). درمانده و عاجز و بدبخت. (ناظم الاطباء) : وگر برگزینی ز گیتی هوا بمانی بچنگ هوا بی نوا.فردوسی. بودند تا نبود نزولش در این سرای این چار مادر و سه موالید بینوا.خاقانی. تو نیایی و نگویی مر مرا که خرت را می برند ای بی نوا.مولوی ||. بدون نوا. بدون آوا. ساکت. (ناظم الاطباء) : هر که او از همزبانی شد جدا بی نوا(۱) شد گرچه دارد صد نوا. (یادداشت مؤلف). (۱) - ایهام به معنی عاجز و درمانده هم دارد.

بینوا.

[نَ] (اِخ) داود فرزند میرزا مهدی حسینی طوسی اصفهانی. بگفتهء هدایت در مجمع الفصحاء از مشاهیر فضلا و معاریف اعاظم علما بوده است و شعر میسروده. (از مجمع الفصحاء ج ۲ ص۸۲).

بی نوائی.

[نَ] (حامص مرکب) بینوایی. رجوع به بینوایی شود.

بی نواخانه.

[نَ نَ / نِ] (اِ مرکب)فقیرخانه. خانهء بینوایان ||. خانه ای که در آن قوت و خوردنی نباشد : بخور چند روزی و بردار نیز چه جویی بدین بی نواخانه چیز؟فردوسی ||. کنایه از دنیاست.

بی نوایی.

[نَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی نوا. بی سرانجامی. (ناظم الاطباء). بی سامانی. (آنندراج ||). بی غذایی. کمی آزوقه. بی قوتی. تنگدستی : سوری رفت تا مثال دهد علوفات بتمامی ساختن چنانکه هیچ بی نوایی نباشد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۴۵). گفت... آن یکی بسیارخوار بوده ست طاقت بی نوایی نداشت بسختی هلاک شد. (گلستان ||). گدائی. (ناظم الاطباء). فقر. افلاس. (ناظم الاطباء). ناداری. محرومیت : هر آنکس که باشد ترا زیردست مفرمای در بی نوایی نشست.فردوسی. چو کودک ز خردی بمردی رسید در آن خانه جز بی نوایی ندید.فردوسی. بی نوایی نتیجهء شرمگنی است. (قابوسنامه). ز بی نوایی مشتاق آتش مرگم چو آن کسی که به آب حیات شد مشتاق. خاقانی. پس مصلحت در آنست که... سفر کنم که بیش از این طاقت بی نوایی نمیآرم. (گلستان). من از بی نوایی نیم روی زرد غم بینوایان رخم زرد کرد.سعدی. - بی نوایی کشیدن؛ محرومیت و فقر تحمل کردن : پیداست که من و این آزاد مردان بی نوایی تا چند توانیم کشید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۳۲۷ ||). بیچارگی. (ناظم الاطباء). درماندگی. عجز : او نیز بوجه بی نوایی میداد بدان سخن گوایی.نظامی. چو روز بی نوایی بر سر آید مرادت خود بزور از در درآید.نظامی. میداد ز راه بی نوایی کالای گشاده را روایی.نظامی ||. نداشتن آواز و گفتار. (ناظم الاطباء). بی آوازی. (آنندراج). نوا نداشتن : گر پارسا زنی شنود شعر پارسیش وآن دست بیندش که بدان سان نوازنست آن زن ز بی نوایی(۱) چندان نوا زند تا هر کسیش گوید کاین بی نوا زنست. یوسف عروضی ||. سکوت و خاموشی : مائیم و نوای بی نوایی بسم الله اگر حریف مایی.نظامی. (۱) - موهم معنی محرومیت نیز هست.

بینوچ.

[بَ / بِ] (اِ) بمعنی گهوارهء کودک است در خراسان.

بی نور.

(ص مرکب) (از: بی + نور) بی فروغ. (آنندراج). بدون روشنی. (ناظم الاطباء). که نور ندارد : بسوزد بدوزد دل و دست دانا به بی خیر خارش به بی نور نارش. ناصرخسرو. این تیره و بی نور تن امروز بجانست آراسته چون باغ به نیسان و به آذار. ناصرخسرو. خمیده گشت و سست شد آن قامت چو سرو بی نور ماند و در شب شد آن طلعت هژیر. ناصرخسرو. شمس بی نور و خواجهء بی اصل چند از این دفع گرم و وعدهء سرد.انوری. شب ندیدی رنگ کان بی نور بود رنگ چبود مهرهء کور و کبود.مولوی. - بی نور کردن؛ نور بردن. محو روشنایی کردن. فرونشاندن چراغ و خاموش کردن. (ناظم الاطباء ||). نابینا و کور. (ناظم الاطباء (||). در تداول فارسی زبانان از عامه) که کاری از دستش برنیاید. که کمک بکسان و دوستان نکند یا نتواند. که فائدتی هیچگاه بر وجود او مترتب نبود. که بر کسان و آشنایان هیچ نوع ثمری نبخشد. (یادداشت مؤلف). بی مصرف و بی عرضه. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده).

بی نوری.

(حامص مرکب) حالت و چگونگی بی نور. تاریکی. تاری. ظلمت. خموشی || بی بصیرتی. بی معرفتی : پی تقلید رفتن از کوریست در هر کس زدن ز بی نوریست.اوحدی.

بینوک.

(اِ) دوغی که در آفتاب خشک سازند. (آنندراج). بینو. پینو. پینوک. رجوع به پینو شود.

بی نوکر.

[نَ / نُو کَ] (ص مرکب) (از: بی + نوکر) بدون خدمتکار. صاحب غیاث اللغات و بتبع او آنندراج گوید: بمعنی شخص نوکری پیشه که بجایی نوکر نباشد غلط است. بمعنی صحیح نانوکرست چه لفظ نا برای نفی بر مشتقات و صفات آید چنانچه اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبهه. مث نابالغ و نامسموع و ناخلف و بلفظ بی برای نفی بر اسماء غیرمشتق و صفات آید چنانچه اسم مصدری و اسم جامد، مث بی شعور و بی هنر و بی زر.

بینون.

[بَ] (اِخ) نام دژی عظیم که در یمن نزدیک صنعاء بوده است و گویند آن را سلیمان بن داود (ع) ساخته و صحیح آن است که بوسیلهء گروهی از تبابعهٔ بنا شده است و از این دژ در اخبار حمیر و اشعار آنان ذکری بمیان آمده است و عبدالرحمن اندلسی گوید که بینون و سلحین دو شهر بودند که ارباط حبشی فرمانده سپاه نجاشی هنگامی که بر یمن دست یافت بینون و سلحین را ویران ساخت. و در کتاب معجم ما استعجم آمده که آن را بنیونه نیز گویند زیرا میان عمان و بحرین قرار داشته است. و یاقوت افزاید که: این رأی توهمی بیش نیست و بینون از اعمال صنعاء است و اما آنکه میان عمان و بحرین قرار داشته بینونه (به هاء) است و بنا بر قول مؤلف معجم مااستعجم باید بر وزن فعلون از مادهء بین، و یاء آن اصلی باشد و حال آنکه قیاس نحویان برخلاف این مطلب است زیرا هرگاه «ن» دارای اعراب گردید یاء از اسم حذف نمیگردد مانند قنسرین و فلسطین. بنابراین از مادهء بین نبوده بلکه بر وزن فیعول و یاء زائد است از: اَبَنَّ بالمکان و بَنَّ؛ اذا أقام به. آنگاه یاقوت آراء دیگری در این باره بتفصیل ذکر میکند. (از معجم البلدان).

بینونت.

[بَ / بِ نو نَ] (از ع، اِمص) (از بینونهٔ عربی) جدائی و مفارقت. (غیاث) (ناظم الاطباء). تباین. ابانت. بین. مباینت. ناسازگاری. ناسازواری. دوگانگی. (یادداشت مؤلف ||). جدا شدن. بریدن. (یادداشت مؤلف). رجوع به بینونهٔ شود.

بینونهٔ.

[بَ نو نَ] (ع مص) بَیْن. جدا شدن: بان الشی ءُ بیناً و بیوناً و بینونهٔ؛ از هم جدا شدن. (از منتهی الارب). جدا شدن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی).

بینونهٔ.

[بَ نو نَ] (اِخ) نام محلی میان عمان و بحرین و فاصلهء آن تا بحرین شصت فرسخ است و اصمعی بینونهٔ را در مرزهای یمن از ناحیهء عمان قرار داده و دیگری بینونهٔ را در سرزمینی بالاتر از عمان متصل به شحر ذکر کرده است. (از معجم البلدان). - بینونهٔ الدنیا؛ دهی است در شق بنی سعد. (معجم البلدان) (منتهی الارب). - بینونهٔ القصوی؛ دهی است در شق بنی سعد. (از معجم البلدان) (منتهی الارب).

بینونی.

[بَ] (ص نسبی) بروایتی منسوب است به قریه ای از قراء بصره که آن را بینون خوانند و بگمان من بعید نیست که منسوب به بینون یا بینونهٔ باشد، که ابوعبدالله بینونی بصری بدان منسوب است. (از معجم البلدان). و نیز رجوع به انساب سمعانی میشود.

بینویل.

[بِیَنْ] (اِخ)(۱) ژان باتیست لو موان دو. (۱۶۸۰ - ۱۷۶۸ م.) از حکام مستعمراتی فرانسه در امریکا. برادر سیور د ایبرویل در ۱۶۹۷ م. به نزد برادرش به ناحیهء هوادسن و در ۱۶۹۸ م. به می سی سی پی سفلی رفت و در آنجا مهاجرنشین لویزیانا را تأسیس کردند و وی بعداً حاکم آنجا گردید. در ۱۷۱۰ م. موبیل و در ۱۷۱۸ م. نیواورلئان را بنا نهاد. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bienville, Jean Baptiste le Moyne de.

بینهٔ.

[بَیْ ی نَ] (ع ص، اِ) مؤنث بَیِّن. دلیل. (اقرب الموارد ||). حجت واضح. ج، بینات. (منتهی الارب). حجت. (از اقرب الموارد). حجت روشن. (ترجمان القرآن) (غیاث) (آنندراج). دلیل واضح و آشکار. (ناظم الاطباء). حجت. (مهذب الاسماء). حجت پیدا. (دهار). نمودار. (یادداشت مؤلف ||). حجت آشکارا. دلالت آشکار. خواه عقلی باشد خواه حسی. و شهادت گواه را از این لحاظ بینه خوانند که رسول اکرم (ص) فرمود: البینهٔ علی المدعی و الیمین علی من أنکر. ج، بینات. (از تاج العروس ||). و در نزد فقهاء شهادت و حجت در شرع بر سه قسم است: بینه، اقرار، نکول. (از کشاف اصطلاحات الفنون ||). گواه. (غیاث) (مهذب الاسماء) (نصاب الصبیان) : معجزهء مروت و برهان فتوت او جز بشهادت مشاهده و بینهء عیان مقرر نگردد. (ترجمهء تاریخ یمینی چاپی ص۳۶۳ ||). نام سورهء ۹۸ از سور مدنی قرآن کریم که دارای هشت آیه است و بعد از سورهء طلاق نازل گردیده است. رجوع به تاریخ القرآن ابوعبدالله زنجانی شود ||. در اصطلاح اهل جفر بر سوای حروف اول اسمای تهجی که در تلفظ آید اطلاق گردد. (کشاف اصطلاحات الفنون ص۶۱۵). رجوع به بینات، زبر و بسط و غرائز شود.

بینهٔ.

[بَ نَ] (اِخ) موضعی است از جی و جی وادی رویثه است و رویثه میان عرج و روحاء است. (از معجم البلدان). موضعی است بوادی رویثه. (منتهی الارب).

بینهٔ.

[نَ] (اِخ) بنیهٔ. منزلی است در راه حجاج یمامهٔ میان شیح و شقیراء. (از معجم البلدان).

بینه.

[نَ / نِ] (اِ) جامه کن حمام. (آنندراج). آنجائی از حمام که در آن رخت میکنند. (ناظم الاطباء). (با هاء غیرملفوظ) رخت کن حمام. آنجای از حمام که استحمام کننده جامه های خود در آنجای نهد. سربینه. رخت کن. مسلخ. بنه. (یادداشت مؤلف) : چو دهلیز تفنگ آن تنگ بینه رهی باریک تا پای خزینه.اثر. - بینهء حمام؛ جامه کن گرمابه. مسلخ حمام :که تشریف نو پوشند یا در مجلس سور یا عروسی یا بینهء حمام. (نظام قاری ص ۱۴۰).

بینه.

[نِ] (اِخ)(۱) آلفرد. (۱۸۵۷ - ۱۹۱۱ م.) روانشناس فرانسوی. به اتفاق هانری بونیس اولین مجلهء فرانسوی را تأسیس کرد (۱۸۹۵ م.) و اولین آزمایشگاه روانشناسی فرانسه را در دانشگاه پاریس بنیاد نهاد (۱۸۸۹ م.). با کمک تئودور سیمون تستهائی برای سنجش هوش آدمی تعبیه کرد (۱۹۰۵ - ۱۹۱۱ م.) که بعداً بوسیلهء دیگران مورد تجدید نظر قرار گرفت و رواج عام یافت. قبلاً اشخاص دیگری از جمله سِرّ فرانسیس گالتن در انگلستان و ج. م. کتل در امریکا، سعی کرده بودند که تستهائی بسازند اما توجه آنان به استعدادهای بسیط و ساده (مانند قضاوت دربارهء طول اجسام در اثر خطای باصره) بوده است، ولی بینه اولین بار موفق شد که استعدادهای پیچیده تری را اندازه بگیرد. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Binet, Alfred.

بی نهان.

[نِ / نَ] (ص مرکب) (از: بی + نهان) بی راز. بی سر : همه هرکه بینی تو اندر جهان دلی نیست اندر جهان بی نهان.فردوسی. و رجوع به نهان شود.

بی نهایت.

[نَ / نِ یَ] (ص مرکب) (از: بی + نهایت) بی حد و بی پایان. (آنندراج). چیزی که انتها نداشته باشد و گاه این کلمه را در کثرت استعمال میکنند یعنی خیلی و بسیار و زیاد. (ناظم الاطباء). بی کران. نامتناهی. بی پایان. بی انجام : بی نهایت نبود کاین سخنی مشتهر است. ناصرخسرو || بی اندازه. بی شمار. بسیار : لیلی ز پدر بدان حکایت رنجیده چنانکه بی نهایت.نظامی. بمصر رسید با لشکرهای بی قیاس و اموال و تجملات بی نهایت و قاهره را دارالملک ساخت. (جهانگشای جوینی). در حسن بی نظیر در لطف بی نهایت در مهر بی ثباتی در عهد بی دوامی. سعدی. دلا ـ طمع مبر از لطف بی نهایت دوست چو لاف عشق زدی سر بباز چابک و چست. حافظ. از هر طرف که رفتم جز حیرتم نیفزود زنهار از این بیابان وین راه بی نهایت.حافظ (||. اصطلاح ریاضیات) عددی بزرگتر از هر عدد دیگر، یا (بجای «بینهایت دور») موضعی که نسبت بدستگاه مقایسه در وراء هر حدی واقع است. بعبارت اصح: ۱ - علامت e (یا e +، که باضافهء بینهایت خوانده میشود) که آن را به مجموعهء اعداد حقیقی ملحق میکنند، و بزرگتر از هر عدد حقیقی میشمارند. علامت e- (بخوانید منهای بینهایت) را نیز به همان مجموعه ملحق میکنند و آن را کوچکتر از هر عدد حقیقی (اعم از مثبت یا منفی) محسوب میدارند. وارد کردن این علامات بمنظور تعمیم و تسهیل بیان احکام است. هیچیک از علامات e+ و e- در واقع عدد نیستند ولی گاهی از طریق اهمال آنها را در شمار اعداد بحساب می آورند. محاسبه با این اعداد تابع قواعد خاصی است از قبیل ۱ :e = ۰ ، e = e + e و غیره. (دائرة المعارف فارسی (||). اصطلاح هندسه) نقاط و خطوط و صفحات معمولی عناصری موسوم به عناصر بی نهایت (نقاط بی نهایت، خطوط بی نهایت، و صفحات بی نهایت). مثلاً در صفحهء معین، بر

هر خط این صفحه به وجود نقطه ای دورتر از هر حدی (هر قدر هم دور باشد) قائل میشویم، و آن را نقطهء بی نهایت این خط میخوانیم، و کلیهء خطوطی را که با هم متوازی هستند دارای یک نقطهء بی نهایت میشماریم. در این صورت، هر دو خط متوازی واقع در صفحهء مورد بحث از یک نقطه (نقطهء بی نهایت مشترک آنها) میگذرند و لهذا بطور کلی و بدون ضرورت استثناء میتوان حکم کرد به اینکه هر دو خط متمایز واقع در یک صفحه از یک نقطه میگذرند. ممکن است بخاطر کسی خطور کند که این تعمیم «بزحمتش نمی ارزد» ولی باید دانست که قدرت ریاضیات کنونی تا حد زیادی ناشی از این تعمیم ها است. ضمناً ناگفته نماند که چون الحاق عناصر بینهایت برای تعمیم و تسهیل بیان مطالب است، ممکن است این عناصر در موارد مختلف باشد مث در مبحث توابع متغیرهای موهومی انسب آن است که تمام ناحیهء بینهایت دور صفحه را یک نقطه (نقطهء a) بشماریم. (دائرة المعارف فارسی ||). در اصطلاح فیزیک هرگاه شی ء آنقدر از شخص ناظر دور باشد که اشعهء وارد از آن عم متوازی باشند گویند این اشعه از بینهایت میتابند یا آنکه شی ء در بینهایت واقع است. (دائرة المعارف فارسی).

بینی.

(صوت) مأخوذ از مادهء مضارع دیدن (مانند گویی و گوییا و دیگر قیدها و اصوات مأخوذ از فعل) بمعنی چه بسیار خوب را فرهنگ شعوری در بی بی آورده و آن را صورتی از به به دانسته. چه نیکوست. طوبی. (یادداشت مؤلف). نیکو. (فرهنگ اسدی) (صحاح الفرس). ولی بگمان من معنی کلمه حبذای عربی است. (یادداشت مؤلف) : خرامیدن کبک بینی(۱) بشخ تو گوئی ز دیبا فکنده ست نخ.ابوشکور. بینی آن نقاش و آن رخسار اوی از بر خو همچو بر گردون قمر. ابوطاهر خسروانی. بینی ای جان ز خز(۲) اندام تو و آلر تو جان من باد فدای پدر و مادر تو.طیان. بینی آن زلفینکان(۳) چون چنبر(۴) بالا ـ بخم کو(۵) بلخج(۶) اندرزنی ایدون(۷) شود چون آبنوس. طیان. سرو را ماند آورده گل سوری بار بینی آن سرو که چندین گل سوری بر اوست. فرخی. بینی آن زلف سیاه از بر آن روی چو ماه که به هر دیدنی از مهرش وجد آرم و حال. فرخی. خال بیچاره از آن چاه بدان زلف برست بینی آن زلف که خالی برهاند از چاه. فرخی. بینی آن موی چو از مشک سرشته زرهی بینی آن روی چو از سیم زدوده سپری. فرخی. بینی آن رود نوازیدن با چندین کبر بینی آن شعر سرائیدن با چندین ناز.فرخی. بینی آن چشم پر کرشمه و ناز که بدان چشم هیچ عبهر نیست.عنصری. بینی آن روی و موی و قامت و قد کز هنر هرچه بایدش همه هست. مجلدی (از صحاح الفرس). بینی آن رود و آن بدیع سرود بینی آن دست و بینی آن دستار.بوشریف. بینی آن ترکی که چون او برکشد بر چنگ چنگ از دل ابدال بگریزد به صد فرسنگ سنگ. منوچهری. بینی آن بیجاده عارض لعبت حمری قبای سنبلش چون پر طوطی روی چون فر همای. منوچهری. بینی این باد که گوئی دم یارستی یاش بر تبت و خرخیز گذارستی. ناصرخسرو. بینی آن ذات پرلطافت او وان صفای بری ز آفت او. سنائی ||. چه نیکوست (به طنز). (یادداشت مؤلف) : بینی آن نانت و آن قلیهء مصنوعت چونکه(۸) پوشک بنشسته به صفار(۹) اندر. منجیک. (۱) – در این شاهد معنی خود فعل هم یعنی می بینی هنوز مفهوم می شود. (۲) – ن ل: بینی آن خری [کذا، شاید چربی](یادداشت مؤلف). (۳) – ن ل: زلفین او. (۴) – ن ل: چنبری. (۵) – ن ل: کش. (۶) – ن ل: گربه لخج. (۷) – ن ل: اکنون. (۸) – ن ل: چونک (۹) – ن ل: بغضاره. ن ل دیگر: به عصار.

بینی.

(اِ)(۱) ترجمهء انف. ظاهراً مرکب است از بین بمعنی بینش و یای نسبت زیرا که این عضو مرئی میشود یا آنکه متصل بچشم که محل بینش است واقع شده و بهر تقدیر از صفات و تشبیهات اوست یعنی آنچه در اشعار می آید از: قلم، نرگس، الف، انگشت و جز آن. (آنندراج از بهار عجم). مضاعف «نای» فارسی است و اصل و یا همریشهء کلمهء نازوس(۲) لاتینی است که فرانسه ها

«نه»(۳) را از آن گرفته اند. (یادداشت مؤلف). شاید از بی (بیس(۴) لاتینی = دوبار، مکرر) و نای یا نی بمعنی قصب و قصبه باشد و مجموع مرکب بمعنی دولول و دونای است مانند: بی نیو(۵)، نوعی نای انبان دارای دو نای و دو قصب. (یادداشت مؤلف)(۶). رجوع به بی نیو شود. جزء برآمده ای از صورت که در مابین دهان و پیشانی واقع شده و قوهء شامه در جوف آن می باشد. (ناظم الاطباء).(۷) اندر تشریح بینی.... بینی آلت دو کار است یکی بوئیدن، دیگری آواز را صافی کردن و نیمهء بالائین او استخوان است و نیمهء زیرین غضروف است اما مجرای بینی تا بمصفاه... گشاد است و اندر غشای دماغ برابر این مصفاه منفذی است که بویها بدان منفذ بدماغ رسد و حس بویها بدان دو فزونی است، چون دو سر پستان که از پیش دماغ بیرون آمدست و طبیبان آن را الحلمتان گویند و از هر دو سوراخ بینی دو منفذ دیگری بکام کشیده است، آواز بدین دو منفذ صافی شود نه بینی که هرگاه که مردم را زکام و نزله افتد بسبب رطوبتها که بدین منفذها فرود می آید گرفته تر میشود؟ و همچنین از بینی اندر گوشهء هر چشمی منفذی گشاده است و بدین منفذ طعم سرمه بزبان رسد. (ذخیرهء خوارزمشاهی باب چهارم از گفتار پنجم). در وسط صورت و در جلوی حفره های بینی برآمدگی فردی است بنام بینی. شکل خارجی: مانند هرم مثلث القاعده ای است که دارای سه سطح (خلفی، دو تا طرفی) و سه کنار (دو طرفی، قدامی)، یک رأس و یک قاعده میباشد. سطوح: سطوح طرفی مسطح و مثلثی شکل و بطرف گونه متوجه میباشد. نیمهء فوقانی آنها ثابت و نیمهء تحتانی که همان پره های بینی میباشد متحرکند. سطح خلفی بشکل ناودانی است که با حفره های بینی یکی میگردد. کناره های طرفی: با قسمتهای مجاور صورت شیارهائی را تشکیل میدهد که از بالا بپائین عبارتند از: شیار بینی پلکی، بینی گونه ای، بینی لبی. کنار قدامی یا پشت بینی، بشکل خطی است که بطرف پائین و جلو متمایل است و انتهای آن را بریدگی گردی بنام نوک بینی تشکیل میدهد. جهت و شکل این کنار در اشخاص مختلف متغیر است. (مستقیم، محدب، مقعر زین شکل و غیره). رأس: در فضای بین دو ابرو قرار دارد. قاعده: اگر کنار قدامی مستقیم باشد قاعدهء بینی افقی و اگر محدب باشد مایل بپائین و بالاخره اگر کنار قدامی مقعر باشد قاعده بطرف بالا متوجه است. در وسط قاعدهء بینی قسمتی است بنام دیوارهء زیر تیغهء بینی که در طرفین آن سوراخهای منخرین واقعند این سوراخها گرد یا بیضی بوده و قطر اطولشان نسبت بنژادهای مختلف متفاوتست (نژاد سیاه عرضی، نژاد سفید قدامی خلفی، نژاد زرد مایل). ساختمان بینی از چهار قسمت (استخوانی، عضلانی، پوشش خارجی، پوشش داخلی) ساخته شده است. الف – استخوان بندی بینی: شامل دو قسمت است یکی استخوانی و دیگری غضروفی. قسمت استخوانی شامل استخوان مخصوص بینی و شاخهء صعودی فک اعلی می باشد. قسمت غضروفی تشکیل شده است از: ۱ – غضروفهای اصلی (غضروف دیوارهء بینی، غضروفهای طرفی، غضروفهای پرهء بینی). ۲ – غضروفهای فرعی. غضروف دیوارهء بینی تیغهء غضروفی است که بطور عمودی در زاویهء بین استخوان تیغه ای و صفحهء عمودی استخوان پرویزنی قرار گرفته است و دارای دو سطح طرفی و چهار کنار می باشد. غضروفهای طرفی دو غضروف کوچک و مثلثی شکل میباشند که در طرفین خط وسط صورت در پائین استخوانهای مخصوص بینی و در بالای پره های بینی قرار داشته و قسمتی از سطح طرفی بینی را تشکیل میدهد. و هر یک دارای سه کنار: قدامی، فوقانی و تحتانی میباشد. غضروفهای هوشکه دو تیغهء نازک و باریکی میباشند که در طرفین غضروف دیوارهء بینی در طول کنار خلفی تحتانی آن و در عقب خار بینی قرار دارند. در هر طرف منخرین یک غضروف پرهء بینی قرار دارد و بشکل تیغهء نازک و کوچکی است که در جلو و در خارج و در داخل سوراخ بینی را محدود میسازد. این غضروف دارای سه قسمت خارجی و داخلی و قدامی است. غضروفهای فرعی، قطعات کوچک غضروفی هستند که در فواصل غضروفهای طرفی و پره های بینی قرار دارند. و در فاصلهء بین غضروفهای بینی پردهء لیفی قرار دارد و از طرفی بضریع استخوان و از طرف دیگر بضریع غضروفها متصل میباشند. ب – طبقه عضلانی: این عضلات عبارتند از هرمی، مثلث لب ها، مورد شکل، گشادکنندهء منخرین، بالابرندهء پرهء بینی و لب فوقانی که تمام این عضلات از شاخه های انتهای عصب صورتی عصب میگیرند. ج – طبقهء پوشش خارجی را پوست بینی تشکیل میدهد و در زیر آن یک طبقه نسج سلولی چربی قرار

دارد. د - طبقهء پوشش داخلی: قسمت قدامی تحتانی بینی را پوست منخرین و قسمت خلفی فوقانی آن را مخاط بینی تشکیل میدهد. حفره های بینی: دو مجرای قرینه و پیچ و خم داری هستند که در طرفین خط وسط صورت قرار گرفته و اولین قسمت مجرائی است که از آن هوا عبور مینماید و همچنین عضو حس شامه میباشد و از جلو بعقب شامل دو قسمت است که عبارتند از منخرین و حفره های بینی استخوانی که از مخاط بینی پوشیده شده اند: الف - منخرین: در قسمت قدامی حفره های بینی فضائی است بنام منخرین که به واسطهء غضروفهای پرهء بینی و پردهء لیفی محدود بوده. ب - حفره های بینی حقیقی، مخاط بینی: هر یک از حفره های بینی استخوانی چنانچه سابقاً ذکر گردید دارای چهار جدار (خارجی، داخلی، فوقانی، تحتانی) و دو سوراخ (قدامی، خلفی) میباشند که بوسیلهء مخاطی بنام مخاط بینی پوشیده شده اند. عروق و اعصاب حفره های بینی: حفره های بینی از شاخه های شرایین سبات خارجی و داخلی مشروب میشوند و شرایین سبات داخلی عبارتند از پرویزنی قدامی و خلفی (شاخه های شریان عینی) و شرایین سبات خارجی عبارتند از بعضی از شاخه های شریان فکی داخلی (شریان کامی فوقانی، شریان شب پره ای کامی، شریان اجلی کامی) و برخی از شاخه های شریانی صورتی (شریان پره های بینی شریان زیرتیغه ای). وریدهای بینی از شبکهء وریدی که در زیر مخاط قرار دارند بوجود آمده و همراه شرایین همنام خود میباشند و لنفاتیک های حفرهء بینی بعقده های عقب حلقی و بعقده های فوقانی زنجیر و داج داخل و منتهی میشوند و لنفاتیکهای بینی بعقده های تحت فکی ختم میگردند و اعصاب بینی عبارتند از عصب شامه، عصب شب پره ای کامی و عصب بینی داخلی. (از کالبدشناسی انسانی تألیف منوچهر حکیم، سیدحسین گنج بخش، ج ۱ ص۲۲۹ به بعد) : بینی او تارک ابریشمین بسته بر تاری ز ابریشم عقد از فروسو گنج و از هر سو بهشت سوزنی سیمین میان هر دو خد. ابوشعیب هروی (لباب الالباب ج ۱ ص۵). تنش زشت و بینی کژ و روی زرد بداندیش و کوتاه و دل پر ز درد.فردوسی. ز بینیش بگشاد یک روز خون پزشک آمد از هر سویی رهنمون.فردوسی. معذور است ار با تو نسازد زنت ای غر زان گند دهان تو و زان بینی فژغند.عمارهٔ. ایا کرده در بینی ات حرص و رس از ایزد نیایدت یک ذره ترس.لبیبی. چو آید زو برون حمدان بدان ماند سر سرخش که از بینی سقلابی فرود آید همی خله. عسجدی. لنگی بلندبینی و گنگی بزرگ پای محکم سطبر ساقی زین گرد ساعدی. عسجدی. دیدن ز ره چشم و شنیدن ز ره گوش بوی از ره بینی چو مزه کام و زبان را. ناصرخسرو. وگر بینی که بوی گل پذیرد دماغ دل ز بویش ذوق گیرد.ناصرخسرو. بتاریکی اندر گزاف از پی او مدو کت برآید بدیوار بینی.ناصرخسرو. هست همانا بزرگ بینی آن زال چادر از آن عیب پوش بینی زالست. خاقانی. تو گوئی بینیش تیغست از سیم که کرد آن تیغ سیبی را به دو نیم.نظامی. لجام در سر شیران کند صلابت عشق چنان کشد که شتر را مهار در بینی.سعدی. تهی از حکمتی بعلت آن که پری از طعام تا بینی.سعدی. دفع کن از مغز و از بینی زکام تا که ریح الله آید در مشام.مولوی. - باد بروت در بینی؛ کنایه از نخوت و تکبر و غرور : این باد بروت و نخوت اندر بینی آن روز که از عمل بیفتی بینی.سعدی. - باد به بینی افکندن؛ کنایه از تکبر کردن. - بینی بخاک مالیدن؛ خوار و مغلوب شدن. - بینی پرباد؛ کنایه از تکبر و غرور. - بینی کسی را بخاک مالیدن؛ او را ذلیل و خوار مغلوب کردن. - موی بینی کسی شدن؛ موی دماغ کسی شدن. مزاحم او گردیدن ||. در تداول عامه آب بینی را نیز گویند. (فرهنگ عامیانهء جمالزاده). - بینیِ در؛ دماغهء در. چوبی که بر تختهء در نصب کنند تا هر دو تخته با هم بسته شوند و محکم گردند و یکی بر دیگری باشد. (آنندراج از بهار عجم). پیچ و آهنی که بدان تخته ها را محکم سازند. (ناظم الاطباء). عرنین باب. (مهذب الاسماء). محجوبه. زافره. دماغه. (یادداشت مؤلف). - بینی در (مدخل)؛ پردهء در اطاق یا خیمه. (ناظم الاطباء). - بینی چراغ؛ فتیله و یا شعلهء آن. (ناظم الاطباء ||). - سوختگی پلیته. (یادداشت مؤلف). سوختهء نوک فتیلهء چراغ که با گل گیر و جز آن گیرند تا روشنائی چراغ افزاید: تقریط؛ بینی چراغ پاک کردن. (منتهی الارب). قراط؛ چراغ یا بینی آن. (منتهی الارب). - بینی کوه؛ دماغهء کوه و قلهء آن. (ناظم الاطباء). برآمدگی سر کوه. (غیاث). تیغ کوه. برآمدگی سر کوه. (از آنندراج). خرم. (منتهی الارب). راعف. (مهذب الاسماء). شناخ. (منتهی الارب). رعن. (ناظم الاطباء). خیشوم الجبل. مخرم الجبل. رعن. بینی سارهء کوه.

(منتهی الارب): خیاشیم الجبال؛ بینیهای کوه. (یادداشت مؤلف) : برویش بینی از بس ضعف و اندوه کشیده تیغ همچون بینی کوه.سلیم (||. اصطلاح موسیقی) تکیه گاه زه ها (اوتار) یا سیمها در بالای آلات ذوات الاوتار (رودجامگان) مقابل خرک (مط) که در پائین آلت بر کاسه قرار دارد و آنرا بعربی انف گویند. (یادداشت مؤلف ||). نوک چکمه. (ناظم الاطباء): خفاف مفرطمه؛ موزه های بینی دار. (منتهی الارب ||). پوزهء حیوانات. (ناظم الاطباء (||). پسوند) مزید مؤخر امکنه: چناربینی. زن بینی. خان بینی. (یادداشت مؤلف (||). ع اِ) نوعی از ذرت سفید. (تاج العروس). (۱) - بگمان من این کلمه از «بی» بمعنی مکرر است. (۲) - Nasus. (۳) - Nez. (۴) - Bis. (۵) - Biniou. (۶) - مؤلف در یادداشتی نویسند: بگمان من صورت بی و «بیس» بمعنی زوج یا مکرر در بینی بمعنی انف و بیست بمعنی عشرین مانده است. بینی یعنی دونی، دو نای و بیست یعنی دوبار ده. و دلیل این اخیر آنکه تمام مرتبهء عشرات از آحاد گرفته شده چون سی و چهل و غیره جز بیست که از دو گرفته شده است. من این گمان خود را به «هرتسفلد» گفتم و وی نپذیرفت ولی شنیدم که در یکی از تألیفات خود آن را بنام خود آورده است. (۷) - سمنانی vini، مازندرانی veni، پهلوی venk، اوستائی vaena.

بینی.

(اِخ) یوسف بن مبارک بن بینی. محدث است. (منتهی الارب).

بی نیاز.

(ص مرکب)(۱) (از: بی + نیاز) غیرمحتاج و توانگر و بی احتیاج باشد، چه نیاز بمعنی احتیاج است. (برهان). توانگر و آنکه احتیاجش بکسی نبود. اول مجاز است. (آنندراج از بهار عجم). توانگر و بی احتیاج و مستغنی. (ناظم الاطباء). غنی. مستغنی : تا جهان بود از سر آدم فراز کس نبود از راز دانش بی نیاز.رودکی. جهانا همانا از این بی نیازی گنهکار مائیم و تو جای آزی. ابوطیب مصعبی (از تاریخ بیهقی ص۳۷۸). ز هر کام و هر خواسته بی نیاز به هر آرزو دست ایشان دراز.فردوسی. خردمند پاسخ چنین داد باز که از تو مبادا جهان بی نیاز.فردوسی. ز درویش چیزی مدارید باز هر آنکس که هست از شما بی نیاز. فردوسی. حق تعالی از سیری و گرسنگی تو بی نیازست. (منتخب قابوسنامه ص۱۸). ایشان ز تو جمله بی نیازند وز بیم تو مانده در بیابان.ناصرخسرو. منکه خاقانیم ز هر دو جهان بی نیازم چه خوب هر دو چه زشت.خاقانی. خداوندی که ما را کارسازست ز ما و خدمت ما بی نیازست.نظامی. تو از عشق من و من بی نیازی ترا شاهی رسد یا عشقبازی.نظامی. نیاز آرد کسی کو عشقباز است که عشق از بی نیازان بی نیاز است.نظامی. از همگان بی نیاز و بر همه مشفق از همه عالم نهان و بر همه پیدا.سعدی (||. اِخ) از اسماء و صفات باریتعالی است : سوی آفرینندهء بی نیاز بباید که باشی همی در گداز.فردوسی. سیاوش چو آمد به آتش فراز همی گفت با داور بی نیاز.فردوسی. خداوند بخشندهء کارساز خداوند روزی ده بی نیاز.فردوسی. نبست ایچ در داور بی نیاز کز آن به دری پیش نگشاد باز.اسدی. مگر طاعت ایزد بی نیاز که او راست فرمان و تقدیر و خواست. ناصرخسرو. دو رکعت نماز بگزارد و قصهء راز بحضرت بی نیاز رفع کرد. (سندبادنامه ص۲۳۲). گر تو ز ما فارغی وز همه کس بی نیاز ما بتو مستظهریم وز همه عالم فقیر.سعدی. کف نیاز بدرگاه بی نیاز برآر که کار مرد خدا جز خدای خوانی نیست. سعدی. صمد؛ بی نیاز. (منتهی الارب). غنی؛ بی نیاز. (ترجمان القرآن). مستغنی؛ بی نیاز. (دهار). رجوع به نیاز شود ||. بی تعلق و آزاد ||. رستگار ||. بدون درخواست و التماس. (ناظم الاطباء). رجوع به نیاز شود. (۱) - پهلوی apeniyaz. (حاشیهء برهان چ معین).

بی نیاز آمدن.

[مَ دَ] (مص مرکب) بی نیاز شدن. به بی نیازی رسیدن. استغناء. (منتهی الارب) (ترجمان القرآن) (المصادر زوزنی) : گر بدان چاه زنخدان تو ره بردی خضر بی نیاز آمدی از چشمهء حیوان دیدن. سعدی.

بی نیاز شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب)مستغنی شدن. غنی شدن : بیابی بنزدیک ما مهتری شوی بی نیاز از بدی کهتری.فردوسی. نباشد مرا زندگانی دراز ز کاخ و ز ایوان شوم بی نیاز.فردوسی. ز بیشی و کمی و از رنج و آز به نیروی یزدان شدم بی نیاز.فردوسی. و خوانندگان این کتاب را باید... از دیگر کتب بی نیاز شوند. (کلیله و دمنه ||). فارغ و آسوده شدن. پرداختن : چو از جنگ پیران شدی بی نیاز یکی رزم کیخسرو اکنون بساز.فردوسی.

بی نیاز کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)مستغنی کردن. (ناظم الاطباء). توانگر کردن. غیرمحتاج کردن. اغناء. (منتهی الارب) : اگر از من تو بد نداری باز نکنی بی نیاز گاه نیاز.ابوشکور. میان یلان سرفرازت کنم ز سیم و درم بی نیازت کنم.فردوسی. اگر کرد یزدان ترا بی نیاز هم ایدر بپای و بخوبی بساز.فردوسی. که ای دادگر داور کارساز تو کردی مرا در جهان بی نیاز.فردوسی. اگر باشدم زندگانی دراز ترا در جهان من کنم بی نیاز.فردوسی. از هرچه حاجتست بدو مر مرا خدای کردست بی نیاز درین رهگذر مرا. ناصرخسرو ||. فارغ و آسوده کردن. وارسته کردن : حافظ مکن ملامت رندان که در ازل ما را خدا ز زهد و ریا بی نیاز کرد.حافظ.

بی نیاز گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب)بی نیاز شدن. مستغنی شدن. توانگر گشتن. غیرمحتاج شدن. کنوب. (منتهی الارب). غنی. غناء. (یادداشت مؤلف) : هر کس که قصد کرد بدو بی نیاز گشت آری بزرگواری داند بزرگوار.فرخی.

بی نیازی.

(حامص مرکب) توانگری. بتازیش غنا خوانند. (شرفنامهء منیری). استغناء و توانگری. (ناظم الاطباء). عدم احتیاج. رفع احتیاج: غنوة، غنیان؛ بی نیازی. (منتهی الارب). غناء. غنی. مغناة. استغناء. (از یادداشت مؤلف) : نهفته جز این نیز دارم بسی مرا بی نیازی ست از هر کسی.فردوسی. چو لشکر سراسر شد آراسته بدان بی نیازی شد از خواسته.فردوسی. بدو گفت چون سرفرازی بود همه آرزو بی نیازی بود.فردوسی. سوی شهر بی نیازی ره بپرس چند گردی کوروار اندر ضلال.ناصرخسرو. بدین تهاون که بر ایشان کرد و بی نیازی که از ایشان نمود همگان بصورت ملازمت کنند. (فارسنامهء ابن البلخی ص۶۷). شاه بی بخشش آفت سپه است بی نیازی سپاه ذل شه است.سنایی. آنکه تا شد بر سریر بی نیازی متکی شد سریر جود او تکیه گه اهل نیاز.سوزنی. نیاز آورد هر که یکروز پیشش بماند همه عمر در بی نیازی.سوزنی. گرچه در مدت چل سال تمام بی نیازی بدم از نان اسد.خاقانی ||. صفت استغنای خدا : به بی نیازی ایزد اگر خورم سوگند که نیست همچو منی شاعر سخن پرداز. سوزنی. ساقی به بی نیازی یزدان که می بده تا بشنوی ز صوت مغنی هوالغنی.حافظ.

بی نیازی دادن.

[دَ] (مص مرکب)توانگر کردن کسی را. غیرمحتاج کردن او را : ترا بی نیازی دهم در جهان گشاده کنم گنجهای جهان.فردوسی.

ترا بر سران سرفرازی دهم هم از مهتران بی نیازی دهم.فردوسی. بهر آلتی سرفرازیش داد هم از خواسته بی نیازیش داد.فردوسی.

بینی استه.

[اَ تَ / تِ] (اِ مرکب) استهء بینی. استخوان بینی. استخوان مخصوص بینی و آن استخوانیست زوج در فوق و قدام و جوف بینی واقع و متمم آن است و دارای دو سطح و چهار کنار است. (جواهرالتشریح میرزا علی ص ۸۱). رجوع به بینی شود.

بینی افشاندن.

[اَ دَ] (مص مرکب) بینی فشاندن. بینی گرفتن. بینی پاک کردن. تمخط. فین کردن. (منتهی الارب). امتخاط. انخاط و نخط. (منتهی الارب).

بینی بند.

[بی بَ] (اِ مرکب) نوعی از نقاب زنان. (آنندراج). نقاب و چیزی که بر روی بینی بندند مانند زنان تازی. (ناظم الاطباء). فدام. (یادداشت مؤلف). لفام. (مجمل اللغهٔ): لبز؛ بینی بند بربستن. اللغم؛ بینی بند بربستن. (منتهی الارب).

بینی پاک کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب)بینی افشاندن. بینی گرفتن. آب بینی خود را بدستمال و غیره زدودن. امتخاط. تمخط. مخط. (تاج المصادر بیهقی). -امثال: بینی پاک کن پس حدیث ما کن. (از اسرارالتوحید).

بینیث.

[بَ] (ع اِ) ماهیی است دریائی. (از منتهی الارب) (آنندراج). نام ماهی دریائی. (ناظم الاطباء).

بینی دار.

(نف مرکب) دارای بینی. دارندهء بینی. پوزه دار. نوک دار || چکمه یا کفش نوک دار. (ناظم الاطباء ||). دماغه دار.

بینی دراز.

[دَ / دِ] (اِ مرکب) نوعی ماهی با بینی طویل که به ترکی اوزون برون گویند. ماهی دریایی بزرگی که فرنگیان استورژن(۱)گویند و از آن خاویار گیرند و انواع آن در دریای خزر فراوان است. (ناظم الاطباء). تاس ماهی. ماهی خاویار. نوعی سگ ماهی. (۱) - Esturgeon.

بینی دره.

[دَ رَ / رِ] (اِ مرکب) منخر و سوراخ بینی. (ناظم الاطباء). نای بینی و پردهء بینی و منخر. (آنندراج): القبع؛ بانگ بینی درهء اسب. (یادداشت مؤلف).

بین یدی.

[بَ نَ یَ دَ] (ع ق مرکب) میان دو دست. در پیشگاه. جلو. پیش. برابر. - بین یدیَّ؛ میان دو دست من. در پیشگاه من. پیش من. - بین یدیها؛ پیش آن. (ترجمان القرآن جرجانی).

بینی زدن.

[زَ دَ] (مص مرکب) انکار کردن. (بهار عجم). کنایه از انکار کردن. (آنندراج). مرداف چانه زدن : ور اشارتهاش را بینی زنی مرد پنداری و چون بینی، زنی.مولوی.

بینی فشاندن.

[فَ / فِ دَ] (مص مرکب)افشاندن بینی. (ناظم الاطباء). پاک کردن آب بینی ||. عطسه کردن. (ناظم الاطباء): عفط؛ بینی فشاندن گوسپند یا عطسهء آن. (منتهی الارب ||). خرخر کردن. (ناظم الاطباء).

بینی کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) کنایه از غرور و تکبر کردن. (آنندراج از بهار عجم) : شکر کن غره مشو بینی مکن گوش دار و هیچ خودبینی مکن هر کسی کو از حسد بینی کند خویشتن بی گوش و بی بینی کند.مولوی.

بینی گرفتن.

[گِ رِ تَ] (مص مرکب) بینی افشاندن. پاک کردن آب بینی. پاک کردن بینی. آب بینی خود را بدستمال و غیره زدودن. (یادداشت مؤلف).

بینین.

[بینِنْ] (اِخ)(۱) لارنس. (۱۸۶۹ - ۱۹۴۳ م.) شاعر بریتانیائی. خازن نقاشیها در موزهء بریتانیائی و متخصص در هنر شرقی. چندین کتاب در باب هنر نوشته که نقاشی در شرق دور (۱۹۰۸ م.) و نقاشان دربار مغولان کبیر (۱۹۲۱ م.) از آن جمله است. کتاب اشعار نظامی (۱۹۲۸ م.) در وصف یک نسخهء خطی خمسهء نظامی و مزین به مینیاتورهای رنگی از زیباترین آثار اوست. دیوانش چند مجلد است. قطعه ای برای کشتگان از معروفترین اشعار انگلیسی زمان جنگ جهانی اول اوست. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Binyon.

بینی نما.

[نی نُ / نِ / نَ] (نف مرکب)نشان دهندهء بینی. نمایان کنندهء بینی ||. آینه ای که طبیب بدان درون بینی نگرد. (یادداشت مؤلف).

بینی و بین الله.

[بَ وَ بَ نَلْ لاه] (ع ق مرکب) میان من و خدا. بین خود و بین خدا. حقاً. براستی. (یادداشت مؤلف).

بینی و بینک.

[بَ وَ بَ نَ کَ] (ع ق مرکب) میان من و تو. بین من و تو. حقاً. راستی.

بینی ور.

[وَ] (اِ مرکب) نقابی که میپوشاند بینی را. (ناظم الاطباء).

بینیه.

[] (اِخ) دهی از دهستان ارنگه بخش کرج شهرستان تهران است. و ۱۸۵ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بی نی یو.

(اِ) نوعی نای انبان دارای دو نای. رجوع به بینی شود.

بیو.

[بَ] (اِ) عروس. (برهان). به این معنی بیوک هم آمده و در بختیاری بیک بهمین معنی است. رجوع کنید به بیوگ و بیوگان. (حاشیهء برهان چ معین). عروس مقابل داماد. (ناظم الاطباء). بمعنی عروس و بیوکانی یعنی عروسی و آن را ویو و بیوک نیز خوانند. (انجمن آرا) (از آنندراج) (از جهانگیری) : برهی گر کنی بفردی خو از حسود(۱) و خسور و ننگ بیو.سنائی. (۱) - ن ل: عثور، بمعنی عثرت و زلت.

بیو.

[بیوْ] (اِ) کرمکی باشد که جامهء پشمین و کاغذ را بخورد و ضایع کند. (برهان) (از جهانگیری) (ناظم الاطباء) (انجمن آرا) (از آنندراج). مصحف بید. (حاشیهء برهان چ معین). بید. پت. (یادداشت مؤلف): العث؛ بیو خوردن پشم را. عثه. (تاج المصادر بیهقی) : شهاب قلاووز تو دیو به به پشم زنخدانت در بیو به.پوربها. ز عدلش گرگ با صد حیله و ریو نهان گردد به پشم میش چون بیو.فخری. ز عنکبوت فلک رشته های آتش رنگ بتافت وز تف آن بر گلیم شب زد بیو.آذری || بمعنای ارژن که نام درختی است. رجوع به ارژن شود.

بیو.

[یُ] (اِخ)(۱) ژان باتیست (۱۸۶۲ - ۱۷۷۴ م.). فیزیکدان فرانسوی. اطلاعاتش وسیع بود و در پیشرفت ریاضیات و نجوم و تاریخ علم سهمی دارد. از ۱۸۰۰ م. استاد کولژ دو فرانس بود. قانون بیو در باب نور قطبیده معروفست. به اتفاق ساوار قانون معروف به قانون «بیو - ساوار» را در باب تأثیر جریان برق بر میدان مغناطیسی بیان نمود || پسرش ادوارد کنستان بیو (۱۸۵۰ - ۱۸۰۳ م.) چین شناس بود. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Biot.

بیوا.

[بی] (اِخ)(۱) بزرگترین دریاچهء ژاپن در جنوب هونشو. طولش حدود ۶۵ کیلومتر و عرضش ۳ - ۱۹ کیلومتر است. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Biwa.

بیوار.

[بی] (عـدد، اِ) بیور. (برهان). عدد ده هزار را گویند. (برهان) (آنندراج) (انجمن آرا) (از جهانگیری). ده هزار. (رشـیدی) : از همت تو کی سـزد آخر که بنـده را هر سال عشـر الف ز بیوار میرسد(۱). سـراج الدین سگزی. (۱) - ز بیـوار در این بیت دگرگون شـدهء دلیوار، دلیوال است که سـکه ای بوده است رایـج در هنـد. و جهانگیری لغت بیوار را برابر بیور دانسـته است. (مقالهء پروفسور نـذیر احمد در نامواره‌ء دکتر افشار ج ۲ ص۸۰۴).

بیوار.

[بَیْ] (اِخ) شـهر و قصـبهء نـاحیهء غرشسـتان اسـت کـه ولایـتی است بین غزنه و هرات و مرورود و غـور در وسـط کوههـا. (از معجم البلدان) (از مراصدالاطلاع).

بی وارث.

(ص مرکب) (از: بی + وارث عربی) آنکه ارث بر ندارد ||. کسی که اولاد نداشته باشد تا میراث وی را برند. (ناظم الاطباء ||). بی مالك و بی صاحب. (ناظم الاطباء).

بیوار کردن.

[بی کَ دَ] (مص مرکب)اجابت. (فرهنگ اسدی). برآوردن و قضا کردن حاجت و آرزو و مانند آن. (یادداشت مؤلف) : بامید رفتم بدرگاه او امید مرا جمله بیوار کرد. بهرامی (از فرهنگ اسدی). و در نسخه ای از اسدی بیواز کرد آمده است. رجوع به بیواز شود.

بیواره.

[بی رَ / رِ] (ص) غریب. (رشـیدی) (جهـانگیری). بی کس و غریب و تنهـا. (برهان) (انجمن آرا) (آننـدراج). غریب و تنها. (اوبهی). بی کس و غریب و اجنبی و بیگانه. (ناظم الاطباء) : بدو گفت کز خانه آواره ام از ایران یکی مرد بیواره ام.اسدی. بپرسـید کاین مرد بیواره کیست که گسـتاخیش سـخت یکبارگیست.اسدی. طالبی سرگشته ای آواره ای بینوائی بیدلی بیواره ای.شاه داعی ||. بی قدر و مرتبه و بی اعتبار. (برهان) (ناظم الاطباء). بی قدر و بی اعتبار. (آنندراج) (انجمن آرا ||). بیچاره. (اوبهی). درمانده و عاجز. (ناظم الاطباء).

بیواره.

[بی رَ / رِ] (اِ) چـوبی که بـدان گلـولهء خمیر نـان را تنـک سازنـد. (برهـان). وردنه و چـوبی که بـدان خمیر را تنـک سازنـد. (نـاظم الاطبـاء ||). قبول و اجـابت. (انجمن آرا). شایـد مصـحف بیواز باشـد بمعنی رد جواب. پتواز. پتواژ = پتواچـک. رجوع به مترادفـات کلمه شود.

بیواز.

[بی] (اِ) بیوازه. (انجمن آرا). پیواز. (رشیدی). شب پره که آنرا مرغ عیسی گویند و بعربی خفاش. (از برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). شپره که بتازی خفاش گویند. (رشیدی). مرغ عیسی باشد و آن را خر بیواز نیز گویند. شب پره. (جهانگیری). جانوریست که بشب برون آید و شب پرک و شبانور و شب یازه و مرغ عیسی نیز گویند. (شرفنامهء منیری). خفاش. (ناظم الاطباء). جعل گونه ایست از من چه، خر بیواز بود بمعنی قسم بزرگ این خفاش. (یادداشت مؤلف)(۱) : در جهان روح کی گنجد بدن کی شود بیواز هم فر همای.مولوی || اجابت. قبول و ایجاب، و در فرهنگ مولانا محمد کشمیری بمعنی پاسخ مرقوم است. (جهانگیری). اجابت. (صحاح الفرس). قبول و اجابت. (رشیدی). پاسخ و جواب. قبول و پسند || ساکن و آرام. (ناظم الاطباء). . (فرانسوی) (۱) - Chauve-souris

بیواز کردن.

[بی کَ دَ] (مص مرکب)اجابت کردن : بامید رفتم بدرگاه او امید مرا جمله بیواز کرد. بهرامی (از فرهنگ اسدی).

بیوازیدن.

[بی دَ] (مص) پاسخ دادن و قبول کردن عرض و درخواست را. (ناظم الاطباء).

بی واسطه.

[سِ طَ / طِ] (ص مرکب) (از: بی + واسطه عربی) بیوسیله و بیذریعه. (آنندراج). بدون میانجی. (ناظم الاطباء). رجوع به واسطه شود || بدون جهت و بدون سبب. (ناظم الاطباء). رجوع به واسطه شود.

بی والی.

(ص مرکب) (از: بی + والی) بی حاکم و استاندار || بدون حامی. بدون مربی. (ناظم الاطباء). رجوع به والی شود.

بیوان.

[بی] (اِ) اجازت و پروانگی. (آنندراج).

بیوان.

[بَ یَ] (اِخ) محلی است معروف به رأس البیوان و آن در یک میلی دریاچهء تنیس در مصر واقع است و آنجا لنگرگاه دریانوردان است که بطرف شام روند. (از معجم البلدان).

بی واهمه.

[هِ مَ / مِ] (ص مرکب) (از: بی + واهمه) بدون ترس. رجوع به واهمه شود || بدون التفات. (ناظم الاطباء).

بی وایگی.

[یَ / یِ گی] (حامص مرکب)عدم ضرورت و عدم لزوم و حاجت. (ناظم الاطباء). رجوع به بی وایه شود.

بی وایه.

[وایَ / یِ] (ص مرکب) (از: بی + وایه) بی ملجأ. بی پناه. (یادداشت مؤلف ||). بی ضرورت و بدون لزوم و حاجت. (ناظم الاطباء). شاید وای و وایه (وای + ه) صورتی باشد از «بای» ریشهء مضارع مصدر بایستن.

بیوباردن.

[یَ / یُو دَ] (مص) بلع کردن. اوباریدن. رجوع به اوباردن و اوباریدن شود : بدست ار بشمشیر بگذاردم از آن به که ماهی بیوباردم.رودکی. بود نیز چندانکه بی رنج و غم بیوبارد این کشتی ما بدم.اسدی. ایمن مشو از زمانه ایرا کو ماریست که خشک و تر بیوبارد. ناصرخسرو. همچو ماهی یکی گروه از حرص یکدگر را همی بیوبارند.ناصرخسرو. هر که پیش آیدش از خلق بیوبارد گر صغار آید یا نیز کبار آید.ناصرخسرو. گر آن ماهی که یونس را بیوبارید در دریا بیوبارد ترا چون او از این سفلی علا یابی. سنائی.

بیوباریدن.

[یَ / یُو دَ] (مص) اوباردن. اوباریدن. اوبردن. اوباشتن. ناجاویده فروبردن را گویند که بعربی بلع خوانند. صاحب برهان گوید بفتح ثانی هم آمده است که بر وزن شکم خاریدن باشد و این اصح است، چه در اصل این لغت باوباریدن بوده است همزه را به یا بدل کرده اند بیوباریدن شده است. و اوباریدن بفتح همزه بمعنی ناجاویده فروبردن و بلع کردن باشد. (برهان). فروبردن و بلعیدن. اوباریدن. و این در اصل باوباریدن بود. (از انجمن آرا) (از آنندراج). فروبردن. (از رشیدی). بلع کردن و ناجاویده فروبردن و اوباریدن. (ناظم الاطباء) : کسی کاعدای دین را تیغ تیزش بیوبارید او را گوی ثعبان.ناصرخسرو. نهنگی را همی ماند که گردون را بیوبارد چو از دریا برآید جرم تیره رنگ غضبانش. ناصرخسرو.

بیوباشتن.

[یَ / یُو تَ] (مص) اوباریدن. بلع کردن. اوباردن. اوباشتن. رجوع به اوباشتن شود : بجستی و نخجیر را بیدرنگ همانگه بیوباشتی چون نهنگ.اسدی. دو چندان که یک مرد برداشتی وی آسان بیکدم بیوباشتی.اسدی. به دُم رود جیحون بینباشتی به دَم ژنده پیلی بیوباشتی.اسدی.

بیوبردن.

[یَ / یُو بَ دَ] (مص) اوباردن و اوباشتن و اوباریدن. صاحب برهان بیوبرد را نیز مرادف این مصدر دانسته و نوشته است ماضی بیوباریدن است یعنی ناجاویده فروبرد و بلع کرد. و بمعنی مصدر هم آمده است که ناجاویده فروبردن باشد و در این لغت نیز همزه را به «یا» بدل کرده اند. همچو بانداخت که بینداخت شده. (برهان). رجوع به اوباریدن، اوبردن و بیوباریدن شود.

بیوبوشا.

(هزوارش، اِ) بلغت زند و پازند خیار بادرنگ را گویند. (انجمن آرا).

بیوبیو.

[یُ یُ] (اِخ)(۱) رودی بطول حدود ۳۷۰هزار گز که از کوههای آند در قسمت مرکزی شیلی سرچشمه گیرد و بجانب شمال غربی جاری میشود و به اقیانوس کبیر میریزد. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bio - Bio.

بیوپاری.

(سانسکریت، اِ) بازرگان و سوداگر و تاجر. (ناظم الاطباء).

بیوت.

[بُ] (ع اِ) جِ بَیْت. (منتهی الارب). خانه ها. رجوع به بیت شود (||. اصطلاح نجوم) دوازده قسمت فرضی منطقة البروج که ابتدا از طالع در خلاف جهت حرکت یومی شمرده میشوند. (خانهء اول، خانهء دوم، ... خانهء دوازدهم)، و در علم احکام نجوم اهمیت فراوان دارند. تقسیم منطقة البروج را به بیوت، تسویة البیوت و ابتدای تقسیمات را مراکزالبیوت نامند. طریق تقسیم این است که ابتدا بوسیلهء دایرهء افق و دائرهء نصف النهار، منطقة البروج را بچهار قسمت میکنند، و سپس هر یک از این چهار قسمت را به سه قسمت میکنند (تقسیم اخیر بطرق مختلف بعمل می آید). نقاط تقاطع دایرهء افق با دایرة البروج یکی طالع (بر افق شرقی) و دیگر سابع (مبدأ خانهء هفتم) یا غارب (بر افق غربی)، و نقاط تقاطع دایرهء نصف النهار با دایرة البروج یکی رابع (زیر افق) و دیگر عاشر (بالای افق) است. هر یک از چهارخانهء اول و چهارم و هفتم و دهم را که از چهار نقطهء مذکور آغاز میشوند و مدار احکام نجوم بر آنها است وتد میخوانند. (از دائرة المعارف فارسی). و نیز دربارهء بیوت دوازده گانه رجوع به التفهیم ص ۲۰۵ شود.

بیوت.

[بَیْ یو] (ع ص) شبینه. شب مانده. مانده از شب: ماء بیوت؛ آب شب مانده که سرد شده باشد. (لسان العرب) (اقرب الموارد). آب سرد و شبینه. (منتهی الارب). - بیوت السقاء؛ شیری که در شب دوشیده شده و در مشک نهاده و سرد شده باشد. (از لسان العرب) (از اقرب الموارد). شیر شب مانده در مشک. (منتهی الارب). - خبز بیوت بائت؛ نان شب مانده. مقابل نان تازه. (از لسان العرب) (از اقرب الموارد). نان شبینه. (منتهی الارب ||). کاری که کسی شب گذارد به اندیشهء آن. (منتهی الارب). امری که صاحبش به آن اهمیت دهد و شب را در اندیشهء آن بسر برد. (لسان العرب) (اقرب الموارد ||). هم بیوت؛ اندوهی که در دل ماند. (از لسان العرب).

بیوت.

(اِخ)(۱) شهری است واقع در جنوب غربی ایالت «مونتانا»ی ایالات متحدهء امریکا و ۳۳۲۵۱ تن سکنه دارد و بر بزرگترین نهشتهای معدنی (نقره، روی، منگنز و مخصوصاً مس) جهان قرار دارد. پس از کشف معادن طلا و نقره رونق گرفت و پس از کشف مس در حدود ۱۸۸۰ م. رونقش افزون شد. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Butte.

بیوت.

[بُ] (اِخ) بطنی است معروف به آل بیوت از خالد در حجاز، از هم پیمانهای آل فضل از اعراب شام. (معجم قبایل العرب).

بیوت.

(اِخ)(۱) لقب جان استوارت. (۱۷۱۳ - ۱۷۹۲ م.) نخست وزیر (۱۷۶۱ - ۱۷۶۳ م.) انگلستان از حزب توری. مورد اعتماد جورج سوم و پشتیبان هدفهای او در برتری پادشاه، از بین بردن قدرت ویگها و پایان دادن جنگ با فرانسه بود. مردم او را مسبب اعمال شاه میدانستند، از او ناراضی شدند. بعد از اعلان جنگ به اسپانیا (۱۷۶۲ م.) و انعقاد معاهدهء پاریس (۱۷۶۳ م.) که منفور مردم انگلستان بود ناچار کناره گیری کرد. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bute.

بیوتات.

[بُ] (ع اِ) جِ بیوت. ججِ بیت. (از منتهی الارب). رجوع به بیت شود ||. خاندانهای بزرگ. نجبا، یقال: هو من اهل البیوتات؛ او از خاندانی بزرگ است. (مهذب الاسماء) : پس دو سال بملك اندر بنشست (بهرام گور) و خواستهء پدر بدرویشان داد... شکرانهء خدای را که فتح خاقان بکرد و اهل بیوتات را و کسانی که ایشان را نعمتها بوده است و بازبستده است، آنها را خواسته بسیار داد. (ترجمهء طبری بلعمی). اول اهل بیوتات. (تاریخ قم ص۱۷۸). و نیز رجوع به الجماهر ص ۱۱ شود (||. اصطلاح نجوم) تقسیمات منطقة البروج. رجوع به بیوت شود : حکما و اهل نجوم را مثال داد تا طالع مسقط نطفه و محط رأس و کیفیت اشکال افلاك و کمیت حرکات سیارات و ماهیت اسباب و اوتاد ارباب و بیوتات و تسدیسات وتثلیثات و مقارنه و مقابلهء کواکب بر طریق ایقان و اتقان معلوم کردند. (سندبادنامه ص ۴۲ ||). خانه ها و عمارات دولتی. عمارات دولتی و ادارات دولت. (ناظم الاطباء ||). ابنیهء خاصهء پادشاه. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیوتات سلطنتی و تذکرة الملوك و شرح آن شود. - ادارهء بیوتات؛ ادارهء حفظ و تعمیر ابنیهء سلطنتی یا عمومی. (یادداشت مؤلف). - بیوتات سلطنتی؛ در دوران صفویه، کارگاههایی که ضروریات و حوایج دستگاه سلطنتی را تدارك و تهیه مینمود. بسیاری از این بیوتات مربوط به امور خانه بود، همچون مطبخ خانه و اياغی خانه و اصطبل و خیاط خانه، و بعضی از نوع کارخانه های دولتی امروز بود مانند شعرباف خانه و ضرابخانه و قورخانه. متصدی و مسئول ادارهء بیوتات سلطنتی را که گاه تعداد آن به ۳۲ میرسید ناظر بیوتات میگفتند. (دائرة المعارف فارسی).

بیوت النار.

[بُ تُنْ نا] (ع اِ مرکب) جِ بیت النار. آتشکده ها. آتشگاهها. رجوع به بیت النار شود.

بیوت النیران.

[بُ تُنْ نی] (ع اِ مرکب) جِ بیت النار. آتشکده ها. آتشگاهها. رجوع به بیت النار و حکمة الاشراق ص۱۹۷ شود.

بیوتهٔ.

[بَیْ یو تَ] (ع ص) سِنّ بیوتهٔ؛ دندان محکم که نیفتد. (از لسان العرب) (از منتهی الارب) (از اقرب الموارد).

بی وجدان.

[وِ / وُ] (ص مرکب) (از: بی + وجدان عربی) در تداول فارسی زبانان به معنی بی انصاف و بی مروت بکار رود. رجوع به وجدان شود.

بی وجود.

[وُ] (ص مرکب) (از: بی + وجود) غیرموجود و معدوم. (ناظم الاطباء). که وجود خارجی ندارد. رجوع به وجود شود ||. در تداول، دون و کمینه و پست و فرومایه و حقیر و خوار. (ناظم الاطباء ||). در تداول عوام، که انجام هیچ کاری نتواند: فلان آدم بی وجودیست؛ بی جربزه است و کاربر و مفید بحال همنوع نیست. (یادداشت مؤلف).

بی وجه.

[وَجْهْ] (ص مرکب) (از: بی + وجه عربی) که وجهی ندارد. که محلی ندارد. بی دلیل : و اگر بر وفق تصور خویش در آن تصرفی نمایند بلاکلام بی وجه و ناصواب افتد. (تاریخ رشیدی). رجوع به وجه شود.

بی وحشتیان.

[وَ شَ] (اِخ) نام طایفه ای است از ایلات کرد. رجوع به سنجابی شود.

بیو خوردن.

[بیوْ خوَرْ / خُرْ دَ] (مص مرکب) بید خوردن. بید زدن. تباه شدن پشمینه از کرم: عث؛ بیو خوردن پشم را. (تاج المصادر بیهقی). رجوع به بیو شود.

بیود.

[بُ] (ع مص) بید. بیاد. بواد. بیدودهٔ. هلاک گردیدن. (از منتهی الارب). هلاک شدن. (تاج المصادر بیهقی) (المصادر زوزنی) (دهار) (از اقرب الموارد). در لسان العرب چنین آمده است: باد الشی ء یبید بیداً و بیاداً و بیوداً و بیدودهٔ؛ انقطع و ذهب، و بادَ بیداً؛ اذا هلک ||. فرورفتن آفتاب. (از منتهی الارب): بادت الشمس بیوداً؛ غربت. (از اقرب الموارد) (از لسان العرب).

بیور.

[وَ] (عدد، ص، اِ) بیوار. در زبان پهلوی ده هزار بود. (فرهنگ اسدی). ده هزار. (برهان). (۱۰۰۰۰) بزرگترین عددیست که در اوستا نام برده شده. در پهلوی بیور، در اوستا باوار. (حاشیهء برهان چ معین)(۱). ده هزار و بیوراسب یعنی ده هزار اسب. (رشیدی). ده هزار. پیور. (جهانگیری). ده هزار است. (انجمن آرا) (آنندراج). ده هزار باشد بزبان پهلوی. (صحاح الفرس). رجوع به فرهنگ ایران باستان ص۳۱ و یشتها ج ۱ ص۲۹۱ شود. در برخی از اشعار بیوار نیز آمده است. رجوع به بیوار شود. مؤلف در یادداشتی در معنی بیور که ده هزار باشد تردید کرده و نوشته اند که در کفارهء گناهان در فرگرد چهاردهم وندیداد در پارهء ۵ - ۶ آمده است: «کشتن ده هزار مار بر روی شکم رونده و ده هزار سگ مار و ده هزار سنگ پشت و ده هزار وزغ دشتی و ده هزار وزغ آبی و ده هزار مور دانه کش و ده هزار مورچه و بدبو، ده هزار سرگین گردان و ده هزار مگس زشت» اگر این ده هزارها معنی کلمهء «بیور»

است از شارع دین بهی که همه جا آثار... راستی قریحه و سلامت ذوق در احکام او دیده میشود بسی عجیب است چه این کفارهء کشتن یک سگ آبی است (قضاعه) که شاید برای راندن آب قناتها مفید تصور شده است و عمر یک مرد شاید برای بعمل آوردن عشر این کفاره کافی نیست مگر آنکه بیور بمعنی عددی معقول باشد. و هم در یادداشتی دیگر نوشته اند اگر بیور بمعنی ده هزار باشد پس معنی بیت زیر چگونه خواهد بود : بود بیست شش بار بیور هزار سخنهای شایستهء غمگسار نبیند کسی نامهء پارسی نوشته به ابیات صدبار سی فردوسی (شاهنامه چ دبیرسیاقی ج ۵ ص۲۴۷۷). بدو ماندم این نامه را یادگار به شش بیور ابیاتش آمد شمار(۲). فردوسی. کجا بیور از پهلوانی شمار بود بر زبان دری ده هزار.فردوسی. سپه بود بیور(۳) سوی کارزار که بیور(۴) بود در عدد ده هزار.فردوسی. هنوزت سپاس اندکی گفته اند ز بیور هزاران یکی گفته اند.سعدی. و رجوع به بیوار شود (||. ا) گردکان و بادام و پسته که مغز آنها تیز و ضایع شده باشد. (برهان) (جهانگیری) (رشیدی) (ناظم الاطباء ||). فلفل فرنگی. (ناظم الاطباء). (۱) - پهلوی bevar اوستا ۲) .baevar) - ن ل: هزار. (۳) - ن ل: پیور. (۴) - ن ل: پیور.

بیور.

[وَ / بَ وَ] (اِخ) مخفف بیوراسب. نام ضحاک ماران و او را بیورسب میخوانده اند و بتخفیف بیور خوانند لیکن صاحب فرهنگ به این معنی بفتح اول و ضم ثانی آورده است. (برهان). بیورد. لقب ضحاک، چه ده هزار اسب بر درگاه او موجود بود. (رشیدی) (انجمن آرا). ضحاک تازی. (ناظم الاطباء). نام ضحاک. بیوراسب. (از جهانگیری) : نه من بیش دارم ز جمشید فر که ببرید بیور میانش به ار.فردوسی. چو نزدیک شد نزد جمشیدشاه یکی نام بنوشت بیور بگاه.فردوسی. و رجوع به پیورسپ شود.

بیورا.

[] (اِخ) قریه ای است واقع در یک فرسنگی شمال دالکی به فارس. (فارسنامهء ناصری).

بیوراسب.

[وَ اَ / بَ وَ] (اِخ) (از: بیور = ده هزار + اسب) لقب ضحاک بوده است چه ده هزار اسب بر درگاه او موجود بوده است. (از جهانگیری) (از غیاث) (از آنندراج) (رشیدی) (انجمن آرا) : افسانه شد حدیث فریدون و بیوراسب زان هر دو آن کدام بمخبر نکوتر است. خاقانی. کتف محمد ازدر مهر نبوتست بر کتف بیوراسب بود جای اژدها.خاقانی. تیر چون مار بیوراسب شده زو سوار اوفتاده اسب شده.نظامی. و رجوع به آک و ده آک، بیور، بیورسب، پیورسپ، بیوراسف، ضحاک، یشتها، فرهنگ ایران باستان صص ۱۴۵ - ۲۲۸ و التفهیم ص۲۵۴، ۲۵۷ شود.

بیوراسپ.

[وَ اَ] (اِخ) بیوراسب. رجوع به بیوراسب و مجمل التواریخ والقصص شود.

بیوراسف.

[وَ اَ] (اِخ) بیوراسب. رجوع به بیوراسب شود. برقی روایت کند از آن جمله که عجم در آن غلو کرده اند از وصف بیوراسف یکی آن است که گفته اند که بیوراسف زمین قاسانی را بازگردانید. (تاریخ قم ص ۷۵). و دیگر از وصف بیوراسف که عجم در او غلو کرده اند آن است که عجم می گویند که فریدون بیوراسف را در ریسمان بست. او ریسمان را بکشید و با ریسمان بگریخت.

افریدون در پی او برفت. او را یافت بموضعی که امروز برابر قم است و معدن نمک است.... و غایت او نمک شده و در معدن نمک گشته و نمک قم و حوالی از آنجاست. (تاریخ قم ص ۷۵). و رجوع به ترجمهء محاسن اصفهان ص۸۶ ، ۸۷ ، فارسنامهء ابن البلخی ص۱۱، ۳۴ ، ۳۵ ، مافروخی ص ۴۰، ۴۱، تاریخ کرد ص۱۱۵ و تاریخ گزیده ص۸۷ شود.

بیوران.

[ ] (اِخ) دهی است از دهستان کوهپایهء بخش نوبران شهرستان ساوه و ۱۴۵۷ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۱).

بیوراه.

[وَ] (اِخ) دهی است از دهستان دیزمار باختری بخش ورزقان شهرستان اهر است و دارای ۲۰۲ تن سکنه است. (فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۴).

بیوربروک.

[وِبْروک / بُروک] (اِخ)(۱) لقب ویلیام مکسول ایتکن (اولین بارون). (۱۸۷۹ م.) سیاستمدار و روزنامه دار انگلیسی، اصلاً کانادائی بوده و پیش از رفتن به انگلستان ثروت هنگفتی گرد آورد. از ۱۹۱۷ م. روزنامه های او (دیلی اکسپرس، سندی اکسپرس و ایونینگ ستاندارد) نظریات امپریالیستی او را با حرارت بسیار منتشر کرده اند. در دولت زمان جنگ چرچیل بر سر کار بود (۱۹۴۰ - ۱۹۴۵ م.). (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Beaver Brook.

بیورد.

[] (اِخ) نام مبارزی است که افراسیاب بمدد پیران ویسه فرستاد. (برهان). و او را باورد نیز می گفته اند. (انجمن آرا) (آنندراج). نام مبارزی است. (شرفنامهء منیری) : چو کاموس و منشور خاقان چین چو بیورد(۱) و چون شنگل پیش بین. فردوسی. (۱) - ن ل: فرطوس، و در این صورت شاهد نخواهد بود.

بیورد.

[وَ] (اِخ) نام یکی از سران سپاه یزدگرد اول : الان شاه و چون پهلوان سپاه چو بیورد و شکنان زرین کلاه.فردوسی.

بیورد.

[وَ] (اِخ) نام شهریست در خراسان مشهور به باورد. (برهان). به ابیورد اشتهار دارد و آن را باورد نیز خوانند. (جهانگیری). و رجوع به باورد و ابیورد شود.

بیوردی.

[وَ] (ص نسبی) منسوب است به ابیورد از شهرهای خراسان. (انساب سمعانی). و رجوع به ابیوردی شود.

بیورسب.

[وَ رَ / بَ وَ رَ] (اِخ) (از: بیور + سَب = اسب) ضحاک ماران را گویند، و وجه تسمیه اش آنکه پیش از پادشاهی ده هزار اسب داشته است و بزبان دری بیور بمعنی ده هزار باشد و او را به این اعتبار بدین نام میخوانده اند. و نام اصلی او بیور بر وزن صبور بوده. (برهان). رجوع به بیور و بیوراسب و سبک شناسی ج ۲ و بیوراسف شود : همی بیورسبش همی خواندند چنین نام بر پهلوی راندند.فردوسی.

بیورسپ.

[وَ رَ / بَ وَ رَ] (اِخ) بیوراسپ. ضحاک. رجوع به بیوراسب شود : همی بیورسپش همی خواندند چنین نام بر پهلوی راندند.فردوسی.

بیورنبارهٔ.

[یَ نَ رَ] (اِخ) در تداول عامه، بارنبارهٔ. شهرکی است از نواحی مصر در نزدیکی دمیاط واقع در ساحل رود اشموم میان بسراط و اشموم. (از معجم البلدان) (از مراصدالاطلاع) (از قاموس الاعلام ترکی ج ۲).

بیورنسون.

[یُرْ سُنْ] (اِخ)(۱) بیورنستیرنه. (۱۸۳۲ - ۱۹۱۰ م.) نویسندهء نروژی، بسبب درامها، داستانها و منظومه های حماسیش بعنوان بزرگترین شاعر و داستان نویس نروژی شناخته شد. و در درام نویسی پس از ایبسن، در درجهء اول قرار گرفت. از داستان های معروفش آرنه (۱۸۵۹ م.) و دختر ماهیگیر (۱۸۶۸ م.) و از درامهایش سیگورد سلمبه (۱۸۶۲ م.) و ورشکسته (۱۸۷۵ م.) است. جایزهء ادبی ۱۹۰۳ م. نوبل به وی اعطا شد. (دائرة المعارف فارسی). (۱) - Bjornson.

بیوز.

[بُ] (ع مص) بیز. هلاک گردیدن. (از منتهی الارب). و رجوع به بیز شود.

بیوز.

[بُ] (اِخ) دهی از دهستان باوی بخش مرکزی شهرستان اهواز است و ۱۱۲ تن سکنه دارد. (از فرهنگ جغرافیایی ایران ج ۶).

بی وزا.

[وَ] (اِ) گیاهی از تیرهء چتریان که دانه های آن معطر است و جوانه های آنرا در ترشی میکنند. (دائرة المعارف فارسی).

بیوزاء.

[بَ یَ] (اِخ) نام قریه ای بر ساحل فرات که قتل ابوالطیب متنبی در سال ۳۵۴ ه . ق. در آنجا واقع گردید. (از تاج العروس ذیل مادهء باز).

بی وزن.

[وَ] (ص مرکب) (از: بی + وزن) که وزن ندارد. که فاقد وزن است ||. که وقار و ارزش ندارد. مقابل گران سنگ : به بی وزنان بی وزنی دهم گنج زمین بر گاو گردون نالد از رنج.نظامی. رجوع به وزن شود.

بی وزنی.

[وَ] (حامص مرکب) حالت و کیفیت بی وزن : برآشفتم از سختی کارشان ز بی وزنی بیع بازارشان.نظامی. چو بی وزنیی باشد اندازه را بلندی کجا باشد آوازه را.نظامی. - حالت بی وزنی؛ (اصطلاح فضانوردی) حالت خروج از قوهء جاذبهء زمین. قرار گرفتن در حالتی که قوهء جاذبه از میان برود.

بیوزنیدن.

[یَ / یُو زَ دَ] (مص) رجوع به اوزنیدن شود.

بیوزیدن.

[دَ] (مص) یوزیدن. رجوع به یوزیدن شود.

بیوژندیدن.

[یَ / یُو ژَ دَ] (مص)اوژندیدن. افکندن. انداختن. رجوع به اوژندیدن شود.

بیوژنیدن.

[یَ / یُو ژَ دَ] (مص) اوژنیدن. اوژندیدن. افکندن. انداختن. رجوع به اوژنیدن شود.

بیوس.

[بَ] (اِمص) (اسم مصدر از بیوسیدن) طمع بچیزی از هر نوع که باشد. (برهان) (از آنندراج) (از انجمن آرا) (از فرهنگ اسدی) (از مهذب الاسماء). طبع داشتن بود بچیزی از هر نوع که باشد. (اوبهی). آز و حرص. (ناظم الاطباء). طمع ||. امید و امیدواری بچیزی از هر نوع که بوده باشد. (از برهان). امیدواری بچیزی. (انجمن آرا) (آنندراج). امید. (ناظم الاطباء). أمل. رجاء. (السامی فی الاسامی). امید و آرزو و از مصدر بیوسیدن و ریشهء بوی که بویه از آنست. (لغات شاهنامه): التأمیل؛ بیوسیدن و به بیوس افکندن. (مجمل اللغه ||). انتظار. (برهان) (اوبهی). توقع. (ناظم الاطباء). انتظار کردن به چیزی. (حاشیهء لغت فرس اسدی نخجوانی) :و هرچند که هوای وی از آن منقطع باشد دنیائی، آخر بیوس ثواب آن جهانی باشدش. (کشف المحجوب هجویری ص۱۲۷). ای پهلوان کامروا اختیار دین ای خلق را به بخشش و انعام تو بیوس. محمدبن همام شهاب الدین. کز این نامه هم گر نرفتی بیوس سخن گفتن تازه بودی فسوس.نظامی. رزم بر بزم اختیار مکن هست ما را بخود هزار بیوس.ابن یمین. با عقل کاردیده بخلوت شکایتی میکردم از نکایت گردون پرفسوس گفتم که(۱) جور اوست که اصحاب فضل را عمر عزیز میرود اندر سر بیوس.ابن یمین||. تواضع. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). خضوع و فروتنی. (ناظم الاطباء ||). چاپلوسی. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج). چاپلوسی. تملق. (ناظم الاطباء ||). خواهش. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج ||). نگرانی ||. شهوت. (ناظم الاطباء). (۱) - ن ل: ز.

بیوسا.

[بَ] (نف) صفت دائمی از بیوسیدن. بیوسنده. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیوسیدن و بیوسان و بیوسنده شود.

بیوسان.

[بَ] (نف) در حال انتظار و امیدواری. منتظر. مترصد. مترقب. امیدوار. (یادداشت مؤلف). مقابل نابیوسان : و مردن مفاجا، به سبب اندوه و بیم نابیوسان کمتر از آن باشد که از شادی بیوسان، از بهر آنکه حرکت روح به سبب شادی بسوی بیرون است و بسبب بیم و اندوه یافتن بسوی اندرونست. (ذخیرهء خوارزمشاهی). - نابیوسان.؛ رجوع به نابیوسان شود.

بیوسانیدن.

[بَ دَ] (مص) طمع کردن : خوبیّ و جوانی و توانایی زین شهر درخت تو بیوساند(۱). ناصرخسرو. (۱) - ن ل: بیوشاند، و درینصورت شاهد نخواهد بود.

بیوستن.

[تَ] (مص) استعفا کردن. (ناظم الاطباء).

بیوسندگی.

[بَ سَ دَ / دِ] (حامص)صفت و حالت بیوسنده. رجوع به بیوسنده شود.

بیوسنده.

[بَ سَ دَ / دِ] (نف) نعت فاعلی از بیوسیدن. تواضع و چاپلوسی کننده. (انجمن آرا) (آنندراج). متواضع. (ناظم الاطباء) : سگ بیوسنده گرگ درنده است سفله سالوس و لوس خرنده است.سنائی ||. امیدوار. (ناظم الاطباء ||). امیدوارشده. (برهان).

بیوسی.

[بَ] (حامص) انتظار. امید. أمل. رجوع به نابیوسی شود. - به بیوسی؛ انتظار بهی یا خوبی داشتن. امید نیکی داشتن : افسوس که دور به بیوسی بگذشت وان عمر چو جان عزیزم از سی بگذشت. انوری. به بیوسی از جهان دانی که چون آید مرا همچنان کز پارگین آید امید کوثری.انوری.

بیوسیدگی.

[بَ دَ / دِ] (حامص) کیفیت و حالت بیوسیده. رجوع به بیوسیده شود.

بیوسیدن.

[بَ دَ] (مص) (از: بیوس + یدن مصدری) امید داشتن. (برهان) (ناظم الاطباء). انتظار بردن. انتظار. چشم داشتن. چشمداشت. توقع.

ترصد. امید داشتن. أمل. تأمیل. (یادداشت مؤلف). تأمیل. (مجمل اللغة) : که بیوسد ز زهر طعم شکر نکند میل بی هنر به هنر(۱).عنصری. چه آن کز وی بیوسد مهربانی چه آن کز کور جوید دیده بانی. (ویس و رامین). چو تو مهر برادر را ندانی من از تو چون بیوسم مهربانی. (ویس و رامین). ای دل ز فلک چرا بیوسی آزرم هم با دم سرد ساز و با گریهء گرم.انوری. خدای تعالی ایمن کند ویرا از آنچه می ترسد و بدهد آنچه می بیوسند. (کیمیای سعادت). چون اعتماد بر فضل خدای تعالی است. داند که از جائی که نبیوسد رساند. و اگر نرساند از آن بود که خیرت وی در آن بود. (کیمیای سعادت ||). امیدوار گردیدن. امید بستن ||. طمع کردن. (برهان) (ناظم الاطباء). طمع داشتن. طمع بردن. (یادداشت مؤلف ||). چاپلوس بودن. (برهان) (ناظم الاطباء). و رجوع به بیوس شود. (۱) - در یادداشتی دو مصراع بیت مقلوب است.

بیوسیدنی.

[بَ دَ] (ص لیاقت) درخور بیوسیدن. مقابل نابیوسیدنی. رجوع به نابیوسیدنی شود.

بیوسیده.

[بَ دَ / دِ] (ن مف / نف) مترقب. منتظر. مقابل نابیوسیده. رجوع به بیوسیدن و نابیوسیده شود.

بیوش.

[بُ] (اِ) امید ||. فروتنی. کلمه در این دو معنی ممکن است دگرگون شدهء بیوس باشد ||. شنوایی. در این معنی ممکن است کلمه دگرگون شدهء نیوش باشد ||. خجالت از افلاس و تنگدستی. (ناظم الاطباء).

بیوشانیدن.

[بُ دَ] (مص) تواضع و فروتنی کردن فرمودن. (ناظم الاطباء). ممکن است دگرگون شدهء بیوسانیدن باشد.

بیوشی.

[] (اِخ) ابومحمد عبدالله بن محمد کردی شافعی بیوشی (۱۱۶۰ - ۱۲۲۱ ه . ق.). او راست: الکنایة حفیة لراغب الحفایة (در نجوم، منظوم). (از معجم المطبوعات).

بیوشیمی.

[بیُ] (فرانسوی، اِ)(۱)زیستشیمی. علمی است که در آن از تغییرات شیمیایی مواد آلی و غیرآلی بوسیلهء موجودات زنده و بصورت دقیقتر از عمل میان یاخته یا موجود زنده و محیط شیمیائی آن و تبدیل عناصر این محیط به نیازمندیهای زیستی خاص آن بحث میشود. به این ترتیب بیوشیمی یا زیستشیمی را میتوان حلقهء اتصالی میان شیمی آلی و فیزیولوژی دانست. یکی از مباحث آن تحقیق در دورهء گردش انرژی در موجودات زنده است. این انرژی از راههای گوناگون بدست می آید: گیاهان نور خورشید را مصرف میکنند. باکتریها ترکیبات شیمیائی ساده همچون امونیاک و گاز کربونیک را بکار میبرند و جانوران انرژی لازم را از مواد پیچیده تری که در گیاهان و جانوران دیگر موجود است میگیرند. انرژی آفتاب که از طریق ترکیبات گیاهی بمصرف خوراک جانوری

میرسد بدون اکسایش برای آن جانور قابل مصرف نیست و نیز جانوران قادر نیستند که ترکیبات گیاهی را مستقیماً در ساختن نسجهای خود بکار برند. باید مولکولهای پیچیدهء ترکیبات گیاهی (نیدراتهای کربون، چربیها، پروتئینها و غیره) را بشکنند و از این مولکولهای کوچکتر مولکولهای جدید درشت تری بسازند که مخصوص جانوران است. (از دائرة المعارف فارسی). , Biochemistry(فرانسوی) (۱) - Biochimie .(انگلیسی)

بیوض.

[بَ] (ع ص) دجاجهٔ بائضهٔ و بیوض؛ مرغ تخم گذار. ج، بُیض، بیض. (از منتهی الارب). خایه گر. بسیار خایه کننده. (زمخشری). حیوان که تخم نهد. که خایه کند. که بسیار خایه کند مثل مرغ و ماهی. مقابل ولود. (یادداشت مؤلف).

بیوض.

[بُ] (ع اِ) جِ بیضهٔ، به معنی تخم مرغ. بیض. بیضات. (منتهی الارب). رجوع به بیضهٔ شود.

بی وضعی.

[وَ] (حامص مرکب) (از: بی + وضع + ی) حالت بی وضع. صفت بی وضع. بداطواری. (آنندراج). بی ترتیبی. نداشتن آداب و اطوار نیک. (ناظم الاطباء).

بی وضو.

[وُ] (ص مرکب) (از: بی + وضو = وضوء) که وضو ندارد. که فاقد طهارت است : شبی همچو روز قیامت دراز مغان گرد من بی وضو در نماز.سعدی. که دانند در بند حق نیستی اگر بی وضو در نماز ایستی.سعدی. حافظ هر آنکه عشق نورزید و وصل خواست احرام طوف کعبهء دل بی وضو ببست.حافظ. رجوع به وضو شود.

بی وطن.

[وَ طَ] (ص مرکب) (از: بی + وطن) که وطن ندارد. آواره ||. در تداول عامه، دشنام گونه ای است.

بی وطنی.

[وَ طَ] (حامص مرکب) صفت بی وطن. آوارگی.

بیوطیقی.

[قا] (یونانی، اِ)(۱) کتاب نهم از کتب منطق و آن باب شعر است. (مفاتیح العلوم خوارزمی). انوطیقا، نیطوریقا مصحف این کلمه است. (یادداشت مؤلف). رجوع به ارغنون و ارسطو شود. (۱) - Poieticos.

بیوع.

[بُ] (از ع، اِ) جِ بیع. (این جمع در فرهنگهای معتبر عربی دیده نشد) : در بیوع آن کن تو از خوف غرار کز رسول آموخت سه روز اختیار.مولوی. و رجوع به بیع شود.

بیوع.

[بَ] (ع ص) رجل بیوع و بیع؛ نیک فروشنده. (لسان العرب). رجوع به بیع شود.

بی وعده.

[وَ دَ / دِ] (ص مرکب) (از: بی + وعده) که مدت معلوم نباشد. غیرمؤجل. مقابل مؤجل. (از یادداشت مؤلف ||). ناخوانده. (یادداشت مؤلف). که بی دعوت و سرزده به جایی رود. و رجوع به وعده شود.

بی وفا.

[وَ] (ص مرکب) (از: بی + وفا) که وفا ندارد. مقابل وفادار. مقابل باوفا. کسی که عهد و پیمان را بسر نبرد و دوستی را به آخر نرساند. (ناظم الاطباء). زنهارخوار. کسی که پای بند وفا نیست : با خردومند بی وفا بود این بخت خویشتن خویش را بکوش تو یک لخت. رودکی. [مردم ساردان] مردمانی اند شوخروی... و بی وفا و خونخواره. (حدود العالم). بدان ای پسر کاین جهان بی وفاست پر از رنج و تیمار و درد و بلاست.فردوسی. سه روز اندرین کار بگریست زار از آن بی وفا گردش روزگار.فردوسی. میان برادر به دو نیم کرد چنان بی وفا ناسزاوار مرد.فردوسی. برفت یار بی وفا و شد چنین سرای او خراب چون وفای او.منوچهری. سفله جهان بی وفاست ای بخرد با تو کجا بی وفا قرار کند.ناصرخسرو. که دنیا حریف دغا است و زمانه دوست بی وفاست. (قصص الانبیاء ص ۲۴۱). یکعهد کن این دو بی وفا را یکدست کنی چهار پا را.نظامی. نیفتاد آن رفیق بی وفا را که بفرستد سلامی خشک ما را.نظامی. داد مرا روزگار مالش دست جفا با که توانم نمود نالش از این بی وفا.خاقانی. جهان را ندیدم وفاداریی نخواهد کس از بی وفا یاریی.سعدی. من پیر سال و ماه نیم یار بی وفاست بر من چو عمر می گذرد پیر از آن شدم. حافظ ||. بی حقیقت ||. غدار. (ناظم الاطباء). غدور. غادر. غدیر. غدارهٔ؛ زن بی وفا. (منتهی الارب). شوخ چشم : مرا اندرین کار یاری کنید بر این بی وفا کامکاری کنید.فردوسی. ولیکن چو بد ز اختر بی وفاست چه گویم که امروز روز بلاست.فردوسی. بدو گفت کاینک سر بی وفا مکافات سازم جفا را جفا.فردوسی. که کرد آنچه کردی تو ای بی وفا ببینی کنون زخم تیغ جفا.فردوسی. بدو دوک و پنبه فرستد نثار تفو بر چنین بی وفا شهریار.فردوسی. بی وفا هست دوخته به دونخ بدگهر هست هیزم دوزخ.عنصری. از ایشان غافل و طبع بی وفای روزگار از ایشان بی خبر. (سندبادنامه ص ۱۲۱). چه نیکی طمع دارد آن بی وفا که باشد دعای بدش در قفا.سعدی||. ناسپاس. نمک بحرام. (ناظم الاطباء) : هرچه بمن رسیده بود... خوش گشت که این کافرنعمت بی وفا را فروگرفتند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۹). و آن غلامان بی وفا را که آن ناجوانمردی کردند بسیار بنواختند و امیری ولایت و خرگاه دادند. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۶۴۳ ||). ناپایدار. (ناظم الاطباء).

بی وفایی.

[وَ] (حامص مرکب) صفت بی وفا. بدعهدی. (ناظم الاطباء). مقابل باوفائی و وفاداری. زنهارخواری. (یادداشت مؤلف) : که دانست از تو مرا دید باید بچندان وفا اینهمه بی وفایی.فرخی. هر روز جهان به جانربایست انصاف ده این چه بی وفاییست.نظامی. چون کز تو وفاست بی وفایی پیش تو خطاست بی خطایی.نظامی. شد دشمن تو ز بی وفایی چون بازبرید از آشنایی.نظامی. بخوبان دل مده

حافظ ببین آن بی وفاییها که با خوارزمیان کردند ترکان سمرقندی. حافظ. نمی خورید زمانی غم وفاداران ز بی وفایی دور زمانه یاد آرید.حافظ. مگر که لاله بدانست بی وفایی دهر که تا بزاد و بشد جام می ز کف ننهاد. حافظ || ناسپاسی || غدر و خیانت || ناپایداری. (ناظم الاطباء).

بی وفایی کردن.

[وَ کَ دَ] (مص مرکب)عهدشکنی کردن. عهدشکنی. مقابل وفاداری کردن : چنین با پدر بی وفائی کنم ز مردی و دانش جدایی کنم.فردوسی. نه من با پدر بی وفایی کنم نه با دهر من آشنایی کنم.فردوسی. و ناچار چنین باید باشد که بدعهدی و بی وفایی کردیم تا کار کجا رسد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۰). بی وفایی چرا کرد و خدای را عز و جل چرا فروخت. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۵۶). همی ترسید کز شوریده رائی کند ناموس عدلش بی وفایی.نظامی. یار با ما بی وفایی میکند بیگناه از ما جدایی میکند.سعدی. دل خویش را بگفتم چو تو دوست میگرفتم نه عجب که خوبرویان بکنند بی وفائی. سعدی || خیانت و غدر کردن. ||ناسپاسی کردن.

بیوفتادن.

[دَ] (مص) افتادن. افتیدن. اوفتادن. رجوع به افتادن و مترادفات آن شود. - از پای بیوفتادن؛ از پای افتادن. زمین گیر شدن. ناتوان گشتن : بیوفتادم از پای و کار رفت از دست ز کامرانی ماندم جدا و ناز و نعیم.سوزنی. - شمشیر از گردن کسی بیوفتادن؛ از قتل نجات یافتن : پس هر کس این سخن بگفت مسلمان شد و از کفر بیرون آمد و خون او بسته شد و شمشیر از گردن او بیوفتاد. (ترجمهء تفسیر طبری).

بیوفیزیک.

[یُ] (فرانسوی، اِ)(۱)زیست فیزیک. تحقیق در دستگاههای زنده بر اساس اصول علم فیزیک و بوسیلهء روشهای آن. از کارهای اولیه در بیوفیزیک (زیست فیزیک) تحقیقات ی. ر. فون مایر را دربارهء قانون بقای انرژی در موجودات زنده، و پژوهشهای ه . فون هلمهولتس را دربارهء ساز و کار دیدن و شنیدن در قرن ۱۹ م. نام باید برد. با بسط فیزیک اتمی و هسته ای و مهندسی الکترونیک در قرن ۲۰ م. وسائل دقیق و تازه ای پیدا شد که راه تحقیق را در اعمال زیستی هموارتر ساخت. قسمت مهمی از تحقیقات بیوفیزیکی (زیست فیزیکی) در دههء سوم قرن ۲۰ م. پس از آن پیدا شد که ه . ج. مالر ثابت کرد که اشعهء ایکس با ایجاد تغییراتی در ژنها میتواند توارث را تغییر دهد. اتمهای رادیو اکتیو مخصوصاً وسیلهء ارزنده ای برای تحقیقات بیوفیزیکی (زیست فیزیکی) بشمار میروند. (از دائرة المعارف فارسی). , Biophysics(فرانسوی) (۱) - Biophysique .(انگلیسی)

بیوقان.

[بِ] (اِخ) از قرای سرخس است. (از معجم البلدان). رجوع به مراصدالاطلاع و مرآت البلدان ج ۱ ص۳۲۷ شود.

بیوقانی.

[بِ] (ص نسبی) منسوب به بیوقان و عده ای بدان منسوبند ازجمله ابونصر احمدبن ابی علی عبدالکریم بیوقانی سرخسی متوفی ۴۶۶ ه . ق. (از معجم البلدان). و نیز رجوع به انساب سمعانی شود.

بی وقت.

[وَ] (ص مرکب) (از: بی + وقت) بی هنگام. (آنندراج). بی گاه. بی موقع. نابهنگام. نابگه : همچنان خرد نه ای تو که ندانی بد و نیک ناز بی وقت مکن وقت همه چیز بدان. فرخی. گر چه مویت سپید شد بی وقت سال عمرت هنوز نوروز است.خاقانی. خشم بیش از حد وحشت آرد و لطف بی وقت هیبت برد. (گلستان). - بی وقت آمدن باران؛ نه بهنگام آمدن. در غیر موسم آمدن : آورده اند که عقل و درایت او تا بجایی بود که حراث مصر شکایت آوردندش که پنبه کاشته بودیم بر شاطی نیل و باران بی وقت آمد و تلف شد. گفت پشم بایستی کاشتن. (گلستان). - بی وقت خواندن؛ نابهنگام خواندن، و به اعتقاد قدما مرغی را که بی وقت می خواند باید سر برید : کمین سازند اگر بی وقت رانی سر اندازند اگر بی وقت خوانی.نظامی. نبینی مرغ چون بی وقت خواند بجای پرفشانی سر فشاند.نظامی. - خندهء بی وقت؛ خنده ای که به موقع نباشد. خندهء بیهوده : خنده چو بی وقت گشاید گره گریه از آن خندهء بی وقت به.نظامی. - روز بی وقت شدن؛ به غروب نزدیک گشتن. وقت گذشتن. شب نزدیک آمدن. (یادداشت مؤلف). - کار بی وقت؛ کار که نه در موقع خود باشد. کارها را بوقت باید جست کار بی وقت سست باشد سست. (از سندبادنامه). - مرغ بی وقت؛ خروسی که نه بهنگام خواند و قدما معتقد بودند خروسی را که نه بوقت خواند باید سر برید : مرغ بی وقتی سرت باید برید عذر احمق را نمیباید شنید.مولوی.

بیوقتی.

[وَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بیوقت. رجوع به بی وقت و بیوقتی شدن شود.

بیوقتی شدن.

[وَ شُ دَ] (مص مرکب) در تداول زنان، پری زده شدن. بگزند پریان و جنیان دچار شدن. آسیب از جن رسیدن بکسی. آسیب یافتن از جن و پری. از جن مضرت یافتن. مضرت رسیدن از جن و پری. از پریان آسیب دیده بودن. و آن را بیشتر وقتی گویند که بر بعضی از بشره بی علتی ظاهری سرخی یا سیاهی غیرمعتاد پیدا آید و گلهای سرخ بر بشرهء زنان ظاهر گردد چون جای نشکنج و آن را زنان عامی اثر نشگون جن دانند. پدید آمدن سیاهی در تن. (یادداشت مؤلف ||). مصروع شدن. حمله ای شدن. مبتلا به حملات عصبی یا صرعی و امثال آن گردیدن. (یادداشت مؤلف).

بی وقر.

[وَ] (ص مرکب) (از: بی + وقر) بی اعتبار و بی تمکین. (آنندراج). بی اعتبار. (ناظم الاطباء ||). سبک. جلف. (ناظم الاطباء). بی وقار. و رجوع به وقر شود.

بی وقوف.

[وُ] (ص مرکب) (از: بی + وقوف) بی آگاهی. بی علم ||. نادان. ناآزموده کار. (ناظم الاطباء). بی اطلاع : و هرکه بی وقوف در کاری شروع نماید همچنان باشد که گویند... (کلیله و دمنه). و رجوع به وقوف شود.

بیوک.

[بُ] (اِ) بمعنی عروس، امروز هم در مازندران متداول است، چنانکه زن نوشوی کرده را گاهی بیوکِ آقا و گاه عروس آقا گویند. (یادداشت مؤلف). - نوبیوک؛ نوعروس : بس عزیزم بس گرامی سال و ماه(۱) اندرین خانه بسان نوبیوک(۲).رودکی (||. ترکی، اِ) کلمهء ترکی است بمعنی بزرگ و مجازاً رئیس و کدخدا و ریش سفید. (یادداشت مؤلف) : ای بیوک ابه و کیخای ده دبه آوردم بیا روغن بده.مولوی. (۱) - ن ل: شادباش. (۲) - ن ل: بیوگ.

بیوک آرا.

[بُ] (نف مرکب) مشاطه. عروس آرا. (یادداشت مؤلف).

بیوک آرای.

[بُ] (نف مرکب)عروس آرای. مشاطه. (یادداشت مؤلف).

بیوک آرایی.

[بُ] (حامص مرکب)عروس آرایی. مشاطگی.

بیوکان.

[بُ] (اِ) عروس. (یادداشت مؤلف). پیوگان. رجوع به بیوگان شود.

بیوکانی.

[بُ] (حامص) بیوگانی. پیوگانی. عروسی بود بلغت خراسانی. (اوبهی). عروسی. (یادداشت مؤلف). رجوع به بیوگانی شود||. عرس. ولیمهء عرس. (یادداشت مؤلف).

بیوکندن.

[یَ / یُو کَ دَ] (مص مرکب)بیوگندن. اوکندن. افکندن. بیفکندن. (یادداشت مؤلف) : چون بچهء کبوتر منقار سخت کرد هموار کرد موی و بیوکند موی زرد. ابوشکور. رجوع به اوکندن و مترادفات کلمه شود.

بیوکنن.

[کَ نَ] (اِخ)(۱) جیمز یا جیمز بوکنن. (۱۷۹۱ - ۱۸۶۸ م.) پانزدهمین رئیس جمهور (۱۸۵۷ - ۱۸۶۱ م.) دمکرات ایالات متحدهء امریکا. سناتور و وزیر خارجه نیز بود. (از دائرة المعارف فارسی). (۱) - Buchanan.

بیوگ.

[بَ] (اِ)(۱) پیوگ. بُیوک. عروس. (اسدی) (برهان) (جهانگیری) (آنندراج). عروس. مقابل داماد. (ناظم الاطباء). عروس بود بلغت خراسانی. (اوبهی). عروس، نسبت به داماد و نسبت به مادر شوهر و پدرشوهر. (یادداشت مؤلف) : بسا که مست درین خانه بودم و

شادان چنانک جاه من افزون بد از امیر و بیوگ(۲). رودکی. همه(۳) ساز عروسی کرده شهرو بیوگش(۴) ویسه و داماد ویرو. (ویس و رامین از جهانگیری و سروری). زن ویرو بود شایسته خواهر بیوگ من بود بایسته دختر. (ویس و رامین از جهانگیری). - نوبیوگ؛ نوبیوک. نوعروس : بس عزیزم بس گرامی شاد باش اندرین خانه بسان نوبیوگ(۵).رودکی. (۱) - بیو، سانسکریت vadhu (عروس)، اوستا vadh + upa (ازدواج کردن). (حاشیهء برهان چ معین). (۲) - در بعضی نسخ بجای بیوک ملوک آمده و مؤلف در یادداشتی ذیل این بیت نویسد کلمهء ملوک جمع ملک را عطف بر امیر کردن از فصاحت رودکی دور است. اگر بیوگ خوانده شود این عیب در کار نیست. (۳) - ن ل: بسی. (۴) - در این شاهد و شاهد بعد در ویس و رامین چاپ هند بیوک با کاف تازی آمده است. (از یادداشت مؤلف). (۵) - با گاف فارسی بر حسب ضبط اسدی چاپ پاول هورن و نسخهء نخجوانی است و من گمان میکنم این عروس عروس متداول عرب باشد اعم از داماد و زن تازه شوی کرده. (یادداشت مؤلف).

بیوگان.

[بَ] (اِ) پیوگان. عروس : بیک جا بر(۱) بیوگان(۲) و خسوران بیوگان دختران داماد پوران. (ویس و رامین از جهانگیری). رجوع به پیوگان شود. (۱) - ن ل: در او خرم. (۲) - در ویس و رامین چاپ هند: بیوکان. (از یادداشت مؤلف).

بیوگان.

[وَ / وِ] (اِ) جِ بیوه، بمعنی زن شوی مرده : ستمدیده را دادبخشی کنی شب بیوگان را درخشی کنی.نظامی. و رجوع به بیوه شود.

بیوگانی.

[بَ] (حامص) پیوگانی. عروسی. (حاشیهء لغت فرس اسدی) (اوبهی). عروسی و نکاح. (ناظم الاطباء). صاحب برهان نویسد: «عروس» را گویند چه بیوگ بمعنی عروس باشد. اما ظاهراً «عروسی» باید خواند و عروس سهو مطبعی است. (یادداشت لغتنامه). شادی. کتخدایی، که آنرا در ترکی طوی گویند. (غیاث) : ساخت آنگه یکی بیوگانی هم بر آیین و رسم یونانی.عنصری. - جشن بیوگانی؛ جشن عروسی. (ناظم الاطباء).

بیوگندن.

[یَ / یُو گَ دَ] (مص) بیوکندن. اوکندن. بیفکندن. بر وزن و معنی بیفکندن در همهء معانی چه در لغت فارسی «فا» به «واو» تبدیل گردد. (برهان). بیفکندن. (جهانگیری) (از انجمن آرا) (از آنندراج) : چون بچهء کبوتر منقار سخت کرد هموار کرد موی و بیوگند موی زرد. بوشکور (از لغت فرس اسدی). بعضی از خراج و رسوم از مردم بیوگند و لشکری گران به روم فرستاد. (فارسنامهء ابن البلخی). یکی ده هزار درم بنزدیک ابراهیم ادهم (ره) آورد نپذیرفت الحاح بسیار به او نمود که شاید بپذیرد، گفت خواهی که بدین مقدار نام خویش را از دیوان فقر بیوگنم هرگز این نکنم. (کیمیای سعادت، اصل چهارم از رکن منجیات در فقر). رجوع به اوکندن و اوگندن شود.

بیوگی.

[وَ / وِ] (حامص) حالت و چگونگی بیوه. بی زنی و بی شوهری. (ناظم الاطباء). ثیوبهٔ. (منتهی الارب). و رجوع به ثیوبهٔ شود.

بیولوژی.

[یُ لُ] (فرانسوی، اِ)(۱)معرفة الحیات. رجوع به زیست شناسی شود. (۱) - Biologie.

بیولی.

(اِ) نام درختی است که در جنگلهای مازندران موجود میباشد. برای کاغذسازی مفید است. (یادداشت مؤلف).

بیولیدن.

[بُ دَ] (مص) امید داشتن ||. اعتماد کردن ||. ملاحظه کردن. (ناظم الاطباء).

بیوم.

[بَیْ یو] (اِخ) نام قریه ای است در مصر. (دائرة المعارف فارسی).

بیومی.

[بَیْ یو] (اِخ) علی بن حجازی بن محمد خلوتی نقشبندی. مؤسس طریقت بیومیه. رجوع به علی بیومی و بیومیة شود.

بیومی.

[بَیْ یو] (اِخ) محمد افندی بیومی. (۱۲۶۸ ه . ق.) ریاضیدان مصری، وی در نخستین هیأت علمی بسال ۱۲۴۱ ه . ق. از طرف حکومت مصر به فرانسه رفت و پس از نه سال توقف در فرانسه بسال ۱۲۵۰ ه . ق. بمصر بازگشت و در مدرسهء مهندسی بولاق در قاهره به تدریس آغاز کرد و به اتفاق رفاعه بک بترجمهء کتابهای تاریخی و جغرافیایی پرداخت. او راست: ثمرة الاکتساب (در علم حساب). جامع الثمرات (در مثلثات). الجبر و المقابله. و میکانیک و هندسهء توصیفی. (از معجم المطبوعات العربیة).

بیومی.

[بَیْ یو] (اِخ) محمد بن محمد بیومی معروف به ابوعیاشه دمنهوری شافعی. او راست: خلاصهء المختصرات در فرائض، والمناسخات (در مذاهب اربعه). (از معجم المطبوعات العربیة).

بیومی.

[بَیْ یو] (اِخ) محمد بیومی نیلوی مقری. او راست: برهان التصدیق فی الرد علی مدعی التلفیق (در قراآت). (از معجم المطبوعات العربیة).

بیومیة.

[بَیْ یو می یَ] (اِخ) طریقتی است که مؤسس آن علی بن حجازی بن محمد بیومی (۱۱۰۸ ه . ق.) بوده و خود از پیروان طریقهء قادریه بوده است و این فرقه در جده و مکه و فرات و سند تکایایی دارد و تکیهء اصلی آنان در قریه ای نزدیک شهر قاهره است و

ذکر پیروان این طریقت «یا الله» است با فرود آوردن سر و گذاردن دستها بر روی سینه هایشان. (دائرة المعارف فارسی).

بیون.

[بَ] (اِ) مخفف ابیون، افیون. (حاشیهء برهان). پیون. (حاشیهء فرهنگ اسدی نخجوانی). اپیون. افیون. (برهان) (مجمع الفرس) (اوبهی).

بیون.

[بُ] (ع اِ) جِ بین. (منتهی الارب). رجوع به بین شود.

بیون.

[بَ] (ع ص، اِ) چاه فراخ دورتک. (منتهی الارب) (از اقرب الموارد). چاه دورفرود. (مهذب الاسماء). چاههای عمیق وسیع. (برهان). گاوچاه. (یادداشت مؤلف).

بیون.

[بُ] (ع مص) بین. بیون. بینونهٔ. بمعنی بین مصدری است. (از منتهی الارب). رجوع به بین شود.

بیونانی.

[] (اِخ) تیره ای از ایل گوران کرد ساکن کرمانشاه. رجوع به گوران شود.

بیونج.

[وَ] (اِخ) از محالات بلوک محال هفتگانهء ولایات خمسهء فارس. حد شمالی قصبهء فرک، جنوب و غربی لارستان و شرقی طارم. (از فارسنامهء ناصری).

بیونجی.

[وَ] (ص نسبی) از مردم بیونج. از سرزمین بیونج. رجوع به ایل کرند شود.

بیوند.

[وَ] (اِ) غدر. بی وفایی. (از برهان) (از انجمن آرا) (از آنندراج). خیانت. فریب و حیله. (ناظم الاطباء).

بیوند.

[وَ] (اِخ) نام قبیله ای از قبائل لر است. رجوع به تاریخ گزیده ص۵۳۹ شود.

بیونیج.

[وَ] (اِخ) دهی از دهستان بخش کرند شهرستان شاه آباد کرمانشاه است و ۱۳۰۰ تن سکنه دارد. رجوع به جغرافیای غرب ایران ص ۱۶۱ و دایرهٔ المعارف فارسی شود.

بیوارن.

[یُ رِ] (اِخ)(۱) ژاک نیکولا. (۱۷۵۶ - ۱۸۱۹ م.) انقلابی فرانسوی که در انقلاب فرانسه فعالیت داشت و عضو کنوانسیون و کمیتهء امنیت عمومی بود. برضد دانتون و سپس بر ضد روبسپیر توطئه کرد. پس از سقوط روبسپیر به گویان فرانسه تبعید شد (۱۷۹۵ م.). ناپلئون اول او را عفو کرد اما بیو نپذیرفت و در تبعید بماند و در (۱۸۱۶ م.) به هائیتی گریخت. (از دائرهٔ المعارف فارسی). (۱) - Billaud Varenne.

بیوه.

[وَ / وِ](۱) (ص) غریب. تنها. (برهان) (انجمن آرا) (آنندراج ||). زنی را گویند که شوهرش مرده باشد یا او را طلاق داده باشد. (از برهان) (از ناظم الاطباء). زنی که شوهرش مرده باشد. (از انجمن آرا) (آنندراج) (شرفنامه منیری). زن بی مرد. زن که شوی داشته و شوی او بمرده یا او را طلاق داده بود. زن از شوی بجا مانده. آن زن که شوی ندارد اما از پیش داشته است. ثیب. ارملهٔ. ایم. کالم. مقابل دوشیزه. (یادداشت مؤلف) : سه دیگر به نیکان ببخشید سیم زن بیوه و کودکان یتیم.فردوسی. جور بر بیوه و یتیم خود مکن ای ستمگر بر تن بیوه و یتیم.ناصرخسرو. خورشید خسروان که جهان را ز عدل او همچون چراغ بیوه به هر خانه کدخدای. سوزنی. کیست فلک پیر شده بیوه ای چیست جهان دردزده میوه ای.نظامی. تنگدستان ز من فراخ درم بیوگان سیر و بیوه زادان هم. نظامی (هفت پیکر ص۳۳۹). ستمدیده را دادبخشی کنی شب بیوگان را درخشی کنی.نظامی. باغ خود را نچیده گل بیوه برد سرهنگش ایزم و میوه.اوحدی. نیم شب کرد بر کریوه رود دزد بر بام طفل و بیوه رود.اوحدی. در دین موسی چنین بوده است که چون کسی را اجل محتوم فرارسد و نسلی از او باقی نماند و زوجه اش یائسه نشده باشد برادرش زوجهء او را بحبالهء نکاح خود درآورد و دو اثر بر این مطلب مترتب بود یکی آنکه اموال و املاک میت از بین نمیرفت و دیگر اسم وی باقی میماند. (از قاموس کتاب مقدس). ||مردی که زنش مرده باشد. (از برهان) (ناظم الاطباء) (شرفنامهء منیری). گاه در مرد از زن مانده نیز اطلاق کنند. مرد بی زن. (یادداشت مؤلف). (۱) - در سکندری و مؤید بفتح نوشته و صاحب مدار گفته که بکسر صحیح است. (غیاث).

بیوه.

[وَ / وِ] (اِ) دارویی است که برگ آن ببرگ کَبر ماند اما خار ندارد و ثمر آن به خیار شباهت دارد لیکن کوچکتر از آن باشد و آن را بعربی قثاءالبری خوانند و قثاءالحمار همان است. (برهان). دارویی شبیه به خیار که بتازی قثاءالحمار گویند. (ناظم الاطباء). نام داروئی است که برگ آن ببرگ کبر ماند اما خار ندارد و ثمر آن به خیار شباهت دارد لیکن کوچکتر از آن باشد. (آنندراج).

بیوه زاد.

[وَ / وِ] (ص مرکب، اِ مرکب) از بیوه زاده. یتیم. کودکی که پس از مرگ پدر به هنگام بیوگی مادر متولد شود: تنگدستان ز من فراخ درم بیوگان سیر و بیوه زادان هم.نظامی.

بیوه زن.

[وَ / وِ زَ] (اِ مرکب) زن بیوه و بی شوهر که طُل نیز گویند. (ناظم الاطباء). بیوه. کالم : از خون چشم بیوه زنان لعلش ز اشک یتیم آن در شهوارش.ناصرخسرو. ای بسا رایت عدوشکنان سرنگون از دعای بیوه زنان. (از المضاف الی بدایع الازمان ص۳۶). میان بیوه زنان و ارباب نعمت و جاه سویتی بانصاف ظاهر گشت. (ترجمهء تاریخ یمینی ص۴۳۹). ای هنر از مردی تو شرمسار از هنر بیوه زنی شرم دار.نظامی. شنیدم که بیوه زنی دردمند همی گفت و رخ بر زمین مینهاد.سعدی. نبودی بجز آه بیوه زنی اگر برشدی دودی از روزنی.سعدی. لذت انگور زن بیوه داند نه خداوند میوه. (گلستان). بیوه زن دوک رشته در مهتاب کرده بر خود حرام راحت و خواب.اوحدی. آه آتش زای من با باد استغنای او چون چراغ بیوه زن(۱) بر رهگذار صرصرست. یغما. (۱) - چراغ بیوه زن در کم نوری معروف است.

بیویط.

[بَ] (اِخ) از قرای بصره در بحیرهٔ (این قریه بنام بویط خوانده نشده است). (از معجم البلدان).

بیه.

[بَیْهْ] (ع مص) دانستن. واقف گردیدن: باه له بیهاً. (از منتهی الارب) (از ناظم الاطباء).

بیه.

[بَیْهْ] (اِخ) یا روستائی بیه. ناحیتی است بخراسان که قصبهء آن سبزوار است. (حدود العالم). ظاهراً صورتی از بیهه (= بیهق) یا دگرگون شدهء آن کلمه باشد.

بیه.

[ ] (اِخ) ولایتی است از هندوستان که قمرالدین کرمانی داشته بود. رجوع به تاریخ جهانگشای جوینی ج ۱ ص۱۱۲ شود.

بیه پس.

[یَ پَ] (اِخ) قسمت غربی سرزمین گیلان آن سوی رودیان. مقابل بیه پیش یا این سوی رودیان. یکی از دو قسمت سابق سرزمین گیلان. قسمت شرقی سفیدرود را بیه پیش می گفتند و مرکزش لاهیجان بود و قسمت غربی را بیه پس و مرکزش رشت بود. بیه در لغت محلی بمعنی رود است. (دائرهٔ المعارف فارسی). آن سوی رودیان. (یادداشت لغتنامه). و رجوع به تاریخ مغول ص۳۱۲ شود.

بیه پیش.

[یَ] (اِخ) نام قدیم قسمتی از گیلان که شامل لاهیجان و نواحی آن میشده و سفیدرود فاصل میان آن دو قسمت بوده که قسمت دیگر را بیه پس میگفتند. این سوی رودیان. (یادداشت لغت نامه). رجوع به بیه پس شود.

بیهدگی.

[هُ دَ / دِ] (حامص مرکب) مخفف بیهودگی. حالت و چگونگی بیهوده. یاوگی. بطلان. عدم حقانیت : گوش نبودم بکار بیهدگی

کرد بیهدگی ناید از مهیمن قهار.ناصرخسرو.

بیهده.

[هُ دَ / دِ] (ص مرکب) مخفف بیهوده. باطل باشد و ناحق. ضد هده. (لغتنامهء اسدی). ناحق. باطل. یافه. خله. هزل. لاطائل. ترهه. بی سبب و جهت و علت. (برهان) : نه همی بیهده دارند مر او را همه دوست نکند مهر کس اندر دل کس خیره اثر. فرخی. از همه خلق دل من سوی او دارد میل بیهده نیست پس آن کبر که اندر سر اوست. فرخی. گوییم کعبه ز بالای سرت کرد طواف این چنین بیهده پندار مپندار مراد.خاقانی. سکندر بدو گفت چندین ملاف مران بیهده پیش مردان گزاف.نظامی. دماغ بیهده پخت و خیال باطل بست. سعدی. - بربیهده؛ برباطل : جهان را نه بر بیهده کرده اند ترا نز پی بازی آورده اند.اسدی. - سخن بیهده؛ سخن لغو. سخن باطل : این ایفده سری چه بکار آید ای فتی در باب دانش این سخن بیهده مگوی. رودکی. سخن بیهده و کار خطا زیشان زاد سخن بیهده و کار خطا را پدرند. ناصرخسرو. این چنین بیهده ها نیز مگو با من که مرا از سخن بیهده عار آید.ناصرخسرو. سخن بیهده ز افراط است هر که دارد خمی نه سقراط است.سنایی. - کار بیهده؛ عمل لغو : نگه کن که زین بیهده کارکرد چو آرد به پیشت به روز نبرد.فردوسی ||. بی نفع. (برهان). بهرزه. بی حاصل. بی ثمر. بی نتیجه. بی سود. بی فایده. بلاجدوی : آنجا که پتک باید خایسک بیهده ست گوزست خواجه، سنگین مغز آهنین سفال. منجیک. مهر جویی ز من و بی مهری هده جویی ز من و بیهده ای.رودکی. بر کمرگاه تو از کستی جور است بتا چه کشی بیهده کستی و چه بندی کمرا. خسروانی. بگاه جوانی و کندآوری یکی بیهده ساختم داوری.فردوسی. مرا بیهده خواندن پیش خویش نه رسم کیان باشد و راه کیش.فردوسی. بدشمن دهی هر زمان جای خویش نگویی بکس بیهده رای خویش.فردوسی. بر من بیهده تر زان بجهان کس نبود که خداوند مرا جوید همتا و قرین.فرخی. زان در مثل گذشت که شطرنجیان زنند شاهان بیهده چو کلیدان بی کده.عسجدی. بر در میر تو ای بیهده بستی طمعی از طمع صعبتر آن را که نه قیدست و نه بند. ناصرخسرو. بجوی آن راز را اندر تن خویش نگر تا بیهده هر سو نتازی.ناصرخسرو. بنگر که کجا میروی و بیهده منگر سوی خدم و بنده و آزاد و موالی. ناصرخسرو. چون مردم خفته شده در بیهده مشغول بینند خیالاتی در بیهده هموار.مسعودسعد. خیره شادی چرا کنی ز وجود بیهده غم چرا خوری ز عدم.مسعودسعد. زاغ از شغب بیهده بربندد منقار چون فاخته بگشاده به تسبیح زبان را. سنایی. تو بصل نیز هم نمیدانی بیهده ریش چند جنبانی.سنایی. وزین بیهده داوری ساختن زمانی برآسودی از تاختن.نظامی. برنج بیهده ای دوست گنج نتوان برد که بخت راست فضیلت نه زور بازو را. سعدی. خود را خوش آواز پنداشتی و فریاد بیهده برداشتی. (سعدی). رجوع به بیهوده شود.

بیهده.

[بَ / بِ هُ دَ / دِ] (اِ) بیهود. بیهوده. جامه ای را گویند که از حرارت آتش زرد شده باشد. (برهان). رجوع به بیهوده شود.

بیهده سرای.

[هُ دَ / دِ سَ] (نف مرکب مرخم) بیهوده سرای. که یاوه و ناراست سراید. سخنسرای بیهوده. یافه سرای : جز مدح شاه بیهده گوئیست شاعری هشتاد سال بس که بدی بیهده سرای. سوزنی. رجوع به بیهده و بیهوده شود.

بیهده گفتن.

[هُ دَ / دِ گُ تَ] (مص مرکب)بیهوده گفتن. یافه گفتن. هذر. لغو گفتن. لاطائل گفتن : خاقانی اگر بیهده گفت از سر مستی مستی

به ازو بیهده گوی تو ندیدم.خاقانی. تا عاقبهٔ الامر... دست تعدی دراز کرد و بیهده گفتن آغاز. (گلستان).

بیهده گو.

[هُ دَ / دِ] (نف مرکب) مخفف بیهوده گوی : دلْتان خوش کرده ست دروغی که بگویند این بیهده گویان که شما از فضلایید. ناصرخسرو. نمیرود که کمندش همی برد مشتاق چه جای پند نصیحت کنان بیهده گوست. سعدی. زبان ناطقه در وصف شوق او لال است(۱) چه جای کلک بریده زبان و بیهده گوست. حافظ. و رجوع به بیهده گوی و بیهوده گو شود. (۱) - ن ل: نالانست.

بیهده گوی.

[هُ دَ / دِ] (نف مرکب)بیهوده گوی. بَذیّ. بذی اللسان. هزال. هذار. یافه گوی. یاوه درای : خاقانی اگر بیهده گفت از سر مستی مستی به ازو بیهده گوی تو ندیدم.خاقانی. من از کجا و نصیحت کنان بیهده گوی حکیم را نرسد کدخدایی بهلول.سعدی. رجوع به بیهوده گوی شود.

بیهده گویی.

[هُ دَ / دِ] (حامص مرکب)بیهوده گویی. عمل بیهوده گوی. یاوه گویی. هزل : جز مدح شاه بیهده گوئیست شاعری هشتاد سال بس که بدی بیهده سرای. سوزنی. رجوع به بیهوده گوی شود.

بیهراس.

[هَ] (ص مرکب) (از: بی + هراس) بی خوف و ترس. (آنندراج). بی ترس و بی بیم. (ناظم الاطباء) : بفرمود تا نزد او بیهراس براه آورد لشکر و منهراس.اسدی. دل از کار دشمن شده بیهراس نه بازار لشکر نه آوای پاس.نظامی. هراسید از آن دشمن بیهراس دل خصم را کرد از آنجا قیاس.نظامی. رجوع به هراس شود.

بیهس.

[بَ هَ] (ع اِ) شیر. (منتهی الارب). از صفات شیر است و از آن اسمی مشتق شده است. (از لسان العرب (||). ص) مرد دلیر و شجاع. ||زن خوشرفتار. (منتهی الارب).

بیهس.

[] (اِخ) ابن زمیل. نام مهردار ولیدبن یزیدبن عبدالملک. رجوع به الوزراء و الکتّاب جهشیاری ص۴۴ شود.

بیهس.

[بَ هَ] (اِخ) بدون الف و لام، نام مردی که مثل است در گرفتن قصاص. (منتهی الارب).

بیهس.

[بَ هَ] (اِخ) ابوبیهس، کنیهء هیصم بن جابر خارجی است. (منتهی الارب). رجوع به ابوبیهس شود.

بیهسی.

[بَ هَ] (ص نسبی) منسوب است به بیهس. (از انساب سمعانی). رجوع به بیهس شود.

بیهسیهٔ.

[بَ هَ سی یَ] (اِخ) بیهشیهٔ. گروهی از خوارج منسوب به هیصم بن جابر خارجی. (از منتهی الارب) (از مفاتیح). اصحاب ابوبیهس بن الهیصم بن جابر معتقد بودند که ایمان عبارت است از اقرار و یقین بخدا و به آنچه رسول (ص) آورده است و در نسبت افعال به اختیار بندگان با قدریه همرأیند. (از تعریفات). یکی از پانزده فرقهء خوارج. (یادداشت مؤلف) (بیان الادیان) (ملل و نحل). و رجوع به العقدالفرید ج۲ ص۲۲۲، و نیز رجوع به ابوبیهس و بیهشیهٔ شود.

بیهش.

[هُ] (ص مرکب) مخفف بیهوش. بیفکر. دیوانه. بیشعور. ناتوان. بی خرد : دیوانگان بیهشمان خوانند دیوانگان نه ایم که مستانیم.رودکی. یکی کودکی خرد چون بیهشان ز کار گذشته چه دارد نشان.فردوسی. بپیچاند آن را که خود پرورد اگر بیهش است و اگر باخرد.فردوسی. برآمد یکی نعره زان سرکشان در آن خیره شد شاه چون بی هشان. (گرشاسب نامه ص۲۲۸). این یکی دیو است بی تمییز و هوش خیرکی بیند ز بیهش هوشمند.ناصرخسرو. گرچه تو ز پیغمبری و چون تو با عقل و سخن بیهشی و شیدا. ناصرخسرو. مردمان چون کودکان بیهشند وین دبیرستان علمست از حساب. ناصرخسرو. سپس بیهشان دهر مرو گر نخوردی تو همچو ایشان بنگ. ناصرخسرو. این ده که حصار بیهشان است اقطاع ده زبان کشانست.نظامی. خرقه بگیر و می بده باده بیار و غم ببر بیخبر است و غافل از لذت عیش بیهشان. سعدی || بیخود. بیهوش. ازهوش بشده. ازخودرفته. مغمی : بفرمود تا روزبانان کشان مر او را کشیدند چون بیهشان.فردوسی. ز خسرو ندیدند جایی نشان ز ره بازگشتند چون بیهشان.فردوسی. بر این گونه بیهش بیفتاد و پست همه خلق را دل بر او بربخست.فردوسی. بیهشی خسته دید افتاده چون کسی زخم خورده جانداده.نظامی. رجوع به بیهوش شود. - داروی بیهشان؛ داروی بیهوشان. بیهوشانه : بیا ساقی از می نشان ده مرا وز آن داروی بیهشان ده مرا.نظامی. رجوع به داروی بیهوشی و بیهوشانه و بیهوش دارو شود.

بیهشانه.

[هُ نَ / نِ] (اِ مرکب) بیهوشانه. رجوع به داروی بیهوشی (ذیل بیهوشی) و بیهوشانه شود.

بیهش شدن.

[هُ شُ دَ] (مص مرکب)بیهوش شدن. از خود بیخود گشتن : هر آنکس که از دور بیند ترا شود بیهش و برگزیند ترا.فردوسی. رجوع به بیهش و بیهوش شدن و هوش شود || از هوش و خرد دور شدن : ای شده مدهوش و بیهش پند حجت را بدار کز عطای پند برتر نیست در دنیا عطا. ناصرخسرو. - بیهش شده؛ بیهوش شده. که هوش خود از دست داده باشد. ازخودرفته : بیدار شو از خواب و نگه کن که دگربار بیدار شد این دهر شده بیهش و مدهوش. ناصرخسرو.

بیهش کردن.

[هُ کَ دَ] (مص مرکب)بیهوش کردن. ناتوان کردن. از هوش انداختن. از خود بیخود ساختن : هر آنکس که نیکی فرامش کند خرد را بکوشد که بیهش کند.فردوسی. مبادا که این بد فرامش کنم خرد را بگفت تو بیهش کنم.فردوسی. بدان داروی تلخ بیهش کنم مگر خویشتن را فرامش کنم.نظامی. رجوع به بیهوش کردن شود.

بیهشی.

[هُ] (حامص مرکب) بیهوشی. رجوع به هش و هوش و بیهش و بیهوشی شود ||. بیخردی. بی رایی. بی تدبیری : فرستادهء شهریاران کشی ز بیدانشی باشد و بیهشی.فردوسی ||. مدهوشی. هوش ازدست دادگی. ازخودرفتگی : فروبرده مستان سر از بیهشی برآورده آواز خنیاگران.منوچهری. مبادا بهشیاری و بیهشی کسی را ز فرمان او فرمشی.نظامی. چنان کان ددان در خروش آمدند از آن بیهشی باز هوش آمدند.نظامی. از آن بیهشی چون بهوش آمدند چه بود آنک ازو در خروش آمدند.نظامی. - خواب بیهشی؛ خواب غفلت و بیخبری : چشمت از خواب بیهشی بگشا خویشتن را بجوی و اندریاب.ناصرخسرو. - داروی بیهشی؛ دارویی که بدان مردم را بیهوش کنند : کسی کو خورد داروی بیهشی نباید گزیدن جز از خامشی.فردوسی. - قدح بیهشی؛ کنایه از قدح شراب : آدمی هوشمند عیش نداند ز فکر ساقی مجلس بیار آن قدح بیهشی.سعدی. رجوع به بیهوشی شود.

بیهشیهٔ.

[بَ هَ شی یَ] (اِخ) بیهسیهٔ. گروهی از خوارج و از یاران بیهش (بیهس) ابن الهیصم بن جابر باشند. گویند: ایمان عبارتست از اقرار و علم بوجود خداوند و آنچه پیمبر آن را آورده است پس کسی که دربارهء شیئی در تردید باشد و حلال آن از حرام نشناسد کافر است زیرا تفحص و جستجوی این قبیل امور برای کشف حقیقت برای چنین کسی لازم بوده است و طریق جستجوی حق نپیموده است و گفته اند تا زمانی که کس را نزد امام نبرده اند و امام حدی بر او جاری نکرده نمیتوان او را کافر شناخت و او آمرزیده است. و گفته اند حرام فقط در مورد این آیه است که: «قل لااجد فیما اوحی الی محرماً علی طاعم». (قرآن ۶/۱۴۵). و نیز میگویند چون امام کافر شود رعایا هم کافر گردند خواه امام حاضر باشد و خواه غایب. و هم گفته اند که کودکان در ایمان و کفر تابع پدران خود باشند و همچنین گفته اند مستی که از شراب حلال عارض شود گفتار و کردار شارب آن بخشوده باشد بخلاف مستی که بر اثر شراب حرام عارض شده باشد و نیز میگویند مستی با ارتکاب گناه کبیره کفرست. این فرقه با طایفهء قدریه در نسبت دادن افعال بندگان بخودشان موافقت دارند. (از کشاف اصطلاحات الفنون ص۱۲۵). رجوع به بیهسیهٔ و ابوبیهس شود.

بیهق.

[بَ هَ] (اِخ) شهری است نزدیک نیشابور و از آن شهر است ابوالفضل بیهقی صاحب تاریخ محمود غزنوی و مسعود و دیگر آل سبکتکین و امام احمدبن حسین و پس او امام اسماعیل. (منتهی الارب). اصل کلمه در فارسی بیهه یعنی بهائین است و معنای آن در فارسی بسیار بخشنده است. ناحیه ایست بزرگ و کوره ای وسیع دارای شهرهای بسیار و آبادانی از نواحی نیشابور مشتمل بر ۳۲۱ قریه و عامه آن را سبزور (سبزوار) گویند و حدود آن از ناحیهء نیشابور به انتهای حدود ریوند تا نزدیک دامغان محدود است و عدهء بیشماری از فضلا و دانشمندان از این شهر برخاسته اند و اکثر مردم آن رافضی غلات اند. (از معجم البلدان). در قرون وسطی سبزوار را بیهق میگفتند. (سرزمینهای خلافت شرقی). ناحیه ایست قدیم در خراسان غربی نیشابور. در دورهء طاهریان ۳۹۰ آبادی

داشت. شهرهای مهم آن سبزوار و خسروجرد بود. در سال ۳۰ ه . ق. بدست عبدالله بن عامر فتح شد. در ۵۴۶ – ۵۴۸ ه . ق. ینالتگین ویرانش کرد. (از دائرة المعارف فارسی).

بیهقی.

[بَ هَ] (اِخ) ابوالحسن علی بن زیدبن فندق معروف به ابن فندق. مؤلف تاریخ بیهق. رجوع به علی بیهقی شود.

بیهقی.

[بَ هَ] (اِخ) ابراهیم بن محمد. یکی از مؤلفان عرب بود که اطلاعی از زندگی او در دست نیست مگر اینکه از اطرافیان ابن المعتز بود و در دوران خلافت المقتدر عباسی [خلافت از ۲۹۵ ه . ق. تا ۳۲۰ ه . ق.] شهرت یافت او راست: المحاسن والمساوی. و در فهرست دارالکتب مصر آمده که او از علمای قرن پنجم هجری بوده است. رجوع به معجم المطبوعات العربیة و دائرة المعارف فارسی شود.

بیهقی.

[بَ هَ] (اِخ) ابوالفضل محمد بن حسین بیهقی. رجوع به ابوالفضل بیهقی شود.

بیهقی.

[بَ هَ] (اِخ) ابوبکر احمدبن الحسین بن علی بن عبدالله بن موسی بیهقی. رجوع به ابوبکر بیهقی شود.

بیهقی.

[بَ هَ] (اِخ) احمدبن علی بن محمد بیهقی معروف به بوجعفرک. رجوع به احمدبن علی بن ابی جعفر محمد بن ابی صالح... شود.

بیهقی.

[بَ هَ] (اِخ) علی بن حسن شافعی مشهور به بیهقی. رجوع به علی... بیهقی شود.

بیهقی.

[بَ هَ] (اِخ) علی بن حسین بن علی بیهقی حنفی. رجوع به علی... بیهقی شود.

بیهقی.

[بَ هَ] (اِخ) علی بن سخنویه بیهقی. رجوع به علی... بیهقی شود.

بیهقی.

[بَ هَ] (اِخ) علی بن شاهک عصار ضریر بیهقی. رجوع به علی.... بیهقی شود.

بی همال.

[هَ] (ص مرکب) (از: بی + همال) بی نظیر. بی انباز. بی همتا. (آنندراج). ناهمتا. بی شریک. بی انباز. بی قرین. بی مانند. (ناظم الاطباء). بی قرینه. بی کفو. بی مثل. بی مانند. (یادداشت مؤلف) : وزو آفرین بر سپهدار زال یل زابلی پهلو بی همال.فردوسی. به شاه آفرین کرد آن بی همال همی خواست گفتن ز مهراب و زال. فردوسی. بپروردمش تا برآورد یال شد اندر جهان سرور بی همال.فردوسی. ببد تور از آن پس یکی بی همال برافراخت آن خسروی شاخ و یال.اسدی. بی همالست از خلایق مصطفی تا گزیدش کردگار بی همال.ناصرخسرو. و ذات بی همال خویش را بر نصرت دین اسلام و مراعات مصالح خلق وقف کرد. (کلیله و دمنه). من اینجا نشستم چنین بی همال دگر زنگیی رفته جویای مال.نظامی. بجود و فضل و کرم در جهان [ست] بی مانند بروز رزم عدو اوست بی همال و نظیر. ابوالمعالی.

بی همالی.

[هَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی همال. بی همتایی. بی شریکی. رجوع به بی همال و همال شود.

بی همت.

[هِمْ مَ] (ص مرکب) (از: بی + همت) که همت ندارد. فاقد همت. کاهل. (ناظم الاطباء). رجوع به همت شود ||. آنکه ثابت قدم نباشد. (آنندراج). بی ثبات. (ناظم الاطباء) : جناب عشق بلند است همتی حافظ که عاشقان ره بی همتان بخود ندهند.حافظ ||. بدون سعی و کوشش ||. بدون هوس ||. فروتن ||. بی غیرت. (ناظم الاطباء). رجوع به همت شود.

بی همتا.

[هَ] (ص مرکب) بی مانند. بی مثل. (آنندراج). بی شریک. بی قرین. بی مثل. (ناظم الاطباء). عزیز. (مهذب الاسماء) (السامی فی الاسامی) (ترجمان القرآن). نسیج وحده. (مهذب الاسماء). قیوم. قیام. (منتهی الارب). بی نظیر. بی شبه. بی عدیل. بی کفو. بی مثال. بی بدیل. بی بدل. تنها. فرد. یگانه. یتیم. بی ند. (یادداشت مؤلف). فرید. وحید. عدیم المثل : میرابوالفضل کز فتوت و فضل در جهان بی شبیه و بی همتاست.فرخی. شادباش ای کریم بی همتا ای نکومنظر و نکومخبر.فرخی. خواجهء سید حجاج علی بن الفضل آنکه از بار خدایان جهان بی همتاست. فرخی. آفتاب ملکت سلطان که دست جود او خواهد او را کز میان خلق بی همتا کند. منوچهری. جالینوس... بی همتاتر بود در معالجت اخلاق. (تاریخ بیهقی). بر همه آداب ملوک سوار شد و بی همتا آمد. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۱۰۱). مردمان چنان دانند که میان من و آن مهتر بی همتا ناخوش است. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۷۵). بهر هنر که او را می آزمودند بی همتا بود. (فارسنامهء ابن البلخی ص ۸۶). تو دُرقدری و دُر تنها نکوتر تو لعلی لعل بی همتا نکوتر.نظامی. شبی مجنون به لیلی گفت کی محبوب بی همتا ترا عاشق شود پیدا ولی مجنون نخواهد شد. حافظ. - خدای بی همتا؛ یزدان بی همتا، بی شریک، فرد، احد. بی ند : ازیرا قد دوتا دارد بخدمت پیش او هرکس که با هر کس بود یکتای چون یزدان بی همتای. قطران. زهی سلطان بی همتا چو با چاکر کند سودا اگر خواهد دهد کالا اگر خواهد براندازد. (از انیس الطالبین ص۹۶). - یکتای بی همتا؛ خدای بی مثل. خدای یگانه : کار دنیا را همی همتای کار آن جهان پیش تو اینجا چنین یکتای بی همتا کند. ناصرخسرو.

بی همتایی.

[هَ] (حامص مرکب) کیفیت و چگونگی بی همتا. بی مانندی. یکتایی. بی نظیری. بی بدیلی. فردیت. عزت. بی مثلی. بی شریکی.

بی همتی.

[هِمْ مَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی همت. عدم توکل و کوشش. کاهلی ||. بی ثباتی. (ناظم الاطباء ||). بی هوسی ||. نامردی ||. بی غیرتی. (ناظم الاطباء) : گفتم بی همتی باشد که طالب از اینجا به ترمذ رود. (انیس الطالبین ص۱۷۵).

بی همه چیز.

[هَ مَ / مِ] (ص مرکب) (از: بی + همه + چیز) (در تداول عامه) بی همه چی. که هیچ چیز ندارد از سجایا و محاسن اخلاقی. که فاقد سجایای اخلاقی است. که هیچگونه از اخلاق حسنه در او نیست. آنکه هیچ صفت از صفات خوب ندارد. فاقد همهء صفات خوب. فاقد صفات حسنه. دور از اخلاق نیک. که عهد و زنهار و دوستی نداند. سخت بداخلاق. (یادداشت مؤلف (||). ق مرکب) بی همه چیز میگویم؛ (کنایه از) بی فکری دیگر پنهان کرده از شما. (یادداشت مؤلف ||). بی قصد استهزاء و یا اضراری. (یادداشت مؤلف ||). بی شوخی. (یادداشت مؤلف).

بیهن.

[هَ] (اِ) خارپشت بزرگ تیرانداز را گویند. یعنی خارهای خود را مانند تیر اندازد. (برهان). خارپشت و چوله را گویند. (انجمن آرا) (آنندراج). خارپشت بزرگ تیرانداز. (ناظم الاطباء). خارپشت. تشی. کوله. خجو. مرنگو. سکنه. (لغت فرس اسدی نخجوانی ذیل کلمهء سکنه) : تو این راسوی پارسی چون کشی یکی سکنه خوانند و دیگر تشی. همه مرزهای خراسان تمام مرنگوش خوانند و بیهن بنام.اسدی.

بیهن.

[بَ هَ] (ع اِ) نسترن. (از لسان العرب) (منتهی الارب). گل نسترن. (ناظم الاطباء).

بی هنجار.

[هَ] (ص مرکب) (از: بی + هنجار) راهی که جاده نداشته باشد. (آنندراج). بی راه. (ناظم الاطباء). رجوع به هنجار شود : چون دلیلان مخالفند بگرد زین کژآهنگ راه بی هنجار. اوحدی (از آنندراج ||). که راه و مقصد معنوی ندارد. که از اصولی پیروی نمی کند و در بیراهه همچون گمراه است. بی قاعده. بیراه. بیره. قاعده ندان : آنگهی مالدار بی هنجار مهر بر لب نهاد چون مردار.سنایی. و او [نوری] آتش بدست گیرانیده بود و انگشتان او سیاه شده، همچنان ناشسته نان میخورد. گفتم بی هنجار مردی است... شیخ گفت دگر گویی که بی هنجار مردی است. (تذکرهٔ الالیاء عطار ||). ناهنجار : شید کافی سهمگین کو لنگ بی هنجار شد بر ره هموار او خس رست و ناهموار شد. سوزنی. - بی هنجارگوی؛ که سخنان باطل و نادرست گوید. یاوه گوی : گفت مگر از بزرگان چه زاید؟ گفت ای خداوند چیزی زاید بی هنجارگوی خانه برانداز. (منتخب لطایف عبید زاکانی چ برلن ص۱۶۱).

بی هنر.

[هُ نَ] (ص مرکب) (از: بی + هنر) مقابل هنرمند. (آنندراج). که هنری ندارد. فاقد هنر و کمال و فضل. فاقد هنرمندی. دور از هنر. بی علم و معرفت. بی فضیلت. بی دانش و کمال. بی فضل. نادان. بی وقوف. بی اطلاع. دور از فضائل. بی مایه : باهنر را هنر سپاه بس است بی هنر با هزار کس تنهاست.رودکی. بکافور گفت ای بد بی هنر کنون رزم را بر تو آرم بسر.فردوسی. ستمکاره خوانمش ار دادگر هنرمند گویمش ار بی هنر.فردوسی. هنر کی بود تا نباشد گهر نژاده کسی دیده ای بی هنر.فردوسی. یکی بی هنر بود نامش گراز کزو یافتی شاه آرام و ناز.فردوسی. هنرمند و هم مردم بی هنر بفرجام هم خاک دارد بسر.فردوسی. جوان بی هنر سخت ناخوش بود وگرچند فرزند آرش بود.فردوسی. نکند میل بی هنر به هنر که بیوسد ز زهر طعم شکر(۱).عنصری. اف ز چونین حقیر و بی هنر از عقل جان ز تن آن(۲) خسیس بادا پیخشت. غیاثی (از لغت فرس اسدی). سخن خوب بیاموز که هرک از همه خلق سخن خوب ندارند همه بی هنرند. ناصرخسرو. و آنکس که بود بی هنر چو هیزم جز درخور نار سقر نباشد.ناصرخسرو. با مردم بی هنر دوستی مکن که مردم بی هنر نه دوستی را شاید نه دشمنی را. (منسوب به نوشیروان از قابوسنامه). اگر بی هنران خدمت اسلاف را وسیلت سعادت سازند خلل بکارها راه یابد. (کلیله و دمنه). بی هنران در تقبیح اهل هنر... مبالغت نمایند. (کلیله و دمنه). بی هنر خوش چو گل که بر کمرش کیسه جز لعل تر ندوخته اند.خاقانی. یا روز بخت بی هنرش را سپید دار یا خط عمر بی خطرش را سیاه کن.خاقانی. گر بی هنرم و گر هنرمند لطفست امیدم از خداوند.سعدی. تو خداوندگار باکرمی گرچه ما بندگان بی هنریم.سعدی. گفت محالست که هنرمندان بمیرند و بی هنران جای ایشان بگیرند. (گلستان). بی هنران هنرمندان را نتوانند دید. (گلستان). بی هنر آنکه در آفاق کسش نیست حسود. ابن یمین ||. ناکارآزموده. (ناظم الاطباء). ناعاقل و بی وقوف. (آنندراج||). بی پیشه و صنعت. که هنری ندارد. (۱) - در یادداشتی مصرع اول بجای مصرع دوم آمده است. (۲) - ن ل: جان و دل این. (یادداشت مؤلف).

بی هنر شدن.

[هُ نَ شُ دَ] (مص مرکب)بی مایه و بی کمالات و فضایل و مزایای علمی و عملی گشتن : گر او بی هنر شد هم از پشت ماست دل ما بر آن راستی بر گواست.فردوسی.

بی هنری.

[هُ نَ] (حامص مرکب) حالت و چگونگی بی هنر. بی وقوفی. ناکارآزمودگی. (ناظم الاطباء ||). بی مایگی و بی کمالی. فقد فضیلت و کمال. بی کمالاتی : چون سپیدار سر ز بی هنری از ره مردمی فرونارند.ناصرخسرو. تاک رز از انگور شد گرامی وز بی هنری ماند بید، رسوا.ناصرخسرو. قاید بخت بود بی هنری.سیف اسفرنگ. از بی هنری و بی وفایی یاران همه کرده زو جدایی.نظامی. بکوش خواجه و از عشق بی نصیب مباش که بنده را نخرد کس به عیب بی هنری. حافظ.

بی هنگام.

[هَ / هِ] (ص مرکب) (از: بی + هنگام) دیروقت. دیر ||. بی وقت. بی موقع. (ناظم الاطباء) (آنندراج). نابهنگام : خواب بی هنگامت از ره میبرد ورنه بانگ صبح بی هنگام نیست.سعدی. مؤذن بانگ بی هنگام برداشت نمیداند که چند از شب گذشتست.سعدی. امشب سبکتر میزنند این طبل بی هنگام را یا وقت بیداری غلط بودست مرغ بام را. سعدی. -امثال: زیان بهنگام بهتر از سود بی هنگام است. - مرغ بی هنگام؛ کنایه از خروس که بی وقت بخواند، نظیر مَثَل خروس بی محل : وز آن افسانه های خام گفتن سخن چون مرغ بی هنگام گفتن.نظامی. دیو گوید بنگرید این خام را سر برید این مرغ بی هنگام را.مولوی. و رجوع به خروس بی محل

شود.

بیهنگام شدن.

[هَ / هِ شُ دَ] (مص مرکب)دیروقت بودن. نابهنگامی. - بیهنگام شدن روز؛ نزدیک شب رسیدن آن. (یادداشت مؤلف) : چون از خواب بیدار شد روز بیهنگام شده بود... گفت امشب باز جای شوم و آنگه فردا بطلب چیزی میروم. (ترجمهء طبری بلعمی ص ۳۷). ... گفت امروز بی هنگام شد فردا بیایم و هر دو با هم بگردیم [جنگ کنیم] . (اسکندرنامه نسخهء نفیسی).

بی هوا.

[هَ] (ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + هوا) بدون هوا ||. بی توجه. بی اِشعار. بی وقوف. بی آگاهی قبلی. بی احتیاط. بی مواظبت اطراف. بی پروا: بی هوا میرفتم سرم خورد بدیوار، افتادم توی گودال. (یادداشت مؤلف). - بی هوا رفتن؛ غیرملتفت رفتن. (یادداشت مؤلف). - بی هوا گفتن؛ ناگهان گفتن. بی مطالعه و بیوقت سخن گفتن. یکهو گفتن ||. دور از احتیاط. با بی پروایی. (یادداشت مؤلف) : از آن پس چو تازی تو کک را رواست کنون رفتن تو بکین بی هواست. (ملحقات شاهنامهء فردوسی).

بیهود.

[بَ / بِ / بی] (اِ) بیهوده. بیهده. برهود. چیزی را گویند که نزدیک بسوختن رسیده و آتش آن را زرد کرده باشد. (برهان). چیزی که نزدیک است حرارت آتش آن را زرد کند. (از رشیدی). پارچه و یا چیز دیگری که بواسطهء نزدیکی آتش نزدیک بسوختن است. (ناظم الاطباء). چنان باشد که گویند نزد سوختن رسید و جامه که نزدیک آتش رسد چنانکه از تف وی نیک زرد شود، گویند بیهود، و برهود نیز گویند. (لغتنامهء اسدی). چیزی را گویند که نزدیک بسوختن رسیده حرارت آتش آن را زرد ساخته باشد و برهود نیز گویند. (جهانگیری). چیزی را گویند که از قرب آتش نزدیک بسوختن رسیده باشد. (آنندراج) (انجمن آرا) : جوانی رفت و پنداری نخواهد کرد بدرودم بخواهم سوختن دانم که هم آنجای بیهودم کسایی (از لغت فرس اسدی).(۱) (۱) - ن ل: بخواهد کرد بدرودم.... اینجا به برهودم. (کسائی دیوان ص۹۱).

بیهودگی.

[دَ / دِ] (حامص مرکب)بیهدگی. حالت و کیفیت بیهوده. بطلان. عدم حق. (ناظم الاطباء). لاطائلی. عمل لغو : ور بدست جاهل بیباک باشد یک زمان دفتر بیهودگی و سبحهء علیا شود. ناصرخسرو. - به بیهودگی؛ به عبث : زن پاکتن را به آلودگی برد نام و یازد به بیهودگی.فردوسی ||. ابلهی و نادانی. (ناظم الاطباء) : همی بود گرسیوز بدنشان به بیهودگی یار مردم کشان.فردوسی. هم اکنون شتر زیر بار آورید به بیهودگی روز را مشمرید.فردوسی. سلامت در اقلیم آسودگیست کزین بگذری جمله بیهودگیست.نظامی. وگر آرزوی نبرد آیدت ز بیهودگی دل بدرد آیدت.نظامی ||. خفت و سبکی. (ناظم الاطباء).

بیهودن.

[دَ] (مص) باطل گفتن. (آنندراج). یاوه و بی معنی گفتن. (ناظم الاطباء).

بیهودن.

[بَ / بِ دَ] (مص) بمجاورت آتش زرد گشتن و نزدیک رسیدن بسوختگی. (یادداشت مؤلف). برهودن. (صحاح الفرس). نزدیک به سوختن رسیدن. (ناظم الاطباء). رجوع به برهود و برهودن شود || . بریان کردن. (آنندراج). برشته کردن. (ناظم الاطباء).

بیهوده.

[بَ / بِ دَ / دِ] (ن مف / نف) (از مصدر بیهودن) جامه ای را گویند که نزدیک بسوختن رسیده باشد. (آنندراج) (برهان). جامهء نیم سوخته که بهیچ کار نیاید. برهوده. (شرفنامهء منیری). رجوع به بیهده و برهوده شود.

بیهوده.

[دَ / دِ] (ص مرکب) (از: بی + هوده) ناحق. باطل. (برهان) (شرفنامهء منیری). بیهده. (جهانگیری). ناراست. (ناظم الاطباء). ناحق و باطل، چه «هده» و «هوده» بمعنی حق باشد. (انجمن آرا) (آنندراج) : شود در نوازش در آنگونه مست که بیهوده یازد بجان تو دست.فردوسی. به پیش آمد این ناپسندیده کار به بیهوده این رنج و این کارزار.فردوسی. چنان شد ز بیهوده کار جهان که یکباره شد نیکوئیها نهان.فردوسی || . بی نفع. (برهان). عبث. بی حاصل. ناسودمند. بیفایده. (ناظم الاطباء). بی نفع و بیفایده. (شرفنامهء منیری). بی ثمر. بخیره. فلاده. بی حاصل. بلاجدوی. بی نتیجه. بی سود. لاطائل. هدر. بادرم. (یادداشت مؤلف) : به بیهوده از شهریار زمین مدارید چشم و مجوئید کین.فردوسی. بدین خویشی ما جهان رام گشت همه کام بیهوده پدرام گشت.فردوسی. چرا باید این کینه آراستن به بیهوده چیزی ز من خواستن.فردوسی. من جهد کنم بی اجل خویش نمیرم در مردن بیهوده چه مزد و چه ثواب است. منوچهری. چون تیر سخن راست کن آنگاه بگویش بیهوده مگو چوب مپرتاب ز پهنا. ناصرخسرو. گوز پوده میشکنند و رنج بیهوده... و خود را رنجه میدارند. (سندبادنامه ص۳۳۵). مرا ناخورده می تو مست کردی به بیهوده دلم را پست کردی.نظامی. ای دل اندر عشق غوغا چون کنی عقل را بیهوده رسوا چون کنی.عطار. دنیی آنقدر ندارد که بر او رشک برند با وجود و عدمش را غم بیهوده خورند. سعدی. دو کس رنج بیهوده بردند. (گلستان ||). بیمعنی. نامناسب. نامعقول. هرزه. یاوه. بی اساس. (ناظم الاطباء). بیمعنی. پوچ. ژاژ. یافه. خله. لک. لغو. هزل. بهرزه. (یادداشت مؤلف) : ز قیصر چو بیهوده آید سخن بخندد بر آن نامه مرد کهن.فردوسی. دگرباره گفتش که بیهوده بس به پیکار سیمرغ ناید مگس.فردوسی. - بیهوده بازی؛ کار بیهوده. عمل و بازی لغو. کار باطل و نامعقول: غمی شد دل موبد از کار اوی ز بیهوده بازی و کردار اوی. فردوسی. - بیهوده سخن؛ سخن باطل و لاطائل: مست گوید همه بیهوده سخن سخن مست تو بر مست مگیر.ابن یمین. با بیخبران بگوی کای بیخبران بیهوده سخن به این درازی نبود. علاءالدوله سمنانی. این عالم پر ز صنع بی صانع نیست بیهوده سخن بدین درازی نبود. آصف ابراهیمی کرمانی. - بیهوده گفتار؛ سخن باطل. لغو. کلام نافرجام : بخود میگفت کای شوخ ستمکار چرا گفتی تو آن بیهوده گفتار.نظامی. چه گویم من ازین بیهوده گفتار چه میجویم من از شمشاد و گلنار.نظامی. - بیهوده گفتن؛ لاطائل گفتن. لغو گفتن : امروز یکی نیست صدهزار است بیهوده چه گویی سخن بصفرا.ناصرخسرو. از مرگ کس نجست بچاره مگوی بیهوده ای که آن نبرد ره بده.ناصرخسرو. دور شو از برم ای واعظ و بیهوده مگوی من نه آنم که دگر گوش بتزویر کنم.حافظ. - سخن بیهوده؛ ترهه. (زمخشری). گفتار لغو : سخنهای بیهوده کم میشمار ترا با سخنهای شاهان چه کار.فردوسی. - گفتار بیهوده؛ هذیان. بیهوده گفتار. (یادداشت مؤلف) : مگو آنچه بدخواه چون بشنود ز گفتار بیهوده شادان شود.فردوسی. نکردی تو این بد که من کرده ام ز گفتار بیهوده آزرده ام.فردوسی. - مقالات بیهوده؛ گفتارهای بیهوده : کرامت جوانمردی و نان دهی است مقالات بیهوده طبل تهی است.سعدی || . بی علت. بی جهت. (یادداشت مؤلف). بی علتی : به ایزدگشسب آن زمان دست آخت به بیهوده بر بند و زندانْش ساخت.فردوسی. که پرهیز از آن کین که بد کرده ای که او را به بیهوده آزرده ای.فردوسی. چه آشوب و شورست و از بهر کیست به بیهوده این سرخی چشم

چیست. فردوسی. چیزی که همی دانی بیهوده چه پرسی گفتار چه باید که همی بینی کردار.فرخی. ای دوست مرا دید همی نتوانی بیهوده چرا روی ز من گردانی.فرخی. آدمی را بیهوده از کار آخرت بازمیدارد [لذات]. (کلیله و دمنه ||). مضحک ||. بی شرم. بی حیا. گستاخ. (ناظم الاطباء) : بگو آن دو ناپاک بیهوده را دو آهرمن مغزپالوده را.فردوسی. دو بیهوده را دل بر آن کار گرم که دیده بشویند هر دو ز شرم.فردوسی ||. نادان و ابله ||. بی هنگام. بی موقع ||. نابکار. بدکار. (ناظم الاطباء).

بیهوده خند.

[دَ / دِ خَ] (نف مرکب) که بخیره خندد. که خندهء نامعقول کند. خیره خند. گزاف خند. (یادداشت مؤلف) : خندهء هرزه مایهء جهل است مرد بیهوده خند نااهل است.سنایی.

بیهوده خوار.

[دَ / دِ خوا / خا] (نف مرکب) مسرف. مبذر. آنکه بیجا خرج کند. ولخرج. بادست. و نیز رجوع به مجموعهء مترادفات ص۳۳۳ شود.

بیهوده خواری.

[دَ / دِ خوا / خا](حامص مرکب) حالت و کیفیت و صفت بیهوده خوار. کنایه از اسراف و خرج بیجا کردن. (ناظم الاطباء). اسراف و ولخرجی و هرزه خرجی. تبذیر. بادستی. (ناظم الاطباء) : چنان نیز یکسر مپرداز گنج که آیی ز بیهوده خواری برنج.نظامی||. اوباشی. (ناظم الاطباء).

بیهوده دارو.

[دَ / دِ] (اِ مرکب) داروی بیهوشی. (آنندراج).

بیهوده درای.

[دَ / دِ دَ] (نف مرکب)بیهوده گوی. هرزه گوی. یافه گوی. ژاژخای : گر رای بقا کنی در اینجای بیهوده درای و سست رایی.ناصرخسرو.

بیهوده شدن.

[بَ / بِ دَ / دِ شُ دَ] (مص مرکب) (از بیهودن) نزدیک بسوختن شدن. (ناظم الاطباء). رجوع به بیهود و برهود و بیهودن و بیهوده شود.

بیهوده کار.

[دَ / دِ] (ص مرکب) کسی که کار بی فایده و بی حاصل میکند. (ناظم الاطباء). مباط: اِهزال؛ بیهوده کار یافتن کسی را. هَزِل؛ نیک بیهوده کار. (منتهی الارب ||). مردم ناچیز ||. مسخره و لطیفه گو. (ناظم الاطباء).

بیهوده کوش.

[دَ / دِ] (نف مرکب) بی فایده کوشش کننده. کنایه از ناتوان و غیرقادر به انجام کار : مکن ای جهاندار و بازآر هوش پشیمان شود مرد بیهوده کوش.فردوسی.

بیهوده گفتن.

[دَ / دِ گُ تَ] (مص مرکب)یاوه گفتن. لاطائل و بیهوده سخن گفتن. لغو گفتن. یاوه سرایی کردن. تهذار. تفحش. (منتهی الارب). عتر. لغو. لاغیهٔ و ملغاهٔ. (منتهی الارب). هجر. (ترجمان القرآن). هذاء. هذر. هذو. هذی. هذیان. (یادداشت مؤلف): ذره؛ سخن بد و بیهوده گفتن. (منتهی الارب) : برآمد ز سودای من سرخروی کزین جنس بیهوده دیگر مگوی.سعدی. مجال سخن تا نبینی ز پیش به بیهوده گفتن مبر قدر خویش.سعدی.

بیهوده گو.

[دَ / دِ] (نف مرکب) بیهوده گوی. کسی که سخنش معنی ندارد. (ناظم الاطباء). لغوگوی. نافرجام گوی. یافه گوی. یاوه درای. و رجوع به بیهوده گوی و بیهده گو شود.

بیهوده گوی.

[دَ / دِ] (نف مرکب)بیهوده گو. هزال. بَذِیّ. هوب. هذاء: رجل هذاءهٔ؛ مرد بسیار بیهوده گوی از بیماری یا خواب. صیغ؛ کذّاب بیهوده گوی سخن آرا. ابی العبر؛ بیهوده گوی فسوس کننده. (منتهی الارب) : شاعر که دید با قد(۱) کاونجک بیهوده گوی و نحسک و بوالفنجک(۲)؟ منجیک (از حاشیهء لغت فرس اسدی نخجوانی). بسا خودنمایان بیهوده گوی که باشند در بزمگه رزمجوی.امیرخسرو. رجوع به بیهده گوی شود. (۱) - ن ل: به قد. (۲) - ن ل: بلکنجک.

بیهوده گویی.

[دَ / دِ] (حامص مرکب)صفت بیهوده گوی. تکلم بی معنی. هذیان. (ناظم الاطباء). هزل. (منتهی الارب). فشار: هذاء؛ بیهوده گویی از بیماری و خواب. (منتهی الارب). رجوع به بیهده گویی شود.

بیهوش.

(ص مرکب) (از: بی + هوش) که هوش ندارد. که فاقد هوش است. بی فهم. بی فراست. بی شعور. (ناظم الاطباء). کندفهم. مقابل باهوش. خِنگ. دیرفهم. کندذهن. بی ذکاوت. بی حافظه. کم فراست. (یادداشت مؤلف): ضعضع؛ مرد بی رای و هوش. (منتهی الارب) : سخن سپارد بیهوش را به بند بلا سخن رساند هشیار را به عهد و لوا.مولوی. -امثال: حسن بچهء بیهوشی است و حسین بچهء بیهوشی نیست. (یادداشت مؤلف). - بیهوش و حواس؛ که فاقد هوش و حواس است. فراموشکار ||. از خود بیخود. به بیخودی : بر آن آواز خرگاهی پر از جوش سوی خرگاه شد بیصبر و بیهوش.نظامی. مهین بانو چو کرد این قصه را گوش فروماند از سخن بیصبر و بیهوش.نظامی. تا بود بار غمت بر دل بیهوش مرا سوز عشقت ننشاند جگر از جوش مرا. سعدی ||. مغشی علیه. غَشّی. بیخود. ازخودرفته. مغمی علیه. (یادداشت مؤلف): غمی، مَغْمیّ (مغمی علیه)، مُغْمی (مغمی علیه)؛ بیهوش. (منتهی الارب). مغشی.

(منتهی الارب) : ز زین انـدر آمـد به روی زمین بیفتاد بیهوش مرد گزین.فردوسـی. چندگاهست که از باده و از بوسه مرا نفکندستی بیهوش و نکردستی شاد.فرخی. زین خبر به شـد و بهوش آمـد فتح بیهوش و نصـرت بیمار.مسعودسـعد. پس از یکدم چو مصـروعان بیهوش بهوش آمـد دل سـنگینش از جوش.نظـامی. - بیهوش و بیگوش (ترکیب عطفی)؛ سـخت بیمـار که هوش و سامعهء او از کار بمانده باشد. سـخت بیمار گران که توجه بخارج نتواند داشـتن. بیخود از بیماری. سخت در حال اغماء از تبی سنگین چنانکه محمی علیه در تبهای صـعب و سخت. (یادداشت مؤلف). - بی هوش و گوش، بیهوش و بیگوش؛سخت بیمار که هوش و سامعهء او از کار بماند. سـخت بیمار که تمیز و شـنوایی ندارد. بیماری سخت در حال اغماء. (یادداشت مؤلف ||). دیوانه. مدهوش. (آنندراج) (ناظم الاطبـاء). بی شـعور. بی عقل. مـدهوش. (ناظم الاطباء): مهلوس؛ عقل رفتهء بیهوش. (منتهی الارب). آشـفته : گر بخواهی بسـتن این بیهوش را از خرد کن قید و از دانش کمند. ناصرخسـرو. همی گوید بعقل خویش هر کس را ز ما دایم که من همچون توئی بیهوش دیدسـتم فراوانها. ناصرخسـرو. با طاقت و هوشیم ما و او خود بیطاقت و بیهوش و بی توان است. ناصرخسرو. مجنون سیاه مغز بیهوش چون کرد نصـیحت پدر گوش.نظامی. - بی هوش و رای؛ بی فکر و اراده : چو دیوانگانست بی هوش و رای به هر باد کآید بجنبد ز جـای.فردوسـی. نبایـد که آن شـاه بی هـوش و رای برد مر ورا اهرمن دل ز جـای.فردوسـی ||. مست. ثمـل. (یـادداشت مؤلف||). (اصـطلاح پزشـکی) آنکه طبیعةً یا با داروی بیهوشـی، حواس وی از کار افتاده باشد و درد را احساس نکند. (فرهنگ فارسی معین). رجوع به بیهش شود.

بیهوش افتادن.

[اُ دَ] (مص مرکب) بحال اغماء شدن. بیخود شدن. از خود رفتن : از قوت زخم از پای درآمد و بیهوش افتاد. (سندبادنامه ص۸۲).

بیهوش دارو.

(اِ مرکب) داروی بیهوشی. دوائی که شخص را بی حس نماید(۱). بیهوشانه. (۱) - مانند اِتِر (ether) و غیره.

بیهوش شدن.

[شُ دَ] (مص مرکب)مـدهوش شـدن. مفقود گشـتن حس و سـایر مشـاعر. (نـاظم الاطبـاء). بیخود گشـتن. غش کردن. مغمی علیه یا مغشـی علیه گردیدن. بیخود شدن. از خود بیخود شدن. غشیان. غشیهٔ آمدن. اغماء. (یادداشت مؤلف): خمد؛ بیهوش شدن مریض یا مردن. (منتهی الارب). صعق؛ بیهوش شدن. (ترجمان القرآن) : آهی بزد و بیهوش شد. (گلستان). رجوع به بیهش شدن شود.

بیهوش کردن.

[کَ دَ] (مص مرکب) با دارو اغماء آوردن. (یادداشت مؤلف). بواسـطهء داروی بیهوشـی شـخص را مدهوش کردن. (ناظم الاطباء): اصعاق؛ بیهوش کردن. (منتهی الارب). رجوع به بیهش کردن شود.

بیهوش گردانیدن.

[گَ دَ] (مص مرکب)بوسیلهء داروی بیهوشی یا شیئی دیگر شخصی را بیهوش کردن. اِغماء. (منتهی الارب).

بیهوش گردیدن.

[گَ دی دَ] (مص مرکب) مدهوش شدن. فقدان حس و سایر مشاعر. مغمی علیه گشتن. مغشی علیه شدن. بیخود گردیدن. از خود بیخود گردیدن. ادمیماه. صعق. غمی. غشی. غشیان. (منتهی الارب).

بیهوش گشتن.

[گَ تَ] (مص مرکب)مدهوش گشتن. بیهوش گردیدن. حواس را از دست دادن. در اثر ضربتی یا داروی بیهوشی مغمی علیه یا مغشی علیه گشتن. از خود بیخود گشتن : چو آواز کوس آمد از پشت پیل همی مرد بیهوش گشت از دو میل.فردوسی. همی بی تن و تاب و بی توش گشت بیفتاد از پای و بیهوش گشت.فردوسی. بزین اندر از زخم بیهوش گشت بخاک اندر افتاد و خاموش گشت.فردوسی. چو بگسست زنجیر بی توش گشت بیفتاد و زان درد بیهوش گشت.فردوسی. بروی اندر افتاد و بیهوش گشت نگفتش سخن هیچ و خاموش گشت. فردوسی.

بیهوشی.

(حامص مرکب) حالت و چگونگی بیهوش. بی حسی. ازحال رفتگی. بی خویشتنی. بیخودی. اغماء. غشی. غمی. (یادداشت مؤلف). فقدان درد یا حس در نتیجهء بکار بردن داروی بیهوشی یا بعلت دیگر : ز بیهوشی زمانی بی خبر ماند بهوش آمد بکار خویش درماند.نظامی. کسی را در این بزم ساغر دهند که داروی بیهوشیش دردهند.سعدی. - داروی بیهوشی؛ دارویی که بواسطهء آن شخص را مدهوش سازند. (ناظم الاطباء). بیهوشانه : جرعه ای خوردیم و کار از دست رفت تا چه بیهوشی که در می کرده اند.سعدی ||. بی شعوری. بی عقلی. (ناظم الاطباء ||). مستی. سکر. (یادداشت مؤلف) : گفتم که حکما چیزی نتوانستند ساخت که اندوه دنیا کم کند. جواب داد که در بیخودی و بیهوشی راحتی نباشد. حکیم نتوان گفت کسی را که مردم را به بیهوشی رهنمون باشد. (سفرنامهء ناصرخسرو چ دبیرسیاقی ص۲). سماعی که چون دل بگوش آورد ز بیهوشیم باز هوش آورد.نظامی. تو مپندار که آشفتگی از سر بنهاد یا ز بیهوشی و مستی بخبر بازآمد.سعدی. هوش، یار تو به که بیهوشی هوشیاری تو باده کم نوشی.اوحدی ||. کندذهنی. بی فراستی. کم فراستی. خنگی. خرفتی. (یادداشت مؤلف). بی فراستی. (ناظم الاطباء ||). آشفتگی. ازخودبیخودگشتگی :امیرمحمود، دزدیده مینگریست و شیفتگی و بیهوشی برادرش را میدید. (تاریخ بیهقی چ ادیب ص ۲۵۳). رجوع به بیهشی شود (||. اصطلاح صوفیه) مقام طمس را گویند که در آن صفات محو شود. (از اصطلاحات الفنون).

بی هول و تکان.

[هَ / هُو لُ تَ] (ص مرکب، ق مرکب) بی ترس و از جای بدر رفتن. بی بیم و از جای بشدن. رجوع به هول و نیز رجوع به تکان شود.

بیهی.

[ ] (اِخ) نام قبیله ایست از قبایل لر. رجوع به تاریخ گزیده ص۵۴۷ شود.

بیهی.

[بَ] (اِخ) محدث است و از عروه روایت کند. (از منتهی الارب) (یادداشت مؤلف).

بی هیبتی.

[هَ / هِ بَ] (حامص مرکب)حالت و چگونگی بی هیبت. ملایمت و نرمی. بی صلابتی. مقابل مهابت : چه بی هیبتی دیدی از شاه روم که پولاد را نرم دانی چو موم.نظامی. رجوع به هیبت شود.

بی هیچ.

(ص مرکب، ق مرکب) (از: بی + هیچ) بی چیز. - بی هیچ مردم؛ مردم بی چیز. فقیر. نادار : تهیدست بر خوبرویان مپیچ که بی هیچ مردم نیرزد بهیچ.سعدی ||. بی وسیله. بی قید و بند : در کان دل من گهر از بهر گروهیست پاکیزه که بی هیچ مراانـد و مراانـد. ناصرخسرو.

بیهین.

(ص نسبی) بهین. (السامی فی الاسامی ص ۱۰۸). بهتر ||. تندرو. (ناظم الاطباء).

بی یاد و هوش.

[دُ] (ص مرکب) (از: بی + یاد + و + هوش) بی حافظه. که زود فراموش کند. آنکه حافظه اش ضعیف است. (یادداشت مؤلف).

بی یاد و هوشی.

[دُ] (حامص مرکب)فراموشکاری. کم حافظه بودن.

بی یار.

(ص مرکب) بی پشت و پناه. بی یارمند. بی دوست. (ناظم الاطباء). بی آشنا و بی کس. (آنندراج). بی یاور : چو آورد مرد جهودش بمشت چو بی یار و بیچاره دیدش بکشت. فردوسی. براه دین نبی رفت از آن نمی یاریم که راه پرخطر و ما ضعیف و بی یاریم. ناصرخسرو. مرا گوئی اگر دانا و حری به یمگان چون نشینی خوار و بی یار. ناصرخسرو. - بی یار و جفت؛ بی کس و بی پناه. بی یار و یاور : چو بسیار بگریست با کشته گفت که ای در جهان شاه بی یار و جفت. فردوسی. مرا مهر هرمزد خوانند گفت غریبم بدین شهر بی یار و جفت.فردوسی ||. بی عدیل. بی نظیر و آنکه از کسی امداد و امان نخواهد. (از آنندراج). بی مثل. بی همتا. بی مانند : فرستاده را موبد شاه گفت که ای مرد هشیار بی یار و جفت.فردوسی. خداوند بی یار و یار همه.نظامی. - بی یار و جفت؛ بی مانند. بی همتا. بی نظیر و عدیل : چو طغرل پدید آید آن مرد گفت که ای بر زمین شاه بی یار و جفت. فردوسی. - بی یار و یاور؛ بی دوست و کمک. بی کس و کار. غریب ||. - بی مددکار و همکار : جهان را بنا کرد از بهر دانش خدای جهاندار بی یار و یاور.ناصرخسرو. - خداوند بی یار و جفت؛ بی شریک : بپستانش بر دست مالید و گفت بنام خداوند بی یار و جفت.فردوسی. سر گرگ را پست ببرید و گفت بنام خداوند بی یار و جفت.فردوسی.

بی یاری.

(حامص مرکب) حالت و چگونگی بی یار. بی یار و یاوری. بیکسی. بی دوست و آشنا بودن : به بی یاری اندر جهان یار باش شب

و روزش از بد نگهدار باش.نظامی || بی نظیری. بی همتایی. رجوع به بی یار شود.

بی یاور.

[وَ] (ص مرکب) بی کمک. بی معین. بی مددکار : دنیا خطر ندارد یک ذره سوی خدای داور بی یاور.ناصرخسرو. در آن حیرت آباد بی یاوران زدم قرعه بر نام نام آوران.نظامی. رجوع به یاور شود.

بی یبصر.

[یُ صِ] (ع جملهء فعلیه) (از: ب + ی متکلم + یبصر، فعل مفرد مضارع) به من می بیند. به وسیلهء من می بیند : رو که بی یسمع و بی یبصر تویی سر تویی چه جای صاحب سر تویی. مولوی. مأخوذ است از حدیث «و مایزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت سمعه الذی یسمع به و بصره الذی یبصر به». (احادیث مثنوی فروزانفر ص۱۸ و ۱۹).

بییت.

[بُ یَیْ / بیَیْ] (ع اِ مصغر) مصغر بیت. خانهء کوچک. (از منتهی الارب). رجوع به بیت شود.

بی ید.

[یَدْ] (ص مرکب) (از: بی + ید) بی دست. که دست ندارد || بی قدرت. رجوع به ید شود.

بی یدی.

[بی، یَ] (حامص مرکب) (از: بی + ید + ی) بی دستی. دست نداشتن || کنایه از بی قدرتی. (از یادداشت مؤلف). در دو شاهد ذیل از رودکی و فرخی مؤلف حدس زده اند که کلمهء بی بُیدی (= ناچاری)، بی یدی باشد : وَرْم ضعیفی و «بی بدیم» نبودی وآنک نبود از امیر مشرق فرمان خود بدویدی بسان پیک مرتب خدمت او را گرفته چامه بدندان.رودکی. دل بتو دادم وَ دلت نستدم مردم دیدی تو بدین «بی بدی»؟فرخی.

بی یسمع.

[یَ مَ] (ع جملهء فعلیه) (از: ب + ی متکلم + یسمع، فعل مفرد مضارع) به من می شنَوَد. به وسیلهء من می شنَوَد : رو که بی یسمع و بی یبصر تویی سر تویی چه جای صاحب سر تویی. مولوی.

بییضهٔ.

[بُ یَیْ ضَ] (ع اِ مصغر) مصغر بیضهٔ. رجوع به بیضهٔ شود (|| اصطلاح پزشکی عرب زبانان) اُوول(۱) = بُذَیْرهٔ (مصغر بذر)، و آن عبارتست از تخمک جانوران که از مجرای تخمدان خارج و آمادهء لقاح شود. (از مصوبات فرهنگستان مصر). و رجوع به تخمک شود. (۱) - Ovule.

بییضهٔ.

[بُ یَیْ ضَ] (اِخ) نام آبی است. (از لسان العرب). آبی است بین حلب و تدمر. (از مراصد الاطلاع).

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱) با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹ بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند. مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است. اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید. از جمله فعالیتهای گسترده مرکز : الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و... د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴) ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و... ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ... ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶ وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱) نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به

رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله. شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱-۰۶۰۹-۵۳به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید ارزش کار فکری و عقیدتی الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید». التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟». [سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد». مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات رایانه‌ای

قائمیه اصفهان

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹